חידושים על טור אורח חיים מהגאון ר' שמואל קאידנור זצ"ל

בעל המחבר ספר תפארת שמואל על הרא"ש זצ"ל

סי' רסח טור לא התפלל כלל דקיימא לן וכו' ס"א דלא קי"ל כר"ג שאומר ש"ץ וכו' אלא כו' וכן נראה : טור סי' רפא ויש בה נ"ס תיבות נגד וכו' נ"ל ק"ס תיבות נגד ק"ס תיבות שיש מתחילת פסיק אך וכו' ע' סוף פסוק של ויתן וגו' שמעתי בשם רש"ל : טור סי' רצו הלכך מאן דאית ליה מה שיש לדקדק על רבינו בזה עיין בתוס' ערבי פסחים דף קיב ובחידושי מהרש"א לשם וצ"ע : טור סי' רצט היתה שר וכו' וכש' עץ החיים העתיק פורה שר וכו' וסודו פר הוא תיקון אותיות מנצפ"ך שהם גי' פ"ר ו"ס של שם ע"ש גם השם של ארמימ"ם וכו' העתיק שם בע"א : ב"י סי' שז והיכא דאיכא למימר וכו' כגון מהלך שלא עירב והלך דאיכא למיגזר שמא יטלטל מהלך לר"ה ושם ליכא היתר ע"י מחילה בני אדם מרש"י לר"ה אפילו באמירה לא"י וזה מבואר בגמרא ועיין בספר גדולת מרדכי דף ס"ה ע"ג וע"ד מ"ש שם בשם מהרמ"א לייש"ב זה והוא דוחק ועיין ב"ח : ב"י סי' שח קורנס של נפחים נוסחא מוטעת נזדמנה להרב ובספרי הכ"מ שלנו דין ז' כתב בשתם נוטל אדם קורנס לפצע בו אגוזים וכו' ואח"כ בדין ח' כתב במוקצה מחמת ח"כ וקורנס של בשמים וכו' מבואר דכל קורנס שרי אפילו של זהבים חוץ מקורנס בשמים וכ"כ המ"מ שם דדעת רבינו בהלכות כר' חייא וכו' וזה פשוט ודלא כנוסחא ספרי מיימוני הגדולים והקטנים בלי פירוש שוב מצאתי להדיא בשלטי הגבורים דף קמב ע"ב ע"ש : ב"י סי' שח נולד הוא לת"ק בוודאי היא קושיא עצומה על רבינו אבל על התוס' לא קשיא מידי שהם כ"כ אליבא דרבא דס"ל כר' יודא אבל רבינו פסק כת"ק גם השלטי גבורים דף קמט ע"א הקשה כן וע"ש עוד בזה ודברי הב"ח הן דחוקים : שם ב"י ולא ידעתי למה השמיטו רבינו אפשר דס"ל כהשלטי גבורים שכתב בס סוף פרק כל הכלים בשם הרמ"ה דלא מצריך תורת כלי אלא בקרקעות וכשאין להם בית אחיזה הא כשיש להם בית אחיזה או בכיסוי מטלטלים אף דאין להם בית אחיזה לא בעי תורת כלי ודו"ק נ"ל ומ"מ הוא בדבר זה : שם ב"י דהא רב אסי . והתוס' כתבו דהתם גרסי' רב אסי ולבסוף כתבו א"נ ראוין הן לישיבה טפי מאבנים עכ"ל ותי' כדעת הב"י וק"ל : ב"י סי' שטז אלא בדבורים שבמינם ניצוד ואישתמיטתיה להרב ז"ל דבפרק משילין דף ל"ו אמרו להדיא דדבורים נקראים אין במינם ניצוד ואפ"ה אסור במתכוין ועושה כמצודה ע"ש וק"ל : ב"י סי' שיח וכדאמר התם עולא ועיין בשלטי גבורים ד' קסג ע"ב בדינים אלו וכתב שם דלדעת ר"א מזרחי ג"כ אין אפייה וצלי אחר בישול כי אם בישול אחר אפייה וצלייה וע"ש : שם ב"י שאע"פ שנדחו דבריו ועיין בזה פלפול ארוך במאור ובמלחמות ס' : ב"י סימן שכג כיון דלהרי"ף והרמב"ם משמע דשרי וצ"ע דבש"ג מה"ש כתב להדיא הרמב"ם בדין ה' טעמים משום דנראה כמתקן וצ"ע דדברי הרמב"ם סותרים זא"ז ואח"ז מצאתי להתוס' פ"ב דביצה שנתעורר על זה ע"ש : ב"י סי' של וצ"ל דמיירי ואפ"ה קי"ל כרב ששת דשרי וזה דלא כמ"ש הטור וצ"ע גם דברי רש"י סותרים זא"ז והארכתי בכתבי ודו"ק : סי' שנח ב"י ובא"ז פסק כרבה הוא הג"ה באשר"י ושרי ליה מאריה להב"י שנוסחא מוטעת הטעתו : סי' שם ב"י איתא לשמעינן ומיהו רש"י ז"ל בדף י"ז ע"א ד"ה לאפנויי מאנים כתב להדיא ואע"ג דאינן ג' אם אין צריכין אלא לבית סאתים והקיפו ד' סאות נמי בטלי מחיצות עכ"ל : שם ב"י שיפלים ונקטה וכ"כ הרשב"א בסי' ע"ש דראוי לחוש לדבריו ואפשר דבעירוב קי"ל כדברי המיקל ולא במחיצות וכמ"ש בדף פא ע"ב גבי ר' יודא ע"ש נ"ל : סימן שסג ב"י ודוגמא זה בלחי וצ"ע א"כ אכתי קשה היאך מתורץ קושיית התוס' לכן הליוריב שלייר תי הן ברורים וכך מצאתי להדיא בש"ת מהר"י בן חביב ע"ש והוא ברור גם הב"ה האריך בזה : שם סימן שסד ב"י ג"כ בתשובה וכן נראה ולא דק דהא כתב המרדכי בשם ר"ש דהלכתא כרב באיסורי דאי בעי למיעבד צורת הפתח מכאן ומכאן בשני ראשים סגי בעקמומית אפילו לרב בלחי עכ"ל וזה ע"כ כפירש"י דלר"י לא סגיא בנ"ה מצד א' ובצד השני לחי וכ"כ הרא"ש להדיא אלא ע"כ דהמרדכי אתי לאשמעינן במבוי עקום שברחבה י' ובאמצע יותר מי' בעקמומית לרב או לדידן דמהני צורת הפתח ביותר מי' מב' ראשים אפילו אם גם בעקמימותו ג"כ רחב יותר מי' סגי בעקמימות אפילו לחי כמו נ"ה לרב דמהני בעקום יותר מי' וכך מוכח ומבואר בתוס' ד"ה אילימא וכו' ודו"ק היטב ועיין מרדכי ותראה שלא דק היטיב : טור סימן שסה והראב"ד התיר תחת הקורה כנ"ל . ובעל שלטי גבורים נוסחא זו מוטעית הטעתו ע"ש : ב"י סימן שע כמ"ש המרדכי שנראה לרבי הלל ספר מוטעה נזדמן להרב"י וכנ"ל במרדכי לב"ש במחיצות שאינן וכו' ולב"ה נראה במחיצות גרועות וכו' וכן דברי התוס' דף עב ע"ב ד"ה אבל אם וכו' ודו"ק : ב"י סימן שצ"ח לא נקטו כוותיה . והרז"ה כתב דאדרבה מדברי הרי"ף נראה שפסק כרבה בריה דרב הונא : שם ולפירוש שני כתבו וכו' דברי תימה הן דדברי התוס' לא קאי אלא לרב הונא דס"ל דלא יהא אלא אלפים אמה דבעי מובלע משני צדדים אבל למאי דקי"ל כרבה בר רב הונא וכאביי וודאי לכל התי' שבתוס' לרא"ש כשאינו אלא אלפים בין קשת ליתר הוי מובלע מצד א' שרי אפילו כשיש יותר מד' אלפים בין קשת לקשת דאי בעי מייתי דרך בתים ואז וודאי מבחינן ונותנים האויר שבינתים . וכ"מ לרבה בר רב הונא היכא דהוא יותר מד' אלפים בין קשת לקשת ובין קשת ליתר יותר מב' אלפים דאמרי' לגבי בני קשת כמאן דמלי ונותנים להם אויר שבנתים אף דלבני היתר אין נותנים לתי' הא' ולתי' השני אין נותנים אף לבני הקשת ע"ש איברא דגם בזה יש להסתפק לתי' הא' דילמא כולי האי לא אמרינן מלי כי אם באלפים רחוק דווקא . וביותר לא שרינן מטעם מלי אלא מטעם דאתי דרך בתים ולכך מפרשי התוס' סוגיא זו לכאורה אליבא דרב הונא וכך מצאתי למהרש"ל בס' חכמת שלמה אכן בדברי הרב מהרש"א ז"ל בחידושי הלכות שלו מצאתי כמ"ש וכך נראה מדברי רי"ו שכתב שיש נ"מ לדינא בין ב' התירוצים הגם שיש לדחות שיש נ"מ אחרת ביניהם ודו"ק וצ"ע ומ"מ דברי הב"י צ"ע ויישוב מאוד : בב"י סימן זה לעיל מחלוקת זה דרב הונא ובספרים דידן גרסי' רבה בריה דרב הונא ולא רב הונא וכך הוא בהרא"ש והוא עיקר ודלא כב"י : ב"י סימן תכב שזה הפך פשט דברי הגמרא גם התוס' ס"פ הנ"ל דחו דברים הללו ע"ש ומתמיהני על ב"י שלא הזכירם : ב"י סימן תלא וכן הוא דעת בעל תרומת הדשן בסי' ה' אמנם בת"ה סימן קכ"א הכריע בשנת עיבור אוכלים עד שני שעות קודם הלות וצ"ע : ב"י סימן תמב ע"י תערובות בלאי וה"ה וכו' ובגמרא שלפנינו איתא וכ"ה ודלא כמ"ש ב"י לקמן : שם ב"י לפרש כן משום דקפיא ולא ראה דברי התוס' בד"ה ואלו נוקשה בעיניה וכו' ע"ש ודו"ק: שם ב"י לטעמא דדילמא אתיא לא דק ועיין תוס' פ"ק ד' א' ד"ה אור וכו' ור"ל להטעם דהחמירה תורה עליו : שם ב"י הרב המגיד דהרמב"ם פסק ועיין במגיד משנה ומה שיש לדקדק עליו מהגמרא ותירוצים עיין בש"ת מהר"ם מטראני סימן רמ"ז חלק א' ע"ש והוא נכון : טור סימן זה ולפ"ז מותר לערבו ביין בדברי הרא"ש ר"פ כל שעה . בשהיא דאלמור"י משמע דלא כהטור ואסור לערב בידים כדי להשביחו ודברי הטור בזה צ"ע . וכמש"ל באלמור"י גם דברי ב"ח בזה אינן מובנים לי . ועיין ברי"ו נתיב ה' שכתב להדיא ובשהיא דאלמור"י דאסור במזיד אפילו בדאיכא ס' צריך לבערו קודם הפסח ע"ש ודו"ק : ב"י סימן זה הרא"ש ששהם ולא חילק . ונ"ל דאין חילוק בין הרא"ש ומ"מ ור"ן וכולן שוים בדבר ודלא כמ"ש בס' מגדל עוז : ב"י סימן זה הכא אסור עד כאן . אפי' בהנאה דשמא יאכל . ויש קצת תימא על הטור למה כתב אסור לאוכלו וכו' דהא אפילו בהנאה אסור להרא"ש ודו"ק ועיין מ"ש לעיל עוד בזה : ב"י סימן תמג עד הלילה דבאכילהו . אבל מ"מ אסור משום מ"ע דאך הלק דהשביתו ומשום לא תשחט על חמץ כו' אלא דמצד איסור לאו דאכילה לא עבר במה שמשהיתו וכ"כ בספר המאור להדיא דאסור למיכל ולאתהנויי ע"ש פ"ק וא"כ לא דק הב"י ז"ל כמ"ש והגם כו' על סמך בעל המאור כו' כי גם הוא ז"ל לא התירו באכילה והנאה ע"ש ודו"ק : ב"י סימן תמז מטעם דסתם כלי א"י . וה"ה כלי ישראל וכמ"ש בי"ד סימן קכ"ב : ב"י סימן זה ודבריו תמוהים בעיני למה אסור . לא ידעתי מה תמה הרב עליו דבדוך דרב האי איירי כששהה היין בעריבה יום שלם דנאסר מכח הכלי של חמץ וכמש"ל בסימן תכ"א וכי"ד סימן קל"ז והוא פשוט : ב"י סימן זה ויש קילור בדברי רבינו . נ"ל דשפת יתר הוא וכל יתר כנטול דמי דכבר כתב ישובו בזה (הוא) וצריך למוחקו נ"ל : ב"י סימן תסח מיירי כלומר דאל"כ וכ"צ דליתא אלא דטעם הראב"ד הוא דאם נתן בעיסה תבלין קודם אפוי' אסור משום חמץ וכ"כ הראב"ד להדיא בהשגות פי"ב מה' מעשה קרבנות דין ט"ז ע"ש. ונראה דהשגה זו שייכא לאידך פרק ואין כאן מקומו ודו"ק ועיין בכלבו מ"ש בשם הר"א : ב"י שם אעפ"כ לא חששו ולשו . ר"ל שלא חששו מללוש ממים השאובים מזמן רב כזה וגם אף ע"פ שעברה התקופה ג"כ כתב הר"י דאין להקפיד וכו' כך הבין הב"י וכך היא הגי' הנכונה במרדכי השאובים בליל ה' ודו"ק . ודלא כב"ח : ב"י סימן תסז נמצא בתוך הפסח דאיסורו וכו' . ולא נהירא דהא אדברי ראב"ן וראבי"ה קאי הטור ובהדיא מבואר כדבריהם שהביא המרדכי משמע דאיירי אף תוך הפסח וצ"ע ודו"ק דבאמת המעיין בדברי הרא"ש יראה דל"ק מידי והארכתי בכתבי מזה ושרא ליה מאריה להב"י ועיין בספר לבוש . מ"ש הגאון מהר"ר מרדכי יפה : סימן תצ"ה ב"י ואיני יודע טעמו של דבר . וע"ל סי' ש"ה מ"ש בשם שבולי לקט ומצאתי להרא"ש שכתב בפ' משילין אין רוכבין ע"ג בהמה שמא יחתוך זמורה ירושלמי משום שהוא מצווה על שביתת בהמתו עכ"ל . וא"כ דברי המתירים צ"ע . שוב מצאתי שגם רש"ל הקשה כן פ' משילין סי' ז' ע"ש וע"ל סימן ש"ס הביא ב"י הסוגיא דירושלמי ופירושו ע"ש : סימן תצו ב"י ע"כ ותמהני דהא . וכב"מ פ"ז מס' ת"ת דין ט"ו יש בכאן דברי שגגה וכמ"ש בגי' הכ"מ ע"ש . ועיין בש"ת ר"א בר ששון סימן קנג ע"ש : סימן תצז ב"י שהם מדדין אבל . ולפ"ז קשה מאי פריך בגמרא ד' י"א ע"ב ואם תי' כו' מותרים אילימא במפריחים ליחוש כו' טפי ה"ל להקשות דאי במפריחים הרי אסור לצודן משום איסור צידה אפילו בלא נתהלשו וצ"ע כעת ודו"ק : ב"י סימן זה לא בגמרא ולא ול"נ שכן מוכח פרק כל כתבי גבי פלוגתא דר"י ורבנן בי"ד שחל להיות בשבת אי מפשיטין הפסח עד החזה והו לא ע"ש ודו"ק . ויש לדחות דשמא בי"ט התירו סופו משום תחילתו כנ"ל : סימן תצט טור אסור למלוג גדי ס"א אסור למלוג גדי כדי לאכול עורו מפני דיש בו טורח יותר מבהפשט וגי' זו עיקר וכ"כ רש"ל וב"ח ע"ש : ב"י סימן תק הכי משתתי ועוד . ר"ל וא"כ משמע דמש"ה לא הוי בורר והיאך קאמר בהג"ה דמש"ה ניקור לא הוי בורר משום דא"א לאכול בע"א אדרבה משום זה איקרי בורר טפי וק"ל : סימן תקא ב"י ברייתא מגבב מן ונ"כ שטעמו דס"ל דת"ק דברייתא הוא ר"א דמתני' ולכך התיר לגבב אכן חכמים פליגי עליו במתני' ואסרו בכל החצר ומכ"ש דאסרי לצורים שגם לת"ק דידהו אסור ודלא כהר"ן שוב ראיתי שגם מהרש"ל פירש כן סי' י"ח פ"ד ע"ש וק"ל : סימן תקי ב"י מתנות לעיסה דמתנות . ולא ידעתי דהא הרא"ש פסק כר' יוסי אפילו גבי תרומה שמוליכין כאושפיזכנא וכו' וע"כ הורמה מאמש דאין מגביהים תרומות בי"ט א"כ כ"ש חלה דזכאי בהרמתה ודו"ק וצ"ע שוב ראיתי שגם רש"ל ביש של שלמה הקשה כן : סימן תקט ב"י כר' יהודה כנ"ל . ועיין ביש של שלמה פ"ג סימן כ"א תי' מספיק בזה דלא ס"ל בהא כרב חסדא דר"ח לטעמיה אזיל וס"ל דקי"ל כר"י ומותר אפילו לאחד במשחזת של אבן ולא קי"ל הכי וע"ש שהאריך : סימן תקיד ב"י אלמא קסבר דהכי . ומ"מ ה"ל להב"י ליתן טעם למה פסק כמותו כיון דמוקמינן כיחידאה ועיין רש"ל פ"ד סי' י' ודבריו נכונים ומדוקים וק"ל : סימן תקטו ב"י שהאורחים דין ישראל . ורש"ל ביש של שלמה תמה עליו בזה דכוונת מהרא"י להתיר לאחרים שלא הובאו בשבילם כשיש להם אורחים וכך הם משמעות דברי מור"ס בהג"ה ש"ע ע"ש וק"ל : סימן תקיח ב"י ונראה מדבריו שאפי' . ורש"ל פי' דברי רי"ו כדעת הטור ובשאר שפוד מיירי ולכן כתב דאינו שרי אלא לצורך גופו ר"ל לצלותו בו שנית אבל לשאר דבר אסור בין לצורך גופו בין לצורך מקומו דלא הוי תורת כלי אבל שפוד המיוחד לכך שרי בין לצורך גופו לשאר דבר או לצורך מקומו ונכון הוא ע"ש פ"ג סי' כ"ד : סימן זה בביצה חולה קלת . לא ידעתי לפרשו דגם הרא"ש איירי בבריאה מאד ונטרפה כששחטוה בי"ט ואסור לר"י ויש חילוק בין נטרפה למתה וכמ"ש ס"ס תצ"ז וק"ל ושמא דמ"ש אח"כ ואם יש חילוק וכו' כוונתו למ"ש וק"ל : סימן זה ב"י לחלק אינו כדאי . ורש"ל חילק דקודם שסיככה אפשר לומר דכוונתו לעשות הכותל עב ואסור אף שלא נארגו עמה כמ"ש ב"י בשם הרא"ש בסמוך ודו"ק ע"ש סי' ג' : ב"י סוף סי' תקכב כלומר ואפי' ר"ש אית ליה מוקצה כי האי זה הכל צריך למחוק . אין זה מל' הר"ן אלא מלשון ב"י הוא ושרי ליה מאריה דכוונת הר"ן הוא להקשות על הרי"ף שלא הוצרך להביא טעם זה כיון דפסק במוקצה כר"י דאסור ובגמרא לא מצרכינן טעם זה אלא אליבא דר"ש דמודה ג"כ בזה דאסור ודלא כר"א בנו ובהדיא אמרינן בגמרא דר"ש לא ס"ל הא דלא ניתנו עצים אלא להסקה ולפום הורפא לא עיין וכ"ל שט"ס הוא בב"י ודו"ק : ב"י סימן תקכז אבל הר"ן כתב דליתא . ורש"ל הקשה עליו וע"ש פ"ב סי' י' ודבריו נכונים וענ"ח : ב"י סימן תקנא בשבת מותר לספר ולכבס . לספר צריך למחוק . כך היה נ"ל להגיה ור"ל דשרי לתת לא"י לכבס מפני כבוד שבת דעלה קאי בתו' שמור"י כ' רש"י אסר לתת לכובס בשבוע שחל כו' אבל היכא דחל כו' אלא שקשה להגיה כל הספרים ודברי ב"ח בזה ג"כ דחוקים וכמ"ש בגי' ספרו ודו"ק : ב"י סימן תקנט פעם אחת אירע מילה בי' בטבת כנ"ל . הכי איתא במרדכי ע"ש ועיקר והוסף צ"ע דשמא מותר גם לחתן לשתות די"ע שלו הוא וכדלקמן ואפילו לב"י דקיל מט"ב ודו"ק נ"ל . שוב מצאתי נוסחא הב"י בתוס' סוף פרק הנ"ל ונ"ל דהחופה היה מנחה גדולה כמו שנוהגים באשכנז בכמה קהילות וק"ל : סימן תקסב בטור לחיים ולא לחיים בפתח . לשון מהר"א מפרא"ג ותימא כי לשון הפסוק הוא כל הכתוב לחיים בירושלים עכ"ל . ורש"ל כתב דלק"מ כי מהר"ם לטעמיה אזיל דכל היכא דאיכא למטעי לא סמכי' אקרא וכמ"ש גבי ברכת המזון בענין ברכה נודה לך כו' ע"ל סי' קפ"ז עכ"ל : ב"י סימן תקפה וכתב הגאון מהור"ר אלי' מזרחי . מצאתי כלשון הזה בביאוריו להסמ"ג ובתשובותיו האריך בזה עם ר"מ אלשקר ע"ש אמנם מ"ש אבל היכא דתקע אפי' לא שמע יצא לא נמצא כדבריו דבגמ' מוכח להדיא דלא יצא וכ"כ בביאורי הסמ"ג וצ"ע ודו"ק: ב"י סי' תקפו דר"י נמי לעיכובא . וא"כ ר' לוי נמי לעיכובא יליף יובל מר"ה כיון דכר"ה לר' יודא מעכב א"כ ג"ש דיובל ג"כ לעיכובא ודו"ק : שם ב"י תוקעים בו לכתחלה . ב"ה ומ"מ יש לגמגם ממ"ש הרב אלי' מזרחי ז"ל שקבלה היתה בידם מהם בפשוט ומהם בכפוף אלא דת"ק דר"י סבר דר"ה הוא בפשוט וכו' וקשה דא"כ הוי של יובל בכפוף היפך המכוון בו וכמ"ש הוא ז"ל שהפשיטות סימן לגילות עבדים לא כפוף שהם סי' שהיו כפופים עכ"ל ותימא מה הקשה על הרא"ש דהא הרא"ש כתב וקבלה כו' מהם בפשוט ומהם בכפוף וכו' ולת"ק דר"י ר"ה וי"כ שוים הם כדקתני בסיפא שוה היובל לר"ה וכו' והקבלה דכפוף היתה אתענית דכל מה דכייף טפי מעלי כדאיתא בגמרא ולר"י בר"ה בכפוף וביובל בפשוט ולכ"ע יובל בפשוט וצ"ע על הב"י בזה כנ"ל ודו"ק : ב"י סימן זה דאינו מעכב מיירי הנ"ל אם . נ"ל דנ"ל לא הנ"ל דו"ק ור"ל להרי"ף : שם ב"י ותימה מ"ש מניפהו . לשיטת הגאונים ולהרמב"ם דאם אינו מעכב אחר סתימה פסול כשסתמו שלא במינו ודווקא במינו הוא כשר ל"ק כלל קושיא זו דהשינוי בא מחמת מינו דלא דמי לזהב וכמ"ש הרא"ש לשיטתו לחלק בין במינו ושלא במינו אמנם לשיטת הרא"ש דאף שלא במינו כשר בשנשתייר ברובו אם אינו מעכב אחר הסתימה קשה מ"ש ציפוי זהב לסתמו שלא במינו ובזה אנו צריכים לתי' של רא"מ ודו"ק נ"ל : ב"י סימן תקפח דלא יצא אלא מבוה דקי"ל . ואני אומר דליתא דאף אי הוי ס"ל דשמע סוף בלא תחלה יצא אפ"ה בשמע קודם עלות השחר ומקצת אחר שעלה ע"ה הוי ס"ל דלא יצא וכדמשני ליה רבה לאביי בגמרא הכי השתא כו' וא"כ יפה כיון הטור ודו"ק : ב"י סימן תקפט בטור . אנדרוגינוס מוציא את מינו . לשון רש"ל בברייתא שם והיינו דס"ל דאנדרוגינוס לא הכריעו בו חכמים . ודווקא להרי"ף ורמב"ם דס"ל דהלכתא ספק הוא מש"ה אינו מוציא שאינו מינו וכן לענין מגילה אבל ר"י דפסק דזכר גמור הוא בי"ד סי' מ"ד מוציא אפילו שאינו מינו . והרא"ש שהביא הברייתא במסכת ר"ה משום דאזיל לחומרא עיין בי"ד סי' שט"ו עכ"ל : ב"י סוף סי' תר"ו מנהג שנהגו לרחוץ בעי"ה . וע"ל סי' תקמ"ח ומיירי ששב"ן סמוך לאפיכה אחר מנחה וא"כ אין כאן קושיא וק"ל : ב"י סימן תריא דדילמא הכוא ברייתא בעירובי תחומין . ונ"ל דל"ק מידי דאי אתחומין קאי מאי הקשו ב"ה לב"ש דהיאך מערבין בתחומין בי"כ דבעי' סעודה הראויה כו' דילמא הא דמערבין בי"כ היינו ברגל דאמר שביתתי במקומו אלא ע"כ אאצירות קאי ובעינן פת ודו"ק . וכבר שנו הרבה מחברים כזה : ב"י סימן תריב פחות מרביעית כמה הוי . ונראה דעכ"פ הוא פחות מכבילה דהא לעיל מיניה אמרינן דר"מ ור"י ס"ל דושבעת קאי אשתייה ושיעורו בכביצה ור"י ס"ל אפילו באכילה שיעורו כדי שביעה בכביצה לזימון וא"כ השתא שבועי מבטעת בכביצה יתובי דעתא מיבעיא ומהכא הוכיח שם דכותבת הגסה הוא פחות מכבילה ודו"ק ומיהו לב"ש דברייתא דס"ל שיעור שתייה הוא ברביעית שהוא ביצה ומחצה ולהמקשן דב"ה ס"ל מלא לוגמיו שריא יותר מרביעית בי"כ וכמ"ש התוס' לשם קשה דא"כ היאך קאמר לעיל בם דברביעה דשתיה הוה כבילה השתא שבועי כו' וצ"ע . ובסי' רע"א משמע דמלא לוגמיו הוה רוב רביעית והוא פחות מכבילה ויותר מג' חלקים ביצה ע"ש ודו"ק וצ"ע : ב"י סימן תריג דהיינו דוקא באמת . והרי"ף והרא"ש השמיטו דין זה נ"ל דס"ל דלא קאי אביי בגמ' אלא על היונא מקדשי קדשי' הלכך אסור לעבור אף באניות ע"ש משא"כ בנהלים ויומים שלנו שרי לעבור בספינות ולשוט ולילך בהם עד הצואר כך נ"ל הדברי' לכאורה ודו"ק והזי מאי עמא דבר : ב"י סימן תרמה נ"י הכריחו לרא"ש לפרש כן . באמת דרא"ש אנקטם הדס קאי וכדעת הרבה גאונים סימן תר"א בסמוך לקמן וכך מוכח במרדכי שהביא זה הפיסקא דהדס ודלא כהבנת ב"י ומנהגים ומור"ס בהג"ה דבלולב וודאי קי"ל כסתם מתני' דפסול ודוק . שוב ראיתי בספר יראים והביאו בשבלי הלקט סוף סימן קי"ג להדיא כמ"ש דכתב כן אהדס ע"ש : ב"י סימן תרמו אלא בד אחד יכריז . ודבריו ז"ל הם דחוקים בעצמם וגם אשתמיטתיה הא דכתב הרא"ש ע"ז פ"ב דב"מ ע"ש ואין ספק דתקפה עליו משנהו ודו"ק . סוף סימן זה כשר מיום א' ואילך . ובגמרא מבואר דפסולו משום מנומר או לאו מינא דהדס הוא פסול כל ז' כמ"ש לקמן סי' תרמ"ט וצ"ע : ב"י סימן תרנח כדאמרינן גבי אלטלית ור"ל ואף רבנן דס"ל דצריך ליתן לו דוקא האלטלית היינו בגט אשה דלצעורה קמיכוין הא במקום דלא בעיך זה כ"ע מודו וכ"כ הרא"ש להדיא בסוף דבריו ע"ש ומתמיהני על הרב ר' שמואל די מודינא סי' כ"א שהוקשה לו דברי הרב בעל העיטור ודחק בישובו ואין ספק שלא היה לפניו כי אם ספר ב"י ולא עיין בדברי הרא"ש כלל וק"ל : ב"י סימן תרסה שלו ולא בא בי"ט . ומזה הטעם נהגו אם חל שמחת תורה בא' בשבת שלא לאכול דכיון בשמיני היה אסור עכ"ל התוס' וכנ"ל בב"י :

סליק

דבר אל הקורא

כל יודע ספר, ירא אלהים ואוהב מוסר, יבין לאשורו, שכל דיני ממונות הנאמרים בש״ס, ובפרט בנזיקין, דהיינו מקח וממכר, גניבה וגזילה, אונאה, מציאה אבידה, עסקי קדושה, שבועה, עדות, רבית, עבדות, שחרור, גירות, זכות, יאוש, הפקר, חרם, דיני מיתה, עונשין, מלקות וכדומה, אין להם בזמן הזה שום כח בפועל, כי ענינים כאלה הולכים בזמנים ובמדינות הללו כפי חוקי המלכות יר״ה, כמאמר חז״ל דינא דמלכותא דינא, ואם יעלה על לב קורא נבהל לאמר: אם כן הדבר מה לנו לעסוק בדינים שכבר חלפו וחדלו להיות להם אורח תעצומות הפעולה? על השאלה הזאת ישיב לעצמו, הלא גם לדינים אחרים אין בזמן הזה שום כח בפועל, כגון קדשים, תרומות, מעשרות, טהרות, סנהדרין, וכדומה, וכל זאת אנו עוסקים ומעיינים בם, איש איש כפי יכולת הבנתו וכפי תכונת מצבו לקיים והגית בו יומם ולילה. וגם זאת ידוע לכל, שדיני עבודת כוכבים קאי על עמים הקדמונים שלא ידעו אל אמת ולא האמינו בגילוי שכינה ובתורתו, גם דרכי מוסר ואהבת רעים לא הכירו אבל בזמנים הללו ובפרט במדינות אייראפא העמים אשר אנחנו שוכנים לבטח על אדמתם בצל חסד מלכיהם האדירים והרחמנים יר״ה, מכירים בורא האמיתי, מאמינים בגילוי שכינת ובתורתו הקדושה, ומעגלי מוסר ואהבת רעים ינצורו:

אמנם לו חפצנו לברר וללבן דברי אמת אלה ע״י מופתים וראיות נכוחות, קצרה היריעת מהכיל, כי בכל ספרי יראה ומוסר בלשוננו הקדושה נמצאים לרוב, ואך להזכרה בעלמא נציגה פה מעט מזער:

א) הרמב״ם זצ״ל בספרו יד החזקה גוזר ואומר, כל הגונב משוה פרוטה ומעלה עובר על לא תעשה שנאמר לא תגנוב ואחד הגונב ממון ישראל או הגונב ממון עובד כוכבים. אסור לגזול כל שהוא דין תורה אפילו עובד כוכבים אסור לגוזלו או לעשקו, אסור לגנוב דעת הבריות אפי׳ דעת עובד כוכבים ואפי׳ מלה אחת של פתוי ושל גניבת דעת אסור, אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עול והוות: אסור לרמות את בני אדם במקח וממכר או לגנוב את דעתם ואחד ישראל ואחד אינו ישראל שוים בדבר זה.

ואלה אזהרותיו בפירוש המשניות כלים פ״ב:

א״כ דברה תורה בעובד כוכבים שתחת ידך ק״ו באינו יהודי שאינו תחת ידך וכך אינו מותר הבזוי והתחבולה ומיני הרמאות והאונאות והמעקיפים על הא״י כו׳. ואלו הרעות כולן אשר ביאר הש״י שהוא יתעב אותם ויתעב עושם אמר (דברים כ״ה) כי תועבת ה׳ אלהיך כל עושה אלה כל עושה עול:

ב) הגאון ר׳ מנחם המאירי בספרו שטה מקובצת (בבא קמא) מבאר ענין אסור גזילה וגניבת הפקעת הלואה וכדומה אפי׳ נגד עובדי כוכבים שלא היו גדורים בדרכי הדתות. ואחר אשר העתיק בחקירתו לענין החזרת אבידה לעובד כוכבים, ואמר שזה אינו חיוב רק דרך חסידות סיים מאמרו הנכבד בדברים מסולאים אלה.

„(ולענין פסק) הא כל שהוא מעטמין הגדורים בדרכי הדתות עובדי אלהות על איזה צד אע״פ שאמונתם רחוקה מאמונתו, אינם בכלל זה, אלא הרי הן כישראל גמור לדברים אלו, אף באבידה ואף בטעות מעצמם, וכל שאר דברים בלי שום חילוק״:

ג) רבי משה בן חביז בספרו היקר אלה המצות (דף ק״ו ק״ז) דפוס אמשטרדם בתוך חקירתו על החיוב בהכרת חסד ובהחזקת טובה. הטיף מלתו לאמר:

„בזמן הזה מלכי אדמה בארצות אשר ישראל שרוים בקרב מלכותם יר״ה בחסד אל מקבלים אותנו בסבר פנים יפות וברחמי אב, בחירות הנפש לשמור ולעשות ככל אשר צוה ה׳ אלהינו אותנו כו׳ ונוסף לזה שנותנים לנו חירות הגוף לסחור את הארץ כאחד מהם, שודאי ראוי ולהחזיק להם טובה ולהתפלל בעד שלותם, ושכרם הטוב יהיה אתם מאת אבינו שבשמים, וכך הוא חובתנו מן התורה, וכך נאה לנו להכיר בטובתם וחסדם בעל כל אשר גמלנו הש״י על ידם, וכל פתי שיאמין ויאמר הפוך מזה הדבר, שתורתנו מלמדת אותנו לרמות ולגנוב את ממונם ולבקש רעתם ח״ו. אינו אלא טועה, והוא דרך תש״י לא ידע, כי צדיק ה׳ בכל דרכיו כו׳״:

ד) בשאלות ותשובות מהרא״ף מבוא דף ב׳ ת׳ ואחר אשר הרחיב המחבר ז״ל חקירתו בדברים הנובעים ממקור התורה האמת והמוסר, והנוגעים לאיסור גזילה, גניבה, אונאה, וכדומה בלי שום חילוק בין יהודי ובין אינו יהודי הוסיף להגיד לבני יעקב ישרו לאמר:

הנה עד כה לא חזיתי ולא בארתי אלא מדברים הנוגעים בממון אין הבדל בין ישראל לעם אחר, אבל אם ישאל השואל, אם מותר לישראל לבוז בלבו אחד מיתר האומות או לשנאותו, אף אתה אמור לו כהלכות התורה: מלבד ששנו חכמים בלשון המשנת (אבות פרק ד׳ משנה ג׳) אל תהי בז לכל אדם, דייקו בלשונו כל אדם מאיזה אומה שיהיה ואמרו עוד שם (פרק ב׳ משנה יא) ר׳ יהושע אומר, עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם, ונקטו בלשונם ב ר י ו ת, כל הבריות במשמע, כולם יציר כפיו, והוא ע״פ השכל, הלא בני אב אחד כולנו, ואיך יעלה על דעת הישר באדם להקל או לזלזל בכבוד שום אדם באדמה יהיה מאיזה עם שיהי׳. ודבר זה מתורת משה למדנו כתיב בתורה (דברים כ״ג ה׳) לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו. צא ולמד כ״ו. מה המצרים שהעבידו את ישראל והשליכו זכוריהם ליאור, עם כל זה אך בעבור שהיו לישראל אכסניא שמה, צותה התורה לא תתעב מצרי כו׳ האומות שאנחנו יושבים תחתיהם שלוים ושקטים, ורשות נתונה לנו לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה ולסחור בכל מיני מסחר ולאמן את ידינו בכל אומנות ומלאכות, מי פתי חסר לב ומשונע יעלה על לבו לנאץ ולגדף אומות האלה? אין זה כי אם רוע לב והוא נגד התורה היראה והחכמה.

המחבר הזה הוסיף לאמר: אם בכל זאת ישאל השואל. אם המלכות עושה מכס על שום דבר אם יש היתר לאיש ישראל לעשות תחבולה וערמה להבריח א״ע מן המכס הזה בא וראה מה שכתוב (בחוה״מ סי׳ שס״ט סעי׳ ו) „מכס שפסקו המלך ליטול דבר קצוב אפי׳ צוה שישראל יתן יותר, מ״מ מקרי דבר קצוב לכל איש ודינא דמלכותא דינא, והמבריח המכס הזה עובר על לא תגזול הכתוב בתורה מפני שגוזל מנת המלך״.

ה) מה נחמדים למראה וטובים לנפש דורש אמת ושלום דברי תוי״ט במס׳ עבודת כוכבים פ׳ א׳ משנה ב׳. „ומה שכתב הרב והאידנא כו׳ דכל הני דאתמר בזו המסכת מיירי בעובדי כוכבים ממש, ובני הארץ אשר אנחנו גרים עתה ביניהם, לאו עובדי כוכבים הם״.

ו) הגאון ר׳ יעקב עמדין המקובל הגדול בספרו לחם שמים על פרקי אבות (פרק ד׳ משנת י״ד) הרים קולו קול אדיר ונעים להשמיענו חדשות מאירות כזהר קרני שמש מרפא בכנפיה. ולבל הלאות הקורא נזכיר פה אך מעט קט מדבריו ואלה הם:

בערך אומות העולם אשר היו לפניהם שלא הכירו את ה׳ וכפרו בעיקר ולא ידעו אלוה בעל יכולת המוחלט בעולם ולא שכר ועונש וגמול עוה״ב תקרא כניסתם (של האומות בזמן הזה) גם הוא לשם שמים לפרסם האלהות בעמים, ובמרחקים יזכרוהו להודיע שיש שליט בשמים ובארץ מושל ומשגיח משכיר ומעניש כו׳ ;נתודע על ידם דברים יקרים הללו שהם חפצי שמים ודאי באיים רחוקים ובאפסי ארץ. על כן נתקיים בידם דבר כניסתם עד עתה. כי נתנו כבוד לה׳ אלהי אמת ולתורתו והודיעו כבודו בגוים אשר לא ידעוהו ולא שמעו את שמעו, לפיכך לא יקופח שכר כוונתם הטובה לשמים ורחמנא לבא בעי כו׳, גם יצאה מהם טובה גדולה לפליטת בית ישראל הנמצאה, כי לולא הם כבר כלתה הרעה, אבדה תקותנו בין האומות ששנאו את ישראל מחמת קנאת הדת. לולא ה׳ שהי׳ לנו הקי׳ חכמים נוצרים וישמעאלים המלמדים זכות עלינו בכל דור מחמת שיתוף התורת האלהית אחת הוא להם שבנו עליהם מבצריהם כו׳, ובפרט חכמים נוצרים החוקרים תמיד אחר האמת מצאו שאין לנו אשם בהיותנו מתחזקים לשמור ולהחזיק תורת אלהינו בידנו, ע״כ היו למחסה לנו ותחשב להם לצדקה״.

אחר אשר הצענו לפי בני עמנו קושט אמרי אמת ושלום אלה המיוסדים על דברי חכמינו גאונינו ומנהלינו נשא עינינו לבורא ואבי כל יצורי תבל, וברוח נכון נפיל תחנתנו לפניו להאיר עינינו בתורתו, להדריכנו בדרך תבונה ומישרים, לשמרינו מעשתונות זרות והרהורים רעים המביאים לידי תרמית שנאה ובזיון, ולנטוע בלבנו יראתו הטהורה, יראת מלכנו הנשגב והרחמן, ואהבת אדם האמיתית המפיקה אושר שלם וברכה. אמן.

שח כל הכלים ניטלין בשבת (א) חוץ מכלים שאדם חס עליהם כגון (ב) סכין של שחיטה ומילה ושל ספרים דהו"ל כאילו הקצם [א] שמקפיד עליהם שלא יטלטלם כדי שלא יפגמו וכן כל כיוצא בזה וכל דבר שהוא כלי אפילו הוא גדול וכבד הרבה לא נתבטל

שח בסימן זה והבאים אחריו עד סוף סי' שי"ב נתבארו דיני המוקצה ובטעם איסור טלטול דברים המוקצים כתב הרמב"ם בפ"כ כ"ד וז"ל אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול ומפני מה נגעו באיסור זה אמרו ומה אם הזהירו נביאים וצוו שלא יהא הילוך בשבת כהילוך בחול ולא שיחת השבת כשיחת החול שנאמר ודבר דבר ק"ו שלא יהא טלטול בשבת כטלטול בחול כדי שלא יהא כיום חול בעיניו ויבא להגביה ולתקן כלים מפנה לפנה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהם שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת ובטלה טעם שנאמר בתורה למען ינוח ועוד כשיבקר ויטלטל כלים שמלאכתן לאיסור אפשר שיתעסק בהם מעט ויבא לידי מלאכה ועוד מפני שמקצת העם אינם בעלי אומניות אלו בטלים כל ימיהם כגון הטיילין ויושבי קרנות שכל ימיהם הם שובתין ממלאכה ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימים נמצא שלא שבת שביתה הניכרת לפיכך שביתה בדברים אלו היא שביתה השוה בכל אדם ומפני דברים אלו נגעו באיסור הטלטול ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים הצריך להם כמו שיתבאר עד כאן לשונו והראב"ד כתב שם טעם אחר טלטול דברים המוקצים נאסר מפני גדר ההוצאה כמה שכתוב בפרק כל הכלים (קכ"ד:) אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא והנה כלל הדברים המוקצים שאסורים לטלטל מתחלקים לו' חלקים. הא' כלי שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס דהיינו כלי שאדם מקפיד עליו שלא יפגם כגון סכין של שחיטה ומילה ושל ספרים. הב' כלי שמלאכתו לאיסור. הג' כל דבר שאינו כלי ולא מאכל אדם ולא מאכל בהמה כגון אבנים ומעות וקנים ועצים וקורות ועפר וחול ומת ובעלי חיים וגרוגרות וצמוקים שהם מונחים במקום שמייבשים אותם וכל כיוצא בדברים אלו דלא חזו וזהו מוקצה מחמת גופו. הד' כלי שמלאכתו להיתר ומונח עליו אחד מהדברים המוקצים מחמת גופם כגון חבית שיש עליה אבן וכר שיש עליו מעות ואפילו הוסרו אח"כ כיון שהיו עליהם בין השמשות מגו דאתקצו לבין השמשות אתקצו לכולי יומא. הה' דבר שהיה בין השמשות מחובר או מחוסר צידה. הו' מוקצה מחמת מצותו כגון עצי סוכה ונוייה: **ודע** שבספר הנקרא מקדש כתוב שאסור לטלטל תפילין בשבת והביא ראייה מדאמרינן בפרק הניזקין (ס.) דסיפרא דאפטרתא אי לאו דשרי למיקרי ביה הוה אסור לטלטלו והאריך בזה ואח"כ כתב ומיהו ק"ל מדאמרי' בספ"ק די"ט (ט"ז.) דשרי לסדורי תפילין בי"ט וי"ל שלא התירו אלא מטעם שהוא נהנה בשילוחן ומעתה בשבת דלית ביה דין משלחין אסור לטלטלן והאריך עוד בזה ובסוף דבריו כתב ומיהו יראה לי דלצורך גופו ולצורך מקומו מותר דבודאי לא דיינינן להו טפי מכלי שמלאכתו לאיסור והרב הרלב"ח ז"ל העתיק לשון הספר הנזכר כתב עליו דמרגלא בפומייהו דאינשי שתפילין אסור לטלטלם וקצתם אומרים שהם מוקצה מחמת מצוה ובעיני נראה שהוא שיבוש גמור שהמחבר עצמו לא הזכיר כן אדרבה הזכיר המצות לשבת היתר הטלטול גם הרא"ש בתשובה הזכיר כל דיני המוקצה והאריך בהם ולא הזכיר דבר מזה ובודאי נראה מלשונו שאין בתפילין

שח כל הכלים ניטלים בשבת וכו' מ"ש בגמרא כל הכלים ניטלים בשבת ואפי' בשתי ידים ואפי' בשני בני אדם ואח"כ אמר רבינו עוד דאפי' הוא גדול וכבד הרבה וכו': וכתב בית יוסף להצעתו וטעם איסור טלטול מוקצה כתב הרמב"ם שהוא כדי שלא יהא טלטול של שבת כטלטול של חול והראב"ד כתב דטלטול מוקצה אסור משום הוצאה עכ"ל בקוצר ועיין לעיל בריש סימן ש"א ס"ב דנראה דאף הרמב"ם מודה דאיסור מוקצה משום הוצאה אלא כדי ליתן טעם לסמיכות דין איסור מוקצה לדין איסור הילוך כתב דכי היכא דהזהיר הנביא שלא יהא הלוכך של שבת כהלוכך של חול הכי נמי לא יהא טלטול של שבת כטלטול של חול: כתב עוד ב"י דתפילין אין בהן מוקצה והאריך בזה ואיני יודע למה הוצרכו הגדולים לישא וליתן מזה הלא מדתנן בפ' במה אשה דלא יצא האיש בתפילין לר"מ ואם יצא אינו חייב חטאת ומפרש בגמרא דבין למ"ד שבת זמן תפילין ובין למ"ד שבת לאו זמן תפילין לא יצא דילמא שקיל להו מרישא בשבא לפנות ואתי לאייתינהו ארבע אמות בר"ה ואם יצא אינו חייב חטאת מאי טעמא דרך מלבוש עבידא אלמא דוקא בר"ה לא יצא אבל בחצר יכול ללובשן דאע"ג דילאו שבתות שהן עצמן אות וא"כ להניחן אפ"ה אם רצה להניחן לא קעביד איסורא מדאורייתא אלא שאין לברך עליהן ואף ע"ג דמדרבנן אסור להניחם בפרהסיא כדתניא ספ"ק די"ט היה בא בדרך וזקעה עליו חמה וכו' היה יושב בב"ה וקדש עליו היום וכדכתב רבינו לעיל בסי' ל' ובסי' רס"ו מכל מקום בביתו אין איסור להניחן בצינעא וא"צ"ל דליכא משום מוקצה כ"ל פשוט: **חוץ** מכלים שאדם חס עליהם וכו' והיינו מוקצה מחמת חסרון כיס דאפי' ר"ש מודה ליה דאסור כדאיתא בפ' מי שהחשיך ומשמע מדברי רבינו מדכתב אח"כ כלי שמלאכתו לאיסור יכול לטלטלו בין לצורך גופו וכו' מכלל דבריש' במוקצה מחמת חסרון כיס אפ' לצורך גופו ומקומו אסור דהו"ל כאילו הקצם בפירוש שמקפיד עליו וכו' וכ"כ עוד או אפילו אם צריך לו והוא דבר שמקפיד עליו וכו' אסור וכ"כ ב"י והאריך בזה: **ובכל** דבר שהוא כלי וכו' בפ' בתרא דעירובין (דף קב) אייתי תרתי עובדא חדא בקורה בי ר' פדת שהיתה כבידה הרבה משוי עשרה בני אדם והתיר לטלטלה בשבת אמר תורת כלי עליה פי' שראויה ליסב עליה ותו עובדא בי מר שמואל בההיא אסיתא שהיתה גדולה מחזקת להך שהוא ט"ו כורין והתיר לטלטלה אמר תורת כלי עליה ולכן כתב רבינו אפי' הוא גדול כההוא אסיתא וכבד הרבה כההוא שירותא ולפ"ז משמע דלא קי"ל כרבה ורב יוסף בפרק במה מדליקין (דף ל"ה) דחלתא פירוש כוורת אפילו אינה אלא בת ארבעה כורין אסורה דהא הכא מתיר אפילו ט"ו כורין וכ"כ התוספות בפ' ב"מ דלית הילכתא הכי שיתבטל ממנו תורת כלי מפני כובדו דאמר בפ' בתרא דעירובין כו' ודלא כמ"ש התוס' בפ' בתרא דעירובין דחלתא אסירא משום דלא היה הרגילות לטלטלה בחול כלל אלא אין חילוק דאף עפ"י דלא היתה מיטלטלת בחול כלל לא בטל

דין מוקצה כלל דאם כן לא הוה שתיק מיניה והתוס' כתבו בספ"ק די"ט שאם ירצה אדם להניח תפילין בשבת אין איסור בדבר כלל כי מה שאמרו (מנחות לו.) יצאו שבתות וימים טובים שהם עצמם אות היינו שאין צורך להניח בהם תפילין אבל אם הניחם אין איסור בדבר וכך הם דברי רש"י והר"ן ז"ל ומשם יתבאר כי הראייה שהביא מפ' הניזקין היא בנויה על הקדמה שהתפילין אסור להניחם בשבת ואינו כן וכ"כ בת"ה דהיתר גמור הוא לטלטל תפילין אם יש שום צורך בדבר: ודברי רבי' פה אינו אלא בארבעה חלקים הראשונים אבל בחלק הה' דיבר בהל' יו"ט ובחלק הו' בהלכות סוכה: ומתוך דבריו פה יתבאר לך שמוקצה מחמת חסרון כיס אין לו צד היתר לטלטלו אך שלשת חלקים הנשארים יש צדדי היתר בטלטולם על דרכים שונים: כי כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטל לצורך גופו ולצורך מקומו ולא נאסר אלא מחמה לצל: ודבר שאסור לטלטלו מחמת גופו יש בו דרכי היתר י"ג. הא' יש דברים שמותר לטלטלם ע"י מחשבה כמו חריות של דקל ונסרים של אומן וחבילי קש ועצים שהתקינן למאכל בהמה ולבנים שנשארו מהבנין: הב' יש דברים שצריכים הכנסה וייחוד מקום כמו שאמרו מכניס אדם מלא קופתו עפר ועושה בה צרכיו והוא שייחד לו קרן זוית: הג' יש דברים שצריכין שפשוף או למוד כמו שאמרו בגמרא על נדבך של אבנים ואעפ"י שלא הזכיר רבינו זה אני אזכירנו בע"ה: הד' כיסוי בור ודות ניטלים אם יש להם בית אחיזה: הה' התירו לטלטל אבנים מקורזלות לצורך בית הכסא. הו' התירו לטלטל גרף של רעי כלומר כלי המיוחד לרעי ואין בו רעי מותר לטלטל ע"י מים שנותן בו: הז' התירו לטלטל המת מפני הדליקה: הח' התירו לטלטל המת מפני החמה ע"י ככר או תינוק: הט' התירו לטלטל קוץ המונח במקום שרבים דורסים בו כדי שלא יוזקו: הי' התירו לטלטל גרף של רעי כלומר הרעי עצמו מותר לטלטלו בין ע"י כלי בין שלא ע"י כלי: הי"א התירו לטלטל קליפי אגוזים ע"י שמסלק הטבלא ונוער' וענין סילוק זה יתבאר לקמן: הי"ב התירו לטלטל שברי כלים אע"פ דדמו לצרורות ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה: הי"ג התירו לטלטל האיסור בגופו שלא בנענוע ידיו כדתנן קש שעל המטה מנענעו בגופו אבל אם ע"י נענוע ידיו מטלטל האיסור ואפי' אם אינו נוגע בו זה נקרא טלטול מן הצד ואסור כל שהוא צריך לדבר האסור וכלי שמלאכתו להיתר שמונח עליו אחד מהדברים המוקצים מחמת גופם כגון חבית שיש עליה אבן וכר שיש עליו מעות יש בו ג"כ דרכי היתר ומספרם ה': הא' אם לא הונחה שם מדעת אלא ששכחם שם מותר להטות החבית כדי שתפול האבן ולנער הכר והמעות נופלות דטלטול מן הצד לצורך דבר המותר שרי ומטעם זה נמי שטמנו בקרקע אם מקצת עליו מגולות נוטלו אע"פ שבנטילתו מזיז עפר ממקומו וכן פגה שטמנה בתבן מותר לתחוב בה מחט וליטלה. הב' אם היתה חבית זו בין החביות שאינו יכול להטותה או שהיה צריך למקום החבית והכי מגביהן כמו שהן עם האבן והמעות עליהם ומניחם במקום אחר כיון שלא הונחו שם מדעת. הג' אם יש ביד בנו שיש לו גיעגועין עליו אבן מותר ליטלו והאבן בידו ודוקא אבן אבל דינר לא. הד' אבן שבקרויה שממלאין בה מים אם הוא מהודקת מותר לטלטלה עם האבן מפני שהיא כדופן וכן כלכלה נקובה ונסתם הנקב באבן מותר לטלטלה עם האבן מזה הטעם. הה' כלי שמלאכתו להיתר שיש בו דבר איסור ודבר היתר וא"א לנערם כגון כלכלה שיש בה אבן ופירות רטובים שאם ינערם יפסדו מותר לטלטלם וכן כנונא אגב קיטמא אע"ג דאיכא עליה שברי עצים משום דא"א למינקט קיטמא לחודיה אפי' אי שדי ליה מכנונא והוא שדבר המותר חשוב מדבר האיסור והוא שצריך לגוף דבר המותר או למקום הכלכלה והכנונא: ואחר שהצעתי לפניך כל זה אבוא לבאר דברי רבינו ואז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא: **כל** הכלים ניטלים בשבת חוץ מכלים שאדם חס עליהם וכו' בפרק כל הכלים (קכג.) תנן ר' יוסי אומר כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מן המסר הגדול ויתד המחרישה ופירש"י משום דקפיד עלייהו ומייחד להם מקום דלא חזו למלאכה אחריתי ובפרק מי שהחשיך (קנז:) אמרינן שזה נקרא מוקצה מחמת חסרון כיס ואפילו ר"ש מודה בי' ובגמ' (קכג:) אמר אביי חרבא דאושכפי וסכינא דאשכבתא ותליא דנגרי כיתד של מחרישה דמי ופרש"י חרבא דאושכפי. סכין של רצענין: וסכינא דאשכבתא. סכין של בית המטבחים שמקצבים בו בשר: תליא. דולייוור"ה כל הני קפדי עלייהו משום דמיפגמי ומקצה להו בידים והתוס' כתבו שי"מ סכינא דאשכבתא סכין ששוחטין בו שמקפיד שלא תפגם וכתב הרא"ש וכן נמי סכין של מילה ואזמל של ספרים וסכין של סופרים שמתקנין בהם הקולמסים כיון שמקפידים לעשות בהם תשמיש אחר אסור לטלטלם בשבת כתב הרמב"ם בפ' כ"ה וז"ל כל כלי שמקפיד עליו שמא יפחתו דמיו כגון כלים המוקצים לסחורה וכלים היקרים ביותר שמקפיד עליהם שמא יפסדו אסור לטלטלן בשבת וזה הוא הנקרא מוקצה מחמת חסרון כיס כגון המסר הגדול וכו': וה"ה כתב בפ' כ"ו גבי אוצר של תבואה שאם יש לו כלים המוכנים לסחורה והצריך להם מותר לטלטלם וכ"ש הוא מפירות המוכנים לסחורה שהותרו אפילו באכילה עכ"ל וכן משמע מכרכי דזוזי דאיתא בספ"ק (יט:) ובס"פ מי שהחשיך (קנו.) וגם לפמ"ש התוס' שם בפ"ק מ"מ פשיטא להו דלר"ש אפי' בכלים המיוחדים לעסקא לית ליה מוקצה וצ"ל דהא דכתב הרמב"ם דכלים המוקצים לסחורה אסור לטלטלן היינו דוקא שמקפיד עליהם שמא יפסדו ומש"ה אע"פ שאינם יקרים ביותר כיון שהם מוקצים לסחורה אסור לטלטלם דשמקפיד עליהם שמא יפסדו דקתני קאי גם לכלים המוקצים לסחורה הא אם אינו מקפיד עליהם אע"פ שהם מוקצים לסחורה מותר לטלטלם וכדברי ה"ה וכתבו התוס' דכלי המוקצה מחמת חסרון כיס יש ליזהר שלא לטלטלו אפילו לצורך גופו וכ"כ הרא"ש בתשובות וכיון דלצורך גופו אסור כ"ש לצורך מקומו כדמשמע בגמרא דלצורך גופו עדיף מלצורך מקומו וכן נראה מדברי רבינו שכתב בסמוך או אפילו אם צריך לו והוא דבר שמקפיד עליו שלא לעשות בו אלא מלאכתו וכו' אסור הרי שאע"פ שצריך לו לגופו אסור מפני שמקפיד עליו דהיינו מוקצה מחמת חסרון כיס וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם בפרק כ"ה שלא הזכיר היתר טלטול לצורך גופו ולצורך מקומו במוקצה מחמת חסרון כיס כמו שהזכיר בכלי שמלאכתה לאיסור (א): **ובכל** דבר שהוא כלי אפילו הוא גדול וכבד וכו' בעירובין (קב.) ההיא בריתא (פי' קורה) דהוה בי ר' פדת דהוה מדלו לה בי י' ושדו לה אדשא ולא אמר להו ולא מידי אמר תורת כלי עלה ההיא אסיתא (פי' מכתש) דהוה בי מר

דרכי משה

שח (א) וכ"א בתא"ו נ"ב ח"ג דלא כמרדכי ס"פ כירה דמתיר: (ב) וכתב במהרי"ל דאפי' אם אותו סכין תרוב בנדן אצל שאר סכינים אסור לטלטלו עכ"ל:

פרישה

סי' שח (א) חוץ מכלים שאדם חס עליהם טעם איסור טלטול מוקצה כתב רבינו לעיל ריש סי' ש"א שלא יבא לעשות כל חפציו מפינה לפינה לפי שהוא יום

דרישה

סי' שח [א] שמקפיד עליהם שלא יטלטלם כדי שלא יפגמו וכן כל כיוצא בזה כתב ב"י בשם התוס' דכלי המוקצה מחמת חסרון כיס יש ליזהר שלא לטלטלו

נתבטל שם כלי ממנו לא מפני גדלו ולא מפני כובדו : כלי שמלאכתו לאיסור יכול לטלטלו בין לצורך גופו בין לצורך מקומו לצורך גופו כגון קורנס של נפחים או של זהבים לפצוע בו אגוזים או קורדם לחתוך בו דבלה וכיוצא בזה בין לצורך מקומו כגון שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם אבל אם אינו צריך לגופו ולא למקומו אלא שרוצה להוציאו משם מפני שירא שישבר שם או שיגנב משם (ג) או אפי' אם צריך לו והוא דבר שמקפיד עליו שלא לעשות בו אלא מלאכתו (ג) [ג] כגון קורנס של בשמים שחושש עליו שלא יתלכלך אסור וכלי שמלאכתו להיתר (ד) אפי' לצורך הכלי מותר לטלטלו שלא יגנב או שלא ישבר כל הכלים שנשברו אפי' בשבת שבריהם מותר לטלטלם ובלבד שיהו ראוים לשום מלאכה כגון שברי עריבה לכסות בה החבית [ג] (ה) ושברי זכוכית לכסות בה פי הפך (ו) אבל אם אינן ראויים לשום מלאכה לא : חתיכת חרס (ז) [ד] שנשברה בחול מכלי וראויה לכסות בה כלי מותר לטלטלה (ח) אפילו במקום שאין כלים מצויין שם לכסות בה זרקה לאשפה מבע"י

בטל ממנה תורת כלי מפני כובדו וכ"כ ה' המגיד הביאו ב"י : ומ"ש אבל אם אינו צריך לגופו וכו' עד מפני שירא שישבר שם כאן כתב בסתם דאסור משמע טלטול ממש אבל בסי' ש"א כתב אפי' טלטול מן הצד כיון שהוא לצורך דבר האסור נמי אסור : כל הכלים שנשברו וכו' משנה פ' כל הכלים (דף קכד) ופליגי בה ת"ק ור' יהודה ואסיקנא דבנשברו בשבת פליגי דלת"ק מוכן הוא ולר' יהודה נולד הוא אבל בע"ש ד"ה מותרין הואיל והוכנו למלאכה מבע"י פסקו הפוסקים דהלכה כת"ק דכשראויין לשום מלאכה מותרין דמוכן הוא : ומ"ש חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וכו' גם זה שם חרס קטנה רבא אמר מותר לטלטל אפי' בר"ה אע"פ שאין שם דבר לכסות בו כיון דבחצר כלי הוא בעלמא לא פקע שם כלי מיניה : זרקה לאשפה מבע"י אסור וכו' ברייתא שם. והקשה ב"י כיון דחזי לכסות כלי אפילו נשבר בשבת נמי לאו נולד הוא לת"ק דר' יהודה דהלכה כמותו כמ"ש רבינו בסמוך. וי"ל דהתם בכלים שנשברו והכא בכלים שנשברה ממנו חתיכה הו"ל נולד עכ"ל ואין רמז לחלוק זה בתלמוד ולא מסתברא נמי לחלק בכך דכיון דעושי מעין מלאכה בכל ענין מוכן הוא לת"ק אלא הדבר פשוט דרבינו שכתב בחול לאו למידק איניה דוקא בחול דהא כתב תקודם דאפי' בנשבר בשבת שרי כשראויין לשום מלאכה כגון לכסות בה את הכלי אלא כתב כאן בחול לחלק בין זרקו לאשפה מבע"י ללא זרקו מבע"י אלא בשבת דבריש בנשברו בשבת אפילו זרקו לאשפה לא בטלה מתורת כלי כי היכא דלא בטל לגלימי' מתורת כלי כשזרק לאשפה בשבת כדאיתא בגמרא אבל בנשברה בחול איכא לחלק דבזרקו לאשפה מבע"י בטלה מהיות עוד כלי דגלי דעתיה מאתמול דלאו כלי הוא והא דכתב רבינו חרס קטנה שנשברה מכלי כונתו להורות דדוקא כשהיה כלי ונשבר לאפוקי אם לא היה כלי אלא צרורות דאסור לטלטלה אפי' ראוי לכסות בה כלי כדין צרורות ואבנים וכל דבר שאינו כלי כדלקמן בסוף ס"י אבל כשנשברה מכלי יכול לטלטלה בשבת היכא דראוי לכסות בה כלי והא דכתבו התוס' לשם וז"ל ורבא אמר אפילו בר"ה ובהנך דנשברו בע"ש קאמר דאי בנשברו בשבת האמר בפרק נוטל דרבא אית ליה מוקצה וכ"ש נולד עכ"ל נראה דכך פי' הא דחרס בר"ה דאינו ראוי לכסות שם לא כלי ולא רוק ואפ"ה מתיר רבא לטלטלו היינו דוקא בנשברה בע"ש דהוה עליה שם כלי מבע"י לכסות בה כלי ולא פקע מיניה שם כלי בשבת אפילו בר"ה דלא חזי למידי אבל בנשברו בשבת בר"ה דלא חזי למידי ולא היה עליה שם כלי מבנשברה הו"ל נולד ואסור והא דפסקינן כת"ק דבנשברו בשבת שבריהם מותרין לטלטלן כיון דחזו לכסות כלי היינו דוקא בנשברו בחצר

מר שמואל דהוה מחזקת ארדיב' שרא ר"ר שמואל למשדייהו אדשא אמר תורת כלי עליה פי' ארדיבא לתך וכתבו הרי"ף והרא"ש בפרק כל הכלים וכתב ה"ה בפכ"ה שהקשו המפרשים מדאמרינן בשבת (לה.) שנחלקו רבה ורב יוסף אם מותר לטלטל כוורת בת ג' כורין ובבת ארבע שווין לאיסור ותירצו התוס' (שם) דכוורת אין דרכה לטלטלה וכל שגדולה כ"כ אסור לטלטלה בשבת אבל קורה זו דרכה היתה לטלטלה בכל שעה לסגור הדלת אף בשבת מטלטלין אותה הואיל ויש תורת כלי עליה ומדברי ההלכות ורבינו שלא הזכירו כלל הא דשבת (לה.) כ"ל שהם סוברים שמימרות אלו אין להם עיקר ורבה ורב יוסף הוא שמחמירין בטלטול ואין הלכה כמותן וכן עיקר עכ"ל : ומ"ש כלי שמלאכתו לאיסור יכול לטלטלו בין לצורך גופו בין לצורך מקומו בפ' כל הכלים (קכד.) תנן כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך רבי נחמיה אומר אין ניטלין אלא לצורך וידוע דהלכה כת"ק ואפליגו אביי ורבא בפירוש דמתני' ואסקה רבא לצורך דבר שמלאכתו להיתר בין לצורך גופו בין לצורך מקומו ושלא לצורך ואפי' מחמה לצל ודבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו אין מחמה לצל לא כתב המרדכי בפ' כירה דבר שהדליקו בו באותו שבת מותר לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו כדין כלי שמלאכתו לאיסור וכבר כתבתי בסי' רע"ט שאין כן דעת הרמב"ם והרא"ש ור"י והכי נקטינן כתב הרמב"ם בפ' כ"ה וכל שאינו כלי כגון אבנים ומעות וקנים וקורות וכיוצא בהם אסור לטלטלן ואפי' לצורך גופן וכ"כ המרדכי בפ"ק די"ט בשם ר"מ וכ"כ מד' רבינו שכתב בסמוך כל דבר שאינו כלי כגון צרורות שבחצר וכיוצא בהם אסור לטלטלן ולא חילק וכן משמע בפ' כל הכלים (שם) דלא שרי לצורך גופו ומקומו אלא במידי דכלי הוא דקאמר התם והא דתנן אין סומכין את הקדרה בבקעת וכו' שבת גופיה תשתרי דהא דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו שרי ה"מ היכא דאיכא תורת כלי עליו אבל היכא דליכא תורת כלי עליו לא וכתב ה"ה בפ' כ"ה בשם המפרשים שכשהוא מטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו אין אומרין כיון שסלקו מאותו מקום שצריך לו שומטו מיד ומניחו דמקומו אלא כיון שמטלטלו לצורך מקומו מניחו באי זה מקום שירצה ויש ראיות לזה ועיקר עכ"ל וכ"כ התוספות והר"ן בריש ביצה (ג:) (ג) : כתב הרא"ש בתשו' דכלי שמלאכתו לאיסור יש לו היתר אפי' מחמה לצל ע"י ככר או תינוק וזהו שנינו שבת (קכג:) במדוכה אם יש עליה שום מטלטלין אותה ואע"ג דלא אמרו ככר או תינוק אלא למת התם במוקצה מחמת גופו כאבנים וכיוצא בהם דהוו דומיא דמת א"כ בארנקי מליאה מעות דבטל לגבי מעות דהוו כמו אבנים אבל מדוכה כיון שיש עליה תורת כלי שרי לטלטלה אגב אוכלין שעליה כ"כ לראב"ן ויש מי שמתרץ מדוכה היינו טעמא דשרי לטלטלה אגב שום שעליה מפני שהמדוכה לשום כקדרה לתבשיל שהוא תשמיש לשום מבע"י הילכך שרי לטלטלה אפילו מחמה לצל והכלבו כתב שדעת בעל ההשלמה לאסור : ומ"ש רבינו או אפילו אם צריך לו והוא דבר שמקפיד עליו וכו' בפרק כל הכלים (קכב:) תנן דנוטל אדם קורנס לפצוע בו אגוזים בגמרא (קכג:) רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן קורנס של זהבים שנינו רב שמן בר אבא אמר קורנס של בשמים שנינו מ"ד דבשמים כ"ש דזהבים מ"ד של זהבים אבל דבשמים קפיד עלייהו ופרש"י קפיד עלייהו. שלא ימאס ופסקו הרי"ף והרא"ש כרבי חייא בר אבא א"ר יוחנן ונראה דהא דאסרינן בשל בשמים משום חסרון כיס הוא וכ"כ מדברי הרמב"ם בפכ"ה אלא שבמקום זהבים ובשמים כתב קורנס של נפחים וזה תימה דהא ליכא מאן דאסר בשל נפחים אלא רב יהודה ולא משום חסרון כיס אלא משום דקסבר דבר שמלאכתו לאיסור אפילו לצורך גופו אסור ולא קיימא לן כוותיה וצ"ע : ומ"ש וכלי שמלאכתו להיתר אפילו לצורך הכלי מותר לטלטלו כבר נתבאר וכתב ה"ה בפכ"ה שמדברי הרמב"ם נראה שאין לטלטל שום כלי שלא לצורך כלל אפילו אם מלאכתו להיתר ושכן דעת הרשב"א והכריע כן מהגמרא ויש מתירין לטלטל כלי שמלאכתו להיתר אפילו שלא לצורך כלל ואין להם על מה שיסמוכו ע"כ ודעת הר"ן בפרק כל הכלים נוטה לדעת האוסרין ומ"מ כתב דכתבי הקודש ואוכלים אפילו שלא לצורך נמי מותר לטלטלם : כל הכלים שנשברו אפילו בשבת וכו' (קכד:) שנינו כל הכלים הניטלים בשבת שבריהם ניטלים עמהם ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה שברי עריבה לכסות בהם את פי החבית שברי זכוכית לכסות בהם את הפך ר' יהודה אומר ובלבד שיהו עושין מעין מלאכתם שברי עריבה לצוק לתוכן מקפה שברי זכוכית לצוק לתוכן שמן ובגמרא שם א"ר יהודה אמר שמואל מחלוקת שנשברו בשבת דמר סבר מוכן הוא ומר סבר נולד הוא אבל מע"ש דברי הכל מותרין הואיל והוכנו למלאכה אחרת מבע"י ופסקו הרי"ף והרא"ש כת"ק וכן פסק הרמב"ם בפכ"ה : חתיכת חרס שנשברה בחול וכו' ג"ז שם אמר רב נחמן אמר שמואל חרס קטנה מותר לטלטלה בחצר אבל בכרמלית לא ורב נחמן דידיה אמר אפילו בכרמלית אבל בר"ה לא ורבא אמר אפילו בר"ה ופירש"י בחצר דשכיחי ביה כלים שהחרס הזה ראויה להם לכיסוי ותורת כלי עליו אבל לא בכרמלית אפילו בתוך ד"א דלא שכיחי ביה מאני ולא חזו לכסויי ורבא אמר אף בר"ה כיון דבחצר כלי הוא בעלמא לא פקע שם כלי מיניה ופסקו הפוסקים כרבא : ומ"ש רבינו שנשברה בחול נראה שהוא מת"ש התוס' שם ורבא אמר אפי' בר"ה ובהנך דנשברו מע"ש קאמר דאי בשנשברו בשבת הא אמרינן בפרק נוטל (קמג.) דרבא אית לוה מוקצה וכ"ש נולד עכ"ל אך תימא דכיון דחזי לכסות כלי אפילו נשבר בשבת נמי לאו נולד הוא לת"ק דר"י כמו שנתבאר בסמוך וכיון דרבינו כתב בסמוך דאפילו נשברו בשבת שרי לטלטלן כיון שראויים לכסות כלים וכדברי ת"ק היאך כתב כאן דבנשברה בחול שרי לטלטולי דמשמע הא אם נשברה בשבת אסור ושמא י"ל דהתם בכלים שנשברו א והכא בכלי שנשברה ממנו חתיכה וכדדייק לישנא דרבינו דכיון שהכלי עדיין משמש תשמישו הראשון וחתיכה זו שנשברה ממנו לא היתה ראויה לשמש בפני עצמה קודם שנשברה ועכשיו שנשברה היא ראויה לשמש בפני עצמה הוי נולד ב (ז) : ומ"ש זרקה לאשפה מבע"י אסור לטלטלה ברייתא שם ומפורש בגמרא דדוקא זרקה

דרכי משה

(ג) וכ"כ המרדכי ותג"א ריש ביצה : (ד) ואפשר לומר דהא דנקט נשברה בחול לאו דוקא אלא נקט משום דבעינן זרקה לאשפה מבע"י אבל אם לא זרקה עד שהחשיכה סאחר שבקידש היום

דרישה

(אפילו לצורך גופו כו' וכן כתב מדברי רבינו שכתב בסמוך או אפי' אם צריך לו והוא דבר שמקפיד עליו שלא לעשותו וכו' אסור כו' ע"ש לכאורה יש לתמוה מאי ונראה דקאמר דהא מ"ש רבינו או אפי' אם צריך לו והוא דבר שמקפיד עליו כו' גמרא ערוכה הוא. ואפשר ליישב משום דס"ל דאין ראיה מקורנס בשמים מכרעת לפי שאפשר לדחות ולומר דהא דאסרינן בשל בשמים לאו משום חסרון כיס דאע"פ שמלכלך ונמאס הבשמים מ"מ אין בכך חסרון כיס. כי מוקצה אינו אסור אלא לטלטלו אבל בנגיעה בעלמא שאינו מנדנדו שרי ולכן מותר ליגע בארון שבבית הכנסת שנרות דולקות עליו או בתנור שדולק בו אש וכן מותר ליקח דבר היתר המונח על דבר מוקצה כגון מעות או נר וכל שאר מוקצה וכן מותר לטלטל דבר מוקצה על ידי נפוח דלא הוי טילטול אלא כלאחר יד ולא מיקרי טילטול עכ"ל רמ"מ והוא מדברי המרדכי ות"ה ותשובת מהרי"ל וב"י הביאה בס"ם זה :

[ב] כגון קורנס של בשמים נ"ע אם יש היתר טפי בקורנס של נפחים שלנו שהוא של מיני מתכות ובקל מדיחים אותו אף אם יתלכלך כי שמעתי בשם מ"ו שהתיר לפצע בו אגוזי':

[ג] ושברי זכוכית כו' כתב בא"ח שאם הם במקום שיכולים להזיק כגון שברי זכוכית על השלחן או באמצע הבית מותר לטלטל השברים לפנותן ואפילו אינם ראויים לשום מלאכה מידי דהוה אקוץ ברה"ר כדבסמוך :

[ד] שנשברה בחול כו' ז"ל ב"י ותימא כו' ובד"מ כתב דמשום היפא נקטה דאם זרקה מבע"י לאשפה אסור מש"ה נקט שנשברה בחול עכ"ל. ולעד"נ דמש"ה נקט בחול

פרישה

בטל ממלאכה עוד כתב הרמב"ם טעם כדי שיהא שביתה ניכרת אף לטיילין ולבטלי' קרנות שכל ימיהן הם שובתים ממלאכה לכך אסרו להלך ולדבר ולטלטל כבשאר הימים. והראב"ד כתב טעם שהיסור טלטול מוקצה משום גדר הוצאה וכן הוא בפרק כל הכלים עיין בב"י בהקדמת זה הסי' שמחלק דיני מוקצה לכללים וכל כלל וכלל לפרטים :

(ג) או אפילו אם צריך לו כו' וכיון דאסור לצורך גופו כ"ש דאסור לצורך מקומו דלצורך גופו עדיף מלצורך מקומו עיין בב"י :

(ג) כגון קורנס של בשמים ונראה דה"ה דאסור לשתות במדוכה מס"ט ועיין בדרישה •

(ד) אפי' לצורך הכלי מותר אבל שלא לצורך כלל אסור כ"כ ה"מ והר"ן הוץ מכתבי הקודש ואוכלין כתב הר"ן דמותר לטלטלן אפי' שלא לצורך :

(ה) ושברי זכוכית כו' אפי' מונחין במקום שאין לחוש שיזיק אדם בהן וק"ל ועיין בדרישה :

(ו) אבל אם אינם ראויים לשום מלאכה לא נראה דהיינו דוקא לטלטלן לצורך גופן שלא יגנבו אבל לצורך גופו או למקומו מותר הואיל דאתי מתורת כלי כמ"ש הרש"ס בקליפי אגוזים שמותר לצורך מקומו :

(ז) שנשברה בחול ז"ל ב"י ותימה כיון שכתב רבינו בסמוך דאפילו נשברה בשבת שרי לטלטלן כיון שראויין לכסות כלים למה כתב כאן שנשברה בחול ושמא י"ל דהתם בכלים שנשברו והכא בכלי שנשברה ממנו חתיכה וכדדייק לישנא דרבינו דכיון שהכלי עדיין משמש תשמישו הראשון וחתיכה זו שנשברה ממנו לא היתה ראויה לשמש בפני עצמה קודם שנשברה ועכשיו שנשברה היא ראויה לשמש בפני עצמה הוה נולד עכ"ל. ול"נ למ"ש בסמוך כל הכלים הניטלים לתותיהן שנתפרקו אפי' נתפרקו בשבת דהתם שם כלי הראשון עליו דהא ודאי יחזור ויחבר הדלת להכלי ועוד שגם מתחילה בשעה שהיתה מחובר להכלי היה לו שם דלת בפני עצמו ובזה כ"ל מיושב נמי מ"ש אדין זה אם זרקה מבע"י לאשפה כו' ולא כתב זה לעיל בבבא ראשונה אלא כיון שהם מיירי שנקבע ונשבר הכלי חתיכות גדולות אין דרך לזורקן לאשפה משא"כ כאן ודו"ק ועיין בדרישה : (ח) אפי' במקום שאין כלים כו' דכיון דבמקום כלים שראוי לכסות בה שם כלי עליה אף כאן לא פקע שם כלי מינה כיון דבביות וכ"ל הואיל שהכלים מצויים אלא שהמקום זה אינם מצויים משא"כ

חדושי הגהות

שח א והואיל והשברים ראויים למלאכה מטלטלים לאותה מלאכה שראוית להשתמש תחת שימושן הראשון ולא הו"ל נולד כיון שאין כאן רק שימוש א' במה שהיה להן קודם שנשברו (מהרל"ח) : ב לשמש בחתיכת חרס שימוש חרס הוא

מ: נ"י אסור לטלטלה כיון שבטלה מהיות עוד כלי . כל הכלים הניטלין בשבת דלתותיהן שנתפרקו מהן ניטלין ל"ש נתפרקו בחול ל"ש נתפרקו בשבת דלת של שידה תיבה ומגדל יכולים ליטלה מהם (ט) ואסור להחזירה ושל לול של תרנגולים אסורים בין ליטול בין להחזיר כיסוי בור ודות אין נוטלים אותם אא"כ יש להם בית אחיזה דאז מוכח שהוא כלי ושל כלים אפי' הן מחוברין כגון תנור שהברו בטיט יכולין ליטלו אפילו אין לו בית אחיזה מחט שלימה יכולין לטלטלה ליטול בה הקוץ ניטל חודה או חור שלה לא וחדשה שלא ניקבה עדיין שריא . שירי מחצלאות מותרים (י) [ס] שירי מטלניות שבו אם יש בהם ג' אצבעות על ג' אצבעות מותר לטלטלם ואם

זרקה מכפ"י משום דבטלה מתורת כלי כשקדש היום אבל אם לא זרקה עד שחשיכה מאחר דקדש היום מוכן לא פקע מיניה תו שם כלי :

כתוב בא"ח שברי כלים י"א אע"פ שאינם ראויים למלאכה כלל ניטלים אם הם במקום הנזק כגון על השולחן או באמצע הבית מותר לפנותן מידי דהוה אקוץ בכרמלית (ה) :

כל הכלים הניטלין בשבת דלתותיהן שנתפרקו מהם ניטלין וכו' משנה וגמר' שם (קכב:) :

דלת של שידה תיבה ומגדל וכו' שם ת"ר דלת של שידה תיבה ומגדל נוטלין אבל לא מחזירין ושל לול של תרנגולין לא נוטלין ולא מחזירין בשלמא של לול של תרנגולין קסבר כיון דמחברי בארעא יש בנין בקרקע יש סתירה בקרקע אלא של שידה תיבה ומגדל מאי קסבר אי קסבר יש בנין בכלים יש סתירה בכלים ואי אין סתירה בכלים אין בנין בכלים ואסיק רבא דקסבר אין בנין בכלי' ואין סתירה בכלים וגזירה שמא יתקע ופירש"י לעולם קסבר אין סתירה ואין בני' הילכך נוטלין ומיהו אין מחזירין מדרבנן גזירה שמא יתקע בחוזק בסכין ויתדות והו"ל גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש ואע"פ שהרי"ף סתם וכתב גזירה שמא יתקע כבר כתב הר"ן דלא קאי אלא אדלת שידה תיבה ומגדל דאין מחזירין אבל דלת של לול של תרנגולין ה"ט משום דמחובר לקרקע אית ביה בנין וסתירה אבל ה"ה סובר דקאי אף אלול של תרנגולים שעל מ"ש הרמב"ם בפכ"ב התוקע חייב משום בונה לפיכך כל הדלתות המחוברות לקרקע לא נוטלים אותן ולא מחזירין גזירה שמא יתקע אבל דלת שידה תיבה ומגדל ושאר דלתות הכלים נוטלין ולא מחזירין כתב הוא ז"ל דהכי איתא בהל' ת"ר דלת של שידה תיבה ומגדל וכו' לול של תרנגולין פירוש דמחברי בארעא לא נוטלין ולא מחזירין גזירה שמא יתקע ותמה אני למה הוצרכו לגזירה שמא יתקע במה שמחובר לקרקע שהרי בלא תקיעה חייב משום בונה כמבואר פ"י עכ"ל ועוד יש לדקדק שלא נתן טעם למה אין מחזירין דלתות הכלים מיהו בזה אפ"ל שכשכתב אח"כ ואם נשמט ציר התחתון וכו' גזירה שמא יתקע האי טעמא קאי גם אדלתות הכלים אין מחזירין ולענין מה שתמה ה"ה י"ל דכיון דכלים הם אע"ג דמחוברים לקרקע הם לא פסיקא לן מלתא למימר דמשום דמחברי בארעא אית בהו בנין וסתירה ומ"מ אפשר למימר הכי והיינו דאמרינן קסבר כיון דמחברי בארעא וכו' כלומר אפשר למימר דסבר הכי וכי אסיקנא גזירה שמא יתקע תו לא צריכין לטעמא דכיון דמחבר בארעא :

כיסוי בור ודות אין נוטלין אותם אא"כ יש להם בית אחיזה וכו' משנה שם (קכו :) כל כיסוי הכלים שיש להם בית אחיזה ניטלין בשבת א"ר יוסי בד"א בכיסוי קרקעות אבל בכיסוי הכלים בין כך ובין כך ניטלין בשבת ובגמרא שם והוא שיש תורת כלי עליהם דכ"ע כיסוי קרקעות אם יש להם בית אחיזה אין אי לא לא כיסוי הכלים ואף על גב דאין להם בית אחיזה שרי כו' כי פליגי בכלי דחברינהו בארעא מר סבר גזרינן ומר סבר לא גזרינן ופסק הרי"ף כת"ק וכתב הרא"ש על זה וכ"ל שגגת סופר דאיהו גופיה הביא לעיל (קכה .) הא דאמר רבינא כמאן מטלטלים האידנא כיסוי תנורא דמתא מחסיא דלית ביה אחיזה כראב"י ור' יוסי אמרה משום ראב"י ואזיל לטעמא דהכא ורי"ף כתב ולית הלכתא כת"ק וטעה הסופר עכ"ל הרא"ש וזהו שכתב רבינו ושל כלים אפי' הן מחוברין כגון תנור שחברו בטיט יכולין ליטלו אפילו אין לו בית אחיזה אבל הר"ן כתב שאפשר לתרץ דשפיר פסק הלכה כת"ק שהיה הוא ז"ל מפרש כי פליגי בכלים דחבריניהו בארעא כגון חביות הקבורים בקרקע לגמרי דת"ק אסר מפני שאינם נראים והרי הם ככיסוי קרקעות אבל בכיסוי הכלים המגולים אע"פ שמחוברין לקרקע לא פליג ת"ק ומש"ה פסק דשרי לטלטולי כיסוי דתנורי וזהו דעת הרמב"ם בפרק כ"ה שלכיסוי חבית הטמונה בארץ הצריך בית אחיזה ולכיסוי התנור לא הצריך וכתב שם ה"ה שכן העלה הרשב"ם מד' הרמב"ם והא דאמרינן והוא שיש תורת כלים עליהם כתבו הרמב"ם שם ולא ידעתי למה השמיטו רבינו והא דאמרינן והוא שיש תורת כלים עליהם פירש"י שיהיה ראוי לתשמיש אחר והקשה עליו התוס' (שם) דא"כ פשיטא אלא נראה לר"ת דה"פ דאיכא תורת כלי עליהם שתקנו ועשה בו מעשה והכינו לכך אפילו אינו ראוי לדבר אחר וכ"כ שהוא דעת ה"ה בפכ"ה וכ"כ הרא"ש בתשובה וכתב הר"ן ומסתברא לי דכי בעינן בכיסוי כלים אף על גב דלא חבריניהו בארעא שיהא תורת כלי עליהם ה"מ שלא נשתמש בהם מבע"י אבל כל שכבר נשתמש בהם היינו תורת כלי עליהם כדאמרי' שבת (כ .) בחריות של דקל שייחדן לישיבה :

מחט שלימה יכולין לטלטלה ליטול בה את הקוץ משנה בפ' כל הכלים (קכב:) נוטל אדם וכו' מחט של יד ליטול בה את הקוץ ובגמרא (קכג .) פשט ר"י דאפילו ניטל עוקלה או חררה כלומר חור שלה שרי ורבא אמר אסור לטלטלה ואותבוה מדתניא מחט בין נקובה בין שאינה נקובה מותר לטלטלה בשבת ולא אמרו נקובה אלא לענין טומאה בלבד והרגמא אביי אליביה בגולמי עסקינן זימנין דמימליך עלייהו ומשוי להו מנא אבל היכא דניטל חררה או עוקצה אדם זורקה לבין גרוטאות : ופירש"י בגולמי . גולמי מחטין העומדות ליקב דנקובה נגמרת מלאכתה ושאינה נקובה אינה נגמרת הלכך לענין טומאה הוא דלא הוי כלי אבל בטלטול שרי דחזייא לקוץ : ומימלך . ולא נקיב לה ומשוי לה מנא כמו שהוא ולנטילת קוץ : גרוטאות שברי מתכות אדם זורקה לבין גרוטאות ובטל שם כלי מינה ופסקו הרי"ף והרא"ש כרבא :

שירי מחצלאות מותרין שם (קכה .) אמר שמואל קרומית של מחצלת מותר לטלטלם בשבת ומפרש טעמא משום דחזיין לכסויי בהו טינופא וכתב ה"ה בפכ"ו בשם הרמב"ן שאם היו קרומיות מבע"י וזרקן אסורין דהו"ל כצרורות שבחצר ודמיא לשברי חבית שזרקן לאשפה מבע"י דאסירי :

שירי מטלניות שבלו אם יש בהם ג' אצבעות וכו' גז"ש (דף קכה) א"ר זירא א"ר שירי פרוזמיות אסור לטלטלן בשבת אמר אביי במטלניות שאין בהם

בחצר דראויין הן לשום מלאכה אבל בנשברו בשבת בר"ה הו"ל נולד כיון דאין ראויין לשום מלאכה זו היא דעת התוס' ורבינו נמי מודה לדבריהם ולפ"ז איכא למימר נמי הא דכתב רבינו חתיכת חרס שנשברה בחול וכו' דוקא בחול אבל בשבת הו"ל נולד וכמו שהבין ב"י וכדברי התוס' אלא מיהו הא דדייקינן אבל בשבת הו"ל נולד היינו בנשברו בשבת בר"ה דלא חזו למידי בר"ה התם הוא דאסור לטלטלם בשבת כדפי' והאי דכתב רבינו מקודם דבנשברו בשבת מותר לטלטלם כת"ק היינו בנשברו בחצר דחזי לכסות בו מנא כיון דשכיחי מנא בחצר הלכך אם ראוי לכסות בו מנא מותר לטלטלם וכדפי' אבל לא כמו שהבין ב"י מדברי התוס' ורבינו ודו"ק :

כל הכלים הניטלין בשבת וכו' פי' שנתפרקו בשבת איכא למשרי טפי משום דכי קדיש יומא הוו מוכנין לטלטל אגב אביהן אבל נתפרקו בחול אין מוכנין על גבי אביהן וקאמר דאפ"ה שרי דל"ש נתפרקו בחול ל"ש נתפרקו בשבת דכיון דאכתי כלי הוא שעדיין עומד למלאכה ראשונה וראוי להתחבר הכסוי עם הכלי הוו להו מוכן אגב אביהן והשתא ניחא דלא קשה דלעיל בכלים שנשברו אמרי' איפכא דשרי יותר לטלטל בשנשברו מע"ש משנשברו בשבת אלא כדפי' דשאני הכא דאכתי כלי הוא למלאכה ראשונה כדפי' אבל התם לא חשיב כלי אלא מחמת שעומד למלאכה אחרת הלכך כשנשבר בשבת אסור טפי דהוי נולד כ"כ התוס' ר"פ כל הכלים בדבור השני :

דלת של שידה תיבה ומגדל וכו' ברייתא שם ר"פ כל הכלים ובגמרא בשלמא של לול של תרנגולים קסבר כיון דמחברי בארעא יש בנין בקרקע יש סתירה בקרקע אלא של שידה תיבה ומגדל מאי קסבר אי קסבר יש בנין בכלים יש סתירה בכלים ואי אין סתירה בכלים אין בנין בכלים אלא אמר רבא אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים וגזירה שמא יתקע פי' רש"י אין מחזירין מדרבנן גזירה שמא יתקע בסכין וביתדות והו"ל גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש עכ"ל נראה דקשיא ליה כיון דבחזרת כלי שנתפרק לית ביה משום בנין אפילו תוקע נמי ליכא משום בונה ולכן פי' דחייב משום מכה בפטיש וכ"כ הרא"ם אבל הרי"ף כתב וז"ל ת"ר דלת של שידה תיבה ומגדל נוטלין ולא מחזירין של לול של תרנגולין לא נוטלין ולא מחזירין גזירה שמא יתקע משמע מלשונו דבלול של תרנגולין נמי הוי טעמא משום גזירה שמא יתקע וכ"כ הרמב"ם בפכ"ב בהדיא וקשה חדא דשמא יתקע אינו אלא טעם לאין מחזירין ואכתי קשה למה אין נוטלין ותו הקשה ה' המגיד למה הוצרכו לגזירה דשמא יתקע במה שמחובר לקרקע שהרי בלא תקיעה חייב משום בונה כמבואר בפ' עשירי עכ"ל וב"י כתב מה שכתב עיין עליו אבל לעד"נ דס"ל להרי"ף והרמב"ם דלמאי דקאמר אלא אמר רבא וכו' הדר ביה ממאי דקאמר תלמודא מעיקרא דבלול של תרנגולין כיון דמחברי בארעא איכא בנטילת דלת ובחזרתה משום סתירה ובנין בקרקע אלא ליכא משום בנין וסתירה כלל כיון שאין שם אלא נטילת הציר מן החור או חזרת הציר לחור ואינו חייב משום בונה אלא בתוקע וכמ"ש הרמב"ם בפ"י וכן התוקע עץ בעץ בין שתקעו במסמר בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד ה"ז תולדת בונה וחייב ולכן כתב הרמב"ם בפכ"ב וז"ל התוקע חייב משום בונה לפיכך כל הדלתות המחוברות לקרקע לא נוטלין אותן ולא מחזירין גזירה שמא יתקע וכו' ס"ל דבדלתות אף המחוברים לקרקע ליכא משום בנין אא"כ בתוקע ציר בחור ואם היתה תקוע ציר בחור ונטלה משם הוה סתירה אבל באינו תקוע ליכא משום בנין וסתירה ומה שהקשה הרב המגיד שהרי בלא תקועה חייב משום בונה כמבואר בפ"י עכ"ל הא לאו קושיא היא דהא פשיטא דאיכא כמה גווני בניינים דלית ביה תקועה כגון כל הני דקחשיב בפ"י המשוה פני קרקע בבית כגון שהשפיל תל או מילא גומא וכו' אחד נתן את האבן וכו' אלא דבחזרת דלתות ליכא משום בונה כלל אלא במה שהוא תוקע ציר לחור או נוטלה מן החור השתא ניחא דבשל לול של תרנגולין אין מחזירין שמא יתקע ואיכא משום בונה וכן אין נוטלין שמא הוא תקוע ואיכא משום סתירה אבל בשידה תיבה ומגדל דאפי' הוא תקוע אינו איסור דאורייתא דאין בנין בכלים בכלי שנתפרק ואין לאסור תוקע בכלים אלא מדרבנן משום דדמי לעושה כלי מתחלתו והלכך חזרה הוא דאסור גזירה שמא יתקע אבל נטילה ליכא איסור כיון דאין סתירה בכלים ואפילו היה תקוע וליכא בנטילה משום גזירה כלל כנ"ל ובזה יבא על נכון לשון הרי"ף שאמר בסוף גזירה שמא יתקע דבין בשידה תיבה ומגדל ובין בלול של תרנגולין בשניהם הוי טעמא משום גזירה שמא יתקע כדפרי' גם לשון הרמב"ם הוא כפשוטו ול"ק ולא מידי • פסק ומה שנוהגי' בסעודות גדולות כדי להכניס אויר נוטלים בשבת ע"י נכרי סתימת העששית מן החלון נראה דאסור דדמי לשל לול של תרנגולין דאיכא משום בנין וסתירה כיון דמחברי בארעא דעיקר הוא כדעת רוב פוסקים דכל דמחברי בארעא איכא הכא משום בנין וסתירה אע"ג דאינו תוקע :

כסוי בור ודות וכו' משנה ס"פ כל הכלים דפליגי תנאי תנא קמא סבר כל כסוי הכלים שיש להם בית אחיזה ניטלין בשבת דמוכחא בית אחיזה דיליה דלמשקל ולהדורי עביד ור' יוסי פליג בד"א בכסוי קרקעות כגון כיסוי בור ודות אבל בכסוי הכלים בין כך ובין כך ניטלין בשבת ובגמרא בכסוי קרקעות כ"ע לא פליגי דבעינן בית אחיזה ובכסוי הכלים דכ"ע אע"ג דאין להם בית אחיזה כי פליגי בכלים דחבריניהו בארעא כגון כסוי תנור מר סבר גזרינן ומ"ס לא גזרינן ופסק הרא"ש הלכה כרבי יוסי וכ"כ רבינו ובדברי הרי"ף והרמב"ם איכא ספיקא עיין בב"י :

ומ"ש כגון תנור שחברו בטיט פירוש התנור הוא כמו כלי ופתחו למעלה והתנור עצמו מחובר תחתיתו בטיט בקרקע וכסוי עליו מלמעלה הוא בתלוש והא דכתב המרדכי בפ' חבית הורה ה"ר אביגדור דדף שמשימין לפני התנור וטורקין אותו בתנור בטיט בע"ש במקום שאין נכרי אף היהודי יכול להסירו מן התנור כיון דטריקת דף אינו עשוי לקיים מיירי בתנורים שלנו שפתחיהן מן הצד וכשמטמינים התבשילין מע"ש לצורך מחר טורקין הדף שלפני התנור לשמור חומו

ועיין בש"ע בסי' רנ"ט ובהגה לשם בסוף הסי' : **מחט** שלמה וכו' משנה ומסקנא דגמרא שם אליבא דרבא . שירי מחצלאות מותרין מימרא דשמואל שם ומפרש טעמא משום דחזיין לכסויי בהו טנופא : **שירי** מטלניות שבלו וכו' ג"ז שם ופירושו דכיון דאין בהן ג' על ג' לא חזיין לא לעניים ולא לעשירים והר"ן בשם הרמב"ם

דרכי משה

היום הוי מוכן לא פקעה מיניה תו שם כלי כדאמרינן בגמ' לכן נקט נשברה בחול משום ספא : (ה) וכ"ה בהגמ"ר דף קע"ט

פרישה

בלבנות ונבמות הצריך שיהיה לו כמ"ש לקמן בסי' ה : (ט) **ואסור** להחזירם גזירה שמא יתקע בחוזק בסכין וביתידות והוי גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש : (י) **שירי** מטלניות ז"ל בתוי שבת קמ"ל דאפ"ה אי ראוי לכסות בה כלי אין ואי לא לא : [ס] **שירי** מטלניות כו' וכתב לכשתמש בהן תשמישים המגונים אבל שירי שאר בגדים

דרישה

בחול לאשמעינן דאפילו נשברה בחול אפ"ה סגי בשיעור כל שהוא כיון דאפ"י שעדיין לא כיסה בה את הכלי אלא שראויה לכסות בה סגי . ובדרישה אשמעי' דאפילו אם נשברה בשבת דהו"א כיון דבכניסת שבת היה מטלטל ע"י כלי גם עתה שנשבר מותר לטלטל דהא אין מוקצה הר"ן בשם הרמב"ן וזקא בטליתות של מצוה הדין כן מפני שאדם בודל מהן ואינו רוצה מותר

ואם לאו אסורין מנעל חדש מותר לשומטו מעל הדפוס: (יא) [ו] אף ע"פ שמלאכתו לאיסור כיון דשם כלי עליו מותר לטלטלו לצורך מקומו (יב) סנדל שנפסקה רצועה הפנימית עדיין תורת כלי עליו ומותר לטלטלו נפסקה החיצונה בטל מתורת כלי ואסור לטלטלו (יג) ואם הוא בכרמלית מותר לכרוך עליו גמי לח שהוא מאכל בהמה לתקנו שלא יפול מרגלו ובחצר שהוא נשמר שם אסור וחלוק שכבסו אותו ותחבו בו קנה לתלות בו ליבשו יכול לשמטו מעל הקנה ואסור ליקח הקנה מתוכו שאינו כלי (יד) ואם תחבו בו כלי יכול ליטלו מתוכו אפי' הוא מלאכתו לאיסור: כירה שנשמטה (טו) [ז] אפילו אחת מירכותיה אסור לטלטלה וכ"ש אם נשמטו שתים. (טז) לבנים שנשארו מן הבנין מותר לטלטלן סדרן זה על זה והקצם

הרמב"ם כתב דוקא שירי טלית של מצוה דלא חזי לקנח בו טינופא משום דהוי בזוי מצוה אבל שירי טלית שאינה של מצוה חזי לקנוחא ביה טינא או טינופא מיהו רבינו לא הזכיר שם טלית אלא שירי מטלניות וכו' משמע דשיורי בגדים שאינן של מצוה נמי אסור לטלטלן בפחות משלשה על שלשה וקשה הלא חזי לקינוח טינופא ונראה לפי עניות דעתי דבפחות משלשה על שלשה הוא מוקצה לפקק בו את המרחץ או לנער בו את הקדרה כמ"ש הרי"ף בפ' במה מדליקין וכיון דהוקצה לכך לא חזי לכסות בהו טינופא הלכך אסור לטלטוליה: כתב הר"ן ס"פ כירה דמוקצה לעשירים פי' כגון בגד שאין בו ג' על ג' או קרטין של לבונה וכיוצא בזה דלא חשיבי גבי עשירים ומקצה דעתו מהם דאסור לטלטלו אפילו עניים אין מטלטלין אותו ומביאו ב"י סוף סימן זה ופסק כך בש"ע והדבר פשוט דהיינו דוקא לעניים שבבית העשירים אסור והטעם שכבר הוקצה מדעתו של בעל הבית העשיר והכי מוכח להדי' בסוגיא דפריך אביי קרטין בי רבי מי חשיבי וכ"ת חזי לעניים והתנן בגדי עניים לעניים ובגדי עשירים לעשירים אבל דעניים לעשירים לא וה"נ בי רבי לא חשיבי קרטין ובטלו ואסורים אף לעניים שבבית רבי אבל לעניים שאינו בבית העשיר לא הוי מוקצים דפשיטא היא דלא אמרינן דמה שהוא מוקצה לאיש אחד יהי' מוקצה לכל העולם הלכך בגד שלש על שלש אינו מוקצה בבית עניים וכמ"ש גבי שירי מטלניות שבלו דאם יש בהן שלשה אצבעות על שלשה אצבעות מותר לטלטלן והיינו בבית עניים ואף לעשירים שבבית עניים לא הוי מוקצה שהכל נמשך אחר דעתו של בעל הבית וכ"כ התוספות להדיא בפרק מפנין (דף קכ"ז) בד"ה כיון דחזיא והתוס' כתבו בפרק כירה (דף מו) בד"ה מי יימר דמי שנדר מדבר אחד לא הוי מוקצה אף לדידיה לענין טלטול כיון דחזו לאחריני אם לא בפירות שלו ואסרן לכל אדם והיינו כדאיתא בפרק מפנין דבתרומה טהורה ביד ישראל אע"ג דלא חזיא לישראל כיון דחזיא לכהן לא הוי מוקצה לישראל לענין טלטול והטעם הוא דהכא לכ"ע חזיא אלא איסורא הוא דרביע עליה:

מנעל חדש וכו' פלוגתא דתנאי ס"פ תולין ופסק כחכמים דשרי דאע"ג דהדפוס מלאכתו לאיסור הוא כיון שהוא כלי מותר לטלטלו לצורך מקומו כלומר לצורך המנעל שהדפוס כתון לתוכו והא דקאמר שומטו מעל הדפוס ה"ה דמותר ליקח הדפוס מתוכו כיון שהוא כלי כמ"ש בסמוך גבי חלוק אלא כיון דבמנעל דרכו לשמטו מעל הדפוס ולא ליקח הדפוס מתוך המנעל להכי קאמר שומטו מעל הדפוס אבל בחלוק הוי איפכא דדרך הוא ליקח הקנה מתוך החלק לפיכך אמרו שם דאם אינו כלי אסור ליקח הקנה מתוכו אלא שומט לחלוק מעל הקנה ואיכא למידק דבגמרא קאמר מנעל סתם ורבינו כתב מנעל חדש דלאיזה צורך אמר מנעל חדש ונראה דלפי דפריך בגמרא לרבה דאמר מלאכתו לאיסור בין לצורך גופו בין לצורך מקומו מותר הא דתניא ר' יהודה אומר אם היה רפוי מותר מאי איריא רפוי אפי' לא רפוי נמי ופריקו הכית ר' יהודה משום דר' אליעזר היא ופרש"י ר"א היא דס"ל מנעל שעל גבי האימוס לאו גמר כלי הוא כל זמן שמחוסר הולאה ולענין שבת נמי אסור לטלטלו משום דלאו כלי הוא ואשמעינן דרפוי לאו מחוסר הולאה הוא ומותר לטלטלו וכו' עכ"ל השתא ניחא דכתב רבינו מנעל חדש לאשמעינן רבותא דאפילו מנעל חדש שע"ג הדפוס ואינו רפוי דאיכא למימר לאו גמר כלי הוא כל זמן שמחוסר הולאה ולענין שבת אסור לטלטלו וכר"א קמ"ל דליכא איסורא אפי' בחדש והא"ל בישן שע"ג הדפוס דכבר היה כלי מקמי שניתן הדפוס בתוכו דפשיטא דשרי ככ"ל: **סנדל** שנפסקה רצועה הפנימית וכו' כך עולה מן הסוגיא ר"פ אלו קשרים כמ"ש ב"י ע"ש:

חלוק שכבסו אותו וכו' מימרא דרב חסדא בפ' תולין וא"ת כיון שהשתמש בה מבע"י לישרי אף קניא ממנה כדאמר רב אסי בפ' במה טומנין ישב אעפ"י שלא קשר ולא חשב וכמ"ש רבינו בסמוך גבי חריות של דקל תירץ הר"ן דהיכא לא הוה אורחייהו ליחודי קניא לכתונתא עכ"ל ומ"מ קשה דא"כ מניח מדעת הוא ואפילו כיתונתא מקניא אסור דהוה בסיס לדבר האסור וי"ל דלא מקרי בסיס אלא היכא שמונח האיסור על ההיתר אבל בכיתונתא ההיתר מונח על האיסור והיכא דקשליף לכיתונתא שהוא ההיתר מקניא שהוא האיסור שפיר דמי:

ומ"ש ואם תחבו בו כלי יכול ליטלו כו' איכא להקשות הא פשיטא היא דכלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך מקומו כמ"ש בתחלת סי' זה וגבי מנעל שע"ג הדפוס לא ק' הא משום דהתם אתא לאשמעינן דהדפוס שם כלי עליו אבל בגמרא קאמרינן ואם כלי קיואי הוא מותר פי' שהכניס הוא קנה של אורגים מותר השתא ניחא דאתא לאשמועינן דאף הגרדי מקפיד עליהם וכדאיתא בפ' אלו קשרים (דף קי"ג) כלי קיואי מותר לטלטלן בשבת ופרש"י מותר לטלטל. לשני הקנים לתשמיש אחר ואשמעינן דאין הגרדי מקפיד עליהן ולא הוי מלאכתן לאיסור עכ"ל אלא דרבינו כתב דאם תחבו בו כלי יכול ליטלו מתוכו אפי' הוא מלאכתו לאיסור ונראה דהכי פירושו אפילו הוא מלאכתו לאיסור דקנה של אורגים הוא והוה אמינא דמקפיד הגרדי עליהם והו"ל מוקצה מחמת חסרון כיס דאסור אפילו לצורך גופו ומקומו קמ"ל דאין הגרדי מקפיד עליהם שלא ישתמשו בהם תשמיש אחר והשתא כיון דאינו מקפיד עליהם א"כ לא הוי מוקצה כלל דתו לא חשיבי הני קנים מלאכתן לאיסור כלל ודו"ק: **בירה** וכו' פי' באחת לא חיישינן למתקע כולי האי משא"כ בשתים דפשיטא דחיישינן שמא יתקע בחוזק ועיין בזה בתרומת הדשן בדין ספסל סי' ע"ס וב"י מביאו סוף סי' ש"ג:

כהם ג' על ג' דלא חזיין לא לעשירים ולא לעניים וכתב הר"ן בשם הראב"ד דוקא בטליתות של מצוה מפני שאדם בודל מהם ואינו רוצה להשתמש בהן תשמיש המגונה אבל שירי שאר בגדים מותר לטלטלם דחזו לקינוח דלא גרעו מאחרם קטנה וכ"כ ה"ה בפכ"ו בשם הראב"ד ג"כ וכתב עוד שקצת מפרשים סוברים כן ושאין כן דעת הרמב"ם: **מנעל** חדש מותר לשומטו מעל הדפוס וכו' פלוגתא דר"א ורבנן בס"פ תולין (קמא:) והלכה כרבנן דשרו ואמרינן בגמרא דאע"ג דדפוס מלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך מקומו דהיינו מנעל שהדפוס נתון לתוכו: **סנדל** שנפסקה רצועה הפנימית וכו' בר"פ אלו קשרים (קיב.) אמר רב יוסף לאביי מדמתרץ ר"י אליבא דרבי יהודה ש"מ הלכה כר' יהודה דתניא סנדל שנפסקה אחת מאזניו או אחת מתרסיותיו טמא רבי יהודה אומר נפסקה פנימית טמא חיצונה טהור ואמר עולא ואיתימא רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כמחלוקת לענין טומאה כך מחלוקת לענין שבת וכן לענין חליצה ושקיל וטרי לאוכוחי דאליבא דר' יהודה אילטריך ר' יוחנן לאשמועינן הכי ומדמפרש למלתיה דרבי יהודה אלמא כוותיה ס"ל ואע"ג דאמרינן תו התם דכי אתא רבין א"ר הלכה כר' יהודה ור"י אמר אין הלכה כר' יהודה ואסיקנא דאמוראי נינהו ואליבא דר"י דרבה בר בר חנה דא"ר יוחנן מפרש דברי ר' יהודה סבר לר' יוחנן הלכה כר' יהודה רבין אמר דר"י סבר אין הלכה כר' יהודה פסק רבינו כרבה בר בר חנה משום דרב יוסף ס"ל כוותיה ואביי נמי קיבלה מיניה ופי' רש"י תרסיות. מקום קביעות הרצועות והם שתים אחד מבחוץ ואחד מבפנים לבין הרגלים כעין שיש למנעלים שלנו וכשנפסק הפנימי ראוי הוא לתקנו ואע"פ שתיקונו ניכר וגנאי הוא מיהו לצד פנים לא מתחזי וכשנפסק החיצונה אינו הגון שוב לתקנו והך דאביי חיצונה איפסיק מש"ה אסריה רב יוסף אפי' לטלטלו וא"ל אביי והא אכתי מנא הוא דמפיכנא ליה לרגל האחרת ונמצאת החיצונה פנימית: א"ל מדקא מתרץ ר"י למילתיה דר' יהודה ומפרש לה ש"מ הלכה כר' יהודה דאמר משנפסקה החיצונה לאו מנא הוא: **ומ"ש** ואם הוא בכרמלית מותר לכרוך עליו גמי לח וכו' שם עובדא דר' ירמי' ואורי ליה ר' אבהו הכי: **ומ"ש** ובחצר שהוא נשמר וכו' גז"ש אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף איפסיק ליה רצועה א"ל מאי אעביד לי' א"ל שבקיה א"ל מ"ש מדר' ירמיה התם לא מינטר הכא מינטר וכתבוהו הרי"ף והרא"ש אבל הרמב"ם בפ"י כתב דינא דעובדא דר' ירמיה ולא כתב דינא דהאי עובד' וכתב ה"ה ואולי דעתו כדעת קצת מפרשים שסוברים דהא דרב יוסף אתיא דלא כהלכתא שסובר שכלי שנשבר אינו ראוי לטלטלו אא"כ עושה מעין מלאכתו הראשונה ואין הלכה כן עכ"ל ונראה שטעמו מדא"ל אביי לרב יוסף והא מנא הוא דאי בעינא הפיכנא ליה מימין לשמאל כלומר שהסנדל יש לו שני מקום קביעות רצועות אחד מבחוץ ואחד מבפנים בין שני רגלים וכשנפסק הפנימי ראוי לתקנו ואע"פ שתיקונו ניכר וגנאי הוא מיהו לצד פנים לא מתחזי וכשנפסק החיצונה אינו הגון שוב לתקנו והך דאביי חיצונה איפסיק ומש"ה אסריה רב יוסף אפילו לטלטלו וא"ל אביי והא אכתי מנא הוא דמפיכנא ליה לרגל האחרת ונמצאת החיצונה פנימית א"ל מדקא מתרץ ר"י אליבא דר' יהודה ש"מ הלכה כר' יהודה דאמר נפסקה פנימית טמאה החיצונה טהורה ומשמע ליה דכיון דאכתי כלי הוא אלא שאינו משמש מעין מלאכתו הראשונה חזי לטלטול כדתנן בפ' כל הכלים דכיון שעושין מעין מלאכה מותר לטלטלם ואע"פ שאינם עושים מעין מלאכתם הראשונה וצ"ל שיש לדחות דסנדל שאני דלא חזי לכסות בו כלי כדחזו שאר שברי כלים משום דממאים ומש"ה כל היכא שאינו ראוי לנעול לאו כלי הוא כלל ואפילו לת"ק דר' יהודה ומ"מ כיון שהרי"ף והרא"ש מסכימין לדעת א' הכי נקטינן:

חלוק שכבסו אותו ותחבו בו קנה וכו' מימרא דרב חסדא בפ' תולין (קמ.): **ומ"ש** ואם תחבו בו כלי וכו' גז"ש: **כירה** שנשמטה אפילו א' מירכותיה וכו' פלוגתא דאמוראי בר"פ תולין (קלח:) ופסקו הפוסקים כרב דאמר אפי' אחת אסור שמא יתקע ופירש"י ירכותיה. פטפוטים שלה כעין רגלים (ו): **לבנים** שנשארו מן הבנין וכו' מימרא בפ' כל הכלים (קכב:) ופ' המביא כדי יין (לב.) הני ליבני דאייתור מבנייתא שרי לטלטולינהו בשבתא הואיל וחזו למיזגא עלייהו שרגינהו ודאי אקלינהו ופירש"י שרי לטלטולינהו. דמעתה לאו לבנין קיימי אלא למזגי עלייהו ותורת כלי עליהם: שרגינהו. סדרן זו על גב זו גלי דעתיה שמקלן לבנין ואסור לטלטולינהו:

כל

דרכי משה

(ו) עיין סוף סימן ש"ג:

דרישה

מותר לטלטלם אפי' פחות מג' אצבעות דחזי לקינוח הטיט **מעל רגליו דלא** גרע מאחרם קטנה: **וגם** ה"ה כתב שקצת מפרשים סוברים כן ושאין כן דעת הרמב"ם ועיין בב"י שהביאו וכ"ל **דגם** רבינו דסתם וכתב מטלניות כו' סבר כהרמב"ם וצריך ליתן טעם למה איתא בגמרא **ורבינו** הביאו לעיל בסמוך דשיעור מרא לכסות בה הכלי ולא אמר דשיעורו כדי לקנח בה הטיט **ונראה** דשיעור לכסות בה פך קטן הוא זוטר מיש בה כדי לקנח בה הטיט דדרך בני אדם ליטול **מרא** גדול קצת כדי שלא ילכלך ידיו אבל במטלניות שצרכו ליתן שיעור ראוי לקנח בו משום **דבשיעור** קטן ממנו אין הכלי מתכסה דיפול בתוך הכלי הואיל ורך הוא. אלא שצ"ע שרבינו **ירושם** חלק י"ב כתב והביאו ב"י לעיל בסי' ש"ב בד"ה טיט שעל רגלו ז"ל וה"ה שיכול לקנחו **במעט** מרא הראוי לטלטלו שיש בו שיעור כדי לסתום פי שום כלי ואפשר לומר דאף דאין **דרך** בני אדם לקנח טיט במרא קטן כ"כ מ"מ הרוצה לקנח בו מותר לטלטלו כיון שיש שם כלי עליו שהרי ראויים לכסות בו פך קטן:

[ו] אעפ"י שמלאכתו לאיסור כו' והא דקאמר מותר לשומטו מן הדפוס דל' לשומטו משמע דמשמטין המנעל בלי נגיעת הדפוס וכמ"ש אח"כ בחלוק שכבסו ותחבו בו קנה **מותר** לשומטו מעל הקנה ואסור ליקח הקנה מתוכו כו' נראה דהכא במנעל שגם הדפוס שם **כלי** עליו יכול ליקח הדפוס בידים דל' לשומטו ל"ד א"כ דלא התירו אלא מה שהוא צורך **דהיינו** לטלטל הדפוס אגב המנעל בשעת השמטת המנעל ממנו אבל ליגע וליקח הדפוס אפשר דאסור הואיל ואפשר זולתו:

[ז] אפילו אחת מירכותיה כו' וה"ה ספסל שנשמט א' מרגליה **אסור לטלטלה** ולהניחה **על** ספסל

פרישה

ז"ל הגמרא שירי פרטמאות ופירש"י וסרי"ף פרטמאות טליתות כדאמרינן רב **פמרס פפידא** רמא תכלתא לאיכפי ביתא ועיין בדרישה:

(יא) **אע"פ** שמלאכתו לאיסור פי' הדפוס מ"מ מותר לטלטלו לצורך המנעל ועיין בדרישה דהיינו לצורך מקומו:

(יב) **סנדל** שנפסקה ז"ל ב"י ופירש"י שהסנדל יש לו ב' מקומות שקבועים בו הרצועות אחד מבחוץ ואחד מבפנים לבין הרגלים כעין שיש למנעלים שלנו וכשנפסק הפנימי ראוי הוא לתקנו אע"פ שתיקונו ניכר וגנאי הוא מ"מ לצד פנים לא מתחזי וכשנפסק החיצונה אינו הגון שוב לתקנו עכ"ל. וכ"ל מ"ש כעין שיש למנעלים שלנו הם המה שאין להם עור ע"ג הרגל רק רצועה א' ממוברים זה לזה והרצועה מוגרן מע"ג הרגל יחד במגור שמחובר בראש אחד מן הרצועה וקראין בל"א פנטאפי"ל וכן פירש"י בהדיא אסנדל בפ' אלו קשרים ד' י"ב ע"ש:

(יג) **ואם** הוא בכרמלית כו' אע"ג דלאו מנא הוא מ"מ כיון שהוא דרך מלבוש ולצורך התירו בכה"ג ולכאורה נראה דה"ה בר"ה עושה כן ומותר אלא שהמעשה כך היה בגמ' דף קי"ב ע"ש או שמא לא הקילו מסברא דלא מקצה מדעתיה כו' אלא בכרמלית וז"ל הראב"ד דהיינו טעם דשרי משום דכרמלית דלא מנטר לא מקצה ליה אינים מדעתיה עלויה לטלטלו ע"י גמי אבל בחצר דמנטר מקצי ליה אינש מדעתיה עד דמתקן ליה ולא משום כפסד ממון נגעו בה:

(יד) **ואם** תחבו בו כלי הגון קנה של אורגים: (טו) **אפילו** אחד מירכותיה כו' פירש"י כעין רגלים אסור שמא יתקע ועיין בדרישה: (טז) **לבנים** שנשארו מן הבנין מותר לטלטלן דמעתה לאו לבנין קיימי אלא למזגא עליה תורת כלי עליה:

והקצם לבנין (יז) אסור לטלטלן. [ח] כל דבר שאינו כלי כגון צרורות שבחצר וכיוצא בהם אסור לטלטלן (יח) קוץ המונח בר"ה מותר לטלטלו פחות פחות מד"א ובכרמלית אפי' טובא נמי שרי סולם [ט] (יט) אפי' (ז) של עלייה (כ) והוא גדול מותר לטלטלו בשבת בחצר והרמב"ם ז"ל אסרו [י] אבל ה של שובך מותר לנטותו ממקום למקום אבל לא יוליכנו משובך לשובך חריות של דקל שקצצן לשרפה מוקצין הן ואסור לטלטלן ישב עליהן מעט מבעוד יום מותר לישב

כל דבר שאינו כלי וכו' בפרק כירה (מו.) מ"ט שרי לטלטולי שרגא דנפטא משום דחזי לכסויי ביה מנא אלא מעתה כל צרורות שבחצר מטלטלין הואיל וחזו לכסויי בהו מנא א"ל הא איכא תורת כלי עליה הני ליכא תורת כלי עליהן ג וזה פשוט ולא הוצרך לכתבו אלא משום דלעיל כתב דחרס קטנה מותר לטלטלה והשתא קאמר דדוקא חרס דאתיא משברי כלים אבל צרורות או אבנים אע"ג דחזו לכסות בהם את הכלים כמו חרס קטנה אסור לטלטלם :

קוץ המונח בר"ה וכו' מימרא דרבינא בפרק כירה (מב.) וטעמא דשרי משום דחיישינן שמא יוזקו בו רבים ובמקום היזקא דרבים לא גזרו רבנן שבות ודין גחלת שבר"ה אם מותר לכבותה משום היזקא דרבים כתבו רבינו ס"ס של"ד :

סולם אפי' של עלייה וכו' בריש ביצה (ט.) תנן בש"א אין מוליכין את הסולם משובך לשובך אבל מטהו מחלון לחלון וב"ה מתירים ובגמרא א"ר יהודה בד"א בסולם של שובך אבל בסולם של עלייה דברי הכל אסור והקשו התוספות (שם:) והרא"ש דמשמע בפרק חלון שמותר לטלטל סולם אפי' גדול כל שהוא וא"כ היכי אסרינן הכא בשל עלייה ותירצו דהכא בי"ט שמותר להוציא הסולם לר"ה והרואה אומר להטיח גגו הוא צריך וכיון דאסור בר"ה אפי' בחדרי חדרים אסור אבל בשבת דאין דרך להוציא לר"ה הלכך בבית מותר ואע"פ שהרא"ש כתב שר"ת תירץ דהתם בסולמות של בית שדרך לטלטלם מזוית לזוית ולא דמי לסולמות של עלייה שהיו גדולים להטיח בהם גגו סובר רבינו שדעת הרא"ש כתירוצא דמחלק בין שבת ליו"ט וכ"כ ברמזים אבל קשה דבסי' תקי"ח נראה שתופס תירוץ דר"ת עיקר וכן אבאר בס"ד והרמב"ם אסרו שכתב בפכ"ו סולם של עלייה אסור לטלטלו שאין עליו תורת כלי ד : **אבל** של שובך מותר לנטותו ממקום למקום וכו' אמתני' דבסמוך אמרי' בגמ' (שם:) מתני' דלא כי האי תנא וכו' ר' דוסא אומר מטהו מחלון לחלון וכתבו התוספות דמשמע דהלכה כרבי דוסא וס"ל דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה וכ"נ לפרש דברי רבינו שכתב כאן אלא שק"ל שבסימן תקי"ח כתב דבי"ט מותר לטלטל סולם של שובך משובך לשובך ואם כן ס"ל דפליגי ב"ש וב"ה בהולכת סולם של שובך משובך לשובך ופסק כב"ה דשרו וכ"פ הרי"ף והרא"ש וא"כ מנא ליה לחלק בין שבת לי"ט לכך נ"ל דאה"נ דלענין י"ט קי"ל דהלכה כב"ה דשרו להוליך סולם של שובך משובך לשובך והיינו משום שמחת י"ט כדמשמע בגמרא אבל בשבת דליכא האי טעמא אסור משובך לשובך ואפילו ממקום למקום אפי' בשל עלייה שרי כמו שקדם ועי"ל שמה שאסר להוליכו משובך לשובך הוא כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא לצוד וכ"כ הרמב"ם בפכ"ו ואם למדה רבינו : **חריות** של דקל שקצצן לשריפה וכו' ישב עליהם מעט מבע"י וכו' בפ' במה טומנין (נ.) תני רבה בב"ח חריות של דקל שגדרן לעצים ונמלך עליהם לישיבה צריך לקשר רשב"ג א"כ לקשר הוא תני לה והוא אמר לה הלכה כרשב"ג איתמר רב אמר קושר ושמואל אמר חושב ור"א אמר ישב אע"פ שלא קשר ולא חשב ופירש"י צריך לקשר. לקשרן יחד מבע"י להוכיח שלישיבה עומדין ואם לא קשר יהא אסור לטלטלו למחר דלא הוי ייחוד במחשבה ורב אסי אמר ישב עליהם מבע"י ואע"פ שלא חשב עליהם לישב למחר גלי דעתיה דלישיבה קיימי וכתבו התוספות שר"ת פסק כרב ורבינו שמשון הזקן פסק כרב אסי וכתבו הג"א ר"ת פסק כרב מיהו לצורך מצות בית המטה או ב"ה סגי במחשבה לכ"ע והכי משמע בגמרא והרי"ף והרא"ש פסקו כרב אסי וכן דעת הרמב"ם בפכ"ה וכתב הר"ן ומדקאמר רב אסי אע"פ שלא חשב ומשמע דמוסיף הוא על דברי שמואל דטפי עדיף חשב מישב הילכך קיימא לן דבין חשב בין ישב מותר וכ"פ רבינו האי וכן דעת ה"ר יונה אבל הרמב"ן כתב דלרב אסי דוקא ישב אבל חשב לא מהני ולא נראה לי דבריו עכ"ל ודעת הרא"ש כהר"ן דחשב נמי מהני וכן דעת הרמב"ם בפכ"ה. וכתב הרא"ש שם גבי יולאין בפקורין ובגיפה דלפי דברי ר"י משמע דבעי מחשבה לצורך השבת ולא משמע הכי לעיל דנמלך עליהן דקתני גבי חריות של דקל משמע דאפילו בחול מהני כך מחשבה : כתב הרמב"ם בפכ"ה נדבך של אבנים שחשב עליו מבע"י אם למדום מותר לישב עליהן למחר ואם לאו אסור והוא ממאי דגרסינן בפרק כל הכלים (קכה:) בשם ר' חנינא פעם אחת הלך רבי למקום אחד ומצא נדבך של אבנים ואמר לתלמידיו צאו וחשבו כדי שנשב עליהם למחר ולא הצריכן למעשה ור"י אמר הצריכן למעשה מאי מעשה ר' אמי אמר לאו ולמדום כלומר סדרום ורב אסי אמר לאו ושפשפום ופסק כרבי אמי אליבא דר"י וכתב בס"ה שבהלכות השמיטו הא דנדבך משום דמההיא דחריות שכתבתי בסמוך אשמעינן שא"צ מעשה ובמחשבה לחוד סגי ותמה על הרמב"ם שכתב ההיא דנדבך וכתב שנ"ל שדעת הרמב"ם דשאני חריות דאיכא דקיימי לישיבה ואיכא דקיימי לעצים וכאן לא נאסרו אלא מפני מחשבתו שגדרן לעצים ומפני כך מחשבת ישיבה מועלת מידי מחשבה לעצים אבל נדבך של אבנים ליכא דקאי לישיבה ולפיכך צריך מעשה להוכיח שהן לישיבה עכ"ל ול"נ שאע"פ שהשמיט הרי"ף דין נדבך אין כפסק. שהוא מחלק בין חריות לאבנים דהא רב אסי גופיה דאמר גבי חריות ישב אע"פ שלא חשב גבי נדבך לאו ושפשפום וא"כ ע"כ יש לחלק בין חריות לאבנים וטעמא דנדבך כדפירש רש"י לאו ולמדום סדרום והושיבום כדי שלא נצטרך ליגע בהן למחר לפי שאין הזמנה אפי' במעשה י חשוב מועיל לאבן לעשותה כלי ור' אמי לטעמיה דאמר לעיל אין אבן נעשית כלי בהנחה ושפשפום מן הטיט שיהא נאות ליישב ולאחר תלמדום דבמעשה כל דהו נעשה כלי דהשתא לכ"ע באבנים לא סגי בחשב ולא השמיט הרי"ף להא דנדבך אלא לפי שסמך לו על מ"ש בפרק נוטל אמתניתין דאבן שע"פ חבית מטה על צדה והיא נופלת וא"ר הונא ל"ש אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסים לדבר האסור והלכתא כוותיה דקאי ר' אמי בשם ר' יוחנן כוותיה בפרק כל הכלים כלומר דמייתינן התם מתני' דאבן שע"פ חבית וא"ר אמי א"ר יוחנן ל"ש אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסים לדבר האסור ומזה נלמוד דלא סגי לאבן בחשב דסתם אסור במניח ומשמע דאפילו מניח על דעת ליטלה בשבת אסור וכדמשמע מדברי רש"י ודלא כסברת בעל התרומה שכתב רבינו בסי' ש"ט וגם הרא"ש כתב כדברי הרי"ף בפרק נוטל ולפיכך השמיט גם הוא להא דנדבך של אבנים אלא שעדיין היו צריכין לכתבה ללמדנו אם הלכה כמ"ד למדום או כמ"ד שפשפום ואפשר דס"ל כמ"ד שפשפום ולכך סתמו דבריהם לומר דלא סגי במחשבה לחוד ומחילא משמע דבמעשה כל דהו סגי וכ"כ רבינו ירוחם בחי"ג שהפוסקים כרבי יוחנן א"צ מעשה גדול אלא כל דהו כגון לשפשף האבנים לא לסדרם או אפשר דס"ל כמ"ד למדום וכיון דפסקו כרבי אמי דאמר במניח נעשה בסים לדבר האסור ממילא קי"ל כוותיה במאי דאמר למדום דלטעמיה אזיל כדאמר בגמרא והרא"ש בתשובה כתב שיש מי שפסק כר' אמי ויש מי שפסק כר' אסי ולא הכריע ביניהם ומ"מ כיון שהרמב"ם פסק בהדיא כמ"ד למדום הכי נקטינן (ח) והא דאין הזמנה מועיל לאבן לעשותה כלי היינו בשאינו מייחדה לכך אבל כל שייחדה לכסות בה כלי וכיוצא מותר לטלטלה דלא גרע ממככים מלא קופתו עפר שעושה בה כל צרכיו כדלקמן והוא שייחדה לכך לעולם אבל ייחדה לשבת זו בלבד לא מהני דהיינו ההיא דמניח אבן ע"פ חבית דנעשה בסים לדבר האסור לפי שלא ייחדה לכך לעולם כך השיב הרשב"א והביא דבריו הר"ן בפרק במה טומנין ותשובת הרשב"א היתה במייחד אבן לפצוע בה אגוזים וכתב עליו הר"ן שם דדוקא ע"פ חבית לא מהני ייחוד שבת אחד לפי שאין דרכה לייחדה לכיסוי אבל בכל מידי דאורחיה בהכי כגון לפצוע בה אגוזים בייחוד לשבת אחד מהני וכן פירש"י וגבי חריות ושמעתין מוכחא הכי וכתב עוד הרשב"א בתשובה דאפשר דבעינן שיתשמש בה פעם אחד מבע"י כפקורין וגיפה דבסמוך והזכירו הר"ן שם ומיהו להרא"ש

כל דבר שאינו כלי כגון צרורות וכו' אסור לטלטלן פי' ואפי' לצורך גופו לכסויי בי' מנא או לצורך מקומו נמי אסור דלא התירו אלא בכלי ולא דמי לחרס שבאה מכלי כדפי' לעיל בסעיף ד' דכיון דעושין מעין מלאכה מוכן הוא כמו הכלי שבאה ממנו :

סולם אפילו של עלייה וכו' פי' דבשבת כיון דאסור לטלטל בר"ה אלא דבחצר הוא דקא מטלטל ליכא חשדא שמא הרואים יאמרו להטיח גגו הוא צריך דבחצר ליכא רואים ולפיכך מותר לטלטל אפילו של עלייה שהוא גדול ודרך הוא לעלות עליהם להטיח בהם גגו כיון דבחצר ליכא חשדא והרמב"ם אסרו ס"ל שאין עליו תורת כלי כיון שהוא גדול אי נמי כיון דעשוי הוא להטיח בו גגו אף בחצר גזרינן ובש"ע פסק לחומר' כדברי הרמב"ם :

ומ"ש אבל של שובך מותר לנטותו כו' טעמו הוא כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול דמוליך הסולם משובך לשובך ולפיכך צריך לשנות לנטות מחלון לחלון והיינו כר' יוסי דברייתא ולא כתנא דמתניתין בריש ביצה דלב"ה שרי אפילו משובך לשובך אלא ב"ה נמי מודו דאסור להוליך משובך לשובך דלא נחלקו בדבר זה : ומה שקשה אדברי רבינו מהסוגיא וממ"ש גבי י"ט בסימן תקי"ח יתבאר לשם בס"ד :

חריות של דקל וכו' בפ' במה טומנין ריש (דף נ') פליגי בה רב שמואל ורב אסי וכתבו התוס' דרבינו שמשון הזקן פסק כרב אסי דאמר יושב אף ע"פ שלא קישר ולא חישב וכן פסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפכ"ה וכ"כ רבינו דלא כר"ת

דרכי משה

(ז) נראה דהאי אפילו קאי אסולם של בית שהיא קטנה דישרי אלא אפילו סולם של עליה שהיא גדולה נמי שרי וכמו שכתבו התוספות והרא"ש ריש ביצה אבל אין לפרש דהאי אפילו קאי אסולם של שובך דהא סולם של שובך יותר אסורה לטלטל בשבת מסולם של עליה וע"ל סימן תקי"ח דביו"ט הוא בהיפך דסולם של שובך שהיא משום שמחת יו"ט אבל סולם של עלי' אסור דחיישינן שמא יוציאן לר"ה משא"כ בשבת דלא שכיח להוציא לרה"ר וכ"כ התוספות והרא"ש ריש ביצה (ט.) : (ח) וכתב שכן דעת הרי"ף והרא"ש אבל במרדכי פרק במה טומנין פסק בהדיא דאין הילוק בין אבנים לחריות ואדרבא כתב די"א דוקא בחריות של דקל פליגי משום דמזיין כשיושב עליהן

פרישה

(יז) **אסור** לטלטלן ואפילו לצורך גופו כגון לכסות בו הפך אסור דאינו דומה לשברי כלים דאתיא מכלים וכ"ש דאסור לצורך מקומו :

(יח) **קוץ** המונח בר"ה כו' דחיישינן שמא יוזקו בה רבים ובמקום היזקא דרבים לא גזרו רבנן וכבר כתבתי לעיל בשם מ"ו דאם יש נכרי עדיף לטלטלו ע"י נכרי :

(יט) **אפי'** של עלייה נראה דהאי אפילו קאי אסולם של בית דל"מ סולם של בית שהיא קטנה דשרי אלא אפי' סולם של עלייה שהיא גדולה כמ"ש התוס' והרא"ש ריש ביצה אבל אין לפרש דהאי אפילו קאי אסולם של שובך דהא סולם של שובך יותר אסור לטלטלה מסולם של עלייה ועיין בדרישה :

(כ) **והוא** גדול מותר לטלטלו פי' דוקא בשבת שאסור להוציאה לר"ה ולא יבא לידי חשד שמוליכה להטיח גגו הוא צריך וכולן שאסרו בר"ה אסרו ג"כ בחצר שכל דבר שאסור

דרישה

ספסל אחר בחד קלה ולישב עליה אא"כ ישב עליה פ"א קודם השבת כ"כ בת"ה וב"י הביאו ס"ס פי"ג : [ח] **כל** דבר שאינו כלי כו' ואפילו אם ראוי לכסות בו שום דבר מ"מ אסור לטלטלו כיון שאין תורת כלי עליו וכתב ב"י וזה פשוט ולא הוצרך לכתבו אלא משום דלעיל כתב דחרס קטנה מותר לטלטלה והשתא קאמר דדוקא חרס דאתיא משברי כלים אבל צרורות או אבנים אע"ג דחזו לכסות בהם את הכלי כמו חרס קטנה אסור לטלטלם עכ"ל נראה הא דכתב ב"י דלא הוצרך לכותבו כו' משום דכמה פעמים כתבו רבינו לפני זה דדבר שאינו כלי אסור לטלטלו כגון קנה שכתב בחלוק :

[ט] **אפילו** של עלייה כו' וע"ל סי' תקי"ה דביו"ט הוא בהיפך דסולם של שובך שריא משום שמחת י"ט. אבל של עלייה אסור דחיישינן שמא יוליכנה לר"ה משא"כ בשבת דלא שכיח להוציא לר"ה וכ"כ התוס' והרא"ש בריש ביצה. ד"מ. וגם הב"י הביא שהתוס' הקשו הגמרות אהדדי וחלקו בין שבת ליו"ט מה"ט הנ"ל וכתבו עוד שהרא"ש כתב שר"ת תירץ וחילק בין סולם של בית שדרך לטלטלה מזוית לזוית ול"ד לסולם של עלייה והן גדולים כו' ומסיק ב"י ורבינו סבר כתירוץ קמא להלק בין שבת לי"ט וכ"כ ברמזים אבל קשה דבסימן תקי"ח נראה שתופס תירוץ דר"ת עיקר עכ"ל ולעד"נ דלק"מ דהרא"ש לא כתב תירוצא דר"ת כדי לחלק על שנוי קמא דשינויא קמא ודאי אמת הוא וגם ר"ת מודה ביה דהא מילתא בטעמא הוא דבשבת ליכא למיגזר כ"א בי"ט ולא בא הרא"ש לחדש לנו בתירוצא דר"ת כ"א ללמדינו דגם בי"ט יש להלק בין סולם של בית לשל עלייה משא"כ לשינויא קמא דבי"ט בכל ענין אסור. וניחא ליה לר"ת בשאר שינויא משום להשוות המימרות דתרוייהו איירי אפילו בי"ט. ועוד דבגמרא משמע דמתיר בסולם גדול כל שהוא וכמ"ש התוס' ואי בשבת מיירי קשה דהא מותר אפילו גדול ודו"ק עיין בתוס' פרק חלון דף ע"ז ע"ב : [י] **אבל** של שובך מותר לנטותו כו' עיין בב"י שכתב ועי"ל שמה שאסר כו' נראה דהאי ועי"ל אדסמיך ליה קאי דלפני זה כתב ז"ל דאילו ממקום למקום כו' ר"ל לפי מ"ש מנ"ל

חדושי הגהות

מן השימוש הראשון שמשמש הכלי עצמו ולכן אסור לטלטלו (מהרל"ח) : ג ולא דמי לשברי כלים דמותר לטלטלן כיון דחזי לכסויי בהו מנא דשאני שברי כלים כיון דמכלי קאתי ב"א דחזי לכסויי בהו מנא איכא תורת כלי עליה משא"כ בצרורות (מהרל"ח) : ד וטעמו משום דלא מסתבר ליה לחלק בין שבת לי"ט והיא דפרק חלון דמשמע ליה דמותר לטלטלה אפשר שהוא מפרש כמ"ש הרא"ש בשם ר"ת דהתם בסולמות של בית שדרך לטלטלם מזוית לזוית ולא דמי לסולם של עלייה (מהרל"ח) : ה כלומר דשל עלייה דוקא בחצר מותר אבל בר"ה אסור אבל של שובך אפי' בר"ה מותר לנטותו ממקום למקום משום דאין עשויה להטיח גג (מהרל"ח) : ו גירסת רש"ל שם ברש"י לפי שאין הזמנה במעשה כל דהו מועלת כו' . ואולם רבינו הרב"י החזיק בפירוש זה הגירסא כמו שהיא לפנינו וטעמו אפשר נכון שביאר המהרש"א שם עיין שם :

לישב עליהם בשבת (כא) וכ"ש אם חשב עליהם מבע"י לישב עליהם (כב) אפי' בחול (כג) או שקשרן לישב עליהם וכן פשתן סרוק וצמר מנופץ שנותנין על המכה אם חישב עליהם לצאת בהן (כד) או שיצא בהן בחול או שצבען בשמן דגלי דעתיה דלמכה קיימי או שכרכן במשיחה מותר ליתנם על המכה בשבת שאין בהם משום מוקצה ומשום רפואה נמי ליכא שאינו אלא כמו מלבוש שלא יסרטו בגדיו במכה : עורות בין של אומן בין של ב"ה מותר לטלטלן נסרים של ב"ה מותר לטלטלן ושל אומן אסור אא"כ חישב עליהם מבע"י ליתן עליהם פת לאורחים או תשמיש אחר . [יח] עצמות שראויין לכלבים או קליפין שראוין למאכל בהמה ופירורין שאין בהן כזית מותר להעבירם מעל השלחן אבל כל דבר שאינו מאכל בהמה אין מטלטלין אותו

כר"ת דפסק כרי דאמר קושר : **ומ"ש** רבינו דבחישב מבע"י מהני אפי' חושב לישב עליהם בחול כ"כ הרא"ש דלא כפי' ר"י דבעי מחשבה לצורך השבת : **וכן** פשתן סרוק וכו' ג"ז בפ' במה טומנין לשם בברייו' ואתיא כרב אשי דאמר ישב אע"פ שלא קישר ולא חישב וה"כ יצא בהן שעה א' מבע"י אע"פ שלא צבען וכו' : **עורות** וכו' משנ' וגמ' בפ' במה טומנין ופרש"י דוקא עור בהמה גסה דחזיא למזגא אבל לא בהמ' דקה דלא חזיא למזגא כולי האי ור"ת מפרש דביבישין דוקא שרי ובלחין אסור לטלטל עור בלא בשר אפי' עור בהמה גסה ולענין הלכה לא איריא אלא בעור בהמה גסה וביבישה אבל דקה אפי' יבישה או לחה אפי' גסה אסור דיש לנו להחמיר כחומרות שבשני הפי' בפרש"י ובפר"ת דשקולין הן בגדולתן : **עצמות** וכו' משנה פ' נוטל בש"א מעבירין מעל השלחן עצמות וקליפין ובה"א נוטל את הטבלא כולה ומנערה ופרש"י מעבירין בידים מעל השלחן עצמות קשים שאינם ראויין לכלב . וקליפין של אגוזים דלית להו מוקצה וכו' נראה לפרש דלפרש"י אע"ג דסיפא בשער של אפונין דלית בהו איסור מוקצה ר"ש היא ובעי שיהא ראוי למאכל בהמה וב"ש כר"ש ומתיר אפילו עצמות קשים י"ל דב"ש כר"ש ועדיף מר"ש דאילו ר"ש לא שרי אלא מאכל בהמה וב"ש שרו אפילו אינו ראוי למאכל בהמה והשתא ב"ה לא פליגי אלא בעצמות הקשים אבל בסיפא היכא דראוי לבהמה מודה דמעביר בידים וכל זה לא פרש"י אלא למשנתינו דב"ש כר"ש וב"ה כר' יהודה דלא תקשי הלכתא אהלכתא דקי"ל במוקצה כר"ש וקי"ל דב"ש במקום ב"ה אינו משנה אבל לרב נחמן דאמר אין לנו אלא ב"ש כר' יהודה וב"ה כר"ש השתא ודאי איצטריך לן לפרש דעצמות וקליפין דפליגי בהו ב"ש וב"ה לא מיירי אלא דחזו למאכל כלבים דאי לא חזיין קשיא הילכתא אהלכתא דב"ה מתיר אפילו לא חזו לכלבים וקי"ל כר' שמעון דבעי ראוי למאכל בהמה ולפ"ז מתיישב מה שהקשו התוס' וכתבו לא כפי' הקונט' דפי' אפילו קשין וכו' דלא פי' כן אלא למשנתינו אבל למסקנא מודה רש"י דלא פליגי אלא ברכים דראויים למאכל בהמה והתם הוא דס"ל לב"ה דמעבירין בידים אע"פ דמוקצה הוא דמאתמול לאו לבהמה קיימי שהרי האוכל היה עמהם והיום לוקח מהם מ"מ במוקצה כזה דהשתא ראוי למאכל בהמה שרי כר"ש אבל בקשים מודו ב"ה ור"ש דאין מעבירין בידים וכמ"ש רבינו והיא דעת כל הפוסקים וגם רש"י הכי ס"ל למסקנא . וב"י הביא לשון הר"ן שכתב בסוף לשונו אבל נתפרקו מע"ש אפילו ר"ש מודה והניחו בצ"ע ולפע"ד אין כאן מקום עיון דפשוט הוא דט"ס הוא וצריך להגיה ר"י במקום ר"ש כמ"ש ב"י אלא דנסתפק ואין כאן ספק :

הבילי

להרא"ש דסבר בפקורין וליפה נמי סגי בחשב אפשר דה"ה לאבן ומ"ת משמע דצריך לעשות בה שום מעשה כדי לטלטלה למחר כדאמר גבי נדבך של אבנים לאו ושפשפום וכדפירש"י שם וכ"כ המרדכי בס"פ כל הכלים שהרוצה להשתמש באבן או בבקעת בשבת לסגור בהם הדלת או להכות בהם הברזא צריך שיעשה שום מעשה של תיקון מבע"י ואם לאו אסור וכ"כ רבינו ירוחם דאבן שע"פ חבית נעשה בסים לדבר האסור ולא דמי לחריות של דקל דמותר לישב עליהם וא"צ לקשור דאבן שאני דצריך מעשה הניכר מע"ש עכ"ל ונראה דאפי' אם הלכה כרבי אמי דאמר לאו ולמדום אמר להם לפי שאין הזמנה אפי' במעשה חשוב מועיל לאבן לעשותה כלי איכא למימר דמודה רבי אמי בייחד אבן לפצוע בה אגוזים דמהני בה מעשה וכמו שכתבו הפוסקים האלו דשאני התם שאין האבן עשויה לישב עליה ומש"ה לא מהני בהם שום מעשה אבל לפצוע בה אגוזים דאורחא בהכי מהני ואפילו בלי שום מעשה אפשר דשרי אם ייחדה לכך כיון דאורחא בהכי וכמ"ש בסמוך בשם הר"ן ויש להביא קצת ראיה מדתנן בפרק במה אשה (סה.) פורפת על האבן ועל האגוז ועל המטבע ובלבד שלא תפרוף לכתחילה בשבת ופריך בגמרא והאמרת רישא פורפת אמר אביי סיפא אתאן למטבע ופירש"י סיפא דקתני לא תפרוף אתאן למטבע דלאו בר טלטול הוא אבל אבן שהקצה לכך ראוי לטלטול הרי דהקצה לכך סגי אפי' לא עשה בה שום מעשה :

אחר זמן רב שכתבתי זה בא לידי ספר שבלי הלקט וכתב שה"ר ישעיה דקדק מן הייה זו להתיר לטלטל בשבת אבנים שסדרו בהן הקדרה מע"ש וה"ה באבנים שסוגרין בהן הדלת כיון שהן מיוחדים ומוקצים לכך מותר לטלטלם וכתב עוד כל דבר שנפלו בו הדלתות בחול יכול לטלטלו בשבת ואפילו באבנים וכ"ש אם ייחדם והזמינם לכך שנעשו כלים מיוחדים לכך במחשבתו ואע"פ שאין קשורין לא בדלת .ולא בחלון עכ"ל וכתוב עו"ש מותר לחתוך ענף מן הדקל מבע"י ומותר להניף בו על השלחן בשבת להבריח הזבובים כיון דלצורך חתכו עשאו כלי גמור עכ"ל : **כתב** בנו של הרשב"ץ על מקום שנוהגין שפעם ראשונה שמכניס אדם בנו לבהכ"נ מביא נר שעוה בידו א' שבת וא' י"ט שאין בו איסור טלטול כיון שמע"ש חשבו להביא השעוה ההיא ומחשבה מתרת לטלטל דבר המוקצה מההיא דחריות של דקל שגדרן לעצים ונמלך עליהן לישיבה ע"כ ולי אין הנדון דומה לראיה דשאני התם שאין ראויין להשתמש בהן בשבת מה שאין כן בנר של שעוה : **וכן** פשתן סרוק וצמר מנופץ שנתון על המכה וכו' בפ' במה טומנין (נ.) אמרי' דרב אסי דאמר גבי חריות ישב אע"פ שלא קשר דאמר כי האי תנא דתניא יוצאים בפקורין ובליפה [אימתי] בזמן שצבען בשמן וכרכן במשיחה לא צבען בשמן ולא כרכן במשיחה אין יוצאין בהן ואם יצא בהן שעה אחת מבעוד יום אע"פ שלא צבען בשמן ולא כרכן במשיחה מותר לצאת בהן . ופירש רש"י פקורין . פשתן סרוק שנותנין על המכה : בליפה . צמר מנופץ הניתן על המכה : בזמן שצבען בשמן . גלי דעתיה דלמכה קיימי להניחו עליה בשבת דלאו לרפואה ניהו אלא שלא ישרטו מלבושיו את מכתו והו"ל כמלבוש דעלמא אבל לא צבען בשמן לאו מלבוש ניהו והו"ל משאוי ואם יצא בהן שעה אחת וכו' היינו כרב אסי דאמר ישב אע"פ שלא קשר ולא חשב וכתבו התוס' (שם) אבל לא צבען בשמן אין יוצאין בהן לאו דוקא אין יוצאין דאפי' לטלטלן אסור לפי שאינם מוכנים אלא נקט אין יוצאין אגב רישא ובסמוך נמי דקאמר אבל יצא בהן שעה א' מבעוד יום ל"ד יצא דה"ה ישב בהן בביתו וכך מבואר בדברי רבינו שכתב מותר ליתנם ע"ג המכה בשבת שאין בהם שום מוקצה אך במ"ש או שיצא בהן היה לו לפרש דאפי' לא יצא נמי אלא ישב בהן בביתו סגי והקשה הר"ן היכי אמרינן דבחריות מהני חשב הא תנן יוצאין בפקורין ובליפה בזמן שצבען בשמן וכרכן במשיחה ואילו מחשבה לא מהניא ותירץ ה"ר יונה דהתם משום דלא מוכחא מלתא דמייחדן למכתו ומחזי כמוליא בשבת אבל יצא בהן מבעוד יום מוכחא מלתא אבל הרא"ש כתב וז"ל וי"ל הא דקאמר וצבען לא כדי לצאת בהם בשבת אלא כדי לצאת בהם אפ"ה יכול לצאת בהן בשבת ולפי דברי ר"י משמע דבעיא מחשבה לצורך השבת וכך צביעה דצבען כדי לצאת בהן מבעוד יום גריעה ממחשבה לצורך שבת וקמ"ל דאפ"ה מהניא ולא משמע הכי לעיל דנמלך עליהן דקתני גבי חריות של דקל משמע דאפילו בחול מהניא הך מחשבה לרשב"ג והא דתניא לצבען ולא תנא חשב איכא למימר תיקון מעליא נקט וממילא ידענא דהיה חשב מדנקט סיפא ואם יצא בהן דמשמע מינה דכ"ש חשב עכ"ל והרמב"ם כתב הא דיוצאין בפקורין ובליפה בפי"ט בדיני הוצאה נראה שהוא מפרשה לענין הוצאה כפשטה דלישנא דקתני אין יוצאין בהם ואם יצא בהן וכו' וכבר ביארתי דבריו בס"ס ש"א : **עורות** בין של אומן בין של בע"ה מותר לטלטלן בפרק במה טומנין (מד.) תנן טומנין בגלחין ומטלטלין אותן ואיפליגו בגמרא אי דוקא בשל בע"ה תנן אבל לא בשל אומן משום דקפיד עלייהו או דלמא אפילו בשל אומן נמי שרי ופסקו הפוסקים כר"י דשרי אף בשל אומן וכתבו התוס' דהא דמשמע בפ"ק דביצה ובפרק כל כתבי דאסור לטלטל עור בלא בשר פירש"י דהכא מיירי בעור בהמה גסה והתם בעור בהמה דקה דלא חזי למזגא כולי האי והא דתנן פורסין עור של גדי ע"ג תיבה וכו' צ"ל לפרשו דמיירי כשייחדו לישיבה ור"ת מפרש דהכא ביבשין דחזי למזגא עלייהו והתם בלחין והר"ן כתב כדברי ר"ת (ט) : **נסרים** של בע"ה מותר לטלטלן ושל אומן אסור ברייתא שם : **עצמות** שראויים לכלבים וכו' בס"פ נוטל (קמג.) תנן בש"א מעבירין מעל השלחן עצמות וקליפין ובה"א מסלק את הטבלא כולה ומנערה ופירש"י מעבירין . בידים מעל השלחן עצמות קשים שאינן ראויין לכלב וקליפין של אגוזים דלית להו מוקצה : מסלק את הטבלא. שיש תורת כלי עליה אבל לא יטלטל הקליפים בידים כרבי יהודה ובגמרא אמר רב נחמן אנו אין לנו אלא ב"ש כר"י וב"ה כר"ש ופירש"י אין אנו סומכין על משנתינו כמו שהיא שנויה אלא מוחלפת השטה ב"ש כר"י וב"ה כר"ש וכתבו התוס' עצמות וקליפין לא כפי' הקונטרס שפי' אפילו קשין ואין ראויין לאכילת כלבים דהאי תנא אמרינן בגמרא דכר"ש ס"ל ור"ש בעי לכל הפחות ראויין למאכל בהמה וכ"כ הרי"ף והרא"ש והר"ן וכ"כ הרמב"ם בפכ"ו וכתב עוד שם הר"ן וכי קא שרי ר"ש לטלטולי עצמות הראויין לכלבים וקליפין דחזיין למאכל בהמה אע"פ שנתפרקו העצמות מהבשר והקליפים מהפירות בשבת אבל אם נתפרקו מע"ש אפילו ר"ש מודה עכ"ל ואיני יודע מה בין זה לנבלה שנתנבלה מע"ש דאפילו רבי יהודה שרי בפרק מי שהחשיך (י) ועוד מדכתב אע"פ שנתפרקו העצמות וכו' בשבת משמע דכ"ש אם נתפרקו מע"ש דשרי וכלפי לייא הוא ואפשר דיש להגיה ר' יהודה במקום ר"ש כלומר דאפילו רבי יהודה שרי בנבלה שנתנבלה מע"ש וה"ה לעצמות שנתפרקו מע"ש כיון שהיו מוכנים לבהמה מע"ש וצ"ע : **ומ"ש** ופרורין שאין בהן כזית גז"ש במשנה ופירש"י וכ"ש אם יש בהן כזית ופשוט הוא וכתב הרא"ש בתשובה שהטעם שמגביהין שולחן ומפה עם עצמות וקליפים אפי' קליפי אגוזים שאינן ראויין למאכל בהמה מפני שהם בטלים אגב הפת ומשמע מדבריו שמותר להגביה השלחן ולטלטלם עם קליפי אגוזים שעליו אבל לא נראה כן מדברי סמ"ג שכתב אבל דברים שאינן ראויים למאכל בהמה אסורין להגביהן אלא לנער השלחן או המפה כמו מעות שעל הכר וכן נופלות משמע דלהגביה ולטלטלה כמות שהיא אסור ולא שרי אלא לנער לבד דומיא דמעות שעל הכר ומיהו אם הוא צריך למקום השלחן לכ"ע מותר להגביה כמות שהיא דבמעות שעל הכר נמי שרי כה"ג כמו שיתבאר בסי' ש"ס בס"ד ואפשר דלא פליגי אלא סמ"ג מיירי בשאין בשלחן אלא קליפי אגוזים ועצמות שאין ראויין למאכל בהמה ומש"ה אסור להגביה ולטלטלה כמות שהיא והרא"ש

דרכי משה

עליהן אבל אבנים שרי דאין מזיזן ותמיהני שלא הביא ב"י דברי המרדכי וקצת משמע כן בהר"ן ס"פ כל כתבי דמותר לישב על אבנים בשבת וגם הס"מ כתב פכ"ח ודעת הרי"ף שאין לחלק ביניהם וכן י"ל דעת הרא"ש דלא חילק ביניהם אלא שב"י עצמו דחק לפרש דעת הרא"ש והרי"ף כדעת הרמב"ם : (ט) ולפי מה שנתבאר לעיל דבמחשבה סגי ה"ה בכאן אם חישב עליה מהני : (י) ואיני יודע מה קשה לו דודאי אין מטלטלין עצמות שנתפרקו מן הבשר מע"ש אם לא שיש לו כלבים כמו שאין מטלטלין הלוף אלא א"כ יש לו עורבים וכן נבילה שנתנבלה מע"ש לא שרי רבי יהודה אלא לחותכה לפני הכלבים כמ"ש פרק מי שהחשיך ולכן דברי הר"ן נכונים דדוקא עצמות שנתפרקו מן הבשר בשבת מותר להעבירן מן השלחן הואיל ועדיין ראויין לכלבים אע"פ שאין לו כלבים אבל שאר עצמות אסור לטלטלן ופשוט הוא בעיני ונ"ל דדעת ב"י לטעמיה דכתב למטה בשם הר"ן גבי הלוף דהרי"ף והרמב"ם ס"ל דאם עורבים מצויין אע"פ שאין לו שרי לטלטולי וא"כ עצמות הראויין לכלבים נמי אבל רבים חולקים בזה כמ"ש למטה. עוד הקשה על דברי הר"ן וז"ל ועוד מדכתב אע"פ

דרישה

מכ"ל לרבינו לספיר בשבת ממקום למקום וכתב דסברא הוא דלא גרע משל עליה וע"ז מסיק וכתב ועי"ל דס"ט דרבינו דמתיר ממקום למקום משום דזיל בתר טעמא שמה שאסור להוליכה כו' וזה לא שייך ממקום למקום ודו"ק :

[יח] **עצמות** שראוים לכלבים עיין מ"ש הר"ן וב"י הביאו ומקשה ב' קושיות וכתב דצריך להגיה ר' יהודה במקום מ"ש ר' שמעון ע"ש וכן נלע"ד ובד"מ תמה עליו וכתב דא"ל להגיה כלום דמ"ש ר' יהודה הוא דוקא בשיש כלבים לפנינו ולא כשראוים לכלבים ואין כאן כלבים כו' אבל לעד"נ דאין זה אמת דודאי בכלבים שהן שכיחי אע"ג דאין כלבים לפנינו מותר לטלטל וכ"כ בש"ע ע"ש גם מ"ש בד"מ לייחב קושיא שנייה דאע"פ לא קאי אשבת אלא שנתפרקו לאשמעינן רבותא אע"פ שנתפרק מהן הבשר לגמרי . וזה ג"כ אין לומר לפי מ"ש בר"ן ע"ש דף קמ"א שהרי כתב וז"ל אע"פ שנתפרקו בשבת העצמות מן הבשר ודו"ק :

גרעיני

פרישה

אסור משום מרלית עין אפילו במדי סדדים אסור וה"ה סולם של שובך מותר לטלים ממקום למקום אבל משובך זה לשובך אחר אסור שמא יבא לידי צידה ועיין בדרישה :

(כא) **וכ"ש** אם חשב עליה כו' וכ"כ הר"ן דהשיב עדיף מיושב . ואע"ג דהזמנה לאו מילתא היא שאני הכא דאיסורא משום מוקצה ובמחשב עליה גלי דעתיה דלא מקצי דעתיה מיניה וק"ל : (כב) **אפילו** בחול פי' שחשב שישב עליהם בחול ולא חשב שישב עליהם בשבת : (כג) **או** שקשרן לישב עליהן פי' שקשרן שראוים לישב עליהן דאל"כ הייט וחשב באמת בגמרא ובש"ע סעיף כ' כתב אפילו לא קשרן ולא חשב ולפ"ז לא זו אף זו קתני : (כד) **או** שיצא בהן בחול כתבו התוס' דהאי שיצא ל"ד אלא ה"ה אם ישב בהן בביתו כו' . וכ"כ בש"ע ז"ל אם חשב עליהן מבע"י לתת על המכה או שישב בהן כו' ועיין בב"י שלדברי ר"ן הוא דוקא גם לדברי ר"י אלא שלהרא"ש א"צ :

ואם

אותו אלא מנער את הטבלא (כה) והן נופלין. **חבילי** עצים וקש שהתקינן למאכל בהמה אפילו הן גדולים הרבה מותר לטלטלן (כו) אין מטלטלין הלוף אע"פ שהוא ראוי לעורבים (כז) ולא את החצב אא"כ יש לו צביים ולא שברי זכוכית (כח) אא"כ יש לו נעמיות ולא חבילי זמורות אא"כ יש לו פילין ולא חרדל אא"כ יש לו יונים [יז] גרעיני תמרה (כט) מותר לטלטלן ומ"מ אדם חשוב צריך להחמיר על עצמו שלא לטלטלן אלא דרך שינוי. **חבילי** קש וחבילי עצים וזרדין

וכרא"ש מיירי כשיש בשלחן פת ומש"ה שרי לטלטל קליפי אגוזים ועצמות שאינם ראויין לכלבים אגב הפת :

חבילי עצים וקש וכו' משנה בפרק מפנין (קכו:) :

ומ"ש ואפילו הן גדולים הרבה פלוגתא בברייתא שם (קכח.) ופסק כת"ק וכ' ה"ה בפרק כ"ו דטעמא דבעינן התקינן משום דסתמא להסקה קיימי ואף על גב דחזו למאכל בהמה בסתמא לא קיימי להכי :

אין מטלטלין הלוף אע"פ שהוא ראוי לעורבים וכו' ריש פ' מפנין (קכו:) אבל לא את הטבל וכו' ולא את הלוף ולא את החרדל רשב"ג מתיר בלוף מפני שהוא מאכל לעורבים ואוקימנא בגמרא לרבן שב"ג בשטה ואיתא תו בגמרא (קכח.) ת"ר מטלטלין את החצב מפני שהוא מאכל לצביים ואת החרדל מפני שהוא מאכל ליונים רשבג"א אף מטלטלין שברי זכוכית מפני שהוא מאכל לנעמיות א"ל רבי נתן אלא מעתה חבילי זמורות יטלטלו מפני שהוא מאכל לפילין ומשמע דת"ק דברייתא בשיטת רשב"ג אמרה ומש"ה שרי חצב וחרדל דת"ק דמתניתין הא אסר בחרדל אלא ודאי כרשב"ג ס"ל ורשב"ג אתי לאוספי עליה שברי זכוכית כ"כ שהיא דעת רבינו ומש"ה פסק דאין מטלטלין חצב ולא חרדל דכיון דאוקימנא לר' שמעון בן גמליאל בשטה לא קי"ל כותיה וכ"כ ה"ה שהרשב"א פסק כת"ק דמתניתין אבל הרמב"ם כתב בפכ"ו דמותר לטלטל חצב וחרדל ואף על פי שאין לו צביים ולא יונים וכתב עליו ה"ה בגמרא ת"ר מטלטלין את החצב וכו' וכתובה בהלכות ואני תמה האיך כתבו היתר בחרדל שהרי במשנה שנינו ולא את הלוף ולא את החרדל והיא סתם משנה בלא מחלוקת עכ"ל. ואני אומר דאי משום הא לא איריא דרשב"ג דמתיר בלוף ה"ה דמתיר בחרדל כדמשמע בברייתא וכמ"ש התו' וכ"מ משנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו אלא הכי הו"ל לאקשויי דכיון דאוקימנא לרשב"ג בשטה לא קי"ל כותיה והרי"ף כפי נסחאות שלנו נראה שפוסק כת"ק דמתניתין דכתב דלית הלכתא כרשב"ג וכתב עוד ואין מטלטלין את החרדל דקי"ל בהא כסתם משנה אבל ה"ה כתב שדעתו כדעת הרמב"ם וכ"כ הר"ן ויישב הר"ן דעתם דמשמע דס"ל דתנא דמתניתין ותנא דברייתא ל"פ אהדדי אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה באתריה דתנא דברייתא היו רגילין לגדל יונים ובאתריה דתנא דמתני' לא היו רגילין בהם אבל לכ"ע אין מטלטלין אלא מה שהוא ראוי לבהמה חיה ועוף המצויים אצל ב"א עכ"ל וכך מבואר מדברי הרמב"ם שכתב שכל שהוא ראוי למאכל חיה ועוף המצויים מטלטלין אותו בשבת כיצד מטלטלין את התורמוס היבש וכו' אין מטלטלין שברי זכוכית אע"פ שהן מאכל לנעמיות וכו' מפני שאין אלו וכיוצא בהן מצויין אצל רוב ב"א ע"כ וא"כ לדידן דשכיחי יונים וכן צביים שהיו מצויין בזמנו ואתרו של הרמב"ם כתב להתיר לטלטל מאכל הראוי להם דבה"ג לכ"ע שרי ופשוט בגמרא דהיכא דאית ליה אותו חיה ועוף שאינן מצויים שהוא מותר לטלטל דבר הראוי לאכול אותו המין ואע"פ שלשון רבינו אינו מבואר בעורבים כמו שהוא מבואר בשאר מינים כך צריך לפרשו דבאין לו עורבים מיירי אבל אם יש לו עורבים מטלטל את הלוף :

גרעיני תמרה מותר לטלטלן ומ"מ אדם חשוב צריך להחמיר על עצמו וכו' בס"פ נוטל (קמג.) גרעיני דתמרי ארמייתא שרי לטלטולינהו הואיל וחזיין אגב אימייהו ודפרסייתא אסור שמואל מטלטל להו אגב ריפתא רבה מטלטל להו אגב לקנא דמיא וכתב הרי"ף פי' ארמייתא הם רכים ונאכלים עם התמרה עצמה ופרסייתא הם קשים ואינם נאכלים עם התמרים פ"א תמרי ארמייתא קשין הם ובהמה אוכלתן עם הגרעינין ולפיכך מטלטלין אותן ותמרי פרסייתא רכין הן ואין הבהמה אוכלת אותם ולפיכך אין מטלטלין אותן ומסתברא דה"מ במקום שמאכילין את התמרים לבהמות אבל במקום שאין מאכילין התמרים לבהמות אלו ואלו אסור לטלטלן . וכתב הרא"ש והך סוגיא כרבי יהודה ואנן קי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה ושרי לטלטלינהו ומה שכתבה הרי"ף אף על גב דקי"ל כר"ש לאשמועינן דאדם חשוב מיבעי ליה לאחמורי אנפשיה כאביי ורבא דלעיל וכן שמואל ס"ל כר"ש בפ' בתרא ואפ"ה הוה מחמיר אנפשיה עכ"ל וכ"כ בתשובה בשם ר"ת דמחמיר על עצמו היה דע"כ הוו חזו לבהמה דאי לא חזו כאבן חשיבי וכי מטלטלין אבן אגב פת ואף על פי שלא אמרו (שבת ל: קמב:) ככר או תינוק אלא למת בלבד התם במוקצה מחמת גופו כאבנים וכיוצא בהם דהוו דומיא דמת אבל הני גרעינין כיון דחזו למאכל בהמה בטלין אגב הפת ואף על גב דחזו למאכל בהמה באתריה דשמואל לא היה הבהמות אוכלין אותם שאם היו אוכלים אותם לא היה צריך לכך דהא שמואל כר"ש ס"ל דלית ליה מוקצה וכ"כ התוס' (שם קמג.) דשמואל היה מחמיר על עצמו וכ"כ הר"ן בשם הרד"י והרא"ה אבל בשם הרמב"ן כתב דהני גרעינין להסקה הם עומדים וכי אמרינן בפרק במה מדליקין (כט.) דאליבא דר"ש דלית ליה נולד שרי לטלטלינהו ה"מ בי"ט דחזי להסקה דכיון שראויים ועומדים הם לכך למשדינהו לחיותא כמי שרי אבל בשבת דלא חזו להסקה מוקצין הם דהא לא מייחדי אלא להסקה ואע"ג דחזו קצת למאכל בהמה כיון דהשתא מיהא סתמן להסקה ובשבת להסקה לא חזו אסור לטלטלן וכ"נ דעת הרי"ף שכתבן בהלכות עכ"ל ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש ז"ל . והרמב"ם כתב בפכ"ו כל הקליפין והגרעינין הראויים למאכל בהמה מטלטלין אותן ושאין ראויים אוכל את האוכל וזורקן לאחוריו ואסור לטלטלן ומ"ש זורקן לאחוריו הוא מדאמרינן בגמרא שם (קמג.) רב הונא בריה דרב יהושע עביד להו כגרף של רעי ופירש"י צוברן לפניו כשאוכל התמרים עד שנמאסות בעיניו ונוטלן אותן כגרף של רעי ונותנן לבהמה א"ל רב אשי לאמימר וכי עושין גרף של רעי לכתחלה בשבת רב ששת זריק להו בלישניה רב פפא זריק להו אחורי המטה גרסינן בפ"ב דביצה (כא:) א"ל אביי לרב יוסף לרבי יוסי דאמר לכם ולא לכלבים הני סופלי לחיותא היכי שדינן להו בי"ט א"ל הואיל וחזו להסקה תינח בי"ט בשבת מא"ל מטלטלין להו אגב ריפתא פירוש סופלי גרעיני תמרה וכתבו התוס' (שם) תימה דאמרינן בשבת לא התירו ככר או תינוק אלא למת בלבד וי"ל דבדבר שיכול לעשותו מבע"י הוא דאמרינן הכי אבל הני סופלי לא היה יכול לעשותו מעי"ט אבל הרא"ש (שם) כתב מטלטלין להו אגב ריפתא פירש ריב"א כשאוכל הפרי זורק הגרעינין בפיו לתוך הכלי שהלחם בו אבל להניח לחם עלייהו כדי לטלטל אסור דלא התירו ככר או תינוק אלא למת בלבד עכ"ל וכתב עוד דהני סופלי לא חזו לחיותא אלא ע"י שום תיקון אלא שלפעמים אוכלים אותם ע"י הדחק שאם היו ראויים להביא למאכל בהמה היה מותר לטלטלם בלא ריפתא :

חבילי קש ועצים וכו' כבר כתבו רבינו בסמוך ואיני יודע למה שנאו שח"א לומר דלעיל מיירי בחבילי עצים וקש הקשים שאינם ראויים למאכל בהמה אלא ע"י הדחק ומש"ה אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין אותם ואם לאו אין מטלטלין אותם והכא מיירי בחבילי קש ועצים הרכים שהם ראויים למאכל בהמה להדיא

חבילי עצים וקש שהתקינן וכו' ברייתא בפ' מפנין ופי' רש"י (בדף קכ"ח) שהתקינן שהזמינן ומ"ש ואפילו הן גדולים הרבה פסק כת"ק דברייתא דלא כרשב"ג דחבילה הניטלת ביד אחד מותר לטלטלה כשהזמינה בשתי ידים אסור לטלטלה אפילו הזמינה דטירחא היא אלא אפילו הן גדולים הרבה מותר כשהזמינן למאכל בהמה מבע"י ועיין בסמוך בסעיף י"ו : **אין** מטלטלין הלוף וכו' משנה ר"פ מפנין ולא את הלוף ולא את החרדל רשב"ג מתי' בלוף מפני שהוא מאכל לעורבי' ובברייתא' ת"ר מטלטלין את החצב מפני שהוא מאכל לצביים ואת החרדל מפני שהוא מאכל ליונים רשב"ג אומר אף מטלטלין שברי זכוכית מפני שהוא מאכל לנעמיות א"ל ר' נתן אלא מעתה חבילי זמורות יטלטלו מפני שהוא מאכל לפילין ורשב"ג נעמיות שכיחי פילין לא שכיחי וכתבו התוספות מדאמר רבן שב"ג אף מטלטלין שברי זכוכית אלמא דמודה כת"ק דמתיר חרדל והא דתנן רשב"ג מתיר בלוף כ"ש דמתיר בחרדל עכ"ל נראה דדעת התוספות דמדקאמר ת"ק ולא את הלוף ולא את החרדל דנקט לוף ברישא לאורויי דה"ק ל"מ לוף דאסור דאין אדם מגדל את העורבים כי אם העשירים לגדולה אלא אפילו חרדל שהוא ליונים דהכל מגדלין אותן נמי אסור אם אין לו יונים להכי קאמר לרשב"ג דמתיר אף הלוף וכ"ש דמתיר את החרדל ואוקימנא בגמ' להא דרשב"ג בשיטה אלמא דלית הילכתא כרשב"ג לפ"ז לוף וחרדל וחצב ושברי זכוכית אסור לטלטלן אי לית להו עורבין ויונים וצביים ונעמיות דלא כרשב"ג דמתיר בכל הני אבל חבילי זמורות אף רשב"ג מודה דאסור בדלית ליה פילין אבל בדאית ליה ליכא פלוגתא דהכל מותר ואפי' חבילי זמורות שרי בדאית ליה פילין וזה דעת רבינו והא דכתב רבינו אין מטלטלין את הלוף אע"פ שהוא ראוי לעורבים היינו דוקא בדלית ליה עורבים דאי בדאית ליה עורבים פשיטא דשרי דאפילו חבילי זמורות שרי לטלטל בדאית ליה פילין וכדכתב רבינו להדיא ואע"ג דלא שכיחי פילין כ"ש בלוף היכא דאית ליה עורבים דשכיחי עורבים טפי אלא שרבינו קיצר וכ"כ ב"י ופשוט הוא עוד האריך ב"י לפ' דעת הרי"ף והרמב"ם ע"ש : כתב רש"י ריש מפנין לוף מין קטניות הוא שאינו ראוי אפילו לבהמה עכ"ל ותימה מי דחקו לפרש כך ומנ"ל לפרש כך ונראה דט"ס הוא וכצ"ל תורמוס מין קטנית הוא וכו' ובא לפרש הא דתנן והתורמוס היבש מותר לטלטל אבל חי לא וקאמר דה"ט שאינו ראוי חי אפי' לבהמה כיון דמריר לא אכלה כדמפרש בגמרא וכך הוא בפרש"י שבאלפסי : **גרעיני** תמרה מותר לטלטלן וכו' ס"פ נוטל והרא"ש כתב דמדינ' שרי לטלטולינהו דקי"ל כר"ש והכי ס"ל לשמואל כפ' מי שהחשיך דקי"ל כר"ש ואפי' הכי החמיר שמואל לנפשיה ולא הוה מטלטל להו אלא אגב ריפתא אלמא דאדם חשוב מיבעיא לאחמורי אנפשיה ונראה לי דה"ט דבעינן לאחמורי בהני גרעיני תמרה טפי משאר מוקצה לר"ש משום דרגילין להשתמש בהן להסקה ועיין במ"ש ב"י ע"ש הרמב"ן דמטעם זה אסורין לטלטל אף לר"ש אבל הרא"ש ס"ל דטעם זה אינו גורם אלא לאדם חשוב וכך הם דברי רבינו : **חבילי** קש ועצים וזרדין וכו' נראה מדברי רבינו שכתב דין זה לעיל בסמוך וחזר וכתבו כאן ושינה בלשונו דלעיל לא כתב זרדין וכאן כתבו ועוד דכאן הוסיף וכתב הראויין למאכל בהמה ולעיל כתב בסתם ועוד דכאן לא כתב שהתקינן ולעיל כתבו אלמא דמפרש מתני' דר"פ מפנין דתני בה חבילי קש חבילי עצים וחבילי זרדים אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין אותם ואם לאו אין מטלטלין התם מיירי בחבילי קש עצים הרכים דומיא דזרדים וכ"פ רש"י שהם מין קנים שמזרדים כשהם רכים ואוכלים אותם עכ"ל ובאלו ודאי כיון שהם ראויים למאכל בהמה שלא ע"י הדחק מותר לטלטלן מן הסתם והא דתנא אם התקינן למאכל בהמה וכו' היינו לומר שמחזיק אותן למאכל בהמה לאפוקי שאם הזמינן בפירוש לדבר אחר והיינו דתני בתר הכי ואם לאו אין מטלטלין אותן פי' שאם לא מחזיק אותם למאכל בהמה אלא הזמינן בפי' לדבר אחר אין מטלטלין אותן וזהו שלא פרש"י במשנה על שהתקינן שהזמינן אלא אפילו לא הזמינן בפי' אלא התקינן פי' שמחזיק אותן בסתם דמסתמא דעתו להחזיק אותם למאכל בהמה לאפוקי אם הזמינן בפירוש לדבר אחר אבל בברייתא לא היה גורס רבינו וחבילי זרדין אלא חבילי קש וחבילי עצים אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין ואם לאו אין מטלטלין אותם ובסיפא תנא חבילי סיאה אזוב וקורנס הכניסן לעצים אין מסתפק מהן בשבת למאכל בהמה מסתפק מהן בשבת דקשה למה שינה דברישא גבי חבילי קש ועצים תני בסתמא ואם לאו אין מטלטלים אותן ובסיפא קא מפרש הכניסן לעצים אין מסתפק מהן בשבת למאכל בהמה מסתפק מהן בשבת וצ"ל דברישא דוקא הזמינן בפירוש למאכל בהמה שרי לטלטולי הא סתמא אסור דעומדים לעצים כיון שאינן נאכלין לבהמה אלא ע"י הדחק אבל בסיפא גבי חבילי סיאה איפכא הוא דדוקא הכניסן לעצים אין מסתפק מהן הא סתמא עומדין להאכילה מסתפק מהן וכא דסיים בסיפא למאכל בהמה מסתפק מהן ה"ק הא סתמא נעשה

פרישה

(כה) והן נופלין שאין על השלחן פת אבל כשיש על המטפחת ג"כ פת מותר לטלטלן מפני אגוזים שבטלים אגב הפת וכן אם צריך למקומו אפילו אם אין שם פת מותר להגביה מעל השלחן כ"כ הרא"ש בתשובה :

(כו) אין מטלטלין את הלוף כו' אין הלוף אסור יותר משאר מינים דביש לו עורבים שרי אע"פ [illegible]

(כז) ולא את החצב [illegible]

(כח) אא"כ יש לו נעמיות [illegible]

(כט) מותר לטלטלן [illegible] אלא כאן שח"א לומר דלעיל מיירי בחבילי עצים וקש הקשים שאינם ראויים למאכל

דרישה

[יז] גרעיני תמרה מותר לטלטלן ומ"מ אדם חשוב כו' עיין בב"י [illegible] ותא"ם דמוכח דמיירי בין בארמייתא בין בפרסייתא לפי מאי דקי"ל כר"ש בכל מקום מן הדין שרי דאף דפי' הרי"ף בלישנא קמא דפרסייתא הן קשין ואינם נאכלין עם התמרים ר"ל בני אדם אינם אוכלים אותן אבל לבהמה עכ"פ הן ראויים וכן ללישנא בתרא מ"ש דרכים הן ואין הבהמה [illegible]

נעשה כמי שהכניסן למאכל בהמה וכמו שפי' התוספות ומשום הכי פרש"י בברייתא שהתקינן שהזמינן משום דבברייתא מוכח דלא שרי בחבילי קש וחבילי עצים אלא כשהזמינן בפירוש למאכל בהמה אבל מן הסתם אסורין דסתמן לעצים כיון שאין נאכלין לבהמה אלא ע"י הדחק וזהו דלעיל כתב רבינו ע"פ ברייתא זו חבילי עצים וקש שהתקינן וכו' דמיירי בקשים שאינן נאכלין ע"י הדחק ולכן צריך שהתקינן פי' שהזמינן בפירוש למאכל בהמה אבל כאן כתב ע"פ המשנה דתני נמי זרדין דמיירי דומיא דורדין שהם רכים וז"ש רבינו הראויים למאכל בהמה כלומר שהם ראויים שלא ע"י הדחק מותר לטלטלן מן הסתם אפי' לא הזמינן בפי' למאכל בהמה כנ"ל דעת רבינו והב"י כתב פי' זה ודחה אותו ולפענ"ד פי' זה בדברי רבינו הוא אמת אין לו דיחוי והכי נקטינן כדברי רבינו:

להדיא דיקא נמי דקתני הכא בהדייהו ורדים שהם רכים ואשמועינן דכיון דרכים ניניהו אפילו לא התקינן למאכל בהמה נמי שרי לטלטלן דהא אחבילי ורדין נמי תנן אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין אותם ואם לאו אין מטלטלין אותם:

(ל) וזרדין ז הראויין למאכל בהמה אפי' אם הן גדולים הרבה מותר לטלטלן (לא) [יג] בשר חי אפילו תפל שאינו מלוח כלל ותפוח מותר לטלטלו שראוי לכלבים דג מלוח מותר לטלטלו ושאינו מלוח אסור לטלטלו שאינו ראוי אפילו לכלבים כתב הרמב"ם ז"ל חבית שנתגלית ואבטיה שנשברה (לב) אע"פ שאינם ראוין לאכילה נוטלן ומניחן במקום המוצנע כיוצא בו קמיעא שאינו מומחה אע"פ שאין יוצאין בו מטלטלין אותו: [יד] צואה של תרנגולין המונחת בחצר

בשר חי אפילו תפל וכו' ותפוח מותר לטלטלו וכו' דג מלוח מותר לטלטלו ושאינו מלוח אסור לטלטלו וכו' ברייתות בפרק מפנין (קכח) וטעמא דבשר תפל מותר לטלטלו משום דחזי לאומצא אבל דג תפל כ' רש"י דאינו ראוי לכלום ומש"ה אסור לטלטלו ולכלבים לאו דעתיה למשדייה:

כתב הרמב"ם חבית שנתגלית וכו' עד מטלטלין אותו בפכ"ו וכ' ה"ה שהוא תוספתא בפט"ו: **צואה** של תרנגולי' המונחת בחצר וכו' בפ' כל כתבי (קכח) תנן כופין קערה על הנר בשביל שלא תאחוז האור בקורה

בשר חי וכו' ברייתות בפ' מפנין והכי פירושו בשר חי אפי' תפל שאינו מלוח כלל ואף על פי שאינו סרוח דלכלבים לאו דעתיה למישדייה אפ"ה לא הוי מוקצה למאי דקי"ל כר"ש בנבלה שלא נתנבלה מע"ש דלא הוי מוקצה משום דמוכן לאדם הוי מוכן לכלבים וכדלקמן בסי' שכ"ד וא"צ"ל כשהוא תפוח פי' סרוח דאינו מוכן לאדם התם ודאי כיון דראוי לכלבים שרי לטלטלו אבל מפני שהוא ראוי לחיה לא שרינן ליה דהא לא קי"ל כהני תנאי דכל ישראל בני ישרים הם דאוקמוה בשיטה. גם לא שרינן בשר תפל משום דחזי לאומצא דבגמרא איתא להדיא דוקא בר אווזא חזי לאומצא ולא שאר בשר תפל. ודג שאינו מלוח אסור אפי' לר"ש משום שאינו ראוי אפי' לכלבים אבל אם היה ראוי לכלבים הוי שרי לר"ש אע"פ דלאו דעתיה למישדייה לכלבים משום דמוכן לאדם הוה מוכן לכלבים לר"ש ומה שפי' רש"י בגמרא דהטעם הוא משום דלכלבים לאו דעתיה למישדייה אינו אלא אליבא דרבי יהודה וכך פי' התוס' והוא האמת. ומ"ש ב"י כאן הוא שלא בדקדוק. גם הש"ע כתב דטעם בשר חי דשרי הוא משום דחזי לאומצא נמשך אחר מ"ש כאן ולית' :

כתב הרמב"ם חבית וכו' נוטלן ומניחן במקום המוצנע מכאן יש ללמוד שמותר לטלטלו לצורך מקומו שרי לטלטלו עד שיצניעו וכ"כ הרב המגיד ריש פכ"ה ומביאו ב"י לעיל ריש סימן זה וכתב שכ"כ התוס' והר"ן ריש ביצה וכ"כ המרדכי לשם וז"ל האגודה בריש ביצה אהא דאמרינן בצריך מקומו אגב זה מטלטלו לכסות בו את הביצה מכאן מתירין לאדם שסכה כיסו עליו בערב שבת והוא בביתו יכול לילך לחדרו במקום המוצנע ויתירנו שם עם חגורו אבל אם הוא בשוק או ברחוב שאין שם עירוב לא יביאנו בביתו אך יתיר חגורו במקום שנזכר שם ואם הם בשפת חלוקו יתיר ויניחם ליפול ויכול לומר לנכרי לשחרה ואם יביאה לא יחוש עכ"ל: **צואה** של תרנגולין וכו' משנה ס"פ כ"כ כופין קערה על צואה של קטן ומפרש בגמרא דצואה של קטן א"צ"ל לכסות עליה כלי אלא מותר לטלטל ולפנותה שהרי היא מוכנת לכלבים ולא הו"ל נולד דכיון דאורחייהו בהכי דעתיה עליה דלכי תיתי יאכילנה לכלבים ומתני' הכי קתני כופין על צואה כל תרנגולין מפני קטן ושל קטן דקתני מתני' שמטפח בה קטן קאמר ובשביל הקטן אמר טפין ודוקא כשהצואה של תרנגולין לא רמיא קמייהו אלא רמיא באשפה שבחצר דשכיח קטן התם ויוזק בהן כופין עליה כלי בשביל הקטן שלא יוזק

ועל צואה של קטן ושקלי וטרי עלה בגמרא וכתבו הרי"ף והרא"ש אוקימנא בצואה של תרנגולין בשביל קטן שלא יוזק בה ובחצר אחרת אבל צואה של תרנגולין ושל בני אדם ובאותה חצר מותר לכבדה ולהוציאה לבה"כ דגרף של רעי מטלטלין ליה ומפקינן ליה ופי' הר"ן אוקימנא בצואה של תרנגולין כלומר דכיון שדרכה להיות בחצר אחרת שאדם מקצה להם מקום לא שרי לטלטלה משום גרף של רעי אלא מיהו בשביל שלא יתלכלך בה הקטן שהולך שם לפעמים כופה עליה את הכלי אבל צואה של בני אדם שדרכה להיות בחצר שדרין בה כגון צואה של קטנים אין צריך לכפות עליה את הכלי אלא מותר לכבדה ולהוליכה לבית הכסא עכ"ל וכך הם דברי הרמב"ם בפרק כ"ו וז"ל כל דבר מטונף כגון רעי וקיאה וצואה וכיוצא בהם אם היו בחצר שיושבין בה מותר להוציאן לאשפה או לב"ה וזה הנקרא גרף של רעי ואם היו בחצר אחרת כופין עליהם כלי כדי שלא יצא הקטן ויתלכלך בהם וכתב ה"ה שכן מבואר בס"פ כל כתבי ולפי גירסת ההלכות שם ועיקר עכ"ל ולפי דבריהם אין חלוק בין צואת קטן לצואת תרנגולים אבל לפי גירסא שלנו בגמרא צואה של קטן אפילו היא בחצר אחרת מותר לטלטלה ולפנותה מפני שראוי להאכילה לכלבים וכ"כ רבינו ירוחם בחי"ג וכתב דה"ה לצואת גדול ורבינו העתיק לשון הרי"ף והרא"ש וצריך לפרשו כעין שפירש הר"ן וה"פ צואה של תרנגולים המונחת בחצר כלומר בחצר שבני אדם דרים בה מותר להוציאה מפני שהוא כגרף של רעי דשרי וה"ה לצואה של קטן. ואם הוא בחצר אחרת שאינו דר שם כלומר ואפילו אם הוא בחצר שדר בה אלא שהוא בחלק המוקצה מהחצר לאשפה או לתרנגולים ודרך כלל שהוא במקום שאין דירתו אצלה לא שריא להוציאה מדין גרף של רעי ואם ירא מפני התינוק שלא ילך שם ויתלכלך מותר לכפות עליה כלי:

ומ"ש

דרישה

דמיא דמשמע ומוכח דלאו לדינא הצריכו כן אלא לחומרא בעלמא דאל"כ הו"ל לשמואל למימר אסור לטלטלו כ"א ע"י ריפתא או לקנא דמיא אלא ודאי איירי בראויה למאכל בהמה ואף שאין מדרך הבהמה לאכלן עם התמרים מ"מ לפי מה דקי"ל כר"ש דכל דבר הראוי לאדם ולבהמה אין אדם מקצה דעתו מיניה מש"ה שרי לטלטליהו מדינא אלא שכן החמירו לכפפן ודוקא בסופלי דאיכא ראויה לבהמה כ"א ע"י תיקון ולכן שאל אביי מרב יוסף דאמר לכם ולא לכלבים ור"ל דאסר לעשות תיקון בי"ט לצורך מאכל בהמה היכי שדינן להו לחיותא ומש"ה פי' הרא"ש ב"כ שם אגב ריפתא בע"א ממה שפי' כאן דהכא הוא כפשוטו כיון דאין איסור בטילטלייהו אפי' למודייהו מש"ה אין שייך להקשות הא לא התירו ככר אלא לצורך מת בלבד ודו"ק. ב"י קיצר במקום שהיה לו להאריך גם לא ידע שהב"י הביא תשובת הרא"ש איך שכתב שם שר"ת כתב ששמואל ואינך מחמירין על עצמן היו דאי לא חזו כאבן חשיבי וכי מטלטלן כו' עד ואע"ג דחזו למאכל בהמה באתריה דשמואל לא היו הבהמות אוכלים אותם כו' כאילו הדא מילתא הוא והמעיין ורואה שם בתשובת הרא"ש רואה דמ"ד זה לא אמר זה. דז"ל התשובה בדיני מוקצה כלל כ"ב דין מ' הא דמטלטלין לשמואל גרעיני תמרה אגב ריפתא באתריה דשמואל לא היו הבהמות אוכלין אותן דאי היו אוכלין לא היו צריכין לכך דהא שמואל כר"ש ס"ל דלית ליה מוקצה אבל יש לתמוה אם אינן ראוים אפילו אגב ריפתא היכי מטלטלין ור' יעקב אומר דמחמיר על עצמו כדאמרינן בפרק הנוטל אי לאו דאדם חשוב אנא כיפי אכיפי ל"ל דע"כ הני גרעיני מזו לבהמה ואכלי דאי לא חזו כאבן חשיבי וכי מטלטלים אבן אגב הפת. ועוד כו' עד והתירוץ הזה דגרעינין בטילין אבל כל מילי לא בטיל לגבי פת כו' ע"ש הרי לפניכו בהדיא דלפי מאי דמסיק בשם ר' יעקב דהוא ר"ת דשמואל מחמיר על עצמו היה א"צ"ל דלא חזו למאכל בהמה. ונראה דב"י דערבב הדברים ס"ל דאף לפי דברי ר' יעקב ס"ל מ"ש תחילה דבאתרא דשמואל לא היו אוכלים דאל"כ אפילו צד חומרא אין כאן. ואי לא חזו כלל לא הוה שרינן אפי' אגב הפת לכך צ"ל תרווייהו דחזו ולא חזו באתריה דשמואל אבל לע"ד לא נראה הכי ודו"ק:

[יג] **בשר** חי אפילו תפל כו' עיין בב"י עד והמ"מ כתב שם אדברי הרמב"ם שכן הוא בגמרא וצ"ע שבגמרא לא הוזכר ה"ט משום דחזי לאומצא גבי בשר ואדרבה שם בגמרא ד' קכ"ח ע"א דקאמר בפלוגתא דרב הונא ורב חסדא דרב חסדא אומר בשר תפל אסור לטלטל ומקשי' עליה מהשוא מעשה דבר אווזא ומשני שם שאני בר אווזא דחזי לאומצא דמשמע אבל שאר בשר תפל לא ונלע"ד דע"כ צ"ל דל"ג שם בפלוגתא דרב הונא ורב חסדא בשר תפל אלא בשר תפוח וכן גירסת הרי"ף והרא"ש והר"ן דאל"כ תקשי ליה לרב חסדא דקאמר אסיר לטלטל מהנהו ברייתות דמייתי אחר פלוגתתא דבשניהן איתא דבשר תפל מותר לטלטל (ומיהו י"ל דס"ל דהברייתות אתיא כר"ש והוא כר"י ס"ל) אלא ודאי גרסינן בפלוגתא בשר תפוח שפירש סרוח וכמ"ש רש"י בהדיא בפי' להברייתות שם דף קכ"ח ריש ע"ב וא"כ מש"ה לא מצי לאקשויי לרב חסדא מברייתא קמא דמתיר דוקא בשר תפל דמדלא כתב היתר אפילו בבשר תפוח משמע דבבשר תפוח ס"ל דאסור לטלטל ומ"מ שבברייתא שנייה מתיר לטלטל אף בבשר תפוח מטעם דראוי לחיה מ"מ לא מצי לאקשויי מינה לרב חסדא דהא מצי למימר אנא ס"ל כמשמעות ברייתא קמייתא וכמ"ש והשתא א"ש הא דמשני שם אליבא דרב חסדא שאני בר אווזא דחזי לאומצא דר"ל שאני ההיא מעשה דבר אווזא שכיון שלא היתה תפוח חזי לאומצא וה"ה בשר חי שאינו מלוח אלא שהמעשה שם כך היה וכן נראה שהוא דעת רש"י שהרי כתב אדג תפל שהוא אסור לטלטלו משום שאינו ראוי לכלום ולכלבים לאו דעתיה למישדיה עכ"ל וקשה א"כ בשר תפל למה הוא מותר לטלטלו מ"ש מבשר דג. אף שהתוס' תירצו בשינויא אחרינא דשאני בשר תפל דראויה לחיה נראה דרש"י לא ס"ל האי שינויא דא"כ לא הו"ל לרש"י לסתום אלא לפרש שהרי עדיין לא נזכר מיה כלל אלא ודאי ס"ל דבשר תפל מותר משום דחזי לאומצא דכתב רש"י שם בשר תפל שאינו מלוח ומאן דגרס בשר תפוח היא היא עכ"ל קשה מיניה וביה שהרי בסמוך כתב בפירוש דברייתא דתפוח פי' סרוח וכ"כ התוס' שם בשמו וע"כ צריך לדחוק ולומר שרש"י ר"ל שבשר שאינו מלוח היינו הוא כאילו היה סרוח ומאן דגרס תפוח היא היא אבל זהו דוחק וגם לא לכלבים כמו בשר תפוח דהיינו סרוח וכמ"ש הר"ן דבשר תפוח אינו נאכל אפילו לכלבים וז"ש היא היא דרב חסדא ס"ל בתרווייהו דאסור לטלטל ודוק ומ"ש ב"י תו דג תפל כתב רש"י ז"ל דאינו ראוי לכלום ולכלבים לאו אדעתיה למישדיה מש"ה אסור לטלטלו נ"ל לגרוס אבל אדג תפל כו' ור"ל אבל אדג תפל שכתב רבינו שאסור לטלטלו משום שאינו ראוי אפילו לכלבים אבל רש"י כתב טעמא אחריני משום דאין דעתיה למישדיה קמיה וכ"כ התוס' שם בשינויא אחרינא אבל קשה למה ליה לב"י להביא פירוש רש"י בזה דהאי שינויא לא אתיא אלא אליבא דר' יהודה דאסר במוקצה וכמ"ש התוס' ואנן קי"ל כר"ש דמתיר מוקצה ומש"ה הוצרך רבינו ליתן טעם שאינו ראוי לכלבים וכתירוץ קמא דתוס'. וכל זה כתבתי לשיטת ב"י ע"ש. אבל קשה דע"כ התוס' ל"ס דבשר חי ותפל שהוא ראוי לאומצא מדקשו שם ז"ל דג תפל אסור לטלטלו תימא מדשרי בשר תפל אלמא כר"ש אתיא כו' ואי ס"ל דחזי לאומצא א"כ מנ"ל דכר"ש אתיא דהא אפילו ר"י מודה בזה אלא ודאי ס"ל דדוקא בר אווזא חזי לאומצא דאל"כ לא משני ארב חסדא מידי דאף אם היו גורסים בפלוגתא בשר תפוח וכמ"ש התוס' לעיל הא כתבו בסמוך בד"ה בשר תפל מפני שהוא מאכל לחיה כו' מדלא קאמר מפני שהוא מאכל לבהמה מוכרחים אנו לומר שתפוח אינו מסריח כדפירש הקונטרס כו' א"כ ע"כ הא דמשני אליבא דרב חסדא שאני בר אווזא דחזי לאומצא דר"ל דווקא בר אווזא ולא שאר בשר ודו"ק. ואפשר שזהו כוונת רש"י שכתב לעיל ומאן דגרס בשר תפוח היא היא ר"ל שאין פי' תפוח מסריח וכ"כ בהדיא בפירש"י הנדפס באלפסי ע"ש ולא כדפירש הקונטרס לקמן בברייתא וא"כ לפ"ז נלע"ד שגם כוונת רבינו שכתב טעמא מפני שראוי לכלבים שקאי גם אבשר חי ותפל שאינו ראוי לאומצא וכמ"ש בשם התוס' מ"מ המה מותרים לטלטל מטעם שאינו ראוי לכלבים ואנן כר"ש ס"ל דאית ליה האי סברא דאע"ג דחזי לאיניש מ"מ מוכן הוא לכלבים לאפוקי דג תפל שאינו חזי אפילו לכלבים וכמ"ש התוס' בשינויא קמא ודו"ק היטב. שזה נלע"ד ברור:

[יד] **צואה** של תרנגולים המונחת בחצר כו' עיין מ"ש ב"י ז"ל דרבינו העתיק לשון הרי"ף והרא"ש וצ"ל כעין שפי' הר"ן כו' ר"ל שגם רבינו ס"ל דצואת קטן וצואת תרנגולים שוין הן דאם לא כן ודאי לא היה משמע דין צואת קטן ולאשמועינן דבצואת קטן אף שהוא בחצר אחרת ואף אם אין קטן שיתלכלך בו מותר להוציאו מפני שהוא ראוי לכלבים

אלא

פרישה

למאכל בהמה אלא על ידי הדחק ומש"ה אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין אותם ואם לאו אין מטלטלין אותם והכא מיירי בחבילי קש ועצים הרכים שהם ראוים למאכל בהמה להדיא דיקא נמי דקתני הכא בהדייהו ורדים שהם רכים ואשמעינן כיון דרכים ניניהו אפילו לא התקינם למאכל בהמה נמי שרי לטלטלן דהא אחבילי ורדים נמי תנן אם התקינן למאכל בהמה מטלטלים אותן ואם לאו אין מטלטלין אותן עכ"ל ולעד"נ ליישב כשנדקדק עוד בדברי רבינו דשם במשנה קתני חבילי קש חבילי עצים חבילי זרדים ורבינו נקט ורדים ולא נקט חבילי זרדים ועוד יש לדקדק למה כתב כאן ג"כ זרדים ולא כ"כ ברישא ועוד יש לדקדק על שינוי הלשון דברישא כתב רבינו שהתקינן למאכל בהמה וכאן כתב הראוין למאכל בהמה וע"פ הדקדוקין הנ"ל ע"כ צ"ל דכאן מיירי בחבילי עצים וקש הרכים דא"צ תיקון אלא הם ראוים מצד עצמן ודומיא דורדין וכמ"ש הב"י והא דקתני המשנה גם אורדים שהתקינו נראה דדוקא ורדין כשהן בחביליהן או צריכין תיקון כל דהו דהיינו להתיר החבילה דכל זמן שהורדים קשורין יחד בחבילה אין הבהמה אוכלת מהן בנקל וכן איתא בגמרא ורבינו כתב. ג"כ לקמן בהלכות שבת וי"ט בתיקון מאכל בהמה ומש"ה רבינו לא קתני ברישא זרדין משום דאיירי בתיקון גמור וידוע שזרדין א"צ תיקון גמור דמוכנין הן מצד עצמן. אלא שהמשנה איירי בכל מיני תיקונין ומש"ה לא קתני גם כאן חבילי בורדים ללמדינו דחבילי קש ועצים דומיא דורדין קתני דא"צ תיקון כלל ודו"ק:

(ל) **זרדין** מין קנים רכים: (לא) **בשר** חי אפילו תפל מן המלח ותפוח מותר לטלטלו שראוי לכלבים קאי דוקא אבשר תפוח שפירושו סרוח אבל בשר חי תפל א"צ לה"ט אלא מותר מטעם שראוי לאומצא וכ"כ ב"י והוא מדברי הרמב"ם פ"ו וכ"כ הר"ן בפרק מפנין דף קכ"ב ע"א והמ"מ כתב שם אדברי הרמב"ם שכן הוא בגמרא ועיין בדרישה:

(לב) **אע"פ** שאינם ראוין לאכילה שאסורים משום גילוי וכמ"ש בי"ד סי' קי"ו דגם באבטיח שייך גילוי והא דכתב רבינו דין זה אע"ג דאין איסור גילוי נוהג. כדי ללמוד הימנו לשאר דברים דאע"ג דאינן ראוין לאכילה כ"כ מותר לטלטלן להניחן במקום המוצנע וגם משום שיפא נקטא שהוא כגרף של ריעי שהוא מותר להוציאו אפילו בלא כלי וא"ל דהו"ל לקצר ולומר כשהוא כצואה דמותר להוציאו אפילו בלא כלי די"ל דלשון גמרא דפרק מפנין נקט דאמרינן שם אמר שמואל גרף של רעי ועביט של מי רגלים מותר להוציאן לאשפה סבור מינה גרף של רעי אגב מנא אין אי לא לא. ופשט ליה דאפילו בלא כלי נמי והגמרא עצמה דנקט גרף משום בסתמא הכי איתא דסתם צואה הוא בכלי והוא נקרא גרף:

אא"כ

חדושי הגהות

ז ורבינו כתב הראויה למאכל בהמה משום דס"ל דהא דקתני במתניתין אם התקינן היינו שמשום שקודם שהתקינן לא היו ראויים למאכל בהמה אבל כל שראויים למאכל בהמה א"צ לתקן כלל אבל ה"ה בפכ"ו כתב טעמא דבעינן התקינן משום דסתמא להסקה קיימי ואף על גב דחזו למאכל בהמה בסתמא לא קיימי להכי והיינו דלא כדברי רבינו (מהרל"ח)

בחצר מותר להוציאה שהוא כגרף של רעי שמותר להוציאו אפילו בלא כלי ואם הוא בחצר אחרת שאינו דר שם אסור להוציאו ואם ירא מפני התינוק שלא יתלכלך בה מותר לכפות עליה כלי אע״פ שמותר להוציא גרף של רעי אסור להחזירו (לג) אא״כ נתן לתוכו מים [טו] (לד) אסור להביא לפניו דבר שימאס כדי להוציאו כשימאס בעיניו אבל מותר לקבוע ישיבתו אצלו כדי להוציאו לאחר שימאס מכנים אדם מלא קופתו עפר ומייחד לו מקום בע״ש (לה) ועושה בו כל צרכיו כיון שהכינו לכך אבל אם נתנו באמצע הבית בטל אגב עפר הבית ואסור לטלטלו כופין הסל לפני אפרוחין (לו) כדי שיעלו וירדו בו. תרנגולת שברחה דוחין אותה מאחוריה כדי שתכנס

אבל

ב״י דגרף של רעי מותר להוציאו אף בלא כלי פשוט שם וכר״פ תשילין (לו:) נמי אמרינן אמר שמואל גרף של רעי ועביט של מימי רגלים מותר להוציאן לאשפה וכשהוא מחזירו נותן בו מים ומחזירו סבור מינה גרף של רעי אגב מנא אין בפני עצמו לא ת״ש דהוא עכברא דאשתכח בי אספרמקי דרב אשי פירוש בבית בשמיו אמר להו רב אשי נקטוה בזוזיתיה פירוש בזנבו ואפקוה פרש״י גרף ועביט כלי חרס הן אלא של רעי קרוי גרף ושל מי רגלי׳ קרוי עביט. נותן מים ומחזירן דמוקצין מחמת מיאוס הם ואי להו אגב מיא לא מצי לטלטולינהו ולהוציאן הוא דשרו ליה מפני כבודו: סבור מיניה. מדשמואל היו סבורים התלמידים דדוקא גרף נקט דאגב מנא שרי לטלטל את הרעי אבל בפני עצמו ליטול את הרעי או דבר מיאוס ממש בידו ויוציאנו לא שרי ליה:

אע״פ שמותר להוציא גרף של רעי אסור להחזירו אא״כ נתן לתוכו מים כבר נתבאר בסמוך וכתב רבינו ירוחם בנ״ד ח״א וכשהוא מחזירו פירוש כשמחזירו לצורך להוציא בו צואה או מי רגלים דאל״כ אסור לטלטלו שלא לצורך אפילו יש בתוכו מים דלא אמרו ככר אלא גבי מת וכ״כ הגאון מהרי״א ז״ל בסימן תקי״ח בשם הרשב״א וכתב שהרא״ש שם לא חילק בזה ונראה שיש להשיב כי כשאמרו ככר או תנוק הוא לטלטל דבר שלא התירו לו הוצאה או הכנסה כגון גבי מת שהרי היה אסור לטלטלו אלא ע״י ככר או תנוק אבל כאן כבר התירו משום גרף של רעי שהיה מאוס בעיניו להוציאו לאשפה ואם לא יתירו לו החזרה ע״י נתינת המים לא יוציאנו כדי שלא יפסיד את כליו כשיוציאם לאשפה ויניחם שם ע״כ וכתב עוד שהקשה הרשב״א מה מועיל בנתינת מים לתוכו והלא כשנותן אותן המים כגרף להם ואינם ראוים לכלום והיאך יטלטל הכלי המאוס מחמתן והמים חזרו להיות כעביט והשיב דחזו לבהמות:

אסור להביא לפניו דבר שימאס כדי להוציאו כשימאס בעיניו אבל מותר לקבוע ישיבתו אצלו וכו׳ בפ״ב די״ט (כח:) אמרי׳ דאין מזמנין עכו״ם בשבת משום שיורי כוסות שאסור לטלטלן ופריך וליהוי כגרף של רעי ומשני וכי עושין גרף של רעי לכתחלה וכר״פ משילין (מז:) גרסינן בי ריחייא דאביי דלוף אתא לקמיה דרבה א״ל זיל עייליה לפוריך להתם ואפקיה. ופירש״י הדלף היה נופל על הריחיים שלו והיו עשוים בטיט ונימוחים מפני הגשמים ולא ... מספיק לכלים הצריכים לתת תחת הדלף: זיל עייליה לפוריך להתם. לבית ההוא שם דליהוי כגרף של רעי שיהא מאוס לפני מטתך ואתה מותר לטלטלם ולהוציאם לחוץ: א״ל וכי עושין גרף של רעי לכתחלה אדהכי נפל בי ריחייא דאביי אמר תיתי לי דעברי אדמר וכתבוהו הרי״ף והרא״ש. ופירש״י וכי עושין גרף של רעי לכתחלה. וכי מותר לגרום שיהא הדבר מאוס לו כדי שיוציאנו: ומשמע דהלכתא כרבה מדאמר אביי תיתי לי דעברי אדמר אלמא חזר והודה לו ואף ע״ג דבפ״ב (כח:) אמרינן דאין עושין גרף של רעי לכתחלה כתבו התוספות דשאני הכא דאיכא פסידא ומ״ה שרי וכ״כ ה״ה בפכ״ה בשם המפרשים והרא״ש בתשובה גבי חילוקי המוקצה חילק ביניהם בענין אחר דהא ודאי אסור לעשות גרף של רעי לכתחלה מיהו ה״מ כשעושה הגרף בידים כי ההיא דפ״ב אבל כשהגרף נעשה מאליו כי עובדא דריחייא שרי לעיולה לפוריא להתם וכ״כ התוס׳ בחד תירוצא ונתבאר יפה בדברי רבינו: **ומ״ש** כדי להוציאו לאחר שימאס כ״ל דלאו למימרא דדוקא קודם שימאס הוא דשרי לקבוע ישיבתו אצלו כדי להוציאו לכשימאס אבל אם כבר נמאס אסור לקבוע ישיבתו אצלו דא״כ אתי להו שרו בכל גוונא כל שאינו עושה הגרף בידים אלא היינו לומר שמותר לקבוע ישיבתו אצלו וכשישהה שם מעט תתאונן דעתו עליו מחמת המיאוס ויוציאנו וכדברי התוספות והרא״ש ז״ל:

ומ״ש רבינו מותר לקבוע ישיבתו אצלו אע״ג דרבה לא א״ל לאביי אלא עי׳ פוריך להתם משמע ליה דפוריך לאו דוקא וכ״כ הרא״ש בתשובה גבי חילוקי המוקצה מותר להכניס מטתו או כלי תשמישו לגרום להיות גרף להוציאו ומיהו משמע דקביעות ישיבה מיהא בעינן כגון מטה לשכב או שלחן להכול אבל ישיבה גרידא לא חשיבא להוציא הגרף ע״י כך דאמרינן ליה קום פוק כיון דמעיקרא ... דרך עראי ושמעתי שהורה אחד מחכמי הדור לאדם אחד שרתחה חבית של צבע שלו והיה יוצא כל הצבע ונשפך לארץ שיקבע שם ... נמאס בעיניו ויוציאנו והיינו מהאי עובדא דריחייא ויפה הורה אם היה בבית אבל אם היה בחצר נראה מדברי ה״ה ... שיש למדו ממעשה זה דבמקום הפסד אם יש שם דירה יכול לשום מטתו שם כדי שיהיה כגרף של רעי דמשמע דאם אינו בית ... והרא״ש כתב בתשובה בחילוקי המוקצה התירו לטלטל גרף של רעי וכו׳ וה״מ בבית אבל בחצר או במקום שאין אדם מקפיד ... רעי לכתחלה אבל אם הוא במקום שאדם מקפיד מותר להכניס מטתו או כלי תשמישו לגרום להיות גרף להוציאו עכ״ל ומשמע ... שהוא בית דירה וכיוצא שדרך ב״א להקפיד שלא יהא שם גרף לפי שדרכו לדור שם אע״פ שעתה אין קביעתו שם מכניס ... ויוציאנו אבל אם הוא מקום שאין אדם מקפיד כלומר שהוא במקום שאינו בית דירה כגון חצר וכיוצא בו שאין דרך בני אדם ... לא שרינן ליה להוציאו ע״י שיכניס שם מטתו דכיון שאינו בית דירה מינכרא הערמתו וכדמשמע מדברי ה״ה אלא שמצאתי בנוסחא אחרת ... אדם מקפיד מותר להכניס מטתו ומוכיחים הדברים שזו היא הנוסחא האמיתית דבמקום שאין אדם מקפיד הוא דצריך להכניס ... בלא הכנסת מטה נמי שרי להוציאו ואפשר שגם בדברי ה״ה צריך להגיה ואין במקום ואם כלומר דבמקום הפסד ואין שם ... אפילו היה שם דירה אפילו לא היה שם הפסד שרי והו מה צורך לשום מטתו שם הא בלא״ה הוא מקום שמקפידין עליו ושרי וכך הם ... שהם דברים ברורים והרמב״ם לא כתב בפכ״ה דין עובדא דריחייא ותמה עליו ה״ה ואפשר דמשום דכי אותביה אביי וכי עושין ... אלמא קיבלה מיניה והא דאמר אביי תיתי לי דעברי אדמר דברי ענוות בעלמא היו ולא משום דדינא הכי וכתב הרמב״ם בפכ״ה ... גרף של רעי לכתחלה אם עבר ועשאו מותר להוציאו וכתב ה״ה דדייק הכי מדאמרינן אין עושין גרף של רעי לכתחלה ואם לא ... מותר להוציאו מה הפסד יש בעשייתו: **מכנים** אדם מלא קופתו עפר וכו׳ מימרא דרב יהודה בפרק במה טומנין (נ.) ופירש״י מכנים אדם מלא קופתו ... העפר בביתו לארץ וטולו תמיד לכל צרכיו: **ומ״ש** ומייחד לו מקום ג״ז שם והוא שייחד לו קרן זוית ופירש״י ... באמצע ביתו למדרס רגלים הרי הוא בטל לגבי קרקעית הבית ומוקצה ואסורה: **כופין** הסל לפני אפרוחין וכו׳ משנה בפרק ... אינן דכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל. וכתב ה״ה בפכ״ה פירוש דאפרוחים ושום בהמה חיה ועוף אינם מותרים בטלטול לפי ... אין עוקרין בהמה חיה ועוף ויתבאר בסמוך וההיא דאמרינן בפרק כירה (מג.) דבעוד האפרוחים עליו אסור לטלטלו ואם היו עליו ... אפילו אחר שירדו מעליו ויתבאר זה בסימן ש״י בס״ד: **תרנגולת** שברחה דוחין אותה מאחוריה וכו׳ משנה שם (קכח:) תרנגולת ... עד שתכנס ומדדין עגלים וסייחים פירש״י

דוחין

ב״ח אבל בצואה של תרנגולין דרתי קמייהו כחצר גרף של רעי הוא ומותר לטלטולי לאשפה שבחצר ואפילו הוא גופיה בדלא רמי במנא נמי שרי וא״צ״ל בדרמא במנא דמטלטלה אגב מנא כל זה לפי גירסתינו בגמרא אבל הרי״ף והרא״ש כתבו וז״ל ועל צואה של קטן אוקימנא בצואה של תרנגולין בשביל הקטן שלא יוזק בה ובחצר אחרת אבל צואה של תרנגולין ושל בני אדם ובאותה חצר מותר לכבדה ולהוציאה לבית הכסא דגרף של רעי מטלטלינן ליה ומפקינן ליה עכ״ל מבואר בדבריו דבשל בני אדם נמי לא שרי לכבדה ולהוציא׳ אלא באותה חצר מטעם גרף של רעי ודין צואת בני אדם כדין צואת תרנגולין וכן פי׳ הר״ן וכ״כ מדברי הרמב״ם בפ׳ כ״ו ויש להקשות א״כ לוקמא מתני׳ כפשטא ובחצר אחרת קתני דכופין כלי על צואה של קטן מפני קטן וי״ל דא״כ הו״ל למתני בסתמ׳ ועל צוא׳ דהא אין חלוק בין צואה לצואה דבין של תרנגולין ובין של בני אדם גדול וקטן בחצר אחרת אסור לכבדה אלא כופה עליה כלי בשביל קטן שלא יוזק בה אלא בע״כ דשל קטן דקתני במתני׳ בשביל קטן קאמר אבן ראיתי בהלכות נוסחא אחרת וז״ל אוקימנא בצואה של תרנגולין בשביל הקטן שלא יוזק בה ובחצר אחרת אבל צואה של בני אדם ושל תרנגולין באותה חצר מותר לכבדה וכו׳ דלשון זה משמע דת״ש באותה חצר אבל תרנגולין דסמיך ליה קאי אבל דשל בני אדם מותר לכבדה אף כשהיא בחצר אחרת משום שראויה לכלבים וכמ״ש לגירסתינו וכ״כ ה״ר ירוחם בהי״ג וכתב דה״ה לצואת גדול וכ״כ בסימני אשיר״י וז״ל אבל צואה של תרנגולים שבאותה חצר ושל תנוק אפי׳ בחצר אחרת מותר להוציאם עכ״ל ורבי׳ לא כתב כי אם דין צואה של תרנגולין שהוא מוסכם לב׳ הגירסאות אבל דין צואת אדם השמיטו ולא כתבו כלל נראה שהיה מסופק ולפיכך נקטינן לחומרא דאף צואת בני אדם אין לכבדה בידים בחצר אחרת אלא כופה עליה כלי וכדין צואת תרנגולין: **אע״פ** שמותר להוציא גרף של רעי אסור להחזירו וכו׳ ר״פ משילין ופרש״י דמוקצה מחמת מיאוס הן ואי לאו אגב מיא לא מצי לטלטלינהו ולהוציאו הוא דשרי ליה משום כבודו עכ״ל וא״פ הלא המים חזרו להיות כעביט כתב ב״י בשם הרשב״א דחזו המים לבהמות וקשה למה אסור להחזירו בלא מים הלא קי״ל דמוקצה מחמת מיאוס שרי אפילו בנר של חרס ובדנפט דמסרח ומ״ש עביט דאסור וי״ל דבנפט לא התירו אלא משום דחזי לכסויי ביה מנא כדאיתא פרק כירה (דף מ״ו) אבל עביט של מי רגלים לא חזי לכסויי ביה מנא ע״ל סוף סי׳ רע״ט מ״ש בזה בס״ד: **אסור** להביא לפניו דבר שימאס כו׳ בפ״ב די״ט אמרינן דאין מזמנין עכו״ם בשבת משום שיורי כוסות: **ומ״ש** אבל מותר לקבוע ישיבתו אצלו וכו׳ ר״פ משילין דכך הורה רבה לאביי וכתבו התוס׳ שאין עובדא דאביי ורבה בזה משום דעושה גרף של רעי לכתחלה הוא דהגרף נעשה מאליו ועוד משום פסידא ועיין בב״י מ״ש בדין זה: **מכנים** אדם וכו׳ מימרא דרב יהודה בפ׳ במה טומנין: **כופין** הסל לפני האפרוחין וכו׳ משנה בפ׳ מפנין ופירש״י אשמועי׳ דכלי ניטל לדבר שאינו ניטל בשבת דכל בעלי חיים מוקצין הן דאינן ראויין בשבת לכלום וביטול כלי מהיכנו נמי ליכא דהא לא קיימי אפרוחין עליה אלא לפי שעה כמ״ש הרשב״א הבאתיו לעיל סוף סי׳ ש״ה ולר׳ יצחק דאין כלי ניטל לדבר שאינו ניטל בשבת מוקי לה בפ׳ כירה הך דכופין הסל וכו׳ בצריך למקומו: **תרנגולת** שברחה וכו׳ משנה שם ופרש״י שברחה מן הבית עכ״ל כלומר לא שברחה מעל הבצים כי ההיא דפ׳ מקום שנהגו דהא בגמ׳ מוכח דכולה סוגיא בליירא דבחצר וכר״ה קא עסיק אבל בבית פשיטא דאסור לגמרי ואי בברחה מעל הבצים אף בבית שרי לדוחה עד שתשב על הבצים דמה לי בחצר וכר״ה ומשום הפסד התרנגולת עצמה ומה לי בבית ומשום הפסד בצים:

ומ״ש

פרישה

(לג) אא״כ נתן כו׳ ולא מותר להחזירו ודוקא לצורך. ב״י: (לד) **אסור** להביא ס׳ ... מותר לקבוע כו׳ במקום דאיכא פסידא ועיין בדרישה: (לה) ועושה בו כל צרכיו לכסות בו צואה או רוק וכיוצא בזה: (לו) **כדי** שיעלו וירדו בו. אע״פ שבעודן עליו אסור לטלטלה לא מחשב מבטל כלי מהיכנו כיון שירדו ודאי יטלטלנו לדבר שאינו ניטל:

דרישה

סג ואי ס״ל דאינו ראוי לכלבים ולא התירו אלא משום גרף של רעי אם הוא בחצר אחר שם או מפני שלא יתלכלך הקטן גם בחצר אחרת וכדין צואת התרנגולין:

[טו] **אסור** להביא לפניו כו׳ עיין בב״י שכתב ע״ז וז״ל ומ״ש כדי להוציאו לאחר שימאס כ״ל דלאו למימרא דדוקא קודם שימאס הוא דשרי לקבוע ישיבתו אצלו כדי להוציאו לכשימאס אבל אם כבר נמאס אסור לקבוע ישיבתו אצלו דא״כ אתיא דלא כתוס׳ ולא כהרא״ש דאינהו שרו בכל גוונא כל שאינו עושה הגרף בידים כו׳ נראה דמשמע להב״י כן ... קושיא בחילוק זה דמ״ש אין עושין גרף של רעי לכתחלה היינו לאחר שנמאס ודברי אביי ורבה סוה קודם שנמאס אלא ודאי דאין חילוק ואי ... גרף של רעי ג״כ משמע אפילו קודם שנעשה המיאוס אפ״ה סילרכו לשבת בע״ש. כ״כ בתשובת מהרי״ל טילטול בשניות שמעתי כבר שנשאלו ונתנו ... ולא מצאו איסור ברור ואפ״ה היתר ברור לא אמר בה לפי שנתפשט

אבל אין מדדין ליקח אותה באגפים (לו) אע"פ שרגליה בארץ ומדדין עגלים וסייחים חיה ושאר עופות ובלבד שלא יגביהם בענין שיעקרו רגליהם מן הארץ (לח) ודוקא בחצר אבל בכרמלית לא וכ"ש ברה"ר והאשה מדדה את בנה אפילו בר"ה ובלבד שלא תגררהו אלא יהא מגביה רגלו האחת ויניח השנייה על הארץ וישען עליה עד שיחזור ויניח רגלו שהגביה שנמצא לעולם הוא נשען על רגלו האחת :

נוטל

ומ"ש ודוקא בחצר אבל בכרמלית לא שם בברייתא מדדין בהמה חיה ועוף בחצר אבל לא בר"ה וקשיא דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא ומפרשינן לא מדדין בר"ה אבל בכרמלית נעשה כבא לדווי בר"ה ואסור אבל העיקר כלפענ"ד דלמד רבינו אסור עקירה בכרמלית ממימרא דרב יהודה בבהמה שנפלה לאמת המים דהוא כרמלית דאסור להעלותה בידים כדפ' לעיל בסוף סי' ש"ה אלמא דעקירה אסור אפילו בכרמלית ולא שרי אלא בחצר ואע"ג דבשלטי הגבורים כתב שאם אי אפשר ע"י כרים וכסתות מותר להעלותה בידים אפשר דשאני התם דאיכא צער ב"ח דאורייתא וכיון דא"א ע"י כרים וכסתות מותר להעלותה בידים אבל משום הפסד ממון גרידא היכא דליכא צער ב"ח לכ"ע אסור לעוקרה אפילו בכרמלית ומ"ש רבינו וכ"ש ר"ה איכא למידק לאיזה צורך כתב האי וכ"ש ר"ה הא ודאי כיון דכתב דבכרמלית לא דכ"ש בר"ה דלא ונראה בעיני דאתא לאורויי דיוקא דהכא בעגלים וסייחין וכו' דוקא דידוא הוא דהתירו לרדותן בחצר אבל בכרמלית לא וכ"ש בר"ה אבל דוחין שרי בכל בהמה אפילו מר"ה ואף בתרנגולת דלא שרי לדחות אפילו בחצר אלא דוחין אותה אף מר"ה שרי לדחותה והיינו טעמא דאפילו בדידוי ליכא אלא גזירה שמא יגביה מן הארץ דמקפיא נפשה. אי נמי שמא אגפיה יהיו נתלשין כמ"ש הרמב"ם הלכך בדחייה ליכא אפי' איסורא דרבנן אף בתרנגולת ובדברי הר"ן מבואר נמי דכולה מתניתין מיירי בר"ה דומיא דמדדת את בנה דשרי אפילו בר"ה ומדדין עגלים וסייחין אפי' בר"ה שרי בגדולים שאין קשין להגביהם לא גזרי' בהו דלמא אתא לאיתויינהו בר"ה א"כ לפ"ז הא דדוחין תרנגולת נמי מיירי אפילו בר"ה וכ"ש בהמה דשרי בדחייה אפילו מר"ה כנ"ל :

נוטל

דוחין בידים : מדדין. אוחז בצוארו ובצדדין ומגררו ומסייעו ונתמכה לו רגליו. ובגמרא (שם) דוחין אין מדדין לא תימא להא דתנו רבנן מדדין חיה ועוף בחצר אבל לא את התרנגולת תרנגולת מ"ט לא אמר אביי משום דמקפא נפשה. ופירש"י מדדין לא. שלא יהא אוחז בגפיה ורגליה נוגעים לארץ ומוליכה: דמקפא נפשה. מגבהת עצמה מן הארץ ונמצא זה מטלטל אבל אווזין כשאוחזין בגפיהם הן מהלכים ברגליהם. והרמב"ם כתב בפכ"ה שאין מדדין תרנגולת מפני שהיא נשמטת מן היד ונמצאו אגפיה נתלשין וכ"כ הסמ"ג : ומ"ש ולבד שלא יגביהם בענין שיעקרו רגליהם מן הארץ ברייתא שם אין עוקרין בהמה חיה ועוף בחצר ופירש"י אין עוקרין רגליה לגמרי מן הארץ דמוקצה הוא לטלטלה וכתב הר"ן ומיהו קשיא לי היאך מדדין בהמה חיה ועוף כלל ואפילו בחצר הא כל מידי דלא חזי לטלטול כשם שאין מטלטלין כולו כך אין מטלטלין מקצתו לפיכך נ"ל דהכא משום צער בע"ח נגעו ודוקא כשצריכין לכך אבל כשאין צריכין לא עכ"ל : ומ"ש ודוקא בחצר הוא מדתניא שם מדדין בהמה חיה ועוף בחצר אבל לא לר"ה ומדקתני בחצר משמע דלא שרי אלא אלא בחצר דוקא אבל לא בכרמלית ובכלל אבל לא לר"ה היא כרמלית דכרמלית לגבי חצר ר"ה קרי ליה דאל"כ קשה דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא ופירש"י טעמא דבר"ה לא משום שמא יגביהם מן הארץ ונמצא נושאן ותמיהא לי דכיון דבר"ה לא מיתסר אלא משום גזירה אמאי אסרינן בכרמלית הא קי"ל כרבא דאמר בפרק בתרא דעירובין (לט.) דלא גזרינן כרמלית אטו ר"ה במידי דלא מיתסר בר"ה אלא משום גזירה וכ"כ רבינו בסימן ש"ן והא דאסרינן לדדות בר"ה לא חילק רבינו בין בהמה לבהמה וגם הרמב"ם בפכ"ה לא חילק בכך אבל הר"ן כתב ואע"ג דהכן במתניתין מדדין עגלים וסייחים וקתני להו דומיא דהאשה מדדה את בנה ומפרש בגמרא דהאשה מדדה את בנה אפילו בר"ה ומינה דעגלים וסייחים נמי אפילו בר"ה והכא אמרינן דדוקא בחצר ל"ק דכי גזרינן בר"ה דוקא בקטנים שבהם דמתוך שהן קשין להגביהם ברגליהם אתי לטלטולינהו אבל בגדולים לא גזרינן ומתניתין בגדולים : והאשה מדדה את בנה משנה שם (קכח:) : ומ"ש ואפי' בר"ה מפורש שם בברייתא : ומ"ש ובלבד שלא תגררהו וכו' שם במשנה א"ר יהודה אימתי בזמן שהוא נוטל אחת ומניח אחת אבל אם גורר אסור וקי"ל הכי דכ"מ שאר"י אימתי אינו אלא לפרש דברי חכמים ופירש"י והאשה מדדה את בנה אפילו בר"ה דלאו נמי מגבהת ליה חי נושא את עצמו דבהדס מודו רבנן וכתב הר"ן אבל אם היה גורר אסור וכן הלכתא דכיון שהוא קטן כל כך שאינו אלא גורר לא מודו רבנן וכ"כ ר"י בנ"א ח"א וז"ל ודוקא שנוטל אחד ומניח אחד כלומר שהתינוק מניע רגלו כשמגביה האחד מניח האחר אבל גורר שני רגליו אסור מפני שנושאתו ואותם שאומרים שמותר לישא תינוק כשגורר שתי רגליו דהחי נושא את עצמו טעות הוא בידם דלא אמרו חי נושא וכו' אלא לפוטרו מחטאת אבל אסור כל זמן שיגרור אותו אלא כשמגביה אחד ומניח אחד כמו שכתבתי עכ"ל : כתב הר"ן בס"פ כל כתבי אמתניתין דעשה נכרי כבש לירד בו יורד אחריו ישראל כתב הרמב"ן דדוקא ירד בו שאינו לטלטלו ואינו אלא כיושב על האבן אבל לטלטלו אסור אא"כ היו העצים תלושים מע"ש דבכה"ג ליכא משום מוקצה לפי שאין הנכרי מקצה כלום ודעתו על הכל כמו שאמרו בירושלמי דאין הכן לנכרי אבל בתלוש עצים מן המחובר בשבת אסור לטלטלן עכ"ל ובכלבו כתוב ש"מ הירושלמי אין הכן לנכרי אין צריך שיכין לישראל אף על פי שלא העלה בדעתו שיאכל הישראל מפירותיו מוכנים הם לישראל ומיהו פירות דכ"ע מקלי דעתייהו מינייהו כגון גרוגרות ומתוקים צריכים הכנה ואפילו הם ביד נכרי עכ"ל . ולענין הלכה כדברי הר"ן נקטינן שהוא רב מובהק וכל שכן שהוא להקל בדרבנן :

כתב המרדכי בריש י"ט בשם ר"ת שאם חפץ או שום דבר מונח על המעות או על שאר מוקצה בשבת והוא צריך לאותו חפץ מותר ליטלו משם כי דבר מוקצה אינו אסור רק לטלטלו ממקום למקום אבל ליגע בו מותר וכ"כ ג"כ בפרק כל הכלים ועפ"ז התיר ליגע בשבת במעמד שלפני ארון הקודש שהנרות דולקים עליו עומדות ובלבד שלא יהא מנענעו וכ"כ רבינו ירוחם בחי"ג וכ"כ ה"ה בפרק כ"ה גבי אין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה אבל כופה הוא הכלי עליה וכ"כ בת"ה סימן ס"ז והביא ראיה לדבר וכ"כ הכלבו בסוף דיני שבת בשם רבי מאיר וכתב שג"כ התיר ליגע בתנור של בית החורף שהוחם בשבת ועוד אכתוב בזה בסימן ש"י גבי כל דבר שאסור לטלטלו אסור ליתן תחתיו כלי וכו' אבל מותר לכסותו ובלבד שלא יגע בו וגם בסימן תקי"ג אכתוב בזה כתב הר"ן בס"פ מפנין דכל מידי דלא חזי לטלטול כשם שאין מטלטלין כולו כך אין מטלטלין מקצתו כדמוכח בפרק שואל (קנא.) דתנן גבי מת דבלבד שלא יזיז אחד מאיבריו : כתב בתשובת מהרי"ל לטלטל מוקצה ע"י נפיחה אע"ג דכתבתי לעיל דכחו כגופו דמי מ"מ אין נראה לאסור וזה דהא תלינן באורחיה לטלטל כה"ג וטלטול מן הצד וע"י שינוי כלאחר יד שרי ואין לך כלאחר יד גדול מזה עכ"ל . כתב הרמב"ם בפ' כ"ו כלי שנתרועעה לא יהלום ממנה חרס לכסות בו או לסמוך בו וכתב ה"ה דהיינו מדתניא בפרק כל הכלים (קכד) גבי מגופת חבית שנפחתה לא יספות ממנה שבר לכסות בה את הכלי ולסמוך בה כרעי המטה ופירש"י דה לא יספות לא יחתוך : כתב באגור בשם שבלי הלקט שאסור לשחוק בשבת וי"ט בכדורים שאינם ראויים לצור ע"פ ללוחית דמאחר שמטנפי ע"י טיט ועפר וכן כדור של עץ אסור לטלטלו ולשחוק בו אבל התוספות בפ"ק דביצה (יב.) אהא דתנן בש"א אין מוציאין את הקטן ולא את הלולב ולא את ס"ת לר"ה וב"ה מתירין כתבו פירוש דלאו דוקא קטן למולו דה"ה שלא למולו דשרי גם טיול דהא אשכחן דמשחקין בכדור שקורין פילוט"א בי"ט בר"ה אלמא דליכא אלא טיול ע"כ משמע שמותר לטלטל הכדור בי"ט וה"ה בשבת דבדברים אלו י"ט ושבת שוים הם . ומיהו בירושלמי פ"ב דתעניות אמאי חרב טור שמעון למה חרב י"א מפני הזנות וי"א שהיו משחקין בכדור (יא) : כתב בתשובות הרשב"א ושאלת אם מותר לקנח בעפר בשבת למי שאין לו מים לתפלה ודאי מותר לקנח בעפר תיחוח מדאמרינן דאסור לכבד הבית משום שמא ישוה גומות ולא נקט טעמא משום טלטול ע"כ ומיהו התוספות והרא"ש ז"ל כתבו בהמצניע (לה.) דכיבוד אסור מפני שמזיז עפר ממקומו וא"כ אסור לטלטל עפר אא"כ ייחד לו קרן זוית וכמו שאמרו ביצה (ח.) מכניס אדם מלא קופתו עפר וכו' (יב) כתב בתשובות הרשב"א שאסור לשאת תחת אציליו הדבר שמתהוה ממנו המשי משום דאסור לטלטלו ועוד שבודאי מוליד הוא בחומו ומלאכה מחשבת הוא ואסור : כתב ר"י בחי"ג בשם רבי מאיר דמלבוש של כלאים אסור לטלטלו בשבת וי"ט וראיה מספ"ק דביצה (יד:) וכ"כ שם המרדכי בשם א"ז אבל כתב רבותיי חלקו עליו והשיב רבינו שמחה דשעטנז אינו אסור לטלטל דתורת כלי עליו מידי דהוה אסנדל המסומר דאסור לנועלו ומותר לטלטלו כתוב בכלבו מותר לטלטלו מניפה בשבת כדי להבריח הזבובים דכלי הוא ובלבד שיהא זהיר שלא להרוג הזבובים ופשוט הוא : דין טלטול מנורה וטלטול נר שהדליקו בו באותו שבת וכן מותר שמן שבנר וקערה שהדליקו בה באותה שבת נתבאר בסימן רע"ט : דין תלת ארנקי בשבת כתבתי בס"ס רס"ו : דין טלטול אבנים שכסה בהם הכירה בע"ש בסי' רנ"ט : כתב הרמב"ם בפכ"ו דמכבדות של תמרה וכיוצא בהם שמכבדין בהן הקרקע הרי הן ככלי שמלאכתו להיתר מאחר שמותר לכבד בהם קרקע המרוצף ולדברי האוסרים לכבד אפילו קרקע המרוצף כמ"ש רבינו בסי' של"ז פשיטא דהוי מלאכתו לאיסור : כתב הרשב"א בתשובה שמותר לטלטל האצטרולו"ב בשבת ולהפכו ולהביט בו וכ"כ האגור בשמו ומיהו לדעת הרמב"ם שכתבתי בסימן ש"ז שאסור לקרות בשבת בשום ספר זולת ספרי הנביאות ופירושיהן אפשר דלטלטלן נמי אסור וה"ה לאצטרולו"ב :

כתוב בתשובות מהרי"ל טלטול השעות שמעתי כבר שנשאו ונתנו בדבר לפני מה"ר וויי"ס ז"ל ולא מצאו איסור ברור ואפ"ה היתר ברור לא אמר בה לפי שנתפשט האיסור וי"ל דהוי כלי שמלאכתו לאיסור דלמדידה נעשה ואע"ג דלמצוה שרי מדידה מאן לימא לן דהא חשיב מדידה של מצוה דאי משום שלומד על ידו א"כ יתלה לימודו משום איסור ויהא שרי וחלילה ואף על גב דלאו מדידה גמורה היא מדידת הזמן מ"מ יש לדמותו ואחרי אסר גדול הדור נמגס בו

מי

דרכי משה

אע"פ שנתפרקו כו' משמע דכ"ש אם נתפרקו מע"ש דשרי וכלפי לייא ואפשר דיש להגיה כו' וכל זה אינו נכון דאע"פ דקאמר לאו אשבת קאי אלא אנתפרקו קאי כלומר אע"פ שנתפרקו מן הבשר וכ"ש אם יש עליו עדיין קצת בשר ולא נתפרק לגמרי דשרי כנ"ל : (יא) ופשוט הוא דאף למאן דשרי פ"מ אסור לשחוק בר"ה בשבת ואפילו בכרמלית דבקל הוא שנפל לחוץ מד' אמות ואתי לאתויי וכ"ש אם השחוק הוא בדרך שמוציאו דאסור אבל בי"ט מותר לשחוק אפילו בר"ה וכ"כ התוספות פ"ק דביצה (יב:) : (יב) עיין

סימן

דרישה

באיסור וי"ל דהוי ככלי שמלאכתו לאיסור דלמדידה נעשה ואע"ג דלמצוה שרי מדידה מאן לימא לן דהא חשיב מדידה של מצוה דאי משום שלומד ע"י א"כ יתלה לימוד באיסור חלילה ואע"ג דלאו מדידה גמורה היא מדידת הזמן מ"מ יש לדמות ואחרי אסר גדול הדור נמגס בו מי יבא אחרי אסר כבר עשהו וכתב עוד שהנקרא בל"א זיגרליך שמראות בגלגל ע"י הקוליות גרע טפי עכ"ל : כתב רבינו ירוחם מעות בתוך כיס ושכח מע"ש מתיר כיסו ומניחו ואפילו יש בתוכו כתבי קודש וכן אם היה בכנף מלבושו מתיר ונופלים לארץ כ"כ רמ"א לא יאמר לנכרי להצניע מעותיו כי כל האסור לעשותו אסור לאומרו לנכרי : כתב בספר אגודה בפרק קמא דביצה אדם ששכח כיסו עליו בע"ש והוא בביתו יכול לילך בחדרו במקום המוצנע ויתירנו שם עם אגורו אבל אם הוא בשוק או ברחוב שאין שם עירוב לא יביאנו לביתו אך יתיר אגורו במקום שיזכיר כו' ע"ש : כתב בתשובת הרשב"א וב"י הביאם בס"ס ש"מ ז"ל ושאלת אם מותר לקנח בעפר בשבת למי שאין לו מים לתפלה ודאי מותר לקנח בעפר תחוח מדאמרינן אסור לכבד את הבית משום שמא ישוה גומות ולא נקט טעמא משום טילטול ע"כ וכתב ב"י ע"ז ומיהו התוס' והרא"ש ז"ל כתבו בהמצניע דכיבוד אסור מפני שמזיז עפר ממקומו וא"כ אסור לטלטל עפר אא"כ יחד לו קרן זוית וכמ"ש מכניס אדם מלא קופתו עפר כו' עכ"ל נראה דהרשב"א פי' מ"ש מכניס אדם מלא קופתו עפר כו' היינו אפילו באינם מתוקנים מעשה בלא עם תנאי בלא הכניסם בקרן זוית ס"ל דמותר לטלטלו ואינה בטילה אגב קרקע דוגמת מה שאמרו אפר כירה מוכן הוא וק"ל :

פרישה

(לו) אע"פ שרגליה בארץ מפני שמגבהת עצמה מן הארץ נמצא שזה מטלטלה ובסמ"ג כתב מפני שהיא נשמטת מן היד ונמצאו אגפיה נתלשין אבל אווזות כשאוחזין אותם באגפיה היא מהלכת ברגליה רא"ש :

(לח) ודוקא בחצר אבל בכרמלית לא ז"ל ב"י ותמיה לי דכיון דבר"ה לא מיתסר אלא משום גזירה אמאי אסרי' בכרמלית הא קי"ל כרבא דאמר בפ"ב דעירובין לא גזרינן כרמלית אטו ר"ה במידי דלא מיתסר בר"ה אלא משום גזירה וכ"כ רבינו בסימן ש"ן עכ"ל ולפע"ד דלק"מ דשאני הכא דאם נתיר בכרמלית בודאי יודדם גם בר"ה דהא מיסך שייכי אהדדי בפרט עגלים וסייחים דדרכן לצאת ולרדוף אחריהם ובשעת הרדיפה לא ישגיחו וידדם גם בר"ה ונפק לרבינו לימוד זה מהא דתניא מדדין בהמה חיה ועוף בחצר אבל לא בר"ה וק' דיוקים אהדדי וע"כ צ"ל דחצר דוקא נקט להתיר וכרמלית אסור והא דנקט באיסור ר"ה ולא בכרמלית פ"ט משום דאיסור בכרמלית הוא מטעם ר"ה דאם נתיר בכרמלית בודאי יבא לדדם גם בר"ה וק"ל :

טטל

חידושי הגהות

ח ושמא משום דאיכא כאן תרי איסורי איסור טלטול מוקצה ואיסור העברה גזר אפילו בכרמלית (מהרל"ח) :

שח (א) **נוטל** אדם את בנו שיש לו גיעגועין עליו עם אבן שבידו אבל אם אין לו גיעגועין עליו או אפילו יש לו גיעגועין עליו ומטבע בידו לא יטלנו כלכלה שהיתה נקובה וסתמה באבן מותר לטלטלה שהרי נעשה האבן דופנה וכן דלעת שתולין בה אבן כדי להכביד למלאות בה אם הוא קשור יפה שאינו נופל מותר למלאות בה שהוא כמו הדלעת עצמה שהוא בטל אגבה (ב) ואם לאו אסור למלאות בה. כלכלה מלאה פירות ואבן בתוכו אם הם פירות רטובים כגון תאנים וענבים (ג) יטול אותה במות שהיא שאם ינער הפירות מתוכה יפסדו אבל אם הם פירות שאינן נפסדין ינערם וינער גם האבן עמהם (ד) ולא יטלנה עמה [א] שבה אבן על פי החבית או מעות ע״פ הכר מטה החבית על צדה

מי יבא אחרי המלך אשר כבר עשהו ומה ששמעתי על של חול ואדוני כ׳ חוליות איני יודע אם ר״ל שמראות בגלל ע״י החוליות ומ״מ מנ״ל לחלק ואפשר דגרע טפי דמוּדד הגל ממש עכ״ל: **דין** ביצה שנולדה בשבת ופירות הנושרין מן האילן בשבת כתב רבינו בסי׳ שכ״ב: **דין** טלטול אוכלי בהמה ואם מותר לקוטמם ג״כ שם: **דין** נטילת קיסם לחצוץ בו שיניו שם: **דין** טלטול עצי בשמים והיתר קטימתם שם: **אם** מותר לטלטל מעות ודברים המוקצי׳ מפני השלטון או מפני הדליקה או מפני הלסטים בסימן של״ד:

גרסי׳ בס״פ כירה (מז.) ט א״ר יוחנן לי התיר רבי לטלטל מחתה באפרה וכו׳ אמר אביי קרטין בי ר׳ מי חשיבי וכ״ת חזו לעניים. והתנן בגדי עניים לעניים וכו׳ וכתב הר״ן ומהא שמעינן המוקצה לעשירים מוקצה ואפי׳ עניים אין מטלטלין אותו שכבר הוקצה מדעתו של בעה״ב העשיר ולא בעינן שיהא מוקצ׳ לכל: **כתב** הר״ן בפרק המביא כדי יין דתנאי מהני לכל מוקצה מחמת איסור לאחר שיעבור זמן איסורו וכ״כ בפרק כירה בשם הרמב״ן והביא ראיה מהירושלמי וכ״כ ה״ה בפכ״ה בשם הרמב״ן והרשב״א ז״ל ור״י כתב שיש חולקים בדבר ושכך נ״ל עיקר וכבר כתבתי כל זה בסימן רע״ט:

גרסי׳ בספ״ק דביצה ירושלמי תני מטלטלין את השופר להשקות בו את התינוק ואת הפינקס את הקרקע את המראה לכסות בהם את הכלים ובס״פ ב״מ (לו:) אמרינן לרבי יהודה דאית ליה מוקצה מטלטלין את השופר אבל לא את החצוצרות ומשמע התם דטעמא משום דשופר חזי לגמע בו מים לתינוק משא״כ בחצוצרות וכל זה ע״פ מה שקדם דכלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו שרי (יג):

שח נוטל אדם את בנו שיש לו גיעגועין עליו וכו׳ ר״פ נוטל אדם את בנו והאבן בידו (קמא.) ופירש״י בחצר ולא אמרינן דמטלטל לאבן אוקמוהו בגמרא שם בתינוק שיש לו גיעגועין עליו ופירש״י שאם לא יטלנו יחלה לא העמידו טילטול שלא בידים במקום סכנת חולי ופריך א״ה מאי איריא אבן אפילו דינר נמי אלמה אמר רבא ל״ש אבן אבל דינר אסור ומשני אבן אי נפלה לא אתי אבוה לאיתויי דינר אי נפיל אתי אבוה לאיתויי. ופירש״י אתי לאיתויי. וטעמא לאו משום טלטול הוא דאפילו לאוחזו בידו והתינוק מהלך ברגליו אסר ליה רבא דלמא נפלה ואתי לאיתויי וכיון דלאו סכנת נפש היא לא שרי בה טלטול: כתב הר״ן אבל הרמב״ן חולק בדבר דמי גזרינן שלא ירהא אדם תינוק מטלטל דינר ושלא יעמוד בקרוב לו ד״א הא ודאי לא והאוחז בידו נמי לאו מידי עביד בזה אלא הכי קאמרינן דאי שרינן ליה איסור טלטול דהיינו כי נקיט ליה תינוק כמאן דנקיט ליה אבוה בידיה דמי אף הוא מתוך שהוא חס על אותו דינר אתי למעבד טלטול בידים אבל כי לא שרית ליה מידי ליכא למיגזר כלל עכ״ל:

כלכלה שהיתה נקובה וסתמה באבן מותר לטלטלה וכו׳ שם נוטל אדם את בנו והאבן בידו וכלכלה והאבן בתוכה ובגמ׳ (קמב.) ואמאי תהוי כלכלה בסיס לדבר האסור ואוקמה רב חייא בר אשי אמר רב בכלכלה פחותה דאבן גופא נעשית דופן לכלכלה ופירש״י פחותה. שנפחת דופנה או שוליה:

וכן דלעת שתולין בה אבן כדי להכביד וכו׳ משנה בפ׳ כל הכלים (קסה.) האבן שבקרויה אם ממלאין בה ואינה נופלת ממלאין בה ואם לאו אין ממלאין בה. ופירש״י קרויה. דלעת יבשה: אם ממלאין בה ואינה נופלת. שקשורה יפה לפי הקרויה שויא כלי: ואם לאו. הרי היא כשאר אבנים ואין מטלטל הקרויה דשויא בסיס לאבן: ואמרינן בגמרא כיון דהדקה שויא דופן:

כלכלה מלאה פירות ואבן בתוכה אמתניתין דנוטל אדם את בנו והאבן בידו וכלכלה והאבן בתוכה שכתבתי בסמוך כי פריך בגמ׳ (קמב.) ואמאי תהוי כלכלה בסיס לדבר האסור משני ר׳ יוחנן בכלכלה מלאה פירות עסקינן ופריך ונשדינהו לפרי ונשדינהו לאבן ונקטינהו ומשני בפירות המיטנפים ופירש״י בפירות המיטנפים. פירות מבושלים ורכים מאד כגון תאינים תותים וענבים שאם ישליכם לארץ יטנפו והדר פריך ולנערינהו נעורי ופירש״י ולנערינהו נעורי. עד שיסתלקו הפירות מן האבן לתוך הכלכלה לצדדין וישליך האבן לבדה בנעירתה אלא א״ר חייא בר אשי א״ר הכא בכלכלה פחותה עסקינן וכו׳ ולפ״ז לא שרינן לטלטולי כלכלה עם האבן שבתוכה אלא דוקא כשהיא פחותה וכו׳ אבל אם היא שלימה אע״פ שיש בתוכה פירות המיטנפים אין מטלטלין אותה עם האבן שבתוכה וכ״כ מדברי הר״ן אבל הרמב״ם כתב בפרק כ״ה שאם יש בה פירות המיטנפים מטלטלין אותה עם האבן שבתוכה דבמקום הפסד לא גזרו: וכתב ה״ה על כרחך לומר שאין בגרסתו ולינערינהו נעורי ורב חייא בר אשי בשם רב עושה אוקימתא אחריתי ושתיהן אמת וה״ג ר״ח בר אשי בשם רב אמר וזהו שלא הזכירו בהא דרב אלא עכ״ל ומדבריו נראה שגם הוא לא היה גורס אלא ודברי א רבינו כדברי הרמב״ם והרי״ף השמיט כ״ז וכתב שם הר״ן שלא ידע למה וגם הרא״ש השמיטו ונראה לי דאפשר דהוי גרסי כגירסא דידן דאידחיא לה אוקימתא דרבי יוחנן וקמה לה אוקימתא דרב דאמר בכלכלה פחותה עסקינן דאבן עצמה נעשית דופן לכלכלה וזה לא הוצרכו לכותבו דמדין האבן שבקרויה שמעינן לה: ודע שבפירוש המשנה כתב הרמב״ם. דבעינן שיהו בכלכלה פירות המיטנפים ושתהיה הכלכלה פחותה והאבן בנקב לסתמו ולפ״ז נראה שהיה מפרש דאוקימתא דרב על מאי דאוקי בפירות המיטנפים היא הא לאו הכי אסור לטלטלה וא״א לומר כן דמאחר שהאבן סותמת הנקב הרי היא כדופן הכלכלה ואפילו אין בה פירות כלל מותר לטלטלה כדין אבן שבקירויה וכבר חזר בו בחיבור וכתב בפרק כ״ה כלכלה שהיתה נקובה וסתם נקב שלה באבן מותר לטלטלה שהרי האבן נעשית כדופן, ומשמע בגמרא דהא דבעינן שיהו פירות המיטנפים ואם הם פירות שאינם מיטנפים אסור לטלטל הכלכלה דוקא כשהוא צריך לפירות או הכלכלה דאז כשינערנה במקומה יוכל ליטול הפירות או הכלכלה אבל אם צריך למקום הכלכלה מטלטלה כמות שהיא כדין אבן שעל פי החבית שבסמוך (א) ומשמע לי דאפילו במניח האבן מדעת שרי לטלטלה מפני שנעשית בסיס לדבר האסור ולדבר המותר וכמו שיתבאר בסימן ש״י וכן נראה מדברי התוספות בס״פ כירה (מז.) גבי מטלטלין כנונא אגב קיטמא ואע״ג דאיכא עליה שברי עצים וכן כתוב שם רש״י בהדיא: **שבה** אבן ע״פ החבית

שח נוטל אדם את בנו שיש לו געגועין עליו וכו׳ ... נוטל ... מותר לאדם ליטא את בנו על ידו בחצר אע״פ דהו״ל כאילו נקט ליה איהו לאבן בידו וכדאמר רבא הוציא תינוק חי לר״ה וכיס תלוי בצוארו חייב משום כיס מכל מקום הכא דליכא הוצאה אלא משום מוקצה דקמטלטל לאבן בחצר או בבית והתנוק יש לו געגועין על אביו שאם לא יטלנו יחלה לא העמידו חכמים דבריהם במקום סכנת חולי אע״ג דליכא סכנת נפש אבל אם מטבע ביד התנוק חיישינן אי נפל אתא אבוה לאתויי לדינר בידיה וכיון דלאו סכנת נפש הוא לא שרו בה טלטול ופרש״י דבדינר ביד התינוק אפילו אינו נושא את התנוק אלא אוחזו בידו והתנוק מהלך ברגליו נמי אסור דילמא נפיל ואתא לאתויי אבל הרמב״ן פי׳ דלא אסרו בדינר אלא כשנושאו עם דינר בידו דכי שרית לנושאו דכמאן דנקיט ליה איהו דמי אתא למיעבד נמי טלטול בידי׳ אי נפיל אבל כי לא שרית לי׳ לנושאו עם דינר שבידו לא גזרינן ולפיכך מותר לאחוז התינוק בידו והתינוק מהלך ברגליו ולא חיישינן דילמא נפיל ואתא לאתויי ושני הפירושים הביא בש״ע ונקטינן לחומרא כפרש״י. וכתב בסה״ת סי׳ רנ״ד הלכך בסתם תינוק אם יש בידו אבן או שום דבר איסור אסור לטלטל את התינוק דהא בי״ש לו געגועין דוקא שרי עכ״ל:

כלכלה שהיתה נקובה וכו׳ משנה שם נוטל אדם כלכלה והאבן בתוכה ובגמר׳ ואמאי תהוי כלכלה בסיס לדבר האיסור ואוקמא רב בכלכלה פחותה שנפחת דופנה או שוליה דאבן גופה נעשית דופן לכלכלה ומותר לטלטלה אפי׳ אין פירות בתוכה. וכן דלעת וכו׳ משנה פ׳ כל הכלים:

כלכלה מלאה פירות וכו׳ שם אהך קושיא תהוי כלכלה בסיס לדבר האיסור קאמר תלמודא מעיקרא ארבב״ח א״ר יוחנן הכא בכלכלה מלאה פירות עסקינן ופרש״י דעיקרה נעשית בסיס לפירות הילכך אבן מיטלטלת אגב פירות ואקשי לישדנהו לפירי ונשדי לאבן וניקטינהו פרש״י ילקטם יחד אחר בידיו ויחזירם לכלכלה ויטלטלם ולמה התירו אבן לטלטל אגב פירות וכו׳ ומוקים בפירות המיטנפים פרש״י פירות המבושלים ורכים מאד שאם ישליכם לארץ יטנפו ומקשי׳ ולנערינהו נעורי פרש״י שינער הפירות בתוך הכלכלה עצמה עד שהאבן יהא למעלה ואח״כ ינער לאבן לחוץ לבדה אלא אמר רב הכא בכלי פחותה עסקינן וכו׳ ואיכא להקשות דלפ״ז משמע דאפי׳ בפירות המיטנפי אין מטלטלים אלא ינער בכלכלה עצמה וכו׳ וא״כ היאך מחלק רבינו בין פירות המיטנפי ללא מיטנפי וגם על הרמב״ם ק׳ שפסק כך וה׳ המגיד תירץ דהרמב״ם לא גריס הך קושיא ולנערינהו נעורי אלא רב עושה אוקימתא אחריתא ומביאו ב״י אלא דק׳ דבפי׳ המשניות משמע להדיא דהיה גורס ולנערינהו נעורי אלא שלא היה גורס אלא אמר רב דלא הדר ביה משינויא קמא וגרים אמר רב הכא בכלכלה פחותה כו׳ ומצריך ג׳ תנאים מיהו בחבורו חזר בו ממה שפי׳ במשניות אבל מ״מ משמע דהיה גורס הך קושיא ולערינהו נעורי ולפיכך נלע״ד לייסב לדעת הרמב״ם בחבורו דהוא העיקר ורבינו נמשך אחריו דלא היה מפרש בהך קושיא כפרש״י אלא ה״פ תינח דלא מצי למישדינהו לארץ דמיטנפי בעפר אבל אכתי ק׳ ינערה בכלי אחר או ע״ג סודר וטבלא ולא הוה פריך שינער ע״י זריקה דא״כ בטמאה למעלה נמי ק׳ ינערנו בזריקה מכלי אל כלי אלא פשיטא דע״י זריקה איכא לחוש שיפלו לארץ ויתטנפו אלא ינער בידיו שיטלם ויניחם בכלי אחר או על גבי טבלא וקושיא זו הקשו התוס׳ אהא דמשני בפירות המיטנפי ולדעת הרמב״ם ורבינו תלמודא קא מקשה הך קושיא בהך דקאמר ולנערינהו נעורי וקאמר אלא אמר רב הכא בכלכלה פחותה וכו׳ והשתא לפ״ז היכא דלית ליה כלי אחר לא שרי אלא בפירות דמיטנפי דאם ישליכם לארץ יפסדו ובמקום הפסד לא גזרו כדכתב הרמב״ם אבל בדלא מיטנפי ישליכם לארץ ולא יטלטלם לאבן אגב כלי ופירות והיכא דאית ליה כלי אחר אפי׳ פירות דמיטנפי נמי אסור אלא ינערם בידיו מכלי אל כלי ואח״כ ינער האבן לחוץ. ובגמרא לא מצי לשנויי אהך קושיא דולנערינהו נעורי בדלית ליה כלי אחר דהא בע״כ בסיפא גבי תרומה צריך לומר דאית ליה דאי לית ליה בטהורה למעלה היכא מצי שקיל לה ותו דא״כ איכפל תנא לאשמעינן בגברא ערטילאי דלית ליה כלי אחר אלא הך כלכלה וכדפריך תלמודא בפרק הזהב (דף מ״ו) אבל הרמב״ם משמע להדיא מדבריו דמיירי באין לו שום דבר לנער עליהם הפירות אלא צריך להשליכם לארץ אבל אם היה לו כלי אחר לנער עליהם אסור לטלטל הכלכלה עם האבן אלא צריך ליטול הפירות בידו ולהניחם בכלי אחר והכי אמר רב חסדא גבי מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה וכו׳: **שבה** אבן ע״פ החבית וכו׳ משנה בפ׳ נוטל וע״פ פרש״י דמניח היינו שדעתו היה ע״ד שישארו שם בכניסת שבת דאסור להטות חבית ולנער הכף שאף הם נעשו מוקצים ב״ה ומגו דאתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא אבל בעל התרומות בסי׳ רנ״ד כתב כר״ת דלא קשיב כמניח כיון שדעתו ליטלו בשבת עיין בתוס׳ ס״פ במה טומנין בד״ה או שטמן ועיין בב״י מ״ש לייסב פרש״י. והא דתני תרתי אבן ע״פ החבית ומעות שע״ג הכר לא זו אף זו נקט דלא מבעיא אבן דשרי בשבת שנראה טפי כבסוי חבית אלא אפי׳ מעות שע״ג כר נמי שרי תוס׳ פרק נוטל:

נוטל

דרכי משה

סימן שי״א מדין פירות הטמונים בחול אם העפר מוקצה: (יג) וכ״כ בהג״א כ״ק במה מדליקין ובא״ז: **שח** (א) עיין סימן רס״ה מדין ניעור וטלטול כלים:

של

פרישה

סי׳ שח (א) נוטל אדם את בנו פירש״י בחצר ולא אסרו משום מוקצה עם אבן שבידו שאם לא יטלנו יחלה ולא העמידו טלטול שלא בידים במקום סכנת חולי אבל דינר אי שרית ליה חיישינן דלמא יפיל מיד התינוק ואתי לאתויי אבל כשמוליכו בידו ירא היכי שאסור לטלטלו ולא יבא להגביה הדינר הרשב״א: וכן דלעת יבשה ותלולה:

(ב) ואם לאו אסור כו׳ דכיון דאינו קשור יפה עומד האבן בפני עצמה ומש״ה אסור לטלטל אפילו הדלעת הואיל שהאבן שהוא מוקצה מונח שם ונעשה בסיס לדבר האסור:

(ג) **יטול** אותה פי׳ הסל עם האבן: (ד) **ולא** יטלנה עמה אם לא צריך למקום הכלכלה: אבל

דרישה

סי׳ שח [א] שבה אבן ע״פ החבית כו׳ עיין בב״י שכתב וז״ל נ״ל שרש״י ג״כ סובר מוש שהוא

חדושי הגהות

ט נוסח הגמרא אמר ר׳ זירא א״ר אסי א״ר יוחנן א״ר רומנוס: י כן הוא בעירובין (כט:) ואולם שם בשבת איתא והתניא:

שח א ורבינו והרמב״ם אפשר דאיירי בכלכלה מליאה פירות דא״א לנער הפירות לצדדים בתוך הכלכלה שהרי הכלכלה מליאה וא״כ היה צריך לנער הפירות על הארץ ויטנפו ומשמע שם דבמקום הפסד לא גזרו וא״כ שפיר כתב הרמב״ם ורבינו שמותר לטלטל אז הכלכלה עם הפירות והאבן בתוכה (מהרל״ח):

צדה ומנער הכר והן נופלות ואם הניחה עליהם מדעתו אסור להטות ולנער ופירוש מניה כשהניחם על דעת שישארו שם בכניסת השבת ופירוש אם שכח שהיה דעתו ליטלה מבע"י בשעה שהניחה שם ושכח שם אבל בעל התרומות כתב אפילו הניח אדעתא שישאר שם בכניסת שבת לא מקרי מניח אלא כשהניח על דעת שישארו שם כל אותה השבת (ה) אבל אם הניחם במזיד כדי שיטלם בשבת מותר לנער למחר החבית והכר והם נופלות כדתנן טומנין בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן כיצד עושה מנער הקדרה והן נופלות ואם החבית בין החביות (ו) בענין שאינו יכול להטות אותה במקומה ושכח עליה אבן יכול להגביהה כמו שהיא עם האבן למקום אחר להטותה שם כדי שיפול מעליה וכל זה מיירי בצריך לגוף החבית (ז) ויספיק לו בהטייתה שע"י זה תפול האבן אבל אם צריך למקום החבית (ח) ולא תספיק לו ההטיה יכול לטלטלה עם האבן שעליה לפנות מקומה :

שי [א] עץ שתולין בה בשר או דגים (א) מותר לטלטלו אע"ג דמאיס דקי"ל במוקצה מחמת מיאוס כר"ש דשרי אבל

שי עץ שתולין בה בשר או דגים וכו' בפ' תולין אמר רב האי תליא דבישרא שרי לטלטולי דכוורי אסור ופרש"י תליא דבישרא בשר מליח התלוי לייבשו ומלא האכל קרי תליא שרי דנאכל חי באומצא דכוורא אין נאכלין חיין עכ"ל וק' לפירושו דהא דג מליח שרי אף לר' יהודה כדאיתא בפ' מפנין כמו שפרש"י משום דנאכל חי ע"י מלחו כל שכן כשתלו אותו לייבש דנאכל חי ע"י הייבוש והמלח ונראה דמשום קושיא זו פי' הרא"ש תליא דבישרא עץ שתולין בו בשר ובשל דג הוא מסריח ומוקצה מחמת מיאוס אסור לר' יהודה ואנן קיי"ל כר"ש דמוקצה מחמת מיאוס נמי שרי וקשה דהא בסוף כירה בעובד' דרבא ורב אויא קאמר רב אויא הא דשרי לר"ש בנר של נפט דמסריח ומאיס משום דחזיא לכסויי בה מנא ופריך ליה הבא אלא מעתה כל צרורות שבחצר נמי ליטלטל הואיל וחזיא לכסויי ביה מנא ופריק הא איכא תורת כלי עליה הא ליכא תורת כלי עליה א"כ עץ זה נמי דמסריח אמאי שרי לר"ש הא פשיטא דעץ זה לאו כלי הוא וצ"ל דכיון דתולין עליו בישרא וכוורי ומצניעין אותו כדי לתלות עליו תורת כלי עליו אבל הרמב"ם פסק כרב וס"ל דאף לר"ש קאמר ועץ שתולין עליו בשר כלי הוא ושתולין עליו דגים לאו כלי הוא אלא כל שנשתמש בו זורקו לבין העצים וכתב ה' המגיד שכן פירשו בהלכות וכתב הרשב"א ז"ל שכן עיקר עכ"ל אבל בהלכות הרי"ף שבידינו כתוב כדברי הרא"ש וכמ"ש רבינו ועיין בתוספות לשם סוף (דף קל"ט) הקשו על פירוש רש"י קושיא זו שהקשתי ועוד שאר קושיות וכתבו דהערוך פי' דשל דג אסור משום דמאיס ודחו אותו ופירשו כפי' הרמב"ם :

ומ"ש

החבית או מעות על גבי הכר וכו' משנה בפ' נוטל שם (קמב :) האבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת מאליה מעות שעל הכר נוער את הכר והם נופלים ובגמ' (שם) ל"ש אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור כלומר אסור להטות החבית ולנער הכר שאף הם מוקצים ובס"פ במה טומנין (נא.) גבי טמן בדבר הניטל וכיסה בדבר שאינו ניטל אם היה מקצתו מגולה נוטל ומחזיר ואם לאו אינו נוטל ומחזיר כתב רש"י אם אין מקצת פיה מגולה לא יטול דאין לו במה יאחזנה וא"ת יפנה סביביה הואיל ודבר הניטל הוא ויאחזנה כדתנן האבן שעל פי החבית מטה על צדה בדופניה ויטנה על צדה ויפול הכיסוי והיא נופלת הא אוקימנא התם בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור והיכא דמגולה מקצתו אין זה טלטול שמצדדו והכיסוי נופל מאליו והקשו התוספות עליו מדתנן (שם מט.) טומנין בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן כיצד הוא עושה נוער את הכיסוי והן נופלות וע"כ אומר ר"ת דלא חשיב כמניח כיון שדעתו ליטלו בשבת משמע בהדיא מדברי רש"י דכל שהניח על דעת שישארו שם בכניסת השבת אף על פי שדעתו ליטלו בשבת מיקרי מניח דהא הטמנה על דעת ליטלה בשבת עבידא ליה ואפ"ה קרי לה מניח ומה שהקשו עליו מדתנן נוער את הכיסוי נ"ל שהוא ז"ל נזהר בזה שכתב נוטל כיסוי של קדרה שיש תורת כלי עליו ואע"ג שכן עליו לא איכפת לן דלא נעשה בסיס להם שאין עשוי אלא לכסות קדרה עכ"ל כלומר דגיזין הללו לא להניחם על כיסוי הקדרה נתכוון אלא להטמין הקדרה הילכך ליכא למימר בהו נעשה בסיס לדבר האסור כדשייך למימר בהניח אבן ע"פ חבית ומעות על הכר ומ"מ דעת בעה"ת כדברי ר"ת וכ"כ הגהות בפכ"ה בשם סמ"ג : וכתוב בכתבי מה"ר ישראל סימן קל"ג דלא מיקרי מניח אלא כשמניח בע"ש אבל אם הניח קודם לכן שרי משום דבע"ש נעשה שוכח ודקדק כן מדברי הרמב"ם שכתב בפכ"ה אבל הניח מעות על הכר בע"ש אסור ואין נ"ל מזה ראיה דאיכא למימר דכל קמי שבתא ע"ש קרי ליה אלא שהביא עוד ראיה ממאי דפירש"י לא שנו אלא בשוכח ששכח האבן עליו בין השמשות ולא מדעתו וזו ראיה טובה אלא שלפ"ז אפילו בהניח ע"ש כל ששכח בין השמשות הו"ל לאשרי . וכתב עו"ש שהיה מי שתלה על דעתו להביא ראיה מדברי רש"י לומר דלא נעשה שום דבר בסיס אא"כ הניח על דבר מוקצה בשביל שיהא מתיישב עליו בטוב אבל מה שמניח בדרך אקראי כמו שרגילין לשום בתיבה חפצים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לא חשיב מניח והוא ז"ל דחה דבריו . וכתב הרמב"ם בפכ"ה אפילו נטלו המעות והאבן אסור לטלטלן ופשוט הוא דמתנו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא וכמו שיתבאר בסימן שא"ז ותימה שאם לא היו שם בין השמשות אלא בשבת הונחו שם אם נטלו משם בשבת חזר להתירו כמו שיתבאר בסימן ש"י דאין מוקצה לחצי שבת וכ"כ הכלבו (ב) : ואם החבית בין החביות וכו' ג"ז שם במשנה דהאבן שע"פ החבית ודבר פשוט הוא דהא נמי בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור ואע"ג להטותה אסור כדבסמוך : ובד"א זה בצריך לגוף החבית וכו' אבל אם צריך למקום החבית וכו' יכול לטלטלה עם האבן שעליה לפנות מקומה שם א"ר יוחנן ל"ש אלא לגופו אבל לצורך מקומה מטלטלן ועודן עליו וכן תני רבי חייא בר רב . ופירש"י ל"ש . שמנערה ואינה מטלטלה בעודה עליהן : אלא שצריך לגופו . של כר לשכב עליו הילכך בניעור סגי : אבל צריך למקומו . של כר מטלטלו עם המעות למקום אחר וגם זה פשוט דלא קאי אלא אשוכח ולא אמניח אלא שראיתי לר"י שכתב בחי"ג וז"ל מטה שיש עליה מעות כל בין השמשות אסור לטלטלה פי' ודוקא במניח דנעשה בסיס לדבר האסור אבל שוכח מנער המטה והמעות נופלים והא דאמרינן דאסור לטלטלה דוקא לצורך גופו אבל לצורך מקומו מותר עכ"ל נראה מדבריו דלצורך מקומו אפילו במניח שרי לטלטל להדיא ועוד דהרי פירש"י ל"ש שמנערה וכו' משמע בהדיא דאשוכח קאי דביה אמרינן מנערה דאילו מניח אסור הוא לנער וצ"ל דאשוכח קאי וה"ק והא דאמרינן דבשוכח מנער ואינו מטלטל להדיא דוקא לצורך גופו דסגי ליה בניעור אבל לצורך מקומו דלא סגי ליה בניעור מותר לטלטלה להדיא : כתב ר"י בחי"ג מעות שעל הכר אם חושש שמא יגנבו כתבו המפרשים דאסור לטלטל הכר ועודן עליו וכתב עו"ש מעות בתוך הכים ושכח מע"ש מתיר כיסו ומניחו ליפול ואפילו יש בתוכו כתבי הקודש וכן אם הם בכנף חלוקו מתיר ומפלים לארץ כ"כ רמ"ה לא יאמר לנכרי להצניע מעותיו כי כל האסור לעשות אסור לאומרו לנכרי (ג) :

כתוב בת"ה שהשוכח מעות במתג המטרון דשרי לטלטלו ולהניחו על הראש כיון שאין המעות על עיקר הכלי והביא ראיה לדבר ומכאן יש ללמוד לשוכח מעות בכיס שעושין בבגדי המלבוש שנקרא פאלד"יקירא אם אינה תפירה לארכה במלבוש אלא שפיה לבד תפור בחור שבמלבוש והיא כולה תלויה דשרי לטלטל המלבוש אך ללבשו נראה שאסור שמא ישכח ויצא בו לר"ה וכעין שכתבו המפרשים במפתח התלוי לו בחגורו כמו שכתבתי בסימן ש"א מ"מ אי כתוב בשם ספר אגודה בפ"ק דביצה בצריך למקומו אגב זה מטלטלו לכסות הבילה מכאן מתירין לאדם ששכח כיסו עליו בע"ש והוא בביתו יכול לילך בחדרו במקום המוצנע ויתירנו שם עם חגורו אבל אם הוא בשוק או ברחוב שאין שם עירוב לא יביאנו בביתו אך יתיר חגורו במקום שנזכר שם ואם הם בשפת חלוקו יתיר ויניחנו ליפול ויכול לומר לנכרי לשמרם ואם יביאם לא יחוש : כתוב בתשב"ץ אם יש לאדם כים בקופא שלו מתוקן כמו שעושים בצרפת הן מעור הן מבגד או אפילו מן הקופא עצמה אסור ללבשה בשבת בתוכה מעות היא וכמ"ש בסמוך א"כ איפשר דאפי' באין בתוכה מעות מיירי וע"פ דעת ר"ת במטה שייחדה למעות שיתבאר בסימן ש"י עכ"ל ואפשר דבשוכח

דין נר שכבתו או הניחו ע"ג טבלא כתב רבינו סימן רע"ז והוא שוה לדין מעות שעל הכר ואבן שעל פי החבית :

שי עץ שתולין בה בשר או דגים מותר לטלטלו וכו' בפרק תולין (קמ :) א"ר חייא בר אשי אמר רב האי תלא דבשרא שרי לטלטולי דכוורי אסור וכתבו הרי"ף והרא"ש דכיון דסני ריחיה אסחי אסח דעתיה מיניה והו"ל מוקצה מחמת מיאוס ומש"ה אסור לטלטלה רב לטעמיה דס"ל כרבי יהודה אבל לר"ש מוקצה מחמת מיאוס לית ליה והלכתא כוותיה ופירש הרא"ש תלא דבשרא. עץ שתולין בו בשר אבל הרמב"ם כתב בפרק כ"ו עלים שריחם רע ומאוסים ואין הבהמה אוכלתן אסור לטלטלן לפיכך תלי של דגים אסור לטלטלו ושל בשר מותר וזה כדברי רב וכתב ה"ה ופירשו בהלכות תלא דבשרא. העץ שתולין בו הבשר מטלטלין אותו דתורת כלי עליו דרגילות היא דכוורי לא אלא כל שנשתמש בו זורקו לבין העצים ע"כ ונראה מדבריו שנוסחת ההלכה שבידו מוחלפת מנוסחא שבידינו . ורש"י פירש תלא דבשרא . בשר מליח התלוי ליבשו : שרי . דנאכל חי באומצא : דכוורא . אין נאכלין חיין : ומ"ש דקי"ל במוקצה מחמת מיאוס כר"ש דשרי אבל במוקצה מחמת איסור כגון נר שהדליקו בו באותה שבת לא קי"ל כוותיה וכו' בסוף מסכת שבת (קנז.) איפליגו אמוראי אם הלכה כר"י דאית ליה מוקצה או כר"ש דלית ליה ואמרינן בתר הכי פליגי ביה רב אחא ורבינא חד אמר בכל השבת כולה הלכה כר"ש לבר ממוקצה מחמת מיאוס ומאי ניהו נר ישן וחד אמר במוקצה מחמת מיאוס נמי הלכה כר"ש לבר ממוקצה מחמת איסור ומאי ניהו נר שהדליקו בו באותו שבת אבל מוקצה מחמת חסרון כיס אפילו ר"ש מודה וכתבו הרי"ף והרא"ש וקי"ל דכל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל כלומר דנר שהדליק בו באותו שבת לאחר שכבה מתיר ר"ש לטלטלו כדתנן בפרק כירה (מד.) ומפרש בגמרא דלא התיר ר"ש אלא בנר זוטרא דדעתיה עילויה מבע"י שיכלה השמן וישתמש בו אבל בנר גדולה שאינה עשויה ליכבות בשבת מודה ר"ש דאסור לטלטלה דכיון דלא מסיק אדעתיה שיכבה היום אקצייהו מדעתיה וגם מודה ר"ש בצרורות ואבנים ומעות וכל דבר שאינו כלי ולא אוכל שאסור לטלטלו כיון דלא חזי למידי ובהדיא אמרינן בפרק כירה (שם :) גבי מוכני שלה וכו' ואין גוררין אותה בשבת בזמן שיש עליה מעות הא אין עליה מעות שריא אע"ג דהוו עלה בין השמשות ואוקמוה כר"ש דלית ליה מוקצה אלמא דכ"ז שהמעות עליה אסור לגוררה וכ"כ שם רש"י ההיא ר"ש היא ומיהו מעות לא חזו מידי ומודה ר"ש דעודן עליו אסור ועוד כתב שם בסמוך (מה.) אהא דאמרינן אין מוקצה לר"ש בדבר הראוי כלומר אבל בדבר שאינו ראוי אית ליה מוקצה ותו אמרינן שם (מו.) בגמרא דאמר ליה רבא לר' אויא מ"ט שרגא דנפטא שרי לטלטולי אמר הואיל וחזיא לכסויי בה מנא אלא מעתה כל צרורות שבחצר מטלטלין הואיל וחזו לכסויי

דרכי משה

(ב) כתב בא"ז אם אדם הניח דבר אסור על של חבירו לא אמרינן ביה דנעשה בסים לדבר האסור דאין אדם אוסר על של חבירו שלא מדעתו : (ג) ע"ל סימן רס"ז נתבאר ע"ל

דרישה

שהוא כתב נוטל כיסוי של קדירה כו' ולפ"ז נ"ל מ"ש וכיסה בדבר שאינו ניטל ר"ל הכיסוי (א) בעצמו היה מדבר שאינו ניטל ולא שהניח על הכיסוי דבר שאינו ניטל וכמ"ש לעיל בסימן רנ"ט :

סי' שי [א] עץ שתולין בה בשר עיין בב"י ובעיני הוא דוחק גדול לומר כן שנוסחא מוחלפת ביד המ"מ היה ובזה לא נזכר שום נוסחא וגירסא בעולם בשום ספר ולא בשום אחרון שהביא לדברי הרי"ף לכן היותר נראה דמ"ש המ"מ לא בשם ההלכות כ"כ אלא בשם הרשב"א כ"כ דז"ל המ"מ שם בסיום דבריו הנ"ל ע"כ כתב הרשב"א וכן עיקר והנה אף שפשט דברי המ"מ מובן דס"ק ע"כ ר"ל פי' ההלכות הנ"ל ומ"ש כתב הרשב"א קאי אדלמעלה מיניה לומר שהרשב"א כתב שכן עיקר . מ"מ כדי שלא תקשה הלא בכל ספרי ההלכות לא כ"כ נראה לפרש דס"ק ע"כ כתב הרשב"א דהרשב"א פירש כן ולא ההלכות וכן עיקר הוא בסכמת המ"מ והשתא א"ש דלא כתב וכתב הרשב"א בוי"ו ולא הביא המ"מ ההלכות אלא

פרישה

(ה) אבל אם הניחה במזיד כו' לשון שאינו מדויק הוא דלא הו"ל אלא אבל אם הניחם כדי שיטלם : (ו) בענין שאינו יכול להטות אותה במקומה מכח שצר לה המקום דא"כ קשה למה התירו לו להגביהה עם האבן ולטלטלה למקום אחר הלא סגי ליה בהגבהת חבית ולהטיל האבן שם במקומו אלא נ"ל כמ"ש רש"י ור"ן שבימיהם היו חבית של חרס ואילו הפיל שם האבן במקומו היה האבן נופל על החביות שבצדו ומשברם וק"ל : (ז) ויספיק לו פי' שאז יספיק לו : (ח) ולא תספיק לו פי' שאז לא תספיק לו ומיהו מ"ש רבינו וכל זה מיירי בצריך לגוף החביות לשון שאינו מדוקדק דהא גם בבא שלפני זה כתב ואם החבית בין החביות בענין שאינו כו' דשם ג"כ אינו צריך לגוף החביות ואפ"ה מטלטל כל החבית למקום אחר לכן נ"ל מ"ש ויספיק לו בהטייתו ג"כ לשון תנאי הוא וכאילו אמר וכל זה מיירי בצריך לגוף החבית ובאופן שסגי לו בהטייתו כו' וק"ל

סי' שי (א) מותר לטלטלו כפי' התוס' ולא לפירש"י :

אבל במוקצה מחמת איסור כגון נר שהדליקו בה באותה שבת לא קי"ל כוותיה ואסור אפי' לאחר שכבה [ג] אבל בכל שאר דבר קי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקים שהעלם לגג ליבשן והן מסריחות קודם שיתייבשו דכיון שיודע שיסריחו ודאי הסיח דעתו מהם ועוד שדחה אותם בידים בהא מודה שאסורין אבל שאר כל דבר (ג) [ג] אפי' חיטין שזרען ועדיין לא השרישו וביצים שנתנן תחת התרנגולת מותר לטלטלן ומוקצה מחמת חסרון כיס כגון כלים שחשובין בעיניו ומקפיד עליהם ומייחד להם מקום מודה ר"ש ואין מוקצה להצי שבת בין באיסור אכילה בין באיסור טלטול הלכך

לכסויי מנא א"ל לא איכא תורת כלי עליה הני ליכא תורת כלי עליהם וכ"כ המרדכי בריש ביצה דמודה ר"ש במוקצה דאבנים וא"כ כי אמרינן דר"ש לית ליה מוקצה היינו לומר דמידי דמיתסר בין השמשות ואח"כ נסתלק ממנו דבר האוסרו והוא דבר שהוא עשוי שיסתלק איסורו בשבת דר"ש שרו ליה דהא לא אסח דעתיה מיניה כיון שהוא עשוי להסתלק בשבת והוא שיהיה כלי או אוכל או מידי דחזי לאשתמושי ביה ולדידן כל כה"ג אסור דמגו דאתקצאי לבה"ש איתקצאי לכולא יומא אבל כל שאר מוקצה מחמת איסור בין אם הוא משום דלא חזי לתשמיש יותר מצד עצמו או מדבר שעליו בין אם הוא מפני שאין תורת כלי עליו ואינו אוכל מודה ר"ש דהוו מוקצה וכן לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל מודה דאסור דאלת"ה קשיא הלכתא אהלכתא דקי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקים וקי"ל דכמה דברים אסורים משום מוקצה מחמת איסור וכמו שנתבאר בסימן ש"ה הלכך עכ"ל דר"ש אית ליה מוקצה מחמת איסור כדפרישית וזהו שכתב רבינו אבל בכל שאר דבר קי"ל כר"ש כלומר דגם במוקצה מחמת איסור קי"ל כר"ש חוץ מנר שהדליקו בו וכדפרישית ומידי דחזי לאכילה אע"ג דדחייה בידים כגון (שם מה.) חיטים שזרען ובצים שתחת התרנגולת אף ע"ג דדחינהו בידים לית ביה מוקצה וקשה לי היכי מוקמינן ברייתא דמוכני שלה וכו' כר"ש וכי אין עליה מעות שרינן אע"ג דהוו עלה בה"ש הא דמי לנר גדולה דמודה ביה ר"ש מפני שאין אדם יושב ומצפה מתי תכבה כיון דאסור לכבותה בידים ואם יניחוה תהיה דולקת והולכת כל השבת ה"נ כיון דאסור ליטלם בידים הרי הם עשויים להיות עומדים שם כל השבת גם לר"ש הוו מוקצה ואפשר דכיון שאין מוכני זה מיוחד למעות עשויים הם ליטל ע"י עבד או תינוק ולא מקצי להו מדעתיה אבל נר גדול מאחר שנתן בו שמן רב כדי להדליק כל השבת ודאי לא היה בדעתו שיכבנה נכרי ולא תינוק אלא שתדליק ותלך הלכך אמרינן אסוחי אסחי לדעתיה מיניה והוי מוקצה:

כתב המרדכי בריש ביצה פסק בסה"ת דמוקצה מחמת נולד אסור וכן במוקצה מחמת איסור דדחיה בידים כגון נר הדולק באותו שבת כדאיתא בסוף מסכת שבת וא"כ נר שהדליקו בה בשבת אסור לטלטלו ויש שמתירין משום דהוי כגרף של רעי ואין זה נכון והמחמיר לא הפסיד עכ"ל ואני תמה על המתירים וגם על מ"ש ואין זה נכון יש להתמה שלא דחה דבריהם אלא במילי דחומרא בעלמא:

ומ"ש רבינו דלית ליה מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקים וכו' בפרק כירה (מה.) בעא מיניה ר"ל מר' יוחנן חיטין שזרען בקרקע וביצים שתחת התרנגולת מהו כי לית ליה לר"ש מוקצה היכא דלא דחייה בידים היכא דדחייה בידים אית ליה מוקצה או דלמא ל"ש א"ל אין מוקצה לר"ש אלא כעין שמן שבנר בשעה שהוא דולק וכתר הכי אמר רב יהודה אמר שמואל אין מוקצה לר"ש אלא גרוגרות וצימוקים בלבד ואיתא נמי בגמרא דר' ה"ג ס"ל וכבר כתבו תוספות (שם) דר"י ה"נ ס"ל דמסתמא לא פליג על רב ובסמוך אכתוב שפי' הרמב"ם אין מוקצה בדבר שהוא אוכל אלא גרוגרות וצמוקים וכ"כ מדברי רש"י וכ"מ בגמרא אמרינן בגמ' (שם) דוקא גרוגרות וצמוקים אבל אפרסקין וחבושין וכל שאר מיני פירות לית בהו מוקצה לר"ש ופירש"י גרוגרות תאנים שמעלה לגג לייבשן ומשכשתהו שם מעט אינם ראויים לאכילה עד שיתייבשו וכן צמוקים דענבים והתוספות כתבו בירושלמי מפרש שמסריחין בינתיים וכיון שמתקלקלין כ"כ אין דעתו לקחתם עד שיתקנו היטב ואיתא תו בגמרא שם בעא מיניה ר"ש ברבי מרבי פצעילי תמרה לר"ש מהו ופירש"י פצעילי תמרה. התמרים הלקוטים קודם בישולם וכונסין אותם בסלים והן מתבשלות מאליהן מהו לאכול מהם קודם בישולם מי מודה בהם דמוקצין הן כגרוגרות וצמוקים או לא א"ל אין מוקצה לר"ש אלא גרוגרות וצמוקים לבד ופירש"י דאיכא תרתי דחינהו בידים ולא חזו וכתב זה הרי"ף והרא"ש וכ"כ הרמב"ם בפרק כ"ו וז"ל שמן שיוצא מתחת הקורה של בית הבד בשבת וכן תמרים ושקדים המוכנים לסחורה מותר לאכלם בשבת ואפילו אוצר של תבואה או תבואה צבורה מתחיל להסתפק ממנה בשבת שאין שום אוכל שהוא מוקצה בשבת כלל אלא הכל מוכן הוא חוץ מגרוגרות וצמוקים שבמוקצה בזמן שמייבשים אותם הואיל ומסריחין בינתיים ואינם ראויים לאכילה הרי הן אסורין בשבת משום מוקצה ומה שהתיר בשמן היוצא מבית הבד ובפירות המוכנים לסחורה בסוף פ"ק (יט:) אמרינן הכי לר"ש ודין אוצר של תבואה נתבאר בריש מפנין ומפורש שם דאין מתחילין באוצר אלא לדבר מצוה ויתבאר בסימן של"ג בס"ד והא דאין מוקצה לר"ש בדבר מאכל אלא בגרוגרות וצמוקים לבד דוקא בתלוש אבל במידי דמחובר אפילו לר"ש הוי מוקצה ופירש"י בפרק אין לדין (כד:) גבי נכרי שהביא דורון לישראל דטעמא משום דדמו לגרוגרות וצמוקים דמדלא לקטינהו מאתמול אקצינהו ולא תחלוק במחובר בין שלו בין של א"י וכ"ל דטעמא דכיון שעל ידי לקיטתו הוו ניתרים ואי לא לקיט להו אסור ליהנות מהם במחובר ומאחר שלא לקטם הו"ל כאילו דחינהו בידים ופי' שאינו רוצה ליהנות מהם והלכך אפי' לקטן נכרי אסורים דהו"ל מוקצה ומש"ה גזרו בכל המחובר אפילו היכא שלא היה בידו ללקטן דלא פלוג רבנן והר"ן כתב שם שהרז"ה כתב על דברי רש"י שלא היה צריך לכך כי ברור הוא דמודה ר"ש בכל מוקצה מחמת איסור שאין דעתו עליו כגון כוס וקערה ועששית ודבריו כ"ל עיקר ואף ע"פ שחלק עליהם הרמב"ן ז"ל עכ"ל ונראה דמהני טעמי איכא מוקצה בדבר המחוסר צידה אפילו ר"ש וכמו שיתבאר בסימן (תכ"ז): ב"ה שב"ה ועיין בסימן שס"ה: ובנבילה סבר ר"ש דמחתכין אותה לכלבים אע"פ שנתנבלה בשבת ובסימן שכ"ד אבאר הטעם בס"ד: **ואין** מוקצה לחצי שבת בפרק אין לדין (כו) איבעיא לן אי יש מוקצה לחצי שבת ואמרי' היכי דמי אי דאחזו בין השמשות אחזו אי דלא אחזו לא אחזו לא צריכא דאחזו והדר אדחו והדר אחזו מאי ופירש"י דאחזו בין השמשות ואדחו בשבת שנפלו עליהם גשמים ותפחו והדר אחזו ששופתן השמש והא מבעיא לן כך שעתא דתפחו מי אסרה להו כולי יומא או לא וכתב הרא"ש במידי דאכילה קא מיבעיא ליה א"ל במידי דטלטול פשיטא דאין מוקצה לחצי שבת מדתנן (קכח:) כופין את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו ותניא בפרק כירה (מג.) מותר לטלטלו כשאין עליו והוא שלא היו עליו כל בין השמשות ועוד דקאמר התם (מד:) אמר רב מטה שיש עליה מעות אסור לטלטלה אין עליה מעות מותר לטלטלה והוא שלא היו עליה כל בין השמשות ואיכא תרי לישני בגמרא לחד לישנא א"ל יש מוקצה ולאידך לישנא א"ל אין מוקצה וכתב הרא"ש ומסתבר כלישנא בתרא דבשל סופרים הלך אחר המיקל ולכך לא הביאה הרי"ף וכן פסק הר"ן ז"ל וכ"כ הרשב"א בתשובה וכתבתיה בסי' רע"ט:

ומ"ש אבל במוקצה מחמת איסור וכו' כך כתבו הרי"ף והרא"ש בסוף פ' מי שהחשיך ונתבאר בסימן רע"ט: **ומ"ש** דכיון שיודע שיסריחו ודאי הסיח דעתו מהם ועוד שדחה אותם בידים נראה דהני תרתי טעמי תרוייהו לריכין דאי משום שמסריחין מסיח דעתו מהם א"כ פצעילי תמרים נמי מסיח דעתו מהם קודם שנתבשלו מאליהן בסל וקא מבעיא לן מהו לאכול מהם קודם בישולם מי הוה כגרוגרות וצימוקים או לא ופשטינן דלא דמי ואמאי הלא גם בפצעילי תמרים מסיח דעתו מהם כיון שלא נתבשלו כי היכא דמסיח דעתו מגרוגרות וצמוקים אלא צריך לומר דלא דמי לגרוגרות שהעלם לגג לייבשן דדחינהו בידי' אבל פצעילי תמרים לא דחינהו אלא אדרבה כונסן בכלים כדי שיוכשרו לאכילה והא דלא קאמר הך טעמא לחוד דדחינהו בידים דא"כ קשה חטין שזרען וכלים שנתנן תחת התרנגולת נמי דחינהו בידים ושרי לטלטלן אלא צ"ל דהני לא הסיח דעתו מהן כל זמן שלא השרישו משא"כ גרוגרות וצימוקין דהן מסריחות קודם שיתייבשו דמסיח דעתו מהם וא"כ הני ב' טעמי תרוייהו לריכי וזהו שפירש"י גבי פצעילי תמרה דפשטינן דלא דמי לגרוגרות וצימוקין דהיינו משום דאיכא תרתי דחינהו בידים ולא חזו עכ"ל פרש"י ואיכא להקשות דכאן פסק רבינו דנר שהדליקו בו באותה שבת אסור אפילו לאחר שכבה דדחייה בידים ובחטין שזרען ולא השרישו דדחיין נמי בידים פסק דמותר לטלטלן והתו' בפ' כירה (דף מה) כהך בעיא דחטין שזרען מי כימא דאית ליה לר"ש מוקצה כיון דדחייה בידים כתבו וז"ל ואע"ג דנר שכבה שרי ר"ש אע"ג דדחייה בידים התם שאני כיון שכבר פסק דיחוי שלה אבל הכא לעולם הן דחוין כל זמן שמונחין לשם עכ"ל אלמא דנר שכבה שרי טפי מחטין שזרען וכן ראיתי שכתב מהרש"ל דנראה לו דלמאי דקי"ל בנר שכבה דלא כר"ש כ"ש בחטין שזרען דאסור לדידן ותלמודא דמסיק דחטין שזרען לית בהן מוקצה אליבא דר"ש קאמר דקמבעיא לן מי אית ליה לר"ש מוקצה בחטין שזרען ואסיקנא דלית ליה לר"ש מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקין אבל אנן לא שרינן לא נר שכבה ולא חטין שזרעו ותרווייהו אסירי דדחייה להו בידים אבל לפעד"כ העיקר כדברי רבינו וי"ל דלא כתבו התוס' הך סברא אלא למאי דקמיבעיא ליה שמא חטין שזרען בקרקע אית ליה לר"ש דאסורין משום מוקצה וכנר שכבה שרי ר"ש טפי כיון דפסק דיחוי שלו אבל למאי דפשטינן דאין לו לר"ש מוקצה בשום אוכל אלא בגרוגרות וצמוקים דאית בהו תרתי דחינהו בידים ולא חזו אבל חטין שזרען לא מסיח דעתו מהם כל זמן שלא נשרשו ושרו השתא סבירא לן לדידן בנר שכבה כיון דכל זמן שהוא דולק אסח דעתיה מתנו ודחייה נמי בידים דמי לגרוגרות וצמוקים ואסור אפי' פסק דיחוי שלו ועוד כיון דאין בנר שכבה אלא טלטול גרידא אסח טפי דעתיה מיניה משא"כ בחטין שזרען ולא נשרשו דעתיה עלייהו לאכילה דשרי טפי והכי משמע להדיא בדברי הרא"ש שהביא בפסקיו בפ' כירה הך בעיא דחטין שזרעו ואסיקנא דשרי אלמא דכך הלכה:

ואם

פרישה

(ב) **אפי'** חטין שזרען כצ"ל דר"ל שעכשיו בשבת החטין שזרען הם לפנינו שהוציאן נכרי או הרוח או באיזה אופן שיהיה דהא ודאי אסור ליטלה מהקרקע דבר שזורע בו וכמ"ש ב"י בס"ס שי"ח בד"ה וכן לכון שטמן כו' עד וכתבו התוס' ור"ן כו' עד ודוקא נקט שטמן אבל במתכון לזריעה איסא משום איסור שבת ע"כ ע"ש. ואף שרש"י כתב בגמ' דף מ"ב ע"א באיבעיא מיזין שזרען לר"ש מהו ז"ל שזרען בקרקע ועדיין לא השרישו מהו ללקוט ולאכול עכ"ל משמע דלקטן ממקום הזריעה מ"מ לפמ"ש התוס' והר"ן ככ"ל א"א לפרש כן ואף שהתוס' ג"כ כתבם שם באיבעיה שאיבעיא ליה מפני שחיטין הללו לעולם הן דחוים כל זמן שמונחים שם משא"כ בנר שכבה י"ל דה"פ נבין השמשות אתקצאי דעתו מהן כיון שהן דחוין לעולם כל זמן שהן מונחים שם ולא עלתה על דעתו שיפזרם הרוח ויוציאן מהקרקע. א"כ מ"ש בגמרא דחטין שזרען מותר י"ל דלית בהו משום איסור מוקצה ולא איירי מטעם איסור תלישה ומ"ש התוס' דהם כתבוין לזריעה יש לטעם הייע משום איסור תלישה וק"ל ועיין בדרישה:

דרישה

לומר שהם פירשו תכא שר"ל עץ שתולין בה בשר ולאפוקי מפירש"י והרמב"ם ומשם והלאה מפרש כפי' הרשב"א. ולע"ד דפי' זה שכתב בשם הרשב"א כתבו ג"כ התוס' פ' תולין דף קל"ט ע"ש שכ"כ בשם רבי ולפי זה פירש"י ג"כ כפי' הרא"ש. וב"י אפשר דאשתמיטתיה לדברי התוס' מנגד עיניו משום שהוא נדפס בדף שלפני דין תלא דהוא בדף ק"מ ע"ב ע"ש:

[ג] **אבל** בכל שאר דברים קי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה כו' ע' בב"י שכתב והוכיח דר"ש גופא מודה באיסור מחמת מוקצה דאסור לטלטלו בין שהוא לא חזי לטלטלו מצד עצמו או מצד דבר שעליו בין מפני שאין תורת כלי עליו ואינו אוכל וכן לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל שלא לצורך גופו ומקומו מודה ר"ש דאסור וכי אמרינן דר"ש לית ליה מוקצה היינו דוקא כגון נר קטן שהודלק באותו שבת וכבה דלדידן אסור הואיל דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולה יומא ור"ש מתיר בזה והדומה לו הואיל שנסתלק איסורו ממנו שסברי כבה והוא עשוי להסתלק ובבין השמשות ידע שיכבה ויסתלק איסורו ממנו והוא כלי ס"ל לר"ש בכה"ג ודאי לא סילק דעתו ממנו ומותר לטלטלו כצ"ל דאל"כ קשה הילכתא אהלכתא דקי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקים וקי"ל דכמה דברים אסורים משום מוקצה מחמת איסור וכמ"ש בסימן ש"ח אלא ע"כ כצ"ל דר"ש מודה במוקצה מחמת איסור מוזמנר שכבה והדומה לו דבר שנסתלק איסורו וזהו שכתב רבינו אבל בכל שאר דברים קי"ל כר"ש כו' ע"ש בב"י שהאריך והביא עוד ראייה לדבריו. אלא שלפי זה קשה למה איתא בגמרא ורבינו ג"כ כתבו ז"ל אבל בכל שאר דברים קי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקים הא לפמ"ש אית ליה ג"כ שאר מוקצה מחמת איסור. וצ"ל דס"פ דלית ליה מוקצה דיהיה אסור אפילו לצורך גופו ומקומו אלא בגרוגרות וצמוקים אבל כל שאר מוקצה מחמת איסור והוא דבר אוכל דומיא דגרוגרות או כלי יותו לטלטלו לצורך גופו ומקומו כמ"ש בסי' ש"ח ורבינו שתחיל גם כן בזה במ"ש אבל במוקצה מחמת איסור כגון נר שהדליקו בה לא קי"ל כוותיה ור"ל שהוא מתירו בכל ענין לטלטלו אפילו מחמה לצל הואיל ונסתלק ממנו איסורו הו"ל ככלי שמלאכתו להיתר ואנן קי"ל דאסור אפילו לצורך גופו ומקומו ובמוקצה מחמת מיאוס ג"כ ר"ש מתיר אפילו לטלטלו מחמה לצל וס"ט דלית עליו שום מוקצה ודוקא בדברים שהם מוקצה עליו כגון בזה יש חילוק דלצורך גופו ומקומו מותר ומחמה לצל אסור אפילו לר"ש וב"י כתב דהרמב"ם פי' הא דאמרו דר"ש לית להו מוקצה אלא בגרוגרות כו' ר"ל באוכלין. אבל לפמ"ש נתיישבו דברי רבינו יפה ודו"ק:

[ג] **אפילו** חטין שזרען ועדיין לא השרישו כו' ז"ל מ"ו לא אוכל להבין הלא מסקינן שם בפרק כירה דף מ"ה ע"ב להדיא דוקא לר"ש הוא דאמרינן הכי אבל לענין פסק הלכה מאחר דלא קי"ל כר"ש אפילו בנר שהדליקו בה באותה שבת מאחר דדחייה בידים כ"ש חיטים שזרען ובצים כו' דדחייה ממש וכמ"ש התוס' שם שזהו חשיב יותר דחייה בידים מנר שהדליקו א"כ מ"ש שאסור והרא"ש שהביא סוגיא זו לא לפסוק כר"ש אלא אדרבה תוכל למידק מיניה מאחר דאיבעיא לר"ש ופשיטא דלר"ש אינם אסורים הם לדידן שפיר אסירים דהוה דחייה בידים כדמשמע בתוס' עכ"ל פי' לדבריו דשם דף מ"ה ע"א איבעיא בגמרא ז"ל בעא מיניה ר"ל מר' יוחנן חטים שזרען בקרקע ובצים שתחת תרנגולת מהו כי לית ליה לר"ש מוקצה היכא דלא דחייה בידים אבל היכא דדחייה אית ליה מוקצה או ל"ש א"ל אין מוקצה לר"ש כו' ובתוס' שם ז"ל היכא דדחייה אית ליה אע"ג שבנר שכבה שרי ר"ש אע"ג דדחייה בידים דהתם שאני ... דפסק דיחוי שלה אבל הכא לעולם הן דחוין כל זמן שמונחים שם עכ"ל התוס' ...

ח"ב ב"מל

הלכך כל דבר שהיה ראוי בה"ש אם אירע בו (ג) דבר שנתקלקל בו ביום וחזר ונתקן שרי (ד) אבל כל דבר שהוקצה בין השמשות אסור כל היום: כל דבר שאסור לטלטלו אסור ליתן תחתיו כלי כדי שיפול לתוכו (ה) מפני שמבטל כלי מהיכנו שאוסר הכלי מטלטולו ודומה לסותר שסתר זה הכלי ממה שהיה ראוי תחלה אבל מותר לכסותו עליו (ו) ובלבד שלא יגע בו: דבר שמותר לטלטלו והניח עליו מבע"י דבר האסור גם התחתון אסור מפני דבר האסור המונח עליו (א) הלכך מטה שיש עליה מעות או אפילו אין עליה עתה והיו עליה בה"ש אסור לטלטלה אין עליה עתה ולא היה עליה בה"ש מותר לטלטלה אפילו ייחדה למעות והניחן עליה מבע"י אם סלקם זהו לרב אלפס [ז] [ז] אבל ר"ת אוסר היכא שיחדם והניחם עליהן מבע"י אע"פ שסלקן ואם יש עליו דבר האסור ודבר המותר כגון מחתה שיש עליה אפר שמותר לטלטל לכסות בו הרוק

ויש

ואם יש עליו דבר האסור ודבר המותר וכו' היכא להקשות דבכלכלה מלאה פירות והאבן בתוכה דהו"ל דבר המותר ודבר האסור ואפ"ה כתב רבינו דאם הם פירות שאינן נפסדין דצריך לנערם כדי שינער גם האבן ולא יטלנה עמה והכא מתיר בסתם ואף על פי דהרא"ש בתשובה כתב דבאפר נמי אי אפשר דשדי ליה מכנוגא ואח"כ ליטול האפר ולהניח שברי עלים ופחמים קטנים דא"א ליטול האפר מבלעדם והביאו ב"י דאכתי בדברי רבינו קשה דמתיר בסתם בכל דבר והו"ל לחלק ולפרש דדוקא בדאי אפשר להשליך האיסור לחוץ אבל בדאפשר צריך לנערו לאיסור ולהשליכו לחוץ ולכן נראה לפע"ד דדוקא כאבן דלא חשיב כלום אמרינן דאין לטלטלו עם הפירות לכתחלה היכא דאפשר לנערו ולהשליכו לחוץ אבל שאר דבר איסור כגון מחתה שיש עליה אפר שהוא מותר ושברי עלים אף ע"פ דאפר חשיב טפי משברי עלים מ"מ גם שברי עלים הם חשובים דראוין להסקה ולא החמירו עליו לנערן ולהשליכן כיון דאית בהו הפסד ממון דכשמשליכן לחוץ ילכו לאיבוד הלכך לא החמירו עליו כיון דמדינא ליכא איסורא וה"ה כל כיוצא בזה היכא דאיכא בדבר האיסור הפסד ממון לא החמירו עליו להשליכו לאיבוד משא"כ אבן דלא חשיב כלל החמירו עליו להשליכו וכ"כ התוס' בפרק כירה (דף מז) בד"ה אע"ג נראה לר"ת דשברי עלים חשובים טפי מאבן שבכלכלה וכו' וע"ל בסי' שי"ד ס"ח:

מת

גרסינן תו בפרק אין צדין (כג:) מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין בו מותר כלומר גרוגרות וצמוקים שהיו מוקצים מחמת שלא נתייבשו כל שיבשו כל בין השמשות אע"פ שלא ידע באותה שעה שיבשו אלא שנודע לו לאחר מכאן מותר ולא אמרינן כיון שהיה סבור בה"ש שלא יבשו עדיין הרי הוקצה לו באותה שעה ואתקצו לכולי יומא דליתא: ואמרינן נמי בגמרא דמוקצה דחזי ולא חזי דאיכא אינשי דאכלי ליה ואיכא אינשי דלא אכלי ליה דאי אזמניה נפק ליה מתורת מוקצה ואי לא לא וכתב הר"ן ז"ל ע"ז ואע"ג דבירושלמי ריש ביצה קאמר בפשיטות דמוקצה שיבש ואין בעלים מכירין בו אסור נקטינן כתלמודא דידן:

כתוב בא"ח דדברים שאינם ראויים והזמינם אין מועיל בהם הזמנה כתב הכלבו בסימן ל"ח כל דבר שנגמרו בידי אדם אינו מוקצה ואית דבעי למימר שאלו התמרים שנותנין עליהם מים בגיגית בע"ש או בערב י"ט ונדחו ע"י זה מיד או חזו להו בתר הכי בליל שבת אי בליל יום טוב שלקחו טעם היין מותר לשתותן ביום שנגמרו בידי אדם אם שהו כפי הצורך ע"כ ודבריו תמוהים דהא אמרינן בגמרא פרק כירה (מה.) דשאר פירות בר מגרוגרות וצמוקים לית בהו מוקצה וא"כ למה הוצרך ליתן טעם מפני שנגמרו בידי אדם ועוד דהני ודאי לא הוי גמרו בידי אדם:

כתב עוד הכלבו בסי' ל"ח אין דין הכנה לנכרי להכין דעסקא או גרוגרות וצמוקים ועז לחלבה הכל שאם היו לו תמרים מותר וא"ל הכנה וכ"כ הר"ן בס"פ כל כתבי אמתני' דעשה כבש לירד בו ירד אחריו ישראל ותמרי דעיסקא כדי נסבה דהא אפילו בשל ישראל לא הוי מוקצה כמו שנתבאר:

כל דבר שאסור לטלטלו אסור ליתן תחתיו כלי וכו' בפרק כירה (מב:) א"ר חסדא אף על פי שאמרו אין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה אבל כופה עליה כלי שלא תסבר ור' יצחק פליג עליה ואמר דאין כופין ופסקו הרי"ף והרא"ש כרב חסדא וכ"פ הרמב"ם בפרק כ"ה וכ"כ הר"ן בפרק מי שהחשיך לאפוקי ממ"ש דקי"ל כר' יצחק ובטעמיה דר"ח איפליגו רבה ורב יוסף וכתבו הפוסקים הנזכרים כדברי רב יוסף דאמר דטעמיה משום דכשנותן כלי לקבל ביצתה מבטלו מהיכנו שהרי אוסר לטלטל הכלי מפני הביצה שבתוכו אבל כשכופה עליה כלי אינו מבטלו שאם יחפוץ יטלנו וא"ת א"כ למה שנינו כופין הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו בו כמו שכתב רבינו בסימן ש"ח שהרי אפרוחים דבר שאסור לטלטלן הוא כמו שנתבאר שם כבר תירצו בגמרא פרק כירה דכיון דכשירדו מעליו מותר לטלטלו לא חשיב מבטל כלי מהיכנו כלומר וכיון שהאפרוחים עשויים לירד שרי ולא דמי לביצה שאינה עשויה לזוז ממקומה ומיהו אם היו האפרוחים על הסל כל בה"ש אע"פ שירדו אח"כ אסור לטלטלו דמגו דאתקצאי לבה"ש אתקצאי לכולי יומא הכי אמרינן בפ' כירה:

ומ"ש רבינו ובלבד שלא יגע בו ירושלמי כתבו הרא"ש בפ"ק דביצה ובלבד שלא יהא הכלי נוגע בביצה והראב"ד כתב כן בהשגות פכ"ה וכתב עליו ה"ה וז"ל לא ידעתי טעם וכי המוקצה והנולד אסור ליגע בהם כל שאינו מנענען הא ודאי לא ואפשר שמא ינענע הביצה ע"י הכלי ובת"ה סי' ס"ז כ' דדוחק לומר כן אלא נראה לחלק דהתם כיון דהנחת הכלי על הביצה היא לצורך הביצה הוי דבר המוקצה ולכך אסור ליגע בו אבל כשהנחה והתשמיש אינו אלא לצורך דבר שאינו מוקצה כי נגע ע"י הנחה במוקצה שרי:

דבר שמותר לטלטלו והניח עליו מבע"י דבר האסור גם התחתון אסור וכו' זה מתבאר מדין אבן שע"פ חבית ומעות שעל הכר שבסימן ש"ט ומדין מטה שיש עליה מעות דבסמוך:

הלכך מטה שיש עליה מעות וכו' בפרק כירה (מד:) א"ר יהודה א"ר מטה שייחדה למעות הניח עליה מעות אסור לטלטלה לא ייחדה למעות יש עליה מעות אסור לטלטלה לא הניח עליה מעות מותר לטלטלה והוא שלא היו עליה כל בה"ש ופירש"י הניח עליה מעות אפילו בחול הרי הוקצה לאיסור ואסור לטלטל ואפילו נסתלקו המעות מבע"י ולא דמי לנר של מתכת דשרי רבי יהודה דהתם בלא ייחדו. לא ייחדו למעות אין עליה מעות בשבת מותר לטלטלה אע"ג דהניח עליה מעות בחול והוא שנסתלק מבע"י ולא היו עליה כל בה"ש אבל אם היו עליה כל בה"ש אתקצאי לכולי יומא וכתבו התוספות יש עליה מעות אסור לטלטלה ע"כ במניח איירי דבשבת תנן פרק נוטל מנער את הכר והן נופלות ובמניח בשבת איירי דבהניח מבע"י והיו עליה בה"ש אפי' אין עליה מעות אסור לטלטלה כדקאמר בסיפא דמילתיה וקשה דאיך יכול להיות שמניח לדעת בשבת וי"ל כגון שהניח נכרי או תינוק לדעת ישראל: והרי"ף כתב דלא שאני בין יחדה ללא יחדה דבכל גוונא אם אין עליה מותר לטלטלה והוא שלא היו כל בה"ש ולא כר"י אמר רב דמפליג בין יחדה ללא יחדה וכתב הר"ן דטעמו משום דרב לטעמיה דס"ל כר' יהודה דאית ליה מוקצה אבל לדידן דקי"ל כר"ש אפילו יחדה נמי שרי וכ"כ הרא"ש לדעת הרי"ף וכתב עוד שר"ת סובר דמודה ר"ש במטה שיחדה למעות וגם הניח עליה מעות שאפילו סלקן מבעוד יום אסור משום דאדם קפיד עליה ומייחד לה מקום ומשמע שדינו כדין כלי שמלאכתו לאיסור שנתבאר בסימן ש"ח דלצורך גופו או לצורך מקומו מותר מחמה לצל אסור וא"כ לא אסר ר"ת אלא לטלטלו מחמה לצל אבל לצורך גופו או לצורך מקומו שרי והוא שאין עליה מעות כ"כ בהג"א ודעת הרמב"ם נראה שהוא כדעת הרי"ף שלא חילק בין יחדה ללא יחדה וכתב ר"י בחי"ג שכן עיקר ולדברי כולם היכא דהיו עליה מעות כל בה"ש ואח"כ נטלו היינו דומיא דנר שכבה וכבר כתבתי בסי' רע"ט שדעת כל הפוסקים שאפילו לצורך גופו וצורך מקומו אסור לטלטלו ודלא כהג"א שהתירו כל צורך גופו וצורך מקומו:

ואם יש עליו דבר האסור ודבר המותר כגון מחתה שיש עליה אפר וכו' בס"פ כירה (מז.) אמר רבא כי הוינן בי ר"נ הוה מטלטלין כנונא אגב קיטמיה ואע"ג דאיכא עליו שברי כלים פירש"י כנונא. כלי נחשת שמביאין בו האור לפני השרים: אגב קיטמיה. שהיו צריכין לאפרו לכסות בו רוק או צואה ודעתייהו עלה מאתמול וא"ת מה לך איסור יש כאן היינו רבותא ואע"ג דאיכא עליה שברי כלים דהוי ככלכלה של פירות והאבן בתוכה וכן פי' התוס' והרא"ש וכן פי' ה"ה בפ' כ"ו:

וכתב הרא"ש בתשובה דטעמא משום דלא אפשר למינקט קיטמא לחודיה אפי' אי שדי ליה מכנונא ומשמע דטעמא משום דשברי עלים היינו שברים או פחמין קטנים שא"א ליטול האפר מבלעדם ונראה מדבריו שם דלא שרי לטלטולי כנונא אגב קיטמיה אלא בצריך לאפר או למקום הכנונא אבל אם א"צ אלא לגוף הכנונא ינער האפר ושברי

דרכי משה

שי (א) ע"ל סוף סימן שי"א אי אמרינן באוכלים נעשה בסיס לדבר האיסור:

וב"ח

דרישה

לאכילה זו כתב מ"ו שלא הביאו ללמוד ממנו שמותר אלא אדרבה ללמוד ממנה דאפי' לר"ש עלתה על דעת הגמרא שמודה במוקצה גדול כזה דדחייה בידים מותר ואפ"ה ממילא נשמע ממנו דלדידן דאסרינן בנר שכבה מכ"ש דאסרינן במוקצה גדול כזה. כן דעת מ"ו אבל באמת הוא מוקצה גדול לפרש דעת הרא"ש כן לכן נראה דלק"מ דהא דקי"ל כר"ש דאין מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקים היינו משום דאיכא תרתי דדחיה בידים וג"כ נתקלקלו והסיח דעתו מהן וכמ"ש רבינו ר"מ דמכח דחייה בידים לחוד לא היה אסור וה"ה במטין שזרען דאין כאן אלא מוקצה דדחייה בידים דאינו אסור והא דאסרינן בנר שכבה ה"ט משום דאתקצאי בבין השמשות באיסור דאורייתא שהיה דולק וא"א לטלטלו שמא יכבנו משא"כ במטין שזרען ולא נשרשו עדיין שאין שם מוקצה מחמת איסור דאורייתא. וק"ל וזה נלע"ד ברור:

[ז] **אבל** ר"ת אוסר היכא שיחדה כו' אע"פ שסלקן ז"ל רמ"א לכן אסור לטלטל כיס של מעות אע"פ שהוציא המעות ממנו מבע"י אא"כ עשה בו מעשה שפתחו מלמטה וסלקו מן היסוד וכן נוהגין ומיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר וכן בכיס התפיר בבגד הוא טפל ועיקר הבגד עומד ללבוש אם הוציא המעות משם מותר ללבוש הבגד דהכיס בטל אגלו אבל אם שכח בו מעות מותר לטלטל הבגד דל"א דכל בגד נעשה בסיס למעות שהוא ואין המעות על עיקר הבגד אבל אין ללובשו בשבת דחיישינן שמא יצא בו כדלעיל סי' ש"א וע"ל סי' רס"ו אם שכח כיסו אצלו בשבת מה דינו עכ"ל ועמ"ש מזה בשם הרשב"ץ סוף סי' ש"ט. כתב ב"י כתב המרדכי בריש ביצה כו' עד ואני תמה על המתירים וגם על מ"ש אין זה נכון כו' ע"ש ובאמת יש לתמוה על תמיהתו דאף דאסרו בנר שכבה משום מוקצה מ"מ במידי דקשה עליו לסובלו דומיא דגרף של רעי ודאי מותר לטלטלו ולסולקו ולהסיר צערו מעליו אלא שכתב שם המרדכי דאין כל אדם יכול לומר מסתנים אני ואין דעתי סובלתו ולולי זה פשיטא דמותר וזה ברור ודו"ק. עוד כתב ב"י בד"ה כתב בא"ח כו' כתב הכלבו בסי' ל"ח כו' עד ודבריו תמוהין כו' ולע"ד אין כאן מקום לתמוה עליו כי כ"ל דהכי פירוש דברי הכלבו ואית דבעי למימר שאלו התמרים שנותנים עליהם מים בגיגית בע"ש כו' ר"ל נותנים מים על התמרים וטעם התמרים נכנס במים ונקרא יין תמרים ומיד שנתן מים על התמרים אין התמרים ראוים לאכילה דוגמא למ"ש רש"י על דבר שמוי ואידמי דהיינו פירות שבאו עליהן מים שנדמו מאכילתן עד שימזרו ונתיבשו וקמ"ל המרדכי דאף שבכניסת שבת כדמו הפירות מלאכלן ועדיין לא נכנס הטעם בהמים להיות משקה מ"מ לאחר שנכנס בו הטעם שב להיות מותר לשתותו אפי' באותו שבת מפני שזה מיקרי גמרו בידי אדם שכן דרכם תמיד וה"ג ומותר לשתותן בו"י וא"כ הוא פירושו ולית כאן מקום לקושיות ב"י דמ"ש בפרק כירה דשאר פירות לית בהו מוקצה ה"ק בדפריסות שם דשאר פירות לא אדמו לגמרי דגם קודם שנגמר יבישתן ראוים לאכול קצת משא"כ בתמרים הללו שנותנין עליהם מים שהן דומין לגרוגרות ולשאר פירות כשירד עליהם הגשם שנדמו לגמרי עד שיתייבשו וק"ל. עוד שם כתב ב"י ז"ל כתב עוד הכלבו בסי' ל"ח אין דין הכנה לנכרי להכין שאם היו לו תמרי דעיסקא או גרוגרות וצמוקים ועז לחלבה הכל מותר כו' עד ותמרי דעיסקא כדי נסבה דהא אפילו בשל ישראל לא הוי מוקצה עכ"ל ב"י. ולענ"ד לייסב דס"ל דתמרי דעיסקא דינו כדין אוצר של תבואה וכבר נתבאר בדברי רבינו לקמן סי' של"ב דאוצר של תבואה אסור אם לא לצורך מלוה וכמ"ש ב"י לעצמו לעיל מזה. אלא אי קשיא הא קשיא דכאן כתב הכלבו דאפי' גרוגרות וצמוקים של נכרי א"צ הכנה ולעיל ס"ס ש"ח כתב ב"י בשם הכלבו ז"ל והכלבו כתב שי"מ בירושלמי אין הכן לא"י א"נ שיכין לישראל כו' עד ומיהו פירות דכ"ע מקצי מדעתייהו כגון בגרוגרות וצמוקים צריכין הכנה ואפילו אם הן ביד נכרי עכ"ל נמצא דדברי הכלבו בגרוגרות דא"י סתרי אהדדי ודוחק לומר דבשם י"א כ"כ וליה לא ס"ל ונראה דיש לחלק בין איסור אכילה דבזה אוסר הכלבו ובין איסור טלטול דבזה איירי הכלבו הכא ומתיר בשל נכרי ודו"ק:

[ז] **אבל** ר"ת אוסר היכא שיחד המטה והניח עליה מבע"י אע"פ שסלק עיין באשר"י וב"י שהביאו דס"ט משום דאדם קפיד עלייהו ומייחד להו מקום וכתב ב"י שדינו כדין כלי שמלאכתו לאיסור דלצורך גופו ומקומו מותר כו' ולכאורה היה נלע"ד שדעת ר"ת לדמותו ולמוקצה מחמת חסרון כיס דאסור אפי' לצורך גופו ומקומו כיון דמקפיד עליה ומש"ה נוהגין אנו שלא לטלטל כיסין שלנו כלל אפילו להניח לתוכן דבר שהיה לצורך גופו ומה שהביא ב"י ראייה מהג"א אין ראייה דהג"א מתיר אפי' בנר שכבה לצורך גופו וכמ"ש הב"י בשמו מיד אחר זה ואנן לא קי"ל כוותיה וצריכין לחלק דלא דמי מטה שיחדה למעות וכסיר שמגיס דנתייחד המטה לדבר מוקצה לאיסור ובין אבן שע"פ החבית דלכ"ע אם הוסר מבע"י ולבעל התרומות אפילו דעתו להסיר בשבת מותר לטלטל החבית דשאני התם דהחבית לא נתייחד להאבן אדרבה האבן טפל להחבית ובלא יחדה למעות נמי ונסתלקו המעות על המטה בין השמשות והוסרו ואסר לטלטל אפשר דגם בעל התרומה מודה דמע"פ דלא היה דעתו להניחן עליו כל השבת דלאסורים בזה אלא הניחן שם אדעתא להיותן טפל להיתר אלא שקשה אם כן

מעות

(ז) ויש עליה גם שברי עצים שאסור לטלטלן מותר וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור אבל אם דבר האסור חשוב יותר מדבר המותר בטל אצלו ואסור לטלטלו :

שיא מת שמוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה (א) רש"י מתיר לטלטלו טלטול גמור ולרב אלפס דווקא (ב) טלטול מן הצד וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדעת רש"י (ג) ואם הוא מוטל בחמה (ד) או בבזיון כגון שהוא מסריח (ה) אם יש לו ככר או תינוק מניחו עליו ומטלטלו על ידו אפי' מרה"י לכרמלית והרמב"ן ז"ל כתב שמוטב להוציאו לכרמלית (ו) בלא ככר ותינוק מעל ידם כדי למעט ההוצאה שלא אמרו ע"י ככר ותינוק אלא ברה"י מחמה לצל

ושברי העצים במקומם ויטול הכנונא ולא יטלטלה כמות שהיא : **ומ"ש** רבינו וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור כ"ל שלמד כן מדאמרינן בגמר' שם מיתיבי ושוין שאם יש בה שברי פתילה שאסור לטלטל אמר אביי בגלילא שנו ופירש"י בגלילא . שחשובים להם שברי פתילה שאין בגד פשתן מצוי להם הלכך לא בטלי ונעשה נר בסים להם וכתבו התוס' דאין נראה לר"ת אלא ה"פ בגלילא שנו שהיה להם רוב שמן ולהכי לא בטלי שברי פתילה אגב שמן עכ"ל ודברי רבינו כפר"ת . והר"ן כתב פי' אחר בשם הרמב"ן שאפילו באפר שאינו ראוי שרי וה"ק מטלטלין כנונא אגב קיטמיה כלומר שאע"פ שהאפר אינו ראוי ואיכא נמי בתוך הכנונא ד"א שאינו ראוי לטלטל דהיינו שברי עצים אפ"ה כיון שהמחתה מותרת לטלטלה מפני שהיא ראויה לתשמיש אין אוסרין אותה מפני אפר ושברי עצים שבה משום דהנהו מילי טפלים הם לכלי ובטלו אגבה ולא הויא מחתה לדידהו בסים לדבר האסור וכתב עליו הר"ן ולא נ"ל שיהא דעת הרי"ף כן דלדידן דלא קי"ל כר"ש במוקצה מחמת איסור לא משכחת לה שיהא האפר דבר שאינו ניטל ותהיה הכנונא מותרת אלא כשהסיקו נכרי בשבת דלא אתקלאי בה"ש א"כ באפר שהוסק מע"ש אלא שאינו ראוי לטלטלו מפני שנפלו עליו מים וכיוצא בו וכל כיוצא בזה הו"ל להרי"ף לפרש עכ"ל : והרמב"ם כתב בפכ"ו וז"ל מטלטלין כנונא מפני אפרו אף על פי שיש עליו שברי עצים מפני שהוא כגרף של רעי ונדחק ה"ה בפי' ההלכה לדעתו : **כתוב** בהגהות פ' כ"ו דמדמטלטלין כנונא אגב קיטמיה הביא הר"ם ראיה דתיבה שיש בה אוכלין ומעות אם המעות אינם עיקר מותר לטלטל התיבה ותיבה שיש בה מעות בלא א' מותר להשתמש בה עכ"ל ונ"ל דאוכלין ל"ד דה"ה לכל דבר המותר לטלטל וז"ל הרשב"א בתשובה שק שיש בו כיס מעות שרי לטלטל בשבת כמו כנונא אגב קיטמיה וכו' אבל הניחו ביום השבת כדי לטלטל לכיס אסור אפי' להציל מן הדליקה או מן המלכות או מן הגנבים כדמוכח בפ' נוטל עכ"ל כתבו הגהות בפכ"ה שאותם אזורין שעשויין בראשם כמין כיסים ומיוחדים למעות והניח בהם מעות אע"פ שהוציאן לפני השבת נראה לראב"ן דאסור לטלטלם דהוי כמטה שייחדה למעות ואם עשה בו מעשה שפתחו מלמטה וסלקו מייחוד מעות מותר לטלטלו ע"כ ופשוט שזה ע"פ דעת ר"ת דלשאר פוסקים אפי' יחדם למעות נמי כל שאין עליה מעות וגם לא היו עליה שרי לטלטולה וכמו שנתבאר כתב הר"ן בר"פ מי שהחשיך גבי הא דא"ר הונא היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית דע"כ לא שרי ר"ש בשרגא דנפטא אלא משום דחזי לכסויי בה מנא אבל מידי דלא חזי לכסויי ביה מנא כי קרני דאומנא משום דאי נפלי מיתברי אסור לטלטלינהו : אם מותר לכסות פירות או לבנים בכלים מפני הדלף כתב רבינו בסי' של"ח ובסי' תקכ"א . אם מותר ליתן כלי תחת הדלף כתב רבינו ג"כ שם . כתב שבלי הלקט בשם רב צמח גאון מטר היורד בשבת ובי"ט אע"ג דמאתמול לא היו עבים מותר לרחוץ ולשתות מהם דאסיקנא (עירובין מו :) מייא בעבים מיכן נייחי ולא הוי מוקצה השתא דאתית להכי מים דאוקיינוס מיכן נייחי ושרו תניא נמי הכי נהרות המושכין ומעיינות הנובעים הרי הם כרגלי כל אדם עכ"ל :

שיא מת שמוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה וכו' בפ' כ"ה (סוף דף מ"ג) אפליגו תנאי ת"ק ור' יהודה בן לקיש ופסק ר' יוחנן הלכה כר"י בן לקיש שמצילין המת מפני הדליקה ובפי' רש"י משמע דריב"ל מתיר לטלטלו טלטול גמור להדיא דמתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתא לכבויי ולרב אלפס דוקא טלטול מן הצד להפכו ממטה למטה הוא דשרי ואם אין לו ב' מטות אסור לטלטלו להדיא אפי' יהא נשרף ומיהו משמע דאפי' לרש"י אם יכול לטלטלו מן הצד כגון שיש לו ב' מטות הופכו ממטה למטה ולא יטלטלנו להדיא וכן אם יש לו ככר או תינוק מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו ולא יטלטלנו מן הצד אלא ע"י ככר או תינוק והכי משמע פשטא דסוגיא : **ואם** הוא מוטל בחמה וכו' שם פליגי בה רב ושמואל ופסקו הפוסקי' כרב דהלכה כמותו באיסורי ואתר דאסור לטלטלו אפי' בטלטול מן הצד אא"כ דאיכא ככר ותינוק מניח עליו ככר ותינוק ומטלטלו ואי ליכא ככר ותינוק אפי' איכא ב' מטות אסור אלא יניחנו והא דנקט מוטל בחמה דבאו לטלטלו כדי שלא יסריח והדר נקט דמוטל בבזיון כגון שהסריח לא זו אף זו נקט לענין איסור טלטול מן הצד דל"מ דאסור אפילו מוטל בחמה דעדיין לא הסריח אלא אפילו מוטל בבזיון שכבר הסריח נמי אסור לטלטלו אפי' מן הצד אלא ע"י ככר ותינוק : **ומ"ש** אפי' מרה"י לכרמלית בפ' המצניע (דף לד) ההוא שיכבא דהוה בדרוקרא שרא רב נחמן בר יצחק לאפוקיה לכרמלית דגדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה פרש"י לאו דלא תסור אבל לר"ה לא ופרש"י שהיה מוטל בבזיון או בדליקה או בחמה ואי משום טלטול מניח עליו ככר או תינוק עכ"ל כלומר דלענין הוצאה לכרמלית שרי אפי' מוטל בחמה ואצ"ל במוטל בבזיון או בדליקה אבל לר"ה אסור אפילו בדליקה ובבזיון ואצ"ל במוטל בחמה ואי משום טלטול מניח עליו ככר או תינוק היכא דאיכא ככר ותינוק דאפילו בדליקה אסור אפי' טלטול מן הצד היכא דאפשר בככר ותינוק לכ"ע כדפי' בסמוך אבל אי ליכא ככר ותינוק ודאי שרי אפי' בדליקה בטלטול מן הצד היכא דאיכא ב' מטות ואי ליכא ב' מטות מותר אפילו בטלטול גמור לפרש"י ולרב אלפס אסור טלטול גמור כדלעיל ולפ"ז הא דכתב רבינו אפי' מרה"י לכרמלית שכתב ברישא נמי קאי דשרי לטלטלו לפרש"י כדאית ליה ולרב אלפס כדאית ליה מרה"י לכרמלית אבל לר"ה לא אפי' בדליקה וכמ"ש למה שפרש"י בפ' המצניע והרמב"ן אסור אפי' ע"י ככר ותינוק וכ"ש ע"י ב' מטות להוציאו לכרמלית כדי למעט ההוצאה אלא מטלטלו להדיא לכרמלית אבל לא לר"ה ואיני מבין מ"ש בס"ע בדליקה דוקא באותו רשות ובמוטל בבזיון מותר להוציאו לכרמלית דכיון דבמוטל בבזיון מותר לכרמלית כ"ש בדליקה ושוב איכא לתמוה על מ"ש בס"ע דיש מי שמתיר להוציאו אף לר"ה דהלא לא כתב הרמב"ן כן אלא דנראה לו כך להלכה אבל בסוף דבריו כתב דר"ח אוסר וכתב ג"כ טעמו ומשמע דלמעשה נקטינן כר"ח דדבריו דברי קבלה וכ"כ הר"ן בפרק המצניע כדברי ר"ח ע"ש וכתב בית יוסף דמדברי הרמב"ם ס"פ כ"ו משמע דלא התירו להוציאו מרה"י לכרמלית אלא דוקא במוטל בבזיון שהוא מסריח אבל מחמה לצל אסור מיהו לפע"ד כיון דרש"י מתיר וגם רבינו הסכים עמו וכך נראה מדברי הרמב"ן בס' תורת האדם שהביא ב"י וכ"כ הר"ן הכי נקטינן :

שיא מת שמוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה וכו' בפ' כירה (מג :) ומ"ש אין מצילין את המת מפני הדליקה א"ר יהודה בן לקיש שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה ופסק שם ר"י הלכה כר' יהודה בן לקיש ונראה מדברי הרי"ף דלא שרי רבי יהודה בן לקיש אלא בטלטול מן הצד דוקא וכתבו הרא"ש והר"ן שכן דעת הר"י אבל מדברי רש"י נראה דאפילו להדיא נמי מטלטלין ליה (א) וכ"כ מדברי הרמב"ם פכ"ו ולזה נוטה דעת הר"ן וכן דעת הרא"ש אלא שנראה מדבריו דה"מ כשאין לו אלא מטה אחת אבל אם יש לו ב' מטות הופכו ממטה למטה ולא יטלטלנו להדיא והרמב"ם כתב בפכ"ו שאם יש ככר או תינוק מטלטלו על ידיהם ונראה מדבריהם דכל היכא דאפשר לטלטל המת שלא באיסור כגון ע"י ככר או תינוק או בטלטול מן הצד אין מטלטלין אותו להדיא דלא התירו לטלטלו להדיא מפני הדליקה אלא בדלית ליה ככר או תינוק וגם אין לו מטה אחרת שאיא לו לטלטלו מן הצד : **ואם** הוא מוטל בחמה או בבזיון וכו' שם איתמר מת המוטל בחמה אמר רב יהודה אמר שמואל הופכו ממטה למטה רב חנינא בר שלמיא משמיה דרב אמר מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו היכא דאיכא ככר או תינוק כ"ע ל"פ דשרי כ"פ דלית ליה מ"ס טלטול מן הצד שמיה טלטול ומ"ס לאו שמיה טלטול ופסקו התוספות (שם) והרי"ף והרא"ש כמ"ד טלטול מן הצד שמיה טלטול וכ"כ הרמב"ם בפכ"ו . וגרסינן בהמצניע (קד :) ההיא שכבא דהוה בדרוקרת שרא ר"נ בר יצחק לאפוקי לכרמלית משום דגדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה כלומר לאו דלא תסור . ופירש"י לאפוקי לכרמלית . שהיה מוטל בבזיון או בדליקה או בחמה ואי משום טלטול מניח עליו ככר או תינוק וכתב הר"ן שכן דעת הראשונים וטעמא דהוצאה כיון דלא אפשר בלאו הכי משום כבוד הבריות שריא אבל טלטול כיון דאפשר לתקוני מתקנינן ולא שריא אלא ע"י ככר או תינוק אבל הרמב"ן כתב דכי מפקינן ליה לכרמלית ודאי בלא ככר ובלא תינוק מפקינן ליה דכל מה שאתה משביח בתיקון הטלטול אתה פוגם בהוצאת הככר שלא לצורך והוצאת המת בלבד היא שמותרין מפני כבוד הבריות והוא ז"ל הכריע כדברי הראשונים וכתב ה"ה בפכ"ו שכן דעת הרשב"א ודע שכתב הרמב"ן בספר תורת האדם נראה שהוא דעת הרמב"ם שכדבריו ומשמע שטעמו מדסתם דבריו בדין זה פכ"ו ולא הזכיר ככר או תינוק ואי מהא לא איריא שהרמב"ם העתיק לשון הגמרא כמנהגו ואין בו הכרע ומשמע מדברי רבינו שאף על פי שלא הסריח עדיין מכיון שסופו להסריח ע"י שמוטל בחמה שרי לאפוקי לכרמלית כדי שלא יסריח ולא יתבזה וכ"כ מדברי רש"י והר"ן ובכה"ג הוי מת המוטל בחמה דפ' כירה אלא דהתם כשיש להם מקום בתוך רשות יכולין לפנותו שם אבל הרמב"ם כתב בפכ"ו מת שהסריח בבית ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים ממנו מותר להוציאו לכרמלית דגדול כבוד הבריות וכו' ואם היה להן מקום לצאת בו אין מוציאים אותו אלא מניחים אותו במקומו ויוצאים הם עכ"ל נראה שהוא מפרש דשכבא דפרק המצניע (שם) בשכבר הסריח ומפני כך התירו להוציאו לכרמלית אבל אם לא הסריח עדיין אע"פ שמוטל בחמה אסור להוציאו לרשות אחרת ובכה"ג הוא דאפליגי רב ושמואל בפרק כירה (מג :) כשמטלטלו בתוך רשות ממקום למקום אי בעי ככר או תינוק או אם מטלטלו מן הצד בלא ככר ותינוק :

וכתב

דרכי משה

שיא (א) וכ"ה במרדכי דמ"ק (דף שצד .) :

ובהגהות

פרישה

(ז) **ויש** עליהם שברי עצים שאסור לטלטלם מותר כו' וכתב הרא"ש בתשובה טעם היתר טילטול זה דמיירי בשברי עצים או פחמים קטנים דא"א למינקט קיטמא מבלעדם אף כי שדי ליה מהמחתה ומשמע שם שאם אינו צריך אלא לגוף האפר שאסור לטלטל אלא ינער הכל ויטול האפר :

סי' שיא (א) **רש"י** מתיר לטלטלו כו' פי' אם אין לו ככר או תינוק וגם אין לו ב' מטות משום גזירה שמא יכבה הדליקה כיון שאדם בהול על מתו :

(ב) **טלטול** מן הצד פי' אם יש לו שני מטות יהפכנו ממטה למטה ואם אין לו לא יטלטלנו כלל :

(ג) **ואם** הוא מוטל בחמה כו' וכתב ב"י ומשמע מדברי רבינו שאעפ"י שלא הסריח עדיין הואיל שסופו להסריח ע"י שמוטל בחמה שרי לאפוקי לכרמלית כדי שלא יסריח ויתבזה עכ"ל ונראה שהב"י דקדק כן מדכתב רבינו ואם הוא מוטל בחמה או בבית בבזיון כגון שהוא מסריח משמע דמסריח לא קאי אלא אשהוא בבית בבזיון וע"ז כתב כגון שהוא מסריח ועיין בב"י שכתב שהרמב"ם לא סבר הכי וצ"ע דהא הרמב"ם מיירי שהמת בבית ובבית גם רבינו מודה שצריך שהסריח כבר : (ד) **או** בבית בבזיון ז"ל הרמב"ם מת שהסריח בביתו ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים ממנו וכתב המרדכי דעם בגדיו מותר לטלטל כמו ע"י ככר ותינוק : (ה) **אם** יש לו ככר או תינוק דגבי טילטול הואיל ואפשר לתקן מתקנינן ליה ר"ן . והרמב"ן ז"ל כתב כו' כצ"ל :

(ו) **בלא** ככר ותינוק כו' ז"ל הרמב"ם כי מפקינן ליה לכרמלית ודאי בלא ככר ובלא תינוק מפקינן ליה דכל מה שאתה משביח בתיקון הטלטול אתה פוגם בהוצאת הככר

בלא

דרישה

מעות שהניח ע"ג כר נמי ולמה פליג שם בעל התרומה ומה ראייה מגוזי למר שטמן בהן שהן לצורך הסיתר וצ"ע :

סי' שיא [א] **ואם** הוא מוטל בחמה מביא ב"י לשון רש"י שכתב ז"ל שרא רב נחמן לאפוקי לכרמלית שהיה מוטל בבזיון כו' עד ואי משום טלטול מניח עליו ככר י"מ אלשון ואי משום טלטול דכתב רש"י מאי קשה ליה לרש"י אטלטול יותר מהוצאה ונלע"ד דלק"מ דקאי אלשון הגמרא דקאמר רב נחמן לאפוקי לכרמלית מדקאמר לכרמלית שמשמעותו הוצאה ולא קאמר נמי דשרי הוצאת מוקצה משמע דלענין מוקצה לא היה צריך להתיר משום מת דוולתו נמי יש היתר ומש"ה הוצרך דהיתירו דוולתו הוא ע"י ככר ותינוק והרמב"ן דקדק וכתב דלא התיר אלא הוצאת מת בלחוד בלא ככר ומש"ה קאמר שרא לאפוקי כו' ר"ל להוציא אותו לחוד היתר ולא להוציא עמו ככר או תינוק עיין מה שכתבתי בפרישה . טעם דהרמב"ן שבכרמלית התיר בלא ככר ותינוק ובר"ה הצריך תינוק סבר"ה אף שהוצאה שלא לצורך הוא מדרבנן מ"מ יש בו צד דאורייתא וכמ"ש הר"ן וב"י סביאו ומש"ה עדיף להוציאו לשם ע"י תינוק דמי נושא את עצמו והמת טפל להינוק דהוי אף שיש ג"כ לטלטלו איסור דרבנן מ"מ אין בו צד דאורייתא משא"כ לכרמלית שהוצאת המת בלחוד אין בו צד דאורייתא וגם ע"י תינוק יש אלא איסור דרבנן הלכך אין טעם להרבות בהוצאה וק"ל ועיין בהגהות רמ"ק שכתב אמה שהתיר הרמב"ן להוציאו לרה"ר שהוא דבר תימה ואינו משמע כן בפרק המצניע עכ"ל ואפשר דהיינו מפני שלא התיר שם אלא כרמלית אלא כבר נתבאר בהר"ן דטעמו דס"ל דהמעשה שהיה כך היה בכרמלית וכמ"ש וק"ל וכבר כתבתי זה ג"כ בפרישה :

אם

לצל וכתב עוד שנראה שמותר להוציאו (ז) אפילו לרה"ר על ידי תינוק אבל לא ע"י ככר שאינו טפל למת אלא שר"ח אסר אבל כל שאר דברים האסורין לטלטל לא התירו ע"י ככר או תינוק הלכך אותם שמטלטלים מנורה שהדליקו עליה בשבת ע"י ככר או תינוק (ח) לא יפה הם עושים [ו] ואם אין לו ככר או תינוק לא יטלטלנו כלל אפי' להפכו ממטה למטה שטלטול מן הצד לצורך דבר האסור אסור היה מוטל בחמה ואין לו מקום לפנותו אינו רשאי לעשות לו
אהל

ומ"ש וכתב עוד וכו' כתב ב"י שכתב בספר תורת האדם דאף לר"ה מלאכה שאינה צריכה לגופה היא ולר"ש ליכא אלא איסורא דרבנן ובמוטל בחמה נמי מותר להוציאו לר"ה ודוקא ע"י תינוק דהתינוק חי נושא את עצמו אבל בככר איכא איסורא דאורייתא דאעפ"י דתנן בפרק המצניע המוציא את החי במטה פטור אף על המטה שהמטה טפלה לו אבל הככר אינו טפל למת אלא שר"ח אסר לפי שלא התירו מפני כבוד הבריות אלא דבר שעיקרו מד"ס כגון כרמלית הא ר"ה לא והכי נקטינן לאיסורא מיהו שמעינן מדבריו דבמוטל בחמה נמי שרי לכרמלית כדפי' בסמוך: **ואם** אין לו ככר או תינוק לא יטלטלנו כלל וכו' קאי על מה שאמר ואם הוא מוטל בחמה או בבית בבזיון אם יש לו ככר ותינוק מניחו עליו ומטלטלו וכו' וקאמר השתא ואם אין לו ככר ותינוק לא יטלטלו כלל וכו' דלא התירו טלטול מן הצד אלא לדליקה אבל לא במוטל בחמה או בבזיון כדפי' בסמוך: **היה** מוטל בחמה ואין לו מקום לפנותו וכו' ה"א בפ' כירה דתני שילא מרי מת המוטל בחמה באין שני בני אדם וכו' עד ונמצאת המחיצה עשויה מאליה דמשמע דכדי שיהא נראה שעשו לצורך החי לעשות לו צל ולא להגן על המת שלא יסריח משום החמה צריך ב' בני אדם וכו'. והקשה בית יוסף דבגמרא קאמר רב ששת משמיה דרב הונא דאין עושין כן אלא משום דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל כר' יצחק וכיון דקי"ל דניטל אפי' לדבר שאינו ניטל כמ"ש רבינו בסימן ש"י יכול להביא כלים הלו בשביל המת כדי שלא יסריח ואין צורך לשני בני אדם וכו' עכ"ד בקוצר ותימה דאע"פ דטלטול כלים שרי בשביל המת דכלי ניטל אף לדבר שאינו ניטל מ"מ אסור לעשות מחיצה בשביל המת להיות לו צל שלא יסריח וכדמסיק בברייתא ונמצא המחיצה עשויה מאליה למת אלמא דלעשות מחיצה למת אסור והא דקאמר רב ששת משמיה דרב הונא דעושין כן לפי שאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל היינו משום דקשה למה לא יביאו שני בני אדם מיד כל אחד מטה שלו לישב עליה בצד המת אלא ודאי כיון דאלו בני אדם מתחלה באים ויושבין בצלו לשמרו אם יביאו המטות מיד לישב עליהם א"כ מטלטלין המטות בשביל המת כדי שישבו עליה לשמרו ואין כלי ניטל אלא לדבר הניטל ולפיכך באין שני בני אדם ויושבין בצלו לשמרו בלא מטה אלא דכשחם להם למטה זה מביא מטה שיושב עליה להצילו מחמימות וכו' ואע"ג דלמאי דקי"ל דכלי ניטל אף לדבר שאינו ניטל מותר להביא מיד המטה מ"מ כיון דתני שילא שלא יביא המטה מיד עבדינן
הכי

וכתב עוד שנראה שמותר להוציאו אפי' לר"ה וכו' בספר תורת האדם כתב על ההוא עובדא דההוא שכבא דהוה בדרוקרת איכא למידק אשמעתין דאמר הוצאת המת אפילו לר"ה איסורא דרבנן היא דמלאכה שא"צ לגופה היא במוטל בחמה יהא מותר להוציאו לר"ה דומיא דכרמלית לרבי יהודה וי"ל שהוא מותר ע"י תינוק ור"כ דשרא לכרמלית משום דמעשה שהיה לכרמלית היה הא אילו היו צריכין להוציאו לר"ה היו מתירין כדברי ר"ש ודוקא ע"י תינוק אבל ע"י ככר אסור דהא ככר אינו טפל למת ואיכא איסורא דאורייתא בככר ומדברי ר"ח יראה שהוא אוסר והטעם שלא התיר כבוד הבריות הזה אלא על דבר שעיקרו מד"ס כגון כרמלית הא ר"ה לא עכ"ל והר"ן בפרק המצניע כתב כמ"ש הרמב"ן לדעת ר"ח כתב המרדכי בפ' כירה בשם ה"ר אביגדור דמה שצריך ככר או תינוק דוקא למת ערום אבל מת בכסותו מטלטלין אותו אגב כסותו וראיה מפ"ב דביצה (כא:) מטלטלין להו אגב כסא עכ"ל ומשמע לי שאין כן דעת רש"י והפוסקים דא"כ הו"ל לפרושי וראייתו יש לדחות דשאני התם דאין לומר שהכוס יהא בטל לגבי שיורין אבל הכא הכסות בטל לגבי המת ואע"פ שכתב הרמב"ן בספר תורת האדם יכול ליתן עליו ככר או תינוק או אחד מהכלים שהוא לבוש וכיוצא בהם י"ל דאע"פ שכלי שהוא נתן. עליו אינו בטל לגבי כסותו ממש בטל הוא לגביה (ב) כתבו הגהות בפ' כ"ו בשם הר"מ דמוטל בחמה ל"ד דה"ה אם מוטל על כרים וכסתות ויירא פן יסריח עכ"ל וכ"כ הכלבו בהל' י"ט וצ"ל דמיירי כשהוא בענין שא"א לשמוט הכר מתחתיו דאל"כ אסור לטלטלו אלא שומט הכר מתחתיו כדתנן בפרק שואל (קנא:): כתב המרדכי פרק כירה בשם ראבי"ה שנ"ל שאם חוששין שמא יתקשה ואז לא יוכל לפשטו ואז יהיה בזיון למת מניח עליו ככר או תינוק עד שיפשיטו אבריו עכ"ל (ג) וכתבו עוד הגהות ודוקא לצורך המת אבל לצורך הכהנים או דבר אחר אין מטלטלין ע"י ככר או תינוק (ד): כתב ר"י בנכ"ח ח"א דהא דאסרי' טלטול מן הצד דוקא בשצריך לטלטל המת מחמה לצל אבל אם א"צ לכך אלא למקומו או לדבר שהמת מונח עליו מותר לטלטלו מן הצד דהיינו שהופכו ממטה למטה כיון דלצורך דבר המותר הוא אע"פ שמטלטל דבר האסור עמו שרי כיון שאינו מטלטלו אלא מן הצד ודבריו נכונים כמו שיתבאר בס"ס זה דלצורך דבר המותר שרי טלטול מן הצד (ה) כתב המרדכי בפ' כירה שמעשה היה והביאו מת בספינה והיה המקום צר לבא אליו וגם הנכרים היו מתאספים שם עד שהיה המת מוטל בבזיון קצת ופסק הרא"ש להוציאו מן הספינה ע"י נכרי ולהביאו בבית קרוביו וראיה מההוא שכבא דהמצניע דשרא ר"כ להוציאו לכרמלית ע"י ישראל ואם התירו שבות דאית בו מעשה כלומר שישראל עצמו עושה ק"ו באמירה לנכרי שבות ודן לפניו רבינו ברוך ממגנצא עד שאתה מדמהו לעובדא דהמצניע תדמהו להוא דפרק כירה (מג:) דאיתמר מת המוטל בחמה וכו' ומשמע התם דטלטול מן הצד שמיה טלטול ולדברי הכל אסור לטלטלו מחמה לצל הלכך נראה לפרש דההיא דהמצניע דוקא משום דליקה התירו ולא כפירש"י שהיה מוטל בבזיון ועוד הקשה לו מדאמרינן בפ"ק די"ט מת בי"ט ראשון יתעסקו בו נכרים מאי אירא בי"ט אפי' בשבת נמי והשיב רא"ס ה"כ ומשום דבעינן למימר בי"ט שני יתעסקו בו ישראל מש"ה נקט בי"ט ראשון אכן ר"ב הקשה דא"כ י"כ שחל להיות סמוך לשבת אמאי מעברינן משום מתים הא איכא תקנתא ע"י נכרים עכ"ל ונראה מדבריו דשפיר קאמר ר"ב ולא קי"ל כרא"ס אבל בהגה"מ פ"ו כתב סתם כדברי רא"ס וכ"כ לע"ד דמאחר שפירש"י דשכבא דהמצניע היה מוטל בבזיון מי ישמע לר"ב להניח דברי רש"י ולשמוע לו שמפרש דדוקא מפני הדליקה התירו ומה שהקשה מדאמרינן בפ' כירה דטלטול מן הצד אסור מחמה לצל י"ל דשאני טלטול כיון דאפשר ע"י תינוק או ככר לא התירו בענין אחר וכמ"ש התוס' בפרק המצניע (צד.) ומה שהקשה ממת בי"ט ראשון יתעסקו בו נכרים מאי אירא י"ט אפילו שבת נמי י"ל דיתעסקו בו נכרים לקברו קאמר ודוקא בי"ט אבל בשבת וי"ה לא אבל להוציאו ממקום הבזיון אפי' בשבת שרי כנ"ל וכ"כ בשבלי הלקט מסתברא דאם היה המת מוטל בר"ה או במקום מפולת שמותר להוליכו ע"י נכרים ואם היה בכרמלית אפי' ע"י ישראל מפני כבוד הבריות עכ"ל: **ומ"ש** רבינו אבל כל שאר דברים האסורים לטלטל לא התירו ע"י ככר או תינוק הכי אסיק רב אשי בפ' נוטל (קמב.) לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד וככר כתבתי בסימן ש"ח טעם למה התירו לטלטל גרעיני תמרה אגב ריפתא ולמה י"א דכלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו מחמה לצל ע"י ככר או תינוק: **ומ"ש** הלכך אותם שמטלטלים מנורה שהדליקו עליה בשבת וכו' כ"כ שם הרא"ש בשם רבינו ניסים וכבר נתבאר משפטם בסימן רע"ט: **היה** מוטל בחמה ואין לו מקום לפנותו אינו רשאי לעשות לו אהל להציל אלא באים שני ב"א ויושבים בצדו חם להם מלמטה מביא כ"א מטה ויושב עליה וכו' בפרק כירה (מג.) מת המוטל בחמה באים שני ב"א בצדו וכו'. ופירש"י מת המוטל בחמה. ויש לחוש שמא ימהר להסריח: ויושבין בצדו. ע"ג הקרקע כדי שיצטערו מחום הקרקע ויצטרכו להביא מטות לישב עליהם והמטות יהיו למחיצה כדמסיים והזיל: חם להם מלמטה. מן הקרקע שרתחו חמה: ופורסים. על ראשם לצל: זה זוקף מטתו. שתהא המחצלת מונחת עליה וכן זה נמצאת מחיצה עשויה מאליה ולכשירצו נשמטין והולכין להם ודוקא נקיט חם להם מלמטה ברישא שיביאו המטות לישיבה ברישא והדר מחצלת לפרוס עליהם ואוחזים אותם בידיהם עד לאחר שעה שיזקפום וישמטו דהו"ל כי ההוא דאמרי' (עירובין קא. ביצה לב:) האי מדורתא מלמעלה למטה שרי אבל לאיתויי מעיקרא מטות לצורך האהל לא דהו"ל מלמטה למעלה כדרך בנין וקי"ל (שבת קכה:) אין עושין אהל עראי בתחלה בשבת עכ"ל וכתבו התוס' (שבת מג:) תימה בלא שום חום מאי איסור איכא שיביאו כ"א מטה לישב עליה ותו אמאי מייתי ברישא מטה לישב והדר מחצלת יתתינו עד שיחום להם גם למעלה ויביאו המטות ומחצלאות גם יחד ונראה דאמור רבנן למיעבד היכרא שהוא לצורך חי כל מאי דאפשר למיעבד עכ"ל: והרמב"ם כתב דין זה בפכ"ו וז"ל היה מוטל בחמה ואין להם מקום לטלטלו או שלא רצו להזיזו ממקומו באים ב' בני אדם יושבים משני צדדיו חם להם מלמטה זה מביא מטתו ויושב עליה וזה מביא מטתו ויושב עליה חם להם מלמעלה זה מביא מחצלת ופורס על גביו וזה מביא מחצלת ופורס על גביו זה זוקף מטתו ונשמט והולך לו וזה זוקף מטתו ונשמט והולך לו ונמצאת מחיצה עשויה מאליה שהרי מחצלת זה ומחצלת זה יהי' לשני קצותיהם על הקרקע משני צדי המת עכ"ל. נראה מדבריו שאין שם אהל אלא מהמחצלאות בלבד וזוקף מטתו דקאמר לא להיות עומדת זקופה והמחצלת עליה כדפירש"י אלא לומר שזוקפה ומסיר משם אם ירצה לפי שאינה צריכה לו עוד ולפ"ז מאי דמצרכינן שישבו תחלה עד שיחם להם ואז יביאו מטות וישבו עליהם אע"פ שאין למטות צורך לאוהל היינו כדי שיהא נראה דפריסת מחצלאות לא כדי לעשות אהל בחבור שתיהם היתה אלא כדי לפרוס כ"א על עצמו להגן מפני החמה שהרי גם כשחם להם מלמטה הביאו כ"א מטתו וישבו עליהם ואפשר שאם רצה להניח מחצלת על המטה
אינו

דרכי משה

(ב) ובהגהת מרדכי שם דף קע"ט ע"ג הככר או ע"י תינוק דוקא אבל שאר כלי לא דלגבי כלי מיהא קי"ל דאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל עכ"ל ודברי הגהות אלו אינן נכונין בטעם דהא קי"ל דכלי ניטל אף לדבר שאינו ניטל וכמש"ל סימן ש"י ומ"מ אפשר שראוי לחוש לדבריהם דהא מבואר לעיל דאע"ג דניטל לדבר שאינו ניטל מ"מ צריך שלא יגע בה: (ג) אבל בהגהות שם דף קע"ט ע"ג משמע בשם ר"ב דאסור להזיז אבר ע"י ככר או תינוק: (ד) ובתשובת מהרי"ל סימן ס"ה משמע קצת דשרי וע"ש וכתבתי דבריו בי"ד סי' שע"ב. ומשמע שם דע"י נכרי שרי לטלטלו משום כבוד כהנים: (ה) כתב בהגהת אלפסי פרק כירה דשפיר דמי לזלף חומץ על בגדים שעל המת בשביל שלא יסריח למ"ש ויוכלו להתעסק בטהרתו דהא אין מטלטלין אותו אלא שנוגעים בו ואין איסור בנגיעת המוקצה אלא בטלטולו ובבגדים שעליו אין לגזור משום סחיטה עכ"ל: (ו) ע"ל סי' רע"ט:
וכתב

פרישה

אלא לצורך והוצאת המת בלבד היא שמותרת מפני כבוד הבריות עכ"ל מדנקט אתה פוגש בהוצאת הככר כו' משמע ככר דוקא ולא תינוק משום דחי נושא את עצמו אלא שאין צריך לתינוק וכן משמע מדהותר ע"י תינוק להוציאו לרה"ר ודו"ק. אבל צ"ע כיון דהתינוק אינו מתקן אלא טילטול המת שלא יהא בו איסור מוקצה אבל לא איסור הוצאה א"כ מ"ל רשות הרבים מ"ל הכרמלית הא גבי שהכנסן איסור מוקצה שוה. ועוד גם בתינוק אע"ג דקי"ל חי נושא את עצמו מ"מ איסור דרבנן איכא כדמשמע לעיל ס"ס ש"מ א"כ גם בתינוק יש איסור לכך נלע"ד הא דכתב אתה פוגש בהוצאת הככר אדא מינייהו נקט וה"ה לתינוק: (ז) **אפי'** לרה"ר ע"י תינוק כו' צ"ע כיון שהתינוק אינו בא אלא לסלק איסור טלטול מוקצה א"כ כיון שאפילו בכרמלית כתב שמותר להוציאו אפילו בלא תינוק כ"ש שמותר להוציאו לרה"ר בלא תינוק ונלע"ד דהאי תינוק אינו בא בהוצאתו לר"ה לסלק איסור טלטול דהיינו מוקצה אלא לבטל איסור הוצאה אע"ג דקי"ל כר"ש דפוטר במלאכה שאינה צריכה לגופה מ"מ יש לאיסור הוצאה מקור ועיקר מדאורייתא שם הוצאה וע"ד שכתב הר"ן בפרק המצניע סוף דף קל"ד וז"ל איכא למידק כיון שאמרינן גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה לדידן דקי"ל כר"ש שאמר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה אף המוציא לרשות הרבים ליסתרי ליתא בלא התירו מפני כבוד הבריות אלא דבר שעקרו מדברי סופרים כגון כרמלית אבל בר"ה לא משום דמי מפיס במלאכה זו אם היא צריכה לגופה אם לא אפי' במת אמרי' בירושלמי דמסכתא ביה מלאכה שצריכה לגופה כגון בנכרי שהוציאו לכלבו הילכך בר"ה אסור דכל היכא דאיכא דררא דאיסורא דאורייתא לא שרו רבנן כגון לגבי מת עכ"ל. וזהו דעת ר"ח שאוסר וכמ"ש הרמב"ם גופא בשמו נמצא שגם הרמב"ן שלא מצא ליה היתר בר"ה אלא דוקא על ידי תינוק שהוצאתו מן הדין מותר משום שהוא כנושא מי נושא את עצמו אלא שהחכמים גזרוהו עליו מ"מ אין להוצאה זו עיקר מן התורה לאפוקי הוצאת מת עצמו אע"פ שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה מ"מ מי מפיס במלאכה אם היא צריכה לגופה וכמ"ש הר"ן ומש"ה שצריך לטלטלה ע"י תינוק והמת יהיה טפל גביה ואז אין בו אלא משום איסור דרבנן שגזרו אפי' על החי וזהו מותר משום כבוד הבריות בכרמלית דאין שם בהוצאה אלא איסור דרבנן וזהו שהתירו משום כבוד הבריות וגם איסור טלטול משום מוקצה אינו אלא איסור דרבנן רק שאתה בא לסלקן אפילו איסור מוקצה זה ע"י ככר או תינוק ע"ז כתב הרמב"ן שפיר דילא שכרו בהפסדו אבל הסכמת הר"ן שם בפרק המצניע שמוטב שגם בכרמלית לא יטלטלה כ"א ע"י ככר או תינוק כיון שגם הרמב"ן מודה שאיסור טלטול ואיסור הוצאה שוין הם שניהם אינם אלא איסור דרבנן הילכך אי אנו מפקינן ליה בלא ככר אנו מתירין שני איסורין הוצאה וטילטול וכשאנו מוציאים אותו ע"י דבר אין בהן אלא איסור הוצאה בלבד ולא עוד אלא כשהוציאו הככר אין בו משום הוצאה שכיון שהתחלנו לטלטל המת ברה"י ע"י ככר נעשה הככר טפל למת לפי שהוא צריך לטלטלו ואף ברה"ר טפל לו מפני שהוא מתיר טלטולו הילכך אין בו משום הוצאה דהו"ל כמוציא החי במטה דפטור על המטה אלמא כל הנטפל להדבר לאו הוצאה מיקרי אינה תקנה בטלטול וליכא אפוסי איסור בהוצאה עכ"ל: (ז) **אפי'** לרה"ר ע"י תינוק ודבר תימה זה ואינו משמע כן בפרק המצניע אפילו לר"ש. וב"י כתב שכתב בספר תורת אדם שהוצאת מת לר"ש אינו אלא איסורא דרבנן ג"ש משום מלאכה שאינה צריכה לגופה היא כמו מכרמלית לרה"י ומעשה שנזכר בגמרא שהוצאוהו לכרמלית המעשה כך היה ואילו הצריכו להוציאו לר"ה היה ג"כ מוציאין אותו ודוקא ע"י תינוק אבל לא ע"י ככר דאיכא איסור דאורייתא בככר דהא צריך להוציאו להתיר ע"י טלטול המת אלא שר"ח אסר דלא התירו אלא כרמלית דאין בו עיקר איסור דאורייתא כלל: (ח) **לא** יפה הם עושים נ"ב דר"ל דוקא מנורה מפני שדחייה בידים בין השמשות אבל שאר כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו אפילו מחמה לצל ע"י ככר ותינוק ומש"כ
הרמ"ש

אינו רשאי לעשת הרמב"ם ומש"ה אמרו שזוקף מטתו כלומר ולא יניחנה שם כי היכי דתיהוי היכרא שלא נתכוון בפריכת המחצלת לעשות אהל משתיקן אלא להגן עליהם מפני החמה שהרי כשחם לו מלמטה הביא מטה וישב עליה וכשעמד זקפה משם והלך לו :

ומכל מקום יש לדקדק למה פסקו דבאים ב' ב"א ויושבים בצדו וכו' הא בלא"ה יכול לעשות כן דהא בגמרא (שם) איתא למימרא זו אמאי דאמר ר' יצחק אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל ואמר להו רב ששת פוקו ואמרו לר' יצחק כבר תרגמא רב הונא לשמעתך בבבל דאמר רב הונא עושין

אהל להציל אלא באים שני בני אדם ויושבין בצדו (ח) [ב] הם להם מלמטה מביא כל אחד מטה ויושב עליה הם להם מלמעלה מביא כל אחד מחצלת ופורס על גבו וזוקף כל אחד מטתו ונשמט והולך לו בענין שתיעשה המחיצה מאיליה שנראה כאילו עשו לצורך החי שאין מחללין השבת לצורך מת אפילו באיסור דרבנן אבל התירו לסוכו ולהדיחו ולשמטו מעל הכר ובלבד שלא יזיז בו לא ידו ולא רגלו (ט) ולא שום אבר ואם היה פיו הולך ונפתח (י) קושר לחיו העליון שלא יפתח יותר אבל לא יורידנה לסוגרו שא"כ היה מזיז בו אבר ואין מעמצין עיניו כדי שיסגרו דהוה ליה מזיז אבר: טילטול מן הצד לצורך דבר המותר מותר (ז) הלכך מעות ששכח על הכר נוער את הכר והן נופלות וכן צנון שטמן בארץ [ג] (יא) ומקצת עליו מגולין נוטלו אע"פ שבנטילתה מזיז עפר ממקומו וטילטול בגופו אפי' לצורך דבר האסור מותר (יב) הלכך קש שעל גבי המטה והוא מוקצה מנענע בגופו ואם הניח עליו מבע"י (ט) כר או כסת מנענע אפי' בידו שהרי הכינו מבע"י לשכוב עליו פירות הטמונין בתבן או בקש המוקצה אפילו

מחיצה למת בשביל חי ואין עושין מחיצה למת בשביל מת מאי היא דאמר רב שמואל בר יהודה וכן תני שילא מרי מת המוטל בחמה באין ב' ב"א ויושבים בצדו חם להם מלמטה זה מביא מטה ויושב וכו' משמע דלמ"ד כלי ניטל אפי' לצורך דבר שאינו ניטל עושין מחיצה למת בשביל מת וא"כ א"צ ב' ב"א לישב בצדו אלא להדיא מותר לעשות בשביל מת כדרך שמותר לעשות בשביל חי וכיון דקי"ל כמ"ד כלי ניטל אפי' לצורך דבר שאינו ניטל כמו שנתבאר בסימן ש"י תו לא ה"ל למיפסק כהאי מימרא ואפשר שמטעם זה השמיטוהו הרי"ף והרא"ש וא"כ יש לתמוה על הרמב"ם ועל רבינו שכתבוהו ואפשר דס"ל דנהי דרב ששת סבר דטעמא דבעי' שיבואו שני ב"א וישבו בצדו הוא משום טילטול הכלים שיהיו נטלים לצורך החי ולא לצורך המת וכדרבי יצחק מיהו אנן דלא קי"ל כוותיה מפרשינן דטעמא לאו משום כלים הוא דלצורך המת נמי ניטלין אלא טעמא כדי שתהא המחיצה נעשית מאליה דאין עושין אהל עראי ובשביל צער החי התירו לעשותה בשינוי כזה אבל מפני המת לבד לא התירו וזהו שכתב רבינו באים ב' ב"א וכו' בענין שתיעשה המחיצה מאיליה שנראה כאילו עשה לצורך החי שאין מחללין את השבת לצורך מת אפי' באיסור דרבנן הרי שתלה הדבר בעשיית המחיצה ולא בטילטול הכלי ואפשר דרב הונא נמי משום עשיית מחיצה קאמר וכדדייקא לישניה ולא לענין טילטול כלים ורב ששת הוא שרצה לפרש דבריו משום טילטול וכדר' יצחק וליתא ובהכי א"ש מה שהכריע הרי"ף בפרק מי שהחשיך דליתא לדרב יצחק מדאמר רב הונא (שבת קנה:) היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית וכו' ודוקא בשליפי זוטרי וכתב הר"ן שהקשה עליו הרז"ה דהא רב הונא אית ליה דר' יצחק וכדאמרינן פוקו אמרו לר' יצחק כבר תרגמא רב הונא לשמעתיך וכיון שכן אפי' תימא דלא קי"ל כרבי יצחק מ"מ ה"ל לאקשויי מינה לרב הונא דס"ל הכי ובמה שכתבתי נתיישב דלא ה"מ לאקשויי ליה מדר' יצחק כיון דלכוס קושטא לא ס"ל כוותיה ולפ"ז מה שהשמיטוהו הרי"ף והרא"ש לאו משום דלא סברי הכי אלא משום דמשמע להו שדבר פשוט הוא שאין מותר לעשות אהל עראי אלא לצורך החי :

ומ"ש אבל התירו לסוכו ולהדיחו וכו' עד דה"ל מזיז אבר משנה בפרק שואל (קנא.): טלטול מן הצד לצורך דבר המותר מותר בפרק כירה (מג.) הא דאמרינן גבי מת דטלטול מן הצד שמיה טלטול הקשו התוס' והרי"ף והרא"ש מכמה דוכתי דאשכחן דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול ותירצו דתרי גווני טלטול מן הצד ניניהו דכל שעיקר טלטולו משום דבר המותר ודבר המותר הוא שמיטלטל אלא שא"א לו לטלטל אותו דבר המותר אא"כ יטלטל עמו דבר האסור בכה"ג שרי אבל כשעיקר טלטולו בשביל דבר האסור אע"פ שמטלטל אותו מן הצד כי הכא שהוא צריך לטלטל המת מחמת עצמו שלא יסריח בחמה אסור וכ"כ הרמב"ם בפכ"ה וכ"כ ה"ה בשם המפרשים וכתב הרא"ש שה"ר יונה הקשה על זה מדין קש שעל המטה שמנענעו בגופו והרי שם דלקש שהוא מוקצה הוא צריך לטלטל ושרי ליה לטלטלו בגופו משום דהוי טלטול מן הצד כדאיתא בגמרא וכתב הרא"ש דל"ק דהתם אף טלטול אין כאן שהרי אינו מטלטלו בידו אלא בגופו כלאחר יד הלכך אע"ג דלקש שהוא מוקצה הוא צריך מדמה ליה לטלטול מן הצד שהוא צורך לדבר המותר והר"ן תירץ דהתם נמי אינו מטלטל את הקש מפני שצריך לו אלא מפני שצריך למטה וא"א לו בלא טלטל הקש ומש"ה כיון דלא מטלטל ליה בהדיא אלא כלאחר יד שרי ורבינו כתב וטלטול בגופו אפילו לצורך דבר האסור מותר וכדברי הרא"ש: הלכך מעות ששכח על הכר נוער את הכר והן נופלות כבר נתבאר בסימן ש"ט : ובן כגון שטמן בארץ וכו' בפרק במה טומנין (נ:) אמר רב הונא האי כליקוסתא דלא שלפה והדר דלא שרי ואי לא אסור ופירש"י כליקוסתא עשב שהוא נאה למראה ולהריח וממלאין כד עפר לח ותוחבין אותו לתוכו ונותנו לפני שרים וכשהוא רוצה נוטלו ומריח בו ומחזירו למקומו ואי מבע"י דלא לתוך העפר ושלפה והדר דלא ש"ד ליטלה למחר ולהחזירה שהרי הורחב מקום מושבה והוחלק מבע"י ואינו מזיז עפר ואותבינן עליה מדתניא הטומן לפת ובנוגות תחת הגפן אם היו מקצת עליו מגולים אינו חושש לא משום כלאים וכו' וניטלים בשבת ופירש"י הא דנקט מקצת עליו מגולים מש"ס שבת נקט לה ולא משום מידי אחריגא דאי אין מקצת עליו מגולים אין לו במה לאוחזה אא"כ מזיז העפר בידים וכתב ה"ה בפכ"ה דלא שרי ע"י שיתחוב בו כוש או כרכר כמו בפירות הטמונים בתבן דבסמוך משום דכיון שהגומא מכוסה אם תוחב בהם כוש או כרכר מיחזי כעושה גומא אבל בתבן וקש אין בהם משום גומא וגרסינן בפרק תולין (קמא:) אמר רב נחמן האי פוגלא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור ופירש"י כגון שטומנין בקרקע להתקיים כשבא להלצו מלמעלה למטה שרי אם היה ראשה מלמעלה ועוקצה מלמטה וחולצה מראשה העבה תחלה ועוקצה נמשך אחריה מותר לפי שהגומא רחבה מלמעלה ואין מזיז הקרקע כשהוא שומטה אבל אם חולצה מלמטה למעלה שהתחתונה נתון למעלה וראשה שהוא עב נתון למטה והוא שומטה מסופה לראשה אסור לפי שהגומא קצרה מלמעלה וכשהוא חולצה מזיז העפר ומטלטלו ואע"ג דטלטול מן הצד הוא שמיה טלטול ואסור ודחיק מימרא דרב נחמן מדתנן הקש שעל המטה לא ינענעו בידו אבל מנענעו בגופו ש"מ טלטול מן הצד לא שמיה טלטול ש"מ ובר"פ כל הכלים (קכג.) אמרינן דהדר ביה ר"כ מההיא וכתבו שם התוס' וא"ת האי פוגלא ה"ד אי במניח מ"ט שרי מלמטה למעלה הא אפילו ניעור אסור כ"ש טלטול מן הצד ואי בשכח מ"ט דמאן דאסר אפילו טלטול גמור שרי לצורך לטלטל אגב היתר במעות שעל הכר בצריך למקומו וי"ל דמניח ע"מ ליטלה איירי אע"ג דבשכח דמי משום דאין מניח לכל השבת מ"מ לא היה לו להניח בענין שיצטרך טלטול מן הצד ע"כ ולמדנו מדבריהם דאפילו לדידן דקי"ל טלטול מן הצד לצורך דבר היתר מותר היינו דוקא בשוכח או במניח ע"מ ליטול בשבת אבל מניח ליטול אחר השבת מלמטה למעלה אסור במכ"ש דניעור (ח) וכתבו התוס' והר"ן בפרק א' כירה דבשלא השרישו עסקינן דאי השרישו אינן ניטלין בשבת דה"ו עוקר דבר מגידולו ונראה מדברי התוס' שם שאע"פ שנתוכסו מחמת לחות הקרקע שרי שאנו רואים שומים ובצלים מתוכפים בחלון ודוקא נקט הטומן אבל במתכוין לזריעה חושש משום כולן ע"כ : ומלטול בגופו אפילו לצורך דבר האסור מותר כבר נתבאר בסמוך ודין קש שעל המטה משנה בס"פ תולין (קמא.) ופירש"י דכתם קש מוקצה להסקה כלומר שאם היה מיוחד למאכל בהמה מותר לטלטלו : ומ"ש ואם הניח עליו מבע"י כר או כסת וכו' שם במשנה : פירות הטמונין בתבן או בקש המוקצה וכו' בר"פ כל הכלים (קכג.) ת"ר פגה שטמנה בתבן והררה שטמנה בגחלים אם מגולה מקצתה מותר לטלטלה ואם לאו אסור לטלטלה ר' אלעזר בן תדאי אומר תוחבן בכוש או בכרכר והן מנערות מאליהן אר"כ הלכה כר' אלעזר בן תדאי וכתבו התוספות דמיירי כשהניחם שם ע"מ ליטלם אבל אם הניחם שם לכל השבת הוי בסיס לדבר האסור כדאמרינן באבן שע"פ החבית ב וכ"כ הרא"ש בתשובה וכתב עוד אי נמי אפילו

הכי לכתחלה כנ"ל וב"י האריך ע"ש : ובן כגון שטמן בארץ ומקצת עליו מגולין וכו' וא"ת אפי' אין מקצת עליו מגולין נתיר ע"י כוש או מחט כי היכי דשרינן בפירות הטמונין בתבן או בקש תירץ ה' המגיד דבכגון שטמן בארץ כיון שהגומא מכוסה אם תוחב בהם כוש או כרכר מיחזי כעושה גומא אבל בתבן וקש אין בכן משום גומא עכ"ל ומביאו בית יוסף : מי

דרכי משה

(ז) וכתב הר"ן בפרק שואל דף קמ"ז ע"א דטלטול במקצת שמיה טלטול ואפי' לא מטלטל כל הכלי האסור לטלטל אלא הזיזו במקצת בראש אחד אסור אע"פ שראש השני עדיין מונח במקומו : (ח) ובכלבו כתב ג"כ כן אבל כותב דיש שהולקין וס"ל דאין אוכלין נעשין בסים לדבר האסור: (ט) ע"ל סימן ש"ח דה"ה הושב לשכב עליו וכ"כ הר"ן ס"פ במה טומנין : וכ"כ

פרישה

[ב] הרא"ש בתשובה והביאו ב"י בריש סימן ש"מ בדין גרעיני תמרה ע"ש :

(ח) חם להם מלמטה ר"ל מן הקרקע שרתחו ממה פירש"י דוקא נקט חם להם מלמטה ברישא שיביאו המטות לישיבה ברישא והדר מחצלת לפרום עליהם לצל ואוחזים אותה בידים עד לאחר שעה שיזקיפום וישמיטום דס"ל כי הסיא דאמרינן האי מדורתא מלמעלה למטה שרי אבל איפכא לא ע"ש והקשו התוס' תימא בלי שום חום מאי היסור איכא שיביא כל אחד מטה ליסב עליה ותו אמאי מייתי ברישא מטה והדר מחצלת ימתינו עד שיחם גם מלמעלה ויביאו מטות ומחצלת גם יחד ונראה דאמור רבנן למיעבד היכרא שהוא לצורך חי כל מאי דאפשר למיעבד עכ"ל ועיין בדרישה :

(ט) ולא שום אבר שהוא אסור משום מוקצה אבל להדימו שהוא נוגע בו אינו אסור וכמ"ש לעיל ריש סימן ש"ח דמתיר ליגע במוקצה ולפי מ"ש לעיל סימן ש"י בשם ת"ה שמחלק לאסור נגיעת מוקצה שהוא לצורך המוקצה ק' למה התירו כאן וי"ל דבאמת הקלו כיון דמאינו היתר שום פעם בנגיעת מוקצה . וי"מ כל שעושין למת הוא לכבוד החיים וז"א דא"כ לעיל כשכופה כלי על הבילה לשומרו נמי וק"ל :

[ג] (י) קושר לחיו העליון כו' ז"ל רא"ף משנה פרק שואל וקושרין את הלחי לא שיעלה אלא שלא יוסיף וכן בהשר"י ובמיימוני ופירש"י וסמ"ג את שהיה פיו נפתח והולך קושרין את לחיו כדי שלא יפתח פיו יותר ולא שיעלה להסגר ממה שנפתח דהיינו מזיז אבר אלא שלא יוסיף להפתח ול' המחבר בכאן תמוה עכ"ל ולעד"נ שהיא היא ודו"ק :

(יא) ומקצת עלין מגולין אבל אם אינן מגולין אסור לזוז העפר מעליהן כדי ליטול הכנון ועיין בדרישה :

(יב) הילכך קש כו' והוא מוקצה כו' לטיט או להסקה אבל לא למאכל בהמה כגון שהוא סרוח :

כדי

דרישה

[ב] חם להם מלמטה כו' והקשו התוס' תימא בלי שום חום כו' ועיין מ"ש רמ"י שעירבב פי' רש"י ורמב"ם יחד וככר כ' ב"י שרמב"ם לא ס"ל כרש"י בדינים אלו גם כתב הטעם משום כבוד המת עושין כן שאין זה כבודו לחלל את השבת בשבילו ושאנו משערים שגם אם היה חי ודאי לא היה רוצה בזה עכ"ל. ולא משמע כן מפירש"י ותוס' ורמב"ם ורבינו וצ"ע ועיין בב"י שכתב ז"ל והרמב"ם כתב דין זה פרק כ"ו ז"ל היה מוטל בחמה כו' עד ונראה מדבריו שאין שם אהל אלא מהמחצלאות בלבד וזוקף מטתו דקאמר כו' ע"ש ותראה שהב"י נדחק מאד בפי' הרמב"ם לסוליאו ממשמעותו ולכאורה קשה למה פירש כן בדוחק גדול ולא פירשו שכוונתו כדפירש"י וכמ"ש רבינו ונראה דקשה לב"י בדברי הרמב"ם במ"ש זה מביא מחצלת ופורס ע"ג דל"ל דיביא כל אחד מחצלת בפני עצמו הלא בחד מחצלת סגי לתרוייהו שיכסה כל אחד קצה אחד וכו' דמשמע בהדיא בגמרא ורש"י דשניהן פורסין על גבן מחצלת אחד וא"כ צ"ל שהרמב"ם ס"ל דהמחצלאות עצמן הן המחיצות וס"ל דבמחצלאות קטין דיכולין לעמוד בקרשים איירי ומש"ה כשסומכין זה א"ז עומדין על המת כקורה וה"ל סמיכות וק"ל. ורמ"י שערבב ל' רש"י והרמב"ם יחד לא כיון יפה ע"ש :

[ג] ומקצת עליו מגולין כו' עיין בב"י שכתב ודחיק מימרא דרב נחמן מדתנן הקש שעל המטה מנענעו בגופו כו' ר"ל מדמה טילטול מוקצה בגופו לטילטול מן הצד לצורך דבר המותר וכמ"ש הב"י לעיל בשם הרא"ש ע"ש. עוד כתב שם אח"כ בשם התוס' ז"ל וא"ת האי ה"ד אי במניח מ"ט שרי ממטה למעלה ר"ל לפי המסקנא פריך דנדחה מימרא דרב נחמן ושרי אפילו ממטה למעלה ומש"ה פריך הא ממטה למעלה טילטל עפר משא"כ במלמעלה למטה שמוליא הכנון ואינו מטלטל העפר אפילו בטילטול מן הצד וכתבתי זה לאפוקי ממה שראיתי טועים שמגיהין בתוס' וגם כאן בב"י מ"ש שרי מלמעלה לטה וטעות בידם כמ"ש. ועוד דא"כ מאי מסיק מ"ט מאן דאסר הא ליכא מ"ד דאסור מלמעלה למטה :

בוכנא

חדושי הגהות

יש"א א בפרק כירה לא נמצא דיבור תוספות זה ואולם הוא בפרק במה טומנין (נ:) ד"ה הטומן וכן משמעות רש"י (שבת קיג:) ד"ה ואינו חושש: ב כתב מהרל"ה ז"ל אבל לפי הראשון שפי' רבינו לעיל סימן ש"ט דכל היכא שלא היה דעתו ליטלו מבע"י הוי בסיס לדבר האסור ואע"פ שהיה דעתו ליטלו בשבת צריך לחלק דל"א דההיתר נעשה בסיס ידבר

אפילו כולן מכוסין יכול לתחוב בהן מחט (יג) כדי שינער הקש מעליהם ויטלם:

שיב **מי** שיש לו מקום מיוחד לבית הכסא (א) יכול להכניס עמו אבנים לקנח מלא ידיו אין לו מקום קבוע מכניס עמו כשיעור ראש (ב) [א] בוכנא קטנה ואם ניכר באבן שקנחו בו (ג) מותר להכניסו אפילו הוא גדול הרבה או אפילו אם הם הרבה (ד) ומותר להעלותן לגג לקנח בו ולא אמרינן כיון שיש לו מקום מיוחד לבדו יעלה שם מע"ש (ה) צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו ולא חיישינן שמא יתלוש ולא יקנח באדמה מפני שהיא נפרכת ובזוי:

שיב מי שיש לו מקום מיוחד וכו' ס"פ המוציא יין א"ר ינאי אם יש לו מקום קבוע לבית הכסא מלא היד ואם לאו כהכרע מדוכה קטנה של בשמים אמר רב ששת אם יש עליה עד מותר כך כתבו התוספות הגירסא ודנראה לר"ת כגירסת ר"ח ואם לאו כהכרע מדוכה קטנה של בשמים והכרע פי' רגל כמו כרעי המטה וכן מפורש בירושלמי כמלא רגל מדוכה קטנה של בשמים ודאמר רב ששת אם יש עליה עד מותר מילתא באפי נפשה היא פי' מותר לקנח בה אפי' גדולה הרבה או אם יש הרבה ממלא היד מותר ליטול כולן דכיון דיש עליהן עד הוכנו כולן עכ"ל וכך היא גירסת הרי"ף והרא"ש אלא שפירשו כהכרע מדוכה כראשו של בוכנא שדוכין בו את הבושם והביאו ג"כ הירושלמי שפירש מלא רגל מדוכה קטנה ורבינו לא כתב אלא כשיעור ראש בוכנא וכל זה דלא כגירסת רש"י ופירושו גם הר"ן הקשה על פירש"י והסכים לגירסת הרי"ף והרא"ש אלא שפי' כהכרע מדוכה קטנה כלומר כמשקלה וז"ל רש"י אם יש מקום קבוע לב"ה שאם ישתיירו לו ערבית יקנח בהם שחרית מכנים שם מלא יד עכ"ל משמע דפי' מקום קבוע הוא שמיוחד לו לבדו דאם גם אחרים נכנסים לשם אסור לו להכנים מלא היד שלא לצורך שהרי אחרים יקנחו בהם אלא בכל פעם שיכנס לא יקח אלא אבן אחת כשיעור ראש בוכנא אא"כ יש עליה קינוח המעיד שהכינוהו לכך אז מותר להכניסו אפי' גדול הרבה או אפילו הם הרבה ואפילו אין המקום קבוע לו לבדו דאין באבנים אלו איסור מוקצה כיון שהכינום לכך והרי"ף כתב אם יש עליה עד מותר פירשוהו רבנן כגון סמרטוטין כדתנן התם משמשת בעדים כן הן תיקוניה כן הן עיוותיה: **ומ"ש** ומותר להעלותן לגג וכו' בעיא דאיפשיטא לשם ורש"י פי' דלגג קמיבעיא ליה מי חיישינן לטירחא יתירא או לא והתוס' הקשו על פירושו ופירשו דנקט לגג כלומר דיש לו מקום קבוע לו לבדו ואם יזמינם מע"ש לא יקחם אחר ועוד דב"ה קרוב על הגג ויכול להכין שם מע"ש ומהדר ליה דאפי' הכי שרי להעלותם בשבת וכך כתב רבינו כפי' התוספות ופירש להעלותם היינו מלא היד שהתירו לו בים לו מקום מיוחד ולא יותר ממלא היד כמ"ש בתחלת דבריו ובדין שהיה לו לרבינו לקצר ולכתוב מי שיש לו מקום מיוחד לב"ה יכול להכנים עמו אבנים לקנח מלא ידיו ולא אמרינן כיון שיש לו מקום מיוחד לבדו יכנימם שם מע"ש אין לו מקום קבוע וכו' אלא נמשך אחר התלמוד דבתחלה כתב הא דר' ינאי דאם יש לו מקום קבוע מלא היד ואם לאו כהכרע וכו' ודאמר רב ששת עלה אם יש עליה עד וכו' ואח"כ כתב הא דמיבעיא לן מהו להעלותם לראש הגג וכו' והעיקר דאם היה מקצר הייתי אומר דאע"פ שיש לו מקום מיוחד לא הטריחוהו חכמים להכניסם מע"ש במקום רחוק כגון ב"ה שבשדה בזמן חכמי התלמוד אבל במקום קרוב הייב להכניסם מע"ש להכי האריך רבינו ואמר דאפילו ב"ה שעל הגג דמיוחד לו לבדו והוא קרוב לגמרי נמי לא אמרינן שיעלה לשם האבנים מע"ש אבל קשה דבגמרא משמע דהא דמותר להעלותם על הגג היינו דוקא בב"ה שאינו מיוחד אבל אם הוא מיוחד צריך להעלותם מע"ש ורבינו כתב דלאף במיוחד לו לבדו אין צריך להעלותם מע"ש ועיין במ"ש ב"י בכוף כי' זה ואיכא למידק דרבינו כתב מלא ידיו ותלמודא לא קאמר אלא מלא היד דמשמע להדיא מלא יד אחת ותו לא והא דקאמר מלא היד ולא קאמר מלא יד היינו מלא היד שמאל שמקנח בה וצ"ע: **צרור** שעלו בו עשבים וכו' פי' רש"י דאפילו יהא תולש

אפילו במניח ושאני הכא שלא נעשית החררה בסים אלא לצורך האפייה ולסלקה עכ"ל ועטנה זו אפשר דמהני גם לפגה שטמנה בתבן שלא נעשית הפגה בסים לתבן אלא לצורך שתתבשל בתבן ולסלקה אח"כ ואפשר שדעת הפוסקים כן ומש"ה כתבו דבריהם ולא חילקו בדין זה בין שוכה למניח ואע"פ שאפשר לומר שסמכו על מ"ש באבן ע"פ חבית ומצות שעל הכר דדוקא בשוכה מותר ולא במניח וכ"ש לטלטל מן הצד דאסור במניח כיון דמוקצה דרבנן הוא ויש לד לומר שהפוסקים סוברים להקל הכי נקטינן וכתב ה"ה בפכ"ה שפירש"י בפרק חלון (עז:) והוא שכתבו שבשיו הגחלים הא בשלא כבו לא דמתוך שנהפכין מכבה העליונות ומבעיר התחתונות וכ"כ הרשב"א עכ"ל ודאה דמש"ה השמיט רבינו דין חררה שטמנה בגחלים דכיון דכבו מוקמינן לה לית בה רבותא טפי מפירות הטמונין בתבן ולא רצה לכתבה ולהאריך להתנות דדוקא בכבו גחלים היא כיון דלית בה רבותא והרמב"ם כתב חררה שע"ג גחלים ולפי דבריו אפילו בלא כבו נמי מיתוקמא שפיר שמאחר שאינה טמונה אינו חותה גחלים בנטילת החררה אלא שמנענען דהוי טלטול מן הצד ושרי ובריית' דקתני שטמנה בגחלים לא טמנה קאמר אלא שהניחה ע"ג גחלים אלא דאיידי דנקט בפגה שטמנה נקט נמי בחררה שטמנה ול"ד א"נ איידי דבכבו שרי אפילו טמנה נקט טמנה אבל אין ה"נ דהיכא דלא כבו לא שרי אלא בהניחם ע"ג גחלים כתוב בשבלי הלקט כתב ה"ר בנימין מה שנהגו להצניע אתרוגים או פרישים בחול או בעפר נ"ל שמותר לגלותם ולהוציאם משם ואינו דומה לפגה שטמנה בתבן וכו' דהתם תבן דומיא דגחלים שהם מוקצים כגון תבן שהכניסו לאוצר אבל האי חול או עפר אינו מוקצה כדאמרי' ביצה (ז.) מכסים אדם מלא קופתו עפר ועושה בו צרכיו והוא שייחד לו קרן זוית:

שיב מי שיש לו מקום מיוחד לבית הכסא יכול להכנים עמו אבנים לקנח וכו' בס"פ המוציא יין (פא.) ת"ר ג' אבנים מקורזלות מותר להכנים לב"ה ופירש"י מותר להכניסם בתוך ד"א או בחצר דלא מיתסר לטלטולינהו (א) ועוד אבחצר זה בס"ם בס"ד ומקורזלות היינו כדי שיהו ראויים לקינוח ופירש"י שם ובפרק לולב הגזול (לו:) דהיינו א פוקוד"ש וכ"כ ה"ה בפכ"ו שמקורזלות הן חדות והתוס' פירשו בפרק לולב הגזול דהיינו שהן רכות והר"ן כתב מקורזלות ראויות לקינוח ואפשר דהיינו לומר דלא שני לן בין חדות לשאינן חדות דבראויות לקינות תליא מילתא ולאורחא דמילתא נקט מקורזלות וטעמא דשרו טלטול אבנים לקנח בב"ה משום כבוד הבריות כדלקמן ומסיים בברייתא וכמה שיעורן ר"מ אומר כאגוז רבי יהודה אומר כביצה ובברייתא אחריתי קודם זו אמרינן כמנו וגמרו מלא היד ופירש"י מלא היד בין שלשתן ואפילו הן ד' או ה' ובין כולן מלא היד ובתר הכי א"ר ינאי אם יש מקום קבוע לב"ה מלא היד ואם לאו כהכרע מדוכה קטנה של בשמים אמר רב ששת אם יש עליה עד מותר. ופירש"י אם יש מקום קבוע לב"ה. שאם ישתיירו לו בהם ערבית יקנח בהם שחרית מכנים שם מלא יד: כהכרע. כשיעור המכריע: כאגוז. כפיש מכזית וזוטר מכביצה: מדוכה קטנה. מלאכתה לאיסור ואסור לטלטלה: ואמר רב ששת אם יש עליה עד. כלומר קינוח המעיד שעשויה לכך מותר לטלטלה לקינוח: והר"ן כ' שאין פירש"י מחוור מכמה טעמים ואחד מהם דבלאו עד נמי מ"ט לא שריא דהא כל כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו אלא ודאי כולה חדא מילתא היא וה"ק ואם לא כהכרע מדוכה קטנה של בשמים כלומר שאם אין לו מקום קבוע לב"ה לא התירו לו מלא היד אלא אבן אחת כהכרע מדוכה קטנה של בשמים כלומר כמשקלה והכי מוכח האי פירושא בירושלמי ורב ששת אמר בתר הכי דאפילו אבן גדולה כל שיש עליה עד מותר לטלטלה שמוכנת היא לכך וכ"כ התוס' (שבת פא.) וז"ל ואם לא כהכרע נראה לר"ת כגירסת ר"ח ואם לאו כהכרע מדוכה קטנה של בשמים והכרע פי' רגל כמו כרעי המטה וכן מפורש בירושלמי כמלא רגל מדוכה קטנה של בשמים אמר רב ששת אם יש עליה עד מותר מילתא באפי נפשה היא פי' מותר לקנח בה אפי' גדולה יותר מכביצה או אם יש הרבה ממלא היד מותר ליטול כולן דכיון דיש עליהן עד דהיינו שקינוח ניכר בו הוכנו כולן וכן פירשו הרי"ף והרא"ש וכך הם דברי רבינו והרמב"ם בפכ"ו כתב דברי רב ששת בפירוש הרי"ף והרא"ש והיכא דאין עליהם עד כתב שמכנים שלשה אבנים מקורזלות לקנח בהם וכמה שיעורן כמלא היד ולא חילק בין שיש לו מקום קבוע לאין לו ואפשר דס"ל דלא קי"ל כרבי ינאי דכיון שלא חילקו בברייתא בין יש לו מקום קבוע לאין לו הכי נקטינן דשיעורא הוי מלא היד בכל מקום:

ומותר להעלותם לגג לקנח בו וכו' שם בעא מיניה רבה בר רב שילא מרב חסדא מהו להעלותם אחריו לגג ופירש"י מי חיישינן לטירחא יתירא או לא והתוספות (שם.) והר"ן פירשו מי אמרינן כי שרו רבנן לטלטל אבנים ה"מ כשאין לו מקום ליפנות שא"א להכניסם מבע"י אבל כשנפנה לגג בתוך ביתו כיון שיש לו מקום קבוע אסור שהיה לו להכניסם מאתמול א"ל גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה:

צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו וכו' (שם:) אר"ל צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו והתולש ממנו בשבת חייב חטאת. ופירש"י מותר לקנח. דאינו מתכוין לתלוש ומותר דהלכה כר"ש: והתולש ממנו במתכוין חייב. דמקום גידולו הוא ואע"פ שהוא צרור ואינו עפר אמר רב פפי ש"מ מדר"ל האי פרפיסא שרי לטלטולי מתקיף לה רב כהנא אם אמרו שלא לצורך יאמרו שלא לצורך ופירש"י פרפיסא עציץ נקוב שזרעו בו אמר אביי פרפיסא הואיל ואתא לידן נימא ביה מילתא היה מונח על גבי קרקע והניחו ע"ג יתדות חייב משום תולש היה מונח ע"ג יתדות והניחו ע"ג קרקע חייב משום נוטע וכתב רש"י חייב משום תולש דאינו נהנה עוד מריח הקרקע ול"נ דהאי חייב ל"ד אלא אסור משום דדמי לתולש דאי חייב ממש קאמר לצורך היכי שרו רבנן איסור כרת וסקילה משום קינוח ע"כ וכתב ה"ה בפ"ח ונראה שלא היה גורס בהניח דצרור חייב חטאת אלא חייב בלבד עכ"ל ול"נ שאפשר שגורס בההיא דצרור התולש ממנו חייב חטאת ומה שפירש דחייב ל"ד קאי אהיה ע"ג קרקע והניחו ע"ג יתדות דאם איתא דחייב בחטאת לא הוו שרי משום קינוח כיון דפסיק רישיה הוא אבל מתולש אע"פ דחייב חטאת לא קשיא לן אמאי שרו רבנן כיון שכשמקנח אינו מכוין לתלוש הא קי"ל דדבר שאין מתכוין מותר וכיון דלאו פסיק רישיה הוא שהרי אפשר לקנח בו ולא יתלשו העשבים שרי והרמב"ם לא הזכיר דין צרור שעלו בו עשבים בפכ"ו וכתב ה"ה בפ"ח שאפשר שסובר שההיתר היא כשהצרור מונח ע"ג יתדות ונסמך על מה שכתב שיש לפניו צרור וכו' ואע"פ שלא נזכר שם שעלו בו עשבים כיון שמונח ע"ג יתדות אין איסור מחמת עשבים עכ"ל:

ולא יקנח באדמה מפני שהיא נפרכת וכו' (שם.) א"ר יהודה אבל לא את הפאיים ופירש"י כמו שקל פיסת רגב דהואיל ומיפרכא לא חזי לקינוח ואסור לטלטל: אסור

דרכי משה

שיב (א) וכ"כ בתא"ו נ"ב ח"ו: וע"ל

דרישה

סי' שיב [א] **בוכנא** קטנה עיין בב"י שכתב בשם רש"י כהכרע כשיעור המכריע כאגוז אע"ג דהביא הב"י לפני זה בלשון גמרא שיעור באגוז ע"ש בגמרא דף פ"א ותמלא ג"כ שיעור אגוז מוזכר. ומ"ש אח"כ בשם התוספות שכתבו ז"ל נראה דל"ג כגי' ר"ח ואם לאו כהכרע כו' לכאורה נראה דגי' רש"י היה כהכרעו שהוא מלה מוכרתת ומ"ש מדוכה קטנה של בשמים היא ענין בפני עצמו ועליה קאי רב ששת אבל ר"ח ור"ת גורסים כהכרע בלא וי"ו ומפר"י כהכרע מדוכה כו' ר"ל כמשקל של מדוכה וק"ל: משום

פרישה

(יג) **כדי** שינער הקש כו' וכתב רמ"א והא דלא התירו ג"כ גבי לנון בס"ג כשאין שעלין מגולין כלל דשאני התם כיון שהגומא מכוסה אם תמב בהם או בדבר אחר מיחזי כעושה גומא משא"כ בתבן וקש שאין שייך בה גומא עכ"ל ונראה דר"ל דבשעת התיבה מתקלה בעפר יהיה נראה כאילו רצונו לחפור גומא אבל מה שנוטל משם הכנון אף שנעשה בנטילתו גומא מ"מ אינו נאסר דאל"כ אפילו בלא מכוסה נמי וק"ל:

סי' שיב (א) **יכול** להכנים עמו אבנים לקנח מלא ידיו שאם ישתייר לו ערבית יקנח בהם שחרית רש"י וכתב וכל זה מיירי בחצר או בתוך ד' אמות והתוס' כתבו דאפי' מרה"י לכרמלית התירו משום כבוד הבריות שהרי איסור מוקצה חמור מאיסור כרמלית ומדהתירו טילטול אבנים כ"ש שהתירו להכנים עמה כו' ומשום כבוד הבריות התירו מלא ידין אפילו ג' או ד' לפי גודל האבנים: (ב) **בוכנא** קטנה כי' ר"ת כמו רגל של מדוכה קטנה ועיין בדרישה: (ג) **מותר** להכניסו כו' שהרי הכינה לזה והיינו דוקא שקינח בו הוא עצמו תחילה דאל"כ אסור לקנח בו שמביא לידי תחתוניות כמ"ש לעיל סימן ג': (ד) **ומותר** להעלותם לגג ולא אמרינן דוקא בשדה והוא רחוק כמו ב"ה שלהם לא אטרחוהו אבל בבית ה"ל להזמינה מע"ש תוס': (ה) **וצרור** שעלו בו עשבים כו' נראה דתלת קמ"ל חדא דלא חיישינן שמא יתלוש ממנו העשבים ויהיה חייב חטאת ומדא אע"ג דלרור הזה יש לו יניקה מן הארץ ויש איסור ליטלו מקרקע שלא לצורך כדין עציץ נקוב וכמ"ש אביי והביאו ב"י הפ"ה לצורך קינוח התירו משום כבוד הבריות והשלישי אע"פ שהצרור הוא כאבן והוא מוקצה: משום

חדושי הגהות

לדבר האסור אלא כשהניח האיסור על ההיתר לצורך דבר האס"ר דכיון דהנחה הויא לצורך האיסור נעשה ההיתר בסים לדבר האיסור אבל כאן שהניח התבן על הפירות לצורך הפירות שיתבשלו אין לומר דליהוי הפירות בסים לתבן כי אדרבה הנחת התבן היה לצורך הפירות וכן יש לדחות ראיית בעה"ת דלעיל סימן ש"ט שהביא מההיא דטומנין בגיזי צמר ע"כ: **שיב** א ברש"י בשבת לפנינו ליתא רק איתא בזה"ל ביקועיות שיהיו ראויות לקינוח:

וכיון שאינה ראויה לקנח אסור לטלטלה אסור לקנח בחרס אפילו בחול (ו) [ג] משום סכנה היו לפניו בשבת צרור ואזני חרס חלקים שראויין לקנח בהם מקנח בחרס שהוא ראוי לטלטל לכסות בו הכלי ולא יקנח בצרור צרור ועשבים לחים (ז) יקנח בעשבים אבל ביבשים לא משום סכנה שהן חדין (ח) ומהתכין הבשר היה צריך לנקביו ואינו יכול לפנות שרפואתו למשמש בפי הטבעת לא ימשמש בכל ידו כדרך שעושה בחול משום השרת נימין אלא ימשמש כלאחר יד (ט) בשתי אצבעותיו ור"ח פי' שלא ימשמש בצרור של הקנוח (י) להחליק כדרך שעושה בחול משום כתישה אלא כלאחר יד תשובה להרב ר"מ מרוטנבורג (יא) ששאלת על משמוש הברזא בפי הטבעת אם מותר בשבת אמרינן התם אמר רבא אסור למשמש בצרור בשבת כדרך שעושה בחול מתקיף לה מר זוטרא (יב) ליסתכן ומשני כלאחר יד אלמא ע"י שינוי שרי כגון שאוחז הצרור או הברזא בשתי אצבעותיו וממשמש אבל בכל היד לא ואם תחזב כולו בגוף היה נראה דשרי לצאת בו דלא דמי להא דתנן בפ' המצניע (צב.) המוציא בפיו ובמרפקו פטור וכל פטורי שבת פטור אבל אסור דהתם כשהוא פותח פיו ופושט מרפקו המשוי נראה אבל הכא שהוא בלוע כולו בגוף היה נראה דשרי אמנם איני מתירו כיון שמכניסו תדיר כדי לחזור ולהוציא אע"ג דלא דמיא ממש להני איכא למימר דפטור אבל אסור כי הני והואיל ואפשר במשמוש גרידא וע"י שינוי ובהכי סגי דלא ליסתכן לא שרינן ליה להכניסו כולו אפי' ע"י שינוי לצאת בו בשבת ע"כ. אסור לפנות בשדה ניר בשבת (יג) שמא יבא לאשויי גומות :

שיג **פקק** החלון כגון לוח או שאר כל דבר שסותמין בו החלון יכולים לסותמו אפילו אם אינו קשור ולא אמרי' דהוי כמוסיף

אסור לקנח בחרס אפי' בחול ומפני הסכנה פשוט (שם.) ופירש"י משום סכנה שלא ינתק בו שיני הכרכשתא שהיא תלויה בהם : **היו** לפניו בשבת צרור וחרס (שם פב.) רב הונא אמר מקנח בצרור ולא בחרס ורב חסדא אמר מקנח בחרס ולא בצרור מיתיבי היו לפניו צרור וחרס מקנח בחרס ואין מקנח בצרור הב"ע באוגני כלים ופירש"י באוגני כלים. שכן חלקים ואינם מקרעים את הבשר ופסקו הרי"ף והרא"ש כרב הונא וכן פסק הרמב"ם בפכ"ו : **צרור** ועשבים לחים יקנח בעשבים אבל ביבשים לא וכו' ג"ז שם היו לפניו צרור ועשבים רב חסדא ורב המנונא חד אמר מקנח בצרור ואין מקנח בעשבים וחד אמר מקנח בעשבים ואין מקנח בצרור מיתיבי המקנח בדבר שהאור שולטת בו שיניו התחתונים נושרות ל"ק הא בלחין הא ביבשין ופסק הרא"ש כמ"ד בעשבים ודוקא לחים אבל יבשים משירין את השינים וכ"כ הרמב"ם בפכ"ו וכן פירש"י לחין אין אור שולטת בהם ואע"פ שכתב ה"ה שמצא בהלכות בהיפך בנוסחא דידן ליתיה ומשמע מדברי רש"י שאפי' אם העשבים מחוברים יכול לקנח בהם בעודם מחוברים ולא יזיזם ומשום שמוש במחובר ליכא כדאמרינן בפ"ג דעירובין (לד:) דלא אסרו אלא באילן אבל לא בירק וכ"כ ר"י בחי"ג : **היה** צריך לנקביו ואינו יכול לפנות וכו' ג"ז שם (פא.) אמר רבא אסור למשמש בצרור בשבת כדרך שממשמש בחול מתקיף לה מר זוטרא ליסתכן כלאחר יד ופירש"י הנצרך לפנות ואינו יכול לפנות אמרינן לקמן בפירקין דממשמש בצרור בנקב והוא נפתח : כלאחר יד. האי כדרך דקאמר רבא כדרך הממשמש בחול בלא שינוי משום השרת נימין אבל כלאחר יד כגון אוחז צרור בב' אצבעותיו ש"ד ור"י כתב בה"ט כלאחר יד כלומר שנוטל הצרור בב' אצבעותיו כלומר בנחת וממשמש בנחת והרא"ש כתב פירש"י וכתב עוד בשם ר"ח פי' לממשמש צרור כדי להחליקו שלא יסרט בשרו ומשום כתישה : **תשובת** הר"ס מבוארת היא : **אסור** לפנות בשדה ניר בשבת וכו' (גז"ש:) מימרא דרב הונא ופירש"י שדה ניר חרישה ראשונה ועומד לזריעה ואמרינן בגמרא שאם היא בשדה חבירו אפילו בחול אסור משום דוושא ופירש"י מפני שדש את נירו ומקלקל את הזריעה גרסינן תו (שם:) א"ל אביי לרב יוסף ירדו עליה גשמים ונטשטשו מהו א"ל אם היה רישומו ניכר מותר. ופירש"י דקאי אמדוכה קטנה של בשמים דאמר רב ששת אם יש עליה עד מותר. אם נטשטש אותו עד מהו מי ביטל לייחוד דידיה או לא : אי רישומו ניכר מותר. דכיון דמא"ס לא חזי לבשמים ולא מבטיל ליה מבית הכסא. וכיוצא בזה פי' הרא"ש דקאי ארב ששת אלא דלטעמיה אזיל שפירש דרב ששת לאו אמדוכה קאי אלא אאבן גדולה או שהם יותר ממלא היד וניכר שקנחו בה מותר לטלטל כולן שכבר הוכנו והשתא מיבעיא ליה אם ירדו עליהם גשמים ונטשטשו כלומר והעביר את קינוח מהו א"ל אם רישומו ניכר מותר אבל הרי"ף פי' כלומר אם ירדו גשמים על האבנים המקורזלות האלו וטבעו בקרקע מהו מי חיישינן שיהא כבותר או כטוחן או לא א"ל אם היה רישומו ניכר מותר וכדבריו כתב הרמב"ם בפכ"ו. בפ' לולב הגזול (לז:) מייתי האי ברייתא דג' אבנים מקורזלות מותר להכניסן לבה"כ ופירש"י מותר להכניסן בתוך ד"א ובה"כ בשדה ואינו מוקף מחיצות ואין כאן אלא טילטול דרבנן ומשום כבוד הבריות לא גזור והתוספות (שם:) כתבו ומדקאמר להכניס משמע דאיכא מחיצות ולשון בה"כ משמע בית ואפ"ה התירו להכניס אע"ג דמכניס מכרמלית לרה"י ותדע דהא איסור טילטול מוקצה חמור מאיסור כרמלית וכיון שהתירו טילטול אבנים משום כבוד הבריות כ"ש שהתירו ד"א בכרמלית ולהכניס מכרמלית לרה"י ומרה"י לכרמלית ומיהו לדידן דיש לנו בה"כ קבוע בבתינו אסור כדמוכח בשלהי המוציא יין (פא:) דשרי רב חסדא להעלותן אחריו לגג ואקשי ליה רבינא וכו' ושני הכא אין אדם קובע מקום לבה"כ משמע דהיכא דקבע אסור ואע"פ שפי' שם בקונטרס דהא דבעי למיסר בגג משום טירחא יתירא בהעלה לגג לא משמע כן אלא לפי שהיה יכול להעלותן לגג מע"ש הוא דבעי למיסר כיון דאפשר להזמינן ומסיק דשרי משום דאין אדם קובע מקום והא דאמר ר' ינאי אם יש לו מקום קבוע לב"ה מלא היד התם בשדות איירי דמקום רחוק הוא וטורח להזמין מע"ש אבל לדידן דיש לו מקום קבוע בבית אסור אא"כ הזמין ושמא כיון דנפישי בני הבית דהוו שקלי להו לא אפשר ושרי עכ"ל התוס' והגהת מיימון בפרק כ"ו כתבו סתם דבבתי כסאות שלנו הקבועים בבתים אסור לטלטל אבנים אא"כ הזמינם מאתמול וכדברי תוס' הראשונים אבל הג"א בפרק המוציא יין כתב כדברי תוס' האחרונים שאם יכול אדם אחר ליכנס באותו ב"ה לא חשיב קבע דזימנין שמוצא שם אדם והולך במקום אחר ולא היה אפשר להזמין מע"ש הלכך מותר להכניס בשבת ומדברי הפוסקים שכתבו דינים אלו סתם משמע דל"ש לן בין זימנא לזימנא דכי היכי דחזינן דשרי להעלותן לגג אע"פ שהיה אפשר לו להעלותן מע"ש ה"כ לדידן דאית לן בתי כסאות שרי משום כבוד הבריות :

שיג פקק החלון כגון לוח או שאר כל דבר שסותמין בו החלון יכולין לסותמו וכו' בפרק כל הכלים (קכה:) ר' אליעזר אומר פקק החלון בזמן שהוא קשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו וחכ"א בין כך ובין כך פוקקין בו ואסיקנא בגמרא דאע"ג דסתם לן תנא (בסוף) עירובין (מד.) כר"א לא קי"ל כוותיה משום דבסוף שבת (קנז:) סתם לן כרבנן דתנן מעשה בימי אביו של רבי צדוק וכו' ומדבריהם למדנו שפוקקין ומעשה רב ובגמרא שם (קכה:) מאי בין כך ובין כך א"ר אבא א"ר כהנא בין קשור בין שאינו קשור והוא שמתוקן א"ל רבי ירמיה וליתא מר בין תלוי בין שאינו תלוי והוא שקשור

תולש דבר שאין מתכוין הוא ולא פסיק רישיה : **אסור** לקנח בחרס אפי' בחול משום סכנה וכו' והא דכתב רבינו בסי' ג' דאסור לקנח בחרס משום כשפים אתא לאשמועינן דבחול אסור אפילו באזני חרס משום חששא דכשפים אלא יקנח בצרור אבל הכא כתב הטעם משום סכנה לאורויי דבאזני חרס דליכא סכנה יקנח בחרס ואע"פ דאיכא חששא דכשפים ולא יקנח בצרור בשבת דאסור לטלטלו והכי איתא להדיא בגמרא ובפירש"י אלא דמ"ש רש"י בסוף לשונו דבשבת קמ"ל דבחרס לא אי משום סכנה אי משום כשפים קשה קצת דהא לא אסר בשבת אלא בחרס שאינו מאזני כלים דאיכא בהו סכנה אבל באזני חרס שרי ולא חיישי' לכשפים כדפי' וצ"ל דלרווחא דמילתא נקט רש"י הכי כלומר דבחרס שאינו מאזני כלים אית בה תרתי משום כשפים ומשום סכנה וכיון דאית ביה נמי משום סכנה אסור בחרס ושרי בצרור : **ומ"ש** מקנח בחרס שהוא ראוי לטלטל לכסות בו הכלי וכו' רבי' נקט כסוי משום דהכי איתא בפרק כל הכלים וכדלעיל בסי' ש"ח אבל רש"י בס"פ המוציא יין כתב דהוא ראוי לחתות בו האור או לחשוף מים מגבא דהכי תנן בס"פ המוציא יין : **היה** צריך לנקביו וכו' שרפואתו למשמש בפי הטבעת פי' למשמש בצרור בפי הטבעת ה"א להדיא בגמרא וכמו שהביא ר"מ בתשובה בסמוך ליסנא דתלמודא וקאמר דישנה ולא ימשמש בכל ידו משום השרת נימין ופי' התוספות דפסיק רישיה הוא דודאי איכא השרת נימין ואיכא למידק דאי כפי' התוס' למה ליה לתלמודא למימר דאסור למשמש בצרור בשבת כדרך שהוא ממשמש בחול אלא כלאחר יד ע"י שינוי בב' אצבעותיו דהאי ליסנא משמעו דאסור משום עובדא דחול והא ליתא אלא אסור מדאורייתא דבודאי איכא השרת נימין וא"כ הכי ה"ל למימר אסור למשמש בצרור בשבת בכל ידו דמשיר נימין אלא ממשמש בשתי אצבעותיו לכן נראה דאף במשמש בכל היד לאו פסיק רישיה הוא דאפשר דלא ישיר נימין ואפ"ה אסור למשמש בכל היד כדרך שהוא עושה בחול אלא ע"י שינוי כלאחר היד בב' אצבעותיו שאם נתיר לו בכל היד כדרך שהוא ממשמש בחול חיישינן שמא יבא להשיר נימין במזיד ולכך צריך לשנות שלא למשמש אלא בב' אצבעותיו כדי שיזכור שהוא שבת ולא ישיר נימין וכענין שכתב רבינו בסימן ש"א בהולך לדבר מצוה דיכול לעבור במים ובלבד שיעשה שינוי שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו כדי שיזכור שהוא שבת ולא יבא לידי סחיטה במזיד כנלפע"ד ודלא כפי' התוס' : **תשובה** להר"ס וכו' אמנם איני מתירו כיון שמכניסו תדיר כו' נראה דה"ק איני מתירו אע"פ שהוא בלוע כולו בגוף דמ"מ דמי למוציא בפיו ובמרפקו שהרי ברוב פעמים הוא מכניסו כדי להחזיר ולהוציאו ולא יהא נשאר בגוף ובמוציא בפיו או במרפקו נ"כ ברוב פעמים נראה המשאוי ואסור ואע"ג דלא דמיא ממש להני כלומר דברזא ודאי באותה שעה שהוא בלוע בגוף אי אפשר שיהא נראה משא"כ בפיו ובמרפקו דאף בשעה שאינו נראה אפשר לו שיהא נראה כשיהיה פותח פיו ופושט מרפקו אפ"ה איכא למימר דפטור אבל אסור כי הכי : **ומ"ש** והואיל ואפשר כו' כלו' ועוד הואיל ואפשר וכו' : **אסור** לפנות בשדה ניר וכו' מפרש בגמרא דבשדה שלו קאמר דבשל חבירו אפילו בחול אסור מפני שדש את נירו ומקלקל הזריעה :

שיג פקק החלון וכו' משנה פ' כל הכלים ר"א אומר פקק החלון בזמן שהוא קשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו וחכ"א בין כך ובין כך

פרישה

(ו) **משום** סכנה שהוא מנתק שיני הכרכשתא שהיא תלויה בהם ולעיל בסימן ג' כתב הטעם משום כשפים וכן הוא בגמרא בפרק המוציא יין א"ר יוחנן אסור לקנח בחרס משום סכנה ואיתימא משום כשפים מאי כשפים כו' ונראה דלעיל דאיירי בשדה שייך טעמא דכשפים שהוא חמור יותר מסכנה דגופו וגם שייך אפילו באזני חרס וכאן מדבר רבינו במקום קבוע דלא שייך כישוף כגון גג וכיוצא בו ושייך טעמא דסכנה וכן מוכרח אתה לומר מדכתב רבינו בסמוך באזני חרס מותר ואמאי לא חיישינן לכישוף אלא כדכתבתי ועיין בדרישה : (ז) **יקנח** בעשבים ואפילו במחוברים התיר רש"י דלא אמרו אסור לשמש במחובר אלא באילן דוקא : (ח) ומחתכין הבשר בגמרא מפרש מפני שהאור שולט בו והמקנח בדבר שהאור שולט בו שיניו התחתונות נושרות וכן באשר"י והטעם בכאן אינו נכון ועיין בס"פ המוציא יין עכ"ל רא"ף. ואפשר לומר דס"ל לרבינו דהא דשיניו התחתונות נושרות היינו מפני שכן חדין ומחתכין הבשר ושוב אמלתי שכ"כ רמ"י בס"ע אבל בהמת ליתא דהא רבינו תלה הדבר מפני שכן חדין ולא בדבר שהאור שולט בו וק"ל : (ט) **בשתי** אצבעותיו פירש"י אוחז בצרור בשתי אצבעותיו ופירש רבינו ירוחם כלומר בנחת וימשמש בנחת : (י) **להחליק** שלא יסרט בשרו : (יא) **ששאלת** על משמוש הברזא בפי הטבעת כולי לכאורה נראה דהאי משמוש ברזא אינו ר"ל כממשמש לצרור הכ"ל שהוא בפי הטבעת לחוד דא"כ מאי השאל הא גמרא ערוכה היא אלא ר"ל ברזא מה שאנו קורין לעפל ומכניסין אותו מפי הטבעת ולפנים וכמ"ש מהר"ס [illegible]

כמוסיף על הבנין ובלבד שיחשוב עליו מע"ש לסותמו בו ובהכי מיהא סגי: וקנה שהתקינו להיות נועל בו נמי אין צריך שיקשרנו בדלת ומ"מ דמי לבנין טפי מפקק החלון ולא סגי במחשבה שיחשוב עליו מאתמול וצריך שיתקננו לכך לרש"י צריך (א) שיתקננו לשם כלי שיהא ראוי לשום תשמיש ולרבינו תם אין צריך שיתקננו אלא לנעול בו: ונגר שהוא יתד שנועלין בו ותוחבין אותו באסקופה

כך פוסקין בו ובגמ' מאי בין כך ובין כך א"ר אבא א"ר כהנא בין קשור בין שאינו קשור והוא שמתוקן ור' ירמיה פליג עליה דבעינן שיהא קשור. כמו בנגר דבסמוך ואסיקנא בגמ' דהלכה כחכמים ובפלוגתא דר' אבא ור' ירמיה פסקו הרי"ף והרמב"ם כר"א דלא בעינן קשור בפקק החלון וכתב הרא"ש דלא דמי לנגר דבעינן שיהא קשור דשאני נגר שתוחבין בקרקע דמי קצת לבנין וכך כתב רבינו דפקק החלון יכולין לסותמו אפי' אינו קשור ולא אמרי' דמוכיח על הבנין דפקק החלון לא שייך ביה בנין כלל: ומ"ש ובלבד שיחשוב עליו מע"ש לסותמו בו כו' אע"פ דלא בעינן קשירה כדי שלא יהא בו משום בנין כיון דאף בלא קשירה לא שייך בו בנין אבל מ"מ כדי שלא יהא בו משום איסור מוקצה דאסור לטלטלו צריך שיחשוב עליו לסותמו בו דהשתא דהכינו לכך לית ביה איסור טלטול וז"ש ר' אבא והוא שמתוקן פי' שהזמינו לסותמו בו כדלעיל בסימן ש"ח בחבילי קש ועצים שהתקינן למאכל בהמה שפירש"י שהזמינן ומ"ש דהזמנה זו במחשבה סגי כ"כ התו' לשם בשם ר"ת ומיהו הדבר פשוט דהא דאמר ר' אבא בין קשור בין שאינו קשור והוא שמתוקן האי והוא שמתוקן לא קאי אקשור דהתם לא צריך שיחשוב עליו מע"ש לסותמו בו אלא אאינו קשור קאמר והוא שמתוקן ולזה נתכוין רש"י בגמ' בפירושו שכתב וז"ל בין קשור וכו' כלומר אפי' קשירה לא צריך והוא שמתוקן מוכן מאתמול לכך עכ"ל דכוונתו שלא נטעה לפרש דמדקאמר בין קשור בין שאינו קשור דתרווייהו שוין והא דאמר והוא שמתוקן אקשור נמי קאי דליתא אלא האי בין קשור ובין שאינו קשור ה"ל כאילו אמר אפי' קשירה לא צריך דאינו מדבר מקשור אלא מאינו קשור ועליו אמר והוא שמתוקן וכך דקדק רבינו שאמר אפי' אם אינו קשור וכו' ובלבד שיחשוב עליו וכו' אבל בקשור א"צ כלל לחשוב עליו ופשוט הוא: **וקנה** שהתקינו וכו' שם פליגי בה ת"ק ורשב"ג ופסק ר' יוחנן דהלכה כרשב"ג דאמר מתוקן אע"פ שאינו קשור והוא שיש תורת כלי עליו ופירש"י שיהא הקנה ראוי לשום תשמיש כגון להפך בו זיתים או לפצוע בו אגוזים דהשתא יצא מתורת בנין כיון שיש תורת כלי עליו הא לאו הכי דמי לנגר שג"כ נועלין בו דדמי לבנין וצריך קשירה וקנה זה נמי שנועלין בו דמי טפי לבנין מפקק החלון דלא שייך בו בנין כלל וסגי במחשבה להוציאו מאיסור טילטול בלחוד כי היכי דאמר רשב"ג בפ' במה טומנין בחריות של דקל דלית ביה אלא משום איסור טילטול וסגי במחשבה בלא"ד להוציאו מאיסור טילטול וכדלעיל בסימן ש"ח אבל בקנה דבעינן להוציאו מאיסור בנין חמיר טפי מאיסור טילטול ולכך לא סגי במחשבה אלא צריך שיתקננו שיהא תורת כלי עליו לפירש"י דוקא שיהא ראוי לשום תשמיש אחר ולר"ת א"צ שיתקננו אבל לנעול בו דבזה יצא נמי מתורת בנין ותורת כלי עליו אבל בנגר שתוחבין אותו באסקופה למטה בקרקע לא יצא מתורת בנין אא"כ שיהא קשור בו וכדרב יהודה בפ' בתרא דעירובין:

וכיצד

שקשור דאמר רבה בר בר חנה כמחלוקת כאן כך מחלוקת בנגר הנגרר כלומר בתלייה הוא דפליגי ולא בקשירה דמדמי לה לפלוגתא דנגר הנגרר והתם לדברי הכל קשור בעינן א"ל אנא דאמרי כי האי תנא דתניא קנה שהתקינו בעה"ב להיות פותח ונועל בו בזמן שקשור ותלוי בפתח פותח ונועל בו אין קשור ותלוי אין פותח ונועל בו רשב"א מתוקן אע"פ שאינו קשור ופירש"י כי האי תנא דאפילו קשירה לא בעי כרשב"ג דאמר מתוקן בהזמנה בעלמא ואע"פ שאינו קשור וכתבו התוספות בין קשור בין שאינו קשור והוא שמתוקן נראה לר"ת דלאו בתיקון של מעשה אלא במחשבה בעלמא כדמוכח לקמן דקאמר כרשב"ג ס"ל דאמר מתוקן אע"פ שאינו קשור דהיינו במחשבה ומשמע דלגמרי ס"ל כוותיה וכ"כ ה"ה בפכ"ב בשם הרשב"א ואיתא תו בגמרא (קכו:) א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כרשב"ג ומי א"ר יוחנן הכי והא תנן כל כיסויי הכלים שיש להם בית אחיזה ניטלים בשבת וא"ר אסי א"ר יוחנן והוא שיש תורת כלי עליהם וכ"ת ה"נ דאיכא תורת כלי עליהם ומי בעי רשב"ג תורת כלי עליהם והתניא חריות של דקל שגדרן לשם עצים ונמלך עליהם לישיבה צריך לקשר רשב"א א"צ לקשר ר' יוחנן סבר לה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא ופירש"י וכ"ת ה"נ דאיכא תורת כלי עליו שראוי להפך בו זיתים או לפצוע בו אגוזים אבל התוספות כתבו דאין נראה לר"ת כי למה יש לנו להצריך שלדבר אחר יהא ראוי כיון שראוי לדבר זה אלא נראה לר"ת דה"פ דאיכא תורת כלים עליהם שתיקנו ועשה בו מעשה והכינו לכך שמאחר שתיקנו והכינו לכך יש תורת כלי עליו אפילו אינו ראוי לד"א כמו חריות של דקל שאינם ראויים לשום תשמיש אלא לישיבה אעפ"כ יכול להכינם ולטלטלם בשבת וכ"כ שהוא דעת ה"ה בפ' כ"ה ולפסק הלכה כתב הרי"ף הלכה כחכמים וכדפריש רבי אבא אמר רב כהנא דבין קשור בין שאינו קשור והוא שמתוקן ובקנה שהתקינו להיות פותח ונועל בו פסק כר"י דאמר הלכה כרשב"ג ודוקא בשיש תורת כלי עליו וכ"פ הרמב"ם בפקק החלון בפרק כ"ב דבמתוקן לבד סגי אע"פ שאינו קשור ובקנה שהתקינו להיות פותח ונועל בו ובפכ"ו כרשב"ג ודוקא שיש תורת כלי עליו והרא"ש תמה על הרי"ף שפסק כרבי אבא א"ר כהנא דלא בעינן בפקק החלון קשור אלא מתוקן והאי מתוקן לאו בתיקון מעשה איירי אלא במחשבה בעלמא כמו שהוכיח ר"ת ובעירובין פסק כר"י בנגר דבעי קשור וכתב דצ"ל דלית ליה הא דר"י דאמר כמחלוקת כאן כך מחלוקת בנגר הנגרר אלא סבר דבנגר שתוחבו בקרקע דמי קצת לבנין הלכך בעי קשירה לאפוקי מאיסור בנין אבל פקק החלון לא שייך ביה בנין כלל וסגי במחשבה לאפוקי מאיסור טילטול וכ"כ להלק עוד לדעת הרי"ף דהכא פסק כר"י דפליג עליה דרשב"ג בחדא ומצריך תורת כלי בקנה שהתקינו להיות פותח ונועל בו ובפ' במה טומנין פסק כרשב"ג בחריות של דקל דסגי במחשבה [א] אלא ה"ט לפי שהקנה הוא לצורך נעילת בית ודמי קצת לנגר הנגרר חמיר טפי וצריך תיקון כלי והנה עתה חילוקים שלשה בפסק זה לדעת הרי"ף בפקק החלון סגי במחשבה כמו בחריות של דקל ובנגר הנגרר צריך קשירה לאפוקי מאיסור בנין ובקנה שהוא פותח ונועל בו צריך תיקון כלי עכ"ל אבל הר"ן כתב דכי אמרינן גבי פקק החלון והוא שמתוקן לא בהזמנה בלחוד קאמר אלא צריך שיהא עליו תורת כלי או שנשתמש בו מבעוד יום דכל שכבר נשתמש בהם היינו תורת כלי עליהם ולפיכך לא הזכיר הרי"ף בפקק החלון תורת כלי דמסתמא נשתמש מבע"י שהרי צריך הוא להיות מכוון למדתו של חלון אבל בקנה שהתקינו בעה"ב להיות פותח ונועל בו הוא שהזכיר תורת כלי משום דלא משמע שנשתמש בו עכ"ל ודעת רבינו כדעת הרא"ש. וכתב הרמב"ם דקנה שהתקינו להיות פותח ונועל בו אם יש עליו תורת כלי הרי הוא ככלי שמלאכתו להיתר כלומר ולא דמי לקנה שמוסקין בו זיתים ויש עליו תורת כלי שכתב שהרי היא ככלי שמלאכתו לאיסור דשאני הכא שהתקינו בידים א"כ קנה שמוסקין בו זיתים הוי מלאכתו לאיסור ושנועלין בו הוי מלאכתו להיתר (א):

ונגר שהוא יתד שנועלין בו וכו' וכיצד יהא קשור אם יש בו גלוסטרא וכו' בפרק בתרא דעירובין (קא:) תנן נגר שיש בראשו גלוסטרא ר"א אוסר ור' יוסי מתיר ובגמ' בניטל באגדו כ"ע ל"פ כ"פ בשאינו ניטל באגדו ופירש"י בניטל באגדו כשהוא קשור ותלוי בחבל של קיימא וראוי לטלטלו ע"י אותו חבל ואינו נפסק כ"ע ל"פ דשרי דכיון דקשור ותלוי יפה מוכחא מילתא דלנעול קאי ולא מיחזי כבונה: כשאין ניטל באגדו. שהחבל דק ואם היה רוצה ליטלו משם לטלטלו ע"י אותו חבל מיד נפסק ר"א סבר כיון דאינו ניטל באגדו הוי כמי שאינו קשור ומשום גלוסטרא לא שרי ליה ור' יוסי סבר גלוסטרא מהני ליה דכיון דכלי הוא לא הוי כבנין. ופסקו הפוסקים כר' יוסי ובתר הכי (קב.) תנן נגר הנגרר נועלין בו במקדש אבל לא במדינה והמונח כאן וכאן אסור ר"י אומר המונח מותר במקדש והנגרר במדינה. ופירש"י נגר. שקשור בדלת אבל אינו תלוי שהחבל ארוך ומתוך שנגרר אינו נראה כקשור ובשאין בראשו גלוסטרא קאמר: נועלין בו במקדש. דשבות בעלמא הוא דאינו בונה ממש הוא הואיל וקשור לכך: והמונח. שאינו קשור כלל הוי בנין ממש ור"י סבר לאו בנין ממש אלא דומה לבנין ובמקדש לא גזרו שבות. ובגמרא ת"ר איזהו נגר הנגרר שנועלין בו במקדש אבל לא במדינה כל שקשור ותלוי וראשו מגיע לארץ ר' יהודה אומר אף זה במדינה מותר אלא אי זהו נגר הנגרר שנועלין בו במקדש אבל לא במדינה כל שאינו לא קשור ולא תלוי ושומטו ומניחו בקרן זוית ואע"ג דבנוסחא דידן בגמרא כתוב וראשו א' מגיע לארץ ועלה קאמר ר"י אף זה במדינה מותר דמשמע דע"כ לא שרי ר"י אלא בשראשו אחד לבד מגיע לארץ אבל במונח לגמרי בארץ מודה דאסור דכיון שאין שום צד ממנו גבוה מהארץ לא מינכר שהוא קשור א"א לומר כן דהא פירש רש"י במתניתין דנגר הנגרר דת"ק היינו שהחבל ארוך ומתוך שנגרר אינו נראה כקשור ואם אין מגיע לארץ אלא ראשו הא' אין ספק שהוא נראה כקשור ומ"ט אסר ליה במדינה לכך נ"ל שאין לגרוס אלא וראשו מגיע לארץ וכ"כ בפרק כ"ו שהוא גירסת ה"ה ולפ"ז ראשו דקאמר היינו שני ראשיו כלומר שכולו מונח בארץ ואפי' בכה"ג שרי ר"י במדינה כיון שהוא קשור ומשמע שאפי' אם החבל ארוך כמה אמות שרי דקשורו מוכיח עליו ולא אסר אלא בשאינו קשור כלל אלא שמדברי הרא"ש אהא דאמרינן הלכה כר"י נראה דהוה גריס וראשו א' ומ"מ משמע ליה דאע"ג דת"ק לא שרי במקדש אלא בשראשו א' מגיע לארץ ר"י שרי במדינה אפילו מונח כולו בארץ דהא לא אסר אלא כשאינו לא קשור ולא תלוי ושומטו וכו' אבל בקשור שאינו יכול לשומטו בקרן זוית שרי ופסקינן בגמרא הלכה כר"י בנגרר אמר רבה והוא שקשור בדלת והא ר' טבלא הוא דהוה תלי בעזרה דשא ולא אמר להו ולא מידי ההוא ניטל באגדו הוה. ופירש"י הלכה כר' יהודה בנגרר דמותר אפילו במדינה אבל במונח דשרי ליה ר"י במקדש לית הלכתא כוותיה דכיון שאינו קשור הוי בנין גמור הוא כשאר נגרים שנועלים בכתלים: והוא שקשור בדלת עצמה. דמוכח שפיר ולא שקשור במזוזה: ניטל באגדו. כלומר קשור היה והחבל חזק עכ"ל ומשמע דכי שריא בשיש בראשו גלוסטרא אפי' אינו ניטל באגדו בתלי בעזרה דדשא נמי שרי דאי בקשור בדלת אפי' באין בראשו גלוסטרא נמי שרי וכ"כ התוס' (שם) ומיהו אם אינו קשור כלל נראה לכאורה דאפי' יש בראשו גלוסטרא אסור דע"כ לא שרי ר' יוסי אלא באינו ניטל באגדו אבל קשור מיהא בעי וכך הם דברי רבינו בקצת נוסחאות אבל יש נוסחא דגרסי בדברי רבינו גבי יש בראשו גלוסטרא דה"ה דשרי אפי' אם אינו קשור כלל וכן התיר הרמב"ם בפכ"ו ביש בראשו גלוסטרא ולא חילק בין קשור לשאינו קשור ואע"פ שאין להכריע דעת רבינו כדעת הרמב"ם לטעמיה דהרמב"ם דמפרש ניטל באגדו קשור בנגר כמו שיתבאר בס"ד מ"מ כן משמעו [דודאי] דלא גרע מקנה שהתקינו להיות פותח ונועל בו דביש עליו תורת כלי שרי אפי' אינו קשור כלל ואע"פ שהרא"ש מחלק ואומר דנגר דמיחזי דרך בנין צריך קשירה ובקנה שאין דרך בנין כל כך סגי בתיקון כלי היינו דוקא בנגר שאין בראשו גלוסטרא דההוא הוי דומיא דקנה דכיון דאין בראשו גלוסטרא תורת כלי דידיה לאו תורת כלי גמור הוא ומש"ה בעי קשירה אבל ביש בראשו גלוסטרא אז הוי עליה תורת כלי גמור ואפי' אינו קשור כלל שרי והא דאמרינן כי פליגי בשאינו ניטל באגדו משום ר"א נקט הכי לאשמועינן דאע"ג דקשרו אסור אבל לר' יוסי שרי בכל גוונא ואע"פ שמ"ש רבינו דנגר אין נועלין בו אא"כ יהא קשור וכיצד יהא קשור אם יש בראשו גלוסטרא וכו' דמשמע דאף ביש בראשו גלוסטרא בעינן שיהא קשור נ"ל דעיקר מילתיה לא קאי אלא אאין בראשו גלוסטרא אלא דמשום דביש בראשו גלוסטרא לא איתמר בהדיא בגמרא דלא בעי קשירה ואדרבה לכאורה משמע דקשירה בעי מש"ה נקט ביה קשירה אבל אה"נ דבלא קשירה נמי שרי וכדמסיק בהנך נוסחי אלא שקשה על זה מדאיתא בגמרא (שם) בעא מיניה רב נחומי בר זכריה מאביי עשה לו בית יד מהו א"ל בוכנא קאמרת ופירש"י עשה לו בית יד לנגר שאינו קשור כלל ותחב בית יד באמצעיתו ודומה למקבת דהשתא ודאי מוכחא דכלי הוא מהו לנעול בו: בוכנא קאמרת הוא ודאי שרי. בוכנא מקבת וכותשין בו חיטין ותבלין. ואם איתא דביש בראשו גלוסטרא אפי' אינו קשור כלל שרי מאי קא מיבעיא ליה בעשה לו בית יד ואע"ג דפשט ליה דשרי איכא למימר דשאני התם שעשה הבית יד בידים אבל ביש בראשו גלוסטרא דלא עשה בו מעשה וכדמשמע מדקתני שיש בראשו גלוסטרא ולא קתני שעשה בו גלוסטרא כל שאינו קשור אסור וי"ל דהך בעיא קאי אנקמז דהוי דרך בנין גמור כמ"ש רבינו בסמוך ובהא פשיטא דכל שאינו עושה בו מעשה אסור אפילו אם יש

בראשו

דרכי משה

שיג (א) וע"ל ריש סימן ש"ח נתבאר החילוק שבין כלי שמלאכתו לאיסור או להיתר:

וע"ל

דרישה

סי' שיג [א] עיין מ"ש ב"י בשם הרא"ש ריש ד' קל"ח בייסוב הרא"ש לדברי הרי"ף וז"ל אלא ה"ט לפי שהקנה הוא לצורך נעילת הבית ודמי קצת לנגר הנגרר חמיר טפי וצריך תיקון כלי כו' אין להקשות א"כ למה לא תירץ כן הגמרא ממה שהקשה בגמרא רבי יוחנן אסדדי והביאה הב"י לפני זה ז"ל ומי א"ר יוחנן הכי והתנן כל כיסויי הכלים כו' עד והוא שיש תורת כלי עליו וכ"ת ה"נ כו' עד והתניא חריות כו' ליסני לעולם ה"נ בעינן תורת כלי ושאני

חריות

פרישה

סי' שיג (א) צריך שיתקנו לשם כלי כו' שיהא ראוי להפוך בו זיתים ולפצוע בו אגוזים:

באסקופה

(ב) באסקופה למטה ודומה טפי לבנין לא סגי בהכי ואין נועלין בו אא"כ יהא קשור [ב] וכיצד יהא קשור אם יש בראשו גלוסטרא פירוש שהוא עב באחד מן הראשים וראוי לכתוש בו שדומה לכלי סגי אפי' אם קשור בהבל רק שאינו ראוי להיות ניטל בו ואפי' אם אינו קשור בדלת עצמו אלא בבריה הדלת ואפילו אם ההבל ארוך ואינו תלוי כלל באויר אלא כולו מונחת בארץ ואם אין בראשו גלוסטרא אם הוא קשור בדלת עצמו סגי אפילו בחבל רק שאינו ראוי לינטל בו ואפי' כולו מונח בארץ ואם אינו קשור בדלת אלא בבריה צריך שיהא הקשר אמיץ ושיהא ראוי לינטל בו ואפ"ה א"צ שיהא תלוי אלא אפילו כולו מונח בארץ שאין אסור אלא כששומטו ומניחו בקרן זוית וכל נגר שאמרנו מיירי שהאסקופה גבוה וכשנועץ אותו במפתן אינו נוקב בארץ אבל אם נפחתה האסקופה בענין שכשמכנים הנגר בחור נוקב תחתיו בארץ הוי בנין ואסור לנעול בו :

(ג) רהבה שאחרי הבתים שאין נכנסין ויוצאין בה תדיר אם עשה דלת לפותחה או שתולה בה מחצלת של קנים וכן פירצה שגדרה בקוצים כעין דלת אם יש להם ציר או אפילו אין להם עתה ציר אלא שהיה להן ציר נועלין בהן אפילו הן נגררין בארץ רק שקשרן ותלאן לנעול בהם ולא חשיב כבונה שניכר בהן שהוא דלת כיון שהיה להם ציר. אין להם ציר ולא היה להם ציר אין נועלין בהם (ד) [ג] אא"כ הן גבוהים מן הארץ ופתח העשוי לכניסה ויציאה תדיר

ברחשו גלוסטרא וקא מיבעיא ליה בעשה בו מעשה בידים שעשה לו בית יד ופשט לו דברי דכיון דכלי הוא תו לא מיחזי כבונה שאין דרך לתקוע כלי בבנין לבטלו שם ויש הוכחה לזה מדאיתא להך בעיא בתר הא דאמרינן (שם) הלכה כר"י בנקמז וכן הרי"ף כתב על נקמז ואם עשה לו בית יד מותר והפוסקים שלא פסקו דין דעשה לו בית יד נראה שהוא מפני שנראה להם דבר פשוט כיון דכלי הוא וכדא"ל בתמיהא בוכנא קאמרת ובענין נגר שאין בראשו גלוסטרא כתב הרמב"ם בפכ"ו וז"ל אם היה קשור ותלוי בדלת נועלין בו וכן אם היה ניטל ואגדו עמו אבל אם היה אגדו קבוע בדלת והיה הנגר נשמט כמו קורה ומניחין אותו בזוית וחוזרין ונועלין בו בעת שרוצין ה"ז אסור לנעול בו שאין עליו תורת כלי ואינו אגוד ואין בו אגד שמוכיח עליו נראה מדבריו שהוא מפרש דניטל באגדו היינו שמתיר ראש החבל שבדלת והנגר מיטלטל עם החבל ואינו ניטל באגדו היינו שמתיר ראש החבל שבנגר שנמצא הנגר מיטלטל בלא חבל וכל שהוא מיטלטל עם החבל הקשור בו אפי' אין ראש החבל הב' קשור בשום מקום שרי דהיינו ניטל באגדו ודאמרינן בעובדא דר' טבלא דהוה תלי בעברא דדשא ל"ד אלא מעשה שהיה כך היה וכ"כ ה"ה בשם התוספות ובשם הרשב"א דתלי בעברא ל"ד . ואחר שכתבתי זה מצאתי שכתב הריטב"א בשם התוס' וה"ר ישעיה דניטל באגדו היינו שעשו לו בראשו קשר אחר שהיו נוטלין אותו בקשר ההוא ותולין אותו בכותל כשאר כלים ולפיכך מתיר בו דכלי גמור הוא וכל שהוא כלי לא מיחזי כבונה הלכך אע"פ שאינו קשור לא בדלת ולא בעברא דדשא נועלין בו והא דאמרינן בעובדא דר' טבלא דניטל באגדו הוה ולהכי לא אמר להו ולא מידי אע"ג דאמרינן התם דהוה תלי בעברא דדשא מעשה שהיה כך היה דבלא"ה נמי שרי עכ"ל ונכון לומר שכן היה מפרש הרמב"ם אלא דקשה לי הא דאמר רבא והוא שקשור בדלת ומשמע דדוקא דלת מדפריך ליה מעובדא דתלי בעברא דדשא וכיון דכי קשור בדלת אגודו מוכיח עליו מאי איריא דלת הא בכל כה"ג בכל דוכתא שרי כדמסיק דהוא ניטל באגדו הוה ולכן נ"ל שדעתו כמו שפירשתי תחלה וליישב קושיא זו נ"ל שענין הנגר הוא על שני דרכים האחד שראש החבל הקשור בדלת אין מתירין אותו לעולם אבל ראש החבל השני קושרים אותו בנגר בעת שרוצים לנעול בו וכשפותחים מתירין אותו ונוטלין הנגר לבדו ומניחין אותו בקרן זוית . הב' שראש החבל הקשור בנגר אין מתירין אותו לעולם אבל ראש החבל הקשור בדלת קושרין אותו בעת שרוצין לנעול וכשפותחים מתירין אותו מהדלת ונוטלין הנגר ואגדו עמו ומניחין אותו בקרן זוית ורבא איירי בנגר שהוא בדרך הראשון דכיון שהנגר ניטל בלא אגד אפי' קשור ותלוי במקום אחר אסור דלא כיון שהוא עשוי ליטלו משם בלא אגד אין אגד זה מוכיח עליו ועובדא דרבי טבלא קס"ד שהיה בנגר העשוי בדרך זה ומש"ה פריך לרבא מיניה ושני דעובדא דרבי טבלא לאו בנגר העשוי בדרך זה הוא אלא בעשוי בדרך השני שהוא ניטל ואגדו עמו ומש"ה שרי בתלי בעברא דדשא והוא הדין למונח בקרן זוית כמו שנתבאר :

ומ"ש וכל נגר שאמרנו מיירי שהאסקופה גבוה וכו' אבל אם נפחתה האסקופה וכו' שם בעי ר' זירא נקמז מהו א"ר יוסף מאי תיבעי לך לא שמיע לך הא דתניא נשמט אסור נקמז מותר ר' יהודה אומר נקמז אע"פ שאינו נשמט אסור וא"ר יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יהודה בנקמז וטעמא מאי אמר אביי משום דמיחזי כבונה. ופירש"י נקמז. שנכנס הנגר בחור האסקופה ויוצא הנגר לצד הקרקע ונועץ בקרקע ועד השתא איירי כשהאסקופה גבוה ואין החור ניקב עד הארץ . נשמט שנפסק החבל שהוא קשור בו והרי הוא מונח בקרן זוית כשפותח אותו והריטב"א כתב שי"ת נקמז כמו נקמץ כלומר שהוא נקמץ בדלת עצמו ויש מהם אללו הרבה שמכניסין הנגר בין הבריח המחובר בדלת והדלת ומחברין אל הנגר עץ אחד קטן ארכו כשיעור טפח והוא הולך לכאן ולכאן ופעמים שעושין את הנגר למעלה בדלת ופעמים שעושין אותו למטה בדלת וכשעושין אותו למעלה מסבבין את העץ הקטן לצד אחד והנגר נופל והדלת נפתח וכשזוקפין אותו אל הנגר עולה ונכנס בשקוף העליון והדלת נעול וכשעושין אותו למטה מסבבין את העץ לצד אחד והנגר נופל ונכנס באסקופה התחתונה והדלת נעול וכשזוקפין אותו אז הנגר ניטל והדלת נפתח משום דמיחזי כבונה כי הסבוב של אותו עץ ועליית הנגר ע"י אותו סבוב דומה לתקיעת מסמר ע"כ והנה בכל הארץ נהגו היתר לפתוח ולנעול בשבת בנגר כזה ונראה דאפילו לפ"ז ודאי כל שהנגר קבוע שם במסמרים כעין שלנו אין בו שום איסור ומנעול בעלמא הוא ולא אסר ר"י אלא כשהוא מהודק שם בלבד בענין שיוכל ליטל והנשמט הוא כל שאינו קשור ומהודק כלל עכ"ל וכבר כתבתי דאיבעיא לן עשה לו בית יד מהו ופשיטנא דשרי ופי' הרי"ף דבנקמז קאמר :

רהבה שאחורי הבתים וכו' משנה שם (קא.) הדלת שבמוקצה והדקין שבפרצה והמחצלת אין נועלין בהן אא"כ גבוהים מן הארץ . ופירש"י הדלת שבמוקצה . רחבה שאחורי הבתים ומש"ה נקט לה משום שאין משתמשים בה תדיר ואין בעה"ב חושש לעשות לה דלת תלויה כראוי וקבועה אלא זקופה כנגד הפתח וכשהוא פותח מטילה לארץ ויש שתלויות אבל נגררות לארץ: אין נועלין בה בשבת. משום דעביד בנין או אפי' כשהיא תלויה ונגררת אין זה קבוע וכשהוא מגביה על המשקוף כיון דאינה קבוע שם מיחזי כבונה : ובגמ' ורמינהו דלת הנגררת ומחצלת הנגררת בזמן שקשורים ותלויים נועלים בהם בשבת ופירש"י אלמא אתלייה הוא דקפיד אבל אגבוהין מן הארץ לא חיים: אמר אביי בשיש להם ציר. דמוכחא מילתא דדלת ומורה היא והרי היא קשורה ותלויה ולא מיחזי כבונה רבא אמר בשהיה להם ציר ואע"ג דהשתא ליכא היכירא הוא דאיכא וידוע שהלכה כרבא וכ"פ הרמב"ם פכ"ו ודבריו ג"כ כפירש"י אבל הריטב"א פי' דהא דאמר אביי בשיש להם ציר היינו שיש להם ציר בפתח. מתוקן לדלת דמוכחא מילתא דפתחים קבועים הם וכשהוא פותח ונועל אינו נראה כבונה ואפי' אין בגופה של דלת שום היכר ציר שרי אביי וא"כ לרבא כשהיה ציר בפתח שרי אע"פ שאין בו עכשיו וגם בדלת לא היה מעולם ומשמע לי דהא דאוקמא אביי בשיש להם ציר ורבא בשהיה להם ציר היינו דכשנועל בה אינו מחזיר הציר למקומו דאילו מחזיר הציר למקומו אמרינן בפ"ק דביצה (יא:) דאפי' בתריסי חנויות שהם כלים המיטלטלים אסור :

ודע דבקצת ספרי רבינו כתוב אין נועלין בהם אא"כ הם גבוהים מן הארץ ג"ט וטעות הוא שנפל בספרים דהכי איתא אמרינן בברייתא דבגמ' (שם) דבגבוהים מן הארץ מלא נימא סגי וכן מצאתי בקצת ספרי רבינו שלא היה כתוב בהם אלא אין נועלים בהם אא"כ הם גבוהים מן הארץ : **ופתח** העשוי לכניסה ויציאה וכו' הוא ממ"ש שם הרא"ש וז"ל כתב הרז"ה הא דתנן הדלת שבמוקצה וכו' וכן הא דתניא דלת הנגררת ומחצלת הנגררת בזמן שקשורים ותלויים נועלים בהם

וכיצד יהא קשור אם יש בראשו גלוסטרא כו' משנה בפ' בתרא דעירובין (סוף דף ק"ח) פליגי בה ר' אליעזר ור' יוסי ופסקו הפוסקים כר' יוסי דמתיר אפי' אינו ניטל באגדו דהיינו שהחבל דק שאינו ראוי להיות ניטל בו דמיד היה נפסק והוה כמי שאינו קשור ואפי' הכי גלוסטרא מהני ליה דכיון דכלי הוא לא הוי כבנין: **ומ"ש** ואפילו אם אינו קשור בדלת עצמו אלא בבריח הדלת כך פי' התו' בשם ר"י שכתב אי נמי ס"ל כר' יהוד' דשרי בנגר והכא איירי בקשור בעיברא דדשא דמודה ר' יהודה בשאינו ניטל באגדו דאסור אבל בדאיכא בראשו גלוסטרא שרי אפילו בעיברא דדשא ובאינו ניטל באוגדו : **ומ"ש** ואפילו אם החבל ארוך וכו' הוא ממה שפי' הרא"ש דלר' יהודה אף בדליכא בראשו גלוסטרא אינו אסור אא"כ כשאינו לא קשור ולא תלוי ושומטו ומניחו בקרן זוית אבל בקשור בדלת ואפי' בחבל דק כיון שאינו יכול לשומטו שרי אפילו כולו מונח בארץ כמו שיתבאר בסמוך וא"כ כ"ש דשרי בדאיכא גלוסטרא אפי' בעיברא דדשא ובחבל דק וכולו מונח בארץ : **ומ"ש** ואם אין בראשו גלוסטרא וכו' שם פליגי בה ת"ק ור' יהודה ובגמרא אמר ר' יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה דשרי ופי' הרא"ש דלא אסר ר' יהודה אלא בדלא קשור ולא תלוי ושומטו ומניחו בקרן זוית אבל בקשור אפילו כולו מונח לארץ שרי ואמר רבא והוא שקשור בדלת ודוקא היכא שאינו ניטל באוגדו אבל ניטל באוגדו שרי אפילו בעיברא דדשא כדאסיקנא בעובדא דר' טבלא ואפילו מונח כולו בארץ כמ"ש התוס' בסוף דיבור המתחיל כי פליגי וכ"כ הרא"ש והאריכס נמשך רבינו וב"י כתב דבמקצת ספרי רבינו כתוב דביש בראשו גלועטרא שרי אפי' אינו קשור כלל והאריך בפלפולו ומיהו מסקנתו דבראשו גלוסטרא נמי לא שרי אלא בקשור וכדפי' וכ"כ בש"ע : **ובכל** נגר שאמרנו וכו' שם בברייתא פליגי בה ת"ק ור' יהודה בנקמז וא"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה בנקמז דאסור וטעמא מאי אמר אביי משום דמיחזי כבונה ופירש"י נקמז שנכנסת הנגר בחור האסקופה ונפחת אותו החור ויוצא הנגר לצד הקרקע ונועץ בקרקע . ועד השתא איירי כשהאסקופה גבוה ואין החור ניקב עד לארץ עכ"ל וכך הם דברי רבינו וכל נגר שאמרנו מיירי שהאסקופה גבוה כו' ואנ"ל כשנועץ במזוזה מן הצד דפשיטא דשרי : **רהבה** שאחורי הבתים וכו' משנה שם ריש (דף ק') : **ומ"ש** שאין נכנסין ויוצאין בה תדיר וכו' עד ופתח העשוי לכניסה ויציאה תדיר נועלין בו וכו' כך פירש"י הדלת שבמוקצה רחבה שאחורי הבתים ומש"ה נקט לה משום שאין משתמשין בה תדיר ואין בעה"ב חושש לעשות לה דלת תלויה כראוי וקבועה אלא זקופה וכו' משמע דר"ל לאו דוקא דלת שבמוקצה אלא ה"ה כל דלת שהוא בענין זה שאין משתמשין בה תדיר ואין הדלת תלויה אלא זקופה וכו' וכ"כ הרא"ש ע"ש הראב"ד דדלת של מוקצה שאין עשוי ליפתח אלא לזמנים רחוקים לפי שאין דרך כניסתו ויציאתו עליהם . ואם היה בפתח קבוע ליכנס ולצאת דרך שם אע"פ שאין גבוהין מן הארץ נועלין בהן עכ"ל והיינו כפירש"י וכמ"ש רבינו ואיכא לתמוה במ"ש ב"י על דברי הראב"ד אבל לא משמע כן בפירש"י והביא לשונו והשמיט מ"ש משום שאין משתמשין בה תדיר ופשוט הוא דלשון זה משום שאין משתמשין בה תדיר נשמע ממנו כדברי הראב"ד והשתא נמי ניחא דלא קשה דבנגר הנגרר לארץ קי"ל כר' יהודה דבקשור אע"פ שאין תלוי סגי כדלעיל והכא בדלת שבמוקצה אפי' יש לה ציר אם הוא נגרר בארץ צריך שיהא קשור ותלוי אלא בע"כ דדלת שבמוקצה גרע טפי משום שאין משתמשים בו תדיר אלא לזמנים רחוקים וכ"כ הרא"ש : **ומ"ש** אם יש להם ציר וכו' שם פליגי בה אביי ורבא וידוע דהלכ' כרבא דאמר אפי' כשהיה לה ציר ועכשיו אין לה היכרא איכא

פרישה

(ב) **באסקופה** למטה ז"ל מ"ו נראה דוקא באסקופה למטה בארץ אבל במזוזה מן הצד לא דמי לענין זה כלל ואפשר אף בזה איירי סתם הלמודה מה שאומר נגר שנועלין בה הולכך נ"ל פשיטא דשרי וק"ל עכ"ל :

(ג) **רהבה** שאחורי הבתים כו' שם אין דרך לעשות דלת תלויה ועומדת בצירה אלא דלת כל דהו . בב"י :

(ד) **אא"ב** גבוהין מן הארץ ג"ט ז"ל ב"י ט"ס נפל בספרים דהכי איתא בגמרא דגבוהין מן הארץ מלא נימא סגי וכן בס"א אינו ועיין בדרישה : העשוי

דרישה

חריות דקנה שדומה לנגר משא"כ בחריות די"ל דמ"ש התנן כל כיסוי הכלים כו' ואמר ר"י עליה והוא שיש תורת כלי עליה ובכלל כל הכלים הם ג"כ אף שאין שוין לנגר בשם בנין וק"ל :

[ב] **וכיצד** יהא קשור אם יש בראשו גלוסטרא כו' עיין בב"י שכתב שיש נוסחא אחת דגרסי בדברי רבינו גבי יש בראשו גלוסטרא דה"ה דשרי אפי' אם אינו קשור כלל כו' והסכים עם אותה הגירסא והביא עליה ראיה וכתב מ"ש רבינו וכיצד יהא קשור וכו' משום אינך נקטה ע"ש שהאריך אבל בש"ע סתם הדברים כלשון הטור . עוד שם בב"י בד"ה ומ"ש וכן נגר שאמרנו כו' עד והריטב"א כתב כו' נ"ל שהוא כמו שנמצאין מסגרת בארץ רוסי"א נקרא בלשון אשכנז היולין שלאם ושליסיל ודו"ק :

[ג] **אא"ב** גבוהין מן הארץ ג"ט ז"ל ב"י ט"ס יש בספרים דהכי איתא בגמרא דגבוהין מן הארץ מלא נימא סגי כו' ולעד"נ דספיר גרס לה וכן היא בנוסחאות מדוייקים בגירסת הא"ף וב"ב ברמזים בהדיא וכן מוכח לשון רבינו דגרסינן לה דאל"כ לא הל"ל לרבינו לכתוב סתם אא"כ גבוהין מן הארץ אלא הכי הל"ל אא"כ גבוהין כל שהו דסתם פחות מג"ט

תדיר נועלין בו אפילו לא היה לה ציר לעולם והוא נגרר דלת (ה) העשוי מלוה אחת או שאין לה אסקופה התחתונה וכשפותחין בה שומטים אותה ועוקרים אותה אין נועלין בה (ו) אפילו ב יש לה ציר : שידה תיבה ומגדל שפתחיהן מן הצד ויש להם ב' צירים אחת למעלה ואחת למטה אם יצא התחתון כולו ממקומו אסור להחזירו שמא יתקע אבל אם יצא מקצתו דוחקו עד שמחזירו למקומו כיון שהעליון נשאר במקומו (ז) בקל יכול להחזיר התחתון אבל כשיצא העליון אסור אפילו לדוחקו ולהחזירו למקומו מטה של פרקים אסור להחזירה ולהדקה ואם תקע חייב חטאת (ח) ואם היה רפויה מותר לכתחלה וראיתי כתוב על שם הר"ם מרוטנבורג דה"ה (ט) כוס של פרקים אסור להחזירו אא"כ יהא רפוי ונרא' דכוס (י) אין דרך להדקו כל כך ושרי בכל ענין קורה שנשברה מותר לסומכה בארוכות המטה שהן כלי כדי שלא תרד יותר אבל לא כדי שתעלה דא"כ הוה ליה בונה והוא שיהו רפוין שיכול (יא) ליטלם כשירצה אבל אם מהדקם שם אסור : חצר שנתקלקלה במי גשמים יכול לזרות בה תבן ולא חשיב כמוסיף על הבנין ובלבד שישנה שלא יזרה לא בסל ולא בקופה אלא בשולי הקופה שיהפכנה ויביא התבן על שוליה :

אין

היכא ונועלין בהן : ומ"ש דלת העשוי מלוה אחת וכו' שם תני ר' חייא דלת אלמנה הנגררת אין נועלין בהן בשבת ואיכא תרי לישני א"ד דחד קרש דמיחזי כבונה ונותן קרש בכותל שאין בה היכר דלת וא"ד דלית ליה גושמא פירש"י בריחים המחברין אותה והרי"ף והרא"ש פי' דלית לה אסקופה התחתונה וכך הם דברי רבינו : ומ"ש אין נועלין בה אפי' יש לה ציר כ"כ התוס' פי' ר"י דאיירי כשיש להן ציר דאי אין להם ציר מאי איריא דלת אלמנה אפי' דלת אחריכא נמי עכ"ל ומשמע מדברי התוס' דה"כ מיירי בדלת שאין משתמשים בה תדיר כגון דלת שבמוקצה וכו' דאם יש לה ציר או היה לה ציר נועלין בה כשהוא קשור ותלוי כדלעיל אבל היכא דליכא אלא לוח אחת או אין לה אסקופה אין נועלין בה אפי' קשור ותלוי אפי' יש לה ציר אבל פתח העשוי לכניסה ויציאה תדיר אפי' לא היה ציר לעולם ואפילו מלוח אחד או אין לה אסקופה נמי נועלין בה והכי משמע מדתני דלת אלמנה הנגררת דומיא דלעיל מינה דתניא דלת הנגררת ומחצלת הנגררת וכו' ותו תניא דלת הנגררת וכו' דמיירי בדלת שבמוקצה הכי נמי הך דלת אלמנה הנגררת בדלת שבמוקצה היא ואיכא לתמוה למה לא כתב רבינו כאן דמיירי בנגררת בארץ כדתני ר' חייא :

שידה תיבה ומגדל וכו' ברייתא שם (דף קב) אלא דמ"ש דכשיצא העליון אסור לדחקו זה אינו מפורש לשם והרא"ש כתב שרבינו תם נסתפק בו ורבינו כתב לאיסור מספק : מטה של פרקים וכו' בס"פ כירה : ומ"ש ואם היא רפויה פי' ב"י שהוא עשוי להיות רפוי ומש"ה שרי אבל אם הוא עשוי להיות מיהדק אע"פ שעכשיו כשמחזירו מניחו רפוי אסור : קורה שנשברה וכו' משנה ס"פ שואל ודוקא בדבר שהוא כלי אבל מה שאינו כלי אסור בטילטול : ומ"ש והוא שיהו רפויין כו' בפ' כירה (דף מג) מקשינן והא קא מבטל כלי מהיכנו ופריקו דרפי דהאי בעי שקיל ליה : חצר שנתקלקלה כו' ה"א בסוף עירובין דדרש רבא חצר שנתקלקלה ומשמע התם כפירש"י דדוקא תבן דלא מבטל ליה דחזי לטיט החומות אבל מלח משנדרס ברגל לא חזי מסתמא מבטל ליה התם אסור משום דמוסיף על הבנין א"כ משום אשויי גומות וכתב עוד ולא בסל ולא בקופה כדרך חול :

אין

בהם כולהו כר"א דבעו (בשבת קכה:) בפקק החלון קשור ותלוי וקאמר (שם קכו.) רב ירמיה בר אבא משמיה דרב הנגרר ר"א היא והשתא דקי"ל הלכתא כר"י דבקשור אע"פ שאין תלוי שגי נקטינן מיניה דלית הלכתא כהני מתניתא דבעו קשורים ותלויים ולא כתנא דמתניתין דבעי גבוהים מן הארץ ולא נהירא לאוקומי סתמא דמתניתין דלא כהלכתא ויותר נראין דברי הראב"ד ז"ל וז"ל אי קשיא לך כיון דקיימא לן כר"י וכרשב"ג דאמר מוסיף על אהל עראי מותר הא אמרינן לעיל במתניתין הדלת שבמוקצה וחדקין שבפרצה ומחצלת אין נועלין בהם אא"כ היו גבוהים מן הארץ ואכרי ליה משום בנין והלא תוספת אהל עראי הוא שהרי הדלת עשוי הוא לפתוח ולסגור התם כיון שדלת של מוקצה הוא ושל פרצה לאו תוספת אהל עראי הוא אלא קבע שאין עשוי ליפתח אלא לזמנים רחוקים לפי שאין דרך כניסתו ויציאתו עליהם ואם היה בפתח קבוע ליכנס ולצאת דרך שם אע"פ שאין גבוהין מן הארץ נועלין בהם עכ"ל אבל לא משמע כן מדברי רש"י שכתב דנקט דלת שבמוקצה משום דאין בעה"ב חושש לעשות לה דלת תלויה כראוי וכו' משמע דה"ה לכל דלת שעשוי בענין זה אלא דנקט מוקצה משום דאורחא בהכי :

דלת העשוי מלוח אחת או שאין לה אסקופה התחתונה וכו' (עירובין קא.) תני ר' חייא דלת אלמנה הנגררת אין נועלין בה ה"ד דלת אלמנה א"ד דחד שיפא וא"ד דלית ליה א גישתמא וכתבו הרי"ף והרא"ש חד שיפא לוח אחת וכן פירש"י וכתבו דטעמא משום דמיחזי כבונה ונותן קרש בכותל שאין בה היכר דלת וגישתמא פירשו הרי"ף והרא"ש אסקופה התחתונה אין לה אלא מורידין אותה ע"ג הארץ וכשפותחין שומטין אותה ועוקרין אותה וכן פירש הרמב"ם בפכ"ו: וכתב רבינו אין נועלין בה אפילו יש לה ציר משום דאי דוקא בשלא היה לה ציר אפילו היא מכמה לוחות ואית לה אסקופה נמי אלא ע"כ אפי' בשהיה לה ציר נמי אין נועלין בה וכיון דהיה לה ציר לא מהני לה גם ביש לה ציר אסור דהיה לה שוה ליש לה לרבא דקי"ל כוותיה ופסק רבינו כשני הלשונות להחמיר :

ומ"ש אין נועלין בה אפי' יש לה ציר פירושו ואינו מכניס הציר במקומו דאילו במכניסו במקומו מאי אפילו דקאמר אדרבה כל שמכניסו למקומו חמיר טפי דמיחזי כבונה כדאמרינן פרק קמא דביצה (יא:) גבי תריסי חנויות אבל הרמב"ם פסק כשני הלשונות להקל דלעולם נועלין בה עד שיהו בה תרתי לריעותא דחד שיפא ולית לה גישתמא וטעמו משום דכיון דלא מיתסר אלא מדרבנן משום דמיחזי כבונה נקטינן לקולא ומיהו הא דשרי הרמב"ם לנעול בה היינו בשאינו מכניס ציר למקומו דאילו מכניס ציר למקומו אפילו בתריסי שידה תיבה ומגדל שהם מיטלטלים אסור כדאמרינן פרק קמא דביצה גבי תריסי חנויות וכמ"ש בסמוך והני חנויות דידן שנועלין אותם בקרשים ויש במקומם חקיקה למעלה ולמטה שהן נכנסות בו נראה שאין לו דין ציר לאסרו משום מחזיר ציר למקומו ולדברי הרמב"ם ודאי שרי ואפילו לדברי רבינו נראה דשרי דע"כ לא אסר רבינו אלא כשאין הדלת אלא מלוח אחד בלבד אבל הכא שהפתח נעול בכמה קרשים חשיבי כולהו כדלת אחד עשוי מקרשים רבים ושרי וכך נהגו העולם להתיר לפתוח ולנעול כדרכה ולא נשמע פוצה פה לאיסור . אם מותר לסלק תריסי חנויות יתבאר בסימן תקי"ט בס"ד :

שידה תיבה ומגדל שפתחיהן מן הצד וכו' גז"ש (קב:) ת"ר ציר דלת שידה תיבה ומגדל במקדש מחזירין במדינה דוחקין והעליון כאן וכאן לא יחזיר שמא יתקע וכתב הרא"ש ר"ת נסתפק אם מותר לדחוק העליון במדינה מדקאמר כאן וכאן לא יחזיר משמע דלדחוק מותר אף במדינה או דילמא האי דנקט לא יחזיר בשביל מקדש נקט אבל במדינה אפי' לדחוק אסור מדקתני ברישא במדינה דוחקים התחתון מכלל דבעליון לדחוק אסור עכ"ל ורבינו סתם הדבר לאיסור וה"ה כתב בפכ"ב שנראה מדברי הרמב"ם שאסור לדחוק העליון במדינה ושכן העלו ז"ל וכבר נתבאר בסימן ש"ח דדלתות הכלים מותר ליטלם מהם בשבת אבל לא דלתות מידי דמחבר בארע משום דהוי בונה ומשמע דהוי חייב חטאת בין על נטילתן בין על חזרתן :

מטה של פרקים אסור להחזירה ולהדקה וכו' בס"פ כירה (מז.) אמרי ר"א ורב הונא בר חייא דמותר להחזיר מטה של טרסיים בשבת פי' שהיא של פרקים וכי אתא לקמיה דרב יהודה אמר הא רב ושמואל דאמרי תרווייהו המחזיר מטה של טרסיים חייב חטאת ואסיקנא דאינהו דאמור כי האי תנא דתניא מלבנות המטה וכרעי המטה לא יחזיר ואם החזיר פטור ולא יתקע ואם תקע חייב חטאת רשב"ג א"א אם היה רפוי מותר ופירש"י אינהו . ר' אבא ורב הונא דאמרי כי האי תנא : כרשב"ג . דמתיר לכתחלה ואיתא (שם:) בגמ' תו בי רב חמא הוה מטה גללניתא ה"ה מהדרי לה בי"ט ויהיב טעמא משום דכרשב"ג ס"ל ופסקו הרי"ף והרא"ש כרשב"ג וכ"פ הרמב"ם בפכ"ב ונראה מדבריו שם דהא דאמרינן אם היה רפוי מותר היינו לומר שהוא עשוי להיות רפוי ומש"ה שרי אבל אם הוא עשוי להיות מהודק אע"פ שעכשיו כשמחזירו מניחו רפוי אסור וכ"נ ממה שאמר רבינו בסמוך גבי כוס של פרקים שמותר להחזירו לפי שאין דרך להדקו דמשמע הא אם היה דרך להדקו אסור להחזירו אפי' מניחו רפוי וכ"נ מדברי הה"מ שם וכ"כ בכלבו בשם הראב"ד דברים שאין אדם מקפיד עליהם אם יתנועע בתוך החור מותר להכניסן בחורין שאין לגזור שמא יתקע אלא בדבר שצריך להיות מעמידו בדוחק: וכתב ה"ה בפכ"ו גבי מנורה של חליות בשם הרשב"א דרפוי ואינו רפוי נמי אסור :

ראיתי כתוב על שם הר"מ דה"ה כוס של פרקים וכו' כ"כ הכלבו בסוף הלכות שבת אבל ר"י כתב בח"ד בשם ר"פ שמותר לפרקו ולהחזירו בשבת וכדברי רבינו :

קורה שנשברה מותר לסומכה בארוכות המטה וכו' משנה ס"פ שואל (קנא:) : ומ"ש והוא שיהיו רפויים הוא כדי שלא יהא מבטל כלי מהיכנו והכי אוקימנא לה בפ' כירה (מג.) וכתבו הרמב"ם בפרק כ"ה : חצר שנתקלקלה במי גשמים יכול לזרות בה תבן וכו' בסוף עירובין (קד.) דרש רבא חצר שנתקלקלה במימי גשמים מביא תבן ומרדה בה וכשהוא מרדה אינו מרדה לא בסל ולא בקופה אלא בשולי קופה ופירש"י לא בסל ולא בקופה כדרך חול שולי הקופה שנשתברו ונשארו השולים וכתבו התוס' א"נ הופך הקופה ונותן על שוליה דהיינו ע"י שינוי אבל ביד נראה לר"י דאסור כתב בת"ה סימן ע"א על ספסל ארוך שנשמט אחד מרגליו שיש או ריס לטלטלו ולהניחו באותו צד שנשמט הרגל על ספסל אחר וראיה מדאמרינן בפרק תולין (קלה.) כירה שנשמטה אחד מירכותיה אסור לטלטל גזירה שמא יתקע אמנם היה נראה לחלק דשאני הכא שאפשר להניח על ספסל אחר לא גזרינן שמא יתקע אך מדמחלק בתחלה התם בין אחד לשתים משמע נמי דלאחד אכתי חזי ע"י סמיכה ואפ"ה מסקינן לאיסור והמחמיר תע"ב וכן ראוי להחמיר עכ"ל (ב) ומכל מקום להחזיר הרגל למקומו משמע דפשיטא דאסור גזירה שמא יתקע שאף על פי שהוא רפוי כיון דדרך רגלי הספסלים להיות תקועין גזרינן ביה שמא יתקע (ג) כתב הרמב"ם בפרק י' התוקע עץ בעץ בין שתקע במסמר בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד הרי זה תולדות בונה וחייב וכתב ה"ה דהיינו דתניא בס"פ כירה (מז.) גבי מלבנות המטה לא יתקע ואם תקע חייב חטאת וכ"כ בסמ"ג וכמ"ק :

אין

דרכי משה

(ב) וע"ל סימן ש"ח רגל ספסל שנשבר אם מותר להחזירו בשבת : (ג) מיהו נ"ל אם ישב עליה מבע"י מותר לישב עליה בשבת דלא גרע מחריות של דקל כמו שיתבאר בסמוך : ועוד

דרישה

מג"ט מיקרי ארעא כמיכתא דכארעא דמי והא דאיתא בגמרא דגבוהין מן הארץ מלא נימא סגי כ"ל לייסב דו"ל הברייתא דלת הנגררת ומחצלת הנגררת וקנקן הנגרר בזמן שקשורין ותלויין וגבוהין מן הארץ אפילו מלא נימא נועלין בהן ואם לאו אין נועלין בהן עכ"ל ומינה מותיב להמשנה דלא בעי אלא גבוהין מן הארץ ולא בעי תלויה ומתרץ רבא דברייתא או או קתני או שיש להן ציר או שגבוהין מן הארץ כו' ע"ש ונראה דלפי אוקימתא דרבא מ"ש בגמרא אפילו מלא נימא ארישא קאי אמ"ש בזמן שקשורין ותלויין דאז לא בעינן שיהיו ג"ט מן הארץ אלא סגי כמלא נימא אבל כשאינן קשורין ותלוין או ודאי בעינן ג"ט ודברי רבינו ג"כ מבוארים בן מ"ש או שהיה להן ציר נועלין בהן אפילו הם נגררים בארץ רק שקשרן ותלאן לנעול בהן ר"ל וגבוהים מן הארץ קצת . או אפשר לפרש דכל היכא דאין גבוהין מן הארץ ג"ט לא בעינן גבוהין כלל אלא שכל דרך תלייה הוא מוגבה מן הארץ ומ"מ המקשן פריך שפיר מדקתני וגבוהין מן הארץ מלא נימא משמע דקפיד ומיבעיא ג"כ שיהיו גבוהין מן הארץ אבל כשמשני רבא דתלתי קאמר י"ל א"כ שיהיו גבוהין מן הארץ :

כגון

פרישה

(ה) העשוי מלוח אחד פירש"י שאין לו היכר דלת ונראה כבונה ונותן קרש בכותל :
(ו) אפילו יש לו ציר עיין ב"י : (ז) בקל יכול להחזיר כו' מפני כובד של הדלת מפא"כ בהחזרת העליון :
(ח) ואם היה רפויה מותר פי' הכלבו שדרכו להיות רפוי דכיון שאינו מקפיד אם יתנועע בתוך חוריו לא גזרו שמא יתקע דהיינו שידקו ויעמיד אותו בדוחק מותר להכניסו בתוך חורו אבל אם דרכו להיות מהודק אע"ג דעכשיו כשמחזיר מניחו רפוי אסור :
(ט) דה"ה כוס של פרקים ע"ל ס"ס רע"ט : (י) אין דרך להדקו כ"כ כל הסגה :
(יא) ליטלם כשירצה כדי שלא יבטל כלי מהיכנו :

והכי

חדושי הגהות

שיג א הנוסחא בגמ' גשמה פירש"י דילי"ש בריחים המחברים אותם. וגירסת הרא"ש גשאמה או גשאימה והרי"ף הביא עוד נוסחא גישתמא וזהו שתפס רבינו הרב"י : ב וטעמי משום דאמתני' דדלת שברחבה ומחצלת שכתב רבינו בסמוך פירש אביי ורבא דיש להם ציר או היה להם ציר מהני והברייתא לא פי' כלום מכלל דאפי' יש להם ציר לא מהני (מהר"ל ח) :

סלת

שיד אין בנין וסתירה בכלים (א) וה"מ שאינו בנין ממש [א] כגון החבית שנשברה ודיבק שבריה בזפת (ב) יכול לשברה ליקח מה שבתוכה ובלבד שלא יכוון לנוקבה נקב יפה שיהא לה לפתח דא"כ הוה ליה מתקן מנא אבל אם היא שלימה (ג) אסור אפי' לשוברה (ד) ואפי' נקב בעלמא אסור לנקוב בה מחדש ואפי' יש בה נקב חדש ובא להרחיבו אסור היה בו נקב ונסתם אם הוא למטה מן השמרים אסור לפותחו דכיון שהוא למטה וכל כובד היין עליו צריך סתימה מעלייתא וחשיב כפותח מחדש למעלה מן השמרים [ב] מותר לפותחו: [ג] (ה) מותר להתיז ראש המגופה בסייף דלאו

שיד אין בנין וסתירה בכלים וכו' הכי אמרינן בפרק כל הכלים (קכב:) ובפרק בכל מערבין (לה:): ומ"ש וה"מ שאינו בנין ממש וכו' בפרק בכל מערבין (לה:) תנן נתנו במגדל א וגעל בפניו ואבד המפתח ה"ז עירוב ובגמרא ואמאי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר הוא רב ושמואל דאמרי תרווייהו הכא ב בבנין של מגדל עסקינן וכתב על זה הרא"ש וז"ל משמע דס"ד מעיקרא דאיירי במגדל של עץ שהוא כלי ותימא מאי קשיא ליה הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר והלא מותר לשבר כלי בשבת לאכול מה שבתוכו כדתנן בפרק חבית (קמו:) שובר אדם את החבית לאכול ממנו גרוגרות וי"ל דבפרק המביא כדי יין (לג:) מוקי לה במוסתקי ופירש"י שברי כלים המדובקים יחד על ידי זפת דמחמת גריעותו לא חיישינן שמא יתכוין לעשות כלי ואע"ג דהתם לא מוקי לה במוסתקי אלא לר"א מיהו גם לרבנן איכא לאוקמי הכי דרבנן ל"פ עליה דר"א אלא משום דאיהו ס"ל וכו' הילכך בתיקון כלי דשייך ביה בנין מודו רבנן דאסור לש:ר החבית לאכול ממנה גרוגרות אי לאו דאיירי במוסתקי דבנין גמור וסתירה גמורה שייכי שפיר בכלי כדאמרינן בריש הבונה (קב:) מאן דעייל שופתא בקופינא דמרא חייב משום בונה ולא כמו שפירש"י בפ' כלל גדול (עד:) גבי מאן דעביד חביתא דתנורא וחלתא דמשום בונה לא מיחייב דאין בנין בכלים והא דאמרינן בכל דוכתא אין בנין בכלים היינו דוקא כעין החזרת מנורה של חוליות דפרק כירה (מו.) ופ"ב די"ט (כב.) אבל כשעושה כל הכלי או תיקון גמור מיקרי שפיר בנין עכ"ל וכ"כ ג"כ בפרק חבית והוא מדברי התוספות בפרק בכל מערבין (לד:) ובפרק חבית (קמ.) ובפרק כלל גדול (עד:) והר"ן בפרק חבית תירץ בע"א דלא שרינן שבירת חבית אלא בכלי קטן כגון חבית דלא שייך ביה בנין וסתירה אבל בכלי גדול לא ומש"ה פרכינן בעירובין (לד:) אנתנו במגדל הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר הוא משום דבמגדל גדול עסקינן דהוי כאהל ושייך ביה בנין וסתירה הא במגדל קטן לא שייך ביה בנין וסתירה ושרי וכן פירש"י בעירובין (שם) וכן מוכחת סוגיא דהתם עכ"ל וגם תירוץ זה הזכירו התוס' בפרק בכל מערבין (שם) אלא שנראה שלא סמכו עליו משום ההיא דמאן דעייל שופתא בקופינא דמרא חייב משום בונה אע"ג דכלי קטן הוא. ולהר"ן שסמך על תירוץ זה איכא לתרוצי דכי אמרינן אין בנין וסתירה בכלים ה"מ בכלי שנתפרק וא"צ אומן בחזרתו אבל עושה כלי מתחילתו א"נ כלי שנתפרק וצריך אומן בחזרתו כל שהחזירו לא מיקרי בנין בכלים אלא עושה כלי מיקרי ומיחייב משום בונה כ"כ הוא ז"ל בר"פ הבונה ובר"פ כל הכלים וכ"כ ה"ה בפ"י ואע"פ שכתבו התוס' (עירובין לד:) ומיהו בירושלמי קאמר הדא דתימא במגדל של אבן אבל במגדל של עץ נעשה כשובר את החבית לאכול ממנה גרוגרות משמע דבלא מוסתקי נמי שרי בכלי עץ לא סמך הרא"ש עליו ורבינו סתם דבריו כהרא"ש ובפרק חבית (קמו.) אמתניתין דשובר אדם החבית לאכול ממנה גרוגרות פירש"י משום דאין במקלקל משום איסור שבת וכתב עליו הר"ן ול"כ דנהי דכל המקלקלים פטורים איסורא מיהא איכא אלא היינו טעמא דכיון דבעלמא מקלקל פטור אבל אסור הכא משום צורך שבת שרי לכתחלה מיהו דוקא בכלי קטן אבל בכלי גדול לא כיון דשייך ביה בנין וסתירה וכתב בת"ה סימן ס"ה בשם א"ז דהא דשובר את החבית לאכול ממנה גרוגרות איירי בחבית שאינה מחזקת מ' סאה דהוי כלי ואין סתירה בכלים ואפשר דלהר"ן נמי לא מיקרי כלי גדול אא"כ הוא מחזיק מ' סאה (א):

ומ"ש רבינו ובלבד שלא יתכוון לנוקבה נקב יפה וכו' פרק חבית (שם) במשנה שובר אדם את החבית לאכול ממנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות לה כלי ופירש"י שלא יתכוון לעשות לה כלי לנוקבה יפה בפתח נאה: ומ"ש אבל אם היא שלימה אסור אפילו לשוברה כלומר אע"ל שאסור לנוקבה יפה בפתח נאה דמתקן מנא אלא אפי' לשוברה בענין שאינו עושה כלי אסור וטעמו משום דכל שהכלי שלם שאינו מדובק במוסתקי שייך ביה בנין וסתירה כמו שנתבאר: ואפי' נקב בעלמא אסור לנקוב בה מחדש ואפילו יש בה נקב חדש ובא להרחיבו אסור ג"כ שם ת"ר אין נוקבין נקב חדש בשבת ואם בא להוסיף מוסיף וי"א אין מוסיפין דרש ג ר"ע משום ר"י הלכה כי"א: וכתב המרדכי ול"נ דהא מיירי כשמתכוין להוסיף אבל אם היה הכין תקוע מע"ש בחבית מותר להוציאו ולהכניסו שהרי אינו מתכוין להוסיף כדאמרינן בס"פ במה טומנין (נ:) בהני סכיני דביני אורבי וכתב בת"ה סימן ס"ד דנראה דהאי ככין התקוע בחבית איירי שהוציאוהו והכניסוהו כבר בחול דלאו פסיק רישיה הוא שיוסיף בנקב מדמייתי עלה ראיה מסכינא דביני אורבי דלה ושלפה וכו' והיינו ע"כ איירי דלאו פסיק רישיה הוא שירחיב הגומא ולפי מה שכתבתי ס"ס זה אפי' לא הוציאוהו והכניסוהו בחול נמי שרי וע"ש תניא בתוספתא דבילה פרק ג' קורע אדם את העור שעל פי החבית של יין ושל מוריים ובלבד שלא יתכוין לעשות זינוק עכ"ל וכ"ל דזינוק היינו מרזב והיא מל' יונק מן הבטן וטעמא דאסור משום דהוי כעושה כלי וכמו שיתבאר בס"ס זה שאסור ליתן עלה של הדס בנקב במקום מרזב אם אין לו אלא אחד (ב): היה בו נקב ונסתם אם הוא למטה מן השמרים אסור וכו' ג"ז בפרק חבית (שם:) ושוין שנוקבין נקב ישן לכתחלה א"ר יהודה אמר שמואל ל"ש אלא במקום העשוי לשמר אבל לחזק אסור ה"ד לשמר ה"ד לחזק א"ר חסדא למעלה מן היין זהו לשמר למטה מן היין זהו לחזק רבא אמר למטה מן היין נמי זהו לשמר וה"ד לחזק כגון שניקבה למטה מן השמרים וא"ל אביי לרבא תניא דמסייע לך וכתבו הרי"ף והרא"ש דכיון דתניא דמסייע ליה הכי הלכתא ופירש"י ל"ש. דנוקבין: אלא במקום. דסתימה זו לא נעשית אלא לשמור ריח היין שלא יצא ויתקלקל וכיון דלאו סתימה מעלייתא עבדי לה לאו כלום הוא: לחזק. שיתחזק הכלי שלא יצא יינו הואיל וסתימה מעלייתא היא כי הדר נקיב לה הוי כפותח לכתחלה: למטה מן היין נמי לשמר הוא. כיון דלאו כובד היין נשען עליו סגי ליה בסתימה כל דהו: למטה מן השמרים. אבל שוליו שכל כובד היין נשען שם: וכתב המרדכי דבמקום הישן נוקבין לכתחלה אפילו במקדח כגון שנשבר הברזלא ול"ש נקב גדול ול"ש קטן ואין להחמיר כולי האי דאמר רבא כל פתח שאינו עשוי להכנים ולהוציא אינו פתח ורבנן הוא דגזור משום לול של תרנגולים הילכך בישן שרי ע"כ כלומר אפילו אם נקב הישן היה גדול מותר לנקבו ומשמע דאפילו להוסיף על רוחב הנקב שרי והא דתנן הקודח כל שהו חייב היינו בנקב חדש דוקא וא"כ במחובר לקרקע דוקא אבל לא בכלים וכמ"ש בתה"ד סי' ס"ד. וכתוב בכלבו שי"א דלא שרי לנקוב נקב ישן אלא דוקא בחבית של חרס שאין הסתימה מהודקת יפה אבל בחבית של עץ שמהדקים אחד הדודילא"ש וחותכים ראשם על דעת שלא להוציאם ודאי נראה שזה נקב חדש ואסור וכתוב עוד שאותן חביות שנכתמו בימי הקיץ אסור לנקוב הנקב שנסתם כיון דהוי סתימה גמורה והטעם לפי שלא משכו יין אחר הסתימה מ"כ בתשובה אשכנזית הורה ה"ר אביגדור ברזא הסתומה בחבית ואין אדם יכול להוציאה שרי ליקח ברזא אחרת ולתחוב הברזא לתוך החבית לכתחלה לצורך לשתות יין בשבת וראיה מפרק חבית ושוין שנוקבין נקב ישן בשבת עכ"ל וכ"כ בשבלי הלקט וז"ל מצאתי בשם ה"ר יוסף נקב שנכתם בחביות שלנו שסותמין אותם בעץ מותר לנקבו בשבת ולהוציא העץ ובלבד שלא יהיה הנקב כנגד השמרים וגם ליתן הקנה החלול בנקב להוציא היין מותר ואע"פ שלא היה בו מעולם וברזא נמי שקורין איספינ"א אפילו לא היה בחבית מעולם אם הכינו לכך מאתמול מותר עכ"ל (ג): "ב"ה ובסמוך אכתוב דין זה בשם הגמרא ויש לתמוה על מה שמצריך שהכינו לכך מאתמול שאיני רואה בגמרא רמז לזה:

מותר להתיז ראש המגופה בסייף וכו' ברייתא בפ' חבית (שם) רשב"ג אומר מביא אדם חבית של יין ומתיז ראשה בסייף וכתב רש"י שם שמרחיב פיה למטה ממגופתה כדקתני מתיז את ראשה שפת פיה וכ"כ מדברי הרמב"ם בפכ"ג ולפ"ז לא ה"ל לרבינו לכתוב מותר להתיז ראש

שיד אין בנין וסתירה בכלים וה"מ שאינו בנין ממש וכו' בפ' בכל מערבין (דף ל"ד) בתו' בד"ה ואמאי וכו' וע"פ מסקנת הרא"ש לשם ובפרק חבית ועיין בסי' ש"ח ס"ו: היה בו נקב ונסתם וכו' פי' דכיון דכל כובד היין עליו היה צריך מתחלה לסותמו בחוזק סתימה מעלייתא כדי שלא יצא היין דרך אותו נקב שלמטה מן השמרים וא"כ כי הדר נקיב לה הוי כפותח לכתחלה: מותר להתיז ראש המגופה בסייף וכו' לאו דוקא ראש המגופה קאמר דא"כ עדיין החבית כתומה במגופה שלא התיז אלא ראש המגופה למעלה מן הסתימה אלא ר"ל דבמקום שהיא כתומה במגופה לשם התיז ראש החבית והרחיב פיה למטה ממגופתה וה"א בברייתא בפרק חבית רשב"ג אומר מביא אדם חבית של יין ומתיז ראשה בסייף ופי' שם רש"י שמרחיב פיה

דרכי משה

שיד (א) ועוד כתב בא"ז לדידן דקי"ל דדבר שאין מתכוין מותר שובר אדם חבית כו' אע"פ שאין שבור מתחלה: (ב) אבל לדעת המתירים שם כמו שיתבאר נראה דגם כאן שרי: (ג) וכן יתבאר בסמוך בדברי הטור: ודין

פרישה

סי' שיד (א) והני מילי שאינו בנין ממש בתוס' פרק כלל גדול ובתוס' ריש פרק הבונה אע"ג דקי"ל אין בנין בכלים אומר ר"י דהיינו דוקא בחזרת תריסים או במנורה של חליות אבל בנין גמור מיחייב בכלים כמו בקרקע כדאיתא בסוף פרק כירה גבי מטה של טרסיים כו' עד ואין חילוק בין כלים לקרקע אלא במקום שאין חוזק ואומנות דבכלים לא חשיב בנין ובקרקע חשיב בנין והביא שם ראיות הרבה עכ"ל הרא"ש וכן האשר"י בפרק בכל מערבין כתב דדוקא במוסתקי דהיינו שברי כלים המדובקים יחד ע"י זפת דמחמת גריעותו לא חיישינן שמא יתכוין לעשות כלי כו' עיין בב"י שמביאו:
(ב) יכול לשברה כו' דמחמת גריעותא לא חיישינן שמא יתכוין לעשות כלי אשר"י ע"ש וכן כתב הר"ן אע"ג דכל המקלקלים בסתירה פטור אבל אסור משום כבוד השבת התירו לכתחלה:
(ג) אסור אפילו לשוברה כו' פי' אפילו בלא נקב יפה ב"י:
(ד) ואפילו נקב בעלמא אסור כו' פי' כשהיא שלמה. וכן מ"ש אא"כ היה בו נקב ונסתם כו' מיירי נמי כשהיא שלמה: (ה) מותר להתיז ראש החבית כו' ז"ל מ"ז בגמרא משמע דוקא לפני אורחים שמראה נדיבות לבו ודו"ק עכ"ל. וז"ל הגמרא בפרק חבית דף קמ"ו ע"א ששנינו במשנה שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי ואין נוקבין מגופה של חבית דברי רבי יהודה (ופירש"י מגופה דבוקה בפי חבית לעשות נקב אלא נוטל את כולה אבל כי נקב לה מתקן פתחא) וחכמים מתירין ולא יקבנה מצדה (בגמרא מפרש לה) עכ"ל המשנה וז"ל הגמרא אין נוקבים מגופה א"ר הונא מחלוקת למעלה אבל מן הצד דברי הכל אסור והיינו דקתני במתניתין לא יקבנה מצדה (ופירש"י דוקא למעלה חכמים מתירין דלאו אורחא למיעבד פתח התם אלא נוטל כל המגופה אבל מן הצד זימנין דעבד לה משום כתמא ואינו רוצה לפתחה למעלה שלא יפול עפר או פסולת ביין ועבד לה פתח מהצד גם חכמים מודים דאסור וזהו ששנינו ולא יקבנה מצדה והמגופה קאי ורב חסדא אמר מחלוקת מן הצד אבל על גבה ד"ה מותר והתנן לא יקבנה מצדה התם בגופה דחבית תו גרסינן התם בעו מיניה מרב ששת מהו למיברז חבית ברומח בשבת (פירש"י לתחוב

דרישה

סי' שיד [א] כגון חבית שנשברה כו' כתב בת"ה בסי' ס"ה בשם א"ז דהיינו דוקא כשאינו מחזקת מ' סאה דאילו מחזקת מ' סאה נחשבת כקרקע ושייך גביה בנין וסתירה: [ב] מותר לפותחו כתב הכלבו שי"א דלא שרי לנקוב נקב ישן אלא בחבית של חרס שאין הסתימה מהודקת יפה אבל בחבית של עץ שמהדקים מחוד העץ שסותמים בה הנקב ומותכין ראשו על דעת שלא להוציאו ודאי נראה שזה נקב חדש ואסור ע"כ ע"ש יותר: [ג] מותר להתיז ראש החבית כו' בריש פרק במה טומנין גרסינן דף מ"ח סוף ע"א א"ר יודא א"ר הפותח בית הצואר בשבת חייב חטאת ופירש"י בית צואר של חלוק לכתחלה דהשתא קמשוי ליה מנא וחייב משום מכה בפטיש והיינו גמר מלאכה מתקיף לה רב כהנא וכי מה בין זה למגופת חבית פי' ר"ת דהכי פירושו מה בין זה לנקיבת מגופת החבית דתנן בפ' חבית דחכמים מתירין (כמ"ש דבריהם בפרישה) ואע"פ שאינו דומה לפותח בית הצואר שעשוי להכניס ולהוציא מסא"כ בנוקב במגופה מ"מ פריך דאם איתא דבפותח בית הצואר חייב חטאת ה"ל למיסר מדרבנן במגופה ומשני רבא זה חיבור וזה אינו חיבור פי' שהמגופה אינה מן החבית ואפילו היה הנקב שבמגופה עשוי להכניס ולהוציא לא היה חייב חטאת לפי שהמגופה אע"פ שדבוקה בחבית מ"מ כיון דלניטל קאי מש"ה אינו חשיב חיבור אבל הבגד כשנארג כולו חיבור עכ"ל הגמרא עם פי' ר"ת וק' מאי פריך מ"מ ממגופת החבית דמתירין חכמים הא לפי מ"ש רב הונא דקי"ל כוותיה מחלוקת למעלה אבל מן הצד ד"ה אסור וזיל בתר טעמא והיינו כמו שפירש"י דלמעלה ודאי לא לפתח קמכוין משא"כ מן הצד וא"כ כאן בפותח בית הצואר שייך עפי למיסר מה"ט דדרכו לפתוח שם מן הצד בחבית ודוקא לומר דלרב חסדא פריך דס"ל דלרבנן בכל ענין שרי דהא לא קי"ל כוותיה כמ"ש בפרישה. ועוד מנ"ל להקשות דילמא רב יהודה בעל שמועה זו משמיה דרב כרב הונא ס"ל. ואף אם תאמר שהמקשן לא ידע מפלוגתת רב הונא ורב חסדא ועלתה על דעתו שהמשנה בכל ענין מתיר מ"מ קשה על רבא מרא דתלמודא למה תירץ זה חיבור כו' ה"ל להרץ שאני הכא דודאי לפתח עשוי כמו מן הצד דהתם ודוחק לומר דרבא משני ליה אפילו אליבא דרב חסדא דמתיר גם מן הצד מ"מ מודה בפותח בית צואר דהוי חיבור דומיא דנקוב בחבית גופא דעלה שנינו ולא ינקב בצידה דמיירי לרב

חדושי הגהות

שיד א מלת וגעל בפנינו אינו במהניתין שלפנינו ואולי תפס רבינו הרב"י כפי המסקנא שם (לה:) ב הנוסחא שלפנינו במגדל של לבינים: ג הנוסחא בגמרא ר"ב וגירסת הרא"ש ר"נ בר יצחק:

דלאו לפתח מכוין כיון שמסיר ראשה כולו אבל לנוקבה בצדה אפי' ברומח שעושה נקב גדול ואינו דומה לפתח אסור דודאי לפתח מכוין כיון שאינו מסיר ראשה וה"מ בצדה אבל למעלה מותר לנוקבה דלאו לפתח מכוין שאין דרך לעשות פתח למעלה מפני עפר וצרורות שיפלו בה אבל בצדה אסור דלפתח מכוין כדפרישית חותמות שבכלים כגון שידה תיבה ומגדל שהכיסוי שלהם קשור בהם בחבל

פיה למטה ממגופתה וכו' וכדפי' ואיכא נוסחאות בספרי רבינו שכתוב בהן מותר להתיז ראש החבית :

ומ"ש דלאו לפתח מכוין כיון שמסיר ראשה ה"א בגמרא ודאי לעין יפה קמיכוין שמרחיב פיה למטה ממגופתה כדי להרחיב מוצא היין בנקב גדול וליסנא לעין יפה דקאמר הוא לומר דקא מיכוין להראות נדיבות לבו לפני האורחים :

ומ"ש אבל לנוקבה בצדה פי' בצדה של חבית בדפנותיה אפי' ברומח שעושה נקב גדול וס"ד דאי איתא דלפתח מתכוין היה לו לנקבה שם כדרך הנוקבין נקב עגול ויפה ולא ברומח אלא ודאי לעין יפה קמיכוין קמ"ל דאדרבה ודאי לפתח מכוין דאי לעין יפה כדי להרחיב מוצא היין ה"ל להסיר ראשה דלשם מרחיב מוצא היין בנקב גדול ביותר :

ומ"ש וה"מ בצדה וכו' כלו' הא דקאמינא לנוקבה בצדה אסור היינו כל צדה בין דפנותיה של חבית בין צדה של מגופה דכיון שאין מסיר את ראשה ודאי לפתח קא מכוין אבל למעלה ממש דהיינו לנקוב נקב במגופה גופא מותר לנוקבה כחכמים דמתירין ופליגי ארב יהודה במשנה פרק חבית ריש (דף קמ"ו) וכרב הונא דמפרש פלוגתייהו מחלוקת למעלה בראש המגופה התם הוא דשרו רבנן דלאו אורחא למיעבד פיתחא התם אלא נוטל כל המגופה אבל מצדה של מגופה זימנין דעבדי לה משום פיתחא דאינו רוצה לפותחה למעלה שלא יפול עפר או פסולת ביין וד"ה אסור והיינו דקתני לא יקבנה מצדה ואמגופה קאי דאפי' מצדה של מגופה נמי אסור לד"ה אבל לרב חסדא מחלוקת מן הצד של מגופה התם הוא דקאסר ר' יהודה משום דאיכא דעבדי לה פיתחא אבל ע"ג ד"ה מותר והדקתני לא יקבנה מצדה התם בגופה דחבית כלומר בדפנותיה לכ"ע אסור דלפיתחא מכוין אבל מצד המגופה שרי לרבנן והרי"ף והרא"ש פסקו כרב הונא וזה דעת רבינו שכפל ושילש דבריו דבצדה אסור לאורויי דכל צדה אסור בין בצדה דגופא דחבית דהיינו דפנותיה בין בצדה דמגופה וכתב ב"י ואע"פ שהתוספות כתבו ריש פרק במה טומנין דהא דאסור למיברז חביתא חבית גופא משמע ועוד דבמגופה שרי דתנן אין נוקבין מגופה של חבית דברי ר' יהודה וחכמים מתירין נ"ל דאינהו סברי כרב חסדא ומש"ה כתבו דבמגופה שרי בכל גוונא לחכמים דקי"ל כוותייהו וא"כ עכ"ל דלא אסר רב ששת למיברז אלא בגופא דחביתא אבל למאן דפסק כרב הונא ודאי דאפי' במגופה נמי אסור למיברז לד"ה כיון דמן הצד הוא דע"כ לא שרו חכמים אלא מלמעלה עכ"ל ובאמת דחק דפשוט הוא דדברי התוס' אף לרב הונא הם וכך הוא הפשט בתוספות דמדמשני בהא דרשב"ג דמתיר להתיז ראשה בסייף ודאי לעין יפה קמכוין צריך לומר דהיינו משום דכיון דמיירי שמתיז פיה למטה ממגופתה וכדפירש"י דהיינו במקום שהוא חבור השתא כיון דמרחיב הנקב כל כך למטה ממגופתה ודאי לעין יפה קמכוין אבל בדרב ששת דאסור למיברז בבורטיא דקאמר ודאי לפיתחא קמכוין דאי לעין יפה קא מכוין ליפתחיה מפתח נ"ל דמיירי בגוף החבית בדפנותיה דהכי דקמיבעיא להו מיניה דרב ששת לא קמיבעיא להו אלא אחביתא גופא דחביתא בסתמא חבית גופא משמע ופשיט להו בסתמא דאסור במאי דקמיבעיא להו והתם ודאי אין היתר למיברז ועוד דאי איתא דקמיבעיא ליה אי שרי למיברז נמי במגופה קשה היכי פשט להו בסתמא דאסור דמשמע דאין לו היתר הלא אף לרב הונא דבצדה דמגופה ד"ה אסור מ"מ במגופה עצמה שרי למיברז לחכמים דתנן במתניתין אין נוקבין מגופה של חבית דר"י וחכמים מתירין ולרב הונא פליגי בנוקב למעלה במגופה עצמה וקי"ל כחכמים וא"כ היאך פשט להו רב ששת בסתם דאסור אלא ודאי אחביתא גופא קמיבעיא להו וכו' כדפי' :

חותמות שבכלים וכו' מימרא דשמואל בפרק המביא כדי יין סוף (דף ל"ח) וטעמו דבכלים אין דין בנין וסתירה ולכן אפי' מפקיע או חותך נמי שרי אלא דמ"מ אם אפשר לפותחו ע"י התרת אבל אין להפקיע ולא לחותכו כיון דא"צ לסתירה זו . ולכן הזכיר מתיר גבי כלים לאורויי דלכתחלה מתיר ולא מפקיע וחותך והר"פ ס"ל דלסלק היתידות הם הצירים שבאחורי התיבה אסור דהא דאמרו דאסור להחזיר דלת של תיבה שמא יתקע כדלעיל בסי' ש"ח פירושו שמא ישיר הצירים כדכתב המרדכי בפ' בכל מערבין וא"כ ה"ה אסור להסירם דהוי כסתירה

ראש המגופה דמשמע דוקא ראש המגופה אבל ראש החבית אסור ומצאתי נוסחא שכתב בה מותר להתיז ראש החבית ונוסחא מתוקנת היא אלא שכתב רבינו בסמוך וה"מ בצדה וכו' והכיא במגופה דוקא היא כמו שיתבאר ואם רבינו אינו מזכיר כאן מגופה משמע דבגופה של חבית שרי לנקוב למעלה וליתא לכן נ"ל דשפיר גרסינן ראש המגופה וה"פ מותר להתיז ראש החבית שהמגופה בו : וכתב בתה"ד סימן ס"ד בשם א"ז דה"מ בחבית שאינה מחזקת יותר ממ' סאה אבל אם היא גדולה כ"כ נראה מדבריו שאסור משום דהויא כקרקע ושייך ביה בנין וסתירה :

ומ"ש אבל לנוקבה בצדה אפי' ברומח וכו' שם בעי ר"ש מהו למיברז חבית בבורטיא בשבתא לפיתחא קא מכוין ואסור או דילמא לעין יפה קא מכוין ושרי א"ל לפיתחא קא מכוין ואסור ופירש"י למברז בבורטיא . לתחוב רומח בדפנותיה לנקוב : לעין יפה . להרחיב מוצא היין . ואותיבנא לרב ששת מדתניא רשב"ג אומר מביא אדם חבית של יין ומתיז ראשה בסייף ומשני התם ודאי לעין יפה קא מכוין הכא אם איתא דלעין יפה קא מכוין ליפתוחי מיפתח כלומר יטול מגופתה ובסמוך אכתוב בס"ד דאפי' מגופה עצמה אסור לנקבה מצדה :

וה"מ בצדה אבל למעלה מותר לנוקבה וכו' שם במשנה אין נוקבין מגופה של חבית דר"י וחכמים מתירין ולא יקבנה מצדה ובגמרא א"ר הונא מחלוקת למעלה אבל מן הצד ד"ה אסור והיינו דקתני לא יקבנה מצדה ופירש"י למעלה בראש המגופה התם הוא דשרו רבנן דלאו אורחא למעבד פתחא התם אלא נוטל כל המגופה . אבל מצדה זימנין דעביד לה משום פתחא ואינו רוצה לפתחה למעלה שלא יפול עפר או פסולת ביין והיינו דקתני שלא יקבנה מצדה ואמגופה קאי ודברי הכל ור"ח אומר מחלוקת מן הצד אבל על גבה ד"ה מותר והא דקתני לא יקבנה מצדה בגופה דחבית ופסקו הרי"ף והרא"ש כרב הונא וכן פסק הרמב"ם בפרק כ"ג ולפי זה צריך לומר דהא דבעו מרב ששת מהו למיברז בבורטיא בשבת ואסר להו אפילו למיברז במגופה היא ואפילו הכי אסר משום דכיון דמן הצד היא ודאי לפתחא מכוין דאי לעין יפה ליפתח מיפתח וכ"כ ר"י בח"ה ואע"פ שהתוס' כתבו בר"פ במה טומנין (מח:) דהא דאסור למיברז חביתא חבית גופא משמע ועוד דבמגופה שרי דתנן אין נוקבין מגופה של חבית דברי ר"י וחכמים מתירין נ"ל דאינהו ס"ל כר"ח ומש"ה כתבו דבמגופה שרי בכל גוונא לחכמים דקי"ל כוותייהו וא"כ עכ"ל דלא אסר רב ששת למיברז אלא בגופא דחביתא אבל למאן דפסק כרב הונא ודאי דאפילו במגופה נמי אסור למיברז לדברי הכל כיון דמן הצד הוא דע"כ לא שרו חכמים אלא מלמעלה :

חותמות שבכלים כגון שידה תיבה ומגדל וכו' בפרק המביא כדי יין (לג.) אמר שמואל חותמות שבקרקע מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך שבכלים מתיר ומפקיע וחותך אחד שבת ואחד י"ט ופירש"י חותמות שבקרקע . כגון דלתות פתחי בורות ומערות הנגורים בקשרי חבלים : מתיר.. את הקשר דהא לאו קשר של קיימא הוא שהרי להתיר תמיד הוא עשוי : אבל לא מפקיע . החבל לסתור עבות גדילתו ולא חותך דהא סתירה הוא ויש סתירה בבנין של קרקע : ושל כלים . כגון תיבה הנעולה ע"י קשר חבל : מתיר ומפקיע וחותך . דאין סתירה בכלים . גרסינן בגמרא בפרק חבית (קמו.) תני חדא חותלות של תמרים ושל גרוגרות מתיר ומפקיע וחותך ופירש"י מתיר . אם הכיסוי קשור בחבל : מפקיע . סותר פרשרות החבל עכ"ל וכתב הרמב"ם דין זה . וז"ל הכלבו חותלות של תמרים מתיר

דרישה

לרב חסדא במבית גופא דאכתי קשה הא איכא למיטעי בדברי רבא ולמימר דבמגופה הואיל ואינו חיבור מותר בכל ענין אליבא דכ"ע ואפילו בפותח מן הצד וזה ליתא אליבא דרב הונא ולכאורה היה נראה לתרץ דגם רב הונא דקאמר אבל מן הצד ד"ה אסור ס"ל דלא אסרו חכמים אלא בנקב מן הצד בגוף החבית דכיון דאיכא חיבור אסור אפילו לחכמים אבל למעלה אפילו בגוף החבית מותר וה"ט משום דאין דרך לעשות פתח למעלה מפני עפר וצרורות שיפלו בה וכדפירש"י ורבינו וזיל בתר טעמא מה לי במגופה או בגוף החבית הואיל שאין דרך לעשות הפתח למעלה שלא יפול בה צרורות אבל במגופה אפילו מן הצד שרי כיון דאינו חיבור והא דשנינו במשנה בפלוגתא ר"י וחכמים בנוקב במגופה ה"ט משום שהמשנה מתחיל בדברי רבי יהודה האוסר ומש"ה נקט רבי יהודה האוסר רבותא דאפילו במגופה אסור לנקוב אבל חכמים המתירין בכל ענין מתירין והא דלא פירשו דבריהם משום דמפורש ממילא דזיל בתר טעמא דלפי טעם דאין עושין נקב למעלה אין חילוק בין נוקב במגופה או לנוקב מן הצד בתרווייהו ע"כ נ"ל דלאו לפתח קמכוין כמ"ש כך היה נראה לכאורה והשתא שפיר פריך ממגופה דלכ"ע מותר אליבא דחכמים אפילו לדברי רב הונא ואפילו מן הצד ואתי שפיר נמי דרבינו סתם דבריו וכתב סתם מותר להתיז ראש החבית כו' משמע אפילו החבית גופה וע"ז קאי דמן הצד אסור כו' מיירי במן הצד וסמך על מה שיכתוב אח"כ שמחלק בין מן הצד ללמעלה אבל איני יכול לומר כן מדקאמר הגמרא באוקימתא דרב חסדא והא דקתני לא יקבנה מצדה התם בגופה דחבית ולפי מ"ש גם לרב הונא נ"ל כן וא"כ למה כתב באוקימתא שלו והיינו דקתני לא יקבנה מצדה ועוד דלפי מ"ש דגם לרב הונא חכמים אינם אוסרים אלא במן הצד בחבית עצמו לא יהיה נ"מ אליבא דהלכה כחכמים בין רב הונא לרב חסדא וא"כ למה כתבו הרי"ף והרא"ש דהלכה כרב הונא לכנלע"ד דנ"ל דכמו שכתב ר"ת בפי' דאע"פ שאינו דומה למגופה שאינו עשוי להכניס ולהוציא מ"מ פריך דאם איתא דבפותח בית הצואר חייב חטאת ה"ל לחכמים לאיסר מדרבנן במגופה הואיל שדומה קצת זה לזה . ה"נ י"ל דאע"ג דהכא במגופה יש טעם הגון שמותר למעלה מכח שאין דרך לעשות פתח למעלה משא"כ התם בחלוק בית הצואר מ"מ פריך אם איתא דהתם בחלוק בית הצואר חייב חטאת היה לחכמים לכל הפחות למיסר מדרבנן במגופה אפילו למעלה הואיל שדומה זה לזה שהרי גם שם בחלוק לא לשם פתח קמכוין אלא לצורך לבישתו הוא עושה ואפ"ה חייב עליה אפי' חטאת גם ה"נ בנקיבתו למעלה מ"מ הוא עושה נקב לצורך ליטול ממנה מה שהוא צורך כמו גבי חלוק לצורך לבישתו ומשני רבא זה חבור כו' ר"ל דאינן שוין כלל דלגזור זה אטו זה דהכא במגופה אינו חיבור ואין בו שום צד איסור דאורייתא ולכן לא שייך לגזור הא אטו הא ומותר בכה"ג אפילו מדרבנן ועיין בב"י בד"ה וה"מ בצדה אבל למעלה כו' שאמר שמשני על המשנה אוקימתא דרב הונא ורב חסדא הנ"ל כתב וז"ל ופסקו הרי"ף והרא"ש כרב הונא וכ"פ הרמב"ם בפכ"ג ולפ"ז נ"ל דהא דבעו מיניה דרב ששת מהו למיברז בבורטיא בשבת ואסר להו למיברז במגופה היא ואפ"ה אסר משום דכיון דמן הצד היא ודאי לפתיחה מכוין דאי לעין יפה ליפתח מיפתח וכ"כ רבינו ירוחם בפ"ה . ואע"פ שהתוס' כתבו בר"פ במה טומנין דהא דאסור למיברז חבית גופא משמע ועוד דבמגופה שרי דתנן אין נוקבים כו' וחכמים מתירין נ"ל דאינהו ס"ל כרב חסדא ומש"ה כתבו דבמגופה שרי בכל גוונא לחכמים דקי"ל כוותייהו וא"כ ע"כ נ"ל דלא אסר רב ששת למיברז אלא בגופא דחבית אבל למאן דפסק כרב הונא ודאי דאפילו במגופה נמי אסור למיברז לדברי הכל כיון דמן הצד הוא דע"כ לא שרו חכמים אלא למעלה עכ"ל ב"י ולעד"נ דזה הוא דוחק גדול דמ"ש התוס' ועוד במגופה שרי דתנן אין נוקבין כו' דיכתבו כן אליבא דרב חסדא דלא קי"ל כוותיה ועוד דא"כ לא השמיטו חד מהפוסקים הראשונים והאחרונים דכולהו פסקו כרב הונא וה"ל לא' להזכיר שכתו' פסקו כרב חסדא ועוד דא"כ מה יכולין להקשות ארש"י מזאת המשנה דילמא רש"י ס"ל דמיירי במגופה וס"ל כרב הונא דקי"ל כוותיה ולגביה אפילו לחכמים במגופה
אסור

פרישה

לתחוב רומח בדפנותיה לנקב) לפיתחא קמכוין ואסור א"ד לעין יפה קמכוין ושרי (פי' להראות נדבת לבו לפני האורחין מוציא יין בכלי גדול מדלא נקב ליה כדרך הנוקבין נקב עגול ויפה) א"ל לפתחא קמכוין ואסור מיתיבי רשב"ג אומר מביא אדם חבית של יין ומתיז ראשה בסייף ומניחה לפני האורחים בשבת ואינו חושש התם ודאי לעין יפה קמיכוין הכא אם איתא דלעין יפה קמיכוין ליפתח מפתח ופי' יטול מגופה אבל כשמתיז ראשה בסייף דהיינו שנוטל שפת פיה ומרחיב פיה למטה ממגופתה ודאי לעין יפה קמכוין עכ"ל הגמרא עם פירש"י הנה לכאורה קשה על מ"ש רש"י דלמעלה חכמים מתירין משום דלאו אורחא למעבד פתחא התם אלא נוטל כל המגופה דלמה נ"ל אלא נוטל כל המגופה ולא פי' שלא יפול עפר או פסולת ביין כמ"ש אח"כ אבל מן הצד ד"ה אסור . ונראה דרש"י ס"ל דזאת הסברא שאין דרך לעשות פתח למעלה מטעם שלא יפול בה צרורות כו' היא חלושה שנאמר שבודאי אין דרך לעשות פתח למעלה מטעם זה אלא ס"ל שפעמים אדם עושה נקב למעלה ואינו חושש לשמא יפול בה צרורות כו' ולהכי לענין היתר שלמעלה מתירין חכמים לא מהני זה הטעם דדילמא דזה שעושה הנקב אינו מקפיד לשמא יפול בה כו' ולכן כי סברא ודאי ומוחלטת וקאמר אלא נוטל כל המגופה ור"ל דודאי לאו לפתח קמכוין דא"כ למה לו לנקוב במגופה הא כבר יש נקב למעלה וה"ל לנטול כל המגופה אבל לענין איסור מהני זה הטעם שלא יפול בה כו' דדילמא זה האיש מקפיד בכך וא"כ נוכל לומר דילמא לפתח קמכוין ומאי אית לך למימר דלמה לא נטל כל המגופה י"ל דילמא מקפיד שלא יפול בה כו' והכי אמרינן בכל מקום דאין להתיר שום דבר אלא בראיה וסברא ברורה אבל לאסור אוסרים מכח ספק אף שאין הסברא והראייה ברורה ודיוקא דרש"י שזאת הסברא אינו ודאי וחלושה מדקאמר הגמרא הטעם שמותר להתיז ראש החבית מטעם לעין יפה קמכוין ר"ל להראות נדבת לבו לאורחים ולמה לא קאמר הטעם דודאי לאו לפתח קמכוין שלא יפול בה צרורות כו' אלא ודאי דמכח זאת הסברא אין להתיר דדילמא זה האיש אינו מקפיד בכך . ועוד ראייה דלרב הונא משמע דאינו מתיר לחכמים אפילו למעלה אלא דוקא במגופה אבל בחבית גופא אפילו למעלה אסור ולמה לא אמרינן דודאי לפתח קמכוין משום דאין דרך לעשות פתח למעלה מטעם שלא יפול בה כו' אלא ודאי שזאת הסברא ודאי לא מהני להתיר כמ"ש אבל מלשון רבינו שכתב ז"ל אבל למעלה הותר לנוקבה דלא לפתח כו' מפני עפר וצרורות שיפלו בה משמע דזאת הסברא מהני אפי' להתיר ויש לדחוק ולומר שסובר שבחבית גופה מחמירים ומיישינן לפתח קמכוין אפי' למעלה הואיל שעושה הנקב בחבית גופה וכמ"ש בדרישה דבמקום שיש חיבור החמיר טפי כמו שאכתוב בסמוך בביאור דברי רבינו והנה מבואר דלרב הונא לא שרו חכמים אלא דוקא למעלה במגופה אבל למעלה בחבית גופא משמע אפילו לרב הונא אסור ופסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כרב הונא והשתא יתבארו דברי רבינו רק שאקדים תחלת דברי ב"י וז"ל ב"י מותר להתיז ראש כו' ברייתא פרק חבית רשב"ג א' מביא אדם חבית של יין ומתיז ראשה בסייף וכתב רש"י שם שמרחיב פיה למטה ממגופתה מדקתני מתיז את ראשה שפת פיה וכן נראה מדברי הרמב"ם בפרק כ"ג ולפ"ז לא הל"ל לרבינו מותר להתיז ראש המגופה דמשמע דוקא דראש המגופה אבל ראש החבית אסור ומצאתי נוסחא שכתוב בה מותר וכו' שיתבאר ע"ש עכ"פ מותר להתיז ראש החבית שהמגופה כו' עכ"ל . ונראה שזה דוחק גדול דמ"מ הואיל דמ"ש מותר להתיז קאי אראש החבית א"כ אע"פ שכתב ראש החבית שהמגופה בו מ"מ במה שכתב אח"כ אבל לנוקבה בצדה בו וה"מ בצידה אבל למעלה כו' ג"כ קאי אחבית שהענין מדבר ומתחיל ולכן נראה שעיקר הגירסא היא מותר להתיז ראש החבית וכן גורס נמי רא"ף ואפ"ה קאי אמגופה דבחבית לא שייך לומר ראש הואיל שהוא עגול וארוך ובכל ארכו הוא שוה בגובה רק באמצע הוא משופע ועולה מכל צד כדרך החבית שלנו שבאמצעיתו בכל סביבו הוא רחב יותר ובולט מעט ולא נופל בו לשון ראש ובלאו הכי ק' שמשמע מדברי רש"י והמ"מ דהחילוק של מעלה ומן הצד קאי אמגופה עצמה והיאך שייך במגופה עצמה שיעשה נקב מן הצד והלא
ידוע .

בחבל יכול להתירו או לחותכו בסכין או להתיר קליעתו וכתב ה"ר פרץ (ו) אבל היתדות שנועלין בהן אסור להסירם דהוה כבנין גמור וכתב א"א הרא"ש ז"ל ודוקא בעין קשירת חבל וביוצא בו אבל פותחת של עץ ושל מתכת אסור להפקיע ולשבר דבכלי נמי שייך בנין גמור וסתירה גמורה ובסמ"ק כתב [ד] ובשבירת פותחת של תיבות נחלקו בה ה"ר אלעזר מתיר והר"י אוסר ומיהו ע"י נכרי יש להקל ע"ב ושבקרקע כגון דלת של בור שקשור בו בחבל יכול להתירו דלאו קשר של קיימא הוא (ז) שהרי עומד להתיר (ח) אבל לא מפקיע והותך משום סתירה אסור לחתוך שפופרת וליתנה בנקב

מתיר הקשרים ומפקיע כל החבלים ואפי' בסכין ואפי' גופן של חותלות לפי שכ"ז כמי ששובר אגוז או שקדים בשביל האוכל שבהם עכ"ל (ד): **וכתב** הר"פ אבל היתדות שנועלים בהם וכו' אפי' ביתדות שבכלים קאמר דאסור מטעם התו' והרא"ש שיבואר בסמוך וכן כתוב בכלבו בשם הר"פ וה"ר יעקב מקינון אומר דמותר להסיר היתדות שאחורי התיבה ואני חולק עליו וב"כ המרדכי בפרק בכל מערבין ה"ר יעקב מקינון פי' שמותר להסיר הצירים שקורין גונ"ץ בלע"ז שאחורי התיבה אם נאבד המפתח דהא סתירה גרועה היא כיון שאין צריך לשבור שום דבר אבל נ"ל לר"פ דהא אמרינן בפרק כל הכלים (קכב:) דאסור להחזיר דלת של תיבה גזירה שמא יתקע פירוש שמא ישיר הצירים דהוא בנין חשוב עכ"ל (ה): **וכתב** א"א ז"ל ודוקא כעין קשירת חבל וכיוצא בו וכו' בפרק בכל מערבין (לה.) אמתני' דנתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח ה"ז עירוב דאוקמוה רבה ורב יוסף (שם) במגדל של עץ ומסקינן דמתני' במנעול וקטיר במיתנא היא ובעי סכינא למיפסקיה כתב הרא"ש דמשמע מהכא דהא דאמרינן אותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותך היינו דוקא כעין קשירה של מיתנא וכיוצא בה אבל פותחת של עץ ושל מתכת אסור להפקיע ולשבר דבכלי נמי שייך בנין גמור וסתירה גמורה וכ"כ התוס' שם ובפרק חבית וכ"כ המרדכי בפ' חבית: **ובסמ"ק** כתב ובשבירת פותחת של תיבות נחלקו וכו' מחלוקת זה כתב גם בסמ"ג ובהגהות פרק כ"ג ולא כתב רבינו בשם סמ"ק לבדו אלא משום דמסיים בה שנהגו להקל ע"י נכרי: וכתב האגור שמימיו לא ראה מי שהורה לשבר הפותחת לצורך השבת ומשמע דע"י ישראל קאמר דאילו ע"י נכרי אין להחמיר כ"כ כיון דאיכא מאן דשרי אפי' ע"י ישראל (ו): **ושבקרקע** כגון דלת של בור שקשור בו חבל וכו' כבר נתבאר בסמוך. וכתב המרדכי בפרק חבית דהא דלא מפקיע וחותך דוקא כשעשוי לקיים ע"מ שלא להסירן בשבת אבל אם אינו עשוי לקיים כלל שרי ומטעם זה התיר בדף שמשימין לפני התנור ושורקין אותו בטיט בע"ש להסירו מן התנור בשבת שאינו עשוי לקיים וכתב ע"ז בתה"ד סי' ס"ה דאע"ג דהא דאסרי' להפקיע ולחתוך אותמות שבקרקעות באותמות גריעי היא דאי בחיבור יפה אפי' אותמות שבכלים נמי אסור כמ"ש התוס' בשבת (קמו.) והרא"ש וא"כ אע"ג דלא מכוין למיעבד פתחא פסיק רישיה הוא לענין סתירת בנין מיהו כתב א"ז בשם רש"י דלא שייכי סתירה דאורייתא אפי' בקרקע היכא דאינו עושה אלא פתחא בעלמא דמיחזי כסותר מדרבנן ומתוך כך אית למימר דדוקא אותמות שבקרקע אף על גב דגריעי אינון מ"מ נעשו לחיבור ולסתימה זמן מה שהוא ולכן שייך בהו סתירה מדרבנן דמחזי כסותר אבל טריקת התנור דלא נעשה כלל לקיום רק לשמור החום לפי שעה ולמיסתר למחר שרי אפילו לכתחלה (ז) ומה שפירש"י דשרי להתיר אותמות שבקרקע משום דלא הוי קשר של קיימא שעשוי להתיר תדיר נראה שר"ל הקשר שסוגרין בו מתירין אותו בשבת לפתוח וחוזר וקושר בשבת לנעול אבל הדלת לעולם קבוע שם לאיזה זמן עכ"ל: **אסור** לחתוך שפופרת וכולי בשלהי פרק חבית (קמו:) גובתא רב אסר ושמואל שרי מחתך לכתחלה דכ"ע ל"פ דאסור הדורי דכ"ע ל"פ דשרי כ"פ דחתיכה ולא מתקנא מאן דאסר גזירה דלמא אתי למיחתך לכתחלה ומאן דשרי לא גזרינן ופרש"י גובתא. לתקוע קנה חלול בנקב החבית שיצא היין דרך הקנה: מחתך. לתקנה למדת הנקב: לא מתקנא. לא ניתנה בנקב לידע אם למדתו היא. כתנאי אין חותכין שפופרת בי"ט ואצ"ל בשבת נפלה מחזירים אותה בשבת ואין צריך לומר ביום טוב ורבי יאשיה מיקל ואסיקנא דחתוכה ולא מתקנא א"ב מ"ס גרסינן ומ"ס לא גזרינן דרש רב שישא בריה דרב אידי משמיה דרבי יוחנן הלכה כרבי יאשיה: וכתב רבינו ירוחם בח"ח שנראה מפירש"י שאסור לתקן בגוף השפופרת שום דבר ואפי' ביד אבל ר"ח כתב שמתקנה ביד אבל לא בסכין. כתב הרמב"ם בפכ"ג אין חותכין שפופרת של קנה מפני שהוא כמתקן כלי היתה חתוכה אע"פ שאינה מתוקנת מותר להכניסה בנקב החבית בשבת להוציא ממנה יין ואין חוששין שמא יתקן עכ"ל נראה מדבריו שהוא מפרש

כסתירה גמורה: **ומ"ש** דהוי כבנין גמור ר"ל כי היכא דכשמשים הצירים הוי כבנין גמור ה"נ כשמסירם הוי כסתירה גמורה אך קשה דהא בפ' כל הכלים מחלק בדלת שידה תיבה ומגדל דנוטלין אבל לא מחזירין וכדלעיל בסימן ש"ח וא"כ היאך מדמה הר"פ סתירה לבנין ונראה דמטעם זה התיר הר"י מקי"נון להסיר היתדות שאחורי התיבה דסתירה גרועה היא כיון שא"צ לשבור שום דבר ולא דמי לחזרה דאסור שמא יתקע והביאו הב"י ובש"ע הביא שני הדעות ולא הכריע ולפעד"נ כדברי המתיר וכשנאבד המפתח נראה שמותר לפתוח בסכין או במחט לכ"ע כדתנן בריש פ' כל הכלים מחט של יד ליטול בה את הקוץ ושל שקים לפתוח בו את הדלת פי' מחט גדולה שתופרין בה שקים לפתוח בו את הדלת מי שאבד מפתח שלו עכ"ל מצאתי: **אסור** לחתוך שפופרת וכו' פלוגתא דתנאי ודאמוראי בפ' חבית ופסק ר' יוחנן הלכה כר' יאשיה דמיקל וכשמואל דלא כרב דאסר בחתיכה ולא נתנה שם מעולם:

עלה

דרכי משה

(ד) הג"ה החותלים מוזכר בגמרא פרק חבית (קמו:) וכתבו הרמב"ם: (ה) ודברי הרא"ש דבסמוך דאוסר בשל עץ ושל מתכות נראה כדברי הר"פ וכ"כ המרדכי והתוספות פרק חבית (קמו): (ו) וכ"ה מסקנת א"ז דאפי' בשל עץ ושל מתכות שרי ואין להחמיר לכל הפחות ע"י נכרי: (ז) וכבר נתבאר דין סתירת פי התנור לעיל סימן רנ"ז:

האריך

פרישה

ידוע שהתם מגופה לעולם היא למעלה ע"ג החבית ובכל מקום שינקבה שם נופלים לתוכו פסולת ועפר. לכן נלע"ד שהמגופה הנזכר בגמרא אינה כמגופה שלנו שנוטלים עץ עבה וקובעים אותו בפי החבית למעלה במקום ששופכין בו המשקה אלא עשייה כמין קדירה שיש לו בית קיבול ומחברים פיה במקום שהיא פתוח בפי החבית כדרך שאנו עושין במשקה שנקרא שכר שמושיבין קדירה למעלה בפי החבית כשמוליכין אותו מעיר לעיר כך היה בימיהם שהיו החבית שלהן של חרס והיה עושין ע"פ כיסוי כמין קדירה כמ"ש ובזה שייך שפיר למימר שנוקבין אותו למעלה או מן הצד ר"ל בצדה של אותה קדירה שכשינקב שם בודאי לא יוכל ליפול שום דבר לתוכו משא"כ בשינקבה הקדירה ע"ג מלמעלה ועל מגופה זאת כתב רבינו מותר להתיז ראש החבית כו' דהואיל שהוא עומד ומחובר בחבית ובולט ועולה הרבה שפיר מיקרי ראש החבית וכשמתיז אותה בסייף מן החבית א"א לצמצם ומתיז עמה מעט משפת החבית במקום שהוא מחובר שם שפת החבית גופה ובולט קצת ומוכרח אתה לומר כן אפילו לפי הגירסא שגורס ראש המגופה שנקראת המגופה ג"כ ראש החבית דהא רבינו כתב מיד ז"ל דלאו לפתח קמכוין כיון שמסיר ראשה כולה. וא"ל למה לא כתב בהדיא מותר להתיז המגופה דא"כ הוה משמע שאינו מתיר אלא להתיז המגופה אבל לא להתיז ג"כ מעט מן החבית לכך נקט בל' זה לאורויי דאפי' אם מתיז מעט עם החבית עמה ואע"ג דבחבית גופא אפי' נקב קטן אסור מ"מ כאן מותר כיון שמתיז כולה יחד וכדברי רשב"ג. הנ"ל וזה הדין שכתב מותר להתיז ראש כו' והחילוק שלמעלה ולמן הצד נראה דאיירי אפילו אם החבית שלימה ואף ע"ג דכתב לעיל אם החבית שלימה אסור לשוברה או לנקוב בה נקב בעלמא מדכתב סתמא ואני' נקב בעלמא אסור לינקוב בה כו' משמע אפילו למעלה מ"מ הואיל דכל דין זה מיירי במגופה שאינה מן החבית עצמה אלא מחובר ודבוק בה יש לה דין חבית שבורה ומותר כשמתיז ראשה או עושה נקב למעלה וכך היא הלעה של דברי רבינו מתחלה כתב מותר להתיז ראש החבית בסייף כו והשמיענו דאם עשה נקב גדול שהתיז כל המגופה עם מעט מן החבית דמותר מטעם דלעין יפה מכוין וא"כ כתב אבל אם מן הצד ר"ל אם עושה נקב בצדה במגופה עצמה ברומה אע"פ שהוא גדול והו"א דנימא ג"כ דלעין יפה מכוין אפ"ה אסיר דודאי לפתח קמכוין כו' וא"כ כתב אבל למעלה ר"ל למעלה במגופה מותר לנוקבה אע"פ שאין עושה הנקב גדול כ"כ כיון שמתיז ראש כו' דנימא דלעין יפה קא מכוין אפ"ה מותר מטעם דאין דרך לעשות פתח למעלה. וא"כ חזר וכתב אבל מצדה אסור כו' ואשמעי' דאם עושה נקב קטן במגופה מן הצד ג"כ אסור ואע"פ שכבר כתב לעיל אבל לנוקבה בצדה אפי' ברומה שעושה נקב גדול כו' משמע שיש רבותא יותר בנקב גדול מבקטן מ"מ חזר וכתב דין נקב קטן להשמיעינן כל חילוקי דינים דאף אם תמצא מי שסובר איפכא שיותר יש להתיר בקטן מבגדול מ"מ במן הצד אין חילוק בין גדול לקטן וכל זה מיירי במגופה אבל כשעושה נקב בגוף החבית כבר כתב רבינו לעיל בסמוך דאפי' נקב בעלמא אסור הנה נתבארו דברי רבינו יפה. אלא שקשה לפי סברת רבינו שסבר דלמעלה אין דרך לעשות פתח מטעם שלא יפול דבר לצרורות כו' וטעם זה מהני לדידיה אפילו להתיר כמ"ש לעיל וא"כ למה צריך לטעם שמותר להתיז ראש החבית משום דלאו לפתח קמכוין כיון שמסיר את ראשה כולה ר"ל שמראה כדבת לבו לאורחים ולמה לא כתב הטעם דלאו לפתח קמכוין דאין דרך לעשות פתח למעלה שלא יפול בה צרורות כמ"ש הטעם בסמוך. ולכאורה היה נראה דרבינו כ"כ אליבא דכ"ע ר"ל אפילו לרבי יהודה דאוסר במשנה לנקוב למעלה במגופה כמ"ש לעיל בשמו מודה הכא במסיר ראשה כולה דמותר דאו ודאי לאו לפתח קמכוין אלא להראות נדבת לבו לאורחים אבל יותר נראה לומר דרבינו הוכרח לכתוב זה הטעם אפי' לחכמים שמתירים למעלה במגופה מטעם דלאו לפתח קמכוין שלא יפול בה צרורות כו' מ"מ הכא שמתיז המגופה עם מעט מהחבית עצמה הו"א דאסור דהא כבר כתבתי לעיל דאפי' לסברת רבינו לא מהני זה הטעם שלא יפול בה צרורות אלא דווקא בלמעלה במגופה אבל למעלה בחבית עצמה לא מהני זה הטעם הואיל שהנקב הוא בגוף החבית ול"ד לעושה נקב במגופה שאינו בגוף החבית וכמו שמתרץ ומחלק רבא בגמרא זה חיבור וזה אינו חיבור וכמ"ש בדרישה ולכן צריך לטעם כיון שמסיר ראשה כולה ר"ל להראות נדבת לבו לאורחים וק"ל ועיין בדרישה:

(ו) **אבל** היתידות שנועלים בהם ר"ל הצירים שבאחורי התיבה אסור אף אם נאבד המפתח: (ז) **שהרי** עומד להתיר פי' סת"ה שר"ל הקשר שסוגרין בו מתירין אותו בשבת לפתוח וחוזר וקושר בשבת לנעול אבל הדלת לעולם קבוע שם לאיזה זמן וק"ל עכ"ל: (ח) **אבל** לא מפקיע ומותך משום כו' כתב המרדכי בפרק חבית דהיינו דוקא כשעשוי לקיום ע"מ שלא להסירה בשבת אבל אם אינו עשוי לקיום כלל שרי ומטעם זה התיר בדף שמשימין לפני התנור ושורקין אותו בטיט בע"ש להסירה מן התנור בשבת שאינו עשוי לקיום ע"כ. ועיין בב"י שהביא מ"ש בת"ה בענין הזה:

עלים

דרישה

אסור מן הצד וכן נלע"ד דגם התוס' כתבו כן אליבא דכ"ע אפי' אליבא דרב הונא וא"ה לק"מי רק אציע לפניך ל' התוס' ומתוכה יתבארו דבריהם שפיר וז"ל וכי מה בין זה למגופת חבית פי' בקונט' דתניא לקמן בפרק חבית רשב"ג אומר מתיז בסייף ומניחה לפני האורחים וא"כ לר"י מה מהני זה חיבור וזה אינו חיבור התם כמי חיבור הוא דרשב"ג שרי להתיז אפי' גוף החבית עם המגופה כדמוכח התם דבעו מיניה מרב ששת מהו למיברז החבית בבורטיה כו' א"ל לפיתחא קמכוין ואסור ופריך מהא דשרי רשב"ג להתיז ראשה בסייף ומשני התם הא לעין יפה קמכוין אבל הכא אי לעין יפה מכוון ליפתח מיפתח והא דאסור למיברז החבית היינו בגוף החבית דחבית חבית גופה משמע ועוד דבמגופה שרי דתנן במתניתין אין נוקבין במגופה כו' וחכמים מתירין משמע דשרי רשב"ג אפילו בגוף החבית דלעין יפה קמכוין כו' עכ"ל והנה לכאורה יש לדקדק מה מקשה אליבא דרב ששת דאסור מסברייתא דרשב"ג מתיר להתיז כו' דילמא רב ששת דאסר מיירי מן הצד וכמ"ש הב"י ורשב"ג דמתיר במתיז ראשה היינו למעלה דשם יש להתיר יותר מטעם שמא יפול בה צרורות כמו שמחלק רב הונא בין מן הצד ולמעלה במגופה אליבא דחכמים אלא ודאי המקשה ס"ל מדאסר רב ששת סתמא בכל ענין איירי אפילו למעלה ולכן ס"ד מקשה מרשב"ג וא"כ הואיל דאנו מוכרחין לומר דרב ששת אסר אפי' למעלה מדסתם דבריו כמ"ש וא"כ שפיר כתבו התוס' ועוד במגופה שרי דתנן אין נוקבין כו' ר"ל דאי רב ששת איירי במגופה וא"כ מדאסר סתם משמע אפי' למעלה כמ"ש וזה א"א דתנן אין נוקבין מגופה כו' וחכמים מתירין ולמעלה שרי לכ"ע אפי' לרב הונא אליבא דחכמים אלא ודאי רב ששת מיירי בחבית גופה ואז א"ש דאסר אפי' למעלה מטעם דחיבור הוא כמו שחלוק דקייב קטעת מטעם דחיבור הוא כמ"ש ול"ק למה סתם רב ששת י"ל כיון דאמר למברז בחבית וסתם חבית הוא בחבית גופה כמ"ש התוס' והביא עצמו בכל ענין אסור. והנה נתבארו דבריהם אפי' אליבא דרב הונא ולא כב"י. כתוב בתשובה אשכנזי וגם שבולי הלקט ברזא שבחביות שלא ששותמין אותו בעץ שנסתם ואין אדם יכול להוציאם מותר ליקח ברזא אחרת ולהביא באותו הברזא לתוך החבית לכתחלה לצורך לשתות יין בשבת ובלבד שלא יהא הנקב כנגד השמרים עד כאן וכ"פ בש"ע:

[ד] **ובשבירת** פותחת כו' וכשנאבד המפתח נראה דמותר לפתוח בסכין או במחט לכ"ע כדתנן בריש כל הכלים מחט של יד ליטול בו את הקוץ ושל שקים לפתוח בו את הדלת פי' מחט קטנה שתופרים בה בגדים ושל שקים מחט גדולה שתופרים בה שקים לפתוח את הדלת מי שנאבד מפתחו עכ"ל מצאתי מ"ו. בת"ה בסי' ס"ז פסק סכין שהוא תקוע בכותל של עץ מבע"י אסור להוציאו בשבת כיון שהוא דבר מחובר אם היה תקוע מעט בדוחק כמעט פסיק רישא הוא שלא יוסיף בנקב והו"ל קודם כ"ש דקייב משום בונה אבל אם הוא תקוע בשפשל וכן כל דבר תלוש מותר להוציאו כיון דאין בנין וסתירה בכלים ואם דלה ושלפה מבע"י אפי' בכותל שרי עכ"ל וכ"פ בש"ע. עיין בת"ה סי' ס"ו וב"י הביאו שכתב ז"ל תשובה יראה היכא דתקעו בכותל שהוא מחובר יראה שאסור להוציאו כו' עד ואין נראה להביא ראייה להתיר כו' וכתב ולא ירדתי לסוף דעת בעל ת"ה הנ"ל דבתחלה כתב דנראה דלא שרי סכין התקוע בחבית אלא כשתוקעו והוציאו כבר במול הא לאו הכי לא ובסוף התשובה כתב שאם תקוע הסכין בדבר תלוש אין טעם כו' ע"ש ולע"ד ירדתי לסוף דעתו ולק"מ דמ"ש תחלה ז"ל אמנם נראה דהאי סכינא התקוע בחבית דאיירי שהוציאוהו והכניסוהו כבר במול כו' לא כ"כ משום דמפני שסור מ"מ ראשונה דבחבית מותר אפי' אי איכא פסיק רישא כל זמן שלא כיון דא"כ מתחילה מאי סבר להאריך ולכתוב שמותר גם הרי הביא ראייה לדבריו מהמרדכי דפרק חבית דדרבנן בעי שיכוין ולא תלוי בפסיק רישא אלא ה"פ דהאי אמנם כו' ר"ל אע"פ שהדין דין אמת כמ"ש דבדרבנן בעינן שיכוין מ"מ אין ראייה מהמרדכי דפרק חבית דהמרדכי ע"כ איירי בהוציאוהו והכניסוהו מבע"י מדהביא ראייה מסכינא דבין אורבא דדלה ושלפה כו' וא"כ אין שם פסיק רישא. וא"כ בסוף בא ליישב דלא תיקשה סתירה לדבריו הראשונים מהאי מרדכי דפ' חבית מדהוכיח מהרא"י דמיירי המרדכי בדלה ושלפה וא"כ קשה אם תאמר בלא דלה ושלפה בחבית שהוא כלי ג"כ מותר אע"פ שהוא פסיק רישא עד שיכוין א"כ למה כתב המרדכי דבחבית התירו בדלה ושלפה מן החבית הלא בלא"ה נ"כ שרי ע"ז כתב ומהשתא שהוכחנו דסכין התקוע בחבית מיירי בלא פסיק רישא מתיישב אפי' בחבית גדולה ר"ל לעולם אפי' היכא דאיכא פסיק רישא נמי שרי והא דאיירי המרדכי מדלה ושלפה משום דאיירי נמי בחבית גדולה ובחבית גדולה שהוא דומה לקרקע בעינן לה"ט דדלה ושלפה וק"ל. אבל בחבית קטן עכ"פ מותר וזהו שמסיק אח"כ וכתב דבתקוע סכין בדבר תלוש לא ידעינן כלל טעם וסברא לאסור ודו"ק. וזה נ"ל ברור בביאור דברי מהרא"י וב"י נמי כתב דיש לייסבו דהצריך דלה ושלפה מפני חבית גדולה והרחיק פי' זה מדכתב אפי' בחבית גדולה דמשמע דאיירי גם בחבית קטנה וזהו ודאי קושיא גדולה היא לפי הבנתו שמבין מ"ש מהרא"י אמנם נראה כו' בהאי

המגס

בנקב שבחבית כדי שיקלח היין היתה התובה כבר מותר ליתנה אפילו לא נתנה שם מעולם וכ"ש שמותר להחזירה אם היתה שם ונפלה: [ה] עלה של הדס אם הוא קטום ויש לו הרבה מהם קטומים מותר ליתנו בנקב במקום מרזב כדי שיקלח היין: ואם אין לו אלא אחד אפי' אם קטום ועומד אסור ליתנו שם: אסור ליתן שעוה או שמן שהוא עב בנקב החבית מפני שהוא ממרח:

חבית

עלה של הדס כו' בס"פ חבית אמר שמואל האי טרפא דאסא אסור ומפרש רב יימר גזירה משום מרזב והלכך אפילו יש לו הרבה קטומים מוכנים מבע"י אסור משום דהו"ל כאילו עושה מרזב בשבת אם יתננו בנקב בשבת ולרב אשי הוי טעמא גזירה שמא לא ימצא קטום ויבא לקטום ולפיכך כשיש לו הרבה מוכנים מבע"י ליכא למיגזר שמא יקטום ומותר ליתנו במקום מרזב ולא גזרינן שמא יעשה מרזב בשבת אבל אם אין לו אלא אחד אפי' הוא קטום מבע"י חיישינן שמא יקטום דכיון דאין לו אלא אחד איידי דזוטר מירכס ויבא לקטום בשבת ולפ"ז לאו דוקא אחד אלא אפי' ב' וג' נמי אסור אא"כ בדאיכא הרבה קטומי' וגרסי' בגמ' איכא בינייהו דקטים ומנחי בלשון רבים ועיין בב"י: **אסור** ליתן שעוה או שמן וכו' משנה ס"פ חבית ואם היתה נקובה לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח ובמישחא פליגי רב ושמואל ופסקו הרי"ף והרא"ש כרב דאסר דגזר במישחא עבה אטו שעוה: וכתב ב"י ומשמע דוקא הני דאית ביה משום מירוח אבל בשאר כל הדברים מותר לסתום נקב החבית והא דבד של שום בסמוך דלא התירו אלא בדבר מאכל וע"י הערמה ולצורבא מרבנן דוקא הוא כשהיין יוצא דרך הנקב ומש"ה בשאר דברים כשאין בהם משום ממרח מותר לכתוש עכ"ל ולפענ"ד איפכא דכשהיין יוצא דרך נקב דאיכא פסידא יש להקל טפי ומש"ה התירו לצורבא מרבנן ע"י הערמה ואם לא היה היין יוצא היה אסור אפי' לצורבא מרבנן והא דנקט ברישא דשעוה ושמן אסור מפני שהוא ממרח אתא לאשמועינן דבשעוה ושמן ליכא היתירא כלל אפי' במקום פסידא ואפי' לצורבא מרבנן וע"י הערמה להכניעו שם נמי אסור משום ממרח אבל שאר דברים דלית ביה משום ממרח שרי בדבר מאכל משום פסידא וע"י הערמה לצורבא מרבנן כמ"ש אא"כ חבית שניקב וכו' הא לאו הכי כגון קיסם או צרור אסור אף על פי דלית ביה משום ממרח ולפ"ז נוהין דברי הרמב"ם שכתב דבשעוה ושמן אסור משום מירוח דקשה ה' המגיד וז"ל וא"ת הלא אסור לסתום כל נקב אפי' בקיסם או בצרור וא"כ לא צריך לטעמא דשעוה משום ממרח ובמישחא משום גזירה דשעוה ונדחק ה' המגיד וב"י ביישוב קושיא זו ולמאי דפי' ניחא דבקיסם וצרור דאין דרך להכניעו פשיטא דאין לו היתר אף לצורבא מרבנן אלא אפי' שעוה ומישחא דאיכא למימר דהניחו שם להכניעו וס"ד דלצורבא מרבנן שרי ע"י הערמה כי היכא דשרי תלמודא בברא דתומא וקמ"ל דאסור משום דאית בהו משום ממרח ונס"ע נמשך הרב ב"י לפי פירושו דכאן גם ממ"ש הרב בהגה"ה שם נראה שהסכים לזה ולפעד"נ שאינו כן דהא לקמן בסי' של"ד כתב בהרועעה חבית של יין דהתירו לקרות לנכרי אע"פ שודאי יתקנה כשיבא עכ"ל והוא מדברי הרא"ש בפרק כ"כ ופסק ב"י כך למעלה בסי' ש"ז אלמא משום הפסד יין הקילו טפי וזהו שפרש"י בפ' תולין (סוף דף קל"ט) בההוא צורבא מרבנן דשקל ברא דתומא ומנח בברזא דדנא מקום שיש בו נקב בחבית והיין יוצא נותנו לשם בשבת לסתום והוי כמתקן ומערים לכתחלה עכ"ל דנראה פשוט דקשיא ליה לרש"י הניחא במאי דנאים במברא ועבר להך גיסא וסייר פירי דהתירו הערמה לצורבא מרבנן משום הפסד פירותיו שהיו בלא שמירה אבל למה התירו לסתום הנקב בברא דתומא דהוי כמתקן מנא דה"נ מתקן הנקב וסותמו ולכן פי' דהכא נמי הוי פסידא דהיין יוצא. ולפ"ז כשאין היין יוצא אסור לסותמו אפי' לצורבא דרבנן אפי' בשאר דברים שאין בהם משום ממרח והנ"ל לשאינו צורבא מרבנן ודלא כמ"ש בש"ע להתיר בשאין היין יוצא ודו"ק: הב"י הביא מ"ש מהרא"י בת"ה סי' ס"ד בדין סכין התחוב בכותל של עץ מבע"י או בספסל שאינו מחובר והקשה עליו והאריך ע"ש ולפענ"ד דתשובה זו נכונה ואגב אבאר אותה כי דבריו קצת סתומים והוא דכתב תחלה דבתקעוהו קצת בחוזק בכותל שהוא מחובר כמעט פסיק רישיה הוא שלא יוסיף בנקב והו"ל קודח כל שהו וחייב משום בונה אח"כ אמר ואין להביא ראיה להתיר ולומר דאין בזה משום קודח מדמתיר במרדכי פ' חבית בסכין התקוע בחבית מע"ש להוציאו ולהכניסו שהרי אינו מתכוין להוסיף בנקב ומייתי ראיה מפ' במה טומנין דאמר שמואל סכינא דבי אורבי דלה ושלפה והדר דצה שרי עכ"ל ונראה דדעתו בהך ראיה דאע"ג דאסיקנא דשמואל אתותב היינו משום דקשיא עליה ממשנתינו דהטומן לפת דאפי' לא דצה ושלפה נמי שרי אע"ג דמזיז עפר מ"מ כיון דהעפר ניזוז מאליו לא חיישינן כדפרש"י לשם ריש (דף כ"א) והיינו לומר דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול אי נמי כדפי' התוס' בשם ר"י בפ' כירה (דף מ"ד) דשמואל לא אסר בלא דצה ושלפה משום איסור טלטול מן הצד דהא שמואל מתיר טלטול מן הצד בפ' כירה אפי' גבי מת אלא דאוסר משום דמסיר העפר ומרחיב הגומא ואיתותב מהטומן לפת מכל מקום יש להביא ראיה מדשמואל דסכין התקוע בחבית אע"ג דמוסיף בנקב קצת כשמוציאו ומכניסו אפ"ה כיון דאינו מתכוין להוסיף שרי שהרי

שהרי

מפרש דחזיכא ולא מתקנא כלומר שהשפופרת עצמה חסרה שום תיקון ואפ"ה מותר להכניסה בנקב החבית: **עלה** של הדס אם הוא קטום וכו' בס"פ חבית (שם) אמר טבות ריבא אמר שמואל האי טרפא דאסא אסור ופירש"י לתת עלה של הדס בנקב החבית שהעלה עשוי כמרזב והיין זב דרך שם. מ"ט רב יימר מדפתי אמר משום מרזב וכו' התוס' שנראה כפירש"י שלא יתקן מרזב לייננו שיפול היין לתוכו וילך למרחוק דכשלוקח עלה הדס ומקפלו כעין מרזב נראה כעושה מרזב ולא דמי לגובתא דכיון שאינו עושה בו שום מעשה לא גזרי' רב אשי אמר גזירה שמא יקטום ופירש"י שמא יקטום. העלה מן הענף וכיון דקטמ' הו"ל מתקן כלי. מ"ב א"ב דקטים ומנח משמע דה"פ דקטים ומנח ומבע"י לרב יימר אסור משום מרזב לרב אשי שרי. ולא אסר שמואל אלא כשאינו מוכן לכך מבע"י דכיון דצריך לחזר אחריו גזרינן שמא לא ימצא קטום ויבא לקטום והרי"ף לא פסק הלכה כדברי מי והרמב"ם בפכ"ג פסק כרב יימר הרא"ש פסק כרב אשי וכדבריו פסק רבינו אלא שנראה מדבריו שהוא מפרש דע"כ לא שרי רב אשי אלא בדאיכא כליס הרבה קטומים שאם יתקלקל הא' יקח אחר ולא יצטרך לקטום אבל אם אין שם אלא עלה א' קטום אסור שמא יתקלקל ויבא לקטום עלה אחר ולהניח במקום הראשון ואפשר שהביאו לפרש כן מ"ש בנוסחי דידן בגמרא א"ב דקטים ומנחי וכיון דקאמר מנחי בלשון רבים משמע ליה דעלים רבים קאמר ומ"מ מ"ש ויש לו הרבה מהם אינו מדוקדק דבשנים נמי סגי מדכתב אא"כ ואם אין לו אלא א' וכו' משמע הא שנים שרי ומטעמא דפרישית:

ומ"ה תמה על הרמב"ם ז"ל למה לא פסק כרב אשי דבתרא הוא. ואפשר שטעמו משום דהא דגזר שמא יקטום אתי דלא כהלכתא דכי קטום מאי הוי והא אסיקנא בפרק המביא כדי יין דרב יהודה מפסח ויהיב לן אלותא אלותא ורב אשי דאמר גזירה שמא יקטום לפרושי טעמא דשמואל אתא ולא משום דס"ל הכי וכיון דלטעמיה דרב יימר מיתוקמא שפיר מימרא דשמואל אליבא דהלכתא לא דחינן לה מהלכתא ולדברי הרא"ש שפסק כרב אשי דאמר גזירה שמא יקטום לא תיקשי מההיא דר"י מפסח ויהיב לן אלותא אלותא דשאני התם שקוטמו להריח בו והוי כשובר חבית לאכול ממנה גרוגרות אבל כשקוטמו ליתנו בנקב שבחבית הוי כקוטם להצון בו שיניו ולפתוח בו את הדלת דבקיסם לר"א חייב חטאת ולרבנן פטור אבל אסור כדאיתא בפרק המביא כדי יין (לג:) הרי דלרבנן נמי איסורא איכא אלא דק"ל אם כן היכי אסרינן למיתן טרפא דאסא משום גזירה שמא יקטום הא טרפא דאסא רכין נינהו ושרי ואפי' אם היו קשין אכתי הו"ל גזירה לגזירה דהא לרבנן דקי"ל כוותייהו כי קטים נמי לא מיתסר אלא מדרבנן וצ"ע והר"ן כתב שם וז"ל וכ"ת והיכי מסקינן הכא דאוכלי בהמה כיון שהם רכין אין בהם משום תיקון כלי אע"פ שהוא מכוין לכך והא בפירוש אסרינן למיתן טרפא דאסא בחביתא איכא למימר דהתם היינו טעמא לפי שדרך הוא שאפי' באוכלי בהמה מתקנין כלי העשוי כבר אבל לא שיעשו ממנו כלי לכתחלה עכ"ל ודבריו אלה אליבא דמ"ד משום מרזב דלמ"ד גזירה שמא יקטום ליכא איסורא דרבנן אלא משום שמא יקטום בקשין וכדפירש"י ואפשר דסבר דגזירה שמא יקטום היינו שמא יקטום רכין ליתן בפי החבית דכל כה"ג כיון שדרכו בכך אסור: **אסור** ליתן שעוה או שמן שהוא עב וכולי בס"פ חבית (שם.) תנן לא יקבנה מלדה ואם היתה נקובה לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח ופירש"י ויש כאן משום ממחק ובגמרא (שם.) משחא רב אסר ושמואל שרי מאן דאסר גזרינן משום שעוה ומאן דשרי לא גזרינן ופירש"י משחא. שמן עבה וכתבו הרי"ף והרא"ש הלכתא כרב ואע"ג דאיתא בגמרא א"ל רב שמואל בר בר חנה לרב יוסף בפירוש אמרת לן משמיה דרב משחא שרי לא חשו ליה הרי"ף והרא"ש משום דליכנא דסתם תלמודא דאמר דרב אסר עדיף טפי ומשמע מהכא דלא אסרינן אלא בשעוה וכיוצא בו שהוא דבר המתמרח וכן בשמן עב אף ע"פ שאין מירוחו ניכר כ"כ מ"מ אסור כיון דשייך ביה מירוח קצת דאתי לאיחלופי בשעוה אבל בשאר כל הדברים מותר לסתום החבית והיינו (שבת קלט:) דשקל ברא דתומא ומנח בברזא דדנא שהביא רבינו בסמוך דמשמע דלא שרי אלא במידי דבר מאכל הוא וע"י הערמה ודוקא לצורבא מדרבנן נראה מדברי רש"י דהיינו כשהיין יוצא דרך הנקב דמחזי כמתקן והיינו דשעוה ומשחא בשאין היין יוצא דרך הנקב ומש"ה בשאר דברים מותר לסתום חוץ מבדבר המתמרח וכ"כ מדברי רבינו אבל הרמב"ם בפכ"ג כתב וז"ל וכשם שאסור לפתוח כל נקב כך אסור לסתום כל נקב לפיכך אסור לסתום נקב החבית ואפילו בדבר שאינו מתמרח ואינו בא לידי מחיקה כגון שיסתום בקיסם או בצרור קטן אבל אם הניח שום אוכל

אוכל

דרישה

המנס חור בו ממ"ש ראשונה אבל אינו כן אלא כמ"ש ודו"ק. עוד הקשה ב"י שם אמ"ש המרדכי שהביא מהרא"י הנ"ל דהא מסקינן בגמרא אהאי מימרא דשמואל דאמר האי סכינא דביני אורבא דלה ושלפה שרי ומי לא אסור דליתא דאיתותב מההיא דטומן לפת ולנונות כתב וכן העלה הרי"ף והרא"ש דאפי' לא דלה ושלפה שרי ומדברי המרדכי משמע דבעינן דלה ושלפה ומסיק ב"י דהמרדכי יש ליישב דלא משמואל מייתי ראייה אלא מהמסקנא דמתיר אפי' בלא דלה ושלפה כו' אלא אבעל ת"ה קשה דמייתי המרדכי והביאו דבעינן דלה ושלפה ומסיק הב"י דנ"ל דמהרא"י בעל ת"ה מפרש דהקושיא דגמרא והתיובתא לא קאי אדברי שמואל כי אם אשלפניו אדברי רב הונא האי סליקוסתא כו' ע"ש ודבריו גם בזה דחוקין הן דאיך יעלה על דעתינו דבעל ת"ה ישכח דעת התוס' והרי"ף והרא"ש ורש"י ויבוא במה לעצמו לפרש שיטת הגמרא דלא כוותייהו ובפרט מאחר שסתם דבריו ולא הזכיר דעת שום א' מכן שכל דבריו מיוסד עליהם לכן נראה פשוט אדרבה דהמרדכי פי' תיובתא דרב קטינא דלא קאי אלא אסליקוסתא והוא לבדה עלה דתיובתא שהן ממש ענין א' דבשניהן אין איסור אלא משום שהוא מזיז עפר משא"כ בסכיני דיני אורבא שהוא דחוק זע"י יש לחשש מפני גומא טפי וגם רש"י פי' וכתב ובסוף התיובתא ה"ל ונוטלין בשבת ולא חיים אם העפר ניזוז מאליו וכ"ה לסליקוסתא עכ"ל הרי דלא נקט בלשונו אלא סליקוסתא ומן שלפני זה כתב ז"ל מתיב רב כהנא תיובתא להנך רבנן דאמרי לא דלה ושלפה אסור עכ"ל. נראה שגליון הוא ואינו מלשון רש"י דאין זה מל' רש"י לכתוב להנך רבנן ועוד דא"כ נמצאו דבריו סותרין זא"ז דהא לבסוף סיים ולא נקט בלשונו אלא סליקוסתא ודוחק לומר דס"ל דשמואל דאמר האי סכיני ביני אורבא כו' למד דינו מדינא דסליקוסתא ומדנכרך סליקוסתא כשר עיזר ונפל עזור דו"ח דשמואל ודאי לא קאי אמימרא דרב הונא דסליקוסתא. ועוד נראה קצת להביא ראייה לדברי המרדכי דמסתבר לומר דלא כפרך דינא דשמואל דסכיני דביני אורבי דהא עלה קאי מר זוטרא ואיתימא רב אשי אמר בגודריתא דקני ש"ד עכ"ל ומשמע לי דהכי קאמר דאף דאאמת עם דינא דשמואל דבסכיני דביני אורבי בעי דלה ושלפה מכל מקום בגודריתא דקני שאינן אונסים כ"כ בדוחק לא בעי דלה ושלפה דאל"כ אלא תאמר דמר זוטרא ואיתימא רב אשי לפלוגא אתא הו"ל למינקט בלשונו סכינא דביני אורבי לומר דא"ל שלפה ודלה וכיון דמר זוטרא ורב אשי דאחרונים המה הסכימו עם שמואל לא מסתבר דהתיובתא קאי עליו וזהו דעת המרדכי ולפי שיטתו כתב מהרא"י בעצמו ודאי לא כטה משיטת הרי"ף והרא"ש ומשמעות התוס' דכולהו ס"ל דגם שמואל עלה בתיובתא וק"ל ולכאורה היה נלע"ד ליישב דברי המרדכי ומהרא"י בענין אחר דס"ל דאף דעלה גם דברי שמואל בתיובתא היינו בסכיני דביני אורבי שג"כ אינן מהודקים בחתיכה אחת אלא נפרדין זה מזה משא"כ בסכין התקוע בחבית או בדף שבתפרתו ודאי עושה נקב וכתח

ואסרוהו המרדכי ומהרא"י והביאו ראייה דדלה ושלפה מבע"י מועיל דהא לדברי שמואל דסבר דגם בסכיני דביני אורבי יש איסור מ"מ בדלה ושלפה קאמר דאין איסור וכולם אסורין משום דנראה כיוצא למלחמה ה"ה לדידן נמי בסכינא בחבית כן ועולה לפ"ז דברי המרדכי יפה אלא סק' אמהרא"י שהרי כתב בסכיני ביני אורבי שיש לחשש משום איסור גומא כמו שיש לחשש בחבית משום פתח ובנין ובאיסור גומא אין נ"מ במה שהן נפרדין ע"ש א"כ הדרא קושיא לדוכתא אלא ע"כ כמ"ש ראשונה: ורמ"א ז"ל בד"מ שלו כתב ליישב המרדכי ומהרא"י דאיירי דווקא בחבית ומשום דעושה לו פתח בסכיני דביני אורבי ונ"ל דרמ"א ז"ל ג"כ ס"ל דראיית המרדכי ומהרא"י ע"ד שכתבתי בתירוץ השני ואין נכון מהא דכתבתי וק"ל:

[ה] **עלה** של הדס אם הוא קטום ויש לו הרבה מהם הא דכתב רבינו הרבה מהם נראה שטעמו מהא דאיתא בגמרא ס"פ חבית האי טרפא דאסא אסור מ"ט רב יימר מדפתי אמר משום מרזב רב אשי אמר שמא יקטום פירש"י שמא יקטום העלה מן הענף וכיון דקטם הו"ל מתקן מנא מאי בינייהו איכא בינייהו דקטמי ומנחי וס"ל לרבינו כיון דלרב אשי דקי"ל כוותיה מותר בקטמה ומנח א"כ היכן מצינו איסור דא"ל היכי דלא קטים ובעי למיקטם בשבת לזהו פשיטא דאסור ולא איצטריך שמואל לאשמועינן לכן כתב רבינו דיש חילוק בין א' להרבה ולא מתיר שמואל אלא היכא דאיכא הרבה. לפנין קטומין והא דקאמר אם אין לו אלא א' אסור נראה דל"ד א' אלא ה"ה שנים ושלשה נמי אסור עד שיהא לו הרבה מכן וכדכתב תחלה אם יש לו הרבה ולא כתב אם אין לו אלא ה' אלא הוכחה דע"כ מה שאמר איכא בינייהו דקטמי ומנח לאו בכל ענין מותר דא"כ היאך מצינו היסור דשמואל וצריכין לומר מ"ש דקטמי ומנח לאו בחדא מיירי וכיון דאפיקתא מחדא א"כ הולכין אחר הסברא ואין מתירין אלא בהרבה דלשנים או ג' ג"כ יש לחשש שמא יאבד זה ויקטם אחר וזה נראה ברור ולא כמ"ש ב"י תחלה פי' אחר לדברי רב אשי דמתיר בקטמו ומנחי והא דאסר שמואל מיירי באינן מוכנים לפניו אלא צריך לחזר אחריהם ומתוך כך הוצרך לדחוק ולכתוב דהרבה ל"ד וג"כ הוצרך לכתוב טעם למה חילק רבינו בין א' לשנים משום דהמך הגירסא דמנחי והכל דוחק וק"ל. עיין בב"י שכתב בד"ה עלה של הדס שהוא קטום כו' עד אלא שק"ל א"כ היכא אסרינן למיתן טרפא דאסא משום גזירה שמא יקטום הא טרפא דאסא רכין נינהו ושרי כו' ותמה אני על תמיהתו הא כתב רש"י וז"ל רב אשי אמר שמא יקטום העלה מן הענף וכיון שהיה קשה הו"ל מתקן כלי וכדתנינא במסכתא י"ט לחצות בו שיניו לא יקטמנו ואם קטם חייב חטאת וכל זה כתב הר"ן וגם הב"י הביאו ובאמת שמל' ב"י בסוף דיבור זה משמע שהבין ל' רש"י שר"ל שגזרי' שמא יקטם ג"כ בדבר קשה וז"ל וכיון דקשה כו' כלומר ואם היה קשה ודוחק וע"כ צ"ל דר"ל דאף שהעלה הוא רכה מ"מ הענף שקוטם ממנו הוא קשה בתר הענף אזלינן גם יש לתמוה דכאן פרק חבית ור

קפ"ד

חבית שנקבה והיין יוצא ממנו אסור ליתן בו בד של שום לסותמו ואם הוא מערים ואמר שנותנו שם להצניעו אסור לאיניש דעלמא ולצורבא מרבנן שרי :

שטו אסור לעשות אפילו אהל עראי בשבת וי"ט ופרש"י שאין איסור עשיית אהל אלא בגג ולא במחיצות ור"ת פירש דבמחיצה נמי אם עשה אותה להיתר סוכה או להיתר טלטול אסור אבל

ב"ה ונראה שאין כל הדברים הללו אמורים אלא בכותם בדבר שאין דרך לסתום בו אבל לסתום בעץ כמו שהוא דרך לסתום בין שהיין יוצא בין שאינו יוצא מותר :

אוכל כדי להצניעו ונמצא הנקב נסתם מותר ואחר כך כ' הממרח רטייה בשבת חייב משום מוחק את העור לפיכך אין סותמין נקב בשעוה וכיוצא בה שמא ימרח ואפי' בשומן אין סותמין את הנקב גזירה משום שעוה וכתב על זה ה"ה וא"ת והלא כבר נתבאר למעלה שאסור לסתום כל נקב אפי' בקיסם או בצרור וא"כ למה אנו צריכין בשמן לגזירת שעוה ובשעוה עצמה לגזירת מירוח תשובתה אין סתימה זו כסתימה של מעלה שהסתימה של מעלה היא שנכנסה תוך הנקב ובעובי הכלי וסתימה זו היא על פני הכלי ומגבו ואינה אסורה מפני עצמה אלא מפני גזירת מירוח עכ"ל ואפשר דס"ל להרמב"ם דסתימת נקב החבית אסור בכ"ד משום דהוי כבונה ואם סתמו בשעוה אסור משום ממרח גם כן והא דבמשחא שרי שמואל היינו גומר שאין בו משום ממרח אבל אה"כ דאסור משום דהוי כבונה" :

הבית שניקבה והיין יוצא ממנו אסור ליתן בו בד של שום לסתמו ואם הוא מעריס ואומר שנותנו שם להצנ'עו וכו' בפרק תולין (קלט :) אמרו ליה רבנן לרב אשי חזי מר האי צורבא מרבנן דשקל ברא דתומא ומנח בברזא דדנא ואמר לאצנועי קא מכוין ואזיל ונאים במברא ועבר להך גיסא וסייר פירי ואמר הנא למינס קא מכוונא אמר ליה הערמה קאמרת הערמה דרבנן היא וצורבא מרבנן לא אתי למיעבד לכתחלה ופירש"י הך הערמה לאו באיסורא דאורייתא היא אלא באיסורא דרבנן דא"נ עביד תמה בלא הערמה אדרבנן הוא דעבר הלכך כיון דצורבא מרבנן הוא לא אחמור עליה דהוא לא אתי למיעבד לכתחלה בהדיא בלא הערמה לעבור שם לפני הכל עכ"ל ומשמע דאברא דתומא דאנח בברזא דזכותא נמי קאמר דלא שרי אלא דוקא לצורבא מרבנן אבל הרמב"ם בפכ"ג כתב שהם מותר להערים להניח שם אוכל כדי להצניעו ונמצא הנקב נסתם ולא חילק בין צורבא מרבנן לשאר אינשי וכתב ה"ה שאולי הוא סובר שלא אמרו דוקא צורבא מרבנן אלא למעבר להך גיסא דוקא אבל לאתנוחי ברא דתומא בברזא לכ"ע נמי שרי כתב בתה"ד סימן ס"ד שנשאל על סכין התחוב בכותל של עץ מבע"י או תקעו בספסל או בדף שאינם מחוברים אי שרי להוציא הסכין בשבת או לאו והשיב יראה דהיכא דתקוע הוא בכותל שהוא מחובר יש לחוש לאסור להוציאו משום דאם הוא תקוע מעט בחוזק כמעט פסיק רישיה הוא שלא יוסיף בנקב והו"ל קודח כל שהו דחייב משום בונה ואין להביא ראיה להתיר מדכ' המרדכי בפרק חבית שאם היה סכין תקוע בחבית מותר להוציאו ולהכניסו שהרי אינו מתכוין להוסיף דכיון דחבית כלי הוא ואין בנין וסתירה בכלים להכי אין בו משום קודח אפי' אי הוי א"א שלא יוסיף בנקב אמנם נראה דהאי סכין התקוע בחבית איירי שהוציאוהו והכניסוהו כבר בחול ולאו פסיק רישיה הוא שיוסיף בנקב מדמייתי עלה ראיה מס"פ במה טומנין (נ :) מסכינא דביני אורבי פירוש סכין הנעוץ בין שורות לבנים שבבנין והיא על כרחך איירי דלאו פסיק רישיה הוא שירחיב הגומא ובסוף דבריו העלה דכיון דכבר נהגו העולם לאסור להוציא סכין התקוע בכותל ואשכחנא ביה טעמא כדפרישית יש לנו לקיים המנהג אבל אם תקוע הסכין בדבר תלוש כספסל וכה"ג לא ידעינן כלל טעם וסברא לאסור והמחמיר בדבר מפריז הוא על מדותיו עכ"ל (ח) וכתב עוד דבסכינא דביני אורבי אין נראה לחייבו משום קודח אפי' אי לא דלה ושלפה דהתם אינו אלא שמפריש אורבי מהדדי שאינם גוף אחד ולא שייך ביה קודח והאי סכינא דביני אורבי הכי איתא בגמרא (שבת נ :) אמר שמואל האי סכינא דביני אורבי דלה ושלפה והדר דלה שרי ואי לא אסור מר זוטרא ואיתימא רב אשי אמר בגורדייתא דקניס ש"ד ופירש"י קניס הדקלים שיוצאין הרבה בגזע אחת ותכופים זה בזה ש"ד לנעוץ בתוכם סכין לשמרו ואין חוששין שמא יגרור הקליפה וחייב משום מוחק. ולכאורה דבתלושין מיירי אבל התוספות (שם) כתבו דבמחוברין נמי שרי והוא שהם למטה מג' דליכא איסור משתמש במחובר למטה מג' א"ל רב מרדכי לרבא מתיב רב קטינא הטומן לפת וצנונות תחת הגפן אם היו מקצת עליו מגולין אינו חושש לא משום כלאים ולא משום שביעית ולא משום מעשר וניטלים בשבת תיובתא פירש"י מתיב רב קטינא תיובתא. להנך רבנן דאמרי דאי לא דלה ושלפה אסור וכן העלו הרי"ף והרא"ש דאפילו לא דלה ושלפה שרי וא"כ מ"ש המרדכי בפ' חבית אם היה סכין תקוע מע"ש בחבית מותר שהרי אינו מתכוין להוסיף כדאמר בס"פ במה טומנין אמר שמואל האי סכיני דביני אורבי דלה ושלפה והדר דלה שרי לאו למימרא דכשמואל נקטינן דהא איתותב אלא מסיפא דמלתא דאסיקנא דאפילו לא דלה ושלפה שרי הוא דמייתי ולא חש לסיומי מלתא דמפורש בהדיא דשמואל איתותב ולא קי"ל כוותיה וא"כ בסכין התקוע בחבית אפי' לא דלה ושלפה שרי אלא שמדברי בעל הת"ד נראה דכשמואל נקטינן דלא שרי אלא דוקא בדלה ושלפה ואפשר שהוא מפרש דלא מתיב רב קטינא אלא לרב הונא דאמר לעיל מיניה (שם) האי סליקוסתא דלה ושלפה והדר דלה שרי ואי לא אסיר ופירש"י עשב שהוא נאה למראה ולריח וממלאין כד עפר לה ותוחבין אותו לתוכו דהטומן לפת וצנונות להאי דמיא טפי דבתרווייהו איכא למיחש שמזיז עפר אבל סכינא דביני אורבי איכא למיחש ביה נמי משום מרחיב גומא דהוי בונה ועכ"ז איני יורד לסוף דעת בעל הת"ד (ט) שבתחלה כתב דנראה דלא שרי סכין התקוע בחבית אלא בשתקעוהו והוציאוהו כבר בחול הא לאו הכי לא ובסוף התשובה כתב ,שאם תקוע הסכין בדבר תלוש אין טעם לאסור ומשמע דאפי' לא דלה ושלפה שרי דאי בדלה ושלפה אפי' במידי דמחובר נמי שרי וא"כ חבית דתלוש היא אמאי לא אא"כ דלה ושלפה ושמא דוקא בחבית המחזקת מ' סאה קאמר שדינה כקרקע אבל אין זה במשמע לשונו שכתב אפי' בחבית גדולה שמחזקת יותר ממ' סאה משמע דבכל חביות מיירי : **תנורים** שטומנין בהם החמין וסותמין פיהם בדף וטורקים אותם בטיט אם מותר לסתור סתימת הדף נתבאר בסימן זה וכתבתיו בס"ס רנ"ט : **אם** מותר לחתוך בשבת קשרי השפוד שקושרים בהם הטלה אכתוב בסוף סימן שי"ז :

שטו אסור לעשות אפילו אהל עראי בשבת וי"ט ופירש"י שאין איסור עשיית אהל אלא בגג וכו' בפרק כל הכלים (קכ"ה:) תנן רא"א פקק החלון בזמן שהוא קשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו וחכ"א בין כך ובין כך פוקקין בו ובגמרא שם הכל מודים שאין עושין אהל עראי בתחלה בי"ט ואצ"ל בשבת לא נחלקו אלא להוסיף שר"א אומר אין מוסיפין וחכ"א מוסיפין בשבת ואצ"ל בי"ט ופירש"י שאין עושין אהל עראי. לפרוס מחצלת על ארבע קונדסין להיות צל לאהל מן החמה ודוקא גג אבל מחיצה לאו אהל הוא ושרי לפורסה לצניעות כדאמר בעירובין (לד.) בעובדא דשמואל ופקק החלון דמתני' משום דבנין קבוע ומיחזי כמוסיף אבנין והר"ן האריך בביאור דברי רש"י ובסוף דבריו כתב מכלל דברים אלו אתה למד דרש"י סובר שאפילו מחיצה המתרת מותר לעשותה בשבת והתוספות הקשו על דברי רש"י (שם) ובפרק מי שהוציאוהו (מד.) וכתב שלפי פר"ת דשפיר שייך בדפנות אהל היכא דמחיצה מועלת להתיר ולהכי בדופן שליעית דסוכה דהויא מחיצה ומכשר לסוכה חשיב עשיית אהל

שהרי אפי' דלה ושלפה מבע"י אי אפשר שלא יוסיף בשבת בנקב כל שהו ומכ"ש בלא דלה ושלפה והשתא אמר מהרא"י דמכאן לכאורה מוכח דאין בסכין התקוע בכותל משום קודח מדמתיר במרדכי בסכין התחובה בחבית ומביא ראיה מדשמואל בסכינא דביני אורבי וכו' דמה ענין זה לזה התם ליכא משום קודח כמ"ש בסוף התשובה אבל בסכין בחבית אית ביה משום קודח אלא ודאי ליכא למיחש בסכין משום קודח וקאמר מהרא"י דלעולם איכא למימר בסכין התקוע בכותל שבקרקע אית ביה משום קודח דחייב משום בונה אלא דבחבית שהוא כלי כיון דאין בנין וסתירה בכלים להכי לית ביה משום קודח אח"כ אמר וא"ת דחייב משום דקא מתקן פיתחא וכו' כלומר אף ע"ג דבחבית אין בו משום בונה כיון דכלי הוא מ"מ בעושה נקב איכא משום דקא מתקן פיתחא דמתקן מנא הוא ואפי' בכלי הוא איסור דאורייתא למאי דקס"ד השתא ואפ"ה מתיר במרדכי בשאינו מתכוין להוסיף נקב בסכין שבחבית ולא חיישינן לאיסור פתח וא"כ איכא ראיה לסכין התקוע בכותל שבקרקע דכאינו מתכוין להוסיף דלא חיישינן לאיסור בונה דמ"ש הא מהא וקאמר מהרא"י הא ליתא דהא בנקב שבחבית דאסרו חכמים משום דקא מתקן פיתחא התם ליכא כלל איסור דאורייתא ולהכי כשאין מתכוין להוסיף אפי' איכא פסיק רישיה שרי וכו' אבל בסכין בכותל שבקרקע דבמקדח ממש איכא איסורא דאורייתא משום בונה איכא למימר היכא דאיכא פסיק רישיה אע"פ דאינו מתכוין להוסיף נמי אסור משום קודח דחייב משום בונה. אח"כ אמר דהאי סכין התחובה בחבית דמתיר המרדכי מטעם דאינו מתכוין להוסיף בנקב כי היכא דמתיר שמואל בדלה ושלפה אע"ג דמוסיף בנקב כיון דאינו מתכוין להוסיף בע"כ דמיירי נמי דהוציאוהו והכניסוהו לסכין בחבית מבע"י דומיא דדלה ושלפה דאיירי ביה שמואל דאל"כ מאי מביא ראיה הלא שמואל לא התיר אלא בדלה ושלפה דליכא למימר דמביא ראיה ממסקנא דאיתותב שמואל דאפילו לא דלה ושלפה נמי שרי כדכתב ב"י דהלשון במרדכי לא משמע הכי כלל אלא רוצה להביא ראיה דאף לשמואל דלא התיר אלא בדלה ושלפה נמי שרו בסכין בחבית א"כ בע"כ דבסכין התקוע בחבית נמי מיירי בדלה ושלפה וא"כ בע"כ דסכין התקוע בחבית כיון שהוציאוהו והכניסוהו לאו פסיק רישיה הוא כי היכא דבהך דשמואל בדלה ושלפה וצ"ל דלא הוה פסיק רישיה שירחיב הגומא לפר"י וכו' ודעת מהרא"י בזה לומר דהשתא לפ"ז אין התחלה להביא ראיה להתיר סכין התקוע בכותל מהא דכתב במרדכי להתיר בסכין התקוע בחבית וכו' דהתם מיירי בדלה ושלפה דלאו פסיק רישיה הוא אבל בסכין התחוב בכותל קצת בחוזק בלא דלה ושלפה איכא למימר דאסור משום קודח דחייב משום בונה בדאיכא פסיק רישיה ואמר עוד דלפ"ז דהא דסכין תקוע בחבית דמתיר במרדכי בדליכא פסיק רישיה אפילו בחבית גדולה דשייך בה בנין קאמר דשרי דאם הוה פסיק רישיה היה אסור משום קודח אח"כ אמר אבל סכינא דביני אורבי וכו' נראה דקשיא ליה למאי דכתב דסכין התחוב בכותל אסור משום קודח בדאיכא פסיק רישיה א"כ סכינא דביני אורבי דהיינו דנועץ הסכין ותוחב אותו בין שורות הלבנים שבבנין כדפירש רש"י דליכא התירא משום דאין בנין וסתירה בכלים דהא לאו כלי הוא אלא אדרבה בנין שייך ביה ואמאי שרי אפי' לא דלה ושלפה למסקנא דאיתותב שמואל הלא פסיק רישיה הוא כמו סכין התקוע בכותל שבקרקע וקאמר דכיון דאינו גוף אחד לא שייך ביה קודח ותדע שהרי ר"י לא הזכיר לשון קודח אלא לשון גומא ולכן בסכין התחוב בכותל שבקרקע אסור משום קודח אבל בדבר תלוש בספסל שהוא כלי אין סברא לאסור והא דהקשה ב"י הלא כתב בתחלה דסכין בחבית דהתיר המרדכי מיירי נמי בדלה ושלפה וחבית כלי הוא לאו קושיא הוא דהמרדכי בא להתיר אפילו בחבית גדולה היכא דליכא פסיק רישיה כגון דדלה ושלפה כדכתב ב"י עצמו ומה דקשיא ליה מלשונו שכתב אפילו בחבית גדולה דמשמע דבכל חבית איירי לאו קושיא היא דה"ק דבחבית קטנה פשיטא דשרי אפילו לא דלה ושלפה ואפי' לשמואל דע"כ לא קאמר שמואל דבעינן דלה ושלפה אלא היכא דאיכא חששא דמסיר העפר ומרחיב הגומא אבל בסכין בחבית קטנה דליכא הך חששא שרי אפי' בלא דלה ושלפה אלא אפי' בחבית גדולה דאיכא משום בנין נמי שרי היכא דדלה ושלפה דליכא פסיק רישיה כי היכא דמתיר שמואל בדלה ושלפה בדוכתא דאיכא חששא דמרחיב הגומא כיון דליכא פסיק רישיה ה"נ בחבית גדולה ולפ"ז ה"ה בכותל שבקרקע נמי שרי היכא דדלה ושלפה מבע"י כיון דליכא פסיק רישיה והכי נקטינן ודברי מהרא"י נכונים ודלא כמו שדן אותו ב"י דס"ל דכשמואל נקטינן ופי' בהלכה פירוש אחר דלא כפרש"י דאין זה דרכו של מהרא"י ז"ל ועוד הלא דבריו מבוארים בס"ד כדפי' וצריך שתדע שמ"ש באותה תשובה ומשום מוקצה טעות הוא שנפל בדפוס וצריך להגיה במקומו ומרחיב הגומא :

שטו אסור לעשות אפילו אהל עראי וכו' מסקיא דגמרא בפ' כל הכלים ומ"ש כרש"י ור"ת נחלקו בעשיית מחיצה שם בתו' ובר"ן מבואר טעם מחלוקתם תלוי בסוגיות ומסתברא כר"ת דבמחיצה באה להתיר הוא חשוב בנין וכן פסק בש"ע והכי נקטינן חדא דר"ת מחמיר באיסור שבת ועוד דכך היא דעת

דרכי משה

(ח) האריך שם בתשובה וכ"כ מהרי"ו בתשובה סימן ק"ל דבכותל אסור : (ט) ובאמת שיותר יש לתמוה על ב"י שכתב דברים אלו שהרי בת"ה מוכח בהדיא דטעם דבחבית אסור משום דאיכא למיחש שמתקן פתח משא"כ בשאר דברים תלושים ולכן דברי ה"ה נכונים בטעמן ואין לפקפק עלייהו :

וטעם

דרישה

קס"ד סיף ע"א כתב בלשון רש"י כו' ובפ' המביא כדי יין מדמה קטימת עלה למתקן כלי ממאכל בהמה שכן רכין ע"ש ונראה דלמ"ד משום מרזב כ"כ דלא ס"ל למימר משום גזירה שמא יקטס דסבר אף שקיטס אינו אסור משום שהוא רך ולא אזיל בתר העלה אבל למ"ד משום שמא יקטס ודאי לא דמיא למאכל בהמה וגם הב"י כתב כאן דמ"ש בפ' המביא כדי יין כתב למ"ד משום מרזב ע"ש וק"ל. שוב ראיתי בח"ש שהגיה ל' רש"י במקום שכתב וכיון שקשה הגיה וכיון שקטמיה אבל לע"ד דלא למחוק כלום בפרט מאחר שהר"ז ג"כ כ"כ וב"י בעצמו הביא לשונו כן בדין זה ע"ש :

רילת

אבל אם אינו עושה אלא לצניעות בעלמא מותר : (א) עצים שתוקעין ראשן האחד בדופן הספינה וכופפין ראשן הב' בדופן השני של הספינה ופורסין מחצלת עליהם לצל אם יש ברוחבן טפח או אפילו אין ברוחבן טפח ואין בין זה לזה ג"ט חשיבי כאהל ומותר לפרוס בשבת מחצלת עליהם דהו"ל תוספת אהל עראי ושרי וא"ל הו"ל תחילת עשיית אהל ואסור (ב) וכל מחצלת פרושה כדי טפח מותר לפורשה כולה בשבת דהו"ל תוספת אהל עראי (ג) אבל אסור לפורשה בתחילה בשבת פוריא מלמעלה למטה שרי (ד) ממטה למעלה אסור פרש"י מטה כשמעמידים אותה אסור ליתן הרגלים ולתת הקרשים עליהם אלא ישים הקרשים תחלה ואח"כ יתן הרגלים תחתיהם ופירשו התוס' שלא יתכן לאסור זה אם לא יהיו הרגלים ד' דפין מחוברין בד' דופני התיבה שאין העולם נזהרים ליתן השלחן על גבי הרגלים בשבת וכן מטה שמעמידין אותה אח"כ פורשין עליה עור דמי לאהל ואסור להעמיד ולפרוש עליה ואם פירש אינו חייב חטאת אבל מטה כעין שלנו אם היתה זקופה או מוטה על צדה מותר להושיבה על רגליה דלאו מידי עביד וכן כסא העשוי פרקים וכשרוצין לישב עליו פותחין אותו והעור נפתח וכשמסירין אותו סוגרים אותו והעור נכפל מותר לפותחו לכתחלה וכן כשמסדרין חביות זו ע"ג זו אחד ע"ג שתים אוחז העליונה בידו ויסדר התחתונה תחתיה אבל לא יסדר התחתונה תחלה ויניח העליונה עליה אבל אבנים של בית הכסא מותר לסדרן וכ' הרשב"א בשם התוספת שלא אסרו אלא בכה"ג (ה) שצריך לאויר של מטה

אבל

ב"ח

דעת רוב פוסקים : עצים שתוקעין וכו' כ"ח בסוף עירובין : ומ"ש דהוה ליה תוספת אהל עראי ושרי פלוגתא דר"א וחכמים ר"פ כל הכלים וידוע דהלכה כחכמים דמתירין להוסיף על אהל עראי . וה"ק סתמא דתלמודא בסוף עירובין משמיה דרב ומשמיה דרב אסי : ומ"ש וכן מחללת פרוסה כדי טפח וכו' פי' המחללת כרוכה בעיגול ובענין שתהא המחללת פרוסה כדי טפח חוץ מן הכריכה אבל אם חיזור העיגול בלבד הוא רחב טפח לא מחזי כאהל כך כתב ב"י ע"ש הריטב"א בשם התוס' דלא כדמשמע מפירש"י דבשיש בחיזור העיגול בלבד רחב טפח נמי מותר וכתב הריטב"א דאף לשון רש"י יש לפרש כן עכ"ד ובפי' רש"י שלנו בעירובין מפורש להדיא כפי' התוס' שכתב וז"ל הוי גולל אותם וכורך מעל הגג ושייר בה טפח פרוס דלהוי עליה שם אהל וכו' אלמא דצריך שלא יהא כורך כולה אלא ישייר בה טפח פרוס שלא יהא כרוך ואפשר דמלשון רש"י בפרק כל הכלים סוף (דף קכ"ה) משמע איפכא שכתב וז"ל להוסיף כגון שהיה מחללת פרוס עליהן וכרוכ' ונשאר בה אויר ולמחר פושטה עכ"ל נראה מדכתב פרוס עליהן ואח"כ כתב וכרוכה משמע דהפריסה הוא הכרוך בלחוד דאל"כ הו"ל לומר כגון שהי' מחללת כרוכה ופרוס עליהן ודקדוק זה אינו כדאי ללמוד ממנו קולא ועוד דילמוד הסתום בפרש"י כאן מן המפורש בעירובין והכי משמע לשון רבינו וכן פסק בש"ע : פוריא וכו' מימרא דרב יהודה בפ' המביא כדי יין סוף (ד' ל"ב) ומ"ש בשם התוס' שם מיהו קשה דבפרק כל הכלים סוף (דף קכ"ה) כתב רש"י וז"ל שאין עושין אהל עראי לפרוס מחללת על ד' מחיצות או על ד' קונדסין להיות צל לאהל מן החמה עכ"ל וכ"כ הר"ן לשם ומ"ש מאלחן ע"ג רגלים דשרי ומחללת ע"ג קונדסין דאסור וי"ל דמחללת ע"ג קונדסין לא אסר אלא בדצריך לאויר שתחתיו ומש"ה כתב רש"י להיות צל לאהל מן החמה וקאי אמחללת על ד' קונדסין דסמיך ליה אבל מחללת על ד' מחיצות אפי' א"צ להיות צל לאהל מן החמה אסור ומיהו דוקא כשעושה ד' מחיצות ואח"כ פורס המחללת עלי' אבל אם עשה האהל בלא מחיצות שרי כדכתבו התוספות להדיא בפרק המביא בד"ה מלמטה למעלה וכ"כ הר"ן בפ' כל הכלים דגוד דפרוס ע"ג יתידות ארבע דאסור אע"ג דלא עשה מחיצות משום דצריך לחלל של תחתיו שיכנס לשם הרוח ויצטנן היין שבתוך הגוד מיהו קשה לפ"ז הא דכתב רבינו תחלה בשם התוס' דלא יתכן לאסור פוריא ממטה למעלה אלא בדאיכא ד' דפין וכו' וכתב אח"כ עלה דכתב הרשב"א בשם התוס' דלא אסרו אלא בכה"ג שצריך לאויר של מטה וכו' משמע דתרתי בעינן דעשה מחיצות למטה כגון ד' דפין וג"פ צריך לאויר של מטה אבל בד[illegible]א אלא חדא שרי וכ"כ הר"ן להדיא בפ' כל הכלים וז"ל וכתבו בתוס' כללא דמילתא בבנין אהלים דלא מתסר משום אהל אלא היכא דאית ליה מחיצות מלמטה ומשתמש באויר שתחתיו וכו' אלמא דתרתי בעינן לדעת התוס' ודוחק לומר שמ"ש הר"ן ומשתמש באויר שתחתיו כלומר או שמשתמש וכו' ועוד דהר"ן בפ' המביא מביא דברי התו' דדוקא כשצריך לאויר שתחתיו וע"כ מותר להניח ספר וכו' ובספר הוא עושה מחיצות ואהל ואפ"ה שרי כיון שא"צ לאויר שתחתיו אלמא דתרתי בעי' ועוד קשה שדברי הרשב"א סותרין דמדכתב כאן בשם התוס' שלא אסר אלא בכה"ג וכו' משמע דהכי ס"ל דתרתי בעינן כדעת התוס' וכדפי' והר"ן כתב דהקשה הרשב"א על דברי התו' דלעיל דגוד מי עבדי ליה מחיצות וכו' אלמא דס"ל דלא בעינן דעבדי ליה מחיצות אלא בעשה האהל על ד' יתידות לחוד נמי אסור כי היכא דאסור בגוד ומשום דצריך לאויר שתחתיו בלחוד אסור וכדפרש"י במחללת על גבי ארבע קונדסין להיות צל מן החמה אסור אע"ג דלא עשה מחיצות דלפ"ז בעשה מחיצות ואח"כ עשה האהל אסור אפי' אינו צריך לאויר שתחתיו וצ"ע מיהו להלכה נכון להחמיר כדמשמע מפי' רש"י ומדברי הרשב"א עצמו דבחדא נמי אסור ולפ"ז בספר נמי יש לאסור דלא כמ"ש הרשב"א והר"ן בשם התוס'

ב"י

אהל בתחלה ואסור אפילו לרבנן ודופן רביעית אסור כר"א לעשותה בתחלה ולרבנן שרי כדאיתא בפ' מי שהוציאוהו (שם) וכ"ז כתב הרא"ש והר"ן והמרדכי בפרק כל הכלים וכר"פ תולין (קלח.) גרסי' אמר רב משום רבי חייא וילון מותר לנטותו ומותר לפורקו וכתב שם הרא"ש דאין אהל במחיצה בלא גג אלא היכא דעשויה להתיר טלטול או להכשר סוכה כדפרישית לעיל עכ"ל נראה מדבריו דכר"ת ס"ל ועוד אכתוב בדין זה לקמן גבי וילון הפרוסה לפני הפתח : עצים שתוקעין ראשן האחד בדופן הספינה וכו' בעירובין (קב.) וכתבו הרי"ף בר"פ כל הכלים אמר רב אסי הני כיפי דארבא בזמן שיש בהם טפח א"כ אין בהם טפח ואין בין זה לזה ג' טפחים למחר מביא מחללת ופורס עליהם מ"ט מוסיף על אהל עראי הוא ושפיר דמי ופירש"י כיפי דארבא . אולמית שעושין בספינה שנועצין כעין מעגלין שקורין ברקא ראשו אחד בדופן זה של ספינה וראשו שני בדופן זה והוא כפוף כמו אולם ועומד כמו כיפה ומרחיב כחצי אמה ונועץ אחד וכן ע"פ כולה ופורסין בגדים ומחללות של גמי להגין מפני החמה והגשמים : שיש בהן טפח . שרוחב של מעגל טפח דבציר מטפח לא הוי אהל כשרחב טפח מיקרי אהל כמאן דשם אהל עליו מבע"י וכשהוא פורס הבגד עליו למחר אינו אלא מוסיף א"כ אין ברחבו טפח ואין בין זה לזה ג' דהיכא למימר לבוד : ומ"ש וכן מחללת פרוס' כדי טפח מותר לפורסה כולה בשבת וכו' ג"ז שם הני דכרי דהוו לרב הונא דיממא בעו טולא ובלילה בעו אוירא אתא לקמי' דרב וא"ל זיל כרוך בודי' ושייר בה טפח למחר פשטה דהוי מוסיף על אהל עראי וש"ד וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בפ' כל הכלים : וכתב הריטב"א שדקדקו התוס' מלשון רש"י אהאי עובדא שלא יהדק המחללת הרבה ויעשה בענין שיהא ברוחב העיגול טפח באהל והם כתבו דשייר בה טפח לא משמע הכי אלא שייר טפח חוץ מן הכריכה קאמר אבל חיזור העיגול לא מיחזי כאהל ולמחר כשהוא פורסה לא מיחזי שמוסיף אלא כעושה אהל לכתחלה וכן עיקר ונראה שאף לשון רש"י אפשר להלום כפי' הזה עכ"ל : פוריא מלמעלה למטה שרי ממטה למעלה אסור מימרא דרב יהודה בפרק המביא כדי יין (לג) ואף ע"פ שרש"י כתב שם בסמוך דרב יהודה ס"ל כר"י דאסר דבר שאין מתכוין ואנן קי"ל כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר כבר כתבו שם התוס' והרא"ש דנראה להו דאפילו ר"ש מודה בהא דכי א"ר שמעון דבר שאין מתכוין מותר היינו כגון שעושה דבר ואין מתכוין לעשותו אבל הכא הרי הוא עושה מה שמתכוין לעשות ואף ע"פ שאין מתכוין לבנין מ"מ מתכוין הוא לעשות דבר הדומה לבנין ואסרוהו חכמים גזירה משום בנין ואליבא דהלכתא היא מלתא דרב יהודה וכן דעת הרי"ף שפסקה וכן דעת הרמב"ם בפכ"ד מהל' י"ט : ופירשו התוספות שלא יתכן לאסור זה וכו' כן כתב ג"כ הרא"ש שם והר"ן כתב בריש פרק תולין וז"ל והקשה הרשב"א דגוד מי עבדי ליה מחיצות רחבות גמורות והלא אין פורסין אותו אלא ע"ג קונדסין ומ"מ כתב הוא ז"ל דפריסת השולחן אפשר שהיא מותרת מפני שאין משתמש באויר שתחתיו משא"כ במטה שמשתמשים באויר שתחתיה בנתינת סנדלין וכיוצא בהם עכ"ל וכ"כ ה"ה בפכ"ב (א) וכתבו עוד הר"ן וה"ה שם בשם הרשב"א ומטה שלנו בזמן שהיא מסורגת בחבלים אם יש בין חבל לחבל ג"ט אסור לפרוס עליה סדין משום דקעביד אוהלא ולסלק מעליה הבגד התחתון נמי אסור משום דקא סתר אוהלא אבל אם אין בין חבל לחבל ג"ט כלבוד דמי ותו ליכא משום אהל ובין כך ובין כך אם היה עליה כר או כסת או בגד פרוס מע"ש כשיעור טפח למחר מותר לפרוס על כל המטה משום דהוי מוסיף על אהל עראי ושרי עכ"ל (ב) וזה פשוט מהדינים שנתבארו בסמוך : וכן מטה שמעמידין אותה ואח"כ פורסין עליה עור וכו' בר"פ תולין (קלח.) מנקיט אביי חומרי מתנייתא ותני הגוד והמשמרת כילה וכסא גליין לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור אבל מטה וכסא טרסקל ואסלא מותר לנטותן לכתחלה ופירש"י כסא גליין כמו מטה גללניתא שעשויה פרקים ואין מחזירין אותו שמא יתקע וכתבו התוספות (שם) דאין נראה דכולה שמעתין איירי באיסור אהל אלא היינו מטה שפורסין עליה עור ואסור משום אהל כשמושיב תחלה המטה ואח"כ פורס העור דהוי ממטה למעלה ואסור עכ"ל ובאבל מטה וכסא טרסקל וכו' פירש"י אבל מטה המחוברת ועומדת אם היתה זקופה מוטה על צדה מותר לנטותה ליושבה על רגליה ואע"ג דהשתא עביד אהל שרי דלאו מידי עביד אלא ליתובה בעלמא : ומ"ש וכן כסא העשוי פרקים וכו' והוא כסא טרסקל השנוי בברייתא ו ופירש"י כסא טרסקל . כך שמו ועליונו של עור ומקפלין אותו וכשמסלקין אותו סומכין אותו לכותל וכשרוצה לישב עליו נוטהו ויושב על ארבע רגלים וכתב עוד אסלא . עשוי כמין כסא טרסקל אבל עור הפרוס עליו נקוב מותר לנטותן לכתחלה דהאי עביד וקאי : וכן כשמסדרין חביות זו ע"ג זו וכו' אפוריא קאי שכתב בה דמלמטה למעלה אסור דמימרא הכי איתא בפרק המביא כדי יין (לב:) אמר רב יהודה האי מדורתא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור וכן ביעתא וכן קדרא וכן פוריא וכן חביתא : אבל אבנים של בית הכסא מותר לצדדן מימרא דרב נחמן שם ופירש"י אבנים גדולות שמצדדין אותם כמין מושב חלול ויושבין עליהם בשדות במקום המיוחד לבית הכסא ואמרינן בגמרא דאע"ג דבנין עראי הוא והו"ל למגזר ביה משום בנין קבע לא גזרו ביה רבנן משום כבוד הבריות ואע"ג דאר"כ מותר לצדדן בי"ט משמע לרבינו דלאו דוקא דמ"ש י"ט משבת לענין זה : וכתב הרשב"א בשם התוס' שלא אסרו אלא בכה"ג שצריך לאויר שלמטה וכו' גם הר"ן כתב כן בשמם בפרק המביא כדי יין:

משמרת

דרכי משה

שטו (א) ומ"ש זה הזכיר הטור לסמן : (ב) ובא"ז פסק כדעת רש"י וריב"א שכל זה אינו אסור אלא לר"י אבל לר"ש דמתיר דבר שאין מתכוין קדירה ומדורתא וחביתא הכל שרי

פרישה

סי' שטו (א) עצים שתוקעין ראשן כו' כן עושין על פני כל הספינה משוכין קצת אחד מחבירו : (ב) וכן מחללת פרוסה כו' דוקא פרוסה אבל כרוכה של מחללת אינו מן המנין תוס' וריטב"א :

(ג) אבל אסור לפורסה בתחלה בשבת ע' בתוס' ובר"ש פ' המביא דף ל"ג שכתבו דוקא בכה"ג שהוא רחב יותר מלמטה כעשה כאהל אבל מותר להחזיר קדירה ע"ג כירה בשבת הואיל שהמחיצות כבר עשויות ואינו אוסר עד שיעשה גם המחיצות בשבת ועוד היה נראה לומר דגבי כירה שאני דלא הוי אלא תוספת אהל שהרי הכירה יש עליו כיסוי שבאמצעות נחתך בו נקב לתת בו קדירה כדמשמע לעיל סימן רנ"ג שכתב רבינו ודוקא על גבה כגון על שפתה כו' [illegible] מקום סביב הנקב לתת עליו שום דבר וא"כ בנתינת הקדירה לא הוי אלא תוספת אהל וק"ל :

(ד) ממטה למעלה אסור וכתבו התוס' [illegible]

ואינו מתכוין לעשותו אבל הכא הרי הוא עושה מה שמתכוין לעשות ואע"פ שאין מתכוין לבנין מ"מ מתכוין הוא לעשות דבר הדומה לבנין ואסרוהו חכמים גזירה משום בנין ע"כ וכ"כ הטור בהדיא בסימן תק"ב שם הוא כתב מקור הדין דמני רב יוסף בפרק המביא מדורתא קדירה פוריא חביתא וכולהו שייכי בי"ט אבל בשבת דלא שייך ביה אלא פוריא וחביתא לא כתב כולהו וגם לא מ"ש התוס' דאפילו לר"ש כו' וכן מטה שמעמידין ליתן הרגלים ולתת הקרשים עליהם אינו וכן הוא עיקר . וכן הוא משמע מפי' התוס' שכתבו שמושיב תחלה המטה ואח"כ פורס העור דהוי ממטה למעלה עכ"ל :

(ה) שצריך לאויר של מטה וז"ל הר"ן בפרק המביא ואמרו בתוס' דלא מיתסר אלא בצריך לאויר של מטה כעין קדירה אבל כל שאין צריך שרי כו' מזה נלע"ד הא דכתב הרשב"א אלא בכה"ג לאו אפוריא קאי שהם אינו פשוט שצריך לאויר [illegible]

אבל אם אין צריך לאו' של מטה שרי על כן מותר להניח ספר אהד מכאן ואחד מכאן וא' יי"ג: (ו) משמרת שתולין אותה לתת בה שמרים לסננן (ז) ומותחין פיה לכל צד חשיב עשיית אהל ואסור לנטותה: [א] כילת חתנים והיא נתונה על ב' עצים זקופים ובולטים מהמטה א' לראש המטה ואחד לרגליה וקנה נתון עליהן והכילה פרושה עליו ויורדת לכאן ולכאן מותר לנטותה והוא שלא יהא בגגה רוחב טפח ולא בפחות מג"ט סמוך לגגה טפח פי' שאינה מתרחבת טפח עד לאחר שירדה ג"ט (ח) ואין בשיפועה טפח פי' שאין כל צד וצד מתפשט למטה להתרחק טפח מכנגד אמצעיתה דהיינו שאין ברחבה למטה ב"ט (ט) שאינה עשויה לישן תחתיה אלא לנוי ומיירי נמי שאינה יורדת למטה טפח בזקיפה בלא שיפוע לאחר שכלה השיפוע אבל אם יש בגגה טפח או בפחות מג' סמוך לגגה טפח או שיש בשיפוע טפח (י) או שיורד טפח בזקיפה אסור לנטותה ואם כרך עליהם מאתמול חוט או משיחה (יא) לנטותה בו מותר אפילו אית ביה כל הני ומ"מ במקום שאין בני תורה לא שרינן ע"י כריכת הוט שלא יבאו לזלזל בה. טלית כפולה שקושרו בין שני כתלים והיא משלשלת ונוגעת בארץ ונכנס לישן תחתיה (יב) לא יעשה לכתחלה ואם כרך עליה חוט או משיחה מותר לכתחלה ופירש רב אלפס אפילו אין בגגו טפח (יג) לא יעשנו לכתחלה וא"א ז"ל כתב ודאי אם אין בגגו טפח ולא אחד משאר דברים שאוסרין בכילה מותר לכתחלה כמו כילה אלא מיירי שיש בגגו טפח או א' משאר דברים האוסרים בכילה הלכך אסור ואפילו הכי אם כרך עליו חוט מאתמול או משיחה מותר לכתחלה. וילון הפרוש לפני הפתח מותר לנטותו ולפורקו שאין אהל עראי בלא עשיית גג היכא שאינו בא להתיר:

משמרת שתולין אותה לתת בה שמרים וכו' ר"פ תולין (קלו:) רא"א תולין את המשמרת בי"ט ונותנין לתלויה בשבת וחכ"א אין תולין את המשמרת בי"ט ואין נותנין לתלויה בשבת הרי דלתלות המשמרת בשבת אסור אפי' לר"א ופירש"י משמרת שמסננין בה שמרי יין ומותח פיה לכל צד בעוגל ונעשה כאהל על חלל הכלי:

כילת חתנים והיא נתונה על שני עצים זקופים וכו' בר"פ תולין (קלח.) אמר שמואל משום רבי חייא כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפרקה א"ר שישא בריה דרב אידי לא אמרן אלא שאין בגגה טפח וכו' ואיתא נמי בפרק המוצא תפילין (קב.) ודברי רבינו ע"פ פירש"י:

ומ"ש שאינה עשויה לישן תחתיה אלא לנוי ג"ז מדברי רש"י וכתב כן בי היכי דלא תיקשי כיון שאין ברחבה למטה ב"ט למאי חזיא:

ומ"ש ומיירי נמי שאינה יורדת למטה טפח בזקיפה וכו' במימרא דרב שישא בריה דרב אידי (שבת קלח:) ולא אמרן אלא דלא נהית מפוריא טפח אבל נהית מפוריא טפח אסור ופירש"י (שם) ההוא טפח הוי קיר לאהל והמטה נעשית לו גג וכתב הר"ן בשם הרשב"א והר"י אבל מטה דידן אף ע"ג דנחתי סדינים מפוריא טפח כיון דפריסת סדינים על המטה ליכא משום אהל לית לן בה וכ"כ ג"כ ה"ה בפכ"ב וכתבו ר"י בח"ד והרמב"ם כתב בפרק כ"ב כמימרא דשמואל ומימרא דרב שישא אלא שלא כתב דבעינן שלא יהא בשיפועה טפח ואפשר דלא הוה גרים לה שה"ה והר"ן כתבו מימרא דרב שישא ולא כתבו שצריך שלא יהא בשיפועה טפח והרי"ף לא הביא מימרא דרב שישא וכתב הר"ן שאינו יודע למה השמיטה ול"נ שסמך על מ"ש גבי טלית כפולה ואין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח ואע"פ שלא כתב שם והוא דלא נחתא מפוריא טפח אפשר שסמך דממילא משמע דכה"ג אסור שאותו טפח הוי קיר לאהל המטה נעשית לו גג ואע"פ שאין זה ברור כדחקתי בו לתת טעם להשמטתו. והיא דאין בשיפועה טפח לאו השמטה היא דאיכא למימר דגרים. כדגרים הרמב"ם הר"ן וה"ה: ומ"ש רבינו ואם כרך עליה וכו' (שם) גבי הא דתני רמי בר יחזקאל טלית כפולה לא יעשה וכו' ויתבאר בסמוך בס"ד וגם שם אכתוב כולה שהוא עשויה ככילת חתנים אם מותר לנטותה ככילת חתנים: ומ"ש מ"מ במקום שאין בני תורה לא שרינן על ידי כריכת חוט וכו' שם (קלט.) מבואר דשלח רב מנשיא לבני בשכר חזרנו על כל צדדי כילה ולא מצינו לה צד היתר ופריך ולשלח להו כדרמי בר יחזקאל ופירש"י כרך עליה חוט או משיחה ומשני לפי שאינם בני תורה: טלית כפולה שקושרו בין שני כותלים וכו' (שם קלח.) תני רמי בר יחזקאל טלית כפולה לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור ביה כרוך עליה חוט או משיחה מותר לנטותו לכתחלה ופירש"י טלית כפולה לא יעשה. לנטות טליתו ע"ג ד' יתידות ליישן תחתיה וראשיו מתכפלין לכאן ולכאן לצד הארץ והויא לה לכותלים להגן מן החמה דהויא אוהלא: כרך עליה. מבע"י: חוט או משיחה. ונתנה על הגם שעל הקינוף כשהיא מקופלת וכרך עליה חוט למשכה בה לפורסה לכאן ולכאן מותר למשכה בה בשבת דמוסיף על אהל עראי ואינו כעושה לכתחלה והרי"ף כתב פי' כגון טלית כפולה שקושרה בין שני כתלים והיא משולשלת ומגעת לארץ ונכנס בין שני קצותיה וישן תחתיה בכל ואין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח ולפיכך אינו אהל קבע אלא אהל עראי היא ומשני שאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח ולפיכך פטור אבל אסור ואם היה עליו חוט מאתמול ונטה אותו היום מותר וכתב הרא"ש ז"ל ותמהני על הרי"ף שכתב כן הא אמר בשמעתין כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפורקה ומוקי לה שאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח ומ"ש טלית כפולה שהיא יותר בנין עראי מכילת חתנים ואין דבריו נראין בזה כלל אלא מיירי שיש בגג טפח א"נ כגון שלאחר שכלה השיפוע של הטלית יורד ממנה בשוה בלא שום שיפוע ברוחב טפח כדאמרינן גבי כילת חתנים אבל נחתא מפוריא טפח אסור והא דאמרינן כרך עליה חוט או משיחה מותר איירי אפי' לא היתה פרוסה טפח אלא כולה כרוכה דכריכת חוט או משיחה חשיב כאילו היתה פרוסה טפח עכ"ל ודעת רש"י נראה שהוא כדעת הרא"ש דהא דתני אביי (שם קלח.) כילה לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור פי' בשיש בגגה טפח ולפי דברי הרי"ף בטלית כפולה נראה דדוקא כשאין בגגה טפח הוא דפטור אבל אסור אבל יש בגגה טפח אהל קבע הוי וחייבת חטאת: וכתב הר"ן ולפי דברי רש"י כל כילה שהיא עשויה ככילת חתנים מותר לנטותה ואפילו אהל עראי נמי לא הוא אבל לפי דעת הרי"ף כילת חתנים דוקא הוא שמותר לפרקה לפי שהיא מתוקנת לכך אבל שאר כילות לא אא"כ כרך עליהם חוט או משיחה ודברי הרמב"ם בפרק כ"ה כדעת הרי"ף שכתב וז"ל כל אהל מזופע שאין בגגו טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגו רוחב טפח ה"ז אהל עראי והעושה אותה לכתחלה בשבת פטור טלית כפולה שהיו עליה חוטים שהיה תלויה בהם מע"ש מותר לנטותה ומותר לפרקה וכן הפרסת כילת חתנים שאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה רוחב טפח הואיל שהיא מתוקנת לכך מותר לנטותה ומותר לפרקה והוא שלא תהא משולשלת מעל המטה טפח עכ"ל. ומכלל דברים אלו יתבאר לך שמ"ש רבינו גבי כילת חתנים ואם כרך עליה חוט או משיחה לנטותה בו מותר אפילו אית ביה כל הני אינו אלא לדעת רש"י והרא"ש לבד דאילו להרי"ף והרמב"ם לא שרי בכריכת חוט או משיחה אלא בדלית ביה חד מהני וכמו שנתבאר והכי נקטינן (ג): וילון הפרוס לפני הפתח מותר לנטותו ולפורקו וכו' שם (קלח.) אמר רב משום רבי חייא וילון מותר לנטותו ומותר לפורקו ופירש"י וילון. כנגד הפתח לצניעות: מותר לנטותו. דלאו גג ואיתא נמי להאי מימרא בפרק בתרא דעירובין (קב.) ופי' רש"י שם וילון שאין אהל אלא מי שעשוי כעין אהל הוא דלא קביע התם אלא כן דרכו ליגתן ולהסתלק כדלת בעלמא. וככר נתבאר בריש סימן זה דאפי' לר"ת כל מחיצה שאינה עשויה להתיר מותר לעשותה בשבת ובמרדכי בפרק כירה כתב וז"ל בהדר שהיה ישן בו מהר"ם היו בו ספרים וכל לילה היה עושה מחיצה י' טפחים גובה בפני הספרים ובכל ע"ש היה עושה מחיצה מבע"י לפי שלפעמים היה משתין בלילה והיה כורך המחילה לצד מעלה ונותנה על המוט ומשייר בה רוחב טפח ובליל שבת פושטה למטה לפי שבשבת אסור לעשות מחילה בל מחילה שאינה לצניעות אסור לעשותה בשבת וראייה מפרק בתרא דעירובין (קב.) הנהו דיכרי דרב הונא וכו' א"ל זיל כרוך בודיא ושייר בה טפח ולמחר פושטה דהו"ל

מוכיף

התוס' נ"ל: בילת חתנים וכו' עד שאינה עשויה לישן תחתיה אלא לנוי כך פרש"י בר"פ תולין נראה דבא לייסב אמאי קרי לה כילת חתנים ואמר לפי שאין שאר בני אדם עושין כך לפי שאינה ראויה לישן תחתיה אלא דעושין לנוי לכבוד החתן ולכך קרויה כילת חתנים וב"י כתב מה שכתב עיין עליו: ואם כרך עליה מאתמול חוט או משיחה לנטותה בו מותר אפי' אית ביה כל הני כאן סתם רבינו דבריו כדעת הרא"ש החולק על הרי"ף בטלית כפולה דבסמוך דאילו להרי"ף גבי כילה נמי לא שרי בכריכת חוט או משיחה אלא בדלית ביה חד מהני ובפרש"י משמע כהרא"ש והרמב"ם כתב כדברי הרי"ף ופסק ב"י כהרי"ף והרמב"ם וכ"כ בש"ע והכי נקטינן להחמיר בפלוגתא דרבוותא:

בגד

בגד

דרכי משה

שרי אף מלמעלה למטה אבל הטור כתב דאף לר"ש כל זה אסור וכ"כ ב"י דכן דעת הרי"ף והרמב"ם: (ג) ואין דבריו נראים דאף הרמב"ם כתב פכ"ב דכילת חתנים המתוקנת לכך מותר בדלית ביה חד מהני ולא בעי חוט או משיחה אלא בשאר כילות כמו טלית כפולה שיתבאר בסמוך וכ"כ הר"ן כדעת הרי"ף ודוקא כילת חתנים מותר לפרקה לפי שהיא מתוקנת לכך אבל שאר כילות לא אא"כ כרך עליה חוט או משיחה ואפ"ל דברי ב"י דה"ק לא שרי ע"י חוט או משיחה אי אית ביה חד מהני אלא בדלית ביה חד מהני ואז אין אנו

צריכין

פרישה

שכיבתא ודאי מיירי בכה"ג ולאפוקי ספרים ודוק בל' הר"ן ותמצא כמ"ש א"כ י"ל מ"ש שצריך לאויר כו' ר"ל שמהני כאילו צריך וק"ל:

(ו) משמרת שתולין אותה לתת בה שמרים. נראה דהמשמרת הוא עשוי כעין שק שאנו קורין אותו זאק. והוא רחב ופתוח למעלה וסתום ומחודד למטה ומכניסין את קנה המחודד בתוך כלי והקצה העליון הרחב מסככין בשפת פיהו את הכלי ונמצא הוא גג לכלי ועשוי כאוהל וק"ל:

(ז) ומותחין פיה לכל צד בעגול ונעשה כאהל על הכלי רש"י. ואע"ג שכתבתי לעיל בשם התוס' דאין אוהל אסור בלא עשיית מחיצות. י"ל כיון שמעמידין ע"ג הכלי דומה לפוריא שמעמיד הרגלים ומשים עור עליה:

(ח) ואין בשיפועה טפח. דאל"כ אסור דשיפוי אוהלים כאהל דמי הג"ה:

(ט) שאינה עשויה ליישן כו' גם זה כתב רש"י שקשה ליה כיון שאין ברוחבה טפח למאי חזיא והר"ן בפ"ק דסוכה כתב בשם רש"י דמיירי שכילות הרבה סמוכות זו לזו ואין לכל אחד רוחב טפח עכ"ל וכן פי' התוס' בפרק תולין דף קל"ח ע"ב ז"ל כגון שהסדין פרוס ע"ג הכילה פרוס ע"ג קנים מרודים ולא פשטו הסדין היטב ומונח ונופל בין קנה לקנה כעין שורות דים עכשיו בין כל קנה שיפוע ואין באותו שיפוע טפח ודוחק עכ"ל:

(י) או שיורד טפח כו' וכתב הר"ן והמ"מ בשם הרמב"ם דמטה דידן אע"ג דנחתו סדינים מפוריא טפה כיון דפריסת סדינים על המטה ליכא משום אהל לית לן בה ע"כ:

(יא) לנטותה בה מיתר פירש"י ונתנה על הגם שעל הקינוף כשהוא מכפלה וכורך עליה חוט למושכה בה ולפורשה לכאן ולכאן מותר למושכה בה בשבת דמוסיף על אהל עראי ואינו כעושה לכתחלה אפי' אית ביה כו' דווקא לדעת הרא"ש שבסמוך אבל לדעת הרי"ף אסור עיין ב"י:

(יב) לא יעשנה לכתחלה בלא כריכת חוט או משיחה דס"ל להרי"ף כשהיא בגגה או בג"ט סמוך לגגה רחב טפח אהל קבוע היא ומייב עליה חטאת ואין מועיל כריכות אלא כשאין טפח למעלה ובכה"ג בכילת חתנים מותר בלא כריכות משיחה וכ"כ הר"ן ע"ש:

(יג) לא יעשנה לכתחלה דדוקא בכילת חתנים התירו בלא משיחה שהיא מתוקנת לכך והרא"ש לא חילק ב"י שאינו בא להתיר כר"ת דלעיל:

דרישה

סי' שטו [א] בילת חתנים כו' עיין מ"ש ב"י ז"ל והרי"ף הביא מימרא דרב שישא בריה דרב אידי כו' עד ול"נ שסמך על מ"ש גבי טלית כפולה כו' עד ואף על פי שאין זה בירור כדחקתי לתת טעם להשמטתו. גם מסיק וכתב ז"ל ומכלל דברים אלו יתבאר לך שמ"ש רבינו גבי כילת חתנים ואם כרך עליה חוט או משיחה לנטותה בו מותר אפי' אית ביה כל הני. אינו אלא לדעת רש"י והרא"ש ז"ל לבד דאילו להרי"ף והרמב"ם לא שרי בכריכת חוט או משיחה אלא בדלית ביה חד מהני וכמו שנתבאר עכ"ל גם זה דוחק גדול הוא בעיני שרבינו מביא פלוגתא הרי"ף והרא"ש בסמוך בע"א ולא הביא גם לענין זה. ולעד"נ לייסב בלי דוחק כולי האי ולומר שהרי"ף ס"ל כדעת הרא"ש בזה שבאם יש על טלית מכופלת חוטין מע"ש מותר לנטותה בשבת בכל ענין וס"ל נמי דבכילת חתנים הואיל והיא מתוקנת לכך אע"פ שלא נתן עליה חוט או משיחה מע"ש כאילו נתן עליה דמי. ומש"ה הביא הרי"ף דברי שמואל דמתיר בכילת חתנים להטותה ולא הביא עליה דברי רב שישא בריה דרב אידי שחילק וכתב לא אמרן אלא כשאין בגגה טפח כו' אלא שצריך ליתן טעם מנא ליה להרי"ף הא לדחות מימרא דרב ששת דהא לא אמרן אלא שאין בגגה טפח כו' משמע דס"ל דלית אוקימתא לאוקומי אפי' בגגה טפח וז"א דהא בנתן עליה חוט או משיחה מותר אפי' ביש בגגה טפח וכדאיתא בגמרא בדין שלפני זה בטלית מכופלת וע"כ צ"ל דלא קי"ל כרב ששת וכיון שכן מסתבר ליה להרי"ף דאפי' בלא חוט ומשיחה נמי מותר בכילת חתנים דהואיל דהיא מתוקנת לכך כאילו נתן עליה חוט ומשיחה דמיא. וגם הרמב"ם משוה כילת חתנים בלא נתן עליה חוט לטלית מכופלת שנתן עליה חוט או משיחה אלא שס"ל דשניהן דוקא כשאין בגגה טפח מותר כן משמע מלשונם ע"ש וב"י הביאו ואף שהרי"ף כתב בפירוש טלית מכופלת דמיירי בשאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח ומשמע דעליה קאי מ"ש ואם כרך עליה חוט או משיחה כו' דדוקא בכה"ג מותר וכן מוכח קצת מלשון רבינו שאמר שכתב בפלוגתא הרי"ף במ"ש דטלית מכופלת איירי כשאין בגגה טפח כו' מסיק וכתב ז"ל אלא מיירי כשיש בגגו טפח ואפ"ה אם כרך עליה חוט מאתמול מותר לכתחלה משמע משום לשוט דלהרי"ף גם בנתינת עליה חוט אינו מותר אלא כשיש בגגה ג"ט. וכן הוא לשון הרא"ש כלשון רבינו והביאו ב"י ג"כ. מיהו אינו מוכרח בלשון הרי"ף לומר כן ואדרבה י"ל מדסתם וכתב בכילת חתנים להתיר ומשמע בכל ענין אפי' יש בגגה טפח הואיל והיא מתוקנת לכך הה"נ דס"ל

בטלית

חיג יוד

בגד ששוטחין ע"פ החבית לכסותו לא ישטחנו ע"פ כולו (יד) משום אהל אלא יניח קצת ממנו מגולה:

שטז (א) **הצד** צפור למגדל שהוא ניצוד בו וצבי לבית או לביבר שהוא ניצוד בו חייב ואם אינו ניצוד בו פטור אבל אסור

בגד ששוטחין ע"פ החבית וכו' בפרק תולין סוף (דף קל"ט) הקשו התוס' בפ' המביא כיון דאין איסור בעשיית אהל עראי אלא בעושה מחיצות ואח"כ גג עליו אבל אם עשה אהל בלא מחיצות שרי וכדתנן מחזירין הקדרה ע"ג כירה ואפי' בשבת עצמו מחזירין א"כ אמאי אסור פרונקא אכולי כובא הלא המחיצות כבר עשויות וי"ל הואיל ורחב הכובא יותר מדאי נעשה כאהל עכ"ל ומביא אותו ב"י בסוף סימן זה ולפע"ד קשה דא"כ נתת דבריך לשיעורין אלא נ"ל דשאני כירה שהיא קבועה במקומה ואינו מטלטל הכירה בשבת ממקום למקום אלא שמחזיר הקדרה על פיה שרי כיון שלא עשה המחיצות אבל הך פרונקא מיירי שמביא החבית או הכובא ומטלטל אותה ממקום זה למקום אחר ומעמיד אותה שם ואח"כ שוטח הבגד עליו הו"ל עשה מחיצות וגג עליה דאסור. ומה שנוהגים לפרוס מפה על השלחן והמפה תלויה בכל הד' לדדין יותר מטפח היינו כיון דמה שפורסין על השלחן לית ביה משום אהל א"כ אין לחוש כלל על מה שתלוי בכל צד וכיוצא בזה כתב הר"ן והרב המגיד דאין לחוש על סדינים דנחתי מפוריא טפח ומביאו בית יוסף:

שטז הצד צפור למגדל כו' משנה פ' האורג ר' יהודה אומר צבי לבית דוקא חייב וחכ"א צבי לבית לגינה ולחצר ולביברין רשב"ג אומר לא כל הביברין שוין זה הכלל מחוסר צידה פטור שאינו מחוסר צידה חייב ובגמרא פסק הלכה כרשב"ג וז"ש רבינו וצבי לבית או לביבר שהוא ניצוד בו דהיינו כרשב"ג וממילא ה"ה לגנה ולחצר נמי לא כל הגינות והחצרות שוין והא דנקט רשב"ג ביבר משום דפתח במאי דסיימו חכמים. ואיכא למידק דבגמרא רמי עופות אעופות דברייתא תני דאפי' עוף ניצוד בביבר מקורה וחייב ובמשנה תנן בית לא והא בית מקורה הוא ומשני הא דתנן דצפור אפי' לבית אינו ניצוד בצפור דרור ופרש"י שדרכו לדור בבתים ואינו ניצוד לפי שנשמט מזוית לזוית אבל בעוף אחר כיון שהכניסו לבית ונעל בפניו חייב דניצוד הוא וכ"כ הר"ן וא"כ ק' למה לא חילקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ורבינו בין עוף לעוף אלא כתבו בסתם דצפור למגדל דוקא חייב וכ"ל דס"ל דהא דמשני הכא בצפור דרור עסקינן שינויא דחיקי הוא אלא דמתרץ לדחות הקושיא דאף לדידך דקשיא לך איכא למדחי ולומר הכא בצפור דרור עסקינן אבל אשינויא לא ניקום ונסמוך אלא אסתם משנה דלכ"ע צפור למגדל אין לבית לא ואין חלוק בין עוף לעוף וברייתא דפריך מינה דתני בה אין צדין דגים מן הביברין בי"ט אבל צדין חיה ועוף הא דקאמר אבל צדין חיה ועוף לא דלדין העוף מן הביברין קאמר דהא מחוסר צידה הוא בביבר אלא לצדדין קאמר חיה מן הביבר שהוא ניצוד בו ועוף מן המגדל שהוא ניצוד בו וזה דרכו של הרי"ף והרמב"ם בדוכתי טובא דלא סמכי אשינויא דהשינויא הוא לדחות הקושיא דאפי' לאידך ל"ק אלא תופסים עיקר כסתם משנה לפי פשוטה אבל בש"ע מחלק בין צפור דרור לשאר עופות ולפעד"נ עיקר כדפי' ואיכא לתמוה במה שפרש"י במשנה דצפור למגדל זו היא צידתו אבל אם הכניסו לבית אינו ניצוד בכך שיוצא לו דרך חלונות עכ"ל משמע דהיכא דסתומין החלונות בעששית שאי אפשר לו שיצא דרך חלונות אית בו משום צידה וזה הפך הסוגיא דמשמע דהטעם הוא דבבית קשה הוא לתופסו לעוף לפיכך אינו חייב עליו אם הכניסו לבית וי"ל דכל הסוגיא אזלא אליבא דחכמים וכדפי' רשב"ג דהלכה כמותו זה הכלל מחוסר צידה פטור שאינו מחוסר צידה חייב אבל לר' יהודה דפליג עלייהו דצבי לגינה ולחצר ולביברין אע"ג שאינו מחוסר צידה דאינו קשה לתופסו שם נמי פטור משום דאפשר לו לברוח לפ"ז קשה א"כ עוף לבית נמי כיון דאינו יכול לברוח חייב אע"פ שמחוסר צידה דקשה לתופסו דלר' יהודה אין חילוק בין קשה לתופסו לאינו קשה לתופסו ועל כן פירש"י דלר' יהודה הוי טעמא משום דאפשר לו לעוף לצאת ולברוח דרך החלונות אבל למאי דקי"ל כחכמים ורשב"ג אפילו אי אפשר לו שיצא דרך החלונות כגון שנסתמו בעששית נמי אינו חייב בהכנים עוף לבית משום דמחוסר צידה הוא שקשה לתופסו שם בבית

הכי

מוסיף על אהל עראי ושפיר דמי וה"מ במחיצה שאינה עשויה לצורך צניעות אבל מחיצה שעושה לצניעות בעלמא מותר כגון מחיצה שעושין בשעת דרשה בין אנשים לנשים מותר לעשותה בשבת כדקאמר בפ' כל גגות (צד.) שמואל דעביד לצניעותא בעלמא הוא דעבד גם מותר בשבת לעשות מחיצה להגן מפני החמה או מפני הצנה שלא תפול על האדם ועל האוכלין כדמשמע בפ' כירה (מג.) גבי מת המוטל בחמה דאסור לעשות מחיצה בשביל המת אבל בשביל חי מותר עכ"ל וצ"ל שהוא סובר כר"ת דמחיצה המתרת אסור לעשותה בשבת ומחיצה זו דמהר"ם כיון שנעשית להפסיק בין הספרים לאדם העושה צרכיו חשובה מחיצה המתרת ואסור לנטותה בשבת (ד) ומ"ש כל מחיצה שאינה לצניעות אסור לעשות בשבת כלומר כל מחיצה שאין לצניעות אלא להתיר כי ההיא דמהר"ם אסור לעשותה בשבת אבל אם אינה עשויה להתיר אפי' אם אינה לצניעות ודאי שמותר לעשותה בשבת וזהו שכתב בסוף דבריו גם מותר בשבת לעשות מחיצה להגן מפני החמה או מפני הצנה שלא תפול על האדם ומה שהביא ראיה מדברי רב הונא דאמר ליה זיל כרוך בודיא ושייר בה טפח אע"ג דהכא מחיצה והתם אהל מ"מ מייתי שפיר דבשיור טפח שרי באהל עראי וה"ה למחיצה המתרת ומ"ש וה"מ במחיצה שאינה עשויה לצורך צניעות קאי אמאי דקאמר לפי שבשבת אסור לעשות מחיצה כצ"ל לפרש דבריו ומתוך הדברים האלו נראה בהדיא דפרוכת שלפני הארון הקודש מותר להסירו בשבת ולפרוס אחר במקומו דהיינו מתח וילון דשרי רב וכ"כ בתה"ד סימן ס"ח אלא שחזר להסתפק בדבר מדהאי מימרא דוילון איתא בפרק בתרא דעירובין (קב.) ופירש"י וילון שלפני הפתח לצניעות מותר לנטותו דלאו אהל קא עביד דלא קביע התם אלא דרכו ליכתן ולהסתלק כדלת בעלמא ע"כ משמע דאיירי בוילון שנותנין אותו לפרקים כשרוצים לעשות מילי דצניעות אבל אינו תלוי תדיר שם ולפי זה הפרוכת שתולין שם תדיר שייך ביה עשיית אהל מ"מ נראה לחלק יפה דודאי וילון התלוי תדיר שם לפני הפתח שייך ביה עשיית אהל לפי שהוא כמו דלת בעלמא אבל הפרוכת שלפני הארון שבלא"ה יש דלת לארון והפרוכת אינו תלוי שם אלא לצניעות אע"ג דתלוי שם בקביעות אין קפידא אפס העולם חוששין לאסור הדבר גם חזן הכנסת אחד הגיד לי שאחד מן הגדולים לא רצה להתיר אני מושך ידי להתיר עכ"ל והאידנא נהוג כ"ע היתר בדבר ולא ראינו מי שמיחה בכך (ה) ומדברי רש"י דפ"ב דעירובין משמע דלא שרינן בוילון אלא בשאינו תלוי שם בקביעות אבל אם הוא תלוי שם בקביעות אסור לנטותו ולפורקו בשבת וכ"כ שסובר בעל תה"ד ול"נ דא"כ לא הוה שתיק מינה בר"פ תולין לכן נ"ל שאע"פ שתלוי שם בקביעות שרי (ו) שהרי כיון שכולו נע וכל מרות מכויה וגם אינה מעכב דהולכים ועוברים דרך שם מיקרי לא קביע וזהו שכתב דלא קביע התם אא"כ דרכו ליכתן ולהסתלק כדלת בעלמא אבל אם קבעו מלמעלה ומלמטה ומן הצדדין בענין שאין מזיזין אותו ממקומו הוא מתסר משום בנין ומשום דסתם וילון אין קובעין אותו כ"כ דכיון דלא קביע התם שרי: גרסינן בר"פ תולין (שם קלח.) מנקיט אביי אומרי מתניתא ותני הגוד והמשמרת לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור ופירש"י הגוד הוא עור של בהמה תפור ופיו רחב מאד ויש לו שנצים ועוברי דרכים ממלאין אותו יין או חלב במקום שתוקעין שם אהליהם ללון ושוטחין אותו ופיו מתוח ע"ג יתידות והרוח עוברת מתחתיו ומצטנן שלא יקלקל היין והוי דומה לאהל לאחר שנמתח ובתר הכי גרסינן שלח ליה רמי בר יחזקאל לרב הונא וכו' הא דתניא גוד א בכיסכיו מותר לנטותו בשבת אמר רב ל"ש אלא בב' ב"א אבל באדם אחד אסור אמר אביי וכילה אפי' בי' ב"א אסור א"א דלא מימתחא פורתא ופירש"י גוד בכיסכיו. גוד ברצועותיו ומונח על מקום קבוע שלו מותר לנטותו בשבת והא דאמר לעיל פטור אבל אסור היכא דלא היה מתוקן בכיסכין בב' ב"א לא מימתח ליה שפיר באחד מימתח ליה שפיר שמותחו על יתד זו וקושרו בה וחוזר ומותחו על זו וקושרו בה כך פירשו רבותי ואיני יודע מהו עד כאן לשונו ור"י כתב בח"ד דטעמא דשרי גוד בכיסכין משום דכיון דמתוקן ברצועותיו שכבר התחיל מע"ש לעשותו אבל מותר לנטותו בשבת דאינו אלא כמוסיף אהל עראי וגבי כילה כתב וז"ל וכילה כשהיא אסור אפילו בי' ב"א אסור שהרי א"א להביאה מתוחה כמו שהיא ולתלותה דמאחר שהיא רחבה אינו יכול להיות שלא ימתחו אותה יותר בשעה שנוטין אותה על המטה והרמב"ם כתב בפכ"ב וז"ל הנוטה פרוכת וכיוצא בה צריך להזהר שלא יעשה אהל בשעה שנוטה לפיכך אם היה פרוכת גדולה תולין אותה ב' אבל אחד אסור ואם היתה כילה שיש לה גג אין מותחין אותה ואפי' עשרה שא"א שלא תגבה מעט מעל הארץ ותעשה אהל עראי וכתב הר"ן משמע דס"ל דגוד כעין פרוכת והראב"ד השיגו ופי' דלאו משום אהל הוא אלא שצריך לכוין הלולאות כנגד היתדות שבכותל וב' ב"א יכולין לכוין בלא שינוי הקפול שלו אבל אדם אחד לא והוי כמתקן והר"י פירש דבאדם אחד הוי כעשיית אהל לפי שקושר וחוזר וקושר כדרך בנין שבונה מעט מעט אבל בב' ב"א שפורסין תחלה ואח"כ נותנין ע"ג הקיפות אין זה כבנין שאין דרך הבנין לעשותו כולו בבת אחת והיינו דאמרינן בכילה דא"א דלא מימתחא פורתא כלומר שאינה נפרסת כולה בבת אחת עכ"ל וז"ל הראב"ד בהשגות וכילה שהיא גדולה בכיסכסי אפי' י' ב"א אין יכולין לכוין בלא שינוי הקפול שלו ונראה כנוטה אהל לכתחלה א"כ דכמפשט הקמטין לתקין עכ"ל: **בגד** ששוטחין ע"פ חבית לכסותו וכו' ג"ז בפרק תולין (קלט:) אמר רב האי פרונקא אפלגיה דכובא שרי אכוליה דכובא אסור ופירש"י אפלגא דכובא שרי. דלאו אהל הוא אכוליה כובא אסור משום אהל וכן דעת הרמב"ם בפרק כ"ב. וכתבו הר"ן וה"ה בשם הרשב"א דלפ"ז נצטרך לפרש דבאין הכובא מלאה עסקינן שאל"כ אין כאן אהל אלא בחסר טפח עסקינן דהוי אהל והראב"ד פי' דמשום משמרת נגעו בה ואכולה כובא אסור משום דמיחזי כמשמרת שכן דרכו בחול ואפלגא דכובא שרי דלאו היינו אורחיה וכתב ה"ה שכן הכריע הרשב"א שאין בכיסוי כלים משום אהל ולא מיתסר אכוליה כובא אלא משום דמחזי כמשמרת וכדעת הראב"ד ובפרק המביא כדי יין (לב:) אהא דא"ר יהודה האי מדורתא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור וכן ביעתא וכו' כתבו התוס' דכל הנך אינם אסורין אלא היכא שמתקן האהל במחיצות אבל אם עשה האהל בלא מחיצות שרי ומש"ה שרי להחזיר קדרה ע"ג כירה בשבת שמחיצות היו עשויות מתחלה אך תימה דאמרינן בשבת האי פרונקא אכוליה כובא אסור והתם המחיצות היו עשויות כבר וי"ל דשאני התם הואיל ורחב הכובא יותר מדאי נעשה כאהל וכן כתב הר"ן בשמם בפרק תולין:

שטז הצד צפור למגדל שהוא ניצוד בו וצבי לבית או לביבר וכו' משנה בפ' ר"א דאורג (קו.) והא דצפור אינו חייב אם הכניסו לבית אוקימנא בגמרא (שם:) דהיינו דוקא בצפור דרור שדרכו לדור בבתים ואינו ניצוד לפי שנשמט מזוית לזוית אבל עוף אחר כיון שהכניסו לבית ונעל בפניו חייב דניצוד הוא:

לד

דרכי משה

צריכין להוש או משיחה בכילת חתנים המתוקנת לכך וזהו נכון שכן דעת הרי"ף והרמב"ם: (ד) וצ"ע מהא דמשמע פ"ב דביצה דמותר לעשות מחיצה לפני אור הנר כדי לשמש מטתו בי"ט ואין נראה לחלק בין שבת לי"ט לעניין זה ואפשר דבגמרא נמי לא קאמר דאפשר לעשות מחיצה בפני אור הנר אלא כדרך שעשה מהר"ם וכן נ"ל דאין חילוק בין עשיית מחיצה לפני הנר או לפני הספרים: (ה) וכן משמע מדברי המרדכי דלעיל וכ"ה בכלבו בהדיא ובלבד שלא יעשה אוהל והם דברי הרמב"ם בפכ"ב: (ו) וכ"ה בא"ז דכל מחיצה שאינו בא להתיר מותר לעשותה בשבת ולכן בחג הסוכות מותר לתלות המפה על הכתלים וכנגד הפתח מפני הרוח שלא יכבה הנרות אבל למעלה תחת הסכך ודאי אסור :בתא"ו

דרישה

בטלית מכופלת. ומ"ש הרי"ף כשאין בגגה טפח זה לא קאי אלא כשלא כרך עליה מוט או משיחה. א"כ י"ל דס"ל להרי"ף דכילת חתנים כיון שהיא מתוקנת עדיפא טפי מנותן מוט ע"ג טלית מכופלת ודו"ק. ונראה לי שכן צ"ל למ"ש ב"י בייטובו שכתב ז"ל ולי נראה שסמך על מ"ש גבי טלית כפולה ואין בגגה טפח כו' שקשה הלא בטלית כפולה דינו כו' ובכילת חתנים מותר לכתחלה. אלא צ"ל שר"ל כמו בטלית כפולה בנתן עליו מוט או משיחה מותר ג"כ לכתחלה ובאין בגגה טפח מיירי בכילת חתנים אע"ג דלא נתן עליו הואיל והיא מתוקנת לכך ובאין בגגה טפח מיירי והב"י לשיטתו דפי' לדברי הרי"ף דאפי' בנותן עליו מוט אינו מותר אלא כשאין בגגה טפח יק"ל. ומ"ש רבינו ואין בשיפוע טפח פי' שאין כל צד וצד מתפשט למטה להתרחק טפח הים אסור מטעם דשיפוי אוהלים כאוהלים אלא הואיל ועשוי כדמתפשט בכל צד בשוה מש"ה כתב כל צד וצד וק"ל. ומ"ש רבינו דהיינו שאין ברחבה למטה שני טפחים שאינה עשויה ליישן תחתיה. אינו ר"ל דאם היה רחב שני טפחים היו יכולין ליישן תחתיה ודאי אינו אלא אגב דהולרך לכתוב דאינו רחבה שני טפחים. הולרך ג"כ לכתוב טעם א"כ הואיל ואינו רחבה למטה למה היא עשויה וק"ל. ומ"ש ומיירי כמו שאינה יורדת למטה טפח בזקופה ופירש"י דאילו ירד בזקופה שהיא טפח הוי קיר לאוהל והמטה נעשית לו גג הוא"ל וע"ג

פרישה

(יד) **משום** אהל כו' פי' הר"ן והמ"מ כשאין הגיגית מליאה עסקינן שא"כ אין כאן אוהל אלא כשחסר טפח דהוי אהל:

סי' שטז (א) הצד ציפור למגדל כו' הא דנקט גבי ציפור דווקא מגדל מוקי בגמרא בציפור דרור שדר בבתים ואינו ניצוד בבית לפי שנשמט מזוית לזוית אבל שאר עופות ניצודין ג"כ בבית:

נעלו

חדושי הגהות

שטו א נופחת הגמרא בביסנא וגירסת הרא"ש בביסכסי וגי' רבינו הרב"י כגי' הרי"ף ע"ש:

צד צבי ישן סומא חייב חגר חולה וכו' שם ת"ר הצד צבי סומא וישן חייב חגר וזקן וחולה פטור ומפרש טעמא משום דהני עבידי לרבויי והני לא עבידי לרבויי ופירש"י סומא וישן עבידי לרבויי ליסמט כשמרגישין יד אדם ומקשה בגמרא והא תניא חולה חייב אמר רב ששת ל"ק הא בחולה מחמת אישתא הא בחולה מחמת אובצנא ופירש"י אובצנא עייפות שאינו יכול לזוז ממקומו וניצוד ועומד הוא אבל מדברי הרמב"ם בפ"י נראה שמפרש שמחמת אובצנא חייב :

ב"ד שבמינו ניצוד חייב עליו אין במינו ניצוד פטור אבל אסור ג"ז ברייתא שם פלוגתא דר"מ וחכמים ופסק כחכמים וכ"פ הרמב"ם בפ"י :

וכתב בעה"ת שאסור לנעול בשבת התיבה שיש בה זבובים וכו' המרדכי כתבו בס"פ כירה והאגור כתבו בשם התו' וכן משמע מדתניא בפרק כירה (מג.) ובר"פ משילין (לו:) פורסין מחצלת ע"ג כוורת בשבת בחמה מפני החמה בגשמים מפני הגשמים ובלבד שלא יתכוון לצוד ואמרינן בר"פ משילין (שם) ותסברא דר"ש היא והא מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות לעולם כולה ר"י והב"ע דאית ביה כוי ולא תימא לר"י ובלבד שלא יתכוון לצוד אלא אימא ובלבד שלא יעשנה מצודה ופירש"י דאית ביה כוי. חלונות יש בדפנותיה ואע"פ שמכסה את פיה אין ניצודין אם לא יכסה גם החלונות וכתבו התוס' (שם :) ובלבד שלא יעשנו מצודה פ"ה שלא יכסה בו כל החלונות דלר"י אסור ולר"ש מותר וגם מעיקרא כי בעי לאוקומי כר"ש משמע ליה דבכל ענין מיירי אפי' לעשותו כעין מצודה לסתום החלונות ותימה דהא מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות ותירץ הר"ם מאיבר"א דלר"ש נמי מיירי שיש חור קטן בכוורת אך אינו נראה וא"כ לא הוי פסיק רישיה ולר"ש מותר ור"י דאסר אפי' דבר שאין מתכוון בעי חור גדול שיהא נראה לדבורים לצאת מן הכוורת עכ"ל. וגם ה"ה כתב בפכ"ה פי' ובלבד שלא יתכוון לצוד ואינו הכרח שיהיו ניצודין שאל"כ כבר מבואר בפ"א שאע"פ שאינו מתכוון אסור אלא אפשר שיהו ניצודין ואפשר שיברחו וכ"כ ז"ל עכ"ל וא"כ מה שרצה רבינו לדחות דברי בעה"ת מדקתני ובלבד שלא יכוון לצוד אלמא כי לא מכוון שרי אין בדיחוי זה ממש שכבר נתבאר דבעינן נמי שלא יהו ניצודין בהכרח כי היכי דלא ליהוי פסיק רישיה ומה שחילק בין כוורת לתיבה משום דכוורת קטנה היא א"כ אף אנו נחלוק בין תיבה קטנה לגדולה וא"כ נתת דבריך לשיעורין דבכוורת נמי איכא רברבי ואיכא זוטרי אלא אי איכא למידחי דברי בעה"ת הכי הוא דאיכא למידחינהו שאני דבורים דכוורת היא מקום שהם ניצודים והוי כמכניס ארי לגורזקי שלו אבל זבובים דתיבה וכוורת לא הוי מקום ניצודים אפשר דלא חשיבי ניצודים עד שיתפסס בידו א"נ דע"כ לא אסר ר"ש לפרוס מחצלת על הכוורת בפסיק רישיה אלא בדבורים שבמינן ניצוד אבל זבובים שאין במינן ניצוד כל שאינו מתכוון שרי ואע"ג דפסיק רישיה הוא ומכל מקום כיון דנפק מפומיה דבעה"ת וכתבו המרדכי ולא חזינן מאן דאיפליג עליה מי יקל ראשו שלא לחוש לדבריהם :

צבי שנכנס לתוך הבית וכו' עד השני פטור משנה שם (קו:) ומפרש בגמ' דהא דתנן השני פטור היינו פטור ומותר:

הצד נחש לרפואה חייב וכו' משנה בפרק ב' דעדיות הצד נחש בשבת אם מתעסק שלא ישכנו פטור ואם לרפואה חייב ובס"פ ר"א דאורג (קז.) אמר שמואל דהאי פטור פטור ומותר הוא וז"ל הרמב"ם פ"י רמשים המזיקים כגון נחשים ועקרבים וכיוצא בהם אע"פ שאינן ממיתים הואיל ונושכין מותר לצוד אותם בשבת והוא שיתכוון להנצל מנשיכתן כיצד הוא עושה כופה כלי עליהם או מקיף עליהם או קושרן כדי שלא יזיקו עכ"ל :

שמונה

אסור צד צבי ישן סומא [א] חגר חולה או זקן פטור : [ב] כל דבר שבמינו ניצוד חייב אין במינו ניצוד פטור אבל אסור הלכך זבובים אע"פ שאין במינן ניצוד אסור לצודן לכן כתב בעל התרומות שאסור לנעול בשבת התיבה שיש בו זבובים אלא יתן סכין או שום דבר בין הכיסוי לתיבה בענין שיוכלו לצאת משם ונ"ל שא"צ לדקדק בזה שאין הזבובים נצודין בתיבה שאם בא לפתוח התיבה וליטלם יברחו ולא דמי לדבורים בכוורת דקתני פורסין המחצלת ע"ג כוורת ובלבד שלא יכוון לצוד כי הכוורת קטנה היא והדבורים ניצודין בה ועוד דבכוורת גופה קתני ובלבד שלא יכוון לצוד אלמא כי לא מכוון שרי : צבי שנכנס לתוך הבית ונעל א' בפניו חייב (ג) נעלו ב' פטורין לא יכול א' לנעלו ונעלו ב' חייבין ישב הראשון על הפתח ומלאו וישב הב' בצדו אע"פ שעמד הראשון והלך לו הב' פטור ומותר והראשון חייב הצד נחש לרפואה חייב

והכי נקטינן : צד צבי ישן וכו' ברייתא לשם ופריך עלה מברייתא אחרת דתני בה חולה חייב ומשני רב ששת לא קשיא הא בחולה מחמת אישתא הא בחולה מחמת אובצנא פי' רש"י עייפות שאינו יכול לזוז ממקומו ניצוד ועומד הוא עכ"ל : ומדברי הרמב"ם בפ' עשירי משמע איפכא דמחמת אובצנא חייב כמ"ש ה' המגיד לשם וכן פי' ר"ח ואיכא לתמוה אמאי לא כתב רבינו לחלק בין חולה לחולה וכאחד מן הפירושים ואפשר דכיון דראה רבינו שנחלקו בה איזה חולה חייב לכך כתב בסתם דחגר חולה או זקן פטור כלומר דחולה דניצוד ועומד דומיא דחגר או זקן הוא פטור ואם אינו כל כך חולה חייב והדבר מסור לפי מה שמכירין בני אדם באותו חולה בין חולה מחמת אישתא בין חולה מחמת אובצנא דהדבר ניתן לשיעורין לפי מה שהוא חולה כנ"ל ביישוב זה ואיכא לתמוה דלמה השמיט הרי"ף ברייתא זו דהצד צבי סומא וכו' ולא כתבה כלל וצ"ע : כל דבר שבמינו ניצוד וכו' ברייתא שם פליגי בה ר' מאיר וחכמים והלכה כחכמים דאמרו כל שבמינו ניצוד חייב וכו' ומ"ש בשם בעל התרומות הכי משמע בסוגיא דר"פ משילין דהא דתניא דפורסין מחצלת ע"ג כוורת דבורים בשבת בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ובלבד שלא יתכוון לצוד דלר"ש נמי לא שרי כשאין מתכוון אלא בדאית ביה כוי בכוורת שיכולין הדבורים לצאת משם ואף ע"פ שהחור קטן ואין הדבורים רואין אותם וניצודות מ"מ לא הוי פסיק רישיה אבל לית ביה כוי אפילו לר"ש אסור משום דהוי פסיק רישיה והכי משמע להדיא מדקאמר בגמרא והסברא דר"ש היא והא מודה ר"ש בפסיק רישיה וכ"כ לשם התוספות להדיא והב"י מביאו ולפי זה דינו של בעל התרומות אמת דאף למאי דקי"ל כר"ש מ"מ פסיק רישיה הוא גבי זבובים בתיבה כמו גבי דבורים בכוורת וכ"כ במרדכי ס"פ כירה אלא שהחמיר דאסור לסגור תיבתו בשבת אם לא יניח ריוח גדול שיוכלו לצאת וכו' ותימה דהא מקמי הכי כתב המרדכי כמ"ש התוספות דלר' יהודה דוקא בעינן דליסבוק בהו ריוח גדול כ"כ שיהיו הדבורים רואים אותם אבל לר"ש אפילו אינם רואים אותם לא הוי פסיק רישיה וצריך לפרש דמ"ש דצריך להניח ריוח גדול היינו בכדי שיוכלו לצאת לאפוקי ריוח קטן שאינן יכולין לצאת דאילו לר' יהודה צריך ריוח גדול הרבה שיהו רואין אותו ולר"ש א"צ כל כך אפילו אינן רואין אותו אלא במניח ריוח גדול שיוכלו לצאת סגי והשתא קשה טובא על רבינו שהשיג על דברי בעל התרומות ואמר ועוד דבכוורת גופה קתני ובלבד שלא יכוון לצוד וכו' דהא מוכח בסוגיא דהכך כוורת אף לר"ש מיירי דאית ביה כוי אבל בתיבה ליכא כוי כלל וכן הקשה ב"י ונראה ליישב דרבינו סובר כיון דבפ' כירה משמע להדיא איפכא דלר"ש אפילו לית ביה כוי נמי שרי דהכי פריך התם ומני אי ר"ש דדבר שאין מתכוון מותר הא לית ליה מוקצה ולמה לי לאוקמי כשחושב אי ר"י כי לא מכוון מאי הוי הא דבר שאין מתכוון אסור לעולם ר' יהודה ומאי ובלבד שלא יתכוון לצוד שלא יעשנו כמצודה דליסבוק להו רווחא כי היכי דלא ליתצד ממילא מדלא קאמר בהך סוגיא ותסברא ר"ש היא אלמא דס"ל דלר' שמעון ניחא דשרי בלא מתכוון אפילו לא שביק להו רווחא ולא קשה הא מודה רבי שמעון בפסיק רישיה דאיכא למימר דהך פסיק רישיה לא ניחא ליה שיהיו ניצודין ולא יוכלו לצאת מן הכוורת שהרי רוצה הוא שיצאו הדבורים לשדה לאכול פרחים תמיד כדי לעשות דבש הרבה וסבירא ליה לרבינו דהך סוגיא עיקר חדא דמיתאמרה בדוכתה במסכת שבת ותו כיון דהסוגיות הפוכות במידי דהוי מדרבנן אזלינן לקולא ולר' שמעון שרי לגמרי אפילו ליכא כוי ומה שהשיג רבינו תחלה מסברא דלא דמי לדבורים בכוורת וכו' איכא למשדי בה נרגא דאם כן נתת דבריך לשיעורין וכמ"ש ב"י אבל נראה ברור דרבינו לא היתה עיקר השגתו מטעם סברתו זאת אלא אעוד קא סמיך ודמשמע מפ' כירה . עוד כתב ב"י להשיג אדברי בעל התרומות דשאני דבורים בכוורת דהוי מקום שניצודים בו והוי כמכניס ארי לגורזקי שלו אבל זבובים דתיבה וכוורת לא הוי מקום ניצודים אפשר דלא חשיבי ניצודים עד שיתפסס בידו עכ"ל ושרי ליה מהר' דבפרק הזורק לא קאמר שמואל דאינו חייב חטאת עד שיכניס הארי לגורזקי שלו אבל איסורא איכא אפילו מכניסו לבית או לחצר דהכי משמע ליסנא דאינו חייב וכו' דמשמע חיובא הוא דליכא אבל איסורא איכא בכל מקום שהכניסו עוד כתב ב"י אי נמי ע"כ לא אסר ר"ש לפרוס מחצלת על הכוורת בפסיק רישיה אלא בדבורים שבמינן ניצוד אבל זבובים שאינן במינן ניצוד כל שאין מתכוון שרי ואע"ג דפסיק רישיה הוא עכ"ל וזו כשגגה שיצאה מלפני השליט דבסוגיא דריש משילין דמוקי להך דפורסין מחצלת על כוורת דבורים וכו' כדברי יהודה היא ואימא ובלבד שלא יעשנו מצודה פריך פשיטא פירש"י דכיון דאית ליה לר' יהודה דבר שאין מתכוון אסור למה ליה למתני ובלבד שלא יעשה מצודה דהא צידה היא אב מלאכה היא ומשני מהו דתימא במינו ניצוד אסור שלא במינו ניצוד כי הני דבורים שרי קמ"ל אלמא דדבורים לאו במינו ניצוד ולפ"ז צ"ל דכ"ש גזין ורצעין לאו במינו ניצוד נינהו שהרי דבש דבורים עדיף טובא ואפ"ה לאו במינו ניצוד כ"ש דבש גזין ורצעין דגריעי טובא דפשיטא דאינו ניצוד דלאיזה צורך יהא לכן אם לא לעשות דבש . אבל רש"י בפרק הזורק כתב וז"ל הגזין מין חגב טהור הוא ונאכלין כל שבמינו ניצוד כגון חגבים והגזין שאין במינן ניצוד לצורך עכ"ל ולא ידענו למה נדחק לפרש דהגזין מין חגב טהור היא דהלא יגיד עליו ריעו שאמר גזין ורצעין דהן מין דבורים שעושין דבש כדאיתא בפ"ק דבכורות וכמו שנתבאר בי"ד סימן פ"א ולפ"ז ודאי הא דאמרו חכמים כל שבמינו ניצוד חייב לאו אהני דנקט ר"מ קאמר אלא אבעלמא קאי כל שבמינו ניצוד חייב אבל הני דנקט ר"מ חגבים גזין ורצעין ויתושין כולן אינן במינן ניצוד ופטור לדעת חכמים ולענין הלכה נקטינן כדעת בעה"ת ע"פ סוגיא דריש משילין וצריך להניח ריוח גדול שיהיו הזבובים יכולין לצאת משם ראיתי כתוב שיבריח את הזבובים מן התיבה קודם שינעול עכ"ל . אך קשה לי בהך סוגיא לפי דברי התוס' דמאי פריך לר' יהודה פשיטא הא אצטריך לאשמועינן דאע"פ דאית ביה כוי אסורין אם לא יהא לשם ריוח גדול הרבה דהדבורים רואין אותם וצ"ע :

צבי שנכנס וכו' עד השני פטור משנה שם ומפרש שמואל הא דתנן פטור היינו פטור ומותר והא דתני ברישא צבי שנכנס לבית לרבותא נקט הכי ל"מ כשרץ אחריו והכניסו לבית ונעל בפניו אלא אפי' נכנס מעצמו לבית כיון דאי לא נעל בפניו היה חוזר ויוצא הלכך אם נעל בפניו הו"ל צידה גמורה וחייב :

הצד נחש וכו' משנה בפ"ב דעדיות הצד נחש בשבת אם מתעסק שלא ישכנו פטור ואם לרפואה חייב וקאמר שמואל דהאי פטור פטור ומותר הוא ולכך כתב רבינו בסתם אם בשביל שלא ישכנו מותר לכתחלה ואיכא למידק דבדין הקודם נמי הו"ל לרבינו לכתוב בסתם דכשישב הראשון על הפתח ומלאו מותר לשני לישב אצלו והראשון חייב למה לו לכתוב לשון המשנה דפטור ולפרשה א"כ דפטור ומותר וכן בדין השלישי במפיס מורסא דתנן אם להוציא ממנה לחה פטור דמפרש שם ג"כ פטור ומותר כתב רבינו בסימן שכ"ח בסתם מותר לכתחלה וי"ל דדעת רבינו לקצר ואם היה כותב הכא בסתם דמותר לכתחלה היה צריך לפרש עוד דבלא מלאוהו הראשון וישב השני ומילאהו דהשני חייב כדי שלא נבין לדייק דדוקא במילאהו הראשון הוא דמותר השני לכתחלה אבל בלא מלאהו הראשון אין השני מותר אלא אסור לו לישב אצלו ולמלאות ואם עבר וישב קעביד איסורא אבל אינו חייב חטאת וזה אינו כדתנן ברישא דבזו חייב חטאת לכך הביא רבינו המשנה דתני בה במילאהו הראשון דהשני פטור דמשמע דיוקא אבל אם לא מלאהו הראשון ומלאהו השני השני חייב והדר מפרש דהאי פטור פטור ומותר הוא ולא תני פטור אלא לפי דהכא הוא דפטור אבל בלא מלאהו הראשון והשני מלאהו השני חייב והשתא אתי שפיר הא דלא כתב רבינו הך בבא דרישא אלא דבזכותו לקצר דנשמע מדיוקא דסיפא דדוקא במלאהו הראשון השני פטור אבל בלא מלאהו הראשון חייב השני כדפי' :

פרישה

(ג) נעלו שנים פטורים שכל א' בעשותה יחיד ולא שנים . גליון השני פטור ומותר דהב' ניצוד ועומד הוא : כלכן

דרישה

וע"ג הוי הכילה ואם היתה למעלה שיפוע טפח הו"ל אוהל השתא נמי מסתבר זה כירו לק"ר ומה שלמעלה מהמטה אבל אלא הוא אוהל שכל אבל מונח ע"ג הכירה קאמר שבאן המטה אף שהיא מפסיק עומדת במקום האהל שלמעלה ממנה . וזהו שכתב הר"ן בשם הרשב"א והר"ר יונה דבמטות דידן אע"פ דמתניתן שדיות מפורות טפח לית בה כיון דבפריסת סדינין ע"ג המטה אינה עומדת לשם אוהל אלא ודאי מאני כאן דהכילה שע"ג המטה שם אהל עליה ומה"ט הס"כ בעליה מכופלת אם היה יורד טפח בזקיפה בכלים השיפוע הוי אוהל אע"ג דליכא שם מטה וק"ל . והרי"ף שלא כתב בטלית מכופלת והוא דלא נתנה טפח בזקיפה משום דאין דרך להיות שם שום זיקוף הואיל ואין מטה מפסיק אלא הטלית תלוי ע"ג קונדסין הרי הוא יורד בשום או בשיפוע עד למטה וק"ל :

סי' שטז [א] חגר חולה או זקן בגמרא והביאו ב"י מקשה ע"ז והתניא חולה חייב א"ר ששת ל"ק הא בחולה מחמת אישתא הא בחולה מחמת אובצנא. פירוש עייפות ורבינו שלא חילק בזה ס"ט משום דלא נחית רבינו לכתוב אלא האסור והמותר לא החיוב והפטור . לכן כתב בחולה פטור דר"ל פטור אבל אסור ככל פטורי הנזכרין בדיני שבת חוץ מג' :

[ב] כל דבר שבמינו ניצוד חייב עליו הילכך זבובים כו' עד וג"ל שא"צ לדקדק

חייב ואם בשביל שלא ישכנו מותר לכתחלה: ח' שרצים האמורין בתורה (ג) הצדן סתם שלא פירש אם צריך להם אם לאו חייב והחובל בהן אע"פ שלא יצא מהם דם (ד) אלא נצרר תחת העור חייב ושאר שרצים אינו חייב החובל בהן אא"כ יצא מהם דם והצדן לצורך חייב ושלא לצורך או סתם פטור: (ס) אסור לצוד פרעוש ודוקא מעל הארץ או מעל בגדיו אבל (ו) אם הוא על בשרו ועוקצו מותר לצוד ואסור להורגו (ז) אבל כינה מותר להורגה וה"מ בלוקחה מעל בגדיו או מעל בשרו אבל המפלה בגדיו אסור להרוג גם כינה

שמא

שמונה שרצים וכו' משנה וברייתא בפ"ח שרצים וע"פ דברי התוספות לשם דח' שרצים שיש להם עור סתמייהו עומדין לצורך עורן וחייב והחובל בהן ונצרר הדם תחת העור חייב נ"כ דכיון שנעקר הדם והיה יוצא לחוץ לולא העור שמעכבו לצאת א"כ אית ביה משום נטילת נשמה שבאותו מקום שנעקר כי הדם הוא הנפש אבל שאר שקצים ורמשים דאין להם עור סתמייהו לאו לצורך קיימי והחובל בהן אינו חייב אם לא יצא הדם לחוץ דודאי אינו נעקר הדם משום מקום בגופו דאם היה נעקר היה יוצא לחוץ כיון שאין לו עור שיעכבנו מלצאת:

אסור לצוד פרעוש וכו' ברייתא שם ר' אליעזר מחייב ורבי יהושע פוטר והלכה כר' יהושע דפוטר משום דאין כמינו ניצוד אבל אסור לכתחלה:

ומ"ש ודוקא מעל הארץ וכו' כ"כ התוס' ומה שקשה לב"י בלשון התוספות שכתבו אבל אם היה על סרבלו מבחוץ אסור ליטלו אבל יכול להפילו מעליו דמשמע דדוקא מבחוץ אסור אבל על בגדיו מבפנים כיון דאיכא למיחש שמא ישכנו שרי ליטלה אע"פ שאינו עוקצה נראה ליישב דודאי לא התירו התוס' אלא דוקא כשהוא נושך את האדם דמשום צערא שרי כמו מפים מורסא כמפורש בתחלת דבריהם אבל באינו נושך אסור ליטלה אפילו היא על בגדיו מבפנים ומ"ש בסוף דבריהם אבל אם היה על סרבלו מבחוץ וכו' לא נקט מבחוץ אלא לאורויי היתירא אף מבחוץ והכי קאמרי דמבחוץ נמי אע"פ דאסור ליטלה דאפילו מבפנים אסור ליטלה כ"ש מבחוץ אפ"ה יכול להפילה מעליו אף כשהיא מבחוץ ואין בו משום איסור טלטול מידי דהוה אקוץ בר"ה דשרי כדי שלא יהיו ניזוקין בה וא"צ"ל דיכול להפילה כשהיא על בגדיו מבפנים. והכי משמע מדברי רבינו שכתב או מעל בגדיו בסתם דמשמע בכל ענין בין על בגדיו מבפנים בין על בגדיו מבחוץ אסור ולא שרי אא"כ עוקצו ואע"פ שגדולי עולם כתבו להקל ליטלם מעל בגדיו מבפנים כמ"ש ב"י מ"מ נקטינן להחמיר באיסור שבת ולא שרי אלא כשהוא עוקצו:

ומ"ש ואסור להורגו כ"א בפ"ח שרצים דאף ר' יהושע דקי"ל כותיה ופוטר בצידת פרעוש מודים בהרגו והא דכתב רבינו אסור להרגו לאו דוקא אסור אלא חייב חטאת נ"כ ולא נקט אסור אלא כדי לומר אבל כינה מותר להורגו וכו' וסתם רבינו דבריו בכאן כר"ת דפרעוש היא השחורה ולכן כתב גבי פרעוש ודוקא מעל הארץ וכו' לפי שבאה מעפר הארץ ובכנה לכנה לא הזכיר ארץ אלא כתב וה"מ בלוקחה מעל בגדיו או מעל בשרו ומה שאסרו פרעוש טפי מבכנה הוא דכיון דפרעוש פרה ורבה דמיא לאילים מאדמים והו"ל כאילו הורג גמל ולפ"ז אפילו עוקצו אסור להורגה ומה שהתירו צידה כשעוקצו הייינו לפי שאין במינו ניצוד וליכא איסורא דאורייתא אבל הריגה אית בה איסור דאורייתא אבל המרדכי בפרק כ"כ כתב דר"ת התיר אף הריגת פרעוש כשעוקצו דבמלאכה שאינה צריכה לגופיה קי"ל כר' שמעון דפטור עליה. וכתב ב"י דנקט לחומרא:

ומ"ש אבל כינה וכו' בפ"ק דשבת פליגי בה תנאי ופסק כב"ה דמתירין להרוג המאכולת והיא הכנה הבאה מזיעת אדם לר"ת דבסמוך:

ומ"ש וה"מ בלוקחה מעל בגדיו וכו' כ"כ הרא"ש לשם ע"פ הסוגיא והביאו ב"י

שמנה שרצים האמורין בתורה הצדן וכו' ר"פ (קז.) ח' שרצים האמורים בתורה הצדן והחובל בהם חייב ושאר שקצים ורמשים החובל בהם פטור הצדן לצורך חייב שלא לצורך פטור:

ומ"ש הצדן סתם שלא פירש אם צריך להם אם לאו חייב כ"כ שם התוס' דמש"ה תנן בשאר שקצים ורמשים הצדן לצורך חייב לאשמועינן דבשאר שקצים ורמשים שאין להם עור צריך שיתכוין לשום צורך דסתמא לאו לצורך קיימי אבל בשמונה שרצים דיש להם עורות סתמייהו עומדין לצורך עורן והר"ן כתב דח' שרצים אין דרכן להזיק וכל צידתן לצורך היא אבל שאר שקצים ורמשים שדרכן להזיק פעמים אדם צדן שלא לצורך דהיינו כדי שלא יזיקו והא דתנן בשאר שקצים ורמשים שלא לצורך פטור אוקימנא לה בגמ' (שם:) כר"ש דאמר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה: והרמב"ם כתב בפ"א דלא כר"ש ולפיכך כ' בפ"י דבצדן שלא לצורך נמי חייב:

ומ"ש רבינו והחובל בהם אע"פ שלא יצא מהם דם אלא נצרר תחת העור חייב ברייתא שם אי זו היא חבורה שאינה חוזרת נצרר הדם אע"פ שלא יצא וכתב הר"ן במשנת ח' שרצים והחובל בהם חייב פי' החובל בהם עד שנצרר הדם חייב דכיון שיש להם עור העור מעכב את הדם מלצאת ואלמלא העור מעכבו היה יוצא ולפיכך חייב משום נטילת נשמה שבאותו מקום כי הדם הוא הנפש כבל שאר שקצים ורמשים כיון שאין להם עור שיעכב הדם אילו היה נעקר ממקומו היה יוצא לחוץ ומש"ה כל שלא יצא לחוץ פטור ובכה"ג הוא דתנן ושאר שקצים ורמשים החובל בהם פטור אבל כשיוצא לחוץ אף בשאר שקצים ורמשים חייב משום נטילת נשמה והכי איתא בהדיא בפרק אלו טרפות (מו.) עכ"ל וכך הם דברי רבינו אבל הרמב"ם בפ"ח כתב אבל שאר שקצים ורמשים אין להם עור לפיכך החובל בהם פטור וכתב ה"ה שנראה מדבריו שאפי' הוציא מהם דם פטור וכתב שהקשו עליו מדתניא בפ' אלו טרפות (שם:) ושאר שקצים ורמשים עד שיצא מהם דם והוא הפך בזכותו ובסוף הניח הדבר בצ"ע:

אסור לצוד פרעוש ברייתא שם (בשבת קז:) הצד פרעוש בשבת ר"א מחייב ורבי יהושע פוטר ואע"ג דהלכה כר"י מ"מ איסורא מיהא איכא דכל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מהנך תלת דאיתא בס"פ ר"א דאורג (קז.):

ומ"ש ודוקא מעל הארץ או מעל בגדיו וכו' כ"כ תוס' (שם:) וז"ל ואומר ר"י בשם ה"ר פורת דאם נושך את האדם מותר ליקחנו להשליכו מעליו דמשום צערא שרי אבל אם הוא באותו ענין על האדם שאינו ירא שישכנו כגון על סרבלו מבחוץ אסור ליטלו אבל יכול להפילו מעליו וכ"כ הרא"ש בשם הר"פ וכתב דאין בו משום איסור טלטול מידי דהוי אקוץ ברה"ר דשרי בפרק כירה (מב.) לטלטלו ולהוליכו פחות פחות מד"א. ולשון התוס' שכתבתי צריך דקדוק דמרישא דלישנא משמע דלא שרי ליטלה אלא בשעה שנושכת דוקא משום דהוי כמתעסק שלא ישכנו הא אם איכה על הבשר אף על גב שהיא על בגדיו מבפנים אסור ליטלה וכ"כ מדברי סמ"ג וסמ"ק והגהות פ"י שכתב וז"ל וה"מ דאסור בשעה שקופצת לכאן ולכאן אבל אם היא עוקצת מותר ליקח אותה ולהשליכה משמע דלא שרי אלא בעוקצת דוקא וכיוצא בזה כתב במרדכי שם ומסיפא דלישנא משמע דדוקא כשהיא על סרבלו מבחוץ דליכא למיחש שמא ישכנו הוא דאסור ליטלה אבל אם היא על בגדיו מבפנים כיון דאיכא למיחש שמא ישכנו שרי ליטלה וכ"כ הר"ן בשם התוס' שאם מתירא שמא ישכנו שרי ליטלה וכ"ש אם נשכו שיכול להסירו וכ"כ ה"ה בפ"י בשם התוס' ובשם הרשב"א וכ"כ מדברי רש"י (שם קז:) שפירש הצד פרעוש ממקום שאינו ניצוד ועומד כגון מע"ג קרקע או מבגדיו מבחוץ משמע מדבריו דכשהיא בבגדו מבפנים הוי כניצוד ועומד ושרי. ודברי רבינו נוטין כמאן דאסר ליטלה אלא אם כן היא עוקצת וכתב המרדכי בפרק כל כתבי אבל משם רב יהודאי גאון מצאתי חזינן לרבנן קשישי דמימנעי מלצוד פרעוש אפילו מעל בשרם עד כאן לשונו וזו מדת חסידות היתה דמדינא שרי כמו שנתבאר:

ומ"ש ואסור להורגה בפרק שמונה שרצים שם אמרינן דע"כ לא פטר רבי יהושע בפרעוש אלא בצד משום דהוי דבר שאין במינו ניצוד אבל בהורגה מודה דחייב ומשמע לרבינו דאפילו אם היא על בשרו נמי אסור ואף על פי דבס"פ כל כתבי (קכא:) שרי להרוג שאר כל מזיקין אם היו רצין אחריו וכמ"ש רבינו בסמוך איכא למימר דהנך מזיקין דרכן לנשוך נשיכה עוקצת משא"כ בפרעושים אבל במרדכי פרק כל כתבי כ' ושאר כל המזיקין כלומר שאין בהם סכנה אם היו רצין אחריו מותר להורגן וכתב ר"ת דה"ה פרעוש וכיוצא בהם וטעמא משום דסבר כר"ש דאמר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה ומשום צערא שרי לכתחלה מידי דהוה אמפיס מורסא וכיוצו גחלת שלא יוזקו בה עכ"ל ונקטינן לחומרא (א):

אבל כינה מותר להורגה בפ"ק (יב) תניא רשב"א אין הורגין את המאכולת בשבת וב"ה מתירין ופירש"י מתירין כדמפרש טעמא בפ' ח' שרצים (קז:) מאילים מאדמים דמשכן מה אילים פרים ורבים אף כל שפרה ורבה וכינה אינה פרה ורבה אלא מבשר אדם היא שורצת:

ומ"ש וה"מ בלוקחה מעל בגדיו וכו' אבל המפלה בגדיו אסור להרוג גם כינה וכו' גז"ש ת"ר המפלה את כליו מולל וזורקולבד שלא יהרוג אבא שאול אומר נוטל וזורק ובלבד שלא ימלול א"ר הונא מולל וזורק וזהו כבודו ואפילו בחול רבה מקטע להו רב ששת מקטע להו ופירש"י מולל וזורק. בשבת להתיש כחן שלא יחזרו אליו ובלבד שלא ימלול בדוחק ויהרוג דס"ל הריגת כינה שבות ואבא שאול כר"א דמחייב חטאת הלכך גזרינן מלילה שלא יהרוג: מקטע להו. הורגן ובשבת:

והרא"ש כתב וז"ל ת"ר המפלה כליו מולל וזורק וכו' כ"ל דהני תנאי ל"פ אב"ה שמתירין דאי הוו פליגי לא היה הרי"ף מביא דבריהם אלא מודו דמותר להרוג כנה בשבת אבל פרעוש אסור כדאמרינן פרק שמנה שרצים הלכך הלוקח כינה מעל בשרו בשבת או מעל חלוקו מותר להרגם כב"ה אבל במפלה את כליו להסיר מהם פרעושים וכנים פליגי הני תנאי הנא קמא סבר דגזור הריגה דכנים אטו הריגה דפרעושים ואבא שאול מחמיר לגזור אפילו מלילה דכנים אטו פרעשים ובספר הרמב"ם כתב המפלה כליו בשבת מולל את הכנים וזורקן ומותר להרוג כנים בשבת היינו כמו שפירשתי עכ"ל וגבי הא דאמרינן רבה מקטע להו רב ששת מקטע להו כתב דקאי ארב הונא דאמר זהו כבודו אפילו בחול ורש"י פי' בשם רבותיו דבשבת מיירי על זה נהגו להרוג כינה אפילו במפלה כליו דלפי פירש"י דמקטע להו בשבת ע"כ במפלה כליו איירי דפשיטא דמותר להרוג כנה בשבת כב"ה דמתירין מיהא תימה היאך פליג אהני תנאי דתרוייהו אסרי הריגת כנה במפלה כליו ואפשר דמיירי במפלה ראשו דבהם לא גזרינן כנים אטו פרעושים שאין פרעושים מצויים בראש עכ"ל אבל הר"ן כתב דהני תנאי פליגי אב"ה ואסרו להרוג את המאכולת ולא קי"ל כוותייהו ולס דבריו

מ"ש

דרכי משה

שטז (א) ובתא"ו ני"ב ח"י כתב ואף למלול באצבעותיו ולזורקן אסור גזירה שמא יהרגנו אלא נוטלה וזורקה:

סב

דרישה

(ג) אם כר' פיין מ"ש ב"י על דיחוי של רבינו לדברי ב"ס שאין בו ממש כו' הנה אכתוב לך ל' גמרא ותו' דריש פרק מפילין דף ל"ו ע"א ומתוכו תעמוד על דברי רבינו שיש ממש בדבריו תו' פורסין מחצלת ע"ג כוורת דבורים בשבת בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ובלבד שלא יתכוין לצוד ומקשה מינה לר' יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל ומשני סתם דאיכא דבש ומשום דבש מכסה ליה ומקשה בגשמים מי איכא דבש ומשני איכא שתי חלות שמהן מתפרנסים הדבורים כל ימי הגשמים ופריך הותן שתי חלות מוקצות הן הב"ע כשחשב עליהן ופריך במאי אוקימתא כר' יודא דאית ליה מוקצה (פירש"י מדסוה לך לתרוצי הא מני ר' שמעון היא דלית ליה מוקצה ומהדרת לתירוצי בשינויא דחיקא לאוקמי כר' ודא) אימא סיפא ובלבד שלא יתכוין לצוד אימת שתמא לר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר. ותסברא דר"ש והא ר"ש מודה בפסיק רישיה לעולם כולה ר' יודא היא והכ"ע דאית ליה כוי ול"ת לר' יודא ובלבד שלא יתכוין לצוד אלא אימא שלא יעשה מכודה פשיטא מהו דתימא אין במינו ניצוד מותר קמ"ל. עכ"ל הגמרא. והנה פשוט מדקאמר הגמרא ול"ת לר' יודא ובלבד כו' משמע דלר"ש אתיא כפשיטו דכיון דמוקי לה דאית בה כוי ואע"פ שמכסה את פי הכוורת לאו פסיק רישא שתהא ניצודת עכ"פ כל זמן שלא כיסה ג"כ המלונות הקטנות וא"כ א"ש מ ש ובלבד שלא יתכוין לצוד כפשוטו לר"ש וז"ש רבינו ז"ל ועוד דבכוורת גופה קתני ובלבד שלא יתכוין לצוד. דלר"ש אתי כפשוטו ומ"ש ב"י דאין בדיחוי זה ממש שכבר נתבאר דבעיא נמי שלא יהו ניצודין בהכרח כי היכי דלא להוי פסיק רישא. ודאי דעת רבינו ג"כ אלא שס"ל שגם בזבובים לאו פסיק רישא הוא וכמ"ש לפני זה שאין הזבובים ניצודין בתיבה. והא דכתב רבינו ז"ל ועוד דבכוורת גופה כו' אל תטעה לומר דבכאן ועוד ר"ל ועוד אף אם סובר הוה מצודים בכוורת עכ"פ וכמ"ש התוס' שיש שם חלון קטן ואפ"ה אסור ע"ז כתב הא גם בדבורים כתב בשאין מכוין לצודם מותר וה"כ בזבובים. ומ"ש ב"י עוד דאין לחלק בין כוורת גדולה לקטנה. גם זה ל"ק דהא גם רבינו אפ"ה כתב ועוד לחזק דבריו ולומר אף אם אין תרנה לחלק בין זבובים לדבורים אכתי אין צריך ליתן סכין משום דבדבורים גופה קתני ובלבד שלא יכוין ש"מ דכשאינו מכוין שרי. ומ"ש ב"י אלא אי איכא למדחי דשאני דבורים דכוורת הוא מקום שניצודים בו והוי כמכניס אריה כו' י"ל דרבינו ס"ל דכיון דאפי' בדבורים אינו אסור עד שיכוין לצודם כ"ש בזבובים ובכלל קושיית רבינו הוא

פרישה

(ג) הצדן סתם שלא פי' כו' שיש להן עור וגם אין דרכן להזיק א"כ סתמא לצורך צדן נצודין משא"כ בשאר שרצים שאין להם עור וגם אין דרכן להזיק תוספות ור"ן:

(ד) אלא נצרר תחת העור חייב כי הדם הוא הנפש וחייב משום נטילת נשמה משא"כ בשאר שרצים שאין להם עור ודאי לא נעקר הדם ממקומו דאל"כ היה יוצא כיון שאין לו דבר המעכבתו מלצאת ר"ן:

(ס) אסור לצוד פרעוש אין הטעם משום דפרעוש פרה ורבה אלא משום דבאה מן הקרקע ונקרא רמש וכ"כ הרמב"ם בהדיא וז"ל רמשים שהם פרים ורבים או שהוייס מן העפר כמו פרעושין הסורג אותם חייב כו' וכ"כ הר"ן וכמ"מ בשם הרשב"א והרמב"ן דאין הפרעוש פרה ורבה כו' ומ"ש בגמרא פרעוש פרה ורבה הייט רמש אחר עיין בב"י:

(ו) אם הוא על בשרו מותר דמשום צער התירו תוס' וכתב הרא"ש דאין בו משום איסור טלטול מידי דהוה אקוץ בר"ה דשרינן בפרק כירה לטלטלו פחות מד' אמות ע"כ וגם לא ימללנה בידו שמא יהרגנה אלא יזרקנה תוס' בפ"ק דשבת:

(ז) אבל כינה מותר להורגה מפרש טעמא בפ"ח דשרצים דדומיא למלאכת המשכן בעינן ומה אילים מאדמים דמשכן פרים ורבים אף כל הפרה ורבה לאפוקי כנה דמבשר האדם היא שורצת לאפוקי פרעוש דאף שאינה פרה ורבה פ"מ נקראת רמש שבאה מן הקרקע: עכ"ל

שמא יבא להרוג פרעוש אלא מוללו בידיו ודוקא במפלה בגדיו גזירה הריגת כינה אטו הריגת פרעוש [ג] אבל במפלה ראשו מותר להרוג כינה ולא גזרינן אטו הריגת פרעוש שאינן מצויות בראש וה"ר יוסף פירש שהשחור הוא כינה ולבן הוא פרעוש ור"ת פירש איפכא ונהגו כר"ת: ה' נהרגין בכל ענין שמועדין להזיק זבוב שבארץ מצרים וצרעה שבנינוה עקרב א שבחדיב ונחש שבא"י וכלב שוטה בכ"מ ושאר מזיקין אם רצין אחריו מותר להורגן ואם לאו אסור להורגן נחש ועקרב הורגן לפי תומו (ה) הואיל והן מזיקין מותר [ד] וכן ברוק שלפניו יכול לדרוס עליו אע"ג דממילא ממרח ומשוה גומות כיון שאינו מכוין לכך ואיכא מאיסותא וכתב הר"ם מרוטנבורק

מ"ש הרי"ף בברת הני תנאי אינו אלא משום דעלייהו א"ר הונא מולל וזורק וזהו כבודו אפילו בחול וכתב הר"ן ז"ל הלכתא מולל וזורק וכו' לאו למימרא דרב הונא סבר דאסור להרוג מאכולת בשבת אלא הכי א"ר הונא דהני תרי תנאי דפליגי קי"ל כמאן דמיקל ועפי הוה יבלינן למישרי דהיינו הריגה אלא דזהו כבודו אפילו בחול הילכך אע"ג דהריגה שריא משום כבודו אית ליה לאימנועי וכ"כ ה"ה בפי"א בשם הרמב"ן והרשב"א דמשום כבודו בלחוד קאמר אבל אם בא להרוג מותר אפילו בשבת ושזהו דעת הרמב"ם ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש ז"ל:

וה"ר יוסף פי' שהשחור הוא כינה ולבן הוא הפרעוש ור"ת פי' איפכא כ"כ שם התו' והרא"ש והר"ן וכתב הרא"ש ועמא דבר כדעת ר"ת וגם המרדכי כתב סתם כדעת ר"ת וכן דעת הרמב"ם שכתב בפי"א רמשים שהם פרים ורבים מזכר ונקבה או נהוין מן העפר כמו הפרעושין ההורג אותם חייב כהורג בהמה וחי' ואח"כ כתב ומותר להרוג את הכנים בשבת מפני שהן מן הזיעה עכ"ל ושחורה הקופצת הנקראת ברג"ות בערבי הווה מן העפר וכינה ההווה מזיעה הוא הלבן וכדעת ר"ת: וכתב הר"ן וה"ה בפי"א דלהרמב"ן והרשב"א דעת אחרת דזה שהם כוזרים שהשחורה הקופצת הנקראת ברג"ות כיון דאינה פרה ורבה מותר לצודה ולהורגה ופרעוש שהזכירו חכמים הוא מין רחש אחר שהוא פרה ורבה וכתב הר"ן ולפי דעתי שזו קולא יתירה ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת ר"ת הכי נקטינן וכן נהגו: ה' נהרגין בכל ענין לפי שהם מועדים להזיק זבוב שבארץ מצרים וכו' ושאר מזיקין אם רצין אחריו מותר להרגן וכו' בס"פ כל כתבי (קכא:) אריב"ל כל המזיקין נהרגין בשבת מתיב רב יוסף ה' נהרגין בשבת ואלו הן זבוב שבארץ מצרים וכו' מני אילימא ר"י האמר מלאכה שא"צ לגופה חייב עליה אלא לאו ר"ש והכי הוא דשרי אחריני לא ותירץ רב יוסף ברצין אחריו וד"ה ופירש"י כל המזיקין ההורגין נהרגין בשבת. וקס"ד אפילו אין רצין אחריו ומשום דס"ל כר"ש דמלאכה שאין צריך לגופה מדרבנן היא האסירא וזכלא לא גזור: נהרגין בשבת. ואפילו אין רצין אחריו משום דס"ל דסתמן הורגין הם: הא אמר חייב עליה. והיכי שרי במלאכה גמורה כשאין רצין אחריו דליכא פיקוח נפש: ברצין אחריו. כי אמר ריב"ל כל המזיקין נהרגין ברצין אחריו קאמר דפיקוח נפש הוא: ודברי הכל. אפי' לר"י והא דה' נהרגין בשאין רצין אחריו ור"ש. והתוס' (שם) חולקים על פי' זה וכתבו שנראה לר"י לפרש דברייתא ברצין אחריו ודברי הכל כי' אפילו ר"י מודה דחמשה שרי להרוג ברצין אחריו אבל שאר אסור להרגן אפי' רצין אחריו לר"י וריב"ל כר"ש דשרי שאר אפילו באין רצין אחריו ורב הונא דאסר בסמוך לא סבר כריב"ל ונראה לר"י וכן פי' ר"ח שאין להקל כריב"ל אלא כהנהו אמוראי דלקמן דלא שרו אלא בדריסה לפי תומו עכ"ל. ודעת הרי"ף והרא"ש כפירש"י שכתבו ה' נהרגין בשבת ואלו הם זבוב שבארץ מצרים וכו' ושאר כל המזיקין אם היו רצין אחריו מותר להורגן לד"ה וכך הם דברי רבינו שכתב ה' נהרגין בכל ענין וכן פסק הרמב"ם בפי"א וכתב ה"ה וזה דעת הרמב"ן והרשב"א בעיקרי הדין אבל כתב שהיתר אלו המנויין בשאין רצין דוקא הוא בר"ש שפטר מלאכה שא"צ לגופה אבל לר"י אסור הוא שאין זה פיקוח נפש גמור כיון שאין רצין אחריו וזה שלא כדברי רבינו שפסק כר"י ופסק כאן כן ונראה שדעתו ז"ל שפיקוח נפש הוא בראותן בלבד עכ"ל כלומר שהרמב"ם יפרש דכי אמרי' ברצין אחריו וד"ה היינו לומר דכי שרי ריב"ל שאר מזיקין ברצין אחריו ולד"ה שרי והא דתניא ה' נהרגין אפילו בלא רצו אחריו הי' ור"י נמי שרי בהו לפי שהיזקן מצוי הוי פיקוח נפש בהראותן בלבד וכו' ונראה מדברי הרמב"ם בפרק י"א דהני ה' לאו דוקא דה"ה לכל חיה ורמש שהם נושכים וממיתין ודאי ולפי זה כי אמרינן דשאר מזיקין אם רצין אחריו נהרגין בשאינם ממיתין בודאי אלא ספק ממיתין ספק אין ממיתין וכיון שהם ספק ממיתין ברצין אחריו הוי ספק פיקוח נפש דאל"כ לא הוי שרי לר"י דמחייב במלאכה שא"צ לגופה ומיהו למאן דס"ל כר"ש אפשר דאע"ג דליכא בהו ספק פיקוח נפש שרי משום צערא וכ"כ המרדכי וז"ל ושאר כל המזיקין כלומר שאין בהם סכנה אם היו רצין אחריו מותר להרגן וטעמא משום דסבר כר"ש דאמר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה ומשום צערא פטור עליה ושרי לכתחלה מידי דהוה אמפיס מורסא וכיבוי גחלת שלא יזיקו: נחש ועקרב דורסן לפי תומו בס"פ כל כתבי שם בעי מיני' מר' ינאי מהו להרוג נחשי' ועקרבי' בשבת א"ל ניתעא אני הורג נחש ועקרב לא כ"ש אלא לפי תומו דאר"י רוק דורסו לפי תומו ואמר רב ששת נחש דורסו לפי תומו ופירש"י לפי תומו לא שיעמוד עליו ויהרגנו להדיא אלא כשהוא הולך לתומו ונחש או עקרב בפניו א"צ ליטמט ממנו אלא דורסו והולך ואם מת בדריכתו ימות הואיל ולא נתכוין דדבר שאין מתכוין לר"י מדרבנן הוא ולענין מזיקין לא גזור והר"ן הקשה עליו ופירש דורסו ואפי' במתכוין אלא שהוא עושה לפי תומו שמראה עצמו כאלו אין מכוין וכר"ש דפטר במלאכה שא"צ לגופה ומיהו להרגן להדיא אסור דכיון שאין היזקן מצוי כה' השנויים בברייתא כל במה דאפשר לשנויי בהריגתן משנינן וכ"כ בפי"א בשם הרמב"ן והרשב"א ושכן נראה מדברי הרמב"ם:

וכן ברוק שלפניו יכול לדרוס עליו וכו' מימרא דרב יהודה הזכרתיה בסמוך ופירש"י דורסו לפי תומו שאין מתכוין למרח ולאשויי גומות ואע"ג דממילא ממרח הוא כי לא מכוין שרי משום מאיסותא וכך הם דברי רבינו בנוסחא המדוייקת וכבר כתבתי בסמוך דעת המפרשים דאפילו במתכוין אלא שהוא עושה לפי תומו שמראה עצמו כאילו אינו מכוין שרי ואע"פ שמדברי המפרשים נראה דלא שנא לן בין דורסו לפי תומו דגבי רוק לדורסו לפי תומו דגבי נחש ועקרב כ"ל דלא שרי גבי רוק אלא במתכוין לדורסו לבד אבל לא במתכוין למרח ואע"ג דגבי נחש ועקרב התירו אפילו במתכוין להרגם התם שאני משום דמזיקין נינהו ועוד דהתם עיקר המעשה הוא הריגת הנחש אבל הכא אין עיקר המעשה המירוח דכשידרוס עליו מבטלי מאיסותא ולא חששו המפרשים לכתוב כן לפי שהיה דבר ברור בעיניהם:

וכן

ב"י. הר"ר יוסף פי' שהשחור הוא כינה ולבן הוא פרעוש ור"ת פירש איפכא וכהגו כר"ת וז"ל התו' (דף יב) פירש ה"ר יוסף דכינה היא השחורה הקופצת דכתי' והך את עפר הארץ והיה לכנים ודרך השחורה הקופצת לצאת מן הארץ ובזאת נחלקו רבנן על ר' אליעזר דאמרי ההורג כינה בשבת כאילו הורג גמל ולרבנן אינו חייב אבל פרעוש היא הכינה הרוחשת חייב עליה אפי' לרבנן כדאמרינן בפ"ח שרצים ואין נראה לר"ת דאמר במדרש אף כי אנוש רמה אלו כנים שברא"ש ואין דרך שחורה הקופצת להיות בראש ועוד דפרעוש אמרינן בפ"ח שרצים שהוא פרה ורבה וכינה הרוחשת אינה פרה ורבה אלא באה מזיעת אדם לכך נראה לר"ת דשחורה הקופצת היא פרעוש וחייב עליה לכ"ע וכינה הרוחשת שרי להרוג וכו' עכ"ל ועוד איכא לתמוה היאך יפרש הר"י דהלבן הוא הפרעוש הבאה מזיעת האדם דהא בב"ר פ"ק אמרו ארורה האדמה בעבורך שתהא מעלה לך דברים כגון יתושין ופרעושין וזבובין וכו' אלמא דהפרעוש באה מן האדמה ולא מזיעת האדם ולכן נראה דב[illegible] שברא"ש מודה ה"ר יוסף דמותר להורגה אף לר' אליעז' וכב"ה דמתירים להרוג המאכולת הוא הכינה שברא"ש והוא הלבן וכר"פ כל היד דפריך בגמ' וניהוש דילמא דם מאכולת הוא מוכח בתו' דהיא הכינה הבאה מזיעת אדם אלא דה"ר יוסף בא לומר דאף השחורה נקראת בכתוב כינה כדכתיב והך את עפר וגומר ואינה נקראת בכתוב פרעוש ובו קאמר ר' אליעזר דחייב ופליגי עליה רבנן דלית ביה אלא משום שבות כיון דאינה פרה ורבה כדאיתא בפ"ח שרצים דכינה דפליגי ביה ר"א ורבנן אינה פרה ורבה. אבל פרעוש היא הכינה הרוחשת וחייב עליה אפי' לרבנן וכו' ורצונו לומר מין רחש אחד שהוא פרה ורבה וכמו שפי' הרמב"ן והרשב"א ומביאו ב"י כך היא דעת ה"ר יוסף אלא דבמה שהתירו הרמב"ן והרשב"א להרוג את השחורה נחלק עליהם ה"ר יוסף וס"ל דאף לרבנן דבשחורה ליכא חיוב חטאת מ"מ שבות מיהא איכא דלא עדיפא הריגה מצידה דאע"ג דאין במינו ניצוד ואינו חייב לר' יהושע אפ"ה מודה דאסור לכתחלה ב"ש הריגה דאע"פ דאינו חייב כיון דאינה פרה ורבה ולא דמיא לאלים מאדמים איסורא מיהא איכא אבל הפרעוש הוא מין רחש אחר דפרה ורבה אף לרבנן חייב ולפ"ז לא קשה כלל מכל מה שהקשה ר"ת לפי מה שהבינו מדברי ה"ר יוסף דהכינה הלבנה הבאה מזיעת אדם היא הפרעוש דחייב בהריגתה חטאת אף להפך. העולה מזה דאף בעל נפש אין לו להחמיר שלא להרוג הכינה הלבנה שברא"ש כדי לחוש לדעת ה"ר יוסף דס"ל דחייב עליה חטאת לכ"ע ואין להאמין שיצא זה מפי ה"ר יוסף אלא דלשונו שאמר אבל פרעוש היא הכינה הרוחשת וחייב עליה אפילו לרבנן וכו' משמע לפי פשוטו דהכינה הלבנה שברא"ש וקאמר שהיא הרוחשת ואינה קופצת דאי ארחש אחר קאמר לאיזה צורך אמר אבל ופרעוש היא הכינה הרוחשת ה"ל לומר אבל פרעוש הוא רחש אחר וכו' מיהו כדי שלא נשוה לה"ר יוסף טועה בדבר פשוט ניחא טפי לומר דלא טעה ונסבול קצת דוחק בלשון ולומר דכינה הוא שם כולל לכל הרחשים וכדאשכחן במשנה פ"ט דפרה הדירה והכינה שבתבואה כשרים והוא מין תולעת הגדל בתבואה וקרי לה כינה. וגבי משכן נמי אמרינן קדש שנגלה בו דתנא וכינה לכן כתב ה"ר יוסף אבל פרעוש הוא מין כינה הרוחשת כלומר ואינה הכינה השחורה שהיא קופצת שנחלקו בה ר"א ורבנן שאינה פרה ורבה אלא היא מין כינה הרוחשת והיא פרה ורבה דחייב אף לרבנן אבל בכינה שברא"ש ליכא למ"ד דאסור להרוג אותה:

חמשה נהרגים וכו' בס"פ כל כתבי ואיכא לפרש דהטעם הוא משום דקי"ל כר"ש דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה ואינה אלא משום שבות הילכך בהני ה' אפי' אינן רצין אחריו מותר להרגן כיון דמועדים להזיק שאר מזיקין דאינן מועדין לא התירו אם אינן רצין ואיכא נמי לפרש דאפי' לר' יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב בהני חמשה מותר להרגן אפי' אינן רצין דלפי שהיזקן מצוי ה"ל פיקוח נפש דמותר לחלל שבת אפי' באיסור דאורייתא ועיין בב"י האריך: נחש ועקרב דורסן לפי תומו וכו' ג"ז שסו"ל שא"צ לסבב הדרך בעבורן אלא דורסן בהילוכו לפי תומו ואם ימות ימות ואפי' לר' יהודה דאסור בלא מתכוין הכא מודו הואיל והן מזיקין ופסיק רישיה לא הוי משום דאפשר דלא ימותו וכן ברוק לפי' לר' יהודה שרי כיון דאיכא תרתי חדא דלא מתכוין ועוד דאיכא נמי מאיסותא:

כל

פרישה

(ה) הואיל והן מזיקין מותר כתב הר"ן ואפי' במתכוין אלא שהוא עושה לפי תומו במראה עצמו כאלו אינו מכוין מותר גבר"ש דפטר במלאכה שאינה צריכה לגופה ע"כ ועיין

דרישה

הוא ג"כ קושיית ב"י. ומ"ש ב"י עוד ז"ל א"כ לא חסר ר"ש אלא נדבורים שבמינן ניצוד כו' ר"ל דדבורים שהן לצורך קרוי במינן ניצוד משא"כ זבובים שאינן לצורך וראיית ב"י היא מהברייתא דפרק האורג דף ק"ו ע"ב הביאו ב"י לפני זה בקלרה וז"ל הברייתא ת"ר הצד חגבים גזים צרעים ויתושין בשבת חייב דברי ר"מ וחכמים אומרים כל שבמינו ניצוד חייב (ופירש"י כגון חגבים וגזין דגזין מין מגב טהור הוא ונאכלין) וכל שאינו במיני ניצוד (צירעין ויתושין שאינן לצורך) פטור עכ"ל כגמרא ורש"י והנה ס"ל להב"י דדברים שג"כ הן לצורך בשביל דובשן דינן כמגבים וגזין משא"כ בזבובים ול"ע הא בפרק משילין משמע גם אדבורים שאין במינן ניצוד וכמו שכתבתי ל' בגמרא לעיל. וכדי ליישב שלא תקשה הגמרות אהדדי צ"ל שלא חשוב במינו ניצוד אלא דבר הראוי מצד עצמו לאכול כחגבים וגזין משא"כ דבורים שאף שדובשן ראוי לאכול מ"מ הן עצמן אסורים לאכול ומש"ה נמי א"ש שלא חשבו להו שם בפרק האורג בברייתא הנ"ל. וא"כ נסתלק ג"כ תמיהת ב"י מה שתמה על רבינו וק"ל. ואגב אכתוב ביאור למ"ש התו' שם ר"פ משילין והביאוהו ב"י וצריך נגר להולמו ובחכמת שלמה כתב ביאור לזה ואיננו נכון לדעתי. והוא בד"ה אלא בלבד שלא יעשנו מגודה פ"ה ובלבד שלא יכסה בו כל החלונות דלרבי יהודה אסור ולר"ש מותר וגם מעיקרא כי בעי לאוקמא כר"ש משמע ליה דבכל ענין מיירי אפילו לעשות כעין מגודה לסתום כל החלונות ותימא דהא מודה ר"ש בפסיק רישא כו' ע"ש שדברים הללו תמוהין דהא הגמרא מקשה קושיא זו ז"ל ותסברא דר"ש והא מודה ר"ש בפסיק רישא ומש"ה מוקי לה אפילו כרבי יהודה ומיירי בדאיכא בוי ואתיא כר"ש כפשוטו וכמ"ש לעיל. וגלע"ד דהכי כלעת דברי התו' דבעי לאוקומי דמה שכשיב הזרכן לר' יהודה ובלבד שיעשה מגודה אינו ר"ל שיכסה ג"ב הכוי קטן אלא אפילו לא יכסנו אפ"ה אסור ודייק כן דהא הגמרא משני כן אליבא דרבי יהודה ומשמע דלר"ש בכה"ג מותר כיון שאינו מכוין ואפי בכיסה כל החלונות מיירי קשה למה מותר לר"ש דהא גם מעיקרא כי בעי לאוקמי כר"ש ומשמע ליה בכל ענין מיירי מ"מ תימא ליה והא פסיק רישיה הוא ור"ש מודה בפסיק רישיה אלא ע"כ צ"ל דבלא כיסה החלון הקטן וכדפי' ר"מ מאייברא בן הוא כוונת התוס' אלא שאין זה במשמעות לשונס אם לא שנגיה תיבה אחת וכצ"ל וקשה דהא מעיקרא כו' ותימה כו' ר"ל מכח תימא זה לא אוקמוה כפשוטו וק"ל: [ג] אבל במפלה ראשו מותר להרוג כינה. וזהו דברי הרא"ש שמחלק בהכי ואין מזה בגמרא ומש"כ לא תקשה למאן דמפרש פרעוש כינה: (ד) וכן ברוק שלפניו כו'

חדושי הגהות

שטז א הנוסחא שלפנינו בגמ' וכן בהרא"ש שבהדייב ובפסקי הרא"ש הגירסא שבהדייב וגירסת הרמב"ם בפי"א שבהדייב:

בגמ'

שיז כל קשר העומד להתקיים לעולם . משנה ר"פ אלו קשרים שחייבין עליהן קשר הגמלים וכו' ופירש"י קשר של קיימא שאינו מתירו לעולם :

ומ"ש בין אם הוא של אומן וכו' בגמרא ה"א הא דתני גבי מנעל חייב חטאת בדאושכפי והא דתני פטור אבל אסור בדרבנן והא דתני מותר לכתחלה בדבני מחוזא וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם פרק עשירי דאפילו קשר של קיימא אינו חייב אלא כשקשרו בענין דהוי מעשה אומן וכן כשהתיר אדם קשר דהוי מעשה אומן אבל קשר של מעשה הדיוט אינו חייב לא על קשירתו ולא על התרתו אפילו בקשר של קיימא ותימה גדולה דא"כ לאיזה צורך מוקי תלמודא פטור אבל אסור בדרבנן ה"ל לומר בדהדיוט דלאו מעשה אושכפי אבל מפירש"י מבואר דאין חילוק בין מעשה אומן למעשה הדיוט אלא ה"ק דהקשר שקושר האושכפי במנעל מתוכו כשתוחב בו הרצועה והוא קיים חייב חטאת עליו ואפי' קשרו הדיוט בענין דניכר דהוי מעשה הדיוט ומ"ש בדאושכפי אינו אלא מראה מקום דבאותו קשר שהאומן קושרו בשעת עשייתו כלומר דהוה קשר של קיימא חייב חטאת אבל באותו קשר שרבנן קושרים הרצועה על רגליהם כשנועלין אותו דאינו קשר של קיימא לפי שאינו קושרו בדוחק וכו' פטור אבל אסור ובספר התרומה פי' בדרבנן דמשעה שקושרו על רגלו בשבת שחרית אינם חולצים מנעליהם אף בלילות עד ליל שבת לפי שלומדים בכל הלילות של חול ושוכבים מעט במלבושיהם פטור אבל אסור וכך פי' הסמ"ג בשם ר"י בדין הקושר והמתיר ולכן כתב רבינו והעומד להתקיים שבעה ימים פטור אבל אסור דהיינו דקאמר תלמודא בדרבנן לפי פי' ספר התרומה ופר"י דמשעה שקושרו בשבת שחרית ואינו מתירו עד ליל שבת איכא שבעה ימים ומה שכתב רבינו חייבים חטאת על קשירתו והתרתו לאו דוקא בדין חייב חטאת דהוא הדין בדין פטור אבל אסור ובדין מותר לכתחלה נמי דין קשירה והתרה שוה וכן כתב הסמ"ג להדיא בדין הקושר והמתיר אלא דרבינו נמשך אחר משנתינו דתני להא גבי חיוב חטאת דתנן ואלו קשרים שחייבין עליהן קשר הגמלים וקשר הספנין וכשם שהוא חייב על קישורן כך הוא חייב על התירן . ואיכא למידק דקשיין דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא בדברי רבינו דברישא אמר דבקשר שהוא עומד להתקיים לעולם הוא דחייב חטאת אבל אם אינו לעולם פטור אבל אסור ובסיפא אמר דהעומד להתקיים שבעה ימים פטור אבל אסור משמע אבל טפי משבעה ימים חייב חטאת ותו דכאן אמר דבעומד להתקיים ז' ימים הוא דאסור אבל פחות מז' ימים מותר לכתחלה ואח"כ אמר דהעומד להתיר בכל יום מותר לכתחלה משמע אבל באינו מתיר בכל יום אסור אפילו פחות מז' ימים ונראה דהכי פירושו דאם בשעה שקושרו הוא עומד להתקיים לעולם שעל דעת כך הוא קושרו שיהא קיים לעולם חייבין עליו חטאת בשעה שקושרו בשבת וכן חייב על התירו אבל אם בשעה שקשרו הוא עומד להתירו אע"פ שאינו עומד להתירו אלא אחר חודש או אפי' לאחר שנה ויותר כיון שע"ד כך הוא קושרו כדי להתירו אח"כ אינו חייב חטאת ובסיפא אשמועינן דאע"פ דבקשר שאינו של קיימא דהיינו שהיה בדעתו להתירו שאינו חייב חטאת מ"מ איכא איסורא דפטור אבל אסור הוא אפ"ה ליכא איסורא אלא בעומד להתקיים שבעה ימים דבשעה שהיה קושרו היה דעתו שלא להתירו עד לאחר ז' ימים אבל פחות מז' ימים מותר לקושרו לכתחלה . ובסיפא דסיפא אשמועינן דאם בשעה שקושרו היה עומד להתירו בכל יום כמנעל דבני מחוזא דהיה דעתן בשעת קשירה להתירו בכל יום מותר לכתחלה להתירו בשבת אפילו לא היה מתירן עד שבוע או שבועיים ויותר . אבל אם לא היה דעתו להתירו בכל יום אלא לאחר ג' וד' ימים אם לא היה מתירו קודם שבעה ימים אסור להתירו בשבת לכתחלה כיון שמתחלה לא היה דעתו להתירו תמיד בכל יום וגם עתה לא התירו
אלא

מרוטנבורק שאין לשפשו ברגליו (ט) דלא קאמר אלא דורסו אבל לא לשפשף וכ"כ המב"ם ז"ל לא ירוק ע"ג קרקע וישוף ברגליו דלא קאמר אלא דורסו אבל מותר לדרוס רוק שעל גבי קרקע לפי תומו :

שיז (א) **כל** קשר העומד להתקיים לעולם חייבין חטאת על קשירתו והתרתו בין אם הוא של אומן או של הדיוט (ג) והעומד
להתקיים

וכן כתב הרמב"ם בפכ"א אבל נוסחא דידן בספר הרמב"ם אינה מכוונת עם נוסחת רבינו דבנוסחא דידן הכי איתא לא ירוק בקרקע וישוף ברגלו שמא ישוה גומות ומותר לדרוס הרוק שע"ג קרקע והולך לפי תומו ואפשר שאין חילוף בין הנסחאות ומ"ש בספרי רבינו דלא קאמר אלא דורסו לאו מדברי הרמב"ם הם אלא דברי רבינו הם שכתב ליתן טעם לדברי הרמב"ם : תנן בסוף פ' האורג (קו:) ישב לו על הפתח ומלאהו ובא השני וישב לו בצדו אע"פ שעמד הראשון והלך לו הראשון חייב והשני פטור הא למה זה דומה לנועל ביתו לשמרו ונמצא צבי שמור בתוכו וכתב הר"ן בשם הרשב"א דבירושלמי נראה שהתירו לנעול בתחלה לשמור ביתו וצבי שבתוכו דכיון שהוא צריך לשמור ביתו אע"פ שע"י כך נצוד הצבי ממילא מותר ובלבד שלא יתכוון לשמור הצבי בלבד ותמה עליו הר"ן דאטו מפני שהוא צריך לנעול את ביתו נתיר לו לעשות מלאכה בשבת ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו אינו מתכוון לנעול בעד הצבי כל שהוא ידוע שהצבי בתוכו ושא"א לו שלא יהא הצבי בתוכו נצוד אסור דמודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות וזו שאמרו בירושל' ענין אחר הוא לומר שאם נתכוון לנעול את ביתו ולא נתכוון לצבי כלל אף על פי שאח"כ מצא הצבי שמור בתוכו מותר כלומר שאינו מחויב שיפתח את ביתו וגם ה"ה כתב בפ"י דברי הרשב"א וכתב שאין להקל כל כך : תנן בפרק ח' שרצים (קז.) חיה או עוף שברשותו הצדן פטור וכל פטורי שבת פטור אבל אסור בר מהנך תלת וכ"כ בהגהות פ"י וכתב שם ה"ה דאיתא בירושלמי לא אמרן אלא שברשותו הא אינן ברשותו חייב א"ר יוסי הדא אמרת שור שמרד הצדו בשבת חייב וכתבו הרשב"א ז"ל עכ"ל . וכתוב בהגהות פ"י בשם רבינו ברוך צריכין ישראל ליזהר שלא לתפוס בשבת סוס או פרה המורדים העשוים לרבוי אפי' בחצר אם החצר גדולה שאם לא גדלו בין ב"א היו צריכין מצודה (ב) :

שיז כל קשר העומד להתקיים לעולם חייבים חטאת על קשירתו והתרתו וכו' ר"פ (קיא:) אלו קשרים שחייבים עליהם קשר הגמלים וקשר הספנין וכשם שחייב על קישורן כך חייב על היתרן ופירש"י אלו קשרים המנויים באבות מלאכות דקתני הקושר והמתיר קשר של קיימא שאינו מתירו לעולם דומיא דחוטי יריעות הנפסקות . ובגמ' (קיב.) איתמר התיר רצועות מנעל וסנדל תני חדא חייב חטאת ותניא אידך פטור אבל אסור ותניא אידך מותר לכתחלה מנעל אמנעל ל"ק הא דקתני חייב חטאת בדאושכפי פטור אבל אסור בדרבנן מותר לכתחלה בדבני מחוזא סנדל אסנדל ל"ק הא דקתני חייב חטאת בדטייעי דקטרי אושכפי פטור אבל אסור בחומרתא דקטרי איניהו מותר לכתחלה בסנדל דנפקי ביה בי תרי ופירש"י בדאושכפי בקשר שהאושכף עושה כשתוחב הרצועה במנעל קושר קשר מתוכו שלא תוכל לצאת והוא קיי' לעולם. בדרבנן כשקושרין סביב רגליהם אין קושרין בדוחק שפעמים שחולצו כשהוא קשור ונועלו כשהוא קשור ומיהו קשר של קיימא לא הוי שבשעת הטיט מתירין אותו וקושרין אותו בדוחק שלא ידבק בטיט וישמט מרגליו : בדבני מחוזא . שהם רחבי לבב ומקפידים על לבושיהם ונעליהם להיות מכוונים וקושרין אותו בדוחק וצריך להתירו ערבית : בדטייעי דקטרי אושכפי . בסנדלים של ישמעאלים סוחרים שהאושכפים קושרין בהן הרצועות בקשר קבוע : בדחומרתא דקטרי איניהו . אלו סנדלים של שאר אנשים שאין רצועות קבועות בהם ע"י האומן אלא הם עצמם קושרים אותם בחומרתא בעלמא וקושרין ומתירין ופעמים שמתקיים שבת או חדש : דנפקי ביה בי תרי . וצריך כל אחד לקשור לפי רגלו הילכך בכל יום קושרו ומתירו : והרי"ף כתב וז"ל מנעל אמנעל ל"ק הא דתני חייב במנעל דאושכפי דמעשה אומן הוא וקשר של קיימא הוא והא דתני פטור אבל אסור בדרבנן דמעשה הדיוט הוא אלא שהוא קשר של קיימא ולפיכך פטור אבל אסור והא דתני מותר לכתחלה בדבני מחוזא כגון רצועות שיוצאות מגופו של מנעל וקושרין אותו על הרגל ועל השוק אחר שנועלין את המנעל דלאו מעשה אומן ולאו קשר של קיימא הוא וכן דעת הרמב"ם שכתב בפ"י וז"ל הקושר קשר של קיימא והוא מעשה אומן חייב כגון קשר הגמלין וקשר הספנין וקשר רצועות מנעל וסנדל שקושרין הרצענין בשעת עשייתן וכן כל כיוצא בזה אבל הקושר קשר של קיימא ואינו מעשה אומן פטור וקשר שאינו של קיימא ואינו מעשה אומן מותר לקשרו לכתחלה כיצד נפסקה לו רצועה וקשרו נפסק החבל וקשרו או שקשר חבל בדלי או שקשר רסן בבהמה ה"ז פטור וכן כל כיוצא באלו הקשרים שהן מעשה הדיוט וכל אדם קושר אותם לקיימא והרא"ש כתב על דברי הרי"ף ולא נהירא דבקשר של קיימא אין חילוק בין מעשה הדיוט למעשה אומן והא דתני פטור אבל אסור בדרבנן פירש"י שאין מקפידין להדק על שוקיהן ויכולין לחלצן ולנעלן בלא התרת הקשר ומכל מקום הנך קשר של קיימא לא הוי דבשעת הטיט צריכין להתירן ולהדקן על השוק שלא ישאר בטיט עכ"ל נמצינו למדין דקשר של קיימא מיקרי קשר דבר שדרך לקושרו על דעת שיעמוד לעולם וקשר שאינו של קיימא דשרי הוא העשוי להתירו בכל יום ולדעת רש"י והרא"ש קשר העשוי להתקיים ימים רבים אע"פ שקשרו הדיוט חייב חטאת וקשר שאינו עשוי להתקיים ימים רבים אבל עשוי הוא להתקיים ימים מספר כגון סנדלא דרבנן אינו חייב חטאת אבל איסורא מיהא איכא וכ"כ רבינו ובמספר הימים שצריך שיהא עשוי להתקיים לשיהיה אסור לקושרו נראה מדברי רבינו דכל שהוא עשוי להתקיים יותר מיום א' אסור דהא לא התיר אלא בשעומד להתיר בכל יום דוקא אלא שא"כ יקשה שמ"ש והעומד להתקיים שבעה ימים פטור אבל אסור דמשמע הא אם עומד להתקיים פחות משבעה ימים מותר דאין לומר דנקט ז' ימים לומר דכל שעשוי להתקיים יותר משבעה ימים חשוב עומד להתקיים לעולם וחייב חטאת דהא פירש"י בגמרא (שם) גבי יש קשרים שאין חייבין עליהם כלומר אבל איסורא איכא קיטרא דקטרי בזממא שאסור לכתחלה לקושרם שם מפני שפעמים שמניח שבוע או שבועיים וגם כתב גבי בדחומרתא דקטרי איניהו ופעמים שמתקיים שבת או חדש אלמא דאף על גב דעומד להתקיים שבועיים או חדש פטור לכן נ"ל כל שאינו עומד להתקיים ז' ימים מיקרי עשוי להתירו בכל יום ושרי ולמד כן רבינו מדפירש"י שאסור לכתחלה לקושרם שם מפני שפעמים שמניח שבוע וגם כתב ופעמים שמתקיים שבת אלמא דעומד להתקיים שבת אחת פטור אבל אסור ובבציר מהכי ליכא איסורא וכ"כ מדברי המרדכי גבי אבנט שאם מתקיים הקשר שבוע אחד אסור ולענין עד אימתי יהיה עומד להתקיים ולא יתחייב חטאת נראה מדברי רש"י שכתב ופעמים שמתקיים שבת או חדש דכל שאינו עומד להתקיים יותר מחדש פטור וכל שעומד להתקיים יותר מחדש חייב ורבינו לא חשש להזכיר זה מאחר דאשמועינן דאפילו בעומד להתקיים שבעה ימים איכא איסור דהוא ז"ל לא נחית לבאר בחיבור זה משפטי חיובי חטאת והגאון מהרי"א כתב וז"ל מצאתי בא"ח בשם הר"פ דכל קשר שעומד שבעה ימים בלא התרה נקרא קשר של קיימא ושאפשר דמש"ה כתב המחבר דהעומד להתקיים ז' ימים פטור ולפ"ז ז' ימים דנקט דוקא נינהו שאם עשוי להתקיים ח' חייב חטאת הוי וגם לפ"ז י"ל דדוקא בעשוי להתירו בכל יום הוא דשרי לכתחלה דמאי דנקט ז' ימים היינו לומר דלא מחייב חטאת בעשוי להתקיים ז' אבל אין ה"נ דבעשוי להתקיים פחות מכאן נמי איסורא איכא עד שיהא עשוי להתירו בכל יום והרב הנזכר ז"ל כתב דמדין רצועות שקושרין באבנט שכתב רבינו בשם בעל התרומה משמע שכל העומד להתקיים פחות מז' ימים מותר לכתחלה ויש לדחות כמו שאכתוב בסמוך בס"ד ור"י בחי"ד כתב כדעת הרא"ש שלא הזכיר עשיית אומן וז"ל יש קשרים שעושים אותם לעמוד ימים חצי שנה או שנה וזהו קשר של קיימא שחייבין עליו חטאת כגון של בהמות שעושין להם באפסר בצוארם וקושרין שם טבעת והוא עשוי לעמוד שם ימים רבים ולפעמים אחר ימים רבים מתירו ויש אחר שאינו כ"כ לעמוד ימים רבים אלא או ג' ימים או שבוע והוא קשר אחר שעושין בזו הטבעת וכו' ועומד שם ימים מועטים ובעבור שמעמידו שם ימים מספר ולא כ"כ כמו קשר שקושרין בו הטבעת פטור אבל אסור עכ"ל נראה מדבריו דשבת דנקט רש"י לאו למימרא דבעומד להתקיים פחות מכן שרי אלא דאפילו עומד להתקיים שבת או חדש לא מיחייב חטאת ובבציר משבת נמי איסורא איכא ומ"מ משמע ליה דכל שעומד להתקיים פחות משלשה ימים עשוי להתירו בכל יום מיקרי ושרי : ולדעת הרי"ף והרמב"ם לא מחייב חטאת עד שיהא קשר של קיימא ויקשרנו אומן והיינו דאושכפי אבל אם הוא של קיימא וקשרו הדיוט פטור אבל אסור והיינו דרבנן ואם אינו
קשר

דרכי משה

(ב) כ' הכלבו המשכה כלב אחד צבי בשבת הוה צידה וכ"כ א"ז וכתב דאסור לצוד עם כלב ואפי' בחול משום דהוה מושב לצים וכל העושהו אינו רואה בשמחת לויתן ובהגהת אלפסי אסר ליקח אווזים ותרנגולים וחיות שיש לאדם בתוך ביתו כגון צביים שמגדל בביתו אבל בהמות מותר כגון פרות ורחלים ושאר בהמות וחתול אסור ליקח בשב' וכ"ה בתו':
ובהגהת

דרישה

כו' עד והרמ"מ כתב דאין לשפשו ברגליו כו' ז"ל הש"ע אבל מותר לדרסו לפי תומו שאינו מתכוין למרח ולהשוות גומא ואע"ג דממילא ממרח הוא כי לא מכוין שרי משום מאיכותא עכ"ל מכאן נראה לדקדק דמותר לשפשף אותו דרך הלוכו לא כמו שראיתי מדקדקים שאינו ממרח
כלל

פרישה

ועיין בב"י : (ט) **דלא** קאמרינן אלא דורסו עיין ב"י ופסק רמ"א כמ"ד דאפי' חיה ועוף שלא מרדו פטור אבל אסור לצודן ע"ש :

סי' שיז (א) כל קשר העומד להתקיים עיין בב"י : (ג) **והעומד** להתקיים שבעה
ימים

להתקיים ז' ימים פטור אבל אסור ולצורך מצוה כגון שקושר למדוד שיעור אחד משיעורי התורה (ג) מותר לכתחלה ושעומד להתיר בכל יום מותר לכתחלה וכתוב בספר התרומה רצועות שקושרין באבנט ואין מתירין אותו אלא כשמחליפין המכנסים אסור לקושרן בשבת רצועות שבבגד שעל הכתף שמהדקין בהן הבגד שיצאו אסור להחזירם חיישינן שמא יקשור. (ד) מתירין בית הצואר מקשר שקשרו כובס שאינו קשר של קיימא אבל אין פותחים אותו מחדש דמתקן מנא הוא: קושרין דלי לבור (ה) אף בחבל ולא חיישינן שמא

קשר של קיימא וקשר אומן נראה מדברי הרי"ף דהיינו דהומרתא דקטרא איכהו דפטור אבל אסור וכ"כ מדברי הרמב"ם שכתב שם וז"ל וכל קשר שאינו של קיימא אם קשרו קשר אומן ה"ז אסור (א) כתוב בשבולי הלקט תני בתוס' זה הכלל כל קשר שהוא של קיימא ויכול להתירו באחת מידיו או קשר שאינו של קיימא ואינו יכול להתירו באחת מידיו אין חייבין עליו (ב) קשר שדעתו לקיימו שבת או חדש פטור דעתו לקיימו לעולם חייב חטאת אין דעתו אלא ליומו מותר :

ומ"ש רבינו ולצורך מצוה כגון שקושר למדוד שיעור אחד וכו' משנה בסוף מסכת שבת (קנז.) ומדבריהם למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת ופירש"י וקושרין . קשר שאינו של קיימא אפילו לכתחלה : כלומר דלא שרינן משום דבר מצוה אלא קשר שאינו של קיימא דהוי דרבנן וכך הם דברי רבינו ופשוט הוא :

וכתוב בספר התרומה רצועות שקושרין באבנט ואין מתירין אותן וכו' על מה שכתבתי בסמוך דאוקימנא להא דתני פטור אבל אסור בדרבנן כתוב בס' התרומה ומורי מפרש מנעל של ת"ח שקושרים בחוזק רצועות מנעליהם ולומדים בלילות ואינם חולצים מנעליהם ולא פושטין לבושיהם כי אם משבת לשבת וא"כ אסור לקשור שני ראשי אבנטו ברצועות כשהאבנט מונח במכנסים שזהו משבת לשבת וכ"כ בהגהות פ"י בשם סמ"ג וגם הרא"ש הזכיר דין זה בפ' אלו קשרים בשם בעל התרומה וגם המרדכי כתבו שם וכתב שהרא"ם מתיר וקצת היה נראה לדקדק מכאן שסובר רבינו דכל שאין הקשר עשוי להתקיים ז' ימים מותר מדתלי טעמא דאיסורא באין מתירין אותם אלא כשמחליפין הא אם היו מתירין אותם קודם הוי שרי וזהו שכתבתי בשם הגאון מהרי"א לעיל מיהו יש לדחות דקושטא דמילתא קאמר דאין מתירין אותן אלא כשמחליפין דהיינו לז' ימים אבל אין ה"נ דבבציר מהכי כל שהוא עשוי להתקיים יותר מיום אחד אסור וכ"כ מדברי הר"ס שכתב הכלבו וז"ל חלוק ומכנסים שנקשרו יחד אין להתירן בשבת לפי שכל קשר שאין מתירין ליומיה פטור אבל אסור וזה רגיל אדם להניח אפי' שבוע קשורין עכ"ל וגם בהג"ה פ"י כתוב שהר"ס אוסר להתיר בשבת קשרים שקושרת הכובסת מכנסים וחלוק יחד :

רצועות שבבגד שעל הכתף שמהדקין בהן הבגד וכו' בר"פ במה טומנין (מח.) אהא דאמרינן אין נותנין מוכין לתוך הכר בחדתי אבל בעתיקי שרי כתבו התוספות אומר ר"י שאם נתקו הוטי הכרבל אם הנקב רחב ויכול להכניסם בלא טורח שרי כיון דעתיקי ובלבד שיתנם בענין שלא יהא לחוש שמא יתקע דבענין שהוא רגילות לתקוע ולקשור נראה דאסורין להחזיר כדאסרי' בר"פ כל הכלים (קכב:) החזרת שידה תיבה ומגדל שמא יתקע והרמב"ם כתב בפ"י נשמטה לו רצועות מנעל וסנדל או שנשמט רוב הרגל מותר להחזיר הרצועות למקומן ובלבד שלא יקשור והמרדכי כתב בפרק אלו קשרים וז"ל בירושלמי נשמטו רצועות מנעל וסנדל נוטל ומחזיר ובלבד שלא יקשור כרשב"ם דה"ה לרצועה של טלית אם נשמטה שמותר להחזירה בטלית בלא קשר וכ"ל דהיינו דוקא בשיש נקב מתוקן להכנסת רצועה ואז שרי ולא מיתסר משום תיקון מנא והרא"ש כתב בר"פ במה טומנין וז"ל לולאות של מלבושים שעל הכתף אם יצאו יש מתירין להחזירן בשבת אם הנקב רחב ויכול להחזירן בקל כיון דנתקים ונראה דאסור להחזירן שרגילין לקשרן והוא קשר של קיימא כדאמרינן בר"פ כל הכלים דאסור להחזיר פתח שידה תיבה ומגדל גזירה שמא יתקע עכ"ל ודבריו כדברי התוס' ולא תיקשי מהירוש' שכתב נוטל ומחזיר ובלבד שלא יקשור דשאני התם שאינו קשר של קיימא ולא גזרינן אלא בעשוי לקשור קשר של קיימא :

מתירין בית הצואר מקשר שקשרו כובס וכו' אבל אין פותחין אותו מחדש וכו' בר"פ במה טומנין (שם) מתירין בית הצואר אבל לא פותחין ופירש"י מתירין בית הצואר . שדרך הכובסין לקשרן אבל לא פותחין לכתחלה דהשתא עביד ליה מנא ובתר הכי אמר רב יהודה אמר רב הפותח בית הצואר בשבת חייב חטאת ופירש"י הפותח בית הצואר של חלוק לכתחלה חייב חטאת דהשתא קא משוי ליה מנא וחייב משום מכה בפטיש והיינו גמר מלאכה וא"ת ותיפוק ליה דמיחייב משום קורע וי"ל דלא מיחייב משום קורע אלא בקורע ע"מ לתפור והכא כיון שאינו ע"מ לתפור ליכא לחיובי' משום קורע וכתב ר"י בחי"ד דל"ד לפתחו לכתחלה אלא אפי' שיהיה פתוח וקושרו בחוטים ואינו יכול להתירו אא"כ חותך החוטים אסור וכן אם הוא פתוח וחזר ותפרו כמו שעושין האומנין שתופרין אותו עד שגמרו מלאכתן אסור לפתחו ולהתיר אותו וכ"כ התוס' עכ"ל וגם בהגהת מרדכי פ' במה טומנין כתוב בשם ריב"א שאם היה תפור בית הצואר אסור ושרבינו יואל מתיר וכ"כ ראבי"ה משום רשב"ם ע"כ :

קושרין דלי לבור אף בחבל ולא חיישינן שמא יבטלנו שם וכו' משנה פ' אלו קשרים (קיג.) קושרין דלי בפסיקיא אבל לא בחבל ור"י מתיר פי' פסיקיא משיחה ופירש"י קושרין דלי בפסיקיא ע"פ הבור דפסיקיא לא מיבטיל התם אבל לא בחבל דמבטל ליה התם והוי קשר של קיימא שהרי קשור ותלוי שם תמיד ובגמ' חבל דמאי אילימא חבל דעלמא ר"י מתיר קשר של קיימא הוא אלא חבל דגרדי למימרא דרבנן סברי גזרינן חבל דגרדי אטו חבל דעלמא ור"י סבר לא גזרינן ורמינהי חבל דלי שנפסק לא יהא קושרו אלא עונבו ור"י אומר כורך עליו פונדא אי פסיקייא קשיא דרבנן אדרבנן אי אדר"י קשיא דר"י אדר"י אדרבנן דרבנן לא קשיא ל"ק חבל בחבל מיחלף עניבה בקשירה לא מיחלפא דר"י אדר"י ל"ק התם לא משום דמיחלפא עניבה בקשירה אלא עניבה גופה קשירה היא. ופירש"י בחבל דגרדי. פליגי דצריך לה ולא מבטיל לה : חבל דלי שנפסק. באמצעיתו : לא יהא קושרו דקשר של קיימא הוא לעולם : כורך עליו . מחבר ב' ראשי הפיסוק זה על זה וכורך עליהם פונדא אזור חלול או פסיקייא פיישולא : ובלבד שלא יעננו . לאבל דר"י סבר גזרינן עניבה אטו קשירה ורבנן לא גזרו : מיחלף . אינו ניכר בין זה לזה ואי שריא בדגרדי אתי למישרי בדעלמא : ובתר הכי איתא בגמ' א"ר אבא א"ר חייא א"ר יוחנן מביא אדם חבל מתוך ביתו וקושרו בפרה ובאיבוס איתיביה ר' אחא חבל שבאיבוס קושרו בפרה ושבפרה קושרו באיבוס ובלבד שלא יביא חבל מתוך ביתו ויקשור בפרה ובאיבוס התם חבל דעלמא הכא חבל דגרדי וכתבו התוס' וקמ"ל דלא גזרינן חבל דגרדי אטו חבל דעלמא וכר"י א"כ אפילו רבנן מודו דאפי' מחבל דעלמא לא שכיח שיהיה קשר של קיימא כשקושרו בפרה ובאיבוס ולהכי לא גזר בחבל דגרדי עכ"ל ורבינו נראה שתופס לישנא קמא דתוס' עיקר דר' אבא א"ר יוחנן כר"י דלא גזר חבל דגרדי אטו חבל דעלמא וכיון דאמוראי ס"ל כוותיה הכי נקטינן אבל הרמב"ם כתב בפ"י וקושרין דלי במשיחה או באבנט וכיוצא בו אבל לא בחבל ולא חילק בין של גרדי לחבל דעלמא וכ"כ שם ה"ה ונתבאר בגמ' שאפי' חבל דגרדי שאינו מבטלו אסור גזירה אטו חבל דעלמא ולזה סתם רבינו עכ"ל ואע"ג דר' אבא א"ר יוחנן מחלק בין חבל דגרדי לחבל דעלמא ופסקה שם הרמב"ם נ"ל דס"ל כלישנא בתרא דתוס' דמפליג בין קשירת דלי בבור לקשירת פרה ואיבוס ולעולם כרבנן נקטינן ודעת ר"י בחי"ד כדעת הרמב"ם ובעניבה פסק רבינו כחכמים דשרו דבהא כיון דלא מסייעי ליה אמוראי הדרינן לכללין דיחיד ורבים הלכה כרבים וכ"פ הרמב"ם בפ"י וכ"פ התוס' בר"פ המוצא תפילין (לז:) גבי תפילין שאינן מקושרות מדפריך סתמא דתלמודא ולעניבי' מיענב וכ"כ סמ"ג והתרומה וכ"כ המרדכי בפ' אלו קשרים דעניבה שריא אלא שכתב ובלבד שלא יעשה קשר למטה מן העניבה כלל אלא יעשה ב' עניבות זו על זו כדאמר לעיל לא יהא קושרו אלא עונבו (ג) : ובהלכות ציצית כתב המרדכי שר"ת פי' הא דא"ר יהודה עונבו היינו שמכנים ב' ראשי החתיכות בנקב באמצעיתו ואם היה רוצה להתירו מושך ב' ראשי החבל ואם היה מעביר הראשים דרך הנקב היה קשר גמור אע"ג דליכא אלא חד קשר (ד) ושהקשה ר"ל מנ"ל דמיקרי עניבה כה"ג . ויש לפרש בע"א שקשר ראשי הרצועות יחד קשר גמור שהעבירו דרך הנקב מכאן ומכאן ואח"כ קשר שני העביר קצת ממנו דרך הנקב ואם היה מעבירו לגמרי היה קשר גמור ב"פ כמו שאר קשרים עכ"ל והא דאסור לקשור דלי לבור כתב ה"ה בפ"י שכתב הרשב"א בשם התוס' דלא מיירי בדליים שלנו שאינם קבועים בבור אלא בדליים הקבועים אבל שלנו אפי' חבל דעלמא דלאו דגרדי אינו קשר של קיימא כיון שאינו עשוי לעמוד שם זמן מרובה וכתבו הר"ן בפ' אלו קשרים ור"י בחי"ד : קושרין

אלא לאחר ז' ימים אסור להתירו בשבת ודו"ק : ומ"ש ולצורך מצוה וכו' משנה סוף שבת ודעת רבינו כפירש"י לשם דדוקא בקשר שאינו של קיימא התירו לצורך מדידה אבל קשר של קיימא דחייב עליו חטאת אי אפשר שיתירו איסור דאורייתא אפי' כדי לקיים מצוה רבה כ"ש למדוד שיעור א' משיעורי התורה אסור אם לא משום פקוח נפש כמו שנתבאר בסוף סימן הקודם בדין ה' מזיקין וכו' :

וכתוב בסה"ת וכו' רבינו קיצר בדבריו שהיה לו לפרש דדוקא לפי שאין מחליפין המכנסיים אלא משבת לשבת והיה עומד הקשר להתקיים שבעה ימים לפיכך אסור לקשרן בשבת כדפרישית לעיל בסמוך : רצועות שבבגד וכו' כלומר ברצועות אלו יש להחמיר יותר דאע"פ שאין דעתו לקשור קשר של קיימא אלא להחזיר הרצועות שיצאו אפ"ה כיון שדרכן לקשור רצועות אלו קשר של קיימא כדי להדקן בבגד חיישינן שמא יקשור כדחיישינן בהחזרת דלת דשידה תיבה בריש פרק כל הכלים שמא יתקע : מתירין בית הצואר וכו' ברייתא ר"פ במה טומנין מתירין בית הצואר (פי' רש"י שדרך הכובסין לקשרן) אבל לא פותחין (לכתחלה דהשתא עביד ליה מנא) וכתב מהרש"ל ואם לא יכול להתיר הקשר בידיו נראה לי דאף לנתקו שרי והא דכתב בהגהת מרדכי לשם דאם היה תפור בית הצואר דרבינו יואל הלוי מתיר לנתקו הואיל ולאו להתקיים עביד וכ"כ ראבי"ה אבל ריב"א אסר לנתקו היינו דוקא בתפירה אבל בקשירה שעומד להתיר את הקשר אלא שאינו יכול להתירו בידיו פשיטא דשרי לנתקן עכ"ל וב"י בסוף סי' זה כתב על דברי הגהות מרדכי בשם ר"י הלוי וראבי"ה דמתירין אף בתפיר' ואין להקל בפני עם הארץ עכ"ל וה"ה להא דכתב מהרש"ל דשרי לנתק הקשירה אין להקל בפני ע"ה : קושרין דלי לבור וכו' משנה שם קושרין דלי בפסיקיא אבל לא בחבל ור' יהודה מתיר ומפרש בגמרא דבחבל של גרדי פליגי דאינו מבטלו לשם דת"ק גזר חבל דגרדי אטו חבל דעלמא ור' יהודה לא גזר ובהא פסק רבינו הלכה כר' יהודה אבל בעניבה הלכה כת"ק דלאו קשירה היא ולא כר"י דקשירה היא : ומ"ש רבינו קושרין דלי לבור כלו' אותו דלי הקבוע לבור דהשתא איכא למימר בחבל דעלמא שיבטלנו לשם ויהיה של קיימא ואסור אבל אם אין הדלי קבוע לבור אפי' חבל דעלמא שרי וכ"כ ה"ה והר"ן בשם הרשב"א ומביאו

דרכי משה

שיז (א) ובהגהות אלפסי פ' אלו קשרים וקשר אומן לא נתברר לי היטב היאך הוא מיהו נראה מלשון אלפסי הוא קשר שקושרים אותו הדק היטב ומכאן נ"ל שיצא האזהרה שכשקושרין ב' קשרים זה ע"ז שאין מתירין אותו בשבת ואע"פ שהוא קשר עשוי להתיר בו ביום אעפ"כ נזהרין בקשירתו ובהתרתו משום דהוה קשר אמיץ עכ"ל ובגמרא מוכח פ' כלל גדול (עו.) דאפי' בקשר אמיץ והזק כל שקשרו ע"מ להתיר אין חייבין עליו דפריך התם והא ע"מ להתיר הוא כו' ומ"מ נראה דזהירי ביה משום דאע"ג דאין חייבין עליו מ"מ אסור מדרבנן מידי דהוי כעקירה בלא הנחה דאיתא רפ"ק דשבת דאסור מדרבנן וכן במוחק שלא ע"מ לכתוב כמ"ש המרדכי ס"פ כלל גדול וה"ה בכל שאר מלאכות כן נ"ל : (ב) ומ"ש בענין קשר העשוי להתיר באחד מידיו דוא דעת הר"ם בריש אלו קשרים ואינו הלכה וצ"ע למה הביאו ב"י : (ג) והאגור כ' דהעולם נהגו לעשות עניבה ע"ג קשר : (ד) ועד האריך המרדכי בה' ציצית בענין עשיית עניבה ע"ש : ודין

פרישה

ימים : (ג) מותר לכתחילה חוץ מקשר של אומן לכן יש מחמירין בכל הקשרים לפי שאין אנו בקיאין חוץ מבמקום צער רמ"א ע"ש : (ד) מתירין בית הצואר מקשר כו' ז"ל מ"ו ואם לא יכול לפתוח בידו הקשר נ"ל דאף לנתק שרי ואף המרדכי במס' שבת בהג"ה לפי' הגאונים לא אסר אלא בנותק התפרים אבל הכא שעומד להתיר רק שלא יכול לפתוח בידיו פשיטא דשרי וק"ל עכ"ל : (ה) אף בחבל וכ"ש בפסיקיא והוא אזור רחב דלאו קשירה הוא אלא בב' קשרים זע"ז ואם עושה קשר בראש א' של חוט או משיחה דינו כשני קשרים וכ"פ רמ"א : אבל

חדושי הגהות

שיז א בגמרא שלפנינו וכן בהרא"ש א"ר אבא א"ר חייא בר אשי א"ר : והואיל

שמא יבטלנו שם ויהיה חבל של קיימא והוא שיהיה חבל של גרדי (ו) אבל חבל דעלמא לא ועניבה מותר אף בחבל דעלמא דלאו קשירה הוא קושרין חבל בפני הפרה בשביל שלא תצא אפי' בב' ראשי הפתח ולא חיישינן שמא יתיר ראש האחד ויוציאנה דרך שם ויניח ראש הב' קשור : [א] מטלטלין חבל גרדי לקושרו באבוס ובפרה ולא חיישינן שמא יתיר ראש האחד ויניח השני קיים אבל חבל דעלמא לא :

המבשל

ומג"ה ב"י : **מטלטלין** חבל גרדי וכו' שם א"ר יוחנן מביא אדם חבל מתוך ביתו וקושר בפרה ובאיבוס ומוקי לה בחבל דגרדי אבל חבל דעלמא אסור ופירש"י דעלמא מבטל ליה דגרדי לא מבטל ליה אבל הרמב"ם מפרש דגרדי מוכן הוא אבל דעלמא מוקצה הוא ואסור לטלטלו ורבינו דכתב מטלטלין חבל דגרדי וכו' משמע דתרתי אתא לאשמועינן חדא דגרדי מוכן הוא ועוד דלא חיישי' שמא יניח השני קיים דלא מבטל ליה התם אבל בדעלמא איכא תרתי אסור לטלטלו ואפי' היה מכינו מבע"י חיישינן שמא יניח השני קיים דמבטל ליה וה"ה הקש' אדברי הרמב"ם דבגמ' גבי קושרין דלי נראה כפירש"י שחילוק החבלים בין גרדי לדעלמא הוא מפני ביטול עכ"ל ולמאי דפרי' התיישב דמודה הרמב"ם דהחילוק הוא מפני ביטול אבל צריך לפרש דעוד יש חילוק מפני איסור טלטול דמדקאמר ר' יוחנן מביא אדם הבל מביתו ויקשור בפרה ובאיבוס ומותבינן עלה מדתניא ובלבד שלא יביא חבל מתוך ביתו ויקשור בפרה ובאיבוס ופרקינן התם חבל דעלמא הכא חבל דגרדי דקשה ודאי למה אמר חבל מתוך ביתו בין בדברי ר' יוחנן בין בברייתא בע"כ דבר' יוחנן אתא לאשמועינן בחבל דגרדי דאע"פ דלא הכינו מבע"י אפ"ה מביאו מתוך ביתו בלא הכנה דשל גרדי מותר לטלטלו וכדקאמר תלמודא בתר הכי אמר רב יהודה אמר שמואל כלי קיואי מותר לטלטל בשבת וברייתא דתני בחבל דעלמא ובלבד שלא יביא חבל מתוך ביתו היינו משום דכשמביאו מתוך ביתו בלא הכנה אסור הוא בטלטול והא דמשמע בגמ' דהא דמחלק בין גרדי לדעלמא הוא מפני ביטול היינו כשהחבל דעלמא אינו אסור בטלטול דהכינו מבע"י אפ"ה אית ביה משום ביטול כ"ל : כתב ב"י דלהרמב"ם ניחא הא דשרינן בחבל דעלמא אם היה קשור מבע"י בפרה או באיבוס דכיון דיחדו לכך מבע"י מותר לטלטלו אבל לפירש"י דהטעם הוא דילמא מבטל ליה אדרבה כשקשור כבר איכא למיחש דילמא מבטל ליה וכ"ל דכשקשרו בפרה ובאיבוס איכא למיחש שרוצה שתהיה הפרה קשורה לעולם באיבוס ולא תזוז משם והוי קשר של קיימא אבל כשהיה קשור בא' מהם לבד גלי אדעתיה שלא קשרה שם אלא לפי שעה ואח"כ יתירנה הילכך לא הוי קשר של קיימא עכ"ל ורחוקה היא כברא זו מעניות דעתי שרוצה שהפרה תהיה קשורה לעולם ולא תזוז משם ויותר נראה לפרש דבקושרו בפרה ובאיבוס אע"פ דיתירנה אח"כ איכא למיחש שמא לא יתיר אלא א' מהם ויניח השני קיים ויבטלו אבל כשהיה החבל כבר קשור בא' מהם מבע"י סברא הוא שאותו קשר שהוא קושר מחדש בשבת הוא שיחזור ויתירנו והקשירה שהיה מקודם יניחנה כבתחלה. כתב עוד ב"י ולא ידעתי למה השמיט רבינו הא דאם היה קשור בפרה קושרו באיבוס עכ"ל ונעלם אז מהרב שכתבו רבינו בסימן ש"ה :

המבשל

קושרין חבל בפני הפרה בשביל שלא תצא וכו' משנה שם (קיא:) ר"א בן יעקב אומר קושרין לפני בהמה בשביל שלא תצא ופירש"י קושרין בפני בהמה חבל ברוחב הפתח. ובגמ' (קיב:) פשיטא לא צריכא דאית ליה תרתי איסרי מהו דתימא חדא מינייהו בטולי מבטל קמ"ל ופירש"י תרי איסרי. שני חבלים קושר ברוחב הפתח זה למעל' מזה ל"א תרי איסרי שקושרו היום בב' צידי הפתח ולא היתה תלויה בה מאתמול : חד מינייהו. אחד מן הראשים חד מינייהו מבטל ליה כשיוציא הבהמה לא יתיר אלא התחתון ויוציאנה בדוחק . ורבינו כ' כל"א אבל ר"י בהי"ד כ' כלשון ראשון וז"ל וכן מותר לכתחלה לקשור ולהתיר פתח הבית בחבל כדי לשמור הבהמה שבתוכו ואפי' שיש שם ב' קשרים א' למעלה ואחד למטה ולפעמים כשרוצה להוציא הבהמה אינו מתיר אלא אותו שלמטה ומוציאה בדוחק עכ"ז מותר לקשור ולהתיר שניהם לכתחלה מאחר שעשוי לקשור ולהתיר תמיד בכל יום : **מטלטלין** חבל של גרדי לקושרו באיבוס ובפרה וכו' מימרא דר' יוחנן הזכרתי' בסמוך . ופירש רש"י וקושרו בפרה . ראשו אחד והשני באיבוס ולא חיישינן שמא כשיתיר הפרה לא יתיר אלא הקשר שבראשה ויבטל החבל באיבוס שיהא מוכן לכך או יתיר שבאיבוס ויבטל אותו שבפרה ונמצא האחד של קיימא ופי' רש"י במתניתין דשתם חבל אכור משום דמבטל ליה התם והוי קשר של קיימא ב אבל דגרדי כיון דצריך ליה לא מבטל ליה. אבל מדברי הרמב"ם שכתב בפ"י אם היה חבל גרדי שמותר לטלטלו ה"ז מביא וקושר בפרה ובאיבוס נראה דטעמא דאסרינן בחבל דעלמא הוא מפני שאסור לטלטלו ותמה עליו ה"ה משום דבגמ' גבי קשירת דלי נראה כדברי רש"י ודברי רבינו נוטים לדברי הרמב"ם וכבר נתבאר בסמוך דבחבל דעלמא לא מיתסר אלא לקשרו בפרה ובאיבוס אבל אם היה קשור בפרה קושרו באיבוס ואם היה קשור באיבוס קושרו בפרה ולכאורה נראה דלהרמב"ם דאסר בחבל דעלמא משום טלטול אתי שפיר שמאחר שראשו אחד קשור בפרה או באיבוס הרי הוא מיוחד לכך ומותר לטלטלו אבל לדברי רש"י דטעמא לאו משום איסור טלטול הוא אלא משום דילמא מבטל ליה התם אדרבה כשקשור כבר בפרה או באיבוס איכא למיחש טפי דילמא מבטל ליה התם וכ"ל דכשקושרו בפרה ובאיבוס איכא למיחש שרוצה שתהיה הפרה לעולם קשורה באיבוס ולא תזוז משם והוי קשר של קיימא אבל כשהיה החבל קשור באחד מהן לבד גלי אדעתיה שאין רצונו שתהיה קשורה שם אלא לפי שעה ואח"כ יתירנה הילכך לא הוי קשר של קיימא ולא ידעתי למה השמיט רבינו הא דאם היה קשור בפרה קושרו באיבוס : **תנן** בפ' אלו קשרים (קיא:) קושרת אשה מפתחי חלוקה וחוטי סבכה ושל פסיקיא ורצועות מנעל וסנדל ונודות יין ושמן וקדירה של בשר ובגמ' (קיב:) פריך פשיטא ומשני לא צריכא מפתחי חלוק בדאית ליה תרי דשי מהו דתימא חדא מינייהו בטולי מיבטיל קמ"ל. וחוטי סבכה אוקמוה בדרויחא לה מ"ד מישלף שלפה ליה קמ"ל דאשה חסה על שערה ושריא לה. ונודות יין ושמן אוקמוה (שם:) בדאית ליה תרתי אוני מ"ד בטולי מבטל לה קמ"ל. וקדירה של בשר אוקמוה דאית לה שלאכה מ"ד בטולי מבטל לה קמ"ל : ופירש"י מפתחי חלוקה. כמו שיש לכומרים כעין לבונות לכאן ולכאן וקושרין של ימין בכתף שמאל ושל שמאל בכתף של ימין דכיון דכל יומא שרו ליה לא דמי מידי לקשר של קיימא ומותר לכתחלה : ושל סבכה. קוייפא. ושל פסיקיא. אזור רחב וחוטין תלויין בראשה לקשרן בהן : ונודות יין. של עור שכופפין פיהם וקושרין : וקדירה של בשר. פעמים שקושר בגד לפיה : תרי דשי . ב' פתחים היינו אותן לבונות והויין זו למעלה וזו למטה וזו לימין וזו לשמאל ואם אינה מתרת אלא האחד יכולה לפושטה וללובשה בדוחק : דרויחא. לא דחקתו בראשה אלא קושרתו בריוח שיכולה לחלצה מראשה כשהיא קשורה : מ"ד מישלף שלפה לה. מראשה הכי וה"ל קשר של קיימא : חסה על שערה. שמא תוליא בדוחק ותינתק שערה. ודפסיקייא איכא לשנויי כה"ג מ"ד מהתא ליה דרך רגלה ויוצאה קמ"ל דלא עבדא הכי משום נויעותא : תרתי אוני. אזנים שכופלין לתוכו ובאחת מהן יכול להוציא היין : ג שלאכה פי' הערוך כגון דדי הכיור : מהו דתימא מבטל. לקשר שעל פיה ומוציא מה שבתוכו דרך שלאכה וכתב הרמב"ם בפ"י שהטעם מפני שכל אלו הקשרים מעשה הדיוט הם ואינן של קיימא אלא פעם קושר ופעם מתיר ולפיכך מותר לקשור אותם לכתחלה ור"י בהי"ד כתב דטעמא מפני שעשויים לקשור ולהתיר תמיד ומש"ה אע"פ שיש בנוד פיפיות הרבה ולפעמים מניח הפה הגדול קשור ימים הרבה ומוציא ומכניס יין בפה קטן שיו מותר לכתחלה ומהאי טעמא מותר לקשור לפני בהמה כדלעיל ולפי דבריו הא דאמרינן בכל הני מהו דתימא חדא מינייהו בטולי מבטיל קמ"ל ה"ק מ"ד חדא מינייהו מבטיל לה לעולם קמ"ל דאע"ג דמבטיל לה לקצת ימים לא מבטיל לה לעולם וכמ"ש הרמב"ם דאינה של קיימא אלא פעם קושר ופעם מתיר ומה שאמרו גבי סבכה קמ"ל דאשה חסה על שערה ושריא לה ה"ה אפילו אי לא הוה חסה על שערה הוה שרי משום דלא עבדא הכי לעולם אלא דעדיפא מינה קאמר דאפילו חדא זימנא לא עבדא הכי משום דחייסא על שערה ועל דרך זה יש לפרש מ"ש רש"י ודפסיקייא איכא לשנויי כה"ג וכו' : **כתוב** בכלבו מצאתי כלל א' כל קשר שפעמים נמלך ומבטלו לעולם אע"פ שבתחלת עשייתו לא היתה ע"מ להניח שם אסור הילכך הקשר שעושין בקרדלי"ש היכא דאינו יכול לפשוט את הבגד בלא שיתיר הקשר מותר אבל אם יכול לפשוט הבגד בלא היתר הקשר אסור לקשור כי קשר של קיימא הוא וכן נמי הדין בחבלי הדוקי לואר שקורין קורדו"ן וקשר רצועות המכנסיים מותר לכתחלה לפי שכופי להתירו כשיכבסו המכנסיים אבל אם החבל הוא של פשתן המתכבס עם המכנסיים אסור שפעמים נמלך ומבטלו שם לעולם ולא יתירנו עד שיהיה בלוי עכ"ל וכלל זה שלא כדברי בעה"ת שכתב רבינו לאסור ברצועות של אבנט שאין מתירין אותן אלא בשעה שמחליפין המכנסיים וכן דעת כמה פוסקים כמ"ש למעלה כתב הר"ן בפ' כלל גדול גבי תופר ב' תפירות דפריך בגמ' (שם עד:) והא לא קיימא ומוקי לה בשקשרן שקשר ב' ראשי החוט ומכאן למד רא"ש דקשר א' לא מיחייב שאינו מתקיים דאי מיחייב כיון דתופר ב' תפירות לא משכחת לה בלא קשר אלא ודאי כדאמרן והכא בשלא קשר אלא קשר אחד עסקינן וכ"כ סמ"ג מדקדק רא"ש למה אין תופר ב' תפירות חייב גם משום קושר שהרי אין מתחייב אא"כ קשרן ופוסק מכאן שאין נקרא קשר של קיימא אא"כ עשה קשר ע"ג קשר אמנם יש קשרים שמתקיימים בקשר אחד כגון שקושר חבל א' בראש ואינו קושר ב' ראשיו וכיוצא בזה ודאי נחשב קשר של קיימא אף בקשר אחד עכ"ל וכתב הגה"ה בפ"י וכ"כ המרדכי בפ' אלו קשרים בשם ה"ר פורת דהרבה עניני קשרים הן יש קשר שמתקיים בקשירה א' כגון קשר של גרדיים שקושרין קשר אחד כשנפסק החוט ומתקיים וקשר שבראש החוט כשרוצה לתפור וחייב ויש קשר שאינו חייב אא"כ עושה ב' קשרים זה על זה כגון חבל דלי שנפסק הכל לפי מה שמתקיים עכ"ל : בפ' כלל גדול (שם) נסתפקו התו' והרא"ש אי מיחייב דוקא במתיר ע"מ לקשור או אף במתיר להודיה ואח"כ כתב הרא"ש בפ' הנזכר וז"ל מה שנסתפק ר"י אי בעינן מתיר ע"מ לקשור או לא ירא דלא מיחייב אלא דומיא דהואי במשכן מתיר קשר של קיימא ע"מ לקשור של קיימא כגון לדי חלזון עכ"ל ונראה דלא איירי אלא לענין חיוב חטאת אבל מדרבנן אסור להתיר אפי' שלא

ע"מ

דרישה

כלל רק מעמידין עליו רגל מיהו כשאינו דרך הלוכו ודאי אסור כ"א להעמיד עליו רגל :

סי' שיז [א] מטלטלין חבל גרדי כו' עיין בב"י מ"ש דרבינו תפס לשון הרמב"ם דכתב דמשום איסור מוקצה אסרו חבל דעלמא ומש"ה אמר לשון מטלטלין . ובאמת נראה דלשון הגמרא תפס דאר"י מביא אדם חבל מתוך ביתו וקושרו בפרה ובאיבוס ומוקי לה בחבל גרדי . ומה לי לשון מביא ומה לי לשון מטלטלין וכאשר יתפרש לרש"י לשון מביא כן יפורש לשון מטלטלין דנקט רבינו . ומ"ש ב"י עוד שם בסוף לשונו ולא ידעתי למה השמיט הא דאם היה קשור בפרה קושרו באיבוס כו' לע"ד לא ק"מ דהא כבר כתבו רבינו לעיל בסימן ש"ה בדין במה בהמה יוצאה שכתב שם וז"ל חבל הקשור באבוס בראשו האחד מותר לקושרו בבהמה בראשו השני וכן איפכא הקשור בבהמה מותר לקושרו באבוס ושייך שם משום דבהמה יוצאה בחבל שבקרנה וקמ"ל דמותר לקושרו באבוס וכמ"ש אח"כ דבהמה אחד יכול להוציאה בחבל ואם הוא ארוך יכרכנו סביב צווארו. וגם נשמע מדין זה דאם אסורה לצאת בחבל לא התירו לקושרה באותו חבל באבוס דשמא ירצה להוציאה לר"ה או לכרמלית ויניח החבל קשור באבוס ויהיה של קיימא משא"כ כשמותר לצאת בו דאז יתיר אותו הקלה שקשורה בו באבוס ויכרכנו סביב קרניה וק"ל ובזה נתיישב למה כתבה שם וא"ש למ"ש ב"י שם שהגב גררא נקטיה ושמקומו בסי' שי"ד שהרי לאינו שבסי' שי"ד לא כתבוהו רבינו וכתבו שם בסי' ש"ה בודאי בכיון עשה כן ודו"ק . ומ"ש ב"י שם עוד וז"ל לכאורה נראה דלדברי הרמב"ם דאסר בחבל דעלמא משום טילטול א"ש כו' עד אדרבה כשקשור כבר בפרה או באיבוס כו' אמרתי אמכמת והיא רחוקה ממני מה עלה על דעת ב"י להקשות זה דבודאי אם בא לקשור עתה שני הקצוות איכא למיחש שיתיר הא' ויניח הא' קשר של קיימא משא"כ כשהיה קלה א' קשור כבר מע"ש ועתה בשבת בא לקשור קלה השני בפרה או באיבוס בזה ודאי כשיתיר לבהמה אח"כ יתיר אותו הקלה שקשר עתה בשבת ולא הוי קשר של קיימא דאותו קלה שקשרו בע"ש מיירי שדרכו להניח קשר במקומו בפרה או באיבוס וזה נ"ל ברור ואף שכתב רבינו לפני זה וז"ל קושרין חבל בפני הפרה בשביל שלא תצא אפי' בשני ראשי הפתח ולא חיישינן שמא יתיר את ראש הא' ויוציאנה דרך שם ויניח ראש השני קשור והוא מל' רש"י כל' האמרון וכמה שכתב ב"י ש"מ דלרש"י לא חיישינן להכי ר"ל דשאני התם שקושר שני קצות החבל בפתח ושם אין דרך העולם להניח החבל קשור שם אלא בזמן שהבהמה שם וכשהבהמה הולכת משם מתיר קשרי שני הקצות משא"כ כשקושר שני קצות החבל בפרה ובאבוס יש לחוש להכי וכנכון עכשיו וק"ל :

פרישה

(ו) **אבל** חבל דעלמא לא משום שמא יניח ראש השני קיים ויבטלנו שם לצורך הבהמה רש"י ומדברי הרמב"ם נראה שאסור משום איסור טילטול ומש"ה כתב גם כן רבינו מטלטלין חבל גרדי כו' משמע משום איסור ויתר טילטול נגעו בה והא דכתב לעיל סימן ש"ה שם חבל הקשור באיבוס מותר לקושרו בבהמה וכן איפכא הקשור בבהמה מותר לקושרו באבוס משמע אפי' בחבל דעלמא לפי' הרמב"ם א"ש דשם מאחר שראשו א' קשור בפרה או באבוס מיוחד הוא לכך וליכא איסור טילטול וגם לפירש"י איכא למימר דכשקשרו בפרה ובאיבוס אין לומר שרוצה שתהיה הפרה לעולם קשורה משא"כ כשהחבל קשור בא' מהן לבד גלי דעתיה שאין רצונו שתהיה קשורה שם אלא לפי שעה ואח"כ יתירנה הילכך לא הוי קשר של קיימא . ב"י . ואין צריך לזה שאף שלא תהיה שם קשורה לעולם מ"מ החבל נשאר קשור במקום אחד והרי שני קשרים עשה בשבת משא"כ התם דודאי מקום שהיה החבל כבר קשור שם ישאר קשור וא"כ לא עשה כלום וק"ל . וכאשר כתבתי מוכח במרדכי ס"פ אלו קשרים :

המבשל

ור"י

חידושי הגהות

ב והואיל ואסור לקשור בו בטלטול נמי אסור משום מוקצה ובזה מיושב מה דנקט הטור מטלטלין וכו' (מהרל"ח) : ג ורש"י פירש ברצו"ו :

שיח (א) **המבשל** בשבת חייב ולענין המתבשל פליגי ר"מ סבר אם נעשה בשוגג מותר אפילו בו ביום בין לו בין לאחרים ואם נעשה במזיד אסור בו ביום אפילו לאחרים ולמ"ש מותר אפי' לו ור"י סבר בשוגג מותר למ"ש אפילו לו ובו ביום אסור אפילו לאחרים ובמזיד אסור לו עולמית ולאחרים מותר למ"ש ור' יוחנן הסנדלר סבר בשוגג אסור לו עולמית ולאחרים מותר למ"ש ובמזיד אסור לעולם בין לו ובין לאחרים ופסקו הגאונים כר"י דבמזיד אסור לו לעולם ולאחרים מותר למ"ש מיד וא"צ להמתין בכדי שיעשו ובשוגג אסור בו ביום גם לאחרים ולערב מותר גם לו [א] ור"י פסק כר"מ דבשוגג מותר אפילו לו בו ביום ובמזיד אסור בו ביום אף לאחרים ולערב מותר גם לו ויראה שאין חילוק בכל מעשה שבת אבל בעל התרומה כתב דוקא במבשל בשבת בשוגג מותר אפילו לו דמעיקרא חזי לכוס [ב] אבל השוחט או שאר מלאכות דמעיקרא לא חזי כלל כגון שהדליק נר אפילו בשוגג אסור לו באותו שבת השוחט לחולה בשבת ל"ש חלה מאתמול ל"ש

פ"מ לקשור כתב המרדכי בפ' המביא כדי יין וז"ל כתב ראבי"ה הלכתא כשמואל דאמר אין בנין ואין סתירה בכלים ומטעם זה מותר להפקיע קשרי הספוד שקושרין הטלה ולפעמים מהדקין אותו בחוט וקרוב הדבר שאף בשבת מותר ואפילו למ"ד יש בנין בכלים שהרי אינו כלי שאינו ק[ו]ר לחבר שברים זה בזה והר"מ ראה בבית ר"מ שעל השלחן לפניו היו נוהגין לחתוך קשרי הספוד וכן היו נוהגין בבית אמי רבינו יואל מפרי"ס עכ"ל וכ"כ בשבולי הלקט שנוהגים לחתוך בשבת אגד גדיים ועופות המקולסים וחוטי תפירתן משום דפסיקת תלוש אינו אסור אא"כ מתקנו למדה או לעשות כלי ואפי' בפסיקת תלוש אין שום איסור בשבת ואפילו שבות דרבנן אלא היתר גמור הוא כדאיתא במסכת י"ט (לא:) הותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותך ולפיכך לחתוך את התלוש היתר גמור חוץ מדבר שיש בו כלי בחתיכתו אבל מקלקלין בפסיקת תלוש ונוהר לגמרי זוג של מנעל שמהדקים הרצענים וכן בית הצואר שהיה תפור כתב בהגה"ת פ' במה טומנין שאסור לנתקן זה מזה לדעת ריב"א ורפיא בידיה ונראה מדברי רבינו יואל וראבי"ה משם רשב"ם שהביא שם המרדכי שהוא מותר הואיל ולא עביד להתקיים ע"כ ואין להקל בפני ע"ה : בפ' חבית (קמו.) תניא הותלות של תמרים ושל גרוגרות מתיר ומפקיע וחותך . ופירש"י מתיר. אם הכסוי קשור בחבל : ומפקיע . כותר סרסרות החבל . וכבר נתבאר דין זה בסי' שי"ד : כתוב בתשובה אשכנזית ששאלת אם מותר להכניס אבנט במכנסים בשבת פשיטא דמו ר ואמאי לא והא אמר רב חסדא שרא לאהדורי אודרא לבי סדיא בפ' במה טומנין (מח.) ואע"ג דאמר התם ה"מ בעתיקי אבל בחדתא לא הייינו משום דעביד כלי אבל הכא דלא מבטל ליה ועשוי להכניס ולהוציא הד"ר פשיטא דשרי אפילו בחדתי ע"כ :

שיח המבשל בשבת חייב פשוט בפ' כלל גדול (מג.) שהוא אחד מאבות מלאכות : **ולענין** המתבשל ר"מ סבר אם נעשה בשוגג מותר אפילו בו ביום וכו' ור"י סבר בשוגג מותר למ"ש וכו' ור' יוחנן הסנדלר סבר בשוגג אסור לו עולמית וכו' בפ"ק דחולין (טו.) ובפ' הניזקין (נג.) ובפ' אלו נערות (לד.) ובפ' מרובה (עא.) והב או הרי"ף בפ' כירה ואמרינן בפ"ק דחולין (שם) דכי מורו להו רב לתלמידיו מורי כר"מ וכי דריש בפירקא דריש כר"י משום דכייפי עמי הארצות ופסק הרי"ף כר"י וכן פסק הרמב"ם בפ"ו וכתב הר"ן דטעמא משום דע"כ לא מורי להו רב לתלמידיו כר"מ אלא משום דס"ל דלא איתמר בדר"מ ור"י הלכה כר"י אלא מטין איתמר אבל אנן דקי"ל דהלכה איתמר נקטינן כר"י ועוד דרב גופיה כי דריש בפירקא דריש כר"י משום עמי הארץ הא שכיחי עמי הארץ נגן וכתב ה"ה בפכ"ו שכ"כ הגאונים ושכן הכריע הרמב"ן ז"ל ולזה נוטין דברי הרא"ש בפ"ק דחולין אבל התוס' כתבו בפ"ק דחולין (שם) מורי להו כר"מ משמע שכן הלכה וכן דרש רבא בפ' כירה כר"מ וכ"פ סמ"ג וספר התרומה אלא שסמ"ג כתב דכיון דכי דריש בפירקיה דריש כר"י משום עמי הארץ הילכך כר"י נדרוש אנן ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת וגם הגאונים והרמב"ן סוברים כן הכי נקטינן :

ומ"ש רבינו א"צ להמתין בכדי שיעשו כ"כ הרמב"ם בפ"ו וכתב ה"ה שכן דעת ה"ר יונה וטעמא משום דלא מצרכינן בכדי שיעשו אלא בדבר שאינו נעשה ע"י ישראל משום דמתוך שקל בעיניו יבא לעשות כן פעם אחרת אבל דבר שעושה ישראל בידים ודאי ליכא למיחש דאי שרית ליה מיד אתי לבשולי בהדיא וכ"כ

שיח **המבשל** בשבת חייב משנה בפרק כלל גדול (דף ע"ג) אלו אבות מלאכות וכו' עד והלש והאופה ובגמ' מקשינן שבק תנא דידן בשול סממנין דהוה במשכן ונקט אופה ופרקינן תנא דידן סידורא דפת נקט דכיון שהתחיל הזורע והחורש והקוצר וכו' והטוחן והמרקד והלש נקט נמי והאופה במקום בישול וכו' אלמא דהמבשל הוי אב מלאכה וחייב חטאת : **ולענין** המתבשל פליגי בה וכו' מקומו ידוע בכמה מסכתות ומביאו הרי"ף בפ' כירה ופסק כר' יהודה כדעת הגאונים ומדברי רבינו יראה מדהביא בסוף דבריו דר"י פסק כר"מ אלמא דכך מסקנתו כר"מ ולכן כתב אח"כ ויראה שאין חילוק בכל מעשה שבת כלומר דמותר בשוגג לר"י דפסק כר"מ אבל בעל התרומות כתב דלא התיר ר"מ אלא במבשל בשבת בשוגג וכו' עד אפי' בשוגג אסור לו באותו שבת דכיון דלא חזי לכוס אקליה דעתיה מיניה ולפ"ז הא דכתב רבינו אסור לו לאו דוקא לו דאפילו לאחרים נמי אסור משום דהוי מוקצה לכל ישראל אלא דנקט לו משום דאיירי ביה וכל זה כתב רבינו לפי שמסקנתו לפסוק כר"מ דאילו היה פוסק כר' יהודה לא היה צריך לכל זה דפשיטא דלר' יהודה אין חילוק בכל מעשה שבת דבשוגג מותר למ"ש אפילו לו ובו ביום אסור אפי' לאחרים במזיד אסור לו עולמית ולאחרים מותר למ"ש השתא כיון דבו ביום אסור אפילו בשוגג אפי' לאחרים ונראה ברור דרבינו היה מפרש בדברי הרא"ש פ"ק דחולין מדכתב תחלה דברי הרי"ף ואח"כ כתב ור"י פסק דהלכה כרבי מאיר וכו' אלמא דמסקנתו כר"מ אלא דהגאונים כתבו דהאידנא יש להורות כר' יהודא דנפישי ע"ה ומיהו הלכה כר"מ ולכן הקשה על פי' רש"י בפ' אין צדין דטעם בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת י"ט דכיון דהלכה כר"מ דבשוגג יאכל אלמא דמותר ליהנות ממלאכת שבת אבל זה משמע דהרא"ש ס"ל כר"י דהלכה כר"מ וכך היא דעת רבינו כדפי' מיהו אנן נקטינן כרוב פוסקים כר' יהודא וכ"פ פס"ע וזה פשוט דלר' יהודה אין חילוק בין מבשל לכל מעשה שבת כדפי' : **ומ"ש** דבמזיד מותר לאחרים למ"ש מיד וא"צ להמתין בכדי שיעשו כ"כ הרמב"ם ושאר פוסקים משום דס"ל דלא בעינן בכדי שיעשו אלא במלאכה שנעשה ע"י עכו"ם בשביל ישראל כדאיתא בפ' אין צדין ובפ' בכל מערבין משום גזירה שמא יאמר ישראל לעכו"ם לעשות בשבת כדי שיאכל לאלתר במ"ש אבל כשנעשה האיסור ע"י ישראל בעצמו ליכא למיחש דאי שרית ליה מיד אתי לבשולי להדיא אבל לפירש"י דפי' בפ' אין צדין דטעם בכדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת י"ט הכא נמי במבשל צריך להמתין בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת שבת ויתבאר לקמן בסי' תקט"ו ולפ"ז נראה דהמבשל לחולה בשבת דלכ"ע מותר לבריא במ"ש מיד דהכא ליכא למימר כדי שלא יהנה ממלאכת שבת שהרי בהיתר עשה מלאכה זו בשבת אלא דבשבת עצמו אסור משום מוקצה או שמא ירבה בשבילו אבל למ"ש מותר מיד וכ"כ ב"י ע"ש הרשב"א ע"ש : **השוחט** לחולה בשבת וכו' כבר הביא הב"י הגמ' ודעת הפוסקים באורך ואני אקצר והוא כי רבינו פוסק כרב דימי בפ"ק דחולין (דף טו) דאמר בסתם הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא וכו' ודלא כר' יצחק בר אדא אמר רב דאוסר וכך פסק האלפסי ומדאמר בסתם לחולה משמע דשרי אפילו חלה בשבת ואיכא משום מוקצה וכתב הרא"ש הטעם משום דקי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה מחמת איסור אלא בדאיכא תרתי דאיכא בידים ולא חזו והכא לא דאיכא בידים :

ומ"ש

כרא"ש והר"ן לאפוקי מרש"י וה"ג והרמב"ן דה"כ מצרכי כדי שיעשו א וכתב הרשב"א בפ"ק דחולין ומיהו לכ"ע במבשל לחולה בשבת או שקצץ לו דלעת מותר לבריא במ"ש מיד דלא בעינן בכדי שיעשו אלא כשנתחלל שבת או בשוגג או במזיד אבל כאן שעשה ברשות שאינו אסור לבריא אלא משום מוקצה או משום גזירה שמא ירבה בשבילו לא בעינן בכדי שיעשו וכן כתב הר"ן וגם ה"ה כתב בפרק ב' שכן הסכימו המפרשים :

ומ"ש רבינו ויראה שאין חילוק בכל מעשה שבת כלומר דלדברי ר"י שפסק כר"מ דאמר בשוגג מותר בו ביום ל"ד מבשל דהוא הדין לשוחט או עושה שאר מלאכות בשוגג דמותר בו ביום : **אבל** בעל התרומה כתב בסימן רמ"ה דוקא במבשל בשבת בשוגג הוא דשרי ר"מ משום דמעיקרא חזי לכוס אבל השוחט או שאר מלאכות דמעיקרא לא חזי כלל אסור בו ביום לכל ישראל וכן דעת סמ"ג וסמ"ק ואע"פ שבספרי רבינו כתוב אסור לו באותו שבת דמשמע דלאחרים שרי ל"ד דכיון דטעמא משום דמעיקרא לא חזי כלל אפילו לאחרים נמי אסור וכן כתב בהדיא בספר התרומה : **השוחט** לחולה בשבת מותר לבריא וכו' בפ"ק דחולין (שם) א"ר יצחק בר אדא א"ר השוחט לחולה בשבת אסור לבריא המבשל לחולה בשבת מותר לבריא מ"ט האי ראוי לכום והאי אינו ראוי לכום א"ר פפא פעמים שהשוחט מותר כגון שהיה לו חולה מבעוד יום מבשל אסור כגון שקצץ לו דלעת א"ר דימי מנהרדעא הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא מ"ט כיון דא"א לכזית בשר בלא שחיטה כי קא שחיט אדעתא דחולה קא שחיט המבשל לחולה בשבת אסור לבריא גזירה שמא ירבה בשבילו . ופירש"י השוחט לחולה . שנחלה ביום השבת : אסור . לאכול לבריא מאותה בהמה בו ביום דאע"ג דאיסור שבת ליכא דפיקוח נפש דוחה שבת איסור מוקצה מיהא איכא דבין השמשות מוקצה

פרישה

פי' שיח (א) המבשל כו' ואין צריך להמתין בכדי שיעשו :

דרישה

פי' שיח [א] ור"י פסק כר"מ דבשוגג מותר אפי' בו ביום כו' עיין בב"י שכתב שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימין לדעת אחת דהלכה כר' יודא דבשוגג אסור בו ביום גם לאחרים ולערב מותר גם לו כו' ותימא בעיני אם הרא"ש מסכים לפסק הלכה כר' יודא איך לא כ"כ רבינו בשמו ולא הזכיר אלא דעת הגאונים שפסקו כר"י ודעת ר"י כר"מ ולא כתב הסכמת הרא"ש . ועוד יש לתמוה הפלא ופלא על הב"י הלא כתב הרא"ש בהדיא בפרק מרובה דהלכה כר"מ ע"ש דף קל"ט טור ב"ש שהביא שם דברי הרי"ף שפסק הלכה כרבי יודא וכתב עליו וז"ל הא אמרינן בפ"ק דחולין דרב מורה כר"מ וגם רבא ס"ל כר"מ בפרק כירה עכ"ל מכל זה מוכח כמ"ש דלדידיה ס"ל כר"י דפסק כר"מ אלא שיש לתמוה גם ארבינו שבמ"מ ס"ס ש"ן כתב דהרא"ש פסק הלכה כר"י הסנדלר בענין גנב וטבח בשבת ע"י שליח אי הוה שחיטה ראויה לחייב עליה ד' וה' ע"ש . ובאמת שהרא"ש כ"כ שם בפרק מרובה דף קל"ח ריש ע"ב אלא שמדברי הרא"ש יש לייסב דלק"מ . שם הדברי הרי"ף הנ"ל שפסק הלכה כר"י והוכיח דאין הלכה כר"י הסנדלר מפלוגתא דרב אסי ורבינו דקי"ל כדברי המיקל כו' ע"ש וכנה יש לדקדק בדברי הרא"ש הנ"ל לכאורה נראין כסותרין וא"ו שמתחיל לדקדק וכתב דמסתבר דהלכה כר"י הסנדלר ומסיק ורבא פסק כר"מ דמסתברא דהלכה כר"מ (מיהו הא) איכא לייסב ולומר דהרא"ש ס"ל דאף דרב ורבא ס"ל דהלכה כר"י הסנדלר ולא תמה כ"א אהרי"ף דס"ל דהני רבנן בתראי לא קי"ל כר"י הסנדלר א"כ לפחות לא היה לו לפסוק כרבי יודא כ"א כר"מ וכדעת רב ורבא וק"ל) לכן היה נראה דהרא"ש לא בהלטו דבריו תחלה לפסוק כר"י הסנדלר אלא דכתב דהרי"ף הוכיח משם דאין הלכה כר"י הסנדלר ועי"ז כתב דאדרבה משם היה נראה להוכיח דהלכה כר"י הסנדלר ולכן דקדק הרא"ש בלשונו וכתב היה נוסתבר לפסוק הלכה כוותיה דורק במלת היה דמשמע דעלה על לבו כן נוכח בברא אבל מסקיא דפרק כירה מוכח דהלכה כר"מ אלא על רבינו קשה דכתב שם במ"מ סימן ש"ן וז"ל ולדעת א"א הרא"ש פטור משום שחיטה שאינה ראויה כר"י הסנדלר. לעד"נ
[illegible]

חדושי הגהות

שיח א כדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת (מהרל"ח)

(ג) ל"ש חלה היום מותר לבריא לאוכלו חי (ג) ובלא מליחה אבל המבשל להולה אסור לבריא (ד) שמא ירבה בשבילו כשם שאסור לבשל באור כך אסרו לבשל בתולדות האור [ג] כגון ליתן ביצה בצד הקדרה בשביל שתצלה ואפילו בתולדות המה נמי אסור כגון סודר שנתחמם בחמה אסור ליתן בו ביצה כדי שתצלה גזירה אטו אור (ה) אבל בחמה עצמה כגון ליתנה בחמה או ליתן מים בחמה כדי שיחמו מותר ואסור להטמינה בחול ובאבק דרכים (ו) כדי שתצלה [ד] אפילו תבשיל שנתבשל כבר יש בו משום בישול אם נצטנן

ומ"ש ובלא מלחה כ"כ התוספות (דף יד) בד"ה ונסבין חבריא והטעם משום דבשבת אסור למלוח דהמולח העור הוא אב מלאכה ואפי' למלוח כגון אסור כ"ש מליחת בשר ושרי לאכול חי בלא מליחה ואין לחוש משום איסור דם לפי שהדם שבתוך החתיכה הוה דם האיברים שלא פירש ואין בו איסור אפילו מדרבנן:

כשם שאסור לבשל באור וכו' משנה וגמרא בפ' כירה והלכה כת"ק דגזרינן תולדות חמה אטו תולדות האור ודלא כרבי יוסי דמתיר בתולדות חמה דלא גזור: **ומ"ש** ואסור להטמינה בחול וכו' משנה שם ומפרש בגמ' דבהא ר' יוסי נמי מודה דאסור ואמר רבה גזירה שמא יטמין ברמץ רב יוסף אמר שמא יזיז עפר ממקומו וכתב הרא"ש דלרבה אסור אפי' מבע"י לצורך שבת וכתב עוד דאפי' לא הטמין בתוך החול אלא אפי' לגלגל ע"ג החול בשביל שתצלה נמי אסור ותימה למה לא כתב כן רבינו הלא הלכה כרבה לגבי רב יוסף בר מ"ד' ענין ומחצה: **אפי'** תבשיל שנתבשל כבר וכו' בפ' ב"מ (דף לד) אמר רבה מפני מה אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה גזירה שמא ירתיח א"ל אביי אי הכי בין השמשות נמי נגזור א"ל סתם קדרות רותחות הן ופירש"י גזירה שמא ימצא קדירתו שנצטננה כשירצה להטמינה וירתיחנה תחלה ונמצא מבשל בשבת. א"ה בה"ש נמי נגזור דהא שבות מעלייתא היא דהא איכא גזירת איסור דאורייתא. רותחות הן שסמוך לבה"ש הוא מעבירן מעל האור וליכא למיחש לשמא נצטננה וירתיחנה עכ"ל וז"ל הרא"ש בפ' כירה ולמאי דפי' דלא שייך בישול בתבשיל שנתבשל לא תקשה מהא דאמר בפ' ב"מ שמא ירתיח דהתם לאו משום בישול היא אלא משום שמא יחתה והא דנקט הרתחה דבר הצריך להטמנה נקט [illegible]

מוקצה הואי ולא היתה ראויה לישחט בשבת דהא עדיין לא היה חולה: המבשל. בשר שהיתה שחוטה מאתמול ובשלה היום לחולה שחלה היום מותר לבריא: מ"ט האי בשר הוה חזי בין השמשות להאי בריא לכוס אי הילכך אין כאן איסור מוקצה ואיסור שבת אין כאן דהא לחולה בשלה: והאי. שוחט לא היה בין השמשות ראוי לכוס איכא איסור מוקצה אע"ג דאיסור שבת ליכא: פעמים שהשוחט לחולה מותר לבריא לכוס כגון שהיה חולה מבעוד יום דאין כאן לא איסור מוקצה ולא איסור שבת: והמבשל. לחולה שחלה היום אסור לבריא כגון שקצץ דלעת מן המחובר ובשלה לו דיש כאן איסור מוקצה דמחוברת היתה בין השמשות: הלכתא השוחט לחולה בשבת וכו'. לחולה מבע"י: אדעתא דחולה קא שחיט. וליכא למיגזר שמא ירבה בשביל בריא דהא משום ההיא זית דחולה בעי למשחט כולה והרי"ף בפרק כירה ובפ"ק דחולין כתב הא דא"ר דימי הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא וכו' והשמיט הא דא"ר יצחק בר אבא א"ר השוחט לחולה בשבת אסור לבריא וכו' וכתב הרא"ש בפ"ק דחולין דטעמא משום דלאו הלכתא היא דמיירי בחולה שחלה היום ואסר ליה משום מוקצה ואנן קי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה מחמת איסור אלא בנר שהדליקו בשבת דדחייה בידים וגרוגרות וצמוקים דביוצא בהם ומוקצה מחמת חסרון כיס כמו שפסק הרי"ף בפ"ק דשבת וגם הרמב"ם בפ"ב כתב סתם דשוחט לחולה בשבת מותר לאכול ממנו בשר חי וכו' וכתב ע"ז הראב"ד והוא שיהיה לו חולה מבע"י וכתב ה"ה דלדידן דקי"ל כר"ש אין מוקצה בשבת אלא מוקצה מחמת איסור שדחאו בידים אבל אם לא דחאו בידים מותר ואע"פ שבהמה היתה מוקצה מחמת איסור שחיטה לא דחאה הוא בידים אבל הר"ן כתב השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא מיהו דוקא בחולה שחלה מבע"י אבל חלה בשבת אסור לבריא משום דההיא מידי דשחיט בשבת ה"ל מוקצה מע"ש והכי מוכח בהאי שמעתא בפ"ק דחולין והרי"ף סתם הדברים ולא פירש כל צרכו עכ"ל. ומשמע לי דהר"ן סבר דרב דימי לא פליג אדרב יצחק בר אדא ואדרב פפא אלא במאי דשרו מבשל לחולה שחלה היום בשר שהיתה שחוטה מאתמול דלדידיה אפ"ה אסור גזירה שמא ירבה בשבילו אבל בשוחט לדברי הכל אי חלה מבע"י שרי ואי חלה בו ביום אסור משום מוקצה וכן פירש"י ולדעת הרא"ש וה"ה נראה דגם בשוחט פליג רב דימי ואמר דבכל גוונא מותר ואפילו חלה היום ואם נפסק לומר דגם לדידהו לא פליג רב דימי אלא במבשל אבל בשוחט גם לרב דימי לא שרי אלא בחלה מבע"י דוקא וכדברי רש"י איכא למימר דס"ל דמשום דסתמא קאמר השוחט לחולה בשבת מותר לבריא נקטה הרי"ף למימריה כי היכי דלישתמע דאפילו בחלה היום שרי משום דקי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה ב אלא בשדחאו בידים ויש לדקדק בדברי הר"ן היאך לא הרגיש במ"ש הרא"ש וה"ה דכיון דקי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה אלא בנר שהדליקו בו באותו שבת א"כ גרוגרות וצמוקים כדאמרינן בפ' כירה (מה:) ופירש"י גרוגרות וצמוקים דאיכא תרתי דחינהו בידים ולא חזו וכיון דהאי בהמה לא דחאה הוא בידים היכי קאמר דאית בה משום מוקצה ויש לומר דמדמי לה למחובר דאף על גב דלא דחייה בידים אסור כדאמרינן בפרק אין צדין (כב:) עכו"ם שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין במחובר אסור ופירש"י (שם) דאסור משום מוקצה ואפילו לר"ש משום דכל שלא לקטן מבערב אסח דעתיה מינייהו ודמי לגרוגרות וצמוקים וה"נ כיון דלא שחטה מבערב אסח דעתיה מיניה ולדעתו ז"ל שכתב שם על דברי רש"י ז"ל וכתב הרז"ה שלא היה צריך לכל זה כי ברור הוא דמודה ר"ש בכל מוקצה מחמת איסור שאין דעתו עליו כגון כוס וקערה ועששית וזהו טעמו בבכור שאם נפל ובקרו אינו מבוקר דכיון דס"ל אין רואין מומין בי"ט מוקצה הוא מחמת קדושתו ואיסורו ודבריו כ"ל עיקר אע"פ שחלק הרמב"ן ז"ל עליהם עכ"ל הדבר ברור דבלא טעמא דרש"י שפיר קאמר דאיכא בבהמה שנשחטה לחולה שחלה היום משום מוקצה והרשב"א כתב בפ"ק דחולין ואיכא מ"ד דאפי' ר"ש דלית ליה מוקצה מחמת איסור מודה הוא בשוחט שאסור ואפילו מר בריה דרב יוסף דאית ליה (שם כז:) חלוק היה ר"ש אף בבעלי חיים שמתו הכא מודה דמודה בה ר"ש דשאני התם דאדם יושב ומצפה אימתי תמות בהמתו דמיתה שכיחא אבל שוחט דבר רחוק הוא שיהא יושב ומצפה אימתי תשחט בהמתו בשבת ורבינו נ"ר כתב דר"ש ודאי כיון דלית ליה מוקצה מחמת איסור אלא בשדחאו בידים כגון כוס וקערה ועששית דאיכא תרתי לגריעותא חדא דדחאו בידים ואינו יושב ומצפה לכבייתן מחמת גדלן בשוחט בשבת ודאי שרי למיכל מיניה ביומיה עכ"ל וא"ת לדברי הרא"ש וה"ה ורבו של הרשב"א מ"ש בהמה ממחובר דכי היכי דבעכו"ם שהביא דורון אמרינן דמדה"ל ללקטם מבע"י ולא לקטם אסח דעתיה מינייהו וה"ל מוקצה ה"נ הל"ל בבהמה שנשחטה לצורך חולה שחלה היום דאסור לבריא משום מוקצה והיה נ"ל דלדידהו לא הוי טעמא דעכו"ם שהביא דורון משום מוקצה אלא משום גזירה שמא יעלה ויתלוש וכתירוצא קמא דתוס' דריש ביצה (ג.) ואפי' את"ל דמשום מוקצה מיתסר איכא למימר דההוא כר"י דאית ליה מוקצה וקי"ל כוותיה לגבי י"ט לדעת הרי"ף והרמב"ם אבל בשבת דקי"ל כר"ש לא מיתסר משום מוקצה אלא משום שמא יעלה ויתלוש אבל הרא"ש כתב גבי עכו"ם שהביא דורון דאפי' לר"ש הוי מוקצה כיון דלא לקטינהו מאתמול ואפשר לומר דהרא"ש ס"ל דבמחובר דוקא שייך לומר מדלא לקטינהו אקצינהו לפי שכל אדם יכול ללקוט בידיו משא"כ בבהמה שצריכה לישחט ע"י מומחה ובסכין בדוק וגם יש טורח בשחיטתה ואפשר שהיה בדעתו לשחטה אלא שלא נזדמן לו מומחה או סכין בדוק או שלא יכול ליפנות מעסקיו כדי לשחטה וכיון שאין מניעתו מלשחוט מוכיח שהקצה אותה לא אמרינן בה מדלא שחטה אקצה. ועי"ל דס"ל דהלכה כמ"ד בפרק כירה (מה:) ובפרק אין צדין (כז:) חלוק היה ר"ש אף בבעלי חיים שמתו שמותר לטלטלם אלמא לאו מוקצה נינהו וא"כ כשנשחטו בשבת בהיתר לחולה אפילו שחלה היום שרו וצ"ל לפ"ז דכל שאינו מוקצה לענין טלטול אינו מוקצה לענין אכילה ומיהו לא משמע הכי ממ"ש הרא"ש בפ' אין צדין גבי אין מוקצה לחצי שבת:

ומ"ש רבינו שמותר לאכלו חי ובלא מליחה כ"כ התוס' והרא"ש בפ"ק דחולין (יד.) גבי ונסבין חבריא למימר ר"י הוא וכ"כ שם הר"ן אהא דהשוחט לחולה בשבת:

כתוב בא"ח הקוצץ פרי שלא נגמר בישולו לחולה בשבת אסור לבריא משום מוקצה ואפי' חלה מבע"י שאין הככה במחובר בכיוצא בזה שהוא גדל והולך כ"כ הרא"ה ז"ל עכ"ל. והא דאמרינן דמבשל לחולה בשבת אסור שמא ירבה בשבילו כתב הרשב"א פי' רבינו הרב ז"ל גזירה שמא אחר שיניח הקדרה על האש ירבה שם חתיכה בשבילו ומש"ה גזרינן שמא יעשה כך לפי שיבא לידי איסור סקילה בכך אבל אין לפרש שמא ירבה חתיכות בקדרה קודם שיתן אותה על האש דאפי' עביד הכי לית כאן איסורא דאורייתא אלא דרבנן בלבד: בסימן של"א אכתוב דברי הר"ן בפ"ב דביצה על המרבה בשבת יותר מהשיעור הצריך אם אסור מדאורייתא או מדרבנן: כבר כתבתי בתחלת הסימן דלכ"ע מבשל לחולה בשבת מותר לבריא במ"ש לאלתר ולא בעינן בכדי שיעשו. כתב האגור בשם תשובת הרשב"א שהמבשל בשבת לחולה שיש בו סכנה אסור לחולה אחר שאין בו סכנה כיון שאפשר על ידי עכו"ם. ואני מצאתי התשובה ההיא בסימן תתי"ד וכתוב בה דטעמא משום דאיכא למיחש דלפעמים לא ימצא לעשות על ידי עכו"ם ועבד ושפחה שאינן של ישראל ויבא זה לרבות בשבילו וכתבו התוספות בפ"ק דגיטין (ח:) דשמא דוקא לצורך מילה שרי להרבות כדאמרינן התם (עירובין סח.) ניחוש ליה אגב אימיה אבל לצורך ד"א אפי' ע"י עכו"ם אסור להרבות וכ"כ מדברי הר"ן שאכתוב בסמוך כתב הר"ן בפרק אין מעמידין גבי הא דכי אתא רבין אמר בכל מתרפאין חוץ מע"ג וג"ע וש"ד והעכו"ם שבישל לחולה בשבת מותר לבריא במ"ש (ח) דליכא משום בישולי עכו"ם כלל דלא שייך הכא חתנות וכתב שאין לסברא זו ראיה: **כשם** שאסור לבשל באור כך אסור לבשל בתולדת האור כגון ליתן ביצה בצד הקדרה וכו' משנה בפ' כירה (לח:) אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל ולא יפקיענה בסודרין ורבי יוסי מתיר לא יטמיננה בחול ובאבק דרכים בשביל שתצלה ופירש"י בצד המיחם. קומקום של נחושת: בשביל שתתגלגל. שתצלה קצת עד שתהא מגולגלת: ולא יפקיענה בסודרין. לא ישברנה על סודר שהוחם בשבת בחמה כדי שתצלה מחומו של סודר: בחול ובאבק דרכים. שהוחמו מכח חמה: ובגמרא (שם) איבעיא להו גלגל מאי א"ר יוסף גלגל חייב חטאת: **ואמאי** דתנן ולא יפקיענה בסודרין אמרינן (שם לט.) והא דתנן נותנין תבשיל לתוך הבור וכו' ואת הצונן בחמה בשביל שיחמו לימא ר' יוסי היא ולא רבנן אר"כ בחמה דכ"ע ל"פ דשרי בתולדות האור דכ"ע ל"פ דאסור כי פליגי בתולדות חמה מ"ס גזרינן תולדות חמה אטו תולדות האור ומ"ס לא גזרינן. ופירש"י בתולדות האור. כגון אם הוחם הסודר הזה באור מתחלה דאסור דהוי בישול: תולדות חמה. שהוחם הסודר בחמה. ופסק הרי"ף כת"ק וכן דעת הרמב"ם בפ"ט:

אפי' תבשיל שנתבשל כבר יש בו משום בישול אם נצטנן כבר וכו' בפרק כירה (מ:) אהא דת"ר מביא אדם קיתון של מים ומניח כנגד המדורה כתב הרא"ש תימה מ"ש הכא דשרינן להשים קיתון של מים אצל המדורה בשביל שתפוג צינתן ואי לאו משום דמבשל בשבת הוי שרי אפילו יד סולדת בו ולעיל אמרינן להשים על גבי כירה אפילו גרופה וקטומה אע"פ שהתבשיל נתבשל מע"ש ולית ביה משום בישול כדאמרינן (לט. קמה:) כל שבא בחמין מלפני השבת שורין

דרכי משה

שיח (א) ודין עכו"ם המבשל בשבת אי מותר לאכול משום בישולי עכו"ם עיין בי"ד סימן קי"ג ולקמן סימן שכ"ח: ובהגהות

דרישה

בשוגג ובודאי מקלה דעתו מענין זה מלעשות איסור ולא דמי לשוחט לחולה ששוחט בהיתר וק"ל:
[ג] כגון ליתן ביצה בצד הקדירה בשביל שתצלה ז"ל המשנה אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל ופירש"י בשביל שתתגלגל שתצלה קצת עד שתהא מגולגל מלשון זה ורש"י היה נראה לדקדק שס"ל פי' דמגולגלת ר"ל שתתגלגל הביצה בעצמו אחר הצלייה במוזר ורב כדרך העולם שבודקין הביצה אם היא צלויה מגלגלין אותה והוא סימן לצלייתה ומש"ה הוצרך רש"י לשנות ולכתוב במקום בשביל שתתגלגל שתצלה קצת עד שתהא מגולגלת. אבל מלשון הברטנורא לא משמע כן שאמר שכתב כל' רש"י הנ"ל מוסיף עליו וכתב ז"ל עד שתהא מגולגלת כלומר מעורבת פ"מ שפירוש גלגול ל' מעורב והיינו כשנצלה הביצה נתערבה זו בזו:
[ד] **אפילו** תבשיל שנתבשל כבר יש בו משום בישול אם נצטנן כבר אבל בעודו רותח לא ואם לא נתבשל כל צרכו אפילו נתבשל כמב"ד שייך בו בישול אפילו בעודו רותח. ועיין בב"י שהביא לשון הרא"ש דפרק כירה ומסיק וכתב עליו דרבינו לא תפס דברי הרא"ש עיקר דלדברי הרא"ש אם נתבשל כמב"ד אינו אסור כ"א נצטנן ואף שברמזים כתב רבינו כדברי הרא"ש

פרישה

(ב) ל"ש חלה היום מותר כו' ולא אמרינן שיהא אסור משום מוקצה דאתקצאי בין השמשות דקי"ל כר"ש דמתיר במוקצה מחמת איסור אם לא שדחאו בידים כמו נר וגרוגרות וצמוקים ולא דמי למחובר דאסרי' מדה"ל ללקטינהו בבין השמשות דכל אדם יכול ללקוט אותן ודאי אקצינהו אבל בהמה שצריכה לשחוט ע"י מומחה וסכין בדוק לא אמרינן מדלא שחטה אקצה ב"י:
(ג) ובלא מליח' דאסור למלוח בשבת תו' ס"פ כלל גדול: (ד) שמא ירבה בשבילו פי' אחר שיניח הקדירה על האש ירבה שם חתיכה בשבילו וזהו איסור סקילה אבל קודם לכן ליכא למיגזר דליכא אלא איסור דרבנן רשב"א: (ה) אבל בחמה כו' דאין דרך בישול בכך וחמה באור לא מיחלפא דניגזור הא אטו הא ר"ן: (ו) כדי שתצלה גזירה שמא יטמיננה ברמץ או שמא יעשה גומא: נתרנגולת

חידושי הגהות

ב ואע"ג דהוי מוקצה דרע"ה כבר כתב רבינו בסימן תצ"ח דדעת הרא"ש אפילו מוקצת דבע"ח שרי (מהרל"ח):

נצטנן כבר אבל בעודו רותח לא ואם לא נתבשל כל צרכו ואפילו נתבשל כמאכל בן דרוסאי שייך בו בישול אפי' בעודו רותח וה"מ שיש בישול אחר בישול בתבשיל שיש בו מרק אבל דבר יבש שנתבשל כבר מותר לשרותו בחמין בשבת דתנן כל שבא בחמין מלפני השבת פי' שנתבשל כבר שורין אותו בחמין ומוקי לה בתרנגולת

שורין אותו בחמין בשבת וי"ל דיש לחלק בין להשים ע"ג כירה למדורה דחזרה ע"ג כירה אסור אבל אצל המדורה שרי משום דדמי לסומך ואע"פ שאין דבר מפסיק כיון שהרחיקו חכמים להרחיק מן המדורה איכא היכרא ולא אתי לחתויי ולמאי דפרישית דלא שייך בישול בתבשיל שנתבשל לא תקשה הא דאמרינן בפ' במה מדליקין (לד.) דאין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל גזירה שמא ירתיח דהתם לאו משום בישול אלא משום שמא יחתה ורש"י פי' לעיל גזירה שמא ירתיח קדירה שנצטננה כשירצה להטמינה וירתיחנה בתחלה באור נמצא מבשל בשבת ופריך א"ה בין השמשות לגזור דהא שבות מעליא היא דהא איכא גזירת איסור דאורייתא וכן בפ"ק (יח:) דפריך גבי יורה עקורה והלא מגים ופירש"י ובמבשל הוי בישול מדבריו למדנו שאף בתבשיל שנתבשל ונצטנן שייך ביה בישול כיון שיש בו משקה והא דאמרינן כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת היינו דבר יבש כגון תרנגולת דרבי אבא בפ' חבית (קמה:) וכ"ל להביא ראיה לדבריו מדתניא בפ' המביא כדי יין (לז.) אחד מביא האור ואחד מביא העצים וכו' כולם חייבים אע"פ שאותו שנתן לתוכו מים נתחייב משום מבשל המגים בה נמי חייב משום מבשל אלמא יש בישול אחר בישול ואע"פ שלא נצטננה ואיכא למידחי דעד שלא נתבשל כמאכל בן דרוסאי כל המקרב בישולו חייב ואחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אפשר דאין בישול אחר בישול ומסתברא דעד שלא הגיע למאכל בן דרוסאי כל המקרב בישולו חייב ואחר שהגיע למאכל בן דרוסאי אם נצטנן והרתיחו חייב כדפירש"י גבי שמא ירתיח והא דפריך בפ"ק (יח:) והלא מגים אפילו ביורה רותחת איכא למימר סמנין לצבוע בהם צריך בישול לעולם א"נ לאו משום בישול פריך אלא משום צובע כשהוא מגים מכנים הסממנין בגמר ונראה דלמאי דמסיק דוקא בנצטנן והרתיחו חייב הא אם היה רותח לא כיון שכבר הגיע למאכל בן דרוסאי ולפ"ז ה"ל לרבינו לפסוק כדמסיק הרא"ש דמשהגיע למאכל בן דרוסאי אם נצטנן והרתיחו חייב וכמ"ש ברמזים והיאך כתב כאן דאפילו בעודו רותח שייך בו בישול ואפשר שאע"ג שברמזים כתב מסקנת הרא"ש היינו לפי שבאותו הספר לא בא לכתוב סברת עצמו אלא לסדר דברי הרא"ש בקצרה אבל בספר זה שבא לפסוק הלכה למעשה לא רצה לסמוך על סברת הרא"ש שאין לה ראייה דברייתא דפרק המביא כדי יין סתמא קתני כולם חייבין ולא חילקה בין הגיע למאכל בן דרוסאי ללא הגיע וגם מאי דשני אמאי דפריך בפ"ק דשבת והלא מגים שינויי דחיקי ניהו ולא סמך עליהם אלא דאפילו בהגיע למאכל בן דרוסאי שייך ביה בישול אפילו רותח כפשטא דברייתא דהמביא כדי יין ופירכא דהלא מגים וכיון דאפילו בהגיע למאכל בן דרוסאי שייך ביה בישול אפילו בעודו רותח א"כ כשכתב רש"י גזירה שמא ירתיח קדרה שנצטננה ונמצא מבשל בשבת כ"ל דבנתבשלה כ"ל לגמרי היא ומש"ה לא הוה מיחייב משום מבשל אא"כ נצטננה דאם לא נתבשלה כ"ל לגמרי מאי איריא נצטננה אפי' עודה רותחת נמי חייב משום מבשל ובלאו הכי נמי משמע דבקדרה שנתבשלה כ"ל לגמרי היא דהתם קדרה כשמטמינים אותה בדבר שאינו מוסיף הבל כבר נתבשלה כ"ל ואפ"ה מחייב רש"י אם נצטננה והרתיחה וא"ל דרבי' פסק כסברת הרא"ש דע"כ לא קאמר הרא"ש שיש חילוק בין הגיע למאכל בן דרוסאי ללא הגיע אלא לענין חיוב חטאת אבל איסורא מיהא איכא אע"פ שהגיע למאכל בן דרוסאי דאי אית ביה משום בישול חיובא נמי איכא ואי לית ביה משום בישול אמאי מיתסר ועוד שהרא"ש כתב בסברתו ואחר שהגיע למאכל בן דרוסאי אם נצטנן והרתיחו חייב כפירש"י גבי שמא ירתיח הרי שלא חילק בין נתבשל כ"ל ללא נתבשל כל שהגיע למאכל בן דרוסאי ומנ"ל לרבינו לחלק ביניהם הילכך כמ"ש בתחלה עיקר ומשמע לי שכל שהי"ס בו מיקרי רותח והא דאמרי' דתבשיל שנתבשל כ"ל ונצטנן יש בו משום בישול אם יש בו רוטב כתב סמ"ק וז"ל ומיהו בדבר לח וצלול לד"ה יש בישול לאחר שנצטנן אם חוזר ומרתיחו כדאמרי' בפ' במה מדליקין שמא ירתיחו וכדפי' שם בקונטרס ע"כ ומשמע דאפילו בנתבשל כ"ל אסר דהתם קדרות כשמטמינין אותם בדבר שאינו מוסיף הבל כבר נתבשלו כ"ל וכ"כ ר"י בה"ג וז"ל כי כל דבר שנצטנן אפילו מבושל כ"ל ויש בו רוטב ומצטמק

ורש"י פי' שמא ירתיח כו' ונמצא מבשל בשבת וכו' וכן לעיל דפריך גבי יורה עקורה והלא מגים ופירש"י ובמבשל הוי בישול מדבריו למדנו שאף בתבשיל שנתבשל ונצטנן שייך ביה בישול כיון שיש בו משקה והא דאמר כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת היינו דבר יבש כגון תרנגולת דר' אבא בפ' חבית וג"ל להביא ראיה לדבריו מהא דתניא בפ' המביא כדי יין וכו' אלמא יש בישול אחר בישול אף ע"פ שלא נצטננה ואיכא למידחי דעד שלא נתבשל כמב"ד כל המקרב בישולו חייב ואחר שנתבשל כמב"ד אפשר דאין בישול אחר בישול ומסתברא דעד שלא הגיע למב"ד כל המקרב בישולו חייב ואחר שהגיע למאכל ב"ד אם נצטנן והרתיחו חייב והא דפריך בפ"ק והלא מגים אפי' ביורה רותחת איכא למימר סמנין לצבוע בהן צריך בישול לעולם א"נ לאו משום בישול פריך אלא משום צובע כשהוא מגים מכניס הסממנין בגמר עכ"ל וסובר רבינו דמדכתב הרא"ש תחלה דאין בישול אחר בישול והא דאמר שמא ירתיח לאו משום בישול דאפי' נצטננה אין בישול אחר בישול ושרי אפי' לכתחלה כדתנן בפ' חבית (דף קמה) כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת אלא שמא ירתיח ויחתה קאמר ואח"כ כתב ורש"י פי' שמא ירתיח שמא תצטנן וירתיחנה ונמצא מבשל בשבת וכו' ונראה לי להביא ראיה לדבריו וכו' אלמא יש בישול אחר בישול ואף ע"פ שלא נצטננה עכ"ל אלמא משמע דמסקנתו כפירש"י בהך דשמא ירתיח דבנתבשל לגמרי ונצטננה יש בו משום בישול והא דמשמע בפ' המביא כדי יין דיש בישול אחר בישול אע"פ שלא נצטננה היינו בבשיל ולא בשיל ואפילו נתבשל כמב"ד יש בו משום בישול אפילו לא נצטנן כיון דלא בשיל כל צרכו ואף על פי שכתב אח"כ ואיכא למידחי דהך דהמביא כדי יין איירי בלא נתבשל כמב"ד דהכי מסתברא דבדלא בשיל כמב"ד כל המקרב בישולו חייב אבל בדבשיל כמב"ד אפשר דאין בישול אחר בישול אא"כ נצטנן וכן הא דפריך והלא מגים איכא למימר סמנין לצבוע בהם צריך בישול לעולם וכו' כל זה לא כתב הרא"ש דבך הוא המסקנא אלא כתב דאיכא למידחי הראיה ולומר דבדבשיל כמב"ד אפשר דאין בישול אחר בישול כשלא נצטנן וכיון דאינו ודאי אלא אפשר וכן בהך דפריך והלא מגים איכא למימר וכו' אבל ודאי איכא למימר נמי כפשוטו דיש בישול אחר בישול אפילו הוא רותח כשלא בשיל כל צרכו אף על פי שנתבשל כמב"ד אלא דבבשיל כל צרכו לא אמרינן יש בישול אחר בישול אא"כ נצטנן וכפירש"י ודאי דהכי נקטינן לחומרא וז"ש הרא"ש ורש"י פי' וכו' וכ"ל להביא ראיה לדבריו וכו' הוא מסקנתו ומ"ש אח"כ ואיכא למידחי וכו' אין זה מסקנתו לפסק הלכה אלא איכא למידחי קאמר משום דאפשר וכו' כדפי' ור"ל כיון דאיכא למידחי אין לחייבו חטאת היכא דבשיל כמב"ד ולא נצטנן אבל איסורא ודאי איכא כדפירש"י שהוא עיקר וזו היא דעת רבינו בדברי הרא"ש ולכן פסק דבנתבשל כמב"ד שייך בו בישול בעודו רותח ודלא כמה שכתב ב"י דמ"ש הרא"ש ואיכא למידחי וכו' הוא מסקנתו ורבינו לא נראו לו דברי הרא"ש ופסק דלא כוותיה גם רצה לפרש דלא כתב הרא"ש לחלק בין בשיל כמב"ד ללא בשיל כמב"ד אלא לענין חיוב חטאת וליתא דודאי נראו לו דברי הרא"ש וכן למאי שכתב הרא"ש לחלק בין בשיל כמב"ד ללא בשיל כמב"ד ודאי בין לענין חטאת ובין לענין איסורא קא מחלק ביניהם כמ"ש ב"י עצמו אלא דרבינו מפרש בדברי הרא"ש דס"ל פירש"י עיקר והביא ראיה לדבריו אלא דאיכא למידחי הראיה דאפשר לחלק בין בשיל כמב"ד ובין לא בשיל כמב"ד ולכן נמשך דאין עליו חיוב חטאת בבשיל כמב"ד בעודו רותח כיון דאיכא למידחי וכו' אבל איסורא מיהא איכא כפירש"י לחומרא שהוא העיקר כדפי'. וכתב ב"י ומשמע לי שכל שהי"ס בו מיקרי רותח עכ"ל וכתב עוד בשם ה"ר ירוחם שאם לא נצטנן אפילו שינה מרתיחתו קצת מותר להחזיר ע"ג כירה עכ"ל. ולענין הלכה הביא ב"י דברי הרמב"ם בפ"ט דכשלא נתבשל כל צרכו אע"פ דבשיל כמב"ד שייך ביה בישול אפילו בעודו רותח וחיובא נמי מיחייב והיינו כפירש"י וכמ"ש הרא"ש ראיה לדבריו אבל ה"ר ירוחם כתב בשם ה"ר יונה דאם בשיל כמב"ד ולא נצטנן מחזירין אבל נצטנן אסור להחזיר אלא שכתב דאין אסור אלא במצטמק ויפה לו והוא נכון כשהחזירו הוי מבשל גמור וכ"כ ה"ר ירוחם עצמו דבמצטמק ויפה לו יש בו משום בישול

דרישה

הרא"ש התם בספר הטור לא כתב סברת עצמו והאריך וכל דבריו וב"י בזה תמוהים מאוד ודמויים המה בטלים ומבוטלים וכי איך שייך לומר שיפסוק רבינו נגד סברת הרא"ש בלי טעם וראיה מוכחת ואף לא יזכור דעת אביו כלל ובפרט בדין זה שהמעיין בדברי הרא"ש יראה לעינים שס"ל להרא"ש דמיד שנתבשל כמב"ד יש לו דין נתבשל כל צרכו לענין חיוב ואיסור דאוריי' שהרי מ"ש הרא"ש ומסתברא דעד שלא הגיע למב"ד כל המקרב בישולו חייב ואחר שהגיע למב"ד אם נצטנן חייב כו' לא מכח קושיא כ"כ שהרי קושייתו בלאו הכי תירץ תחלה במ"ש חילוק דקודם מב"ד שייך בישול ולאחר שהגיע למב"ד לא שייך בישול כלל אלא שבא כן מסברתו שאף לאחר שהגיע למב"ד מצינו חיוב אפי' אבישול דהיינו היכא שנצטנן וס"ל בדין זה דנצטנן שוים הם נתבשל כמב"ד או נתבשל כל צרכו. וכיון שכן שמכח סברא כ"כ ודאי מוכח מיניה שלא מסתבר כלל לומר שבעודו רותח והגיע למב"ד יהיה חייב דלא מצינו בכל חיובי שבת שאם הגיע למב"ד יהיה בו משם והלאה משום בישול בעודו רותח. ומ"ש ב"י דברייתא דפ' המביא סתם קתני כולם חייבים ולא חילק בין הגיע למב"ד ללא הגיע תיקשי לנפשיה שלא חילק ג"כ בין הגיע למב"ד לנתבשל כל צרכו ובנתבשל כ"צ הכל מודים דבעודו רותח לית בו משום בישול והם בעודו רותח איירי וע"כ צ"ל אף שסתם מ"מ סמך אדין המבואר במקום אחר אימת נקרא בישול וכן מ"ש ב"י דמאי דשני הרא"ש אמה דפריך פ"ק דשבת והלא מגים הוא דשינויא דחיקא הוא ק' דהא אותו התירוץ צריכין לומר גם לדעת רבינו לפי סברת ב"י דהא שם פ"ק דשבת איירי אפי' בנתבשל כל צרכו ואפ"ה ס"ל דחייב וז"א וע"כ צריכין לחלק כמו שתירץ הרא"ש וגם רבינו ירוחם בה"ג והביאו ב"י בעצמו בסמוך בשם הר"י כדעת הרא"ש שהרי כתב ז"ל וכל זה שאמרנו שמחזירין דווקא שהגיע למב"ד ואפילו הגיע אם שהה בעודו בידו עד שנצטנן התבשיל אסור להחזיר אם יש בה רוטב כו' הרי לפנינו דדוקא בנצטנן אוסר אבל לא נצטנן אף שלא נתבשל אלא כמב"ד דמיניה איירי אינו אוסר וע"כ צריכין ליישב דעת רבינו ולומר דודאי לא עלתה על דעתו לחלוק על אביו גם על עצמו כמ"ש ברמזים אלא דהם איירי בחיוב ואיסור דאוריי' וס"ל דאינו אסור מן התורה מיד שהגיע למב"ד אם לא שנצטנן ורבינו איירי הכא באיסור דרבנן וכן דייק לישנא דרבינו שהרי כתב ז"ל ואפילו נתבשל כמב"ד שייך בו בישול הרי דשינה בלשונו לכתוב שייך ולא כתב יש בו משום בישול כמ"ש ברישא ש"מ דס"ל ג"כ דאינו אסור מן התורה אלא מדרבנן שייך בו בישול. ואף הב"י עצמו עלה על דעתו לחלק בין דאורייתא לדרבנן אלא שדחה זה וכתב דל"ל משום דממ"נ אי אית ביה משום בישול חיובא נמי איכא כו' ותמה אני הלא הב"י בעצמו הביא אח"כ בסמוך דברי הרמב"ם והמ"מ שכתב על דברי הרמב"ם שס"ל הא דתנן כל שבא בחמין מלפני שבת שורין אותו בחמין בשבת משום דלית ביה משום בישול ומ"מ ע"ג האור ממש מיתסר מדרבנן כו' ש"מ שמחלק בין איסור דאורייתא' לרבנן. גם מ"ש ב"י עוד ז"ל ועוד שהרא"ש כתב בסברתו ואחר שהגיע למב"ד אם נצטנן והרתיח חייב כדפירש"י גבי שמא ירתיח הרי שלא חילק בין נתבשל כ"ל ללא נתבשל כל שהגיע למב"ד ומנא ליה לרבינו לחלק ביניהן כו'. גם מזה לק"מ לפי מ"ש דכל שנתבשל כמב"ד דינו לענין חיוב ואיסור דאורייתא כנתבשל כל צרכו ואינו איסור וחיוב בעודו רותח אפי' לא נתבשל אלא כמב"ד וכשנצטנן חייב אפי' נתבשל כל צרכו אבל מ"מ לענין איסור דרבנן איכא למיפלג בינייהו דכ"ז שלא נתבשל כל צרכו שייך בו בישול ואסור וכמ"ש המ"מ לסברת הרמב"ם וכמ"ש לעיל וזה נ"ל ברור ודוק. ואין להקשות על מ"ש רבי' ירוחם בשם הר"י הנ"ל ז"ל ואפי' הגיע למב"ד אם שהה בעודו בידו עד שנצטנן התבשיל אסור להחזירה אם יש בו רוטב למה כתב לשון אסור הא כיון שנצטנן להרא"ש ורבינו חיובי נמי מיחייב ואפי' בנתבשל כל צרכו די"ל דשאני התם דבחזרה איירי ועדיין בידו שהרי דקדק בלשונו וכתב בעודו בידו דמשמע דדוקא בעודו בידו דאז אף שנצטנן ומחזירו ליכא בישול גמור שהרי עדיין לא הניחה ע"ג קרקע וכמ"ש רבינו חילוקים הללו לעיל סי' רנ"ב ע"ש. גם מ"ש ב"י בסמוך אמ"ש הר"מ ז"ל פ"ט המבשל על האור דבר שהיה מבושל כל צרכו פטור. דמשמע מדברי הרמב"ם דבשלא נתבשל אע"פ שהגיע למב"ד שייך ביה בישול וחיובי נמי מיחייב וכ"כ עוד ב"י אחר כך בסמוך בשם הרמב"ם קשה לי דא"כ דברי הרמב"ם קצת סותרי זא"ז. שהרי כתב בפרק כ"ט ז"ל דבר שנתבשל קודם השבת או נשרה בחמין מלפני השבת אע"פ שהוא עכשיו צונן מותר לשרותו בחמין בשבת עכ"ל והביאו הב"י בסמוך וכתב עליו ז"ל ונראה מדבריו דאפילו לא נתבשל כמב"ד כיון שנשרה במים רותחין חשוב כמבושל לענין שלא יתחשב כמבשל בשבת כששורין אותו בשבת בחמין עכ"ל ואיך יהיו מחולקים כך הרבה לענין בשלו על האש אפי' הגיע למב"ד ס"ל דיש בו משום בישול ולשרותו בחמין מתיר אפי' לא הגיע עדיין למב"ד ומשמע דאיירי דאפי' בשריית חמין דכלי ראשון ואפ"ה מותר לשרותו בו. ע"כ נלפענ"ד דגם הרמב"ם בנתבשל כמב"ד נתבשל כל צרכו קרי ליה וכדעת הרא"ש ורבינו ואף שהמ"מ כתב על דברי הרמב"ם שדעת הרשב"א וקצת מפרשים בנתבשל כמב"ד לית ביה משום בישולי ומשמע קצת דדעת הרמב"ם אינו כן מ"מ אינו מוכרע די"ל דדעת המ"מ מדגילו שאר המפרשים דעתם בנתבשל כמב"ד לית ביה משום בישול יש לפרש ג"כ דעת הרמב"ם בהכי ודו"ק ובזה נסתלק קושיית הרמ"ך שהביא שם בכסף משנה ויש פ"ט על הרמב"ם לפי שעלה על דעתו שהרמב"ם נתבשל כל צרכו דוקא קאמר ע"ש. ומ"ש ב"י דהסמ"ג בשם רא"ם אוסר ליתן פת אפי' בכלי שני וסמ"ק בשם רא"פ לא כתב אלא כלי ראשון יש לייסב דהסמ"ג ר"ל מדרבנן יש ליזהר אף בכלי שני וסמ"ק איירי באיסור דאורייתא וכמ"ש ה"ג והביאו ב"י אחר זה ואע"פ שגם סמ"ה לא נקט אלא ל' אסור דמשמע דאינו חייב ע"כ זה ליתא לפי הראייה שהביא רא"ם ממלח שרויה ומקרבן פסח שצלאו ואח"כ בשלו שמדאורייתא איירי וק"ל. ומ"ש ב"י ז"ל ומתוך ההגהות נתבטל מה שתמה רבינו למה אסרו בכלי שני וגם מ"ש ואינו נראה לאוסרו בכלי שני כו' שמדברי הגהות נתבאר שגם רא"ם מודה בכך ואפ"ה כו' עד וכיון שאין אנו בקיאין צריך ליזהר נלע"ד דגם רבינו הבין דברי רא"ם כן דאל"כ קשה למה כתב על דברי רא"ם ואינו נראה לאסרו בכלי שני ה"ל להקשות הא לא קי"ל כהך ליסנא דאוסר במלח אפי' בכ"ש אלא ודאי גם רבינו שכתב ואפשר דמדמי ליה למלח ר"ל הואיל ואיכא חד לשון דבמלח אסור אפי' בכ"ש אע"פ דלא קי"ל כאותו לשון מ"מ עלינו ליזהר בפת משום דילמא בפת הכל מודים כן הוא דעת רא"ם. ואזה כתב רבינו דאינו נראה לו להחמיר כ"כ ולאסור בכ"ש ובזה נתבטלו דברי ב"י בזה ודו"ק. גם בלאה"ב לק"מ שהרי הרא"ם התחיל וכתב דבגלוי ובאפוי יש בו משום בישול ומסיק וכתב ואסור ליתן כו' משמע דבקדרה מקתא מקתינן והוא ג"כ דעת הסמ"ג שכתב על דברי רא"ם ז"ל ומכלי שני שכתב הרב דומה שתופס עיקר שיש דברים שמתבשלים אף בכ"ש כו' משמע דס"ל דאפילו ספק איסור דאורייתא יש בכלי שני הואיל ואין אנו בקיאין וק"ל. גם נתבאר שם מדברי רא"ם דיש צליה אחר בישול שהרי כתב ובשר או דג מבושל לא יתן אצל האש במקום גדול כו'. ומ"ש על ספר הפרדס שדבריו מגומגמין ע"ש סוף ע"ג ויש ע"ד לע"ד לק"מ דהכי הבעת דבריו שי"מ מליח ישן טרית הוא והוא שנאכל מי אפי' לא הודח בחמין אלא בקרים ע"ז כתב דאינו דכיון דא"ל לתיקונו חמין וזה פשוט דבצונן מותר להדיחן לתקנו שיהא ראוי לאכילה וכיון שראוי אפילו ע"י קרים מש"ה נמי מותר ע"י חמין כיון שא"ל לתיקונו חמין וזה ברור

בפירוש

(ז) בתרנגולת דר' אבא שנתבשלה כל צורכה והיתה יבשה וכל שלא בא בחמין לפני השבת אין שורין אותו בחמין בשבת דחשיב כמבשל אבל מדיחין אותו בחמין חוץ ממליח הישן (ב) וקוליים האספנין פירוש דג קטן מליח שאין צריכין אלא בישול מעט הדחתן הוא גמר בישולן וכתב ה"ר אליעזר ממיץ אע"ג שאין בישול אחר בישול בדבר יבש בדבר שנאפה או נצלה יש בו משום בישול אם בישלו אחר

ביסול אם נצטנן ומביאו ב"י ותימא דלענין מבשל שהוא אב מלאכה וחייב חטאת מה לי מצטמק ויפה לו מה לי מצטמק ורע לו הלא לא חילקו בפ' כירה בין יפה לו לרע לו אלא לענין גזירת שמא יחתה דיפה לו חיישינן שמא יחתה ורע לו לא חיישינן וכדלעיל בסימן רנ"ג אבל לענין אב דמבשל דחייב חטאת פשיטא דאף ברע לו חייב וצ"ל דלא כתבו כן אלא היכא דליכא מבשל דבר תורה אלא דאסור מדרבנן לשם יש סברא לומר דברע לו גזרו רבנן מ"מ נקטינן כהרמב"ם וכפירש"י ודברי רבינו דבבשיל כמב"ד אפילו בעודו רותח יש בו משום בישול לענין איסורא ואפילו במצטמק ורע לו שהרי לרש"י והרמב"ם נמי חייב חטאת אפילו ברע לו הילכך לכתחלה אסור אפילו ברע לו וכן פסק בש"ע דלא כמ"ש בהגהת ש"ע להקל ברע לו דליתא דהך סברא דחויה היא :

וכתב הר"א ממי"ץ וכו' כ"כ הסמ"ג משמו אפי' לכלי שני אסור וכ"כ בהגהות פ"ט משמו אלא שכתב דהעיקר דמלח אפילו בכלי ראשון לא בשלה כלשון שני אלא דיש להחמיר כלשון ראשון דמלח אפילו בכלי שני בשלה וכיון שאין אנו בקיאין ברכין וקשין לפיכך צריך ליזהר בפת ואע"ג דבסמ"ק כתב בשם רא"מ ומתוך כך יש לאסור לתת פת בתוך כלי ראשון בעודו רותח וכו' הנה בלדו נדפס וז"ל כ"א מצאתי ומתוך כך יש ליזהר שלא לתת לחם בקערה שיש בו תבשיל אם היד סולדת בו עכ"ל ונוסחא זו עיקר וכ"כ במרדכי ריש פרק כירה בשם רא"מ ואע"פ שאין בישול אחר בישול מ"מ יש בישול אחר אפייה וצלי כדאמרינן בפסחים צלאו ואח"כ בשלו חייב (פי' צלאו לקרבן פסח ואח"כ בשלו בפ' כל שעה דף מ"א) ומוקי לה כר' יוסי דאמר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח אלמא דיש בישול אחר אפייה וה"ה דיש בישול אחר צלייה הילכך יזהר אדם שלא יתן פת אפוי אף בכ"ש במקום שהי"ס בו ואם עשה כן חילל שבת וגם מצלי יש ליזהר כמו כן והמבושל לא יתן אצל האש בחום גדול שהי"ס בו ואם עשה חילל שבת ומיהו ראבי"ה כתב דלאו מילתא היא דבפרק כיצד מברכין מייתי לה ומסיק דע"כ לא קאמר ר' יוסי אלא לגבי מצה דבעינן טעם מצה בפיו וליכא ויש להקשות בהא דכתב המרדכי בשם רא"מ דלאיזה צורך הביא סוגיא דפ' כל שעה דמוקי להך דצלאו ואח"כ בשלו כר' יוסי לא ה"ל להביא אלא דברי ר' יוסי דאמר יש בישול אחר אפייה במצה וה"ה לענין שבת וי"ל דמדר' יוסי לחוד ליכא ראיה דאיכא למידחי דילמא דווקא מצה משום דבעינן טעם מצה בפיו וליכא אבל מדמוקי להך דצלאו ואח"כ בשלו כר' יוסי ולא דחינן דילמא שאני מצה וכו' אלמא דיש בישול אחר אפייה ואחר צלייה בין לענין מצה בין לענין קרבן פסח בין לענין שבת והא דכתב ראבי"ה לחלוק אדברי רא"מ מהך דכ"מ (דף ל"ח) דדחי ואמר ע"כ לא אמר ר' יוסי אלא לגבי מצה וכו' כבר כתבו התו' בפרק כל שעה בד"ה עולא אמר וז"ל הכא מדמה פסח לבישול מצה והיינו דלא כמסקנא דכיצד מברכין דקאמר התם עולא משמיה דר' יוחנן שלקות מברך עליה שהכל לר' יוסי דאית ליה הכא גבי מצה דבישול מבטל האפייה הכי נמי בישול מבטל מהם שם ירק ודחי ע"כ לא אמר ר' יוסי אלא דבעינן טעם מצה ועולא לטעמיה דלא בעי לדחויי הכי דטעמא דר' יוסי דבעינן טעם מצה והתם נמי קאמר דלר' יוסי מברך שהכל עכ"ל והב"י כתב דקושיית ראבי"ה קושיא חזקה היא לדעת הפוסקים דבשלקות מברך עליה בפה"א וברקיק המבושל קי"ל כר' יוסי דבישול מבטל האפייה ע"כ לומר דשאני מצה דבעינן טעם מצה בפיו עכ"ל. וכ"ל ליישב דעת רא"מ דמפרש דהא דקי"ל שלקות מברך עליה בפה"א היינו משום דהבישול אינו מבטל שם ירק וטעמו אבל לגבי אפייה וצלייה כיון דאשכחן גבי מצה דבישול מבטל אפייה לר' יוסי ויליף מיניה דה"ה דבישול מבטל לצלייה דקרבן פסח ולא דחי שאני מצה דבעינן טעם מצה בפיו ה"ה לענין שבת בישול מבטל האפייה והא דבפ' כיצד מברכין דדחינן שאני מצה משום דבעינן טעם מצה בפיו לא היה צריך להאי דיחוי דהוי מצי לדחויי שאני אפייה דבישול מבטל לטעם האפייה וה"ה דמבטל לטעם הצלייה אבל אין בישול מבטל טעם ירק דאף לאחר בישול עמד טעם הירק בכחו ולכך לא נשתנה ברכתו אלא דלרווחא דמילתא ולרבותא דחינן לה בהאי טעמא דשאני מצה דבעינן טעם מצה בפיו כלומר דלא דמי כלל שלקות למצה דבשלקות ליכא אפייה אלא שבישל הירק בלחוד ולא נשתנה טעמו והתם אפייה היא וגם מצה היא דבישול מבטל אפייה וגם בעינן טעם מצה בפיו וליכא אבל לגבי קרבן פסח דאיכא צלייה לא דחינן הכי וה"ה לגבי שבת בבישול אחר אפייה או צלייה . ומ"ש רבינו ותימה למה אסרו בכלי שני וכו' ואין נראה לאוסרו בכלי שני השיב ב"י ואומר דנתבטלה תמיהתו במ"ש המפרשים דטעמו של רא"מ הוא משום דאין אנו בקיאין ברכין וקשין ודילמא פת אפויה קל להתבשל בכלי שני כמו מלח ללשון ראשון ואפילו ללשון שני דמלח אינו מבשל אפילו בכלי ראשון דצריכה מליחה בישולא כבישר' דתורא אפשר דמודה הוא בפת כיון דרכיך מתבשל אפילו בכלי שני דכי היכי דסבירא ליה ללשון ראשון גבי מלח הכי נמי סבירא ליה ללשון שני גבי פת ואפשר לי לומר דרבינו ודאי גם הוא ראה מ"ש הסמ"ג והסמ"ק ע"ש רא"מ ואעפ"כ כתב ואין נראה לאוסרו בכלי שני והוא כיון דקי"ל דכלי שני אינו מבשל ולא אשכחן אלא גבי מלח ללשון שני דאפי' בכלי שני מבשל משמע דבכל שאר דברים אין כלי שני מבשל . עוד כתב ב"י ודע דכי היכי דאותבינן ראבי"ה מפ' כ"מ דשאני התם דבעינן טעם מצה וליכא איכא לדחויי נמי דטעמא דצלאו ואח"כ בשלו חייב לאו משום דבישול מבטל את הצלייה אלא משום דאמר קרא ובשל מבושל מ"מ וכדאמר התם עולא עכ"ל וכתב כן לפי פירש"י שכתב שאני הכא דרבייה קרא ובשל מבושל דה"ל למיכתב ומבושל וגזירת הכתוב היא בפסח עכ"ל אבל מדברי התוס' נראה דמדקאמר עולא אפי' תימא ר"מ שאני הכא דאמר קרא ובשל מבושל מ"מ אלמא דאי לאו בשל מבושל הוי טעמא דצלאו ואח"כ בישלו חייב מטעם שהבישול מבטל הצלייה כר' יוסי גבי מצה דהבישול מבטל האפייה דלא כר"מ דהבישול אינו מבטל האפייה אלא דהשתא דכתיב ובשל מבושל אפי' לר"מ נמי חייב משום דבישול מבטל הצלייה אע"פ דבישול אינו מבטל האפייה והכי מוכח ממ"ש התוס' בד"ה אמר רב כהנא שהקשו כיון דמסברא אמרינן דביסול

ומצטמק ויפה לו יש בו משום בישול ולפיכך אין מניחין אותו כ"כ סמוך למדורה במקום שהיד סולדת בו אלא ברחוק שלא תהא היד סולדת בו עכ"ל וכ"כ עוד בשם הר"י וז"ל וכ"ז שאמרנו שמחזירין דוקא שהגיע למאכל בן דרוסאי ואפילו הגיע אם שהה בידו עד שנצטנן התבשיל אסור להחזירה אם יש בה רוטב דכל דבר שיש בו רוטב ומצטמק ויפה לו והוא צונן כשהחזירו ע"ג כירה ומצטמק הוי מבשל גמור ע"כ ולמדנו מדבריו דאם מצטמק ורע לו אף ע"פ שיש בו מרק אין בו משום בישול ושרי ליתנו אצל המדורה אפילו במקום שהיד סולדת בו וכתב עוד ר"י ומ"מ מוכח מהגמרא שאם לא נצטנן אפילו שיהא מרתיחתו קצת מותר להחזירה עכ"ל אבל הרמב"ם כתב בפ"ט המבשל על האור דבר שהיה מבושל כ"צ או דבר שא"צ בישול כלל פטור עכ"ל וכתב ה"ה שכתב כן מדתנן כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת שאם היה בו משום בישול אפילו בחמי האור היה חייב אלא ודאי לית ביה משום בישול ומש"ה שרי לשרותו בחמין ומיהו על האור ממש מיתסר מדרבנן וזה נלמד מדין חזרת מצטמק ורע לו ומשמע מדברי הרמב"ם דכשלא נתבשל כ"צ אע"פ שהגיע למאכל בן דרוסאי שייך ביה בישול וחיובי נמי מיחייב וה"ה כתב שדעת הרשב"א וקצת מפרשים שכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי שוב אין בו משום חיוב בישול דבר תורה ונראה דלפי דבריהם כל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר לשרותו בחמין בשבת כיון כשמבשלו על האור ליכא חיובא אבל לדעת הרמב"ם כל שלא נתבשל כ"צ אם שורה אותו בחמין בשבת חייב חטאת כמבשל באור עצמה כמ"ש למעלה ומ"מ לא חילקו בין תבשיל שיש בו מרק ליבש וגם בפכ"ב כתב ה"ה בשם הרשב"א דלדברי הכל תבשיל שנתבשל מע"ש ונצטנן מותר לחממו כנגד המדורה אפילו במקום שהיד סולדת בו והוא שלא יתן על גבי המדורה או על גבי כירה עד כאן לשונו ולא חילק בין יש בו מרק לאין בו אלמא בכל גוונא שרי לתתו כנגד המדורה במקום שהיד סולדת וא"כ מתני' דכל שבא בחמין מלפני השבת אפי' ביש בה מרק נמי היא וכ"כ דעת הר"ן שכתב בפרק כירה (מ:) גבי הא דאמרינן להניח קיתון של מים כנגד המדורה במקום שהיד סולדת מיהו ה"מ בדבר שלא נתבשל אבל צונן שנתבשל מותר להניח אפילו בכלי ראשון או כנגד המדורה ואפי' במקום שהיד סולדת בו שאין דרך בישול בכך וראיה לדבר מדתנן כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת כלומר אפילו בכלי ראשון אע"פ שתולדות האור כאור והמבשל בה חייב חטאת כמבשל ע"ג האש ממש ומיהו דווקא בכלי ראשון או כנגד המדורה אבל ע"ג האש ממש אסור דהא אסיקנא לעיל דאפילו תבשיל המצטמק ורע לו אסור להחזיר ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה עכ"ל הרי שכתם דבריו להתיר לתת כנגד המדורה במקום שהיד סולדת צונן שנתבשל ולא חילק בין יש בו מרק ליבש אלמא דבכל גוונא ס"ל דשרי ומיהו לתתו כנגד המדורה במקום שאין היד סולדת פשיטא דלכ"ע שרי ואפי' יש בו מרק ונצטנן וכמו שיבואר בדברי רבינו לקמן מותר ליתן קיתון של מים או של שמן כנגד האש וכו' ואם יש בו שומן והוא נימוח מחום האש ג"כ יבא משפטו בדברי רבינו בס"ס זה :

וכתב הר"א ממיץ אע"ג שאין בישול אחר בישול וכו' ז"ל כמ"ג כתב הר"א ממיץ אע"פ שאין בישול אחר בישול כדתנן בפרק חבית (קמה:) כל שבא בחמין וכו' פי' בחמין בכלי ראשון שנתבשל כ"ל מ"מ יש בו בישול אחר אפיי' וצלייה דקי"ל כר"י (ברכות לח: פסחים מא.) דאמר יוצאין בפסח במצות רקיק שרוי אבל לא במבושל אחר אפייה אף על גב שלא נימוח שהבישול שאח"כ מבטל האפייה הילכך יזהר אדם שלא יתן פת אפויה אפילו בכלי שני בשבת במקום שהיד סולדת בו גם מצלי יזהר אדם ובשר או דג מבושל לא יתן אצל האש בחום גדול שהיד סולדת בו ואם עשה חילל את השבת וחוששני לו מסקילה וחטאת עכ"ל ומכלי שני שכתב הרב דומה שתופס עיקר לישנא דיש דברים רכים שמתבשלים אף בכלי שני כדאמרינן דמלח בכלי שני נמי בשלה ואין אנו בקיאין בדברים הקלים להתבשל וראוי להחמיר בכולן עכ"ל סמ"ג ואע"פ שלא הזכיר רא"ס יבש בידש אלא סתם וכתב שאין בישול אחר בישול כתב רבינו להיות כן הדין לדעתו כמ"ש קודם לכן בסמוך דהא דאין בישול אחר בישול דוקא בדבר יבש אבל בתבשיל שיש בו מרק יש בישול אחר בישול וגם כי כמ"ג כתב על דברי רא"ס דלד"ה יש בישול אחר בישול בדבר לח ולולי כמ"ש בסמוך וסמ"ק כתב בדברי רא"ס שאסור ליתן פת בתוך כלי ראשון בעודו רותח ורבינו כתב דאפילו בכלי שני אסור כמ"ש בכמ"ג וכ"כ גם במרדכי פרק כירה ודברי רא"מ וכמ"ג כתובים ג"כ בהגהות פ"ט ושם מבואר שלא אסר רא"מ ליתן פת לתוך כלי שני מן הדין שכתב דאיכא תרי לישני במלח לחד לישנא אפילו בכלי ראשון לא בשלה ולאידך לישנא אפילו בכלי שני בשלה וראשון עיקר והמחמיר שלא לתת בכלי שני כ"ז שהיד סולדת בו תע"ב מ"מ חזינן דיש דברים המתבשלים בכלי שני ואין אנו בקיאין ברכין וקשין לכך צריך ליזהר בפת עכ"ל ובזה נתבטל מה שתמה רבינו למה אסרו בכלי שני וגם מת"ש ואינו נראה לאסרו בכלי שני שטעמו הוא משום דבמלח קי"ל כלישנא דשרי ומתוך דברי ההגהות נלמוד דגם רא"מ מודה בכך ואפ"ה יליף מינה שפיר דיש דברים רכים שמתבשלים אף בכלי שני וכיון שאין אנו בקיאין בהם צריך ליזהר ג והמרדכי בפרק כירה כתב דברי רא"ס וראייתו מדאמר ר"י יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל וכתב עליו מיהו ראבי"ה כתב דלאו מילתא היא דבפרק כיצד מברכין (לח.) מייתי לה ומסיק דע"כ לא קאמר ר"י אלא לגבי מצה דבעי טעם מצה וליכא והתוספות כתבו בפרק כל שעה (מא.) אבל לא במבושל פירש"י דבישול מבטל ליה מתורת לחם ולפירושו מיירי בבלילתו רכה דבבלילתו עבה לא נפיק מתורת לחם כדפרישית לעיל הרי דאפילו במצה לית להו שבישול יבטל את האפייה והיא דאותביה ראבי"ה ממסקנא דפרק כיצד מברכין היא קושיא חזקה שהרי היא ממאי דאמרינן (שם) גבי שלקות מאי מברכין עלייהו דשמואל אמר מברכין עליהם שהכ"ב ור"י אמר בפה"א ואמרינן דפליגי במחלוקת שנויה דתניא יוצאין ברקיק שרוי ומבושל שלא נמוח דברי ר"מ ר"י אומר יוצאין ברקיק שרוי אבל לא במבושל

דרכי משה

(ב) ובהגהות מרדכי דף קפ"ג ע"ג דדבר קשה שאין ראוי לאכול כי אם בשרייה אסור לשרותו בשבת דהוה גמר מלאכה :

וצ"ע

דרישה

(ז) בפירוש הפרדס . דאל"כ קשה מה ר"ל בכתבו אבל טרית אני אומר שמותר לרוחצו במים קרים דמאן דכיר איסורו וק"ל . מ"ש שם שהיו אומרים לאסור לאכול טרית כו' ה"ק הדחת טרית הוא דומה להדחת כוס וכשם שזה מותר ה"נ זה . ושהיו אוסרים בטרית כאילו אסרו בהדק' כוס וז"מ: אבל

פרישה

(ז) בתרנגולת דר' אבא כו' פרק כירה ופרק מבית דף קמ"ה ושם פירש"י דר' אבא היה מבשלה ושורה אותה ימים רבים בחמין למתקה מחליה ואוכלה לרפואה והר"ן שם דף קמ"ג ע"ב פי' שהיתה מלוחה ביותר וכשמבקשין לאוכלה שורין אותה במים חמין : ואסור

חדושי הגהות

ג אכן נ"ל שאפשר שגם רבינו הבין דברי רא"ם כמ"ש הב"י ומ"מ כתב עליו ואינו נראה לאוסרו משום דס"ל לרבינו כיון דאדחי ליה ללישנא קמא במלח מנ"ל לומר עוד דאיכא

אחר כך במשקים (ח) ואסור ליתן אפילו לתוך כלי שני פת שהיד סולדת בו ותימה למה אסרו בכלי שני ואפשר דמדמי ליה למלח (ט) דקאמר בגמרא לחד לישנא שמבשל אפילו בכלי שני ואינו נראה לאוסרו בכלי שני וכתב הר"פ שבאפייה אחר אפייה וצלייה אחר צלייה י"א שגם זה אסור לדברי ה"ר אליעזר ממיץ והוא כתב שאפי' לדבריו אין אפייה אחר אפייה ולא צלייה אחר צלייה כלי שיש בו תבשיל קר אסור ליתנו ע"ג קדרה הטמונה כדי להתחמם ה אם הקדרה חמה בענין שהעליון יכול להתבשל ואם אינו יכול להתבשל מותר אם אין בו דבר קרוש (י) אבל אם יש בו דבר חם יכול ליתנו כדי שישמר חומו . כלי ראשון מבשל אפילו לאחר שהעבירו מעל האש הלכך אסור ליתן בו אפי' בשר שור אף על פי שצריך

במבושל אע"פ שלא נמוח ואסיקנא ולא היא דכ"ע שלקות מברכין עליהם בפה"א וע"כ לא אמר ר"י התם אלא משום דבעינן טעם מנה וליכא אבל הכא אפי' רבי יוסי מודה וכן פסקו כל הפוסקים דמברכין עליהם בפה"א וגבי רקיק מבושל קי"ל כר"י וא"כ ע"כ לומר דסבר דלא דמי לרקיק המבושל דשאני התם דבעינן טעם מנה וליכא וסמ"ק כתב ג"כ דברי רא"ש והביא ראיה שיש בישול אחר צלייה מדאמרינן בס"פ כל שעה (מא.) צלאו לקרבן פסח ואח"כ בשלו חייב לפי שהבישול מבטל את הצלייה וכתב אח"כ ומיהו בדבר לח וצלול לד"ה יש בישול לאחר שנצטנן אם חוזר ומרתיח והשתא יש ג' חלוקים בדבר לח וצלול לד"ה יש בישול אחר בישול ובדבר יבש אם ראשון ושני הכל דרך אפייה וצלייה לכאורה לד"ה אין אפייה אחר אפייה ואין צלייה אחר צלייה וסברא הוא דגם הר"א מודה בזה אבל כשהראשון דרך אפייה או צלייה והשני בבישול בתוך מים אוסר הר"א דיש בישול אחר אפייה וצלייה דומיא דהיא דרקיק מבושל ולפיכך מותר להניח כלי סמוך לאש כדי לחמם אפילו היד סולדת בו ויש רוצים לומר דגם בזה אסר הר"א ואינו נראה דלפי הראיה שהוא מביא מרקיק ופסח אינו כ"א דוקא היכא שבשל בסוף במים או ביין עכ"ל וזהו שכתב רבינו בסמוך בשם הר"פ ודע דכי היכי דאותביה ראבי"ה ממסקנא דפ' כיצד מברכין (לח:) לדחויי דאין בישול מבטל האפייה ושאני התם דבעינן טעם מנה וליכא איכא לדחויי נמי דטעמא דצלאו ואח"כ בשלו חייב לאו משום דבישול מבטל את הצלייה אלא משום דאמר קרא ובשל מבושל מ"מ וכדאמר התם עולא והא דתנן כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת וכל שלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בחמין בשבת חוץ מן המליח הישן וקולייס האיספנין שהדחתן היא גמר מלאכתן פרש"י כל שבא בחמין. כלומ' שנתבשל שורין אותו בחמין כדי שיהא נמוח וכל שלא בא בחמין כגון בשר יבש שאוכלין אותו ע"י הדחק מדיחין ולא אמרינן זהו בישולו. אבל לא שורין. חוץ מן המליח הישן דג מליח של שנה שעברה וקולייס האיספנין שם דג שאוכלין אותו מחמת מלחו ע"י הדחה בחמין והנך אפי' הדחה נמי לא שזהו גמר מלאכתן והוי בישול עכ"ל ואמרינן בגמ' שאם הדיח מליח הישן וקולייס האספנין בחמין חייב חטאת משמע מדברי רש"י דבנתבשל לפני השבת דוקא הוא דשרי לשרותו בחמין בשבת ולא נתבאר בדבריו אי בעינן שיהיה מבושל כ"כ או במבושל כמאכל בן דרוסאי סגי והתוס' כתבו בפר"ק כירה (לט.) כל שבא בחמין פי' שנתבשל לגמרי כדמפרש בפ' חבית כגון תרנגולת דר' אבא וכ"כ ר"י בח"ג וז"ל כל שבא בחמין מע"ש כלומר שנתבשל כל צרכו וכן כתב בהגהות חדשות פ"ט אבל הרמב"ם כ' בפכ"ב דבר שנתבשל קודם השבת או נשרה בחמין מלפני השבת אף ע"פ שהוא עכשיו צונן מותר לשרותו בחמין בשבת ונראה מדבריו דאפי' לא נתבשל כמאכל בן דרוסאי נמי כיון שנשרה במים רותחים חשוב מבושל לענין שלא יחשב כמבשל בשבת כששורה אותו בשבת בחמין (ג) וי"ל דלישנא דמתני' קשיתיה דקתני שבא בחמין ולא קתני שנתבשל ומפני כך פירש"י בפ' כירה כל שבא בחמין כל מליח שבא בחמין מע"ש חוזרים ושורים אותו בחמין בשבת ואין בו משום תיקון שהרי נתקן כבר קצת עכ"ל כלומר דבא בחמין דקתני קאי בין לדבר מליח בין לשאינו מליח דבדבר מליח הוא ביאה לבד ובדבר שאינו מליח הוא בישול ואטו דבר מליח נקט שבא ולא נקט שנתבשל והרמב"ם לא נראה לו לידחק בכך ומש"ה סתם וכתב דבר שנתבשל או נשרה ולא חילק בין מליח לשאינו מליח : וכ' ר"י בח"ג דהא דתנן שורין אותו בחמין בשבת אפי' בכלי ראשון נמי שרי וכ"כ הר"ן בפ' כירה וכתבתיו בסמוך וכ"כ התוס' שם (לט.) והא דתנן כל שלא בא בחמין מדיחין אותו בחמין בשבת כתבו התוס' (שם) בפ' כירה לפי' רשב"א דעירוי ככלי שני אתא שפיר הכא דאין שורין אותו בכלי ראשון אבל מדיחין אותו מכלי ראשון דרך עירוי אבל לפי' ר"ת דמפרש דעירוי הוי ככלי ראשון ע"כ מדיחין אותו מכלי שני קאמר וא"כ מאי איריא מדיחין אפי' שורין נמי ואור"י דאפילו בכלי שני אין שורין דהואיל והמים חמין מיחזי כמבשל א"כ ה"ה שורין אותו כיון דאיירי בכלי שני והא דנקט מדיחין לאשמועי' דאפי' הדחה הויא גמר מלאכה במליח הישן וקולייס האספנין עכ"ל : וקולייס האספנין פי' רש"י בפ' כירה שהוא דג שקורין טונינא . וכתוב בספר הפרדס שי"מ מליח הישן וקולייס האספנין שניהם טרית הם ולאו הכין הוא אלא מליח הישן בשר מלוח הרבה ודיקא נמי שאומר ישן שלא יאכל כלל אם לא ידיחנו בחמין אבל טרית אני אומר שמותר לרחוץ במים קרים בשבת כל דהוא ואכיל ליה מידי דהוה ארחיצת כוסות וקערות שמותר לעשות כן בשבת שהיו אומרים דאסור לאכול טרית דהיינו טונינא אם לא ירחצנו בע"ש ד הדחה ו של טרית לאו זה גמר מלאכה שתהא אסור הדחתה בשבת דנאכל מחמת מלחו וכדאמרי' טרית טרופה אוכלין אותה הספנין אי מחמת מלחו וכל שהוא נאכל מחמת מלחו אין הדחתו גמר מלאכתו וקולייס האספנין דג מלוח הרבה שאינו יכול לאכלו מחמת מלחו אא"כ ידיחנו בחמין עכ"ל ודבריו מגומגמים דא"כ אפילו במים חמין מותר להדיח הטונינא ולמה לא התיר אלא במים קרים :

כלי שיש בו תבשיל קר אסור ליתנו ע"ג קדירה וכו' אבל אם יש בו דבר חם יכול ליתנו וכו' כבר נתבאר כל זה בסי' רנ"ח : **כלי** ראשון מבשל אפי' לאחר שהעבירו מעל האש הלכך אסור ליתן בו אפילו בשר שור וכולי ומותר ליתן בו מלח וכו' בפ' כירה (מב.) תנן האלפס והקדרה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי ופירש"י שהעבירן מן האור : מרותחין. בין השמשות : לא יתן לתוכן תבלין. משתחשך דכלי ראשון כל זמן שרותח מבשל : אבל נותן הוא לתוך הקערה. דכלי שני אינו מבשל ובגמ' (שם:) סבר רב יוסף למימר מלח הרי הוא כתבלין דבכ"ר בשלה ובכלי שני לא בשלה א"ל אביי תני ר' חייא מלח אינה כתבלין דבכ"ש נמי בשלה ופליגא דר"כ

דאמר

דבישול מבטל הצלייה כדא"ר יוסי גבי מנה האי בשל מבושל מאי עביד ליה וי"ל דר' יוסי יליף מבשל מבושל דבישול מבטל אפייה עכ"ל משמע דבהא פליגי רבי יוסי סבר כיון דגלי קרא דבשל מבושל דהבישול מבטל הצלייה ה"ה בישול מבטל האפייה ור"מ ס"ל דאע"פ דגלי קרא בצלייה באפייה לא גלי ולעולם בישול אינו מבטל האפייה והכי נמי מבואר ממ"ש התוס' עוד בד"ה עולא אמר אפילו תימא ר"מ וכו' הכא מדמה פסח לבישול מנה וכו' הבאתיו לעיל בסמוך . ובפירוש כל שבא בחמין וכו' האריך ב"י וז"ל המרדכי ר"פ כירה כל שבא בחמין וכו' פי' הר"א ממי"ץ מכאן דאין בישול אחר בישול ואם כן כל דבר שנתבשל כל צרכו מותר להחזירו לכלי ראשון להתחמם או ליתנו אצל האש ופי' כל שבא בחמין וכו' שורין אותו בחמין בכ"ר ושלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בחמין בכ"ר חוץ ממליח הישן כו' פי' אלו שלשה וכיוצא בהן שבהדחה בעלמא מתבשלין דבישול אינו תלוי לא בכ"ר ולא בכ"ש אך לפי דבר שמתבשל כדלקמן גבי מלח דא"ד דאפילו בכ"ש נמי בשלה וא"ד דאפילו בכ"ר נמי לא בשלה ובהג"מ כתב ע"ז והתוס' פ' כירה ריש (ד' ל"ט) פי' מדיחין אותו בחמין היינו בכ"ש דאילו כ"ר מבשל אפי' ע"י עירוי לקמן לפר"ת ואפי' בכ"ש דוקא מדיחים אבל לא שורין ואע"ג דתבלין שרינן ליתן בתוך הקערה ואע"ג דהתם איכא שרייה י"ל דתבלין לא הוי אלא למתק הקדירה ולא דמי כל כך למבשל והיכא דבא בחמין בכ"ר איכא לספוקי אי שורין אותו בחמין היינו בכ"ש או אפי' בכ"ר עכ"ל נראה ודאי כיון דמסתפק אזלינן לחומרא דאף דבר שנתבשל כבר והוא יבש דאסור לשרות אותו בחמין בכ"ר או ע"י עירוי לר"ת אלא בכ"ש ואם לא נתבשל כל צרכו מדיחין אותו בכ"ש אבל לא שורין אפי' בכ"ש והכי נקטי' ובש"ע כ' בסתם ולא פי'. כלי שיש בו תבשיל קר וכו' נתבאר לעיל בס"ד בסימן רנ"ח :

כ"ר מבשל אפי' לאחר שהעבירו מעל האש וכו' בפ' כירה תנן האלפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין דכ"ר כ"ז שהוא רותח מבשל אבל נותן הוא לתוך הקערה דכ"ש אינו מבשל וקאמר בגמ' בלשון שני מלח אינה כתבלין דאפילו בכ"ר נמי לא בשלה וכדרב נחמן דאמר מילחא צריכא בישולא כבישרא דתורא ופסקו הפוסקים כהאי לשון שני והיינו לאחר שהעבירו מן האש דאפי' בכ"ר לא בשיל בישרא דתורא אלא ע"י רתיחות וכשהעבירו מעל האש ונחו רתיחותיו לא בשיל בה בישרא דתורא אבל אם הוא ע"ג האש דאיכא רתיחות אפי' בישרא דתורא בשלה ביה וכ' הרא"ש משמע הכא דבישרא דתורא לא בשלה בכ"ר ומותר לתת בשר חי לתוך כ"ר שהעבירוהו מעל האור ומיהו אי מליח ישן הוא אפשר דאסור דממהר להתבשל כדאמרינן לעיל ואפילו נמלח מחדש נהי דבשר אינו מתבשל הצלוחית והמלח והדם שבתוכו מתבשל ונבלע בבשר ואסור עכ"ל וקצת תימה דתחלת דבריו הם לענין איסור שבת בבשר שנמלח והודח כדינו דמותר לתתו חי לתוך כלי שהעבירוהו מעל האור בשבת כיון דאינו מבשל אלא דאם חזרו ומלחוהו לא מבעיא אם הוא מליח ישן דהבשר עצמו אפשר דממהר להתבשל .כדתנן בפ' חבית חוץ מן המליח ישן אלא אפי' נמלח עתה נהי דבשר אינו מתבשל וכו' וסיים באיסור דם שאמר הצלוחית והמלח והדם שבתוכו מתבשל ונבלע בבשר וצ"ל דודאי עיקר דינו לענין איסור שבת אלא אגב זה בא להורות ג"כ לענין איסור דם דכן הדין אם שמו בשר שנמלח ולא הודח מדמו בכ"ר שהעבירוהו מן האש אע"ג דהבשר עצמו אינו מתבשל מ"מ לחלוחית המלח והדם שבתוכו מתבשל ונבלע בבשר ואסור והיה לו לומר לחלוחית המלח והדם שעליו מאי הלחלוחית והמלח ועוד דהו"ל לומר והדם שעליו מאי והדם שבתוכו אלא אמר הלחלוחית לענין איסור שבת דאפי' בשר שנמלח והודח כדינו ולא חזר ונמלח אפ"ה הלחלוחית שעליו ושבתוכו מתבשל ואסור לתתו חי לתוך כ"ר שהעבירוהו מן האש וכן בשר שלא נמלח כלל ונתנוהו לתוכו ג"כ הדם שבתוכו נתבשל אע"פ שאין שום מלח ולא שום דם על הבשר וכן בנמלח ולא הודח ג"כ לחלוחית המלח והדם שעליו נתבשל ונבלע בבשר ואסור ולפ"ז ניחא הא דרבינו לא הזכיר מליחה והוא לפי שלא בא כאן אלא להורות לענין איסור שבת בלבד ולכן כתב בסתם אסור ליתן בו בשר שור דאפי' בשר שנמלח והודח כדינו ולא חזר ונמלח נמי אסור בשבת משום מבשל דאע"פ דהבשר אינו מתבשל מ"מ הלחלוחית שבו מתבשל והא דכ' הרא"ש בתחלה ומשמע דבישרא דתורא לא בשלה בכ"ר ומותר לתת בשר חי לתוך כ"ר וכו' ה"ק לפי משמעות התלמוד נראה דמותר לתת בשר חי וכו' ומיהו אם מליח ישן אפשר דאפי' הבשר עצמו מתבשל ואסור ואפי' נמלח מחדש נמי אסור משום דהלחלוחית מתבשל השתא לפ"ז אפילו נמלח והודח כדינו ולא חזר ונמלח נמי אסור בשבת משום דהלחלוחית מתבשל כללפע"ד דהיה מפרש רבינו בדברי הרא"ש אבל ממ"ש הרב בש"ע וז"ל ויש מי שאוסר לתת לתוך כלי זה בשר מלוח אפי' הוא של שור עכ"ל דאלמא דבאינו מלוח שרי וכתב כן לפי משמעות דברי הרא"ש כפשוטו שכתב תחלה בסתם מותר לתת בשר חי לתוך כ"ר שהעבירוהו מעל האור ואח"כ כתב ומיהו אי מליח ישן הוא וכו' דאלמא דמ"ש תחלה דמותר היינו בלא נמלח והיינו בשנמלח והודח כדינו ולא חזר ונמלח דמותר לתתו בשבת לתוך כ"ר ואין בו משום מבשל ולא חיישינן ללחלוחית אלא כשחזר ונמלח התם הוא דאמרינן דלחלוחית המלח שעליו מתבשל לפי שהוא קצת רותח מכח המליחה וכך הבין רבינו ירוחם שכתב כן בנתיב ט"ו ח"ה סוף אות כ"ה בשר חי שנתנוהו לכלי רותח שהוסר מעל האור ונדבק בדפני הכלי ביבש כתבו בתוספות שמותר על ההיא דשבת דבישרא דתורא לא בשלה ומ"מ אם נמלח ועדיין לא עמדה במלחה והדביקה בתוך כלי רותח אסור ול"מ אם מלוח ישנה היא דממהרת להתבשל אלא אפילו נמלח עתה אסור שאע"פ שהבשר אינו מתבשל לחלוחית הדם שבתוכו מתבשל ונבלע בבשר ואסור וכ"כ הרא"ש וכ'ל כי מ"ש במלוח ישן דממהר להתבשל דמיירי שהכ"ר הוא של חלב כגון שהקדרה

חולבת

דרכי משה

(ג) וצ"ע דהא לעיל כתב בשם הרמב"ם דאפילו לשרות אסור אלא כשנתבשל כל צרכו ואין לחלק לדעת הרמב"ם בין דבר לח לדבר יבש וכמ"ש לעיל וצ"ע :

כתב

פרישה

(ח) **ואסור** ליתן פת כו' וכ"כ רמ"א המנהג לכתחלה דאסור : (ט) **דקאמר** בגמ' לחד ליסנא כו' אע"ג דאין הלכה כאותו לשון מ"מ מאחר דאיכא חד דיעה במלח י"ל דשאני מלח דצריכה בשול כבשרא דתורא ושמא בפת כ"ש מודו מהרש"ל וכמ"ש בסמוך בפנים : (י) **אבל** אם יש בו דבר חם כו' אפי' יכול להתבשל כיון שאינו מכוין לכך ועיין במ"מ :

אכפגדא

חדושי הגהות

דאיכא שאר דברים שמתבשלים בכ"ש ולהוציא סתם משנה ממשמעותה דקתני אבל נותן הוא לתוך הקערה דמשמע כ"ש אינו מבשל לעולם (מהרל"ח) : ד ר"ל שהם היו אומרים דאסור משום הדחה אבל באמת אינו דהדחתו לאו זה גמר מלאכתו וכו' (דרישה) : ה ר"ל אפילו אם הקדירה חמה בעינן שהעליון יכול להתבשל (מהרל"ח) :

נראה

שצריך בישול רב ואינו מתבשל מ"מ לחלוחית שבו מתבשל ומותר ליתן בו מלח שאינו ממהר להתבשל: מיחם של נחשת שהעבירו מעל האש ואין בו מים או שיש בו מים חמין לא יתן בו מים צוננין מועטין מפני שהן מתחממין: אבל נותן בו מים רבים להפשירה אפי' אם מפעפעין אותו ומחזיקין אותו שרי כיון שאינו מכוין לכך. כוס שהריק בו מים חמין מכלי ראשון לשתייה מותר לערב עמהם צוננים בין שיתן המים שבו לתוך הצוננין או שיתן הצוננין לתוכו י [ה] אבל ספל שיש בו מים חמין לרחיצה אפילו הוא כלי שני אסור

הולכת דאם לא כן אין כאן לחלוחית ולא דם בבשר עד שיתבשלו ויהיה נבלע בבשר מאחר שהמלוח ישן עכ"ל הבין שדברי הרא"ש מתחלה ועד סוף לא בא להורות אלא לענין איסור דם ומתחלה כתב דבשר חי שלא נמלח כלל מותר לתת לתוך כ"ר שהעבירוהו מעל האש ולפ"ז צ"ל דמ"ש דמותר לתת וכו' היינו שאם נתנוהו מותר בדיעבד דלכתחלה פשיטא דאסור אבל בנמלח אסור אפילו דיעבד משום דלחלוחית דם ומלח מתבשל לפי שהוא רותח מחמת מליחה משא"כ בלא נמלח אלא דמ"ש דמליח ישן מיירי בכלי הולכת וכו' לפע"ד דאינו נכון ומ"ש דבמלוח ישן אין בו לחלוחית משמע שהבין דמיירי בבשר שנמלח ולא הודח ונתייבש ואין בו לחלוחית דם ומלח ומותר בדיעבד לדעת מקצת פוסקים אפילו נתבשל ממש ואין זה דעת הרא"ש אלא רצונו לומר בשר שנמלח והודח כדינו ואח"כ חזר ומלחו בחביות כמו שרגילין דאותו מליח ישן בו לחלוחית הרבה ומיירי לענין איסור שבת דכיון דמליח ישן הוא בקל הוא מתבשל כדתנן חוץ מן המליח הישן כדפי' ואף לפי הבנתו בדברי הרא"ש דמיירי לענין איסור דם האי מליח ישן לענין איסור שבת קאמר ועוד דאף מליח ישן יש לפרשו לענין איסור דם ובבשר יבש והיינו דס"ל להרא"ש כמ"ש המרדכי בפ' כירה דאפי' בבשר יבש אין להתיר אם רחץ אותו מכ"ר שהוגבה מעל האור וכן ראיתי בתוך אלפסי שכתב כך ע"ש ר"י וז"ל ומ"מ לא רצה להתירו דנהי דהבשר אינו מתבשל מ"מ הדם עצמו מתבשל מהר ונבלע בבשר עכ"ל וכ"כ עוד במרדכי פ' כל הבשר בשם ספר רוקח דאפילו בשר יבש אסור אבל לפעד"נ דכל זה לא עלה על דעת הרא"ש מעולם שהרי מדכתב ומיהו אי מליח ישן הוא אפשר דאסור דממהר להתבשל כדאמר לעיל ואפי' נמלח מחדש אלמא דמליח ישן אסור טפי מנמלח מחדש ואי איירי בבשר יבש וסמוהו בכלי הולכת או לענין איסור דם אדרבה נמלח מחדש אסור טפי אלא כל דברי הרא"ש לענין איסור שבת הן ומליח ישן קל להתבשל כדתנן חוץ מן מליח ישן ולא בבשר יבש קאמר אלא מונח בכלי בתוך הציר אלא דבסוף לשונו הזכיר דם להורות אגב זה גם לאיסור דם כדפי' ומ"מ הב"י הבין כמ"ש הר"י דמ"ש הרא"ש מותר לתת בשר חי כו' היינו בלא נמלח ואינו אסור אלא בנמלח ויש להביא ראיה לסברא זו ממליגת תרנגולת בכ"ש כשהיד סולדת בו דשרי ולא אמרינן אע"ג דכ"ש אינו מבשל מ"מ לחלוחית הדם מתבשל ונבלע בתרנגולת אלא בע"כ דליתא לסברא זו אלא בנמלח. מיהו לדברי רבינו דאוסר בשבת אפילו בלא נמלח כדפירש ליכא להקשות ממליגת תרנגולת דיש לתרץ דבמליגת תרנגולת נמי לא שרי לכתחילה למולגה בכ"ש שהיד סולדת בו דחיישינן דהדם מתבשל אלא דבדיעבד שרי. ובהגהת ש"ע כ' וז"ל וכ"ל דבלא מלוח נמי אסור אלא דנקט מלוח דבלאו הכי אסור משום דם שבו עכ"ל ותימה וכי לא אשכחן בשר שאינו מלוח ואין בו דם כגון שנמלח והודח כדינו ולא חזר ונמלח וכדפי' אלא הדבר ברור דהש"ע הבין מדברי הרא"ש דאין איסור אלא בנמלח משום דלחלוחית של מליחה הוא קצת רותח אבל הלחלוחית בלא מליחה אינו מתבשל כדפי' והרב בהגה"ה נמשך אחר דברי רבינו דמשמע מדבריו דאף הלחלוחית שבבשר בשלא נמלח נמי מתבשל בכ"ר שהעבירוהו מעל האש וע"כ רצה לפרש גם דברי ש"ע ע"פ דעת רבינו וליתא אלא שתי דעות הן. ולענין הלכה נקטינן להחמיר כדברי רבינו :

מיחם של נחשת וכו' משנה ומסקנת הגמ' פ' כירה (ד' מ"א) דהלכה כשמואל דכל שנותן להפשירם אפילו אם מצרפין את המיחם כגון שמילאהו מים דבר שאין מתכוין הוא ומותר כר"ש וכתבו התוס' בד"ה ומיחם שפינה וכ"כ הר"ן דלא הוי פסיק רישיה דאפשר שלא יגיע לצירוף וה"ה כתב בפי"ב שכל שהוא אסור מפני תקון כלי כל שאינו מתקנו פטור אפילו לר' יהודה המחייב בדבר שאינו מתכוין וה"ה לר"ש אפי' הוי פסיק רישיה שרי וכן בקטימת קיסם כל שאינו מתכוין לחצות בו שיניו אע"פ שראוי לכך בקטימתו פטור וע"ש : **כוס** שהריק בו מים חמין וכו' כבר הביא ב"י הסוגיא ופירושה ולא באתי אלא לבאר ולברר דברי רבינו שהם סתומים ותמוהים במקצת דבריו וכמ"ש ב"י ועל מ"ש בייסובם איכא לתמוה טפי כמו שנבאר בס"ד והנה לפע"ד דכל דברי רבינו הם ע"פ דברי התוס' והוא דב"ש דאמר נותן אדם חמין לתוך צונן אפילו בכ"ר דחמין לתוך צונן אינו מבשל כמו שפי' ר"ת דחמין לתוך צוננין משמע שהצוננין שלמטה מרובין שדרך ליתן המועט במרובה ולכך אין מבשלין החמין המועטים כלל לפי שמתערבים בצוננין המרובין ומתבטל חמימותן ולא צונן לתוך חמין אפילו בכ"ש דגזרי ב"ש כלי שני אטו כ"ר והיינו נמי שהחמין שלמטה מרובין ומתערבים בהם הצוננים המועטים ומתבשלין וב"ה דפליגי ושרו צונן לתוך חמין היינו דוקא בכ"ש כדקתני בד"א בכוס משמע דבכ"ר מודו ב"ה עכ"ל וז"ש רבינו כוס שהריק בו וכו' פי' דכיון שבכוס הם כ"ש מותר לערב עמהם צוננין בין שיתן חמין שבו לתוך צוננין או שיתן הצוננין לתוכו ומשמע דלב"ה דלא גזרי כ"ש אטו כ"ר אפי' נותן צוננין מועטין לתוך חמין מרובים נמי שרי דכ"ש אינו מבשל אף למאי דקי"ל תתאה גבר ולכן כתב רבי' כאן גבי כוס שהחמין בתוכו הם בכ"ש דמותר ליתן לתוכו צוננין בסתם דמשמע אפילו צוננים מועטין לתוך חמין מרובין : **ומ"ש** אבל ספל שיש בו מים וכו' הוא תמוה דבגמ' אסיקנא דא"ל אביי לרב יוסף הכי תני ר' חייא ספל
אינו

דאמר צריכה מילחא בישולא כבישרא דתורא וא"ד א"ל אביי תני ר' חייא מלח אינה כתבלין דאפי' בכ"ר נמי לא בשלה והיינו דר"כ ופסק הרי"ף והרא"ש כלישנא בתרא וכ"פ הרמב"ם בפכ"ב וכ"פ התוס' (שם) אלא שסיימו וכתבו והמחמיר כלישנא קמא שלא ליתן מלח בקערה כ"ז שהיד סולדת בו תע"ב וכתב הרא"ש משמע מהכא דבישרא דתורא לא בשלה בכלי ראשון ומותר לתת בשר חי לתוך כ"ר שהעבירוהו מעל האור ומיהו אי מליח ישן הוא אפשר דאסור דממהר להתבשל כדאמר לעיל ואפי' נמלח מחדש נהי דבשר אינו מתבשל הלחלוחית והדם והמלח שבתוכו מתבשל ונבלע בבשר ואסור . וכתב הר"ן דהא דמלח אפי' בכ"ר לא בשלה היינו לאחר שהעבירוהו מהאור דאי ע"ג האור אפילו בישרא דתורא בשלה ביה ופשוט הוא . וכתוב בשבלי הלקט בשם רבינו שמחה על המלח שנתנו ביורה רותחת במזיד בשבת איני רואה בה טעם לאיסור אלא מטעם דהוי דבר שיש לו מתירין ולא מטעם שאור ותבלין דלטעמא עבידי היכא דלא יהבי טעמא בטלי כשאר איסורים כדמוכח פ' גיד הנשה (צט :) שאור של חטין שנפל לתוך עיסת חטים וכו' אילו היה בו להעלות בק"א היה בטל אילו לא היה בו כדי להחמיץ וכל זה וזה גורם כך הוא שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה ונצטרפו וחמצו דקיי"ל זה וזה גורם מותר ואין לך זה וזה גורם גדול מזה דמסתמא נמלח מע"ש אלא שלא נמלח כ"כ ומטעם דבר שיש לו מתירין אינו נראה לאוסרו שהרי נתבטל קודם שנעשה אסור על ידי בישול דצריכא מילחא בישולא כבישרא דתורא ומשעה שנמוח נתבטל ע"כ (ד) וכ' בהגהות מרדכי שקרוב הדבר דלא מיקרי כ"ר אלא אם סילקו מן האש מיד אבל אם הניחו לעמוד להפיג רתיחתו הו"ל כ"ש ולי משמע ממה שאמר בפ' כירה (מ :) גבי נתינת קיתון של מים כנגד המדורה שכ"ז שהיד סולדת בו חשוב כ"ר ואע"פ שגם בכלי שני היד סולדת אין לו דין כ"ר משום דשאני כ"ר שנתחמם באור עצמו וכמו שכתבו התוס' בפ' כירה גבי הא דאמרינן וש"מ דכ"ש אינו מבשל דאפי' אם יד סולדת בו אינו מבשל מפני שאין דפנותיו חמין והולך ומתקרר : וכתבו התוס' שרשב"ם סובר דלא מיתסר אלא ליתן התבלין לתוך הכלי ראשון אבל מותר ליתן התבלין לתוך הקערה ולערות עליהם מכ"ר דעירוי דכ"ר אינו ככלי ראשון ור"י אוסר דעירוי ככלי ראשון והרא"ש והר"ן כתבו שר"ת אוסר ודברי הר"ן נוטין לדברי רשב"ם ודברי הרא"ש לדברי ר"ת וכן דעת ה"ה שכתב בפכ"ב שפירש"י דעירוי ככ"ר ושכן נראה מל' הרמב"ם אבל קצת מפרשים התירו וזהו נראה דעת הרמב"ן והרשב"א להלכה אבל למעשה ראוי להחמיר כדעת רש"י עכ"ל :

מיחם של נחשת שהעבירו מעל האש וכו' משנה בפ' כירה (מא.) מיחם שפינהו לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו אבל נותן הוא לתוכו או לתוך הכוס כדי להפשירן ובגמ' (שם) בעי מאי קאמר אמר אביי ה"ק המיחם שפינהו ויש בו מים חמין לא יתן לתוכו מים מועטין בשביל שיחמו אבל נותן לתוכו מים מרובין כדי להפשירן ומיחם שפינה ממנו מים לא יתן לתוכו מים כל עיקר מפני שמצרף ור"י היא דאמר דבר שאין מתכוין אסור ופי' רש"י שפינהו לעצמו מעל האור : ולצירוף פי' דהיינו טעמא שכשכלי מתכות חם ונותן לתוכו צונן מחזקין את הכלי וזה היא גמר מלאכת הצורפים : ובתר הכי אמרינן א"ר ל"ש אלא שיעור להפשיר אבל שיעור לצרף אסור ושמואל אמר אפי' שיעור לצרף מותר ופרש"י ל"ש. דפינהו שרי לתת לתוכו צונן : אלא שיעור להפשיר . ולא לצרף כגון שלא מילאהו כולו ורב משמע ליה פינהו שפינה ממנו מים חמין : אפי' שיעור לצרף . שמילאהו כולו : ואוקימנא לשמואל כר"ש דמתיר בדבר שאין מתכוין וכיון דקי"ל כר"ש קם לה הלכה כשמואל ובכל גוונא שרי ליתן לתוכו מים מרובים כדי להפשירן וכתב הר"ן ואע"ג דמודה ר"ש בפסיק רישיה הכא לאו פסיק רישיה הוא לפי שכשמצרפין הכלי מחמין אותו תחלה ביותר והכא אפשר שלא יגיע לצירוף מפני שהמים שבתוכו מונעין אותו מלהתחמם כ"כ וה"ה כתב בפי"ב שנראה מדברי הרמב"ם שכל שאינו מכוין לצרף אין ראוי לומר בו פסיק רישיה ולא ימות ולחייב מפני שכשהוא מתכוין הוא עושה מלאכה וכשאינו מתכוין אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי :

כוס שהריק בו מים חמין מכ"ר וכו' שם (מב :) ת"ר נותן אדם חמין לתוך צונן ולא צונן לתוך חמין דברי ב"ש וב"ה אומרים בין חמין לתוך צונן ובין צונן לתוך חמין מותר בד"א בכוס אבל באמבטי חמין לתוך הצונן ולא צונן לתוך החמין ור"ש בן מנסיא אומר אר"כ הלכה כר"ש בן מנסיא סבר ר"י למימר ספל הרי הוא כאמבטי א"ל אביי תנא ר' חייא ספל אינו כאמבטי ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא דספל הרי הוא כאמבטי ואר"כ הלכה כר"ש בן מנסיא אלא בשבת רחיצה בחמין ליכא מי סברת ר"ש אסיפא קאי ארישא קאי וב"ה מתירין בין חמין לתוך צונן בין צונן לתוך חמין ור"ש בן מנסיא אוסר צונן לתוך חמין לימא ר"ש בן מנסיא דאמר כב"ש ה"ק לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה א"ר הונא בריה דרב יהושע חזינא לרבא דלא קפיד אמיא מדתני ר' חייא מערה אדם קיתון לתוך ספל של מים בין חמין לתוך צונן בין צונן לתוך חמין ופירש"י חמין לתוך צונן . דקסבר תתאה גבר ואין החמין מרתיחין את הצונן אלא מפשירין : ולא צונן לתוך המין . שהתחתונים מרתיחים את העליונים דתתאה גבר : בכוס . דלשתייה קא בעי להו ולא ניחא ליה שיחומו הרבה ועוד דכלי שני הוא : אוסר . אפילו חמין לתוך צונן : ספל הרי הוא כאמבטי . ואע"ג דכלי שני הוא הואיל ולאו לשתייה אלא לרחיצה אסירי דניחא ליה שיחומו הרבה וגזרינן : מי סברת ר"ש אסיפא קאי . דלא שרי ת"ק אלא חמין לתוך צונן ואתא איהו ואסר אף חמין לתוך צונן : ארישא קאי . לשתייה וצונן לתוך חמין דקא שרו ב"ה קא אסר : וכתב הרי"ף ומסקנא דשמעתין דהלכה כב"ה דקאמר א"ר הונא בריה דרב יהושע חזינא לרבא דלא קפיד מדתני ר' חייא וכו' ואע"פ שיש חולקים על הרי"ף ופוסקין כר"ש בן מנסיא דפסק ר"כ כוותיה וסוברים דלא אמרינן דר"ש בן מנסיא ארישא קאי אלא למאי דס"ד אבל השתא אסיפא קאי דאמבטי אפי' חמין לתוך צונן אסור וכמ"ש הר"ן ור"י בה"ג כבר נתן הרא"ש טעם לסברת הרי"ף וכן הסכים ר"י וגם הרמב"ם בפכ"א פסק כדעת הרי"ף ז"ל וכתב התוס' דהא דתניא נותן אדם חמין לתוך צונן אפילו בכ"ר דחמין לתוך צונן אינו מבשל ולא צונן לתוך חמין אפי' בכלי שני דגזרו ב"ש כלי שני אטו כ"ר וב"ה דפליגי ושרו צונן לתוך חמין היינו דוקא בכלי שני כדקתני בד"א בכוס משמע דבכ"ר מודו ב"ה וכ"כ מדברי רש"י דחמין לתוך צונן אפי' בכ"ר שרי ולכן כתב רבינו דכ"ר והוא לשתייה מותר לערות ממנו לתוך צוננין ואסור לערות צוננין לתוכו : **ומ"ש** עוד רבינו וה"ת מעט צוננין אבל אם מרובין ואין יכולין להתבשל בהם אלא להפיג צינתן מותר הוא ממה שנתבאר בסמוך מיחם שפינהו ויש בו מים חמין לא יתן לתוכו מים מועטין בשביל שיחמו אבל נותן לתוכו מים מרובין כדי להפשירן : **ומ"ש** רבינו אבל ספל שיש בו מים חמין לרחיצה
אסור

דרכי משה

(ד) כתב המרדכי פרק כירה והר"ר דן אומר דמלח שלנו דמתקנים אותו ע"י בישול אין לחוש כדתניא כל שבא בחמין לפני השבת וכו' ומ"מ המחמיר תע"ב : זכ"ג

דרישה

[ה] **אבל** ספל שיש בו מים חמין לרחיצה אפילו הוא כלי שני אסור ליתן בהם מים צוננין כו' עיין בב"י שמתמה ע"ז שלא מסקינן בגמרא דספל אינו כאמבטי ורבא לא קפיד ונתן אפי' צונן לתוך חמין כו' ע"ש שהאריך בתירוצים דחוקים · ולעד"נ דרבינו ס"ל כדעת התוספות ולא כהרי"ף שהתו' כתבו בהדיא שם בד"ה מי סברת ר"ש בן מנסיא קאי אסיפא אריסא

חדושי הגהות

ז נראה שדעת רבינו לפסוק כר"ש בן מנסיא דברייתא דאמר דאמבטי בין חמין לתוך צונן בין צונן לתוך חמין אסור משום דר"ג פסק כוותיה וקאמר בגמרא סבר רב יוסף למימר ספל הרי הוא כאמבטי א"ל

אסור ליתן בהם צוננים וכו' קשה בעיני דהא רב יוסף הוא דהוה סבר למימר הכי
עד דא"ל אביי תני רבי חייא ספל אינו כאמבטי ומשמע דאז הדר רב יוסף
מסברתו וכ"כ הרא"ש וא"כ היאך פסק רבינו כמאי דהוה ס"ד מעיקרא ושבק מאי
דס"ל לבסוף קושטא ומצאתי שכתבו התוס' (שם) דהאי אמבטי איירי כגון שהוא כלי
שני ואתא לאפלוגי בכ"ש בין כוס שהוא
לשתייה לאמבטי לפי שחמין הרבה ואיכא
למיגזר דהרואה אותן חמין כ"כ סבור
דכ"ר הוא וכתבו דספל נ"כ הוא כלי שני

אסור ליתן בה צוננין דכיון שהם לרחיצה סתמא חמין הן הרבה ומתבשלין הצוננין שמערבים

ולפי דבריהם צ"ל שאע"פ שאמבטי וספל שניהם כלי שני הם האמבטי משמר חומו
יותר מספל ומש"ה אמרי ספל אינו כאמבטי וע"פ פי' זה יש ליישב דברי רבינו
דאפשר שהוא מפרש דאמבטי הוא עשוי לרחיצה ומפרש שהוא כ"ש כדברי התוס'
ואפ"ה אסור ולא מפני שהרואה אותם חמין כ"כ יסבור שהוא כלי ראשון כדבריהם
אלא מפני שכיון שהם לרחיצה סתמן חמין הרבה ומתבשלין הצוננין שמתערבין
עמהם וספל הוא גם כן כלי שני העשוי לרחיצה אלא שאינו משמר חומו כ"כ כמו
אמבטי ומש"ה אמרו שאין דינו כאמבטי ומפני שאין ידוע לנו תמונת כלים אלו יש
לנו לאסור בכל כלי שני העשוי לרחיצה ולכן כתב רבינו לאסור אפי' בספל דאנן
לא מפלגינן בין אמבטי לספל דבתרווייהו אסרינן ועוד י"ל דס"ל לרבינו דכיון
דאמבטי דברייתא הוי כלי שני אם כן ספל דשרי בגמ' הוי כלי ג' ורב יוסף הוה
סבר למיגזר כלי ג' אטו כלי ב' ואהדרי' אביי מדתני ר' חייא וכיון שביאר רבינו
וכ' אפי' הוא כ"ש תו ליכא למטעי בספל דנקט דהא פשיטא דלא אסר אלא בכ"ש
ולא בשלישי ומש"ה לא דק ותני ספל במקום אמבטי אבל ברמזים כתב וז"ל
נותן אדם בכוס בין מים חמין לתוך צונן בין צונן לתוך חמין ובאמבטי חמין לתוך
צונן ולא צונן לתוך חמין וספל דינו כאמבטי עכ"ל ושם א"א לפרש כמו שפירשתי
כאן דברמזים אינו מסדר לשון מעצמו אלא דברי הרא"ש מקצר והולך וספל הנזכר
בדברי הרא"ש קאמר דדינו כאמבטי והוא הפך ממ"ש בגמרא וממ"ש הרא"ש
ואפשר שצריך להגיה שם אינו כאמבטי כי הסופר טעה בין אינו לדינו. ודעת הר"ן
שלא כדברי התוס' בזה אלא אמבטי היינו כ"ר ואסור ליתן בו צונן לתוך חמין אפי'
להפשיר מדלא מפלגינן באמבטי כדמפלגינן במיחם דדוקא בכלי ראשון אחר הוא
דאיכא לאיפלוגי דבכדי שיחמו אסור ובכדי להפשירן שרי אבל באמבטי מתוך
שמקפידין הרבה על חומו בכל ענין אסור וכ"כ ר"י בא"ג: וכתב דטעמא משום
דאמבטי הוא לרחיצה ושיש מי שפירש דצונן מועט לתוך חמין מרובין הוא דאסור
אבל בהפך מותר וראשון נראה עיקר. וכתב עוד הר"ן וכ"ש בכולהו גווני
שרי ואפילו טפי מהפשר דכיון דכלי שני אינו מבשל למאי ניחוש ליה ומאי דאמרינן
נותן אדם חמין לתוך צונן ופי' רש"י טעמא משום דתתאה גבר הקשו עליו התוס'
דאם כן תיקשי למ"ד עילאה גבר ולמ"ד תתאה גבר הא מבשל כדי קליפה אלא
נראה כמו שאומר ר"ת דחמין לתוך צונן משמע שהצוננין שלמטה מרובים שכן
דרך ליתן המועט במרובה ולכך אין מבשלין המועטין כלל לפי שמתערבין בצוננין
המרובין ומתבטל חמימותן ולא צונן לתוך חמין שהחמין שלמטה מרובין ומתערבין
בהם הצוננים המועטים ומתבשלים וכ"פ ר"י בא"ג (ה) וז"ל ומה שאמרנו באמבטי
דחמין לתוך צונן מותר דוקא חמין מועט לתוך צונן מרובה אבל בהפך אסור ורבינו
כתב כדברי רש"י דטעמא משום דתתאה גבר ומשמע ודאי דאפילו בכ"ר ורחיצה
נמי שרי ליתן חמין לתוך צונן ומ"ש וכן הדין בכ"ר והוא לשתייה לאו למימרא
דדוקא בכ"ר דשתייה מותר לערות ממנו לתוך צוננין אבל בכ"ר דרחיצה לא
דיהא

אינו כאמבטיא ורבא נמי לא קפיד מדתני ר' חייא מערה אדם קיתון של מים
לתוך ספל של מים בין חמין לתוך צונן בין צונן לתוך חמין. ומ"ש ב"י ליישב דכיון
שפי' התוספות דאמבטיא נמי כ"ש הוא ואין ידוע לנו תמונת כלים אלו יש לנו
לאסור בכל כלי שני העשוי לרחיצה עכ"ל הוא גם כן תמוה דא"כ למה לו לרבינו
להזכיר ספל יאמר בסתם דכל כלי שני
הוא אסור ועוד דלפי טעמו אפילו חמין
לתוך צונן נמי אסור בספל כמו באמבטי
דהלכה כר"ש בן מנסיא דאוסר באמבטי
אפי' חמין לתוך צונן לדעת התוס' דלא כהרי"ף וא"כ קשה למה מתיר רבינו בספל
חמין לתוך צונן. וכתב עוד ב"י ועי"ל דרבינו מפרש דספל דמתיר בגמרא הוא
כלי שלישי כו' והא ודאי ליתא דאם כן מאי מקשה בגמרא ולמאי דס"ד מעיקרא
דספל ה"ה כאמבטיא וא"ר נחמן הלכה כר"ש בן מנסיא אלא בשבת רחיצה בחמין
ליכא ומאי קושיא לימא דאיכא רחיצה בכלי רביעי אלא בע"כ דאין חלוק בין כ"ש
לשלישי ורביעי דהכל דין כ"ש יש להם אבל האמת בלי ספק דרבינו פסק כך בספל
ע"פ דברי התוס' שהקשו בהך דרבא דמייתי אידך ברייתא דתני ר' חייא אמאי
לא מייתי ברייתא דלעיל דספל אינו כאמבטיא ואמאי אצטריך ר' חייא למתני
תרווייהו וי"ל דהשתא קמ"ל בין חמין לתוך צונן בין צונן לתוך חמין דהך דספל אינו
כאמבטיא ה"א דקאי ארשב"מ דאסר באמבטיא אפי' חמין לתוך צונן ועליה קאמר
דספל אינו כאמבטיא ושרי חמין לתוך צונן אבל צונן לתוך חמין הו"א דאסור ואפשר
דההיא דלעיל היינו הך דהכא אלא שקיצרה ונקט לישנא דרב יוסף דמייתי עלה
עכ"ל והשתא תופס רבינו דהאי אפשר שכתבו התוס' ליתא אלא פשוטו משמע דשתי
ברייתות הן ואביי תופס עיקר הך ברייתא' דספל אינו כאמבטי ואיכא לפרש לחומרא
דאינו כאמבטי לאסור אף חמין לתוך צונן אלא שרי חמין לתוך צונן אבל צונן לתוך
ספל שיש בו חמין נמי אסור כדכתבו התוס' ולכן פסק דאף ספל שהוא כלי שני לא
שרי אלא חמין לתוך צונן אבל צונן לתוך חמין אסור אף בספל והא דלא כתב
רבינו דאמבטיא אסור אפי' חמין לתוך צונן היינו לפי' שפי' התוס' שאמבטיא שהוא
כ"ש דאסרינן אפי' חמין לתוך צונן היינו מפני שהמים שבתוכו חמין הרבה והרואה
אותו חמין כל כך סבור דכ"ר הוא כדכתבו התוס' אינו ידוע לנו צורתו אבל ספל
הכל יודעין מה הוא ספל ואין להקשות הלא רבא לא קפיד ומתיר בספל אפילו צונן
לתוך חמין וקי"ל כרבא לגבי אביי חוץ מיע"ל קג"ם דהא פשיטא דלא קי"ל כרבא
לגבי אביי אלא בדוכתא דפליגי בהדיא אבל הכא לא אשכחן דפליג רבא עליה
דאביי להדיא אלא דרבא לא הוה קפיד אמאן דקא הוי מיקל בספל בביתיה וכיון
דאביי השיב לרב יוסף מהך ברייתא דתני ר' חייא ספל אינו כאמבטי וחזר בו רב
יוסף אלמא דהך ברייתא דסמכא היא ולא כאידך ברייתא דהוה בידיה דרבה דלאו
דסמכא היא ואיכא למימר דרבא גופיה הדר ביה לבתר דקיבלה רב יוסף מיניה
דאביי דהך ברייתא דתני ר' חייא ספל אינו כאמבטיא הוא דסמכא ולא שרינן
בספל אלא בחמין לתוך צונן כדפי': **ומ"ש** אסור ליתן בהם צוננים דכיון שהם
לרחיצה סתמא חמין הן הרבה ומתבשלין הצוננין שמערבין בהן ולא אמר דטעם
האיסור הוא משום דתתאה גבר נראה דא"כ הוה קשה בכוס נמי ליתסר מה"ט
דתתאה גבר אלא בע"כ כל כ"ש בין בכוס בין בספל בין באמבטי שרי מדינא דקי"ל
כלי שני אינו מבשל אלא דחכמים גזרו בספל ואמבטיא דכיון דחמין הן הרבה
הרואה אומר שמתבשלין הצוננין שמערבין בהן דבודאי כ"ר הוא ויבא לערות ג"כ
לכ"ר אבל בכוס ליכא למיגזר דהכל יודעין דכ"ש הוא כיון דאין המים חמים בתוכו
כל

דרכי משה

(ה) וכ"נ דעת המ"מ :

ולא

דרישה

אויסא קאי היינו דוקא למאי דס"ד דרב יוסף מעיקרא אבל כמאי דמסיק דספל אינו כאמבטי
קאי אסיפא ובכוס סבר שפיר ר"ש בן מנסיא כב"ה דבכל ענין שרי כו' ובאמבטי פסק רב נחמן
כר"ש בן מנסיא דאוסר אפילו חמין לתוך צונן וס"ל לרבינו מדסבר רב יוסף להשוות ספל
לאמבטי אף שא"ל אביי דתני רבי חייא ספל אינו כאמבטי היינו דוקא אינו לגמרי כאמבטי
לאסור אפילו חמין לתוך צונן אבל מ"מ ג"כ אינו ככוס להיות מותר אפילו צונן לתוך חמין
ומש"ה תני רבי חייא ספל אינו כאמבטי ולא תני ספל הרי הוא ככוס · ומש"ה ג"כ נתיישב
הא דלא הביא לו אביי אידך דתני רבי חייא דכתיב בהדיא דנותן אפילו צונן לתוך חמין
בספל אלא ודאי ס"ל דתרתי מיני ספל ניניהו דיש טפל העומד לרחיצה ויש ספל העומד
לשתייה ובספל העומד לרחיצה ע"ז תני רבי חייא דאינו כאמבטי לאסור לגמרי אבל ג"כ
אינו ככוס להיות שרי לגמרי · ובאידך דרבי חייא איירי בספל העומד לשתייה ומש"ה כ' דמותר
ליתן אפילו צונן לתוך חמין והשתא נתיישב ג"כ למה אמר רבי חייא דבריו כפל אלא ודאי
תרתי דינין מחולקים ניניהו ועיין בתו' שהקשו ג"כ קושיא זו למה לא הביא מיד הא דרבי חייא
בתראי ולמה תנינהו רבי חייא תרווייהו ושבוה בתירוצים אחרים ולפי מ"ש לדעת רבינו ניחא ·
והשתא א"ש נמי הא דמסיק רב הונא בריה דרבי יהושע קאמר ז"ל מזיכא ליה לרבא דלא קפיד
אמיא כו' ולא קאמר מזיכא ליה לרבא דלא קפיד אספל ונראה לפשוט שגם דעת הרי"ף והרא"ש
הוא דמה דתניא ברבי חייא ספל נותן אפילו צונן לתוכו החמין ר"ל ספל העומד לשתייה
שהוא דומה לכוס הנזכר בפלוגתא ב"ש וב"ה הנ"ל דאל"כ קשה קושיא גדולה אהרי"ף ועל
הרא"ש שתרווייהו לא העתיקו בהלכותיהן האי מימרא דרבא לא קפיד אספל כו' הא ודאי לא
הו"ל להשמיטו כדי ללמדינו דאפילו בספל מותר לגמרי · ולא עוד שכתב הרי"ף והרא"ש הביאו
ז"ל ומסקנא דשמעתא והילכתא כב"ה דקאמרינן דרבא לא קפיד מדתני רבי חייא מערה אדם
קיתון של מים לתוך ספל של מים כו' וק' אדאשמעינן דהלכתא כב"ה מהא דרבי חייא רבותא
טפי הוה להו לאשמעינן דהלכתא אפילו בספל מותר ליתן צונן בתוך חמין כדתני רבי חייא
ורבא עבד כוותיה וכ"ש בכוס אלא ודאי גם הרי"ף והרא"ש פירשו לספל דרבי חייא תניא
דמיירי בספל העומד לשתיה דאל"כ תרתי דרבי חייא למה ליה ועוד מדאמר בדרבי חייא
קמייתא ספל אינו כאמבטי ולא אמר ספל הרי הוא ככוס ש"מ דגם לכוס אינו דומה לגמרי
וכמ"ש ראשונה . וכן הוא דעת רבינו ונראה שגם דעת הרי"ף בספל העומד לרחיצה
דאינו דומה לכוס ולא לאמבטי ואין כ"מ בין הרי"ף ומ"ש התו' אלא באמבטי דלהרי"ף גם
לפי המסקנא ר"ש בן מנסיא קאי ארישא ולא פלוג אאמבטי לאסרו לגמרי ולדעת התו' לפי
המסקנא ר"ש בן מנסיא קאי אאמבטי ואסרו לגמרי והלכתא כוותיה כמ"ש רב נחמן . ואפשר
דרבינו נסתפק אי הלכה כהרי"ף או כדעת התוס' ומ"ה השמיט דין אמבטי ולא כתב אלא דין
כוס וספל העומדת לרחיצה דבהם כולן שוין · ודעת הרא"ש ג"כ הוא כדעת הרמב"ם ורבינו
שאף שנתן טעם לדברי הרי"ף הלא כתב הרא"ש ז"ל ויראה שס"ע דהרי"ף שפסק כו' משמע
דעת הרי"ף כן וליה לא ס"ל אלא כמ"ש לפני זה וכדעת התוס' שכ"כ בהדיא וכן הוא דעת רבינו
ודע שמצאתי כתוב ברמזים על קלף שכתב שם ז"ל וספל דינו ככוס וברמזים הנדפסים כתב
וספל דינו כאמבטי וכן הביאו הב"י ונראה ליישב שני הגירסות ע"פ מ"ש דספל העומדת לשתיה
דינו ככוס · וספל העימד לרחיצה דינו כאמבטי ור"ל כדין אמבטי הנזכר בדברי ב"ה דהיינו
צונן לתוך חמין ואסור וחמין לתוך צונן מותר · ומה שתני רבי חייא ספל אינו כאמבטי ר"ל כפי
מה שפסק רב נחמן דהלכה כר"ש בן מנסיא דאמבטי אסור לגמרי ע"ז קאמר דספל אינו דינו
כן וזהו שמקשה הגמרא ולפי מאי דס"ד דרב יוסף דספל כאמבטי לאסור לגמרי ורב נחמן
אמר דהלכה כר"ש בן מנסיא א"כ רחיצה בשבת ליכא והשיב לו אטו ר"ש בן מנסיא אסיפא
קאי ארישא קאי ר"ל מה שאמרתי ספל הרי הוא כאמבטי לא לאסור הכל אמרתי ורב נחמן
דפסק כר"ש בן מנסיא ס"ל דר"ש ב"מ אסיפא קאי ואפ"ה נמי א"ר חייא ספל אינו כאמבטי
לאסור לגמרי ודו"ק. ודע שהתו' מקשין בד"ה מי סברת כו' ז"ל וא"ת למאי דס"ד דארישא
קאי ואסר בכוס צונן לתוך חמין מאי קמ"ל רב יוסף דספל הרי הוא כאמבטי לר"ש בן מנסיא
דהלכתא כוותיה (ור"ל הלא לפי זה דין ספל וכוס כאמבטי הכל דין א' לכן) וי"ל דרב יוסף
לב"ה אתי לאשמעינן דשרי בכוס עכ"ל ונראה לי דרב יוסף לא קאי אדברי ר"ש בן מנסיא דס"ל

דב"ה גם בכוס אינן מתירין לגמרי אלא קאי אדברי ת"ק דס"ל דב"ה מתיר בכוס לגמרי ובאמבטי
מחלק בין צונן לתוך חמין או איפכא וע"ז קאמר רב יוסף דספל הרי הוא כאמבטי אלא
שלר"ש ב"מ אין כ"מ בזה דהא הכל שוין וכמו שהקשו התו' והמקשן הקשה לפי דקי"ל כר"ש בן
מנסיא וס"ד דר"ש ב"מ אוסר באמבטי לגמרי והשיב לו דס"ל לרב יוסף דר"ש בן מנסיא ארישא
קאי וגם באמבטי אינו אוסר לגמרי אלא דינו ככוס ורב יוסף לא בא להשמיענו שדינו דספל
כאמבטי אלא אליבא דת"ק דס"ל דב"ה מתירין בכוס לגמרי וכמ"ש וק"ל. כן נ"ל כוונת התו'
ולפ"ז גם לרבי חייא דאמר ספל אינו כאמבטי יכול להיות דאליבא דהלכתא דקי"ל כר"ש בן
מנסיא כדפסק רב נחמן אמר כן ור"ש ב"מ אסיפא קאי לפי המסקנא וכמ"ש התו' וממילא ר"ש
בן מנסיא ס"ל באמבטי אסור לגמרי וע"ז אמר ספל אינו כאמבטי · אבל לסברת הרי"ף
דס"ל דגם לפי המסקנא רבי שמעון ב"מ ארישא קאי ספל דינו כאמבטי · עוד יש לדקדק הרבה
בפשט זה וסוגיא דגמרא ואין כאן מקום להאריך רק ליישב כוונת רבינו והרמזים והתו' באתי
ודו"ק. ומ"ש רבינו ז"ל וכן הדין בכלי ראשון והוא לשתיה כו' כנלע"ד דדוקא קאמר לשתייה
דאינו חם כ"כ דאילו בכלי ראשון העומד לרחיצה לא הוה מותר לערות חמין לתוך צונן
דהא אף דקי"ל תתאי גבר מ"מ כדי קליפה הוא מבשל והיה אסור לכתחלה וכ"ש למ"ד דס"ל
דעילאי גבר אבל כשהוא לשתייה דאינו מקפיד להיות חם כ"כ מודה דמותר לגמרי ובזה נתיישב
למה כתב רבינו כלפי סברת התו' בתתאי גבר וכמו שהקשה ב"י ולא כב"י שכתב דרבינו לאו
דוקא קאמר ואף שב"י ג"כ כתב סברא הנ"ל וכתב עליה ול"נ משום דלא מלינו מ"ש סברא
זו ור"ל מי שיכתב דב"ה לרחיצה דוקא אמרי' שמתבשל כדי קליפה ולא בחם לשתיה · מ"מ נ"ל
טפי לומר דרבינו דוקא קאמר לשתייה וליישב קושיית התו' ולומר דרבינו ס"ל סברא זו כיון
דמסתבר לומר כן אף שלא מצינו מי שכתב כן ודו"ק · ומ"ש רבינו ז"ל וכן מותר ליתן הקיתון
בכלי שני כו' וכתב ב"י ע"ז ז"ל ומקום דין זה מחולף דהו"ל לרבינו לכותבו קודם מותר ליתן קיתון
של מים דבהנך דינין שליטיל שייך עכ"ל · ולעד"נ דיפה כיון רבינו לכתבו כאן משום דלעיל
מיירי בתערובת מים צונן עם המין דמתחממין יחד · ואח"כ התחיל לכתוב דמותר ליתן
קיתון מים או שמן כנגד האש כו' דמיירי דהצונן נתחמם מכח האש ועומד האש והמים כל
א' בפני עצמו ומש"ה סמך לכאן ג"כ דין דנותן קיתון של צונן בכ"ש שיש בו חמין דגם כן כל
א' עומד בפני עצמו ואינו מתערב יחד וק"ל. ומ"ש רבינו ובלבד שיתנו רחוק מן האש כו'
עד שהיד סולדת בו דהיינו כל שכריסו של תינוק נכוית בו הוא ל' הגמרא דף מ' ע"ב ז"ל
היכי דמי יד סולדת בו ופירש"י שיש שסולד מרתיחה מועטת אמר רחבה כל שכריסו של תינוק
נכוית · וז"ל ב"י ומעפ"י שמפשיטות דברי ר' ירוחם משמע דבמקום שהיד סולדת כו' ר"ל
דבמקום שמניח אדם ידו כנגד המדורה ותהיה סולדת מחמתה הדבר ברור כדברי הרא"ש
דבמקום שאם יונח שם הקיתון של מים יחמו עד כדי שתהא היד סולדת הוי מקום הראוי
לבישול ואסור עכ"ל . ומכאן תשובה למורי הוראה דשואלין אם היד סולדת בתבשיל ומשערין
באצבע וז"א אלא שכריסו של תינוק נכוה בו וכ"כ הגמרא וכמ"ש רבינו וק"ל · עוד הביא
ב"י דברי בעל התרומה שכתב ז"ל שאם מע"ש עירה וספך מולה המים והשומן שבתוכה מותר
לחמם הפשטידא וכתב ב"י ע"ז ז"ל ונראה מכאן שאפילו לדעתו מותר להחם בשבת תבשיל
בשר שמן כו' . יגעתי ולא מצאתי כי ל' זה כתיב בספר התרומה וע"ש בסימן רל"ה שתולה
שמן הדין באיסור חימום הפשטידא מפני השומן שבה שהיה מתחלה צלול ונקרש ונקפה וכשיחמם
יחזור להיות צלול ויהיה נולד כו'. ומשם יש לדקדק האי דינא הנ"ל דמדלא קפיד אלא אשמנוני'
המוליא שם בעין משמע הא נספך מתוכו מבע"י השמנונית מותר לחממו אע"פ שיש עדיין בשר
שם בתוכו. ומ"ש ומים ר"ל המרק שילא מתוך הבשר שבתוך האיכפנדא וק"ל. ועיין מ"ש בס"ע
רמ"א ורמ"י ז"ל ובתשובה כתבתי שמ"ש רמ"י בזה אינגו נכון בעיני גם השגתי שם על רמ"א ·
עוד שם הביא ב"י דברי המרדכי ז"ל והמרדכי בס"פ במה טומנין כתב כדברי ב"ה וא"כ כתב
ור"י מפרי"ש היה מולא רשייה להתיר כו' עד ומ"מ טוב ליזהר שלא לשום כ"כ קרוב לאש
אלא רחוק כדי שלא תהא היד סולדת כו' עכ"ל. וכתב ב"י ע"ז נראה מדבריו דבעל התרומה
לא אסר אלא במקום שהיד סולדת וליתא כו' עד ועוד דמשמע דלרבי' ימיאל שרי לחמם כו' עד
ובהדיא אסיקנא כו' . נראה כוונת ב"י בביאור דברי המרדכי שמה שכתב בשם ר"י מפריש
שהיה

חדושי הגהות

א"ל אביי תני רבי חייא ספל אינו כאמבטי וס"ל לרבינו דבאמבטי לא הוי דאסור לגמרי וככוס נמי לא הוי דשרי לגמרי אלא דגרע מכוס משום שהם לרחיצה ועדיף מאמבטי משום
ילא

שמערבים בהן אבל לערות מהם לתוך צונן מותר דתתאה גבר וכן הדין ז בכלי ראשון והוא לשתייה שמותר לערות ממנו לתוך צוננין ואסור לערות צוננין לתוכו וה"מ מעט צוננין אבל אם הן מרובים

ב"ח

כל כך : ומ"ש אבל לערות מהם לתוך צונן מותר דתתאה גבר היכא למידק הלא בע"כ בכל כ"ש לא אמרינן תתאה גבר כדמוכח מדשרי בכוס אפילו צונן לתוך חמין כדפי' בסמוך ותו דבסמוך גבי כ"ר במערה צונן לתוכו דהתיר בצוננין מרובין אדרבה היה לנו לאוסרו כיון דתתאה גבר ואם לא אמרינן הכא גבי ערוי מים לתוך מים לאוסרו מטעם תתאה גבר א"כ אמאי קאמר גבי ספל במערה חמין לתוך צונן להתירו מטעם תתאה גבר דמאי שנא. ועוד איכא לתמוה במה שפי' ב"י דהא דכת' רבינו בסמוך וכן הדין בכ"ר וכו' דאם מערה צוננין לתוכו אם הם צוננין מרובין מותר הוא נלמד ממ"ש בסמוך מיחם שפינהו וכו' דתלי תניא בדלא תניא דהא רב אדא בר מתנה ורב ושמואל מפרשים מיחם שפינהו ספינה ממנו מים חמין כמו שפי' רש"י דלא כאביי דמפרש שפינהו ויש בו מים חמין כו' ור' יהודה היא דאמר דבר שאין מתכוין אסור אלא כר' שמעון היא דאמר דבר שאין מתכוין מותר וכדקי"ל הלכה כר"ש והאי אוקמתא דהוי אליבא דהילכתא עדיף טפי מאוקמתא דאביי דאוקמא כר"י דלא קי"ל כוותיה וכ"כ ב"י גופיה בביאורו לדברי הרמב"ם בסמוך והוא האמת והשתא לדידהו לא שמעינן ממתני' דמיחם דאינו אסור אלא לערות צוננין מועטין לתוך מים חמין דכ"ר אבל מים מרובין מותר והא דכתב רבינו לעיל בסמוך גבי מיחם לחלק בכך נלפע"ד דמיחם הוא דנלמד מהכא כמו שאפרש והוא דהתוס' הקשו אפרש"י דפי' בהא דת"ר גבי חמין דשתייה ב"ש אומרים נותן אדם חמין לתוך צונן ולא צונן לתוך חמין דהטעם הוא משום דסבר תתאה גבר דא"כ יקשה מהכא למ"ד עילאה גבר ולמ"ד תתאה גבר נמי הא מבשל כדי קליפה אלא נראה כמו שאומר ר"ת דחמין לתוך צונן משמע שהצוננין למטה מרובים וכו' כמו שהבאתי לשונם בסמוך ריש סעיף ו' והשתא ודאי כיון דאליבא דכ"ע בין למ"ד עילאה גבר בין למ"ד תתאה גבר קאמר ב"ש דחמין לתוך צוננין שרי אפי' בכ"ר משום דהחמין מועטין והצוננין מרובין וצונן לתוך חמין דאסור לב"ש אפילו חמין דכ"ש היינו כשהצוננין מועטין והחמין מרובין דאם היו כ"ר היה אסור וגזרינן כ"ש אטו כ"ר וב"ה לא פליגי עליה אלא בצונן לתוך חמין בכ"ש דאפילו צוננין מועטין לתוך חמין מרובין מותרין דלא גזרי אבל בחמין דכ"ר מועטין לתוך צוננין מרובין דשרו ב"ש כל שכן דלב"ה שרי דמקילין טפי מב"ש וכן כשהצוננין מועטין לתוך חמין מרובין דאם היו החמין כ"ר דאסור לב"ש מדינא נמי מודה בה ב"ה דלא פליגי בהא אב"ש אבל אם היו הצוננין מרובין אפילו לתוך חמין דכ"ר דשרו אף לב"ש דהא לא אסר ב"ש אלא בצוננין מועטין לתוך חמין דכ"ר אבל צוננין מרובין לתוך חמין דכ"ר שרו ב"ש לכ"ע אף למ"ד תתאה גבר דלא אמרינן תתאה גבר אלא בשתי התיכות אבל לא בעירב מים לתוך מים דנתערב יחד כל שכן דשרי לב"ה אף למאי דקי"ל תתאה גבר וז"ש רבינו וכן הדין בכ"ר והוא לשתייה שמותר לערות ממנו לתוך צוננין ואסור לערות צוננין לתוכו וה"מ מעט צוננין וכו' דאפילו צוננין לתוך חמין דכ"ר אינו אסור אלא מעט צוננין אבל מרובין שרי דלא אמרינן הכא בעירוב מים במים תתאה גבר ולפ"ז נמשך דהא דמותר לערוב חמין דכ"ר לתוך צוננין היינו נמי חמין מועטין אבל חמין מרובין דכ"ר דיכולין להתבשל הצוננין מהם אסור דהא לא אמרינן הכא גבי עירוב מים במים תתאה גבר והיו ראוי לרבינו לפרש זה להדיא אלא שנסמך על המבין דכיון דאפילו צונן לתוך חמין מותר בצוננין מרובים ולא אמרינן תתאה גבר אפילו לחומרא כ"ש בחמין מרובין לתוך צוננין דלא אמרינן תתאה גבר לקולא ואסור וכל זה בחמין שהם לשתייה אבל בחמין שהם לרחיצה דחמין הם הרבה ואסור אפי' בספל שהוא כ"ש כשמערה צוננין לתוך חמין משום גזירה דהרואה אותן חמין כ"כ סבור דהוא כ"ר ויערה גם לכ"ר דהוא אסור מדאורייתא דהצוננין מתבשלים בהן דאין דרך לערות מים צוננים מרובים לתוך החמין להפיג ליתנן אלא כשהם רותחים והחמין כ"כ הרבה מערה לתוכן צוננין מועטין להפיג רתיחתן אבל ודאי צריכים להיות עכ"פ חמין הרבה אף לאחר שעירה לתוכן צוננין דלרחיצה שהוא לתענוג צריך שיהא חמין הרבה וא"כ ודאי דאסור מדאורייתא לפ"ז קשה דבחמין שהם בספל שהוא כ"ש נמי נגזור שלא לערות ממנו לתוך צוננין מועטין מה"ט דהרואה סבור שהוא כ"ר ויספוך ג"כ מכ"ר ועל זה אמר רבינו דלא גזרינן הכא מפני הרואה כיון דאפילו סבור הרואה שהוא כ"ר ויספוך ג"כ מכ"ר לתוך צוננין מועטין ליכא איסורא דאורייתא כיון דקי"ל תתאה גבר והתחתון הוא צונן ואע"ג דבעירוב מים במים לא ס"ל תתאה גבר היינו מדרבנן אבל איסור דאורייתא ליכא הכא כיון שהתחתון הוא צונן ואע"פ שהוא מועט והא דשרי גבי שתייה לערות צוננין מרובים לתוך חמין דכ"ר ולא אמרי' תתאה גבר היינו משום דאין יכולין להתבשל בהם אלא להפג ליתנן וכיון דליכא כאן בישול כלל מותר אפי' מדרבנן ומכאן נלמד למיחם שיש בו מים חמין דלא אסרינן ליתן בו צוננין אלא כשהם מועטין וכו' ודוק היטב עוד האריך ב"י בביאור דברי הרמב"ם ולעד"נ דמה שפי' ה' המגיד במ"ש הרמב"ם אמבטי של מרחץ וכו' שהוא מדתניא בברייתא אליבא דב"ה בד"א בכוס אבל באמבטיא חמין לתוך צונן אבל לא צונן לתוך חמין הוא האמת והוא דהרמב"ם מפרש כמ"ש הרי"ף ומסקנא דשמעתא דהלכה כב"ה דר"ש בן מנסיא אריישא קאי וקאמר דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה ולית הילכתא כר"ש בן מנסיא אלא הילכתא כת"ק ואליבא דב"ה דלשתייה דאינו מחממן הרבה אפילו צונן לתוך חמין שרי ובאמבטי של מרחץ צונן לתוך חמין אסור אבל נותן הוא חמין לתוך אמבטי של צונן ומ"ש ה' המגיד ואמבטיא זה כלי הוא וכן פרשוהו הגאונים ז"ל והטעם שאסור לתת צונן לתוך חמין שבו מפני שהמים שבו עומדים לרחיצה ואדם מחממן הרבה עכ"ל הוא תמוה דמאי אתא לאשמועינן דאמבטי זה כלי הוא הא פשיטא דכלי הוא ומאי קשיא ליה דכתב כן ותו דמאי וכן פרשוהו הגאונים וכו' ומאי והטעם דאסור וכו' דמאי אתא לאשמועינן הלא מפורש הטעם בדברי הרמב"ם ולבי אומר לי דצריך להגיה בלשונו ואמבטי זה כלי שני הוא והמדפיס השמיט תיבת שני ולפי דלכאורה משמע דאמבטי זה נמי כ"ר הוא כמו שפירשו מקצת מפרשים וא"כ קשה למה אמר הרמב"ם דהטעם הוא שאין

נותנין

ב"י

דהא טעמא דמשום דתתאה גבר אפי' בכ"ר דרחיצה נמי שרי אלא לומר דאע"ג דלשתייה כן שאין דרך להחמן כ"כ אפ"ה אסור לערות צוננין לתוכו כיון דכ"ר הוא (ו) ואיני מפרש שדעת רבינו דלא שריא חמין לתוך צונן אלא בכ"ר דשתייה שאינם חמין כ"כ ובהא אמרי' תתאה גבר אבל בכ"ר דרחיצה שהם חמין ביותר אפילו לתוך צונן אסור מפני שמרוב חומם הם מרתיחין את הצוננין אע"ג דתתאי נינהו לפי שלא מצאתי מי שכתב כן וכבר כתבתי לעיל שדעת הרמב"ם כדעת הרי"ף שכתב בפכ"ב אמבטי של מרחץ שהיא מלאה מים חמין אין נותנין לה מים צונן שהרי מחממן הרבה אבל נותן הוא מים לתוך אמבטי של צונן מיחם שפינה ממנו מים חמין מותר ליתן לתוכו מים צונן כדי להפשירן ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן או צונן לתוך חמין והוא שלא יהיו בכ"ר מפני שמחממן הרבה עכ"ד ולפי שה"ה לא ביאר יפה אמרתי לבארם וה"פ מ"ש אמבטי של מרחץ מליאה חמין אין נותנין להם מים צונן אבל נותן מים לתוך אמבטי של צונן כלומר אבל נותן ממים חמין שבזה האמבטי לתוך אמבטי אחר של צונן כדברי ב"ה ומ"ש מיחם שפינה ממנו מים חמין וכו' היינו מתני' שכתבתי בסמוך וכדאוקמא אביי ומיחם שפינה ממנו מים לא יתן לתוכו מים כל עיקר ור"י היא אבל לר"ש דקי"ל כוותיה שרי ומ"ש ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן וכו' והוא שלא יהיו בכ"ר הוא כב"ה דשרו בין חמין לתוך צונן בין צונן לתוך חמין בכוס שהוא כלי שני ויש לתמוה היאך סתם וכתב והוא שלא יהיו בכ"ר דהא במיחם שרי אפילו צונן לתוך חמין והוא שיהיו הצונן מרובים כדאוקי אביי מתני' דה"ק מיחם שפינהו ויש בו מים חמין לא יתן לתוכו מים מועטין בשביל שיחמו אבל נותן לתוכו מים מרובין כדי להפשירן ולפיכך נ"ל דהרמב"ם סבר דלא נקטינן כאביי אלא כאוקימתא קמייתא דרב אדא דאוקי מתני' דה"ק מיחם שפינה ממנו מים חמין לא יתן לתוכו מים מועטין כדי שיחמו אבל נותן לתוכו מים מרובין כדי להפשירן ואע"ג דמלרע לית לן בה דמתני' מני ר"ש היא דאמר דבר שאין מתכוין מותר דכיון דמוקי מתני' אליבא דהלכתא עדיף טפי מאוקמתא דאביי דאוקמה כר"י דלא קי"ל כוותיה ומאי דאתקיף אביי לרב אדא מידי מיחם שפינה ממנו מים קתני מיחם שפינהו קתני אינו כדי לדחות אוקמתיה דכמה משניות מיתרצות בענין יותר דחוק מזה ואביי נמי לאו למידחייה אתא אלא לתרוצי שפיר טפי ליסנא דמתני' דבדוקא קתני שפינהו דהיינו שפינהו למיחם עצמו ומדקתני מיחם שפינהו ולא קתני מיחם שפינה ממנו מים אלמא כשפינה ממנו מים לעולם אסור ומש"ה איצטריך לאוקמי מתני' כר"י אע"ג דלא קיי"ל כוותיה הילכך לאוקומי מתני' דמאי פינהו שפינה ממנו כדאוקי רב אדא דהוי אליבא דהלכתא עדיף טפי ועוד דהא רב דאמר ל"ש אלא שיעור להפשיר אבל שיעור לצרף אסור ע"כ כר' אדא משמע ליה וכדפירש"י ושמואל דאמר אפילו שיעור לצרף מסתמא לא פליג ארב באוקימתא דמתני' ואע"ג שפי' המשנה כתב הרמב"ם כאוקימתא דאביי כבר מצינו בהרבה מקומות בחיבור שחזר בו ממ"ש בפי' המשנה והשתא לפי דבריו בחיבור לא נצטרך לומר דהאי אמבטי הוי כלי שני ולא הוי כאידך אמבטי דאיתא בההיא פירקא דקאמר בקשתי להביא לו פך של שמן באמבטי כדברי התוספות וגם לא נצטרך להלק בין אמבטי שהוא כ"ר לשאר כלי ראשון כדברי ה"ן דאמבטי ודאי כ"ר ודין כל כלי ראשון שוה לו דלא שרי אלא חמין לתוך צונן ולא צונן לתוך חמין דמתני' דמיחם שפינהו לא בפינהו איירי כלומר ועדיין יש בו מים חמין דבכל כה"ג אסור לתת לתוכו צונן כלל דהיינו אמבטי אלא כשפינה ממנו מים איירי ולאשמועי' דאע"ג דמלרע לית לן בה ומ"ש הרמב"ם אמבטי של מרחץ נ"ל לפ"ז דלאו דוקא של מרחץ אלא משום דברייתא תני אמבטי נקט אמבטי אבל ה"ה לכל כ"ר והיו שכתב אח"כ ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן או צונן לתוך החמין והוא שלא יהיו בכ"ר מפני שהוא מחממן הרבה הרי דבכל כ"ר אסר ואפילו אינו עשוי לרחיצה כאמבטי שהרי הפסיק בין דין דאמבטי לדין זה במיחם שפנה ממנו מים חמים וא"ל שמ"ש והוא שלא יהיו בכ"ר בנותן צונן מועטים לתוך חמין מרובים דוקא אבל צונן מרובים אין ה"נ דשרי אפי' בכ"ר ולא הוצרך הרמב"ם לכתבו משום דדבר פשוט הוא דמ"מ הוה ליה לכתבו כדי לאשמועי' דלא גזרינן ביה ועוד כיון דמתני' אתיא לאשמועי' הא מלתא אליבא דאביי לא הו"ל להשמיטו ומיהו אפשר שסמך על מ"ש והוא שלא יהיו בכ"ר מפני שהוא מחממן הרבה דמשמע דבצונן מועטים איירי שכן מתחממין הרבה אבל בצונן מרובים שרי ודבר ברור הוא שמ"ש והוא שלא יהיו בכ"ר לא קאי אלא אצונן לתוך החמין אבל חמין לתוך צונן בכ"ר נמי שרי וה"ה שכתב מיחם שפנה ממנו מים שם אוקמתא על המשנה ואע"פ שנדחית ראיה זו שם הדין דין אמת הוא עכ"ל נראה מדבריו שתופס דברי רב אדא לדחויי וא"כ ל"ל לומר שאע"פ שנדחו דבריו הדין דין אמת הוא תיפוק ליה משום דלאביי כמי דאמר דמתני' אסרה הא אמר דהיינו לר"י אבל לר"ש דקי"ל כוותיה מישרא שרי ועוד אי ס"ל להרמב"ם כאביי למה השמיט דין מיחם שפינהו מעל האור שמותר לתת לתוכו מים אלא ודאי כמ"ש עיקר עוד כתב ה"ה גבי אמבטי של מרחץ והטעם שאסור לתת צונן לתוך חמין שבו מפני שהמים שבו עומדים לרחיצה ואדם מחממן הרבה וזהו שכתב רבינו אמבטי של מרחץ עכ"ל ולפי דבריו בשאר כ"ר דלאו לרחיצה מותר ליתן צונן לתוך חמין להרמב"ם וקשה שכתב אח"כ מיחם שפינה ממנו מים חמין וכו' ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן או צונן לתוך חמין והוא שלא יהיו בכ"ר משמע דבכל כ"ר אסור אע"ג דלאו דרחיצה . הלכך כמ"ש עיקר . ומ"ש הרמב"ם אמבטי של מרחץ שהיא מליאה מים חמין נראה דמילתא דקאמר לאורחא דמלתא קאמר ונ"ל דכיון דטעמא מפני שהוא כ"ר אפילו אינה מליאה נמי :

מותר

דרכי משה

(ו) ולא משמע כדבריו בגמרא ובתוס' פרק כירה דף מ"ב ע"א דמשמע שם דבכלי ראשון לרחיצה בכל ענין אסור כר"ש בן מנסיא דס"ל הכי אליבא דמסקנא דשמעתא לפי פירוש

דרישה

שהיה מתיר ומסיק עליו דמ"מ טוב ליזהר שלא לשום כ"כ קרוב לאש כו' ר"ל שלא ישים אותו כל כך קרוב כדמתיר ר"י מפריז שהוא מותר אפילו לשומו במקום שהיד סולדת בו והוא לא ס"ל כן · וא"כ מוכח מיניה דס"ל להמרדכי דב"ה אינו אוסר אא"כ במקום שהיד סולדת בו דאל"כ מנא ליה להמרדכי שר"י מפריז מתיר אפילו במקום שהיד סולדת בו אדהוצרך המרדכי לכתוב דמ"מ יזהר שלא ישים אותו כ"כ קרוב. ומש"ה הקשה ב"י ב' קושיות דאין כן דעת בעל התרומה דאסר אפילו באין יד סולדת בו ממילא ר"י דמתיר נוכל לומר דאינו מתיר אלא לשימו במקום שאין היד סולדת בו. והדא באידך תליא וק"ל · אבל לע"ד כו' שאין ביאור דברי המרדכי כן ולק"מ. דמ"ש דמ"מ טוב ליזהר שלא לשום כ"כ קרוב לאש אלא רחוק כו' · אינו ר"ל כ"כ כמו שמתיר ר"י מפריז דמשמע מינה דר"י מתיר אפילו בכדי שהיד סולדת דוה ודאי אינו מכח ב' קושיות שהקשה הב"י דהדא באידך תליא כמ"ש . אלא ר"ל מע"פ שמתיר ר"י מפריז והביא ראייה לדבריו אל תטעה בדבריו לומר דמתיר אפילו במקום שהיד סולדת דוה ודאי אינו דא"כ איך הביא ראייה להתיר מדאמרינן בפרק כירה וכו' הא אסיקנא שם דשמן יש בו משום בישול ושפשרו זהו בישולו ואף ששם משמע שאיסור גמור הוא והמרדכי כתב דמ"מ טוב ליזהר כו' דמשמע דאין בו אלא זהירות בעלמא לכתחלה מדכתב טוב · לק"מ דודאי נתינת הפשטידא לחממה נגד האש אין בה כ"כ איסור כמו שיש בהפשר שמן נגד האש ותדע דהא גם הב"י בקושיתו כתב ז"ל ועוד דמשמע דלר"י שרי לחמם שמן זית כתב ובהדיא אסיקנא דשמן יש בו וכו'

חדושי הגהות

דלא הוי אלא כ"ש ולכן צונן לתוך חמין שרי וחמין לתוך צונן אסור (מהרל"ח) : ז טעמא משום דברייתא לא קאמר אלא דאמבטי אסור לגמרי משום דהוי תרתי לריעותא דהוי כ"ר

מרובים ואין יכולין להתבשל בהם אלא להפיג צינתן מותר. **מותר** ליתן קיתון של מים או של שמן כנגד האש להפיג צינתן ובלבד שיתנם רחוק מן האש בענין שאינו יכול להתחמם באותו מקום עד שתהא היד סולדת בו דהיינו כל שכריסו של תינוק נכוית בו אבל אסור לקרבו אל האש למקום שיכול להתחמם שתהא היד סולדת בו ואפי' להניח בו שעה קטנה שתפיג צינתו אסור כיון שיכול להתבשל שם וכן מותר ליתן הקיתון בכלי שני שיש בו מים חמין אבל בכלי ראשון אסור ליתנו ואסור ליתן (יא) אינפנאד"ה אפי' ברחוק מקום מפני

מותר ליתן קיתון של מים או של שמן כנגד האש וכו'. שם בפרק כירה (מ:) ת"ר מביא אדם קיתון של מים ומניחו כנגד המדורה לא בשביל שיחמו אלא בשביל שתפיג צינתן ובשמן איפליגו תנאי ואסיקנא אר"י א"ש אחד שמן ואחד מים יד סולדת בו אסור אין יד סולדת בו מותר ה"ד יד סולדת בו אמר רחבה כל שכריסו של תינוק נכוית ממנו : ופירש"י לא בשביל שיחמו. לא שיניחם שם עד שיחמו: אלא כדי שתפיג צינתן. במקלתן : וכתב עליו הר"ן נראה מדבריו שאפילו קרוב למדורה במקום הראוי לבשל מותר כדי להפשיר דהיינו כל שלא שיהא אותם כ"כ כדי שיתבשלו ולדבריו הא דאר"י א"ש יד סולדת בו אסור אין יד סולדת בו מותר לא במקום שיד סולדת ומקום שאין יד סולדת קאמר אלא כל שהניחן עד שתהא יד סולדת קאמר וכ"כ מדברי הרמב"ם בפכ"ב : וכ' הר"ן דאפי' לפי סברא זו על גבי האש ממש אסור מפני שנראה כמבשל דהא אפילו תבשיל שנתבשל כ"כ אע"פ שמצטמק ורע לו אסרו להחזיר בכירה שאינה גרופה וקטומה וכ"ש ליתן לכתחלה ואפילו להפשיר אלא ודאי לא התירו כאן אלא כנגד המדורה בלבד אלא שהרמב"ן ז"ל כתב דלהפשיר ל"ש כנגד המדורה ול"ש ע"ג וכת' עוד הר"ן שהקשו על רש"י מדמשמע בסמוך שלא התירו להפשיר אלא במקום שאינו ראוי לבשל והיינו נמי הך דיד סולדת לומר דכל שהוא קרוב מן המדורה כל כך בכדי שתהא היד סולדת שם מחמת חום האש אסור והכי אמרינן בירושלמי וכן דעת ר"י דבכ"מ הראוי לבישול אפילו להפשיר אסור וכ"כ תוס' בר"פ במה טומנין (מח.) דנראה לרשב"א דלא שרי אלא ברחוק מן המדורה שלעולם לא יוכל לבא לידי בישול אבל בקרוב אסור אפילו להפשיר דלמא מישתלי ואתי להניחן שם עד שיתבשל ולא בשביל שיחמו דקתני היינו כלומר במקום שיוכל לבא לידי שיחמו וכ"כ ה"ה בפכ"ב שכן דעת הרשב"א וכן דעת הרא"ש בפרק כירה דהא דאר"י יד סולדת בו אסור ה"ק יד סולדת בו הוי בישול הלכך אסור להניחו במקום שאפשר שיחומו כדי שיד סולדת בו ומותר להניחו במקום שיחומו ולא תהא היד סולדת בו ואף על פי שמפשט דברי ר"י ז"ל נראה דמקום שהיד סולדת בו היינו לומר דבמקום שמניח אדם ידו כנגד המדורה ותהיה סולדת מחמתה הדבר ברור כדברי הרא"ש דבמקום שאם יונח שם הקיתון של מים יחמו כדי שתהא היד סולדת הוי מקום הראוי לבישול ואסור וכך הם דברי התוספות ג"כ וכיון דכמה רבוואתא פליגי אסריותא דמשמע מדברי רש"י והרמב"ם נקטינן הלכתא כרבים דאסרי וכ"ש דירושלמי מסייע להו וכתב הר"ן דהא דאסרינן ליתן דבר המתחמם כנגד המדורה במקום שהיד סולדת ה"מ בדבר שלא נתבשל אבל צונן שנתבשל מותר להניחו אפילו בכ"ר או כנגד המדורה ואפילו במקום שהיד סולדת בו שאין דרך בישול בכך אבל ע"ג האש ממש אסור וכ"כ ה"ה בפכ"ב בשם הרשב"א מיהו כבר נתבאר לעיל שהרבה פוסקים סוברים דה"מ בדבר יבש שאין בו מרק אבל תבשיל שיש בו מרק ונצטנן אפי' נתבשל כ"כ יש בו משום בישול ואסור ליתנו כנגד המדורה במקום שהיד סולדת ואם לא נתבשל כ"כ אפי' נתבשל כמאכל בן דרוסאי שייך בו בישול אפי' בעודו רותח ואסור ליתנו כנגד המדורה במקום שהיד סולדת וכבר כתבתי בסימן זה דלהרמב"ם כל שלא נתבשל כ"כ אע"פ שנתבשל כמאכל בן דרוסאי יש בו משום בישול ואסור לשרותו בחמין בשבת וא"כ ג"כ אסור ליתנו כנגד המדורה במקום שהיד סולדת ואפילו אם הוא דבר יבש ואפילו לדברי הרשב"א שכתבתי לעיל שנראה מדבריו שאם נתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר לשרותו בחמין בשבת אפשר דלהניחו כנגד המדורה במקום שהיד סולדת אסור משום דהוי כמבשל ע"ג האור שאע"פ שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אסור מדבריהם ואפשר דשרי דלא אסרו אלא במניח על האור עצמה וכתבו התוספות והר"ן בר"פ במה טומנין (מח.) גבי עובדא דרבה ורבי זירא בבי ריש גלותא דע"ג מיחם נמי אסור ליתן צונן אפילו להפשיר כל שהמיחם חם כ"כ שאילו היה מניחו שם הרבה היה בא לידי בישול דהיינו שיהיה יד סולדת בו שדין מניח ע"ג מיחם כדין מניח כנגד המדורה ואם אינו חם כ"כ שרי ובסימן רנ"ח כתבתי די"א דהיכא דשרי להניח על גבי מיחם היינו דוקא כשאין התחתון על האש וי"א דאפילו אם התחתון על האש שרי. כתב המרדכי בפרק כירה בשם ראבי"ה דאין לתת פירות תוך הכוקלא"ש בבית החורף כדי שיגולו דלא גריע ממים :

וכן מותר ליתן הקיתון בכלי שני וכו' בפרק כירה (שם.) א"ר יצחק בר אבדימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח לו פך של שמן באמבטי ואמר לי טול בכ"ש ותן ופירש"י טול. מן המים : בכ"ש. שילטנגו מעט דכלי שני אינו מבשל ואח"כ תן הפך לתוך אותו כלי שני וכתבו התוס' דכ"ש אע"פ שהיד סולדת בו מותר שאין דפנותיו חמין והולך ומתקרר : ומקום דין זה מחולף דהו"ל לרבינו לכותבו קודם מותר ליתן קיתון של מים דבהנך דינין דלעיל שייך :

ואסור ליתן אינפנאד"ה אפילו ברחוק מקום וכו' בסוף פרק במה טומנין (נא:) תניא אין מרסקין לא את השלג ולא את הברד בשבת בשביל שיזובו מימיו אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש ופירש"י מרסקין. משברין לחתיכות דקות : כדי שיזובו מימיו. משום דקא מוליד בשבת ודמי למלאכה שבורא מים הללו : אבל נותן לתוך הכוס. של יין בימות החמה ואע"פ שנימוח מאליו ואינו חושש : וכתב הרא"ש על זה כתב רבינו ברוך בספר התרומות ואסור להחם פשטיד"א בשבת אצל המדורה משום דשומן הנקרש נימוח והו"ל מוליד ודמי להך דאין מרסקין לא את הברד וכו' אבל הר"ן כתב פירש"י דטעמא דאין מרסקין משום דדמי למלאכה שבורא המים הללו ומשמע דמשום סרך מלאכה נגעו בה א"כ גזירה שמא יסחוט פירות העומדין למשקין וכ"כ מדברי הרמב"ם בפכ"א ודוקא היכא דעביד בידים הא אילו הניחם בחמה ונפשרו ואפילו כנגד המדורה מותרים הם דלאו נולד הוא ולא דמי למשקין שזבו משום דהני בעודם קרושים תורת משקין עליהם לכל דבר אבל בספר התרומה כתב דאסורין משום נולד ואסר ליתן קדירה שקרש כנגד המדורה ולפי טעמו אף בחמה אסור השומן דנולד הוא והקשה עליו הרמב"ן דשומן כיון דלעולם אוכל הוא אפי' לרסק ולסחוט מותר דהא בפירות דלאו בני סחיטה ניניהו סוחטין אותן לכתחלה ואין זו קושיא אלא דשומן זה כיון דכל זמן שלא קרש זב וצלול הוא ודרכו בכך אף כשקרש כפירות העומדין למשקין דמי עכ"ל הר"ן וסמ"ג כתב מה שהביא רבינו ברוך מההיא דאין מרסקין את השלג וכו' לאסור ליתן פשטיד"א סמוך לאש מפני השמנונית הנקרש ועתה נמחה על ידו יותר יש מכאן ראיה להיתר מלאיסור כלומר דלא אסור אלא לרסק בידים אבל היכי שנמחה ממילא שרי וכ"כ בסמ"ק וכתב ה"ה בפכ"א שדעת הרשב"א שהטעם שאין מרסקין משום גזירת פירות העומדין למשקין ושכן נראה מדברי הרמב"ם ומדבריהם למדנו שאין כאן איסור נולד לפיכך מותר ליתן מאכל או קדרה שקרש שמנונותה בחמה או כנגד המדורה ואין כאן נולד וכ"כ הרמב"ן ז"ל עכ"ל ור"י בח"ג הביא שתי הסברות וכתב שנראה עיקר כדברי המתירין ונראה דלבעל התרומות נמי לא אסור אלא בפשטיד"א שהשומן הנקרש הוא בעין לבדו ואין מתערב עם שום דבר וניכר אבל קדרה שיש בה שומן קרוש עם מרק כשהוא נימוח מתערב עם המרק ואינו ניכר שרי כי היכי דשרי בסיפא דברייתא ליתן לתוך הכוס משום דמאליו הוא נמחה וכשהוא נמחה אז הוא מתערב ומתבטל ביין שבכוס ואין ניכר וכ"כ מדבריו ומדברי המרדכי בס"פ במה טומנין והר"ן שכתב דלבעל התרומה אסור ליתן קדרה שקרש שמנונותה כנגד המדורה י"ל דבקדירה של בשר שומן שאין בה מרק אלא דבר מיעוט היא ומיהו אפשר דהר"ן סובר דלבעל התרומה פשטיד"א ל"ד דה"ה לקדירה ואע"פ שיש בה מרק לא דמי לנותן ברד לתוך כוס יין דשרי דשאני התם שאין הברד ניכר כלל אבל שומן שכשנמחה צף למעלה ניכר הוא ואסור לדעת בעל התרומה וכתב בעה"ת שאם מע"ש עירב ושפך חולה המים והשומן שבתוכה מותר להחם בשבת הפשטיד"א ונראה מכאן שאפילו לדעתו מותר להחם בשבת חתיכת בשר שומן ואע"פ שמקצתו זב שאל"כ אע"פ ששפך המים והשומן הו"ל לאסור מפני חתיכת בשר שומן שבתוך האינפנאד"ה שהם נפשרים וזבים והטעם משום דכיון דלדבר מועט הוא הדבר הנפשר לא חשוב ושרי והמרדכי בס"פ במה טומנין כ' כדברי בעל התרומה ואח"כ כת' ורבינו יחיאל מפרי"ש היה מביא ראיה להתיר כדאמרי' בפרק כירה (מ:) סכה אשה ידה שמן ומחממה כנגד המדורה וסכה לבנה וסתם שמן זית הוי קרוש ואפ"ה שרי ומ"מ טוב ליזהר שלא לשים כ"כ קרוב לאש אלא רחוק כדי שלא תהיה היד סולדת בו עכ"ל נראה מדבריו דלבעל התרומה לא אסור אלא במקום שהיד סולדת וליתא דהא טעמא לאו משום בישול הוא אלא משום נולד וא"כ אפילו אין יד סולדת בו נמי אסור ועוד דמשמע דלרבינו יחיאל שרי להחם שמן זית אפי' במקום שהיד סולדת ובהדיא אסיקנא בפ' כירה דשמן יש בו משום בישול והפשירו זהו בישולו ובעיקר הדין כיון דמידי דרבנן הוא נקטינן כר"י והרמב"ם והרמב"ן דפליגי אבעה"ת ומותר. כתב הר"ן בפ"ק דשבת גבי נתינת צמר ליורה מבעוד יום דאוקימנא ביורה עקורה וטוחה דמכאן לאלפס ולקדירה שהעבירן מרותחין מע"ג האור שכל שלא נתבשל כמב"ד אין מוציאין בכף מהם דנמצא מגיסן ואיכא משום מבשל אבל כל שנתבשל כמב"ד תו ליכא למיחש להכי וה"מ בקדירה (ו) אבל בצמר ליורה לעולם אסור להגים בו שאף ע"פ שקלטו העין דרך הצבעין להגים בהן תמיד כדי שלא יחרכו והכי מוכח

נותנין לתוכו צונן שהרי מחממן הרבה תיפוק ליה דכ"ר מבשל ע"כ אמר ה"ה דאמבטי זה כ"ש הוא וכן פרשוהו הגאונים וכמו שפירשו התוס' להדיא דהשתא ניחא הא דקאמר הרמב"ם דהטעם הוא שהרי מחממן הרבה לאורויי דאע"ג דשתם ר"ש אינו מבשל באמבטי זה של מרחץ החמירו אף בכ"ש לפי שהוא מחממן הרבה. ומ"ש הרמב"ם מיחם שפינה ממנו מים חמין וכו' שפי' בו ה"ה אליביה דאביי נראה דלדקו דברי ב"י דהרמב"ם דחה לאוקימתא דאביי מקמי אוקמתא דרב אדא בר מתנא דהוי אליבא דהילכתא וה"נ ס"ל לרב ושמואל כדפי' לעיל. ומ"ש הרמב"ם ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן או צונן לתוך החמין והוא שלא יהיו בכ"ר מפני שהוא מחממן נראה ודאי דכיון דכתב בסתם אלמא דבין חמין שהם לשתייה ובין חמין שהם של מרחץ אם הם בכלי שני שרי אפילו צונן לתוך חמין דדוקא אמבטי של מרחץ אע"פ שהוא כ"ש אסור צונן לתוך חמין אבל כל שאר כ"ש שרי וכדרבא דלא קפיד אספל מדתני ר' חייא להדיא באידך ברייתא דאפילו צונן לתוך חמין בספל שרי. וכ"ש לענין שתייה דמותר לשרות אפי' צונן לתוך חמין בכ"ש וכב"ה אליבא דת"ק דלא כר"ש בן מנסיא אבל צונן לתוך חמין דכ"ר אסור אע"פ שהם לשתייה ומערה עליהן צוננים מרובים דכיון דדחינן לאוקמתא דאביי אין לחלק בין מועטין למרובים אלא כל שהוא מערה צוננין לתוך חמין דכ"ר הוי מבשל מיד כשמתחיל לערות הצוננין אע"פ שלבסוף תפיג רתיחתן והטעם דס"ל כפירש"י דתתאה גבר ולכן לא כתב הרמב"ם לחלק בחמין שהם לשתיה ובכ"ר בין מערה לתוכן צוננין מועטין דאסור ובין מרובים דשרי אלא סתם וכתב אסור דאפילו בצוננין מרובין אסור כנ"ל פשוט בזה לדעת הרמב"ם ולכן בש"ע כתב בדברי הרמב"ם ולשונו אין להתיר בחמין שהם לשתייה לערות לתוכן צוננין מרובין ולא כהרב בהגה"ה שכתב על דברי הרמב"ם שהביא בש"ע להתיר אפילו בחמין דכ"ר לערות עליהן צוננין מרובין ונמשך אחר דברי ב"י שכתב היתר זה לדעת הרמב"ם ולפע"ד אין להקל בזה ודו"ק :

מותר ליתן קיתון של מים או של שמן וכו' ברייתא בפרק כירה דמים הכל מודים דאסור במקום שהיס"ב בו אבל בשמן איכא מ"ד דשמן אין בו משום בישול ושרי אפי' במקום שהיס"ב בו ואסיקנא דאחד שמן ואחד מים כו' ולכן הזכיר רבינו מים ושמן ולעולם ה"ה שאר משקים דינם כמים ושמן ודברי רבינו כפי' ברייתא זו כפי' התוס' והרא"ש ורוב פוסקים דלא כפירש"י והרמב"ם והאריך ב"י בזה. וזהו שכתב רבינו עד שתהא היד סולדת בו כלומר בו ביין ושמן דהיינו כל שכריסו של תנוק נכוית בו ביין ושמן אם יהא נשפך על כריסו :

ואסור ליתן אנפנדא וכו' הב"י האריך ומסקנתו להתיר כספר המצות וכ"פ בש"ע אבל בהגהת ש"ע כתב ונהגו להחמיר מיהו במקום צורך יש לסמוך אמתירין : הבורר

דרכי משה

פירוש התוספות שם ואף ע"ג דלדעת הרי"ף והרא"ש דפסקו דלא כר"ש שרי דעת הטור בדעת התוס' כר"ש ואז דברי הטור מבוארים כדמוכח התם מדברי התוס' והאריך הר"ן בדבריהם ע"ש : (ו) ובפסקי מהרי"ו מחמיר דיש להקפיד אף בקדירה בכל ענין : וכתב

פרישה

(יא) אנפנדא פי' פשטיד"א : בספר

פשטידא יש להקל טפי אלא קושית ב"י היא מדהביא ר"י ראייה להתיר פשטידא דמותר ליתן נתנה כנגד המדורה כך טוב ליזהר בפשטידא שלא ישימו כ"כ קרוב לאש

דרישה

וכו' ולא נקט כל' דמשמע מר"י דמותר לחמם פשטיד"א במקום שהיד סולדת וה"ט משום דא"י לא היה יכול להקשות מהא דאסיקנא שיש משום בישול בפשטידא שמן דבודאי בחמים אשה ידה הסוכה בשמן כנגד המדורה. וע"ז כתב המרדכי דגמו דבשמן יש איסור ומיוב אם ובעל התרומה שאוסר משום נולד ודאי אפילו בכה"ג אוסר וק"ל ולק"מ :

מפני שהשומן שבה שנקרש חוזר ונימוח והוי ליה נולד ואסור (יב) ובספר המצות התירו כיון שאינו עושה בידים וא"א הרא"ש ז"ל אסר וכ"כ בספר התרומה [ו] מותר ליתן מים היפים במים צוננין הרעים כדי לצננן ח :

שיט הבורר חייב והני מילי בבורר בנפה וכברה או בורר לאוצר אפי' ביד [א] אבל בידו (א) כדי לאכול מיד מותר הלכך היו לפניו אוכלין עם פסולת שלהם בורר בידו לצורך אותה אכילה ואם בירר יותר אפילו לבו ביום נעשה כבורר לאוצר וחייב

שיטה הבורר חייב משנה פרק כלל גדול (דף עג) אלו אבות מלאכות וכו' הזורה הבורר והטוחן והמרקד וכו' ומ"ש וה"מ בבורר בנפה וכברה שם (דף ע"ד) ת"ר היו לפניו מיני אוכלים בורר ואוכל בורר ומניח (פי' התוספות לצורך אחרים) והרמב"ם בפ"ח פירש בורר ואוכל מיד בורר ומניח לאכול מיד כלומר מניח לאוכלו בסעודה שהוא רוצה לאכול עכשיו מיד ולאפוקי בשחרית לאכול בין הערבים . ולא יברור ואם בירר חייב חטאת ואסיקנא אמר אביי ה"ק בורר ואוכל לאלתר בורר ומניח לאלתר ולבו ביום לא יברור ואם בירר נעשה כבורר לאוצר וחייב חטאת ותו קאמר התם דבורר בקנון ותמחוי פטור אבל אסור בנפה וכברה חייב חטאת ופירש"י עיקר ברירה לא הוי אלא בנפה וכברה אבל קנון ותמחוי ברירה כלאחר יד הוא אבל ביד לא דמי לבורר כלל וא"כ הא דאמר בורר ואוכל לאלתר וכו' בבורר ביד היא ואפילו הכי בבורר לבו ביום אפילו ביד נעשה כבורר לאוצר וחייב אבל בנפה וכברה אפילו אוכל לאלתר חייב וכך כתבו התוס' שם בד"ה והתניא חייב ולכן כתב רבינו וה"מ בבורר בנפה וכברה פי' אפי' לאכול לאלתר או בורר לאוצר אפילו ביד חייב ובסמוך כתב דאפי' לבו ביום הוי כבורר לאוצר אבל בידו כדי לאכול לאלתר מותר : **ומ"ש** הילכך היו לפניו אוכלין עם פסולת שלהן וכו' הוא ע"פ פי' רש"י שכתב דבברייתא קמייתא גרסינן היו לפניו מיני אוכלין כלומר שהיו לפניו מיני אוכלין עם פסולת שלהן וכדמוכחא מאוקמתא דרב המנונא דמוקי לברייתא באוכל עם פסולת ובאידך ברייתא גרסי' היו לפניו שני מיני אוכלין ואותו שאינו חפץ לאכול עכשיו חשיב פסולת לגבי אותו שחפץ לאוכלו וכמ"ש רבינו בסמוך . ואפשר דמשום הכי דקדק רבינו ואמר עם פסולת שלהן כלומר כאילו מדבר כאן בשני מיני אוכלין ואותו שאינו חפץ בו עתה הוא נקרא פסולת אלא מיירי כאן באוכלין עם פסולת שלהן כלומר הפסולת של אותו מין בעצמו שהוא פסולת ממש כגון צרורות ועפר :

ומ"ש בורר בידו לצורך אותה אכילה כ"כ הרא"ש שפי' בורר ואוכל לאלתר הוא שבורר בידו לצורך אותה סעודה בלבד שמיסב בה על השלחן ונראה דר"ל כל מה שצריך אף לאחרים המסובין עמו כדתני בורר ומניח גם לצורך אחרים שרי לאלתר . ואם בירר יותר אפילו לבו ביום נעשה כבורר לאוצר וחייב כצ"ל ור"ל ואפילו בידו חייב וכדפי' בסמוך אבל מ"ש בקנון וכו' היינו אפי' לאכול מיד נמי בקנון ותמחוי פטור אבל אסור ובנפה ובכברה חייב חטאת והב"י הקשה דהכא משמע דכשבורר בידו שרי לאלתר אפי' שהוא מטיל האוכל לתוך נפה וכברה ובפ"ק די"ט תנן בה"א בורר כדרכו בחיקו בקנון ותמחוי אבל לא בטבלא ולא בנפה וכברה ובחיקו משמע שבורר בידו ונותן לתוך חיקו ודומיא דחיקו הוי קנון ותמחוי וכברה וכו' ושגגה פלטתו הקולמוס דפי' בחיקו אין רצונו לומר שהוא נותן בחיקו לאחר הברירה כמו שהבין הרב אלא שהברירה היא בחיקו והוא שפורס טליתו ברוחב על חיקו ובורר עליו שדרך הברירה היא על דבר רחב כמ"ש רש"י קנון כלי עץ כעין נכור רחב מלאחריו וקצר מלפניו ובעלי מטבע עושין אותו (בל"א ני"ל ברע"ט) והבורר בו קטנית נותן הקטנית במקום הרחב ומנענעו וכו' ותמחוי נמי היא קערה גדולה ורחבה שמערין כל האילפס לתוכה ומשם נותן לקערות קטנות וכיון שהיא רחבה נותן בה קטנית ומנענעו והקטנית שהוא סגלגל מתגלגל ויורד למטה לשפתי התמחוי והפסולת נשאר למעלה בתמחוי וכך היא הברירה בחיקו על הרוחב של טלית כדפי' גם נראה שלשון המשנה היתה כתובה בטעות לפני הרב ב"י שאוסר בי"ט בקנון ותמחוי וליתא דלא אסרה המשנה בי"ט אלא נפה וכברה אבל בקנון ותמחוי שרי כמו בחיקו וכ"כ הרמב"ם בפ"ג דהלכות יו"ט :

ומ"ש

מוכח בירושלמי וה"ה כתב בפ"ט שיש מי שכתב שאין חייב משום מבשל אלא בהגסה ראשונה שאינו מתבשל מהרה אלא בהגסה זו אבל משהגיס פעם א' דבלא מגיס מתבשל אף המגיס פטור דמאי עבד ולזה נוטה דעת הרמב"ן והרשב"א ובפ"ג כתב הרמב"ם אסור להכניס מגריפה לקדירה בשבת והיא על האש להוציא ממנה בשבת מפני שמגיס בה וזה מצרכי הבישול הוא ונמצא כמבשל בשבת וכתב ה"ה וז"ל ונ"ל שאין דברי רבינו אמורים במבושל כ"ל דהתם ודאי אפילו מחזירן על האש ומבשלן פטור כמו שיתבאר פ"ט וכיון שכן אין לגזור בהכנסת מגריפה אבל באינו מבושל ודאי יש לחוש לדעתו שכתב פ"ט ובהשגות א"א הפריז על מדותיו שאסר להוציא מן הקדירה במגריפה עכ"ל : ולפי דברי ה"ה לדעת הסוברים שכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי שוב אינו חייב משום מבשל כמ"ש לעיל כיון שהגיע למאכל בן דרוסאי שוב אין לגזור בהכנסת המגריפה : ומ"ש הרמב"ם והיא על האש נ"ל דלאו דוקא אלא כל שהעבירה מרותחת מע"ג האור היא על האש קרי לה וכ"כ רבינו בסי' רנ"ב שהמגיס בקדירה אפילו אינו על האש חייב משום מבשל כלומר בעודה רותחת וכ"כ ר"י בח"ג כ' הרמב"ם בפכ"א שמותר לגמור שחיקת הריפות בעץ הפרור בתוך הקדירה בשבת אחר שמורידין אותה מעל האש ויתבאר בסי' שכ"א . כתוב בכלבו שאסור לטוח שמן ושום על הכלי בעודו כנגד המדורה אפי' נגלה הכלי מבע"י דמ"מ יתבשל השום והשמן עכ"ל גרסי' בפ"ה שרלים (קט :) אמר רב חסדא שריקה טויא שרי פעפועי ביעי אסור ופי' רש"י לשחק ולטוח שמן וביצים מגולגלים על הכלי כשהוא חם משחשכה שרי ובלבד שלא יהא רותח כדי לבשל ולא אמרי' דמי למתקן : פעפועי ביעי . לטרוף ביצים מגולגלים בקערה אסור דמיתחזי כמאן דבעי למשדינהו בקדירה : דין יורה מליאה תבשיל שנתנה על הפטפוט מע"ש והאש תחתיה ולמחר מתקררת ועבדים נכרים עושים אש תחתיה ומחממין אותה כתבתי בסי' רנ"ג : אם מותר להושיב החמין על התנור שבבית החורף מבפנים והשפחה מבערת האש לחמם בית החורף וע"י כך נרתחים החמין כתבתי שם ג"כ :

שיטה הבורר חייב וה"מ בבורר בנפה ובכברה וכו' בפרק כלל גדול (עד י) ת"ר היו לפניו שני מיני אוכלין בורר ואוכל בורר ומניח ולא יברור ואם בירר חייב חטאת מאי קאמר ואסיק אביי דה"ק בורר ואוכל לאלתר בורר ומניח לאלתר ולבו ביום לא יברור ואם בירר נעשה כבורר לאוצר וחייב חטאת ואמרי' בתר הכי היו לפניו ב' מיני אוכלין ובירר ואכל ובירר והניח רב אשי מתני פטור ור' ירמיה מדפתי מתני חייב רב אשי מתני פטור והא תני חייב ל"ק הא בקנון ותמחוי הא בנפה וכברה כלומר הא דתני חייב בנפה וכברה דעיקר ברירה כך היא והא דמתני רב אשי פטור בקנון ותמחוי דהוי ברירה כלאחר יד ופי' רש"י דכי פריך והא תני היינו ברייתא דלעיל וכתבו התוס' (שם) וקשה לר"י דלמאי דאוקימנא לה בנפה וכברה משמע דוקא לבו ביום אסור אבל לאלתר אפילו בנפה וכברה שרי ובפ"ק דביצה (יד :) משמע דבנפה וכברה אסור בכל ענין ונראה לר"י דברייתא איירי בבורר ביד והכא דמוקמי' לה בנפה וכברה ברייתא אחריתי היא ואפילו לאלתר חייב חטאת וכן משמע מתוך פר"ח דפי' שיש ג' דינים בבורר לאלתר דביד מותר לכתחלה בקנון ובתמחוי פטור אבל אסור בנפה ובכברה חייב חטאת וכ"כ הרא"ש והר"ן וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ח שכתב בנפה ובכברה חייב בקנון ובתמחוי פטור ואם בירר בידו לאכול לאלתר מותר ועל בורר ומניח לאלתר פירש"י (שם) לאכול לאלתר שאין זה דרך בוררים והתוספות כתבו בורר ומניח לצורך אחרים ושיעור לאלתר כתבו הרא"ש והר"ן בשם ר"ח דהיינו שיעור מה שמיסב על השולחן באותה סעודה בלבד וכן כתב הרב המגיד בפרק ח' וכ"כ ר"י בח"ה אלא שכתב קודם לכן וז"ל ואפילו ביד שאמרנו דמותר דוקא לאלתר כלומר לאותה סעודה אבל לבו ביום כלומר שבורר ומניח לצורך סעודה אחרת של אותו יום בעצמו אסור ונ"ל דה"ק שאם הוא בורר אחר סעודה כל שבורר לצורך סעודה אחרת באותו יום בעצמו הוי לאלתר ואם כשהוא בתוך סעודה בורר אינו יכול לברור אלא לצורך אותה סעודה בלבד וכן אם בורר קודם סעודה צריך לאוכלם בתוך הסעודה ראשונה ואם השהה מהם עד אחר שעומד מסעודתו לא מיקרי לאלתר וחייב והמרדכי כתב דדוקא להתחיל ולאכול אחר ברירתו שרי אבל לאכול אחר שעה נעשה כבורר לאוצר והרמב"ם בפ"ח כת' וז"ל הבורר אוכל מתוך פסולת או שהיו לפניו שני מיני אוכלין ובירר מין ממין אחר בנפה ובכברה חייב בקנון ובתמחוי פטור אבל אסור ואם בירר בידו לאכול לאלתר מותר . הבורר אוכל מתוך פסולת בידו להניחו אפילו לבו ביום נעשה כבורר לאוצר וחייב היו לפניו שני מיני אוכלין מעורבין בורר אחד מאחד ומניח לאכול מיד ואם בירר והניח לאחר זמן אפי' לבו ביום כגון שבורר שחרית לאכול בין הערבים חייב ומשמע דלא שרי אלא לברור כדי לאכול מיד אחר ברירתו כדברי המרדכי ואפשר שכל שבורר לצורך סעודה כ"ז שמיסב באותה סעודה חשוב לאלתר כדברי ר"ח ומ"מ אם בירר להניח עד אחר ג' או ד' שעות נראה מדבריו שיש חלוק בין בורר אוכל מתוך פסולת לבורר אוכל אחד מאחר דבבורר אוכל מתוך פסולת חייב ובבורר אוכל אחד מאחר לא מיחייב אא"כ בירר שחרית לאכול בין הערביים אלא שאיני יודע מנין לו חילוק זה ואם לא נתכוון לכך קשה אמאי פלגינהו בתרתי והא דמפלגי' בין בורר בידו לבורר בקנון ותמחוי לבורר בנפה וכברה נראה מדברי רש"י בפרק כלל גדול שהברירה נעשית בקנון ותמחוי ונפה וכברה שכך כתב שם בקנון כלי עץ שעושין כעין נכור רחב מאחריו וקצר מלפניו ובעלי מטבע עושין אותו והבורר בו קטניות נותן קטניות במקום הרחב ומנענעו והקטניות מפני שהוא סגלגל מתגלגל ויורד דרך פיו הקצר והפסולת נשאר בכלי פטור אבל אסור מותר לכתחלה לא הוי דדמי לברירה וחייב חטאת לא הוי דכלאחר יד הוא דעיקר ברירה בנפה ובכברה אבל ביד לא דמי לבורר כלל עכ"ל ולפ"ז כל שהוא בורר בידו אע"פ שהוא מטיל האוכל לתוך כלי אחר ואפי' לתוך נפה וכברה מותר כיון שהוא בורר לאכול לאלתר וקשה לי על זה הא דתנן בפ"ק דיו"ט (יד :) הבורר קטנית ביו"ט בש"א בורר אוכל ואוכל ובה"א בורר כדרכו בחיקו ובקנון ובתמחוי ובחיקו משמע דהיינו שבורר בידו ונותן לתוך חיקו ודומיא דחיקו הוי קנון ותמחוי ונפה וכברה וא"כ לא שרי אלא לברור ולהניח בידו אבל להניח בקנון ותמחוי אסור אע"פ שאינו בורר אלא בידו לאכול לאלתר וצ"ל דהא כדאיתא והא כדאיתא דחיקו היינו שבורר ונותן לתוך חיקו ונפה וכברה וקנון ותמחוי היינו שעושה הברירה בהם :

וכילד

פרישה

(יב) **ובספר** המצות התירו כו' וכ"ש קדירה שיש בה רוטב שנקרש כשהשומן נימוח אינו בעין דברי אליביה ונהגו להחמיר כהרא"ש ובמקום צורך יש להקל :

סי' שיט (א) **הבורר** כדי לאכול מיד מותר היינו שיעור מה שמיסב על השלחן באותה סעודה בלבד ובב"י דכתב לאחר סעודת שחרית קרוי מיד לסעודת מנח' אבל לא קודם שחרית ע"ש :

בקנון

דרישה

[ו] **מותר** ליתן מים היפים במים צוננים הרעים כדי לצננן · כן הוא נדפס בספרי רבינו בדפוס בית יוסף בס"ם שי"מ אבל בנוסחי ספרי רבינו המדוייקים וגם בנוסחי של קלף ז"א . ודע שמשנה שלימה היא בפרק חבית דף קמ"ו ושם בגמרא פריך עלה ז"ל פשיטא סיפא איצטריכא ליה ואת הצונן בחמה הא נמי פשיטא הוא דתימא נגזר דילמא אתי לאטמוני ברמץ קא משמע לן . ומזה תלמוד טעם נוסחא שגרסו בל' המשנה וטעם נוסחאות המדוייקים שלא גרסו · דהא דין זה פשיטא הוא וגם עדיפא מיניה כבר השמיענו רבינו במה שכתב דמותר ליתן קיתון של מים צונן בתוך כ"ש . ועוד דהאי דינא לגופא לא איצטריך לכותבו אלא משום סיפא דקתני ואת הצונן לתוך החמין וכמ"ש ל' הגמרא ורבינו כבר כתב לעיל בסי' זה הרי דינא שהרי כתב ז"ל אבל בחמה עצמה כגון ליתנה בחמה או ליתן מים בחמה כדי שיחמו מותר וק"ל · כתב ב"י כתוב בכלבו שאסור לטוח שמן ושומן בכלי בעודו כנגד המדורה אפי' נגלה הכלי מבע"י דמ"מ יתבשל השום והשמן עכ"ל מכאן נ"ל להביא ראיה שמותר לטוח שומן חוואה שנקפא ע"ג מיני קמחין וקטניות כגון לאקשי"ן ממין או היר"ז שנותנין ע"ג הקערה בשבת שאף שנמחה ע"ג והוא בעין מ"מ הואיל ואינו מתבשל ע"ג מותר דהרי שמן ושומן ג"כ נקרש קצת ונמחה אצל האש ואע"ג דאין מרסקין הברד יפשלג שידיס וכמ"ש רבינו בסי' שמ"א שאני הכא שהיה נמחה כבר ועדיין אינו קפוי כ"כ בקיושי כמו הגלד ואף שבחמימות טפסטיד"א נגד האש יש אוסרין כנזכר בסי' זה שאני התם שהשומן נמחה והיה בעין משא"כ בזה ודו"ק ועיין בקונטרס שלי מ"ש מזה :

סי' שיט [א] **אבל** בידו כדי לאכול מיד מותר כו' ז"ל הגמרא והביאוהו ב"י בריש הסימן בורר ואוכל לאלתר וכו' ופירש"י ז"ל ומניח לאלתר לאכול לאלתר שאין זה דרך בוררין והתו' פירשו בורר ומניח לצורך אחרים · ושם בגמרא בהיו לפניו שני מיני אוכלין וקאמר דבורר אמד לאכול לאלתר והאמד מניח לאלתר . ונלע"ד דכוונת רש"י היא

דמפרש

חדושי הגהות

ב"ר והוי נמי לרחיצה משמע דכ"ר שהוא לשתייה דלא הוי אלא חדא לריעותא צונן לתוך חמין שרי וחמין לתוך צונן אסור ומה שלא כתב רבינו דאמבטי אסור לגמרי היינו משום דהוא ממילא נשמע שהרי לא התיר בצונן לתוך חמין אלא בספל שהוא כ"ש או בכ"ר שהוא לשתייה משמע דאמבטי שהוא כ"ר והוא לרחיצה אסור לגמרי כ"נ לפרש דברי רבינו וא"כ אין מקום לתמיהתו של ב"י שתמה על דברי רבינו (מהרל"ח) : ה הב"י לא ביאר ע"ז מאין הוציא הטור דין זה ובנוסחת הטורים הישנים לא נזכר דין זה כלל ומצאתי בדרישה שכתב שנוסחא זו נכונה שדין זה מבואר במשנה שבת (קמו :) ופריך בגמרא פשיטא ומסיק דלא נקיט ליה אלא משום סיפא ואת הצונן בחמין וכו' וזה לא שייך בדברי הטור ומה גם שהטור כבר כתב להתיר ליתן מים צוננין אפילו בחמין ולכן דברים אלו מיותרים הם ועיין ט"ז :

כתב

וכיצד הוא בורר אם יש טורח בברירת האוכל יותר מברירת הפסול' וכו' בספ"ק די"ט (שם) תנן הבורר קטניות בי"ט בש"א בורר אוכל ואוכל ובה"א בורר כדרכו ובגמרא תניא בד"א כשהאוכל מרובה על הפסולת אבל כשהפסולת מרובה על האוכל ד"ה נוטל את האוכל ומניח את הפסולת פסולת מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי ל"ל דנפיש בטירחא וזוטר בשיעורא ופירש"י בד"א. דשרו ב"ה ליטול פסולת ממש ולהשליך: מי איכא מאן דשרי. ואפילו לטלטלו והא בטיל ליה מיעוטא לגבי רובא והו"ל ככולה פסולת ולא חזו: דנפיש בטירחא. שישנו דק והכי קאמר במה דברים אמורים בזמן שטורח האוכל מרובה על של פסולת הוא דקאמרי ב"ה נוטל פסולת דמעוטי בטירחא עדיף אבל אם טורח פסולת מרובה על של אוכל ד"ה וכו'. וכתב הר"ן והאחרים פירשו דאוכל קאי דנפיש כגון שהוא דק אבל אם הוא מעט והפסולת מרובה והוא גם וזוטר בטירחא דמהו דתימא דמעוטי בטירחא עדיף קמ"ל דכיון דפסולת מרובה אסור ואפשר דתרוייהו איתנהו עכ"ל ורבינו סתם דבריו כרש"י ואע"ג דהאי ברייתא ביו"ט מיתניא ס"ל דאין חילוק בין שבת ויו"ט בדין זה:

ומ"ש וכיצד הוא בורר וכו' משנה ומסקנת הגמרא ספ"ק די"ט וע"פ פי' רש"י לשם דאם כמות הפסולת מרובה אסור אפילו לטלטלו שהאוכל בטלה ברוב הפסולת וכ"כ לקמן בס' י"ט בסימן תק"י והיא דעת הרא"ש שכתב כשם כפרש"י אבל מפי' ר"ת בפרק נוטל בד"ה שהאוכל מרובה וכן מדברי הרמב"ם בפ"ג מה' יו"ט מפורש דלא ס"ל דכשהפסולת מרובה שיהא האוכל בטל לגבי פסולת ואסור לטלטלו דודאי האוכל לא בטל לגבי פסולת ומותר לטלטל האוכל אלא שהפסולת כיון שהוא מרובה ג"כ לא בטל לגבי האוכל ואסור לטלטלו וכ"כ ממ"ש הלפסי לשם וז"ל פסולת מרובה על האוכל פשיטא מי איכא מאן דשרי דמדגרס פשיט' אלמא דהקושיא היא פשיטא דבפסולת מרובה אינו נוטל את הפסולת אלא נוטל את האוכל דאין האוכל בטל לגבי פסולת אע"פ שהאוכל הוא מועט והכי משמע בש"ע שלא כתב איסור זה לפי פי' רש"י והרא"ש ורבינו ומ"מ כיון שלא כתב ג"כ היתר לברור האוכל אף על פי שהוא מועט אלא כתב סתם דבוררין אוכל מתוך הפסולת בידו לאכול לאלתר משמעו דוקא כשהאוכל מרובה כמו שהוא הרגילות אבל כשהאוכל מועט מן הפסולת לא אמר בה לא איסור ולא היתר והלכך יש לנו להחמיר שלא לטלטלו כלל כשהפסולת מרובה מן האוכל וכן מ"ש רבינו דדין שבת כדין י"ט דבאוכל מרובה מן הפסולת בורר כדרכו הפסולת מן

והחייב (ב) בקנון (ג) ובתמחוי לא יברור ואם בירר פטור ואם בירר בנפה ובכברה חייב חטאת וכיצד הוא בורר אם יש טורח בברירת האוכל יותר מברירת הפסולת [ב] בורר כדרכו לזרוק הפסולת ואם יש יותר טורח בברירת הפסולת כגון שהוא דק נוטל אוכל ומניח הפסולת וכל זה כשהאוכל מרובה על הפסולת בכמותה ומשבחת באוכל מרובה שאפי' הכי יש טורח יותר בברירת הפסולת כגון שהוא דק כדפרי' אבל אם כמות הפסולת מרובה אסור אפי' לטלטלו שהאוכל בטל ברוב הפסולת ומ"מ לוזים ובטנים (א) שנשתברו ועדיין מעורבין בקליפתן אע"פ שהקליפות מרובות על האוכל לא מיקרי פסולת מרובה על האוכל כיון דאורחייהו בהכי והוו כמו שומר לפרי (ד) [ג] ותורמוס קאמר בגמרא דאפי' אוכל מתוך פסולת אסור ויהיב טעמא משום דשלקי ליה ז' זימנין ואי לא שלקי ליה לאוכל הוה מסרח לכן חשיב אפי' ברירת אוכל כברירת פסולת ולפי זה תורמוס שלנו שאין דרכן בכך מותר לברורו מתוך הפסולת היו לפניו ב' מיני

ומ"ש ומ"מ לוזים ובטנים שנשתברו וכו' כ"כ שם הרא"ש וז"ל נראה דאגוזים ובטנים שנשברו ומונחין עדיין בקליפין אע"פ שהקליפה מרובה על האוכל לא מיקרי שם פסולת עלייהו כיון דאורחייהו בהכי והוי שומר לפרי ולא דמי לעצמות וקליפין שכבר נפרדו לגמרי מן האוכל עכ"ל והרא"ש כתב דברי רש"י במי איכא מאן דשרי דהיינו לומר אפילו לטלטלן אסור אבל הרמב"ם כתב בפ"ג מהל' י"ט וז"ל וכן הבורר קטנית בי"ט בורר כדרכו בד"א כשהאוכל מרובה על הפסולת אבל אם היתה הפסולת מרובה על האוכל ד"ה בורר את האוכל ומניח את הפסולת ואם היה טורח בברירת הפסולת מן האוכל יתר מטורח בברירת האוכל מן הפסולת אע"פ שהאוכל מרובה בורר את האוכל ומניח את הפסולת נראה מדבריו שהוא מפרש דכי אמרינן פסולת מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי לאו למימר' מי איכא מאן דשרי לטלטל כדפירש"י אלא ה"ק מי איכא מאן דהוה ס"ד דשרי לברור פסולת מתוך אוכל דאיצטריך רשב"ג לאשמועינן דאסור ומשני לא צריכא דנפיש בטירחא וזוטר בשיעורא כלומר הא ודאי כשהפסולת מרובה לא היה צריך רשב"ג לאשמועינן דפשיטא דד"ה אסור לברור פסולת מתוך האוכל ומיהו לברור אוכל מתוך פסולת ודאי כיון שאין דרך בורר בכך וכו' אצטריך לאשמועינן בנפיש בטירחא וזוטר בשיעורא דס"ד כיון שאוכל מרובה שרי לברור כדרכו ואפילו פסולת מתוך אוכל נמי קמ"ל דכיון דנפיש בטירחא אסור לברור כדרכו ומיהו דעתו ז"ל דה"מ ביום טוב אבל בשבת דוקא לברור אוכל מתוך פסולת אבל פסולת מתוך אוכל בכל גוונא חייב חטאת וזהו שכתב בפ"ח מהלכות שבת הבורר פסולת מתוך אוכל אפילו בידו אחת חייב וכ"כ הר"ן בפרק כלל גדול בשם ר"ח ויליף לה מדאמר חזקיה הבורר תורמוסין מתוך פסולת שלהן חייב ומדקאמר סתמא משמע אפילו לאלתר וטעמא משום דעיקר בורר היינו פסולת מתוך אוכל וכתב ה"ה שכן הסכים הרמב"ן ושכ"כ מן הלכות וכ"כ בסמ"ג וסמ"ק ומ"מ לענין בורר אוכל מתוך פסולת משמע דבכל גוונא שרי בשבת לפי שטה זו ואפילו פסולת מרובה ולכן סתם הרמב"ם דבריו בפ"ח וכתב הבורר אוכל מתוך פסולת אם בירר בידו לאכול לאלתר מותר ודברי רבינו ירוחם בח"ח מעורבבים בדין זה ולא ראיתי להאריך בהם:

ותורמוס קאמר בגמרא דאפילו אוכל מתוך פסולת אסור בפ' כלל גדול מימרא דחזקיה ופרש"י ודשלקי ליה ז' זמנין למתקו ואי לא שקלי ליה לאוכל מתוך הפסולת מתוך שהוא רך ונימוק ע"י שנשלק הרבה מסרח והלכך אוכל נמי כ"ז שמעורב בו הוי כפסולת ומיהו אוכל הוא ומחמירין עליה למיהוי היא דשקיל כפסולת מתוך אוכל ול"נ הבורר תורמוסין מתוך פסולת שלהן משלקן פעם אחת ממרקין ומערה אותה המים ובוהר המותלעות שלהן כמו שעושין לפולין וכן בכל פעם ופעם וזה בורר האוכל ומניח הפסולת ואי לא שלקי ליה מסרח גרסי' הלכך משלקיה פעמים וג' חשיב ליה פסולת הואיל ואי שביק להו הכי דלא הדר שליק להו מסרחי וכשהוא נוטלן מתוך שאר מינים גרועים המעורבין בהם כפסולת מתוך אוכל דמי דהנהו שאר מינין לא מסרחי דגמר לה בישולייהו בפעם ראשונה ושנייה ורבינו הלוי גרים ואי שקלי ליה מסרח כשנוטלו נימוח בין אצבעותיו ונמאס ההוא דשקיל הוי כפסולת והנשאר הוי אוכל עד שחוזר ונוטלו והרמב"ם כתב בפ"ח והבורר תורמוסין מתוך פסולת שלהן חייב מפני שהפסול' שלהן ממתקת אותן כשישלקו אותם עמהן ונמצא כבורר פסולת מתוך אוכל וחייב:

היו לפניו ב' מיני אוכלין אותו שרוצה לאכול עתה וכו' כ"כ הרא"ש בפרק כלל גדול וטעמו מדתניא בברייתא שכתבתי בסמוך היו לפניו ב' מיני אוכלין **בורר** ואוכל

דרכי משה

שיט (א) וכתב מהרי"ל דאם הקליפה הירוקה שהיא הקליפה החיצונה עדיין על הפרי אסור ליטלה משום דהוה מפרק ועיין לקמן בדין מוללין מלילות:

אלא

פרישה

(ב) **בקנון** פי' כלי ברע"ט בל"א: (ג) **ותמחוי** פירוש קערה גדולה שמערה כל האילפס לתוכה ומשם לקערות. (ד) **ותורמוס** קאמר בגמרא כו' עיין בפירש"י פרק כלל

דרישה

דמפרש דלאו מו קאמר דאם דעתו לאכול 'הא' ולהניח השני אמרינן דזה המין שמניח לאחר זמן מיקרי פסולת. ואז אם המין שרוצה לאכול עכשיו הוא יותר אזי הוא בורר המין השני וזה שמניח בקערה שהוא הרוב מניח כדי לאכלו לאחר ואם זה המין שרוצה להניח הוא הרוב אזי הוא בורר בידים עתה זה המין שרוצה לאכול עתה שהוא המיעוט וזה בורר לאכול לאלתר • והתוס' מפרשין דהדא קתני דאף שאם תרווייהו רוצין לאכול אלא שבורר מדקדק לאכול מין א' והמסובין האחרים יאכלו מין השני אפ"ה לא יברור כ"א שיאכל הוא לאלתר את מינו שבורר וכדי שיאכלו המסובין את המין השני שמניח לאלתר אלא שקשה לי למה יצטרכו לאכול המין השני אשר מניח לאלתר לא יהא אלא פסולת שאין אוכלין כלל. ועיין מ"ש רמ"א בש"ע סעיף ג' ומניח השני כדי לאכול מיד שכתבתי שם פירושו וגם פי' כלל כ"ג סעיף ד' ע"ש. ושם כתב ב"י בשם רי"ו ז"ל ואפי' ביד שאמרנו דמותר דוקא לאלתר כלו' לאות' סעודה אבל בו ביום כלומר שבורר ומניח לצורך סעודה אחרת על אותו יום בעצמו אסור כו' ודבריו תמוהין שמיד אחר זה הביא הב"י דברי המרדכי שכתב ז"ל ודוקא להתחיל ולאכול לאלתר אחר ברירתו שרי אבל לאכול לאחר שעה נעשה כבורר לאוצר ואסור. וא"כ דברי רי"ו נפרש הכי דמ"ש כלומר לאותו סעודה ר"ל שבסעודה לפניו או שהוא בתוך הסעודה וקמ"ל בהאי דה"ל לאכול מיד ממש אלא כל שאוכל בתוך אותו סעודה מקרי לאלתר • אבל כשאין סעודה לפניו אלא רוצה להכין עתה לצורך הסעודה הסמוכה לו לאכול לאחר שעה אסור • והא דכתב לצורך סעודה אחרת ר"ל שלע"ע הוא מסעודה ראשונה ורוצה להכינו לצורך הסעודה אחר שלאחר זמן וק"ל. עוד שם כתב ב"י ז"ל וקשה לי ע"ז הא דתנן פ"ק דיום טוב שבורר קטנית בי"ט בית שמאי אומרים בורר ואוכל ובה"א בורר כדרכו בחיקו בקנון ובתמחוי • ובחיקו משמע דהיינו שבורר בידו ונותן לתוך חיקו. ודומיא דחיקו הוי קנון ותמחוי ונפה וכברה • וא"כ בשבת לא שרי אלא לברור ולהניח בידו אבל להניח בקנון ובתמחוי אע"פ שאינו בורר אלא בידו כו' וכתב דצ"ל הא כדאיתא והא כדאיתא כו' ופי' דחיק מאד לחלק פירוש דחיקו מקנון ותמחוי ועוד איך ס"ד לפרש לאסור להניח בקנון ובתמחוי דהא אין טעם לאסור בשבת לברור ביד ולהניח בקנון ותמחוי דמה לי לברור בידו ולהניח בכלי או להניח בקינון כיון שרוצה לאוכלו מיד ואי ר"ל שאסור להניח הנברר בשום כלי או לתפוס אותו בידו שברר בה או להניחו בידו השני ודוקא בי"ט שקילו להניח ג"כ בחיקו ובקנון ובתמחוי אכתי קשה מה לי קנון ותמחוי שמותר להניח בו בי"ט ומה לי נפה וכברה שאסור להניח בו דהא לפי' ב"י לא הזכיר בגמרא דדרך בירורו הוא קנון ותמחוי ונפה וכברה אלא ר"ל להניח לתוכו. וכן קשה לפי האמת שפי' ב"י בחיקו • שר"ל שיניח בחיקו מה לי בחיקו מה לי בכלי. לכן נלע"ד פשוט דפי' בחיקו הוא דומה לפי' בקנון ובתמחוי ופי' דקנון ותמחוי הוא כדפירש"י שנותן הקטניות במקום הרחב והקטניות מפני שהוא סגלגל מתגלגל ויורד דרך פיו הקצר והפסולת נשאר בכלי וקמ"ל דבי"ט מותר לברור כדרכו וגם מותר לברור בחיקו או בקנון ותמחוי אף דבשבת אסור כ"א לברור בידו ודו"ק: [ב] **בורר** כדרכו לזרוק הפסולת כו' ז"ל רמ"ף לשון סמ"ג ומיימוני בהדיא דוקא אוכל מתוך הפסולת אבל פסולת מתוך האוכל אפי' בידו ולאלתר חייב וכי משמע באשר"י פרק כלל גדול ותמיהני על הטור שכתב אם יש טורח כו' בורר כדרכו לזרוק הפסולת. כי חילוק זה מצאנו פ"מ דביצה גבי י"ט לא בכלל גדול גבי שבת וק"ל עכ"ל • ועיין בב"י שכתב ג"כ שדעת הרמב"ם והרמב"ן וסמ"ג וסמ"ק והר"ן ויש בו משמעות שדעת ההלכות חולק על הטור בזה • וכתב שדעת רבינו שאע"ג דהאי ברייתא בי"ט מיתניא ס"ל דאין חילוק בין שבת לי"ט בדין זה עכ"ל • וז"ל הרא"ש פרק כלל גדול דף קמ"ב ע"א וביד בורר ואוכל ובורר ומניח לאלתר כו' עד ודוקא אוכל מתוך פסולת אבל איפכא אסור. והבורר שני מינין אוכלין אותו שרוצה לאכול עתה מקרי אוכל והאידך מקרי פסולת. אמר חזקיה הבורר תורמסין מתוך פסולת שלהן חייב חטאת • לימא קסבר חזקיה אוכל מתוך פסולת אסור לא שאני תורמסין דשלקי להו ז"פ ואי לא שקלי מינייהו פסולת שלהן מסרח וכפסולת מתוך אוכל דמי ולהכי חייב עכ"ל. ובאמת משמעות לשון הרא"ש משמע דס"ל דפסולת מתוך האוכל אסור בשבת בכל ענין ולא כמו רבינו • וגם זולת זה לשון רבינו תמוה שכתב ותורמס קאמר בגמרא דאפילו אוכל מתוך פסולת אסור מאי אפי' דקאמר הא לדידיה בריר' אוכל ופסולת שוה והולך אחר מיעוט טירחא גם קשה מאי דמסיק לכך חשיב אפי' ברירת אוכל כברירת פסולת גם מ"ש היו לפניו שני מיני' השני חשיב פסולת ואסור לבררו. גם מ"ש אח"כ ולא שפין אותו ביד כדי להסיר פסולת דהו"ל כבורר דכל זה עולה יפה לפי דעת האומרים דאין מבררין בשבת הפסולת מתוך האוכל ולפי דעת רבינו צ"ל דה"ק דתורמס ידוע הוא שהאוכל מרובה על הפסולת הוא נפיש בטירחא בברירתו מברירת האוכל דהיינו התורמוס • ואשמועינן חזקי' דאף דבשאר מינין כה"ג מבררין האוכל בתורמסין אסור לברר וקמתמה תלמודא דלא ידע טעם לחלק בין תורמוס לשאר מיני' וכי סבר חזקיה דאין לברר אוכל מתוך פסולת אפילו לאכול מיד וביד • וזה שרי לכ"ע ומשני שאני תורמס כו' עד וכפסולת מתוך אוכל דמי כך הוא לשון הגמרא והרי"ף והרא"ש ורבינו שינה וקיצר וכתב לכך חשיב אפי' ברירת אוכל כברירת פסולת משום דס"ל ה"ט דאסור משום דמחשב הכל לפסולת ממש שאינו ראוי לאכול כו' וכבר אשמועינן דאפי' ברוב פסולת אסור לטלטל הכל כ"ש בשכולו מיחשב לפסולת דאסור לבררו ולטלטלו • והא דקאמר בגמרא דחשיב כברירת פסולת מתוך האוכל אם לא נאמר שהיתה לרבינו גירסא אחרת צ"ל דה"פ האי תורמס האוכל מיחשב לפסולת וכיון שהוא הרוב כמ"ש תחילה אף שהפסולת היה אוכל עכ"פ אסור לברר התורמס דמחשב מתוך שליקותו לפסולת כיון שהוא הרוב וק"ל ומסיק דתורמוס דידן מותר לבררו מתוך הפסולת לאו מטעם שהתורמוס הוא האוכל לבד אלא כיון שהפסולת הוא רוב בטירחא וכמ"ש. וגם בדין שאמר זה היה לפניו שני מינין כו' שינה רבינו וכתב לבסוף ואסור לבררו מה שלא כתב אביו הרא"ש דהיינו נמי לשיטתו דס"ל דמותר לברר הפסולת מתוך האוכל כשהוא זוטר בטירחא וא"כ קשה ליה למה נפקא מינה נחשב אותו שרוצה להניח לפסולת אי משום דאסור לבררו ז"א כיון שאם הוא המועט מותר לבררו ומאי פסקא לומר שאותו שרוצה להניח הוא הרוב. ועוד את"ל שאותו שרוצה להניח הוא הרוב ומחשב כפסולת א"כ אף מין השני המועט אסור לבררו אם לא שתאמר שאותו שרוצה להניח הוא נפיש בטירחא וזוטר בשיעורא וכל זה הוא דוחק לשיטתו דהא משני אוכלין סתמא איירי ואיירי אפילו בשוין או שהמין שרוצה לאכול הוא המעט. לכך הוסיף וכתב ואסור לבררו • ור"ל דכ"מ דלא מיחשב הכל אוכל ולומר דאף אם אינו רוצה לאכול מיד משום אחד מהן מותר לברר כיון דליתא כאן פסולת לא שייך ביה איסור בירור קמ"ל דו"מ אלא יש בו איסור בירור וכ"מ דאם אינו רוצה לאכול משום א' מיד אסור לבררו מין מתוך מין אבל כשרוצה לאכול מיד מזה לא איירי דהיה בו איסור בברירת אותו מין דירצה להניח אלא שמן אמ"ש לפני זה דבענין זה בוררין המין הזוטר בטירחא וק"ל. וכעין זה נמי נראה לפרש ממ"ש אחר זה ולא שפין אותו ביד כדי להסיר הפסולת דהו"ל כבורר ר"ל יש כאן איסור ברירה וכ"מ דאם אינו רוצה לאכול הכרשינין מיד אסור לשופן להסיר הפסולת דהו"ל כבורר. ול"ת דאין בזה שייכות איסור ברירה. אבל אם רצונו לאכול הכרשינין מיד אפשר דמותר דומיא דבריר' הנ"ל דמותר לברר הפסולת כשהוא זוטר בטירחא כדי לאכול מיד • ודוחק לומר דשאני התם דיד מיחשב שינוי משא"כ הכא דשפין הוא באורחי' הדא דגם שם חייב לאילך אפי' בידים. ועוד דגם כאן לכאורה משמע דדרכן היה לשרות הכרשינין בכלי • ואם כן שפין ביד ג"כ היה דרך שינוי שלו ודו"ק. ועיין מ"ש רמ"ף בהגהותיו אמ"ש רבינו ואסור לבררו ר"ל דר"ל האוכל מתוך הפסולת כו' לע"ד אין זה כוונת רבינו אלא כמ"ש דהל"כ קשה דברי רבינו דידיה אהדדיה ודו"ק: [ג] **ותורמוס** קאמר בגמרא דאפי' אוכל מתוך פסולת אסור עיין מ"ש בק"ש והארכתי בביאורו גם שם כתבתי השגות רמ"ף על רבינו מה שמתיר לברור פסולת מתוך האוכל כשהאוכל מרובה על הפסולת וגם כתבתי איך שמיישב רבינו לשון הגמרא ע"ש • ומ"ש רבינו היה לו מלילות מע"ש מנפס מיד ליד ואוכל ועיין מ"ש ב"י ע"ז ופי' תמוה דמנפס מיד ליד להרמב"ם ר"ל באותו יד עצמו ושרבינו ס"ל דר"א איידי קתני דלכל כה"ג ודאי לא

ס"ל

מיני אוכלים אותו שרוצה לאכול עתה השוב כאוכל והשני חשוב פסולת א ואסור לבררו אין מוללין מלילות בשבת אלא מולל בשינוי מעט בראשי אצבעותיו היו לו מלילות מערב שבת (ה) מנפח מיד ליד ואוכל (ו) אבל לא בקנון ותמחוי : [ד] אין שורין כרשינין פירוש שמציף מים עליהן בכלי כדי להסיר הפסולת ולא שפין אותו ביד כדי להסיר הפסולת (ז) דהו"ל כבורר אבל נותנן בכברה אע"פ שפעמים נופל הפסולת דרך נקבי הכברה : משמרת שמסננים בה שמרים אפילו תלויה מע"ש אסור ליתן בה שמרים לסננו משום בורר אבל אם נתן בה שמרים מע"ש יכול ליתן עליהם מים (ח) כדי שיחזרו צלולין ויין או מים שהן צלולין יכול לסננן (ד) במשמרת ואין כאן משום בורר (ט) כיון שהן צלולין אבל עכורין לא ובשעת הגיתות

מן האוכל אין לנו להקל אלא להחמיר כהרמב"ם דמחלק בין שבת לי"ט ובשבת אסור לברור הפסולת אפי' כדי לאכלו לאלתר ואפי' האוכל מרובה וגם יש טורח בברירת האוכל וכמ"ש ב"י ופסק כך בהגהת ש"ע : **אין** מוללין וכו' בפ"ק די"ט המולל מלילות מע"ש למחר מנפח וכו' ואמרינן מע"ש אין אבל בשבת אין מוללין ואמרינן תו התם כיצד מולל וכו' וכתב הרי"ף והרא"ש בפרק מפנין דהאי כיצד מולל כו' אשבת קאי דאף בשבת שרי למלול על ידי שינוי והלכ' כרבא דבכולהו ראשי אצבעותיו נמי שרי ואפילו לפרק האוכל מן השבלים נמי שרי למלול דכיון דמשני הו"ל מפרק כלאחר יד כדי לאכול ושרי אבל בי"ט מותר למלול בלא שינוי וכך היא דעת הרמב"ם בפכ"א מה' שבת ובפ"ג מה' י"ט וכת' ה"ה שכך הוא העיקר וכך היא דעת רבינו כמ"ש כאן ולקמן בסי' תק"י מיהו התוס' והמרדכי ושאר מפרשים כתבו דהאי כיצד איו"ט קאי דצריך שינוי אבל בשבת אסור אפילו ע"י שינוי וכת' בהגהת ש"ע וטוב להחמיר נראה דרצונו לומר דודאי הלכה כרוב פוסקים המפורסמים להתיר בשבת ע"י שינוי אלא שטוב להחמיר שלא יבואו לזלזל באיסור שבת והכי נקטינן :

אין שורין כרשינין וכו' משנה פרק תולין (דף ק"מ) ופי' רש"י מציף עליהם מים בכלי לברור פסולתן כדתנן במס' ביצה (פ"ק דף י"ד) אף מדיח ושולה עכ"ל ולשם פרש"י כמו משילה בחבית דהיינו כמי שנוטל חרצנים הצפים ע"פ החבית עכ"ל ואיתיה בפרק הפועלים (דף צב) ובמקצת ספרי רבינו כתוב אין שורין וכ"כ בש"ע וט"ס הוא : **משמרת** וכו' פלוגתא דר"א וחכמים במשנה ר"פ תולין והלכה כחכמים דאין נותנין לתלויה בשבת ואמרי' בגמרא שימר מאי א"ר כהנא שימר חייב חטאת וז"ש רבינו אסור ליתן בה שמרים לסנן משום בורר כלו' דאם עבר ונתן חייב חטאת משום בורר כדכתב בתחלת סי' זה הבורר חייב : **ומ"ש** אבל אם נתן בה שמרים וכו' משנה שם כדי שילכו ופי' רבינו כדי שיחזרו צלולין וכפרש"י והרמב"ם ויש לפרשו מלשון צללו כעופרת פי' שירדו ויזובו למט' וכן נראה מלשון הר"ן : **ויין** או מים וכו' מימרא דזעירי שם נותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש אבל עכורין לא ונראה דמה שהוצרך לומר ואינו חושש הוא להורות דיוקא אבל עכורים לא משום דחוששי לו מחטאת דלא תימא דבעכורין ליכא אלא איסורא דרבנן לכך הורה דבעכורין איכא חששא דחיוב חטאת וזה נמי דעת רבינו שאמר ואין כאן משום בורר כיון שהן צלולין אבל עכורין לא כלומר דאיכא בהו משום בורר ויש לחוש לחיוב חטאת להכי נמי תני רשב"ג אומר טורד אדם חבית של יין ייהנה ושמריה ונותן לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש ומוקמינן לה בין הגתות לאורויי דיוקא דהני עכורין דבין הגתות אינו חושש לחטאת אבל עכורין דעלמא חוששי לו מחטאת וכן כתב רבינו ובשעת הגתות וכו' ואין בו משום בורר כלומר אבל עכורין דעלמא חוששי לו משום בורר ונראה דמדאמר זעירי יין צלול ומים צלולין משמע דוקא צלולין אבל עכורין אסור במשמרת אפי' רובא דאינשי קא שתי להו כיון דמיעוטא קפדי איכא משום בורר ולא שרי אלא צלול לגמרי ואינו מסננו במשמרת אלא מפני קצת קסמין וקשין שבתוכו א"כ כדי שיהא צלול יותר דלא כמשמע מדברי הר"ן דבעכור דוקא היכא דרובייהו דאינשי לא שתו להו הכי הוא דאסור במשמרת ולא שרי אלא בסודרין וכפיפה אלמא דהיכא דרובייהו דאינשי שתו ליה הכי אפי' במשמרת שרי דלא משמע הכי מדזעירי דקאמר יין צלול וכו' והך דבין הגיתות דשרי למשמרת דפי' הר"ן ג"כ משום דרובייהו דאינשי שתו ליה הכי ליתא אלא כדפי' רש"י דאין כאן תיקון דכולהו אינשי שתו ליה הכי א"כ משום דכל היין כגוף אחד וכדכתב הר"ן

ואוכל וכו' אלמא דבורר אוכל מאוכל הוי כבורר אוכל מתוך פסולת ואין לזה טעם אא"כ נאמר שאותו שרוצה לאכול עתה מיקרי אוכל ואידך מקרי פסולת וכתוב בתה"ד סי' נ"ז דבמין אחד לא שייך ברירה ושרי ליטול קלתו לאכול ולהניח קלתו לסעודה אחרת או ליטול קלתו ולהצניעו לסעודה אחרת ולהניח קלתו לפניו לאכול לאלתר וכתב דה"ה אם הם ב' מינים ובורר משניהם להצניעם לצורך סעודה אחרת או לאכול לאלתר דשרי דחשיבי כמו מין א'. ונסתפק בב' מיני דגים אי שייך בהו ברירה כיון שהם ניכרים בהפרדתם חתיכות גדולות ונטה להחמיר משום דספק חיוב חטאת הוא (ב) אם מותר לקלוף שומים אכתוב בס"ס שכ"א : **אין** מוללין מלילות בשבת אלא מולל בשינוי וכו' בפ"ק די"ט (שם) המולל מלילות בע"ש למחר מנפח מיד ליד ואוכל אבל לא בקנון ולא בתמחוי ומפרש בגמ' דדוקא מע"ש אבל בשבת אין מוללין מלילות ובפ' מפנין תניא חבילי פאה אזוב וקורנים הכניסן לעצים אין מסתפק מהן בשבת למאכל בהמה מסתפק מהן. בשבת ומולל ואוכל וכו' ובלבד שלא ימלול בכלי דברי ר"י וחכ"א מולל בראשי אצבעותיו ואוכל ובלבד שלא ימלול בידו הרבה כדרך שהוא עושה בחול ופירש"י במלתיה דר"י גרסינן מולל ואוכל ובלבד שלא ימלול בכלי הרבה וחכ"א מולל בראשי אצבעותיו ובלבד שלא ימלול הרבה דרך חול דרבנן מחמירין דבכוליה ידיה אסור אלא בראשי אצבעותיו ומיהו מולל כגון אם בא לאכול הזרע מולל הסרביטין שהזרע בתוכן וגרסינן בספ"ק די"ט כיצד מולל אביי משמיה דרב יוסף אמר חדא אחדא ורב אויא אמר חדא אתרתי ופרש"י חדא אחדא · בין גודל לאצבע חדא אתרתי בין גודל לב' אצבעותיו רבא אמר כיון דמשני אפי' חדא אכולהו נמי וכתבו התוספות (שם) כיצד מולל בי"ט ובשבת אסור למלול והר"ן כת' ואיכא למידק דהכא משמע דבשבת לא שרי למלול כלל ואילו בפרק מפנין אמרינן דמולל בראשי אצבעותיו תירץ הרז"ה דהתם בחבילי פאה וכו' אבל בחבילי תבואה וקטניות לא שרי כלל ואחרים תירצו דהתם אינו מולל אלא לרכך האוכל ומש"ה שרי ע"י שינוי ומולל דהכא לפרק האוכל מתוך הקשין דאסור לגמרי (ג) וכ"כ המרדכי ולפי דעת זו כי אמרי' כיצד מולל בי"ט היא דבשבת אסור אפי' על ידי שינוי ואין זה דעת הרי"ף והרא"ש שכתבו בפ' מפנין דאשבת קאי ופסקו כרבא דקיימי רבנן כוותיה וכן דעת הרמב"ם בפ' כ"א וכן הסכים שם ה"ה ור"י בח"ח דמלילה שריא בשבת אפי' לפרק קורע מהנבעולין וגרסינן תו בפ"ק די"ט כיצד מנפח א"ר אדא בר אהבה מנפח מקשרי אצבעותיו ולמעלה כלומר ולא בכפו מחכו עלה במערבא כיון דמשני אפי' בכולא ידא נמי אלא אר"א מנפח בידו אחת ובכל כחו כתב הרמב"ם בפכ"א כשהוא מנפח מנפח בידו א' בכל כחו אבל לא בקנון ובתמחוי גזירה שמא ינפה בנפה ובכברה שהוא חייב וכתב ה"ה וז"ל וכתבו המפרשים דל"ד קנון ותמחוי אלא אפילו בב' ידיו אסור כדאסיקנא בידו אחת ובכל כחו וזהו שכתב רבינו בידו אחת וכן מבואר בהלכה פ' מפנין עכ"ל וכ"כ הר"ן בפ"ק דביצה ולפ"ז הא דתני מנפח מיד ליד ה"ק מיד לאותו יד עצמו ינפה ורבינו שכתב מנפח מיד ליד ולא פירש יותר אפשר דס"ל דמיד ליד היינו מיד לחברתה והא דאר"א מנפח בידו אחת איידי דא"ר אדא קשרי אצבעותיו אמר איהו בידו אחת כלומר בכל ידו אבל אין ה"נ דמיד לחברתה נמי שרי כלישנא דברייתא גרסי' בפ"ק דביצה תנן התם המקלף שעורים מקלף א' אחד ואוכל ואם קלף ונתן לתוך ידו חייב אר"א וכן לשבת איני והא רב מקלפא ליה דביתהו כסי כסי ור' חייא מקלפא ליה דביתהו כסי כסי אלא אי אתמר אסיפא אתמר המולל מלילות של חטים מנפח ע"י ע"י ואוכל אם נפח ונתן לתוך חיקו חייב אר"א וכן לשבת וכתבו התוספות ואם קלף ונתן לתוך ידו חייב פירש"י ואם קלף מתוך השבלין ותימא היכי מקלפא דביתהו לרב כסי כסי הא אמרינן לעיל דמולל מלילות מע"ש וכו' משמע הא בשבת אסור וי"ל דהתם איירי לתלוש מן השבלים שהוא מפרק וזהו תולדה דדש שהוא אב מלאכה והכא איירי בשכבר נתלשו מע"ש מן השבלין אבל עוד הן בקליפתן החיצונה ולכך שרי ע"כ : **אין** שורין כרשינין וכו' משנה בפרק תולין (קמ·) אין שורין את הכרשינין ולא שפין אותן אבל נותן הוא לתוך הכברה או לתוך הכלכלה :

משמרת שמסננין בה שמרים אפילו תלויה מע"ש וכו' ר"פ תולין (קלו :) רא"א תולין את המשמרת בי"ט ונותנין לתלויה בשבת וחכ"א אין תולין את המשמרת בי"ט ואין נותנין לתלויה בשבת וידוע דהלכה כחכמים ובגמרא (שם) תלה מאי ואסיקנא דלא מיתסר אלא מדרבנן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול : שימר מאי אמר רב כהנא שימר חייב חטאת ופרש"י שימר נתן שמרים לתלויה וגרסינן תו בגמרא (קלח·) משום מאי מתרינן ביה רבה אמר משום בורר ר' זירא אמר משום מרקד ומפרש בגמרא טעמא דרבה משום דמה בורר נוטל אוכל ומניח פסולת אף זה כן וטעמא דר"ז משום דמה מרקד פסולת מלמעלה ואוכל מלמטה אף זה כן ופירש"י דלרבה ה"ה דאי אתרו ביה משום מרקד הויא התראה אבל לר' זירא אי אתרו ביה משום בורר לאו התראה היא והרמב"ם כתב בפ"ח הבורר שמרים מתוך המשקין ה"ז תולדת בורר או תולדת מרקד וחייב ונראה שהוא פוסק כרבה והוא מפרש כדברי רש"י דלרבה באיזה מהם שהתרו בו הויא התראה ורבינו כתב דאסור משום בורר כלישנא דרבה ולא חשש לכתוב אי חייב משום מרקד משום דלא בא לבאר בספר זה דיני החיוב והפטור : **אבל** אם נתן בה שמרים מע"ש יכול ליתן עליהם מים וכו' משנה שם (קלט :) נותנין מים ע"ג שמרים בשביל שיצלו ופירש"י נותנין מים בשבת ע"ג שמרים הנתונים במשמרות מבע"י כדי שיצלו שיהיו צלולין לזוב : **ויין** או מים שהם צלולין יכול לסננן במשמרת ואין כאן משום בורר וכו' שם אמר זעירי נותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש אבל עכורי לא מיתיבי רשב"ג אומר טורד אדם חבית של יין ייהנה ושמריה ונותן לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש תרגמא זעירי בין הגיתות שנו · ופרש"י טורד . מערבב : בין הגיתות שנו . שכל היינות עכורין ושותין אותם בשמריהם הלכך אין כאן תיקון דבלא"ה משתתי והרמב"ם בפ"ח כתב שהטעם מפני שכל זמן שהוא תוסס עדיין לא נפרשו השמרים מן היין יפה יפה וכל היין כגוף אחד הוא וכתב הר"ן שכך מטין דברי הרי"ף ושנינו שם במשנה מסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית ובגמ' שם מסננין את היין בסודרין אמר רב שימי בר חייא ובלבד שלא יעשה גומא ובכפיפה מצרית אמר רב חייא בר אשי אמר רב ובלבד שלא יגביה מקרקעיתו של כלי טפח ופירש"י מסננין את היין · מפני הקמחין שלא יעשה גומא מן הסודר

בפי

דרכי משה

(ב) **אלא יקח אותו המין שרוצה לאכול** וע"ל סימן תרי"א מדין קניבת ירק שלט"ן בשבת וב"י כתב לקמן סימן שכ"א דמותר לתקנן בשבת דמשום בורר ליכא כיון דאוכלין אותם לאלתר ומיהו יזהר לחתוך אותו לחתיכות גדולות קצת דאסור לחתוך הירק דק דק כדלקמן סי' שכ"א : (ג) ועיין בהר"ן פרק מפנין דף קט"ו עוד חילוקים בדינים אלו : (ד) ובסמ"ג כתב דאע"פ שיש בו קסמין דקין אפ"ה שרי : כתב בא"ז דמותר לתת יין מע"ש לתוך המשמרת והיין זב ממנו בשבת :

כתב

דרישה

סו"ל לסתום אלא לפרש וגם רבינו היה מביא דברי הרמב"ם והיה פליג עליו כדרכו . לכן נראה לע"ד פשוט דאף שהרמב"ם סתם וכתב בב' הגמרא בידו א' ג"כ מנפח בידו אל ידו דכל שאינו נוטל אלא מלא יד א' אף שמזרקו מידו הא' לידו השניה ומנפח בו יד הא' מיקרי וז"ש ר"א ובכל כחו ר"ל באיזה ענין שיוכל ינפח רק שלא יקח בפעם אחד מלא שתי ידיו וינפחן דהיינו בזריקתן למעלה מידיו לאויר וק"ל :

[ד] **אין** שורין כרשינין עיין בפרק תולין דף ק"מ ע"א שכן הוא לשון בהמשנה שלפנינו אבל ברא"ש והרי"ף ור"ן בכולן כתוב שורין ופירש"י שם ז"ל אין שורין את הכרשינין מציף עליהם מים בכלי לברור פסולתן כדתנן במסכת ביצה אף מדיח ושולה ע"כ . ושם בפ"ק דביצה דף י"ח במשנה קאמר רבן גמליאל אף מדיח ושולה ומפרש שם בגמרא שמדיח במים ושולה

פרישה

כלל גדול דף ע"ד ע"ב שפירש' דשלקו ליה ו' זמנין למתקו ואי לא שקליה ליה לאוכל מתוך הפסולת מתוך שהוא רך ונימוח ע"י שנשלק הרבה מסרח הילכך אוכל נמי כל זמן שמעורב בו הוי כפסול' מתוך אוכל ע"כ ועיין ב"י :

(ה) **מנפח** מיד ליד כו' ולדעת המ"מ דוקא בידו א' : (ו) **אבל** לא בקנון ובתמחוי גזירה משום נפה וכברה : (ז) **הוי** ליה כבורר ובורר אפילו לאוכלו מיד אינו מותר אם לא ע"י שינוי : (ח) **כדי** שיחזרו צלולין ז"ל רש"י באלפס דף קכ"ד שיהיו השמרים צלולים ויזובו המים מהם :

(ט) **כיון** שהם צלולים אע"פ שיש בו קמחין קוהיל ורואי לשתות בלאו הכי · ומשום ליבון נמי ליכא ר"ל דקאי אמים דלעיל . גליון :

שלא

חדושי הגהות

שיט א כתב מהרל"ח וג"מ דהיכא דשיהייהו שוין שיברור אותו המין שהוא רוצה לאכול עתה דאי בטורח האחד יותר מחבירו הא לעולם בוררין אותו שטרחתו מועטת ואין חילוק בין הוא האוכל או הפסולת וגם י"ל דלא אתא לומר אלא דשייך בו איסור ברירה דל"ת הואיל ושניהם אוכלים לא שייך איסור ברירה אפילו בוררו לאוצר או בנפה או בכברה קמ"ל דשפיר שייך בו איסור ברירה ואם ברר לאוצר או בנפה או בכברה חייב :

כתב

הגיתות שדרך לשתות היין עכור קצת יכול ליתנו עם שמרים במסננת לסננו ואין בו משום בורר ומשום ליבון נמי ליכא דמשמרת עשויה לכך ואינו הושש לליבונו אבל בסודר שחושש לליבונו אסור משום ליבון [ס] ובשאר משקין חוץ ממים דלא שייך בהו ליבון שרי וכשמסננין היין בסודר צריך ליזהר (י) שלא יעשה בו גומא לקבל היין אלא ישפוך עליו והוא ישקע מעצמו [ו] וכן מותר לסננו בכפיפה ובלבד שלא יגביה הכפיפה משולי הכלי טפח משום אהל אבל אסור ליתן קסמין על פי הכלי ולסננו עליהם דדמי למשמרת [ז] והרמב"ם ז"ל לא התיר אפי' בכפיפה וסודר אלא יין שאין בו שמרים ומים צלולים אבל לסנן במשמרת אפי' צלולים או בכפיפה וסודר מים עכורין ויין שיש בו שמרים אסור וא"נ כן מדברי א"א הרא"ש ז"ל אלא כדפרי' (יא) מותר לערות בנחת מכלי לחבירו ולא חשיב כבורר ובלבד שיכוין שמיד שיפסוק הקילוח ומתחילין הניצוצות

דפי הכלי כעובדין דחול א"כ אתי לידי סחיטה: שלא יגביה כפיפה מקרקעית כלי התחתון טפח כמדת אהל · והר"ן כתב בשם רבינו יונה דמשום שינוי והיכר קאמר שלא יגביה כפיפה ולא משום אהל דאי משום אהל קאמר אפילו במסנן בסודרין נימא הכי אלא ודאי משום שינוי הוא והתם כיון דאיכא שינוי אחרינא דלא עביד גומא ס"ד וכ"כ ה"ה בפכ"ב ולכאור' משמע דהא דאמר זעירי נותן אדם יין צלול וכו' לתוך המשמרת וכן הא דתניא טורד אדם חבית של יין וכו' ונותן לתוך המשמרת בשבת לתוך המשמרת ממש העשוי' לכך שרי וא"כ כי תנן מסננין את היין בסודרין וכו' בשאינו צלול הוא שאם היה צלול אפילו במשמרת היה מותר וכ"כ ה"ה בפ"ח בשם הרשב"א אלא שכתב שצ"ל ג"כ דבאין בו שמרים כלל היא כלומר דאם יש בו שמרים אפילו בסודרין וכפיפה היה אסור דהוי בורר ממש אלא בעכור מיתוקמא וכן דעת הר"ן שכתב מסננין את היין בסודרין וכו' ומיירי ביין עכור ומיהו משתתי הכי דאי ביין צלול אפי' במשמרת שרי כדאיתא בגמרא ואי ביין עכור דלא משתתי הכי אפילו בסודרין וכפיפה מצרית אסור דת"מ בורר הוי אלא כדאמרן וכתב עוד ונמצא פסקן של דברים דיין שהוא צלול דרובייהו דאינשי לא קפדי ביה כלל מותר לתת אותו אפילו לתוך המשמרת כדי שיהיה צלול ביותר אבל יין שהוא עכור קצת ואפשר דמשתתי הכי ומיהו רובייהו דאינשי לא שתו ליה הכי בסודרין וכפיפה שרי דאיכא שינוי ובלבד שלא יעשה גומא ושלא יגביה מקרקעיתו של כלי טפח אבל לתוך המשמרת דליכא שינוי אסור ויין שהוא עכור לגמרי ולא משתתי הכי כלל אפילו בסודרין וכפיפה אסור עכ"ל וכ"כ מדברי רש"י שכתב מסננין את היין בסודרין מפני הקמחין כלומר דאי בצלול אפילו לתוך המשמרת נמי שרי ואי ביש בו שמרים אפילו בסודרין נמי לא הלכך ע"כ ביש בו קמחין היא ומש"ה אסור במשמרת ומותר בסודרין וזהו דעת רבינו להתיר יין צלול ומים צלולין וכן חבית עם שמריה בשעת הגיתות לתוך המשמרת עצמה ובסודרין אפילו אינן צלולין שרי אלא שנראה מדבריו שאפילו יש בהם שמרים נמי שרי בסודרין וכפיפה שהרי כתב הרמב"ם לא התיר וכו' או בכפיפה וסודר מים עכורין ושאין בו שמרים אסור ואינו נראה כן מדברי הרא"ש אלא כדפרישית אלמא דלדידיה ביש בו שמרים נמי שרי בסודרין ומיהו אפשר דכל שהוא עכור קצת יש בו שמרים קרי ליה אבל אם יש בו שמרים כל כך דלא משתתי הכי כלל מודה דאפילו בסודרין וכפיפה נמי אסור וכדברי המפרשים אבל הרמב"ם כתב בפ"ח מסננין יין שאין בו שמרים או מים צלולין בסודרין ובכפיפה מצרית כדי שיהא צלול ביותר וכן יין מגיתו כל זמן שהוא תוסס טורף חבית בשמריה ונותן לתוך הסודרין משמע דס"ל דמשמרת כיון דמאני אתי בה לידי חיוב חטאת אפילו מים ויין צלולין נמי לא ויין או מים שאינן צלולין אפילו בסודרין אסור גזרינן אטו משמרת ומשמרת דזעירי ודרשב"ג לא משמרת ממש קאמרי אלא מותר לשמרו קאמרי דכתיבה בסודרין ובכפיפה קרו משמרת וזעירי מתני' אתי לפרושי דמסננין בסודרין דקתני היינו דוקא בצלולין ולא ידעתי למה העלים עיניו ה"ה במקום הזה:

ומ"ש רבינו ואינו נראה כן מדברי הרא"ש אלא כדפרישית אע"ג שהרא"ש לא ביאר דבריו אלא כתב סתם כלשון המשנה והגמ' סמך רבינו לומר שנראה מדבריו דלא ס"ל כהרמב"ם מדלא פירש דמשמרת דזעירי ודרשב"ג לאו משמרת ממש היא אלא כתיבה בסודרין וכפיפה דוקא: **ומ"ש** ומשום ליבון נמי ליכא דמשמרת עשויה לכך וכו' דבר פשוט דאמאי דאמר ברישא דמסננין מים צלולין קאי דאי אבין הגיתות דסמיך ליה מאי איריא משמרת הא אפילו בסודרין נמי שרי דלא שייך ליבון אלא במים כדבסמוך:

ומ"ש דאסור לסנן מים בסודר משום ליבון הוא כדברי רשב"ם שכתב בתוס' בפרק כל כתבי וכתב עוד כן רבינו בסימן של"ד גבי טלית שאחז בה האור וכבר כתבתי בסימן ש"ב שיש חולקים ואומרים דלא אמרינן בגד שרייתו זהו כיבוסו אלא בשיש בו טינוף דוקא אבל אם אין בו טינוף אין אסור לשרותו משום כיבוס אלא גזירה שמא יסחוט · כתב הגהות בפ"א בשם סמ"ג דלא גזרינן שמא יסחוט אלא במים שהבגד מתלבן ומתכבס בכך אבל סחיטת שאר משקין אינו אסור אלא משום דש ולא חיישינן שמא יסחוט כי אין רגילות לסוחטו והוא מדברי התו' בס"פ ח' שרצים ובסוף סימן ש"כ אכתוב סברת החולקים ע"ז בס"ד:

ומ"ש אבל אסור ליתן קסמין ע"פ הכלי ולסננו עליהם דדמי למשמרת וכו' שם אמר רב פפא לא ליהדק איניש ציבייתא בפומיה דכוזא דחביתא משום דמחזי כמשמרת ופירש"י כלי חרס קטן שמערין בו יין מחבית לא יתן בפיו קסין וקסמין בחוזקה שאין לך מסננת גדולה מזו וכתב הר"ן דאע"ג דלאו משמרת ממש היא שהרי עוברים בה שמרים כיון דאיכא קסמין וטינופת דמעכב בהו ולא עברי דמי למשמרת: **מותר** לערות בנחת מכלי לחבירו ולא חשיב כבורר ובלבד שיכוין שמיד שיפסקו וכו' גם זה שם דבי ר"פ שפו שיכרא ממנא למנא א"ל רב אחא מדפתי לרבינא הא איכא ניצוצות לבי ר"פ ניצוצות לא חשיבי ופירש"י שפו שיכרא · כל לשון שפוי בנחת הוא והפסולת נשאר בשולי הכלי: והא איכא ניצוצות

הר"ן עצמו ע"ש הרי"ף והרמב"ם: **ובשמסננין** היין בסודר וכו' משנה וגמרא לשם ומ"ש שלא יגביה הכפיפה משולי הכלי טפח משום אהל כך פירש"י וכ"כ הרמב"ם סוף פכ"ב והקשה הר"ן דא"כ אפי' במסנן בסודרין נימא הכי עכ"ל ויש ליישב דבגמרא דקאמר ובלבד שלא יגביה וכו' לאו דוקא בכפיפה מצרית דבסודרין ודאי נמי איכא משום אהל אלא דנקט לה בכפיפה משום דמילת' דפסיקא היא דאיכא אהל דאכולה כובא עביד לה אבל סודר לא פסיקא ליה דהא אפלגא דכובא לית ביה משום אהל ועוד דבכפיפה קעבדינן לה בכלי שהוא רחב הרבה ואית ביה משום אהל אבל סודר אשכחן לה בכלי קטן שאינו רחב דלית ביה משום אהל וכ"כ התוס' בפרק המביא כדי יין דההיא דאכוליה כובא אסיר מיירי ברחב הרבה וכ"כ הר"ן בפרק תולין ע"ש התוס' והכי מוכח בפי' רש"י ר"פ במה טומנין בעובדא דעבדא דר"ג דפרס דסתודר אפומי דכובא וז"ל דכובא קנקן וצ"ל דהוה קשיא ליה מאי קא"ל ר' זירא לרבה אמאי כזהיה מר ודילמא כזהיה דקא עביד אהל דלישנא דפריס דסתודר אפומי דכובא בסתמא משמע דפרסיה אכולא פומא דכובא ולהכי פירש"י דכובא קנקן כלומר הך כובא אין פירושו גיגית ככובא דפרק תולין שהוא רחב הרבה אלא פי' כובא קנקן שאינו רחב ולית ביה משום אהל והכי נקטינן דאף במסנן בסודר צריך שלא יגביה הסודר משולי הכלי טפח משום אהל כשהכלי רחב או לא יפרוס הסודר אלא אפלגא דכובא ודלא כהש"ע שנמשך אחרי דברי הר"ן דהא דלא יגביה אינו אלא משום שינוי ולא הזכיר אהל דלא חיישינן לאהל במסננו בסודר אעפ"י דהכלי הוא רחב ופרסיה אכולא כובא ותימא למה לו להקל ולדחות פרש"י והרמב"ם אלא נראה אדרבה מדינא איכא משום אהל כדפרישית: **ומ"ש** רבינו אח"כ והרמב"ם ז"ל לא התיר וכו' איכא לתמוה אמאי השיגו מדברי הרא"ש ולא השיגו מדאמר זעירי ומברייתא דרשב"ג אומר טורד אדם וכו' דמפורש בדבריהם דמותר ליתן יין צלול או אפי' עכור ובין הגיתות לתוך המשמרת בשבת ולהרמב"ם אין שום היתר ליתן למשמרת בשבת א"כ כתב כנגד הגמרא וצ"ל דדרכו של הרמב"ם לפסוק כסתם משנה וכיון דמפורש במשנה בסתם דאין נותנין למשמרת בשבת ותו תנן ומסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית אלמא דלתוך המשמרת אין לו היתר כלל ואף על גב דהך דזעירא וברייתא דרשב"ג בבין הגיתות הילכת' היא אפ"ה במאי דמתירין ליתן לתוך המשמר' לאו הילכתא היא אלא כסתם משנה. ואפשר ג"כ לומר דלא היה גורס בדזעירי ובברייתא דרשב"ג לתוך המשמרת אלא כך היה גורס מסנן אדם יין צלול ומים צלולין בשבת ואינו חושש וכן בברייתא דרשב"א טורד אדם וכו' ומסנן בשבת ואינו חושש ולכך אין עליו השגה מן הגמרא וב"י כתב מה שכתב ע"ש:

ומ"ש ומשום ליבון נמי ליכא וכו' כתב ב"י דבר פשוט דאמאי דאמר ברישא דמסננין מים צלולים קאי דאי אבין הגיתות דסמיך ליה מאי איריא משמרת הא אפילו בסודרין נמי שרי דלא שייך לבון אלא במים כדבסמוך עכ"ל:

ומ"ש צריך שלא יעשה בו גומא לקבל היין וכו' איכא לתמוה דרש"י פירש ב' טעמים חדא דהוי כעובדין חול ותו דאתי לידי סחיטה הלא איסור סחיטת בגד אינו אלא משום מכבס דהיינו מלבן וביין ושאר משקים דלא שייך ביה לבון ליכא למיגזר משום סחיטה ויש ליישב ע"ד שכתב ה"ה בפ"ט על מ"ש הרמב"ם המכבס בגדים הרי הוא תולדות המלבן וחייב וסוחט את הבגד עד שיוצא המים שבו הרי זה מכבס וחייב וכתב ה"ה וז"ל וקצת מפרשים פירשו שהסחיטה בבגד יש בה ב' פנים הא' כשהיא ממים שבגד בסחיטה זו מתלבן וזו היא תולדת המלבן והשני כשהיא משאר משקים כגון יין ושמן שאין הבגד מתלבן בהן ואסורה מפני תולדת הדש לפי שהוא מפרק ומוציא המשקין המובלעין וזו אינה אסורה אלא כשהמשקין היוצאין אינן הולכין לאבוד ולזה נראה שנוטה דעת הרשב"א ז"ל עכ"ל וכ"כ הר"ן ע"ש ר"ת בסוף פרק ח' שרצים ומביאו ב"י סימן ש"כ לפ"ז ניחא דאיכא נמי במסנן יין בסודרין משום דאתי לידי סחיטה דמפרק ומוציא היין מן הסודר ואינו הולך לאיבוד כיון דנסחט לתוך הכלי שמסנן לתוכו אך קשה לפ"ז דא"כ הא דכתב רבינו דאף מים צלולין מותר ליתנו לתוך המשמרת דמשום ליבון נמי ליכא דמשמרת עשויה לכך ואינו חושש לליבונו דמכל מקום איכא משום מפרק וכן הא דמתיר שאר משקים חוץ מים לסנן בסודר כיון דלא שייך בהו ליבון תיפוק ליה דאסורים משום מפרק דמוציא המים או המשקין המובלעין ואינן הולכים לאיבוד כדפי' ולכן נראה ודאי דרבינו תופס עיקר דאין בסחיטת בגד משום מפרק כלל אלא משום ליבון לחוד ודוקא בסחיטת פירות איכא משום מפרק אבל לא בסחיטת בגד והיא דעת הרמב"ם בפ"ח ופ"ט ופרק כ"א ופרק כ"ב והכי מוכח לעיל בסימן ש"ב דלא חשש ר"ס מרוטנבור"ק גבי בגד המלוכלך משום סחיטה אלא כשיש בסחיטה משום לבון ולהכי מחלק לשם בין כבוס שהוא דרך לכלוך כגון המסתפג באלונטית או המקנח במפה ובין שאינו דרך לכלוך וכן מחלק בין בגד צמר לבגד פשתן ואם היה אסור משום מפרק בכל ענין איכא משום מפרק ולכן קאמר רבינו דמים צלולין לתוך משמרת ושאר משקים בסודרים שרי כיון דאין שם לא משום ליבון ולא משום מפרק והא דאסור לעשות גומא לאו משום סחיטה אלא משום דהוה כעובדין דחול כפי' קמא דרש"י וכ"כ הרמב"ם בפכ"א דלא יעשה גומא בסודר שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא לשמור במשמרת וכ"כ הר"ן · ומה שפרש"י בפרק בתרא דלא יעשה גומא משום דאתי לידי סחיטה היינו לאותן מפרשים דבסחיטת בגד אית ביה נמי משום מפרק: **מותר** לערות בנחת וכו' בפרק תולין דבי רב פפא שפו שיכרא ממנא למנא פי' דאם אינו מערה בנחת מתערבים השמרים עם השכר וליכא הכא משום בורר והרי"ף גורס ממנא למנא בכבאתא פי' שנתנו בפי הכלי בחזקה קסמין וקשים שמעכבין השמרים מללאת לתוך הכלי שמערה

פרישה

(י) **שלא** יעשה בו גומא כו' שהוא עובדא דחול אי נמי אתי לידי סחיטה רש"י:

(יא) **מותר** לערות בנחת כו' כדי להפריד המשקה מהשמרים שבשולי הכלי: מסננת

דרישה

ושולה הפסולת הצף למעלה כמו שיש לה בחבית דהיינו נמי שנוטל התולעים הצפים על פי החבית כן פי' ר"ש שם ור"ן מכל זה נראה לכוכים שגי' אין שולין עיקר אף שברי"ף ורא"ש ורש"י ור"ן איתא שורין וק"ל:

[ס] **ובשאר** משקין חוץ ממים שרי. ה"מ מכאן הורה ר"י הלכה למעשה שמשקה של שקדים כתושים מע"ש מותר לסנן דרך סדין או מטפחת דמשום בורר ליכא כיון שיכולין לשתותן בלא סינון ושמא יסחוט לא גזרינן אלא במים שהבגד מתלבן ומתכבס בכך אבל סחיטת שאר משקים אינו אלא משום דש ואין רגילים לסחוט לצורך משקה הבלוע בבגד שום יציאה כעין דישה וק"ל וכן בסמ"ג עכ"ל:

[ו] וכן מותר לסננו בכפיפה ובלבד שלא יגביה הכפיפה משולי הכלי טפח משום אהל [illegible]

[ז] והרמב"ם ז"ל לא התיר אפי' בכפיפה [illegible]

הניצוצות לטפטף שיפסוק שאם לא יפסוק חשוב כבורר מה שבורר הניצוצות מתוך השמרים (יב) מסננת שנתן בה חרדל לסננו (יג) מותר ליתן בה ביצה אע"פ שהחלמון יורד למטה עם החרדל והחלבון נשאר למעלה עם הפסולת לא חשיב כבורר [ח] שהחלבון והחלמון שניהם אוכלין הם ואין נותנין אותה לתוכו אלא לתקן מראה החרדל הלכך לא חשיב כבורר אוכל מתוך הפסולת:

שב זיתים וענבים אסור לסוחטן (א) ואם יצאו מעצמן אסורין ואפילו עומדין לאכילה דלא הוה לן למיחש שמא יסחוט אפ"ה כיון שרובן לשתייה חיישינן שמא ימלך עליהם לשתייה ואם נתרסקו יפה מע"ש מותרין המשקין היוצאין מהן: כתב בעל התרומות גיגית מליאה ענבים שבועטין אותם במקלות אין זה נתרסקו ואסור היין היוצא מהם ואם יש בגיגית יין צלול שיוצא מערב שבת מותר שבל יין ויין שיוצא בשבת מן הענבים (ב) מתבטל ביין שיצא מערב שבת ומטעם זה נמי מותר לשתות יין מן החבית שממלאין אותה ענבים שלימים ונותנין יין עליהם ולאחר זמן מתבקעין ויוצא מהם יין אף כשנתבקעו בשבת שבל מה שיוצא מהם מתבטל ביין שיש בו: (ג) תותים ורמונים אסור לסוחטן ואם יצאו מעצמן אם עומדין לאכילה מותר ולא חיישינן שמא ימלך עליהן

שמעיה הסכר לתוכו ומשמע לפי זה דבהא דוקא קשיא ליה לרב אחא מדפתי והאיכא ניצוצות פי' דבסוף העירוי כשמטפטף טיפות דאז הפסולת והשמרים ניכרים מוכחא מילתא דבורר הוא דהשתא מעכבין השמרים א"כ לפ"ז היכא דליכא לבאתא שרי אף למאן דחשיבי ליה ניצוצות כיון דליכא הכא משום בורר אף עפ"י דמערה בנחת דמ"מ מתערבים הפסולת והשמרים עם הסכר כיון דליכא מידי דקא מעכב והכי מסתברא אלא דרבינו נמשך אחר גירסא שבידינו דכתוב בהן סתם שפו ממנא למנא והכי נקטינן לחומרא:

מסננת שנתן בה חרדל וכו' שם במשנה ונותנין ביצה במסננת של חרדל ופי' בה רבינו כמו שפי' רש"י וז"ל במסננת שהחרדל נתון בה להסתנן וקולטת את הפסולת ואף הביצה החלמון שלה נוטף ומסתנן עמו והו"ל לחרדל למראה והחלבון שהוא קשור נשאר למעלה עכ"ל ובגמ' תני יעקב קרחה לפי שאין עושין אותה אלא לגוון ופירש"י לגוון למראה שהחלמון יפה לגוון ולא החלבון הילכך אידי ואידי אוכל הוא ואין כאן ברירת פסולת מאוכל וכ"כ הר"ן ואיכא לתמוה מה טעם הוא זה לומר שאין בו משום בורר לפי שאין עושין אותה אלא לגוון דמ"מ בורר הוא ותו למה לן למימר עוד טעם שני ששניהם אוכלין הם ותו דהלא גם בשני מיני אוכלין איכא משום בורר כמ"ש רבינו לעיל בסימן זה וכ"כ הרמב"ם בפ"ח וכ"כ התוס' בפ' תולין בשם ר"ת בד"ה היו לפניו ונראה לייסב דתלמודא קשיא ליה כיון שהחלמון יורד עם החרדל והחלבון נשאר עם הפסולת אעפ"י ששניהם אוכלים הו"ל בורר דהחלמון שהוא חפץ בו עתה לאוכלו עם החרדל חשיב כאוכל והחלבון חשיב כפסולת וקאמר דאין החלמון חשיב כבורר אוכל מתוך הפסולת כיון שאין עושין אותו אלא לגוון ולא לשם אכילה ולא אמרינן בב' מיני אוכלין דאיכא משום בורר אלא כשבורר מין אחד מתוך מין אחר כדי לאכלו ומ"מ אכתי קשה כיון שהחלבון נשאר למעלה עם הפסולת של החרדל ה"ל פסולת גמור וחשו בורר אוכל שהוא החלמון מתוך הפסולת שהוא החלבון דאף ע"ג דעשוי לגוון מ"מ שם אוכל נקרא עליו כיון שהוא יורד עם החרדל לאוכלו ולזה צריך לתרץ דגם החלבון שהוא נשאר למעלה אוכל הוא דכיון שהוא קשור יכול הוא ליטלו מתוך הפסולת ולאוכלו והלכך כיון שהחלמון אינו אלא לגוון לא חשבינן ליה כבורר אוכל מתוך הפסולת לגבי חלבון. ואכתי קשה הלא כשנתן החרדל לתוך המסננת והאוכל שהוא החרדל יורד למטה בכלי והפסולת נשאר למעלה ה"ל בורר גמור וחייב חטאת וצריך לומר שהחרדל נתון במסננת מע"ש וקאמר דמותר ליתן בה ביצה בשבת והכי משמע מלשון פרש"י שלא אמרו נותן חרדל במענכת אלא רש"י אמר מסננת שהחרדל נתון בה כו' ורבי' אמר מסננת שנתן בה חרדל וכו' משמע שכבר נתון בה החרדל מע"ש ופשוט הוא:

שב זתים וכו' בר"פ חבית אסיקנא דבהא לא פליגי ת"ק ור' יהודה במשנה דאף ר"י מודה בזתים וענבים אם יצאו מעצמן אסורין. ומ"ש ואם נתרסקו יפה מע"ש וכו' פי' שאינן מחוסרין דיכה אלא שחיקה גרידא דאם היה סוחטן בשבת אינו חייב חטאת לא גזרו במשקין שיצאו מהן מעצמם אף קשה על זה ממ"ש רבינו סוף סימן שכ"א וע"ל סימן רנ"ב ס"ט נתבאר בס"ד. ובס"ע כתב וז"ל זתים וענבים שנתרסקו מע"ש משקים היוצאים מותרים וכו' השמיט היבת יפה ואפשר לטעות ולהבין שנתרסקו ומחוסרין דיכה שאז אסור המשקה היוצא מהן בשבת דלא שרי אלא כשנתרסקו יפה שאינן מחוסרים אלא שחיקה כדפי':

כתב בעה"ת גיגית וכו' עד מתבטל ביין שיש בו נראה דהפי' נתנו ענבים שלמים בתוך היין בשבת עצמו ונתבקעו ג"כ באותו שבת ג"כ מותר כי היכא דשרי ליתן בשבת שלג וברד לתוך הכוס או לתוך הקערה לקמן סימן זה:

ומ"ש ותותים ורמונים וכו' אסיקנא דבהא פליגי ת"ק ור"י והלכה כר"י דמחלק בין עומדין לאכילה לעומדין למשקה דלא כת"ק דבכל ענין אסור: ומ"ש

ניצוצות קטנות. הנטיפות באחרונה מתוך הפסולת והנהו מוכחן דבורר הוא. ניצוצות בי ר"פ לא חשיבי. שחנוני ומטיל שכר היה הלכך אינו מקפיד לניצוצות כל כך וכשמגיע לניצוצות משליך הן ופסולתן לחוץ ומתחילת שפייתן כשאין הפסולת ניכר לאו בורר הוא: **כתב** הרוקח בהלכות י"ט להגביה חבית יין על שום דבר להוציא היין היטב מותר ע"כ ודבר פשוט הוא דה"ה בשבת:

מסננת שנתן בה חרדל לסננו מותר ליתן בה ביצה אף על פי שהחלמון יורד למטה עם החרדל וכולי משנה שם נותנין ביצה במסננת של חרדל ובגמרא לפי שאין עושין אותה אלא לגוון ודברי רבינו בה כפירש"י והר"ן והרמב"ם בפי' המשנה פירש בענין אחר וכך הם דבריו בפ"ח:

כתב הרא"ש בתשובה דמים שיש בהם תולעים מותר לשתותן על ידי מפה בשבת ולא הוי כבורר ומשמע דלא שייך בורר ומשמר אלא במתקן הענין קודם אכילה או שתייה שיהא ראוי לאכילה או לשתיה שזהו דרך מלאכה אבל אם בשעת שתייה מעכב את הפסולת שלא יכנס לתוך פיו אין זה מעין מלאכה ומותר וכ"ל דלא איצטריך להאי טעמא אלא בתולעים דלא הוי משתתי כלל בלא סינון משום דאיכא למיחש שמא יבלע אח' מהם דאסור אבל אם היו קשין וקמחים דבלא סינון נמי הוה משתתי ע"י הדחק בלאו האי טעמא נמי שרי דלאו היינו בורר כמו שנתבאר בסמוך ומ"מ איכא למידק מהי דליכא משום בורר הא מיתסר משום דמלבן המפה ואפילו את"ל דהרא"ש סבר דלא אמרינן בגד שרייתו זהו כיבוסו אלא דוקא בשיש בו טינוף מ"מ הא איכא למיגזר שמא יסחוט וכמ"ש התוספות בס"פ שמנה שרצים ושמא יש לומר דכיון שאינה נשרה במים אלא דבר מועט מהבגד כדי הנחת פיו לא אתי לידי סחיטה וגם כי אין זה שרייה הצריכה כמיטה שבהגעת המים בבגד סחוט ועומד הוא: **כתב** הרמב"ם המחבץ תולדת בורר הוא לפיכך אע"פ שנותנין שומשמין ואגוזים לדבש לא יחבילם בידו וכתב ה"ה שהוא בתוספתא בסי' שכ"א כתב רבינו שמותר לעשות יינומלין בשבת וכתב בשבולי הלקט כתב ה"ר ישעיה דאפילו לסננו מותר בשבת ואין בו משום בורר שהדבש והבשמים שמעורב בו אינו פסולת אלא אדרבה הוא מתכוין לערב היין בהם כדי שיהא קולט ריחן וטעמם ואינו מסננן אלא כדי שיהא דק וצלול ולא יהא עב מתערובת הדבש והבשמים ע"כ ונראה בעיני שצריך ליזהר בין בעשייתן בין בסינונן שהרי כמה מלאכות יש בו כגון ברירת סמנין ושחיקתן שהם איסור גמור וזולתן ואין מרבין להקל בזה עכ"ל (ה):

שב זיתים וענבים אסור לסוחטן ואם יצאו מעצמן אסורין בריש פ' חבית (קמג:) ויתבאר בסמוך בס"ד: **ואם** נתרסקו יפה מע"ש מותרין המשקין היוצאין מהם נתבאר בסימן רנ"ב: **כתב** בעל התרומות גיגית מלאה ענבים שבועטין בה במקלות וכו' כ"כ בסמ"ג ובסמ"ק וכ"כ המרדכי סוף פרק קמא דשבת דשרינן יין היוצא בשבת ע"י שמתבטל ביין שיצא מע"ש ולא דמי לדשיל"מ שיכול להמתין עד לאחר השבת ואפילו באלף לא בטיל דה"מ כשהאיסור בעין מתחלה ואח"כ נתערב בהיתר אבל הכי לא ניכר מעולם אלא מעט מעט שיוצא מתערב עם המשקין שיצאו מאתמול וכתבו עוד דענבים שדרכן והוציא היין ונתנו עליהם מים לעשות תמד מותר למשוך מהם ולשתות ואפילו לא נתן מים והיין מתמלא וזב מאיליו מותר כיון דרסקן מבע"י ורבי' לא הזכיר דין זה לפי שהוא בכלל מה שנתבאר בסימן רנ"ב:

תותים ורמונים אסור לסוחטן וכו' בר"פ חבית (קמג:) הכן אין סוחטין את הפירות להוציא מהם משקין ואם יצאו מעצמן אסורים ר"י אומר אם לאוכלין היוצא מהם מותר ואם למשקין היוצא מהם אסור ופירש"י אין סוחטין את הפירות · דהו"ל מפרק תולדה דדישה ואם יצאו מעצמן אסורין גזירה שמא יסחוט לכתחלה: ר"י אומר אם לאוכלין · הם מכונסין אותם פירות היוצא מהם מותר דלא ניחא ליה במה שזבו וליכא למיגזר שמא יסחוט. ובגמרא (שם) אר"י א"ש מודה היה ר"י לחכמים בזתים וענבים מ"ט כיון דלסחיטה ניכהו יהיב דעתיה ופירש"י מודה ר"י דאע"ג דהכניסן לאוכלין היוצא מהם אסור דכיון דרוב לסחיטה קיימי כי אתי לידי משקה יהיב דעתיה למיהוי ניחא ליה בהכי ועולא א"ר חלוק היה ר"י אף בזיתים וענבים ור"י אמר הלכה כר"י בשאר פירות ואין הלכה כר"י בזיתים וענבים אמר רבה אר"י א"ש מודה היה ר"י לחכמים בזתים וענבים ומודים חכמים לר"י בשאר פירות א"ל ר' ירמיה לר' אבא אלא במאי פליגי אר"כ בר יצחק מסתברא בתותים ורמונים פליגי דתניא זתים שמשך מהן שמן וכו' אשכחן ר"י דמודה לרבנן בזתים וענבים רבנן דמודו לר' יהודה בשאר פירות מנ"ל דתניא סוחטין בפגין ובפריסין ובעוזרדין אבל לא ברמונים ושל בית מנשיא בן מנחם היו סוחטין ברמונים ופירש"י סוחטין בפגין וכו' דלאו אורחייהו בהכי ואין כאן משום דש אבל לא ברמונים דאורחייהו בהכי ושל בית מנשיא היו רגילין לסחוט רמונים בחול אלמא דאיכא דסחיט להו הלכך בשבת אסור א"ר נחמן הלכה כשל בית מנשיא בן מנחם וכתב הרי"ף כמאן עכשיו הכלל הראוי מכל אלו הדברים שזתים וענבים אין סוחטין אותן בשבת ואם יצאו מעצמן אסורין בין לאכילה בין למשקין לדברי הכל והתותים והרמונים אסור לסוחטן בשבת לדברי הכל ואם יצאו מעצמן אם לאוכלין היוצא מהם מותר ואם למשקין היוצא מהם אסור כר"י ושאר פירות כגון פגין ופריסין סוחטין אותם בשבת לדברי הכל עכ"ל וכ"כ הרא"ש וכ"כ הרמב"ם בפכ"א וכ"כ הסמ"ג אבל סמ"ק כתב וז"ל זתים וענבים אין סוחטין אותם ואם יצאו מעצמם אסורין ושאר פירות סוחטין אותם לכתחלה ותותים ורמונים אין סוחטין אותם וכו' והו מסקינן התם כבשים ושלקות שסחטן לגופן מותר וכו' למימיהן פטור אבל אסור עכ"ל סמ"ק וע"ז כתב בהגהת סמ"ק למימיהן פטור אבל אסור אע"ג דהמים אינן יוצאין מגופן אפ"ה אסור לכתחלה כ"ש כוסט פירות דהמים יוצאין מגופן דאסור לסוחטן להוציא מימיהם וא"כ הא דשרי בפנים בשאר פירות חוץ מזתים וענבים ותותים ורמונים דוקא למתק קאמר ואפ"ה זתים וענבים תותים ורמונים אפילו למתק גזרו אטו למשקין

דרכי משה

(ה) כתב מהרי"ל בשם א"ז דהרוקק ברוח בשבת והרוח מפזר הרוק חייב משום זורה:

ולכן

דרישה

כיבוסו וכמ"ש רבינו לפני זה ואף של' רבינו יש ליישב ולומר דמים אכפיפה קאי וסודר דנקט משום יין אבל באמת ז"א דבהרמב"ם בהדיא כתב מים גם אסודר להיתר והביאו ב"י ע"ש וצריכים לומר דהרמב"ם הוא גם כן ס"ל דלא אמרינן במים שרייתו זהו כבוסו כ"א בבגד שיש עליו טינוף אבל אי לאו הכי אף שהוא שחור מחמת לבישה או תשמיש לא אמרינן שרייתו זהו כבוסו וכמ"ש ב"י בשם הרא"ש יהרבה פוסקים דס"ל הכי לעיל בס"ס ש"ב ע"ש אלא שרבינו ורמ"ס וה"ג לא ס"ל הכי אלא בכל ענין ס"ל דשרייתו זהו כיבוסו:

[ח] **שהחלבון** והחלמון שניהם אוכלים הם כו' צ"ע מאי קאמר הא כתב לעיל היו לפניו שני מינים אוכלים אותו שרוצה לברים מיקשב כפסולת ואסור לבררו. ודוחק לומר דהכא איירי שרוצה לאכול שניהם מיד גם החלבון אלא דה"א דהוה אסור כיון שבורר אותו במסננת דדרכו בכך ודומה לבורר בנפה וכברה דאסור אפי' רוצה לאכול מיד קמ"ל דלא דאין כאן פסולת כיון דרוצה לאכול שניהן מין אוכלין הן ולא חשיב כבורר אוכל מתוך פסולת. דא"כ עיקר חסר מן הספר בפרט מאחר שכתב שהחלבון נשאר עם הפסולת משמע

פרישה

(יב) **מסננת** שנתן כו' ר"ל בע"ש: (יג) **מותר** ליתן בה כו' ר"ל בשבת. בת"ס סימן כ"ז נסתפק בב' מיני דגים וכתב דיש להחמיר בספק חיוב חטאת ואסור לברור אחד מחבירו אלא בידו כדי לאכלן מיד אע"פ שהחתיכה גדולה וכל אחד ניכר בפ"ע וכ"פ רמ"א: ליתן כרכום בתבשיל כתב בשבולי הלקט דמותר ואין לחוש משום צובע דאין צובע באוכלים וכתב בספר יראים שהאוכל תותים או שאר פירות הצבועים צריך ליזהר שלא יגע בידיו צבועים בבגדיו או במפה משום צובע אבל אם צובע פירות במשקים· הפירות לית לן בה דאין צביעה באוכלין וכ"פ בש"ע:

סי' שך (א) **זתים** ואם יצאו מעצמן אסורין דהו"ל מפרק תולדה דדישה: (ב) **מתבטל** ביין שיצא מע"ש פי' לא היה עליו שם יין קודס שנתבטל מעולם דאל"כ הוי איסור דהא דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל סמ"ג ומרדכי:

(ג) **תותים** ורמונים אסור כו'. לאו דווקא אלא כל דבר שדרכן לסחוט עי' בב"י והו"ל

עליהן לשתייה כיון דרובן לאכילה עומדין ואם עומדין לשתייה אסורים חיישינן שמא יסחוט ושאר כל הפירות מותר לסוחטן לכתחלה הא דאמר רב סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך קדירה פי' שיש בה אוכל והוה ליה משקה הבא לאוכל ולא לתוך הקערה פי'

למשקין עכ"ל וגם רבינו ירוחם כתב בח"ח דשום פרי אין מותר לסחוט לדעת רש"י ולמדו כן מדאיתא בגמרא אהא דאר"נ הלכה כשל בית מנשיא בן מנחם ומנשיא בן מנחם הוי רובא דעלמא ופירש"י דמשום איהו לחודיה נשוי דרך רמונים לסחיטה ואסיקנא דהיינו טעמא כדרב חסדא דא"ר חסדא תרדין שסחטן ונתנן במקוה פוסלין את המקוה בשינוי מראה והא לאו בני סחיטה נינהו אלא מאי אית לך למימ' כיון דאחשבינהו הו"ל משקה ה"נ כיון דאחשבינהו הוי ליה משקה ופירש"י אלא היינו טעמא דר"נ דאמר הלכה אין סוחטין כר"ח דאע"ג דלעלמא לא חשיב כיון דחשבי' איהו הוי לדידיה משקה והכי מפ' ר"נ לברייתא דסוחטין בפגין ובפריסין למתק הפרי ולא לצורך המשקה אבל לא ברמונים ואפילו למתקן דשל בית מנשיא היו סוחטין בחול לצורך משקה הלכך בשבת אסור אפילו למתק הואיל ואיכא חד דעביד לשם משקה לא משום דמנשיא רובא דעלמא אלא חיישינן אי שרית ליה למתק אתי למיעבד לשם משקה וכיון דאיהו מחשב ליה הוי משקה ומיחייב אבל בפגין ליכא למיחש דאין אדם עושה אותו משקה וכ"כ התוס' וז"ל ה"נ כיון דחשביה הו"ל משקה תחלה כ"ד דסוחטין בפגין וכו' היינו סחיטה ממש אבל השתא א"א לומר דהא פשיטא דאסור דכיון דאחשביה הו"ל משקה אלא סוחטין דקתני היינו בליני"ר בלע"ז למתק הפרי כדפירש בקונטרס עכ"ל וא"ת ולדברי הפוסקים שכתבו סתם דשאר פירות מותר לסחטן ומשמע דאפי' להוציא מימיהם כמי שרי היאך יתרצו הא דאוקימנא להאי דאסור כדרב חסדא דא"כ כל אדם שסוחט שום פרי למימיו אע"פ שאין דרך לסוחטו כיון דחשביה הוי ליה משקה ואסור וי"ל דלא ס"ל דטעמא דרב חסדא משום דכיון דאחשביה הוה ליה משקה אלא כדאמר ר"פ דטעמא משום דהוי דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחלה וכל דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחלה פוסל את המקוה בשינוי מראה ופירש"י רב פפא אמר טעמא דתרדין לאו משום חשיבותא דאחשבינהו הוא ולעולם לאו משקה נינהו והא דמיפסיל משום דכל דבר שאין עושי ממנו מקוה וכו' וכיון דלמאי דאמר רב פפא לא צריכין לאפוקי לישנא דסוחטין מפשטיה הכי נקטינן וכ"ל דגם לרש"י ותוספות יש לומר כן דמה דפירשו דסוחטין לאו להוציא מימיהן קאמרו אלא למתק הפרי היינו למאי דס"ל דטעמא דרבן חסדא משום דחשביה הו"ל משקה אבל למאי דאסיר ר"פ כיון דמצינן לפרושי סוחטין כפשטיה הכי נקטינן [א] וא"ת אכתי תיקשי מנשיא בן מנחם הוי רובא דעלמא ואפשר לומר דשל בית מנשיא לאו דוקא דאינשי טובא נמי הוו סחטי להו בחול אלא דנקט חד מינייהו ותשיבותא דרבים הוי חשיבותא אע"ג דלאו רובא דעלמא נינהו כדאמרי' שם בגמרא גבי שכן בערבים מקיימין קוצים מידי אירא ערביא אתרא הכא בטלה דעתו אצל כל אדם ותשמע לי דתותים ורמונים לאו דוקא אלא ה"ה לכל פרי שדרך לסחטו למימיו שאסור לסוחטו בשבת וכ"כ ממ"ש הרא"ש ז"ל ובשאלת על סחיטת לימוני"ש נראה שהם בכלל שאר פירות שמותר לסחטן שאין דרך כלל לסחוט לימוני"ש לצורך משקה אלא לצורך אוכל ומותר לסחטן בשבת עכ"ל משמע שאם היה דרך לסוחטו לצורך משקה היה אסור כמו תותים ורמונים ועל כרחך צריך לומר כן שהרי בימי התלמוד היו עושין יין מתפוחים כדאיתא בס"פ אין מעמידין (מ :) וא"כ ודאי חמירי מרמונים דלא היו עושין יין מהם מדהוו אמרי דמנשיא בן מנחם בטלה דעתו אצל כל אדם ואפ"ה לא הזכירו תפוחים אלא ודאי כדאמרן דתותים ורמונים לאו דוקא ולא עוד אלא אפילו אם רובא דעלמא אין נוהגין לסחוט אותו פרי למימיו אם נודע לנו שבשום מקום סוחטין אותו למימיו אסור לסחטו כדאשכחן ברמונים שלא היו נוהגים לסחטו ואפ"ה אסרו משום דבית מנשיא ואפילו מאן דאקשי ומנשיא הוי רובא דעלמא לא אקשי הכי אלא משום דכיון דיחידאה הוא בטלה דעתו אבל אם היה מנהג מקום אחד לסחטן היה ניחא ליה דניחוש להם וכדחיישינן למנהג ערביא גבי מקיים קוצים בכרם מיהו ה"מ כשדרך בני המקום ההוא לסחטו לשתות מימיו להסיר הצמא או לתענוג אבל אם אין דרכם לסחטו למימיו אלא לרפואה נראה לי דלא מיתסר משום הכי דאם לא כן פריסין דתניא דסוחטין ופירש"י שהם קודוני"ש וכן לימוני"ש שהתיר הרא"ש וכן רמונים למאן דאקשי ומנשיא בן מנחם הוי רובא דעלמא מי לא שכיחי להו הרופאים לעשות ממימיהם משקין אלא ודאי כל שאין סוחטין אותן אלא לרפואה אינו בכלל תותים ורמונים דדוחק לומר שבימיהם לא היו סוחטין אותם הרופאים כלל ויש לתמוה שבמצרים נוהגים לסחוט לימוני"ש לתוך מים שנתנו בהם סוקר לשתות לתענוג ואין נמנעין מפני כך לסחטן בשבת לתוך אותם מים ולא ראינו מי שמיחה בידם ולא ראינו מי שמפקפק בדבר ואפשר דלא מיתסר אלא כששותין מי סחיטת הפרי בלא תערובת משקה אחר א"נ דלא מיתסר אלא כשסוחטין מימיו לבד ואח"כ מערבים אותם אבל אם המנהג לסחוט מימיו לתוך משקה אחר שרי ולסחטן לתוך התבשיל בלאו הכי טעמי שרי כדבעינן למימר לקמן סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדרה :

וכתוב בשבלי הלקט כתב הרב רבי יאשיה כל שדרכו בסחיטה כגון תפוחים שמוציאים מהם יין וכן לימונים חדשים שסוחטין אותם למימיהם אכורים דדמו לרימונים וה"ר יהודה ב"ר בנימין כתב נראה דמותר לסחוט הלימונים דלא דמו לשום ובוסר ומלילות דהני דרכן בכך והוו דומיא דזתים וענבים שהרי רגילים לסחוט הבוסר לצורך הקיץ וגם השום דרכו בכך כדאמרי' (משנה בעדיות פ"ב) שום שרסקו מע"ש וכו' אבל הלימונים דומים לפגין ופריסין דאין דרכן בכך ומותר לסחטן בקערה אע"פ שאין בה אוכל ועתיד לערב שם אוכל דכ"ע ידעי דלמתק אוכלא עביד ולא לצורך משקה אבל אם היה אוכל בקערה וסוחטן עליו ליכא מאן דפליג דודאי שרי עכ"ל · ולפי דברי הגהות שכתבו בפכ"א בשם רא"מ שאסור למוץ בפיו ענבים וכיוצא בהם דאלמא מוצץ בפה מיקרי סוחט אסור למצוץ קנה הסוקר בשבת שהרי דרך לסוחטן למימיהם לעשות מהם הסוקר וגם כשמוצצים אותם הם נסחטים לתוך הפה ולא גרעי מתותים ורימונים מיהו לפי מה שאכתוב בסמוך בשם שבלי הלקט · דסחיטה לתוך הפה לאו סחיטה היא פשיטא דשרי :

הא דאמר רב סוחט אדם אשכול של ענבים וכו' ג"ז שם (קמד :) אמר רב יהודה אמר שמואל סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה אמר רב חסדא מדברי רבינו נלמוד חולב אדם עז לתוך הקדירה אבל

ומ"ש ושאר כל הפירות מותר לסוחטן לכתחלה אסיקנא התם דהכא לא פליגי ת"ק ור' יהודה · הב"י הביא לשון הסמ"ק ואינם מובנים לפי שהעתיקן בטעות וזהו לשון הסמ"ק בפנים זתים וענבים אין סוחטין אותם ואם יצאו מעצמן אסורים ושאר פירות מותרין לסחוט לכתחלה ותותים ורמונים וכו' ואח"כ כתב כבשים ושלקות שסחטן לגופן מותר כשמואל ורבי יוחנן דשרי תרווייהו · למימיהן פטור אבל אסור כרב ושמואל דתנא דבי מנשה מסייע להו פי' כבשים כמו דגים ובשר ככבשים במלח וחומץ ונקרא שולצי"ן בלע"ז · ע"כ הפנים · וז"ל ההגה"ה על מ"ש כגון דגים וכו' אע"ג דהמים אינם מגופם אפ"ה אסור לכתחלה כל שכן סוחט פירות דהמים יוצאים מגופם דאסור לסוחטן להוציא מימיהם וא"כ הא דשרי בפנים בשאר פירות חוץ מזתים וענבים תותים ורימונים ושרי אפילו לסחוט לכתחלה דוקא למתק קאמר ואפילו למתק אסור בזתים וענבים ותותים ורימונים גזרה אטו למשקין כיון שעשוי למשקין עכ"ל · ודברי הגה"ה זו הם מה שפירשו רש"י והתוס' הביאם ב"י אלמא דאפילו שאר פירות אסור לסוחטם למימיהם לרש"י ותוס' והגהת סמ"ק וכ"כ ה"ר ירוחם דשום פרי אין מותר לסחוט לדעת רש"י והאי כ"ש סוחט פירות שכתב הסמ"ק מבואר בפלוגתא דרב ושמואל ור' יוחנן גבי כבשים ושלקות בפרק חבית (דף קמ"ה ע"א) בפרש"י שכתב וז"ל פטור שאין זה מפרק שאין משקה זה יוצא מן הכבשים שלא גדל בתוכן וכו' והב"י החזיק משמעות הלשון דשאר פירות סוחטין לכתחלה כפשוטו סחיטה ממש למימיהן ואמר דלמסקנא דרב פפא הדרינן ממאי דקא"ר נחמן ולא הוי טעמא דרב חסדא בסוחט תרדין דפוסל המקוה משום דאחשבינהו אלא טעמא הוי דכל דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחלה פוסל את המקוה ע"ש ואיכא לתמוה דמאן לימא לן דמאי דקאמר רב פפא הוי מסקנא דתלמודא ולעולם איכא למימר דהלכה כרב נחמן דמוקי לטעמא דרב חסדא משום דאחשבינהו דאע"ג דמדאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי מ"מ אין הלכה כתלמיד במקום רבו ורב נחמן רבו דרב פפא הוה דאף רבו של רבא הוה ר"נ ורבא רבו של רב פפא הוה א"כ פשיטא דהלכה כרב נחמן ותו דהסמ"ק הביא ראיה ברורה מדקי"ל גבי כבשים כרב ושמואל דלמימייהו אסור לכתחלה אעפ"י שאין מימיהם מגופם שלא גדל בתוכם כ"ש סוחט פירות דהמים יוצאים מגופם וגדל בתוכם דאסור לכתחלה וא"כ הא דקאמר תלמודא דשאר פירות מותר לסחוט לכתחלה בעל כרחך דאינו מותר אלא למתק אבל לא לסחוט למשקה ותותים ורמונים אפילו למתק אסיר גזירה דילמא עביד נמי למשקה ועל ראיה זו לא השיב ב"י כלום אפשר כיון שהיתה כתובה הגה"ה זו לפני הרב שלא במקומה לא היה מובן מ"ש אע"ג דהמים אינן מגופן כו' ועל איזה דבר אמר אע"ג וכו' אבל כאשר העתקתי מסמ"ק ישן מדוייק כך הוא האמת ואין בו ספק ובספרי הדפוס שבידינו השמיטו הגה"ה זו והיא יתד בל תמוט דכך היא הלכה כמו שכתבה הגה"ה זו והלכך כלפע"ד דאין להורות היתר בשום פרי לסוחטו למימיהן חלילה וחלילה ודלא כמ"ש בש"ע בסתם ושאר כל הפירות מותר לסוחטן וגם בהגהת ש"ע נמשך אחריו וליתא והכי נהוג עלמא לאסור כל פרי לסוחטו למימיהם · כתב ב"י וא"ת ולדברי הפוסקים שכתבו סתם דשאר פירות מותר לסחטן ומשמע דאפילו להוציא מימיהם כמי שרי היאך יתרצו הא דאוקימנא למאי דאסור כדרב חסדא דא"כ כל אדם שסוחט שום פרי למימיו אעפ"י שאין דרך לסחטו כיון דאחשביה הו"ל משקה ואסור וי"ל דלא ס"ל דטעמא דרב חסדא משום דכיון דאחשביה הו"ל משקה אלא כדאמר רב פפא וכו' · וכבר השבתי על תירוצו זה דמנ"ל דאוקימתא דרב פפא הילכתא היא אדרבה משמע דאוקימתא דרב נחמן הילכתא היא אבל לפעד"נ לפי משמעות הפוסקין דבפגין ובפריסין ובשאר כל הפירות דסוחטין אף למשקה לכתחלה ולא אמרינן כיון דאחשבינהו ה"ל משקה כדאמר רב חסדא בתרדין שסחטן ונתנן במקוה היינו טעמא דדוקא במקוה דפסולא דאורייתא אהני טעמא דאחשיבינהו אבל בסחיטת שאר פירות בשבת דלאו דאורייתא היא וכדרב דאמר ד"ת אינו חייב אלא על דריכת זתים וענבים בלבד והכי ס"ל לשמואל והכי הילכתא דלא כר' יוחנן וכדכתב הרי"ף לשם הלכך דוקא בתותים ורמונים דאיכא דבית מנשיא דסוחטין ברמונים בחול אסרום רבנן לסחוט לכתחלה משום דחשיב משקה לדידיה דאחשבינהו אבל בשאר פירות שרי ואע"ג דאחשיבינהו קאמרי רבנן דלאו כלום הוא דכיון דלא אשכחת בעלמא מאן דסחיט להו אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם ולא דמי לתרדין לגבי מקוה דאע"ג דליכא מאן דקא סחיט לתרדין מ"מ כיון דאחשיבינהו לדידיה הוה ליה משקה ופסלה למקוה ד"ת ולא אייתי תלמודא הא דרב חסדא אלא דאשכחן דטעמא דאחשיבינהו מילתא היא לגבי מקוה וה"נ מהני הך טעמא דאחשיבינהו לגבי שבת בתותים ורמונים כיון דאשכחן בעלמא בדבית מנשיא דסוחטין ברמונים זה כ"ל ליישב לדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש לפי משמעות סחיטה בסתם דבשאר פירות מותר לסחטן למימיהם אבל כבר כתבתי דלפרש"י הך דשרי בשאר משקים היינו דוקא למתק הפרי ולא לצורך משקה ולא גזרינן למתק אטו למשקה דאין אדם עושה אותן למשקה אבל תותים ורמונים דעושין למשקה כדבית מנשיא גזרינן למתק אטו למשקה והוא הדין בילאו מעצמן כמי גזרינן בתותים ורמונים שמא יסחוט ובין לאוכלין ובין למשקין אסורין אפי' יצאו מעצמן אפשר שזו היא דעת הגאון שאמר עליו הרי"ף ואי איכא מאן דסליק אדעתיה דרמונים בהדי זתים הוו וכו' ודחאו הרי"ף · וכבר כתבתי דנקטינן לחומרא כפרש"י ודעימיה :

הא דאמר רב סוחט אדם אשכול וכו' שם בפרק חבית האריך הרי"ף והביא דברי

דרישה

שאינו אוכלו כמו הפסולת דמרדל . ומיהו ע"כ צ"ל דהא מדכתב שניהם אוכלים הם משמע דשוין באכילתן מיד דלא שנתנו במסננת להפרידם זה מזה בשביל הצבע :

פי' שך [א] **בב"י** ז"ל וא"ת אכתי תקשה מנשיא בן מנחם הוי רובא דעלמא ואפשר לומר דשל בית מנשיא ל"ד דאינשי טובא נמי הוו סוחטין כו' וצ"ע כי בא ב"י לשנות תירוץ חדש שלא מוזכר בגמרא בדברי רב פפא . ואם אפשר לומר ולתרץ כן ודאי לא הוי שתק גמרא מהאי תירוצא ובאמת קושיית ב"י אינו קשה כ"כ והמעיין שם בגמרא דף קמ"ד ע"ב ז"ל ברייתא אבל לא ברימונים דשל בית מנשיא הוו סוחטין ברימונים . ומסיק בגמרא ע"ז ז"ל אמר רב נחמן הלכה כשל בית מנשיא בן מנחם א"ל רבא לרב נחמן מנשיא בן מנחם תנא הוא פירש"י בתמיה וכי איהו פליג למימר דבשבת אסור דתימא הלכתא כוותיה ותי' דה"ק הלכה כי האי תנא דסבר לה כשל מנשיא ד"מ . ומשום דסבר כמנשיא ב"מ הלכה כמותו . מנשיא בן מנחם הוו רובא דעלמא . ומסיק דה"ט כדרב חסדא כו' ויש לדקדק מדפריך והירץ דה"ק הלכה כי האי תנא כו' ולא פריך בקיצור מאי ראייה מביא כתנא משל בית מנשיא וכי מנשיא הוה רובא דעלמא ש"מ דס"ל להמקשן דבאם לא היה תולה רב נחמן כפסק' דהלכה כהאי תנא משום דמנשיא עבד כוותיה לא הוה קשה ליה מידי דהא דתנא דאמר אבל לא ברימונים יש לו שום טעם אחר . ומ"ש הברייתא ושל בית מנשיא בר מנחם היו סוחטין ברימונים הברייתא מייתי ליה קצת לראייה אלא ודאי טעמא דתנא אינו מהני . אבל לרב נחמן קשה דמשמע דפסק הלכה כוותיה מכח דמנשיא עבד כוותיה קשה וכי מנשיא הוו רובא דעלמא . וא"כ לפי מאי דמסיק רב פפא לומר דרב חסדא לא מה"ט קאמר אלא משום דהוה דבר שאין עושין ממנו מקוה ור"ל רב נחמן לא שפיר קאמר דתלי פיסקא בדבי מנשיא אלא ודאי הקוא תנא הו"ל שום טעם אחר וא"כ לא קשה מידי וק"ל . עוד שם בב"י ומשמע ליה דתותים ורימונים ל"ד כו' צ"ע למה כתב ומשמע לי דהא אח"כ בהיפוך הדף כ"כ בשם שבולי הלקט יבאר פוסקים ע"ש . עוד שם בב"י וה"ל ר' יוחנן יחיד ואין דבריו במקום רב ושמואל שהם רבים . צ"ע דלכאורה קי"ל כר' יוחנן אף במקום רב ושמואל . מ"ש רבינו ז"ל אבל הרי"ף פסק דסוחטין השכיל

דברי ר"ח והשיג עליו וכ"כ הרא"ש לשם והכי נקטינן : **ומ"ש** וכן התיר ה"ר יוסף בוסר וכו' כלומר לא מבעיא דהתיר אשכול של ענבים דענבים ראויין לאכילה ולא כר"ח אלא אפי' בוסר נמי התיר : **וא"א** הרא"ש ז"ל כתב בתשובה שאלה על סחיטת בוסר וכו' פי' השואל לא שאלו אלא על סחיטת הבוסר והוא ז"ל השיב דכיון דר"ח אוסר אפי' אשכול של ענבים וה"ר יוסף מתיר אפי' בוסר מי יכניס ראשו בין ההרים הגדולים והמחמיר תע"ב ולכן הפסיק רבינו בין דברי הר' יוסף לדברי ר"ת בדברי הרא"ש להורות הכרעת הרא"ש בין ר"ח ובין ה"ר יוסף דלר"ח אפילו אשכול של ענבים אסור וכ"ש בוסר ולה"ר יוסף אפילו בוסר מותר וכ"ש אשכול ולהרא"ש מדינא שרי אפילו בוסר והמחמיר אפילו באשכול של ענבים תע"ב ואח"כ כתב על זה אבל ר"ת מחלק דבוסר ודאי אסור מדינא ואשכול של ענבים א"צ להחמיר דכיון דאשכול עומד לאכילה וראוי לאכילה ובא לאוכל אין זה דרך מפרק אלא כמפריד אוכל מאוכל : **אין** מרסקין השלג וכו' ברייתא סוף פ' במה טומנין : **ומ"ש** אע"פ שמתמחה כיון שאינו עושה בידים שרי איכא להקשו' דלעיל בסוף סימן שי"ח כ' רבינו דאוסר בעל התרומות ליתן אנפנד"ש לפני האש דחוזר השומן ונימוח אף עפ"י שאינו עושה בידים וי"ל דהתם ה"ל כולד שהרי כשנימוח נראה השומן וניכר אבל הכא אין מחוי השלג והברד ניכר ונראה כשהוא בכוס אלא מתערב ומתבטל וכ"כ ב"י כאן בשם בעל התרומות עיין עליו במ"ש כאן ולעיל בסימן שי"ח האריך על זה : **ומ"ש** וא"א הרא"ש נזהר בדבר וכו' כתב מהרש"ל יש קצת ראיה לאיסור דהא בסימן שכ"ו אסרו לחמם

אבל לא לתוך הקערה ופירש"י לתוך הקדירה · של תבשיל לתקנו דמוכחא מלתא דלאו למשקה בעי ליה אלא לאוכל ואין זה דרך פריקתו אלא כשמפריש אוכל מאוכל אבל לא לתוך הקערה דזמנין דלמשקה קאי ואע"ג דבקערה לא שתי איניש לא מוכחא מלתא ואיכא איסור עכ"ל וכ"כ הרי"ף פי' הקדירה יש בה אוכל הלכך ה"ל משקה הבא לאוכל וכאוכל דמי והקערה אין בה אוכל ולפיכך ה"ל משקה ואסור וכתב עוד דאיכא מ"ד דהאי מימרא דסוחט אדם אשכול בי"ט אתמר ולא בשבת דהא תנן אין סוחטין את הפירות להוציא מהם משקין וכו' ואוקימנא בזתים וענבים דבין למשקין בין לאוכלין היוצא מהם אסור וזה דעת בעל הלכות פסוקות ואיכא מ"ד דהאי מימרא בשבת אתמר ומוקי למתני' בסוחט לתוך הקערה דהוי להו משקין אבל לתוך הקדירה סוחט כשמואל ודוקיא דדייק מיניה רב חסדא בלחוד הוא דהויא בי"ט וכן הדעת נוטה ור"ח כך היה דעתו אלא שאמר שדברי שמואל ורב חסדא דדייק מינייהו לאו הלכה אינון משום דס"ל דר"י פליג עלייהו מדאמר הסוחט כבשים ושלקות למימיהן כסוחט זתים וענבים וחייב חטאת ולא מפליג בין קדרה לקערה והרי"ף דחה דבריו והכריע דלא פליג ר"י עלייהו בהא הלכך הכי נקטינן וכ"כ שהוא דעת התוס' וכן כתב הרמב"ם בפ"ח וכ"כ שהוא דעת הרא"ש שהעתיק בפסקיו דברי הרי"ף ולא חלק עליהם אלא שבתשובה כתב פלוגתא דרבוותא היא ומי יכניס ראשו בין ההרים והמחמיר תע"ב עכ"ל ולענין הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם והתוספות מסכימים לדעת אחת הכי נקטי' כ"ש במקום שגם הרא"ש סובר כן משורת הדין וכתב הר"ן דטעמא דבשבת מותר לסחוט אשכול ואסור לחלוב עז משום דאשכול גופיה ראוי לאכילה מה שאין כן בעז דלא חזיא בשבת כלומר והו"ל בורר אוכל מתוך פסולת וכן כתבו הגהות בפ"ח בשם סמ"ק וכתב הכלבו וז"ל והראב"ד נמי כתב דהא דאשכול מיירי בין בשבת בין ביום טוב מיהו דוקא באשכול העומד לאכילה אבל למשקה אסור ובעל ההשלמה כתב דהא דאשכול מיירי בין לאכילה בין למשקה עד כאן לשונו :

פי' שאין בה אוכל (ד) והוה ליה משקה הבא למשקה ואסור וכן הא דאמר רב חסדא חולב אדם עז לתוך הקדרה אבל לא לתוך הקערה פי' ר"ה שאינו הלכה וכן הס"הט כבשין ושלקות מפני שצריך למימיהן כתב שחייב חטאת ואפילו לתוך הקדירה אבל רי"ף פסק שסוחטין אשכול וכבשין ושלקות לתוך הקדרה ולכתחלה אפי' בצריך למימיהן אבל לתוך הקערה פטור אבל אסור ולגופן שאינו צריך למים ואינו מכווין אלא לתקנן לאכילה אפי' לתוך הקערה מותר (ה) וחולב אדם עז לתוך הקדרה בי"ט קאמר ולכך מותר וכן התיר הרב רבי יוסף לסחוט בוסר לתוך האוכל וא"א הרא"ש ז"ל כתב בתשובת שאלה על סחיטת בוסר לתוך הקערה שיש בה אוכל מי יכניס ראשו בין ההרים הגדולים והמחמיר תע"ב (ו) והתיר לסחוט לימוני"ם ואסר לסחוט רמונים אפי' לצורך חולה אם לא שיהא בו סכנה. ור"ת כתב דבוסר ודאי אסור דלא שרינן אלא באשכול של ענבים שראוי לאכילה אבל בוסר שאינו ראוי לאכילה ואפי' האוכלו בטלה דעתו הוי כבורר אוכל מתוך פסולת אין מרסקין השלג והברד אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש אף על פי שמתמהה כיון שאינו עושה בידים שרי על כן צריך ליזהר בחורף כשנוטלין הידים שלא יהא במים לא שלג ולא ברד והר"ם מרוטנבורק התיר להטיל מי רגלים בשלג שדומה לדריסת הרגלים שדורס אותו ברגליו ואינו חושש וא"א הרא"ש ז"ל נזהר בדבר שאינו דומה לדריסת הרגלים כי על ידי השתן ודאי נימוח (ז) ואבי העזרי כתב שמותר לשבר הקרח כדי ליטול המים מתחתיו כתב בעל התרומות שאסור לשפשף הידים במלח בשבת לפי שהוא נימוח והוי

ומ"ש רבינו וכן הסוחט כבשים ושלקות וכו' ג"ז שם (קמה) כבשים ששחטן אמר רב לגופן מותר למימיהן פטור אבל אסור ושלקות בין לגופן בין למימיהם מותר ושמואל אמר אחד זה ואחד זה לגופן מותר למימיהם פטור אבל אסור רבי יוחנן אמר אחד כבשים וא' שלקות לגופן מותר למימיהן חייב חטאת ופירש"י לגופן · אם לאכול הכבשים סוחטן ממשקה הצף עליהם והנבלע בהן מותר לכתחלה דלאו מפרק הוא הואיל ולאו למשקה הוא צריך : פטור · שאין זה מפרק שאין המשקה הזה יוצא מן הכבשים שלא גדל בתוכן אבל אסור אטו זתים וענבים · שלקות אפי' למימיהן לאו משקה ניהו אלא אוכל וכו' הרי"ף שר"ח פסק כרבי יוחנן דאמר למימיהן חייב חטאת בין לתוך הקערה בין לתוך הקדרה אבל הוא ז"ל פסק דלית הלכתא כר' יוחנן לענין חיוב חטאת דהו"ל רב ושמואל בחדא שיטתא וה"ל רבי יוחנן יחיד ואין דבריו של אחד במקום שנים ומיהו איסורא איכא כדאמר שמואל דקאי רבי יוחנן כוותיה לענין איסור דהא ליכא בינייהו פלוגתא אלא לענין חיוב חטאת וכ"כ הרמב"ם בפכ"א וכ"כ שהוא דעת הרא"ש שהעתיק דברי הרי"ף ולא חלק עליו וממה שכתבתי בסמוך יתבאר לך דלא מיתסר לסחוט למימיהן אלא בסוחט לתוך הקערה כלומר שאין בה אוכל אבל לסחוט לתוך האוכל מותר דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי לדעת הרי"ף וסיעתו : ומשמע בגמרא דהסוחט דג לצירו דינו כסוחט שלקות למימיהן וכתב בהגהות פכ"א בשם ר"מ שיזהר אדם שלא יסחוט בשר הנבלע בו מרק לצורך משקה היוצא ממנו והנותן בשר במרק או השורה פתו ביין ומחזירו לפיו ומוצץ המשקים אסור וחוששני לו מחטאת וכ"ש שלא ימוץ בפיו מענבים וכיוצא בהם : ושבלי הלקט כתב על זה בשם הרב רבי בנימין דאין במציצת בשר ופת ולא המוצץ בפיו משקה מפירות או מענבים דרך סחיטה כלל ואפילו תימא דהוי דרך סחיטה לא חמירי מפרישין ופגין ואין איסור סחיטה שייכא אלא בדבר שדרכו להיות משקה כגון זתים וענבים דחשיב אבל הכא מה חשיבות יש למשקה בתוך פיו ואפי' אם יתכוין למצוץ המשקה ממנו בפיו אוכל הוא חשוב ובטלה דעתו אצל כל אדם וכ"כ בעל הדברות דאפילו למצוץ משק' מן הענבים מותר לכתחלה דאין דרך סחיטה בפיו אבל יניקה בפה לכתחלה אסור וכל דבר שאין דרכו בכך לא גזרו ביה ואינה תולדה עכ"ל ועפ"ז יש להתיר מציצת קנה הסוכר בפיו בשבת כמו שכתבתי בסמוך : **ומ"ש** רבינו וכן התיר ה"ר יוסף לסחוט בוסר לתוך האוכל כלומר כי היכי דשריא באשכול ענבים לסוחטן לתוך האוכל כן התיר הרב רבי יוסף בבוסר · והיתר זה דה"ר יוסף כתוב בסמ"ג וכתב שלא הודה לו ר"ת והביאוהו הגהות בפ"ח והמרדכי בפרק חבית וסמ"ק לא הביא אלא דברי ר"ת דאסר ורבינו הפסיק בין דברי ה"ר יוסף ודברי ר"ת בדברי הרא"ש בבוסר ולימוני"ש ורימונים : **ומ"ש** הרא"ש על הבוסר מי יכניס ראשו בין ההרים לא מפני שעלה בדעתו שיש חילוק בין בוסר לענבים אלא משום דלר"ח לא קי"ל כהא דסוחט אשכול של ענבים לתוך הקדרה שהרי כך הוא לשון התשובה הנה ידעת כי פלוגתא הוא דרבוותא ר"ח פסק הלכה כרבי יוחנן דשלקות למימיהן חייב ואומר כי רבי יוחנן פליג אהא דשמואל והרי"ף פסק כשמואל ומי יכניס ראשו בין ההרים והמחמיר תע"ב עד כאן לשונו : **ומה** שהתיר לסחוט לימוני"ש כ"כ ג"כ רבינו ירוחם בח"ח ובסמוך הארכתי בדין זה · ומה שאסר לסחוט רמונים נתבאר גם כן בסמוך : **ומ"ש** ור"ת כתב דבוסר ודאי אסור וכולי הוא אשר כתבתי בשם סמ"ג שהרב רבי יוסף התיר ולא הודה לו ר"ת מטעם זה שכתב רבינו : **אין** מרסקין השלג והברד אבל נותן הוא לתוך הכוס וכו' ברייתא בסוף פרק במה טומנין (נא:) ופירש רש"י מרסקין · משברין לחתיכות דקות כדי שיזובו מימיו משום דקא מוליד בשבת ודמי למלאכה שבורא מים הללו · אבל נותן לתוך הכוס של יין בימות החמה ואע"פ שנימוח מאיליו ואינו חושש וכתב הר"ן ומשמע דמשום סרך מלאכה נגעו בה אי נמי גזירה שמא יסחוט פירות העומדין למשקין וכ"כ מדברי הרמב"ם בפרק כ"א ודוקא היכא דעביד בידים הא אילו הניחם בחמה ונפשרו ואפילו כנגד המדורה מותרים הם דלאו נולד הוא ולא דמי למשקין שזבו דהני בעודם קרושים תורת משקין עליהם לכל דבר אבל בספר התרומה כתב דאסורים משום נולד ולפ"ז אפילו הניחם בחמה ונפשרו או שזבו מאליהם אסורים משום נולד והא דשרי ליתנו לתוך הכוס או לתוך הקערה שאני התם שמתערב ומתבטל ביין או במים שבכוס ואינו ניכר וכבר כתבתי בס"ס שי"ח שרוב הפוסקים חולקים על בעל התרומה בדין זה (א) וכתב ה"ה בפכ"א בשם הרמב"ן שבתו' התירו אפילו לרסקו לתוך הקערה וכ"כ הר"ן כלומר דכל שיש יין או מים בקערה אע"פ שהוא נמחה וזב ע"י ריסוקו כיון שהוא מתערב במשקה שבקערה ואינו ניכר שרי · ומשמע דהא דאסרינן לרסק דוקא במרסקו לחתיכות קטנות כדפירש"י אבל לשבר חתיכה ממנו שרי וכ"כ מה"ש רבינו בסמוך שמותר לשבר הקרח כדי ליטול המים מתחתיו ואע"פ שכשמשברו ניתזו ממנו חתיכות דקות שרי דלא מיתסר אלא כשהוא מרסקו כדי שיזובו מימיו אבל הכא שאין מימיו זבים על ידי כך ואפילו אם יזובו מועטים הם ולא חשיבי ועוד שאינו מתכוין לכך ועוד שהם הולכין לאיבוד וכן נהגו להתיר ולפי שראיתי מי שערער בדבר כתבתי זה : **ומ"ש** ע"כ צריך ליזהר בחורף וכו' כן כתבו התו' והרא"ש בס"פ במה טומנין ור"י כתב בחי"ג בברד או בשלג או במים שיש בהם ברד אסור ליטול ידיו ואם יטול יזהר שלא ידחוק : **ואבי** העזרי כתב שמותר לשבר הקרח וכו' כ"כ המרדכי בס"פ במה טומנין וכן כתוב בשבולי הלקט :

הסוחט

דרכי משה

שכ (א) ולכן מתירין לשום פשטי"ד של שומן הנקרש אצל המדורה :

וכ"ב

דרישה

אשכול וכבשין ושלקות לתוך הקדירה ולכתחלה ואפי' בצריך למימיהן אבל לתוך הקערה פטור אבל אסור צ"ע דמשמע מדברי רבינו דגם באשכול קאמר בשם הרי"ף דאם סחטו למימיו לתוך הקערה אינו חייב אלא פא"א ולא משמע הכי בהרי"ף אלא הסוחט אשכול לתוך הקערה למימיו חיובי נמי מחייב גם ל' רש"י והביאו ב"י משמע כן שהרי כתב ז"ל למימיהן פא"א שאין זה מפרק שאין המשקה הזה יוצא מן הכבשין שלא גדל בתוכן אבל אסור אטו זתים וענבים משמע דבזתים וענבים חייב אפי' לרב ואף א"ת שרבינו מיירי בסוחט האשכול לתוך הקערה כדי ליתנו אח"כ מתוך הקערה אל התבשיל מ"מ בשעת סחיטה שסחטו למימיו משמע שם ברי"ף דחייב עליה ע"ש בפרק חבית דף קמ"ג ע"א . ולפי מאי דקי"ל דאליביה דדברי הכל מותר לכבוש כבשין ושלקות לצורך גופן ופרש"י שכדי לאוכלן סוחטן ממשקה הנבלע בהם נלע"ד דה"ה דמותר לכתחלה לסחוט מיני לאקפי"ן משומן הנבלע בהן אם הוא עושה מפני שאינו יכול לאוכלן משום שומן הרבה שבהן וק"ל . כתב ב"י אהא דספוג אין מקנחין בו אא"כ יש בו בית אחיזה משום גזירה שמא יסחוט דרש"י פי' לפי שכשאוחזו נסחט בין אצבעותיו וכתב המ"מ פרק כ"ב בהשגות ק"ל וכי יש לו אחיזה מאי הוי הא אי אפשר לקינוח בלא סחיטה ואני אומר כיון שיש לו בית אחיזה הו"ל כלוקית מלאה מים שמריק ממנה עכ"ל . והנה באתי להודיע שהאי

יאני

פרישה

(ד) **והוה** ליה משקה הבא למשקה ר"ל לצורך משקה אע"ג דאין בה משקה וגם אין דרך לשתות מהקערה אפ"ה כיון דאין בה אוכל נראה כאילו רצונו בסחיטה זו לצורך משקה והו"ל מפרק ואסור משא"כ כשבא לאוכל גם מתחילה היה אוכל והוה אוכלא דאפרת :

(ה) **וחולב** אדם עז לתוך הקדירה בי"ט כו' כתב הר"ן הטעם דלא דמי לאשכול דמותר בשבת דהוא ראוי לאכילה . משא"כ בעז דלא חזיא בשבת כלום והוי כבורר האוכל מתוך הפסולת :

(ו) **והתיר** לסחוט לימוני"ש כתב בשבולי הלקט הטעם דוקא בוסר ומלילות כיון דדרכן בכך הוו כמו זתים וענבים שהיו רגילים לסחוט הבוסר לצורך הקיץ וכן שום כו' אבל הלימוני"ש דומה להפריסין שאין דרכן בכך אפי' סחטן בקערה שאין בה אוכל דכ"ע ידעי דלמתקי אוכלא עבד ולא לצורך משקה ע"כ :

(ז) **ואבה"ע** כתב שמותר כו' ר"ל אע"ג דקי"ל דאין מרסקין השלג והברד היינו שמרסקים לחתיכות דקות שאז יזובו מימיו אבל הכא שאין מימיו זבין ע"י כך ואפילו אם יזובו מועטים המה ולא חשיבי . ועוד שאינו מתכוין לכך וגם הולכים לאיבוד מותר ב"י . המרדכי כתב בסוף פרק במה טומנין כן בשם ראבי"ה והביא ראייה דגדולה מזו התירו דמותר אדם

הסוחט בגד וכו' הלכך אסור לפרוש סודר ע"פ חבית וכו' פשוט בר"פ במה טומנין (מח) גבי עובדא דרבה ורבי זירא בי ריש גלותא וטעמא ומשום דבגד העשוי לפרוס על חבית לא קפיד עליה אם הוא שרוי שהרי לכך עשוי והלכך לא אתי לידי סחיטה כך פירש"י וכך הם דברי הרמב"ם בפכ"ב ור"י כתב בחי"ז וז"ל כיסוי שמשימין על חבית של מים אם הוא מבגד שלובשים כגון חלוק או כיוצא בו אסור לכסות בו אבל כיסוי מבגד אחר שאין לובשין אותו מותר וכ"ל שאין דבריו מדוקדקים אלא כדברי הרמב"ם ורש"י עיקר. ואע"פ שעיקר איסור סחיטת פירות הוא משום דש ואיסור סחיטת בגד הוא משום מכבס וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ח ובפ"ט ובפכ"א ובפכ"ב כתבם רבינו בסימן אחד משום דשם סחיטה אחד היא :

ואסור להדק מוכין וכו' בס"פ תולין (קמא) אמר רבא לא ליהדק איניש אודר' בפומא דשיש' דילמא אתי לידי סחיטה ופי' רש"י אודרא מוכין שכותמין בהן פי הכד : ספוג אין מקנחין בו וכו' משנה ס"פ נוטל (קמג) ופירש"י אין מקנחין בו. לפי שכשאוחזו נסחט בין אצבעותיו וכתב ה"ה בפרק כ"ב בהשגות ק"ל וכי יש לו אחיזה מאי הוי אי אפשר לקינוח בלא סחיטה ואני אומר כיון שיש לו בית אחיזה ה"ל כגלוסקית מלאה מים שמריק ממנה עכ"ל : חבית שפקקו בפקק של פשתן לסתום הנקב וכו' בס"פ ח' שרצים (קיא) : אמר רב שימי בר חייא משמיה דרב האי מסוכרייא דנזייתא אסור להדוקה ביומא טבא ופירש"י דהיינו בגד שכורכין בברזא של חבית אסור להדוקה בנקב משום סחיטה ואמרינן בגמרא דאפילו ר"ש דשבר דבר שאין מתכוין מותר מודה בהא דאסור משום דהוי פסיק רישיה ולא ימות וכתב הר"ן אבל רבי נתן בעל הערוך כתב שא"א שתהא זו מסוכרייא בדפנה של חבית דאי הכי אע"ג דהוי פסיק רישיה כיון שאינו נהנה ביין הנסחט ממנה בכה"ג לא מודה ר"ש אלא דוקא היכא דהוי פסיק רישיה וניחא ליה ולפיכך פי' דהאי מסוכרייא היינו כתימת הנקב של מעלה דומיא דההיא דאמרינן בפרק תולין לא ליהדק איניש אודרא אפומא דשישא ומפני שהמשקה נסחט לתוך הכלי אסור שהוא נהנה בסחיטתו אבל ברזא הדפנות שאינו נהנה בסחיטתן שרי להדוקינהו כלומר שאין כלי תחתיה לקבל היין הנופל והוא הולך לאיבוד והביא כמה ראיות והר"ן דחאם ובסוף כתב ולפיכך כיון דדחינו ראיות הללו אפשר לפרש הך מסוכרייא שהוא ברזא בדופן החבית ובריש פרק הבונה (קג) ת"ר התולש עולשים וכו' אם לייפות הקרקע כל שכן אטו כל הני לאו לייפות הקרקע ניניהו כלו' הרי הקרקע מתייפה מאליו ואוקמה אביי כגון דלא מכוין ופריך והא מודה ר"ש בפסיק רישיה ומשני לא צריכא דעביד בארעא דחבריה כלומר דלא איכפת ליה לייפות וכתבו שם התוס' והרא"ש דממקום זה וממקומות אחרים למד בעל הערוך דפסיק רישיה דלא ניחא ליה מותר לכתחלה ואפילו איסורא דרבנן ליכא ועל זה התיר להסיר פקק החבית אע"פ שא"א שלא יסחוט והוי פסיק רישיה כיון דאינו נהנה בסחיטה זו שהיין נופל לארץ מותר והם דחו דבריו וסתרו ראיותיו והעלו דאע"ג דלא מיחייב חטאת איסורא מיהא איכא ועוד הביאו התוס' מחלוקת זה בריש כתובות ובפרק אמר להם הממונה והמרדכי הביאו בפרק תולין וכתב שר"י אסר בכל ענין אפי' אם נופל לאיבוד דכי דאיסורא דאוריי' ליכא מ"מ איסורא דרבנן איכא וכמ"ג והתרומה כתבו מחלוקת זה ודבריהם נוטים לדברי האוסרים וה"ה כתבו בפ"א ולא הכריע ור"י הביא בחי"ד ובסוף הדדרים כתב וז"ל ולפי דברי בעל הערוך מה שנהגו שחבית פקוקה הנקב שלה בפשתן ומסירין הפקק ליקח ממנה יין ונוהגים בו היתר אפילו בא"ה שלא יסחוט בשעה שנוטלו או שמחזירו מאחר שאינו מתכוין נכון הם עושים ולפי שאר המפרשים אסור ובכל המרזות שעברתי בהם נוהגין בו היתר עכ"ל. משמע מדברי הכלבו שאפילו לדברי האוסרים אם הברזא ארוכה חוץ לנעורת ואין יד מגעת אל הנעורת מותר מידי דהוה אספוג שיש לו בית אחיזה וכתב הר"ן בסוף פרק ח' שרצים וז"ל ולפיכך כיון שדחינו ראיות הללו איכא לפרש הך מסוכרייא שהוא ברזא שבדופן החבית אלא שעדיין קשה לפי שסחיטה זו אינה אב מלאכה אלא תולדה היא כעין מפרק שהוא תולדה דדש ובודאי לא דמי לדש אלא היכא שהוא צריך למשקה שהוא נסחט ממנה דהיכא שאינו צריך לו לא דמי לדש כלל ואמאי מיחייב ה"ל כסוחט כבשים דלגופן מותר וכ"ת הרי מצינו איסור סחיטה אע"פ שא"צ למשקין הנסחטין דאמרינן בפרק אלו קשרים לעבר זימנין דמתכוון מאגיה במיא ואתי לידי סחיטה כבר פר"ת דתרי גווני סחיטה ניניהו חד תולדה דמלבן וחד תולדה דדש וההיא דהוי תולדה דמלבן היינו דוקא בבגד המתלבן ובמשקין המלבנים ואפשר שהיין מלבן כדאמרינן התם לאכלה ולא לכביסה וההיא דהוה תולדה דדש איתיה בכולהו משקין ובלבד שיהא צריך למשקים הנסחטים דומיא דדש והאי מסוכרייא משום סחיטה דמלבן אין בה שאפילו תמצא לומר שהיין מלבן וכדכתיבנא מכל מקום אין המסוכרייא מתלבנת שאין דרך ליבון בכך ומשום סחיטה שהוא תולדה דדש נמי ליכא שהרי אינו צריך למשקין הנסחטים ממנה וכיון שכן אמאי אסור להדוקה יש לומר דאין ה"נ דמדאורייתא לא מיתסר אלא מיהו כיון דקא סחיט במשקין שדרך סחיטה מיתסר מדרבנן עכ"ל וה"ה בפרק ט' כתב שפירשו קצת מפרשים דתרי גווני סחיטה ניניהו בבגד כדברי ר"ת וההיא דהיא משום דש אינה אסורה אלא כשהמשקין היוצאין אינם הולכין לאיבוד ולזה נראה שנוטה דעת הרשב"א אבל הרמב"ן כתב דסוחט פירות הוי תולדה דמפרק בצריך למשקין ואין דישה אלא בגידולי קרקע והסוחט בגד תולדת צובע כדרך מלבן וה"ה נמי בכל שמכבס בין במים בין ביין והוא שמתכבס הבגד בכך מועט ושנינו בתוספתא המכבס והכותש מלאכה אחת א"ר ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקא צבעים שבירושלים קבעו כחיטה מלאכה בפני עצמה עכ"ל וכן דעת רבינו עכ"ל ה"ה ובאמת שאיני יורד לעומק דעת הרמב"ן במאי דמרכיב כותש בגד אתרי ריכשי אצובע ואמלבן ומכל מקום בת"ש שכן דעת הרמב"ם לענין דכותש הוי משום מלבן פשוט הוא ממה שכתב בפרק הנזכר הכותש את הבגד עד שיוציא את המים ה"ז מכבס וחייב אבל לענין מ"ש דביין נמי שייך כיבוס לכאורה יש לדקדק מלישנא דהרמב"ם היפכא דבמים דוקא קאמר דחייב הסוחט אבל לא בשאר משקין אלא שבפרק כ"ב כתב הסוחט כסות חייב מפני שהוא מכבס לפיכך אסור לדחוק מטלית או מוך וכיוצא בהם בפי האשישה וכיוצא בה לסותמה שמא יבא לידי סחיטה עכ"ל ומדלא פירש דבאשישא מליאה מים דוקא קא מיירי משמע דבשאר משקין נמי מיחייב הסוחט את הבגד משום מכבס. דין מי שנשרו כליו במים ואם מותר לשטחן בחמה כתב רבינו בסימן ש"א. אם מסתפג אדם באלונטית ואם מותר להביא בידו ג"ז שם כתב ר"י בחי"ג שאסור לנגב כוס שהיה בתוכו יין או מים במפה שמא יסחוט וכבר כתבתיו בס"ס ש"ב שכן דעת מהר"מ. כתב הכלבו שאסור לנער בגד השרוי במים מפני שכשמנערין אותו המים נסחטין ממנו ודוקא בכלים חדשים לפי שמקפיד עליהם יותר לפי שמתקלקלים וכבר כתבתי זה בסימן ש"א. כתב המרדכי בפרק חבית בשם רא"מ דכל דבר השרוי במים אסור לטלטלו גזירה שמא יסחוט והוא שאותו דבר השרוי דבר שאין מקפיד על מימיו. כתב הרמב"ם בפכ"ב שתי מטהרות זו ע"ג זו נוטל את הפקק מבנתים ומשיקן ומחזיר את הפקק למקומו מפני שאינו בא לידי סחיטה שהרי דעתו שיצאו המים ופוקקין את הנקב בסודרין ובכל דבר המיטלטל כדי שלא יצפו המים על האוכלים ועל הכלים אבל אין פוקקין את הנקב כדי שירדו המים לבור שמא יסחוט בעת שדוחק שהרי הפקק שרוי במים עכ"ל וכתב ה"ה שהוא תוספתא בעירובין פ"ח. ואיכא למידק אמאי לא חייש ברישא שמא יסחוט כיון שהפקק שרוי במים. ותו דמציעתא אמאי לא חיישינן שמא יסחוט כדחיישינן בסיפא. וי"ל דברישא שכוונתו להשיק שתי מטהרות אלו כשמחזיר הפקק למקומו אין לחוש שידחוק הפקק בנקב דאדרבה מחזירו בענין שלא ימלא כל הנקב דא"כ תפסיק השקתן והיינו דקתני שהרי דעתו שיצאו המים ובמציעתא אינו פוקק אלא מפני שחושש שמא יצאו מים רבים ויציפו על האוכלים ועל הכלים אבל אם יצאו מים מועטים אינו חושש ולפיכך אינו דוחק את הפקק הרבה הלכך לא חיישינן שיסחטנו אבל בסיפא שפוקק כדי שירדו המים לבור מקפיד אפילו על מעט מים שלא ילכו חוץ לבור ולפיכך הוא דוחק הפקק וחיישינן שמא יסחטנו כשהוא דוחקו. דיני כיבוס תמצא בסימן ש"ב ותשלום דיני סחיטה בסימן ש"א: תנן בפרק חבית חלות דבש שרסקן מע"ש ויצאו מעצמן אסורין ור"א מתיר ופירש"י חלות דבש אחר שמרוסקין הדבש זב מאליו מתוך השעוה ואין דרך לסוחטו הלכך ר"א מתיר וחכמים אוסרים גזירה אטו שאינן מרוסקין דילמא מרסק להו ובגמרא כי אתא רב הושעיא אייתי מתניתא בידיה זיתים וענבים שרסקן מע"ש ויצאו מעצמן אסורין ור"א ור"ש מתירין וכתב הרי"ף והרא"ש שפסק בעל הלכות הלכה כוותייהו וכן פסק הרמב"ם בפכ"א דזיתים וענבים או

והוי נולד הסוחט בגד להוציא מים שבו חייב הלכך אסור לפרוש סודר ע"פ החבית וליתן על גביו הכלי שדולין בו שמא יבא לידי סחיטה אבל בגד העשוי לפרוש עליו מותר שאינו חושש עליו לכוחטו (ס) ואסור להדק מוכין בפי הבית שיש בו משקין שמא יבא לידי סחיטה: ספוג אין מקנחין בו אא"כ יש בו בית אחיזה משום גזירה שמא יסחוט: חבית שפקקו בפקק של פשתן לסתום הנקב שמוציאין ממנו היין התיר בערוך להסירו בשבת אע"פ שא"א שלא יסחוט וה"ל פסיק רישיה וקי"ל כל פסיק רישיה אסור אפ"ה הכא שרי כיון שאינו נהנה בסחיטה זו שהרי היין נופל לארץ הוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה ושרי אבל אם היה כלי תחתיו לקבל היין אסור ור"י היה אוסר אפי' היכא דלא ניחא ליה:

חבילי

להיים ידים אחר נטילה וכו' אע"פ שלא נתכוין כלל לאחם המים חשיב ליין פסיק רישיה ואסור וה"נ דכותה עכ"ל: הסוחט בגד וכו' ר"פ במה טומנין ואסור להדק מוכין וכו' מימרא דרבא ס"פ תולין : ספוג וכו' משנה ס"פ נוטל : חבית שפקקו וכו' מחלוקת זו האריכו בה התוס' ס"פ שמנה שרצים ור"פ הבונה ופ"ק דכתובות (דף ו') והסמ"ג בדין הדש : כתב במרדכי סוף פ' מי שהחשיך וכן בהגהותיו לשם בשם הר"ס ועל שם תשובת הגאונים מותר לומר לעכו"ם לחלוב בשבת דקי"ל צער בעלי חיים דאורייתא והחלב מצער הבהמ' וכך יאמר לעכו"ם חלוב וטול החלב לעצמך ומותר לו בכך משום סכנת בהמה וצריך לקנות החלב מן העכו"ם דאז בדידיה קא טרח עכ"ל ונראה דבשפחות עכו"ם שנשכרים לשנה לכל מלאכה אין צריך לומר לו טול החלב לעצמך ולא לחזור ולקנותו ממנו דכל מלאכה שעושה עכו"ם בבית בעל הבית בין בחול בין בשבת אדעתיה דנפשיה קא עביד לקבל שכירות דאדעתא דהכי נשכר מתחלה אבל באומר לעכו"ם מן השוק חלוב לי בהמה זו צ"ל חלוב לעצמך והכי נהוג עלמא . ואשה כשמצטערת מרוב חלב מותר לה לחלוב ע"ג קרקע דכיון דהולך לאיבוד ה"ל שלא לרצון ושרי כדאיתא ריש פ' חבית :

כתב המרדכי פרק חבית בשם ר"א ממי"ץ דכל דבר השרוי במים אסור לטלטלו גזירה שמא יסחוט והוא שאותו דבר השרוי דבר שאין מקפיד על מימיו עכ"ל ומביאו ב"י ותימה אדרבה אם אין מקפיד על מימיו שבו לא חיישינן שמא יסחוט שאינו חושש עליו לסוחטו כדכתב רבינו דבגד העשוי לפרוס על החבית מותר לפרוס בשבת וט"ס הוא במרדכי וכצ"ל דבר שאדם מקפיד על מימיו וכן מצאתי מוגה מגדול אחד וכ"כ בהגהת ש"ע סימן ר"א סעיף מ"ו ופשוט הוא : כתב בהגהת מיימוניות פכ"א בשם הר"א ממי"ץ הלכך בשר שנבלע בו מרק יזהר אדם שלא יסחוט משקה היוצא ממנו והנותן בשר במרק או שורה פת ביין ומחזירו לפיו ומוצץ המשקה חוששני לו מחטאת ומק"ו שלא ימוץ בפיו מענבים משקים וכיוצא בהם עכ"ל ומביאו ב"י וכתב ע"ז דשבולי הלקט בשם הרב ר' בנימין כתב דאין במוצצת בשר ופת ולא המוצץ בפיו משקה מפירות או מענבים דרך סחיטה כלל וכו' ולא חמירי מפריסין ופגין וכו' ומותר לכתחלה דאין דרך סחיטה בפיו אבל יניקה בפה לכתחלה אסור וכל דבר שאין דרכו בכך לא גזרו ביה ואינה תולדה עכ"ל ובהגהת ש"ע הביא דעת שבולי הלקט ואח"כ הביא דעת הר"מ נראה דדעתו לאיסור כהרא"ש . וז"ל מהר"ש לוריא שכתב על דברי רא"מ ואני אומר דיש לחלק דבמרק הנבלע בבשר או יין בלחם כבר היה שם משקים עליהם מש"ה קרוב הוא לחיוב חטאת לסברת התוס' דלהם ואע"ג דרש"י בפרק חבית כתב לגבי כבשים ושלקות דכיון שהמשקה לא גדל בתוכו ומעלמא אתי אינו דומה למפרק היינו מדאורייתא אינו דומה למפרק ופטור אבל אסור מדרבנן דדומה לסחיטה וגזרו אטו זיתים וענבים. אבל משקה היוצא מענבים מקמי שהיה שם משקה עליו כגון זה שמוצץ בענבים בפיו ומשליך החרצנים אין זה מפרק אלא כך הוא דרך אכילת ענבים ושרי מדינא ומ"מ המחמיר תע"ב וכן נלע"ד דבבשר ובפת אסור ובענבים דרך [illegible] הוא לכך שרי והכי נקטינן :

חבילי

פרישה

אלא ראש החבית בסניף ותכן שבר אדם את החבית ליטול מהם גרוגרות :

(ס) ואסור להדק מוכין כו' לסתום בו פי החבית גזירה שמא יסחוט פי' כשאוחזו נסחט בין אצבעותיו אבל כשיש לו בית אחיזה ה"ל כגלוסקית מלאה מים שמריק ממנה ס"ס :

חבילי

כגלוסקית מלאה מים שמריק ממנה המים וק"ל. ובאמת גם לי הרמב"ם אסור [illegible]

דרישה

ואני אומר לאו מל' כמגיד משנה הוא אלא לשון הראב"ד הוא. והב"י [illegible]

[illegible]

מאחר

שכא **חבילי** פיאה חבילי איזוב וקורנית (א) הכניסן לעצים אין מסתפקין מהן הכניסן למאכל בהמה מסתפק מהן וקוטם ואוכל ביד אבל לא בכלי ומולל בראשי אצבעותיו: **אין** עושין מי מלח הרבה ביחד לתת לתוך הכבשים שכיון שעושהו כדי להתקיים דמו לעיבוד שהמלח מקיימם אבל יכול לעשות ממנו מעט לתת לתוך התבשיל (ב) ואם נותן לתוכו שני שלישי מלח אסור לעשות ממנו אפילו מעט: (ג) [א] אסור למלוח התיכות צנון (ד) ד' או ה' ביחד אלא מטביל כל אחת ואחת לבדה ואוכלה אבל ביצים מותר למולחן כתב הרב ר' שמשון שאין למלוח ביחד הרבה

או הלות דבש שרקקן מע"ש משקין היוצאין מעצמן מותרין ומה נקרא ריכוך לגבי זיתים וענבים כתבתי בסי' רנ"ב. כ' בשבלי הלקט נ"ע על הכרכום אם יש לחוש עליו משום צובע ולפי דברי בעל היראים דאמר אין דרך צביעה באוכלים מותר וז"ל בעל היראים ראוי לכל בר ישראל שאוכל תותים או שאר פירות הצובעים שיזהר שלא יגע בידיו צבועות בבגדיו או במפה דה"ל תולדת צובע וא"כ יצא דם מן המכה אסור לתת עלי' בגד אבל אם צובע פתו במשקה פירות לית לן בה דאין זה צביעה באוכלין עכ"ל (ב):

שכא חבילי פיאה חבילי איזוב וכו' ברייתא בפרק מפנין (קכח) כתבתיה עם פירושה בסימן ש"ט: **אין** עושין מי מלח הרבה ביחד כו' משנה בפ' ח' שרצים (קח) אין עושין הילמי בשבת אבל עושה הוא מי מלח וטובל בהם פתו ונותן לתוך התבשיל אמר רבי יוסי והלא היא הילמי בין מרובה בין מועט ואלו הן מי מלח המותרין נותן את השמן בתחלה לתוך המים או לתוך המלח ובגמ' שם מאי קאמר אמר רב יהודה אמר שמואל ה"ק אין עושין מי מלח מרובין אבל עושה הוא מי מלח מועטין ותניא אין עושין מי מלח מרובין לתת לתוך הכבשין שבתוך הגיסטרא אבל עושה הוא מי מלח מועטין ואוכל בהם פתו ונותן לתוך התבשיל ואמרי' בפ"ק דעירובין (יד:) דלית הלכתא כר"י וכן פסקו הרי"ף והרא"ש וכן פסק הרמב"ם בפכ"ב: **ואם** נותן לתוכו שני שלישי מלח וכו' ג"ז שם תני רבי יהודה בר חביבא אין עושין מי מלח עזין ומפרש אביי דהיינו תרי תילתי מילחא וחד מיא למאי עבדי ליה למורייסא וכתב הרמב"ם בפכ"ב שאסור מפני שנראה כעושה מורייס ונראה דסתם מורייס עבדי ליה לזמן מרובה לכבוש בו דגים ומשום דמיחזי ככובש כבשין אסור והא פשיטא דמי מלח עזין דאסרינן אפילו במועטין אסור דאי דוקא במרובין מאי איריא עזין אפילו אינן עזין נמי וכ"כ הר"ן: **אסור** למלוח חתיכות צנון וכו' פשוט שם בגמרא שאסור למלוח צנון ופירש רש"י ג' או ארבע חתיכות יחד שהמלח מעבדן ונעשין קשין והוי תיקון והרמב"ם כתב בפרק כ"ב שאסור למלוח צנון וכיוצא בו מפני שנראה ככובש כבשין בשבת והכובש אסור מפני שהוא כמבשל: **ומ"ש** אלא מטביל כל אחת ואחת וכו' שם מימלח לא מימלחנא טבולי מטבלנא ופירש"י מימלח לא מימלחנא. שתים יחד: טבולי. בשעת אכילה מטבלנא ואכילנא: **ומ"ש** אבל ביצים מותר למולחן כלוגתא דאמוראי שם ופסקו הרי"ף והרא"ש כמאן דשרי וכן פסק הרמב"ם בפכ"ב וכתב בתה"ד יראה דשרי לטבול כמה חתיכות כגון אחת אחת לבדה ולהניח יחד לפניו כדי לאוכלם מיד זו אחר זו והכי משמע לשון רש"י ולשון ספר התרומה שעיקר הקפידא שנמלח ב' וג' ביחד והא דקאמר רש"י אבל מטבילין בשעת אכילה דמשמע דלא שרי להטבילו אלא בשעה שבא לאכול החתיכה י"ל דר"ל בשעת אכילה לאפוקי אם היה רוצה לשהות זמן ארוך כגון מתחלת הסעודה עד לאחר גמר הסעודה דהיינו כעין כשורי דבני מערבא כדאיתא התם אבל כדי לאוכלן מיד זו אחר זו אין קפידא וכ"כ בא"ז מותר לטבול הצנון במלח להניח שעה קטנה בשבת ואינו ר"ל דוקא חתיכה א' דהא כתב סמ"ג וסמ"ק צנון אסור למלוח כדי להשהותו במלח יותר מחתיכה אחת אבל לטבול פעם אחת שרי כר"נ משמע דבחתיכה אחת אין קפידא כלל אפילו לשהות טובא עכ"ל: **ומ"ש** בשם א"ז כתבוהו ההגהות בפכ"ב וכתב שהביא ראיה מהירושלמי: **כתב** ה"ר שמשון שאין למלוח ביחד הרבה פולין וכו' כ"כ בהגהות פכ"ב: **כתוב** בשבלי הלקט מותר למלוח בשר מבושל או ביצה מבושלת לאכלה לאלתר אבל למלחה ולהניחה אסור וכן מצאתי בתשובת הגאונים משום דמליחה אב מלאכה היא כדתנן שבת (עג:) הצד את הצבי וכו' המולחו ואע"ג דהיא איכא מליחת בשר ועוד שיוכל לומר אמלח חתיכה זו ואוכלנה עכשיו וחוזר ונמלך ואינו אוכלה וכדרב אדא בר אהבה דמערי' ומלח גרמא (ביצה יח.) אעפ"כ אין רוצה לעשות כן במבושל הואיל ואין הבשר נפסד בלא מלח עכ"ל וכתב עוד בשר חי או דג חי אסור למלחו בשבת כדי שלא יסריח דבשבת לא שייך לאיערומי כמו בי"ט דהא לא ניתן לצלות ולבשל בשבת ור"ת פסק בשר חי בין תפל בין מליח מותר לטלטלו אבל דג תפל אסור לטלטלו ומליח מותר שהרי נאכל מחמת מלחו כמו בשר מלוח:

מותר

שכא חבילי פיאה וכו' ברייתא בפרק מפנין (דף קכח.) והתוס' פירשו דת"ק הא קתני נעשה כמי שהכניסן למאכל בהמה כי היכי דלא תיקשי רישא לסיפא ועיין במ"ש בסימן ש"ח סעיף י"ז:

ומ"ש וקוטם ואוכל וכו' בברייתא ורבינו נמשך לדעת הרי"ף והרא"ש דמלילה מותר אפילו בשבת על ידי שינוי אבל שאר מפרשים אוסרים בשבת אפי' על ידי שינוי והכי נקטינן מצד חומרא דחמירי עלן איסור שבת ואסור למלול מלילות בשבת ודוקא כדי לפרק האוכל מתוך הקשין אבל למוללו בראשי אצבעותיו כדי לרכך האוכל שרינן הכא בחבילי פיאה למוללו דהיינו לרככו בלבד ועיין במ"ש בסימן שי"ט סעיף ד' ועיין עוד שם בב"י מ"ש בזה: **אין** עושין מי מלח הרבה וכו' בפרק ח' שרצים (דף ק"ח) פליגי בה ת"ק ורבי יוסי ופסקו הפוסקים כת"ק דמי מלח מועטים מותרים דלא כר' יוסי דאמר יאמרו מלאכה מרובה אסורה מלאכה מועטת מותרת הלא אלו ואלו אסורים וכן הוכיחו התוספות דלית הילכתא כר' יוסי: **אסור** למלוח חתיכות צנון ד' או ה' ביחד וכו' שם תניא ר' יהודה בר חביבא אין מולחין צנון וביצה בשבת ופירש"י ג' או ד' חתיכות יחד שהמלח מעבדן ונעשין קשין והוי תיקון רב חזקיה משמיה דאביי אמר צנון אסור וביצה מותרת ואסיקנא אמר רב נחמן מימלח לא מלחנא טבולי ודאי מטבילנא ואכילנא ופרש"י מימלח לא מלחנא שתים יחד טבולי בשעת אכילה מטבילנא ואכילנא עכ"ל וכן כתב הר"ן כלשון פירש"י. וקשה דמשמע ליה לרש"י דדוקא טבולי בשעת אכילה הוא דשרי אבל למלוח אפילו רק שתים ביחד ולאכלן זה אחר זה הוא דאסור כיון דהשנייה לא נמלחה בשעה שאוכלה אלא קודם שאכל הראשונה נמלחה וא"כ למה פירש תחלה אין מולחין ג' או ד' חתיכות יחד דמשמע אבל שתים יחד מותר משום דאין סברא דהשנייה מתעבדת ונעשה קשה מיד בשעה שאוכל התיכה הראשונה וא"כ דברי הרב סותרים תוך כדי דיבור ויש ליישב דס"ל לרש"י דמדינא ודאי אין לאסור אלא ג' ביחד וכ"ש ד' או יותר ורב נחמן דאמר מטביל טבילנא בשעת אכילה אבל שתים ביחד אסור מחמיר על נפשו היה דאל"כ אלא דינא הכי הוא דאפילו שתים יחד תני בברייתא דאין מולחין קשה מאי אתא רב נחמן לאשמועינן דהיה טובל במלח בשעת אכילה הא פשיטא כיון דאינו נאכל בלא מלח דמותר לטובלו במלחה אלא בע"כ אתא לאשמועינן דלא היה מולח שתים ביחד אלא כל חדא וחדא היה טובל בשעת אכילה דאע"ג דמדינא ב' ביחד מותר למלוח הוא היה מחמיר אלמא דמדינא אין איסור למלוח ביחד אלא ג' ולכן פירש רש"י בברייתא דתני בה אין מולחין צנון וביצה ג' או ד' חתיכות יחד וזו היא דעת רבינו שכ' ד' או ה' ביחד ולפי דעתי דטעות סופר הוא וצ"ל ג' או ד' ביחד דאפי' ב' ביחד אסור מדינא כדפרישית ומאי דמסיק רבינו אלא מטביל כל אחת ואחת לבדו הוא לפי דמצוה הוא להחמיר לטבול כל אחת ואחת ולאוכלה כדעבד רב נחמן אבל מדינא שתים יחד נמי שרי למלוח אלא דג' יחד אסור מדינא כדפרישית ואיכא להתמה טובא על מ"ש בתרומת הדשן סימן נ"ה דמותר למלוח כמה חתיכות כגון אחת ואחת לבדה ולהניחם יחד לפניו כדי לאוכלן מיד זו אחר זו דהכי משמע לשון רש"י ולשון בעה"ת דעיקר קפידא כשנמלחו ב' או ג' ביחד וכו' נראה שהבין דהקפידא היא שלא יהיו נוגעין יחד החתיכות כשמולחין אותן אלא כל אחת ואחת תהיה מונחת לבדה בשעת מליחה ותימה הלא מפירש"י בברייתא מבואר שהאיסור הוא מפני שהמלח מעבדו ונעשה קשין והוי תיקון. וכך לי אם מונחת כל אחד לבדה כמו אם מונחות יחד העיבוד היא מכח המלח ולא משום שהם מונחים יחד. ומה שפירש"י שנמלחו יחד היינו לומר שנמלחו ג' בפעם אחת שאז כשאוכל הראשונה שוהין במלחן וכשאוכל שנייה עדיין שוהה השלישית במלח ונתקשו השתים בשעה שאוכל הראשונה אלא צריך שלא יהא שוהין ומונחין במלחן אלא דבשעה שבא לאכול החתיכה מטביל אותה במלח ואוכל וכן כל החתיכות זו אחר זו ואין חילוק כשנמלחו ב' או ג' ביחד בפעם אחת בין אם מונחים יחד ונוגעין זה בזה והרב ז"ל נדחק לפרש בלשון רש"י דר"ל בשעת אכילה לאפוקי אם היה רוצה לשהות זמן ארוך עד לאחר שגמר הסעודה ומי ישמע לו לפרש פי' דחוק כדי להקל באיסור שבת דמפורש בתלמודא דאסור למלוח צנון בסתם וכן הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפרק כ"א כתבו בסתם דאסור למלוח צנון אלא לטובלו במלח ואוכל אלא דרש"י ז"ל דקדק לפרש דג' או ד' אסור מדינא אבל שתים מותרים אלא דמצוה היא להחמיר שלא למולחן כלל אלא לטבל במלח כל אחת בשעת אכילה כדפרישית וניחי הכי לפרש פי' דחוק להקל יותר. עוד כתב הרב ז"ל וכן כתב בא"ז וז"ל מותר לטבול צנון במלח להניח שעה קטנה בשבת ואינו ר"ל דוקא חתיכה אחת דהא כתב סמ"ג וסמ"ק וז"ל צנון אסור למלוח כדי לשהותו במלח יותר מחתיכה אחת אבל לטבול פעם אחת שרי כרב נחמן משמע דבחתיכה אחת אין קפידא כלל אפילו לשהות טובא עכ"ל והא נמי ליתא דפשיטא היא דהא"ז לא אמר אלא בחתיכה אחת אלא שבא לפרש הא דמטביל טבילנא דקאמר רב נחמן אין פירושו שמיד שמטבל החתיכה במלח צריך לאוכלו מיד בלי שום שיהוי כלל ע"ז אמר דזהו חומרא יתירא אלא מותר לטבול חתיכת הצנון להניח שעה קטנה לפניו כשיעור שהמלח נימוח ונמס במים ואוכלו מיד לאחר שמוכשר לאכלו ודברי הסמ"ג והסמ"ק אי אפשר שיובנו אם לא כמו שכתבתי לדעת רש"י דמדינא מותר למלוח שתים ביחד בפעם אחת ובעוד שאוכל הראשונה שוהה השנייה במלח ואח"כ אוכל השנייה מיד זו אחר זו אבל ג' חתיכות אסור למלוח יחד ולאוכלן זו אחר זו ולכן כתבו צנון אסור למלוח כדי להשהותו במלח יותר מחתיכה אחת דכשמולח שתים ביחד ואוכל האחת אין כאן שהייה במלח כי אם התיכה אחת לאפוקי אם היה מולח ג' חתיכות דבשעה שהיה אוכל הראשונה היו שוהין במלח שתי חתיכות שזה אסור מדינא אפילו היה אוכלן מיד זו אחר זו ומ"ש הסמ"ג וסמ"ק אבל לטבול פעם אחת שרי כרב נחמן כוונתם דאע"ג דמדינא מותר למלוח ב' חתיכות יחד והשנייה שוהה במלח בעוד שאוכל הראשונה מ"מ מצוה מן המובחר לעשות כרב נחמן שלא יהא מולח שתים יחד אלא לטבול כל אחת בשעה שרוצה לאוכלה מיהו יכול להניח לפניו שעה קטנה כמ"ש הא"ז וזהו שאמרו סמ"ג וסמ"ק אבל לטבול פעם אחת שרי כר"נ וחוזרין דבריהם אלו על מ"ש מקודם דאסור מדינא לשהותו במלח יותר מחתיכה אחת אבל הא ודאי אף למי שבא להחמיר מותר לשהותו כשטובל חתיכה אחת ומניחה במלח שעה קטנה ואח"כ אוכלה כרב נחמן דלא הוה מולח ב' חתיכות ביחד אע"פ דמדינא היה שרי והכי נקטינן דמן הדין שרי למלוח ב' חתיכות בפעם אחת ולאוכלן זו אחר זו והשנייה שוהה במלחה בשעה שאוכל הראשונה אבל מצוה מן המובחר שלא למלוח ב' ביחד אלא כל אחת ואחת טובל במלח כשרוצה לאוכלה אלא שמותר להניח לפניו שעה קטנה עד שנימוח המלח ונמס כמים כדי שיהא המלח נבלע בחתיכה ונותן טעם לשבח בשעה שאוכלה דבשעה קטנה כזו אין בו משום עיבוד ומשום תיקון ואפילו רב נחמן דהיה מחמיר היה נוהג כן אבל לא כמ"ש הרב בת"ה דבחתיכה אחת אין קפידא כלל אפילו לשהות טובא

דפשיטא

דרכי משה

(ב) וכ"כ בא"ז בשם רא"ם ובאגור כתב דאין לחוש לדברים אלו דכל זה אינו אלא דרך לכלוך ושרי ולא הוה ביה משום צובע ושמעתי מא"א ש"ן ששמע ממהור"ר אברהם מינץ דאסור ליתן יין אדום לתוך יין לבן בשבת משום צובע אבל לפי דברי בעל יריאים דאין צביעה באוכלין נראה דזה ג"כ שרי ונראה קצת ראיה לדבריו מהא דסוף סימן שי"ט דנותן ביצה לתוך החרדל אע"ג דעושה לו מראה וע"ל:

וכתב

דרישה

סי' שכא [א] אסור למלוח חתיכות כגון ד' וה' ביחד עיין מ"ש בעל תרומת הדשן בסי' נ"ה דשרי לטבול כמה חתיכות כגון אחת אחת לבדה ולהכניסם יחד לפניו כדי לאוכלם מיד זו אחר זו והכי משמע לשון רש"י ול' ספר התרומה שעיקר הקפידא שנמלח שנים וג' ביחד כו' ע"ש והנה נראה לי לדקדק מלשון בעל תרומת הדשן דדוקא לטבל א' א' ולהניח לפניו שרי אבל להניח לפניו על כלי אחד שורה שורה למלוח עליהן יחד ולהופכן ולסוור ולמולחן יחד נ"ל דאסור דזהו ג"כ עובדא דחול דמה לי מולחן כשמניחן זה על גבי זה או מונחין מפוזרין ודו"ק:

אסור

פרישה

סי' שכא (א) חבילי הכניסן לעצים כו' הכניסן למאכל כו' וממילא בסתם לפי הנושא והסוס אם הוא לבהמה מותר וכן להיפך אבל לא בכלי משום שהוא עובדא דחול כדאמרינן האי מאן דפריס סילקא דמי לטוחן רש"י: (ב) **ואם נותן** לתוכו כו' מפני שנראה כעושה מורייס וסתם מורייס עבדי ליה לזמן מרובה לכבוש בו דגים ומשום דמיחזי ככובש אסור רמב"ם: (ג) **אסור** למלוח חתיכות כו' בת"ה הוכיח דמותר לטבל כמה חתיכות כגון א' א' ולהכניסם יחד לפניו כדי לאוכלם מיד זו אחר זו שעיקר הקפידא שלא למלוח יחד וכ"פ בש"ע: (ד) **ד' או ה'** ביחד דדמי כאילו כובש כבשין והמכבש חייב

כמבשל

הרבה פולין ועדשים שנתבשלו בקליפתן. מותר לדוך פלפלין בשבת (ה) בקתא של סכין אפי' הרבה ביחד כיון שהוא דרך שינוי: [ג] אסור לתתוך הירק דק דק שדומה לטוחן ואסור לרדות דבש מהכוורת שדומה לתולש קמח של קליות שנתייבש בתנור ועושין ממנו (ו) שתיתא [ג] אם היא עבה (ז) אסור לגובלה הרבה ביחד אלא

מותר לדוך פלפלין בשבת בקתא של סכין וכו' בפרק תולין (קמא.) א"ר יהודה הני פלפלי מידק חדא חדא בקתא דסכינא שרי תרי אסור רבא אמר כיון דקא משני אפי' טובא נמי וכתבו הרי"ף והרא"ש דאיכא דמוקי לה בשבת ואיכא דמוקי לה בי"ט ומסתברא כמאן דמוקי לה בשבת וכן דעת התוס' וגם הרא"ש והר"ן כתבו בפ"ק די"ט דמשם תשובה על רש"י ור"ח והשאלתות שכתבו דהא דרב יהודה ורבא בי"ט הוא וליתא אלא בשבת קאי וכן דעת הרמב"ם שכתב דין זה בפכ"א מהלכות שבת וכתב ה"ה שכן כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכ"כ סמ"ק אלא שכתב שנכון להחמיר מפני מראית העין ומשמע דהלכה כרבא דבתרא הוא וכ"כ מדברי הרמב"ם בפכ"א וכ"כ רבינו ירוחם בח"ח וכך הם דברי רבינו. והא דשרי למידק פלפלי בקתא דסכינא דוקא בקערה אבל לא במכתשת כ"כ הרמב"ם בפכ"א: **כתב** האגור יש מי שמתיר לדוך מלח בשבת בקתא דסכינא או בשולי הקערה וה"ה לפלפלין. והכלבו כתב דמלח כיון שדרכו להדק אותו כך בחול על גבי השלחן הלכך בעי שינוי (א) וה"ה כתב בפכ"א שכתוב בתוס' אין כותשין את המלח במדוך של עץ אבל מרסק הוא ביד של סכין ובעץ הפרור ואינו חושש וכתב בשבלי הלקט בשם הרב רבי יאשיה אי איכא דקשיא ליה כיון דכדרכו חייב משום טוחן ע"י שינוי ליהוי פטור אבל אסור תשובה קתא דסכינא שינוי גמור הוא דבין מדוך של עץ למדוך של אבן הוי שינוי כדאיתא בפרק קמא דביצה וקתא דסכינא הוי שינוי גמור הלכך מותר לכתחלה כדאמרינן גבי בורר בנפה ובכברה חייב בקנון ובתמחוי דהוי שינוי פטור אבל אסור ביד דהוי שינוי גמור מותר לכתחלה עכ"ל תניא בתוספתא פ"ק דביצה אין מרסקין דבילה וגרוגרות וחרובין לפני הזקנים בשבת אבל מרסק הוא ביד של סכין ובעץ הפרור ואינו חושש:

אסור לחתוך הירק דק דק וכו' בפרק כלל גדול (עד) אמר רב פפא האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן ופירש"י פריס. מחתכו הדק והתוס' כתבו דוקא בסילקא שייך טחינה אבל שאר אוכלין שרי ובס"פ אלו קשרים (קיד:) כתבו התוספות הא דשרי התם קניבת ירק בי"ה ולא דמי להא דאמרינן התם בפרק כלל גדול האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן דהתם מיירי כשעושה חתיכות דקות מאוד והכא מיירי כשעושה חתיכות גדולות והגהות מיימון בפרק כ"א כתבו דברי התוספות ואחר כך כתבו וה"ר יוסף פירש בשם רשב"ם דלחם מותר לפרר מאחר שנטחן כבר דלא מצינו טוחן אחר טוחן ורא"מ כתב דאסור לפרר פירות לפירורין דקין עכ"ל משמע דס"ל דסילקא לאו דוקא (ג) וכ"כ בא"ז והאי סברא דרשב"ם כתב סמ"ג וגם הר"ן והמרדכי בפרק כלל גדול והרא"ש כתב וז"ל פר"ח עצי דקלים שעומדים שיבי שיבי כעין נימין שכשמפרק הנימין הללו יוצא מביניהם כמו קמח דק לפיכך המכפלו חייב משום טוחן ופירוש כגון דומיא דסלית סילתי דבסמוך ופירש"י תמוה היא דבר שהוא אוכל ומחתך אותו דק דק אי שייך ביה טחינה עכ"ל והרמב"ם כתב בפכ"א המחתך את הירק דק דק כדי לבשלו ה"ז תולדת טוחן וחייב לפיכך אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני הבהמה מפני שנראה כטוחן ובפ"ח כתב המחתך את הירק מעט לבשלו ה"ז חייב שזו המלאכה תולדת טחינה נראה שהוא ז"ל מפרש דדוקא נקט סילקא שחותכין אותו דק דק לבישול וה"ה לשאר ירקות שחותכין אותן דק דק לבישול ואפשר דאפילו הן נאכלות כמו שהן חיות אם חתך אותן דק דק לבשל נמי מיחייב אבל אם רוצה לאוכלן חיים אפילו חתכן דק דק לית בהו משום טוחן ואפשר דאפי' איסורא דרבנן לית בהו דאין דרך טחינה בכך והיינו דכדי לומר דמיתסר לרסקן מדרבנן משום דמיחזי כטוחן אהדר אשחת וחרובין לפני הבהמה ומיהו יש לדחות דלישנא דמתניתין דבפרק מי שהחשיך (קנה.) נקט ובפרק מפנין (קכח.) גבי הא דתני חבילי פאה ואיזוב וכו' וקוטם ביד ואוכל ובלבד שלא יקטום בכלי פירש"י שלא יקטום בכלי כדרך חול כדאמרי' מאן דפריס סילקא דמי לטוחן משמע מדבריו דלא מיחייב אלא כדפריס בכלי דוקא אבל פריס ביד לא ומיהו אפשר דאיסורא דרבנן מיהא איכא וכתב בת"ה סימן נ"ו דבשר מבושל או צלי מודו כ"ע דשרי לחתכו דק דק בסכין ולא דמי לעצים ולפירות ולחם דאיכנו כולהו גידולי קרקע ויש במינים טחינה כגון תבואה וקיטניות דעיקר טחינה שייך בה אבל בשר דאין גידולו מן הארץ י"ל דבאוכל כזה לכ"ע לא שייך ביה טחינה ואפילו למי שאינו יכול ללעוס אח"כ יחתך שרי דאזלינן בתר רובא דעלמא אמנם אין נראה להתיר מטעם זה לחתוך בשר חי דק דק לצורך עופות להאכילן דהואיל ואין הבשר כך ראוי לאכילה אלא לכוס אותו דלא כהורחיה היכא למימר דהא דהתירו התוס' לטחון אוכלין היינו משום דא"צ טחינה דאי בעי אכיל ליה כמו שהוא שלם והיה לועסו בין שיניו אבל אי לאו האי טעמא לא ותו משום דיש לנו ליגע ביה משום שוויה אוכל לבהמה ומשום מיטרח באוכלין לבהמה כההיא דפרק מי שהחשיך עכ"ל והרשב"א כתב בתשובה דהא דפריס סילקא דוקא במחתך כדי לאכלו למחר או אף לבו ביום ולאחר שעה לפי שדרך סילקא לחתכו דק דק בשעת בישולו וכל שדרכו בכך ומניחו לאחר שעה הא לאוכלו מיד שרי שלא אסרו על האדם לאכול מאכלו חתיכות גדולות או קטנות וכדאמרינן בפרק כלל גדול (עד.) היו לפניו שני מינין בורר ואוכל לאלתר בורר ומניח לאלתר ולבו ביום לא יברור ואם בירר נעשה כבורר לאוצר וחייב חטאת דאלמא כל שאוכל מיד כדרך שבני אדם אוכלין אע"פ שיש באותו צד בעצמו חיוב חטאת כשמניח לאחר זמן ואף לבו ביום מותר עכ"ל וכתב הר"ן בפ' כלל גדול וכבר ביארתי בסימן שי"ט שיעור לאלתר האמור גבי בורר ואוכל לאלתר נמצינו למדין דמותר להתוך בשבת קיבוץ ירקות שקורין איגשאלד"ה והוא שיאכל לאלתר לדברי הרשב"א ואפי' אם אחד מחתך לצורך כל בני הסעודה שרי שהרי התוספות פירשו בורר ומניח דהיינו בורר לצורך אחרים ומשמע דליכא מאן דפליג עליה דהרשב"א בהא דהא שפיר מייתי ראיה מההיא דבורר ובלאו הכי לדברי התוס' פשיטא דכל שאר ירקי בר מסילקא שרי ולפר"ח והרא"ש אפילו סילקא נמי שרי ולדברי הרמב"ם כל היכא שאינו מחתך כדי לבשל פטור ואפשר דמישרא נמי שרי לכתחלה ולדברי רשב"ם ורא"ם דלא חילקו בכך איכא למימר דלא מיתסר אלא במחתך כדי לאכול אחר שעה אבל מחתך כדי לאכול מיד שרי כדאשכחן בבורר ועוד דפריס סילקא משמע שמחתכו לחתיכות דקות ביותר וכדדייק לישנא דרש"י ולישנא דהרמב"ם ומפורש בדברי התוספות ואיגשאלד"ה אין דרך לחתכה לחתיכות כ"כ דקות הלכך נראה דלכ"ע שרי ומ"מ נכון הדבר להזהיר שיחתכום לחתיכות גדולות קצת ושיאכלו לאלתר וכל בכה"ג נראה דלית ביה בית מיחוש לד"ה כתב הרשב"א בתשובה שמותר להשקות את התלוש בשבת כדי שלא יכמוש דכיון דירקות הללו ראויות לאכילה ביומן מותר להשקותן כדרך שמותר לטלטלן כתב הריב"ש בתשובה שאסור לגרור הגבינה בשבת בדבר שהוא מורג חרוץ בעל פיפיות:

ואסור לרדות דבש מהכוורת וכו' בס"פ המצניע (צה) תנו רבנן החולב וכו' והרודה חלות דבש שגג בשבת חייב חטאת הזיד בי"ט לוקה מ' ד"ר אליעזר וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות ופסק הרמב"ם בפכ"א כחכמים וכתב ה"ה בשם הרשב"א בד"א בזמן שדבוקות בכוורת וצריך לרדות לפי שנראה כעוקר דבר מגידולו אבל נתלשו מן הכוורת וכן דבש הצף בכוורת מותר וכ"ד התוספות בפרק כירה וכן מורה לשון רבינו שאינו נאסר כשאינו צריך רדייה עכ"ל והא דשרי ליטול דבש הצף בכוורת דוקא בשזב מע"ש אבל אם זב בשבת פשיטא שאסור אא"כ ריסק החלות מע"ש וכמו שנתבאר בסימן ש"ך:

קמח של קליות שנתייבש בתנור וכו' בפ' מי שהחשיך (קנה) ת"ר אין גובלין את הקלי וי"א גובלין מאן י"א א"ר חסדא ר' יוסי ב"ר יהודה הוא וה"מ הוא דמשני היכי משני אמר רב חסדא על יד על יד ושוין שבוחשין את השתית בשבת ושותין זיתום המצרי והא אמרת אין גובלין ל"ק הא בעבה הא ברכה והוא דמשני היכי

דפשיטא דאסור לשהות יותר משעת אכילה דהחתיכה הראשונה דצריך לאוכלן מיד זו אחר זו גם מה שהתיר לטבול כמה חתיכות במלח כל אחת ואחת לבדה ולהניחן יחד לפניו כדי לאכל מיד זו אחר זו הוא איסור גמור אפילו למלוח ג' וכ"ש יותר מג' דאסור דאין היתר אלא לשתים ביחד ואף בשתים יש להחמיר והכי נהוג עלמא שלא למלחן כלל אלא כל אחת מטבילן במלח כשרוצה לאוכלה וכבר היה אפשר להתיר כמה חתיכות כשמולח כל אחת בלבדה לדברי הרמב"ם שכתב וז"ל אבל נכון וכיוצא בו אסור למלוח מפני שנראה ככובש כבשים בשבת והכובש אסור מפני שהוא כמבשל ומותר לטבל נכון וכיוצא בו במלח ואוכל עכ"ל דלפי טעם זה איכא למימר דאינו נראה ככובש כבשים אלא כשמולחן ביחד ונוגעין זו בזו דהיינו כעין כשורי כשורי דבני מערבא אבל כשכל חתיכה וחתיכה מונחת לבדה אין בזה משום כובש כבשים אבל מי יקל ראשו כנגד כל הגאונים דתופסים פירש"י דהטעם הוא דהמלח מעבדן והוי תיקון דלפי זה אסור למלוח יותר משתים כדפרישית ודלא כהש"ע שכתב דאסור למלוח ד' או ה' ביחד מפני שנראה ככובש כבשים וכו' וכתב עוד להתיר למלוח כמה חתיכות כל אחת לבדה כמ"ש ת"ה דפתח בלשון רבינו דאסור למלוח ד' או ה' ביחד וסיים בלשון הרמב"ם דמשמע דג' ביחד שרי להרמב"ם ומי הגיד לנו היתר זה להרמב"ם ושמא להרמב"ם לא שרי אלא כשהיא לבדה אבל למלוח ביחד דנראה ככבשים שהוא אסור משום מבשל אפילו שתים ביחד אסור דלא פלוג רבנן וכל שכן דג' אסור. ועוד דרבינו לא כתב ד' וה' אלא ע"פ פירש"י דהטעם משום עיבוד וכדמשמע נמי מדהביא מ"ש רבינו שמשון שאין למלוח ביחד הרבה פולין וכו' שהביאו הסמ"ג בדין מעבד אבל דין הנכון שאסור משום מעבד והב"י ז"ל הרכיב שיעור ד' וה' שכתבו רבינו לפי הטעם דהאיסור הוא משום מעבד וכתבו לפי הטעם דהרמב"ם דהאיסור הוא משום מבשל ותו דאין לנו לתפוס אלא דעת כל הגאונים שהם מפרשים כפירש"י ולא כהרמב"ם שהוא יחיד הלכך נקטינן דלא שרינן אלא שתים בפעם אחת אבל לא ג' אפילו כל אחת ואחת לבדה. והא דמשמע מדברי רבינו דד' הוא דאסור אבל ג' שרי מדינא נראה דטעות סופר הוא כמ"ש לעיל דאין טעם כלל לחלק בין ג' לד' מאח"כ בין ב' לג' כדפרישית דאל"כ מאי אתא רב נחמן לאשמועינן ועוד כיון דבפירש"י והר"ן כתב דג' אסור הכי עיקר: **מותר** לדוך פלפלין בשבת וכו' בפרק תולין פליגי בה רב יהודה ורבא ופסקו הפוסקים כרבא כיון דקא משני אפילו טובא נמי שרי מיהו בהגהת סמ"ג כתב בדין הטוחן ומכל מקום נכון להחמיר משום הרואה עד כאן לשון ההג"ה: **ואסור** לחתוך הירק דק דק שדומה לטוחן בפרק כלל גדול אמר רב פפא האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן והרשב"א מתיר כשאוכלו לאלתר בסעודה ועל זה סומכים בסעודות גדולות לחתוך הירק דק דק ולהשים בהן תבלין וראזי"ו ושמן זית כדרך שמתקנין החזרת והעולשין שקורין שלאט"א וכן נראה עיקר דכיון דאשכחן בדברים שאסרו חכמים משום בורר דשרי לאלתר באותה סעודה ה"כ בדבר שאסרו משום טוחן נמי שרי לאלתר באותה סעודה דמ"ש הא מהא: **ואסור** לרדות דבש מהכוורת בס"פ המצניע והל' משמע דדוקא תחלת רדייתו ממקום שהיה דבוק אסור דנראה כתולש ועוקר דבר מגידולו אבל אם נתלש מבע"י ממקום דבוקו או שנתרסק מבע"י והדבש צף בכוורת מותר לרדותו וכ"כ ה' המגיד ע"ש הרשב"א הביאו ב"י: **קמח** של קליות וכו' בפרק מי שהחשיך ריש (דף קנ"א) פליגי בה ר' ור' יוסי בר' יהודה דלר' דאמר בין בקמח דבר גיבול הוא ובין מורסן דלאו בר גיבול הוא מיד שנותן מים לתוך הקמח או לתוך המורסן חייב דנתינת מים זהו גיבולו הוא הדין בקלי דקמח שעושין ממנו לאו בר גיבול הוא אלא עושין מאכל שתיתא משמן ומים ומלח שמערבין בו והוא קימחא דאבישונא נמי לרבי מיד שנותן המים לתוכו מיחייב ולא מהני ליה שינוי אבל לר' יוסי בר יהודה דהלכה כמותו דבנתינת מים בקמח אינו חייב עד שיגבל ובמורסן דלאו בר גיבול הוא יכול ליתן מים למורסן דכיון דלאו זהו גיבולו לאו מידי עביד אבל בקימחא דאבישונא דאם עושין השתית עבה דומה ללישה דבקמח

דרכי משה

שכא (א) וכתב בשם הרי"ף כדברי האגור וכתב דוקא במלח הגס של ים אבל מלח שהיה דק מתחלה ובשלוהו ועשאו ממנו פתיתים גדולים מותר לדוך ממנו בסכין מידי דהוי אפת: (ב) וכתב הר"ן דף קל"א ע"א דמש"ה מותר לפרר פירורי לחם לתרנגולים:

כתב

פרישה

כמבשל: (ה) בקתא של סכין ובתוך קערה אבל לא בתוך מכתשת דמכתשת של עץ הוי כמי שינוי גמור בית יוסף: (ו) שתיתא פי' קמח ומים ומלח מעורבין בו רש"י: (ז) אסור לגובלה כו' דדמי ללישה:

ולא

דרישה

[ג] אסור לחתוך הירק דק דק שדומה לטוחן. ז"ל הגמרא פרק כלל גדול ד' ע"ד אמר רב פפא האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן ופירש"י פריס מחתכו דק. ודפריס במ"ס גרסינן ולא בסמ"ך כדאיתא בערוך והרוטב הקיפה פי' פריס מחתכו הדק עכ"ל והתוס' כתבו שם ז"ל דפריס סילקא דוקא בסילקא שייך טחינה אבל שאר אוכלין שרי עכ"ל:

[ג] אם היא עבה אסור לגובלה הרבה ביחד אלא מעט מעט. בת"ס סימן ל"ג נתבאר וסבירא ב"י בסמוך ע"ג דבלילתו עבה לא מהני מה שיתן המשקה תחלה או אח"כ דכיון

אלא מעט מעט ואם היא רכה מותר לגובלה הרבה ביחד ע"י שינוי ומהו השינוי שיתן קמח תחלה ואח"כ חומץ שבחול דרך ליתן החומץ תחלה חרדל שלשו בע"ש למחר יכול לערבו בין ביד בין בכלי

דקמח גמור הלכך אם השתיתא עבה דמיחזי כלישה ואתי למטעי לעשות גיבול בשאר קמח גזרינן בהך שתיתא דאסור לגובלה אלא ע"י שינוי גמור דהיינו על יד על יד פי' מעט מעט אבל כשהשתיתא רכה דאינו דומה ללישה כלל מותר לגובלה אפילו הרבה ביחד מיהו קצת שינוי צריך שיתן קמח תחלה ואיכא להקשות דהך ברייתא דפליגי בה קתני הכי אין גובלין את הקלי וי"א גובלין מאן י"א ר' יוסי בר יהודה היא וה"מ דמשני על יד על יד ושוין שבוחשין את השתית בתרווד דהיינו גובלין ומשמע דסיפא דהך ברייתא היא דפליגי בה ופריך והאמרת אין גובלין לכאורה משמע דהכי קשיא ליה היאך קאמר ר' יוסי בר יהודה גובלין והא איהו אין גובלין קאמר ומשני ל"ק הא דקאמר אין גובלין בעבה והא דקאמר גובלין ברכה וה"מ דמשני דנותן את השתית ואח"כ נותן את החומץ דקשיא טובא מאי ושוין שבוחשין את השתית הלא לרבי אין גובלין כלל דנתינת מים זהו גיבולו ולא מהני ליה שינוי ותו קשה דמעיקרא אברייתא דתני בה וי"א גובלין דאוקמינן לה ברכה קאמר דמשני על יד על יד ובברייתא דפריך מינה דקאמר ר"י ב"ר יהודה דאין גובלין דמוקמינן לה בעבה קאמר דמשני דנותן את השתית תחלה ואח"כ נותן את החומץ ורבינו כתב בהיפך דבעבה משני על יד על יד וברכה משני דנותן הקמח תחילה דהיינו השתית. ולכן נראה ודאי דהאי דתני בסיפא ושוין שבוחשין דמשמע דרבי נמי מודה שבוחשין כדפריך והא אמרת אין גובלין והיינו הך דקתני ברישא אין גובלין דרבי היא וקשיא רישא אסיפא ומשני רישא דפליגי בה מיירי בעבה וסיפא דבוחשין בתרווד דרבי נמי מודה בה ברכה וע"י שינוי דנותן את השתית ואח"כ החומץ ורישא דפליגי בה בעבה לרבי אין גובלין אפילו על ידי שינוי דכבר נתחייב בנתינת מים ואפילו גבי מורסן כשהיא עבה מחייב מיד בנתינת מים אבל לר"י ב"ר יהודה אפי' בעבה מותר לגובלה על ידי שינוי על יד על יד וסיפא דקתני ושוין שבוחשין דאף ר' מודה שמותר לגבל בתרווד היינו ברכה וע"י שינוי שנותן הקמח תחלה דלא אמר רבי נתינת המים זהו גיבולו ולא מהני שינוי בין בקמח בין במורסן אלא בעבה והכי משמע מפרש"י שכתב וז"ל בעבה אין גובלין ברכה בוחשין שאין זו לישה עכ"ל אלמא דמאן דפריך הוה קשיא ליה דסיפא דקתני ושוין שבוחשין ארישא דקתני אין גובלין ומשני עלה ל"ק הא בעבה קתני רישא אין גובלין הא ברכה קתני סיפא בוחשין דרבי נמי מודה ברכה וע"י שינוי דנותנין שתיתא ואח"כ נותן את החומץ והכי נמי ס"ל לר"י ב"ר יהודה ברכה כדקתני ושוין שבוחשין ולא פליגי אלא בעבה וכדפי' והלכה כר"י ב"ר יהודה דאף בעבה גובלין ועל ידי שינוי על יד על יד וכן פי' הר"ן והיינו כמ"ש רבינו וכל זה לפי פירש"י וכל הפוסקים דמפרשים דזהו שתית וזהו קלי אבל מדברי הרמב"ם בפכ"א מבואר דבקלי דוקא דאיכא למיחש שמא יבא ללוש גם בקמח אחר התם הוא דפליגי בה ולרבי אין גובלין אפילו רכה וכ"ש עבה דנתינת מים זהו גיבולו ושוב לא מהני שום שינוי. ולר"י בר יהודה גובלין וע"י שינוי על יד בין ברכה בין בעבה וסיפא דתני ושוין שבוחשין את השתית שתית לא זהו קלי אלא תבואה שלא הביאה שליש דרבי מודה בה שגובלין אותה ופריך מדתניא בעלמא דאין גובלין את השתית ומשני ל"ק הא בעבה הא ברכה דברכה שוין שבוחשין אפי' הרבה ביחד וע"י שינוי דנותן את השתית תחילה וכו' וכן פסק בש"ע: **חרדל** שלשו בע"ש וכו' שחליים שדכן וכו' וכן שום שדכו מע"ש וכו' כל זה בפרק תולין ריש (דף ק"מ) דהכי אסיקנא אלא כי הא דאיתמר חרדל שלשו וכו' וכמ"ש רבינו וע"פ פירוש רש"י ולא יטרוף אלא מערב ולא יטרוף כדרך שטורפין ביצים בקערה בכף דרך טריפה שמערב בכח עכ"ל:
ומ"ש

היכי משני אמר רב יוסף בחול נותן את החומץ ואח"כ נותן את השתית בשבת נותן את השתית ואח"כ נותן את החומץ ופירש"י קלי. קמח של תבואה שנתייבש כשהן קליות בתנור ועושין ממנו שתית משמן ומים ומלח שמערבין בו ר' יוסי ב"ר יהודה היא דאי ר' לא מהני ליה שינוי דמנתינת מים מיחייב ואפילו במידי דלאו בר גיבול כדאמרינן גבי מורסן אבל לר' יוסי ב"ר יהודה דאמר עד שיגבל הכא גובל כלאחר יד כדמפרש ואז"ל שבוחשין בתרווד דהיינו גובלין. בעבה אין גובלין ברכה בוחשין שאין זו לישה ועל יד על יד פי' הרי"ף מעט מעט ופסקו הרי"ף והרא"ש הלכה כר' יוסי ב"ר יהודה ומשמע מגירסת הגמרא ומדברי רש"י דזהו שתית זהו קלי ולפ"ז על יד על יד שרי לגבל לגמרי אפילו בעבה וברכה שרי אפילו טובא והוא שיתן השתית תחלה ואח"כ יתן את החומץ וכ"כ הר"ן וכך הם דברי רבינו וכ"כ ה"ה בפכ"א בשם הרמב"ן והרשב"א אלא שחידש לומר דלר' יוסי ב"ר יהודה בעבה נמי מותר אפילו טובא והוא שיתן השתית תחלה ואח"כ יתן את החומץ דכי מקשינן והאמרת אין גובלין היינו דקתני רישא אין גובלין דרבי והכא קתני ושוין שבוחשין וקשיא דרבי אדרבי ושני קלי דרישא בעבה שתית דסיפא ברכה ולד"ה מותר לבחוש מן הרכה כל צרכו ע"י שינוי בנתינת החומץ באחרונה ולדברי ר' יוסי ב"ר יהודה אפילו בעבה אבל הרמב"ם כתב בפכ"א וז"ל מגבל חייב משום לש לפיכך אין מגבלין קמח קלי הרבה שמא יבא ללוש קמח שאינו קלי ומותר לגבל את הקלי מעט מעט אבל תבואה שלא הביאה שליש שקלו אותה ואח"כ טחנו אותה טחינה גסה שהרי הוא כחול והיא הנקראת שתית מותר לגבל ממנו בחומץ וכיוצא בו הרבה בבת אחת והוא שיהיה רך אבל קשה אסור מפני שנראה כלש וצריך לשנות כיצד נותן את השתית ואח"כ נותן את החומץ עכ"ל הרי שפירש דשתית לאו היינו קלי וכו' ה"ה שנראה שאינו גורס והא אמרת אין גובלין אלא והא תניא אין גובלין ע"כ ור"י כתב בח"ט כעין דברי הרמב"ם דמפליג בין שתית לקלי אלא שנראה מדבריו דזיתוס המצרי היינו שתית ואינו במשמע לישנא דגמרא (ג): **חרדל** שלשו בע"ש וכו' ונותן לתוכו דבש ולא יטרוף וכו' שחליים שדוכן וכו' וכן שום שדכו וכו' עד אלא מערב הכל מסקנא דגמרא בפרק תולין (קמ) וכתבוהו הרי"ף והרא"ש שם והרמב"ם בפרק כ"ב:
ומ"ש

דרכי משה

(ג) כתב המרדכי ריש כלל גדול ומותר להחליק אוכל כגון מאכל שעושים מתפוחים דלא הוי ממחק הואיל ויכול לאוכלו בלא זה והמע"ב וכ"כ הגהות דף קכ"ב ע"ד:
וע"ל

דרישה

דכיון דהוא עבה משיכא לישה גמורה ואף שכתב הרשב"א והביאו ב"י דלר"י ב"י אפילו בעבה מותר אפילו טובא ובלבד שיתן הקמח תחילה כו' ע"ש. אבל נראה פשוט דברכה מועיל שינוי מעט מעט וא"כ לשנות בנתינת קמח תחילה וק"ל. ואין להקשות לרבי יוסי ב"ר יהודה דקי"ל כוותיה דס"ל דנתינת מים אין זה גיבולו ואינו חייב עד שיגבל א"כ מאי מהני האי שינוי דגיבלא מעט מעט כיון דמ"מ לישה גמורה היא. דמ"מ הואיל והוא קלוי אינו משב לאב מלאכה. וכן הוא לשון הרמב"ם פכ"א הביאוהו ב"י בסמוך וכ"כ בש"ע וז"ל אין גובלין קמח קלי הרבה שמא יבא ללוש קמח שאינו קלי ומותר לגבל את הקלי מעט מעט עכ"ל. ומ"ש רבינו חרדל שלשו מע"ש למחר יכול לערבו בין ביד בין בכלי ונותן לתוכו דבש. אל תטעה לומר דקתני שלשו מע"ש דמיירי שכתנו גם מע"ש בו משקה בשעת לישה ומש"ה אמר נמי למחר יכול לערבו בין ביד בין בכלי ולא אמר למחר מותר לתת בו משקה ולערבו. דז"א דמדכתב רבינו אח"כ בשם בעל התרומה דאינו מותר אא"כ נתן לתוכו משקה בע"ש כו' וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונה וס"מ דלהרא"ש וסייעתו מיירי דלא נתן בו משקה כלל מע"ש. גם מדמקשו מהירושלמי דמחייב בנתינת משקה בשום אגמרא דידן מותר לממחו בחרדל ואינו מחלק דתלמודא דידן מיירי בנתן מקצת משקה בע"ש. דדוחק לומר דגם לסברא הראשונה מיירי בשנתן בו מעט רק שבעל התרומה מצריך ליתן בו הרבה ומש"ה לא נקט בעל התרומה בלשונו אלא חרדל וס"ל בחרדל שדרכו ליתן בו משקה בשעת לישה ואח"כ להוסיף עליו זה ההוספה אינו מותר בשבת אלא צריך ליתן הכל מע"ש כל אלו הדוחקים שמעתי אבל לא נ"ל כלל אלא חרדל דרכו לאספו אחר הכתישה בקיבוץ אחד ונקרא לישה ואח"כ ממחו ומפזרו ביד או בכף ונותן לתוכו דבש או שאר משקין והא דנקט בל' חרדל משום דעליה קאי בגמרא ע"ש ריש ד' ק"מ והראיה שאח"כ כתב רבינו בשמו ז"ל אבל בשבת אסור לתת משקה בחרדל או בשום שכתשו מבע"י וק"ל. ומ"ש בעל התרומה כל מה דשרי לערב משקה בחרדל כו' ר"ל אפי' לא יערבנו בכף כ"א בשינוי ביד או בעצמו של כלי אפ"ה אינו מותר אא"כ נתן משקה מבע"י וק"ל. והיינו מ"ש עוד מזה בסמוך מ"ש המרדכי בשם ר"י. אבל שנ"ע כיון שטעמו של בעל התרומה שאוסר ליתן בשבת הוא מפני שס"ל כהירושלמי שפסק הלכה כרבי דאמר נתינת מים זהו גיבולו וכמ"ש בעל תרומת הדשן סימן כ"ג והביאוהו הב"י א"כ למה לא פליג הבעל התרומות אקמח קלי הנ"ל דמותר לגבלו מעט מעט ובגמרא פרק מי שהחשיך ריש דף ק"מ מוקי לה דהיינו דוקא לרבי יוסי בר יודא דס"ל נתינת מים לאו זהו גיבולו והאיסור נעשה דוקא בשעת גיבול מש"ה מהני כשמגבל מעט מעט דה"ל גיבול כלאחר יד אבל לרבי נתחייב מיד מנתינת מים ותו לא מהני לדידיה שינוי בגיבול וכן פירש"י שם בהדיא ע"ש. וא"כ ה"ל לב"ה לפלוגי גם אגיבול קמח הנ"ל. ונלע"ד ליישב כשנעורר עוד קושיא גדולה והוא שיש להקשות שסתם משניות דפ"ק ודבתרא דשבת נראין כסותרין וא"ז שהרי שם בפרק מי שהחשיך מוקי לה לסתמא דנותנין מים למורסן אבל לא גובלין כר' יוסי ברבי יודא וכמ"ש לעיל ומש"ה פסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כוותיה מדסתם תנא כוותיה וכמ"ש בהלכותיהן והביאם ב"י ובפ"ק דשבת ריש דף י"ח מוקי לה לסתמא דמתניתין דשורין דיו עם השמש כו' וז"ל הגמרא שם מאן תנא נתינת מים לדיו זהו שרייתן אמר רב יוסף רבי היא כו' ע"ש ומה"ט פסק בעל התרומות כו' ע"ש סימן ר"ך וגם זולת זה משום דהלכה כרבי מחבירו ע"ש. ונלע"ד ליישב זה משום דשם פ"ק דף י"ח בגמרא מסיק וקאמר וז"ל אמר ליה אביי דילמא ע"כ ל"ק רבי יוסי אלא מידי דבר גיבול הוא אבל דיו דלאו בר גיבול הוא אימא לחייב כו' וכתבו שם התוספות ז"ל וא"ת והא מורסן אמרינן בפרק בתרא דלאו בר גיבול ואפ"ה קאמר ר"י דאינו חייב עד שיגבל. וי"ל דהתם לגבי קמח קאמר דאינו בר גיבול אבל בר גיבול הוא טפי מדיו ולהכי לא מייתי מיניה [illegible] מדיו כו' ומסיק ומוכח שם דמידי דלאו בר גיבול יש בו יותר שייכות לומר דנתינת מים זהו גיבולו ומה"ט קאמר אביי שם דמה"ט נוכל לאוקמי מתניתין דדיו דאינו בר גיבול כלל אפילו כר"י בר יהודה דמודה בזה. וא"כ אפשר לומר דסתם דפ"ק דשבת כר' ה"ט דבאמת כאביי שגם ר"י בר יודא מודה בו א"כ אפילו אין רבי יוסי מודה מ"מ סתם כרבי דטעמו מסתבר בדבר שאינו בר גיבול כלל משא"כ מורסן דאע"ג דאינו בר גיבול כקמח מ"מ גיבול קצת בהו וכמ"ש התוס' הנ"ל ומש"ה סתם בפרק מי שהחשיך במורסן כר"י ב"י וק"ל ובזה נתיישב נמי הא דלא פליג בעל התרומה אדין קמח קלי הנ"ל משום דמסתבר ליה בקמח קלי דהלכה כר"י בר יהודה דכיון דשם קמח עליו ובר גיבול ממש הוא מש"ה אין נתינת מים לתוכו זהו גיבולו וק"ל. ובזה נתיישב נמי דלעיל בסימן רנ"ב הביא רבינו הדין דלשרות דיו סמים בלי שום חולק משמע דכ"ע מודו ביה. ובגמרא ד' י"ח נתבאר וה"ט משום דנתינת מים זהו גיבולו וק' הלא דין זה הרא"ש והרמב"ם פסקו כרבי אלא ודאי צ"ל דגם הן מודים בדיו דאינו בר גיבול כלל. א"כ ר"י ב"י עצמו מודי בהא וכמ"ש וק"ל. מ"ש מהרא"י שם בתשובותיו סימן כ"ג והביאוהו ב"י ז"ל אבל הרי"ף ואשר"י פסקו בפרק בתרא דשבת כר"י ברבי יודא דנתינת משקה לא חשיב גיבול ושרי לתת משקה בתחלה בשבת ולערבו אח"כ בשינוי כגון באלבעו או בכלי עצמו לנערו. אין [illegible] זה לנערו בשינוי ובכלי עצמו שם לא ברי"ף ולא ברא"ש אלא כתבו סתם ומלשונם משמע דא"צ שינוי כלל אלא שמהרא"י ס"ל פירושם הכי וב"י פליג עליה וכמ"ש ב"י אח"כ אהתשובה זו. וגם מ"ש שם עוד בתשובה ז"ל וקאמר נמי התם דצריך אליבא דרבי לעשות שינוי כו'. הא דכתב אליבא דרבי משום דס"ל כפי' רשב"א שהביא ב"י לפני זה בע"ג דהגמרא דפריך והא אמרת אין גובלין אליבא דרבי פריך כו' ע"ש. ומ"ש ב"י שם ע"ז ז"ל ומ"ש המרדכי שם ואומר ר"י דתלמודא דידן דאמר ממחו בין ביד בין בכלי היינו כשנתן מים מע"ש ואם לא נתן משקין מבע"י מערב באלבעו אבל לא בכלי כגון כף עכ"ל וקשה כיון דס"ל כמו הירושלמי דאמר כד יהיב משקה חייב משום לש אם לא נתן משקה מבע"י ונתן משחשיכה הא עבד איסורא ואפילו לערב ה"ל למיסר וצ"ע עכ"ל ב"י. והנה בהאמת במרדכי של קלף ראיתי ולא מצאתי כתב שם האי ואם לא נתן משקין מבע"י כו' וגם בשכ"ת שמביא דברי ר"י הנ"ל ג"כ ליתא האי ואם לא נתן כו' ולכאורה היה נראה דט"ס הוא במרדכי שלנו וכמ"ש ב"י אבל כי דייקי שפיר ע"כ צ"ל דאדרבה אף שלא כתב כן במרדכי של קלף ובשכ"ת מ"מ מראשי הדברים שכתב בשם ר"י ככללו ג"כ סוף הדברים כמ"ש במרדכי הנדפס לפנינו שהרי מדהתחיל לכתוב ז"ל ואומר ר"י דתלמודא דידן דפסק ממחו בין ביד בין בכלי כו' דמשמעות דבריו כאילו אמר הא דמתיר תלמודא דידן בכלי ואינו מצריך שינוי היינו כשנתן המים בע"ש דמשמע מיניה הא לא נתן המים מע"ש אינו מותר בכלי אלא בעי שינוי ובשינוי מיהא סגי דאל"כ אלא תאמר דה"פ דתלמודא דידן דמתיר היינו כשנתן מים מע"ש ומש"ה מותר לערב אפילו בכלי הא אם לא נתן מים מע"ש אסור בשבת בכל ענין אפילו ביד א"כ ה"ל לר"י לקצר ולכתוב תלמודא דידן מיירי כשנתן מים בערב שבת דהא כבר כתב הקושיות והסתירות שנופלות בין תלמוד דידן לתלמוד ירושלמי דמה שמתיר תלמודא דידן אוסר הירושלמי ובין ביד ובין בכלי מאן דבר שמיה א"ל שנאמר שלצורך הישוב כ"כ וללמד שבאם לא נתן מים מע"ש הוי אסור בכלי בלי שינוי ובשינוי מותר גם להירושלמי ודו"ק. ואין להקשות היא גופה טעמא מאי דכיון דהירושלמי ס"ל כרבי דנתינת מים זהו גיבולו א"כ מאי מהני שינוי דאח"כ די"ל דכמו שלרבי יוסי בר יהודה שס"ל דאין נתינת מים זהו גיבולו ואפ"ה מתיר שם בשתיהם בנתינת הקמח תחלה ואח"כ נוער בו אפילו בלא שינוי ואע"ג דכתב מהרא"י בס"ס כ"ג דלרבי יוסי ברבי יודא בעינן בשום וחרדל שינוי ג"כ בעירובים הא כבר כתבתי שאין כן דעת ב"י ומוכיח ממשמעות לשונם דהרי"ף והרא"ש דלא ס"ל הכי ואע"ג דלדידיה אין כ"מ כ"כ בשינוי נתינת הקמח והמים והעיקר תלוי לדידיה בעירובו וגיבולו דאח"כ מ"מ הועיל ואשתני ה"כ כיוא לרבי איפכא דאע"ג דלדידיה העיקר תלוי בנתינת המים מ"מ אם עושה שינוי אח"כ סגי ומיהו י"ל ולומר דדוקא אם בתחילת הגיבול נעשה שינוי מועיל ג"כ לעירוב דאח"כ לר"י ב"י אין טעם להיות מועיל שינוי הנעשה בשעת עירוב לנתינת מים דקודם לכן וליתן טעם הא דכתבו הרי"ף והרא"ש א"צ שינוי בשעת העירוב לר"י ב"י משום דלאו בר גיבול מוש כן השום והחרדל ושתיהם בשבלילתו רכה ואע"ג דס"ל לתוס' והרא"ש דבדבר דלאו בר גיבול הוא חייב יותר וגם ר"י ב"י אפשר דמודה בדבר דלאו בר גיבול לגמרי וכמ"ש לעיל היינו דוקא דמיד בנתינת המים לתוכו היה אסור או חייב גם לר"י ב"י הואיל ולאו בר גיבול הוא. אבל כשנתן המים מתחלה בשינוי בהא מסתבר לומר דלר"י ב"י אין להחמיר אפילו בעירוב כיון דלאו בר גיבול ועיקר גיבולו הוא בשעת נתינת מים ונתינת מים היה בשינוי והא דפליג ר"י ב"י עם רבי היינו לומר דאינו מתחייב גם על נתינת מים אבל על העירוב ג"כ אינו מחמיר כולי האי כיון דלאו בר גיבול הוא וכן דייק לשון פלוגתתן במורסן דתניא אין נותנין מים למורסן דברי רבי רבי יוסי בר יודא אומר נותנין מים למורסן ול"פ בגיבול משמע דבגיבול דעת שניהן שוין מטעם שכתבתי כיון דלאו בר גיבול ניהו לכן ביותר נלע"ד לומר דודאי לדעת הפוסקים שפסקו כרבי וכהירושלמי הנ"ל אין מועיל שינוי בשעת עירוב לנתינת מים דקודם לכן והא דאם לא נתן מים מבע"י דמותר ע"י שינוי עירוב או בעצמו דכלי היינו משום דר"י בעל התוס' לא ס"ל לפסק אלא כר"י ב"י וכדעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם וסייעתיה והשתא מ"ש דלא מוזכר בתוס' ולא באשר"י שדעת ר"י מולקת לפסוק כר"י. וידוע דהרא"ש ז"ל אינו נוטה ימין ושמאל מדעת ר"י בעל התוס' אם לא בראייה מוכרחת ובכאן בדין לא זכרהו ושכחהו. ועכ"ז צ"ל דהרא"ש ס"ל דר"י אינו פוסק כרבי אלא בא לומר דלר"י ב"י אינו מותר לערב תיכף בלי שינוי אא"כ נתינת מים הוה מע"ש דאז ודאי מותר לממחה ולערב בשבת בלי שינוי דכ"ש הוא מנתינת מים בשבת ע"י שינוי דמותר לערב אח"כ בלי שינוי וכמ"ש ובאם לא נתן מע"ש צריך לשנות בשעת עירוב ובהא ג"כ הרא"ש מודה. ומה שהמרדכי הביא דעת ר"י היינו לומר שבמאי דמוקים ר"י לשיטתו תלמודא דידן דמתיר בלא שינוי דמיירי בשנתן מים מבע"י בזה נמי מיושב לשיטת הפוסקים כירושלמי דלא תקשה למה מתיר תלמודא דידן שום וחרדל דכיון דבנתן מים מע"ש מיירי תו לא ק"מ ואין דעת מרדכי לומר שר"י ס"ל כירושלמי אלא מביא ראייה מיניה שתלמודא דידן מיירי בנתן מים מע"ש ודו"ק. ואף שר"י נקט בלשונו הא דתלמודא דידן כו' משמע דבא ליישב תלמודא דידן עם תלמוד ירושלמי אינו מוכרח. דאפשר דהמרדכי מוסיף הני שתי תיבות תלמודא דידן בדברי ר"י כדי לקצר וליישב בזה קושייתו הנ"ל ודו"ק ובזה יתיישב הכל:

בכלי ונותן לתוכו דבש (ח) ולא יטרוף לערבו בכח אלא מערבו מעט מעט: שחליים שדכן מע"ש למחר נותן יין וחומץ ולא יטרוף אלא מערב וכן שום שדכו מע"ש למחר נותן לתוכו פול וגריסין ולא יטרוף אלא מערב ובעה"ת כתב כל מה דשרי לערב משקה בחרדל דוקא שנתנו מבע"י אבל בשבת אסור לתת משקה בחרדל או בשום שכתשו מבע"י וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה: מותר לעשות אנומלין שהוא יין ישן ודבש ופלפלין מפני שהוא לשתיה ואין עושין אלונתית שהוא יין ישן ומים צלולים ושמן אפרסמון (ט) שהוא לרפואה אין שורין החלתית לא בפושרין ולא בצוננין שדרך לשרותו (י) ולשתותו לרפואה אבל נותנו לתוך החומץ ומטבל בו פתו היה שרוי מאתמול מותר לשרותו בשבת ואם שתה ממנו יום ה' ויום ו' וצריך לשתות גם בשבת מותר שכן הוא דרך רפואתו לשתותו ג' ימים זה אחר זה הלכך מותר לשרותו בצונן וליתנו להמין מפני שיש בו סכנה אם לא ישתה ממנו: שום ובוסר ומלילות שרסקן מע"ש אם מחוסרין דיכה אסור לגמור דיכתן בשבת ואם אין מחוסרין אלא שחיקה מותר לגמור בשבת וכתב הרמב"ם ז"ל (יא) לפיכך מותר לגמור שחיקת דריפות בעץ פרור בקערה בשבת אחר שמורידין אותה מעל האש:

ביצה

ומ"ש רבינו בשם בעל התרומה כ"כ המרדכי בפרק הנזכר וכן דעת סמ"ג וסמ"ק וטעמא מדאמרינן בירושלמי האי מאן דשחיק תומא וכו' כד יהיב משקה משום לש והביאוהו ההגהות בפרק כ"ב וז"ל כתב רא"מ דאין יודע חילוק בין שום וחרדל ושחליים וירושלמי פליג אתלמודא דידן אמנם בספר המצות כתב דלא פליג והוא דחרדל ושחליים איירי שנתן המשקים מבע"י אבל בשבת אסור לתת בכולהו יין או מים משום לש עכ"ל וגם ר"י בא"ח הזכיר סברא זו וכתב בא"ה סימן כ"ג שטעמם משום דקי"ל כרבי לגבי ר' יוסי ב"ר יהודה דסבר נתינת מים או שאר משקין זהו גיבולן ולכך כי יהיב משקה מבע"י כבר מגובל הוא בחול ומאי דעביד תו בשבת אין קפידא רק שלא יטרוף אבל אי יהיב משקה בשבת אנתינת משקה הוא דמיחייב ולא מהני מידי אי ממחו אח"כ דרך שינוי אבל הרי"ף ואשיר"י פסקו בפרק בתרא דשבת כר"י ברבי יהודה דנתינת משקה לא חשיב גיבול ושרי לתת משקה בתחלה בשבת ולערבו אח"כ בדרך שינוי כגון באצבעו או בכלי עצמו לנערו וכה"ג כתב בהדיא בא"ז דש"ס ושלשן וחרוכה שכתשו מבע"י ולא נתן בהם יין נותן בהם חומץ או יין בשבת ומערבן באצבעו ובפרק המביא (לב:) אמרינן קיטמא שרי ופירשו הרי"ף ורש"י והרמב"ם דאגר מותר לגבלו משום דלאו בר גיבול הוא אבל התוספות פרק קמא דשבת (יח.) הוכיחו בהוכחה גמורה דאדרבה מידי דלאו בר גיבול הוא שייך ביה טפי נתינת מים זהו גיבולו והשתא נראה דכל מיני טיבולים ושלשן שרגילין לעשות ע"י גיבול משקין אפילו הם דברים שאינם בני גיבול לפי ספר התרומה והמצות בשם ר"י וכמו שהוכיחו התוס' אי לא יהיב משקה מבע"י אסור לתת בהם בשבת ונראה דאפילו אם נתן בהם מעט משקה כמו שרגילין לתת מעט טיפין דלא מהני מידי דנתינת משקה מבע"י מהני משום דחשיב מגובל בחול והדבר ידוע דבמעט טיפין לא חשיב מגובל ונראה למצוא היתר לכ"ע אפי' אי לא יהיב כל משקה מבע"י כגון שיעשה בלילה רכה כדאיתא בפרק בתרא דשבת גבי שתיתא וקאמר נמי התם דצריך אליבא דרבי לעשות שינוי שיתן האוכל תחלה בכלי ואח"כ המשקה זה היה שינוי לדידהו ונראה דאף לדידן אע"ג דבחול אין לנו מנהג קבוע אי זה מהם ליתן תחלה מ"מ סגי לן בהאי שינוי ונראה דבלילה עבה הואיל וחשיבא לישה גמורה אין חילוק בין נותן המשקה תחלה או אחריו למ"ד דנתינת משקה זהו גיבולו ועוד דנראה אפילו בבלילה רכה צריך אח"כ לערב בכלי עצמו או באצבעו דאליבא דמ"ד דנתינת מים לא חשיב גיבול א"כ לא מהני דעביד שינוי בנתינת האוכל בתחלה דהכתי לא עביד מלאכה עד שיגבל ובעינן שינוי בגיבול עכ"ל ומדבריו למדנו דלהרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפרק כ"ב שכתבו הא דחרדל ושחליים ושום דפרק חולין כתם מה שהתירו בין ביד בין בכלי לאו למימרא דלערבו בכף שרי אלא דוקא לנערו בכלי עצמו הוא דשרי ואין זה במשמע דבריהם אלא בכף נמי שרי לערב והוא שלא יטרוף בכח. ומ"ש המרדכי שם ואומר ר"י דתלמודא דידן דפסיק ממחו בין ביד בין בכלי היינו בשנתן מים מע"ש ואם לא נתן משקין מבע"י מערב באצבעו אבל לא בכלי כגון כף עכ"ל קשה דכיון דס"ל כמו הירושלמי דאמר כד יהיב משקה חייב משום לש אם לא נתן משקין מבע"י ונתן משחשכה הא עבד איסורא ואפי' לערב ה"ל למיסר וצ"ע וז"ל שבלי הלקט כתב רבינו ישעיה דוקא שום ושחליים התרנו בריסוק ושחיקה מע"ש ליתן לתוכו יין או חומץ וגריסין אבל בחרדל לא סגי ליה ריסוק לחוד אלא בעינן שילושהו מבערב שלישתו היא חשובה ואסור ליתן בחרדל המרוכך מים או חומץ בשבת ובעה"ת כתב חרדל שלשו ושום שרסקו שמותר לערב היינו כשנתן המשקה מבע"י אבל בשבת אסור ליתן וכו' כדאיתא בירושלמי הדין דשחיק תומין חייב משום דש הוא דיהיב משקין חייב משום לש ובעל העיטור כתב ולא סמכינן אירושלמי שהרי נראה כחולק על תלמוד שלנו עכ"ל:

מותר לעשות אנומלין וכו' משנה בפרק חולין (קלח) ובס"ס שי"ט כתבתי אם מותר לסנן את היינמולין ואם יש ליזהר מעשיית יינמולין:

אין עושין אלונתית וכו' ברייתא שם: **אין** שורין את החלתית וכו' משנה שם אין שורין את החלתית בפושרין ובגמרא בעי מיניה רבי יוחנן מרבי ינאי מהו לשרות את החלתית בצונן א"ל אסור א"ל והא אנן תנן אין שורין את החלתית בפושרין הא בצונן מותר א"ל מתניתין יחידאה היא דתניא אין שורין את החלתית לא בחמין ולא בצונן רבי יוסי אומר בחמין אסור בצונן מותר ופירש"י מתני' ר"י היא אבל לרבנן אפילו בצונן אסור:

אם שתה יום ה' ויום ו' וכו' פשוט שם בגמ': **שום** ובוסר ומלילות שרסקן מע"ש וכו' כבר נתבאר בסימן רנ"ב: **וכתב** הרמב"ם לפיכך מותר לגמור שחיקת הריפות וכו' בפכ"א וכ"כ בתשובה הרמב"ם שנשאל על קדרה של דייסא שמשהין אותה ע"ג כירה בשבת למחר כשמורידין אותה מעל הכירה מכניסין בה עץ הפרור ומגיסין בה הרבה ומערבין אותה ומכין אותה בעץ הפרור עם צדדי הקדרה או בתוך הקערה עד שמתערב הבשר והריפות והמים ותסמך ותעשה כולה גוף אחד ופעמים מסירין מים מעל פניה ואח"כ מערבין אותה ופעמים מוסיפין לה מים חמין לפי מה שהיא צריכה כל אלו המעשים אסור או מותר והשיב ודאי שכל זה מותר הוא שהרי בפי' תנינא השום והבוסר והמלילות שרסקן מבע"י וכו' וק"ו להריפות שכבר דכו אותם במדוכה כל צרכן ונתבשלו כל צרכן ואינן מחוסרין אלא מעט שחיקה ועירוב ונתינת מים חמין לתוך הקדרה מותר ואפילו לפי מה שכתבתי בסי' שי"ח שכל הקדרה היא רותחת אסור משום דמגיס הוי כמבשל הכא מיד אחר שמורידין אותה מעל האש מותר להגיס בה כיון שכבר נתבשלה כל צרכה (ד): גרסינן בירושלמי פרק כלל גדול

ומ"ש רבינו אלא מערבו מעט מעט נראה דר"י לומר דכשיהא מערב הרבה ביחד אין מערבו בטוב שלא בכח אבל כשמערבו מעט מעט שפיר מתערב אע"פ שלא יערבנו בכח אלא דקצת קשה לאיזה צורך כתב כך יאמר בסתם שלא יטרוף בכח כלשון התלמוד ולכן נראה דקשיא ליה לרבינו דלא הל"ל אלא ולא יטרוף לאיזה צורך קאמר אלא מערב פי' בלא טריפה דכח הא ממילא משתמע מדקאמר ולא יטרוף בכח אלמא דצריך לערבו בלא טריפה בכח ולכן פי' דתרתי אתא לאשמועינן חדא שלא יטרוף בכח אידך אלא מערבו מעט מעט. ומיהו משמע דאף כשמערבו שלא בכח יכול לערבו בכף וכדקאמר להדיא ממחו בין ביד בין בכלי דאפי' בכלי ממחו כדרך שהוא ממחה בחול אלא דמשני שלא יטרוף בכח וכן מבואר בפירש"י וכ"כ ב"י דהכי משמע מלשון הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ורבינו שכתבו בסתם בין ביד בין בכלי אלא שלא יטרוף בכח ודלא כתרומת הדשן שכתב שהשינוי לערבו הוא כגון באצבעו או בכלי עצמו לנערו וכתב כן לפי דעת הרי"ף והרא"ש וליתא דזה שכתב בתרומת הדשן לשנות באצבעו כו' אינו אלא לפי מה שכ' בספר התרומה סימן ר"ד ליישב תלמודא דידן בפרק חולין דקאמר דמערבין בין ביד בין בכלי ובירושלמי קאמר כד יהיב משקין חייב משום לש וקא מיישב בשם ר"י דתלמודא דידן היינו כשנתן משקה לתוך השום והחרדל מע"ש דבליל שבת ממחי אפי' בכלי ואין בו משום לש אבל בירושלמי איירי דלא נתן מים מע"ש הלכך אם נתן משקה בשבת חייב משום לש אם מערבו בכף אלא צריך לשנות לערבו כלאחר יד באצבעו או בכלי עצמו לנערו אבל לא בכף וכ"כ המרדכי ס"פ חולין מקצתו הוא בפנים ומקצתו בהגהותיו והכל הוא מלשון ספר התרומה אבל הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ורבינו דכתבו בסתם משמע דאפי' לא נתן משקה מע"ש מערבו בשבת בכלי בלי שום שינוי אלא שלא יטרוף בכח ומ"ל דהירושלמי פליג אתלמודא דידן וכן הוא דעת הר"א ממי"ץ כתבו ה"מ הביאו ב"י ועל כן לאחר שהביא רבינו דבעל התרומות כתב דוקא שנתנו בו משקה מבע"י כתב וא"א כתב כסברא הראשונה דאפי' לא נתן משקה מבע"י וכדעת הרי"ף והרמב"ם ואיכא לתמוה בש"ע דכתב תחילה בסתם להתיר בכלי כמ"ש הר"י והרא"ש והרמב"ם ורבינו ואח"כ כתב וי"א דאסור אלא אם כן דנתן משקה מתחלה והיא דעת סה"ת בשם ר"י והנמשכים אחריו והרב בהגהת ש"ע על סברת הרי"ף ודעימיה וי"א דלא יערב בכף אלא ביד משמע דאף לדעת הרי"ף ודעימיה י"א דלא יערב בכף אלא ביד והא ליתא דליכא מאן דמפרש כך לדברי הרי"ף ודעימיה והני י"א דלא יערב בכף מאן נינהו הלא המה אור זרוע והמרדכי ס"פ חולין שכתבו כלשון ספר התרומה כדי ליישב תלמודא דידן ע"פ הירושלמי והרי"ף ודעימיה לא ס"ל האי יישובא דס"ל דלית הלכתא כרבי דנתינת מים זהו גיבולו וא"כ נתינת המשקה מע"ש לא מעלה ולא מוריד לדידהו ובע"כ צריך לומר דתלמודא דידן פליג אירוש' וצריך לומר דהרב בהגהתו זאת נמשך אחר דברי תרומת הדשן בזה וכבר נדחו דבריו וכתב עוד בהגהת ש"ע על סברת י"א דהיינו ספר התרומה שכתב דוקא שנתנו משקה מבע"י דאם נותן האוכל תחלה ואח"כ נותן את החומץ ומערבו באצבעו נמי הוי שינוי אפי' לא נתן המשקה מבע"י כמו בשתיתא דלעיל נמי קשה דהוה ליה לפרש דדוקא כשיעשנה רכה אבל כשיעשנה עבה לא מהני שינוי זה אלא דוקא על יד על יד פי' מעט מעט ולא הרבה ביחד כמו גבי שתיתא גם בזה נמשך אחר מ"ש בתרומת הדשן וליתא: וז"ל מהרש"ל דבר פשוט הוא דאף לבעל התרומות אם נתן בו משקה מבע"י דיכול להרבות בו משקין דבכה"ג לא הוי לש ושוב שמעתי דבמדינתינו לא שייך לישה בשום וחרדל כי אם בארץ ספרד ולועז שעושין אותו עב כעין עיסה וכן עושין התמכא שהוא קרי"ן שמדקדקין אותו ועושין בתחלה עגול כעין כדור ולפיכך השרייה שאח"כ היא גיבולו ולישנא דתלמודא משמע הכי דאיתמר הכי חרדל שלשו ולפי זה אין איסור בשום וחרדל ותמכא שלנו עכ"ל. ולא נהירא כלל להקל דבפרק בתרא דשבת מבואר דהלישה היא לאחר שנתן המשקה אם יעשנה בלילה עבה דומה ללישה ואסור בלא שינוי על יד על יד כדלעיל ועוד דלא אמרו לשון לישה גבי שחליים ושום אלא לשון דיכה וגם לישת החרדל אין אנו בקיאין בהם ואין לנו להקל מאומד הדעת: **שום** ובוסר ומלילות שרסקן מע"ש וכו' מה שקשה דהכא קאמר דאם אין מחוסרין אלא שחיקה מותר לגמור בשבת דמשמע דמותר אפי' בידים ולעיל בסימן רנ"ב לא כתב אלא דמה שיוצא מהן מעצמן מותרין אבל בידים לא נתבאר יפה באורך בס"ד הסי' רנ"ב ס"ט ע"ש: **וכתב** הרמב"ם ז"ל לפיכך מותר לגמור שחיקות הריפות בעץ פרור וכו' בפכ"א ואיכא להקשות הלא הרמב"ם בפכ"א כתב גבי חרדל ושחליים דלא יטרוף וי"ל דהכא לא התיר נמי בעץ הפרור אלא לגמור שחיקתן בנחת אבל לא יטרוף בכח אבל מלשון תשובתו שהביא ב"י מבואר שהתיר אף לטרוף בכח בעץ הפרור וצ"ע מ"ש מחרדל ושחליים שגם כן אין שם אלא גמר ואוסר לטרוף בכח ואפשר שחזר בו מתשובה זו בחיבורו ולכן כתב בחיבורו בסתם לגמור שחיקת הריפות בעץ הפרור ור"ל ג"כ שלא יטרוף בכח:

ביצה

דרכי משה

(ז) ע"ל סימן רנ"ב

פרישה

(ח) ולא יטרוף כו' בכף כדרך שטורפין בילה בקערה או בשום שכתשו מבע"י וכתב בת"ה סימן כ"ג ונראה דאפילו אם נותן בהם מעט משקים מבע"י כמו שרגילין לתת מעט טיפין דלא מהני דנתינת משקים מבע"י מהני משום דחשיב מגובל ובנתינת טיפים ידוע דלא מיחשב מגובל ונראה למצוא היתר לכ"ע אפילו לא יהיב כלל משקה מבע"י כגון שיעשה בבלילה רכה כדאמרינן גבי שתיתא ויעשה מדרך חול שאם דרכה ליתן המשקה תחלה יתן עכשיו האוכל תחלה או איפכא וכ"פ רמ"א ועיין בת"ה שלסוף משם להחמיר:

(ט) שהוא לרפואה כשהוא יוצא מהמרחץ שותהו: (י) לשתות פי' מי השרייה:

(יא) לפיכך מותר לגמור שחיקת הריפות והוא מעשה דייסא ועיין בתשובת הרמב"ם בכבוצו

שכב ביצה שנולדה בשבת אסור לאוכלה ואפי' לטלטלה אסור (א) ואפי' נתערבה באלף כולן אסורות ויכול לכוף עליה כלי שלא תשבר (ב) ובלבד שלא יגע בה ושבת שלאחר י"ט או לפניו נולדה בזה אסורה בזה וכן שירי פתילה שכבה בשבת אסור להדליק בה בי"ט שלאחריו משום הכנה אם לא שכיבה אותם בחול קודם שהדליק בהם דהשתא הוכנו בחול וכן לפידים שנותרו בשבת וכבו אסור להדליקם בי"ט שאחריו כי הכיבוי הוא הכנה שבשביל הכיבוי הם נוחין לידלק בפעם אחרת: פירות שנשרו מן האילן בשבת (ג) אסורין בו ביום (ד) ולערב מותרין מיד אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי לפיכך מותר לקטום אפי' בסכין (ה) קש או תבן (ו) ולחצות בו שיניו אבל קיסם שאינו אוכלי בהמה אפי' ליטול כדי לחצות בו שיניו אסור: מותר לטלטל עצי בשמים להריח בהן ולהניף בהן לחולה ומול לו להריח בו וקוטמו להריח בו (ז) א' קשין וא' רכין המחלק לבני ביתו מנות בשבת יכול להטיל גורל לומר למי שיצא גורל פלוני יהיה חלק פלוני שלו והוא שיהיו החלקים שוין ואינו עושה אלא כדי להשוותם שלא להטיל קנאה ביניהם (ח) אבל עם אחרים אסור כיון שמקפידין זה על זה יבואו לידי הלואה שאסור בשבת ולידי מדה ומשקל (ט) אבל ליתן מנה גדולה כנגד מנה קטנה ולהטיל גורל עליהן אפי' הבני ביתו ובחול אסור משום קוביא:

מותר

שכב ביצה שנולדה בי"ט וכו' עד בפעם אחרת נתבאר בס"ד בסי' תקי"ג ותקי"ד גם לעיל בסי' ש"י כתוב טעמים מפני מה צריך שיהא ... מכר שלא יגע בביצה הלא מותר ליגע במוקצה כשאינו מטלטלו ועיין בסוף סי' ש"ח כמ"ש ב"י בד"ה כתב המרדכי: **פירות** שנשרו וכו' רפ"ק דיו"ט פירות הנושרים טעמא מאי גוזרים שמא יעלה ויתלוש: **ומ"ש** דאסורין בו ביום ולערב מותרים מיד בפרק אין צריך דף כ"ה גבי דורון שהביא עכו"ם לישראל כתבו התוספות והרא"ש דכיון שעשה עכו"ם בשביל ישראל צריך להמתין בכדי שיעשו חיישינן שמא יאמר להביא לו וכו' והאי טעמא לא שייך אלא כשהביא עכו"ם בשביל ישראל אבל אם לא עשה עכו"ם בשביל ישראל אפי' עשה בשביל עצמו מותר לערב מיד כ"ש בפירות הנושרין דמותרין מיד ולאידך טעמא דפירש רש"י שם דבעינן כדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת יום טוב הכא לא נעשית מלאכה: **אבל** קיסם אפילו ליטלו כדי לחצות בו שיניו אסור איכא למידק מאי אפי' ליטלו כדי לחצות בו שיניו דמשמע ואצ"ל להסקה הא ודאי דאסור בשבת ליטלו להסקה ולא איצטריך למימר ליה ונראה דרצונו לומר דבקיסם אפי' ליטלו בלא קטימה כדי לחצות בו שיניו נמי אסור משום מוקצה דדבר הראוי לאכילה מוכן הוא אבל עצים לא ולפיכך אפי' בי"ט נמי אסור וכמ"ש בסוף סי' תקי"ט וכתבו גם כן דבזה דין שבת ודין י"ט שוין וכן בדין עצי בשמים דבסמוך דין שבת ויום טוב שוין ולהם כתב רבינו להדיא אפילו ליטלו בלא קטימה ע"ש: **המחלק** לבני ביתו וכו' משנה פרק שואל ודייקינן עם בני ביתו אין עם אחר לא אפי' במנות שוות כדשמואל דאמר שמואל בני חבורה המקפידין זה על זה עוברים משום מדה וכו' כלומר אבל עם בני ביתו הכל של בעל הבית ולא קפדי ומ"מ מנה גדולה כנגד קטנה אסור אפי' בבני ביתו ובחול משום קוביא והכי משמע מדברי הרי"ף והרא"ש וכן פסק באגודה ואע"פ דבגמרא משמע להדיא דאסיקנא דבבני ביתו אפילו מנה גדולה כנגד מנה קטנה מותר דאע"ג דאיכא משום קוביא כדא"ר יהודה אמר רב דמותר ללוות לבני ביתו בריבית להטעימן טעם ריבית כדי שידעו כמה קשה הוא גזילת ריבית וה"נ שרי להטעימו טעם קוביא כדי שידעו כמה קשה הוא גזל הקוביא אפ"ה דחו להך סוגיא מקמי סוגיא דפרק איזהו נשך דקאמר עלה דהך דרב דמותר להטעימן טעם ריבית ולא היא דילמא אתי למיסרך א"כ קי"ל כפשטא דמתני' ובמנות שוות דוקא תני עם בני ביתו אין עם אחר לא כדפרי' וכ"כ ה' המגיד שיש סוברים כן אלא שהיה קשה לו הא דתני עם בני ביתו אין עם אחר לא ונדחק ביישוב זה ולא קשה כלל וכן כתב ב"י והאריך אבל מה שכתבנו הוא העיקר מיהו הרמב"ם והסמ"ג בפכ"ג ורבינו ירוחם פסקו כסוגיא דפרק שואל לקולא דאפי' מנה גדולה כנגד קטנה שרי לבני ביתו ולפע"ד נראה דאין להקל בפלוגתא דרבוותא וכן משמע בש"ע דהביא ב' סברות בזה ומספיקא ודאי אזלינן לחומרא באיסור שבת: **ומ"ש** כיון שמקפידין זה על זה יבואו לידי שאלה וכו' ט"ס הוא וצריך להגיה הלואה במקום שאלה דהא בלשון שאלה אינו אסור כדלעיל בסי' ש"ז וכך דשמואל כהי קאמר עוברין משום מדה וכו' ומשום לווין ופורעין ולא קאמר משום שואלין וכן הוא בספרים המדוייקים:

גדול האי מאן דשחיק תומא (פירוש שכותש שומים) כר מפרך ברישיה (פי' שמסיר ראשי השומים) חייב משום דש כר מחכר בקליפייתא (פירוש שנוטל אותם מן הקליפות) חייב משום בורר וכתבו סמ"ג וסמ"ק והתרומה דאפ"ה אין לאסור לקלוף שומים ובצלים לאכול לאלתר דהכיא דירושלמי לא מיירי בקולף לאכול לאלתר אלא בקולף להניח כמו שפר"ח וכ"כ הג"ה בפכ"ב ור"י כתב בנ"ח שמה שאסר בירושלמי להסיר קליפתו דוקא כדי לשחקו אבל אם מסיר לו הקליפה כדי לאכלו כך מותר וכן הדין בבצלים קטנים וכ"כ בעק"ת כדי לאכלו מיד מותר ור"פ כ' דוקא מעט מעט אבל לקלוף קיבוץ גדול יחד נראה כבורר ואסור עכ"ל רבינו ירוחם:

שכב ביצה שנולדה בשבת וכו' עד הם נוחין לידלק בפעם אחרת יתבאר בהלכות י"ט בס"ד: **פירות** שנשרו מן האילן בשבת וכו' פשוט בריש מסכת י"ט (ג.) דפירות הנושרין אסורין גזירה שמא יעלה ויתלוש וכתבו הרמב"ם בפכ"א: **ומ"ש** ולערב מותרין מיד פשוט הוא שהרי כיון שלא נעשה בהם מלאכה בשבת לא שייך למיגזר מידי: **אוכלי** בהמה אין בהם משום תיקון כלי מימרא דרב יהודה בפרק המביא כדי יין (לג) ומה שהתירו לקטום אפילו בסכין בפרק הנזכר אפלוגתא דר"א ורבנן בנוטל קיסם לחצות בו שיניו כתב הרא"ש דאע"ג דבתוספתא משמע דלא שרי לקטום אלא ביד אבל לא בכלי בגמרא דידן משמע דאף בכלי שרי וגמרא דידן עיקר: **אבל** קיסם שאינו אוכלי בהמה וכו' שם ר"א אומר נוטל אדם קיסם לחצות בו שיניו וחכ"א לא יטול אלא מאבוס של בהמה ופירש"י לא יטול אלא מן האבוס של בהמה דדבר הראוי לאכילה מוכן לכל צורך אבל עצים הואיל ודרכן לדבר האסור כגון לעשות כלים לא התירו לטלטלן אלא להסקה כלומר בי"ט אבל בשבת אסור בכל גוונא וידוע דהלכה כחכמים: **מותר** לטלטל עצי בשמים וכו' גם זה ברייתא שם: **ומ"ש** וקוטמו להריח בו וכו' גם זה שם דאליבא דחכמים אפילו קשים נמי שרי לקטום כדי להריח דלא שנא מהא דתנן שובר אדם את החבית לאכול ממנו גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות לה כלי ואמרינן נמי רבא בר רב אדא אמר כי הוינן בי רב יהודה הוה מפשח ויהיב לן אלוותא אלוותא ואע"ג דחזיין לקתתא דנגרי ומאני. ופירש"י אלוותא. מקלות גדולים: ואע"ג דחזיין לקתתא דנגרי. שהיה קשה וראוי לעשות ממנו בית יד לקרדום ולפסל שקורין דולויר"ה והוא היה שוברן להריח: **המחלק** לבני ביתו מנות בשבת וכו' בפרק שואל (דף קמח) תנן מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השולחן ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד קטנה משום קוביא ופירש רש"י מפיס. ל' פיים מטיל פיים לחלק למי תגיע כל מנה ומנה: ובלבד שלא יתכוין וכו'. שיהו המנות שוות ולא תהא אחת גדולה ואחת קטנה לזכות בגדולה הזוכה על פי הגורל והמחייב על פי הגורל לקטנה יטלנה ובגמ' (דף קמט) עם בניו ועם בני ביתו אין עם אחר לא מ"ט כדרב יהודה דאמר רב יהודה אמר שמואל בני חבורה המקפידים זה על זה עוברין משום מדה ומשום משקל ומשום מנין ומשום לוין ופורעין בי"ט אי הכי בניו ובני ביתו נמי בניו ובני ביתו היינו טעמא כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב מותר להלוות בניו ובני ביתו ברבית כדי להטעימן טעם רבית. אי הכי מנה גדולה נמי אין ה"נ וחסורי מיחסרא וה"ק מפיס עם בניו ועם בני ביתו אפי' מנה גדולה כנגד קטנה מאי טעמא כדרב יהודה אמר רב עם בניו אין עם אחר לא מאי טעמא כדרב יהודה אמר שמואל מנה גדולה כנגד קטנה אסור לאחר אף בחול משום קוביא. ופירוש רש"י להלוות. משלו בניו ובני ביתו הסמוכים על שלחנו דכיון דהכל משלו אין כאן רבית: להטעימן טעם רבית. שידעו כמה קשה אלמא כיון דמשלו הוא אין כאן איסור רבית והלכך גבי משקל ומדה ומנין נמי לאו קפידא הוא אלא להשוותם בלא קנאה: אי הכי מנה גדולה כנגד מנה קטנה. דמוקמינן טעמא לקמן משום קוביא ואפילו בחול אסור וכיון דהכל משלו אמאי אסור להטעימן טעמא דקוביא בעלמא: מאי טעמא. מותר ולא חייש לקוביא: כדרב יהודה אמר רב. דלהטעימן בעלמא הוא: עם אחר לא כדרב יהודה אמר שמואל דכיון דמקפידין עוברין משום מדה ומשקל ומנין: משום קוביא. דגזל הוא דאסמכתא לא קניא. ומפשטא דשמעתא משמע דנקטינן דעם בניו ובני ביתו מפיס אפילו מנה גדולה כנגד קטנה דכיון דהכל שלו ליכא משום מדה וכו' ולא משום קוביא וזו היא דעת הרמב"ם שכתב בפכ"ג ומפיס עם בניו ועם בני ביתו על מנה גדולה כנגד קטנה מפני שאין מקפידין ואע"פ שהרי"ף והרא"ש השמיטו כל זה ולא כתבו אלא עם בניו ועם בני ביתו אין עם אחר לא מ"ט כדאמר רב יהודה אמר שמואל בני חבורה המקפידים זה על זה עוברים משום מדה ומשקל ומנין י"ל דבכלל דברים אלו הם כל דברי הגמרא דמאחר דיהבינן טעמא דעם אחרים לא משום דסתמן מקפידין זה על זה ממילא משמע דבבניו ובני ביתו שרי דהא כיון שהכל של בעל הבית אחד לא קפדי אהדדי ומטעם זה נלמוד דלית בהו משום קוביא כיון שהכל של בעל הבית אחד ואם כן בבניו ובני ביתו אפילו מנה גדולה כנגד קטנה שרי ומתני' דקתני ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד קטנה משום קוביא על כרחך צריך לאוקמה בגוונא דלא תיקשי להאי פיסקא וכדמוקי לה בגמרא דחסורי מיחסרא וה"ק וכו' ואע"פ שזה דוחק לאומרו על לשון הרי"ף והרא"ש מ"מ כן צריך ליישב לדעת הר"ן שסובר דהרי"ף נמי פוסק כדמשמע מפשטא דשמעתא שכתב עם בניו ועם בני ביתו אין מכרשים בגמרא דהכי קאמר עם בניו ועם בני ביתו אפילו מנה גדולה כנגד מנה קטנה דדמי לקוביא שרי לפי שהכל של בעה"ב אבל עם אחר אפילו במנות שוות אסור כיון שמקפידין זה על זה כדרב יהודה אמר שמואל ומתני' חסורי מיחסרא. וה"ק מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השלחן ואפילו מנה גדולה כנגד קטנה עם בניו ובני ביתו אין עם אחר לא ואפילו מנות שוות וה"מ בי"ט אבל בחול כל שמנות שוות אפי' עם אחר מותר אבל מנה גדולה כנגד קטנה לאחר אפילו בחול אסור מ"ט משום קוביא הכי אמרינן בגמרא ולא נתפרש יפה בהלכות עכ"ל אבל רבינו משמע ליה דאם איתא ה"ל לפרושי בהדיא דמתניתין חסורי מיחסרא והכי קתני שאין זה דבר שראוי לקצר בו ועוד שמאחר שהרא"ש שדא אחריו לא הוסיף על דבריו כלל משמע ודאי דסבירא ליה דאפילו בבניו ובני ביתו אסור מנה גדולה כנגד קטנה משום קוביא כפשטא דמתני' וכבר הזכיר הרב המגיד בפרק כ"ג סברא זו וטעמה וז"ל ויש סוברים שכיון שאין הלכה כרב דאמר מותר להלוות את בניו ואת בני ביתו בריבית כדאיתא בפרק איזהו נשך (עה.) ולא היא דילמא אתי למיסרך אף ההפסה אסור במנה גדולה כנגד קטנה וכתב עוד ואני אומר דעד כאן לא פליגי אהא דרב אלא גבי ריבית שחוששין מן התורה וחוששין דילמא אתי לסרוכי אבל קוביא שאינה אסורה אלא מדבריהם בבניו ובני ביתו לא גזרו ותדע לך שכן הוא

פרישה

שהביאו ב"י ע"ז ח"ל השאלה קודם של דייסא כו' ע"ש:

שכב (א) **ואפילו** נתערבה באלף כו' משום דהוה דבר שיש לו מתירין: (ב) **ובלבד** שלא יגע בה דאע"ג דמוקצה מותר ליגע בה דבר שגוף לזוז ממקומו כמו ביצה שהיא מגלגלת אסור:

(ג) **אסורין** בו ביום גזירה שמא יעלה ויתלוש: (ד) **ולערב** מותרין מיד דכיון דלא נעשה בהן מלאכה בשבת לא שייך למיגזר בהו מידי ודוקא בחול אבל בשחל יום טוב במוצאי שבת לא. רמ"פ:

(ה) **קש** או תבן כו' וז"ל התוס' ריש פרק כירה נראה לר"י דקש היינו זנבות השיבולים שנשאר בשדה הנקרא שטופל"א בלע"ז. ותבן הוא הנקצר עם השבלים והכי משמע לקמן בפרק השואל כו' וכ"כ ר"ן ורש"י פי' בפרק שלנו דף ק' אהא דתנן אין כוברין את התבן בכברה כו' וז"ל תבן הוא שבולין מן כהם מסתך אותו במוריגין ונעשה כל זנב השיבולת תבן:

(ו) **ולחצות** בו שיניו דדבר המוכן למאכל בהמה מוכן הוא לכל צורך: (ז) **א' קשין וא'** רכין כמו שהתיר לשבר החביות ליטול מהן גרוגרות וכן איתא בהדיא בגמרא דשם: (ח) **אבל** עם אחרים אסור כיון שמקפידים זע"ז יבואו לידי הלואה ולידי מדה ומשקל כו' עיין פי' בתוס' דף קמ"ט ע"א והביאו ב"י בסימן שכ"ג:

(ט) **אבל** ליתן מנה גדולה נגד מנה קטנה כו' אסור היינו לפי מאי דקי"ל דאסור לאב להלוות לבניו ובני ביתו בריבית אפילו הכל משלו כדי שלא ירגילם בזה וה"ה בגורל ובקוביא וכמ"ש ב"י ע"ש. ועיין מ"ש שם בד"י ז"ל ואע"פ שהרי"ף והרא"ש השמיטו כו' עד י"ל דבכלל דברים אלו הם כל דברי הגמרא דמאחר כו' ק' דו"א דא"כ לא הוה פריך הגמרא אלא דאמר סתמא מקפידין כו' אי הכי בניו ובני ביתו נמי כו' והר"ן מ"מ סוגיית הגמרא נראה דלא כפי לומר שדעת הרי"ף כן אלא שהעתיק לשון הגמרא לפי שס"ל הכי להלכה ומסיק ע"ש וכתב ולא נתפרש יפה בהלכות ור"ל שקיצר מאוד כטעם שכתב ולא פסק כסוגיית הגמרא:

שכג [א] **מותר** לומר לחבירו מלא לי כלי זה אפילו הוא מיוחד למדה אבל אסור להזכיר לו שם מדה כגון תן

הוא דהא מתניתין לית לה פתרי לחלק בהפכה בין בניו ובני ביתו לאחר אלא בכך ואין נדחה משנתינו מהלכה עכ"ל ולי נראה דאפילו את"ל דמימרא דרב אידחייא לה גם לענין קוביא משום דילמא אתי לסרוכי משכחת לה למתניתין בהדי דבבניו ובני ביתו לא שרי להפיס אלא במנות שוות דוקא ועם אחרים אפילו בשוות לא ומשום דשמואל דאמר בני חבורה המקפידים זה על זה עוברים משום מדה ומשקל ומנין ואע"ג דהטעמא דיהבינן משום בני חבורה המקפידים זה על זה אקשינן אי הכי בניו ובני ביתו נמי היינו משום דהוה ס"ד דמקשה דבבניו ובני ביתו נמי איכא למיחש לבני חבורה המקפידים זה על זה ואהדר ליה דבבניו ובני ביתו ליכא קפידא כיון שהכל שלו וכדרב יהודה אמר רב מותר להלוות לבניו ובני ביתו בריבית אלמא דכיון דהכל שלו ליכא משום ריבית וה"נ ליכא משום מקפידין זה על זה כיון שהכל שלו וכך הם דברי רש"י ואע"ג דהא דאמר רב מותר להלוות בניו ובני ביתו בריבית אידחייא לה בדוכתה כיון דלא נדחית אלא משום דילמא אתי לסרוכי אלמא דמדינא ליכא איסורא מפני שהכל שלו וא"כ שפיר מייתי ראיה דכיון שהכל שלו ליכא משום בני חבורה המקפידין זה על זה וכי כריך בתר הכי אי הכי מנה גדולה כנגד קטנה היינו משום דס"ד דס"ל דהסיא דרב דאמר מותר להלוות בניו ובני ביתו בריבית כיון דמייתי מינה והוה מצי לאהדורי ליה דאע"ג דלא ס"ל כוותיה משום דחיישינן דילמא אתי לסרוכי מ"מ שפיר מייתי ראיה מיניה כיון דמדינא ליכא משום ריבית כשהכל שלו ה"ה דליכא משום מקפידים זה על זה וכדפרישית אלא שהשיב לו לפי מה שעלה על דעתו שהמתרץ היה סובר דקי"ל כדרב יהודה דאפ"ה נויתבא מתני' דחסורי מיחסרא והכי קתני ועוד י"ל דודאי מתני' ידע דמיתבא שפיר לדידן דכל היכא דהכל שלו ליכא משום קפידא אע"ג דלא קי"ל כדרב וכדפרישית לעיל ולא אקשי ליה א"ה אפילו מנה גדולה כנגד קטנה נמי אלא לאותבי לר"י ממתני' שאע"פ שהכל שלו חייש משום קוביא ואהדר ליה דלרב יהודה צ"ל מתני' חסורי מיחסרא וה"ק מפיס עם בניו ובני ביתו אפילו מנה גדולה כנגד קטנה וכו' אבל לדידן דלא קי"ל כוותיה מתני' במנות שוות דוקא היא דכיון דהכל שלו ליכא קפידא לכ"ע כדפי' אבל גדולה כנגד קטנה לא ומשום קוביא שאע"פ שהכל שלו אסור משום דילמא אתי לסרוכי ועם אחרים מנות שוות נמי לא משום דמקפידין זה על זה ועי"ל דאין ה"נ דבהאי שקלא וטריא ס"ל לתלמודא כדרב דאמר מותר להלוות בניו ובני ביתו בריבית מיהו כיון דחזינן דאידחיא לה בדוכתה ע"כ צריכין לאוקמי מתני' במנות שוות דוקא וכדפרישית וע"פ איזה מדרכים אלו מה שהשמיטו הרי"ף והרא"ש בכוונה ובדעת נכונה השמיטוהו ולא שלא במתכוין כדסבר הר"ן (א): אם מותר לשחוק בשבת בתפוחים או באגוזים או בכדורים אכתוב בסי' של"ח בס"ד. הא דאמר רב יהודה אמר שמואל בני חבורה המקפידים זה על זה עוברין משום מדה ומשום משקל ומשום מנין ומשום לוין ופורעין בי"ט איתא נמי בס"פ איזהו נשך (עה:). ופירש"י המקפידים זה על זה. שאין מוחלין על דבר מועט ומקפידים להלוות זה את זה במדה ובמשקל ובמנין: עוברים. בשבתות ובי"ט משום לוין ופורעין דתנן במסכת שבת ובלבד שלא יאמר לו הלויני והתם מפרש טעמא שמא יכתוב ודברי התוס' בזה אכתוב בסימן תקי"ז בס"ד:

שכג מותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה וכו' משנה בס"פ אין צדין (כט) אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה אבל לא במדה ר"י אומר אם היה כלי של מדה לא ימלאנו וידוע דהלכה כת"ק ובגמ' מאי אבל לא במדה א"ר יהודה אמר שמואל אבל לא בכלי המיוחד למדה אבל כלי העומד למדה ימלאנו רבא אמר מאי אבל לא במדה שלא יזכיר לו שם מדה אבל כלי המיוחד למדה ימלאנו ופירש"י המיוחד למדה. שמודד ומוכר בו: עומד למדה. שכשישבר זה בא זה תחתיו אבל עדיין לא מדד בו והרמב"ם כתב בפי' המשנה דכלי העומד למדה היינו שהוא מוכן למדה ועדיין לא נעשה בדיוק ולא שמוהו מדה עכ"ל ולפ"ז אם כבר נעשה בדיוק אע"פ שעדיין לא שמוהו מדה ה"ל כלי המיוחד למדה וכתב הרא"ש ומסתבר כרבא דבתרא הוא וכ"פ בעל העיטור והרמב"ן פסק כרב יהודה והרי"ף לא הביא דברי רבא כמו שכתוב בגמרא עכ"ל כלומר שהרי"ף כתב אמר רבא שלא יזכיר לו שם מדה אבל כלי העומד למדה ימלאנו ע"כ ולפי דבריו כלי המיוחד למדה לרבא לא ימלאנו ובגמרא האי היא סברת דרב יהודה אבל לרבא כלי המיוחד למדה נמי ימלאנו ונמצא שתלה סברת רב יהודה בשם רבא והרמב"ם בפ"ד מהלכות י"ט פסק כרבא וכדעת הרא"ש שאפילו אם היה כלי מיוחד למדה ימלאנו והוא שלא יזכיר לו שם מדה וכ"כ הר"ן בשמו אבל רבינו כתב בסי' תקי"ז שהרמב"ם אסר בכלי המיוחד למדה וגם ר"י כתב בכ"ד ח"ג שהרי"ף והרמב"ם פסקו כרב יהודה וצ"ל שנוסחא משובשת נזדמנה להם בספרי הרמב"ם שהיה אוסר בכלי המיוחד למדה או שיש להגיה בדבריהם הרמב"ן בנו"ן ונתכוונו למה שכתב הרא"ש והרמב"ן פסק כרב יהודה אבל אין לומר שכתבו כן בשם הרמב"ם משום דבפירוש המשנה כתב כאוקימתא דרב יהודה דכיון דבחיבור הדר ביה ופסק כרבא דברי החיבור שהם אחרונים יש לתפוס עיקר והר"ן כתב על דברי הרי"ף וז"ל מוכח בגמרא ללישנא קמא לת"ק דקי"ל כוותיה אפילו כלי המיוחד למדה ימלאנו וכ"כ הרמב"ם ותמהני על הרי"ף שכתב אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו וכ"ל דכי שרינן הכי ה"מ כשהלוקח לוקח מדה

שכג מותר לומר לחבירו וכו' משנה ס"פ אין צדין פליגי בה ת"ק ור"י יהודה ופסקו הפוסקים כת"ק וכדמפרש רבא דלת"ק אפי' הוא מיוחד למדה פירוש שמודד ומוכר בו ימלאנו דלא כרב יהודה דלא שרי אלא בעומד למדה ועדיין לא מדדו בו וכן פסק הרמב"ם בפ"ד די"ט והרא"ש וכן כתב רבינו וכתב הרא"ש שכן פסק בעל העיטור והרמב"ן פסק כרב יהודה והרי"ף לא הביא דברי רבא כמ"ש בגמרא עכ"ל וז"ל הרי"ף בספרים שבידינו מאי אבל לא במדה אמר רבא שלא יזכיר לו שם מדה. אבל כלי העומד למדה ימלאנו עכ"ל ואי איפשר לייסבו דכתב בדברי רבא דפי' אבל לא במדה שלא יזכיר לו שם מדה כגון תן לי מדה כלונית או פלונית ומדיוקא נשמע דכשאינו מזכיר לו שם מדה אפי' בכלי המיוחד למדה ימלאנו ומסיים בדברי רב יהודה שאמר אבל כלי העומד למדה ימלאנו ומדיוקא נשמע אבל בכלי המיוחד למדה לא ימלאנו ובעל כרחינו צריכין אנו לומר דבסיום דבריו איכא ט"ס וצריך להגיה אבל כלי המיוחד למדה ימלאנו. והר"ן הביא לשון הרי"ף בטעות גדול מזה אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו וצריך למחוק לא גם מ"ש בר"ן ומוכח בגמרא ללישנא קמא וכו' צריך להגיה ללישנא בתרא וכמ"ש ב"י גם מ"ש הר"ן וכ"ל דכי שרינן הכי וכו' הוא מילתא באנפי נפשיה לא בא לייסב דברי הרי"ף וכ"כ ב"י דלא כמ"ש הר"י אבוהב וכל זה פשוט

דרכי משה

שכב (א) וכתב מהרי"ל דאסור להטיל גורלות בשבת אפילו ע"י עכו"ם כתב בא"ז זה שעושים הקצבים כשהולקין בשר משליכין ככה ואיזה צד קודם צד החדוד יהא שלי או שלך הא נמי פיים מיקרי ואסור לעשותו בי"ט ג' ופירש"י:

דרישה

סי' שכג [א] מותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה אפילו הוא מיוחד למדה כו' הנה אעתיק לשון הגמרא והמצורף מדברי הפוסקים ולדקדק בהן ו' א' על כוונת דברי רבינו לסלק המבוכה והסתירה שהקשה פה הב"י. בס"פ אין צדין ריש דף כ"ט תנן אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה אבל לא במדה כו' ובגמרא מאי אבל לא במדה אמר רב יודא אמר שמואל אבל לא בכלי המיוחד למדה אבל כלי העומד למדה ימלאנו (פירש"י מיוחד למדה מודד ומוכר בו עומד למדה שכשישבר זה בא זה תחתיו אבל עדיין לא מדד בו) רבא אמר מאי אבל לא במדה שלא יזכיר לו שם מדה אבל כלי המיוחד ימלאנו עכ"ל הגמרא וז"ל הרי"ף מאי אבל לא במדה אמר רבא שלא יזכיר לו שם מדה אבל כלי העומד למדה ימלאנו עכ"ל. הרי דהרי"ף כתב בשם רבא מ"ש בגמרא בשם רב יודא ואינו מתיר אלא בכלי העומד למדה ולא במיוחד למדה. וז"ל הרא"ש ומסתברא כרבא דבתראה הוא וכן פסק בעל העיטור והרמב"ם פסק כרב יודא והרי"ף לא הביא דברי רבא כמו שכתב בגמרא (ור"ל כמ"ש שהרי"ף הביא דברי רבא בדברי רב יודא לפנינו בגמרא וכנ"ל) עכ"ל הרא"ש. וז"ל הר"ן בגמרא מוכח ללישנא קמא לת"ק דקי"ל כוותיה אפי' כלי המיוחד למדה ימלאנו וכ"כ הרמב"ם ותמהני על הרי"ף שכתב אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו כו' ע"ש. וכתב הב"י דתיבת קמא ותיבת לא בדברי הר"ן ט"ס הן וכנ"ל ללישנא בתרא. אבל כלי המיוחד למדה ימלאנו כו' ע"ש וכתב עוד ב"י שיש לתמוה על רבינו שכתב בסימן תקי"ז שהרמב"ם אסר בכלי המיוחד למדה וכ"כ ר' ירוחם בכ"ד חלק ג' שהרי"ף והרמב"ם פסקו כרב יודא. וז"א שהרי בפ"ד מהלכות י"ט כתב הרמב"ם שאפילו בכלי המיוחד למדה ימלאנו והוא שלא יזכיר שם מדה כדעת רבא וכמ"ש הרא"ש הנ"ל וכ"כ הר"ן בשם הרמב"ם כנ"ל. ונראה שנוסחא משובשת נזדמנה להן בספר הרמב"ם כנ"ל שהיה אוסר בכלי המיוחד למדה. או שיש להגיה בדבריהן הרמב"ן בנו"ן ונתכוונו למ"ש הרא"ש דהרמב"ן פסק כרב יודא. אבל אין לומר שכ"כ בשם הרמב"ם משום דבפי' המשנה כתב כאוקימתא דרב יודא דכיון דבחיבור הדר ביה ופסק כרבא דברי החיבור שהם אחרונים יש לתפוס עיקר עכ"ל ב"י. ולעד"נ דדברי רבינו ורבי' ירוחם ונוסחאות בדברי הרמב"ן שכתב הרא"ש בשמו שפסק כרב יודא זה לא מצינו בשום חיבור וספר שהרמב"ן יפסוק כן אלא ודאי צ"ל והרמב"ם וספר ע"ז שהגאון מהרי"א אבוהב הביא דברי הרא"ש וב"י הביאוהו בסמוך שכתב מ"ש הרא"ש עליו ז"ל בשם הרמב"ם איך שפסק כרב יהודה לא מצאנו אותו בספרו שסובר כרב יודא שהרי הוא כתב מותר אדם למנוי מלא לי כלי זה ואפילו כלי המיוחד למדה שז' היא סברת רבא כו' ע"ש. הרי לפנינו שבנוסחאות מהרי"א ז"ל כתב הרא"ש הרמב"ם במ"ס ולא הרמב"ן בנו"ן ואין לומר דשם במהרי"א ט"ס וצ"ל הרמב"ן בנו"ן שהרי כתב ע"ז שבספרו לא כ"כ והביא ע"ז דברי הרמב"ם כן ומזר ושנה ושילש ומוכח מלשונו דגרס בדברי הרא"ש במ"ס. וכן היה גירסת רבינו ורבי' ירוחם. וטעמו דהרמב"ם משום דידוע דהרמב"ם בשיטת הרי"ף אזיל ובהדיא לפנינו בהרי"ף שפסק דכל העומד למדה דוקא מותר ולא בכלי המיוחד למדה. והשתא א"ש מ"ש הרמב"ם בפי' המשנה בשיטת רב יודא משום דס"ל כוותיה וכשיטת הרי"ף רבו. ונראה ליתן טעם לסברת הרי"ף והרמב"ם שפסקו לאסור בכלי המיוחד למדה אע"ג דרבא התירו משום דבנוסחא הרי"ף היה כתב בגמרא רבא במקום רב יודא. והיו תרי לישני בגמרא משמיה דרבא בלישנא קמא היה כתב בשם רבא כמ"ש רב יודא אבל בכלי העומד למדה מותר. ובלישנא בתרא היה כתב משמיה דרבא אבל בכלי המיוחד למדה מותר והשתא א"ש דכיון דתרוויהו מימרא דרבא נינהו פסקו כלישנא קמא דרבא להחמיר. והשתא א"ש מ"ש הרי"ף בשם רבא ולא כ"כ בשם רב יודא ואע"ג דהרי"ף כתב ז"ל מאי אבל לא במדה אמר רבא לא יזכיר לו שם מדה ול' זה ליתא בגמרא בשם רב יודא נראה שהיה גירסת הרי"ף בגמרא בשני הלשונות בסוף דפי' דמתני' דקתני אבל לא במדה ר"ל שלא יזכיר שם מדה אבל במאי דמסיק וכתב אבל כו' בזה היה שינוי הלשונות דבל' קמא היה כתוב בכלי העומד למדה כמ"ש בגמרא דידן בשם רב יודא ובלישנא בתרא היה כתוב המיוחד למדה וק"ל. ובזה נתיישב לשון הר"ן הנ"ל שכתב וז"ל בגמרא מוכח ללישנא בתרא לת"ק דקי"ל כוותיה כו' וקשה מאי לישנא קמא ובתרא שייך בתרי אמוראי דפליגי בפי' המשנה והכי כל"ל בגמרא מוכח דלרבא מותר לת"ק דקי"ל כוותיה כו'. ובמ"ש א"ש דגם הר"י ידע (או גם הר"ן גרס כן) מדכתב הרי"ף בשם רבא ש"מ דגרס בתרווייהו רבא בגמרא וז"ש לישנא קמא ולישנא בתרא ותמה על הרי"ף למה לא פסק לקולא כלישנא בתרא דהרי הזכרת שם מדה איסור מדרבנן הוא ואזלינן בשל סופרים להקל. והשתא א"כ נמי מ"ש הרא"ש הנ"ל ז"ל והרי"ף לא הביא דברי רבא כמ"ש בגמרא עכ"ל. דק' מאי אשמעינן הרא"ש בזה ומאי בא ללמדינו. ולפי מ"ש א"ש והכי הלעת דבריו ומסתבר דהלכה כרבא דבתראה הוא אבל הרמב"ן או הרמב"ם פסק כרב יודא. וק' למה הנימו דברי רבא ופסקו כרב יודא. וע"ז כתב לייסב דס"ל כהרי"ף דלא הביא דברי רבא כמ"ש בגמ' ור"ל וכ"ל דלא גרס רב יודא אלא גרס רבא בתרווייהו וק"ל. ומכל זה מוכח דגירסת רבינו בסימן תקי"ז ור' ירוחם היא הנוסחאות האמתיות דכתבו בשם הרמב"ם לאסור. ולפ"ז נראה דמ"ש רבינו כאן בשם הרמב"ם ז"ל כתב הרמב"ם אסור לשקול כלל או למנות ולמדוד בין בכלי מדה כו' אף שכתב כתב הרמב"ם צריכין לפרשו כאילו כתב והרמב"ם כתב בלשון פלוגתא (ואין מדרך רבינו לדקדק בלשון זה וכמ"ש ב"י בעצמו כמה פעמים על דברי רבינו) דהרי הרמב"ם אוסר מ"ש רבי' לפני זה דמותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה אפילו הוא מיוחד למדה. והשתא הויין דברי רבינו שבכאן כמו שהן בסימן תקי"ז מלה במלה ע"ש ודו"ק. וגם לא סתרי לפ"ז דברי הרמב"ם אהדדי ולפי נוסחאות רבינו ורבינו ירוחם שגרסו בדברי הרמב"ם בהלכות י"ט לאסור בכלי המיוחד למדה. א"ש מ"ש הרמב"ם בהדיא בהל' שבת פכ"ג לאיסור שכתב ז"ל כשם שאסור לשקול כך אסור למנות ולמדוד בין ביד בין בכלי בין בחבל. ולפי נוסחאות שכתוב לפני הר"ן והב"י בספרים שבידינו בשם הרמב"ם בהלכות י"ט להיתר קשה דברי הרמב"ם דידיה אהדדיה. ולפי מ"ש הכלבו וב"י מביאו דאסור להוליך דבר הנמדד בכליו של מוכר ואינו מותר אלא בכליו של לוקח למלאותו ולהביאו לביתו. י"ל דמ"ש הרמב"ם בפ"ד די"ט דמותר אפילו המיוחד למדה ר"ל כשימלא כלי של לוקח. ומ"ש רבינו ורי"ו בשם הרמב"ם דאסור לומר מלא לי כלי זה המיוחד למדה ר"ל כליו של מוכר. ומיהו זהו דוחק דא"כ לא ה"ל לסתום אלא לפרש. ומהרי"א הקשה קושיא זו וב"י הביאו וכתב דאין לומר דבשבת החמיר הרמב"ם ובי"ט היקל דלהרא"ש דכתב בשם הרמב"ם לקולא דפסק כרב יודא הכ"ל בדין י"ט א"א לתרץ כן ומסיק וכתב ז"ל אבל כפי הנראה מדברי המחבר אין סתירה בין זה לזה שהרי כתב הר"ן שיש תימה על הרי"ף שכתב שכלי העומד למדה (לפי פי' מהרי"א ספיר גירסת תיבת לא בדברי הר"ן גם ב"י לא מחק לפי זה וכמ"ש הא"כ ב"י בלשונו ע"ש) לא ימלאנו מאחר שהלכה היא כמו שכתבתי והשיב ע"ז דכי שרינן הכי ה"מ כשהלוקח נוטל מדה של מוכר ומוליכה לביתו. אבל למדוד בכלי המיוחד למדה ולשפוך תוך כלי של הלוקח אסור ואמר שכן נראין דברי הרמב"ם בפ"ד מהל' י"ט וגם המחבר נראה שהביא הרמב"ם לאסור וזה שהרי אחר שאמר שמותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה אמר כתב הרמב"ם אסור למדוד כו' שהכוונה היא שאסור למדוד בדרך שאמרנו ולפ"ז אין חילוק בין שבת לי"ט כו' עכ"ל מהרי"א ז"ל. והב"י הקשה עליו בייסוב דברי הרמב"ם הנ"ל וגם בפירושו לדברי הר"ן שמהרי"א עלתה על דעתו שמ"ש הר"ן דכי שרינן כו' כ"כ לייסב תמיהתו על הרי"ף וז"א כו' ע"ש. ועוד כתב ומ"ש מהרי"א שכוונת רבינו במ"ש כתב הרמב"ם כו' הוא לומר שהרמב"ם מודה במה שכתב לפני זה וז"א שהרי בסי' תקי"ז כתב הרמב"ם לאיסורא כו' עד ועל מ"ש שהמחבר הביא הא דכתב הרמב"ם אסור לשקול כלל או למנות לומר דפליג על מ"ש דמותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה יש לדקדק דא"כ אבל הרמב"ם כתב מיבעי ליה כו' ותימא בעיני איך עלתה על דעתו דב"י להבין דעת מהרי"א דמ"ש רבינו כאן כתב הרמב"ם כו' לפלוגי כתבי' הא ב"י גופא הקשה לעיל על מהרי"א מסי' תקי"ז שכתב רבינו שם בשם הרמב"ם דאסור לומר מלא לי כלי זה אבל מ"ש רבינו בשם הרמב"ם כאן פשוט בדברי מהרי"א הנ"ל דכוונתו דהרמב"ם מתיר באומר מלא לי כלי זה דאל"כ לא נתיישבו כלל דברי ב"י ומהרי"א הנ"ל דו"ק ותשכח בדברי ב"י הנ"ל. לכן נלע"ד דטעות נפל בדפוס ב"י ובמקום שנדפס לפניו ועל מ"ש שהמחבר כו' שנדפס ועל בעי"ן צ"ל ואל באל"ף. ור"ת הוא ואין לומר שהמחבר כו' והכי הלעת דבריו דעד כאן כתב ב"י לפי פשוטו בהבנת דברי מהרי"א דמ"ש מהרי"א ז"ל וגם כן המחבר נראה שהביא הרמב"ם לאסור וזה. ר"ל לאסור אם נותן הלוקח לתוך מדותיו דוקא. אבל אם מוליך לבית במדת המוכר מותר שהרי מתחיל רבינו בהיתר דמותר לומר כו' וכתב עליו ז"ל כתב הרמב"ם דמשמע דלא אתי לפלוגי הרמב"ם אלא כוונתו דפעמים שהוא אסור והיינו כשנותן הלוקח לתוך כליו

פשוט לפע"ד אין צריך להאריכות לבאר כל זה : **ומ"ש** רבינו כתב הרמב"ם אסור לשקול כלל או למנות ולמדוד בין בכלי מדה בין ביד בין בחבל בפרק כ"ג דשבת כתב כן ורצונו לומר בכלי מדה דכתב כאן בסתם שהוא אסור היינו כמו שרגילין למדוד בחול דמזכיר לו שם מדה דומיא דמודד ביד או בחבל וכאן קיצר הרמב"ם ולא כתב אלא דרך כלל. ובה' י"ט האריך בפרטי דינין של משקל ומנין ומדידה כמו שמפורש במשנה ובגמרא גבי י"ט דבהא דין שבת ודין י"ט שוין והתנא דקבע דינים אלו בי"ט הוא לפי דשכיח טפי בי"ט מבשבת כיון דאוכל נפש מותר בי"ט ושוקלין ומונין ומודדין שהולכין אצל רועה כאן וא"ל תן לי טלה אחד ואצל פטם ואצל נחתום ואצל חנוני ושוחטין ושוקלין בשר וכו':

ומותר לומר לחבירו תן לי ביצים ואגוזים במנין משנה שם . ואומר לחנוני תן ד' ביצים וה' רימונים ברייתא שם והיינו חבירו ישראל וחנוני ישראל. אבל בעכו"ם אסור דשמא הביצים היום נולדו ועיין במ"ש הר"ן לשם :

ומ"ש ובלבד שלא יזכיר לו שם דמים וכו' ברייתא שם פליגי בה ת"ק ורשב"א. ואיכא חילוף גירסאות דמחלפי דת"ק בדרשב"א ודרשב"א בדת"ק ומסיק הרא"ש ואמר לכך יש ליזהר בשניהם ועוד יש גירסא אחרת בדת"ק ולכך יש ליזהר בכל שלשתן דהיינו סכום מקח וסכום מדה וסכום מנין . ובסכום מקח איכא שני פירושים הרי"ף מפרש לקולא דוקא כשהיה חייב לו תחלה כסף וא"ל תן לי עתה בכסף הרי לך בידי שני כסף זהו סכום מקח פי' סכום דמים שהוא סוכם הדמים זה אסור אבל בא"ל תן לי בכסף מותר דאע"פ דמזכיר דמים כיון שאינו סוכם הדמים דהיינו סך הכל כך וכך וכן פי' ר"ח ובה"ג וכתב המרדכי שכן נראה לראבי"ה עיקר וכ"כ בהגהת אשיר"י וכתבו עוד המרדכי והא"ז דלא קשה על פי' זה מהא דאמר התם אין פוסקין דמים לבהמה דאלמא דפסיקת שם דמים בלבד אסור דשאני התם דהוי דבר שאינו ידוע שיעור ממכרה. א"כ כשפוסק דמיה הוי מקח וממכר ממש אבל לרש"י פי' סכום מקח דמים משמע דכשמזכיר שם דמים בלחוד תן לי בכסף נמי אסור וכ"כ הרמב"ם שלא יזכיר לו שם דמים ולא סכום מנין ומביאו הרא"ש משמע דהכי ס"ל ואחריהם נמשך רבינו ואמר בלבד שלא יזכיר לו שם דמים ולא סכום מדה ולא סכום מנין נזהר שלא אמר סכום דמים אלא דמים בלחוד להורות דבדמים אסור אפי' בלא סכום גם הר"ן כתב כך ותמה על הרי"ף ומביאו בית יוסף והכי נקטינן מיהו בהגהת ש"ע כ' דנהגו במדינות

(א) תן לי מדה פלונית או פלונית (ג) כתב הרמב"ם ז"ל אסור לשקול כלל או למנות ולמדוד בין בכלי מדה בין ביד בין בחבל ומותר לומר לחבירו תן לי ביצים ואגוזים במנין ואומר לחנוני (א) תן לי ד' ביצים וה' רמונים. ובלבד שלא יזכיר לו שם דמים (ב) ולא סכום מדה

מדה של מוכר ומוליכה לביתו והיינו נמי לישנא דאומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה והיינו נמי דאמרינן בגמרא דעבידי אינשי דמקרבין חמרא במאני דכיילי ושתו אבל למדוד בכלי המיוחד למדה ולשפוך לתוך כליו של לוקח אסור וכן נראים דברי הרמב"ם בפ"ד מהלכות י"ט עכ"ל ונראה שיש טעות סופר בדבריו שכתב דללישנא קמא אפילו כלי המיוחד למדה ימלאנה וצריך להגיה דללישנא בתרא במקום דללישנא קמא דהא ללישנא בתרא הוא דשרי במיוחד למדה ולא ללישנא קמא גם מ"ש ותמהני על הרי"ף שכתב אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו צריך למחוק לא שהרי הרי"ף כתב אבל כלי העומד למדה ימלאנו ומיהו אפשר שנוסחא משובשת נזדמנה לו בספרי הרי"ף שהיה כתוב בה לא ימלאנו ומדברי הכלבו בה' יו"ט נראה דליטול כלי המדה של מוכר ולהוליכה לתוך ביתו נמי אסור ולא שרי אלא כשהלוקח מביא הכלי מתוך ביתו ואומר מלא לי כלי זה :

ומ"ש הר"ן וה"ל דכי שרינן הכי ה"מ כשהלוקח נוטל מדה של מוכר וכו' ומשמע לי דמילתא באנפי נפשה היא ואינה ענין לתמיהתו שתמה על הרי"ף וכתבתי כן לפי שמצאתי כתוב בביאור הגאון מהר"י אבוהב ז"ל וז"ל אבל הרמב"ם פסק כר"י כ"כ בפסקי הרא"ש אבל לשון הרמב"ם לא מצאנו אותו בספרו שסובר כר"י שהרי הוא כתב אומר לחנוני מלא לי כלי זה ואפי' כלי המיוחד למדה שזו היא סברת רבא אבל בהלכות שבת פכ"ג כתב בסתם שאסור לשקול כך אסור למנות ולמדוד בין בכלי בין ביד בין בחבל ואם נפרש שבכל מדה ר"ל שלא יוכל לומר לחבירו מלא לי כלי זה אם הוא מיוחד למדה א"כ הוא סותר מ"ש בה' י"ט אם לא שנאמר שיש הפרש ביניהם שבשבת אסרו מיוחד למדה ובי"ט התירו אבל הרא"ש ה"א שיסבור זה שהרי מקור הדין שהוציא הרמב"ם זה הדין הוא מאומר אדם לחנוני שכתב בהלכות י"ט ומזה הצד אמר שפסק כר"י אבל כפי הנראה מהמחבר אין סתירה בין זה לזה שהרי כתב הר"ן שיש תימה על הרי"ף שכתב שכלי העומד למדה לא ימלאנו מאחר שהלכה הוא כמו שכתבתי והשיב על זה דכי שרינן הכי ה"מ כשהלוקח נוטל מדה של מוכר ומוליכה לביתו אבל למדוד בכלי המיוחד למדה ולשפוך לתוך כלי הלוקח אסור ואמר שכן נראין דברי הרמב"ם בפ"ד מהלכות יום טוב וגם כן המחבר נראה שהבין הרמב"ם לאסור זה שהרי מאחר שאמר שמותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה אמר כתב הרמב"ם אסור למדוד שהכוונה היא שאסור למדוד כדרך שאמרנו ולפ"ז אין חילוק בין י"ט לשבת שאפילו בשבת שרי לדעת הרמב"ם מלא כלי זה ובי"ט ג"כ אסור ליקח כלי המדה ולשפוך אותו בכלי אחר אע"פ שהרמב"ם כתב האיסור לשבת ה"ה לי"ט עכ"ל הגאון הנזכר ז"ל ותמיהני דלפ"ז כשכתב הרי"ף אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו היינו כששופך לתוך כליו של לוקח דוקא ופלוגתא דרב יהודה ורבא באוקימתא דמתניתין דהיינו כשנוטל מדה של מוכר ומוליכה לביתו אי שרי בכלי העומד למדה דוקא או אפי' בכלי המיוחד למדה לא נזכר בדברי הרי"ף כלל ואת"ל דמאחר שכתב ובלבד שלא יזכיר לו שם מדה ממילא משמע דאפילו כלי המיוחד למדה שרי ליטול ולהוליכה לתוך ביתו הדבר ברור שאין הלשון סובלו דא"כ הל"ל הכי אבל לא ימלאנו אפילו עומד למדה כלומר דהא דשרי אפילו במיוחד למדה והוא שלא יזכיר לו שם מדה דוקא בנוטל המדה ומוליכה לתוך ביתו אבל לא ימלא וישפוך לתוך כלי של לוקח אפילו הוא כלי העומד למדה אבל מה שכתב אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו לא משמע הכי כלל הלכך נ"ל דודאי זה שכתב הר"ן וה"ל דכי שרינן הכי ה"מ כשהלוקח נוטל מדה של מוכר וכו' מילתא באנפי נפשה היא ואינה ענין לתמיהתו על הרי"ף כמו שכתבתי לעיל ועוד יש לדקדק בדברי הגאון ז"ל שכתב שלדברי המחבר יש ליישב דעת הרמב"ם ע"פ דברי הר"ן שמה שאסר למדוד בשבת היינו בשופך לתוך כלי הלוקח ומה שהתיר לומר בי"ט מלא לי כלי זה הוא במוליך המדה לתוך ביתו שהרי רבינו כתב בסימן תקי"ז וז"ל מותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה ואפילו היא מיוחד למדה ובלבד שלא יזכיר שם מדה לומר תן לי מדה פלונית והרמב"ם אוסר בכלי המיוחד למדה ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל הרי דבמלא לי כלי זה שמשמעו שמוליך המדה ומוליכה לתוך ביתו כדכתב הר"ן כתב דאסר הרמב"ם בי"ט ובשבת נמי ע"כ מ"ש ולפ"ז אין חילוק בין י"ט לשבת שאפילו בשבת שרי אפילו לדעת הרמב"ם לומר מלא לי כלי זה וביום טוב נמי אסור ליקח כלי המדה ולשפוך אותו בכלי אחר אע"פ שהרמב"ם כתב האיסור לשבת ה"ה ליום טוב יש לדקדק דבשלמא אי הוה נקט שריותא דמלא לי כלי זה בשבת ה"א דכ"ש דשרי בי"ט ואי הוה נקט איסורא דלשפוך המדה לתוך כלי אחר בי"ט ה"א דכ"ש בשבת אבל השתא דכתב איסורא דשופך המדה לתוך כלי אחר בשבת ושריותא דמלא לי כלי זה בי"ט איתא בשריותא דנוטל המדה ומוליכה לתוך ביתו שכתב גבי י"ט דוקא בי"ט הוא דקא שרי ולא בשבת דחמיר ולגבי איסורא דשופך המדה לתוך כלי אחר שכתב בשבת נהי דבי"ט נמי אסור מיהו לאו משום דילפינן לה מדכתב כן לענין שבת דאי מהא לא איריא דאימא דוקא בשבת דחמיר הוא דאסור ולא בי"ט אלא משום דלישנא דמלא לי כלי זה האמור בי"ט דייקינן הכי כמ"ש הר"ן ועל מ"ש שהמחבר הביא הא דכתב הרמב"ם אסור לשקול כלל או למנות ולמדוד וכו' לומר דפליג על מ"ש דמותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה יש לדקדק דא"כ אבל הרמב"ם כתב מיבעי ליה ומדנקט כתב הרמב"ם נראה דדבר בפני עצמו הוא ואינו ענין למה שהזכיר למעלה לכן נ"ל כמ"ש בתחלת הדיבור שנוסחא משובשת נזדמנה לרבינו בדברי הרמב"ם או שיש להגיה בסי' תקי"ז הרמב"ן במקום הרמב"ם ולענין דעת הרמב"ם נראה דבגוונא דשרי בי"ט שרי נמי בשבת ומה שלא כתב ההיתר אלא בי"ט היינו משום דמתני' דאומר אדם לחנוני מלא לי כלי זה בי"ט מיתניא ומ"ש בפכ"ב מהלכות שבת שאסור למדוד בין בכלי מדה בין ביד איכא לאוקמא במדת קרקע או בגדים דוקא וכדמשמע מדקתני בין בחבל אבל מדת הלח אין ה"נ ה"ה דשרי כי היכי דשרי בי"ט ואפי' את"ל דבמדת הלח מיירי איכא לאוקמי במזכיר לו שם מדה או בשופך המדה לתוך כלי אחר דבי"ט נמי אסור ואע"פ שאפשר לומר דהרמב"ם ס"ל דע"כ לא שרי מתניתין לומר מלא לי כלי זה אלא בי"ט דוקא אבל בשבת בכל גוונא אסור מדברי רבינו לא משמע דבהאי לישנא דאסור לשקול ולמדוד וכו' נתכוין לאסור לומר מלא לי כלי זה דא"כ הל"ל אבל הרמב"ם כתב אסור לשקול כלל וכו' וכמו שכתבתי בסמוך ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש מסכימים לפסוק הלכה כרבא דאמר כלי המיוחד למדה ימלאנו הכי נקטינן ומיהו היינו דוקא ליטול הלוקח מדה של מוכר ולהוליכה לביתו ואת"ל אם הלוקח מביא כלי מתוך ביתו שהוא מיוחד למדה ואומר לו מלא לי כלי זה אבל למדוד בכלי המיוחד למדה ולשפוך לתוך כליו של לוקח אסור וכמו שדקדק הר"ן מלישנא דמתני' ומלישנא דהרמב"ם כתב ה"ה בפ"ד מהלכות י"ט דאיתא בירושלמי ר"א אמר ר' חמא בר חנינא מלא הדין מנא למחר אנן מכילין ליה (פירוש מלא לי כלי זה ולמחר נמדוד כמה מדות היא מחזיק) כתב המרדכי בפרק א"צ אמר רבא ובלבד שלא יזכיר לו שם המדה אבל כלי המיוחד למדה ימלאנו ואתא ר"י למימר וכו' והלכתא כרבנן ואפילו לר"י אם אינו ממלאו או מוסיף עליו שרי ואין כאן גזל שידוע לבעלים שהכל רגילין בכך בי"ט ולכך נהגו למדוד במדה ולהטיל בה טבעת ע"כ וכ"כ הג"א שם. כתב הרא"ש בתשובה כלל כ"ב שנוהגים במקומך שמודדין יין בשבת וכותבין מע"ש פלוני הניח כך וכך מעות ופלוני כך וכך ולמחר כשמודדין היין לוקח בעל היין מחט ועושה נקבים כמנין המדות שמוליך דע כי מנהג רע הוא וראוי לבטלו ושתים רעות הם עושין חדא המדידה כדתנן (שם כט.) אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה אבל לא במדה ומפרש בגמרא מאי אבל לא בכלי המיוחד למדה ועוד דאסור להסתכל באותו כתב שכתוב בו סכום המעות כדתנן (שבת קמח:) מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו אבל לא מן הכתב ומפרש בגמרא (קמט.) מ"ט רב ביבי אמר שמא ימחוק אביי אמר שמא יקרא בשטרי הדיוטות ע"כ : **ומותר** לומר לחבירו תן לי ביצים ואגוזים במנין משנה (שם) בפרק א"צ :

ואומר לחנוני תן לי ד' ביצים וה' רמונים ובלבד שלא יזכיר לו שם דמים וכו' ברייתא שם וגירסת רש"י ובלבד שלא יזכיר לו סכום דמים רשב"א אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח . ופירש"י סכום מדה . קב או קביים : סכום מקח . דמים . וכתב הרא"ש וז"ל ור"ח גורס סכום מנין במילתיה

דרכי משה

שכג (א) ופירשו הגאונים דדוקא בחנוני ישראל אבל לא בחנוני עכו"ם עכ"ל א"ז וע"ל סימן תקי"ז אם נוהגין כן : (ב) ומשמע מדברי הר"ן פרק אין צדין דאסור לומר תן לי בכסף אבל מדברי הג"א משמע שם דכה"ג שרי בדבר שמקחו ידוע כבר ולא מיקרי מקח אלא כשאומר תן לי בכסף ויהיו לך בידי שתי כסף וז"ל א"ז כתב ראב"ן דאסור לומר תן לי בפשוט או בב' פשיטים יין אבל ראבי"ה כתב דשרי דלא מיקרי סכום מקח דדוקא כשאומר לו תן לי בפשוט או בב' פשיטים ואז אני חייב לך סך הכל כך וכך וזהו אסור אבל בכה"ג שרי והא דאמרי' אין פוסקין דמים בי"ט היינו בדבר שאין שומתו ידוע אבל בדבר ששומתו ידוע שרי עכ"ל וכן נראין דברי הרי"ף פרק א"צ דמותר לומר תן לי בפשוט או בב' פשיטים וכ"כ המרדכי בהגהות סוף שבת לעניין מנין דמותר לומר תן לי כך וכך דאינו מכוין למנין רק להודיע שכך וכך הוא צריך ונ"ל דה"ה לענין מדה נמי שרי בכה"ג דלא אסרו להזכיר שם מדה אלא בדבר שאין מדתו ידוע אבל בדבר שמדתו ידוע רק שמודיע לחנוני כמה צריך שרי וכן פשוט המנהג כבדברי ראבי"ה (וע"ל בסמוך

דרישה

כליו ומוליך לביתו . והקשה על זה כמה קושיות ועכשיו מתחיל ב"י לכתוב דרך אחר וכתב ואין לומר דכוונת מהרי"א במ"ש ז"ל וג"כ המחבר נראה שהבין הרמב"ם לאסור זה כו' ר"ל לאסור מ"ש המחבר לפני זה דקאי אמ"ש תחלה מותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה כו' וע"ז הביא דברי הרמב"ם וכתב דהרמב"ם אסרו ומ"ש מהרי"א וג"כ המחבר כו' ר"ל כמו שהרא"ש כתב בשם הרמב"ם והאמיר בכל ענין שהרי רב יודא ורבא באומר לחבירו מלא לי כלי זה פליגי ור"ל שהלוקח מביא כלי עמו ואמר למוכר מלא לי כלי זה ומוליכו לביתו ואפ"ה אוסר רב יודא אפי' לת"ק במיוחד למדה כן ג"כ המחבר שמתחיל מתחלה במותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה וכתב עליו דהרמב"ם אסרו. ואע"ג דמהרי"א כתב תחלה ז"ל אבל כפי הנראה מהמחבר אין סתירה בין זה לזה. צ"ל לפ"ז דהמחבר הראשון ר"ל הרמב"ם ור"ל לפי דברי הרא"ש ונוסחתו קשיין דברי הרמב"ם אהדדי אבל לפי הנראה מהרמב"ם עצמו לא קשיא מידי. ואח"כ מסיק וכתב וגם כן המחבר נראה שהבין הרמב"ם לאיסור זה ר"ל וג"כ כמו הרא"ש שס"ל שדעת הרמב"ם בכל ענין וכמ"ש כן הוא נראה ג"כ מדברי המחבר ומ"ש אח"כ ז"ל ולפ"ז אין חילוק

פרישה

סי' שכג (א) תן לי מדה פלונית או פלונית ק"ק מ"ש או פלונית דמה לי מדה זו או זו והיה נראה ליישב דס"ק אע"ג דאינו מדקדק לומר תן לי דוקא מדה זו אלא אומר תן לי מדה זו או זו איזה שתרצה אפ"ה אסור וק"ל :

(ב) **כתב** הרמב"ם אסור לשקול כו' ע"ל סוף סימן תקי"ז שכתב רבינו בשם הרמב"ם דבמדה המיוחדת למדה אסור ולפ"ז ה"ל לרבינו לכתוב והרמב"ם כתב בלשון פלוגתא אהא דמתיר לפני זה ועיין בב"י ובדרישה שהארכתי ולענין פירוש דברי הר"ן במה שמחולקים בו הב"י ומהרי"א ז"ל נלע"ד פשוט להכריע כפי' מהרר"י ז"ל וקושיית הב"י אינה כלל וגם א"כ למחוק תיבת לא כמ"ש ב"י ואדרבה מוכרחים אנו לגורסו כי מאחר שסיים הר"ן וכז"ל וכך נראים דברי הרמב"ם בפ"ד מהל' י"ט עכ"ל ור"ל שהרמב"ם כתב שם בסימן כ"א ז"ל וכן לא יקח מבעלי החנות במדה או במשקל אלא כיצד הוא עושה אומר לחנוני מלא לי כלי זה ולמחר נותן לו שוויו ואפילו היה כלי המיוחד למדה ימלאנו והוא שלא יזכיר לו שם מדה עכ"ל. והנה דקדק הר"ן מל' הרמב"ם שכתב לא יקח מבעלי החנות במדה או במשקל שבמדה ר"ל דומה למשקל

במילתיה דת"ק והכי איתא בתוספתא ופירש בה"ג שלא יאמר נטלת כך וכך אגוזים טול עדיין כך כדי שיהא לך ק' או ר' ורשב"א מתיר אע"פ שמזכיר סכום מנין מאחר שאינו מזכיר סכום מקח שלא יאמר לו טול כך וכך להשלים דינר והרי"ף גורס במילתיה דת"ק מקח ובמילתיה דר"ש מנין ולכך יש ליזהר בשניהם וכ"כ הרמב"ם בפ"ד מהל' י"ט שלא יזכיר שם דמים ולא סכום מנין עכ"ל וז"ל הרי"ף שם ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח רשב"א אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מנין פירוש סכום מקח כגון שיש עליו כסף לא יאמר לו תן לי בכסף ויש עלי כסף אחר הרי יש לך בידי שתי כספים וסכום מנין לא יאמר לו הרי שיש לך בידי כ' אגוזים תן לי כ' אחרים והרי יש לך בידי ק' וכתב עליו הר"ן ותמהני אם אמר לו תן לי בכסף אע"פ שלא עשה חשבון לומר הרי יש לך בידי שתי כספים מתכר ועוד דפשיטא דהיינו מקח וממכר וצ"ל דתן לי בכסף לאו דוקא אלא תן לי בכדי שיהיו לך בידי שתי כספים וסד"א כיון שאינו פוסק בפירוש על מה שהוא לוקח עכשיו שרי קמ"ל עכ"ל ובהג"א בפרק הנזכר כתב ולא חיישינן שמא יזכיר לו סכום מקח שיאמר לו תן לי בפשוט או בשני פשיטים דהיינו לא הוי סכום מקח אלא כגון שמתחלה היה חייב לו פשוט הרי לך בידי שנים וזהו סכום מקח ואסור והא דאמרינן לעיל אין פוסקין דמים בי"ט היינו דוקא בדבר שאין ידוע שיעור ממכרו עכ"ל ונראה שהם תופסים דידיהם במאי דקתני התם הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי כ' ביצים או כ' אגוזים וכו' לומר דאשמועינן דלא חיישינן שמא יזכיר לו סכום מקח וכו' ודבריהם כפשט דברי הרי"ף אע"פ שהם תמוהים כמו שתמה עליהם הר"ן והתוס' כתבו שם דנראה להם גירסת ר"ח וכפירוש בה"ג ולכך יש ליזהר שלא להזכיר אפילו סכום מנין לפי שדומה למקח וממכר עכ"ל וכך הם דברי רבינו ובס"פ איזהו נשך (עה.) כתבו התוספות דברי בה"ג וכתבו עליו ונראה הטעם דכיון שבא לדקדק בצימצום החשבון אסור שאין זה כדרך בעה"ב כי אין רגיל לדקדק בצימצום החשבונות כעין זה וחומרא גדולה היא ונראה דדוקא כשנותנין ק' אגוזים בפרוטה אז אסור דאי חשבון של ק' לא שייך לצימצום דמים אין נראה שיהא אסור עכ"ל וכן כתבו שם הג"א וכתבו עוד התוס' בפרק שואל (קמח.) וז"ל ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח שאם היו נותנין ק' אגוזים בדינר ולקח כבר נ' לא יאמר לו תן לי נ' אגוזים שאתחייב לך י' אגוזים שנראה שעושה להשלים המכר אבל יכול לומר לו תן לי כ' אגוזים סתם ע"כ: דין בני חבורה המקפידין זה על זה אם יכולין לומר מלא לי כלי בכלי המיוחד למדה וכן אם יכולין לומר תן לי ביצים ואגוזים במנין אכתוב בסי' תקי"ז בס"ד:

המביא כדי יין וכדי שמן לא יביאם בסל וקופה וכו' רפ"ד דמסכת י"ט שם וסובר רבינו דה"ה לשבת אבל התוספות (שם) כתבו דה"מ בי"ט שהוא מוציא להוץ והרואה אומר לצורך חול מביא אותם אבל בשבת שאינו מטלטל אלא מזוית לזוית למעוטי בהילוכא עדיף ויותר טוב להביאם בסל ובקופה בפעם אחת מלהביאן כל אחד בפני עצמו. ומיהו מדברי הר"ן נראה קצת שסובר כדעת רבינו דשבת וי"ט שוין לענין זה שכתב לא יביאם בסל ובקופה לתת ג' וד' בתוך קופה אחת מפני שנראה כמעשה חול לשאת משאות אבל יביאם על כתיפו אחת או ב' דמוכח דלצורך י"ט הוא או לפניו בידיו ואע"ג דמסקינן בפרק מפנין (קכז.) דאפושי במשוי עדיף מאפושי בהילוכא שאני הכא דעביד עובדין דחול: **מדיחין** כלים בשבת לצורך היום וכו' ברייתא בפרק כל כתבי (קיח.):

ומ"ש אבל אסור להטביל כלי חדש וכו' בפ"ב די"ט (יז:) תנן חל להיות אחר השבת ב"ש אומרים מטבילין את הכל מלפני השבת וב"ה כלים מלפני השבת ואדם בשבת ובגמרא דכ"ע מיהת כלים בשבת לא מ"ט אמר רבה גזירה שמא יטלנה בידו ויעבירנה ד"א בר"ה הא תינח בשבת בי"ט מאי גזירה י"ט אטו שבת רב יוסף אמר גזירה משום סחיטה א"ל אביי תינח כלים דבני סחיטה ניהו כלים דלאו בני סחיטה ניהו מאי איכא למימר א"ל גזירה הני אטו הני רב ביבי אמר גזירה שמא ישהה ופירש"י אי שרית ליה לאטבולינהו בי"ט משהי להו עד י"ט שהוא פנוי ואתי בהו בתוך כך לידי תקלה להשתמש בהן בטומאה רבא אמר מפני שנראה כמתקן כלי וכתב הרא"ש וז"ל והביא הרי"ף טעמא דרב ביבי ושביק טעמא דרב יוסף וטעמא דרבה וטעמא דרבא ותמהני למה האריך לפרש משנה זו מה שייך טבילת כלים האידנא ועוד לפי הטעמים שכתב מותר להטביל כלים חדשים בי"ט הלכך נראה דטעמא דרבה עיקר דהלכתא כוותיה לגבי רב יוסף וכן מצינו זה הטעם גבי שופר ולולב ומגילה וכן רבא בתראה הוא ומאלו שני הטעמים אסור להטביל כלים חדשים בי"ט עכ"ל והרמב"ם בפ"ד מהלכות י"ט כתב טעמא דרב ביבי וה"ה נתן טעם למה כתב טעם זה והניח האחרים וכתב עוד בשם הרשב"א שאין מטבילין בי"ט כלי תשמיש הנקחין מן העכו"ם הצריכים טבילה והוא ז"ל כתב דאע"פ שיש מקום לומר דלהרמב"ם שרי עכ"ז אפשר שגם הוא מודה בכך. והכלבו כתב בהלכות י"ט כלים הלקוחים מן העכו"ם כיון שהן צריכים טבילה נראה לומר שאסור להטבילן ביום טוב ויש מתירין עד כאן ולענין הלכה כיון דלהרי"ף והרמב"ם משמע דשרי להטביל כלים חדשים בי"ט הכי נקטינן מיהו כיון דאפשר בתיקון שכתב המרדכי שאכתוב בסמוך נכון לחוש לדברי האוסר ושלא להתיר כ"א ע"י אותו תיקון היכא דאפשר (ג): **כתב** ה"ה בפ"ד מהל' י"ט בשם הרשב"א שכלי תשמיש הנקחין מן העכו"ם הצריכין טבילה אם הוא כלי העשוי לדלות בו או למלאות מים מן המעיין ממלא בו והוא טהור כעין שאמרו בפ"ב די"ט (יח.) מדלין בדלי טמא והוא טהור וכ"כ בהגהות פכ"ג מהלכות שבת ונראה מדבריהם דהא דקתני דלי לאו דוקא אלא ה"ה לכל כלי כל שממלא אותו דלא מיחזי אלא כמאן דבעי למישקל מיא והכי איתא בהדיא בירושלמי פ"ב דביצה דגרסינן התם תני רבי הושעיא ממלא אדם כלי טמא מן הבור ומערים עליו ומטבילו תני נכל דליו לתוך הבור מערים עליהם ומטבילן: **כתב** המרדכי בפ"ב דביצה מי ששכח ולא הטביל כלי מע"ש או מערב י"ט יתן הכלי לעכו"ם במתנה ויחזור וישאלנו ממנו וה"ל כשואל מן העכו"ם דא"צ טבילה:

מדה א ולא סכום מנין לומר כך וכך יש לך בידי תן לי כך וכך ויהיה לך בידי כך וכך: **המביא** כדי יין וכדי שמן לא יביאם בסל וקופה בדרך חול אלא יביאם לפניו או על כתיפו וכיוצא בזה שישנה מדרך חול אפי' אין בשינוי קלות במשא ואם ב א"א לו לשנות מותר: **מדיחין** כלים בשבת לצורך היום כגון שנשאר לו עדיין סעודה לאכול אבל לאחר סעודה שלישית אין מדיחין וכלי שתייה מדיחין כל היום שכל היום ראוי לשתייה אבל אסור להטביל

במדינות אלו להקל כדעת הרי"ף ודעימיה: **ומ"ש** רבינו לומר כך וכך יש לך בידי וכו' אתרווייהו קאי אסכום מדה ואסכום מנין אלא דצריך לבאר דבסכום מנין פירושו שיאמר לו יש לך בידי י' אגוזים תן לי עוד י' אגוזים ויהיה לך בידי ד' אגוזים אבל בסכום מדה א"א לומר יש לך בידי מדה פלונית תן לי עוד מדה פלונית ויהיה לך בידי כך וכך מדה פלונית דא"כ תיפוק ליה בלא סכום מדה אסור לומר תן לי מדה פלונית אלא צריך לפרש בכה"ג דאומר לו יש לך בידי מלא כלי זה שמלאת לי מלא לי עוד כלי זה ויהיה לך בידי מלא שני כלים זהו סכום מדה ואסור אלא יאמר לו מלא לי כלי זה: **המביא** כדי יין וכו' רפ"ד דמסכת י"ט ולגבי י"ט תנן וסובר רבינו דבדין זה שוין שבת וי"ט אבל התוס' לשם כתבו לחלק בין י"ט לשבת ומביאו ב"י ובש"ע הביא שני הדעות וז"ל רש"י לא יביאם בסל ובקופה לתת ג' וד' בתוך הקופה ויביאם משום שנראה כמעשה דחול לשאת משאות אבל מביא על כתפו אחת או ב' דמוכח דלצורך י"ט היא או לפניו בידו עכ"ל: **מדיחין** כלים בשבת לצורך היום וכו' ברייתא בפרק כל כתבי אבל אסור להטביל וכו' משנה בפ"ב די"ט והא דכתב רבינו אבל אסור להטביל וכו' ולא אמר אסור להטביל וכו' הוא כדי להורות דהא דאסור להטביל אפילו לצורך שבת אסור דלא תימא דדוקא שלא לצורך שבת אבל לצורך שבת שרי להטביל דמ"ש הדחה דטבילת כלים משאר הדחת כלים דמותר לצורך שבת ולא חיישינן להני גזירות דחששו רבנן לגבי טבילה להכי אמר רבינו אבל אסור להטביל וכו' לקשר דין זה עם הקודם כלומר אע"ג דהדחת כלים בשבת שרי לצורך שבת אבל טבילת כלים אסור אפילו לצורך שבת דדוקא בטבילה במקוה שעל הרוב היא עומדת חוץ לבית איכא למיחש שמא יעבירנו ארבע אמות בר"ה משא"כ בהדחת כלי אכילה ושתייה שעל הרוב היא בתוך הבית ולמ"ד משום סחיטה בכלי אכילה ושתייה ליכא משום סחיטה ולמ"ד משום שמא ישהה פשיטא דליכא הכא כך חששא ולרבא דאמר משום דנראה כמתקן כלי היינו דוקא גבי טבילה דהאיסור הוא בגוף הכלי מיחזי כמתקן אבל הדחת כלים מדברים המאוסים

אינו

ומותר

דרכי משה

בסמוך אמר להקל להזכיר שם מדה): (ג) ול"ב דמדינא אסור כי יש לחוש לדברי האחרונים הרא"ש והרשב"א והמרדכי והה"מ דחק לפרש דעת הרמב"ם לאסור כדי להעמידה כהלכתא ואיך נוציא הדבר ממשמעו לדחות דבריהן ולכן אסור לטבול כלים בשבת וי"ט:

ול"ב

פרישה

משקל וכמו שבמשקל המשקל נשאר אצל המוכר ואין הלוקח לוקח אלא דבר הנשקל כן מה שמוכר דבר שבמדה ג"כ ר"ל שהמדה נשאר אצל המוכר והלוקח מערה דבר הנמדד לתוך כליו ומוליכו לביתו וזהו דוקא הוא שאסר ומסיים אח"כ אלא כיצד הוא עושה אומר לחנוני מלא לי כלי זה ר"ל הכלי שמביא הלוקח עמו מביתו אומר למוכר למלאותו וזהו דוקא מותר ואפילו בכלי המיוחד למדה ובלבד שלא יזכיר לו שם מדה לומר מלא לי מדה זו שלי. והשתא א"ש שמי הא דחזר לכתוב וכתב שלא יזכיר לו שם מדה דאם לא תפרשהו כן אלא ר"ל במה שאסר רישא ליקח במדה ובמשקל ר"ל שלא יזכיר שם מדה קשה למה חזר לכותבו בסיפא וק"ל. וא"כ קשה מנא ליה להרמב"ם תלתא חילוקים הנ"ל וע"כ צ"ל דגירסתו היה כגירסת הרי"ף הנ"ל וגרס וכתב ז"ל מאי אבל לא במדה אמר רבא שלא יזכיר לו שם מדה אבל כלי העומד למדה לא ימלא ור"ל ת"ק דאמר אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה אבל לא במדה ר"ל דאם הלוקח מביא כלי עמו ואומר למוכר מלא לי כלי זה זהו מותר יהיה כלי של לוקח אם יהיה אפילו מיוחד למדה רק שלא יאמר לו מלא לי מדה זו וזהו שאמר אבל לא במדה ומפרשה רבא שלא יזכיר לו שם מדה אפילו בכלי של לוקח. ומסיים רבא ואומר אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו ר"ל המוכר לא ימלאנו בכלי שבידו העומד למדה את כלי של לוקח. וכאלו אמר אבל בכלי בבי"ת וק"ל. והשתא הני ג' חילוקים שכתב הרמב"ם הנ"ל כי ידוע שהרמב"ם בשיטת הרי"ף רבו רוב דבריו אמורים ויתיישב נמי השתא שפיר ל' הרמב"ם דשבת סימן י"ג כמ"ש שם ז"ל וכשם שאסור לשקול כך אסור למנות ולמדוד בין בכלי מדה בין ביד בין בחבל עכ"ל. הרי שגם לשם לא כתב איסור דידיה אלא דומיא דמשקל ומדידת חבל שהמשקל והחבל נשארים ביד המוכר ואע"ג דאסר שם גם למנות איסור למנות שאני וכאילו מזכיר שם מדה דמי וק"ל. ותמה אני על הב"י מאחר שחילוק זה מוכרח לומר בדברי הרמב"ם וכמו שדייק הר"ן מדברי הרמב"ם כמ"ש וב"י בעצמו מודה בחילוק זה כמו שמוכח מסוף דבריו וגם הכלבו אוסר יותר אפילו להלך במדה של מוכר לתוך ביתו ואינו מתיר אלא כלי של לוקח דוקא למלאותו ולהוליכה לביתו למה טרח לייסב דברי הרמב"ם בע"א וכתב שהרמב"ם אינו אוסר אלא במדידת הקרקע איסו לבסוף גם הב"י רמז יפה הר"ן ומהר"א הנ"ל במ"ש ז"ל או בשופך המדה לתוך כלי אחר כו' ע"ש והנה בהיות שבהרמב"ם מוכרח לחלק כן והדין דין אמת בודאי פשוט דלוס כיון ג"כ הרי"ף אף הר"ן תמה מתחילה עליה ה"ט משום דלפי הנראה אין משמעות לשון הרי"ף כן. אבל כדי ליישבו שלא יהא פסקו דהרי"ף נגד סוגיית הגמרא ע"כ צ"ל דכוונתו כמ"ש הרמב"ם ומה שמסיק וכתב הר"ן ז"ל וז"ל דכי שרינן כו' אלעיל קאי וכ"ב לייסב המיכתו על הרי"ף הנ"ל וכמ"ש מהרי"א הנ"ל ומה שהקשה הב"י וכתב ז"ל ותמיהני לפי' זה כשכתב הרי"ף אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו היינו בשופך לתוך כליו של לוקח דיקא ופלוגתא דרב יודא ורבא באוקימתא דמתניתין דהיינו כשנוטל מדה של מוכר ומוליכה לביתו אי שרי

בכלי

דרישה

מוזר אדלעיל אעיקר ישוב דברי הרמב"ם. ואע"פ שהפשט הזה הוא רחוק מאוד מ"מ כיון שגם פשט הראשון בהבנת ל' מהרי"א הוא רחוק מכח כל הקושיות שהקשה עליו הב"י שכל הב"י דוחקים הללו ואמר ואין לומר שכוונת מהרי"א כן כמ"ש באחרונה ודחה זה דא"כ לא ה"ל לרבינו לכתוב כתב הרמב"ם אלא והרמב"ם כתב בל' פלוגתא. שם הביא ב"י תשובת הרא"ש כלל כ"ב שכתב ז"ל מה שנוהגין במקומך שמודדין יין בשבת וכותבין מע"ש שפלוני הניח כך וכך מעות ופלוני כך וכך למחר כשמודדין היין לוקח בעל היין מחט ועושה נקבים כמנין המדות שמוליך. דע כי מנהג רע הוא אדל המדידה כדתנן אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה אבל לא במדה ומפרש בגמרא מאי אבל לא במדה אבל לא בכלי המיוחד למדה כו' תימה איך הביא דברי רב יודא דלא כהלכה שהרי הוא פסק בפסקא כרבא דאינו אוסר אלא בכלי המיוחד למדה וצריכין לומר דרבינו בבחרותו כתב התשובה ואז הוה ס"ל כהרי"ף והרמב"ם הנ"ל דפסקו כרב יודא ובפסקים דאחרונים ננכה חזר בו ופסק כרבא וכן מצינו הרבה פעמים שפסקיו סותרין למ"ש בתשובותיו. ומה שעשה נקבים כמנין המדות ר"ל באותו כתב שהיה נרשם שם פלוני ופלוני רשם בצד שם כל פלוני מנין המדות אשר לקח וצריך עיון למה לא כתב שעשיית הנקבים ג"כ הוא איסור ואפשר דהנקב כי האי שאין בו ממש ויש בו משום עונג שבת והפסד ממון לא הקפידו לאוסרו וגדול מזה התירו לפתוח מגופת חבית ולשבר הדלתות ליקח מהן האוכל וכמ"ש לעיל סימן שי"ד ע"ש ומ"ש ב"י אח"כ שם ז"ל וגירסת רש"י ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח. כ"ל דע"ש הוא וצ"ל שלא יזכיר לו סכום מדה ודו"ק. ומ"ש אח"כ ולכך יש ליזהר בשניהן בגמרא הכל קאי אכלי של מוכר שמוליכין מליאין לביתו אבל דעת הרא"ש בהבנת הרי"ף ודאי אינו כן אלא כמ"ש לעיל וע"פ פירושו בדברי הרי"ף פי' נמי דברי הרמב"ם וע"ד שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה וכמו שפירשו הרי"ף כן פירשו רבינו ורבי' ירוחם וכמ"ש לעיל ודו"ק:

כתב

חדושי הגהות

שכג א כתב מהרל"ה זהו כגירסת רש"י ופירושו (כמ"ש הב"י) ור"ל דכל שם מדה אסור ולא הוי פירושו כמו פי' של סכום מנין דאינו אסור אלא כשאומר יש לך בידי כך וכך תן לי כך וכך ויהיה לך בידי כך וכך אבל סכום מדה אפילו אינו אומר אלא תן לי קב אחד אסור דכל שם מדה אסור ורבינו לא היה צריך לכותבו כי כבר כתב דכל שם מדה אסור להזכיר אלא כיון שכתב הברייתא כתב כל מה דתני בברייתא: ב ובדלכות י"ט סימן הק"י כתב רבינו באיזה ענין ר"ל שא"א לשנות (מהרל"ה):

כרש"י

להטביל כלי חדש או להטביל מטומאתו (ג) ומותר לשפשף הכלים בכל דבר כדי לצחצחן דכיון שאינו מכוין אלא לצחצחן מותר חוץ מכלי כסף בגרתקון שאסור לשפשפו בהם והוא מין עפר המתקשה בחבית של עץ משמרי היין מפני שהוא עיקר תקונו והוא גורר אותה וחייב משום ממחק:

שכד (א) **אין** כוברין את התבן בכברה כדי שיפול המוץ לארץ ולא יניחנו במקום גבוה כדי שירד המוץ אבל נוטל בכברה ונותן לתוך האבוס אע"פ שהמוץ נופל מאליו שרי כיון שאינו מכוין לא ימדוד שעורים ויתן לפני בהמתו אבל נוקב הוא בכרי בקב עצמו וממלא הכלי שלא כדרך המדידה לרש"י ולפי' ר"י דוקא משער לפי אומד דעתו אבל לא ימודד כלל: (ב) אין גובלים המורסן לפני הבהמה אבל נותנין בו מים ומעביר בו במקל פעם אחת שתי ופעם א' ערב ומערב מכלי אל כלי כדי שיתערב (ג) ואפי' כור או כוריים יכול ליתן לפני בהמה אחת ובעל התרומה אוסר ליתן בו מים דנתינתו הוא גיבולו ולא שרי אלא להוליך בו המקל שתי וערב אחר שנתן המים מע"ש וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה

אינו אלא כמסיר ממנו גרף של רעי ואין זה מתקן כלי וכ"כ ה"ר ירוחם דמטעם זה יכול להדיח הכוס ששתה ממנו העכו"ם יין ומביאו ב"י בסי' זה: **ומותר** לשפשף וכו' ברייתא בפ' במה טומנין ופירש"י דאע"ג דגריד דבר שאין מתכוין מותר כר"ש אבל בגרתקון פסיק רישיה הוא דודאי הוא גורד בכסף שהוא רך:

שכד אין כוברין וכו' משנה בפרק תולין (דף ק"מ). ולא ימדוד שעורים וכו' בס"פ אין צדין אדבריה רב חסדא לרב עוקבא ודרש לא ימדוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו בי"ט אבל קודר הוא קב או קביים ונותן לפני בהמתו ואינו חושש ואיכא למידק לפירש"י ניחא הא דקאמר ואינו חושש דאף ע"פ שנוקב בקב עצמו או בקביים עצמן בכרי וכד"א דכיון שלוקח השעורים במדה חשבינן ליה כמודד קמ"ל דאינו חושש כיון שממלאה שלא כדרך מדידה לתת בידו לתוך המדה א"ל לפי' האלפסי דמשער באומד הדעת אבל לא ימדוד כלל ופי' קודר הוא מלשון מקדרים בהרים שפי' שמודד בחבל התחום ומשער לפי אומד דעתו אמאי איצטריך לומר ואינו חושש הא פשיטא הוא דליכא הכא שום חששא דאיסורא וי"ל דהאי משער בדעתו הכי פירושו דאם רוצה ליתן לפני בהמתו קב או קביים לא ימדוד בקב ובקביים אלא נותן לפי אומד דעתו ומשער שמה שהוא נותן לפני בהמתו שהוא קב או קביים פחות קצת או יותר והשמועינן דאע"פ דמשער בדעתו שזה שהוא נותן לפני בהמתו הוא קב או קביים אפ"ה אינו חושש דליהוי חשוב כמודד ומותר והכי נקטינן לחומרא כהאי פירושא:

אין גובלין המורסן וכו' סתם משנה סוף פרק מי שהחשיך נותנין מים למורסן אבל לא גובלין ובברייתא שנויה במחלוקת דר"י ב"ר יהודה הוא דקאמר נותנין אבל רבי פליג ואמר אין נותנין מים למורסן דבנתינת המים מיד הוה גיבולו ומתחייב ושוב לא מהני שינוי ופסקו הרי"ף והרא"ש כר"י בר יהודה וכסתם משנה זו וכדלעיל בסי' שכ"א גבי קמח של קליות: **ומ"ש** ומעביר במקל וכו' שם בעובדא דלוי אמרינן גובלין מורסן וה"מ דמשני שתי וערב ופירש"י מוליך המקל פעם אחת שתי ופעם אחת ערב ופריך והא לא מערב שפיר א"ר יהודה מנערו לכלי אחר כך גירסת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם מנערו לכלי אחר וכ"כ ה"ר ירוחם וכך הם דברי רבינו מיהו באלפסי וברמב"ם פכ"א משמע דיכול להוליך המקל אפי' כמה פעמים שתי וערב ואינו חושש כיון שאינו ממרס בידו ולא מסבב התרווד שלא יהא נראה כלש והכי מסתברא: **ומ"ש** ובעל התרומות אוסר ליתן בו מים וכו' טעמו דפסק כרבי דקי"ל הלכה כרבי מחבירו וכבר נתבאר זה בסי' שכ"א ודע

ומותר לשפשף הכלים בכל דבר חוץ מכלי כסף וכו' ברייתא בפרק במה טומנין (נ.) ודייק התם הא בנתר וחול מותר ואוקימנא כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר ופירש"י דאע"ג דנתר וחול זימנין דגריד כיון דלא מתכוין שרי אבל גרתקון ודאי גריד לכלי כסף שהוא רך וה"ל ממחק וכיון דפסיק רישיה הוא מודה ביה ר"ש ומשמע דשאר כלים חופפין אותם בכל דבר וכ"כ בכמ"ג. וכתב ר"י בח"ג דהא דשרי בנתר וחול לחוף בשייחד מקום מבע"י לנתר וחול היא שאל"כ אסור לטלטלה ודבר פשוט הוא. וכתוב במרדכי בשם ספר המצות דנראה שאסור לחוף כלי כסף במלח בשבת לפי שהמלח נמחק כשהופף בחזקה עכ"ל ונ"ל דכלי כסף ל"ד דשאר כלים נמי אסור לחוף אותם במלח דבכולהו שייך האי טעמא ומיהו בתוספת' דביצ' ספ"ד תני אין מדיחין את הכלים בנתר בי"ט אבל מדיחין אותם במלח ובמורסן בשבת וא"צ לומר בי"ט ע"כ ושמא י"ל דמדיח לחוד וחופף לחוד דחופף הוי כמרסק שלג וברד דאסור ומדיח הוי כנותן שלג וברד לתוך הכוס דשרי ומאי דקתני אין מדיחין כלים בנתר אתיא כר"י דאמר דבר שאין מתכוין אסור דאילו לר"ש מותר לחוף הכלים בנתר כמו שמפורש בפרק במה טומנין: כתב ר"י בח"ח כוס ששתה בו העכו"ם כתב הרא"ש בתשובה דמותר להדיחו ולא דמי לטבילה דהתם האיסור בגוף הכלי מיחזי כמתקן והכא גוף הכלי היתר והיין אוסרו [illegible] אינו מתקנו אלא כמסיר ממנו גרף של רעי עכ"ל:

שכד אין כוברין את התבן בכברה וכו' משנה בפרק תולין (קמ:): **לא** ימדוד שעורים ויתן לפני בהמתו וכו' בס"פ אין צדין (כט.) אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש לא ימדוד שעורי' ויתן לפני בהמתו אבל א קודר ופירש"י קודר שנוקב בכרי במדה והיא מתמלאת מאליה אבל לתת בידיו לתוך המדה לא אבל הרי"ף פי' קודר משער באומד דעתו וכ"כ הרמב"ם בפכ"ד מהל' י"ט: **אין** גובלין המורסן לפני הבהמה אבל נותנין בו מים וכו' בפרק מי שהחשיך (קנה:) תנן נותנין מים למורסן אבל לא גובלין ואוקימנא לה בגמרא כר"י ב"ר יהודה דאילו לרבי אסור ליתן מים ע"ג מורסן וכתב הרי"ף והרא"ש דהלכה כר"י בר"י כיון דסתם לן תנא כוותיה וכ"פ הרמב"ם בפכ"א וכתב ה"ה בספ"ח שהטעם מפני שהמורסן אינו בר גיבול ולכך אפילו יגבול לא יהא בו חיוב אלא איסור מדבריהם ומתוך כך הותר נתינת מים מדבריהם עד כ"ל וזה ע"פ דעת הרי"ף ורש"י שפירש בפרק המביא כדי יין (לב:) דהא דאמרינן וקיטמא שרי היינו לומר שהאפר אינו בר גיבול ולפיכך מותר לגובלו ביום טוב וכ"כ הרמב"ם בספ"ח וז"ל ואין גיבול באפר ולא בחול הגס ולא במורסן ולא בכיוצא בהם אבל התוספות כתבו בפרק קמא דשבת (יח:) ובפרק המביא כדי יין (שם) דאדרבה מידי דלאו בר גיבול הוא חייב טפי וכן דעת הראב"ד שהשיג על הרמב"ם בספ"ח וז"ל כמדומה אני שטעה בזה שהוא סבור שאם נתן בהן מים וגבלן שאינו חייב משום לישה וזהו שיבוש גדול שלא אמרו אפר לאו בר גיבול הוא אלא שאינו מחוסר גיבול ובנתינת מים לבדה חייב עכ"ל וכתב ה"ה עליו וכדעתו דעת האחרונים ואע"פ שלא הזכירו התוספות והראב"ד אלא אפר נראה דה"ה למורסן דהא בהדיא אמרו בפרק מי שהחשיך (שם) דמורסן לאו בר גיבול הוא כדרך שאמרו באפר וכיון דלפי דבריהם גיבול מורסן מיתסר מדאורייתא טעמא דר"י בר"י דשרי ליתן מים ע"ג מורסן לאו מטעמא שכתב הרב המגיד הוא אלא משום דכיון דבנתינת מים לא מיחייב לר"י בר"י אע"פ שחכמים גזרו עליו כדמשמע מדקתני בפרק מי שהחשיך ר"י בר"י אומר אינו חייב עד שיגבל דאלמא חיובא ליכא אבל איסורא מיהא איכא ה"מ בקמח שאין בו צורך היום אבל במורסן שיש בו צורך היום להאכיל לחיה ועוף לא גזר ומיהו בעיקר דינא פליג סמ"ג שהוא פוסק הלכה כרבי דאסר ליתן מים למורסן משום דסתם מתני' בפ"ק (שם) כוותיה והא דשרי בפרק מי שהחשיך להוליך המקל שתי וערב דוקא כשנתן מים מע"ש וכן כתוב בסמ"ק וכן כתב בעל התרומה והזכירו רבינו בסמוך. ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (א): **ומ"ש** רבינו ומעביר בו במקל וכו' בפרק מי שהחשיך (קנו:) לוי בריה דר"ה בר חייא אשכחיה לגבלא דבי נשיה דגביל וספי בטש ביה אתא אבוה אשכחיה א"ל הכי אמר אבוה דאמך משמיה דרב גובלין וה"מ הוא דמשני היכי משני אמר רב יימר בר שלמיה משמיה דאביי שתי וערב והא לא מערב שפיר אמר רב יהודה מנערו לכלי ב אחר ופירש"י שתי וערב. פעם אחת מוליך המקל שתי ופעם אחר ערב נראה מדבריו שאינו רשאי להוליך המקל יותר מפעם אחת שתי ופעם אחת ערב אבל הרי"ף פי' כלומר מוליך התרווד שתי וערב ואינו חושש כיון שאינו ממרס בידו ולא מסבב התרווד וכ"כ הרמב"ם בפכ"א נראה מדבריהם דאפילו כמה פעמים מוליך התרווד שתי וערב ואינו חושש כיון שאינו ממרס בידו ולא מסבב אותו: **ומ"ש** ואפילו כוריים יכולין ליתן לפני בהמה אחת שם אמר רב מנשיא חד קמי חד תרי קמי תרי ש"ד תלתא קמי תרי אסור רב יוסף אמר אפי' קביים עולא אמר ג אפי' כור ואפילו כוריים ופסקו הרי"ף והרא"ש כעולא דאמר אפילו כור ואפילו כוריים וכ"פ הרמב"ם בפכ"א ופירש"י חדא מדה שרגילין לתת לפני בהמה מותר לתת לפניה בשבת וכן תרתי קמי תרתי האוכלות באבוס אחד אבל תלתא קמי תרתי הואיל ובחול לא יהיב להו כי האי הוי טירחא דלא צריך וכ"ש תרתי קמי חדא אבל הר"ן פירש דלענין מנערו מכלי לכלי קאמר דמדה א' שרגילין לתת לפני בהמה מותר לערות ולנער בשבת וכן תרתי קמי תרתי האוכלות באבוס א' אבל ג' קמי ב' הואיל ובחול לא יהיב להו כה"ג לא ואסיקנא אפילו כור ואפי' כוריים עכ"ל והרמב"ם כתב בפכ"א וז"ל ומותר לערב המורסן בדרך זה בכלי א' ומחלק אותו בכלים הרבה ונותן לפני כל בהמה ובהמה ומערב

דרכי משה

שכד (א) ול"נ מאחר שכתבתי לעיל סימן שכ"א פסק מהרא"י כדעת בעה"ת לענין שום וחרדל ה"ה דקי"ל ג"כ כדברי בעה"ת דהד טעמא הוא דדעת המתירים דכל מידי דלאו בר גיבול לא אמרי' ביה נתינת מים זהו גיבולו כמ"ש המ"מ פ"ה ולדעת האוסרים אמרינן דהוי גיבולו והוא אסור כתב המ"מ פ"ח שכן דעת האחרונים ומאחר שפסק לעיל

פרישה

בכלי העומד למדה דוקא או אפילו בכלי המיוחד למדה לא נזכר בדברי הרי"ף כלל כו' נלע"ד דזה אינו קושיא דהרי"ף בהלכותיו לא הביא סוגיא דגמרא רק מה שהוא פסק הלכה ובכלל מ"ש ובלבד שלא יזכיר לו שם מדה הוא דזולת זה הכל מותר כשממלא כליו דלוקח ומביאו לביתו וכמ"ש ב"י עצמו. ואף שהב"י חזר להקשות ע"ז דא"כ הל"ל אבל לא ימלאנו אפילו עומד למדה נראה דלאו דקדוק הוא והיא היא. ובאשר כתבתי נתיישבו עוד שני קושיות גדולות האחת מאי דשינה הרי"ף דברי רבא האמורין בגמרא בתרתי שבגמרא אמר בשם רבא דאפילו כלי המיוחד למדה ימלאנו והרי"ף כתב בשם רבא דאפילו כלי העומדת למדה ימלאנו והיא תמיהת הר"ן וגם הרא"ש רמזה במ"ש שהרי"ף לא הביא דברי רבא כמ"ש בגמרא השנית אף א"ת שגירסת הרי"ף שלפניו היא עיקר דבמדה העומדת למדוד ס"ל דימלאנו מ"מ קשה כיון דרבא פי' דמ"ש ת"ק אבל לא במדה דר"ל שלא יזכיר שם מדה ממילא נשמע דאפילו במדה המיוחד למדה ימלאנו וא"כ קשה למה אמר כלי העומד למדה ימלאנו אלא ודאי צ"ל כמ"ש הר"ן ומהרי"א הנ"ל דמ"ש ובלבד שלא יזכיר שם מדה ממילא נשמע דכשאינו מזכיר שם מדה אפילו כלי המיוחד למדה של לוקח מותר להוליכו לביתו ומ"ש הרי"ף אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו קאי אכלי של מוכר כשירצה לערות מתוכה לכלי של לוקח וזה אסור אפילו בכלי העומד למדה. א"כ ה"ק כלי העומד למדה של לוקח לא ימלאנו המוכר והשתא א"ש מ"ש העומד למדה דכל כלי של לוקח עומדים למדה מיקרי דמודדים לתוכו וק"ל והשתא א"ש נמי מה שסיים הר"ן ומהרי"א בלשונם וכתבו ז"ל אבל למדוד בכלי המיוחד למדה ולשפוך כו' דק' דמתחיל בכלי העומד למדה וסיים בכלי המיוחד. אלא ודאי מ"ש העומד למדה ר"ל למלאות בכלי של מוכר המיוחדת למדה לתוך כלי של לוקח העומד למדה וק"ל. והשתא א"ש נמי דא"צ לומר דהרי"ף היה לו גירסא אחרת בגמ' דלפ"ז תפס הרי"ף לישנא דרבא דהוא בתרא וגם הוא ל"ק לן יותר מדרב יודא. דדברי הרי"ף ורבא כל' רב יודא בשניהן וגם ר"ל בשכום מדה פשיטא דאסור ולא הוצרך לכותבו וכמ"ש בתו' שם ס"פ על רש"י ע"ש: ומ"ש ב"י עוד שם תמיהת הרא"ש על הרי"ף ז"ל ותמהני למה האריך לפרש משנה זו מאי שייך טבילת כלים האידנא יש ליישב ולומר דכוונת הרי"ף הוא ללמד שטבילת כלים חדשים מותר בשבת דהמשנה אינו אוסר אלא טבילת כלים טמאים וק"ל:

(ג) **ומותר** לשפשף הכלים בכל דבר כו' חוץ מכלי כסף בגרתקון בפרק במה טומנין ופירש"י שם אע"ג דנתר וחול זימנין דגריד כיון דלא מתכוין שרי אבל גרתקון ודאי גריד לכלי כסף שהוא רך וה"ל ממחק כיון דפסיק רישיה הוא מודה ביה ר"ש:

סי' שכד (א) **אין** כוברין את התבן בפרק תולין דף ק"מ ופירש"י תבן הוא שפוטין מן הקש ומחתך אותו במוריגין ועושה כל זנב השבולת תבן. עוד פי' מוץ הוא זנב השבולת העליון ואינו ראוי למאכל וכוברין אותה בכברה כדי שיפול המוץ. ומש"כ כיון שאינו מכוון ז"ל רש"י בגמרא ואע"פ שהמוץ נופל מאליו כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר:

(ב) **אין** גובלין המורסן לפני הבהמה אבל נותנים בו מים כתב הב"י שכתב הרב המגיד בספ"ח שהטעם מפני שהמורסן אינו בר גיבול ולכך אפילו גובל לא יהא בו חיוב אלא איסור מדבריהם ומתוך כך הותר נתינת מים מדבריהם עכ"ל. וזהו על פי דעת הרי"ף ורש"י שפירשו הא דאמרינן וקיטמא שרי היינו לומר שהאפר אינו בר גיבול ולפיכך מותר לגובלו בי"ט. אבל לדעת התוס' והראב"ד דאדרבה מידי דלאו בר גיבול הוא חייב טפי הוי הטעם כיון דבנתינת מים לא מיחייב לרבי יוסי בר יודא אע"פ שחכמים גזרו עליו ה"מ בקמח שאין בו לצורך היום אבל במורסן שיש בו צורך היום להאכיל לחיה ועוף לא גזור ע"כ. ועיין מ"ש לעיל בסימן שכ"א בפלוגתת בעל התרומות עם הפוסקים שכתבתי טעם לדבריהן ובעל התרומות אוסר ליתן בו מים וכו' והטעם שפוסק כרבי דאמר נתינת מים זהו גיבולו:

(ג) **ואפילו** כור או כוריים כו' פי' שאין דרכם לאכול כ"כ ולא אסרינן משום טירחא יתירא אבל אסור לשפשף בגמרא פרק מי שהחשיך איתא לפספס ע"ש בפירש"י שפירש שכן דרך שמפזרין לבהמה העשבים ויפה לה לאוכלן שכשהן דחוקים מתחממין ואינה מריחה בריח כ"כ וקצה בהן וכן באשר"י ורי"ף וכן בכל הגמרות ראיתי לפספס ולא כתב שם לשפשף בש"את

חדושי הגהות

שכד א ברש"י שלפנינו איתא בזה הל' אבל קודר הוא בקב עצמו נוקב בכרי וממלאו שלא כדרך מדה לתת בידו לתוכו: ב מלת אחר בגמ' שלפנינו ליתא: ג מלת אפילו בגמרא ליתא:

ראשונה: קשין של שבולים שקושרין בב' או ג' מקומות מותר להתירם (ב) כדי שתאכל מהן הבהמה אבל אסור לשפשף בהן הידים כדרך שעושין באוכלי בהמה כדי שיהו נוחין לאוכלן דשוויי אוכל בדבר שאינו אוכל שרי לעשותו אוכל אבל מטרח באוכלא בדבר שהוא ראוי להאכילה לא טרחי ביה להכשירו ולתקנו יותר: עצים שקצצן מן הדקל ויש מאכילין אותן לבהמה בעודן לחין מתירין ומשפשפין בהן להאכילן לבהמה שאינן ראוין לה בלא שפשוף

ונמצא

מתערב בכלי אחד אפי' כור ואפילו כוריים עכ"ל וזה ע"ד פי' הר"ן אלא שהרמב"ם אינו מתיר לגבל יותר מהצריך לבהמות שיש לו ומדברי הר"ן נראה שהוא מתיר לגבל יותר ממה שהן צריכות ואין ספק שדברי הרמב"ם נראין מפני שאע"פ שאינו מגבל אלא בשינוי מ"מ טירחא דלא צריך אמאי נשרי ליה אלא שלפ"ז קשה הא דקאמר ג' קמי תרי אסור ואתא רב יוסף ואיפליג ושרי ואפילו קביים ועולא שרי אפילו כוריים ואם איתא דעולא נמי לא שרי לגבל יותר מהצריך לבהמותיו הא רב מנשיא לא אסר אלא ג' קמי תרי אבל תלתא קמי תלתא שפיר דמי ואפשר דאפילו כוריים נמי שרי כל שהוא צריך לבהמותיו ומאי אתא לאשמועינן עולא ואפשר שהיה גורס הרמב"ם תלתא קמי ג' אסור והשתא אתי שפיר דאיפלוג עליה עולא ושרי לגבל יחד כור או כוריים:

כתב הר"ן בס' מי שהחשיך שנראה מדברי הרמב"ן דהא דשרינן לגבל מורסן ע"י שינוי דוקא לתורי אבל לתרנגולים בכל גוונא אסור והוא ז"ל כתב על זה ולא ידעתי מנין לו אי משום דתנן במתניתין אבל לא גובלין הייתה בגיבול גמור עסקינן ומכיון שמצינו בגמרא דלשוורים שרי ע"י שינוי למה לא נלמוד ממנה לתרנגולין דא ודא אחת היא וכן דעת הרמב"ם בפכ"א:

קשים של שבלים שקושרין בב' או ג' מקומות מותר להתירן וכו' בפרק מי שהחשיך (קנה.) תנן מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה ומפספסין את הכיפין אבל לא את הזירין ופירש"י פקיעי עמיר. קשין של שבלים שאגדן מתירין אותן שיהו נוחים לבהמה לאוכלן: מפספסין. שכן דרך שמפזרין לבהמה העבים ויפים לה לאוכלם שכשהן דחוקין מתאמצין ואינה מריחה ריחם כל כך וקצה בהם: ובגמרא (שם) אמר רב הונא כן כן פקיעין כן כן כיפין פקיעין תרי כיפין תלתא זירין דארזא וה"ק מתירין פקיעי עמיר ומפספסין וה"ה לכיפין אבל לא את הזירין לא לפספס ולא להתיר אמר רב חסדא מ"ט דרב הונא קסבר למיטרח באוכלא טרחינן לשווי אוכלא לא משוינן ופירש"י כן כן פקיעין כן כן כיפין. כולם קשין של שבלים הם מיהו פקיעין שאינם קשורים אלא בב' ראשין כיפין קשורין בג': זירין דארזא. ענפים לחים של ארז שמזרדין אותם ובעודם לחים ראויים לבהמה ורוב בני אדם מניחים אותם לעצים: רב יהודה אמר כן כן פקיעין כן כן זירין פקיעין תרי זירין תלת כיפין דארזא וה"ק מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה אבל פספוסי לא וכיפין פספוסי נמי מפספסים אבל לא את הזירין לפספוסי אלא להתיר אמר רבא מ"ט דרב יהודה קסבר שווי אוכלא משוינן מטרחא באוכל לא טרחינן ופירש"י כן כן פקיעין כן כן זירין. שניהם בקשין של שבלים ומה שהתיר בזה התיר בזה ודקתני אבל לא את הזירין אפספוס קאי. וה"ק מתירין פקיעי עמיר. דכ"ז שהוא קשור לאו אוכלא ומתירו לשווי אוכלא ומשום צער בהמה שרי אבל פספוס לא דסגי ליה בהתרה ואיתעביד אוכלא ופספוסיה לתענוג בעלמא הוא ומיטרח באוכל בדבר שהוא כבר אוכל בלא תיקון זה לא טרחינן ומפספסין את הכיפין דארזא דבלאו פספוס לא הוי אוכלא אבל לא את הזירין לפספס אלא להתיר ג' אגדיקן כפקיעין דהתרת אגדיקן שווי אוכלא הוא ואיתותב רב הונא וסליק בקשיא וקם לה הלכתא כרב יהודה ובקצת נוסחי הלכות הרי"ף כתב בסברת רב יהודה אבל לא את הזירין לא לפספס ולא להתיר וכתב הר"ן דטעמא מפני שכיון שקשור בג' מקומות הוי טירחא יתירא ואסור אבל רש"י גורס כמו שכתבתי בתחלה וכן גורס הרא"ש והרמב"ם כתב בפכ"א ומתירין אלומות של עמיר לפני בהמה ומפספס בידו אלומות קטנות אבל לא אלומות גדולות מפני הטורח שבהם וכתב ה"ה שא"א ליישב דבריו לא כאוקימתא דרב הונא ולא כאוקימתא דרב יהודה ול"נ דאפ"ל שהרמב"ם מפרש דלר"ה פקיעין וכיפין תרווייהו אלומות גדולות נינהו אלא דפקיעין קשורין בב' ראשין וכיפין בג' ראשין וזירין הן אלומות קטנות שדומות לענפי האילן הרכים והיינו דקאמר זירין דארזא וה"ק מתירין פקיעי עמיר ומפספסין וה"ה לכיפין אע"ג דבלא התרה ופספוס לא חזו לאכילה גמורה כיון דחזו לאכילה קצת ש"ד למיטרח בהו דלא מיתסר למיטרח אלא במידי דלא חזי לאכילה כלל דוקא דשווי אוכלא לא משוינן וזירין שהן אלומות קטנות כיון דבלא התרה כלל חזי לאכילה גמורה אסור להתירם משום דהוי טירחא שלא לצורך כלל ולפ"ז טעמא דרב חסדא לא קאי אזירין ורב יהודה סבר דפקיעין וזירין תרווייהו אלומות גדולות אלא דפקיעין קשורין בשני ראשים וזירין קשורין בג' וכיפין הן אלומות קטנות כענפי האילן שהם רכין והיינו דקאמר כיפין דארזא וה"ק מתירין פקיעי עמיר שהן אלומות גדולות הקשורות בב' ראשין אבל פספוסי לא משום דכיון דבלא"ה חזו לאכילה מטרח טירחא יתירא באוכלא לא טרחינן דכיון דגדולות נינהו הוי פספוס דידהו טירחא יתירא וכיפין שהן אלומות קטנות פספוסי נמי מפספסים משום דלית ביה טירחא יתירא אבל לא את הזירין שהן אלומות גדולות לפספוסי [א] ואע"ג דאתי בק"ו מפקיעין שאינם קשורין אלא שני קשרים ואפ"ה אין מפספסין מ"מ איצטריך למיתני דאין מפספסין למידק מיניה אבל מתירין אע"ג דטירחא גדולה היא שהם קשורין ג' קשרים משום דכיון דאם אינו מתירן לא חזי לאכילה מיטרח טירחא יתירא כדי לשווי אוכלא טרחינן וקי"ל כרב יהודה לפיכך סתם וכתב דאלומות קטנות מפספסין דהיינו כיפין אבל אלומות גדולות בין פקיעין בין זירין מתירין ואין מפספסין:

ודע שבספר התרומה סימן ר"ך כתב וז"ל שאם אינו מתערב שפיר ינענע הכלי היטב ויתערבו המים והמורסן היטב עכ"ל משמע דאין לנערו מכלי זה אל כלי אחר אלא מנענע הכלי היטב כדי שיתערב היטב בתוך הכלי הראשון והיה גורס אמר רבי יהודה מנערו בכלי וכ"כ הסמ"ג בדין הלש וכ"כ הסמ"ק והגהת מיימוני והגיר' שבידינו בגמרא היא מנערו לכלי וכן הביא הר"ן נראה דטעות נפל בדפוס או צ"ל מנערן בכלי או צריך להגיה מנערו לכלי אחר ובש"ע כתב ב' הדעות ומשמע דיש לנהוג לחומרא כבעל התרומות ומי שנוהג כמותו צריך ליזהר ג"כ שלא לנערו לכלי אחר אלא לנענע היטב בכ"ר.

כתב ב"י דמ"ש בגמרא חדא קמי חדא וכו' פי' הר"ן דלענין מנערו מכלי לכלי קאמר ולא כפירש"י ול"נ דגם רש"י ס"ל כמ"ש הר"ן דמותר ג"כ לנערו חדא קמי חדא ותרי קמי תרי ולאחר הניעור הוא נותן באבוס חדא קמי חדא אלא דרש"י היה צריך לפרש לישנא דחדא קמי חדא דהוא לומר שהמדה שרגילין לתת לפני בהמה מותר לתת לפניה בשבת חדא קמי חדא ותרי קמי תרי אבל הניעור לא צריך לפרש דנמשך ממילא והר"ן גם הוא כתב כל' פירש"י אלא שהוסיף לבאר גם לענין הניעור ומסקנא אפי' כור וכוריים מותר לעשות שניהם בשבת לנער ולתת לפני בהמה אחת ופשוט הוא:

קשים של שבלים וכו' משנה שם וכדאוקימתא דרב יהודה דרב הונא דפליג עליה איתותב ולרב יהודה הכי קתני מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה פי' קשין של שבלים מתירין אותם. אבל פספוסי לא פי' לשפשף בהם הידים וכו' אסור וכיפין דארזא הם ענפים לחים של ארז פספוסי נמי שרי לפספס ולשפשף והוא מ"ש רבינו עצים שקצצן מן הדקל וכו' מתירין ומשפשפין בהן וכו' אבל לא את הזירין לפספוסי אלא להתיר פי' זירין הם ג"כ קשין של שבלים אלא דפקיעי קשורים בשני מקומות וזירין בג' מקומות ומה שהתיר בזה התיר בזה כך הוא לגיר' רש"י והרא"ש וכמ"ש רבינו אבל הרי"ף גורס אבל לא את הזירין לא לפספס ולא להתיר כך היא הגירסא בספרי הרי"ף שבידינו והביאם ב"י וז"ל הרמב"ם בפכ"א ומתירין האלומות של עמיר לפני בהמה ומפספס בידו אלומות קטנות אבל לא אלומות גדולות מפני הטורח שבהם עכ"ל וכתב ה' המגיד שאי אפשר ליישב דבריו וב"י נדחק לפרש דבריו ע"פ גירסת רש"י והרא"ש ולפע"ד דהרמב"ם גירסתו היא אבל לא את הזירין לא לפספס ולא להתיר כגירסת הרי"ף ומפרש דג' מיני קש של שבלים נינהו וחילוקים בדיניהם. א' פקיעי עמיר הם אלומות של עמיר לא גדולות ולא קטנות אלא בינונים כמו שרגילין לעשותן ומותר להתירן כלומר להתירן בלבד מותר אבל לא פספוס. ב' כיפין הן אלומות קטנות מותר ג"כ לפספס בידו. ג' זירין הן אלומות גדולות אפי' להתירן אסור מפני הטורח שבהם דמיחזי כעובדי דחול ונהי שאמר הרב אבל לא אלומות גדולות מפני הטורח שבהם דלא הזכיר לא התרה ולא פספוס אלא סתם אמר אבל לא אלומות גדולות לאורויי דאפי' להתירן נמי אסור וכדמשמע מדקאמר מפני הטורח שבהם דאלמא דאין לנגוע בהם לתתן לפני הבהמה כלל ולפ"ז הא דקאמר רבא מ"ט דרב יהודה קסבר שווי אוכלא משוינן מטרח באוכלא לא טרחינן לא קאי אלא אפקיעין דמותר להתירן אבל לא לפספסן אבל לא קאי אזירין דאסור אפי' להתירן ובתשובה שהביא ב"י בס"ס זה על ענין תולעת המשי משמע להדיא שהיה מפרש בזירין שאסור אף להתירן כדפרי'. ומה שפי' רבינו שהפספוס הוא לשפשף בהם הידים וכו' רש"י לא פירש כן אלא כתב דרך שמפזרין לבהמה העבים יפין לה לאוכלה שכשהן דחוקין מתאמצין ואינה מריחה הריח כל כך וקצה בהם עכ"ל ואפשר שלדעת רבינו דדבר זה מותר דכיון דבלא פיזור קצה בהם שווי אוכלא הוא ואינו אסור אלא לשפשף בהן את הידים וכו' ובערוך פי' לפספס היינו לפרכן כעין פתות לרככן היטב להיות נוחין לאכילה זה אסור

מחתכין

דרכי משה

לעיל להחמיר נראה דגם כאן נקטינן לחומרא: (ב) וכתב בהגהת אלפסי הא דמתירין קשר לפני הבהמה היינו בענין שאין הקשר של קיימא הא לאו הכי אסור

כתב

דרישה

סי' שכב [א] כתב ב"י ז"ל ואע"ג דאתי בק"ו מפקיעין כו' ק"ק דאין קושיא זו תלוי בפי' הרמב"ם יותר מבפירש"י כנ"ל. אלא שב"י אגב שטפיה שכ"כ בביאוריו להרמב"ם במיגור שם בפני עצמו כ"כ גם במיגור זה בביאור הרמב"ם וק"ל. עוד כתב ב"י ז"ל וכתבו שם הרי"ף והרא"ש מתנמא ועירי בבהמת קדשים כו' עד שאני התם די"ט הוא תימה לפי מאי דכתב ב"י דהלכה כמר בריה דרב יוסף דאמר דר"ש פליג אפילו בבריאה א"כ לא איצטריך לאוקמה במסוכנת ולא אוקמה הגמרא כן אלא למר בר אמימר דס"ל דמודה ר"ש בבריאה. וא"כ לק"מ אפסקי הנ"ל. ואי משום דהרי"ף והרא"ש כתב האי אוקימתא אליבא דר"ש ומוקמי לה דוקא במסוכנת ש"מ דהלכה כמר בר אמימר ואי איכא לאשמע מיניה הכי איכא לאשמע דר"ש מודה בי"ט בבריאה. מיהו רא דא"כ לא הוה מקשה הגמרא מידי מתהלה אמר בריה דרב יוסף דהוא אמר דינו בשבת ואפשר דבי"ט מודה. ועוד קשה מ"ש בגמרא במסוכנת דברי הכל וכן הביא ב"י לשון הרי"ף והרא"ש מאן נינהו שדברי הכל כלא מדברי רב יוסף מוקמי לה בודאי אפילו בריא לר"ש. ואי לר"ה לר' יודא בעי למימר קשה דו"ח דהא למר בר אמימר לא אתיא כרבי יודא דאי לדידיה פליג במסוכנת לכן נראה דהרי"ף לא ס"ל כפירש"י הנ"ל דפי' במה שאמר מר בר אמימר דמודה ר"ש בבעלי חיים דר"ל בבריאה דמשמע דמר בר רב יוסף אמר פליג היה ר"ש אף בבעלי חיים דאפילו בריאים לגמרי אפ"ה מתיר ר"ש דו"א אלא בעלי חיים דקאמרי לאפוקי מסוכנת וממילא פליג מר בר אמימר ומר בר רב יוסף באם היתה חולה ואינו מסוכן דמר בר אמימר ס"ל דמודה ר"ש ומר בר רב יוסף דס"ל דבחולה נמי פליג ר"ש וכ"כ הר"ן שם פרק אין צדין ע"ש דף רנ"ג ריש ע"ב ליישב קושיית הרז"ה שהקשה על הרי"ף דלפי מאי דפסיק הרי"ף בי"ט כרבי יודא א"כ אפילו במסוכנת לא הי"ל להזיזה ממקומה וכתב הר"ן שם ז"ל ואפשר שהרי"ף היה גורס כמ"ש במקצת נוסחאות בגמרא הכ"ע במסוכנת ודברי הכל ור"ל דבמסוכנת אפילו רבי יודא מודה דשרי ובבריאה אפילו ר"ש מודה דאסור כי פליגי בחולה מאתמול ומתה בשבת או בי"ט אבל גירסא זו אינה בעיקר נוסחאות עכ"ל הר"ן שם ואף שכתב הר"ן שאינה עיקר בנוסחאות נ"ל דהיינו דוקא בגמרא דקאי שם ליישב דברי מר בר אמימר דלדידיה כיון דקאמר דבבריאה אף ר"ש מודה ובבריאה ר"ל חולה כמ"ש ואמאי פליגי ר"ש ור"י במסוכנת ולית ד"ה דקאמר אבל הרי"ף דלא כתב אלא אליבא דהלכתא ודאי אתי שפיר אר"ש דקאמר ר"ל למר בר רב יוסף ואין להקשות אמאי קושיה להגמרא ומנא לה למימר ורבי שמעון מודה בבריאה לגמרי י"ל כיון דבעי לאוקמי סתם מתניתין ר"ש ג"כ אליבא דר"י ע"כ צ"ל גם למר ב"ר יוסף דלאו בכל גוונא פליגי וכמו שצריכין לומר דאף דר"י לא ביאר דבריו בהדיא דמודה במסוכנת אלא סמך אסברא דמסתבר לומר דמודה במסוכנת א"כ ממילא ג"כ נאמר לר"ש דודאי מודה בבריאה דמסתבר למימר הכי וק"ל. הרי לפנינו דלפי מאי דגרסינן ודברי הכל צ"ל דזעירי ס"ל דל"פ לא במסוכן ולא בבריאה ואף שנוסחאות הרי"ף שם לא כתב ודברי הכל מ"מ צ"ל דס"ל כן כדי להנצל מקושיית הרז"ה הנ"ל וגם הרא"ש שכתב בל' הרי"ף כתב שם לדברי הכל וגם רבינו לקמן בהלכות י"ט סימן תקי"ח כתב ג' חילוקים הנ"ל בהדיא דבמסוכן אפילו רבי יודא מודה דשריא ובבריאה אפילו ר"ש מודה דאסור וכ"פ בחולה ע"ש. וא"כ יתיישב ג"כ קושיית ב"י דאף דקי"ל כמר בר רב יוסף יכול להיות דמוקי פלוגתייהו דוקא בחולה וכמ"ש ומר בר אמימר ס"ל דפליגי דוקא במסוכן ובחולי ר"ש מודה. וא"כ למר בר רב יוסף בשבת דקי"ל כר"ש מותר אפילו בחולה ובי"ט דקי"ל כרבי יודא לכן מוקי למתני' דוקא במסוכנת ובמסוכנת אפילו רבי יודא מודה וכמ"ש ובמסוכנת ודברי הכל. והא דכתבו הרי"ף והרא"ש ורבינו סתמא בשבת במחתכים את הנבילה. ה"ט משום דסתם נבילה בשבת מסתמא היתה חולה בין השמשות אבל בבריאה אפילו ר"ש מודה והשתא נתיישב שני הקושיות שהקשה ב"י על רבינו חדא דכתב מדכתב רבינו בהלכות י"ט דמודה ר"ש בבריאה משמע דס"ל כמר בר אמימר וא"כ ה"ל לפרש כאן דבמסוכנת איירי וגם לב"י פליג רבינו עם הרא"ש שהרי כתב דהרי"ף והרא"ש ס"ל הלכה לקולא כמר בר רב יוסף. ועוד הקשה ב"י וכתב דצריך ליתן טעם למה פסק רבינו להחמיר בפלוגתא דמוקצה שהוא דרבנן. ולפי מ"ש ניחא דגם רבינו ס"ל כמר בר רב יוסף להקל וגם כהרי"ף והרא"ש מודים דבשבת אינו מותר בבריאה כ"א בחולה אף שבגמרא דפרק אין צדין דמוקי לה במסוכנת למר בר אמימר מוקי' הכי מ"מ הלא הרי"ף והרא"ש לא הזכירו מר בר אמימר אלא כתבו האי אוקימתא בשם זעירי וזעירי דמוקי לה בבהמת קדשים היינו לאוקמי מתני' כמר בר רב יוסף וגם בלא"ה מ"מ משום דמתני' דיקא הכי וכדמסיק וקאמר דיקא נמי. ולדידהו לא צריך לאוקמי מתני' במסוכנת אלא שהרי"ף והרא"ש אליבא דהילכתא דקי"ל בי"ט כרבי יודא כדי שלא תאמר מתני' דקתני דוקא בהמת קדשים הא חולין שריא והיינו כר"ש וא"כ הוית סתמא דלא כרבי יודא בי"ט ומש"ה מוקמי לה לסתמא דמתניתין דמיירי במסוכנת ואז אפילו לרבי יודא כן ואתיא סתם משנה כהלכה וק"ל. והשתא א"ש מ"ש בפרק מי שהחשיך נ"ל

ונמצא שהשפשוף הוא להן שווי אוכלא מחתכין הדלועין שנתלשו מאתמול לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים (ד) ואפי' נתנבלה היום כר"ש דלית ליה מוקצה (ה) ואין מחתכין השחת והחרובין לפניה

אסור וכן נראה ממ"ש הר"י ה"י מני"ב :

מחתכין הדלועים וכו' משנה סוף שבת מחתכין את הדלועים לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבי' ר' יהודה אומר אם לא היתה נבילה מע"ש אסורה לפי שאינה מן המוכן ופסקו הפוסקים כת"ק דהיינו ר"ש דלית ליה מוקצה ופירש"י דבדלועין תלושין מע"ש קאמר אבל בנתלשו בשבת מודה ר"ש במחובר דה"ל מוקצה כגרוגרות וצמוקים וא"ת כיון דתלושים הם פשיטא דשרי אע"פ דקיימי לאדם ולא למאכל בהמה הא קי"ל מוכן לאדם הוי נמי מוכן לכלבים. וי"ל דאתא לאשמועינן דבחתוך זה משוי אותם אוכל דאם לא חתכו לא היו יכולין הכלבים לאוכלם ולפיכך מותר לחתכו בשבת ולא תימא דבלאו הכי יכולים הכלבים לאוכלם וא"כ מטרח באוכל הוא ואסור קמ"ל וכ"כ הרא"ש לשם :

ומ"ש ואת הנבילה לפני הכלבים הקשה הב"י דבסימן תקי"ח כתב רבינו דאם היתה בריאה אפילו ר"ש מודה דאסור לטלטלה ובמסוכנת אפי' ר' יהודה מודה דשרי לטלטלה כי פליגי בחולה קצת ואם כן ה"ל לרבינו לפרש כאן דלא שרי אלא כשהיתה חולה מבע"י וצ"ל שסמך על מ"ש בהלכות י"ט והא דכתב רבינו בסימן ש"ה דאפי' בהמה בריאה לא הוי מוקצה לר"ש כיון דלא דחייה בידים היינו לגבי אדם שחלה בשבת אבל לגבי כלבים הוי מוקצה כשהיתה בריאה מבע"י ונתנבלה בשבת ומיהו לענין הלכה פסק ב"י כמ"ד דלר"ש אפילו היתה בריאה מותר לטלטלה גם פסק דאסור לחתוך הנבלה אלא בנבלה הקשה שא"א להם לאכלה בלא חתיכה דומיא דדלועים שהם קשים אבל אם היתה ראויה להם בלא חתיכה לא דמטרח באוכלא במה שהוא ראוי לא טרחינן ושכ"כ ה' המגיד דה"א בגמרא ושמתמיהין על הפוסקים שלא הביאו חילוק זה ולעד"נ ליישב דכיון דבדלועין לא שרי אלא בתלושין מבע"י ואצטריך לאשמעי' דשווי אוכלא הוא וכדפי' בסמוך א"כ בע"כ דומיא דהכי בנבילה בדשוויה אוכלא קא איירי ולא במיטרח אוכלא כדאיתא בגמרא נבלה דומיא דדלועין. ותו נראה ליישב דעת רבינו במה שסתם דבריו ולא פירש כאן דבנבלה שהיא חולה הוא דשרי אבל בריאה לא דסמך ג"כ אמאי דקאמרינן נבלה דומיא דדלועין וה"נ כי היכי דדלועין בתלושין קאמר דדעתיה עילוייהו הכי נמי נבלה בשהיה חולה מבע"י א"כ מסוכנתא דדעתיה עילוה אבל בריאה אסור לטלטל אף לר"ש לדעת רבינו :

ואין מחתכין השחת וכו' דקדק רבינו וכתב ואין בוי"ו לקשרו עם מ"ש קודם זה מחתכין את הדלועין וכו' וכאילו אמר מחתכין את הדלועים ואת הנבלה וכו' משום דשוויה אוכלא הוא דקשין הן אבל אין מחתכין את השחת והחרובין וכו' דרכיכי דמיטרח באוכלא הוא וכדמפרש בגמרא פרק מי שהחשיך והרמב"ם פכ"א כתב דהטעם הוא מפני שנראה כטוחן ותימה דלא נאמר טעם זה בגמרא וכתב ב"י דכוונתו להורות דאפילו היו קשים השחת והחרובין ושווייה אוכלא הוא נמי אסור לחתכם לפי שמחתכים אותם דק דק וה"ל תולדה דטוחן ויש להקשות לפי פירוש ב"י דמי דחקו להרמב"ם לפרש דבקשין איירי דאית ביה משום טוחן ועל כן נראה לפע"ד כשנדקדק במה שכתב הרמב"ם לפיכך אין מרסקין לא את השחת וכו' אבל מחתכין את הדלועין לפני בהמה וכו' דלמה קשרם זה עם זה לומר אבל מחתכין את הדלועין וכו' ולכן נראה דס"ל לפרש מדשינה התנא הלשון דגבי שחת וחרובין אמר אין מרסקין וגבי דלועין ונבלה אמר מחתכין. ולפי המסקנא ניחא דגבי דלועין ונבלה איירי בקשין ושוויה אוכלא הוא דאילו ברכין אסור משום דמיטרח באוכלא הוא ואע"פ שקשין הם יכולה הבהמה לאכול הדלועין והכלבים לנבלה אפי' יחתכו אותן לחתיכות גדולות ולהכי נקט מחתכין פי' חתיכות גדולות אבל גבי שחת וחרובין תנא אין מרסקין לפי שאסורין בין בקשין ובין ברכין ברכין אסורין משום דמיטרח באוכלא הוא דיכולין לאוכלן בלא חיתוך כלל ובקשין נמי אסורין דבשחת וחרובין כשהן יבשין וקשין אין הבהמה דקה וגסה יכולין לאוכלן אלא א"כ מחתכין אותה דק דק וה"ל טוחן ומשום הכי נקט אין מרסקין משום דלשון ריסוק משמע בין שמחתך חתיכות קטנות בין חתיכות גדולות דבכל ענין אין מרסקין ולצדדין קתני גדולות לא ברכיכי דמיטרח באוכלא הוא קטנות לא בקשין ומשום טוחן. אבל לשון מחתכין איירי בגדולות ולהכי שינה הלשון ולפי זה לשון הרמב"ם שאמר לפיכך אין מרסקין וכו' מפני שנראה כטוחן כלומר בכל ענין אין מרסקין לא מיבעיא ברכיכי דמיטרח באוכלא הוא שא"צ לחתכן כלל אלא אפי' בקשין דשווייה אוכלא הוא נמי אין מרסקין משום דצריך לחתכן דק דק ונראה כטוחן אבל מחתכין את הדלועין ואת הנבלה כשהן קשין דכיון דמחתכין אותן גדולות לית ביה משום טוחן ושווייה אוכלא הוא ומותר והא דכתב הרמב"ם בסוף דבריו שאין טחינה בפירות ובמקצת ספרים כתוב שאין טחינה אלא בפירות וכתב ה' המגיד ולא הבנתי אחת מנוסחאות וב"י כתב דפירוש שאין טחינה בפירות הוא נתינת טעם מפני מה אינו אלא איסור טוחן בריסוק השחת ולא חיוב חטאת ואמר מפני שאין טחינה בפירות ותימה לפירושו א"כ למה אמר קודם זה בסמוך במחתך את הירק דק דק חייב חטאת משום דה"ז תולדות טוחן הלא אין טחינה בפירות ולפע"ד דברי ה' המגיד אמת דשתי נוסחאות אלו אין להם הבנה אבל העיקר דט"ס הוא וצריך להגיה שיש טחינה בפירות והוא נתינת טעם על מ"ש אין מרסקין את השחת והחרובין מפני שנראה כטוחן דזהו מפני שיש טחינה בפירות ומה שקשה אם כן אמאי מחתכין את הדלועין הלא דלועין פירות הם כבר נתבאר דחיתוך דלועין לא איירי אלא בחתך אותן חתיכות גדולות דלית בהו משום טוחן אבל בשחת כשהן קשים צריך לרסק אותן חתיכות קטנות דאסור משום שנראה כטוחן שיש טחינה

מחתכין את הדלועין וכו' משנה דסוף שבת (קנו:) מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים ר"י אומר אם לא היתה נבילה מע"ש אסורה לפי שאינה מן המוכן ובפרק א"כ (כז:) אמרי' ת"ק דמתני' ר"ש הוא דלית ליה מוקצה והעלו הרי"ף והרא"ש סוף שבת דהלכה כר"ש וכ"פ הרמב"ם בפכ"א : ומחתכין את הדלועין. פירש"י התלושין מיהו סתמן לאו למאכל בהמה קיימי אלא לאדם וכ"כ הרא"ש דבנתלשו מאתמול מיירי מתני' ואשמועינן דלית בהו משום שווייא אוכלא למר ומשום מטרח באוכלין למר עכ"ל כלומר דאם נתלשו בו ביום אפילו לר"ש אסור לטלטלם דאע"ג דלית ליה מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקים דדחינהו בידים במחובר כיון דלא לקטן מבע"י אקצינהו מדעתיה ודמי לגרוגרות וצמוקים וכמו שפירש"י בפרק אין צדין וכתב כן גם הרא"ש ומאי דשרי ר"ש לחתוך הנבילה לפני הכלבים פירש"י בסוף שבת (שם) ובפרק א"כ דאפילו בנתנבלה היום שרי מדפליג עליה ר"י ואמר אם לא היתה נבילה מע"ש שאסורה ובפרק כירה (מה:) אמרינן דמר בר אמימר משמיה דרבא אמר מודה היה ר"ש בבע"ח שמתו שאסורים ומר בריה דרב יוסף אמר משמיה דרבא חלוק היה ר"ש אף בבע"ח שמתו שהם מותרים ופירש"י מודה היה ר"ש דאע"ג דאמר מחתכין את הנבילה לפני הכלבים ה"מ במסוכנת דדעתיה עלה מאתמול לכלבים אבל מודה הוא בבע"ח כלומר בבריאים שמתו שאסורים. ומשמע לי דכיון דאיסור מוקצה מדרבנן הוא אזלינן לקולא וכמו שפסק הרא"ש בפרק א"כ גבי אין מוקצה לחצי שבת והלכך אפילו בריאה שנתנבלה היום שריא ואע"ג דבפ' א"כ (כז:) תנן בהמה שמתה לא יזיזנה ממקומה ואמרינן בגמרא לימא תנן סתמא דלא כר"ש דשרי לחתך נבילה לכלבים אפילו תימא ר"ש מודה ר"ש בבע"ח שמתו הניחא למר בר אמימר אלא למר בר רב יוסף מא"ל תרגמא זעירי בבהמת קדשים כלומר שאסורה בהנאה ופריך אלא טעמא דקדשים הא דחולין שריא הניחא למר בריה דרב יוסף אלא למר בר אמימר מא"ל ומשני הב"ע במסוכנת וד"ה וכתבו שם הרי"ף והרא"ש תרגמא זעירי בבהמת קדשים והיתה מסוכנת מעי"ט וטעמא דבהמת קדשים דאין מאכילין אותה לכלבים הא דחולין שרי לטלטולי כיון דמסוכנת היא מעי"ט דעתיה עילוה מאתמול להאכילה לכלבים הלכך שרי לטלטל לד"ה ע"כ שאני התם די"ט הוא ובי"ט קי"ל כר"י דאית ליה מוקצה כמ"ש הרי"ף בסוף ביצה והרמב"ם בפ"א מהלכות י"ט אבל בשבת דקי"ל כר"ש אפילו היתה בריאה מבע"י שריא ולכן כתבו הרי"ף והרא"ש בסוף שבת מתני' דמחתכין את הנבילה לפני הכלבים סתם ולא העמידוה במסוכנת דוקא וגם הרמב"ם בפכ"א מהלכות שבת ורבינו כאן בענין שבת ור"י בני"ב ח"י התירו לחתך הנבילה לפני הכלבים ולא חילקו בין בריאה למסוכנת ובהלכות י"ט חילקו ביניהם ומיהו רבינו כתב בהלכות י"ט סימן תקי"ח שאם היתה בריאה ומתה אפי' לר"ש אסור לטלטל משמע דס"ל דהלכה כמר בר אמימר דאמר מודה ר"ש בבע"ח שמתו שאסורין וא"כ ה"ל לפרש כאן דלא שריא אלא כשהיתה חולה מבע"י אבל לא בבריאה וע"כ צ"ל שסמך על מ"ש בהלכות י"ט ומ"מ צריך ליתן טעם למה פסק להחמיר בפלוגתא דמר בר אמימר ומר בר רב יוסף כיון דאיסור מוקצה אינו אלא מדרבנן ולענין הלכה נקטינן להקל כמו שכתבתי תחלה וכמו שהוכחתי שהוא דעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ורבינו ירוחם ז"ל :

ודע דבפ' מי שהחשיך (שם) מותבי' לרב יהודה מדתנן מחתכין את הדלועין לפני הבהמה כו' מאי לאו דלועין דומיא דנבילה מה נבילה דרכיכי אף דלועין דרכיכי אלמא טרחי' באוכלא ותיובתא דר"י אמר לך רב יהודה לא נבילה דומיא דדלועין מה דלועין דאשונא אף נבילה דאשונא והיכי משכחת בבשר פילי א"נ בגורייתא זוטרי ופירש"י א"נ כלבים דקאמר בגורייתא זוטרי דכל נבילה קשה להם. ותמה ה"ה על הרמב"ם למה לא כתב דהא דשרי לחתך הנבילה לכלבים דוקא בנבילה הקשה שא"א להם לאכלה בלא חתיכה דאוכלא משוינן אבל אם היתה רכה מטרח במה שהוא דבר ראוי לא טרחינן עכ"ל וכן יש לתמוה על הרי"ף והרא"ש ורבינו ור"י שלא כתבו כן ואפשר שסמכו על מה שכתבו בסמוך דקי"ל כר"י דאמר מיטרח באוכלא לא טרחינן ונתבאר זה יותר בדברי הרא"ש שכתב גבי מתחכין את הדלועין ואשמועינן דלית בהו משום שווי אוכלא למר ומשום מיטרח באוכלא למר כלומר דלרב הונא לית בהו משום שווי אוכלא דבלא חיתוך נמי חזו לאכילה קצת ולרב יהודה לית בהו משום מיטרח באוכלא כיון דבלא חיתוך לא חזו לאכילה אלא ע"י הדחק הרי בהדיא דלא שרי אלא בקשין קצת שאין נאכלין להדיא אבל אם נאכלים להדיא בלא חיתוך לר"י דקי"ל כוותיה מיטרח באוכלא הוא ואסור ואע"פ שלא כתב הרמב"ם בהדיא דמיטרח באוכלא אסור כיון דבמ"ש אבל לא אלומות גדולות מפני הטורח שבהם צריך לפרש דטעמא משום דמיטרח באוכלא לא טרחינן ממילא משמע דבנבילה נמי לא שרי לחתך אלא כשאינו ראויה ליאכל אלא ע"י הדחק :

כתב בת"ה סימן כ"ו דאפי' לדעת התוס' שכתב דבשאר אוכלין בר מסילקא לא שייך בהו טחינה אין נראה להתיר לחתוך בשר חי דק דק לצורך עופות להאכילן כיון דאין הבשר ראוי כך לאכילה אלא לכוס אותו דלאו כאורחיה וכו' וכבר כתבתי זה בסי' שכ"א :

ואין מחתכין השחת והחרובין לפניה וכו' משנה בפרק מי שהחשיך (קנה.) אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני בהמה בין דקה בין גסה ומפרש טעמא בגמרא לר"י דקי"ל כוותיה משום דמיטרח באוכלא הוא כלומר דבלא חיתוך נמי חזו לאכילה ומשמע שאם לא היו ראויים לאכילה בלא חיתוך כגון שהיו יבשים או שהיתה הבהמה עייר קטן שאף שחת קשה לה וצריכה חיתוך שווי אוכלא הוא ושרי נראה שהרי"ף והרא"ש ורבינו לא כתבו זה מפני שסמכו על מה שכתב בסמוך דשווי אוכלא משוין : והרמב"ם כתב בפכ"א וז"ל המחתך את הירק דק דק כדי לבשלו ה"ז תולדות טוחן וחייב לפיכך אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני בהמה בין דקה בין גסה מפני שנראה כטוחן אבל מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים שאין טחינה בפירות וכתב ה"ה שבמקצת נוסחאות כתוב שאין טחינה אלא בפירות וכתב שלא הבין אחת מהן אבל זו שגורסין אלא נראית יותר וצ"ל שטעמו מפני שהנוסחא שאין כתב בה אלא א"א להעמידה כלל דהיכי קאמר

שאין

דרישה

ז"ל אמר מר בר אמימר מודה היה ר"ש בבעלי חיים שמתו שאסורין. ול"ק נמי מודה ר"י במסוכן דשרי לפי מאי שכתבתי דבמסוכן דברי הכל שרי אלא נראה דנ"ל דלא אמרינן אלא למר בר רב יוסף אבל מר בר אמימר ס"ל דמודה ר"ש בחולה ופלוגתא במסוכנת וכדפירש"י שם וא"כ ממילא נשמע דרבי יודא אוסר אפילו במסוכן. ואמר בר רב יוסף אף דס"ל דמודה רבי יודא במסוכנת לא קשה אליבי' למה לא אמר דמודה רבי יודא במסוכן משום דמר בר רב יוסף לא אתא אלא לפלוגי אמ"ש מר בר אמימר וכל זה נלע"ד ומדברי ב"י לא משמע הכי ע"ש והאמת יורה. עוד כתב ב"י שם ז"ל ודע דבפרק מי שהחשיך מותבינן לרב יודא מדתנן מחתכין את הדלועין וכו' מאי לאו דלועין דומיא דנבילה מה נבילה דרכיך אף דלועין דרכיך כו' עד ותמה המ"מ על הרמב"ם למה לא כתב דאסור לחתוך הנבילה היינו דוקא בנבילה הקשה כו' וכן יש לתמוה על הרי"ף והרא"ש ורבינו כו' ע"ש שתירץ שסמך אמ"ש לפני זה והוא דוחק. ולעד"נ לדקדק מהמקשן דפריך מאי לאו דלועין דומיא דנבילה דרכיך. ולמה לא פריך בלא דומיא מנבילה עצמה דרכיך היא ואפ"ה מחתכין ודוחק לומר דמשום כדי שלא תאמר וליטעמיך אדמקשה מנבילה לרב יודא תקשה מדלועין לרב הונא ומש"ה קאמר לרב הונא לא קשה די"ל דשניהן רכיכין הן ודומיא קתני. ונראה דנ"ל מנבילה לא היה יכול למיפרך

משום

פרישה

את הידים אבל בב"י ובש"ע נקט כך וצ"ל שהוא לשון הפוך ובש"ע כתב לשפשף בהם בידים בבית וא"ש טפי :

(ד) **ואפי'** נתנבלה היום כר"ש דלית ליה מוקצה כתב הב"י רבינו כתב בהל' י"ט סימן תקי"ח שאם היתה בריאה ומתה אפילו לר"ש אסור לטלטלה משמע דס"ל דהלכה כמר בר אמימר דאמר מודה ר"ש בב"ח (בריאים) שמתו שאסורים וא"כ ה"ל לפרש כאן דלא שרי אלא כשהיתה חולה מבעוד יום אבל לא בבריאה. ועל כרחך צריך לומר שסמך על מה שכתב בהלכות יום טוב ועיין בדרישה : וכתב הב"י דבגמרא איתא דדוקא בנבילה קשה התירו לחתך והכי איתא והיכי משכחת בבשר פילי א"כ בגורייתא זוטרא פירש"י דכל נבילה קשה להם וא"כ יש לתמוה על מ"ש רבינו שלא כתב כן. ועיין בדרישה :

(ה) **ואין** מחתכין השחת והחרובין לפניה כתב ב"י דבגמרא מפרש טעמא משום דמיטרח באוכלא הוא כלומר דבלא חיתוך נמי חזי לאכילה משמע שאם לא היו ראוים לאכילה בלא חיתוך כגון שהיו יבשים או שהיתה הבהמה עוד קטנה שאף השחת קשה לו וצריכה חיתוך שווית אוכלא היא ושרי ורבינו לא כתבו מפני שסמך על מה שכתב בסמוך דשווי אוכלא משווינן ועיין בדרישה :

ואפילו

לפניה בין אם היא דקה או גסה : אין א׳בסין הגמל פי׳ שמאכילו בידו ותוחב המאכל הרבה עד שנראה כאבוס במעיו ולא דורסין שדורס לו המאכל בגרונו למקום שאינו יכול להחזירו אבל מלעיטו (ג) שאינו תוחב לו כ"כ בעומק בגרון אלא עד מקום שיכול להחזירו משם ולא מאמרין העגל פי׳ לתחוב לו עד מקום שאינו יכול להחזירו אבל מלעיטין כדפרישית עד מקום שיכול להחזירו משם ומהלקטים לתרנגולים פירו׳ ליתן המאכל בפיהם ולא ליוני שובך ועלייה (ו) ואפי׳ ליתן לפניהם מים אסור ולא לפני הדבורים (ז) אבל נותנין לפני אווזין ותרנגולין ד ויוני הרדסיאות (ח) נותנין מזונות לכלב ולא לחזיר : מעמיד אדם בהמתו על גבי עשבים מחוברים ולא היישינן שמא יתלוש מהם ולא ע"ג מוקצה מפני שאיסורו קל והיישי׳ שמא יתן לה ממנו בידים ודוקא להעמידה שם בידים אסור אבל לעמוד בפניה בענין שלא תוכל להטות אלא דרך שם מותר : נוטלין המאכל מלפני המור ונותנין לפני שור שאינו נמאס לפני המור וראוי עדיין לשור ואין נוטלין לפני השור ליתנו לחמור שנמאס לפני השור ואינו ראוי עוד לחמור : אסור לגרוף האבוס לפני שור של פטם אפילו באבוס של כלי גזירה אטו של קרקע דאתי לאשוויי ביה גומות (ט) ואסור ג"כ לסלק התבן מלפניו : מותר

שאין טחינה בפירות והא שחת וחרובין פירות נינהו וקאסר לחתכם משום דנראה וא"ל דה"ק מ"ט שחת וחרובין אינו אסור לחתכם אלא מפני שנראה כטוחן אבל אינו חייב מפני שאין טחינה בפירות דא"כ לא היה לו להפסיק ביניהם באבל מחתכין את הדלועין לפני הבהמה וכו׳ לפיכך נראה לו שעיקר הנוסחא שאין טחינה אלא בפירות כלומר ומש"ה אסור לרסק שחת וחרובין דפירות נינהו אבל דלועין ונבילה מותר לחתכם דלאו פירות נינהו הילכך לא מיחזי כטוחן אלא שקשה לו דלועין נמי פירי נינהו ולא גריעי מירק ומפני כך כתב שלא הבין אחד מהנוסחאות ול"נ דיותר נכון לגרוס שאין טחינה בפירות וטעמא הוא דהיכי לפיטור׳ דמרסק שחת וחרובין כדפרי׳ ואע"פ שהפסיק ביניהם במחתכין את הדלועין איכא למימר דבתר דסיים כל הני דיני אהדר למיהב טעמא לפיטורא דמרסק שחת וחרובין וכתב בתשובת הרשב"א שקשה לי על הרמב"ם דבגמרא משמע דטעמא דאין מרסקין שחת וחרובין הוי משום דמיטרח באוכלא הוא והרמב"ם נתן טעם לפי שנראה כטוחן ול"נ דמשום טעמא דמיטרח באוכלא לא סגי אלא לשחת וחרובין שהן רכים אבל לקשין דליכא בהו משום מיטרח באוכלא משמע דשרי לפיכך נתן הרמב"ם טעם משום טוחן דהאי טעמא שייך אף בקשין ואע"ג דבגמרא אסיקנא לרב הונא בקשיא מדאהדרה מתניתין לרסק שחת וחרובין דרכיכי אלמא לא טרחינן באוכלא ולא שני דטעמא משום טוחן היינו משום משמע ליה לתלמודא דבהוא פירקא לאו בדיני טוחן עסיק תנא אלא בדיני מיטרח באוכלא או שויי אוכלא וכדקתני רישא מתירין פקיעי עמיר וכו׳ : **אין** אובסין את הגמל ולא דורסין אבל מלעיטין משנה שם ובגמ׳ שם מאי אין אובסין אין עושין לה אבוס בתוך מעיה כלומר שמאכילה כל כך עד שמרחיבין בני מעיה כאבוס : **ולא** מאמרין העגל אבל מלעיטין גז"ש במשנה ואיפליגו אמוראי בפירושה והלכה כרב יהודה דאמר המראה למקום שאינה יכולה להחזיר הלעטה למקום שיכולה להחזיר משום דתניא כוותיה איזו היא הלעטה מאכילה מעומד ומשקה מעומד ונותן כרשינין בפ"ע ומים בפ"ע ופירש"י מאכילה מעומד שכ"ז שאינו מרבילה אינו יכול לתחוב כ"כ ויכולה להחזיר ונותן כרשינין בפ"ע ומים בפ"ע דכשמאכילה בבת אחת המים מבליעין את הכרשינין לתוך בית בליעתה ע"כ ורבינו קיצר בזה שלא כתבו והרי"ף והרא"ש העתיקו הברייתא וכ"כ ג"כ הרמב"ם בפכ"א : **מהלקטין** לתרנגולין ואין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שבשובך אבל אין נותנין לפני אווזין ותרנגולין ולפני יוני הרדסיאות משנה שם ובגמ׳ מתיב לר"י דאמר המראה נמי ביד היא ואפ"ה אסור מדתניא מהלקטין לתרנגולין ואצ"ל שמלקיטין ואין מלקיטין ליוני שובך וליוני עלייה ואצ"ל שאין מהלקטין מאי מהלקטין ומאי מלקיטין וכו׳ ושני רב יהודה לעולם מהלקטין דספי להו בידים מלקיטין דשדי ליה קמיה ודקשיא לך יוני שובך ויוני עלייה למשדי קמייהו נמי לא הני מזונותן עליך והני אין מזונותן עליך כדתניא נותנין מזונות לפני כלב ואין נותנין מזונות לפני חזיר ומה הפרש בין זה לזה זה מזונותיו עליך וזה אין מזונותיו עליך א"ר אשי מתני׳ נמי דיקא אין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שבשובך אבל נותנין לפני אווזים ותרנגולים וכו׳ מ"ט לאו משום דהני מזונותן עליך והני אין מזונותן עליך וליטעמיך מאי איריא מיא אפי׳ חטי ושערי נמי לא אלא שאני מיא דשכיחי באגמ׳ : **וכתב** הר"ן מדאמרינן בגמ׳ וליטעמיך וכו׳ ומפרקינן שאני מיא דשכיחי משמע לי דמזונות דלא שכיחי כגון חטי ושערי מותר ליתן לפני יוני שובך אע"פ שאין מזונותן עליך ודקתני ואין מלקיטין ליוני שובך ויוני עלייה במזונות דשכיחי קאמר ולפיכך תמהני מהרמב"ם שכתב בפכ"א מהלכות שבת אבל מי שאין מזונותיו עליו כגון חזיר ויוני שובך ויוני עלייה ודבורים לא יתן לפניהם לא מזון ולא מים ולא חילק בין שכיח ללא שכיח וכן הרי"ף לא הזכיר מזה כלום ולא ידעתי למה עכ"ל ומתוך דבריו ניכר שהוא גורס שאני מיא דשכיחי באגמא בלא אלא ומפני כך עלה על דעתו שהם דברי רב אשי שבא לתרץ מ"ט לא תני מתני׳ דאין נותנין לפניהם חטים ושעורים כיון דאין מזונותן עליו ושני דלא אסור לפני מי שאין מזונותן עליו אלא מים משום דשכיחי אבל חיטי ושערי מותר ולפ"ז בברייתא דאין מלקיטין דיוני שובך וכן ברייתא דאין נותנין מזונות לפני חזיר במים דוקא היא אבל שאר דברים שרי ואין זה במשמע דמזונות קתני ומים לא זייני כדאיתא בר"פ בכל מערבין (כז:) הילכך ודאי גירסא דידן עיקר דגרסינן אלא שאני מיא דשכיחי והכל הוא דברי האומר וליטעמיך כלומר לא תידוק ממתני׳ דבשאין מזונותן עליך אין נותנין לפניהם מזונות דאם כן אמאי נקט מיא ולא נקט מזונות הילכך איכא למימר דלא אסר אלא מיא דשכיחי באגמא אבל חיטי ושערי אפשר דאע"ג דאין מזונותן עליך שרי כיון דלא שכיחי ומיהו לענין הלכה קיימא לן כסתם ברייתא דקתני אין נותנין מזונות לפני חזיר מפני שאין מזונותיו עליך וכל מזונות במשמע וכרב אשי דס"ל הכי ואע"ג דאידחי לה דיוקא דמתניתין לא אידחי דינא מש"ה הילכך שום מזון אין נותנין לפני מי שאין מזונותיו עליך וכדברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל : **מצאתי** כתוב בתשובה בשם רבינו מותר להאכיל בשבת תולעת המשי שהרי מזונותיו עליך ולא אפשר בהשטה ע"כ וכן מצאתי עוד בתשובת הר"ן בר"ש בר׳ שמעון ז"ל להתיר דהני תולעים לא גריעי מאווזים ותרנגולים ויוני הרדסיאות שמזונות עליך כיון שאינם יוצאים מן הבית חוצה כדבורים ויוני שובך ואין לאלו התולעים אלא מה שנותן להם האדם ולפיכך דבר פשוט הוא שנותן לפניהם עשבים לאכול ולפזר לפניהם עלי התותים וזולתם שלא אסרו אלא הזירין וכיוצא בו שיש לו ג׳ אגדין ויש בו טורח הרבה אבל מתירין פקיעי עמיר ואיני רואה בזה שום חשש איסור אלא א"כ הוא מקום שנהגו בו איסור להחמיר על עצמן עכ"ל :

מעמיד אדם בהמתו ע"ג עשבים מחוברים וכו׳ עד מותר בס"פ כל כתבי (קכב:) : **נוטלין** המאכל מלפני החמור ונותנין לפני שור משנה בס"פ תולין (קמ:) ומפרש בגמרא דטעמא דנמאס המאכל לפני השור משום דאית ליה רירי מה שאין כן בחמור . וכתב בספר התרומה ובסמ"ג דצריך לדקדק אם מותר לתת מספוא שנשאר לזו לפני זו שאינה מינה (ד) : **אסור** לגרוף האבוס לפני שור של פטם וכו׳ משנה שם גורפין מלפני הפטם ומסלקין

טחינה בפירות : **אין** אובסין הגמל וכו׳ עד ולא לחזור כל זה משנה וגמ׳ ס"פ מי שהחשיך ואיכא למידק במ"ש רבינו ואפי׳ ליתן לפניהם מים דמאי רבות׳ דמים טפי ממזון והרמב"ם ז"ל סוף פכ"א כתב ולא יתן לפניהם לא מזון ולא מים ולא כתב ואפי׳ ונראה ליישב דבגמ׳ קאמר דטעמ׳ דלא יתן לפני יוני שובך וכו׳ היינו משום דאין מזונותיו עליך אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא אין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שבשובך אבל לפני אווזים נותנין וכו׳ מ"ט לאו משום דהני מזונותיו עליך והני אין מזונותיו עליך . וליטעמיך מאי אירייא מיא אפילו חטי ושערי נמי לא אלא שאני מיא דשכיחי כלומר לא מיית דייקת ממתניתין מידי דאימא לך לענין מזונות דלא שכיחי להו יכול ליתן בשבת לפני יוני שובך ודבורים אע"פ דאין מזונותיו עליך ולא מחלק ביניהם אלא לענין מיא דשכיחי להו באגמ׳ כי היונים והדבורים שיוצאין על פני השדה יכולין להשקות לעצמם הילכך אסור ליתן לפניהם מים משא"כ אווזים ותרנגולים ויוני הרדסיאות דאין יוצאין לחוץ מן הבית וצריך ליתן לפניהם מותר אף בשבת וכיון דאנן קי"ל כאוקימתא דרב יהודה דאסור ליתן מזונות בשבת לפני מי שאין מזונותיו עליך וכדתני׳ נותנין מזונות לפני כלב ואין נותנין מזונות לפני חזיר כו׳ א"כ צריך לתרץ הא דנקט מיא לרבותא נקט מיא וכ"ש חיטי ושערי וזה מתרתי טעמי חדא לא מיבעיא חיטי ושערי דטירחא היא להשתדל להם מזונות דפשיטא דאסור בשבת אלא אפילו מיא דאינו טירחא כלל נמי אסורים אידך דהרמב"ם ז"ל כתב לשם וז"ל אין מאכילין בהמה חיה ועוף בשבת כדרך שהוא מאכיל בחול שמא יבא לידי כתישת קטניות או לידי לישת קמח וכיוצא בו וכו׳ והשתא קאמר רבינו דבהני דאין מזונותיו עליך ל"מ דמזונות אסור ליתן לפניהם שמא יבא לידי איסור אלא אפי׳ מיא דליכ׳ למיחש שמא יבא לידי איסור כלל אפ"ה אסור משום דאיכא קצת טירחא בשבת שלא לצורך כיון שאין מזונותיו עליך והא דלא הוי מהדר רב אשי הך תשובה למאן דקאמר ליה וליטעמיך לא חש להשיב לו בדבר פשוט ומדברי הר"ן נראה דהיה גורס שאני מיא דשכיחי באגמא בלא אלא והם דברי רש"י שבא לתרץ אמאי תנא מתני׳ טפי מיא מחיטי ושערי לפי זה הדבר פשוט כדפרישית דרב אשי דחי האי וליטעמיך וקאמר דודאי הני דאין מזונותיו עליך אסור ליתן לפניהם מזונות בשבת כלל והא דנקט טפי מיא היינו משום דשכיחי באגמא ואין טורח כלל בנתינת מים לפניהם ולרבותא נקט מיא וא"צ לומר שאר מזונות ודלא כמה שהבין הר"ן מהך נוסחא שהדבר בהפך הביאו ב"י אבל לפע"ד דהך נוסחא דלא גריס אלא הוא טעות גמור דאין זה מן הסוגיא דקאמר וליטעמיך קשיא הא ולא מסיק תירוצא דלדידיה ניחא דלא קשיא הא קושיא דאקשי ליה : **נוטלין** המאכל מלפני החמור כו׳ בס"פ תולין : **ומ"ש** ואינו ראוי עוד לחמור פי׳ אינו ראוי לו אלא ע"י הדחק דאם אינו ראוי כלל לאיזו צורך נותנו לפניו . ובשאר בהמות מסופק ספר התרומה והסמ"ג אם מותר לתת מספוא שנשאר לזו לפני זו שאינה מינה . ובהגה"ת הקצר סוף סימן רכ"ד כתב דאסור והמרדכי פ׳ תולין העתיק לשונו אבל הסמ"ק כתב דמותר וז"ל וכ"ל שמותר מדלא הזכירו חכמים איסור בשאר בהמות עכ"ל ואין למחות ביד מי שנוהג היתר בדבר כ"ל : מותר

דרכי משה

(ג) כתב מהרי"ל אין אובסין תרנגולים או אווזים בשבת היינו כשרוצים לפטמם תוחבים להם המאכל בגרונם אסור לעשות כן בשבת ופשוט הוא דאם תוחב לשם שאין יכולין לחזור דהוא אסור כמו בעגלים ולא שרי בתרנגולים אלא דומיא דהלעטה בעגלים וכן פירש"י בגמרא : (ד) וכ"כ המרדכי פרק תולין : וכן

פרישה

(ו) **ואפילו** ליתן לפניהם מים אסור גזירה שמא יכודס תוס׳ פרק אין לדין גליון :
(ז) **אבל** נותנין לפני אווזין ותרנגולין. הב"י האריך להשיב על הר"ן והשובה לדבר אשר הקשה על רבינו ממשמעות הגמרא דמיתר ליתן מזונות אף לאלו שאין מזונותן עליו ואינו אסור אלא מים דשכיחי באגמא ועיין בדרישה :
(ח) **נותנין** מזונות לכלב ולא לחזיר משום דאין מזונותן עליך דאדור ישראל לגדל חזירים כדאיתא בס"פ מרובה משום מעשה שהיה והתוס׳ הקשו שם וא"ת תיפוק לן דאסור סחורה בדברים טמאים ותירצו דאינו אסור אלא דוקא בדבר העומד לאכילה אבל אם למשום עורות לא היה אסור אם לא מטעם הגזירה הזאת וכן הוא בירושלמי ע"ש :
(ט) **ואסור** ג"כ לסלק התבן מלפניו שיש בו שנמאס מדריסת רגליו ולא חזי רש"י : מותר

דרישה

משום דאף דבשר נבילה היא רכיכין מ"מ העור של הגוף הוא קשה ולריכה מיתוכא ומ"ש במתני׳ דמחתכין היינו יכולים לפרש דאעור קאי א"כ אגב העור מחתכין נמי הבשר . ומש"ה הולרך להקשות מכח דומיא . והתרלן השיב לו אם אתה ר"ל שהמשנה דומיא קתני איפכא איכא למימר דקתני נבילה דומיא דדלועין . ומ"מ לאו לאוקימתא גמורה מוקי לה הכי אלא לפי סברת המקשן . והשתא א"ש דהפוסקים כתבו סתמא שהרי מתחלה לא היה קשה להמקשן שום דבר מהנבילה והוא ס"ל ג"כ ככ"ל ולק"מ מזה אף לרב יודא דקי"ל כוותיה ודו"ק . עוד כתב ב"י שם בסוף העמוד ז"ל ואין מחתכין את השחת כו׳ עד ומשמע דאם לא היו ראויים לאכילה בלא מיתוך כו׳ שיווי אוכלא ושרי וא"כ קשה על הפוסקים שסתמו לאיסור . ונדחק ב"י ג"כ לומר שסמכו על איך בבא והוא דוחק . ולעד"נ דלפי מאי דכתב הב"י עצמו אח"כ בסמוך ליישב קושיית

חירושי הגהות

ליתא : ד פירוש יונים שגדלים בבתים ונקראים הרדיסאות ע"ש הורדוס המלך שהיה מגדל מהן בארמונו . מהרל"ח וכן פירש"י בביצה (כד.) :

שכה (א) **מותר** לזמן עכו"ם בשבת אע"פ שבי"ט אסור ומותר ליתן לו מזונות בחצר ואם נטלן ויצא אין נזקקין לו ודוקא שהעכו"ם בחצר אבל אם עומד בחוץ ופשט ידו לפנים שידוע הוא שיוציאו או ליתן לו שאר חפצים שדרכן להוציאן אסור אפילו אם עומד בפנים או אפי' אם החפצים של העכו"ם שהרואה שנותן לו אינו יודע שהחפצים של העכו"ם: [א] פת של עכו"ם שנאפה בשב' ר"ת אוסר אותו (ב) דשמא נטחן היום ונמצא שהוא מוקצה דבין השמשות

שכה מותר לזמן עכו"ם וכו' בפ"ב דיו"ט (דף כא) אדבריה רבא למר שמואל ודרש מזמנין את העכו"ם בשבת ואין מזמנין את העכו"ם בי"ט גזירה שמא ירבה בשבילו ואע"פ דרב אחא בר יעקב אמר אפי' בשבת נמי לא משום שיורי כוסות של יין שרה בהן פתו ומטלטלן השמש להגיע הכוס ולא בטילי דכיון דאיסורי הנאה נינהו מוקים טפי פסקו הפוסקים כרבא דריב"ל נמי ס"ל הכי: **ומותר** ליתן לו מזונות בחצר וכו' ברייתא פ"ק דשבת ריש (דף יט) פי' נותנין לו בכתם דרגיל לאכלן מיד ואם נטלן ויצא אין נזקקין לו ומש"ה תני מזונו' לאורויי דבחפצים שדרכן להוציאן אסור ומוילא משמע דאף במזונות במפרש להוציאן אסור דלא התירו אלא בכתם וכ"כ ה"ה בפ"ו והביאו ב"י. ולפ"ז אם לא היה לו לעכו"ם רשות לאכלן בחצר או שנתנו לו מזונות מרובים שלא יוכל לאכלן אסור ליתן לו דה"ל כאילו מפרש לו להוציאן וכ"כ בהגהת אלפסי ופשוט הוא: **ומ"ש** ודוקא שהעכו"ם בחצר וכו' כ"כ התו' בריש שבת וע"ל בסי' שמ"ז וכתב במרדכי בשם רבינו יואל הלוי דאפי' ייחד לו מקום לעכו"ם מבע"י נמי אסור שהרואה אינו יודע שהחפצים של עכו"ם ודלא כראבי"ה בנו דמתיר בייחד לו מקום דכבר יצא לו מרשות ישראל כדתנן פ"ק דפסחים יחד לו מקום אין זקוק לבערו וליתא דהע"ג דמדינא שרי אפ"ה אסרוה מפני שהרואה אינו יודע וכו' וז"ל המרדכי פ"ק דשבת ע"ש האור זרוע שע"פ חל בשבת י"מ שאסור ליתן לעכו"ם מותר החמץ הואיל ויודע שיוליכנו לחוץ וי"מ דלהשים לפניו והוא יקחם מותר ונראה דלדידן דלית לן ר"ה דאורייתא מותר ליתן להם אפי' ביד אפי' ידוע שיוליך חוץ וכבר היה מעשה ברעגנשפורג ששלח עירון שחלה אחר מאכל יהודי ושלחו לו ע"פ רבני העיר ותו כתב דאסור ליתן ליד עכו"ם דה"ל עקירה וכן לתת לו משכונו אם לא יטלנו דרך מלבוש ועוד כתב דמותר לומר לעכו"ם הבא נר הדלוק דלא הוי אלא טלטול וכו' עכ"ל ופי' מ"ש ותו כתב וכו' הוא לומר דלא תימא דהא"ז התיר לדידן בכל ענין דאינו שהרי תו כתב דאסור ליתן ליד עכו"ם דה"ל עקירה אלמא דלא התיר לתת ביד אף לדידן אלא במקום מצוה לבער חמץ או משום דרכי שלום אבל בלא"ה אסור ביד וכ"כ בהגהת מיימוניות פ"ו ע"ש הא"ז דמשום דרכי שלום או לעכו"ם אלם שרינן ליתן לו משכונות וכמ"ש המרדכי ספ"ק דבילה משם ראבי"ה ובמרדכי ישן כ' זה משם הא"ז. ומתוך דברי ב"י היה נראה שהיה כתוב לפניו ותוס' כתבו והבין דהתוס' חולקים על הא"ז ועל זה האריך בדבריו ונוסחא מוטעת נזדמנה לו להרב ז"ל דבנוסחי דידן ליתא ותו כתב וכו' ר"ל דתו כתב הא"ז וכדמוכח ממ"ש אח"כ ועוד כתב דמותר לומר לעכו"ם וכו' והלשון הוא מן המעתיק דברי הא"ז ואתא לאורויי דהא"ז מחלק בין היכא דאיכא מצוה או דרך שלום ובין היכא דליכא מצוה וכדפי' וכמ"ש להדיא בהג"מ משם הא"ז ומתוך מ"ש בשם הא"ז וכדפי' נראה מבואר דאף לדידן דלית לן ר"ה דאורייתא אסור ליתן ליד העכו"ם אפי' מזונות משום דקא עביד עקירה אלא יתן לפניו והעכו"ם נוטלן ואפי' כשהמזונות ביד הישראל והעכו"ם נוטלן מידו נמי שרי כיון דליכא עקירה והכי משמע לישנא דברייתא נותנין מזונות לפני העכו"ם בחצר וכו' והא דכתב רבינו ומותר ליתן לו מזונות בחצר וכו' נמי ר"ל שנותנין לפניו והעכו"ם נוטלן וכן מ"ש אבל אם עומד בחוץ ופשט ידו בפנים היינו נמי כשפשט ידו לפנים ונוטלן מתוך ידו של בעה"ב ולא קעביד בעה"ב שום עקירה אבל ליתן בידו אסור אפי' העכו"ם בחצר. כתב באגודה ריש פ"ק דשבת וז"ל נשאלתי כמה פעמים וא"ל העכו"ם אלמים הם ופעמים הראו העכו"ם אלי ולבסוף הורגלתי לומר להם אם תרצה להתענות ממחרת השבת או ממחרת הי"ט תניח לעכו"ם ליטול משכונו בעצמו והוא יניח המעות או משכון אחר שוה רק הישראל לא יטלטל אחד מן המשכונות ולא יחשוב עמהם עכ"ל: **פת** של עכו"ם וכו' עד דבשביל עכו"ם היא כל זה כתיב באשיר"י ס"פ אין צדין אלא שהרא"ש לשם קיצר לשון ר"ת וכתב בסתם וכן אסר ר"ת להריב"ם לחם

ומסלקין לגדיין מפני הרעי דברי ר' דוסא וחכמים אוסרין ופירש"י שור שמפטמים אותו גורפים אבוס שלפניו בשבת לתת לתוכו התבן והשעורים ולא יתערב בהם עפרורית ויקוץ במאכלו: ומסלקין התבן שלפניו לגדיין שהוא רב כדי שלא ידרסנו ברעי: ומפרש בגמ' דחכמים אתרוייהו פליגי וידוע דהלכה כחכמים ואיתא תו בגמ' א"ר חסדא מחלוקת באבוס של כלי אבל באבוס של קרקע דברי הכל אסור ומאחר דקי"ל כחכמים אפי' באבוס של כלי אסור:

שכה מותר לזמן עכו"ם בשב' וכו' בפ"ב דיו"ט (כא:) סברי הכי אמוראי טובא ואף על גב דר' אחא אמר התם דאפילו בשבת אסור ה"ל יחיד לגבי רבים וכ"פ שם הרי"ף והרא"ש וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מהלכות שבת:

ומ"ש ומותר ליתן לו מזונות בחצר וכו' ברייתא בפ"ק דשבת (יט.) וכתב הרמב"ם פ"ו ונותן מזונות לפניו לאוכלן ואם נטלן ויצא אין נזקקין לו וכתב ה"ה שכתב לאוכלן לפי שבמפרש להוציא אסור וכן אמרו בירוש' וכן פי' ז"ל וכ"כ הגהות דכן מוכח לישנא דברייתא וכתב עוד בשם המפרשים שההיתר כדי לאכלן הוא מפני שאנו חושבין אותו כמזונותיו עלינו כיון שאנו מצווים לפרנסו מפני דרכי שלום ואינו דומה לחזיר שאסור ליתן לו מזונות כמבואר בסי' שכ"ד וכ"כ התוס' והר"ן פ"ק דשבת וכתב הר"ן עוד והראב"ד מחמיר בדבר לאסור כל היכא דמצי לאישתמוטי והא דקי"ל מזמנין את העכו"ם בשבת לאו דספינן ליה אנן אלא דמחוינן ליה ושקיל איהו לנפשי' א"נ דכפי' לדידן ואכל איהו בהדן:

ודוקא שהעכו"ם בחצר אבל אם עומד בחוץ ופשט ידו לפנים וכו' כ"כ התוספות (שם) והרא"ש והר"ן בריש שבת דאסור משום דנראה כנותן לו ע"מ להוציא: **ומ"ש** או ליתן לו שאר חפצים וכו' כ"כ התוס' והרא"ש והר"ן והמרדכי שם אהא דנותנין מזונות לפני עכו"ם בחצר דדוק' במזונות אבל שאר חפצים אסור כלומר דמזונות שדרך לאכלן בבית לא מיחזי כנותן ע"מ להוציא אבל שאר חפצים מיחזי כנותן לו ע"מ להוציא:

ומ"ש או אפילו אם החפצים של עכו"ם וכו' בריש שבת (ג.) אמתני' דפשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית או שנטל מתוכה והוציא העני חייב ובעל הבית פטור ואמרי' בגמ' (שם ג.) דבעה"ב פטור ומותר והקשו התוס' והרא"ש והר"ן דאפי' אם העני עכו"ם איסורא דרבנן מיהא איכא כיון דנראה כנותן על מנת להוציא ותירצו דלעולם בעכו"ם ומיירי כגון שהחפץ של עכו"ם שאפי' מוציא ומכניס כל היום כולו אין כאן איסור כלל אפי' נראה כנותן לו על מנת להוציא וכתב אח"כ הרא"ש ובאשכנז ראיתי מורים לאסור אף בחפץ של עכו"ם וכן מסתבר כיון שאסור הוא מפני מראית העין כי הרואה סבור שנותן לו ע"מ להוציא אין לחלק כי הרואה אינו מכיר של מי החפץ עכ"ל כתב במרדכי פ"ק דשבת שפסק ריב"א דדוקא מזונות שיתכן לאכלם בחצר אבל דברים אחרים העשוים להוליכם ממקום למקום אסור וכמ"ש בסמוך בשם המפרשים וכתב ומדבריו דקדק רבינו יואל דאסור לישראל להחזיר משכונות של עכו"ם בשבת אפי' ייחד לו מקום מבע"י. וכתב עוד וז"ל כתב הא"ז כשי"ד בניסן חל להיות בשבת י"מ שאסור ליתן לעכו"ם מותר החמץ שיוליכנו לחוץ וי"מ דלהשים לפניו והוא יקח מותר ונראה דלדידן דלית לן ר"ה דאורייתא מותר ליתן להם אפי' ביד ואפי' יודע שיוליך חוץ וכבר היה מעשה ברגנשפורג ששלח עירון שחלה אחר מאכל יהודי ושלחו לו ע"פ רופאי העיר ותו' כתבו דאסור ליתן ליד עכו"ם דה"ל עקירה וכן לתת לו משכונו אם לא יטלנו דרך מלבוש עכ"ל נראה לכאורה דא"ז בכל גווני שרי לדידן ליתן לעכו"ם ע"מ להוציא והתוס' חולקים עליו ודייק הכי מדכתבו דאסור ליתן לו משכונו שלא נזכר בגמרא אלמא דאפילו לדידן דלית לן ר"ה אסרו אבל כתב בהג"מ פ"ו בשם א"ז דהיכא דאיכא משום דרכי שלום או עכו"ם אלם מותר לתת לו או לשלוח לו ע"י עכו"ם אחר לדידן דלית לן ר"ה עכ"ל ונראה שזהו מה שכתבתי בסמוך דאיתא במרדכי בשם א"ז ועד כאן לא שרי לדידן דלית לן ר"ה דאורייתא אלא במקום מצוה כגון לבער חמץ מהבית או מפני דרכי שלום כי ההיא דעירון ששלח אחר מאכל יהודי אבל היכא דליכא מצוה ולא דרכי שלום מודה א"ז דאפילו לדידן נמי אסור (א) דהע"ג דלית לן ר"ה מ"מ איכא למיחש למראית העין ולכן נ"ל שמ"ש א ותוס' כתבו דאסור ליתן ליד עכו"ם וכו' לאו לאיפלוגי אתאי אמאי דקאמר ברישא כתביה דהא ליכא מאן דפליג בהא אלא לאשמעי' דאפי' משכונו של עכו"ם אסור ליתן לו מפני מראית העין כמ"ש הרא"ש שהיו מורים באשכנז: כתוב במרדכי בספ"ק די"ט משכונות שאנו אוסרים להחזיר בשבת ובי"ט משום דמיחזי כמשא ומתן אם לא מפני הדחק אנו מתירין ע"י ארמאי ור"י כתב בחי"ב ב להחליף משכון עכו"ם בשבת נהגו בו היתר מטעם שיהיה מלבוש או דבר שאינו מוקצה וויהאנו העכו"ם דרך מלבוש כי אין זה משא ומתן וגם מישראל מותר בענין זה אם הישראל צריך ללובשו עכ"ל: **פת** של עכו"ם שנאפה בשבת ר"ת אסר אותו דשמא נטחן היום וכו' כ"כ בס' התרומה סי' רמ"ז ובסמ"ג ובסמ"ק ובמרדכי פרק כל כתבי ובהגה"מ פ"ו ובפסקי הרא"ש בס"פ א"צ שר"ת אוסר וכן דעת הרשב"א בתשובה שכל המתיר לאכול פת חמה מן הפלטר בשבת אינו אלא מן המתמיהין וטועין גמורים הם והאריך בטעם הדבר ובהגה"מ פ"ו ובהג"א סוף פרק אין צדין כתב בשם א"ז שראבי"ה היה מלקה ב"א שאכלו פת שאפה עכו"ם בשבת (ג):

ולשון רבינו בכברת ר"ת צריך ביאור דמדתלה טעם האיסור בשמא נטחן היום משמע שאם היה ידוע שנטחן מבע"י הוה שרי ולפי מ"ש ונמצא שהוא מוקצה דבה"ש לא היה ראוי יש לאסור גם בנטחן מבע"י שהרי בה"ש לא היה ראוי וכ"ת דיותר ראוי קמח לכוס מחיטים והיינו דקאמר דטעמא דאיסורא משום

דרכי משה

שכה (א) וכן בחידושי אגודה. וכתב לבסוף הורגלתי לומר לשואלים אם תרצה להתענות ממחרת השבת או י"ט תניח לעכו"ם ליטול משכונו בעצמו והוא יניח המעות או משכון אחר שוה והישראל לא יטלטל א' מן המשכונות גם לא יחשוב עמהן ולעיל סי' ש"ו כתבתי דמותר להחליף משכונות בשבת ולא מיקרי משא ומתן ועיין במרדכי פ"ק די"ט משכונות שאנו אוסרים כו' וע"ל סי' ש"ז עכו"ם המביאין בחובתן תבואה ושאר דברים בשבת אי מותר לקבלו: (ב) וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' תש"ט ותת"ה דאסור אפילו לצורך מצוה: ונ"ל

דרישה

קושיית הרשב"א למה כתב הרמב"ם הטעם משום טוחן כדי לאסור לתקן אף בקטין כו' ע"ש בזה נתיישבו ג"כ הרי"ף והרא"ש ורבינו וק"ל. וגם בלאה"כ י"ל ע"ד שכתבתי בסמוך דהגמרא פריך שם דף קכ"ה ע"א מהאי דאין מסתכין לרב הונא דאמר מטרחין באוכלא מאי לאו חרובים דומיא דשמת דרכיכי. וק' גם כן למה לא פריך בקילור משמת לרב הונא ודו"ק וגם מדראינו שהמקשה לא הקשה אלא לרב הונא אבל לרב יודא הוי ניחא ליה ש"מ דס"ל דבכל בהמה אפילו דקה דדקה הוה לה שמת מטרח באוכל וק"ל. ומ"ש בשם הר"ן מדאמרינן בגמרא וליטעמיך כו' ומסיק הב"י וכתב הילכך ודאי גירסא דידן עיקר דגרסינן אלא כו' עד ומיהו לענין הלכה נקטינן כסתם ברייתא דקתני אין נותנין מזונות כו' וכל מזונות במשמע כו' וק' א"כ הדרא קושיא לדוכתא למה קתני המשנה אין נותנים מים כיון דמזונות נמי אסורי לכן נלע"ד דלפי הספרים דידן דגרסינן אלא ה"פ אלא לא מצית למידק מידי ממתניתין דגם דבורים ויוני שובך מזונתן עליך דלא גריעי מתולעי משי שכתב בסמוך אחר זה דנקראים מזונותן עליך ודוקא מזון דלא שכיח. מיהו בדבר המצוי לכן כגון מים אסור ליתן להם לדבורים ויוני שובך דדרכן לשוט לאגמא. משא"כ באווזין ותרנגולין שהן מצויין בבית דלדידהו גם מים כמזונות מיחשב ומותר ליתן לפניהם גם מים. אבל לעולם דילמא גם באין מזונותן עליך יכול אתה ליתן לפניהן מזונות וליכא לך להוכיח מהמשנה מידי אלא שקשה למה כתב רבינו ז"ל ומהלקטין לתרנגולין פירוש ליתן המאכל בפיהן ולא ליוני שובך ועלייה ואפילו ליתן לפניהן מים אסור מאי אפי' ליתן לפניהם מים דקאמר הא מים אסור טפי דשכיח באגמא וגם מדקאמר ולא ליוני שובך כו' מוכח דס"ל דאפי' מזונות אסור ליתן להן. וק' למה נקט המשנה דוקא מים. והיה נלע"ד לכאורה לפי מאי דמשני שאני מיא דשכיחי באגמא תו אין לדקדק מל' המשנה דקתני מים דדוקא מים קאמר אלא דקתני מים לרבותא דסיפא לאשמעינן דאפי' מים דשכיחי באגמא אפ"ה מותר לתת לפני אווזין ותרנגולין אבל אפילו מזונות אסור ביוני שובך ודבורים כיון שאין מזונותן עליך. ולפ"ז אף אם לא גרסינן אלא א"ש דהתרצן השיב לו לעולם ממשנה נידוק דשאני בין הני דמזונותן עליך להני דאין מזונותן עליך והקשה לך למה נקט מים י"ל דנקט מים משום דשכיחי באגמי ומשום רבותא דסיפא וכמ"ש. וגם אי גרסינן אלא א"ש ודו"ק. שם בב"י בד"ה מאלתי כתוב בתשובה כו' עד שלא אסרו אלא הזירין כו' ק' הלא מבואר לעיל דגם הזירין מותר לסתירן שאע"ג שיש להן שלשה אגודות לרב יודא דקי"ל כוותיה וצ"ל דתשובה זו בנוסחאות הרי"ף שהביא ב"י לעיל שגרסינן אבל לא את הזירין לא לפספס ולא להתיר כו' ע"ש ודו"ק:

סי' שכה [א] **פת** של עכו"ם שנאפה בשבת ר"ת אוסר אותו דשמא נטחן היום כתב הב"י וז"ל וק' לי אמאי תלי טעמא דאיסורא בשמא נטחן היום הא אפילו נטחן מאתמול הוי מוקצה כמו גרוגרות וצמוקים מאחר שנאפה היום ואין לומר דקמח יותר ראוי לכוס מחטין ומש"ה קאמר שמא נטחן היום דאילו נטחן מאתמול לא היה מוקצה דו"א שהרי כתב רבינו בסמוך

פרישה

ס' שכה (א) **מותר** לזמן לעכו"ם בשבת אע"פ שבי"ט אסור. פי' משום דמיישי' שמא ירבה בשבילו ובשבת לא שייך למיגזר כן: (ב) **דשמא** נטחן היום. רבותא אשמעינן אע"פ דבין השמשות היו חטים וראוים לכוס אפ"ה אסור משום מוקצה. משום דבה"ש לא היה ראוי לאכול באותו ענין שנעשה לבסוף לאחר שנעשה בו איסור דאורייתא ועיין בדרישה: וא"א

חדושי הגהות

שכה א עי' ב"ח ודרו"פ שכתבו דנוסחא מוטעת היתה לפני הרב"י והנוסח נכונה בדברי המרדכי דלעיל ותו כתב דאסור וכו' וא"כ א"צ לכל דברי הב"י: ב דברים אלו כבר כתבם הרב"י

השמשות לא היה ראוי ובספר התרומות כתב פנים לאיסור ולהיתר (ג) וא"א ז"ל כתב ול"נ להתיר דאפי' היה קמח או עיסה בין השמשות לא הוי מוקצה (ד) כיון דנגמרו בידי אדם והטחינה

משום שמא נטחן היום ונמצא שבה"ש היו חטים שאינם ראויים לכוס אבל לחם שנטחן מבע"י לא הוי מוקצה כ"ש שהרי היו ראוי הקמח לכוס א"א לומר כן שהרי כתב רבינו בסמוך בשם הרא"ש דאפילו היה קמח או עיסה בה"ש לא הוי מוקצה ומדקאמר אפי' משמע דטפי עדיף כשהיה בין השמשות חטים מכשהיה או קמח ומצאתי בספר התרומה סימן רמ"ז וז"ל ורבינו יעקב אסר להר"י לאכול לחם של עכו"ם שנאפה בשבת ושמא טעמא דאע"ג דמבשל בשבת בשוגג יאכל זהו משום שראוי הבשר לכוס ולאכול קודם לכן אבל לחם שנאפה בשבת שמא אין הקמח ראוי לאכול ואפילו היו החטים בשבת הלא לא היו ראויים כמו לאחר שנאפה דהיינו בפת ובסי' רמ"ח כתב ועל העכו"ם שאפה לחם בשבת וגם שמא נטחנו החטים ונרקדו בשבת יש פנים להתיר כמו מבשל בשבת יאכל וכמו עכו"ם שהדליק נר ישתמש לאורו ישראל ויש פנים לאסור כדפרישית דלא דמי לעכו"ם שהדליק הנר דאיכא חילוק בין מידי דאכילה למלאכה אחרת כדפרישית לעיל וגם לא דמי למבשל בשבת בשוגג יאכל דהתם ליכא למיגזר שמא יהיה הישראל רשע לבשל במזיד אבל יקל לומר לעכו"ם לבשל ואפי' נדמה למבשל בשוגג יאכל יש לאסור כאן לחם דדמי לשוחט בשבת בשוגג דאסור משום דלא חזי לכוס והקמח נמי לא היה ראוי לכוס ואפילו אם הקמח ראוי לכוס אין החטין והקמח ראוים לאכול באותו ענין שנעשו לבסוף לאחר שנעשה בו איסורא דאורייתא שנעשה פת ואינו דומה לחזי לכוס של מבשל בשר ודגים וכ"ת הלחם מותר דהא פסקינן שלהי שבת כר"ש דשרי מוקצה נר מנר שהדליקו בה באותו שבת דדחייה בידים לא דמי דשמא הכא מודה ר"ש דהוי כגרוגרות וצמוקים ג כיון שנטחן ונאפה ונרקד בשבת כדאמרינן בפרק אין צדין (כד.) עכו"ם שהביא דורון לישראל אם יש במינו במחובר אסור בכדי שיעשו ופירש"י דאפילו ר"ש מודה בהא דהוי כגרוגרות וצמוקים דאמרינן פרק כירה (מה:) דמודה ר"ש עכ"ל והשתא יש לפרש דברי רבינו דה"ק ר"ת אסר משום מוקצה ואע"ג דקי"ל כר"ש דל"ל מוקצה שאני הכא דאיכא למיחש שמא נטחן היום והוי כמוקצה דגרוגרות וצמוקים וזהו שכתב ונמצא שהוא מוקצה כלומר אפי' לר"ש שבה"ש לא היה ראוי כלומר דלא היה ראוי ליעשות מחמת עצמו וכיון שלא עשאו מבע"י הוי כאילו דחאו בידים וקשה לי אמאי תלי טעמא דאיסורא בשמא נטחן היום הא אפילו נטחן מאתמול הוי מוקצה כמו גרוגרות וצמוקים מאחר שנאפה היום ושמא י"ל דנקט טחינה דאיסורא מטעמא אפילו ביום טוב מה שאין כן באפייה אבל אין ה"נ דלענין שבת אפילו נטחן מאתמול הוי מוקצה כגרוגרות וצמוקים מטעם שנאפה בשבת והא דנקט הרא"ש אפילו היה קמח או עיסה בין השמשות לא נחת לחילוקי מוקצה אלא משום דחטים חזי לכוס טפי מקמח קאמר דאפילו אם היה קמח דלא חזי כלל לכוס לא הוי מוקצה משום ז דהוי גמרו בידי אדם ולא אידכר מוקצה דבין השמשות אלא היכא דמתקן ממילא אבל לא היכא דאיתקן בידי אדם כי הכא ושלא כדברי רש"י בפ' אין צדין ואפשר לפרש דברי רבינו בע"א דה"ק ר"ת אסר אותו משום דאפי' את"ל דשמא נטחן היום ונמצא שבין השמשות היו חטים וחזו לכוס מ"מ הוי מוקצה מפני שבה"ש לא היה ראוי לאכול באותו ענין שנעשה לבסוף לאחר שנעשה בו איסור דאורייתא שנעשה פת ואינו דומה לחזי לכוס של מבשל בשר אלא שזו דוחקא וגם ליסנא דשמא אינם מיושבים לזה :

ובספר התרומה כתב פנים לאיסור ולהתיר בסימן רמ"ז ורמ"ח וכתבתים בסמוך וכ"כ ג"כ כמ"ג וכמ"ק :

וא"א ז"ל כתב ול"כ להתיר וכו' בס"פ אין צדין וגם בהג"א שם כתב שיש מתירין בשעת הדחק וגם התוספות בפרק בתרא דע"ז (סו:) כתבו שיש מתירין אפילו בשבת וכתבו אמנם יש אוסרים בשני ימים טובים של ר"ה לפי שנמשך לפעמים הקציר עד ר"ה ואפשר שקצרו ואפאו בי"ט והעלו ונכון להחמיר בשני ימים טובים של ר"ה (ג) וה"ה כתב בפ"ו וז"ל ודע שמהדינים הנזכרים יש ללמוד שפת שאפה עכו"ם בשביל עצמו או בשביל עכו"ם אחר מותר לישראל אא"כ מכירו ויודע שצריך לו שיש לחוש שמא ירבה בשבילו וכ"כ הרמב"ן פירות שתלשן לצורך עצמו אסורין משום מוקצה ודברים התלושים שאפאן ובשלן מותרין והוא שראויים מתחילתן לכוס הא לא"ה מוקצין הן ואסורין למי שיש לו מוקצה בכך וכ"כ הרשב"א והוסיף לאסור אף הנולד כגון משקין הבאים ע"י סחיטת עכו"ם עכ"ל : ומ"ש אא"כ מכירו ויודע שצריך לו יתבאר בסמוך בס"ד והר"ן בס"פ כל כתבי כתב סברת הרמב"ן ובפ' בתרא דע"ז נראה שמסכים לדברי התוספות שהתירו ליקח מן העכו"ם פת חמה בשבת . ומ"מ יש לדקדק בדברי הרא"ש שכתב דלא הוי מוקצה משום דהוי גמרו בידי אדם דהא עכו"ם שהביא דורון לישראל מדבר שיש במינו במחובר הוי גמרו בידי אדם שהרי ע"י אדם נלקטים ואפ"ה אסור ושמא י"ל דשאני התם דאפשר ליגמר שלא ע"י אדם כגון שיפלו מאליהן הילכך כי ליקטם אדם נמי אסורין משא"כ בטחינה שא"א ליעשות אלא ע"י אדם ד ושבולי הלקט כתב שהרוקח אסר ורב יהודאי מתיר ושכן דעת ה"ר בנימין וה"ר ישעיה ז"ל : ור"י בח"ה כתב כברת ר"ת וכברת הרא"ש ואחר כן כתב וז"ל ובאותן המקומות שרגילין הנשים או אנשים לקנותו בשבת ואומרים לעכו"ם ממש סכום מקח ואומרים תן לי ופשטו או שני פשיטים מלאם וגם קורין לעכו"ם בביתם ונותנין לו המעות ראוי לאסרו להם מכל וכל שלא יאכלו פת הנאפה בשבת כך יראה לי ועוד כתב רמ"ה כי אסור לומר לעכו"ם מע"ש הילך מעות ותן לי הפת למחר שכבר נאפה לצורך ישראל עד כ"ל כתב בהגהות אשיר"י ס"פ אין צדין בשם א"ז דלדברי הכל אם בישל או אפה עבד ישראל בשבת אפילו לצורך עצמו ואפילו בשבת ראשונה ובפעם ראשונה שאין העבד יודע אם אדונו יאכל מזה אם לאו אפ"ה אסור : **ובהגה** בסמ"ק פת שנאפה בשבת בשביל העכו"ם שאוסרים בו ביום ומיהו גדולים התירו לצורך סעודה וברית מילה ונראה דה"ה לצורך ברכת המוציא ואף אם נטחן בשבת עצמו (ד) אע"ג דבה"ג חשיב ליה לטחינה נולד ומורי ר' יחיאל לא היה מודה עכ"ל : ולענין הלכה כיון שאיסור מוקצה דרבנן יש לסמוך על המתירין בשעת הדחק או לצורך מצוה : עכו"ם

לחם של עכו"ם שנאפה בשבת ולא כתב טעמו ואפשר שנסמך הרא"ש על מ"ש מקודם אין להתיר פת הניקח בשבת שמא היה ב"ה קמח או עיסה דלא חזי לכוס וכן אסר ר"ת וכו' משמע שמטעם זה אסרו ר"ת אבל רבינו כתב דר"ת אסרו מטעם אחר דשמא נטחן היום וכו' משמע דס"ל לר"ת דאם היה נטחן מבע"י דהיה הקמח ראוי לאפות ממנו פת בין השמשות לא היה עליו דין מוקצה אבל אם נטחן ביום השבת דב"ה כשהיו חטים לא היה ראוי לעשות מהם פת ה"ל הפת שנאפה מוקצה שהקצה דעתו בין השמשות מהני חטים שיהיו נעשים פת ומגו דאתקצאי בין השמשות אתקצאי לכולי יומא ומה שיש להקשות הלא קי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה ותו דהלא החטין ראויין לכוס ומש"ה תני בברייתא פרק כילד מברכין (דף ל"ז) הכוסס את החטה מברך עליה בפה"א בין חיין בין מבושלין וכדפסק רבינו לעיל בסימן ר"ח ס"ג וא"כ לא הוי מוקצה איכא לתרץ כיון דר"ת פסק דבנולד הלכה כר' יהודה דאסור בין בשבת ובין בי"ט כדכתב רבינו לקמן בסימן תקי"ה השתא הני חטים דנטחנו ביום השבת ה"ל נולד ולפ"ז אע"ג דהחטים בעינייהו לא אתקצאו ב"ה מ"מ אתקצאו מאפיית הפת כיון דהקמח שמהם אפו הפת הוי נולד וס"ל לר"ת כדעת בה"ג דקמח שנטחן בשבת או בי"ט הוו להו נולד כמ"ש בשמו הרא"ש ס"פ אין צדין ז"ל כתב בה"ג ה"מ חנוני ישראל אבל חנוני עכו"ם במאי דאיתיה במחובר אי נמי קימחא דאיכא למימר נטחן בי"ט וכו' אסור למיסקל מיניה וכו' וכ"כ התוס' בפרק בתרא דע"ז (דף סו) בד"ה אמר רבא דבה"ג חשבי ליה לטחינה נולד מיהו ה"ר יחיאל היה נוהג היתר בדבר גם בסמ"ק כתב דה"ר יחיאל לא היה מודה לבה"ג . ומ"מ ר"ת היה מודה לבה"ג דטחינה ה"ל נולד וא"כ קמח זה שנטחן בשבת יש עליו דין מוקצה ב"ה ולכן הפת הנאפה ממנו אסור :

ומ"ש ובספר התרומות כתב פנים לאיסור ולהיתר כבר הביא ב"י דברי סה"ת וכ"כ סמ"ג בדבריו בהני פנים אלא דקשיא לי במ"ש שהקמח אינו ראוי לכוס דהא בפ' כ"מ (דף לו) פליגי בה רב יהודה ורב נחמן דלר"י מברך בפה"א ולרב נחמן שהכל אלמא דראוי לכוס הוא ואע"ג דפסק הרי"ף כר"נ משום דלא רגילי אינשי לספויי קימחא מ"מ הא קא חזינא דראוי לכוס הוא . ותו דבפ"ק דפסחים (דף יא) דקא משני רבה אליביה דרבי יהודה דמה שהיו עושין קמח וקלי מקמי שהתירו העומר ולא חששו דילמא אתי למיכל מיניה היינו טעמא דמתוך שלא התרתה לו אלא ע"י קיטוף הוא זכור א"ל אביי תינח בשעת קטיפה טחינה והרקדה מאי איכא למימר דלמא אתי למיתב לפומיה קמח אלמא דחזיא קמח לכוס . וי"ל דלרובא דעלמא ודאי לא חזו לכוס אלא דמ"מ צריך ליחוש למיעוטא וליגזור והוה מצי לשנויי דלא חיישינן למיעוטא ולא גזרינן אלא דעדיפא מינה משני דאפילו לדידן לא קשיא טחינה ברחיא דידא הרקדה ע"ג נפה ותדע דהא בתר הכי קאמר רב אשי קמח וקלי תנן ופירש"י ואין ראויין לאכילה עכ"ל אלמא דקמח לא ראוי לאכילה אלא לענין ברכה כיון שנהנה חייב לברך ונתיישבו דברי הספר התרומה והסמ"ג שכתבו שהקמח אינו ראוי לכוס פי' לרובא דעלמא אינו ראוי לכוס משא"כ חיטים עצמן ראויין לכוס לרובא דעלמא : **וא"א** הרא"ש ז"ל כתב ולי נראה להתיר דאפילו היה קמח וכו' הא דכתב ואפי' היה קמח וכו' קאי אמ"ש קודם זה להשיג אבה"ג שכתב דאסור למישקל מעכו"ם קמח בי"ט דאיכא למימר דנטחן בי"ט וכתב הרא"ש דמאי איסורא איכא כיון דרובא עכו"ם אדעתא דרובי טחני לה ומשום מוקצה ליכא למיסר דהטין חזו לכוס ב"ה או לעשות מהן קליות ודייקא אבל בשבת אין להתיר פת הניקח בשבת שמא היה ב"ה קמח או עיסה דלא חזו לכוס וכו' וכתב על זה ול"נ להתיר דלא מיבעיא אם היו חטין ב"ה דחזו לכוס ב"ה ואין זה נולד מה שטחנו בשבת דלא כבה"ג אלא כה"ר יחיאל אלא אפי' היה קמח או עיסה דלא חזי לכוס נמי לא הוי מוקצה כיון דגמרו בידי אדם פי' כיון דאיכא ביד אדם לתקנו בו ביום לא מקצה ליה מדעתו אפילו דחייה בידים כיון דאפשר לחזור ולתקנו בידו וכדאמרינן להדיא בפ' אין צדין (ריש דף כ"ז) וא"כ ה"ה כל קמח ועיסה שביד העכו"ם ב"ה לא מקצה הישראל דעתיה מיניה כיון דהוה ביד עכו"ם לאפות ממנו פת ה"ל גמרו בידי אדם ורבינו נקט בלשון הרא"ש גמרו בידי אדם כלשון הגמ' לאפוקי היכא דהדבר תלוי בידי שמים כגון פירות שהניחן על הגג לייבשן ע"י החמה דכיון שאין בידו לתקן אסח דעתיה מיניה . והרא"ש כתב כיון דהוי גמרו ביד עכו"ם לפי מה שהוא הענין שהקמח או העיסה הוא ביד עכו"ם ובידו לגמרו ולאפות ממנו פת וא"כ לא הוי מוקצה ואפשר דהרא"ש דנקט עכו"ם כוונתו לומר עוד טעם דלא הוי מוקצה דקי"ל דאין הכן ביד עכו"ם כמ"ש ב"י לעיל בסימן ש"ה ע"ש הירושלמי ושכ"כ הכל בו : ומ"ש

דרכי משה

(ג) ונ"ל דלדבריהם ה"ה בשאר י"ט במקום דאיכא למיחש לקציר דאסור ולא נקטו ב' ימים של ר"ה אלא משום דהתם אסור בב' הימים משום דכיומא אריכתא דמי אבל בשאר י"ט ביום השני שרי : (ד) ודעת הטור משמע למטה דפת הנאפה בשבת אסור וכ"כ ב"י בשם מהרי"א דכן דעת הטור : ובפרק

פרישה

(ג) וא"א ז"ל כתב ולי נראה להתיר וכו' מהרש"ל בביאורי לאוין סמ"ג דף י"ט ע"ד במ"ש שם סמ"ג בשם ר"ת לאסור וז"ל העולם נהגו להקל לפי שראו בטור שהרא"ש מתיר ואין נ"ל להקל שהרי רבים האוסרים ור"ת אוסר הלכה למעשה ובפרט מאחר שכתב הא"ז שראבי"ה היה מלקה בני אדם שאכלו פת שנאפה בשבת א"כ פשיטא שאין להקל אם לא ע"י הדחק עכ"ל . וכ"פ ב"י ורמ"א ועוד כתב רמ"א אבל אסור ליתן לו מעות מע"ש שיתן לו הפת בשבת דאז אדעתא דישראל קעביד ע"כ ועיין לקמן בסימן תקי"ז :

(ד) כיון דנגמרו בידי אדם פי' שאין התחלת ביאתו לעולם ע"י העכו"ם רק הגמר . לכן אין בו איסור מוקצה משא"כ לגבי דורון שהביא העכו"ם שאסור משום מוקצה הוא מטעם דאסחינהו מדעתו הואיל ולא לקטו הישראל מע"ש ועי"ט אבל כשנלקט בחול ולא נעשה הגמר דהיינו כטחינה או כאפייה ביד עכו"ם או אין שייך בו דאקציניהו ואין בו איסור מוקצה וע' בדרישה : כמו

דרישה

בסמוך בשם הרא"ש ז"ל דאפילו היה קמח או עיסה בין השמשות לא הוי מוקצה ומדקאמר אפילו ש"מ דטפי עדיף כשהיה בין השמשות חיטים מכשהיה או קמח . ושמא י"ל דנקט טחינה דאסירא מטעמא אפילו בי"ט משא"כ באפייה . אבל אה"נ דלענין שבת אפילו נטחן מאתמול הוי מוקצה כגרוגרות וצמוקים מטעם שנאפה בשבת . והא דנקט הרא"ש אפילו היה קמח או עיסה בין השמשות לא נחת לחילוקי מוקצה אלא משום דחיטים חזו לכוס טפי מקמח קאמר דאפילו היה קמח דלא חזי כלל לכוס לא הוי מוקצה משום דהוי גמרו בידי אדם ולא אידכר מוקצה דבין השמשות אלא היכא דמיתקן ממילא אבל לא היכא דניתקן בידי אדם כי הכא ושלא כדברי רש"י בפרק אין צדין עכ"ל . עוד כתב הב"י בסמוך ואיכא למידק הא עכו"ם שהביא דורון לישראל מדבר שיש במינו במחובר הוי גמרו בידי אדם שהרי ע"י אדם נלקטין ואפ"ה אסור ור"ל קשה למ"ש הרא"ש דלא הוי מוקצה משום דהוי גמרו בידי אדם ושמא י"ל דשאני התם דאפשר ליגמר

חדושי הגהות

הרב"י בסי' ש"ו : ג ולקמן שכתב בשם הרא"ש דאפי' היה קמח כו' היינו משום דהרא"ש לית ליה הך סברא דהוה כגרוגרות וצימוקין משום דמחוסרי מלאכות הרבה וא"כ יותר יש לאסור בקמח דלא חזו כלל משאם היה בה"ש חיטים ולכן כתב דאפי' מוקצה בעלמא נמי לא הוי לומר דבין השמשות הוה קמח דלא חזי כלל דגמרו בידי אדם (מהרל"ח) : ד ואין דבריו נכונים דהא אפי' מחובר דצנון ולפת אסרו משום מוקצה כדאיתא בעירובין (מ.) בהאי ליפתא דאתא למחוזא וכו' ושם א"א שיתלשו מאליהן אלא מעמא דמחובר אסור

והטחינה והאפייה אינה אוסרת כיון דבשביל עכו"ם היא: [ג] עכו"ם שצד דגים או ליקט פירות או אפה פת או בשל לעצמו כתב ס' המצות יש

ומ"ש והטחינה והאפייה אינה אוסרת וכו' פי' בין שנטחן בשבת דאיכא טחינה ואפייה ובין שנטחן מבע"י דליכא אלא אפייה אינה אוסרת כיון דבשביל עכו"ם נעשה כדתנן בפ' כל כתבי (דף קכב) עכו"ם שהדליק את הנר ישתמש ישראל לאורו וכו'. וב"י הקשה דמדכתב ר"ת לאסור שמא נטחן היום משמע דבנטחן מבע"י שרי ומדכתב דב"ה לא היה ראוי יש לאסור אף בנטחן מבע"י שהרי ב"ה לא היה ראוי וכי תימא דיותר ראוי קמח לכוס מחיטין א"כ קשה מדברי הרא"ש שכתב אפי' היה קמח וכו' אלמא דטפי עדיף כשהיה חטים מכשהיה קמח ותימה היאך נשא ונתן אם קמח עדיף לכוס אם חיטין עדיף לכוס נייתי חזי ועוד הלא תלמוד ערוך הוא בפ"ק דפסחים דחטים עדיף לכוס דקאמר תלמודא הא דרב אשי בדותא היא השתא מקלי ואילך דלאחר שנתייבש בתנור אין ראוי לאכילה מעיקרא עד קלי מאי איכא דמימר דבעודו רך בקליות קודם שיבש דראוי הוא לאכילה א"ל אלמא דבקמח לא מקשינן עליה דרב אשי בהא דאמר דאינו ראוי לאכילה אלא דמקמי שנעשה קלי וקמח אקשינן עליה דרב אשי דהלא הזו חטים לאיס לאכילה אלא הדבר פשוט דחטים חזו לכוס טפי מקמח ודברי ר"ת שהביא רבינו אומרין בטוב טעם כדפרישית ולא כמו שפי' ב"י עוד הקשה ב"י בדברי הרא"ש שכתב דלא הוי מוקצה משום דהוי גמרו בידי אדם דהא עכו"ם שהביא דורון לישראל מדבר שיש במינו במחובר הוי גמרו בידי אדם שהרי ע"י אדם נלקטים ואפילו הכי אסור ושמא יש לומר דשאני התם דאפשר ליגמר שלא ע"י אדם כגון שיפלו מאליהם הילכך כי לקטם אדם נמי אסורין משא"כ בטחינה שא"א ליעשות אלא ע"י אדם עכ"ל ואיכא לתמוה טובא בקושיא זו שהלא דברי הרא"ש הן תלמוד ערוך בפרק אין צדין וה"ל להקשות אתלמודא גופא אבל הדבר פשוט דדוקא גבי פולין ועדשים וקדרות דעלמא בשבת בין השמשות דאידחו בידי אדם כ"ז שרותחין אתם הוא. דאין להם דין מוקצה דכיון דבידו ג"כ להחזיר ולתקן בו ביום לא מקצה להו מדעתו מפני דהייתו אבל מחובר דאיהו לא דחי ליה אלא מן השמים נדחו ה"ל מוקצה גמור ולא התירו לו הכמים אע"ג דגמרו הוי בידי אדם ועוד הלא רש"י כתב בפרק אין צדין (סוף דף כד) גבי דורון וז"ל אם יש מאותו המין במחובר אסורין משום מוקצה ואפי' לר"ש יש מוקצה בגרוגרות וצמוקין ומחובר כגרוגרות וצמוקין דמי מדלא לקטן מאתמול אקצינהו מדעתיה ולא תחלוק במחובר בין שלו ובין של עכו"ם עכ"ל אלמא דבמוקצה דמחובר החמירו טפי שלא להתירו מטעם דהוי גמרו בידי אדם והקושיא אין לה התחלה. ועל תירוצו איכא נמי לתמוה הפלא ופלא דכיון דאפשר להיות נגמר ג"כ שלא ע"י אדם כ"ש דאין עליו דין מוקצה דלא מקצה מדעתיה כיון דאפשר להיות נגמר בין בידי אדם בין שלא ע"י אדם כגון שיפלו מאליהם וכן קשה לפי תירוצו דא"כ במחובר נידה כשעשה העכו"ם הנידה בשביל ישראל ליסתרי כיון דגמרו בידי אדם וא"א ליגמר מתילה שלא ע"י אדם וכן שאר מחובר בקרקע דא"א ליתלש מעצמו כגון לפת וכגון ליסתרי כיון דגמרו בידי אדם אלא הדבר ברור כדפרישית דלא הקילו חכמים מטעם גמרו בידי אדם אלא היכא דאיהו גופיה דחייה בידים אבל במחובר ומחוסר צידה דאידחו מן השמים לא התירו מוקצה זה דחמיר טובא מטעם גמרו בידי אדם והרא"ש ז"ל נמי לא כתב זה אלא כדי להתיר הפת אפי' היה קמח או עיסה ב"ה דאידחי בידי אדם שטחנו ונשאו קמח או עיסה דלא חזו לכוס ומעיקרא כשהיו חטים חזו לכוס וב"ה דחו להו בידים התם קאמר כיון דגמרו בידי אדם דבידו לחזור ולתקן ולאכות ממנו פת לא אקצי דעתיה מיניה ולענין הלכה נקטינן כמ"ש הסמ"ק דהגדולים התירו לצורך סעודת ברית מילה וה"ל דה"ה לצורך ברכת המוציא עכ"ל וב"י כתב ג"כ להתיר בשעת הדחק ונראה דהאי שעת הדחק היינו כשאין לו פת וגם א"א להשאיל מחבירו כגון יחיד הדר בכפר אבל כשאפשר לו להשאיל מחבירו אין שעת הדחק וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' תש"ט וז"ל ועוד איזהו מצוה יש באכילת פת חמה בשבת אי משום סעודת של שבת ישאל מחבירו עוד דעכשיו אינן בני תורה ולא עדיפי מבני בשכר שאסרו להם הדברים המותרים לפי שאינם בני תורה וכו' ועוד האריך מיהו בי"ט יש להקל וכן פסק בש"ע בסי' תקי"ז וע"ש בב"י:

עכו"ם שצד דגים או ליקט פירות וכו' כתבו סמ"ג וכן סמ"ק והתרומה דיש פנים להתיר כמו שאר מלאכות שעושה לצרכו כלומר כמו ממלא מים לבהמתו או עושה כבש או מדליק נר לעצמו שמותר לישראל להשתמש בהם ויש פנים לאיסור משום דדבר מאכל החמירו דחיישינן שמא יאמר לעכו"ם לבשל לו בשבת כיון דאמירה לעכו"ם לא מיתסרא אלא מדברי סופרים ואע"פ שלא כתב אלא דיש צדדים לאיסור ויש צדדים להתיר כת' רבינו בשמו שיש אוסרין ויש מתירין משום דכיון דאיכא צדדים לכאן ולכאן יש אוסרין ויש מתירין מיקרי א"נ דקושטא דמילתא הכי הוא דמיפלג פליגי במילתא דאיתא בתו' ריש י"ט וכתבה ר"י בהי"ב שרא"מ אכל מדג מליח שבשלתו השפחה לעצמה כי היכי דשרי' לישראל להשתמש לאור נר שהדליק עכו"ם לעצמו ואע"פ שהם כתבו דלא נהירא הרי כתבו הטעם משום דבמכירו אסור מפני שמרגילו לשבת הבא הא אם לא היה מכירו מודה דמישרא שרי וסמ"ג וסמ"ק והתרומה שכתבו דשמא יש לאסור משום דחיישינן שמא יאמר לעכו"ם לבשל לו בשבת אפי' באינו מכירו איכא למיחש להכי דליכ' למיפלג בין מכירו לאינו מכירו אלא כשהעכו"ם עושה מעצמו ומשמע מדבריהם ומדברי הגהו' מיי' בפ"ו שכן דעת ר"ת לאסור מה"ט ומ"מ אין דברי רבינו מכוונים ע"פ דברי סמ"ג דהא לא כתב סמ"ג דיש פנים להתיר אלא באפה ובישל עכו"ם לעצמו דאין בהן מוקצה אבל בצד דגים וליקט פירות משמע דפשיטא ליה דאסורין דודאי לא גריעי מפירות הנושרים דאסירי משום מוקצה וכתב רבינו דהכי מסתבר לאסור משום דלא גרע מנשרו מאליהן ולכאורה משמע דגם באפה פת אסר מה"ט וכן פי' הגאון מהרי"א ז"ל ושלא כדברי הרא"ש ואע"פ שהיה אפשר לפרש דטעמא דלא גרע מנשרו מאליהן לא קאי אלא לצד דגים וליקט פירות אבל באפה ובישל מודה

עכו"ם שצד דגים וכו' כתב בספר המצות יש מתירין כמו שאר מלאכות שעושה לצרכו (כלומר כמו מילא מים לבהמתו או עשה כבש והדליק הנר דבסמוך) ויש אוסרין דבדבר מאכל החמירו טפי שמא יאמר לעכו"ם לבשל לו בשבת וכך מחלוקת כתבו התוספות ריש ביצה (דף ג) בד"ה גזירה שמא יעלה דר"א מתי' אבל דג שבנהמה

דרישה

ליגמר שלא ע"י אדם כגון שיפלו מאליהן הילכך כי לקטם אדם נמי אסורים משא"כ בטחינה שא"א לעשות אלא ע"י אדם עכ"ל. וקשה לדברי הב"י מאיזה טעם נחמיר טפי במה שנעשה תחילה לומר ששייך גביה טפי מוקצה ממה שנעשה בו איסור מלאכה ולומר שאין שייך גביה מוקצה. ועוד קשה הא בפ' אין צדין כתב הרא"ש גבי עכו"ם שהביא דורון אמר רב פפא עכו"ם שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין במחובר אסורים לערב בכדי שיעשו כתב הרא"ש וז"ל ואפילו רבי שמעון מודה במוקצה כי האי דכיון דלא לקטינהו מאתמול כגרוגרות וצמוקים דמי עכ"ל. והוא ממש לשון רש"י אלא שרש"י סיים דבמוקצה אין חילוק בין של עכו"ם לישראל וגם להרא"ש בנדון זה אין חילוק. וב"י בעצמו הביאו לעיל בסימן ש"מ בדין השוחט לחולה בשבת דמותר לבריא דמקשה ב"י מ"ט דהרא"ש מ"ש ממחובר דכתב הרא"ש דמודה בו ר"ש כיון דלא קטינהו מאתמול ומשני ז"ל ואפשר לומר דס"ל להרא"ש דבמחובר דוקא שייך לומר מדלא לקטינהו אקצינהו לפי שכל אדם יכול ללקט בידו משא"כ בבהמה שצריכה לשחוט ע"י מומחה ובסכין בדוק גם יש טירחא בשחיטתה ואפשר שהיה בדעתו לשוחטה אלא שלא נזדמן לו מומחה או סכין בדוק או שלא יכול לפנות מעסקיו כדי לשוחטה וכיון שאין מניעתה מלשחוט מוכיח שהקצה דעתה לא אמרינן מדלא שחטה אקצה כו' ע"ש וה"ט לא שייך הכא באפייה דכל אדם יכול לאפות עכ"ל דאקצינהו וכמו שם בעכו"ם שהביא דורון אמרינן דהוה מוקצה אע"ג דעכו"ם הביא וה"ה בפת שאפה העכו"ם. וגם בסי' שכ"ד כתב ב"י בד"ה מחתכין הדילועין פירש"י התלושים כו' כלומר דאילו נתלשו בו ביום אפי' לר"ש אסור לטלטלם דמחובר כיון דלא לקטינהו מאתמול מוקצה מדעתיה ודמו לגרוגרות וצמוקים וכמו שפירש"י בפרק אין צדין וכ"כ שם הרא"ש עכ"ל ב"י שם הרי דכתב דהרא"ש ס"ל כפירש"י ואיך כ"כ ושלא כדברי רש"י דפרק אין צדין. ועוד שם ממה שכתב הטור בסמוך והכי מסתבר לאסור דלא גרע מנשרו מאליהן. משמע דנשרו מאליהן הוא אינו כ"כ חמור מכשתלשו העכו"ם. ולסברת הב"י איפכא מסתברא דבנשרו מאליהן הוי מוקצין וכשתלשן העכו"ם אינה מוקצה. לכן נראה לומר דודאי גם לשתלשן העכו"ם שייך בו מוקצה כמ"ש הרא"ש בפרק אין צדין וחמור טפי תלשן העכו"ם מנשרו מאליהן דבתלשן העכו"ם נעשה בו איסור תורה משא"כ בנתלשו מאליהן ומ"ש הרא"ש בסוף פרק הנוכר דלא הוי מוקצה כיון דגמרו ביד עכו"ם פירושו כאותן שתחלת תלישת הפרי או קצירת התבואה הוא ע"י עכו"ם בשבת או אין שייך בו מוקצה מחמת גמר מלאכה שעשאוה העכו"ם. והכי דייק מ"ש הרא"ש דכיון דהוי גמרו ביד עכו"ם ולא כתב כיון דהוי ביד עכו"ם מלאכתו וה"נ דייק מ"ש גבי דורון דכיון דלא לקטינהו מאתמול כגרוגרות וצמוקים דמו פירוש דוקא גבי הלקיטה הוי מוקצה ולא גבי שאר מלאכות הנגמרות ביד עכו"ם אחר הלקיטה. ובזה יתיישב ג"כ מ"ש ר"ת דשמא נטחן היום ר"ל הואיל וטעם דמוקצה הוא הואיל ולא לקטינהו או אפינהו מאתמול מש"ה קאמר שמא נטחן היום יאסר נטחן מאתמול הוי שרי דאינו מוקצה מדהתחילו מאתמול לטחנו ש"מ שהכינו עצמן לאפותו ואין אדם מקצה מדעתו כל שיוכל להיות ראוי לו לר"ש אבל בשלא טחנו מאתמול אקצינהו מדעתיה דאף שנקצר התבואה מ"מ אחר הדישה כשהתבואה מונחת ולא גילה דעתו מבעוד יום דרוצה לאפותו ס"ל לר"ת דהוי מוקצה. אבל הרא"ש ס"ל דאין נקרא מוקצה כי אם בעוד שלא נקצר או נתלש אבל מיד שנקצר או נתלש תו מותר כיון דגמרו בידי אדם ר"ל שהתחלה כבר נעשה מע"ש ולא אקצה איניש נפשיה מכל שגמרו בידי אדם וכ"ש מדבר שנעשה ונגמר מאליו. וראייה לזה שיש חילוק בין התחלה לגמר הוא ממ"ש התוספות בפרק בתרא דע"ז דף ס"ו והביאו ב"י כאן אלא שיש ט"ס בהעתקת ב"י שלפנינו וכצ"ל וז"ל וגם התוס' פרק בתרא דע"ז כתבו שיש מתירין אפילו בשבת וכתבו אמנם יש אוסרים בשני י"ט של ר"ה לפי שנמשך לפעמים הקציר עד ר"ה ואפשר שקצרו בי"ט ראשון ואפאו בי"ט השני והעלו ונכון להחמיר בי"ט שני של ר"ה עכ"ל ע"ש בתו' ותמצא הענין כאשר הגהתי אף שאין שם כן אות באות והנה מבואר דהתירו בשבת ואסרו בר"ה דה"ט משום דסברי כר"ש וביום א' א"א לקצור ולטחון ולאפות וכיון שהפת ביד עכו"ם בשבת אפוי ודאי לכל הפחות נקצר מאתמול וכיון דאין תחילתו דהיינו שקצירה ביום השבת תו לא חיישינן במה שנגמרו בשבת דדעתו של אדם אכל מאי דיכול להיות ראוי לו משא"כ בשני ימים טובים של ר"ה דאפשר שנקצר ביום טוב הראשון ונאפה בי"ט שני ומש"ה אסור כיון דהתחלה הוה ג"כ בי"ט ושני י"ט של ר"ה כיומא אריכתא דמיא. וה"ט ג"כ דעכו"ם שהביא דורון שאסור משום התחלתו דהיינו התלישה היה ביום השבת ומ"ש הרא"ש ורבינו הביאו בסמוך ז"ל ול"נ להתיר דאפילו היה קמח או עיסה בין השמשות לא הוה מוקצה כיון דגמרו בידי אדם והטחינה והאפייה אינה אוסרת כיון שבשביל עכו"ם היא עכ"ל. הרי כ' להתיר מטעם דאין לאסרו מכח הטחינה כמו שעלה על דעת ר"ת כאשר הביא רבינו בשמו וגם בעל התרומה סימן רמ"ח והביאו ב"י תלה האיסור בטחינה ובאפייה אלא שהוסיף ג"כ לומר אף א"ת שהמוקצה היה מכח שהיה בין השמשות קמח או עיסה ולא היה ראוי לכוס לא מכח המלאכות שנעשה ע"ז כתב שגם מזה לא נאסר כיון שגמרו בידי אדם וק"ל. וזה ברור בעיני ובזה נתיישב הכל. ומ"ש רבינו אם עושה ארון או קבר לעצמו כו' עיין מ"ש ב"י ולבסוף מסיק וכתב ומ"מ עדיין יש לדקדק למה השמיט הרא"ש סוגיית הגמרא דה"ל לכותבה ללמדנו דמ"ש יקבר בו ישראל היינו אם בנעשה יקבר בו ישראל מיד כו' ולע"ד נראה דהרא"ש ס"ל כרש"י ומ"ש דלמאי דמשני הגמרא בעומד באסרטיא כו' ר"ל כל מקום קבר ניכר למי הוא עשוי דאם הוא עשוי הקבר במקום פרהסיא כמו סרטיא ודאי נעשה בשבילו וא"כ ליכא לחלק בין ליגנא לבפרהסיא דכיון דסתמא דמילתא מקום קברות ישראל מיוחדין לעצמן ומקום קברות עכו"ם אינם אלא מקומן מוכיח עליהם שלא נעשה אלא בשביל עכו"ם. והשתא א"ש דהתנא דמתני' סתם וכתב אם עשה לו ארון וקבר בו ישראל ואם בשבילו לא יקבר בו עולמית ולא חילק ותנא דהיינו דווקא בעומד באסרטיא אלא ודאי התנא איירי בעשוי במקום שמורה עליו אם נעשה בשביל עכו"ם או בשביל ישראל ואפשר שגם עשיית הארון דישראל ועכו"ם מחולקין ועשייתו מוכיח עליו אם נעשה בשביל ישראל ועכו"ם והגמ' דמשני בארון המונח על הקבר ל"ד קאמר אלא חדא מן הדברים המורים עליו נקטה א"נ לסברת המקשן השיב לו דנא עלה על דעתו שבעשיית הארון והקבר ניכר אם בשביל עכו"ם או בשביל ישראל נעשה ומש"ה השיב לו דמיירי בעומד באסרטיא והארון עליו אבל לדידן ל"צ לזה וכמ"ש דגם זולת זה ניכר ונבדל. ומש"ה כתמו וקצרו הרא"ש ואפשר שגם זה הוא טעם הרי"ף ומ"ש רבינו ז"ל אלא שרש"י פירש אותו כו' עד כאן לאו הכי צריך להמתין בכדי שיעשו לשון הגמרא נקט וי"ל הא לאו הכי שאין לפנינו דבר ניכר צריך להמתין והגמרא קאמר כן לפי סברת המקשן וכמ"ש וק"ל. ומ"ש רבינו בחלילין בס"ם ז"ל ואם א"ל לישראל להביאן אסורים לעולם ולאחרים בכדי שיבואו ממקום שהביאן וכתב ב"י לא ידענא מהיכא נפקא ליה לרבינו לקנסו לעולם כו' עד אלא דא"כ קשה מאי איריא א"ל ישראל להביאן כו' ונלע"ד דלק"מ דודאי כי לא א"ל אינו ידוע דבשבילו עושה שהאיסור דאורייתא כי אף שהביאן לישראל י"ל דתחילת הבאתן דרך ר"ה לא בשבילו היתה ואף אם היתה ליכא אוכח מילתא דבשבילו לבד נעשה שהרי בחד חליל יכול להספיד כמה מתים משא"כ בא"ל להביאן לו הרי זה ודאי נעשה בשבילו והואיל ואיכא אוכחא מילתא מילי דמת וכמ"ש הרא"ש לעיל מש"ה אסרו עולמית. ומה שהסכים הרא"ש דאם הביא בשביל ישראל והובאו מחוץ לתחום דאינו אסור אלא בכדי שיבואו אע"ג דאיכא מילי דמת אוכחא מילתא שאני התם דלא נעשה בו כ"א איסור תחומין דרבנן וק"ל:

(ג) עכו"ם שצד דגים או ליקט פירות או אפה פת כו' בספר המצות יש מתירין כמו שאר מלאכות שעושה העכו"ם לצרכו ויש אוסרין כמו פירות הנושרין שנאסרו אפי' נשרו מאליהן דבדבר מאכל החמירו טפי והכי מסתבר לאסור דלא גרע מנשרו מאליהן. כתב ב"י ז"ל אין דברי רבינו מכוונים ע"פ דברי הסמ"ג דלא כתב הסמ"ג דיש פנים להתיר אלא באפה ובישל דאין בהם מוקצה אבל בצד דגים וליקט פירות משמע דפשיטא ליה דאסורין דודאי לא גריעי מפירות הנושרין דאסורין משום מוקצה עכ"ל ב"י וק"ק הא לפני זה כתב ב"י שיש מתירין כמו שאר מלאכות כו' כלומר כמו ממלא מים לבהמתו או עשה כבש או מדליק נר לעצמו שמותר לישראל להשתמש בהן וא"כ מה לי צד וליקט מה לי עשה כבש מקדם או הדליק נר. ואף שבסמ"ג לא כ"כ בהדיא. אבל בסמ"ק כ"כ בהדיא וא"כ י"ל דרבינו לסמ"ק נתכוין ולא לסמ"ג דהא ספר המצות סתמא כתב. ודוחק לומר דס"ל דיש חילוק בין כבש ונר דאינן עומדין לאכילה ואין מוקצה שייך כ"א בדבר מאכל משא"כ בצד וליקט שהוא דבר מאכל. ומ"ש ב"י עוד אחר זה אמ"ש רבינו ומסתבר לאסור דלא גרע מנשרו מאליהן ז"ל ולכאורה משמע דגם באפה פת אסור מה"ט וכן פירש מהרי"א ושלא כדברי הרא"ש ואע"פ שהיה אפשר לפרש דטעמא דלא גרע מנשרו מאליהן לא קאי אלא לצד דגים כו' ולאלק ביניהן משום דצידת דגים ולקיטת פירות לא משמע לאינשי שהיא מלאכה כ"כ כו' ויש מקשין למה לא כתב חילוק שכתב ב"י לעיל לפני זה דבלקיטה וצידה שייך מוקצה טפי. ונלע"ד דלק"מ דלפני זה לא כתב חילוק דמוקצה אלא להאומרים פנים להיתר ולא ס"ל דבדבר מאכל החמירו כמו נשרו מאליהן. ומש"ה הוצרך לכתוב דאע"פ כן י"ל דמודה בלקיטה וצידה מטעם מוקצה וכאן אמר לפי סברת רבינו שהשווה בפנים להיתר דס"ל דכולם שוים דלית בהו איסור מוקצה אלא שמסתבר ליה לאסור מטעם דבדבר מאכל החמירו כמו פירות שנשרו מאליהן. וה"ט משום דאדם להוט אחר דבר מאכל מש"ה יש להחמיר שיקל ויעשה פריו או יצוה לעכו"ם לעשותו ומש"ה חילק וכתב דיש להחמיר דוקא בצידה ולקיטה דלא מיחזי לאינשי שהיא מלאכה כ"כ וק"ל. ומ"מ בעיקר הספק והבעייתו דב"י דמדקדק רבינו אפייה בהדי צידה וליקט ש"מ דבכולהו אסור מטעם דלא גרע מפירות הנושרין. תמה אני על מהרי"א וב"י שכ"כ מדלא שא"כ למה לא הכריע מיד לעיל אחר שכתב דברי ר"ת לאסור ודברי הרא"ש להתיר בפת שנאפה היה לו לכתוב שמסתברא לו כדברי ר"ת ולא מטעמיה אלא מטעם דלא גרע מפירות הנושרין מאליהן וכמ"ש כאן. ועוד מדכתב רבינו מיד אחר דין זה ז"ל ואפי' אם ספק אם לקטן או צדן היום אסורין כל"ל או ספק אם אפה או בישל היום דאסורין אלא ודאי גם רבינו ס"ל כסברת הרא"ש. ומה שכללינהו רבינו יחד איפכא מסתברא שלאחר שכתב הרא"ש להתיר בפת שנאפה כתב שגם בצד וליקט יש פנים להתיר כמו באפה ובישל הכ"ל אלא שיש פנים ג"כ לאיסור מכח שבדבר מאכל החמירו. ומסיים שמסתבר לאסור בצידה ולקיטה אף להרא"ש דמתיר באפייה ובישול מטעם דגמרו בידי אדם מ"מ בהמיו בזה כפנים

גלא

יש מתירין (ד) כמו שאר מלאכות שעושה לצורכו ויש אוסרין כמו פירות הנושרין שנאסרו אפי' נשרו מאיליהן דבדבר מאכל החמירו טפי ה והכי מסתבר לאסור דלא גרע מנשרו מאיליהן ואפי' אם ספק אם לקטן או צדן היום אסורים בו ביום אבל לערב מותרין מיד אפי' אם ודאי לקטן וצדן היום (ס) [ג] ואם לקטן וצדן בשביל ישראל אסורים לכל בו ביום ולערב בכדי שיעשו וכן נמי אם צד ולקט בשביל ישראל ועכו"ם צריך להמתין לערב בכדי שיעשו (י) [ד] ואם ספק אם לקט בשביל ישראל אם לאו או שידוע שלקט לצורך ישראל ואין ידוע אם נלקטו היום אם לאו אסורין בו ביום ולערב כ' בס' המצות שמותרין

מיד

מודה דשרי ולחלק ביניהם משום דלידת דגים ולקיטת פירות לא משמע לאינשי שהוא מלאכה כ"כ ואיכא למיגזר שמא יעשה בידיו משא"כ באפייה ובישול דמידע ידעי כ"ע דאין לך מלאכות המורות מהם וכמו שכתוב בספר התרומה סימן רמ"ז מ"מ מדנקט אפייה ובישול בהדי צידה וליקוט משמע דלא מפליג בינייהו וכולהו אסור מטעמא דלא גרע מנשרו מאיליהן :

ואפי' אם ספק אם לקטן או צדן היום וכו' כ"כ כמ"ג וכמ"ק והתרומה והגהות פ"ו והביאו ראיה מדתנן בר"פ אין צדין (כד) ספק מוכן אסור וגם הר"ן בפרק שואל גבי עכו"ם שהביא חלילין כ' דהא דאסרינן בעכו"ם שהביא דורון לישראל כל שיש במינו במחובר אע"ג דאיכא למיתלי שנתלשו מבע"י אסור וכו' דטעמא משום דכל שיש מאותו המין במחובר דרכן של בני אדם ללקוט אותו ביומו ולא מבערב אבל לערב מותרין מיד אפי' אם ודאי לקטן וצדן היום וכן כתוב בספרים הנזכרים והביא ראיה מדתנן במסכת מכשירין ואיתא בפ' שואל (קנא) מרחץ המרחצת בשבת אם רוב עכו"ם לת"ש רוחץ בה מיד וכ"כ הרא"ש בפ' אין צדין : **ואם** לקטן וצדן בשביל ישראל אסורים לכל בו ביום וכו' פשוט בפ' אין צדין (סס) עכו"ם שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין במחובר אסור ולערב אסורין בכדי שיעשו והכי איתא בפרק בכל מערבין (מ) גבי הנהו עכו"ם דגזו אסא לגנגא ומדברי הרמב"ם בפ"ו נראה דלישראל אחר נמי אסור בכדי שיעשו וכ"כ רבינו ירוחם בחי"ב וכ' ה"ה שאע"פ שיש מפרשים שמתירין לישראל אחר לערב מיד פשט המימרא שבפ' אין צדין מורה כדברי הרמב"ם ולזה נוטין דברי הר"ן בס"פ כל כתבי (ה) וכ"כ רבינו בהדיא בהלכות י"ט וכן משמע מדבריו כאן : **וכן** אם צד בשביל ישראל ועכו"ם וכו' כ"כ כמ"ג והתרומה והביאו ראיה מדתנן במסכת מכשירין ואיתא בהשואל (קנא) מרחץ המרחצת בשבת אם רוב עכו"ם לת"ש רוחץ בה מיד ואם רוב ישראל צריך להמתין בכדי שיעשו מחצה על מחצה בכדי שיעשו וגם הביאו ראיה מהירושלמי : **ואם** ספק אם ליקט בשביל ישראל אם לאו וכו' אסורין בו ביום משום דתנן (ביצה כד) ספק מוכן אסור כדבסמוך : **ולערב** כתב בסמ"ג שמותרין

מיד

שאלאתו שפאתו בשבילה והתוס' חלקו עליו ואוסרין וכתב ב"י דכ"כ סה"ת וסמ"ג וסמ"ק דיש לאסור שמא יאמר לעכו"ם לבשל לו בשבת ואפי' בעכו"ם שאינו מכירו אלא למיחש להכי ומשמע מדבריהם ומדברי הגהת מיימוניות בפ"ו שכן דעת ר"ת לאסור מה"ט . ומ"מ אין דברי רבינו מכוונים על פי דברי הסמ"ג דהא לא כתב הסמ"ג דיש פנים להתיר אבל בבישול עכו"ם ובאפה לעצמו דאין בהם מוקצה אבל בצד דגים וליקט פירות משמע דפשיטא ליה דאסורים דודאי לא גריעי מפירות הנושרים דאסירי משום מוקצה עכ"ל והנה מ"ש תחלה דמשמע מדבריהם שכן דעת ר"ת לאסור מה"ט נראה לפע"ד מדבריהם שלא אסר ר"ת אלא בפת משום דנוסף עליו איסור שמא נטחנו החטים ונרקד בשבת והוי מוקצה כגרוגרות וצמוקים שהחטין לא היו ראויין לעשות מהן פת בין השמשות כדפרישית לעיל בסמוך אבל בבישל בשר ודגים או ביצים דאין שם מוקצה שראויין לכוס קודם בישול בכפק הם עומדין אם יש להתיר כמו שאר מלאכות וכו' ולא הורה בו ר"ת לאיסור . ומ"ש עוד דאין דברי רבינו מכוונים ע"פ דברי הסמ"ג וכו' ברור ופשוט שמ"ש רבינו בשם ס' המצו' אין ר"ל הסמ"ג שהרי מבואר בדבריו דבליקט עכו"ם פירות לעצמו או צד דגי' לעצמו דאסורין לישראל בו ביום ושלשה חילוקים בדין זה דכשבישל בשר או דגים וביצים יש פנים לאיסור ויש פנים להתיר ולא הורה בו חכם לאיסור ובפת שאפה עכו"ם בשבת איכא נמי פנים לאיסור ולהתיר ור"ת הורה בו איסור משום דנוסף עליו איסור מוקצה כדפי' אבל בליקט עכו"ם פירות או צד דגים אין בו ספק דודאי אסור משום מוקצה לדברי הכל ולא דמי לפת שאין מוקצה שלו חמור כיון דגמרו בידי אדם כדכתב הרא"ש וכדפרישית משא"כ במחובר ומחוסר צידה וכך הוא הגעת סה"ת . אבל הסמ"ק כתב בלשון אחר ועליו אמר רבינו כתב בספר המצות וכו' וז"ל ואם ליקט העכו"ם פירות או צד דגים או אפה פת הכל בשביל העכו"ם שמא יש לאסור כמו פירות הנושרים מאיליהם דבדבר מאכל החמירו חכמים או שמא מותר הפת כמו מלאכה כמו שפירשתי לעיל וראיתי שר"ת אסר הפת וכו' עכ"ל ועלה על דעת רבינו דהסמ"ק כללם יחד וחד דינא אית להו לכולהו ומי שמתיר באחד מתיר בכולם ולפע"ד פשוט דאינו כן אלא הסמ"ק ה"ק שמא יש לאסור הכל אפילו אפיית הפת או שמא מותר לכל הפחות הפת אבל לקיטת פירות וצידת דגים אין בהן ספק דפשיטא דאסור ולא הזכירם בדבריו אלא לומר דכי היכי דהני אסורים כך יש לאסור הפת או שמא מותר הפת וכך מבואר מדקדוק לשונו שכתב תחלה הפנים לאיסור כלומר שהכל אסור כדי לומר אח"כ או שמא מותר הפת אבל רבינו כתב בדברי ספר המצות בתחלה הפנים שהם להתיר דמשמע שרצונו לומר דאף בלקיטת פירות וצידת דגים יש מתירין וזה ודאי קשה לכאורה דלא גרע מפירות הנושרין . ותו קשה לי טובא היאך כתב רבינו תחלה שלשה סברות בדין פת דר"ת אסרו וסה"ת נסתפק בו וכתב פנים לאיסור ולהיתר והרא"ש התירו ואח"כ יכתוב בסתם דדעתו לאסור וה"ל לכתוב אחר דברי הרא"ש ומסתברא כר"ת ונראה לפע"ד ליישב דברי רבינו והוא העיקר דיש מתירין ס"ל דאע"פ דבפירות של ישראל גזרו אף על הנושרין גזירה שמא יעלה ויתלוש אבל בפירות של עכו"ם אף בעלה עכו"ם ותלשן לעצמו נמי שרי כ"ש בנושרין של עכו"ם ויש אוסרין כמו פירות הנושרין וכו' נראה שרבינו מפרש דיש אוסרין אינן אוסרין אלא בלקיטת פירות וצידת דגים דס"ל דבכלל גזירת פירות הנושרין בסתם משמע דכל שלא תלשן ישראל פירות הנושרין הם והילכך אף כשלקטן העכו"ם לעצמו נאסרו ועל זה כתב רבינו והכי מסתבר לאסור לקיטת פירות דעכו"ם דלא גרע מנשרו מאליהן וה"ה בצידת דגים דעכו"ם נמי אסור כשצדן עכו"ם לצרכו . אבל בפת ובשר ודגים לא קאמר דאסור דכבר כתב מסקנת הרא"ש להתיר אף הפת משום דגמרו בידי אדם כ"ש בשר ודגים וזהו שאמר רבינו אח"כ ואפילו אם ספק לקטן וכו' אלמא דמ"ש והכי מסתבר לאסור וכו' לא קאמר אלא בלקיטת פירות או בצידת דגים דעכו"ם דעליו חוזר מ"ש ואפילו אם ספק אם לקטן או צדן היום וכו' וניחא השתא דכתב רבינו סברת יש מתירין בתחלה כלומר יש מתירין לקיטת פירות וצידת דגים כמו הפת ויש אוסרים בלקיטת פירות וצידת דגים דלא דמו לפת משום דלא גריעי הני פירות שלקטן עכו"ם מפירות הנושרין וכו' אבל פת לא דמי לפירות הנושרין וכל זה דלא כמ"ש ב"י הדא דכתב דבהלכה הפת נמי כתב רבינו לאוסרו מה"ט דלא גרע מפירות שנשרו מאליהן ושכ"כ מהר"י אבוהב והא ליתא כדפרישית . גם כתב דאיכא לחלק דבלקיטת פירות וצידת דגים לא משמע שהיא מלאכה כ"כ ואיכא למיגזר שמא יעשה בידיו משא"כ באפייה ובישול וכמ"ש בסה"ת סי' רמ"ז עכ"ל . ולפעד"כ מבואר דלא כתב כן בסה"ת אלא לענין תלישת פירות וכחיטתן שהוא דבר קל לעשות אבל בצידת דגים לא קאמר שהוא קל דהדבר ידוע שהיא מלאכה חמורה כמו אפייה ובישול אלא כדפרישית דהטעם הוא דהחמירו חכמים במוקצה דמחובר ומחוסר צידה שלא להתירו בגמרו בידי אדם כיון דאדם לא דקינהו בידיו אלא מן השמים נדחו : **ומ"ש** ואפילו אם ספק כו' כ"כ סה"ת והסמ"ג וסמ"ק ושאר פוסקים וראיה מדתנן ר"פ אין צדין ספק מוכן אסור : **ומ"ש** לערב מותרין מיד כו' כ"כ בספרים הנזכרים והטעם משום דאין צריך להמתין בכדי שיעשו אלא כשנעשה מלאכה בשבת בשביל ישראל גזירה שמא יאמר לעכו"ם לך והבא כמו שפי' ר"ת והסכים עמו הרא"ש אבל כשעשה העכו"ם מלאכה לעצמו ה"ל כפירות הנושרים דא"צ בכדי שיעשו . אבל לפירש"י דטעם כדי שיעשו שלא יהנה ממלאכה שנעשה בשבת אף כשעשה עכו"ם לעצמו צריך בכדי שיעשו אלא רבינו תופס העיקר כר"ת כמ"ש הרא"ש ועיין במ"ש לעיל בסי' שכ"ב : **ואם** לקטן וצדן בשביל ישראל וכו' פשוט בפרק אין צדין ובפרק בכל מערבין ומשמע מלשון רבינו דאף לאחרים אסור בכדי שיעשו וכ"כ להדיא לקמן בסי' תקט"ו והיא דעת רוב הפוסקים והכי נקטינן : **ומ"ש** וכן נמי אם צד ולקט בשביל ישראל ועכו"ם וכו' פי' לא מיבעיא ברוב ישראל אלא אפי' במחצה על מחצה . ולהכי נקט רבינו לשון יחיד בשביל ישראל ועכו"ם להורות דמיירי במחצה על מחצה ולאפוקי אם היו רובן עכו"ם דא"צ בכדי שיעשו וכדתנן במסכת מכשירין במרחץ ומביאו ב"י : **ומ"ש** ואם ספק וכו' עד ולערב כתב בספר המצות שמותרין מיד מפני שהוא ספק . איכא לתמוה דבדין איסור תחומין דפירש"י בפרק שואל בהא דאמר שמואל חיישינן שמא חוץ לחומה לנו והלכה כמותו דחששא זו לקולא היא לומר שא"צ בכדי שיעשו ואעפ"כ כתב רבינו בסימן תקט"ו

בדין

דרכי משה

(ה) ובפרק שואל (דף קסו.) ודין כלים שנגמרו ביד עכו"ם בשבת אם מותר ליהנות מהם ע"ל סימן רנ"ב :

וכן

פרישה

(ס) **כמו שאר מלאכות** שעושה לצרכו פי' דתנן בס"פ כל כתבי שאם עכו"ם עשה כבש לעצמו או הדליק נר לעצמו או מילא מים לבהמתו דשרי ישראל ליהנות מהם . והא דשרי לירד על הכבש מיירי אפי' כשקלץ העכו"ם העלים בשבת ממחובר ואפ"ה מותר היינו מטעם שכתבו התוספות בפ' בתרא דע"ז דמוקצה מותר בהנאה (וא"ת לפ"ז מאי קאמר דבדבר מאכל החמירו הל"ל לאסור לאכול המוקצה ולא לנקוט דבדבר מאכל החמירו טפי דמשמע מכח חומרא שמתאוה האכילה חיישינן שיצוה להעכו"ם . י"ל דה"ק ויש אוסרים אפי' באופה ומבשל דאין שייך בו מוקצה משום דגמרו בידי אדם א"כ בצד וליקט העכו"ם לעצמו דאין ברור בו איסור דשאני עכו"ם שהביא דורון שליקט מתחלה לצורך ישראל . ואפ"ה אוסרים מטעם דלא גרע מנשרו מאליהן דגם בנשרו מאליהן אין בירור לאוסרו משום מוקצה ואפ"ה אסור . וא"כ על כרחך צריך לחלק בין זה לנדון דכר משום דבדבר מאכל החמירו אפילו באופה ומבשל דאין בו איסור מוקצה וכן בצד העכו"ם וליקט שאין ברור לאוסרו משום מוקצה בה"א זה) : (ו) **ואם לקטן וצדן בשביל ישראל אסורים לכל** בו ביום ולערב בכדי שיעשו . כתב הב"י משמע מדבריו כאן דלישראל אחר נמי אסור בכדי שיעשו פי' והא דנקט אסורים לכל קאי נמי אמה שמסיים ולערב בכדי שיעשו . וכ"כ רבינו בהדיא בהלכות י"ט : (ז) **ואם ספק** אם לקט בשביל ישראל או לאו או שידוע שלקט לצורך ישראל ואין ידוע אם נלקטו היום אם לאו אסורים וכו' . פי' מחדש לנו ספק אם נלקט היום אם לאו משום דין לערב שהתיר ספר המצות . וגבי ספק הנזכר לעיל בכר מודה דמותר לערב מיד היינו משום דוודאי נלקט משום עכו"ם וכאן חמור הואיל וספק אפשר שבשביל ישראל נלקט . ואע"פ שיש חולקים על הסמ"ג בדין זה וסוברים שחוששים לחומרא כמו גבי ספק חלילים דלקמן נ"ל שסמך רבינו שלא נזכר הפלוגתא על מ"ש לקמן ס"ו פלוגתא דרש"י והרי"ף בזה . ושהרא"ש הסכים לדעת רש"י דשרי כ"כ ב"י ועיין בדרישה :

ומ"ש

דרישה

דלא גרע מפירות הנושרין מאליהן וזה שייך דוקא בצידה וליקט דכמו בפירות הנושרין שגזרו משום דאדם להוט ויש לחוש שיתאוה ומתוך תאותו ילקוט מהאילן ה"נ בעכו"ם שלקט או שצד הואיל ומלאכת צידה וליקוט נעשה בקל יש לחוש מתוך להיטתו בדבר מאכל עד שלא יזכור שהוא שבת יעשה מלאכה משא"כ באפוי ובישול שכמה טירחא צריך לטרוח עד שלא יגמר מלאכת אפייה ובישול ויזכור שבת קודם שיגמר המלאכה או כמ"ש ב"י דמשמע לאינשי טפי שהני הן מלאכות גמורות ולא יעשו אותן וזה נ"ל ברור : [ג] **ואם לקטן וצדן בשביל ישראל אסורין לכל** בו ביום והא דכתב בשם ר"י לקמן בחלילים דלאחרים מותר מיד הה"ט דר"י סבר דבחלילין ליכא איסור דאורייתא דלא הם להביאה דרך ר"ה : [ד] **ואם ספק** אם לקטן בשביל ישראל כו' ולערב כתב סמ"ג שמותרין מיד ז"ל ב"י טעמא משום דקי"ל כשמואל דאמר גבי חלילין חיישינן שמא חוץ לחומה לנו ופירש"י חששא זו לקולא ומותרין מיד לערב וא"צ להמתין בערב בכדי שיעשו . והרי"ף שפי' חששא זו לחומרא ורבינו שכתב דעת סמ"ג לאוד סמך על מ"ש לקמן בס"ס פלוגתת רש"י והרי"ף בזה והרא"ש הסכים שם עם פירש"י ומש"ה סתם כאן לקולא כדעת רש"י והסכמת הרא"ש עכ"ל ב"י אלא ששניתי וקצרתי . והא דכתב פלוגתת והסכמת הרא"ש לקמן בחלילין ולא כתב כן תחלה בדין ראשון וא"כ הל"ל סתם ע"פ הסכמת הרא"ש ה"ט משום דפלוגתת רש"י ורי"ף איתמר בחלילין ודין חלילין איתמר בפרק שואל ודין ספק צידה וליקוט איתמר במס' י"ט בפרק אין צדין ורש"י ורי"ף פליגי בדין קמא דאיתמר בגמ' קודם שמסכת שבת שנוייה קודם מסכת יום טוב ורבינו נמשך אחריהן לכתוב דברי פלוגתתן במקומן וק"ל . והא דכתב רבינו אח"כ סמוך בספק אם הובא מחוץ לתחום הפלוגתא דמותר לערב מיד אפילו למי שהובא בשבילו לר"י ולרי"ף צריך בכדי שיעשו ה"ט משום דבס אשמועינן דאע"ג דתחומין אינו אלא איסור דרבנן אפ"ה לרי"ף צריך להחמיר בספקו משא"כ בחלילין דיש בו חשש דאורייתא כדלקמן וק"ל . אלא שצריך ליתן

טעם

חדושי הגהות

אסור הוא כמו שפירש"י שם דמחובר כגרוגרות וצימוקין דמי מדלא לקטן מאתמול אקצינהו מדעתיה ולא תחלוק במחובר בין שלו בין של עכו"ם עכ"ל הרי מבואר בהדיא דאין הטעם במחובר משום שהוא מחוסר תלישה דא"כ למה הוצרך רש"י לפרש ולא תחלוק בין מחובר שלו לשל עכו"ם דמשמע שלא אסרו של עכו"ם אלא משום לא פלוג הא של עכו"ם נמי אסור מצד עצמו מפני שהוא מחוסר תלישה אלא לאו טעמא מש"ה הוא אלא משום כיון דבקל היה יכול ללקטן מאתמול ולא לקטינהו אקצינהו מדעתיה כגרוגרות וצימוקין דמודה ר"ש בהו משום דהוו חזו ואקצינהו בידים משא"כ גבי קמח שהוא מחוסר לישה ואפייה ואינו מקצה דעתו מהם ברצון אלא משום דע"כ מקצה אותו מפני שהוא חסר במה מלאכות ועל זה כתב הרא"ש דמפני כך לא הוי מוקצה כיון שאינו מקצה אותו ברצון אלא מפני חסרון מלאכות וכיון דגמרו בידי אדם לא הוי מוקצה מהרל"ח :
ה י"ל דלעיל כתב שר"ת אסר הפת שאפה עכו"ם בשבת והרא"ש התירו ולא השיג עליו משמע

דס"ל

מיד כיון שהוא כספק ודבר שאין בו חשש צידה ומחובר אלא הושש שהובא הוץ לתחום אם הביאו העכו"ם לעצמו מותר אפילו בו ביום ואם הביאו בשביל ישראל אסור בו ביום למי שהובא בשבילו ולערב בכדי שיעשו ולאהרים מותר בו ביום ואם הוא ספק אם הובא מהוץ לתחום אם לאו מותר לערב לאלתר אפילו למי שהובא בשבילו לר"י ולרי"ף גם בזה צריך להמתין בכדי שיעשו: עכו"ם שמילא מים לבהמתו מבור שהוא רשות היחיד לר"ה יכול הישראל להשקות מהם לבהמתו והוא שאין העכו"ם מכירו דליכא למיחש שמא ירבה בשבילו ואם מילא לצורך בהמת ישראל אסור לכל בכל מיני תשמיש והאידנא שאין לנו ר"ה דאורייתא מותר לאחר שלא מילא בשבילו ור"ת היה אומר הא דאסרינן בממילא לצורך ישראל דוקא לבהמתו אבל הוא עצמו מותר בהם אף על פי שנתמלאו בשבילו כיון שאם היה רוצה היה יורד לבור ושותה ור"י

בדין מחובר בספק אם לקטן היום דאף לפירש"י צריך בכדי שיעשו והיינו משום דבמחובר דאיסור דאורייתא הוא מחמרינן טפי אף לפירש"י ותו דהר"ן בפרק שואל כתב ע"ש ה"ר יונה דבמחובר מחמרינן טפי משום דדרכן של בני אדם ללקוט אותן ביומו ואין לוקטין אותן מבערב הולכים אחר הרוב ואין תולין להקל וכאן פסק גבי שבת בדין זה עצמו כספר המצות דא"צ בכדי שיעשו. ונראה דס"ל לרבינו דבי"ט ה"א מחמרינן במחובר דהוא איסור דאורייתא ואף בספיקו מחמרינן דכיון די"ט קיל הוא אתי לזלזולי ביה אבל שבת דחמיר ראוי להקל בספיקו כמ"ש בספר המצות דליכא למיחש דאתי לזלזולי ביה. ובזה מתיישב מה שהקשה ב"י דכאן כתב בכתם דמותר כספר המצות ובספק תחומין בסמוך הביא דעת רש"י והרי"ף דפליגי בספיקו וכן בס"ם זה גבי חלילין הביא דעת רש"י והרי"ף דפליגי בספיקו אלא בע"כ דבשבת במחובר יש להקל בספיקו טפי משום דלא אתי לזלזולי ביה אבל בשבת בספק תחומין דאינן אלא דרבנן א"כ בי"ט בספק מחובר אף על פי דאיסור דאורייתא הוא כיון די"ט קיל אתי לזלזולי ביה מסתברא דיש להחמיר בספיקו כנ"ל. ועיין במ"ש לקמן בסי' תקט"ו בס"ד. ונר"ד להכ"ן דאע"פ שהעכו"ם הביא דורון לישראל בשבת בדבר שיש בו חשש צידה ומחובר אפ"ה איכא ספק אם לקטן או צדן בשביל ישראל דשמא לקטן או צדן לעצמו או בשביל עכו"ם ואח"כ הביאה דורון לישראל ולפיכך צריך שיהא ידוע שהעכו"ם לקטן או צדן בשביל ישראל אז אסור בכדי שיעשו וכך מבואר מלשון רבינו כאן ולקמן בסי' תקט"ו ע"ש: **ודבר** שאין בו חשש צידה וכו' ה"א בפרק אין צדין אלא דמ"ש רבינו כאן בכתם דלמי שהובא בשבילו אסור בכדי שיעשה קשה טובא דבהלכות י"ט כתב רבינו שזאת היא דעת האלפסי ובעל התרומות אבל לר"י א"צ בכדי שיעשו ולזה הסכים הרא"ש וא"כ למה פסק כאן בכתם דצריך בכדי שיעשו ויש לייסב דס"ל לרבינו דאיכא לחלק בין י"ט לשבת ולפיכך אע"פ דהר"י והרא"ש מקילין בי"ט בודאי תחומין אפ"ה מודים דיש להחמיר טפי בשבת מבי"ט ואע"ג דבסמוך כתבנו דרבי' מיקל טפי בשבת בספק צידה ומחובר מבי"ט היינו דוקא בספיקו דבי"ט דקיל אתי לזלזולי בספיקו משא"כ בשבת דחמיר לא אתי לזלזולי אף בספיקו כיון דמחובר וצידה הוי איסור דאורייתא אבל בודאי איסור דתחומין החמיר טפי בשבת מבי"ט: **ומ"ש** ואם הוא ספק וכו' עד לר"י איכא לתמוה הלא לר"י אפי' בודאי תחומין א"צ בכדי שיעשו וכתבו רבינו בסימן תקט"ו הבאתי דבריו בסמוך. וגם רבינו לקמן כשכתב דין זה כתב לרש"י במקום לר"י ואפילו אם באנו להגיה כאן לרש"י במקום לר"י ג"כ קשה דבכאן לא אמר אלא דא"צ בכדי שיעשו לרש"י אלמא דבו ביום אסור ולגבי י"ט כתב רבינו דלרש"י אפילו בו ביום שרי וכך הקשה ב"י ולמאי דכרי' ניחא דס"ל לרבינו דדוקא בי"ט כתב ר"י דאף בודאי תחומין כיון דאין בו איסור דאורייתא א"צ בכדי שיעשו אבל בספיקו מותר אפילו בו ביום כדפירש"י אבל בשבת בודאי תחומין מודה ר"י דצריך בכדי שיעשו ובספיקו א"צ בכדי שיעשו אבל בו ביום מיהא אסור והשתא מה שאמר רבינו לר"י הוא חוזר גם על מה שכתב מקודם בודאי תחומין דצריך בכדי שיעשו דגם זה הוא לר"י דבשבת גבי תחומין מודה ר"י דאיכא איסורא טפי מביום טוב כדפרישית אבל לרי"ף דמחמיר בספק תחומין אף בי"ט כ"ש בשבת: **עכו"ם** שמילא מים לבהמתו וכו' משנה ס"פ כל כתבי: **ומ"ש** ואם מילא לצורך בהמת ישראל אסור לכל בכל מיני תשמיש פי' אסור לישראל אחר אפי' אינו מכירו כי היכי דגבי דורון שהוא מחובר וצידה דאסור אפי' לישראל אחר כיון דאיתעבידא ביה מלאכה דאורייתא ה"נ איתעבידא ביה מלאכה דאורייתא ומש"ה נמי אסורין המים לכל תשמיש אע"פ שלא ישקה בהם בהמה אלא ירחץ בהם ידיו ורגליו ושאר תשמישים נמי אסור דכיון דאיתעביד ביה מלאכה דאוריית' חיישי' אי שרית ליה לישראל אחר אתי למימר לעכו"ם לעשות בשבילו ואפי' אינו מכירו יש לאסור שמא יאמר לעכו"ם לך והבא דליכא למיפלג בין מכירו לשאינו מכירו אלא כשהעכו"ם עושה מעצמו וכ"כ ב"י לעיל ופשוט הוא וכל זה כתבו התוס' בפ' כל כתבי (דף קכב) בד"ה ואם בשביל ישראל ובד"ה משקה אחריו: **ומ"ש** ור"ת היה אומר וכו' ור"י אוסר כ"כ התו' לשם בד"ה משקה אחריו וטעמו של ר"י דאין לחלק במלאכה דאורייתא שנעשית בשביל ישראל דאיכא גזירה שמא יאמר לעכו"ם לעשות בשבילו ואסור אפי' לישראל אחר אפי' לשתותן אסור. ונראה מלשון רבינו דר"ת לא פסק הלכה למעשה להתיר אלא היה אומר כך אבל ר"י פסק לאיסור וכ"כ הר"ן לשם וכ"כ הרב המגיד בפ"ו ושכן ד' הרמב"ם ז"ל והכי נקטינן מיהו מודה ר"י דלדידן דלית לן אלא כרמלית אם מילא לצורך ישראל זה מותר לישראל אחר וכ"כ התוס' להדיא בשם ר"י בד"ה משקה אחריו וכ"כ הסמ"ג והיה לו לרבינו לכתוב כאן אחר מ"ש ור"י אוסר והאידנא כו' שדברים אלו כתבן ר"י אלא דאתא לאשמועינן רבותא דאפי' לבהמתו מותר לישראל אחר האידנא ומכ"ש דמותר לישראל אחר לשתותן האידנא כיון דאיכא לד היתר דמתחלה אם היה רוצה לירד לבור היה שותה בבור אבל סה"ת והסמ"ג והמרדכי לא כתבו היתר זה דהאידנא אלא לאחר שכתבו דעת ר"י שאוסר גם לישראל אחר בעצמו לשתותן דמ"מ לישראל אחר האידנ' שרי לשתותן וכמ"ש התו' לאחר דר"י אוסר ואפשר דמש"ה דקדקו לכתבו אחר דברי ר"י כדי להורות דלא התירו האידנא אלא לישראל עצמו לשתותן אבל לא לבהמתו ואפילו

מיד מכני שהוא כפק וכ"כ בספר התרומה ובהגהות פ"ו וטעמא משום דקיימא לן כשמואל דקאמר בפ' שואל (קנא) שם גבי עכו"ם שהביא חלילין חיישינן שמא חוץ לחומה לנו ופירש"י חששא זו לקולא שיש לנו לומר שבאו ממקום קרוב ומותר לערב מיד וא"צ להמתין לערב בכדי שיעשו והם סוברים כמותו אבל יש חולקים ומפרשים דחששא זו לחומרא היא כמו שיתבאר' בסמוך בס"ד ולדבריהם ודאי דבנדון דידן נמי אסו' לערב בכדי שיעשו ויש לתמוה למה רבינו כ' כתם דעת כמ"ג בלי שום חולק וצ"ל שסמך על מ"ש לקמן בסי' זה פלוגתא דרש"י והרי"ף בזה ושהרא"ש הסכים לדעת רש"י דשרי: **ודבר** שאין בו חשש צידה ומחובר וכו' אם הביאו העכו"ם לעצמו מותר אפילו בו ביום זה פשוט וק"ו היא מהבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה שמותר לישראל אחר כדאיתא בפרק אין צדין (כד.) וכתבו רבינו בסמוך: **ואם** הביאו בשביל ישראל אסור בו ביום למי שהובא בשבילו מסקנא דהלכתא בפרק אין צדין ואמרינן התם שהבא בשביל ישראל זה ביום טוב מותר לישראל אחר ומשמע דה"ה לשבת וכ"כ מדברי הפוסקים ודלא כדברי הגהות אשיר"י שכתבו בפ' אין צדין דדבר הבא מחוץ לתחום בשבת אסור אפי' לישראל אחר וגם לערב בכדי שיעשו: **ומ"ש** רבינו ולערב בכדי שיעשו כן דעת הר"ן בפרק אין צדין וכן דעת המרדכי בפ' כל כתבי וסמ"ג והתרומה וכתב הרא"ש בפ' אין צדין שכן דעת האלפסי בתשובה אבל הוא ז"ל כתב דמסתבר כדברי ר"י שכתב דדבא מחוץ לתחום א"צ להמתין לערב בכדי שיעשו דלא החמירו חכמים אלא בדבר שנעשה בו איסורא דאורייתא ורבינו לא חשש להזכיר כאן סברת הרא"ש לפי שאין כאן מקום עיקר דינין הללו אלא בהלכות י"ט ושם הזכירם וגם כתב שם כל פרטי דינים אלו יותר בארוכה: **ולאחרים** מותר בו ביום מסקנא דהלכתא בפ' אין צדין: וכתב הר"ן ומיהו כי שרי לישראל דוקא בתוך ד"א או בתוך העיר משום דכולה מתא כד"א דמי כדאית' בפ' מי שהוציאוהו (מא:) אבל לטלטלן חוץ לעיר לד' אמות ודאי אסור (ו): וכתב הרא"ש בפ' מי שהוציאוהו והביאו רבינו בסי' ת"א דהא דכל העיר כד' אמות דוקא במוקפת לדירה וסתם עיירות מוקפין לדירה אבל סתם מבצרים אינן מוקפין לדירה וכ"מ שאם העיר אינה מוקפת לדירה ועירבו כולם או קנאם אסור לטלטל פירות אלו חוץ לד"א: **ואם** הוא ספק אם הובא מחוץ לתחום אם לאו מותר לערב לאלתר אפי' למי שהובא בשבילו לר"י תמהני דמשמע מדברי רבינו דלא שרי אלא בספק אם הובא מחוץ לתחום אבל אם ודאי הובא מחוץ לתחום מודה דאסור והא ליתא דאפילו בודאי הובא מחוץ לתחום שרי ר"י כמ"ש הרא"ש בפ' אין צדין וכתבתיו בסמוך וכ"כ ג"כ התוס' שם בשמו ובהלכות י"ט כתב רבינו לרש"י במקום לר"י ולפי אותה גירס' נצטרך לומר דהיינו מה שפירש"י (שם קנא.) גבי שמואל דאמר בעכו"ם שהביא חלילין חיישינן שמא חוץ לחומה לנו דהאי חששא לקולא היא כלומר דכיון דמספקא לן אם באו מחוץ לתחום אם לאו תלינן דמתוך התחום באו והרי"ף פירש דחיישינן לחומרא קאמר כלומר כיון דמספקא לן חיישינן שמא מחוץ לתחום באו וכמו שיתבאר בסמוך בס"ד וגם על גירסא זו יש לתמוה דלרש"י מאי איריא לערב אפי' בו ביום שרי וצריך לדחוק דמשום דלהרי"ף אסור לערב בכדי שיעשה נקט פלוגתייהו בהכי אבל אין ה"נ דלרש"י בו ביום נמי שרי (ז). כתב רבינו בהלכות י"ט בשם הרשב"א דלשיטת הרי"ף והגאונים דאסרי מספקא היינו דוקא בעכו"ם שאין שרוי עמו בעיר דאיכא למיחש שמא מחוץ לתחום הביאם אבל עכו"ם השרוי עמו בעיר ופירות המצויין בעיר אין לחוש מספק וכ"כ הר"ן בפרק אין צדין ובפ' שואל וה"ה בפ"ב מהלכות י"ט: **עכו"ם** שמילא מים לבהמתו וכו' משנה בס"פ כל כתבי (קכב.): **ומ"ש** והוא שאין העכו"ם מכירו ברייתא שם ויתבאר בסמוך בס"ד: **ומ"ש** ואם מילא מים לצורך בהמת ישראל אסור ג"ז שם במשנה: **ומ"ש** אסור לכל בכל מיני תשמיש תרי קמ"ל חדא דלא תימא דלישראל שמילא בשבילו הוא דאסור אבל לישראל אחר שרי וכמ"ש הר"ן בפ' אין צדין שיש מי שסובר כן אלא לכל בני ישראל אסור כיון דאתעביד בהו מלאכה דאוריי' וכמו שכתבתי בסי' רע"ו ותו קמ"ל דלא תימא דבשתייה דוקא אסורין אבל בשאר תשמישין מותרים וכמו שיש שרצו לומר כן אלא בכל מיני תשמיש אסורין וכמסקנת התוס' והרא"ש ז"ל: **ומ"ש** והאידנא שאין לנו ר"ה דאורייתא מותר לאחר שלא מילא בשבילו כן כתבו שם התוס' וטעמא דכיון דליכא איסורא דאורייתא שרי לישראל אחר כדשרינן בפ' אין צדין (כד:) הבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכ"כ המרדכי בפ' כל כתבי והגהת מיימון בפ"ו בשם סמ"ג. וכ"כ בספר התרומה ולדברי האומרים דלית לן ר"ה דאורייתא מפני שאין ששים רבוא בוקעים בשווקים דידן הדבר פשוט דלישראל אחר מותר אבל יש חולקים בעיקר הדין ואומרים דאע"ג דליכא ששים רבוא נמי הוי ר"ה וכמו שאכתוב בסי' שס"ד בס"ד: **ומ"ש** ור"ת היה אומר הא דאסרינן בממלא לצורך ישראל דוקא לבהמתו וכו' פלוגתא דר"ת ור"י וראיות כל אחד מהם בפרק כל כתבי (שם) בתוספות והרא"ש והר"ן ואף על פי שהרא"ש לא הכריע בהדיא מ"מ מתוך לשונו משמע שנוטה לסברת ר"י ולזה הסכים הר"ן בהדיא וכן דעת ה"ה בפ"ו וכתב שכן

דרכי משה

(ו) וכן הוא במרדכי פ' מי שהוציאוהו ע"ג ובהג"א שם ובתא"ו נתיב ב' ח"ח: (ז) וכתב הסמ"ג והביאו המרדכי ס"פ כל כתבי למאן דמצריך לערב בכדי שיעשו יש לספק אם

דרישה

טעם כיון דרש"י פי' דחלילין מותרין לערב מיד כו' וכמ"ש הסמ"ג ג"כ מה"ט בספק ליקט דמותרין לערב מיד וכמ"ש ב"י משום דס"ל כרש"י ולמה כתב ב"י בסמוך בד"ה ואם הוא ספק אם הובא מחוץ לתחום מותר לערב מיד לר"י כו' עד ויש גורסין רש"י במקום ר"י ולאותו גירסא קשה מאי איריא בערב אפי' בו ביום שרי לרש"י ולק"מ דודאי לרש"י דס"ל חששא לקולא ודאי דאין שם אלא איסור תחומין מותר לאכול מיד בשבת וי"ט ושאני חלילין דבשבת וי"ט אין מספידין בהן אלא למולאי י"ט ושבת ומש"ה כתב שם דמותרין לערב מיד ומ"ש ב"י דטעמו דסמ"ג משום דס"ל כרש"י דחלילין אע"ג דבחלילין ליתא אלא ספק איסור דרבנן וכאן בספק ליקט הוא ספק איסור דאוריית' י"ל דאיסור בכדי שיעשו בודאי ג"כ בליקט אינו אלא מדרבנן וק"ל. ומ"ש רבינו ולערב בכדי שיעשו כו' עד וכתב הרא"ש בפ' אין צדין שכן דעת הרי"ף אבל הוא ז"ל כתב דמסתבר ליה בדברי ר"י שכתב דהבא מחוץ לתחום א"צ להמתין לערב בכדי שיעשו לא החמירו חז"ל אלא בדבר שנעשה בו איסור דאורייתא ורבינו לא כ"כ וסמך למ"ש בהלכות י"ט ולכאורה היה נראה לומר דרבינו ס"ל דלא הסכים הרא"ש עם ר"י אלא בי"ט דמותר בו לאפות ולבשל ולעשות כל צורכי אכילה מש"ה הקילו ג"כ בזה משא"כ בשבת דמחמיר וכיון דלא גילה הרא"ש דעתו בפירוש שסובר כר"י ומש"ה סתם רבינו כדעת הרי"ף וק"ל. א"כ י"ל דגם ר"י עצמו אינו חולק שם עם הרי"ף אלא בי"ט ולא בשבת ובזה נתיישב ג"כ תמיהת ב"י שכתב בסמוך אחר זה בד"ה ואם הוא ספק אם הובא מחוץ לתחום מותר ולערב לאלתר ואפי' מי שהובא בשבילו לר"י וכתב ב"י ע"ז ז"ל תמהני הא לר"י אפילו בודאי הובא מחוץ לתחום שרי לר"י כו' ע"ש די"ל דגם ר"י עצמו לא גילה דעתו בשבת כ"א בי"ט. ומש"ה לא כתב אלא בספק ולא בודאי וק"ל:

עכו"ם

ור"י אוסר : ליקט עשבים לצורך בהמתו מאכיל אחריו ישראל אם אינו מכירו אבל אם מכירו אסור וכן בכל דבר דאיכא למיחש שמא ירבה בשבילו אבל בדבר דליכא למיחש שמא ירבה בשבילו כגון שהדליק הנר לעצמו שבנר אחד יספיק לכל או עשה כבש לירד בו אפילו מכירו מותר דכבש לאחד כבש למאה ואם ליקט בשביל ישראל אסור ואם ליקט והאכיל לבהמת ישראל א"צ למחות בידו לפי שעה אבל אם רגיל בכך צריך למחות ואם עשה ארון או קבר לעצמו מותר לישראל ליקבר בו ואם עשאו בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית וא"א ז"ל לא חילק בפסקיו בין אם הוא בצנעה או בפרהסיא אבל הרמב"ם כתב דוקא שהקבר בפרהסיא והארון על גביו שהכל יודעין שנעשה לפלוני ישראל אבל אם הוא בצנעה מותר לערב ליקבר בו בכדי שיעשה ואפי' הוא בפרהסיא מותר לאחר ליקבר בו בכדי שיעשה וכן משמע בגמרא דמוקי לה בקבר העומד בסרטיא והארון מונח על גביו אלא שרש"י פי' אותו על עשה קבר וארון לעצמו שאם עומד הקבר בסרטיא במקום שאין דרך הישראל ליקבר שם אז ודאי לא נעשה בשביל ישראל ומותר ליקבר בו מיד הא לאו

בית יוסף

שכן דעת הרמב"ם ז"ל (ח) : **ליקט** עשבים לצורך בהמתו מאכיל אחריו ישראל ברייתא שם ס"פ כל כתבי (שם) ומפרש בגמ' דהא דשרי להאכיל לבהמתו מהנך עשבים דוקא בדקאים לה באפה והיא אזלא ואכלה אבל אסור לו להעמיד בהמתו עליהם דחיישינן שמא יטול בידו ויאכיל לבהמתו והן מוקצין וככר כתב רבינו דין זה בסי' שכ"ד :

ומ"ש אבל אם מכירו אסור וכן בכל דבר דאיכא למיחש שמא ירבה בשבילו וכו' שם תנו רבנן עכו"ם שליקט עשבים מאכיל אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור מילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור בד"א בשאינו מכירו אבל מכירו אסור ומותיב עלה בגמרא והא ר"ג מכירו היה כלומר דתנן במתני' שעשה עכו"ם בשבת כבש לירד בו וירדו בו ר"ג וזקנים ושני אביי שלא בפניו הוה רבא אמר אפילו תימא בפניו נר לאחד נר למאה פירש"י שלא בפניו הוה כשעשאו לא היה ר"ג שם דניכוין ליה נר לאחד נר למאה כבש לאחד כבש למאה אבל גבי עשבים כשהוא מכירו מרבה בשבילו והרי"ף והרא"ש והרמב"ם כתבו דברי רבא לבד וכתב ה"ה ובודאי אפילו במכירו כל שלא בפניו שאין לחוש שמא ירבה בשבילו מותר וכאביי וכ"כ ז"ל וגם זה אפשר שהוא בכלל דברי רבינו שכל שאין לחוש שמא יעשה בשביל ישראל מותר ומ"מ בהלכות לא הביאו הא דאביי ואפשר שדעתם דרבא לא מודה לאביי אלא תולה הכל במכירו בין דבר שיש בו כדי להרבות בין דבר שאין בו עכ"ל והר"ן כתב וז"ל אבל מכירו אסור מיהו בגמ' מוכח דשלא בפניו שרי הילכך נקטינן דבשאינו מכירו אפי' בפניו שרי ושלא בפניו אפי' מכירו שרי ואי מידי דליכא לאפושי ביה בשביל ישראל כנר וכבש אפי' מכירו והוא בפניו שרי עכ"ל נראה מדבריו ומדברי ה"ה שהם סוברים דרבא מודה לאביי דשלא בפניו ודאי שרי דליכא למיחש שמא ירבה בשבילו אלא שבא לומר דאפי' בפניו נמי שרי אם הוא מידי דליכא לאפושי ביה בשביל ישראל ועוד כתב ה"ה שאפי' במכירו אינו אסור אא"כ העכו"ם יודע שישראל צריך לאותו דבר ומשמע דאפי' בפניו נמי שרי וכן בדין לפי שיטתו דבעינן מכירו ובפניו נמי ודאי שאם אינו יודע שישראל צריך לאותו דבר ליכ' למיחש למידי ול"נ דאם אית' דרי"ף והרא"ש והרמב"ם הוו סברי הכי לא היו משמיטים דברי אביי אלא ודאי שהם מפרשי' דרבא פליג על אביי ואסר אפי' שלא בפניו שאחר שמכירו אפילו שלא בפניו איכא למיחש שמא ירבה בשבילו וכ"כ שהוא דעת התוס' שכתבו שאסור לאכול דג מליח שמלאו העכו"ם לעצמו בשבת מדאסרינן במים שמילא עכו"ם לצרכו משום שמא ירבה בשבילו ואין לחלוק ולומר דשאני מים שמא ירבה בשבילו אבל כאן ספחה כלאתו כבר ולא שייך ה"ט דהא איכא בתוספת' בהדיא במכירו אסור מפני שמרגילו לשבת הבא וכתבו רבי' ירוחם בחי"ב : **כתוב** בהגהות מרדכי פי"ד בשם רא"ם דאפי' אם אינו מכירו אם אמר העכו"ם בפירוש שלצורך ישראל הוא עושה או שהוא מתקן האש לישראל והולך העכו"ם אסור ליהנות ממנו :

ומ"ש רבינו ואם ליקט בשביל ישראל אסור ברייתא הנזכרת בסמוך :

ומ"ש ואם ליקט והאכיל לבהמת ישראל א"צ למחות בידו כ"כ הרא"ש והמרדכי בפרק כל כתבי וה"ה בפרק ששי בשם התוס' וכתב שכן נראה מדברי הרמב"ם : **ומ"ש** אבל אם רגיל בכך צריך למחות וכו' כ"כ שם הרא"ש וה"ה וג"כ נראה מדברי המרדכי שם : **ואם** עשה ארון או קבר לעצמו וכו' בס"פ שואל (קנ"א.) תנן עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבר בו ישראל ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית ופירש"י עשו לו ארון בשביל עכו"ם או למכור ובגמ' אמאי ה"נ ימתין בכדי שיעשו אמר עולא בעומד בסרטיא וארון במוטל על קברו ופירש"י דארישא קאי דקתני יקבר בו ישראל דמשמע מיד ופריך ימתין בכדי שיעשו דנהי דלא מוכחא מילתא מיהו י"ל בשביל ישראל נעשה ומפרקינן בעומד הקבר באסרטיא שאין דרך ישראל ליקבר שם דודאי לא נעשה בשביל ישראל וארון במוטל על קברו דעכו"ם באסרטיא דמוכח דלשם אותו קבר נעשה הארון וכתב הר"ן אבל הגאונים פירשו דאסיפא דקתני לא יקבר בו עולמית פריך אמאי ליסגי בכדי שיעשו ומפרקינן דבעומד באסרטיא עסקינן שהוא מקום פרהסיא וגנאי הוא לישראל שיקבר בקבר מפורסם שנתחלל בו שבת וכן דעת הרמב"ם בפ"ו אלא שביאר דבריו לומר דהא דאוקימנא בעומד באסרט"א היינו לומר שהוא מפורסם לכל שעושין אותו בשביל ישראל פלוני הוא ומשמע דאע"ג דנעשה באסרטי' כל שאין עוברים ושבים מכירים שהוא לישראל ואפי' מכירים שהוא לישראל אם אינם מכירים לאיזה ישראל הוא אינו אסור עולמית וכתב עוד הרמב"ם דכשהוא בפרהסיא אינו אסור אלא לאותו ישראל שנעשה בשבילו אבל לישראל אחר מותר והוא שימתין בכדי שיעשו והראב"ד ז"ל כתב עליו לא הכל מודים לו שיהא ישראל אחר צריך להמתין בכדי שיעשו ולפי הטעם (ט) שהוא מפרש לפנים בהמתנה זו דומה שאין ישראל אחר צריך להמתין עכ"ל כלו' שהרמב"ם ז"ל כ' שם דטעמא שצריך שימתין בכדי שיעשו שאם תאמר יהא מותר מיד שמא יאמר לעכו"ם לעשות לו וימצא הדבר מוכן מיד וטוען הראב"ד דהכא כיון דאסר לאותו ישראל שנעשה בשבילו תו ליכ' למיגזר מידי וה"ה כתב וז"ל ומ"ש רבינו בטעם ההמתנה מוסכם הוא מרוב המפרשים ואעפ"כ צריך אפי' לישראל אחר להמתין שלא חילקו בדבר שנעשית בו מלאכה גמורה בשביל ישראל וכן דעת רש"י וכ"כ הרמב"ן בס' תורת האדם שלו ואפי' בשנעשה בצנעה כתב ה"ה דלישראל אחר נמי צריך להמתין בכדי שיעשו ודחה דברי החולקים על זה ולזה נוטים דברי הר"ן בפ' כל כתבי ובפרק שואל והרא"ש כתב המשנה לבד ולא כתב מאי דאיתמר עלה בגמ' וזהו שכתב רבינו וא"א ז"ל לא חילק בהא דלא יקבר בו עולמית בין צנעה לפרהסיא אבל הרמב"ם חילק וכן משמע בגמ' כלומר דפשטא דשמעתא

ב"ח

ואפילו אם ת"ל מדלא פירשו דלבהמתו אסור משמע דלבהמתו נמי שרי וכדברי רבינו ואפ"ה איכא למימר דלא שרי האידנא לישראל אחר אלא כשאין העכו"ם מכירו לישראל אחר אבל במכירו אסור לבהמתו מפני שמרגילו לעשות כן לשבת אחרת כדאיתא בתוספתא הביאה הסמ"ג וכן מצאתי בהגהה נדפסה בסמ"ג דף ע"ב וז"ל דהובא מחוץ לתחום אסור גזירה שמא ישלח להבי' בשבילו והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר דליכא למיגזר ביה כשאין מכירו עכ"ל אלמ' דבמכירו אף לישראל אחר אסור בתחומין וה"ה הכא אבל מדברי רבינו ירא' מדכתב האי האידנ' גבי בהמתו דדעתו לומר דאפי' לבהמתו שרי האידנא לישראל אחר ואפי' כשהעכו"ם מכירו לישראל אחר דכיון שאין שם מלאכה דאורייתא ולא נעשית בשבילו לא החמירו וס"ל לרבינו דבאיסור תחומין נמי כיון דאינו אלא דרבנן הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר אפילו במכירו לישראל אחר ואע"פ דאינו יכול לילך בעצמו חוץ לתחום הכי נמי האידנא במילא עכו"ם מים דמותר לישראל אחר אפי' מכירו לישראל אחר ואף לבהמתו דלא אפשר לו להשקותה בתוך הבור נמי שרי כיון דליכא האידנא איסור דאורייתא וכן פסק בס"ע כר"י דמחלק בין ר"ה לכרמלית וכדס"ל לרבינו דבכרמלית שרי לישראל אחר אפי' לבהמתו. מיהו בהגהת ס"ע כתב דנהגו היתר כר"ת לומר אף לכתחלה לעכו"ם להביא לו שכר או שאר דברים דרך כרמלית או בלא עירוב וכו' וכ"כ בהגהות מרדכי בסוף שבת בשם ראבי"ה דאפי' דרך ר"ה שרי אמירה לעכו"ם כיון דאפשר למצוא תקנה ע"י ישראל דיכול להביא בעצמו ע"י מחיצות בני אדם וכו' ועי' לעיל בסימן ש"ז ס"ג במ"ש לבאר דברי ראבי"ה אלו ובתשובת מהר"י מולי"ן סי' ק"ט כתב טעם אחר להתיר לכתחלה לומר לעכו"ם להביא לו שכר משום דעכו"ם שותה ג"כ מן השכר שמביא א"כ עכו"ם אדעת' דנפשיה קעביד וע"ש ועיין עוד לעיל בסי' רע"ו במ"ש בדין היתר אמירה לעכו"ם : **ליקט** עשבים וכו' ברייתא בפ' כ"כ ודוקא בדקאים לה באפה כדלעיל בס"ס שכ"ד : **ומ"ש** ואם ליקט בשביל ישראל אסור וכו' לאו דוקא ליקט דה"ה אם הדליק נר בשביל ישראל אסור כמפורש במשנה סוף פ' כ"כ ולא כתבו רבינו כאן לפי שכתבו לעיל בסימן רע"ו : **ואם** עשה ארון וכו' משנה ס"פ שואל : **ומ"ש** וא"א ז"ל לא חילק כו' פירוש דברי רבינו כך הם הרא"ש הביא המשנה כצורתה דאם עשוי בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית ולא חילק לפרש דהיינו דוקא שהקבר של ישראל נעשה בפרהסיא וכו' משמע דס"ל דאין חילוק בכל ענין אסור עולמית אבל הרמב"ם כתב דוקא שהקבר בפרהסיא וכו' התם הוא דאסור עולמית וכו' וכן משמע בגמ' וכו' אלא דטעמו של הרא"ש דלא כתב לחלק בכך כדמשמע בגמ' הוא לפי שנמשך אחר פירש"י וכו' דלפי פירש"י הא דתני בסיפ' ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית אין חילוק בין צנעא לפרהסיא דאפי' אין יודעין שנעשה לפלוני ישראל לא יקבר בו עולמית והאי אוקימתא דמוקי תלמודא בין צינעא לפרהסיא קאי ארישא כשהעכו"ם עושה לעצמו ארון או קבר דאם מפורסם הוא שנעשה לעכו"ם א"צ לערב בכדי שיעשו אבל אם אינו מפורסם צריך בכדי שיעשו והשתא לפי זה ניחא הא דלא הביא הרא"ש הך אוקימתא כיון דלאו כהילכתא היא דהא לרש"י דטעמא דבעינן להמתין בכדי שיעשו הוי כדי שלא יהנה ממלאכת י"ט א"כ אפי' במפורסם שהעכו"ם עשה לעצמו צריך בכדי שיעשו שלא יהנה הישראל שקובר את מתו במלאכת שבת וי"ט. ולפר"ת נמי דטעמא דבעינן בכדי שיעשו הוי כדי שלא יאמר לעכו"ם לך והבא ה"נ איכא למיחש שמא יאמר לעכו"ם לעשות ארון או קבר בשבת כדי שיהא מוכן לערב מיד וא"כ הא דתני ברישא עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבר בו ישראל היינו נמי בהמתנה בכדי שיעשו ולא צריך לפרש דלמה יהא מותר מיד לאחד מב' הטעמים כדאמרן ומ"ש מלאכה זו שהיא איסור דאורייתא מלקיטת הפירות וצידת דגים ושאר כל מלאכות דאורייתא שעשה עכו"ם לעצמו בשבת ואסור לכל ישראל לערב בכדי שיעשו לדברי הכל ותדע דהא גבי חלילין תנן נמי בסתם לא יספוד בהן ופי' ר"י דהיינו בכדי שיעשו אע"פ שלא פירש בפירוש וה"נ גבי ארון וקבר תנן סתם יקבר בו ישראל ופירושו בהמתנה בכדי שיעשו ותלמוד' דהוי פריך אמאי ה"נ ימתין בכדי שיעשו דפי' רש"י דפריך ארישא הוה מצי לשנויי דאין ה"נ דהכי קתני יקבר בו ישראל לאחר שימתין בכדי שיעשו אלא דקא משני ליה דאף לדידך דקס"ד דרישא קאמר יקבר בו ישראל מיד וא"צ בכדי שיעשו נמי איכא לתרץ דהיינו דוקא בסרטיא שאין דרך הישראל למקבר שם וכו' אבל לקושטא דמילתא אין חילוק דכשעשה עכו"ם קבר או ארון לעצמו לערב מותר בכדי שיעשו ואם עשה בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית זו היא דעת הרא"ש שלא הביא אלא המשנה כצורתה והשמיט הקושיא ופירוקא דלאו כהילכתא היא כדפי' וזו היא נמי דעת הרי"ף שלא כתב ג"כ אלא המשנה ולא הביא הקושיא ופירוקא ככ"ל דבר ברור ופשוט ודלא כמ"ש הר"ן לפרש דברי הרי"ף בדברים רחוקים וגם ב"י כתב לפרש דברי הרא"ש בדרך זה ולא נהירא. ככ"ל לפרש דברי רבינו ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם דהכי משמע פשט הגמ' : ואם

דרכי משה

אם הלילה מן החשבון לפי שאין דרך להביאם ממקום רחוק אלא צריך להמתין למחר ביום בכדי שיעשו : (ח) והכלבו כתב שנהגו להקל ע"פ ר"ת ועכשיו נהגו להקל לומר לעכו"ם ולתינוק להביא ולהוליך דרך ר"ה לפי שאין לנו ר"ה גמורה ע"כ נהגו להקל ונ"ל דנכון להחמיר בדבר דלא יהא אלא כרמלית כבר נתבאר לעיל סי' ש"ז דהרבה פוסקים אוסרים שם אמירה לעכו"ם וע"כ המחמיר תע"ב וכ"כ מהרי"ל בתשובה סי' ק"ט דאף ר"ת אינו מתיר אלא בדיעבד אבל לכתחילה אסור ע"ל סי' ש"ו יש מתירין אפילו בר"ה אמירה לעכו"ם במקום דאפשר למצוא היתר לישראל בלאו הכי וע"ל. לכן במקום צורך מצוה או דוחק גדול יש להקל : (ט) והאגור כתב בשם שבולי לקט דאם הביאו דבר ממקום רחוק א"צ להמתין רק שיעור מיל אחד : וכתב

חדושי הגהות

דס"ל כדעת אביו הרא"ש וכאן כתב דמסתבר לאסור דלא גרע מנשרו מ. ליהן לכן נראה דדוקא בצד דגים או ליקט פירות מסתבר ליה לאסור משום דלא גרע מנשרו מאליהן דאסרו משום שמא יעלה ויתלוש משום דבקל יכול לתולשן וכן בדגים בקל יכול לצודן קודם שיזכור שבת אבל בעכו"ם שאפה פת ודאי ס"ל כהרא"ש דשרי משום דליכא למיגזר שמא יאפה בעצמו משום דקודם שיאפה יזכור שבת והכי מהלק בסה"ת סימן רמ"ז (מהרל"ח) : ו ר"ל לפ כך י"ל שדעת הרא"ש כדעת רש"י דהא דמוקי לה בסרטיא ארישא איתמר דקתני עשה לו ארון מותר לישראל ליקבר בו ר"ל מיד וא"צ להמתין כדי שיעשה היינו בסרטיא דמוכח מילתא שנעשה בשביל העכו"ם והשתא אין להקשות

לאו הכי צריך להמתין בכדי שיעשו ואם הביא חלילין לצורך ישראל לסופדו בהם לרש"י לא יספוד בהן עולמית ולר"י מותרין לו לערב בכדי שיעשה ולאחר מותרין מיד ודוקא בידוע שהביאן מחוץ לתחום אבל סתמא שאינו ידוע אם הביאם בשבת אם לאו שרי לרש"י ולרי"ף סתמא נמי אסור אא"כ ידוע שהיו בתוך התחום וכן כתב הרמב"ם ז"ל דאפילו סתמא נמי אסור ואפילו בידוע שהביאן בתוך התחום צריך להמתין בכדי שיבואו מפני שהביאן באיסור שהעבירן ד' אמות בר"ה אפי' הביאן סתם ואם אמר לו ישראל להביאן לו אסורין לו לעולם ולאחרים בכדי שיביאום ממקום שהביאן (ז) וא"א ז"ל הסכים לפירש"י: אסור

ואם הביא חלילין וכו' משנה שם עכו"ם שהביא חלילין לא יספוד בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב פירש"י ממקום קרוב בתוך התחום אבל אם באו מחוץ לתחום לא יספוד בהן ישראל לעולם וקנסא הוא משום דמוכחא מילתא דבשבילו הוא דאין דרך להביא חלילין אלא בשביל מת עכ"ל והשתא לרש"י דין חלילין כדין ארון וקבר דאם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית אבל לר"י אין בחלילין שהובאו מחוץ לתחום אלא איסור תחומין שהוא מדרבנן דאין לחוש שהובאו דרך ר"ה דלית לן ר"ה והילכך מותרין לערב בכדי שיעשו ולאחרים מותרים מיד ואפי' בו ביום היה מותר כדאמר בפרק א"נ דבאיסור תחומין דהוי דרבנן הכא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר הלא כיון דבשבת אין מכפידין בכן אמר לערב מותרים לאחרים מיד ואינו דומה לארון וקבר דאיכא איסורא דאורייתא הילכך לא יקבר בהן עולמית ואע"ג דבשאר מלאכה דאורייתא כגון ליקט פירות וצד דגים בשביל ישראל אין אסורין אלא בו ביום לכל ישראל ולערב מותרין בין לו בין לאחרים בכדי שיעשו שאני מילתא דמת דאוושא טפי והכל יודעין שבשביל מת נעשה האמור טפי באיסור דאורייתא' ולא יקבר בהן עולמית: **ומ"ש** ודוקא בידוע וכו' הוא לפי דרש"י מפרש הא דאמר שמואל אמתני' דחלילין חיישינן שמא חוץ לחומה לנו והלכה כמותו דפירושו לקולא דבסתמא תלינן לקולא ולהרי"ף הוי פירושו להומרא דבסתמא נמי אסור ומ"ש וכ"כ הרמב"ם וכו' נראה דדברי הרמב"ם הם עד ממקום שהביאן ואע"פ שבספרי הרמב"ם שבידינו אין כתוב לשון זה שהביא רבינו מ"מ משמע דהכי ס"ל והוא דבספרים שבידינו השוה הרמב"ם דין ארון וקבר לדין חלילין שכשהוא מפורסם לכל שאלו החלילין הובאו לפלוני אסורין עולמית כמו גבי ארון וקבר וכתב עוד שם דבסתמא אסור אבל אין כתוב בכן דאפי' בידוע שהביאן בתוך התחום צריך להמתין בכדי שיבואו מפני שהעבירן ד' אמות בר"ה ונראה דמ"ש בספר הרמב"ם ואם ידע בודאי וכו' היתה נוסחתו של רבינו ברמב"ם ואפילו אם ידע בודאי וכו' והיה מפרש דהאי אפילו ה"ק דאפילו ידע שהביאן בתוך התחום נמי צריך להמתין בכדי שיבואו מפני שהעבירן בר"ה: **ומ"ש** רבינו ואם א"ל ישראל להביאן וכו' היינו מ"ש הרמב"ם והוא שלא יהא הדבר בפרסיא גדולה כמו שאמרנו ורצונו לומר דאצל ארון וקבר והלילין אמר קודם זה דאם היה מפורסם שזה שהעכו"ם עושים בשבת לפלוני הוא הרי זה לא יקבור בו אותו ישראל עולמית ולאחר מותר בכדי שיעשו ומפרש רבינו דגבי חלילין כשאמר לו ישראל לעכו"ם להביאן לו והביאן לו בשבת דרך פרסיא גדולה זהו פרסיא דידהו ואסורין לו לעולם ובארון וקבר הוי פרסיא דידהו כשהקבר הוא בפרסיא גדולה והארון הוא על גביו כל זה כתב רבינו ע"ש הרמב"ם ואח"כ אמר דהרא"ש הסכים לפירש"י דסתמא שרי דלא כהרי"ף והרמב"ם אבל ב"י הבין דמ"ש ואם א"ל ישראל להביאן לו וכו' הם דברי רבינו וכתב דלמד כך מדברי התוס' ומלבד מה שיש להקשות על פי' זה שכתב דלמד כך מדברי התוס' עוד יש לתמוה היאך הפסיק רבינו בדברי עצמו בדין אחר בין המחלוקת שכתב תחלה דרש"י והרי"ף נחלקו בכך דשמואל ובין הסכמת הרא"ש לפירש"י אלא הדבר ברור הוא שכל זה כתב רבינו ע"ש הרמב"ם וכדפרי' ואיכא להקשות למ"ש כאן דאפי' בידוע שהביאן בתוך התחום צריך להמתין מפני שהעבירן ד"א בר"ה א"כ למה כתב לעיל בדבר שאין בו חשש נולד ומחובר דהיינו אסור אלא בודאי הובא מחוץ לתחום או בספק מחוץ לתחום הלא אפי' בודאי שהובא מתוך התחום אסורין בכדי שיעשו מפני איסור שהעבירן בשבת ד"א בר"ה ונראה דהרמב"ם שכ' כך אזיל לטעמי' דבספק חוץ לתחום חיישינן לחומרא כהרי"ף לפי זה ג"כ אפי' הובא מתוך התחום חוששין נמי לחומרא דהעבירן ד"א בר"ה וכן הוא ודאי להרי"ף וא"כ כשכתב רבינו לעיל גבי פירות דלהרי"ף בספק חוץ לתחום צריך בכדי שיעשו הוא הדין בספק העברת ד"א בר"ה דצריך בכדי שיעשו אפי' הובא מתוך התחום אבל לרש"י דבספק חוץ לתחום אזלינן לקולא ה"ה דבספק אם העבירן ד"א בר"ה נמי אזלינן לקולא מיהו ודאי האידנא שאין לנו ר"ה אף להרי"ף והרמב"ם אם הביאן בתוך התחום א"צ להמתין בכדי שיעשו אבל בשבת עצמו אסורין הפירות כיון שהביאן ד"א בכרמלית שהוא איסור דרבנן . כתב הרב בש"ע סעיף ט"ו עכו"ם שהביא בשבת חלילין וכו' וכתב כדברי הרמב"ם דאפי' הובאו מתוך התחום צריך להמתין בכדי שיבואו מאותו מקום וה"מ כשהביאם דרך ר"ה אבל אם לא הביאם אלא דרך כרמלית כיון שלא נעשה איסור תורה א"צ להמתין כדי שיבואו אלא מותרין לערב מיד עכ"ל וצריך להבין דמ"ש וה"מ כשהביאם דרך ר"ה ר"ל אפי' איכא ספק שמא הביאן דרך ר"ה נמי צריך להמתין עד כדי שיבואו אבל אם הוא בודאי שלא הביאם אלא דרך כרמלית א"צ להמתין כדי שיבואו אלא מותרין החלילין לערב מיד והיינו דוקא בהובאו מתוך התחום אלא שהובאו דרך כרמלית אבל בהובאו מחוץ לתחום צריך בכדי שיעשו וכמ"ש הש"ע גופיה בסעיף ח' ואע"ג דכתב נמי די"א בחוץ לתחום דלמי שהובאו בשבילו מותר לערב מיד מ"מ נראה דהעיקר כסברא' הראשונה דהיא הרי"ף והרמב"ם ורוב פוסקים: אסור

דשמעתא משמע כפי' הרמב"ם והגאונים אלא שרש"י פי' אותו על עשה קבר וארון לעצמו כלומר ולפי זה שפיר עבד הרא"ש שלא חילק בלא יקבר בו עולמית בין נגעא לפרהסיא כנ"ל לפרש דברי רבינו מ"מ עדיין יש לדקדק למה השמיט הרא"ש סוגיית הגמ' דאפי' תימא דס"ל כפירש"י ה"ל לכתבה כדי לאשמועינן דיקבר בו ישראל דקתני מתני' אם בנגעא יקבר מיד ואם בפרהסי' ימתין בכדי שיעשו לכך נ"ל דהרא"ש מפרש כפי' הגאונים אלא שהוא סובר עוד דכי פריק בעומד באסרטיא לאו אוקימתא היא אלא לומר דסתם קבר עומד באסרטי' ומש"ה לא יקבר בו עולמית וכיון דסתם קבר הכי הוא לא הוצרך לכתבו ובדרך זה ייטב הר"ן להרי"ף שהשמיט ג"כ סוגיא זו כפי מה שהעיד עליו הר"ן ז"ל ואע"פ שבספרי הרי"ף דידן כתוב סוגיית הגמ' נ"ל דתוס' סופרים הוא ולא מדברי הרב ז"ל וכן יש להוכיח מדחזינן להרא"ש שלא כתבה ומידע ידיע דבסתמא שיטת הרי"ף נקיט ואזיל:

ואם הביא חלילין לצורך ישראל וכו' ג"ז שם במשנ' עכו"ם שהביא חלילין לא יספוד בהם ישראל אא"כ באו ממקום קרוב ופירש"י עכו"ם שהביא חלילין בשבת בשביל ישראל לא יספוד בהם עולמית והתו' הקשו עליו ופירשו דלא יספוד בהם עד כדי שיבאו קאמר וכן דעת הרי"ף והרא"ש וכ"כ הרמב"ם בפ"ו וכן דעת הרשב"א בתשובה וכ' הרא"ש בפ' א"נ אהא דא"ר פפא עכו"ם שהביא דורון לישראל ואין באותו מין במחובר אם הובא מחוץ לתחום אסור וא"צ להמתין לערב בכדי שיעשו דלא החמירו חכמים אלא בדבר שנעשה בו איסורא דאורייתא ואין לחוש שמא הביאן העכו"ם דרך ר"ה סרטיא ופלטיא דלא שכיח האידנ' ר"ה דס' רבוא בוקעין בו והא דתני עכו"ם שהביא חלילין לא יספוד בהם ישראל במ"ש עד כדי שיבואו ממקו' קרוב שאני מילתא דמת דאוושא טפי והכל יודעין שבשביל מת הביאו והחמור טפי כדתנן התם אם עשה עכו"ם קבר בשבת בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית ולא שרי בכדי שיעשו: **ומ"ש** רבינו ולאחרים מותרים מיד כבר כתבתי בסמוך שי"א כן ושרוב הפוסקים חולקים עליהם ואומרים שכל שנעשה בו מלאכה דאורית' אפילו ישראל אחר צריך להמתין בכדי שיעשו ותמהני על רבינו שסתם וכתב לעיל ואם לקטן וצדן בשביל ישראל אסורין לכל בו ביום ולערב בכדי שיעשו ומשמע דלישראל אחר נמי בעינן כדי שיעשו וכ"כ בהדיא בהל' י"ט והיאך כחס וכתב כאן בהיפך ואפשר שרבינו סובר שדעת ר"י כסברת ר"ת שמתיר לישראל אחר למ"ש מיד אפילו בדבר שנעשה בו איסור תורה כמ"ש הרא"ש בשמו בפרק אין נדין ולכן כתב כאן דלדעת ר"י מותרין לאחר מיד אבל איהו ס"ל דאחר נמי צריך להמתין כמו שכתם וכת' לעיל ועוי"ל דהבאת חלילין לא איתעביד בהו איסורא דאורייתא' דאין לחוש שהביאם העכו"ם דרך ר"ה סרטיא ופלטיא דלא שכיח האידנא ר"ה דס' רבוא בוקעין בו וכמ"ש בסמוך בשם הרא"ש וכל דלא איתעבד בהו איסור דאורייתא מותר לישראל אחר מיד לד"ה זה נראה עיקר אלא דאכתי ק"ק דהוה ליה לרבינו לפרושי דלדברי הסוברים דלא בעינן ס' רבוא בוקעין בו כמו שיתבאר בסי' שמ"ו הא איכא למיחש שנעשה בהבאתם איסור תורה ואסורים אף לישראל אחר בכדי שיעשו וי"ל שסמך על מ"ש בסמוך לדעת הרמב"ם דלאחרים אסורים עד כדי שיבואו ממקום קרוב: **ודוקא** בידוע שהביאן מחוץ לתחום וכו' שם על המשנה דקתני לא יספוד בהם ישראל אא"כ באו ממקום קרוב בעי בגמ' מאי ממקום קרוב רב אמר ממקום קרוב ממש ושמואל אמר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו ופסקו הפוסקים כשמואל משום דאמרינן בגמ' דמתני' דייקא כוותיה ופירש"י ממקום קרוב בתוך התחום חיישינן שמא חוץ לחומה לנו אפי' הביאן מחוץ לחומה אנו תולין להתיר ואומרים שמא בתוך התחום לנו ע"ש וסופדין בהם למ"ש מיד . אבל הרי"ף פי' אע"ג דחזי להו דעיילי בנכרא לא אמרינן אי לאו דעיילי מאתר קריבא לא הוו עיילי בנפרא אלא אמרינן הכי מאתר רחיקא אתו והאי דאתו בנפר' בליליא אזלי עד דמטו לחומה ובתו התם והא עיילי השתא וכ"כ הרמב"ם בפ"ו דאפי' סתמא נמי אסור עד כדי שיבואו ממקום קרוב וכתב עוד ואם ידע בודאי שממקום פלוני הביאו בשבת ימתין בכדי שיבואו מאותו מקום אחר השבת והוא שלא יהא הדבר בפרסיא גדולה כמו שאמרנו עכ"ל וכ' ה"ה כך דעת קצת מפרשים שאפי' דבר המצוי ממקום קרוב אם בא מרחוק צריך להמתין בכדי שיבא ממקום שבא ויש מי שהקל בהמתנת שיעור חוץ לתחום עכ"ל. ודעת הרשב"א בתשובה כסברא ראשונה דבעינן שיבואו ממקום שבאו והרא"ש הסכים לפירש"י בחיישינן שמא חוץ לחומה לנו וכתב רבינו בסמוך: **ומ"ש** ואפילו בידוע שהביאן בתוך התחום צריך להמתין וכו' אע"פ שאין זה לשון הרמב"ם מ"מ דעתו כך היא כמ"ש בסמוך וכתבו רבינו כאן לאשמועינן דבהא פליג אר"י דשרי לאחרים מיד כדבסמוך והיכא דהביאם מחוץ לתחום שלא בר"ה ואח"כ העבירם בר"ה נ"ל דבכדי שיבואו מתחלת ר"ה סגי: **ומ"ש** ואם אמר לו ישראל וכו' אסורין לו לעולם לא ידענא מהיכא נפקא ליה לרבינו לקנסו בכך דא"ל דמדמי ליה למבשל בשבת במזיד אליבא דר"י דשאני התם שחילל שבת בידיו אבל הכא שלא עבר אלא על אמירה לעכו"ם שאינה אלא שבות למה יאסר עולמית ואפשר דנפק' ליה מדכתבו התו' בעכו"ם שהביא חלילין לא יספוד בהם ישראל לא כפי' הקונדרים דלא יספוד בהם עולמית קאמר אלא לא יספוד בהם ישראל היינו עד כדי שיבואו דסתם חלילין אין מביאין אותם לשם אדם אחד אלא לשם כמה בני אדם עכ"ל משמע מדבריהם שאם היו מביאין אותם לשם ישראל זה מודו דלא יספוד בהם עולמית אלא דא"כ קשה דמאי אירייא אמר לו ישראל להביאן לו אפילו לא אמר לו ישראל נמי כיון שהביאן בשביל ישראל זה אסור . ואפשר דס"ל דכל שאמר הישראל לעכו"ם לעשות לו מלאכה בשבת אסורה לו אותה מלאכה לעולם משום קנסא וכמ"ש בשם רבינו ירוחם בסי' ש"ז וכבר כתבתי שם שאין כן דעת הרמב"ם ז"ל . תשלום דיני עכו"ם שהבי' דורון לישראל ושיעור בכדי שיעשו יתבארו בהל' י"ט בס"ד . דין יורה מליאה תבשיל שהיא נתונה על הפטפוט והעבדים מחממין אש תחתיה בשבת כתבתי בסי' רנ"ג : דין שפחה שהוציאה החמין מהתנור ונתנו על תנור שבבית החורף מכבנים ואש מבערת כאן תוך התנור כדי לחמם בית החורף וע"י כך נרתחין החמין סע"ג התנור כתבתי שם ס"ג כ : דין גבינות שהשפחות עושות בשבת נתבאר בסימן ש"ה וש"ו ודין דברים הנעשים ע"י אמירה לעכו"ם בסימן ש"ו : אסור

פרישה

(ס) ומ"ש רבינו וא"א הסכים לפירש"י להקל בספק ובסתם והא דהפסיק בו אפילו אם ידוע שהביא בתוך התחום כו' משום דרצה לסיים דברי הרמב"ם וגם באמת דהרא"ש חולק ג"כ ע"ז דהא טעמא דהרמב"ם בזה מפני שהעבירן ד"א בר"ה והיינו דוקא לסברתו דלא בעינן ס' רבוא בוקעין בו כמ"ש בסימן שמ"ה ושמ"ו אבל לדעת הרא"ש דבעינן וסתם רחובות ושווקים לית ביה ס' רבוא בוקעין בו בכל יום ליכא למיסר אם ידוע שהביאו מתוך התחום וכמ"ש רבינו לפני זה וכמ"ש ב"י דס"ט וק"ל : ומ"ש הרמב"ם וב"י הביאו ז"ל ואפי' סתמא נמי אסור עד כדי שיבואו ממקום קרוב ר"ל אם יש חלילין ברחוק מן המקום וג"כ נמצאין במקום קרוב ואין ידוע מהיכן הובאו צריך להמתין עד כדי שיבואו ממקום הקרוב לעיר שבכימים שם אע"ג דאיכא למימר דמאתמול הובאו לעיר . ומסיק דאם ידוע בודאי שממקום פלוני הביאום בשבת ר"ל ממקום רחוק צריך להמתין בכדי שיביאו משם אע"ג דהיו יכולין ממקום קרוב

הידושי הגהות

ב"מ למה לא הביא הרא"ש אוקימתא דגמ' ארישא היינו משום דפשוט הוא דכיון דקאמר עשה לו ארון דאיירי בענין דמוכחא מילתא דנעשה לעצמו ולא בשביל ישראל (מהרל"ח) : ואע"ג

שכו אסור לרחוץ כל גופו בחמין בשבת וי"ט אפי' כל אבר ואבר לבד אפילו במים שהוחמו מע"ש וי"ט בין אם הם בכלי או בקרקע ואפילו לשפוך המים על גופו ולהשתטף אסור אבל מותר לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו וה"מ בחמי האור אבל בחמי טבריא או בצוננין מותר לרחוץ כל גופו ובספר המצות לא התיר בחמי טבריא אלא א"כ הם בקרקע אבל לא בכלי וא"א הרא"ש ז"ל התירם בכל ענין · אמת המים שהיא חמה אסור להמשיך לתוכה סילון של צונן אפי' מע"ש ואם המשיכו בה המים אסורין ברחיצה ובשתיה כאילו הוחמו בשבת אפי' המים שנכנסו לה מע"ש : לא ישתטף אדם בצונן ויתחמם מיד אח"כ כנגד האש מפני שהמים שעליו מתחממין לכן צריך ליזהר שלא לחמם ידיו אצל האש אחר הנטילה אם לא שינגבם תחלה יפה אבל מותר להשתטף בצונן אחר שנתחמם אצל האש שאין המים שעליו מתחממין כל כך מותר לחמם בגד וליתנו ע"ג בטנו אבל כלי שיש בו מים חמין אין להניח עליו : הרוחץ בנהר צריך שינגב גופו יפה כשעולה מן הנהר מפני המים שלא ישארו עליו ויטלטלם ד' אמות בכרמלית אבל

שכו אסור לרחוץ כל גופו בחמין בשבת וי"ט וכו' בפ' כירה (דף לט) תניא לא ישתטף אדם כל גופו בין בחמין בין בצונן דר"מ ר"ש מתיר רבי יהודה אומר בחמין אסור בצונן מותר אמר רב חסדא מחלוקת בקרקע אבל בכלי דברי הכל אסור ופירש"י בכלי · דהרואה אומר היום הוחמו ומוכחא מלתא דתולדת האור נינהו ואתי להחם בשבת ופסקו הרי"ף והרא"ש כר' יהודה וכ"כ הרמב"ם בפכ"ב וגרסינן תו בגמרא (מ) אתמר חמין שהוחמו מע"ש רב אמר למחר רוחץ בהם כל גופו אבר אבר ושמואל אמר לא התירו אלא לרחוץ פניו ידיו ורגליו תניא כוותיה דשמואל חמין שהוחמו מע"ש למחר רוחץ בהם פניו ידיו ורגליו אבל לא כל גופו אבר אבר · ופירש"י בפרק חבית (קמז ·) דמשתטף היינו ששופך על גופו דלאו דרך רחיצה היא כלומר שדרך רחיצה היא להכניס גופו או אבריו בתוך המים ולרחוץ שם וכן כתב סמ"ק והתרומה והוה משמע לי דפניו ידיו ורגליו דוקא אבל לא שאר אברים אע"פ שאינו רוחץ כל גופו דהא דת"ר מיחם אדם אלונתית וכו' ובלבד שלא יביא קומקומוס של מים ויניחנו על בני מעים פירש"י שמא ישפכו עליו ונמצא רוחץ בשבת בחמין הרי כשנשפכים עליו מים חמין אינו רוחץ אלא קצת גופו ואפ"ה אסור ומיהו ממ"ש הרא"ש בפ' תינוקת ומחמם קיתון של מים להדיח בית הסתרים כב"ה דמתירין להחם חמין בי"ט לרגליו אבל לא כל גופו ע"כ משמע דפניו ורגליו לאו דוקא דאע"ג דהתם י"ט והכא שבת אין זה מדברים שבין יום טוב לשבת וגם דברי רש"י יש לפרש דשמא ישפכו על גופו קאמר וכדדייק לישנא דשמא ישפכו עליו דנקט ולא נקט שמא ישפכו על בני מעיו ומה שהשוה רבינו י"ט לשבת יתבאר בהלכות י"ט בס"ד : **ומ"ש** וה"מ בחמי האור אבל בחמי טבריה או בצוננין מותר וכו' שם בפרק כירה (לט :) בתחלה היו רוחצים בחמין שהוחמו מע"ש התחילו הבלנין להחם בשבת ואומרים מע"ש הוחמו אסרו את החמין והתירו את הזיעה ועדיין היו רוחצין בחמין ואומרים מזיעין אנחנו ואסרו להם את הזיעה והתירו חמי טבריה ועדיין היו רוחצין בחמי האור ואומרים בחמי טבריה רחצנו אסרו להם חמי טבריה והתירו להם את הצונן ראו שאין הדבר עומד התירו להם חמי טבריה וזיעה במקומה עומדת וכ' בס' התרומה דבחמי טבריה התירו לרחוץ אפי' כל גופו יחד וכן משמע מדנקט לשון רחיצה דקתני היו רוחצין בחמי האור ואומרים בחמי טבריה רחצנו וסתם רחיצה היא רחיצת כל הגוף ומשמע נמי שהוא נכנס לתוך המים שזה נקרא רחיצה כדפרישית בסמוך ונראה לי דהוא הדין נמי בצונן שרי להכניס כל גופו לתוך המים במכ"ש מחמי טבריה ואע"ג דהא דתניא רבי יהודה אומר בחמין אסור בצונן מותר קאי אמאי דתני לא ישתטף אדם משום דר"מ אסר אפי' להשתטף נקט לא ישתטף אבל לר"י אין ה"כ דלרחוץ נמי שרי אלא שהמרדכי כתב על דברי ר"י ושרי בצונן להשתטף פי' לשפוך על איבריו אבל רחיצה לא שרי אפילו בצונן ובסמ"ג לא התיר בחמי טבריה אלא א"כ הם בקרקע וכן כתב בספר התרומה וטעמא דמסתבר הוא דכל שהוא בכלי לא מינכר בין חמי האור לחמי טבריא : **ומ"ש** רבינו וא"א ז"ל התירם בכל ענין לא כתב הרא"ש בהדיא דבכלי נמי שרי אלא דמדסתם דחמי טבריה שרי ולא חילק בין קרקע לכלי משמע ליה דבכל גוונא שרי :

תנן בפרק חבית (קמז ·) הרוחץ במי מערה או במי טבריה ובגמ' קתני מי מערה דומיא דמי טבריה מה מי טבריה חמין אף מי מערה חמין הרוחץ דיעבד אין לכתחלה לא וכתב הרי"ף על זה ואי קשיא לך דגרסי' בפ' כירה ראו שאין הדבר עומד והתירו להם חמי טבריה דמשמע מינה מותר לרחוץ בחמי טבריה לכתחלה לא קשיא דהא דאמרי' דיעבד אין לכתחלה לא לא אתמר אלא במי מערה משום דמערה היא מטללא כלו' שהיא מקורה הלכך נפיש הבלא דידה ואתו לידי זיעה ומש"ה לא שרי לכתחלה וכ"כ הרמב"ם בפכ"ב וכתב הרב המגיד שכן דעת הגאונים דזיעה אפי' בחמי טבריה אסורה אבל הר"ן כתב דלא נהירא דהא משמע בפרק כירה דלא אסרו זיעה אפילו בחמי האור אלא משום לתא דרחיצה ובחמי טבריה דרחיצה שריא היאך נאסור הזיעה וכן דעת ה"ר יונה והרמב"ן וכ"כ ה"ה בשמם ובשם הרשב"א וכן דעת התוס' והרא"ש בפרק חבית דמי מערה דקתני בחמי האור היא ומש"ה לכתחלה אסור אבל בחמי טבריה לכתחלה נמי שרי ולא חילקו בין מקורה לשאינו מקורה : **ולענין** הלכה היה נראה דכיון דהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן וכ"ש שגם הגאונים נלוו עמם אבל הר"ן כתב בתשובה דכיון דבשל סופרים הוא וקליש איסורי דגזירות טובא הוו כדאיתא בפ' כירה כדברי האחרונים ז"ל ראוי להקל ולהורות הלכה למעשה עכ"ל :

כתוב בהגהת מרדכי פ"ג שטוב להמנע מלרחוץ בחמי טבריה מדאמרינן בגמרא שלא התירום אלא מפני שראו שאין הדבר עומד ע"כ ואין טעם בדבר זה דכיון שעיקר הדבר אינו אלא גזירה בעלמא מאחר שהתירו מאיזה טעם שיהיה כבר הותר ולא שייך להחמיר בו :

אמת המים שהיא חמה אסור להמשיך לתוכה סילון של צונן וכו' משנה בפרק כירה (לח :) מעשה שעשו אנשי טבריה והביאו סילון של צונן לתוך אמה של חמין אמרו להם חכמים אם בשבת כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתייה ואם בי"ט כחמין שהוחמו בי"ט אסורין ברחיצה ומותרים בשתייה ופירש"י והביאו סילון מבע"י של צונן כדי לחממן דהמים נמשכים ובאים כל השבת לתוך אמה של חמי טבריא אם בשבת אותם שבאו בשבת כחמין שהוחמו בשבת וכתבו התוס' והביאו סילון של צונן מבע"י הביאו כדפירש"י ואין שום איסור כלל בהבאה כדקתני בפ"ק (יח :) פותקין מים לגנה ומתמלאת והולכת כל השבת כולה ואסרו ברחיצה גזירה שמא יערבם בשבת ולערבם בשבת אסור משום תולדת האור אך בגמרא מדמי ליה להטמנה מבעוד יום ויליף מיניה דאסור להטמין מבעוד יום בדבר המוסיף הבל ולר"י נראה דמה שהיו מתערבין צונן בחמין לא הוה דמי להטמנה ונראה לו דסילון לא היה מתערב בחמין כי היה מוקף מחיצות מכל צד והיו מתחממים המים צונן שבסילון מחמת חמי טבריה והשתא דמי להטמנה שמים צוננין היו נטמנין בתוך החמין להתחמם וסיים בה הר"ן דסילון זה היה עובר בתוך האמה ופיו יוצא לחוץ והיו מימיו נשפכים לעוקא שבקרקע ורבינו תופס פי' התוס' עיקר ומפני כך כתב שאסור להמשיך לתוכה סילון של צונן ואפילו מע"ש דמאחר דדמי להטמנה הרי אסרו להטמין בדבר המוסיף הבל ואפי' מבע"י דאילו לפירש"י מותר להמשיכו מע"ש וגם מפני כך כתב שאסורין אפילו המים שנכנסו לה מע"ש דאסור להטמין בדבר המוסיף הבל ואפילו מבע"י אם עבר והטמין דין הוא שיהא אסור וכדא"ר חסדא (לט :) ממעשה שעשו אנשי טבריה ואסרי להו רבנן בטלה הטמנה בדבר המוסיף הבל ואפילו מבע"י וכו' הר"ן ומהא שמעינן דמטמין בדבר המוסיף הבל התבשיל אסור אפי' בדיעבד וכתב הרמב"ן דדוקא בצונן שנתחמם או שנצטמק ויפה לו אבל בעומ' בחמימותו כשעה ראשונה אין לנו עכ"ל דאילו לפירש"י מה שנמשך מע"ש משמע דשרי דהא לא איתעביד בהו שום איסורא וכ"כ ממ"ש ואם בשבת דמשמע הא אותן שבאו בשבת אותן שבאו מע"ש מותרות ולפי' התוספות שתפס רבינו עיקר צ"ל דהא דקתני אם בשבת כחמין שהוחמו בשבת אין פירושו אם נכנסו לתוכה המים בשבת דהא אפילו נכנסו מע"ש נמי אסורין הם אלא לפלוגי בין שבת לי"ט הוא דתני הכי והכי קאמר אם בענין דשייך לשבת אירע מעשה זה אפילו אותן שנכנסו מע"ש הרי הן כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתייה ואם בעניין דשייך בי"ט אירע הרי הן כחמין שהוחמו בי"ט ואפילו אותן שנכנסו מערב י"ט אסורין ברחיצה ומותרין בשתייה : **לא** ישתטף אדם בצונן ויתחמם מיד אח"כ כנגד האש וכו' שם (מ ·) ת"ר מתחמם אדם כנגד המדורה ויוצא ומשתטף בצונן ובלבד שלא ישתטף בצונן ויתחמם כנגד המדורה מפני שמפשיר מים שעליו : **ומ"ש** לכך צריך שלא יחמם ידיו אצל האש אחר הנטילה וכו' כן כתבו שם הרא"ש והמרדכי וכ"כ מדברי התוס' וכן משמע מפירש"י שם גבי הא דתנו רבנן מיחם אדם אלונטית ומניחה על גבי בני מעים בשבת וכו' אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפכ"ב אבל אינו משתטף כל גופו בצונן ומתחמם כנגד המדורה מפני שמפשיר מים שעליו ונמצא כרוחץ גופו בחמין וכתב ה"ה שכתב כן מפני שאין הפשרה אסורה בעצמה אלא מפני רחיצת הגוף וכן העלה רמב"ן עכ"ל ולפ"ז אף ע"פ שיחמם ידיו בעוד המים עליהם אין בכך כלום ולדברי הר' רבינו אשר י"ל דאע"ג דלהפשיר מים לצורך שתייה מותר שאני הכא שדומה כרוחץ במים חמין ויבא להחם חמין לרחוץ גופו א"כ דלא מיתסר אלא במתחמם כנגד האור במקום שהיד סולדת וכן העמידוה בירושלמי פרק כירה : **מותר** לחמם בגד וכו' אבל כלי שיש בו מים חמים אין להניח עליו ברייתא שם ומסיים בה דדבר זה אף בחול אסור מפני הסכנה כלומר שפעמים שהם רותחים : **הרוחץ** בנהר צריך שינגב גופו יפה וכו' מימרא דר"י בס"פ תולין (קמא ·) וכתב הרא"ש על זה לפי שהעולה מן הרחיצה יש ריבוי מים על גופו ולא דקדקו במהלך בר"ה ומטר סוחף על ראשו ועל לבושו עכ"ל ונראה דלפי שהם מועטים לא גזרו עליהם אפילו בר"ה ובסימן של"ט יתבאר דין השטה במים :

שכו אסור לרחוץ כל גופו בחמין בשבת וי"ט וכו' ברייתא בפרק כירה (דף לט :) לא ישתטף אדם כל גופו בין בחמין ובין בצונן דר"מ ר"ש מתיר רבי יהודה אומר בחמין אסור בצונן מותר ופסק תלמודא הלכה כר' יהודה וכתב המרדכי הלכה כרבי יהודה ושרי בצונן להשתטף פירוש לשפוך על איבריו אבל רחיצה לא שרי אפי' בצונן ואפילו בקרקע פר"י וה"מ קרקע דומיא דכלי כגון בריכה מופסקת מן הנהר אבל בנהר ממש שרי לכ"ע וכן פי' ראבי"ה דתניא בפ"ח שרצים רוחצין במי גרר במי חמתן במי טבריא כל שכן להקר מותר ובלא ספסוף עכ"ל וכ"כ האגודה משם התוס' וראבי"ה ועיין בתוס' לשם בד"ה והא מעשה ובתשובת מהרי"ל בסימן קל"ט כתב שנהגו שלא לרחוץ כלל בנהר בשבת אפי' בצונן והטעם דשייך למיגזר משום סחיטה ומשום נושא המים שעליו ד' אמות בכרמלית ומשום שיטה ע"פ המים ע"ש וה"ר ירוחם בח"ו כ"כ ע"ש רבינו מאיר דמותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בנהר בשבת ובלבד שלא יוציאם עם המים שעליהם חוץ לנהר ד' אמות עכ"ל ומביאו ב"י ס"ס ש"א משמע דרחיצת כל גופו בנהר נמי לא שרי לפי המנהג והיינו משום סחיטת אלונטית ומשום שיטה ע"פ המים ולכן לא התיר אלא פניו ידיו ורגליו ואע"ג דאיכא למיגזר משום נושא מים ד' אמות חוץ לנהר אף ברוחץ פניו ורגליו לא נהגו בזה איסור : **ומ"ש** ובס' המצות לא התיר כו' כ"כ הסמ"ג והסמ"ק בדין האופה וכ"כ ספר התרומה סי' רל"ג ומבואר מדבריה' שראייתו מדתניא (דף מ) מרחץ שפקקו נקביו מע"ש וכו' ואסרו רחיצה וגם אסרו זיעה בלא רחיצה והתירו חמי טבריא עכ"ל פי' דבריהם דמדתני מרחץ שפקקו נקביו שפי' אותן נקבים שהמרחץ מתחמם על ידיהם שהאור ניסקת מבחוץ מתחתיו כמו שפירש"י בשם לו"ה ועיקר דאלמא דמיירי בחמין שבקרקע ע"י שמסיקין מתחתיו · ועוד מדקא תני בסיפא ואסרו רחיצה גם אסרו זיעה בלא רחיצה והתירו חמי טבריא משמע דכולה איירי בחמין שבקרקע דומיא דרישא א"כ אין לנו להתיר חמי טבריא אלא בקרקע אבל לא בכלי דכיון דחזינן דאף חמי טבריא לא התירו אלא מדוחק לפי שראו שאין הדבר עומד אין לנו להתיר אלא במאי דאיירי ברייתא דוקא בקרקע אבל לא בכלי דהרואה אומר היום הוחמו כחמי האור דלא מינכר בין חמי האור לחמי טבריא : **ומ"ש** וא"א הרא"ש התירם בכל ענין הוא מדכתב הרא"ש והלכתא בחמין אסור בין בכלי בין ע"ג קרקע ודוקא חמי האור אבל חמי טבריא מותר עכ"ל אלמא משמע דחמי טבריא שרי בין בכלי בין על גבי קרקע מדלא אמר אבל חמי טבריא שרי על גבי קרקע ואף על גב דגם הרי"ף כתב כלשון זה דכתב הרא"ש תלאו רבינו בהרא"ש מתרי טעמי חדא דהרי"ף כתב אבל חמי טבריא שרי כדבעינן מימר קמן משמע קצת דלא שרי אלא כדמשמע מברייתא דמרחץ שפקקו נקביו וכו' דמייתי בסמוך דאיכא לפרש דוקא בקרקע כדפירש סה"ת וסמ"ג וסמ"ק אבל הרא"ש לא כתב כדבעינן מימר קמן משמע דחמי טבריא מותר אפילו בכלי ועוד דהרא"ש דרכו לפרש ואם לא היה דעתו להתיר חמי טבריא אף בכלי הו"ל לפרש מדלא פירש אלמא דבכלי נמי מותר אבל הרי"ף דרכו לסתום : **אמת** המים וכו' משנה שם (סוף דף ל"ח) מעשה והביאו לשם בד"ה וע"פ דברי התוספות דהאיסור משום הטמנה בדבר המוסיף הבל אף מע"ש אסור :

אבל ההולך במטר ומטר יורד עליו ועל לבושו שרי : אדם מותר לטבול בשבת מטומאתו מפני דנראה כמיקר מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בעפר לבינה כתושה ובעפר פלפלין ובמי זיתים ובאהלא מעורב עם הדם ועם עשב שקורין ויאול"ש ולא חיישינן שישיר השיער ובלבד שלא יהא רובא אהלא : מרחץ שסתמו נקביו מע"ש למ"ש רוחץ בו מיד (א) אבל בשבת וי"ט אסור אפילו להזיע וה"מ באמבטי קטנה אבל באמבטי גדולה של כרכין שאין בה זיעה הרבה מותר לעבור בה אע"פ שבדרך הילוכו הוא מזיע : עיר שישראל ונכרים דרים בה א ויש בהן מרחץ שרוחצת בשבת אם רוב נכרים מותר לרחוץ בה במ"ש ואם רוב ישראל או אפילו מחצה על מחצה אסור למ"ש עד כדי שיחמו ובאמבטי קטנה ושלטון בעיר (ב) ויש לו עבדים שאפשר לתלות שחממו אותו לצרכו בבת אחת תולין בו ומותר מיד במ"ש :

שכז **החושש** במתניו לא יסוך שמן וחומץ אבל סך הוא שמן לבדו ואפילו בשמן ורד במקום שהוא מצוי שדרך בני אדם לסוך בו אפילו בלא רפואה אבל במקום שאינו מצוי אסור סכין וממשמשין בכל הגוף להנאתו ועל ידי שינוי כגון שסך וממשמש ביחד אבל לא יסוך ואחר כך ימשמש וכן לא ימשמש ואח"כ יסוך ולא ימשמש אלא ברפיון ידים אבל לא בכח ולא מגררין בכלי העשוי לכך שהוא כעובדא דחול אבל אם היו ידיו או רגליו מטונפות בטיט וצואה יכול לגרר כדרכו שהוא ניכר שאינו עושה לרפואה : לא יסוך רגלו בשמן והוא בתוך המנעל או

מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בעפר לבינה וכו' בפרק במה טומנין (דף נ) ופי' או בעפר לבינה כתושה או בעפר פלפלין או במי זתים ולא חיישינן שישיר השער דדבר שאין מתכוין מותר כר"ש וכן באהלא מעורב עם הדם ועם עשב שקורין וייאל"ש כל אחד שליש דבר שאין מתכוין הוא אם ישיר השער אבל רובו אהלא פסיק רישיה הוא ואסור והא דנקט פניו ידיו ורגליו נראה משום דהך דרוחץ בעפר כו' מיירי ברוחץ בחמין שהוחמו מע"ש דאסור לרחוץ בשבת אלא פניו ידיו ורגליו וה"ה שאר מקצת כל גופו ולמאי שכתבו התוס' לשם בד"ה במאי אוקימתא משמע דאפשר לומר דשערות דפניו ידיו ורגליו אינם נושרות מהר ולא הוי פסיק רישיה ושרי אבל שערות הויא פסיק רישיה לפי זה דוקא נקט פניו ידיו ורגליו: **מרחץ** שפקקו נקביו כו' ברייתא פרק כירה (ד' מ) ופירש"י רוחץ בו מיד שהרי לא נתחמם בשבת אבל בשבת וי"ט לא מבעיא דאסור לו לרחוץ אפי' בחמין שהוחמו מע"ש כמ"ש בתחלת סי' זה אלא אפי' ליכנס בה כדי להזיע בלבד נמי אסור משום גזירה שמא ירחוץ בה ויאמר דלהזיע נכנס בה :

שכז החושש במתניו וכו' משנה פרק ח' שרצים לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן וכך היא גירסת ספרים שבידינו וכך הוא באלפסי וכ"כ הרמב"ם בפכ"א ורבינו היה גורס שמן וחומץ וטעם איסור דברים אלו משום דאסרו חכמים לעשות רפואה בשבת גזירה משום שחיקת סמנים : **ומ"ש** ואפי' בשמן ורד וכו' פסק כרב ולא כר"ש וכתב בית יוסף כיון דאין אנו נוהגין לסוך בשמן כשאנו בריאים אסור לסוך בשום שמן על גבי המכה וכ"כ

אדם מותר לטבול מטומאתו בשבת וכו' בפ"ב דביצה (יז :) תנן אם י"ט להיות אחר השבת בש"א מטבילין את הכל מלפני השבת ובית הלל אומרים כלים מלפני השבת ואדם בשבת ובגמרא אמרינן דכ"ע טבילת כלים בשבת לא מ"ט אמר רבא מפני שנראה כמתקן כלי א"ה אדם נמי אדם נראה כמיקר תינח מים יפים מים רעים מאי איכא למימר אר"נ בר יצחק פעמים שאדם בא בשרב ורוחץ אפילו במי משרה תינח בימות החמה בימות הגשמים מאי איכא למימר אר"נ בר יצחק פעמים שאדם בא מן השדה מלוכלך בטיט ובצואה ורוחץ אפילו בימות הגשמים ע"כ ורבינו קיצר בדבר וכך הו"ל לכתוב מפני שנראה כמיקר ואפילו אם טובל במים סרוחים לפעמים אדם מיקר עצמו במים סרוחים ובימות הגשמים דליכא למימר דמיחזי כמיקר נראה כיורד לרחוץ עצמו מטיט וצואה שבגופו · ואיכא למידק אהא דאר"נ בר יצחק פעמים שאדם בא מלוכלך מן השדה וכו' תינח מים יפים מים רעים מאי איכא למימר וי"ל דאפילו מים הרעים יורד אדם לרחוץ בהם כדי להעביר טיט וצואה שעל בשרו אע"פ שנשאר בו ריח רע מהמים הרעים כשהוא מסתפג עובר ממנו · ובסמוך נתבאר שצריך לנגב גופו יפה כשעולה מן המים כדי שלא יטלטלם ד' אמות בכרמלית :

מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בעפר לבינה וכו' כל זה מימרות בס"פ במה טומנין (נ :) ורבותא קא משמע לן דכל היכא דליכא רובא אהלא אינו חושש שישיר שיער לפי שאינו מתכוין אבל כי איכא רובא אהלא אסור לפי שודאי משיר השיער ומודה ר"ש בפסיק רישיה ופסק רבינו כרבי

בשלטי הגבורים וז"ל ומכאן אזהרה למי שיש לו חטטין בראשו שסכין אותו בשמן ואסור בשבת והאריך ע"ש בסוף פרק ח' שרצים : **סכין** וממשמשין בכל הגוף וכולי כדפירש"י בהא דתנן אבל לא מתעמלין וכו' אבל הרמב"ם כתב פירוש אחר כתבו רבינו בסוף סימן שכ"ח ע"ש בד"ה כתב הרמב"ם ז"ל אין מתעמלין : כל

נחמיה דאמר התם כל היכא דליכא רובא אהלא שפיר דמי וכ"כ שהוא דעת הרי"ף והרא"ש וכ"כ ה"ה בפכ"ב שהנוסחא האמיתית בדברי הרמב"ם היא אם היה הרוב מדבר המשיר ודאי אסור לחוף ואם לאו מותר : **ומ"ש** ובמי זתים שם בעו מרב ששת מהו לפצוע זתים בשבת א"ל ובחול מי התירו כלומר משום הפסד אוכלין וכתבו הרי"ף והרא"ש לפצוע זתים פירוש לממשי ידיה ומשמע לרבינו דכיון דאהדר ליה הכי דכל היכא דליכא הפסד אוכלין לא מיתסר משום שבת וא"כ במי זתים דליכא הפסד אוכלין שרי כתב המרדכי שם נראה שמותר לרחוץ ידיו במורסן או באפר כירה מגובלין מע"ש או יקחם בידו יבשים וישפוך המים על ידו דגיבול כלאחר יד שרי (א) : **מרחץ** שסתמו נקביו מע"ש וכו' ברייתא בפרק כירה (מ :) וכתב הר"ן דהיכא שלא סתמו נקביו אע"פ שמאליו הוחם בשבת צריך להמתין לערב בכדי שיעשו לפי שאסור לעשות כן גזירה שמא יחתה בגחלים : **ומ"ש** אבל בשבת וי"ט אסור אפילו להזיע מימרא שם כתבתיה בסימן זה : **ומ"ש** וה"מ באמבטי קטנה וכו' גז"ש אמבטיות של כרכין מטייל בהם ואינו חושש אמר רבא דוקא כרכין אבל דכפרים לא מאי טעמא כיון דזוטרין נפיש הבלייהו ופירש רש"י אמבטיות · בתי מרחץ גדולים : מטייל בה · מהלך בתוכה לפי דרכו ולא להזיע ואינו חושש שמא יאמרו מזיע הוא והרא"ש כתב חילוק זה דבין כרכים לכפרים אבל הרי"ף השמיט כל דין זה וכתב הר"ן שהטעם לפי שאין השיעור שבין כרכים לכפרים ברור כלומר והלכך אין לך היתר בדבר ואפשר שזה היה דעת הרמב"ם שכתב בפכ"ב שלא יכנס אדם למרחץ בשבת אפילו להזיע ולא חילק בין של כרכים לשל כפרים אלא שנראה מדבריו שאינו אסור ליכנס למרחץ אם נכנס שלא להזיע ושלא כדמשמע מדברי רש"י : **עיר** שישראל ונכרי' דרים בה וכו' משנה במס' מכשירין (פ"ב) ומייתי לה בס"פ כל כתבי (קכב :) ובפ' שואל (קנא :) ומסיים בה ר' יהודה אומר באמבטי קטנה אם יש שם רשות רוחץ מיד ומפר' בפ' שואל מאי רשות אדם חשוב שיש לו עשרה עבדים שמחממין לו י' קומקומסים של מים בבת אחת ופירש"י באמבטי קטנה שיש לתלות ולומר משחשכה הוחמו ע"י עבדים וקומקומוסין הרבה ומשמע מדברי רש"י דלא פליג ת"ק אדרבי יהודה אבל הרמב"ם בפ"ו לא כתב אלא דברי ת"ק משמע דס"ל דפליג אר"י וקטינן כת"ק וכ"כ שהוא דעת הרי"ף שפירש חיישינן שמחוץ לחומה לנו דאמר שמואל חיישינן לחומרא קאמר ובגמרא מסייעין ליה מהאי ברייתא ופירש הר"ן דמת"ק דפליג אר"י ואסר אפילו יש שם רשות וכו' מסייעיה ליה דאע"ג דאיכא למיתלי' לקולא אסור לת"ק דקי"ל כוותיה ולפ"ז צ"ל דהא דמפרש בגמרא מאי רשות אדם חשוב וכו' וכתבו הרי"ף לאו משום דקי"ל כוותיה מפרשי' מילתיה אלא כדי ללמוד ממנו דת"ק אסר אע"ג דאיכא למיתלי שנעשה משחשיכה :

שכז החושש במתניו לא יסוך שמן וחומץ א משנה בס"פ שמנה שרצים (קיא ·) וטעם איסור דברים אלו מפני שאסור לעשות שום רפואה בשבת כמו שיבואר בסימן שאחר זה : **ומ"ש** אפילו בשמן ורד במקום שהוא מצוי וכו' שם במשנה סכין בני מלכים שמן ורד ע"ג מכותיהם בשבת שכן דרכן לסוך בחול רש"א כל ישראל בני מלכים הם ופירש"י אבל לא שמן ורד · לפי שדמיו יקרים ואינו מצוי ומוכחא מלתא דלרפואה עביד · שכן דרכן לסוך בחול בלא מכה ובגמרא א"ר הלכה כר"ש ולא מטעמיה ומפרש בגמרא דס"ק הלכה כר"ש דשרי ולא מטעמיה דאילו ר"ש סבר אע"ג דלא שכיח שרי ורב סבר אי שכיח אין אי לא שכיח לא ובאתריה דרב שכיחא משחא דוורדא ופירש"י רב במקומו הוא דשרא דסכין שמן ורד ולא מוכחא מלתא ופסקו הרי"ף והרא"ש הלכה כרב וכן כתב הרמב"ם בפכ"א וא"כ לא קי"ל כר"ש והר"ן כתב שר"ח ובה"ג פסקו כר"ש ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל מסכימים דהלכה כרב הכי נקטינן (א) ואיכא למידק היכי שרי לסוך שמן ע"ג מכה והא בפרק ר"א דמילה (קלד :) אמר רב אין מונעין חמין ושמן מע"ג מכה בשבת ושמואל אמר נותן חוץ למכה ושותת ויורד למכה ותניא כוותיה דשמואל וי"ל דשאני סיכה שהוא דבר מועט והתוספות כתבו שם דפלוגתא דרב ושמואל דמעורבים יחד דאי כל חד באפי נפשיה מותר כדתנן אבל סך הוא את השמן והיינו אפילו ע"ג מכה וכתב בהגהות פכ"א דאין סכין בשומן וחלב לפי שנמחה והו"ל נולד בעי' וכתבו רבינו בסימן שאחר זה וכ"ל וכיון דבזמן הזה אין אנו רגילים לסוך בשום שמן כשאנו בריאים אסור לסוך שום שמן ע"ג המכה בשבת דודאי מוכח מלתא דלרפואה עביד : **סכין** וממשמשין וכו' בס"פ חבית (קמז ·) תנן סכין וממשמשין אבל לא מתעמלין ולא מתגרדין ופירש"י סכין שמן וממשמשין ביד על כל הגוף להנאה אבל לא מתעמלין לשפשף בכח ולא מתגרדין במגרה דהוה עובדא דחול ובגמרא (שם :) ת"ר סכין וממשמשים בבני מעים בשבת ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול היכי עביד רבי חמא בר חנינא אמר סך ואח"כ ממשמש ר"י אמר סך וממשמש בבת אחת ופסקו הפוסקים כר"י : **ומ"ש** אבל אם היו ידיו או רגליו מטונפות וכו' ברייתא שם בשם רשב"ג ופסקו הפוסקים כמותו : **לא** יסוך רגלו בשמן והוא בתוך המנעל וכו' עד סוף הסימן בס"פ תולין וכתב

דרכי משה

שכו (א) וכתב האגור בשם בעה"ת דאסור לרחוץ הידים במלח מפני שנימוח והוי נולד וכן כתבתי לעיל סימן שכ"ג ונראה מכאן דכ"ש דאסור לרהוץ בשבת עם בורית שקורין זייף בל"א וכ"כ בנימן זאב סימן רע"ח וכ"ה לקמן סימן שכ"ה דאסור לסוך בחלב וכ"כ המרדכי פרק במה בהמה וב"כ בסמ"ג והג"מ פכ"א :

בהגהות

פרישה

קרוב · ומ"ם וסוא שלא יסא סדבר בסרטיא גדולס כמו שאמר ר"ל סרמב"ם לטעמיס סג"ל דס"ל דס"ט בעסס אזון וקבר בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית משום דעשאו בשביל ישראל בסרטיא גדולה מקום פרססיא וכמ"ש רבינו וב"י לעיל · ומש"ה קאמר דאילו סובאו סמלילין ג"כ בפרססיא סיס אסור בו עולמית וק"ל · ומ"ש ב"י וכתב בשם סרמב"ם ז"ל וסיכא דסביאום מחוץ לתחום ואח"כ סעבירם בר"ס כ"ל דבכדי שיבואו מתחילת ר"ס סגי לריכין לומר דר"ל לאחרים אינו אסור אלא עד בכדי שיבואו מתחלת ר"ס דאילו למי שסובא בשבילו לריך נמי להמתין עד בכדי שיבואו מתחלת מקום סבאתן וכמ"ש לעיל בסבאת מחוץ לתחום ומשום דסובא: ג"כ דוך ר"ס לא עדיפי וק"ל :

סי' שכו (א) מ"ש רבינו אבל בשבת וי"ט אסור אפילו לסזיע ק"ק דסו"ל דאפי' לעבור בס אסור :

(ב) ויש לו עבדים שאפשר לתלות שסממו אותו לצורכו בבת א' תולין בו ומותר מיד במ"ש רבינו לשיטת סרא"ש כ"כ שפסקו כרש"י דפי' חיישינן חוץ לחומה לנו דמשמע לסקל קאמר וכמ"ש רבינו לעיל ס"ס שכ"ה ולסרי"ף שפירש שם משמע לסחמיר ג"כ כאן תולין לסחמיר וק"ל : מכאן ואילך עד סימן של"ג כתבתי לאחר זמן מסמת טירדות וסממתי קלת דיקדוקין שסיו בידי למשמרת לעת שיזכני סש"י לחזור וללמד ולעיין עליסן ועל יתר סדברים שעוררנו עליסן אין עולין לע"ע בזכרוניכו :

סי' שכז (א) שם כתב ב"י ז"ל ואיכא למידק סיכי שרי לסוך שמן ע"ג מכס כו' עיין בדברי רבינו שלא כתב אלא סחושש במתניו ואפשר לחלק בין חששא בעלמא שאינס ניכרת כ"כ דלרפואס קעבדי ובין סך מכס שסיא בעינא אלא שבב"י א"ל דלמשנס וגמרא קאי דסס קאמר דמותר לסוך שמן אפילו על גבי מכס וסביאו ב"י לפני זס · אלא שצ"ע מאי מקשס סב"י שלא סתוס' מוקי לפלוגתא דרב ושמואל דוקא במעורבין יחד דאל"כ

חידושי הגהות

שכו א ואע"ג דהא דאמבטי קטנה ושלטון כו' ר"י קאמר לה סבירא ליה לרבינו דת"ק לא פליג אר"י והיינו משום דרבינו לטעמיה אזל שכתב בס"ס שלפני זה שא"א הרא"ש ז"ל הסכים לפירש"י בפירוש דחיישינן דהוץ לחומה לנו דר"ל לקולא דכל שהוא ספק א"צ להמתין כדי שיעשה וה"נ פסק הכא דכיון דספק הוא אם חממו אותו לצורך השלטון מותר במ"ש מיד וטעם דמחצה אסור הוא משום דכל שהוא מחצה על מחצה וודאי לדעת נכרים וישראלים עשאו ולאו משום ספק אסרו ליה (מהרל"ח) :

שכז א שם במשנה איתא יין וחומץ :

או סנדל מפני שהעור מתרכך ודמי לעיבוד אבל סך רגלו ומניחו במנעל וסנדל וסך כל גופו ומתעגל ע"ג עור (ג) והוא שלא יהא בשמן הנישוף מגופו לעור שיעור כדי לעבדו אז הוא מותר אפי' יש בו כדי לצחצחו כיון שאינו מכוין לצחצחו אבל אם יש בו כדי לעבדו אע"פ שאינו מכוין לעבדו ולא לצחצחו אסור :

שכח **כל** רפואה אסורה לעשות בשבת גזירה משום שחיקת סמנין אבל כל דבר שיש בו סכנה מותר הלכך כל מכה של חלל דהיינו באברים הפנימיים מן השיניים ולפנים מחללין עליה השבת בסתם אפי' אין שם בקי והחולה אינו אומר כלום אבל כשיודעין באותו חולה שאין צריך לחלל עליו אין מחללין וכ"ש אם רופא אומר שאינו צריך וכן מכה שעל גב היד וגב הרגל מחללין אבל בשאר מכות בסתם אין מחללין עד שיאמר חולה או רופא שצריך (א) : מי שבלע עלוקה מחממין לו חמין : מי שנשכו כלב שוטה או א' מזוחלי עפר הממיתין אפי' אם ספק אם ממית אם לאו עושין לו כל צרכי רפואה להצילו : החושש בשיניו מטילין לו

(קמא ·) וכתב הרמב"ם בפרק כ"ג והכל במחשים אבל בישנים מותר :

שכח כל רפואה אסור לעשות בשבת מתבאר בתוך הדינין שיבואו בסימן זה וגם ממה שכתב בסימן הקודם לזה החושש במתניו לא יסוך שמן וחומץ והא דאסרינן לעשות כל רפואה בשבת פשיטא דלאו בחולה שיש בו סכנה היא שהרי מחללין עליו את השבת וגם אין לומר דבחולה שיש בו סכנת אבר קאמר שהרי אפילו מלאכות דרבנן עושין לו ע"י ישראל וכמו שיתבאר וחולה שאין בו סכנה כלל ע"י נכרי מיהא עושין לו צרכיו הלכך עכ"ל דביש בו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא היא דבכל כה"ג אין מתירין אפילו שבות דדבריהם ואפילו ע"י נכרי ולא עוד אלא אפילו שבות דדבריהם שאין בהם משום מלאכה גזרו משום שחיקת סמנין כך הם דברי ה"ה בפ"ב והר"ן בפ' ח' שרצים וכך הם דברי הרשב"א בתשובה :

אבל דבר שיש בו סכנה מותר לאו דוקא מותר דהא מצוה נמי היא לחלל עליו שבת אם הוא צריך לכך ולא חשש רבינו לדקדק דבריו כאן לפי שסמך על שמתבאר בסי' זה :

הלכך כל מכה של חלל וכו' בפ"ב דע"ג (כח ·) פשוט דמכה של חלל מחללין עליה את השבת ובעי בגמר' שם מהיכן מכה של חלל פי' רב אמי מן השפה ולפנים בעי רבי אלעזר ככי ושיני מאי ולא איפשטא וכתב הרא"ש וספק נפשות להקל ואע"ג דבעינן למיפשטה מדתנן החושש בשיניו לא יגמע בהם את החומץ חושש הוא דלא הא כייב ליה טובא שפיר דמי ודחי דלמא תנא היכא דכייב ליה טובא חושש קרי ליה מ"מ כיון דלא איפשטא ספיקא היא ולקולא אבל הר"ן כתב בפ' ח' שרצים על מימרא דעין שמרדה דחושש בשיניו לא יגמע בהם את החומץ אמרינן בפרק אין מעמידין דאפי' כייב ליה טובא חושש קרי ליה לפי שדבר זה אינו חולי אלא מיחוש בעלמא ע"כ ותימא שנראה שפוסק כן כיון דדרך דחייה אתמר ספק נפשות הוא ולקולא ואפשר שאף הר"ן לא אמרה לפסוק כן אלא לפרש טעמא דההוא דדחי כ"כ ואין ה"נ דס"ל דספיקא הוא ולקולא ומ"מ צ"ל דהאי בעיא בחולי אחר בשיניים דלאו צפדינא הוא דאילו בצפדינא לא הוה מיבעיא ליה דהא בהדיא תנן בפרק בתרא דיומא (פג ·) החושש בפיו מטילין לתוכו סם בשבת מפני שהוא ספק נפשות ואוקימנא לה (פד ·) בצפדינא שמתחיל בפה וגומר בבני מעים וה"נ משמע הכא בגמרא דבעינן למפשט בעיין מדר' יוחנן חש בצפדינא ועבד רפואה בשבת ודחי שאני צפדינא דמתחיל בפה וגומר בבני מעים משמע בהדיא דבחולי דלאו צפדינא הוא דאיבעיא לן וכ' הר"ן בפ' ח' שרצים בשם הר"י והרשב"א דמכה של חלל שמחללין עליה את השבת דוקא בשנתקלקל א' מן האיברים הפנימיים מחמת מכה או בועא וכיוצא בזה אבל מיחושין אין נקראין מכה ואין מחללין עליהם את השבת עכ"ל וכתבו ה"ה בפ"ב : **ומ"ש** רבינו מחללין עליה את השבת בסתם אפי' אין שם בקי וחולה אינו אומר כלום אבל כשיודעין באותו חולי שא"צ לחלל אין מחללין ז"ל הרמב"ן בספר תורת האדם פי' מכה של חלל דאמרינן בגמרא אינה צריכה אומד לומר שאפילו אין שם בקיאין וחולה נמי אינו אומר כלום עושין לו כל שרגילין לעשות לו בחול ממאכלים ורפואות שהם יפים לחולה ומחללים שבת ואין נשאלין כלל אבל כשיודעין ומכירין באותו חולה שהוא ממתין וא"צ חילול ודאי אסור לעשות לו וכ"ש בחולה או רופא אומר שא"צ דאין מחללין אע"פ שהיא מכה של חלל הא במכה שאינה של חלל נשאלין בבקי או בחולה ואין מחללים עליו עד שיאמר אחד מהם צריך הוא לחילול או שיעשה אבל אחד מהם ספק נפשות עכ"ל וכ"כ בשמו הר"ן בפרק ח' שרצים וה"ה בפ"ב :

ומ"ש רבינו וכן מכה שעל גב היד וגב הרגל מחללים בפרק ח' שרצים (קט ·) ובפ"ב דע"ג (כח ·) א"ר אדא בר מתנא אמר רב גב היד וגב הרגל הרי הם כמכה של חלל ומחללים עליהם את השבת ומדברי רש"י משמע דלא שרי לחלל שבת בשביל חולה שיש בו סכנה אלא דוקא בדבר שאם לא יעשוהו לו הוא מסוכן למות בשבילו אבל דבר שאף אם לא יעשוהו לו אינו מסוכן למות בשבילו אין עושין אותו ע"י ישראל שבס"פ מפנין (קכט :) אהא דאמרינן חולה שאין בו סכנה אומר לנכרי פירש"י צרכי חולה שאם לא יעשו לו רפואה זו אין מסוכן למות ומ"מ צריך הוא לה אבל ה"ה כתב בפ"ב גבי אין עושין מדורה לחולה דלחולה שיש בו סכנה משמע דלכל צרכיו מחללין ואע"פ שאין במניעת הדבר שעושין לו סכנה וכתב עוד שם דמדאמרינן בפרק מפנין דלחיה מביאין שמן ע"י שינוי למד הרמב"ן דכל צרכי חולה אע"פ שיש בו סכנה היכא דאפשר למעבד למלאכה בשינוי שלא יתחלל בה שבת משנין ואין מחללין והוא שלא יתאחר צרכיו של חולה כלל בשינוי זה והוא ז"ל כתב שאין נראה כן מלשון הרמב"ם דביולדת דוקא החמירו לומר כל דאפשר לשנויי משנינן ולא החמירו בחולי כתב ר"י בח"ט וז"ל יש מי שכתב שכל דבר שאין בו סכנה עתה אע"פ שיוכל לבא לידי סכנה אין מחללין אלא שבות דרבנן אבל לא איסור דאורייתא :

מי שבלע עלוקה מחממין לו חמין מימרא דרבי חנינא בפ"ק דע"ג (יב :) וכתב הרמב"ם בפ"ב שעושין לו כל צרכי רפואה מפני שהוא סכנת נפשות ופשוט הוא דמחממין לו חמין דקתני היינו מפני שזו רפואה המיוחדת לו אבל אין ה"נ שאם הוא צריך לרפואות אחרות שעושין לו : **מי** שנשכו כלב שוטה וכו' בסוף יומא (פד ·) אמרו דנכית ליה כלב שוטה מיית ואמרינן נמי התם דמי שנשכו כחש מחללין עליו את השבת : **ומ"ש** רבינו אפילו ספק אם ממית אם לאו הוא משום דספק נפשות דוחה שבת וכמו שיתבאר :

החושש בשיניו מטילין לו סם וכו' משנה שם (פג ·) החושש בגרונו מטילין לתוכו סם בשבת מפני שהוא ספק נפשות ומפרש בגמרא שזה דוקא במין חולי השיניים שנקרא צפדינא שמתחיל בפה וגומר בבני מעים וכבר כתבתי

שכח כל רפואה אסורה לעשות בשבת גזירה משום שחיקת סימנים פי' כל רפואה אפילו דברים שאין בהם משום מלאכה אפילו מלאכה דרבנן ליכא בהו כגון לסוך בשמן וחומץ כשחושש במתניו וכל הני דאמרן בסימן הקודם וכיוצא בהן דאין בו חולי אלא מיחוש בעלמא ועושין לו רפואה שאין בו משום מלאכה כלל אפילו הכי אסור משום גזירה דשחיקת סמנים שהיא אב מלאכה אבל כשהוא חולה ויש בו סכנת נפשות או סכנת אבר או חולה שאין בו סכנה כלל יתבאר בסימן זה דינו של כ"א ואחד :

ומ"ש אבל כל דבר שיש בו סכנה מותר וכו' פי' כל סכנה אע"פ שאין בו סכנת נפשות אלא סכנת אבר ואע"פ דמצוה נמי איכא כתב רבינו כאן לשון מותר דכיון דמתחלה כתב כל רפואה אסורה וכו' נופל עליו הלשון אבל של סכנה מותר שאין בו משום איסור שבת ואח"כ כתב דלא זו דאין בו איסור אלא מצוה נמי איכא לחלל עליו את השבת והזריז הרי הוא משובח וכו' :

ומ"ש הלכך כל מכה של חלל וכו' מן השיניים ולפנים מחללין עליה את השבת בסתם פי' מן השיניים ולפנים וגם שיניים עצמם בכלל מיהו דוקא דכייב ליה טובא דנופל עליו שם מכה אבל מיחוש בעלמא בשיניו אין מחללין וכל זה מוכח בפ"ב דע"ג דקאמר התם בעי ר"א ככי ושיני מאי ולא אפשיטא וכתב הרב רבינו אשר וספק נפשות להקל ואע"ג דבעינן למיפשטיה מדתנן החושש בשיניו לא יגמע בכן את החומץ חושש הוא דלא הא כייב ספיר דמי ודחי דילמא תנא היכא דכייב ליה טובא חושש קרי ליה מ"מ כיון דלא אפשיטא ספיקא הוא ולקולא והקשה בית יוסף דהר"ן זכרונו לברכה בפרק ח' שרצים כתב על מימרא דעין שמרדה דהא דתנן החושש בשיניו לא יגמע בכן את החומץ אמרינן בפ"ב דע"ג דאפילו כייב ליה טובא חושש קרי ליה לפי שדבר זה אינו חולי אלא מיחוש בעלמא ע"כ ותימא שנראה שפוסק כן וכיון דדרך דחייה איתמר ספק נפשות הוא ולקולא ואפשר שאף הר"ן לא פסק כן אלא לפרש טעמא דההוא דדחי כתב כן ואה"נ דס"ל דספיקא היא ולקולא עד כאן לשונו ולא הבין לאיזה צורך יפרש טעמא דההוא דדחי כיון דלא ס"ל כוותיה ועוד דאין ענין פי' זה לאותו ענין שכתב שם הר"ן אלא נראה לפע"ד ברור ופשוט דלפי דהר"ן כתב חילוקי דינים דחולה וכתב דביש לו מיחוש ומתחזק והולך כבריא אפילו דברים שהם מותרין לבריאים אסורים לו ומביא ראיה ממה ששנינו החושש בשיניו לא יגמע בכן את החומץ הנה ראה הר"ן דאיכא להקשות דשמא הא דתנן החושש בשיניו לא יגמע בכן את החומץ מיירי שהוא חולה ונפל מחמתו למשכב הלכך לא יגמע בכן את החומץ דמוכחא מילתא דלרפואה קא מכוין אבל מיחושין שהולך כבריא דינו כשאר בריאין ולכך הביא הר"ן נמי הך דפ"ב דע"ג וז"ל ואמרינן נמי דאפילו היכא דכייב ליה טובא חושש קרי ליה כלומר וא"כ בעל כרחך צ"ל דלמאי דדחי וקאמר לעולם ככי ושיני לאו מכה של חלל היא אפילו כייב ליה טובא ולהכי אסור לגמע בכן את החומץ והא דתני החושש היינו משום דהיכא דכייב ליה טובא חושש קרי ליה לפי שאין זה חולי אלא מיחוש בעלמא השתא איכא ראיה דבשאר מיחושין בעלמא אף ע"פ דלית בהו כלל סכנה ואפילו כייב ליה טובא מתחזק והולך כבריא אין דינו כשאר בריאין ואפילו דברים שהן מותרין לבריאים כגון לגמע חומץ וכיוצא בו לסוך בשמן אסורין לזה שחושש בשיניו או חושש במתניו כל היכא שמעשיו מוכיחין שלרפואה הוא מתכוין אבל לפסק הלכה היכא דככי ושיני כייבין ליה טובא מודה הר"ן דמחללין עליהן השבת דכיון דבעיין לא אפשיטא ספק נפשות להקל ודו"ק :

ומ"ש דמחללין עליה השבת בסתם אפילו אין שם בקי וכו' כל זה כתב הרמב"ן בספר תורת האדם דבזה הוא חלוק מכה חלל ממכה שאינה של חלל דבאינה של חלל אין מחללין שבת עליה בסתם אלא כשאלין בבקי או בחולה ואם אין שם בקי חולה אינו אומר כלום אין מחללין אבל מכה של חלל אפילו בסתם מחללין אבל ביודעין שאין צריך לחלל אפילו מכה של חלל אין מחללין ואם יודעין שצריך לחלל אפילו מכה שאינה של חלל נמי מחללין ואין חלוק ביניהם אלא בסתם :

החושש בשיניו וכו' משנה בפרק יום הכפורים החושש בפיו מטילין לתוכו סם בשבת מפני שהוא ספק נפשות ומפרש בגמרא שזהו מין חולי השיניים שנקרא צפירנא מתחיל בפה וגומר בבני מעיים ואיכא להקשות לאיזה צורך כתב רבינו דין זה כלל הלא כבר כתב דכל מכה של חלל דהיינו מן השיניים ולפנים ומשמע הלשון דהשניים עצמן בכלל מחללין עליהן השבת ואפילו אינו צפירנא כ"ש בצפירנא ואפשר לייסב דכיון דלישנא דתלמודא היא מהיכן מכה של חלל מן השפה ולפנים ואעפ"כ קא מיבעיא ליה ככי ושיני מאי א"כ יש לטעות בדברי רבינו ג"כ לפרש מן השיניים ולפנים ולא שינים עצמן בכלל לפיכך חזר וכתב דין השינים עצמן וכתב החושש בשיניו וכו' ומיהו קשה דהו"ל לומר למעלה בפירוש מן השיניים ולפנים ושיניים בעצמן בכלל למה לו לחזור ולכתוב בבא שלימה החושש בשיניו וכו' ולכן נראה עיקר דלעיל מיירי בחולי השיניים דכייב ליה טובא אבל אינו החולי של שיניים שקורי"ן צפירנא והתם הוא דדוקא בסתם מחללין עליה השבת אבל ברופא אומר א"צ או אין שם רופא וחולה אומר א"צ אין מחללין אבל בחולי שיניים שקורין צפירנא שהוא סכנת נפשות בידוע שגומר בבני מעיין וסימניה כי רמי מידי בככא אתא דמא מעל בשר שעל השיניים בזו אפי' אומר חולה א"צ לחלל שבת ואפילו גם רופא אומר א"צ אין שומעין להן דמיטעי קא טעי דכבר מקובל ביד התנאים דסכנת נפשות היא אלא דקצת קשה דהו"ל לרבי' לפרש דהכא מיירי בצפירנא אבל האמת יורה דרכו דדעת רבינו כדפי' כנ"ל והכי נקטי' : כתב מהרש"ל דלהוציא השן בשבת ע"י נכרי אומן אין ראיה להתירו מטעם סכנת נפשות

דרכי משה

שכח (א) בהגהות מרדכי פרק מפנין דף קפ"ב ע"ב האריך בדינים אלו וכתב דלא שיאמר שאם לא יעשו לו דברים אלו שימית אלא כל שיודע החולה שהוא שבת ואומר שצריך

פרישה

דאל"כ מותר וכדתנן במתניתין אבל סך הוא את השמן וכדמייתי לה הב"י בעצמו מיד אחר זה גם הביאו שנית בסימן זה גם שם כתב בהדיא הדין דאין נותנין עליהן שמן וחמין ע"ש · ואי בעי ב"י לתרץ הקושיא בע"א הול"ל כן אדברי התו' ולא לעשות לו בזה ענין בפני עצמו :

(ב) ומ"ש רבינו והוא שלא יהא בשמן הנישוף מגופו לעור שיעור כדי לעבדו כו' · ונראה דבסך רגלו ומניחו בתוך המנעל א"צ לדקדק כ"כ כיון שהוא אינו נראה ואינו דומה לעבוד כ"כ ומש"ה לא כ"כ אלא גבי מתעגל ע"ג העור :

נפשות דדוקא להטיל סם שהוא רפואה ודאי מחללין אפילו במלאכה דאורייתא כגון שחיקת סמנים אבל הולאת השן הוי סכנת נפשות ג"כ ע"כ : אבל הב"י כתב בשם אורחות חיים דמותר לומר לנכרי להוציאו ואעפ"י דהישראל מסייעו קי"ל מסייע אין בו ממש כדאסיקנא בפרק המצניע וכן פסק בהגהת ש"ע להיתר :

כתבתי בסמוך דבפ"ב דע"ג איבעיא ככי ושני בחולי דלאו לפדינא הוא אי הוה כמכה של חלל או לא ולא איפשטא וכתב הרא"ש דנקטי' לקולא וגם כתבתי דעת הר"ן בדין זה : **ומ"ש** ומחממין לו חמין ברייתא גם מחמים לו חמין בין להשקותו בין להברותו פירוש לרחצו :

לו סם שהוא ספק נפש"ת ומחממין לו חמין בין להשקותו בין להברותו ולא ספק שבת זו בלבד אלא אפילו ספק שבת אחרת דוחה כגון שאמדוהו שצריך לעשות לו רפואה זו ח' ימים והיום שבת לא יאמרו נמתין עד הלילה אלא יעשו מיד אע"פ שצריך לחלל עליו שתי שבתות ואין עושין הדבר ע"י קטנים וכותיים ונשים אלא ע"י גדולי ישראל וכל הזריז הרי זה משובח ומפקחין פיקוח נפש בשבת וא"צ ליטול רשות מב"ד וכל המקדים להציל הנפש ה"ז משובח אפי' אם מתקן עמו דבר אחר כגון שצריך להעלות תינוק מן המים וצד עמו דגים וכיוצא בזה (א) היה החולה צריך לבשר שוחטין לו ולא יתנו לו בשר נבילה כדי שלא יצטרכו לחלל שבת בשחיטה כי השבת הוא אצלו כחול לכל מה שצריך ע"כ אין להאכילו בשר

ומחממין לו חמין בין להשקותו בין להברותו ברייתא בפרק יה"כ (דף פ"ד) ובסיפא קתני ואין אומרין נמתין לו שמא יבריא אלא מחמין לו מיד וכו' והכי פי' כשהרופא אומר צריך לו חמין להשקותו לרפואה וצריך לו ג"כ חמין להבראה כדי לרחצו אחר ההשקאה לא נמתין שמא יבריא בהשקאה בלבד כדי שלא נחלל השבת ב' פעמים אלא מקדימין קודם ההשקאה להחם שתי פעמים אחד לצורך ההשקאה וא' לצורך הרחיצה כדי שלא נאחר להחם בשביל ההבראה עד שישקה תחלה · כתב בהגהת מרדכי פי"ז דשבת דפירש ר"י בר שמואל בהא דאמר בפרק בתרא דיומא בחולה דאמר צריך ורופא אינו צריך דשומעין לחולה כל האי צריך פי' שנראה לו שימות אם לא יאכילוהו דסבור להסתכן בכך כו' ואם לא אמר החולה אסתכן בכך למות אם לא אוכל אסור להאכילו ודכוותה לענין חלול שבת תדע מדאמרי' גבי עין שמרדה מותר לכחלה בשבת ומפרש משום דשורייקי דעינא בליבא תליין אבל משום העין לא · ור"ת נחלק עליו והורה הלכה למעשה להיתר וז"ל וכי חולים נביאים או בקיאים הם אך כיון שיודע החולה או החיה שהוא שבת או יה"כ ואומר צריך ואינו יכול לסבול מחמת החולי מאכילין אותו ואפי' סבורים החולים שאינן מסוכנים ואעפ"י שרוב החולים לחיים הקילו בפיקוחים מספק וכו' ואפי' דאבון אחד מאיבריו אני קורא בו סכנה ומחללין עליו השבת כדאמרי' גבי מכה של חלל אעפ"י שרובן אינן מתים בכך · וכן עוברות המריחות אנו רואין שאינן מתות והתירו להאכילן אלא כל כל חסרון הגוף וחסרון אבר ועובר סכנה וכו' אלא אפי' עומד וצווח שלא ימות כיון שאנו אומדים אותו שאינו יכול לסבול מותר · ונפלא בעיני ראבי"ה שפסק אפילו בדאבון אבר אחד שיש להשיב מעין שמרדה שלא התירו לכחלה אלא משום דשורייקא דעינא בלבא תליין ולא משום דהפסד עין הוא ע"כ אבי"ה וכ"כ בהגהת מיימונית בפ"ב מה' שביתת העשור ומשמע שלא תמה ראבי"ה אלא במה שמתיר ר"ת אפי' בדאבון אחד מאיבריו אבל במה שהורה שא"צ שיאמר החולה אסתכן בכך למות אם לא אוכל מודה ראבי"ה והכי נקטינן כהוראת ר"ת הלכה למעשה להיתר דלא כר"י והכי נהוג ועוד נראה לפע"ד מלשון ר"ת דמ"ש ואפי' דאבון אחד מאיבריו וכו' שאין דעתו לומר דאעפ"י שאין לחוש לסכנת נפשות אלא לאיבוד אבר אחד נמי מחללין דהא פשיטא דאין מחללין השבת אלא בדאיכא סכנת נפשות וכדמוכח להדיא מעין שמרדה אלא ר"ת ה"ק לא מבעיא היכא דנפל למשכב וחולה בכל גופו וחוששין לסכנת נפשות אלא אפילו אינו חולה בכל גופו אלא דאבון אחד מאבריו בלבד הוא דאיכא וחוששין לסכנת נפשות מתוך דאבון זה כגון עין שמרדה דאיכא סכנת נפשות כיון דשורייקי דעינא בליבא תליא ואפשר דמיית. אם לא יעשו לו רפואה וכגון שאחזו בולמוס שאינו רואה או שהריח היסור ומתאוה לאכלו כעובדא דרב אשי ומר זוטרא בפרק בתרא דיומא ... אעפ"י וכגון נשיכת כלב שוטה באחד מאיבריו וכן עוברה שהריחה דאיכא סכנת נפשות לאשה עצמה אם תפיל את העובר וכן הוא בכל מכה של חלל באבר אחד מן השיניים ולפנים והשיניים בעצמן בכלל דבדאבון אבר אחד איכא סכנת נפשות אם לא יעשו לו רפואה מחללין עליו השבת אבל היכא דליכא אלא חששא דאבר אחד בלחוד וידוע שאין באיבוד אבר זה שום סכנת נפשות מודה ר"ת שאין מחללין שבת ע"י ישראל וכדעת כל הגאונים כך היא דעת ר"ת בזה והכי נקטינן ככל דברי ר"ת וכדפי' : **ואין** עושין הדבר ע"י א"י וקטנים וכותיים ונשים וכו' כצ"ל ואע"ג דהאידנא כותיים א"י גמורים הם כדאיתא פ"ק דחולין כתב רבינו תרווייהו א"י וכותים כי היכי דבברייתא תני להו לתרווייהו · וה"א התם ואין עושין דברים הללו לא ע"י א"י ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל ואין אומרים לעשות דברים הללו ע"י נשים ולא ע"י כותים מפני שמצטרפים לדעת אחרת והאריך ב"י בפירושים ליישב אמאי פלגינהו בתרי בבי ע"ש : והא דתני מפני שמצטרפים לדעת אחרת כך היא גירסת הרי"ף ופי' הרא"ש שיאמרו הכותיים אינם חוששים שנעשה עבירה וכן האמרנה הנשים והיינו מצטרפין לדעת אחרת כלומר לאפיקורסת שאין חוששין כשעושין עבירה ואתי לידי סכנה עכ"ל ונראה דהכי פירושו שיבואו לאפיקורסת לומר אין חוששין אם נעשה עבירה ולכן אין לחוש ג"כ אם לא נאכיל את החולה ולעשות לו רפואה דאף אם נגרום לו שימות אין לחוש אם נעשה עבירה וא"כ אתי החולה לידי סכנה גם הר"ר ירוחם כתב לפי גי' הרי"ף לפי שיבואו לאפיקורסת אבל למאי שפירש ב"י אין הבנה למה שכתב הרא"ש לאפיקורסת : **היה** החולה צריך לבשר וכו' כן כתב הרא"ש ביומא בשם רבו מהר"ם דכיון שהתירה התורה פיקוח נפש הו"ל כאילו עשאה בחול וטעמו דסבירא ליה כמ"ד בפרק כיצד צולין (דף ע"ז) ופ"ק דיומא דף ו' דטומאה הותרה בצבור וה"ה דשבת הותרה בצבור והותרה אצל סכנת נפשות מיהו הרא"ש בשם הראב"ד כתב לשם דאם היה החולה צריך לאכילה לאלתר והנבלה מוכנת מיד והשחיטה מתאחרת לו מאכילין אותו הנבלה אבל אם אין השחיטה מתאחרת לו שוחטין ואע"ג דבדברים דליכא חששא דאיחור ועיכוב עושין ע"י א"י שאני נבלה שעובר בלאו על כל כזית וכזית שבה חמיר איסורו טפי ותו דאיכא לחוש שמא החולה יקוץ באכילת נבלה ויסתכן כמ"ש הרא"ש והר"ן עוד כתב בהגהת מרדכי דתקלת אכילת איסור הגונה כדאמרו לצדיקים אין הקב"ה מביא תקלה אכילת איסור על ידם אעפ"י שמביא עליהם תקלה אפי' באיסור סקילה כדר' ישמעאל שקרא והטה · ועוד נלפע"ד דאף למ"ד טומאה דחוייה בצבור וא"כ שבת נמי דחויה היא אצל חולה וכמ"ש הרמב"ם בפ"ד מהל' ביאת המקדש וכן פסק בריש פ' ב' דשבת וכך פסקו הרשב"א והר"ן כמו שהביא ב"י היינו דוקא היכא דלא משתכחי לעשות בטהרה וכן לא מישתכחי לעשות בלא חלול כלל אבל היכא דאפשר לעשות בלא חלול ובלא איחור אין דוחין את השבת וא"כ כאן דאי אפשר להאכילו אלא ע"י חלול שיאכל נבילה מכין לנו להאכילו נבילה ולא לשחוט לו דכיון ... ת דחויה היא היכא דאי אפשר להאכילו בהיתר וה"נ דחוייה היא כיון שא"א להאכילו אלא

כתוב בא"ח (ג) החושש בשיניו ומצטער עליו להוציאו אומר לנכרי להוציאו וטעמו משום דכל דבר שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה כמו שיתבאר : **ולא** ספק שבת זו אלא אפילו ספק שבת אחרת דוחה כגון שאמדוהו שצריך לעשות לו רפואה זו ח' ימים וכו' גם זה שם : **ואין** עושין הדבר ע"י קטנים וכותים ונשים ברייתא שם ואין עושין דברים הללו לא ע"י א"י ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל ואין אומרים לעשות דברים הללו ע"י נשים ולא ע"י כותיים מפני שמצטרפין לדעת אחרת הכי גרים הרי"ף וכתבו התוספות דאפילו היכא דאפשר בא"י מצוה בישראל שמא יתעצל הא"י ויבא לידי סכנה (ג) והרא"ש כתב דטעמא דלא ע"י קטנים אפילו אם ישנן שם דחיישינן זמנין דליתנהו ואתי לאהדורי בתרייהו ובמאי דתני מפני שמצטרפין לדעת אחרת פירש הרא"ש שיאמרו אינם חוששים שנעשה עבירה ואתי לידי סכנה כלומר שהנשים או הכותיים יעלה בדעתם שלא ניתן שבת לידחות אפילו מפני פיקוח נפש ומפני כך נמנעים מלעשות מלאכה זו ומוסרין אותה לכותי או לאשה לעשותה ומתוך כך יבואו להתעצל במלאכה ואתי לידי סכנה והרמב"ם כתב בפ"ב שהטעם כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם ולדברי הרא"ש הא דפלגינהו בתרי בבי משום דכל בבא אית לה טעמא באפי נפשה דא"י וקטנים הוי טעמא משום זמנין דליתנהו ואתי לאהדורי בתרייהו ונשים וכותיים הוי טעמא משום שמא יתעצלו והיינו דקתני מפני שמצטרפים לדעת אחרת ולדעת הרמב"ם מפני שמצטרפים לדעת אחרת היינו שלא תהא שבת קלה בעיניהם והאי טעמא שייך בנשים וכותיים ולא בא"י וקטנים דקטנים כשיגדלו ילמדו וידעו חומר שבת ואיסורו וכ"כ ה"ה דטעם שלא תהא שבת קלה בעיניהם לא קאי אלא לנשים ועבדים אבל ראיתי להר"ן שכתב ביומא דלהרמב"ם מש"ה אין עושין ע"י נשים ולא ע"י קטנים ולא ע"י עבדים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם הרי שנתן טעם זה גם לקטנים וא"כ יקשה על הרמב"ם אמאי נקט קטנים בהדי א"י בברייתא והר"ן פי' הברייתא שאין עושין ע"י א"י ולא ע"י קטנים שמא יאמרו הרואים בקושי התירו פיקוח נפש ואין מתירין אותו לכתחלה ע"י המחוייבים במצות שמא יבא הדבר שכשלא ימצא א"י או קטנים לא ירצו לחלל שבת ע"י גדולי ישראל והדר תני דע"י נשים או כותיים עושים אם כזדמן הדבר שהרי הן מחוייבים בשבת והוחזקו בה ואפ"ה אין אנו מייחדים להם מלאכה לאמר תתעסק פלונית או פלוני כותי בפיקוח זה שמא יבואו להרהר ולומר הם אינם רוצים לחלל את השבת ומכשילין אותנו · ויש גורסים אבל מצטרפים אל דעת אחרת וכתב הר"ן דה"פ אין מוסרין לנשים ולכותיים לבדם העסק והפיקוח הזה שיעשה על ידם שמא יתעצלו או יפשעו בו אבל מצטרפין עם ישראל ומוסרין הדבר לישראל והאשה או הכותי מתעסקין ע"י ישראל דכיון דישראל עוסק בו אף הם מזדרזין בו וכתב רבינו ירוחם בפ"ט שאם הנשים או הכותיים יעשו דברים אלו מעצמן אין מוחין בידם וכן אם אין אחרים שיעשו אלא הם ופשוט הוא ורבי' השמיט א"י משום דבטעמא דקטנים שייך כדפרישית לעיל והא דקתני אלא ע"י גדולי ישראל לאו גדולים בחכמה קאמר וכדמשמע לכאורה ממ"ש הרמב"ם אלא ע"י גדולי ישראל וחכמיהם דא"כ מאי איריא נשים וכותיים אפילו שאר אינשי נמי אלא ודאי גדולים לאפוקי קטנים ישראל לאפוקי א"י והוסיף הרמב"ם וחכמיהם כלומר שהם בני דעת לאפוקי נשים ועבדים שדעתן קלה · ויש גירסא אחרת בברייתא זו ואכתבנה בסמוך בס"ד :

והזריז הרי זה משובח אפי' אם מתקן עמו דבר אחר וכו' פשוט בפרק בתרא דיומא (פד :) : **היה** החולה צריך לבשר שוחטין לו וכו' כ"כ הרא"ש ביומא ובתשוב' כלל כ"ז בשם הר"ת (ד) ובשם הראב"ד כתב דדברי האומרים מוטב שיעבור הוא על לאו דנבילה משיעברו אחרים על איסור סקילה מכוונים הם אבל י"ל שאיסור שבת כבר ניתן לדחות בהערה ובישול ובהחם לו חמין אבל אם היה החולה צריך לאכילה לאלתר והנבילה מוכנת לו מיד והשחיטה מתאחר לו ודאי מאכילין אותו הנבילה ואין ממתינין לשחיטה הפשט ובישול עכ"ל והר"ן כתב שם שאין איסור נבילה קל מאיסור שבת משום דהאוכל נבילה עובר בלאו על כל זית וזית שבה אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה ומש"ה לאוין הרבה דנבילה לא מיקרי איסור קל לגבי חד לאו דשבת ואע"ג דהוי איסור סקילה · והרא"ש כתב ואני שמעתי שמא יהיה החולה קץ באכילת איסור ויפרוש ויסתכן והרשב"א כתב בתשובה שמשמע בשם הר"מ שהורה לשחוט אפי' במקום שיש שם נבילה להאכילו אלא שהטעם שאמרו לי משמו חלוש מאד והוא משום דחיישינן שיבא לידי סכנה שימנע מלאכול הנבילה ול"נ שהכל תלוי במחלוקת אם נאמר שבת דחויה היא אצל חולה או הותרה שאם נאמר הותרה שוחטין לו שלא אסרה תורה מלאכה בשבת אצל חולה ושוחטין לחולה בשבת כדרך ששוחטין אנו לעצמנו בי"ט אבל למ"ד דחויה היא מאכילין לו הנבילה ואין אנו עוברין לשחוט לו שבמקום שיש לו בשר לאכול לא נעבור אנו ולא נדחה שבת וכמדומה לי שהוא הלכה דחויה היא ולא הותרה מ"מ כל שאין שם נבילה אין אומרים לא"י לשחוט כיון שהיא דחויה אצלו ותדע לך שהרי שנינו אין עושין דברים הללו ע"י א"י ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל והרמב"ם פסק בפ"ד מהלכות ביאת המקדש כמ"ד טומאה דחויה היא בצבור וא"כ גם בשבת יסבור כן ולהדיא כתב רפ"ב מהלכות שבת דחויה היא שבת אצל סכנת נפשות וכדעת הרשב"א וגם הר"ן כתב בפ"ב דביצה גבי ממלאה אשה קדירה של בשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת שהשבת דחויה היא אצל חולה

דרכי משה

שצריך שאינו יכול לסבול מחמת החולי מחללין כו' וכן משמע לקמן סימן תרי"ח : (ב) וכ"כ באו"ה : (ג) וכן משמע מדברי הר"ן דף קל"ט ע"א אבל מדברי ראבי"ה לא משמע כן כמו שאכתוב למטה והא"ז כתב בהדיא כדברי התוספות והר"ן מיהו כתב דאם ישראל יכול לעשות ע"י שינוי בלי דיחוי עושה : (ד) וכ"ה בהגהות דף קפ"ב ע"ג : וכ"ם

פרישה

סי' שכח (א) מה שכתב רבינו היה חולה צריך לבשר שוחטין לו ולא יתנו לו בשר נבילה כדי שלא יצטרכו לחלל שבת בשחיטה דקדק לומר כדי שלא יצטרכו להוסיף הרבותא דאעפ"י שגורם שאחרים עושין מלאכה בשבילו בשחיטה אפ"ה מוטב שישחוט לו אחרים שבשבת נעשה כחול לחולה המתעסקים בצרכיו וק"ל :

בשר נבילה : מעלין אונקלי בשבת פי' רב אלפס פסאר אל מעדי"ה פדעתא פי' מכת חרב ענבתא פי' מורשא וסימטא ואישתא צמירתא על כולן מחללין עליהם את השבת מחללין על חולי העין כגון מאי אמר רב יהודה דמא ודיצא ורירא ודמעת עינא וקדחא ותחלת אוכלא לאפוקי סוף אוכלא דלא (ג) וזה לשון הרמב"ן ז"ל החושש בשתי עיניו או שהיה באחד מהן ציר או שהיו שותתות מהן דמעות מחמת הכאב או שהיה דם שותת או שהיה בהם קידחא ודיצא וכיוצא בהן הרי זה בכלל חולי שיש בו סכנה : והחום שמסמר הבשר מחללין עליו השבת וכן כל חולי שהרופאים אומרים שהוא סכנה אע"פ שהוא על הבשר מבחוץ מחללין עליה את השבת על פיהם (ג) וכן אם רופא אחד אומר צריך וא' אומר אינו צריך מחללין וכתב ר"י שא"צ מומחה דכל בני אדם חשובין מומחין קצת וספק נפשות להקל (ד) ואסור לאחר הדבר כדי לשאול אם הוא מותר דגרסינן בירושלמי הנשאל הרי זה מגונה והשואל הרי זה שופך דמים והרי הכתוב אומר וחי בהם ולא שימות בהם אמדוהו הרופאים שצריך לגרוגרת אחת ורצו עשרה והביאו לו כל אחד וא' גרוגרת כולן פטורין אפי' הבריא בראשונה אמדוהו לשתי גרוגרות ולא מצאו אלא שתי גרוגרות בשתי עוקצין ושלשה בעוקץ א' כורתין העוקץ שיש בו ג' אע"פ שאין צריכין אלא לב' כדי שלא להרבות בבצירה לכרות שתי עוקצים : כל צורכי חולה בדבר שאין בו סכנה הוא לא יעשה אבל אומר לא"י ועושה (ה) כיון שאין בו סכנת הגוף אפי' יש בו סכנת אבר אין מחללין עליו באיסור דאורייתא אבל מחללין באיסור דרבנן אע"ג דעביד מעשה אבל בחולי שאין בו סכנת אבר נסתפק א"א הרא"ש ז"ל אם מותר לחלל עליו בשבות דאית ביה מעשה דשמא לא התירו אלא אמירה לא"י אבל לא שבות דאית ביה מעשה אלא בסכנת אבר

אבל

חולה ולא הותרה : מעלין אונקלי בשבת מימרא דריב"ל בפ"ב דע"ג (כט :) והביאה הרי"ף בפרק ח' שרצים ופירש"י דופני בשר שתחת הלב והוא טרפשא ל"א תנוך שכנגד הלב ופעמים שנכפף לצד פנים ומעכב את הנשימה וזה עיקר · והא דשרי בשבת לאו משום דאית ביה סכנה אלא משום דאין בהעלאה זו מלאכה וכמ"ש לקמן בשם הרמב"ם :

פדעתא ועינבתא וסימטא גם זה שם והביאה ג"כ הרי"ף בפרק ח' שרצים ופירש הר"ן עינבתא שאין הבא בפי הטבעת סימטא פלורונק"א בלע"ז ופדעתא ופירש"י פלע מכת חרב ונראה מדברי הגהות פ"ב דהרב לאו דוקא דה"ה לכל מכה שנעשית מחמת ברזל (ה) :

ואישתא צמירתא בפרק כל שעה (כה :) ופירש"י צמירתא חם וא"כ יהיה פירוש אישתא צמירתא קדחת חם ביותר והרמב"ם כתב בפ"ב החום שמסמר הבשר ולפ"ז יהיה כמו בסמ"ך מלשון (איוב ד) תסמר שערת בשרי וכ"כ רבינו ירוחם אישתא צמירתא פי' קדחת עם קרירות מלשון תסמר שערות בשרי : כתוב בא"ח מי שאחזו דם מקיזין לו דם מפני הסכנ' וכ"כ ה"ר שם טוב אפילו הולך על רגליו ואפילו ביום ראשון עכ"ל :

מחללין על חולי העין וכו' בפ"ב דע"ג (כח ·) וסמך רבינו בפי' דמא ודילא וכו' על דברי הרמב"ם שמביא בסמוך והם בפ"ב מה' שבת :

וכן אם רופא א' אומר צריך וכו' הכי אמרינן בפ"ב דיומא (פד ·) לענין להאכילו בי"ה ומשם נלמד לחילול שבת · בההיא ברייתא דאיתא בסוף יומא שכתבתי לעיל רש"י גורס ואין אומרים יעשו דברים הללו על פי נשים וע"פ כותים אבל מצטרפין לדעת אחרת ופירש"י שאם אמרו נשים או כותים אין מחללין על פיהם אבל מצטרפין לדעת אחרת כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפין למיהוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל וכתבו הרא"ש והר"ן שהקשו עליו על פי נשים אמאי לא דהא גבי יולדת שרי בגמ' לחלל על פי נשים וכתב הר"ן ואין זו קושיא אלא דשאני פיקוח נפש דחיה שהוא אומנות המסור לנשים אלא מיהו הדבר מוכרע שאם אמרה אשה צריך וכל האחרים אומרים אין אנו יודעין שאף זה בכלל ספק נפשות להקל הוא עכ"ל ובמה שסובר רש"י דבאומדנא דספק נפשות הולכין אחר רוב דעות יש מן הפוסקים חולקים בדבר ויתבאר בסימן תרי"ח בס"ד (ו) : הנשאל ה"ז מגונה פירש ה"ר ישראל בכתביו סימן קכ"ו שהטעם מפני שהיה לו להודיע דין זה לבני עירו קודם שיצטרכו לו וכ"כ בת"ה סימן כ"ח : אמדוהו הרופאים שצריך לגרוגרת אחת וכו' אמדוהו לשני גרוגרות ולא מצאו אלא ב' גרוגרות בשתי עוקצין וכו' הכל במנחות פרק רבי ישמעאל (סד :) וכתבו הרמב"ם בפ"ב וכתב הר"ן בפ"ב דביצה דע"כ לא איבעיא לן אלא כה"ג דבשתי' בשני עוקצין איכא ריבוי בצירה אבל משמע דפשיטא לן דשתים בעוקץ אחד וג' בעוקץ א' ב' מייתינן ג' לא מייתינן דלריבויי בשיעורא אסור וכ"כ הרשב"א בפ"ק דחולין וכ"כ הרא"ש בתשובה כלל כ"ז (ז) : כל צרכי חולה בדבר שאין בו סכנה הוא לא יעשה אבל אומר לא"י ועושה מימרא בס"פ מפנין (קכט ·) : ומ"ש אפילו יש בו סכנת אבר אין מחללין עליו וכו' כ"כ הרא"ש בפ"ב דע"ג והר"ן בפרק ח' שרצים ולמדו כן מדאמרי' התם עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת סבור מינה ה"מ דשחיקי סמנין מאתמול אבל מישחק ואיתויי לא א"ל ההוא מרבנן לדידי מפרשא לי מיניה דרב יהודה דאפילו מישחק ואיתויי מר"ה נמי משום דשורייני דעינא בליבא תלו הרי בהדיא דאי לאו משום דשורייני דעינא בליבא תלו לא הוה שרי למישחק ואיתויי אע"ג דאיכא סכנת עוורון וכי הוה ס"ד דליכא בעין שמרדה סכנת נפשות הוה שרי לכוחלה כי שחיקי סמנין מיהא ואף על גב דרבנן אסרו לעשות שום רפואה משום שחיקת סמנין ונסתפק שם הרא"ש בחולה שאין בו סכנה ואפילו סכנת אבר אם התירו לו רפואה ע"י ישראל דהוי שבות כשם שהתירו לו אמירה לא"י דשבות היא או דלמא לא התירו לו אלא אמירה לא"י שהוא שבות דלית ביה מעשה אבל לעשות לו ישראל רפואה בידיו לא התירו דכיון שהישראל עושה מעשה בידיו חמיר טפי איסור דידיה והרשב"א פוסק ספק זה לקולא שכתב בתשובה חולה שאין בו סכנה או שיש בו סכנת אבר דברים שאין בהם אלא איסור דרבנן נעשים אפילו ע"י ישראל : והר"ן בפרק ח' שרצים פסק ספק זה לחומרא שכתב ומיהו כי שרי אפילו שבות ע"י ישראל ה"מ היכא דאיכא סכנת אבר אבל חולה שאין בו סכנת נפש ולא סכנת אבר נהי דשרי ביה מלאכה גמורה ע"י א"י וכדאמרינן בפרק מפנין אין מתירין ע"י ישראל אפילו שבות של דבריהם והביא ראיה לדבר :

אבל

אלא נבלה ואף עפ"י שהרשב"א כתב דלמ"ד דחוייה היא מותר להאכילו נבלה ואין אנו עוברין לשחוט לו לא ידעתי מנין לו ובהגהת מרדכי פי"ז משמע דמסך דב' גרוגרות בב' עוקצין וג' בעוקץ אחד דאסור להרבות בבצירה מביא ר"ב ראיה שיש להאכילו נבלה שאינו אלא איסור לאו ולא לחלל שבת שהוא איסור סקילה ולא נהירא דודאי באיסור שבת גופיה דהיא דחויה צריך ליזהר שלא להרבות דחלול שבת אבל לגבי איסור אחר כגון נבילה אין לנו להאכילו איסור כיון דשבת היא דחויה אצל החולה · וכתב עוד בהגהת מרדכי בשם על שם ראבי"ה אם היה החולה צריך לחמם לו יין ימלא ישראל ויחם הא"י שמוטב שיתנסך היין משיתחלל השבת עכ"ל ומביאו ב"י בסוף סי' זה ופי' ב"י דביש בו סכנה פשיטא דנעשה ע"י גדולי ישראל ולא ע"י א"י אלא דבאין בו סכנה מיירי וע"ש ומיהו אפשר דביש בו סכנה נמי מיירי ואעפ"כ כל שאפשר לעשות ע"י א"י עושים על ידם וכן כתב בשה"ג ע"ש רבינו ישעיה אחרון ז"ל ע"ש בפ"ח שרצים וביומא וס"ל דמ"ש לא ע"י א"י וקטנים היינו כשאינן מזומנים לפנינו וצריך לחזור אחריהם ואיכא למיחש שבעוד שמחזרין אחריהן יסתכן החולה אבל אם נמצאו לשם א"י עושין על ידם וכן הדין בקטנים אך קשה מ"ש מהא ששוחטין לו ואין מאכילין אותו נבלה ע"י א"י וכי היכא דהתם אמרינן דאיסור נבלה חמור דעובר על כל כזית וכזית כדלעיל א"כ שמא יקוץ החולה באכילת נבלה ויסתכן כמ"ש הרא"ש או משום דאכילת איסור מגונה כמ"ש ראבי"ה ה"נ עובר על כל רביעית ורביעית שהוא שותה וכן איכא למימר שמא יקוץ בו כיון שהוא איסור וכן תקלת שתיית איסור הוא ודאי מגונה כמו אכילת איסור ולכן נלפע"ד דמוטב שיתחלל שבת כי שבת דחוייה הוא כיון דא"א להשקוהו אלא באיסור יין נסך ואין חילוק בין איסור נבלה לאיסור יין נסך :

ענבר"א פי' מורסא נראה מדברי רבינו שהן אבעבועות והן נקראין מורסא ולפי דעת הערוך קרי לה אענבתא ורפואתה שמעביר עליהן ענבים כמראיתן אם לבנה מעביר עליהם ענבים לבנים אם שחורה מעביר עליהם ענבים שחורים מחללין עליהם השבת · ובסימטא פי' הערוך שהוא שחין וי"מ כפה העומד באדם גם עליהם מחללין השבת אבל הר"ן פי' ענבתא שחין הבא בפי הטבעת סימטא פלונקד"ו בלע"ז וכ"כ בש"ע ונראה דלענין מעשה אזלינן בספק נפשות לקולא ועל כולן מחללין את השבת : כתב בא"ח מי שאחזו דם מקיזין לו דם מפני הסכנה וכן פסק ה"ר שם טוב ואפילו הולך על רגליו ואפילו ביום ראשון עכ"ל ומביאו ב"י ופסק כך בש"ע וכ"כ באלפסי פ"ח שרצים והגה"ה היא דבאלפסי ישן ליתיה ונראה דהני גדולים דשרו להקיז דם ס"ל דהלכה כר' מתיא בן חרש בפרק יה"כ (דף פ"ד) כדתניא מקיזין דם לסרונכי בשבת והא דפליגי חכמים וקאמרי באלו אין בהם משום רפואה לא פליגי אהא אלא אאחריני וכדאמר תלמודא ה"נ מסתברא ואע"ג דקא דחי להאי ה"נ מסתברא אדיחויא לא סמכינן אלא אב"כ ישיבה קא סמכינן דקאמרי ה"נ מסתברא ובתוספות לשם משמע דס"ל דהכי מסתברא אינו נשאר במסקנא ויש דלא גרסי ליה אבל הני גדולים גרסי לי' ונשאר במסקנא ואדיחויא לא סמכינן כדפי' : וז"ל הרמב"ם וכו' נראה דמה שהביא דברי רב יהודה וחזר והביא דברי הרמב"ם משום דמלשונו למדנו פי' לדברי רב יהודה חדא דלאו דוקא שתי עיניו אלא אפילו על עין אחד נמי מחללין אידך דאף עפ"י דרב יהודה קאמר דמא ודילא וכו' אין פירושו דאיכא כולהו קא מחללין אבל בחדא מהני אין מחללין ליתא אלא או דמא או דילא או רירא וכו' קאמר אידך דלאו דוקא הני דקא מני רב יהודא אלא כל כיוצא בהן נמי מחללין ואיכא ט"ס בלשון הרמב"ם וכצ"ל או שהיה בהם קדחת וכיוצא בהן וכו' והחום שמסמר הבשר וכו' מחללין עליה את השבת על פיהם ע"כ : רופא א' אומר צריך וכו' . וצריך להעביר הקולמוס על וכן אם · וכתב ר"י שאין צריך מומחה דכל בני אדם חשובין מומחין קצת וספק נפשות להקל מיהו נראה דוקא ישראלים אבל סתם א"י שאינן רופאים לא מחזקינן אותם כבקיאין כך כתב א"ו הארוך ומביאו בהגה"ת שלחן ערוך : ומ"ש אבל בחולי שאין בו סכנת אבר נסתפק א"א הרא"ש וכו'

אבל

דרכי משה

(ה) וכ"מ במרדכי ר"פ אין מעמידין : (ו) וכתוב באו"ה הא דסתם בני אדם בקיאים במקצת היינו בסתם ישראל אבל לא בסתם א"י : (ז) וכתבו הגהות מרדכי פרק מפנין דף

פרישה

(ב) ומ"ש רבינו וזה ל' הרמב"ם הח[illegible] בשתי עיניו כו' עיין ברמב"ם פ"כ מה' שבת דין ד' ז"ל החושש בעיניו והוא שיהיה בפתיחן א' בא' מהן ציר או שהיו דמעות שותתות כו' הרי שלשון הרמב"ם שלפם יותר מדוקדק מל' הרמב"ם שהביא רבינו כאן שמלשון רבינו משמע שחששת עיניו צ"ל בפתיחן וציר אפילו בא' מהן ובל' הרמב"ם שלפם בואר שציר הוא פירוש אחששת עיניו ובין שיהיה בפתיחן או בא' מהן קאמר וק"ל :

(ג) וכן אם רופא א' אומר צריך וא' אומר אינו צריך מחללין ל"ד א' אלא אפילו הרבה א"צ ועיין בבית יוסף :

(ד) ואסור לאחר הדבר כדי לשאול אם הוא מותר כו' עד הנשאל ה"ז מג[illegible] עיין בתרומת [illegible]

ב"י בי"ד סימן רמ"ב דכל דבר הוראה הנמצא כתוב אפילו בפסקי הגאונים א"צ לשאול עליהן להרב ע"ש · ומש"ה כתב כאן כמי והרי הכתוב אומר וחי בהן פי' וא"צ שאלה להרב להדבר הכתוב בפירוש :

(ה) ומ"ש רבינו כיון שאין בו סכנת הגוף אפילו יש בו סכנת אבר אין מחללין עליו באיסור דאורייתא אבל מחללין עליו באיסור דרבנן אע"ג דעביד מעשה · ר"ל תרתי מיני איסור דרבנן אמירה לא"י לעשות רפואה אפילו במלאכה דאורייתא או לעשות ישראל מעשה בעצמו בדבר שאין בו אלא איסור דרבנן ורבינו הגדול שבהן נקט בפי' דהיינו לעשות הישראל מעשה בעצמו גם י"ל דהיתר אמירה לא"י לעשות אפילו מלאכה דאורייתא כבר כתבם ברים [illegible]

(ו) אבל הרמב"ם ז"ל כתב חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו ע"י א"י ואם היו צריכין לדברים שאין בהן מלאכה עושין אותן אפילו ע"י ישראל לפיכך מעלין אזנים ומעלין אונקלין בשבת ומחזירין השבר וכל כיוצא בזה והרמב"ן חילק (ט) בדבר דבחולה שאין בו סכנה אפי' סכנת אבר אע"פ שהתירו אפי' שבות דאית ביה מעשה צריך שיעשנו בשינוי אבל בלא שינוי אסור אבל אם יש בו סכנת אבר מותר אפילו שבות דאית ביה מעשה בלא שינוי: אין נותנין יין לתוך העין או אפילו על גביו אם פותח וסוגר העין כדי שירד לתוכו דמוכחא מלתא דלרפואה עביד אבל אם נתן על גביו ואינו פותח וסוגר מותר ורוק תפל (יא) אפילו על גביו אסור דמוכחא דלרפואה

ב"ח

אבל הרמב"ם כתב חולי שאין בו סכנה וכו' נראה דס"ל לרבינו דהעלאת אזנים ואונקלי והחזרת שבר אין בהם אפילו סכנת אבר ואפ"ה התירו הרמב"ם ע"י ישראל בשבות דאית ביה מעשה ומה שהקשה ב"י דא"כ למה כתב הרמב"ן שכוחל עיניו מן הא"י הרי כוחל אינו אלא איסור מדבריהם ואפילו מישראל נמי נראה דהרמב"ם מיירי בכוחל שהוא עושה מלאכה דאורייתא קאמר כגון מישחק סמנים ואתויי והכי משמע מלשונו שכתב חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו ע"י א"י כיצד כו' לבשל לו ולאפות לו ולהביא רפואה מרשות לרשות וכיוצא באלו וכן כוחל עיניו מן הא"י וכו' הנה דעל מ"ש ברישא לאפות ולבשל וכו' דמותר ע"י א"י אפייה ובישול שהוא מלאכה דאורייתא אמר וכן כוחל עיניו מן הא"י אפי' מלאכ' דאורייתא' ואעפ"י שאין בו סכנה אבל שבות מותר אפילו ע"י ישראל כגון לכחול בסימנים שחוקי' מאתמול להרמב"ם ואעפ"י שאין בו כלל סכנה אפי' סכנת אבר אחד כנ"ל דבר פשוט שמפרש רבינו בדברי הרמב"ם עוד כתב ב"י להשיג על דברי ה"ה וכו' נראה לו להרמב"ם דאפילו יש בו סכנת אבר אין עושין לו דבר שהוא נסמך למלאכה דאורייתא כגון כוחל שהוא אסור מפני שהוא ככותב אבל דברים שאין בהן סמך מלאכה כגון העלאת אזנים ואונקלי עושין אפילו אין בו סכנת אבר וכש"ע הביא כל דיעות הפוסקים ועל כרחו זאת שפירש בדברי הרמב"ם כתב שהיא נראית אליבא לתמוה לפי פירושו היאך יחלוק הרמב"ם על ההיא דפרק ח' שרצים גבי עין שמרדה שמותר לכוחלה בשבת דמוכח התם דלמאי דקס"ד דלית בה סכנת נפשות הוי שרי לכוחלה בשבת כי שחוקי סמנין מאתמול אלמא דאפילו כוחל שהוא סמך למלאכה דאורייתא מפני שהוא ככותב ואית בה נמי משום שחיקת סמנים אפ"ה מותר לכוחלה ע"י ישראל כיון דאית בה סכנת אבר אלא ודאי להרמב"ם נמי מותר בדאיכא סכנת אבר אפילו בשבות דאית ביה מעשה ע"י ישראל ואעפ"י שהוא דומה למלאכה דאורייתא אלא דמלאכה גמורה לא הותרה אלא בדאיכא סכנת נפשות וכמ"ש ה' המגיד לדעת הרמב"ם והוא דעת כל הגדולים מיהו מ"ש ב"י דלהרמב"ם בחולי שאין בו סכנה אין חילוק בין חולי הכולל כל הגוף ובין אינו כולל כל הגוף אלא שהוא חולי באבר אחד דלא כהרב המגיד שפירש דהרמב"ם מחלק בכך נראין דברי ב"י דאין נרמז בלשון הרמב"ם חלוק זה גם מ"ש ב"י דאיכא דחולה באבר אחד ואין בו סכנה דמותר להרמב"ם ע"י ישראל דוקא בשבות דאין בה סמך מלאכה אבל בדאית בה סמך מלאכה אסור נראין ג"כ דברי ב"י בזה:

ורוק תפל אפילו ע"ג אסור וכו' בפרק ח' שרצים ופרש"י דאילו לרחיצה מאיס ולפי זה נראה דאם מאיס אדם מים בתוך פיו ורוחץ שם בכל צדדין אח"כ רוחץ באותם מים את עיניו שגם הם לרפואה כיון שמעורב בו רוק תפל שרי דלא מוכחא דלרפואה קעביד כיון דלא מאיס כרוק תפל בעיניה וכתב מהרש"ל נראה דמי שלא יכול לפתוח העינים יכול ללחלחן ברוק תפל ואין זה חשיב רפואה

ב"י

אבל הרמב"ם כתב בפ"ב חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו ע"י א"י וכו' כיצד אומר לא"י לעשות והוא עושה לבשל לו ולאפות וכו' וכן כוחל עיניו מן א"י בשבת אע"פ שאין שם סכנה ואם היו צרכים שאין בהם מלאכה עושין אותן אפילו ע"י ישראל וסובר רבינו שפשט ספיקו של הרא"ש לקולא שהרי התיר לעשות ע"י ישראל צרכים שאין בהם מלאכה אע"פ שכל רפואה אסורה משום שבות: ואיכא למידק היכי מצי למימר דהרמב"ם שרי שבות הנעשה ע"י ישראל א"כ היאך כתב שכוחל עיניו מן א"י בשבת ומאי איריא מן א"י אפילו מישראל נמי הו"ל למישרי כיון דכוחל לא מיתסר אלא מדרבנן כדאיתא בס"פ המצניע (צה.) וה"ה כתב וז"ל וכבר נתבאר בדברי רבינו שכל שבות מותר בחולי שאין בו סכנה כיון שהוא חולי כולל כל הגוף בין שבות דאמירה לא"י בין שבות הנעשה ע"י ישראל אבל באבר אחד כיון שאין בו סכנה לא הותר לישראל אפילו שבות גמור וזהו שלא התירו לכחול אלא מן א"י אע"פ שאין בכוחל אלא משום שבות אבל מלאכה גמורה בישראל לא הותרה אפילו בסכנ' אבר אחד אלא בסכנת נפשות עכ"ל ומתוך דבריו נראה שנתיישב ספק זה דהא דשרינן שבות הנעשה ע"י ישראל אף על פי שאין בו סכנה היינו דוקא בחולי הכולל בגוף והא דלא שרינן למכחל אלא מא"י אע"פ שיש בו סכנת אבר משום דאינו חולי הכולל כל הגוף ולפ"ז צ"ל דהעלאת אזנים ואונקלי והחזרת שבר הם חלאים כוללים כל הגוף שאם לא כן לא היו מתירים לעשותם על ידי ישראל: ואין דבריו ברורים אצלי שהרי מ"ש הרמב"ם שכוחל עיניו מן א"י דמשמע אבל לא מישראל וגם מ"ש ואם היו צרכים שאין בהם מלאכה עושין אותם אפילו על ידי ישראל אחולה שאין בו סכנה דקתני ברישא קאי ולא נרמז בלשונו חילוק בין סכנת אבר לחולי הכולל כל הגוף ולפיכך נראה לי דבכלל חולה שאין בו סכנה הוי בין שהוא חולי כולל כל הגוף בין שאינו כולל בין שיש בו סכנת אבר בין שאין בו בכל גוונא לא התירו שבות הנעשה ע"י ישראל מיהו ה"מ בשבות שיש בו עיקר מלאכה שהוא נסמך לה כגון כוחל שאסור מפני שהוא ככותב או לעשות שום רפואה בסם דאיכא למיחש משום שחיקת סמנין אבל שבות שאין עיקר מלאכה שהוא נסמך עליה מותר אפילו ע"י ישראל ומטעם זה התירו להעלות אזנים ואונקלי ולהחזיר את השבר שדברים אלו לא נאסרו מפני שהם דומים למלאכה וגם ליכא למיגזר בהו משום שחיקת סמנים שאין דברים הללו נעשים בסמנים. וזהו שכתב כאן ואם היו צרכים שאין בהם מלאכה עושין אותם ע"י ישראל ובפכ"א כתב ומותר לכפות על הטבור בשבת ולהעלות אזנים בין ביד בין בכלי ולהעלות אונקלי שכל אלו וכיוצא בהם אין עושין אותם בסמנין כדי לחוש לשחיקה ויש לו צער מהן ומעתה לא נפשט ספיקו של הרא"ש מדברי הרמב"ם לקולא אלא לחומרא ולא עוד אלא דמאי דפשיטא להרא"ש והר"ן דכיש בו סכנת אבר הותר שבות הנעשה ע"י ישראל להרמב"ם כל שהוא דבר הדומה למלאכה או מידי דאיכא למיגזר ביה משום שחיקת סמנין אסור לעשות ע"י ישראל ולא הותר אלא דבר שאינו דומה למלאכה ואינו נעשה ע"י סמנין (ח): ומ"ש רבינו והרמב"ן חילק וכו' כתב ה"ה בפ"ב גם בשם הרשב"א ז"ל וכתב שאין נראה כן מדברי ההלכות והרמב"ם ז"ל ודע דהא דאמרינן דבכי חולה שאין בו סכנה אסור בשבות הנעשה ע"י ישראל אפילו החולה עצמו אסור לשום בידיו הרפואה או לעשות לרפואתו דבר שהוא משום שבות אבל אם הא"י עושה לו רפואה רשאי הישראל לסייעו סיוע קל והכי איתא בפ"ב דע"ז (כח.) אמימר כחל עינא מא"י בשבתא א"ל רב אשי מאי דעתיך דבר שאין בו סכנה אומר לא"י ה"מ היכא דלא קא מסייע בהדיה מר קא מסייע בהדיה דקא עמיץ ופתח א"ל מסייע אין בו ממש ופירש"י מי שאינו עושה מלאכה ממש אלא מסייע מעט כי האי ובלאו הוא מתעבדא אין בו ממש: כתב הר"ן בפ"ח שרצים דכי שרי ע"י א"י ה"מ בחולה שהוא נופל מחמת חליו למשכב אבל במיחוש שאדם מתחזק בו והולך כבריא לא ולא עוד אלא אפילו דברים שהם מותרים לבריאים אסורים לו כל היכא שמעשיו מוכיחין שלרפואה הוא מתכוין וזו היא ששנינו החושש בשיניו לא יגמע בהם את החומץ וגם ה"ה כתב בפ"ב חולי שאין בו סכנה עושין כל צרכיו ע"י א"י דוקא בדבר שיש בו חולי לכל גופו של אדם כגון חיה שלשים יום וכגון לכחול בסוף האוכלא שהוא נופל למשכב או מצטער וחולה ממנו (י) אבל מתחזק והולך כבריא והוא חושש אין מתירין לו אפילו שבות דדבריהם ואפילו ע"י א"י ולא עוד אלא דברים שאין בהם מלאכה ולא כלום בעולם גזרו משום שחיקת סמנין ע"כ כתב הרשב"א ז"ל בשם הרמב"ם ז"ל ודברים ברורים הם יתבאר בדברי רבינו בפכ"א עכ"ל: אין נותנין יין לתוך העין אפילו על גביו אם פותח וסוגר וכו' ורוק תפל אפילו על גביו אסור בפ"ח שרצים (קח.) חד אמר יין בתוך העין אסור על גב העין מותר וחד אמר רוק תפל על גב העין אסור ופירש"י יין בתוך העין דעמיץ ופתח אסור דמוכח מלתא על גב העין מותר דאמרי לרחיצה בעלמא עבד רוק תפל אפילו ע"ג העין אסור דמוכח מלתא דלרפואה דאילו לרחיצה מאיס וכתב

דרכי משה

דף ק"פ ע"ב דאם הדבר בחול אין מדקדקין כ"כ: (ח) ואין דבריו מוכרחים לדחות על ידן פי' המ"מ וכ"נ דעת הטור שפשט ספיקות הרא"ש מדברי הרמב"ם א"כ דעתו כדעת המ"מ להקל וכב"י וכן דעת הרשב"א דבחולי שאין בו סכנה מותר לישראל לעבור שבות דרבנן דלא כהר"ן פ' ח' שרצים שפסק להחמיר ולכן נ"ל דנקטינן לקולא מאחר דספיקא דרבנן היא כ"ש שנראה שרבו המתירין וכ"ש בסכנת אבר שמותר לחלל עליו שבות דרבנן כמ"ש הטור סתמא וכ"כ הרא"ש פ"ב דע"ג והר"ן פ' ח' שרצים: (ט) ובהר"ן פרק חבית דף קנ"א משמע דיותר קיל שבות הנעשה ע"י ישראל בשינוי וכלאחר יד מאמירה לא"י וכתב המ"מ פ"ב דברי הרמב"ן וכתב דכ"כ הרשב"א אבל אינו נראה כן מדברי ההלכות והרמב"ם: (י) כל גופו כנפל למשכב דמי וכ"כ לעיל המצטער בשינה מותר לומר לא"י להוציאו: (יא) וכתב בא"ז ואם נמנם בלילה אע"פ שלא ישן לגמרי אם לא אכל לאחר שניעור מתרדימה הוי נמי רוק תפל וביום אי אכל שחרית אפילו ישן כל הלילה לא הוי רוק תפל ואם עבר עליו חצי הלילה בשינה וניער משנתו ולא אכל אם למד אח"כ הלכה אחת לא הוי רוק תפל: וכתב

פרישה

בספק דהרא"ש שנסתפק בל' הגמרא אי חולי שאין בו סכנה ר"ל שאין בו סכנה כלל אפילו סכנת אבר או דוקא שאין בו סכנת הגוף קאמר וק"ל · ודע שספיקת הרא"ש אינו אלא בחושש באבר לחוד ואין בו סכנה אבל בחושש בכל הגוף אפילו אין בו סכנה לא נסתפק הרא"ש וס"ל דמותר לעשות ע"י ישראל באיסור דרבנן וק"ל:

(ו) ומ"ש רבינו ז"ל אבל הרמב"ם כתב חולי שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו ע"י א"י ואם היו צרכים שאין בהן מלאכה עושין אותן אפילו ע"י ישראל לפיכך מעלין אונקלי כו' כתב ב"י ע"ז ז"ל וסובר רבינו שפשט ספיקא של הרא"ש לקולא שהרי התיר לעשות ע"י ישראל צרכים שאין בהן מלאכה אע"פ שכל רפואה יש בה משום שבות והקשה ע"ז ז"ל ואיכא למידק היכי מצי למימר דהרמב"ם שרי שבות הנעשה ע"י ישראל הלא כתב שכוחל עיניו מן הא"י בשבת דמשמע דוקא מן הא"י ולא מישראל אע"ג דלכתחלה אינו אלא מדרבנן כדאיתא בפ' המצניע כו' ותמה אני על פירושו וקושייתו דב"י איך ס"ד דב"י לפרש דרבינו פשט ספיקו לקולא מכח דהרמב"ם דהא הרמב"ם איירי בחולי שנפלה בכל הגוף אלא שאין בה סכנה · וע"ז כתב דעושין ע"י ישראל איסורא דרבנן ואילו הרא"ש לא נסתפק בזה וכמ"ש דזה פשוט לו בנפלה בכל הגוף דעושין ע"י ישראל איסורא דרבנן אפילו אין בו סכנה לא סכנת הגוף ולא סכנת אבר וכן כתב רבינו שהרי מדכתב רבינו ז"ל כיון שאין בו סכנה אפילו יש בו סכנת אבר כו' עד אבל מחלל כו' מדכתב אפילו יש בו סכנת אבר ש"מ דאיירי בלא סכנת אבר נמי ועל שניהן כתב דאין מחללין באיסור דאורייתא אבל מחללין על שניהן באיסור דרבנן אפילו ע"י ישראל מדכתב אע"ג דעביד מעשה · וה"ט כיון שהוא חושש בכל גופו התירו אע"ג דליכא כאן סכנת הגוף ולא סכנת אבר לכן נראה פשוט דרבינו אדרבה פשט ספיקו דהרא"ש מהרמב"ם לחומרא דמדכתב דוקא בחולה שאין בו סכנה דהיינו בחושש בכל גופו דעושין ע"י ישראל צרכים שאין בהן מלאכה ש"מ דוקא בכה"ג הא בחושש באבר א' ואין בו סכנה כפשטה דאין עושין ע"י ישראל כלל ואין להקשות דא"כ הו"ל לפשוט לחומרא ממציעתא דדברי הרמב"ם שהם כתב וכן כוחל עיניו מן הא"י בשבת אע"פ שאין בו סכנה דמשמע דוקא ע"י א"י ולא ע"י ישראל וכדדייק הב"י וכמ"ש לעיל י"ל דאילו מהא הו"א דמ"ש כוחל ע"י א"י ר"ל אפילו לשחוק הסמנין שהוא מלאכה דאורייתא ואע"ג דכחילה · עצמה הוא מדרבנן השחיקה היא דאורייתא ובכלל שם כחילה היא וכדאיתא בגמרא שהבאתי לעיל פ"ב דע"ג עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת · דמפרש הגמרא דר"ל אפילו למישחק ואתויי דרך ר"ה שרי א"כ אין כאן לדקדק דה"ט ע"י ישראל לא משום דאיירי נמי במלאכה דאורייתא והיא שרי דוקא ע"י א"י · וכן משמע לשון הרמב"ם שכתב בפרק ב' דלחולי שאין בו סכנה עושין כל צרכיו ע"י א"י לבשל לו ולאפות וכן כוחל עיניו מן הא"י בשבת אע"פ שאין בו סכנה מדכתב לשון וכן כו' משמע דגם בזה איירי במלאכה דאורייתא כמו ברישא בבשול ואפי' שהיא דאורייתא ותדע שכן הוא דאל"כ קשה למה נקט הרמב"ם דמותר לעשות כחילה שאין בו אלא משום שבות אפילו לישראל הו"ל דאפילו מלאכה דאורייתא מותר לעשות ע"י א"י אפילו בחושש באבר א' לחוד וגם אין בו סכנה דבאמירה לא"י אין חילוק בין דאורייתא לרבנן · ודוחק לומר דבשביל הדיוק ללמדינו דדוקא ע"י א"י שרי ולא ע"י ישראל אפילו במלאכה דרבנן אלא ודאי גם כחילה שייך בדאורייתא וכמ"ש · ולכאורה היה נראה לדקדק דס"ל ספיקא דהרא"ש מהרמב"ם לקולא דמדכתב אחר דין כחילה לענין ע"י א"י ז"ל ואם היו צרכים שאין בהם מלאכה עושין אותן אפי' ע"י ישראל דמשמע דאסמוך ליה נמי קאי דאפי' לחושש בעינו לחוד שהוא חולת אבר א' וגם אין בו סכנת אבר אפ"ה עושין גם ע"י ישראל צרכים שאין בהן מלאכה ולא קאמר לפני זה במולה, אלא משום דבכלל חולה הוא ג"כ מלאכה דאורייתא וכמ"ש · אלא שאין דעת רבינו כן שא"כ הו"ל לאתויי מציעתא דדברי הרמב"ם ללמדינו דמ"ש הרמב"ם דעושין ע"י ישראל קאי נמי אחושש אבר א' שאין בו סכנה ודוחק לומר משום דס"ל דבכלל מ"ש הרמב"ם בריש דבריו חולי שאין בו סכנה כו' הוא ג"כ נכלל אפי' חולת אבר א' ואין בו סכנה דזה ודאי אין במשמעות לשונו ובפרט מנא ליה לפשוט מזה כיון דיוכל לפרשו כפשוטו דמיירי בחולה שחושש בכל גופו ועוד למה ליה להביא ראיה רחוקה ולא הביא בפי' מ"ש הרמב"ם במציעא כמ"ש לכן אני אומר דודאי רבינו ס"ל פי' הרמב"ם כמ"ש דהראשונה דברישא איירי בחושש בכל גופו דוקא ועליו כתב בסיפא דעושה גם ע"י ישראל צרכין שאין בהן סכנה ומציעתא דאיירי בחושש רק באבר א' דהיינו העין וגם אין בו סכנה מש"ה שרי דוקא ע"י א"י ואפילו מלאכה דאורייתא כדדייק ליסנא דוכן ולא ע"י ישראל כלל אפילו צרכים שאין בהן מלאכה דאורייתא ומ"ש בסיפא דנעשין ע"י ישראל צרכין שאין בהן מלאכה לא קאי אלא ארישא אחושש בכל גופו ומש"ה לא מייתי רבינו אלא רישא וסיפא דדברי הרמב"ם · ואין להקשות מנ"ל לרבינו דילמא הרמב"ם אדסמוך ליה קאי וכמ"ש לעיל י"ל דא"כ לא הוי לסתום ולומר דמותר לכחול ע"י א"י אלא הו"ל לפרש דעושה אפילו מלאכה דאורייתא לחשש העין ע"י א"י כיון שע"ז מסיק וכתב דע"י ישראל לא נעשין אלא צרכין שאין בהן מלאכה · ועוד משום דס"ל לרבינו דמעלין אזנים ואונקלי וחזרת השבר חולי שחושש ממנו כל גופו הוא ומדכתב הרמב"ם ע"ז בל' לפיכך מעלין כו' ש"מ דמ"ש לפני זה דנעשה ע"י ישראל כו' איירי

דלרפואה עביד: שורה אדם קילורין מע"ש ונותן ע"ג העין בשבת שאינו נראה אלא כרוחץ ולא חיישינן משום שחיקת סמנין דכיון שלא התירו לו לשרותן אלא מע"ש איכא היכירא: מעבירין גלדין המכה (ז) וסכין אותה בשמן אבל לא בחלב מפני שהוא נימוח ואפי' בגמר מכה דליכא אלא צערא שרי אבל אין נותנין עליה שמן וחמין (ח) ולא ע"ג המוך שעליה אבל נותן הוא חוץ למכה ושותת ויורד לתוכה ונותנין התיכות של בגדים וספוג יבשים וחדשים שאינן לרפואה אלא כדי שלא יסרטו הבגדים את המכה אבל לא ישנים שהן מרפאין והני מילי ישנים שלא נתנו מעולם על המכה אבל היו כבר על גבי מכה אפי' ישנים שרי ואין נותנין עליו גמי שהוא מרפא: (ט) רטייה שנפלה מעל גבי המכה על גבי הקרקע לא

וכתב רבינו שאם פותח וסוגר אפילו ע"ג העין אסור דהכי אמרינן בגמרא גבי קילורין דבסמוך וכן משמע מדפירש"י יין בתוך העין דעמיץ ופתח אסור אלמא דכל היכא דעמיץ ופתח תוך העין מיקרי: גרסינן בגמרא שורה אדם פתו ביין ונותנו על גבי העין בשבת: **שורה** אדם קילורין מע"ש וכו' גם זה שם ופירש"י דלדידיה כיון דאצרכוה לשרותה מע"ש איכא היכירא וליכא למיגזר ומאן דחזי סבר דרחיצה בעלמא הוא כסבור שהוא יין · ובפ"ק דשבת (יח:) אהא דתניא מניחין קילור על גבי העין בע"ש ומתרפא והולך כל השבת כולו כתבו הרא"ש והר"ן ז"ל ומיירי בקילור שהוא עב דומיא דאספלנית הלכך דוקא מע"ש אבל בשבת אסור להניחו על העין משום גזירת שחיקת סמנין או גזירה שמא ימרח אבל קילור צלול אף בשבת מותר להניחו ע"ג העין כדאמרינן בפרק ח' שרצים שורין קילורין ומניחין על גבי העין בשבת דכיון שהוא צלול אינו אלא כרוחץ עיניו וליכא למיגזר משום שחיקת סמנין עכ"ל אבל התוספות כתבו דבפרק ח' שרצים מיירי באדם בריא ואינו מניח בעין לרפואה אלא תחת העין לתענוג וליכא למיחש לשחיקת סמנין ובפ"ק דשבת מניח בעין לרפואה ולא שרי אלא מע"ש וסמ"ג כתב דבפ' ח' שרצים מיירי בנותן ע"ג העין ובפ"ק דשבת מיירי בנותן בתוך העין ממש ודברי רבי' כדברי הרא"ש והר"ן וכן הלכה ואמרינן בגמרא דאי עמיץ ופתח אסור לתת קילורין ע"ג העין ולא הזכירו רבי' לפי שסמך על מ"ש בסמוך בנותן יין על גבי העין (יב): **מעבירין** גלדי המכה וכו' ברייתא בפרק במה בהמה (נג:) סכין ומפרכסין לאדם אבל לא לבהמה ומפרש בגמר' דבגמר מכה היא ומשום תענוג ומש"ה אסור לבהמה ואפ"ה שרי לאדם ופירש"י מפרכסין גלדי מכה: **ומ"ש** רבינו אבל לא בחלב מפני שהוא נימוח כלומר והוי דומי' דריסוק שלג וברד שנתבאר בסימן ש"כ והוא מדברי המרדכי שם וכן כתוב בסמ"ג ובהגהות מיימון פכ"א: **אבל** אין נותנין עליה שמן וחמין בפרק רבי אליעזר דמילה (קלד:) אמר רב אין מוכעין חמין ושמן מעל גבי מכה בשבת ושמואל אמר נותן חוץ למכה ושותת ויורד למכה ותניא כוותיה דשמואל: **ומ"ש** ולא על גבי מוך שעליה גם זה ברייתא שם ואמרינן תו בברייתא אין נותנין שמן וחמין על גבי מוך ליתן על גבי מכה בשבת וכתבו התוספות דפלוגתא דרב ושמואל במעורבין יחד דאי כל חד באפי נפשיה ודאי מותר כדתנן בפרק ח' שרצים אבל סך הוא את השמן והיינו אפילו ע"ג מכה וכתבו ר"י בח"ט: **ונותנין** חתיכות של בגדים וספוג יבשים וחדשים וכו' בפ' ר"א דמילה (קלד·) ת"ר נותנין ע"ג המכה מוך יבש וספוג יבש אבל לא גמי יבש ולא כתיתין יבשים קשיא כתיתין אכתיתין כלומר דברישא שרי מוך יבש דהיינו כתיתין וסיפא אסר כתיתין ל"ק הא בחדתי הא בעתיקי ופירש"י חדתי · שלא היו על גב מכתו מעולם מסו עתיקי לא מסו אבל הרי"ף פי' בהפך דעתיקי מסו חדתי לא מסו וכתב הרא"ש ואפשר שגם רש"י מודה דעתיקי מעלי לרפואה טפי אלא שמצריך דאותם עתיקי לא נתנו ע"ג מכה פעם אחרת ורבינו כתב סתם כדברי הרא"ש אליבא דרש"י · כתוב בסמ"ג אמרינן בירושלמי פרק במה אשה נותנין עלה ע"ג מכה בשבת שאינו אלא כמשמרה א"ר תנחום חוץ מעלי גפנים שהם לרפואה וכתבוה הגה' בפכ"א: **רטייה** שפירשה מעל גבי המכה וכו' בפרק בתרא דעירובין (קב·) ת"ר רטיי' שפירשה מע"ג מכה מחזירין אותה בשבת ר"י אומר הוחלקה למטה דוחקה למעלה למעלה דוחקה למטה אמר ר"י אמר שמואל הלכה כר"י אמר רב חסדא ל"ש אלא שפירשה ע"ג כלי אבל פירשה ע"ג קרקע ד"ה אסור אמר מר בר רב אשי הוה קאימנא קמי אבא נפלה ליה אבי סדיא וקא מהדר ליה אמינא ליה לא סבר לה מר להא דאמר רב חסדא מחלוקת כשפירשה ע"ג כלי אבל פירשה ע"ג קרקע דברי הכל אסור ואמר ר"י הלכה כר"י אמר לי לא שמיע לי כלומר לא ס"ל ודעת הראב"ד דאפילו פירשה ע"ג קרקע מחזירין וכתב הר"ן בפרק ר"א דמילה (קל:) שטעמו מפני שהוא מפרש דהא דאמר ליה לא שמיע לי כלומר לא ס"ל דלא ס"ל דבפירשה בכלי אלא בפירשה על גבי קרקע ואפ"ה קי"ל כת"ק דאמר מחזירין והרא"ש כתב דהרי"ף פסק הלכתא כת"ק דהא רב אשי דהוא בתרא עבד כוותיה דאמר מר בר רב אשי וכו' כלומר לא ס"ל כי גם כשפירשה ע"ג קרקע מחלוקת והלכה כת"ק וכתב על זה הרא"ש ותמיהא לי מנ"ל להרי"ף לאקולי כולי האי היתרא לגבי קרקע והלא עובדא דרב אשי פירשה ע"ג כלי הוא ומינו לפרושי לא שמיע לי הא דרב יהודה אבל שמיע לי הא דרב חסדא דבקרקע דברי הכל אסור והלכתא כת"ק דשרי ע"ג כלי א"נ לא שמיע לי הא דרב חסדא דאמר דבקרקע דברי הכל אסור אלא ס"ל דבקרקע פליגי אבל בכלי ד"ה מותר דכהוחלקה דמיא לר"י וכן פירש"י ודרב יהודה שמיע ליה דהלכה כר"י בפירשה ע"ג קרקע עכ"ל ואין ספק שנוסחא משובשת נזדמנה להרא"ש שהיה כתוב בסוף דברי הרי"ף כי גם בשפירשה ע"ג קרקע מחלוקת דבנסחי הרי"ף דידן אין כתוב כן וה"ג וקי"ל הלכתא כת"ק ואע"ג דאמר רב יהודה הלכה כר"י לא קי"ל כוותיה דהא רב אשי דהוא בתרא עבד עובדא כת"ק דאמר מר בר רב אשי

רפואה אלא לפתוח עיניו קעביד עכ"ל: **ומ"ש** שורה אדם קילורין וכו' שם ומיירי דוקא ע"ג העין ולא עמיץ ופתח ובקילור צלול דמאן דחזו ליה סבר מיא בעלמא ניהו ואינו אלא רוחץ ואף לדידיה דידע דלרפואה קעביד ליכא למיגזר משום שחיקת סמנים דכיון שלא התירו לו אלא לשרותן מע"ש איכא היכירא ודין קלור עב נתבאר לעיל בסימן רנ"ב ועיין במ"ש לשם בס"ד: **מעבירין** גילדי המכה וכו' בפרק במה בהמה (דף נ"ג:) תניא סכין ומפרכסין לאדם אבל לא לבהמ' ומפרש בגמרא דבתחלת מכה דסכין בשמן לא משום רפואה אלא משום דאיכא צערא שרי אפילו לבהמה כי היכא דשרי ליתן מרדעת לחמור משום דאיכא צערא דלינה אלא אפילו בגמר מכה דליכא צערא ואין סכין בשמן ומפרכסין אלא לתענוג בעלמא דאסור לבהמה ואפ"ה שרי לאדם ובמקצת ספרי רבינו כתוב ואפילו בגמר מכה דליכא אלא צערא שרי וכ"כ בש"ע והוא ט"ס וצריך להגיה דליכא צערא אלא תענוג שרי:

ומ"ש אבל אין נותנין עליה שמן וחמין בפר"א דמילה (סוף דף קל"ד) אפליגו רב ושמואל והלכה כשמואל דאין נותנין דתניא כוותיה ופירשו התוספות דבמעורבין יחד איירי אבל כל חד באנפי נפשיה אפילו שמואל מודה דשרי ליתן ע"ג מכה דלא מוכחא מילתא דלרפואה קעביד שכן דרכן לסוך בשמן בחול בלא מכה כדלעיל בסי' שכ"ו וכדתנן בספ"ח שרצים וכ"ש שדרכו לרחוץ בחמין בלא מכה: **ומ"ש** ולא ע"ג המוך שעליה שם מותבינן לרב מדתניא אין נותנין שמן וחמין ע"ג מוך ליתן ע"ג מכה בשבת ומשני התם משום סחיטה ת"ש אין נותנין חמין ושמן ע"ג מוך שע"ג מכה בשבת קס"ד דליכא הכא משום סחיטה כיון דהמוך כבר מונח ע"ג מכה ונותן חמין ושמן עליו ואינו נוגע במוך ומשני התם נמי משום סחיטה ונראה דאף ע"ג דהך אוקימתא אליבא דרב הוא אבל לשמואל משמע דלא חיישינן לסחיטה בהא מילתא ולא אסרה ברייתא אלא משום רפואה וא"כ אינו אסור לדעת התוספות אלא בשמן וחמין מעורבין יחד אפ"ה יש לאסור בחמין או בשמן בלחוד דשמא לשמואל נמי חיישינן לסחיטה בהא והכי משמע מדברי רבינו שלא כתב אלא ולא ע"ג המוך שעליה ואי הוה ס"ל דאינו אסור אלא משום רפואה הול"ל ג"כ ולא ע"ג מוך ליתן ע"ג מכה בשבת כדתניא בתרווייהו וכך הביאן הרי"ף והרא"ש לתרווייהו וכ"כ הרמב"ם לתרווייהו בפכ"א אלא דעת רבינו דאסור משום סחיטה אף לשמואל ואשמועינן רבותא דאף במוך שכבר נתון ע"ג מכה אסור ליתן חמין או שמן משום סחיטה כ"ש דאסור ליתן ע"ג מוך ליתנו ע"ג מכה דאיכא חששא דסחיטה טפי ולענין מעשה צ"ע · עוד צ"ע בהא דכתבו התוס' דאינו אסור אלא במעורבים יחד דאמאי לא כתבו כך הרא"ש ורבי' ושאר פוסקים זולתי ה"ר ירוחם כתבו בחלק תשיעי בשם יש מפרשים · וללפע"ד דס"ל לפוסקים דאפי' חמין לבדן או שמן לבדו נמי אסור ליתן ע"ג מכה ואעפ"י שהתירו לסוך שמן ע"ג מכה כדתנן ס"פ ח' שרצים וכדלעיל בסי' שכ"ז הסיכה דבר מועט הוא אבל נתינת שמן מרובה דמוכחא מילתא דלרפואה הוא אסור וכן כתוב בשלטי גיבורים פר"א דמילה ריש (דף קנ"ה) והב"י בסימן שכ"ז כתב ג"כ דשאני סיכה שהוא דבר מועט והביא ג"כ פי' התוס' דאינו אסור אלא במעורבין יחד שוב נראה מדברי הרמב"ם פכ"א והסמ"ג (בדף כ"ב ריש ע"א) תירוץ אחר דהך בפרק שמנה שרצים דמותר לסוך בשמן ע"ג מכה היינו בשמן שהבריאים סכין בהן ופלוגתא דרב ושמואל בחמין ושמן מיירי בשמן שאין הבריאים סכין אותו ולהכי פליג שמואל ואוסר והלכה כמותו · ואיכא לתמוה למה פסק בשלחן ערוך להקל כהך פירוש דתוספות כיון דמשמעות הפוסקים לאסור כל אחד לבדו וכך הגון הלכה למעשה לתפוס לחומרא: **ומ"ש** ונותנים עליה חתיכות של בגדים וכו' בפר"א לשם פרכינן קשיא כתיתין אכתיתין ומשני ל"ק הא בחדתי הא בעתיקי אמר אביי ש"מ הני כתיתין מסו ופרש"י חדתי · שלא היו ע"ג מכה מעולם מסו עתיקי לא מסו והרי"ף כתב איפכא חדתי לא מסו עתיקי מסו וכתב הרא"ש אפשר דגם רש"י מודה דחדתי ממש לא מסו אפילו לא היו מעולם על גבי המכה ותלמודא מחלק בעתיקי גופיה דאם לא היו ע"ג המכה מעולם ומשום הכי קרי להו חדתי מסו אבל עתיקי שהיו כבר על המכה ועכשיו חוזר ומניחם ע"ג המכה לא מסו ולפי זה אף על גב דבפירושא דשמעתא פליגי הרי"ף ופירוש רש"י אבל לענין דינא לא פליגי וכן הם דברי רבינו אכן איכא לתמוה אדברי רבינו דמבואר בדבריו דאף בספוג מחלק בין חדשים לישנים וביישנים נמי מחלק בין היו ע"ג מכה ללא היו ובגמרא משמע להדיא דלא מחלק אלא בכתיתין אבל בספוג לעולם מותר והכי נמי משמע מדאסיק אביי וקאמר ש"מ הני כתיתין מסו דמשמע דאתא לאשמועינן דלא תימא מדתני ספוג בהדי כתיתין בבבא חדא אלמא דחד דינא לתרווייהו דליתא אלא הני כתיתין מסו בלחודייהו אבל ספוג לא מסו וכן מבואר במ"ש הרמב"ם בפכ"א שלא הזכיר ספוג בדבריו וכן הוא משמעות כל הפוסקים ונראה דט"ס הוא בלשון רבינו והתיבות מהופכות וכצ"ל ונותנין ספוג וחתיכות בגדים יבשים וכו' ור"ל נותנין ספוג בכל ענין וחתיכות בגדים יבשים דוקא חדשים וכ"כ הלשון בש"ע ויפה כיון: **רטייה** שנפלה מע"ג המכה וכו' ברייתא בסוף עירובין פליגי בה ת"ק ור"י ופסקו הפוסקים כרב אשי דהלכה כת"ק דאמר מחזירין ולא כרב יהודה דאמר הלכה כר' יהודה דאין מחזירין והלכה כרב חסדא דאמר דלא פליגי אלא בפירשה על גבי כלי אבל אם פירשה על גבי קרקע ד"ה אסור:

הסכלנית

דרכי משה

(יב) וכ"כ במ"מ פכ"א והג"א ע"א ד' קע"א:

ול"ג

פרישה

ג"כ במושש כל גופו · וגם הב"י כתב דלדעת המ"מ העלאת אוכים ואונקלי כו' הן חולים שמושפין מהן כל הגוף ע"ש · וגם המ"מ ס"ל כרבינו דמ"ש הרמב"ם בסיפא דנעשה ע"י ישראל אריסא אמששת כל הגוף קאי דוקא · ואמלעית כתוב המ"מ דהטעם דרמב"ם כיון שאין בו סכנה לא הותר לישראל אפילו בשבות וא"כ לא התיר לכחול אלא ע"י א"י וכ"ל פשוט דמ"ש המ"מ כיון שאין בו סכנה ר"ל אפילו סכנת אבר העין אין בו · וזהו שמסיק המ"מ וכתב ז"ל אבל מלאכה גמורה בישראל לא הותרה אפי' בסכנת אבר א' וקאי אטעם שכתב לפני זה דמש"ה אסור ע"י ישראל משום דאין בו סכנת אבר דמשמע דמכח הא אי הוה בו סכנת אבר מותר אפי' ע"י ישראל מלאכה דרבנן דומיא דכחילה ומש"ה מסיק אבל מלאכה גמורה אסור אפי' בסכנת אבר וזה ספי' פשוט בעיני ותמה אני על הרב ב"י דפי' לדברי המ"מ דמ"ש כיון שאין בו סכנה דר"ל סכנת כל הגוף ויש בו סכנת אבר · שהרי כתב עליו ז"ל ומתוך דבריו כו' עד והא דלא שרינן אלא למיכחל מא"י אע"פ שיש בו סכנת אבר וז"א גם מ"ש אח"כ והקשה עליו דלא נרמז בדברי הרמב"ם חילוק בין סכנת אבר כו' וזהו דוקא לפי הבנתו דבאולת עין יש בו משום סכנה אי לא דכחליניהו · אבל לפי מ"ש ז"א וקמ"ל שם דאפי' בחשש אבר לחוד ואין בו סכנת אותו אבר אפ"ה מותר ומיהו דוקא ע"י א"י מותר ולא ע"י ישראל כיון שאין בו סכנה · ודוק היטב ותמצא כמ"ש דדברי רבינו והמ"מ בחדא מחתא מחתינהו · וגם

א"כ לומר דהרמב"ם פליג אפסיקא דהרא"ש והר"ן בסכנת אבר אחד כמ"ש ב"י דז"א ולה"מ ודו"ק · וממ"ש בסמוך נתבאר ג"כ דמה שאסרו להחזיר רטייה מע"ג קרקע דוקא כשאין בו סכנת אבר קאמר ולא כמ"ש ב"י דלית בו סכנת הגוף קאמר ע"ש · ועל הב"י קשה דכתב דבסכנת אבר ג"כ אסור לעשות ע"י ישראל בשבת ק' מהא דאמרינן בגמרא והביאו ב"י לפני זה ז"ל עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת סבור מיניה ה"מ דשחיקי סמנין מאתמול אבל מישחק ואתויי לא א"ל ההוא מרבנן לדידי מפרשי לי מיניה דרב יודא אפי' מישחק ואתויי מר"ה נמי משום דשורייני דעיניה בלידיה תלי הרי דלסברת המקשן דס"ד דאין בו סכנת נפשות אפ"ה היה ס"ד דמותר לכחול ואפי' ע"י ישראל · וגם התרצן היה לו להשיב ולומר וליטעמיך דס"ל דאיירי דלית בו סכנת נפשות אפי' איסור דרבנן נמי לא עבד ע"י ישראל וק"ל:

(ז) **וסכין** אותו בשמן אבל לא בחלב מכי שהוא נימוח בזה נלמד דגם בזו"ף אסור ועיין בש"ע: (ח) **ולא** ע"ג המוך שעליה ז"ל הברייתא והביאה הב"י אין נותנין שמן וחמין ע"ג המוך ליתן ע"ג המכה בשבת · ומשמע מיניה דר"ל אפי' אין המוך ע"ג המכה אפ"ה אסור ליתן עליה שמן וחמין כדי ליתנה אח"כ ע"ג המכה וכ"ט:

(ט) **ומ"ש** רטייה שפירשה כו' עיין שם בב"י שכתב ז"ל ואין ספק שגירסא משובשת נזדמנה להרא"ש כו' וצ"ע דהו"ל לסב"י לדייק כן מדכתב הרי"ף דרב אשי עבד

עובדא

לא יחזירנה נפלה ע"ג כר או כסת יחזירנה ומגלה קצת הרטייה ומקנח פי המכה וחוזר ומגלה קצת השני ומקנחה ורטייה עצמה לא יקנח מפני שהוא ממרח פי' משוה אותה והממרח חייב חטאת (י) אספלנית שפירשה מן האגד מחזירין אותה תחת האגד ע"פ המכה: המפים מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב חטאת ואם אינו חושש לעשות לה פה אלא להוציא הליחה מותר לכתחלה: מי שנגפה ידו או רגלו צומתה ביין כדי להעמיד הדם אבל לא בחומץ מפני שהוא חזק ויש בו משום רפואה ואם הוא מעונג אף היין לו כמו החומץ ואסור: מי שנשמטה פרק ידו או רגלו ממקומו לא ישפשפנה הרבה בצונן שזהו רפואתו אלא רוחץ כדרכו ואם נתרפא נתרפא: ציפורן שפירשה רובה וכן ציצין שפירשו רובן כלפי מעלה שמצערות אותו ביד מותר להסירן בכלי פטור אבל אסור לא פירשו רובן ביד אסור בכלי חייב חטאת כך פירש רש"י דכל כלפי מעלה מצערות אותו על הא דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן והוא שפירשו כלפי מעלה ומצערות אותו אבל מדברי הרמב"ם ז"ל משמע שהם ב' עניינים כלפי מעלה וגם מצערות שכ' אם פירש כלפי מעלה ומצערות אותו מותר ביד ואם אין מצערות אותו אסור (יא) ופי' כלפי מעלה שפירש כלפי הגוף וי"מ כלפי ראש אצבעות וצריך לחוש לכל הפירושים: החושש בשיניו לא יגמע בהן החומץ ויפלוט אבל מגמע ובולע או מטבל בו כדרכו: (יב) החושש בגרונו לא יערענו בשמן אבל נותן שמן הרבה לתוך אניגרון ובולע: גונח מכאב לב שרפואתו לינק חלב מן הבהמה
מותר

ב"ח

אספלנית וכו' הקשה ב"י דלמה הוצרכה לכתבה מדין רטייה הוא נלמד והאריך בזה ותימא דהלא ראה ב"י דהביא הרי"ף תוספתא בפ' במה אשה דקתני בה תרוייהו וז"ל אספלנית שפירשה מן האגד מחזירה עם האגד יוצאין באספלני' ובמלוגמא וברטייה שע"ג המכה ואם נפל לא יחזיר וכו' וא"כ הו"ל לב"י להקשות אתוספתא דקשיא בה טפי דתני אספלנית גופא ברישא ובסיפא אבל הדבר ברור דברישא אשמועינן דמחזירה תחת האגד ע"פ המכה ואין לחוש שמתוך שדוחקה תחת האגד יבא לידי ממרח דדבר שאין מתכוין הוא ולאו פסיק רישיה ובסיפא אשמועינן ברטייה ומלוגמא ואספלנית שע"ג המכה בלא אגד כלל דליכ' בחזרה זו משום דממרח באספלנית וברטייה אלא דאם נפלה ע"ג הקרקע לא יחזיר דלכתחלה דמי ואסור משום דגזרו על כל רפואה ובנפל ע"ג כלי יחזיר ואצטריך תרוייהו ובש"ע נמשך אחר דבריו והשמיט דין אספלנית שפירשה מן האגד ולא דק: **המפים** מורסא וכו' מימרא דשמואל ס"פ האורג ועיין במ"ש לעיל בסי' שי"ו ס"ד: מי שנגפ' ידו וכו' בפ"ח שרצים ופי' התו' שלא באה מחמת ברזל דאי מחמת ברזל מחללין עליה שבת כדלעיל בסימן זה ס"ח פדעתא כו': צפורן שפירשה רובה וכו' ברייתא פרק המצניע (סוף דף צ"ד) ואיסורו משום אב דגוזז והיכא דפירשו רובן קרובים לינתק וליכא כ"כ משום גוזז ולפיכך היכא דמצערות אותו לא החמירו חכמים: **החושש** בגרונו וכו' ברייתא בפרק כ"מ ופרש"י לא יערענו בשמן דמשהי ליה בתוך גרונו ואינו בולעו וכיון דלא בלע ליה מוכחא מילתא דלרפואה הוא עכ"ל משמע אבל ע"י אניגרון (פי' מי סלקות) אפי' להשהותו או בולעו לשמן בעיניה בלא אניגרון בלא שהייה שרי וכן פי' התוס' לדעת רש"י: **ומ"ש** נותן שמן הרבה לתוך אניגרון לרבותא נקט הכי דאעפ"י שאין דרך ליתן לתוך אניגרון אלא שמן מועט ועכשיו משום רפואת גרונו נותן לתוכו שמן הרבה וסד"א דאסיר דמוכחא מילתא דלרפואה הוא אפ"ה שרי כיון דשותהו ע"י אניגרון לא מוכחא מילתא וע"ל ריש סי' ר"ב ס"ב · ובש"ע כתוב אבל בולע הוא שמן ואם נתרפא נתרפא שינה בשני דברים הא' שלא כתב לתוך אניגרון כמ"ש בגמרא וכ"כ האלפסי בפרק כ"מ ובסוף פ' ח' שרצים וכן כתבו כל הפוסקים דדוקא לתוך אניגרון ואע"ג דהרמב"ם פכ"א לא כתב לתוך אניגרון ס"ל דלאו דוקא לתוך אניגרון אלא אורחא דמילתא נקט יחיד הוא כנגד כל הפוסקים ולא שרינן אלא דוקא לתוך אניגרון ועוד שינה דבתוספתא תני שמן הרבה וכ"כ כל הפוסקים וכ"כ הרמב"ם שמן הרבה לאורויי דאפי' שמן הרבה שרי וכדפרישית והרב השמיט תיבת הרבה ואולי ט"ס הוא: **גונח** מכאב לב שרפואתו לינק חלב מן הבהמה מותר לינק וכו' דברי התוס' בפ' חרש בשם ר"ת מביאו בית יוסף ולא כהרי"ף בפרק חבית דבשבת כל גונח במקום צערא לא גזרו בה רבנן דמשמע דאפילו גונח מחמת צערא דרעבון נמי שרי וכך היא דעת ר"י בתוספות דפרק אעפ"י (דף ס') אלא כר"ת עיקר להחמיר דלא התירו רבנן אלא בצערא דחולי כגון גונח מכאב לב אף על פי שאין בו סכנה אבל במצטער מחמת רעבון
כיון

ב"י

אשי וכו' א"ל לא שמיע לי כלומר לא ס"ל ע"כ ולפי גירסא זו מצינו לפרושי שפיר דסבר הרי"ף דמאי דאמרינן לא ס"ל לא קאי אלא אמאי דפסק הלכה כר"י אבל כרב חסדא ס"ל דע"כ לא שרי ת"ק אלא בפירשה ע"ג כלי אבל פירשה ע"ג קרקע מודה דאסור להחזירה וכ"כ הרי"ף עצמו בהדיא בפרק ר"א דמילה וז"ל גרסינן בסוף עירובין ת"ר רטייה שפירשה מע"ג מכה וכו' אמר רב חסדא בשפירשה ע"ג כלי וכו' אמר רב יהודה הלכה כר"י ולית הלכתא כוותיה דהא רב אשי דהוא בתרא עבד עובדא כוותיה דתנא קמא עד כאן לשונו: **כתוב** בשבלי הלקט בשם בעל הדברו' כי פליגי דפירשה שלא מדעת אבל אם פירשה מאתמול או אם הזיד וסילקה בשבת ד"ה לא יחזיר עכ"ל ואיני יודע מנין לו לחלק בין הזיד ללא הזיד כמלא דגם להרי"ף פירשה ע"ג קרקע אסור להחזירה פירשה ע"ג כלי מותר להחזירה וכ"כ שם הר"ן וכן פסק הרמב"ם בפ' כ"א טעמא דאסור להחזיר רטייה פירש רש"י גזירה שמא ימרח וכתבו התוספות אבל לשחיקת סמנין ליכא למיחש כיון דמאתמול הוה עלויה וכתבו ר"י בח"ט: **ומ"ש** רבינו ומגלה קצת הרטייה ומקנח פי המכה וכו' שם בברייתא והא דאסרינן חזרת רטייה דבר פשוט הוא דבחולי שאין בו סכנה היא דאם יש בו סכנה להניח לכתחלה נמי שרי כמו שנתבא' ומיהו ע"י א"י מותר להניח לכתחל' דכל דבר שאין בו סכנה אומר לא"י ועושה כתוב בסמ"ג גרסי' בירושלמי פ' במה אשה א"ר יוסי מכה שנתרפאת נותנין עליה רטייה שאינו אלא כמשמרה והביאו הגהות בפכ"א ותמהני דאע"ג דליכא למיגזר משום שחיק' סמנין כיון שכבר נתרפאת מ"מ איכא למיגזר שמא ימרח ואפשר שאין דרך למרח אלא כדי שתתפשט הרפואה בכל המכה וכשנתרפאה תו ליכא למיחש שימרח כיון דאין לו צורך בכך שאינו אלא כמשמרה שלא ישרטו בגדיו את המכה: **אספלנית** שפירשה וכו' בתוס' פ"ו אספלנית שפירשה מן האגד מחזירה וכתבה הרי"ף בס"פ במה אשה ופי' הר"ן אספלנית מטלית של בגד שמושחין אותו במשיחה ומשימין אותו ע"ג המכה עד כאן ונ"ל שמשיחה זו היא רכה ביותר דלא שייך בה מירוח דאל"כ היה אסור אם פירשה ע"ג קרקע ומדסתים לה סתומי משמע דאפילו בפירשה ע"ג קרקע היא ותו דאי דפירשה ע"ג כלי דוקא הוא למה הוצרכו הפוסקים לכתבה מדין רטייה הוא כלמד ומדקדוק לשון רבינו נראה דלאו בפירשה ממש היא אלא פירשה מע"ג המכה והוחלקה לצד אחר וכדקתני ר"י הוחלקה למטה דוחקה למעלה אבל קשה דכיון דאסיקנא דאפילו פירשה ממש ע"ג כלי מותר להחזירה מכ"ש בהוחלקה דשרי לדחקה ואם כן למה הוצרכו הפוסקים לכתוב תוספתא זו (יג): **המפים** מורסא בשבת וכו' בפ"ב דעדיות תנן לה ובס"פ ר"א דאורג (קז·) אמר שמואל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מתלת דפטור ומותר וחדא מינייהו הא דתנן המפים מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב ואם להוציא ממנה ליחה פטור: פי' רש"י (שבת שם) המפים · מבקע מורסא: אם לעשות לה פה בתוספתא תני הכי אם לקולפה ולעשות לה פה כדרך שרופאין של עכשיו עושין דמתקן לה פתח חייב משום בונה פתח או משום מתקן כלי מה לי לתקן מכה מה לי לתקן כלי ואם להוציא ליחה של עכשיו ואינו חושש אם תחזור ותסתום מיד פטור ומותר דאין כאן תיקון ורבנן כמי לא גזור בה שבות משום צערא: והרמב"ם כתב בפ"י כלשון הזה המפים שאין בשבת כדי להרחיב פי המכה כדרך שהרופאים עושים שהן מתכוונים לרפואה להרחיב פי המכה ה"ז חייב משום מכה בפטיש שזו היא מלאכת הרופא ואם הפיסה להוציא ממנה הליחה שבה ה"ז מותר: **מי** שנגפה ידו או רגלו צומתה ביין וכו' ואם הוא מעונג אף היין לו כמו החומץ ואסור פשוט בפ' ח' שרצים (קט:) ונתבאר שם בגמרא שאם נגף בגב היד או בגב הרגל מותר דהוי כמכה של חלל וכמו שקדם וכתב בהגהות פ"ב פר"י כגון שלא באה מחמת ברזל דאילו באה מחמת ברזל אפילו שלא ע"ג היד והרגל מחללין עליו כדאמרינן בגמרא (ע"ג כח·) האי פדעתא מחללין עליה את השבת והוא מדברי התו' בפ"ב דע"ג (שם): **מי** שנשמטה פרק ידו או רגלו וכו' משנה ס"פ חבית (קמז:): **צפורן** שפירשה רובה וכו' בס"פ המצניע (צד:) תניא רשב"א אומר צפורן שפירשה רובה וציצין שפירשו רובן ביד מותר בכלי פטור אבל אסור לא פירשו רובן ביד פטור אבל אסור בכלי חייב חטאת אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן והוא שפירשו כלפי מעלה ומצערות אותו ופירש"י ציצין · כמין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב הצפורן: כלפי מעלה · מצד הצפורן התחילו לפרוש דקא מצערו ליה טפי והרמב"ם כתב בפ"ט אם פירשו כלפי מעלה ומצערות אותו מותר ליטול אותן בידו אבל לא בכלי ואם אינם מצערות אותו אפילו ביד אסור ואם לא פירשו רובן אפילו מצערות אותו אסור לנטלן בידו ואם נטלן בכלי חייב וכתבו התו' כלפי מעלה פי' הקונטרס כנגד ראשי אצבעותיו שהן למעלה כשמגביה ידיו ור"ת פירש שכלפי הגוף קרי כלפי מעלה: **החושש** בשיניו וכו' משנה בפ' ח' שרצים (קיא·) החושש בשיניו לא יגמע בהם את החומץ אבל מטבל כדרכו ואם נתרפא נתרפא ובגמרא שם לא יגמע בהם את החומץ והתניא לא יגמע ופולט אבל מגמע ובולע אמר אביי כי תנן נמי מתני' מגמע ופולט תנן וכבר כתבתי בסימן זה שאם מצטער מאוד שכולו חולה מותר לא"י להוציאו: **החושש** בגרונו וכו' ברייתא בפרק כיצד מברכין (לו·) כתבה הרי"ף בס"פ ח' שרצים ומפרש בגמרא (שם) דאניגרון מיא דסילקא ופי' רש"י לא יערענו בשמן · דמשהי ליה תוך גרונו ואינו בולעו וכיון דלא בלע ליה מוכחא מלתא דלרפואה הוא וגירסת הברייתא לא יערענו בשמן תחלה ופירש"י כלומר לכתחלה לא יתן השמן בפיו לשם ערעור אלא לשם בליעה ואם בא לשהותו ישהנו וכתבו התוס' (שם) א"כ ליפלוג וליתני בדידה מאי איריא על ידי אניגרון אפילו בעיניה שרי לבלעו לאלתר דהא אינו אסור אלא לערער דהיינו להשהותו ע"כ פירש הר"י לא יערענו אפילו בבליעה בלא שהייה משום דמוכחא מלתא דלרפואה קא מכוין (יד) א"כ יש ליישב פירוש רש"י לא יערענו בשמן להשהותו אבל נותן הוא לתוך אניגרון אפילו להשהותו או בולעו בעיניה בלא שיהוי והרמב"ם כתב בפכ"א החושש בגרונו לא יערענו בשמן אבל בולע הוא שמן ואם נתרפא נתרפא נראה מדבריו שהוא מפרש דכי קתני אבל נותן שמן הרבה לתוך אניגרון ובולע לתוך אניגרון ל"ד אלא אורחא דמלתא נקט ועיקרא דמלתא הוא לומר שיבלע שמן הרבה ולא יפלטנו ולא ישהנו בגרונו דתו ליכא הוכחה דלרפואה קא מכוין: **גונח** מכאב לב וכו' בפרק אע"פ (ס·) תניא רבי מריעום אומר גונח יונק חלב בשבת והביאו הרי"ף בפרק חבית וכתב ע"ז ואי קשיא לך דגרסינן בפרק חרש (יבמות קיד) אבא שאול אומר נוהגין היינו שיונקים מבהמה טהורה בי"ט ואמרינן היכי דמי אי דאיכא סכנה וכו' דשמעת מינה דגונח אע"ג דאית ליה צערא אסור לו לינק מבהמה בשבת ההיא לא קשיא מידי דההיא מימרא אליבא דאבא שאול הוא ולית הלכתא כוותיה דהא פסק רב יוסף (שם
בפרק

דרכי משה

(יג) ול"נ דקושייתו אינו כלום דעיקר החידוש באספלנית שפירשה מן האגד דמאחר שיש עליו אגד אסור להחזירה ולהתיר אגודו שעליה ולכן קאמר כשפירשה מקצת שנוכל להחזירה שם בלא התרת האגד שרי אבל אם פירשה לגמרי דא"א להחזירה בלא התרת האגד אסור להתיר האגד ולהחזירה משא"כ גבי רטייה שאין עליו אגד ולכן מותר להחזירה כשלא נפלה ע"ג קרקע כנ"ל: (יד) וכ"כ הר"י פרק כיצד מברכין (דף קיח) וכתב שם אבל לערער אפילו ע"י אניגרון אסור שכשחוזר ופולטו נראה שעושה משום רפואה:
אע"ג

פרישה

עובדא כת"ק · ואי דלא כרב חסדא יכול להיות שעבד גם כר"י ולומר דפליגי דוקא בע"ג קרקע ודו"ק:

(י) **אספלנית** שפרשה מן האגד כו' עיין בב"י משמע דלא פי' ולפי זה נ"ל דאספלנית עבה וכמ"ש הרא"ש והביאה ב"י לעיל ולא כב"י שהעלה בקושיא:

(יא) **ופירוש** כלפי מעלה שפירש כלפי הגוף ויש מפרשים כלפי ראשי אצבעות כו' פי' קמא הוא פי' התוספות בשם ר"ת: ופי' די"מ הוא פירש"י וז"ל ציצין כמין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב הציפורן כלפי מעלה מצד הציפורן התחילו לפרוש דקא מצערו ליה טפי עכ"ל · ופשוט דר"ל דלפירש"י הציצין הן מופרשין מצד מעלה אצל הציפורן סביבו באיזה מקום שיהיה ומחוברים לצד מטה באצבע תחת הציפורן ולהתו' הוא בהיפוך שמנותקין ומפורשין ממטה למעלה ומחוברין למעלה בצד האצבע וק"ל · וכתבתי זה לאפוקי ממה ששמעתי מפרשין כוונת רבינו בע"א וק"ל · ועיין במ"ש רבינו דמדברי הרמב"ם משמע שהם שני עניינים כלפי מעלה וגם מצערות:

(יב) **החושש** בגרונו לא יערענו בשמן אבל נותן כו' רבינו ס"ל כפירוש התוספות שהביאו ב"י ע"ש:

מותר לינק בשבת ממנה ואם הוא מצטער מחמת רעבון אסור בשבת ומותר בי"ט : אין לועסין מסטכי ולא שפין בו השינים לרפוא' ואם מכוין לריח הפה מותר : כל אוכלין ומשקין שהן מאכל בריאין מותר לאוכלן ולשתותן לרפואה אעפ"י שהן קשין לקצת בריאים ומוכחא מלתא דלרפואה עביד אפ"ה שרי כיון שדרך בריאין לאוכלן ולשתותן וכל שאינו מאכל ומשקה בריאין אסור לאוכלו ולשתותו לרפואה אבל אם אוכל ושות' אותו לרעבו ולצמאו ואין לו חולי שרי : אין עושין אפיקטוזין פירוש גרמת הקיאה אפי' בחול משום הפסד אוכלין ואם מצטער מרוב המאכל בחול מותר אפילו בסם ובשבת אסור בסם ומותר ביד : התושש במעיו מותר ליתן עליהם כוס שעירה ממנה חמין אף ע"פ שעדיין יש בו הבל : מי שנשתבר שרפואתו לסוך כפות ידיו ורגליו בשמן מותר לסוכו בשבת כתב הרמב"ם ז"ל אין מתעמלין בשבת ואיזהו עימול שדורסין על גופו בכח כדי שיגע ויזיע שאסור להולה ליגע עצמו בשבת כדי שיזיע מפני שהוא רפואה ואסור לדחוק בריסו של תינוק כדי להוציא הרעי שלו שמא יבא להשקותו סמנין המשלשלים · מותר לכפות כוס על הטיבור כדי להעלותו : (יג) ולהעלות אזנים בין ביד בין בכלי ולהעלות אונקלי שבל אחד מאלו אין עושין בסמנין כדי לחוש לשחיקה ויש לו צער מהם : רוחצין במי גרר ובמי חמתן ובמי טבריה ובמים היפים שבים הגדול אע"פ שמלוחים קצת שכן דרך לרחוץ בהם וליכא הוכחה דלרפואה עביד (יד) אבל לא במים הרעים שבים הגדול ובמי משרה שהם מאוסים ואין דרך לרחוץ בהם אלא לרפואה ודוקא ששוהה בהם אבל

ב"י

בפרק אע"פ (ס ·) הלכה כר' מרינוס דאפילו בשבת במקום צערא לא גזרו ביה רבנן והרא"ש אחר שכתב דעת הרי"ף כתב וי"מ דההיא דפרק חרש בצער של רעב היא כלומר ומש"ה לא שרי אלא בי"ט ולא בשבת וההיא דפרק אע"פ בצער של חולי שאין בו סכנה היא ומש"ה שרי אפילו בשבת וכ"כ התוס' בפרק חרש בשם ר"ת וכן כתב סמ"ג וכך הם דברי רבינו והרא"ש בתשובה הסכים לדברי הרי"ף ז"ל · כתוב בשבלי הלקט תוספתא לא תקלא אשה חלב מדדיה לתוך הכוס או לתוך הקדירה ותניק את בנה כתב ה"ר בנימין מה שנוהגות שמקלחות מהחלב כדי שיאחוז הדד ויפק מותר אבל מה שנוהגות להתיז מהחלב על נשיפת רוח רעה אסור שאין בו סכנה וצערא יתירה נמי ליכא עכ"ל ובס"ם ש"ל אכתוב דברי המרדכי בזה :

ואין לועסין מסטכי וכו' תוספתא כתבוה הרי"ף והרא"ש בס"פ ח' שרצים והרמב"ם בפכ"א : **כל** אוכלים ומשקין שהם מאכל בריאין וכו' וכל שאינו מאכל ומשקה בריאין וכו' אבל אם אוכל ושותה אותו לרעבו ולצמאו וכו' משנה ובגמרא בפ' ח' שרצים (קט :) וכבר כתבתי לעיל שכל הדינים האלו באדם שחושש ואינו נופל למשכב ולא חולה אלא שחושש והוא מתחזק והולך כבריא אבל אם היה חולה שאין בו סכנה הרי אמרו שצרכיו נעשים ע"י א"י ומשמע דאוכל הוא אוכלין המרפאים אותו ולא חיישינן שמא ישחוק סמנין כיון שלא התירו לעשות מעשה הרפואה ע"י ישראל ואפילו ע"י החולה עצמו ומשמע דכל שאינו חולה כלל מותר לו לאכול ולשתות אוכלים ומשקים שאינם מאכל בריאים דכיון שאינו חולה ליכא למיגזר מידי הלכך אפילו אינו לא רעב ולא צמא מותר לאכלן ולשתותן והא דנקט לרעבו ולצמאו ל"ד אלא אורחא דמלתא נקט וכן נראה מדברי המרדכי שכתב בפרק שמונה שרצים שמותר לאכול שרפים מתוקים ולגמוע בילה חיה כדי להנעים הקול ואין בו משום רפואה כיון דאין לו מכה בגרונו :

אין עושין אפיקטוזין וכו' משנה בפרק חבית (קמז ·) אין עושין אפיקטוזין בשבת ובגמרא שם אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן ל"ש אלא בסם אבל ביד מותר תניא רבי נחמיה אומר אף בחול אסור מפני הפסד אוכלין ופירש"י מפני הפסד אוכלין שבמעיו ומתוך כך הוא רעב וחוזר ואוכל וכ"כ בר"פ כל הכלים (קכג :) אפיקטויזין שותה ומקיא ולא לרפואה אלא להריק את מעיו שיוכל לאכול ולשתות הרבה וכתבו הרי"ף והרא"ש דה"מ היכא דליכא צער אבל היכא דאית ליה צער וכשמקיא אוכלין שבמעיו מתרפא מותר וכ"ל דהיינו לומר דבמצטער ליכא משום הפסד אוכלין ומ"מ בשבת בסם אסור אפילו במצטער דהא אפשר ביד : **התושש** במעיו מותר ליתן עליהם כוס וכו' בס"פ במה אשה (סו :) סחופי כסא אטבורא בשבתא שפיר דמי : **מי** שנשתבר וכו' גז"ש שהיו עושין כן למקצת חכמים כשהיו משתכרים ומשמע דלהתיר לעשות כן בשב' מייתי לה התם : **כתב** הרמב"ם אין מתעמלין בשבת וכו' כ"כ בפכ"א והא דאין מתעמלין הוא משנה בפרק חבית (קמז .) והרמב"ם מפרש דהיינו שדורסין על גופו בכח וכו' ורש"י פירש אין מתעמלין לשפשף בכח ואסכין וממשמשין דקתני רישא קאי וכבר הזכיר כן רבינו בסימן שקודם זה : **ומ"ש** ואסור לדחוק כריסו של תינוק ג"ז מדברי הרמב"ם שם וכתב ה"ה שאפשר שזהו פי' לאסוכי ינוקא שנחלקו בו ר"כ ורב ששת בפרק כל הכלים (קכג :) ותמה עליו דהוה ליה למיפסק כר"ש דשרי והא דלאסוכי ינוקא כתב רבינו בס"ם ש"ל וכתב בו שני פירושים אחרים :

ומ"ש ומותר לכפות כוס על הטיבור כדי להעלותו היינו סחופי כסא אטבורא שכתבתי בסמוך והגב שיטפא דמילי דהרמב"ם חזר רבינו ושנאו כאן : **ומ"ש** ולהעלות אזנים מימרא דרב חנינא בפ"ב דע"ג (כח :) גרסינן בגמרא תני רבי שמואל בר יהודה ביד אבל לא בסם א"ד בסם אבל לא ביד מ"ט מיזרף זריף ופירש"י מעלין אזנים · גידי האוזן שפעמים יורדים למטה ומתפרקי' הלחיים ויש סכנה בדבר · אבל הרמב"ם כתב בפ"ב שאין סכנה בדבר וכך הם דבריו עוד בפכ"א ופירש"י אבל לא בסם · הואיל ואפשר ביד : מיזרף זריף · עושה חבורה ויש חילול שבת יותר אבל קשירת סם אין שם חילול דאורייתא : ור"י בא"ע פסק כלישנא בתרא דבסתם ולא ביד והרמב"ם כתב בפכ"א מותר להעלות אזנים בין ביד בין בכלי ולהעלות אונקלי שבל אלו וכיוצא בהם אין עושין אותן בסמנין כדי לחוש לשחיקה ויש לו צער מהם וכתב ה"ה שנראה מדבריו שהוא פוסק כלישנא קמא דבסם אסור וכ"כ ג"כ הר"ן וקשה לי מנ"ל להרמב"ם למישרי בכלי ועוד קשה היאך כתב שבל אלו וכיוצא בהן אין עושין אותם בסמנין דמשמע שאין דרך לעשותן בסמנין ובגמרא משמע שדרך העולם להעלותם בסם מדאיצטריך לומר אבל לא בסם ועוד למה לא כתב הרמב"ם בהדיא אבל לא בסם לפיכך נ"ל שהרמב"ם גורס בכלי במקום בסם והכי גרסינן תני רב שמואל בר יהודה בין ביד בין בכלי א"ד ביד אבל לא בכלי מ"ט מיזרף זריף ופסק כלישנא קמא וסובר שאין דרך להעלותם בסם ומש"ה ליכא למיגזר ביה משום שחיקת סמנין :

ומ"ש ולהעלות אונקלי וכו' שם (כט ·) וכבר נתבאר לעיל : **ומ"ש** שבל אחד מאלו אין עושין אותן בסמנים וכו' ג"ז מדברי הרמב"ם ופירושו שמאחר שאינם עושין בסמנין ליכא למיסר משום שחיקת סמנין וכ"ת אפ"ה ליתסר משום דאיכא טורח והוי כעובדין דחול לכך כתב ויש לו צער מהם כלומר ובמקום צערא לא גזור רבנן כיון דליכא למיחש לשחיקת סמנין : **רוחצין** במי גרר וכו' בפ"ח שרצים (קט ·) ת"ר רוחצין במי גרר ובמי חמתן במי עסיא ובמי טבריא אבל לא בים הגדול ולא במי משרה ולא בימה של סדום ופירש"י רוחצין במי גרר · ואע"פ שהן מלוחין קצת דרך

ב"ח

כיון שאינו חולה אסור : **אין** לועסין מצטכי פי' הר"ן מצטכי מי שרף וכך שמו בלשון ערבי והוא תוספתא כתבה הרי"ף והרא"ש בפ' ח' שרצים אבל בלשון אחר וז"ל אין לועסין מצטכי וכו' ולא ישוף אדם סם בשיניו וכו' וכ"כ הרמב"ם בפכ"א אין לועסין את המסטכי ואין שפין את השיניים בסם בשבת בזמן שמתכוין לרפואה ואם נתכוין לריח הפה מותר ואיני יודע למה שינה רבינו לכתוב ולא שפין בו השיניים דמשמע דבמצטכי קאמר דאין שפין וצ"ע : **כל** אוכלין ומשקין כו' פירוש אפילו חולה שאין בו סכנה מותר לשתותן ולאוכלן לרפואה כיון שדרך בריאין לאוכלן ולשתותן וכל שאינו מאכל ומשקה בריאים אם הוא חולה שאין בו סכנה אסור ואם אינו חולה כלל מותר לאכלן ולשתותן כנ"ל פשט הסוגיא בפ' ח' שרצים אבל ב"י כתב דאם הוא חולה שאין בו סכנה מותר לאכלן ולשתותן ע"י א"י המאכילו והמשקהו ותימה הוא מה מועיל שהא"י מאכילו ומשקהו כיון דהישראל הוא האוכל והשותה הרי עובר על גזירת חכמים שאסור לאדם לאכול לרפואה דברים שאין הבריאים אוכלין אותו והכי משמע בפ"ב די"ע בעובדא דאמימר כחל עינא מא"י בשבתא וכו' עד א"ל מסייע אין בו ממש ומביאו ב"י לעיל אבל והרמב"ן חולק בדבר וכו' אלמא דלא שרי ע"י א"י אלא היכא דלא קא עביד ישראל מעשה אלא מסייע לבד ומסייע אין בו ממש אבל אם ישראל אוכל או שותה לרפואה דברים שאין הבריאים אוכלים אותם הרי הישראל עושה מעשה והא"י הוא המסייע ופשיטא דאסור אם הוא חולה שאין בו סכנה או חושש ומתחזק והולך כבריא ואפילו ע"י א"י אסור ובש"ע כתב אבל אם אין לו שום מיחוש מותר וכתב על זה בהגהת ש"ע וכן אם נפל למשכב שרי עכ"ל ורצונו לומר דשרי ע"י א"י ונמשך אחר דברי ב"י וליתא כדפרישית : **ומ"ש** רבינו כל אוכלין ומשקין שהן מאכל בריאים מותר לאוכלן ולשתותן לרפוא' אעפ"י שהן קשין לקצת דברים וכו' פי' מאחר דקשין הם לקצת דברים אין רגיל האדם לאוכלן ואם אוכלן ודאי לרפואה הוא אוכל אותם והוה אמינא דאסור לאכלן דמוכחא מילתא דלרפואה הוא ואפ"ה מותר לאכלן כיון דמאכל בריאים הוא והכי איתא להדיא לשם (דף ק"י) בפיסקא כל האוכלים וכו' כל האוכלין לאתויי מאי · לאתויי טחול לשיניים וכרשינין לבני מעיים ופרש"י טחול · הוא רפואה לעינים ואעפ"י שקשה לבני מעיים וכרשינין הוא רפואה לבני מעיים ואעפ"י שהוא קשה לשיניים וס"ד א כיון שקשין לאדם לאו אורחיה למיכלינהו אי לאו לרפואה שיש בהם ומוכחא מילתא וניתסר קמ"ל עכ"ל אבל בש"ע כתוב אעפ"י שהן קשין לקצת בריאים נראה שכך היתה נוסחאתו בספרי רבינו ואין ספק דט"ס הוא דטעה וכתב בריאים במקום דברים :

כתב הרמב"ם אין מתעמלין וכו' אע"פ דבסימן שכ"ז כתב רבינו כפירש"י על הך דאין מתעמלים ס"ל לרבינו דלענין דינא לא פליגי · וזה וזה אסור וכן מ"ש ואסור לדחוק כריסו של תינוק וכו' דלפע"ד הוא פי' להא דתנן ואין מעליבין את הקטן אע"פ דבפכ"ב כתב ואין מתקנין חוליות של שדרה וכו' דהכי אוקמוה בס"פ חבית להך דאין מעליבין היינו דלמאי דקס"ד דאין מעליבין היינו נמי לפופא ינוקא קמהדר ליה דאף לדידך לא אסרינן לפופא אלא בחומרי שדרא אבל פשוטו דאין מעליבין היינו דאסור לדחוק כריסו דומיא דאין עושין אפיקטויזין וזה וזה אסור ולא כפי' ה' המגיד דזהו פי' לאסוכי ינוקא דא"כ קשה אמאי קא אסר ליה הלא הלכה כרב ששת דאסוכי ינוקי שרי · וכן במ"ש הרמב"ם מותר לכפות כוס על הטבור כדי להעלותו שהוא פי' על מ"ש בסוף במה אשה סחופי כסא אטיבורי בשבתא שפיר דמי ובסמוך כתב רבינו כפרש"י היינו משום דלענין דינא לא פליגי וזה וזה מותר · ולהעלות אזנים וכו' עד אין עושין בסמנים כדי לחוש לשחיקה איכא לתמוה הלא כל רפואה אסרו גזירה משום שחיקת סמנים דאע"פ דאין רפואה זו בסמנים כלל מ"מ גזירה משום רפואה אחרת דליתא אלא בסמנים וגזרו כל רפואה אטו הך :

רוחצין במי גרר וכו' בפרק ח' שרצים (דף קט) מייתי תלתא ברייתא קמייתא ת"ר רוחצין במי גרר במי חמתן במי עסיא ובמי טבריא אבל לא בים הגדול ולא במי משרה ולא בימה של סדום מציעתא תניא רוחצין במי טבריא ובים הגדול אבל לא במי משרה ולא בימה של סדום בתרייתא תניא רוחצין במי טבריא ובמי משרה ובימה של סדום ואע"פ שיש לו חטטין בראשו בד"א שלא נשתהא אבל נשתהא אסור ואסיקנא ים הגדול אים הגדול ל"ק הא ביפין שבו הא ברעים שבו · מי משרה אמי משרה נמי ל"ק הא דאשתהי הא דלא אשתהי · השתא לפי זה ברייתא קמייתא ובברייתא מציעתא איירי באשתהי ורוחצין במי גרר ואע"פ שהן מלוחין קצת דרך לרחוץ בהן בחול ולא מוכחא מילתא דלרפואה ואפילו אשתהי שרי אבל בים הגדול ברעים שבו וכן מי משרה שסורין בהן פשתן ואין דרך רחיצה בהן אלא לרפואה דמאסו וכן בימה של סדום דמליח טובא ואין רוחצין בה אלא לרפואה ומוכחא מילתא בדאישתהי ואסור · ומציעתא דרוחצין במי טבריא ובים הגדול ביפין שבו אפילו אשתהי מותר אבל לא במי משרה ולא בימה של סדום בדאשתהי אסור ובתרייתא דקתני רוחצין במי משרה ובימה של סדום אינו אלא בדלא אישתהי כדקתני בה להדיא בד"א בשלא נשתהא כו' דשרי משום דאינו נראה אלא כמיקר אבל תמיהא לי טובא דבבתרייתא תני נמי מי טבריא והלא בקמייתא ובמציעתא קתני דמי טבריא שרי אפילו אשתהי דרך לרחוץ בהן בחול דדוחק לומר דהאי בד"א שלא נשתהא כו' לא קאי אמי טבריא דרישא אלא קאי אמי משרה ואימה של סדום דבסיפא אלא נראה דבקמייתא ובמציעתא לא שרי במי טבריא בדאשתהי אלא בשאין לו חטטין בראשו אבל כשיש לו חטטין בראשו לא שרי אלא בדלא אשתהי וכיון דבבתרייתא תני ואע"פ שיש לו חטטין בראשו תני בה בד"א בדלא נשתהא וכולי דבמי טבריא נמי לא שרי אלא בדלא נשתהא היכא דאיכא חטטין בראשו מיהו במי משרה

פרישה

(יג) **ולהעלות** אזנים בין ביד בין בכלי וב"י הביא לשון הרמב"ם והקשה עליו כמה קושיות ע"ש ומסיק שבל' הרמב"ם היה גורס בכלי במקום בסם כו' וא"ד ולא בכלי · ע"ש למה מהפך גירסת הגמרא : (יד) **אבל** לא במים הרעים כו' עד מפני שנראה כמיקר עיין לעיל סי' שכ"ו שכתב רבינו ג"כ לענין טבילה בשבת שמותר מה"ט וכתב ב"י שם שרבינו

אבל אם אינו שוהה בהם מותר שאינו נראה אלא כמיקר: לוחשים לחישות נחשים ועקרבים ונותנין כלי ע"ג העין להקר והוא שיהא כלי הניטל בשבת: ועצם שיצא ממקומו מחזירין אותו:

שכט **כל** פיקוח נפש דוחה שבת והזריז הרי זה משובח (א) אפי' נפלה דליקה לחצר אחרת וירא שתעבור לחצר זו ויבא לידי סכנה יכול לכבותה כדי שלא תעבור (ג) ואין הולכין בו אחר אחר הרוב כגון תשע עו"ג וישראל אחד לא מיבעיא באותה חצר דפשיטא שאם נפל שם עליהן שמפקחין דהוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי אלא אפילו פירש אחד מהם לחצר אחרת ונפל עליו שם מפקחין כיון שנשאר קביעות הראשון במקומו חשבינן ליה כמחצה על מחצה אבל אם נעקרו כולן ובשעת עקירתן פירש אחד מהם לחצר אחרת ונפל עליו אין מפקחין כיון שנעקר קביעות הראשון ממקומו אמרינן כל דפריש מרובא קא פריש: מי שנפלה עליו מפולת ספק חי ספק מת ספק שם וספק אינו שם ואפילו אם תמצא לומר שהוא שם ספק עו"ג וספק ישראל מפקחין אף ע"פ שיש בו כמה ספקות ואפי' מצאוהו מרוצץ שאינו יכול לחיות אלא לפי שעה מפקחין ובודקין עד חוטמו ואם לא הרגישו בחוטמו חיות אז ודאי מת ל"ש פגעו בראשו תחלה או ברגליו תחלה ואפילו מצא עליונים מתים לא יאמר כבר מתו התחתונים אלא בודק עליהם שמא עדיין הם חיים: עו"ג שצרו על עיירות של ישראל אם באו על עסקי ממון אין מחללין עליהם השבת באו על עסקי נפשות או אפי' סתם יוצאין עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת ובעיר הסמוכה לספר אפילו לא באו אלא על עסקי ממוי מחללין עליהם

את

תשרה וביתה של סדום אפילו ליכא חטטין לא שרי אלא בלא נשתהא אלא דא"כ קשה אמאי לא הזכירו הפוסקים לחלק במי טבריא בין דאיכא חטטין לליכא חטטין וצ"ע: **לוחשין** לחישות נחשים ועקרבים וכו' בפ' חלק ופי' כשרואין שבאין להזיק לוחשין להם כדי שיעמדו במקומן ולא יבואו להזיק ואין בכך משו' לידה: דרך לרחוץ בהם בחול ולא מוכחא מלתא דלרפואה היא אבל לא בים הגדול לקמן מפרש טעמא: ולא במי משרה · ששורין בו פשתן ואין דרך רחיצה בהם אלא לרפואה וכן בימה של סדום דמליח טובא ואין רוחצין בהן אלא לרפואה ומוכחא מלתא · ורמינהו רוחצין במי טבריא ובים הגדול אבל לא במי משרה ובימה של סדום קשיא ים הגדול אים הגדול ל"ק הא דאשתהי הא דלא אשתהי ופירש"י הא דאשתהי בגוייהו אסור דמוכחא מלתא דלרפואה קא מכוין: הא דלא אשתהי · אלא רחץ ויצא מותר: ופריך במאי אוקימנא לברייתא אי דלא אשתהי אפי' במי משרה נמי דהתניא רוחצין במי טבריא ובמי משרה ובימה של סדום ואע"פ שיש לו חטטין בראשו בד"א שלא נשתהי אבל נשתהי אסור אלא ים הגדול אים הגדול ל"ק הא ביפין שבו הא ברעים שבו מי משרה אמי משרה נמי ל"ק הא דאשתהי הא דלא אשתהי ופירש"י שלא נשתהי בתוך המים דנראה כמיקר בעלמא: ביפין · שכן רוחצין בהם בחול לרחיצה שאינה לרפואה: ברעים · אין רוחצין דמוכחא מלתא דלרפואה ותרווייהו בדלא אשתהי: מי משרה אמי המשרה נמי ל"ק · הך דקתני רוחצין במי המשרה אהנך תרתי דלעיל דקתני אבל לא במי המשרה הא דאשתהי הא דלא אשתהי: הרי בהדיא דבמים יפים שבים הגדול אפי' לשהות מותר ומי משרה אם לא נשתהי מותר אפילו אם יש לו חטטים בראשו משמע דבמים הרעי' שבים הגדול רוחצין בהם והוא שלא ישהה והא דתניא אין רוחצין בהם דוקא בדאשתהי וכפירש"י וכ"כ הר"ן וכ"פ הרמב"ם בפכ"א וכתב ה"ה שכן דעת הרמב"ן וכן עיקר דלא גריעי מים הרעים שבים הגדול ממי משרה ושלא כדברי הרשב"א שאוסר במים רעים שבים הגדול אפילו לא נשתהי:

שבת כל פיקוח נפש דוחה את השבת וכו' מבואר בכמ' מקומות בתלמוד וכדלעיל בסימן שכ"ח: **ומ"ש** אפילו אם נפלה דליקה לחצר אחרת וכו' פרק בתרא דיומא (סוף ד' פ"ד) ופירש"י דליקה בחצר זו ונפשות בחצר אחרת והם חולים או קטנים עד כאן לשונו כלומר ואין שהות להבריחם קודם שהגיע להם האש יכול לכבותה: **ומ"ש** ואין הולכין בו אחר הרוב כגון תשעה עו"ג וישראל וכו' שם ועל פי דברי הרא"ש ודלא כפירש"י גם לא כפירוש התוספות והרבה גירסאות ופירושים נאמרו בסוגיא זו כמ"ש ה' המגיד וכסף משנה בפכ"ב ומ"ש אלא אפי' אם פירש אחד וכו' כ"כ הרא"ש ויש להקשות דיוקא דרישא דקאמר אפי' פי' אחד דמשמע דוקא אחד שפירש מפקחים ובסיפא קאמר דוקא נעקרו כולן אבל לא נעקרו כולן מפקחין אפילו פירשו כולן הוץ מא' שנשאר בקביעות הראשון ונראה דאי דלאו דוקא נקט ברישא פירש אחד אלא אפילו פירשו ג' וד' מהם או יותר לחצר אחרת אפי' לא נשאר בקביעות הראשון אלא אחד הרי נשאר קביעות הראשון ואם נפל שם בחצר אחרת על אחד מהם מפקחין עליו כיון דנשאר קביעות הראשון במקומו והכי אסיקנא בגמרא לא קשיא הא דפריש כולהו אין מפקחין הא דפריש מקצתייהו מפקחין ה"כ משמע ממ"ש הרא"ש ורבינו בסוף דבריהם אבל אם נעקרו כולן וכו' דאלמא דוקא נעקרו כולן דאפילו אחד לא נשאר בקביעותו הראשון אין מפקחין הא לאו הכי מפקחין והא דכתב רבינו אלא אפילו פירש אחד מהם וכו' היינו לומר דלאחר שנעקר ממקום קביעותן או בשעת עקירתן פירש אחד מהם לחצר אחרת ונפל עליו שם מפקחין כיון שנשאר קביעות הראשון · ויותר נראה דכפשוטו הוא דבפירש אחד מהם

לוחשים לחישות נחשים ועקרבים ונותנין כלי ע"ג העין להקר וכו' ברייתא בפ' חלק (קא ·) ופירש"י לוחשים על נחשים ועקרבים בשבת בשביל שלא יזיקו ואין בכך משום לידה: כלי על העין · שכן דרך ליתן כלי מתכות על העין כדי לקרר העין א"נ כגון שעושים לאדם שהש בעינו מקיפין עינו בטבעת: כלי הניטל · כגון מפתח סכין וטבעת: **ועצם** שיצא ממקומו מחזירין אותו בס"פ חבית (קמח:) תנן אין מחזירין את השבר ובגמרא אמר שמואל הלכה מחזירין את השבר ופירש"י דס"ל מחזירין תנן ומשמע בגמרא דהלכה כשמואל וכ"פ הרי"ף והרא"ש ז"ל: אם מותר לעשות מדורה לחולה בשבת כתב רבינו בסימן ש"ל: כתב הר"ן בסוף פרק מפנין הא דאמרינן (קכט ·) דבר שאין בו סכנה אומר לא"י ועושה דדוקא אומר לא"י אבל ע"י עבד ואפילו ערל לא דאדם מצווה על שביתת עבדו וכבר כתבתי בסימן ש"ד דברי האומרים כן ודברי החולקים עליהם: **כתב** בהגהות האחרונות דמרדכי כתב ראבי"ה אם היה חולה צריך לחמם יין ימלא ישראל ויחם הא"י ומוטב שיתנסך היין משיתחלל שבת עכ"ל (טו) ויחם הא"י דקאמר ע"כ. במרתיחו הוא וא"כ בצריך לו מיד שאל"כ יניחנו ישראל במקום שאין היד סולדת ונראה דבחולה שיש בו סכנה היא דאילו חולה שאין בו סכנה למה נתיר לו יין שנתנסך וקשה אי ביש בו סכנה למה כתב דמוטב שיתנסך היין משיתחלל השבת דא"כ לא נשחוט לו ונאמר לא"י לנחור לו ולא נחלל שבת לשחוט לו ובהדיא אמרי' ביומא (פד:) דצרכי חולה שיש בו סכנה אינם נעשים ע"י א"י ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל ואפשר דבחולה שאין בו סכנה היא דצרכיו נעשים ע"י א"י וכשיתן ישראל לא"י כלי מלא יין ויטלנו הא"י ויחממנו אמרה מישרא שרי כל שלא נגע בו ומאי מוטב שיתנסך היין דקאמר שהוא קרוב להתנסך אע"ג שישראל עומד ע"ג אפשר דנגע ביה כל דהו ולאו אדעתיה דישראל: **כתב** ר"י בא"ע נ"י ב שהרמב"ם מתיר בישולי א"י לחולה שאין בו סכנה והרשב"א עשה לו סמוכות והעלה בידו דאיסור בישולי א"י שהוא איסור קל משום שמא יבא לאכול עמו הותר בחולה שאין בו סכנה בשבת עכ"ל ומ"ש בשם הרמב"ם הוא ממה שכתב בפ"ב חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו ע"י א"י כיצד אומרים לא"י לעשות לו והוא עושה לבשל לו ולאפו' וכו' והר"ן כתב בפרק אין מעמידין הא דכי אתא רבין אמר בכל מתרפאין חוץ מע"ג ג"ע ש"ד וז"ל ועכשיו נהגו לבשל לחולה שאין בו סכנה על ידי א"י בשבת ואע"פ שהתבשיל עצמו אסור משום בישולי א"י ואע"פ שאין בדבר ראיה מכרעת דהאי מדאמרינן בפרק מפנין צרכי חולה נעשין ע"י א"י בשבת ההיא אפשר לאוקמי בדברים שאין בהם משום בישולי א"י אלא דכיון דסתמא אמר הראשונים שהנהיגו כן לא ראו לחלק דכיון שהדבר מותר בעצמו לא רצו להחמיר בו יותר מפני שהוא בישולי א"י ממעשה שבת: והרא"ה כתב דאפשר דטעמא משום דא"י המבשל לחולה בשבת שהיא שעה שאין אנו יכולין לבשל בישולי א"י כי האי לא מיתסר משום חתנות ולפיכך כ' שמותר לבריא במ"ש דליכא משום בישולי א"י כלל כיון דליכא משום חתנות ואין לסברא זו ראיה שאפילו נאמר דבכלל צרכי חולה נעשין ע"י א"י בשבת הוי דבר שיש בו משום בישולי א"י וכמו שפשט המנהג אכתי אפשר דהיינו דוקא לחולה מפני שהתירו בו כל דבר הנעשה ע"י א"י שאין איסורו מגופו אבל להתירו לבריא אין לנו עכ"ל כתב בהגהות פרק כ"א לא יתן ע"ג מכה דבר המוסך ליהה ודם דהוי מפרק: כתב המרדכי בפרק קמא דשבת שר"ש משנ"ץ התיר לכרוך ללול בשבת למי שלקה באצבעו שהרי לא אסרו אלא גמי משום דמסי כתוב בשבלי הלקט בשם ספר יראים אסור להניח בגד על מכה שיצא ממנו דם מפני שהדם יצבע אותו ואסור להוציא דם מן המכה כדאמרינן במשנה עירובין (קג:) ואם להוציא דם כאן וכאן אסור הלכך יש לרחוץ המכה במים או ביין תחלה כדי שלא יהא דם שע"פ המכה צובע את הבגד ע"כ וגם בכל בו כתב שאסור להניח בשבת על החוך יד שיוצא ממנו דם שום בגד משום צובע כיצד יעשה כורך עליו קורי עכבים ומכסה בה כל הדם וכל החבורה ואח"כ כורך עליו הסמרטוט עכ"ל וכיוצא בזה כתב הרוקח ואני חוכך בהנחת קורי עכבים משום דמסי (עז) כתב המרדכי בפרק ח' שרצים דמי שיש לו חטטים בראשו סך כדרכו בשבת כדאמרינן ביומא (עז:) וטעמא משום דסיכה לא מוכחא שהיא לרפואה שכן דרכו לסוך בחול בלא מכה ע"כ ונראה דלדידן דאין דרך לסוך בחול שלא לרפואה אסור מהא דאמרינן בסוף פרק המוציא יין אסור למשמש בצרור בשבת כדרך שממשמש בחול משום הסרת נימין אתבאר בסימן ש"ב ונראה שאסור לשום פתילה בפי הטבעת בשבת אלא כלאחר יד דהיינו שאוחזה בב' אצבעותיו ומניחה בנחת (יז) דין אשה המצטערת מרוב חלב אם יכולה להוציא החלב בידה כתבו רבינו בסימן ש"ל:

שבת כל פיקוח נפש דוחה שבת והזריז הרי זה משובח בפרק בתרא דיומא (פד:): **ומ"ש** אפילו נפלה דליקה לחצר אחרת וכו' גם זה ברייתא שם מכבין ומפסיקין מפני הדליקה ואוקימנא דאפילו לחצר אחרת ופירש"י דליקה בחצר זו ונפשות בחצר אחרת והם חולים או קטנים כלומר ואין שהות להבריחם קודם שיגיע להם האש: **מי** שנפלה עליו מפולת וכו' משנה שם (פ"ג ·) ואפי' מצאוהו מרוצץ וכו' גז"ש א בגמר': **ומ"ש** בודקין עד חוטמו וכו' שם (פה ·) ת"ר עד היכן הוא בודק עד טיבורו וי"א עד חוטמו א"ר פפא מחלוקת ממטה למעלה כלומר שמצאו דרך מרגלותיו ובודק והולך לצד מעלה אבל מתעלה למטה כיון דבדיק ליה חוטמו שוב א"צ דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו ופסק הרמב"ם בפ"ב כמ"ד עד חוטמו ונראה שטעמו משום דספק נפשות להקל ודלא כר"י בא"ע שפסק כת"ק: **ומ"ש** ואפילו מצא עליונים מתים וכו' ברייתא שם: **עו"ג** שצרו של עיירות של ישראל אם באו על עסקי ממון וכו' באו על עסקי נפשות וכו' ובעיר הסמוכה לספר וכו' ברייתא בפ' מי שהוציאוהו (מה ·) ואע"פ שלא נזכר בה דין באו סתם

כתב

דרכי משה

(טו) אע"ג דמחללין שבת ולא מאכילין אותו נבילה י"ל נבילה שהוא ג"כ איסור דאורייתא · א"נ מטעם דלעיל שיקוץ החולה באכילתו משא"כ לגבי י"נ ומ"מ דברי ראבי"ה צ"ע דהא כתבתי לעיל בשם התוס' והר"ן דאסור לעשות לו דבר ע"י א"י מיהו כמדומה לי שנוהגין כדברי ראבי"ה דכל היכא דאפשר לא"י בלא שיהיו עושין לו הכל ע"י א"י אבל ב"י כתב כו' עד והא דקאמר דמוטב כו' ר"ל שקרוב לנסך עכ"ל ב"י ואין דבריו נראין אלא כמ"ש וע"ל ריש סי' ש"ל מדין חילול שבת לחולה: (טז) ובא"ה דמותר לעשות לו רמייה ע"י א"י על התתך או על שאר חבורה כתב המרדכי פ"ק ח' שרצים דאסור ליתן אפר מקלה על גבי המכה בשבת: (יז) והוא כדברי תשובת מהר"ם בענין משמוש הגרוזא שכתב הטור בסי' ש"ב:

וכתב

פרישה

פירוש קאמר דהא גם בימות החורף שרי אע"ג דבימי החורף אין שייך לומר שמיקר וכן יש להקשות כאן ודו"ק:

פי' שבת (א) **אפילו** נפלה דליקה כו' עד יכול לכבות כדי שלא תעבור כו' צ"ע למה לא כתב רבותא בלשון הברייתא דהיינו אפילו יכול לכבות כדי להפסיק שלא תעבור וכיבוי אין בו קידוש כ"כ שהיא מלאכה שא"צ לגופה דאינו חייב עליה לר"ש: (ב) **ואין** הולכין בו אחר הרוב כו' כביא' ועיין בק"ם מה שכתבתי דל"ק מכ' ליבורין של מגה יא' של ממון כו' כביא' רבינו בסי' תל"ט כו' · וזולת הסוגיא תירוץ לק"מ דשאני הכא דמשום פקוח נפש דוקא הקילו וכמ"ש רבינו בהתחלת דבריו בכ"ל ואין הולכין בו אחר הרוב

וכו'

חדושי הגהות

שבת · שלא בגמרא הוא טעות הדפוס והוא במשנה (שם) וגם במשנה לא נמצא לישנא כי האי רק ואפילו מצאוהו מת:

דברים

כתב הרמב"ם בפ"ב וטעמא משום דספק נפשות להקל וכתב מהר"ר ישראל בכתביו סימן קנ"ו דבזמן הזה אפילו על עסקי ממון מחללין עליהם דידוע הוא שאם לא יניחם ישראל לשלול ולבוז ממונו יהרגנו והוי עסקי נפשות (א) :

וכן על ספינה המטורפת בים וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ב והוא מדתנן בפ"ג דתעניות (יט) על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה אויבים או נהר ועל ספינה המטורפת בים ר' יוסי אומר לעזרה אבל לא לצעקה כלומר דת"ק סבר מתריעין כדי שישמעו הסביבות ויתקבצו לעזור להם ולהצילם וגם מתריעין לזעוק ולהתחנן לפני הש"י שירחם עליהם ויצילם ור"י אומ' אין מתריעין לזעקה ומכל מקום לד"ה מתריעין לעזרה :

ומ"ש וכן יחיד הנרדף מפני לסטים מצוה להצילו כן כתב הרמב"ם בפ"ב ואע"פ שלא נזכר במשנה כיון דפיקוח נפש הוא פשיטא דמחללין עליו את השבת : ומ"ש והמצילין חוזרין בכלי זיינם למקומם ברייתא בפרק מי שהוציאוהו (מה.) :

מהם קאמר אלא דלאו דוקא דה"ה פירשו רובן לחצר אחרת ונפל על אחד מהם וכ"כ ה' המגיד להדיא וז"ל הא דפירשו מקצתייהו ונשארו האחרים במקומם ואותו מקצת שפירש נכנס לחצר אחרת בין שיהיה המקצת רוב כולם או אחד מהם מפקחין עליו עכ"ל וע"ש :

את השבת וכן על הספינה המטורפת בים ונהר השוטף מצוה על כל אדם להצילן ולחלל עליהם וכן יחיד הנרדף מפני ליסטים מצוה להצילו והמצילין חוזרין בכלי זיינם למקומם :

של יולדת היא כחולה שיש בו סכנה ומחללין עליה השבת לכל מה שצריכה קורין לה חכמה ממקום למקום ומיילדין אותה ומדליקין לה הנר אפי' היא סומא ומ"מ כל מה שיכולין לשנות משנין (א) ונקראת יולדת משתשב על המשבר והדם שותת ויורד אבל הרמב"ן כתב דאיזה שקודם מחללין אם יושבת על המשבר קודם או הדם שותת קודם מיד מחללין וכל ג' ימים הראשונים אפילו אמרה אין צריכה אני מחללין עליה השבת אם

של יולדת היא כחולה שיש בו סכנה ומחללין עליה את השבת לכל מה שהיא צריכה וכו' משנה בס"פ מפנין (קכח:) :

ומ"ש ומדליקין לה הנר אפילו היא סומא ברייתא שם אם היתה צריכה לנר חבירתה מדלקת לה את הנר ופריך בגמרא פשיטא ל"צ בסומא מ"ד כיון דלא חזיא אסור קמ"ל איתובי מייתבא דעתה סברה אי איכא מידי חזיא חבירתה ועבדה לי : **ומ"ש** ומ"מ בכל מה שיכולין לשנות משנין גז"ש בברייתא אם היתה צריכה לשמן חבירתה מביאה לה את השמן ביד ואם אין סיפק ביד מביאה בשערה ואם אין סיפק בשערה מביא לה בכלי ובגמרא מביאה בשערה ותיפוק ליה משום סחיטה רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אין סחיטה בשיער רב אשי אמר אפ"ת יש סחיטה בשיער מביאה לה בכלי דרך שערה כמה דאפשר לשנויי משנין ופירש"י דרך שערה. כורכת הכלי בראשה בשערה ופסק הרמב"ם בפ"ט דאין סחיטה בשיער ונראה שהוא ז"ל סובר דרב אשי לאו לאיפלוגי ארבה ורב יוסף בסחיטת שיער אתא אלא לומר דאפילו אי הוה סחיטה בשיער שפיר תני מביאה בשערה ובפכ"ב כתב מביאה לה כלי תלוי בשערה וטעמו משום דאע"ג דאין סחיטה בשיער איכורא מיהא איכא וכמ"ש ה"ה בפ"ט וא"כ מוטב לעשות הוצאה ע"י שינוי מבלי איכור אחר מלהוסיף עליו איסור סחיטה :

ונקראת יולדת משתשב על המשבר וכו' בסוף פרק מפנין (קכט.) מאימתי פתיחת הקבר אמר אביי משתשב על המשבר ורב הונא בריה דרב יהושע אמר משעה שהדם שותת ויורד ואמרי לה משעה שחברותיה נושאות לה באגפיה כלומר בזרועותיה שאינה יכולה להלך וכתב הרי"ף דרב הונא קודם שתשב על המשבר קאמר וכאביי עבדינן ולא מחללין עליה שבתא עד שיהא דם שותת ויורד ותשב על המשבר ותמהו עליו הרא"ש והר"ן היאך פסק בספק נפשות להחמיר והו"ל למיפסק משעה שהדם שותת ויורד וכ"פ הרמב"ם בפ"ב : **ומ"ש** רבינו בשם הרמב"ן בספר תורת האדם תמה על פסק הרי"ף והעלה דמסתברא דשיעורי לא תלו בהדדי ואית בנשי דלא יתבי על משבר כלל שהולד ממהר לצאת אלא משעה שישבה על המשבר או ששותת הדם ויורד או שחברותיה נושאות אותה באגפיה הרי היא בחזקת מסוכנת ועושין לה עכ"ל והכי נקטינן :

וכל ג' ימים הראשונים אפי' אמרה א"צ מחללין עליה כל שבעת ימים הראשונים פירוש

של יולדת היא כחולה שיש בו סכנה וכו' משנה בפ' מפנין (סוף ד' קכ"ח) מילדין את האשה בשבת וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה השבת ובגמרא הא' ומחללין לאתויי הא דת"ר אם היתה צריכה לנר חבירתה מדלקת לה את הנר וכו' ופרכינן פשיטא ומהדרינן ל"צ בסומא מ"ד כיון דלא חזיא אסור קמ"ל איתובי מייתבא דעתה סברה אי איכא מידי חזיא חבירתה ועבדא לי ונראה דהא דקתני אם היתה צריכה לנר היינו שהיא אינה אומרת כלום אלא שהגיע הלילה ואז צריכה לנר ליתובא דעתה מדליקין לה את הנר ואע"ג דבי"כ אם החולה אינו אומר צריך אני אין מאכילין אותו ליתובי דעתיה מן הסתם אלא ע"פ מומחה כתבו התוספות שיותר יכולה להסתכן ע"י פחד שתתפחד שמא אין עושין יפה מה שהיא צריכה ממה שיסתכן החולה ברעב עכ"ל :

ומ"ש ומ"מ בכל מה שיכולין לשנות משנין בברייתא לשם אם היתה צריכה לשמן מביאה לה שמן ביד וכו' ופירש"י מביאה לה שמן דרך ר"ה ביד בכפה ולא בכלי דכמה דאפשר משנים ועיין בב"י הביא סוגיית התלמוד ותימה למה השמיט רבינו דין הבאת שמן ואפשר כיון דעכשיו אין לנו ר"ה דאורייתא לא איצטריך ליה לכתבו דכיון דשרי לאדליק לה את הנר ליתובי דעתה דהוי מלאכה דאורייתא כ"ש הבאת שמן דרך כרמלית דאינו אלא איסור דרבנן :

ונקראת יולדת וכו' בסוף פרק מפנין מאימתי פתיחת הקבר אביי אמר משתשב על המשבר ורב הונא בריה דרב יהושע אמר משעה שהדם שותת ויורד ואמרי לה משעה שחברותיה נושאות לה באגפיה כלומר בזרועותיה שאינה יכולה להלך פי' כל אחד מיקל על חבירו . רב הונא קודם שתשב על המשבר קאמר ואמרי לה קודם שהדם שותת ויורד קאמרי והרי"ף פסק לחומרא ואמר כאביי עבדינן ולא מחללין עליה שבתא עד שיהא הדם שותת ויורד ותשב על המשבר עכ"ל וכתב בהגהות מרדכי שכן פירש ר"ח וכ"כ רבינו דאע"פ שהרא"ש תמה עליו דה"ל למיפסק בספק נפשות להקל ס"ל לרבינו כיון דלא נחלק עליו בפירוש הכי ס"ל אלא שתמה עליו למה פסק כן כי אין ספק שהיה לו טעם בחומרא זו אלא שאינו יודע טעמו ולפעד"נ דטעמו דלא אמרינן דמחללין שבת ביולדת אלא כשנתברר לנו דהיא יולדת התם הוא דאמרינן דבפלוגתא דאמוראי אזלינן לקולא דספק נפשות להקל וכדאמר בגמרא פלוגתא דמר זוטרא ורב אשי גבי נסתם הקבר הביאו הרי"ף בסמוך לפסק זה אבל בפלוגתא דפתיחת הקבר הכא לא אזלינן לקולא כיון שלא נתברר לנו שהיא יולדת וכדמות ראיה לזה אשכחן בפרק יש בכור דאמרו כי אקילו רבנן בעדות אשה בסופה אבל בתחילתה לא אקילו בה רבנן ומ"מ נראה דמ"ש הרי"ף עד שיהא הדם שותת ויורד ותשב על המשבר דאין דעתו לומר דאין מחללין עד דאיכא תרווייהו דהא קאמר וכאביי עבדינן ואביי לא אמר אלא משתשב על המשבר דמשמע אפילו לא היה הדם שותת דהא תלמודא לא אדכר עדיין הך שיהא הדם שותת מקמי מילתא דאביי אלא ודאי לאביי משעה שתשב על המשבר מחללין אפילו אין הדם שותת אלא לפי דרב הונא אמר משעה שהדם שותת ולא אמר עד שיהא הדם שותת דהוי משמע חומרא עד שיהא הדם שותת לאחר שתשב על המשבר אלמא דכי פליג רב הונא אדאביי להקל עליו אתא לומר דמשעה שהדם שותת אע"פ שלא ישבה על המשבר ולפיכך אמר דכאביי עבדינן דאפילו הדם שותת לא מחללין עד שתשב על המשבר אבל כשתשב על המשבר מחללין אפילו אין הדם שותת ופשוט הוא וכן צריך לפרש דברי רבינו שאמר משתשב על המשבר והדם שותת ויורד ואיכא לתמוה אמ"ש הר"ן לדחות דברי הרי"ף שכתב דדייקי רבוותא מדלא אמר רב הונא עד שיהא הדם שותת ש"מ קודם שתשב על המשבר קאמר וקאמר הר"ן דלישנא דמשעה לא מוכח דקדים דמשום דקאי אמאימתי פתיחת הקבר אפילו לא קדים אדשיעוריה דאביי שייך למימר משעה עכ"ל . ול"נ דרבוותא שפיר דייקי והכי קאמרי אי איתא דרב הונא מחמיר אדאביי דלא מחללינן אלא כשהדם שותת ויורד לאחר שתשב על המשבר וכשאין דם שותת אפילו יושבת על המשבר אין מחללין ה"ל לפרושי ולומר עד שיהא הדם שותת כי היכי דלא ליתי למיטעי ולהקל אלא בע"כ דרב הונא להקל בא דמיד משעה שהדם שותת אפילו לא ישבה על המשבר מחללין. עוד כתב הר"ן וז"ל ועוד ה"ל לרי"ף לפסוק כרב הונא דאמר משעה שהדם שותת ויורד דספק נפשות להקל וכן פסק הרמב"ם בפ"ב עכ"ל ואיכא למידק דכיון דס"ל לפסוק בהך פלוגתא להקל בספק נפשות אמאי לא קאמר דנפסוק להקל כאמרי לה משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה אפילו אין הדם שותת ולא ישבה על המשבר ויש לייישב דכרב הונא יש לנו לפסוק דהוא אמר מילתא מציעתא דאביי נמי קאי כוותיה דלא מקילינן כל כך לחלל את השבת משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה ואמרי לה נמי קאי כוותיה דלא מחמרינן כל כך שלא לחלל עד שתשב על המשבר דקודם זה נמי הוי פתיחת הקבר וכבר כתבתי דבר זה לעיל בהלכות ק"ש סימן ס"ג בדין עמידה בק"ש ע"ש. מיהו נקטינן להקל כהרמב"ן שהביא רבינו ואיכא למידק אמאי לא כתב רבינו ע"ש הרמב"ן דאם קדים שחברותיה נושאות אותה באגפיה דמחללין אע"פ שלא ישבה על המשבר ולא היה הדם שותת ויורד וכמ"ש בתורת האדם ומביאו ב"י ונראה דרבינו השמיטו בכוונה לפי שלא נראה לו להקל כל כך הדלא דהא באמוראים אביי קאי כוותיה דרב הונא שלא להקל כ"כ ועוד שגם בפוסקים האלפסי קאי כוותיה דהרמב"ם שלא להקל כל כך מקמי שהדם שותת ולא ישבה על המשבר וכ"פ הר"ן והסמ"ג כהרמב"ם והגהות מרדכי כתב נמי דהרמב"ם פסק להקל דלא כהאלפסי משמע בסתמא דפסק כרב הונא וכך נראה לפעד"ד להלכה אבל כבר הורה זקן הרב ב"י להקל בספק נפשות לחלל שבת אף משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה וכהרמב"ן : **וכל** ג' ימים הראשונים אפילו אמרה אין צריכה אני מחללין עליה השבת שם אליבא דכ"ע לרב אשי ולמר זוטרא ולנהרדעי היה כל זמן שהקבר פתוח דהיינו ג' ימים הראשונים אפי' אמרה אין צריכה אני מחללין ופירש"י דהיינו כשחברותיה אומרות צריכה וכן פי' הרא"ש וכ"כ רבינו ונראה דבדאמרה צריכה אני אפי' חברותיה אומרות אינה צריכה ואפי' ק' רופאים אומרים אינה צריכה לה שומעים דלב יודע מרת נפשו כדאמר בפרק בתרא דיומא גבי חולה שיש בו סכנה דמשם למד רש"י דהא דבאמרה אינה צריכה דמחללין היינו דוקא כשחברותיה אומרות צריכה דאם היו חברותיה ג"כ אומרות אינה צריכה שומעין לה ולהן כדאמר התם לגבי חולה וה"ה ביולדת תוך ג' דג"כ סכנה היא ומיהו בסתמא כשהיא לא אמרה מידי נמי מחללין אע"פ דחברותיה אומרות אינה צריכה והיינו כגירסתינו בגמרא נהרדעי אמרי ג' בין אמרה צריכה אני ובין לא אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת דפי' לא אמרה צריכה אני דלא אמרה מידי והיינו סתמא התם הוי דינא כאילו אמרה צריכה אני דמחללין אפילו חברותיה אומרות דאינה צריכה וכך הוא משמעות לשון רבינו שלא כתב כלשון גמרא בדרב אשי ומר זוטרא בין אמרה צריכה אני בין אמרה אין צריכה אני מחללין אלא כתב כל ג' ימים הראשונים אפי' אמרה אין צריכה אני מחללין עליה אם חברותיה אומרות צריכה לאורויי דוקא אבל כשאינה אומרת אין צריכה אני אין חילוק בין אמרה צריכה אני ובין בסתמא דכי היכי דבאומרת צריכה אני מחללין עליה השבת אפילו חברותיה אומרת אינה צריכה ה"נ בסתמא בדלא אמרה מידי מחללין אפילו חברותיה אומרות אינה צריכה והרמב"ן והרי"ף כתבו ואמרו דה"ה איפכא בדאיהי אמרה אינה צריכה וחברותיה אינן חכמות ולא אמרי

דרכי משה

שכט (א) וכתב עוד מיהו הכל לפי ראות העין והזמן לפי שיתקרב לביתו של ישראל ותן לחכם ויחכם עוד וכתב א"ז עוד דאפילו לא באו עדיין אלא שומעים שרוצים לבוא מחללין עליו השבת : וכן

פרישה

זהו דוקא קאמר וכן מוכח לשון הגמרא ועיין בתורת חטאת כלל מ"ג מה שכתב בשם מהר"ר שכנא ז"ל ובי"ד סימן ק"י וסי' נ"ז כתבתי קצת מזה שהביא ראיה מכאן לחלק בהא דאמרינן כל דפריש כו' ע"ש ולפי מ"ש דבפיקוח נפש הקילו אין ראיה ודו"ק :

סי' של (א) **מ"ש** רבינו ונקראת יולדת משתשב על המשבר והדם שותת ויורד בס"פ מפנין דף קכ"ח ובית יוסף הביאו גרסינן מאימתי פתיחת הקבר אביי אמר משתשב על המשבר ורב הונא בריה דרב יהושע אמר משעה שהדם שותת ויורד כו' וכתב הרי"ף וז"ל ודייקי רבוותא מדלא קאמר רב הונא עד שיתחיל הדם להיות שותת משעת מיניה דקודם שתשב על המשבר קאמר וכאביי עבדינן ולא מחללין שבת עד שיהא הדם שותת ויורד ותשב על המשבר עכ"ל הרי"ף והביאו הרא"ש וכתב עליו ז"ל תמיה לי למה פסקו ספק נפשות לחומרא עכ"ל הרא"ש והנה רבינו כתב דעת הרי"ף ורבותא בסתמא ולא הזכיר תמיהת הרא"ש . וה"ט שס"ל שאף שהרא"ש תמה על טעמייהו מ"מ לא פסק דלא כוותייהו לקולא אלא שקלת קסה שפינה את ל' הרי"ף שהרי"ף כ' עד שיהא הדם שותת ותשב על המשבר ורבי' כתב משתשב על המשבר והדם שותת ויורד ולכאורה איכא בינייהו דלהרי"ף לא מחללינן שבת עד דאיכא תרווייהו דקיי' דם וישיבה על המשבר. ולרבינו משתשב על המשבר ואז רגיל להיות שמקדמת דנפ

אם חברותיה אומרות שצריכה והרמב"ן כתב אפילו ליכא חכמה ולא רופא שאומר צריכה עושין לה שהדברים שעושין לחיה בחול ידועים הם: כל ז' ימים הראשונים פירוש מג' עד ז' אמרה אינה צריכה אין מחללין עליה סתמא מחללין מכאן ואילך עד ל' יום אפי' אמרה צריכה אני אין מחללין עליה אלא הרי היא כשאר חולה שאין בו סכנה שאומרים לעכו"ם ועושה: היושבת על המשבר ומתה מביאין סכין בשבת אפילו דרך רשות הרבים וקורעין בטנה (ב) ומוציאין הולד שמא ימצא חי שאפילו ספק כזה שלא היה בחזקת חי דוחה שבת ועושין מדורה ליולדת או לשאר חולה ואפילו למי שהקיז דם ונצטנן ואפילו בתקופת תמוז: הולד לאחר הלידה עושין לו כל צרכו מרחיצין אותו ומולחין אותו וטומנין השליא כדי שיחם הולד וקושרין הטיבור (ג) וא"א ז"ל פסק שאין חותכין אותו אא"כ הם תאומים וטבורם דבוקים זה בזה והרמב"ם ז"ל התיר לחתוך אף באחד וה"מ בנולד לתשעה או לשבעה אבל נולד לח' או אפי' ספק נולד לז' או לח' אין מחללין עליו אא"כ גמרו שערו וצפרניו ואסור

אמרי מידי וליכא רופא שאומר צריך נמי מחללין. וז"ש והרמב"ן כתב אפילו ליכא חכמה ולא רופא וכו' שלא אמר רבינו והרמב"ן כתב לחלוק על מ"ש תחלה אלא ר"ל דהרמב"ן הוסיף דה"ה איפכא כדפרי'. כלל העולה דתוך ג' ימים הראשונים בכל ענין מחללין לדעת הרמב"ן ורבינו אא"כ בדאיהי אמרה אינה צריכה וחברותיה או רופא ג"כ אומר אינה צריכה התם הוא דלה ולכן שומעין ודלא כהשאלתות דאף בזו מחללין כמ"ש ה"ה משמו בפ"ב דליתא כנגד כל הפוסקים וכתב הרמב"ן דהטעם הוא לפי שבחול ג"כ הרבה חיות אינן עושות מדורה וחמין בכל יום ומביאו ב"י:

ומ"ש כל ז' ימים הראשונים וכו' פי' היכא דאמרה צריכה אני פשיטא דאין חילוק בין תוך ג' לתוך ז' דאפילו תוך ז' וחברותיה אומרות אינה צריכה מחללין כיון שאיהי אומרת צריכה אני וכן בסתמא דאיהי לא קאמרה מידי נמי מחללין תוך ז' היכא דחברותיה אינן יודעין ולא קאמרי מידי ואין צ"ל כשחברותיה אומרות צריכה דמחללין אבל כשהיא לא קאמרה מידי וחברותיה אומרות אינה צריכה אין מחללין כיון שהוא תוך ז' וכל שכן כשהיא אומרת אינה צריכה דאין מחללין תוך ז' אע"פ דחברותיה קאמרי צריכה ואצ"ל בדחברותיה לא קאמרי מידי והכי מוכח להדיא במימרא דנהרדעי ובגירסת הרי"ף ע"ש. כ' ב"י ע"ש הרשב"א בתשובה דתוך ג' ימים אע"פ שאוכלת מאכל הבריאים ואומרת שאינה צריכה שיבשלו בשבת אפילו הכי כמסוכנת אנו חושבין לה מפני שאיבריה מתפרקין וכו' ע"ש ויש להביא ראיה ברורה לדברי הרב מפרק הדר בההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה דקאמר רבא נישיילה לאימיה אי צריכה ניחיימי ליה אגב אימיה וקאמר ליה רב משרשיא לרבא אימיה הא קא אכלה תמרי א"ל אימר תונבא בעלמא הוא דנקט לה אלמא דאפילו אכלה תמרי דהוא מאכל בריאים חשבינן לה כמסוכנת וע"ש (כדף ס"ח) ומביאו הרי"ף לשם בפרק הדר:

ועושין מדורה ליולדת או לשאר חולה וכו' שם א"ר יהודה אמר שמואל עושין מדורה לחיה בשבת ביה"ג סבור מינה לחיה אין לחולה לא ביה"ג אין בה"ח לא ולא היא ל"ש חיה ול"ש חולה ל"ש ביה"ג ול"ש ביה"ח דאיתמ' אמר ר' אבין אמר שמואל הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז ופירש"י הקיז דם וכ"ש חולה עכ"ל כלומר הא דמייתי ראיה מהקיז דם הוא לפי דכיון דאפילו בהקיז דם עושין לו מדורה כ"ש חולה וכן כתבו הרי"ף והרא"ש והאחרים נמשך גם רבינו והיה גורס ולא היא כו' וכך היא גי' ספרים שלנו ולא היא וכו' אבל הרמב"ם והכמ"ג פסקו דבחיה דוקא עושין מדורה ביה"ח וכן בהקיז דם ונצטנן אבל חולה לא דלא היה גורס ולא היא וכו' אלא הכי גרסינן סבור מינה לחיה אין לחולה לא ביה"ג אין ביה"ח לא איתמר א"ר חייא בר אבין אמר שמואל הקיז דם וכו' וכתב ה' המגיד שהרמב"ם מפרש דהא דאייתי הא דהקיז דם ונצטנן לא מייתי לה אלא לדחות מאי דהוה סברי דביה"ח לא מפני שהחיה הרי היא כהקיז דם אבל מה שאמרו לחולה לא כדקאי קאי וכ"כ הר"ן לדעת הרמב"ם ומביאו ב"י ובש"ע השמיט דין חולה נראה דמספקא ליה אם הגון הוא להחמיר כהרמב"ם ולפעד"נ דבחולה שאין בו סכנה פשיטא דיש להתיר אמירה לעכו"ם לעשות לו מדורה אפילו ביה"ח אם צריך למדורה כגון שנצטנן אבל בחולה שיש בו סכנה אין לישראל לעשות לו מדורה אם אפשר ע"י עכו"ם ואם אי אפשר ע"י עכו"ם ורופא אומר צריך למדורה כדאי הם רש"י והרי"ף והרא"ש ורבינו לסמוך עליהם להקל בספק נפשות כנ"ל:

הולד לאחר הלידה וכו' בסוף פרק מפנין א"ר נחמן כל האמור בפרשת תוכחה עושין לחיה בשבת לא כרת שרך מכאן שחותכין הטבור בשבת וכו' ובמשנה וקושרין את הטבור ר"י אומר אף חותכין ובגמרא א"ר נחמן א"ר בר אבוה מודים חכמים לרבי יוסי בטבור של שני תינוקות שחותכין מ"ט דמנתחי אהדדי והרי"ף הביא כל זה ועוד כתב אר"נ א"ר בר אבוה הלכה כרבי יוסי אבל בספרים דידן ליתיה גם הרא"ש לא הביאו וז"ש רבינו וא"א הרא"ש ז"ל פסק שאין חותכין אותו אא"כ תאומים וכו' והוא דכיון דלא כתב כגירסת הרי"ף דר"נ אמר הלכה כרבי יוסי והביא הא דאר"נ מודים חכמים לרבי יוסי אלמא דס"ל להרא"ש דאין סומכין על גירסת הרי"ף להקל בזה אלא גי' ספרים דידן עיקר דלית בה הלכה כרבי יוסי וא"כ הלכה כחכמים לגבי רבי יוסי שהוא יחיד כנגד רבים. ולכן הביא הרא"ש דמודים חכמים לרבי יוסי בתאומים דאלמא דבאחד הלכה כחכמים דלא קושרין דאי הלכה כרבי יוסי לא ה"ל להרא"ש לאתויי אלא ההיא דר"נ לא כרת שרך מכאן שחותכים את הטבור דסתמא משמע אפילו באחד אלא להכי הביא הרא"ש הא דמודים חכמים לרבי יוסי לאורויי הלכתא כחכמים דדוקא בתאומים חותכין ולא באחד ומכל מקום הביא הך דר"נ משום שאר צרכי הולד שעושין בשבת מרחיצין אותו וכו' ולא חשש הרא"ש למה שהביא במימרא דר"נ בהדיא שחותכין את הטבור דליכא למיטעי כיון שכבר פירש דקי"ל כחכמים דדוקא בתאומים חותכין כנ"ל פשוט לפרש לדעת הרא"ש אלא דלא ה"ל לרבינו לומר לשון וא"א ז"ל פסק דמשמע דכך פסק בפירוש. ולכן יראה דראה ממנו הלכה למעשה שפסק כן ודבריו בפסקיו נמי מורין כן ודלא כמ"ש בית יוסף ומכל מקום לענין הלכה נקטינן כהרי"ף והרמב"ם דכיון דאין בו איסור דאורייתא כמו שכתבו התוספות בדבור האחרון אזלינן לקולא וכתב בית יוסף שכן עמא דבר וכן פסק בש"ע:

ומ"ש והני מילי בנולד לט' או לז' וכו' בכאן קיצר רבינו אבל בי"ד סי' רס"ו האריך ע"ש בסעיף י"ד וט"ו וכמ"ש לשם:

פירוש מג' עד ז' וכו' מכאן ואילך עד ל' יום וכו' בס"פ מפנין שם:

ומ"ש רבינו בשם הרמב"ן כתבה ג"כ הר"ן שם וה"ה בפ"ב ונתבאר עוד זה בדברים שכתב הרמב"ן דדוקא כשאין שם חכמה ובקי' וצרכי החיה ידועים לכל אבל אם יש שם ואומרים לא צריכה אין מחללים הרבה שבתות אינן עושין מדורה וחמין בכל יום ודלא כרב אחא שכ' דכל ג' אפילו היא ורופאים אומרים לא צריכה מחללין ועבדין לה מדורה ומחמין לה חמין (א) כ' הרשב"א שנשאל על יולדת תוך ג' שאוכלת מאכל ב"א ואומרת שא"צ שיבשלו לה בשבת והשיב כמסוכנת אנו חושבים ליולדת מפני שאיבריה מתפרקים ומרוסקת היא אלא שאינה מרגשת לשעתה ואם תאכל מזון או דברים שאין המסוכנת אוכלת אותם יביאוה לידי סכנה ולפיכך כל שאין לה דברים המחזקים ומאכלים הבריאים מחללין עליה את השבת שהשבת דחויה היא אצל החולה ולא הותרה אצלו כיצד הרי שבשלו לה ע"ש והותירה ובליל שבת אחר עבור קצת שעות מהלילה הוצרכה לאכול אין אומרים נשחוט ונבשל אלא די לה במה שבשלו לה מבע"י סמוך לחשיכה שעדיין אותו תבשיל כבן יומו לחולים הוא ראוי עכ"ל:

היושבת על המשבר ומתה וכו' מימרא ס"פ הכל מעריכין (ז.) וכתבה הרמב"ם בפ"ב מה' שבת:

ועושין מדורה ליולדת או לשאר חולה וכו' בס"פ מפנין (קכט.) אר"י א"ש עושין מדורה לחיה בשבת בימות הגשמים סבור מינה לחיה אין לחולה לא בימות הגשמים אין בימות החמה לא איתמר אמר רבי חייא בר אבין אמר שמואל הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז וכתב הרי"ף והרא"ש ואסיקנא ל"ש חיה ל"ש חולה ל"ש בימות הגשמים מדאמר רבי חייא בר אבין הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה ואפילו בתקופת תמוז וכך הם דברי רש"י אבל הרמב"ם כתב בפ"ב עושין מדורה לחיה ואפילו בימות החמה מפני שהצנה קשה לחיה הרבה במקומות הקרים אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפי' בתקופת תמוז וכ"כ בסמ"ג וכתב ה"ה שהרמב"ם מפ' דהא דאייתי' הא דהקיז דם ונצטנן לא מייתינן לה אלא לדחות מאי דהוו סברי דבימות החמה לא מפני שהחיה הרי היא כהקיז דם אבל מה שאמרו לחולה לא כדקאי קאי וכ"כ הר"ן ג"כ לדעת הרמב"ם והוסיף עוד לומר דהא דסבור נמי למימר לחיה אין אבל לשום חולה לא אידחיא לה מדאמר רבי חייא הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אלמא יש חולה שעושין לו מדורה ומיהו לחולה זה דוקא הוא שעושין לו מדורה אבל לא לחולה אחר וכתב הרב המגיד שהיה סבר לפרש דברי הרמב"ם דאפילו בחולה שיש בו סכנה קאמר דאין בצנה סכנה לו משום דאפשר בבגדים אלא שמדברי הראב"ד נראה שהוא מפרש בשאין בו סכנה כלומר שצרכיו נעשים ע"י עכו"ם והאין אומר לעכו"ם לעשות לו מדורה וכתב שהוא מבטל דעתו מפני דעת הראב"ד לפי שאם יש בו סכנה משמע דלכל צרכיו מחללין עליו את השבת ואע"פ שאין במניעת הדבר שעושין לו סכנה ע"כ ובסי' שכ"ח כתבתי דמשמע מדברי רש"י דכל שאין במניעת אותו דבר סכנה אין מחללין עליו את השבת ואפשר שהרמב"ם סובר כן ומיירי בחולה שיש בו סכנה וכמו שהיה סבור ה"ה כתב הרב המגיד שם שנראה מדברי הראב"ד דלחיה כל שלשים עושין לה מדורה דכל שלשים לענין מדורה יש בה סכנה:

הולד לאחר הלידה עושין לו כל צרכיו וכו' בס"פ מפנין (שם:) אר"נ אמר רבה בר אבוה א"ר כל האמור בפרשת התוכחה עושין לחיה בשבת שנאמר ומולדותיך ביום הלדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת וכו' ובמשנה (קכח:) וקושרין את הטיבור רבי יוסי אומר אף חותכין ובגמרא (קכט.) אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב מודים חכמים לר"י בטיבור של שני תינוקות שחותכין משום דמנתחי אהדדי ופירש"י דמנתחי אהדדי. זה אילך וזה אילך ונמצאו מסוכנים: וכתב רבינו שהרא"ש פסק שאין חותכין אותו אא"כ הם תאומים וטבורם דבוקים זה בזה ולא ראיתי להרא"ש שכתב כן ואולי דעת רבינו דמדכתב מתני' סתמא ולא פסק הלכה כדברי מי אלמא כת"ק ס"ל ואי מהא לא איריא שסמך על מה שכתב אר"נ אמר רבה בר אבוה א"ר כל האמור בפרשת תוכחה עושין לחיה בשבת וכו' לא כרת שרך וכו' מכאן שחותכין את הטיבור בשבת דמשמע דאפילו נולד יחידי כורתין טיבורו בשבת וגם א"ל דדייק הכי רבי' מדמייתי הא דאר"נ מודים חכמים לרבי יוסי בטיבור של ב' תינוקות אלמא כחכמים ס"ל דע"כ סבר כר' יוסי מדאמר מכאן שחותכין את הטיבור והא דאמר מודים חכמים לר"י לאו לפרושי דברי חכמים אתא אלא לפרש דברי ר"י דכי אמר חותכין את הטיבור אפילו ביחידי אמר דאילו בטיבור של ב' תינוקות אפילו לרבנן חותכין והרי"ף כתב בהדיא אר"נ הלכה כר"י וכתב נמי ההיא דמודים חכמים לר"נ וע"כ לומר שלא כתבה אלא לפרש דברי ר"י וכמ"ש והרא"ש שלא כתב הלכה כר' יוסי אפשר שלא היה בנוסחת הרי"ף שבידו ומ"מ מהא דאר"נ מכאן שחותכין את הטיבור הוא נלמד ואפי' את"ל שהיה כ"כ בנוסחת הרי"ף שבידו אפשר שלא חשש לכתבו מפני שסמך על זה וכ"כ הרמב"ם בפ"ב שחותכין את הטיבור ומשמע דאפילו ביחידי שרי וכן עמא דבר:

וה"מ בנולד לט' או לז' אבל נולד לח' וכו' בפרק ר"א דמילה (קלה.) תניא בן ח' הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה ואמרינן תו בההיא בריית' דספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת ומשמע לרבי' שדינו כבן ח' ממש ואסור לטלטלו וכתבו התוס' שם והרא"ש וכל זה איירי שלא גמרו שערו וצפרניו דאי גמרו שערו וצפרניו אפי' ידוע שהוא בן ח'

דרכי משה

של (א) וכן משמע ממ"ש הר"ן ס"פ מפנין בשם הרמב"ן אבל בתשובת הרשב"א שכתב הב"י משמע כדברי רב אחאי וז"ל כתב הרשב"א שנשאל על היולדת תוך ג' שאוכלת מאכל בני אדם וכו' עיין בב"י ומאחר שתלה הטעם במה שאינה מרגשת לשעתה נראה דאפי' רופא אומר שאינה צריכה מחללין עליה כדברי רב אחאי ז"ל וע"ל סי' שכ"ה אם מחללין במקום דאיכא עכו"ם ומ"ש בתשובה דשבת דחוייה היא ולא הותרה כ"כ הר"ן פ"ב דביצה והרמב"ם פ"ב דהלכות שבת: (ב) כתב באו"ה ומה שעכשיו אין נוהגין כן אפילו בחול שמא הטעם דאין אנו בקיאים כ"כ להכיר במיתת האם בעוד שהולד יכול לחיות דשמא מעולפת היא עכ"ל:

פרישה

דנא שתמיל הדם להיות שותת ואף אם אירע שעדיין לא שותת מ"מ מחללין מיד שתשב על המשבר והיינו ממש כאביי דתלה הכל בישיבתה על המשבר ונראה דרבינו דקדק לכתוב כן כיון דכתב הרי"ף דכאביי עבדינן ש"מ דהרי"ף לא כתב עד שיהא הדם שותת ויורד ותשב על המשבר אלא משום דדרכן של נשים כן להיות שותת הדם מהן קודם ישיבתן על המשבר אבל אם אירע דלא שותת דם ויושבת על המשבר לזמן שהנשים רגילין לישב חזי ג"כ מחללים עליה והו כאביי למוד והרי"ף ורבינו לא הזכירו דם אלא למעט הנשים שישבו נפסם קודם זמן כצריך על המשבר וק"ל. ומ"ש רבינו בשם הרמב"ן דאיזה שקודם מחללין כו' בסברת הרמב"ן נתיישב ג"כ הדיוק של רבוותא הנ"ל שדייקו למה לא אמר רב הונא עד שיהא הדם שותת דס"ט דיש נשים שהדם קודם ויש נשים שישיבת המשבר קודם וס"ל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ול"פ וכל אחד אמר משעה כו' ור"ל איזה שיהיה קודם וק"ל:

(ג) וא"א ז"ל פסק שאין חותכין את הטבור אא"כ הן תאומים וטבורם דבוקים זה בזה והרמב"ם התיר אף באחד עיין בב"י שכתב ז"ל ולא ראיתי להרא"ש שכ"כ ואולי

ה' כגון שפירש ממנה אחר שבעל מותר לטלטלו ולמולו בשבת דאשתהויי אשתהי ופירש"י מפני הסכנה מפני שחלב הרבה תכה בדדיה ומביא לידי חולי וכתבו התוס' (שם) והרא"ש דל"ד סכנה אלא בשביל צערא בעלמא מותר ולא עוד אלא אפילו לחלוב היא בעצמה ולהוציא החלב שרי מידי דהוה אמפיס מורסא דשריא מלאכה שא"צ משום צערא וכ"כ ר"י בה"ט והרמב"ם אע"פ שפוסק דמלאכה שא"צ לגופ' חייב עליה פסקו להיא דמפיס מורס' בשבת בפ"י וטען ה"ה דכר"י נמי אתיא לדעת הרמב"ם וא"כ גם בזו יסבור דיכולה לחלוב היא בעצמה מידי דהוה אמפיס מורסא בשבת דשרי · וכתב המרדכי בפ' המוציא יין בשם ר"כ גאון שלמד מהתוספתא שאסור לאשה לחלוב מדדיה ביד בשבת להקל דלא שרי אלא ביניקת התינוק בלבד מיה: י"מ דוקא בכלי אסור דהוי מפרק והוי תולדה דדש אבל בקרקע מותר לחלוב ובסי' שכ"ח כתבתי דברי שבלי הלקט :

אסובי ינוקא פלוגתא דר"כ ורב ששת בפ' כל הכלים (קכג ·) ופסק הרי"ף והרא"ש הלכה כרב ששת דשרי ופי' ראשון שכתב רבינו הוא פירש"י ופי' ר"ח כתב הרא"ש והר"ן ז"ל ובסי' שכ"ח כתבתי פי' אחר שכתב הרב המגיד לדעת הרמב"ם : **ומ"ש** ודוקא ביום הלידה כ"כ שם הרא"ש על פירש"י בפלוגתא דהני אמוראי וצ"ל דמיירי ביום שני דאילו ביום הלידה ר"כ גופיה שרי ליה בס"פ מפנין (קכט ·) ובס"פ חבית (קמז ·) תנן אין מעלכין את הקטן ומוקי לה בגמרא בחומרי סדרה משום דמיחזי כבונה ופירש"י חומרי סדרה · חליות סדרה שנתפרקה א' מהם ולאחר זמן איירי דאי ביום לידה ככר אמר כל האמור בפרשת תוכחה עושין לחיה בשבת : **ומ"ש** אבל לכרכו בבגדים וכו' בס"פ חבית (קמז :) אר"י לפופי ינוקא בשבת ש"ד ופירש"י לפופי אינמלוטי"י כמו שעושין לקטן שיתיישבו איבריו ולא יתעקם :

שלא עושין כל צרכי מילה וכו' משנה בפרק ר"א דמילה (קלג ·) וכל הסי' הזה הוא שם : **ומרחיצין** את הקטן אחר המילה משנה שם (קלד ·) מרחיצין את הקטן בין לפני המילה בין לאחר המילה ראב"ע אומר מרחיצין את הקטן ביום הג' למילה שחל להיות בשבת שנא' ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים ואיפסיקא הלכתא בגמרא שם כראב"ע וכתב הרב המגיד בפ"ב מה"ש שנראה מדברי הרמב"ם שביום שני אין מחממין וכן דעת קצת מפרשים אבל דעת קצתם דכ"ש יום ב' ויום ג' לרבותא נקטיה וזה דעת הרשב"א וכ"כ דעת הרמב"ן ז"ל וכתב הר"ן בפרק ר"א דמילה שדברי הרי"ף מטין כדברי הרמב"ם דדוקא בג' שרי ולא בב' (א) :

ומ"ש רבינו ואפילו ישראל מבעיר האש וכו' כ"כ שם הרא"ש וכ"כ התוס' בפרק הדר (סז :) ודבר פשוט הוא כיון דסכנה הוא לו אם לא ירחץ כדאמר בגמרא מיהו ה"מ לדידהו אבל לדידן דבר ידוע דאינו מסוכן בכך הלכך

(ג) ואסור לטלטלו אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני צער החלב וכן היא בעצמה יכולה להוציא בידה החלב המצער אותה אסובי ינוקא שרי פי' שמיישרין איבריו שנתפרקו מחמת צער הלידה ודוקא ביום הלידה אבל אח"כ אסור אבל לכרכו בבגדיו שלא יתעקמו איבריו שרי לעולם ור"ח פי' כשנופלת ערלת הגרון של תינוק משימה החיה אצבעה לתוך פיו ומסלקת הערלה למקומה ומותר אע"פ שפעמים שמקיא התינוק :

שלא **עושין** כל צרכי מילה בשבת מוהלין ופורעין ומוצצין ונותנין עליו כמון (א) ומרחיצין הקטן אחר המילה אפילו ביום הג' שחל להיות בשבת ואפילו ישראל מבעיר האש ומחמם המים

אסובי ינוקא שרי פירוש וכו' בפרק כל הכלים (דף קכ"ג) אסובי ינוקא ר"כ אסר רב ששת שרי אר"כ מנא אמינא לה דתנן אין עושין אפיקטויזין בשבת ורב ששת התם לאו אורחיה הכא אורחיה ופסקו הפוסקים והלכה כר"כ בדיני וכרב ששת באיסורי ופירש"י אסובי ינוקא · להחליק סדר איבריו דכשהוא נולד איבריו מתפרקין וצריך לייסבן · אסר דדמי למתקן · אפיקטויזין קיא שותה ומקיא וכולי אסור משום מתקן גברא : הכא אורחיה והרי הוא כמי שמאכילו ומשקהו עכ"ל וז"ל התו' אסובי ינוקא לאו היינו לפופי ינוקא דשרי בפרק במה אשה (דף סו) ולקמן בסוף חבית (סוף דף קמ"ז) דהיינו שכורכין אותו בבגדים וקושרין בחגורה רחבה וכן פי' בקונטרס בסוף מפנין כי היכא דלא תקשה דר"כ אדר"כ דשרי התם לפופי והכא אסר אסובי והא דתנן בפרק חבית אין מעלכין את הקטן פריך ליה התם אההיא דלפופי ומוקי לה בחומרי סדר' דמחזי כבונה וכו' עד ופי' ר"ת דה"כ מייתי ונקט רישא אין עושין אפיקטויזין וכו' עד אין מעלכין עכ"ל ולפי זה הא דקאמר ורב ששת התם לאו אורחיה אאין מעלכין נמי קאי דאסור משום דלאו אורחיה ובסוף חבית פי' רש"י בחומרי סדרה חליות של סדרה שנתפרקה אחד מהן ולאחר זמן קמיירי דאי ביום לידה האמרן כל האמור בפרשת תוכחה עושין לחיה בשבת עכ"ל נראה מפירוש רש"י דאסובי ינוקא פירושו דמסדר האברים שנתפרקו בידים ממש אבל לפופי ינוקא אינו מסדר בידים אלא כריכה בעלמא בחגורות ופסיקיאות והאברים מתיישבין מאיליהן ושרי אף לרב נחמן וכך פי' הר"ן לדברי רש"י וכך נראה הסכמת התוספות דהחילוק הוא בין לפוף בבגדים לסדור אברים בידים כדפי' אבל הרא"ש כתב וז"ל ואסובי ינוקא פירש"י שמחליקין לקטן סדר אבריו שמלפפין אותו וקושרין אותו בבגדי' לייסר אבריו וצריך לומר דמיירי ביום שני דאילו ביום לידה ר"כ גופיה שרי ליה לקמן בפרק מפנין עכ"ל מבואר מדבריו דמפרש אסובי ינוקא ולפופי ינוקא הכל ענין אחד ור"כ דמתיר לפופי בסוף מפנין מיירי ביום הלידה כמפורש לשם דאמר ר"כ כל האמור בפרשת תוכחה וכו' ואסובי דאסר ר"כ מיירי ביום שני ולרב ששת שרי אף ביום שני והך דפרק במה אשה ודסוף פרק חבית דקאמר לפופי ינוקא שרי ומדקאמר בסתם משמע דלעולם שרי לפופי כרב ששת היא דהלכה כרב ששת וכתב הרא"ש בסוף פרק חבית דהא דאין מעלכין את הקטן דמוקמינן לה בחומרי סדרה משום דמחזי כבונה מיירי שלא ביום הלידה דאי ביום הלידה הכל מותר עכ"ל לפי זה הא דאקשינן התם אדרבי יוחנן דשרי לפופי ינוקא ממתניתין דאין מעלכין היינו משום דרבי יוחנן בסתמא קאמר דשרי ואפילו לאחר לידה ואין מעלכין נמי אחר הלידה היא דאילו ביום הלידה הכל מותר ואע"ג דלרב נחמן דמתיר לפופי ינוקי ואוסר אסובי ינוקא היה יכול לתרץ הא דאין מעלכין היינו אסובי ינוקא מכל מקום אכתי לרב ששת דמתיר אף אסובי ינוקא קשיא וצריך לתרץ אליבא דרב ששת דלא אסרינן אלא חומרי סדרה דמחזי כבונה ומיהו ביום הלידה שרי אפילו חומרי סדרה ואף לרב נחמן ולאחר הלידה אסור חומרי סדרה ואף לרב ששת כי פליגי באסובי ינוקא ולאחר הלידה והלכה כר"ש דשרי ואע"ג דרש"י פי' באסובי ינוקא דמסדר אבריו שנתפרקו בשעת לידה וא"כ קשה אמאי שרינן להו ולא מיחזי כבונה כמו חומרי סדרה שנתפרקו יש לייסב דשאר אבריו הוי אורחיה והרי הוא כמי שמאכילו ומשקהו אבל חומרי סדרה לאו אורחיה הוא דהא לפר"ת הך אוקמתא דאורחיה ולאו אורחיה קא משני לה רב ששת ג"כ דאין מעלכין כמפורש בתוס' שכבאתי ומשמע לי דבחומרי סדרה אפילו אין מיישבין בידים ממש אלא ע"י לפוף בגדים נמי אסור לאחר לידה ואף לרב ששת דכיון דלאו אורחיה הוא מחזי כבונה אבל אסובי ינוקא דהיינו שאר אבריו שנתפרקו אפילו בידים ממש שרי לייסבן אפילו אחר לידה לרב ששת כיון דאורחיה הוא · אבל דברי רבינו הם תמוהים דכתב אסובי ינוקא לייסר אבריו שנתפרקו דלא שרי אלא דוקא ביום הלידה ולכרכן בבגדים שלא יתעקמו שרי לעולם וקשה חדא דהלא אסובי ינוקא שרי לרב ששת דהלכה כמותו אפילו לאחר הלידה ורבינו פסק דאסור ותו קשה דלא הביא לחלק בין לפופי ינוקי לחומרי סדרה כדאיתא בגמרא גם לא כתב לחלק בין סדור אבריו ע"י בגדים ובין בידים ממש ותו קשה טובא דב"י ז"ל כאן הביא סוגיית הגמרא ודברי הרא"ש כדי לפרש דברי רבי' דאסובי ינוקא שרי ביום שני לרב ששת דהלכתא כוותיה ולא כתב לייסב הא דכתב רבינו בהפך דאסובי ינוקא לא שרי אלא ביום הלידה כר"כ · וכדי לייסב דברי רבינו נראה לפע"ד דרבינו דקדק במ"ש הרא"ש וז"ל אסובי ינוקא פירש"י שמחליקין לקטן סדר אבריו שמלפפין אותו וקושרין אותו בבגדים לייסר אבריו עכ"ל מנוסחא זו של פירש"י שלא הזכיר שנתפרקו אבריו מפורש דאסובי ינוקא דפליגי בה ר"כ ורב ששת אין פירושו לייסב איברים שנתפרקו בשעת לידה אלא פי' לייסר איבריו שלא יתעקמו ובהא פליגי ר"כ ורב ששת והלכה כרב ששת דשרי דהיינו אורחיה ולא מיחזי כבונה אלא כשנתפרק אבר ממקומו וחוזר ומיישבו ואין חלוק בין סדרה לשאר אבר דכל שנתפרק אסור משום בונה והא דקאמר בגמרא התם בחומרי סדרה ופירש רש"י שנתפרקה אחת מהן לאו דוקא סדרה דה"ה שאר אבר אלא אורחא דמילתא נקט דרגילין חומרי סדרה להתפרק וגם ס"ל לרבינו דאין חלוק במסדר אבריו בידים ממש ללפוף בבגדיו אלא החלוק הוא בין נתפרק האבר ממקומו וצריך לייסבו ולהחזירו במקומו דמיחזי כבונה ואסור ובין שלא נתפרק שום אבר אלא כורכו בבגדים לייסרן שלא יתעקמו דלא מחזי כלל כבונה ושרי לפי זה הך לפופי ינוקא דפרק במה אשה ודפרק חבית ומלפפין את הולד דפרק מפנין ואסובי ינוקא דפליגי בה ר"כ ורב ששת הכל ענין אחד הוא דכורכין אותו בבגדיו שלא יתעקמו אבריו ולא נתפרק שום אבר ממקומו ולרב נחמן אסור כל לפוף לאחר הלידה ולא קאמר רב נחמן בסוף פרק מפנין דמלפפין את הולד אלא דוקא ביום הלידה ולרב ששת שרי והני אמוראים דשרו לפוף בסתם אף לאחר יום הלידה בפרק במה אשה ובס"פ חבית ס"ל כרב ששת דהלכה כמותו ומאן דפריך אמתניתין דאין מעליבין את הקטן קס"ד דפירושו ג"כ לייסר אבריו שלא יתעקמו ופריך דהכא תנן דאין מעליבין ור' יוחנן קאמר דלפופא ינוקא שרי · ומשני התם בחומרי סדרה שנתפרקו דמחזי כבונה · ולשון רבינו הכי פירושו אסובי ינוקא שרי · והדר מפרש דבאסובי שהוא מייסר אבריו שנתפרקו לא שרו אלא ביום הלידה והיינו דתנן אין מעליבין דהיינו כשנתפרקו אבל כשלא נתפרקו אלא לכרכו בבגדים שלא יתעקמו האי אסובי שרי לעולם · ואכתי איכא לתמוה במ"ש בס"ע בסתם מיישרין אברי הולד שנתפרקו מחמת צער הלידה ולא חילק והא ודאי דאף למאי דמשמע מפירש"י והתוס' והר"ן דשרי לעולם לייסר שאר אבריו שנתפרקו מ"מ בחומרי סדרה אסור לאחר יום הלידה וכ"כ הרמב"ם בפכ"ה מותר ללפף את הקטן ובפכ"ב כתב ואין מתקנין חליות של סדרה שליקטן זו בכל זו מפני שנראה כבונה ולדעת הרא"ש ורבינו ביום ב' ללידה אסור אף בשאר אברים שנתפרקו כמו חליות שבסדרה היכא דידוע שנתפרקו והכי נקטינן כדעת רבינו דמסתברא טעמיה : **ור"ח** פירש וכו' עד ומותר אע"פ שפעמים שמקיא התינוק כלומר וא"כ איכא למימר דכיון ששנינו בס"פ חבית אין עושין אפיקטויזין בשבת הא נמי כמי שעושה אפקטויזין הוא ואסור וכדרב נחמן דאמר מנא אמינא לה דתנן אין עושין אפיקטויזין וקאמר רב ששת לא דמי דאפיקטויזין לאו אורחיה והכא אורחיה :

שלא עושין כל צרכי מילה וכו' משנה פרק ר"א דמילה (דף קלג) : **ומ"ש** אפילו ביום ג' שחל להיות בשבת משמע דוקא ביום המילה וביום הג' אבל לא בשני וכדברי הרמב"ם בפרק שני דמילה : **ומ"ש** ואפילו ישראל מבעיר האש וכו' פי' אם נשפכו החמין לאחר המילה אבל אם נשפכו החמין דבתר מילה מקמי מילה תדחה המיל' ואסור לישראל להבעיר האש והכי משמע להדיא בי"ד סימן רס"ו ס"ח וכמ"ש לשם בס"ד : וכתב ב"י

דרכי משה

שלא (א) ומהרא"י כתב בכתביו בסימן נ"ו דמותר לרחצו ביום ב' כמו בשלישי

ואיני

פרישה

דעת רבינו מדכתב המתניתין סתמא ולאי מהא לא איריא דסמך על מה שאמר אמר רב נחמן כל האמור כו' עושין בשבת כו' לא כרת שרך כו' מכאן שכורתין את הטיבור בשבת משמע דאפי' בולד יחידי וגם אין לומר דדייק הכי רבינו מדמייתי הרא"ש הא דאמר רב נחמן מודים חכמים לר' יוסי בטיבור של ב' תינוקות אלמא כחכמים ס"ל דזה אינו דלא כתב אלא למדינו דר' יוסי מתיר לכרות אפי' בולד אחד כו' · ולעד"נ דודאי מדכתב הרא"ש המשנה סתמא ש"מ דס"ל הלכה כחכמים שהם רבים דאל"כ הקצרה יד הרא"ש לכתוב לנו בפירוש למדינו דמדרבנן נשמע לר' יוסי דאפילו בולד אחד ס"ל דמותכין כיון דבשני ולדות תאומים גם חכמים מודים · ואי משום דסמך אמ"ש א"כ הא דא"ר נחמן כל האמור כו' עושין כו' ע"כ לה אין הוכחה דא"כ גם לסברת סב"י לא היה צריך לכתוב הא דמודים חכמים לרבי יוסי למדינו שר"י ס"ל דאפי' בולד יחידי כורתין דהא זה נלמד מהא דהא כל הנאמר בפ' תוכחה עושין כו' · ועוד דא"כ תקשה מינה לחכמים דס"ל דאין כורתין ומאותו פ' נלמד דכורתין אפי' בשבת דומיא דאינך דקחשיב שם דהיינו לידה ורחיצה ולפופא ומליחה אלא ע"כ אין נלמד משם לולד יחידי דאיכא למימר דאותה פרשה מיירי דוקא בתאומים שהוא צורך להן ולא ביחידי שאין לו צורך כ"כ ואפשר דס"ע דרב נחמן דאמר לפני זה דמודים חכמים לרבי יוסי בתאומים דקשה מנ"ל דמודים ואי משום דהסברא נותנת כן כיון דא"א להן לחיות זולתו א"כ לא היה צריך לאומרו · וג"כ למה צריך לומר בתאומים · בתאומים ודאי מודה דאל"כ א"א להן לחיות אלא ודאי אילו מוכרח כ"כ לומר כן אפילו בתאומים אלא שמפ' התוכחה נלמד שכורתין עכ"פ ומש"ה קאמר דלרבנן מיירי בתאומים וממילא נלמד מינה דבתאומים מודים ודו"ק : (ג) **ואסור** לטלטלו אבן ט' דלא נגמרו שערו וצפרניו קאי וכ"כ התוספות והרא"ש בפרק ר"א דמילה ע"ש ד' קל"ה ע"א · ומ"ש התוס' בפרק הערל ד' פ' ריש ע"ב ז"ל ונראה דאפילו נגמרו סימניו (פי' דשערו וצפרניו) דאסור לטלטלו כו' · לא כ"כ אלא לרבנן דס"ל דאינו יוצא מידי ספיקו למיחשב בר קיימא עד שיהא בן עשרים שנה וכר' אבהו שאמר כן משמייהו ע"ש אבל לר' ורשב"ג דס"ל דבל' יום יוצא מידי ספיקא ודאי מיד אם נגמרו שערו וציפרניו מותר לטלטלו מיד שנולד · וכן מוכח מל' התוס' שם דמסקי וכתבו ז"ל דאין יוצא מתורת נפל בל' יום אלא עשרים ומילתא דלא שכיחא הוא עכ"ל ש"מ דדוקא לרבנן כ"כ דאילו לר' סגי בל' יום וק"ל :

סי' שלא (א) **מה שכתב** רבינו ומרחיצין הקטן אחר המילה אפילו ביום ג' שחל בשבת נלע"ד דגרסינן ואפי' בוי"ו · ור"ל דמרחיצין אותו

בלותו

ב"י לדידן דבר ידוע דאין התינוק מסוכן בכך דינו כדין רחיצת גדול עכ"ל ועיין בהגהת ש"ע מ"ש בדין זה : **ובכל** זמן שלא סילק ידיו וכו' ברייתא שם ועיין בי"ד סי' רס"ד ס"ד ורס"ו ס"ב :

ואפילו ספק אם נולד לז' וכו' פי' דוקא כשהוא שלם באבריו אלא שלא גמרו שעריו וצפרניו דעת רבינו למולו בשבת מטעם ממה נפשך ולא קי"ל הכי אלא אין חלוק בין אם הוא בן ח' ודאי או ספק בן ז' אם גמרו שעריו וצפרניו מלין אותו ואם לאו אין מלין אותו אפילו הוא שלם באבריו ואם הוא בן ז' ודאי מלין אותו אפילו לא גמרו שעריו וצפרניו וכן פסק בית יוסף והדין עמו דלא כדברי

הלכך דינו כדין רחיצת גדול (ג) : **ובכל** שלא סילק ידו מן המילה חוזר וכו' ברייתא שם (קלג:) ופירש"י ציצין שיורין ובמתניתין מפורש דציצין המעכבין היינו בשר החופה את רוב העטרה ופירש"י העטרה אינו ראש הגיד אלא שפה גבוה המקפת את הגיד סביב וממנה משפע ויורד ובגמרא מפרש דבשר החופה את רוב העטרה היינו שחופה רוב גובהה של עטרה ופירש"י לא תימא רוב העטרה דקתני מתני' רוב היקפה אלא אפילו רוב גובהה במקום אחד וכה' מילה כתב רבינו שבעל העיטור כתב דאע"פ שאין מעכבין חוזר אע"פ שפירש וגם אבאר טעמו וגם שם אכתוב עוד מה נקרא עטרה : **ואפי'** ספק נולד לז' או לח' וכו' שם (קלה:) אמר מר ולא ספק דוחה

המים וכל זמן שלא סילק ידו מן המילה חוזר אפילו על ציצין שאינן מעכבין סילק ידיו אינו חוזר אלא על ציצין המעכבין ואלו הן המעכבין בשר החופה רוב גובה של עטרה (ג) ואפילו ספק אם נולד לשבעה או לשמונה ולא גמרו שעריו וצפרניו מלין אותו בשבת דאי חי הוא שפיר מהיל ואי מת הוא מחתך בבשר בעלמא הוא אבל אם הוא ודאי נולד לשמונה אין מלין אותו בשבת אא"כ גמרו שעריו וצפרניו

שבת לאיתויי: מאי לאיתויי הא דת"ר בן ז' מחללין עליו את השבת בן ח' אין מחללין עליו את השבת ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת ובתר הכי (שם :) תניא רשב"ג אומר כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל ודייקינן הא לא שהה ספיקא הוי מימהל היכי מהלינן ליה א"ר אדא בר אהבה מלין אותו ממ"נ אי חי הוא שפיר קא מהיל ואי לאו מחתך בשר בעלמא הוא ואלא הא דתניא ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת אמאי נמהליה ממ"נ ומשני ה"נ דמהלינן לא נצרכא אלא למכשירי מילה ואליבא דר"א דאמר מכשירי מילה דוחין את השבת כלומר דע"כ לא קאמר ר"א דמכשירי מילה דחו שבת אלא בדקים לן שכלו חדשיו כגון שבעל ופירש אבל ספק אם כלו לו חדשיו אין מחללין שבת למכשירי מילה דידיה והרי"ף והרא"ש כתבו ברייתא דספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת ולא כתבו הא דרב אדא בר אהבה דמוהלין אותו ממ"נ וכתב הר"ן שנראה שדעת הרי"ף שאין מוהלין ספיקות בשבת ולפיכך הביא ברייתא זו בהלכות סתם שאילו היה דעתו דמהלינן ספיקות בשבת הו"ל להביא לדרב אדא בר אהבה בהלכותיו והו"ל להשמיט ברייתא זו דכיון דלרב אדא בר אהבה לא מיתוקמא אלא במכשירי מילה ואליבא דר"א ואנן לא קי"ל כר"א לא הו"ל להרי"ף לכותבה אלא משמע דס"ל דלא אמרינן ממ"נ ומיתוקמא ברייתא כפשטה ול"צ לאוקומה אליבא דר"א עכ"ל וכיוצא בזה הם דברי רבינו שכתב בטור י"ד סימן רס"ו וז"ל כתב א"א ז"ל ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו השבת ואיני מבין דבריו דודאי מלין אותו ממ"נ והא דקתני אין מחללין עליו השבת מוקי לה בגמ' במכשירין ואליבא דר"א דשרי מכשירין בשאר מילה ובזה אין נפקותא לפסק הלכה דאפילו בודאי בן קיימא קי"ל דאין מכשירין דוחין שבת עכ"ל וכתב עוד דאפילו לא גמרו שעריו וצפרניו מלין אותו ממ"נ כל שהוא ספק בן ז' ספק בן ח' ודלא כדמשמע מדברי הרמב"ם דמשמע שמצריך גמרו שעריו וצפרניו ותמהני על הר"ן שפי' דלהרי"ף לא מהלינן ספיקות בשבת ומעשים בכל יום שמוהלים אותם וגם בימי חכמי התלמוד משמע שהיו מוהלים אותם

דרכי משה

(ב) ואיני מבין דבריו דמה בין זמנינו לזמנם בדבר סכנה אבל א נראה דיש להחם החמין ע"י א"י כמ"ש סימן שכ"ח גבי חולה :

עיין

פרישה

באותו יום שנימול אחר המילה וגם ביום השלישי למילתו · אבל ביום שני למילתו נראה דס"ל דלא וכמ"ש הב"י שכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ב מדלא הזכיר שם אלא אחר המילה ויום ג' למילתו וגם רבינו לא הזכיר אלא אחר המילה ויום ג' למילתו גם בי"ד סי' רס"ו וכתב שם ואפילו בי"ו ע"ש וק"ל :

(ג) **ואפי'** ספק אם נולד לז' או לח' ולא גמרו שעריו וציפרניו מלין אותו בשבת. דאי חי הוא שפיר מהיל כו' · כן הוא דברי רב אדא בר אהבה פרק ר"א דמילה סוף ד' קל"ה אמס דתניא התם ז"ל תניא רשב"ג אומר כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל כו' עד הא לא שהה ספיקא הוי מימהל היכא מהלין ליה אמר רב אדא בר אהבה מהלינן אותו ממ"נ אי חי כו' עד ואלא הא דתניא ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו השבת ואמאי נמהליה ואמר מר בריה דרבינא ממהל ה"נ דמהלינן ליה ולא נצרכה אלא למכשירי מילה ואליבא דר' אליעזר עכ"ל הגמרא שם · ואע"ג דלא נזכר שם דאפילו בלא נגמרו שעריו וציפרניו מהלינן מ"מ סתמא כפירושו דמי דאי נגמרו שעריו וציפרניו תו לא מקרי ספיקא דקאמר לעיל הא לא שהה ספיקא הוי דהא אפי' נולד ודאי בח' אפ"ה אמרי' בן ז' הוא ואשתהי הוא דאשתהי וכדברי הכי תניא בפרק הערל ד' פ' ע"ב ז"ל תניא איזהו בן ח' כל שלא כלו חדשיו ר' אומר סימנין אין עליו שערו וצפרניו אע"פ שלא כלו לו חדשיו דכי גמרו אמרינן בר ז' הוא ואשתהי דאשתהי עכ"ל · וז"ש רבינו כמו ז"ל אבל אם הוא ודאי נולד לח' אין מלין אותו בשבת אא"כ נגמרו שעריו וציפרניו ש"מ דבגמרו שעריו וצפרניו אפי' לבן ח' ודאי מהלינן וה"ט כמ"ש דאמרי' בן ז' ודאי הוא אלא דאשתהי ואע"ג דרשב"ג אמר לעיל דאינו יוצא מכלל נפל עד ל' יום היינו בלא נגמרו שעריו וצפרניו אבל נגמרו יצא מיד מכלל ספק נפל אפי' בבן ח' ודאי וכ"כ ב"י בי"ד בס"ס רס"ו דין ודאי בן ח' ע"ש · וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"א דמילה דין י"ג ז"ל מי שנולד בחודש השמיני אם הוא שלם בשעריו וציפרניו ה"ז ולד שלם ובן ז' הוא אלא דאשתהי כו' עד אבל אם נולד ושערו לקוי ואין צפרניו של ימין כברייתן ה"ז בן ח' ודאי שלא היה לכוליד אלא לתשעה ויצא קודם ואע"פ כן אם שהה ל' יום הרי הוא ולד של קיימא והרי הוא כשאר הנולדין לכל דבר שכל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל עכ"ל · וגם הכסף משנה כתב שם דה"ט דהרמב"ם משום דס"ל דר' דאמר סימניו מוכיחין עליו מודה לרשב"ג דאפילו לא נגמרו סימניו אם שהה למ"ד יום יצא מכלל נפל ע"ש · והשתא א"ש דל"ת מה שתמה רבינו על הרא"ש בי"ד ס"ס רס"ו שכתב שם ז"ל כתב א"א הרא"ש ז"ל ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת · ואיני מבין דבריו דודאי מלין אותו ממ"נ כו' ע"ש וב"י תמה עליו שם גם כאן הפלא ופלא כמה תמיהות · איך נסתר מנגד רבינו מ"ש הרא"ש בפ' ר"א דמילה דבגמרו שעריו וצפרניו מודה דמלין את הספק ומ"ש דאין מלין לספק בן ז' היינו כשלא נגמרו · ולענ"ד דלק"מ דודאי גם רבינו ידע וידע דברי הרא"ש ואפ"ה תמה עליו דבסוגיא דגמרא דר"א דמילה הנ"ל דקאמר הא לא שהה ספיקא הוה ממהל היכי מהלינן דמקרי ליה ספיקא ש"מ דבלא נגמרו שעריו וצפרניו איירי וכמ"ש · ועוד דאי בנגמרו הא כבר כתבתי דרשב"ג מודה דא"כ שיהוי ל' יום ואפי' בבן ח' וכמ"ש התוס' פ' הערל שם ד' פ' בד"ה כיון דאיכא רשב"ג כו' דרשב"ג גם בבן ח' מיירי ע"ש · וכיון דבלא נגמרו שעריו מיירי ואפ"ה מסיק רב אדא בר אהבה דמהלינן ליה ממ"נ מש"ה א"ש דתמה רבינו על הרא"ש למה ספק בן ז' אין מהללין עליו את השבת ובזה נדחו ג"כ דברי ב"י במ"ש בסי' זה ז"ל ולפ"ז צ"ל דרב אדא בר אהבה לא הוי מפליג בין גמרו שעריו וצפרניו ללא גמרו כו' ע"ש · דודאי שם הדברים על לבו ובלא גמרו איירי שם ואפ"ה הקשה המקשן ממהל היכי מהלינן אפי' כשהוא ספק בן ז' שלא גמרו סימניהון והוצרך רב אדא לשנות דמלין אותו ממ"נ ומיהו דוקא ספק בן ז' אבל ודאי בן ח' ולא נגמרו שעריו ע"ז אמרו בברייתא והביאה הגמרא שם וגם בפרק הערל הרי הוא כאבן כו' ומוקי לה הגמרא בלא נגמרו שעריו וצפרניו והא דאיתא שם באותה ברייתא דגם על ספק בן ז' אין מחללין את השבת מוקי לה רב אדא בר אהבה הנ"ל דאיירי במכשירי מילה ואליבא דר"א וכמ"ש לעיל · גם במ"ש נסתלק תמיהת ב"י מהר"ן כי דברי הר"ן דוקין כן במ"ש על הרי"ף שכתב ג"כ הברייתא דספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת בהלכותיו · וכתב עליו הר"ן ז"ל שנראה שדעת הרי"ף שאין מוהלין ספיקות בשבת כו' וכתב ב"י עליו ז"ל משמע מדברי הר"ן דס"ל דלהרי"ף אפי' נגמרו שעריו וצפרניו אין מלין ולכן כתב סתם דלהרי"ף אין מלין ספיקות · ונראה שלא נזכר מ"ש הרי"ף בפ' הערל דאילו נזכרו הו"ל לכתוב דמוכח דברי הרי"ף דדוקא בלא נגמרו שעריו וציפרניו איירי כו' · ועוד תמה עליו לפני זה הלא מעשים בכל יום שמוהלין כו' ע"ש · ולפי מ"ש לק"מ דהר"ן ס"ל מדכתב דלהרי"ף אין מוהלין ספיקות סתמא כפירושו וכאילו פירש וכתב ספק בן ז' דלא נגמרו שעריו וציפרניו דאילו נגמרו לא מקרא ספק וכמ"ש לעיל · גם מה שתמה ב"י על רבינו על שהם כאן הדברים לדעת הרמב"ם ולא כמאן דהרי בן ח' וספק בן ח' שלא נגמרו סימניהון לכ"ע אין מוהלין אותו אין זה תמיה בעיני כי אין כאן מקום דין מילה לפ"ש עיקר דיניו ופרטיו וסמך אמ"ש בהלכות מילה כי שם מקומו וכאן כתב הדין לפי מה שנראה לו מוכרח ע"פ סוגיית הגמרא וק"ל · גם מ"ש דלכ"ע אין מוהלין לספק בן ז' כשלא נגמרו סימניהון קשה הלא הר"ן כתב שם דלהרמב"ן מלין ספק ב"ז אף כשלא נגמר צורתו · והיינו כדברי רבינו ואפשר דב"י כ"כ לפי מה שרבינו עצמו לא פירש דברי הרמב"ם בפי' הר"ן ע"ש בי"ד ס"ס רס"ו · ואין להקשות אמ"ש דבנגמרו שעריו וליפרניו תו לא מקרי ספק א"כ למה הוצרך הגמרא בפרק הערל לאוקים האי ברייתא כשלא גמרו שעריו וצפרניו כמ"ש הב"י הא בלא אוקימתא משמע כן דאל"כ אמאי קרי ליה ספק דיש לומר אפשר וס"ד דמקשן לפרשה בע"א דא"כ קשה למה קרי לה ספק בן ז' דב"י לא דק בזה דהאי אוקימתא בגמרא לא הוצריך ללמדינו דהאי ברייתא בלא נגמרו איירי אלא ללמדינו דר' אבהו דמקשו שם עליו מהאי ברייתא מיירי בנגמרו שהרי ז"ל הגמרא הכ"ע בנגמרו סימניו ור"ל ר' אבהו איירי בנגמרו והאי ברייתא פשיטא דמיירי בלא נגמרו מדקרי לה ספק ובסיפא קרי ליה בן שמנה וק"ל :

ומ"ש ב"י לחלק דלענין מילה מלין אותו מאחר שנגמרו שעריו וצפרניו וסמכינן אהרוב אע"ג דלענין שאר דברים לא יצא מכלל נפל עד ל' יום וזהו ג"כ לפי מ"ש בכסף משנה בפ"א דמילה הנ"ל דשם כתב בשינויא בתרא דרשב"ג מודה לרבי דבנגמרו שעריו וצפרניו לחוד יצא מכלל נפל · ובשינויא קמא דכתב דרשב"ג מצריך בכל ענין ל' יום מ"מ הלא כתב שם דלא קי"ל כרשב"ג במאי דמצריך ל' יום אף בנגמרו כו' וכו' דס"ל דבנגמרו לחוד סגי ע"ש גם מל' הרמב"ם שלפנינו דין י"ג משמע דאין לחלק בין מילה לענין שאר דברים שהרי כתב שם מי שנולד בחודש השמיני אם היה שלם בשערו בצפרנו ה"ז ולד שלם ובן ז' הוא אלא שנשתהה ומותר לטלטלו ולמולו בשבת הרי לפנינו שכתב תחילה ה"ז ולד שלם דמשמע לכל דבריו ואח"כ כתב דין מילה בפני עצמו · מיהו אי קשיא הא קשיא דהרא"ש עצמו כתב שם בפרק הערל ד' ק"מ ע"ד אמ"ש בגמרא ז"ל טעמא דלא נגמרו הא נגמרו אמרי' בר ז' הוא ואשתהויי אשתהי ויוצא מידי נפל בשלשים יום אליבא דר' כמו לרשב"ג כו' הרי הוא לפנינו דס"ל להרא"ש דאף שנגמרו סימניו אפ"ה לא יצא מכלל נפל עד ל' יום וכ"כ שם התוס' בהדיא בד"ה והא תניא בן ח' אסור כו' ע"ש · וגם שם ע"ב בד"ה כיון דאיכא רשב"ג כו' ומסקי התוס' וכתבו דרשב"ג בכל ולדות איירי בין בבן ח' בין בסתם ולדות דהיינו שנגמרו להן סימנים אפ"ה מצריך דוקא ל' יום ודייקי כן שם התו' ע"ש · ונלע"ד דודאי רשב"ג מוכח דאיירי בכל ולדות ומצריך לעולם ל' יום · ומיהו ר' אינו מוכרח דס"ל כן דהרי הל' בגמרא משמע דלא מצריך כ"א גמרו סימניו שהרי אמרו סתם טעמא הא נגמרו אמרי' בר ז' ואשתהי כו' ומ"ש הרא"ש והתו' דלרב בעינן ל' יום היינו לאפוקי מפרש"י דכתב שם דר' אבהו דאמר אע"פ שנגמרו סימניו אינו יוצא מכלל נפל עד עשרים שנה דכר' ס"ל ע"ז כתבו התוס' שם דזהו ליתא דעכ"פ לא מצריך ר' לשהות יותר מל' יום וכרשב"ג ע"ש והרא"ש אע"ג דכתב סתם אפשר דלא כ"כ אלא לאפוקי מסברת רש"י · ואף א"ת שהתוס' והרא"ש שכ"כ ס"ל הכי לדינא מ"מ אין זה מוכרח לא מפי הגמרא ולא משום לד דר' דאמר אשתהי כרבינו עבד אינו מוכרח דבמלא משתא קאמר ר' ורשב"ג משתהי אלא כל חד וחד ס"ל משתהי לפי סברתו ולאפוקי מדרבנן דס"ל דלא אמרינן אשתהי כלל ומצריך עשרים שנה וא"כ י"ל דס"ל להרמב"ם ורבינו דבנגמר סימניו לחוד סגי ולא בעינן שיהוי כלל אלא שקשה שכתבו שם בתוס' מסקי דהא דאיפסק בגמרא דהלכתא כרשב"ג קאי אסתם ולדות ובסתם ולדות נגמרו סימניו אפ"ה איפסק הילכתא כוותיה דבעי שיהוי ל' יום · שוב ראיתי בחסר"י דפ' ר"א דמילה סוף ד' קפ"ט שכתב ז"ל ותמהני אהאי פסק דפסק הגמרא כרשב"ג ומסיק הרי"ף וכתב דהלכה כמותו דהא כרבנן קי"ל אפי' לקולא ומחזקינן ליה כולד גמור לפטור יבמה לשוק ולא קי"ל כרשב"ג אלא להחמיר כו' ע"ש ובע"כ צ"ל בין מילה לשאר ענינים וכמ"ש ב"י ודלא כמ"ש בכסף משנה ואין להקשות ממה שכתבו שם התוס' ריש ע"ב ז"ל · ונראה דאפי' נגמרו סימניו אסור לטלטלו דלא כ"כ אלא לסברת רבנן דס"ל דאין כ"מ בנגמרו סימניו ובעינן דוקא שיהיה עשרים שנה משא"כ לר' והכי מוכח שם ל' התוס' שהרי מסיק בטעמא משום דלא שכיח שיהיה עשרים שנה והיינו לרבנן דמצריך שיהיה עשרים שנה · ועוד שהרי בפ' ר"א דמילה דף קל"ה בד"ה בן ח' הרי הוא כאבן כו' מסקי וכתבו ז"ל אפי' בן ח' ודאי כגון שלא בא על אשתו אלא פעם א' ופירש וילדה לסוף ח' אפ"ה נראה לר"י דמותר לטלטלו ולמולו בשבת אם אין ריעותא בשערו וצפרנו כדאמרינן בפרק הערל האי בר ז' הוא ואשתהי עכ"ל · הרי לפנינו דלר' ס"ל דמותר לטלטלו ולמולו מיד מאחר שנגמרו סימניו בלא שהיית ל' יום · גם נראה מדבריהם ראייה לדברי רבינו דבספק בן ז' או בן ח' אפי' לא נגמרו סימניו מלין אותו שהרי לא כתבו אם אין ריעותא בשערו ובצפרנו כ"א בסיפא בודאי בן ח' וברישא כתב בספק בן ז' דמלין אותו ממ"נ ולא הזכירו דלא יהא ריעותא בשערו וק"ל · ומ"כ אף לפי מ"ש דהתוספות והרא"ש כתבו דלשאר ענינים לא יצא מכלל נפל בנגמרו סימניו לחוד עד שישהה ג"כ ל' יום וספק מקרי מ"מ לא ק"מ אדברי רבינו דס"ל פשוט דבספק בן ז' או בן ח' מהלינן ליה אף דלא נגמרו סימניו דהא ג"כ כתבתי דמוכח כן מל' התוס' הנ"ל וה"ט דמלין שאני דמלין אותו ממ"נ וכמ"ש בשם התוס' · ומש"ה אף א"ת דהגמרא דקאמר שם בפ' ר"א דמילה ז"ל הא לא שהה ספיקא הוא ממהל היכי מהלינן דאיירי בסתם ולדות וה"ק כיון דרשב"ג אף בסתם ולדות רק שעמד להן הסימנים דשעריו וצפרניו אפ"ה מצריך שיהוי ל' יום א"כ סתם ולדות היכי מהלינן מ"מ לפי מה דמשני רב אדא בר אהבה דמלין אותו הטעם ממ"נ כו' לפי אותו הטעם מלין ג"כ ספק בן ז' ספק בן ח' לא נגמרו סימניו לאפוקי ודאי בן ח' ולא נגמרו דכאבן בעלמא דמיא והיינו שדקדק הגמרא ולא פריך כ"ה מרישא דספק בן ז' ולא תקשה כמו מסיפא דבן ח' הרי הוא כאבן והו"ק · שוב מצאתי שכתב רמ"א ז"ל בד"מ שלו בי"ד ס"ס רס"ו שדברי ב"י הנ"ל אין להם הכרע וגם הן דחוקין מאוד וכתב עוד אמה שתמה רבינו על הרא"ש דכתב הרא"ש הברייתא דבספק בן ז' או ב"ח אין מחללין עליה הא אמרי' בגמרא דמלין אותו ממ"נ כו' ז"ל ולי נראה דודאי דעת הרי"ף והרא"ש כדעת רבינו דמלין אותו ממ"נ כו' והא דכתבו דאין מחללין עליו את השבת לאו אמילה קאמרינן אלא ר"ל דאין מחללין עליו את השבת לענין פקוח נפש והא דמוקי לה הגמרא לענין מכשירין ואליבא דר"א היינו משום דלפני מילה מיתני בגמרא אבל הפוסקים למדו ממנו שאר הילולין לענין פסק הלכה · והא דלא כתבו דמוהלין אותו ממ"נ כו' אפשר דסמכו על מ"ש אין מחללין עליו את השבת דמשמע דווקא

הדושי הגהות

שלא א דברים אלו מחוסרי הבנה לענ"ד דא"כ מה הוסיף על דברי הרב"י בזה דהא גם הב"י כתב שדינו כדין רחיצת גדול דהיינו כחולה גדול שאין בו סכנה שעושין ע"י א"י כל צרכיו ועוד כיון שכתב אינו רוצה לחלק בין זמנינו לזמנם א"כ הו"ל הך קטן הולה שיש בו סכנה והאיך סיים על זה דיש להחם וכו' כמ"ש בסימן שכ"ח אדרבה בסימן שכ"ח איתא דחולה שיש בו סכנה אסור להזור אחר א"י לעשותו אלא מצוה לעשות ע"י גדולי ישראל ועיינתי בד"מ הנדפס בפ"ע ולא מצאתי שם דברים אלו מן אבל נראה וכו' עד לבסוף רק אחר שכתב הד"מ דמה בין זמנינו לזמנם איתא שם הג"ה מחכם א' וז"ל (ובש"ע כתב המנהג שאנו מחמירין קצת ע"ש) ונראה שדרכו כאן בעקבות הג"ה זו וכתבו אבל נראה וכו' לומר שיש להחמיר ולהחם ע"י א"י ולא דברי הד"מ הם ולענ"ד שאין לדמותו כלל להומרא שבש"ע שכתב שם שנוהגין שמחממין מע"ש וכו' וזה ודאי נכון אף בחולה שיש בו סכנה משא"כ להחם ע"י א"י הרבו טעמים ע"ז שאין לעשותו כדלעיל סימן שכ"ח וראייה למ"ש שהרי גם בש"ע לא הזכיר הרמ"א כלל שיש להחם ע"י א"י ·

כתב

וצפרניו ודוקא מילה בזמנה אבל שלא בזמנה כגון שהיה חולה והמתינו לו עד שהבריא אינו דוחה שבת אנדרוגינוס ונולד בין השמשות (ג) ונולד כשהוא מהול ומי שאין אמו טמאה לידה כגון יוצא דופן אין מחללין עליהן השבת ודוקא מילה עצמה דוחה שבת משום שאי אפשר לעשותה מערב שבת אבל מכשיריה שאפשר לעשות מע"ש אין דוחין שבת הלכך אם לא הביא סכין מע"ש לא יביא בשבת אפי' דרך גגות וחצרות וקרפיפות אם לא ששבת בהן: לא היה לו כמון שחוק מע"ש לא ישחקנו אלא לועס בשיניו אם לא עירב מאתמול יין ושמן ליתן עליה לא יערבם היום אלא יתן כל אחד ואחד לבדו ובי"ט מערב כדרכו ואין עושין לה חלוק אלא כורך עליה סמרטוט ואם אין לו כורך על אצבעותיו דרך מלבוש ומביא דרך חצר אחרת אפילו לא עירבו יחד אסור לומר לעכו"ם לפני המילה לחמם המים לצורך המילה דכיון שיש בו איסור דאורייתא לא התירו אמירה לעכו"ם אבל באיסור דרבנן כגון להביא דרך מבוי שלא נשתתפו או בחצר שלא עירבו מותר לומר לעכו"ם להביאם וכן אם היה לעכו"ם מים שחימם בשבת לצורך עצמו או שעבר ישראל וחימם אותם מותר לרוחצו בהם אע"פ שאסרו

אותם דאמרינן חומרא היכי מהלינן וכן יש לתמוה על מה שפי' רבינו בדברי הרא"ש כ"ן נ"ל דודאי כל שגמרו שערו וצפרניו מחללין עליו את השבת להרי"ף והרא"ש אפי' אם הוא בן ח' ודאי ומ"ש ברייתא דקתני בן ז' מחללין עליו את השבת בן ח' אין מחללין עליו את השבת ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת בן ח' הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו סמכו על מ"ש בפרק הערל (פ.) דאוקמוה להאי ברייתא התם בגמרא בשלא גמרו שערו וצפרניו ולפ"ז נ"ל דרב אדא לא הוה מפליג בין גמרו שערו וצפרניו ללא גמרו וכדהוה ס"ד בפרק הערל כי אקשינן ובן ח' מי קא חיי וכדי ליישב מנהגא דעלמא דקא מהלי כפיקות איצטריך לשנויי דמהלינן להו ממ"נ אבל למאי דאסיקנא בפרק הערל דהא דתניא דאין מחללין בשלא גמרו אבל אם גמרו מחללין ממילא נתיישב מנהג העולם דבגמרו הוא דמהלי וכדין עבדי ולא מטעם ממ"נ כדאמר רב אדא בר אהבה והשתא אתיא ברייתא כפשטא ולא צריכין לדחוק ולאוקמה כר"א כדאוקמה רב אדא ואע"ג דלאו לגמרי מתורת נפל לא סגי בגמרו שערו וצפרניו עד שישהא ל' יום מ"מ מאחר ששערו וצפרניו מוכחין עליו דבן קיימא הוא מחזקינן ליה ברוב הנולדים שהם בני קיימא ומהלינן ליה כמו שאנו סומכים בכמה דברים על הרוב וכי לא גמרו כיון דלית ליה שום הוכחה אתרע ליה רובא ולא מהלינן ליה ואע"ג דאי נפל הוא אין כאן איסור תורה שהרי מחתך בשר בעלמא הוא לא רצו חכמים להתיר טלטול במקום שקרוב לודאי שאינו בן קיימא ויש לתמוה על הר"ן שנראה שלא נזכר מ"ש הרי"ף בפרק הערל ולכן כתב כתם דלהרי"ף אין מוהלין ספיקות בשבת דמשמע דאפי' גמרו שערו וצפרניו נמי אין מוהלין שאילו נזכר למ"ש בפ' הערל ה"ל לכתוב דבלא גמרו שערו וצפרניו הוא דאמר הרי"ף דלא מהלינן ספיקות אבל אם גמרו מוהלין ויותר יש לתמוה על רבינו שלא פקח עיניו בדברי הרא"ש דבפרק ר"א דמילה וגם כתב אחר ברייתא זו וכ"ז איירי שלא גמרו שערו וצפרניו אבל גמרו שערו וצפרניו אפי' שהוא ידוע שהוא בן ח' כגון שפירש ממנה אחר שבעל מותר לטלטלו ולמולו בשבת דפסק הלכה בפרק הערל כמאן דאמר אשתהויי אשתהי עכ"ל ועוד יש לתמוה עליו שסתם הדברים כאן לדעת עצמו ודלא כמאן שהרי בן ח' וספק בן ז' ספק בן ח' דלא גמרו סימניהם לכ"ע אין מוהלים אותם בשבת והוא כתב כאן ואפי' ספק אם נולד לז' או לח' ולא גמרו שערו וצפרניו מלין אותו בשבת ולא הביא שום חילוק על זה ואע"פ שיש לומר שסמך על מה שכתב בהלכות מילה סברת הרמב"ם וסברת הרא"ש מ"מ גם בכאן ה"ל להביאם ולא לסתום דבריו לדעת עצמו. ומה שפסק של ז' דיש שלא גמרו שערו וצפרניו אפילו אם הוא בן ח' ודאי מוהלין אותו לדעת הכל ואם לא גמרו אם הוא ספק בן ז' ספק בן ח' אין מוהלין אותו לדעת הרי"ף והרא"ש ואנ"ל אם הוא בן ח' ודאי ואם הוא בן שבעה ודאי להרי"ף והרא"ש מוהלין וכדתניא בן שבעה מחללין עליו את השבת ואוקימנא להאי ברייתא בפרק הערל בשלא גמרו שערו וצפרניו ואע"פ שמדברי הרמב"ם בפ"א מהלכות מילה נראה שאע"פ שהוא בן שבעה כל שלא גמרו שערו וצפרניו אין מוהלין אותו בשבת כי דייקת במילתיה שפיר תשכח דלדידיה נמי מוהלין אותו ויתבאר הדבר יפה בטור י"ד סי' רס"ו:

ודוקא מילה בזמנה כלומר הא דאמרינן דמילה דחיא שבת דוקא בזמנה אבל שלא בזמנה לא וכדאיתא בפרק ר"א דמילה (קלב:) ת"ר מילה דוחה ברעת בין בזמנה בין שלא בזמנה י"ט אינו דוחה אלא בזמנה כלומר כ"ש דאינו דוחה שבת אלא בזמנה ופירש"י שלא בזמנה כגון קטן חולה והמתינו לו עד שיבריא וכו' משכחת לה כשנולד בע"ש בין השמשות דאין מלין אותו בשבת כדתנן בההוא פירקא וכתבו רבינו בסמוך: **אנדרוגינוס** ונולד בין השמשות ונולד כשהוא מהול שם (קלד:) ת"ר ערלתו ודאי דוחה את השבת ולא אנדרוגינוס ולא נולד כשהוא מהול ולא נולד בין השמשות ואע"ג דר"י מתיר באנדרוגינוס הלכה כת"ק כן פסק הרמב"ם בפ"א מהלכות מילה ואע"פ שרבינו כתב בסימן רס"ו שיש פוסקים כר"י נקטינן כהרמב"ם. גרסינן בפרק יוצא דופן (מב:) ההוא דאתא לקמיה דרבא א"ל מהו למהל בשבת א"ל אימא לי איזו גופא דעובדא היכי הוה א"ל שמעית ולד דבוין אכניה דמעלי שבתא ולא אתיליד עד שבתא א"ל האי הוציא ראשו חוץ לפרוזדור הוא והוי מילה שלא בזמנה ואין מחללין עליה את השבת ופירש"י דבוין. שמעתי את הולד צועק בתוך המעים מבע"י של ע"ש וכתב סמ"ג דטעמא דהאי לאו משום דהוציא ראשו לא הוה צווח דכמה שהוא במעי אמו פיו סתום וטיבורו פתוח: **כתוב** בסמ"ג שהשיב ר"י שאם לאחר שהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור נראו ג' כוכבים בינונים יש לסמוך עליהם שהוא לילה אפילו הוא למחר שבת אבל אם שהו הכוכבים לצאת אח"כ אם לפי השיעור נראה להם שהיה יום בהוצאת הראש אין להם אלא מה שעיניהם רואות ויהא נימול לח' ואפילו אם יארע בשבת עכ"ל וכתבוהו הגהות בפ"א מהלכות מילה וכתב עוד שם בהגהות ואין תלוי בתכלה כלל אם קבלו שבת מבע"י לא להקל ולא להחמיר אלא רק ביציאת הכוכבים וכ"כ הרא"ש עכ"ל וכ"כ בהגהות אחרונות דמרדכי: **ומי** שאין אמו טמאה לידה כגון יוצא דופן וכותית שילדה וכו' ג"ז בפרק ר"א דמילה (קלה:) אמר רב אסי כל שאין אמו טמאה לידה אינו נמול לח' ופירש"י כגון יוצא דופן איני והא איתמר יוצא דופן ומי שיש לו שתי ערלות רב הונא וחייא בר רב חד אמר מחללין עליו את השבת וחד אמר אין מחללין ע"כ ל"פ אלא לחלל עליו את השבת אבל לח' ודאי מהלינן ליה הא בהא תליא ואוקימנא לדר' אסי כיחידאה וכתב הרא"ש והר"ן שנסתפקו הפוסקים בפסק הלכה ולפיכך מטילין אותו לחומרא ונמול לח' ואין מחללין עליו את השבת וכן כתב הרמב"ם בפ"א מהל' מילה ומי שיש לו ב' ערלות פירש"י שני עורות זע"ז ואמרי לה שני גידין ורבינו לא כתב כה דין מי שיש לו ב' ערלות לפי שסמך על מ"ש בהל' מילה: **ודוקא** מילה עצמה דוחה שבת וכו' אבל מכשיריה שאפשר וכו' שם (קל.) בר"פ פלוגתא דר"א ור"ע ואיפסיקא הל' כר"ע דאמר הכי: **ומ"ש** לא יביא בשבת אפילו דרך גגות וכו' שם פעם אחת שכחו ולא הביאו איזמל מע"ש והביאו בשבת שלא ברצון ר"א מתקיף לה רב יוסף אדרבה ר"א הוא דשרי וכ"ת שלא כרצון ר"א דשרי אפילו בר"ה אלא כרצון רבנן דאסרו דרך ר"ה ושרו דרך גגות חצירות קרפיפות ומי שרי והתניא כשם שאין מביאין אותו דרך ר"ה כך אין מביאין אותו דרך גגות חצירות וקרפיפות אלא אמר רב אשי ש"א כרצון ר"א ומחלוקתו אלא כרצון ר"ש דתנן ר"ש אומר א' גגות וא' חצרות וא' קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית ופירש"י שלא כרצון ר"א דאיהו אפילו בר"ה שרי ושלא כרצון החולקים עליו דאסרי דרך חצירות דהעמידו חכמים דבריהם אף במקום כרת אלא כרצון ר"ש דמתיר אף לדברי הרשות ובפרק כל גגות (צא.) איפסיקא הלכתא כר"ש וכן הכריע הרי"ף בר"פ ר"א דמילה לאפוקי מרבוותא שפסקו דלא כר"ש ודין זה כתב רבינו בסימן שע"ב ושם ביאר משפט קרפף זה שמותר לטלטל בו ושיש קרפף שאסור לטלטל בו ומשם יתבאר לך דהא דשרי להביא סכין דרך גגות חצירות וקרפיפות כששבת בהן היינו כשהתינוק עומד בבית חצר שאין בה דיורין או שיש בה דיורין ועירבו אבל אם עומד בבית חצר שיש בה דיורין ולא עירבו לא הועילו כלום בהבאת הסכין שהרי אסור להכניסו לתוך הבית וכן אסור להוציא התינוק לחצר זה: **לא** היה לו כמון שחוק מע"ש וכו' משנה שם (קלג.) אם לא שחק מע"ש לועס בשיניו אם לא טרף יין ושמן מע"ש נותן זה לעצמו וזה לעצמו ובגמרא (קלד.) דייק מברייתא דמותר לטרוף יין ושמן ומשני התם לא בעי ליכא הכא בעי ליכא ופירש"י ליכא. לטרפו ולערבו יפה יפה ופריך ה"כ נעביד ולא ליליף ופירש"י לא יערבנו כל כך ומשני היינו דקתני נותן זה לעצמו וזה לעצמו וכירש"י היינו דקתני נותן זה לעצמו שמערב ואינו לוכך וכ"כ הר"ן הא דתניא דברים שאין עושין למילה בשבת עושין לה בי"ט שוחקין לה כמון וטורפין לה יין ושמן כלומר אפילו לטרוף ולערב י.ה יפה אבל בשבת לטרוף בלבד הוא שמותר והיינו דקתני נותן זה לעצמו וזה לעצמו והכי אמרינו בגמרא עכ"ל ולא נזכר זה בדברי ה ופקים ואפשר דטעמא משום דלא איתמר הכי בגמרא אלא אליבא דר"מ דמתיר לטרוף יין ושמן להולה בשבת אבל לת"ק דאסר אפילו בלא ליכא אסור לטרפו לצורך המילה: **ומ"ש** רבינו ובי"ט מערב כדרכו בברייתא שם הזכרתיה בסמוך וא"ת למה לא כתב רבינו דשוחקין לה כמון בי"ט כדאיתא בברייתא ויש לומר שסמך על מ"ש כן בהלכות מילה: **ואין** עושין לה חלוק וכו' משנה שם (קלג.) ואין עושין לה חלוק לכתחלה אבל כורך עליה כמרטוט אם לא התקין מע"ש כורך על אצבעו ומביא אפילו מחצר אחרת ופירש"י חלוק. כעין כיס דחוק היו עושין ומכסין את ראש הגיד עד העטרה וקושר שם כדי שלא יחזור העור לכסות את הגיד: כורך על אצבעו. דרך מלבוש לשנותו מדרך הוצאה בחול. ומשמע לרבינו שאע"פ שמוציאו בשינוי אינו מותר להביאו אלא דרך חצר אחרת שלא עירבו יחד כלומר שלא נשתתפו יחד אבל לא דרך ר"ה משום דאין דרך מלבוש בכך והכי משמע מדקתני אפילו מחצר אחרת ולא תני אפילו דרך ר"ה ומ"ש הר"ן בשמועה זו והיכא דאישתפוך חמימי וכו' ועוד דכורך על אצבעו ומביא דרך ר"ה ואפילו מחצר אחרת בשלא נשתתפו איסורא דרבנן מיהא איכא ע"כ. אפשר דמביא דרך ר"ה דקאמר לאו ר"ה ממש היא אלא היינו לומר דכי היכי דבר"ה איכא איסורא בכורך על אצבעו ה"נ איכא איסורא אפילו מחצר אחרת שלא נשתתפו: **אסור** לומר לעכו"ם לפני המילה לחמם וכו' כן העלו בפרק ר"א דמילה הרי"ף והרא"ש והביאו ראייה מהגמרא ודחו דעת בה"ג שמתיר לפני המילה כל אמירה לעכו"ם אפילו בדבר שהוא מלאכה גמורה והם כתבו דבדבר שאילו עשאו ישראל לית ביה אלא איסורא דרבנן דוקא הוא דשריא אמירה לפני מילה אבל בדבר שיש בו איסור תורה לא הותר לומר לעכו"ם שיעשנו וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מהלכות מילה. ודין זה בין בהבאת מים חמין בין בהבאת סכין וסממנין ודברים הצריכים למילה ופשוט הוא: **ומ"ש** וכן אם היה לעכו"ם מים שחימם בשבת לצורך עצמו וכו' מדברי הרא"ש שם שכתב לפרש דברי הרי"ף. גרסינן בפרק הדר (סח.) ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה אמר רבא נשיילוה לאימיה אי צריכה נחמם ליה אגב אימיה וכתב הר"ן בפ"ב דביצה אהא דתניא התם ממלאה אשה קדירה בשר אע"פ שא"צ אלא לחתיכה א' דמהא משמע דלרבות בשיעורא בי"ט מותר אבל בשבת אסור ולא תיקשי לך ההיא דפרק הדר דאלמא אפילו בשבת שרי לרבויי בשיעורא שכבר פירש"י שם וכן בתוס' דניחום ליה ע"י עכו"ם קאמר והרשב"א מוסיף עוד ואומר דאפילו למאן דמפרש התם דע"י ישראל קאמר ל"ק דכיון דלא מיתסר אלא מדרבנן כיון דבי"ט שרי התם גבי מילה משום מצוה התירו לגמרי אפילו על ידי ישראל מכלל דס"ל ז"ל דרבויי בשיעורא בשבת לא מיתסר אלא מדרבנן ותמהני עליהם

אנדרוגינוס וכו' ברייתא כדברי רבי' בזה וכבר נתבאר בס"ד בי"ד ס"ס רס"ו: מילה בשבת שם ובאנדרוגינוס פליגי בה תנאי ופסק רבינו גבי לחומרא ועיין בי"ד בסי' רס"ה ס"ז מ"ש בדינו בכל ההלכות שנזכר שם אנדרוגינוס בספר הארבעה טורים: ובתינוק שנולד בע"ש סמוך לבין השמשות כתבתי דינו בי"ד סי' רס"ו סעיף י"ב דאם נולד שעה אחת מכ"ד שעות קודם יציאת שלשה כוכבים בינונים נימול לשמיני ביום ו' הא לאו הכי ספק הוא ותדחה ליום א' ואע"ג דלעיל בסימן רס"א לענין תוספת שבת יש להחמיר לקבל עליו שבת מסוף שעה כ"ב מ"מ לענין מילה אינו כן: **ודוקא** מילה עצמה וכו' רבינו האריך בי"ד בדין הבאת סכין דרך חצרות וכו' ושם נתבאר בס"ד ע"ש בסימן רכ"ו ס"ג: **לא** ה"ל כמון שחוק מע"ש לא ישחקנו אלא לועס בשיניו וכו' עד סוף הסי' הא דמאריך לעשות בשינוי היינו לפני המילה אבל לאחר המילה מותר בלא שינוי ג"ז נתבאר בארוכה בסימן רס"ו דלא כמ"ש הר"ן ומה שהקשה ב"י למה כתב רבינו אלא יתן כל אחד לבדו ולא כתב יטרוף הנה בי"ד דקדק רבינו ואמר טורף לה זה לעצמו וזה לעצמו ועיין במ"ש לשם בס"ד: **אסור** לומר לעכו"ס וכו' כ"כ הרי"ף ושאר פוסקי' דלא כבה"ג ובעל העיטור ונתבאר בי"ד סי' רס"ו ע"ש אין

דרכי משה

(ג) עיין ביורה דעה סימן רס"ו אימת נקרא בין השמשות לענין מילה

וכתב

שאסרו רחיצה בכל הגוף אפילו במים שנתחממו בערב שבת במילה התירו :

שלב **אין** מיילדין הבהמה בשבת אבל מסעדין אותה לאחוז בולד שלא יפול לארץ ונופח לו בחוטמו ונותן דד לפיו ומביא מלא אגרוף מלח ונותן לתוך רחמה של טהורה שריחקה ולדה כדי שתקרבנו ומזלפין מי שליא על הולד כדי שתרחם עליו אבל לא בטמאה שלאחר שריחקתו לא תקרבנו עוד : אין מפרכסין לבהמה גלדי המכה ולא סכין אותה בשמן והני מילי בגמר מכה ומשום תענוג אבל בתחלת מכה ואיכא צערא שרי ואם אכלה כרשינין הרבה ומצטערת יכול להריצה בחצר כדי שתיגע ותתרפא ואם אחזה דם יכול להעמידה במים כדי שתצטנן ובעל התרומה אסר להעמידה וא"א ז"ל התירו :

שלג **מי** שיש לו אורחין בשבת ואין לו מקום להכניסם או שאין לו מקום לבה"מ ויש לו אוצר תבואה יכול לפנותו בשבת כדי להכנים האורחין או לפנות מקום לבה"מ אבל שלא לצורך מצוה אסור לפנותו וכיצד מפנהו היה האוצר גדול מפנה ממנו ה' קופות היה שם ה' קופות מפנה מהם ד' אבל כולו לא יפנה שמא יבא

שלב אין מילדין בהמה בשבת כו' משנה סוף פרק מפנין אין מיילדין את הבהמה בי"ט אבל מסעדין אותה וכתב הרא"ש ר"י נסתפק אם הא דקתני מסעדין אי"ט דוקא קאי או דילמא אפילו בשבת שרי והא דקתני בי"ט משום רבותא דאין מיילדין תניא עכ"ל וכתב ב"י ויש לתמוה על רבינו איך כתבה לענין שבת מאחר דר"י מספקא ליה עכ"ל ולפעד"כ דרבינו הכריע דאי איתא דבשבת אסור לסעדה ה"ל למיתני הכי אין מיילדין הבהמה אבל מסעדין אותה בי"ט דהשתא דהוה תני בי"ט בסיפא מוכח דבי"ט דוקא מסעדין אבל אין מיילדין אבל בשבת אף לסעדה נמי אסור מדלא תני הכי אלמא דמסעדין אותה אף בשבת קאמר ותו דמההיא דאין מפרכסין דפ' במה בהמה (דף נ"ג) וכו' שמעינן דבתחלת מכה כיון דאיכא משום צערא דבהמה וליכא טירחא יתירא שרי לפרכס בידים ה"ה דשרי נ"כ לסעדה שלא יפול הולד לארץ ול[ה]ביא בול של מלח כו' דכל זה להצילה מצער ולית בהו טירחא יתירא והא דאמר רשב"ג מרחמין היינו על בהמה טהורה בי"ט לאו דוקא בי"ט דאף בשבת שרי אלא דהמעשה שהיה בי"ט היה :

ואם אכלה כרשינין בפרק במה בהמה פליגי בה תנאי בברייתא ודרש רבא הלכה כרבי אושעיא דמתיר דלא גזרו משום שחיקת סמנים ברפואת בהמתו דאין אדם בהול כל כך על רפואת בהמתו דליתי לידי שחיקת סמנים : **ואם** אחזה דם וכו' שם בברייתא תני' אין מעמידין אותה במים והרי"ף והרא"ש והרמב"ם כתבו דכיון דהלכה כרבי אושעיא שמעינן דלית הלכתא כהך ברייתא ומותר להעמידה במים דלא גזרינן משום שחיקת סמנים ברפואת בהמה אבל בעל התרומות ס"ל דהליכה בחצר דוקא התירו דלא ניכר כ"כ משום רפואה אבל העמדת בהמה במים מוכחא מילתא טפי משום רפואה ואסור וכן פסקו סמ"ג וסמ"ק כפשטא דברייתא ולפעד"כ דיש לכל אחד להחמיר בפלוגתא דרבוותא וכש"ע דפסק לקולא היינו להורות לאחרים :

שלג מי שיש לו אורחים וכו' משנה ר"פ מפנין מפנין ארבע וחמש קופות של תבן דתבן הוא מאכל בהמה ואינו מוקצה ע"ל ריש סימן שכ"ד . ושל תבואה מפני האורחין ומפני ביטול ב"ה אבל לא את האוצר ואפליגו רב חסדא ושמואל בפירושא דמתניתין והסכים הרא"ש לס"ס הרז"ה דהלכה כרב חסדא דמפרש ארבע מאוצר קטן וחמש מאוצר גדול פי' דכשאין שם תבואה אלא שיעור ה' קופות אין מפנה ממנו אלא ארבע ואם היה אוצר גדול מפנה ממנו חמש ודלא כשמואל דמפרש ד' וה' כדאמרי אינשי דלדידיה אפי' מאוצר קטן שאין בו אלא ה' יכול לפנות כל החמש אלא שלא יכבד את האוצר כדרך לכבד לפני האורחין דליתא אלא לא יפנה אלא ד' בלחוד כרב חסדא דסוגיא דשמעתין כוותיה ובפי' אבל לא את האוצר קי"ל כשמואל דמפרש אבל לא יגמור את האוצר שלא יבא להשוות את הגומות ונראה דהשתא דקי"ל ארבע מחמש האי שלא יגמור וכו' רצונו לומר דאפילו אין שם אלא ג' או ד' קופות לא יפנה כולו ואילו לרב חסדא שרי לפנות כולו דאפי' ישוה גומות דבר שאין מתכוין הוא אבל לשמואל חיישינן שמא ישוה גומות במתכוין הלכך לעולם לא יפנה כולו אפילו אם אין שם אלא ג' :

ומ"ש דשלא לצורך מצוה אסור לפנותו כ"כ כל הפוסקים דהכי מוכח מדתני מפני האורחין ומפני ביטול ב"ה דאל"כ ליתני כתמא מפנין ד' וה' קופות . ואע"ג דקי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה אפ"ה לפנות אסור משום דהוי עובדין דחול ולא התירוהו אלא לצורך מצוה ומה שלא הביא רבינו ברייתא דעושה שביל ברגליו וברייתא דתבואה צבורה שהביא הרי"ף הוא לפי שהרא"ש כתב דתרווייהו אליבא דר' יהודה דאית ליה מוקצה כל זה כתבנו בביאור דברי רבינו אבל עוד יש להאריך בביאור דברי הרי"ף והרב רבינו משה בר מיימוני וקצרתי ועיין בב"י :

ואלו

עליהם דא"כ מאי קא מיבעיא לן התם במנחות וכו' לפיכך נ"ל ברור דודאי רבויי בשבת מדאורייתא מיתסר ואפ"ה לא דמי רבויי בשיעורא בי"ט לרבויי שיעורא בשבת שהשבת דחויה היא אצל חולה ולא הותרה ולפ"ז האי דעירובין דוקא ע"י עכו"ס היא עכ"ל . ובנוסחא דידן כתוב בגמרא בהדיא ניחוס ליה עכו"ס אגב אימיה :

כתב הר"ן בריש פרק ר"א דמילה והיכא דאשתפוך חמימיה א"כ אבדור סמנין לאחר מילה פשיטא דמחמין ושוחקין מפני הסכנה ומיהו כל היכא דאפשר לשנויי משנינן וכדתנן לא שחק כמון מבערב שבת לועס בשיניו וכו' מיהו היכא דאיכא חמימי לרחוץ קודם מילה ואשתפוך הנך דלאחר מילה בכה"ג הוא דאיכא למידק אי אמרינן תדחה מילה כיון שאם נמול נצטרך אח"כ לחלל את השבת במכשירין א"ד השתא מיהת כדין מהלינן ובתר הכי פיקוח נפש הוא שדוחה את השבת והרמב"ן כתב דשרי לממהליה שאין למצוה אלא שעתה ואין דוחין את המילה מפני שנצטרך אח"כ לדחות את השבת דבתר הכי פ"נ הוא דדחי ליה ולא מכשירי מילה ואינו כן דעת הרז"ה שהוא ז"ל אמר כל היכא דאשתפוך חמימין דבתר מילה מקמי מילה תדחה מילה וכן דעת הרשב"א ז"ל ומה שהתירו בלא התקין חלוק או כמרטוט מע"ש לכרוך על אצבעו ולהוציאו ולא דחו המילה מפני כך כמו שדחו אותה מפני הבאת איזמל איכא למימר דאי אתיידע מילתא מקמי אין ה"נ ומתניתין בדלא ידעינן עד לאחר מילה ואפ"ה כל [ה]אי דאפשר לשנויי משנינן ומדברי הרי"ף והרמב"ם ורבינו בהל' מילה נראה שסוברים כדעת הרז"ה והרשב"א :

כתב רבינו בטור י"ד סי' רס"ו וז"ל כתב הר"א הלוי אם האב יודע למול אין לו למול בשבת אם יש אחר שיודע למול דהא מילה הוא פסיק רישיה גבי דידיה דהוא מכוין לתקן את בנו אבל לגבי אחר לא מיקרי תיקון ושרי ומיהו אם אין אחר שיודע למול ימול והמרדכי כתב בס"פ כיסוי הדם ששאל רבינו שמחה אם יכול למול בשבת אדם שלא מל מעולם מי חיישינן שמא יקלקל ונמצא מחלל שבת או לא והשיב דודאי לא ימול כדאמרינן במסכת ביצה (לד.) מפני שצריך לבודקן ובת"ה כתב שנהגו העולם שלא ליזהר בהא דהר"א הלוי וכתב שהאב מל את בנו אפילו היכא דאיכא אחר וכתב טעם הר"א הלוי וגם נתן טעם למנהג העולם שחולקים עליו וכתב עוד ששמע שאחד מהגדולים הזהיר לאבי הבן שמל כבר פעמים שלא ימול בשבת אם יש שום מוהל אחר ועל אדם שלא מל רק פעם אחת השיב שהוא מסופק אם יכול למול בשבת הואיל ולא אתחזק בתלת זימני והוא ז"ל כתב דלא בעינן אתחזק ג' זימני דהכי משמע לשון המרדכי דבפעם אחת סגי שכתב אדם שלא מל מעולם הא אם מל פ"א לא מיבעיא ליה והעלה דאב נמי שרי למול בשבת אע"ג דלא מל רק פעם אחת ואע"ג דאיכא אחר דמל זימני טובא :

שלב אין מיילדין את הבהמה בשבת וכו' משנה בס"פ מפנין (קכח:) אין מיילדין את הבהמה בי"ט אבל מסעדין אותה ומפרש בגמרא שם דהיינו שאוחז בוולד שלא יפול לארץ וכתב הרא"ש ר"י נסתפק אם הא דקתני מסעדין אי"ט דוקא קאי א"ד אפי' בשבת שרי והא דקתני בי"ט משום רבותא דאין מיילדין תליא ויש לתמוה על רבינו היאך כתבה לענין שבת מאחר דר"י מספקא ליה א :

ומ"ש נופח לו בחוטמו ונותן דד לפיו וכו' עד לא תקרבנו עוד ברייתא שם :

אין מפרכסין לבהמה וכו' ולא סכין אותה וכו' ברייתא וגמ' בפרק במה בהמה (נג:) הזכרתיה בסי' שכ"ח : **ומ"ש** ואם אכלה כרשינין הרבה וכו' שם פלוגתא דתנאי ופסק רבא כרבי אושעיא דמתיר : **ומ"ש** ואם אחזה דם יכול להעמידה במים וכו' ברייתא שם בהמה שאחזה דם אין מעמידין אותה במים בשביל שתצטנן וכתב הרי"ף והרא"ש דכיון דקי"ל הלכתא כרבי יאשיה דמיקל באכלה כרשינין הרבה משום צערא דבהמה ולא גזרינן משום שחיקת סמנין ש"מ דלית הלכתא כי האי ברייתא דאסרה דהאי תנא דאסר משום שחיקת סמנין הוא דאסר ובהא איפסיקא הלכתא כרבי יאשיה דלא גזר משום שחיקת כמנין דאין אדם בהול כל כך על רפואת בהמתו דליתי לשחיקת סמנין וכ"פ הרמב"ם בפכ"א אבל בעל התרומה וסמ"ג וכמ"ק כתבו דדוקא הליכה בחצר שרי רבי יאשיה שאינו ניכר כל כך משום רפואה אבל להעמידה במים איכא הוכחה טפי משום רפואה ואסור וכתבו בהגהות בפ"כ . כתב המרדכי שם דבהמה שאחזה דם אם הוא ספק שאם לא יקיזו לה דם תמות מותר לומר לעכו"ס להקיזה והביא ראיה לדבר :

שלג מי שיש לו אורחין בשבת ואין לו מקום להכניכס וכו' ר"פ מפנין (קכו:) מפנין אפילו ארבע וה' קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש אבל לא את האוצר וכתב הרי"ף והרא"ש ודוקא מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש דמצות ניכהו אבל שלא במקום מצוה לא וכ"כ הרמב"ם בפכ"ו ובגמרא השתא ה' מפנין ד' מיבעיא א"ר חסדא ד' מה' א"ד ד' מאוצר קטן וה' מאוצר גדול ומאי אבל לא את האוצר שלא יתחיל באוצר תחלה ומנו ר"י היא דאית ליה מוקצה ופירש"י ד' מה' . אם לא היה שם אלא כשיעור ה' קופות לא יפנה אלא ד' מהם שאסור לגמור את האוצר דילמא חזי גומות בקרקעיתו ומשוי להו . מאוצר גדול ואם יש הרבה אין מפנין אלא ה' דחיישינן לטירחא ושמואל אמר ד' וה' כדאמרי אינשי ואי בעי אפי' טובא כמי מפנין ומאי אבל לא את האוצר שלא יגמור כולו דילמא אתי לאשווי גומות אבל אתחולי אתחיל : ומנו ר"ש היא דלית ליה מוקצה ופירש"י שלא יגמור משום אשווי גומות והרי"ף כתב דאיכא מאן דפסק כר"ח ואיכא מאן דפסק כשמואל ולא הכריע ביניהם והרא"ש כתב בשם הרז"ה דקי"ל כרב חסדא משום דסוגיא דשמעתין כוותיה . ובפי' אבל לא את האוצר קי"ל כשמואל שלא יגמור את האוצר ולא תיקשי לך חדא כרב חסדא וחדא כשמואל משום דלא הא בהא תליא והסכים הרא"ש לדבריו וכן דעת הרמב"ם בפכ"ו וכתב ה"ה שכן כתב הרמב"ן והרשב"א וז"ל הרמב"ם בפרק הנזכר אוצר של תבואה או של כדי יין אע"פ שמותר להסתפק ממנו אסור להתחיל בו לפנותו אלא לדבר מצוה כגון שפינהו להכנסת אורחים או לקבוע בו בית המדרש וכיולא מפנין וכו' אלא נכנס ויוצא בו ועושה שביל ברגליו בכניסתו וביציאתו ואין לפרש שמ"ש אסור להתחיל בו לפנותו הוא ממאי דפריש רב חסדא אבל לא את האוצר שלא יתחיל באוצר תחלה דהא רב חסדא אליבא דר"י דאית ליה מוקצה אמרה ואנן קי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה ותו דלרב חסדא אליבא דר"י אפילו לצורך דבר מצוה לא יתחיל את האוצר אלא טעמו מדת"ר אין מתחילין באוצר אבל עושה בו שביל ברגליו בכניסתו וביציאתו ומפרש הוא ז"ל דלדבר הרשות היא אבל לדבר מצוה מישרא שרי וכן פירש שם ה"ה בשם רבותיו של הרמב"ן ז"ל ובהכי ניחא מה שתמה הרא"ש על הרי"ף שכתב ברייתא זו דאתיא כר"י דאית ליה מוקצה והרמב"ם נזהר שלא יעלה על דעתנו דמשום מוקצה הוא דאסרינן להתחיל באוצר ולפיכך כתב אע"פ שמותר להסתפק ממנו אסור להתחיל בו לפנותו אלא לדבר מצוה כלומר דנהי דלית לן מוקצה היינו כשרוצה להסתפק ממנו אבל אם אינו רוצה להסתפק ממנו אלא להתחיל בו לבד לפנותו אסור להתחיל בו לפנות ממנו אם לא לדבר מצוה ובהכי ניחא לי מ"ש עוד הרי"ף ת"ר תבואה צבורה כל זמן שמתחילין בה בע"ש מותר לטלטלה בשבת ואם לאו אסור לטלטלה בשבת דברי רבי אחא ור"ש מתיר תנא כמה שיעור תבואה צבורה לתך ותמה עליו הרא"ש למה כתבה ונ"ל דלפנותה לדבר הרשות עסקינן ולרבי אחא אפי'

פרישה

דוקא אין מחללין אבל מהלינן ליה דממ"כ אין בו מילול שבת וכמ"ש רבינו . וכ"כ סמ"ג בהדיא הא דאין מחללין עליו את השבת היינו דאין מפקחין עליו הגל אע"ג דמהלינן ליה עכ"ל בד"מ . ודבריו דמוקין בעיני דודאי לא היו מקלרין לפרש דבריהם דלענין פיקוח דוקא קאמר דאין מחללין . וגם היה להן להעתיק ל' הגמרא דאמר רב אדא דמהלין אותו ממ"כ . ועוד כראה מוכח מדברי הרי"ף לשון הברייתא דתניא ערלתו ערלה ודאי דוחה שבת ולא ערלה ספק דוחה את השבת כו' עד אמר מר ולא ספק דוחה את השבת לאתויי הא דת"ר בן שמנה אין מחללין עליו את השבת ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת כו' הרי לפנינו דמערלתו דקאי אמילה ממעט ספק בן ז' ספק בן ח' ועוד דהרי מסיק הרא"ש שם וכתב ע"ז ז"ל וכל זה שלא גמרו שערו וצפרניו אבל גמרו מותר לטלטלו ולמולו עכ"ל . ש"מ מדסיים ולמולו דלענין מילה קאמר דאם לא נגמרו דאסור אפי' למולו ודו"ק . ולכאורה דה"ט דהרי"ף והרא"ש מוכיחים בברייתא הנ"ל מיתורא דערלתו למעט ספיקו ס"ל דהכי קי"ל וק"ל : וכתב

חדושי הגהות

שלב א כתב מהרל"ח ואפשר דמה דמיבעיא ליה לר"י פשיטא ליה לרבינו דאי דוקא בי"ט קאמר במסכת י"ט ה"ל לשנותה למשנה זו והואיל וקתני לה במסכת שבת ע"כ לומר דה"ק אין מיילדין את הבהמה בי"ט ואצ"ל בשבת דאין מיילדין אבל מסעדין אותה והשתא אבל מסעדין קאי אשבת :

יבא להשוות גומות וכשמפנה אלו ד' או ה' קופות לא יחלקם בקופות קטנות להוליכם בהרבה פעמים כדי להקל המשוי מפני שמרבה בהילוך ואוושא מלתא טפי ואלו ד' וה' קופות שמפנה היינו לאורח א' ואם באו לו הרבה מפנה כשיעור הזה לכל אורח ואורח ובלבד שלא יפנה אחד לכולם דאיכא טירחא יתירתא אלא כל אחד יפנה לעצמו :

שלד נפלה דליקה בשבת אם היא בלילה קודם סעודה יכול להציל כדי מזון שלש סעודות הראוי לאדם והראוי לבהמה ובשחרית מזון ב' סעודות ובמנחה מזון סעודה אחת ודוקא בבית שהדליקה בו אותם לא יצילו יותר מכדי צורך שבת שאם יצילו יותר איכא למיחש מתוך שהוא טרוד בהצלה ישכח השבת ויכבה אבל בתים הקרובים לדליקה ויראים שתגיע אליהם הדליקה לא דחיל כולי האי ויכולין להציל (א) וכתב בעל התרומות דאפילו מעות ודברים המוקצים יכולין להציל דבמקום פסידא

ב"י

אפילו תבואה כל דהו מאחר שהיא צבורה הויא לה אוצר ואסור להתחיל בה בשבת לפנותה ור"ש סבר שאע"פ שהיא צבורה כל שהיא פחות מלתך אין לה דין אוצר ומותר לטלטלה אפילו לדבר רשות ולפ"ז צ"ל שכל שהתחיל באוצר מבע"י מותר לפנותו אפילו לדבר רשות והר"ן העמיד האי דתבואה צבורה בלדבר מצוה ובעי כמה מפנין ממנה דממתניתין לא שמעינן שיעורא אלא בתבואה שבקופות אבל בתבואה שבאוצר לא שמענו ומש"ה בעי כמה מפנין ומהדרינן לתך ולפי דברי הירושלמי היינו נמי כשיעור ד' וה' קופות :

ומ"ש וכשמפנה אלו ד' וה' קופות לא יחלקם בקופות קטנות וכו' שם איבעיא להו הני ד' וה' דקאמר בד' וה' קופות אין טפי לא אלמא למעוטי בהילוכא עדיף א"ד למעוטי משוי עדיף ולא איפשיטא וכתב הר"ש ועבדינן כפשטא דמתניתין ד' וה' קופות אין טפי לא :

ואלו ד' וה' קופות שמפנה היינו לאורח א' וכו' שם (קכ"ז) איבעיא להו הני ד' וה' קופות דקאמרינן אע"ג דאית ליה אורחין טובא א"ד הכל לפי האורחין ואת"ל הכל לפי האורחין חד גברא מפנה לכולהו א"ד כל חד וחד מפנה לנפשיה ופשטיה דהכל לפי האורחין אבל אי כל חד וחד מפנה לנפשיה לא איפשיט וכתבו הרי"ף והרא"ש וכיון דאיסורא הוא עבדינן לחומרא וכל חד וחד מפנה לנפשיה וכ"כ הרמב"ם בפכ"ו והא דאמרינן כל חד וחד מפנה לנפשיה נראה דלאו למימרא שהאורחים עצמם צריכין לפנות אלא האחרים יכולים לפנות לצרכם ובלבד שלא יפנה כ"א יותר מד' וה' קופות (א) :

כתב בת"ה סימן ע"ב דשבות דשרי משום מצוה שרי נמי משום כבוד אורחים מיהו ה"מ באורחים שבאו לביתו כדאמרינן בהדיא בפ' מפנין גדול הכנסת אורחים מהקבלת בית המדרש והתם נמי אשבות דשבת קאי אמנם אם זימן אורחים לסעוד סעודה בביתו אבל לא נתארחו אצלו כה"ג אין לנו ראיה להקל דהתם אאורחים שבאו מן השדה לביתו קאי ואפשר דמ"מ אין לחלק עכ"ל וצ"ל דלאו במזמן את חבירו שיסעוד אצלו מיירי דההיא פשיטא דסעודת הרשות היא ואין בה מצוה כלל אלא באורחין שנתארחו אצל אחד וזימנם אחר לסעוד סעודה בביתו הוא דמספקא ליה (ב) : בר"פ משילין (לו.) אר"כ לא שנו דמשילין פירות דרך ארובה בי"ט אלא באותו הגג אבל מגג לגג לא ואיבעיא לן בגמ' מי אמרינן בהא דתנן גבי שבת מפנין כיון דאיכא ביטול בית המדרש אפילו מגג לגג שרי א"ד לא שנא ואמרינן תו התם גבי משילין פירות בי"ט לא ישלשלם בחבל דרך חלונות ולא יורידם בסולמות ואיבעיא לן מי אמרינן דהכא משום ביטול בית המדרש אפי' כה"ג שרי א"ד ל"ש ולא אפשיטא וכתב הר"ן שלפי דרך הרז"ה מסתברא דילפינן שבת מי"ט ולא נזכר דבר מזה בדברי שאר פוסקים משמע דס"ל דכיון דמידי דרבנן הוא נקטינן לקולא ומשום ביטול בית המדרש או מפני האורחים שרי בכל גוונא דאל"כ ה"ל לפרש ולא לסתום :

שלד נפלה דליקה בשבת אם הוא בלילה וכו' עד ובמנחה מזון סעודה אחת משנה בפרק כל כתבי (קיז:) : **ודוקא** בבית שהדליקה בו אותם לא יצילו יותר מכדי צורך שבת וכו' אבל בתים הקרובים לדליקה וכו' כן כתבו שם התוס' (קיז.) והרא"ש והר"ן בשם ר"ת דכל ההוא פירקא באותו בית או באותו חצר דכיון שהאש שם ודאי בהול הוא ואי שרית ליה אתי לכבויי כדמפרש בגמ' אבל נפלה דליקה בבית אחר מותר להציל הכל וכ"כ סמ"ג והתרומה וה"ה כתב בפכ"ג שהרמב"ן כתב שזו סברא בלא ראיה ושהרשב"א הסכים לדברי התו' ושכן נראה מדברי הרמב"ם : **וכתב** בעל התרומות דאפילו מעות ודברים המוקצים יכולים להציל וכו' ז"ל בעל התרומות בסי' רכ"ו ונראין הדברים אם רואה אנסים באים בשבת ליקח מעות שבתוך תיבתו יכול ליטלם ולהצניעם במקום אחר אע"פ שמוקצים הם וגדולה מזו אמרו להוליך פחות פחות מד"א למי שהחשיך לו בדרך שיש מוקצה גם איכא למיחש פן יעבירנו ד"א בלא הנחה בנתיים ומה ששנינו מצילין תיק הספר עם הספר אע"פ שיש בתוכו מעות מפני הדליקה אבל בלא ספר אסור להציל המעות לאדם היינו להציל לחצר שאינ' מעורבת ואע"ג דככרות נמי לא יציל יותר ממזון ג' סעודות היינו לחצר מעורבת אבל לביתו ולחצרו שלא הוצרכו תיקון כל מה שירצה יציל ועוד דפירש רבינו יעקב דהתם מיירי בשהדליקה באותו הבית מתוך שאדם בהול אי שרית ליה טפי אתי לכבויי אבל אם הדליקה בבית אחר יכול להציל כל מה שירצה בחצר מעורבת וה"ה מעותיו שיכול להציל ובמקום פסידא לא יניח בשביל מוקצה ואפילו כי יהיה נמי אסור מפני הדליקה להציל מעותיו בלא שום דבר קדושה עמהם בתיק משום דלמא אתי לכבויי אבל מפני פחד שוללי ממון מותר דליכא למיחש כולי האי לאיסורא דאורייתא והא דאמרינן שילהי דפ' נוטל (קמב:) שכח ארנקי בסרטיא או בחצר מניח עליה תינוק ומטלטלה ורב אשי אמר לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד משמע דככר נמי אסור שאני התם דפושע בשכחה טפי מבהחשיך לו בדרך ועוד יכול לישב שם בעירו

ב"ח

ואלו ד' או ה' עד אלא כל אחד יפנה לעצמו שם קמיבעיא לן חד מפני לכולה א"ד גברא וגברא מפני לנפשיה ובעינן למיפשטיה מעובדא דרבי דתניא ועמר רבי כל השדה כולה ומעובדא דר' חייא דתניא ועמר ר"ח כל השדה כולה ומהדרינן וליטעמיך רבי בנפשיה עמר אלא צא ועמר ולעולם כל חד וחד מפני לנפשיה ולא אפשיטא ופסקו הפוסקים דכל אחד יפנה לנפשיה . ומיהו צ"ע דב"י כתב לאו למימרא שהאורחים עצמם צריכין לפנות אלא האחרים יכולין לפנות לצרכם ובלבד שלא יפנה כל אחד יותר מד' או ה' קופות עכ"ל ובגמ' על וליטעמיך רבי בנפשיה עמר ופירש"י בתמיה וכי אורחיה דנשיא בהכי עכ"ל והתוס' כתבו וז"ל וליטעמיך רבי בנפשיה עמר פי' כל השדה עכ"ל מבואר דמאי דנאדו התוספות מפירש"י הוא משום דלפירש"י משמע דרבי לא עמר כלום אף לנפשיה דנשיא היה א"כ קשה היאך היו התלמידים מפנים בשביל רבי כיון דאסור לפנות בשביל אחר ומאי שנא רבי מאחר היכא דהוי איסורא ולכך פירשו התוספות דודאי רבי הוה מפני לנפשיה והתימה היכא אלא וכי אפשר שיפנה רבי כל השדה אלא צא ועמרו ולעולם כל חד עמר לנפשיה וגם רבי עמר לנפשיה לפי זה משמע דליתא למה שפסק ב"י דאחרים יכולים לפנות בשביל האורחים דהא בתוספות צריך לפרש דס"ל דאף רבי היה מפנה לנפשיה ואם היה רשאי אחר לפנות בשביל האורח לא הוה רבי מפנה לנפשיה אלא תלמיד היה יכול לפנות בעבורו מיהו ודאי אין סברא שיהיו האורחים מחוייבים כל אחד לפנות בדנפשיה וגם לישנא דמתני' מפנין מפני האורחים הכי משמע שאחרים מפנין לצורך ישיבת האורחים וכדמשמע מפירש"י שתלמיד היה מפנה לצורך רבי ור' חייא דמאי דנקט רש"י נשיא לאו דוקא דה"ה כל אדם חשוב לאו אורחיה לעמר בשדה כ"ש אורחים בביתו של אדם וכמו שפסק ב"י הוא העיקר וכדפירש"י ולא כדמשמע מדברי התוס' וכן פסק בש"ע והכי נקטינן :

שלד נפלה דליקה בשבת אם הוא בלילה קודם סעודה וכו' משנה בפ' כל כתבי (דף קיז:) נפלה דליקה בלילי שבת מצילין מזון ג' סעודו' שחרית מצילין מזון ב' סעודות מנחה מצילין מזון סעודה אחת ופירש"י בלילי שבת קודם אכילה שחרית קודם סעודה נראה דכוונתו ליישב מה שקשה דה"ל למיתני נפלה דליקה ערבית כדתני שחרית ומנחה ומיישב כיון דסעודת ערבית אין לה זמן קבוע דכל הלילה זמנה להכי נקט בלילי שבת לאורויי כל שהוא קודם אכילה אפי' בסוף הליל' משא"כ שחרית דוקא קודם סעודה כלומר זמן סעודה עד סוף שעה ששית אבל אחר שעה ששית עבר זמנה ואינו מציל אע"פ שהוא קודם אכילה אבל רבינו לא בא אלא לכתוב הדין אחר בלילה קודם סעודה ובשחרית כתב בסתם ולא כתב בפירוש קודם סעודה דממילא מובן קודם סעודה וגם קודם כלות זמנה שהוא קודם סוף ששית :

ודוקא בבית שהדליקה בו וכו' כ"כ התוספות בדבור הראשון בשם ר"ת וכתב לשם באותו בית או באותו חצר וכו' ורצונו לומר בין אם הבתים פתוחים למבוי שכל בית ובית הוא עם חצר שלו בפני עצמו כמו שהוא בזמנינו זה על הרוב ובין אם הם דרים כמו בזמן חכמי התלמוד שכמה בתים פתוחים לחצר והחצרות פתוחים למבוי ודליקה נפלה בחצר בבית אחד מן הבתים שבחצר דכל החצר דינו כבית אחד ורבינו לא הזכיר חצר לפי שבמדינתו היה כל בית ובית בפני עצמו אבל ודאי דכן הדין בנפלה דליקה בחצר וכ"כ הרמב"ם פכ"ג נפלה דליקה בחצר וכו' וכ"כ הסמ"ג וסמ"ק ונראה מדברי רבינו מדכתב דברי ר"ת כאן אבל דין הצלת ג' סעודות ולא כתבם אבל דין הצלת כתבי הקדש כמו שכתוב בתוס' אלמא דמפרש דמ"ש ר"ת דאם נפלה דליקה בבית אחד מותר להציל הכל עיקר דבריו אינן אלא על סיפא דמצילין ג' סעודות וכו' ומצילין סל מלא ככרות וכו' דהתם דוקא כיון דבהיתרא קא טרח דבני טלטול ניכהו ולחצר המעורבת דוקא ולא אסרוה אלא מפני דאי שרית ליה לאתהוג' בהצלה כולי האי מתוך שהוא בהול ישכח לשבת אתי נמי לכבויי וכשאת' אוסר עליו נמצא מתייאש מן הכל ואינו בא לידי כיבוי ולפי זה ודאי בתים וחצרות הסמוכין לדליקה דלא בהילי כולי האי מותר להן להציל יותר ממה שצריך הכא דבהיתר' קטרח ולא חיישינן שמא ישכח את השבת אבל כתבי הקודש דבאיסור' קטרח למבוי שאינו מתוקן אף בבתים הסמוכים לדליקה לא התירו יותר ממה שהתירו לאותו בית שנפלה בו הדליקה והכי מוכח בדברי הרא"ש שלא כתב דברי ר"ת בתחלת הפרק אצל הצלת כתבי הקודש אלא כתבו לאחר שכתב המשנה דמצילין מזון ג' סעודות גם לא כתב כלל כלשון התוספות דכולה האי פירקא איירי כשנפלה דליקה באותו בית וכו' כדי שלא נטעה לפרש דברי ר"ת גם אכתבי הקודש ומשם למד רבינו לפרש דוקא אהצלת שלש סעודות היכא דבהיתרא קטרח :

וכתב בעל התרומות דאפילו מעות וכו' פי' בעה"ת קאי אדברי ר"ת שהתיר לבתים הקרובים לדליקה להציל יותר ממה שהוא צריך דלפ"ז יכולין ג"כ להציל אפילו מעות ודברים המוקצים דלא בהילי כולי האי כיון שהדליקה בבית אחר ואע"פ

דרכי משה

שלג (א) וכ' הר"ן פ' מפנין דף ק"ן ע"א דהיינו ט"ו סאין וכ"כ אתבואה צבורה יכול לפנות ט"ו סאין וכ"כ הגהות דף ק"פ ע"ב : (ב) כתב בא"ז מעשה היה בבו"ן שהיו מביאין יין בעגלה מבע"י וכשקידש היום הורידוהו מעגלה כעס עליהם ר' יואל דאין מפנין אוצר בשבת אלא ט"ו סאין ובעגלה היה יותר ועוד דאין מפנין אלא לדבר מצוה וכתב עוד ומעשה שהביאו יין למקום שהיה דר שם אבי העזרי ז"ל בע"ש ולא הספיקו להורידו מעגלה עד שקידש היום והיו הרבה סוסים בעגלה והיה אומר להם העגלן או תורידו היין או תצטרכו לשלם כל הוצאת הסוסים ואעפ"כ לא רצה אבי העזרי לומר להורידו ולא לומר לעכו"ם להורידו עכ"ל וע"ל ר"ס של"ד מדין אמירה לעכו"ם במקום פסידא :

פרישה

סי' שלד (א) **וכתב** בעל התרומות דאפילו מעות ודברים המוקצים יכולים להציל דבמקום פסידא אין לחוש לאיסור מוקצה כו' . ב"י הביא לשון בעל התרומה ומסיק וכתב עליו נראה מדבריו דלהציל מפני הדליקה לא פשיטא ליה כולי האי להתיר טלטול דבר מוקצה וכן דעת הסמ"ג כו' עד ודוקא בדליקה לא התירו להציל מעות אם לא שיש ספר עמהן דילמא אתי לכבויי עכ"ל הסמ"ג . ולעד"נ דאין ראייה מכל זה לחלק דהסמ"ג לא כתב דבדליקה לא התירו להציל כ"א לאותו בית שהדליקה נפלה בתוכו שהן טרודין ובהולין טפי התם גזרו משום דאם יצילו ודאי יכבו ומה"ט אפי' לחם ומזון יותר מג' סעודות נמי אסור ולא נקטו בלשון מעות כ"א לאשמועינן אע"ג דהתירו בשביל פסידא מרובה לטלטל משמשיה פחות מד"א אע"ג דאיכא מוקצה אפ"ה בדליקה באותו בית החמירו אפילו בהפסד מרובה ולא מטעם מוקצה כ"א שמא אתי לכבויי משא"כ במציל מפני יראת עבדי המושל דלא יבא לעשות ודאי איסור דאורייתא דהא יכול להצניען ברה"י וכמ"ש הסמ"ג בהדיא ז"ל יכול להצניען במקום שירצה ברה"י אע"פ שהן מוקצה עכ"ל ר"ל כיון דליכא שם ודאי איסור דאורייתא כ"א איסור מוקצה שהוא מדרבנן לא החמירו והקילו משום הפסד מרובה . אבל לאנשים אחרים שאינן דרין בבית שנפלה בו השריפה ודאי ס"ל להסמ"ג שיכולין להציל מעותיהן כיון דלא בהילי כולי האי וכמ"ש רבינו בשם ב"ה ובעל התרומה בשם ר"ת וגם דעת ב"ה כן . ומ"ש בעל התרומה ז"ל ואפי' כי יהיה נמי אסור מפני הדליקה להציל מעותיו כו' לרווחא דמילתא כ"כ וגדול מזה כתב ב"י בשם מהרי"א שדקדק מדברי הר"ן שס"ל דלבעל התרומה דאפילו באותו הבית מותר ע"ש . והכי הלעת דבריו דבעל התרומה דאף א"ת דלא קי"ל כפיר"ת לחלק בין בית זה לבית אחר מ"מ איכא למימר דלא חששו להחמיר כ"א בדליקה ולא מטעם מוקצה אלא מטעם שמא יבא לידי איסור דאורייתא דהיינו שיכבה הדליקה ובדברים המותרים לטלטל גם כן אסרו ביותר מג' סעודות משא"כ במפני יראת עבדי המושל דלא יבא לידי איסור דאורייתא אבל בודאי אמת דעת ב"ה כדעת ר"ת דלא החמירו בשאר בתים בדברים המותרין לטלטל אפילו ביותר מג' סעודות משום דלא בהול ומה"ט גם כן מותר להציל בשאר בתים אפילו בדברים המוקצין דבדבר מוקצה אין חילוק בין דליקה ליראת המושל היכא דליכא למיחש שיבואו ודאי לאיסור דאורייתא וכן דעת רבינו בדברי ב"ה שהרי אחר שכתב רבינו לחלק בין אותו בית לבתים אחרים כתב שבעל התרומה התיר להציל אפילו דברים מוקצין

פסידא אין לחוש לאיסור מוקצה כי היכי דשרי למי שהחשיך לו בדרך לטלטל כיסו פחות פחות מד' אמות וכן אם רואה אנסים באין לביתו יכול ליקח כל מה שבביתו ולהצניע שאין לחוש לאיסור מוקצה במקום פסידא ונ"ל שהוא אסור שלא התירו למי שהחשיך לטלטלו פחות פחות מד' אמות אלא כדי שלא יבא לידי איסור דאורייתא לטלטלו בהדיא אבל הכא דליכא למיחש שיבוא לידי איסור גדול מזה שודאי ירא להוציאו מפניהם אסור ועוד אפילו אם מוציאו אין איסור דאורייתא לדידן שאין לנו רשות הרבים (ב) וגם בדליקה נמי ליכא למיחש שמא יכבה כל זמן שלא הגיע אצלו הילכך ודאי אסור להציל דברים המוקצים מפני הפסד ממונו:

הציל

אע"פ שהוא מוקצה כבר ק"ל כמי שהחשיך לו בדרך לטלטל כיסו שהוא מוקצה פחות פחות מד"א משום פסידא וה"נ שרי משום פסידא ודוקא בבית שנפלה בו הדליק' אסור כל מה שהוא יותר מהצריך לו לאותו שבת אפי' מה שאינו מוקצה גזירה דלמא מתוך שהוא בהול ישכח לשבת ואתא לכבויי אבל בבית הסמוך לדליקה שרי אפילו מה שהוא מוקצה. וכן אם רואה אנסין וכו' פי' יכול להצניע באותו בית במקום מוצנע שאין כאן שום איסור אחר כ"א שמטלטל למוקצה וגם לא יבא לידי איסור אחר ואיכא למידק דסה"ת כתב וז"ל ואפילו כי יהיה אסור מפני הדליקה להציל בלא שום דבר קדושה עמהם בתיק משום דלמא אתי לכבויי אבל מפני מושלים ופחד שוללי ממון מותר דליכא למיחש כולי האי לאיסור דאורייתא אלמא דמתיר מפני האנסין יותר ממה שמתיר מפני הדליקה וכן כתב בספר מצות גדול הביאו בית יוסף ורבינו בשם ספר התרומה מהפך הסברא כדמשמע מלישנא דוכן אם רואה אנסין וכו' דקאמר דה"ל כאילו אמר לא מיבעיא דליקה דשרי אלא אפי' מפני האנסין נמי שרי וה"נ משמע מהשגתו שהשיג תחלה על מה שהתיר מפני האנסין ואח"כ אמר וגם בדליקה וכו' דמשמע דה"ק דגם בדליקה דאיכא טפי להתיר מבאנסין משום דבדליקה איכא למיחש לאיסור גדול מזה דהיינו דילמא אתא לכבויי הכא מיהו ליכא למיחש לכבוי דדוקא באותו בית שנפלה בו הדליקה דהוא בהיל אתא לכבויי אבל בבית הסמוך לדליקה דאינו בהיל לא אתא לכבויי א"כ ליכא למיחש שיבא לידי איסור גדול מזה ולכן לא התירו לו איסור טלטול וא"כ מהפך הסברא בשם סה"ת ונראה בעיני פשוט דהאי וכן אם רואה אנסין הוא לשונו של רבינו שתופס הסברא איפכא מסברת סה"ת והסמ"ג וה"ק רבינו הנה בעה"ת התיר לטלטל מוקצה גבי דליקה וכן התיר אפילו מפני האנסין וכ"ל שהוא אסור דלא מיבעיא מפני האנסין דאסור כיון דליכא למיחש שיבא לידי איסור גדול מזה אלא גם מפני הדליקה דאיכא צד סברא למיחש שיבא לידי איסור גדול מזה אפ"ה לא חיישינן ליה ואסור ולענין הלכה נלפע"ד דהדין עם בעה"ת דבבית הסמוכין לדליקה דלא בהילי כולי האי ולא חיישינן שמא ישכח לשבת ואתא לכבויי בשוגג ולפיכך מותר להציל הכל וכמ"ש ר"ת התם נמי אין לחוש לאיסור מוקצה במקום פסידא וראייתו ברורה ממה שהתירו במי שהחשיך לטלטל את כיסו משום פסידא דמ"ש רבינו דהתם לא התירו אלא כדי שלא יבא לידי איסור דאורייתא וכ"כ ה' המגיד בפ"ו ע"ש הרמב"ן והרשב"א וכ"כ הר"ן בר"פ מי שהחשיך משמו ומביאו ב"י ונחלקו על בעה"ת הוא תמוה טובא דהא התם ליכא למיחש שמא ישכח השבת דלאו בהיל הוא אלא כיון דקים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אי לא שרית ליה איסור מוקצה שהוא קל כדי שלא יפסיד ממונו אתי לידי איסור חמור לאתויי ד' אמות בר"ה במזיד א"כ ה"נ אי לא שרית ליה להציל ממונו שיש בו איסור מוקצה שהוא קל אין אדם מעמיד עצמו על ממונו ואתא לחפור בקרקע במזיד ולהטמין ממונו שם להצילו מפני הדליקה או מן האנס או להוליכו חוץ לעיר למקום אחר בכרמלית דאית בה ר"ה גמורה וכיוצא בזה מאיסורי דאורייתא ודוקא באותו חצר שנפלה בו הדליקה דאיכא למיחש שמא ישכח לשבת ויכבה בשוגג הילכך כדי להצילו מחיוב חטאת שיגיע על ידינו כשנתיר לו להציל הכל אמרו רבנן שלא להתיר לו אפילו דברים המותרים אלא מה שהוא צריך אבל באינו בהול דליכא למיחש לשמא ישכח אלא כיון דאיכא פסידא במי שהחשיך וכו' ויבא לידי איסור דאורייתא במזיד התירו לו איסור מוקצה משום פסידא דשוב לא יבא לידי איסור דאורייתא ה"נ בדליקה ובאנסין אין לחוש לאיסור מוקצה משום פסידא בבית הסמוך לדליקה ואפילו את"ל דליכא הכא בדליקה ובאנסין הך חששא שיבא לידי איסור גדול מזה כמו שהוא במי שהחשיך וכו' מ"מ הסברא הפוכה דהתם דחיישינן שמא יהא חוטא במזיד יהא נשכר ולהתיר לו המוקצה כדי שלא יפסיד ממונו והכא דליכא למיחש שיהא חוטא במזיד יהא נשכר שלא להתיר לו המוקצה ושיפסיד ממונו סברא זו מרפסא איגרא ואע"פ דלמאי דפי' הרא"ש ורבינו לא התיר ר"ת בבית הסמוך לדליקה להציל הכל אלא במידי דשרי לטלטולי וגם דוקא לחצר המעורבת אבל היכא דאסור לטלטולי א"כ לחצר שאינה מעורבת אף בבית הסמוך לדליקה אסור כמו בבית שנפלה הדליקה כדפי' בסמוך ס"ב מ"מ לרבינו ברוך ולהסמ"ג ולהסמ"ק אינו כן אלא בבית אחר הסמוך לדליקה הכל מציל אפילו דברים שהן אסורים בטלטול משום מוקצה ודוקא לחצר מעורבת והכי משמע ממ"ש התוס' בדבור הראשון בשם ר"ת דכולי האי פירקא וכו' והא דכתב הסמ"ג דמותר לטלטל המוקצה בביתו מפני יראת המושל ודוקא בדליקה לא התירו להציל מעות וכו' ומביאו ב"י היינו דוקא בבית שנפלה בו הדליקה דילמא אתא לכבויי בשוגג דמתוך שהוא בהול ישכח את השבת כדפרישית והב"י על פי דברי מהר"י אבוהב חילק ואמר דאף בבית שנפלה בו הדליקה מותר להציל דברים חשובים המוקצים כגון מעותיו וכיוצא בהן דאי לא שרית ליה אתא לכבויי במזיד אלא דבדברים המותרים שאינן חשובים אסורים להציל ביותר ממה שצריך להם לאותו שבת דאי לא שרית להו לא אתא לכבויי להצילם ועל פי זה כתב בש"ע בתחלה בדברים המותרים לחלק בין בית שנפלה בו הדליקה לבית הסמוך לדליקה כמו שכתב רבינו והוא ע"פ ר"ת וכמו שמפרש הרא"ש ואחר כך כתב דבמעות ושאר דברים המוקצים יש מתירים ויש אוסרים וכו' ומשמע דיש מתירין אפילו בבית שנפלה בו הדליקה ויש אוסרין אפילו בבית הסמוך לדליקה ולפעד"נ פשוט דבבית שנפלה בו הדליקה מעולם לא התיר שום חכם לא דברים המותרים ביותר ממה שצריך לאותו שבת ולא דברים החשובים המוקצים דטעמא דאיסורא הוא דאי שרית ליה לאצולי חיישינן שמא מתוך שהוא בהול ישכח את השבת ואתא לכבויי בשוגג ולא אמרינן הי לא שרית ליה אתי לכבויי במזיד דאין אנו אחראין לרשעים ולא דמי למי שהחשיך וכו' דהתם אם אנו מתירין לו איסור מוקצה הקל כדי שלא יפסיד שוב לא יהא

נעשה

בעירו ולאמרו או ליתן שם שומר עכו"ם אבל בפחד לסטים מותר לטלטלן ולהצניע במקום המשתמר עכ"ל נראה מדבריו דלהציל מפני הדליקה לא פשיטא ליה כולי האי להתיר טלטול דבר מוקצה וכן דעת סמ"ג להתיר טלטול מוקצה מפני יראת אנס ומיהו פשיטא ליה דאסור לטלטל דבר המוקצה מפני הדליקה שכתב וז"ל ונראין הדברים דאם ירא פן יבואו אנסים ליקח המעות שבתיבתו בשבת או כספו וזהבו שאינם כלים מותר להצניען במקום שירצה ברה"י אע"פ שהן מוקצים וגדולה מזו התירו משום פסיד' להוליך פחות פחות מד"א דרך ר"ה שיש לחוש לאיסור' דאורייתא' וכ"ש הא ודוק' בדליקה לא התירו להציל מעות אם לא שיש ספר עמהם דלמא אתי לכבויי עכ"ל וה"ה כתב בפ"ו גבי מי שהחשיך לו בדרך וכו' ובתוס' כתבו מכאן יש ללמוד למי שמתירא מן הליסטים שהוא מותר לטלטל המעות כדי להחבאן דמשום הפסד התירו לו לטלטלן ונחלקו עליהם הרמב"ן והרשב"א ונתן טעם הרשב"א לאיסור ואמר שבכאן לא התירו לו דבר זה משום הפסד ממונו אלא כדי שלא יעבור על דבר חמור אבל במתירא מן הליסטים אין מתירין לו טלטול כדי שלא יבא לידי טלטול עכ"ל וגם הר"ן בר"פ מי שהחשיך כתב בשם התוס' ובשם בעל התרומה שמותר לטלטל המעות מפני הליסטי' או מפני הדליק' וכ' שהרמב"ן והרשב"א חלוקים בדבר ואוסרים לטלטל דבר המוקצה מפני הלסטים או מפני הדליקה וגם הוא ז"ל הסכים עמהם. וכתב הרשב"א בתשובה דאפי' לומר לעכו"ם לא התירו אלא במי שהחשיך לו והיה עמו עכו"ם נותן כיסו לעכו"ם כדי שלא יבא לידי איסורא דאורייתא הא בעלמא לא דכל שאינו עושה אינו אומר לעכו"ם ועושה משמע מדבריו דבחורה שירדו עליה גשמים והיא מפסדת בתוך המים אסור לטלטלה או לומר לעכו"ם לטלטלה וכבר כתבתי בדין זה ס"ס ש"ז: ולע"ד שהוא אסור שלא התירו וכו' כלומר דע"כ לא התירו למי שהחשיך לו בדרך ואין עמו עכו"ם ולא חמור להוליך כיסו פחות פחות מד"א אלא כדי שלא יבא לטלטלו ד"א בר"ה דהוי איסור דאורייתא' אבל הכא גבי אנסים ליכא למימר דאי לא שרית ליה לטלטולי להטמינם בתוך הבית יוציאם מרה"י לר"ה דהוי איסור תורה שהרי הוא ירא להוציאם מפני האנסי' הבאים לביתו ועוד אפי' היכא דאפשר להוציאם קודם שיבואו האנסים אם יוציאם ליכא איסורא דאורייתא שהרי אין לנו ר"ה וכיון דאינו יכול לבא לידי איסור תורה למה נתיר לו את האסור וקושיא זו היא מ"ש ה"ה שהקשה הרשב"א על דין זה: והגאון מהרי"א ז"ל כתב על דברי רבינו ואיני מבין זאת הקושיא לפי שבהוצאה לכרמלית יש בו טלטול ויש בו הולכת ד"א וזה אסור יותר מכאן בכאן אלא טלטול לבדו עכ"ל ובמה שכתבתי נתיישב זה דכיון דלא אשכחן דשרי רבנן איסור דדבריהם אלא כי היכי דלא ליעבד איסור תורה א"כ היכא דליכא למיחש דליעבד איסור תורה לא שרינן ליה איסורא דרבנן כי היכי דלא ליעבד איסורא דרבנן ואפי' היכא דאיכא למיחש דליעבד כמה איסורי דרבנן לא שרינן ליה:

ומ"ש עוד רבינו וגם בדליקה נמי ליכא למיחש שמא יכבה וכו' כלומר גם בדליקה נמי לא שרינן לטלטל ולהציל דברים המוקצים כדי שלא יבא לכבות הדליקה דכל זמן שלא הגיע אצלו ליכא למיחש דאי לא שרית ליה אתי לכבויי ומטעם זה בבתים שלא נגעה בהם הדליקה אין מתירין לו לטלטל דברים המוקצים ולא הוצרך רבינו לדבר בבית שנפלה בו הדליקה דבההוא פשיטא ליה שלא נתיר לו לטלטל שום דבר מוקצה דאי שרית ליה אתי לכבויי כדאמר בגמרא בהצלת דברים שאינם מוקצים כנ"ל אבל הר"ר מהרי"א ז"ל דקדק מדברי הר"ן בפרק מי שהחשיך דבעה"ת אפילו בבית עצמו שנפלה בו דליקה התיר ושרבינו לא הקשה עליו אלא לענין שאר בתים שאין הדליקה בהם אבל על הבית שהדליקה בו לא הקשה דשפיר דמי להתיר לו טלטול מוקצה כי היכי דלא ליתי לכבויי ע"כ ותמהני דכיון דבגמ' אסרו להציל אפילו דברים המותרים לטלטל משום דאי שרית ליה אתי לכבויי ובבית שנפלה בו הדליקה עסקינן כדבסמוך היכי ניתא דשרי לטלטל באותו בית דברים המוקצים כי היכי דלא ליתי לכבויי ושמא י"ל דס"ל דדברים המותרים אינם חשובים ואי לא שרית ליה לא אתי לכבויי להצילם שהרי אינן חשובים ואי שרית ליה מתוך שהוא טרוד בהצלה ישכח שהוא שבת ואתי לכבויי אבל מעות וכיוצא בו אי שרית ליה להציל אפשר שישכח ויכבה ואפשר שלא יכבה ואי לא שרית ליה מתוך שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אתי לכבויי במזיד ודוחק (א):

כניל

דרכי משה

שלד (א) וכתב בהגהות אלפסי החדשים ויכול להציל ג' סעודות מכל מין ומין שאם הציל בשר ג' סעודות יכול אח"כ להציל דגים שיכול לומר בדגים אני חפץ עכ"ל ריא"ז

ועוד

פרישה

משמע דאאחר בתים דוקא קאי וכמ"ש ג"כ טעם פ"ז דליכא למיחש לאיסור מוקצה במקום פסידא ובאותו בית הא איכא למיחש לאיסור כיבוי שהרי אפילו דברים המותרין לא התירו באותו בית להציל כ"א ג' סעודות וכמ"ש רבינו ג"כ לבסוף אדברי ב"ה ז"ל וגם בדליקה נמי ליכא למיחש שמא יכבה כל זמן שלא יגיע אצלו. משמע הא באותו בית דאיכא למיחש ביה מיניה לא איירי וכמ"ש ב"י שם. ומ"ש רבינו בשם בעל התרומה בסי' זה ז"ל אם הניח התפילין בארנקי מלאה מעות כו' אבל אם הניח בו טבעת או כלי אחר שמותר לטלטלו אין הארנקי מטולטלת אגבו שהכלי אינו חשוב ובטל לגבי ארנקי. ק"ק במאי איירי אם באותו בית הא אפילו הטבעת אסור דלא התירו בו אלא מזון ג' סעודות ואי בשאר בתים הא שרי לב"ה דאפילו מעות בעינייהו מותר להציל וצ"ל דמיירי בטבעת שמניח בידו לקשור בו ארנקי ומטלטלו אגב הטבעת שבאצבעו ודרך לבישה מותר אפילו באותו הבית כל מה שיכול ללבוש ובכלי תשמישו פשיטא דלק"מ דהא התירו להציל כל כלי תשמישיו שהן לצורך ג' סעודות וכמ"ש ב"כ פשוט והביאם הב"י בסמוך ובכר ותינוק דסמ"ג מיירי באותו בית ובככר דצריך לג' סעודותיו וק"ל. אבל מ"ו ז"ל כתב בביאוריו דמיירי באותו בית וע"י קיפול דמותר להציל כל מה שמקפל בכלי אחד ומוציא בפעם א'. וק"ל בלא טבעת ובכר נמי כיון דמשום מוקצה לא נגעו וע"י קיפול שרי להציל דה"ה מותר להציל מעות בעינייהו ע"י קיפול ואפילו לפי מ"ש ב"י בשם בעל התרומה דבקיפול שרי לו להוציא כמה פעמים כשבכל פעם אינו מוציא יותר מג' סעודות לכל א' וא' מ"מ מעות ודאי ככי דינו מחמת קיפול דאם מותר להציל מפני פסידא דבר מוקצה בלא קיפול ג"כ ה"ל להתירו. ויותר היה נ"ל דמיירי בלא קיפול אלא מציל בפעם א' ואל אלא ואז התירו לו אפילו להציל מעות שבכלי אלא שא"כ קשה אפי' בלא טבעת נמי ע"י הזימון שבכלי שמצילו. וגם קשה למהרי"א שדקדק מדברי הר"ן דז"ל דבעל התרומה מתיר אפי' באותו הבית ק' דא"כ אפי' טבעת וכלי נמי:

(ב) וגם בדליקה נמי ליכא למיחש שמא יכבה כל זמן שלא הגיע אצלו ור"ל הא אי איכא למיחש היה מתירין ג"כ אע"ג דכיבוי מלאכה שאינה צריכה לגופה הוא ואינו חייב עליה לר"ש מ"מ איכא בה צד דאורייתא וכמ"ש הר"ן וב"י הביאו בסמוך. ואל תטעה לומר ולדייק מדברי רבינו הא באותו בית שכבר הגיע הדליקה אצלו ואיכא למיחש שמא יכבה מסכים לב"ה שמותר להציל המעות כדי שלא יבא לידי איסור חמור דהיינו שיכבה דזה בודאי אינו וכמ"ש לעיל בסמוך אלא באותו בית ודאי אסור דלא מהניא ולא מידי דאם שרית ליה איסור מוקצה ושיציל המעות אתי לכבויי כיון שהוא בהול וטרוד. ולא בא רבינו אלא להוציא מדעת בעל התרומה דמתיר בשאר בתים היכא דאינו בהול ומש"ה קאמר דז"ש דכיון דלא הגיע הדליקה לאותן בתים ליכא למיחש שיבא לאיסור דאורייתא ומש"ה לא התיר

איסור

הציל פת נקייה לא יציל פת הדראה אבל איפכא שרי: (ג) מצילין מיוה"כ לשבת אבל לא משבת ליה"כ וי"ט ולא לשבת הבאה והא דאין מצילין מזון אלא של ג' סעודות היינו דוקא בב' כלים אבל בכלי אחד מצילין אפי' כל הכלי מלא אפי' אם הוא מהזיק הרבה (ד) ואפי' פירש טליתו וקיפל והביא לתוכו וחזר וקיפל והביא לתוכו שרי כיון שמוציא הכל בפעם אחת ולובש כל מה שיכול ללבוש ומוציא ופושט וחוזר ולובש ופושט ואומר לאחרים בואו והצילו לכם כל אחד מזון שלש סעודות ויכולין ללבוש כל מה שיוכלו ללבוש ואם רוצין זוכין בו מן ההפקר כיון שאמר הצילו לכם ואם אינן רוצין לזכות אלא רוצין להחזירו ולקבל

הציל פת נקייה וכו' עד ולא לשבת הבאה ברייתא שם. וכתב הר"ן מדאמרינן אבל לא משבת ליה"כ משמע דמיה"כ למוצאי יוה"כ מצילין מזון סעודה אחת והכי אית' בירושלמי וכ"כ ה"ה בפכ"ג בשם הרשב"א ז"ל וכתב עוד שם ה"ה דאית' בירושלמי דמצילין לחולה ולזקן ולרעבתן כבינוני:

והא דאין מצילין אלא מזון ג' סעודות היינו דוקא בב' כלים וכו' משנה שם (קכ.) מצילין סל מלא ככרות אף ע"פ שיש בו מאה סעודות ועיגול של דבילה וחבית של יין ובגמ' שם והא תנא רישא שלש סעודות ותו לא אמר רב הונא ל"ק כאן בבא להציל כאן בבא לקפל ופירש"י להציל. בבת אחת מציל כל מה שבכלי דהא חדא זימנא הוא מה לי כורתא מה לי טובא: לקפל. סלים הרבה זה עם זה לטרוח ולחזור ולהוציא מזון ג' סעודות הוא דיכול להציל בכלים הרבה ותו לא שכל אחד טורח בעצמו הוא ור' הבא שני בגוונא אחרינא ופסקו הרי"ף והרא"ש כרב הונא וכן פסק הרמב"ם בפרק ג'. ומשמע מדבריהם דאפילו במוציא בבת אחת כל שהוא בכלים הרבה אסור אם הוא יותר מג' סעודות וכ"כ ה"ה שם דלא שרי להציל יותר משלש סעודות אלא בכלי אחת ובבת אחת: ובעה"ת פירש דבא לקפל היינו שמקבץ ממקומות הרבה ונותן למקום אחד ומוציא והולך הרבה דרכים לא יוציא בדרך רק ג' סעודות ואפילו באותו חצר עכ"ל משמע מדבריו שיכול להציל כל מזון שיש לו כל שאינו מציל יותר ממזון ג' סעודות בכל דרך וכן כתוב בהגהות מרדכי שמציל מזון ג' סעודות לכל אחד בכל דרך שילך אבל הר"ן כתב אמתני' דשריא בהצלת מלבושין לחזור וללבוש ולהוציא הא דלא שריין הכי גבי אוכלין ומשקין משום דהתם כיון דבידו הוא מוציא מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויי אבל הכא כיון שאי אתה מתירו אלא דרך לבישה רמי אנפשיה ומדכר יכ"כ ה"ה בפכ"ג בשם הרשב"א ומשמע דבשום גוונא לא התירו לו יותר מדרך אחד: **ואפי'** פירש טליתו וקיפל וכו' בעיא שם ואיפשיטא דככא להציל דמי ובספרי הרי"ף שבידינו לא יש שום פי' בעיא זו וה"ה כתב בפכ"ג וז"ל ופירשו בהל' שהביא כלים הרבה וקיפל טליתו עליהם והוציא הטלית מקופל על הכלים הנמצאים המלאים אבל הרמב"ן פי' שזה אסור הוא כיון שהמזון בכלים מחולקים ולא התירו אלא בכלים מלאים ומערן בתוך הטלית ואח"כ הוציא הטלית מליאה אוכלים וכ"כ מדברי רבינו ועיקר עכ"ל וכ"כ מדברי רש"י. וכתב הר"ן שמדברי התוס' נראה שאפי' קיפל והניח כלים הרבה לתוך כלי אחד ככא להציל דמי ואין כן דעת רש"י ע"כ. תנן בפרק כל כתבי (שם) ולשם הוא מוציא את כל כלי תשמישו כלומר למקום שהתירו לו להציל מזון ג' סעודות מוציא כל כלי תשמישו ופירש"י כלי תשמישו הצריכים לו לאותו היום כגון כוסות וקיתוניות:

ולובש כל מה שיכול ללבוש ומוציא וכו' משנה שם לובש כל מה שהוא יכול ללבוש ועוטף כל מה שהוא יכול לעטוף ר' יוסי אומר י"ח כלים וחוזר ולובש ומוציא ואומר לאחרים בואו והצילו עמי ופסקו הפוסקים כת"ק וכתב הר"ן דאפשר דלא פליגי רבנן עליה דרבי יוסי אלא משום דכיון דאינו מציל אלא ברה"י לא חיישינן דילמא נפיק בהו לר"ה אבל היכא דנפיק בהו לר"ה מודו דאסור משום משוי אבל ממ"ש רבינו דין זה בס"ס ש"א דבמוציא מרה"י לר"ה עסקינן נראה דאפי' למיפק בהו לר"ה שרי כיון שדרך לבישה הוא מוציאם אלא שבסימן זה אחר שכתב לובש כל מה שיכול ומוציא וכו' כתב ואין מצילין אלא לחצר המעורבת אבל לשאינה מעורבת אין מצילין כלל ומשמע דלא שרי להוציא לבושים שאינם צריכים לו אלא ברה"י דוקא אם לא נאמר דלא קאי האי אין מצילים אלא אאוכלים וכלים ולא אמלבושים ובהגהת מרדכי כתב לובש ומוציא ופושט וחוזר ולובש ומציל הרבה אפילו לחצר שאינה מעורבת:

ופושט וחוזר ולובש ומוציא משנה הזכרתיה בסמוך ובגמ' (שם) ת"ר לובש ומוציא ופושט וחוזר ולובש ומוציא ופושט ואפילו כל היום כולו דברי ר"מ רי"א י"ח כלים ומשמע בהדיא דהא דתנן וחוזר ולובש ומוציא לא דברי ר' יוסי בלבד היא אלא ד"ה וכ"כ בספר התרומה ובסמ"ג וכ"פ ה"ה בפ' כ"ג וכתב שזה לא נזכר בדברי הרמב"ם ז"ל בביאור ואני אומר שלא בביאור ולא ברמז לא נזכר בדבריו זה ואדרבה משמע מתוך דבריו שאינו פושט וחוזר ולובש ומוציא שהרי כתב נפלה דליק' בחצר וכו' לפי כך גזרו שלא יציל אלא מזון שהוא צריך לו לאותו שבת וכלים שצריך להשתמש בהם בשבת ובגדים שיוכל ללבוש שנמצא מתייאש מן הכל ואינו בא לידי כיבוי נראה מדבריו שאינו מציל אלא בגדים שהוא יכול ללבוש בלבד ואינו פושט וחוזר ולובש ומוציא כשם שאינו יכול להציל אלא מזון ג' סעודות לבד ואינו מציל וחוזר ומציל ואפשר שטעמו מפני שהוא סובר דכי תנן במתני' פושט וחוזר ולובש ומוציא דברי ר"י הם ות"ק פליג עליה דאל"כ הכי ה"ל למיתני לובש כל מה שהוא יכול ללבוש וחוזר ולובש ומוציא כדקתני ר"מ בברייתא וס"ל דר"מ לאו היינו ת"ק דמתני' והלכה כת"ק דמתני' הילכך אינו פושט וחוזר ולובש ומוציא:

ואומר לאחרים בואו והצילו לכם וכו' עד ולא הוי שכר שבת משנה שם ואומר לאחרים בואו והצילו לכם ואם הם פקחים עושין עמו חשבון לאחר השבת ומפרש בגמ' דה"ק ואם היו פקחים דידעי דהכ"ג לאו שכר שבת הוא עושין עמו חשבון לאחר השבת וטעמא דשרי ליטול שכר פירש"י משום דבכה"ג לאו שכר שבת הוא דמעיקרא לאו אדעתא דשכר פעולה נחית והרמב"ם כתב בפרק כ"ג שהטעם לפי שאין שם מלאכה ולא איסור שלא הוציאו אלא במקום המעורב: והא דאמרינן דמותרים לקבל שכר על הצלתם מוכח בגמ' דחסידים לא שקלי האי אגרא ומתני' בירא שמים הוא ופירש"י דאע"ג דלאו שכר שבת גמור הוא שהרי לא התנה עמו ומהפקירא זכו אפ"ה חסידים יש להם לוותר משלהם בכל מקום כדנוד עבירה: **וכתב** הר"ן דמשמע מדברי רש"י שזוכין מן ההפקר בדברים שמצילין אם רצו לעכבן מפני שאמר להם הצילו לכם כלומר לעצמכם והוא ז"ל כתב דאין צורך לכך דאפי' לא אמר להם הכי כיון שהוא אינו רשאי להציל יותר ממזון ג' סעודות הרי הוא מופקר לכל מידי דהוה אמציל מזוטו של ים ומשלוליתו של נהר. וה"ה מהרי"א ז"ל תירץ דלא דמי דשאני הכא דיכול להציל הוא אלא דאריא רביע עליה. ול"נ דאין זו טענה דכל שאינו יכול להציל מאיזה טעם שיהיה ה"ל כזוטו של ים: **כתב** הר"ן בשם ה"ר ישעיה מטראני ז"ל דהנך אחרים רשאים להציל אפילו כמה ואפי' בכלים הרבה דליכא למיחש בהו דילמא אתי לכבויי דאדרבה דליקה גורמת להם שיכולין לזכות מן ההפקר ואפשר דאע"ג דכתב רש"י בר"פ חבית (קמג.) ואומר לאחרים בואו והצילו לכם כל אחד מזון ג' סעודות דמשמע דגם הבאים להציל אינם יכולין להציל יותר ממזון ג' סעודות דשאני התם דחיישינן שמא יביא כלים דרך ר"ה והביא חששא שייכא באחרים כמו בבעה"ב אבל הרמב"ם כתב בפכ"ג שגם אחרים הבאים להציל אינם יכולין להציל יותר ממזון ג' סעודות כדין בעה"ב וכך הם דברי רבינו:

נעשה איסור דאורייתא' על ידו משא"כ הכא דאם נתיר לו להציל שמא ישכח את השבת ואתי לכבויי ויהא נעשה איסור דאורייתא' על ידינו שהתרנו לו להציל אבל בבית הסמוך לדליקה לשם יש מתירין כמ"ג וסה"ת להציל את המוקצה משום פסידא ויש אוסרין הם רבינו ועפ"י דברי הרא"ש שמפרש דלא התיר ר"ת בבית הסמוך לדליקה להציל את הכל אלא כל דברים המותרים בלבד אבל לא דברים המוקצים ויש מתירין הם רבינו ברוך והנמשכים אחריו ולדעתינו העניי' העיקר הוא כדברי המתירים ודוקא בבית הסמוך לדליקה אבל בבית שנפלה בו הדליקה הכל אסור להציל זולתי דברים המותרים לצורך אותו שבת בלבד וכל המלבושים שיכול ללבוש כו' כמו שיתבאר בסמוך בס"ד:

ולובש כל מה שיכול ללבוש וכו' משנה ולשם מוציא כל כלי תשמישו ולובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף ר' יוסי אומר י"ח כלים וחוזר ולובש ומוציא ואומר לאחרים בואו והצילו עמי והאי חוזר ולובש וכו' ליכא לפרש דר' יוסי היא ולא דת"ק דא"כ קשיא אמאי מיקל בתחלת לבישה דאפי' טפי מי"ח כלים ומחמיר בחזרה דאינו חוזר ולובש ור"י מחמיר בתחלת לבישה דוקא י"ח כלים ומיקל בחזרה וליכא למימר דלא פליג ר"י אלא בתחלת לבישה אבל בחזרה מודה לת"ק דאכתי קשה לר"י מ"ט מחמיר טפי בתחלת לבישה מבחזרה אדרבה איפכא מסתברא בע"כ דר"י לא ס"ל חזרה כלל אלא לובש י"ח כלים ואינו פושטן לחזור וללבוש ולהציל לאחרים וכן פירש"י וכן פי' בספר התרומה בסימן רמ"ה וא"כ האי וחוזר ולובש וכו' אתא לת"ק וכ"כ הרא"ש והכי משמע מברייתא דתני בדר"מ חוזר ולובש והוא ת"ק דמתני' דפליג אדר' יוסי במשנה ובברייתא והלכה כת"ק וכן פסקו הפוסקים ומה שקשה אמאי לא תני במשנה חוזר ולובש מקמי דתני ר"י אומר י"ח כלים וכדתני בברייתא י"ל דאי הוה תני הכי ה"א דר"י לא פליג אלא אחזרה י"ח כלים ותו לא אבל בתחלת לבישה מודה לת"ק דאפי' טפי מי"ח כלים להכי תני לדר"י אתחילת לבישה דוקא י"ח כלים ובתר הכי תני והוזר ולובש ומוציא דאתאן לת"ק ולא פליג עליה ר"י אלמא דלית ליה לר' יוסי חזרה כלל דאם איתא דאית ליה חזרה ה"ל לפרושי בכמה היא החזרה וא"ל א"כ בברייתא היכא למיטעי דר' יוסי לא פליג אלא אחזרה דהא פשיטא כיון דבמשנה מוכח דר' יוסי פליג אתחילת לבישה תו ליכא למיטעי בברייתא ושפיר איכא למימר דתנא דברייתא קא סמיך אתנא דמשנתינו אבל לא ההפך. אבל הב"י כתב וז"ל דהא דתנן וחוזר ולובש ומוציא לאו דברי ר"י בלבד היא אלא דברי הכל היא וכ"כ בסה"ת ובסמ"ג וזה כשגגה היוצא לפני השליט דבסה"ת סימן רמ"ה כתב וז"ל הך סיפא והוזר ולובש מדברי ת"ק הוא שיכול ללבוש אפילו יותר מי"ח כלים ופושט וחוזר ולובש ומוציא ולר"י י"ח ולא יחזיר ויוציא יותר וכן פירש"י וכן מוכח בברייתא דקתני וחוזר ולובש על ר"מ ולא על ר"י עכ"ל הרי מפורש דלר"י י"ח ולא יחזור ויוציא יותר כפירש"י והך סיפא מדברי ת"ק הוא ובסמ"ג פסק בסתם וחוזר ולובש ומוציא ולא הזכיר דכך הוא הדין לת"ק או לר"י מיהו ב"י לא נתכוין בדבריו אלו אלא לומר שכך פסקו הלכה דפושט וחוזר ולובש ומוציא כדברי רבינו. ומ"ש ב"י עוד דמדברי הרמב"ם משמע דאינו פושט וכו' משום דמפרש דר' יוסי הוא דתני לה ואין הלכה כר' יוסי אלא כת"ק דאינו חוזר ולובש כלל הוא תימה רבה דת"ק מיקל בתחלת לבישה ומחמיר בחזרה ור"י מחמיר בתחלת לבישה ומיקל בחזרה: **ואם** רוצין זוכין בו מן ההפקר כיון שאמר הצילו לכם דברי רבינו בזה הם כפירוש רש"י בגמ' אהא דתנן ואומר לאחרים בואו והצילו לכם ואם היו פקחין עושין עמו חשבון דמקשינן חשבון מאי עבידתיה מהפקירא קא זכו ופירש רש"י דהא הצילו לכם קאמר להו לצרכיכם והקשה הר"ן דאין צורך לכך דאפילו לא אמר להו הכי כיון שהוא אינו רשאי להציל אלא מזון ג' סעודות הרי הוא מופקר לכל מידי דהוה אמציל מזוטו של ים ומשלוליתו של נהר עכ"ל ולייטב דעת רש"י ורבינו נראה דלא דמי לזוטו של ים שהיא אבוד ממנו ומכל אדם הכי ודאי הוה הפקר לכל ממיל' אבל כאן דאינו אבוד שהרי יש לממונו של זה הצלה ע"י עכו"ם שיאמר להם כל המכבה אינו מפסיד איכא למימר דאע"פ שאמר לכולם בואו והצילו דעתו היה שיקבלו שכר ממנו על הצלתם ולא הפקיר כלל אבל מדאמר לכם דמשמע לצרכיכם ה"ל הפקר ודאי: **ואם** אין רוצים וכו' ולא הוי שכר שבת שם בגמ' ופירש"י דבכה"ג לאו שכר שבת היא דמעיקרא לאו אדעתא דשכר פעולה נחית עכ"ל אבל הרמב"ם כתב שהטעם לפי שאין שם מלאכה ולא איסור הוצאה שלא הוציאו אלא למקום המעורב עכ"ל ותימה מ"ש מהא דתניא השוכר את הפועלים לשמור הזרעים והפרה והתינוק אין נותנין לו שכר שבת אע"ג דאין שם לא מלאכה ולא איסור הוצאה וע"ל בסי' ש"ו ולקמן בסי' תקפ"ה במ"ש ב"י שוב ראיתי שה"ס בפכ"ג הקשה קושיא זו אדברי הרמב"ם ויישבה ע"ש:

פרישה

איסור כללה מעות ומוקצה ג"כ לגבייהו וק"ל. וא"ל מ"ש במי שמסכה לו היקלו לטלטל ולא חששו שיבא לידי איסור דאורייתא מכח טירדתא. דודאי לא שייך שם בהול כ"כ כמו בשריפה שהוא דבר שאינו בידו כמו במי שמחשיך שהוא בידו שיכול להחשיך כאן. ובעבדי המובל יכול להטמין ברש"י וק"ל:

(ג) ומצילין מי"כ לשבת ל' משנה וברייתא דפ' כ"כ נקט רבינו אע"ג דבזמנינו דקובעים ר"ח ומועדות ע"פ החשבון לעולם לא מזדמן שיהיה י"כ ושבת זה אחר זה דמשום דקא ומתיא אנו דוקין הקביעות כידוע וליכא למימר דס"ל דמצילין לשבת שיהיה אחר יום או מיום דא"כ משבת לשבת ג"כ היה מותר להציל וק"ל. ומ"ש אבל בכלי א' מצילין אפילו כל ככלי מלא לאין כל לשין שאי: מדוקדק דהכל"ל אפי' הכלי מלא:

(ד) ואפילו פירש טליתו וקיפל כו' כיון שמוציא הכל בפעם א' עיין בב"י שכתב בשם התרומה ז"ל פי' דבא לקפל היינו שמקבץ ממקומות הרבה וניתן למקום אחד ומוציא והולך בהרבה דרכים לא יוציא בדרך רק ג' סעודות וכתב ב"י ע"ז משמע מדבריו שיכול להציל כל מזון שיש לו כל שאינו מציל יותר ממזון ג' סעודות בכל דרך וכ"כ בהגמ"ר כו' ע"ש. והנה בהגהות מרדכי לא מצאתי שכ"כ כ"א במרדכי עצמו ריש פ' כ"כ ואפשר שגם הג"ה הוא ואינו מהמרדכי. ובאמת שיש לתמוה ע"ז גם לא נמצא כתוב כן בשם בעל התרומה בשום פוסק ובודאי חידוש גדול כזה לא היה להן להשמיטו מלכתוב כן בשמו ולהסכים עמו או לפלוג עמו גם מעיקרא דדינא יש פירכא למה ליה לבעל התרומה להוסיף ולהקל בפירוקא דשמעתא מה שאינו צריך כי מאמר בגם כי שפרש מ"ש כאן שבא לקפל דר"ל שמקבץ ממקומות הרבה ונותן

ולקבל שכר על הצלתם הרשות בידם ולא הוי שכר שבת ואין מצילין אלא לחצר המעורבת אבל לשאינה מעורבת אין מצילין כלל כתב בעל התרומות דכל הצלה דהכא מיירי לחצר ולמבוי הסמוכין לר"ה וגם אינן מקורין ודמו לר"ה הילכך אין מתירין להציל אלא מזון ג' סעודות וכלים הצריכים אבל בבית אחר שעירב עמו יכול להוציא כל מה שירצה ואינו נ"ל דכיון דטעמא הוא א משום שמא יהא טרוד ויכבה א"כ מה לי בחצר ומה לי בבית: כל כתבי הקדש מצילין האידנא מפני הדליקה וקורין בהן אפילו כתובים בכל לשון בסם ובסיקרא ובכל דבר וכן הברכות וקמיעין מצילין

ואין מצילין אלא לחצר המעורבת וכו' שם במשנה לאחר דין הצלת ג' סעודות וכו' עד עושין עמו חשבון אחר השבת תנן להיכן מצילין אותן לחצר המעורבת בן בתירא אומר אף לשאינה מעורבת ולשם מוצי' כל כלי תשמישו ולובש כל מה שיכול ללבוש וכו' ומשמע דהא דקאמר ולובש כל מה שיכול ללבוש וחוזר ולובש ומוציא היינו נמי לחצר המעורבת לת"ק כדאית ליה ולבן בתירא כדאית ליה דאין חילוק בין הצלת ג' סעודות להצלת מלבושים וכך הוא משמעות כל הפוסקים זולתי בספר התרומה בס"ס רע"ה ובסימני הספר מפורש דמפרש דהצלת מזון ג' סעודות דוקא לחצר המעורבת דהלכה כת"ק אבל הצלת מלבושים אפילו לחצר שאינה מעורבת וצריך לומר דס"ל כיון דתנן מחלוקת דת"ק ובן בתירא אחר דין הצלת ג' סעודות ואח"כ תני בסתם ולובש כל מה שיוכל ללבוש משמע דלענין לבישה אף ת"ק מודה דמציל אף לחצר שאינה מעורבת דאל"כ ה"ל למתני הך בבא ולובש כל מה שיכול ללבוש וכו' בתחלה ואח"כ מחלוקת ת"ק ובן בתירא דהוה משמע להדיא דמחלוקתם ג"כ אלבישה ומדלא תני הכי אלמא דלא נחלקו אלא בהצלת ג' סעודות אבל בלבישה מודה ת"ק דאפילו לחצר שאינה מעורבת וה"ט דכי היכי שהקילו בלבישה דפושט וחוזר ולובש ומוציא ולא חיישינן אי שרית ליה טפי אתי לכבויי משום דכיון דלא שרינן ליה אלא דרך לבישה רמי אנפשיה ומידכר וכדכתב לשם ה' המגיד בשם הרשב"א והר"ן בפרק כל כתבי ומביאו ב"י הכי נמי שרינן מטעם זה הצלת מלבושים אף לחצר שאינה מעורבת וכך מפורש בסמ"ג דבתחלה כתב דין הצלת ג' סעודות לחצר המעורבת ואם לא עירבו אף מזונו וכליו אינו מציל וכו' כל' הרמב"ם ואח"כ כתב ומה שהוא מציל ללבושו לובש כל מה שיכול ועוטף כל מה שיכול להתעטף ומוציא לחצר שאינה מעורבת כך פסק רבי' ברוך אבל רבינו משה כתב דדוק' במעורבת וכו' הרי מבואר ומפורש דלגבי לבישה דוקא מיקל רבינו ברוך להציל אף לחצר שאינה מעורבת וכך מבואר במרדכי בפ' כ"כ שכתב כלשון סה"ת אות באות ע"ש אבל הב"י כתב וז"ל ואין מצילין אלא לחצר המעורבת וכו' משנה שם להיכן מצילין וכו' ופסק הרמב"ם בפכ"ג כת"ק והכי נקטינן ולא כסמ"ג שכתב שרבי' ברוך פסק כבן בתירא עכ"ל ושגגה יצאה מלפני השליט דודאי אף רבינו ברוך פוסק כת"ק אלא דמפרש דאף ת"ק מודה בהצלת לבושיו כדפרישית ומיהו ודאי אין כך הלכה אלא ככל שאר פוסקים דאין חילוק בין מזון ג' סעודות ובין מלבושים לעולם אינו מציל אלא לחצר מעורבת ולכן נזהר רבינו שלאחר שכתב דין הצלת מזון ג' סעודות וגם כתב דין הצלת מלבושיו כתב ואין מצילין אלא לחצר המעורבת וכולי דאתרווייהו קאי ואמר דאין מצילין אלא לחצר המעורבת וכך פסק בש"ע ואמר כל הצלה שאמרנו אינו אלא לחצר המעורבת וכו' וקאי אתרווייהו אהצלת מזון ג' סעודות ואהצלת מלבושיו שאינן אלא לחצר המעורבת אכן מ"ש אח"כ בהגה"ה ויש מקילין אף לשאינה מעורבת דמשמע דאף במזון ג' סעודות מקילין נמשך אחר פי' ב"י שהבין דר"ב פסק כבן בתירא ואינו כן דבמזון ג' סעודות אין מי שמיקל להציל בחצר שאינה מעורבת והוא טעות גמור:

כתב בעל התרומות דכל הצלה דהכא כו' כך כתב בסה"ת סוף סימן רמ"ה ונלפע"ד מתוך לשוני שכתב בסימנים שהביא תחלה דברי ר"ת דמחלק בין אותו בית שנפלה שם הדליקה ובין הבית הסמוך לדליקה ואחר כך אמר ומוסיף אני לומר דוקא בחצר שאין מכוסה וכו' דרצונו לומר דכיון דר"ת מתיר בבית הסמוך לדליקה משום דלא בהיל כ"כ וליכא למיחש שמא ישכח את השבת ואתי לעבור איסור דאורייתא לכבויי א"כ מסתברא נמי הא דלא התירו להציל אלא מזון שלש סעודות אינו אלא לחצר ומבוי הסמוכים לר"ה ואינן מקורין ודמו לר"ה התם הוא דאיכא למיחש אי שרית ליה טפי להציל מתוך שיהא בהול להציל ישכח ויגיע לידי איסור דאוריית' שיציל לר"ה עצמה דמיחלף חצר ומבוי בר"ה ותלמודא דקאמר אתי לכבויי לאו דוקא כיבוי לחוד קאמר אלא נקט חדא איסורא דאורייתא והוא הדין שאר איסורי דאורייתא דמתוך שהוא בהול ישכח ויבוא להוציא מרה"י לר"ה וזו היתה עיקר טעם הגזירה שלא יציל אלא מזון ג' סעודות שלא יבא להוציא מרה"י לר"ה אבל בבית אחר שעירב עמו אע"פ שהוא בהול לא אתי לידי איסורא דאוריית' דלא אתי למיחלף מקורה באינה מקורה וה"ה דלא חיישי' שמא ישכח ואתי לכבויי דלא גזרו אלא לדידהו שהיו להם חצירות ומבוי דמיחלפו בר"ה והשתא שמא יציל לר"ה ואגב זה חששו ג"כ שמא ישכח שבת ואתי לכבויי ולפי זה אין מקום להשגת רבינו שאמר דכיון דטעמא משום שמא יכבה מה לי בבית מה לי בחצר ותו איכא לתמוה טובא על רבינו בהשגה זו דהלא תלמוד ערוך הוא דרב אדא בר זבדי מוקים לרישא דמתניתין דאין מצילין אלא מזון ג' סעודות משום דילמא אתי לכבויי דהיינו דוקא במציל לחצר אחרת וסיפא דמתיר להציל אפי' טובא אינו אלא במציל לאותה חצר שהדליקה נפלה בו וא"כ לדידיה נמי איכא להקשות דכיון דטעמא הוא משום שהוא בהיל אתי לכבויי מה לי חצר אחרת מה לי אותה חצר ואע"ג דלא קי"ל כהך אוקימתא אלא כאוקימתא דרב הונא כאן בבא להציל כאן בבא לקפל מ"מ שמעינן דאיכא טעמא לחלק בין אותה חצר לחצר אחרת מדלא אקשינן עלה בתלמודא מאי איכא בין אותה חצר לחצר אחרת א"כ בהא מילתא נמי דמחלק ר"ב בין חצר שלהם בזמן חכמי התלמוד לבתים שלנו ליכא לאקשויי מה לי בחצר מה לי בבית ודו"ק:

כל כתבי הקודש מצילין האידנא וכו' פירוש אע"ג דבזמן חכמי המשנה והתלמוד לא ניתנו לכתוב כל הדברים כמו האידנא ולא היה רשאי להצילן מפני הדליקה מ"מ האידנא שהכל ניתן ליכתב אפי' תורה שבעל פה משום עת לעשות לה' הפרו תורתך מצילין אותן וקורין בהן וכו' וכך כתבו כל הפוסקים זולתי מה שכתב רבינו וכן הברכות והקמיעין כו' תפס עליו מהרש"ל ואמר דאין חילוק בין האידנא לקדמונים אלא לענין תלמוד וברכות שמתחילה לא ניתנו ליכתב והאידנא שרבתה השכחה עת לעשות לה' התירו אבל לא לענין קמיעות שאע"פ שניתנו לכתוב מ"מ אינו דומה לכתבי הקודש ואין דינם אלא כשאר תכשיט וכן משמע באשיר"י וסמ"ג והגהות מיימוניות דקמיע באיסור קיימי עכ"ל וכיוצא בזה כתב ב"י אלא שבש"ע כתב שתי סברות בזה ולא נהירא אלא פשוט הוא דקמיעין אין מצילין אותן אף האידנא וכ"כ הר"ר ירוחם בביאור דקמיעין אסורין לעולם והכי נקטינן ואיכא לתמוה על מ"ש רבינו בסתם כל כתבי הקודש מצילין וכו' והיה לו לפרש דמצילין אף לחצר אחרת שאינה מעורבת שבאותו מבוי כשיש למבוי ג' מחיצות ולחי אחד וצריך לומר שנסמך על מה שמבואר כך בסוף דבריו בסמוך: מצילין

ואין מצילין אלא לחצר המעורבת וכו' משנה שם (קכ.) להיכן מצילין אותם לחצר המעורבת בן בתירא אומר אף לשאינה מעורבת ופסק הרמב"ם בפכ"ג כת"ק והכי נקטינן דלא כסמ"ג שכתב שרבינו ברוך פסק כבן בתירא:

כתב בעה"ת דכל הצלה דהכא לחצר ומבוי הסמוכים לר"ה וכו' כ"כ סמ"ג וסמ"ק והמרדכי והר"ן בפ' כל כתבי וכתב הר"ן שהקשה הרמב"ן דכיון דטעמא משום חשש כיבוי מה לי לחצר מה לי לבית חבירו וכמו שהקשה רבינו וע"ד הקשה עליו דהא אפילו לשמא יוציא לר"ה איכא למיגזר נמי בבית חבירו כדגזרו שבת (קיז:) גבי נשברה לו בראש גגו:

וכתב עוד בעה"ת דהא דאינו מציל אלא מזון ג' סעודות וכלי תשמישו הצריכים לו לאותו יום לבד היינו במציל לחצר חבירו שיש עירוב אבל לחצר שלו שא"צ עירוב מציל כל חפציו הן מזונות הן בגדים כל מה שיש לו וכ"כ בהגמ"ר ומה שהקשה על הדין הנזכר בסמוך קשה נמי על דין זה ומשום כן לא הזכירו רבינו:

כתב הר"ן בפ' כל כתבי (קיז:) הא דת"ר שכח פת בתנור וקידש עליו היום מצילין מזון ג' סעודות וכו' כי אמרינן דמצילין מזון ג סעודות דוקא כשאין לו מה יאכל וכן נמי הא דאמרינן ואומר לאחרים בואו והצילו לכם כשאין להם מה יאכלו הא לאו הכי לא שרי ומשמע דאמצילין מפני הדליקה נמי קאי ואין נראה כן מדברי הפוסקים אלא אע"פ שיש להם מה יאכלו מצילין מפני הדליקה ואפשר דהר"ן נמי סבר הכי בדליקה ומ"ש וכן הא דאמרינן ואומר לאחרים בואו והצילו לכם כשאין להם מה יאכלו וכו' אשכח פת בתנור קאי:

כל כתבי הקודש מצילין האידנא מפני הדליקה וכו' ר"פ כל כתבי (קטו.) כל כתבי הקודש מצילין אותם מפני הדליקה ובגמ' (שם) היו כתובים תרגום או בכל לשון רב הונא אמר אין מצילין רב חסדא אמר מצילין ופסקו הפוסקים כרב הונא דאמר אין מצילין וטעמיה דרב הונא משום דלא ניתנו לקרות בהם כלומר דרשב"ג אסר בפ"ק דמגילה (ח:) לכתוב ספרים אלא בלה"ק או יוונית וכתב הרמב"ם בפכ"ג דאפילו היה שם עירוב אין מצילין אותם והרי"ף והרמב"ם כתבו סתם דאין מצילין אותם ולא חילקו בין זמן לזמן אבל התוס' (שם קטו.) והרא"ש והמרדכי כתבו דהשתא ספרים שלנו מצילין דניתנו לקרות בהם משום עת לעשות לה' הפרו תורתך כדאמרינן בהניזקין (ס.) וזהו שכתב רבינו כל כתבי הקודש מצילין אותם האידנא מפני הדליקה וקורין בהם אפילו כתובים בכל לשון וכו' גם ה"ה כתב שהרמב"ן והרשב"א הסכימו שבזמן הזה מצילין תרגום של אונקלוס הגר ושל יונתן בן עוזיאל וכן תורה שבע"פ לפי שהותר לכתוב בזמנינו משום עת לעשות לה' הפרו תורתך והר"ן כתב בר"פ כל כתבי בשם הראב"ד דכיון דרב הונא משום דלא נתנו לקרות בהם קאמר דאין מצילין ע"כ לעז יווני אינו בכלל זה דהא קי"ל לעז יווני לכל כשר הילכך ה"ו כתובים בלעז יווני מצילין וכן נמי כיון דקי"ל שהתירו במגלה גפטית לגפטיים עילמית לעילמיים וכיון דבמגלה התירו כ"ש בשאר ספרים הילכך בה"ג כתבי הקודש למי שנתנו לקרות בהן מצילין אותם במקומם מפני הדליקה ומיהו כי שריא גפטית לגפטיים ואיכך מסתברא דדוקא לשאינם בקיאים בלה"ק אבל לבקיאים לא וכתב עוד הרז"ה דהאידנא דבציר לבא ר"ל שעכשיו אנו חסירי לב ושר השכחה גובר ותרגום והלכות נתנו לקרות בהן הילכך מצילין אותם מפני הדליקה ואף הרמב"ן הודה לו והביא ראיה ממס' סופרים וכתב עוד הרמב"ן וז"ל וזה שכתב הרי"ף דתרגום אין מצילין אותו לא תרגום דילן כההוא דאונקלוס ויונתן נתכוון אלא לשון תרגום בעלמא שאע"פ שהספרו תורות לכתוב הכל לא התירו לכתוב ספר הקודש אלא בלה"ק אבל לא בלעגי שפה ובלשון אחר ותמה הר"ן על הרמב"ן והעלה הוא ז"ל דה"ה אם היו כתובים בלשון שאותו העם בקיאים בו איזה לשון שיהיה ניתן לכתוב הוא ומצילין אותם:

ומ"ש רבינו בסם ובסקרא ובכל דבר בעיא (שם:) ופשטה מברייתא דמצילין:

כתב המרדכי דה"ה בשאר ספרים מפני האזכרות שבהם אבל מגלת אסתר הואיל ואין בה אזכרות אם אינה כתובה כמשפטה אשורית על הספר ובדיו אין בה קדושה להצילה מפני הדליקה:

וכן הברכות והקמיעין וכו' ג"ז בפרק כל כתבי (שם:) ת"ר הברכות והקמיעין אע"פ שיש בהם אותיות של שם ומעניינות הרבה של תורה אין מצילין אותם מפני הדליקה ופירש"י הברכות מטבע ברכות שטבעו חכמים: ומעניינות הרבה פרשיות שהיו כותבין בקמיעין פסוקי לחש כגון כל המחלה וגו' וכתב הרא"ש והאידנא דנהיגי לכתוב סדר הברכות ויש בהן מעניינות של תורה הואיל וניתן ליכתב משום עת לעשות לה' וניתנו לקרות בהן גם מצילין אותם מפני הדליקה וכ"כ המרדכי והר"ן כתב שהרמב"ן אוסר לכתוב פסוקי דרחמי ולפיכך אין מצילין אותם מפני הדליקה בשבת והוא ז"ל תמה עליו וכתב שאינו רואה מקום לחלק בין פסוקי דרחמי לאפטרתא דשרי בפרק הניזקין משום עת לעשות לה' הפרו תורתך עכ"ל. ומכל מקום הקמיעין דלית בהו משום עת לעשות לה' נראה דהאידנא נמי אין מצילין אותם וכ"כ הרשב"א בתשובה ורבינו שכתב קמיעין בהדי ברכות אפשר שנמשך אחר לשון הגמ' דקתני להו כחדא ולאו דוקא או אפשר דס"ל דכיון דאיתיהיב
רשותא

דרכי משה

(ב) ועוד האריך בזה:

אבגה

פרישה

ונותן למקום אחד ומוציא והולך הרבה דרכים דילמא אפילו הכי לא התירו לו להציל הכל יחד כ"א מזון ג' סעודות והמרדכי אינו קשה קושיא זו שבמרדכי לא כתב פירש דקיפול שמקבץ ממקומות הרבה ויכול להיות שהוא פי' קיפול לשון שהולך פעמים הרבה ומוציא בכל פעם ג' סעודות משא"כ בבא להציל דאינו הולך רק פעם אחת הויל בתר טעמא דחששו חכמים דילמא מחמת שהוא בהול אתי לכבויי והאי משמא שייכא נמי אם יש לו רשות להלך כמה פעמים אחר מזון ג' סעודות. ועוד דא"כ ק' על מתניתן למה השיב כאן בבא להציל וכאן בבא

חידושי הגהות

שלד א גם הר"ן כתב שם שכן הקשה על דברי בעה"ת כמו שהקשה רבינו ונ"ל דדעת בעה"ת דכיון דלא שרינן ליה אלא לבית מקורה לא ישכח שבת וא"כ לא יכבה וגם לא
יוציא

מצילין אותן וטעונין גניזה שלא יניחום במקום הפקר ותרגום שכתבו עברי ועברי שכתבו תרגום וספר תורה שיש בו ללקט פ"ה אותיות מתוך תיבות שלימות או שיש בו אזכרה מצילין אותה: מצילין תיק הספר עם הספר אפילו יש בו מעות וכתב בעה"ת אם הניח תפילין בארנקי מלא מעות יכול להצילו כדין תפילין אפילו לחצר שאינה מעורבת אבל אם הניח בו טבעת או כלי אחר שמותר לטלטלו אין הארנקי מיטלטל אגביו שהכלי אינו חשוב ובטל גבי הארנקי כתב בספר המצות דבירושלמי שרי על ידי ככר או תינוק להציל דסקיא מלאה מעות מפני הדליקה וכתב דה"ה דשרי מפני יראת אנס ודוקא לרה"י אבל לא לחצר שאינה מעורבת אע"ג דבגמרא דידן לא התירו ככר או תינוק אלא למת בלבד שמא בדליקה מודי דשרי ואין להקל: מצילין הספרים אפילו לחצר שאינה מעורבת ולמבוי ובלבד שיהא לו ג' מחיצות ולחי אבל אם אין לו לחי לא: אפיקורסים (ד) שכתבו להם ספרי הקדש אין מצילין

דשותא למיכתב ברכות ה"ה לקמיעין : ומ"ש עוד רבינו וטעונין גניזה שלא יניחום במקום הפקר בר"פ כל כתבי אמרינן שאם היו כתבי הקודש כתובים תרגום או בשאר לשונות מניחן במקום התורפה והן מרקיבין מאליהן ובודאי דהיינו לדידהו משום דלא ניתנו ליכתב אבל לדידן כיון דניתנו ליכתב הא אמרן דמצילין אותם מפני הדליקה וכ"ש שאין מניחים אותם במקום התורפה : ומ"ש ותרגום שכתבו עברית וכו' ברייתא שם ופירש"י תרגום של תורה יגר שהדותא או שבנביאים כגון בדנא תימרון להום : ומ"ש וס"ת שיש בו פ"ה אותיות וכו' גם זה שם בעא מיניה רב הונא בר חלוב מרב נחמן ס"ת שאין בו ללקט פ"ה אותיות כגון פרשת ויהי בנסוע הארון כלומר שהוא ספר בפ"ע מצילין אותו מפני הדליקה או לא א"ל ותיבעי לך פרשת ויהי בנסוע הארון גופה. פרשת ויהי בנסוע הארון לא קא מיבעי' לי' כיון דאית בה הזכרו' אע"ג דלית בה פ"ה אותיות מצילין כי תיבעי לי ס"ת שאין בו ללקט מאי א"ל אין מצילין איבעיא להו הני פ"ה אותיות מכונסות או מפוזרות רב הונא אמר מכונסות רב חסדא אמר אפילו מפוזרות מיתיבי ס"ת שבלה אם יש בו ללקט פ"ה אותיות מצילין תיובתא דרב הונא תרגמא רב חסדא אליבא דרב הונא בתיבות ופירש"י תיובתא דרב הונא דמדקתני ללקט מכלל דמפוזרות נינהו : בתיבות . הא דקתני ללקט דמשמע דמפוזרות לא ללקט אות ואות לבד אלא ללקט תיבה שלימה תיבה כאן ותיבה כאן עד פ"ה אותיות וכי פליגינן באותיות המפוזרות ופסקו הפוסקים כר"ה ואמרינן בגמ' שאפי' א"א ללקט פ"ה אותיות אלא א"כ נמנה יגר שהדותא מכללם מצילין וכ"כ הרמב"ם בפכ"ג ורבינו סתם וכתב שיש בו ללקט פ"ה אותיות וממילא משמע דמהי תיתי לן לפלוגי :

מצילין תיק הספר עם הספר וכו' משנה שם (קטז:) מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין אע"פ שיש בתוכן מעות וכתב בעה"ת דה"ה לשאר כתבי הקודש וכ"כ בסמ"ק : כתב בעה"ת אם הניח תפילין בארנקי מלא מעות וכו' כ"כ בסמ"ג ובמרדכי בפרק כל כתבי אלא שסמ"ג והמרדכי לא הזכירו היתר זה אלא כשהיו תפילין בתוך הארנקי מע"ש משמע מדבריהם שאם הניחם בשבת בתוך הארנקי אין מצילין על ידיהם אך מסוף לשונם שכתבו ומיהו בירושלמי יש דסקי' מליאה פירות נותן עליה ככר ומטלטלה מפני הדליקה משמע דתפילין אפי' לא היו שם מבע"י אלא בשבת הניחם שם שרי וגם לשון רבינו מוכח כן שכתב אם הניח תפילין בארנקי מעות ולא כתב אם הניח מע"ש ולפ"ז אפ"ל שדרך עצה טובה קאמר שיניחם שם מע"ש שאם תפול דליקה יוכל להציל מיד שאם לא יניחם מע"ש אולי לא ימצאו תפילין בשעה שתפול דליקה ויפסיד מעותיו אלא שהמרדכי בפ' מי שהחשיך כתב בשם ר"מ דלהניח ביום השבת כדי לטלטל ביום השבת אסור ואפילו מפני הדליקה או מפני הגנבים : ומ"ש עוד רבינו אבל הניח בו טבעת או כלי אחר וכו' ג"ז מדברי סמ"ג והתרומה ב שכתב אבל טבעת לתוך ארנקי אינו נראה שיהא מותר לטלטלו דשמא הטבעת בטל למעות ששוין יותר ובס"ם ש"י כתב רבינו חילוק זה דשוין יותר : ומ"ש בשם סמ"ג דשרי בירושלמי ע"י ככר או תינוק ובגמרא דידן אסר כ"כ ג"כ המרדכי בפ' כל כתבי וכ"כ בספר התרומה ומשום דבסמ"ג מסיים שמא בהדלקה מודה דשרי ובס' התרומה לא מסיים בה הכי כתב רבינו בשם סמ"ג ולא בשם בעה"ת והמרדכי בפ' כל כתבי כתב כדברי סמ"ג וכ"כ בהג"מ בפ"ג וכ"כ בסמ"ק וכך הם דברי הכלבו שכתב בשם הר"פ שאם הניח מע"ש פת או אוכלים בכיס מליאה מעות מותר לטלטלה בשבת מפני הדליקה או מפני האנסים משום דהוי בסיס לדבר האסור ולדבר המותר והרשב"א כתב בתשובה לא אמרו אלא מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין אע"פ שיש בתוכן מעות מפני שהתיק תשמיש הספר והתפילין כדי שלא יתעכב בהצלתן עד שיוציא הספר והתפילין וינער את התיק וכן הדין בכלכלה שיש בה פירות ואבן בתוכה שאם הם פירות דמיטנפי מותר להוציא הכלכלה אע"פ שהאבן בתוכה אבל אם הם פירות דלא מיטנפי אסור להוציאה עד שינער האבן מתוכה כדאית' בפ' נוטל (קמב:) ותיבה שיש בתוכה מעות כיוצא בה עכ"ל (ג) : ומ"ש מצילין ספרים ואפי' לחצר שאינה מעורבת משנה בפרק כל כתבי (שם) גבי הצלת ספרים להיכן מצילין אותן למבוי שאינו מפולש בן בתירא אומר אף למפולש ופסק הרמב"ם בפכ"ג כת"ק וכן פסקו סמ"ק והתרומה ודלא כהגמ"ר שכתב שמצילין אותם למבוי המפולש כבן בתירא ואסיקנא בגמר' דג' מחיצות ולחי אחד זהו שאינו מפולש ופי' הר"ן דלא מקילינן מידי אלא שאע"פ שלא נשתתפו בו מצילין לתוכו וכ"מ בגמר' וכך הם דברי הרמב"ם בפכ"ג וכתוב בשבולי הלקט בשם ה"ר ישעיה מדלא קתני גבי כתבי הקודש מבוי המעורב כדקתני גבי אוכלין ומשקין ש"מ דאפילו לא עירבו ולא שיתפו שרי משום כתבי הקודש ובלבד שלא יהא מפולש וגאון אחד כתב שאם נפלה דליקה בשבת מותר לומר לעכו"ם להוציא ספרים דרך ר"ה להצילם דאמרינן בפרק בתרא דעירובין (קג.) דאין דבר משום שבות עומד בפני כתבי הקודש עכ"ל ואע"ג דההיא דפרק בתרא דעירובין ר"ש קאמר לה ולית הלכתא כוותיה איכא למימר דשבות דאמירה לעכו"ם קיל משבות דעביד ישראל מעשה בידים : אפיקורסים שכתבו להן ספרי הקודש וכו' ברייתא שם ופירש"י אפיקורסין שכתבו להם תורה נביאים וכתובים כתב אשורי ולשון הקדש : איבעי' לן בפ' כל כתבי שם גליונים אם מצילין אותם מפני הדליקה ופי' הרמב"ם בפכ"ג גליון של מעלה ושלמטה ושבין פרשה לפרשה ושבין דף לדף ושבתחלת הספר ושבסוף הספר ולא איפשיט' וכתבו הרי"ף והרא"ש דאין מצילין אותם וכ"פ הרמב"ם בפכ"ג וכתב הר"ן דטעמא משום דפשטא דברייתא משמע דאין מצילין ואע"ג דדחינן לה בגמר' לא סמכינן אדיחויא א"כ כיון דלא איפשיט אין מצילין דשב ואל תעשה

מצילין תיק הספר וכו' משנה שם : ומ"ש כתב בעה"ת אם הניח תפילין בארנקי וכו' איכא למידק הלא בעה"ת התיר משום פסיד' לטלטל מעות ודברים המוקצים דבלא תפילין וי"ל דבלא תפילין לא שרי אלא בחצר המעורבת ודוקא בבית הסמוך לדליקה דכיון דאינו בהיל כל כך התיר בעה"ת לעבור על איסור דרבנן משום פסידא . אבל כאן מדבר בבית שנפלה בו הדליקה דהך דברים המותרים לא התירו לו לטלטל אלא מה שצריך לו לאותו שבת מזון ג' סעודות כ"ש דאסור לו ג"כ לטלטל מעות ודברים המוקצים כמו שהארכתי בזה לעיל ס"ג אבל ע"י תפילין יכול להציל ארנקי אפי' בבית שנפלה בו הדליקה ואפי' לחצר שאינה מעורבת כדין הצלת כתבי קודש . אך ק' מ"ש א"כ דע"י הטבעת אין הארנקי מיטלטל דשמא אין הטבעת שוה כמו המעו' ובטל לגביה בלאו הכי נמי הלא הטבעת עצמו אינו רשאי להציל בבית שנפלה בו הדליקה דלא שרי כ"א מזון ג' סעודות ובבית הסמוך לדליקה א"צ טבעת . וי"ל דמיירי בטבעת שהוא רגיל לצאת בו באצבעו שהו' בכלל מלבוש וכדתנן ולובש מה שיכול ללבוש וכן מ"ש או כלי אחר וכו' הוא נמי כלי תשמישו שצריך להשתמש בו ביום השבת והא דתנן דמצילין תיק הספר או תיק התפילין עם הספר והתפילין ואע"פ שיש בתוכו מעות הלשון משמע שכבר היו בתוכו מעות ומשום הצלת התפילין או הספר שהוא צורך גבוה לכבוד התפילין והספר עבדינן בהדיה הצלת המעות שהן צורך הדיוט אבל להניח בשבת ספר או תפילין בשק של מעות כדי להציל המעות א"כ עיקר הצלה זו היא בשביל המעו' ואסור והכי משמע מפירש"י שכתב כך להדיא בסוגיא זו דמדמי הפשטת הפסח בשבת להצלת המעות עם הספר ע"ש וכ"כ מהר"ס דאין להתיר הצלת המעות אלא כשהניח לשם התפילין בע"ש כדכתב המרדכי בשמו פרק מי שהחשיך . מיהו מתוך הירושלמי שמתיר להציל דסקיא מלאה מעות מפני הדליקה ע"י ככר או תינוק משמע דה"ה ע"י טבעת נמי שרי וכ"ש דמותר ע"י הנחת דבר קדושה בתוכו בשבת ולכן איכא לתמוה דבש"ע כתב שתי סברות בהנחת תפילין אם בעינן דוקא שהונחו התפילין לשם מע"ש משמע דע"י טבעת פשיטא דאסור אפילו הונח לשם מע"ש . ואח"כ בדין הצלה ע"י ככר או תינוק כתב בסתם יש מתירין ולא כתב דיש אוסרין וכיון דמתירין ע"י ככר או תינוק ה"ה דמותר ע"י טבעת ואפי' במניח לשם הטבעת בשבת כמו הנחת ככר ותינוק בשבת עצמו וכ"ש דשרי ע"י הנחת תפילין בתוכו בשבת עצמו והמיקל יש לו על מי לסמוך דלא כמ"ש רבינו בסמוך ואין להקל: כתב בספר המצות דבירושלמי שרי ע"י ככר ותינוק וכו' הב"י האריך בזה ונראה מבואר מתוך דבריו דהבין מ"ש רבינו בשם ספר המצות היינו סמ"ג ואינו כן דהסמ"ג לא כתב שמפני יראת אנס לא שרי אלא ע"י ככר או תינוק ודוקא להר"י אלא התיר מפני יראת אנס להדיא לרה"י בלא ככר ותינוק ואף בלא תפילין וכמו שפסק סה"ת בסי' רכ"ו אלא דבדליקה לא התיר להציל המעות בלא ספר בבית שנפלה בו הדליקה וקודם לזה כתב הסמ"ג ע"ש ר"ת דבבית הסמוך לדליקה מותר להציל המעות להדיא לחצר חברו המעורבת גם הכי' לשם הירוש' דמתיר ע"י ככר ותינוק ובתלמוד שלנו משמע דלא התירו ע"י ככר ותנוק אלא למת בלבד וא"כ כתב ושמא בדליקה מודה תלמוד שלנו לדברי הירושל' עכ"ד הסמ"ג דלא כמ"ש רבינו בשם ס' המצות וצ"ל דמ"ש רבינו כאן בשם ס' המצות ר"ל הסמ"ק שכתב כך להתיר ע"פ הירוש' בככר ותינוק ע"ג הארנקי מפני הדליקה וה"ה מפני האנס ודוקא לרה"י אבל לחצר שאינה מעורבת או לכרמלית לא ע"ש בסוף דין המכבה ובסמוך כתבתי דהמיקל ע"י ככר או תינוק בשבת עצמו אע"פ דהככר אינו חשוב וגם אינו שוה כמו הדסקיא של מעות כ"ש דמותר ע"י טבעת שהוא דבר חשוב אע"פ שאינו שוה כמו המעות ואצ"ל ע"י תפילין אפי' במניח לשם בשבת עצמו : מצילין הספרים אפילו לחצר שאינה מעורבת ולמבוי וכו' משנה שם פי' אפילו למבוי שלא נשתתפו ולא עירבו דכיון דאינו מפולש דהיינו שיש לו ג' מחיצות ולחי אחד ה"ל מטלטל לרה"י ואין שם אלא איסורא דרבנן : וכן

דרכי משה

(ג) אמנם בתשובת הרשב"א סימן תתמ"ו משמע להתיר וכ"מ במרדכי ס"פ מי שהחשיך : (ד) וכתב רי"ו ח"ז דמינים הם האדוקים בע"ג וה"ה למומרים לע"ג : וכתב

פרישה

בזה לקפל הל"ל מאי מזון ג' סעודות דקאמר כל פעם ופעם ג' סעודות אף שמקופל ועומד מע"ש לא יציל יותר כיון שהולך בהרבה דרכים . והא דתנן אפילו יש בו מאה ככרות היינו כשמהלך רק פעם א' ועוד דא"כ קשה למה אמרו במלבושים דלובש ופושט וחוזר ולובש הל"ל ג"כ במזון דמוציא וחוזר ומוציא וכמ"ש הר"ן והרשב"א והמ"מ . לכן היה נלע"ד להגיה בדברי ב"ה תיבת זה וכצ"ל לא יוציא בדרך זה רק ג' סעודות ור"ל בדרך זה כשאין כל המזון בכל א' אלא צריך לטרוח לקפל בהרבה הליכות לאספו יחד ולהוציאן יחד בדרך זה לא התירו לו כ"א מזון ג' סעודות לבד ולא יותר . וא"כ לא ק"מ מכל הנ"ל והוא בדרך פירש"י והר"ן ורשב"א והמ"מ ודו"ק . ומ"ש ב"י הא דכתב רבינו וטלית שאחז בה האור וכו' עד והרי"ף השמיט הא דנותנין עליה מים ולא כתב אלא הא דפושטה ומתכסה בה ותמה עליו הר"ן והמ"מ ותירצו דס"ל שאינו הלכה כו' עד והרא"ש העתיק דברי הרי"ף בלא תוספת ובלא גרעון ומשמע דכוותיה ס"ל דאין הלכה כו' וצ"ע א"כ למה סתם הטור נגד אביו הרא"ש ולא זכרו כלל ושכחו . ולכאורה היה נלע"ד דרבינו ס"ל דלהרי"ף והרא"ש ס"ל ג"כ הא דרב יודא להלכה והא דלא כתבוהו משום דכ"ש הוא מהא דכתבו ופסקו דטלית או ספר שאחז בה האור פושטו וקורא בו או מתכסה בו ומה התם דמגביה הבגד עם האש ומתנענע וגורם הכיבוי בידים מותר ק"ו במאי דנותן המים מן הצד וכמ"ש ב"י חילוק זה לעיל ועוד כתב חילוק בסמוך בשם הר"ן דבנותן מים או עור גדי אינן מכבין את הדליקה אלא גורמין שלא יתפשט האור וא"כ שפיר נילף בק"ו מהא דפותח הספר ופושט הטלית דשם מכבה את הדולק . ומ"ש ב"י דמשמע ליה מדברי רבינו דס"ל דצריך שלא יתכוון לכבות כאשר מתכסה בטליתו כו' אינו מוכרח אלא כדעת שאר פוסקים כן דעת רבינו דאפילו מכוין לכיבוי מותר אלא שפושט ומתכסה כדי שלא יהא נראה כמתכוין אלא שקשה א"כ מאי מקשה הגמרא ארב יודא מהא דתניא טלית שאחז בה האור כו' כלומר דדוקא כה"ג מותר אבל נותן עליה מים לא דילמא כ"ש הוא וכמ"ש . ועוד שהרי רבינו כתב בטלית דמותר כיון דאינו מכוין לכבות משמע דבכוון אסור וכמ"ש ב"י ובנותן עליו עור ומים מכוין לגרום כיבוי וליכא למשמע מינה בק"ו . לכן נראה דרבינו ס"ל דודאי הלכה הוא דהא ליכא מאן דפליג עליה בגמרא אלא

חדושי הגהות

יוציא לר"ה (מהרל"ח) : ב ור"ל לטלטל המעות אגב הטבעת לחצר המעורבת כשהדליקה בחצר אחרת דאי כשהדליקה באותה חצר אפי' טבעת עצמה אינו יכול לטלטל כדלעיל או מיירי אפי' כשהדליקה באותה חצר ור"ל לטלטל הארנקי אגב הטבעת באותה חצר עצמה במקום שאין האור שולט דבאותה חצר מותר להציל כל דבר שמותר לטלטל (מהרל"ח) :

ומטיפיי

מצילין אותן. תיבה שאחז בה האור יכול לפרוש עור של גדי מצדה האחת שלא תשרף: ועושין מחיצה בכל הכלים להפסיק בין הדליקה אפילו הדשים מלאים מים שודאי יתבקעו כשתגיע אליהם הדליקה דגרם כיבוי מותר וטלית שאחז בה האור פושטה ומתכסה בה ואינו חושש אם תכבה כיון שאינו מכוין לכך ובן יכול ליתן עליה מצדה האחרת משקין כגון יין שאינו דרך כיבוס אך לא מים משום כיבוס: עכו"ם שבא לכבות אין צריך למחות בידו אבל קטן שבא לכבות צריך למחות בידו ויכול לומר בפני העכו"ם כל המכבה אינו מפסיד או אם אינו מזומן כאן יכול לקרותו שיבא אף על פי שודאי יכבה כשיבא וכן כל כיוצא בזה בהיזק הבא פתאום כגון אם נתרועע הבית של יין יכול לקרות לעכו"ם אע"פ שודאי יתקננה כשיבא:
גחלת

ומ"ש רבינו ואינו חושש אם תכבה כיון שאינו מכוין לכך תימה דכיון דאמר טלית שאחז בה האור פושטה ומתכסה בה אלמא דמלמדין אותו שיהא פושטה ומתכסה כדי להציל הטלית שלא תשרף א"כ בעל כרחך מכוין הוא שתהא כבה ואיך אמר כיון שאין מכוין לכך ונראה דרבינו בא לפרש הא דקאמר ואם כבתה דלא איצטריך אתא להזהירו שלא יהא עושה מעשה כשמתכסה בה לכוין שתהא כבה כגון שינענע עצמו אנה ואנה או ירוץ ויקפוץ בה וכיוצא בזה כדי שתהא כבה שזה אסור אלא אם כבתה מעצמה כבתה אבל הוא לא יכוין במעשיו שתהא כבה והב"י הבין דדעת רבינו היא שלא התירו לו אלא כשצריך להתכסות בטלית מתכסה בה ואינו נמנע אבל אם מתכסה בה לגרום לה כבוי ע"י כסוי זה אסור והאריך בזה וכ"כ בש"ע שיש מי שאומר שצריך לכוין לכך ולפע"ד שגגה יצאה מלפני השליט והדבר פשוט כדפרי' וכמשמעות שאר כל הפוסקים כך היא דעת רבינו דאפי' מכוין לכך מתחלה שרי אלא שלא יכוין לעשות מעשה שתהא כבה ע"י מעשיו:

ובן יכול ליתן עליה מצדה האחרת משקין וכו' מימרא דרב יהודה אמר רב שם אלא דבגמ' קאמרינן נותנין עליה מים מצד אחר ורבינו מפרש דלאו דוקא מים קאמר דהא קי"ל שרייתו זהו כבוסו אלא ר"ל משקין כגון יין דלית ביה משום כיבוס והתוס' בשם רשב"ם כתבו דלאו דוקא על הטלית עצמו קאמר ע"ש:

עכו"ם שבא לכבות וכו' משנה שם ובגמ' שמעת מינה קטן אוכל נבלות ב"ד מצווין להפרישו (פירש"י ותיקשי לר' יוחנן דאמר פ' חרש (דף קי"ד) דאין ב"ד מצווין להפרישו). א"ר יוחנן בקטן העושה לדעת אביו (פירש"י בקטן שידע להבחין שהכיבוי זה נוח לאביו ועושה בשבילו) והרי"ף והרא"ש השמיטו הא דאקשי ש"מ קטן אוכל נבילות אין ב"ד מ"ל ומאי דאוקי ר' יוחנן בעושה ע"ד אביו ורבינו נמשך אחריהם ולכך פסק בסתם קטן שבא לכבות צריך למחות בידו אלא דאיכא לתמוה טובא כיון דרבינו פסק בסי' שמ"ג דאפי' באיסור דאורייתא אין מצווין להפרישו וכמ"ש כמ"ג ובעה"ת א"כ היה לו לפרש דקטן שבא לכבות שצריך למחות בידו דאינו אלא דוקא בעושה ע"ד אביו ומ"ש ב"י דהם מפרשים דבעושה ע"ד אביו היינו לומר דכל קטן המכבה ע"ד אביו הוא עושה דודאי שיודע שאביו נוח לו בכבוי זה וא"כ כל קטן הבא לכבות אין שומעין לו עכ"ל ליסנא דתלמודא לא משמע הכי דהל"ל כבוי שאני דעושה ע"ד אביו הוא שהרי מחלק בין כבוי לאוכל נבלות אבל מדקאמר בקטן שעושה ע"ד אביו משמע להדיא דאין חילוק בין כיבוי לאוכל נבילות ככברת המקשה אלא מחלק בין קטן לקטן ולפעד"כ דדעת הרי"ף והרא"ש ורבינו הוא כיון דבע"כ צריך לפרש האי קטן בדלא הגיע לחנוך וכמ"ש התוס' בפ' כ"כ ומביאו ב"י והיינו קטן בן ד' וה' אין ספק שאין אנו בקיאין בקטן כזה לידע ולהבין ממעשיו אם עושה לדעת אביו או אינו עושה לדעת אביו ולפיכך כתבו בסתם דצריך למחות בידו והכי נקטינן מיהו לפי מ"ש התוס' דלר"ש דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור אבל אסור א"צ למחות ביד הקטן אם לא שמכוין לעשות פחמין א"כ קשה כיון דרבינו פסק בסי' רע"ח כר"ש וכמו שמבואר בסמוך בדין גחלת ה"ל לפרש כאן דא"צ למחות בידו אא"כ במכוין לעשות פחמין וי"ל דס"ל לרבינו דמן הסתם כשבא לכבות צריך למחות בידו אף לר"ש דשמא מכוין לעשות פחמין הוא:
גחלת

תיבה שאחז בה האור וכו' משנה שם (קכ.) ר' שמעון בן ננס אומר פורסין עור של גדי ע"ג שידה תיבה ומגדל שאחז בה האור מפני שהוא מחרך. ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנין בשביל שלא תעבור הדליקה ר' יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים מפני שאין יכולין לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה ומשמע בגמ' דהלכה כר"ש בן ננס ולא כר"י דסבר גרם כיבוי אסור דהא אמר רב יהודה א"ר טלית שאחז בה האור וכו' אמרינן הוא דאמר כבן ננס וכ"פ הפוסקים ופירש"י עור של גדי רך ולח: מפני שהוא מחרך מן האור ואינו נשרף ומתוך כך מגין על התיבה:

וטלית שאחז בה האור וכו' שם אמר רב יהודה אמר רב טלית שאחז בה האור מצד אחד נותנין עליה מים מצד אחר ואם כבתה כבתה מיתיבי טלית שאחז בה האור מצד אחד פושטה ומתכסה בה ואם כבתה כבתה וכן ס"ת שאחז בו האור פושטו וקורא בו ואם כבה כבה כלומר דדוקא כה"ג שרי אבל נותן עליה מים לא הוא דאמר כר"ש בן ננס דאמר גרם כיבוי שרי ונראה מדברי רבינו דדוקא בשאינו מתכוין לכבות ע"י כך אלא שאם הוא צריך להתכסות בטלית ולקרות בספר מתכסה וקורא ואינו נמנע ואע"פ שע"י כך תכבה לית לן בה דדבר שאינו מתכוין הוא ומותר אבל אם הוא מתכוין לכבות ע"י כך ודאי אסור ואע"פ שנותן משקין על הטלית מתכוין לכבות הוא ושרי התם שאני דלא הוי אלא גרם כיבוי שהרי אינו עושה מעשה בגוף הדליקה אלא לכשיגיע האש למקום המים לא יוכל לשלוט שם ויכבה מאיליו אבל הכא כשמתכסה בטלית ופותח הספר תורה שמנענע האש עצמה וע"י כך היא נכבית אם היה מתכוין לכך היה אסור ככ"ל לדברי רבינו אבל מדברי שאר פוסקים אין נראה כן אלא אפילו אם א"צ לטלית ולספר אלא שמתכוין לכבות האש ע"י שמתנענע מצד כסויו בטלית ואחיזתו בספר שרי דלא הוי אלא גרם כיבוי שהרי כתבו דינים אלו כתם ומשמע מפשט הלשון שהוא מתכסה בטלית וקורא בספר כדי שלא יראה כמתכוין לכבות אבל הוא ודאי מכוין לכבות ואפ"ה שרי וכ"מ בירושלמי פרק כל כתבי ובתוס' פי"ד ונראה דטעמא משום דלאו פסיק רישיה הוא שהרי אינו בוודאי שיכבה על ידי כך ועוד דהוי כיבוי כלאחר יד הילכך לא גזרו ביה רבנן במקום פסידא (ה) והרי"ף השמיט הא דנותנין עליה מים ולא כתב אלא ההיא דפושטה ומתכסה בה ותמה עליו הר"ן וגם ה"ה בפי"ב ותירצו בשם הראב"ד והרמב"ן שסובר הרי"ף דהא דרב יהודה אינה הלכה לפי שהוא מדמה מחיצת מים ממש למחיצת כלים חדשים מלאים מים ואינו כן אלא אפילו ר"ש בן ננס אוסר מחיצת מים ממש כדאסיק רב אשי בפרק כירה (מז:) דהא דתנן נותנין כלי תחת הנר לקבל בו ניצוצות ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה אפילו כרבנן דפליגי אר' יוסי וסברי גרם כיבוי שרי אתיא דשאני הכא שהוא מקרב כיבוי כלומר לפי שנותן מים להדיא ונמצאו רב יהודה ורב אשי חולקין וקי"ל כרב אשי שהוא בתרא ויש לזה הוכחה מן הירושל' ע"כ והרא"ש העתיק דברי הרי"ף בלא תוספת וגרעון ומשמע דכוותיה ס"ל דאין הלכה כר"י. אבל דעת הר"ן לפסוק כרב יהודה דשרי ליתן מים מצד אחר וכתב שכן הסכמת הרמב"ן וכ"פ הרמב"ם בפי"ב וכתב שם ה"ה שכן דעת הרשב"א וחילק בין ההיא דפרק כירה להא דרב יהודה דהתם אין דבר מפסיק בין הניצוצות והמים אלא האויר והמים תחת הניצוצות ממש אבל בטלית אין המים תחת האש כדי לכבותו כשיפול אלא מן הצד ואין האש נופלת לתוך המים להדיא עכ"ל וגם הר"ן בסוף כירה כתב לחלק ביניהם דטלית שאחז בו האור היינו טעמא לפי שאין המים מכבין את הדולק אלא מונעים שלא יתפשט האור אבל ההיא דפ' כירה טפי מגורם הוי וגם בהגמ"ר פרק במה טומנין חילקו ביניהם בע"ה: **ומ"ש** רבינו אבל לא מים התוס' כתבו (שם:) פרשב"ם נותן מים מצד זה לאו דוקא על הטלית דהא קי"ל שרייתו זהו כיבוסו ולעיל בס"פ ח' שרצים פירשתי כלומר שכתבו שם דלא אמרינן שרייתו זהו כבוסו אלא כשיש טפת דם או טינוף דוקא ורבינו תופס עיקר כדעת רשב"ם וכבר כתבתי טעמו בס"ס ש"ב ולפיכך כתב אך לא מים משום כיבוס וכ"כ הגהות מרדכי בפרק י"ב:

עכו"ם שבא לכבות וכו' אבל קטן שבא לכבות וכו' משנה בפרק כל כתבי (קכא.) עכו"ם שבא לכבות אין אומרין לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עליגו אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עלינו ובגמ' שמעת מינה קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו א"ר יוחנן בעושה על דעת אביו דכוותה גבי עכו"ם דקעביד אדעתא דישראל מי שרי עכו"ם לדעתא דנפשיה קא עביד ופירש"י עכו"ם לדעת' דנפשיה קא עביד ואפילו יודע שנוח לו לישראל הוא להנאת עצמו מכוין שיודע שלא יפסיד: **וכתב** בהגמ"ר פי"ד בשם רא"מ דעבד עכו"ם או שפחה המושכרים לזמן אדעתא דנפשייהו עבדי ואנ"ל להם אל תכבה (ו) ואמאי דאוקימנא מתני' דקטן בעושה ע"ד אביו פירש"י בקטן שיודע להבחין שכיבוי זה נוח לאביו ועושה בשבילו ובפרק חרש (קיד.) גבי הא דאיתא התם רב יצחק בר ביסנא אירכסו ליה מפתחי דבי מדרשא בר"ה בשבת א"ל ר' פדת זיל דבר טליא וטליתא ולטיילו התם דאי משכחי להו מייתי להו אלמא קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו תא שמע מדתנן קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עלינו ומשני ר' יוחנן בעושה על דעת אביו ופירש"י שהתינוק רופה באביו שנוח לו בכך ואביו עומד עליו כאילו הוא מצווהו לעשות אבל הנך מפתחות דרב יצחק לא הודיעו שנאבדו ולא הכירו בדעתו שנוח לו ולכאורה משמע שדעת רש"י לומר שכל שאין בו דעת להבחין אם נוח לאביו בכיבוי זה אע"פ שאביו עומד עליו ומראה לו שנוח לו בכך שרי דכיון דאין בו דעת להבחין אינו כמצווהו וזהו מ"ש בפרק כל כתבי. וסובר עוד שאם אין אביו מראה שנוח לו בכך וגם אינו עומד עליו אע"פ שיש בו דעת להבחין שרי דשוב אינו כמצווהו וזהו מ"ש בפרק חרש. ויותר נכון לומר דבדליקה מסתמא מרגיש הקטן שעושה נחת לאביו בכיבוי הילכך אע"פ שלא הראה לו אביו דניחא ליה בכיבוי מכתמא לעשות נחת רוח לאביו הוא עושה וצריך למחות בידו אא"כ אין בקטן דעת להבחין אי ניחא ליה בהכי אבל בדבר שאין היזקו ברור אם לא הרגיש הקטן בהיזק אע"פ שאם היה יודע בהיזק יש בו דעת להבחין דניחא לאבוה בתיקונו הסתא דלא הרגיש בהיזק הוי כמו שאין בו דעת להבחין ושרי ולכן בפרק כל כתבי דמיירי בדליקה שהוא היזק הנראה לעינים לא חילק אלא בין יש בו דעת להבחין לאין בו דעת להבחין דכל שיש בו דעת להבחין אפילו לא ירא לו אביו דניחא ליה אסור אבל בפרק חרש שההיזק הוא אבידת מפתחות שהוא דבר שאינו נראה לעינים כתב בעושה על דעת אביו שהתינוק רופה באביו שנוח לו בכך כלומר לא דמיא דליקה לאבידת מפתחות דהתם בדליקה מאחר שיש בו דעת להבחין ודאי מן הכתם רופה ויודע שנוח לאביו בכך וכיון שאביו שם ואינו מוחה בידו הוי כמצווהו לעשות וזהו שכתב ואביו עומד עליו כאילו הוא מצווהו לעשות אבל מפתחות שנאבדו כיון שלא הודיעו שנאבדו לא הוי עושה ע"ד אביו ואע"פ שכשמוצאם מביאם לאביו מ"מ לא הוי כאילו צוהו אביו להביאם מאחר שלא הודיעו קודם לכן וגם עכשיו כשמביאם לו לא הכיר בדעתו שנוח לו שהביאם בשבת כנ"ל ומשמע דהכי קי"ל דכשאינו עושה על דעת אביו מותר להניחו לכבות וכ"כ הרמב"ם בפ"ב קטן שבא לכבות אין שומעין לו והוא שיהיה עושה ע"ד אביו אבל מדעת עצמו אין ב"ד מצווין להפרישו וכ"פ סמ"ג וכ"כ ר"י בנתיב כ"א ומשמע מדבריו דבעושה ע"ד גדול אע"פ שאינו אביו אסור. וכתבו התוס' בפ' כל כתבי דהא דאין ב"ד מצווין להפרישו דוקא בשלא הגיע לחינוך אבל אם הגיע לחינוך כיון שחייב לחנכו כ"ש שצריך להפרישו שלא יעשה עבירה והרי"ף והרא"ש השמיטו הא דאקשי ש"מ קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו ומאי דאוקי ר' יוחנן בעושה ע"ד אביו ואפשר שהם מפרשים דבעושה ע"ד אביו היינו לומר דכל קטן המכבה את הדליקה ודאי עושה על דעת אביו שיודע שאביו נוח לו בכיבוי זה וא"כ כל קטן הבא לכבות אין שומעין לו ולפיכך כתבו המשנה סתם דקטן הבא לכבות אין שומעין לו ולא חילקו. ובסי' שמ"ג בס"ד נבאר דיעות הפוסקים בדין קטן אוכל נבילות אי ב"ד מצווין להפרישו:

ומ"ש רבינו ויכול לומר בפני העכו"ם וכו' מימרא דר' אמי בפ' כל כתבי (קכא.): **ומ"ש** או אם אינו מזומן כאן יכול לקרותו וכו' עד אע"פ שודאי יתקננה כשיבא כ"כ שם הרא"ש ז"ל ונראה דהא דנקט היזק הבא פתאום ל"ד אלא אורחא דמילתא נקט דאם מרגישים בהיזק מבעוד יום רגילים לתקנו קודם שיכנס
שבת

דרכי משה

(ה) וכתב המרדכי ע"ד פרק כ"כ דגרם כיבוי לא שרי אלא במקום היזקא אבל בלא היזקא אפי' בי"ט אסור: (ו) ועיין במרדכי בהגהות דף קע"ט ע"ב מה טעם לא התירו בדליקה
לומר

פרישה

אלא שהרי"ף והרא"ש השמיטוהו לדברי רב יודא מפני שאמר דנותן עליו מים מצד השני. ומים ס"ל דאסור ליתן משום דהוי כיבוסו וכמ"ש רבינו וכן מצאתי כתב בשלטי הגיבורים ה"ט דמש"ה השמיטוהו אלא שלא ישב דס"ל להביאו ולכתוב עליו דמים אסור ושאר משקים מותר וכמ"ש רבינו דהוא באמת מידוש ובפרט מאחר שהמקשן עלתה על דעתו דאסור. לכן נראה דבכלל דברו הרי"ף והרא"ש הוא דברי רב יודא הנ"ל דהא כתבו על המשנה בפלוגתא ר"ש בן ננס דאמר גרס כיבוי מותר ור' יוסי אוסרו וז"ל ולית הילכתא כר' יוסי דאמר גרס כיבוי אסור. ור"ל אלא כר"ש בן ננס דפליג עמו ומתירן וממילא מסיקא תיתי לאסור ליתן עור גדי ומים בצד האחר דהא ליכא ביה משום מימוש כ"א משום גרם כיבוי וגם סתם גמ' תירץ אליבא דרב יודא דס"ט דמתיר דס"ל כר"ש בן ננס וקי"ל. והשתא א"ש ג"כ טעם דש"ב דמש"ה לא הביאו בפירוש דברי רב יודא כיון דר"י הוכיר מים והייתי אומר דמשום הפסד התירו
אפי'

גחלת המונחת במקום שרבים נזוקים בה יכול לכבותה בין אם היא של עץ או של מתכת מותר לכפות קערה על הנר כדי שלא יאחוז בקורה:

שלה (א) **חבית** שנשברה מצילין ממנה מזון ג' סעודות אפילו בכלים הרבה (ג) ובלבד שלא יספוג פי' שלא ישאב

שבת ואם אירע שלא תקנוהו מבע"י אע"פ שאחר שנכנס שבת כבר ידע שהתחיל הנזק ואינו היזק הבא פתאום לא מסתבר לאסור לומר כל המתקן אינו מפסיד וכתב הרב המובהק מהרר"א ז"ל דנראה דשרי לקרות לעכו"ם ולומר לפניו כל המתקן אינו מפסיד: **גחלת** שמונחת במקום שרבים נזוקים בה וכו' בפרק במה טומנין (מב.) אמר שמואל מכבין גחלת של מתכת בר"ה בשביל שלא יזוקו בה רבים אבל לא גחלת של עץ. ופירש"י משום דבשל מתכת לא שייך כיבוי מדאורייתא' ולא אסור אלא מדרבנן ובמקום נזקי דרבי' לא גזרו: אבל לא של עץ. דאיסורא דאורייתא' הוא וחייב סקילה ואוקימנא ליה כר"י דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה דאילו לר"ש דפוטר במלאכה שאינ' צריכה לגופה של עץ נמי שרי דכל כיבוי א"צ לגופו חוץ מעושה פחמין או מהבהב פתילה וכבר כתבתי בסי' רע"ח שדעת רבינו כדעת הפוסקים כר"ש ולכן כתב שאפילו של עץ שרי אבל דעת הרמב"ם לפסוק כר"י ולפיכך לא התיר לכבות בפי"ב אלא של מתכת: **מותר** לכפות קערה על הנר וכו' משנה בפ' כל כתבי (קכ.): **כתב** ר"י בה"ג בשם המפרשים דכל מאי דשרי להציל מפני הדליקה שרי להציל ממים ומשאר דברים המאבדים: **כתב** הרמב"ם בפי"ב דליקה שנפלה בשבת המכבה אותה מפני איבוד ממון חייב וכתב ה"ה זה כר"י דאי לר"ש פטור אבל אסור כלומר משום דהויא מלאכה שא"צ לגופה. והר"ן כתב בפרק חבית הא דאמרינן (כתובות ס.) גנור שעלו בו קשקשים ממעכן ברגלו וכו' ובמקום פסידא לא גזור רבנן וא"ת א"כ למה אסרו לכבות דליקה בשבת והא מלאכה שא"צ היא שלא לפחמין הוא צריך אלא להצלת ביתו ולא מיתסר אלא מדרבנן דודאי כיבוי דליקה מותר אפי' לר"ש ואפי' ע"י עכו"ם דתנן בפרק כל כתבי וכו' וי"ל שאני כיבוי דכיון דאם היה צריך לגופו היה אסור מן התורה ואין הכל בקיאין לחלק בין מלאכה הצריכה לגופה לשאינה צריכה מש"ה אסרי רבנן אפילו במקום פסידא ואפילו ע"י עכו"ם נמי אסרו לפי שמתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה ע"י עכו"ם אתי לכבויי איהו גופיה א"כ שאני הכא שהוא שבות כלאחר יד שממעכן ברגלו והמיר טפי שבות דשבת הנעשה כדרכו דהיינו ע"י עכו"ם: וה"ה כתב בפכ"ג וז"ל כתב הר"ש אמרו בירושלמי דלר"ש דאמר מלאכה שא"צ פטור עליה אם אינו יכול להציל כתבי הקדש אלא בכיבוי מכבה לפי שאין דבר שעומד בפני כתבי הקודש ע"כ ומתוך שזה לא נזכר במשנה ולא בגמרתינו אני אומר שיש בזה כעין סיוע לרבינו שהוא פוסק בכמה מקומות דלא כר"ש לפי שאין הלכה כמותו כתמו במשנה ולא הזכירו כיבוי בשום צד ומ"מ אפשר שדעת משנתינו שלא כל השבותין נדחין מפני כתבי הקודש שהרי לא התירו הצלתן למבוי המפולש אע"פ שאיסורו מדבריהם וזה נ"ל עיקר לדעת הפוסקים כר"י עכ"ל. והר"ן כתב בפ' כל כתבי ומדתנן מצילין מפני הדליקה משמע דדוקא להציל מפניה אבל לכבות את הדליקה אסור אבל בירושלמי אמרו שאם אינו יכול להציל אלא בכיבוי מציל לר"ש דאמר מלאכה שא"צ פטור עליה ואע"ג דמ"מ איסורא דרבנן מיהא איכא אין לך דבר של שבות עומד בפני כתבי הקודש עכ"ל וכיוצא בזה כתב המרדכי שם וכתב עוד ומיהו אף לדברי הירושלמי דוקא משום כתבי הקודש אבל משום ממון דעלמא אין מכבין לעולם ואפילו לר"ש ואע"פ שמכבין גחלת של מתכת כדי שלא יזוקו בה רבים התם משום דליכא אלא שבות דרבנן התם משום חשש נזקי גופו אבל משום הפסד ממון לא שרי ועכשיו נהגו ברוב הארצות לכבות דליקה בשבת אלא שאומרים שחוששים שבעבור הדליקה ישרפו בה תינוקות שלא יוכלו לברוח אם ראו שמניחין הדליקה להיות דולקת והולכת ולפיכך מכבין אליבא דרבי שמעון דקי"ל כוותיה עכ"ל ובפרק שני דביצה כתב יש מרבותים שאמרו דהא דמשמע הכא דבשבת אסור לכבות משום איבוד ממון וכן בכמה דוכתי פרק כל כתבי משמע לאיסור היינו אליבא דר"י דמחייב אמלאכה שא"צ ואנן כר"ש קי"ל דפטר כל מלאכה שא"צ וכל כיבוי ב"ה הוי מלאכה שאצ"ל הוץ מכיבוי לעשות פחמין הילכך שרי אפי' בשבת משום איבוד ממון והוי כמו מפיס מורסא דלר"ש שרי משום צערא ולאו מילתא היא דמפיס מורסא צערא דגופיה הוא ועוד הוכיח רבינו יואל לאיסור דהא ר"י ס"ל כר"ש לדברי ר' יוחנן בפרק במה מדליקין (לא:) ורבי יוסי פוטר בכולן ואפ"ה קאמר ר' יוסי בפרק כל כתבי דגרס כיבוי אסור ראבי"ה עכ"ל ובהג"א פרק מי שהוציאוהו כתב בשם א"ז שמותר לכבות את הדליקה בזמן הזה ולא גרע מעיר המכוכה לספר והביאו בת"ה סי' נ"ח (ז) וכתב עוד ובא"ז בה' שבת כתב ואפילו בספק סכנה גדולה ישראל מכבין את הדליקה ואע"פ שאפשר לכבות ע"י עכו"ם וכתב שאחד מהגדולים דרש ברבים שמותר לכבות את הדליקה בזמן הזה ואמר שדרש כן ברבים מפני שלא יהא נקרא פושע בנפשות כדאמרינן (בירושלמי הובא בסימן שכ"ח) בכה"ג הנשאל ה"ז מגונה לפי שהיה לו להודיע כבר ברבים. ושמעתי מגמגמין להחמיר מסברת לבם ולומר דוקא כשנפלה הדליקה בביתו של ישראל איכא סכנה כי משפט הישמעאלים להשליך אותו שילא דליקה מתוך ביתו לתוך האש וא"כ ע"י כך יש סכנה לשאר ישראל אבל אם יצא תחלה בביתו של עכו"ם ליכא למיחש ואמנם נראה דלשון הג"א לא משמע לחלק הכי מדתלי הטעם מפני דלא גרע מעיר המכוכה לספר משמע על ידי חטיפת הממון יבא לידי הריגה והא נמי איכא למיחש אף אם יצא תחלה הדליקה בביתו של עכו"ם שלעולם רגילים לשלול ולחטוף כאשר הדליקה מתגברת אפילו אי חזינן עיירות שלא נשמע בהם שום ירא בכה"ג אין לסמוך על זה כיון דלפעמים מועטים איכא למיחש דקי"ל אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב (ח) וכיוצא בזה כתב בכתביו סימן קנ"ו דפשיטא ליה דאפי' נפל לבית העכו"ם תחלה מחללין: תשלום דיני כיבוי והדליקה תמצא בסי' רע"ז:

דין טלטול המת מפני הדליקה ע"י ככר או תינוק כתב רבינו בסי' שי"א:

שלה חבית שנשברה מצילין ממנה מזון ג' סעודות וכו' ר"פ חבית (קמג) חבית שנשברה מצילין ממנה מזון ג' סעודות ואומר לאחרים בואו והצילו לכם ובלבד שלא יספוג ובגמרא (שם) תנא ובלבד שלא יספוג ביין ולא יטפח בשמן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ופירש"י מצילין מזון שלש סעודות. ואפילו בכלים הרבה דאילו בחד מנא אמרינן בפרק כל כתבי דכמה דבעי מציל והצילו לכם כל אחד מזון שלש סעודות: ובלבד שלא יספוג. שלא ישים הספוג בכלי במקום היין לחזור ולהטיפו גזירה שמא יסחוט והתוס' כתבו דאפילו אם יש לו עור בית אחיזה דליכא חשש סחיטה אסור כדאמר בגמ'

גחלת וכו' בפרק במה טומנין אמר שמואל בשל מתכת ליכא כיבוי מדאורייתא ושרו רבנן כדי שלא יזוקו בה אבל של עץ דאיכא כיבוי דאורייתא' אסור לרבי יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה וכיון דרבינו פסק כר"ש א"כ שרי אפי' של עץ דאינו אלא איסור דרבנן וכדי שלא יזוקו בה שרי: **מותר** לכפות קערה על הנר וכו' משנה בפ' כל כתבי ואשמעינן דכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל שנוטל קערה של חרס לצורך הצלת הקורה שאינה ניטלת בשבת ואליבא דר' יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל מוקמינן לה בפ' כירה בצריך למקומו וכיון דלית הילכתא כר' יצחק מותר אפילו אינו צריך למקומו וכן כתבו כל הפוסקים:

שלה חבית שנשברה וכו' משנה ר"פ חבית ומ"ש אפילו בכלים הרבה כן פירש"י דאילו בחד מנא אמרינן בפרק כ"כ דכמה דבעי מציל עכ"ל והא דלא שרינן ליה אלא ג' סעודות הוי טעמא כמו בדליקה דאי שרית ליה להציל טפי מתוך שהוא בהול ומחזר אחר כלים הרבה שמא ישכח ויביא כלי דרך ר"ה: ובלבד שלא יספוג וכו' כלומר דבשאין לו בית אחיזה פשיטא דאסור לשאוב היין בספוג ולהחזיר ולהטיפו גזירה שמא יסחוט וכדלעיל בסי' ש"כ אלא אפי' יש לו בית אחיזה אסור דאע"ג דלית ביה משום סחיטה אית ביה משום עובדין דחול והכי משמע בברייתא ריש חבית דתני בה לא יספוג ולא יטפח בשמן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול דקשה תיפוק ליה שלא יספוג משום סחיטה אלא צריך לפרש דאתא לאשמעינן דאפילו יש לו בית אחיזה נמי אסור והכי משמע בתוס' לשם: ולא

דרכי משה

לומר לעכו"ם לכבות משום פסידא: (ז) וכ"כ א"ז דאם כבו ורוצין לעשות תשובה על ככה אין מניחין אותן שלא להכשילם לפעם אחרת: (ח) וכתב עוד בסי' ה' בפסקיו דדוקא לכבות הדליקה שרי דהוי מלאכה שא"צ לגופה אבל אסור לחלל בשאר מלאכות כדי להציל ממונו והעושה צריך כפרה להתענות מ' יום בה"ב אבל לא רצופים ושלא לאכול בשר ולשתות יין וכ"כ מהר"ם לענין בא על הנדה וגם יתן צדקה כל מי שחלל שבת כשיעור חטאת בדנקא ושיעור מהר"ם דהוא ח"י פשיטים ואם ירצה לפדות תעניתו יתן עבור כל יום י"ב פשיטים כמ"ש מוהר"ם עכ"ל וכ"כ בכתביו סימן כ"ה והאריך שם בזה: ולפי

פרישה

אפילו מים וק"ל. והא דהביאו הא דטלית וספר דפושטו ומתכסה וקורא בו ה"ט משום דאין זה בכלל גרס כיבוי וכמ"ש לעיל דכאן עושה קצת מעשה בידים וא"ש דרבינו אחר שכתב דין דפושט הטלית ומתכסה כו' כתב הדין דנותן עליו משקין דלא זו אף זו קתני וק"ל:

סי' שלה (א) חבית שנשברה מצילים ממנה מזון ג' סעודות ובלבד שלא יספוג פירש"י שלא ישים הספוג בכלי במקום היין לחזור ולהטיפו. נראה דר"ל בתוך החבית שנשבר משים הספוג והיא קולטת היין ומטיפה ממנה בתוך כלי אחר שלם אבל מדברי התוספות לא משמע לי הכי שהרי לא כתב נמי ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט או יצרף וכן קשה איפכא בסמוך בחבית שנשברה בראש גגו ה"ל למימר נמי ובלבד שלא יספוג אמת שרבינו לשון המשנה דפרק חבית וברייתא דפרק כל כתבי נקט אלא שעל משנה וברייתא גופא צריך ליתן טעם למה שינו את לשונם וי"ל דחבית שנשברה דמיירי שעומד על הקרקע וכיון שעומד על הקרקע לא שייך למימר גביה שלא יקלוט מן האויר כ"ש שלא יצרף ודוקא בחבית שנשברה בגובה בראש גג שייך למימרה. וכן לא יספוג דפירש"י דנותן הספוג בתוך הכלי זה ג"כ אינו שייך כ"א בחבית העומדת על הארץ אבלו לאפוקי בשעומדת על ראש הגג ואינו סמוכה לו דאז אינו מדרך העולם לילך ע"ג הגג ולהביא שום כלים ולספוג מהחבית ולהטיפו בתוך כלי דביני וביני ירד היין מן הגג ויתקלקל מש"ה לא נקט אלא שמביא כלים ומניח על הארץ תחתיה ומש"ה נקט גבי' ג"כ ובלבד שלא יקלוט או יצרף מהגובה וק"ל. ולכאורה היה נראה דלהציל במה שמניח כלים תחתיה יכול להניח ולהעמיד על הארץ כמה דבעי אפי' להציל יותר מג' סעודות. והיינו דוקא בחבית שנשברה על הארץ דהתם לא שייך להניח כלי תחתיו כמ"ש והצלה במה שנוטל מהחבית שנשבר ושואב בכלים או שופך ממנו לתוך כלים אחרים דוקא לא התירו כ"א כדי סעודתו דזה טירחא הוא ואי מתיר יותר אתי לתקוני משא"כ בהנחת כלים תחתיו והוא אינו עושה שום מעשה בידים כמו שנזכר דהא אינו טרוד כ"כ במלאכתו ומש"ה ק"ש דלא תני בברייתא דאינו מציל כ"א בג' סעודות אבל מתוך ל' הרמב"ם וש"ע לא משמע כן אלא הן שנשבר אלו הן שנשבר כשהוא בראש הגג ומעמיד כלי תחתיו בשניהן כתבו דלא יציל כ"א ג' סעודות ע"ש וק"ל:

(ב) **ובלבד שלא יספוג** עיין בב"י שכתב בשם רש"י גזירה שמא יסחוט וכתב ע"ז ז"ל והתוספות כתבו דאפילו אם יש לו עמו בית אחיזה דליכא חשש סחיטה אסור כדאמר בגמ' שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול וכ"כ הרמב"ם כו' עד שאם יעשה כדרך שעושה בחול שמא יבא לידי סחיטה עכ"ל ב"י והנה ק"ק דהא י"ל דגם דעת רש"י הוא כן כדעת התוס' והרמב"ם דס"ל דאפילו יש לו עור אפ"ה כיון דעושה כבחול יבא לידי סחיטה כמ"ש הרמב"ם ולא משום שבזה שספוג עצמו יעשה סחיטה וק"ל. ומתוך ל' התוס' משמע שאינן מפרשין לשון יספוג כדפירש"י הנ"ל שהרי כתבו בפרק כל כתבי דף קי"ז ע"ב אהא דאמרינן שם אלא הא דתניא נשברה לו חבית בראש גגו מביא כלי אחר ומניח תחתיה ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט התם מאי גזירה איכא כו' וכתבו שם התוס' ז"ל הקשה הר"ר פורת אמאי לא פריך ממתני' דריש חבית דתנן חבית שנשברה מצילין ממנו מזון ג' סעודות כו' עד ור"י תירץ דהתם מיירי כשנשפך היין לארץ דקיישינן שמא יספוג והנה מדתלה ר"י טעם הספוג במאי שנשפך היין לארץ משמע דס"ל ובלבד שלא יספוג דקאמר אינו ר"ל כפירש"י שמכניס הספוג בכלי שהיין שם אלא ר"ל שנותן הספוג ע"ג הארץ במקום שהיין שם ושואב הספוג היין ומטיפו לתוך חבית או כלי. וכן מלשון ר"ן בר"פ חבית משמע כן שהרי כתב ז"ל ובלבד שלא יספוג. שלא ישאוב הספוג במקום היין וכן הוא לשון רש"י הנדפס סביב הרי"ף והשתא אתי שפיר נמי דתני שלא יספוג בחבית שנשבר בארץ ולא קתני בחבית שנשברה בראש גגו כשנשפך על גבי ארץ צריך לספוג לשאוב מה שאין כאן כשנשפך על ראש גגו דמה לו לספוג הלא כבר נשפך היין על הגג וירד דרך הצינור על גבי קרקע ויכול להניח כלי תחתיו ולקבלו וק"ל ועיין בכתבי דמהרא"י סימן קנ"ו דאם נשבר החבית ונשפך היין לארץ מותר לשאוב ממנה כל מה שירצה בכוסות קטנות ובתוך ערבות דכה"ג לאו עובדא דחול בודאי שרי ור"ל דבחול דרכו לשאוב היין מע"ג הארץ בספוג או בבגדי פשתן שסורה ביין ופושבין היין ואח"כ מסחיטין מהן בתוך כלי ועכשיו ישנה שיגביה מה שיוכל מע"ג בכוסות שקורין שא"פ בל"א או בעריבות. וכתב עליו הב"י דלא ראה התוס' דפרק כל כתבי הנ"ל שהרי ר"י העמיד הא דחבית שנשברה דאינו מציל ממנו אלא מזון ג' סעודות דאיירי כשכבר נשפך היין לארץ ואפ"ה אסור טפי מג' סעודות כו' ע"ש בב"י. ולכאורה כ"ל להביא קצת ראייה לדבריו שלא ראה מהרא"י אותו התוס' שהרי מיד אחר תירוץ ר"י הנ"ל מסקי התם וכתבו ז"ל ואומר הר"ר שמואל בשם ר"ת דדוקא שנשברה לו חבית אבל נסדקה ועושה טיף טיף מותר לקלוט ולצרף כו'. ודין זה כתב שם מהרא"י בשם הג"ה מיימוני שכ"כ בשם ר"ת. ואיכא למידק אילו ראה דברי התוס' ה"ל למיכתב כן ולא בשם הג"ה מיימוני ומ"מ ק' לומר כן על הגאון מהרא"י ז"ל דנהירין ליה שבילי התוספות והפוסקים כשבילי דמתא דלא ראה דברי התוס'. וגם במרדכי כתב ג"כ כמ"ש התוס' וידוע שכל עיקר תשובותיו של מהרא"י נבנין על דברי התוס' והמרדכי ואיך נאמר שכהן נעלמו מנגד עיניו גם שניהן. לכן נלע"ד ליישב ולומר דמהרא"י דקדק בלשונו ונקט ז"ל כיון דנשפך לארץ לגמרי למה יהא בהול כו' שרי דלא כתב להתיר כ"א כאשר נשפך לגמרי ונחילת הצלתו לא התירו אלא דרך שינוי דהיינו שיגביהו מע"ג הארץ בכוסות קטנות או עריבות ואינו עושה כעובדא דחול ודאי יזכור ולא יביא כלים דרך ר"ה. ור"י דאוסר אף כאשר נשפך ע"ג הארץ מיירי כשאינו נשפך לגמרי ע"ג הארץ אלא קצתו והכי דייקי לישני' שהביא ב"י שהרי כתב ז"ל דהתם מיירי בנשפך מן היין לארץ כו' דדק בל' מן היין שכתב דמשמע מן מקצתו ולא כולו. וטעם הדבר דכיון שאינו נשפך כולו אי שרינן ליה להציל כל מה שבחבית דהיינו שישפכנו לתוך חבית אחרת דהיינו עובדא דחול דגם בחול כשחבית א' נשבר מערין היין לתוך חבית או

ישאב היין בספוג להחזירו לכלי אפילו יש לו בית אחיזה דליכא למיחש לסחיטה ולא יטפח בשמן להכנים בו את ידו ולקנחה בשפת הכלי ואם נשברה בראש גגו מביא כלי ומניח תחתיה ובלבד* שלא יביא כלי אחר ויקלוט לקבל מן הקילוח באויר לאחר שירד מן הגג ולא יביא כלי אחר ויצרף אותו לראש הגג נזדמנו לו אורחים מביא כלי אחר וקולט כלי אחר ויצרף ולא יקלוט ויצרף ויזמין אח"כ האורחים אלא יזמין תחילה ואח"כ יקלוט ויצרף (ג) ולא יערים לזמן אורחים שאין צריכין לאכול: (ד) נתפזרו לו פירות מלקט מעט מעט ובלבד שלא ילקט לתוך הסל או לתוך הקופה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול:

שלו (א) **אין** עולין באילן בין לח בין יבש וה"מ בימות הגשמים שאין ניכר בין לח בין יבש אבל בימות החמה שניכר שהוא

ולא יטפח בשמן וכו' פי' משום עובדא דחול כמ"ש בסמוך: **ואם** נשברה בראש גגו וכו' ברייתא בפרק כ"כ ופי' מביא כלי אחד ומניח תחתיה אבל לא יביא עוד כלי אחר ויקלוט דמינכר שמציל ואפילו להביא ובלבד כלי אחר לצרף אותו לראש הגג דלא מינכר כולי האי שהוא מציל נמי אסור כך פי' התוספות דלא זו אף זו קתני:

שלו אין עולין באילן וכו' בסוף עירובין אסיקנא הכי דלא שהוא מחובר בקרקע אסור מדינא שמא יתלוש ענף ממנו והוה ליה תולדה דקוצר אבל יבש אינו מחובר ואינו אסור אלא משום מראית עין דהרואה אומר לח הוא ומשתמש באילן לח ולפיכך בימות החמה שניכר שהוא יבש מותר והרי"ף לא הביא זה וכתב הרא"ש ונראה דרי"ף לא מפליג בין אילן לעשבים ולהכי לא הביא בהלכות ההיא דאילן יבש עכ"ל פי' דכיון דהביא הרי"ף בפסקיו דבעשבים אפי' בזמן שהן קשין נוחין לישבר כשדורס ברגליו עליהן ואפ"ה שרי משום דקי"ל דדבר

בגמ' שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול וכ"כ הרמב"ם בפכ"ב ובלבד שלא יספוג ביין או יטפח בשמן שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול שמא יבא לידי סחיטה. ורבינו לא כתב כאן שאומר לאחרים בואו והצילו לכם לפי שסמך על מ"ש בסימן שקודם זה בענין הדליקה. וכ"כ הר"ן בפרק כל כתבי אמתניתין דמצילין כל מלא ככרות בשם ה"ר ישעיה מטראני דהנך אחרים שאומר להם בואו והצילו לכם מצילים הם אפילו בכלים הרבה דבבעל הבית הוא דחיישינן דמתוך שהוא בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לאתויי דרך ר"ה אבל במי שזוכה מן ההפקר שאינו ממונו ליכא למיחש להכי וכבר כתבתי בזה בסי' של"ד: **ואם** נשברה בראש גגו מביא כלי ומניח תחתיה ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט וכו' ברייתא בפרק כל כתבי (קיז:) ומפרש טעמא בגמרא גזירה שמא יביא כלי דרך ר"ה ואמרינן תו בההוא פירקא גמרא מצילין סל מלא ככרות אטעייה רב שיזבי לרב חסדא ודרש ובלבד שלא יביא כלי שהוא מחזיק יותר מג' סעודות אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא מאי טעותא א"ל דקתני ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט כלי אחר ויצרף כלי אחר הוא דלא אבל בההו' מנא כמה דבעי מציל וכתוב בסמ"ג והתרומה דכשמציל בחד מנא מציל באיזה ענין שירצה כלומר אפילו קולט או מצרף וטעמא דכיון דלא שרית ליה להציל אלא בכלי אחד תו ליכא למיחש למידי: **נזדמנו** לו אורחים וכו' גם זה בברייתא שבפ' כ"כ שם: **ומ"ש** ולא יקלוט ויצרף ויזמין אח"כ האורחים גז"ש ולא יקלוט ואח"כ יזמין אלא יזמין ואח"כ יקלוט ואין מערימין בכך משום ר' יוסי בר"י אמרו מערימין בכך ופירש"י ואין מערימין בכך. לזמן אורחים שא"צ לאכול ויותירו ונראה מדברי רבינו שהוא מפרש הברייתא כפשטא דלא איירי כלל בעבר והעריס אלא באי שרי להעריס לכתחלה או לא ופסק כת"ק אבל מדברי הרמב"ם וה"ה בפכ"ב נראה שמפרשים דאין מערימין בכך היינו לומר שאם העריס וקלט קודם שיזמין האורחים מותר ופסק כר' יוסי בר"י להקל בשל דבריהם: כתבו התוס' בפרק כל כתבי בשם ר"ת דדוקא נשברה לו חבית אבל נסדקה ועושה טיף טיף מותר להביא כלים לקלוט ולצרף דאינו בהול כל כך להביא כלים דרך ר"ה כמו נשברה וכתבוהו הגהות בפרק כ"כ כתב ה"ר ישראל סי' קכ"ו דהא דאסרינן בחבית שנשברה להציל ממנה בכלים הרבה דוקא מחצר לחצר אבל בבית אחר שעירב עמו שרי וכמ"ש בעה"ת בענין הדליקה וכבר הזכיר רבינו דעת בעה"ת בסימן שקודם זה וכתב שאין נראה לו כן וכתבתי שם שגם הרמב"ן חלק בדבר כתב עוד ה"ר ישראל שם שאם נשברה החבית ונשפך היין לארץ מותר לשאוב כל מה שירצה בכוסות קטנים ובתוך עריבות דכה"ג דלאו עובדא דחול בודאי שרי דכיון שנשפך לארץ לגמרי במה יהא בהול ומ"ת דבהול הוא שלא יבלע בקרקע מאן לימא לן דהך בהיל הוא כמו נשברה דלמא כמו נסדקה הוא וקשה לי על דבריו דבפרק כל כתבי פריך גבי דליקה מדתניא נשברה לו חבית בראש גגו והקשו התוספות אמאי לא פריך מדתנן חבית שנשברה וכו' ור"י תירץ דהתם איירי בשנשפך מן היין לארץ דחיישינן שמא יספוג ושמא יפרש מה"ר ישראל דהיינו לומר דהוה מצי למידחי דהתם איירי בשנשפך מן היין לארץ דחיישינן שמא יספוג אבל לפוס קושטא דמילתא משנשפך לארץ שרי כיון דליכא למיחש למידי ומיהו פשט דברי התוספות לא משמע הכי דאדרבה בנשפך לארץ פשוט לאיסור יותר מכשלא נשפך ועוד דא"כ ה"ל לה"ר ישראל להביא דברי ר"י ולפרש כן ומדלא הביאם יש לחוש שנעלמו ממנו לכך נ"ל שאין לסמוך על תשובה זו אלא בין נשפך בין לא נשפך אסור להציל יותר ממיון ג' סעודות וכפשט דברי ר"י: **כתב** הכלבו בהל' י"ט שאם יזוב תירוש מן הגיגית של ענבים שעדיין לא נדרכו שנמצא אותו הדלף דלף שאינו ראוי שהרי המשקין שזבו אסורין ואינו רשאי להניח כלי תחתיו שלא יבטלנו מהיכנו אלא כיצד יעשה יניח שם מטתו או שולחנו ואז יהיה אותו הדלף לפניו גרף של רעי ויכול להניח שם כלי לקבל הדלף כדי שלא יעשה שם טיט וכשיתמלא הכלי לא יזרקנו בכלי אחרי שלא יבטלנו מהיכנו אלא מריקו בתוך הגיגית שזבו המשקין ממנה שהיא מבוטלת מהיכנה ע"י משקין שבה משום משקין שזבו ויש שהורו להניח לכתחלה כלי שיש בו מ ס תחת הדלף שנוטף מן הגיגית אע"פ שהוא דלף שאינו ראוי משום דאמרינן דאותו דלף קמא קמא בטיל במים שבכלי ויש לפקפק בהוראה זו לפי שאין זה הדלף אסור אלא משום י"ט והוא דבר שיל"מ שאפי' באלף לא בטיל (א). ואם אחד מכלי היין נסדק או ניקב והיין זב ממנו כיון שאותו יין הזב ראוי מותר לתת כלי תחתיו שאין שם בטול כלי מהיכנו כלל עכ"ל ומי שרתחה חבית של צבע שלו והיה הצבע יוצא ונשפך לארץ כתבתי בסי' ש"ח מה תיקון יעשה וגם שם יתבאר באי זה מקום מועיל הנחת מטתו או שלחנו אבל הדלף לשיעשה כגרף של רעי:

נתפזרו לו פירות מלקט מעט מעט וכו' בריש פרק חבית (קמג:) ת"ר נתפזרו לו פירות בחצר מלקט על יד על יד ואוכל אבל לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול וכתבו התוס' והרא"ש נראה דל"ג ואוכל מדקתני סיפא אבל לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה משמע הכך דוקא הוא דאסירי משום עובדין דחול אבל ללקט וליתן לתוך חיקו או לתוך כסותו שרי. וכתב הר"ן וא"ת ומאי עובדין דחול איכא הכא והא פרכינן בפ' נוטל (קמב) גבי הא דתנן כלכלה והאבן בתוכה ליסדינהו לפירי וליסדיה לאבן ולינקטינהו תירץ ה"ר יונה כגון שנתפזרו בחצי רו אחת הנה ואחת הנה אבל במקום א' מלקט ונותן לתוך הסל וכההיא דפ' נוטל והרמב"ן פירש דהב"ע כגון שנפלו בחצירו בתוך צרורות ועפרורית שבחצר ומש"ה נקט חציר שהבית עשוי להתכבד בכל יום ויש לזה קצת הוכחה בתוספ' עכ"ל וכ"ז כתב ה"ה בפכ"א והתב שלכן כתב הרשב"א בספרו כך נתפזרו לו פירות בחצר אחת הנה ואחת הנה מלקט על יד על יד ואוכל ולא יתן לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה והורו רבותי שאם נפלו למקום אחד נותן אפילו לתוך הסל ונתפזרו לו בין צרורות ועפרורית שבחצר מלקט אחד אחד ואוכל ולא יתן לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה ע"כ: והרמב"ם כתב בפכ"א המדבק פירות עד שיעשו גוף אחד חייב משום מעמר לפיכך מי שנתפזרו לו פירות בחצרו מלקט על יד על יד ואוכל אבל לא יתן לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה כדרך שהוא עושה בחול שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול שמא יכבש בידו לתוך קופה ויבא לידי עימור. וכתב ה"ה על זה והוא חשש רחוק וטעמו צ"ע ובסמ"ג כתב יזהר שלא לאסוף פירות ולקבצם יחד דהוי כמעמר מיהו בפ' המביא (לג:) מוכיח שאין עימור אלא כשלוקחן ממקום גידוליו ומקבצן יחד כעין קמה קצורה שמגבב השבלים עכ"ל וכתבו הגה"ת בפכ"א:

שלו אין עולין באילן וכו' בסוף עירובין (ק.) ת"ר שרשי אילן שגבוהין מן הארץ ג"ט וכו' ה"ז לא ישב עליהם לפי שאין עולין באילן ובתר הכי תני חדא אחד

דרכי משה

שלה (א) ולפי מה שיתבאר לקמן סי' תקי"ג ובי"ד סי' ק"ב דמין בשאינו מינו בטיל אף דבר שיש לו מתירין א"כ הוראה זו נכונה היא: וכ"ב

פרישה

או כלי אחר או ודאי מכח בהילתו וטירדתו יבא לספוג. וק"ל שבתוך תוס' שלנו ליתא שם תיבת מן היין מ"מ הרי ראינו מדהעתיקו ב"י כן ש"מ שבספרים ישנים של תוס' כ"כ ובודאי הוא הגירסא הנכונה בעיני הגאון מהרא"י ז"ל וק"ל. והא דהביא דין הכ"ל דמילק ר"ת בין נשבר לנסדק ועושה טיף טיף בשם הגמרא ולא כתבו בשם התוס' איכא למימר שזה לבד לא היה כתוב לפניו בתו' שלו. וגם זולת זה קשה שאין דין זה דקאמר ר"ת באותו דיבור דה"ל לביין אח"כ כשאמר הגמרא גופא דיבור קדם ולפרש הברייתא בשם ר"ת דמאי דקתני נשברה חבית כו' דדוקא נשברה קתני ולא נסדקה ודו"ק. עוד הקשה ב"י אמ"ש מהרא"י שם בכתביו סי' קכ"ו דהא דאמרינן בחבית שנשברה להציל בכלים הרבה דווקא מחצר לחצר אבל בבית אחר שעירב עמו שרי וכמ"ש ב"ה בענין דליקה. וכתב ב"י ע"ז ז"ל וכבר הזכיר רבינו דברי ב"ה בסי' שקודם זה וכתב שאין נראה לו כן וכתבתי שם שגם הרמב"ן חולק בדבר עכ"ל ב"י. והנה נראה פשוט דדברי הגאון כנים ואמתיים דודאי ג"כ ראה דברי הטור שחלק על ב"ה לעיל בהלכה מן הדליקה אלא שס"ל דאינו דומה דזיל בתר טעמא דהא ע"כ לא קמפליג רבינו על ב"ה אלא מכח מ"ש בסי' שקודם זה נ"ל ואינו נראה לי דכיון דטעמא הוא משום שמא יבא טרוד ויכבה א"כ מה לי בחצר ומה לי בבית עכ"ל. והנה הסגתו זאת לא שייכא כ"א בדליקה. אבל בחבית שנשברה חששו משום שמא יביא כלים מר"ה וחששא זו ודאי אינו שייכא כ"כ בבית שהוא מקורה ואינו דומה לר"ה שאינה מקורה. ומ"ש מהרא"י במ"ש ב"ה בענין דליקה ס"ק בדברי וסברת ב"ה בדליקה הכי סבירי לן כוותיה בחבית שנשברה ולא בדליקה. ואף שהרמב"ן הקשה עוד על ב"ה וז"ל ועוד דהא אפי' לשמא יוציא לר"ה איכא למיגזר נמי בבית חבירו בדגזרינן גבי נשברה לו חבית בראש גגו ס"ל למהרא"י דדבר זה אינו מוכרע דחבית שנשברה איירי אפילו בהצלת כלים בתוך אותו בית או בית חבירו לאסור ע"י קליטה וצירוף משום גזירה שמא יבא כלים מר"ה. ועוד דא"ל דמיירי דמביא כלים מחצר חבירו. והרמב"ן שהקשה זה לא סמך על קושיא זו להשיג על ב"ה כ"א מכח קושיא ראשונה שהשיג רבינו ומדהא ליתא גבי חבית וכמ"ש קושיא זו למודא נמי ליתא ורצה הקשה רבינו קושיא השנייה דהרמב"ן על ב"ה ש"מ דלא מסתבר ליה וכמ"ש וק"ל:

(ג) ולא יעריס לזמן אורחים שא"צ לאכול ז"ל הברייתא פרק כל כתבי ולא יקלוט ואח"כ יזמין אלא יזמין ואחר כך יקלוט ואין מערימין בכך משום ר' יוסי בר' יודא אמרו מערימין בכך והנה רבינו פי' כפי' רש"י שהערמה הוא שיזמין אורחים שאינן צריכין לאכול ויותירו ופסק כת"ק ונראה שגם הרמב"ם פי' כן אף שכתב בפ' כ"ב דין י' ז"ל ולא יקלוט ואח"כ יזמין אלא יזמין ואח"כ יקלוט ואם הערים בדבר זה לשון דיעבד וגם כתב בדבר זה דמשמע דהערמה הוא מ"ש לפני זה דהיינו שקלט תחלה ואח"כ הזמין מותר ופסק כר' יוסי וכן פירשו הב"י וכתב שכן משמע מדברי הה"מ שפי' דברי הרמב"ם כמו כן. ואני בעניי לא ראיתי שום הוכחה בדברי הה"מ שפירש הערמה זו דר"ל שאם קלט ואח"כ הזמין וגם תמיה בעיני היאך נולתה על דעת ב"י לפרש כן דלא שייך למימר ע"ז לשון הערמה מאחר שכבר אמרו והזהירו שלא לעשות אלא כך הכ"ל ואם עבר ועשה כן מותר. אלא ודאי שגם דעת הרמב"ם כדעת רש"י ורבינו בפי' הערמה שר"ל שהזמין אורחים שא"צ לאכול והא דכתב ל' דיעבד לשון זה מכיון בכל הערמה וכמ"ש רבינו לעיל ס"ס שי"ד ז"ל חבית שניקב והיין יוצא ממנו אסור ליתן בו בד של שום לסותמו ואם הוא מעריס ואומר שנתכו שם להצניעו אסור לאינש דעלמא ולצורבא מרבנן שרי. וגם לקמן ס"ס של"ט כתב ז"ל אסור ליכנס לספינה כו' ואם הוא מעריס שנראה כנכנס ליסן כו' אסור לאינש דעלמא ולצורבא מרבנן שרי. ש"מ שכתב ואם הוא מעריס וכתב עליו לשון מותר וה"כ כוונת הרמב"ם בדין זה שפסק הלכה כר"י דמותר לכתחלה להעריס ולהזמין אורחים שא"צ לאכול וכ"כ בש"ע בהדיא ע"ש סעיף ג' ז"ל ולא יעריס לזמן אורחים שא"צ לאכול עכ"ל ורמ"א הוסיף שם וז"ל ומיהו שאם עבר ועשה שקלט ואחר כך זימן אורחים מותר עכ"ל והיינו פי' דהב"י להרמב"ם. ותמה עליו שראה שהב"י עצמו חזר בו ולא כתב פי' זה ולמה כתבוהו רמ"א ז"ל. וגם תמה אני על הב"י כי מאחר שהרמב"ם פסק כרבי יוסי דמותר להעריס משום דבשל דבריהן הולכים אחר המיקל למה פסק בש"ע כת"ק דלא יעריס כו' ודוחק לומר שגם בש"ע ס"ל דפי' הערמה הנזכר בדברי הפלוגתא דת"ק ור"י ז"ל שהעריס וקלט ואח"כ הזמין והכא הוא דקאמר ר' יוסי דאם עבר והעריס מותר. אבל בהערמה זו שהזמין אורחים שא"צ לאכול ד"ה מודים דאסור. דא"כ קשה תרתי חדא דאיפכא מסתברא הערמה זו יותר מותר ואם מפני שבא לומר שלכתחלה אסור היה לו לומר שלכתחלה אסור ובדיעבד מותר והיה לו להב"י לכתוב ג"כ זה מ"ש רמ"א. ועוד דאם פי' הערמה דפלוגתא דמיירי שלא יעריס לקלוט תחלה א"כ הערמה לזמן אורחים שאין צריך לאכול מאן דכר שמייהו וק"ל:

(ד) נתפזרו לו פירות מלקט מעט מעט ז"ל ב"י בר"פ חבית ת"ר נתפזרו לו פירות בחצר מלקט על יד על יד ואוכל אבל לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול וכתבו התוספות והרא"ש נראה דל"ג ואוכל מדקתני סיפא אבל לא לתוך הסל כו' משמע הכך דוקא הוא דאסירי משום עובדא דחול אבל ללקט וליתן לתוך חיקו שרי כו' עכ"ל. וצ"ע כיון דכתבו התו' דל"ד הוא מ"ש בגמ' ואוכל למה כתבו הרשב"א בספרו והביאו ב"י אח"כ מיד ז"ל נתפזרו לו פירות בחצר א' הנה וא' הנה מלקט על יד ואוכל ולא שיתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה כו' ע"ש. וגם בש"ע כתבו המחבר ב"י עצמו ע"ש. ונלע"ד דלפי מאי דכתבו הר"ן בשם הר"י לחלק דהא דאסרו ליתן לתוך הסל וקופה מיירי כשנתפזרו לו א' הנה וא' הנה. אבל במקום אחד מותר אפי' בסל אם לא שנפל בין צרורות או בכל ענין אסור. וא"כ לפי זה צ"ל לייסב דאוכל דברייתא הוא דוקא דה"ק ללקט על יד ולאכול מותר בכל ענין אפי' בנתפזר ונפל בין הצרורות וליתן לסל וקופה אסור אפי' נתפזר למוד ולא נפל בין הצרורות הא ליתן לחיקו ובכסותו מותר בלא נפל צרורות אלא נתפזרו למוד אבל נתפזרו בין הצרורות אינו מותר אא"כ לוקט על יד ואוכל מיד וק"ל. ואף שלרשב"א וש"ע לא משמע הכי מ"מ יש ליישב ולומר דכוונו לזה:

סי' שלו (א) אין עולין באילן בין לח בין יבש כו' עיין בב"י שהביא דברי הרא"ש שכתב הרי"ף שהשמיט מ"ש בגמרא לחלק בין לח ויבש משום דסובר הרי"ף

שהוא יבש מותר והוא שאין בו לא פירות ולא ענפים שיוכל להסירם: עלה מבע"י כדי לירד וחשכה או שעלה בשוגג משחשיכה ירד במזיד לא ירד אבל בור שיח ומערה מטפס ויורד מטפס ועולה אפי' עמוק מאה אמה ולא חיישינן שמא יעקור מן הקרקע במתכוין: שרשי אילן הגבוהים מן הארץ ג' טפחים אסור להשתמש בהן פחות מכן מותר להשתמש בהן דבקרקע חשיבי ואם באין מלמעלה ויורדין למטה במקום שגבוהין ג' אסורין ובמקום שאין גבוהים

אחד אילן לח ואחד אילן יבש אסור ותניא אידך בד"א בלח אבל ביבש מותר ל"ק כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים ופירש"י בימות החמה יבש מותר דליכא אפילו משום מראית העין שהרי ניכר לכל שהוא יבש שאינו מוציא עלין והא דקתני אסור בימות הגשמים שאין ניכר בין לח ליבש ואיכא משום מראית העין ופריך בימות החמה הא קא כתרי פירי כלומר שנשארו בו משהו שעבר' ואתי למישרי ביה תלישה ומשני בדליכא פירי והדר פריך והא קא נתרי קינסי ומשני בגדולה ופירש"י בגדולה. יחור שנשרו עליו כולם והרא"ש כתב ע"ג אבל הרי"ף השמיטו וכתב הרא"ש שהשמיטו משום דבתר הכי אמרינן תני חדא מותר לילך ע"ג עשבים ותני חדא אסור ל"ק כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים ואיבעית אימא הא והא בימות הגשמים ול"ק הא דכייס מסאני והא דלא סיים מסאני ואסיקנא והשתא דקי"ל כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר כולהו שרו וסובר הרי"ף דאין לחלק בין אילן לעשבים והוא ז"ל כתב דאעשבים דוקא קאמר דשרי ר"ש אבל באילן אין להוכיח מכאן שום היתר דבאילן יבש נמי איכא למיגזר משום דמינכר טפי וכן כתבו התוס' דבאילן שהוא גבוה שייך למיגזר טפי משום דמינכרא מילתא. ותמהני על דברי הרא"ש דהיאך אפ"ל דטעמא דהרי"ף משום דלא מפליג בין אילן לעשבים והכל מותר דא"כ לא ה"ל לכתוב ההיא דאין עולין באילן וההיא דאם עלה לא ירד ועוד דכי היכי דכתב תני חדא ותני חדא דגבי עשבים וסמך על מ"ש אח"כ והאידנא דקי"ל כר"ש כולהו שרו אמאי לא כתב תני חדא ותני חדא דגבי אילן לכך נ"ל דאדרבה דעת הרי"ף לחלק בין אילן לעשבים דעשבים שאין אסור לילך על גבן אלא מפני שהן נתלשות בדריכתו עליהם לר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר הא ודאי שרי אבל לעלות באילן שאסור משום דחיישי' שמא יעלה ויתלוש כדאמרינן בפרק משילין (לו:) אינו ענין לדבר שאין מתכוין והלכך לר"ש נמי אסור וביבש נמי אסור דגזרינן אטו לח וכ"כ הרמב"ם בפכ"א אין עולין באילן בין לח בין יבש ואין נתלין באילן וכו' ואין משתמשין במחובר לקרקע כלל גזירה שמא יעלה ויתלוש ואע"ג דבגמרא אמרינן דיבש שרי בגדולה והוא ז"ל לא חילק בכך כבר כתב ה"ה שטעמו משום דאמרינן בגמרא איני והא רב איקלע לאפטביא ואסר בגדולה ומשני רב בקעה מצא וגדר בה גדר וכתבו המפרשים שעל אותו גדר אנו סומכים לאסור בכל אילן וזה דעת רבינו עכ"ל וכ"ן לומר שזה ג"כ דעת הרי"ף דסתם ותני אין עולין באילן ולא חילק בין לח ליבש ורבינו כתם דבריו כדברי הרא"ש ז"ל וכיון שהוכחתי שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת א' הכי נקטי': **כתב** הג"א בפרק בכל מערבין בשם א"ז קנים הרכים דהוו כירק מותר להשתמש בהן אע"פ שהן מחוברים לקרקע דבירק לא הזכירו חכמים שבות ע"כ וכ"כ מדגרסינן התם (לד:) א"ל רב נחמן פוקו כבושו כבשי באגמא ולמחר ניזיל וניתיב עליה פירוש לאו וכפו הקני' זה על זה הרבה כמין כסאות לישב עליהן ואותבוהו מדתנן נתנו לעירוב בראש הקנה כל זמן שהוא תלוש ונעוץ אפי' גבוה ק' אמה ה"ז עירוב תלוש ונעוץ אין לא תלוש ונעוץ לא ושני התם בעוזרדין ופירש"י עוזרדין שהוקשו כבר הרי הן כאילן וכי שרינן בשאין עוזרדין בעוד הקנים רכים. דהוו כירק ובירק לא הזכירו חכמים שבות והפוסקים שלא הזכירו זה אפשר שסמכו על מה שכתבו אסור להשתמש באילן דמשמע דוקא אילן אבל בירק מותר דאל"כ ה"ל לכתוב אסור להשתמש במחובר לקרקע:

עלה מבע"י כו' ג"ז בפרק בתרא דעירובין תני חדא אם עלה מותר לירד ותני חדא אסור לירד לא קשיא כאן מבע"י כאן משחשיכה ואבע"א הא והא משחשיכה ול"ק הא בשוגג הא במזיד ולפ"ז עלה מבע"י אפילו במזיד ירד עלה בשוגג אפי' עלה משחשיכה נמי ירד ולא מיתסר אלא בעלה משחשיכה ובמזיד ואע"ג דאמרי' תו בגמרא ואבע"א הא והא בשוגג ובקנסו שוגג אטו מזיד קמיפלגי לא כתבוהו הרי"ף והרא"ש משמע דסבירא להו דאין סברא לקנוס שוגג אטו מזיד והא דאמרינן עלה מבע"י אפילו במזיד ירד כתב ה"ה בפכ"א דהיינו שהיה דעתו לישב שם בשבת וכתב עוד שלזה כתב הרמב"ם עלה באילן בשבת בשוגג מותר לירד במזיד אסור לירד לומר שאם היתה העלייה מבע"י בכל צד היה מותר לו לירד ע"כ ונראה מדבריו שאפילו עלה מבע"י על דעת לירד בשבת נמי ירד והטעם מפני שבשעת עלייתו לא עשה שום איסור אבל רבינו מפרש דדוקא בשהיה דעתו לירד מבע"י הוא דשרי לירד אבל כל שלא היה דעתו לירד מבע"י כיון שהיה דעתו לישב שם באיסור לא ירד כתב ה"ה בפכ"א בשם המפרשים שלא התירו באלו הצדדים אלא באדם עצמו מפני שהוא עושה איסור בעמידתו שם אבל אם הניח חפץ באילן אפילו מבע"י אסור להורידו בשבת: **אבל** בור ושיח ומערה וכו' ברייתא בפ' בתרא דעירובין (שם) ופירש רבינו דקמ"ל דלא חיישינן שמא יעקור מן הקרקע במתכוין כלומר ואתי לאשויי גומות ורש"י פירש דאשמועינן דטעמא דאין עולין באילן לאו משום טירחא דאם כן היה אסור לטפס בבור אלא טעמא משום שלא יתלוש מן המחובר: **שרשי** אילן הגבוהים מן הארץ וכו' משנה שם (לט.): **ומ"ש** ואם באים מלמעלה ויורדין למטה וכו' גם זה שם (ק:) איתמר שרשי אילן הבאים מלמעלה מג' לתוך ג' רבה אמר מותר להשתמש בהם רב ששת אמר אסור להשתמש בהם רבה אמר מותר להשתמש בהם דכל פחות מג' לארעא ארעא היא רב ששת אמר אסור להשתמש בהם דכיון דמכח איסור קא אתו אסורים דדמו כמשוניתא דסלקין לעילא אסורין דנחתין לתתא שרו לצדדין פלוגתא דרבה ורב ששת וכן אנגרא וכן בקרן זוית: ופירש"י מלמעלה. מג' לתוך ג' דלאחר שהגביהו ג' חזרו וכפפו: דדמו כמשוניתא. כשן כלע כהר זה שמשופע לצדדין כך יוצאין שרשיו קטנים מתוך הגדולים לצדדין וכפופים לארץ מכאן ומכאן והגדולים הולכים ומגביהין באלכסון יותר מג': דסלקין לעילא. הגדילים משהגביה למעלה מג' אסורין לדברי הכל: דנחתין לתתא. הגדילים לראשו של צד האילן כל שלא גבה ג' וכן קטנים היוצאים מן הגדולים בשיפולו שרו לד"ה דאכתי לאו לכלל איסור אתי: לצדדין. השרשים הקטנים היוצאים מתוך גובה של גדולים ומטין לארץ לתוך ג' לרב ששת אסירי דמכח איסורא אתו לרבה שרו: וכן אנגרא. אילן היוצא מתוך חריץ קצר העשוי להוליך המים לשדות ושני צידי האילן של צד גידודי החריץ נכנסים בגדודיו ואם בא למדוד מצדדים שבתוך הנגרא הרי הוא גבוה ג' ויותר ואם בא למדוד מצדדיו השניים שהם מגידודי החריץ ולמעלה אין גבוה ג' לרבה דמודד הגידודין שרו דכל פחות מג' לארעא כארעא לרב ששת מעומקו מודד

דדבר שאין מתכוין מותר ה"ה באילן יבש נמי שרי ולא אמרינן דליתסר באילן טפי משום דמינכר כי נתרי קינסי מיניה וליגזור אטו אילן לח דאפילו נתרי קינסי מיניה נמי שרי דקי"ל כר"ש. אבל אילן לח ודאי באיסורו עומד כדתנן בביצה אלו הן משום שבות לא עולין באילן וכו' והא דהביא הרי"ף נמי בסוף עירובין הא דתניא שרשי אילן הגבוהים מן הארץ שלשה טפחים וכו' הרי זה לא ישב עליהם לפי שאין עולין באילן וכו' הכל הוא באילן לח וכן ההיא דאם עלה לא ירד איירי בלח וכולה סוגיא דהביא הרי"ף בפסקיו בלח קאמר אלא דביבש ראה הרי"ף דלא ליתסר דכיון דאפי' בעשבי' כשהם לחים דאסורים מדינא כשדורס עליהן ומשתברין קי"ל כר"ש דשרי כ"ש באילן יבש דליכא איסורא אלא משום מראית עין ואי נתרי קינסי מיניה ה"ל דבר שאין מתכוין ושרי והב"י מנוחתו כבוד השיב על דברי הרא"ש שלדעתו לא ה"ל להרי"ף להביא ההיא דאין עולין באילן וההיא דאם עלה לא ירד וכו' ואין ספק דתקפה עליו משנתו והדבר פשוט כדפי' לדברי הרא"ש. כתב בהגהת אשיר"י פרק בכל מערבין וקנים הרכים דהוו כירק מותר להשתמש בהן אע"פ שהן מחוברים לקרקע דבירק לא הזכירו חכמים שבות מא"ז עכ"ל ופסק כך משום דהכי משמע מעובדא דר"נ לשם (דף ל"ד) דאמר כבושו כבשי באגמי וכו' וכדפירש"י לשם דקנים הרכים ביותר שהן דומין לירק הרי הן כירק ומותר להשתמש בהן ולא גזרינן בקנה הרך שמא יקטוס אלא היכא שהוקשו קצת ולא ממש הוקשו כאילן. וכתב ב"י והפוסקים שלא הזכירו זה אפשר שסמכו על מ"ש אסור להשתמש באילן דמשמע דוקא אילן אבל בירק מותר דאם לא כן הוה להו לכתוב אסור להשתמש במחובר עכ"ל ונמשך אחריו בהוראה זו הרב בהגהת שלחן ערוך ולפע"ד דדוחק הוא לפרש שהפוסקים לא הביאו תלמוד ערוך על כמך דקדוק מדכתבו אילן אסור משמע אבל בירק מותר אלא נראה ודאי מדלא הביאו הפוסקים ההיא דרב נחמן אלמא דמפרשין דר"נ כרבא רביה ס"ל דמוקי רישא רבי וסיפא רבנן ואין חילוק בין אילן לקנים שהוקשו ודינן כאילן ממש ולא גזר בהו רבי לשמא יקטוס ובשאין עוזרדין דינן כירק ושרי להשתמש בהן אפילו לרבנן דלא ס"ל לר"נ ורבא הך גזירה דשמא יקטוס כשהוא רך בקנה לרבי אבל לרבינא דקאמר כולה רבי היא וסיפא גזירה שמא יקטוס דהשתא כיון דקנה רך הוא איכא למיגזר שמא יקטוס כי שקיל ליה א"כ כ"ש בירק דרך טפי דגזרינן בהו שמא יקטוס וכיון דפסקו הפוסקים כי הא דרבינא אידחא לה להיא דר"נ ורבא מהילכתא וכיון דאסור להשתמש באילן שהוא קשה כ"ש בקנה שהוא רך וא"כ לומר בירק דרך טפי דפשיטא דאסור והכי משמע מדברי רבינו לקמן בסי' ת"ט ע"ש והכי נקטינן דכל מחובר אסור להשתמש בו וכך הוא משמעות הפוסקים ודלא כהגהת ש"ע: **עלה** מבע"י וכו' בסוף עירובין תני חדא אם עלה מותר לירד ותני חדא אסור לירד (פירש"י דכל דרך ירידתו הוא משתמש במחובר) ל"ק כאן מבע"י כאן משחשכה (ופירש"י עלה מבע"י וקידש עליו היום לא קנסינן ליה ויורד עכ"ל) משמע מלשונו שהיה דעתו לירד קודם חשכה אלא שקידש עליו היום כאונס וע"פ פירש"י כתב ג"כ רבינו עלה מבע"י כדי לירד וחשכה לו ותו איתא התם ואבע"א הא והא משחשכה ול"ק כאן בשוגג כאן במזיד ואבע"א הא והא בשוגג והכא בקנסו שוגג אטו מזיד קמיפלגי מ"ס קנסינן ומ"ס לא קנסינן והרי"ף והרא"ש לא כתבו הך אוקימתא בתרא מיהא דס"ל דכיון דלהך אוקימתא בתרא צריך לומר דפליגי וניחא טפי לומר דלא פליגי ואפילו את"ל דפליגי נקטינן לקולא כמ"ד דלא קנסינן שוגג אטו מזיד ותו דבמילי דרבנן נקטינן כהני אוקימתא קמאי דלקולא וכך היא דעת רבינו:

אבל בור שיח ומערה וכו' ברייתא שם ופרש"י וז"ל מטפס ויורד דטעמא לאו משום טירחא הוא אלא שלא יתלוש מן המחובר במתכוין עכ"ל כלומר הא ודאי דשמא יתלוש שלא במתכוין לא חיישינן דהא קי"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר אלא דבאילן חיישינן שמא במתכוין יתלוש ענף מהמחובר שצריך אליו אבל בבור לא חיישינן להא דלמה יתכוין לעקור הקרקע שבבור מן המחובר הלא מצויה קרקע עולם בכל מקום שלא בבור אף שלא במחובר וכך הם דברי רבינו ומדברי ב"י נראה שהיה סובר דרבינו שינה פירושו מפירש"י ולכענ"ד אין שינוי

פרישה

הרי"ף דאין לחלק בין לח ויבש באילן כמו שמסקינן בעשבין לר"ש דאין חילוק כו' ותמה ב"י על הרא"ש דהיאך אפשר לומר כן לדעת הרי"ף דהכל מותר דא"כ לא הל"ל ההיא דאין עולין באילן וההיא דאם עלה לא ירד כו' ואני בעניי איני רואה שום מקום קושיא על הרא"ש כי בודאי אין כוונת הרא"ש כמו שהבינו הב"י וכן מוכח מדברי הרא"ש שכל דבריו מיוסדין ע"פ דברי התוס' כי המדקדק שם יראה עין בעין דאף לפי המסקנא דקאמר והשתא דקי"ל כר"ש כו' לא קאי אלא על עשבים שאיסורן אפי' בלח אינו אלא משום שהם נתלשות בדריסתו עליהן שלא במתכוין כי אין לו הנאה בתלישתן ומש"ה אינו אסור אלא לר' יודא דאוסר דבר שאין במתכוין. משא"כ בעלייה לאילן דיש לחוש שמא יתלוש במתכוין פירי כדי לאוכלו בזה ודאי ג"כ לר"ש אסור כמו לר' יודא. אלא שבאילן יבש שאין עליו פירי שליכא למיחש שמא יתלוש במתכוין אלא דהיכא למיחש שמא דרך עלייתו יתלוש קיסמא שלא במתכוין בזה שייך ג"כ פלוגתא דר' יודא ור"ש דלר"י אסור ולר"ש מותר. ומש"ה הוצרך בגמ' לאוקמי בדליכא קיסמא והיינו דוקא לר' יודא אבל לר"ש לק"מ דבלאו הכי לר"ש לעולם אינו אסור כי אם בלח ובימות החמה בשעה שיש עליו פירות אבל ביבש ליכא איסור לגבי' כמו בעשבים כן הוא דעת הרי"ף ומש"ה לא הביא ההיא דיבש אבל אין עולין באילן כו' הביא משום דמוקי לה באילן לח ויש בו פירות. ודעת הרא"ש הוא כדעת התוס' דר"ש מודה באילן יבש הואיל והוא גדול ומינכר תלישת הקינסי מיניה לעינים טפי מש"ה גזור ר"ש דילמא אמרו דליכא איסור בדבר ויעשה כמו במתכוין משא"כ בתלישת העשבים שהן נדרסים ברגלים באין רואה. וכן מוכח בתוס' עירובין ע"ש ד' ק' ע"ב בד"ה והאידנא דקי"ל כר"ש כולהו שרי. ז"ל פי' ר"ח דהאי לא קאי אלא אעשבים דשרי בכל ענין אבל באילן אין להוכיח שום היתר אפילו יבש דשייך למיגזר טפי משום דמינכרא מילתא עכ"ל. הרי לפנינו דהוצרך ר"ח ללמדינו דלא תאמר כמו שאמרינן דלר"ש בעשבים מותר אפילו בלח כן נלמד ממנו לאילן יבש דמותר ומטעם דכתבתי דהא ביבש ליכא למיחש שיתלוש במתכוין ומש"ה הוצרך ר"ח ללמדינו דאפי' יבש אין ללמוד מזה משום דמינכר. וגם הרא"ש עצמו כתב ז"ל ולהכי לא הביא הרי"ף ההיא דאילן יבש עכ"ל הרי דדקדק בלשונו לומר דהרי"ף דוקא ביבש כ' מותר ולא בלח וק"ל. וב"י עצמו כתב לחלק בישובו קצת כמו שחלקתי. ומ"ש ב"י בישובו לומר דהרי"ף אוסר בכל אפי' ביבש בימות החמה משום דאמרי' דרב בקעה מצא כו' ל"כ דא"כ לא ה"ל לסתום ולכתוב דמה"ט אית לן להחמיר בכל ענין ועוד כיון דבפרק משילין אמרינן דטעמא דאין עולין באילן משום גזירה שמא יתלוש פירי ודאי לא ה"ל להרי"ף לקצר דהא לפי הטעם דהתוס' נפר' הרי"ף כאן סתם אין עולין באילן מיירי דוקא באילן שיש בו פירי אלא ודאי האמת הוא שכן הוא כוונת הרי"ף ודו"ק. שם פי' לפירש"י במ"ש דדמו כמשוניתא כו' עד דנחתי לתתא הגדילים לראשו של צד אילן כל שלא גבה כו' ר"ל השרשים אשר באילן המיוחד ועומד עליהן פעמים שגדילים ממטה לצד מעלה. ועליהן קאמר בעוד שלא עלו למעלה בגובה ג' וכן שרשים אחרים קטנים היוצאים מאותן שרשים גדולין כל שיצאו מהגדולין בעוד שלא עלו ג' כמגא

שאין

גבוהים ג' מותרין היו גבוהין שלש וחלל תחתיהן אע"פ שצד אחד שוה לארץ כגון שהקרקע גבוה אצלם מצד אחד אסורין כיון שג' צדיהן נראין: מותר לילך על גבי עשבים בין לחים בין יבשים כיון שאינו מכוין לתלוש אבל האוכלים בגנות אסור להם ליטול ידיהם על העשבים שמשקין אותו אע"פ שאינן מכוונין פסיק רישיה הוא אבל מותרים להטיל בהם מי רגלים או שאר משקין שאינם מצמיחין: עשבים שעלו על אוזן הכלי מלחות הכלי חשובין כמחוברין והתולשן חייב עשבים ששתלן בטיט לחה אם מקצתן מגולין יכול להוציאן בשבת אע"פ שלא הוציאן תחילה בחול ואסור לתלוש אפילו מעציץ שאינו נקוב צינור שעלו בו קשקשין ממעכן ברגליו בשבת בצינעה הדס מחובר יכול להריח בו שאין הנאתו אלא להריח וזה יכול לעשות במחובר אתרוג ותפוח וכל דבר הראוי לאכילה אסור להריח בו במחובר שמא יקוץ אותו לאכלו:

כל

שינוי ביניהם כלל: **היו** גבוהין ג' וחלל תחתיהן וכו' כך היא גירסת הרי"ף והרא"ש ת"ר שרשי אילן הגבוהים מן הארץ ג' טפחים אם יש חלל תחתיהם ג' וכו' ואינן גורסין או שיש חלל תחתיהם ג' דלפי גירסת אם יש חלל תחתיהם ג' וכו' הכי פירושו אם היו שרשי האילן בקרקע גבוה כמו הר קרוב לשפולי ההר וכשאתה מודד משפולי ההר יהיו השרשים גבוהים ג' אם יש חלל תחת השרשים הרי ג' הצדדין גבוהין מן הארץ ג' ואז אע"פ שנשאר צד אחד שוה לארץ אסורין דה"ל כמו אילן העולה אצל הכותל באמצעה דג' צדדי האילן גבוהין והרביעי שוה לכותל דאסורין כמו שפרש"י. אבל אם אין חלל תחתיהן אז אע"פ שבולטין מקצת השרשים מן ההר שכשאתה מודד משיפולי ההר יהיה גבוה ג' מותר להשתמש בהן דבקרקע ההר הוא מאחר שאין שלשה צדדין נראין גבוהין שלשה ובגמרא איתא להדיא דלרבה דהלכה כמותו אפי' אם שני צדדין נראין גבוה שלשה שרי ע"ש בתוס'. אבל הרמב"ם כתב בפרק כ"א היו גבוהים שלשה אע"פ שצדן אחד שוה לארץ או שיש חלל תחתיהן שלשה אסור לישב עליהן עכ"ל פי' או שכל הצדדין למעלה שוין לארץ אלא שלמטה מן השרשים יש חלל תחתיהן חשבינן לקרקע של החלל כאילו היא קרקע עולם ונמצא שהשרשים גבוהים שלשה ואסור לישב עליהן והיה גורס או שיש תחתיהם חלל שלשה טפחים וכו' כמו שהוא בספרים שבידינו ולא הבנתי מי דחקו לב"י שמהפך לשון הרמב"ם וכתב ושיעור הלשון כך הוא וכו' דלפע"ד לפי גירסתינו והיא גירסת הרמב"ם הוי פירושו דכשיש חלל תחתיהם שלשה אפילו כל הצדדין שוין לארץ אסור לישב עליהן מטעמא דפרישית דחשבינן לקרקע החלל כאילו הוא קרקע עולם והשרשים מתחילין לצאת משם והם חשובים גבוהים שלשה: **מותר** לילך על גבי עשבים בין לחים ובין יבשים כיון דאינו מכוין לתלוש הכי אסיקנא סוף עירובין. ופירש ה"ר יונתן לא מיבעיא יבשים דאפי' תלשן כתלושין דמי ושרי אלא אפילו לחים דהוה ליה תולש מן המחובר ואפי' ביה"ח שנוטים ליבשות וקרובים ליסבר ומכ"ש ביה"ג שהם לחים יותר ואפילו אינו נועל מנעלים שהעשבים נכנסים בין קשרי אצבעות רגליו ונתלשין אין לחוש דדבר שאין מתכוין הוא ולאו פסיק רישיה ובאשיר"י כתב איפכא דביה"ג העשבים קשים ונוחין ליסבר וביה"ח רכים וכפופים ואם אינו ע"ם יש לייסב שכל אחד מפרש כפי הגידול במדינתו: **צנור** שעלו בו קשקשים ממעכן ברגליו בצנעא בפרק אע"פ והא דכתב רבינו לעיל סוף סימן ש"א דכל דבר שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור היינו דוקא במלאכה דאורייתא כגון כבוס אבל הכא אינו אלא מתקן כלאחר יד לא אסרו עליו בצנעא כ"כ התוס' ומביאו ב"י:

כל

מודד והרי גבוה ג' ומכח איסורא אתו. וכן בקרן זוית אילן העולה במקצוע שני כתלים של חצר וג' צדדיו נכנסים בתוך המקצוע שבכתלים ואין נראה אלא צדו שמבחוץ והולך ועולה עד למעלה לבית פחות מג' דרבה כל פחות מג' לאו אילן הוא דמעולם לא גבה ג' דרב ששת מהרעא משחינן ומכח איסורא אתי ודוקא קרן זוית אבל אצל כותל בעלמא מודה רבה דהואיל ושלש צדדיו גבוהים והרביעי שוה לארץ או לכותל דאסור אפי' צדו דשוה לכותל ופסקו הפוסקים כרבה: **היו** גבוהין ג' וחלל תחתיהם וכו' ג"ז שם פ"ר שרשי אילן הגבוהים מן הארץ ג' טפחים או שיש תחתיהם חלל ג"ט אע"פ שצדו אחד שוה לארץ ה"ז לא ישב עליהם פי' שיש חלל תחתיהם ונמצאו גבוהים מן הארץ ג"ט אע"פ שמצדו אחד אין חלל תחתיהם והרי הם שוים לארץ אסור לישב אפילו על צד השוה לארץ והרמב"ם כתב בפכ"א היו גבוהין ג' אע"פ שצדן אחד שוה לארץ או שיש חלל תחתיהם ג' אסור לישב עליהם עכ"ל. ושיעור הלשון כך הוא היו גבוהין ג' או שיש חלל תחתיהם ג' אע"פ שצדן אחד שוה לארץ אסור לישב עליהם:

מותר לילך על גבי עשבים בין לחים בין יבשים וכו' מסקנא דגמרא והאידנא דקי"ל כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר כולהו שרי: **אבל** האוכלים בגנות וכו' כ"כ בסמ"ג וסמ"ק והתרומה וכ"כ המרדכי בפרק במה טומנין וכ"כ בהג"מ פ"ח בשם הגאונים. וז"ל בעל ספר התרומה בסימן רל"ה וטוב לשמור עצמו בשבת מלאכול במקום עשבים מחוברים מפני שבקושי יכול ליזהר שלא יפלו מים עליהם בשעת שתייה או בשעת נט"י וכתבו סמ"ג והגהות ומיהו בגינת חבירו שאינו נהנה בגידול העשבים לדברי הערוך דסבר דפסיק רישיה דלא ניחא ליה שרי ה"נ שרי אבל לדברי החולקין עליו ודאי אסור ומחלוקת זה נתבאר בס"ס ש"ך: **אבל** מותר להטיל בהם מי רגלים וכו' כ"כ סמ"ג וסמ"ק וספר התרומה דיין או מי רגלים אין לחוש לפי ששורפים העשבים ואדרבה מונעים אותם מלצמוח וכ"כ המרדכי בפרק במה טומנין וכ"כ בהגה"מ פ"ח ודלא כרא"מ דאסר כתב בהגהות מרדכי פ"ו יזהר אדם שלא ישליך זרעים בשבת במקום ירידת גשמים שסופן להצמיח וכ"כ בהגה"מ פ"ח וסיים בה ואם ישליך לתרנגולים לא ישליך אלא כשיעור שיאכלו בו ביום או ליומים ואם הוא במקום דריסת רגלי אדם שאין סופן לצמוח מותר ואין בו משום זורע ע"כ (א): **עשבים** שעלו על אוזן הכלי וכו' בר"פ ח' שרצים (קז: קח.) אמר אביי האי מאן דתלש פיטרא מאוגא דחצבא מיחייב משום עוקר דבר מגידולו: **עשבים** ששתלן בטיט לחה וכו' בפרק במה טומנין (נ:) אמר רב הונא האי סליקוסתא דלה ושלפה והדר דלה שרי ואי לא אסור ופירש רש"י סליקוסתא עשב שהוא נאה למראה ולהריח בו וממלאין כד עפר לח ותוחבין אותו לתוכו וכשהוא רוצה נוטלו ומריח בו ומחזירו למקומו ואיתותב רב הונא מדתניא הטומן לפת וצנונות תחת הגפן אם היו מקצת עליו מגולין אינו חושש משום כלאים וכו' וניטלין בשבת ופירש"י וניטלין בשבת שאוחזו במקצת עליה המגולין ולא חייש אם העפר נזוז מאליו וה"ה לסליקוסתא וכתבו התוספות והר"ן דבשלא השרישו עסקינן דאי השרישו הרי עוקר דבר מגידולו וכתבו עוד התוספות ודוקא נקט הטומן שאינו רוצה בהשרשתן אבל במתכוין לזריעה לא ונראה מדברי התוספות דאף על פי שניתוספו מחמת לחות הקרקע שרי כיון שלא נתכוין לזריעה וגם לא השרישו וכבר כתבתי זה בסימן שי"א (ב):

ואסור לתלוש אפילו מעציץ שאינו נקוב בס"פ המצניע (צה.) תנן התולש מעציץ נקוב חייב משאינו נקוב פטור וכל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מהנך תלת דאיתא בס"פ האורג (קז.) ופירש"י התולש מעציץ נקוב חייב דהוי כמחובר דיונק מן הקרקע ע"י הנקב שמריח לחלוחית הקרקע ואפילו הנקב בדופנו כתב הרשב"א בתשובה ודוקא כשהנקב כנגד מה שטמון מהגזע בעפר העציץ אבל למעלה ממה שטמון לא דא"כ אפילו שאינו נקוב כנקוב דמי ומשמע בגמרא שאם נקב כבדי שורש קטן חשיב עציץ נקוב ליחשב מחובר לקרקע כתב רש"י בפ"ק דגיטין (ז:) דעציץ של עץ בעי נקיבה ליחשב כמחובר ושל חרס לא בעי נקיבה אם הוא מונח ע"ג קרקע והתוספות כתבו להיפך דבשל חרס בעי נקיבה ובשל עץ לא בעי נקיבה שהוא מתלחלח יותר מהחרס והזכירו מחלוקת זה התוספות בס"פ המצניע והגהות מיימון פ"ח אלא שכתב דלר"ת של חרס מהני ביה נקיבה אבל של עץ אפילו נקוב כאינו נקוב דמו והתוספות בפרק כל הקרבנות (פד:) כתבו שר"ת היה רגיל לפרש דבשל חרס בעי נקיבה ושל עץ לא בעי נקיבה ואח"כ פי' דבשל חרס מהניא נקיבה והרא"ש בהלכות ערלה כתב כדברי רש"י בשם הירושלמי וכ"כ רבינו בטור יורה דעה סימן רצ"ד. גרסינן בס"פ המוציא יין (כט.) פרפיסא היה מונח ע"ג קרקע והניחו ע"ג יתדות חייב משום תולש היה מונח ע"ג יתדות והניחו ע"ג קרקע חייב משום נוטע ופירש"י פרפיסא. עציץ נקוב שזרעו בו חייב משום תולש דאינו נהנה עוד שוב מריח הקרקע ול"נ דהאי חייב לאו דוקא אלא אסור משום דדמי לתולש וביאור דברי רש"י כתבתי בסימן שי"ב בדין צרור שעלו בו עשבים אבל הרמב"ם כתב בפ"ח גבשושית של עפר שעלו בה עשבים הגביהה מעל הארץ והניחה ע"ג יתדות חייב משום תולש היתה ע"ג יתדות והניחה על הארץ חייב משום זורע וכתב ה"ה שזהו פרפיסא הנזכר בגמרא וצ"ל דלהרמב"ם דין עציץ נקוב שוה לדין גבשושית דמ"ש וכתוב בהגהת אשיר"י ס"פ המוציא יין שטעמו של רש"י מפני שאע"ג שמונח על גבי יתדות יונק מן הקרקע קצת הלכך מדאורייתא חייב משום תולש ומשום נוטע וא"כ משמע שאם הפסיקו לגמרי בעצים או בבגד דפסיק יניקתו לגמרי אין שייך בו תלישה ונטיעה מדאורייתא עכ"ל:

צינור שעלו בו קשקשים וכו' בפרק אע"פ (ס.) וכתבוהו הרא"ש בפרק חבית תניא נחום איש גליא אומר צינור שעלו בו קשקשים ממעכם ברגלו בשבת בצנעא ואינו חושש מ"ט מתקן כלאחר יד הוא ובמקום פסידא לא גזרו רבנן א"ר יוסף הלכה כנחום איש גליא ופירש"י צינור. המקלח מים מן הגג: קשקשים. קשים ועשבים שסותמים ומעכבים את קילוחו ומימיו יוצאים ומתפשטים לגג ודולפין לבית: כלאחר יד. ע"י שינוי ברגלו וכתבו התוס' כ"מ שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור היינו דוקא באיסור מלאכה דאורייתא כמו שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם שאם יראו יסברו שכבסן בשבת אבל הכא לא יראה אלא מלאכה כלאחר יד דהוי דרבנן ולא גזרו רבנן לאסור בחדרי חדרים וקרוב לזה כתב הר"ן בפרק חבית וכתב עוד ואפשר דלאו דוקא בצנעא דאי לא אפשר בצנעא אפילו בפרהסיא נמי שרי מיהו כל היכא דמצי למיעבד בצנעא עדיף טפי מעלי: **הדס** מחובר וכו' אתרוג ותפוח וכו' מימרא דרבא בפרק לולב הגזול (לז.) וכן היא גירסת הרי"ף והרא"ש וכ"כ הרמב"ם בפכ"א והר"ן כתב בפ' אין צדין שהגאונים גורסים בהיפך דהדס אסור משום דכיון דלריחא קאי ליכא היכרא ואתי למקלייה ומאחר שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת א' ודאי הכי נקטינן כתב הרמב"ם בפ"ח השורה חיטים ושעורים וכיוצא בהם במים ה"ז תולדת זורע וחייב בכל שהוא: וכתב עוד שם תאנים שיבשו באיביהן וכן אילן שיבשו פירותיו בו התולש מהם בשבת חייב אע"פ שהן כעקורים לענין טומאה והוא בפרק העור והרוטב קכ"ז (ג): **אסיקנא** (ב) בפ' מי שהחשיך (קנה.) דאסור להשתמש בצדדי אילן אבל בצידי צדדין מותר וכתב הר"ן ולפיכך אסור לסמוך הסולם לצידי האילן דכי סליק ביה משתמש בצדדין אבל אם יש יתד תקועה בצידי אילן מותר לסמוך סולם עליו דה"ל יתד צדדין וסולם צידי צדדין וגם ה"ה כתב בפכ"ב וז"ל ופירוש צידי אילן כגון שנעץ יתד באילן ותלה בו כלכלה מבע"י היתד נקרא צדדין והכלכלה צידי צדדין עכ"ל כלומר דכשנוטל או מניח בכלכלה הוי צידי צדדין ושרי דאילו ליטול הכלכלה עצמה ודאי אסור דהא משתמש ביתד שהוא צדדין כך היה נראה בעיני אבל מצאתי בא"ח נעץ יתד באילן או שלשלת או חבל ותלה בהם כלי מותר להשתמש בכלי משום דצידי צדדין הוא אבל אם קשר הכלי באילן אסור להשתמש בכלי כיון שהכלי נוגע באילן וכן ביתד או בשלשלת או בחבל אסור להשתמש משום צדדין עכ"ל וכתב עוד שם מותר ליגע באילן ואסור לנענעו. דין רדיית חלות דבש מהכוורת כתב רבינו בסימן שכ"א:

כל

דרכי משה

שלו (א) וכ"כ הכלבו: (ב) ובתא"ו נ"ב ח"ב כ' בשם תשובות הגאונים דחטים שנזרעו בארץ ועדיין לא נשרשו מותר ליטול מהם בשבת עכ"ל ונראה דלדעת התוס' שכתבתי אסור וכתב עוד שם דיחור של אילן שנפשח מע"ש מן האילן ובו פירות מותר לתלוש הפירות ממנו בשבת: (ג) כתב מהרי"ל מותר להעמיד במים בשבת **ענפי** אילנות רק שלא יהא בהם פרחים ושושנים דהם נפתחים מחמת לחלוחית המים וע"ל סימן תרנ"ד בדין זה:

והמנהג

פרישה

שאין כאן עדיין צד איסור ומותר לד"ה. ומ"ש דנקתי להתא אינו ר"ל דנקתי מלמעלה למטה דו"א אלא ר"ל שהן מקותין מצד עצמן שמעולם לא עלו עדיין ג'. ואשר עלה מהן נבר ג' מהארץ זה נקרא דסלקי לעילא אשר כתב לפני זה דלד"ה אסור. ואשר יצאו שרשים מאותן שרשים הגדולים לאחר שהגביהו ג' מהארץ זה נקרא לצדדין. וקאמר שמאחר שמקום יציאתן מהגדולים הוא לאחר שהגביהו מהארץ ג' ושם פשיטא דאסור להשתמש בהן אלא אף שירדו משם ומטו לתוך ג' פליגי בהו לרב ששת אסירי הואיל ומגובה המקום איסור קאתי וק"ל: (ב) כתב ב"י ז"ל אסיקנא בס"פ מי שהחשיך דאסור להשתמש בצדדי האילן כו' עד **אבל מצאתי** בא"ח נעץ יתד באילן כו' עד מותר להשתמש בכלי כו'. לכאורה קשה מאי **אבל** מצאתי כו' דכתב הלא גם זה נוכל לפרש כדמפרש תחלה לדברי הה"מ דמ"ש דמשתמש בכלי ר"ל שמניח דבר בכלי אבל ליטול בכלי עצמו אסו' וצ"ל דמשמע לי' **מדסתם** וכ' ותלה בהן כלי וידוע **שלאו**

בכ'

שלז כל דבר שאינו מתכוין מותר הילכך גורר אדם מטה כסא וספסל בין גדולים בין קטנים ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ אבל כל פסיק רישיה ולא ימות פי' שאע"פ שאינו מכוין לעשותה אי אפשר שלא יעשה אסור הילכך מותר לרבץ הבית כיון שאינו מכוין להשוות גומות אלא שלא יעלה האבק ובה"ג התיר ג"כ לכבד הבית בכל מקום (א) והרמב"ם ז"ל התיר במקום המרוצף ואסר כשאינו מרוצף והילק בסיכה שכתב אין סכין הקרקע ואין מדיחין אותו אפי' אם הוא מרוצף גזירה אטו שאינו מרוצף דאתו לאשוויי גומות ור"י אסר גם הכיבוד בכל מקום וא"א הרא"ש ז"ל כתב בתשובת שאלה על כיבוד נוהגין איסור באשכנז ובארץ הזאת סומכים על דברי רב אלפס ולא מלאני לבי לאוסרו להם כי לא היו שומעין לי ומאחר שנתלין באילן גדול למה אעשה אותם מזידין: אסור לצדד הבית על הארץ דביון שהיא כבידה יבא להשוות גומות:

שלח כל השמעת קול אסור לר"ה אפילו אינו מכוין לשיר ולפי זה אסור להקיש על הדלת ואפילו באגרופו ואפי'

שלז כל דבר שאינו מתכוין מותר וכו' מסקנא דגמ' דהלכה כר"ש דאמר הכי:

ומ"ש הלכך גורר אדם מטה כסא וספסל בין גדולים בין קטנים מסקנא דגמרא בפ' במה מדליקין (כב.) וכן דעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם שסתמו להיתר ולא חילקו בין גדולים לקטנים וכ"כ בסמ"ג והתרומה והרוקח וכן דעת הגהות מיימון שכתב בפ"א ונראה דאין חילוק בין גדולים דלא אפשר לטלטלן לקטנים ובלבד שלא יהא פסיק רישיה ודלא כר"ת שפסק דבקטנים אסור אפילו בעיליתא דשישא עכ"ל. ונ"ל דטעמא דר"ת משום דאפשר לטלטלם שלא בגרירה וע"כ לומר שגירסא אחרת היתה לו בגמרא דאילו לגירסא דידן הדבר ברור שאי אפשר לומר כן וגירסא דידן עיקר וכמו שהסכימו הפוסקים וכתב הרוקח אבל גדולות מאד אסור דהוי פסיק רישיה ואמרינן אפילו בעיליתא דשישא בס"פ כירה אמרינן דכל היכא דכי קא מכוין איכא איסורא דרבנן כי לא מכוין שרי ר"ש לכתחלה כלומר גרירת כסא וספסל אפילו במתכוין לעשות חריץ ליכא איסורא דאורייתא וכי אמרינן בפרק כלל גדול (עג:) דחופר תולדה דדש הוא וחייב ה"מ במרא וכיוצא בו אבל במטה כסא וספסל לא:

ומ"ש רבינו אבל כל פסיק רישיה אסור וכו' הכי אמרינן בכמה דוכתי מהם ר"פ הבונה (קג.) אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות:

הלכך מותר לרבץ הבית וכו' בס"פ המצניע (צה.) אמימר שרי זילח' במחוז' אמר טעמא מאי אמרו רבנן דילמא אתי לאשוויי גומות הכא ליכא גומות ופירש"י זילחא לרבץ הבית ורצפת אבנים היתה בכל העיר ובתר הכי אמרינן דבה תוספאה אשכחיה לרב אשי דקא מנטער מהבלא ופירש"י שהיה אבק עולה ומרבה הבל א"ל לא סבר לה מר להא דתניא הרוצה לרבץ את ביתו בשבת מביא עריבה מליאה מים ורוחץ פניו בזוית זו וידיו בזוית זו ורגליו בזוית זו ונמצא הבית מתרבץ מאיליו ואסיקנא דהאידנא דס"ל כר"ש שרי אפילו לכתחלה. וכתבו שם התוספות דמהאי טעמא התיר בה"ג כיבוד אפילו בדהוצי כלומר במכבדות של תמרה שמזיזות עפר ממקומו וכן דעת הרי"ף שכתב בפרק כל הכלים הא דאמרינן מכבדות של תמרה אסור לטלטלן בשבת מחמה לצל דהאידנא דקי"ל כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר הויין להו מכבדות של תמרה דבר שמלאכתו להיתר ואפילו מחמה לצל שרי וכתב הר"ן בפרק המצניע דהא דתנן בפ"ב די"ט אף הוא אומר ג' דברים להקל וכו' מכבדין בין המטות וכו' וחכמים אוסרים כתב הרי"ף בתשובה מאן חכמים ר"י ולא קי"ל כוותיה וכתב ה"ה בר"פ כ"א שכן דעת הרמב"ן והרשב"א וכתב הר"ן בפ"ב די"ט וכ"ת הרי הוא מ"מ מזיז עפר ממקומו איכא למימר דטלטול מן הצד ע"י ד"א משום כבוד י"ט התירוהו אבל התוספות והרא"ש כתבו בהמצניע דכיבוד ודאי אסור כדמשמע בפרק כל הכלים דחשיב מכבדות של תמרה מלאכתן לאיסור מפני שעשויות לכבד בהם את הבית ואפילו לר"ש אסור לכבד את הבית מפני שמזיז עפר ממקומו וכ"כ סמ"ג וכמ"ק והתרומה וכ"כ המרדכי בפ' כל הכלים בשם כמה גדולים וכתב ר"י בהי"ג דכן עמא דבר לאסור כיבוד בשבת:

וכתב עוד בשם הרמ"ה שפחה המכבדת את הבית אין למחות בידה. והאגור כתב שאביו ז"ל היה אוסר הכיבוד אמנם התיר לכבד בבגד או במטלית עכ"ל ולא ידענא מ"ש שהרי הוא מזיז עפר ממקומו וגם משוה גומות כשמכבד בבגד כמו שמכבד במכבדות (א) וכתוב בספר התרומה דלרבץ מותר אפי' בבית שאינו מרוצף ולכבד אסור אפילו בבית מרוצף. ורש"י כתב בפרק כל הכלים דאסור לכבד את הבית משום אשוויי גומות דמודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות ולפי דבריו אפשר דאין אסור לכבד אלא כשאינו מרוצף אבל במרוצף שרי לד"ה כיון דלית ביה משום אשוויי גומות וכדחזינא דאמימר שרי זילחא במחוזא ולא גזר מרוצף אטו שאינו מרוצף וזה דעת הרמב"ם שכתב בפכ"א ואסור לכבד את הקרקע שמא ישוה גומות אא"כ היה רצוף באבנים וכתב ה"ה שכן דעת רש"י והתוס' שאין הכיבוד בכלל היתר הא דר"ש ומשמע מדבריו דע"כ לא אסרו אלא בשאינו מרוצף אבל במרוצף שרי אבל רבינו כתב שר"י אסר הכיבוד בכ"מ ונראה מדבריו שכן דעת הרא"ש והגהות בפכ"א כתב בשם התרומה דטעמא דבמרוצף נמי אסור משום דבמרוצף נמי איכא משום אשוויי גומות בין הרובדין או גזירה אטו מקום שאינו רצוף כדאמרינן בפרק במה מדליקין (כט:) גזירה עיליתא דשישא אטו עיליתא דעלמא והא דאמימר לא גזר הכא מקום שאינו מרוצף היינו טעמא שהיתה כל העיר רצופה ולא גזרינן אטו עיר אחרת ונראה דמ"מ מותר לכבד שולחן או תיבה מן הפירורין שעליה משום שאין מיוחדים לכך ולא שייך למיגזר בהו עכ"ל (ב):

וכתב הר"ן בפרק המצניע בשם הרשב"א שמה שהתיר לכבד הבית דוקא בבית שנתכבד מע"ש ולא נפל בו בשבת לא קליפי אגוזים ולא קליפי רמונים ולא כל דבר שאסור לטלטלו אלא שהוא רוצה לכבדו משום פירורין או שיער של פולין ועדשים או עצמות שהן ראויים למאכל בהמה אבל אם לא נתכבד מע"ש אפילו אין שם לא קליפי אגוזים ולא קליפי רימונים ולא אפילו צרור כיון דא"א לבית בלא גומות אסור וראיתי כתוב בשם הרשב"א דאפילו היכא שיש בו דברים האסורים שרי לכבד מידי דהוה אגרף של רעי עכ"ל (ג) וה"ה כתב בפרק כ"א דברי הרשב"א והאריכס כתב וכן נהגו במקומנו ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש מסכימים לאסור לכבד קרקע שאינו מרוצף הכי נקטינן אא"כ הוא מקום שפשט המנהג להתיר דכיון דמידי דרבנן הוא ויש להן גדולים על מי שיסמוכו אין מוחין בידם וקרקע מרוצף נקטינן להורות לכתחלה להתיר בו כיבוד כיון דלהרי"ף והרמב"ם שרי (ד):

ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם שאין סכין ואין מדיחין הקרקע הוא ג"כ בפרק כ"א וכתב ה"ה דהכי אמרינן בפ' כירה (מ:) מעשה בתלמידו של ר"מ שנכנס אחריו לבית המרחץ וביקש להדיח לו קרקע אמר לו אין מדיחין לסוך לו קרקע א"ל אין סכין ופירש"י דילמא אתי לאשוויי גומות ובתוס' פי"ז אין סכין ואין נופחין ואין מדיחין הקרקע בי"ט ואין צ"ל בשבת ופירושה לדעתו אע"פ שהכיבוד מותר ברצוף אלו הדברים אסורין וגזרו בהם לפי שאין בהם צורך כמו בכיבוד: **אסור** לצדד הבית וכו' מימרא דרבא בס"פ חולין (קמא.). אם מותר לשחוק בתפוחים או באגוזים יתבאר בסימן שאחר זה:

שלח כל השמעת קול אסור וכו' בסוף עירובין (קד.) עולא איקלע לבי רב מנשה אתא ההוא גברא טרף אבבא אמר מאן האי ליתחל גופיה דקא מחיל שבתא א"ל רבא לא אסרו אלא קול של שיר. ופירש"י דקא מחיל שבתא. דקסבר כל אולודי קלא אסור: קול של שיר. הנשמע כעין שיר בנעימה ובנחת איתיביה מעלין בדיופי א ומטיפין מי ארג לחולה בשבת לחולה אין לבריא לא ה"ד לאו דנייס וקא בעי דליתער ש"מ אולודי קלא אסור לא דתיר וקא בעי דליגנס דמשתמע כי קלא דזמזומי ופירש"י מי ארג. כלי הוא של מתכת ופיו צר ומנוקב בתחתיתו נקבים דקים וממלאו מים וסותם פיו העליון וכל זמן שפיו סתום אין המים יוצאים בנקבים התחתונים וכשרוצה נוטל פקק העליון והמים יוצאים בנקבים טיף טיף אחר טיף טיף ונותן כלי מתכת וכופהו תחתיו וקולו נשמע לחולה וקא בעי לאיתעורי ע"י קול זה וכיון דלהקיץ הוא לא בנעימה ונחת נשמע שהרי קול נעים מרדימו אפ"ה לבריא לא איתיביה המשמר פירותיו מפני העופות ודלועיו מפני החיה משמר כדרכו ובלבד שלא יספוק ולא יטפח ולא ירקד מ"ט לאו משום דקא מוליד קלא אמר רב אחא בר יעקב גזירה שמא יטול צרור ופירש"י שמא יטול צרור ויזרוק לר"ה להבריח העופות והא הא דא"ר יהודה א"ר נשים המשחקות באגוזים אסור מ"ט לאו משום דקא מוליד קלא וכל אולודי קלא אסור לא דילמא אתי לאשוויי גומות דאי לא תימא הכי הא דא"ר יהודה נשים המשחקות בתפוחים אסור התם מאי אולודי קלא איכא אלא דילמא אתי לאשוויי גומות ופירש"י לאשוויי גומות. להכין דרך לגלגל האגוז: תנן ממלאין מבור הגולה ומבור הגדול בגלגל בשבת במקדש אין במדינה לא מ"ט לאו משום אולודי קלא לא גזירה שמא ימלא לגנתו ולחורבתו וכתב הרי"ף ומסתבר לן דהלכתא כוותיה דרבא דאמר לא אסרו אלא בקול של שיר בלבד מדתריץ רב אחא בר יעקב כוותיה ועוד דהא אמימר שרא למימלא בגלגלא בשבת במחוזא וחזינן למקצת רבוותא דסבירא להו כעולא וסמכין אגמרא דבני מערבא דאמר ר' אלעזר כל משמיעי קול בשבת אסורין ר' אלעא ב איעבר בסדרא סליק לביתיה ואשכחינון דמכין דמך על תרעא בגין דלא מיקש בשבתא ואנן לא סבירא לן הכי דכיון דסוגיא דגמרא דילן להיתרא לא איכפת לן במאי דאמרי בגמרא דבני מערבא: והרא"ש

שלז כל דבר שאין מתכוין מותר וכו' פשוט בכמה מקומות:

ומ"ש דבה"ג התיר ג"כ לכבד הבית בכל מקום אפילו אינו מרוצף כן כתב התוס' בשמו בסוף פרק המצניע בהא דאסיקנא דמותר לרבץ הבית דהמרבץ אין מתכוין להדביק עפר בגומא ולהשוות הבית אלא שלא יעלה אבק וס"ל לבה"ג דה"ה לכבד הבית דג"כ אינו פסיק רישיה דישוה את הגומות ור"י השיג עליו ואמר דכיבוד ודאי אסור לכ"ע מפני שמזיז עפר ממקומו ולא שרינן הכא לרש"י אלא ריבוץ והביא ר"י ראיה דכיבוד אסור מדאסרינן בפרק כל הכלים לטלטל מכבדות של תמרה אלמא דמלאכתו לאיסור היא משום דאסור לכבד את הבית. מיהו האלפסי כתב בפרק כל הכלים דהאידנא דקי"ל כר"ש מכבדות מלאכתן להיתר היא ומותר לטלטלן. אם נראה לומר דס"ל לר"י דאף לר"ש אסור כיבוד דהא קא חזינן דודאי מזיז עפר ממקומו הוא ופסיק רישיה הוא וזה הוא דעת הרמב"ם דאוסר באינו מרוצף דה"ל פסיק רישיה וחילק בסיכה לפי שאין בהם צורך כמו בכיבוד ומ"ש הר"ן בשם הרשב"א להתיר הכיבוד אפילו יש שם מדברים האסורים לטלטל משום דה"ל כגרף של רעי טעם זה מהני דאין לחוש לאיסור טלטול אבל איסור מזיז עפר ממקומו מיהא איכא. ואפשר דלא אמר אלא במרוצף שאין שם אלא איסור מוקצה. א"כ תופס דעת בה"ג והאלפסי שאין הכיבוד פסיק רישיה כלל וכן מבואר ממ"ש ה' המגיד משמו ריש פכ"א ע"ש ומנהגינו כר"י לאסור הכיבוד לגמרי אפילו במרוצף ואפשר דלאו משום גזירה אטו שאינו מרוצף נהגו כך אלא משום דמטלטלין דברים המוקצים ועוד כיון דנהגו בארצינו לעשות מכבדות מקנים ארוכים דקים ובשעת כיבוד נשברים בודאי ונראה כמזלזלים באיסור שבת וגם נראה כעובדין דחול ואל תטוש תורת אמך ובים מדינות נוהגים לכבד הבית בבגד או במטלית דכיון דדבר קל הוא אינו פסיק רישיה דמזיז עפר ממקומו ולטלטול דבר המוקצה אין לחוש דה"ל כגרף של רעי ונראה נהרא ופשטיה:

שלח כל השמעת קול אסור לר"ח אפילו אינו מכוין לשיר כו' פי' כיון דמכוין להשמעת קול כגון שמקיש על הדלת באגרופו כדי שישמעו ויפתחו לו אסור אפילו אינו

דרכי משה

שלז (א) והמנהג כדברי האגור ואף בכנפיים של אווזים נהגו לכבד ונ"ל טעמא דמאחר דדברים קלים הן אינן נוטלין רק האבק שלמעלה וליכא למיחש בהו לאשוויי גומות ובהגהת אלפסי פרק הזורק כתב ויש אוסרין לכבד מטעם ששובר את קסמי המכבדות בפסיק רישא ומטעם זה יהיה (מותר) לכבד במכבדות שאינו נשבר גם מטעם זה יש ליזהר לכבד הבגדים באותן מכבדות של קסמים שנשברו הקסמים בפסיק רישא עכ"ל: (ב) כתב הר"ן פרק כירה דף קי"ו ע"א דמותר לעשות גומא תוך הקמח וכיוצא בו בשבת: (ג) וב"כ הר"ן פ"ב דביצה: (ד) וכבר פשט המנהג לאסור אף במרוצף כדעת המחמיר ואין לשנות: ובמרדכי

פרישה

בכל כלי ראוי לסניה בו אלא להשתמש בכלי עצמו במו קודם וכיוצא בו וקאמר דמותר להשתמש בכלי עצמו וה"ה דמותר להוריד הכלכלה דלעיל עצמו וק"ל: **סי' שלז (א) והרמב"ם** התיר במקום המרוצף ואסר כשאינו מרוצף וחילק בסיכה שכתב אין סכין הקרקע אפילו אם הוא מרוצף כו'. לשון רבינו שכתב וחילק

חדושי הגהות

שלח א ומטיפין מי ארק כ"ה בגמרא וגירסת ב"י היא כגירסת הרי"ף והרא"ש: ב פי' ה"ר יהונתן שנתעכב בבה"מ ובא לביתו ומצאן ישינים והוה ישן כל הלילה לפני הדלת שלא

ואפי' לפ"ז כתב הר"מ מרוטנבורק אי לא בעי לקלא שרי כגון טבעת הלולה שיש בה אבן המשמיע קול מותר הניחה כיון דלא בעי להאי קלא (א) ורב אלפס התיר כיון שאינו מכוין לשיר (ב) הלכך מותר להטיף מי ארג לחולה והוא שמטיפין מים טיפין טיפין לתוך הספל וכגון שאינו מכוין לשיר וכן התיר ר"ת להקיש על הדלת כשאינו דרך שיר וכ"כ אבי העזרי וכתב עוד שמותר לומר לעכו"ם לנגן בכלי שיר (א) בחופות דאמירה לעכו"ם במקום מצוה שרי ואין שמחת חתן וכלה בלא כלי שיר וכל שכן הכא דאפילו ישראל אין בו איסור אלא משום גזירה ואין לאסור לאומרו לעכו"ם עד כאן. על מה שנתן טעם להתיר משום דאמירה לעכו"ם שרי במקום מצוה אני כתבתי למעלה שאין להתיר אמירה לעכו"ם אלא בדבר שהוא בעצמו דוחה שבת כגון מילה: מותר לשמור אילניו וזרעיו ופירותיו התלושים בשבת מפני העופות ובלבד (ג) שלא יספוק כף אל כף ולא יטפח כפו על ירכו ולא ירקד להבריח כדרך שעושה בחול ג אין שוחקים באגוזים בשבת וביוצא בזה (ד) לר"ת משום משמיע

אינו מכוון לשיר אלא להשמעת קול בלבד ואפי' לפי זה כתב הרמ"מ אי לא בעי לקלא שרי וכו' דלא אסרו חכמים אלא כשמתכוין להשמעת קול גזירה שמא יתקן כלי שיר ולהאלפסי לא גזרו שמא יתקן כלי שיר אלא במשמיע קול של שיר. אבל כשאינו של שיר לא גזרו בו ושרי ומחלוקתם תלוי במחלוקת עולא ורבה בסוף עירובין דר"ח פסק כעולא והאלפסי פסק כרבה:

ומ"ש הלכך מותר להטיף מי ארג לחולה וכו' פי' מי ארג שרגילין לעשות לחולה כי היכי דניתער משינתיה דאינו משמיע קול בנעימה ככלי שיר ומותר לעשותו אף לבריא ואורחא דמילתא נקט שעושין זה לחולה דאם לחולה עצמו אפילו כגון דתיר ובעי דליגנס דמשתמע כי קלא דזמזומי דהוא כלי שיר נמי שרי אלא לבריא קאמר דשרי כשאינו מכוין לכלי שיר וכך פי' מהר"י אבוהב ומביאו ב"י ומפורש כך בסוגיא:

ומ"ש רבינו אני כתבתי למעלה (בסי' ש"ז) שאין להתיר אמירה לעכו"ם וכו' כתב ע"ז מהרש"ל ומ"מ נהגו העולם היתר לנגן בכלי שיר בחופה וכן ראיתי בתשובת האחרונים שאף גדולי עולם הורו להיתרא ואף רבינו הטור אינו חולק על עיקר הדין אלא על הטעם שאמר דאמירה לעכו"ם במקום מצוה שרי דמשמע בכל מצוה שרי על זה לבד נחלק ואמר דלפי דעת התוס' לא שרינן לה אלא במקום מילה אבל לענין כלי שיר בחופה ודאי שרי משום כיבוד חתן וכלה דעדיף טפי וכדכתב מהרי"ק בשורש ט' על ריקוד דשמחת תורה ע"כ:

מותר לשמור אילניו וכו' ברייתא לשם ולר"ח אליבא דעולא איסוריה משום דמתכוין להשמיע קול ולהאלפסי אליבא דרבה איסוריה משום גזירה שמא יטול צרור ויזרוק לר"ה להבריח העופות והרב מהר"ל מלובלין רמה בב"י שהעתיק לשון הברייתא ולא יטפח ולא ירקד מ"ט לאו משום דקא מוליד קלא עלה על דעתו דמ"ש רבינו כדרך שעושה בחול הוא לשון רבינו ור"ל כרבה שיעשה כדרך חול ויטול צרור ויזרוק ומהכנתו זאת הקשה קושיא ושרא ליה מאריה כי לשון זה הוא לשון הברייתא: **ומ"ש** ובלבד שלא יספוק כף אל כף ולא יטפח כפו על ירכו כך פירש"י בסו' עירובין ובסימן שאחר סימן זה כתב רבינו בהיפך:

אין שוחקין באגוזים וכו' איכא לתמוה אמאי לא כתב רבינו דאסור לשחוק אף בתפוחים משום אשווי גומות אליביה דכ"ע דאף לר"ח דבאגוזים הוי טעמ' משום משמיע קול מ"מ בתפוחים קאמר רב דאסור משום אשווי גומות וכבר התעורר ב"י בקושיא זו ותשובתו עליה לא נתקבלה לע"ד וכדי להשיב באמת אביא לשון התלמוד דפריך אדרבה דלא אסר אלא קול של שיר מהא דאמר רב נשים המשחקות באגוזים אסור מ"ט לאו משום דאולודי קלא לא דילמא אתי לאשווי גומות דאל"ת הכי הא דאמר רב נשים המשחקות בתפוחים אסור התם מאי אולודי קלא איכא אלא משום דילמא אתי לאשווי גומות ה"נ דילמא אתי לאשווי גומות וכתבו התוספות ה"ג בקונטרס והא הא דאמר רב נשים המשחקות באגוזים וכו' לא משום אשווי גומות דאל"ת הכי וכו' ותימה דתרתי דרב ל"ל ומיהו י"ל דחדא מכלל חבירתה איתמר ור"ח גרים הכי אלא הא דאמר רב נשים המשחקות באגוזים וכו' לא דמשתמע קלא כי זמזומי פי' שזורק ומקבל אחת בהשמעת קול דאסור והא הא דאמר רב נשים המשחקות בתפוחים וכו' ומשני לא משום אשווי גומות והשתא תרי ענייני איסור אשמועינן עכ"ל וגירסא זו הביאה הרי"ף ז"ל בפסקיו והשתא אליביה דר"ח ולעולא אף בתפוחים איסורייהו משום השמעת קול שמשליכין זו לזו ע"ג קרקע ונוגעות אלו באלו ומולדי קלא ובאגוזים איכא אולודי קלא בשחוק שלא ע"ג הקרקע ואפי' היכא דלא מישתמע כי זמזומי נמי אסור והיינו תרי ענייני איסור לעולא ולר"ח אבל לרבה שחוק האגוזים שלא ע"ג קרקע והיינו שזורק אחת ומקבל אחת ואסור משום דמשתמע ככלי שיר כי זמזומי ותפוחים השחוק בקרקע ומשום אשווי גומות וכן מפורש באלפסי. ולפי זה ניחא דרבינו דקדק ואמר אין שוחקין באגוזים וכיוצא בזה לר"ח משום משמיע קול אמר וכיוצא בזה להורות דאף בתפוחים אסור משום משמיע קול זו בזו ע"ג קרקע ונוגעות אלו באלו ואפי' במקום המרוצף דלית ביה משום אשווי גומות נמי אסור לר' חננאל משום משמיע קול. אבל לרב אלפס אליבא דמסקנא דאיסורא דתפוחים משום אשווי גומות אגוזים נמי משום אשווי גומות. ותרתי דרב חדא מכלל חבירתה איתמר ולא נצטרך לשינויא דחיקא

והרא"ש כתב שר"ת כ' אע"ג דשני רבא כל הני כירכי דפרכי' עילויה אשינויי דחיקי לא סמכינן לדחויי להא דעולא והרי"ף כתב מסתברא לן דהלכה כרבא דהא רב אחא בר יעקב פריק כוותיה וכו' ואע"פ שלא הכריע הרא"ש בין שתי הסברות דבריו נוטים לדברי הרי"ף שהרי כתבם באחרונה ודעת הרמב"ם כדעת הרי"ף שהרי בפכ"א כתב שטעם איסור השחוק באגוזים משום אשווי גומות וגם כתב שם שמותר למלאות בגלגל מבור שבחצר וכתב שטעם האיסור כשאינו בחצר הוא משום שמא ימלא לגנתו ולחורבתו ובפכ"ד גבי משמר פירותיו כ' שהטעם שלא יטפח ולא ירקד הוא גזירה שמא יטול צרור ויזרוק ד"א בר"ה וכל דברים אלו הם שינויי דשני רבא ובהדיא כתב בפכ"ג אסור להשמיע קול של שיר בשבת משמע דוקא של שיר אבל קול שאינו של שיר מותר וכ"כ בהגהות פכ"ג בשם כמה גדולים דהלכה כרבא אע"פ שר"י פסק כעולא:

ומ"ש רבינו ואפילו לפ"ז כתב הר"מ מרוטנבורג אי לא בעי לקלא שרי כגון טבעת חלול' שיש בה אבן המשמיע קול וכו' כתוב באורך בהגהות פכ"ג:

ומ"ש רבינו והרי"ף התיר כיון שאינו מכוון לשיר הלכך מותר להטיל מי ארג לחולה וכגון שאינו מכוון לשיר דמשמע דדוקא לדעת הרי"ף שרי מי ארג לחולה אבל לדעת ר"ח אסור קשה לי היכי אפשר לומר כן שהרי ברייתא שלימה היא מטיפין מי ארג לחולה בשבת וכך היה לו לכתוב הלכך מותר להטיף מי ארג לבריא וכגון שאינו מכוון לשיר דכה"ג להרי"ף שרי ולר"ח אסור והגאון מהרי"א כתב דאפשר דה"ק מותר להטיף מי ארג שעושין לחולה אף לבריא ואורחא דמילתא נקט שעושין זה לחולה עכ"ל: **ומ"ש** וכן התיר ר"ת להקיש על הדלת כשאינו דרך שיר כך יש ללמוד ממה שהתיר למלאות מים בגלגל קטן בשבת כמו שאכתוב בסמוך בס"ד ואילו לדעת ר"ח ודאי אסור משום משמיע קול וכ"כ המרדכי בפרק משילין דאיתא בירושלמי א"ר שמואל בר רב יצחק הכי אקושי דבי כנישתא הוה פירוש זקני היה חזן הדופק לבית הכנסת כנהוג השמש בינינו ונראה דהאי סמכינן לדפוק על הפתחים בשבת להקיץ את הקהל לבה"כ ולית הלכתא כאמוראי דפליגי עליה דרב שמואל בר רב יצחק ע"כ:

כתב האגור בשם מהר"י מולין דאסור לדפוק על הדלת בכלי המיוחד שם להשמיע קול (ב) עכ"ל ומדלא כתב המיוחד להשמיע קול של שיר משמע אפילו אינו מיוחד אלא להקיש על הדלת כדי שישמעו קולו ויבאו לפתוח לו אסור ואיני יודע טעמו דאי סבירא ליה כעולא אפילו אם אינו מיוחד לכך אסור ואי ס"ל כרבא אפילו אם מיוחד לכך שרי כיון שאינו מכוון לשיר ושמא י"ל דאע"ג דס"ל כרבא במיוחד לכך חיישינן שמא יכוין לשיר וכ"כ ממה שכתוב בפסקי התוס' של עירובין קול שאינו של שיר אין לאסור אך טבעת הדלת אסור לקשקש בו (ג) ולענין הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת וכמה גדולים סברי כוותייהו וגם הכי משמע דסבירא ליה להרא"ש הכי נקטינן (ד):

וכתב עוד שמותר לומר לעכו"ם לנגן בכלי שיר וכו' כ"כ במרדכי ובהגהות אשיר"י בפרק משילין: **ומ"ש** רבינו ואני כתבתי למעלה שאין להתיר אמירה לעכו"ם וכן הוא ממה שכתב בסימן ש"ז בשם התוס':

מותר לשמור אילניו וכו' ובלבד שלא יספוק וכו' כבר נתבאר בסמוך:

אין שוחקין באגוזים בשבת ג"ז נתבאר בסמוך ונ"ל שרבינו סובר דלר"ח נמי אסור לשחוק באגוזים משום אשווי גומות אלא שמוסיף לאסור גם משום משמיע קול ומפני כך לא הוצרך לכתוב דאסור לשחק בתפוחים דכיון דלכ"ע איכא בשוחק באגוזים משום אשווי גומות פשיטא דה"ה לתפוחים שאל"כ לא היה לו להשמיטו דאליבא דר"ח לא שמעינן דאסור לשחק בתפוחים מדאסור לשחק באגוזים אי טעמא דאסור לשחק באגוזים לא שייך בשחוק דתפוחים:

כתב רבינו ירוחם בח"ז דלדברי הפוסקים כעולא אסור לשחוק באגוזים אפילו על גבי מחצלת ולדברי הפוסקים כרבא מותר על גבי מחצלת דליכא אשווי גומות וכן כתב הרמב"ם ולא גזרינן שמא ישחוק בהם על גבי קרקע דא"כ הויא גזירה לגזירה ע"כ (ה) ואני לא מצאתי כן בדברי הרמב"ם בפירוש אבל יש לדקדק כן מדבריו שהתיר בפכ"א לכבד קרקע המרוצף ולא גזר אטו

דרכי משה

שלח (א) ובמרדכי פרק משילין דאפילו לומר לעכו"ם לתקן הכלי שיר שרי משום כבוד חתן וכלה ומשמע דבלאו הכי אסור כשאר אמירה לעכו"ם ולכן יש לתמוה על המנהג שפשט להקל וכתב מהרי"ו דאי איישר חילי אבטליניה אבל מצאתי בתוס' דביצה שכתבו דבזמן הזה שאין אנו בקיאים לתקן כלי שיר ולכן מותר לרקד ולספק ולא גזרינן שמא יתקן כלי שיר ואפשר לכן אין לאסור אמירה לעכו"ם בזו מאחר דאיסור השמעת קול משום שמא יתקן כלי שיר ועיין בסימן שאחר זה: (ב) ולכן נוהגים בקצת מקומות להעיר לבית הכנסת ביד אבל לא בכלי המיוחד לכך: (ג) וכן המנהג כדברי האגור שלא לקשקש בו: (ד) וכתוב בהגהת אלפסי ואינו אסור אלא בזמר שע"י מעשה וא"כ אותן שכשרוצים לקרות חביריהם מצפצפים בפיהם ואע"פ שאותו צפצוף ג"כ לפעמים הם מנעימים בשיר מכל מקום כשמתכוין לקרות חבירו לא יעים ושפיר דמי וגם לא יעביד מעשה: (ה) ובהגהות אלפסי סוף מסכת עירובין ואסור לשחוק באותן עצמות שקורין מש"ך על גבי טבלא לפי שמשמיעין קול ולפי מה שנתבאר לעיל דאין אסור רק בהשמעת

פרישה

ומילק בסיכה נראה שאינו מדוקדק כיון שס"ל שאסור לגמרי למה כתב ומילק בסיכה. ומ"ש שהתיר במרוצף צ"ל דבמרוצף לא שייך מזיז עפר. בס"ס כתב ב"י ז"ל ובתוס' פ' י"ז אין סכין ואין נופחין כו' נראה טעם דאין נופחין משום אשווי גומא אבל לא משום מזיז עפר שהוא מוקצה דהא בסימן ש"מ כתב ב"י דמותר לטלטל מוקצה ע"י נפיחה ע"ש:

סי' שלח (א) והרי"ף התיר כיון שאינו מכוון לשיר פי' מתיר הקשה על הדלת באגרופו ומשום הכי שהם וכתב התיר כיון כו' ולא כתב אם משום דאדלעיל אהתחלת דברי ר"ח קאי והם שניהם קאי אעובדא דעולא ורבה דסוף עירובין דאיירי פלוגתתן במעשה דהכוא גברא דטרף אבבא ע"ש וב"י הביאו ע"ש. ומס"ט כמי ר"ת נקט בלשונו יותר דהקשת דלת טפי מאיך משום דאעובדא דגמרא קאי אבל ממילא ה"ה לאינך וק"ל: **(ב) הילכך** מותר להטיף מי ארג כו' עד וכגון שאינו מכוון לשיר. עיין מה שהקשה ב"י ומהרי"א דמלשונו משמע דלר"ח אסור וזה אינו דהא ברייתא בהדיא קתני דמותר ויישבו בדוחק ע"ש ולי ק' עוד למה כתב וכגון שאינו מכוון לשיר הא בגמרא מוכח דרבא מוקי להברייתא דקתני מטיפין מי ארג לחולה דמיירי דתיר וקבעי דליגס דקמשתמע כקלא דזמזומי וא"כ להרי"ף דפסק כרבה ה"ל למימר דלחולה מותר להטיף במי ארג אפילו כיון לשיר. לכן נלע"ד ליישב שתי הקושיות דה"ק רבינו ומטיפין מי ארג לחולה בכל ענין אפילו כדי לנייס משום דה"ל לחולה כמו לאינש דעלמא ואינו נחשב לכלום ול' כגון דנקט הוא ל"ד וכאילו אמר וכמי שאינו מכוון לשיר דמי וק"ל. ומ"ש רבינו הני כתבתי למעלה שאין להתיר אמירה לעכו"ם אלא בדבר שהוא בעצמו דוחה כגון מילה עיין מ"ש בפרישה בסס מ"ו.

ונראה דאף שמקילין מ"מ אין דעת סכל שוה בזה דהא האחרונים אסרו מטעם דכתב רבינו לטלטל לב"ה אפילו חומש כדי לקרות שמו"ת במקום שאינו מעורב:

(ג) שלא יספוק כף על כף ולא יטפח כף על ירכו אין להקשות הא רבינו כתב בסימן שאחר זה היפכא ז"ל ולא מטפיחין להכות כף על כף ולא מספקין להכות כף על ירך דרש"י ותוס' פליגי בזה וכתב פעם לפי פי' רש"י ופעם לפי התוס' ע"ש:

(ד) לר"ח משום משמיע קול ולרי"ף משום משום גומות עיין מ"ש ב"י דלר"ח נמי אסור משום משום גומות שאל"כ לא ה"ל להשמיט איסור שחוק בתפוחים כו' הני אומר דבלא"ה מוכח כן דהא גמרא ערוכה היא בסוף עירובין דקאמר יבא בהסיא דלא ישחוק באגוז טעמא משום אשווי גומות דאלת"ה הא דאמר רב יודא אסור לשחוק בתפוחים התם מאי השמעת קול איכא. ולפ"ז צ"ל דרבינו ל"ק אלא דלר"ת יש עוד איסור באגוזים משום השמעת קול ונפקא מינה דאי על מחצלת דליכא משום אשווי גומות אפ"ה אסור משום השמעת קול וק"ל. ומ"ש ב"י ז"ל ומ"ש רבינו אבל לרש"י אף לכסותן אסור בשבת האי אף אינו מדוייק כו' ולא ידעתי מאי קשיא ליה דנראה פשוט דהאי אף קאי אאיסור טלטול וה"ק ב"י יש חילוק בין טלטול פירות לכסויין ובשבת אין חילוק ואף לכסותה אסור. ולר"י גם בשבת כיסוי מותר וב"י דכתב דלשון אף אינו מדוייק היינו לפי מ"ה ושיעור לשון רבינו כו' דאיירי מכיסוי לבד אבל אינו מוכרח אלא כמ"ש וק"ל. ומ"ש ב"י עוד שם ז"ל ומ"ש רבינו ולא נראה דדוקא לר' יצחק מוקים לה הכי כו' עד ואפשר היה לומר דטעמא דהרמב"ם משום דבפרק כירה אליבא דרב חסדא אמר אין מבטלין כלי מהיכנו מוקים לה בדלף הראוי כו'

חדושי הגהות

שלא רצה להקיש בדלת בשבת: ג כתב מהרל"ח כלומר שאם יעשה בדרך שעושה בחול היישינן שמא יטול צרור ויזרקנו לר"ה (עיין בב"י בתחלת הסימן) ונקט רבינו

אטו שאינו מרולף כתב האגור בשם ה"ר אליעזר שאסור לשחוק בשבת בתס וחכר עכ"ל ואפשר שטעמו משום דגזרינן שמא יבוא לשחוק ע"ג קרקע וכוכר כדברי האומרים דאסור לכבד קרקע המרולף אטו שאינו מרולף שכתבתי בסימן של"ז. ואפשר שטעמו משום דכל שחוק שעשוי להרוית את של חבירו אסור בשבת משום דמיהזי כמקח וממכר וכמו שכתב הרמב"ם בפכ"ג. ולפי זה מה שאסרו לשחק בתפוחי' משום אשויי גומות ולשחק באגוזי' משום אשויי גומות או משום משמיע קול צריך לומר דבמשחק שלא להרויח אלא דרך שחוק בעלמא אמרו כן דאילו משחקים להרויח בלאו הכי טעמא אסור משום דמיחזי כמקח וממכר א"נ במשחקים להרויח נמי אמרו דבלאו טעמא דמיחזי כמקח וממכר נמי אסור משום אשויי גומות או משום משמיע קול. אם מותר לשחוק בכדור כתבתי בסוף סימן ש"ח. אהא דא"ר יהודה נשים המשחקות באגוזים אסור כתבו התוס' מיהו אין למחות בנשים ותינוקות דמוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין וכ"כ בסמ"ג וכן כתב בהגהות פרק כ"א בשם ס"ה:

משמיע קול ד ולרב אלפס משום אשויי גומות: אין דולין מים בשבת בגלגל גדול כעין אותן שדולין בהם להשקות השדות אפי' הוא בחצירו והרמב"ם ז"ל התיר בחצירו שאין שם גנה ה אבל גלגל קטן כאותם שבבתים מותר: מי שיש לו פירות בראש גגו וראה מטר שבא מותר בי"ט לשלשלם למטה דרך ארובה שבגג אבל בשבת אסור אבל מותר לכסותן מפני המטר וכן הלבינים שיש לו סדורים על הגג לבנין אע"פ שהן מוקצין יכול לכסותן אפי' בשבת לר"י אבל לרש"י אף לכסותן אסור בשבת אבל לכולי עלמא יכול ליתן כלי תחת הדלף ואפי' בשבת ואם נתמלא שופכו ומחזירו למקומו וכתב הרמב"ם ז"ל והוא שיהא הדלף ראוי לרחיצה ולא נהירא דהא דמוקים לה בגמרא הכי היינו דוקא לר' יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל ואין הלכה כמותו:

אין

דהיקא למימר באגוזים דזורק אחת ומקבל אחת ומשתמע כי זמזומי כדאמר מעיקרא אלא כפשוטו משום אשויי גומות ולפי זה במקום המרולף דליכא משום אשויי גומות שרי בין באגוזים בין בתפוחים לרב אלפס כנ"ל לדעת רבינו שאמר דלר"ח משום משמיע קול ולרב אלפס' משום אשויי גומות דאלמא דאיכא נפקותא בדין דלרב אלפס דלא הוי איסוריה משום השמעת קול אלא משום אשויי גומות אינו אסור אלא באינו מרולף ודו"ק. כתב ב"י הא דאוסר בספר האגור לשחוק בת[ס] וחכר ה"ט דכל שחוק שעשוי להרויח את של חבירו אסור בשבת משום דמיחזי כמקח וממכר. ולפ"ז נלע"ד בשחוק דאגוזים ותפוחים דאינו אסור אלא משום אשויי גומות לרב אלפס אף במרולף או על השלחן או על המחצלת דליכא משום אשויי גומות אפ"ה אסור משום מקח וממכר ובהגהת אלפסי מחלק דמידי דתלי בחכמה ואינו תלוי בגורל אינו דומיא לקוביא ולפי זה הך דתס וחכר אסור משום דדמי לקובי' ואסור אפי' כשמשחקים בחנם משום הטלת גורלות וזהו שכתב האגור בסתם לאסור השחוק דתס וחכר אבל שחיקת אגוזים ותפוחים דתלוי בחכמה אינו כמו הטלת גורלות ושרי היכא דליכא משום אוודי קלא לר"ח או משום אשויי גומות לרב אלפס:

אין דולין מים בשבת בגלגל גדול וכו' בסוף עירובין (קד.) אמימר שרא למימלא בגלגלא במחוזא אמר מ"ט גזרו רבנן שמא ימלא לגנתו ולחורבתו הכא לא גנה איכא ולא חורבה איכא כיון דחזא דקא תרו כיתנא אסר להו ופירש"י גזירה שמא ימלא לגנתו מתוך שממלאים בו בלא טורח אתי להשקות בו גנתו וחורבתו בשבת: תרו כיתנא. שורין בו פשתן בחול. וכתב הרא"ש והכי שרינן למלאות מבורות שיש להם גלגל דהא אסרינן אפילו במקום דליכא גנה והורבה משום שרייתא דכיתנא ובכל דוכתא איכא למיחש להכי ותירץ ר"ת דהאי גלגל מיירי בגלגל גדול שמוציא מים הרבה ביחד דכיון שמוציא מים הרבה ביחד בלא טורח איכא למיחש שמא ימלא לגנתו ולחורבתו או משום שריית כיתנא והם אותם גלגלים הקבועים בהם דליים הרבה סביב אבל אותם שלנו אין ממלאים בהם אלא מעט מעט מותר דליכא למיחש דילמא אתי למיעבד עובדין דחול ו והרמב"ם בפכ"א לא חילק בין קטן לגדול אלא כתם וכתב אסור לשאוב מן הבור בגלגל גזירה שמא ימלא לגנתו ולחורבתו ומפני זה אם היה הבור של גלגל בחצר מותר למלאות ממנו בגלגל: וכתב ה"ה ומדברי אמימר כתב רבינו שבור בחצר מותר וע"כ לא חזר ואסר אמימר אלא כאותן שבחוץ שהיו שואבים בהם בגלגל וממלאים בריכות והרילין ושורין בהם פשתן עכ"ל ול"נ דבחוץ לחצר נמי שרי הרמב"ם כל היכא שאין סמוך לו גנה והורבה ולא בריכות לשרות פשתן אלא דהרמב"ם מילתא פסיקתא נקט דסתם בור שבחצר אין דרך למלא ממנו משום דבר מאלו ותדע שהרי אם היתה גנה בחצר מי לא חייש הרמב"ם שמא ימלא לה אלא ודאי כדאמרן דלא דיבר אלא בהווה:

ומ"ש רבינו אבל גלגל קטן כאותם שבבתים מותר אינו מדברי הרמב"ם אלא סוף דברי ר"ת ולפי שהזכיר גבי גלגל גדול דאסור לדלות אפילו אם הוא בחצרו סמך לו שהרמב"ם התיר בחצרו ולא חילק בין קטן לגדול ואח"כ חזר וסיים דברי ר"ת ושיעור הלשון כך הוא אין דולין מים בשבת בגלגל גדול כעין אותם שדולים בהם להשקות בהם השדות אפילו הוא בחצרו אבל גלגל קטן כאותם שבבתים מותר והרמב"ם התיר בחצרו שאין שם גנה:

מי שיש לו פירות בראש גגו וכו' משנה ריש פרק בתרא די"ט (לה:) משילין פירות דרך ארובה בי"ט אבל לא בשבת ומכסין פירות בכלים מפני הדלף וכותנין כלי תחת הדלף בשבת ובגמרא אמר עולא דאפילו לבינים שהם מוקצים מותר לכסותן מפני הדלף ורבי יצחק פליג ואמר דדוקא פירות הראויים לטלטל מכסין אבל דברים המוקצים אסור לכסות דאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל:

וכתבו הרי"ף והרא"ש וכבר בירנו במסכת שבת שאין הלכה כרבי יצחק. ודברי רבינו סתומים דלכאורה משמע מדבריו דלא פליגי ר"י ורש"י אלא בלבינים שהם מוקצים אבל פירות וכיוצא בהם לד"ה מכסין אותם וליתא אלא פלוגתייהו בעיקרא דדינא איתא דלרש"י אפילו פירות הראויים אסור לכסות שפירש ומכסין את הפירות ולא אמרינן טורח שלא לצורך י"ט הוא דשרי ליה רבנן משום הפסד ממון ומפני שהזכיר רש"י י"ט ולא הזכיר שבת כתב הרא"ש מתוך פירש"י משמע דהא דמכסין את הפירות איירי בי"ט ויותר נראה כדברי ר"י דבשבת איירי דבשבת דקתני בסיפא קאי אתרי בבי דמתני' עכ"ל ושיעור לשון רבינו כך הוא אבל מותר לכסותן מפני המטר וכן הלבינים אע"פ שהם מוקצים מותר לכסותן והא דשרינן לכסות בין פירות בין לבינים לרש"י דוקא ביום טוב אבל בשבת אסור לכסות לא לבינים ולא פירות ולר"י אפי' בשבת שרי לכסות בין פירות בין לבינים וכך הם דבריו בהלכות יום טוב סימן תקכ"ח:

ומ"ש רבינו אבל לרש"י אף לכסותן אסור בשבת האי אף אינו מדוייק דלא שייך לומר אף לכסותן כיון דלא איירי הכא אלא לענין לכסותם בלבד ואיני יודע למה לא כתב רבינו שהרא"ש הסכים לדברי ר"י ושמא משום לבינים נקט אף כלומר לא מיבעיא לטלטלן דאסור אלא אף לכסותן אסור לרש"י:

אבל לכולי עלמא יכול ליתן כלי תחת הדלף ואפילו בשבת והיא משנה הזכרתיה בסמוך וכתב רבינו לכולי עלמא שרי כלומר דאפילו רש"י דאסר לכסות פירות בכלים מפני הדלף משום דהוי טירחא שלא לצורך שבת מודה דיכול ליתן כלי תחת הדלף דבהדיא קתני מתני' דשרי אפילו בשבת:

ומ"ש ואם נתמלא שופכו וכו' ברייתא שם: וכתב הרמב"ם בפכ"ה והוא שיהיה הדלף ראוי לרחיצה אבל אם אינו ראוי אין נותנין כלי תחתיו: ומ"ש רבינו ולא נהירא דהא דמוקים לה בגמרא הכי היינו דוקא לרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל ואין הלכה כמותו כלומר דבגמרא אותיבנא לרבי יצחק מדתנן נותנין כלי תחת הדלף בשבת ושני הכא במאי עסקינן בדלף הראוי וא"כ לדידן דקיימא לן דלא כרבי יצחק אפילו בדלף שאינו ראוי שרי ואפשר היה לומר דטעמא דהרמב"ם משום דבפרק בירה אליבא דרב חסדא דפליג אדרבי יצחק אוקימנא לה נמי בדלף הראוי משום

דאם

לרב אלפס: אין דולין מים בשבת בגלגל גדול וכו' משנה סוף עירובין במקדש ממלאין מבור הגדול בגלגל בשבת ובמדינה לא אמימר שרי למימלא בגילגלא מיא במחוזא אמר מאי טעמא גזרו רבנן שמא ימלא לגינתו ולחורבתו הכא לא גינה איכא ולא חורבה איכא כיון דקא חזא דתרו ביה כיתנא אסר להו וכתבו התוספות מפרש רבינו תם דוקא בגלגלים גדולים שממלאים הרבה מים ביחד שייך למיגזר שמא ישקה לגינתו ולחורבתו ולפשתנו אבל שלנו קטנים הם ולא גזרינן עכ"ל וכ"כ הרא"ש משם ר"ת: ומ"ש רבינו ואפילו הוא בחצירו אע"פ שלא מפורש כך לא בתוס' ולא בדברי הרא"ש מ"מ כיון שראה רבינו שהרמב"ם מתיר כשהגלגל עומד בחצירו ולר"ת דמחלק בין גדול לקטן משמע דכל שהוא גדול גזרו בו דלא פלוג רבנן לכך כתב בסברא הראשונה אפי' היא בחצירו. ושהרמב"ם התיר בחצירו שאין שם גינה: ומ"ש אבל גלגל קטן כאותם שבבתים מותר הוא סיום סברא הראשונה דמחלק בין גדול לקטן כמ"ש ר"ת אלא שהככים בין הדבקים שהרמב"ם התיר בחצירו אפילו בגדול ונראה דטעמיה דהרמב"ם דמפרש דמשמעות עובדא דאמימר הוא דמעיקרא הוה שרי לבני מחוזא למימלא בגילגלא של אנשי העיר שהיתה בר"ה שממלאים לשם כל אנשי העיר ופשיטא שלא היה שם בר"ה לא גינה ולא חורבה וכיון דחזא דשרו בה אנשי העיר כיתנא אסר להו אלמא בגלגל העומד בחצירו דאין רגילות כלל שיעשה מי משרה בחצירו לפי שלא יוכל להשתמש בחצירו מפני סרחון המגיע ממי משרה מותר:

מי שיש לו פירות וכו' פי' לשלשלן למטה מפני המטר אסור בשבת אבל לכסותן מותר ואף לבנים שרי לכסותן מפני המטר בשבת לר"י אבל לרש"י בין פירות בין לבנים אסור אף לכסותן כלומר דלא מיבעיא דלשלשלן למטה אסור אלא אף לכסותן אסור בשבת דלא התירו כיסוי אלא בי"ט וכן הוא להדיא באשיר"י ריש פרק משילין:

ומ"ש אבל לכ"ע יכול ליתן כלי תחת הדלף ואפילו בשבת משנה ר"פ משילין ונותנין הכלי תחת הדלף בשבת ופירש"י תחת הדלף לקבלו בתוכו מפני טינוף הבית ואמר רבינו לכ"ע לומר דאף לרש"י דאסור לכסות הפירות בשבת מפני הדלף אע"פ שנפסדו הפירות מ"מ מפני טינוף הבית התירו טפי:

ומ"ש ואם נתמלא שופכו ברייתא שם ונראה דאתא לאשמעינן דאפילו אם היה הדלף מאוס אם נתמלא שאם לא יהא שופכו איכא טינוף הבית בדלף שיורד והולך יותר שופכו ואינו נמנע אבל אם לא נתמלא וכגון דפסק הדלף אסור לו לטלטלו ולשפכו בדמאים ולא חזי למידי אף לבהמה. וא"ת א"כ היאך התירו ליתן כלי תחת הדלף הלא מבטל כלי מהיכנו כיון דאסור לטלטלו כבר הקשו כן בפרק כירה ומשני בדלף הראוי כלומר לא התירו לכתחלה ליתן כלי מאוס תחת הדלף שלא יהא ראוי לשתיית הבהמה שלא לבטל כלי מהיכנו אלא דוקא בכלי נקי מכל מיאוס כדי שיהא הדלף ראוי לשתיית הבהמה ומ"מ הך ברייתא דפרק משילין אתא לאשמעינן דאם נתן כלי מאוס ולא היה ראוי לשתייה אם נתמלא שופכו וכו' כדפרישית:

ומ"ש וכתב הרמב"ם וכו' סוף פרק כ"ה כתב כן ומ"ש רבינו ולא נהירא וכו' פשט השמועה משמע כדברי רבינו דפרכינן אדרבי יצחק מדתנן נותנין כלי תחת הדלף בשבת אע"ג דהדלף לא חזי למידי אף לבהמה אלמא דכלי ניטל לדבר שאינו ניטל. ומשני בדלף הראוי לשתיית בהמה אלמא דלמאי דקי"ל דכלי ניטל לדבר שאינו ניטל אפילו בדלף שאינו ראוי נמי שרי ליתן ותימה הלא מוקמינן לה בפרק כירה בדלף הראוי דאל"כ מבטל כלי מהיכנו הוא והיאך נעלם דבר זה מעיני רבינו ופסק כאן דמותר ליתן כלי תחת הדלף אף בדלף שלא יהא ראוי לשתיית בהמה כגון בכלי מאוס כדפרי' ונראה דרבינו מפרש דמדפריך בפ' משילין אדר' יצחק ממתני' ומשמע ליה דאפילו בדלף דלא חזי אף לבהמה קאמר דנותנין אלמא דהכי קי"ל דאע"פ דקא מבטל כלי מהיכנו התירו לו מפני טינוף הבית כי היכי דהתירו לו לשופכו ולטלטלו מפני טינוף הבית אם נתמלא ובפרק כירה ה"מ לשנויי הכי אלא דמשני ליה דאף לדידך דקשיא לך היאך התירו לבטל כלי מהיכנו מפני טינוף הבית איכא לשנויי בדלף הראוי דלא התירו ליתן כלי תחת הדלף אלא כלי נקי שיהא הדלף ראוי לבהמה אבל לקושטא דמילתא אם אין לו כלי נקי מותר ליתן אף כלי מאוס ולבטל כלי מהיכנו מפני טינוף הבית כדמשמע בסוגיא בפרק משילין וכיוצא בזה כתבו התוספות בפרק כירה אהא דמשני אליבא דרבי יצחק דהא דנותנין כלי תחת הדלף בשבת בצריך למקומו דה"מ לשנויי בדלף הראוי כדמשני לעיל וכו' זו היא דעת רבינו אבל דעת הרמב"ם דההיא אוקימתא דפרק כירה דוקא היא דלא התירו לבטל כלי מהיכנו לכתחלה אף מפני טינוף הבית ולפיכך אין נותנין תחת הדלף אלא כלי נקי שיהא הדלף ראוי לרחיצה אלא שהברייתא אתי לאשמעינן

דאם

הדושי הגהות

רבינו טעם זה דשייך בין לעולא בין לרבא ולא נקט טעמא דהשמעת קול דלא שייך אלא לעולא עד כאן: ד כתב מהרל"ח וזה לשונו הטור נקט טעמא דעולא ודרבא ולא נקט טעמא דרבא לבד משום אשויי גומות דשייך אף לעולא כמו שכתב גבי מותר לשכור אילניו דבסמוך דנקיט רק טעמא דרבא משום דשייך אף לעולא שא"ה דאיכא נפקותא בין הני תרי טעמי דלר"ח דפסק כעולא דאסר משום משמיע קול אסור לשחוק באגוזים אפילו על השולחן דליכא משום אשויי גומות ולרי"ף דפסק כרבא אינו אסור אלא לשחוק באגוזים על הארץ דאיכא משום אשויי גומות אבל על השולחן מותר וכיון דאיכא נפקותא נקט רבינו טעם של כל אחד: ה כתב מהרל"ח אפשר שטעמו דדוקא בחוזא אסר אמימר משום דהוזא דקא תרו כיתנא אבל אנן דלא חזינן הכי מותר בחצר כיון דליכא גינה ע"כ: ו כתב מהרל"ח ואפשר דמש"ה התיר הרמב"ם בחצר ליישב המנהג ולא חילק בין גדול לקטן:

כתב

דאם נתן כלי אחר ונתמלא הכלי שופכו ומטלטלו עם המים המאוסין שבו ולפי שלשיטת הרמב"ם אין לפרש דהתירו לו לשופכן מפני שנתמלא ואיכא טינוף הבית דא"כ לכתחלה אמאי לא שרינן ליה מפני טינוף הבית לכך פי' הרמב"ם דודאי מפני טינוף הבית לא שרינן ליה איסורא לא בתחלה ולא בסוף והא דשרינן ליה בסוף לשופכו אינו אלא מפני שהכלי עם המים המאוסין שבו הן גרף של רעי שמותר לטלטלו אבל אין עושין גרף של רעי לכתחלה ולהכי לא שרי לכתחלה אלא בדלף הראוי ומה שקשה לפ"ז הא דתניא נתמלא שופכו דמאי איריא נתמלא אפילו פסק הגשם ולא נתמלא נמי שופכו כיון שהוא גרף של רעי י"ל דאתא לאשמועינן דשופכו ושונה והיינו כמונע דאע"ג דלכתחלה לא היה רשאי ליתן כלי מאוס לבטל מהיכנו עכשיו שעבר ונתן כלי מאוס ונתמלא ושופכו מותר לו לשנותו וליתן אותו הכלי תחת הדלף ואינו כמונע להחשיבו כאילו נותן לכתחלה כלי לבטלו מהיכנו אלא כיון דנתן נתן ושופכו ושונה ולמאי דפרישית לדברי הרמב"ם מתיישבת השגת הראב"ד עליו דל"ק ולא מידי וב"י כתב מ"ש ולא נהירא גם הרב מהר"ר ליב מלובלין כתב ליישב דברי הרמב"ם ודחה דברי רבינו בדברים דחויים:

ומ"ש ואפילו בבריכה וכו' מימרא דרב אדא בפרק כירה דכיון שיש לו שפה דמיא לכלי ובכלי לא אסרו לשוט דליכא למיגזר בכלי שמא יעשה חבית של שייטין והמרדכי הארוך ריש פרק משילין מייתי עליה הא דאיתא בירושלמי א"ר אבהו שמי שרוצה לשתות מים והיו עליו קסמין אסור לו להושיטן ולפזר הקסמים לכאן ולכאן כדי לנקות המים שיהיו יפין לשתייה ואיסורו משום ולא שטין על פני המים מאביי"ה ונראה דהיינו דוקא בשותה מים מן הנהר אבל מן הכלי שרי דאפילו הוא בעצמו מותר לשוט כשיש שפה לבריכה ובש"ע כתב בסתם לאיסור ול"נ כדפרישית דדוקא בנהר: **ולא** מטפחין וכו' משנה לשם: **ומ"ש** מטפחין כף אל כף ומספקין כף על ירך כן פירש"י לשם ובסי' קודם כתב רבינו איפכא שכן פירש"י בסוף עירובין ג"כ איפכא כמ"ש לעיל. ונ"ל ביישוב זה דבין מספקין ובין מטפחין כל אחד תרווייהו משמע אלא דרך בני אדם להכות כף אל כף בתחלה ואח"כ להכות כף על ירך או על לבו ולפיכך בעירובין דתני בברייתא ובלבד שלא יספוק ולא יטפח כיון דנקט ברישא ולא יספוק פי' רש"י יספוק כף אל כף יטפח ידו על לבו אבל בפרק משילין תנן איפכא ולא מטפחין ולא מרקדין פירש"י ג"כ איפכא אין מטפחין בידים ואין מספקין על ירך ומה"ט נמי בהלכות ר"ה בסימן ת"כ ובהלכות חש"מ סי' תקמ"ז וביורה דעה סי' ת"א שלא הוזכר בהם סיפוק כי אם מטפחות בלחוד כתב רבינו פירושו כף אל כף לפי שהכאת כף אל כף עושה האדם בתחלה כדפרישית ולעולם ה"ה כף על ירך. כתב מהרא"י בת"ה סימן ס"ב ובכתביו סימן קכ"ד דמותר להקיש באגודל ובאמה שבאצבעותיו לשחק בו לתינוק ותמה עליו ב"י שהרי הרמב"ם פסק להדי' דאסור עיין עליו בפכ"ג ולכן פסק בש"ע דאסור והכי נקטינן: **ולא** דנין ולא מקדשין הב"י האריך בזה והביא בשם ר"ת דכבר נעשה מעשה לעשות קידושין וחופה

דאם אינו ראוי הוי מבטל כלי מהיכנו וזהו דעת הר"ן דכתב בפרק משילין ואיה דוקא בדלף הראוי דאי בשאינו ראוי אסור לתת כלי תחתיו שאסור לבטל כלי מהיכנו (ו) אבל מתוך לשון הרמב"ם משמע דטעמיה משום דאין עושין גרף של רעי לכן כתב אבל אם אינו ראוי אין נותנין ואם נתן מותר לטלטלו במים המאוסים שבו שאין עושין גרף של רעי לכתחלה עכ"ל וא"ת כיון דאם נתן מותר לטלטלו במים המאוסים שבו א"כ אמאי דחקינן בפרק כירה לאוקמי מתני' דקתני נותנין כלי תחת הדלף בשבת בדלף הראוי דוקא כי היכי דלא תיקשי לרב חסדא דאסר לבטל כלי מהיכנו הא אפילו אי בשאינו דלף שאינו ראוי אינו מבטל כלי מהיכנו שהרי מותר לטלטלו י"ל דאין ה"נ דהוה מצי לשנויי הכי אלא שרצה לתרץ לו לפום מאי דהוה ס"ד דמקשה דבדלף שאינו ראוי חשיב מבטל כלי מהיכנו א"נ משום דמתני' סתמא קתני נותנין כלי תחת הדלף דמשמע דאפילו במקום שאסור לטלטל גרף של רעי כגון במקום שאין אדם שם מותר ליתן כלי תחת הדלף מש"ה אוקמוה בדלף הראוי דאילו דלף שאינו ראוי לא פסיקא מילתא להתיר בכל מקום ליתן כלי תחת הדלף שהרי אם הוא במקום דלא שרי לטלטולי משום גרף של רעי אסור לתת כלי תחת הדלף מפני שהוא מבטל כלי מהיכנו: **כתב** האגור שהשיב אביו ז"ל על זוג המקשקש לשעות עשוי ע"י משקולת שמותר להכינו ולערכו כדי שילך ויקשקש כל השבת משום דעיקר טעמא דריחיים של מים דאיכא מאן דאסר בפ"ק דשבת משום דאוושא מילתא היינו שיאמרו ריחיים של פלוני טוחנין בשבת דכסברי בשבת נתן בהם חיטים וטעם זה לא שייך כלל גבי זוג המקשקש שהכל יודעים שרגילים לתקנו בכל יום על יום שלאחריו ובאותו היום שהוא מקשקש אין מתקנין אותו כלל וכן יש לפסוק הלכה למעשה וכן עמא דבר ע"כ:

קצת דיני השמעת קול יתבארו בסימן שאחר זה:

שלט אין רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין על פני המים ואפילו בבריכה קטנה שבחצר ואם יש לו שפה סביב שרי דדמיא לכלי בעלמא ולא מטפחין א להכות כף אל כף ולא מספקין להכות כף על ירך ולא מרקדין ולא דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מייבמין

שלט אין רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין על פני המים משנה בפרק משילין (לו:) ודיני רכיבת בהמה ודיני יושב בקרון נתבארו בסימן ש"ה: **ומ"ש** רבינו ואפילו בבריכה קטנה שבחצר וכו' בפרק כירה (מ:) גבי מעשה שעשו אנשי טבריא א"ר זירא אנא חזיתיה לרבי אבהו דשט באמבטי ולא ידענא אי עקר אי לא עקר פשיטא דלא עקר דתניא לא ישוט אדם בבריכה מליאה מים ואפילו עומדת בחצר ל"ק הא דאית ליה גידודי הא דלית ליה גידודי והרי"ף כתב בלשון הזה ת"ר לא ישוט אדם בבריכה מליאה מים ואפילו עומדת בחצר ואי אית ביה גידודי שרי מ"ט דא"כ עקר למיא הא איכא גידודי דמהדרי להו וכתב הר"ן שהוא מפרש עקר ולא עקר לענין המים שכשהן נעקרין ויוצאין חוץ לבריכה מיקרי עקר ואסור משום דדמי לנהר והוי בכלל גזירה דאין שטין על פני המים וכי לא עקר להו למים ה"ל ככלי ולפיכך כתב ז"ל דאית ליה גידודי שרי דא"כ עקר להו למיא הא איכא גידודי דמהדרי להו אבל רש"י פירש אמאי דאמרינן בגמר' אי עקר אי לא עקר אי עקר רגליו מן הארץ לשוט קאמרינן וכל היכא דאיכא גידודי ה"ל ככלי ובכלי לא אסרו לשוט דליכא למיגזר שמא יעשה חבית של שייטין עכ"ל ודברי הרא"ש כפירוש רש"י אבל דברי הרמב"ם בפכ"ג כדברי הרי"ף ז"ל: **ולא** מטפחין ולא מספקין ולא מרקדין משנה בפרק משילין ומפרש טעמא בגמ' שמא יתקן כלי שיר וכתבו התוספות בר"פ המביא כדי יין ומיהו לדידן שרי דדוקא בימיהם שהיו בקיאים לעשות כלי שיר שייך למיגזר אבל לדידן אין אנו בקיאין לעשות כלי שיר ולא שייך למיגזר עכ"ל. ואע"ג דבפ"ק דביצה אמרינן שאע"פ שנתבטל טעם הגזירה לא נתבטלה הגזירה התוס' מדמו ליה למשקין מגולים דהאידנא לפי שאין נחשים מצויים כמ"ש הם ז"ל בפ"ב דע"ז: **וכתב** מהר"י קולון ז"ל בשורש ט' בשם רבינו האי שביום שמחת תורה מותר לרקד בשעה שאומרים קילוסים דתורה דנהגו בו היתר משום כבוד התורה כיון דלית ביה אלא משום שבות ונראה מדבריו דלית ליה חילוק בין ימי חכמי התלמוד ליומי דידן כמו שחילקו התוס' דא"כ בלא כבוד התורה נמי הוה שרי לרקד וכ"נ שהוא דעת הפוסקים שסתמו דבריהם ולא חילקו בכך:

כתב הרמב"ם בפכ"ג ולספק כלאחר יד מותר ולמד כן מדאמרינן בירושלמי רבי יונה אמר ב אחורי ידיהון שרי דהא אית סבין ביומייהו והוו מטפחין אחורי ידיהון ואע"ג דאיתא נמי התם בהילוליה דר"ש ברבי הוו מטפחין אחורי ידיהון בשבתא עבר ר"מ ושמע קליהון אמר רבותינו הותרה שבת שמע רבי קליה אמר מי הוא שבא לרדותינו בתוך ביתינו שמע ר"מ קליה דרבי וערק וכתבו הרי"ף והרא"ש משמע דלר"מ אסור לטפח כלאחר יד אעפ"כ פסק כרבי יונה דבתרא הוא דס"ל כרבנן דבי רבי דהוו מטפחי אחורי ידיהון ועוד דאיכא למימר דאפילו ר"מ שרי לטפח כלאחר יד ולא אמר רבותינו הותרה שבת אלא משום דסבר דהוו מטפחי כדרכם והיינו דכי א"ל רבי מי זה שבא לרדותינו בתוך ביתינו ערק ר"מ דכיון דאהדר ליה רבי הכי ידע ר"מ דכלאחר יד הוו עבדי ושרי וערק מכיסופא משום דאיגלאי מילתא דאוכחינהו שלא כדין וסמ"ג כתב בהלכות י"ט על הירושלמי הזה משמע שמתיר רבי דבר זה ובמסכת נדה משמע שיש לסמוך על דבריו ומשום דהוי סביבי רבים גביה ומחדדין שמעתיה ע"כ: **כתב** עוד הרמב"ם בפרק כ"ג שאפילו להכות באצבע על הקרקע או על הלוח או אחת כנגד אחת כדרך המשוררים או לקשקש האגוז לתינוק או לשחק בו בזוג כדי שישחוק כל זה וכיוצא בו אסור גזירה שמא יתקן כלי שיר: ומהר"ר ישראל בת"ה סימן ס"ב ובכתביו סימן קכ"ד כתב להתיר בגודל ובאמה שבאצבעותיו (א) מדתנן בפ"ק דיומא בקש להתנמנם פרחי כהונה מכים לפניו באצבע צרדה[?] ואין לומר דשאני מקדש שלא גזרו בו משום שבות דא"כ ה"ל לתלמודא לאסוקי עלה דשרי מהאי טעמא כדמסיק בפרק אמר להם הממונה אצירוף גחלים עכ"ל ותמהני היאך סמך על דיוק כזה להתיר מה שאסר הרמב"ם להכות אחת כנגד אחת כדרך המשוררים ומשמע דהיינו להקיש בגודל ובאמה שבאצבעותיו שזהו דרך המשוררים וכמ"ש הוא ז"ל בפי' המשנה בפ"ק דיומא מכין באצבע האמצעי בכח והרבה עושין אותו בני אדם בעת השמחה ויעשו בו תנועות עריבות גרסינן בר"פ המביא כדי יין (ל.) א"ל רבא בר רב חנן לאביי תנן אין מטפחין ואין מספקין ואין מרקדין והאידנא דחזינן דעבדין הכי ולא אמרי להו ולא מידי אמר ליה הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהו מזידין: **ולא** דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מייבמין משנה בפרק משילין (לז:) וטעמא משום דגזרינן שמא יכתוב ופריך בגמרא והא מצוה קעביד ומשני לא דנין בדאיכא דעדיף מיניה ולא מקדשין בדאית ליה אשה ובנים ולא חולצין ולא מייבמין דאיכא גדול דמצוה בגדול לייבם ומשמע דהיכא דליכא דעדיף מיניה שרי לדון והיכא דלית ליה אשה ובנים שרי לקדש והיכא דליכא גדול שרי להלוץ ולייבם וכ"כ הר"ן בשם ר"ת ומ"מ כתב ר"ת בתשובה שאין מקדשין אשה בשבת אלא מתוך דוחק גדול וכתבוהו הגהות פ"י מהלכות אישות וכתבו עוד ומ"מ לא היה מורה כן הלכה למעשה וכ"כ גם כפ"ד מהלכות י"ט בשם סמ"ג (א) וכתבו עוד בשם סמ"ק שאסור לכנוס בי"ט וכ"כ הכלבו בהלכות י"ט ומשמע מדבריהם דאפילו לר"ת קאמרי דאסור לכנוס וכן משמע מדברי הר"ן שם ואכתוב דבריו בסמוך אבל רש"י פי' והא מצוה קעביד כלומר וה"ל לאחשבינהו בהדי הנך דמני התם שהם משום מצוה ומשני דהב"ע בדאיכא דעדיף מיניה וכו' ומש"ה לא מני להו בהדי הנך אבל אין ה"נ דאפילו ליכא עדיף מיניה אין דנין ואפילו לית ליה אשה ובנים אין מקדשין ואפילו ליכא גדול לא חולצין ולא מייבמין וזה דעת הרי"ף והרא"ש ז"ל שכתבו המשנה כצורתה דמשמע בכל גוונא אסור וגם הרמב"ם בפכ"ג כתב סתם דאין דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מייבמין: **וכתב** הר"ן בפרק משילין שאפילו קידש מבע"י אסור לכנסה לחופה בשבת שהרי קונה אותה ליורשה ותדע לך דהא תנן אין מייבמין אע"פ שאין שם אלא ביאה ובירושלמי אמרו הלין דכנסין ארמלן צריכין למכנס מבערב עכ"ל (ב) ובמרדכי שם כתב ג"כ הירושלמי הזה ואח"כ כתב ור"ת פסק דצריך לבא עליה מבע"י לכך נוהגין לייחדן אחר ברכת חתנים כי אלמנה אין לה חופה ונמצא דהיכא ניקנית לו למציאתה ולמעשה ידיה אלא בביאה ע"כ אסור לעשות ביאה ראשונה בשבת עכ"ל ולפ"ז מהאי טעמא נקט הירושלמי ארמלן דאלמנה דוקא צריך למיכנס מבע"י כלומר לבא עליה מבע"י ולא בשבת

דרכי משה

בהשמעת קול של שיר פשיטא דשחוק זו שרי וכן המנהג: (ו) ובהג"א פרק משילין ואותן המים מסתפק מהן אם ראויים מידי דהוה אנהרות המושכין מחוץ לתחום:

שלט (א) לשחק בו לתינוק דלא מיקרי שיר בהג"ה: (ב) אבל לא משמע כן בסמ"ג סימן י"ט גם מ"ש דמשמע מדברי הר"ן דאף לדברי ר"ת קאמר אינו מוכרח כלל בדבריו וע"ש

פרישה

ס' פד וא"ת כיון דאם נתן מותר לטלטלו במים המאוסין שבו א"כ אמאי כו' ק"ק מאי מקשה ב"י הא קי"ל דאין עושין גרף של רעי לכתחלה ובמשנה קתני דנותנין כלי תחת הדלף אפילו לכתחלה. ונ"ל דהא דאין עושין גרף של רעי לכתחלה היינו במקום שאין דר שם והוא רוצה ליתן שם מטתו כדי שימאס בעיניו ולהוציאו וזו ודאי אסור. אבל במקום שהוא דר שם ומאוס בעיניו או מתקלקל שם דבר לכשירד עליו הדלף אפילו לכתחלה מותר. וא"כ שפיר מקשה הב"י מאי דוחקא דהגמרא ס"ל לאוקמי דמיירי דהדלף של מים המאוסין הוא ירד במקום שדר שם ולא מותר לכתחלה. ומש"ה משני ב"י שהתרצן השיב כן לסברת המקשן א"כ בעי לאוקמי דמיירי בכל ענין אף במקום שאינו דר שם. ומ"מ רבינו מדייק שפיר על שהרמב"ם שכתב והוא שיהא הדלף ראוי לרחיצה דלשון והוא מוכח דס"ל דדוקא בענין זה ולא בע"א וזהו דוקא לר' יצחק דס"ל דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל דאז בכל גוונא אסור. דאילו לרב חסדא לפעמים מותר והיינו כשהדלף במים המאוסים יורדים במקום שהוא דר שם. א"כ שיורד במקום המקלקל שבמקום שהדלף מפסיד פשיטא דמותר לכתחלה לתת הכלי תחתיו ולשופכו וק"ל. ועיין בהשגות הראב"ד ובמ"מ שם ותמצא שג"כ השיג עליו מה"ט שבכס"ג דכתבו מותרת:

סי' לט (א) מה שכתב ב"י שם וכתבו עוד בשם סמ"ק שאסור לכנוס בי"ט ק"ק פשיטא דהא אסור לערב שמחה בשמחה. ולכאורה היה נראה שלכתב

חדושי הגהות

שלט א כתב מהרל"ח זהו כפירש"י אלא שצ"ע דבסימן שלפני זה פי' כפי' התוספות: ב אחורי ידיהון שרי דהא אית סבין ביומייהו (שהיו זקנים בימינו והיו מטפחים אחורי ידיהו)

בשבת דאילו בתולה אע"פ שלא יצא עליה מבע"י כיון שנכנסה לחופה נקנית לו וכ"כ בהדיא בכלבו סימן קכ"ד ונראה מדבריו דביחוד לבד סגי וכתב עוד אבל אם הוא רוצה להמתין שלא יתייחד עמה עד מוצאי שבת יכול לכונסה בע"ש בלא יחוד ואם היא טמאה אין לו להתייחד עמה עד שתטבול ודברים פשוטים הם :

והופה בשבת למי שאין לו אשה ובניס אבל אה"כ חזר בו בתשובה שאין לקדש כלל בשבת וה"ה אם קידש קודם שבת דאסור לעשות חופה דה"ל קונה קנין בשבת ועכשיו כשנמשכה החופה עד הלילה סומכין על הוראת ר"ת קודם חזרה ועושין הקידושין והחופה בלילה ממש דגדול כבוד הבריות שדוחה לאו דלא תסור שבתורה כדאיתא

ולא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מפרישין תרומות ומעשרות בשבת וי"ט וכולן אם נעשו שוגגין או מזידין או מוטעין מה שעשה עשוי : אסור ליכנס בספינה אם יודע שהעכו"ם מוליך הספינה שנראה כשט ואם הוא מערים שנראה כנכנס בה לישן או לטייל ויודע שהעכו"ם מוליך הספינה אסור לאינש דעלמא ולצורבא מרבנן שרי :

שם הנוטל שערו או צפרניו ביד בין לעצמו בין לאחרים פטור אבל אסור ובכלי חייב חטאת והייב על ב' שערו' ומלקט לבנות מתוך שחורות חייב אפילו באחת ואפילו בחול נמי אסור המטשטש בדיו שעל הקלף ויש במקומו לכתוב ב' אותיות חייב : מותר

וכתב עוד הר"ן דכיון דלא דנין ולא מקדשין וכו' גזירה שמא יכתוב כ"ש גירושין דלא סגי אלא בכתיבה וצריך גם כן שיהא נכתב בו ביום ומש"ה לא חש למיתנייהו ומיהו בתוס' תני ליה ודאמרינן בהזורק גבי שכיב מרע דתקיף ליה עלמא טובא דשרי לגרש דוקא בשכ"מ הקילו ש רא שמא תזקק אשתו לייבום וכדי שלא תטרוף דעתו עליו וכ"כ התוס' בפ"ב די"ט (ג) :

ולא מקדישין ולא מעריכין משנה שם ומפרש טעמא בגמ' גזירה משום מקח וממכר וכבר כתבתי בסימן ש"ו היאך מותר לפסוק לעניים בשבת ג וכתב ה"ה בפכ"ג וז"ל ובספר העתים שאסורים ליבור להחרים שום דבר בשבת אא"כ הוא לצורך שבת דדומה להיתר נדרים ע"כ : **וכולן** אם נעשו שוגגין או מזידין או מוטעין מה שעשה עשוי ירושלמי כתבוהו הרי"ף והרא"ש בפ' משילין וכתבו ושמעינן מיניה דמאן דעבר ואקני בשבת מקרקעי או מטלטלי הקנאתו הקנאה וכ"כ הרמב"ם בפכ"ג ודינים אלו כתב רבינו עוד בסימן תקכ"ד ושם יתבארו עוד בס"ד : **כתב** הריב"ש בתשובה סימן קנ"ו שאסור לפדות הבן בשבת וכ"כ בכתבי ה"ר ישראל סימן תל"ג (ד) : **אסור** ליכנס וכו' עד סוף הסי' בפרק תולין (קלט:) ומפרש טעמא בגמרא משום דהערמה מדרבנן הוא וצורבא מרבנן לא אתי למעבד לכתחלה ופירש רש"י הך הערמה לאו באיסור דאוריי' היא אלא באיסורא דרבנן דא"כ עבוד ממש בלא הערמה אדרבנן הוא דעבר הלכך כיון דצורבא מרבנן הוא לא אחמור עליה דהוא לא אתי למעבד לכתחלה להדיא בלא הערמה לעבור שם לפני הכל . וכתב הרא"ש לא כל הערמה במילי דרבנן שוין יש ערמה מותרת לכל אדם ויש הערמה אסורה אפילו לצורבא מרבנן והרמב"ם לא הזכיר דין זה וכתב ה"ה בפכ"ג שהטעם לפי שאין צורבא מרבנן מצוי בזמן הזה . כתב הרא"ש בר"פ מי שהוציאוהו פסק רשב"ם דמותר ליכנס בספינה מבע"י אע"פ שהולכת בשבת חוץ לתחום דספינה ממילא אזלא ואיהו לא מידי עביד ובשבת נמי מותר ליכנס בה דלא מידי עביד בכניסתו לתוכה והא דאמרינן בפ"ק דשבת (יט.) אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת אתיא כב"ש דלא שרו להתחיל מלאכה מע"ש אלא כדי שתעשה מבע"י אבל ב"ה דשרו עם השמש שרו אפילו ליכנס בה בשבת דהא לא עביד מידי בכניסתו בשבת וכי תו הדר ממטי' חוץ לתחום לאו מידי עביד והרא"ש כתר דבריו בכמה ראיות וגם התוס' שם סתרו דבריו וכתבו עוד דלרשב"ם נמי אסור ליכנס בה בשבת משום דדמי לאמירה לעכו"ם שבות . והם כתבו בשם ריצב"א דטעם שאסור ליכנס בספינה משום דדמי לשט בנהר ואסור גזירה שמא יעשה חבית של שייטין א"נ שמא ינהיג הספינה והוי כמוליכה ד"א בכרמלית וכ"כ הרא"ש ג"כ וז"ל מהרי"ק בשורש מ"ה אשר שאלת אם יש פקפוק עבירה ללכת בספינה בשבת באותן הנהרות המושכים ספינות בחבלים ע"י עכו"ם או בהמה ומתכוונים ללכת בשפת הנהר שאין בו ג' טפחים אם יכנסו ג' ימים קודם השבת נראה דמותר לדברי ר"ח וגם לפירש"י שרי והאריך להוכיח כן . אם מותר לעבור במים עד צוארו נתבאר בסימן ש"א : **כתב** המרדכי בפרק משילין גרסינן בירושלמי א"ר אבהו אסור לאדם להושיט דבר להוליכו מאלו ודכוותיה אסור להושיט דבר להביאה אלו . וכתב שם בהגה"ה אשיר"י על זה דקסמין שעל פני המים אסור להפליגן לכאן ולכאן כדי לנקות המים שיהיו יפים בי"ט . כ' האגור מצאתי בשם ה"ר ישעיה שהיה נכנס ועובר בשבת בעיר ויניציאה באותן ספינות קטנות שעוברין משכונה לשכונה והיה אומר שהעכו"ם המנהיגים הספינה לעצמם הם מכוונין ורבינו מאיר הקשה לו מר"ג שירד לנמל עכ"ל. ולדעת ר"י שכתב רבינו בסי' רמ"ח וכן לדעת התוס' והרא"ש שכתבתי בסמוך ודאי אסור . ודבר תימה הוא ההיתר הזה שכתבו בשם ה"ר ישעיה : **כתב** עוד האגור בשם הגאונים שאם המחוז יבש שאין הספינה יכולה להתקרב אל היבשה כדי שיעשו כבש מותר לירד במעבר היא בילית קטנה שמעבירים כמו בגשר וה"ר אביגדור כתב שאין ליכנס בדוגים קטנה אם היא שטה על פני המים וזזה ממקומה אך אם היא עומדת כארעא סמיכתא היא עכ"ל וכל זה הוא בשבולי הלקט. ונראה דלא מיירי אלא בשאין הספינה קשורה ואפ"ה אם עומדת כלומר שיושבת בקרקע הים ואינה זזה ממקומה כארעא סמיכתא היא ושרי אבל אם היא קשורה כמנהג ספינות העומדות בנמל אע"פ שהיא שטה על פני המים מותר ליכנס בה כ"כ מדברי הכלבו שכתב אסור ליכנס בספינה בשבת אא"כ קשורה משמע אבל אם היא קשורה מותר ליכנס בכל גוונא וכן עמא דבר וכ"כ מדברי שבלי הלקט שכתב שאלו לפני רב יהודאי גאון ספינה שבאה מחוץ לתחום בשבת מהו לעלות בני העיר לתוכה בשבת והשיב מותרים בני העיר ליכנס ולצאת ולאכול מפירותיהם עכ"ל . ומיהו מצאתי בתשובת הגאונים בשם רב משה גאון שאסור ליכנס בספינה בשבת אפילו העמידה בעוגן שלה אא"כ היא יושבת בקרקע הים ממש ואינה שטה ע"פ המים כלל עכ"ל . וכן יש לפרש הא דשבלי הלקט שכתבתי בסמוך שהתיר ליכנס בספינה שבאה מחוץ לתחום דיושבת בקרקע הים ממש היא ובהא הוא דשרי . ומ"מ כיון דמידי דרבנן הוא יש לסמוך על דברי הכלבו שמתיר. כיצד מותר להפליג בספינה ע"ש או בשבת נתבאר בסי' רמ"ח :

שם הנוטל שערו או צפרניו וכו' בס"פ המצניע [צד:] הנוטל צפרניו זו בזו או בשיניו וכן שערו וכן שפמו וכן זקנו רבי אליעזר מחייב חטאת וחכמים אוסרים משום שבות ופסק רבי' כחכמים וכ"פ הרמב"ם בפ"ט (א) אבל הר"ן כתב שר"ח מסכים לדברי הפוסקים כר"א משום דאיסורא דאוריי' הוא ולחומרא עבדינן ואיני מבין דבריו דכיון דחכמים נמי אסרי מה שייך לומר לחומרא עבדינן ועוד מאי קאמר משום דאיסורא דאורייתא הוא הלא זה הוא המחלוקת אי מיתסר מדאורייתא אי מדרבנן . ובגמ' אר"א מחלוקת ביד אבל בכלי חייב וא"ר אלעזר מחלוקת לעצמו אבל לחבירו דברי הכל פטור : **ומ"ש** וחייב על שתי שערות ומלקט לבנות מתוך שחורות חייב אפילו באחת ואפי' בחול נמי אסור גז"ש תנא הנוטל מלא פי הזוג חייב וכמה מלא פי הזוג שתים רא"א אחת ומודים חכמים לרבי אליעזר במלקט לבנות מתוך שחורות שאפי' אחת חייב ודבר זה אף בחול אסור משום שנאמר לא ילבש גבר שמלת אשה ודין זה כתבו רבינו בסימן קע"ב בספר יו"ד . כתב הרמב"ם בפ"ט החותך יבלת מגופו בין ביד בין בכלי פטור בין לו בין לאחר וכתב ה"ה הכלי שכ' רבינו הוא מתמיה אלא כי לפי הסוגיא שבסוף עירובין (קג.) נראה בביאור שיבלת הלחה החותכה הרי הוא כחותך צפרניו בכלי שהוא חייב . דין צפורן שפירשה וציצין שפירשו נתבאר בסי' שכ"ח : **אם** מותר לגרוק ראשו במסרק כתבתי בס"ס ש"ג : **המטשטש** בדיו הקלף וכו' בס"פ כלל גדול [עה.] ת"ר כתב אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שתים פטור מחק אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שתים חייב אמר רבי מנחם ב"ר יוסי זה חומר במוחק מבכותב וכתב הרא"ש והיינו טעמא כי פעמים כתב במשכן טעות על קרש אחד ומוחק כדי לכתוב אחרת במקומה מן הדין היה ראוי לחייב אף מוחק אות אחת כדי לכתוב אות אחרת במקומה אלא שאינו ראוי לחייב על מחשבת כתיבה יותר מעל כתיבה עצמה ונראה שאין חייב על מחיקת טשטוש דיו אפילו לכתוב כמה אותיות כי לא היה במשכן אלא מחיקת אותיות כדי לכתוב במקומו ואחרי כותבי זה מתוך הסברא וגם מדנקט בברייתא מחק אות אחת ראיתי בתוספת' וכתוב בה נפלה דיו על ספר ומחקו שעוה על הפנקס ומחקו אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב

בפרק מי שמתו . ועוד משום הפסד ממון שיפסיד מה שהכין וכן דוחין אבלות במי שמת לו אביו וכו' כדאיתא ריש כתובות : **אסור** ליכנס בספינה וכו' עד סוף הסי' בפ' תולין וכתב ה' המגיד ועכשיו אין צורבא מרבנן מצוי בזמן הזה דליסרי ליה הערמה . כתב ב"י בשם הירושלמי והפוסקים דהכונס את האלמנה לא יבא עליה ביאה ראשונה לא בשבת ולא בי"ט משום דע"י ביאה זו קונה אותה למציאתה ולמעשה ידיה ואסור לקנות קנין בשבת ועיין במהרי"ל בהלכות שבת דאיכא סכנת מיתה אם יבא עליה ביאה ראשונה ועל זה מביא מעשה רב :

שם הנוטל שערו וכו' משנה בסוף פרק המצניע פליגי בה ר"א וחכמים בנוטל ביד לעצמו אבל ביד לחבירו ד"ה פטור אבל אסור ובכלי אפילו לחבירו חייב ופסק כחכמים דאף לעצמו ביד פטור אבל אסור . אבל הר"ן כתב שר"ח הסכים לדברי הפוסקים כר"א משום דאיסור דאורייתא' הוא ולחומרא עבדינן עכ"ל והב"י הקשה דלא שייך לומר לחומרא עבדינן כיון דחכמים נמי אסרו ועוד מאי קאמר משום דאיסורא דאורייתא הוא הלא זה הוא המחלוקת אי מיתסר מדאורייתא או מדרבנן עכ"ל ויש ליישב דלענין היכא דאיכא פלוגתא בפירושים חמר דלר"א דחייב מדאורייתא אזלינן לחומרא כגון בציפורן וציצין שנפרשו דפליגי בפירושו כדלעיל בסימן שכ"ח אזלינן לחומרא ומה שקשה עוד דקאמר דאיסורא דאורייתא היא ה"ק כיון דאף לחכמים דאוסרים משום שבות היינו משום אב דגוזז א"כ אית ביה דררא דמלאכה דאיסורא דאורייתא הוא מה שא"כ שאר שבותים כגון אם תשיב משבת רגליך ממצוא חפצך ודבר דבר וכיוצא בזה דלית בהו אלא משום עובדין דחול : **המוחק** טשטוש דיו שעל הקלף ויש במקומו לכתוב שתי אותיות חייב כן צריך להגיה . וכ"כ הרא"ש דה"א בתוספתא ופירש דחייב על מחשבת הכתיבה וכתב עוד דאיתא נמי בתוספתא נפלה שעוה שעל הפנקס ומחקו אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב . וכן כתב הרמב"ם בפי"א ומשמע דאם אין שם אלא לכתוב אות אחת אע"ג דאינו חייב איסורא מיהא איכא ולכן צריך ליזהר כשנוטף שעוה על הספר שאין לסלקו ואפי' לא

דרכי משה

וע"ש : (ג) וכ"כ בא"ע סימן קל"ו : (ד) כתב בת"ה סימן נ"ה דאיסור שנתערב בהיתר מותר לשער אם יש ס' דמותר לבטלו :

וכ"ם

פרישה

מדכתב אסור לכנוס בי"ט ולא כתב אפילו בי"ט דגם הסמ"ק לא אסר לכנוס אלא מטעם אין מערבין שמחה בשמחה . ומש"ע ג"כ לא כתבו הכלבו ג"כ כ"א בהלכות י"ט ע"ש . וכן משמע קצת בש"ע סעיף ד' שכתב רמ"א ז"ל וי"א דמותר לקדש ואפשר דה"ה להכניסה לחופה שרי וק' הא סמ"ק וכלבו כתבו דאפילו לר"ת אסור להכניסה לחופה וכאשר כתבתי דהם לא כתבו אלא בי"ט א"ש דרמ"א אשבת קאי ושם אין שייך טעם דאין מערבין שמחה בשמחה וק"ל :

סי' שמ (א) **מה שכתב** ב"י שם אבל הר"ן כתב שר"ח מסכים לדברי הפוסקים כר"א משום דאיסורא דאורייתא היא ולחומרא עבדינן וכתב ב"י עליו ז"ל איני מבין דבריו דכיון דחכמים נמי אסרי מאי שייך לומר לחומרא עבדינן עכ"ל ב"י ולי לא קשה מידי דהא לענין כמה ענינים מקילין בשבות כמו לענין אמירה לעכו"ם בבין השמשות ולענין קטן העושה שבות דאין ב"ד ממחין בידו משא"כ באיסור דאורייתא להרמב"ם וסייעתו וכמ"ש רבינו בשמו בסימן שמ"ג ע"ש וכיוצא בהם טובא . ומה שהקשה ב"י עוד ז"ל ועוד מאי קאמר משום דאיסורא הוא הלא זהו המחלוקת אי מתסר מדאורייתא או מדרבנן עכ"ל ב"י גם זה אינו קשה דמ"מ יש בו צד דאורייתא לכ"ע וכמ"ש ב"י גופיה להחמיר בכיבוי דליקה אף שמלאכה שאינה צריכה לגופה היא הוהיל ויש בו צד דאורייתא וכמ"ש לעיל בשם הר"ן סימן של"ד ע"ש . ומ"ש ב"י שם בשם המרדכי ז"ל פרק כלל גדול נשאל על עוגות קטנות שכתבן עליהן אותיות ותיבות איך אוכלים אותן התינוקות בי"ט והשיב כו' עד מיהו איסורא איכא כו' אין לדקדק מכאן על ספרים שכתב על הדפים תיבות ושמות הספר וכשפותחין אותן בשבת וי"ט הוי משתבר האות והתיבה לומר שהוא אסור כמו תיבות שכתבן על העוגות הנ"ל דיש לחלק ולומר דשאני העוגות שבשעת אכילתו משתבר האות לגמרי ואין לו תיקון משא"כ בפתיחת הספר שאף שכשפותחין אותן מנתק האות מ"מ כשחוזר וסוגרו הוא מתקן כבתחלה ותחלת כתיבתו עליו נעשה לפותחו ולסוגרו וה"ל כמו דלת הנפתח ונסגר דאין בו משום בנין וסתירה וק"ל . ומ"ש עוד בשם תרומת הדשן שכתב בשם א"ז ז"ל שצריך ליזהר שלא לכתוב במשקין שעל השלחן וגם לא ישרטט באצבעו כמו אותיות

חדושי הגהות

ידיהן) אמר רבותינו הותרה שבת (בתמיה וכי הותר לחלל שבת דסבר ר"מ אפילו אחורי ידיהן אסור לטפח) מי הוא שבא לרדותינו וכו' (לייכר אותנו בתוך ביתינו) שמע ר"מ (קליה דרבי וברח) כך פי' בעל קרבן העדה : ג כבר הזכיר הרב"י כ"ז בסי' ש"ז :

מותר לרשום (א) בצפורן על הספר כמו שרושמים לסימן לפי שאין זה דבר המתקיים חוט של תפירה שנפתח אסור למותחו משום תופר וכ' הר"פ (ב) אותן שמהדקין הבגדים סביב זרועותיהם ע"י החוט שמותחין אותו ומתהדק אסור למותחו בשבת אא"כ יהו הנקבים שהחוט בהן רחבים קצת ומתוקנין בתפירה בעיגול: מוכין שנפלו מן הכסת בשבת מותר להחזירן אבל אסור ליתנן בתחלה אפילו בי"ט: אסור לקבץ מלח ממשרפות המלח שדומה למעמר וכן אסור לקבץ כל דבר במקום גדולו: (ג) הנותן זרע של פשתן או זרע של שומשמין וכיוצא בזה במים חייב משום לש מפני שמערבין וניתלין זה בזה:

שמא **נשאלין** להתיר נדרים בשבת בנדרים שהן לצורך שבת כגון שנדר שלא לאכול שלא לשתות אע"פ שהיה לו פנאי להתירם קודם השבת אבל שאין לצורך השבת אין מתירין אותם אבל הבעל יכול להפר נדרי אשתו אפילו שאינן לצורך שבת מפני שאינו יכול להפר נדרה אלא עד שתחשך ואם לא יפר לה היום לא יוכל עוד להפירם:

שמב (א) **כל** שבות דרבנן מותר בין השמשות לצורך מצ... כגון ליטול עירובו המונח בכרמלית או לעלות אחריו באילן או ליטול ממנו לולב המונח עליו או שהיה טרוד והוצרך לעשר פירות בין השמשות וכ"כ הר"י שמותר לומר לעכו"ם ביהש"ם להדליק הנר:

לא נטף אלא על אות אחת ואם נטף על שתים חייב חטאת: **מותר** לרשום בציפורן וכו' תמהתי על הוראה זו דהלא מפורש בפ' הבונה בברייתא' (דף ק"ג) א"ר יוסי וכי משום כותב הוא חייב והלא אינו מחייב אלא משום רושם שכן רושמין על קרשי המשכן לידע איזה הוא בן זוגו לפיכך שרט שריטה אחת על שני נסרים או שתי שריטות על נסר אחד חייב ואע"ג דהכא מיירי בשתי שריטות ובשריטה שהיא מתקיימת מ"מ איסורא מיהא איכא בשריטה אחת ואפי' אינו מתקיים כדתנן ס"פ הבונה כתב במשקין וכו' ובכל דבר שאינו מתקיים פטור וכל פטורי שבת פטור אבל אסור בר מתלת כדאיתא בסוף האורג ועוד ראיתי שכתב מהרש"ל בהגהותיו דבסמ"ק אוסר לרשום בציפורן על הספר ושמעתי מחכם אחד שהיה מכריע ביניהם ואומר שזה בקלף הקשה וזה בנייר הרך ונראה כוונה היא עכ"ל ולפע"ד דאף בקלף הקשה דאינו מתקיים פטור אבל אסור הוא ואע"ג דאיכא הכא תרתי חדא שאינו מתקיים ועוד דאינו אלא רשימה אחת איסורא דרבנן מיהא איכא נ"ל:

שמא נשאלין להתיר נדרים וכו' משנה בס"פ מי שהחשיך וכאן קיצר רבינו אבל בי"ד סימן רל"ד כל"א פירש דבעל שמיפר בשבת לא יאמר לה מופר ליכי כמו שאומר בחול אלא מיפר ומבטל הנדר בלבו וא"ל טלי ואכלי טלי ושתי וכיוצא בזה. כתב ב"י ע"ש הרשב"א שנהגו להתיר חרמי הקהל בשבת אע"פ שאין לצורך שבת משום דאין כנופיא אלא בשבת ודמיא להפרת הבעל בדבר שאינו לצורך השבת שאם לא יפר לה היום לא יוכל עוד להפירם. ונראה דה"ה להחרים בדברים שאין לצורך שבת דאסור כמ"ש הרב המגיד בפכ"ג בשם ספר העתים ומביאו ב"י בסימן הקודם דדומה להפרת נדרים אם צורך שעה היא להכריז בשבת דאיכא כנופיא אם נהגו כך אין לבטל מנהגם וע"ל מ"ש בדין זה סימן ש"ז:

שמב כל שבות דרבנן וכו' פסק כרבי בפרק בכל מערבין (דף ל"ד) וכן פסק הרמב"ם בפכ"ד מהל' שבת דלצורך מצוה או אפילו לדבר הרשות והיה טרוד ונחפז ונצרך לדבר שהוא משום שבות בה"ש ה"ז מותר אלא דעל דברי רבינו שאמר או שהיה טרוד והוצרך לעשר פירות ב"ה הקשה ב"י דאי בדמאי אפילו אינו טרוד שרי ואי בודאי אפילו טרוד ונחפז אסור כדתנן ספק חשכה ספק אינה חשכה אין מעשרין את הודאי ופי' דמיירי במעשר דמאי שלא לצורך השבת דלא שרי אלא בטרוד ועוד פי' דאפילו ודאי שרי לעשר אפילו שלא לצורך השבת אם הוא טרוד ונחפז למאי דקי"ל דלא גזרו על שבות ב"ה בשעת הדחק והא דתנן אין מעשרין את הודאי אתיא כמ"ד גזרו על שבות ב"ה וכמו שפירש"י לשם עכ"ל ואין דבריו נראין דהא דתנן אין מעשרין את הודאי אפילו לצורך השבת קאמר דומיא דאין מטבילין את הכלים וכו' וטומנין את החמין דהם לצורך שבת ואעפ"כ אינה נקראת בשם מצוה גמורה כיון שאפשר לכבד השבת בשאר דברים ואינו דומה לשופר ולולב ומשום הכי לא התירו לעשר הודאי אפי' לצורך השבת כיון

דהוי

חייב וטעמא לא ברירא לן וי"ל דהיינו טעמא דהאות שנכתב בטעות כמאן דליתיה דמי ועיקר החיוב בשביל מחשבת הכתיבה והלכך אפילו טשטוש דיו נמי והאי דנקט בברייתא מחק אות גדולה איידי דתני כתב אות אחת גדולה עכ"ל וגם הרמב"ם בפי"א כתב תוספתא זו כלשונה ולשון רבינו שכתב המטשטש בדיו הקלף אין מכוין ושיעורו כאילו כתב המטשטש הדיו שבקלף (ג). כתב המרדכי בפרק כלל גדול כשאל ר"ת על עוגות התינוקות שכותבים עליהם אותיות ותיבות איך אוכלים אותם התינוקו' בי"ט והשיב אי משום מוחק ליכא איסורא דאורייתא אלא במוחק ע"מ לכתוב ומיהו איסורא דרבנן איכא ובתינוק אין לחוש דקטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו היכא דלא ספינן ליה בידים עכ"ל: **כתוב** מותר לרשום בציפורן וכו': בתרומת הדשן סימן ס"ג בשם א"ז שצריך ליזהר שלא לכתוב במשקין שעל השלחן וגם לא ישרטט באצבעו כמו אותיות בשבת באויר נגוב או במשקין אבל לרמוז באצבעו להוליכו באויר כעין כתיבת אותיות שרי:

חוט של תפירה שנפתח אסור למותחו משום תופר מימרא בפ' כלל גדול (שם) המותח חוט של תפירה חייב חטאת ופירש"י המותח חוט של תפירה. כנגד התפור ועומד והניח החוט ארוך ונתפרדו שתי חתיכות הבגד זו מזו במקצת וחוטי התפירות נמשכים ומותח את ראש החוט להדק ולחבר זו היא תפירתו וחייב ומדברי הגהו' מרדכי פ"ז משמע דלא מיחייב אא"כ קשרו בסופו דאל"כ אינו עומד והרמב"ם כתב בפ"י המותח חוט של תפירה בשבת חייב מפני שהוא מצרכי התפירה משמע מדבריו שהוא מפרש מותח חוט של תפירה שמותח החוט שרוצה לתפור בו כדי שלא יהיה כווץ ולפי שדבר זה מצרכי התפירה הוא חייב חטאת:

וכתב הר"פ אותם שמהדקין הבגדים וכו' כ"כ המרדכי בפ' כלל גדול והגה"מ בפ"י בשם סמ"ק וז"ל שבלי הלקט כתב ה"ר ישעיה ז"ל שאלו שעושים נקבים בפי בתי ידים ויש חוט מחובר עם מחט שמכניסין באותם הנקבים ומהדקין עליהם בין אם היה הפתיל מושם בנקבים מע"ש ומרווח ומהדקו בשבת בין אם הכניסו בנקבים בשבת אין בו משום תופר דתופר לא הוי אלא שרוצה בקיומו שיהא מהודק תמיד כי רפה החוט קשה לו הלכך כשמותחו חייב חטאת אבל זה שאינו רוצה בהדוקו אלא בשעה שלובשו ובשעה שפושטו מרפה אותו אין בו משום תופר ואינו דומה אלא למי שיש בבגדיו לולאות וקרסים ומחברן בשבת וגם מפני המחט שהיא נקובה אין לאוסרה כיון שמחוברת בפתיל והפתיל בבגד ואינו נפרד לעולם מותר וה"ה הפתיל העשוי למנעלים ודוקא אם יש נקבים מותר אבל לתפור חוט אחד בבתי ידיו וכשפושטו מרחיבו וכשלובשו מותחו ומהדק בתי ידיו תפירה היא זאת דמה לי תפירה ליום אחד מ"ל תפירה עולמית. ובעל היראים כתב אותם שיש להם נקבים וגם חבלים בבגדיהם והחבלים קבועים ומהדקים אותם חושש אני להם מחטאת ואינו דומה למתיחת חבלים או רצועות שמהדקן בצוארו שגם סופו להרפותן ולהוציא ראשו ואם חבילי בגדיהם מהודקים שאינו יכול לצאת אלא בהרפותו מותר כחבילי הדקי צואר ואם חבילי הדקי צואר רחבים שמוציאן בעודם מהודקים ונמלך פעמים להניחם כך לעולם אסור להדקן בחוט של תפירה עכ"ל:

מוכין שנפלו מן הכסת וכו' אבל אסור ליתנן וכו' ברייתא בר"פ במה טומנין (מח.) וטעמא דאסור ליתנן לכתחלה פירש"י משום דהשתא קא עביד ליה מנא: **אסור** לקבץ מלח וכו' בפרק כלל גדול (פג) אמר רבה האי מאן דכניף מילחא ממילחתא חייב משום מעמר אביי אמר אין עימור אלא בגידולי קרקע ופסק הרא"ש כאביי וכן דעת הרמב"ם בפ"ח ומשמע לרבינו דלא פליג אביי אלא לפוטרו מחטאת אבל איסורא מיהא איכא ונכון הוא שלא לחלק כל כך בין אביי לרבה: **הנותן** זרע של פשתן או זרע של שומשמין וכו' פשוט בזבחים פ' דם חטאת (צד) וכתבו הרמב"ם בפ"ח. כתב הרמב"ם בפ"ח המקבץ דבילה ועשה ממנה עיגול או שנקב תאנים והכניס החבל בהם עד שנתקבצו גוף אחד הרי זה תולדות מעמר וחייב וכן כל כיוצא בזה. כתב הרמב"ם בפרק כ"א אע"פ שנותנין שומשמין ואגוזים לדבש לא יחבילם בידו וכתב ה"ה שדין זה תוס' בפי"ב. כתב הרמב"ם בפכ"ג אין שוברין את החרס ואין קורעין את הנייר מפני שהוא כמתקן כלי. כתב הרמב"ם בפ"י המדבק ניירות או עורות בקולן של סופרים וכיוצא בו ה"ז תולדת תופר וחייב וכן המפריד ניירות דבוקים או עורות דבוקים ולא נתכוין לקלקל בלבד ה"ז תולדת קורע וחייב. אם מותר להחזיר רצועה שנשמטה מהלולאות נתבאר בסימן שי"ז:

שמא נשאלין להתיר נדרים בשבת וכו' משנה בסוף מי שהחשיך (קנז) מפירין נדרים בשבת ונשאלין נדרים שהם לצורך השבת ופירש"י מפירין. בעל לאשתו: ונשאלין. לחכם שהן לצורך השבת כגון שנדר שלא יאכל: **ומ"ש** אע"פ שהיה לו פנאי להתירם קודם השבת שם בעי' דאיפשיטא ואיבעי' לן בגמ' (שם) האי דקתני מפירין נדרים בשבת אי דוקא לצורך השבת או אפי' שלא לצורך השבת ואסיקנא תנאי היא דתניא הפרת נדרים כל היום רבי יוסי בר יהודה ור"א בר"ש אומרים מעת לעת ופירש"י כל היום עד שתחשך ותו לא ואפי' שלא לצורך השבת סמוך לחשיכה הלכך אפי' שלא לצורך שאם לא יפר עכשיו לא יפר עוד. וכתבו הרי"ף והרא"ש דבפ' נערה המאורסה איפסיקא הלכה כת"ק הלכך מפירין נדרים אפילו שלא לצורך השבת. כתב הרשב"א בתשובה שנהגו העולם להתיר חרמי הקהל בשבת אע"פ שאין לצורך השבת ואע"פ שמעיקר הדין נראה שאינם רשאין לעשות כן אלא שכך נהגו ומנהגן של ישראל תורה היא אולי יש להם על מה שיסמכו לפי שאין כנופיא אלא בשבת ואם לא יתירוהו בשבת לא יתאספו ביום אחר ונמצא שאין לו היתר לעולם ועל זה סמכו להתיר אפילו בשבת כעין הפרת נדרים שמפירין אותם בשבת אע"פ שאין לצורך השבת מן הטעם הזה שאם יעבור השבת שוב לא יוכל הבעל להפר שאינו מיפר אלא ביום שמעו ע"כ והאגור הזכיר תשובה זו בסימן תרע"ח:

כתוב עוד בתשובת הרשב"א על מי שנשבע לעשות מלאכה פלוני עד זמן פלוני ולא נזדמן לו לעשותה עד יום האחרון של אותו זמן ואותו יום בא בשבת וא"א לעשותה בשבת ויש לו פתחים להתיר נדרו נשאלים אפילו בשבת:

שמב כל שבות דרבנן מותר בין השמשות וכו' בפרק בכל מערבין (לג:) אוקימנא מתני' דקתני נתנו לעירוב באילן למטה מי' טפחים עירובו עירוב כרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות משמע דדוקא לדבר מצוה הוא דלא גזרו עליו דומיא דההיא מתניתין דבעירובי תחומין היא וקי"ל דאין מערבין אלא לדבר מצוה אבל במקום דליכא דבר מצוה בין השמשות נמי גזרו משום שבות וסייעתא דתנן בס"פ ב"מ (לד.) ספק חשכה ספק אינה חשכה אין מעשרין את

דרכי משה

שם (א) ובא"ז כתב דאסור לרשום וכ"כ בעל המראה מקום בשם פסקי תוס' ס"פ הבונה ופ"ב דגיטין: (ב) בהגהות מרדכי דף ק"פ ע"כ כתב וז"ל והרא"ש כתב דדוקא תפירה אסור שעיקר תיקונו לתפור בלי פירוד ועכשיו כשמותה החוט להתקיים ה"ל כתופר מעיקרא ולכן הנשים מותרים למתוח בחוט סביב זרועותיהן ואפי' קושרין אינו קשר של קיימא עכ"ל. וב"י כתב בשם שיבלי לקט כדברי הרי"ף אמנם נהגו להקל כדברי הגהות וכן כתבתי לעיל: (ג) וכ"ה בדברי הרא"ש וכ"כ מהר"א בהגהותיו:

פרישה

אותיות בשבת באויר נגוב או במשקין כו' בתרומת הדשן גם בש"ע לא כתב שעל השלחן אלא במשקין על השלחן וגם בש"ע לא כתב שתי תיבות אחרונות או במשקים ובאמת לכאורה יותר היה דהיינו רישא מ"ש שלא לכתוב במשקין על השלחן. אבל בתרומות הדשן ישנו. ונלע"ד דה"פ דמ"ש או במשקין ר"ל דיתן אצבע בתוך המשקין ויכתוב בהן אותיות דומיא מ"ש ישרטט באצבעו כמו אותיות בשבת באויר הנגוב דהיינו שישרטט כמו אותיות בתוך האויר הכי קאמר נמי שלא ישרטט כמו אותיות בתוך המשקין ומיירי נמי במשקה שהוא עב קצת כמו שומן או דבש שנקרש דומיא דאויר נגוב דקאמר גם לפעמים במשקים כמו שכר כשהן על השלחן קליפות לא הרבה ביחד רק כתלחלח השלחן מהן כשמדבק אדם אצבעו על השלחן ישרטט כראה בהן כמו אותיות ומ"ש ברישא שלא לכתוב במשקים על השלחן היינו שיטבול אצבעו במשקה ולאחר מכן ויכתוב על השלחן. וזהו שדקדק לכתוב ברישא שלא יכתוב דהיינו דרך כתיבה דמה לי כותב בדיו או במשקה. ובסיפא כתב שישרטט שאינו כותב כ"א באצבע בגובה דומיא שישרטט באויר וק"ל. ומ"ש באויר נגוב נראה דלרבותא כ"כ דאפילו בנגוב דדרכו להתערב מיד אפ"ה אסור וק"ל:

(ב) הנותן זרע של פשתן או זרע של שומשמין וכיוצא בהן במים חייב משום לש מפני שמעורבין ונתלין זה בזה עכ"ל. ונראה דוקא זרע קטן כי הני חייב משום לש משום דנתלין אהדדי כמו עיסה משא"כ בשורה חיטין ושעורים שאין ניתלין אהדדי ומש"ה כתב הרמב"ם וב"י הביאו לעיל ס"ס של"ו דשורה חיטין ושעורים וכיוצא בהן חייב משום זורע עכ"ל. ובשורה פשתן ליכא לחיובא משום זורע:

סי' שמב (א) **כל** שבות דרבנן מותר כו' עד או שהיה טרוד והוצרך לעשר פירות בין השמשות עיין מ"ש ב"י ז"ל ודברי רבינו סתומין ביותר כו' ע"ש ולא ידעתי

שמג (א) **כתב** הרמב"ם ז"ל קטן העובר על שבות דרבנן כגון שתולש מעציץ שאינו נקוב או מטלטל בכרמלית אין ב"ד מצווין להפרישו ואיני יודע למה כתב העובר על שבות דרבנן דאפילו באיסור דאורייתא נמי אין ב"ד מצווין להפרישו כההיא דפרק הרש דאירכסו מפתחות דבי מדרשא בר"ה וא"ר יוהנן לידבר טליא התם פירוש שנאבדו מפתחות של בית המדרש בר"ה וצוה שיוליכו נערים שימצאום שם ויכניסום וקאמר טעמא משום דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו אלמא אפילו באיסור דאורייתא נמי אע"ג דקא בעי למייתי ליה סיוע מהרבה משניות

את הוודאי ואין מטבילין את הכלים ואע"פ שאין בדברים אלו אלא משום שבות לא התירום בין השמשות וכ"כ ה"ה בפכ"ד בשם המפרשים ז"ל. והרמב"ם כתב בפ"ו מה' עירוב שכל דבר שהוא מדברי סופרים לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה או בשעת הדחק ובפכ"ד מה' שבת כתב כל הדברים שהן אסורים משום שבות לא גזרו עליהן בין השמשות אלא בעצמו של יום הוא שהן אסורין אבל בין השמשות מותרין והוא שיהא שם דבר מצוה או דוחק כיצד מותר לו בין השמשות לעלות באילן או לשוט על פני המים להביא לולב או שופר וכן מוריד מן האילן או מוציא מן הכרמלית עירוב שעשה וכן אם היה טרוד ונחפז ונצרך לדבר שהוא משום שבות בין השמשות ה"ז מותר אבל אם לא היה שם דוחק ולא דבר מצוה אסור לפיכך אין מעשרין את הוודאי בין השמשות אע"פ שאיסור הפרשת מעשר בשבת משום שבות אבל מעשרין את הדמאי וכו' ה' המגיד והוסיף ז"ל אם היה טרוד ונחפז וכו' וכ"ל שיצא לו ממה שהוא סובר שאם עירב אדם עירובי תחומין לדבר הרשות עירובו עירוב כמבואר פ"ו מה' עירובין ואעפ"כ אמרו שלא גזרו עליו משום שבות אלמא כל שהוא דחוק בין השמשות מותר עכ"ל ודברי רבינו כתומין ביותר שכתב או שהיה טרוד והוצרך לעשר פירות בין השמשות ואי מוקמת לה בודאי קשיא מתני' דס"פ ב"מ דקתני ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מעשרין את הוודאי ואי מוקמת לה בדמאי קשה דלמה כתב או שהיה טרוד אפילו אינו טרוד נמי שרי דהא מתני' סתמא קתני מעשרין את הדמאי ואפשר שהוא סובר דמתני' דקתני אין מעשרין את הוודאי אבל מעשרין את הדמאי ע"כ לא במעשר לצורך השבת עסקינן דא"כ אפילו ודאי הוה שרי לעשורי דודאי כל לצורך השבת דבר מצוה הוא וכיון דבשלא לצורך השבת עסקינן לא הוי לן למישרי לעשר אפילו דמאי אם לא מפני הדוחק ולכן כתב או שהיה טרוד והוצרך לעשר פירות כלומר דמפני הטירדא דוקא שרי הא אם אינו טרוד לא ולפ"ז לא התיר כאן לעשר אלא דמאי דוקא ויותר נראה לומר דאפי' ודאי שרי לעשר ואפילו שלא לצורך השבת אם הוא טרוד ונחפז לדידן דקי"ל דלא גזרו על שבות בין השמשות בשעת הדחק והא דתנן אין מעשרין את הוודאי אתיא כמ"ד גזרו על שבות בין השמשות וכמו שפירש"י שם:

שמג כתב הרמב"ם בפכ"ד ותמה עליו ה"ה כמו שתמה עליו רבינו ועוד שהרמב"ם עצמו כתב בפי"ב מה' שבת ובסוף הלכות מאכלות אסורות גבי איסורי תורה שאין ב"ד מצווין להפרישו והניח הדבר בצריך תלמוד ומצאתי כתוב בשם הרב הגדול מהר"ר יוסף פאסי ז"ל שמה שכתב הרמב"ם בפכ"ד גבי שבות דמשמע דוקא שבות אבל לא איסור תורה לא קאי ארישא דקתני אין ב"ד מצווין להפרישו דאפילו באיסורי תורה נמי אין מצווין להפרישו אלא אסיפא דקתני ואם הניחו אביו אין ממחין בידו קאי וקאמר דהיינו באיסורי דרבנן דוקא אבל באיסורי תורה ממחין ב"ד ביד אביו שלא יניחנו לעשות איסור וזה יתיישב על פי מה שכתב בסוף הלכות מאכלות אסורות שאע"פ שאין ב"ד מצווין להפרישו מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו והאי מצות ב"ד מצווין באיסורי תורה דוקא אבל לא באיסורי דרבנן וכיוצא בזה מצאתי שכתב מורי חמי הרב החסיד הגדול ה"ר חיים ן' אלבלג ז"ל:

והוי יודע דבנוסחי דידן בפ' חרש (קיד.) רבי פדת הוא דאמר לידבר טליא וטליתא ולטיילו התם אבל ר"י אמרינן התם דספוקי מספקא ליה אי ב"ד מצווין להפריש קטן או לא ומאי דשני אמתני' דקטן שבא לכבות אין שומעין לו דדוקא בעושה על דעת אביו היא לאו משום דס"ל הכי אלא משום דזיל הכא קמדחי ליה וזיל הכא קא מדחי ליה ואפשר שמפני כך השמיטו הרי"ף והרא"ש הא דמתמה בפ' כ"כ אמתניתין דקטן שבא לכבות אין שומעין לו שמעת מינה קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו א"ר יוחנן בעושה על דעת אביו דכיון דבפרק חרש אמרינן דרבי יוחנן ספוקי מספקא ליה וזיל הכא קמדחי ליה וזיל הכא קמדחי ליה אכן מהיכא תיתי לן למיפסק הלכה דאין מצווין דאע"ג דרבי פדת עבד עובדא כיון דלר"י מספקא ליה לדידן נמי מידי ספיקא לא נפקא ויש הוכחה לזה בדברי הרא"ש שכתב בריש שבת וז"ל וקשה היכי קאמר דפטור ומותר לגמרי דהא קעבר משום לפני עור לא תתן מכשול ואין לומר דהכא מיירי בכה"ג דאפילו לא היה נותנו בידו היה יכול ליטלו דהשתא ליכא משום לפני עור דמ"מ איסור דרבנן איכא דאפי' קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו עכ"ל ומיהו יש לדחות שמה שהשמיטו אוקימתא דבעושה על דעת אביו אפשר שהטעם לפי שהם מפרשים דבעושה על דעת אביו היינו לומר דכל קטן המכבה על דעת אביו הוא עושה בודאי וכמו שכתבתי בסי' של"ד ובנוסחת רבינו נראה שהיה כתוב ר' יוחנן במקום ר' פדת ולפ"ז לא היה בנוסחת רבינו ר"י ספוקי מספקא ליה מ"מ דעת הרמב"ם וסמ"ג ורבינו לפסוק כמ"ד קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו וכ"כ הרמב"ן בפרשת אמור אל הכהנים ודע שרבינו כתב בטור י"ד סי' שע"ג וז"ל כתב הרמב"ם שאין הגדולים מוזהרין על הקטנים אלא שלא לטמאם ביד אבל אם בא לטמא' בעצמו אין ב"ד מצווין להפרישו אלא שאביו מצווה לחנכו בקדושה וכ"ל שצריכין להפרישם וכן משמע הלשון שדרשו אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים משמע שצריך להזהירם מלטמאם ע"כ וקשה דבפ' חרש מותיב למ"ד קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו מדתניא אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטני' מאי לאו דאמרינן להו לא תטמאו לא דלא לטמו להו בידים ומאחר שהוא פוסק כאן מ"ד דאפי' בשל תורה אין ב"ד מצווין להפרישו א"כ ע"כ כי תניא אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים דלא לטמו להו בידים הוא אבל להפרישם לא הוזהרו וכדברי הרמב"ם וכ"ל דטעמא דרבינו משום דבגמ' מותיב נמי מדתניא גבי שקצים כתיב לא תאכלום להזהיר גדולים על הקטנים לגבי דם תניא כל נפש מכם לא תאכל דם להזהיר גדולים על הקטנים מאי לאו דאמרינן להו לא תיכלו לא דלא ליספו להו בידים ובתר הכי אמרינן וצריכי דאי אשמעי' שקצים משום דאיסורן במשהו אבל דם דעד דאיכא רביעית אימא לא ואי אשמעינן דם משום דאיכא כרת אבל שקצים אימא לא אי אשמועינן הכי תרתי משום דאיסורן שוה בכל אבל טומאה אימא לא ואי אשמועינן טומאת

טומאת

דהוי מענייני אכילה ושתייה דאפשר לאדם מבלעדם אלא א"כ שהיה טרוד ונחפז אליו ואם לא היה מגיע לידו היה מלטער בשבת ומיהו לא שרי אלא מענייני אכילה ושתייה וכיוצא בזה כגון נר לכבוד שבת שהוא צורך מצוה קצת אבל אם הוא עסק גמור לחול ודאי דאסור אע"פ שהוא בהול אליו כן נראה דעת רבינו וכ"כ מהרש"ל בתשובותיו סי' מ"ו ע"ש וע"ל בסי' רס"א:

שמג כתב הרמב"ס קטן העובר שבות דרבנן וכו' ואיני יודע וכו' גם ה' המגיד הקשה על הרמב"ם מפרק חרש כמו שהקשה רבינו גם הקשה עליו מדברי עצמו שכתב פי"ב מהלכות שבת בקטן שבא לכבות מדעת עצמו אין ב"ד מצווין להפרישו גם ממ"ש בסוף הלכות מאכלות אסורות דאף באיסור דאורייתא אין הב"ד מצווין להפרישו וכן פסק פ"ג דה' אבל בכהן קטן שאם בא לטמאות בעצמו אין ב"ד מצווין להפרישו וב"י כתב לתרץ בשם גדולי עולם דלא נקט הרמב"ס שבות משום רישא לאורויי דבאיסור דאורייתא מצווין להפרישו אלא משום סיפא נקטיה דכתב וכן אם הניחו אביו אין ממחין בידו היינו דוקא באיסור דרבנן אבל באיסור דאורייתא' ממחין ב"ד ביד אביו שלא יניחנו לעשות איסור ולפעד"נ פי' זה הוא דוחק אבל הקרוב הוא דבכל מקום שכתב הרמב"ס דאין ב"ד מצווין להפרישו מיירי בכהס קטן שלא הגיע לחינוך אבל כאן בפכ"ד דשבת גילה הרמב"ס במ"ש בסיפ' וכן אם הניחו אביו אין ממחין בידו דמדבר בקטן שהגיע לחינוך ומש"ה דוקא בדבר שהוא משום שבות אין ב"ד מצווין להפרישו וכן אם הניחו אביו אין ממחין בידו אע"פ שהגיע לחינוך אבל באיסור דאורייתא חייבין ב"ד להפרישו אם אין לו אב ואם עושה כן בפני אביו ומניחו לעשות ממחין בידו כיון שחייב האב לחנכו ועובר על ד"ת וכך נרא' קצת מבואר ממ"ש בסוף המ"א דאע"פ דאין ב"ד מצווין על הקטן להפרישו מאיסור דאורייתא בשעשה מעצמו מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה שנא' חנוך לנער ע"פ דרכו וגו' והא ודאי אפי' בקטן בן ד' וה' מצוה לגעור בו להפרישו מטעם הכתוב חנוך לנער וז"ש מצוה לחנכו בקדושה דאי איתא דמיירי בהגיע לחינוך חייב לחנכו מיבעי ליה למימר כדתנן בס"פ לולב הגזול וכל קטן שיודע לנענע חייב בלולב ות"ר היודע להתעטף חייב בציצית והיודע לשמור תפילין אביו חייב ליקח לו תפילין וכו' וגבי כהן קטן נמי כתב הרמב"ס אבל אביו צריך לחנכו בקדושה ולא אמר חייב לחנכו אלא בע"כ בקטן שלא הגיע לחינוך קאמר ותדע דבפ"ג מה' ציצית ובפ"ו דסוכה ובפ"ז דלולב כתב הרמב"ס בלשון חיוב קטן חייב בציצית כדי לחנכו במצות חייב בסוכה מד"ס כדי לחנכו במצות חייב בלולב מד"ס כדי לחנכו במצות וא"כ כ"ש דחייב להפרישו מן העבירה באיסור דאורייתא בהגיע לחינוך ולמה לא אמר חייב לחנכו אלא בע"כ בהגיע לחינוך לא איירי ביה הרמב"ס דהא פשיטא היא דאיכא ב"ד מצווין להפרישו כשאין שם אביו או אין לו אב כ"ש אביו דחייב בכך אלא בקטן שלא הגיע לחינוך קאמר דאע"פ דאין ב"ד מצווין להפרישו מצוה על האב לגעור בו כדי לחנכו בקדושה. אבל בפכ"ד מהלכות שבת מדבר בהגיע לחינוך שאביו חייב לחנכו וב"ד מצווין להפרישו אם הוא עובר על איסור דאורייתא אבל בדבר שהוא משום שבות אין ב"ד מצווין להפרישו וכן אם הניחו אביו אין ממחין בידו וכ"כ התוס' בפרק כ"כ דהא דאסיקנא דאין הב"ד מצווין להפרישו דוקא בקטן שלא הגיע לחינוך דבהגיע לחינוך כיון שחייב לחנכו כ"ש דצריך להפרישו שלא יעשה עבירה עכ"ל ומביאו ב"י והיינו כדפרישית דבהגיע לחינוך לא שני להו בין ב"ד לאביו והא דמחלק הרמב"ס בין ב"ד לאביו היינו דוקא בלא הגיע לחינוך ודלא כמ"ש ב"י דהרמב"ס מחלק בהגיע לחינוך בין ב"ד לאביו דליתא. גם לא כמהרא"י בכתביו בסי' ס"ב דפי' בכך דאין ב"ד מצווין להפרישו דבקטן שהגיע לחינוך מיירי כדמוכח ממה שהקשו בתוס' שכ"ן בפרק בתרא דיומא מחנוך קטנים דהתם אהך דאין ב"ד מצווין להפרישו דליתא אלא כתוס' שלנו בפרק כל כתבי עיקר דהא דאין ב"ד מצווין להפרישו דוקא בדלא הגיע לחינוך ואין ה"נ דלא קשיא כלל מחינוך קטנים דהתם דמיירי בהגיע לחינוך והכא איירי בלא הגיע לחינוך וא"ת לדעת רבינו דאין ב"ד מצווין להפרישו באיסור דאורייתא אמאי כתב בסי' של"ד בקטן שבא לכבות צריך למחות בידו ולא פי' דדוקא בעושה לדעת אביו כדמפרש בגמ' וכבר האריך בזה ב"י לעיל וגם כאן ולפעד"נ דעת רבינו דכיון דאין אנו בקיאין להבין בקטן אם עושה לדעת אביו אם לאו לפיכך מספק צריך למחות בכל קטן שלא הגיע לחינוך וזה היה דעת הרי"ף והרא"ש שהשמיטו הך אוקימתא בעושה ע"ד אביו וכבר כתבתי זה לעיל. ואכתי קשה לרבינו דמחלק בקטן בין איסור טומאת כהנים לשאר איסורים דבשאר איסורים א"צ להפרישו ובאיסור טומאה צריך להפרישו כדכתב בי"ד סימן שע"ג וכ"כ בב"י בה' טומאה וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' קכ"ח ע"ש ה"ר יונתן וכ"כ הרא"ש בסדר אמור ע"ש רבינו הלל בפי' ת"כ דמה נפשך אי ס"ל הלכה כר' פדת דאין ב"ד מצווין להפרישו א"כ הך דרשא דאמור ואמרת אינה אלא אזהרה דלא לטמינהו בידים כדמוקים לה בפרק חרש במסקנא ואי ס"ל להחמיר כר' יוחנן דספוקי מספקא ליה א"כ בשאר איסורין נמי מצווין להפרישו וכיוצא בזה הקשה ב"י והאריך ביישובה ואינו מתקבל לפע"ד ומה שנראה קרוב הוא דרבינו ודעימיה ס"ל כרבי פדת דאין ב"ד מצווין להפרישו מיהו דוקא בכל שאר איסורין אבל בטומאה מצווין להפרישו והך אוקימתא דמוקים לאמור ואמרת דלא לטמינהו בידים בני הישיבה אוקמוה בהכי מקמי דתלמודא מצריך להו צריכי להנהו תלתא קראי דשרצים ודם וכהנים אבל לבתר דמצרכי להו וקאמר ואי אשמעינן טומאת כהנים שאני משום דריבה להן מצות יתירות תו לא איצטריך לאוקימתא דאמור ואמרת אתא דלא לטמינהו בידים אלא כיון דריבה להו מצות יתירות החמירה תורה להפריש הקטנים מטומאה וכדמשמע פשטא דקרא אמור אל הכהנים הגדולים שיאמרו לבני אהרן הקטנים לנפש לא יטמא בעמיו ולא דמי לשרצים דכתיב בהו לא תאכלום קרי ביה לא תאכילום וכן כל נפש מכם לא תאכל דם קרי ביה לא תאכילו דם התם הוא כדקאמרינן דלא ליספו בידים דהכי משמע דיוקא דקרא לא תאכילו בידים אבל אין מצווין להפרישו ואע"ג דדם חמור דאיכא כרת ושרצים חמירי דאיסורן

דאיסורן

פרישה

ודעתי מאי קשיא להב"י דהא איכא למימר דרבינו מיירי במעשר את הודאי ואפילו שלא לצורך שבת והברייתא שאוסר לעשר את הוודאי מיירי כשאינו נחפז ואין לו שעת הדחק וכמ"ש ב"י עצמו לעיל ריש סי' רס"א ע"ש:

סי' שמג (א) כתב הרמב"ס קטן העובר שבות דרבנן אין ב"ד מצווין להפרישו ואיני יודע למה כתב העובר שבות דרבנן דאפי' באיסור דאורייתא נמי אין ב"ד מצווין להפרישו כההיא דפרק חרש כו' עד וקאמר טעמא משום דקטן אוכל נבילות כו' ק"ק דס"ל לרבינו להביא בקיצור ראייה דמייתי דאמרינן בפרק חרש קטן אוכל נבילות כו' ונבילות איסור דאורייתא הוא. וגם צ"ע דיש לחלק ולומר דזה איירי בהגיע לחינוך וזה איירי בלא הגיע. ואפשר משום דבב"ד אין לחלק דב"ד אינו מחנך כ"א האב וכמ"ש ב"י בשם זה וגם צ"ע מאי מקשה הרא"ש וב"י הביאו בסי' זה ז"ל וקשה היכי קאמר דפטור ומותר לגמרי כו' עד דמ"מ איסורא איכא דהא אפי' קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו עכ"ל הרא"ש מאי קשיא מקטן אוכל נבילות שהוא דאורייתא לדינא דשבת דהתם דהוא איסורא דרבנן ולק"מ דהא גם

פס

משניות ומוקי להו באיסור דרבנן מ"מ דברי ר' יוחנן לא נדחו וכ"פ בספר המצות ובעל התרומות :

שמד **ההולך** במדבר ואינו יודע מתי הוא שבת מונה ו' ימים מיום שנתן אל לבו שכחתו ומקדש השביעי שעושה' קידוש והבדלה ועושה בכל יום מלאכה כדי פרנסתו ולא יותר ואף ביום שמקדש בו ומותר לילך בו בכל יום היה יודע מנין יום שיצא בו כגון שיודע שהיום יום ד' או יום המישי ליציאתו אבל אינו יודע באיזה יום יצא מותר לעשות כל מה שירצה שמיני ליציאתו שביום כזה יצא מביתו ובודאי לא יצא בשבת וכן ביום ט"ו וכן ביום כ"ב וכן לעולם :

שמה **ארבע** רשויות לשבת רה"י ור"ה כרמלית ומקום פטור רה"י

דאיסורן במשהו מ"מ קרא לא קא מזהיר אלא שלא להאכילן בידים וה"ה בכל שאר איסורין מסא"כ בטומאה דקרא קא אזהר לגדולים להפריש קטנים מן הטומאה כדפי' והיינו מטעם שריבה בהן מצות יתירות והכי משמע ממ"ש הרי"ף והרא"ש בהלכות טומאה הך דרשא דאמור ואמרת להזהיר הגדולים על הקטנים ולא הביאו עליה הך אוקימתא דלא לטמינהו בידים אלא דס"ל דאזהר עלייהו לאפרושינהו מטומאה ומשם למד רבינו להורות כן והכי נקטינן דכהנים מוזהרין להפריש הקטנים אפילו בקטנים דלא הגיעו לחינוך ובאים ליטמא בעצמם מחוייבים הגדולי' להפריש:

כתב בהגהות ש"ע וקטן שהכה אביו או עבר שאר עבירה בקטנות אע"פ שאינו צריך תשובה כשהגדיל מ"מ טוב לו שיקבל איזה דבר לתשובה ולכפרה אע"פ שעבר קודם שנעשה בר עונשין עכ"ל והוא מפסקי מהרא"י כי' ס"ב מיהו נראה דה"מ בעבירות שבין אדם למקום אבל בעבירות שבין אדם לחבירו ודאי ב"ד מצווין עליו להפרישו כדי שלא יארע תקלה על ידו וכ"כ הרב המגיד פ"א מגנבה אמאי דכתב הרמב"ם לשם ראוי לב"ד להכות את הקטנים כפי כח הקטן על הגנבה כדי שלא יהיו רגילין בה וכן אם הזיקו שאר נזקין וכן מכין את העבדים וכו' וכ"כ בח"מ סימן שמ"ט אבל מן הדין אין הקטן חייב בתשלומין כשיגדיל כמ"ש הרמב"ם להדיא בפ"ד דחובל ומזיק וכ"כ כל הפוסקים אך קשה מהא דאיתא פ' הגוזל עצים (ד' לח) אכפייה רפרם לרב אשי ואגבי מיניה כי כשורא לצלמי ופירש"י רב אשי שרף שטר חוב של חבירו בילדותו ואגבי מיניה גוביינא מעליא כל מה שכתוב בשטר ומשמע ודאי דהאי בילדותו בקטנותו שלא היה בר דעת דאם ר"ל בילדותו לאחר שהגדיל לא היה צריך לפרש בילדותו דמה לי בילדותו מה לי בזקנותו מ"מ היה גדול ואם שרפו באונס או בשוגג ואדם מועד לעולם אין כאן גנאי אפילו בזקנותו ואם שרפו במזיד גם בילדותו לא ה"ל לעשותו כיון שהגדיל והיה בר דעת אלא בע"כ בקטנותו היה המעשה וכך היה מפרש הא"ז והביא ראיה מכאן שהקטן חייב לשלם כשהגדיל גם הביא ראיה מהא דאמר בפ' ד' וה' (דף לט) שור של יתומים שהזיק משלם מן העלייה ר"י בר חנינא אמר תעליית אפוטרופא והוזרין ונפרעין מן היתומים לכי גדלי וכ"ש היכא דאזקי נפשייהו ע"כ מא"ז כדאית' בהגהת אשיר"י פרק החובל והוא תימה גדולה וצריך לומר דס"ל דאע"ג דמדין תורה ודאי פטור מ"מ תקנת חכמים היא לשלם כשיגדיל מפני תיקון העולם והכי כתבו התוס' להדיא בפ' ד' וה' דההיא דשור של קטן שהזיק דמשלם אע"ג דאיהו גופיה כי מזיק פטור דפגיעתו רעה מ"מ לא כ"ש עבדו רבנן תקנה במועד מפני תיקון העולם ע"ש בד"ה אין מעמידין מ"מ אין דעת הפוסקים כן לחייבו בב"ד לשלם כשיגדיל כשהזיק בעצמו דמילתא דלא שכיחא היא ולא עשו תקנה אלא בשור שנגח דשכיחא טובא ואית ביה משום תיקון העולם אבל הך עובדא דרפרם נ"לפע"ד דהאמת הוא כודאי דרב אשי בקטנותו היה שרפו לשטר של חבירו ומן הדין היה פטור אלא כיון דראוי לב"ד להכות לקטנים וכו' ורב אשי לא היה רוצה לסבול המכות היה משלם כל ההיזק שעשה והשתא ניחא הא דאכפייה דאי איתא דאכפייה כשהגדיל וכי הגון הוא לומר על רב אשי דלאחר שהגדיל היה מסרב על ציווי ב"ד עד דאכפייה רפרם אלא ודאי דבעודו קטן קאמר דאכפייה והוא דמן הדין היה פטור מלשלם ממון אלא ראוי היה להלקותו וע"י כך היה כפוי לשלם מה שהזיק ומכאן יצא לו לרש"י ז"ל לפרש בילדותו פי' בקטנותו דמדקאמר אכפייה דאלמא דבלא כפייה לא היה גובה מנכסיו אלמא דמדין היה פטור וגם התיישב הא דכתב הרמב"ם ראוי לב"ד להכות את הקטנים וכו' דכתב הרב המגיד על זה לא מצאתי מבואר אבל למה שכתבנו מוכח הכי מהך דאכפייה רפרם כלל העולה דהקטן שגנב או שהזיק פטור מלשלם כשהגדיל ולא היתה על זה תקנת חכמים לשלם דלא כהא"ז גם בעבירות שבין אדם למקום אין עליו עונש לאחר שהגדיל אלא שאני קורא עליו גם בלא דעת נפש לא טוב דאע"פ דקטן שעבר עבירה בלא דעת היא לא טוב לנפש כי המשיך עליה טומאה מצד הרע על כן טוב לו כשיגדיל לשוב בתשובה מעצמו על כל מה שעבר הן בדברים שבינו ובין המקום הן בדברים שבינו ובין חבירו :

שדה ההולך במדבר וכו' בפ' כלל גדול (דף סט) כלוגתא דר"ה וחייא בר רב הוא ואיתותב חייא בר רב דאמר משמר יום א' ומונה ששה אלא מונה ששה ומשמר יום אחד פי' ומתחיל מיום שנתן אל לבו ששכחתו שגם הוא בכלל מנין הששה לאפוקי מחייא בר רב דמשמר יום א' ומונה ששה דמשמר יום המחרת אבל ביום ששם אל לבו אינו משמר דשמא עשה מלאכה :

היה יודע וכו' מימרא דרבה שם ופריך פשיטא ומשני מה"ד כיון דשבתא לא נפיק במעלי שבתא נמי לא נפיק דאין דרך לצאת מפני כבוד השבת ולשתרי ליה תרי יומי א' וט' קמ"ל זימנין דמשכח שיירתא ומיקרי ונפיק :

שמה ארבע רשויות לשבת וכו' ברייתא פ"ק דשבת (דף ו) ומ"ש רה"י הוא המקום וכו' וז"ל רש"י ונמצא ראשו מוקף מד' לצדדין וחללו ד' עכ"ל ומביאו ב"י משמע דלא ה"ל רה"י אלא כשחללו ד' בלא מחיצות וכן נראה מדברי הרמב"ם פי"ד שכתב וכן מקום שהוא מוקף ד' מחיצות וביניהן ד' על ד' וכו' אבל מדברי התוס' לשם (דף ח) בד"ה רחבה ששה מבואר דס"ל דהמחיצות מצטרפין לשעור ד' על ד' וכ"כ הרא"ש להדיא וז"ל והדפנות מצטרפות עם חלל הכוורת לרוחב ד' כי היכי דמצטרפות השולים לגובה עשרה וכן נראה ממ"ש רבינו ויש בו ד' על ד' שנזהר ולא כתב כלשון הרמב"ם וביניהן ד' על ד' אלא דקשה לפי זה למה כתב רבינו בסוף סימן זה דאם אין ביניהם ד' הוי מקום פטור דמשמע מלשון זה דאין המחיצות מצטרפין לשיעור ארבעה : ומ"ש

טומאת כהנים שאני משום דריבה בהם מצות יתירות אבל הני אימא לא צריכא וסובר ז"ל דהכי דמעיקרא כי אותביה מכל חד מהני דהוזהרו גדולים על הקטנים הוה ס"ד דילפינן מינייהו לשאר איסורין ומש"ה הוה צריך למימר שאין זאת האזהרה אלא דלא ליספו להו בידים אבל לא הוזהרו אבל להפריסם לא הוזהרו אבל בתר דאסקינן דבכמה דוכתי הוזהרו גדולים על הקטנים ה"ל ג' כתובים הבאין כאחד ולכ"ע אין מלמדין ואי בהני תלת דוכתי לא הוזהרו אלא דלא ליספו להו בידים א"כ בשאר איסורין מותר למיספי להו בידים והא ליכא מאן דסבר הכי דהא לא קאמר אלא קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו אבל למיספי להו בידים לא הילכך כ"ל דהני אזהרות היינו להפריסם אבל בשאר איסורין אין מצווין להפריסם ומש"ה גבי טומאה דהויא חד מהנך תלת כתב רבי' שהוזהרו להפריסם ודוקא בהנך תלת אבל בשאר איסורין לא הוזהרו להפריסם וכמו שכתב כאן לענין שבת דשאר איסורין לא ילפי' מהנך תלת דג' כתובים הבאים כא' אין מלמדין ואע"ג דבגמ' מצריך להנך תלת קראי וא"כ לא חשיבי אלא כחד קרא ולפינן מינייהו לשאר איסורין וא"כ ע"כ הני אזהרות דלא ליספו להו בידי' נינהו למ"ד קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו י"ל דס"ל לרבינו דהאי צריכותא ל"ד הוא דא"כ נכתוב רחמנא בנבילה וטומאה וליתו כל שאר איסורין מינייהו דהא דם דאית ביה כרת אתי בק"ו מנבילה דלית בה כרת ושרצים דאיסורן במשהו אתו בק"ו מנבילה שאיסורה בכזית א"כ כמו שהקשה הרב המובהק מה"ר אליהו מזרחי ז"ל בפרשת אמור דלכתוב רחמנא טומאה ודם ולייתי שרצים מינייהו דכי פרכת מה לכהנים שכן ריבה להם הכתוב מצות יתירות איכא למימר דם יוכיח וכי פרכת מה לדם שכן כרת איכא למימר טומאה תוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שכן באזהרה והוזהרו בהן גדולים על הקטנים אף שרצים ושאר כל איסורין שבתורה שכן באזהרה יהיו גדולי' מוזהרין על הקטנים וכיון דהאי צריכות' לאו דוקא הוא ועוד דפשטא דליסנא דברייתא' דקתני להזהיר גדולים על הקטנים משמע שצריך להזהירם מלטמאם הכי נקטינן והוא צריכותא איכא למימר דלא איתמר אלא לפום מאי דדחקי לשנויי דהני אזהרות דלא ליספו או דלא ליטמו בידים ולאפוקי ברייתות מפשטן ולא קי"ל הכי כך נ"ל לדעת רבינו וכן נ"ל לדעת נ"י שכתב בהל' טומאה אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים אע"ג דבשאר איסורין אין האב מוזהר על הבן כדתנן קטן שבא לכבות אין שומעין לו ומוקמינן ליה בעושה על דעת אביו הא לאו הכי לא אסרינן ליה אבל בטומאה מוזהר מריבויא דקרא ע"כ אבל הרמב"ם מפרש כפשטא דסוגיא דקא מצריך להני תלת קראי וה"ל כחד קרא וילפינן מיניה לכל איסורין שבתורה וא"כ למ"ד קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו ע"כ לא הוזהרו אלא דלא ליספו ולא ליטמו להו בידים אבל להפריסם לא הוזהרו בשום מקום וכ"כ הרמב"ן בפרשת אמור אל הכהנים וכ"כ בסמ"ג מל"ת סימן ס"ה גבי סכין ומפרכסין לאדם וסי' קמ"ח וסי' רל"ד : **ובתבו** התו' בפ' כ"כ (קכא.) דהא דאמרינן קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו מיירי בקטן שלא הגיע לחינוך דבהגיע לחינוך כיון שחייב לחנכו כ"ש דצריך להפרישו שלא יעשה עבירה עכ"ל משמע דלא שני להו בין ב"ד לאביו וכ"כ הרשב"א והביא ראיה מההיא דמייתי בפרק חרש בן חבר שרגיל לילך אצל אבי אמו ע"ה וכו' ועוד מדאמרינן בפ' יוצא דופן לא צריכא לאותן המוזהרים עליו ואקשינן ש"מ קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו ואם איתא לימא לא צריכא לאביו שמוזהר עליו וכתב עוד שקשה לו לאוקמי הא דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו בשלא הגיע לחינוך ממתני' דקטנה בת ישראל שנשאת לכהן שאוכלת בתרומה דהתם משמע דאפי' כשהגיע לחינוך היא ואפ"ה אקשינן בגמ' וליכול קטן אוכל נבילות הוא וכו' ובפ' יוצא דופן אידעיא לן מופלא סמוך לאיש דאורייתא או דרבנן ואמרינן ת"ש קטנה שנדרה וכו' ופרקינן ה"ל קטן אוכל נבילות ואין ב"ד מצווין להפרישו אלמא דאפי' במופלא סמוך לאיש אמרינן הכי וגדולה מזו אמרו (שם בנדה מו:) גבי מופלא לאותן המוזהרים עליו ואקשינן ש"מ קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו דאלמא מאן דאית ליה אין מצווין אפי' בקטן כמוך לאיש קאמר ושמא כאמר דלא אמרו מהנכין אלא למ"ע ולא למצות ל"ת עכ"ל ולהרמב"ם דמפליג בין ב"ד לאביו אתי שפיר דכי אמרינן קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו בהגיע לחינוך כמי היא אבל אביו מצווה להפרישו כשם שהוא מצווה לחנכו במצות עשה :

ולענין איסורין דרבנן כתב הר"ן בריש יומא שכל שהוא לצרכו של תינוק אע"פ שהגיע לחינוך מאכילין אותו איסור דרבנן אפילו בידים (א) וכ"כ הרשב"א ומיהו כתב בתשובה שלא אמר כן אלא להלכה אבל לא למעשה והרמב"ם בסוף מאכלות אסורות כתב דלהאכילו בידים אסור אפי' דברים שאיסורן מדברי סופרים וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד ואפילו בדברים שהן משום שבות (ב) :

שדה ההולך במדבר ואינו יודע מתי הוא שבת וכו' מימרא דרב הונא בפ' כלל גדול (סט:) ותניא כוותיה : **ומ"ש** ומקדש השביעי וכו' ועושה בכל יום מלאכה שם אמר רבא בכל יום עושה כדי פרנסתו ופריך והכא יומא לימות ומשני דעביד מאתמול שתי פרנסות ופריך ודלמא מאתמול שבת הואי ופירש"י ונמצא מחלל שבת שלא לפיקוח נפש אלא כל יום ויום עושה לו כדי פרנסה אפילו ההוא יומא והוא יומא במאי מינכר ליה בקידושא ואבדלתא ופירש רש"י בקידושא ואבדלתא לזכרון בעלמא שיהיה לו שם חלוק משאר ימים ולא תשתכח שבת ממנו וכתב הר"ן בכל יום עושה כדי פרנסתו כלומר ולא יותר דדלמא שבת הוא ולאו פרנסה מרווחת אלא מצומצמת כדי שיוכל לחיות בו באותו היום במקום שלא הותר לו אלא מפני פיקוח נפש בלבד ומה"ה

פרכינן והכא יומא לימות בתמיה דכיון דאתמול לא עבד אלא כדי פרנסה מצומצמת אי לא עביד מידי בההוא יומא לימות ע"כ ומשמע דלא שרינן ליה לעשות מלאכה אא"כ הוא עני שאין לו ממה להתפרנס אלא ממה שמשתכר עם בני השייר' אבל אם יש לו ממה להתפרנס אסור לו לעשות מלאכה כלל עד שיכלה מה שיש לו ואז יעשה מלאכה בכל יום כדי חייו וכ"כ הכלבו בהדיא ופשוט הוא שמ"ש רבינו ואף ביום שמקדש בו לא קאי אולא יותר דסמיך ליה אלא אעושה בכל יום מלאכה כדי פרנסתו קאי והוי כאילו כתב ועושה בכל יום אפי' ביום שמקדש בו כדי פרנסתו אבל לא יעשה בכל יום יותר מכדי פרנסתו : **ומ"ש** ומותר לילך בו בכל יום כלומר ואפי' ביום שמקדש בו כ"כ שם הר"ן ודייק הכי מדאמרי' והשיא יומא במאי מינכר ליה ולא אהדר ליה דמינכר בתחומין אלמא דאפי' בההוא יומא נמי מותר לצאת חוץ לתחום הואיל ותחומין דרבנן וכך כתבו התוס' והרא"ש בתירוץ שני דגם באותו יום הוא מהלך כדי למהר לצאת מן המדבר ואע"פ שלתירוץ ראשון אסור לצאת חוץ לתחום ביום ששובת תפס רבינו תירוץ שני לעיקר וכ"כ ה"ה בפ' ב' בשם הרמב"ן ז"ל : **היה** יודע מנין יום שיצא בו וכו' מימרא דרבא שם :

שמה ארבע רשויות לשבת וכו' ברייתא בפ"ק דשבת (ו.) :

רשות

דרכי משה

שמג (א) וכ"כ בפ' מי שהחשיך דף קס"ח ע"א וכתב עוד שם דאפי' אם הוא לצרכינו אי יש להוש דאי לא שרית ליה אתי הגדול לעבירה דאורייתא חוץ מבדליקה כו' ובמ"מ
(ב) ועיין בי"ד סי' רמ"א מדין קטן שעבר עבירה בקטנותו :

רשות היחיד הוא המקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה ויש בו ד' טפחים על ד' ואפילו אם יש בו כמה מילין אם מוקף לדירה ודלתותיו נעולות בלילה הוי רה"י ודיר וסהר והצר וכן הריץ עמוק י' ורחב ד' על ד' או יותר וכן תל גבוה י' ורחב ד' על ד' וכותלים המקיפין רה"י על גביהן והוריהן רשות היחיד ואויר רשות היחיד הוא רה"י עד לרקיע ואפילו כלי אם גבוה י' ורחב ד' על ד' כגון תיבה או כוורת או מגדל הוי רשות היחיד ור"ה הוא רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה על ט"ז אמה ומפולשים משער לשער וששים רבוא עוברים בו וכל דבר שהוא בר"ה ואינו גבוה שלשה טפחים חשוב בקרקע והוא רשות הרבים אפי' קוצים או

רשות היחיד זהו מקום המוקף מחיצות גבוהות י' ויש בו ארבעה טפחים על ארבעה פשוט בכמה דוכתי מהם בברייתא הנזכר אי זו היא רה"י חריץ שהוא עמוק י' ורחב ד' וכן גדר שהוא גבוה י' ורחב ד' כלומר שראש הכותל הוא רה"י כגון שגבוה י' ורחב ד' וכ"כ רש"י בסמוך אהא דאמרי' ואמאי קרו לה גמורה מ"ד כי פליגי רבנן וכו' קמ"ל כלומר זו היא שנגמר מנין מחיצות שלה שיש לה מחיצות מכל צד כגון חריץ וכן גדר דאמרי' מד' צדדין גוד אסיק פני המחיצה על ראשו ונמצא ראשו מוקף מארבעה צדדין והללו ד' וסתם רבינו דבריו ולא פי' כמה מחיצות צריך כדי שיהיה רה"י וא"ל טעמא משום דלא בעא לנחותי לפלוגתא דהרמב"ם ושאר פוסקים (א) דלהרמב"ם צריך ד' מחיצות או ג' ולאי בד' דקי"ל לאי משום מחיצה וכמו שכתב בפרק י"ד ושאר פוסקים סוברים דבהיקף ג' מחיצות סגי לחייב הזורק מר"ה לתוכו כמבואר בדברי ה"ה בפ"ח דהא לדברי הכל בג' מחיצות לא הוי רה"י גמורה שיהא מותר לטלטל בתוכה אפילו מדרבנן וכיון דהכא ברה"י גמורה מיירי כמו שכתבתי ה"ל לפרושי דלא סגי בג' מחיצות ועוד דבהדיא כתב לקמן כסברת הרמב"ם דבמבואות שיש להם ג' מחיצות ואין להם לחי ולא קורה ברוח רביעית הוו כרמלית וצ"ל דודאי סבר כהרמב"ם ולא כתב שצריך שיהיה מוקף ד' מחיצות משום דהוה משמע דבעי' ד' מחיצות גמורות והא ליתא דברוח רביעית סגי בלחי או קורה ומש"ה סתם וכתב מקום המוקף מחיצות וסמך על מה שיתבאר לקמן: **ומ"ש** רבינו ואפילו אם יש בו כמה מילין אם מוקף לדירה הוא מדברי הרמב"ם בפי"ד ולאו למימרא שאם לא הוקף לדירה לא הוי רה"י כלל דהא גרסינן בפ"ק דשבת (ז.) אמר ר"י קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ואפילו כור ואפי' כוריים הזורק לתוכו חייב וכ"כ הרמב"ם בראש פרק ט"ז אלא היינו לומר שכל שלא הוקף לדירה אם הוא יותר מב' סאתים אסור מדרבנן לטלטל בו אלא בד' ככרמלית אע"פ שהוא רה"י גמור לחייב הזורק לתוכו וכך הם דברי הרמב"ם בפרק ט"ז ודברי רבינו בסימן שמ"ו אבל בפ' י"ד וכן רבינו בסימן זה מיירי ברה"י גמורה כלומר שמותר לטלטל בתוכה אפי' מדרבנן ולפיכך כתבו שאם הוא רחב הרבה כלומר שהוא יותר מבית סאתים צריך שיהא מוקף לדירה כדי שיהיה מותר לטלטל בכולו:

ומ"ש עוד רבינו ודלתותיו נעולות בלילה ג"ז מדברי הרמב"ם בפ' י"ד שכתב וז"ל כגון מדינה המוקפת חומה שדלתותיה נעולות בלילה וא"ת הא בפ"י דעירובין (קא.) אמתניתין דלא יעמוד אדם ברה"י ויפתח בר"ה פריך ורבנן אמר ר"מ ר"ה ומהדרו איכהו כרמלית דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום ר"ה ומשמע דהשתא דננעלות בלילה הוי כרמלית י"ל דאין ה"נ דכי דלתותיה ננעלות בלילה הויא רה"י גמורה אפילו להתיר לטלטל בכולה אם לא היו דרים בה רבים ולא קרי לה כרמלית אלא משום דכיון דדיירי בה רבים הויא לה חצר של רבים שלא עירבו שאסור לטלטל מתוכה לבתים ומבתים לתוכה כשם שאסור לטלטל מכרמלית לבתים ומבתים לכרמלית וכן פירש"י שם ובהכי ניחא מה שהוקשה לה"ר יהונתן בריש עירובין היכי מערבי ירושלים בדלתות לבדן כיון שנקרא כרמלית וכי עירוב מפיק ליה מכרמלית ומשמע לי דהא דבעינן שיהו דלתותיה ננעלות בלילה דוקא כשיש לה שני פתחים זה כנגד זה שנמצא שמדינה זו מפולשת משער לשער שאם אין לה אלא פתח א' מה צורך שינעלו בלילה בלאו הכי נמי הויא רה"י כדין כל חצרות שבעולם דלא מצריכין שיהו דלתותיהן נעולות בלילה וכ"כ מדברי רש"י בריש עירובין (ו:) ונראה דה"ה אם יש לה כמה פתחים אלא שאינם מכוונים זה כנגד זה דכל שאינו משער לשער לאו ר"ה הוא כמו שנתבאר בסמוך והא פשיטא שלא הצריכו לנעול דלתותיה בלילה אלא כדי להוציאה מדין ר"ה כדאמרינן אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום ר"ה וכיון דכשאינו מפולש משער לשער לא הוי ר"ה כשאין הפתחים מכוונים זה כנגד זה בלא נעילת דלתות בלילה נמי הוי רה"י ומהאי טעמא נ"ל עוד דלא מצריכן דלתותיה נעולות בלילה אלא כשאותו דרך שבתוך העיר המכוון משער לשער יש לו כל דיני ר"ה שיתבארו בסמוך אבל אם חסר אחד מהם הוי רה"י גמורה אע"פ שאין דלתותיה ננעלות בלילה:

ומ"ש ודיר וסהר וחצר גם זה מדברי הרמב"ם בפרק י"ד ונ"ל שהוצרך לכתבם לאשמועינן דבתמן מוקפין לדירה הם וכדפירש"י בפ"ב דעירובין (יח.) אמתני' דתנן רבי יהודה אומר עד בית סאתים וכו' אבל אם היה דיר או סהר או חצר או מוקצה אפילו בית חמשת כורים אפילו בית עשרת כורים מותר: **ומ"ש** וכן תל גבוה י' ורחב ד' על ד' פרק הזורק (ק.): **וכותלים** המקיפין רה"י על גביהן רה"י כלומר ואפילו אין רחבין ד' והדין בעיא דאיפשיטא בפרק הזורק (צט:): **והוריהן** רה"י פשוט בפ"ק דשבת (ז:) חורי רה"י כרה"י דמו ופירש"י כותלי רה"י ובהם חורין כלפי רה"י ויתבאר עוד בסימן זה אצל חורי ר"ה: **ואויר** רה"י הוא רה"י וכו' גז"ש (ז) מימרא דרב חסדא: ואפי' כלי אם הוא גבוה י' וכו' ג"ז פשוט שם (ח.) בשמעתא דכוורת שאם יש בה כדי לרבע ד' על ד' והוא גבוה עשרה וזרקה לר"ה פטור מפני שהיא רה"י ואינה חפץ ולא מיחייב אא"כ זרק חפץ: **ור"ה** הוא רחובות ושווקים וכו' שרוחב ר"ה הוא ט"ז אמה פשוט בהזורק (צט:) דגמרי לה ממשכן ותניא בפ"ק דשבת (ו.) ואיזה היא ר"ה סרטיא ופלטיא גדולה ומבואות המפולשין ופירש"י סרטיא מסילה שהולכין בה מעיר לעיר פלטיא רחבה של עיר ששם מתקבצים לסחורה ומבואות של עיר רחבים ט"ז אמה המפולשות משני ראשיהם לפלטיא ובריש עירובין (ו.) גבי כיצד מערבין ר"ה פירש"י ר"ה ט"ז אמה ועיר שמצויים בה ס' רבוא ואין בה חומה או שהיה ר"ה שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר ובפרק כיצד מעברין (נט.) גבי עיר של יחיד ונעשית של רבים כתב ג"כ דכל שאין נכנסין בה תמיד ס' רבוא לא חשיב רשות הרבים דלא דמיא לדגלי מדבר והרא"ש בפ"ק דעירובין (קיד) כתב דדברי רש"י בלא מחלוקת משמע דהכי ס"ל וכ"כ ממ"ש בפ' אין נדין ואין לחוש שמא הביאו העכו"ם דרך ר"ה דלא שכיח האידנא ר"ה דס' רבוא בוקעין בו וכן דעת סמ"ג וסמ"ק וכה"ת וכ"כ הרוקח בסימן קע"ה וגם התוס' כתבו בריש שבת גבי הא דאמרי' כאן בזמן שישראל שרויים במדבר דמשמע קצת דאינו ר"ה אא"כ מצויים שם ס' רבוא כמו במדבר וכ"כ גם בפ' במה אשה (סד:) גבי הא דאמר רב כל שאסרו לצאת בו לר"ה אסור לצאת בו לחצר ואין כן דעת הרמב"ם שלא הזכיר תנאי זה בפי"ד וכתב הרב המגיד שכן דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל הסכים על ידם וכתב שאין לזה רמז בגמרא ואינו עיקר וכ"כ בהגהת מרדכי ממס' שבת שבכלל עירובין וגם הר"ן כתב בר"פ במה אשה דלא מחוורא האי סברא שלא מצינו שהזכירו חכמים בר"ה דבעינן שיהו עוברים שם ס' רבוא בכל יום ואע"פ שרש"י מפרש כן בהרבה מקומות אם איתא אי אפשר דלא משתמיט תלמודא לאדכורי הכי בחד דוכתא וכן הסכים הריב"ש בתשובה וכתב הרא"ש בפ"ק דעירובין בדף הנזכר בשם ר"י דמבואות הרחבים י"ג אמה ושליש וב' ראשיהם מפולשים לר"ה שהוא רחב ט"ז דכיון דבקעי בהו רבים חשיבי ר"ה ממש מן התורה והביא ראיה לדבר וכתבו רבינו בסימן שס"ד: וכתב ה"ה בפי"ד בשם הרשב"א דמבואות הרחבים ט"ז אמה אע"פ שמתקצרין בקצתן ואין בו ט"ז אמה ה"ז ר"ה שא"א לר"ה להתלקט במלקט לפיכך מבואות המפולשים לר"ה וארכן לאורך ר"ה אע"פ שאין ברחבן ט"ז אמות הרי הן ר"ה גמורה היה אורכן מפולש לרוחב ר"ה אין זה ר"ה עכ"ל וסברא זו שכשארכן לאורך ר"ה הרי הן כמוהו אע"פ שאין ברחבן ט"ז אמה היא סברת התוספות ואינה מוכרחת בגמרא עכ"ל ה"ה ז"ל ומ"ש שזו היא סברת התוס' הוא בפ"ק דעירובין (ז.) גבי כיצד מערבין ר"ה אמאי דאמרינן ור"ת בכך הוא דלא מיערבא הא בדלת מיערבא וכו' ודע שעוד תנאי אחר צריך לר"ה והוא שלא יהיה מקורה דגרסינן בהזורק (צח:) א"ר שמואל בר יהודה אמר רב המעביר ד' אמות בר"ה מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר והרמב"ם הזכירו בפי"ד וגם מדברי רבינו הוא נלמד שכתב לקמן דר"ה מקורה הוי כרמלית והרמב"ם כתב בפי"ד דמדברות ויערות ודרכים המפולשים להם הוי ר"ה ותמה עליו ה"ה משום דבפ"ק דשבת הקשו אברייתא דאי זו היא ר"ה סרטיא ופלטיא וליחשוב נמי מדבר דתניא אי זו היא ר"ה סרטיא ופלטיא והמדבר ואמר אביי ל"ק כאן בזמן שישראל שרויים במדבר כאן בזמן הזה ופירש"י בזמן שהיו ישראל במדבר חשוב ר"ה בזמן הזה אינו מקום הילוך לרבים דהולכי מדברות לא שכיחי ואם כן לא ה"ל להרמב"ם להזכיר מדברות ויערות סתם והרשב"א כ' בכלל כרמלית מדברות ויערות עכ"ל: **וכל** דבר שהוא בר"ה ואינו גבוה ג' טפחים וכו' בפ"ק דשבת (ז.): **ומ"ש** אפי' קוצים או צואה שאין רבים דורסין עליהן כלומר ומש"ה ה"א דאפי' גובהן פחות מג' לא חשיבי כקרקע קמ"ל דלא

משום

ומ"ש רבינו רה"י הוא המוקף מחיצות ולא פי' כמה מחיצות כתב ב"י דסובר כהרמב"ם שהרי בדין כרמלית כתב דבג' מחיצות בלא לחי או קורה ברוח רביעית הוי כרמלית ולכן סתם וכתב כאן מקום המוקף מחיצות וסמך על מה שיבאר לקמן אבל לפעד"נ דלא אמר רבינו דבג' מחיצות הוי כרמלית אלא שיש עליה דין כרמלית מדרבנן לענין שאסור לטלטל בה אלא בארבע אבל מדאורייתא רה"י גמורה היא בג' מחיצות בין לטלטל בה בין לחייב הזורק לתוכה וכדכתב לקמן בריש סימן שס"ג ולכך לא ביאר כאן כמה מחיצות צריך לפי שנסמך על מה שכתב בסימן שס"ג דלטלטל צריך תקון ברביעית מדרבנן. ועוד נראה דלשון רבינו שכתב כאן רה"י הוא המקום המוקף מחיצות משמע ודאי דצריך ד' מחיצות דבג' מחיצות איננו מוקף מחיצות ואינה רה"י גמורה לטלטל בתוכו מדרבנן אא"כ יש לו תיקון ברביעית כדמוכח ממ"ש בדין קרן זוית בכאן וכן לקמן בסי' שס"ג. גם הסמ"ק בדין המוציא מרשות לרשות כתב דמבואות שאינן מפולשין הוי כרמלית ובהלכות עירובין כתב דג' מחיצות רה"י דאורייתא היא אלמא דמ"ש דהוי כרמלית אינו אלא לומר שנתנו לו דין כרמלית מדרבנן: **ומ"ש** ואפי' אם יש בו כמה מילין אם מוקף לדירה וכו' פי' לענין לטלטל בכולו לא שרי מדרבנן אלא בהוקף לדירה אבל מן התורה רה"י גמורה היא לחייב הזורק לתוכו מר"ה ואפי' לא הוקף לדירה כדלקמן בסי' שמ"ו: **וכן** חריץ וכו' כלו' ל"מ כל הני דאמרן דהמקום מוקף מחיצות גמורים וניכרות הן אלא אפי' חריץ דאין שם מחיצה ממש אלא כותל החריץ חשבינן ליה מחיצה ול"מ חריץ אלא אפילו תל דאין כאן מחיצה כלל אמרינן גוד אסיק מחיצה ול"מ תל שהוא קבוע אלא אפילו כלי שהוא מיטלטל כגון תיבה או כוורת או מגדל הוי רה"י דבכלי נמי אמרינן גוד אסיק: **ומ"ש** ודלתותיה ננעלות בלילה איכא להקשות מדאיתא בפ"ב דעירובין (ד' ק"א) דאמר ר' יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבים עליה משום ר"ה אבל עכשיו דננעלות ה"ל כרמלית כבר פי' מהרא"י בתרומות הדשן סי' ע"ג דר"ל דין כרמלית לאסור לטלטל בה מדרבנן אבל ודאי רה"י גמורה היא וכ"כ ה' המגיד בתחלת ה' עירובין וכר שפת בכי' ת"ה ובב"י האריך בזה ע"ש: **ומ"ש** ודיר וסהר וחצר במשנה ראשונה דפ' עושין פסין פי' רש"י דיר של בהמות שעושין בשדות היום כאן והיום כאן כדי לזבלם בגללי הבהמות. סהר לבהמות של עיר. מוקצה רחבה שאחורי הבתים וחצר שלפני הבתים דכל הני היקפן לדירה הוא עכ"ל ורבינו השמיט מוקצה וכתב חצר שהכל נקרא חצר בסתם בין מה שאחורי הבתים ובין מה שלפני הבתים:

ור"ה הוא רחובות וכו' כתב הרמב"ם דמדברות ויערות ודרכים המפולשים להם הוו ר"ה וה' המגיד תמה עליו דהא מוקמינן לה בפ"ק דשבת (ד' ו') דוקא בזמן שישראל שרויים במדבר אבל בזמן הזה אינו מקום הילוך לרבים דהולכי מדברות לא שכיחי לא הוו ר"ה וא"כ לא ה"ל להרמב"ם להזכיר מדברות ויערים סתם והרשב"א כתב בכלל כרמלית מדברות ויערות עכ"ל ונראה לי ליישב קושיית ה' המגיד כשנשים לב בהא דתניא דהמדבר הוו ר"ה ומיירי בזמן שהיו ישראל במדבר דמאי דהוה הוה ולמאי צורך תני ליה אלא בע"כ צריך לומר דהא קמ"ל דאי איכא רבים מצויין עכשיו במדבר תדיר ג"כ הוא בכלל ר"ה וכמ"ש לשם ה' המגיד גופיה והשתא יש ליישב דברי הרמב"ם דמ"ש דמדברות ויערות ודרכים המפולשים להם הוו ר"ה רצונו לומר דהיכא דנמצאים באיזה זמן דרכים המפולשים למדברות או ליערות השתא ודאי שכיחי רבים במדבר זו ויער זה וכל המדבר וכל היער נעשה ר"ה דהדבר ידוע דבשיירא ההולכים מסתלקים רבים מן המסילה והולכים במדבר וביער עצמו ולא דמי לדרכים המפולשים לבקעה ושדה דאין מסתלקין מן המסילה לילך בבקעה ובשדה בין ביה"ח בין ביה"ג דשדה ובקעה נפסדת בדריסת הרגלים כשיש בהן זרעים או עשאה ניר אבל במדברות וביערות אין הפסד כלל

דרכי משה

שמה (א) ובמ"מ פי"ז האריך בדינים אלו ע"ש:

או צואה שאין רבים דורסין עליהן ואם הוא גבוה ג' ומג' עד ט' ולא ט' בכלל אם הוא רחב ד' על ד' הוי כרמלית פחות מכאן הוי מקום פטור ומט' עד י' ורבים מכתפין עליו הוי ר"ה אפי' אינו רחב ד' ומעשרה ולמעלה אם הוא רחב ד' הוי רה"י פחות מכאן מקום פטור אפילו יש בו מקום כדי לחוק להשלימו לד' לא אמרינן חוקקין להשלים בכה"ג וגומא בר"ה שאינה עמוקה ג' הוי ר"ה מג' עד י' אם רחבה ד' הויא כרמלית פחות מכאן מקום פטור ר"ה אינה תופסת אלא עד י' אבל למעלה מי' הוי מקום פטור : חורי ר"ה אינן כר"ה אלא נידונין כפי מדותיהם אם יש בהם ד' על ד' וגבוהין י' רשות היחיד ואם יש בהן ארבע על ארבע ואין בגובהן עשרה הוי כרמלית ואם אין בהן ארבע על ד' הוי מקום פטור ובלבד שיהו גבוהין מן הארץ שלשה : כרמלית הוא מקום שאין הילוך לרבים כגון ים ובקעה ואסטוונית ובין עמודים העומדים בר"ה ואצטבא שלפניהם וקרן זווית הסמוכה לר"ה כגון מבואות שיש להם שלש מחיצות (ג) ואין להן לחי ולא קורה ברוח רביעית ור"ה שיש עליו תקרה או דבר המוקף מחיצות שאינן גבוהות י' או תל שיש בו ד' על ד' ואינו גבוה י' וכן חריץ שאינו עמוק י' : בית שאין תוכו י' וקירויו משלימו לי' יש בו ד' על ד' תוכו כרמלית ועל גבו רשות היחיד ואם חקק בו ד' על ד' אפילו באמצע רחוק מן הכותלים נעשה כולו רשות היחיד : גג הבולט על מחיצות הבית בענין שאין מחיצות הבית ניכרות לעומד על הגג הוי כרמלית אפילו הוא גבוה ורחב הרבה ואם חלון פתוח לו מן הבית הוי רשות היחיד

וכן

כלל וה"נ מבואר בדברי הרמב"ם שהורה באצבע דהכי קאמר דבדאיכא בזמן הזה דרכים מפולשים למדברות ויערות דכל המדבר וכל היער נעשה ר"ה כיון דשכיחי בה רבים כדפרי' והרשב"א שכתב דמדברות ויערות הם כרמלית היינו בדליכא דרכים מפולשים להם ואין ביניה' מחלוק' דלא כמה שהבין ה' המגיד דפליגי בהא גם התיישב' קושייתו באמת : **וקרן** זוית הסמוכה לר"ה כגון מבואות שיש להם ג' מחיצו' וכו' דברוח רביעית שהו' פתוח לר"ה דחקי בה רבים דכיון דרגילים רבים להיות נדחקים לשם דינו ככרמלית מדרבנן שאסור לטלטל בכל המבוי אלא בתוך ד' וכך פירש הרמב"ם בפי"ד אבל רש"י פי' שני פירושים אחרים ומביאם ב"י ותימה היאך הניח פי' רש"י ותפס פירוש הרמב"ם וי"ל דלרבותא נקט הכי להורויי דכל תוך מבוי זה דין כרמלית יש לו עד כותל האמצעית אבל במה שפירש"י בקרן זוית שהוא כרמלית הוא דבר פשוט : **ומ"ש** או תל שיש בו ד' על ד' ואינו גבוה עשרה וכן חריץ וכו' הכי איתא בברייתא פ' הדר (דף סז) כלא שבים וכו' וע"ל בסי' שמ"ו : **בית** שאין תוכו עשרה וכו' מימרא דרב (דף ז) : **ומ"ש** אפילו באמצע רחוק וכו' שם בתוספות ובאשיר"י מפורש הטעם דלא דמי לסוכה דצריך שלא יהא בין החקק ולכותל רחוק שלשה טפחים כדלקמן סוף סימן תרל"ג : **גג** הבולט וכו' כך פירש רש"י בפרק כל גגות (דף לב) והטעם הוא דמה שהגג רה"י ואף ע"פ שאין מחיצות מקיפות אותו אינו אלא משום דאמרינן גוד אסיק מחיצות התחתונות וכשאין מחיצות התחתונות ניכרות לעומד על הגג לא אמרינן גוד אסיק לרב דלא כשמואל דפליג עליה דהלכ' כרב באיסורי :

ומ"ש ואם חלון פתוח לו וכו' עד פתוח לכן כך כתב הרא"ש ר"פ כל גגות (דף קכט ע"ב) והוא מדברי התוס' לשם בשם ר"י ע"ש (דף פט) בד"ה במחיצות וע"ל בסימן שכ"ג בדין זיזין הבולטין : חורי

משום דכלל גדול אמרו כל פחות מג' כלבוד דמי וכדאסיק רב אשי דאפילו גומא נמי אם אינה גבוה ג' טפחים דינה כר"ה : **ואם** הוא גבוה ג' וכו' אם הוא רחב ד' על ד' הוי כרמלית גז"ש כי אתא רב דימי א"ר יוחנן אין כרמלית פחותה מד' ופירש"י ואי לא מקום פטור הוא : **ומט'** עד י' ורבים מכתפין עליו גז"ש (ח.) אמר עולא עמוד ט' בר"ה ורבים מכתפים עליו וזרק ונח על גביו חייב מ"ט כל פחות מג' מדרס דרסי ליה רבים מג' ועד ט' לא מדרס דרסי ליה רבים ולא כתופי מכתפי עלה ט' ודאי מכתפי עילוי' ופירש"י דכיון דצריך לרבים ר"ה הוא בין רחב בין קצר וכן דעת הרמב"ם בפי"ד וכתב ה"ה שהראב"ד כתב בפירושו דוקא ברחב ודוקא מכתפין עליו אבל כשאין מכתפין עליו ואע"ג דראוי לכתף עליו לא וכתב הרשב"א שראוי לחוש לדברי רבינו עכ"ל : **ומ"ש** רבינו ומט' ועד י' כך הם דברי הרא"ש שם ונראה שהוא מפרש דכי אמר עולא עמוד ט' לאו לאפוקי יותר מט' אלא לאפוקי פחות מט' וטעמ' דמסתבר הוא דהא אפילו גבוה י' נמי חזי לכתופי עליה ועוד דהא לא יהיב עולא טעמא אלא לאפוקי פחות מט' ולא לאפוקי יותר מט' אבל הרמב"ם כתב בפי"ד מקום שיש בגבהו תשעה טפחים מצומצמות לא פחות ולא יותר בר"ה הרי הוא ר"ה כתוב בהגה"א דלדעת רשב"ם אם ריבוע העמוד עומד לריבוע של עולם א"צ רק ד' על ד' (א) אבל אם עומד לאלכסון העולם אין חשוב ר"ה עד שיהא חמשה טפחים ושלשה חומשים על חמשה טפחים ושלשה חומשים וכן נראה לר"י עכ"ל . וטעם סברא זו נתבאר בדברי רבינו סי' שמ"ט ושם יתבאר שיש חולקים . ואם אין העמוד מרובע יתבאר לקמן שאם אין ברוחבו ד' אע"פ שארכו אלף אמה הוי מקום פטור ואם הוא עגול או משולש כתב ה"ה בפי"ד שצריך שיהא אפשר לרבע בו ד' על ד' ואם לאו אף על פי שיש בו בתשבורת יותר מכאן אינו רה"י כלומר אע"פ שגבוה י' וכיים וכתב וכ"מ שהזכיר רבינו עמוד רחב ד' אם הוא עגול ר"ל שיש באלכסונו ה' וג' חומשין כדי לרבע בו ד' על ד' ואם הוא מרובע כבר יש באלכסונו כן עכ"ל (ב) : **דין** גג הסמוך לר"ה ואינו גבוה י' יתבאר בסי' שס"ח : ומי' ולמעלה אם הוא רחב ד' הוי רה"י וכו' שמי' ולמעלה אי: ר"ה משנה היא בפרק הזורק (דף ק:) הזורק ד' אמות בכותל למעלה מי' טפחים כזורק באויר למטה מי' טפחים כזורק בארץ ובפ"ק דשבת (ז.) מייתי להאי משנה ופירש"י הזורק ד"א בר"ה ונדבק בכותל כגון דבילה שמינה כדמוקי לה לקמן כזורק באויר ופטור דלאו בר"ה נח ורה"י לא הוי אלא דבר המסויים ורחב ד' שאם הוא רחב ד' הוי רה"י כבר נתבאר בתחלת הסי' שגדר רה"י הוא מקום גבוה י' ורחב ד' ופחות מכן הוא מקום פטור בפ"ק דשבת (ז:) כי אתא רב דימי א"ר יוחנן אין כרמלית פחותה מד' ופירש"י ואי לא מקום פטור הוא : **ומ"ש** אפילו יש בו מקום כדי לחוק להשלימו לד' וכו' גז"ש ובפרק הזורק (ק.) א"ר חייא זרק למעלה מי' טפחים והלכה ונחה בחור כל שהו באנו למחלוקת ר"מ ורבנן דר"מ סבר חוקקין להשלים ורבנן סברי אין חוקקין וידוע דהלכה כרבנן דרבים נינהו וכ"פ הרמב"ם בפי"ד : **וגומא** בר"ה שאינה עמוקה ג' הוי ר"ה ומג' עד י' אם רחבה ד' וכו' בפ"ק דשבת (דף ח.) אהא דאמר עולא עמוד בר"ה וכו' א"ל אביי לרב יוסף גומא מאי א"ל וכן בגומא רבא אמר בגומא לא מ"ט תשמיש ע"י הדחק לאו שמי' תשמיש . וכתב הרא"ש הלכך האי גומא פחות מג' הויא ר"ה מג' ועד י' אי רחבה ד' הויא כרמלית ואי לא הויא מקום פטור עכ"ל ואם היא עמוקה י' כבר נתבאר שהיא רה"י והוא שתהיה רחבה ד' : **ר"ה** אינה תופסת אלא עד י' וכו' משנה בפ' הזורק (דף ק.) הזורק ד"א בכותל למעלה מי' טפחים כזורק באויר כלומר ופטור משום דאין ר"ה למעלה מי' והכי פירש"י בפ"ק דשבת (ז.) וכרמלית נמי לא הוי כמ"ש בסמוך דכרמלית אינה תופסת אלא עד י' : **חורי** ר"ה אינם כר"ה וכו' פלוגתא דאביי ורבא בפ"ק דשבת (ז.) והלכה כרבא דלאו כר"ה דמו ופירש"י חורי ר"ה חורים שבכתלים כלפי ר"ה וכתב הר"ן וכשהן למעלה מג' איירי כלומר שאם הן תוך ג' הוו ר"ה וז"ל הרשב"א מה נקרא חורי רה"י חור שבכתלים של רה"י ועוברים כלפי פנים היו בהם חורים פתוחים כלפי חוץ ואין עוברים כלפי פנים בין פתוחים לר"ה או לכרמלית אין אלו חורי רה"י אלא נדונין לפי גבהן ורחבן עכ"ל ודברים אלו כתובים במגיד משנה פי"ד בטעות סופר : **ומ"ש** אלא נדונים כפי מדותיהם וכו' כן פירש"י שם וכ"כ הרי"ף והרא"ש שם והרמב"ם בפי"ד : **וכרמלית** הוא מקום שאין הילוך לרבים כגון ים ובקעה וכו' וכך פשוט בברייתא פ"ק דשבת (ו.) ופירש"י בקעה . שדות הרבה אצטווניות . שלפני החנויות שיושבים שם הסוחרים כלומר פוי"ש בלע"ז והם רחבים ד' ואינם גבוהים י' : **ומ"ש** וכן עמודים קופייא בלע"ז : העומדים בר"ה וכו' בפ"ק דשבת (ז.) כי אתא רב דימי אר"י בין העמודים נדון ככרמלית מ"ט כיון דלא מסתגיא להו בהדיא ככרמלית דמיא א"ר זירא א"ר יהודה אצטבא שלפני העמודים נדון ככרמלית מ"ד בין העמודים כ"ש אצטבא ומ"ד אצטבא אבל בין העמודים זימנין דדרסי רבים כר"ה דמי ופירש"י בין העמודים שהיו עומדין ברחבה ותולין בהם התגרים פרגמטיא וגם אצטבאות היו שם לישב שם התגרים וכתבו התוספות בין העמודים כר"ה דמי אע"פ שאין בין עמוד לעמוד ט"ז אמות הוי ר"ה כיון שבני ר"ה בוקעים בו וחוץ לבין העמודים רחב י"ו אמה ופסק הרמב"ם בפי"ד כרב יהודה וכתב ה"ה אבל הרשב"א פסק כר' יוחנן וכן פסק הרא"ש ז"ל ואצטבא זה ברחבה ד' וגבוהה מג' ועד י' שאם אינה רחבה ד' מקום פטור היא ואם אינה גבוהה ג' ר"ה היא ואם גבוהה י' כיון דרחבה ד' רה"י היא :

ומ"ש וקרן זוית הסמוכה לר"ה וכו' מימרא דר"י בפ"ק דשבת (ו) ויהיב טעמא משום דלא ניחא תשמישתיה ופירש"י קרן זוית שנכנס בו בית לתוכו והניח מקרקעו לר"ה לא ניחא תשמישתיה שאין יכולין ליכנס לה להדיא דרך הילוכן א"נ בית שפניו עומד באלכסון שזויתו אחת כמוכה לר"ה והשני משוכה מר"ה ולפנים וזוית הבולטת מעכבת את הרבים מליכנס בהדיא בתוך כניסה של זווית האחרת ובפ' כל גגות (לד:) נמי אוקימנא דר"א ורבנן בלידי ר"ה פליגי והלכה כחכמים דאמרי דלאו כר"ה דמו : **ומ"ש** כגון מבואות שיש להם ג' מחיצות וכו' זהו דעת הרמב"ם בפי"ד דכיון שאין להם אלא ג' מחיצות היינו קרן זוית הסמוכה לר"ה שהוא כרמלית וכבר כתב ה"ה בפי"ו שיש חולקים ואומרים שכל שיש לה ג' מחיצות הוי רה"י גמור לחייב הזורק מר"ה לתוכו וכבר ביאר ז"ל שם טעם מחלוקתם :

ומ"ש ואין להם לחי ולא קורה כלומר שאם היה להם לחי או קורה נמי אפילו לחייב הזורק מר"ה לתוכו דלחי משום מחיצה ואילו היה להם קורה נמי דלא הוי רה"י להייב הזורק לתוכו לדעת הרמב"ם מאחר דקורה לא הויא אלא משום היכר מ"מ הוי רה"י לטלטל בתוכו דכשאין למבוי לא לחי ולא קורה אם יש בו דיורים אסור לטלטל בו עד שיערבו דגזרו ביה רבנן ושויוה ככרמלית : **ומ"ש** ור"ה שיש עליו תקרה כבר נתבאר בסמוך שהוא מימרא בפרק הזורק :

ומ"ש או דבר המוקף מחיצות וכו' פשוט בדין בית שאין תוכו י' שכתב בסמוך : **ומ"ש** או תל וכו' וכן חריץ וכו' כ"כ הרמב"ם בפי"ד וטעמא לפי שגדר הכרמלית הוא מקום רחב ד' ואינו גבוה י' כמבואר בסימן זה : **בית** שאין תוכו י' וכו' מימרא דרב בפ"ק דשבת (ז:) פי' שאין בגובה חללו י' ועל התקרה הוא גבוה י' גגו כיון דגבוה י' ורחב ד' הוי רה"י תוכו כיון דמוקף מחיצות שאינו גבוה י' הוי כרמלית : **ואם** חקק בו ד' על ד' וכו' ג"ז שם מימרא דאביי פי' שחקק בו עד שהשלים גבוה י' במקום החקק וטעמא משום דאידך דלא נחקק ה"ל כחורי רה"י דהוו כרה"י וכתב הרא"ש אם חקק בו ד' על ד' מותר לטלטל בכולו ואפילו אם יש בין שפת החקק ולכותל שלשה טפחים ולא דמי להא דאמר בסוכה (ד.) בסוכה שאינה גבוהה י' וחקק בה להשלימה לי' דגבי סוכה בעינן מחיצות סמוכות לסכך אבל גבי שבת רק שהרשות משתמר ע"י המחיצות אפילו רחוקים ממנו הרבה קרוי רה"י הלכך ע"י מחיצות החיצונות שגבוהות י' נקרא רה"י אבל לא ע"י הפנימיות שאין שפת החקק מצטרף עמהן כיון שרחוקים ממנו ג' טפחים : **גג** הבולט על מחיצות הבית וכו' בפרק כל גגות (לב) תנן גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור ופירש"י הגדול מותר להכניס לו כלי הבית של מטה אבל קטן אסור להוציא לו כלי הבית דבני גדול אסרי עליה ואמרינן בגמ' דמה חצר דמינכרא מחיצתא אף גג דמינכרא מחיצתא ופירש"י מה חצר דמינכרא מחיצתא שהרי יש לה מחיצות אף גג נמי דשרי ליה במחיצות תחתונות משום גוד אסיק מיהו מחיצות ניכרות בעינן שלא יהא גג בולט חוצה לה דאי לא מינכרא לא אמרינן גוד אסיק וגדול נמי אסור דאין לו שום מחיצה וכל שאין לו מחיצות אינו רה"י כל גגין שלהם חלקים היו ולא משופעים וכתב הרא"ש (דף קכז) הילכך גגים שלנו שבולטים ראשיהם לר"ה ולא מינכרא מחיצתא הויין ככרמלית ואסור לטלטל על גבן ד"א ואין לומר כיון דלא שלטי ביה רבים שהרי גבוה הוא אין נעשה כרמלית אלא מקום פטור הוי דלא אשכחן בשום דוכתא דמקום שהוא רחב ד' שיהא נקרא מקום פטור והא דאמרינן בפ"ק דשבת אין כרמלית למעלה מי' ה"מ מכח קרקע אין האויר שלמעלה מי' כרמלית וכתב עוד שנראה דאם יש חלון ד' על ד' פתוח

לגג

דרכי משה

(ב) וכתב בהגהות דף קע"ז ע"ג דאילן העומד במקום אחד שדינן גופו בתר עיקרו

וע"ל

פרישה

שם קאי בעובר ד"א בר"ה וס"ה איסור דאורייתא דהא עבד שעקירה והנחה למוד :

סי' שמה (א) מ"ש ב"י ז"ל אבל אם עומד לאלכסון העולם אין חשוב ר"ה עד שיהא ה' טפחים וג' חומשים לכאורה נראה דוס להרא"ד הנ"ל דכתב המ"מ בשמו דגם ברבים מכתפים עליו לא סגי למיהוי ר"ה עד שיהיה ג"כ רחב לאפוקי לרש"י ולרבינו לא בעינן רחב וכמ"ש שם וק"ל : (ב) ואין להן לחי ולא קורה כו' כתב ב"י מ"מ הוי רה"י כו' שם ע"ש ומסופק הוא וכל"ל מ"מ הוי רה"י לטלטל בתוכו ואם יש בו דיורין אסור לטלטל בתוכו עד שיערבו דכשאין למבוי לא לחי ולא קורה גזור ביה רבנן ומ"ש מ"מ הוי רה"י לטלטל בתוכו ר"ל דאינו רה"י ולא ר"ה אלא כרמלית וכמ"ש בסמוך :

ובלבד

וכן זיזין הבולטין מן החומה ויש בהן ד' על ד' הוי כרמלית אא"כ הוי חלון הבית פתוח להן חורי כרמלית לאו ככרמלית דמו ואויר כרמלית אינה תופסת אלא עד עשרה ולמעלה מעשרה הוי מקום פטור הילכך הנוטל מעל פני המים בימים ובנהלים עד י' באויר הוי דינו ככרמלית למעלה מי' הוי מקום פטור: בור העומד בכרמלית אפילו עמוק ק' אמה הוי כרמלית אא"כ הוא רחב ד' על ד': מקום פטור הוא דבר שאין בו ד' על ד' וגבוה מג' ולמעלה עד לרקיע או חריץ שאין בו ד' על ד' ועמוק יותר מג' וכן מחיצות הגבוהות מג' ולמעלה ואין ביניהם ד' על ד' אפילו הוא ארוך הרבה הוי מקום פטור:

שמו מן התורה אין חיוב אלא במוציא ומכניס וזורק ומושיט מרשות היחיד לרשות הרבים אי נמי איפכא וחכמים אסרו מרשות היחיד ורשות הרבים לכרמלית או מכרמלית להם גזירה משום מרשות היחיד לרשות הרבים אבל דבר שהוא מקום פטור מותר להוציא ולהכנים ממנו לרשות היחיד ולר"ה ומהם לתוכו (א) ובלבד שלא יוציא מרשות היחיד למקום פטור ויעבירנו

דרך

לגג הוי כחורי רה"י אע"ג דלית ליה מחיצות: ומ"ש וכן זיזין הבולטין וכו' ג"ז מדברי הרא"ש ז"ל שם ואע"ג דבירושלמי משמע דזיזי' וגזוזטראות הבולטי' מן הכותל לא הויין כרמלית אפילו רחבים ד' אלא מקום פטור הם ומיהו לפום גמרא דילן משמע דגג הוי כרמלית היכא דלא מינכרא מחיצתא עכ"ל וכתב רבינו דבזיזין נמי אם חלון הבית פתוח להם הוו רה"י כדין גגים הבולטים דהא ודאי חורי רה"י הם ולא נזכר בדברי הרמב"ם מכל זה כלום: חורי כרמלית לאו ככרמלית דמו בפרק כילד משתתפין (פז:) תניא הידך אמת המים העוברת בין החלונות כו' במאי עסקינן וכו' ותיהוי כי חורי כרמלית א אביי בר אבין ור' חנינא דאמרי תרווייהו אין חורין לכרמלית רבינא אמר אפי' תימא יש חורין לכרמלית ה"מ בסמוכה וכו' וכתב הרא"ש דף קכ"ז דהכי הלכה דאין חורין לכרמלית דרבינא נמי לא פליג אהא בהדיא אלא דקאמר דאפילו יש חורין לכרמלית אית לן שינויא אחרינא וגם ה"ה כתב בפי"ד דאין חורין לכרמלית אלא כדין חורי ר"ה כלומר שהם נידונין לפי גבהן ורחבן: אינה תופסת אלא עד י' בפ"ק דשבת (ז.) כי אתא רב דימי א"ר יוחנן אין כרמלית פחותה מד' א"ר ששת ותופסת עד י' דעד י' הויא כרמלית למעלה מי' לא הויא כרמלית ופירש"י דעד י' הויא כרמלית אויר של בקעה או של ים או של קרפף יתר על בית סאתים תופס את שמו עד י' אבל למעלה מי' אין שם כרמלית על אוירו בדבר שאינו מסויים כגון פני לבינה או פני כותל או קולט מן האויר למעלה מי' מותר להוציא לכתחלה משם לר"ה ולרה"י דאין שם כרמלית עליו כי היכי דאויר למעלה מי' בר"ה לאו ר"ה הוא כדתנן לקמן למעלה מי' כזורק באויר גבי כרמלית נמי לאו כרמלית הוא ובדבר מסויים כגון ראש עמוד וגבי לבינה ליכא לאוקומי דהאי אית ביה ד' פשיטא דלמעלה מי' לא הוי כרמלית דהא אפי' עמוד בר"ה רה"י הוא ואי דלית ביה ד' ולמטה מי' מי הוי כרמלית הא קאמר אין כרמלית פחותה מד' ואי בדקאי בכרמלית כיון דלית ביה ד' הוי שם כרמלית עליו א"כ מאינו חומר בכרמלית מר"ה דאילו בר"ה כה"ג מקום פטור הוא ובטל ומותר לר"ה ולרה"י ואכן אמרינן בשמעתין דהאי תופסת עד י' מקולי ר"ה הוא הילכך לא מיתוקמא אלא באוירא וכתב הר"ן שם אבל אחרים כתבו דאפי' בדבר המסויים איכא לאוקומא וכגון שאינו רחב ד' וקאי בכרמלית דנהי דאי קאי כה"ג בר"ה מקום פטור הוא בכרמלית מלא מין את מינו וניעור כדאמר בפ"ק דעירובין (ט.) ודעת ההגהות בפט"ו מה"ש כדעת אחרים שכתבו דברבותיה דרבנן לא אשכחנא דין מקום פטור כלל משום דמלא מין את מינו וניעור וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם וכמו שאכתוב בסמוך בדין בור העומד בכרמלית: הלכך הנוטל מעל פני המים וכו' בפ' הזורק (ק.) איתמר ספינה רב הונא אמר מוציא הימנה זיז כל שהוא וממלא רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי עושה מקום ד' וממלא רב הונא סבר כרמלית מארעא משחינן ואוירא מקום פטור הוא רב חסדא ורבה בר רב הונא סברי כרמלית משפת מיא משחינן ומיא ארעא סמיכתא היא ופסקו הרי"ף והרא"ש כרב חסדא ורבה וכ"פ הרמב"ם בפי"ד: בור העומד בכרמלית וכו' אא"כ הוא רחב ד' על ד' כלומר שאם היה ד' על ד' ה"ל רה"י וכמ"ש לעיל ודין זה שכתב רבינו הוא מדברי הרמב"ם בפ' י"ד וכתב ה"ה שהקשה עליו הרשב"א למה לא יהיה דינו כמקום פטור כדין חריץ שאין בו ד' על ד' ועמקו מג' ועד הנהוס דלטו יהיה דינו חמור משאם היה בר"ה. ואפשר שדעת הרמב"ם דבכרמלית ליכא מקום פטור משום דמלא מין את מינו וניעור (ג) וכמ"ש הר"ן בפ"ק דשבת בשם קצת מפרשים כתבתיו בסמוך:

חורי כרמלית לאו ככרמלית דמו בפרק כילד משתתפין (דף פ"ז) פריך מהא דתניא אמת המים העוברת בין החלונות וכו' ותיהוי כחורי כרמלית אביי בר אבין ור' חנינא דאמרי תרווייהו אין חורין לכרמלית רבינא אמר אפילו תימא יש חורין לכרמלית ה"מ בסמוכה וכו' וכ' הרא"ש דהכי הלכתא דאין חורין לכרמלית אע"ג דרבינא בתרא הוא וקאמר אפי' תימא יש חורין וכו' רבינא נמי לא פליג אהא בהדיא אלא דקאמר דאפי' יש חורין לכרמלית אית לן שינויא אחרינא עכ"ל ולפע"ד לא היה צריך לזה דהא רש"י פירש להדיא דהא דפריך ותיהוי כי חורי כרמלית היינו אלא לאביי דחורי ר"ה כר"ה דמו אבל לרבא דחורי ר"ה לאו כר"ה דמו ל"ק מידי דהא אקילו בה רבנן דליהוי בה מקולי ר"ה ומקולי רה"י וכיון דאנן קי"ל כרבא לגבי אביי א"כ דין חורי כרמלית כדין חורי ר"ה וכן פסק הרב רבינו אשר בפ"ק דשבת (דף קע ע"א) דהלכתא כרבא דחורי ר"ה לאו כר"ה דמו ואף רבינא מודה דלרבא חורי כרמלית לאו ככרמלית נינהו ואליבא דאביי הוא דקאמר אפי' תימא יש חורין לכרמלית כי היכי דיש חורין לר"ה ופשוט הוא: אויר כרמלית אינה תופסת אלא עד י' וכו' בפ"ק (דף ז) ובפ' הזורק (ד' ק) פסקו הפוסקים הלכה כרב חסדא ורבא דמשפת מיא משחינן עשרה וכל העומק המלאה מים הרי הוא כקרקע עבה ודלא כרב הונא דאמר מארעא משחינן וז"ש רבינו הלכך הנוטל מע"פ המים כו': בור העומד בכרמלית וכו' כ"כ הרמב"ם בפי"ד ואע"ג דרש"י (בדף ז) כתב דהוי מקום פטור כי היכי דבר"ה הוי האי בור מקום פטור כיון שאין בו ד' ה"כ כעומד בכרמלית דלא חמיר כרמלית מר"ה מ"מ להרמב"ם אמרינן גבי כרמלית מלא מין את מינו וניעור וכ"כ הר"ן ע"ש אחרים: מקום פטור הוא דבר שאין בו ד' על ד' וכו' פירוש כשעומד בר"ה אבל בעומד בכרמלית דין כרמלית עליו ומדברי הרב המגיד נראה שמפרש בדברי הרמב"ם דדוקא בבור וחריץ שאין בו ד' כשהוא בכרמלית ה"ה ככרמלית אבל בעומד שאינו רחב ד' והוא בכרמלית הוי מקום פטור. ונ"ע דכיון דטעמא הוי משום דמלא מין את מינו וניעור מה לי בור מה לי עמוד והכי משמע ממ"ש הר"ן דאחרים חולקים על פירוש רש"י דאף בדבר מסויים כשעומד בכרמלית ואינו רחב ד' אינו מקום פטור אלא כרמלית. הב"י הביא דברי הרמב"ם שכתב בדין עמוד בר"ה גבוה עשרה ורחב ד' ונעץ בו יתד וכו' דדין זה איתא בפ' חלון (דף עח) וכתב על זה ולא ידעתי למה השמיטו רבינו נראה דקשיא ליה דאע"פ דאינו תופס גירסת הרמב"ם ופירושו מ"מ ה"ל לכתבו על פי גירסת רש"י ופירושו ולמה השמיט דין זה ולא כתבו כלל ומ"מ אין קושיא זו על רבינו לבדו דגם הרי"ף והרא"ש ושאר פוסקים לא כתבוהו ולפע"ד נראה דהטעם הוא שתופסים גירסת רש"י ופירושו והלכה כרב אשי דאפילו יתד אחד דגבוה שלשה אינו ממעט לרחבו מ"ט דתלי ביה מידי ואנ"ל בפחות משלשה דכגגה דעמוד הוא חשיב ולא ממעט ואפילו מלאו כולו ביתדות לא נתמעט רחבו בכך והשתא ודאי כיון דבכל גוונא הוי רה"י לא היו צריכין הפוסקים להזכיר דין נעץ בו יתד אלא כתבו בסתם עמוד גבוה עשרה ורוחב ד' הוי רה"י ומסתמא משמע בין נעץ בראשו יתד ובין לא נעץ כלל ובין נעץ וגבוה שלשה ובין אין בו ג' ובין נעץ יתד אחד ובין מלאו כולו יתידות גם בהגהת אשיר"י משם א"ז פסק כרב אשי דבכל ענין הוי רה"י:

שמו מן התורה אין חיוב וכו' בפ"ק דשבת (דף ו) ובריש פרק הזורק: ומ"ש אבל דבר שהוא מקום פטור וכו' ובלבד שלא יוציא מרה"י למקום פטור ויעבירנו דרך מקום פטור לר"ה או איפכא כך היא הגירסא הנכונה

מקום פטור הוא דבר שאין בו ד' על ד' בפ"ק דשבת (ז.) כי אתא רב דימי א"ר יוחנן אין כרמלית פחותה מד' ופירש"י ואי לא מקום פטור הוא: ומ"ש וגבוה מג' כלומר דאילו פחות מג' כארעא סמיכתא היא וכמ"ש לעיל וגם הא מבואר שם בפ"ק: ומ"ש או חריץ וכו' הוא מדברי הרמב"ם בפי"ד וכתב ה"ה שלדעת הרמב"ם שכתב בדין הבור שבכרמלית שהוא ככרמלית אין דין זה אלא בחריץ שבר"ה בדוק' אבל לדעת הרשב"א הוא בין בכרמלית בין בר"ה אבל ברה"י ד"ה אינו חולק רשות וזה פשוט עכ"ל: ומ"ש וכן מחיצות הגבוהות וכו' הוא מדברי הרמב"ם בפי"ד וכבר כתב ה"ה שם מהיכן למד הרמב"ם כן וכתב עוד ודע שאם המקום עגול אם אפשר לרבע בו ד' על ד' ה"ז רה"י ואם לאו אע"פ שיש בו בתשבורת יותר מכאן אינו רה"י וכן הדין בשאר התמונות המשולשים וכיוצא בהם עכ"ל וכתב עוד ה"ה בפ' הנזכר שאין מקום פטור אלא כשהוא במקום ר"ה או בכרמלית אבל אם הוא תוך רה"י הואיל ורה"י מקיפו הרי הוא כמוהו שאויר רה"י עולה עד לרקיע עכ"ל נמצינו למידין דעמוד וכיוצא בו בר"ה אפשר להיות לו דין אחד מהד' רשויות שאם אינו גבוה ג' או אם גבוה ט' יש לו דין ר"ה ומג' ועד ט' אם הוא רחב ד' הוי כרמלית ואם גבוה י' ורחב ד' הוי רה"י ואם אינו רחב ד' בין גבוה י' או פחות מט' הוי מקום פטור ואם העמוד הנזכר הוא בכרמלית אפשר להמצא בו רה"י ומקום פטור וכרמלית לדעת רש"י אבל לדעת אחרים א"א להמצא בו אלא רה"י וכרמלית לבד וזה שאם הוא גבוה י' ורחב ד' הוי רה"י ואם אינו רחב ד' הוי מקום פטור בין גבוה י' בין אינו גבוה י' לדעת רש"י אבל לדעת אחרים הא נמי הוי כרמלית ואם הוא רחב ד' ואינו גבוה י' הוי כרמלית לכ"ע אבל ברה"י אין מקום לרשות אחרת שכל דבר שבתוך רה"י הוא רה"י בין גבוה בין נמוך בין רחב בין קצר שכן דרך היחיד לבנות עליו וזו למעלה מזו כתב הרמב"ם בפי"ד עמוד בר"ה גבוה י' ורחב ד' ה"ז רה"י נעץ בגגבהו יתד כל שהו אפילו אינה גבוהה ג' הואיל וראוי לתלות ביתד ולהשתמש בו ה"ז ממעטו ונעשה כרמלית ואין מודדין לו אלא מן היתד ולמעלה ואפילו מלאהו כולו יתדות ה"ז ממעט גובהו שהרי תולים באותם יתדות ומשתמשים וביאר ה"ה דעתו בסוגיית הגמרא ושהמפרשים חולקים עליו ולא ידעתי למה השמיטו רבינו (ד):

שמו מן התורה אין חיוב אלא במוציא ומכניס וכו' חיובא במוציא ומכניס ו זרק ומושיט מרה"י לר"ה בפ"ק דשבת (ו.) וברפ הזורק (צו.) והפטור מהם לכרמלית מן התורה וחיובא מדרבנן פשוט בפ"ק דשבת בברייתא (ו.): אבל דבר שהוא מקום פטור מותר להוציא וכו' בפ"ק דשבת (ו.) ברייתא אדם עומד על האסקופה נוטל מבע"ה ונותן לו מעני ונותן לו ובלבד שלא יטול מבע"ה ויתן לעני מעני ויתן לבע"ה ואם נטל ונתן שלשתם פטורים ומוקי לה בגמ' (ח.) באסקופת מקום פטור כגון דלית ביה ד' על ד' וכי הא דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני רה"י ולבני ר"ה לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו וכתב הר"ן מקום שאין בו ד' על ד' מקום מסויים שיש לו רוחב קצת וגבוה ג' והכי מוקי לה בעירובין (ט.) בגבוה ג' וכ"כ הרא"ש. והא דאמרינן ובלבד שלא יטול וכו' פירש"י משום זילזול באיסור שבת לכתחלה לגרום הוצאה מרה"י לר"ה דגזרינן דילמא אתי לאפוקי להדיא מרה"י לר"ה: ומ"ש ובלבד שלא יוציא מרה"י למקום פטור דרך ר"ה כך כתוב בנוסחא שבידי לפ"ז נ"ל שאע"פ שפסק בסמוך דמהלך לאו כעומד דמי וא"כ כיון שלא עמד לפוש בר"ה הוי מוציא מרה"י למקום פטור דשרי מ"מ כיון דאם

עמד

דרכי משה

(ג) וע"ל סי' שנ"ה דלפי סברא זו אין מקום פטור האידנא דאין לנו רק כרמלית: (ד) כתב בא"ז דמתירין פסי ביראות אפי' בח"ל ודוקא אם הלך ללמוד תורה וכיוצא בו לדבר מצוה וכגון שצריכין למי גשמים דאיכא דחק של מים דלא שכיחי מיא והאריך שם בדיני פסי ביראות:

וכן

פרישה

בי' שמו (א) ובלבד שלא יוציא מרה"י למקום פטור כו' עיין מ"ש ב"י ז"ל ובספר ישן מצאתי כתוב ובלבד שלא יוציא מר"ס למקום פטור ויעבירנו כו' עד ולפי גירסא זו וזהו כעין הדין הנזכר בסמוך (ר"ל שם בגמרא ע"ש פ"ק דשבת סוף דף מ') ובלבד שלא יטול מב"ה ויתן לעני וכו' עכ"ל ודבריו צריכין ביאור דא"כ מ"ש הא' בבא

מאידך

חדושי הגהות

שמה א רב אשי אמר אפילו תימא וכו' רבינא אמר וכו' כ"ה בגמרא אבל גירסת הרי"ף ורא"ש כמ"ש הב"י:

כתב

דרך מקום פטור לר"ה או איפכא וכן העומד ברה"י ומוציא או מכנים או מושיט וזורק לר"ה דרך מקום פטור או איפכא חייב וכן לא יעמוד אדם עליו ויקח חפץ מיד מי שעומד בר"ה ויתננו לעומד ברה"י או איפכא ואפילו אם מקום הפטור בין רשויות דרבנן כגון ב' חצרות שלא עירבו אסור לעמוד עליו להחליף מזה לזה להכנים לבית מן התורה אין חיוב אלא במעביר ד' אמות בר"ה והחכמים אסרו להעביר ד"א בכרמלית גזירה אטו ר"ה וקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה מן התורה הוי רה"י והחכמים אסרו לטלטל בו אלא ד' אמות אטו ר"ה ומ"מ מותר להוציא ממנו לכרמלית אחרת כגון בקעה העוברת לפניו אע"פ שהיא רה"י גמור מן התורה אע"פ שאסרו להוציא מרה"י לכרמלית הכא שרי שאם נאסר להוציא ממנו לכרמלית יאמרו עליו שהוא רה"י ויטלטלו בכולו ומוטב להתיר להוציא ממנו לכרמלית דמידי דלא שכיח הוא כדי שלא יבואו לטלטל בתוכו ממה שנאסר להוציא ממנו ואז יבואו לטלטל בכולו והוא מידי דשכיח ואם יטלטלו בו יבואו לטלטל בר"ה ומטעם זה אם יש גינה יתירה מסאתים ולא הוקפה לדירה ובקעה לפניה מותר לעמוד לפניה וליקח המפתח מן הבקעה ולסגור אותה ולהחזיר המפתח אליו :

מן

הנכונה בספרי רבינו והוא ברייתא סוף (דף ה) המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב ובן עזאי פוטר דמהלך כעומד דמי ואכן קי"ל כת"ק דמהלך לאו כעומד דמי וכיון דעביד עקירה ברה"י והנחה בר"ה אע"פ שהעבירו ברגליו דרך מקום פטור חייב ותנ"ה המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב אחד המוציא וא' המכניס אחד המושיט ואחד הזורק : **ומ"ש** וכן העומד ברה"י ומוציא וכו' משנה ריש פ"ק דשבת פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית או שנטל מתוכה והוציא העני חייב ובע"ה פטור ואסיקנא בגמ' דלא אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיא ולפיכך אפילו עומד ברה"י ומוציא בידו לר"ה דרך אויר מקום פטור או איפכא דמכניס מר"ה לרה"י בידו או מושיט וזורק חייב : **ומ"ש** וכן לא יעמוד אדם עליו וכו' ברייתא שם (דף ז) אדם עומד על האסקופה נוטל מבע"ה וכו'. והשתא קא חשיב רבינו בהני שלשה בבות שלשה ענייני הוצאה והכנסה מרה"י לר"ה דרך פטור א' במעביר חפץ ברגליו דרך מקום פטור ב' בעומד במקומו ומעביר בידו על פני מקום פטור דבהני תרתי חייב חטאת ג' בעומד על גבי מקום פטור ונוטל מבע"ה ונותן לעני או נוטל מעני ונותן לבע"ה ובזה הוי פטור אבל אסור. ובמקצת ספרי רבינו גורסים בבבא ראשונה ובלבד שלא יוציא מרה"י למקום פטור דרך ר"ה ותימה כיון דעביד עקירה ברה"י והנחה במקום פטור למה יהא חייב במה שעובר ברגליו דרך ר"ה הלא קיימא לן כת"ק דמהלך לאו כעומד דמי וב"י פירש דאסור משום דגזרינן שמא יעמוד לפוש והא ודאי ליתא חדא דלא נזכרה גזירה זו בתלמודא ולא בפסקי הגאונים ועוד מדכתב רבינו אחר בבא זו וכן העומד ברה"י ומוציא וכו' חייב אלמא דבבבא ראשונה נמי חייב ואי איתא דבבא ראשונה פטור אבל אסור קאמר ה"ל לחבר בבא הראשונה עם האחרונה שהיא לא יעמוד אדם עליו וכו' דפטור אבל אסור הוא אלא נוסחא זו מוטעת היא ולפי הדין מותר לכתחלה להוציא מרה"י ולעבור ברגליו דרך ר"ה ולהניחה במקום פטור : גרסינן בגמ' א"ר יוחנן מודה בן עזאי בזורק דחייב ותניא נמי הכי ומביאו הרי"ף בפסקיו והבינו ה"ר יונה והרא"ש והר"ן דמדהביא להא דר"י אלמא דס"ל הלכתא כבן עזאי דמהלך כעומד דמי ופטור ואינו חייב אלא בזורק והקשו עליו מן הסוגיא דפ"ק דשבת ומפרק אלו נערות ועוד קשיא לי מדברי הרי"ף עצמו דבפרק המצניע תנן המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה בין שחזר והוציאן בין שהוציאן אחר פטור מפני שלא עשה מלאכתו בבת אחת ומוקי לה באסקופת כרמלית וטעמא דנח בכרמלית הא לא נח בכרמלית מיחייב מתני' דלא כבן עזאי דתניא המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב ובן עזאי פוטר ורב אלפס הביא לשם המשנה כצורתה דאלמא דס"ל דהלכה כרבנן ולא כבן עזאי וא"כ היאך פסק כאן כבן עזאי ולכן נ"ל דמה שהביא הרי"ף בפ"ק דשבת הא דאמר ר"י מודה בן עזאי בזורק לא לפסוק כבן עזאי בא כמו שעלה ע"ד הגדולים אלא כדי לפרש דפלוגתייהו במהלך הוא דכיון דברייתא תני בסתמא לת"ק חייב ולבן עזאי פטור סד"א דפליגי בזורק ובקלוטה כמי שהונחה דמיא פליגי אבל במהלך לכ"ע פטור דמהלך כעומד דמי אבל מדרבי יוחנן שמעינן דבמהלך פליגי אבל בזורק אף בן עזאי מודה דחייב וכדתניא נמי הכי וא"כ במהלך נמי חייב כחכמים דהלכתא כוותייהו ולכן הכרח הוא שיביא הרי"ף דברי ר' יוחנן שוב ראיתי דכבר פירש כך הב"י : **ואפי'** אם מקום הפטור בין רשויות דרבנן וכו' כך היא הסכמת הרא"ש בפרק כיצד משתתפין (דף קכז) ודקדק רבינו לומר להכניס לבית כלומר דאילו להכניס מחצר לחצר כלים ששבתו בחצר ולא להכניס לבית מותר להדיא אפי' בלא מקום פטור שכל החצרות רשות א' הן ואע"פ שלא עירבו יחד מותר לטלטל מזה לזה כמ"ש בסי' שע"ב. כתב המרדכי פ"ק דשבת דאע"ג דים ובקעה תרי גווני כרמלית נינהו מותר לטלטל מזו לזו תוך ד' אמות וה"א פרק מי שהוציאוהו וכו' והוא ט"ס דליתיה התם אלא תלמוד ערוך הוא בפרק הדר בדף ס"ז דפריך התם למאי דס"ד דסלע שבים אינו גבוה עשרה ואין מטלטלין לא מתוכו ליס ולא מים לתוכו דאמאי לא יטלטל והא מכרמלית לכרמלית קא מטלטל וע"ש. וה"א להדיא בפרק המוצא תפילין (דף קא) בזמן שהמנעול למטה מעשרה דהוי כרמלית מביא מפתח מע"ש ומניח באסקופת כרמלית למח' פותח ונועל ומחזירו לאסקופה וה"נ איתא פ"ק דשבת (דף ח) דקאמר הוא ועירובו בכרמלית וכו' : מן

עמד בר"ה חייב גזרינן שמא יעמוד ובספר ישן מצאתי כתוב ובלבד שלא יוציא מרה"י למקום פטור ויעבירנו דרך המקום פטור לר"ה או איפכא וכן מצאתי בספר מוגה מיד גדול ולפי גירסא זו זהו כעין הדין הנזכר בסמוך ובלבד שלא יטול מב"ה ויתן לעני וכו' : **ומ"ש** וכן העומד ברה"י ומוציא וכו' בפ"ק דשבת (ה.) ת"ר המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב ובן עזאי פוטר א"ר יוחנן מודה בן עזאי בזורק פי' רש"י חנות. רה"י פלטיא ר"ה סטיו ואצטבאות שהם כרמלית חייב הואיל ולא עמד בסטיו לפוש אין כאן הנחה אלא בפלטיא : ובן עזאי פוטר. דקסבר מהלך כעומד דמי וכתב הרא"ש והר"ן דמדברי הרי"ף שהביא להא דר"י משמע דס"ל דהלכה כבן עזאי והקשו עליו ודחו דבריו והעלו דהלכה כת"ק וכ"פ הרמב"ם בפי"ד דמהלך לאו כעומד דמי וכתב הרא"ש שכן דעת הר"י והביא ראיות לדבר ולפ"ז מוציא מרה"י לר"ה אפילו דרך מקום פטור חייב ול"נ דאפשר דהרי"ף נמי סבר דאין הלכה כבן עזאי ולא הביא ההיא דר"י אלא ללמד על דברי ת"ק דלא תימא ע"כ לא חייב ת"ק אלא בזורק אבל במוציא מודה דפטור קמ"ל דבזורק אפילו לבן עזאי חייב וא"כ ע"כ במוציא נמי (פטור) [חייב] ת"ק : **ומ"ש** וכן לא יעמוד אדם עליו ויקח חפץ וכו' כבר נתבאר בסמוך אדם עומד על האסקופה וכו' ובלבד שלא יטול מבע"ה ויתן לעני וכו' : **ומ"ש** ואפי' אם המקום פטור בין רשויו' דרבנן בפרק כיצד משתתפין (פז) תניא אידך אמת המים העוברת בין החלונות וכו' במאי עסקינן וכו' אלא באגביה ולהחליף והא כי אתא רב דימי א"ר יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני ר"ה ולבני רה"י לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו התם רשויות דאורייתא הכא רשויות דרבנן רבינא אמר כגון דעבד לה נפקי מפומא וכתב שם הרא"ש דף קכ"ו בפרק חלון כתב הרי"ף הא דאמר ובלבד שלא יחליפו אוקימנא בפ' כיצד משתתפין ברשויות דאורייתא כגון רה"י ור"ה אבל ברשויות דרבנן כגון כותל שבין שתי חצירות גבוה י' ואינו רחב ד' מותר לכתף ולהחליף וכן הלכה והרז"ה כתב דאשינויא דרבינא סמכינן ולא צריכינן לשינויי דחיקי דלעיל לפלוגי דרב דימי אדזעירי ולחלק בין רשויות דאורייתא לרשויות דרבנן והאריך בראיות ובסוף העלה ונראין דברי הרז"ה וכן דעת הראב"ד ז"ל עכ"ל וכתב הרב המגיד בפט"ו גבי לא ימלא מן הספינה וכו' שדעת הרמב"ם שלא אסרו להחליף דרך מקום פטור אלא ברשויות דאורייתא דוקא וכן הורו גדולי המורים אבל הרשב"א הסכים לדעת אחרים שאפי' ברשויות של דבריהם אסור להחליף וכתב ה"ר יהונתן בר"פ חלון על מ"ש הרי"ף דברשויות דרבנן כגון כותל שבין ב' חצירות שגבוה י' ואינו רחב ד' מותר לכתף ולהחליף משמע לן דוקא על גבי הכותל העומד תחת אויר הוא דמותר לכתף ולהחליף אבל בדרך חורין בכותל שהוא גבוה הרבה וכותל מקורה כלומר שהוא בין ב' בתים אסור לכתף ולהחליף מזה לזה אע"פ שאין ברוחב החור ד' א"כ בכותל שבין ב' בתים שאינה גבוה יותר מי' טפחים אסור להשתמש עליה מזה ומזה אע"פ שאין ברחבה ד' לפי שהכותל נחשבה כחורי רה"י לזה וחורי רה"י לזה ואוסרין זה את זה ועוד דהא אמרינן ביתא כמאן דמלי דמי ואילו היא פחותה מי' לגבי נפשה ורשות שניהם שולטות בו א"כ כיון שמקורה כמאן דמלי דמי וקרקע הבית נחשב כאילו היא שוה לאותו חור הכותל או לגובהה של כותל וכמו שיש בהם ד' טפחים רוחב דמי ואסור אפילו לכתף עליו ע"כ. ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש ודקדק לכתוב להכניס לבית כלומר דאילו מחצר לחצר מותר לטלטל כלים ששבתו בחצר שכל החצרות רשות אחת כמ"ש בסי' שע"ב : **מן** התורה אין חיוב אלא במעביר ד"א בר"ה וחכמים אסרו להעביר וכו' פשוט בפ"ק דשבת בברייתא (ז.) וכתב שם המרדכי דאע"ג דים ובקעה תרי גווני כרמלית נינהו מותר לטלטל מזו לזו תוך ד"א (א) : **וקרפף** יותר מבית סאתים וכו' דהוי רה"י מימרא דר"י שם (ז.) ובפרק הדר (סז:) : **ומ"ש** שאסור לטלטל בו ד"א מדרבנן פשוט בכמה מקומות מהם פ' עושין פסין בדף כ"ג ובפ' הדר דף הנזכר : **ומ"ש** ומ"מ מותר להוציא ממנו לכרמלית אחרת וכו' בפרק הדר דף הנזכר בהא דאר"י קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה הזורק לתוכה חייב מיתיבי מדתניא סלע שבים גבוה עשרה ורחב ד' אין מטלטלין מתוכו ליס ולא מן הים לתוכו פחות מכן מטלטלין עד כמה עד בית סאתים ואסקה רב אשי דקאי ארישא וה"ק גבוה י' ורחב ד' אין מטלטלין מתוכה ליס וכו' ועד כמה עד בית סאתים הא יתר מבית סאתים מטלטלין משום דכיון דאסור לטלטולי בכוליה שרו רבנן לטלטל מתוכו ליס ומן הים לתוכו מ"ט דילמא אמרי רה"י גמורה הוא ואתו לטלטולי בכוליה ומ"ש תוכו שכיח מתוכו ליס ומן הים לתוכו לא שכיח ופירש"י טפי מבית סאתים אי אסרת מתוכו ליס תוך ד"א אתי למימר רה"י גמורה היא אפילו דרבנן ומטלטלין בכולה ומיעקרא אידך תקנתא דרבנן ובטלי הא מקמי הא. ומ"ש דאליס הך תקנתא טפי מהך. תוכו שכיח וכי שריא ליה לטלטולי בגויה חזו ליה עלמא ומיחלף בר"ה. מתוכו ליס לא שכיח ולא גזרו רבנן במלתא דלא שכיח ואע"ג דבשאר רה"י לכרמלית גזור רבנן הנהו שכיחי אבל הני תרתי כחדא יותר עבית סאתים ומתוכו לכרמלית לא שכיח :

ומ"ש ומטעם זה אם יש גינה יתירה מסאתים וכו' כ"כ שם התוס' והרא"ש (דף קכב) בשם ר"ת וכ"כ המרדכי בריש שבת וכ"כ בהגהות פי"ו מהל' שבת וגם ה"ה כתב בפ' הנזכר בשם הרשב"א שלזה הדעת נוטה וכתב עוד שמדברי הרמב"ם משמע שלא התירו אלא ליס אבל אם קרפף יותר מבית סאתים כמוך לכרמלית שבינשה לא ואיני יודע מהיכן דייק שהרמב"ם סובר כן דאי משום שלא הזכיר אלא סלע שבים לישנא דברייתא וגמ' נקט ואפשר דה"ה לכרמלית שבינשה כתב המרדכי בריש שבת דמשמע מהגמרא דכשתינוק מביא מפתח עמו מותר ליקח המפתח ולפתוח הפתח כיון דאין המשקוף בולט ד"א בר"ה הוי כר"ה אבל לאחר שנפתח המנעול צריך להסיר המפתח טרם שיפתח הפתח עצמו שהרי מה שיש מן הפתח ולפנים רה"י גמור הוא וכתב בהגהות פ"ק דשבת דאסקופות שלנו מה שיש

מן

דרכי משה

שמו (א) וכן משמע בסמוך מדברי רבינו הטור דמותר להוציא מכרמלית לכרמלית וכ"ה לקמן ס מן שע"ב : וכ"ה

פרישה

מאיך בברייתא דכתב רבינו אח"כ וכן העומד ברה"י ומוציא דרך מקום פטור. וכן לא יעמוד וכתבו רבינו אח"כ במ"ש וכן לא יעמוד אדם עליו ויקח חפץ מיד מי שעומד בר"ה כו' אלא אדם עליו ויקח חפץ מיד מי שעומד. וגם למה כתב הב"י שהוא כעין הדין הנזכר בלבד שלא שבריסא מיירי שנוטלו מן הארץ ובסיפא איירי שנוטלו מיד חבירו ובמציעתא איירי שככנס ברגליו יטול מב"ה כו' ולא כתב שהוא כעין מ"ש וכן העומד ברה"י ומוציא כו'. ונראה משום דלשון לרה"י ולוקח משם חפץ ומוליכו ברגליו מרה"י דרך מקום פטור ויוליכנו לר"ה אלא שזהו דוחק רבינו שכתב ובלבד שלא יוציא מרה"י למקום פטור משמע ליה שיעמוד על עומדו במקום פטור דמאי שנא רישא דלוקחו מן הארץ ומ"ש סיפא דלוקחו מיד חבירו כיון שהוא עושה בשניהן ויושיט ידיו ממקום עומדו לר"ה ויניחנו שם וא"כ הייכו כעין שלא יטול מיד ב"ה ויתננו לעני העקירה והנחה לכן היה נראה לומר דמפולקים בזה דרישא מיירי כמ"ש דעומד על פידיו

במקום

שמז מן התורה אינו חייב אלא כשעוקר החפץ מרה״י ומניחו בר״ה או איפכא אבל אם עקר חפץ מר״ה והכניסו לרה״י ונטלו חבירו מידו והניחו שניהם פטורין אבל אסורין לעשות כן אבל אם עקר הפץ מר״ה והכניסו׳ לרה״י והניח לתוך ידו של חבירו או שנטלו מתוך יד חבירו בפנים והוציאו העומד בחוץ חייב והעומד בפנים פטור ומותר לעשותו לכתחלה ואין בו משום איסור שבת אלא שאסור לעשותו מפני שמכשיל את חבירו וגורם לו להוציא החפץ ולבא לידי חילול שבת:

שמח היה עומד ברה״י והוציא ידו מלאה פירות להוץ בשוגג מותר להחזירה לאותה הצר ואסור להושיטה לחצר אחרת הוציאה במזיד אסור להחזירה אפילו לאותה חצר וה״מ שהוציאה מבעוד יום והניחה שם עד הלילה שאינו יכול לבא לידי חיוב הטאת אף אם ישליכם מידו אבל הוציאה משחשיכה מותר להחזירה שמא ישליכם מידו ויבא לידי חיוב הטאת. הא דבעינן עקירה מע״ג מקום שיש בו ד׳ על ד׳ והנחה עליו ויעקור מתחילה כדי להוציא ושיוציא כדרך המוציאין וכשיעורו וילך ד״א בלא עמידה באמצע וכן זרק מרה״י לרה״י ור״ה באמצע ונתכוין לזרוק שתים וזרק ד׳ לזרוק לתוך ד׳ ונתגלגל חוץ לד׳ או איפכא ומושיט מרה״י לרה״י דרך ר״ה וכמה צדדים שנאמרו בענין הוצאה והעברת ד״א לא נאמרו אלא לענין חיוב חטאת אבל איסורא איכא בכולהו ולכך אין רצוני להאריך בהם:

שמט כל אדם יש לו ד׳ אמות בר״ה שיכול לטלטל בהן ומודדים אותן לו באמה שלו מרווחת ואם איבריו גדולים ואמתו קטנה שלא יספיקו לו ארבע אמותיו נותנין לו ד׳ אמות בינונית

מן הפתח ולפנים כשהוא נעול רה״י גמורה דהא אותו משקוף שבתקרה עליונות מתיר כל מה שלפנים ומה שיש חוץ לפתח אסור להכנים מעליו לפנים דליכא לדקדק השתא בקירוי שאין לנו קירוי רחב ד׳ והמדקדק שמא יכול לעבור על ד״ת ואף אסור להוציא מעליו לחוץ דשמא התקרה ד׳ ואסור להוציא מדאורייתא לחוץ כתב בשבולי הלקט תשובה זו מצאתי בשם רש״י ור״ת כל בית שהוא פתוח לר״ה אסור להוציא ממנה שום דבר חוצה ולא להכנים לה מבחוץ אא״כ למעלה באסקופה והוא שיש לה על פתח הבית מקום גבוה מר״ה כדי שיהו בני ר״ה נמנעים מלדחוק בפתח הבית ותניא אסקופה אדם עומד עליה נוטל מבע״ה ונותן לו ואמרי׳ עלה בגמ׳ מאי אסקופה כגון דלת שיש בה ד׳ טפחים על ד׳ טפחים ויש בגובהה ד׳ טפחים וא״ר יהודה באסקופת מבוי עסקינן אבל אסקופת בית פתוח לר״ה אסור דתניא היתה ידו מליאה פירות והוציאה לחוץ בשוגג אסור להחזירה ותניא אידך מותר להחזירה כאן באותה חצר כאן בחצר אחרת אסור כ״ש בר״ה ואם היה באסקופה ד׳ טפחים על ד׳ טפחים ולא יוכלו בני ר״ה ליכנס לתוכה הרי היא ככרמלית ות״ר לענין כרמלית אבל ים ובקעה וכו׳ אין נושאין ונותנין לתוכה ואין מוציאין מתוכה לר״ה ולא לרה״י וכו׳ ואם היה זה בצד זה אפילו י׳ בתים ונסרים על פתחיהם לא מעלין ולא מורידין לענין איסור שבת שאין מועיל אלא עומק י׳ או גובה י׳ או מחיצות שהעומד שבהם מרובה על הפרוץ אבל תקרה בלבד לא מעלה ולא מוריד (ב) הגע עצמך אם היה ר״ה מקורה יש בו הנאה של כלום אין לתקרה הנאה לענין איסור שבת זה מי שמוציא כלים מפתח הבית לחוץ או מחוץ לבית כ״ש אם מושיטין מזה הבית לבית שבצדו או להעלות לעליות שום דבר שמא יהיו העליות על אותם הבתים ומעלין ומורידין מהם חפצים שהוא איסור הנאה מרשות לרשות ואל יעלה בדעתך שהעירוב מועיל במקום שאין מבוי כלל ואם יהיה אותו המבוי המקורה ע״פ פתחי הבתים גבוה או עמוק מר״ה אע״פ שיש בין בתים לר״ה נסרים עומדים כמו מחיצות ויש בהם עומד מרובה על הפרוץ הרי דינו דין מבוי מפולש שאינו ניתר אלא בפתח מכאן ולחי או קורה מכאן ואח״כ מערבין ואחר כל זה ניתר וראיה לכל זה שאמרנו הנך בבי דיציאות השבת פשט העני את ידו לפנים וכו׳ כ״ש המוציא חפצים מהבית שהוא רה״י ומקום שחוצה לה ועל פתחה רשות אחרת ואם יהיו קורות או עמודים עומדים לצד הבתים הפתוחים לר״ה תחת אותם הקירוי שעל פתחי הבתים הרי אלו לא מעלין ולא מורידין וכי אמרינן שיירא שהנתה בבקעה וכו׳ מקיפים בקנים וכו׳ ל״ש אלא בבקעה שהיא עצמה כרמלית והרבה דברים התירו לענין מחילה אבל מרה״י לר״ה אפי׳ ע״י סטיו איסור גמור וכ״ש אם יהיה בין הקורות והעמודים שכנגד פתחי הבתים יותר מג״ע במקום שהוא שוה עם ר״ה לא עומק ולא גובה ולא גדודיות ולא קרן זוית שהוא איסור ואין עירוב מועיל אלא במבואות שאינן מפולשין ובחצרות וה״ר אביגדור כתב בתשובה ועל אסקופתינו שאינן גבוהות מן הקרקע י׳ טפחים ולא רחבות ד׳ טפחים מותר להכניע המפתח בין הדלת לאסקופה ומקום פטור הוא אך לא להכניעו לפנים מן הדלת עכ״ל (ג) וכ״ע בדברים אלו: כתב בכלבו סוף הלכות שבת שאין אדם יכול לעמוד בר״ה או כרמלית לנעול ביתו להכנים המפתח לפנים תחת הדלת או למעלה או מן הצדדין לפי שאפילו משהו אסור להכנים ולהוציא מרשות לרשות:

שמז מן התורה אינו חייב אלא כשעוקר החפץ מרה״י וכו׳ עד סוף הסי׳ הכל פשוט בריש שבת במשנה ובגמ׳: **ומ״ש** אלא שאסור לעשותו מפני מכשיל את חבירו וכו׳ כ״כ שם התוס׳ והרא״ש והר״ן ואפי׳ אם העומד שחוץ עכו״ם אסור מדרבנן מפני שנראה כנותנו לו ע״מ להוציא וכתבו התו׳ שאם החפץ של העכו״ם שרי והרא״ש אסר אפי׳ אם החפץ של העכו״ם שהרואה אינו מכיר אם הוא של עכו״ם וכתבו רבינו בסימן שכ״ה:

שמח היה עומד ברה״י והוציא ידו וכו׳ בריש שבת (ג:) היתה ידו מליאה פירות והוציאה לחוץ תני חדא אסור להחזירה ותני חדא מותר להחזירה ואסיקנא הא והא בשוגג ול״ק כאן לאותה חצר כאן לחצר אחרת ופירש״י לאותה חצר. שהוא עומד בתוכה מותר להחזירה אבל לחצר אחרת הסמוכה לה אסור לזורקה כדבעיא רבא מר״כ היתה ידו מליאה פירות והוציאה לחוץ מהו להחזירה א״ל לאותה חצר מותר לחצר אחרת אסור ומאי שנא התם לא אתעבידא הכא אתעבידא מחשבתו ופירש״י לא אתעבידא מחשבתו. שנתכוון לפנות מחצר זו הילכך לא גזרו אבל לחצר אחרת נתקיימה מחשבתו וגזור דלמא זימנא אחריתי שדי להו לר״ה וכתב הר״ן בשם התוס׳ וה״ה בשם הרמב״ן והרשב״א דהא דמשמע שאם הוציא במזיד אסור להחזירה אפי׳ לאותה חצר היינו דוקא כשהוציאה מבע״י שא״א לו לבוא לידי איסור סקילה אפי׳ אם ישליך הפירות בר״ה בשבת אבל אם הוציאה משחשיכה מותר להחזירה לאותו חצר שאם יקנסוהו להיות ידו תלויה שמא ישליך הפירות בארץ ויבא לידי איסור סקילה ולמדו כן מדא״ר ביבי הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה וכ״ד הרא״ש וכתב שגם זה דעת הרי״ף שאע״פ שכתם ולא פי׳ סמך לו על מ״ש הביא דהדביק פת בתנור דהתירו לו לרדות קודם שיבא לידי איסור סקילה. אבל מדברי רש״י נראה דאפי׳ הוציאה משחשיכה נמי אסור להחזירה ולא דמי להיא דהדביק פת בתנור דהתם אי לא שרינן לרדותה על כרחך תגמור אפיית הפת ויתחייב אבל הכא אי בעי נקיט לפירי בידיה ולא שדי להו לר״ה והרמב״ם דבריו סתומים כדברי הרי״ף והר״ן כתב עליו שדעתו כדעת רש״י ולפ״ז י״ל שמאחר שהרי״ף כתם דבריו כרש״י ס״ל דלאסור בכל גוונא ודלא כמו שפי׳ הרא״ש ורבינו כתם דבריו כדעת הרא״ש ודע דהא דאסרינן להחזירה היינו בהוציא ידו לר״ה למטה מי׳ דאילו למעלה מי׳ מקום פטור הוא והכי משמע בגמ׳ וכ״כ ה״ה בפי״ג ופשוט הוא ונראה נמי דלא נאמרו דברים אלו אלא במוציא לר״ה כדדייק לשון הרמב״ם ולשון רש״י אבל במוציא לכרמלית לא גזרו דא״כ ה״ל גזירה לגזירה:

שמט כל אדם יש לו ד״א בר״ה שיכול לטלטל בהם ומודדין אותם לו באמה שלו וכו׳ עד נותנין לו ד״א בינונים פשוט בפ׳ מי שהוציאוהו (מח): **ומ״ש** מרווחת גז״ש גופו ג׳ אמות ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו דברי ר״מ ר״י אומר גופו ג׳ אמות ואמה כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו מאי בינייהו ד״א מצומצמות א״ב ופירש״י דלר׳ יהודה הוי מצומצמות ולר״מ מרווחות אבל הרי״ף והרא״ש כתבו איפכא דלר״מ הוו מצומצמות ולר״י הוו מרווחות וע״פ דברי הרי״ף והרא״ש כתב רבינו מרווחות

דקי״ל

שמז מן התורה אינו חייב וכו׳ משנה וגמ׳ דפ״ק דשבת דהעומד בפנים פטור ומותר וכתב הרא״ש דר״ל דמותר משום איסור שבת אבל ודאי דעושה איסור במה שמכשילו אלא דמאיסור זה לא איירי המשנה והגמ׳ וכ״כ הגהות מרדכי והר״ן ז״ל. ודין עכו״ם בזה נתבאר למעלה ריש סימן שכ״ה שג״כ אסור מפני הרואה ויפה כיון בש״ע לכתוב פסק דין זה בסתם כטור אבל אסור ואפילו היה עכו״ם שקיבל החפץ מישראל והשמיט דין מותר הכתוב במשנה גם הרב רבינו משה בר מיימוני בפי״ג לא הזכיר לשון מותר אלא שלא עשה כלום וחבירו חייב שהרי עקר והניח:

שמח היה עומד ברשות היחיד והוציא ידו מלאה פירו׳ לחוץ בשוגג וכו׳ פירוש לחוץ לר״ה למטה מעשרה שאז יכול לבא לידי חיוב חטאת אם ישליכם מידו לר״ה כדמסיק ולהחזירם לאותו חצר שרי דלא גזרו שמא כעס אחרת ישליכם לר״ה כיון דלא נתקיימה מחשבתו שנתכוין לפנות הפירות מחצר זו אבל להחזירם לחצר אחרת אסור דאי שרית ליה כיון דנתקיימה מחשבתו חיישינן דילמא זימנא אחריתי שדי להו לר״ה ודוקא הוציא בשוגג אבל במזיד קנסוהו דאסור להחזירה אפי׳ לאותה חצר אלא תהא כך ידו פשוטה עם הפירות עד שתחשך במ״ש: וה״מ שהוציאה מבע״י וכו׳ וכל זה מסקנא דגמ׳ בפ״ק דשבת סוף דף ג׳:

שמט כל אדם יש לו ד״א וכו׳ בפ׳ מי שהוציאוהו (דף מח) תניא שבו איש תחתיו כתחתיו וכמה תחתיו גופו ג׳ אמות ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו דברי ר״מ ר׳ יהודה אומר גופו ג׳ אמות ואמה כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ויניח תחת מראשותיו מאי בינייהו איכא בינייהו ד״א מצומצמות ופירש״י לר״י מצומצמות ולר״מ גדולות דפישוט ידים ורגלים יותר מאמה היא והרי״ף והרא״ש מפרשים איפכא לר״י מרווחות ולר״מ מצומצמות וכיון דר״מ ור״י הלכה כר״י א״כ מודדין לו מרווחות ואהריהם נמשך גם רבינו וכתב מרווחות אבל לפירש״י הלכה כר״י ומצומצמות דוקא ואע״ג דקי״ל הלכה כדברי המיקל בעירוב בפלוגתא דתנאים היינו היכא דלא ידעינן הלכתא כמאן אבל הכא אפסיקא ר״מ ור׳ יהודה הלכה כר׳ יהודה והרמב״ם בפי״ב כתב בסתם דנותנים לו ד״א ולא כתב לא מצומצמות ולא מרווחות נראה שהיה מסופק בפירוש זה וב״י מפרש דהרמב״ם סובר דבעינן מצומצמות ותימה דא״כ היה לו לפרש אלא כדפי׳ דהיה מסופק:

ומ״ש ומודדים לו באמה שלו ה״א התם דאל״כ עוג מלך הבשן היכא יתיב:

ומ״ש ואם אבריו גדולים וכו׳ ה״א התם וכתב ב״י דממ״ש רבינו מרווחות גבי מודדין לו באמה שלו משמע דסביר׳ ליה דוקא במודדין באמה שלו בעינן מרווחות אבל בננס באבריו דמודדין לו באמה בינונית מצומצמות בעינן כדאמרינן בריש עירובין דכי אמרינן באמה בת ששה טפחים הוי עוצבות ולא שוחקות ותימה דאם כן הוה ליה לרבינו לפרש חידוש דין זה שלא קדמוהו שום מחבר אבל הדבר פשוט דרבינו מילי מילי קתני תחלה כתב דין כל אדם כפי מה שהוא האדם גדול בענקים או קטן מאוד מודדין לו באמה שלו אידך כתב דלקולא אזלינן דמודדין לו באמה מרווחות שלא מצומצמות אחר כך כתב דין ננס באבריו אבל ודאי דאף לננס באבריו מודדין לו מרווחות דר׳ מאיר ור״י דפליגי בהא בסתמא תניא והלכה כמאן דאמר מרווחות בין ננס בין אינו ננס והא דאיתא בפ״ק דעירובין דאמה בת ששה טפחים מודדין בעוצבות ולא שוחקות היינו בעלמא היכא דתני אמה בסתמא כגון גבי סוכה ומבוי אבל הכא הא קאמרינן בהדיא דמודדין מרווחות אבל בש״ע כאן וריש סימן שנ״ו כתב בסתם נמשך אחר דברי הרמב״ם

אבל

דרכי משה

(ב) וכ״ה בהגהות מרדכי פ״ק דשבת דאסקופה רחבה ד׳ הוי רה״י גמור אף כשפתחה נעול דהא יש לה ג׳ מחיצות משמע דבלא מחיצות לאו כלום הוא אע״ג דיש תקרה עליה דבהכי מיירי התם א״כ גגין הבולטין לפני הבתים שלנו אינו מעלה ולא מוריד אלא תחת הגג יש לו דין הרשות שלפני הבתים בין אם הוא כרמלית או ר״ה: (ג) ואפשר דמיירי שאין לו משקוף כלל ולכן ליכא למיחש שקירויו ד׳ ולכן כתב סתמא דהאסקופה מקום פטור ואף לדברי הגהה דלעיל שרי או אפשר דפליג עלייהו וס״ל דאף האידנא מדקדקין בקירוי כדברי המרדכי עצמו שכתבתי ואע״ג דהמרדכי ס״ל דדין האסקופה כר״ה אפשר לומר דאיירי באסקופה שאינה גבוה ג׳ ולכן בטילה לגבי ר״ה אבל גבוה ג׳ אמרינן בהדיא פ״ק דשבת דהוי מקום פטור כל שאין עליה תקרה ד׳: ע״ל

פרישה

במקום פטור ועושה עקירה ברה״י והנחה בר״ה. וסיפא איירי דאינו עושה העקירה דמ״ש ויקח חפץ מיד מי שעומד בר״ה ר״ל שהעומד בר״ה מניח החפץ בידו ונמצא שהעומד בר״ה עושה העקירה והעומד על מקום פטור מוליך החפץ בידו דרך פטור לרה״י ועושה הנחה ונותנו ליד העומד ברה״י שנמצא שהוא לא עשה אלא הנחה בלבד אפ״ה איסורא דרבנן איכא ברשות דאורייתא וגזרו עליו אפילו במקום פטור כדי שלא יעשה ברשויות דאורייתא ומ״ש ב״ו שהוא כעין הדין דבלבד שלא יטול מיד ב״ה ויתן לעני ג״כ לזה נתכוון ודו״ק:

בינוניות שכל א' מהם ו' טפחים ואלו ד"א מוסיפין עליהן אלכסונן שיהו ה' אמות וג' חומשין ומיהו פירש"י שאין לו אלכסון אלא לאלכסון העולם אבל לריבוע העולם אין לו אלא ד"א ור"ת פירש שלכל צד יש לו ה' אמות וג' חומשין והר"ם במז"ל חילק שבתוך ד"א מותר לטלטל מד' עד ה' אמות וג' חומשין פטור אבל אסור מכאן ואילך חייב חטאת ואיני יודע למה א אמר כשיעור האלכסון פטור אבל אסור כיון שנותנים אלכסון מותר בו לכתחלה לפיכך מותר לאדם לעקור החפץ מר"ה וליתנו לחבירו שאצלו בתוך ד' אמותיו וחבירו לחבירו שאצלו אפילו ק' מילין אע"פ שהחפץ הולך כמה מילין בר"ה שכל אחד לא יטלטלנו אלא בתוך ד' אמותיו ובלבד שלא יוציאנו מתחום שלו או בחפץ שלא קנה שביתה כגון שהוא הפקר שאינו קונה שביתה היו שנים מקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה כגון שיש ביניהם שש אמות מביאין ואוכלים באמצע ובלבד שלא יוציא כל אחד מתוך שלו לתוך של חבירו היו ג' ואמצעי מובלע ביניהם כגון שבין שני החיצונים ח' אמות האמצעי מותר עם כל א' מהחיצונים במה שד' אמותיו מובלעים בתוך שלו ושני החיצונים אסורין זה עם זה:

שנ **עומד** אדם ברה"י ומוציא ידו לר"ה ומטלטל שם חפצים שאין צריכים לו שנוטלן מכאן ומניחן לכאן ובלבד שלא יעבירם ד"א ולא חיישינן שמא יביאם אליו הילכך יכול לעמוד בר"ה וליטול מפתח ברה"י ולפתוח שם וכן מרה"י לר"ה אבל לא יעמוד אדם ברה"י ויוציא ראשו לר"ה וישתה שם או איפכא אא"כ יכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה דכיון שהוא צריך לאלו המים אנו חוששים שמא יביאם אליו אבל מותר לעמוד ברה"י או בר"ה ולשתות בכרמלית לא יעמוד אדם ברה"י וישתין או ירוק בר"ה או איפכא אפילו אם הוציא פיו ואמתו לחוץ ורוקו

אבל בהגה"ה לשם כתב כדברי רבינו דנותנים לו מרווחות ומשמע דאף בנכנס באבריו נותנין לו מרווחות כדפי' ואפילו אם ת"ל דהדבר שקול אם ר' יהודה דהלכה כמותו א"ל מצומצמות כפירש"י או מרווחות כפירו' הרי"ף והרא"ש ורבינו אנן נקטינן בעירובין כדברי המיקל בעירוב : **ואלו** ד"א מוסיפין עליהן אלכסונן וכו' שם (דף כח) קאמר תלמודא דילפינן מערי הלוים דרבנן דיהבינן לה פיאות לתחום שבת מדכתיב זה יהיה לכם מגרשי הערים כזה יהיו כל שובתי שבת א"ר אחא בר יעקב המעביר ד"א בר"ה אינו חייב עד שמעביר כן ואלכסונן : **ומ"ש** ומיהו פי' רשב"ם וכו' ור"ת פירש וכו' שם בתוס' וכתב שם דבעמוד ד' בר"ה נמי פליגי רשב"ם ור"ת כי היכי דפליגי במעביר ולא ידעתי למה לא כתבו רבינו : **ומ"ש** והרמב"ם חילק וכו' ואיני יודע וכו' ונראה ליישב דהרמב"ם דקדק מדלא אמר רב אחא בסתם הכי ד' אמות הן ואלכסונן צריך וממילא הוה ידעינן דבפחות מכן אפילו משהו מותר מדלא קאמר הכי אלא אמר המעביר ד' אמות ברה"ר אינו חייב עד שמעביר כן ואלכסונן אלמא דאתא לאשמעינן דלא תימא דאין כאן אלא שתי מדות תוך ד' אמות מותר ד"א חייב חטאת דליתא אלא שלש מדות הן תוך ד"א מותר ד"א אינו חייב עד שמעביר כן ואלכסונן אבל פחות מכן פטור אבל אסור ולכן כתב הרמב"ם נמצא כאן שלש מדות וכו' והרמ"ך השיג ואמר לא ידעתי מאין הוציא אלו השלש מדות וכו' כמ"ש הכסף משנה בשמו ולמאי דפי' ניחא ולפע"ד שכדברי הרמב"ם הוא העיקר והכי נקטינן גם בש"ע הביא דעתו : **ומ"ש** לפיכך מותר לאדם וכו' פלוגתא דתנאי במשנה ריש פרק המוצא תפילין וכתב הרא"ש דאפסיקא הלכתא דשרי ליתן לחבירו וחבירו לחבירו ולא חיישינן לאוושא מילתא ודלא כהרמב"ן וע"ל בסוף סי' ש"ח : **ומ"ש** ובלבד שלא יוציאנו מתחום שלו פי' לא יוציא את החפץ שיש לו בעלים מתחום שלו ממקום שקנה שביתה דהיינו במקום שבעליו קנו שביתה שם וא"כ מאה מילין לאו דוקא קאמר או בחפץ של הפקר שאין לו תחום לפי שאינו קונה שביתה כלל דהשתא אפי' מאה מילין דוקא והוא הדין יותר :

שנ **עומד** אדם ברה"י משנה בפ' המוצא תפילין סוף (דף לח) ובגמ' מקשה עלה דהך משנה מסיפא דלא יעמוד אדם ברה"י וישתה בר"ה גזירה שמא יכניס הכלי אצלו ופרקינן בחפצים שצריכין לו פירוש משקין הללו צריכין לו במקום שהוא עומד ברה"י גזרינן שמא יכניס אצלו אבל רישא דמטלטל שם חפצים שאין צריכין לו במקום שהוא עומד ברה"י כגון מפתח וכו' לא גזרינן : **ומ"ש** ובלבד שלא יעבירם ד"א איכא למידק למה איצטריך ליה למימר האי ובלבד וכו' הא כבר ידעינן דאסור להעביר ד"א בר"ה וי"ל דאתא לאשמעינן אפילו מעבירם ברבע אמות דרך מקום פטור למעלה מעשרה אי נמי מעבירם לפניו במקום שהוא עומד נמי חייב והכי משמע בגמרא : **לא** יעמוד אדם ברשות היחיד וישתין או ירוק ברשות הרבים משנה שם ומ"ש אפילו הוציא אמתו לחוץ בעיא שם ואסיקנא בתיקו ולחומרא : **ומ"ש** אפילו הוציא פיו לחוץ כך היא דעת התוס' בפרק

דקי"ל כר' יהודה וממ"ש מרווחות גבי מודדין לו באמה שלו משמע דס"ל דע"כ לא פליג ר' יהודה אלא היכא דמשערין ליה באמה דיליה כי היכי דלא ניתיב בדוחקא אבל היכא דמשערין באמה בינונית ודאי דמצומצמות הוו כדאשכחן דכי אמרינן אמה בת ששה טפחים הוו עוצבות ולא שוחקות כדאית' בריש מסכת עירובין (ד.) אבל הרמב"ם בפי"ב מהלכות שבת לא כתב אם מרווחות הוו או מצומצמות אלא שכתב ומפי הקבלה אמרו שזה שנאמר בתורה שבו איש תחתיו שלא יטלטל חוץ למרובע זה אלא במרובע זה שהוא כמדת אורך אדם כשיפשוט ידיו ורגליו בו בלבד יש לו לטלטל ומ"מ יש יש לדקדק עליו שכתב כדברי ר"מ ותימה הוא למה פסק כר"מ לגבי ר' יהודה ואפשר שהוא מפרש שכדי לפשוט ידיו ורגליו הוו ד"א מצומצמות וכמו שפירשו הרי"ף והרא"ש וס"ל דכי אסיקנא בריש עירובין דבטפחים עוצבות משחינן לחומרא ממילא ה"ל ד"א מצומצמות ודלא כר"י ודע שכתב ה"ה בפי"ב דהא דאמר רבא בפרק מי שהוציאוהו (מה.) מחלוקת להלך אבל לטלטל ד"ה ד"א ותו לא כלומר דחכמים דס"ל התם דיש לו ד"א לכל רוח דהיינו ח' על ח' דוקא להלך למי שיצא חוץ לתחום אבל לטלטל ד"א ותו לא שי"מ דלטלטל בבת אחת קאמר שאסור לטלטל מתחלת ח' ולהניח בסוף ח' אבל ודאי כיון שח' אלו מקומו הם מותר לו לטלטל בכל הח' ובלבד שלא יטלטל בבת אחת יותר מד"א ולזה הסכים הרשב"א ואין נראה כן מדברי הרמב"ם והרי"ף אלא אין מותר לטלטל אלא תוך ד"א דוקא וכך הם דברי רבינו . ואי הכי ד"א יהבינן ליה לרוח אחת או לד' רוחות שיהיו לו ב' אמות לכל רוח יתבאר בסי' ש"ו בס"ד . וכתב ה"ה בפי"ב שכתב הראב"ד שלא התירו לטלטל בתוך ד"א בר"ה אלא במקום הדחק ואינו מחוור אלא בכל גוונא מותר וכן דעת התו' והרשב"א ז"ל : **ואלו** ד"א מוסיפין עליהן אלכסונן וכו' בס"פ מי שהוציאוהו (נא.) א"ר אחא בר יעקב המעביר ד"א בר"ה אינו חייב עד שיעביר כן ואלכסונן ופירש"י כן ואלכסונן . ד"א וח' חומשי אמה דאמרן כזה יהיה כל שובתי שבת פיאות תן להם וגבי העברה ליכא למיתב פיאות אלא כה"ג שנותנין להם שיעור אלכסונן דהא ליכא למימר בהו ריבוע ועיגול וכ"כ התוס' והרא"ש דף קי"ט בשם ר"ת וכן דעת הרמב"ם בפי"ב וכתב ה"ה שכן דעת הרשב"א : וכתבו עוד התו' והרא"ש שרשב"ם פירש דתלוי בריבוע העולם שאם הוא מעביר או זורק ממזרח למערב או מצפון לדרום חייב בד"א לחודייהו ואם העביר או זרק לאלכסון העולם מקרן מזרחית צפונית לקרן מערבית דרומית אינו חייב עד שיעביר ד"א כן ואלכסונן ורבינו כתב לרש"י דעת הרשב"ם ולא ידעתי למה ואפשר דגרסינן כר"ש והוא רשב"ם אבל ראיתי לגאון מהרי"א ז"ל שנדחק לפרש דברי רבינו לרש"י שיבואו כפירש"י בגמ' ולא הבנתי דבריו : **והרמב"ם** חילק וכו' בפי"ב וכבר הליץ שם ה"ה בעדו ומ"מ כתב שמדברי הרשב"א נראה שכל שהוא פחות מד"א ואלכסונן מותר גמור הוא וכתב עוד שהראב"ד כותב דבמקום הדחק מותר כן ואלכסונן פחות משהו ושלא במקום הדחק אסור אפילו לטלטל בפחות מד"א וכמו שכתבתי בסמוך לדעתו ז"ל : **לפיכך** מותר לאדם לעקור החפץ מר"ה וכו' משנה בפ' בתרא דעירובין (לה:) ר"י אומר נותן אדם חבית לחבירו

וחבירו לחבירו אפילו חוץ לתחום אמרו לו לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה ואוקמה רב אשי בחבית ומים דהפקר ומאן אמרו לו ר' יוחנן בן נורי דאמר נכסי הפקר קונין שביתה ואיפסיקא הלכתא במי שהוציאוהו (מו.) דלא כר' יוחנן בן נורי . וכתב הרא"ש וז"ל כתב הרז"ה כיון דלא קי"ל כר"י בן נורי ממילא שמעת מינה דהלכה כר"י והרי"ף לא פי' ונראה מדבריו שאין הלכה כר' יהודה עכ"ל. ונ"ל מה שלא הביא הרי"ף משום דאיכא שלשה אוקימתות לאוקימתא דרבה ורב יוסף פשיטא דהלכה כרבנן ולאוקימתא דרב אשי כבר איפסיקא לעיל דנכסי הפקר אינם קונין שביתה עכ"ל הרא"ש ודעת הרמב"ם בפי"ב מה' שבת לפסוק כר' יהודה וכתב ה"ה שכן דעת הראב"ד והרז"ה (ב וע"ל סימן רס"ו מותר לאדם אחד להוליך פחות מד"א) אבל הרמב"ן כתב שאין הלכה כר"י משום דאוושא מילתא ואפילו במוצא תפילין אמר בה"ג כ"ש לדברי הרשות עכ"ל וטעמא דהרמב"ן הוא משום דנהי דלענין נכסי הפקר לתחומין הלכה כר"י אבל לענין שיהא נותן לחבירו וחבירו לחבירו לא קי"ל כוותיה אלא כת"ק דס"ל שלא הקילו כן אפילו בתפילין משום דאוושא מילתא כדאית' בגמ' : **הדין** שנים מקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה עד סוף הסימן משנה בפרק מי שהוציאוהו (מה.) : **כתב** ר"י בח"ו מוליכו פחות פחות מד"א שאז"ל בכ"מ צריך לישב בכל פחות מד"א שאם לא ישב אע"פ שעמד ולא הלך בכל פחות מד"א חייב שאע"פ שעמד הליכה אחת היא ואפילו בכרמלית או בשדה חייב מלקות מדרבנן כ"כ מר שר שלום בתשובה עכ"ל וגם הכלבו כ"כ מהאי דגרסינן בפרק בירה (מב.) אמר רבינא הילכך קוץ בר"ה מוליכו פחות פחות מד"א ופירש"י מוליכו פחות פחות מד"א עד שיסלקנו לצידי ר"ה דאיסור דרבנן הוא משמע שלא התירו להוליך פחות פחות מד"א לכתחילה ובר"פ מי שהחשיך (קנג:) תני בו ביום גדשו סאה ופירש"י בו ביום שעלו לעליית חנניה בן חזקיה וגזרו י"ח דברים וזו אחת מהם ביתה כדאמרינן בפ"ק (יז:) נותן כיסו לעכו"ם בו ביום גזרו שלא יוליכנו פחות פחות מד"א אם יש עכו"ם וכתבו התוס' והמרדכי בפרק בכל מערבין (לד.) דלהוליך פחות פחות מד"א גזרו נמי בין השמשות :

שנ **עומד** אדם ברה"י ומוציא ידו לר"ה וכו' משנה בפ' המוצא תפילין (צח:) עומד אדם ברה"י ומטלטל בר"ה בר"ה ומטלטל ברה"י ובלבד שלא יוציא חוץ לד"א ואע"ג דר"מ פליג ואמר לא יעמוד אדם בר"ה ויפתח ברה"י ברה"י ויפתח בר"ה כת"ק קי"ל והכי משמע בגמ' ומה שהתנה שיהיו חפצים שאין צריכין לו כלומר שאין צריכין לו במקום שהוא עומד כגון שנוטל מפתח שברשות אחרת ופותח שם באותה רשות אחרת שא"ל למפתח ברשות שהוא עומד אבל חפצים שצריכים לו ברשות שהוא עומד אסור לטלטלם דחיישינן שמא ישכח וימשכם אצלו וכתב כן מדתנן בההוא פירקא בתר הכי לא יעמוד ברה"י וישתה בר"ה בר"ה וישתה ברה"י אלא א"כ הכניס ראשו ורובו במקום שהוא שותה ופריך בגמ' רישא רבנן וסיפא ר"מ כלומר דרישא קתני עומד אדם ברה"י ומטלטל בר"ה וכו' כרבנן דלא גזרי וסיפא קתני לא יעמוד ברה"י וישתה בר"ה וכו' כר"מ דגזר ושני רב יוסף בחפצים הצריכים לו ברה"י ופירש"י בחפצים הצריכים לו אפי' רבנן מודו דגזרינן בהו דמתוך שהוא צריך להם יכניסם אצלו הילכך משקים הללו צריכים לו וגזרינן וכתב הר"ן בפ"ק דשבת שכן דעת התוס' וה"ה כתב בפ' ט"ו שכן דעת הרשב"א ושכן נראה שהוא דעת הרי"ף אבל יש מפרשים דחפצים הצריכים לו היינו כלים נאים שהוא צריך להם אבל אם הם כלים שאינם נאים מותר לשתות בהם אע"פ שלא הוציא ראשו ורובו אלא שהושיט צוארו לבד וזה דעת הרמב"ם בפט"ו ונראה מדבריו דשאר טלטולין חוץ משתייה אפילו כלים נאים מותר לטלטל לפי שלא גזרו אלא בכלים נאים ובשותה בהם שהוא מקרבן לפיו וכ"כ ה"ה לדעתו ורבינו כתב כדברי רש"י: **אבל** לא יעמוד אדם ברה"י ויוציא ראשו לר"ה וכו' כבר נתבאר בסמוך : **ומ"ש** אבל מותר לעמוד ברה"י או בר"ה ולשתות בכרמלית שם פלוגתא דאביי ורבא ופסק כרבא :

לא יעמוד אדם ברה"י וישתין וכו' משנה בפ' בתרא דעירובין (צט.) : **ומ"ש** אפי' אם הוציא פיו ואמתו לחוץ שם (צט.) בעי רבא הוא ברה"י ופי אמה בר"ה מהו תיקו

חידושי הגהות

שמט א כתב מהרל"ח וז"ל כבר הליץ ה"ה בעדו ול"נ דיישב דברי הרמב"ם שר"ל כשמטלטל בריבוע העולם כי הוא מסופק אם אין נותנין אלכסון אלא כשמטלטל לאלכסון העולם כמו שמפרש הרשב"ם אבל כשמטלטל בריבוע העולם אין לו אלא ד"א ולכן כתב כשמטלטל בריבוע העולם עד ד"א מותר לטלטל לכתחלה ומד"א עד ה' אמות וג' חומשין פטור שמא יש לו אלכסון אבל אסור דשמא אין לו אלכסון כמו שפי' רשב"ם ומכאן ואילך חייב חטאת אבל כשמטלטל לאלכסון העולם אפשר דמודה הרמב"ם שמותר לטלטל לכתחלה עד ד"א וג' חומשין ולפ"ז אין לתמוה על דברי הרמב"ם וע"כ גם רבינו מודה בזה ע"כ : ב כ"ז הוא מד"מ :

כתב

ורוקו שנתלש מפיו ומוכן לזורקו לא יהלך בו ארבע אמות בר"ה עד שירוק :

שנא **לא** יעמוד אדם בר"ה ויחבר ידו למזחילה שהוא צינור ארוך מונח לאורך הגג בתוך ג' טפחים סמוך לגג לקבל המים ממנה שכיון שהוא בתוך ג' סמוך לגג חשיב כגג ואסור בין אם הוא למעלה מי' או למטה מי' אבל מותר לקלוט מן האויר אפי' אם ידו תוך ג' למזחילה היתה המזחילה בולטת ג' מן הגג וכן כתם צינור שבולט ג' יכול לחבר ידו אליהם ולקבל המים וכגון שאין בהם ד' על ד' והן למטה מי' אבל אם יש בהם ד' על ד' או אפילו אין בהם ד' על ד' והן למעלה מעשרה אסור :

שנב **הקורא** בספר על האסקופה ונתגלגל ראש הא' מהספר מידו ונשאר ראש הב' בידו גוללו אצלו אפילו נתגלגל

ב"י

תיקו והרא"ש בפ' הנזכר אמתניתין דלא יעמוד אדם בר"ה וישתין ברה"י וכו' (קכח.) והתוס' בריש עושין פסין (כ.) כתבו דלפי דברי רש"י שם מותר להוציא ראשו לר"ה ולרוק דפיו הוי מקום פטור ולא דמי לפי אמה בר"ה משום דמי רגלים כיון שנעקרו מגופו שוב אין נחין כפי אמה אבל קשה מפ"ק דשבת . וי"ל דלא חשיב הנחה במקום פטור אלא בדבר שהוא נוטל ממקומו אבל התם שהכלי נח מאליו לא חשיב הנחה במקום פטור ולפ"ז אסור להוציא ראשו בר"ה ולרוק . וכתב הרא"ש בפ' במה אשה יוצאה דהא דלא יעמוד בר"ה וישתין ברה"י וכן לא ירוק מודו כ"ע דה"ה בכרמלית :

ורוקו שנתלש מפיו וכו' משנה בפ' בתר' דעירובין (צח.) ר' יהודה אומר אף משנתלש רוקו מפיו לא ילך בו ד"א עד שירוק . ופירש"י משנתלש רוקו . משנתלש ונאסף לצאת לא יהלך ד"א כיון דלמשדייה קאי משוי הוא ומשמע לרבינו דת"ק לא פליג אהא דאמר ר' יהודה אבל הרמב"ם סובר כפי' המשנה דפליג ולפיכך כתב ואין הלכה כר"י וכ"כ הרב המגיד בפי"ג :

שנא לא יעמוד אדם בר"ה ויחבר ידו למזחילה וכו' משנה בפרק בתרא דעירובין (צט:) קולט אדם מן המזחילה למטה מי' טפחים ומן הצינור מ"מ ושותה פירש"י מ"מ בין קולט בין מצרף ובגמ' קולט אין מצרף לא מ"ט א"ר נחמן הכא במזחילה פחות מג' סמוך לגג עסקינן דכל פחות מג' סמוך לגג כגג דמי תנא אם יש בצינור ד' על ד' אסור מפני שהוא כמוציא מרשות לרשות ודברי רבינו בזה הם ע"פ פירש"י דקולט אפי' למעלה מי' שרי והא דתני במתני' למטה מי' משום שריותא דצינור במצרף הוא דמצרף היינו שמחבר ידו לצינור לא שרי אלא דוקא למטה מי' דליכא למגזר בשאינו רחב ד' אטו רחב ד' משום שאפי' אם הוא רחב ד' כרמלית הוא כיון שאינו גבוה י' אבל למעלה מי' אסור לצרף אפילו אינו רחב ד' גזירה אטו רחב ד' דהוי רה"י כיון שהוא למעלה מי' : **ומ"ש** ומותר לקלוט מן האויר אפילו אם ידו תוך ג' למזחילה פשוט שם בברייתא אבל הרמב"ם כתב בפט"ו עומד אדם בר"ה וקולט וכו' ובלבד שלא יגע בצינור או בכותל ויקלוט מעל גבן ואם נגע אם היה המקום שנגע בו למעלה מי' בפחות מג' סמוך לגג ה"ז אסור דנמצא כעוקר מעל הגג שהוא רה"י וכן אם היה בצינור ד' על ד' בין שהיה הצינור בתוך י' בין שהיה למעלה מי' וקולט ממנו מים ה"ז אסור ולמה אינו חייב מפני שלא נחו המים אלא הרי הם נזחלים והולכים עכ"ל . וה"ה כתב הגירס' שגורס ופירשה על דעתו מ"מ נראה מדבריו אלה שחולק על שיטת רש"י בכמה דברים האחד דלדידיה לא משכחת לה איסור דאורייתא כלל בשום גוונא לפי שהמים אינם נחים . ב' דלמטה מי' יכול לצרף אפילו תוך ג' סמוך לגג . ג' דכשאין בו ד' על ד' אפילו למעלה מי' מותר לצרף :

שנב הקורא בספר על האסקופה וכו' משנה בפרק בתרא דעירובין (צז:) היה קורא בספר על האסקופה ונתגלגל הספר מידו גוללו אצלו . ופירש"י כל ספריהם עשויין בגליון כעין ס"ת גוללו אצלו הואיל וראשו א' בידו ואוקמה רבה באסקופה רה"י ואפ"ה גוללו אצלו מאחר שראשו אחד בידו ולא גזרינן אטו כשנפל לגמרי מידו דהוי איסורא דאורייתא משום דבאסקופה כרמלית עסקינן כלומר דרגל הרבים עוברת דרך לה משום בזיון כתבי הקודש שרו ליה לגוללו ואותביה אביי מדתניא תוך ד"א גוללו אצלו חוץ לד"א הופכו על הכתב ואי אמרת באסקופה נדרסת עסקינן מה לי תוך ד"א מה לי חוץ לד"א אלא אמר אביי באסקופה כרמלית ור"ה עוברת לפניה עסקינן תוך ד"א דאי נפיל ומייתי לה לא אתי לידי חיוב חטאת לא שרו ליה רבנן ומשמע דלא שרו אלא באוגדו בידו אבל אם אין אוגדו בידו לא יחזירנו לאסקופה אע"פ שהיא כרמלית דמ"מ איסור שבות איכא וקי"ל כר"י דסבר דאיסור שבות עומד בפני כתבי הקודש כדבסמוך וכתב הרא"ש בשם הרז"ה דלא קי"ל כההיא ברייתא אלא כסתמא דמתני' ונתן טעם לדבריו וכ"ל שזהו דעת הרי"ף שכתב המשנה כצורתה לבד אבל הרמב"ם בפט"ו פסק כאביי ולענין הלכה כיון דהרי"ף והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן וכתב ה"ה ומתוך הסוגיא דדוקא כתבי הקודש אבל שאר דברים מכי נחו להו אסור אפי' תוך ד"א וכ"כ הרשב"א ז"ל בהגהות אשיר"י כתב בריש שבת דהא דתנן נתגלגל הספר מידו גוללו אצלו לאו דוקא ספר אלא אפילו דבר אחר לרבא דלא גזר גזירה לגזירה עכ"ל ולדעת הרשב"א וה"ה קשה דה"ל גזירה לגזירה וצ"ע ומ"מ אין להקל ראש במה שהם החמירו (א ומשמע מדבריהם דאפילו בכרמלית אסרוה בשאר דברים) :

היה

ב"ח

בפרק עושין פסין (דף ד) והרא"ש בפ' המוצא תפילין (דף קל ע"ב) וב"י הביאו בקוצר וע"ש מבואר באורך : **ומ"ש** ורוקו שנתלש וכו' משנה שם ר' יהודה אומר אף משנתלש רוקו מפיו לא יהלך בו ד"א עד שירוק ומשמע בגמ' דבתלישה לחודיה אע"ג דלא הפיך ברוק להוציאו לחוץ למשדייה קאי וה"נ לומר כיון דלמשדייה קאי משנתלש ואיכא לתמוה אמאי כ' רבינו ר"ה כלשון המשנה הלא כתב הרא"ש בפ' במה אשה דהך דלא יעמוד אדם ברה"י וישתין או ירוק בר"ה לאו דוקא ר"ה דכ"ע מודו דה"ה בכרמלית ונראה דכיון דרבינו כתב דאין רצונו להאריך בענין הוצאה והעברת ד"א דאיסורא איכא בכולהו לכך לא דקדק לפרש כאן דגם בכרמלית כן הדין דהא פשיטא דאיסורא איכא בכרמלית כמו בר"ה ומזה הטע' לא כ' רבי' הא דרב' בפ"ק דשבת סוף (דף ח) דהמעביר חפץ מתחלת ד' לסוף ד' בר"ה אע"פ שהעבירו דרך עליו חייב ולפירש"י והרמב"ם בפי"ב היינו לומר שהעבירו למעלה מראשו למעלה מי' דהוי מקום פטור ולפי' ר"ח שבתוספות והשגת הראב"ד היינו שהעבירו לפניו מימינו לשמאלו וכו' אלא לפי שבכל ענין איכא איסורא לכ"ע . כתב ב"י דמ"ש רבינו ורוקו שנתלש מפיו וכו' משמע דמפרש דת"ק לא פליג אהא דקאמר ר' יהודה אף משנתלש וכו' אבל הרמב"ם בפי"ג לא כתב הך דר' יהודה נראה דס"ל שאין דברי ר' יהודה הלכה וכ"כ ה"ה וכ"כ בפי' המשניות דת"ק פליג ואין הלכה כר' יהודה ע"כ וכ"ל דמ"ש דלרבינו ת"ק לא פליג אהא דא"ר יהודה הא ליתא דדוקא היכא דאר"י אימתי ובמה במשנתינו אינו אלא לפרש דברי חכמים כדאיתא ס"פ חלון וא"כ הכא דליכא לא אימתי ולא במה ודאי לאפלוגי אתא אלא דרבינו פוסק כר"י ועל פי דברי התוס' (בדף צ"ט) בד"ה הוא כבר דת"ק הוי ר"מ דהוא כתם בר פלוגתיה דר' יהודה והלכה כר' יהודה לגבי ר"מ ודעת הרמב"ם היא דמדתנא להא דר"מ בכתם הלכה כסתם משנה :

שנא לא יעמוד אדם בר"ה ויחבר ידו למזחילה וכו' דברי רבינו בזה היא ע"פ גירסת רש"י במשנה פרק המוצא תפילין (דף צט) קולט אדם מן המזחילה למטה מעשרה ומן הצינור מ"מ שותה פירוש קולט מן המזחילה אין אבל מצרף לא ומן הצינור מ"מ שותה כלומר בין קולט בין מצרף . וז"ש רבינו לא יעמוד אדם בר"ה ויחבר ידיו למזחילה שזהו שאמרו בגמ' מצרף לא פי' שלא יצרף ידיו ויחבר סמוך למזחילה לקבל ממנה המים שכיון שהמזחילה הוא בתוך ג' טפחים סמוך לגג ה"ל לבוד לגג וכשמקבל ממנה המים חשיב כאילו קבלם מן הגג עצמו ואסור ולא מיבעיא אם ראש המזחילה שמשם מקבל המים בידיו הוא למעלה מי' דפשיט' דאסור דהמזחילה עצמה רה"י היא ומוציא המים מרה"י לר"ה אלא אפי' ראש המזחילה למטה מי' הוא דכרמלית היא אפ"ה כיון דהיא מונחת לאורך הגג בתוך ג' טפחים סמוך לגג חשיב כגג עצמו וכשם שהגג רה"י הוא כך המזחילה רה"י היא ואסור לחבר ידיו וכו' : **ומ"ש** אבל מותר לקלוט מן האויר היינו רישא דתנן קולט אדם מן המזחילה דפי' קולט מן האויר והכא נ"כ אפי' המזחילה שהוא קולט ממנה היא עצמה למעלה מעשרה ורחבה ד' וא"כ רה"י היא אפ"ה משתרי דאוירא מקום פטור הוא כך פירש"י להדיא אלא שמ"ש רבינו אפילו אם ידו תוך ג' למזחילה אינו מפורש בפירוש רש"י אלא שרבינו מפרש כך ודמחלק בין קולט למצרף ולא מחלק בקולט גופיה בין ידו תוך שלשה למזחילה ובין ידו רחוק שלשה מן המזחילה בעל כרחך כל קולט מן האויר משתרי אפי' ידו תוך ג' למזחילה מטעמא דפרישית אבל ה"ר יונתן כתב ע"ד פירש"י דלא אמרו קולט מן המזחילה אלא דוקא רחוק מן המזחילה ג' טפחים אבל תוך ג"ט ה"ל כאילו חיבר וצירף ידיו לפי המזחילה :

ומ"ש היתה המזחילה בולטת שלשה מן הגג וכו' היינו סיפא ומן הצינור מ"מ שותה פירוש בין קולט בין מצרף דכיון שסתם צינור בולט ראשו שלשה מן הגג וכן מזחילה אם היתה בולטת שלשה מן הגג מותר לצרף ידיו בהן דכיון דבולט שלשה מן הגג אינו חשוב כאילו קיבל מן הגג עצמו וגם כיון דאין בהן ד' על ד' וגם הן למטה מעשרה א"כ המזחילה והצינור הן עצמן אינן לא רה"י ולא כרמלית ליכא למגזר בהו אטו רחב ד' על ד' דאפילו היו רחבים ד' על ד' אכתי אינן אלא כרמלית כיון שהן למטה מי' ותרתי לא גזרינן אטו ד' על ד' ואטו למעלה מעשרה אבל אי אית בהו ד' על ד' אלא דהן למטה מעשרה או אפילו אין בהן ד' על ד' והן למעלה מעשרה אסור דחדא גזירה גזרינן כך הוא הדין לפי גירסת רש"י והיא גירסת הרא"ש אבל גירסת הרי"ף והרמב"ם היא קולט אדם מן המזחילה למעלה מי' טפחים ומן הצינור מ"מ ושותה ובגמ' קולט אין מצרף לא וכו' וה"פ קולט מן המזחילה בין למעלה מעשרה טפחים בין למטה מי' טפחים ולא נקט ולמעלה מעשרה טפחים אלא משום דהא דדייקינן מיניה קולט אין צירוף לא היינו דוקא למעלה מי' : **ומ"ש** ומן הצינור ומ"מ כלומר לאו דוקא קולט מן המזחילה קאמינא דהוא הדין מן הצנור ומכל שאר מקום כגון מן הכותל נמי קולט ושותה אבל צירוף אסור בכולן דלא כפירש"י דבצינור מותר לצרף ועוד יש חילוקים בין גירסת רש"י לגירסת הרמב"ם עיין בב"י ובש"ע כתב כדברי רבינו :

שנב הקורא בספר על האסקופה וכו' פסק כסתם משנה ודחי לאוקימתא דאביי דמוקי למתני' כברייתא דמחלק בין תוך ד"א לחוץ לד"א ומתני' כבן עזאי דמהלך כעומד דמי דכיון דלית הילכתא כבן עזאי לא דחינן כתם משנתינו ולא סמכינן על הברייתא אלא אפילו חוץ לד"א נמי גוללו ולא גזרינן אגודו בידו אטו היכא דנפל כוליה מידיה דאיכא חיוב חטאת בדגוללו אצלו דמכנים מר"ה לאסקופה שהיא רה"י ובחוץ לד"א איכא נמי מעביר ד"א בר"ה כי נפיל כוליה מידו אפ"ה

כיון

פרישה

סי' שנא (א) לא יעמוד אדם בר"ה ויחבר ידו למזחילה שהוא צינור ארוך מונח לאורך הגג בתוך ג' טפחים סמוך לגג לקבל המים ממנה כו' עיין לשון המשנה ורש"י וכוונת רבינו ועכשיו באתי להוסיף בביאור ולומר מ"ש רבינו שהוא צינור ארוך מונח לאורך הגג בתוך ג"ט כו' ר"ל אינו מרוחק מגובה הגג לצד מטה ג"ט אבל אין לפרש דר"ל שאינו בולט ג' שהרי קאי אמ"ש שהוא צינור ארוך מונח לאורך הגג. אחותו כנחה קאמר שהיא בתוך ג'. וע"ז מסיק וכתב שכיון שהוא בתוך ג' סמוך לגג ר"ל שאינו נמוך ממנו ג"ט אמרינן לבוד והוי כגג. ודע שגם צינור מונח בתוך ג"ט סמוך לגג בגובה אלא שבולט מהולה פי' צינור רחוק מהגג ג"ט משא"כ במזחילה שסתם מזחילה אינו בולט מולה מהגג ג"ט ותרתי בעינן לאיסורא דצירוף ואף שלפ"ז יהיה עיקר חסר מן הספר דלמאי נקט טעם לאיסורא כיון שאינו רחוק מן הגג מבגובה ג' דהא זה אינו עיקר טעם לאיסור דהרי צינור ג"כ אינו רחוק בגובה מהגג ג"ט אפ"ה מותר לצרף וטפי הל"ל כיון שאינו בולט ג"ט מהגג מ"מ י"ל דרבינו נקט לשון משנה וגמרא. ומשנה וגמרא נקטה בקיצור וחלקו בין צינור למזחילה

חדושי הגהות

שנא א כתב מהרל"ח טעמא משום דכשהן למעלה מי' אפי' אין בהי ד' על ד' גזרו משום יש בו ד' על ד' דהוי רה"י ונמצא מוציא מרה"י לר"ה דאורייתא וכן אם יש בו ד' אפי' הוא למטה מי' אסור משום דהוי כרמלית ונמצא עתה מוציא מכרמלית לר"ה אבל אם אין בו ד' על ד' וגם הוא למטה מי' לא גזרינן דלא גזרינן אין בו ד' משום יש בו ד' דהא אפי' אם יש בו ד' אינו אלא כרמלית כיון שהוא למטה מי' ומשום כרמלית לא גזרינן וליכא למיגזר נמי אין בו י' משום י' דהא אפי' יש בו י' אינו אלא מקום פטור כיון דאין בו ד' ולמיגזר אין בו י' ואין בו ד' משום יש בו [י' ויש בו ד'] כולי האי לא גזרינן ואע"ג דהיו לצינור מחיצות גבוהות וא"כ אפילו הוא למעלה מי' ורחב ד' אינו אלא כרמלית כמ"ש סי' שמ"ה דכל שאין לו גבוה מחיצות אפי' הוא גבוה י' ורחב ד' אינו אלא כרמלית ומשום כרמלית לא הוי גזרינן אין בו י' משום יש בו י' כמ"ש דמשום כרמלית לא גזרינן צ"ל דאיירי שהצינור פתוחה לבית והורי רה"י כרה"י דמו ומ"מ צריך שתהא רחבה ד' כי היכי דליהוי עקירה מע"ג מקום ד' ע"כ : **שנב א** כ"ז מד"מ :

כ"ז

נתגלגל חוץ לד' אמות ואפילו בר"ה ואסקופה ברה"י והר"ם במז"ל כתב דוקא תוך ד' אמות אבל נתגלגל חוץ לד' אמות לא וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן היה קורא בו על הגג ונתגלגל ראשו הא' מידו עד שלא הגיע לי' טפחים התחתונים הקרובים לארץ גוללו אצלו הגיע לי' טפחים התחתונים אם הכותל משופע בענין שנח עליו אסור לגוללו אצלו וכדי שלא יעמוד בבזיון הופכה על הכתב ואם אינו משופע כל זמן שלא הגיע לארץ גוללו אצלו:

שנג **שני** בתים בשני צידי ר"ה והם של אדם אחד או של ב' ועירבו אם שניהם שוין מותר לזרוק מזה לזה ואם אחד גבוה מחבירו אסור לזרוק מזה לזה: זיז הבולט מן הכותל לר"ה למעלה מי' ויש בו ד' על ד' וחלון הבית פתוח לו משתמשין עליו

כיון דאסקופה נדרסת היא איכא בזיון כתבי הקודש אי מנח לה התם ואע"פ דהסיפא בהיה קורא על ראש הגג ונתגלגל הספר מידו ונח בארץ עצמו דקאמר ר"ש גוללו אצלו שאין לך דבר משום שבות שעומד בפני כתבי הקדש קי"ל דאין הלכה כר"ש לגבי ר' יהודה אלא אסור לגוללו אצלו וכמ"ש רבינו בסמוך לא דמי אסקופה לקורא בגג דהתם ליכא בזיון כולי האי מש"ה היכא דנח בכותל משופע א"כ דנפיל כוליה בארץ גזור רבנן אבל באסקופה הנדרסת לא גזור כלל באגדו בידו וכ"כ הרא"ש ע"ש הרז"ה וכתב ב"י שזהו דעת הרי"ף: **ומ"ש** והרמב"ם כתב דוקא תוך ד"א וכו' טעמו דפסק כאוקימתא דאביי וס"ל דמה שהקשה לאביי א"ה תוך ד"א נמי נגזור דילמא מעייל מר"ה לרה"י לאו קושיא הוא דא"כ דגזרינן בכה"ג אלא דמתני' דאיירי באסקופ' שהיא כרמלית מיירי ולפנים מהאסקופה ג"כ כרמלית ותלמוד' דקמשני שינויא דחיקי באסקופה ארוכה וא"א לעולם בשאינה ארוכה וכו' והא מני בן עזאי היא וכו' הני שינויא ודאי דלאו הלכתא נינהו וכמ"ש הרא"ש ע"ש הרז"ה ולא אתא אלא לדחויי למקשה דאף לדידך איכא לשנויי הכי והכי אבל לפי האמת ל"ק ולא מידי דאיירי בדלפנים מן האסקופה נמי כרמלית היא כדפי' וכך מורין דברי הרמב"ם שלא הזכיר בסוף פט"ו אסקופה כלל אלא כתב הקורא בכרמלית ונתגלגל מקצת הספר לר"ה וכו' משמע דמיירי בקורא בספר ברשות שהוא כולו כרמלית וליכא לחוש לשם לחיוב חטאת אלא היכא דנתגלגל חוץ לד"א שאם ישמט כולו מידו יעבירנו ד"א בר"ה כנ"ל ליישב לדעת הרמב"ם מיהו ב"י פסק כדברי רבינו וכ"כ בש"ע ונראה דאף לרבינו אם קורא בכרמלית ונפל כוליה מידו לר"ה או קורא ברה"י ונפל כוליה מידו לכרמלית אסור לגוללו אצלו אפילו באסקופה הנדרסת דמ"מ איסור שבות איכא וקי"ל כר' יהודה דאיסור שבות עומד בפני כתבי הקודש ולא שרי לגלול אצלו באסקופה הנדרסת אלא היכא דאוגדו בידו וכיוצא בזה כתב ב"י אליבא דאביי: **היה** קורא בו על הגג וכו' נראה דהיכא דלא הגיע לי' טפחים התחתונים אפי' נח על כותל משופע גוללו אצלו כיון דלמעלה מי' מקום פטור הוא וכן אפילו הגיע לי' טפחים התחתונים ונח ע"ג כותל משופע אינו אסור אלא א"כ דהכותל משופע הויא ר"ה כגון שרבים מכתפים עליו דהשתא כיון שאם לא היה אגדו בידו אתא לחיוב חטאת אם היה גוללו אצלו גזרו בו אף כשאגדו בידו אבל אם אין רבים מכתפים עליו דהוי כרמלית מותר לגללו אצלו וכ"כ התוס' בשם ר"י בפ"ק דשבת (דף ה) בד"ה בכותל משופע ולא ס"ל לר"י דט' מצומצמות דוקא הוי כרמלית אלא כל מט' ולמעלה אם אין מכתפין עליו הוי נמי כרמלית כדכתב הרא"ש וגם רבינו כתב כך בסימן שמ"ה ודלא כפירש"י והרמב"ם: **כתב** הרב המגיד ומתוך הסוגיא משמע דוקא כתבי הקודש אבל שאר דברים מכי נחו ליה אסור אפילו תוך ד"א וכך כתב הרשב"א ז"ל עכ"ל ומביאו ב"י ונל"ע כיון דלאביי מיירי באסקופה כרמלית ותוך ד"א לא אתא לידי חטאת ואפ"ה בשאר דברים אסור למה אמרו שלא לאסור אלא בנחו הלא כיון דאינן כתבי הקודש אף בלא נחו אין להקל וכן אין להקל בזה לאוקימתא דרבה וצ"ע ומיהו לקמן בסימן שכ"ד משמע להדיא דאף בשאר דבר אין לאסור אלא בנחו ועיין במ"ש לשם בס"ד: **ומ"ש** בשם הגה"ת אשיר"י דאין לחלק בין ספר לדבר אחר הם דברי התוספו' בפ"ק דשבת אבל ב"י כתב דאין להקל ראש במה שהחמירו הרשב"א וה' המגיד: **שנג שני** בתים בשני צידי ר"ה וכו' והא דמותר לזרוק בשוין היינו דוקא למעלה מי' דליכא איסורא משום הפסק ר"ה דלמעלה מי' בר"ה אויר מקום פטור היא אבל למטה מי' אפילו בשוין אסור לזרוק דאע"ג דקיימא לן דקלוטה לאו כמי שהונחה דמי מ"מ איסורא מדרבנן איכא וה"א בפ' הזורק (דף צז) ע"ש וכ"כ הרמב"ם וכ"כ רבינו לעיל בסימן שמ"ה: **ומ"ש** ואם האחד גבוה מחבירו אסור לזרוק מזה לזה שם בגמ' מפרש זימנין דנפל ואתא לאתויי ופירש"י דמתוך שצריך לאמן ידו מגבוה לנמוך או מנמוך לגבוה טריד בה ודילמא לא זריק על הגג ונופל לר"ה ואתי לאתויי ולהכי נקט ואתי לאיתויי דאילו משום נפילת ר"ה ליכא חיוב חטאת דמתעסק הוא אבל הוצאה דלא נתכוין לזרוק לר"ה עכ"ל פי' לפירושו דאם לא היה מתעסק בהוצאה איכא חיוב חטאת אע"ג דזרק למעלה מי' בר"ה דמקום פטור הוא מ"מ כיון דעביד עקירה ברה"י והנחה בר"ה אע"פ שהעבירו דרך מקום פטור חייב חטאת מדרבא דאמר רבא המעביר חפץ מתחלת ד' לסוף ד' והעבירו דרך עליו חייב והא ודאי דאין לחלק בזה בין העברה להוצאה דבפ' המוצא (ריש דף צט) מייתי מהך דרבא דאמרה בהעברה לדין הוצאה ולהכי פירש"י דמטעם מתעסק הוא אבל הוצאה פטור ולכך נקט דלמא נפל ואתא לאתויי. וכתב הרמב"ם בפט"ו דאף באינן שוין אינו אסור לזרוק אלא בגד וכיוצא בו שמא יפול ויביאנו אבל כלי חרס וכיוצא בהן זורק עכ"ל ולמד כן מדין זיז דבסמוך וכן פסק בש"ע וכתב ה"ה ע"ש הרשב"א דאף דכרמלית עוברת ביניהם מותר בכל גוונא עכ"ל טעמו דלא גזרינן גזירה לגזירה וכן פסק בש"ע: **זיז** הבולט כו' משנה בפ' המוצא תפילין (דף צח) זיז שלפני החלון נותנין עליו ונוטלין ממנו בשבת ומפרש בברייתא דהיינו דוקא שלא יהא הזיז יוצא לר"ה בתוך עשרה תחתונים שבר"ה דאם הוא בתוך עשרה תחתונים ה"ל כמוציא מרה"י לר"ה ועוד מפרש בגמ' דלא חיישינן דילמא נפל לר"ה מן הזיז ואתא לאתויי מר"ה לרה"י דלא התירו להשתמש אלא בכלים הנשברים כגון של חרס וכו' ושל זכוכית שאם יפלו משתברים דליכא למימר דילמא אזיל ומייתי להו ופירש"י דאף בכלים הנשברים לא שרי אלא בזיז רחב ארבעה דלא שכיחי למיפל כולי האי אבל בדלית ביה ארבעה דרובא נפלי מיחזי כמאן דשדי להדיא לר"ה. עוד תניא דאם יש זיז אחר למטה ממנו משתמש בו ובעליון אינו משתמש אלא כנגד חלונו בלבד ומפרש בגמ'

היה קורא בו על הגג וכו' ג"ז שם במשנה הנזכר היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו עד שלא הגיע לי' טפחים גוללו אצלו משהגיע לי' טפחים הופכו על הכתב ופירש"י י' טפחים התחתונים שבר"ה ר"י אומר אפילו אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט גוללו אצלו ובגמ' פריך הופכו על הכתב והא לא נח כלומר ויגללנו אצלו דאפילו שבות ליכא ומוקי לה בכותל משופע כלומר דכיון דבולט למטה נח על בליטתו ומתני' כולה ר' יהודה היא וחסורי מיחסרא והכי קתני בד"א בכותל משופע אבל בשאינו משופע אפילו פחות מג"ט גוללו אצלו שרבי יהודה אומר אפילו אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט גוללו משום דבעי הנחה על גבי משהו כלומר דאפילו נפל כולו מידו לא מיחייב אא"כ נח ומש"ה השתא דראשו אחד בידו דאפילו נח אינו אסור אלא מדרבנן כל היכא דלא נח לא גזרינן: **שנג שני** בתים בשני צידי ר"ה וכו' בפרק הזורק (צז.) ובפ' כיצד משתתפין (פח) פלוגתא דרב ושמואל ופסק כרב והטעם שכשאחד גבוה מחבירו אסור גזירה דילמא מגנדר ונפיל ואתי לאיתויי וכ' הרמב"ם בפ"ו דכלי חרס וכיוצא בהם דלא מגנדרי מתברי מותר לזורקם וכ' ה"ה בשם הרשב"א שאם היתה כרמלית עוברת ביניהם כל הגדדים מותרים כלומר אפילו א' גבוה מחבירו ונראה דטעמא משום דקי"ל כרבא דאמר בפ"ב דעירובין (לט.) אמתני' דלא יעמוד אדם בר"ה וישתה ברה"י דבכרמלי' מותר משום דהיא גופה גזירה ואנן ניקום וניגזור גזירה לגזירה: **זיז** הבולט מן הכותל לר"ה משנה בפ' המוצא תפילין (צח) זיז שלפני החלון נותנין עליו ונוטלין הימנו בשבת ובגמ' האי זיז דמפיק להיכא אילימא דמפיק לר"ה ליחוש דלמא נפיל ואתי לאיתויי ושני אביי מאי נותנין עליו דקתני כלים הנשברים תניא נמי הכי זיז שלפני החלון היוצא לר"ה נותנין עליו קערות וכוסות ומשתמש בכל הכותל עד י' התחתונים כלומר שאם הוא בתוך י' טפחים של ר"ה אסור להשתמש בו ומשמע דהכי' אין בו ד' אע"ג דמקום פטור הוא אסור דכיון שהוא בתוך ר"ה וכו בו רבים ואסור להשתמש בו בעה"ב וא"כ מטעמא דמפרש בגמ' בסמוך דאין משתמשין בזיז שאין בו ד' אפילו הוא למעלה מי' והו תני ואם יש זיז אחד למטה ממנו משתמש בו ובעליון אין משתמש בו אלא כנגד חלונו האי זיז היכי דמי אילימא דלית ביה ד' מקום פטור הוא ואפילו כנגד חלונו לא ישתמש ואי אית ביה ד' בכוליה כותל לישתמש אמר אביי תחתון דאית ביה ד' ועליון דלית ביה ד' וחלונו משלימתו לד' כנגד חלון משתמש דחורי חלון הוא דהאי גיסא והאי גיסא אסור. ופירש"י מקום פטור הוא. נהי דמקום פטור הוא ומותר לכתף עליו בני ר"ה ובני רה"י מיהו תשמיש תדיר לא משתרו ביה דלא הוי לתשמיש ושכיחי כלים למיפל לר"ה ואע"ג דאוקימנא בכלים הנשברים ה"מ בדאית ביה ד' דלא שכיחי למיפל כולי האי אבל הכא דרובא נפלי מיחזי כמאן דשדי להדיא לר"ה: חורי חלון הוא. כלומר זוית החלון והרחבתו הוא ולשון חורי דנקט משום דגבי שבת שייך למימר חורי ר"ה וחורי רה"י וכתבו התוס' והרא"ש דף קכ"א דמשמע מדברי רש"י דבאינו רחב ד' אינו משמש אפילו בכלים הנשברים וברחב ד' משתמש בכלים הנשברים דוקא וקשה דא"כ אי זה שיעור נתן לזיז להשתמש עליו כלים שאינם נשברים כיון דברחב ד' אסור ה"ה ברחב ד"א דלענין שבת הס"ב רשות ד' טפחים כמו ד"א או יותר וגג העומד אצל ר"ה שאין לו מעקה יהא אסור להשתמש עליו בכלים שאינם נשברים לפיכך פירשו דברוחב ד' שרי אפילו כלים שאין נשברים וכי אוקימנא מתניתין בכלים הנשברים דוקא באינו רוחב ד' וכתב ה"ה שכן דעת הרשב"א אבל דעת הרמב"ם בפט"ו כדעת רש"י ורבינו כתם הדברים כדעת הרא"ש ועל מה שהקשו התוס' על פירש"י דא"כ גג שאין לו מעקה העומד אצל ר"ה יהא אסור להשתמש עליו כתב הריטב"א שאין זו קושיא כ"כ שלא נאמרו דברים אלו אלא בזיז הבולט באויר דרוחב ד"ט אינה הנחה חשובה לדבר העומד באויר ולפיכך לא התירו בשום זיז להשתמש בכלים שאינם נשברים אבל בגג העומד לעצמו שהמשתמש שם עומד עם כליו במקום אחד הנחתו עומדת טפי וכל שהוא גג רחב ד"ט מותר להשתמש שם אפילו בכלים שאינם נשברים עכ"ל ומאחר שלא הזכיר רבינו דין שני זיזין זה למעלה מזה נראה שהוא סובר דכי תניא ואם יש זיז אחר למטה ממנו משתמש בו ובעליון אין משתמש בו אלא כנגד חלונו לאו למימרא דמשום דאיכא זיז אחר למטה ממנו הוא דאינו משתמש דכל מילתא תליא באם הוא רחב ד' או אינו רחב ד' כדמפרש ואזיל ולא תנא ואם יש זיז אחר למטה ממנו אלא לגלות לן דטעמא דאינו משתמש אלא כנגד חלונו הוא משום דלית ביה ד' שהרי בתחתון משתמש בכולן וא"כ ע"כ טעמא דאינו משתמש בעליון אלא כנגד חלונו אינו אלא משום דאינו רחב ד' ואילו לא הוה תני הכי אלא הוה תני זיז שלפני החלון נותנין עליו קערות וכו' ומשתמש בכל הכותל עד י' התחתונים ואינו משתמש בו אלא כנגד חלונו הוה משמע דבשום זיז אינו מותר להשתמש אלא כנגד חלונו ומש"ה איצטריך למיתני ואם יש זיז למטה ממנו לאשמועינן דכשרחב ד' משתמש בכולו אבל הרמב"ם בפט"ו סובר דמשום זיז שלמטה ממנו הוא דאינו משתמש בעליון אלא כנגד חלונו לפי שהתחתון אוסר עליו וגם גירסתו הוא היפך מגירסת רש"י שהוא ז"ל גורס ה"ד אי דאית ביה ד' אפילו כנגד חלונו לא ישתמש אי דלית ביה ד' מאי איריא כנגד חלון אפי' בכותל כולו נמי אמר אביי תחתון דאית ביה ד' עליון דלית ביה ד' וחלונו משלימתו לד' וכו' ופי' ה"ה הסוגיא לדעתו וכתב ג"כ דברי הרשב"א ומהם מתבאר שגם הוא הולך בדרך הרמב"ם דטעמא דלא ישתמש הוא מפני שהם שני זיזין זה על זה ומ"מ כתב שיש חילוק בין הרשב"א והרמב"ם דלהרמב"ם זיזים אלו אוסרים זה על זה אפילו אינם זה כנגד זה ולדעת הרשב"א דוקא בזה כנגד זה ועוד חילוק אחר במה שאמרו נגד חלון עכ"ל כלומר שהרשב"א כתב היה התחתון רחב ד' והעליון אינו רחב ד' אם הוא כנגד החלון תוך ג' לחלון החלון משלימתו לד' והרי הוא כחורי רה"י ואם לא היה כנגד החלון אסור להשתמש עליו וע"כ לומר דמשמע מדבריו שהוא מפרש שמ"ש אביי כנגד חלונו אינו נמשך למשתמש הכתוב אחריו ויהיה גיזרת המאמר

פרישה

למוזילה משום שידוע היה שסתם מוזילה אינו בולט ג' וסתם צינור בולט ג' ויותר אלא כשהמוזילה בולט ג' ור' יונתן לא כתב הכי אלא מפני שק' לו למה נקט תנא דמתניתין שרבינו כשבא לכתוב דין צינור דמותר אפי' לצרף ממנה מפני שסתמא בולט ג' הוסיף וכת' דה"ה יותר בצינור משום דבולט ג' ויותר מהגג ולא נקט יותר במוזילה כשבולט ג' ומש"ה כתב אם אירע שהמוזילה בולט ג' שדינם שוה לצינור דמותר אפילו לצרף ממנה ועיין בר' יונתן שנ"ל דאסר משום דהוי כחורי רה"י ע"ש. ורבינו שכתב יותר במוזילה כשבולטת סג"ט ממילא שם דף רכ"ב ע"א שכתב לפי שיטתו דגם אם היתה המוזילה בולט ג' ויותר דאסור לצרף מוכח דלא ס"ל דהוי כחורי רה"י והקושיא דר' יונתן לא קשיא ליה לרבינו שהרי כתב שסתם ממנה מפני דהמוזילה עצמה היא רחבה ד' ואף אם המוזילה היא נמוכה מן הגג הרבה צינור בולט ג' ממילא מוכח מדבריו שסתם מוזילה אינו בולט ג' וא"כ י"ל דתנא דמתניתין מ"מ היא מכד רה"י והבליטה מושכת בחורי רה"י . נ"ל דרש"י לא ס"ל הכי מדכתב להתיר אורחא דמילתא נקט וק"ל . ואין לסקשות לסברת רבינו ורש"י מ"ש דבלמעלה מי' אם ל אע"ג

עליו בכל מיני כלים ובכל מקום אפילו שלא כנגד החלון אם אין בו ד' על ד' אין משתמשין עליו אבל בכלים שודאי ישברו אם יפלו אבל לא באחרים שאנו חוששין שמא יפלו ויביאם אליו ואם החלון משלימו לד' מה שממנו לפני החלון משתמשין עליו בכל מיני כלים שלא כנגד החלון אין משתמשין עליו אלא בכלים הנשברים (א ואם היו ב' זיזין זו למעלה מזו והם של ב' בני אדם יתבאר בסימן שע"ג):

שנד (א) **בור** ברה"ר וחוליא סביבו (א) אם עומד בתוך ד"ט לרה"י מותר למלאות ממנו לרה"י אפילו אין החוליא גבוה י' ואם הוא רחוק ד' מרה"י אין ממלאים ממנו אא"כ תהא החוליא גבוה י': אשפה ברה"ר שגבוה י' ורחבה ד' אם היא של רבים מותר לזרוק לה מרה"י הקרוב לה ואם היא של יחיד אסור:

גזוזטרא

ב"י

המאמר כנגד חלונו משתמש אלא כנגד חלונו הוא עומד בעצמו והוא תנאי ומלת משתמש לבדה הוא גזרת מאמר וה"ק אם הזיז יוצא מכנגד חלונו או מתוך ג' סמוך לו דכל פחות מג' כלבוד דמי משתמש בו כלומר בכולו דכיון דחלונו משלימתו לד' מה שמן הצדדין ה"ל כחורי חלון דהאי גיסא ודהאי גיסא כלומר אבל כשהזיז יוצא מצדדי החלון כלומר חוץ לג' סמוך לחלון אסור. דתו לא אפשר לחלון להצטרף עמו להשלי' וברייתא דתני אינו משתמש בו אלא כנגד חלונו ה"פ אינו משתמש בו אא"כ יוצא מכנגד חלונו או מתוך ג' סמוך לה אבל הרמב"ם מפרש דכנגד חלונו משתמש בו ה"ל הוא גזרת המאמר וכפשטא דשמעתא כלומר שאינו משתמש בזיז אלא בחלק שהוא כנגד הלון אבל במה שהוא מתרחב יותר מהחלון לצדדין אינו משתמש בו ואפשר שנדחק הרשב"א בפי' זה כדי ליישב מאי דאמר אביי דחורי חלון הוא דלדידיה שפיר מיקרי חורי חלון וכתב ה"ה בשם הרשב"א דאפי' היו כמה זיזין לאדם א' משתמש בכל הכותל ופירוש אם יש שם זיז אחד לאדם אחד ואפשר שאף רבי' לכך נתכוון עכ"ל וכ"כ הריטב"א וכתב ועי"ל כשאין בעלים אחרים לתחתון ואעפ"כ הזיזין הבולטין מן הכותל כלפי ר"ה אינם שלו דבזכות בני ר"ה עומדים ונהי דמדינא דאורייתא אין אויר ר"ה עולה עד לרקיע כל אותם הזיזין שלהם הם ויש רשות לכל אחד מבני ר"ה להשתמש בהם וכשיש שני זיזין זה למעלה מזה בני ר"ה משתמשין בתחתון ומניחין העליון לבעל החלון וכן כשאין בו אלא זיז אחד הרי הוא לבני החלון שתשמישן תדיר בו וכתב עוד ה"ה בשם הרשב"א שאם היה דף אחד לבדו יוצא על אויר כרמלית כל שהוא גבוה י' מתיר בין רחב בין קצר ואפי' כלים שאינם מתשברים שאין גוזרין בכרמלית וכזה יודה רבינו ועיקר עכ"ל וכ"כ גם התוס' בפ' הנזכר (לח):

שנד בור בר"ה וחוליא סביבו וכו' משנה בפ' ב' דעירובין (צט:) בור בר"ה וחולייתו גבוה י' חלון שעל גביו ממלאין ממנו מים בשבת ובגמ' במאי עסקינן אלימא בסמוכה ל"ל חוליא י' א"ר הונא הכא במאי עסקינן במופלגת מן הכותל ד' וטעמ' דאיכ' חולי' י' הא ליכא חולי' י' קא מטלטל מר"ה לרה"י דרך ר"ה ור' יוחנן אמר אפי' תימא בסמוכה הא קמ"ל דבור וחולייתו מצטרפין לי' ופירש"י ל"ל חולי' י' בור גופיה רה"י די' עמוקה והרי אין ר"ה מפסקת בינתיים כלום' דכיון שהפסק שבין הבור והכותל אין בו ד' לא חזי לתשמיש בני ר"ה ואם כן ה"ל מקום פטור וכתב הריטב"א ואף על גב דמשמע במסכת שבת דתל בר"ה שאין בו ד' לא הוי מקום פטור אלא כשהוא גבוה ג' שאני הכא דכל הפסק פחות מד' בין בור וכותל לא דרסי ליה רבים כלל וכיון שכן אע"פ שהוא כמוך לר"ה מקום פטור הוא כל"מ שאין בו ד' שהוא גבוה ג'. במופלגת מן הכותל ד"ט פי' דהשתא לא הויא מקום פטור אלא או ר"ה או כרמלית כקרן זוית הסמוכה לר"ה וכתב עוד הריטב"א וה"ת ואפילו במופלגת למה לי גבוה י' דהא דכיון דאגדה בידו כי מייתי לה מרה"י לר"ה נמי אפילו שבות ליכא כדאיתא בסוף פירקין וי"ל כי דרך המשלשל דלי מלמעלה על הרוב כשמוציא הדלי מן הבור ומושכו להביאו אגלו שהוא נח באמצע האויר וזימנין דמינכר ליה דלי ונפל באמצע ונח בקרקע וכאילו הוא אינו מעמידו כלל מחמת כובד' דה"ל כמי שאין אגדו בידו ומש"ה בעינן שתהא סמוכה לכותל כדי שיהא המקום שבנתיים מקום פטור או שתהא החוליא גבוה י' דמכתא לא מגנדרא ליה כולי האי עד שתנוח בקרקע ומסיק ליה מן האויר ואזיל עכ"ל ואמאי דא"ר יוחנן והא קמ"ל דבור וחולייתו מצטרפים לי' פירש"י ומתני' לא כדס"ד דתיהוי חוליא י' לבר מבור אלא ה"ק בור בר"ה וחולייתו וסך הכל גבוה י' מקרקעות הבור רה"י הוי וממלאין ממנו לחלון כלומר משום דממלא מרה"י לרה"י דרך מקום פטור דכל למעלה מי' בר"ה מקום פטור הוא:

אשפה בר"ה וכו' משנה וגמרא שם: **ומ"ש** דשל יחיד אסור כתבו טעם בגמ' משום דיחיד עשוי לפנות אשפה שלו ויבואו לשפוך שם כדרכן ונמצאו שופכין בר"ה. וכתב ה"ה בפט"ו בשם הרשב"א דהא דלא חיישי' שמא יתגלגל מה שישליך בתוכה וילך ויטלנו כדחיישי' בב' בתים שבשני צדי ר"ה לפי שאין מטילין לאשפה כלי אשר חפץ בו אלא כלים או שברי כלים:

גזוזטרא

ב"ח

בגמ' דמיירי בדאית ביה ד' בתחתון אבל בעליון לית ביה ד' וחלונו משלימו לד' כנגד חלונו משתמש דחורי הלון הוא דהאי גיסא ודהאי גיסא אסור ולפירש"י ליכא היתרא להשתמש בזיז בכלים שאינן נשברים והקשו התוס' והרא"ש דא"כ איזה שיעור נותן לזיז להשתמש עליו כלים שאינן נשברים וגג שאין לו מעקה העומד אבל ר"ה יהא אסור להשתמש בכלים שאינן נשברים דילמ' נפלי ואתי לאייתינהו הלכך נראה לר"י לפרש דברחב ד' שרי לאשתמושי ביה אפילו כלים שאינן נשברים ובאינו רחב ד' לא שרי אלא כלים שאינן נשברים ובשני זיזים דמשתמש בלמטה היינו ברחב ד' דמשתמש אף בכלים שאינן נשברים אבל בעליון דאין בו ד' אין משתמש דמיירי בדלית ביה ד' ואסור להשתמש בכלים שאינן נשברים אבל כנגד חלונו משתמש בהן שהחלון משלימו לד' וכך הם דברי רבינו אלא שצריך עיון למה לא כתב דין שני זיזין זה למטה מזה ונראה ליישב דרבינו ראה שהתו' הקשו דל"ל למיתני תחתון בדאית ביה ד' דמשתמש בו דמעליון שמעינן ליה דשרינן כנגד חלונו משום דחלון משלימתו לד'. וי"ל דאיצטריך לאשמועינן בתחתון אע"ג דלא ניחא תשמישתיה דהא איכא עליון דמפסיק עכ"ל השתא כיון דהוצרכו לתרץ למה איצטריך ליה למיתני תחתון לכך קיצר רבינו ולא כתב דין תחתון דמדכתב בסתמא דכיש בו ד' משתמש בכל מיני כלים ובכל מקום משמע דאפילו בתחתון כן הדין וב"י פי' מה שפירש ע"ש. והרמב"ם היה גורס גירסא אחרת ובש"ע פסק כמותו וגם הוא תופס פירש"י דאין משתמש בזיז אפילו יש בו ד' אלא בכלים הנשברים ומה שהקשו התוס' מגג שאין לו מעקה תירץ הריטב"א ויישבו בטוב טעם ומביאו ב"י וכך פסק הרב בהגהת ש"ע אכן במ"ש רש"י דבאין בזיז ד' אסור להשתמש עליו אף בכלים הנשברים נחלק עליו גם הרמב"ם דשרי והכי נקטינן. כתב ה"ר יונה דכמו כן אם יוצא זיז לחצר חבירו שלא עירב עמו אסור להשתמש עליו כלים שאינן נשברים דלמא נפלי ואתי לאתויי מרשות חבירו לר"ה ויחזירנו אח"כ לביתו עכ"ל אבל התוספות כתבו בפשיטות להיתר ע"ש (דף לד) בד"ה ניחוש וכ"כ ה' המגיד בפט"ו ע"ש הרשב"א גבי כרמלית ופסק כך בש"ע:

שנד בור בר"ה וחוליא סביבו משנה בפ' המוצא תפילין ואוקימתא דגמ' סוף צ"ט והטעם דה"ל מטלטל מרה"י לר"ה דרך מקום פטור דכיון שאין בין מחיצות הרה"י ובין מחיצות החוליא ד' טפחים ה"ל מקום פטור כדין מחיצות הגבוהות מג' ולמעלה ואין ביניהם ד' על ד' כדכתב רבינו סוף סימן שמ"ה וזהו משמעות לשון הרמב"ם שכתב בד"א כשהיה סמוך לכותל בתוך ד' טפחים שאין אדם יכול לעבור שם וכו' אבל הריטב"א הקשה מתל בר"ה וכו' וכמו שהביאו ב"י ולא דמי תל להכא אלא כי אוכלא לדנא אבל דמי למחיצות שאין ביניהם ד' על ד' כדפרישית. ומיהו משמע ודאי כיון שאין בין כותל דרה"י לבור ד"ט ואין אדם יכול לעבור שם ה"ל מקום פטור אפילו ליכא חוליא כלל אלא שהבור עמוק עשרה ה"ל מטלטל מר"ה לרה"י דרך מקום פטור והכי מפורש בהא דפריך אילימא בסמוכה ל"ל חוליא י' ופירש"י בור גופא רה"י די' עמוקה והרי אין ר"ה מפסקת בינתיים ולא נקט תנא לחוליא אלא לאשמועינן דבור וחולייתו מצטרפין לי' כדאיתא בגמ':

ומ"ש ואם הוא רחוק ד' וכו' ג"ז אוקימתא דגמ' שם ופי' דכיון דאיכא ד"ט ה"ל ר"ה ואין ממלאין מרה"י לרה"י דרך ר"ה אא"כ תהא החוליא גבוה י' שנמצא הדלי כשיוצא מן החוליא יצא למקום פטור וא"כ מביאו מרה"י לרה"י דרך מקום פטור ושרי וא"ת כיון דמתני' תנן בסתמא חלון שע"ג ממלאין הימנו בשבת משמע דאפי' בחלון שהוא בתוך י' קאמר וא"כ מביא הדלי מאויר ר"ה לרה"י ולא שרינן ליה אלא בכתבי הקודש וכדלעיל בסוף סימן שנ"ב ומיהו מלשון חלון שעל גביו משמע שהחלון היא למעלה מהבור וא"כ כשהחוליא גבוה י' בע"כ שהחלון למעלה מי' הוא ומביאו ממקום פטור לתוך החלון וכן משמע לשון הרמב"ם. אבל לשון רבינו שלא כתב אלא שממלא ממנו לרה"י משמע אפילו תוך י' מותר וצריך לומר דרבינו ס"ל כיון דאגדו בידו אפי' מביא הדלי מאויר ר"ה לרה"י שרי אע"פ דלאו כתבי הקודש הוא כיון שלא נח בר"ה וכדכתב הרשב"א ע"ל סי' שנ"ב. והריטב"א הקשה הלא כיון דאגדו בידו הוא אפילו ממלא מרה"י לרה"י דרך ר"ה אפי' שבות ליכא כדאיתא גבי היה קורא בספר וכו' ונדחק ביישובו לקושיא זו כמו שהביאו ב"י ולפע"ד אין כאן התחלה לקושיא דהתם דיעבד הוא דנתגלגל הספר מידו הלכך שרי לגוללו אלא כיון דאגדו בידו ולא נח בר"ה אבל הכא לכתחלה קאמרינן דממלא ממנו הלכך אע"ג דאגדו בידו ה"ל כמטלטל מרה"י לרה"י דרך ר"ה להדיא ואסור:

אשפה בר"ה וכו' משנה ואוקימתא דגמרא לשם דבאשפה דרבים לא חיישינן שמא תינטל האשפה ותעמוד על פחות מי' ואתי למישרי ביה נמי כמעיקרא אבל ביחיד חיישינן שמא תנטל האשפה כו' דיחיד עשוי לפנות אשפה שלו:

גזוזטרא

דרכי משה

שנד (א) ע"ל סי' שע"ו מדין בור שבין חצר לר"ה או שבין חצר לכרמלית:

מבואר

פרישה

אע"ג דאינו רחב ד' משום גזירה דרחב ד' ואפילו אם בולט ג' ה"כ ה"ל למיסר אפילו לקלוט מהמוזילה משום גזירה דילמא יסבר. די"ל דדוקא להבר אסור אפילו למטה מי' כשאינו בולט ג' או בולט ג' והוא מלמעלה מי' אפילו אינו רחב ד' משום דכיון דעשה עובדא דחול דהיינו שקולט מצרף וממבר ודאי אי שרינן בהא אתי למישרי גם בכל ענין משא"כ כשעושה שינוי דהיינו בולט דכיון דמוכרח לעשות ולשנות מעובדא דחול ודאי מדכר ולא אתי למיעבד בכל ענין וק"ל. ומ"ש הגמרא ורבינו הכא במוזילה פחות מג' סמוך לגג עסקינן ולא קאמר במוזילה שלא שוה לגג בגובה. ועל המקשן דפריך קולט אין מצרף לא מ"ט כו' קשה טפי מאי עלה על דעתו להקשות מ"ט דלמה לא ניחא ליה במוזילה שהיא שוה לגג. ובפרט מאחר שהמוזילה נותן שם כדי להציל את הכותל ממים הנוטפין מן הגג. ובודאי היו סומכין אותו להגג ומאי דלפשר ה"ט משום דסתם מוזילה וצינור המונחים לאורך הגג הם מונחים בשיפוע כעין צינורין על גגין שלנו שמונח בקצה אחד בגובה ומשפע ויורדת עד שבקצה השני במקום שם שופכים המים לארץ במדרון טובא כדי שיקלח המים יפה וגם כדי שלא יתערבו בהצינור ומוזילה צרורות ועפרורות וכמ"ש ר' יונתן שם ובימיהן שהיו הגגין שוה בגובה אלא שהמוזילה וצינור שקבלו כל המים מהגג כמה היו מונחין בשיפוע עד שבקצה הא' היה מונח בצד הגג במשפע בשוה להגג ומשפע משם ואילך והולך במדרון מטעם הנ"ל ומש"ה הוצרך הגמרא לומר שלא שהוא משופע מ"מ היא אף במקום שפיכת המים בתוך ג' לגג דאל"כ היה מותר אפילו לצרף וק"ל. ובזה ג"כ ניחא האי דכתב רבינו דין מוזילה אם היתה בולטת מן הגג. ולא כתב הדין אם היה נמוך ג' מן הגג דג"כ דינו אם הוא רחב ד' אסור ואם לאו מותר אלא ודאי ה"ט משום דמסתמא אינו רחוק מן הגג ג' דמקרבין אותו סמוך לגג בכל מאי דאפשר כדי שלא יתקלקל הכותל ולפי מ"ש ג"כ ניחא במ"ש רבינו אפילו הוא למטה מי' ר"ל במקום שגם המים יוצאין בקצה השני בסוף השיפוע הוא למטה מי' אבל בקצה הראשון ששם הוא מונח סמוך לגג בודאי הוא למעלה מי' כי הגג הוא למעלה מי' והוא רה"י בודאי וק"ל. ומה"ט נמי פשוט ליה לרבינו דלא נאסר לצרף משום דהוי כחורי רה"י כיון שהוא מונח מן הצד בשיפוע אלא כיון שאינו בולט ג' ה"ל כגג עצמו וק"ל. וגם צ"ל דלפי' ר' יונתן לפי מ"ש במסקנא לפי שיטתו אף שהמוזילה רחוק יותר מג"ט מהגג מ"מ אסור לצרף ולהבר אליבא שתהיה בולט המוזילה הרבה או מעט וה"ט משום דס"ל דהמוזילה מצד עצמה היא רה"י משום דס"ל היא רחבה ד' והרי היא מונחת לאורך הגג והיא יותר מד' על ד' וג"כ מונחת בגובה י"ט לשיטת הרי"ף וא"כ הוא כחורי רה"י מצד המוזילה עצמה. משא"כ לשיטת רש"י ורבינו דאיירי דהמוזילה היא מונחת למטה מי' וגם כן לא כתבו שהמוזילה היא רחבה ד' וליכא איסורא במוזילה מצד עצמה כ"א מכח שהיא סמוכה תוך לגג וכגג דמיא ור' יונתן שנדחק לכל זה הוא כדי לתרץ לנוסחא ולא כתב תנא דמתניתין היתר במוזילה לכך כתב דבכל ענין אסור אפילו היא בולטת יותר מג' ורש"י ורבינו לא ס"ל כוותיה שהרי כתבו דהמוזילה אם היא בולטת ג' דשרי לצרף וכמ"ש לעיל וק"ל:

סי' שנד (א) **בור** בר"ה וחוליא סביבו אם עומד בתוך ד"ט מותר למלאות ממנו מרה"י ואפי' אין החוליא גבוהים יו"ד נראה דאפילו ליכא חוליא כלל נמי מותר דזיל בתר טעמא ולא נקט חוליא אלא משום מופלג ולשון המשנה נקט והמשנה מוקי לה הגמרא

דמיירי

חידושי הגהות

שנג א כ"ז מד"מ

שנה גזוזטרא שהיא למעלה מן המים והלון פתוח לה מן הבית אין ממלאין ממנה אא"כ עשה לה מחיצה גבוה י' כל סביבה דהשתא הוי כל שכנגדה עד למטה רה"י דחשבינן לה כאילו יורדת' למטה או יעשו מחיצות סביב הנקב שדולין דרך שם והוא שיהא בו ד' על ד' ואין הילוק בין יעשנה למטה מחוברות לה בין אם יעשנה על גבה וכיון שעשו מחיצה מותרין גם לשפוך ממנה וכן ההולך בספינה אינו יכול למלאות אא"כ יעשה דף ד' על ד' ומקיפו מחיצות ועושה בו נקב וממלא דרך שם וה"מ שהוא בתוך י' טפחים (א) אבל אם דופני הספינה גבוהים י' מעל המים מוציא זיז כל שהוא וממלא שהרי דרך אויר מקום פטור הוא ממלא וא"צ זיז אלא להיכירא (ב) ומימיו יכול לשפוך על דופני הספינה והן יורדין לים (ג) וכן בית הכסא שעל פני המים מותר כה"ג ע"י מחיצה תלויה ובלבד שתהא עשויה להיתר כגון שיחברנה למטה סביב אבל אם עשאה לצניעות כגון שעשאה למעלה לא ואם עשה דף שתפול הצואה עליו קודם שיפול למים א"צ מחיצות דה"ל כחו בכרמלית ושרי אבל בית הכסא בולט חוץ לחומת העיר ונופלת בחפירה שסביב העיר שיש בה יותר מבית סאתים שהוא כרמלית אינו מותר ע"י מחיצה תלויה שלא התירו אותה אלא במים אבל על ידי דף שרי דכחו שרי בכל כרמלית היו

ב"ח

שנה גזוזטרא שהיא למעלה מן המים וכו' משנה פ' כיצד משתתפין (ד' פז) פי' דף יוצא מן הכותל על המים והוא נקוב באמצעיתו וחלון פתוח לה וכו' : **ומ"ש** וכן ההולך בספינה אינה יכול למלאות וכו' כלומר דא"ת מיבעיא גזוזטרא שבבית אלא אפי' בספינה נמי אמרי' דבעינן מחיצה אע"פ שאין אדם יכול לעשות בספינה כל מה שיעשה בביתו : **ומ"ש** וכיון שעשו מחיצה מותרין גם לשפוך ממנה כלומר אע"פ שהנהר מוליך שופכין חוץ למחיצות הגזוזטרא ושני לשונות אית' בגמ' ופסק כהיכא דאמרי דמיקל : **ומ"ש** וה"מ שהוא בתוך י"ט למים וכו' כ"כ הרמב"ם סוף פט"ו וכתב ב"י והא דמוציא זיז כל שהוא משמע שנוקבו באמצעיתו וממלא דרך הנקב דומיא דמקום ד' שהוא בתוך י' עכ"ל ומדברי ה' המגיד בשם רבינו האי גאון למד לפרש כן אבל תימה גדולה דבפ' כיצד משתתפין ריש (דף פ"ה) גבי בור שבין שתי חצרות וכו' דאמר רב יהודה אמר שמואל זה מוציא זיז כ"ש וממלא וזה מוציא זיז כל שהוא וממלא ורב יהודה דידיה אמר אפי' קניא מבואר להדיא דאין נוקבין בזיז דלא פליגי אלא אי סגי להיכרא בקניא או בעיא זיז רחב קצת להיכרא ורש"י כתב דלא מבעי זיז אלא להיכרא בעלמא שלא ישתמשו ברשות אחרת של שנים בלא עירוב מש"ה מיתקני הכא פורתא ודכוותא איתמר בפ' הזורק ספינה רב הונא אמר מוציא הימנה זיז כל שהוא וכו' אלמא דזיז כל שהוא דגבי ספינה נמי בלא נקב באמצעיתה להיכרא כל דהו דומיא דבך דב' חצרות ובס"ע כתב ג"כ דעושה נקב בזיז ולא משמע כן בכל הפוסקים זולתי בדברי ה"ה וצ"ע : **ומימיו** יכול לשפוך כו' הזורק סוף (דף ק) קאמרינן שופכין דידיה היכא שדי להו וכי תימא דשדי להו באותו מקום מאיתי ליה : דשדי להו אדפנא דספינה והא איכא חו כחו בכרמלית גזרו וזהו שכתב רבינו יכול לשפוך על דופני הספינה כלומר אי מאיס ליה למשדינהו באותו מקום אז יכול לשפוך על דופני הספינה : **וכן** בית הכסא וכו' כלומר ואפילו בב"ה שהיה ראוי להתיר מפני כבוד הבריות בלא מחיצה נמי אינו מותר אלא ע"י מחיצה עשויה ושתהא תלויה להתיר ולא לצניעותא דקי"ל כרבנן דמחיצה לשם מים בעינן ולעיל גבי גזוזטרא לא היה צריך לפרש שתהא עשויה להיתר דהא אין ספק שאין עושין מחיצה בגזוזטרא אלא להתיר דאל"כ לא היה צריך לעשות מחיצה אבל בב"ה שהכל עושין מחיצה לצניעות להזהיר שתהא עשויה להתיר וכן הוא באשיר"י פ' כיצד משתתפין (דף קכח ע"ב) : כתב ב"י וכ"ל דמים שאין עמוקים י' טפחים אין להם דין מים להתיר לשפוך בהם במחיצה תלויה וכדתנן בהזורק בים בד"א פטור ואם היה רחק מים ור"ה מהלכת בו הנותן לתוכו ד"א חייב וכמה רקק מים פחות מעשר' טפחים עכ"ל וכך פסק בש"ע ותימה דהתוס' בפרק הזורק (דף ק) בד"ה עושה מקום ארבעה וכן בתוס' פרק כיצד משתתפין (דף פז) בד"ה אא"כ עושה מבואר שכתבו להדיא דמחיצה תלויה אף במים שאינן עמוקים עשרה ע"ש . והך מתניתין דהזורק אין לה ענין לכאן דהתם מיירי ברקק מים ור"ה מהלכת בו דעבידי אינשי למיסגי בה בין בימות החמה בין בימות הגשמים כדאיתא התם אבל נחלים ונהרות שהם כרמלית מחיצה תלויה מתרת בהם דליהוי רשות היחיד ולכן נלפע"ד ברור ופשוט דליתא

ב"י

שנה גזוזטרא שהיא למעלה מן המים וכו' משנה בפ' כיצד משתתפין (פז.) גזוזטרא כלומר דף יוצא מן הכותל על המים והוא נקוב באמצעיתו שהיא למעלה מן המים אין ממלאין ממנה מים בשבת אלא א"כ עשו לה מחיצה גבוה י' טפחים בין למעלה בין למטה . ופירש"י אא"כ עשו לה . כל כניבותיה או סביב הנקב ד' על ד' החקוק באמצעיתה דאמרי' גוד אחית מחיצתיה : בין מלמטה . מחובר לגזוזטרא מתחתיה עכ"ל ומדבריו נראה שמפרש מלמעלה למעלה מהגזוזטרא והתוס' נתנו טעם לדבריו משום דאפילו במחיצות למעלה מהגזוזטרא איכא היכרא אבל הריטב"א כתב בשם התוס' דלמעלה היינו שהוא מחובר בגזוזטרא מתחתי' ולמט' שהיא משוקעת במים ועולה כנגד הגזוזטרא וכ"כ הרמב"ם בפט"ו ורבינו סתם הדברים כדעת רש"י (א) : **וה"מ** והוא שיהא בו ד' על ד' שם (פו.) גבי קורה ד' מתרת בחורבה כתב רש"י דמחיצה העשויה לפחות מחלל ד' אינה מחיצה וכ"כ התוס' בפ' הנזכר : **ומ"ש** שמותרין לשפוך ממנה גם זה שם (פח:) פלוגתא דתרי לישני ופסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כלישנא בתרא דשרי : **וכן** ההולך בספינ' אינו יכול למלאות אא"כ יעשה דף וכו' בהזורק (ק:) איתמר ספינה רב אמר מוציא ממנה זיז כל שהוא וממלא רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי עושה מקום ד' וממלא כלומר ועושה נקב בתוכו וממלא דרך שם ופסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כרב חסדא ורבה בר רב הונא ופירש"י מקום ד' . חלל ד' מוקף מחיצות ומחיצה תלויה מתרת במים וכ"כ שם הרא"ש אבל הרמב"ם בפט"ו לא הזכיר מחיצות וממ"ש ה"ה שם והר"ן בפ' הזורק בשם רבינו האי מתבאר דלא בעינן מחיצות אלא אמרינן כוף הכדדין וגוד אחית מחיצות כאילו הם על שפת הים והכל רה"י ואע"פ שבגזוזטרא שע"ג מים צריך מחיצה י' בספינה הקילו מפני שאינו יכול לעשות שם מה שיעשה בביתו : **וה"מ** שהוא בתוך י' טפחים וכו' זה מדברי הרמב"ם בפט"ו והא דמוציא זיז כל שהוא משמע שנוקבו באמצעיתו וממלא דרך הנקב דומיא דבמקום ד' כשהוא בתוך י' ויש לתמוה על רבי' איך כתב חילוק זה סתם והוא כותב למ"ש בסי' שמ"ו דאסור להחליף דרך מקום פטור אפי' ברשויות דרבנן שהרי כשדופני הספינה גבוהים י' שאינו מוציא אלא זיז כל שהוא נמצא שהוא מוציא מכרמלית לרה"י דרך מקום פטור ואפשר דכיון דלא שרינן ליה אלא ע"י היכר דהוצאת זיז כל שהוא ברשויות דרבנן מיהו שרי ואין כאן דעת ה"ה שכתב בפט"ו לדברי האומרים שאסור להחליף אפי' ברשויות דרבנן אפי' אם דופני הספינה למעלה מי' שיהא בזיז של ד' על ד' : **ומ"ש** ומימיו יכול לשפוך על דופני הספינה וכו' פשוט בפרק הזורק (ק.) וטעמ' דכיון דלא זרק להו להדיא לים אלא מכחו הם באים כחו בכרמלית לא גזרו והא פשיטא שאם רוצה לשפוך דרך הזיז הרשות בידו ורבינו אשמעינן דאע"ג דלית ליה זיז שופך על דופני הספינה וכן משמע בגמ' : **וכן** בית הכסא שע"פ המים וכו' בפרק כיצד משתתפין (פו.) תנן בור שבין ב' הצירות אין ממלאין ממנו בשבת אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוה עשרה טפחים מלמעלה ופירש רב הונא דמלמעלה היינו למעלה ממש סמוך לשפתו מלמעלה ור"י פליג ואמר דמאי למעלה למעלה מן המים אבל למעלה ממש לא ונתבאר בגמרא דלר"י צריך שישקע ראש המחיצה במים טפח ואמרינן בגמרא שם דהא דקיימא לן דקורה ד' מתיר במים כלומר בבור שבין שתי חצירות ונתונה על רחבה באמצע הבור למעלה היינו טעמא משום דקל הוא שהקילו חכמים במים וכתב שם רש"י אלא קל הוא שהקילו חכמים במים וליתא לדרב יהודה אלא כרב הונא קי"ל וכתבו התוספות והרא"ש (דף קכז) ועל זה סומכים העולם שיש להם בתי כסאות על המים אע"פ שאין המחיצות מגיעות עד המים ומיהו נראה דאינה מועלת מחיצה העשויה לצניעות בית הכסא ולא לשם מחיצות מים דאין הלכה כר"י דאמר במתני' דבור שבין שתי חצירות א"צ לעשות לו מחיצה דכותל שביניהם חשיב מחיצה אלא כרבנן דפליגי עליה וכדברי דמחיצה לשם מים בעינן וכתב הרא"ש דאפי' לר"ח והרי"ף דפסקו כר"י מודו דבתי כסאות סגי להו במחיצה תלויה כלומר שאינה נוגעת במים דדוקא בין שתי חצירות מצריך רב יהודה שיקוע ראשי הקנים בבור שלא ילך הדלי להדיא לרשות חבירו לשאוב מים אבל בבית הכסא מודים דלא בעי שיקוע דעדיף בית הכסא מקורה ד' שמתרת במים : **ואם** עשה דף וכו' כ"כ המרדכי בהזורק והגהות בפט"ו מה"ש בשם מהר"ס וכתב עוד שם המרדכי דלאו דוקא דף אלא אפי' קנה פחות מג' שהצואה נופלת עליו ומשם למטה שרי וכן אם ב"ה עשוי כך שהצואה נופלת על צידי הכותל אע"פ שאח"כ מתגלגל ונופלת בכרמלית למטה מותר דכחו בכרמלית לא גזרו וכתב עוד ההגהות ואם אין דף מ"מ ראוי להתיר משום כבוד הבריות ובהגהות מרדכי פ"י כתב וז"ל ועוד נראה לומר דאפילו אם היתה נופלת מלמעלה למטה להדיא שרי היכא דלא"א בענין אחר כגון שנשבר הדף בשבת משום דגדול כבוד הבריות וכתב ההגהות עוד שם על בית הכסא שעל המים והמים רגילים להתייבש אם יש היכר מחיצה בין מלמטה בין מלמעלה בשעה שיש מים מותר דמחיצה תלויה מתרת במים וכשאין מים אסור דמחיצה תלויה אינה מתרת בחורבה ואע"פ שיש שם צואה מ"מ הויא כרמלית ואפילו אין מקום הצואה רחבה ד' מ"מ לא הוי מקום פטור דכיון שאין לנו ר"ה כי אם כרמלית אמרינן מלא את מינו וניעור עכ"ל וכ"ל דמים שאין עמוקים י' טפחים אין להם דין מים להתיר לשפוך בהם במחיצה תלויה (ג) וכדתנן בהזורק בים ד"א פטור ואם היה רקק מים ור"ה מהלכת בו הזורק לתוכו ד' אמות חייב וכמה רקק מים פחות מי' טפחים : **ומ"ש** אבל בית הכסא בולט חוץ לחומת העיר וכו' בהזורק כתב

דרכי משה

שנה (א) מבואר לקמן בסימן שע"ו ובסימן זה דבעינן שהמחיצה עשויה בשביל זה כדי להתיר וכן הוא בהדיא בהר"ן פ' כיצד משתתפין דף רי"ו ע"א : (ב) נ"ל טעם היכר זה כדי להתיר להחליף ברשויות דרבנן דאסור בלא היכרא כמ"ש לעיל סי' שמ"ו ולכך סגי בהיתר כל שהוא כתב המרדכי ס"פ הזורק ב' ספינות זו אצל זו אסור לטלטל מאחד לחבירו אם אינן קשורות ואם הם גבוהים י' מן המים שרי דהרי מטלטל מרה"י לרה"י דרך מקום פטור וכתב הכלבו דצריכין עירוב אם הם של ב' ב"א וכ"ה בגמ' פ' הזורק (קא:) בהדיא וכתבו התוס' פ' כיצד משתתפין והגהות מרדכי דף רפ"ה הביאו בשבת דף ק"פ ע"ב דוקא גבי ספינה מהני זיז כל שהוא אבל גבי גזוזטרא לא גזרינן למעלה מי' אטו פחות מי' : (ג) ומ"ש דצואה מיחשב ככרמלית המרדכי פ' הזורק פליג שכתב ס"פ הזורק ואותן בתי כסאות שהן של ב' שותפין היה נראה לאסור עד שיערבו ור"י מקינו"ן התיר משום דצואה

פרישה

דמיירי במופלג ד' וב"י הביאם ע"ש . ומ"ש בסוף הסי' ז"ל ואמאי דא"ר יוחנן והא קמ"ל דבור ומולייתו מצטרפין לי' כו' עד כלומר משום דממלא מרה"י לרה"י דרך מקום פטור דכל למעלה מי' בר"ה מקום פטור הוא. ר"ל אף שאין המוליא על הארץ גבוה כ"א ה' טפחים או פחות וא"כ כשמוציא הדלי מן הבור ומוליאו חוץ לבור באויר ה"א דה"ל אויר רה"י קמ"ל כיון שמשתחברות הבור עם המוליא הוא גבוה עשרה ולא נח בינתיים על הארץ דרך מקום פטור מיקרי וז"ש דכל למעלה מי' ר"ל אפי' למעלה מי' זו דתחתית הבור ג"כ אויר דע"ג אפילו כשמוליך הדלי לארץ דרך מקום פטור מקרי :

סי' שנה (א) אבל אם דופני ספינה גבוהין י' מעל המים מוציא זיז כל שהוא וממלא עיין בב"י שכתב זה מדברי הרמב"ם בפט"ו . והא דמוציא זיז כל שהוא משמע שנוקבו באמצעיתו וממלא דרך הנקב דומיא דמקום ד' כשהוא בתוך י' ובאמת לשון זיז כל שהוא לא משמע הכי דלפי' הב"י אין זה כל שהוא כיון שצריך להיות כ"כ רחב שיוציא ויכנים כלי שדולין דרך חללו ועוד דא"כ בודאי לא שתק מיניה רבינו ללמדינו שהזיז יהא חלול ושישאב דרך שם. לכן נראה דכל שהוא ממש קאמר וה"ט כיון דאין זיז זה אלא להיכר בעלמא וכמ"ש רבינו מש"ה סגי בכל שהוא והיינו כששואב מים מניח הכלי שדולה דרך הבאתו על אותו הזיז מעט ואע"פ שאין הנחתו הנחה מ"מ מועיל להיכר בעלמא . ומ"ש ב"י דמ"ש ומימיו יכול לשפוך על דופני הספינה כו' ז"ל והא פשיטא שאם רוצה לשפוך דרך הזיז הרשות בידו ורבותא אשמועינן דאע"ג דלית ליה זיז שופך על דופני הספינה וכן משמע בגמ' עכ"ל ב"י אני אומר אם אינו מוכרח בהדיא בגמ' יש לחלק דוודאי דופני ספינה שכל המים שבאים נוגעין שם עדיפא מזיז כל שהוא שאינו נוגע שם כ"א מעט כיון שהוא כל שהוא ולא התירו אלא לדלות שאין לו תיקון אחר . ועוד שהספינה היא גרוע מהדלייה שהרי מכח שפיכתו המים יוצאים ועוברין מיהו דוקא כשהוא בתוך י' מהמים גרוע הספינה משום שהמים יורדין מרה"י ועוברין בכרמלית חוץ ממקום המחיצות שיורדין למטה ובהא איכא מ"ד דאינה מועיל מחיצה י' בספינה אבל כששופך מגופה יתר מי' ליכא לחלק כיון דא"ל מחיצות כ"א זיז להיכר בעלמא . וקצת קשה להרמב"ם דס"ל דמוציאין מרשות לרשות דרבנן דרך מקום פטור וכמ"ש ב"י בשמו לעיל סי' שמ"ו וא"כ ל"ל זיז כל שהוא כשגבוה מי' וי"ל דשאני הכא דבקל איכא למיטעי דהא אי הוה למטה מי' הוי איסור גמור דהא לא הוי מקום פטור וכיון דלפעמים הספינה הוא למטה ופעמים למעלה מש"ה החמירו ודו"ק :

[ב] וכן בית הכסא וכו' עד ואם עשה דף כו' אין להקשות מה אמרינן כל שבכרמלית מלא מין

היו שני גזוזטראות זו למעלה מזו משוכה זו כנגד זו מעט ואינה רחוקה מכנגדה ד' טפחים בין אם עומדת תוך עשרה זו לזו בין יש ביניהן יותר מגבוה עשרה אם עשו לעליונה מחיצה בשותפות משל שניהם ולא לתחתונה כלל שתיהן אסורות בה עד שיערבו וכ"ש עשו שתיהן לתחתונה ששתיהן אסורות עד שיערבו אבל כל אחת מהן שעשתה לבדה בשלה אין האחרת אוסרת עליה אפי' לא עשתה האחרת בשלה וכן אם עשו בשתיהן בשותפות משל שניהם אין אחת אוסרת על חבירתה:

שנו אמת המים העוברת בחצר עמוקה י' ורחבה ארבעה אין ממלאין ממנה בשבת אא"כ עשו לה מחיצה גבוהה י' בכניסה ויציאה ויהיה טפח ממנה משוקע במים (א) ואם התחיל לעשות המחיצה אצל השפה מכל צד ולא חיבר אותן באמצע כדי שיהו המים נכנסין ויוצאין דרך שם אם אין ביניהם ג' טפחים שרי דאמרינן לבוד יש ביניהן ג' אסור: חצר שנפרצה ולשון ים עובר על

בתב המרדכי שאם ב"ה למעלה מי' טפחים א"כ הרי זאת נופלת מרה"י לכרמלית דרך מקום פטור שהחפירה היא כרמלית כיון דהוי יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ואויר כרמלית למעלה מי' מקום פטור ואי הלכתא כרב דימי דשרי בפ' כיצד משתתפין (פה.) להחליף ברשויות דרבנן ה"נ שרי ורבינו לא חילק בזה משום דס"ל דלא קי"ל כרב דימי אלא אפילו ברשויות דרבנן אסור להחליף וכמ"ש בסי' שמ"ו וכו' עוד בהגהות מרדכי שם ואין להתיר ע"י עוקא פירוש שיעשו גומא ע"פ הנקב עמוק' י' ורחבה ד' והשתא נופלים שופכין מרה"י לרה"י כדאמר פ' כיצד משתתפין דה"מ מים דלא מבטלי מחיצתא אבל מי רגלים וצואה מבטלים מחיצות דלא עדיפי מפירות דאמרינן בהזורק (ק.) דמבטלי מחיצות כתוב בא"ח נהגו הולכי ימים לעשות נקביהם מן המשוטות ליס ואם אותו מקום אינו גבוה י' טפחים אע"פ שרחב ד' מותר ה"ז מוציא מכרמלית לכרמלית ואין לך בזה אלא מקומו ושעתו עכ"ל: היו שתי גזוזטראות זו למעלה מזו וכו' משנה בפ' כיצד משתתפין (פז.) שתי גזוזטראות זו למעלה מזו עשו לעליונה ולא עשו לתחתונה שתיהן אסורות עד שיערבו ופירש"י שתיהם אסורות. למלאו' בנקב העליונה עד שיערבו ותחתונה בנקב שלה אין צריך לומר שהיא אסורה דהא מכרמלית לרה"י קא ממלא ובגמ' אמר רב הונא אמר רב לא שנו אלא בסמוכה אבל במופלגת עליונה מותרת ורב לטעמיה דאמר אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר ופירש"י בסמוכה שאינה רחוקה מתחתונה במשך הכותל ד"ט ואני שמעתי שאינה גבוהה ממנו י' ולא מצינו לשון הפלגה בתלמוד בגובה אלא במשך עליונה מותרת כדאמרינן דאין תשמיש לתחתונה בעליונה אלא דרך אויר זריקת משך ד"ט ורב לטעמיה דאמר אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר ולעיל בהאי פירקא (פד:) מייתי האי מתני' ופירש"י שם שאין השתי גזוזטראות מכוונות זו על זו אלא משוכות זו מכנגד זו בתוך ד' ואקשינן בגמ' דמאי קתני שתיהן אסורות הא רשותא דעליונה היא ותחתונה שלא כדין משתמשת בה בחול ושני רב ששת דהא דקתני שתיהן אסורות כשעשו מחיצה בשותפות אי הכי כי עשו לתחתונה נמי כיון דעשו לתחתונה גלויי גליא דעתיה דאנא בהדך לא ניחא לי ופירש"י שעשו אותה מחיצה של עליונה בשותפות א"ה כי עשו לתחתונה בני תחתונה אם יש להם שותפות בעליונה נמי אסרי עלה: גלויי גליא דעתיה. תחתונה לעליונה דסלקה נפשה בשבת מינה דהא מחיצה זו אינה נעשית אלא להיתר שבת: ומ"ש וכ"ש עשו שתיהן לתחתונה וכו' כלומר דכיון דתחתונה אע"פ שאין יכולה להשתמש דרך העליונה אלא בזריקה שזורקין הדלי לה אפ"ה אסרה עלה וכ"ש עליונה שהיא משתמשת דרך התחתונה בנחת דאסרה עלה: ומ"ש אבל כל א' מהם שעשתה לבדה וכו' הוא מדאקשינן אמאי שתיהן אסורות הא רשותא דעליונה היא ושנינן בשעשו בשותפות משמע בהדיא שכל שלא עשו בשותפות אם עשתה עליונה לבדה היא מותרת ותחתונה אסורה וה"ה אם עשתה תחתונה לבדה שהיא מותרת ועליונה אסורה: ומ"ש וכן אם עשו בשתיהם בשותפות וכו' נראה לי שהוא מדאקשינן א"ה כי עשו לתחתונה נמי ושנינן כיון דעשו לתחתונה גלויי גליא דעתא כו' ומשמע ליה דבעשו לשתיהן בשותפות נמי שייך האי טעמא דכיון דעשו לתחתונה וכו' ומה שעשו בשותפות אפשר שהוא כדי להקל בהוצאה דיותר בזול עושין האומנים ב' ממה שעושים אחד או מטעם אחר אבל הרמב"ם בפ"ד מהל' עירובין נראה שמפרש שהגזוזטראות מכוונות זו כנגד זו ואין בני עליונה יכולין למלאות אא"כ יכנס הדלי דרך התחתונה ומש"ה אסרי אהדדי ומפרש מופלגת גבוה י' דכל שכן בתוך י' הרי הן כגזוזטרא אחת ולפיכך צריך שיערבו ואם היה ביניהם יתר על י' טפחים ועירבה זו לעצמה וזו לעצמה שתיהן מותרות למלאות לא עשתה העליונה מחיצה ועשתה התחתונה אף התחתונה אסורה למלאות מפני דלי של בני העליונה שהן אסורין שעובר עליה עשתה העליונה מחיצה העליונה מותרת והתחתונה אסורה ואם נשתתפו בני התחתונה עם בני העליונה במחיצה שעשו שתיהן אסורות למלאות עד שיערבו עירוב אחד עכ"ל והרב המגיד רצה ליישב דבריו על הגמרא ואיני רואה להם יישוב: שנו אמת המים העוברת בחצר וכו' משנה פרק כיצד משתתפין (פז:) אמת המים העוברת בחצר אין ממלאין ממנה מים בשבת אא"כ עשו לה מחיצה גבוה י' טפחים בכניסה וביציאה א"ר יהודה מעשה באמה של אבל שהיו ממלאין ממנה מים בשבת ע"פ זקנים אמרו לו מפני שלא היה בה כשיעור והאי שיעור מפורש בברייתא בגמרא דהיינו שלא היתה עמוקה י' ורחבה ארבעה ופירש"י שאין מים נעשין רשות לעצמן בפחות מעומק י' ורוחב ד' דכשהיא עוברת בר"ה אם אינה עמוקה י' ורחב ד' ר"ה כדתנן בהזורק וכי הוי נמי בחצר הויא להו רה"י וצריך מחיצה בכניסה כדי להבדיל בין מים שחוץ לחצר שהן כרמלית למים שבתוך החצר וצריך מחיצה ביציאה להבדיל בין מים שבתוך החצר למים שחוץ לחצר שהן כרמלית: ומ"ש ויהיה טפח משוקע ממנה במים כ"כ הרמב"ם בפי"ב וכן כתב הרי"ף והרא"ש וז"ל פירוש מחיצה של אמת המים צריכה להיות משוקעת בתוך אמת המים כדי שתחלוק בין המים שבר"ה למים שברה"י כמו מחיצה של בור שצריכה להיות משוקעת בתוכה לחלק בין רשותו לרשות חבירו והטעם משום דס"ל דהלכה כר"י דאמר גבי בור שבין ב' חצרות אין ממלאין ממנו מים בשבת אא"כ עשו לו מחיצה גבוה י"ט בש"א מלמטה ובה"א מלמעלה למטה מן המים ומפרש בגמ' אהא דאמר ר"י למעלה למעלה מן המים צריך שישקע במים ראשי קנים טפח ומיהו לדברי הפוסקים בבור שבין ב' חצרות כרב הונא וכמו שיתבאר בסימן שע"ו משמע שה"ה באמת המים דלא בעינן שישקע ראשי הקנים במים: וכתב עוד הרמב"ם על דין זה דאמת המים העוברת בחצר ואם היתה המחיצה כולה יורדת בתוך המים צריך שיהיה טפח ממנה יוצא למעלה מן המים וטעמו מדאמרי' התם בגמ' אהא דאמר ר"י למטה למטה מן המים דצריך שיראו ראשי הקנים למעלה מן המים טפח ומשמע ליה ז"ל דה"ה למחיצת אמת המים העוברת בחצר: ומ"ש ואם התחיל לעשות המחיצה אצל השפה וכו' כלומר שהמחיצה שהזכיר בתחלה היא מונחת לרוחב האמה והשתא קאמר שאם לא עשה המחיצה לרוחב האמה אלא לארכה מצד אחד וכן מצד השני אם אין בין ב' המחיצות ג' טפחים מותר משום דכל פחות מג' כלבוד דמי ומצאתי להריטב"א שכתב על האמת המים זו שאם אין הנקבים שנכנסת ויוצאת בהם רחבים ג' טפחים מותר למלאות ממנה בלא עשיית מחיצה עכ"ל ולפ"ז צ"ל דמה שרבינו מצריך שיעשו מחיצות מן הצדדין בנקבים רחבים יותר מג' טפחים היא שאם אינם רחבים שלשה טפחים בלא מחיצות נמי שרי וכתב הרמב"ם בפט"ו דה"ה אם היה ברחבה שבתוך החצר יותר מי' אע"פ שאין בגבהה י' צריך מחיצה שכל יתר מי' פירצה היא ומפסדת המחיצות וכ"כ המ"מ ופשוט הוא והוא מבואר בדין חצר שנפרצה ולשון ים עובר על הפרצה שבסמוך (א): חצר שנפרצה ולשון ים עובר על הפרצה וכו' בפ"ק דעירובין (יב) ת"ר לשון ים

הנכנס

דליתא להוראה זו שפסק הרב בזה: דין שני גזוזטראות בולטות וכו' משנה בפרק כיצד משתתפין (דף פז) וסוגיא דגמ' בדף פ"ה דאם היו רחוקות זו מזו במשך ד"ט ברוחב לא היתה התחתונה אוסרת עליה דתשמיש מופלג במשך ד' זהו תשמיש באויר ולאו תשמיש הוא דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר אבל אם אינן רחוקות ד' אפי' יש ביניהם גובה יותר מי' אוסרת עליה דאדם אוסר על חבירו אף כשמשתמש עליו בזריקה אע"פ שהוא בגובה י' שהוא תשמיש קשה כיון שאינו משתמש עליו דרך אויר ומ"ש וכ"ש עשו שניהם לתחתו' אמר וכ"ש משום דתשמיש העליונה היא בנחת דרך שלשול כמו התחתונה ואוסרת יותר: ומ"ש אבל כל אחת מהן שעשתה לבדה בשלה וכו' פי' דכיון דאין לה חלק במחיצה חבירתה אינה אוסרת עליה וכן אפי' עשו בשניה' בשותפות משל שניהם וכו' דכיון דכל אחת גילתה בדעתה דסילקה נפשה מחבירתה שוב אינה אוסרת עליה והכי הוא מסקנת הגמ' (דף פח): שנו אמת המים העוברת בחצר וכו' משנה בפ' כיצד משתתפין (דף פז) ופירש"י דאם אינן עמוקים י' או אינן רחבים ד' אינן נעשית רשות לעצמן ואינן צריכין תיקון דאם בר"ה הן הויין ר"ה כדתנן בהזורק וכי הוו נמי בחצר הויין רה"י אבל בעמוקים י' ברוחב ד' נעשים רשות כרמלית לעצמן אפילו בחצר וצריך תיקון שתהא מחיצה נעשית בשביל המים בתוך אוגניה אבל מחיצת החצר התלויה ועוברת על גבה אינה מועלת לה: ומ"ש ויהיה טפח ממנה משוקע במים כתב ב"י דכ"כ הרי"ף והרמב"ם משום דפוסקין כרב יהודה בבור שבין ב' חצרות אבל לרש"י דפוסק כרב הונא לא בעינן שישקע ראשי הקנים במים וכמו שיתבאר לקמן בסי' שע"ו ע"כ. ומיהו אפשר לדייק ממ"ש רש"י כאן במשנה וז"ל ואע"ג דמחיצה תלויה מתרת במים ה"מ היכא דנראית מחיצה שנעשית בשביל המים כגון גזוזטרא דמתני' וכגון מחיצה שבתוך הבור עכ"ל משמע דלרש"י שפוסק כרב הונא דלמעלה למעלה ממש אעפ"כ לא הוי היכר אלא בתוך הבור וזה וזה בבור הא לאו הכי לא הוי היכר א"כ באמת המים העוברת בחצר הדבר פשוט דלא הוי היכר אא"כ כשהמחיצה תוך המים ממש אפי' לרב הונא שאם לא תהיה אלא סמוך למים אינה נראית שנעשית בשביל המים אלא נראית כמחיצת החצר מיהו נראה דהיכא דאוגנים עמוקים לאמת המים א"צ שתהא משוקע במים לרש"י דכשנעשית המחיצה בתוך האוגנים היכא נמי היכר טובא שנעשית בשביל המים משא"כ להרמב"ם שמצריך לעולם שיקוע במים: ומ"ש ואם התחיל לעשות המחיצה אצל השפה וכו' שם קאמרי' רבינא אמר כגון דעבד לה נפקי אפומה עקיקין ופירש"י דעביד לה מזלאות וביציאה והתחיל לעשות המחיצה סמוך לאגפיה בהיך אוגנים מכאן ומכאן ולא חיברה באמצע שיהו המים נכנסין ויוצאין דרך שם ואמרי רבנן דפחות משלשה אמרינן לבוד אבל שלשה לא אמרינן לבוד ואסור דפירצה היא עכ"ל והרז"ה [illegible] ביאר זה יותר וכן הראב"ד בהשגות פט"ו גם הרא"ש פסק כההוא שינויא דרבינא וזו היא דעת רבינו והכי קאמר באם התחיל לעשות המחיצה אצל השפה לרוחב האמה בשפת הכניסה ובשפת היציאה ולא חיברה באמצע אלא הניח כמו חלון פחות מג' בין פס לפס כדי שיהיו המים עוברים דרך שם בכניסה ויציאה הוי נמי תיקון דנעשית האמה רה"י דאמרינן לבוד וכאילו לא הניח שום חלון דמי ומותר למלאות ממנה בשבת ולא הייתי צריך להאריך בדבר פשוט אלא לפי שכתוב בב"י דמ"ש ואם התחיל לעשות מחיצה אצל השפה כלומר שהמחיצה שהזכיר בתחילה היא מונחת לרוחב האמה והשתא קאמר שאם לא עשה המחיצה לרוחב האמה אלא לארכה מצד אחד וכו' וכך נ"ים כתב להך פירושא: חצר שנפרצה ולשון ים וכו' ברייתא בפ"ק דעירובין (דף יב) ודברי רבינו בזה

הם

דרכי משה

יצואה חשיב מקום פטור וכן הורה ריב"א וכ"ה בהג"מ פט"ו דשבת בשם הר"ר שמשון וצ"ל דמיירי שב"ה זה עומד בר"ה או בכרמלית או בין ב' חצרות שאינן מעורבות דאסור בכרמלית והוא של ב' שותפים אבל אם עומד בין ב' בתים או בשאר רה"י לא שייך למימר בהו מקום פטור כמו שנתבאר לעיל סוף סי' שמ"ה אלא מיירי שעומד בכרמלית מאחר שאין לדידן ר"ה גמורה וא"כ פליג אדברי הגהות דלעיל וס"ל דצואה הוי מקום פטור וא"כ לדבריו אף בלא מחיצה ובלא קנה שרי כשיש שם צואה אבל לעיל סי' שמ"ה משמע דנקטינן כדברי הגהות דאין מקום פטור בכרמלית ונראה ג"כ דבתי כסאות שבין ב' חצירות או בתים צריך עירוב מאחר שאין מקום פטור ברה"י ולא דמי לכותל שבין ב' חצירות דמותר להעלות עליה מכאן ומכאן אם אין בה רוחב ד' כדאיתא לקמן סי' שע"ב וכמו שהביא ר"י מקינון מזה ראיה להתיר דאפשר לומר דכותל שאני דהא איל וחולקת הרשויות אינן שלין לגבי החצירות ועוד דאין להתיר מה"ט כי אם בעומד בין ב' בתים ומ"מ בדיעבד נראה להתיר בלא עירוב כטעם גדול כבוד הבריות כמש"ל בשם מוהר"ם: שנו (א) ואני תמה שפשוט לו כ"כ והראב"ד השיג על הרמב"ם שם ועוד שנדמהו ללשון ים דבסמוך ששם המחיצה נפרצת ביותר מי' אבל בדין אמת המים מיירי שהמחיצות החצר קיימות כמ"ש שם בהשגות גם המ"מ כתב שם דדעת האחרונים כדעת ההשגות וע"ש:

וכתב

פרישה

אין את מינו וניער וא"כ מאי הואילו בתקנתן הרי מרה"י יורד על הדף שהוא כרמלית די"ל כיון שאינה גם על הדף אינו אוסר משום מרה"י לכרמלית ומועיל ודומה לגם כמו בכרמלית וק"ל: סי' שנו (א) מ"ש רבינו ואם התחיל נעשית המחיצה אצל השפה מכל צד עיין מ"ש בב"י דר"ל שלא עשאה מחיצה לרוחבה אלא לארכה לכאורה דבריו תמוהין וכמ"ש

טור

על הפרצה אם אינו במילואו ואין בפרצה יותר מי' מותר למלאות ממנו ולהכנים לבית (ג) נפרצה במילואה או שיש בפרצה יותר מי' אם נשאר במקום שנפרץ גדודין גבוהין י' והמים מכסין אותו מותר למלאות ממנו בהצר אבל אסור להכניסן לבית אא"כ עשו מחיצה גבוה עשרה על המים לגדור הפרצה ולהעמידה על י' לא נשאר גדודין אסור אפילו למלאות בחצר:

שנז **הצר** שפחותה מד' אמות על ד' אמות אין שופכים לתוכו מים בשבת בימות החמה שכיון שאין בה ארבע אמות אין סאתים מים שאדם עשוי להשתמש בכל יום ראוי לבלוע בה והוי כאילו שופך לר"ה לכך צריך לעשות גומא שתהא הללה מחזקת סאתים (א) בין אם יעשנה בפנים בחצר או בחוץ אלא אם יעשנה בחוץ צריך לכסותה בנסרים כדי שתהא מקום פטור ויפלו המים מידו למקום פטור וכיון שיעשה גומא יכול לשפוך בה כל מה שירצה ואם אין מחזקת סאתים לא ישפוך כלל ואם יש

בית יוסף

הם כפירש"י והחילוק בין לשון ים ובין אמת המים דלעיל הוא לפי שהאמה נכנסת בחצר מצד זה ויוצאת כנגדה מצד אחר הלכך חולקת רשות לעצמה כשהיא עמוקה י' ורחבה ד' שנעשית כרמלית ולכך צריך תיקון במחיצה שיהא דין המים שהם בחצר כרה"י והמחיצה צריכה שתהא נראית שנעשית בשביל המים ומחיצה התלויה ועוברת ע"ג אינה מועלת לה וגם צריך שטפח ממנה משוקע במים כדי להבדיל בין המים שחוץ לחצר שהן כרמלית למים שבתוך החצר שהן רה"י לכך צריך מחיצה שלימה שלא יהא בה פרצה כי אם פחות מג"ט דאמרינן לבוד ודמי כאילו לא היה לשם פרצה כלל אבל לשון ים מיירי שנכנס לחצר מצד זה במקום שנפרץ החצר ונשארו המים בתוכה ואינן יוצאים ממנה בצד אחר וכיוצא בזה פירש הראב"ד בהשגות ומביאו ב"י והכי מסתברא ובתוס' כתבו ארבעה פירושים הביאם בית יוסף גם הביא פי' ר' יונתן. ולפעד"נ דהא דקאמר בגמרא הא דאסור למלאות ממנו אבל מותר לטלטל בחצר הב"ע דאית ביה גידודי הכי פירושו דאית ביה גידודי למעלה מן המים דלענין טלטול בחצר הוי מחיצה מעלייתא אבל לגבי מילוי מים ממנו לא מהני מחיצה זו דמחיצה תלויה למעלה מן המים לא מהני למלאות הימנו בשבת כמו שהביאו התוספות מן התוספתא:

שנז **הצר** שפחותה מד"א על ד"א וכו' משנה וברייתא ואוקימתא דגמ' וע"פ דברי הרא"ש ס"פ כיצד משתתפין (דף פח):

ומ"ש וצריך לכסות בנסרים כדי שתהא מקום פטור וכו' פי' שאם לא יכסנה ה"ל כרקק מים בר"ה וכיון שגומא זו על כל פנים יש ברחבה ד"ט אם כן בין עמוק עשרה או פחות מעשרה הרי הוא כרמלית ואם אינה עמוק ג' ה"ה ר"ה אבל אם הוא מכוסה אין לה שם אחר אלא מקום פטור וכן כתב רש"י במשנה וב"י מביאו והריטב"א כתב דה"ל חורי רה"י: **ומ"ש** וכיון שיעשה גומא יכול לשפוך בה כל מה שירצה כך כתבו התוס' והרא"ש דאף לרב נחמן דאמר בימות הגשמים עוקא מחזיק סאתים נותנין לו סאתים מחזיק סאה נותנין לו סאה לאו דוקא סאתיים אלא אפילו כוריים דאי לאו הכי אין חילוק בין סאתים לסאה דלתרווייהו אין נותנין אלא שיעור העוקא וה"ל למימר בקוצר אין שופכים אלא שיעור העוקא אלא ודאי סאתים לאו דוקא א"כ הא דקאמר נמי בימות החמה עוקא מחזיק סאתים נותנין סאתים לאו דוקא סאתים דאפילו כוריים וכל מה שירצה: **ומ"ש** ואם אין מחזיק סאתים לא ישפוך כלל מימרא דרב נחמן שם משום גזירה דילמא אתי ליתן ליה סאתים אבל בימות הגשמים

ב"ח

הנכנס לחצר אין ממלאין הימנו בשבת אא"כ יש לו מחיצה גבוה י' טפחים בד"א שפרצתו יתר מי' אבל י' א"נ כלום ובגמרא ממלא הוא דלא מלינן הא טלטולי מטלטלין והא נפרצה במילואה למקום האסור לה הב"ע דאית בה גידודי ופירש"י שנכנס לחצר דרך פירצת הכותל ובשלא נפרץ במילואו עסקינן מדמפליג בין עשר ליותר מעשר אא"כ עשו מחיצה לגדור פירצת החצר עד י' אבל י' א"נ כלום שהרי יש שיור מכאן ומכאן ממלא הוא דלא מלינן משום דמטלטל מכרמלית לרה"י: הא טלטולי מטלטלין בהאי חצר במילואה לאו דוקא אלא כל יתר מי' קרי ליה מילואה דאית ליה גידודי מה שנשאר מן הפרצה בגובה י' אבל הים כסהו וכתבו התוס' והרא"ש (קטו) על דברי רש"י הלכך בחצר המחיצה ניכרת דפעמים המים שוקעין והמחיצ' נראית ולכך מותר להשתמש בחצר אבל מן החצר לבית אסור הואיל ואין המחיצה ניכרת בבית והא דקאמר ממלא הוא דלא מלינן היינו למלאות מים ולהביאן לבית ורשב"ס פי' דאית ליה גידודי שלשון הים הפיל הקרקע ונשארו גידודים גבוהים עשר בשפת המים ואותם הגידודים מתירים לטלטל בחצר אבל למלאות מן הים לחצר אסור דמקום המים נפרץ במילואו ליס עכ"ל ורבינו כתב כפירש"י והרמב"ם בפט"ו כתב אם נשאר מצד הפרצה פס מכאן ופס מכאן בכל שהוא או פס רחב ד' טפחים ברוח אחת מותר לטלטל בכל החצר ואין אסור אלא למלאות מן האמה בלבד אבל אם לא נשאר פס כלל אסור לטלטל בכל החצר שהרי נפרצה חצר ליס שהיא כרמלית עכ"ל דבריו נוטין לדברי רשב"ס וכתבו עוד התוס' שהשר מקוצי מפרש ממלא הוא דלא מלינן ה"ה טלטול ונקיט מילי משום דקתני בברייתא אין ממלאין אבל טלטולי מטלטלין אם הלכו להם המים ואמאי וכו' דאית ליה גידודי ולהכי שרי כשאין המים אבל כשיש המים ומחיצה אינה ניכרת ועירבי מים אסור וריצב"א פירש כרש"י דאית ליה גידודי אבל הים כסהו ולהכי לא ממלאינן דילמא אזיל דלי לאידך גיסא חוץ לחצר וטעמא דעריבי מיא אין אסור אלא משום דילמא אזיל דלי לאידך גיסא ולא משום דאין המחיצות ניכרות ובעשר דהוי כפתח לא חיישינן דאיכא היכירא אבל טלטולי מטלטלין אע"ג דאין מחיצות ניכרות וריב"א מפרש דמיירי בחצר שנפרצה בע"ש והמים באו בשבת וקאמר הכא במאי עסקינן דאית ליה גידודי ולהכי מטלטלין דשבת הואיל והותרה אע"ג דהשתא אינם מחיצות ניכרות אבל למלאות מן המים שבאו בשבת לא שייך הואיל והותרה הותרה וה"ר יונתן כתב שי"מ דאית ליה גידודי שיוצאין אבנים מן פינת הכותל מכאן ומכאן והם חשובים מחיצה לענין טלטול לפיכך אפילו ביותר מעשר מטלטלין לתוכה שהרי אותה יתר מי' אינו שוה בכל הפרצה שהרי אבן יוצא ואבן נכנס ומעכבין לאדם ליכנס לאותו מקום שהוא רחב יותר מעשרה אבל אותם גידודין אינם מהני כלום שיוכל לשאוב מים מן לשון הים דמ"מ הפרצה בהרבה מקומות הוא יתר מי' והגידודין אין מעכבים כניסת המים כלום לפיכך אין ממלאין ממנה עד שתהא הפרצה רחוקה רק י' אמות ודע דהרמב"ם בפט"ו משוה דין אמת המים ללשון ים אבל הריטב"א כתב וז"ל הקשו התוס' דמשמע הכא דכל היכא דליכא פרצה אלא בו' שאין החצר נאסר דמלינן מלשון הים לחצר בלא שום מחיצה ומ"ש מאמת המים העוברת בחצר שצריך לעשות לה מחיצה גבוה י' כדי למלאות ממנה וכיתלי חצר אינם מתירים אותה אפילו הם שלימות ותירצו דהתם באמה שהיא עמוקה עשרה ורחב ד' שחלקה רשות לעצמה ואינה בטילה לגבי החצר אבל הכא אע"פ שיש בגידודין הסמוכים לחצר גבוה י' אבל בשאר השכונות שיש ללשון הים זה מכאן ומכאן אינם גבוהים י' וכן תירץ הראב"ד וי"מ דשאני התם שאין האמה מתעכב בחצר אלא שעוברת מצד לצד כיון שכן והיא גבוה י' חלקה רשות לעצמה ואינה בטילה לגבי החצר עד שיעשה מחיצות הניכרות לשמה אבל הכא שהמים מתעכבים ועומדים בחצר נתבטלו לחצר כאילו היו מים שנשפכו שם אבל כשהפרצה יותר מי' מתערבים הם עם הים שמחוץ לי' ואינם מתבטלים וזה נכון מאד עכ"ל וזה לשון הראב"ד בהשגות פט"ו אני רואה זה המחבר כולל ומערב ענין בענין סובר שהם ענין אחד והמה רחוקים וכרדים שלקח עתה לשון ים ואמת המים וערבן וטרפן זה בזה ויש הפרש גדול ביניהם שהאמה אם אין לה בגובהה י' וברחבה ד' אע"פ שיש בפרצה יותר מי' מותר למלאות ממנה משא"כ בלשון ים והטעם מפני שהאמת נכנסת ויוצאת וחולקת רשות לעצמה ואפי' כותל שעל גבה אינה מתירה למלאות לפי שהיא בעצמה נפרצת במילואה למקום האסור לה וכותל שע"ג אינו נחשב לה והלשון נכנס לחצר ואינו יוצא הרי הוא כבור שבחצר ומחיצות החצר מתירות אותו וכיון שאין פרצתו יותר מי' הכל מותר והאמה לא דקדקו בה על טלטול החצר עמו בין פרצתה י' ליותר מי' הכל מותר מפני שיש כותל על גבה שמתיר החצר והיא עצמה נעשית מחיצה בינה ובין החצר שהרי עמוק עשרה ואין החצר נאסר מפני האמה והלשון דקדקו בו על טלטול החצר עמו שאם יש בפרצתו יותר מי' היאך הוא מותר והלא פרצתו אוסרתו והלשון עצמו אוסרת לפרצה במילואה ולפיכך העמידוה ביש לה גידודים והם קצת מחיצות על שפת הלשון שמשלימו לעומק י' ונמצאת החצר מוקפת מד' רוחותיה ואינו אסור למלאות מן הלשון עכ"ד:

שנז **הצר** שפחותה מד' אמות וכו' משנה פרק כיצד משתתפין (פח) חצר שפחותה מד' אמות אין שופכין לתוכה מים בשבת אא"כ עשו לה עוקא מחזקת סאתים מן הנקב ולמטה בין מבחוץ בין מבפנים אלא שמבחוץ צריך לקמור ומבפנים א"צ לקמור ופירש"י עוקא גומא מן הנקב ולמטה שמחזיק סאתים החלל שלה בין מבפנים בין שעשה לעוקא בתוך החצר בין שעשאה בר"ה אלא שמבחוץ צריך לקמור לכסות פיה בנסרים שיפלו המים מידו לתוך מקום פטור וכתב הריטב"א פירוש פירושו כי כשהוא בר"ה אם הוא מגולה כעמים שיעלה בקרקעית העוקא טיט ורפש וכיוצא בו ויתמעט גובהו מי' ונמצא שהיא כרמלית ואולי יפחת עד פחות מג' שהוא ר"ה וכי זריק התם הרי הוא שופך מרה"י לכרמלית או לר"ה אבל כשהוא מכוסה כולו מבחוץ ויעשה פיו ברה"י לעולם דינו כרה"י דחורי רה"י הוא וכי שפיך מרה"י לרה"י הוא שפיך וזה הטעם בעצמו פי' הראב"ד ז"ל (ג) אבל הרמב"ם בפט"ו כתב וצריך לבנות עליה כיפה מבחוץ כדי שלא תראה העוקא הזאת בר"ה משמע דלא מיתכר אלא משום חשדא וה"ר יונתן כתב אותה עוקא לאו ר"ה גמורה אלא ככרמלית שהוא עמוק מג' טפחים ורוחבו ד' וכיון דהיכא למיחש נמי לאיסור דרבנן מצרכינן ליה לקמור

דרכי משה

שנז (א) וכתב הרמב"ם דגומא חצי אמה על חצי אמה ברום ג' חומשי אמה מחזיק סאתיים: (ב) ול"נ טעם הכיסוי משום דאסור לעשות תקלת בור ברה"ר וכתב

פרישה

ומ"ש וג"כ כתבתי ישוב דדקדק ב"י מל' רבינו מדהאריך לכתוב ואם התחיל לעשות המחילה אצל הספה כו' ולא כתב בקיצור ואם לא חיבר המחילה באמצע כו' ש"מ דכוונת רבינו הוא כמ"ש שעשה המחילה אצל הספה מכל צד ר"ל לאורך האמה. ולפ"ז צ"ל דמ"ש אם אין ביניהן ג"ט דהתחיל רבינו באמה שהיא רחבה ד' וכך הוא מוכרח דאל"כ לא היה חולק רשות לנפשו מ"מ אפשר לעשות המחילה באורך אצל הספה בתוך המים באופן שיתקרבו המחילה ולא יהיה ביניהן ג' וצ"ל ג"כ שס"ל לפ"ז דדוקא כשהמחילה נעשית באורך ואין ביניהן ג' אמרינן לבוד משא"כ בשנעשית המחילות ע"ג המים לרוחבן דאדרבה אמרינן מדנעשית שם אותה מחילה וזולת זה לצורך החצר אבל רוחב החצר ואינו סתום לגמרי ונכנס בתוך המים טפח אלא פרוץ באמצע אמרי' דהגדודין אין הגדדין בטלין אגב שאר המחילה דמכאן ומכאן ומצד המים משא"כ כשהמחילה נעשית באורך שאז ניכר לכל שלצורך המים נעשית המחילה וק"ל: (ב) נפרצה במילואה כו' עד אבל אסור להכניסו לבית אא"כ עשו מחילה גבוה י"ד על המים כו' הא דלא בעינן כאן טפח נכנס במים ה"ט משום דלא בעינן אלא שיתקן המחילה כמו שהיה בתחלה קודם שנפרצה כיון שאין המים עוברים מצד אל צד דרך החצר וק"ל:

ב"י שנז (א) **חצר** שפחותה מד' אמות על ד' אמות אלא אם יעשנה בחוץ צריך לכסותה בנסרים כדי שתהא מקום פטור ויפלו המים מידו למקום פטור כלשון רבינו כן הוא לשון רש"י וכמ"ש ב"י. וצ"ע דהריטב"א כתב פי' לפירש"י וכתב כשהיא מכוסה שמבחוץ לעולם דינו כרה"י דחורי רה"י הוא וא"כ קשה למה כתב רבינו ורש"י דהוא מקום פטור. ודחוק לומר דה"ק צריך לכסותה כדי שתהא מקום פטור ר"ל אם יכסנה כולו כשיטת דמותר דהא רה"י הוא אלא אפילו לא יכסנה כולו אלא יניחנה פחות מד"ט מגולה מן הבית למקום במקורה הנשאר מ"מ אותו מקום מגולה לאו ר"ה הוא אלא מקום פטור וכמ"ש רבינו ע"פ בגמ' לעיל סי' שכ"ד בבור בר"ה ומוליות סביבו אם עומד בתוך ד"ט לרה"י מותר למלאות ממנו לרה"י מה"ט דאותו מקום פחות מד"ט מקום פטור הוא. ומ"ש הריטב"א עוד שם ז"ל כי כשהוא בר"ה אם הוא מגולה פעמים יתמעט גובהו מי' ונמצא שהוא כרמלית ואין להקשות הא פירש"י וב"י הביאו לעיל ריש סי' רס"א ז"ל דאין מים נעשין רשות לעצמן בפחות מעומק י' ורוחב ד' דכשהיא עוברת בר"ה אם אינה עמוקה יו"ד ורוחב ד' ר"ה כדתנן בהזורק כו' וכאן כתב דבפחות מי' הוה כרמלית דנראה פשוט דלא כתב רש"י לעיל דהוה ר"ה אלא דוקא במים דנתמלא מהן העוקא מש"ה הפריץ כ"ז שאינו עמוק י' הוה ר"ה משא"כ כשהעוקא ריק ואין בו המים ולא כלום ודאי הוה כרמלית וק"ל. גם אין להקשות מ"ש שם הריטב"א דיתמעט גובהו מי' דמשמע דצריך לעשות העוקא עמוקה רחבה ד' והרמב"ם כתב דשיעור המחזקת סאתים היא חצי אמה על חצי אמה ברום ג' חומשי אמה די"ל דה"ק למה צריך לקמור העוקא יעשנה עמוקה י' ואין צריך קמירה ע"ז כתב דלא יועיל זה דפעמים שתמלא ברפש וטיט כו' אלא אי קשיא הא קשיא שר' יונתן כתב וב"י הביאו ז"ל אותה עוקא לאו ר"ה גמור היא אלא כרמלית שהוא עמוק מג"ט ורחבו ד' וז"א לפי מ"ש בשם הרמב"ם דאפי' בית סאתים לא יעלה לשיעור זה ומ"ש ב"י עוד שם ז"ל י"ל שבע"ש לא ישפוך שם כלל ר"ל אין דרכו לשפוך אבל אין בו איסור כלל שהרי תניא בגמ' וב"י הביאו א"כ ז"ל אע"פ שנתמלאו מים מע"ש שופכין לתוכו מים בשבת. ומ"ש ב"י ז"ל דכתב הרא"ש אבל ר' האי והראב"ד ור"ח כתבו דכשיש בו אורך ד"א אע"פ שאין ברוחבו ד"א. נראה דהרא"ש לא כ"כ אלא לדעת ר' זירא והם מפרשים מ"ש ארוך וקטן איכא בינייהו דלר' זירא סגי באורך ד' ורוחבו אפי' כל שהוא אבל לרב ודאי ד' ע"ד בעינן ודו"ק באשר"י ותמלא כן. ומ"ש ב"י ז"ל ומדברי רבינו נראה שהוא סובר דלהרא"ש בימות החמה נמי בעוקא בית סאתיים שופכין לה אפי' כוריים דאל"כ כי היכי דבית סאה אסור לשפוך לה כלל משום דילמא אתי למיתן בה סאתיים בבית סאתיים נמי לא ניתיב כל עיקר משום גזירה כו' נראה דאי משום הא לא איריא דלא גזרו אלא בבית סאה משום דאי נתיר לו סאה אתי לשפוך נמי נופי כמו שיעור מי תשמישו משא"כ בסאתיים דלאו מן הדין לשפוך טפי מסאתיים בכל יום ואי משום דמותר לשפוך אף אם כבר נתמלא העוקא א"כ לא ה"ל להוכיח מדלא הת"ר בעיקא

יש בחצר שיעור ד' על ד' אפילו הוא אריך וקטין או בימות הגשמים בחצר כל שהוא מותר לשפוך בה כל מה שירצה הצר ואכסדרה שאין בא' מהם לבד ד' אמות מצטרפין לד' אמות להתיר לשפוך בהם : (ג) ביב שמכוסה ד' אמות במשך (נ"א ביב שנמשך ד"א ומכוסה) בר"ה ויש בו ד' על ד' (ס"א או שיעור ד' על ד') מותר לשפוך אפילו על פי הביב אפילו בימות החמה אע"פ שהמים יוצאים מיד מידו לחוץ ובלבד שיהא בנין של אבנים שהמים ראוין ליבלע

לקמיר אותם . ועל מן הנקב ולמטה פי' שתחזיק כאתים מים קודם שיגיעו המים לנקב העשוי לה על שפתה כדי שיצאו ממנה המים לרשות הרבים ולא שיהיה הנקב לגמרי סמוך לקרקע העוקא שא"כ תיכף שישפוך לתוכה אפי' קב מים יצא לחוץ מכחו וא"ת כיון שהעוקא מלאה בסאתים ונתמלאה מע"ש היאך ישפוך שופכיו שם בשבת י"ל שבע"ש לא ישפוך שם כלל שהרי יכול להוציאם לר"ה ולזורקם שם ואפילו את"ל שהיא מליאה אפ"ה מותר לשפוך בה ואע"פ שיצאו ממנה המים לר"ה דכיון שיש לו עוקא מוכנת לקבל קצת משופכיו כמאן שבשעת זריקתו שם יעשו הנחה אותם המים תחלה בעוקא קודם שיצאו לר"ה ולא משכחת לעולם דאיכא איסורא דאורייתא וכיון דמילתא דלא שכיחא היא שתהא מליאה מע"ש כיון שיכול לשופכן לר"ה וא"כ נתמלאה אפשר שנתבלעו במקומה וא"כ שיכול להשליך קצת משופכיו בחצר וקאתם בעוקא לא גזרו חכמים בכך והתירו לשפוך שופכיו שם בעוקא אע"פ שנתמלאה מע"ש ובגמ' תניא אחד לי עוקא וא' לי גיסטרא בריכה ועריבה אע"פ שנתמלאו מים מע"ש שופכין לתוכה מים בשבת וכתב לקמן ה"ר יונתן דטעמא משום דכיון שתיקנו לו חכמים זכר לשבת שלא ישכח וישליכם בר"ה הוא עצמו תו לא גזרינן ובעיא בגמרא מ"ט מפלגינן בין חצר שהוא פחותה מד"א לחצר שיש בה ד"א א"ר מפני שאדם עשוי להסתפק סאתים מים בכל יום עד ד"א אדם רוצה לזלפן פחות מד"א שופכן אי עביד עוקא שרי אי לא אסור ר' זירא אמר ד' תיימי מיא פחות מד' לא תיימי מיא מאי בינייהו אמר אביי אריך וקטין איכא בינייהו ופירש"י מאי טעמא . אחצר כחות מד"א קאי דמשמע הא ד"א שריא אדם רוצה לזלפן שרחויה היא לזלפה להרביץ עפרה שלא יעלה אבק דבימות החמה מוקמינן למתני' וכיון דרוצה לזלפן אי נמי ספיך להו ונפקי לא מיקיימא מחשבתו . פחות מארבע איכא רחויה לזילוף ושופכן וכי נפקי מיקיימא מחשבתו וגזור רבנן עליה דילמא אתי למיזרק בהדיא לר"ה תיימי מיא בד"א רחוייס ליבלע סאתים הילכך א"כ נפקי לבר לא מיקיימא מחשבתו . דאריך וקטין כגון שישנה שמנה אמות על ב' דאיכא קרקע בשיעור ד"א מרובעות ויש מקום ליבלע סאתים אבל לזלף איכא רחויה לרב אסור לשפוך בלא עוקא לר' זירא לא בעי עוקא ובין למר ובין למר ד"א דמתני' באורך וברוחב משמע דאי לא יהיב שיעורא נמי לכותיה אין כאן שיעור מפורש כלום ומשמע אפילו רחבה משהו וליכא לאוקמי בה טעמא וכתב הרא"ש אבל רבינו האי והר"ב"ד ור"ח כת' דכשיש בו אורך ד"א אע"פ שאין ברחבו ד"א וכברא דרש"י כ"ל עיקר עכ"ל וכך הם דברי הרמב"ם בפט"ו וכתב הריטב"א אדם עשוי להסתפק סאתים מים כו' וכי מכתפק טפי מילתא דלא שכיח הוא ולא גזרינן בה אדם רוצה לזלפן פי' דחצר שיש בה ד"א רחויה היא לזילוף מפני שמשתמשין בה דרך כבוד שלא יעלה האבק הילכך אפי' כשנותנן דרך שפיכה וסמוך לר"ה אנן סהדי שאין דעתו אלא שיתפשטו בחצר וימנעו האבק ועוד דשפיכתא לא שכיחא ואין דרך אלא לזלף וכיון דכן לא גזור בה רבנן פחות מכן אין אדם רוצה לזלפן פי' שהרי איכה רחויה לזילוף שאינה רחויה לתשמיש של כבוד וכיון שכן אין מזלפן אלא שופכן במקום שיצאו לחוץ כדי שלא יטנפו חצירו ולפיכך אסרו אפילו לזלפן שם דזילופן מילתא דלא שכיחא היא ומכתמא דעתו שיצאו לחוץ והוי כאילו שופכן ממש כדי שילכו מכחו וכחו כי הא גזרו ופסק הרא"ש כרבי זירא וכן דעת הרשב"א אבל הרמב"ם בפט"ו פסק כרב ואיתא תו בגמ' תנא בד"א בימות החמה אבל בימות הגשמים שופך ושונה ואינו נמנע מ"ט אמר רבא אדם רוצה שיבלעו המים במקומן א"ל אביי והרי שופכין וכו' א"ל התם למאי ניחוש לה אי משום קילקול חצירו הא מיקלקלא וקיימא ואי משום גזירה שמא יאמרו ציגורו של פלוני מקלח מים התם ציגורות מקלחין מים ופירש"י בד"א . דצריך עוקא שיבלעו במקומם ולא איכפת ליה דליפקו דבלאו הכי ציגורו מטונפת ועומדת מפני הגשמים התם בימות הגשמים למאי ניחוש אי משום דניחא ליה דליפקו משום קילקול חצירו הא מיקלקלא וקיימא אי משום שלא יאמרו ואתי למעבד בימות החמה א"כ אתי למימר שרי לזרוק בהדיא לרשות הרבים דמה לי בציגור ומה לי בר"ה ממש האי נמי להכי מכוין להא ליכא למיחש דכתם ציגורות בימות הגשמים מקלחין הם ואמרי מי גשמים נינהו אבל גבי ביב בימות החמה אע"ג דיש בו שיעור ואדם רוצה שיבלעו במקומם איכא למיחש שמא יאמרו וכתב הריטב"א הא דאמרינן דכתם ציגורות מקלחים הם מפני הגשמים שאפילו שלא בשעת הגשמים מתמצין והולכין אחר הגשמים . ואיתא תו בגמרא שם אר"ג בימות הגשמים עוקא מחזיק סאתים נותנין לו סאה בימות החמה מחזיק סאה נותנין לו סאתים מחזיק סאה נותנין לו סאתים כאה אין נותנין לו כל עיקר בימות החמה נמי מחזיק סאה ניתיב ליה כאה גזירה דילמא אתי ליתן סאתים א"ה בימות הגשמים נמי לגזור התם למאי ניחוש לה אי משום קילקול הא מיקלקלא וקיימא אי משום גזירה שמא יאמרו ציגורו של פלוני מקלח כתם ציגורות מקלחים הם אמר אביי הלכך אפילו כור ואפילו כוריים ופירש"י מחזיק סאה עוקא נותנין לו רשות להסתפק ולשפוך סאה והאי דקאמרינן לעיל שופך ושונה ואינו נמנע ס"ל לרב נחמן בעוקא קטנה ושיעור מדתה קאמר תנא דברייתא דשרי התם למאי ניחוש לה א"כ אתי למיתב סאתים לא איכפת לן דהא הוא גופיה לא יליף מינה חורבא למימרא כי היכי דשרי ליה לשפוך בעוקא זו כדי לצאת לחוץ ה"כ שרי למשדינהו לבראי דהא לא מיקיימא מחשבתו ולא ניחא ליה דליפקו מים דהא חצירו מיקלקלא וקיימא ואי משום שמא יאמרו הרואים הרי ציגורו של פלוני וכו' וסבורים שהוא מתכוין לכך כתם ציגורות וכו' ומיהו לכתחלה לא שרינן ליה טפי משיעורא אמר אביי הלכך כיון דליכא למיחש למידי אפילו כור וכוריים קא שרי תנא דברייתא עכ"ל ודעת הרמב"ם בפט"ו דאביי אעוקא כאתים בימות הגשמים קאי אבל כל שפחותה מכאתים בימות הגשמים שופכין לתוכה מילואה ובימות החמה אין נותנין לה כל עיקר אבל הרא"ש כתב דאביי קאי אהא דקאמר בימות הגשמים נמי בבית כאה לגזור דילמא אתי למעבד בה סאתים ושני דבימות הגשמים ליכא למיגזר ועלה קאמר אביי כיון דליכא למיגזר אפילו כור וכוריים שרי ליתן בבית סאה וליכא לפרושי דאביי בעוקא בית כאתים קאמר דהא רב נחמן גופיה אפילו כור וכוריים שרי דהא קאמר מחזקת כאתים נותנין לו סאתים ע"כ סאתים לאו דוקא דה"ה טובא דאי בית כאתים דוקא אם כן אין חילוק בין בית סאתים לבית סאה ולתרווייהו אין שופכין אלא שיעור העוקא ואמאי נקט מחזקת סאתים הלכך אבית סאה קאי דקאמר דבימות הגשמים נותן בה אפילו כוריים כיון דליכא למיחש למידי מסתברא אפילו בלא עוקא נמי כיון דליכא למיחש למידי דבית סאה לא מעלה ולא מוריד דאין זה שיעור שנתנו חכמים לעוקא והלכתא כאביי דבתרא הוא ומכתבר טעמיה עכ"ל ולזה נוטים דברי הרשב"א שכתב ה"ה בפט"ו ודברי רבינו בכל דינים אלו כשיטת הרא"ש ז"ל . ומדברי רבינו נראה שהוא כובר דלהרא"ש בימות החמה כהי בעוקא בית סאתים שופכין לה אפילו כוריים דאם לא כן כי היכי דבית סאה אסור לשפוך לתוכה כלל משום דלמא אתי ליתן כאתים בבית סאתים לא ניתיב לה כל עיקר גזירה דילמא אתי למיתן לה ג' או ד' כאין אלא ודאי כל שהוא מכילה סאתים שאדם עשוי להשתמש בכל יום לא גזרינן בה ומותר לשפוך בה כמה שירצה ורב נחמן דאמר בימות החמה מחזקת סאתים נותנין לו כאתים לאו דוקא דאפילו טובא נמי יהבינן ליה אלא דנקט שיעור מה שאדם עשוי להסתפק בכל יום וכן דעת הרשב"א כפי מ"ש ה"ה ואין כן דעת רבינו ירוחם שכתב בחי"ו דבימות החמה צריך עוקא כאתים ולא כתב שיש על זה שום חולק משמע דסבירא ליה דגם הרא"ש ס"ל בהא כרמב"ם בפט"ו שכתב בימות החמה מחזקת סאתים אין שופכין לה אלא סאתים : **חצר** ואכסדרה שאין באחד מהם לבד ד"א וכו' פשוט שם במשנה : **ביב** שמכוסה ד"א במשך בר"ה משנה שם ר' אליעזר ב"י אומר ביב שהוא קמור ד"א בר"ה שופכין לתוכו מים בשבת וחכ"א אפילו גג או חצר מאה אמה לא ישפוך ע"פ הביב אבל שופך הוא לגג והן יורדין לביב ופירש רש"י ביב . חריץ העשוי לקלח שופכין שבחצר לר"ה והוא קמור במשך ארבע אמות בר"ה קים לן בארבע אמות יש שיעור לבלוע בהם סאתים מים שאדם עשוי להסתפק בכל יום שופכין לתוכו דתיימי מיא וא"כ לא תיימי דיש בו מים מבע"י כיון דרוב ימות השנה עשוי ליבלע ה"כ כי נפקי לבראי לאו להכי איכוון וכיון דלא נתקיימה מחשבתו שרי דאפי' מתכוין לאו איכורא דאורייתא איכא הכא דהא לאו בר"ה זריק להו איהו גופיה אלא מאליהן יוצאין ובאין הלכך כי לא מכוון שרי לכתחלה לא ישפוך ע"פ הביב כלומר בתוך החריץ ואע"פ שיש אורך מכאן עד יציאתו מאה אמה ויכולין ליבלע כיון דבגופיה ספיד מקלחי להדיא ובכח לר"ה והרואה אומר ששופכן סמוך ליציאתן ובעי דליפקו כדאמרינן בגמרא גזירה שמא יאמרו ציגורו של פלוני מקלח מים בשבת . וכתבו התוס' והרא"ש דלפי' רש"י בטעם ביב שהוא קמור נראה דמיירי בביב שיש בו ד' על ד' דפחות מכאן לא תיימי מיא כדפירש"י בגמ' גבי חצר ולרשב"ם נראה דטעמא דקמירת ביב משום חשדא וכיון דקמור ד"א בר"ה הרואה מים יוצאין מן הביב אינו סבור שיוצאין מן החצר כיון שרחוק מן החצר ד' אמות ובגמ' משמע כפירש"י ולפרשב"ם כילון שקמור ד' אמות בר"ה שופכין מים בשבת דקי"ל משנת ראב"י קב ונקי אבל לפי' רש"י שהטעם משום דמיבלעי אסור דבשל עץ לא מיבלעי ומיהו אומר ר"י דאפילו עשוי כעין רצפה של אבנים מיבלעי ושרי ורבינו סתם דבריו לדעת רש"י וברייתא שכתבתי בסמוך דקתני בד"א בימות החמה אבל בימות הגשמים שופך ושונה ואינו נמנע כתבו התוספות והרא"ש בשם רבינו תם דקאי אהא דתנן לא ישפוך ע"פ הביב וגרים והלא למאי ניחוש לה אי משום קילקול חצירו וכו' ולא כמו שכתוב בספרים אלא התם ולדעתם שפוסקים כראב"י לא נפקא לן מידי מהאי ברייתא דאליבא דחכמים היא ולא קי"ל כוותייהו אלא בכל זמן מותר לשפוך ע"פ הביב אבל הרמב"ם בפט"ו מהלכות שבת פסק כחכמים ונראה מדבריו שם שהוא מפרש כפר"ת ומיהו כתב שם היה שופך ע"פ הביב והמים יוצאים לכרמלית ה"ז מותר ואפילו . בימות החמה שלא גזרו על כחו בכרמלית וכתב ה"ה זה למד רבינו ממה שאמרו בזורק גבי ספינה כחו בכרמלית לא גזרו ודע שה"ה לחצר שאם היא סמוכה לכרמלית אפילו היא קטנה הרבה אינה צריכה עוקא אפילו בימות החמה ולזה הסכים הרשב"א וכן דעת הרמב"ם ז"ל שהזכיר ר"ה גבי חצר ופשוט הוא שכך הוא דעתו ועיקר עכ"ל . אבל התוס' כתבו בסוף כילד משתתפין (פט) ל"ש אלא שלא עירבו וכו' ואע"ג דהוי חצר שאינה מעורבת מ"מ לא אסרו חכמים כאן אלא בכרמלית כעין שפירש לעיל אבל בחצר שאינה מעורבת לא אסרו כלל וכן פסק ר' שמואל דמותר לשפוך מים אע"פ שהולכים מרשות לרשות אחרת שאינה מעורבת דמרשות לרשות לא בעי קמירה וכתבוהו הגהות בפט"ו מה"ש בשם סמ"ג וגם הרא"ש כתב בס"פ כילד משתתפין ומשמע דלא שרי אלא מחצר לחצר שאינה מעורבת והוא שאינו שופך ע"פ הביב אבל מחצר לכרמלית אע"פ ששופך רחוק מפי הביב אסור ואולי יפרשו דהא דאמרינן כחו בכרמלית לא גזרו דוקא גבי ספינה הוא דאמר הכי וכי היכי דאקילו בה לענין זיז וכמ"ש בסי' שנ"ה אבל בשאר דוכתי לא אקילו ובפרק הזורק
במרדכי

הגשמים ליכא למיגזר ומפרש שם הטעם : **ומ"ש** ואפילו הוא אריך וקטין פסק כר' זירא' דטעמ' דד' על ד' הוא משום דתיימי מיא ובאריך נמי תיימי מיא ודלא כרבא דטעמא משום דרוצה לזלפן להרביץ העפר ואריך וקטין אינו ראוי לזילוף . ומ"ש או בימות הגשמים בחצר כל שהוא וכו' מפורש שם בברייתא אליבא דאביי וכמו שפי' הרא"ש :

ביב וכו' ויש בו ד' על ד' או שיעור ד' על ד' כך צריך להיות וכן הוא בספרים המדוייקים ופירוש אפילו אינו מרובע אלא אריך וקטין דטעמא דהיתירא משום דתיימי מיא כפירש"י ולא כפרשב"ם דטעמא משום חשדא וכיון דקמור ד"א במשך בר"ה אע"ג דאין שם ד' על ד' ולא שיעור ד' על ד' ליכא חשדא ושרי אבל לפי' רש"י אסור כיון דלא תיימי מיא בפחו' משיעו' ד' על ד' : **ומ"ש** ובלבד שיהא של אבני' כן כתבו התוס' וז"ל ולפי' ר"ש סילון שקמור ד' אמות בר"ה שופכין לו מים בשבת אבל לפ"ה דהטעם משום דמיבלעי אסור דבשל עץ לא מיבלעי ומיהו אומר ר"י דאפילו עשוי כעין רצפה של אבנים מיבלעי ושרי עכ"ל ומפרש רבינו דהאי ומיהו אומר ר"י הכי פירושו אע"ג דודאי בשל עץ לא מיבלעי מיהו אומר ר"י דלא מיבעיא בשאינו של עץ דמיבלעי אלא אפי' של אבנים נמי מיבלעי דאל"כ מאי אפילו א"כ אשל חרס קאמר דלא מיבעיא של חרס דמיבלעי אלא אפי' של אבנים אבל של עץ ודאי לא מיבלעי ולכן כתב רבינו דשל עץ לא מיבלעי ושל אבנים מיבלעי אבל העיקר כלפע"ד דהאי ומיהו אומר ר"י לחלוק אתא על מ"ש דבשל עץ לפי' הקונטרס לא מיבלעי ואסור אלא ס"ל לר"י דלא מיבעי' בשל עץ דמיבלעי אלא אפילו של אבן נמי מיבלעי דר"י חולק אפירש"י בפ"ק דגיטין ולעיל סוף סי' שכ"ז מביא ב"י
מחלוקת

פרישה

בעוקא בית סאה . וטעם דהרא"ש דכתב להתיר בעוקא בית סאתיים דמשמע דס"ל דמותר לשפוך אפי' טפי מסאתיים כ"ל דלמדו מהא דמסיק שם במשנה ז"ל וכן שני דיוטאות מקלתן עשו עוקא כו' וב"י הביא בסמוך ופירשו ומשם יש ללמוד דגם בימות החמה כשיש עוקא מותר לשפוך כמה דבעי ודו"ק : (ג) ביב שמכוסה ד"א במשך בר"ה כו' נראה דגם לדידן במקומות שדרין ישראל דלא עירבו ביניהן ואסורין לטלטל בחצר או במבוי דלכ"ע אסור לשפוך לביב שיוצא מהבית לחצר או מבוי כשהוא שופך סמוך לכותל שבצד החצר אם לא שמרחיק כפשו מהכותל
על

ליבלע אבל אם הוא של עץ אסור והרמב"ם ז"ל פסק כחכמים דאפילו ביב ארוך ק' אמה וצינור ארוך מאה אמה לא ישפוך על פי הצינור וע"פ הביב אלא שופך על הגג והן יורדין לביב וא"א הרא"ש ז"ל לא כ"כ:

שנח **כל** מלאכות שבת והלכותיו אנו למדין ממלאכת המשכן הלכך כל היקף שלא הוקף לדירה כגון גנות ופרדסין ובורגנין שאינן עשוין אלא לשמור בתוכן אף על פי שמן התורה הוא רה"י גמור והזורק מר"ה לתוכן חייב חכמים אסרו לטלטל בתוכו יותר מד' אמות אם הוא מסאתים ולמעלה אבל עד סאתים וסאתים בכלל מותר לטלטל בתוכו ואפילו אין בו שומרים ולא היה לו בית דירה כמו חצר המשכן שהיה בו סאתים ולא היה בו בית דירה אלא היקף של קלעים ושיעור בית סאתים הוא שיעור ע' אמה וד' טפחים על ע' אמה וד' טפחים ל"ש אם הוא מרובע או עגול או ארוך וקטין ובלבד שלא יהא ארכו יותר משנים ברחבו כחצר המשכן שהיה אורך מאה אמה ורוחב חמשים אבל אם ארכו יותר משנים ברחבו אין מטלטלין בו אלא ד' אמות ואם הוקף לדירה אפילו יש בו מאה מילין שרי (א) ומה נקרא מוקף לדירה זה שבנה בו בית דירה או שפתח לו פתח מביתו ואח"כ הקיפו אבל אם הקיפו ואחר כך פתח לו פתח לא ואם היה מוקף שלא לשם דירה ורוצה להקיפו לדירה א"צ לפרוץ כולו אלא יפרוץ בה פרצה ביותר מי' ובזה יתבטל ההיקף ונמצא בית פתוח בו בלא היקף ויחזור ויגדור הפרצה והרי הוא פתוח ולבסוף הוקף (א) ואם פרץ אמה ונדרה וחזר ופרץ אמה אצל מה שנדר וחזר ועשה כן עד שהשלימו

מחלוקת זו אבל רבינו תופס פירש"י כמ"ש ב"י סוף סי' רנ"ד לכך כתב בשל עץ לא מיבלעי ובשל אבן מיבלעי:

שנח כל מלאכות שבת והלכותיו וכו' מפורש במסכת שבת ומסכת עירובין. ומ"ש שאינן עשויין אלא לשמור שבתוכן אינו חוזר אלא אבורגנין וה"ק ל"מ גנות ופרדסין דפשיטא דלא הוקף לדירה אלא הוקף כדי שיהא גן נעול ויחתום שלא יבואו זרים לבוז מה שיתנו לתוכו אלא אפי' בורגנין שבשדות שהשומר יושב בתוכו ביום ואוכל שם את פתו ג"כ אינו הוקף לדירה שהרי בלילה הוא לן בביתו ואין תשמישו עשוי אלא לאויר ליסב בתוכו ולשמור את השדות ומה"ט ילפינן סאתים מחצר המשכן ולא ילפינן מהר הבית ועזרת נשים שהיה קל"ה אמות ועזרת ישראל קפ"ז אלא לפי שהעזרה חשיבא מוקפין לדירה שהיו שומרים בה כל הלילה משא"כ חצר המשכן וכמ"ש התוס' בד"ה שהוא בתירוץ הב' פ"ב דף כ"ג וע"ל ריש סימן שמ"ב:

ומ"ש אבל עד סאתים וסאתים בכלל מותר לטלטל בתוכו ואפי' אין בו שומירה וכו' שם פליגי תנאי במשנה ר"י בן בבא אומר בית סאתים מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא בה שומירה וכו' ור"ע אומר אפי' אין בה אחת מכל אלו מטלטלין והלכה כר"ע ופי' התוס' דלר"י ב"ב פחות מסאתים נמי צריך שומירה ולפיכך כתב רבינו דעד סאתים וסאתים בכלל מותר ואפילו אין בו שומירה לאפוקי דר"י ב"ב אבל ביתר מסאתים אפילו משהו גם לר"י ב"ב לא שרי לטלטל אלא דוקא בפתח ולבסוף הוקף אבל שומירה לא מהני ודלא כמ"ש בהגהת אשיר"י וכ"כ ב"י: **ומ"ש** ובלבד שלא יהא ארכו יותר משנים ברחבו וכו' כתב הרא"ש דוקא כשהוא יותר אמה אחת וכ"כ ב"י ע"ש ה"ר ירוחם וכן פסק בש"ע: **ומה** נקרא מוקף לדירה וכו' ורצה לומר כשלא הוקף לדירה ופרוץ ביותר מעשר דהשתא נתבטלו כל המחיצות

במרדכי כתב בשם הר"ס דדוקא במים דלא אתי למיחלף בר"ה דהא ליכא ר"ה לא גזור אבל בעיר אפי' כרמלית גזרו רבנן אטו ר"ה (ג) וגם סמ"ק בסימן ס"ה מל"ת כתב וז"ל בפ' הזורק אמרינן דשופכין דספינה שופכין אותן על דופני הספינה והם יורדים ליס דכחו בכרמלית לא גזרו מכאן פוסק רבינו משה שאם היה שופך ע"פ הביב והמים יוצאין לכרמלית הרי זה מותר אפילו בימות החמה ורבינו יעקב מחלק דשאני ספינה דאין דרכה להיות אצל ר"ה ואין שייך לגזור בה כ"כ כמו בבית: **מצאתי** כתוב בתשובת הר"ס על אבן שוקת ששופכין בה ברה"י והמים מקלחין לר"ה אם אינו מכוסה ד"א בר"ה אסור כדתנן ביב שהוא קמור וכו' ואע"ג שאין לנו עתה ר"ה וכל רחובות שלנו כרמלית הן ואם כן היה לנו להתיר דכחו בכרמלית לא גזרו כדאיתא בהזורק הא ליתא דהתם דספינה בים או בנהר דלא אתי למיחלף בר"ה אבל בעיר אפי' בכרמלית לא דגזרו אטו ר"ה כדמשני בס"פ כיצד משתתפין ל"ש אלא למלאות אבל לשפוך אסור ולאיכא דאמרי אפילו לשפוך והלכה כאיכא דאמרי דבשל סופרים הלך אחר המיקל אפ"ה אסור דשאני התם שאינו מתכוין שיצא לחוץ אבל הכא מתכוין להוציא עכ"ל והמרדכי הביאו בהזורק תנן תו במתניתין וכן ב' דיוטאו' זו כנגד זו מקצתן עשו עוקא ומקצתן לא עשו עוקא את שעשו עוקא מותרים ואת שלא עשו עוקא אסורין וכתב ה"ר יהונתן למי שגרס וכן מתפרש הכי כי על ענין צירוף קאי דקאמר לעיל מינה החצר והאכסדרה מצטרפין זה עם זה וקאמר כמו כן דב' דיוטאות שלפני עלייה ופתח אחד של עלייה סתומה אל הדיוטא האחת ופתחה השנייה פתוחה אל הדיוטא השניה ובשתיהם ד"א כמה שיש לעלייה ההיא ד"א ריוח מלמטה אף ע"פ שאינה במקום אחד אלא בב' מקומות קמ"ל מתניתין זו דמצטרפין כיון שהם זו כנגד זו ואינם זו למעלה מזו וכן סמוכות זו לזו הרי הן כדיוטא אחת ושופכין בהם בשבת וא"צ לעוקא כלל והדיוטאות הללו יש על התקרה מעזיבה רבה שמתבלע בהם המים כמו בחצר אבל אם אינם זו כנגד זו או שהם זו למעלה מזו או שתיהן רחוקות ד' טפחים זו מזו אינם מצטרפות אע"פ שיש בין שתיהם ריוח ד"א לפי שאין תשמישתן נוחין זו לזו ושמא כשילא אל הדיוטא האחרת לשפוך שופכיו ויראה שמתקלקל בכאן לא יעבור אל האחרת לשפוך לה מפני הטורח וישפכם לר"ה ומש"ה מצרכינן להו עוקא כגון עריבה מעץ או גסטרא חבית שנשברה מחוקת סאתים מקצתן עשו עוקא ומקצתן לא עשו עוקא וכו' עכשיו מדברת המשנה על בני החצר שהיא פתוחה מד"א שצריכה עוקא ואם עשה אחת עוקא לתשמיש ביתו והאחת לא עשה את שעשה עוקא מותר ואת שלא עשה עוקא אסור לשפכה בחצר בפתחו וכן מתגלגלין ויורדין לעוקת חבירו אבל רש"י נראה דמפרש דב' דיוטאות אמקצתם עשו עוקא דכתיב בתריה קאי ואמרינן בגמ' על מתני' ואמר רבה אפי' עירבו ה"ל אביי מ"ט אילימא משום נפישה דמיא והתניא א' לי עוקא וא' לי גיסטרא בריכה ועריבה אע"פ שנתמלאו מים מע"ש שופכים בתוכה מים בשבת אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רב ל"ש אלא שלא עירבו אבל עירבו מותרים וכי לא עירבו אמאי אסורים אמר רב אשי גזירה דילמא אתי לטלטולי מאני מבית לחצר ופירש"י ואפי' עירבו ב' העליונות דליכא למיחש אי סריכהו להני ע"י עוקא דהנך אתי לאפוקי מאני מן הבתים להורידן לחצר בהדיא עד שפת העוקא ברגליהם וקא מטלטל בחצר דלא מערבי אפ"ה אסור משום נפישה דמיא דיש כאן ד' סאים לב' בתים: גיסטרא כלי חרס שנסדק ונתנו שם אותו לקבל המים להכי נקט גיסטרא דלא חזי לתשמישא אחרינא: בריכה. חריץ רחב כעין ביבר שעושין לדגים: עריבה. ספינה קטנה. ה"ג דילמא אתי להפוקי מיא במאני דבתים להכא. לשפת העוקא לשפוך לתוכה וכו' ה"ר יונתן דאי שרית ליה לשפוך שופכין שלא בתוך ביתו ויתגלגלו וירדו לעוקת חבירו שמא יחוש על קילקול ביתו ויוציאם עם הכלי לחצר וישפכם בעוקת חבירו וקא מטלטל מנא דבתים לחצר שאינה מעורבת אבל אם עירבו מותר אע"פ שמכתפקין בין שניהן ד' סאין והעוקא אינה מחזיק אלא סאתים:

שנח כל מלאכות שבת והלכותיו אנו למדין ממלאכת המשכן וכו' פשוט בכמה מקומות מהם פרק הזורק (צו:): **הלכך** כל היקף שלא הוקף לדירה וכו' אע"פ שמן התורה הוא רה"י גמור וכו' בפ"ק דשבת (ז.) ובפרק הדר (סז:) א"ר יוחנן קרפף יותר מבית סאתי' שלא הוקף לדירה אפי' כור אפי' כוריים הזורק לתוכו חייב: **ומ"ש** חכמים אסרו לטלטל בתוכו וכו' משנה בפרק עושין פסין (דף כג) ועוד א"ר יהודה הגנה והקרפף שהיא ע' אמה ושיריים וכו' ואמרינן בגמ' דהלכה כר"ע דלא בעי התם שתהא מוקפת לדירה: **ומ"ש** ושיעור ב' סאתים הוא שיעור ע' אמה וכו' ג"ז פשוט שם: **ומ"ש** ל"ש אם הוא מרובע או עגול וכו' ג"ז שם בגמ' הלכה כר"י דשרי אפי' באריך וקטין: **ומ"ש** ובלבד שלא יהא ארכו יותר מב' ברחבו וכו' ג"ז שם במשנה ר' יוסי אומר אפילו אם היה ארכה בשנים ברחבה מטלטלין בתוכה ומשמע הא אם היה ארכה יותר על שנים ברחבה אין מטלטלין בתוכה וכתב רבינו ירוחם בח"ד ואם הוא יותר מפי שנים בארכו על רחבו אמה א' אין מטלטלין בתוכו אבל בפחות מאמה מטלטלין כי אין חשוב יותר מפי שנים אם לא היה שם אמה יותר וכן משמע בגמ': **ומ"ש** ואם הוקף לדירה אפילו יש בו ק' מילין שרי (שם:): **ומה** נקרא מוקף לדירה וכו' ג"ז שם (דף כד) אמר רב כהנא רחבה שאחורי הבתים אין מטלטלין בה אלא בד"א אמר רב נחמן אם פתח לו פתח מותר לטלטל בכולו פתח מתירו ולא אמרן אלא שפתח ולבסוף הוקף אבל הוקף ולבסוף פתח לא ופירש"י רחבה שאחורי הבתים. ואין פתח הבית פתוח לה הויא מוקפת שלא לשם דירה ואי יותר מבית סאתים הוא אין מטלטלין בו אלא בד"א: **ומ"ש** ואם היה מוקף שלא לשם דירה ורוצה להקיפו לדירה וכו' ג"ז שם (דף כ"ד) אר"כ אמר שמואל קרפף יותר מבית כסאתים שלא הוקף לדירה פורץ בו פרצה יותר מי' וגודרו ומעמידו על י' ודיו ופירש"י שלא הוקף לדירה ואח"כ בנה אצלו דירה ואמר לקמן הוקף שלא לדירה ואח"כ פתח לו פתח לדירת ביתו לא מהני כיצד הוא עושה פורץ פרצה יותר מי' דהוי כמי שאין בו מחיצות וסותם אותה פרצה ומעמידה על י' והוי כפתח ולבסוף הוקף לדירה שנפתחת לו וכו' ה"ר יה נתן פורץ בה פרצה יותר מי' ונתבטלו כל המחיצות שאפילו היה מוקף לדירה היה אסור לטלטל בו אף כנגד העומד וגודר וסותם אותה פרצה לשם דירה אם ירצה כולו או אם ירצה אמה אחרת היתירה על עשר והוי כפתח ולבסוף הוקף ואותן י' אמות הנשארות פתח הן ואפילו כנגדן מותר לטלטל והרמב"ם בפי"ו כתב מקום שהוקף שלא לשם דירה אם פרץ בו פרץ יותר על י' אמות בגבוה י' טפחים וגדר בה לשם דירה עד עשר מותר לטלטל בכולה. וכתב הרב המגיד נראה מדבריו שהכל תלוי בכוונת הגדרים אם נעשו על דעת דירה ונראה שה"ה שתועיל כוונתו אא"כ היה בדעתו לעשות ממנו בית לדור אבל אם היה דעתו לקרפף ואינו כומך לבית דירה היאך יאמר רבינו שגדרתו לשם דירה יועיל והוא מכוון לדבר שא"א ודבריו נל"ע (ב) והרשב"א כתב גבי קרפף איזה מוקף לדירה כל שפתח לתוכו פתח דירה ואח"כ הוקף וכמימרא זו כתב שיטת רש"י עכ"ל: **ומ"ש** ואם פרץ אמה וגדרה וכו' ג"ז בעיא דאיפסיטא שם (דף כ"ד) בספר ת"ה כתוב תקון נקל לקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה בלא שיפרוץ כלום מן החומה ויהיה נחשב מוקף לדירה: **כתוב** בהגהות אשיר"י בפ' עושין פסין בשם א"ז גנה וקרפף שהיקיפן בגדר גבוה י' טפחים ויש שם שומירה דהיינו סוכת שומרים או בית דירה או שתהא סמוכה לעיר דהואיל וקרובה לביתו דעתו עליה להשתמש בה תדיר וכהוקף לדירה דמי אפילו גדולים הרבה שרי עכ"ל. ונראה שטעמו מדתנן ועוד א"ר יהודה בן בבא הגנה והקרפף שהם ע' אמה ושירים על ע' אמה ושירים

דרכי משה

(ג) וכתב המרדכי שם ריש הזורק דאף בזמן הזה דלית לן רק כרמלית אפ"ה בעיר דשכ"יחי ר"ה אסור אף בכרמלית וג"ל דדוקא בעיר אבל מחוץ לעיר שלא שכיחי ר"ה אפילו לדברי מהר"ם דהרי נתבאר לעיל גבי דיני ב"ה בשם מהרי"ו דאם יש שם קנה או דף דמותר מטעם דכחו בכרמלית לא גזרו ש"מ דאין לחלק בדברי הרמב"ם וא"כ דבריו סותרים אהדדי אלא ע"כ צריכים לחלק כמ"ש וכתב בת"ה סימן ע"ג וע"ד דעיר המוקפת חומה דינה כחצר שאינה מעורבת. ואם המים מקלחין להוכה מותר לשפוך על הביב או לחצר אף שהוא פחות מד"א ומהרי"ל כתב דדינה ככרמלית אבל אם הצינור למעלה מי' דאז הוא דרך מקום פטור לכ"ע שרי עכ"ל מהרי"ל ובמרדכי ר"פ הדר כ"כ מהר"ם כדברי מהרא"י וע"ל סימן שס"א דכתבתי דברי מהר"ם:

שנח (א) ע"ל סי' ת"א עיירות ומבצרים אי אמרינן שהם מוקפין לדירה: (ב) וכתב בת"ה סי' ע"ה דה"ה אם רוצה יכול להניח מב' צידי הכותל יותר מי' אמות סמוך לכותל ברוחב ח"ט לפחות ובגבוה פרות מי"ט מעט עפר ואם אז אין מן העפר עד ראש הכותל י"ט אזי הכותל נחשבה כנפרצה נגד כל אותו העפר שהרי ע"י העפר יש דריסת הרגל למעלה מן הכותל וכפרוץ דמי ויניח שם העפר מע"ש ואח"כ יפנה העפר משם והמחיצה נעשה מאליו מיהו זה הביטול לא מהני אלא לרש"י ואשיר"י דס"ל דעפר מבטל מחיצה אבל

פרישה

סי' שנח (א) ואם פרץ בה אמה וגדרה וחזר ועשה כן עד שהשלימו לי' שרי ול"ע הא טפי מי' בעי די' מיחשב לפתח ואין שם פירצה עליו. וכן קשה אמ"ש אמר זה עד שהמים נמשכים בתוך ביב בעודן בבית שיעור ד' ע"ד וק"ל:

ז"ל בנה מחיצה באורך עשרה לפני מחיצה ראשונה כו' וצ"ל כיון דא"א לצמצם אם אומרים י' ודאי טפי מי' בעי' וכן צ"ל הרבה פעמים בגמ' ובדברי פוסקים דנקטו בלשונו פחות מי' ולמעלה מי' וכיוצא בו ולא נקטו בלשונם שיעור מצומצם וק"ל:

שהשלימו לי' שרי: תל גבוה י' דינו כקרפף עד סאתים מותר לטלטל בבולו יתר מכאן אין מטלטלין בו אלא בד' אמות: היה הקרפף יותר מסאתים ובא למעטו באילנות שנוטע לתוכו למעט אויר אינו מתמעט בכך שבן דרך הקרפף להיות בו אילנות: (ג) בנה בו עמוד למעטו ונתמעט בכך אם הוא רחב ג"ט הוי מיעוט פחות מג' בטל ואינו מיעוט בנה מחיצה באורך י' לפני המחיצה דראשונה לבטל מחיצה הראשונה שתהיה כמו שאינה ויהיה מוקף לדירה ע"י השנייה אם הרחיקה מן הראשונה ג' שרי פחות מג' אסור דכיון שאין ביניהם ג' הוי כאילו דבוקות בזו: טח טיט על מחיצות הראשונות למעט אוירו ונתמעט בכך אם הטיט עבה שאם תבטל המחיצה הראשונה ראוי לעמוד בפני עצמה הוי מיעוט ואם לאו לא הוי מיעוט: (ג) בנה מחיצות על הראשונות להקיפו על ידם לדירה אינו מועיל ואם נבלעו התחתונות ונשארו העליונות מאליהם ניתר על ידם אבל תל יותר מסאתים ועשה מחיצות על שפתו לדירה מועיל שהרי דר באויר מחיצות שעושה עתה: (ד) קרפף יותר מסאתים שהוקף לדירה נטע רובו באילנות אפילו אינן נטועין שורות שורות אין מבטלין הדירה שבן דרך קרפף לנטוע בו אילנות להסתופף בצילן נזרע רובו הזרעים מבטלין דירתן אפי' אין בהם אלא סאתים נזרע מיעוטו אם אין בו אלא סאתים מותר
יותר

ושירים מוקפת גדר גבוה י' טפחים מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא שם שומירה או בית דירה או שתהא סמוכה לעיר ואע"ג דקי"ל כר"מ דאמר אפי' אין בה אחת מכל אלו מטלטלין בתוכה מ"מ מדר' יהודה בן בבא שמעינן דהנך חשיבי בית דירה הילכך לדידן כי הוי יותר מבית סאתים דבעי הוקף לדירה חשיבי הנך בית דירה דהא ע' אמה ושירים לר' יהודה בן בבא כיותר מבית סאתים לדידן אבל אין כן דעת התו' שכתבו דאפי' לר"י בן בבא ביותר מבית סאתים לא סגי בשומירה ובית דירה אלא פתח ולבסוף הוקף הקרפף לצורך הבית: **תל** גבוה י' דינו כקרפף וכו' ג"ז שם בד' כ"ה משמע הכי מהא דא"ר חסדא ומודה לי רב ששת שאם עשה מחיצה על התל שהועיל מ"ט באויר מחיצות העליונות דר הוא וכמו שיתבאר בסי' זה בס"ד: **היה** הקרפף יותר מסאתים ובא למעטו באילנות וכו' פשוט שם (דף כה) וכ' ה' המגיד פי"ו בשם הרשב"א מפני שדרך לטעת אילנות בקרפיפות לפיכך אפילו היו האילנות גבוהים י' ורחבים ד' שחולקים רשות לעצמם אין ממעטים. עוד כתב לפיכך יראה לי שהבורות שבגינה אפילו עמוקים עשרה ורחבים ד' תשמיש הגינה הם ואין ממעטין וכן בית כנוס המים להשקות הגן אינו ממעט ומן הטעם שאמרנו עכ"ל: **בנה** בו עמוד למעטו וכו' ג"ז שם (דף כ"ה) בנה בה עמוד גבוה עשרה ורחב ד' הוי מיעוט פחות משלשה לא הוי מיעוט משלשה ועד ארבעה רבה אמר הוי מיעוט ורבא אמר לא הוי מיעוט הרחיק מן הכותל ארבעה ועשה מחיצה הועיל פחות משלשה לא הועיל מג' ועד ד' רבה אמר הועיל רבא אמר לא הועיל רב שימי מתני לקולא. ופירש"י בנה בה עמוד. ואפילו באמצע ובכך נתמעט מבית סאתים: פחות מג' טפחים. אפילו נתמעט מבית סאתים כמאן דליתיה דמי: הרחיק מן הכותל. של קרפף ד' טפחים ועשה מחיצה לדירה הועילה מחיצה זו להיות היקף חדש והוי פתח ולבסוף הוקף: פחות מג' לא הועיל. דהוי כמחיצה ע"ג מחיצה ולא בנתמעט מבית סאתים מיירי מדלא נקט מיעוט ואינו מיעוט דאי נתמעט ודאי הוי מיעוט שאפילו הוסיף על עובי הכותלים עד שנתמעט ש"ד כדלקמן אלא בפתח ולבסוף הוקף מיירי. מתני לקולא. להך פלוגתא דלעיל ואמר דבג' כ"ע מודו דעמוד הוי מיעוט ומחיצה הוי מחיצה לדירה ולא במוסיף ובפחות מג' פליגי וגבי הרחיק מן הכותל ועשה מחיצה כתב הרא"ש בדף קי"ו צ"ל דא"צ לעשות מחיצה אלא ביותר מי' דבבנין מחיצה חדשה סותר את הישנה וה"ל כמו פרץ אמה וגדר אמה וכ"כ מהא דקאמר הרחיק מן התל ד' ועשה מחיצה מש"ע דיש לקרפף ג' מחיצות מצד אחד ובאותה מחיצה שעשה לפני התל הוקף כולו לדירה. אבל הרמב"ם בפי"ו כתב הא דהרחיק מן הכותל ועשה מחיצה לענין מיעוט מבית סאתים וכתב ה"ה שהוא היה גורס הוי מיעוט במקום הועיל וגי' הסוגיא לדעתו שכל מיעוט שהזכירו הוא בנתמעט הקרפף מיותר מבית סאתים ע"י הבנין והבנין הזה אפילו פחות מי' אמות ושלא לשם דירה ולענין פסק הלכה כתב הרא"ש שפסק ר"מ כלישנא קמא דלא כרב שימי וכן דעת הרמב"ם בפי"ו וגבי טח בטיט כתב בדף קי"ו שר"מ והראב"ד והרז"ה פסקו כרבא והרמב"ם בפי"ו פסק כרבה וכ"כ דאין הלכה כתלמיד במקום הרב ודע שממ"ש רש"י גבי בנה בה עמוד ואפילו באמצע נראה שחולק הרמב"ם בפי"ו שכתב בנה בו עמוד בצד הכותל דמשמע אבל אם בנאו באמצע הוי מיעוט: **טח** טיט על מחיצות הראשונות וכו' ג"ז שם (כה.) טחו בטיט ויכול לעמוד בפ"ע הוי מיעוט אינו יכול לעמוד בפ"ע רבה אמר הוי מיעוט רבא אמר לא הוי מיעוט ופירש"י טח בטיט והוסיף על עובי הכותלים עד שנתמעט: יכול לעמוד. הטיט בפני עצמו שעשוי בעובי שאפילו ניטל כותל הראשון יכול זה לעמוד וכבר כתבתי בסמוך שדעת הרא"ש והרמב"ם בפי"ו לפסוק כרבה ודלא כר"מ והראב"ד והרז"ה שפסקו כרבא ומה שקשה לדעת הרמב"ם מדין הרחיק מן הכותל פחות מג' דלא הוי מיעוט ובטחו בטיט הוי מיעוט כבר יישבו ה"ה בפי"ו: **בנה** מחיצות על הראשונות וכו' שם (כה.) העושה מחיצה ע"ג מחיצה א"ר חסדא בשבת הועיל ורב ששת אמר לא הועיל א"ר חסדא ומודה לי רב ששת שאם עשה מחיצה על התל שהועיל מ"ט הואיל ובאויר מחיצות עליונות הוא דר ופירש"י הרחיק מן התל שבקרפף ויש מן התל עד המחיצה יותר מבית סאתים הרבה ועשה מחיצה לדירה אבל התל בריחוק ד' טפחים ועדיין יש יותר מבית סאתים בין ישנה לחדשה אבל זו לדירה עשאה: הועיל. והכל מותר: לא הועיל. דהויא מחיצה ע"ג מחיצה: מודה לי רב ששת שאם עשה מחיצה על התל. ול"ג על שפת התל וה"פ אע"פ דפליג ואמר דלא מישתרי קרפף בהכי היינו טעמא שהדר בקרפף באויר מחיצות התחתונות דר אבל אם היה תל יותר מבית סאתים ועשה מחיצות סביב עליו להשתמש על גובה התל הואיל והדר על התל דר באויר מחיצות העליונות ולא מהני ליה תחתונות מידי הלכך לאו מחיצה ע"ג מחיצה היא וכתבו התוס' רש"י לא גרים על שפת התל דהוה משמע לאותם הדרים למטה אלא גרסינן על התל והועיל לאותם הדרים על התל ומיהו צריך לפרש דמיירי על שפת התל שאם הרחיקו ד' מן השפה אין שם חידוש דה"נ למטה אם הרחיק הועיל עכ"ל. וכתב הרא"ש דהלכה כרב ששת וכן דעת הרמב"ם בפי"ו: **ומ"ש** ואם נבלעו התחתונות וכו' שם בעיא דאיפשיטא ומשה שכתבתי בסמוך בשם התוס' יתבאר לך שמ"ש רבינו אבל תל יותר מסאתים ועשה מחיצות על שפתו לרבותא נקט על שפתו דאפ"ה מועיל וכ"ש שלא על שפתו: **קרפף** יותר מסאתים וכו' פשוט שם (כג.): **ומ"ש** אפילו אינן נטועין שורות וכו' פלוגתא דאמוראי שם (כד.) ומשמע בגמ' דהלכה כרב נחמן דשרי וכן פסק הרא"ש וכ"כ מדברי הרמב"ם בפי"ו: **נזרע** רובו פשוט שם (כג:): **ומ"ש** נזרע מיעוטו אם אין בו אלא סאתים מותר וכו' גז"ש (כד.) תרי לישני ופסק הרא"ש כלישנא בתרא לקולא וכן פסק הרמב"ם בפי"ו והטעם דכשנזרע יותר מבית סאתים אסור לטלטל אף במה שלא נזרע הוא לפי שנפרץ במילואו למקום האסור לו:

המחיצות ואח"כ יפתח לו פתח ויחזור ויגדור הפירצה לשם דירה אם ירצה גודר כולה ואם ירצה אינו גודר כולה אלא מניח פירצה עד עשר שהוא נחשב לפתח אבל מדברי הרמב"ם נראה דכשפרץ ביתר מעשר וחזר וגדר לשם דירה עד עשר מותר לטלטל בכולה אפי' לא פתח בה פתח מביתו קודם שחזר וגדר לשם דירה ותמה עליו ה' המגיד ומביאו ב"י ולכן כתב בש"ע כלשון רבינו דלא כהרמב"ם: **בנה** מחיצה באורך י' וכו' נראה דדוקא כשפתח תחלה פתח מביתו לשם דיר' ואח"כ בנה מחיצה חדשה לבטל הראשונה ויהא מוקף לדירה ע"י השנייה ותלמודא קא נקט בסתמא משום דקודם זה מפורש שם דצריך לפתוח פתח לדירה ואחר כך לפרוץ המחיצה ולחזור ולגדור כדפי' ורבינו נמשך גם כן אחר התלמוד לכתוב כאן בכתם. ואפשר דמכאן למד הרמב"ם דבמכוין לגדור לשם דירה ה"ל מוקף לדירה אפי' לא פתח מביתו פתח לדירה ותלמודא דקאמר קודם זה שפתח פתח מביתו וכו' לאו דוקא הוא: **טח** טיט על מחיצות הראשונות וכו' שם (דף כ"ה) פליגי בה רבה ורבא ותימ' דהכא פסק רבי' כרבא דאף אם אינה ראויה לעמוד בפ"ע לא הוי מיעוט ולגבי בנה עמוד דבג' הוי מיעוט ובבנה מחיצה והרחיקה ג' דהועיל פסק רבינו כרבה ולא כרבא וכן הרא"ש הסכים למ"ש הרמב"ם דהלכה כרבה דאין הלכה כתלמיד במקום הרב כו' ואי ס"ל לרבינו כהר"מ והראב"ד דהלכה כרבא אם כן גבי עמוד ומחיצה נמי ה"ל למיפסק כרבא ואפשר דרבינו פסק הלכה כרב שימי דמתני לקולא ובשלשה כ"ע ל"פ דבעמוד הוי מיעוט ובמחיצה הועיל ובפחות מג' פליגי ופסק כרבא בכל דבריו. אך קשה דכל הפוסקים פסקו כלישנא קמא דלא כרב שימי וכ"פ הרא"ש: **ומ"ש** אבל תל יותר מסאתים ועשה מחיצות על ש[פ]תו וכו' לרבותא נקט על שפתו ואצ"ל אם הרחיק המחיצות שלשה משפתו דאפי' לאותן הדרים למטה מן התל נמי הועיל כ"ש למעלה מן התל וכך מפורש בתוס' ומביאו ב"י: **קרפף** יותר מסאתים וכו' שם סוף דף כ"ג וריש דף כ"ד ומ"ש נזרע רובו הזרעים מבטלין דירתן אפילו אין בהם אלא סאתים דמשמע דוקא בדיש בהם סאתים אבל אין בהם סאתים אין מבטלין דירתן הוא טעות סופר דהא בגמ' הכי איתא נזרע רובו ה"ה כגינה ואסור ובלישנא בתרא דהלכתא היא מתני לקולא וקאמרינן הא מיעוטו שרי לא אמרן אלא בית סאתים אבל יותר מבית סאתים אסור והשתא מדלא מפליג נמי בנזרע רובו בין סאתים לאסור ובין פחות מסאתים דשרי אלמא דבנזרע רובו אסור אפי' פחות מסאתים משום דבטל מיעוטא לגבי רובא והוי כאילו נזרע כולו וכך היא הנוסחא בספרי רבינו המדוייקים הזרעים מבטלין דירתן אפילו אין בהן סאתים ובש"ע כתוב אפילו אין בהם אלא סאתים וכו' כלשון הנוסחא הראשונה ואפשר דלאו דוקא סאתים דה"ה פחות מסאתים דכבר כתב דדין פחות כדין סאתים וכמו שאפרש בסמוך בסוף הלכה זו וכך מפורש אבל דין קרפף שנכנסו בו מים: **ומ"ש** נזרע מיעוטו וכו' עד שמבטלין הדירה פי' לגמרי מבטלין אף במה שלא נזרע לפי שנפרץ במילואו למקום האסור לו דאילו לא נפרץ אלא הוי מחיצה ביניהם היה הנזרע שיש בו יותר מסאתים נעשה בו דין כרמלית כיון דלא הוקף לדירה ואסור לטלטל מחצר לקרפף שהיא כרמלית אבל בחצר גופיה מותר לטלטל והכא דנפרצו זה לזה הרי כל אחד נפרץ למקום האסור לו ואסור לטלטל אף בחצר:

ומ"ש

אבל

פרישה

(ג) **בנה** בה עמוד דפחות מג' בטל ואינו מיעוט וכן פסק רבינו אח"כ בדין בנה מחיצה לפני מחיצה ראשונה דאם הרחיקה פחות מג' אסיר והיינו כרבה וכלישנא קמא דגמ' וב"י הביאו דס"ל ללישנא קמא דבפחות מג' כ"ע מודו וכי פליגי מג' עד ד' והלכה כרבה וכן פסק הרא"ש וכתב דוקא מאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי אבל קודם לכן הלכה כרב במקום התלמיד. ומה"ט פסק הרמב"ם נמי הלכה כרבה בטחו בטיט דס"ל דאפי' באינה יכול לעמוד בפני עצמו דהוה מיעוט כרבה דס"ל הכי וכ"כ מדברי הרא"ש שם דס"ל הכי ע"ש. וא"כ תימה על רבינו דפסק כרבא שם בטחו בטיט וס"ל דבאינו יכול לעמוד לא הוה מיעוט. וכן יש לתמוה ג"כ על המחבר ש"ע שבב"י כ' כל זה שהרמב"ם והרא"ש הסכימו מה"ט לפסוק כרבה. ובש"ע פסק כרבא. ואיך הניח דברי הרמב"ם ושכחהו ולא זכרהו לכתוב דעתו אפי' לדעת י"א ואפשר דה"ט דרבינו משום דהרמ"ך והמ"מ תמהו שם על פסקו דהרמב"ם דפסק בטח בטיט דאפי' אינו יכול לעמוד הוי מיעוט מ"ש מבנה מחיצות מפחות מג' דלא הוי מיעוט והכסף משנה הביא שם פ' י"ו דברי הרמ"ך והניחו בצ"ע. והמ"מ תירץ שם קושיא זו להרמב"ם וכתב דה"ט דכשהמחיצה תוך ג' כבר ניכר שיש בשטח קרפף זה יותר מב"ס שהרי המחיצה הזו מוקפת שטח אויר הקרפף מכל צד והיא בעצמה אינה ראויה למעט כל שהוא תוך ג'. אבל בשטח הכותל בטיט אין טיחה זו מוקפת השטח וה"ז כאילו מעיקרו לא היה בו יותר מבית סאתים כך צ"ל לדעת רבינו וגירסתו עכ"ל המ"מ. ותירוץ זה אפשר דלא נתיישב להם ומש"ה לא פסקו כוותיה ומיהו ז"א דקושיא הנ"ל לא קשיא אלא לסברת הרמב"ם דפי' פלוגתא דרבה ורבא בבנה מחיצה דבנהו כדי למעט הקרפף הפחות מבית סאתיים. אבל לפי' הרא"ש והטור דפירשו הפלוגתא דלא בנה המחיצה למעט דאז אפי' בפחות מג"ט הוי מיעוט אלא בנהו כדי לבטל מחיצה ראשונה שהוקפה שלא לשם דירה וכדי להיות מוקף לדירה וכ"כ בש"ע פי' דבנה מחיצה ע"ש. אבל א"כ הדרא קושיא לדוכתא למה לא פסק גבי טח בטיט כרבה דאפי' באינו יכול לעמוד הוי מיעוט. ואין לומר דאזלי בתר דעת רבים דהיינו הר"ם ור"ז וראב"ד דפסקו כרבא. דא"כ גם במחיצה ותל הו"ל למיפסק כוותיה דהא בהרא"ש משמע דחד טעמא להו מיהו אינו מוכרח דאף דכתב הרא"ש דמסתבר ליה כהרמב"ם דפסק כרבה דהוה רביה דרבא מ"מ אינו מוכרח דטעמא דר"מ ור"ז וראב"ד למיפסק בכולהו כרבא אלא אפשר דלא פי' הכי כ"א בטח ובאינך מודה וכן משמע מדלא כתב הרא"ש פלוגתתם כ"א כרבה אמרונה על בטח טיט. ומ"מ קשה על רבינו והש"ע דלא דברו כלל לדעת הרא"ש והרמב"ם וצ"ע: (ג) **בנה** מחיצות על הראשונות כו' עיין בב"י שכתב ז"ל ופירש"י הרחיק מן התל שבקרפף כו' ע"ש ד' כ"ה ע"א ברש"י דלא פירש"י כן אלא על הרחיק מן התל ד' כו' וזה לא הביא רבינו וגם לא הב"י ולפ"ז צ"ל דהגב שיטפא לא דק המעתיק בהעתק זה:

(ד) **קרפף** יותר מבית סאתיים כו' עד נזרע רובו כו' עיין בדברי רבינו בדפוס ב"י שיש בו חילוף בנוסחא ובנוסחאות דפוס רא"ף וצריך להגיה בדפוס ב"י וכמ"ש בדרישה. אכן מ"ש לבסוף ז"ל הילכך מי שיש לו גינה בחצירו אם הוא רוב החצר אפי' אין בו כצ"ל דלא גרסי' בה. אלא בית סאתיים לא יטלטל ממנו ומן החצר לבית ואם הוא יותר מבית סאתיים לא יטלטל כו' ואין כן הנוסחאות בדפוס רא"ף ע"ש ונר' ליישב גירסת דפוס ב"י וא"צ למוקמו

יותר מסאתים אסור שמבטלין הדירה אבל בחצר ורחבה שאחורי הבתים מספקא ליה לר"מ [א] אם זרעים מבטלין דירתן לענין זה שאם רובן זרועין שיבטלו כל הדירה ואפי' אם תמצא לומר כיון שחשובין דירה יותר אין הזרעים מבטלין דירתן הזרוע מיהא אין שם דירה עליו ואם הוא יותר מסאתים אוסר כל החצר ואין מטלטלין בו אלא בד' אמות וכן אפילו אין בו אלא סאתים או פחות (והוא רוב) אפילו הכי הזרוע שם קרפף עליו וכ"ת מאי נ"מ אפילו אם שם קרפף עליו והלא קרפף וחצר רשות אחד הן איכא למימר דנפקא מינה שאסור להוציא ממנו לבית וגם אם הוא יתר מסאתים שאין מטלטלין בו אלא בד' אמות או שמא אין זרעים מבטלין אלא דירת קרפף ולא דירת חצר ורחבה וטוב להחמיר הלכך מי שיש לו גינה בחצרו אם היא רוב החצר אפי' אין בה אלא בית סאתים לא יטלטל ממנה ומן החצר לבית [ב] ואם היא יותר מסאתים לא יטלטל בה ובחצר אלא בד' אמות ואם היא מיעוט החצר מה שיש בה יותר מסאתים אוסר כל החצר ואם יש בה סאתים או פחות אסור להוציא ממנו לבית קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונכנסו בו מים אין ראוין לשתייה אין מבטלין הדירה אפילו אם המקום שנתפשטו שם יותר מבית סאתים ואפי' נתמלא כולו מים ואפילו הם עמוקים הרבה ואם אינן ראוין לשתייה אז דינו כזרעים אם נתפשטו ברובו כולו אסור אפילו אין בהם סאתים במיעוטו אם יש בהם יותר מסאתים כולו אסור אפילו אין בעומקן עשר ואם אין בהן אלא סאתים מותר : (ס) קרפף בית ג' סאין וקירה ממנו בית סאה מותר אפילו אם הקירוי משופע דחשבינן כאילו מחיצה

ומ"ש אבל בחצר ורחבה שאחורי הבתים מספקא ליה לרבינו וכו' במקצת נוסחאות כתוב מספקא ליה לר"י כו' ובהגש"ר"י כתב ספק זה בסתם . ומ"ש שאם רובן זרועים שיבטלו כל הדירה היינו לומר אפי' אין בכל הרחבה סאתים אסור להכניס ממנה ולהוציא לבית דהמיעוט בטל אצל הרוב הזרוע כדפי' וה"ה בחצר דאם רובו זרוע מבטל ממנו הדירה כמו בקרפף . ואפילו את"ל וכו' כלומר אע"פ שרובו זרוע אין מבטל דירת החצר שהוא דירה גמורה מ"מ הזרוע הוא מפסיד דירה שלו אלא שיש בזה לחלק דאם הזרוע יותר מסאתים אפי' היה מיעוטו אוסר אפי' כל החצר כיון דנפרץ במילואו למקום האסור לו דהיינו הזרוע דנעשה כרמלית כדלעיל וכ"ש ברחבה שאינה דירה גמורה כמו החצר ואין מטלטלין לא ברחבה ולא בחצר אלא בד"א וכן אפי' אין בזרוע אלא סאתים או פחות אפ"ה הזרוע שם קרפף עליו שלא הוקף לדירה ואסור לטלטל ממנו לבית . ומיהו דוקא כשהזרוע הוא הרוב דאם אינו אלא המיעוט אין עליו שם קרפף ומותר וכן היא הנוסחא במקצת ספרי רבינו שכתוב בהן וכן אפילו אין בו אלא סאתים או פחות והוא הרוב הזרוע שם קרפף עליו ומ"ש אא"כ ואם הוא יותר מסאתים אין מטלטלין בו אלא בד' אמות פי' אפילו הזרוע הוא מיעוטו נמי אסור כדלעיל או שמא לא אמרו בגמרא דהזרעים מבטלין את הדירה אלא בקרפף שהוקף לדירה ואינו דירה גמורה אבל דירת רחבה וחצר שהיא דירה גמורה אין הזרעים מבטלין הדירה וחשיב כאילו לא היה שם זרעים כלל . ובספר דמהר"ר שלמה לוריא הוגה בזה הלשון וכן אפילו אין בו אלא סאתים או פחות אפילו המיעוט זרוע הזרוע שם קרפף עליו וה"פ מעיקרא קאמר דאיכא ספק דאם הרוב זרוע וכו' כדפירשתי ואחר כך אמר וכן אפילו אין בו אלא סאתים או פחות והוא המיעוט מ"מ הזרוע שם קרפף עליו ואע"ג דבקרפף לעיל דאם נזרע מיעוטו והוא סאתים או פחות מותר היינו דהקרפף גופיה מותר לטלטל בתוכו דלא נתבטלה דירתו אבל ממנו לבית ודאי אסור וא"כ שמא בחצר ורחבה נמי אסור או שמא זרעים אינן מבטלין אלא דירת קרפף וכו' וזאת הנוסחא היא הנכונה כדמשמע ממ"ש רבינו בסמוך הלכך מי שיש לו גינה בחצרו וכו' דכתב בסוף ואם היא מיעוט החצר אם יש בה יותר מסאתים כו' והיינו כדפרי' לפי נוסחא זו : **ומ"ש** וטוב להחמיר הלכך וכו' כלומר כיון דאיכא לאיסתפוקי טוב להחמיר באיסור שבת דחמירא ולפיכך בנזרע רוב החצר אפי' אין בכל החצר אף בהדי מה שאינו נזרע אלא ב"ס המיעוט שלא נזרע בטל הוא אצל הרוב וכאילו כולו נזרע וה"ל קרפף סאתים שלא הוקף לדירה דאע"פ שמטלטל בכולו מ"מ אסור לטלטל ממנו ומן החצר לבית וה"ה בפחות מסאתים כמ"ש תחלה דדין פחות מסאתים כדין סאתים ואם החצר כולו בהדי מה שאינו נזרע הוא יותר מסאתים כיון שרובו נזרע ה"ל כאילו כולו נזרע וה"ל קרפף יותר מסאתים שלא הוקף לדירה דנעשה כרמלית ולא יטלטל בה ובחצר אלא בד"א כדין כרמלית ואם הגינה היא מיעוט החצר אם יש בגינה יותר מסאתים דהוי כרמלית אוסר כל החצר כיון דנפרץ במילואו למקום האסור לה לכרמלית כדלעיל ואם יש בגינה סאתים או פחות ה"ל קרפף סאתים שלא הוקף לדירה ומותר לטלטל בכולו אבל אסור לטלטל ממנו לבית כדין כל קרפף שאינו מותר לטלטל אלא ממנו לחצר אבל לא לבית . מיהו ודאי דשרי לטלטל מן החצר לבית כדין כל חצרות דכיון דאין הגינה אוסר על החצר אם כן החצר בהיתירו עומד לטלטל ממנו לבית אע"פ שמן הגינה אוסר לטלטל לבית כדין שאר קרפף שהוא סאתים או פחות מ"מ מן החצר מותר לבית ואין נוהג בכאן דין נפרץ למקום האסור לו מיהו במרדכי כתב דקרפיפין שלנו הן מוקפין לדירה והיכא דאיכא בהיקפו יותר מב"ס ונזרע מיעוטו והיכא בזרוע ב"ס וה"ל מקום הזרוע קרפף ומותר לטלטל בכולן ממקום שנזרע למקום שלא נזרע דחצר וקרפף רשות אחד הן מ"מ אף ממקום שלא נזרע אסור לטלטל ממנו לבית משום דלגבי בית הוי אותו מקום שלא נזרע נפרץ במילואו למקום האסור לו דאותו מקום שנזרע הוי אסור לו לגבי כלי הבית דאסור לטלטל מן הבית לקרפף ומביאו ב"י בסוף סי' זה . ובספרים ישנים נמצא נוסחא אחרת בספרי רבינו שכתוב בה וז"ל הלכך מי שיש לו גינה בחצרו אם הוא רוב החצר אפי' אין בה אלא בית סאתים לא יטלטל ממנה ומן החצר לבית ולא יטלטל בה ובחצר אלא בד"א ואם הוא מיעוטו וכו' דלפי נוסחא זו צריך לומר דמ"ש אפילו אין בה אלא סאתים היינו דהזרוע הוא סאתים וכיון דרובו נזרע א"כ המיעוט בטל וה"ל קרפף יותר מסאתים דנעשית כרמלי' ואסור לטלטל בה ובחצר כ"א בד"א :

אבל בחצר ורחבה שאחורי הבתים מספקא לר"י וכו' כ"כ הרא"ש בפ' בתרא דעירובין (קיו) : **קרפף** יותר מבית סאתים וכו' ונכנסו בו מים וכו' (שם כד.) קרפף יותר מב"ס שהוקף לדירה ונתמלא מים סבור רבנן למימר כזרעים דמו ואסור א"ל ר' אבא משמיה דרבה מים כנטעים דמו ושרו אמר אמימר והוא דחזו לתשמישתא אבל אם לא חזו לתשמישתא לא אמר רב אשי ודחזיין לתשמישתא נמי לא אמרן אלא שאין בעומקן יותר מב"ס אבל אם יש בעומקן יותר מבית סאתים אסור ולאו מילתא היא מידי דהוה אכריא דפירי ופירש"י והוא דחזו לתשמישתא . לשתייה דאין לך דירה מעולה מזו : שאין בעומקן יותר על בית סאתים . כלומר שאין עומקן של מים כפשט ברוחב יתר על בית סאתים ועומקן של סתם מים לבטל מקומם מדין קרקע י' טפחים כדאמר במסכת שבת והרא"ש כתב (דף קי"ו) ואי לא חזי לתשמיש אפילו אין בעומקן יתר מבית סאתים אסור כי משמע שנתמלא כל הקרפף מים אלא שמקצתו יש בעומקו י' ומקצתו אין בעומקו י' ובחזו לתשמיש הוו בעו לפלוגי בין יש בעומקו יותר מבית סאתים לאין בעומקו יותר מבית סאתים אבל כי לא חזו לתשמישא לא מפליג משום דאפילו אותם שאין עומקן י' מבטלים הדירה כיון דלא חזו לתשמישא וגם אינו יכול להשתמש במקום המים עכ"ל ומשמע מדבריו דכי לא חזו לתשמישא דיינינן ליה כדין נזרע ומשמע נמי מדבריו דאפילו אין בעומקן עשרה כיון דלא חזו לתשמישא ה"ל כנזרע וכך הם דברי רבינו ואין כן דעת רש"י שכתב דכל שעמוקין פחות מי' אין מבטלין מקומם מדין קרקע וכ"כ ה"ה בפי"ו בשם הרשב"א דכשאמרו שכשאינם ראויין לשתייה הרי הם כזרעים כשיש בעומקן י' טפחים אבל פחות מכאן הרי הם כטיט בחצר רקק הוא זה ורקק אינו חולק רשות לעצמו בשום מקום :

קרפף בית ג' סאין וקירה ממנו בית סאה וכו' שם בפ"ב דעירובין (כה.) קרפף בית ג' וקירה בו בית סאה רבה אמר אויר קירויו מיתרו ור' זירא אמר אין אויר קירויו מיתרו לימא בדרב ושמואל קא מיפלגי דאיתמר אכסדרה בבקעה וכו' רב אמר אמרי' פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר לא אמרינן אי דעביד כי אכסדרה ה"נ הכ"ע דעביד כי אורזילא ופירש"י אויר קירויו מיתרו . סאה המקורה מיחשבא בהדי אידך כאילו לא קירוהו ואכתי הוי יותר מבית סאתים א"ר זירא ומודינן בקרפף שנפרץ במילואו לחצר שאסור מ"ט דאויר חצר מייתרו ואסיקנא דה"ק שאויר מקום מחיצות מייתרו ופירש"י מקום מחיצות שנטלו וניתוסף על האויר ועושהו יותר מב"ס . ולפי הא דפירש"י באויר קירויו מייתרו הוי רבה לחומרא ור' זירא לקולא אבל הרא"ש כתב וז"ל כתב ר"ח וקי"ל כר' זירא ובה"ז פסק כרבה דמיקל בעירובין וצ"ל שהוא גורס אויר קירויו מתירו כלומר שהוא ניתר ע"י הקירוי וכן גורס הרמב"ם בפי"ו מהלכות שבת : **ומיהו** בהא דא"ר זירא ומודינן בקרפף שנפרץ וכו' שאסור מ"ט שאויר מתירו מייתרו ע"כ לומר דגרסי' מייתרו כגירסת רש"י דא"א למיגרס אויר חצר מתירו בשום פנים ויש לדקדק היכי א"ר זירא ומודינן בקרפף שנפרץ וכו' שאסור למאן מודה אי לרבה הא רבה מישרא שרי בקירה בו בית סאה והיכי לימא דמודה ליה ר' זירא דבקרפף שנפרץ וכו' שאסור ועוד מאי איצטריך לאשמועינן ר' זירא שהוא אוסר בכה"ג דכיון דאסר בקירה בו בית סאה ממילא שמעינן דאסר בקרפף שנפרץ במילואו לחצר וצ"ל דודאי לא אתי ר' זירא לאשמועינן דהוא אסר בחצר שנפרץ במילואו לחצר אלא לאשמועינן דרבה מודה בקרפף שנפרץ במילואו לחצר דאסור והיינו דלא קאמר ומודינא אלא ומודינן כלומר בין לדידי בין לרבה אסור דבהא לא פליגינן ולענין פסק הלכה כבר כתבתי בשם הרא"ש שר"ח פסק כדברי המחמיר וה"ז פסק כדברי המיקל ונראה מדבריו שכן דעת רבינו מאיר וכן דעת הרמב"ם בפי"ו והכי נקטינן והא דאוקימנא בגמ' לפלוגתייהו דעביד כי אורזילא כלומר דאל"כ לכ"ע הוי שרי משום דפי תקרה יורד וסותם פירש"י אורזילא . גג משופע דליכא פה אבל התוס' פי' דאורזילא היינו שהוא פתוח מכל צדדיו והרמב"ם בפ' י"ו כתב קירויו מתירו שפי תקרה יורד וסותם וכתב ה"ה שהרמב"ם מפרש כפי' התוס' דכי אורזילא היינו שהוא פתוח מכל צדדיו כלומר ואפ"ה לדברי המיקל מותר אבל הרשב"א כתב דדוקא כשקירה על גבי שתי מחיצות דבוקות זו לזו הא לאו הכי לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם ודברי רבינו נ"ל עיקר עכ"ל . ודברי רבינו כדברי רש"י והיינו שהגג משופע ופסק כדברי המיקל :

קרפף

קרפף בית ג' סאין וקירה ממנו בית סאה וכו' בפ"ב דעירובין פליגי בה רבה אמר אויר קירויו מייתרו פי' אויר הקירוי אוסרו כאילו לא קירוהו ועושהו יותר מסאתים וזהו מייתרו לשון יותר ור' זירא אומר אין אויר קירויו מייתרו ומ"מ אמר ר' זירא ומודינן בקרפף שנפרץ במילואו לחצר שאסור מ"ט שאויר חצר מייתרו

פרישה

למוקן דמ"ש אפילו אין בו אלא בית סאתיים ר"ל בכל החצר ליכא אלא בית סאתיים דאע"ג דמותר לטלטל בחצר גופו דאע"פ שהזרוע ביטל דירת החצר מ"מ לא יהא אלא כקרפף דמותר לטלטל בה כל שאינו יותר מבית סאתיים מ"מ מכן לבית אסור לטלטל וכו"ל בש"ע ולמחוק גם שם תיבת בה ולהגיה בו ור"ל בו בחצר ובס"א בש"ע מצאתי בדפוס במקום בה . בו . ומ"ש נמי ור"ל בהן בחצר ובמה שזרוע בו בהכל יחד אין בו אלא בית סאתיים וכן י"ל דברי רבינו אלא שלפי זה לא א"ש מ"ש אח"כ בדברי רבינו ובש"ע ואם הוא יותר מבית סאתיים כו' דהל"ל נמי ואם הם יותר כו' ולפי מ"ש להגיה בו א"ש ודו"ק :

(ס) **קרפף** בית ג' סאין וקירה ממנו בית סאה מותר אפי' הקירוי משופע דחשבינן כאילו מחיצה בסוף הקירוי ולא נשאר אלא קרפף בית סאתיים נראה דשפיר דייק רבינו במ"ש דחשבינן כאילו מחיצה בסוף הקירוי משום דאף דקי"ל דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם בקירוי משופע וכמ"ש רבינו בסימן שכ"א מ"מ כיון שהקרפף הוא רה"י מן התורה ורבנן הוא דהחמירו לטלטל בה משום גזירת ר"ה לכך בכה"ג הקילו וכמ"ש המ"מ לשיטת הרשב"א דאף דבעלמא לא ס"ל דאמרי' פי תקרה יורד וסותם כ"א בשיש שני מחיצות שלימות עיין בסימן שס"א ושס"ב מ"מ כאן מודה מה"ט דכתיבנא . ורא"ף כתב ג"כ כאן בהגהותיו דשרי מטעם פי תקרה יורד וסותם ובאמת שכ"כ גם כן ברש"י וכן קיצור פסקי הרא"ש וע"כ צ"ל דל"ד קאמרי וצ"ל דכוונתן דה"כ קאמרי דהוה כאילו פי תקרה יורד וסותם . ומ"ש רבינו בסוף הסימן ז"ל קרפף דבית סאתיים מכוונת וחצר שנפרצו במילואם זה לזה כו' וקשה למה מותר לטלטל בחצר כיון דהוי נכרץ במילואו למקום האסור לו . וצ"ל כיון דהמחיצה היה

חדושי הגהות

שנה א והב"י נקט בלשונו מספקא ליה לר"י והרא"ש כתב סתם וצ"ע וכו' ובקיצור פסקי הרא"ש כתב מספקא להו לתוס' וכ"ה באמת בתוס' (כג:) ד"ה נזרע רובו בשם ר"ח ע"ש בפסקי תוספות : ב כתב מהרל"ח ר"ל בכל החצר בין מה שזורע בין מה שאינו זרוע שאילו היה בכל החצר יותר מבית סאתים היה אסור אף לטלטל בחצר אלא בד"א כיון שהמיעוט בטל אצל הרוב וזהו מ"ש אח"כ ואם הוא יותר מסאתים אסור לטלטל בה ובחצר אלא בד"א ואע"פ שהזרוע לבדו אינו סאתים או פחות מ"ש ואם היא מיעוט וכו' ואם יש בה סאתים או פחות אסור להוציא ממנה לבית נ"ל דר"ל ממקום הזריעה אסור להוציא לבית אבל מן החצר מותר להוציא לבית דאל"כ הוי דינא דמיעוט זרוע כנזרע רובו ורבי' מחלק בסאתים בין רוב למיעוט מ"ל לרבי' דאין אסור להוציא לבית אלא

מחיצה בסוף הקירוי ולא נשאר אלא קרפף בית סאתים: קרפף בית סאתים מצומצם והצר שנפרצו במילואם זה לזה הקרפף ג הוא אסור שהרי הוא עתה יותר מבית סאתים אע"פ שאויר החצר אינו גורם לו ליחשב יותר מבית סאתים שהרי הוקף לדירה וכל מקום שהוקף לדירה אין שיעור לאוירו מ"מ מקום מחיצה שנפרצה מייתר אותו והחצר מותר כדפרישית שאין שיעור לאוירו: קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ופתח בו פתח ועשה מחיצה לפניו יותר מי' והותר ע"י שנתבטלה מחיצה הראשונה ונפלה האחרונה אינו ניתר ע"י הראשונה: רחבה

קרפף בית סאתים וחצר שנפרצו וכו' ג"ז שם (כה:) אהא דאמר ר' זירא ומודינן בקרפף שנפרץ במילואו לחצר שאסור מ"ט הואיל ואויר חצר מייתרו מתקיף לה רב יוסף וכי אויר המותר לו אוסרו א"ל אביי כמאן כר"ש לר"ש נמי הא איכא אויר מקום מחיצות דא"ר הכלא קרפף שנפרץ במילואו לחצר חצר מותרת וקרפף אסור חצר מ"ט דאית ליה גיפופי והא זימנין דמשכחת לה איפכא אלא משום דאמרי' זה אויר מחיצות מייתרו וזה אין אויר מחיצות מייתרו ופירש"י שאויר חצר מייתרו ועושהו יותר מבית סאתים ואסור וכי אויר המותר לו אוסרו וכו' ודברי רבינו כרש"י שפירשה בקרפף בית סאתים אבל הרמב"ם בפרק י"ו פירשה בקרפף יותר מבית סאתים וכתב ה"ה שאין הסוגי' נוחה לפירושו ושהרשב"א כתב כפירוש רש"י ושכתב עוד בד"א בשנפרץ הקרפף למילואו וכותליו נכנסים בתוך חלל החצר או שהיו כותלי החצר שבצד זה ושבצד זה יתרים על רוחב הקרפף ד"א ואם לאו אין זה נפרץ במילואו שכל שנראה מבחוץ אע"פ ששוה מבפנים נדון משום לחי עכ"ל :

קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה וכו' שם בעירובין (כה.) ההוא בוסתנא דהוה סמוך לאפדנא נפל אשייתא ברייתא דאפדנא סבר רב ביבי למימר לכמוך אגודא גווייתא א"ל רב פפי הנך מחיצות לגואי עבידן וכתב הרא"ש פר"ת פי' שהבוסתנא היתה יתירה מבית סאתים שהוקף ולבסוף פתח האפדנא ועשו גודא להקיפה לדירה ברחוק ד"א מגודא דאפדנא וגם היה באותה גודא פתח ללכת מאפדנא לבוסתנא ונפל ההוא גודא וסבר רב ביבי למיכמך אגודא גווייתא דאפדנא הואיל והותר ע"י מחיצה שעשו להקיפה לדירה ואע"ג דנפל ההוא מחיצה רצה לכמוך אגודא גווייתא דהואיל והותרה הותרה ותועיל ההוא גודא דאפדנא אע"פ שנעשית קודם שפתח האפדנא לבוסתנא ומסיק כיון דלדירה גואי נעשית המחיצה ולא לדירה בראי דבשעה שנעשית לא היה פתח בין אפדנא לבוסתנא ולא הוקף בוסתנא לדירה באותה אשיתא לא תועיל כאילו עכשיו הקיפה לדירה ורש"י פי' בע"א ודברי רבינו הם כדברי ר"ת ויישוב לשונו קרפוף וכו' והותר ע"י מחיצה זו שע"י כן נתבטלה מחיצה שהיתה שלא לשם דירה ואח"כ נפלו מחיצה אחרונה לא אמרינן דלישתרי ע"י מחיצה ראשונה הואיל והותרה הותרה. כתוב בהגהות אשיר"י ספ"ב דעירובין פרדס גדול שלא הוקף לדירה סמוך לבית ובנה בו בית יעשה שביל בקנים פחות מג' מפתח ביתו לפתח הבית שבנה ויטלטל דרך השביל עכ"ל ודבריו הם כתומים והם לקוחים מההוא אבורנקא דה"ל לריש גלותא בבוסתניה דאיתא בעירובין (כה.) לפי' שני שכתב רש"י. כתב בתשובות הרשב"א גנה יתירה על בית סאתים שעשו בתוכה בית דירה ובור עמוק י' ורחב ד' להשקות את הגן ובית כנוס מים שקורין סאפארי"ג להקוות בו מים להשקות זרעים יש מן החכמים שהורה שהבור ובית כנוס המ'ס ממעטין ונתן טעם לדבריו לפי שהם רה"י וא"כ אינו מכלל הגנה שהיא כרמלית ואינם נמדדים עמה ועוד הורה שמותר להכניס מן הבית שבתוכו אליה וממנה אל הבית ונתן טעם לדבריו מפני שהכל רשות מיוחדת לו ולא נחלקו ר"ש ורבנן אלא ברשויות מחולקין על שנים הא בחד גברא לא ואני אומר בכל להחמיר והשבתי עליו דבור אינו ממעט ואף לכשת"ל שהוא רה"י לפי שאין הדבר תלוי בחילוק רשויות שהרי אמרו בשלהי פשין מיעטו באילנות אינו מיעוט קא פסיק ותני ל"ש גבוה י' ורחב ד' שהוא רה"י ול"ש אינו גבוה י' ורחב ד' מדלא פליג בזה כדפליג בעמוד ועוד דעמוד גבוה י' ואינו רחב ד' לכ"ע אינו מועיל ואע"פ שהוא רשות בפני עצמו דמקום פטור הוא וארכו הדברים בין הרשב"א והחכם ההוא ובסוף עמדו דברי הרשב"א. כתב הריטב"א בפ"ב דעירובין שי"א דהא דאסור להוציא מבית לקרפף דוקא כשהם של ב' בני אדם אבל אם הם של אדם א' מותר מידי דהוה הבית וחצר דאדם א' וטעמא דמסתבר הוא וכן דעת מורי הר"מ ז"ל אבל י"א דבית וקרפף לר"ש כחצר וקרפף לרבנן דאסרי בחד גברא (ג) הלכך רחבה שיש להנירות אחורי הבתים אפילו לר"ש אסור להוציא שם בשבת כלים שבתוך הבית ואע"פ שהם דגברא חד אלא א"כ נעשית הרחבה באחרונה דה"ל פתח ולבסוף הוקף ויש נותנין טעם להתיר הוצאה מן הבתים לרחבות משום דלא חשיבא רחבה שלא לשם דירה אלא רחבה שאחורי הבתים שעשה כל אחד ביתו סביב ונשארה רחבה בנתיים דה"ל לגואי עבידא לבראי לא עבידא אבל רחבה שנעשו כותלים לנרכה מוקפה לדירה חשיבא וכן פי' הראב"ד ז"ל ואין זה מחוור אבל יש למאן היתר לרחבה שלנו לפי שיטה זו שלא אמרו דרחבה חשיבא כקרפף לגבי בית אלא כשהוא יותר מבית סאתים אבל בית סאתים לא הוי כקרפף וכדאמר שמואל גבי גג בפרק כל גגות (צ.) הא רחבה יותר מבית סאתים או קרפף אפי' של בית סאתים אסור לגבי הבית ואפילו לר"ש ואפילו דחד גברא וכ"כ דעת התוס' עכ"ל. כתב המרדכי בפ"ב דעירובין דכל קרפיפות שלנו הויין מוקפין לדירה דרגילות הוא לעשות פתח קודם להיקף וא"כ אם לא נזרע כלל מותר לטלטל גם ממנו לבית אבל אם הוא נזרע בזה נכרס דינו אם בית סאתים אז יש בו ב' דינים אם לא נזרע אלא מיעוטו מותר לטלטל ממנו לבית דאינו חשוב ומתבטל לגבי השאר והוי כולו חצר אבל אם נזרע רובו או כולו ודאי מותר לטלטל בכולו כיון דאינו אלא בית סאתים אבל אסור לטלטל ממנו לבית דהוי כולו קרפף ואסור לטלטל מקרפף לבית אבל כשהיקפו הוי יותר מבית סאתים אם נזרע רובו אפילו אם אותו רוב לא הוי בית סאתים מ"מ אסור לטלטל גם בו אלא בד' אמות
משום

מייתרו ואסיקנא שאויר מקום מחיצות מייתרו ופירושו כמ"ש בסמוך קרפף ב"ס מצומצם וחצר וכו' וכתב ב"י אבל הרא"ש כתב וז"ל וכו' ר"ח וקי"ל כר' זירא ובא"ז פסק כרבה דמיקל בעירובין וצ"ל שהוא גורם אויר קירויו מתירו כלומר שהוא ניתר ע"י הקירוי וכן גורס הרמב"ם בפי"ו מה"ש ומיהו בהא דאמר ר' זירא ומודינן בקרפף שנפרץ וכו' שאסור מ"ט שאויר חצר מייתרו ע"כ לומר דגרסי' מייתרו כגירסת רש"י דא"א למיגרס אויר חצר מתירו בשום פנים ויש לדקדק היכי אמר ר' זירא ומודינן בקרפף שנפרץ וכו' שאסור למאן מודה אם לרבה הא רבה מישרא שרי כו' עד אלא אתא לאשמועי' דרבה מודה בקרפף שנפרץ במילואו לחצר דאסור והיינו דלא קאמר ומודינא אלא ומודינן כלומר בין לדידי בין לרבה אסור דבהא לא פליגינן עכ"ל ואיכא לתמוה על פירושו דא"כ ה"ל לר' זירא לומר ומודה לי רבה כאורחא דתלמודא בכל דוכתא ותו דמ"ש דהגירסא היא במחלוקתן רבה אמר אויר החצר מתירו כלומר שהוא ניתר ע"י הקירוי ור' זירא אמר אין אויר החצר מתירו ובהא דאמר ר' זירא ומודינן תהא הגירסא מ"ט דאויר החצר מייתרו כלומר עושהו יותר מב"ס פי' זה אין הדעת סובלתו אלא נראה דלדברי כל הגדולים רבה אוסר ור' זירא מתיר ור' זירא קאמר דמודה הוא בקרפף שנפרץ וכו' דאסור ולהרמב"ם נמי כך הוא אלא דהכי היא גירסתו רבה אמר אין אויר קירויו מתירו ור' זירא אמר אויר קירויו מתירו לימא וכו' א"ר זירא ומודינא בקרפף שנפרץ במילואו לחצר שאסור מ"ט הואיל ואין אויר החצר מתירו ומנא תימרא דתני רב כהנא קרפף שנפרץ במילואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו חצר מותרת וקרפף אסור ומפרש הרמב"ם דבקרפף יותר מסאתים קאמר והחצר מותר כשהיתה ואינה חשובה כנפרצה במילואה למקום האסור לה ואין אויר החצר מתירו לקרפף למיחשביה כחצר גדול כי היכי דאויר הקירוי מתירו דשאני התם דהקרפף שאין בו קירוי אינו אלא סאתים אבל הכא הקרפף הוא יותר מסאתים הרי הוא אסור גם עתה כמו שהיה ואין אויר החצר מתירו אבל אם לא היה הקרפף אלא ב"ס היה אויר החצר מתירו כי היכי דאויר הקירוי מתירו דחצר חשיב דירה גמורה כי היכי דחשיב הקירוי לקרפף ובזה מתיישב מה שהשיגו הרמב"ם והרשב"א והרמ"ך על דברי הרמב"ם ע"ש במ"ש הרב המגיד וכסף משנה. ומ"ש עוד ב"י לשון הרא"ש נוסחא מוטעת נזדמנה להרב בספר הרא"ש דבנוסחא דידן כתב הרא"ש וז"ל וכתב ר"ח וקי"ל כר' זירא דמיקל בעירובין וכו' ובהגהת אשיר"י כתב ובא"ז פסק כרבה והסופר טעה והכניס ההגה"ה בפנים ולפי זה גם הרא"ש פסק כר' זירא לקולא וכמ"ש גם רבינו וכן היא דעת כל הפוסקים זולתי א"ז דמחמיר כרבה ואין הלכה כמותו. ומ"ש רבינו אפילו אם הקירוי משופע וכו' לא מיבעיא אם אינו משופע דאפי' לרבה מותר דאמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא אפי' משופע דהיינו דעביד כי ארזילא וכפירש"י דלרבה אסור ולר' זירא שרי והלכה כר' זירא כדפרישית:

קרפף ב"ס מצומצם וכו' הכי אסיקנא התם אליבא דר' זירא אויר מקום מייתרו פי' עושה אותו יתר מב"ס ומיהו פשט ההלכה משמע דוקא בנפרץ במילואו דכיון דנתבטלה ממנו תורת פתח מצטרף אויר מקום המחיצה עם הקרפף ומייתרו ולפי זה אם אינו נאסר משום דנפרץ במילואו כגון דנראה מבחוץ דחשוב כפתח גמור השתא אין אויר מקום הפתח מייתרו דכל הפרוץ מיחשב כפתח ודמי לחצר שנפרץ במילואו לקרפף דלא מייתרו לקרפף הואיל דאיכא גיפופי כמו שפירש"י והתו' לשם וה"ט דאויר מחיצות חשיב כמו פתח וה"נ בנראה מבחוץ חשיב פתח והא דקאמר הכא דאויר מקום המחיצות מייתרו מיירי שנפרץ במילואו וכותלי הקרפף נכנסין בחצר דאינו נראה מבחוץ וכ"כ ה"ה להדיא בפי"ו מה"ש ע"ש הרשב"א דדוקא בכותליו נכנסים בתוך חלל החצר או שהיה כותלי החצר שבצד זה ושבצד זה יתירים על רוחב הקרפף ד"א ואם לאו אין זה נפרץ במילואו שכל שנראה מבחוץ אע"פ ששוה מבפנים נדון משום לחי עכ"ל ומביאו ב"י מיהו זה שכתב הרשב"א דביתירים על ד"א אינו נידון משום לחי הוא חולק על מ"ש התוס' פ"ק דעירובין (דף ה' בד"ה אינו דין וכן בדף ט' בד"ה כותל שבצדו) דדוקא במבוי הוא דאמרינן דבד"א אינו נדון משום לחי אבל בחצר לא שייך זה דכיון דפס ד"ט מהני משום מחיצה כ"ש דמהני היכא דסתמו טפי וע"ש וכדברי התוס' נקטינן:

ומ"ש והחצר מותר כדפרישית שאין שיעור לאוירו וכתבו התוס' וכגון שלא נפרץ יותר מי' דביתר מי' חצר נמי אסור וקשה למהר"י דע"כ בקרפף ב"ס איירי מדקאמר הואיל ואויר מחיצות מייתרו וא"כ ה"ל ארכה יותר הרבה ע"פ שנים ברחבה וזה לא מצינו לשום תנא דמתיר (כלומר וא"כ בלאו טעמא דאויר מחיצות מייתרו נמי קרפף אסור) וי"ל דבמקום שנפרצה לא הוי יותר מעשר אבל מכאן ואילך מתרחבת והולכת וכו' וצריך לומר דלא פירשו התוס' כך אלא בדקא ס"ד דאתיא כרבנן דחצר וקרפף לאו רשות אחת הן אבל לר"ש דרשות אחת הן וכדמסיק דקרפף אסור משום דבנפרץ במילואו אויר מחיצות מייתרו וחצר מותר משום דאית ליה גיפופי אפילו נפרץ חצר ביתר מעשר נמי מותר דכיון דרשות אחת הן לר"ש ואי הוה איפכא דחצר נפרץ במילואו וקרפף אית ליה גיפופי שניהם מותרים קרפף מותר דכיון דאינו נפרץ במילואו ה"ל פתח ואין אויר המחיצה מייתרו וחצר נמי מותר דלא נפרץ למקום האסור לו ואפילו נפרץ ביתר מי' נמי מותר ואם שניהם נפרצו במילואם כיון דקרפף אסור דאויר מחיצה מייתרו חצר נמי אסור דנפרץ במילואו למקום האסור לו וא"כ מ"ש רבינו שנפרצו במילואם זה לזה אינו אלא
היכא

דרכי משה

אבל לר"ח ולראבי"ה לא מהני : (ג) ובמרדכי פ"ב דעירובין כתב כדברי האוסרין : ומדברי

פרישה

היה נעשה לצורך החצר והחצר היה מוקף לדירה אין כלאי שתגרום מקום המחיצה שום צד איסור לחצר ולענין החצר מהסבינן כאילו המחיצה היה עומד עדיין על עמדה וזהו דוקא שוב מצאתי שכתב מהרי"ל ז"ל בהגהותיו ז"ל מ"ש רבינו שנפרצו זה לזה ר"ל זה או זה ופי' לכוונת רבינו כמ"ש רש"י ותוס' ובאמת שגם דעת רשב"א והביאו ב"י משמע כן מדכתב דיש לחצר גיפופין ע"ש דלא נפרצו שניהן במילואן ולפי דבריו הללו נ"ל דגם כוונת הרא"ש בהא כן והוא דוקא . ומ"ש רבינו עוד בסוף הסי' ז"ל ונפלה האחרונה אינו ניתר ע"י הראשונה . אין להקשות פשיטא ומהיכא תיתי להתיר י"ל דמיירי דלא פתח פתח ביתו עד שעשה תחלה המחיצה לפני מחיצה ראשונה נמצא דלא פתח עד שכבר הוקף לדירה אפ"ה כיון דנפל אותו מחיצה אסור וק"ל . ומ"ש הב"י ז"ל א"ל הרא"ש כתב וז"ל וכתב ר"ח דקי"ל כרבי זירא ובא"ז פסק כרבה דמיקל וצ"ל דהוא גורם אויר קירויו מתירו. וכן גורס הרמב"ם בפי"ו כך נראה

חדושי הגהות

אלא ממקום הזרוע וא"ל דהא הוי החצר נפרץ במילואו למקום האסור לה לענין זה להוציא ממנו לבית דהא ממקום הזרוע אסיר להוציא לבית נ"ל די"ל דס"ל לרבי' דל"א פרוץ במילואו למקום האסור דאסור אא"כ שבמקום האסור אסור לטלטל בתוכו אסור ג"כ במקום הפרוץ לטלטל בתוכו אבל אם מותר לטלטל אף במקום האסור אלא שאסור להוציא ממנו לבית לא אמרינן שאסור אף במקום המותר להוציא ממנו לבית הואיל והוא נפרץ במילואו למקום האסור להוציאו ממנו לבית וטעמא הוא משום דכשאסור לטלטל בתוכו אסור אף במקום המותר הפרוץ לטלטל בתוכו משום דכשמטלטל במקום המותר בכולו אתי לטלטל אף במקום האסור הואיל וליכא הפסק ביניהם אבל הא לא גזרינן שכשיוציא ממקום המותר לבית שמוציא אף ממקום האסור לבית כיון שההוצאה אינה אלא בחצר במקום הסמוך לבית ולא בכולו : ג כתב מהרל"ח הך זה לזה שכתב רבינו ר"ל או זה או זה ור"ל דאם הקרפף נפרץ במילואו והחצר אינו נפרץ במילואו הקרפוץ אסור משום דאויר מקום מחיצות מייתרו והחצר מותר אבל אם החצר נפרץ במילואו ואין הקרפף נפרץ במילואו
שניהם

שנח **רחבה** שאחורי הבתים ולא הוקפה לדירה אין מטלטלין בה אלא בד' אמות ואם פתח לה פתח מביתו ואחר כך הקיפה הוי היקף לדירה אפילו אם יש גורן בינה לבין הבית ולא אמרינן דהך פתח הוי פתוח לשם הגורן ולא בשביל הרחבה ואין כאן פתח לרחבה אלא חשיבי ליה שפיר פתח לרחבה:

שס **יחיד** ששבת בבקעה והקיף מחיצות גרועות כגון שתי בלא ערב או ערב בלא שתי עד סאתים. מותר לטלטל בכולה מסאתים ואילך אין מטלטלין בה אלא בד' (א) וכן הדין אם הם שנים ואם הם ג' חשובין כשיירא ומותרין לטלטל בכולה אפילו הוא גדול הרבה ובלבד שלא יקיפו יותר מכדי צרכה שלא ישאר בית סאתים פנוי שאין צריכין לו לתשמישה אבל אם נשאר בית סאתים פנוי אין מטלטלין בכל המוקף אלא בד' אמות כתב הרמב"ם ז"ל שאין הקטן מצרף להשלים לשיירא היו שם ג' והקיפו כל צרכן ומת אחד מהם בשבת מותרין בכל כיון שהותרו כבר. היו שנים והקיפו יותר מסאתים ונתוספו עליהם בשבת אסורים כיון שנכנס השבת באיסור היו ג' והקיפו כל אחד לעצמו זה בצד זה ועירבו יחד אם החיצונים רחבים והאמצעי קצר כזה שנמצא האמצעי פרוץ במילואו לחיצונים והחיצונים שיש להם גיפופין עודפין עליו מכל צד מותרין באמצעי אפילו הוא הגדול הרבה שאנו רואין כאילו כולן דרין בתוכו והרי יש ג' ביחד והחיצונים אינן מיתרין אלא עד סאתים ואם א' מהם יותר מסאתים גם האמצעי אסור שהרי הוא פרוץ במילואו ואם החיצונים פרוצים במילואו לאמצעי והאמצעי מגופף ויחיד בכל אחד אין נותנין לכל אחד אלא בית סאתים ואם אחד מהחיצונים יותר מבית סאתים הוא לבדו אסור ואם האמצעי יותר מסאתים גם החיצונים אסורים שהרי הם פרוצים למקום האסור להם אבל אם א' בכל אחד מהחיצונים וב' באמצעי או ב' בכל אחד מהחיצונים וא' באמצעי נותנין לשנים החיצונים כל צרכם דחשיבי כל מה שבאמצעי כאילו הוא בחיצונים:

גג

היכא דהחצר אית ליה גיפופי מבחוץ א"כ אפי' ליכא גיפופי ונפרצו שניהם במילואם אלא שלא נפרץ אלא עד י' ובהגהת אשיר"י כתב וז"ל ולחצר איכא גיפופי ואין הפרצה יותר מי' עכ"ל נראה דר"ל או שאין הפרצה יותר מי' ולרבנן דבחדא סגי. ומ"ש דלחצר איכא גיפופי קשה דא"כ קרפף נמי שרי בכראה מבחוץ וי"ל דמיירי דכותלי הקרפף נכנסין בחצר כדפרישית בסמוך:

שנח רחבה שאחורי הבתים ולא הוקפה לדירה וכו' בפ"ב דעירובין (דף כד) מימרא דרב כהנא ופירש"י רחבה שאחורי הבתים ואין פתח הבית פתוח לה הויא מוקפת שלא לדירה ואי יותר מב"ס היא אין מטלטלין בה אלא בד"א עכ"ל ואיכא לתמוה דהרא"ש לשם כתא ונתן אם רחבה עדיף מקרפף ואין הזריעה מבטל דירת הרחבה כמו שמבטל דירת הקרפף והניחו בצ"ע וכ"כ רבינו בסי' שנ"ח ולמה נסתפקו והלא כאן מפירש דרחבה דינו כקרפף וי"ל דאע"ג דבדלא הוקף לדירה דין רחבה כדין קרפף מ"מ בהוקף לדירה חשיבא דירה טפי משאר קרפף שהוקף לדירה והיינו לפי דתשמיש רחבה שאחורי הבתים כשהוקף לדירה הוא תדיר וכדירה גמורה היא ואיכא למימר דאין הזריעה מבטל דירתה ומה שפירש"י רחבה שאחורי הבתים ואין פתח הבית פתוח לה אע"ג דאפילו פתוח לה פתח ולא הוקף לדירה נמי אין מטלטלין בה אלא בד' אמות כדמסיק תלמודא אבל הוקף ולבסוף פתח לה וכ"כ הרמב"ם ורבינו אפ"ה בדרב כהנא צריך לפרש דברחבה שאין פתח הבית פתוח לה כלל קאמר מדמסיק עלה ר"נ וקאמר אם פתח לו פתח מותר לטלטל בכולו פתח מתירו ולא אמרן וכו' אלמא דרב כהנא מיירי ברחבה שאין בה פתח מן הבית כלל:

שם יחיד ששבת בבקעה משנה וגמ' בפ"ק דף י"ו והב"י נסתפק במ"ש בגמ' שנים נותנין להם ב"ס אם רצונו לומר לכל אחד בית סאתים דהיינו ד' סאין או לשניהם בית סאתים אחת ותו לא והניחו בצ"ע ואיכא לתמוה דמהאיא דפרק כל גגות שהביא ב"י מבואר בסוגיא ובפירש"י דאין נותנין לשנים אלא סאתים אחת שהרי כשהאמצעי מגופף דדיורי האמצעי בחיצונים וז"ל הכא תרי הוא דאיכא ואם אחת מהן יותר מסאתים היא אסור וכו' אלמא דאע"פ דאית ביה הרי אין להם אלא בית סאתים אחת וכך מבואר מלשון הרמב"ם דליחיד אם היתה יתר על סאתים אינו מטלטל בה אלא בד"א וכן אם היו שנים והכי משמע להדיא מלשון רבינו שאמר וכן הדין אם הם שנים וכ"כ להדיא בשלטי הגבורים ספ"ק וכ"כ ה"ר יונתן בפירוש במשנת מקיפין ג' חבלים:

ואם הם ג' וכו' עד שלא ישאר בית סאתים פנוי שא"צ לו לתשמיש שם בריש (דף י"ז) וכתב המרדכי גם פסק ר"י דליחיד בית סאתים ולשיירא בית שש שאפילו יש ב"ס פנוי מכלים אבל אם אין ב"ס נותנין לשיירא כל צרכן עכ"ל ומביאו ב"י וכתב עליו וכן משמע שם בגמ' מדאמר רב גידל ג' בה' אסורים וכו' ואסיקנא דה"ק לא הוצרכו אלא לה' והקיפו ז' אפילו בחמש אסורים ואם איתא ה"ל לאשמועי' דאם לא הוצרכו אלא לד' והקיפו שש אפי' בד' אסורין אלא ודאי כדאמרן עכ"ל וכן פסק בש"ע ואיכא לתמוה שפסק להקל דלא כפירש"י שכתב במסקנא וז"ל לא פנו מכלים כלומר שיש בין המחיצות בית סאתים פנוי שלא היו צריכין לו ואע"ג דאינהו שלש אם אין צריכין אלא לב"ס והקיפו ד' כאין נמי בטלי מחיצות וכך הוא משמעות כל הפוסקים שכתבו בכתם שלא יהא ב"ס פנוי מכלים ולא כתבו חילוק בין שש לשבע והראייה שהביא ב"י מדרב גידל איכא לדחותה דאיידי דנקט ג' בשבע מותרין נקט נמי ג' בה' אסורין וה"ה ג' בד' נמי אסורין אם ישאר ב"ס פנוי מכלים ולכן נלפע"ד דאין להקל ודלא כש"ע:

ומ"ש היו ג' וכו' עד והחיצונים אינן מותרין אלא עד סאתים הכי איכא לדקדק מפירש"י שכתב דהותר אמצעי זה כל שהוא היקף גדול וכו' אלמא משמע דיוקא דבאמצעי זה מותר אפילו הוא גדול הרבה אם אין ב"ס פנוי אבל בחיצונים אינן מותרים אלא עד סאתים אבל הריטב"א וה' המגיד בפ"א כתבו ע"ש הרשב"א דאף בחיצונים נותנין להם כל צרכן דכיון דנעשו שיירא באמצע ה"ל אידך כחצר לאמצעי

משום דכיון דנזרע רובו א"כ מיעוטה בטל לגבי רובא וה"ל קרפף יותר מבית סאתים אבל אם אינו נזרע אלא מיעוט בזה יש ג' דינין האחד אם אותו המיעוט לא הוי בית סאתים אז הוא מותר לטלטל ממנו לבית דאינו חשוב ומתבטל לגבי השאר והוי חצר. והשני אם יש באותו מיעוט בית סאתים דהשתא אותו מקום שנזרע הוי קרפף ואמת הוא דמותר לטלטל בכולן ממקום שנזרע לאותו מקום שלא נזרע דחצר וקרפף רשות א' לר"ש דהלכה כמותו מ"מ גם מאותו מקום שלא נזרע אסור לטלטל ממנו לבית משום דלגבי הבית הוי אותו מקום שלא נזרע נפרץ במילואו במקום האסור לו (ד) דאותו מקום שנזרע הוי אסור לו לגבי כלי הבית דאמר דאסור לטלטל מן הבית לקרפף ואפי' לר"ש וה"ג אם המיעוט הנזרע הוי יתר מב"ס הוי אסור לטלטל בכולו אלא בד' גם לר"ש משום דהשאר הוי נפרץ במילואו למקו' האסור לו:

שנח רחבה שאחורי הבתים ולא הוקפה לדירה וכו' בעירובין (כד.) מימרא דרב כהנא:

ואם פתח לה פתח מביתו וכו' ג"ז שם בדף הנזכר מימרא דרב נחמן. דין רחבה שאחורי הבתים נתבאר בסימן שנ"ח זה בשם הריטב"א (א):

שס יחיד ששבת בבקעה והקיף מחיצות גרועות בספ"ק דעירובין (יו.) תנן מקיפין ג' חבלים זו למעלה מזו ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו ג' טפחים ומקיפין בקנים ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג"ט בשיירא דברו דברי רבי יהודה וחכ"א לא דברו בשיירא אלא בהווה כל מחיצה שאינה של שתי ושל ערב אינה מחיצה ד"ר יוסי בר' יהודה וחכ"א אחד משני דברים ובגמ' דרש רב נחמן וכו' כשם כך אמרו יחיד נותנין לו בית סאתים שנים נותנין להם בית סאתים שלש נעשו שיירא ונותנין להם כל צרכן ופירש"י נותנין לו בית סאתים במחיצה זו אבל במחיצה מעלייתא כמה דבעי ע"כ והא דאמרינן שנים נותנין להם בית סאתים מספקא לי אם רצה לומר דלשנים נמי אין נותנין לשניהם אלא בית סאתים כיון שבשבתו יחד או אם ר"ל דאין נותנין לכל אחד מהם אלא בית סאתים ובפ' כל גגות (צג.) גבי הא דא"ר יהודה ג' קרפיפות זה בצד זה וכו' משמע דלכל א' נותנין בית סאתים דקאמר אמצעי מגופף וכו' אין נותנין להם אלא בית שש וצמא יש לחלק דשאני התם שבשבתו כל א' בקרפף שלו אבל היכא שבשבתו שני' בקרפף אחד אפשר שאין נותנין לשניהם יותר מבית סאתים וצ"ע:

ומ"ש ובלבד שלא יקיפו יותר מכדי צרכם שלא ישאר בית סאתים פנוי וכו' ג"ז שם ומיהו כתב שם המרדכי דהיינו בשהקיפו יותר על שש אבל אם לא הקיפו יותר על ו' ואע"פ שיש סאתים פנוי כיון שהם ג' שרי וכן משמע שם בגמ' מדא"ר גידל ג' בה' אסורין וכו' ואסיקנא דה"ק לא הוצרכו אלא לה' והקיפו ז' אפילו בה' אסורין ואם אית' ה"ל לאשמועינן דאם לא הוצרכו אלא לד' והקיפו שש אפי' בד' אסורין אלא ודאי כדאמרן: **ומ"ש** דהיינו במחיצות גרועות כגון שתי בלא ערב וכו' אבל במחיצות גמורות שהם שתי וערב אפי' ליחיד נותנין לו כל צרכו כן פירש"י שם: **כתב** הרמב"ם בפי"ז שאין הקטן מצטרף וכו' וכתב ה"ה דהכי איתא בירושלמי אין העכו"ם מש"ים בשיירא קטן מהו ש"שלים ונקטה הרמב"ם לחומרא ולא ידעתי למה דהא קי"ל כדברי המיקל בעירוב וא"כ בספיקו נמי נקטינן להקל: (לשון ד"מ וקצת משמע שם דס"ל דקטן מצטרף):

היו ג' והקיפו כל צרכן וכו' היו שנים והקיפו יותר מסאתים וכו' ג"ז שם בעירובין (יז.) פלוגתא דרב הונא ור' יצחק ופסק הרא"ש כרב הונא דאמר שבת גורמת כלומר שאם כשקידש היום היה אסור תו לא משתרי כל היום ואם כשקידש היום היה מותר תו לא מיתסר כל היום וכן פסק הרמב"ם בפי"ו:

היו ג' והקיפו כל אחד לעצמו זה בצד זה וכו' בפרק כל גגות (צג.) א"ר יהודה ג' קרפיפות זה בצד זה ושנים החיצונים מגופפים והאמצעי אינו מגופף ויחיד בזה ויחיד בזה נעשו כשיירא ונותנין להם כל צרכן ודאי אמצעי מגופף ושנים החיצונים אינם מגופפים ויחיד בזה ויחיד בזה אין נותנים להם אלא בית שש איבעיא להו אחד בזה ואחד בזה ושנים באמצעי מהו אי להכא נפקי ג' הוו ואי להכא

דרכי משה

(ד) ומדברי הטור נתבאר למטה שנחלק עליו בתרתי שהרי אף בפחות מסאתים אוסר להוציא ממנו לבית ולא אמרינן דבטל לגבי חצר ואם הוא בית סאתים כתב ג"כ שאינו אסור לטלטל אלא ממנו לבית משמע אבל מן החצר שרי וזה שלא כדברי המרדכי:

שנח (א) ול"נ דסמכינן אדברי המרדכי דלעיל דכתב דבזמן הזה סתם קרפף מוקף לדירה וכ"ש סתם חצר ולכן אפילו יתר מבית סאתים שרי:

ומשמע

פרישה

נראה דוקא מאד דא"כ לא א"ש הא דאמר שם ר"ז ומודינא בקרפף שנפרץ שאסור מ"ט שאויר סגר מייתרו דהא שם ע"כ גרסינן שאויר סגר מייתרו וכמ"ש ב"י גופא. ומ"ש ב"י שכן גרס ג"כ הרמב"ם בפי"ג יגעתי ולא מצאתי כן בדברי הרמב"ם אלא ז"ל קירוי מתירו ור"ל קירויו דאמרינן ביה פי תקרה יורד וסותם ולא כתב שם בלשונו אויר קירויו מתירו דאויר ודאי אם לא יזיק לא יועיל ג"כ לגרוס היתר ולשון לנפשו נקט הרמב"ם לא לשון הגמרא. ונראה דהרא"ש היה גורס בגמרא איפכא רבה סבר אין אויר קירויו מייתרו ועיין שם בלשון הרא"ש שכתב בשם ר"מ דקי"ל כר"ז ובא"ז שפסק כרבה הוצרך ליתן טעם למה פסק כוותיה. ומ"ש ב"י עוד שם ע"א ז"ל פירש"י אורזילא גג משופע דלית ליה פה אבל התוס' כתבו פי' דאורזילא היינו שהוא פתוח מכל לדדיו וכן פירשו הרמב"ם כו' שתם ב"י כאן דבריו וקיצר דלפי קוצר דבריו קשה דדברי ב"י סותרין אהדדי מכאן ומ"ש בסי' שס"א אמ"ש רבינו שם ז"ל אבל אם הוא משופע ואין בו ד"ט לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם שכתב ב"י ז"ל דרבינו כתב זה אהא דאמרינן בעירובין מפלוגתא דרבה ורבי זירא אי אויר קירויו מייתרו כו' לימא בפלוגתא כו'

עד ומשמע ליה לרבינו כיון דליכא פה לכ"ע לא שייך למימר פי תקרה ומאן דשרי התוס' לא משום פי התקרה אלא משום דמקורה לא חשיב קרפף והתוס' כו' עד דעביד כאורזילא לכ"ע היינו גג משופע ש"מ דס"ל לב"י דלכ"ע פי' כי אורזילא הוא משופע ואיך כתב כאן דהתוס' והרמב"ם לא פירשו הכי אבל המעיין בתוס' שם לכ"ע פי' אורזילא כרש"י דז"ל שם דף כ"ה ריש ע"ב הכ"ע דעביד בערסלא פי' פרוצה מד' רוחותיו וערסלא מטה כו' עד ורש"י גורס כאורזילא משופע דלית ליה פה כו' ש"מ דלא פלקו על פי' רש"י דודאי לגירסא כי אורזילא אין לו פירוש אחר כ"א פי' שפי התקרה משופע. ומה שכתבו שם פי' שפרוץ מד' רוחותיו היינו לגי' כערסלא בעיי"ן וסמ"ך וק"ל:

סי' שס (א) וכן הדין אם הם שנים כו' עיין בב"י שמסתפק אם ר"ל שנותנים לשניהם ב"ס א' או ב' ואין להביא ראייה מדכתב רבינו אא"כ ז"ל ואם החיצונים פרוצים במילואם לאמצעית כו' אין נותנין לכל א' אלא בית סאתים וה"ט משום דדיירי האמצעי בחיצוני וא"כ ה"ל חד ואפ"ה אין נותנין להם סאה אלא בית סאתים דהא י"ל לכל

חדושי הגהות

שניהם מותרין החצר מותר משום שאין שיעור לאוירו והקרפף מותר משום שאינו נפרץ במילואו אבל אם היו שניהם נפרצו במילואה כאחת שניהם אסורים הקרפף אסור משום דאויר מקום מחיצות מייתרו והחצר אבורה משום שנפרצה במילואה למקום האסור לה: כתב

להכא נפקי ג' הוו או דילמא חד להכא נפיק וחד להכא נפיק שנים בזה ושנים בזה ואחד באמצעי מהו הכא ודאי אי להכא נפיק ג' הוו ואי להכא נפיק ג' הוו או דילמא אימא להכא נפיק ואימא להכא נפיק והלכתא בעיין לקולא. ופירש"י ג' קרפיפות זה בצד זה. כגון שהיו מהלכין בדרך והקיפו ג' קרפיפו' לדירה במחיצ' של שתי כגון קני' או של ערב כגון חבלים שלא התירו בו ליחיד אלא בית סאתים: ושנים החיצונים מגופפים וכו'. שהחיצונים רחבים מן האמצעי והוא פרוץ לשתיהן במילואו וגיפופיהם עודפין עליו: ויחיד בזה ויחיד בזה כו'. נעשו שיירא ונותנין להם כל צרכן דאמרינן דיורי גדולים בקטן ונמצאו שלשתן באמצעי והאמצעי מצרפן ומותר אמצעי זה כל שהוא גדול היקף במחיצה של שתי או של ערב וכגון שערבו: אמצעי מגופף וכו'. שהוא רחב מהם וכן פתוחים לו במילואן ולדידיה לא הוי מילואו: אין נותנין להם. אלא בית סאתים לכל קרפף שהרי אין ג' דיורין בא' דדיורי אמצעי בחיצונים וזיל להכא תרי הוא דאיכא ובאמצעי ליכא אלא חד ואם אחד מהם יותר מבית סאתים הוא אסור ואם אמצעי יותר מבית סאתים כולם אסורין שהרי הם פרוצים לרשות האסורה: איבעי' להו. אמצעי מגופף ולא חיצוני' וב' אנשים באמצעי ויחיד בזה ויחיד בזה מאי: אי להכא נפקי כו'. והנך דאמצעי הואיל ושניהם שולטין לכאן ולכאן שדי תרווייהו להכא ותרווייהו להכא ולישתרו שתי קרפיפות החיצונים היקף בכל צרכן: או דילמא. כולי האי לא מקילי' דנישדינהו להכא ולהכ' וה"נ לא אמרי' דנירמינהו תרווייהו לחד ולמישרי מיהא חד מן החיצונים בכל צרכו דמסתמא הכי ניחא ליה טפי דניהוי הד להכא וחד להכא דלא ניהוו אלא תרי בכל חד דרווח להו תשמישתייהו מלמיהוי תלתא בחד ובאידך לא ניהוו אלא חד: וא' באמצעי. והוא שליט על החיצונים: וכל היכא דנפיק תלתא הוו. ושדיא להכא ולהכא או שדיא מיהא לחד מינייהו ונשתרי חד מן החיצונים בכל צרכי היקף: או דילמא אימור להכא או להכא. ולא ידעינן להי מינייהו הלכך אפילו חד נמי לא יהבינן ליה כ"כ: והלכתא בעיין לקולא. שאלותינו אלו כן להקל וכ' הריטב"א דהב"ע בשאין פתוחים זה לזה ביותר מי' דא"כ ה"ל פרצה וגם מגופפין אסורים וכתב עוד וכולה שמעתין בשכותלי קטנה נכנסין לגדולה דאי לא קי"ל נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי וכולם חשובים מגופפין וכאילו אין אחד מהם נפרץ לחבירו ואין נותנין להם באחד מהם אלא בית סאתים וכתב עוד דבנותנין להם כל צרכן פירש"י שנותנין להם כל צרכן באמצעים ואחרים פירשו דאף בחיצונים נותנין להם כל צרכן דכיון דנעשו שיירא באמצע ה"ל אידך כחצר לאמצעי ונותנין לה בהם כל צרכן וכן דעת הרשב"א וגם ה' המגיד כתב כן בפי"ו בשם הרשב"א וכתב עוד בשמו ובלבד שלא יהא מקום בית סאתים פנוי מהכלים כדמפרש בפ"ק ופשוט הוא:

שסא **גג** הסמוך לר"ה ואינו גבוה י' אסור לטלטל עליו מן הבית אא"כ עשה לו סולם קבוע לעלות לו מן הבית (א) חצר שנפרצה במילואה או שנפרצה יותר מי' לר"ה מקום המחיצה נדון כצידי ר"ה שהוא כרמלית כמו החצר עצמה ואם נפרץ בקרן זוית אפילו בפחות מי' אסור דלא חשיב כפתח דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי וכן בית שנפרץ בקרן זוית אפילו בפחות מי' ונפרץ גם הקרוי עד שנשאר באלכסון כזה אסור דכי היכי דלא חשיבי פתח בקרן זוית ה"נ לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם בקרן זוית אבל פרצה שאינה בקרן זוית אמרינן בה פי תקרה יורד וסותם וחשבי' ליה כסתום אפילו ביותר מי' וכגון שפי התקרה חלק ורחבה ד' טפחים אבל אם הוא משופע ואין בו ד' טפחים לא אמרינן יורד וסותם

לאמצעי ומביאו ב"י ובש"ע כתב שתי הסברות ולפעד"נ מליסנא דתלמודא כדעת הרשב"א מדקאמר השנים החיצונים מגופפים והאמצעי אינו מגופף ויחיד בזה ויחיד בזה ויחיד בזה נעשו כשיירא ונותנין להן כל צרכן משמע דאף לחיצונים נותנין להם כל צרכן דאל"כ ה"ל לומר ונותנין לאמצעי כל צרכן ומיהו אין להקל נגד פירש"י:

שסא גג הסמוך לר"ה וכו' בפרק כילד משתתפין (דף פ"ד) מימרא דרב נחמן אמר שמואל גג הסמוך לר"ה צריך סולם קבוע להתירו סולם קבוע אין סולם עראי לא פירש"י כיון דמסלק ליה כמאן דליתיה הוא והרי"ף והרא"ש השמיטוהו והרמב"ם בפי"ד הביאו וז"ל גג הסמוך לר"ה בתוך י"ט הואיל ורבים מכתפים עליו אסור לטלטל בגג עד שיעשה לו סולם קבוע להתירו וכן פי' ר"ת דבגג שהוא בתוך י' טפחים לר"ה קאמר וכ"כ רבינו אלא שקיצר שהוה ליה לפרש הואיל ורבים מכתפים עליו תוך י"ט צריך סולם קבוע לגלות דעתיה דסלקיה לגג מכח ר"ה והיכו ניחא ליה לאשתמושי ביה אלא דממילא מוכן שכך צריך לפרש. וכתב ה' המגיד בשם הרשב"א דמיירי דגג זה גבוה מצד החצר י' טפחים וסולם קבוע פי' שקבעו שם בין לחול בין לשבת:

חצר שנפרצה במלואה וכו' משנה ואוקימתא דגמרא בפרק כל גגות (דף צ"ד) וע"פ דברי התוס' שמ"ש וקירויו באלכסון היינו שנפרץ הקירוי באלכסון עם המחיצות בקרן זוית: **ומ"ש** וכגון שפי התקרה חלק ורחבה ד"ט כך הוא בנוסחאו' המדוייקות בספרי רבינו וס"ל לרבינו דתרתי בעינן וכמ"ש התוס' בפ' כילד משתתפין (דף פ"ו) בד"ה קורה ארבעה מתרת בחורבה וכ"כ הרא"ש שם (דף קכ"ח ע"א) ודלא כפירש"י דבפיה חלק אמרינן פי תקרה בקורה טפח וכ"כ רבינו בסימן שע"ו אך קשה דגבי סוכה בסימן תר"ל כתב רבינו אם יש בפי האכסדרה טפח דפסק כרש"י דבטפח סגי ואפשר דרבינו הכריע דבשבת דבעי' מחיצה גמורה בעינן ד' טפחים לפי תקרה אבל בסוכה דלא בעינן אלא טפח בשלישית הקילו חכמים דסגי בפי תקרה אע"פ שהתקרה אינו אלא טפח ולקמן בסימן תר"ל התבאר יותר ע"ש ולפי זה מ"ש רבינו אבל אם הוא משופע ואין בו ד"ט האי ואין פירושו או

שסא גג הסמוך לר"ה וכו' בעירובין (פה.) א"ר נחמן אמר שמואל גג הסמוך לר"ה צריך סולם קבוע להתירו ופירש"י גג הסמוך לר"ה שאינו מוקף חצר לכל צדיו אלא צדו אחד ר"ה וסתם גג גבוה י' צריך סולם קבוע מן העלייה לגג להתירו לטלטל מן המרפסת לגג דאי עביד ליה סולם גלי דעתיה דסלקיה לגג מכח ר"ה והיכו ניחא ליה לאישתמושי ביה וסולם עראי כיון דמסלק ליה כמאן דליתיה וכתבו התוס' שר"ת מפרש שאינו גבוה י' כיון שתוכו רה"י לא הוי כרמלית ומהני סולם קבוע וכתוב בהגהת אשיר"י דף קכ"ח משמע שר"ל אם היה גבוה י' אפילו סולם לא היה צריך וכן דעת הרמב"ם בפי"ד וכתב ה"ה בשם הרשב"א ז"ל דלא דמי לעמוד בר"ה שאינו גבוה י' ורבים מכתפים עליו משום דגג זה גבוה מצד החצר י' למה זה דומה לבור בר"ה עמוק ז' וחוליא ג' משלימתו לי' שהחוליא כדוכה רה"י אע"פ שאינו גבוה מר"ה יותר מג' עכ"ל ויש בסוגיית הגמרא חילוף פירושים מרש"י לתוס' ואיני רוצה להאריך בהם לפי שזה דבר שאינו מצוי וכתב עוד שם ה"ה בשם הרשב"א אי זהו סולם קבוע כל שקבעו שם בין לשבת בין לחול קבעו לשבת ולא לחול אין זה קבוע ודע ששם בגמ' הביא מימרא זו להביא ממנה ראיה לדין אחד ודחי רב פפא דדילמא בשרבים מכתפים עליו והרמב"ם כתבה לדרב פפא בפי"ד שכתב גג הסמוך לר"ה בתוך י' טפחים הואיל ורבים מכתפים עליו אסור לטלטל בגג עד שיעשה לה סולם קבוע להתירו וכ"כ שם ה"ה בשם הרשב"א וקלת משמע מדבריהם דדוקא במכתפים אבל אם אינם מכתפים א"צ סולם להתירו ורבינו לא הזכיר מכתפים עליו משום דרב פפא בדרך דחייה אמרה אבל פשטא לא הוי הכי אלא בכל גוונא צריך סולם (א):

חצר שנפרצה במילואה וכו' משנה בפרק כל גגות (צ"ד.) חצר שנפרצה לר"ה המכניס מתוכה לרה"י וכו' וחכ"א מתוכה לר"ה או מר"ה לתוכה פטור מפני שהיא ככרמלית ופירש"י חצר שנפרצה לר"ה במילואה או יתר מי' פטור אבל מותר לכתחלה לא אפילו תוך ד"א דלאו ר"ה היא אלא כרמלית וה"ה נמי מתוכה לרה"י ומוקי לה בגמ' במקום מחיצה וס"ל לחכמים דצידי ר"ה לאו כר"ה דמו: **ואם** נפרץ בקרן זוית וכו' ג"ז משנה שם (צ"ד.) חצר שנפרצה מב' רוחותיה וכן בית שנפרץ מב' רוחותיו מותרים באותה שבת ואסורים לעתיד לבא ד"ר יהודה רבי יוסי אומר אם מותרים באותה שבת מותרים לעתיד לבא ואם אסורים לעתיד לבא אסורים באותה שבת ואמרינן בגמ' דר' יוסי לחומרא פליג וה"ק כשם שאסורים לעתיד לבא כך אסורים היום וקי"ל כרבי יוסי כמ"ש בסימן שס"ה ובגמ' במאי עסקינן אילימא בי' מ"ש מרוח אחד דאמרינן כפתחא הוא משתי רוחותיה נמי פתחא הוא אלא ביתר מי' א"ה אפי' מרוח א' נמי א"ר לעולם בעשרה וכגון שנפרצה בקרן זוית דפתח' בקרן זוית לא עבדי איניש ופירש"י בקרן זוית שתופסת ב' רוחותיה והבית שנפרץ מב' רוחותיו אמרינן בגמ' מ"ש מרוח א' דאמרינן פי תקרה יורד וסותם משתי רוחות נמי לימא פי תקרה יורד וסותם אמרי דבי רב משמיה דרב כגון שנפרץ בקרן זוית וקירויו באלכסון דליכא למימר פי תקרה יורד וסותם ופירש"י אמרי בי רב הא נמי כקרן זוית אע"ג דבעשר אוקימנא לא אמרינן פתחא הוא דפתחא בקרן זוית לא עבדי משום פי תקרה נמי לא כגון שקירויו באלכסון בשיפוע כעין גגים שלנו דליכא פה וכתבו התוס' והרא"ש דל"כ אלא היינו שנפרץ הקירוי באלכסון עם המחיצות בקרן זוית וכתב עוד הרא"ש ובכה"ג לא אמרינן פי תקרה דטעמא דפי תקרה משום דדמי לפתחא ופתחא בקרן זוית לא עבדי איניש וכתב ה"ה בפי"ז שי"מ בהיפך שאם נפרץ גם הקירוי אמרינן פי תקרה יורד וסותם אבל הכא הוא שהתקרה נשארה שלימה ולא אמרינן אמצע התקרה שהוא באלכסון יורד ורבינו המחבר כתם דבריו כהרא"ש והרמב"ם כתב בפי"ו וז"ל בית או חצר שנפרץ קרן זוית שלה בי' אמות ה"ז אסור לטלטל בכולו אע"פ שכל פרצה שהיא עד י' אמות כפתח אין עושין פתח בקרן זוית ואם היתה שם קורה מלמעלה על אורך הפרצה רואין אותה שירדה וסתמה ומותר לטלטל בכולו והוא שלא תהיה באלכסון עכ"ל. וכתב ה"ה שכוונתו אינו מבואר ול"נ לדקדק בדבריו דמדלא כתב שנפרץ בקרן זוית וכתב שנפרץ קרן זוית שלה נראה שאינו מפרש קרן זוית שאוכל בשתי רוחות כדברי רש"י אלא שנפרץ מן הצד קרי ליה קרן זוית וכמ"ש הרי"ף בפ"ק דעירובין ומדכתב שנפרץ קרן זוית שלה ועל זה כתב והוא שלא תהיה באלכסון נראה עוד דקרן זוית לאו היינו אלכסון כפי' התוספות שהרי על שהפרצה היא בקרן זוית כתב שאם היתה קורה מלמעלה לאורך הפרצה מותר והוא שלא תהיה הקורה באלכסון ולדבריהם כיון שהפרצה היא בקרן זוית א"א להיות קורה לאורך הפרצה כי אם בקרן זוית דסתם חצר אינו מקורה גם אינו מפרש כי"מ שכתב ה"ה שהרי אחצר נמי קאי כדכתב בהדיא ודברי הי"מ לא שייכי אלא בבית ומהאי טעמא נמי יש להוכיח שאינו מפרש לא כפי' התוס' ולא כפירש"י ועוד יש להוכיח מטעם אחר שאינו מפרש כפירש"י דא"כ ה"ל למימר והוא שלא יהיה הקירוי באלכסון דבקורה לא שייכי דברי רש"י אלא כ"ל שהוא מפרש דקירוי באלכסון היינו שהקורה מונחת לאורך הפרצה באלכסון: **אבל** פרצה שאינה בקרן זוית אמרינן בה פי תקרה וכו' ג"ז שם (צ"ד:) איתמר אכסדרה בבקעה רב אמר מותר לטלטל בכולו דאמרינן פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר אין מטלטלין אלא בד"א דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם בד' כ"ע לא פליגי כלומר דבלאו כתימת פי תקרה נמי פתחים הם כי פליגי ביתר מי' וא"ד ביתר מי' כ"ע לא פליגי כי פליגי בד' כתב הרא"ש הרז"ה פסק כלישנא בתרא ולכאורה נראה דבשל סופרים הלך אחר המיקל וידוע דהלכה כרב באיסורי וכ"נ שהוא דעת הרי"ף כלישנא קמא וכ"כ כמ"ג וכתב שכן דעת ר"ח וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם בפי"ז וכתב ה"ה שם שדעת הרשב"א כדעת הרז"ה אבל הוא הסכים לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל והכי נקטינן: **ומ"ש** אבל אם הוא משופע וכו' הוא מדאמרי' בעירובין (כה:) אפלוגתא דרבה ורבי זירא אי אויר קירוי מייתרו או אינו מייתרו לימא בפלוגתא דרב ושמואל קא מיפלגי דאיתמר אכסדרה בבקעה וכו' רב אמר פי תקרה יורד וסותם וכו' אי דעביד כי אכסדרה ה"נ הב"ע דעביד כי אורזילא ופירש"י גג משופע. דליכא פה ומשמע לרבינו דכיון דליכא כה לכ"ע לא שייך למימר פי תקרה ומאן דשרי התם לאו משום פי תקרה הוא אלא משום דכיון דמקורה לא חשיב קרפף ואע"פ שהתוס' והרא"ש חולקים בפ' כל גגות על רש"י שפי' קירויו באלכסון בשיפוע וכמ"ש בסמוך לאו למימרא דס"ל שאע"פ שהוא בשיפוע אמרי' פי תקרה יורד וסותם דעביד כי אורזילא דאמרי' בפ' עושין פסין דלא אמרי' ביה פי תקרה יורד וסותם לכ"ע היינו גג משופע ולא פליגי עליה אלא בפי' אלכסון ואין בו ד"ט פי' שאם אין בקורה רוחב ארבעה טפחים אע"פ שאינו משופע לא

דרכי משה

שסא (א) ומשמע מדברי הרמב"ם כשאין שם סולם קבוע אסור לטלטל על הגג רק תוך ד' אמות אבל המ"מ כתב בשם הרשב"א כדברי הטור דדוקא מן הבית אסור לטלטל עליו: ואין

פרישה

לכל א' ב"ם דר"ל דלחיצונים נותנין ד' סאין מיהו מ"ש אמ"ב ואם א' מהחיצונים יותר כו' לא משמע הכי וצ"ל דשאני התם כיון דגם לאמצעי יש מדור בפני עצמו מש"ה אין נותנין לכל א' אלא סאתיים משא"כ כששנים דרין במחיצה א' וק"ל. וע"ל בסי' כ"ה בענין ע' בגדולה והמזון או אחר בקטנה ונפרצו מזה לזה דקלט ק' משם לכאן:

סי' שסא (א) מה שכתב רבינו חצר שנפרצה במילואה לר"ה מקום המחיצה נדון כצידי ר"ה שהוא כרמלית כמו החצר עצמה מ"ש כמו החצר עצמה נראה דרומז למ"ש לעיל בסי' שמ"ה ז"ל וקרן זוית הסמוכות לר"ה כגון מבוי שיש להן ג' מחיצות כו' דהוי כרמלית אע"ג דשם במבוי איירי אפשר דה"ה בחצר דמ"ש ומ"ש ב"י בריש הסימן ז"ל הרשב"א כתב דלא דמי לעמוד בר"ה שאינו גבוה י' משום דגג זה גבוה מצד החצר. ר"ל בית זה עומד בחצר ומצד א' נפרץ לר"ה ור"ה קרקעיתו גבוה מקרקעית החצר נמצא דלצד ר"ה אין הגג גבוה י"ט מהארץ ולג' צדדים האחרים העומדים בחצר גבוה הגגים מהארץ אבל לפי מ"ש ב"י בשם ר"ת לפני זה ז"ל כיון שתוכו גבוה י' כו' א"ל לזה שכתבתי אלא

וסותם אפי' נפרצו ב' מחיצות שלמות אמרינן פי תקרה יורד וסותם אבל נפרצו ג' לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם ואפילו בשנים דאמרינן פי תקרה יורד וסותם דוקא כשנפרצו שנים זו כנגד זו אבל שנים זו בצד זו לא :

שסב **כל** מחיצה שלא נעשית לדור בתוכה אלא לצניעות או לשמור מה שיתנו בתוכה או לישב בה כדי לשמור השדות הויא מחיצה להתיר לטלטל בתוכו אבל לא הויא מחיצה לעשות מה שבתוכה מוקף לדירה אם הוא יותר מסאתים הלכך אילן שענפיו יורדין למטה אם אינן גבוהין ג' מן הארץ ועיקרן במקום שמחוברים לאילן הוא גבוה י' חשוב מחיצה ומותר לטלטל בכולו והוא שימלא האויר שבין הענפים בעצים או בקש ויקשור הענפים שלא ינידם הרוח (א) שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה ודוקא עד בית סאתים אבל יותר מסאתים לא אפילו אם נטעו לכך כיון שאינו עשוי לדור בתוכו אלא להסתופף בצלו לשמור השדות : תל שגבוה ה' והשלימו לי' שעשה עליו מחיצה גבוה ה' חשיב מחיצה לטלטל ולכל דבר מחיצה העומדת מאליה פי' שלא נעשית לשם מחיצה כשרה אפילו נעשית בשבת שלא סמכו עליה מאתמול והני מילי שנעשית בשבת בשוגג אבל במזיד הויא מחיצה להחמיר לחייב הזורק מר"ה לתוכה אבל לא להתיר לטלטל בתוכה. (א) וה"מ שלא היה שם מחיצה תחלה אבל

ז אין בו ד"ט וכן פי' ב"י : **ומ"ש** ואפילו נכרתו ב' מחיצות וכו' דברי רבינו זה כהרא"ש וכר"ת דלא כפירש"י וג"כ לא כפי' הרי"ף מגיהו ב"י :

שסב כל מחיצה וכו' בס"פ עושין פסין (דף כ"ז) מחיצת האדרכלין לא שמה מחיצה משום דלצניעותא עבידא פי' בנאים עושין מחיצה להצניע עצמם מפני החמה כשבונין בחמה וכן מחיצה העשויה לנחת פי' להשתמר מה שיניחו לשם או כדי לשמור השדות הם כורגנים שאינן שומרים לשם אלא ביום ולנין בלילה בביתם ועיין לעיל ריש סימן שנ"ח :

מחיצה העומדת מאליה כו' פ"ק דעירובין פליגי ביה אביי ורבא בלחי העומד מאליו והלכה כאביי דהוי לחי אבל מחיצה העומדת מאליה דברי הכל הוה מחיצה וכ"כ הרי"ף בלשון זה ודקדק ב"י לאיזה צורך כ' כך הרי"ף דמודה רבא במחיצה כיון דלא קי"ל כרבא ותירץ דאתא לאשמעינן דכיון שלא חלקו בה כלל משמע דאפילו לא סמכו עליה מאתמול הוי מחיצה משא"כ בלחי דאף לאביי לא הוי לחי אא"כ בדסמיכי עליה מאתמול. דאל"כ לאביי מאי איכא בין לחי למחיצה גמורה ע"כ ותימה בזה דקאמר דאל"כ לאביי מאי איכא בין לחי למחיצה גמורה דמי מכריח אותנו דאיכא בינייהו דילמא אין הכי נמי דליכא מידי בינייהו ותו דכל כי האי מילתא ה"ל לפרושי אלא נראה דלפי דמסתברא דדוקא גבי לחי דלית ביה אלא תיקון מדרבנן הקילו בו להתירו אף בעומד מאליו אבל היכא דבעינן מחיצה מן התורה צריך שיעשוה מתחלה להיות מחיצה גמורה לכך בא הרי"ף ואמר דאיפכא הוא דאדרבה במחיצה העומדת מאליה ד"ה הויא מחיצה ובסימן שס"ג כתב ב"י דרך זה ליישב דברי הרי"ף גבי מבוי שצלו אחד קצר ע"ש :

ומ"ש וה"מ שנעשית בשבת בשוגג וכו' מימרא דר"כ בס"פ עושין פסין דף כ"ה :

ומ"ש וה"מ שלא היה שם מחיצה תחלה כו' סביבותיהן ברשות היחיד והבדילו

לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם וכתב רבינו וה"ו במקום או א ודין זה מבואר בדברי התוס' והרא"ש בעירובין (פו.) גבי הא דא"ר יהודה קורה ד' מתיר בחורבה וכ"כ סמ"ג ושלא כדברי רש"י שנראה מהם שם שאע"פ שאין בקורה ד' אמרינן פי תקרה יורד וסותם מרוח אחד אם היו שאר מחיצות מוקפות מחיצה והרמב"ם בפי"ז גבי פי תקרה יורד וסותם לא הזכיר רוחב הקורה משמע דס"ל כרש"י והכי נקטינן (ב) כתב סמ"ג פי תקרה מועיל אפילו גבוה מכ' :

אפילו נכרתו שני מחיצות שלימות אמרי' פי תקרה וכו' בעירובין (לד:) אמרינן ומי אית ליה לשמואל פי תקרה יורד וסותם והא איתמר אכסדרה בבקעה רב אמר מותר לטלטל בכולה משום דפי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר אסור דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם ומשני כי לית ליה בד' אבל בג' אית ליה ופירש"י כי לית ליה בד'. במקום שצריך לעשות ד' מחיצות בסתימות פי תקרה יורד וסותם כגון אכסדרה אבל בג' דאי היתה בה מחיצה כהלכתה ופי תקרה לג' מחיצות מכשיר ולפי דבריו לרב אפילו אין שם שום מחיצה כלל כגון שאכסדרה זו עומד קירויה על ד' יתדות נותן ד' קורות מיתד ליתד ועליהם מסדרים הנסרים לסיכוך אמרי' פי תקרה יורד וסותם מד' רוחות אבל הרי"ף כתב וז"ל איתמר אכסדרה בבקעה רב אמר מותר לטלטל בכולה ואע"ג דליכא אלא ג' מחיצות אמרינן פי תקרה יורד וסותם והלכתא כוותיה עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפי"ז (ג) וז"ל הרא"ש רש"י פי' דפליגי באכסדרה פרוצה מד' רוחותיה אבל לשון אכסדרה משמע כהרי"ף דסתם אכסדרה יש לה ג' מחיצות וכן פר"ח דדוקא ברוח רביעית אמרינן פי תקרה יורד וסותם וגרים כי לית ליה בג' אבל בד' אית ליה פי' כשאין שם אלא ג' מחיצות והרביעית פרוצה במילואה אבל בד' פי' שיש שם ד' מחיצות כגון שיש ברביעית שני לחיים דאיכא שם מחיצה אע"פ שפרוצה יותר מי' אמרינן פי תקרה יורד וסותם ור"ת פי' דסתם אכסדרה הוי נמי מוקפות משני רוחות ובההיא נמי איירי רב והעלה הרא"ש דנראה כדברי ר"ת דד' מחיצות נמי מהני פי תקרה מדאמרינן בפ"ק דסוכה (יח.) בההיא מודינא לך דהוי כמבוי מפולש פי' ולא מהני פי תקרה גבי סכת במפולש כדאשכחן דאסרי רבנן עלייה על ב' בתים משמע הא בלא פילוש מהני פי תקרה בשתי מחיצות ורבינו כתב כדעת הרא"ש ז"ל וצ"ל שיש בדברי רבינו ט"ס וצריך להגיה דוקא כשנפרצו שנים זו בצד זו אבל כשנפרצו שנים זו כנגד זו לא :

שסב כל מחיצה שלא נעשית לדור בתוכה וכו' בעירובין (כו.) א"ל רב פפא לרבא והאמר רב אסי מחיצות אדרכלין לא שמה מחיצה משום דלצניעותא עבידא ופירש"י אדרכלין. בנאים שעושים מחיצה לכל סביבותיהם כשבונין בחמה כיון דלצניעותא הוא ולמחר סותרין לה לאו כלום היא וא"ר הונא בריה דרב יהושע לרבא והאמר רב הונא מחיצה העשויה לנחת לא שמה מחיצה ופירש"י לנחת. שלא לדור שם אלא להשתמר מה שיניחו שם ומדברי הרמב"ם בפי"ז משמע דמחיצה העשויה לנחת או לצניעות לאו מחיצה היא כלל ואפילו היא מקפת פחות מבית סאתים אין מטלטלין בה דהא נקיט להו הרמב"ם שם בהדי מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה ושאינה גבוהה י' והנהו לאו מחיצה נינהו כלל וכבר כתב שם ה"ה שאין כן דעת הרשב"א דודאי בפחות מבית סאתים מחיצה הוא וכ"כ ג"כ ר"ת מחיצות גמורות הן ודעת רבינו כהרשב"א : **ומ"ש** או לישב בה כדי לשמור השדות וכו' בפרק בתרא דעירובין ויתבאר בסמוך בס"ד :

הלכך אילן שענפיו יורדין למטה אם אינם גבוהים ג' מן הארץ וכו' משנה בעירובין (צט:) אילן המיסך על הארץ אם אין נופו גבוה מן הארץ ג"ט מטלטלין תחתיו ופירש"י מיסך. שנופו נוטה למטה מכל צדדיו סביב סביב מטלטלין תחתיו דאמרינן לבוד והרי יש כאן מחיצה י' ובגמרא א"ר הונא בריה דרב יהושע אין מטלטלין בו יותר מבית סאתים מ"ט משום דהוי דירה שתשמישה לאויר וכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בו יותר מבית סאתים ופירש"י אלא בבית סאתים אם היה היקפו יותר על בית סאתים אין מטלטלין בו אלא בד' אפילו נטעו לכתחלה לכך דהוי מוקף לדירה מ"ט משום דהוי דירה שתשמישה לאויר איכה לדור בה תמיד אלא להסתופף בה שומרי אויר השדה : **ומ"ש** אבל יותר מסאתים לא אפי' אם נטעו מתחלה לכך וכו' הכי אמרינן בעירובין (טו) : **ומ"ש** והוא שימלא האויר שבין הענפים בעצים וכו' ויקשור הענפים וכו' הכי מוקים לה רב אחא בר יעקב בסוכה (כד:) : **תל** שגבוה ה' והשלימו לי' וכו' בעירובין (לג:) הלכתא גידוד ה' ומחיצה ה' מצטרפין ופירש"י גידוד ה' חצר שקרקעיתה גבוה ה' טפחים והוסיפו על אותה גובה מחיצה ה' : **מחיצה** העומדת מאליה וכו' פשוט בגמרא ספ"ק דעירובין (טו:) גבי לחי העומד מאליו מחיצה העומדת מאיליה ד"ה הוי מחיצה ומשמע דאפילו לא סמכו עליה מאתמול מהני וכ"כ שם הרא"ש וכ"כ שהוא דעת הרי"ף שאחר שפסק הלכה כאביי דאמר לחי העומד מאיליו הוי לחי כתב אבל מחיצה העומדת מאליה דברי הכל הוי מחיצה ולכאורה נראה דדבר שא"צ הוא דכיון שפסק דלחי העומד מאליו הוי לחי כ"ש למחיצה העומדת מאליה ומה צורך יש להשמיענו דמודה רבא במחיצה העשויה מאיליה כיון דלא קי"ל כוותיה אלא ודאי משום דגבי לחי אמרינן היכא דלא סמכו עליה מאתמול ב"ע לא פליגי דלא הוי לחי כי פליגי בדסמכו עליה מאתמול אתא לאשמועינן דבמחיצה לא באו לכלל מחלוקת כלל דכיון דמחיצה גמורה היא בכל גוונא הויא מחיצה אפילו עומדת מאיליה וכיון שלא חלקו בה כלל משמע דאפילו לא סמכו עליה מאתמול הויא מחיצה דאם לא כן לאביי מאי איכא בין לחי למחיצה גמורה:

ומ"ש וה"מ שנעשית בשבת בשוגג אבל במזיד הויא מחיצה וכו' מימרא דר"כ בעירובין (כה.) ובשבת (קא:) ואלתבנה בסמוך וכתב הרמב"ם בפי"ו ואם נעשית בשגגה מותר לטלטל בה באותה שבת והוא שתעשה שלא לדעת המטלטל אבל אם נתכוון אדם לזו המחיצה שתעשה בשבת כדי לטלטל בה אע"פ שעשה אותה העושה בשגגה אסור לטלטל בה באותו שבת ונתן ה"ה טעם לדבריו ומיהו כתב בשם הרשב"א שכל שנעשית בשגגה אפילו נתכוון העושה לטלטל בה הרי זה מותר לטלטל בה ושאינו יודע עיקר לדברי הרמב"ם : **ומ"ש** וה"מ שלא היתה שם מחיצה וכו' בס"פ הזורק (קא:) תניא ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו נגללו נאסרו חזרו ונקשרו בין שוגגין בין מזידין בין אנוסים בין מוטעים חזרו להיתרן הראשון שכל מחיצה שנעשית בשבת בין בשוגג בין במזיד

דרכי משה

(ב) ואין אני מסכים לדבר לדחות דברי התוס' והרא"ש והסמ"ג והטור מדברי רש"י והרמב"ם : (ג) וצ"ע בדבריו דהא כתבתי לעיל סימן שנ"ח בשם המ"מ דלהרמב"ם אמרינן ביה יורד וסותם אפי' מד' רוחות וה"ל לפרש כמ"ש המ"מ פי"ו דבכרמלית דהיינו בבקעה בעי ג' מחיצות אבל בקרפף שדינו כרה"י דבר תורה אמרינן פי תקרה יורד וסותם אפי' מד' רוחות לדעת הרמב"ם וחילוק המבואר לקמן בדברי רבינו בעל הטור לענין היתר צורת הפתח : **שסב** (א) ובהג"א פ"ק דעירובין דה"ה לחי או קנים של צ"ה וכ"ה

פרישה

אלא שאף שמבחוץ מכל הצדדים אינו גבוה י' מ"מ כיון שתוכו גבוה י' אסור לטלטל עליו בלא סולם ול"ד לעמוד וק"ל :

סי' שסב (א) וה"מ שלא היה שם מחיצה תחלה אבל אם היתה שם והוסרה וחזרה ונעשית אפילו במזיד חזרה להיתרה הראשון כגון שנים או ג' שהקיפו במחלצאות סביבותיהן בר"ה והבדילו גם ביניהן במחלצאות וערבו יחד ומותרין לטלטל מזה לזה ונגללו המחיצות בשבת נאסרו חזרו ונפרשו אפילו במזיד חזרו להתירן הראשון הנה כבר כתבתי מה שיש להתעורר בפסק זה בלשון רבינו מלת והוא שנתעורר עליו ג"כ הב"י במה שחילק רבינו בין אם היתה המחיצה מתחלה שם וסותר ובין שתחילת עשייתו נעשה בשבת וזהו מ"ש הר"ן בשם ר"ת ומהתוס' והרא"ש מוכח דלא ס"ל האי חילוקא אלא שמחלקין בין נעשית המחיצה להבדיל בין הרשויות ובין אם נעשה להבדיל בין ר"ה. ומ"ש ב"י ודחק נפשו שגם הרא"ש ס"ל כהר"ן כתבתי שם דו"א דא"כ לא ה"ל למכתב דרב נחמן איירי בעושה מחיצה בר"ה. וע"ק בלשון רבינו מיניה וביה במ"ש והבדילו גם ביניהן במחלצאות כי מאחר שס"ל כשיטות דהר"ן ומהר"ן משמע אפילו נגללו מחיצות ר"ה אפ"ה מותר כיון שהיו שם מתחלה וכמ"ש ג"כ הב"י א"כ לא הל"ל אלא כגון שהקיף בעדו בר"ה במחלצאות ונגללו בשבת וחזר ונפרשו ובשלמא הברייתא אתא לאשמועינן גופא דדינא דאם הבדילו ביניהן במחלצאות מותרין לערב וע"ז ולטלטל יחד דומיא דרישא דב' ספינות קשורות זו בזו וכן משמע

חדושי הגהות

שסא א כתב מהרל"ח וז"ל כתב הרב"י ורבינו כתב וי"ו במקום או ור"ל או שאין בו ד' טפחים אפילו הוא חלק לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא כשהוא חלק ויש בו ד' טפחים וכ' שכן הוא בתוס' ורא"ש פרק כיצד משתתפין אך היה נראה לומר שאפשר דס"ל לרבינו דכי משני אפלוגתא דרבה ור' זירא בפ"ב דעירובין דפליגי שם בקרפף בית ג' וקירה בו בית סאה רבה אמר אויר קירויו מייתרו ורבי זירא אמר אין אויר קירויו מייתרו דפריך שם לימא בפלוגתא דרב ושמואל וכו' ומשני וכו' (כמו שהעתיק הב"י) ס"ל לרבינו דכי משני דרבה ורבי זירא פליגי היכא דעביד כי אורזילא צ"ל דביש בו רוחב ד' טפחים מיירי דאל"כ הא לכ"ע ל"א פי תקרה יורד וסותם אבל כשפי התקרה חלק ס"ל לרבינו דאפילו בשאינו רחב ד' אלא רחב טפח אמרינן פי תקרה יורד וסותם וכמו שנראה מדברי רש"י שם דא"צ רוחב ד' כשפי התקרה חלק לפ"ז אצ"ל שכתב רבינו וי"ו במקום או אך אם היה דעת רבינו כן לעיל סי' שנ"ח שכתב קרפף בית ג' סאין וקירה ממנו בית סאה מותר אפילו אם הקירוי משופע היה צריך לכתוב דדוקא ברוחב ד' הוא מותר אלא ע"כ לומר דס"ל דגבי קרפף שאני דאפילו עביד כי אורזילא ואינו רחב ד' אפ"ה ממעטו מדין קרפף יותר מבית סאתים הואיל והיא מקורה אפילו לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם וא"כ עכ"ל דס"ל לרבינו כדעת התוס' ורא"ש דאפילו כשפי התקרה חלק צריך שיהא רחב ד' לומר פי תקרה יורד וסותם וכדברי ב"י אך צ"ע דלקמן בה' סוכה בסימן תר"ל משמע דס"ל לרבינו דביש בו טפח אמרינן פי תקרה יורד וסותם צ"ל דטפח דנקט שם הוא אליבא דפירש"י ע"כ :

כתב

אבל היתה שם והוסרה והזרה ונעשית אפילו במזיד חזרה להיתירה הראשון א כגון ב' או ג' שהקיפו במחצלאות סביבותיהן ברה"י והבדילו גם ביניהם במחצלאות ועירבו יחד ומתירין לטלטל מזה לזה ונגללו המחצלאות בשבת נאסרו חזרו ונפרשו אפילו במזיד חזרו להיתירן הראשון ספינה מותר לטלטל בכולה אפילו יותר מסאתים דהשיבא מוקפת לדירה. כפאה לדור תחתיה הוי רה"י עליה כפאה לזפתה לא הוי רה"י עליה בכל עושין מחיצה בכלים ובאוכלין בין של ערב לבד כגון של חבלים או של שתי לבד כגון קנים נעוצין בארץ ומותר עד סאתים אפילו ליחיד בישוב ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו ובין קנה להבירו ג"ט ואפילו בבעלי חיים ובלבד שיהו כפותים ואפילו באנשים שעומדים

במזיד שמה מחיצה איני והא אר"נ ל"ש אלא לזרוק אבל לטלטל אסור כי איתמר דר"נ אמזיד איתמר ופירש"י אמזיד איתמר ומשום קנסא ודקתני מתניתין חזרו להיתרן הראשון אשוגגין ואנוסין ומוטעין קאי וכי קתני מזידין אשמה מחיצה קאי ולזרוק כר"נ והתוס' כתבו שר"ת מפרש דחזרו להיתרן הראשון אפילו אמזידין ור"נ דאמר דבמזיד לא הוי מחיצה אלא לזרוק ולא לטלטל היינו שע"י המחיצה נעשית רה"י אבל ספינות דבלאו הכי הם רה"י כי קשרן אפילו מזיד שרי לטלטל ומחצלאות הפרוסות ברה"י איירי שיש מחצלאות מפסיקות בין שתי חצירות נגללו נאסרו שהרי הן כחצר אחד והם עירבו שנים חזרו ונפרסו חזרו להיתרן הראשון ומערבין אלו לכאן ואלו לכאן וגם הרא"ש כתב בלשון הזה כי איתמר דר"נ אמזיד איתמר פירש"י והא דקתני חזרו להיתרן הראשון לא קאי אמזיד ולא נהירא ופר"ת דמילתא דר"נ בעלמא איתמר אמחיצה הנעשית במזיד ולא אהך ברייתא וה"פ דברייתא מחצלאות הפרוסות לר"ה כעין בתים זו אצל זו מערבין ומטלטלין מזו לזו כדין כותל שבין ב' חצירות וכו חלון שמערבין בין שנים ואם רצו מערבין א' נגללו נאסרו פי' אם עירבו שנים וסמכו על פריסת מחצלאות שביניהן כשנגללו נאסרו כדין שתי חצירות שנפרצו במילואן זו לזו חזרו ונפרסו חזרו להיתרן הראשון דהוו כב' חצירות ומטלטלין אלו בכאן ואלו בכאן. שכל מחיצה שנעשית בשבת וכו' טעמא יהיב למילתיה דקי"ל בעלמא מחיצה הנעשית בשבת ואפילו לר"ה הויא מחיצה וכ"ש הכא דהאי מחיצה אינה באה אלא להתיר איסור דיורין של שתי החצירות הלכך חזרו להיתרן הראשון אפילו מזידים דלא שייך למילתיה דר"נ כלל דר"נ איירי בעושה מחיצה בר"ה שעל ידה נעשית רה"י אבל הכא בלא הך מחיצה נעשית רה"י והמחיצה אינה באה אלא לסלק הדיורין ומכיפא דקתני שכל מחיצה הנעשית בשבת שמה מחיצה דמשמע אפילו לטלטל דומיא דרישא פריך אהכיא דר"נ דאיתמר בעלמא ומשני דר"נ אמזיד איתמר היכא דעושה מחיצה בר"ה והך דמחללת חזרו להיתרן הראשון ואפילו במזיד עכ"ל. נראה מדבריו דלר"ת כל שע"י המחיצה נעשית רה"י אע"פ שהיתה שם מתחלה כיון שנעשית במזיד אינה מחיצה לטלטל וכדמשמע מדברי התוס' שהרי כתב כשנגללו נאסרו כדין שתי חצירות שנפרצו במילואן זו לזו דמשמע שלא נגללו אלא מחיצות שביניהם אבל מחיצות החיצונות נשארו ומש"ה שרי הא אם נגללו גם מחיצות החיצונות היה אסור אם נפרסו במזיד כך הם דברי ר"י בח"ד אבל הר"ן כתב בהזורק דברי ר"ת בסגנון אחר וז"ל אלא עיקרן של דברים כדברי ר"ת שפי' דהא דאמרינן כי איתמר דר"נ אמזיד לאו אמזיד דברייתא קאמרינן אלא אמזיד דעלמא דהיינו אמחיצה הנעשית בשבת לכתחלה ומעיקרא קס"ד דליכא לאיפלוגי בין שנעשית בתחלה בשבת או שהיתה שם מתחלה ואח"כ חזרה לענינה הראשון ומשנינן דאמזיד דעלמא איתמר ולאו כי הדדי נינהו עכ"ל ונראה מדבריו שאפילו נגללו מחיצות החיצונות וחזרו ונפרסו במזיד חזרו להיתרן כיון שהיו עשויין מתחלה ודברי רבינו הם כשיטת ר"ת שכתב הר"ן שהחילוק הוא בין אם לא היתה שם מחיצה מתחלה להיתה שם והוסרה וחזרה ונעשית. ויש לתמוה עליו היאך הניח דברי הרא"ש וכתב כדברי הר"ן ושמא הוא ז"ל היה מפרש דברי הרא"ש כדברי הר"ן ומ"ש כשנגללו נאסרו כדין ב' חצירות וכו' היינו לומר שאע"פ שלא נגללו אלא מחיצות שביניהן נאסרו אבל אין ה"נ שאע"פ שנגללו גם מחיצות שסביבותיה כשחזרו ונפרסו חזרו להיתרן הראשון וכמו שנראה מדברי הר"ן. והרמב"ם בפי"ו כתב כתם דמחיצה הנעשית במזיד אסור לטלטל בה ולא חילק כלל משמע דכרש"י ס"ל וכ"כ שהוא דעת הרי"ף ז"ל: **ספינה** מותר לטלטל בכולה בעירובין (נ.) אסיקנא דהלכתא כרב דאמר הכי ופירש"י מותר לטלטל בכולה ואפי' ישנה יותר מבית סאתים דהוקף לדירה הוא: **ומ"ש** כפאה לדור תחתיה וכו' כפאה לזפתה וכו' ג"ז שם ומודה רב שאם כפאה על פיה שאין מטלטלין בה אלא בד"א כפאה למאי אילימא לדור תחתיה מ"ש מגג יחיד אלא שכפאה לזופתה ופירש"י מ"ש מגג יחיד. דאפילו לרבנן מותר לטלטל בכולו ואפילו יותר מבית סאתים דכיון דמחיצות לדירה נעשו אע"פ שלא לדירת מעלה נעשו כי אמרי' בהו גוד אסיק הוי כהיקף לדירה ה"נ כיון שכפאה לדור כפייתה זו עשיית מחיצתה לדירת מטן כי אמרת בהו גוד אסיק הוי היקף לדירה. שכפאה לזופתה שביטל מחיצותיה מתורת דירה דאינן עומדות כ"ז כפייתה לא לדירת מעלן ולא לדירת מטן והוי כעמוד בעלמא וכי אמרינן בהו גוד אסיק הוי היקף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה וכרמלית היא עכ"ל נראה מדבריו דבבית סאתים אפי' כפאה לזופתה מותר לטלטל בכולה ולפ"ז צ"ל שמ"ש רבינו כפאה לזופתה וכו' איותר מבית סאתים דקאמר ברישא קאי ועוד נראה מדברי רש"י דכי כפאה לזופתה אפילו תחתיה אסור שהרי כתב דאינן עומדות כ"ז כפייתן לא לדירת מעלן ולא לדירת מטן אבל הרא"ש כתב שאם כפאה לזופתה שאין מטלטלין על גבה וכ"כ רבינו ונראה מדבריהם דתחתיה לעולם מותר מאחר שעיקר המחיצות נעשו לדירה והרי"ף השמיט הא דמודה רב שאם כפאה על פיה אין מטלטלין בה אלא בד"א ולא ידעתי למה: **בכל** עושין מחיצה וכו' משנה בפ"ק דעירובין (טו.) בכל עושים לחיים אפילו בדבר שיש בו רוח חיים: **ומ"ש** בין של שתי לבד וכו' ג"ז שם במשנה (טז:) ובפלוגתא דתנאי ופסק כחכמים: **ומ"ש** אפילו ליחיד ביישוב ג"ז שם פלוגת' דתנאי ופסק כחכמי': **ומ"ש** ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו וכו' פשוט שם במשנה הנזכר: **ומ"ש** ואפי' בב"ח ג"ז שם משנה בתכתיה בסמוך: **ומ"ש** ובלבד שיהו כפותים הוא מדברי הרמב"ם בפי"ו וטעמא כדי שלא ינודו ובעינן מחיצה יכולה לעמוד ועומדת ומהסוגיא שבפרק הישן הוציא זה אע"פ שאינה מכרחת עכ"ל ה"ה: **ואפי'** באנשים שעומדין

והבדילו גם ביניהן וכו' כך צריך להגיה ברה"י ולהעביר קולמוס על בר"ה והוא ע"פ דברי הרא"ש ס"פ הזורק וגם לשם נדפס בטעות לר"ה וצריך להגיה וה"פ דברייתא מחצלאות הפרוסות ברה"י כעין בתים וכו' שהרי כל דברי הרא"ש הם ע"פ פי' ר"ת דמחלק בין עושה מחיצה בר"ה שעל ידה נעשית רה"י דאסור לטלטל בה אם חזרה ונעשית בשבת במזיד ובין כשהמחיצה אינה באה אלא לסלק הדיורין דכבר היתה רה"י ועושה מחיצה לסלק הדיורין ונגללה וחזרה ונפרסה וסילקה דיורין דחזרו להיתרן הראשון ואפילו במזיד וכן מפורש בתוס' פרק הזורק (דף ק') בד"ה כי איתמר דר"ת מפרש דמחצלאות הפרוסות ברה"י איירי שיש מחצלאות מפסיקות בין ב' חצירות נתגלגלו נאסרו שהרי הן כחצר אחת וכו' ור"ת גורס בברייתא וכן מחצלאות הפרוסות מערבין וכו' ולא גרס הפרוסות לר"ה כמ"ש בספרים שבידינו ובאלפסי דאותה גירסא אתי שפיר לפירש"י אבל לפר"ת בתוס' ובהרא"ש אי אפשר לגרוס בר"ה אלא גריס בסתם וכן מחצלאות הפרוסות מערבין וכו ומפרש לה הפרוסות ברשות היחיד אי נמי גורס להדיא הפרוסות לרה"י וכן צריך להגיה בדברי רבינו לרשות היחיד במקום לרשות הרבים וה"פ דברי רבינו וה"מ שלא היה שם מחיצה תחלה וכו' פי' כגון שהיתה ר"ה ועשו מחיצות בר"ה במחצלאות שעל ידה נעשית רה"י ואע"פ שעשו כן מע"ש ונגללו בשבת אם חזרו ונפרסו במזיד ה"ל מחיצה לזרוק אבל לא לטלטל כיון דעיקר מחיצה זו נעשה בר"ה מתחלה כדי שעל ידן יהא נעשית רה"י ועכשיו חזר ונעשה רה"י בשבת אסור לטלטל אבל היתה שם מחיצה שע"י נעשה רה"י כבר כגון חצר ובאו לשם שנים או ג' שהקיפו במחצלאות סביבותיהן ברה"י והבדילו גם ביניהן במחצלאות כו' אע"פ שנגללו כל המחצלאות מ"מ עדיין הוא רה"י דמחיצות החצר הן קיימים והך מחיצה שנגללה אינה גורמת אלא לבטל הדיורין והעירוב שביניהן לפיכך כשחזרו ונפרסו המחצלאות חזרו להיתרן הראשון ואפילו במזיד ואע"פ שהר"ן כתב ע"ש ר"ת דאינו מחלק אלא בין שנעשה המחיצה מתחלה בשבת במזיד דאסור לטלטל בה ובין שנעשה מע"ש אלא שנגללה בשבת וחזרה ונפרסה במזיד דמותר לטלטל בה ואין חילוק בין נפרסו המחצלאות בר"ה ובין נפרסו ברה"י מ"מ מדברי התוספות והרא"ש ורבינו מבואר כדפרישית דהחילוק הוא בין נפרסו בר"ה ובין נפרסו ברה"י וכן מפורש ברבינו ירוחם חלק ד' שכתב תחלה פירש"י ואח"כ כתב פר"ת דמחלק דכשעשו המחיצה בר"ה אסור לטלטל בה כשעשאה במזיד בין שנסתרה בשבת וחזר ובנאה ובין שבנאה מתחלה אבל ב' חצירות שהפסיקו במחללת ונסתרה וחזרו ושטחוה אפילו במזיד מותר לטלטל בה. ואח"כ כתב פירוש שלישי כמו שכתב הר"ן על שם ר"ת. ותמהני אדברי ב"י שהבין מדברי הרא"ש ומדברי הר"י דמחלק ר"ת בין מחיצות הפנימיות שנסתרו ובין מחיצות החיצוניות ובדבריהם מפורש דר"ת אינו מחלק אלא בין מחיצה שעל ידן נעשית רה"י בר"ה ובין מחיצה שנעשית בתוך רה"י גופיה לסלק הדיורין גם הבין שדברי רבינו הם ע"פ דברי הר"ן בשם ר"ת וליתא אלא כדפרי' גם בש"ע העתיק לשון רבינו סביבותיהן בר"ה והוא טעות סופרים ומדפיסים ותו לא מידי: **ספינה** מותר וכו' מימרא דרב פרק כל גגות (דף צ'): **ומ"ש** כפאה לדור תחתיה הוי רה"י עליה פי' אף עליה הוה רה"י כתחתיה ואפילו יותר מבית סאתים דאמרינן גוד אסיק מחיצתא. כפאה לזופתה לא הוי רשות היחיד עליה פי' ודינה כקרפף שלא הוקפה לדירה וכן תחתיה כיון דאינה עומדת לדירה כל זמן כפייתה לא למעלה ולא למטה כמו שפירש רש"י וכן היא דעת הרא"ש ורבינו והא דנקטו לא הוי רה"י עליה לאו דוקא עליה דה"ה תחתיה אלא איידי דנקט ברישא היכא דכפאה לדור תחתיה דהוי רה"י עליה נקט בסיפא נמי לא הוי רה"י עליה ודלא כמ"ש ב"י לדברי הרא"ש ורבינו ע"ש: **בכל** עושין מחיצה וכו' עד ג' טפחים כל זה משנה וגמרא פ"ק (דף ט"ו וי"ו) ואע"פ דהפרוץ מרובה על העומד כיון שכל עומד הוא פחות מג' טפחים מעומד שני וכן שני פחות מג"ט מן השלישי וכן כולם כעומד הוא חשיב לפי שכל פחות מג"ט כלבוד דמי: ואפילו בב"ח ובלבד שיהו כפותין וטעמא כדי שלא ינודו דבעינן מחיצה שיכולה לעמוד ועומדת כדלעיל גבי ענפי אילן: **ואפי'** באנשים וכו' עד והוא שלא ידעו וכו' בפ' מי שהוציאוהו (דף מ"ג ומ"ד) וכתב ה"ר יהונתן דטעמא דבדלא ידעו הוי מחיצה שנעשית בשוגג אבל בידעו נעשית במזיד ואסור לטלטל כדלעיל ומה שהקשה הרא"ש דאם מהלכים חשובים מחיצה מאי קא מיבעיא ליה לרב חסדא בעובדא דנחמיה דבלא מלו ליה גברא עד תוך התחום הלא יכולין לעשות מחיצה עד תוך התחום כשהם מהלכין וכמו שכתב ב"י נראה לפע"ד לייסב דהאי דינא דמהלכין חשובין מחיצה לא שמעינן ליה אלא מעובדא דהני זוגי של רבא דהוו שדיין בריסתקא דמחוזא דבהדי דאתא רבא מפירקיה אעלינהו השמש ניהלייהו בתוך מחיצות ההולכין ובאים והתם דיעבד הוה שהשמש עשה מעצמו ולא הורה לו רבא לעשות כך לכתחלה לסמוך על מחיצות אנשים ההולכים אלא דוקא כשאינן הולכין אלא עומדין יכולין לעשות מחיצה לכתחלה והיינו דקמיבעיא לן לרב חסדא בעובדא דנחמיה בדלא מלו גברי היאך יעשה לכתחלה וה"מ להדיא מלשון רבי' שאמר בכל עושין מחיצה וכו' פי' לכתחלה עושין מחיצה בכל דבר ואפי' בב"ח וכו' ואפילו באנשים שעומדין

פרישה

משמע שם בגמרא אבל רבינו לא בא כאן ללמדינו דין עירוב הנ"ל ס"ל לקצרו וע"ק במ"ש רבינו ועירבו יחד ומותרין לטלטל מזה לזה ונגללו מחיצות בשבת נאסרו למה נאסרו כיון שעירבו יחד ועדיין המחצלאות החיצונות קיימות ואי איירי שנפלו ג"כ א"כ קשה למה נקט כלל שהבדילו גם ביניהן במחצלאות וכמ"ש לפשוטה. וגם התוס' והרא"ש פירשו הברייתא דקתני נגללו נאסרו דבעירבו שנים איירי ואף שפם בפרק הזורק ברישא קתני ספינות שנקשרו זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו נפסקו נאסרו וכתבו שם התוס' ז"ל ולא דמי לעירב דרך הפתח ונסתם דקי"ל הואיל והותרה הותרה דהכא כיון דנפסקו הוי כאלו הוי ר"ה ביניהן. ש"מ דאפילו עירבו יחד ס"ל להתוס' כיון דנפסקו נאסרו ולא דמי למחצלאות שנגללו דהתם כשהספינות נפסקו מקשירתן נבדלו זו מזו ובמקום שנבדלו הוי ר"ה או כרמלית ביניהן ומש"ה אין מועיל מה שעירבו יחד ומן הדין שאסור משא"כ במחצלאות שאף שנגללו האמצעיות מ"מ כיון שהקיף מחצלאות החיצונות קיימות אין הפסק ר"ה וכרמלית ביניהן ובודאי מועיל עירוב הראשון. תדע שהרי סיימו שם התוס' וכתבו ז"ל ואם עירבו ג' בתים ונפל האמצעי ונעשה ר"ה פשיטא דלא אמרינן הואיל והותרה הותרה עכ"ל. הרי לפנינו שדומה ספינות שנבדלו זו מזו לג' בתים שנפל האמצעי ביניהן ונעשה במקום אותו הבית שנפל ר"ה ומש"ה אין מועיל עירוב. וע"ק כיון דקי"ל כשמואל דאמר מחיצה שנפל בין ב' חצירות אף שעירבו שנים מותר לטלטל וכ"ש כשעירבו יחד. וראיתי במאסר"י פ"ק דעירובין דף קט"ו ריש ע"ד שכתב ז"ל ונראה דאם עירב לצורך הנה מחצר לחצר ונסתם הפתח בשבת ואח"כ נפתח בו ביום פשיטא דמותר לטלטל מזו לזו אלא אפילו נסתם באמצע השבוע ונפתח בשבת חוזר שעירוב למקומו

חדושי הגהות

שסב א כתב מהרל"ח ה"ה דהיה יכול לפרש בא' שעשה לו מחיצות בר"ה להיות רה"י לטלטל בתוכו ונגללו המחיצות נאסר היחיד לטלטל משום דחוזר להיות ר"ה חזרו ונפרשו חוזר להיתרו הראשון אלא רבותא קמ"ל רבינו שאפילו הם ג' ועירבו יחד דה"א הואיל ונתבטל העירוב לא יחזור להיתרו הראשון קמ"ל דגם העירוב חוזר להיתרו דהואיל ואנו מתירין המחיצות שנעשו בשבת במזיד משום שכבר היו שם מחיצות וא"כ קא אתי ההיתר מחמת מחיצות הראשון ה"ה נמי העירוב חוזר להיתר הראשון שמותרים לטלטל יחד ע"כ:

כתב

ואפילו באנשים בעומדים וכו' ואפילו כשהם מהלכין חשובים מחיצה וביניהם רה"י דאי איתא דבמהלכים נמי עושין לכתחלה הוי ליה למימר בכתם ואפי' כשהם מהלכים אלא ע"כ דס"ל לרבינו דאין עושין לכתחלה מחיצה אלא באנשים זה אצל זה בפחות מג' אלא דאפילו כשהן מהלכין חשובים מחיצה אם נעשה בדיעבד והכי נקטינן להלכה מיהו בשבולי הלקט בשם סה"ת החמיר שלא יעשו מחיצה מבני אדם וטעמו ודאי הוא לפי שיש לחוש שמא ירגיש אחד מהם שהועמד לשם מחיצה ותהיה המחיצה בטילה וכ"כ הרב בהגהת ש"ע. ואכתי איכא לתמוה במ"ש באנשים שעומדים זה אצל זה בפחות מג' הלא סתם אדם רחבו אמה אחת כדמוכח בכוכין בפרק המוכר פירות ובדוכתי טובא וא"כ בעומדין ברחוק אמה זה מזה הוי נמי מחיצה דפרוץ כעומד מותר דהכי תניא בפ"ק ריש ד' י"ו גבי מחיצ' שהקיפוה בגמלין ובלבד שלא יהא בין גמל לגמל כמלא גמל ואוקימנא ביוצא ונכנס דהיינו אויר מרווח ואז הוי פרוץ מרובה אבל פרוץ כעומד שרי וי"ל דבהמה דבעי כפותים שרי בפרוץ כעומד אבל אדם דלא ידע שהועמד לשם כך מכתמא נייד איכא לחוש טפי דילמא אתא לפרוץ מרובה הלכך בעינן פחות מג' דתו ליכא לחוש כלל: **פרוץ** כעומד מותר הכי אסיקנא בפ"ק דעירובין (דף י"ו) והיינו דהפירכה היא משלשה טפחים ולמעלה דאם הוא פחות מג"ט ה"ל לבוד וחשוב כעומד ואפילו פרוץ מרובה מן העומד שרי כדפרישית בסמוך:

ומיהו

שעומדין זה אצל זה והוא שלא ידעו שהועמדו לשם מחילה וכו' הכל פשוט בעירובין (מג: מז.) ומשמע התם בעובדא דזיקי דהוו שדיין בריסתקא דמחוזא דאפילו כשהם מהלכים חשובים מחילה וכן כתב הרא"ש בתשובה כלל ב' אלא שכתב שם דקשיא ליה מעובדא דנחמיה דקא מיבעיא ליה אי הלכה כרבי אליעזר ואי מחילת בני אדם מועלת דרך הלוכם אמאי לא מלו גברי וא"ל דהתם היינו טעמא דלא מלו גברי לפי ששום אחד מהם לא עירב אלא עד ב' אמות כמוך לתחום דא"כ מאי קשיא להו לתוס' דכי לא מלו גברי נמי ילך אל מקום שמחילה מגעת ואח"כ יעשה היקף אחר עד שיגיע לתחום דהא כיון ששום אחד מהם לא עירב אלא עד ב' אמות סמוך לתחום לא שייך להקשות כן שהרי אינן יכולין לעשות היקף אחר אלא ודאי שסוברים התוס' שאפי' עירבו עד התחום עצמו אמר בדלא מלו גברי עסקינן וקא מיבעיא ליה אי הלכה כר"א. וכתב הרשב"א בתשובה דאפי' בר"ה מהני האי מחילה דמחילת בני אדם מחילה גמורה היא מדאמרינן שם (מז.) גבי סוכה עושה אדם את חבירו דופן. כתב ה"ר יהונתן הנהו דעבדינן מחילה מינייהו בעינן שלא ירגישו בדבר כלומר שלא ידעו שלשם מחילת אדם משים אותם שם והוו מחילה שנעשית בשוגג דהויא מחילה אפי' להקל לטלטל שאם ירגישו בדבר הויא נעשית במזיד ולא הויא מחילה אלא להחמיר שמי שזורק מר"ה לתוכו חייב ולא לדבר אחר כלל וכתב בא"ח בשם הרשב"א שאפילו אחד מהם יודע אסור כדי שלא יבואו לזלזל בשבת: **ומ"ש** ואפילו אם לא הודיעם שעושה מהם מחילה עתה אם קרוב הדבר שידעו וכו' לא יעשו מהם מחילה עוד כ"כ שם התוס' הא דאמרינן בעובדא דנחמיה בדלא מלו גברי עסקינן והכי משמע שם (מז.) בעובדא דהנהו זיקי דהוו שדיין בריסתקא דמחוזא וכו' וכ"כ שם המרדכי בשם ר"ת וטעמא משום דשמא ירגישו בדבר קודם שיספיקו לגמור מיהו כתב אבל אם נעשו מחילה בלא מתכוין לאדם אחד יכולין להיות מחילה לאדם אחר שלא לדעת ורפיא ביד מורי עכ"ל (ב): וכ"כ הריטב"א ומיהו אם באו בתחלה שלא לדעת ואח"כ הבינו אין לחוש לכך. וכתב הרמב"ם בפרק י"ו שצריך שלא יעמיד אותם אדם שהוא רוצה להשתמש במחילה זו אלא יעמיד אותם אדם אחר שלא לדעתו וצ"ל דיליף לה מדאמרינן התם בסמוך הנהו בני גננא דאעילו מיא במחילה של בני אדם נגדינהו שמואל אמר אם אמרו שלא מדעת יאמרו לדעת והוא ז"ל מפרש דהנהו דאעילו מיא הם העמידו מחילת האנשים ומש"ה קרי להו לדעת ורבינו שלא הזכיר זה נראה שסובר שבני אדם שנעשית מהם המחילה ידעו שלעשות מחילה נקבצו שם וכן פירש"י. כתוב בשבלי הלקט אם צריך אדם לחפש ספר מר"ה או מבית אחר ור"ה מפסיק ביניהם יוליך שם תינוקות אם יקחוהו מאליהם טוב הדבר כדאיתא בפרק חרש (קיד.) ואם לא יבחנו להביא יעשו מחילה של בני אדם וכו' אבל מבית חבירו לביתו לא יועיל כך לפי שצריך עירוב כל זה בספר התרומה מ"מ צריך אדם ליזהר בזה שאין להתיר אלא בשעת הדחק וצריך שלא ידעו שלשם מחילה נאספו שם שאם ידע אחד מהם אסור וכן נמי בקטן שלא יהא עושה ע"ד אביו שאם יודע שנוח לאביו בכך אסור להוליכו שם ע"כ:

שעומדים זה אצל זה בפחות משלשה ואפילו כשהם מהלכים השובין מחיצה וביניהן רשות היחיד והוא שלא ידעו שהועמדו שם לשם מחיצה ואפילו אם לא הודיעם שעושה מהם מחיצה עתה אם קרוב הדבר שידעו כגון שעשה מהם מחיצה פעם אחרת לא יעשה בהם מחיצה עוד פרוץ כעומד מותר בין בשתי בין בערב ובלבד שלא יהא במקום אחד פרוץ יותר מעשרה אבל עד עשרה מותר מפני שהוא כפתח ואם עשה צורת הפתח אפילו לפרצה יתירה מעשרה מותר וכתב הרמב"ם ז"ל ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ ור"י פי' אפילו לא נעץ **אלא** ד' קונדיסין בארבע רוחות ועשה צורת הפתח על גביהן שרי וה"מ בחצר ומבוי שיש בהם דיורין אבל בבקעה שבא לעשות היקף לטלטל בתוכו לא מהני

ודוקא

פרוץ כעומד מותר פלוגתא דאמוראי בפ"ק דעירובין (יז.) ואסיקנא הלכה כמ"ד מותר והא דמשמע דפרוץ מרובה על העומד אסור דוקא כשהפרצות מג' טפחים ולמעלה אבל אם היתה כל פרצה מהם פחותה משלשה ה"ז ואף על פי שהפרוץ מרובה על העומד דכל פחות מג' כלבוד דמי וכ"כ הרמב"ם בפי"ו והוא מדתנן בפ"ק דעירובין (טז:) מקיפים בחבלים ובלבד שלא יהא בין חבל לחבל ג"ט וכן אמרו בקנים והזכירו רבינו בסמוך וכן פירש"י אמתני' דשיירא שחנתה בבקעה וכו' וכן כתבו הגהות אשיר"י: **ומ"ש** בין בשתי בין בערב שם א"ר המנונא הרי אמרו עומד מרובה על הפרוץ בשתי הוי עומד בעי רב המנונא בערב מאי ואמרינן דהכי קא מיבעי' ליה כגון דאייתי מחללת דהוי ז' ומשהו וחקק בה ג' ושבק בה ד' ומשהו ואוקמה בפחות מג' ורב אשי אוקי בעיא דרב המנונא בגוונא אחרינא. ופירש"י הרי אמרו עומד מרובה על הפרוץ בשתי הוי עומד. אע"ג דאיכא פרצות כדתנן לעיל שיירא שחנתה בבקעה והקיפם בכלי בהמה מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא גדר גבוה י' טפחים ולא יהו פרצות יתירות על הבנין וסתם כלי בהמה של שתי היא שעומד ע"ג הקרקע. בערב מאי מחבלים דמתני' ליכא למילף הכשרה משום דהתם כולו עומד הוא דכלבוד דמי: ושבק בה ד'. שלימים למעלה ומשהו למטה ואוקמיה להך גיסא דמשהו פחות מג' כמוך לקרקע דהשתא ה"ל עומד מרובה על הפרוץ מרוח אחת ואוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא נמי ליכא למימר הואיל ועומד מרובה על האויר דתותיה מינה ולא איפשיטא וכתב הרא"ש י"א כיון דלא איפשיטא עבדינן לחומרא והראב"ד כתב כיון דרב אשי אוקי בעיא דרב המנונא בע"א אלמא פשיטא דערב כשתי לענין עומד מרובה על הפרוץ ולא איצטריך ליה למיבעי וכן מסתבר עכ"ל ואע"ג דרב המנונא נקט עומד מרובה על הפרוץ היינו משום דס"ל דפרוץ כעומד אסור א"כ דלא בעא למיחת נפשיה לפלוגתא ונקט בגוונא רווחא לדברי הכל בשתי הוי עומד אבל לדידן דקי"ל פרוץ כעומד מותר הוי פרוץ כעומד בשתי פשיטא דשרי ובערב בעיא ולא איפשיטא ואזלינן בה לקולא כדברי הראב"ד והרא"ש וז"ש רבינו פרוץ כעומד מותר בין בשתי בין בערב וכך הם דברי הרמב"ם בפט"ז: **ומ"ש** ובלבד שלא יהא במקום אחד פרוץ יותר מי' וכו' פשוט שם במשנה (טז:) וכל פרצה שהיא בי' אמות מותרת מפני שהוא כפתח יתר מכאן אסור ואם עשה צורת פתח אפי' לפרצה יותר מי' מותר כריש עירובין תנן גבי מבוי ואם יש לו צורת פתח אע"פ שהוא רחב מי"א א"צ למעט ובגמ' (יא.) מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב קמיה דרב א"צ למעט אמר ליה אתנייה צריך למעט א"ר יוסף מדברי רבינו נלמוד חצר שרובה פתחים וחלונות אינה ניתרת בצ"פ מ"ט הואיל ויתר מי' אסור במבוי ופרוץ מרובה על העומד אוסר בחצר מה יותר מי"ט במבוי אינו ניתר בצ"פ אף פרוץ מרובה על העומד האוסר בחצר אינו ניתר בצורת פתח. ופירש"י מדברי רבי'. רב דאמר צורת פתח לא מהני. שרובה פתחים בד' דוכתותיה אינה ניתרת בצורת פתח ואפי' פתחים קטנים מי' כי היכי דלא מהני צורת פתח לגוויי' יותר מי' פתחא לא מהניא נמי לפרוץ מרובה על העומד בפתחים קטני' עכ"ל וכיון דלא קי"ל כרב אלא כבתם מתני' וכמו שפסק רבינו בסימן שס"ג ממילא משמע דה"ה דלפרוץ מרובה על העומד מהני צורת פתח דהא משמע בגמ' דפרוץ מרובה על העומד בצורת פתח קיל טפי מיותר מי' בצורת פתח וכיון דמהני צורת פתח בפרוץ מרובה על העומד ל"ש לן בין י' ליותר מי' וכתב ה"ה בפט"ז שכן דעת התוס' והרשב"א שכל שיש שם צורת הפתח עשוי כתקונו אפי' פרוץ מרובה על העומד בד' מחיצות וכולן צורת פתח הרי הן כעומדין. אבל הרמב"ם כתב בפט"ז שאין צורת פתח ביותר מי' מתיר אלא בעומד מרובה על הפרוץ דוקא וכתב ה"ה שאפי' לדעתו יש צורת פתח מועילה אפילו בפרוץ מרובה ברוח ג' כמבואר פי"ז בדין הכשר מבוי מפולש ולא בא רבינו להזכיר כאן אלא המחיצה שבעצמה בלא אבזרותיה היא מחיצה וכתב עוד שאפשר דבפרצה י' יודה הרמב"ם דאפילו פרוץ מרובה על העומד כשר אם יש לו צורת פתח ונראה שכן דעת סמ"ג וסמ"ק שכתבו צורת הפתח שאינו יותר מי' מתיר אפילו בד' רוחות אפילו כפרוץ מרובה:

ומ"ש רבינו והר"י פי' אפילו לא נעץ אלא ד' קונדסין וכו' בפ"ק דעירובין (יא.) פלוגתא דר"ל ורבי יוחנן ור"י הוא דאמר שרינן מחיצות לענין שבת ואוקמה בגמרא דפלוגתייהו בצורת פתח העשוי מן הצד כלומר שמתח זמורה מקונדס לקונדס באמצעית ולא על ראשיהן הא אם מתח על ראשיהן מודה ר"י דהוי מחיצה ומהני אף מד' רוחות לרב דתני צריך למעט דוקא בי' ולכתם מתני' אפילו ביותר מי': **ומ"ש** וה"מ בחצר ומבוי וכו' שם בדברי הרא"ש דף קי"ד שהקשה דא"כ למה הוצרכו לעשות פסין לבירגות ויותר קל היה לעשות צורת פתח מד' רוחות ואפילו ביותר מי' כבתם מתני' וי"ל דלא היה מתקיים כ"כ דאתו גמלים ושדו ליה וגם נקל ליפול ברוח שאינה מגויה לפי שהיו צריכין להגביהן מכני הגמלים וכן צ"ל גבי שיירא שחנתה בבקעה שמקיפין ג' חבלים זה למעלה מזה או קנים בפחות מג' ולא עבדי צורת פתח א"כ הא דשרי בחצר ומבוי שיש בה דיורין אבל בבקעה שאין בה דיורין לא שרי ובירושלמי דמסכת כלאים גרסינן א"ר זעירא מודה ר"ל לענין שבת שאין פיאה מתרת ביותר מי' א"ר חגי מתני' אמרה כן מקיפין ג' חבלים זו למעלה מזו ואם אתה אומר שפיאה מועלת ביותר מי' דיו בחבל אחד ע"כ פי' פיאה צורת פתח. ואע"פ שכתב הרא"ש הירושלמי הזה לא סמך עליו רבינו משום דירושלמי ס"ל כרב דסבר לא מהני צורת פתח ביותר מי' ואנן קי"ל כמתניתין דסברה דמהני והכרע שהביא הירושלמי מדתנן מקיפין ג' חבלים כבר יישבו הרא"ש הלכך לא נקטינן כאותו ירושלמי. וכתב רבינו כדברי הרא"ש בתירוץ השני דלא שרי פיאה אלא בחצר ומבוי ולא בבקעה מפני שהוא מחמיר:

ומ"ש

דרכי משה

(ב) וכ"ה בהג"א:

ומיהו

פרישה

למקומו וראיה מהא דאמרינן בפרק הזורק ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו נפסקו נאסרו חזרו ונקשרו חזרו להיתירן הראשון שכל מחיצה הנעשית בשבת בין בשוגג בין במזיד כו' משמע דנפסקו אפילו בחול קאמר דאי בשבת אפילו לא חזרו ונקשרו נמי אמרי' בשבת הואיל והותרה הותרה עכ"ל (ולכאורה נראה מדברי הרא"ש כללו שלא ס"ל שינויא דתוס' דכתבתי לעיל לדברי התוס' הנ"ל אפילו נפסקו הספינות בשבת אסור כיון שנכנס ר"ה או כרמלית דיינן וכמ"ש לעיל. אלא שי"ל שאף שמשמע מדברי הרא"ש הנ"ל דהספינות קאי מ"מ י"ל דלא קאי אלא אמחללאות דסיפא או אמחיצה בין שתי חצירות שנפלה שהרי התחיל בספינות ונקט בלשונו סיפא דברייתא שכל מחיצה הנעשית בשבת כו' שקאי אאינה מחילות ולא אספינות ואף שכתב הרא"ש אח"כ משמע דנפסקו אפילו לא חזרו ונקשרו כו' והאי בספינה דוקא שייכי מ"מ נראה דל"ד קאמר דהא ודאי תירוץ של התוס' הנ"ל נכון וישר הוא ואין לפקפק עליו דכיון דהספינות נפסקו זו מזו יש לחוש שיתבדלו זו מזו ויהיה ר"ה או כרמלית ביניהן) ואיך שיהיה מ"מ מוכח מדברי הרא"ש הנ"ל דס"ל דמחיצה שבין שתי חצירות שנפל לא נאסרו ומש"ה מוקי להאי ברייתא דמחללאות דמיירי בנגללו בחול. וא"כ קשה לרבינו ג"כ שמוקי לה בנגללו בשבת. ובאמת בתוס' שם בפרק הזורק דף ק"א ע"ב בד"ה כי איתמר דרב נחמן כו' הקשו קושיות הנ"ל וז"ל ומכסיא דכל גגות כותל שבין שתי חצירות שנפל ואיכא מאן דשרי התם **לטלטל** עד עיקר מחיצה לא דמי להכא דהתם איירי שלא היה שם אלא בית א' בחצר זה ובית א' בחצר זה אבל הכא כשיש רבים כאן אמרינן נגללו נאסרו וצ"ע בשמעתתא דדיורין הבאין בשבת דאמרינן שבת הואיל והותרה הותרה עכ"ל התוס' הרי לפנינו דהתוס' מוקי להאי ברייתא דאיירי כשנגללו בשבת ואפ"ה נאסרו כיון דבכל חצר הן רבים. מ"מ דברי רבינו א"א ליישב בהכי שהרי הוא כתב שנים או ג' שהקיפו במחללאות כו' ובשנים ליכא רבים אלא בבית א' בחצר זה כו' דכתבו התוס' דשרי. והתוס' דשני התם דהכא איירי בשיש רבים כאן ורבים כאן ה"ט משום דהם פי' ברייתא דמחללאות הפרוסה דמיירי בשני חצירות כדאיתא שם בתוס' ורבינו בשיטת הרא"ש פירשו דאיירי שהקיפו כעין בתים זו אצל זו. וגם התוס' נראה דלא קאי בהאי שינויא דהרי מסקי וכתבו על שינויא דידהו וז"ל וצ"ע בשמעתתא דדיורין כו' וכמ"ש לעיל והעלהו בצ"ע. ונראה דמכח שהעלו התוס' בצ"ע מש"ה כתב הרא"ש שם בעירובין באותו שמעתא דדיורין דהא ברייתא דמחללאות איירי בנגללו בחול וכמ"ש לעיל ומכח האי קושיא דהתם גופה דאי בנגללו בשבת אפילו לא חזרו ונפרשו הוי מותר וכמ"ש לעיל בשם הרא"ש. וע"ק איך כתבו הר"ן והרא"ש שניהן בשם ר"ת אוקימתא דהאי ברייתא בבנים שונות דהרא"ש תלה החילוק בין רה"י לר"ה. והר"ן תלה החילוק בין לא היו תחלה או היו תחלה. וקושיא זו המהרנ"ס היה נ"ל לתרץ דמר

אמר

ודוקא בשכל ד' הרוחות ע"י צורת הפתח בהא אמרינן דלא מהני בבקעה אבל היה ההיקף כתיקונו אלא שיש בו פרצות יותר מעשר מהני ביה צורת הפתח אפילו אם הפרוץ מרובה: ומהו צורת הפתח קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהם אפילו אינו נוגע בהן כגון שהגביהו למעלה מהן הרבה רק שיהא גובה הקנים י' ויהיו מכוונים כנגד קנה העליון ואם חיבר הקנה העליון לשני הקנים מצדיהן לא מהניא וצריך שיהיו הקנים חזקים לקבל דלת ומיהו אפי' אינן יכולין לקבל אלא דלת כל שהוא כגון של קש או של קנים סגי וצריך שיעשה לה היכר ציר:

שסג מן התורה כ"מ שיש לו ג' מחיצות הוא רה"י גמור אלא שחכמים אסרו אותו עד שיעשה לו שום תיקון ברביעית וכיון שא"צ אלא תיקון דרבנן התירוהו בתיקון כל דהו ואם הוא חצר שנפרץ במילואו עד י' אמות ניתר בפס רחב ד' טפחים שיעמידנו מצד אחד במקום הפרוץ ואם ירצה לתקנו בשני צידי הפרצה די

בשני

ומ"ש ודוקא בשכל ד' רוחות על ידי צורת פתח וכו' נראה דדייק לה מדכתב הרא"ש חילוק שבין חצר לבקעה על פסי ביראות משמע דדוקא דומיא דפסי ביראות דהוו מד' רוחות הוא דמפלגינן בין חצר לבקעה ודברי רבינו הם כדעת הרא"ש דס"ל דקיימא לן דאוקימתא דאוקימנא לדרבי יוחנן מן הצד אבל בצורת פתח העשויה כהלכתה לכ"ע מהניא אפי' בד' רוחות וכ"כ מדברי סמ"ג וסמ"ק שכתבתי בסמוך אבל אין כן דעת הרמב"ם בפט"ז וכתב ה"ה דס"ל דההיא אוקימתא דחייה בעלמא היא ונקטינן דדברי רבי יוחנן כפשטן דאפילו בצורת פתח העשויה כהלכתה הן:

ומהו צורת הפתח קנה מכאן וכו' בפ"ק דעירובין (י"א) וכתב המרדכי דבצורת פתח סגי בקנה ע"ג ובלבד שלא יהא ניטל ברוח וכתוב בכלבו שאם אין לו קנים עושה בחבלים וכ"כ הרוקח בסימן קע"ג: **ומ"ש** אפילו אינו נוגע בהם וכו' ג"ז שם בדף הוזכר פלוגתא דר"כ ורב ששת ופסקו הרי"ף והרא"ש כרב נחמן דאמר אין צריכין ליגע משום דתניא כוותיה וכן פסק הרמב"ם בפט"ז וכן פסק המרדכי (ג) וכתב ונראה דאפילו יש ביניהם יותר מג' שרי ופשוט הוא דאי בפחו' מג' לא הוי פליג רב ששת וכ"כ הרמב"ם בפט"ז אע"פ שאינו נוגע בשני הלחיים אלא שיש ביניהם כמה אמות הואיל וגובה הלחיים עשרה הרי זה צורת פתח:

ומ"ש שיהא גובה הקנים י' כ"כ הרמב"ם בפט"ו והכי משמע בפ"ק דעירובין (יא.) בברייתא דכיפה: **ומ"ש** ויהיו מכוונים וכו' הכי משמע ממאי דתנא וקנה על גביהן וכ"כ הרא"ש דף קי"ד צריכין ליגע או אין צריכין ליגע פירוש אלו הקנים שבמזוזות המבוי אם היו גבוהים י' טפחים ואין מגיעין לקנה שלמעלה אלא שמכוונין כנגדו משמע דמכוונין מיהא בעינן ואפילו אינם רחוקים במשך ג' משמע לי דלא חשיבי מכוונים משום דפחות מכה"ג לא עבדי אינשי וכ"כ מדברי המרדכי שאכתוב בסמוך דאפילו אינו מרוחק אלא טפח פסול וה"ה לפחות מטפח עד שיהו מכוונים ממש: **ומ"ש** ואם חיבר הקנה העליון וכו' בפ"ק דעירובין (יא) אמר רב חסדא צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה כלום ופירש"י שלא נתן העליון על פני הקנים העומדים אלא חבירו להם מן הצד לפי שאינו דומה לפתח שהמשקוף נתון על ב' המזוזות וכן פי' שם הרא"ש וגם ה"ה כ"כ בפי"ו בשם הרשב"א ושלא כדברי הרי"ף והרמב"ם שכתבו שמן הצד היינו שעשאן מצד של כותל דה"ל פתחא בקרן זוית ופתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי וכתב ה"ה בשם הרשב"א שאין דבריהם מהוורים אלא אפילו בראש הכותל צורת פתח גמור הוא כלומר דלא מיקרי פתחא בקרן זוית אלא כשאוכל משתי רוחות ואע"פ שהרי"ף והרמב"ם לא פירשו מן הצד כפירש"י מ"מ לענין דינא משמע דאף לדידהו אם חיבר הקנה העליון לשני הקנים מצדיהן לא מהני דלישנא דקנה על גביהן משמע ודאי על גביהן ולא מצדיהן וכ"כ מדברי הרא"ש שכתב אהא דאמר רב חסדא צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום פי' רבינו האי כגון שעשאו בצדו של כותל וכו' ולא משמע אלא כפירש"י וכו' והיינו כברייתא דלקמן צורת הפתח שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן ע"כ משמע מדבריו דלכ"ע בעינן על גביהן ולא פליגי אלא בפי' מן הצד וכתב המרדכי בפ"ק דעירובין בשם מהר"ם ששאלת על הלחי שמרוחק למעלה מן הקורה יותר מטפח כדאמר רב חסדא צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום וכתב שיש מתירין כיון שהקורה מונח מצד אחד על הלחי אע"פ שמצד אחד הוא מן הצד כשר לא חילק ידענא וכו' אלא צריך שמזה ומזה הלחיים יהיו תחת הקורה דצורת פתח היא במקום פתח וכתחא כי הא לא עבדי אינשי ועוד דתניא וקנה על גביהן משמע דע"ג תרווייהו בעינן: **ומ"ש** וצריך שיהיו הקנים חזקים וכו' ומיהו אפילו אינם יכולים לקבל וכו' מימרא דרב חסדא בפ"ק דעירובין (יא.): **ומ"ש** וצריך שיעשה לו היכר ציר גז"ש (יא:) מימרא דר"ל ואמרינן מאי היכר ציר אבקתא ופירש"י אבקתא חור שהדלת סובב בו ואע"פ שאינה צריכה דלת מיהו חזיא לדלת בעינן והרי"ף לא הזכיר מימרא דר"ל וכתב הרא"ש שהר"מ תמה עליו למה השמיטה דהא ליכא מאן דפליג עליה ודחק לפרש הסוגיא לקיים דבריו שלא יהא צריך היכר ציר ומ"מ כתב דאין הלשון משמע כן אלא דבעי היכר ציר וכ"כ שהוא דעת הרא"ש וכן דעת סמ"ג וסמ"ק והגהות פט"ז כתב דברי הר"מ ואח"כ כתב וז"ל ולי המעתיק אמר הר"י שראה בטרוי"ש עירובין שקבלה בידם שנתקנו בימי רש"י ולא היה להם היכר ציר והקשה לבני העיר מהא דר"ל וכלשון הזה השיבו לו האשכנזים טועים בפירוש סוגיא זו ופירשו לו כפירוש הרמ"ך עכ"ל. וכן דעת הרמב"ם שלא הזכיר היכר ציר בפי"ו וכן עמא דבר (ד) וז"ל הריב"ש בתשובה והלחיים שהם מזוזות הפתח די להם כשתהיינה בריאות לקבל דלת של קשין אע"ג דליכא היכר ציר וכמו שפסקו הרי"ף והרמב"ם ז"ל וראוי לסמוך עליהם אע"פ שיש חולקין אמנם הקנה שלמעלה סגי בכל שהוא כמו שאמרו בירושלמי אפי' קנה מכאן וקנה מכאן וגמי על גביהן עכ"ל. כתב הרשב"א בתשובה מבוי שיש בראשו כיפה שקורין אלט"א כל שיש ברגלי הכיפה י' טפחים קודם שיתחיל להתעגל יש לה דין פתח לחייב במזוזה ולהתיר במבוי משום צורת פתח כדאיתא בפ"ק דעירובין:

שסג מן התורה כ"מ שיש לו ג' מחיצות הוא רה"י גמור וכו' אי כרה"י גמור קאמר ליחייב הזורק מר"ה לתוכו קשה שהרי כתב בסימן שמ"ה דמבואות שיש להם ג' מחיצות ואין לחי ולא קורה ברוח רביעית הוי כרמלית לכך נ"ל דמאי דקאמר הוא רה"י גמור לאו לחייב הזורק מר"ה לתוכו קאמר אלא להתיר לטלטל בכולו שכך דינה של כרמלית מן התורה וזה כדברי הרמב"ם בפי"ד ופי"ז אבל יש חולקים עליו ואומרים דמקום שיש לו שלש מחיצות הוי רה"י גמור לחייב הזורק מר"ה לתוכו וכבר ביאר ה"ה בפי"ז שמחלוקתן תלוי בסוגיית הגמ' שבפ"ק דעירובין (יח) ובפ' כל גגות (צד): **ומ"ש** ואם הוא חצר שנפרץ במילואו וכו' בפ"ק דעירובין דף י"ב אמר רבי אסי א"ר יוחנן חצר צריכה ב' פסים ואסיקנא כי סליק רבי זירא פירשה ברוח א' בארבעה משתי רוחות משהו לכאן ומשהו לכאן

ומהו צ"ה קנה מכאן וקנה מכאן וכו' עד סוף הסימן בפ"ק דעירובין (דף י"א) א"ר חסדא צ"ה שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום וא"ר חסדא צ"ה שאמרו צריכה שתהא בריאה כדי להעמיד בה דלת ואפילו דלת של קשין אר"ל משום רבי ינאי צ"ה שאמרו צריכה היכר ציר מאי היכר ציר א"ר אויא אבקתא אשכחינהו רב אחא בריה דרבא לתלמידי דרב אשי א"ל אמר מר מידי בצ"ה א"ל לא אמר ולא כלום. תנא צ"ה שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן צריכין ליגע או אין צריכין ליגע ר"כ אמר אין צריכין ליגע ורב ששת אמר צריכין ליגע. אשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל א"ל תני מר מידי בצ"ה א"ל אין תניא כיפה ר"מ מחייב במזוזה כו' אלמא אין צריכין ליגע. כך היא הגירסא במקצת ספרים משמע דשאלת רב אחא לתלמידי דרב אשי אמר מר מידי בצ"ה היינו מי אמר דבעי היכר ציר כדאמר ר"ל דעלה דמימרא דר"ל דסמיך ליה היתה השאלה וא"ל לא אמר כלום פירוש דלא בעינן היכר ציר כי היכי דבסמוך דאשכחיה רב ששת וכו' היתה השאלה מי תני מר מידי בצ"ה אם צריך ליגע כו'. ובתר הכי גרסינן תנא צ"ה שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן כו' דלפ"ז הלכה כרב אשי דלא בעינן היכר ציר וגי' זו היא גיר' האלפסי שהשמיט להך דר"ל וכן הרמב"ם לא הזכיר היכר ציר אבל ברוב ספרים גרסינן א"ל תנא צ"ה שאמרו קנה מכאן כו' משמע דהשאלה היתה בסתם מי אמר מר מידי בצ"ה שום חידוש ואינו חוזר על היכר ציר אלא בסתם שאלו אם אמר שום חידוש וא"ל לא אמר שום חידוש א"ל אני אומר לכם דבר חידוש תנא צ"ה שאמרו קנה מכאן וכו' דא"צ קורה טפח על גביהן אלא קנה משהו בעלמא אבל שתהא בריאה לעמוד בה דלת של קשין והיכר ציר ודאי בעינן דליכא דפליג עלה וגי' זו היא גירסת רבי' מאיר רבו של הרא"ש ולכן תמה על האלפסי למה השמיט דר"ל ורצה ליישב דבריו ע"פ גירסתו ואחר כך השיג על יישובו וגם הרא"ש הסכים לדברי מהר"ם רבו ואחריהם נמשך גם רבינו דפסק וצריך שיעשה לו היכר ציר אבל למה שכתבנו דהאלפסי והרמב"ם לא היו גורסים א"ל תנא וכו' הפסק נכון וקיים דלא בעינן היכר ציר וכך הוא המנהג מכל גדולי העולם כמה שכתב בהגהת מיימוני והגהת אשיר"י והכי נקטינן:

שסג מן התורה כל מקום שיש לו ג' מחיצות הוא רה"י גמור וכו' והא דקשה ממ"ש בסימן שמ"ה דבג' מחיצות הוא כרמלית פי' ב"י דלא קאמר כאן דהוא רה"י גמור לחייב הזורק לתוכו מר"ה אלא דמותר לטלטל בתוכו מן התורה שכך דינו של כרמלית מן התורה וכמ"ש הרמב"ם בפי"ד ופי"ז ולא נהירא דברמב"ם ודאי ניחא דביאר דבריו שהוא כרמלית ומותר לטלטל בכולו ד"ת והזורק לתוכו פטור אבל רבינו שכתב כאן דהוא רה"י גמור אין הדעת סובלת לפרשו על הטלטול בלבד אלא בין לטלטל ובין לחייב הזורק לתוכו מר"ה קאמר דבג' מחיצות הוי רה"י גמור מן התורה ולעיל לא קאמר שהיא כרמלית אלא שיש עליה דין כרמלית מדרבנן דנותנין עליה חומרי רה"י וחומרי ר"ה והכי אשכחן בירושלים דשויה כרמלית ופשוט הוא וכבר נתבאר לעיל בסימן שמ"ה:

ואם הוא חצר כו' פי' בחצר מרובעת שנפרץ בצד רביעית צריך תיקון אחר ממה שמתקנין מבוי שארכה יתר על רחבה ופרוץ בצד רביעית דבחצר צריך פס ד' בצד אחד או בב' פסין משהו מכאן ומשהו מכאן אבל במבוי שארכו יתר על רחבו ופרוץ בצד רביעית התירו בלחי כל שהוא מצד אחד וה"א בפ"ק דעירובין (דף י"ב) ואע"ג דבפרש"י מבואר דכולה סוגיא איירי דנשתייר מן הכותל הנפרץ בחצר פס ד' מצד אחד או ב' פסין של ב' משהויין מב' צדדין אפ"ה נקט רבינו שמתקנו בידים לאשמעינן רבותא דלא מיבעיא בנשתייר מן הכותל דניתקן בכך דחשיב טפי מאחר שנשתייר מן הכותל שהיה מתירו לטלטל מתחלה אלא אפי' לא נשתייר כלום מהכותל הראשון מהני תיקון זה שעשאו עכשיו בידים ואע"פ שאיננו חשוב כל כך כאילו נשתייר מן הכותל הראשון אכן ממ"ש התוס' (דף י) בשינויא בתרא דבד"ה וב' טפחים משמע דהסברא איפכא שהרי כתבו וז"ל א"נ בפס גמור סגי בב' משהויין אבל כותל עצמו לא חשיב פס אם לא ברוחב טפח דאין היכר כ"כ בכותל כמו בפס גמור עכ"ל ויש לדחות דלא דמי לנפרץ ונשתייר מן הכותל ודו"ק. כתב הר"ר יהונתן דהני ב' משהויין מכאן ומכאן בחצר היינו דנשאר טפח מכאן וטפח מכאן בגובהו של כותל או עד עשרה טפחים והכי מסתברא דמשהו דקאמר לאו דוקא אלא שיעור טפח מיהא בעינן דליהוי חשיב מחיצה והכי משמע מפשטא דלישנא דגמ' (דף י') דקאמר בי' וב' טפחים סגי אלמא דמשמע לתלמודא דמשהו לאו דוקא דטפח מיהא בעינן וכדאמרינן בפ' חלון (דף פ') מאי משהו כמי

דקאמר

דרכי משה

(ג) מיהו בהגהות מרדכי פ"ק דעירובין ע"ג כתב דאם הרחיק ה' או ו' אמות לא יפה הם עושים: (ד) וכ"ה בהג"א פ"ק דעירובין:

משמע

פרישה

אמר מדא ומר אמר מדא ול"פ דהרא"ש מוקי להאי ברייתא בנגללו בחול וחזרו ונפרצו בשבת ואז ליכא לחלק בין היו תחלה דכיון שנגללו בחול כשנפרצו בשבת כאילו לא היו כולם דמו ומש"ה הוצרך הרא"ש לאוקמי הברייתא דמתיר כשחזרו במחיצות המבדילות בין שני רשויות דיחידים דכיון דאין כאן לא ר"ה ולא כרמלית מש"ה מותר אפילו נעשו מתחלה. והר"ן מוקי להאי ברייתא שנגללו בשבת ע"כ צריכין למימר דהא דנגללו נאסרו איירי בנגללו במקולקלות השיכונות לצד ר"ה מש"ה נאסרו ולא אמרינן בכה"ג הואיל והותרה הותרה כמ"ש התוס' הנ"ל וכ"כ הרא"ש בהדיא בפ"ק דעירובין וכ"כ רבינו לקמן סימן שע"ד ע"ש ואתי שפיר ויכול להיות דר"ת אמר שני האוקימתות דכיון דל"פ לא בדין ולא בסברא אהדדי. ולפ"ז נראה אף שכתם הרא"ש דבריו בפרק הזורק ומשמעות דבריו משמע דמיירי כשנגללו בשבת דהא לשון התוס' נקט והתוס' פשיטא דפירשו דמיירי בנגללו בשבת דאל"כ לא היה ק' מידי מש"כ דאמר הואיל והותרה הותרה ומכותל שבין שני חצירות שנפל מ"מ אינו מוכרח מדבריו לומר כן וי"ל דסתם בפרק הזורק וסמך אמה שפי' להאי ברייתא בפ"ק דעירובין דבנגללו בחול איירי. והשתא א"ש דלא הזכיר הרא"ש בדבריו בפרק הזורק ליישב שני קושיות התוס' הנ"ל דלפי מאי דמוקי ליה הרא"ש דמיירי בנגללו בחול לק"מ. אלא ש"ס על רבינו שכתב בהדיא ז"ל ונגללו המחלצאות בשבת לכן היה נלע"ד ליישב כל קושיות הנ"ל דמ"ש רבינו ועירבו יחד כו' האי וי"ו דועירבו לאו וי"ו המצטרפת היא אלא וי"ו המחולקת וכאילו אמר או עירבו

ים

בשני פסין של שני משהויין ואפילו אין בפירצה ד"ט כיון שהוא במילואו צריך תיקון עד שיהא בה פחות מג' ואם יש בפירצה יותר מי' אמות אפילו אינה במילואו צריך לתקנה בצורת הפתח ואם הוא מבוי שיש לו ג' מחיצות ופרוץ בצד הרביעית היתרו בלחי שעוביו ורחבו כל שהוא שיעמידנו בפתח המבוי ויהיה גבוה י' טפחים ומכל דבר שיעשנו כשר אפילו מבעלי חיים ובלבד שיהא קשור שמה ואפי'

דקאמר טפח ובפ' המפלת (דף כ"ו) גבי תנורי בנות אבל בקטן תחלתו כל שהוא אמרינן נמי וכמה כל שהוא טפח אלא דכתבו התוס' ע"ש ר"ת דפעמים כל שהוא בציר מטפח ופעמים טפי מטפח מ"מ הכא דקאמר תלמודא להדיא בעשר וב' טפחים סגי אלמא דהאי משהו מכאן ומשהו מכאן ר"ל טפח מכאן וטפח מכאן. ואע"ג דבתוס' (דף י') הקשו ע"ז דא"כ ה"ל לפרושי הכא כי התם אין זה קושיא כל כך דהא התם נמי לא אתא לפרושי אלא לתרץ למאן דהוה קשיא ליה מברייתא דתני ומגביה מן הקרקע משהו ארב יהודה דאמר צריך להגביה מן הקרקע טפח והכי נקטינן דטפח בעינן ודלא כמ"ש ב"י דלאו דוקא טפח דבמשהו סגי. שוב ראיתי בש"ע דכתב דבעושה תיקון בידים סגי בשתי משהויין אבל בנשתייר בכותל צריך טפח מכאן וטפח מכאן נמשך אחר מ"ש התוס' בשינויא בתרא ומ"מ נלפע"ד דאין להקל אלא אף בעושה בידים יש לעשות טפח לכתחלה מכאן ומכאן:

ואם הוא מבוי וכו' משנה פ"ק (דף י"ד) לחיין שאמרו גובהן י' טפחים ורחבן ועביין כל שהוא ואיכא לתמוה דבגמרא קאמרי' וכמה כל שהוא תני ר' חייא אפילו כחוט הסרבל וכתבו הרי"ף והרא"ש ואמאי לא כתבו רבינו וי"ל דלפי שאין

לכאן וכן פירשו שם רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע אליבא דשמואל ופירש ה"ר יהונתן חצר שנפרצה למקום האסור לה אע"פ שאין בפירצה יותר מי' כיון שנפרצה במילואה נאסרה החצר לטלטל בכולה אבל אם לא נפרצה כולה שנשתייר מכותל רביעית בנוי כשיעור ד' טפחים במקום אחד ניתרת בכך אבל לא בפחות או אפי' בפחות שיעור זה (א) אם נכל נד אותו כותל נשאר טפח מכאן וטפח מכאן בגובהו של כותל או עד י' טפחים נחשב אותה פרצה כפתח ע"כ. וכן משמע מדברי רש"י דלריכה שני פסין דאמרינן בנשתייר מן הכותל שלא נפרץ סגי וא"צ לעשות הפסים בידים וה"ה למאי דאמרינן ברוח א' בד' דבנשתייר מן הכותל ד' סגי אע"פ שלא עשאו בידים: ומ"ש ה"ר יהונתן אם נכל נד אותו כותל נשאר טפח מכאן וטפח מכאן לאו דוקא טפח דבמשהו מכאן ומשהו מכאן סגי (א):

ומ"ש ואפילו אין בפירצה ד' טפחים וכו' שם איכא תרי לישני בגמ' ופסק רבינו כלישנא קמא דמפליג בין חצר למבוי דבחצר צריך תיקון עד שיהא פחות מג' וכ"פ הרא"ש בשם הר"מ: **ומ"ש** ואם יש בפירצה יותר מי' אמות וכו' מדתנן בספ"ק דעירובין (טו) כל פירצה שהיא בי' אמות מותר מפני שהיא כפתח יתר מכאן אסור וכתב ה"ר יהונתן אהא דא"ר יוחנן חצר צריכה ב' פסים דכשהפירצה יותר מי' אע"פ שנשאר מן הכותל בנוי כעשר וביותר מי' אינו מועיל כלום וכאילו נפל כל הכותל דמי ונאסרה החצר לטלטל בתוכה עד שיעשה לאותו חצר צורת פתח ע"כ וכ"כ הרא"ש בפרק כילד מעברין גבי הא דת"ר עיר של יחיד ונעשית של רבים דאין מערבין את כולה דבשני פסים כשאין ביניהם יותר מי' או בפס ד' והפירצה בי' או בצורת פתח אפי' ביותר מי' מהני בכל דוכתי ובריש עירובין תנן אם יש לו צורת פתח אע"פ שרחב מי' אמות אינו צריך למעט וכבר נתבאר בסימן שקודם זה שדעת הרמב"ם דלא מהני צורת פתח ביותר מי' אלא בעומד מרובה על הפרוץ ושיש חולקין עליו: **ואם** הוא מבוי שיש לו ג' מחיצות וכו' בפ"ק דעירובין (יא) תנן הכשר מבוי בש"ה לחי וקורה ובש"א לחי או קורה ומפרש בגמרא דבמבוי סתום מג' רוחות עסקינן: **ומ"ש** בלחי שעוביו ורחבו כל שהוא גז"ש משנה (יד) לחיים שאמרו גבהם י' טפחים ורחבם ועביים כל שהוא רבי יוסי אומר רחבן ג' טפחים ושקלינן וטרינן בגמ' אי הלכה כרבי יוסי ואסיקנא פוק חזי מאי עמא דבר ופירש רש"י וכבר נהגו העם בלחי משהו וכתבו התוספות בפ"ק דעירובין (י:) גבי הא דאמרינן בחצר קטנה שנפרצה לגדולה בי' ושני טפחים סגי דכותל עצמו לא חשיב לחי אם לא ברחב טפח דאין היכר כ"כ בכותל כמו בפס גמור וכתבו הגהות בפי"ז ובגמרא (יד) וכמה כל שהוא אפילו כחוט הסרבל ומשמע מדברי מהר"ם שכתב המרדכי בפ"ק דעירובין דכחוט הסרבל מיהא בעינן ולפיכך כתב שעושים לחיים מסיד מחוי או ג' פסים שמדביקים אותם אבל החומה בעובי אצבע הוא הרבה יותר חזק מחוט הסרבל או קנה וכתב בתרומת הדשן סימן ע"ד דנפקא ליה מדקאמר אפילו כחוט הסרבל דהיינו עובי אצבע מיהא בעינן וכתב עוד בתרומת הדשן שאין דברי מהר"ם אמורים אלא במבוי שהכשירו בלחי אבל מבוי שצריך לחיים או צורת כתח אפילו פחות מכחוט הסרבל סגי וע"כ התיר בלחיים העשוים מסיד מחוי בעובי ולא כלום במבוי הצריך שני לחיים וגם כתב שכן נוהגין בכל המקומות אמנם כתב תמיהא אחריגא חזינא בהך תיקון דמחוי סיד הטחוי בכותל דזימנין טובא אתי לידי תקלה כי הכלבים רגילים להתחכך בכותלים וחוקקים כל מיחוי הסיד למטה סמוך לארץ יותר משלשה טפחים מן הקרקע ולמעלה ותו לא חזי לא ללחי ולא לצורת פתח דהוי מחילה שהגדיים בוקעים בה ולא מסקי אינשי אדעתייהו ומטלטלי באיסור עכ"ד ומ"מ לא ידענא מאן פלג ליה לחלק בין עובי לחי של מבוי שהכשירו בלחי אחד לעובי לחי של מבוי שהכשירו בשני לחיים ועוד דפשט דברי מהר"ם בצורת פתח החומה שרלה להכריע מדכתב שהקורה שע"ג יש בה לקבל אריח וקורה ובצורת פתח פסק שם במרדכי בהדיא דצורת פתח סגי בקנה עליון בכל דהו כ"ל דאין משם ראיה דהכי פירושה כשעושים לחיים מסיד מחוי שמדביקין אותו אבל החומה בעובי אצבע הוא חזק יותר מחוט הסרבל או קנה כלומר יותר מחוט הסרבל המוזכר גבי לחיים ומקנה המוזכר גבי צורת פתח שהרי סיד מחוי בעובי אצבע המודבק אבל החומה יש לו כח להעמיד קורה שיהיה ע"ג אריח ואילו כחוט הסרבל או קנה אין להן כח לזה וא"כ סיד מחוי בעובי אצבע מיהו טיח בכותל שפיר דמי בין בלחי אחד בין בב' לחיים דבעינן שיהיו כחוט הסרבל בין בצורת פתח דבעינן שיהא עובייה קנה כמו שאמרנו קנה מכאן וקנה מכאן ומיהו כעובי אצבע בעינן וגם בעל תרומת הדשן עצמו כתב שנדחק לפרש דברי מהר"ם כמו שפירשה כדי לקיים מנהג רוב המקומות ומיהו שאר פוסקים כולם סתמו דבריהם וכתבו שיעור לחי כל שהו משמע דס"ל דכחוט הסרבל לאו דוקא אלא כלומר כל שהו והרא"ש כתב בכלל ג' ולחי כחוט הסרבל כשר לכך מקלתו שקוע וחקוק בקיר ומקלתו בולט רק שיהיה ניכר בעלמא סגי עכ"ל משמע בהדיא דס"ל דכחוט הסרבל אין לו שיעור אלא היינו כל שהו מיהו אפשר דבסיד מחוי אפילו אם הוא כעובי אצבע טיח בכותל לא מהני כיון שאינו יכול לעמוד בפני עצמו ולדברי מהר"ם דס"ל דחוט הסרבל דוקא לא תיקשי מדמכשרינן לחי מעלי אשרה דכתותי מכתת שיעוריה דליכא למימר דהא דבעינן כחוט הסרבל לאו משום דבעינן שיעורא אלא משום דבעינן שיהא ראוי להעמיד בו שום דבר ואשרה ראויה להעמיד בה דלא מיפסל משום מכתת שיעוריה אלא במידי דבעי שיעור מדין שיעור א"כ דטעמא דמכתת שיעוריה הוא לפי שעומד לשריפה וכיון שאפילו שישרף ויעשה אפר אם גבלו ועשה ממנו עמוד מהני משום לחי לא מיפסל משום דמיכתת שיעוריה ובעינן גבהו כתב ה"ה בפי"ז בשם הרשב"א הגביהו למעלה מן הקרקע פחות מג' טפחים שאין בארכו אלא ז' טפחים ומשהו כשר שכל לבוד רואין אותו כמלא עכ"ל כתבו הגהות אשיר"י בפ"ק לחי או מחילה דאוגשיב ביה זיקא ולא מני קאי לא חשיב לחי ע"כ ופשוט הוא מדאמרינן בפרק הישן (כז.) כל מחילה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחילה ומשמע דה"ה ללחי כתב ה"ר יהונתן בפ"ק דעירובין על מתניתין דהכשר מבוי צריך שיהיה הלחי סמוך לכותל המבוי בלא הפסק ג"ט שאם היה מרוחק מן הכותל ג' אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה שבכלל פחות מג' אמרינן לבוד וכמאן דמחבר דמי (ג): **ומכל** דבר שיעשנו כשר אפילו מבעלי חיים משנה פ"ק דעירובין (טו) בכל עושין לחיים אפי' בדבר שיש בו רוח חיים ר"מ אוסר והלכה כת"ק:

ומ"ש ובלבד שיהא קשור שמה גלמד מדין מחילה שנתבאר בסימן שס"ג וכ"כ ה"ה בפי"ז וה"ר יהונתן כתב אפילו בדבר שיש בו רוח חיים כגון אדם ובהמה ולא חיישינן שמא תמות דמיתה לא שכיחא ולשמא תברח נמי ליכא למיחש דבקשורה מיירי ולשמא תרבץ תחתיה וליכא מחילה י' ליכא למיחש נמי דמיירי דמתוחה

דרכי משה

שסג (א) משמע מדבריו דאינו מחלק בין פס הנשאר מן הכותל לפס הנעשה בידים ולכן כתב דמפח דקאמר רבי יהונתן ל"ד ולא נהירא לי דאם נשאר מן הכותל (בעינן) בעין טפח אע"ג דבעלמא כגי במשהו וכמ"ש למטה גבי לחי: (ב) וכ"ה לקמן בסמוך דאם הרחיק ג' פסול וכתב בא"ז דאם עבדי ליה צורת פתח לא אמרינן ביה דאוירא דהאי גיסא

פרישה

יחד ותרתי קאמר והכי קאמר שנים ושלשה שהקיפו במחללאות שביבותיהן ברשות הרבים וכדי שלא תקשה מאי מועילין המחללאות הא אוסרים זה על זה משום הכי קאמר שמיירי נמי שעשו אחד משתי תיקונים או שהבדילו גם ביניהן במחללאות והיה כל אחד מותר בשלו וזהו דומיא דעירבו שנים שכתבו התוס' והרא"ש בשתי חלירות או שלא הבדילו ביניהן במחללאות אלא שעירבו יחד וע"ז מסיק וכתב ומותרין לטלטל מזה לזה ר"ל כשעירבו יחד (ולא איירי שהבדילו ביניהן) דנגללו המחיצות בשבת ר"ל המחיצות החיצונות נאסרו כו' והיינו כשיטת פי' הר"ן ממש. ומ"ש תחלה והבדילו גם ביניהן במחללאות ע"ז לא קאי מה שמסיק נגללו בשבת אלא לענין אותן מחיצות איירי בנגללו בחול וכמ"ש הרא"ש בהדיא. ועי"ל דרבינו לא נקיט הכא לפיסקא דרב ושמואל בפלוגתת כותל שבין שתי חלירות שנפל בשבת דרב אוסר לטלטל כל אחד במקירו ושמואל מתיר ומש"ה כתב לפי דעת שניהן פירוש דברייתא בקילור דידוע דרב דאוסר פירש האי ברייתא דמחללת כפשוטו דאפילו נגללו מחיצות המפסיקות ביניהן בשבת אפ"ה נאסרו כדין כותל שבין שתי חלירות שנפלה ואין חילוק בין רבים בכל קלר או יחידים דהתוס' לא חילקו בזה כ"א למאן דמתיר בכותל שנפלה ושמואל דמתיר בכותל שבין שתי חלירות בשבת שנפל מוקי להאי ברייתא דמחללאות דנגללו דנאסרו היינו דוקא בנגללו מחללאות החילונים ור"ן בשם ר"ת כתבו לייסב הברייתא אליבא מאי דקיי"ל כשמואל ומש"ה מוקי לה כמ"ש דמיירי בנגללו מחילות החילונות והתוס' והרא"ש כתבו ייסוב הגמרא והברייי' לפי פשוטו דמשמעות דאיירי בנגללו מחללאות המבדילות והיינו כשיטת רב ורבינו כתב לתרווייהו וע"ד שכתבתי דמ"ש ועירבו יחד ר"ל או עירבו יחד ותרתי קאמר והשתא א"ש דמאי דמסיק וכתב נגללו המחיצות נאסרו קאי לתרווייהו ר"ל לרב נגללו מחללאות המבדילות בשבת אפ"ה נאסרו ולשמואל מיירי בנפלו המחללאות החילונות מש"ה דוקא נאסרו. ולשמואל לא הולרך לאוקמי בשנים שהקיפו במחללאות לר"ה והולרך לומר שעירבו ביניהן אלא היה יכול להעמידו באחד שהקיף חלירו לר"ה ונגללו בשבת אלא אגב של רב הולרך לומר דמיירי בשנים ושלשה קאמר נמי הכי לשמואל. א"כ לשון הברייתא נקט והברייתא קתני גם גבי מחללאות מערבין ומטלטלין מזו לזו לאשמעינן גופא דדינא דיכולין לערב יחד כמו גבי ספינה דקתני ברישא וק"ל. גם לפי מ"ש התוס' דמחללאות נאסרו בנגללו המחילה שביניהן משום דרבים ניכנסו הייתו יכולין לייסב דברי רבינו ע"פ הדרך שכתבתי דמ"ש ועירבו ר"ל או עירבו ונגללו נאסרו ר"ל אפילו אין נגללין החיצונה רק נגללו הפנימים משום דרבים ניכנסו אלא שכבר כתבתי דרבינו שנקט שנים אי שלשה קשה לייסב ולומר דקאי דוקא אמ"ש ונגללו המחיצות שביניהן ומשום דרבים ניכנסו ועוד דהא התוס' משמע דמזרו מהאי שינויא וגם הרא"ש לא זכרהו ומוקי לה בחול לפי' אחת משינויי קמאי בה"מ עיקר לענ"ד ביישוב דברי רבינו ודו"ק:

סי' שסג (א) **מ"ש** ב"י ז"ל ומ"ש הר"ר יונתן אם נכל נד אותו כותל נשאר טפח מכאן וטפח מכאן לאו דוקא טפח דבמשהו מכאן ומשהו מכאן סגי ק"ק הלא כתבו התוס' פ"ק דעירובין והביאם ב"י מיד אחר זה דמגמרא מוכח דכותל עצמו לא חשיב לחי אם לא ברוחב טפח דאין היכר כ"כ בכותל כמו בפס גמור וכ"כ הגהות בפי"ז ור"ל בכותל עצמו אם נפרץ ונשאר מן הצדדין מן הכותל בעצמו בעינן טפח אע"פ שאם העמידו לשם לחי סגי בכל שהוא שוב ראיתי בכ"מ שג"כ כ"כ לייסב דברי רבינו יונתן הנ"ל דדוקא קאמר טפח מהאי טעמא. וגם בש"ע כתב המחבר עצמו אם נשתייר טפח מכאן וטפח מכאן. ונראה דב"י ס"ל כיון דרש"י ור' יונתן פירשו מ"ש בגמרא או בשני פסין ומשהויין דמיירי בנשתייר ומשמע לב"י מדפירשו רבינו יונתן להגמרא בנשתייר ואפ"ה תני הגמרא משהו ש"מ דאפילו בנשתייר משהו סגי. ומ"ש בש"ע טפח אפשר שפסק כן כהוכחת הכ"מ מיהו אינו מוכרח ודו"ק ומ"ש ב"י עוד לתמוה אתרומת הדשן שמחלק בין לחי אחד דבעינן כחוט הסרבל ובין שני לחיין דלא בעינן עוביים אלא משהו כו' לא ידעתי מאין ראה רמז ורמיזה בת"ה שחילק בין לחי אחד לב' לחיין כי המדקדק בת"ה יראה לעיניים דלא חילק אלא בצ"פ משום הכי לא נתנו שיעור ואע"ג דבשאלה מתחיל וכתב ז"ל מה שנוהגין בכל המקומות לעשות הלחיים מסיד מחוי בעובי ולא כלום כו' ומסיק וכתב ע"ז דיפה עושים כא מסיק וכתב שם ז"ל כדי לייסב המנהג ברוב מקומות שאין נוהגין לעשות הכשר כל המבואות כ"א בצ"פ כו' הרי לפנינו דלא כתב היתרו כ"א אצ"פ ולא אלחיים ואף שבשואל נקט בלשונו לחיים ר"ל הלחיים העומדים ועליהן כמין קנה ונעשה מהן צ"פ דהא מסיק דבכל מקומות נהגו לתקן בצ"פ וק"ל. ומ"ש אחר כך או ב' פסין משהויין זה ענין אחר דבאמר תיקנו כן ובמקום אחד. אבל במבוי שתיקונו בשני לחיין ובשני מקומות וע"ד שיתבאר ודאי דס"ל דטובי דכל אחד בעינן כחוט הסרבל. ומ"ש ב"י על מהרא"י שהוכיח מדכתב מהר"ם שהקורה שע"ג יש בה כח לקבל אריח וקורה. וב"י פירשו דאין ראיה. נראה דב"י לפי גירסת המרדכי כ"כ וכן הגירסא לפנינו במרדכי שבידינו שכתב בה כן ז"ל וכשהקורה על גביו יש לה כח לקבל אריח וקורה ור"ל כשהקורה ע"ג הסיד יש בו בסיד כח לקבל אותו הקורה שמניחין עליו וגם (ר"ל הקנה או אם היו מניחין עליו קורה) אם היו מניחין עליו אריח היה בו כח לקבלו ור"ל כיון שהטיח חזק כ"כ הוא עדיף מקנה דצ"פ ולא שר"ל דבעי שיקבל קורה ואריח כמו שעלתה על דעתו דמהרא"י בת"ה אלא לאשמעינן כיון דהוא חזק כ"כ הוא עדיף מקנה דעלמא אבל לפי הגירסא שכתב תרומת הדשן שז"ל שהקורה שע"ג יש בה כח לקבל אריח וקורה כו' ולשון זה משמע שר"ל שהקורה יש בה כח לקבל אריח ואף אם היה מניחין עליה קורה היה כח לקבלה ומש"ה כתב אריח ואח"כ קורה דלא שרי מאריח ע"ג קורה ע"ג סיד מחוי. ולפ"ז יש להקשות מאי בא מהר"ם ללמדינו מזה ומה רולה לומר בזה שלא זה בעצמו הקשה שם בעל ת"ה שכתב ז"ל אע"פ כן לריך הוא לייסב מה רולה לומר. ור"ל לפי גירסתם הנ"ל וכמ"ש קשה מה בא מהרר"י לומר בזה ומסיק וכתב ז"ל ומ"מ מחשב הוא למדקדק ואין להאריך בזה עכ"ל. וגם קשה לפי' ב"י וגירסתו דא"כ מאי טעמא דמהר"ם דמיבעי בצ"פ עובי אצבע בסיד מחוי מכאן ומכאן מאחר דלא ניתנה שיעור בקנה דמכאן ומכאן והוא גופא כתב דטיט מחוי חזק יותר מקנה בפ"ע. וא"כ יותר מסתבר לומר דלא קאי מהר"ם כ"א אלחי ולחיים דבר נתנו חכמים שיעור והלכיכו עובי קוט הסרבל וכמ"ש מהרא"י ודו"ק:

ואפי' מעצי אשרה שטעון שריפה (ג) ל"ש אם נראית בליטת הלחי לעומדים בתוך המבוי ואינה נראית לעומדים בחוץ כזה או שנראית לעומדים בחוץ ואינה נראית לעומדים בפנים כזה כשר הרחיקו מן הכותל ג' או שהגביהו מן הארץ ג' פסול ואפילו לא עשאו לשם לחי אלא שנזדמן לו שם מאליו כשר ובלבד שיסמכו עליו מע"ש אבל לא סמכו

ב"י

מתוחה באשלי מלעיל כלומר שקשורה בחבלים לכותלי המבוי ביתדות שיוצאות מן הכתלים או מן התקרה ואינה יכולה לרבוץ תחתיה והכי מפרשי בסוכה פ' הישן (ג):

ומ"ש ואפילו מעצי אשירה וכו' מוסכם מהאמוראים בפרק חלון (פ) וכתב הרמב"ם בפי"ז דטעמא משום דכיון דעובי הלחי ורחבו כל שהוא לא אמרינן כתותי מכתת שיעוריה ואע"פ שגבהו צריך שיהא י' כבר ייבש זה שם ה"ה. וכתב הגהות בפי"ז בשם ר"י דלחי אפי' שברים ושברי שברים כשרים בו בלבד שלא יגביה התחתונה מהקרקע ג':

ל"ש אם נראית בליטת הלחי לעומדים בתוך המבוי וכו' מבעיא דגמרא בפ"ק דעירובין (ט.) איתמר נראה מבפנים ושוה מבחוץ נדון משום לחי נראה מבחוץ ושוה מבפנים רבי חייא ור"ש ב"ר חד אמר נדון משום לחי וחד אמר אינו נדון ואסיקנא והלכתא נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי ופירש"י נראה מבפנים ושוה מבחוץ. שהעמיד הלחי רחבו לצד ארכו של מבוי ולא משך קצת רחבו קימעא כלפי חוץ אלא השוה חודו החיצון לעובי כותלי המבוי ודומה כמו שמוסיף על רחב הכותלים ואינו נראה מבחוץ כלחי אבל חודו הפנימי נראה מבפנים שעוביו בולט לתוך רוחב המבוי. נראה מבחוץ ושוה מבפנים שמשך כל הלחי לחוץ וחודו הפנימי נכנס בכותלי המבוי ואינו נראה מבפנים אלא דומה כמוסיף על אורך הכותל אבל מבחוץ ניכר שאינו מכותל המבוי שהרי נמשך להלאה מרוחב הכותל. והתוס' והרא"ש כתבו דאין נראה לפרש נראה מבחוץ ושוה מבפנים כמו שפירש כאן דכה"ג לא הוי אפילו נראה מבחוץ כיון שאין נראה לצד חלל המבוי אלא לעומדים אחורי המבוי אלא כמו שפירש הוא עצמו שם בסמוך גבי כותל שצדו א' כנוס מחבירו בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים וכו' שנכנס הבנין ומיעטו מעביו דהשתא בולט ויוצא ממנה כמין עמוד שקורין פילא"ר בין שכניסתו נראית מבפנים ושוה מבחוץ שסוקע הכותל מאחריו ונראית הפגימה בפנים בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים כגון שסוקע הכותל מלפניו שאין הכניסה נראית לעומדים מאחריה אלא לבני ר"ה עכ"ל וצ"ל דצד הכותל שהוא לתוך המבוי קרוי אחורי הכותל וצד הכותל שהוא חוץ למבוי קרוי פני הכותל ולפירש"י שדחו התוספות העמיד רוחב הלחי כנגד עובי הכותל ורוחב הלחי עודף על עובי הכותל ודחה פירוש זה לפי שאינו נראה לעומדים מבחוץ כנגד חלל המבוי שהרי אין הלחי ניכר אצלם לפי שהוא מכסה את כל עובי הכותל ואין ידוע להם אם הוא עודף על עובי הכותל אם לאו ואינו ניכר אלא לעומדים אחורי המבוי שרואים עובי הכותל ומזכירים שרוחב הלחי עודף על עובי הכותל וכמכו על פירושו בכותל שצדו א' כנוס דהיינו שסוקע הכותל מלפניו וכו' ודוגמת זה בלחי שהעמיד עביו כנגד עובי הכותל ועובי הכותל רחב מעובי הלחי ומבפנים הוא שוה שנראה כמוסיף על אורך הכותל ולעומדים כנגד חלל המבוי ניכר בליטת רוחב הלחי שמאחר שעובי הכותל רחב מעובי הלחי ניכרת הפגימה לעומדים בחוץ:

הרחיקו מן הכותל ג' או שהגביהו מן הארץ ג' פסול מימרא דרבא בפ"ק דעירובין (יב) וכתב ה"ה בפי"ז בשם הרשב"א שאם הגביהו פחות מג' אע"פ שאין בו אלא ז' ומשהו כשר וכבר כתבתי זה בסמוך:

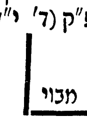
ואפילו לא עשאו לשם לחי וכו' ג"ז בפ"ק דעירובין (דף ט"ז) פלוגתא דאביי ורבא ואביי הוא דאמר הוי לחי ואזלא לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה ומחיצה העומדת מאליה הוי מחיצה ופסקו הפוסקים כוותיה שזו היא א' מהשמועות שסימנם יע"ל קג"ם דקי"ל בהו כאביי ומ"ש שיסמכו עליו מע"ש כן מפורש שם היכא דלא סמכי עליה מאתמול כ"ע לא פליגי דלא הוי לחי כ"פ היכא דסמכי עליה מאתמול ופירש"י העומד מאליו שלא הוקבע לשם תיקון מבוי שלא הזמינוהו לכך כלומר דאפילו הוקבע בידים מיקרי עומד מאליו כיון שלא הוקבע שם לשם לחי ורבה להשמיענו עוד שא"צ שיתכוין לסמוך עליו מע"ש אלא כל שלא היה שם לחי אחד בע"ש זה מיקרי סמך עליו מע"ש. היכא דלא סמכי עליה מאתמול שהיה שם לחי אחד ונפל בשבת וכ"כ בהגהת אשיר"י וכך הם דברי ה"ה בפי"ז בשם הרשב"א שכתב וז"ל כיצד העמידו לחי במבוי וניטל בשבת אפילו היה שם אילן שכיוצא בו ואפילו נטעו בידים אינו מועיל כיון שלא סמך עליו מע"ש לא העמיד שם לחי אחר או שהיה שם ונפל מע"ש אילן זה מתיר משום לחי וכן כל כיוצא בזה וכבר כתבתי בסמוך דעת התוס' דכותל עצמו לא חשיב לחי אם לא ברוחב טפח דאין

ב"ח

שאין אנו בקיאין בשיעורא דחוט הסרבל כמה הוא לכך לא כתבו וזה היה דעת הרמב"ם בפי"ז שכתב ג"כ בכתם דלחי עביו ורחבו כל שהוא ולא כתב שיהא כחוט הסרבל דכיון דלא ידעינן שיעורא דחוט הסרבל אזלינן לקולא במידי דרבנן וסגי בלחי כל שהוא ממש והכי נהוג עלמא דלא כמ"ש המרדכי בשם מהר"ם דבעינן כעובי אצבע וכ"כ מהרא"י בת"ה סי' ע"ד אלא שמתוך לשון מהרא"י שהביא ב"י מבואר שלא היה כתוב בו כלשון תשובת מהרא"י שבידינו שנדפס שנת ש"ו ולכן השיב על מקצת דבריו אבל בלשון תשובת מהרא"י שבידינו ליכא קושיא וע"ש:

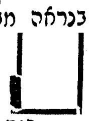
ומ"ש ואפי' מעצי אשירה שטעון שריפה פי' וכשר אע"פ דכתותי מכתת שיעוריה לפי שלחי סגי בכל שהוא ואע"ג שיש לו שיעור בגבהו שצריך י' י"ל כיון דאף אם ישרפנו אפשר לגבלו ולחזור ולתקן ממנו לחי ע"י טיט מחוי לא מפסיל משום דמכתת שיעוריה עיין בב"י:

לא שנא אם נראית בליטת הלחי וכו' הכי אסיקנא הלכתא בפ"ק (ד' י"ד) ורש"י בדף ט' כתב נראה מבפנים ושוה מבחוץ כזה

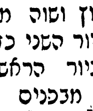

מבוי

אבל בנראה מבחוץ ושוה מבפנים צייר ב' ציורים ציור האחד כזה

וציור השני כזה

והב"י הבין מפירש"י שציור הראשון

שפירש"י בנראה מבחוץ ושוה מבפנים הוא כזה

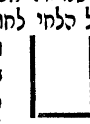
וציור הב' הוא כזה

ושרי ליה מארי' שהרי התוס' כתבו דהציור השני ניחא טפי משום דהראשון קשה היכי משני לקמן בנכנסין כותלי קטנה לגדולה אהכתי נראה מבחוץ הוא וכו' וקושיא זו קשיא ג"כ אציור השני שצייר בית יוסף ותו דמ"ש התוס' תחלה דלכך שינה רש"י משום דלעיל איירי בלחי שמעמידין אצל הכותל ודרך להעמידו לצד פנים כו' מבואר הוא שלא כתבו כן אלא אהך צורה שנייה שצייר ב"י שהיא לפי האמת הצורה הראשונה שצייר רש"י אבל הצורה הראשונה שצייר ב"י אין העמדתה לצד פנים אלא אדרבה נמשכה לצד חוץ ועודף על עובי הכותל אלא השתי צורות של נראה מבחוץ שצייר רש"י הוא כדאמרן וכך הבינו התוספות כדפי' וכן הוא באשיר"י ובהגהת מיימוני פי"ז וכן הוא במרדכי פ"ק וז"ל רש"י פי' אותו בתרי גווני גבי כותל שצדו א' כנוס מחבירו פי' בין שנראה מבחוץ כגון שהכותל שקוע מלפניו כזה

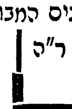
ולעיל פי' שמשך כל הלחי לחוץ וחודו הפנימי הוא דבוק בעובי הכותל של המבוי כזה

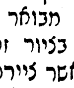
ובתוס' כתבו דרש"י הוצרך לשנות לפרש כן עכ"ל והר"י בחלק י"ז בדף כ"ד ריש ע"ג כתב בביאור וז"ל נראה מבחוץ ושוה מבפנים יש לו ב' צורות כי יש מי שפירש שאינו נראה אלא מצד ר"ה כנגד פתח המבוי אבל מצד המבוי מבחוץ הוא חלק כולו ואינו נראה כלל וגם אינו נראה מבפנים כלו' מבפנים המבוי כזה

ויש מי שפירש שנראה מבחוץ מצד המבוי כזה

וזהו לחי המושך מדופן המבוי או עם דופן המבוי כי נוכל לפרש שנמשך דופן המבוי בחודו שכלפי חוץ כצורה הראשו' או נוכל לפרש שנמשך דופן המבוי בחודו הפנימי כצורה השנייה שעשיתי וכו' והצורה הראשונה עיקר ולזה הסכימו רוב הפוסקים עכ"ל ודבריו בלחי המושך הם מדברי הרא"ש והרי מבואר דלא כפי' ב"י בצורה הראשונה דאין לשון המשנה עם הדופן נופלת כלל בציור זה. ושוב מצאתי למהר"ל חביב בתשובות סי' י"ד שצייר אלו הב' צורות כאשר ציירתי ואח"כ כתב והיה נ"ל אופן ג' ופי' אותו בכותל כנוס והוא כזה

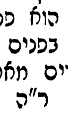
וראיתי אדם גדול הלא הוא הריטב"א ז"ל שפי' כן ולדעתי שלא רצה בו רש"י מטע' דנראה מבחוץ צריך שיהיה לעוברים לפני המבוי בדרך ר"ה אמנם זה אינו נראה לחי לא לבני מבוי ולא לאותם העוברים בר"ה שלפני המבוי עכ"ל הנה גם הוא ז"ל כתב דלרש"י אינו נקרא נראה מבחוץ אלא א' מב' הצורות שציירתי ודלא כב"י. עוד קשה על מה שהביא ב"י לשון רש"י גבי כותל שצדו א' כנוס מחבירו בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים וכו' שנכנס הבנין ומיעטו מעביו דהשתא בולט ויוצא ממנו כעין עמוד שקורין פילא"ר בין שכניסתו נראית מבפנים ושוה מבחוץ שסוקע הכותל מאחריו ונראית הפגימה בפנים בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים כגון שסוקע הכותל מלפניו שאין הכניסה נראית לעומדים מאחריה אלא לבני ר"ה עכ"ל רש"י וכתב ב"י וצ"ל דצד הכותל שהוא לתוך המבוי קרוי אחורי הכותל וצד הכותל שהוא חוץ למבוי קרוי פני הכותל עכ"ל נמשך למה שסובר שהציור שנראה מבחוץ שהסכימו עליו התוס' והרא"ש הוא כזה

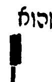
דהשתא מ"ש רש"י שסוקע הכותל מלפניו היינו צד הכותל מבחוץ למבוי שהוא כפי הכותל ואין הדעת סובלתו שלשון חוץ יהא פירושו הפנים והפנים יהא פירושו האחור אלא הדבר פשוט שהמבוי הסתום ופתוח מצד הד' לר"ה ראשו הפתוח הוא הנקרא בשם פנים כי הוא פני המבוי וסוף המבוי בצד הסתום הוא האחור של מבוי רחוק מר"ה ולפי זה ניחא לשון רש"י שאמר בין שסוקע הכותל מאחריו ונראית הפגימה בפנים כזה

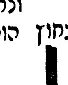
שנראה פגימה לעומדים בתוך המבוי מצד האחור ובין שסוקע הכותל מלפניו כזה

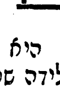
שאין הכניסה נראית לעומדים מאחריה אלא לבני ר"ה נראית והיינו נראה מבחוץ ושוה מבפנים ובמקצת ספרי רש"י הגיהו שאין הכניס' נראי' לעומדים בפנים אלא לבני ר"ה ואיך שיהי' הלשון הדברים מובנים שלשון סוקע הכותל מאחריו וסוקע הכותל מלפניו זה וזה מיירי שסוקע הכותל באותו צד שהוא תוך המבוי ולא איירי כלל בשוקע הכותל באותו צד שהוא חוץ למבוי וניכרין דברי אמת ומהרש"ל כתב כי י"א שציור כזה:

נראה מבפנים ומבחוץ הוא כי העומדים בחוץ רואים שכותל זה אינו שוה בעובי עם הכותל שכנגדו ואינו נקרא נראה מבפנים ושוה בחוץ אלא כזה

שהעומדים בחוץ רואים שהכותלים שוים בעובי ואינו נראה לחי אלא לעומדים בפנים וליתא להאי פירושא דבגמרא ובפירוש רש"י לא נזכר לחלק בכך והדבר פשוט שאינו נראה שהוא לחי אלא בדאיכא פגימה או בליטה אבל בשיעור העובי לא נראה שהוא לחי דרגילות הוא שכותל אחד איננו עבה כמו כותל שכנגדה וכן משמע בסמוך גבי לחי הבולט והכי נקטינן דשני ציורים שצייר רש"י בנראה מבחוץ וכמו שפירשנו הם מתירים המבוי שהרי התוס' לא דחו הציור הראשון אלא שכתבו שהציור השני ניחא טפי ואח"כ כתבו ליישב הציור הראשון בשני דרכים וגם הרי"ף והרמב"ם כתבו בכתם בנראה מבחוץ ושוה מבפנים שהוא לחי והרב המגיד כתב כפי' הראשון של רש"י וכ"כ ה"ר יהונתן והמרדכי הביא שני הפירושים ולא דחה הראשון אע"ג שהרא"ש והגהת מיימוני דחו הראשון ברוב הגדולים נקטינן דלא דחאוהו והכי משמע מדברי רבינו שכתב בכתם בנראה מבחוץ שהוא לחי אבל אותן שני הציורים בנראה מבחוץ ושוה בפנים האחד הוא הציור שצייר ב"י לפי פירש"י שדחאוהו התוס' והוא שרוחב הלחי הוא עודף על עובי הכותל כזה

והוא פי' הריטב"א דס"ל נראה מבחוץ לאותן העוברין אחורי המבוי. והב' הוא שמבחוץ בר"ה נראה שהכותל האחד הוא עובי הרבה מכותל שכנגדה ובפנים אינו נראה הני תרתי אין מתירין המבוי כלל שאין כאן נראה לחי לא מבפנים לבני המבוי ולא מבחוץ לאותם העוברין בר"ה שלפני המבוי:

הרחיקו מן הכותל ג' וכו' מימרא דרבא בפרק קמא (דף י"ד) אפילו לרשב"ג דס"ל לבוד בפחות מד' ה"מ למעלה אבל למטה כיון דהוי ליה מחילה שהגדיים בוקעין בה לא הוי מחילה:

ואפי' לא עשאו לשם לחי וכו' פלוגתא דאביי ורבא בפ"ק (דף ט"ו) ופסקו הפוסקים כאביי שזו היא למ"ד דיע"ל קג"ם ודלא כר"ת שפסק כרבא גבי לחי ואומר דלמ"ד דיע"ל קג"ם היא לידה דפליגי בה אביי ורבא בפ' בנות כותים (דף ל"ז) בימי לידה שאינה רואה בהם וכ"כ הסמ"ג בהלכות נדה בשם כל הגאונים

דרכי משה

גיסא ודהאי גיסא מבטלא ליה: (ג) בא"ז אם קשר אדם ללחי הוי לחי:

ומשמע

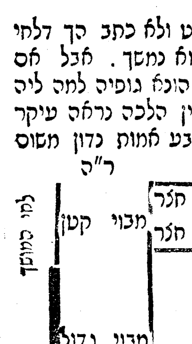
פרישה

(ג) **ל"ש** אם נראית הלחי לעומדים בתוך המבוי ואינה נראית לעומדים בחוץ כו' ולשון הגמרא פ"ק דעירובין דף ט' ע"ב הוא ושוה מבחוץ או שוה מבפנים כו' ופירש"י **נראה מבפנים ושוה מבחוץ** שהעמיד רחבו לצד אורכו של מבוי ולא משך קצת רחבו קימעא כלפי חוץ אלא השוה חודו החיצון לעובי כותלי המבוי ודומה כמו שמוסיף על רוחב הכותלים ואינו נראה מבחוץ בלחי אבל חודו הפנימי נראה מבפנים שעוביו בולט לתוך רוחב המבוי עכ"ל. נראה בעיני פשוט דר"ל כזה ולא כמו שנדפס בחכמת שלמה כזה דהא מדכתב ר"י

סמכו עליו מע"ש כגון שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת ואין לסמוך על זה מכאן ואילך פסול ומיהו אפילו סמכו עליו מע"ש לא מהני אא"כ יהא בולט בתוך המבוי בפחות מד' אמות אבל אם הוא בולט לתוכו ד' אמות אין שם לחי עליו וצריך לחי אחר להתירו ומעמידו ברוח שכנגדו או אצלו ויעשנו מעט עב או דק יותר מהבליטה כדי שיהא ניכר שהוא לשם לחי ודוקא במבוי שרחבו מח' אמות ולמעלה אבל אין בו אלא ח' אמות מצומצמות אפי' אם הלחי

הגאונים דהלמ"ד היא לחי העומד מאליו ואעפ"כ נהגו בגרפת להחמיר כרבינו יעקב לומר שאין עולין הואיל והדבר יצא מפיו עכ"ל מיהו נראה דדוקא בזיבה שהוא איסור כרת החמירו משא"כ גבי לחי שאינו אלא דרבנן אין להחמיר : ומ"ש כגון שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת וכו' כך פירש"י לשם ומשמע דאם לא היה שם לחי אח' אע"פ שלא סמכו על זה בפירוש מאתמול הוי לחי וכ"כ הגהת אשיר"י משם הא"ז וכ"כ ה"ה על שם הרשב"א בפי"ו מה' שבת וכך כתב ב"י : ומיהו אפי' סמכו עליו מע"ש לא מהני אא"כ יהא בולט בתוך המבוי בפחות מד' אמות וכו' מימרא דרב הונא בפ"ק (דף ה') ואיכא לתמוה דה"ל לרבינו לכתוב דין לחי הבולט מדופנו של מבוי כמו שהוא בגמרא לאיזה צורך כתב ומיהו אפי' סמכו עליו מע"ש וכו' ונראה דס"ל לרבינו דאי עבדיה ללחי בידים אפי' הוא יותר מד' אמות נדון משום לחי דמשום דריבה בסתימתו לא גרע מלחי משהו והך דרב הונא לא איירי בדעבדיה לשם לחי אלא בהוציא בניינו בפאת ביתו לשום חיזוק והתם הוא דלא מהני בסמכו עליו משום לחי אלא אם כן שיהא בולט בתוך המבוי בפחות מד' אמות וכמו שפירש"י ולכן כתב רבינו ומיהו אפילו סמכו עליו וכו' דאתא לפרש דהא דמפלגינן בין ד' אמות לפחות מד' אמות אינו אלא בלחי שלא הועמד לשם לחי אלא דנעשה לחיזוק הבית דהתם הוא שאם הוא ד' אמות אינו נידון משום לחי אפילו סמכו עליו מע"ש לא מהני וזהו שכתב רש"י ז"ל הכא נמי נפיק מתורת לחי ולא סמכינן עליה וכו' פי' דהסמיכה שסמכו עליה מע"ש לא מהני כיון דלא עבדיה מתחלה לשם לחי וכיון דלאו להכי איקבע אנן במחשבה לא מצינן לאפוקיה מתורת כותל ולשווייה לחי וכו' פי' דבעינן מעשה בידים לאפוקי' מתורת כותל ומ"ש אנן במחשבה לא מצינן לאפוקיה מתורת כותל לאו דוקא מחשבה אלא ה"ה בדיבור לא מצינן לאפוקיה אם לא במעשה דאז כשעושה מעשה לתקנו לשם לחי אע"ג דליכא היכרא שהוא לחי כיון דבולט ד' אמות אפ"ה כשהעמידו לשם לחי יש לו קול ואיכא היכרא כמו שכתבו התוס' לפי פירש"י אלמא דכשלא העמידו לשם לחי דאין לו קול אינו נידון משום לחי כשהוא בולט ד' אמות אפילו כמכו עליו מע"ש בדיבור לא סמכינן עליה כל זה נראה דבר פשוט דדברי רבינו הם ע"פ פירש"י ותוס' ודלא כמה שהבין ב"י מפירש"י ותוס' דדוקא בדלא סמכו עליו מע"ש קאמר דבבולט ד' אמות אינו נידון משום לחי אבל בדסמכו עליו מע"ש נדון משום לחי אפשר דלפי' שכתב רש"י אנן במחשבה לא מצינן לאפוקיה וכו' משמע לב"י דוקא במחשבה אבל בדיבור דסמכו עליו מצי לאפוקיה וליתא אלא כל דלא עבדיה בידים לקבעו לשם לחי לא מצי לאפוקיה מתורת כותל אפילו בדיבור. כמו שפי' רש"י בתחלת פירושו בדבור זה וכן בתוס' שכתבו שאין לו קול כשלא העמידו לשם לחי מבואר דדוקא בדעשה לחי והעמידו בידים לשם לחי וכך מוכח מדברי הרא"ש שכתב גבי לחי הבולט פי' בולט מדופן של מבוי כמין עמודים שעושין לכתלים וכו' כלשון פירש"י דלא היה לו להרא"ש לפרש כך אם לא היה סובר דאי עבדיה לשם לחי אפי' בולט ד' אמות נידון משום לחי :

ויעשנו מעט עב וכו' שם דמטפי ביה או דמבציר ביה ודברי רבינו כפי' השני של רש"י וכ"כ הרי"ף פי' השני לחוד. ונראה דלענין דינא ודאי ה"ה בגבוה ממנו או נמוך ממנו וכפי' הראשון דרש"י אלא דאורחא דמילתא הוא שאין עושין לחי גבוה מן המבוי ולא נמוך ממנו ועוד דאינו ניכר בזה כל כך לבני מבוי שהוא לחי כיון שאינו גבוה או נמוך ממנו אלא דבר מועט משא"כ בדאיכא פגימה או בליטה כל גבוה עשרה טפחים : ומ"ש ודוקא במבוי שרחבו מח' אמות ולמעלה וכו' שם מימרא דרב אשי מה נפשך אי עומד נפיש ניתר בעומד מרובה על הפרוץ ואי פרוץ נפיש נידון משום לחי מאי אמרת דשוו תרווייהו כהדדי ה"ל ספק דדבריהם וספק דדבריהם להקל. ואע"ג דלמאי דקיימא לן פרוץ כעומד מותר לא צריך לטעמא דה"ל ספק דדבריהם וכו' קאמר ליה רב אשי לאפלוגי אדרב הונא בריה דרב יהושע דס"ל דפרוץ כעומד אסור אפ"ה הכא שרי דה"ל ספק דבריהם וכו' וכ"כ התוספות ורבינו למאי דקי"ל פרוץ כעומד מותר כתב אפילו אם הלחי בולט ד' אמות לתוכו כשר לאורויי דלאו משום ספק כשר אלא אפילו ידוע דבולט ד' אמות דבידי אדם אפשר לצמצם אפילו הכי כשר. גרסינן בפ"ק דעירובין (דף י') אמר רב הונא לחי המושך עם דפנו של מבוי פחות מד' אמות נידון משום לחי ומשתמש עד חודו הפנימי ד' אמות נידון משום מבוי ואסור להשתמש בכולו וכתבו התוס' (בדף ה') בד"ה פחות מד' אמות דהך דלחי המושך הואיל והוי לאורך המבוי ואינו סותמו ד' נידון משום מבוי ואפילו הוקבע לשם לחי וכך מוכח להדיא מפירש"י בהך דלחי המושך וכן במה שפירש"י (דף ט') בהא דקאמר ולרשב"ג ליהוי כנראה מבחוץ ע"ש וכן פסק בהגהת אשיר"י משם הא"ז ואיכא לתמוה אדברי הרא"ש ורבינו שלא כתבו חילוק זה בין לחי הבולט ללחי המושך כמו שפירש"י והתו' ונראה לי דנמשכו אחר דברי הרי"ף שלא כתב בפסקיו אלא הך דלחי הבולט ולא כתב הך דלחי המושך אלמא דס"ל דחד דינא אית להו דבלחי המושך נמי לא מפלגינן בין פחות לד' אלא היכא שלא נעשה מתחלה לשם לחי אלא שבנין הכותל הוא נמשך. אבל אם העמיד לשם לחי אפילו אם הוא ד' אמות נדון משום לחי ומתיר את המבוי כולו וכיון דחד דינא אית להו לא הוצרכו לכתוב אלא האחד ולא קשה רב הונא גופיה למה ליה למימר תרווייהו י"ל דאיצטריך לחי המושך לאשמועינן דנראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי וכדקאמר רב יוסף עלה ש"מ תלת וכו'. מיהו לענין הלכה נראה עיקר כפירש"י והתוס' דאיכא לחלק בין לחי הבולט ובין לחי המושך וכן פסק בש"ע ודע שמדברי ה"ר יהונתן מבואר דבהך דלחי המושך היה גורס ארבע אמות נדון משום מבוי ומותר להשתמש בכולו ומיירי במבוי שצדו אחד ארוך וצד השני הוא קצר ובצד הקצר נמשך הלחי עד כנגד הצד הארוך כזה

וקאמר רב הונא דאם הוא פחות מד' אמות אינו משתמש אלא עד חודו הפנימי משום דס"ל בין לחיים אסור ואם הוא ד' אמות מותר להשתמש בכולו במבוי גדול מותר דנראה מבפנים וגם לאותו משך ד' אמות שהוא מבוי קטן דיש שם ב' חצירות ובכל חצר פתוחים בתים לתוכו גם כן א"צ לחי שהרי נראה מבחוץ בכל משך הד' אמות ולא דמי ללחי הבולט וע"ש ואפשר לפע"ד ליישב דברי הרמב"ם ע"פ גירסא זו לפי שה' המגיד כתב עליהם שצ"ע ואין רצוני להאריך בפי' הסוגיא לפי זה ודרך קצרה אומר דהרמב"ם מפרש במ"ש בלחי הבולט ד' אמות דכיון שנדון משום מבוי וחשוב בפני עצמו צריך לחי אחר להתירו היינו להתירו לאותו הלחי הבולט כדי להשתמש בינו ובין הדופן שכנגדו דבין לחיים אסור דאם הוא פחות מד' אמות נדון משום לחי ולא מהני לחי אחר להתיר תשמיש בינו ובין הדופן שכנגדה וכדין כל שאר לחי ולפי זה למבוי עצמה פשיטא דמהני הך בליטה דא"צ לחי אחר אפילו הוא ד' אמות והוא ג"כ פחות מחצי רוחב המבוי לעולם ניתר בבליטה זו אלא דכדי להשתמש בין אותו לחי לדופן שכנגדו כשיש בבליטה זו ד' אמות אמר דצריך לחי אחר אבל בלחי המושך מותר להשתמש בכולו ואין צריך לחי אחר דמבוי גדול ניתר בנראה מבפנים ומבוי קטן ניתר בנראה מבחוץ ודוקא בדאיכא ד' אמות אבל

דאין היכר כ"כ בכותל כמו בפס גמור : ומ"ש ומיהו אפילו סמכו עליו מע"ש לא מהני אא"כ יהא בולט וכו' ג"ז בפ"ק דעירובין (דף ה') אמר רמי בר חמא אמר רב הונא לחי הבולט מדופנו של מבוי פחות מד"א נדון משום לחי וא"כ לחי אחר להתירו ד"א נדון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו אותו לחי היכן מעמידו אי דמוקי ליה בהדיה אוסופי הוא דקא מוסיף עליה א"ר פפא דמוקי ליה לאידך גיסא רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפי' תימא דמוקי ליה בהדיה דמטפי ביה או דמבצר ביה ופירש רש"י הבולט מדופני של מבוי. לתוך רוחב המבוי ולא נעשה שם לשם לחי אלא הואיל בניינו בפאת ביתו פחות מד"א ברוחב המבוי נדון משום לחי וסמכינן עליה ואע"ג דלאו לשם לחי איקבע דקי"ל כאביי בלחי העומד מאליו דכשר אם היה בולט לתוך רוחב המבוי ד"א נדון משום מבוי כלו' כיון דאורך הכשר מבוי ניתר בכך בעלמא ומיקרי מבוי ה"נ נפק מתורת לחי דלא סמכינן עליה אע"ג דאי עבדיה משום לחי הוי כשר דמשום דריבה בסתימתו לא גרע מלחי משהו הכא כיון דלאו להכי איקבע אנן במחשבה לא מצינן לאפוקי מתורת כותל ולשוייה לחי דכיון דנפק ליה מתורת לחי נמצא שאין תיקון למבוי זה וצריך לחי אחר להתיר המבוי באידך גיסא אצל כותל האחר כנגדו. דמטפי ביה או מבצר ביה גבוה ממנו או נמוך ממנו א"כ עב ממנו או דק ממנו כדי שימשך הימנו ולחוץ או הימנו ולפנים ע"כ ורבינו כתב דמטפי ביה או דמבצר ביה כפי' שני וכתבו התוס' ד"א נדון משום מבוי אפילו למ"ד לחי משום מחיצה דהיה לו להועיל יותר אם סותמו מ"מ היכר קצת בעינן ואע"ג דהיכא דהעמידו לשם לחי לפירש"י מועיל אע"ג דאין היכר מ"מ י"ל כשהעמידו לשם לחי יש קול ואיכא היכרא וכתבו עוד התוספות דהא דקאמר אותו לחי היכן מעמידו במבוי רחב יותר מח' קא בעי דברחב ח' היכן שיעמידנו הוי עומד מרובה : ומ"ש ודוקא במבוי שרחבו מח' אמות ולמעלה וכו' ג"ז שם דף הנזכר על הלחי מימרא אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא במבוי ח' אבל במבוי ז' ניתר בעומד מרובה על הפרוץ רב אשי אמר אפי' במבוי ח' לא צריך מה נפשך אי עומד נפיש ניתר בעומד מרובה על הפרוץ ואי פרוץ מרובה נדון משום לחי מאי אמרת דשוו תרווייהו כי הדדי ה"ל ספק דדבריהם וספק דדבריהם להקל א ומפשטא דשמעתא משמע דע"כ לא מכשר רב אשי אלא במבוי שהוא רחב ח' אבל אם הוא רחב ט' לחי של ד' אמות אינו כשר בו לפי שאינו נדון משום לחי כל שיש בו ד"א כיון שלא הוקבע לשם לחי ואינו מכשיר משום עומד שהרי הוא מועט מן הפרוץ וכ"כ ה"ה בפי"ז בשם הרשב"א וכ"כ מדברי רבי' שכ' ח' אמות מצומצמות אבל הרמב"ם בפי"ז כתב לחי שהוא רחב הרבה בין שהי' רחבו פחות מחצי רוחב המבוי בין שהיה רחבו כחצי רוחב המבוי כשר ונדון משום לחי אבל אם היה יתר על חצי רוחב המבוי נדון משום עומד מרובה על הפרוץ משמע דס"ל דכי אמר רב אשי אפי' במבוי ח' לאו דוקא דה"ה אפילו ברחב כמה אמות וכתב ה"ה שדבריו צ"ע: ומ"ש רבינו אפי' סמכו עליו מע"ש לא מהני אא"כ יהא בולט בתוך המבוי פחות מד"א הוא דלא כפירש"י שכבר נתבאר בדבריו דע"כ לא אמרי' דד"א נדון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו אלא בשלא סמך עליו מבע"י אבל אם סמך עליו מבע"י אפילו הוא רחב כמה אמות נדון משום לחי וכ"כ שהוא דעת התוספות ולפיכך יש לתמוה על רבינו שכתב כן וצ"ע (ד) כתוב בהגהת אשיר"י פ"ק דעירובין מבוי שרצפו בלחיים בפחות מג' והוי משך רצופו ד"א באורך המבוי צריך לחי אחר להתיר מבוי זה שבין לחיים אבל מלחי הפנימי ואילך מיהא שריא ולרש"י וכך נראה בעיני שאפילו מלחי הפנימי ולפנים אינו ניתר א"ז עד כאן לשונו ונראה שכ"כ מדגרסינן בפ"ק דעירובין (דף ט') א"ר יוחנן מבוי שרצפו בלחיים פחות מד"א באנו למחלוקת רשב"ג ורבנן ופי' רב אשי כגון שרצפו בלחיים פחות פחות מג' במשך ד"א לרשב"ג דאמר לבוד ה"ל מבוי וצריך לחי להתירו לרבנן דאמרי לא אמרינן לבוד א"צ לחי אחר להתירו ופירש"י לרשב"ג יש לבוד בפחות מג' וה"ל חד לחי ואמרינן לעיל ד"א נדון משום מבוי ויצא מתורת לחי וצריך לחי אחר להתיר מבוי זה שבין לחיים אבל מלחי הפנימי ואילך מיהא שרי לטלטולי במבוי דלהנהו ודאי נראה לחי ועוביו נדון להם כלחי וניתר בו מבוי כך שמעתי ול"נ שאפי' מפנימי ולפנים אינו ניתר דלחי הפנימי לר"י אינו מתיר כלל עכ"ל ולמד מכאן א"ז לדידן דקי"ל דפחות מג' הוי לבוד להיכא דרצפו בלחיים פחות פחות מג' ותמהני דהא בגמרא אקשינן אהא ולרשב"ג ליהוי כנראה מבחוץ ושוה מבפנים ומשני מידי הוא טעמא אלא לר' יוחנן הא כי אתא רבין א"ר יוחנן נראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו נדון משום לחי וא"כ לדידן דקי"ל דנראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי אפילו

דרכי משה

(ד) ומשמע כן גם מדברי המ"מ פי"ז שכתב דלחי המתוקן לכך אפילו רחב ד' מהני ואפשר דרבינו בעל הטור ג"כ ס"ל הכי אלא דאמר לא תיקנו לשם כך וסמכו עליו נ"ל דלא מהני

פרישה

ר"י שהעמיד הלחי רחבו לצד אורכו של מבוי וזהו כמו שרשמתי דאילו לרש"ל היה רחב הלחי לצד עובי כותלי המבוי ולא אורך כותלי המבוי. ומ"ש רש"י ולא משך קצת רוחבו קימעא כלפי חוץ ר"ל לאפוקי ציור כזה דבציור כזה בולט קצת מרוחב כלחי עודף מאורך כותלי המבוי ובזה נקרא לרש"י נראה מבחוץ ומבפנים וק"ל ונראה דדעת מ"ו בציור זה שנדפס במ"ש מפני שלא זהו פירוש התוספות אבל ציור דפירש"י על מ"ש בנראה בחוץ. אבל בנראה מבפנים לא כתבו כלום וכיון שרש"י פי' בכנוס כבסמוך ונראה מבפנים פירש בציור הנ"ל מש"ה תני מ"ו

חדושי הגהות

שסג א כתב מהרל"ח ומה שצ"ל דמותר משום דספק דדבריהם אע"ג דקי"ל פרוץ כעומד מותר כמ"ש בסי' שקודם זה וא"כ אין כאן ספק דדבריהם כלל אלא ממ"נ ודאי מותר כבר

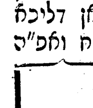
הלחי בולט ד' אמות לתוכו שרי וכן הכשירו בקורה שמניחה על ראש המבוי בכותלי המבוי אבל נעץ שתי יתדות אצל המבוי בחוץ אפילו בסמוך לו והניחה עליהם פסול וצריך שתהא עשויה לשם קורה כדי להתיר המבוי אבל לא נעשית לשם כך אפילו סמכו עליה מע"ש פסולה ושיעור הקורה רחבה טפח ועוביה כל שהוא רק שתהא חזקה כדי לקבל חצי לבינה הלכך עשאה מעצי אשרה פסולה דלשרפה קיים וכתותי מכתת שיעורה ואם היא רחבה ארבעה טפחים אינה צריכה להיות חזקה לקבל חצי לבנה ומעמידיה א"צ שיהיו חזקים אלא כדי לקבלה ולא כדי לקבל אותה וחצי לבינה והרמב"ם כתב שמעמידיה צריך שיהיו חזקים לקבלה ולקבל חצי לבינה וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן: היתה עגולה צריך שיהא בהיקפה ג' טפחים שאז יש ברחבה טפח: היתה של קש או של קנים פסולה: היתה עקומה ועקמומיתה נוטה חוץ למבוי או למעלה מכ' או למטה מי' כזה רואין כל שאילו תנטל העקמומית ואין בין זה לזה ג'

אפילו רצפו בלחיים פחות פחות מג' במשך ד"א א"כ לחי אחר להתיר דכיתר בנראה מבחוץ אע"פ שהוא שוה מבפנים ואפשר שטעמו של א"ז הוא ללמוד מכאן להיכא שלא משך לחי החיצון כלפי חוץ כלל אלא שאם לכך נתכוון ה"ל לפרש דבריו: גרסינן בפ"ק דעירובין (דף י) אמר רמי בר אבא אמר רב הונא לחי המושך עם דופנו של מבוי פחות מד"א כדון משום לחי ומשתמש עם חודו הפנימי ד"א כדון משום מבוי ואסור להשתמש בכולו ופירש"י לחי המושך עם דפנות של מבוי לחוץ שנראה כמאריך את דופן המבוי שמעמיד חודו כנגד עובי הכותל דמיכסי חודו בעוביו של כותל דשוה מבפנים ונראה מבחוץ שאין חודו של לחי מכסה כל עובי הדופן שרחב ממנו בכולו בכל המבוי שהרי אין כאן לחי וכתבו התו' (ה.) גבי לחי הבולט מדופנו של מבוי דהא דלחי המושך הואיל והוי לאורך המבוי ואינו סותמו ד' כדון משום מבוי אפילו הוקבע לשם לחי:

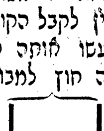
וכן הכשרו בקורה וכו' כלומר הכשר מבוי שנזכר בראש הסימן הוי נמי בקורה כדתנן בפ"ק דעירובין (ד' יא) הכשר המבוי בש"א לחי וקורה ובה"א לחי או קורה:

ומ"ש אבל נעץ שתי יתדות וכו' ג"ז שם (בדף ח) בעי רמי בר חמא מרב חסדא נעץ שתי יתדות בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן מהו א"ל לדברי המתיר אסור וכו' רבא אמר אפי' לדברי האוסר נמי אסור בעינן קורה ע"ג מבוי וליכא ופירש"י נעץ שתי יתדות נעוצות בכותל בעביו של צד ר"ה ונמצאת קורה שעליהם בולטת ונמשכת לחוץ יותר מהכתלים וחודה הפנימי דבוק וסמוך לכותל ופסקו הרי"ף והרא"ש כרבא וכן דעת הרמב"ם בפי"ז: **ומ"ש** וצריך שתהא עשויה לשם קורה וכו' כ"כ הרא"ש גבי לחי העומד מאליו דאסיקנא דהוי לחי אבל קורה העומדת מאליה יראה דלא הוי קורה דקי"ל דקורה משום היכר וטעמא דאביי בלחי משום דלחי משום מחיצה וכ"כ ה"ה בפי"ז בשם הרשב"א וז"ל ויראה לי שהקורה העומדת מאליה כאותן שנותנין קורה מכותל לכותל לחזק הכותלים אינה קורה שקורה משום היכר ואין כאן היכר: **ושיעור** הקורה רחבה טפח משנה בפרק קמא דעירובין (דף יג) קורה שאמרו רחבה לקבל אריח והאריח חצי לבנה של ג' טפחים דיה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח לארכו רחבה לקבל אריח ובריאה לקבל אריח ר"י אומר רחבה אע"פ שאינה בריאה ואף על פי שהמרדכי כתב שר"מ פסק כר"י הרי"ף פסק דאין הלכה כר"י וכן פסק הרמב"ם וכ"כ שהוא דעת הרא"ש והכי נקטינן ופירש ה"ר יהונתן בריאה כדי לקבל אריח כלומר אריחים הרבה כשיעור רוחב פתח המבוי מדובקים שם בטיט כפי מה שצריך להם שא"כ לא תהא בה היכר דסבורים בני ר"ה דלפי שעה ניתנה שם אבל כשהיא בריאה ועבה וראויה לקבל בנין כזה ניכר ומפורסם לכל שלקביעות הושמה שם ואית ביה היכרא וכתב ה"ה בפי"ז בירושלמי נראה שצריך שתהא בריאה לקבל דימוס של אריחין שיהבין ארכן לאורך הקורה ואילו קורה של י' אמות שתהא בריאה לקבל כ' אריחין שאורך האריח ג' טפחים ורחבו טפח וחצי וכ"כ הרא"ש ז"ל ולזה הסכים הרשב"א ז"ל עוד כתב ויראה לי שדי אם יכולה לקבל י"ח אריחים לפי שקורה ט' אמות וכ' משהויין מתרת מבוי רחב י' אמות מדין לבוד ע"כ ואין בגמ' שלנו מכל זה כלל ולזה לא כתב רבינו רק לשון המשנה עכ"ל: **ומ"ש** ועביה כל שהוא כ"כ הרמב"ם בפ"ח וכ"ל דהיינו מדלא יהיב בגמ' שיעור לעבי' לא עדיף מלחי דעביו כל שהו ואע"ג דלענין רוחב צריך בקורה שיעור אע"פ שאינו צריך בלחי התם היינו טעמא לפי שהוא משום היכרא ובקורה ליכא היכר אבל עביה שאינה ענין להיכר בכל דהו סגי: **ומ"ש** הלכך עשאה מעצי אשרה פסולה פלוגתא דאמוראי בס"פ חלון (דף פ"ו) ופסק הרמב"ם בפי"ז כמ"ד פסולה וכתב ה"ה שכן דעת הרשב"א ודעת ההשגות כמאן דמכשיר: **ומ"ש** ואם היא רחבה ד' טפחים וכו' בפ"ק דעירובין (דף יד) מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב קמיה דרב רחבה אע"פ שאינה בריאה א"ל אתנייה רחבה ובריאה והא"ר אילעא אמר רב רחבה ד' אע"פ שאינה בריאה רחבה ד' שאני והרא"ש כתבה להא דר' אילעא בריש עירובין ד' קי"ג וגם המרדכי כתב שכן פסק הר"מ וכ' ה"ה בפי"ז שכן דעת הרשב"א ושאין נראה כן דעת הרי"ף והרמב"ם. כתב ה"ר יונתן דקורה שהניחה למטה מי"ט צריך להגביה וכן משמע בגמרא: **ומעמידיה** א"צ שיהיו חזקים וכו' בפ"ק דעירובין י"ד פלוגתא דאמוראי וכו' הרא"ש שר"מ פסק לקולא וכן מסתבר והרמב"ם בפי"ז פסק כדברי המחמיר וכ"כ סמ"ג וכתב ה"ה שמעמידי קורה י"מ שמעמידים הכותל שהקורה עומדת עליו וי"מ יתדות היוצאות מן הכותל שאין ברחבן טפח ולא בארכן. ג' והקורה קצרה ונשענת עליהם וזה עיקר וכן פירש רבינו שלמה: **היתה** עגולה צריך שיהא בהיקפה ג"ט וכו' משנה בפ"ק דעירובין (יג) ואע"ג דלכאורה משמע דכר' יהודה אתיא דאית ליה רואין ואנן קי"ל כרבנן דפליגי עליה כבר דייק הרא"ש מסוגיית הגמרא דמודו רבנן בהא: **היתה** של קש או של קנים פסולה כו' גם זה משנה שם בדף הנזכר ר"י אומר רחבה אע"פ שאינה בריאה היתה של קש או של קנים רואין אותה כאילו היא של מתכת ופירש"י היתה של קש וכו' ר"י קאמר לה כלומר דכתם קורה של קש וקנים אינה בריאה ולפ"ז לא היה צריך רבינו לכתוב דשל קש ושל קנים פסולה שכבר כתב למעלה שצריך שתהא חזקה לקבל חצי לבינה ואפשר שרבינו מפרש דשל קש ושל קנים אע"פ שעשו אותה חזקה ובריאה פסולה לרבנן כיון דרוב קורות של קש ושל קנים אינם בריאות: **היתה** עקומה ועקמומיתה נוטה חוץ למבוי וכו' בפ"ק דעירובין (יג.) תנן היתה של קש וכו' עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה ובגמ' (יד) פשיטא קמ"ל כדר' זירא דא"ר זירא היא בתוך המבוי ועקמומיתה חוץ למבוי היא בתוך כ' ועקמומיתה למעלה מכ' היא למעלה מי' ועקמומיתה למטה מי' רואין כל שאילו ינטל עקמומיתה ואין בין זה לזה ג' א"צ להביא קורה אחרת

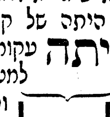
אבל כשלחי המושך הוא פחות מד' אין כאן אלא מבוי גדול ולא שרי להשתמש אלא עד חודו הפנימי של לחי: **וכן** הכשירו בקורה וכו' אתחלת הסי' קאי שכתב דמבוי שפרוץ בצד רביעית התירו בלחי ונמשכו דיני לחי עד הכא אח"כ אמר וכן הכשירו של מבוי זה בקורה וכו' ולפי דקי"ל כאביי בלחי העומד מאליו דכשר דלחי משום מחיצה אבל קורה משום היכר ולכן קורה העומדת מאליה שלא נתנוה מתחלה אלא לחזק הכותלי' אינ' קורה וכמ"ש הרא"ש על כן אמר רבינו תחלה דין לחי ואח"כ וכן קורה כלומר לא מיבעיא דהכשרו בלחי דהוי מחיצה אלא אפילו בקורה דלית בה אלא משום היכר בלבד נמי הוכשרה והכי משמע מדתנן וב"ה אומרים לחי או קורה דהקדים לחי לקורה משום דלחי עדיף: **אבל** נעץ שתי יתידות וכו' שם סוף (דף ח) פסקו הפוסקים כרבא דאמר הכי ואיכא לתמוה מ"ש דלחי כשר אפילו כשהעמידו מבחוץ בר"ה כל שהוא בסמוך לכותל בפחות מג' דהכי משמע דכל שהוא פחות מג' אפילו הועמד בחוץ כשר וקורה פסול אפילו בסמוך לו ואפשר אע"ג דלגבי תיקון מבוי כתוס הוי לחי וקורה מדרבנן מ"מ עיקר לחי וקורה דמהני משום מחיצה הלכה למשה מסיני הוא כדקאמר רב שיעורין חציצין ומחיצין הל"מ וכמ"ש התוס' בסוף דף ה' בד"ה שפירשתו בארבעה אלא מיהו איכא דרבא דאמר אחד זה ואחד זה משום היכר ליכא לייסב בהכי ואף לדידן דלחי משום מחיצה היאך שרינן לחי בהפליגו מן הכותל בפחות מג' הלא אין זו מחיצה ממש להכשיר הפסק אויר שמכאן ומכאן ע"י לבוד וכמו שפירש רש"י בסוף (דף ח) ממש ועוד קשה כיון דקי"ל דקורה משום היכר והיכרא לבני ר"ה דמה"ט בין לחיים ותחת הקורה מותר א"כ מה לי קורה ע"ג מבוי או סמוך למבוי. ונלפע"ד דאף לרבא דאחד זה ואחד זה משום היכר מ"מ בע"כ צריך לומר שהוא כדון משום מחיצה דמה"ט אם רחב מעשר יתמעט מפני שהוא כרצה דבעינן דלתחזי כך כניסת המבוי כפיתחא ולכן תקנו לחי וקורה להיכרא ולא דבר אחר כיון דהיכר זה כדון משום מחיצה וכן משמע ממ"ש הרא"ש ואם נעץ ב' יתדות בב' כותלי המבוי והניח קורה עליהם אפי' למאן דאית ליה דאסור להשתמש תחת הקורה דחודו הפנימי יורד וסותם אסור דקורה ע"ג מבוי בעינן וליכא עכ"ל דקשיא דלאיזה צורך כתב אפי' למאן וכו' דאית ליה משום מחיצה בע"כ דאף לדידן דתקנו קורה משום היכר אפ"ה כידון משום מחיצה מש"ה אמר דאפי' למאן דאית ליה וכו' דחודו הפנימי יורד וסותם ואיכא מחיצה סמוך למבוי אפ"ה אסור משום דהכי גמירי הל"מ דקורה על גב מבוי בעינן וכן למ"ד דלחי וקורה משום מחיצה מ"מ היכר קצת בעינן כדכתבו התוס' (בדף ה) בד"ה ד"א כדון ופלוגתייהו אינה אלא דמר אמר עיקר התקנה דלחי וקורה במבוי כתוס משום מחיצה ומר אמר עיקר משום היכר השתא ניחא כיון דאף לרבא צריך לומר דנידון משום מחיצה אין כאן קושיא מפני מה נשתנה דין לחי מדין קורה דכך היא הל"מ כדפי' מיהו צריך להתיישב בלחי העומד מחוץ למבוי בר"ה ובפחות מג' לכותל אם אמרינן בזו לבוד דשמא דוקא בהועמד בתוך המבוי: **וצריך** שתהא משויה לשם קורה וכו' כ"כ הרא"ש וכמ"ש בסמוך בסעיף י' וכ"כ ה' המגי' בפי"ז ע"ש הרשב"א: **ושיעור** הקורה וכו' פי' ה"ר יונתן כלומר לקבל אריחים הרבה כשיעור רוחב הפתח של מבוי מדובקים שם בטיט כפי מה שצריך להם: **ומ"ש** הלכך עשאה מעצי אשרה פסולה פי' כיון דהקורה צריך שיעור טפח הלכך עצי אשרה דלשרפה קיימא כתותי מכתת שיעוריה: **ומעמידיה** א"צ שיהיו חזקים וכו' פלוגתא דאמוראי ריש (דף יד) רבה בר רב הונא אמר א"צ ורב חסדא אמר צריך ורוב הפוסקים פסקו לקולא במידי דרבנן והרמב"ם פסק לחומרא משום דהכי מסתברא דכיון דהקורה מונחת ע"ג יתידות ואין יתידות יכולין לקבל הקורה והאריח כמאן דליכא לקורה דמי. היתה של קש וכו' ומיירי שעשו אותה חזקה לקבל אריח ואפ"ה פסולה: **היתה** עקומה ועקמומיתה נוטה חוץ למבוי כזה

או למעלה מעשרים כזה

או למטה מעשרה כזה

ואע"פ כן אם תינטל העקמומית אין בין זה לזה ג"ט אלו כשירה והוא משנה וגמ' שם וה"ל היכא דגם העקמומית תוך המבוי ותוך עשרה טפחים: ומ"ש

פרישה

מ"ו ציור זה ג"כ כמ"ש רש"י בנראה מבפנים ראשונה ומ"מ נראה יותר נכון מ"ש לפי דקדוק לשון רש"י שכתב כאן ועל נראה מבחוץ ושוה מבפנים פירש"י ז"ל שמשך כל הלחי לחוץ וחודו הפנימי נכנס בכותלי המבוי ואינו נראה מבפנים אלא דומה כמוסיף על אורך הכותל אבל מבחוץ ניכר שאינו מכותל המבוי שהרי כן הביאו ב"י לרש"י אבל ברש"י בגמרא שלנו כדפס בסמוך ומ"ש טפי נמשך להלאה מרוחב הכותל עכ"ל. ונראה פשוט דר"ל ציור כזה ולא כמו שפירשו ב"י ז"ל שהעמיד רוחב הלחי כנגד עובי הכותל ורוחב הלחי עודף על עובי הכותל ור"ל ציור כזה וזה ודאי לא עלתה על דעת רש"י מעולם שאין בציור זה נמשך כל הלחי לחוץ וגם אין נכנס חודו הפנימי בכותל המבוי מיקרי אבל לפי מ"ש א"ש. ומ"ש רש"י ז"ל אבל מבחוץ ניכר שאינו מכותל המבוי שהרי נמשך להלאה מרוחב הכותל אין להקשות דה"ל למכתב שנמשך להלאה מעובי הכותל וכמ"ש רש"י ברישא דהרי ידוע דעובי הכותל הייכו רחבו אלא שבכאן דמיירי שנמשך להלאה מאורך הכותל מש"ה קרי לעובי הכותל רחבו ורומז בזה שנאמר הבדל וניכר בין רוחב הכותל ללחי משא"כ ברישא דמיירי שהלחי עומד רוחבו בצד אורך הכותל ואורך הלחי עומד בצד חוד כותל המבוי ושם שייך לומר שעובי הלחי עומד בצד עובי הכותל וק"ל. והתו' והרא"ש הקשו על פירש"י הנ"ל במ"ש על שוה מבפנים ונראה מבחוץ וז"ל דהכ"ג לא הוי אפילו נראה מבחוץ כיון שאין נראה לצד חלל המבוי אלא לעומדים אחורי המבוי ע"כ פירשו כמו שפירש"י בעצמו שם בסמוך גבי כותל שצדו אחד ככים מחבירו בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים שפירש שנכנסה הבנין ומיעטו מעובי דהשתא בולט ויוצא ממנו כמין עמוד שקורין פילאר בין שכניסתו נראית מבפנים ושוה מבחוץ שסוקע הכותל מאחוריו ונראת הפגימה בפנים (ונראה פשוט דר"ל ציור כזה ומ"ש שסוקע הכותל מאחוריו ר"ל מבפנים וכשהפגימה והכניסה מבחוץ מראש הכותל דהיינו פני הכותל אינו נראה אלא מבפנים ממנה זהו נקרא מאחוריו) בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים כגון שסוקע הכותל מלפניו שאין הכניסה נראית לעומדים מאחוריה אלא לבני ר"ה עכ"ל ור"ל ציור כזה ולא כמו שפירש הב"י ז"ל וכ"ל דלצד הכותל שהיא לתוך המבוי קרוי אחורי הכותל ולצד הכותל שהיא חוץ למבוי קרוי פני הכותל נראה לכאורה שר"ל ציורים כאלו ומש"ה הוצרך הב"י לכתוב דלפירש"י שדמו התוס' בציור היא כזה ומש"ה דמו אותו שאין לחי זה ניכר אפילו לעומדים בחוץ כנגד עובי כותלי המבוי אלא להעומדים אחורי המבוי ואם לזה כיון ב"י א"כ בודאי לא כיון יפה ב"י גם בזה דודאי לא עלתה כן על דעת התוס' ורש"י בפי' כנוס מבחוץ וכנוס מבפנים אלא כמ"ש וכן מוכח שם מלשון התו' ע"ש ומיהו אפשר לדחוק וליישב דגם הב"י דעתו בפי' כנוס מבפנים או מבחוץ ע"ד שכתבתי ראשונה ומ"ש וכ"ל דלצד הכותל שהיא לתוך המבוי קרוי אחורי הכותל ר"ל הכניסה שהיא לצד אחורי הכותל מבפנים ולאפוקי כשהכניסה בראש הכותל לצד כניס דזה קרוי פני הכותל אבל אין לשון הב"י משמע כן ודו"ק ומיהו עכ"פ מ"ש לפרש פירש"י שדמו התוס' בנראה מבחוץ בזה ודאי לא כיון יפה ודו"ק. ושוב מצאתי בציורים הנ"ל שרשמתי בספר מרדכי ישן של קלף ואחר שכתבתי זאת שמעתי שכבר נתמכבו ג"כ בעלי תריסין גדולים ומשובים בזה ואמרו שהב"י לא כיון בכאן בפירושו ודו"ק ומ"ש רבינו במבוי שרחבו מט' אמות ולמעלה וכו'

ד'ג יח

ג' כשרה ואם לאו פסולה: היתה יוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה כגון שסמכה על קורות או שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ופוגעת זו בזו באמצע המבוי אם אין ביניהם ג' כשרה יש ביניהן ג' פסולה: הניח שתי קורות זו בצד זו ואין נוגעות זו בזו ואין שום אחת מהן יכולה לקבל חצי לבינה אם הן קרובות זו לזו שבין שתיהן יכולות לקבל חצי לבינה שהוא טפח ומחצה א"צ לעשות אחרת ואם לאו צריך לעשות אחרת (ז) היתה אחת גבוה ואחת נמוכה רואין את העליונה כאילו היא למטה ואת התחתונה כאילו היא למעלה עד שיהו זו אצל זו ובלבד שלא תהא העליונה למעלה מכ' והתחתונה למטה מי' ולא יהו ביניהן ג' טפחים שכשרואין אותה כאילו הן בשוה שתהא זו בצד זו כ"כ הרמב"ם ז"ל וה"ר מאיר מרוטנבורק כתב בזה שהוא פסול וכ"כ א"א

הרא"ש

ומ"ש רבינו שהוא טפח ומחצה כך היא הנוסחא במקצת ספרי רבינו וכך היא הגירסא בגמ' וכן ב' קורות מתאימות כו' אם מקבלות אריח לרחבו טפח ומחצה וכו' ונראה דה"פ אם אינן נוגעות זו בזו מיהו אין ריוח ביניהם אלא טפח אחד דיכולות לקבל אריח לרחבו שהוא טפח ומחצה ויסמוך באצבע מכאן ובאצבע מכאן מצטרפים וא"צ להביא קורה אחרת וכ"כ ה"ר יהונתן אבל מפירש"י שכתב המתאימות שהשכיבן זו אצל זו כמו תאומים משמע שנוגעות זו בזו ממש ואז מצטרפין לשיעור טפח לת"ק אבל אם אין נוגעות אין מצטרפין דלא אמרינן הכא לבוד דזיל הכא ליכא שיעורא וזיל הכא ליכא שיעורא וכ"כ המרדכי והגהת מיימוני ע"ש מהר"ס ושכן משמע מפירש"י דהכא ובפ' הישן פירש"י כך בהדיא ולפי פי' זה גרסי' בגמ' אם מקבלות אריח לרחבו טפח ולא גרסי' טפח ומחצה דהא לפי פי' זה אתא לאשמועי' דצריך שיהא בין שתיהן כשהן נוגעות זו בזו רוחב טפח וה"ג בפ' הישן ובכל הספרים ובפירקין נמי גרסי' הכי במקצת ספרים וכך היא הגרס' באלפסי ובאשיר"י וכך היא הנוסחא ברוב ספרי רבינו שהוא טפח אלא דלא ס"ל כמהר"ס שצריך שיהיו נוגעים זו בזו אלא כדברי התוס' דבסמוך והב"י היה ג"כ גורס בדברי רבינו שהוא טפח והבין דר"ל שהן קרובות זו לזו פחות מטפח והקשה ואמר ותימה למה נשתנה דין לבוד זה משאר לבוד דהוי בפחות מג' ולמאי דפרישית ל"ק ולא מידי דא"צ שיהיו קרובות פחות מטפח מטעם לבוד אלא שיסמוך האריח לרחבו על אלו ב' הקורות אצבע מכאן ואצבע מכאן וא"צ ג"כ פחות מטפח אלא אפילו יש ביניהם טפח שלם נמי א"צ להביא קורה אחרת כיון דיכולת לקבל אריח שיסמוך באצבע מכאן ואצבע מכאן ונמשך רבינו בדין זה אחר דברי התוס' שכתבו ריש (דף יד) בד"ה ובלבד שלא דלרבנן פסולין ב' קורות המתאימות אפילו בלבודים פחות מג' משום דבעינן קורה ראויה לקבל אריח עכ"ל דמפרשין דלרבנן צריך שיהיו מתאימות שיכולין לקבל האריח לרחבו דהיינו ביש ביניהם טפח וא"צ שיהיו נוגעין זו בזו ולרשב"ג מתכשר ביש ביניהם פחות מג' אבל ה' המגיד פי"ז כתב ג"כ גירסא זו שהוא טפח וכתב עוד דלרבנן אפילו יש בין זו לזו פחות מג' אם יש בין שתיהן רוחב טפח סגי ושכך היא דעת הרמב"ם וכש"ע הביא דעת הרמב"ם כמו שפי' הרב המגיד והביא ג"כ דעת רבינו שיהיו קרובות בתוך טפח אבל מלשון הרמב"ם נראה לפע"ד שתופס פירש"י וכמ"ש מהר"ס דבעינן שיהיו נוגעות זו לזו שהרי כתב וז"ל וכן ב' קורות המתאימות לא בזו כדי לקבל אריח ולא בזו כדי לקבל אריח אם יש בשתיהן כדי לקבל אריח א"צ להביא קורה אחרת עכ"ל משמע מדכתב בכתם שדין ב' קורות המתאימות כדין כל שאר קורה ושיהיו נוגעין זו בזו כאילו היה קורה אחת. ותו מדכתב הרמב"ם אח"כ היתה אחת למטה ואחת למעלה וכו' ולא יהיה ביניהן ג"ט שכשרואין אותה שירדה זו ועלתה זו בכוונה עד שיעשו זו בצד זו עכ"ל דמשמע דנתכוין לומר שלא יהא ביניהם גובה ג"ט שכשרואין אותה שירדה זו ועלתה זו יהיו שניהם מכוונים עד שיע׳ זו בצד זו ממש דהיינו שיהיו נוגעין זו בזו ואע"פ שה"ה פי' שעל המשך אמר שלא יהא ביניהם ג' לטעמיה אזיל דפי' דברי הרמב"ם דב' קורות מתאימות מתכשר ביש ביניהם פחות מג' אבל לפי משמעות פשט לישנא דהרמב"ם לא משמע אלא כדפירש מהר"ס שצריך שיהיו נוגעים זו בזו ולכך באחד למטה וא' למעלה צריך שלא יהיו רחוקים זו מזו אלא בפחות מג' בענין שכשאנו רואין שזו ירדה וזו עלתה יהיו מכוונים ונוגעין זו בזו והכי נקטינן במתאימות שיהיו נוגעין זו בזו: **היתה** אחת גבוהה ואחת נמוכה וכו' ברייתא אליבא דר"י בר יהודה וקאמר אביי דס"ל כאבוה דאית ליה רואין כדתנן ר' יהודה אומר רחבה אעפ"י שאינה בריאה היתה של קש ושל קנים רואין אותה כאילו היא של מתכת עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה עגולה רואין אותה כאילו היא רחבה ולכאורה משמע דלרבנן דקי"ל כוותייהו דצריך רחבה ובריאה ושל קש וקנים פסולה משום דלית להו רואין בעקומה ועגולה נמי לית להו רואין דאי איתא דבעקומה ועגולה מודו רבנן והך בבא דעקומה ועגולה סתמא היא אמאי איצטריך למימר דס"ל כאבוה הא שפיר איכא למימר דס"ל כרבנן דלא אמרינן רואין ברחבה ואינה בריאה או של קש וקנים אבל היכא דרחבה ובריאה אמרינן רואין ולהכי בשתי קורות א' למטה וא' למעלה נמי אמרינן רואין כיון שיש ברחבן טפח ובריאין לקבל אריח והכי מוכח להדיא מפירש"י דבהא פריך עקומה רואין וכו' פשיטא כתב רש"י פשיטא דהכא נמי אמרינן רואין דמ"ש הא מדרישא ורישא ר"י תני לה אלא דלפי זה קשיא טובא הא דמשני תלמודא אהך פירכא קמ"ל כדר' זירא דאמר ר' זירא היא בתוך המבוי ועקמומיתה חוץ למבוי וכו' רואין וכו' דהאיך יאמר ר' זירא הך מילתא דרואין אליבא דר' יהודה דקאמר רואין ולית הלכתא כוותיה ותו דלמה כתבו הפוסקים הך מילתא דר' זירא דאמר רואין כיון דלאו הילכתא היא וי"ל דאע"ג דהמקשה קס"ד דהך בבא דעקומה ועגולה ר"י הוא ולהכי כריך פשיטא כדפירש"י מ"מ למאי דמשני קמ"ל כדר' זירא וכו' גלי ליה דלא כדקא ס"ד דהך בבא דעקומה ועגולה ר"י הוא דהא מדר' זירא שמעינן דבהאי רואין רבנן נמי מודו

דאמרינן

אחרת וכתב הרא"ש בדף קט"ו אע"ג דרבנן פליגי עליו דר"י בסיתה של קש ושל קנים בהא דעגולה ועקומה מודו דאמרינן רואין וכן דעת הרמב"ם בפ' ז' וכתב שם ה"ה שכן הוא דעת הרשב"א ז"ל ורבינו כתב מימרא דר"ז דמכשר בעקמומיתה נוטה חוץ למבוי או למעלה מכ' וכ"ש להיכא דגם עקמומיתה בתוך המבוי ותוך כ' והרמב"ם בפי"ז שכתב מימרא דר' זירא כתב קודם לכן לשון המשנה כמנהגו: **היתה** יוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה וכו' ברייתא שם בדף הנזכר וכתב ה"ה בפי"ז דאפילו במרוחקות משני הכותלים אמרינן לבוד מתרי רוחי: **הניח** שתי קורות זו בצד זו וכו' ג"ז שם ברייתא בדף הנזכר וכן שתי קורות המתאימות לא בזו כדי לקבל אריח ולא בזו כדי לקבל אריח אם מקבלות אריח לרחבו טפח ומחצה א"צ להביא קורה אחרת ואם לאו צריך להביא קורה אחרת ומפרש רבינו דאם מקבלות אריח לרחבו היינו שהן קרובות זו לזו פחות מטפח א"צ להביא וכו' ותימה הוא למה נשתנה דין לבוד זה משאר לבוד דהוי בפחות מג' ויותר נראה דברי הרמב"ם שכתב בפי"ז אם יש בשתיהן כדי לקבל אריח אינו צריך להביא קורה אחרת וכתב ה"ה ופירוש רבינו אם יש בין שתיהן רחב טפח וכשאין בין זו לזו ג' טפחים ואח"כ מצאתי בהגה"מ החדשות שכתבו וכן שתי קורות המתאימות וכו' נראה למהר"ס דהיינו דוקא כשנוגעות זו בזו אבל אם אינם נוגעות אפילו אין ביניהם ג"ט אין מצטרפין דלא אמרינן לבוד דזיל הכא ליכא שיעורא וזיל הכא ליכא שיעורא עכ"ל וה"ר יהונתן ג"כ פי' שאע"פ שהניחן בתוך ג' ל"א בהו לבוד ויצטרפו זה עם זה לשיעור טפח דלא לקביעות הושמו שם שניהם אא"כ הם כ"כ סמוכים בתוך טפח שאם יתן האריח שרחבו טפח ומחצה בין ב' הקורות ולא יפול לארץ שיסמוך באצבע מכאן ואצבע מכאן מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין ע"כ ואע"פ שבברייתא אמרו אם מקבלין אריח לרחבו טפח ומחצה כתבו רבינו והרמב"ם טפח לבד משום דבפ"ק דעירובין (יד.) אמתני' דקתני הקורה שאמרו רחבה לקבל אריח והאריח חצי לבינה של ג"ט דיה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח לרחבו ופריך טפח טפח ומחצה בעי ומשני כיון דרחבה לקבל טפח אידך חצי טפח מלבין ליה בטינא משהו מהאי גיסא ומשהו מהאי גיסא: **היתה** אחת גבוה ואחת נמוכה וכו'. ג"ז שם בדף הנזכר ברייתא דר' יוסי בר"י: **ומ"ש** ולא יהיו ביניהם ג' טפחים אינו בברייתא אלא מדברי הרמב"ם בפי"ז ופשוט הוא והרא"ש כתב בשם ר"ת דלית הלכתא כרבי יוסי בר ר' יהודה דסבר כאבוה דאית ליה רואין דלית הלכתא כוותיה ומה שהביאה הרי"ף משום סיום הברייתא הביאה ולא להלכתא עכ"ל וזהו שכתב רבינו שהר"ס והרא"ש כתבו בזה שהוא פסול כלומר משום דלית להו רואים ובנוסחת הרי"ף דידן כתוב בהדיא דלית הלכתא כר"י ב"ר יהודה אבל הרמב"ם פסקה בפ' י"ז וכתב ה"ה מתוך דברי רבינו נראה שכל שהן תוך כ' אמר ולמעלה מי' אפילו יש ביניהן במרחק גובה יותר מג' מצטרפות וקשה לי בזה שהרי רבינו פסק פ"ה מה' סוכה כרבא דאמר פרק הישן (כג:) דכל דבר שאין בגגו טפח אין רואין אותו כאילו ירד ושם הקשו עליו מברייתא זו ואמר תריץ ואימא הכי ובלבד שלא תהא תחתונה למטה מי' אלא למעלה מי' ועליונה סמוכה לה פחות מג' א"נ ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מכ' אלא בתוך כ' והתחתונה סמוכה לה פחות מג' אבל ג' כיון דלית ליה טפח לא אמרינן חבוט רמי והיאך הביא ברייתא כפשטה ולא כ' אוקימתא זו והרשב"א פסק בספרו כדברי אוקימתא זו ועיקר ע"כ לומר שהוא ז"ל מפרש מה שכתב הרמב"ם ולא יהיה ביניהם ג' טפחים במרחק משך דוקא קאמר כדמשמע סיפא דלישניה וע"כ הקשה עליו מדאותבינן מהאי ברייתא לרבא דאמר כי לית ביה טפח לא אמרינן חבוט רמי ושני תריץ ואימא הכי ובלבד שלא תהא תחתונה למטה מי' וכו' ואפשר לדחות שבכלל מ"ש ולא יהיה ביניהם ג' טפחים הוא שגם במרחק הגובה לא יהא יותר מג' ואם זאת היתה כוונתו יפה עשה שפסקה כיון דלא קאמר ר"י ב"ר יהודה רואין אלא בפחות מג' ליכא מאן דפליג בהא ואע"ג דאביי אמר בפ"ק דעירובין (יד.) דר"י ב"ר יהודה סבר לה בהא כאבוה דאית ליה רואין נקטינן כרבא דפ' הישן דאוקימנא בפחות מג' ואם נפסך לומר שלא נתכוון אלא למרחק המשך ולא למרחק הגובה אכתי איכא למימר דשפיר פסק כר"י ב"ר יהודה דאע"ג דאמר אביי דסבר לה כאבוה דאית ליה רואין ולא קי"ל כאבוה שאני התם שהקורה פיסולה מחמת עצמה שהיא של קש או של קנים הלכך לא אמרינן רואין אותה כאילו היא של מתכת אבל בדר"י ב"ר יהודה שאין פיסולה מחמת עצמה אלא מחמת מקומה אפשר דאמרינן בה רואין וכדאמרינן בעלמא גוד אסיק גוד אחית והא דאוקימנא לה בפרק ב' דסוכה בפחות מג' לרווחא דמילתא הוא דתריץ הכי אבל היה אפשר ליה לתרוצי דכי אמר רבא דלא אמרינן חבוט רמי אלא ביש בגגה טפח ה"מ דשהוא צריך לאהל כגון גבי סוכה או גבי טומאה אבל כשאינו צריך אלא להיכר בעלמא כגון גבי קורה אפילו אין בו טפח אמרינן ביה חבוט רמי:

כירס

פרישה

עיין מה שמסיק ב"י וכתב וז"ל ומ"ש רבינו אפילו כמבו עליו מע"ש לא מהני אא"כ יהא בולט לתוך המבוי פחות מד"א הוא דלא כפירש"י כו' עד דלפירושו יש לתמוה על רבינו שכתב כן וצ"ע עכ"ל. ואני שמעתי ולא אבין דלא משמע מלשון רש"י אלא אי עבדיה מאתמול לשם למי דאז יש לו קול ולא בסמיך עליה מאתמול. ומ"ש ב"י בד"ה ומ"ש ואם רחבה ד"ט כו' עד וגם המרדכי כתב שכן פסק הר"מ כו' צ"ע כיון שמהר"ס פסק כר' יודא דאפילו ברחבה טפח א"צ להיות בריאה וכמ"ש ב"י בשמו לפני זה בע"א בד"ה ושיעור הקורה כו' ק"ו ברחבה ד' ומאי קמ"ל בזה דפסק כרבי אילעא ואפשר לומר משום דבגמ' דף י"ד ע"א אפיסקא דמשנה רבי יודא אמר רחבה אע"פ שאינה בריאה גרסינן מתני ליה רבי זירא לחייא בר רב קמיה דרב רחבה אע"פ שאינה בריאה א"ל אתנייה רחבה ובריאה ומשמע דס"ל דרבי יודא ס"ל הכי דבעינן רחבה ובריאה וא"כ מ"ש דלעיל קאמר הר"ס דהלכה כר' יודא והיינו דסגי ברחבה טפח ובריאה ולאפוקי מרבנן דפליגי עמו וס"ל לפי האי מתנייה דרב דלא סגי ברחבה טפח אע"פ שהיא בריאה דאל"כ קשה רבי יודא היינו ת"ק וקמ"ל עוד דהלכה כרבי אילעא דאם היא רחבה ד' אע"פ שאינה בריאה דאולא ג"כ בשיטת רבי יודא דהא לרבנן פשיטא דלא סגי אם אינה בריאה וע"ש בתוס' בד"ה אתנייה דמסקי וכתבו בע"א:

(ג) ומ"ש רבינו בדין היתה אחת גבוה כו' עד ולא יהו ביניהן ג"ט שכשרואין אותה כאילו הן בשוה שיהו זו בצד זו כ"כ הרמב"ם. והרמ"מ כתב בזה שהוא פסול וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל עיין בק"ש מה שדקדקתי על מ"ש רבינו תיבת בזה הלא לפי מ"ש המ"מ וב"י פירוש הרמב"ם ברישא בשניהן מונחין זה בצד זה מרוחקין פחות מג"ט אמרינן לבוד ופליגי הרמ"מ והרא"ש עם הרמב"ם ושוב ראיתי במיימוני שכתב שם קצת בלפון אחר וז"ל ולא יהיה ביניהן ג"ט כשרואין אותה שירדה זו ועלתה זו בכוונה עד שיעשו זו בצד זו עכ"ל ולשון זה נראה לפרש דאגובה קאי ולא אמשך שבא הרמב"ם בעצמו לבאר מ"ש בברייתא היתה אחת למטה ואחת למעלה רואין את העליונה כאילו היא למטה כו' דהיינו דוקא כשאין בין עליונה לתחתונה ג"ט בזה דוקא אמרינן רואין דאל"כ לא אמרינן רואין כיון שהעליונה היא פחות מטפח והיינו כאוקימתא דר"פ הישן דמייתי המ"מ וב"י והשתא א"ש דכתב הרמב"ם פי' זה בבבא שנייה דהיתה אחת למטה כו' ולא כ"כ ברישא בשני קורות המתאימות דצ"ל שלא יהיה ביניהן ג"ט במשך ומשם נלמד במכ"ש בדין זה דהיתה אחת למטה. ועוד מהיכא תיתי להכשיר בדין זה דהיתה אחת גבוה ואחת נמוכה כו' בהיתה ג"כ במשך רחוק ג"ט כיון שאפילו במתאימות זו בצד זו צריכין להיות בתוך ג"ט ולפי מ"ש דאגובה קאי א"ש דתפס אוקימתא דגמרא וז"ש כשרואין אותם שירדה זו ועלתה זו בכוונה דר"ל בתיבת כוונה באף שהיא בתוך ג' וא"כ הי"א דא"כ לומר רואין כאילו עלתה זו וירדה זו דהא כלבוד דמי וכאילו היא אחד קמ"ל דאפי הכא דבעינן רחב טפח ולא בעובי הקורה מונחת עליו ומש"ה בעינן שיהא מכוון רחב טפח לא בעקמומית שמן הצד יהיה רחב טפח ולא בעוביו וק"ל. ולעד"נ שכן להגיה בדברי רבינו מ"ש בדברי הרמב"ם והשתא א"ש הכל דמש"ה כתב דהרמ"מ פליג בזה דלפי מ"ש לא הזכיר הרמב"ם כלל שמיירי במרוחקים במשך לא ברישא ולא בסיפא ויכול להיות שמודה הרמב"ם דאפי' במתאימות צריך להיות שיהיו מונחין זה בצד זה ובמרוחקין אפילו בפחות מג"ט מודה דפסול שהרי כתב ז"ל וכן שתי קורות המתאימות כו' ומשמע דס"ל פירושו דבמונחין ממש זה אצל זה או בפחות מטפח וכמ"ש רבינו וכ"ש באחת מונחת למעלה ואחת למטה דצריכין שלא יהיה ביניהן הבדל במשך אלא שאם הן מרוחקין בגובה פחות מג"ט בזה פסק כרבי יודא דאמרינן

רואין

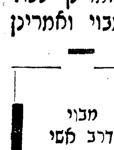
פירש עליה מחצלת וכו' ג"ז שם בפ"ק דעירובין (יד.) מימרא דרב ששת: ומ"ש אבל אם עשה קורה רחבה וכו' שם (קטו) כתב הרא"ש וז"ל כ' הרשב"א דקורה שהיא משוכה למטה מי' טפחים פסולה דכיון שיש שיעור מחיצה נפקא מתורת קורה ומחיצה אין כאן דהויא מחיצה שהגדיים בוקעין בה וליתא דהכא דוקא אמרינן קורה אין כאן משום דמכסיא ואינה נראית וסוברין דבמחצלת המבוי ניתר אבל כשהקור' נראית בשביל גדלה לא נפקא מתורת קורה עכ"ל ונראה דבשהקורה מונחת למעלה מי' איירי דאי במונחת למטה מי' אפילו אינה רחבה יותר מהראוי פסולה כמו שכתבתי בשם ה"ר יהונתן וכן משמע מדא"ר זירא היא בתוך המבוי ועקמימותה חוץ למבוי היא בתוך כ' ועקמומיתה למעלה מכ' היא למעל' מי' ועקמומיתה בתוך י' רואין כל שאילו ינטל עקמומיתה ואין בין זה לזה ג' א"צ להביא קורה אחרת וכו' משמע דכי היכי דחוץ למבוי ולמעלה מכ' פסלי בקורה ה"נ פסול למטה מי': נ"ע שתי יתדות עקומות וכו' גז"ש (ט:) היתה קורתו משוכה ותלויה פחות מג' א"צ להביא קורה אחרת ג' צריך להביא קורה אחרת ואוקמה רב אשי דה"ק משוכה והיא תלויה וה"ד כגון שנעץ ב' יתדות עקומות על שני כותלי מבוי שאין בגגבן ג' ואין בעקמומיתן ג' ופירש"י והיכי דמי כגון שנעץ ב' יתדות עקומות על כותלי מבוי ועקמימותיהם נוטות זו כלפי זו להיותן סניף להאריך הקורה משני צידיה כשתנתן עליהם והם עצמם אינם ראויות להכשר קורה שאין בהן רוחב טפח כשיעור הכשר קורה ואין בעקמומיתן ג' ואיכא למימר לבוד מראשי הקורה ולכתלים ואין בגובהן של יתדות ממעל לכותלים ג' טפחים דאי הוה בגובהן שלשה הוה מיפסלא דקורה על גבי כתלים בעי' אבל השתא בפחות מג' אמרינן חבוט השפל כאילו מונחת על הכותל: והא דמבוי ניתר בלחי וקורה דוקא כשאין בגובהו וכו' משנה בריש עירובין (ב.) מבוי שהוא גבוה מכ' אמה ימעט והרוחב מי' אמות ימעט: ומ"ש ולא יהא נמוך פחות מי' כן משמע שם בגמרא (ה) דאמרינן היה פחות מי' וחקק בו להשלימו לי' כמה חוקק בו וכו': ומ"ש ושיהא ארכו ד"א שם בדף הנזכר היה פחות מי' וחקק בו להשלימו לי' כמה חוקק בו וכו' אלא משכו בכמה רב יוסף אמר בד' טפחים אביי אמר בד' אמות ומשמע שם בגמרא דבתחלת מבוי נמי פליגי דלאביי הוי ד"א ולרב יוסף ארבעה טפחים ופסק הרי"ף כאביי וכן דעת הרמב"ם בפי"ז וכתב הרא"ש שכן דעת ר"ת אע"פ שראבי"ה פוסק כרב יוסף: ומ"ש בגבוה מכ' ורוחב מי' מצומצמות ובנמוך מי' ואורך ד' מרווחות מפורש בריש עירובין (ג:) רבא משמיה דר"כ אמר כל אמה באמה בת ו' אלא הללו שוחקות והללו עצבות כלומר דלעולם נקטינן לחומרא הילכך בגבוה מכ' או רוחב מי' ימעט אע"פ שהם מצומצמות ומשם למד לנמוך ואורך דהוי מרווחות ולחומרא וכתב ה"ה בפ"ז בשם הרשב"א ששיעור יתרון השוחק על העצב חצי אצבע לאמה: ומ"ש אבל אם היה גבוה יותר מכ' וכו' אין לו תקנה בלחי וקורה זה הלשון אינו כתוב בדקדוק דהא דמבוי שהוא גבוה מכ' ימעט היינו דוקא אם בא להכשירו בקורה משום היכר וכל שהוא גבוה מכ' לא שלטא ביה עינא אבל אם בא להכשירו בלחי כיון דקי"ל לחי משום מחיצה אע"פ שהמבוי גבוה לית לן בה אלא אגב שיטפא דאחריני נקט בגבוה מכ' לחי וכ"כ הרמב"ם בפי"ז וכתב עליו ה"ה בלשון הזה דע שהמבוי שהכשרו בלחי אין גובה יותר על כ' אמה פוסלו שהרי הלחי כמוך לקרקע הוא ואין גובהו אלא י' אמה ומה לנו אם המבוי גדול כמה וזה פשוט ורבינו שכתב ויהיה די להכשירו בלחי או קורה לא הזכיר לחי אלא מפני פיסול גבוה פחות מי' ורוחב יותר מי': ומ"ש דצורת פתח מהני לכל הני ברחב מי' משנה שלימה היא בריש עירובין ובברייתא בגמרא (יא.) מבוי שהוא גבוה מכ' אמה ימעט ואם יש לו צורת פתח אינו צריך למעט וק"ל מאי איריא צורת פתח אפי' לחי משהו מכשר מבוי גבוה מכ' אמה כמו שנתבאר בסמוך וי"ל דמיירי במבוי שאינו ניתר בלחי כגון שהוא מפולש או ביותר מעשר וכן העמידו בתוס' ברייתא זו: ומה שכתב ובנמוך מי' כ"כ הרמב"ם בפי"ז וכתב ה"ה דיליף לה מגבוה מכ' ושכן דעת הרשב"א: ומ"ש

הרא"ש ז"ל (ה): פירש עליה מחצלת ואינה נוגעת עד הקרקע אם גבוהה ג' טפחים פסולה שהרי כיסה הקורה ואינה נראית ובטלה מהיות קורה ומחיצה ג"כ אינה כיון שגבוהה מן הארץ ג' אבל עשה קורה רחבה ונמשכת עד למטה מי' (צ"ל י' טפחים) כשרה: נעץ שתי יתדות עקומות על ב' כותלי המבוי ועקמומיתה נוטה לתוך המבוי ונתן הקורה עליהן ואין ביתדות טפח שיעור קורה להיות נחשבין כקירה כזה אם אינן גבוהין מכותלי המבוי ג' ואין בנטייתן ג' כשרה שאנו רואין כאילו הן על כותלי המבוי וכאילו הקורה נוגעת במבוי יש בגובהן או בנטייתן ג' פסולה והא דמבוי ניתר בלחי וקורה דוקא כשאין בגובהו יותר מכ' אמות מצומצמות (ו) ולא יהא נמוך פחות מי' טפחים מרווחין ולא יהא רחבו יותר מעשר מצומצמות ושיהא ארכו ד' אמ֗ת מרווחות או יותר אבל אם הוא גבוה יותר מכ' אמות או נמוך מי' טפחים או רוחב יותר מי' אמות או שאינו

דאמרינן רואין אלא סתמא היא ואף רבנן מודו דהיכא דרחבה ובריאה אמרינן רואין ולא פליגי אלא ברחבה ואינה בריאה ובשל קש וקנים דהתם הוא דלא אמרינן רואין ולפ"ז נמי אידחייא ליה לדאביי דאמר ר"י בר יהודה ס"ל כאבוה אלא ס"ל כרבנן ובהך רואין מודו רבנן ולכך פסק הרמב"ם כהך בבא דעקומה ועגולה דאמרינן רואין ופסק נמי להך דר"י בר יהודה דאמרי' רואין וכדאוקימנא לה בפ' הישן בדאין בין זה לזה ג' והיינו כר' זירא ודלא כאביי וכדפרישית ועוד נראה דקס"ד דאביי לר"י בר יהודה היכא דשתיקן בתוך כ' אפילו העליונה סמוכה לשפת כ' והתחתונה לשפת עשרה נמי כשר דלפי זה צ"ל דס"ל כאבוה דאי כרבנן וכר' זירא הא לא אמרינן רואין אלא כשאין ביניהם ג' בגובה והכי קס"ד מעיקרא בפ' הישן אבל למאי דמסקינן לשם דר"י בר יהודה לא קאמר אלא כשאין בין זו לזו אלא פחות מג' לפי זה ודאי דלא איצטריך לן למימר דסבר ליה כאבוה אלא כרבנן וכדפי' וזאת היא דעת הרמב"ם לפע"ד ודלא כמ"ש ב"י גם לא כפי' ה"ה אבל דעת מהר"ס מרוטנב' ר"ק והרא"ש היא דודאי בעקומה ועגולה נמי מודו רבנן דאמרינן רואין והך בבא דעקומה ועגולה סתמא היא והכי פריך פשיטא דבעקומה מילתא דפשיטא היא לכ"ע דאמרינן רואין ודלא כפירש"י דפשיטא היא מ"ש מרישא אלא פשיטא היא לכ"ע אף לרבנן והשתא ניחא דאהיתה של קש ושל קנים פריך מאי קמ"ל ר"י דאמרינן רואין היינו הך דרחבה אע"פ שאינה בריאה דאמר בה ר' יהודה דכשרה ולמה לי תו היתה של קש אבל אעקומה פריך פשיטא דלכ"ע אמרינן רואין ומשני קמ"ל כדר' זירא והשתא ניחא דהך דר' זירא הילכתא היא ובעגולה פריך הא תו למה לי דודאי דינא דעגולה כדינא דעקומה אבל לית הילכתא כר' יוסי בר יהודה מדקאמר אביי דס"ל כאבוה ולית הילכתא כאבוה ולפי זה צ"ל דאחת למטה ואחת למעלה וכו' לא עדיף מרחבה ואינה בריאה דלא אמרינן בהו רואין ולענין הלכה נקטינן לחומרא גם בש"ע כתב ויש פוסלין:

פירש עליה מחצלת וכו' מימרא דרב ששת בפ"ק דעירובין ריש (דף יד) ופירש"י פירש עליה מחצלת להיות מחיצה ליפות כח היתרו:

ומ"ש אבל אם קורה רחבה ונמשכת עד למטה עשרה כשרה כצ"ל ור"ל דמשפת הקורה מלמעלה עד שפתה למטה לארץ נמשכה הקורה עשרה טפחים שיעור מחיצה אלא דגבוה מן הקרקע ג"ט כשרה דאע"ג דמדין מחיצה לא מיתכשרא כיון דגבוה ג"ט ה"ל מחיצה תלויה ואינה מתרת ביבשה כיון דהגדיים בוקעין בו מ"מ מדין קורה מיתכשרא דבשביל גודלה לא נפקא מתורת קורה כ"כ הרא"ש ונחלק על הרשב"א הפוסל משום דכיון דיש בה שיעור מחיצה נפקא מתורת קורה והביא ראיה ממחצלת ודחה הרא"ש דבריו ואמר דאין ראיה ממחצלת שאין הקורה נראית וסבורין דבמחצלת המבוי ניתר אבל כשהקורה נראית בשביל גודלה לא נפקא מתורת קורה מכל זה מבואר דמיירי כשגובה הקורה משפתה התחתון סמוך לקרקע עד שפתה העליון הוא עשרה טפחים שיעור מחיצה ואין חילוק בין כולה למעלה מי' ובין מקצתה תוך י' וא"כ מ"ש בספרי רבינו למטה מעשרה וכ"כ בפסקי הרא"ש צריך למחוק המ"ס וצריך להגיה למטה עשרה כדפרי' אבל בש"ע כתב וז"ל אבל אם הניח קורה רחבה ונמשכת קצת למטה מעשרה כשרה עכ"ל הבין דהקפידא היא במה שמקצתה היא למטה מעשרה ולא כולה למעלה מעשרה ושרי ליה מאריה: נ"ע שתי יתידות עקומות וכו' ברייתא פ"ק (ריש דף ט') וכדאוקמה רב אשי מהו דתימא או לבוד אמרינן או חבוט אמרינן לבוד וחבוט לא אמרינן קא משמע לן דאמרינן חבוט ורמי קורה על גבי מבוי ואמרינן לבוד משתי רוחות וכן פסק הרא"ש שם (דף קי"ד ע"ג) וציורו כזה

מיהו הרי"ף השמיט הך אוקימתא דרב אשי גם הרמב"ם לא כתבה ובהגהת מיימוני כתב הרמב"ם פסקו ולא ידעתי למה דילג רבינו המחבר זה הפסק עכ"ל ואפשר שדילגו מתרי טעמי חדא משום דסתמא דתלמודא אוקמה בגוונא אחריתא ודחינן לאוקימתא דרב אשי מיקמי אוקימתא דסתמא דתלמודא ותו דלכסתמא דתלמודא מיתוקמא ברייתא כפשטא משוכה או תלויה משוכה מרוח אחת או תלויה משתי רוחות ולרב אשי צריך להוציא הלשון מפשוטו ולפרש משוכה והיא תלויה: והא דמבוי ניתר בלחי וקורה דוק' כשאין בגבהו יותר מכ' אמות מצומצמות כו' משנ' ובריית|א רפ"ק דעירובין פליגי בה ת"ק ור"י בגובהה וברוחבה והלכה כרבנן דצריך למעט בין בגובה יותר מכ' אמה ובין ברחב יותר מעשר אמה: ומ"ש ולא יהא נמוך פחות מי"ט מרווחין שם (בד' ג) הא קמ"ל דלמטה כלמעלה מה למעלה חללה כ' אף למטה חללה עשרה ובדף ה' היה פחות מעשרה וחקק בו להשלימו לי' וכו': ומ"ש ושיהא ארכו ד"א וכו' שם פליגי בה רב יוסף ואביי ופסק הרי"ף כאביי ואע"ג דר"י רביה דאביי ואמר דמשך מבוי בד"ט כיון דסוגיין כאביי דאמר בד"א הלכתא כוותיה וכן פסקו הרמב"ם והסמ"ג והכמ"ק והרא"ש כ' עוד שכך פסקו הרמב"ן ומהר"ס אלא דראבי"ה פסק כרב יוסף ונקטינן כרוב פוסקים. ומ"ש דבגובהה ורחבה משערים במצומצמות ובנמוך ובאורך במרווחות היינו משום דלשם (בדף ג') פליגי בה אביי משמיה דרב נחמן אמר אמת מבוי ואמת סוכה באמת בת חמשה אמת כלאים באמת בת ששה פי' הכא חומרא והכא חומרא ורבא משמיה דרב נחמן אמר אחד זה ואחד זה באמת בת ששה אלא הללו שוחקות והללו עצבות כלומר דלעולם נקטינן לחומרא והרי"ף השמיטו אבל הרמב"ם בפי"ז והרז"ה פסקו כרבא משמיה דר"כ וכן פסק הרא"ש משום דמילתא דאביי מוקי כרשב"ג ומילתא דרבא כדברי הכל עכ"ל. והא דלא פסק כרבא מטעם דאביי ורבא הלכה כרבא חוץ מיע"ל קג"ם דאין כלל זה אלא בדפליגי בטעמא דנפשייהו. אבל הכא לא פליגי אלא במשמיה דרב נחמן: ומ"ש אבל אם הוא גבוה יותר מכ' אמה וכו' אין לו תקנה בלחי או קורה אלא בצ"ה וכיוצא בלשון הזה כתב גם הרמב"ם ותמה ה' המגיד הלא בלחי אין גובה יותר על כ' אמה פוסלו וצריך לומר דלא הזכיר לחי אלא מפני פיסול גבוה פחות מי' ורחב יותר מעשר ומביאו ב"י וכתב ב"י דרבינו ג"כ אגב שיטפא דאחריני נקט בגבוה מכ' לחי ואין זה ייסוב אבל לפעד"נ דאע"פ דאין כפק בלחי הניכר סמוך לקרקע ואין גובהו אלא עשרה מכשיר המבוי אפילו אם המבוי גבוה הרבה יותר מכ' מ"מ אם העמיד הלחי אצל עובי הכותל מבחוץ ושוה מבפנים ומבחוץ אלא דגבוה יותר מן הכותל למעלה מכ' ולשם הוא נראה לחי דאינו מתיר המבוי והתם הוא דקאמר הרמב"ם ורבינו דאין לו תקנה בגבוה מכ' לא בלחי ולא בקורה דאם היה בתוך כ' היה מתיר גם משום לחי כדפירש"י בההיא דמטפי ביה או דמבליר ביה בפירוש הראשון אבל בלמעלה מכ' אינו מתיר ואע"ג דלחי משום מחיצה אפ"ה צריך שיהא נראה כי היכי דקורה אינו מתיר למעלה מכ' אף למ"ד קורה משום מחיצה כיון דלא שלטא ביה עינא ול"ז אין אנו צריכין לדברי התוס' במאי דקאמר תלמודא אשכחן צ"ה דמהניא ברחבה ואלתרא דמהניא בגובהה איפכא מאי וכתבו התוס' (ריש דף י"א) איפכא מאי כלומר מי מהניא צ"ה בגובהה וקשה לר"ת דהא צ"ה הוי קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן דל לקני דעל גביהן ליתכשר בקנה דמכאן ומכאן דהוי כלחי משהו וי"ל דמיבעיא ליה היכא דלא מהני לחי כמו במפולש או ביותר מעשר דבעי צ"ה או לר' יוסי דבעי לחי רוחב ג' ובהכי מיתוקמא נמי ברייתא דמייתי עכ"ל

דרכי משה

מהני וכן נראה מדברי רש"י ותוס': (ה) ומשמע מדברי ב"י דאם אינן גבוהים זו מזו רק פחות מג' כשר לכ"ע: (ו) וז"ל המיימוני פי"ז והאמה שמודדים בו לענין עירוב ומחיצות וסוכה וכלאים לפעמים שוחקות ולפעמים דוחקות והכל להחמיר וכן הוא בגמרא פ"ק דעירובין (ד:): ונראה

פרישה

רואין וס"ל דל"פ רבנן עליה בהא וכמ"ש ב"י אבל הרמ"מ והרא"ש ס"ל דרבנן פליגי עליה גם בפחות מג"ט וכן משמע בתוס' ריש דף י"ד בד"ה ובלבד שלא תהא עליונה כו' עד ז"ל וקשה אדפריך מר"י בר יודא לסייעיה מרבנן דלית להו רואין ואמר ר"י דטעמייהו דרבנן לאו משום דלית להו חבוט רמי אלא משום דבעינן קורה ראויה לקבל אריח מש"ה פסלי ב' קורות המתאימות אפילו בפחות מג' משום דבעי קורה לקבל אריח הרי לפנינו דכתבו התוספות דפליגי רבנן עליה ולפי הטעם שכתבו פליגי עליה גם לפי המסקנא דרבי יוסי איירי בגבוה זה מזה פחות מג"ט ואפ"ה פסלי רבנן כיון דעדיין אינו ראוי להניח אריח עליו כיון שאינן מכוונין ממש זה בצד זה וזהו טעם הרמ"מ והרא"ש שפסלו אפילו בפחות מג"ט וכמ"ש רבינו ובש"ע כ"כ בהלוא והשתא

שאינו ארוך ד"א אין לו תקנה בלחי וקורה [ב] אלא בצורת פתח ומיהו עד כ' סגי בלחי וקורה אפילו חלל המבוי כ' וכל הקורה למעלה מעשרים : היתה למעלה מעשרים (ז) ועשה למעלה בפתחו כמין קנים בולטין סגי בקורה שכיון שיש בו שינוי הכל מסתכלין בו ומתוך כך מסתכלין ג"כ בקורה אע"פ שהוא למעלה מכ' אבל הקנים אינן מועילין לרוחב יותר מעשרה להתירו בלא צורת הפתח : היתה גבוהה מכ' ובנה בנין תחת הקורה למעטו מכ' די בבנין רחב טפח ברוחב הקורה אבל אם אינו גבוה עשרה וחוקק בו להשלימו לי' צריך לחוק ד' אמות לתוך המבוי על פני כל רחבו : כתב הרמב"ם ז"ל מבוי שאין ברחבו ג' טפחים אין צריך לחי ולא קורה שהוא כסתום; והר"מ מרוטנבורג כתב כיון שאין ברחבו ד' טפחים אין צריך

ב"ח

עכ"ל. אבל למאי דפי' אין צורך לדחוק בכך אלא דקא מיבעיא להו בצ"ה היכא דהעמיד הקנה מכאן ומכאן אצל הכותל דמכאן ומכאן ואינו נראה לא מבפנים ולא מבחוץ דאפי' היה הקנה גבוה יותר מן הכותל אם אינו נראה לחי אלא למעלה מכ' אינו מתיר משום לחי ומ"מ מיבעיא לן מי מהניא צורת הפתח בגובה מכ' ובהכי מיתוקמא נמי ברייתא דמייתי דתני בה מבוי שהוא גבוה מכ' אמה ימעט ואם יש לו צ"ה אינו צריך למעט דהיינו דהקשה מכאן ומכאן אינן נראין לא מבפני' ולא מבחוץ אפי' נראין לחי בולט למעלה מגובה הכותל למעלה מכ' אינו מתיר משום לחי אלא בצ"ה אלא דאיכא למידק דבדברי ה"ר יהונתן לא משמע דצ"ה מהני כשהעמיד הקנה מכאן ומכאן מבחוץ ושוה מבפנים ומבחוץ שהרי כתב גבי ואפי' דלת של קשין וז"ל כלומר כיון דאיכא צורת הפתח שיש לו עמוד מכאן ועמוד מכאן סותמין במבוי קצת והקורה דקה מן הדקה מונחת עליהן כו' משמע דס"ל דבצ"ה נמי בעינן שיהא הקנה מכאן ומכאן סותמין במבוי קצת ולא ידענו מניין לו הוראה זו ואפשר משום דכך הוא הרגילות אבל אינו מעכב כלל ודו"ק והא דכתב רבינו דצ"ה מהני לנמוך פחות מי' ולאורך פחות מד"א נראה דטעמו משום דצ"ה מחיצה גמורה היא וא"כ איכא ד' מחיצות למבוי זה. ומיהו עד כ' סגי וכו' הכי אמר רבא ריש פ"ק (דף ג') ודלא כרבה בר רב עולא דפוסל עד שיהא עובי הקורה בתוך עשרים וכן פסקו הפוסקים כרבא :

היתה למעלה מכ' ועשה למעלה בפתחו כמין קינים בולטין וכו' כצ"ל וברוב ספרי רבינו כתוב כמין קנים ונראה דט"ס הוא ובגמרא (דף ג) ה"א מאי אמלתרא ר' חמא בריה דרבה בר אבוה אמר קיני כי אתא רב דימי אמר פסקי דארזי. מ"ד פסקי דארזא כ"ש קיני. מ"ד קיני אבל פסקי דארזא לא. וכתב הרא"ש לשון הגמרא משמע שדעתו לחומרא דוקא קיני אבל פסקי דארזא לא וכך פסק רבינו וז"ש כמין קינים וכו' הכל מסתכלין בו וכו' והוא לשון רש"י שכתב קיני כמין קיני עופות היו בולטין למעלה מן הפתח וכ"ש קיני דאיידי דחשיבי ומילתא דתמיהא הוא מסתכלי בהו אינשי וחזו לקורה וכן פסק הרמב"ם כמ"ד קיני. אבל ב"י לפי שהיתה נוסחתו בספרי רבינו כמין קנים אמר שרבינו פסק כמ"ד פסקי דארזא וכמו שכתב הרשב"א ותימה דא"כ למה אמר כמין קנים הלא רש"י פי' פיסקי דארזא כלונסות של ארז ארוכין תחובין בכותל ואיידי דנפיש משכא דידהו חזו להו אינשי ואיכא היכרא אם כן הם קנים ממש ומאי כמין קנים דקאמר ה"ל למימר קנים בולטין וכו' ועוד דקאמר שכיון שיש בו שינוי הכל מסתכלין בו הלא צריך לפרש דמ"ד קיני אבל פסקי דארזא לא דה"ט דמשום דבקיני איכא שינוי דחשיבי ומילתא דתמיהה הכל מסתכלין בו משא"כ בפיסקי דארזא אלא צריך להגיה כמין קינים וכן בסמוך אבל הקינים אינן מועילין לרוחב וכו' : **ומ"ש** אבל הקינים אינן מועילין לרוחב וכו' נראה דרצונו לומר דבין שהקינים הם למעלה מן הקורה או בקורה עצמה ובין שהם מצד הפתח בכל ענין לא מהני לרוחב דאמלתרא לא מחשיב ליה פתח ליתר מעשר רוחב שהוא חשוב פירצה אלא דבגובה יותר מעשרים דלא שלטא ביה עינא קחשיב אמלתרא דליסתכלו בקורה והכי מוכחא בסוגיא דריש עירובין פרך לרב דאמר לרבנן מפתחו של היכל למדינן דגובה פתח כ' אמה אלא מעתה לא תיהני ליה אמלתרא דליחשב פתח ודכוותה בהא דבעינן למיפשט ריש (דף י"א) מברייתא דתני בה ואם יש לו אמלתרא א"צ למעט מאי לאו דקאי נמי אסיפא פי' דברוחב נמי מהני אמלתרא לשוייה פיתחא ביותר מעשר כי היכי דמשוי ליה פיתחא בגובה ודחינן לה דלא מהני אמלתרא אלא בגובה ולאו משום דמשוי לה פיתחא דבלא אמלתרא נמי הוי פתח ביותר מכ' ורחייה מפיתחא דמלכין אלא דמהני אמלתרא בגוה דליהוי שלטא ביה עינא אבל ברוחב לא מהני ביה אמלתרא לשוייה ליה פיתחא ביתר מעשר דאיכא פירצה ולפי זה אין חילוק בין אמלתרא בגובה לאמלתרא בצדדי הפתח בכל ענין לא מהני ברוחב יתר מעשר לשוייה פיתחא :

היתה גבוה מעשרים וכו' שם (דף ד) פליגי בה רב יוסף ואביי וכתב הרי"ף דממעטו בקורה רחב טפח ודיו ולכאורה משמע שפוסק כרב יוסף דבמיעטו ברוחב טפח סגי אלא דקשה לאיזה צורך דקדק הרא"ש ממקום אחר דהרי"ף פוסק הלכה כרב יוסף הלא מפורש בדבריו דסגי בטפח ונראה דלפי דהרא"ש הבין מדברי הרי"ף שממעטו בקורה אחרת שנותן למטה מעשרים וא"כ איכא למימר דפסק כאביי דכשממעט בעפר למטה בארץ תחת הקורה בעינן ארבעה אלא דכשנותן קורה אחרת דסגי בטפח לכך דקדק הרא"ש ממקום אחר דהרי"ף פוסק כרב יוסף סגי במיעוט טפח אף בממעטו בעפר למטה בארץ ולפי זה הקשה אדברי הרי"ף דלמה כתב דממעטו בקורה אחרת דהא אביי נמי מודה בהא דסגי בטפח ודעת רוב פוסקים דהלכה כרב יוסף והכי נקטינן דלא כמה שכתב הרא"ש על שם מהר"ם דהלכה כאביי בכל דוכתי לגבי רב יוסף. ומה שהקשה הרא"ש על דברי הרי"ף כך הקשה הרז"ה והרשב"א אבל ה' המגיד הליץ בעד הרי"ף ואמר שלא עלה ע"ד הרי"ף להורות כך כמו שהבינו מדבריו אלא דעת הרי"ף לומר שמביא קורה אחרת רחבה טפח ונותן אותה למטה בארץ תחת הקורה וכדפירש רש"י וכן פי' ה"ר יונתן וכך הוא בפי' שסביב האלפסי אלא דה"ר יונתן כתב ליישב למה נקט הרי"ף קורה ואמר שהחמיר לתת דוקא קורה כדי שלא יפחות ע"י דריסת רגלים ואע"פ שהב"י קשה ליה למה לו להרי"ף להחמיר במאי דמשמע בגמרא דשרי אלא הרי"ף נקט חדא וה"ה עפר דשרי לעניות דעתי מקובלין יותר דברי ה"ר יונתן והכי נקטינן : **ומ"ש** אבל אם אינו גבוה י' וחוקק בו וכו' שם (בדף ה') פליגי בה רב יוסף ואביי ופסקו הפוסקים כאביי דבעינן ד' אמות אלא

ב"י

ומ"ש דלשאינו ארוך ארבע אמות מהני צורת פתח. ומ"ש ומיהו עד כ' סגי בלחי וקורה אפילו חלל המבוי עשרים וכו' הכי אמר רבא בריש עירובין (ג.) ואע"ג דפליג עליה רבה בר רב עולא כבר פסקו כל הפוסקים כרבא דבתרא הוא : **היה** למעלה בפתחו כמין קנים בולטין וכו' בריש עירובין (ג.) תניא אמלתרא מהני לגבוה מכ' ובגמרא מאי אמלתרא רב חמא אמר קיני רב דימי אמר פיסקי דארזא מ"ד פיסקי דארזא כ"ש קיני ומ"ד קיני אבל פיסקי דארזא לא ופירש"י קיני. כמין קיני עופות בולטים מתחת האולם למעלה מן הפתח : פיסקי דארזא. כלונסות של ארזא ארוכין תחובין בכותל ואיידי דנפיש משכא דידהו חזו להו אינשי ואיכא היכרא : כ"ש קיני. דאיידי דחשיבי ומילתא דתמיהא היא מסתכלי בהו אינשי וחזו לקורה. וה"ר יונתן פי' אמלתרא קורה של ארז ארוכה ותחובה בכותל ומצויירת בציורין והרמב"ם בפי"ז פסק כמ"ד קיני וה"ה כתב שהרשב"א פסק כמ"ד פיסקי דארזא (ח) וזה דעת רבינו שכתב שהקנים בולטים מועילים וכ"ש הוא לקיני "ב"ה אלא שהרשב"א מצריך חתיכות לוח משונים ורבינו כתב דהוא הדין לקנים : **ומ"ש** שאינם מועילים לרחב מי' שם (בדף י' ויא) איבעיא לן ובעי למיפשט מברייתא אחת דמהני ודחינן לה ואע"ג דמידי דרבנן הוא נקיט לה לחומרא משום דמסתבר טעמא לאיסורא וכ"כ הרא"ש ואמלתרא מהניא בגובה ולא ברחבה דאמלתרא מהניא בגובה משום דדבר חידוש הוא ומסתכל כלפי מעלה לראותה ואגב זה רואה הקורה והאי טעמא לא שייך ברחבה וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם שלא הזכיר בפ' י"ז אמלתרא לענין רחבה : **היה** גבוה מכ' ובנה בנין תחת הקורה וכו' גז"ש (ד.) היה גבוה מכ' אמה ובא למעטו רחבה בכמה רב יוסף אמר טפח אביי אמר ד' ופירש"י ובא למעטו. לעשות בנין אצטבא או עפר תחת הקורה בארץ למעט גובה החלל : רחבו. של מיעוט להרחיבו לתוך אורך המבוי בכמה וגם כי הרא"ש והרשב"א סוברים דהרי"ף והרמב"ם מפרשים בע"א כבר השיב עליהם ה"ה בפי"ז והכריח שדעתם כרש"י ופסק הרי"ף כרב יוסף וכן הרמב"ם בפי"ז וכ"כ הרא"ש בשם הר"ז ושכן דעת ראבי"ה דאין הלכה כתלמיד במקום הרב אבל כתב דמשמע בירושלמי כאביי ושכן דעת מהר"ם דהלכה כאביי לגבי רב יוסף וכתב רבינו יהונתן שמ"ש הרי"ף ממעטו בקורה טפח היינו לומר דלא הוי מיעוט אא"כ ממעט בקורה או באבן וכיוצא דאין דרכן ליפחת לאפוקי אם מיעטו בעפר דלא הוי מיעוט ואע"ג דבגמ' לא משמע הכי אלא דאפילו מיעט בעפר הוי מיעוט הרי"ף נקט להחמיר ואין דבריו נראין דאמאי לינקט הרי"ף לחומרא במאי דמשמע בגמ' דשרי וכ"ש במידי דרבנן הלכך נ"ל דקורה דנקט הרי"ף מילתא חדא נקט וה"ה לכל מילי ואפי' עפר : **ומ"ש** אבל אם אינו גבוה י' וחוקק בו להשלימו לי' וכו' ג"ז בפ"ק דעירובין היה פחות מי' וחקק בו להשלימו לי' משכו בכמה רב יוסף אמר בד' טפחים אביי אמר בד"א ופירש"י משכו. של חקק לתוך אורך המבוי בדבר הבולט כגון מיעוט שייך למימר רוחב ובדבר משוקע ומקיפות אותו מחיצות כגון חקק שייך לומר לשון משך ופסק הרי"ף כאביי וכן פסק הרמב"ם בפי"ז וכ' הרא"ש שראבי"ה פסק כרב יוסף ור"מ פסק כאביי והכא נקטינן וא"ת מ"ש דלמעט מגובהו סגי בטפח לרב יוסף ולאביי בד' טפחים והכי בעי לרב יוסף ד"ט ולאביי ד"א כבר תירץ רש"י דהתם דאיתא לדופן כלומר שכבר נקרא דופן אלא שצריך למעטו קצת בהיכר בעלמא סגי לרב יוסף בהיכר טפח ולאביי בהיכר ד"ט אבל הכא דהשתא הוא דמשוי ליה דופן דכל פחות מעשרה לא מיקרי דופן בעינן דליתחזי האי דופן לשיעור הכשר אורך מבוי שלם הלכך לרב יוסף דס"ל שיעור משך מבוי בד"ט חוקק בו ד"ט במשך המבוי וכשיעור רחבו ולאביי דס"ל שיעור משך מבוי בד"א חוקק בו ד"א במשך המבוי וברחבו :

כתב הרמב"ם בפי"ז מבוי שאין ברחבו ג' טפחים א"צ לא לחי ולא קורה וטעמא משום דכלבוד דמי ובפ"ק דעירובין (יב) אמרינן וכמה א"ר אחלאי עד ד"ט כלומר ובפחות מכן אינו צריך כלום ולא פסק הרמב"ם כוותיה משום דלחד לישנא אוקמיה בגמ' כתנאי ושמואל לית ליה דרב אחלאי וכן דעת הרי"ף שהשמיטו אבל הרא"ש והמרדכי כתבו בשם ר"ת דכיון דללישנא קמא סבר שמואל כוותיה ומפליג בין מבוי לחצר דבחצר אפילו אין בו ד' צריך תיקון אבל מבוי כל שאין בו ד' אינו צריך תיקון נקטינן כההיא לישנא דבשל סופרים הלך אחר המיקל וכן דעת הראב"ד והסכים הרא"ש לדבריהם וכ"כ ה"ה בפ' י"ז בשם הרשב"א וז"ל ויש מגדולי המורים שהורו שכל שאינו רחב ד' או שאין בפתחו ד' א"צ כלום ולזה הדעת נוטה עכ"ל ומשמע מדבריו שאם אין בפתחו ד' אע"פ שבתוכו רחב ד' אינו צריך כלום וטעמא דמסתבר הוא דכיון שאין בפתח שיעור מקום שהם ד"ט חשוב כסתום אפילו רחב כמה בפנים לית לן בה ומזה נלמוד להרמב"ם נמי אע"פ שבתוכו רחב כמה אם אין בפתחו שלשה א"צ כלום דחשוב כסתום ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (ט) : ואינו

דרכי משה

(ז) ונראה מדברי הרי"ף והר"ר יונתן ריש עירובין דאם היה בתחלה למעלה מכ' ובא למעטו יניח הקורה שיהא ג"כ מכלל העשרים אבל אם אינו גבוה למעלה מכ' רק הקורה א"צ למעטו בשביל זה כן דקדקתי שם מדבריהם : (ח) ובהג"א דה"ה אם יש סיוד או כיור בקורה עד שיהא הכל מסתכלים בו דמהני : (ט) ואין נ"ל דכדאי הם אלו המתירין

פרישה

והשתא א"ש דכאן בדין קורה ס"ל דלא אמרינן רואין אפילו בפחות מג"ט ובדין סכך סוכה ס"ל דאמרינן רואין בפחות מג"ט דשאני הכא דבעינן שיהא ראוי להכים עליו וק"ל. וזהו דלא כמ"ש המ"מ פי' הרמב"ם בשני הב' דס"ל דגם אם במשך מרוחקין פחות מג"ט ס"ל דמותר והיינו מטעם שפירש מ"ש בסיפא ולא יהיה ביניהן ג"ט כו' דאמשך קאי וא"כ משם נלמד דכ"ש ברישא וכפי' המ"מ דפי' דברי הרמב"ם דקאי אמשך נמשך הגירסא בדברי הרמב"ם כשרואין וכמ"ש בנוסחת ספרי הטור אבל לפי מ"ש והוכחתי אתיא שפיר גירסת הספרים שבנוסחת הרמב"ם כשרואין ולגובה קאי וא"ש הכל ודו"ק. ועיין בהגהות רמ"פ דגם משם מוכח דפי' מ"ש הרמב"ם שלא יהיה ביניהן דאמשך כ"כ רק שנראה מדבריו דס"ל דה"ט דהרמב"ם דפסק כרשב"ג דאמר שיהא ראוי לקבל לבנה לאורכה ג"ט ומש"ה כתב ברישא ס"ל להרמב"ם כן ומ"ש נראה לענ"ד עיקר ודוק : ומ"ש ב"י בשם הרי"ף דפסק כאביי ושכן פסק הרא"ש קיצר ב"י בהעתקס שס"ל להסיק מילתא בטעם

חידושי הגהות

בבר הקשו כן התוס' שם ותירצו דהכא קי"ל אליבא דר"ה בריה דר"י דאית ליה לקמן פרוץ כעומד אסור ע"כ : ב כתב מהרל"ח לשון זה אינו מדוקדק דלחי מכשיר אפילו הוא גבוה יותר מכ' אמה שהרי הלחי עומד על הארץ וכי משום דהמבוי גבוה טובא מגרע גרע ולא נקט רבינו גבוה יותר מכ' אלא משום קורה דכשהשירו בקורה צריך שלא יהא גבוה מכ' אמות אבל הלחי לא נ"ט אלא משום נמוך מי' או רחב מי' אמות או אינו ארוך ד"א שם אינו מכשיר הלחי ע"כ : ג כתב מהרל"ח נראה דטעמו משום דע"כ ל"פ ר"י ואביי אלא

צריך שום תיקון וכ"כ הראב"ד ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל **ואינו** ניתר בלחי וקורה עד שיהו שתי הצירות פתוחים לתוכו ולכל הצר שני בתים ואפילו כל ההצירות פתוחות זו לזו שפיר דמי ואפי' אין דרין בו אלא האב ובניו או הרב ותלמידיו חשיב כרבים וניתר בלחי וקורה וכן אם צידו א' עכו"ם וצידו אחד ישראל ניתר בלחי וקורה **וצריך** שיהא ארכו יותר על רחבו ואם רחבו יותר על ארכו דינו כחצר שנפרץ במילואו וצריך פס ד' טפחים בצד אחד או בשני צדדין שני משהויין וחצר שארכו יותר על רחבו דינו כמבוי וניתר בלחי

ואינו ניתר בלחי וקורה עד שיהו שתי חצירות פתוחים לתוכו בפ"ק (יב) אמר ר"נ נקטי' איזהו מבוי שניתר בלחי או קורה כל שארכו יתר על רחבו ובתים וחצירות פתוחים לתוכו ואע"פ ששם פירש"י ב' חצירות פתוחים לתוכו ובית לכל חצר כתבו התוס' והרא"ש דאין נראה אלא כמו שפירש"י בפ' הדר ב' חצירות למבוי וב' בתים לכל חצר וחצר וכ"כ סמ"ג וסמ"ק והכי איתא בירושלמי וכתב המרדכי והיכא דלא פתיח ליה בתים וחצירות דינו כחצר ובעי פס ד' או שני פסין שני משהויין או צורת פתח וכן בדין שלא אמרו אלא שאינו ניתר בלחי לבד או בקורה לבד אבל בשאר הכשרים ניתר הוא וה"ה למבוי שאין ארכו יותר על רחבו שיתבאר בסמוך. וכתב הרשב"א שנשאל מבוי שחסר אחד מדרכי מבוי שאמרו שאינו ניתר בלחי וקורה כגון שאין בתים וחצירות פתוחים לתוכו או שאין ארכו יותר על רחבו מהו שיהא ניתר בצ"פ מכאן ולחי מכאן והשיב צ"פ מחיצה גמורה היא והרי יש כאן ג' מחיצות מבוי שאינו פתוח אלא לרוח אחד הצד השני מותר בלחי או קורה (י) והרמב"ם כתב בפ' י"ז ומבוי שאין בתים וחצירות פתוחות לתוכו וכגון שלא היה בו אלא בית אחד או חצר אחד וכן מבוי שאין בארכו ד"א אינו ניתר אלא בשני לחיים או בפס ד' ומשהו ונדחק ה"ה בפי' דבריו והעלה דה"ק שלא היה בו אלא בית אחד אע"פ שיש בו כמה חצירות או שלא היה בו אלא חצר אחד אע"פ שיש בו כמה בתים ויהיה דעת רבינו שהבתים פתוחים למבוי אבל רש"י פי' בתים וחצירות שני בתים לכל חצר ושני חצירות לכל מבוי ולזה הסכים הרשב"א ז"ל. עוד כתב שכל פתח מאלו צריך שיהיה ברחבו ד"ט או יותר וכן מוכיח בפ"ק מסוגיא במשך מבוי גבי פלוגתא דאביי ורב יוסף עוד כתב שצריך שיהיו דיורים אוכלים בכל בית ובית מהם שמקום הפת גורם עכ"ל: ולענין הלכה כיון דהרא"ש וכמה גדולים וגם הירושלמי מסכימים לפירש"י הכי נקטינן כתב ה"ר יהונתן ובתים וחצירות פתוחים לתוכו כלומר שתי חצירות ובכל חצר שני בעלי בתים כדי שיצטרכו לעירוב חצירות וצריך שתי חצירות כדי שיצטרכו לשיתוף מבוי דהא קי"ל אין סומכין לשיתוף במקום עירוב ולעירוב במקום שיתוף ולכל הצר והצר צריך היכר שאין לסמוך זה על זה ע"כ לא סגי בבעה"ב אחד בחצר אחד מצד אחד ובשני בעלי בתים בחצר אחד מצד השני או ברוח אחד שאם היה כאן אותו בעה"ב שהיה יחיד אינו נודע לו אם צריך עירוב אם לא שהרי הוא משתתף עמהם ולא עירב ואם היו בחצר אחד ד' בעלי בתים לא סגי בהכי להתיר המבוי שהרי אינם צריכין אלא עירוב ואינם צריכים שיתוף ובסימן שפ"ז יתבאר שזהו לדעת רש"י אבל הרמב"ם כותב שסומכין על שיתוף במקום עירוב ולפי דבריו נ"ל דטעמא דבעינן בתים וחצירות כתוחות לתוכו משום דכל שיש בו פחות מכאן אינו דומה אלא לחצר וכ"כ הרשב"א בתשובה שהטעם שאמר ואין מבוי ניתר בלחי או קורה אא"כ בתים וחצירות פתוחים לתוכו מפני שכל שהוא עשוי יותר לדירה ולתשמישיו הצנע צריך יותר מחיצות גמורות ולפיכך החצירות גמורות שדרכן של בעלי בתים להשתמש בהם יותר בתשמישי הצנע ולאכול בהם צריכות המחיצות יותר גמורות וכן הדין במבואות שאין בתים וחצירות פתוחות לתוכן דיוריהם מועטים והרי משתמשים בהם יותר שאינן בושים כ"כ לאכול ולהשתמש בהם ולפיכך הרי הם כחצר כי לפי ריבוי הדיורין מתמעט תשמיש המבוי ובמחיצה כל דהו סגי ע"כ: **ומ"ש** רבינו ואפילו כל החצירות פתוחות זו לזו ש"ד בפרק הדר דף ע"ג תנן חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי עירבו בחצירות וכו' ואם נשתתפו במבוי וכו' ובגמרא רב לא תני פתוחות זו לזו משום דכיון דפתוחות זו לזו נעשו כחצר אחד ואין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחות לתוכו וכתב הרא"ש והמרדכי בשם ר"מ דלא קי"ל כרב בהא אלא כסתם מתני' דתני פתוחות ואפ"ה לא חשיבי כחצר אחד אבל הרי"ף כתב הא דרב משמע דס"ל דהלכתא כוותיה וכ"כ לדקדק מדברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות עירוב והכי נקטינן (יא): **ומ"ש** ואפילו אין דרין בו אלא האב ובניו וכו' גז"ש בדף הנזכר בעי' דאיפשיטא ומשמע בגמרא דבבן המקבל פרס מאביו ותלמיד מרבו והם אוכלין לעצמן מבתיהן הוא דכיון שאין אוכלין על שולחן אחד חשיבי שנים ואע"ג דלענין לאסור זה על זה חשבינן להו כאחד כמבואר בסימן ש"ע ומשום דעירובין דרבנן אזלינן להו הכא והכא לקולא: **ומ"ש** וכן אם צדו אחד עכו"ם ואחד ישראל וכו' גז"ש (עד:) א"ר יהודה א"ר מבוי שצדו אחד עכו"ם וצדו אחד ישראל אין מערבין אותו דרך הלונות להתירו דרך פתחים למבוי אמר ליה אביי לרב יוסף אמר רב אפילו בחצר א"ל אין דאי לא אמר מאי הוה אמינא טעמא דרב משום דקסבר אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצירות פתוחים לתוכו ותרתי למה לי צריכא דאי מההיא ה"א דירת עכו"ם שמה דירה קמ"ל דירת עכו"ם לא שמה דירה השתא דא"ר אפי' חצר טעמא דרב דקסבר אסור לעשות יחיד במקום עכו"ם והכריע שם הרא"ש דלמאי דמסקינן דטעמיה דרב משום דאסור לעשות יחיד במקום עכו"ם לא נאמר דדירת עכו"ם לא שמה דירה כדהוה בעי למימר מעיקרא אלא אמרי' דחשיבא דירת עכו"ם דירה לקולא למשרייה למבוי בלחי ע"י חצירו של עכו"ם וכ"כ הגהות בפ"ב מה"ע: **וצריך** שיהא ארכו יותר על רחבו וכו' בפ"ק דעירובין גמרא הכשר מבוי א"ר נקטינן אי זהו מבוי שניתר בלחי או קורה כל שארכו יותר על רחבו ואי זו היא חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה אלא בפס ארבעה כל שמרובעת אין ועגולה לא ה"ק אי ארכה יתר על רחבה ה"ל מבוי ומבוי בלחי וקורה סגי ואי לא ה"ל חצר וכמה אפילו משהו ופירש"י ואי לא ה"ל חצר ובעיא פס והאי מרובעת לא למעוטי עגולה אתי אלא למעוטי ארכה יותר על רחבה וכמה יהא ארכה יותר ונפקא ליה מדין חצר ומשתריא בלחי משהו ובריש פירקא איתא נמי להא דר"נ ופירש"י ארכו יתר על רחבו אבל מרובע דין חצר עליו ואמרינן לקמן חצר צריכה פס ד' או פס משהו מכאן ומשהו מכאן וכתב ה"ה בפרק י"ז בשם הרשב"א אי זהו ארכו של מבוי זה כניסתו ומה שאינו דרך כניסתו קרוי רחבו (יב) וכתב עוד אי זהו שנדון משום חצר כל שאין אורך כניסתו יתר על רחב תוכו ויש מגדולי המורים שאינה נדונת משום חצר אלא כל שהיא מרובעת ואין ארכה יתר על רחבה ואין רחבה יתר על ארכה וכתב ה"ה וכראשון נראה מדברי רבינו וכן עיקר שכל שרחבו יתר על ארכו יש לה דין חצר עד כאן לשונו וכתב המרדכי בפ"ק דעירובין מבוי שארכו כרחבו או יותר על רחבו אינו ניתר בקורה טפח או בלחי משהו אלא בפס ד' טפחים ונראה לר"ת דניתר בב' פסין משהו לכאן ומשהו לכאן כמו חצר וזה דבר פשוט הזכירו רש"י כמו שכתבתי בסמוך וכתבוהו גם הרמב"ם וסמ"ג וכבר כתבתי בסמוך דברי הרשב"א בתיקון מבוי שאין ארכו יותר על רחבו והוא מפולש: **ומ"ש** וחצר שארכו יתר על רחבו וכו' כן כתב הרמב"ם בפרק י"ז ופשוט הוא מתוך הגמרא שכתבתי שכל שארכו יתר על רחבו נקרא מבוי ולכאורה נראה דאין לו דין מבוי להתירו בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחים לתוכו וכן כתב ה"ר יונתן אבל מצאתי שכתבו התוספות בפ"ק (דף יב) (יג) ובתים וחצירות פתוחים לתוכו וא"ת חצר שאינה מרובעת היכי משתרי בלחי וקורה הא אין בתים וחצירות פתוחים לתוכו ונראה לפרש משום דמבוי קרוב לרה"ר יותר מחצר בעינן בתים וחצירות וכן כתב הגהות בפי"ז בשם סמ"ק וכתב
עוד

אלא דראבי"ה פסק כרב יוסף דסגי בד"ט וטעמא דרב יוסף דלמעט מגובהו סגי בטפח ולאביי בעינן ד"ט והכא בחוקק בו להשלים בעינן לרב יוסף ד"ט ולאביי בעינן ד"א כך פירש"י ומביאו ב"י. ומשמע דבד"א במשך המבוי סגי ע"פ רחבו כשהמבוי רחב לכל הפחות ד"ט דאין נקרא פתח פחות מד"ט ומיהו צריך שאין המבוי רחב ד"א דא"כ הוי ארכו כרחבו אלא צריך דאיכא ברחבו משהו פחות מד"א וכיוצא בזה כתבו התוס' שם בד"ה ואי בארבעה וכ"כ בדף ג' בד"ה כמאן דאמר ואיכא לתמוה במ"ש הרי"ף חוקק בו ד"א על ד"א ובאלפסי ישן ל"ג על ד"א אבל ברמב"ם ובמרדכי כתבו ד"א על ד"א וצ"ע מיהו הרא"ש וה"ר ירוחם בריש חי"ז כתבו ד"א לאורך המבוי ע"פ רוחב כל המבוי וכ"כ רבינו ואפשר לומר דהרמב"ם והמרדכי נמי רצונם לומר ד"א לצפון וד"א כנגדו לדרום דהיינו לומר ע"פ רוחב כל המבוי: **ואינו** ניתר בלחי וקור' וכו' כ"כ התוס' לשם וכן פירש"י בפ' הדר שתי בתים לכל חצר דלא כפירש"י בפ"ק בית אחד לכל חצר: **ומ"ש** ואפי' כל החצרות פתוחות זו לזו וכו'. מבנה פ' הדר (דף עג) ואע"ג דרב לא תני פתוחות זו לזו פסקו המרדכי בשם מהר"ם והרא"ש דלא קי"ל בהא כרב דהא הלשון משמע רב לא תני אבל אנן תנינן פתוחות וכך פסק רבינו אבל מדברי הרי"ף שם משמע דהלכתא כרב וכ"כ בשלטי הגבורים פ' הדר בשם רבינו ישעיה אחרון דחצרות פתוחות זו לזו הואיל וראויין לערב דרך פתח שביניהם כחצר אחד הן נחשבין במבוי וכן בבתי החצר שאם היו פתוחין זה לזה הואיל וראויין לערב דרך פתח שביניהם כבית אחד נחשבין בחצר ומ"מ במידי דרבנן נקטינן לקולא כדברי רבינו: **וצריך** שיהא ארכו יתר על רחבו וכו' כל זה בפ"ק (סוף דף יב) וכ' ה' המגיד בפי"ז בשם הרשב"א איזהו ארכו של מבוי זה כניסתו פי' הרוח רביעית שהוא פרוץ בלא מחיצה לר"ה ולשם נכנסין מר"ה למבוי ויוצאין משם בני המבוי לר"ה זהו אורך המבוי ואיכא למידק בדברי רבינו דברישא אמר דצריך שיהא ארכו יותר מרחבו משמע אבל ארכו כרחבו דינו כחצר ובסיפא אמר ואם רחבו יותר על ארכו דינו כחצר משמע אבל ארכו כרחבו דינו כמבוי. וי"ל דבסיפא רבותא אשמועינן דלא תימא דהין נידונית משום חצר אלא בארכו כרחבו משום דכתם חצר מרובעת או עגולה היא אבל אם רחבו יותר על ארכו דינו כמבוי משום דהרוחב נעשה ארכו והאורך נעשה רחבו קמ"ל דאף ברחבו יותר על ארכו דינה כמרובעת: **ומ"ש** וחצר שאורכו יותר על רחבו דינו כמבוי וניתר בלחי וקורה שם בגמרא כבר שמואל למימר הואיל וחצר הוא לא נפקא מדינה עד דאיכא פי שנים כרחבו א"ל רב הכי אמר חביבי (פי' ר' חייא דודו) אפילו משהו. והקשו התוס' לשם אמאי ניתר החצר בארכו יתר על רחבו בלחי וקורה הא אין בתים והצרות פתוחין לתוכה (כלומר שאין שם אלא בתים אבל אין שם שתי חצרות אלא חצר אחד). ונראה דמשום דמבוי קרוב לר"ה יותר מחצר בעי בתים וחצרות עכ"ל ומביאו ב"י פירוש מבוי כיון דקרוב לר"ה הצריכו בו תרתי חצירות ובתים אבל חצר רחוקה היא מר"ה שהרי מבוי מפסיק בנתיים סגי בחדא דהיינו בתים אע"פ שאין שם חצירות וכ"כ בהגהת סמ"ק בסי' רפ"ב וכתב עוד והשתא מבואות שלנו שסמוכות לר"ה צריכין הם שני לחיים ואע"ג דארכן יתר על רחבן כיון דליכא חצירות פתוחות לתוכו

דרכי משה

המתירין לסמוך עליהם אפי' באיסור דאורייתא כ"ש באיסור דרבנן הקל כמו עירוב: (י) ודברי תשובה זו צ"ע דחשיב ממבוי שאין אורכו יותר על רחבו ואז דינו כחצר והביא ראיה ממבוי ותו דבודאי לא עדיף צ"ה שברוח שלישית ממחיצה גמורה דל"מ ברוח רביעית לחי או קורה וכנ"ל דבהצר מפולש בעינן מב' הצדדים צ"ה או צ"ה מצד א' ופס ד' או ב' פסין ומשהו בצד השני וכ"ה מהר"י בתשובה: (י) ולא נ"ל כמ"ש לעיל ומשמע עוד במרדכי דה"ה אם הבתים פתוחים זו לזו וכ"כ בא"ז דאין חילוק בין אם הבתים והחצירות פתוחים לו מצדו או בראשו הסתום נגד ראש הפתוח: (יב) וכן הוא בא"ז: (יג) ובת"ה סי' ע"ד כ' דברוב המקומות נהגו לעשות הכשר כל המבואות רק בצ"ה ולא בלחי וקורה אפי' בפרות מי' וכן נראה נכון וראוי דכל עיירות שלנו הם כחצירות של רבים וכו' ותמיהני על מה שנהגו האידנא שמערבין ע"י חבל הקשור בב' צידי המבוי או החצר דלא אדע מה אדון ביה דאינו לא קורה דבעינן רחבו טפח וגם אינו צ"ה דהא בעינן קנה מכאן וקנה מכאן וקנה ע"ג וא"ל ג"כ מאחר שנקשר בב' בתים הבתים עולים משום קנה מכאן וקנה מכאן והחבל שעל גביהן הוא הקנה שעל גביהן כמ"ש לעיל סי' שס"ב דאפי' גמי על גביהן מהני וכעין זו כתב מהרא"י בת"ה סי' ע"ד דאי כה"ג מחשיב צ"ה א"כ אין לך קורה
שאין

פרישה

בעפס שכתב שם הרי"ף ז"ל ואע"ג דפליג רב יוסף עליה שהוא רביה ואמר דסגי בד"ט כיון דסוגיא כאביי דאמר משך מבוי בד' אמות הילכתא כוותיה עכ"ל ובזה נסתלק מה שמקשין הלא כתב ב"י בשם הרא"ש לפני זה דאין הלכה כאביי נגד רב יוסף רביה וק"ל: ומ"ש ב"י בשם רשב"א שם בד"ה ואינו ניתר כו' עד והשיב צ"פ מחיצה גמורה היא והרי יש כאן ג' מחיצות כו' כתב בד"מ ע"ז ז"ל וצ"ע דחשיב אחצר והביא ראיה ממבוי ותו דלא עדיף צ"פ ממחיצה גמורה דלא מהני ברוח רביעית לחי או קורה בחצר עכ"ל ולענ"ד היה נראה דט"ס יש בשאלות תשובות זו וכצ"ל מהו שיהא ניתר בצ"פ או לחי מכאן ולחי מכאן. ואמבוי שאינה מפולש קאי דהא לא שאל אלא מהו שלא היה למבוי בתים וחצרות פתוחין לתוכו והשתא א"ש שאין
לה

חידושי הגהות

אלא לענין שיהיה לו דין מבוי להיות ניתר בלחי וקורה אבל לא גרע מחצר דמהני צורת הפתח ונראה דה"ה פס ד' מצדו אחד או ב' פסין משהו מב' צדדין נמי מהני ע"ב:
כ"ז

בלחי וקורה. מבוי סתום שאחד מצדדיו ים לא חשיב כסתום דחיישינן שמא יתייבש הים ותתבטל המחיצה. היה אחד מצדדיו אשפה של רבים חשוב כסתום אבל אם האשפה של יחיד לא חשוב כסתום דחיישינן שמא יטלנה משם: מבוי שצדו אחד ארוך ואחד קצר אפילו אין צד הארוך עודף על הקצר ד' אמות אינו מניח הקורה אלא כנגד הקצר אבל אם ירצה יעשה שם צורת הפתח באלכסון ותוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון ומשתמש עד הקורה ואם העמיד לחי באמצע המבוי אם יש חצר מהלחי ולחוץ ועשו גם החיצונים לחי לראש המבוי אוסרין אלו על אלו עד שיערבו יחד ואם אין שם חצר או שיש חצר ולא עשו החיצונים לחי לראש המבוי שמן הלחי ולפנים מותרין ממנו ולחוץ אסורין אבל אם עשו באמצע צורת הפתח אפילו הוא רחב יותר מעשרה או אם עשו שני פסין והוא רחב עשרה אפי' אם יש הצר מהתיקון ולחוץ ועשו גם החיצונים תיקון לראש המבוי כל אחד יכול לערב לבדו

לתוכו ואע"ג דאין לנו ר"ה מיחלף עכ"ל : **מבוי** כתום שאחד מצדדיו ים וכו' ה"א פ"ק (דף ח) וגרסינן במסקנא מרימר פסק לסורא בהוצי (הפסיק ועשה מחיצה בכל הים במכמורות ורשתות) אמר חיישינן שמא יעלה הים שרטון אבל הרמב"ם כתב שאין חוששין שמא יעלה הים שרטון לפי שהיה גורס מרימר אמר לא חיישינן שמא יעלה הים שרטון וכיון דדין זה תלוי בנוסחאות נקטינן לחומרא :

מבוי שצדו אחד ארוך וכו' שם פליגי בה רב כהנא בר תחליפא ורבא ופסק מהר"ס והרא"ש כרבא דאפילו לא היה צד הארוך אלא פחות מד' אמות אינו מניח הקורה אלא כנגד הקצר אבל לא באלכסון דקורה משום היכר ובאלכסון לא הוי היכר וכ"פ הרמב"ם בפי"ז ואמרינן התם דהיכא דאיכא באלכסון יותר מעשר אפילו לרב כהנא מניח כנגד הקצר דנמצא פתחו רוחב יותר מעשר שהרי כל תחת הקורה הוי פתחו ורבינו כתב בסתם מניח כנגד הקצר ולא כתב להדיא דאפי' שאין באלכסונו יותר מעשר דסתמא ודאי משמע דבכל ענין מניח כנגד הקצר ומש"ה כתב הרא"ש דמדברי הרי"ף שכתב דבאלכסונו יותר מעשר דברי הכל מניח כנגד הקצר משמע שפוסק כרב כהנא דלרבא לעולם אינו מניח אלא כנגד הקצר לא היה צריך לפרש דביתר מעשר ד"ה מניח כנגד הקצר מיהו ב"י דהה דבריו ואמר שדעת הרי"ף לבאר שלא נטעה לפרש דלא אמר רבא אלא ביתר מעשר אבל באין בו יתר מעשר מודה רבא דמניח כנגד הארוך להכי כתב דאיפכא הוא דביותר מעשר מודה רב כהנא ולא פליגי אלא באין בו יותר מעשר ואפ"ה אמר רבא דאינו מניח אלא כנגד הקצר ודרך זה כתבתי ליישב מ"ש הרי"ף דבמחיצה העומדת מאליה ד"ה הוי מחיצה ע"ל בסי' שס"ב ס"ב :

ומ"ש אבל אם ירצה יעשה שם צורת הפתח באלכסון כ"כ הרא"ש לשם משם הראב"ד דבצ"ה דהוי משום מחיצה לד"ה אפילו באלכסון הוי מחיצה ולמאי שנתבאר בסוף סי' שס"ב אפילו באלכסונו יותר מעשר נמי מהני צ"ה אף להרמב"ם היכא דאיכא עומד מרובה על הפרוץ ולפי זה דוקא צ"ה מהני אבל שני לחיים לא מהני אע"ג דלחיים משום מחיצה מ"מ ביתר מעשר לא מהני אלא צ"ה אבל באין בו יותר מעשר מהני לחיים וכך מפורש בדברי מהר"ס שהביא הרא"ש פ' כילד מעברין בדין לחי שהעמיד באמצע מבוי דבלחיים יכולין לחלקו באין בו יתר מעשר וכמ"ש גם רבינו בדין הסמוך או אם עשו שני פסין והיא רחב עשר פירוש שני פסין משהו מכאן ומשהו מכאן ומ"ש הראב"ד כאן דצ"ה מהני היינו לומר דאפילו ברחב יתר מעשר מהני צ"ה משא"כ שני לחיים ולא כמסקנת ב"י דלחיים לא מהני כלל ושגגה היא דבעשר ודאי מהני ואפי' באלכסון :

ומ"ש ותוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון וכו' כ"כ הרא"ש בשם מהר"ס וכ"כ המרדכי לשם : **ומ"ש** ואם העמיד לחי וכו' כ"כ הרא"ש בפ' כילד

עוד וכ"כ במבואות שלנו אם אין בתים וחצירות פתוחים לו צריך ב' לחיים מפני שהם קרובות לר"ה אע"פ שאין לנו ר"ה לא פלוג עכ"ל (יד) : ובתשובת מהרי"ל מצאתי המבוי שכתבת הוי מפולש וצריך צורת פתח מצד אחד ולחי או קורה מצד שני ואע"ג דלאו בתים וחצירות פתוחים לתוכו וכתב סמ"ק דהשתא מבואות שלנו רחוקים מר"ה כ"כ באגודה לא בעי' בתים וחצירות לע"ד היה צריך גם בצד השני שני לחיים כמו שכתב מהר"ם לסלק דריסת הרגל אמנם מהר"ר זלמן התיר בלחי חד וסמך על הא דסמ"ק דלעיל ואמינא כבר הורה זקן ומ"מ ה"נ ס"ל אם הוא סוף מבוי אבל לחלק מבוי לחצאין היה . קצת נראה להצריך שנים וגם יש לי ליישב לפי הירוש' וכל זה אי לא הוי יותר מי' רוחב אבל יותר מי' אין לו תקנה אלא בצורת פתח עכ"ל :

מבוי סתום שאח' מצדדיו ים וכו' בפ"ק דעירובין (ח') מעשה במבוי שצדו א' עולה לים וצדו אחד כלה לאשפה ובא מעשה לפני רבי ולא אמר בה לא איסור ולא היתר איסור לא אמר דהא קיימא מחיצה היתר לא אמר חיישינן שמא תנטל אשפה ויעלה הים שרטון ומוקי לה באשפה של יחיד שעשוי לינטל אבל באשפה דרבים לא חיישינן שמא תינטל . ופירש"י צדו אחד ים וצדו אחד אשפה וראשו אחד כתום כשאר מבוי וראשו אחד לר"ה מתוקן בלחי וקורה אשפה גבוה י' טפחים ויש שפתו גבוה י' : ויעלה הים שרטון . של חול ואבנים על אצל שפתו כי כן דרכו ומתקצר רוחב הים ונעשה קרקע ברוחב פרסה או יותר וכתב ה"ה בפי"ז דחיישינן שמא יבואו לטלטל מן המבוי לשרטון ונמצאו מטלטלין מרה"י לכרמלית . ובתר הכי אמרינן וחכמים אוסרין אמר ר"נ הלכה כחכמים מרימר פסק לצורא בהוצי אמר חיישינן שמא יעלה הים שרטון זו גירסא שלנו וכן היא גירס' הרא"ש וכ' ה"ה בפי"ז שזו גירסת רש"י והרשב"א והאחרונים אבל הרמב"ם כתב שם שאין חוששין שמא יעלה הים שרטון ועל כרחך לומר שהיה גורס בהא דאמימר לא חיישינן שמא יעלה הים שרטון וכמו שכתב ה"ה ולי נראה שהיה גירסת הרי"ף מדהשמיט כל זה משום דממילא משמע היתירא דמהי תיתי לן למיחש שמא יעלה הים שרטון וכו' וזה לשון הריב"ש בתשובה היא דמבוי שצדו אחד ים וצדו אחד אשפה לא היה המבוי ההוא מפולש בשני ראשין כי המבוי של ג' מחיצות היה אלא שבשני צדדיו היה פרוץ קצת בצד אחד לים ובצד אחד לאשפה ושפת הים היתה עקומה י' וכן האשפה גבוה י' ולכן היו שתיהם מחיצות גמורות למבוי אלא שהיו חוששין באשפה של יחיד כיון שעשויה לפנות שמא תינטל וכן הים אע"פ שהיה עמוק מן המבוי י' שמא יעלה הים שרטון ולא תהיה שפתו עמוקה מן המבוי י' וישאר המבוי נפרץ כי היו פרצות יתירות על י' עכ"ל ולענין הלכה כיון דרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (טו) : **מבוי** שצדו אחד ארוך וכולי גז"ש בדף הנזכר א"ר כהנא בר תחליפא משמיה דרב כהנא מבוי שצדו אחד ארוך ואחד קצר פחות מד"א מניח הקורה באלכסון ד"א אינו מניח אלא כנגד הקצר רבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניח אלא כנגד הקצר וטעמא דידי משום דקורה משום היכר ובאלכסון לא הוי היכר וטעמא דרב כהנא קורה משום מחיצה ובאלכסון נמי הוי מחיצה א"ר כהנא הא דאמר מניח קורה באלכסון לא אמרן אלא שאין באלכסונו יותר מי' אבל אם יש באלכסונו יותר מי' ד"ה אינו מניח אלא כנגד הקצר ופירש"י צדו אחד ארוך . ונמשך כותלו לר"ה יותר מכותל השני ובאלכסון לא הוי היכרא שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשין בר"ה חוץ מכנגד כותל הקצר אומר מותר להשתמש ברה"ר לפי שאין אותו עודף דומה שיהא מן המבוי וכתב הרא"ש (קיד) ר"ת פסק כרבא וכן הרמב"ם בפי"ז ומתוך שכתב הרי"ף ואם יש באלכסונו יותר מי' ד"ה אינו מניח אלא כנגד הקצר משמע שפוסק כרב כהנא דלרבא לעולם אינו מניח אלא כנגד הקצר ותימה למה לא יהא הלכה כרבא דבתרא הוא ואני אומר דאת"ל דסבר הרי"ף דהלכה כרב כהנא טעמיה משום דמשם כמה אמוראי אמרה למילתיה אבל לפי האמת נראה שגם הוא סובר הלכה כרבא ומש"ה לא פסק הלכה משום דממילא משמע דהלכה כוותיה משום דבתרא הוא • **ומ"ש** אם יש באלכסון יותר מי' אמות ד"ה אינו מניח אלא כנגד הקצר לא משום דתיהוי הלכה כרב כהנא כתב כן אלא לרבא איצטריך דלא תיסק אדעתין למימר דע"כ לא אמר רבא אינו מניח אלא כנגד הקצר אלא בשיש באלכסון יותר מי' אמות אבל בפחות מכאן מודה דמניח כנגד הקצר להכי כתב דאיפכא הוי דביש באלכסון יותר מי' מודה רב כהנא ולא פליגי אלא כשאין באלכסון יותר מי' ואפ"ה אמר רבא דאינו מניח אלא כנגד הקצר : **ומ"ש** אבל אם ירצה יעשה שם צ"פ באלכסון כן כתב שם הרא"ש בשם הראב"ד וה"ה בפ' ע"ז בשם הרשב"א דלצורת פתח מודה רבא דעביד באלכסון דלצ"ע הפתח משום מחיצה ונראה לצורה דה"ה ללחיים דהא קי"ל לחי משום מחיצה והכי דבחד לחי לא שרי אלא נכחו וביושר אבל כששני לחיים מונחים זה כנגד זה באלכסון מותר להשתמש עד כנגד הלחיים באלכסון והוא שלא יהיה ביניהם יותר מי' אלא שקשה לי דא"כ ה"ל לאשמועינן דבשני לחיים סגי ומינה נילף בכ"ש לצורת פתח שהרי צ"פ ב' לחיים הם וקנה על גביהן ואפשר דאע"ג דלחיים משום מחיצה הם לא מהני כמו צורת פתח כדאשכחן דברחב יותר מי' לא מהני ב' לחיים ומהני צ"פ : **ומ"ש** ותוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון וכו' כ"כ שם הרא"ש וז"ל וכתב ר"מ ז"ל דבתוך המבוי יכול להניח את הקורה באלכסון ומשתמש בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך וכ"כ המרדכי :

ואם העמיד לחי באמצע המבוי וכו' בפרק כילד מעברין (נט) הא דתנא דעיר של יחיד ונעשית של רבים שאין מערבין אותה לחצאין אלא או כולה או מבוי מבוי בפני עצמו ופריך מ"ש לחצאין דלא דאסרי אהדדי מבוי בפני עצמו נמי אסרי אהדדי כתבו התוס' והרא"ש דמשמע מפירש"י דאפילו לחי מפסיק בינו ובין ר"ה כיון שהורגלו לערב יחיד הוי כמו מבוי אחד ואין מפסיק לחי לחצי מבוי וקשה מדאמרינן בפ"ק עשה לחי לחצי מבוי יש לו חצי מבוי וצ"ל דהתם מיירי שאין חצר פתוח למבוי מן הלחי ולחוץ ומסיים בה הרא"ש אבל אם היה חצר פתוח ועשו לחי לפנים מן החצר אסורים להשתמש במבוי כי היכי דאסורים להשתמש הכא במבוי מבוי בפני עצמו אע"פ שעשו לחי אבל בירושלמי לא משמע הכי דגרסינן א"ר אסי הדא אמרת בני מבוי שנתנו קורתם באמצע מבוי אלו אסורין ואלו מותרין נתנו אלו ואלו אלו ואלו אסורים והשתא ניחא הכל דהא דאמרינן יש לו חצי מבוי מיירי שלא נתנו החיצונים קורה כיון שאין החיצונים יכולים לטלטל במבוי לא אסרו על הפנימים אבל כשנתנו גם החיצונים אסורין גם הפנימים אם ערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן ולא עירבו יחד דכיון שהורגלו לערב יחד כל המבוי א"א ליחלק להשתמש אלו בחצי המבוי ואלו בחצי המבוי עכ"ל וכ"כ שם המרדכי וכ"כ הגהות מיימון בפ"ה מהל' עירובין בשם סמ"ק והריב"ש בתשובה כתב שהטעם הוא מפני שכשנתנו גם החיצונים קורה כיון שכולם יכולים לערב כאחד ולא עירבו אוסרים אבל כשלא נתנו החיצונים קורה כיון שלא היו החיצונים יכולים לערב עם הפנימים כיון שלא הוכשר המבוי מלדם ואין על המבוי אוסרים אלא של רשות אחר שיכולים לערב עמו : **ומ"ש** אם עשו באמצע צורת פתח וכו' או אם עשו שני פסים וכו' כ"כ שם הרא"ש בדף הנזכר בשם ר"מ וכ"כ ג"כ המרדכי בפ' הנזכר והגה"מ בפ"ה מהל' עירובין וה"ה דכשאין הפירצה יתירה מי' שאם עושה פס ד' מהני כמבואר בכפרים שכתבתי ולא חש רבינו לכתבו כאן לפי שסמך לו על מ"ש וצריך פס ד' טפחים בצד אחד או משני לצדדין שני משהויין שהרי מבואר שפס ד' מהני כמו שני פסין והריב"ש כתב בתשובה נראה דאפילו צורת פתח אינו מונע על הרבים מלאסור שהרי חצירות הפתוחות למבוי בפתח גמור אוסרות המבוי כשלא עירבו עמו אלא דקורה דוקא בעינן וכ"ש דלת עכ"ל ולענין הלכה פשיטא דלא דחינן כל הנך רבוותא מקמיה והראיה שהביא מה' חצרות הפתוחות למבוי אינה ענין לכאן דאם כן אם היו לחצירות ההם דלתות לא היו אוסרות על המבוי והא ליתא דודאי אוסרות הן משום דהתם טעמא אחרינא הוא דהיינו מפני שיש להן דריסת רגל על המבוי אבל חיצונים אין להם דריסת רגל על הפנימיים שהרי יכולין הם להשתמש מלדם לצורת פתח או בשני פסים סגי והרמב"ם בפי"ז מה"ש כתב העמיד לחי בחצי המבוי הפנימי שהוא לפנים

דרכי משה

שאין בו צ"ה וא"כ אמאי הצריכו בו רוחב טפח ולכן הדבר צ"ע מאין פשט המנהג כי נראה בעיני מנהג טעות אם לא יעמיד למטה תחת החבל קנה מכאן וקנה מכאן בגובה עשר ואז נידון משום צ"ה אע"פ שאינו מגיע בהבל כמ"ש לעיל ס"ס שס"ב ובוודאי הראשונים כך הנהיגו אלא שהרואים טעו ולא חששו אל קנים שבצדדים וא"ל ת"ל משום דהקנים שבצדדים הוי ב' לחיים וא"כ החבל ל"ל דהרי לחיים וקורה אינם מועילים רק במבוי סתום ולא במפולש וכן בהרבה מקומות דמועיל לכן הנהיג נ"ב בהבל אפילו במבוי סתום צ"ה ול"מ לחי וקורה ומקום דאית לחי או קורה או ב' לחיים וכמ"ש בשם מהרא"י מהמ"ד דהנהיגו בתיקון צ"ה ולא בלחי וקורה כב"ל : (יד) וכ"ה בהג"א פרק קמא דעירובין : (טו) ואף זה אינו נ"ל להורות כל האחרונים מפני דברי הרי"ף ורמב"ם ואף בדעת הרי"ף אין הכרע דסבר לא חיישינן דהרי השמיט דין זה לגמרי : ול"נ

פרישה

לא תנאי מבוי לסוות גותר בלחי או קורה מ"מ בצ"ה דסוי כמחילה גמורה ודאי גותר ומה שמסיק ובהב מבוי שאינה פתוח וכו' ס"ק שאר מבוי שיש לה כל תנאי מבוי גותר בלחי או קורה וגו שאין תנאי מבוי צריך צ"פ ובצ"פ מיהא סגי וכו' לכני וכו' והרי יש לה ג' מחיצות ר"ל וקרי בלא זה יש לה ג' מחיצות ונמצא שהיא מתוקנת בצ"פ זה כמו ברוח רביעית וק"ל : ומ"ש ב"י שם בשם

כמ"ש טעם איסור בצדו אחד ים דשמא יטלטל במקום הים כל"ו נמי לאסור משום פרצה למקום האסור לו כי' לשון רש"י דפירש מ"ש וליתא דילמא שבקי פתחא רבא ז"ל דילמא שבקי פתחא רבא ובבנו צורת פתח מיכל לך ובגולי לדי כמתוקן בו' כו' משמע מלשונו דבעינן לחי וכתב דרחב י' אף שיש לו ניפוצין מכל לך ולכאורה הוא מינה שלא בעינן לחי וקורה כ"ש בנכרן

לבדו ויהיה מותר בחלקו : מבוי שרחב כ' אמות עושה פס ארוך ד' אמות (גבוה י' טפחים) ומעמידו באמצע כזה וחשוב כל צד מצידי הפס כמבוי בפני עצמו כיון שאורך הפס ד"א ויתן קורה בראשו : וכתב א"א הרא"ש ז"ל וצריך ליזהר שתהא הקירה מונחת על הפס או תוך ג"ט ואם יש מן הפס עד הכותל האמצעי של המבוי יותר מי' אמות יש לו דין מבוי עקום כמין זה שהרי אלו שני המבואות מתעקמין ובאמצע פתוחים בשני ראשיהן לרה"ר ע"כ או אם ירצה ירחיק שתי אמות מהכותל ויעשה פס רוחב ג' אמות ויעשה ג"כ מצד השני וישאר באמצע פתח רחב י' אמות או אם ירצה ירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה וכן מצד השני : מבוי ששוה מתוכו ומדרון לר"ה ותל המתלקט עשרה מתוך ד' או ששוה לר"ה והמדרון בתוכו א"צ שום תיקון שהתל עולה במקום לחי :

שסד מבוי המפולש בשני ראשין לרה"ר צריך צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן (א) ובהכי מיהא סגי ל"ש אם הוא מפולש

לפנים מן הלחי מותר לטלטל בו והחצי החיצון שהוא חוץ מן הלחי אסור וכתב ה"ה בשם הרשב"א שהוא הדין אם העמיד קורה בחצי מבוי והכי איתא בתוספת' ומיהו דוקא כשיש באותו חצי מבוי המוכשר תורת מבוי שלא יהיה ארכו פחות מד"א ושיהא ארכו יתר על רחבו ושיהיו בתים וחצירות פתוחות לתוכו הא לאו הכי צריך לחי מכאן ולחי מכאן א"כ פס ד' כחצר עכ"ל :

מבוי שרחב כ' אמות עושה פס וכו' מימרא דשמואל משמיה דלוי בפ"ק דעירובין (י) : **וכתב** א"א ז"ל וצריך ליזהר (שם קיד) וכ"כ ה"ה בפי"ז בשם הרשב"א וכתב עוד וכן צריך שיהא בכל מבוי ומבוי משני אלו שהפס מפסיק ביניהם בתים וחצירות פתוחים לתוכו וכל תנאי מבוי : **ומ"ש** אם יש מן הפס עד הכותל האמצעי יותר מי' אמות וכו' ג"ז מדברי הרא"ש שם ולא ידעתי למה כ"כ דהא אפילו אין ביניהם יותר מעשרה יש לו דין מבוי עקום שדינו כמפולש לרב דקי"ל כוותיה כדמשמע בשמעתא דמבוי עקום בפ"ק דעירובין (ו) ומצאתי שהתוס' שם (י.) כתבו וז"ל אי איכא מראש הפס של צד פנים עד הכותל אמצעי של מבוי יותר מי' צריך למבוי זה צורת פתח דהוי כמבוי עקום ואע"ג דאליבא דשמואל קיימינן כדפריך לעיל גבי מבוי עקום אי ביותר מי' בהא לימא שמואל תורתו כפתוח עכ"ל. הרי בהדיא שלא אמרו כן אלא לדעת שמואל שהוא בעל מימרא זו וסובר דכל שאינו יותר מי' תורתו כפתוח אבל לדידן דקי"ל כרב דאמר תורתו כמפולש אפי' אין בין הפס לכותל י' דינו כמבוי עקום ותמהני על הרא"ש איך סתם דבריו ועל רבינו ירוחם שלא הרגישו בדבר זה (טז) וכתבו עוד התוס' שהריצב"א חולק ואומר דהכא אפי' ביתר מי' לא מיקרי מפולש כיון דשני הפתחים ר"ה אחד ועומד בפתח זה לא יסבב לבא סביב הפס לפתח אח' והרשב"א כתב פס זה המשוך ד' מתור אע"פ שיש בין הודו הפנימי לכותל האמצעי יתר מי' אמות ואין זה כמבוי עקום שכבר ביארנו למעלה שכל עקום כמין חי"ת הרי הוא כפתוח עכ"ל ולטעמיה אזיל בדין מבוי עקום כמין חי"ת שיתבאר בסי' שאחר זה ושם יתבאר שאין דעת הפוסקים כן אלא דינו כמפולש בשני עקמימותיו : **ומ"ש** או אם ירצה ירחיק ב' אמות מהכותל וכו'. או אם ירצה ירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה וכו' מפורש שם בגמ' בדף הנזכר ומבואר שם דבעי' שהפס יהא יתר על האויר שבינו לכותל דאל"כ אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה ועל פי זה כתב ה"ה בפ' י"ז בשם הרשב"א שה"ה שיכול להכשירו ע"י שירחיק ב' אמות וב' טפחים ויעשה פס ב' אמות וד"ט מצד זה וכן יעשה בצד השני שכל שהפס רבה על האויר שבינו ובין הכותל נדון משום עומד ומכאן אתה דן לכל כיוצא בזה ודבר פשוט הוא עכ"ל : ופריך בגמ' וליחוש דילמא שביק פתחא רבא ועייל בפתחא זוטא ופירש"י דילמא שביק פתחא רבא ובטיל תורת פתח מיניה ובטיל לחי המתוקן בו ונמצא מבוי זה בלא תיקון א"ר יהודה חזקה אין אדם מניח פתח גדול ונכנס ויוצא בפתח קטן וכתב בהגהת אשיר"י ואי שבקא פתחא רבה ועייל בפתחא זוטא בטל כל תיקון המבוי ואי עבדי צורת פתח לזוטא לא בטיל וכתבו הגהות בפי"ז מה"ש ופס דקא עביד מג' אמות א"צ שיהא פס אחד שלם אלא קנה קנה פחות מג' דפחות מג' כשלם דמי עכ"ל הר"ת וכ"כ המרדכי בריש עירובין וכ"כ מדברי סמ"ג וכמ"ק : **מבוי** ששוה מתוכו ומדרון לר"ה וכו' בפ' הזורק (ק.) אר"י אמר רב תל המתלקט י' מתוך ד' וזרק ונח על גביו חייב תנ"ה מבוי שוה מתוכו ונעשה מדרון לר"ה או שוה לר"ה ונעשה מדרון לתוכו אותו מבוי א"צ לא לחי ולא קורה ר' חנינא בן גמליאל אומר תל המתלקט עשרה מתוך ארבע וזרק ונח על גביו חייב וכו' רש"י תל המתלקט. שהוא מדרון והולך ומתלקט מעט מעט עד שמגביה י' מתוך ד"א הרי הוא כאילו זקוף כולו והוי רה"י במקום גובהו ודוקא נקט מתוך ד"א דאי מתוך ה' הרי הוא כשאר ר"ה דניחא תשמישתיה להילוך : ונעשה מדרון לר"ה. שהיה קרקע המבוי גבוה מקרקע ר"ה והולך לשפע אצל פתחו לצד ר"ה או שהיה שוה לר"ה ונעשה מדרון לתוכה שהיה ר"ה גבוה מקרקע המבוי וכניסת המבוי מן הפתח ולפנים גבוה קרקע ר"ה ברחב אמה או חצי אמה אח"כ הוא נעשה מדרון לצד דופן האמצעי אותו מבוי א"צ לחי לפי שאותו גובה שבצד הפתח ה"ל מחיצה אע"פ שהוא משפע והולך :

וכתב ה"ה בפי"ז בשם הרשב"א דהא דמבוי ששוה לתוכו ומדרון לר"ה או איפכא דוקא במתלקט עשרה טפחים מתוך ד"א הוא דאמרינן א"צ לחי וקורה ואע"פ שמפשט ל' רבינו נראה דהא דאמרינן דמבוי השוה מתוכו ומדרון לר"ה או איפכא א"צ שום תיקון דוקא כשיש שם תל המתלקט י' מתוך ד' שכתב מבוי ששוה מתוכו וכו' המתלקט וכו' או ששוה לר"ה וכו' שהתל עולה במקום לחי נ"ל דהכי קאמר מבוי ששוה מתוכו וכו' או תל המתלקט וכו' או ששוה לר"ה וכו' וכתב וא"ו במקום או דהא תרי מילי נינהו כדמפרש בברייתא ומ"ש שהתל עולה במקום לחי למבוי שהוא שוה מצד אחד ומדרון מצד אחד קרי נמי תל שהרי כמין תל עשוי ואע"ג שלא הוזכר בברייתא תל אלא לענין שאם זרק ונח על גביו חייב ולא לענין שא"צ לחי וקורה משמע לרבינו דלא שנא אבל הרמב"ם בפי"ד הזכיר תל המתלקט י' מתוך ד' לענין שאם זרק ונח על גביו חייב ולא הזכירו בפי"ז לענין שא"צ לחי ורבינו לא דק במ"ש עולה במקום לחי דה"ל למכתב עולה במקום מחיצה כדפירש"י אלא דמשום דבמבוי סגי ליה בלחי נקט עולה במקום לחי אבל תל ודאי שאם לא היה עולה אלא במקום לחי לא הוי מהני מידי כיון שאין בו מחיצות אלא טעמא משום דעלה במקום מחיצה דאמרינן גוד אסיק מחיצתא מד' רוחות. בריש עירובין (ג:) איפליגו אמוראי בשיעור אמת סוכה ואמת מבוי ופסק הרא"ש כרבא דאמר אחד זה ואחד זה באמה בת ששה אלא שהללו שוחקות והללו עצבות ולאומרא היכא דשוחקות אומרא משחינן בריוח והיכא דעצבות אומרא מצמצמים להו :

שסד מבוי המפולש בשני ראשין לר"ה וכו' בפ"ק דעירובין (דף ו') ת"ר כיצד מערבין ר"ה עושה צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן חנניא אומר עושה דלת וכו' ובה"א עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן ור"ה מי מיערבא והתניא וכו' אמר רב יהודה ה"ק כיצד מערבין מבואות המפולשים לר"ה אתמר

כיצד מעברין (דף קכב ע"א). הביאו ב"י באורך : **מבוי** שרחב כ' אמה וכו' כך הלא לשמואל דבמבוי עקום תורתו כפתוח אלא דביותר מעשר בעקמומיתו צריך צ"ה א"כ הכא גבי פס שמעמידו באמצע נמי כך הדין דביותר מעשר בעקמומיתו צריך צ"ה אבל בעשר תורתו כפתוח אבל לרב דקי"ל כמותו אפילו בעשר בעקמומיתו צריך צ"ה וא"כ קשה דלא ה"ל למיכתב יתר מעשר וצ"ל ליישב דלא כתב הרא"ש ורבינו יתר מעשר למידק מיניה דבעשר א"צ צ"ה דפשיטא דאפי' בעשר נמי צריך צ"ה כמ"ש הרא"ש וכ"כ רבינו בסי' שס"ד אלא דלפי דהריצב"א פי' דהכא גבי פס שהעמידו באמצע אפילו ביתר מעשר לא מיקרי מפולש ולא צריך צ"ה כמ"ש התוס' בא"ד ומביאו ב"י וכ"כ הרשב"א אבל הרא"ש תופס עיקר כפי' קמא דתוס' לכך כתב דהכא נמי גבי פס שהעמיד באמצע דינו כמבוי עקום וצריך צ"ה בעקמומיתו אבל ודאי למאי דקי"ל כרב ה"ה בעשר צריך צ"ה בעקמומיתו דלדידיה אין חילוק בין יתר מעשר לעשר ובספרים מדוייקים מסרי רבינו כתוב וצ"ל דה"ה נמי בפחות מעשר והיינו כדאמרן דרבינו בא לפרש דברי הרא"ש דלא נקט יתר מעשר למידק מיניה דבעשר אין לו דין מבוי עקום אלא ה"ה נמי בפחות מי' אלא נקט יתר מעשר לאפוקי מפי' הריצב"א : **מבוי** ששוה מתוכו ומדרון לר"ה בתל המתלקט י' מתוך ד' וכו' כצ"ל בתל בבי"ת ופי' שהמדרון שהוא לר"ה או למבוי דא"צ שום תיקון היינו דוקא בתל המתלקט וכו' דהיינו שהגובה שמשם נעשה הקרקע מדרון נקרא בשם תל והוא מתלקט בגובה י' מתוך שיפוע ד"א. וכן מ"ש או ששוה והמדרון בתוכו היינו נמי בתל המתלקט י' מתוך ד"א וקאמר דא"צ שום תיקון והב"י היה גורס ותל בוא"ו ופי' דהוא"ו במקום או כלומר או תל המתלקט וכו' ותימה הלא ב"י גופיה הביא שהרשב"א פי' האי מדרון לר"ה או איפכא דוקא במתלקט י' מתוך ד' וא"כ למה לא יפרש כך בדברי רבינו וגם לספרים שכתוב בהם ותל בוא"ו ג"כ כך פירושו ומדרון לר"ה והוא תל המתלקט וכו' או שוה לר"ה והמדרון בתוכו והוא ג"כ תל המתלקט וכו' א"צ שום תיקון שהתל עולה במקום לחי ובש"ע חזר בו וכתב כדפי' ובמ"ש רבינו שהתל במקום לחי תפס עליו ב"י שהיה לו לומר שהתל במקום מחיצה כפירש"י ואפשר ליישב דכיון דקי"ל דלחי משום מחיצה א"כ לשון אחד הוא :

שסד מבוי המפולש בשני ראשין לר"ה כו' בפ"ק דעירובין (דף ו) ת"ר כיצד מערבין דרך ר"ה עושה צ"ה מכאן ולחי וקורה מכאן חנניא אומר בש"א עושה דלת מכאן ודלת מכאן וכשהוא יוצא ונכנס נועל ובה"א עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן ואסיקנא דר"ה עצמה נעילת דלתות בעי' והך פלוגתא דת"ק ודחנניא במבואות המפולשין לר"ה היא איתמר רב אמר הלכה כת"ק ושמואל אמר הלכה כחנניא ופסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם הלכה כרב ולכן כתב רבינו מבוי המפולש בב' ראשים לר"ה צריך צ"ה מכאן ולחי וקורה מכאן :

ומ"ש ובהכי מיהא סגי ל"ש וכו' ולכאורה קשה דלאיזה צורך האריך בזה הלא כתב להדיא מבוי המפולש מב' ראשיו לר"ה אבל נראה דעת רבינו נכון באריכות זה והוא דלפי דאיכא לפרש דע"כ לא פליגי ת"ק אדחנניא אלא במבואות המפולשין מצד אחד לר"ה ומצד השני לכרמלית אבל בשני ראשיו לר"ה מודה ת"ק לחנניא דאמר משמיה דב"ה דבעי' דלת מכאן ולחי וקורה מכאן כמ"ש ה"ה בפי"ז משם הרשב"א וה"ט דמדלא אמר ת"ק לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה אלמא דמודה דנחלקו אלא דמפרש דלא נחלקו אלא במפולש בשני ראשיו לר"ה אבל במפולש מצד אחד לר"ה ומצד אחד לכרמלית לא נחלקו דלכ"ע סגי בצ"ה מכאן ולחי וקורה מכאן ולחנניא אף בצד אחד כרמלית נמי נחלקו והלכה כת"ק וכרב וזו היא דעת הרשב"א וסייעתו לפי הנלע"ד ולזה בא רבינו לבאר דבריו שלא נבא לפרש דמ"ש מבוי המפולש בשני ראשיו לר"ה צריך צ"ה מכאן ולחי וקורה מכאן דאינו אלא דוקא במפולש מצד אחד לר"ה ומצד אחד לכרמלית דאשכחן דכרמלית נכללת בלשון ר"ה כדתנן בפרק בתרא דעירובין לא יעמוד אדם ברה"י וישתה בר"ה וקמיבעיא ליה כרמלית מאי אביי אמר היא היא וכן בפ"ק דשבת זימנין משני ליה הוא ועירובו בכרמלית ואמאי קרי לה ר"ה לפי שאינה רה"י וכמ"ש הריב"ש בתשו' סוף סי' ת"ה אבל במפולש משני ראשיו לר"ה ממש בעינן דלת מכאן ולחי וקורה מכאן לזה בא רבינו לבאר דבריו דאין זה דעתו אלא דבהכי מיהא סגי ל"ש אם הוא מפולש בשני ראשיו לר"ה או לצד אחד לר"ה וצדו השנית לכרמלית דלת"ק ודאי לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה ואי נמי נחלקו לא אמרו ב"ה אלא צ"ה מכאן ולחי וקורה מכאן

דרכי משה

(טז) ול"נ דבריהם דודאי אין לו דין מבוי עקום לגמרי כדברי הריצב"א ולזה הצריכו כאן בעקמימות י"א אע"פ שא"צ כך בשאר מבוי עקום כנ"ל :

ואינו

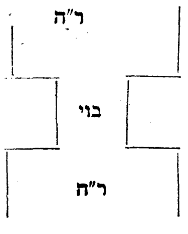
פרישה

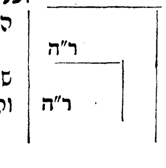
בנפרץ במילואו ולא נשים לו גיפופין מהצדדין ובאמצע ליכא יתר מיו"ד :

סי' שסד (א) **מ"ש** רבינו בריש סי' שס"ד ז"ל ובהכי מיהא סגי ל"ש אם מפולש כו' לפי גירסא ל"ש בשני ראשין סגי בצ"פ וא"ל דלת ולאפוקי מה שכתב הרשב"א וסייעתו דס"ל דבפתוח לשני ראשיו לר"ה צריך דלת ולא סגי בצ"פ. ומ"ש תחלת הסי' ז"ל מבוי המפולש בשני ראשיו לר"ה צריך צ"פ כו' הא דכתב צריך אין להקשות פשיטא דצריך דהא ליכא מאן דמתיר בפחות ואדרבה יש תנאים דמצריכין דלת גמור ואפילו במפולש בראשו אחד לכרמלית וכ"ש במפולש משני ראשיו מ"מ רבינו לא כתב לשון הגמרא וקאי אמ"ש בסימן שס"ג שם נתבאר שתיקון מבוי הוא בלחי וקורה לחוד וקמ"ל דבמפולש בשני ראשין צריך צ"פ בלבד באחד מיהו מדהתחיל רבינו תחלה וכתב מבוי מפולש בשני ראשיו לר"ה. לכן יש גורסין ול"ש בוא"ו ואדלעיל קאי דהתחיל במבוי המפולש בשני ראשין לר"ה ואתי לאשמועינן דלאו דוקא לר"ה דה"ה אם פתוח בצד אחד לכרמלית ולא כתב תחלה שני ראשין לר"ה אלא לאשמועינן רבותא דאפילו בכה"ג סגי בצ"פ וכמ"ש וכתב ובהכי מיהא סגי וק"ל. ומ"ש ב"י בד"ה מבוי עקום

מפולש בשני ראשיו לר"ה או צד אחד לר"ה וצדו השנית לכרמלית אבל אם צד אחד פתוח לר"ה וצדו השנייה להצר שאינה מעורבת א"צ צורת הפתח אלא לחי או קורה בשני ראשין ורשות הרבים עצמה דהיינו רחב י"ו אמה מפולש משער לשער וששים ריבוא עוברין בו אינו ניתר אלא בדלתות וכתב א"א הרא"ש ז"ל והוא דננעלות בלילה והרמב"ם ז"ל כתב ואינן צריכין לנעול בלילה אבל צריך שיהו ראוין לנעול היו משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן לנעול וכן נראה מסוגיית ההלכה ולאחר שעשה לה דלתות השובה כולה כהצר אחד ואין מבואותיו צריכין תיקון ור"י כתב מבוי שרחב י"ג אמות ושליש ושני ראשיו מפולשין לר"ה הרחב י"ו אמות דינו כר"ה וצריך דלתות מבוי עקום כמין דל"ת בזה דינו כאילו

מכאן דלא כחנניא: **ומ"ש** אבל אם צד אחד פתוח לר"ה וצדו השנית לחצר שאינה מעורבת וכו' כ"כ בהגהת סמ"ק וז"ל אע"ג דמפולש למקום האסור לו מ"מ לא בעי צ"ה כלל אלא סגי בלחי מאותו צד של רה"י והוי כסתום מאותו צד ע"י הלחי ומצד אחר דלר"ה סגי או בלחי או בקורה וכן משמע מדמוקי פלוגתייהו בנראה מבחוץ ושוה מבפנים דנידון משום לחי דוקא ולא משום צ"ה דהא אינו יכול להיות נידון כי אם לפי מה שנראה מבחוץ והוא אינו נראה אלא בלחי עכ"ל כפי מה שהגהתי מספר ישן מדוייק ועיין דבר בפ' קמא בסוגיא דמבוי שכלה לרחבה (בדף ו' וז') לשם התבאר דין זה ואיכא לתמוה בדברי רבינו שכתב א"צ צ"ה אלא לחי או קורה בשני ראשין דמשמע דבקורה מכאן וקורה מכאן נמי שרי והא ליתא דהא כיון שמפולש מב' ראשין צריך שיעשה תיקון מצד אחד דליהוי כסתום ומש"ה במפולש משני ראשין לר"ה או מצד אחד לר"ה ומצד שני לכרמלית בעי' צ"ה מצד אחד דצ"ה הוי כמחיצה וכאילו הוא כתום ומצד השני לחי או קורה כדין מבוי כתום דסגי בהיכר קורה וא"כ במפולש בצדו השנית לחצר שאינה מעורבת אף ע"ג דלא בעינן צ"ה מ"מ לחי דהוי משום מחיצה מיהא בעינן כי היכי דליהוי כאילו היה סתום ע"י לחי שהוא חשוב כמחיצה ומצד ר"ה סגי בלחי או בקורה אבל ע"י קורה דאינו אלא משום היכר לא הוי כסתום וכדמשמע להדיא ממ"ש הגהת סמ"ק דמדקדק בלשונו דבצד החצר צריך דליהוי כמו כתום ובצד ר"ה סגי בלחי או קורה ובודאי דגם דעת רבינו כך היא אלא דלשונו אינו מכוון ובש"ע נמשך אחר לשון רבינו: **ומ"ש** ור"ה עצמה וכו' הכי אסיקנא התם דירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום ר"ה אלמא דלתות בעינן ושיהיו ננעלות בכל לילה וכמ"ש הרא"ש והכי אמרינן התם נמי באבולי דמחוזא: **ומ"ש** בשם הרמב"ם דא"צ לנעול בלילה וכו' טעמו משום דבתר הכי קאמרינן איבעיא להו לחנניא אליבא דב"ה דבמבואות המפולשים לר"ה צריך דלת מכאן ולחי וקורה מכאן צריך לנעול או א"צ לנעול ואסיקנא דצריך לפנות העפר כדי שיהא ראוי לנעול אע"פ שאין ננעלות ומתילא בר"ה גופא דבעינן דלת מכאן ודלת מכאן ושיהיו ננעלות ל"ד ננעלות אלא ראויין לנעול דהא לא שאני לן בין ר"ה גופא למבואות המפולשין לר"ה אליבא דב"ה אלא דבמבואות סגי בדלת אחד ובר"ה בעי ב' דלתות אבל לענין ננעלות אין לחלק ביניהם וכיון דבמבואות סגי בראויין לנעול ה"נ בר"ה וכיון דהכי הוא לחנניא אליבא דב"ה ה"נ לדידן בר"ה גופיה סגי בראוין לינעל דבהא לא פליג ת"ק אדחנניא וה' המגיד כתב שהרמב"ם סובר שזו הסוגיא שאמרו לחנניא אליבא דב"ה וכו' היא משום דנ"מ לדידן בהכשר ר"ה וכו' פי' דלדידן דקי"ל כדאמר רב דהלכה כת"ק לא נפקא לן מידי מהך סוגיא דנאמר לחנניא אליבא דב"ה אבל לנע"ד נראה עיקר כדפרישית. ועוד הביא ה' המגיד ראי' לדעת הרמב"ם משערי נהרדעא שהיו כתומים עפר וא"ל ר"נ פנו העפר כדי שיהו ראויין לנעול ושערי ר"ה גמורה היו עכ"ל וזו ראיה ברורה: **ור"י** כתב וכו' כ"כ הרא"ש בפ"ק (דף קיד ע"א) ומה שאמר ור"י כתב וכו' הוא לחלוק על מ"ש לעיל דר"ה דבעינן לתקן בדלתות היינו דוקא ברחב י"ו אמה וכו' שכן פירש"י דאלמא משמע שאם אינו רחב י"ו אין לה דין ר"ה ור"י חולק ואמר דאפילו אינו רחב אלא י"ג אמה ושליש נמי דינו כרשות הרבים וצריך דלתות כיון דבקעי בה רבים וכ"כ התוס' (בדף ו') בד"ה וכי תימא וכך מבואר מדברי הרא"ש דר"י לחלוק על פירש"י הוא והך שיעור י"ג אמה ושליש נלמד מפסי ביראות כדאיתא התם בדף עשירי: **מבוי** עקום כמין דל"ת כזה

ופליגי בה רב ושמואל ופסקו הפוסקים כרב דאמר תורתו כמפולש ודברי רבינו בפי' תורתו כמ"ש לשם כפירוש רש"י שהסכימו בו התוס' והרא"ש ולא כפר"י והרשב"א הביאו ב"י:

ואם

איתמר רב אמר הלכה כת"ק ושמואל אמר הלכה כחנניא ופסקו הרי"ף והרא"ש הלכה כרב וכן דעת הרמב"ם בפי"ז וכ"כ כמ"ג וסמ"ק. ודלא כרוקח שהצריך דלת מכאן ודלת מכאן וגם דלא כר"ח והרשב"א והריב"ש שפסקו כחנניא אליבא דב"ה. ומדברי הרי"ף והרא"ש משמע דאפילו במפולשים בב' ראשיהן לר"ה בהכי סגי וכ"נ מדברי הרמב"ם בפי"ז אבל ה"ה כתב שם שיש חולקין ואומרים שאין הכשרו בכך אלא כשהאחד מהצדדים מפולש לכרמלית אבל אם מפולש בב' צדדיו לרשות הרבים צריך דלת ראויה לנעול אף על פי שאינה ננעלת ולחי או קורה מכאן ולזה הסכים הרשב"א וכתב עוד ה"ה שם ופי' מפולש לר"ה מכאן ומכאן כשאינו רחב י"ו אמות אבל רחב זו היא ר"ה גמורה עכ"ל ובסמוך כתב רבינו בשם ר"י שמבוי שרחב י"ג אמות ושליש וב' ראשיו מפולשין לר"ה הרחב י"ו אמה דינו כר"ה ובסימן שמ"ה כתבתי סברת מי שאומר שיש ר"ה גמור בלא רחב י"ו כשאורך המבוי לאורך ר"ה ולענין הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אח' הכי נקטינן וז"ל הריב"ש בתשובה אם היו ראשי מבואות העיר פתוחים מב' ראשיהם לסרטיא שהיא מסילה שהולכים בה מעיר לעיר אף אם היו עמוקים דינם כמפולשים וכן אם היו בעיר פלטיאות שהן הרחבות שמתקבצים שם לסחורה והיו המבואות מפולשים להם אם ביושר אם בעקמומית הרי הן נקראין מפולשים לר"ה ואף אם המבואות ההם אינן רחבים י"ו כיון שמפולשים לר"ה מב' ראשיהם נקראין מפולשים לר"ה אבל אם הם רחבים י"ו הן עצמם ר"ה כ"כ הרשב"א וגם דעת התוס' דכשאינן רחבים ששה עשר אמה והן מפולשים לרשות הרבים וארכן לאורך רשות הרבים הרי הן עצמן רשות הרבים וכשהעמידו בגמרא ההיא דכיצד מערבין ר"ה במפולשים לר"ה דלא הוי דינן כר"ה היינו בשאין רחבים י"ו אמה ומפולשין לר"ה ארכן לרוחב ר"ה ואח' שאין בארכה מבואות רחבים י"ו אמה ולא פלטי' שהוא ר"ה ולא מבואות מפולשין לר"ה א"כ כל העיר דינה ככרמלית וא"צ להתירה בדלתות ננעלו' כירושלים שהיא עצמה היתה ר"ה אבל זו שאינה אלא כרמלית אף אם תהיה מפולש לסרטיא די לה בהכשר מבואות המפולשין לר"ה וכתב עוד בתשובה הנזכרת שאותה העיר היתה מוקפת חומה ובה פרצות מפני הפרצות שיש בה בטל הכשרה אם הרבים בוקעים בהם ואע"פ שאין בה פרצה יתירה על י' דאפי' רב חנן בר אבא דאמר דמבוי שנפרץ מצידו בי' מודה דאי בקעי ביה רבי' פרצתו בד' כדאיתא בפ"ק (ו.) ומעתה כיון שהעיר ככרמלית הנה כל המבואות המפולשין הרי הן מפולשין לכרמלית וצריכין צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן כדאמר רב מחלוקת בסרטיא מכאן וסרטי' מכאן אבל סרטיא מכאן ובקעה מכאן או בקעה מכאן ובקעה מכאן עושה צ"פ מכאן ולחי וקורה מכאן ובודאי דהלכתא היא דליכא מאן דפליג עליה בהא ומה שלא הביאה הרי"ף לפי שלא היה צריך דהא דרב לחנניא הוא דאיצטריך לומר דהא איהו דלא סגי ליה בצ"פ ובעי דלת היינו דוקא במפולשים לר"ה אבל במפולשין לכרמלית סגי בצ"פ אבל לת"ק דאפי' במפולשין לר"ה סגי ליה בצ"פ לא הוה צריך לאשמועינן מידי וא"כ הרי"ף שפסק במפולשין כת"ק מפולש לכרמלית הוי כמפולש לר"ה וצריך צ"פ גם הרמב"ם שפסק כת"ק כתב דין מבוי כתום ואחריו דין מבוי מפולש ולא פירש אם לר"ה אם לכרמלית נראה מדבריו דכרמלית ור"ה שוים במפולש כמו בסתום ואל תשיבני מההיא דמבוי שכלה לרחבה דלא אצרכוה מידי דרחבה אינה כרמלית אלא רשות היחיד גמורה שהרי מוקפת היא בד' מחיצות ואינה יתירה על סאתים ומותר לטלטל בכולה ואפילו הוא של רבים דהא לית בה דיורין ואפילו עירוב אינה חסרה ואפילו אם היתה חסרה עירוב כגון שהיו בה דיורין עדיין אינה כרמלית ואע"פ שאסור לטלטל בכולה רה"י גמורה היא במחיצותיה אלא שמפני חסרון השיתוף אסור לטלטל בכולה ככרמלית והויא כירושלים שקראוה כרמלית בפרק המוצא תפילין (קא.) והרמב"ם לא חשש להזכיר כי אם ההכשר הנעשה מצד זה כדי להכשיר הרחבה עצמה אבל הכשר המבוי מראשו האחד מצד מה שהוא מפולש בזה לא היו דבריו בזה הפרק עכ"ל וכתב עוד העיר הזו שמוקפת חומה סביב בדלתות ראויות לנעול זולתי בפתח אחד שאין דלתות כולה ניתרת במחיצות אלה שהרי זה הפתח שאין בו דלתות לא גרע מלחי או קורה וכל העיר כמבוי אחד שיש לחי בראשו שאין מערבין אותו לחלאין אמנם נראה שמפני הפרצות שיש בה בטל הכשירה אם הרבים בוקעים בהן וכיון שאין כל העיר מוכשר במחיצותיה הנה יכולין להכשיר חציה במחיצה לערב אותה עכ"ל: וז"ל הר"ן בתשובה אע"פ שעירבן דין רה"י עליה כיון שיש לה חומה ודלתותיה ננעלות בלילה אעפ"כ כיון שלא הוכשר כל המבוי נמצא משני ראשיו פתוח למקום האסור לו והוי ליה כההיא דפ"ק דעירובין דמבוי המפולש שיש בקעה מכאן ומכאן עושה צ"פ מכאן ולחי או קורה מכאן ועכשיו שפתוחים לתוכו שני מבואות קטנים צריך עוד תיקון להכשיר שני המבואות וגם המבוי הגדול מחמתה דקיימא לן כרב דאמר מבוי עקום תורתו כמפולש ולענין אותה הפירצה אם יש בתחתיה גדודים דהיינו שפה שמעכבת את הרבים. מלעבור להדיא אינה צריכה שום תיקון דקי"ל כרב חנן ואם אין שם גדודים כלל הרי נעשה פירצה זו כמבוי עקום ולפיכך צריכה פירצה זו צ"פ בראשו האחד שאינו פתוח למבוי אם רצונם לתקן גם מקום הבתים שנפלה או בראשו הסמוך לגדול אם אינכם רוצים לתקן מקום הבתים עכ"ל: **ומ"ש** רבינו אבל אם צד אחד פתוח לר"ה וצדו השנית לחצר וכו' כן כתב סמ"ק בהגהות: **ור"ה** עצמה דהיינו רחב י"ו אמה וכו' כל הדעות שיש בגדר ר"ה כתבתי בסי' שמ"ה ולענין מה שכתב כאן רבינו להתיר לטלטל בר"ה שצריכה דלתות כלומר משני הצדדין בפ"ק דעירובין ד' ז' אהא דתניא כיצד מערבין ר"ה וכו' ור"ה מי מיערבא והתניא יתר ע"כ אמר ר' יהודה וכו' א"ל אין מערבין ר"ה בכך וכ"ת בכך הוא דלא מיערבא הא בדלת מיערבא והאמר רבה בר בר חנה ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום ר"ה אמר רב יהודה ה"ק וכו' הרי מפורש שאין ר"ה מתערבת אלא בדלתות וכתבו הרי"ף והרא"ש דדוקא בננעלות בלילה וכדאמר ר' יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום ר"ה אבל הרמב"ם בפי"ז כתב שא"צ לנעלן אלא בראויות לנעול שלא יהיו משוקעות בעפר כגי וטעמו מדאמרינן שם בגמ' דשמואל אמר הלכה כחנניא דאמר במבואות המפולשין לר"ה צריך לב"ה דלת מכאן ולחי או קורה מכאן איבעיא להו לחנניא אליבא דב"ה צריך לנעול או אין צריך ת"ש דאמר רב יהודה אמר שמואל אינו צריך לנעול בעו מרב ענן צריך לנעול או לא אמר להו תא חזי הני אבולי דנהרדעא דטימן עד פלגייהו בעפרא ועייל ונפיק מר שמואל ולא אמר להו ולא מידי אמר רב כהנא הנך מגופות הויאן כי אתא רב נחמן אמר פנויה לעפרייהו לימא קסבר רב נחמן צריך לנעול לא כיון דראויות לנעול אע"פ שאינן ננעלות. וסובר הרמב"ם דכיון דלא קי"ל כחנניא לא בעינן בגמרא אליביה אלא משום דנפקא מינה לדידן בהכשר ר"ה וכיון דאמרי' דסבר ר"נ דבראויות לנעול אע"פ שאינן ננעלות מערבין לדידן ר"ה נמי מיערבא בכך וזהו שכ' רבינו וכ"נ מסוגיות ההלכה וכתב ה"ה בפי"ו שכדברי הרמב"ם נ"ל עיקר: ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (א) וכתב עוד ה"ה שבהכשר ר"ה כתב הרשב"א כיצד הוא מכשירו עושה לו דלתות ננעלות בלילה והרי הוא רה"י ויראה לי שאין צריך דלתות ננעלות מכאן ומכאן אלא כל שיש כאן לחי או קורה ודלת ננעלות בלילה הרי זה רה"י שאין ר"ה אלא המכור לרבים בכל עת והואיל ויש לזה דלת ננעלות בלילה וחוכמת היא את העוברים שם בלילה אין זה ר"ה עכ"ל: **ומ"ש** רבינו ור"י כתב מבוי שרחב י"ג אמות וכו' כ"כ הרא"ש בפ"ק דעירובין דף קי"ד ואע"פ שמקומו המיוחד לו היה למעלה בסימן שמ"ה כשהזכיר גדר ר"ה כתבו כאן מפני שהוא דין מבוי ובסימן זה הוזכרו דיני מבוי: **מבוי** עקום כמין דל"ת וכו' בריש עירובין (דף ז) איתמר מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש ושמואל אמר תורתו כסתום וידוע דהלכה כרב באיסורי וכן פסקו הפוסקים. ופירש"י תורתו כמפולש. ומבוי המפולש לר"ה צריך

דרכי משה

שסד (א) ואינו נראה דכיון דהמ"מ ורבינו הטור כתבו כדברי הרמב"ם עיקר אין לזוז מדבריהם אך במרדכי ריש הדר כתב דר"י סובר דבעי נעילת דלתות אפי' בזמן הזה דלית לן

פרישה

עקום כמין דל"ת וכו' עד וכן נראה שהוא דעת ר"מ שכתב המרדכי ברפ"ק דעירובין כו' וכ"כ הם הרבה מרדכי דבעינן באמצעי לחי וכמ"ש הביאו במרדכי ע"ש ש"מ דס"ל כרש"י דמפרש דדינו כמפולש וצריך צ"פ באמצע ולחי בכל קצה או צ"פ בכל קצה ולחי באמצע ואילו לפי' ר"י דמפרש דדינו כמפולש גמור לא בעינן באמצעי שום תיקון ולא קאמר רב דדינו כמפולש אלא

כאילו היה מפולש בעקמימות וצריך צורת הפתח בעקמומיתו ובשני ראשיו לכל אחד לחי או קורה או צורת הפתח בכל אחד משני ראשיו ולחי או קורה בעקמומיתו ואם עשוי כמין ח' צריך צורת הפתח בשני עקמימותיו ובשני ראשיו לחי או קורה (ג) והעשוי כנדל פירוש מבוי גדול שהרבה מבואות קטנות פתוחין לו וראשם השנייה פתוחות לר"ה כזה אפילו אין פתחי הקטנים שמכאן ומכאן מכוונין זה כנגד זה עושה לכל אחד במקום פתיחתו לגדול צורת הפתח מצד אחד ובראשו השני הפתוח לר"ה לחי או קורה ובמבוי הגדול אם הוא מפולש עושה צורת הפתח מצד אחד ומצדו השני לחי

צריך צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן אף זה צריך לב' כתחיו לצד ר"ה לכל רוח לחי או קורה ובעקמומיתו צריך צורת פתח דפילוש שהוא מפולש לחבירו הוי כמפולש לר"ה והסכימו התוספות והרא"ש לפירוש רש"י ודלא כר"י שפירש תורתו כמפולש מבוי זה שהוא עקום תורתו כאילו היה מפולש ביושר בלי עקמומית וניתר באחד מפתחים בצורת פתח ומצד אחד לחי או קורה אבל ה"ה כתב בפי"ז שהרשב"א כתב כדברי ר"י וכו' כתב ג"כ בתשובה וכ"כ שהוא דעת ר"מ שכ' המרדכי בריש פ"ק דעירובין ז"ל פסק ר"מ דמבוי עקום אפילו יש בעקמומיתו יותר מעשר די בכך בלחי (ג) דהא דאמר רב תורתו כמפולש הוי פירושה אע"ג דעקום הוא ונראה כסתום אפ"ה תורתו כמפולש ואילו נפשט עקמומיתו והיה הכל מבוי אחד שמפולש בראשו ובאמצעיתו היה יותר מי' לא הוה בעי מידי באמצעיתו רק בשני ראשיו ורבינו סתם הדברים כפירש"י לפי שהסכימו בו התוספות והרא"ש והכי נקטינן :

וכתב ה"ר יהונתן אע"פ שיש רשות לכל אחד ואחד מאלו המבואות העקומות לדרוס על חבירו ואין לעכב בידיהם אפילו הכי אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן לא אסרי אהדדי לפי שהרי יש להם פתח פתוח לר"ה לכל אחד ואחד וכיון שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן גלו אדעתייהו שסלקו דריסתן זה מזה וכגון זה כופין על מידת סדום שלא יעברו זה על זה בשבת אע"פ שדרכם בחול לעבור כיון שיש להם דרך אחרת קרובה ממנה וכענין זה אמרינן בפ' מי שהוציאוהו (מט.) בחצר שבין שני מבואות ויש להם דרך על זה ועל זה כדאיתא התם עכ"ל ולפי מה שפסקו הרמב"ם והרא"ש כת"ק דס"פ הדר (עה.) דכבר דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה וכמ"ש בסי' שע"ח בס"ד כל שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן אינם אוסרים אלו על אלו כלל ואפילו עוברין בשבת אלו על אלו :

ומ"ש ואם עשוי כמין חי"ת צריך צורת פתח וכו' גז"ש בדף הנזכר ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא רמו עליה הומריה דרב והומריה דשמואל ואצרכוה דלתות חומריה דרב תורתו כמפולש והאמר רב הלכה כת"ק כשמואל דאמר הלכה כחנניא : ופירש"י מבוי עקום . ב' פתחים מפולשין לר"ה אחת ואצרכוה דלתות בשני עקמימותו : תורתו כמפולש . וכאן בני פילושין יש ולפ"ז לדידן דקי"ל כרב דלא בעי דלתות צריך ב' צורת פתח בשני עקמימיות ולחי או קורה מכאן ומכאן וכתם רבינו הדברים לדעהו . ולר"י דמפרש הא דאמר רב תורתו כמפולש שרואין אותו כאילו אין בו עקמומית ואינו צריך שום תיקון בעקמומיתו כתבו התוספות והרא"ש שנ"ל שגורס ואצרכוה דלת כגירס"א כלומר ברוחות הפתוחות לר"ה אבל בעקמומיות לא הצריכו כלום ואם כן לדידן דקי"ל כרב א"צ אלא צ"פ מכאן ולחי או קורה מכאן במפולש ובעקמומית אינו צריך כלום אבל ה"ה כתב בפרק י"ז שהרשב"א כותב שהוא כסתום וא"צ אלא או לחי או קורה מכאן ומכאן וצריך טעם כיון דבעקום כמין דל"ת פסק דתורתו כמפולש כרב ומשמע בגמרא דבעשוי כמין ח' נמי כבר רב דדינו כמפולש . ומ"מ לענין הלכה כבר כתבתי בסמוך דנקטינן כפירש"י :

ולענין מבואות הפתוחים אלו לאלו ואין העיקום של אחד מהם נוטה לר"ה כתב הרא"ש בתשובה הוי יודע כיון שפתיחת המבוי החיצון לר"ה הרי אותו מבוי שפתוח אליו בעקמומיתו חשוב כפתוח לר"ה וכן מבוי הפתוח לאותו מבוי וכן כולן אין חילוק עכ"ל :

והעשוי כנדל וכו' גז"ש בפ"ק דעירובין דף ח' איתמר מבוי העשוי כנדל אמר אביי עושה צורת פתח לגדול והנך כולהו מתרי בלחי או קורה א"ל רבא כמאן כשמואל דאמר תורתו כסתום אלא אמר רבא עושה צ"פ להאי גיסא לכולהו והידך גיסא משתרי בלחי וקורה ופי' רש"י עושה צ"פ לכולהו הקטנים בעקמומיתן לצד מבוי גדול והידך גיסא לר"ה משתרי בלחי או קורה :

ומ"ש אפילו אין פתחי הקטנים מכוונים זה כנגד זה כלומר אע"פ שאין פתחי הקטנים מכוונים זה כנגד זה דינם כמפולש וצריך לעשות לכל אחד מהן במקום פתיחתו לגדול צ"פ מצד אחד ובראשו השני לחי או קורה וכ"כ הרמב"ם בפי"ז מה"ש וז"ל מבוי שהיו לו שבילים מצד זה ושבילים מצד האחר שנמצאו מפולשין לר"ה אע"פ שאין מכוונים זה כנגד זה כל אחד מהן מבוי מפולש כיצד מכשירין אותו עושה צ"פ לכל אחד ואחד מן השבילין שבצד האחד וכן לפתח הגדול ועושה לכל השבילין שבצד האחר לחי או קורה משמע מדבריו דכשהם מכוונים זה כנגד זה נמי צריכין תיקון לכל אחד ואחד במקום פתיחתו למבוי אבל התוספות כתבו מבוי העשוי כנדל כר"ח שמבואות קטנים פתוחים למבוי גדול משני צדדיו ואינו זה כנגד זה דאם כן היו מפולשין ובענין זה הם כרגלי הנדל שיש לו ב' שורות של רגלים מימין ומשמאל והם זה שלא כנגד זה ע"כ ומשמע דסבירא להו שאם היו מכוונים זה כנגד זה לא היו צריכין שום תיקון במקום פתיחתן למבוי דהוו להו שני מבואות הקטנים כמבוי אחד ארוך ומ"מ כדעת הרמב"ם ורבינו נראה מדברי רש"י שכתב דהא כל מבואות קטנים הללו מבואות עקומות הן נכנס בדרך זה ויוצא בדרך זה ומשמע מלשונו שמאחר שמפסיק בין שני המבואות המבוי הגדול שהוא יכול לעקום בו ולצאת דרך מבוי שבצד מבוי שכנגדו הוי מבוי עקום ואין מבוי המכוון כנגדו מוציאו מעקמימותיו והכי נקטינן : **ומ"ש** ובמבוי הגדול אם הוא מפולש וכו' פשוט הוא ע"פ מה שנתבאר בדין מבוי מפולש ובדין מבוי כתום . וכתב ה"ה בפי"ז שהרשב"א שפסק במבוי מפולש כחנניא אזיל הכא לטעמיה וכתב שצריכין הקטנים דלת מכאן ולחי או קורה מכאן וכן צריך ג"כ הגדול אם הוא מפולש וכבר נתבאר בסמוך דלא קי"ל כוותיה כתבו הגהות אשיר"י בפ' עושין פסין מבוי שכלה לרחבה יתירה על בית סאתים ולא הוקפה לדירה וחד גיסא דרחבה פתוח לשביל של כרמים דסליק לגודא דנהרא

ואם עשוי כעין חי"ת וכו' שם ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא רמו עליה חומריה דרב וחומריה דשמואל וכו' ופירש"י כמין חי"ת דכאן שתי פילושין יש וא"כ לרב דהלכה כמותו צריך ב' צ"ה בב' עקמומיותיו ולחי או קורה מכאן ומכאן . והא דחשו נמי לחומרא דשמואל היינו משום דנהרדעא אתריה דשמואל הוא אבל מדחשו לרב באתריה דשמואל אלמא דהלכה כמותו וכ"כ התו' בד"ה והא ההוא (דף ח') גם בכאן נחלק ר"י ונקטינן כפירש"י וכמ"ש רבינו וכן פסק בש"ע :

והעשוי כנדל וכו' שם פליגי בה אביי ורבא והלכה כרבא דעושה צ"ה לכולהו מבואות הקטנים מהך גיסא בעקמומיתו לצד מבוי הגדול כדרב דבמבוי עקום עושה צ"ה בעקמומיתו והידך גיסא לר"ה משתרי בלחי או קורה וזהו שאמר רבינו אפילו אין פתחי הקטנים מכוונין זה כנגד זה כו' כלומר לא מיבעיא כשאין מכוונין דפשיטא דהך גיסא שהוא פתוח למבוי הגדול חשיב כאילו הוא פתוח לר"ה והוי להו כל מבואות הקטנים מפולשין משני ראשין לר"ה דצריך צ"ה מכאן ולחי וקורה מכאן אלא אפילו אינן מכוונין זה כנגד זה דהשתא כל מבוי קטן בפתיחתו למבוי גדול אינו חשוב מפולש לר"ה אלא ה"ל כמבוי עקום אפ"ה צריך צ"ה בפתיחתו למבוי גדול דקי"ל כרב דתורתו כמפולש וצריך צ"ה בעקמומיתו וז"ל התוס' מבוי העשוי כנדל פי' ר"ת שמבואות קטנים פתוחים למבוי גדול משני צדדיו ואינן זה כנגד זה דא"כ היו מפולשין ובענין זה הם כרגלי הנדל שיש לו שני שורות של רגלים מימין ומשמאל והם זה שלא כנגד זה עכ"ל רצונם לומר שאם היו זה כנגד זה אף לשמואל צריך לכל מבוי קטן צ"ה מכאן ולחי וקורה מכאן שהרי כל אחת חשובה מפולש לר"ה מבני צדדין וא"כ קשה ואביי מאי קסבר דאמר עושה צ"ה לגדול והנך כולהו מישתרי בלחי וקורה בלא צורת הפתח אלא בע"כ דזה שלא כנגד זה היו כנדל וא"כ בפתיחתם למבוי גדול אינו אלא כמבוי עקום ולשמואל תורתו כסתום ואין צריך שום תיקון בעקמומיתו אלא לחי וקורה בצד פתיחתו לר"ה ואביי כשמואל ס"ל ואקשי ליה רבא מדחשו לה בנהרדעא לדרב אע"ג דאתריה דשמואל הוה אלמא דכרב קי"ל דמבוי עקום תורתו כמפולש . אבל הב"י הבין מדברי התוס' שאם היו מכוונים זה כנגד זה לא היו צריכין שום תיקון במקום פתיחתן למבוי דהוו להו שני מבואות הקטנים כמבוי אחד ארוך עכ"ל וכ"ל דלא דק :

ומ"ש ובמבוי הגדול אם הוא מפולש וכו' פשוט הוא אלא דקשיא לי בהך מבוי העשוי כנדל דפליגי בה אביי ורבא במאי איירי דאי איירי דמבוי גדול מפולש היתה והאמר אביי עושה צ"ה לגדול והנך מישתרי בלחי וקורה אם כן מאי אקשי ליה רבא כמאן כשמואל דאמר תורתו כסתום ומה לי צ"ה לגדול הא פשיטא דצריך צ"ה כיון דמפולש הוא ואי איירי דמבוי גדול היה סתום וכדמשמע מפירש"י שכתב וז"ל ה"ג למה לי צורת הפתח אמאי אצרכת צ"ה לגדול הא איהו נמי אין פילושיו מכוונין עכ"ל א"כ קשה ואביי מאי קסבר דעשה צ"ה לגדול דכיון שהיה סתום פשוט הוא דסגי בלחי וקורה לדברי הכל ועוד דלעיל בסמוך פירש"י עושה צ"ה לגדול באחד משני ראשיו אלמא דמפולש היתה ואם כן דברי רש"י סותרין זה את זה וצריך לומר דרש"י מפרש דהמבוי גדול היה ג"כ עקום שלא היו פילושיו מכוונים וכן פי' מהרש"ל שהיה עקום קצת וכתב שמצא כך בא"ז הגדול שהעתיק דברי רש"י וכתב ושתי ראשין פתוחין לר"ה והמבוי היה עקום עכ"ל אלא שמה שכתב שהיה עקום קצת לא ידעתי למה לא פירש עקום ממש הלא גם שהיה עקום קצת הקשי ליה רבא כמאן כשמואל דאמר תורתו כסתום למה לי צ"ה אלמא דעקום קצת נמי דינו כאילו היה עקום לגמרי כמו דלי"ת לשמואל וה"ה לרב דלאו דוקא כמין דלי"ת אלא נקט דלי"ת להורויי דהיכא להלך בין ד' לחי"ת . מיהו מלשון האלפסי והרא"ש וש"ר פוסקים משמע דלא גרסי הך קושיא למה לי צ"ה כגירסת רש"י אלא ה"ג א"ל רבא כמאן כשמואל דאמר תורתו כסתום והא ההוא מבוי עקום וכו' דלפי זה א"צ לדחוק לפרש דמבוי גדול עקום הוה ולא קשיא ולא מידי ·

מבוי

דרכי משה

לן רשות הרבים גמורה ומהר"ם מרוטנבורג פליג וסובר דכיון דבזמן הזה דלית לן רק כרמלית לא בעי נעילה כו' עד וא"כ ה"ל הכרך כחצר של רבים כו' וכ"ה בהג"מ פ"ב דעירובין : (ב) דבזו דינו כסתום שם ותיקון הלחי שם אינו אלא כדי שיראהו ב' הצדדים התיקון מב' צדדיו וכ"ה בהג"א פ"ק דעירובין . אבל בתשובת הרא"ש כלל כ"א סי' א' פי' דצריך שלא יהא רחב מי' :

ואע"ג

פרישה

אלא להצריך מצד אחד צ"פ לאפוקי משמואל דאמר דדינו כסתום לא בעיא צ"פ כלל אלא בלחי אחד בכל קלה סגי שוב מצאתי במרדכי ישן של קלף בהדיא כדברי שכתב שם ז"ל מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש הקשה ר"י לפירש"י הא אמיר טפי ממפולש דמפולש סגי ליה בצ"פ אחד מצד אחד ומצד השני לחי וקורה ע"כ פירש ר"י כו' עד ויש ראיה לפירש"י ממבוי העשוי כנדל כו' עד ויש ליתן טעם לפירש"י אמאי בעי טפי ממבוי מפולש שפילושו ביותר וי"ל דבענין דמזו לצ"פ בני ראשו זה ובני ראשו זה וכי עביד ליה בעקמומיתו מזו ליה מכאן ומכאן ואי בעי למיעבד צ"פ מכאן ומכאן בשני ראשיו סגי בעקמומיתו בלחי אחד אפילו לרב ופסק מורי מהר"ס דאפילו יש בעקמומיתו יותר מי' דיו בכך בלחי דהא רב אמר תורתו כמפולש כו' ע"כ הרי לפנינו דכתב המרדכי תחלה טעם לפירש"י דלא בעינן תיקון באמצעיתו אלא כדי שיראו הדרים בראש כל מבוי תיקון צ"פ כו' וגם הביא ראיה לפירש"י והסכים עמו וע"ז כתב דרש"י ל"ד קאמר צ"פ באמצע אלא ה"ה אם עשה צ"פ מכל צד ולחי באמצע ועפ"ז כתב מהר"ס דאותו לחי שעומד באמצע סגי אפילו הוא רחב יותר מי"ט ושרי בהכי אפילו לרש"י דהא מדינא לא היה צריך גם לרש"י באמצע שום תיקון כ"א מצד אחד צ"פ ומצד השני לחי או קורה וכמה שכתבתי ודו"ק :

(ג) ומ"ש רבינו במבוי העשוי כנדל דעושה צ"פ לכל אחד ואחד בצד כו' וכתב ב"י שכ"כ הרמב"ם ולא כדעת ר"ת ולענ"ד לא משמע הכי מלשון הרמב"ם שכתב שם פי"ז ז"ל מבוי שהיה לו שבילים מצד אחד ושבילים מצד האחר שנמצאו מפולשין לר"ה אע"פ שאינן מכונין זה כנגד זה הרי כל אחד מהן מבוי מפולש כיצד מכשירין אותו עושה צ"פ לכל אחד ואחד מן השבילין שבצד האחד וכן לפתח הגדול ועושה לכל השבילין שבצד השני לחי או קורה עכ"ל הרי מבואר דר"ל ששני השבילין שזה כנגד זה אע"פ שאין מכוונים ממש מ"מ חשובין כאחד מבוי מפולש ומש"ה א"צ לעשות באמצע במקום שפתוחין למבוי הגדול שום תיקון לשום אחד מהן אלא עושה לשביל אחד שבצד אחד צ"פ ולשביל שכנגדו עושה בצד הפתוח לר"ה לחי וקורה ובהכי ניתרין שניהם וז"ש הרמב"ם עושה צ"פ לכל אחד ואחד שבצד האחד ועושה לכל השבילים שבצד השני לחי או קורה דאילו לפי' ב"י לדעת הרמב"ם הל"ל ועושה צ"פ לכל אחד מהשבילין מצד האחד ועושה לחי או קורה לצד השני לכל אחד מהשבילין . ורבא נמי דקאמר דף ח' ע"ב דדין זה כמפולש ועושה צ"פ לכולהו מחד גיסא והידך גיסא משתרי בלחי וקורה לדעת הרמב"ם ה"פ במ"ש דתיקון שני הצדדין היינו לצד הפתוח לר"ה ובמקום שפתוחין למבוי לא היה צריך תיקון כלל ועושה צ"פ מחד גיסא ר"ל למקום הפתוח לר"ה ולאידך גיסא דשבילין העומדין בצד השני דמבוי מעמיד לחי וקורה ולאפוקי מאביי דלא היה מצריך לעשות שום צ"פ בשום צד . ונראה דה"ט דהרמב"ם משום דס"ל דבפירוש מבוי עקום דתורתו כמפולש היינו כדפי' ר"י דא"צ שום תיקון בעקמומיתו וכן משמע ומוכח מלשון הרמב"ם שכתב שם לפני זה בריש פי"ז בדין ג' ז"ל היאך מתירין מבוי מפולש עושה לו צ"פ מכאן ולחי או קורה מכאן ומבוי עקום תורתו כמפולש עכ"ל . הרי לפנינו בהדיא מבואר בדברי הרמב"ם דס"ל דמבוי עקום א"צ שום תיקון באמצעיתו במקום עקמומיתו שהרי אחר שכתב דין מבוי מפולש סתם וכתב שכן דין מבוי עקום וכן מבואר שם בדברי המ"מ שכתב אדברי הרמב"ם הנ"ל ז"ל וכתב הרשב"א א"צ בעקמומית כלום אלא בשני ראשין עוד כתב היה עקום מפולש כמין

חי"ת

לחי או קורה ואם הוא סתום עושה לחי או קורה בראשו:

שסה מבוי שנפרץ מצדו כזה אי בקעי רבים במקום הפירצה אפילו לא נפרץ אלא פירצה של ד' טפחים לא חשיב כפתח וצריך תיקון ואי לא בקעי ביה רבים עד פירצת י' א"צ תיקון אפי' אי ליכא גדודי וה"מ שנשאר ממנו ד' טפחים כלפי ראשו אבל לא נשאר ארבעה טפחים אפילו לא נפרץ אלא בג' צריך

שסה מבוי שנפרץ מצדו כו' בפ"ק (דף ה') איתמר מבוי שנפרץ מצדו כלפי ראשו אם יש שם פס דלי"ת מתיר פירצה עד עשר ואם לאו פחות מג' מתיר ג' אינו מתיר ופרכינן לאביי דשיעור משך מבוי בארבע אמות דהא הכא ס"ל דמשך מבוי בד"ט ומשני התם סוף מבוי הכא תחלת מבוי ופירש רש"י אם יש שם פס ד' אם נשתייר מן הכותל או עשה פס ד' במקום הפירצה סמוך לקורה מתיר הפירצה עד עשר וכו' והתוס' נחלקו על זה ואמרו דאם לא נשתייר מן הכותל ד' אלא עשה פס ד' ה"ל תחלת מבוי שצריך לעשות לו הכשר אלא מיירי שלא נפרצה שנשתייר שם פס ארבעה וזהו שדקדק רבינו ואמר וה"מ שנשאר ממנו ד"ט כלפי ראשו אבל לא נשאר וכו' דאם לא נשאר לא מהני אם עושה פס ארבעה דה"ל תחלת מבוי וכ"כ הרמב"ם בפי"ז אם נשאר עומד בראשו פס רוחב ארבעה וכו': **ומ"ש** לחלק בין בקעי בה רבים וכו' הוא מדאיתא תו התם ריש (ד' ו') אמר רב חנן בר אבא משמיה דרב מבוי שנפרץ מצדו בעשר מראשו בארבעה מ"ש בצדו עשר דאמרינן פיתחא הוא מראשו נמי נימא פיתחא הוא אמר רב הונא בריה דר"י כגון שנפרץ בקרן זוית דפיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי. ורב הונא אמר אחד זה ואחד זה בארבעה אמר ר"נ בר יצחק כוותיה דרב הונא מסתברא דאיתמר מבוי עקום וכו' אלמא פירצת מבוי בצדו בארבעה ורב חנן בר אבא שאני התם דבקעי בה רבים מכלל דרב הונא סבר אע"ג דלא בקעי בה רבים מ"ש מדר' אמי ורבי אסי התם דאיכא גידודי הכא ליכא גידודי פירוש לרב הונא כיון דליכא גידודי דמעכבין הליכת הרבים ונוחה לעבור בה אע"ג דלא בקעי בה רבים פירצתו בד' אבל לרב חנן אי בקעי בה רבים פירצתו בד' ואי לא בקעי בה רבים פירצתו בעשר אע"ג דליכא גידודי ופירש"י דלא בקעי בה רבים כגון שפרוצה למקום מטונף או למקום מקולקל בפחתים וטיט ואין דרך רבים מצויה לעבור באותה פירצה עכ"ל וכתב הרא"ש דמהר"ם פסק כרב הונא והראבי"ה פסק כרב חנן וכן פסק הרז"ה ורי"ף הביא דברי ר' אמי ורבי אסי ולא הביא פלוגתא דר' חנן ורב הונא דפליגי במילתיה דר' אמי ורבי אסי מכלל דס"ל דפירצת מבוי בעשר אפילו כי ליכא גידודי וכיון דבשל סופרים הוא עבדינן לקולא ופירצת המבוי בעשר היכא דלא בקעי בה רבים עכ"ל הרא"ש וא"כ גם הרי"ף והרא"ש פסקו כרב חנן דבדלא בקעי בה רבים פירצתו מצדו בעשר ואע"ג דליכא גידודי ואי בקעי בה רבים פירצתו בארבעה ומשמע ודאי דאפילו איכא גידודי דנשאר מן הכותל ג' או ד' טפחים גובה על פני כל הפירצה שאינה נוחה לעבור בה אפ"ה כיון דבקעי בה רבים אינו מתיר אלא בארבעה וזהו שכ' רבינו מבוי שנפרץ מצדו אי בקעי בה רבים וכו' דכתב בסתם חדא משום דסתם פירצה אית בה גידודי ועוד דכיון דחומרא היא שאין מתיר אלא בד' כתב בסתם דאי איתא דבדאית בה גידודי מתיר בעשר ה"ל לפרש אבל בסיפא דקאמר קולא דבדלא בקעי בה רבים מתיר בעשר צריך לפרש דמותר אפילו ליכא גידודי דלא תימא דאינו מתיר אלא בדאית בה גידודי כסתם פירצה וזה היה ג"כ דעת הרא"ש דכתב בדבקעי בה רבים בד' בסתם ובדלא בקעי בה רבים פי' אע"ג דליכא גידודי. וכתב ה' המגיד דהרי"ף והרמב"ם השמיטו הך סוגיא דרב חנן וכו' ודנפרץ בקרן זוית משום דס"ל דחולקת היא על הא דר"א ור' אסי וכו' ומביאו ב"י ותמה ב"י על רבינו דכיון דסובר דהך סוגיא הילכתא היא למה כתב בסתם נפרץ מראשו פירצתו בד' ולא חילק בין נפרץ בקרן זוית ללא נפרץ בקרן זוית ולפעד"נ דרבינו ס"ל דלמאי דמסקינן דרב חנן דאמר מצדו בעשר בדלא בקעי בה רבים תו לא איצטריך להך שינויא דאוקמא רב הונא בריה דר"י כגון שנפרץ בקרן זוית דשינויא דחיקא היא דא"כ קשה אדמפליג בין מצדו למראשו במראשו גופיה ה"ל לאפלוגי בין נפרץ בקרן זוית לאינו נפרץ בקרן זוית אבל למסקנא ליכא הכא קושיא כלל דהא דנפרץ מצדו מתיר בעשר היינו בדלא בקעי בה רבים דנפרץ למקום מקולקל בטיט ובפחתים כמו שפירש"י אבל בנפרץ מראשו דאין לשם קלקול דכיון שבני המבוי נכנסין ויוצאין בה לר"ה תדיר אין ספק שהמקום נוחה לעבור שם ובקעי בה רבים דסתמא כך הוא בראשו אבל מצדו מסתמא לא בקעי בה רבים להכי מפליג בין מצדו למראשו דמצדו דלא בקעי בה רבים בעשר ומראשו דבקעי בה רבים בארבעה ומה שתמה עוד ב"י ואמר דע"כ מראשו בארבעה מיירי בנפרץ בקרן זוית דאל"כ פליגא אדרבא דאמר מבוי שהוא רחב ט"ו מרחיק ב' אמות ועושה פס ג' אמות וכו' וכמ"ש לשם התוס' נלע"ד דשתי תשובות בדבר חדא

דנהרא ושפת הנגודא גבוה י' דהוו מחיצה ליעבד להו אפומא דרחבה בסוף המבוי וצ"פ בראשו האחד של מבוי הפתוח לר"ה ויטלטל במתא וברחבה וממתא לרחבה ושביל גופיה אסור ואפומא דשביל לא עבדי' להו שלא יאמרו לחי מועיל לשביל מפולש דליכא גודא והוא מבואר שם בגמ' (כד:) ההיא רחבה דהואי בפום נהרא דחד גיסא הוי פתיח למתא וחד גיסא הוי פתיח לשביל של כרמים ושביל של כרמים הוה סליק לגודא דנהרא אמר אביי היכי נעביד לעביד ליה מחיצה אגודא דנהרא אין עושין מחיצה ע"ג מחיצה ולעביד ליה צ"פ אשביל של כרמים אתו גמלי שדיין ליה אלא אמר אביי לעביד לחי אפתחא דשביל של כרמים דמגו דמהניא לשביל של כרמים מהני נמי לרחבה אמר ליה רבא יאמרו לחי מועיל לשביל של כרמים דעלמא אלא אמר רבא עבדינן ליה לחי לפיתחא דמתא דמגו דמהני ליה לחי למתא מהני נמי לרחבה הלכך טלטולי במתא וגופיה שריא טלטולי ברחבה גופה שרי ממתא לרחבה ומרחבה למתא פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי מאן דשרי דהא ליכא דיורין ומאן דאסר זימנין דהוי בה דיורין ואתי לטלטולי ופי' רש"י ההיא רחבה. יותר מבית סאתים הוה ולא הוקפה לדירה: פום נהרא. שם מקום: חד גיסא פתיח למתא. למבוי שבעיר שכלה לרחבה זו: שביל של כרמים. דיורין היו בו: היכי נעביד. למישרינהו לכולהו שהרי רחבה זו כרמלית היא ואוסרת כל המבוי ואת השביל שיש לו ג' מחיצות דהא גודא דנהרא מחיצה מעלייתא היא שגבוהה י' אבל הרחבה אוסרתן לפי שפרוצין הן במילואן לכרמלית והא דאמרינן בפ"ק אם היה מבוי כלה לרחבה א"צ כלום במוקפות לדירה והיו בה דיורין קאמר כדמפליג התם בין עירבו ללא עירבו אבל רחבה כרמלית אסור כדאמרינן בההיא שמעתא בקעה מכאן ובקעה מכאן וכו': היכי נעביד. להתיר את כולה שהיו רוצים מעכשיו להשתמש בהם בני העיר ולהיותה מוקפת לדירה ושוב לא תיהוי כרמלית ותיהוי היא בכולן מותרין ואמרינן לעיל הוקף ולבסוף פתח לא מהני וגדר של אבנים היתה רחבה זו מוקפת וקשה להם לפרוץ פירצה יותר מעשר ולגודרה לדירה אדעתא דלישתמשו בה בני מבוי ושביל מהשתא וליהוי כפתח ולבסוף הוקף כדשמואל. נעביד ליה מחיצה. של קנים: אגודא דנהרא. כלומר ליהוי שביל כמוסף על הרחבה דניהוי רחבה ושביל חד וניהוי הך מחיצה דעבדינן בשביל אדעתא דדירה דלישתמשו מהשתא בני שביל ברחבה כאילו עבדינן ליה ברחבה גופה לדירה דהוי פתח ולבסוף הוקף: אין עושין מחיצה על גבי מחיצה. כיון דגודא גבוה עשר כל מה שמוסיפין עליה הגבהת אותה מחיצה עצמה הויא שהרי אם היה מגביה כל מחיצת הרחבה לדירה לא מהני עד שיפרוץ בה פירצה האוכרתה ויחזור ויגדור לדירה: לעביד ליה צורת פתח אפומא דשביל של כרמים. דפתוחה לרחבה דמגו דמהני לשביל שלא יהא פרוץ לרחבה שאפילו היה פתוח לר"ה מועיל לו ליהני נמי ורחבה להיות לה תוספת זה היקף לדירה: אתו גמלי. הבאים לשתות מן העיר דרך מבוי לרחבה ומשם לשביל ולנהר: שדיין ליה. שהיה פתח השביל צר להם ועכשיו הוא דוחקן: לחי. הנעוץ בארץ ועביו משהו אין גמלים נוגעין בו: דמיגו דמהני לשביל. לטלטל בו דלא הוי השתא פרוץ לכרמלית: מהני נמי לרחבה. להיות לה היקף לדירה ויתירה לטלטל בה ובלאו מגו לא משתריא דהא פתח שבין רחבה לשביל לא היה יותר מעשר וכל כמה דכתים ליה לדירה לאו כלום הוא דהא כל כתח כתימה מעלייתא היא וכתום ועומד הוא: לשביל של כרמים דעלמא. דלא סליק לגודא דנהרא וה"ל כמבוי מפולש ויאמרו שא"צ תיקון אלא בראשו אחד כי האי: ומגו דמהני למתא. לטלטל במבוי כדאמרינן בפ"ק כרטיא מכאן ובקעה מכאן עושה צ"פ מכאן ולחי או קורה מכאן והכא נמי ליעבדו בראש המבוי הפתוח לר"ה צ"פ והאי לחי דלצד הרחבה שרי ליה: טלטולי במתא גופיה שרי. דהא שרינן ליה בהאי לחי ואפילו היא והרחבה אסורין זה עם זה שניהם משתמשין לעצמן כשתי חצירות וכתח ביניהם וכן ברחבה גופה: דלית בה דיורין. שיאסרו על בני מבוי הלכך רשות בני מבוי הוא ובני שביל לא אסרי עלה דהויא כחצר קטנה שנפרצה לגדולה דגדולה מותרת וקטנה אסור' ושביל לא מתקנינן לי' גזירה שמא יאמרו לחי מועיל לשביל דעלמא עכ"ל ובפלוגת' דרבינא ורב אחא קי"ל דכל היכא דפליגי הלכה כדברי המיקל:

שסה מבוי שנפרץ מצדו וכו' פ"ק דעירובין (ה.) איתמר מבוי שנפרץ מצדו כלפי ראשו איתמר משמיה דרבי אמי ורבי אסי אם יש שם פס ד' מתיר בפירצה עד עשר ואם לאו פחות מג' מתיר ג' אינו מתיר ופירש"י מצדו אחד מהכתלים שבצד ארכו: כלפי ראשו. סמוך לקורה היינה ולפנים: אם יש שם פס ארבעה. אם נשתייר מן הכותל או עשה פס ד' במקום הפירצה סמוך לקורה: מתיר פירצה. אע"ג שנשתייר שם עדיין פירצה עד י' דכיון דיש הכשר אורך מבוי מהקורה עד הפירצה לא בטל ליה תורת פתח מקמאי ובמילתיה קאי וקורתו מתירתו ופירצתה מתרת כיון דלאו יותר מי' תורת פתח עליה ומבוי אינו נפסל בפתחים הרבה א"כ שבקי בני מבוי פתחא קמא ונפקי ועיילי בההיא פירצה משום דדרך קצרה היא להם אפ"ה לא בטלה תורת פתח וקורה מהראשון משום דהוי פתח לד' הסמוכים לו הואיל וד' אורך ראויים לקורה דיש בהם הכשר מבוי: ואם לאו. דאין שם פס ד': פחות מג'. אם הפירצה פחות מג' מתיר תיקון המבוי את המבוי דהרי כלבוד דמי ואם הפירצה ג' אינו מתיר דכיון דממעטין בני המבוי בהילוכן ומקצרין את דרכם דרך אותה פירצה חיישינן דילמא שבקי פיתחא רבא ונפקי ועיילי בההיא פירצה ובטיל לה פיתחא קמא ובטלה קורה דידה ואין קורה למבוי זה וא"ת הא בהיתה פחות מי' וחקק בו להשלימו לי' אמר אביי שחוקק בו במשך ד"א ופסקו רוב הפוסקים כמותו כמ"ש בכ"י שס"ג אלמא שיעור אורך מבוי ד"א והיכי פסקינן הכא כרבי אמי ור' אסי דאמרי אם יש שם פס ד' מתיר דא"כ הוי שיעור אורך מבוי ד' טפחים כבר תירצו בגמ' דלא דמי דגבי ההיא דאביי דהוי תחלת מבוי דהכתא בחקק זה משוייה ליה מבוי משום הכי בעי משך ד"א אבל בהא דרבי אמי ור' אסי דסוף מבוי הוא שכבר היה מבוי אלא שאירע בו פיסול ומהדר לשויי מבוי הלכך בד' טפחים סגי ליה וגרסינן תו בסוף הדף הנזכר א"ר חנן בר רבא אמר רב מבוי שנפרץ מצדו בי' מראשו בארבע מ"ש מצדו בי' דאמרינן פתחא הוא מראשו נמי נימא פתחא הוא א"ר הונא בריה דרב יהושע כגון שנפרץ בקרן זוית דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ורב הונא אמר אחד זה ואחד זה בד' א"ר נחמן כוותיה דרב הונא מסתברא דאיתמר מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש וכו' במאי עסקי' אילימא ביותר מי' בהא לימא שמואל תורתו כפתו' אלא לאו בי' וקאמר רב תורתו כמפולש אלמא פירצת מבוי בצדו בד' ורב חנן בר רבא שני התם

פרישה

מ"מ יראה לי שהוא כסתום וא"צ אלא לחי או קורה מכאן ומכאן עכ"ל המ"מ בשם הרשב"א ולמדנו מדבריו שני ענינים דמדלא מצטרך בעקמומיתו שום תיקון מש"ה א"ש דא"צ שום תיקון לצדדין הפתוחין למבוי שהן מקום עקמומית וכדי שלא תקשה תינח מצד האחד הפתוח לר"ה שעשו שם צ"פ לכל פתחא כדין מבוי עקום העשוי כמין ח' אבל מצד השני דלא מצריך הרמב"ם כ"א לחי או קורה וזהו דלא כמאן ומש"ה כתב דהרמב"ם ס"ל כהרשב"א דמבוי עקום העשוי כמין ח' א"צ צ"פ כלל ומש"ה מכח העקמומית דכ"א בפ"ע בעקמומיתו הוא כעין מי"ת מכח זה לא היינו צריכין לשום צ"פ אלא משום דנראה כמבוי מפולש מצד אחד והוא מכח שפתוחין זה כנגד זה משני הצדדין וע"ז כתב הרמב"ם דאע"פ שאינם פתוחין ממש זה כנגד זה אפ"ה דין מבוי מפולש יש לו מיהו סגי ליה עכ"פ בצ"פ מחד גיסא הפתוח לר"ה ובלחי או קורה מצד השני כדין מבוי מפולש ממש ואע"ג דרבא מכח דמבוי דינו כמפולש מצריך לנדל צ"פ הרמב"ם מפרש דלא במקום עקמומיתו מצריך אלא מצד הפתוח לר"ה ולא בא אלא לאפוקי מאביי דס"ל דדינו כסתום באמצע ולא מצריך לשום צ"פ בשום צד וק"ל וכן מוכח לשון המ"מ שפירש דברי הרמב"ם כמ"ש ודברי מסיק וכתב שם ז"ל וכבר הוכחתי למעלה שדעת רבינו שאפילו מבוי המפולש משני צדדין בר"ה די להכשירו בצ"פ מכאן וקורה או לחי מכאן אבל הרשב"א ז"ל כתב שאם היו מפולשין כאן וכאן לר"ה צריך דלת מצד אחד כו' הרי לפנינו מדכתב המ"מ אבל הרשב"א כתב בלשון פלוגתא ש"מ דגם פי' דברי הרמב"ם דלא מצריך כאן כ"א צ"פ מצד אחד כו' דמיירי בפתוחין משני ראשיו לר"ה וע"ז כתב שפיר דהרשב"א ס"ל דבכה"ג לא סגי בצ"פ מצד אחד לחוד כ"א בדלתות דאילו לב"י דתיקון צ"פ וקורה דכ' הרמב"ם לא קאי כ"א אכל שביל ושביל בפני עצמו קשה כיון דכל שביל אינו פתוח כ"א מצד אחד לר"ה ומצד השני למבוי מאי שייך כאן פלוגתת הרשב"א דמצריך דלת בפתוחין משני צדדין לר"ה וק"ל. גם במיימוני המדפיס נדפס הציור ע"ד שכתבתי דהיינו מצדדים הפתוחין לר"ה מציירים מצד אחד צ"פ ומצד השני קורה ובאמצע במקום הפתוחים למבוי לא מצויר שום תיקון אלא טעות הניכר שם בציור וק"ל. וכאשר כתבתי דהרמב"ם ס"ל כפירוש ר"י דאין צריך לעשות בעקמומיתה שום דבר ובעקום כמין מי"ת אפילו צ"פ א"צ ופי' עושה לנדל צ"פ מכאן כו' אשני צדדין הפתוחין לר"ה מזה ומזה קאי נתיישב דל"ת מה שמצאתי במרדכי של קלף שאחר שכתב תחלה פירש"י ופר"י בדין מבוי עקום מסיק וכתב ז"ל ויש ראיה לפירש"י ממבוי העשוי כנדל דאמרינן לקמן עושה צ"פ להאי גיסא לכולהו ואידך גיסא משתרי בלחי וקורה משמע דלכל המבואות קטנים עושה צ"פ במקום שפתוחים לר"ה וגדול היינו בעקמומיתה דאי כפי' ר"י א"כ ה"ק עושה צ"פ לכולהו לצד ר"ה ואידך גיסא היינו בראש המבוי הגדול א"כ לא הל"ל לאידך גיסא אלא הל"ל ואידך משתרי בלחי וקורה פי' דהיינו המבוי הגדול עכ"ל המרדכי של קלף. ור"ל כיון דכל המבואות הקטנים עקומים כמין מי"ת צריכים לכל אחד בשני פתחיו צ"פ במקום הפתוח לר"ה וא"כ לא מצינו שלא סגי ליה בלחי וקורה כ"א בראש המבוי הגדול ששם נתעקם בראשו כמין דל"ת וסגי ליה בלחי או קורה ולפי מ"ש לק"מ ודו"ק ועיין מ"ש התוס' במבוי העשוי

צריך תיקון פחות מג' א"צ תיקון (א) ואם נפרץ מראשו פירצתו בארבעה: מבוי שנפרץ במילואו לחצר ונפרץ החצר מצד השני לר"ה כזה לא עירבו בני החצר עם בני המבוי חצר מותרת אפילו אם נפרץ נגד פירצת המבוי ואפילו בקעי בה רבים ובלבד שלא יהא בפירצה יותר מעשר ומבוי אסור אפי' אינו כנגד פירצת החצר דכיון שלא עירבו עם המבוי אוסרת עליו (ב) וכגון שנכנסו כותלי המבוי בחצר בענין שאין הגיפופין שנשארו לחצר נראין למי שעומד במבוי הלכך אין עולין להתירו אבל אם נראין עולין לו לשם לחי ומותר ואם

התס דבקעי בה רבים מכלל דרב הונא סבר אע"ג דלא בקעי בה רבים מ"ש מדרבי אמי ורבי אסי שאני התס דאיכא גידודי ופירש"י מלדו בכותל ארכו ולא אלל ראשו אלא שיש ד' עומד מהפתח עד הפירלה מראשו שהיה מבוי רחב כ' אמה וסתמו י' אמות כלתקן והרחב מעשר ימעט ונפרלה פירלה באותה סתימה : ומאי שנא מדרבי אמי ורבי אסי. דאמרי לעיל אם יש שם פס ד' מתיר פירלה עד י' אלמא פירלת מבוי מלדו עד י'. התס דאיכא גידודי. שנשתייר מן הכותל ביסוד ג' או ד' טפחים גובה על כל פני הפירלה שאינה נוחה לעבור בה ופסק ה"ר יהונתן כרב חנן והרא"ש כתב פסק רבינו הננאל כרב הונא ומ"ש ראבי"ה שנראה לו הלכה כרב חנן א"ר ולא כרב הונא משום דרב הונא תלמיד הוה ואין הלכה כתלמיד במקום הרב לא נהירא לי דרב הונא נמי אמר למילתיה משמיה דרב ושמא בספרו היה חסר במילתיה דר"ה אמר רב אבל בכל הספרים שלנו יש א"ר הונא אמר רב ע"כ לשון ר"מ ז"ל והרז"ה ז"ל פסק כר"ח בר רבא משום דקאי רב הונא בריה דרב יהושע כוותיה ורי"ף הביא דברי רבי אמי ורבי אסי ולא הביא דברי רב חנן בר רבא ודברי רב הונא דפליגי במילתא דרבי אמי ורבי אסי מכלל דסבירא ליה דפירלת מבוי בי' אפילו כי ליכא גידודי וכיון דבשל סופרים הוא עבדינן לקולא ופירלת מבוי בי' כל היכא דלא בקעי בה רבים עכ"ל הרא"ש נראה שדעתו לומר דכיון דר' אמי ור' אסי איירי כתם ולא מפלגי בין אית בה גידודי לליכא אכן נמי לא מפלגינן בינייהו מיהו בין בקעי בה רבים ללא בקעי ע"כ אית לן לפלוגי מדאיתמר מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש כדדייק מינה בגמרא דפירלת מבוי מלדו בד' והכוא בקעי בה רבים היא וא"כ ע"כ כי אמר רבי אמי ורבי אסי דפס ד' מתיר פירלה עד י' בדלא בקעי בה רבים היא הא בקעי בה רבים אינו מתיר אלא פירלת ד' אבל הרמב"ם כתב בפי"ז דברי רבי אמי ורבי אסי כתם ולא חילק בין בקעי בה רבים ללא בקעי וכתב ה"ה נראה שכוונת רבינו וההלכות שאותה מימרא שהזכירו שם מבוי שנפרץ מלדו בי' מראשו בד' דאמרו שם כגון שנפרץ בקרן זוית וכו' חולקת היא על הא דרבי אמי ורבי אסי וכולה סוגיא דאיתא התס ליתא לענין הלכתא והרשב"א הטיל שלום ביניהם וכתבן בספרו בפנים אחרים עכ"ל ורבינו סתם הדברים כדעת הרי"ף שכתב הרא"ש. ומ"מ יש לתמוה שסתם וכתב שאם נפרץ מראשו פירלתו בד' ולא חילק בין אם נפרץ בקרן זוית לשלא בקרן זוית כדמפליג בגמרא וכן י"ל על ר"י שכתב בחי"ו שאם הפירלה היה בראש המבוי בפתחו הכל מודים שאם הפירלה יותר מד' טפחים שפוסלת ולא חילק בין היא בקרן זוית לאינה בקרן זוית. ועוד יש לתמוה דמשמע דע"כ צ"ל דנפרץ בראשו שלא בקרן זוית אינו בארבעה וכמ"ש שם התוס' (ו.) דאל"כ פליגא אדרב יהודה דאמר מבוי שהוא רחב ט"ו מרחיק ב' אמות ועושה פס ג' אמות והשתא הוי פירלה ב' אמות ויש בו ד' אלא ודאי אפי' מ"ד מלדו בד' מודה דבראשו אינו בד' אלא א"כ הוא בקרן זוית ומאחר שרבינו ור"י כתבו הכיא דרב יהודה היאך כתבו סתם דפירלת מבוי מראשו בד' ומיהו על הרא"ש אין לתמוה למה השמיט דין אם נפרץ מראשו דאיכא למימר דכיון דהוי בעשר כמו נפרץ מלדו לא הולרך להזכירו דמהי תיתי לן לפלוגי בין נפרץ מלדו לנפרץ מראשו וכשנפרץ בקרן זוית דהוי בד' כיון דטעמא משום דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי הא אשמועינן בכמה דוכתי דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי:

כתוב בהג"א דהא דאוקימנא לרב חנן בדלא בקעי ביה רבים ה"ל שנפרץ למקום מטונף או מקולקל בטיט ואין דרך ר"ה לעבור באותה פירלה ולענין הלכה נקטינן כדעת הרי"ף שכתב הרא"ש: **מבוי** שנפרץ במילואו לחצר וכו' גם זה שם בפ"ק דעירובין (ז.) יתיב רב יוסף קמיה דרב הונא וכו' ומסיים בה משמיה דרב יהודה אם היה מבוי כלה לרחבה א"כ כלום א"ל אביי לרב יוסף הא דרב יהודה דשמואל היא דאי דרב קשיא דרב אדרב דא"ר ירמיה אמר רב מבוי שנפרץ במילואו לחצר ונפרלה חצר כנגדו חצר מותרת ומבוי אסור ואסיקנא דלא קשיא כאן שעירבו בני חצר עם בני מבוי כאן שלא עירבו ופירש"י ונפרלה חצר כנגדו בפחות מי': חצר מותרת. דלדידיה לא הוי במילואו ונשתיירו בה גיפופין מכאן ומכאן להיכך לגבי דידה כפתח ניהו ולא אסרי עליה בני מבוי שאין מבוי אוסר על חצירות הפתוחים לו אבל חצירות אוסרין במבוי שהרי דריסת רגליהם עליו. ואמרינן בגמרא דחצר מותרת אע"ג דבקעי בה רבים ואמרינן בתר הכי א"ר יוסף ל"ש אלא שכלה לאמצע רחבה אבל כלה לצידי רחבה אסור ופירש"י ל"ש שא"כ כלום אלא שכלה מבוי לאמצע רחבה דכיון דרוחבה של רחבה עודף על המבוי לכל צד נראה שהמבוי לרחבה כלה ואינו מושך עד הר"ה שכנגדו ולא אתי למישרי מפולש: אבל כלה לצידי רחבה. שכותל אורך המבוי שוה לאחד מכותלי אורך הרחבה ונראה כמבוי ארוך ומושך עד ר"ה שכנגדו מיחזי כמפולש ואסור. אמר רבה הא דאמרת לאמצע רחבה מותר לא אמרן אלא זה שלא כנגד זה אבל זה כנגד זה אסור ופירש רש"י זה כנגד זה פירלת חצר כנגד המבוי והאי כנגדו דקאמר רב ואוקימנא טעמא דאיסור מבוי בשלא עירבו הא עירבו מותר האי כנגדו לאו דוקא אלא כל כותל שכנגדו קרי הכי ובצידי רחבה אפי' זה שלא כנגד זה אסור משום דכותל רחבה מאריך המבוי והוי כמבוי ארוך עד כותל שכנגדו ואסור. א"ר משרשיא הא דאמרת זה שלא כנגד זה מותר לא אמרן אלא רחבה דרבים אבל רחבה דיחיד זימנין דמימלך עלה ובני לה בתים וה"ל כמבוי שכלה לצדי רחבה ואסור ופירש"י ובני לה בתים ברחבה ברוחב העודף על המבוי ומשוה כותלי ארכו לכותל אורך המבוי:

ומ"ש וכגון שנכנסו כותלי המבוי בחצר וכו' כ"כ שם הרא"ש וביאור דבריו בפ"ק (ט.) אהא דאמרינן דנראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי אמר רבה ומותבי' אשמעינן חצר קטנה שנפרלה לגדולה גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה ואם איתא קטנה נמי תשתרי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים אמר רבי זירא בנכנסין כותלי קטנה לגדולה ופירש רש"י חצר קטנה שנפרלה לגדולה קטנה נמי תשתרי דלא ליסרו בני גדולה עלייהו אלא ליהוי נמי כפתחא לגבה להיות כב' חצירות ופתח ביניהן ואע"ג דשוה מבפנים שהעומד בתוכה רואה כל כותלי ארכה שוין שאין שם מכותל רחבה לפיאותיה כלום והוי מילואה הרי מבחוץ בתוך הגדולה נראין לה שיורין מכותל זה מכאן ומכאן אותו עודף שהגדולה עודפת על הקטנה דהא גדולה בהו משתריא משום דלדידה נראין מבפנים: בנכנסין כותלי קטנה. ובולטין לתוך הגדולה בשתים וג' אמות דהנך גיפופים דפשו להו מגדולה שעומדין מאחרי פירלת הקטנה נראות שלא מאותו כותל הן. ופריך תו בגמרא וניתא לבוד ותשתרי ופירש"י וניתא לבוד ותשתרי כלומר אי נראה מבחוץ מהני ליהוי כאילו ראשי הכניסה של כותלי קטנה סניפים לגד כותלי אורך הגדולה דהדר

הלא דהתם בדרב יהודה ניחר בעומד מרובה והכא מיירי בשנפרץ ולא נשאר עומד מרובה הלכך פירלתו בארבעה ועוד דבדרב יהודה מתחלה הוא מתקן המבוי שיהיה כך הכשרו ואינו נקרא פירלה אבל הכא שהיה כותל בנוי בראשו ואחר כך נפרץ חמיר טפי ואינו מתיר אלא בארבעה אפילו לא נפרץ בקרן זוית כל זה יראה לפרש לדעת רבינו שלא כתב החילוק בין נפרץ בקרן זוית לנפרץ שלא בקרן זוית ודלא כמ"ש התוס' וא"ת אמאי מפרש רבינו מלדו בעשר דעשר גופיה חשיב פתח ומבראשו בארבעה מפרש דארבעה גופיה לא חשיב פתח וי"ל דכך כתבו התוספות לשם (בדף ו') אין פירוש עשר כארבעה דעשר כשל מטה וארבעה כשל מעלה עד כאן לשונם ונראה דכתבו כן מדתנן במסכת כלאים ומייתי ליה בפ"ק דעירובין ריש (דף י"ו) כמלאת אתה אומר ג' מדות במחילות וכו' דמפורש לשם די' כלמטה וארבעה כלמעלה ומה"ט נמי קאמר תלמודא (דף ו') אלימא ביותר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום אלא לאו בעשר וכו' משום דעשר כשל מטה:

מבוי שנפרץ במלואו לחצר וכו' מימרא דרב ירמיה בר אבא אמר רב בפ"ק (דף ז' וח') והכי פירושו מבוי שמפולש מצד אחד לר"ה ומצד השני כנגדו שהיה סתום נפרץ במלואו לחצר ונפרץ החצר מצד השני לר"ה ומיחזי כמבוי ארוך המפולש בב' ראשין לר"ה כזה

ואמר דאיכא לחלק דאם לא עירבו בני החצר עם בני המבוי אפילו אם נפרץ החצר נגד פירלת המבוי ומיחזי כמבוי ארוך ואפילו בקעי בה רבים מר"ה זו לר"ה זו דרך חצר ומבוי אפ"ה חצר מותרת לטלטל בתוכה משום דלדידה לא הוי נפרץ במלואו למקום האסור לה כיון דנשתיירו בה גיפופין מכאן ומכאן ופירלת החצר כיון שאינה יותר מעשר חשיב פתח ולא אסרי עלה בני מבוי שאין מבוי אוסר על חצירות הפתוחין לה דאין דריסת רגל של אחרים אוסרים על בני החצר אם לא עירב עמהם אלא א"כ שיש לה חלק ותפיסת יד בחצר ור"ה נמי לא אסר עלה דחצר הפתוח לו דפתח הוא אבל המבוי אסור לפי שדריסת הרגל של בני החצר במבוי שיש להם חלק ותפיסת יד בתוכה אוסרים על בני המבוי כשלא עירבו עמה והמבוי אסור אפילו אינו כנגד פירלת החצר דאם הוא כנגד פירלת החצר ה"ל כמבוי ארוך המפולש משני ראשין לר"ה דלריך תיקון צ"ה מכאן ולחי וקורה מכאן ואם לא ניתקן בכך מבע"י א"כ כגון שנפרץ בשבת המבוי אסור כמו שאמר בסמוך אלא אפילו אינו כנגד פירלת החצר דלא נאסר המבוי מכך טעמא אפ"ה אוסר המבוי דכיון שלא עירבו וכו':

ומ"ש וכגון שנכנסו כותלי המבוי בחצר וכו' כ"כ הרא"ש ומפרש הוא לשם בגמרא סוף (דף ט') ומיהו מבואר שם דוקא בדאיכא ריוח בין כניסת כותלי המבוי לכותלי החצר שלשה טפחים דליכא למימר לבוד והרא"ש קילר בזה ואחריו

פרישה

פי' שסה (א) **מ"ש** רבינו ואם נפרץ מראשו פרלתו בד' עיין בב"י שכתב ז"ל וכ"כ ר"י בחי"ו ז"ל שאם הפרלה היא בראש המבוי בפתחו הכל מודים שאם הפרלה יותר מד"ט שפסולה ולא חילק ג"כ בין אם הוא בקרן זוית לאינו בקרן זוית ותימה שהוא נגד הגמרא ריש דף ו' דפריך מ"ש בלדו מעשר דאמרינן פתחא הוא מראשו נמי נימא פתחא הוא אמר ר"ה בריה דרב יהושע כגון שנפרץ בקרן זוית דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ועוד יש לתמוה דמשמע דע"כ צ"ל דנפרץ שלא בקרן זוית אינו בד' כמ"ש התוס' שם בד"ה אחד זה ואחד זה בד' ז"ל אם נפרץ בראשו בקרן זוית דאל"כ ודאי לא פליג אדרב יודא דאמר לקמן מבוי שהוא רחב תשעה מרחיק ב' אמות ועושה פס ג' והשתא הוה פרלה ב' אמות אלא ודאי אף למ"ד מלידו בד"ט מודה דבראשו שלא בקרן זוית אינו בד"ט דדוקא מלדו משום דממעט בהליכה אמרו בד"ט אבל כשהפרלה בראשו לא ממעט בהליכה דלא שבקי פתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא עכ"ל התוס' וא"כ מאחר שרבינו ורי"ו כתבו הכיא דרב יודא היאך כתבו סתם דפרלת מבוי בראשו בד"ט ומיהו על הרא"ש אין לתמוה למה השמיט דין דאם נפרץ מראשו דא"ל כו' ע"ש בב"י ולענ"ד נראה ליישב ולומר דס"ט דרבינו ורי"ו ס"ל דפרלה בראשו אפילו שלא בקרן זוית בד"ט משום דבראשו אין שם פתח עליו כיון דלא שבקי פתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא אין שם פתח עליו אלא פרלה ומש"ה אם נפרץ ד"ט שהוא מקום רווח פוסל המבוי משא"כ מן הלד דאם נשאר פס ד' סמוך לראשו אזי אם נפרץ משם והלאה שם פתח עליו עד יותר מעשר אמות משום דעיילי ונפקי במה לקלר דרכם וכמ"ש התוס' (והא דאם לא נשאר סמוך לראש ד"ט פוסל בג"ט ובראשו דוקא בד' ה"ט דמן הלד עיילי ונפקי שם בני אדם דרכם לקלר ומש"ה בעינן שלא ישאר ג"ט ואז אמרינן לבוד וכדפירש"י משא"כ בראשו ובלאה"כ צ"ל כך דא"כ קשה למה הלריכו בקרן זוית ד"ט אע"ג דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי וק"ל) ומה שמקשה הגמ' מ"ש נפרץ מראשו מנפרץ מלדו י"ל דלא פריך הכי אלא לרב חנן בר רבא דאמר מבוי שנפרץ מלדו בעשר ומדסתם וכתב סתמא משמע דס"ל דאפילו נפרץ מלדו בלד ראשו ולא נשאר כלום ובראש הפתח הוא סמוך ללדו מיד ברוב פעמים אע"ג דבכה"ג ג"כ אין שכיח ללאת וליכנס שמה כיון שמלדו בראשו יש פתחא רבה אפ"ה ס"ל בעשר משום דלא חילק כמ"ש וס"ל דלעולם שם פתח עליו וא"כ שפיר הקשה מ"ש ראשו מלדו ולדידיה דוקא הולרך לאוקמא בנפרץ בקרן זוית תדע דאל"כ למה הקשה הגמרא מ"ש ראשו מלידו ולא פריך בקלרה ממה שאסור בנפרץ בראשו בד' לא שם פתח עליו וכדאמר רב יודא מרחיק ב' אמות ומעמיד פס כו' כמ"ש לעיל אלא ודאי זה לא קשה לה בהחלט וכמ"ש בסמוך די"ל דדוקא כשתחלת עשייתו הוה פתוח ט"ו אמה והוא מראה כמשו שרולה לסתום ולמעט האויר בכה"ג לא הוה פירלה משא"כ כאן שאדרבה מתחלה היה סתום ונפרץ ד"ט שם פרלה עליה כיון שאינו רגיל לכנוס ולצאת שמה וכמ"ש. ואע"ג דהגמרא העמידו אליבא דרב חנן בנפרץ בקרן זוית דוקא הא כתב הרא"ש ז"ל הרי"ף הביא דברי רבי אמי ורבי אסי ולא הביא דברי רב חנן בר רבא ודברי רב הונא דפליגי במילתא דרבי אמי ורבי אסי ש"מ דלא ס"ל כוותיה אלא נקטינן למילתייהו דרבי אמי ורבי אסי כפשטא כו' ע"ש וב"י הביאו ופסק הרא"ש כהרי"ף. ורבינו פסק ג"כ כהוקימתא שאוקמא הגמ' ואליבא דר"ח דדוקא בקרן זוית ג"כ לא ס"ל כוותיה וק"ל. ואע"ג דהתוס' כתבו כן שם ככ"ל אפשר דלא כתבו כן אלא משום דאליבא דר' חנן הולרך לאוקמינן דמיירי בקרן זוית וכמ"ש ומש"ה רבו התוס' ליתן טעם לדבריו וכתבו כן ג"כ אליבא דרב הונא בר פלוגתיה שם דכיון דנפרץ מראשו דאיירי ביה רב חנן ר"ל בקרן זוית א"כ ודאי רב הונא דפליג עמו ג"כ איירי מזה דאל"כ לא הוי לסתום רק לפרש. אבל לר' אמי ור' אסי אין לריך לאוקמי הכי וכמ"ש וא"ל מנ"ל לרבינו לפלוגי בהכי מאחר שלא מלינו ג"כ בהדיא בגמ' י"ל דס"ל דמואמר דרב הונא סתם דבריו וכתב אחד זה ואחד זה בד' וגם סברתם הוא דבראשו אין שם פתח עליו ומש"ה כ"כ. ואפשר דמש"ה לא כתבו להרא"ש משום דסמך אסברא וגם רי"ו כתב ז"ל בנפרץ מראש המבוי הכל מודים בפרלתו ביותר מד"ט פוסל. והא דכתב רי"ו יותר מד"ט הוא ג"כ דלא כמ"ש התוספות שם דף ו' בד"ה מלדו בעשר מראשו בד' ז"ל עשר אין פירושו כארבע דעשר כשל מטה וארבע כשל מעלה עכ"ל ש"מ דבארבעה פסול ואין לריך יותר מד"ט ומ"ש ב"י אח"ז ז"ל כתבו הגאונים דלא בקעי בה רבים היינו לומר שנפרץ למקום מטונף כו' תימה למה כ"כ בשם הגאונים הלא רש"י פי' כן בהדיא שם דף ע"א בד"ה מכלל דרב הונא כו' והגאונים מדברי רש"י למדו וק"ל:

(ב) ומ"ש רבינו ז"ל וכגון שנכנסו כותלי המבוי בחצר בענין שאין הגיפופין שנשארו לחצר נראין למי שעומד במבוי כן היא גירסת כל הספרים של דפוס. אבל רש"י פירש הראין למי שעומד בחצר וכן מלאתי בטור של קלף ובביאורים שלי כתבתי ישוב לגירסת הספרים של דפוס שבידינו

ואם עירבו בני החצר עם בני המבוי והפירצה שבמבוי להצר אינו מצד ההצר ופירצת ההצר מצד השני אינן מכוונות כנגד פירצת המבוי כזה וההצר של רבים גם המבוי מותר אבל אם לא עירבו או אפי' עירבו ופרצת המבוי להצר מצדו כזה או אפי' באמצע ופרצת ההצר מצד השני כנגדה כזה או אפילו אינו כנגדה וההצר הוא של יהיד אסור ואם נפרץ לרהבה פחות מסאתים או יותר על כאתים והוקפה לדירה דינו כאילו נפרץ להצר אבל אם יתירה על סאתים ו"א הוקפה לדירה הוי כאילו נפרץ לכרמלית וצריך תיקון: מותר להשתמש תהת הקורה וכנגד הלהי וה"מ בפתוח לר"ה אבל בפתוח לכרמלית אסור בין תרת הקורה ובין כנגד הלחי מפני שמצטרף לכרמלית שאצלו והראב"ד התיר כנגד הלחי אף בפתוח לכרמלית וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן: ואע"ג דמותר להשתמש תחת הקורה מ"מ לא ישב אדם בראש המבוי שמא יפול לו ההפץ מידו לר"ה ויביאנו אליו כיון שאין היכר בינו לר"ה אבל על פתח ההצר מותר שיש בו הכירא: מבוי שניטל קורתו או לחיו בשבת (א) אע"פ שהותר למקצת השבת אסור משם ואילך:

ואחריו נמשך רבינו גם לקמן בסימן שע"ד קיצר בזה: ומ"ש ואם עירבו בני החצר עם בני המבוי כו' הכל מבואר שם והיינו טעמא דליכא למימר דהמבוי נאסר משום דריסת הרגל דבני החצר שהרי עירבו יחד גם אין לאסור משום דמיחזי כמבוי מפולש משני ראשיו לר"ה דכיון שהפירצה זה שלא כנגד זה וגם הפירצה שבמבוי אינה מצד החצר לא מיחזי כמבוי המפולש לר"ה וג"כ אין לחוש שמא יבנו עוד בתים בחצר ברוחב העודף על המבוי ומשוי כותל ארכה לכותל אורך המבוי ומיחזי כמבוי מפולש לר"ה דבשל רבים לא חיישינן לזימנין דמימלכו רבים ובנו לה בתים אבל אם לא עירבו דאז נאסר המבוי משום דריסת הרגל דבני החצר או אפילו עירבו ופירצת המבוי לחצר מצדו דמיחזי כמבוי מפולש לר"ה לפי שנמשך אורך כותל המבוי לארכה של כותל החצר ואע"פ שנפרצו זה שלא כנגד זה ה"ל כמבוי עקום ושני ראשיה מפולשין לר"ה או אפילו פירצת המבוי באמצע כותל החצר אלא שנפרצו זה כנגד זה והעומד במבוי רואה לשני ראשי ר"ה ומיחזי כמבוי המפולש משני ראשין לר"ה או אפילו אינה כנגדה והחצר הוא של יחיד ואיכא למיחש זימנין דמימלך עלה ובני לה בתים והוה ליה כמבוי שכלה לצידי החצר ואסור: ומ"ש ואם נפרץ לרהבה וכו' עד וצריך תיקון כ"כ הרא"ש דף קי"ב סוף ע"א והם דברי התוס' בשם ר"י דף ז' בד"ה דאי דרב: ומ"ש הוי כאילו נפרץ לכרמלית וצריך תיקון כבר התבאר בריש סימן שס"ד דבמפולש לצד אחד לר"ה ולצד השני לכרמלית דינו שוה למפולש משני ראשיו לר"ה דצריך תיקון צ"ה מצד אחד ולחי או קורה מצד השני ואם מפולש לצד אחד לר"ה ולצד השני לחצר שלא עירבו צריך לחי מצד החצר ולחי או קורה מצד המפולש לר"ה כמ"ש הסמ"ק וע"ש:

מותר להשתמש תחת הקורה וכנגד הלחי פלוגתא דאמוראי פ"ק (דף ח' וט') ופסקו רוב פוסקים כמאן דשרי בתרווייהו: ומ"ש וה"מ בפתוח לר"ה וכו' שם ופרכינן איכא בארעא וגיורא בשמי שמיא כלומר היאך נחמיר בכרמלית טפי מבר"ה ומשני אין מנא מין את מינו וניעור דכיון שזו כרמלית מצטרף עם הבקעה דפתוח לו וחוזר וניעור לאחר שנתבטל אבל בפתוח לר"ה שלא זה מינו ולא זה מינו בטל לכאן ולכאן והראב"ד התיר תחת הקורה אף בפתוח לכרמלית וא"א ז"ל לא כתב כן כצ"ל דעת הראב"ד דהא דקאמר וה"מ דפתוח לר"ה וכו' לא קאמר לה אלא אבין לחיים והרא"ש האריך בזה ומביאו ב"י ומשמע ממאי דכתב בסוף דבריו ומיהו יש ספרים וכו' וכן מסתבר וכו' ולפי זה אין ראיה שיהא חילוק בין קורה ללחי בפתוח לכרמלית משמע ודאי כיון דליכא ראיה לחלק א"כ תחת הקורה נמי אסור בפתוח לכרמלית וכ"פ בש"ע: ומ"ש ואע"ג דמותר להשתמש תחת הקורה וכו' בס"פ תולין אמר רבא לא ליתיב איניש אפומא דליחייא דילמא מיגנדר ליה חפץ ואתי לאתויי ואיכא למידק דהוה ליה לרבינו לכתוב הדין כמו שהוא בגמרא לא ישב אדם בראש המבוי וכו' להיזה צורך תלאו במאי דמותר להשתמש תחת הקורה ואמר ואף על גב וכו' ונראה דס"ל לרבינו דכפתוח לכרמלית דאסור להשתמש תחת הקורה ובין הלחיים ודאי דמותר לישב בראש המבוי דלא חיישינן דילמא מיגנדר ליה חפץ דמכתמא אין בידו חפץ כיון דאסור להשתמש שם ולא אמרו אסור לישב וכו' אלא בפתוח לר"ה דמותר להשתמש שם ונמצאים חפצים בידו התם הוא דאסור לישב שם בראש המבוי אלא יושב או עומד בפנים ומשתמש לשם והיינו דקאמר רבינו ואע"ג כו' דלכאורה קשה דה"ל לומר וכיון דמותר להשתמש וכו' לא ואע"ג דמותר וכו' אלא ה"ק ואע"ג דמותר להשתמש תחת הקורה לאו בכל ענין מותר להשתמש שם אף ביושב בראש המבוי דליתא דאע"ג דמותר אינו מותר אלא כשהוא בפנים אבל בראש המבוי אסור לו לישב ולהשתמש שם בחפציו דילמא מיגנדר וכו':

מבוי שניטל קורתו וכו' פלוגתא דר' יהודה ור' יוסי במשנה ס"פ כל גגות ופסקו הפוסקים כרבי יוסי דאסר אף לאותו שבת ועיין בתרומת הדשן סימן ע"ג:

דהדר הוי להו הכניכה לה גיפופי נראין מבחוץ דקס"ד אין הגדולה רחבה מן הקטנה אלא מעט פחות מג' לכאן ופחות מג' לכאן דהשתא אין ריוח שבין הכניסות לכותלי ארכה של גדולה ג' טפחים וכלבוד דמי ע"כ ואוקמוה בדאיכא טפי מג' טפחים והרמב"ם כתב בפרק י"ז וז"ל נפרץ המבוי במילואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו לר"ה ה"ז אסור מפני שהוא מבוי מפולש והחצר מותרת וכתב ה"ה בהלכות ומבוי אסור משום דה"ל מבוי המפולש לר"ה וזהו דרך רבים ולא הזכירו כלל הסוגיא שלמעלה מזו שהיא מחלקת בין עירבו ללא עירבו ובתנאים אחרים עכ"ל ותמהני עליו שנראה מלשונו שגם הרמב"ם לא הזכיר התנאים האחרים והא ליתא שכבר הזכירם בראש הפרק וז"ל מבוי מפולש שהיא כלה לאמצע רחבה וכו' ומה שלא חילק בין עירבו ללא עירבו הוא מפני שאין אותו פרק מקום דין חצר מבוי אם אוסרים זה על זה אם לאו וממה שכתב בהלכות עירובין הוא נלמד. ועל ההיא דמבוי מפולש שהיה כלה לאמצע רחבה כתב הרב המגיד והעולה מכלל ההלכות הוא כדעת רבינו ומשמע שעל הלכות הרי"ף הוא אומר ולא דק שהרי"ף לא כתב אלא מבוי שנפרץ במילואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו לר"ה חצר מותר ומבוי אסור ולא כתב שום חילוק בזה והוא עצמו כתב גבי נפרץ המבוי במילואו לחצר שההלכות לא הזכירו הסוגיא שלמעלה מזו וכו': ומ"ש רבינו ואם נפרץ לרחבה וכו' כך הם דברי הרא"ש דף קי"ד ופשוט הוא על פי מה שנתבאר בסי' שנ"ח: כתב המרדכי אמר רב מבוי שנפרץ במילואו לחצר וכו' חצר מותרת ומבוי אסור ואע"ג דהיום נפרץ לחצר לא אמרינן הואיל והותרה הות"ה דרב לטעמיה דלית ליה הואיל והותרה הותרה ובמרדכי ישן כתוב עוד א"כ לא אמרינן שבת הואיל והותרה אלא בחצר שנפל המחיצה בינו ובין הבר אחר דאידי ואידי חד תשמישא הוא אבל מבוי לחצר לא עכ"ל: מותר להשתמש תחת הקורה וכנגד הלחי וכו' ג"ז פ"ק דעירובין (ט.) פליגי אמוראי אם מותר להשתמש תחת הקורה ובתר הכי תני רב זכאי קמיה דר' יוחנן בין לחיים ותחת קורה נדון ככרמלית א"ל פוק תני לברא אמר אביי מכתברא מילתיה דרבי יוהנן תחת הקורה אבל בין לחיים אסור ורבא אמר בין לחיים נמי מותר ואמרינן בגמרא דלא שרי רבא אלא בפתוח לר"ה אבל כתוח לכרמלית מודה דאסור משום דמנא מין את מינו וניעור ופירש"י מנא כרמלית שבין לחיים שלא היה בו שיעור כרמלית: את מינו. שחולה לו: וניעור. נתחזק ע"י מינו וניעור משנתו שהיה בתחלה בטל אבל שאינו מינו: אבל פתוח לר"ה. שלא זה מינו ולא זה מינו ולכאן וכאן בטל. ורבינו יהונתן פירש מנא מין את מינו וניעור כלומר לפי שהכרמלית קל הוא בעיני המתתמשים במבוי שהרי אין בו אלא איסור דרבנן ודומה תוך הפתח אליו שהרי יש לו ג' מחיצות כמו שיש לכרמלית חיישינן אי שרי לטלטולי תוך הפתח דילמא יטלטל בכרמלית הסמוך לו וכתב הרא"ש הרמב"ם בפי"ז השוה יחד תחת הקורה ובין לחיים דבל שפתוח לכרמלית אסור. והראב"ד השיג עליו ואמר דתחת הקורה אפילו פתוח לכרמלית מותר וכן משמע מתוך דברי רי"ף והא דקאמר ה"מ דפתוח לר"ה קאי דוקא אבין לחיים ונראה דהיינו טעמא דרבא אמר בין לחיים נמי מותר וקאמר עלה והוא דפתוח לר"ה והא דקאמר רבא מנא אמינא לה אבין לחיים דוקא קאי אבל אתחת הקורה לא איצטריך להביא ראייה דרבא הוא דאמר לקמן דקורה משום היכר ולחי משום מחיצה הלכך תחת הקורה פשיטא דמותר להשתמש אבל תחת הלחי דהוי משום מחיצה הוצרך להביא ראיה דמותר להשתמש דה"ק כתמא דתלמודא לימא בהא קמיפלגי דמר סבר משום היכר ולכך מותר להשתמש תחת הקורה ומ"ס משום מחיצה ולכך אסור להשתמש תחת הקורה ואע"ג דתו קאמר דכ"ע קורה משום היכר ובע"א משום מחיצה מ"מ חזינן דסברת התלמוד דלמ"ד קורה משום היכר מותר להשתמש תחת הקורה ומ"ד משום מחיצה אסור הלכך רבא דאית ליה קורה משום היכר ולחי משום מחיצה אהא דאמר מותר להשתמש תחת הקורה לא איצטריך לאתויי ראיה אלא אבין לחיים הוא דאיצטריך לאתויי דאף על גב דאית ליה לחי משום מחיצה מותר להשתמש בין לחיים משום דבטיל לגבי מבוי ואהא הוא דמכיק דוקא דפתוח לר"ה אבל לכרמלית אסור ומיהו י"ס דגרסי לקמן רבה אמר קורה משום היכר ולחי משום מחיצה ורבא אמר אחד זה ואחד זה משום היכר וכן מכתבר דמזכיר רבה קודם רבא וכן משמע בפלוגתא דלחי העומד מאליו דרבא אית ליה דלחי משום היכר ולפ"ז אין ראיה שיהא חילוק בין קורה ללחי בפתוח לכרמלית. והר"ז ז"ל פוסק דבין לחיים אסור משום דקי"ל דלחי משום מחיצה כאביי דאמר לחי העומד מאליו הוי לחי וטעמא דהוי לחי משום מחיצה ולאו ראיה היא דאפשר דקי"ל דאודו החיצון יורד וכותם כמו שהוכיח ר"י דמ"ד בין לחיים אסור לאו משום דסבר דלחי משום מחיצה אלא משום הכשירו בכל דהו ואי שרית לאשתמושי כנגדו אתי להשתמש חוצה לו עכ"ל. אבל ה"ה כתב בפ' י"ז שדעת הרי"ף כדעת הרמב"ם ובאמת שדקדוק דברי הרי"ף מוכיחים כמו שפירשה הרא"ש שכתב והלכתא מותר להשתמש תחת קורת המבוי ובין לחיים נמי מותר כרבא וה"מ דפתוח לר"ה אבל פתוח לכרמלית לא משמע דלא קאי ה"מ וכו' אלא אלחיים דא"כ הכי הל"ל והלכתא מותר להשתמש תחת הקורה ובין לחיים כרבא וה"מ דפתוח לר"ה וכו' ויש ספרי רבינו שכתוב בהן והראב"ד התיר כנגד הלחי וט"ס הוא וצריך להגיה תחת הקורה במקום כנגד הלחי וכן יש ספרים שכתוב בהם ולזה היה נוטה דעת א"א ז"ל וט"ס הוא וצריך להגיה וא"א ז"ל לא כתב כן וכתב ה"ה בפי"ז בשם הרשב"א שאם היתה הקורה רחבה ד' ובריאה לקבל מעזיבה אפילו פתוח לכרמלית יראה לי שמותר להשתמש תחתיה לפי שחודה החיצון יורד וכותם עכ"ל וכתבו כמ"ג וכמ"ק דמותר להשתמש תחת הקורה ובין לחיים בפתוח לר"ה כרבא ואח"כ כתבו פוסק ר"י דקי"ל כרבא דאמר בפ"ק דקורה משום היכר לא משום מחיצה ולא אמרי' פי תקרה יורד וסותם להתיר תחת הקורה אלא כשהיא רחבה ד' ומיהו א"א לומר כן לדעת הרשב"א שהרי כתב ה"ה בפי"ז שהוא אוסר תחת הקורה בכרמלית ואם איתא דלא שרי בפתוח לר"ה אלא ברחבה ארבעה נמצא דכי אסר בפתוח לכרמלית ברחבה ד' היא והוא כ' בפרק הנזכר בשמו דברחבה ד' שרי אפי' פתוחה לכרמלית לפי שחודה החיצון יורד וסותם ואין לומר דשאני התם דראויה לקבל מעזיבה שאם א"א לומר פי תקרה יורד וסותם אא"כ היא ראויה לקבל מעזיבה אם כן פתוחה לר"ה נמי לא שריא להשתמש תחתיה אא"כ היא ראויה לקבל מעזיבה ודכוותה אסר בכרמלית אלא ודאי אפי' אינה רחבה ד' נמי שרי בפתוח לר"ה דאע"ג דאיכא אלא משום היכר שרי לפי שלא זה מינו ולא זה מינו ובטל לכאן ולכאן ולענין הלכה כיון דהרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת ואפשר דגם הרי"ף כותי סבר כוותייהו הכי נקטינן: ומ"ש רבינו ואע"ג דמותר להשתמש תחת הקורה וכו' בס"פ תולין (קמח.) ובגולה (ל.) אמר רבא לא ליתיב איניש אפומא דלחייא דילמא מיגנדר לי' חפץ ואתי לאתויי וכתב הרא"ש אבל על פתח חצר הפתוח לר"ה או לכרמלית נראה דמותר דמינכר מילתא ולא אתי לאתויי וכ"כ מדברי רש"י ואמרי' בר"פ המביא כדי יין דהני כשי דשקלן אכבייהו דיתבן אפומא דמבואה ולא אמרינן להו מידי משום דכיון דמידי דרבנן הוא מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין: מבוי שניטל קורתו או לחיו וכו' בעירובין במשנה (לד.) וכן מבוי שניטלו קורותיו או לחיו מותרים באותה שבת ואסורין לעתיד לבא דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר

דרכי משה

שסה (א) ואע"ג דלגבי מחיצה שבין ב' חצירות שנפלה אמרינן לקמן סי' שע"ד דשבת כיון דהותרה הותרה פירשו התוספות והרא"ש דשאני התם דמחיצה החיצונית קיימת וכ"ב

פרישה

שבידינו דודאי רש"י פירש לשיטתו בנראה במוץ הוצרך לפרש למי שעומד בחצר. אבל רבינו כ"כ לפי שהוא סבור בנראה במוץ כפי' התוס' שצריך להיות הכי כלפי החצר נראה במוץ להעומד בלפי המבוי והעומד בעודף מה שנכנסו כותלי המבוי תוך החצר שוב לא נראה לו מן הצד גיפופים של חצר. וז"ש רבינו למי שעומד במבוי ר"ל באתו עודף חלק מבוי דהיינו מה שנכנסו כותלי המבוי לחצר וק"ל. וגם ישבתי שם למה לא כתב רבינו לשון רש"י שכתב שמיירי שנכנסו כותלי המבוי ב' או ג' אמות לתוך החצר ע"ש שכתבתי שרש"י לא כ"כ ג"כ אלא לשיטת פירושו ומיהו נשאר קשה למה לא כתב רבינו צריכין שתהא רוחב גיפופים של חצר ג"ט דאל"כ אמרי' לבוד שהוא גמרא ערוכה ולמה השמיטו רבינו ·

ומ"ש

שסו (א) **חצר** שהרבה בתים פתוחין לתוכו מן התורה מותרין לטלטל בכל החצר ומבתיהם לחצר שהרי רה"י גמורה היא אבל חכמים אסרו לטלטל מבתיהם לחצר עד שיערבו מפני שהבתים הם רשויות מיוחדות לכל אחד שלו והחצר רשות משותפת לכולם ודומה קצת לר"ה ואם היו מוציאין מהבתים לחצר יאמרו שמותר להוציא מרה"י לר"ה (ג) על כן הולכי מדברות פטורין מעירובי הצירות שלא רצו להחמיר עליהם אבל התירו אותו על ידי עירוב שגובין פת מכל בית ובית ונותנין אותו באחד מבתי החצירות שעתה אנו רואין כאילו כולם דרין באותו הבית וכאילו כל הצר מיוחד לאותו בית ואינו דומה לר"ה ומפני זה הבית שמניחין בו העירוב א"צ ליתן פת שהרי אין העירוב אלא שנחשוב כאילו כולן דרין שם והרי הוא דר שם ואינו משום קנין שנחשוב כאילו זה הבית קנוי לכולם הלכך א"צ שיהא בעירוב שוה פרוטה ואין מערבין בכלי ואין מניחין אותו בחצר אלא בבית שיש בו ד"א על ד"א שראוי לדירה ואפי' הוא של קטן ואם רגיל ליתנו תמיד בבית ידוע אין להם לשנותו וליתנו בבית אחר משום דרכי שלום ואפילו קטן יכול לגבות העירוב ולקבצו וצריך ליתנו בכלי אחד ואם הלקוהו ונתנוהו בשני כלים אינו עירוב אלא א"כ נתמלא האחד וצריך שלא יקפיד שום אחד מהם על עירובו אם יאכלנו חבירו ואם מקפיד אינו עירוב ולכך צריך ליזהר שלא לערב בדבר שתיקן

אומר אם מותרים באותה שבת מותרים לעתיד לבא ואם אסורים לעתיד לבא אסורים באותו שבת ומפרש בגמרא דר' יוסי לאסור פליג והכי קאמר כשם שאסורין לעתיד לבא אסורין באותה שבת ופסקו הרי"ף והרא"ש כרבי יוסי ואמרי' בגמ' (נה.) דלרב דקיימא לן כוותיה לגבי שמואל אפילו בנפרץ לכרמלית אסר רבי יוסי וכן כתב הרי"ף והרא"ש וכן כתב ג"כ הרמב"ם בפי"ז: וכתב בתה"ד דהיינו בעיר שאינה מוקפת חומה אבל בעיר המוקפת חומה דכולה חשיבא רשות היחיד גמור ע"י היקף חומה סביב שפיר איתנהו למחיצות כיון דעדיין אף לאחר שנטל הכשר המבואות רשות היחיד גמור הוא והביא ראיה לדבריו וכתב שאע"פ שיש חולקים על חילוק זה שיש לסמוך עליו להתיר (ב) אמנם נראה שאם הענין כך שעושין הכשר מבוי לצורך שעה כגון לחופה ואז רגילות הוא כמה פעמים שקרוב לודאי שהעכו"ם שוברים ההכשר באותה הלילה מחמת שלא הורגלו בו בכי הא לא אמרינן הואיל והותרה הותרה הואיל ועומד לכתור והביא ראיה לדבר וכתב עוד שאם הכשר המבוי נמצא שבור ואין ידוע אם נשבר מבעוד יום דשרי משום דמוקמינן ליה אחזקתיה והשתא הוא דנשבר:

כתב המרדכי פרק הדר והגהות מיימון פ"ה פסק הר"ם על המבוי שנשתתפו בו ונשברה הקורה נראה שאותו חצר שהעירוב מונח בו והחצירות הפתוחות לו מותרות דקיימא לן סומכין על שיתוף במקום עירוב אבל חצירות שאין פתוחות לאותו חצר אסורין דליתיה לעירובייהו גבייהו ולא מצי לאתויי העירוב דרך המבוי כיון שנשברה הקורה:

שסו חצר שהרבה בתים פתוחים לתוכו מן התורה מותרים לטלטל בכל החצר וכו' הם דברי הרמב"ם בהל' עירובין והיא ברייתא בריש שבת (ו.) חצירות של רבים ומבואות שאין מפולשים עירבו מותרים לא עירבו אסורים ופירש"י חצר של רבים. שפתוחים לחצר בתים הרבה וחצר פתוחה לר"ה ובני הבתים יוצאין דרך חצר לר"ה: עירבו. כל הבתים בפת מותרים לא עירבו אסורים להוציא מן הבתים להצר מפני שהבית מיוחדת לבעליה והחצר רשות כולם ונמצא מוציא מרשותו לרשות חבירו וגזרו רבנן מרשות לרשות אע"פ ששתיהם רה"י דעשו סייג לתורה להרחיק אדם מן העבירה שלא יוציא מרה"י לר"ה:

כתוב בשבלי הלקט חצר שהרבים נכנסין לה בזו ויוצאין בזו רה"י לשבת ומותר לטלטל בכולה: **ומ"ש** רבינו ע"כ הולכי מדברות פטורים וכו' בספ"ק דעירובין (יז.) תנן ד' דברים פטרו במחנה וחד מינייהו מלערב ומפרש בגמ' דהיינו דוקא עירובי חצירות ובגמ' משמע דהיינו דוקא במחנה היוצא להלחם אבל שיירא ההולכת ממקום למקום דינה כדין כל אדם וכ"כ ה"ר יונתן: והרמב"ם כתב בפ"א מה"ע וכן יושבי אוהלים או סוכות או מחנה שהקיפוהו מחיצה אין מטלטלין מאהל לאהל עד שיערבו כולם אבל שיירא שהקיפה מחיצה אין צריכין לערב לפי שכולן מעורבים ואין אותם אהלים קבועים להם וכתב ה"ה דהכי איתא בירושלמי שכל שהם שיירא ההולכת לדרכה ונחו שם מפני השבת פטורים מלערב מפני שאינן קבועים ואם הוא מחנה קבוע ועומד ימי צריכים לערב אא"כ הולכים להלחם שאז אע"פ שחונים ימים פטורים כדתנן בספ"ק דעירובין: וכתב שיש גורסים בהיפך וכתבו שאין נקרא מחנה פחות מי' ובמחנה פטורים וכל שכן פחות מי' הם שיירא וחייבים. ורבינו כתב הולכי מדברות דהיינו שיירא פטורים וכדברי הרמב"ם ולא חשש לכתוב דין יושבי אהלים משום דלא שכיחי:

וכתוב בשבלי הלקט דהיכא שפטורים מלערב ויש שם עכו"ם צ"ע אם הם אוסרים עליהם ע"כ ול"נ דאין זה צריך לפנים דכיון שאין הישראלים צריכין לערב פשיטא דאין העכו"ם אוסר דה"ל יחיד במקום עכו"ם: **ומ"ש** רבינו אבל התירו אותו ע"י עירוב פשוט במסכת עירובין ומתבאר והולך לקמן:

ומ"ש ומפני זה הבית שמניחין בו העירוב א"צ ליתן פת מימרא דשמואל בפרק מי שהוציאוהו (מט.) ומפרש בגמרא שאע"פ שאין שם פת בבית זולתי העירוב שהביאו שאר שכנים מותר: **ומ"ש** ואינו משום קנין וכו' ג"ז שם בדף הנזכר אמר שמואל עירוב משום קנין רבה אמר עירוב משום דירה מאי בינייהו כלי ופחות משוה פרוטה וקטן א"ב ופירש רש"י למ"ד משום קנין יכולין לקנות בסודר כדרך שאר קנין ואין יכולין לקנות בפת שאין בו ש"פ ואין יכול לעש"ת קטן שליח לערב עליו עירובי חצירות דלאו בר מיקנא ואקנויי הוא ולמ"ד משום דירה לא מהני קנין סודר ומערבין באוכל שאין בו ש"פ וקטן גובה עירוב דפת משוי להו חדא דירה וקטן לאו מידי עביד ופסקו הפוסקים כרבה:

ומ"ש ואין מניחין אותו בחצר וכו' בפרק כיצד משתתפין (פה:) גמ' הנותן את עירובו בבית שער: **ומ"ש** או בבית שאין בו ד"א ברייתא בפ"ק דסוכה (ג.) דבית שאין בו ד"א על ד"א אין מניחין בו עירוב וכתבו הרי"ף פרק הלון: ומ"ש שראוי לדירה הוא לאפוקי בית שער אכסדרה ומרפסת כדתנן בפ' כיצד משתתפין ובגמרא (פח:) איכא מימרא דרב יהודה דמשמע מינה דהנותן עירובו בבית שער דיחיד עירובו עירוב אבל הרמב"ם בפ"א כתב דאפילו בבית שער דיחיד אין נותנין עירוב וכתב שם ה"ה שהיתה לו גירסא אחרת וכסימן ש"ע אבאר הדבר באר היטב בס"ד: **ומ"ש** רבינו ואפילו הוא של קטן על מה שכתבתי בסמוך איכא בינייהו כלי ופחות מש"פ וקטן כתבו התוס' שאין נראה להם פירש"י על וקטן ונראה לר"ת כמו שפר"ח דבבית של קטן מיירי הכא כלומר דלמ"ד משום קנין אין מניחין את העירוב בביתו של קטן דלאו בר אקנויי רשותא הוא ומ"ד משום דירה מניחין את העירוב בביתו של קטן וכ"כ מדברי ה"ה בפ"א: **ומ"ש** ואם רגיל תמיד ליתנו בבית ידוע ו' משנה בשילהי הניזקין (נט.): **וצריך** ליתנו בכלי אחד וכו' בפרק מי שהוציאוהו (מט.) אמר רב יהודה אמר שמואל החולק את עירובו אינו עירוב ואסיקנא דהיכא דמלייה למנא ואייתר שפיר הוי עירוב ולא אמר שמואל אלא בשחלקו מדעת ופירש"י דטעמא משום דמה שמו עירוב שמו כלומר שיהו כולן מעורבין ומרוצין בו שלא ימחה זה בחבירו אלא שותפות נוחה ועריבה וכתב ה"ר יהונתן פלג מיפלג שהיה הכלי יכול להחזיק כולם ולא רצה לערבם כדי שלא יתהלף ככרו עם ככר חבירו ובשעת החילוק יקח כל אחד ואחד ככרו כיון שהם קפדים בזה אע"פ שכולם מונחים בבית אחד אינו עירוב וכ"ל דלאו דוקא מטעם זה אלא שכל שכלי אחד מכיל אותו וחלקו בשני כלים מאיזה טעם שיהיה אינו עירוב דלא פלוג רבנן במילתייהו: וכתב ה"ה בפ"א אפילו כשנתמלא הכלי והותר לא התירו אלא כששני הכלים בבית א' וכ"כ שם בגמ' למעלה מזה וכ"כ הרשב"א ז"ל: **ומ"ש** וצריך שלא יקפיד שום אחד מהם על עירובו וכו' ג"ז שם בדף הנזכר מימרא דרב יהודה אמר שמואל ואע"ג דפליג ר' חנינא עליה פסקו הפוסקים כשמואל:

ומ"ש ולכך צריך ליזהר שלא לערב בדבר שתיקן לצורך השבת כ"כ שם המרדכי והרא"ש וכ"כ הגהות בפ"ה מה"ע וגם התוספות כתבו כן בפ' הדר (סח.) גבי הא דא"ל רבא לאביי מבואה דדיירו בה תרי גברי וכו' וכ"כ סמ"ג וסמ"ק ובהגהות הרא"ש פרק הדר בשם א"ז כתוב על דין זה כשאדם עושה עירוב בבית בעל

שסו חצר שהרבה בתים פתוחין לתוכו וכו' הם דברי הרמב"ם בריש ה' עירובין ואמר דשלמה ובית דינו תקנו דבר זה כדאיתא ריש פ"ב דעירובין (דף כ"א) וכתב הסמ"ג ריש ה' עירובין ע"ש רבינו האי גאון כי לכך לא נתקנו עד שלמה המלך ע"ה מפני שהיו כל הימים במלחמה עד שלמה שבימיו נתן הקב"ה שלום בארץ וכו' ועוד האריך בענין זה ועיין שם ועיין עוד בפירוש רש"י פ"ק דשבת (דף ו) בד"ה לא עירבו אסורים ומביאו ב"י: כתב ב"י בשם שבולי לקט חצר שהרבים נכנסים לה בזו ויוצאין לה בזו רה"י לשבת ומותר לטלטל בכולה עכ"ל ותלמוד ערוך הוא בפ"ק דעירובין (דף ה') דפרכינן עלה דרב דאמר מבוי שנפרצה בגילואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו חצר מותרת ומבוי אסור ולאו מתניתו היא זו הצר קטנה שנפרצה לגדולה כו' ופריק אי מהתם ה"א ה"מ היכא דלא קא דרסי בה רבים אבל היכא דקא דרסי בה רבים אימא אפילו חצר נמי ופריך והא נמי תנינא הצר שרבים נכנסין לה בזו ויוצאין לה בזו רה"י לשבת ור"ה לטומאה ואסיקנא אי מהתם ה"א לזרוק אבל לטלטל אימא לא קמ"ל ודין זה כבר כתבו רבינו בסימן הקודם מבוי שנפרץ בשבת לחצר וכו' ואפילו בקעי בה רבים וכו': **ומ"ש** ועל כן הולכי מדברות פטורין מע"ח כו' משנה סוף פ"ק דעירובין ד' דברים פטורין במחנה וחד מינייהו מלערב ומפרש בגמ' אמרי דבי ר' ינאי ל"ש אלא ע"ח אבל ע"ת חייבין ואע"ג דבברייתא תניא מחנה היוצאת למלחמת הרשות כתב רבינו הולכי מדברות פטורין מע"ח וכו' דמשמע כל שיירא כט רה אפילו אינה יוצאת למלחמה ע"פ מקצת גירסאות בירושלמי דשיירא פטורה וכ"כ הרמב"ם ריש פ"א וכמ"ש ה"ה שם והולכי מדברות היינו שיירא ב"י: **אבל** התירו וכו' עד ומפני זה הבית שמניחין בו העירוב א"צ ליתן פת וכו' מימרא דשמואל בפ' מי שהוציאוהו (מט) ותימה דהא שמואל גופיה קאמר התם דעירוב משום קנין ורבה אמר עירוב משום דירה משמע דשמואל לית ליה משום דירה וכאן מתיר בבית שמניחין בו עירוב שא"צ ליתן פת משום דכולהו הכא דיירי אלמא דשמואל אית ליה טעמא דדירה. ונראה דודאי שמואל אית ליה נמי טעמא דדירה אלא דפליג ואית לי' נמי טעמא דקנין ולהכי יכול לקנות נמי בק"ס או בשאר כלי וצריך שיהא בו ש"פ כדין קנין שאינו קונה בפחות משוה פרוטה ואין יכול לעשות ע"י קטן דלאו בר אקנויי הוא אלא דס"ל לשמואל דוקא כשמפרש ועושה דרך קנין לא בעי חזו לאכילה וקונה אפילו בכלי אבל בסתם בעי נמי השיעור אוכל מזון שתי סעודות וכמ"ש התוספות בד"ה איכא בינייהו ורבה פליג ואמר משום דירה להודיה ולא משום קנין כלל על כן אין מערבין בכלי אבל א"צ שוה פרוטה ומערבין נמי ע"י קטן דפת משוי להו חדא דירה וקטן לאו מידי עביד וכתבו התוס' לשם דהלכה כרבה והביאו ראיה מפ' הדר וכך פסקו הפוסקים וכמ"ש רבינו ואינו משום קנין וכו':

ומ"ש ואין מניחין אותו בחצר וכו' הכי אסיקנא בפרק כיצד משתתפין (סוף דף פ"ה ע"ב) בבית שבחצר (לאפוקי בית שבחצר אחרת) שיתופי מבואות בחצר שבמבוי (לאפוקי חצר שאינה פתוחה לו): **ומ"ש** שצריך שהבית יש בו ד' אמות על ד' אמות ה"א בפ"ק דסוכה (דף ג'): **ומ"ש** שראוי לדירה הוא לאפוקי בית שער האכסדרה ומרפסת דלאו דירה הוא כדתנן בפרק כיצד משתתפין (דף פ"ה): **ומ"ש** ואפילו הוא של קטן הוא ע"פ דברי התוספות בהא דקאמר איכא בינייהו קטן דפירש"י דלשמואל דמשום קנין הוא אין יכול לערב ע"י קטן הקשו התוס' מהא דאיתא בפרק בכל מערבין א"ר הונא קטן גובה העירוב אלא ודאי לשמואל נמי יכול לעשות עירוב ע"י קטן אלא דלשמואל אין יכול להניח העירוב בבית של קטן דלא מצי הקטן להקנות ביתו לבני החצר וכתבו התוס' דכך פירשו ר"ח ור"ת וכיון דהלכה כרבה דעירוב משום דירה הוא יכול להניחו ג"כ בשל קטן: **ומ"ש** וצריך ליתנו בכלי א' וכו' וצריך שלא יקפיד וכו'

דרכי משה

(ב) וכ"כ האגור בשם מהרי"ו: ובתב

פרישה

כי' שסו (א) מ"ש רבינו חצר שהרבה בתים פתוחין לתוכו כו' עד והחצר רשות משותפת לכולם ודומה קצת לר"ה וכ"ל א"פ שהוא דומה לר"ה מ"מ לא אסרו לטלטל בחצר עצמו ד"א ויותר כ"א מהבתים לחצר אסרו וכמ"ש רבינו דהחצר אלא עצמו מוקף מחיצות ודומה לרה"י ואינו נראה לר"ה אלא לענין הוצאה מהבתים לחצר וק"ל: (ב) ומ"ש רבינו ע"כ הולכי מדברות פטורין מעירובי חצירות שלא רצו להחמיר עליהן עיין בב"י שכתב אהא דתנן פ"ק דעירובין ד' דברים פטרו במחנה וחד מינייהו מלערב ובגמרא

וכו' שם מימרי דשמואל ניניהו ותרווייהו צריכי ע"ש: **ואין** מערבין אלא בפת שלימה וכו' משנה וגמ' פרק חלון (דף פ' ופ"א) וטעמא משום איבה שזה יאמר אני נותן שלימה ואתה נותן פרוסה: **ואם** אחד מבני החצר רוצה ליתן פת וכו' משנה פ' חלון (דף ע"ט) כיצד משתתפין במבוי וכו' ותני לה בשתופי מבואות וה"ה בעירובי חצירות:

ומ"ש ולא יזכה להם ע"י בנו ובתו הסמוכין על שלחנו ואפילו הם גדולים וכו' עד אפילו אין לה בית בחצר הם דברי התוס' בשם ר"ת ור"י וכ"כ הרא"ש דהלכה כר' יוחנן דאמר הכי גבי מציאה בפ"ק דמציעא וה"ה לענין עירוב:

ומ"ש

שתיקן לצורך השבת ואין מערבין אלא בפת שלימה (א) אבל לא בפרוסה אפילו היא גדולה הרבה אבל שלימה אפי' קטנה מאד מערבין בה ובלבד שיהא מהן כ"ב שיהא בהן בשיעור (ג) ומיהו אם נוטל ממנו חלת נחתום כדי לתקנה או שיעור כדי חלת נחתום שהוא אחד ממ"ח מערבין בה נפרסה וחיברה בקיסם אם ניכר שנפרסה אין מערבין בה ואם אינו ניכר מערבין בה ואם א' מזכה לכולם יכול לערב בפרוסה מערבין בפת אורז ועדשים אבל לא בפת דוחן ואם אחד מבנ' החצר רוצה ליתן פת בשביל כולם שפיר דמי ובלבד שיזכנו להם וצריך לזכותו להם על יד אחר שיאמר לו זכה בזה בשביל כל בני החצר ולא יזכה להם ע"י בנו ובתו הסמוכין על שולחנו אפי' הם גדולים מפני שידם כידו ולא יצאו עדיין מרשותו (ד) אבל אם יש לאדם מלמד או סופר שאוכל

בשברו

בעל הבית מדעתו שלא לערב מדבר שבע"ה מקפיד עליו ולאו למימרא דבע"ה עצמו יכול לערב בדבר שהוא מקפיד עליו דהא אביי בריפתא דידיה קאמר אלא נ"ל דה"ז אורחא דמילתא נקט. וגרסינן בפרק הדר (סח.) אמר רבא ב"ר חנן לאביי מבואה דאית בה תרי גברי רברבי לא ליהוי ביה עירוב א"ל מאי נעביד אי אקני להו פיתא בסלא כיון דאי בעו לה מינאי ולא אפשר למיתבה ניהלייהו בטיל שיתוף דתניא אחד מבני המבוי שביקש יין ושמן ולא נתנו לו בטל השיתוף וכתבה הרמב"ם בפ"ה וכתב בה שביקש יין ושמן קודם השבת והסכים הרב המגיד על ידו והיה גורס כיון דאי בעו לה מאתמול לא אפשר למיתבה ניהלייהו ופשטא דברייתא משמע דכשביקש יין ושמן משל השיתוף היא וכן פירש"י אבל הרמב"ם סתם דבריו בפ"ה וכתב אחד מבני המבוי שביקש מחבירו יין ושמן קודם השבת ולא נתן לו בטל השיתוף שהרי גילה דעתו שאינן כולם כשותפים שאין מקפידים זה על זה ומשמע מלשונו שאם השכנים מקפידים בחול שלא לתת אחד לחבירו משלו אין שיתופן שיתוף וזה דבר תימה ואפשר לומר דדוקא כשביקש יין ושמן משל שיתוף הוא דקאמר ומה שלא פירש דבשל שיתוף קאמר לשון הברייתא העתיק כמות שהיא כמנהגו ומ"ש שביקש קודם השבת נ"ל דהיינו לומר שאם קודם שבת הוא אפשר למיתבה ניהליה אע"פ שאחר שנכנס השבת א"א למיתבה ניהליה הוי עירוב מאחר שבשעת קניית העירוב הוי אפשר למיתבה ניהליה. וכ' ה"ה בפ"ה והוסיף להקל שלא אמרו אלא באחד המזכה לכולם משלו דאיגלאי מילתא שאין הזיכוי זיכוי גמור ולזה הסכים הרשב"א ז"ל וכן משמע דהא ההוא מבואה דאביי במזכה משלו הוה ועלה הוא דמייתי אחד מבני מבוי וכו' אבל התוס' והרא"ש ס"ל דאפילו בשכל אחד נותן חלק בעירוב היא וכדאמר רב יהודה המקפיד על עירובו אינו עירוב והכי נקטינן: **ואין** מערבין אלא בפת שלימה וכו' משנה בס"פ חלון (פ:) בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח דברי ר' אליעזר רבי יהושע אומר ככר הוא עירוב אפי' מאפה סאה והיא פרוסה אין מערבין בה ככר כאיסר והוא שלם מערבין בו ומפרש בגמרא טעמא דאין מערבין בפרוסה משום איבה ופירש רש"י שבאין לידי מחלוקת שאומר אני נותן שלימה ואתה פרוסה ואסיקנא דאפילו עירבו כולם בפרוסות נמי לא שמא יחזור דבר לקילקולו כלומר שיבאו ליתן זה פרוסה וזה שלם: **ומ"ש** ובלבד שיהא כשיעור יתבאר בסימן שס"ח: **ומה** שכתב ומיהו אם נטל ממנה חלת נחתום כדי וכו' מבואר שם בגמ' וכתבו התוס' דנראה לר"י דדוקא בטבולה לחלה דאי לא בעיא תיקון איכא איבה ומיהו לשון כדי קשה ואומר ר"י דנקט כדי לאשמועינן דאפילו ניטל לשם חלה אם הפריש יותר מכדי צורך איכא איבה והרא"ש כתב ולפי הסברא נ"ל דכיון דטעמא משום איבה אין חילוק בין ניטל לשם חלה לניטל שלא לשם חלה דמה יודעים שכיניו אם ניטל לשם חלה או שלא לשם חלה אלא בכדי שיעור חלה והם תולים דלשם חלה ניטל וליכא איבה ע"כ וזה שכ' רבינו או שיעור כדי חלת נחתום: **נפרסה** וחיברה בקיסם וכו' שם א"ר חסדא תפרה בקיסם מערבין לו בה והתניא אין מערבין לו בה הא דידיע תפרה הא דלא ידיע ופי' תפרה בקיסם שלקח קיסם אחד והכניס הקצה האחד בתוך הפת והקצה הב' בתוך הפרוסה: **ומה** שכתב ואם אחד מזכה לכולם וכו' כ"כ הרא"ש והמרדכי שם וטעמו משום דתו ליכא איבה וכ"כ הגהות בפ"א בשם הר"מ ז"ל: **מערבין** בפת אורז ועדשים וכו' ג"ז שם (פא). מימרות אמוראים: **ואם** אחד מבני החצר רוצה ליתן פת בשביל כולם וכו' ג"ז שם (עט:) משנה כיצד משתתפין במבוי מניח את החבית ואומר הרי זה לכל בני המבוי ומזכה להם על ידי בנו ובתו הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו העברים אבל אינו מזכה על ידי בנו ובתו הקטנים ועבדו ושפחתו הכנענים מפני שידם כידו ופירש"י מניח את החבית. משלו אם ירצה ומזכה להם על ידי בנו וכו' ואומר להם קבלו חבית זו וזכו בה לשם כל בני מבוי. וכתב ה"ה בפ"א בשם הרשב"א וכשהוא מזכה אם בקי בהלכה הוא צריך לזכות לכל בני החצר והמבוי ולכל מי שניתוסף מיום זה ואילך במבוי שאל"כ פעמים שנתוספו דיורין ויאסרו עליהם עכ"ל. והריטב"א כתב בשם רבו שעכשיו שמערבין בתחלת השנה לכל שבתות השנה אע"פ שניתוספו דיורין בעיר א"צ להוסיף בשבילם שמתחלה מתכוונים לזכות לכל הבא ואע"פ שאין מזכין להם בפירוש לב הציבור מתנה עליהן ומיהו אם נתוספו דיורין לאחר שנתמעט העירוב מן השיעור אשר שצריך להוסיף מחמתן שהרי הן לא היו בתחלת העירוב עד עכשיו ולדידהו הוי תחלת עירוב ולכן צריך לשומרו תמיד שיהיה בו שיעור וכ"כ בתשובות להרמב"ן סימן רי"ב בשם התוספות ולשונו כתוב בס"ס סס"ח וגם יתבאר (ג) אם לעירוב חצירות בעינן שיעור כמו לשיתופי מבואות. וכתב הרא"ש בשם ר"ח דלרבי יוחנן דאמר בפ"ק דמציעא (יב.) גבי מציאה לא גדול גדול ממש אלא קטן ואינו סומך על שולחן אביו זהו גדול גדול וסומך על שולחן אביו זהו קטן ה"ה נמי הכא אין לזכות העירוב ע"י בנו הגדול הסומך על שולחן אביו דידו כיד אביו דמי ועבדו ושפחתו העברים אע"ג דסומכים על שולחן רבן לא הוי ידן כידו דדוקא בבנו הגדול הוא דאר"י דידו כיד אביו לפי שרגיל להיות תמיד על שולחן אביו אבל הנכרי הסומך על השולחן בע"ה אין מציאתו לב"ה אפילו אוכל בחנם אצלו וכ"כ גם התוספות והמרדכי וסמ"ג וסמ"ק וכתבו עוד התוספות שם ומיהו בתו אפילו נערה ואינה סמוכה על שולחנו מציאתה לאביה וכ"כ הרמב"ם בפי"ז מהלכות גזילה ולפי זה אין לזכות ע"י בתו אפילו אינה סמוכה על שולחנו עד שתבגר. והרמב"ם בפרק י"ז מהלכות גזילה פסק כרבי יוחנן ובפ"א מהלכות עירובין כתב המשנה כצורתה וכתב ה"ה דמשמע דס"ל דלענין עירוב גדול גדול ממש וקטן קטן ממש ורבינו כתב בסמוך שהרמב"ם פסק כשמואל דאמר גדול גדול ממש ולא דק דהא לענין מציאה דאיפליגו בה שמואל ור' יוחנן פסק כר"י בפרק י"ז מהלכות גזילה ומה שכתב המשנה כצורתה גבי עירוב ולא כתב דקטן הוי הסומך על שולחן אביו כמו שכתב בפרק הנזכר גבי מציאה טעמא משום דכיון דחזינן דלא איפליגו רבי יוחנן ושמואל אמתניתין דעירובין משמע דלכ"ע מתניתין דעירובין כפשטא דגדול גדול ממש ונראה שכך דעת הרי"ף דבפ"ק דמציעא כתבה לדרבי יוחנן וגבי עירוב כתב משנתינו כצורתה ויש שום טעם לחלק בין מציאה לעירוב וכמ"ש בתשובת הרמב"ן סימן רי"ג דמציאה אין האב זוכה אלא כדי שלא תהא לו איבה כיון שהבן סומך על שולחנו אבל במה שהאב רוצה לזכות לאחרים על ידי בניו זוכים הם לאחרים כאינש דעלמא והגהות כתבו בפ"א דבה"ג פסק כשמואל וכן מוכח בירושלמי וכן פסק רשב"א וכ"כ סמ"ג בשם ה"ג ורבינו שמשון וכן משמע בירושלמי דלגבי עירוב מודה ר' יוחנן דקטן ממש ע"כ. וכיון דהרי"ף והרמב"ם והני רבוותא מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (ג): **ומ"ש** רבינו וטוב להחמיר כדברי שניהם וכו' כ"פ סמ"ק ומיהו היינו לכתחלה אבל בדיעבד כל אחד מהם חשיב גדול דכיון דמידי דרבנן הוא סומכין על דברי המיקל. וכתב עוד שם בהגה"ה ומיהו נראה **לאחר** שנשא אשה לא מהני סמיכות שולחן וכ"כ בכלבו בשם ר"פ (ד): **ומ"ש** רבינו אבל אם יש לאדם מלמד או סופר וכו':

שם

שסו (א) וכתב הראב"ד בהשגות פ"א מהלכות עירובין במקומות הללו נוהגין שגובין מעט קמח מכל בית ובית ועושין מזה חלה אחת שלימה ומשמרין אותה כל השנה דקסברי דפת חלה לבולן ואם באו לערב בפרוסות אינו עירוב ומסתברא דבעינן כגרוגרת לכ"א באותה חלה עכ"ל. וכתב המ"מ אף במקומו נוהגים בעירוב וקיימו הגאונים והאחרונים מנהג זה ומשמע עוד מדבריו הא דבעינן כגרוגרת לכ"א היינו כשהן למטה מי"ח בני אדם אבל מרובים מי"ח די בשתי סעודות וכן יתבאר לקמן סימן שס"ח וכתב הכלבו דנהגו לערב בע"פ במצה מפני שמצה אינה מתעפשת כמו חמץ ואם נעשה בחמץ כשר כל זמן שקיים וכן המנהג במדינות אלו: ואני שמעתי ט"א שמערבין במצה משום דמשהינן העירוב כך כל השנה ואילו היה חמץ היו צריכין לבערו בפסח ולערב פעם אחרת ואולי ישכחו ויבואו לידי תקלה כתב בתא"ו ני"ב הי"ו דמערבין בלחמניות וע"ל סימן קס"ח מהו לחמניות וע"ל סימן שצ"ה אם טוב לערב כל שבת ושבת או אם מערבין פעם אחת על כל השנה: (ב) ובכל בו וא"צ להודיע שיזכה להם עד השבת: (ג) כתב בא"ז וצ"ע אם יכול לזכות עירובו ע"י בנו ובתו הקטנים כשיש להם בית באותה החצר אם זוכה לאחרים מיגו דזכי לנפשיה: (ד) וכ"כ בהג"א:

ופשוט

פרישה

ובגמרא משמע דהיינו דוקא במחנה היוצאת להלחם אבל השיירות ההולכות ממקום למקום דינם כדין כל אדם עכ"ל ונראה שרבינו נקט הולכי מדבר משום דס"ל דהולכי מדברות דינם כיוצאת להלחם משום דאלו ואלו טרודין ואין להם פנאי לשבות ולהתעסק בעירוב ולא השמירו עליהן ולא כתב יוצאי מלחמה משום דלא שכיחי בזמן הזה אלא שקשה הא דמסיק ב"י וכתב ז"ל והרמב"ם כתב בפ"א כו' עד דכתב המ"מ שכל שהם שיירא ההולכות לדרך וכמו שם מפני השבת פטורים מלערב מפני שאינם קבועים ואם הוא מחנה קבוע ועומד ימים רבים צריכין לערב אא"כ הולכים להלחם כו' עד ורבינו כתב הולכי מדברות דהיינו שיירות פטורים וכדברי הרמב"ם עכ"ל. וקשה דהא אין ענין דברי רבינו לדברי הרמב"ם דהרמב"ם מחלק בין שיירא למחנה ותלה החילוק דשיירא אינה מיוחדת נפשה ואין קביעות למחיצתן והוי כאילו דרין יחד ולפ"ז הטעם ג"כ אפילו לא הלכו במדבר כ"א מעיר לעיר ה"ל למפטר מעירוב שהרי בכלל שיירא הן לפי הטעם הזה. ולדברי הרמב"ם ה"ל לרבינו לכתוב דין יוצאי מלחמה ללמדינו דאף שמחיצתן קבוע ועומד דאפ"ה פטורין כיון שטרודין הן במלחמה ואין ענין דברי הרמב"ם לדברי רבינו וקשה על הב"י שכתב שרבינו כתב כדברי הרמב"ם ונראה שהב"י לא כתב להשוות דברי רבינו לדברי הרמב"ם אלא שגם רבינו לא ס"ל כיש גורסין בהיפך שהביא המ"מ דס"ל דבמחנה שהן י' א"צ לעירוב דזה אינו שהרי רבינו לא פטר אלא הולכי מדברות ושם הולכי מדברות הן יותר מי' ואפ"ה דוגמתן כשאינן הולכין במדבר חייבין וק"ל ומ"ש ב"י ז"ל וכתב המ"מ פ"ה והוסיף להקל כו' עיין שם במ"מ ותמלא דהאי והוסיף להקל לא אדברי הרמב"ם קאי כ"א אהראב"ד שהייתי שם המ"מ וכ"כ שם בהשגות שהשיג אהרמב"ם ופירשו דמ"ש אחד מבני מבוי שביקש מחבירו יין כו' לא קאי כ"א איין של שיתוף אבל אם ביקש ממנו ליתן שאר יין אף אם אינו נותן לו אין מעכב העירוב וזהו קולא א' וע"ז כתב והוסיף להקל דאפילו ביקש ממנו יין של שיתוף ואינו נותן לו לא אמרו דמעכב אלא במזכה להן משלו כיון דאי בעי לא יהיב ליה לא גמר ומקנה בדיבור להן אבל אי כל חד משתתף בשלו לא שייך הא מילתא דמ"מ דידיה קיימי בשיתוף עכ"ל הראב"ד שם וב"י קיצר בכאן ונתן מקום לטעות ודו"ק: ומ"ש ב"י שם ז"ל ורבינו כתב בסמוך שהרמב"ם פסק כשמואל כו' ולא דק דהא לענין מציאה דאפליגו בה שמואל ורבי יוחנן פסק כר"י כו' ר"ל אף שמצינו שהרא"ש ג"כ כ' דעת ר"י דאמר לענין מציאה גדול לאו גדול ממש כו' גם לענין עירוב. ה"ט לפי שהוא סבור כמו שפליגי לענין מציאה פליגי נמי לענין עירוב משא"כ הרמב"ם מדסתם לענין עירוב וכתב גדול וקטן סתם מה שלא כ"כ לענין מציאה ש"מ דס"ל דל"פ בעירוב והכל מודים דגדול גדול ממש וכן קטן. מ"מ י"ל דרבינו שכתב דהרמב"ם פסק כשמואל לא שכתב כן שהרמב"ם ס"ל דפליגי אלא כ"כ לפי מאי דס"ל כהרא"ש אבין דפליגי ג"כ לענין עירוב וכאייך גאונים דמייתי ב"י בסמוך דס"ל ג"כ כן וכתב שהרמב"ם פסק לענין דין דעירוב גדול גדול ממש והיינו כדעת שמואל לדעת הרא"ש וסייעתו וק"ל. ומ"ש ב"י אח"כ וז"ל ויש שום טעם לחלק בין מציאה לעירוב דמציאה אין האב זוכה כו' ק"ק טעם זה מספיק לגדול הסומך על שלחן אביו אע"ג דלענין מציאה מיחשב כקטן לענין עירוב מיחשב כגדול אבל איפכא בקטן ואין סומך על שלחן אביו דמיחשב לענין מציאה כגדול ולענין עירוב כקטן אין טעם זה מספיק. מיהו י"ל דחדא באידך תליא. דבמציאה כיון שאינו סומך על שלחן אביו מציאתו לעצמו אע"פ שהוא קטן כדי להחיות נפשו בה משא"כ לענין עירוב דמ"מ כיון שהוא קטן אין לו יד בפני עצמו לזכות ע"י לאחרים. מיהו בסוגיא משמע שם דעירוב כיון דהוא דרבנן זוכין ע"י דהרי התוס' הקשו על רש"י דפי' קטן שאין זוכין על ידו הא קושיא כיון דהוא דרבנן זוכה וקונה לאחרים ע"ש: ומ"ש ב"י שם וז"ל ונראה לי דאף שלא אומר זכיתי לשם מהני ומפני כך לא הזכירוהו הפוסקים טעמו דב"י דכיון דהמזכה א"ל להזוכה שיזכה לאלו והזוכה אע"פ שנוטל בידו ומגביה סתם זכה למה זה דומה למי שאומר זכה לי במציאה זו והגביה סתם שזכה לו ואינו יכול לחזור בו וכמ"ש בח"מ סי' רס"ט ע"ש:

(ג) **ומ"ש** רבינו ז"ל ומיהו אם נטל ממנו חלת נחתום כדי לתקנה שהוא אחד ממ"ח צריך ליתן טעם למה אמרו דוקא חלת נחתום כיון שהיא עושה ג"כ מפת של בעל הבית וצריך תיקון חלה ואין מקפידין אנטילת חלה א"כ אפילו נוטל ממנו חלת בע"ה שהוא אחד מכ"ד נמי. ובשלמא לרא"ש ורבינו דס"ל אפילו אינו טיבל מחלה שכבר נטלה ממנו לחלה אפ"ה אם נטל ממנה שיעור חלת נחתום מותר א"ש דקשו שאם יטול ממנו כדי שיעור חלת בע"ה דיסאל ע"ז אם מה שנטלו עבור חלה היה או לא וכשיודע שלא לשם חלה נטלו יבא לידי איסור משא"כ בשנוטלין ממנו חלת נחתום דאז תולה לומר ודאי משום חלה נטלו דאינו מקפיד כולי האי כיון דהוא דבר מועט אבל לר"י שכתב דדוקא כשהוא מטובל לחלה התירו וכמ"ש ב"י בשמו קשה אפילו כדי חלת בע"ה נמי. ואפשר לומר משום דמקצת אנשים מערבין בפת בע"ה שלהן וקצתן קונין מן הנחתום ומשום הכי השוו מדותיהן וכדי שלא יבא לידי איסור וקפידא וק"ל:

[ד] ומ"ש רבינו ז"ל אבל אם יש לאדם מלמד או סופר שאוכל בשכרו אי בשכרו ל"ד דה"ה אם אוכל אצלו בחנם וכ"פ הרא"ש. ורבינו אורחא דמילתא נקט וא"ה לטעות

בדברי

בשברו או יתום אוכל על שולחנו בתורת צדקה יכול לזכות על ידן אע"פ שסמוכים על שולחנו ואינו מזכה ע"י עבדו ושפחתו הכנענים ולא ע"י אשתו שנותן לה מזונות אפילו אם יש לה בית בחצר לבדה אבל מזכה להם ע"י בנו ובתו שאינן סמוכים על שלחנו אפילו אם הם קטנים א וע"י עבדו ושפחתו העברים וע"י אשתו שאינו מעלה לה מזונות אפילו אין לה בית בחצר הרמב"ם ז"ל פסק כשמואל דאמר גדול גדול ממש וקטן קטן ממש שאינו יכול לזכות ע"י קטן אפילו אינו סמוך על שלחנו וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן וטוב להחמיר כדברי שניהם ב שלא לזכות ע"י בנו קטן אפילו אינו סומך על שלחנו ולא ע"י בנו הסומך על שלחנו אפילו הוא גדול וכשזוכין בו צריכין להגביהו מן הארץ טפח: בעל הבית שהיה שותף עם שכניו בסחורה אפילו זה ביין וזה בשמן א"צ לערב אפילו לא נשתתפו לשם עירוב ובלבד שיהא הכל בכלי אחד

שם כתב הרא"ש עבדו ושפחתו העברים אע"ג דסמוכין על שלחן רבן לא הוי ידם כידו דדוקא בבנו הגדול הוא דאר"י דידו כיד אביו לפי שרגיל להיות תמיד על שולחן אביו אבל הנכרי הסומך על שולחן בע"ה אין מניאתו לבע"ה ואפילו אוכל בחנם אלו וכ"ש עבדו ושפחתו העברים דשכרן קא אכלי וכן הם דברי התוס' ש"ס בפ"ק דמגילה. כתב הכלבו גבי עירובי תבשילין שמזכה ע"י עבדו ושפחתו העברים אפילו הם קטנים שהקטן זוכה לאחרים בדבר שהוא מדברי סופרים והם דברי הרמב"ם בפ"א מה"ע וכתב ה"ה דהכי איתא בפרק התקבל (כד):

ומ"ש ולא על ידי אשתו שנותן לה מזונות וכו' התו' והרא"ש כתבוה בפ' חלון אמתני' דקתני וע"י אשתו מוקי לה בשלהי נדרים (פח:) כגון שיש לה בית בחוצו הגר דמגו דזכיא לנפשה זכיא נמי לאחריני אבל אין לה בית בחצר לא וא"ת אי מקבלת פרס הא אינה צריכה לזכות לעצמה כדאמר בפרק הדר דרבי יהודה בן בתירא מתיר בנשים ואוסר בעבדים ומתמא עירוב בא אלא כיון דמזכה לבני המבוי מניחו בביתו ואי בשאין מקבלת פרס כי אין לה בית נמי תזכה להם דאין ידה כידו במניאה ולא למעשה ידיה כיון דלא זיין לה וי"ל דאיירי בשנותן לה בע"ה מעות למזונותיה וכה"ג לא חשיב' מקבלת פרס לענין עירוב כשאינ' מביאה המאכל והמשתה מתוך ביתו ואוכלת א"כ בשאומר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך ומספקת ולענין מניאה ולכל דבר הוי ידה כיד בעלה דכסמוכה על שולחנו דמיא ולענין מקבל פרס לא דמיא ומיהו קשה מעבדים כנענים אם יש להם בית בחצר צריך לזכות להם כיון שאוסרים אליבא דר' יהודה בן בתירא דמסתמא תקינו ליה רבנן הזכייה כיון דאוסרים וכיון דזכו לנפשייהו זכו נמי לאחריני וי"ל דמסקנא דנדרים אתיא כר' יהודה בן בבא דמתיר בעבדים ואוסר בנשים ותרווייהו במקבלי פרס ואשתו צריכה לערב ועבדו א"כ לערב ולעיל פסקינן הלכתא כרבי יהודה בן בתירא ע"כ כלומר דפסקינן כר' יהודה במאי דשרי בנשים אבל במאי דאסר בעבדים לא קי"ל כוותיה אלא כר' יהודה בן בבא וכמ"ש הרא"ש עצמו בפרק הדר וא"כ האי אוקימתא דלא כהלכתא הלכך בנשים ל"ש לן בין יש לה בית לאין לה בית אלא במקבלת פרס ואינה מקבלת תליא מילתא דכל שמקבלת פרס ממנו ידה כידו וכל שאינה מקבלת פרס אין ידה כידו לא למניאה ולא למעשה ידיה והאי קבלת פרס ל"ש אם נותן לה מאכל לנותן לה מעות לקנות אוכל או בהומר צאי מעשה ידיך למזונותיך דמעיקרא לא הוי מחלקין בכך אלא למאי דס"ד דאוקימתא דנדרים הוי אפי' לר' יהודה בן בתירא אבל למאי דאסיקו דלא הויא אלא לר' יהודה בן בבא א"כ לר"י בן בתירא דקי"ל כוותיה בנשים כל היכא דניזונת בחד מהני גווני ידה כידו ועבדים כנענים נמי אפילו יש להם בית בחצר אינם זוכים דהא לא אסרי דקיימא לן דבבא כר"י בן בבא ובין זיין להו בין לא זיין ידם כידו דהא גופם קנוי לו אבל הרי"ף והרמב"ם כתבו משנתינו כצורתה שמזכה על ידי אשתו וכתב הר"ן בפ"ב דבילה דהא דאוקימנא בנדרים כשיש לה בית בחוצו חצר ה"מ לר"מ דאמר אין קנין לאשה בלא בעלה כדאיתא בפ"ק דקידושין (כג:) אבל לרבנן דפליגי עליה דר"מ התם לא צריכינן בעירובי חצירות שתהא לה חצר בהודה מבוי הלכך מצי מזכי ע"י אשתו עכ"ל וכ"כ רבינו ירוחם בנ"ד ח"ג בשם התוס' שיכול לזכות ע"י אשתו והכי נקטינן:

ומ"ש וכשזוכין בו צריכין להגביהו מן הארץ טפח ג"ז שם בס"פ חלון מימרא דר"י (פ.) ופירש"י צריך להגביה מן הקרקע כשהוא מזכה להם דכל כמה דמנח ברשותיה לא הוי זכייה והכי תני לה בתוספתא אם משלכן א"צ לזכות אם משלו הטליה מגביהו מן הקרקע והומר זכיתי להם עכ"ל ונראה לי שאע"פ שלא יאמר זכיתי להם מהני ומפני כך לא הזכירוהו הפוסקים וברייתא הורהא דמילתא נקט וכתב ה"ה שהאחרונים פירשוהו דוקא במזכה להם משלו ומשום הקנאה בהגבהה אבל אם היתה החבית משל בני המבוי אינה צריכה הגבהה וכן דעת הרשב"א ז"ל וכתבו ההגהות בפ"ק בשם סמ"ג דהכי איתא בתוספתא אבל הרמב"ם כתב שם ואם הניח הכלי בחצר צריך להגביה הכלי מן הקרקע טפח כדי שיהיה ניכר ומשמע מדבריו דאפילו בשלהן צריך להגביה טפח וכ"כ ה"ה בשם הגאונים ז"ל וכתב הריטב"א דטעמא דמילתא לדעת הגאונים והרמב"ם משום היכרא שתהא ניכרת בין החביות שהיא לשם עירוב ולדבריהם כשהן שותפין בחבית ששנינו בפרק הדר (עא:) שאין צריכין לערב כ"ש שצריך שתהא גבוה משאר חביות להיכרא ואין לדקדק מלשון הרמב"ם שא"צ להגביה אא"כ הניח הכלים בחצר אבל אם הניח בבית לא דמ"ש ואם הניח וכו' לא כתב כן אלא כדי שלא לכתוב שצריך להגביהו מן הקרקע טפח סמוך למ"ש קודם לכן הניחו באויר מבוי אינו שיתוף דהוה משמע שאם הגביהו מן הקרקע טפח אפילו הניח באויר מבוי הוי שיתוף:

ב"ה שהיה שותף עם שכניו בסחורה וכו' משנה בפרק הדר (עא.) בעה"ב שהיה שותף לשכיניו לזה ביין ולזה ביין אין צריכין לערב לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב רש"א א' זה וא' זה אינם צריכין לערב וכתבו הרמב"ם בפ"ה לענין שיתוף מבוי וכתב ה"ה בשם הרשב"א דה"ה לבני חצר אם היו שותפין בפת ופסק רבינו כר"ש משום דאמרינן בפרק מי שהוציאוהו (מו) הלכה כדברי המיקל בעירוב אפילו יחיד במקום רבים אבל הרמב"ם בפ"ה מה"ע פסק כת"ק ונראה שטעמו מדאוקי רב יוסף פלוגתייהו בפלוגתא דר' יוחנן בן נורי ורבנן גבי טבול יום וקם ליה ר"ש כר"י בן נורי וכיון דבההיא דטבול יום לא קי"ל כרבי יוחנן בן נורי הכא נמי לא קיימא לן כר"ש ואע"ג דרבה אוקי פלוגתייהו בגוונא אחרינא הא פליג עליה אביי התם וה"ל רב יוסף ואביי תרי לגבי חד. ורבינו סבר דכיון דשני רבה מאי דפריך ליה אביי ליכא הכא אלא רב יוסף לגבי רבה וקי"ל הלכה כרבה והרי"ף והרא"ש כתבו המשנה כצורתה ונראה שסמכו על מ"ש בפ' מי שהוציאוהו הלכה כדברי המיקל בעירוב ואפי' יחיד במקום רבים:

ומ"ש ובלבד שיהא הכל בכלי אחד מימרא דרב שם ואף על פי

כדברי המיקל בעירוב ותימה דא"כ למה אמר רבינו ובלבד שיהא הכל בכלי

ומ"ש ולא ע"י אשתו שנותן לה מזונות אפילו אם יש לה בית בחצר לבדה כלומר ואע"פ דאיכא למימר בי"ש לה בית מגו דזכיא לנפשה זכיא נמי לאחריני אפ"ה כיון דבעלה נותן לה מזונות לא יצא העירוב מתחת ידו במה שמזכה על ידה דידה כידו וכתב רבינו בשם דבעלה נותן לה מזונות ע"פ מסקנת הרא"ש בפרק הדר (דף קכ"ה ע"א) דבפלוגתא דר"י בן בבא ור"י בן בתירא בנשים שמקבלות פרס מבעליהן ועבדים שמקבלים פרס מרביהן וכל אחת יש לה דירה לבדה עמו בחצר אם האשה והעבד אוסרין אם לאו דר"י בן בבא מתיר בעבדים ואוסר בנשים ור"י בן בתירא מתיר בנשים ואוסר בעבדים ופסק הרא"ש בשם מהר"ם הלכה כדברי שניהם להקל דלפי זה הלכה כר"י בן בתירא דמתיר בנשים ול"ש לן בין יש לה בית בחצר ול"ש אין לה בית אלא כולה מילתא תליא במקבלת פרס או אינה מקבלת פרס ומסקנא דנדרים כר"י בן בבא היא דמתיר בעבדים ואוסר בנשים ולאו הילכתא היא אלא דקשיא לי מה שכתב הרא"ש אחר כך בעירוב תבשילין דאינו יכול לזכות ע"י אשתו משום דכשהוא מערב כולם מותרים בלא זיכוי וכיון דאינה צריכה לזכות אין מזכין על ידה מידי דהוה אעירובי חצירות היינו כשאין לה בית בחוצו חצר עכ"ל דמביא ראיה מנדרים דלאו הלכתא היא וי"ל דמביא ראייה בדרך זה דכי היכי דלסברת התוספות בע"ח מסקנא דנדרים אתיא כר"י בן בבא דאוסר בנשים ומשום הכי אינו מזכה ע"י אשתו אא"כ בשיש לה בית בחוצו חצר דאמרינן מגו דזכיא לנפשה וכו' וכשאין לה בית דלא זכיא לנפשה אינו מזכה על ידה משם ראיה לעירוב תבשילין דאמרינן נמי כיון דאינה צריכה לזכות א"כ לא זכיא לנפשה הלכך אין מזכה נמי על ידה אבל בעירובי חצירות דקי"ל כר"י בן בתירא דמתיר בנשים אם אין בעלה נותן לה מזונות אין ידה כידו לא למניאה ולא למעשה ידיה כיון דלא זיין לה ומזכה ע"י אשתו אע"ג דאין לה בית ולא זכיא לנפשה: **והרמב"ם** פסק כשמואל וכו' כתב רבינו כן לפי שכתב הרמב"ם בפ"א מה"ע בסתם דמזכה ע"י בנו ובתו הגדולים ואינו מזכה ע"י בנו ובתו הקטנים וכתב עליו ב"י דלא דק דהא בסוף פי"ז פסק להדיא כר' יוחנן אלא כיון דלא אפליגו ר"י ושמואל אמתניתין דעירובין משמע דלכ"ע גבי עירוב גדול גדול ממש וקטן קטן ממש ולא ה"ל לב"י לומר לא דק דודאי אף רבינו לזה נתכוין כשאמר הרמב"ם ז"ל פסק כשמואל וכו' כלומר דבעירוב פסק כשמואל לגבי מניאה משום דס"ל דר' יוחנן מודה לשמואל בעירובין דגדול גדול ממש וקטן קטן ממש וכמ"ש מקצת פוסקים בשם בה"ג ורבינו שמשון הזקן וכן יש בירושלמי דלגבי עירוב מודה ר"י לשמואל דקטן קטן ממש וגדול גדול ממש:

ומ"ש וטוב להחמיר וכו' כ"כ כמ"ק: **ומ"ש** וכשזוכין בו צריכין להגביהו מן הארץ טפח שם סוף (דף ע"ט) אמר רב יהודה חבית של שיתופי מבואות צריך להגביה מן הקרקע טפח ופי' רש"י כשהוא מזכה אותה להן דכל כמה דמנחה ברשותיה לא הוי זכייה והכי תני לה בתוספתא אם משלכן א"צ לזכות ואם משלו שליח מגביה והומר זכיתי לכם עכ"ל והאי והומר אמירה במחשבה קאמר שיהא מתכוין בשעה שמגביה כדי לזכות לכולם וכ"כ ב"י דא"צ שיאמר בפה ומשמע עוד מפירש"י ומלשון התוספתא דדוקא במזכה משלו צריך הגבהה כדי שיהיו בני המבוי קונים אותו אבל אם היה משלכן א"צ להגביה וכ"כ ה' המגיד בשם האחרונים מביאו ב"י ועוד משמע לי מדתני בתוספתא ואם משלו השליח מגביה אלמא דכל בני המבוי צריכין להגביהו כדי שכל אחד יהא זוכה בעירוב ומי שלא הגביה לא זכה בו ומשום הכי צריכין לעשות שליח שיהא גובה בשביל כולם וכל זה מדוקדק בלשון רבינו שאמר וכשזוכין בו צריכים להגביהו אמר וכשזוכין בו לאורויי דדוקא כשזוכין מיד אחר שהוא מזכה לכן משלו וגם אמר צריכין להגביהו בלשון רבים שכולן צריכין והא דלא כתב דהשליח מגביה בשביל כולן הוא דבר פשוט דבכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו אלא דהיכא דלא עשו שליח כ"א צריך להגביה ורב יהודה דאמר צריך להגביה בלשון יחיד מיירי בעשו שליח:

ב"ה הבית שהיה שותף עם שכניו כו' משנה בפרק הדר (דף ע"א) בע"ה שהיה שותף לשכיניו לזה ביין ולזה ביין א"צ לערב לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב ר' שמעון אומר אחד זה ואחד זה אין צריכין לערב ובגמרא אמר רב ובכלי אחד אמר רבא דיקא נמי דקתני לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב אא"ב רישא בכלי אחד וסיפא בשני כלים שפיר אא"א רישא בב' כלים וסיפא בב' כלים מה לי יין ויין מה לי יין ושמן א"ל אביי יין ויין ראוי לערב יין ושמן אינו ראוי לערב רש"א אחד זה ואחד זה אינן צריכין לערב ואפילו לזה ביין ולזה בשמן (בתמיה הא לא חזי לעירובי) אמר רבה הכ"ע בחצר שבין שתי מבואות ור"ש לטעמיה וכו' ורב יוסף אמר ר"ש ורבנן בפלוגתא דר"י בן נורי ורבנן קמיפלגי דתנן שמן שצף ע"ג יין ונגע טבול יום בשמן לא פסל אלא שמן בלבד וריב"ן אומר שניהן חיבורין זה לזה רבנן כרבנן ור"ש כריב"נ ופסק רבינו כרב דאמר בכלי אחד וכדרבא דאמר דיקא נמי ואע"ג דדחי אביי להאי דיוקא דרבא מ"מ מימרא דרב לא אידחייא גם הרי"ף והרא"ש כתבו להא דרב ובדר"ש ס"ל לרבינו דקי"ל כאוקימתא דרבה לגביה רב יוסף דהכ"ע בחצר שבין שני מבואות והכי פירושא דמתני' ת"ק איירי בחצר שבמבוי אחד וביין ויין דסתמא בכלי אחד הוא א"צ לערב וביין ושמן דסתמא בשני כלים הן צריכין לערב וה"ה איפכא דיין ושמן בכלי אחד א"צ לערב ויין ויין בשני כלים צריכין לערב אלא דאורחא דמילתא נקט ת"ק אבל בחצר שבין שני מבואות לת"ק אפילו לזה ביין ולזה ביין ובכלי אחד נמי צריך לערב ופליג עליה ר"ש ואמר דבחצר שבין ב' מבואות אפילו לזה ביין ולזה בשמן נמי אין צריכין לערב אפילו בשני כלים וכ"כ רש"י דאית דמפרשי הכי וכן נראה עיקר לרבינו ודלא כפירש"י וכן פירש ה"ר יהונתן והשתא לפי זה בחצר שבמבוי אחד לא פליגי דלת"ק נמי בכלי אחד אפילו לזה ביין ולזה בשמן א"צ לערב ובב' כלים אפילו ביין ויין צריכין לערב וכדכתב רבינו אבל הרמב"ם רפ"ה כתב דדוקא ביין ויין בכלי א' א"כ לערב אבל ביין ויין בב' כלים או ביין ושמן אפי' בכלי א' צריכין לערב וצ"ל דפסק כאוקימתא דרב יוסף דלת"ק יין ושמן לאו מחוברין ניכהו ואפילו בכלי א' צריכין לערב ולר"ש מחוברים ניכהו כריב"נ ואפילו ביין ושמן א"כ לערב והלכה כרבנן דריב"נ וכרבנן דר"ש וכן פי' ב"י דזו היא דעת הרמב"ם והוא האמת אבל לדעת רבינו כתב ב"י דפסק כר"ש דהלכה אחד

חדושי הגהות

שסו א כתב מהרל"ח אע"ג דזכייה היא מטעם שליחות ואין קטן נעשה שליח ואינו זוכה לאחרים כבר כתבו התוספות שאני שיתופי מבו ות דרבנן דהא ממ"ג אמה עבריה קטנה היא דאי אתיא שערות מאי בעית גביה וקתני דמזכה על ידה: ב כתב מהרל"ח אע"ג דבסמוך פסק רבינו כר"י דקטן וסומך על שולחנו של אביו יכול לזכות על ידו אפשר

אחד ואפילו היו מסובין לאכול וקידש עליהם היום סומכין משום עירוב על הפת שלפניהם בשלחן והוא שמסובין בבית שהוא מקום הראוי להניח שם העירוב אבל בחצר לא ובשתופי מבואות סומכין עליו משום שיתוף אף אם מסובין בחצר:

שסז אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו אפי' אם מיחה בה שלא לערב ואפילו אם אין רגיל לערב עמהם (ג) וה"מ שאוסר עליהם כגון שאין הבית פתוח אלא לאותו החצר אבל

אחד הלא לאוקימתא דרבה לא קאמר ר"ש אחד זה ואחד זה א"צ לערב ואפי' כשהן בב' כלים אלא בחצר שבין ב' מבואות אבל בחצר שבמבוי אחד צריכין לערב כיון דלא חזי לערובי כסברת המקשה דקא מתמה ואמר ואפילו לזה ביין ולזה בשמן ורבה נמי מודה ליה דה"מ אלא דמפרש דר"ש לא קאמר אלא בחצר שבין ב' מבואות אבל בחצר שבמבוי א' בין בכלי א' בין בב' כלים צריכין לערב אבל למאי דפרישית ניחא דלא פסק רבינו כר"ש אלא כת"ק ור"ש נמי מודה בה וכאית דמפרשי שהביא רש"י ודו"ק. וכתב ב"י ודין זה לא ניתן ליכתב כאן דהא בע"ח קיימינן שאינה אלא בפת אלא בסי' שפ"ו דמיירי בשיתוף מבואות שם הוא מקומו עכ"ל ולפעד"נ דרבינו מפרש דדוקא לכתחלה בעי' פת אבל בדיעבד הוי עירוב בכל דבר מזון והכי משמע בפרק מי שהוציאוהו (דף מט) דמשמע דוקא לא הוי עירוב אפילו דיעבד וכ"כ רש"י וה"ר יונתן ריש בכל מערבין דע"ח נמי בכלל וכן הוא בירושלמי וכך הוא לאוקימתא דרבה בפרק חלון ריש דף פ"א ולכן כתבה רבי' כאן להורות דבדיעבד הוי עירוב בע"ח אף ביין ושמן ובכל דבר:

שסז אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו אפילו אם מיחה בה שלא לערב וכו' בפרק חלון (דף פ') ההוא טורזינא עו"ג דהוה בחצר א"ל הוגר לן רשותך לא אוגר להו אתא לקמיה דרב יהודה א"ל הכי אמר שמואל אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו פי' ואפילו אם אין הבעל רוצה לערב דאין לפרש שלא מדעתו שלא בידיעתו דא"כ מנא לן דמותר לשכור מדביתהו של עו"ג היכא דאינו רוצה עו"ג למיגר כי ההוא עובדא דטורזינא אלא ודאי דשמואל נמי קאמר דבישראל מערבת לו שלא מדעתו אפילו אם אין הבעל רוצה ואם כן אשתו של עו"ג נמי אפילו אין הבעל רוצה להשכיר היא משכרת:

ומ"ש אפילו אם מיחה בה שלא לערב כ"כ הרא"ש וז"ל אע"ג דמיחה בעלה ורצ"ל אע"ג דמיחה בה בעלה דאי ר"ל אע"ג דמיחה בבני חצר שלא לערב עמו לא ה"ל למיתני מיחה אלא ה"ל לומר אע"ג שאינו רוצה לערב עמהם אבל לשון מיחה נופל על אשתו שמיחה בה שלא לתת פת עמהם ולבי אומר לי דט"ס הוא דהשמיט תיבה וצריך להגיה אע"ג דמיחה בה בעלה ואיכא להקשות מנ"ל להרא"ש דאפילו מיחה בה מערבת דילמא דוקא שאינו רוצה לערב עמהם ומיהו לא מיחה בה לערב אבל אם מיחה בה שלא לערב אינה מערבת בעל כרחו ואם עירבה אינו עירוב ונראה לתרץ דהכי מוכח בסוגיא דמותיב אהא דשמואל מהתניא נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן אין עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף ואי איתא דשמואל מודה דאם מיחה בה אין עירובו עירוב מאי תיובתא איכא הכא מברייתא נוקים לה בדמיחה בה אלא ודאי דשמואל דאמר מערבת לו שלא מדעתו אפילו אין הבעל רוצה לערב עמהם היינו נמי אפילו מיחה באשתו שלא לערב עמהם וה"ט כיון דמצות עשה היא מדברי סופרים ולכן צריך לברך עליו הוה ליה כאילו מיחה בה שלא לקיים המצוה:

ומ"ש ואפילו אם אין רגיל לערב עמהם וה"מ שאוסר עליהן כגון וכו' איכא להקשות דהך תיובתא דמותיב מברייתא אדשמואל פריקו לא קשיא הא דאסר הא דלא אסר (פירש"י הא דאסר על בני המבוי לא בעינן דעתיה ומתניתא בדלא אסר כגון חצר שבין ב' מבואות ורגילה עם זה ולא עם זה) הכי נמי מסתברא דא"כ קשיא דשמואל אדשמואל דאמר שמואל אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף (פירש"י אינו רוצה ומתכוין לאסור עליהן) בני המבוי נכנסין לתוך ביתו ונוטלין שיתופו ממנו בעל כרחו רגיל אין שאין רגיל לא ש"מ משמע מפירש"י דה"ק דבחצר שבין ב' מבואות דבאותו מבוי הרגיל לאחת ממנו לר"ה בחול רגיל נמי להשתתף עמהם כיון דרגיל בה אוסר עליהן ונוטלין ממנו בע"כ אבל במבוי שאינו רגיל בה שאינו רגיל ג"כ להשתתף עמהם ואינו אוסר עליהן אין נוטלין ממנו בע"כ ושמואל דאמר מערבת שלא מדעתו היינו היכא דאסר עלייהו כגון דרגיל בה וברייתא בדלא אסר כגון חצר שבין שתי מבואות ובאותו מבוי שאינו רגיל להשתתף עמה וכן מבואר ממ"ש התוספות וז"ל רגיל אין שאין רגיל לא דרגיל אסר כמו פתח הרגיל אבל שאינו רגיל לא אסר אלמא דרגיל ואסר עליהן חדא היא והיינו דבחצר שבין ב' מבואות דבאותו מבוי הרגיל ליכנס ולצאת בה לר"ה בחול לשם רגיל להשתתף עמהן אסר עליהן ונוטלין ממנו בע"כ אבל במבוי שאין רגיל בה בחול דג"כ אינו רגיל להשתתף עמהם לא אסר עליהן וא"כ קשה דרבינו דמפרש דתרתי מילי נינהו דאיכא רגילות לערב ואינו אוסר א"כ אינו רגיל לערב ואוסר הוא דלא כפירש"י והתוספות והיישוב לדבר זה הוא פשוט דנמשך רבינו אחר מה שפירש הרא"ש דלא כפירש"י והתוס' ונראה לפע"ד דמה שהזקיקו לפרש פירוש אחר הוא משום דלפירש"י והתוס' קשה באידך דשמואל דלא ה"ל לומר אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי וכו' אלא ה"ל לומר בסתם אחד מבני מבוי שרגיל עמהם ולא נשתתף וכו' אלמא דאף באינו רגיל עמהם בחול ליצא וליכנס ממנו לר"ה דלא אסר עליהן אלא דרגיל להשתתף

פי' שרבינו כתב שיהיה הכל בכלי אחד על מה שכתב אפילו לזה ביין ולזה בשמן לאו דוקא דה"ה לזה ביין ולזה ביין בעינן שיהא בכלי אחד שהרי אהא דאמר רב ובכלי אחד כתב רש"י ואע"ג דאמרינן בפרק מי שהוציאוהו דלב"ה עירוב הניתן בשני כלים כשר התם הוא דמעיקרא לשם עירוב גבו ומליוה למגא ואייתר אבל הכא דלאו לשם שיתוף הוה בכלי א' אין בב' כלים לא וכיון דטעמא דבעינן כלי אחד משום דלא לשם שיתוף הוה לת"ק דבעי לזה ביין ולזה ביין נמי איתיה. ודין זה לא ניתן ליכתב כאן דהא בעירובי חצירות קיימין שאינה אלא בפת ובסימן שפ"ו דמיירי בשיתופי מבואות שם הוא מקומו ג (ה): **ואפי'** היו מסובין לאכול וקידש עליהם היום וכו' בעירובין (פה:) אמר רב יהודה אמר רב בני חבורה שהיו מסובין וקידש עליהם היום הפת שעל השולחן סומכין עליה משום עירוב ואמרי לה משום שיתוף אמר רבה לא פליגי כאן במסובין בבית כאן במסובין בחצר ופירש"י טעמא משום דשיתופי מבואות מותר להניחם בחצר שבמבוי אבל משום עירוב לא דבית בעינן דעירוב משום דירה וחצר לאו בר דירה הוא. וכתב ה"ה בפ"א ומדברי רבינו נראה שהוא מפרש בבני חבורה שקנו פת בשיתוף והיו מסובין ואוכלין ממנו אבל הרשב"א מפרש בבני חבורה שהיו מסובין אצל אחד שזימנן לאכול משלו ואע"פ שהמערב משלו צריך לזכות בכאן סתמו כפירושו של שזימנם לאכול על השולחן הרי זיכה להם את הכל כתב המרדכי בפרק מי שהוציאוהו כ"ל דהפוטרופוס של קטן יכול לערב ולהקנות דלא גרע משכירו ולקיטו כתב בהגהות אשיר"י (קכה) וכשהוא מערב משלכן צריך להודיעם אם חפצים בכך שמא מקפידין הם ואמר שמואל המקפיד על עירובו אינו עירוב אבל משלו א"צ להודיע דזכין לאדם שלא מדעתו. כתב האגור בסימן תר"ץ נשאל גדול הדור מהר"י מולין על מה שיש מנהג בקצת קהילות מאשכנז שעושין עירובי חצירות בפת ותולין הפת עשוי כמין מגא בב"ה ומניחין שם כל השנה איך יוצאין בה הא לא הוי מקום פיתא ולא מקום לינה והשיב כי הרבה גדולים ערערו על זה ובסוף מ"א בתשובת מהר"ם שיישב המנהג אבל לא נודע להרב הנזכר הטעם עכ"ל (ו). נוסח דברי המערב כתב רבינו בסימן שצ"ה ושם יתבאר שברכה אינה מעכבת. כתב בשבלי הלקט שמצא בתשובת גאון היכא דלא עירבו מאתמול למחר מקנה להו נהמא בשבתא ומייך עליה כי הא דא"ל רבא בר חנין לאביי ניקני להו מר ריפתא בשבתא והוא ז"ל כתב על זה אין הדבר כן מההוא ינוקא דאשתפיך חמימי והא דקאמר ניקני להו מר ריפתא בשבתא מע"ש קאמר אבל משחשכה לא מהני דקניית עירוב בין השמשות וכן השיב ר' אביגדור ע"כ. ודברים פשוטים הם ולא כתבתים אלא שלא יראה שום אדם תשובת הגאון ויטעה בה. כתוב עוד שם בתים שבספינה אינן בעירוב ושאר שאין להם בתים הרי הם כשרויים בחצר (ס) וכ' בשם ה"ר אביגדור דוגית שאינה גבוה מן המים י' טפחים אין מטלטלין בה אלא בד"א ע"כ ואפשר הטעם משום דאיכא רה"י דאין רה"י פחות מגובה י' ורוחב ד'. אבל קשה שהי' טפחים מקרקע הספינה צריך למודדם ולא מן המים:

שסז אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו וכו' בעירובין (פ.) ההוא טורזינא וכו' הכי אמר שמואל אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו מיתיבי נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן אין עירובן עירוב ל"ק הא דאסר הא דלא אסר ה"נ מסתברא דאמר שמואל אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף בני מבוי באין ונוטלין ממנו בע"כ רגיל אין שאין רגיל לא ש"מ ופירש"י הא דאסר. על בני מבוי לא בעינן דעתיה ומתניתין בדלא אסר כגון חצר שבין שתי מבואות ורגילה עם זה ולא עם זה: הכי נמי מסתברא. דמודה שמואל היכא דלא אסר ולא נשתתף אינו רוצה ומתכוין לאסור עליהם וכתב הרא"ש אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו ואפילו אם אינו רוצה לערב וכן משמע מדמייתי לה אעובדא דטורזינא וכתבו תוס' רגיל אין שאין רגיל לא דרגיל אסר כמו פתח הרגיל אבל שאינו רגיל לא אסר ונוטלין שיתופו בע"כ של ב"ה אבל דעת אשתו צריך וכן הכריע הרא"ש שכתב דאי לא תימא הכי קשיא דשמואל אדשמואל וכו' רגיל אין שאין רגיל לא ולעיל קאמר אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו דמשמע בכל ענין אפילו אינו רגיל והא דלא משני הא דבעי הכא רגיל משום דנוטלין ממנו בע"כ ואפילו דעת אשתו ליכא משום דפשיטא ליה דאין שום עירוב מועיל בע"כ ודקאמר אלא לאו ש"מ הא דאסר הא דלא אסר הא דאמר שמואל אפילו אינו רגיל מערבין בע"כ היינו בדאסר והא דקאמר הכא רגיל אין שאינו רגיל לא בדלא אסר כגון חצר שבין ב' מבואות ורגיל במבוי אחד ואין רגיל באחר ואפ"ה כיון שהורגל להשתתף עמהם אם נטלו עירובו בע"כ ומדעת אשתו מותר לטלטל במבוי והא דתניא אין עירובן עירוב היינו בדלא רגיל ולא אסר. ומעתה יתבארו דברי רבינו שמ"ש אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו אפילו אם מיחה בה היינו מימרא דשמואל וכמו שפירשוה התו' והרא"ש ואע"פ שהתו' והרא"ש לא הזכירו מיחה בה ומשמע לכאור' דע"כ לא אמרי' דאשתו מערב' אלא בשלא רצה לערב עמהם ומיהו לא מיחה בה שלא לערב אבל אם מיחה בה שלא לערב אינה מערבת והיינו שהזכיר הרא"ש מיחה ולא כתב בה משמע ליה לרבינו דליתא אלא אפילו מיחה בה נמי מערבת וכן יש לדקדק מדפירש"י אחד מבני מבוי וכו' ולא נשתתף אינו רוצה ומתכוין לאסור עליהם (א) וכ"כ בשבולי לקט בשם הר"מ בר משה מצאתי א' מבני החצר שאינו רוצה לתת חלקו בעירוב נוטלין ממנו בע"כ: **ומ"ש** ואפי' אין רגיל לערב עמהם הוא מדמסיק רגיל אין שאין רגיל לא ש"מ וכדפירש הרא"ש דה"ק אלא לאו ש"מ הא דאמר שמואל אפי' אינו רגיל מערבת בע"כ היינו בדאסר וז"ש רבינו וה"מ שאוסר עליהם: **ומ"ש** כגון שאין הבית פתוח אלא לאותו חצר פשוט

דרכי משה

(ה) ופשוט הוא דכאן דברי רבינו ללמוד ממנו לענין עירוב בפת כמו שהוא הדין לענין שיתוף ביין ושמן: (ו) ול"נ דעירובין שלנו יש להן דין שיתופי מבואות וכמ"ש לקמן סימן שפ"ז ע"כ אין צריכים להניחם בבית דירה וכמ"ש לקמן סימן שפ"ז זהו הטעם כן נ"ל:

משמע

פרישה

בדברי רבינו שהרי מסיק וכתב ז"ל או יתום אוכל על שלחנו בתורת צדקה כו' וה"ה נמי כל אורח שאוכל אצלו בחנם יש לו שכר מגוף ממנו ויכול לזכות ע"י וק"ל:

(ס) **בסוף** הסימן כתב ב"י בשם הר"ר אביגדור ז"ל דוגית (פי' ספינה קטנה שצדין בו שמלחין דגים וכמ"ש בה"מ ר"ס ר"ך ע"ש) שאינה גבוה מן המים י"ט אין מטלטלין בה אלא בד"א ע"כ ומסיק ב"י וכתב ז"ל וקשה שהי' טפחים מקרקע הספינה צריך למודדם ולא מן המים עכ"ל. ולעד"נ דה"נ קאמר שאינה גבוה מן המים י"ט שהמחיצות אינן גביהין מן המים כמלא דודאי שאין בגובהן י"ט משום דדוגית הוא ספינה קטנה שאין מהלכת עמוקה במים. משא"כ ספינה גדולה טעונה שהיא הולכת במים אע"פ שאין שפתה גבוה מן המים מ"מ מותר לטלטל בה כיון שמקרקעית הספינה עד שפתה י"ט ויותר ומש"ה נקט רבי אביגדור דוגיא דוקא וק"ל. ועיין בש"ע בריש סי' זה סעיף ב' שכתב רמ"א בהג"ה ג"כ סתם:

סי' שסז (א) **מ"ש** ב"י בריש הסימן ז"ל וכ"כ בשבולי הלקט בשם הר"ם בר משה מצאתי אחד מבני החצר שאין רוצה לתת חלקו בעירוב נוטלין ממנו בע"כ עכ"ל ק"ק מאי ראיה מביא זה שלא לשון שמואל והרא"ש הוא וכ"ל שדייק מתיבת ממנו דאילו בדברי שמואל דקאמר אשתו. של אדם מערבת לו שלא מדעתו ופי' הרא"ש דאע"פ שמיחה מ"מ מערבת איכא למימר דה"ט כיון דלא מיחה בה מש"ה היא מערבת משא"כ שבולי הלקט שכתב שנוטלין בע"כ וע"כ ר"ל אע"פ שאינו רוצה ליתן אפ"ה נוטלין ממנו. וא"כ ה"ה אם מיחה בה באשתו דיכולה לערב וק"ל:

(ב) **ומ"ש** רבינו בריש הסימן ז"ל וה"מ שאוסר עליהן כגון שאין הבית פתוח אלא לאותו חצר ר"ל שזה אסור בפשיטות משא"כ אילו היה פתוח לשני חצירות אז יש חילוק דאינו אסור

חדושי הגהות

אפשר שדעתו לומר דבדיעבד ה"ה כה"ג דאם זיכה ע"י קטן שאינו סומך על שולחנו הוי עירוב וע"י גדול שסומך על שולחנו לא הוי עירוב אבל לכתחלה כתב כאן שיש להחמיר כדברי שניהם שלא לזכות אלא ע"י גדול שאינו סומך על שולחנו לצאת לד"ה: ג כתב מהרל"ח על זה מ"מ כתבו רבינו כאן ללמוד ממנו דה"ה לענין עירובי הצירות כשבעה"ב שותף עם שכניו בפת דא"צ לערב עירובי חצירות:

כתב

אבל אם הבית פתוח לשתי הצרות (ג) באחת רגיל לצאת ולבא תדיר שאוסר עליהם ובאחת אינו רגיל לצאת ולבא ברגיל שאוסר מערבת שלא לדעתו אפילו אינו רגיל לערב (ד) ובשאינו רגיל לצאת ולבא נמי אע"פ שאינו אוסר אם רגיל לערב עמהם מערבת שלא לדעתו אבל אם אינו אוסר וגם אינו רגיל לערב עמהם אינה מערבת שלא לדעתו וכל זמן שלא מיחה בה בפירוש אפילו אינו רגיל לערב עמהם ואינו אוסר מערבת שלא לדעתו דמסתמא ניחא ליה אבל אינה יכולה לזכות משלו לאחרים שלא מדעתו ואפילו בני הבית יכולין לערב שלא מדעתו אם אין הבית פתוח אלא להצר אחת (ה) אבל בני החצר א אין יכולין ליקח פתו מביתו לערב שלא מדעת שום אחד מבני הבית ואפי' רגיל עמהם ואוסר עליהם :

עירבו

בית יוסף

פשוט הוא דכל כה"ג אוסר עליהם : **ומ"ש** אבל אם הבית פתוח לשתי חצרות וכו' ברגיל שאוסר מערבת שלא מדעתו וכו' הוא ממה שנתבאר דכל היכא דאוסר מערבת שלא מדעתו אפילו אם אינו רגיל לערב עמהם : **ומ"ש** ובשאינו רגיל לצאת ולבא אף על פי שאינו אוסר אם רגיל לערב עמהם מערבת שלא מדעתו היינו הא דאמר שמואל א' מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף בני מבוי באין ונוטלין ממנו בע"כ ופי' הרא"ש דכשאינו רגיל ואסר הוא ומפני שכתבו התו' והרא"ש דדעת אשתו בעי תלה רבינו הדבר באשתו : **ומ"ש** אבל אם אינו אוסר וגם אינו רגיל לערב עמהם שאינה מערבת שלא מדעתו היינו דתניא נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן אין עירובן עירוב ואוקימנא בדלא אסר וע"כ בשאינו רגיל לערב עמהם הוא דאי ברגיל הא אמר שמואל אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף וכו' ואוקימנא בדלא אסר הילכך ע"כ האי ברייתא דקתני אין עירובן עירוב בשאינו רגיל היא דכיון דאינו רגיל וגם לא אסר אין מערבת אלא מדעתו : **וכל** זמן שלא מיחה בה בפי' אפי' אם אינו רגיל לערב עמהם וכו' כ"כ שם הרא"ש וז"ל והיכא דלא אסר ולא רגיל דאמר אין עירובן עירוב היינו דוקא היכא דמיחה הבעל דבהכי איירי כולה שמעתין כעין עובדא דטורזייכא אבל כ"ז שלא מיחה הבעל עירובן עירוב דמסתמא לא קפיד : **אבל** אינה יכולה לזכות משלו לאחרים שלא מדעתו כ"כ שם התוספות והרא"ש והמרדכי וכ"כ סמ"ג וסמ"ק והאי שלא מדעתו אינו כמו שלא מדעתו דלעיל דהוי אפילו בע"כ אבל האי שלא מדעתו היינו שלא בידיעתו וזהו שכתבו התוס' וצריך ליזהר שלא תזכה האשה לשכיניה כשאין בעלה בעיר : **ואפי'** בני הבית יכולין לערב וכו' התוספות כתבו שם ואם אין הבעל בעיר אלא בני ביתו צריך לדקדק אם יכולין לערב בני ביתו בלא רשות משל בעל הבית דהא בכמוך תנן ניתוספו עליהם מוסיף וצריך להודיע וכשכלה האוכל כמי קתני דצריך להודיע ממין אחד . וכתב הרא"ש בשם ר"ת דמה שנסתפקו היינו בחצר שבין ב' מבואות דלא ידעינן בהי ניחא ליה כדאמר בסמוך ואמר דבהא אפילו רבי יהודה מודה אבל חצר הפתוח למבוי א' אע"ג דלרבנן צריך להודיע כיון דלרבי יהודה א"צ להודיע קי"ל כר"י כדפסיק לקמן שמואל ועוד דהלכה כדברי המיקל בעירוב . ונ"ל דחצר שבין ב' מבואות כמי היכא דרגיל לערב באחד מהן ידעינן בהי ניחא ליה ובני הבית מערבין עליו ודבר פשוט הוא דהאי שלא מדעתו שכתב כאן רבינו הוי כמו שלא מדעתו דבסמוך דהיינו שלא בידיעתו (א) : **אבל** בני החצר אין יכולין ליקח פתו מביתו לערב שלא מדעת וכו' הוא מה שכתבו התוספות והרא"ש אהא דאמר שמואל אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עמהם ולא נשתתף בני מבוי באין ונוטלין ממנו בע"כ דדעת אשתו צריך דפשיטא ליה שאין שום עירוב מועיל בע"כ כלומר שלא מדעתו ושלא מדעת אשתו והמרדכי כתב שי"מ דרגיל ואסר נוטלין שיתופו לגמרי בע"כ ודעת אשתו נמי לא בעי והרי"ף כ' כתם אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו ולא חילק בין אסר ללא אסר והרמב"ם בפ"ה מה"ע כתב אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו והוא שלא יאסור על שכיניו אבל אם אוסר אינה מערבת ולא משתתפת עליו אלא מדעתו כיצד אוסר כגון שאומר איני מערב עמכם או איני משתתף עמכם נראה מדבריו שהוא מפרש הא דאסר שהוא מתכוין לאסור על שכינו והיינו ברייתא דנשים שעירבו ומאי שלא מדעתו דקתני בע"כ הא דלא אסר שלא היה מתכוין לאסור עליהם ובהא אמר שמואל אשתו של אדם מערבת לו ומאי שלא מדעתו דקאמר שאינו יודע בדבר אבל אם יודע ומוחה אינה מערבת ולפ"ז כי קאמר ה"נ מסתברא מייתי ראיה מדאמר בני מבוי נוטלין ממנו בע"כ דמשמע דוקא בני מבוי הוא דנוטלין ע"כ אבל אשתו אינה מערבת בע"כ וא"כ ע"כ לומר דמאי דקאמר הכא מערבת שלא מדעתו היינו שלא מידיעתו אבל יודע ומיחה לא וצ"ל שאינו גורס רגיל אין שאינו רגיל לא דאין לו ענין לפי שיטה זו ומאי דנקט שמואל רגיל הוא משום דאם אינו רגיל אפילו בני מבוי אין נוטלין בע"כ אבל כופין אותו בב"ד עד שיאמר רוצה אני או ב"ד יורדין לנכסיו וכמ"ש ה"ה בראש

ב"ח

להשתתף עמהם כמי קאמר שמואל דנוטלין ממנו בע"כ אבל בדלא אסר ואינו רגיל לערב עמהם אין נוטלין ממנו בעל כרחו ודקאמר שמואל מערבת שלא מדעתו אף עפ"י שמיחה בה הבעל וסתמא קאמר אפילו אינו רגיל לערב עמהם היינו דוקא היכא דאסר עליהן כגון שאין הבית פתוח אלא לאותו החצר וכן לענין שיתוף אין החצר פתוח אלא לאותו מבוי ובריית' דתני אין עירובן עירוב היינו בדאינו רגיל לערב עמהן וגם בדלא אסר אבל ב"י הביא דברי התוספות וכתב אח"כ וכן הכריע הרא"ש שכתב דאל"ת הכי קשיא דשמואל וכו' עד בדלא רגיל ולא אסר הבין שהתוס' והרא"ש שוין בפי' הסוגיא וכ"ל דלא דק : **ומ"ש** וכל זמן שלא מיחה בה בפירוש וכו' כ"כ התו' והרא"ש והוא דכיון דכל הסוגיא מוכחא דאיירי בדמיחה בה הבעל ובהא מפלגינן בין רגיל ואסר ללא רגיל ולא אסר אלמא דבסתם דלא ידעינן דעתו דבעל מסתמא לא קפיד והיינו מטעם דפי' כיון דמצוה מד"ס היא מסתמא ניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממוניה · ומשום הכי נמי אינה יכולה לזכות לאחרים שלא מידיעתו כיון /אין בזה מצוה אלא מתנה בעלמא היא ואינה רשאה לתת מתנה לאחרים בלי רשות בעלה ואם עברה וזכתה אין עירובן עירוב : **ומ"ש** ואפילו בני הבית יכולין לערב וכו' התוס' והרא"ש כתבו דצ"ע ודקדוק אם רשאין בני הבית לערב שלא לדעתו וכתב הרא"ש על שם מהר"ם דלא נסתפקו התוס' אלא בחצר שבין שתי מבואות דלא ידעינן בהי דניחא ליה אבל חצר הפתוח למבוי אחד רשאין לערב שלא מדעתו והביא ראייה לדבריו ונתבאר בסי' שס"ח ס"ב ולכן גם רבינו לא התיר לבני הבית אא"כ שאין הבית פתוח אלא לחצר אחד דאלמא אם היה פתוח לשתי חצירות אסורין לערב שלא מידיעתו אעפ"י דלא ידעינן אם אינו רוצה לערב עמהם דכיון דספק הוא י לאסור מספק אבל פתוח לחצר אחד מסתמא זכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו שלא מידיעתו . ואפילו אינו רוצה לערב עמהם יכולין בני הבית לערב כל זמן שלא מיחה בהם כיון דהבית פתוח לחצר אחד ואוסר עליהם אבל אם מיחה בבני הבית אין עירובן עירוב אפילו רגיל עמהם ואוסר עליהם דדוקא אשתו מערבת אעפ"י דמיחה בה אבל אחד מבני הבית אין עירובו עירוב כשמיחה בהן . ולפע"ד דלפ"ז מתיישבת קושיית התוס' בטוב טעם שהקשו על הא דאמר תלמודא אתו לקמיה דרב יהודה א"ל הכי אמר שמואל אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו וז"ל וא"ת ואמאי לא מייתי מדרב יהודה דאמר בריש הדר (דף פ"ד) משמיה דשמואל שכירו ולקיטו של עו"ג נותן עירובו ודיו וכ"ש אשתו והוה מייתי מעו"ג אעו"ג וי"ל דאשתו אאשתו ניחא ליה לאתויי עכ"ל ויישוב זה נראה דוחק דכיון דמשכירו ולקיטו שמעינן כל שכן אשתו והוה מייתי מעו"ג אעו"ג א"כ לא תירצו כלום אבל למ"ש ניחא דמשכירו ולקיטו לא שמעינן אלא דהוי עירוב שלא מדעת העו"ג אפילו אינו רוצה להשכיר כבך עובדא דהמן בר ריסתק דריש הדר דמייתו התוס' . אבל אם מיחה בשכירו ולקיטו ודאי דאינו עירוב והשתא אף ע"ג דמשכירו ולקיטו למדנו כל שכן אשתו מ"מ אם מיחה באשתו לא שמעינן דהוי עירוב , דדילמא לא עדיף אשתו של עו"ג משכירו ולקיטו אבל מדשמואל דאמר אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו שמעינן דאפילו מיחה בה מדקאמר בסתם מערבת שלא מדעתו כדלעיל : **ומ"ש** אבל בני החצר אין יכולין ליקח פתו מביתו וכו' שם אהידך דשמואל דאמר אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף ואינו רוצה להשתתף דנוטלין ממנו שיתופן בע"כ כתבו התוס' והרא"ש היינו בע"כ של בעל ע"י אשתו אבל דעת אשתו צריך והכי מוכחת הסוגיא דקאמר ה"נ מסתברא וכו' רגיל אין שאין רגיל לא שמע מינה והי איתא דברגיל נוטלים ממנו בע"כ ואפילו דעת אשתו לא צריך א"כ איכא למידחי ולמימר דהא דקאמר רגיל אין שאין רגיל לא היינו דברגיל א"צ דעת אשתו ונוטלין ממנו בע"כ אבל בשאין רגיל אין נוטלין ממנו בע"כ אלא צריך דעת אשתו אבל כשאשתו מערבת עמהם הוי עירוב אפילו אין הבעל רוצה ואעפ"י דאינו רגיל עמהם ואינו אוסר עליהם אלא ודאי אפילו רגיל ואוסר עליהם נמי צריך דעת אשתו ואם כן באינו רגיל ואינו אוסר עליהם לא מהני דעת אשתו . ונראה דמ"ש אבל בני החצר וכו' שלא מדעת שום אחד מבני

דרכי משה

שסז (א) משמע הא אם מיחה בהם בני הבית אין יכולים לערב אע"ג דאשתו מערבת וצ"ע דמ"ש אשתו משאר בני הבית : וע"ל

פרישה

אסור כ"א בחצר שרגיל לצאת וליכנס ולא אוסר אף שאין רגיל לערב עמהן או שרגיל לערב עמהם אף שאינו רגיל לצאת וליכנס עמהן בחול בכל אחד מהני גוונא אוסר . ואם אינו פתוח אלא לחצר אחד אף שעדיין לא עירבו מעולם אפ"ה כיון שאוסר עליהן כשמבקשים עתה לערב יכול אשתו לערב אף שהוא מוחה בה :

(ג) ומ"ש רבינו אח"כ בסמוך ז"ל וכשאינו רגיל לצאת ולבא אע"פ שאינו אוסר אם רגיל לערב כו' האי שאינו אוסר דכתב צ"ל דה"פ אע"פ שאינו אוסר מכח ההליכה מ"מ כיון דרגיל לערב עמהן אסור וצריך לערב ואם אינו מערב אוסר וכמ"ש התוס' הב"י בריש הסי' ז"ל רגיל אין שאין רגיל לא דרגיל אסור כמו פתח הרגיל ור"ל ברגיל שרגיל לערב עמהן אע"פ שאינו רגיל לצאת וליכנס עמהן בו וק"ל :

(ד) ומ"ש רבינו באחת רגילה שאוסרת לפום ריהטא משמע דדריסת רגל אוסר אבל התוס' פירשו פרק כיצד מעברין דף נט ומה שפי' בקונטרס שלא יהא לה דריסת הרגל על החיצונה לאו דוקא דליכא קפידא בדריסת רגל כו' אלא תיחוד דשא מלהשתמש קאמר וע"ש . ועוד אביא לך לשון רש"י שלפס וז"ל רגל המותרת במקומה אוסר שלא במקומה כגון שתי חצירות זו לפנים מזו והחיצונה פתוחה לר"ה והפנימית אין לה פתח לר"ה אלא יוצאה דרך החיצונה ולא מיבעיא היכא דעירבו דיורין שבחיצונה ובני הפנימית לא עירבו ביניהן לבדן להיות בתשמיש חצר לעצמו דהוי רגל המותרת במקומה דאסרה דריסת רגל דידהו אחיצונה אפילו לרבנן כיון דחיצונות גופייהו אסרי ליכא למיכפינהו למיחד דשא ולמחול על דריסת הרגל על החיצונה אלא אפילו עירבה זו לעצמה וזו לעצמה דהוי פנימית מותרת במקומה ע"ע וכו' ואח"כ כותב טעמא דרבנן סברי רגל המותרת במקומה אינה אוסרת משום דזו כופין על מדת סדום וע"ש וכתבתי כ"ז כי הרבה פעמים צריך טעמים אלו בדברי רבינו בפרט בסימן שע"ח : (ה) ומ"ש רבינו בס"ס זה ז"ל אבל בני חצר אין יכולין ליקח פת לערב שלא מדעת שום אחד מבני הבית ואפילו רגיל עמהן ואוסר עליהן וכתב ב"י שלא מדעת ר"ל שלא מידיעתו שאינן מערבין משלו בע"כ אלא אפילו שלא מדעת כמי אע"פ שלא מוחה בפירוש כמי אין מערבין וכן פי' הב"י שלא מדעתו הנזכר לפני זה אבל זכוי דאשתו לאחרים ובני חצר ע"ש . וכן כתב עוד הב"י דהא דאין בני החצר יכולין לערב שלא מידיעתו נלמד ממ"ש התוספות והרא"ש כו' עד דדעת אשתו צריך כו' יש מקשין מנא ליה לרבינו לדייק מזה שבני החצר אין יכולין לערב משלו שלא בידיעתו אע"פ שלא מוחה דילמא התוס' והרא"ש לא כ"כ דבעינן דעת אשתו כ"א כשרוצין ליטול בע"כ דהיינו שמוחה בו בהדיא וכ"ל דלק"מ דמתירוץ הרא"ש אהא דקאמר הגמרא ה"נ מסתברא רגיל אין שאין רגיל לא . דקשה מנ"ל לדייק מזה דשמואל דוקא באיסור קאמר אשתו מערבת עליו דילמא בלא איסור נמי ושאני הכא שמיירי שאין כאן אפילו דעת אשתו . ודוקא באין רגיל אין יכולין ליטול בע"כ כשאין כאן לכל הפחות דעת אשתו . הא ברגיל לערב עמהן ס"ל לשמואל דבני חצר נוטלין בע"כ דשניהן אפילו גם אשתו אינה מסכמת כיון דרגיל ואוסר עליהן שוב אין תלוי בדעתן אלא שב"ד מרשין ליטול משלהן ע"כ . ויישב הרא"ש זה דהגמרא ס"ל דה"א לומר דאין כאן דעת אשתו דא"כ אף ברגיל אף שאוסר מ"מ אין כח ביד ב"ד לתקן לערב משלו דאין דין עירוב בזה דאין דין עירוב שייך כ"א שיש דעתו או דעת אשתו לפחות וכיון שכן שפיר למד ממנו רבינו דאף שאוסר ורגיל עמהן מ"מ אין יכולין ליטול משלו בלא דעת שום אחד מהן דאין דין עירוב שייך כ"א בדעת אחד מהן . ומ"ש כשיש דעת בני ביתו מערבין בשבילם שלא בידיעתם כשאינו פתוח אלא לאותו החצר דמסתבר לומר כן כיון שלא מיחה בהן הרי הוא כאילו נתן דעתו לזה לענין זה כיון שהוא אוסר אלא שצ"ע בהאי דמסיק רבינו וכתב דאין בני החצר יכולין לערב שלא מידיעתו אפילו רגיל ואוסר ובסי' שס"ז בנתוספו עליהן דיורין מסיק וכתב ז"ל דאם אינו פתוח אלא לזה החצר א"צ להודיעם ויהיב טעמא שמערבין עירוב בחצירות שלא לדעת היכא שהוא פתוח לחצר אחד . ואילו הייתי מפרשין שלא לדעת דכתב רבינו בסימן זה דר"ל דע"כ כמו שלא לדעת דריש הסי' לא הוה ק"מ וגם הוה נתיישב קושיא ראשונה אבל באמת לא משמע כן בתוס' ורא"ש אלא אפילו שלא בידיעתו נמי אסור וצריכין לדחוק ולומר שמ"ש רבינו בסימן שס"ז שמערבין עירובי חצירות שלא לדעת כו' היינו דוקא שמערבין עליו משלהן ולא

חדושי הגהות

שסז א כתב מהרל"ח ולשון אבל בני החצר וכו' שכ' רבינו קאי למעלה אאשתו דאשתו מערבת שלא לדעתו בבית הפתוח לב' חצירות אפילו רגיל ואינו אוסר או אוסר ואינו רגיל אבל בני החצר אין יכולין לערב שלא מדעתו אפי' רגיל ואוסר אבל בני הבית ובני החצר שוין הם בדין דכשאין הבית פתוח אלא לאותו החצר שאלו ואלו יכולין לערב שלא מדעתו ואם הבית פתוח גם לחצר אחרת בני החצר אינם יכולים לערב שלא מדעת אפילו רגיל ואוסר ובני הבית ספוקי מספקא להו בתוספות ורא"ש אי הוי דינו כבאשתו או לא ולכן השמיטו רבינו ולא ה"ל לרבינו לכתוב הא דבני הבית יכולין לערב שלא מדעתו אם אין הבית פתוח אלא לחצר אחת דמלתא דפשיטא הוא כיון דאפילו בני החצר יכולין לערב שלא מדעתו כ"ש דבני הבית יכולין לערב שלא מדעתו אלא דעת רבינו לפרש דדוקא כשאין הבית פתוח אלא לחצר אחת מפשט פשיטא ליה דבני הבית יכולים לערב שלא מדעתו

שסח עירבו כבר ונתקלקל העירוב ובא אחד מבני החצר לחזור ולתקנו ולזכות לאחרים אם חוזר ומתקנו ממין שהיה העירוב הראשון אפי' כלה כל העירוב מזכה להם וא"צ להודיע' אפילו מתקנו שלהם ואם מתקנו ממין אחר אם נתמעט משיעור ובא להוסיף עליו מוסיף ומזכה להם א ואין צריך להודיעם אפילו מתקנו משלהם כלה כולו צריך להודיעם אם מתקנו משלהם וכן אם נתוספו עליהם דיורים צריך להודיעם דשמא אינן חפצים בעירוב

וה"מ

מבני הבית לדדין קתני דמדעת אחד מבני הבית יכולין לערב שלא מידיעתו אע"פ שאינו רוצה לערב עמהם כל זמן שלא מיחה בהם אבל אשתו יכולה לערב אפילו מיחה בה כדפרי' לעיל ואם הוא שלא מידיעתו לגמרי דלא ידעינן אם רוצה לערב אם לאו אפילו שלא מדעת שום אחד מבני הבית יכולין בני החצר לערב וליקח מפתו כיון שהבית אינו פתוח אלא לחצר אחת דבזה שוין בני בית ובני חצר וכמו שהוא מפורש בסי' שאחר זה אלא דהיכא דהבעל הבית אינו רוצה לערב איכא לחלק דבני חצר אינן רשאין לערב שלא מידיעתו אבל בני בית רשאין לערב כל זמן שלא מיחה בהן אעפ"י שאינו רוצה לערב כדמוכח מעובדא דהמן בר ריכתק וכדפי' לעיל. אבל ב"י כתב על הא דכתב רבינו ואפילו בני הבית יכולין לערב שלא מדעתו היינו שלא בידיעתו כמו שלא מדעתו דבסמוך הכין דדוקא שלא מידיעתו לגמרי אבל אם בני הבית יודעין שאינו רוצה לערב אם עירבו אין עירובן עירוב. ונ"ל דאינו כן אלא כדפי' גם ראיתי שהרב מהר"ל מלובלין בביאור שלו הבין דבני הבית ובני החצר שוין הם בדין דכשאין הבית פתוח אלא לאותו חצר שאלו ואלו יכולין לערב שלא מדעת והוקשה לו לפי זה דלמאי כתב רבינו היתר זה אצל בני בית יותר מבני החצר ותירץ על זה מגדל הפורח באויר דלדיוקא איצטריך דבפתוח לחצר אחת הוא דפשיטא לן דיכולין בני בית לערב שלא מדעתו אבל בפתוח לב' חצרות אף לבני הבית ספוקי מספקא לן אם יכולין לערב שלא מדעתו אם לאו אבל לבני החצר מפשט פשיטא לן דאין יכולין לערב ולכן פתח רבינו בבני הבית דבפתוח לחצר אחת מותרין לערב וסיים בבני החצר דאסורים לערב בפתוח לשתי חצרות ודייק מיניה דבני הבית בפתוח לב' חצרות ספוקי מספקא ליה אם יכולין לערב שלא מדעת או לא עכ"ל ושרי ליה מאריה דמפרש דברי רבינו דמסיים בבני החצר דאסורים לערב בפתוח לשתי חצירות והלא רבינו מסיים ואמר ואפילו רגיל עמהם ואוסר עליהם ובתחלת סימן זה כתב רבינו וה"מ שאוסר עליהם כגון שאין הבית פתוח אלא לאותו חצר ואם כן אין רבינו מדבר גם בסיום דבריו אלא בבית שאינו פתוח אלא לחצר אחת ועוד דלא יעלה על הדעת דרבינו דלא הזכיר בדבריו אפילו ברמז מהספק שנסתפקו התוספות דהבין מדבריו דהתחיל בבני הבית וסיים בבני החצר להורות דבפתוח לב' חצרות מספקא ליה בבני בית ובבני החצר פשיטא לן דאינו יכול לערב ועל כן לא מספקא לן אלא מפשט פשיטא לן דפירוש זה אינו הגון לאומרו כ"ש לכתבו בספר גם השורש שמכחו קשיא ליה והוא דנמשך אחר דברי ב"י דבני בית ובני חצר שוין הן דיכולין לערב שלא מדעתו בפתוח לחצר אחת אינו אמת אלא כדפרישית הוא האמת ודו"ק :

שסח עירבו כבר ונתקלקל וכו' משנה וגמרא ס"פ חלון (דף פ') וע"פ פירש"י ודלא כפירוש הרי"ף והרמב"ם דמין אחד וב' מינין דקאמר בגמרא אתחלת עירוב קאי וכך הבין בעל המאור מדברי הרי"ף וחלק עליו ופי' כפירש"י אבל ה"ר יונתן כתב לתקן לשון הרי"ף שגם הוא מפרש כפרש"י ואין דבריו נראין אלא דעת הרי"ף כדעת הרמב"ם. ואיכא להקשות דבסיפא תנן א"ר יוסי בד"א בתחלת עירוב אבל בשירי עירוב כל שהוא משמע דפליג את"ק דאמר נתמעט האוכל מוסיף ומזכה וכו' וכך הוא במקצת ספרי רש"י ור"י פליג את"ק וכן פי' הרמב"ם בפירוש המשניות ותימה לפי זה היאך פסק רבינו כאן כת"ק ובס"ס זה פסק כר"י ונראה דרבינו נמשך אחר דברי הרי"ף והרא"ש שכתבו המשנה כצורתה משמע דמפרשינן דלא פליגי דאי ס"ל דפליגי היה להם לפרש דאין הלכה כת"ק או דאין הלכה כר' יוסי אלא ודאי תרוייהו הילכתא ניכהו והכי משמע מלישנא אמר ר' יוסי דאי הוה פליג הו"ל למימר ר' יוסי אומר. וה"ר יונתן גם הוא מפרש דלא פליגי ומפרש דרישא מיירי שנתמעט משיעורו מקמי שבת ראשון ור"י קאמר בנתמעט לאחר שנכנס שבת ראשון והא דכתב ה"ר יונתן ברישא וז"ל נתמעט האוכל מע"ש השני משיעורו הראשון המפורש לקמן במסכתינו א"כ דבריו סותרין זה את זה מרישא לסיפא פשוט דט"ס הוא במ"ש תחלה וכצ"ל נתמעט האוכל מע"ש ראשון משיעורו המפורש לקמן וצריך להעביר הקולמוס על תיבת השני ולהגיה מע"ש ראשון משעורו המפורש וכו' מיהו קשה על פירושו דזה פשוט ודאי דלא נקרא נתמעט העירוב אלא כשהוא אחר שנכנס שבת אבל מה שנראה אמת דאין כאן קושיא כלל דת"ק לא איירי בשיעורא דעירוב כמה צריך שיור אם נתמעט אלא איירי לענין מוסיף ומזכה משלו וא"צ להודיע וכו' ואין פירוש מוסיף ומזכה שצריך להוסיף כדי שיחזור העירוב להכשרו ולשיעורו והכי משמע מלשון רבינו שאמר ובא אחד מבני החצר לחזור ולתקנו וכו' ולא אמר שצריך לחזור ולתקנו דודאי א"צ לתקנו

בראש הפרק גבי אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני המבוי וכו' ודעת הרי"ף נראה שהוא כדעת הרמב"ם וזהו שלא פירש דהא דאשתו מערבת שלא מדעתו היינו דוקא בדלא אסר שסמך על מ"ש אידך מימרא דשמואל דאמר בני מבוי באין ונוטלין ע"כ דמשמע אבל אשתו ע"כ לא וא"כ ע"כ אתא לומר דכי אמר אשתו מערבת שלא מדעתו היינו שלא מידיעתו אבל לא בע"כ : ודע שהרמב"ם כתב הא דאשתו מערבת לו גבי חצר שיש לה ב' פתחים לב' מבואות ונ"ל דלרבותא נקט הכי לאשמועינן דאפילו בכה"ג אשתו מערבת לו שלא בידיעתו וז"ל הרשב"א בתשובה בחצר שאינה בין ב' מבואות אפילו אחד מן השוק מערב עליו לכ"ע ואינו צריך להודיע דזכות הוא לו וכ"ש אם עירב אחד עליו משלו מערב ודוקא שלא בפניו אבל בע"כ לא ואחד מבני החצר מערב עליו אפילו בע"כ ואפי' משלו מפני שהוא אוסר על[illegible] כתב הרא"ש בר"פ הדר מערב שאמר חוזרני בי מן העירוב ואיני רוצה לערב עם בני החצר ובני המבוי צריך לחזור ולזכות פעם אחרת ולערב ואע"ג דאחד מבני המבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף באין בני מבוי ונכנסים בתוך ביתו ונוטלין עירובו בע"כ ה"מ ברגיל להשתתף אבל שאינו רגיל לא. אם טוב לערב בכל ע"ש או פעם אחת בשנה יתבאר בסימן שס"ה :

שסח עירבו כבר ונתקלקל העירוב וכו' משנה בפרק חלון (פ:) נתמעט האוכל מוסיף ומזכה וא"צ להודיע נתוספו עליהם מוסיף ומזכה וצריך להודיע ופירש"י ואינו צריך להודיע. שהרי כולן נתרצו בתחלה: וצריך להודיע. לדיורין שנתוספו אם דעתן בעירוב ותרתי קתני מוסיף ומזכה אם משלו מערב וצריך להודיע אם משלהם מערב. אבל מדברי הרמב"ם בפ"ה מה"ע משמע שאינו מפרש כפירש"י אלא דחדא קתני מוסיף ומזכה משלו וצריך להודיע אע"פ שהעירוב שלו משום דדילמא לא ניחא להו בהאי פתחא ובגמרא במאי עסקינן אילימא במין אחד מאי איריא נתמעט אפילו כלה נמי אלא בשני מינין אפי' נתמעט נמי לא דתניא כלה האוכל ממין א' א"צ להודיע מב' מינים צריך להודיע אבע"א ממין א' מאי נתמעט נתמטמט ואבע"א משני מינים כלה שאני ופירש"י במין אחד שחוזר ומערב מן המין האחד מב' מינים שעירב בשנייה ממין אחר אבל הרמב"ם כתב בפ"ה מה"ע אם במין אחד נשתתפו אפי' כלה אותו המין ה"ז עושה שיתוף אחר ומזכה וא"צ להודיע ואם בשני מינים נשתתפו ונתמעט האוכל מוסיף ומזכה וא"צ להודיע נראה מדבריו דמאי דאמרינן במין אחד ובב' מינים אתחלת עירוב קאי ודברי רבינו הם כפירש"י. וה"ר יהונתן כתב אם בא לערב מאותו המין הראשון אפילו כלה מוסיף ומזכה ואפי' מערב עליהם משלהם וא"צ להודיע ואם בא לערב ממין אחר אם כלה הראשון צריך להודיע להם אם מערב משלהם ואם משלו א"צ להודיע כלל ואם נתמעט מוסיף ומזכה אם ממין אחד וא"צ להודיע להם בין שיערב משלו בין משלהם ובנתוספו דיורין אם משלו מוסיף על ככרות העירוב ומשים בכלי אחד א"צ להודיע לדיורין הנוספים אם משלהם צריך להודיע אם יתרצו בעירוב עכ"ל. וזה כדברי רש"י ולפי שבאו כל החילוקים מבוארים יפה בדבריו כתבתי ולקמן בההוא פירקא (פה:) גבי הא דא"ר יהודה בד"א בעירובי תחומין אבל בעירובי חצירות מערבין לדעתו ושלא מדעתו ואריב"ל כל מקום שא"ר יהודה בד"א אינו אלא לפרש דברי חכמים אוקימנא למתני' בחצר שבין ב' מבואות שמתוך שאתה מתירו במבוי זה אתה אוסרו במבוי זה אבל אם אינו פתוח אלא למבוי אחד א"צ להודיע משום דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו ואפילו לשמואל דאמר דרבי יהודה לאיפלוגי אתא הא אמר הלכה כר"י וא"כ כשאין החצר פתוח אלא למבוי אחד כיון דזכות הוא לו מערבין שלא מדעתו וכ"כ הרי"ף והרא"ש וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מה"ע וכתב ה"ה שי"א דההיא אוקימתא הוא אליבא דמ"ד שחצר הפתוח לב' מבואות עירבה עם שניהן אסורה עם שתיהם אבל לדידן דקי"ל שהיא מותרת עם שתיהם א"צ להודיע והוא ז"ל לימד זכות על הרמב"ם דאע"פ שהיא מותרת עם שתיהם דלמא לא ניחא ליה בהכי דאוושי ליה אינשי דב' המבואות בסימן שס"ו כתבתי תקנה שאפילו יתוספו דיורין לא יאסרו עליהם וכתבתי שם בשם הריטב"א שצריך שבשעת הוספת הדיורין יהיה קיים כשיעור דלדידהו הוי תחלת עירוב וכ"כ תשובת הרמב"ן סימן רי"ב אם נתעפש פת העירוב ונפסל מלאכול הרי הוא כמי שכלה כולה לגמרי וצריכים לערב מחדש אבל אם לא נפסל כ"כ אפילו נשתייר בו פורתא אין צריכין להוסיף דסוף עירוב בכל דהו ומיהו נ"ל שאמר בתוספות שאם נתוספו דיורין לאחר שנתמעט האוכל צריכין להוסיף דכיון דנתוספו ה"ז להם כתחלת עירוב ולפיכך ראוי להוסיף דשמא יתוספו עליהם דיורין עכ"ל :

וכמה

פרישה

ואף שרש"י ורבי יונתן פירשו בנתוספו עליהן דיורין צריך להודיע ופליג רבי יודא עליהן דמיירי בין במערב משלהן או משלו י"ל דלא פירש כן אלא במתני' אליבא דרבנן אבל רבי יודא דפליג ויהיב טעמא לפי שזכין לאדם י"ל דלא איירי אלא במערבין עליו משלהן וע"ז למוד קאמר הגמ' דפליגי ומה שאוסר כאן ר"ל כשירצו לערב וליקח משלו וכמ"ש רבינו בהדיא ז"ל אין יכולין ליקח פתו מביתו לערב שלא מדעת שום אחד כו'. והא דכתב הרא"ש בשם הר"ס וב"י הביאו אמה שנסתפקו התוס' באחד מבני הבית אם יכול לערב משל בע"ה שלא מידיעתו דהיינו דוקא בשפתוח לב' חצירות אבל בשפתוח לחצר אחד מערב ומייתי ראיה מרבי יודא דאמר בעירובי חצירות מערבין שלא מדעתו כו'. ולפי מ"ש קשה מה ענין זה לזה הא רבי יודא מיירי שם במערב הנסתום משלו י"ל דמה שחלקתי בין מערב משלו ובין מערבין עליו משלהן היינו דוקא בבני החצר. אבל בבני ביתו דאף שנותנין משל בית בע"ה ודאי לא יקפיד על הלחם שהוא בידן לאוכלו ולעשות כמו מה שירצו אין חילוק אלא שהתוס' נסתפקו אם מועיל שלא מידיעתו וע"ז הביא הרא"ש ראיה משא דקי"ל כרבי יודא וק"ל. ואף שהתוס' שם בפסיקתם כתבו ז"ל צריך לדקדק אם יכולין לערב בני ביתו בלא רשות בע"ה משל בע"ה דהא בסמוך בנתוספו עליהן דיורין כו' משמע מלשונם דפירשו פלוגתא דרבי יודא ורבנן במערב עליו משלו עיין בהסר"י ותמלא שלא כתב שם בהאי ספיקא בשעירבו משל בע"ה ואפילו לפי מ"ש כן בתו' לק"מ דהא פירש הרא"ש דנסתפקו בפתוח בשתי חצירות ואפשר דשם גם רבי יודא מודה לאסור והיינו במערבין עליו משלו ודו"ק. ועוד דהלא כתבתי דנגד בני הבית אין חילוק, בין עירב עליו משלו או משלהן ולא כתבו התוס' אם עירב משל בע"ה אלא ללמדינו שאיירי שעירבו על בע"ה שהרי עירבו משל בע"ה וק"ל :

ועיין בב"י שכתב ז"ל והרמב"ם פ"ה מהלכות עירובין כתב אשתו כו' עד ולפ"ז כי קאמר ה"ג מסתברא מייתי ראיה מדאמר בני מבוי נוטלין ממנו בע"כ דמשמע בני מבוי דוקא ולא אשתו וגם כתב דלא גרים רגיל אין כו' לכאורה דברי ב"י תמוהין הן מאוד דמנא ליה שלא היה גורס הרמב"ם רגיל אין (והמ"מ כתב ז"ל ואמרו שם רגיל אין אינו רגיל לא משמע שהיה גורס כן בגמרא) וגם מחלק דבני מבוי נוטלין בע"כ ולא אשתו. דהא י"ל דגם הרמב"ם בשיטת רש"י ותוס' אזיל וס"ל דמ"ש בני מבוי נוטלין בע"כ היינו דוקא ברצון אשתו וכמ"ש התוס' והרא"ש ומ"ש ה"נ מסתברא דייק נמי מדקאמר רגיל משמע רגיל אין שאין רגיל לא ושמואל סתמא קאמר לעיל דאשתו מערבת שלא מדעתו דמשמע אפילו אינו רגיל וכדי שלא תקשה דברי שמואל אהדדי ע"כ צ"ל דשמואל הנ"ל מיירי באינו אוסר דהיינו שלא אומר לא אערב וכדפירש המיימוני אינו אוסר אבל באוסר דהיינו שמיחה ואמר לא אערב בזה יש חילוק בין רגיל לערב עמהן בזה לא משגיחין במחאתו ובאין בני מבוי ונוטלין בע"כ וזהו נלמד מדקאמר בע"כ דמשמע שמיחה ואמר לא אערב ומיהו דעת אשתו בעינן אפי' בזה ובאינו רגיל לערב דאינו אוסר לא מערבין בע"כ דהיינו שמיחה מיהו בלא מיחה מערבת אשתו וכדשמואל קמייתא הנ"ל. והשתא נמי א"ש הא דכתב הרמב"ם דין דאשתו מערבת עליו גבי חצר שיש לו ב' פתחים לב' מבואות והוצרך ב"י לכתוב לשיטתו דלרבותא נקט הכי דאפילו בכה"ג אשתו מערבת עליו. ולפי מ"ש ניחא טפי דמשום דהאי דינא דאשתו מערבת עליו מיירי באינו רגיל לערב עמהן והיינו בפתוח לשתי מבואות משא"כ בפתוח למבוי אחד דאז מסתמא מערב עמהן. וגם מ"ש דהרי"ף ס"ל כהרמב"ם אינו מוכרח דנוכל לומר דס"ל כרש"י ותוס' והא דסתם ולא פירש חילוק דאוסר

ואינו

חידושי הגהות

מדעתו וה"ה בני החצר כמו שנתבאר בסי' שאח"ז אבל כשהבית פתוח לב' הצירות או מפשט פשיטא ליה דבני החצר אין יכולין לערב שלא מדעת ובני הבית ספוקי מספקא ליה אם יכולין לערב שלא מדעת או לא ולכן פתח בבני הבית דפתוח לחצר א' מותרים לערב וסיים בבני החצר דאסורים לערב בפתוח לב' חצירות ודייק מיניה דבני הבית לב' חצירות ספוקי מספקא ליה אם יכולים לערב שלא מדעת או לא :

שסח א כתב מהרל"ח אע"ג דלקמן בסימן זה פסק רבינו דשיורי עירוב כל שהו וא"כ מה צריך להוסיף והיה נראה לפרש דלקמן מיירי דכבר עבר שבת א' שסמך על זה העירוב ולכן אפילו לשבת הבאה סומך עליו בכ"ש אבל הכא מיירי שנתמעט מיד אחר שהגיחו לקודם שבא שבת א' לכך צריך להוסיף עליו אך ה"ר יונתן פירש דהך דנתמעט האוכל מוסיף ומזכה נמי איירי דוקא בשנתמעט מע"ש הב' וטעמו משום דאל"כ הוי תחלת עירוב דצריך דעת וא"כ הדרא קושיא לדוכתא ועל המשנה גופא לק"מ משום דא"ל דהך מתני' דמוסיף ומזכה אליבא דת"ק דר"י מיתנייא דס"ל דאפילו בשנתמעט צריך שיעור ולדידיה שפיר קתני שצריך להוסיף או היה אפשר דאתיא ככ"ע והא דקאמר ר"י שיורי עירוב כ"ש היינו דוקא כשנשתתפו במבוי כדקא מפרש ר"י גופיה טעמא במתני' דלהכי מיקל בשיורי עירוב משום שלא אמרו לערב בהצירות אלא כדי שלא לשכח את התינוקות דהיינו כשנשתתפו במבוי אבל כשלא נשתתפו ר"י מודה דצריך להוסיף וא"כ אתיא מתני' ככ"ע אבל לדברי רבינו א"א לפרש כן דרבינו פסק דאפילו כשלא נשתתפו במבוי דשיורי עירוב בכ"ש כמו שיתבאר בסמוך וא"כ למה פסק להך מתני' דמוסיף ומזכה כיון שכבר פסק דא"צ להוסיף ונראה לפרש לדברי רבינו דנ"מ בהא דמוסיף ומזכה שלא לדעת שאם יתקלקל אותו כל שהו שנשתייר כבר שיסמכו על מה שהוא מוסיף עתה דליהוי אותה הוספה שהוא מוסיף

עתה

וה"מ בבית שפתוח לב' חצרות דאיכא למימר שמא לא ניחא להו לערב עם אלו אבל אם אינו פתוח אלא לזה החצר א"צ להודיעם שמערבין עירובי חצרות שלא לדעת היכא שהוא פתוח לחצר אחד וכמה שיעור העירוב בתחלתו בזמן שהן עד שמנה עשר ושמנה עשר בכלל שיעורו כגרוגרת לכל אחד אם הם תשעה עשר ומי"ט ולמעלה אפילו עד כמה שיעורו כב' סעודות שהם י"ח גרוגרות היו בה כשיעור ונתמעט ונשתייר בו אפילו כל שהוא כשר ב:

שסט הנותן מעה לנחתום ואמר לו אם יבואו בני החצר לקנות ממך ככר לעירוב זכה לי בעירוב שיהיה לי חלק עמהם בשביל מעה זו אינו עירוב אפילו אם זיכה החנוני לכולם וזיכה גם לזה עמהם אינו עירוב לזה שלא כיון לזכות לו במתנת חנם אלא בשביל מעה שנתן לו ומעות אינן קונות נמצא שאין לו

זכמה שיעור העירוב בתחלתו וכו' משנה וגמרא בפרק חלון (פ:) וכתב הרמב"ם בפ"א מה"ע די"ח גרוגרות הם כששה ביצים בינונים ולדעת רבינו בסי' ת"ט הם כח' ביצים: **ומ"ש** היה בה כשיעור ונתמעט וכו' גז"ש משנה א"ר יוסי בד"א בתחלת עירוב אבל בשיורי עירוב כל שהוא. וכתב ה"ר יהונתן בשיורי עירוב שנתמעט משיעורו משנכנס בשבת ראשון כל שהוא וא"צ להוסיף עליו אפי' לשבת הבאה ואם נתמעט קודם שנכנס שבת ראשון תחלת עירוב קרינן ביה וכבר כתבתי בסמוך בשם הרמב"ם שאם נתעפש פת העירוב ונפסל מלאכול הרי הוא כמי שכלה כולו לגמרי וצריכין לערב מחדש. ודעת רבינו כדעת הראב"ד בפ"א מה"ע שאף לעירובי חצירות בעינן שיעור כמו בשיתוף וכתב שם ה"ה שכן הוא דעת האחרונים ושדחקו עצמן בלשון המשנה שאמרה ככר כאיסר והוא שלם מערבין בה דהיינו בשיש שם ככרות הרבה כגרוגרת לכל אחד אבל מדברי הרמב"ם שם משמע שדי לכל אחד בככר כאיסר ואפילו אין בו כגרוגרת וכתב ה"ה דהכי משמע מדברי הגאונים ושכן נראה:

שסט הנותן מעה לנחתום וכו' משנה בס"פ חלון (פא.) נותן אדם מעה לחנוני ולנחתום כדי שיזכה לו עירוב ד"ר אליעזר וחכ"א לא זכו לו מעותיו: **ומ"ש** אפי' אם זיכה החנוני לכולם וזיכה גם לזה עמהם וכו' כך פירש"י שם: **ומ"ש** אפי' אם זיכה לכולם וכו' וזיכה גם לזה ט"ס הוא שהרי כתב בסמוך שאם זיכה ע"י אחר מהני ולשון רש"י הכי איתיה ואפילו אם עירב החנוני הזה לכל האחרים וזיכה גם לזה אינו עירוב והיו"ד של וזיכה גם שם ט"ס היא וצריך להגיה וזכה וכן הוא בתוס' ולשון רבינו כך יש להגיה ואפילו אם עירב חנוני לכולן וזכה גם לזה עמהם. ואפילו אי גרסינן אם זכה החנוני צריך לפרשו דכשמזכה להם הפת ומערב בו עליהם נמצא שהוא

לתקנו דשיורי עירוב הכשרו בכל שהו אלא שאם בא לתקנו למצוה מן המובחר א"כ בא לתקנו לפי שחושש שמא לא ישתייר אפילו כל שהוא ור' יוסי לא איירי בהא אלא בשיעורא דעירוב כשנתמעט דסגי בשיעור כל שהו וליכא הכא פלוגתא אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ודבר פשוט הוא שכך פי' לדעת הרי"ף והרא"ש ורבינו ורישא וסיפא תרווייהו איירי בנתמעט לאחר שנכנס שבת ראשון ודלא כה"ר יהונתן. ועדיין קשה דבסיפא הכי איתא א"ר יוסי בד"א בתחלת עירוב אבל בשירי עירוב בכל שהו לא אמרו לערב בחצרות אלא כדי שלא לשכח את התינוקות ומשמע דר"י טעמא קאמר דהא דמיקל בע"ח דבשירי עירוב בכל שהו היינו לפי שלא אמרו לערב בחצרות אלא שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות וא"כ קשה דבסימן שפ"ז פסק רבינו כרבנן דסומכין על עירוב במקום שתוף ועל שתוף במקו' עירוב דלא כר"מ דמערבין ומשתתפין כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות אלמא דלא ס"ל דהאי לא אמרו הלכה היא וכאן פסק כר' יוסי דטעמיה משום דלא אמרו לערב בחצרות וכו' וצ"ל דרבינו מפרש דהא דתני הכא לא אמרו לערב בחצרות לאו ר' יוסי קאמר לה אלא סתמא היא ור"מ היא ולאו הילכתא היא אלא כרבנן דמערבין ומשתתפין וכדפסק בסי' שפ"ז: **וה"מ** בבית שפתוח לב' חצרות וכו' שם סוף (דף פ"א) אוקימנא הכי דבפתוח לב' חצרות צריך להודיע ובפתוח לחצר אחד א"צ להודיע וכבר כתבתי בסי' שס"ז ס"ה דהא דקאמרי' הכא דבני החצר מערבין שלא לדעתו היינו שלא מידיעתו דאינו ידוע לבני החצר שאינו רוצה לערב עמהם דמסתמא ודאי ניחא ליה אבל אם אינו רוצה לערב אע"ג דלא מיחה בכן אין מערבין שלא מדעתו משא"כ בני הבית וע"ש. וכמה שיעור העירוב וכו' פי' שהוא כשמנה ביצים וע"ל בסי' ת"ט נתבאר בארוך:

שסט הנותן מעה לנחתום וכו' משנה ס"פ חלון (דף פ"א) נותן אדם מעה לחנוני או לנחתום כדי שיזכה לו בעירוב דר"א וחכמים אומרים לא זכו לו מעותיו ומודין בשאר כל אדם שזוכין לו מעותיו שאין מערבין לו לאדם אלא מדעתו ופירש"י לא זכו לו מעותיו שאין מעות קונות עד שימשוך ואפילו עירב החנוני הזה לכל האחרים וזיכה גם לזה אינו עירוב שהרי לא נתכוין לזכות לו במתנת חנם כשאר מזכין בעירוב אלא לקנות במעה והרי אינה קנויה לו וכיון דמעות אינן קונות לא סמכא דעתיה דהאי ולא הוי דעתיה לאקנויי ונמצא מערב לו במעותיו שלא מדעתו עכ"ל והתוס' הביאו פירש"י וכתבו וז"ל ובחנם פי' כן דאפילו מתכוין להקנות לו בחנם ואפילו זיכה לו ע"י אחר או לקח המעה וקנה לו מן השוק אינו עירוב כיון שהנותן מתכוין לקנות לו מן החנוני ואין המעה קנה לו וכל הזכיות שעושה החנוני שלא מדעת בעל הבית קא עביד ואין מערבין אלא מדעתו ולשון הקונטרס נמי מוכיח כן בסמוך עכ"ל מבואר מדברי התוס' שהבינו מפירש"י שמה שכתב שהרי לא נתכוין לזכות לו בחנם וכו' היינו לומר שהחנוני לא נתכוון לזכות לו במתנת חנם וכו' ולכך היכא דהחנוני זיכה לנותן בעירוב שלא ע"י אחר אינו עירוב משום דלא זיכה לו אלא בשביל מעותיו אבל אם זיכה לו ע"י אחר הוי עירוב ותימה גדולה הלא אפשר לפרש פירש"י דה"ק שהנותן המעה לא נתכוין שהחנוני יבא לזכות לו העירוב במתנת חנם כשאר מזכין בעירוב אלא לקנות במעה שנתן לחנוני וכו' ולפיכך כל הזכיות שעושה החנוני שלא מדעת הנותן קעביד ואין מערבין אלא לדעתו ואין ספק בזה שדעת רש"י כדעת התוס' וכמו שסיימו התוס' בדבריהם ולשון הקונטרס נמי מוכיח כן בסמוך ולפע"ד דבתחילת פירש"י נמי מוכיח כן שהרי כתב וכיון דמעות אינן קונות לא סמכא דעתיה דהאי וכו' דהיינו לומר דלא סמכא דעתיה דנותן לאקנויי בלא מעה א"כ נמצא שהחנוני שמערב לו בדרך שיועיל לו העירוב כגון שזוכה לו ע"י אחר או קונה לו פת במעותיו שלא מדעתו דנותן קעביד שהרי דעת הנותן אינו אלא לקנות הפת מיד כשנתן המעה וכמ"ש רש"י בסמוך וז"ל והלכך גבי חנוני כי א"ל זכי לי לא נתכוון אלא לקנות הימנו ולא סמך עליו שיעשה שלוחו וכו' ועוד אפילו היתה דעת רש"י שלא נתכוין החנוני לזכות לו במתנת חנם וכו' הכי פירושו דכיון דבשעה שנתן לו המעה לחנוני ראה הנותן שלא נתכוין לזכות לו במתנת חנם דאל"כ לא הוה ליה לקבל ממנו המעה א"כ גם הנותן לא נתכוין אלא לקנות ונמצא שכל הזכיות שעושה החנוני שלא מדעת הנותן קעביד דלאו דעתיה דנותן לאקנויי בלא מעה כיון דהחנוני לקח המעה מידו אבל הרא"ש הביא פירש"י שכתב בתחלה ותמה עליו מה תולה עירוב במעות בשלא מדעתו אפילו עירב במעות מדעתו לא הוי עירוב כיון דמעות אינן קונות והתוס' כתבו דאפילו זיכה לו ע"י אחר או קנה לו לחם מן השוק באותה מעה אינו עירוב וכו' ותמה גם על דבריהם דכיון דגילה בדעתו שחפץ בעירוב שהרי נתן מעה לחנוני ומאחר שאין קונה לו המעה וזיכה לו החנוני אמאי לא זכה לכן נ"ל לפרש דבלא זיכוי לא זכו לו מעותיו אבל אם זיכה לו ע"י אחר מודו רבנן דהוי עירוב עכ"ל ותימה דמשכן נפשיה לחלוק על פירוש רש"י והתוס' בסברא בעלמא ולהקל דהוי עירוב ותו דכי היכי דמפרש הרא"ש דבע"ח נמי איכא למימר דאפילו בבית דפתוח לחצר אחד דאין מערבין אלא מדעתו אף ע"ג דזכות הוא לו חשבינן ליה קצת חובה אולי יש לו קצת טעם למה אינו רוצה לערב הכי נמי איכא למימר בהא דאעפ"י שגילה דעתו שרוצה לערב אולי יש לו קצת טעם שאינו רוצה לערב ע"י מתנת חנם אלא ע"י שיהא קונה מהחנוני במעותיו ותו דנדחק לפרש הא דתנן שאין מערבין וכו' מילתא באפי נפשיה היא וכה"ג בפ"ק די"ט שאפר כירה מוכן הוא דלא כפירש"י וכל המפרשים הלכך נלע"ד דנקטינן כפירש"י והתוס': **ומ"ש** אפילו אם זיכה הנחתום לכולם וזיכה גם לזה עמהם אינו עירוב לזה שלא כיון לזכות לו במתנת חנם וכו' כך פירש רש"י ומבואר מלשון רבינו שבעל הנותן המעה אמר שלא היתה כוונתו שהנחתום יהא מזכה לו במתנת חנם וכדפי'. וב"י הבין מלשון וזיכה גם לזה דהיינו זיכה ע"י אחר וכתב דט"ס הוא שהרי כתב בסמוך שאם זיכה ע"י אחר מהני ובלשון רש"י נמי היו"ד של וזיכה ט"ס הוא וצריך להגיה וזכה וכן בתוס' וכו' עד נמצא שהוא זוכה להם עכ"ל ושרי ליה מאריה דאין כאן ט"ס והאי וזיכה שכתב רש"י ורבינו אין פירושו וזיכה ע"י אחר אלא זיכה לו שלא ע"י אחר אלא ע"י עצמו שאמר הנחתום הרי אנכי מזכה פת זה לכל בני החצר שיהא עירוב לכולם וגם לזה שנתן לו המעה הוא מזכה לו שלא בפניו עם כל בני החצר ובני החצר נטלו הפת מיד הנחתום לרשותם ועשו בו עירוב אינו עירוב לזה וכו' ואדרבה בתוספות צריך להגיה בלשון רש"י שהביאו וזיכה וכו' שהרי חלקו על פירושו דבחנם פירש כן דאפילו מתכוין להקנות לו בחנם ואפילו זיכה לו ע"י אחר וכו' אלמא דתרתי קאמרי התוס' חדא דאפילו מתכוין להקנות לו בחנם ע"י עצמו שלא ע"י אחר כמו שהוא מזכה לכל בני החצר ועוד ואפילו זיכה לו ע"י אחר וכו' אלמא להדיא דלשון וזיכה שכתב רש"י אינו ט"ס אלא פירושו וזיכה ע"י עצמו כדפרישית. שוב ראיתי למהר"ל מלובלין שכתב לחלק בין זיכה לזה ע"י אחר בהדי שאר בני החצר לזיכה לזה בפני עצמו

פרישה

ואינו אוסר משום דסמך אמ"ש בהלכותיו אידך דשמואל דאמר ברגיל לשתף בני מבוי באיס ונוטלין ממנו בע"כ דמשמע רגיל אין לא רגיל לא. וכדי שלא תקשה דברי שמואל אהדדי ע"כ צריך לחלק בין אוסר ללא אוסר וכמ"ש ב"י דעת הרי"ף לשיטת הרמב"ם. ולשיטת רש"י על דרך זה אתי שפיר טפי ודו"ק. ומ"ש ב"י ז"ל ודעת הרי"ף כו' עד וזהו שלא פי' כו' דהא מ"ש וזהו אינו ראיה והוכחה אלא בית יוסף מפרש ומתרץ כן מדעתו ודו"ק. ונראה שהב"י נכנס לכל הדוחקים הנ"ל מפני שהרמב"ם סתם וכתב אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף בני מבוי נכנסין לביתו ונוטלין ממנו שיתוף בעל כרחו ואחד מבני מבוי שאינו רוצה להשתתף כלל עם בני המבוי כופין אותו בב"ד להשתתף עמהן עכ"ל וכתב הה"מ שהסיפא מבואר בירושלמי וביאור הענין לדעת רבינו הרמב"ם באינו רגיל לערב עמהן אינן יכולין ליכנס לביתו אבל יכולין לכופו בב"ד או שהב"ד ירדו לנכסיו ויערבו משלו עמהן וא"כ איך ידקדק הגמרא רגיל אין שאין רגיל לא דמשמע דלא עירב כלל אפילו מדעת אשתו. הא הדיוק לא אתא אלא לאשמעינן דכופין אותו בב"ד. אלא ודאי לאו מדיוק רגיל אין קאמר ה"נ מסתברא אלא מדיוק דוקא בני מבוי ולא אשתו. ור"ל דוקא בני מבוי שאוסר עליהן מש"ה יכולין ליטול בע"כ. משא"כ כשאין בני מבוי מקפידין על מה שאוסר עליהן אלא שאשתו רוצה לערב בזה אין כח בידה לערב בעל כרחו דהיינו כשאומר שאינו רוצה לערב וק"ל. ונראה הא דמוקי הרא"ש ורבינו מ"ש שמואל אשתו מערבת עליו

חדושי הגהות

יהא שיורי עירוב ויסמכו עליו: ב כתב מהרל"ח משנה שם כמה הוא שיעורו בזמן שהן מרובין מזון ב' סעודות כו' אר"י בד"א בתחלת עירוב אבל שיורי עירוב כל שהו ולא אמרו וכו' ופסק רבינו כר"י או אפשר לומר דרבינו ס"ל דר"י לפרושי מלתא דת"ק קאתי אבן מ"מ יש לדקדק בדברי רבינו דהא ע"כ לא קאמר ר"י שיורי עירוב כ"ש אלא כשנשתתפו במבוי כדקא מפרש טעמא לא אמרו לערב בחצירות אלא כדי שלא לשכח את התינוקות דהיינו דוקא כשנשתתפו במבוי כמו שפירש"י והרמב"ם והר"י ז"ל דאב לא נשתתפו אין העירוב בשביל התינוקות אלא מדינא צריך לערב להתיר ההוצאה מבית לחצר ורבינו ע"כ בשלא נשתתפו קאמר דאי בשנשתתפו הא כבר פסק רבינו לקמן סי' שפ"ז כמ"ד סומכים על השיתוף במקום עירוב אפי' לא נשתתפו אלא ביין וא"צ לערב כלל וא"כ למה כתב כאן שיורי עירוב בכ"ש כשר הא א"צ לערב כלל אלא ע"כ בשלא נשתתפו במבוי קאמר וא"כ קשה מנ"ל דבשלא נשתתפו דשיורי עירוב בכ"ש הא ר"י גופא לא קאמר אלא בשנשתתפו לכן נ"ל דס"ל לרבינו הא דאמר ר"י בד"א בתחלת עירוב אבל שיורי עירוב בכ"ש אפילו בשלא נשתתפו קאמר והא דאמר לא אמרו לערב בחצירות כו' לאו למיהב טעמא למלתיה קאמר אלא מלתא באפי נפשיה הוא דלא אמרו לערב בחצירות בשנשתתפו במבוי אלא כדי שלא לשכח את התינוקות ולמ"ד כשנשתתפו בפת כ"ע מודים דסומכים על השיתוף כ"ש בשנשתתפו ביין אתיא הך מתני' כמ"ד אין סומכין על השיתוף במקום עירוב והוכרח רבינו לפרש כן משום דס"ל דר"י לפרושי מלתא דת"ק קאתי ואי ס"ד דר"י דוקא בשנשתתפו במבוי קאמר דשיורי עירוב כ"ש הו"ל לפרש מלתא דת"ק כשלא נשתתפו במבוי דאפי' שיורי עירוב צריך שיעור אלא עכ"ל דר"י אפי' בשלא נשתתפו במבוי ס"ל דשיורי עירוב כ"ש ולכן הוכרח לפרש דת"ק דבעי שיעור בתחלת עירוב דוקא קאמר והא דקאמר לא אמרו לערב בחצירות וכו' מלתא אחריתא הוא ואע"ג דבהא ס"ל לרבינו דלית הלכתא כוותיה דהא פסק דסומכי' על השיתוף במקום עירוב אפי' נשתתפו ביין וא"צ לערב כדי שלא לשכח מכל מקום בהא דקאמר שיורי עירוב כל שהוא פסק רבינו כוותיה הואיל ולפרושי מלתא דת"ק קאתי אבן הרמב"ם פי' בפירוש המשנה דרבי יהודה לאיפלוגי קאתי בהא דשיורי עירוב כל שהוא ומפרש דאפילו רבי יהודה לא קאמר דשיורי עירוב כל שהוא אלא כשנשתתפו במבוי וכדקא מפרש טעמא שלא אמרו לערב בחצירות כלומר מש"ה מקילים דשיורי עירוב כ"ש ופי' הרמב"ם שם דלא כר"י דאפי' כשנשתתפו במבוי שיורי עירוב צריכי שיעור דאע"ג דהרמב"ם פסק כמ"ד סומכים על השיתוף במקום עירוב וא"צ לערב כלל היינו כשנשתתפו בפת משום דס"ל כמ"ד דבשנשתתפו ביין ד"ה צריך לערב ובהא פסק דלא כר"י דאפ"ה שיורי עירוב צריכי שיעור כשנשתתפו ביין ודעת רבינו שאף לעירובי חצירות בעינן כשיעור זה כמו בשיתוף ואע"ג דתנן גבי ע"ח ככר באיסר והוא שלם מערבים בה בככר כ' ה"ה שהסוברים שגם בע"ח בעינן כשיעור גרוגרת לכל אחד ואחד מפרשים המשנה דהיינו כשיש שם ככרות הרבה כגרוגרת לכ"א ע"כ:

וכתב

לו חלק בעירו' אבל אם אמר לו ערב לי קנה עירוב שהרי עשאו שליח לערב לו בענין שיועיל וכיון שא"א להיות לו עירוב אלא א"כ יזכה לו כמו לאחרים הוי כאילו אמר שיזכה לו כמו לאחרים ואפילו אם אמר זכה לי אם נתן לו כלי בתורת קנין שיקנה לו בו קנה עירוב שאז נקנית לו הפת וכן אם זיכה לו הנחתום על יד אחר או שקנה במעה שנתן לו לחם מן השוק קנה עירוב ואם נתן מעה לבע"ה ואמר לו זכה לי בעירוב קנה עירוב לפי שאין דרך בע"ה למכור משלו ולדעת שיקנה לו במעותיו אמר לו וכאילו אמר לו ערב לי שעשאו שליח לערב והזקה שליח עושה שליחותו :

שע (א) **הדר** בבית שער אכסדרה ומרפסת שבחצר אינו אוסר על בני החצר שאינן חשובין דירה אבל הדר בבית

עצמו ע"י אחר ואין לזה לא שורש ולא ענף בתלמודא : **ומ"ש** אבל אם אמר ערב לי וכו' שם מימרא דשמואל ל"ש אלא דאמר זכה לי אבל אמר ערב לי שליח שוייה וקני פי' אפילו נתן לו מעה ואמר ערב לי שליח שוייה לערב לו בענין שיועיל וכו' ואפילו אמר זכה לי אלא שלא נתן לו מעה אלא כלי בתורת קנין שיקנה לו בו קנה וכו' ודקדק רבינו שאמר אם נתן לו כלי בתורת קנין כלומר שיקנה לו הפת תמורת כלי קנה עירוב כי כל המטלטלין קונין זה את זה והא דאמר רבה דאין קונין בכלי דלא כשמואל דאמר קונין בכלי והלכה כרבה וכדלעיל בסי' שס"ו היינו דוקא כשמקנה לו רשותו בתורת ק"ס בלי עירוב פת אבל הכא מיירי דמקנה לו הפת תמורת הכלי בהא מודה רבה לשמואל דקנה עירוב גם רש"י שכתב כאן אבל כלי קונה ק"ס עכ"ל נמי ר"ל קונה הפת בתורת ק"ס דהמטלטלין קונין זה את זה וכך מבואר מדברי כל הפוסקים שפסקו כרבה דאין קונין בכלי וכאן פסקו כשמואל : **ומ"ש** וכן אם זיכה לו הנחתום ע"י אחר וכו' פי' אפילו אם אמר כשנתן לו המעה זכה לי בעירוב וכו' והנחתום זיכה לו ע"י אחר וכו' נמי קנה עירוב וכו' וכבר כתבתי שזו היא דעת הרא"ש והוא חולק אפי' רש"י והתוס' וכ"פ בש"ע ולפעד"נ דנקטינן כפרש"י והתוס' כדפרי' :

שע הדר בבית שער וכו' משנה בפרק כיצד משתתפין (דף פ"ה) הנותן עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אין עירובו עירוב והדר שם אינו אוסר עליו בבית התבן ובבית הבקר ובבית העצים ובבית האוצרות ה"ז עירוב והדר שם אוסר עליו ובגמרא א"ר יהודא בריה דרשב"ש כל מקום שאמרו חכמים הדר שם אינו אוסר אם נתן עירובו שם אינו עירוב חוץ מב"ש דיחיד פי' דבב"ש דיחיד נמי אמרו הדר שם אינו אוסר ואעפ"כ אם נתן שם עירובו הוי עירוב ופירש"י חוץ מב"ש דחצר של יחיד ומתני' בב"ש דחצר של רבים עסקינן עכ"ל ונראה דר"ל בית שער דיחיד היינו ב"ש דחצר שרבים דרים בו כל אחד בביתו שבחצר אלא דהבית שער בעצמו הוא של יחיד שרבים דורסין בו לאפוקי בית שער של בית דהיחיד בלבד דורס בו ומתני' בבית שער דחצר שרבים דרים בו והב"ש עצמו הוי ג"כ של רבים ולכך הדר בו אינו אוסר . אבל הרמב"ם כתב בפ"א דאם נתן העירוב בב"ש אפילו ב"ש של יחיד וכו' אינו עירוב ובפ"ד כתב מי שיש לו בחצר חבירו ב"ש שרבים דורסים בו וכו' ה"ז אינו אוסר עליו וכו' משמע מדכתב מי שיש לו בחצר חבירו ב"ש אלמא דמדבר היכא דהב"ש עצמו הוא של יחיד ובני החצר שהם רבים דורסין בו ואפ"ה אינו אוסר ואצ"ל היכא דב"ש עצמו הוא ג"כ של רבים בני החצר דהדר בו אינו אוסר וא"כ קשה היאך פסק הרמב"ם דלא כרב יהודא בריה דרשב"ש דאמר אע"ג דבית שער דיחיד שבחצר אינו אוסר אפ"ה אם נתן שם עירובו הוי עירוב . וכתב ה' המגיד דהרמב"ם היה גורס בדרב יהודא כ"מ שאמרו חכמים אם נתן שם עירובו אינו עירוב הדר שם אינו אוסר חוץ מב"ש דיחיד דאינו עירוב והדר שם אוסר ולכן בפ"ד אמר ב"ש שהרבים דורסין בו וכו' ה"ז אינו אוסר משמע הא של יחיד אוסר עכ"ל ולפי זה ב"ש דיחיד היינו ב"ש שעשה יחיד לפני ביתו שאין רבים דורסים בו וב"ש דרבים היינו ב"ש דחצר שרבי' דורסים בו אעפ"י שב"ש עצמה הוא של יחיד כך נראה דעת ה' המגיד שפירש דברי הרמב"ם אבל הב"י אמר נראה דשפיר גרים הרמב"ם כגירסא דידן ומיהו ס"ל דלא קי"ל הכי מדאיתא ס"פ הדר סוף (דף ע"ה) בי' בתים זה לפנים מזה דפליגי בה שמואל ור' יוחנן וקי"ל כר' יוחנן דבית שער דיחיד לא שמיה בית שער אלא דין בית יש לו והדר שם אוסר וכיון דלא קי"ל כר"י ברי' דרשב"ש במאי דאמר דהדר בב"ש של יחיד אינו אוסר אלמא כי תנן והדר שם אוסר ל"ש בית שער דרבים מב"ש יחיד ממילא דגם במאי דאמר הנותן את עירובו בבית שער דיחיד אינו עירוב לא קי"ל כוותיה דב"ש דמתניתין בכל ב"ש היא בין דרבים בין דיחיד וקתני דהנותן עירובו שם אינו עירוב והדר שם אינו אוסר ואם כן שפיר כתב הרמב"ם בפ"א וכו' עד י"ל דלרבותא נקט הכי לומר שאף על פי שהוא של רבים לא אסרי כל שכן אם הוא של יחיד וכו' עכ"ל ודבריו אלו נפלאים מאוד דכתב אלמא כי תנן והדר שם אוסר ל"ש ב"ש דרבים וכו' דהא אתנן תנן והדר שם אינו אוסר ולר' יוחנן דקי"ל כוותיה דב"ש דיחיד אוסר דלא כר"י בריה דרשב"ש נמי ניחא מתניתין דלא תנן והדר שם אינו אוסר אלא בבית שער של רבים וכן מה שכתב ממילא דגם במאי דאמר הנותן את עירובו בבית שער דיחיד אינו עירוב לא קי"ל כוותיה הוא דבר נפלא שהרי למ"ש דהרמב"ם נמי גרים כגירסא דידן איפכא ס"ל לר' יהודא בריה דרשב"ש דב"ש דיחיד עירובו עירוב ועוד דכתב על זה לא קי"ל כוותיה דב"ש דמתניתין בכל בית שער הוא בין דרבים בין דיחיד וקתני דהנותן עירובו שם אינו עירוב והדר שם אינו אוסר הנה מביא ראייה ממתניתין היפך דבריו שאמר לא קי"ל כוותיה דאינו עירוב ומביא ראיה מדתנן אינו עירוב ותו דמייתי מתניתין דהדר שם אינו אוסר ובתחלה אמר אלמא כי תנן והדר שם אוסר ל"ש וכו' והיה נראה לומר דט"ס הוא וצריך להגיה מתחלה אלמא כי תנן והדר שם אינו אוסר וכו' ובסוף צ"ל ממילא דגם במאי דאמר הנותן את עירובו בבית שער דיחיד עירובו עירוב וכו' אלא דבכסף משנה כתב ג"כ כלשון הזה משמע דאינו ט"ס ועוד דאף בהגה"ה זו לא יתיישבו דבריו כלל דהיאך אמר אלמא כי תנן והדר שם אינו אוסר ל"ש ב"ש דרבי' מב"ש דיחיד אדרבא כי תנן והדר שם אינו אוס' בב"ש דרבי' תנן אבל ב"ש דיחיד אוסר כר' יוחנן ואם תיישב דס"ל דהסברא הפוכה דאם ב"ש של רבים אינו אוסר כ"ש של יחיד וכמ"ש אח"כ בסמוך כ"ש דאיכא הכא דברים מופלאים שאמר כיון דקי"ל כר' יוחנן דב"ש דיחיד אוסר ולית הלכתא כרב יהודה דאינו אוסר אלמא כי תנן והדר שם אינו אוסר ל"ש ב"ש דרבים מב"ש דיחיד הפוכה

שהוא זוכה להם : **ומ"ש** אבל אם א"ל ערב לי קנה עירוב וכו' גז"ש מימרא דשמואל :

ומ"ש ואפי' אם אמר זכה לי אם נתן לו כלי בתורת קנין וכו' גז"ש מימרא דשמואל וטעמא משום דנקנית לו הפת בכלי בתורת קנין סודר :

ומ"ש ואם זיכה לו הנחתום ע"י אחר וכו' גז"ש מדברי הרא"ש ושלא כדברי התוס' שכתבו דאפילו זיכה לו ע"י אחר או קנה לו לחם מן השוק באותה מעה אינו עירוב כיון שהנותן נתכוין לקנות מן החנוני מיד כי היה סובר שמעותיו קונות לו בלא משיכה וכל הזכיות שעושה לו החנוני שלא מדעת בעל הבית קא עביד ואין מערבין אלא מדעתו וכתב עליהם הרא"ש דדברים תמוהים הם :

ומ"ש (א) ואם נתן מעה לבעה"ב וא"ל זכה לי בעירוב וכו' גם זה שם משנה וגמ' והרמב"ם כתב דיני משנה זו ומאי דאיתמר עלה בגמרא לענין עירובי תחומין בפ"ו וז"ל נותן אדם מעה לבעה"ב כדי ליקח לו פת ויערב לו בהי עירובי תחומין אבל אם נתן לחנוני או לנחתום ואמר לו זכה לי במעה זו אינו עירוב ואם אמר ערב עלי במעה זו הרי זה לוקח בה פת או אוכל מהאוכלים ומערב עליו ואם נתן לו כלי ואמר לו תן לי בזה אוכל וזכה לי בו הרי זה לוקח אוכל ומערב עליו בו . וכתב ה"ה כל דברי רבינו מבוארים ודלא כרבי אליעזר לפי שהוא יחיד במקום רבים וטעם החנוני שאינו מזכה כשנתן לו מעה ואמר לו זכה לי לפי שהחנוני מוכר הפת ואין בעל המעה קונה אותה עד שימשוך וכיון שלא אמר לו ערב לי נראה שמשלו הוא רוצה לקנות תחת המעה ואינו קונה אבל כשאמר ערב לי הרי הוא עושה שלוחו לערב עליו וקונה פת מאחר ומערב לו אבל בפת עצמו לא שאין שליח קונה ומקנה וכשנתן כלי כל המטלטלין קונין זה את זה ופירשה רבינו בעירובי תחומין ויש מפרשים אותה בעירובי חצירות ודברי רבינו עיקר עכ"ל :

שע הדר בבית שער אכסדרה ומרפסת שבחצר וכו' משנה בפרק כיצד משתתפין (פה:) הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב והדר שם אינו אוסר עליו בבית התבן ובבית הבקר ובבית העצים ובבית האוצרות ה"ז עירוב והדר שם אוסר עליו . ופירש"י הנותן עירובו עירובי חצירות . וכתב ה"ר יהונתן בית שער אע"פ שיש לו ד' מחיצות כיון דרבים עוברי' לבתיהם דרך שם אין עליה תורת בית אלא תורת חצר אבל אם הניח עירובי חצירות בבית שבחצר שהוא מיוחד לאצור שם תבן ובהמותיו הרי זה עירוב שהרי ראוי לדירה הוא ובית מיקרי והדר שם בבית העשוי לתבן והוא עשוי מענפי אילנות ומקנים כלומר שאינה בית של קבע אפ"ה בית מיקרי לכל דבר וגרסינן בגמרא א"ר יהודה בריה דרב שמואל בר שילת כל מקום שאמרו הדר שם אינו אוסר הנותן את עירובו שם אינו עירוב חוץ מבית שער דיחיד ופירש"י חוץ מבית שער דחצר דיחיד ומתני' בבית שער דחצר דרבים ולפי דברי רב יהודה בית שער דיחיד הדר שם אינו אוסר והנותן עירובו שם הוי עירוב והרמב"ם בפ"ד כתב מי שיש לו בחצר חבירו בית שער שרבים דורסים בו או אכסדרה או מרפסת או בית הבקר או בית התבן או בית העצים או אוצר ה"ז אינו אוסר עליו עד שיהיה לו עמו בחצר מקום דירה שהוא סומך עליו לאכול פתו בו ואח"כ יהיה אוסר עליו עד שיערב עמו אבל מקום לינה אינו אוסר לפיכך אם קבע לו מקום לאכול בו בבית שער או באכסדרה ומרפסת אינו אוסר עליו לפי שאינו מקום דירה עכ"ל משמע דדוקא הקובע לו מקום לאכול בבית שער דרבים אינו אוסר אבל הקובע לו מקום לאכול בבית שער דיחיד אוסר וכתב גבי הנחת עירוב ומניחין הכל בכלי אחד בבית אחד מבתי החצר אפילו בבית התבן או בבית הבקר או בבית האוצר אבל אם נתנו בבית שער אפילו בבית שער של יחיד או באכסדרה או במרפסת אינו עירוב וכו' ה"ה שם שאין ספק אצלו שהרמב"ם היה גורס במימרא דרב יהודה כל מקום שאמרו הנותן את עירובו אינו עירוב הדר שם אינו אוסר עליו חוץ מבית שער דיחיד דלפי זה הנותן את עירובו בבית שער דיחיד אינו עירוב והדר שם אוסר עליו וכתב שהרשב"א קיים גירסא דידן להרמב"ם והעמיד דבריו בדרך אחרת ע"ש להולמה ע"כ ולע"ד נראה דשפיר גרים הרמב"ם כגירסא דידן ומיהו ס"ל דלא קי"ל הכי מדגרסינן בס"פ הדר (עה.) א"ר יהודה אמר שמואל י' בתים זה לפנים מזה פנימי נותן את עירובו ודיו ור' יוחנן אמר אפילו חיצון חיצון בית שער הוא חיצון של פנימי במאי קא מיפלגי מ"ס בית שער דיחיד שמיה בית שער ומ"ס לא שמיה בית שער כלומר אלא דין בית יש לו והדר שם אוסר וקי"ל כר' יוחנן וכיון דלא קי"ל כרב יהודה בר שמואל בר שילת במאי דאמר דהדר בבית שער של יחיד אינו אוסר אלמא כי תנן והדר שם אוסר ל"ש בית שער דרבים מבית שער דיחיד ממילא דגם במאי דאמר הנותן את עירובו בבית שער דיחיד אינו עירוב לא קי"ל כוותיה דבית שער דמתני' בכל בית שער היא בין דרבים בין דיחיד וקתני דהנותן את עירובו שם אינו עירוב והדר שם אינו אוסר וא"כ שפיר כתב הרמב"ם בפ"א שהנותן את עירובו בבית שער אפי' אם הוא בית שער של יחיד אינו עירוב ומ"ש בפ"ד בית שער שרבים דורסים בו י"ל דלרבותא נקט הכי לומר שאע"פ שהוא של רבים לא אסרי וכ"ש אם הוא של יחיד אי נמי דבפ"ד לא בית שער של רבים קאמר אלא בית שער שרבים דורכים ובית שער של יחיד נמי במשמע שהרי בבית שער של יחיד ג"כ דורכין בו רבים כשבאים ליכנס לביתו וכ"כ שהוא דעת הרי"ף שהשמיט מימרא דרב יהודה בר שמואל בר שילת ולא כתב אלא המשנה כצורתה הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב והדר שם אינו אוסר עליו ולא חילק בין בית שער דרבים לבית שער דיחיד כנ"ל לדעת הרמב"ם והרי"ף אבל התוספות בס"פ הדר כתבו דמימרא דרב יהודה בר שמואל בר שילת אתיא נמי כר' יוחנן דהתם

פרישה

אליו דמיירי באינו רגיל ואוסר ולא מוקי לה ברגיל וכאידך דשמואל משום דבשלמא אידך דשמואל פירש דבריו ואמר שרגיל להשתתף ומכח זה מבקשין גם עתה בני מבוי שיערב עמהן וע"ז קאמר שבאין ונוטלין בע"כ ור"ל מדעת אשתו . משא"כ בשמואל קמייתא דלא הזכיר רגיל וג"כ לא הזכיר שבני מבוי מבקשין שיערב עמהן אלא שאשתו מבקשת לטלטל במבוי ומדבר עמהן שיערבו והיינו באוסר ואינו רגיל לערב שעד הנה לא עירבו יחד ולא טלטלו בשבת בחצר ובמבוי ומש"ה כתב רבינו ג"כ לשון כגון שאין הבית פתוח כו' משום דמדברי שמואל קמייתא מיירי ברישא ודו"ק :

סי' שסט (א) מ"ש ב"י בד"ה ומ"ש אם נתן המעה כו' עד והרמב"ם כתב כו' וז"ל נותן אדם מעה לבע"ה כדי ליקח לו פת כו' ק"ק אלשון הרמב"ם מאי איריא בע"ה אפילו נחתום נמי בהאי ליסנא מותר כיון דאמר לו ליקח לו וכמו שמבואר בדברי הרמב"ם ורבינו וצ"ל דאורחא דמילתא נקט דבע"ה שאין דרכו למכור רגילין לומר לו ליקח לו :

סי' שע (א) הדר בבית שער אכסדרה ומרפסת שבחצר אינו אוסר כו' עיין בב"י שכתב מה שכתב הרמב"ם בפ"א ובפ"ד ומסיק וכתב שנראה שגם כן היה לו גירסת ספרים שלנו שגרסו בגמרא וז"ל א"ר יודא בריה דרב שמואל בר שילת בכל מקום שאמרו הדר שם אינו אוסר הנותן את עירובו שם אינו עירוב חוץ מבית שער דיחיד . ור"ל חוץ מבית שער דיחיד דהדר שם אינו אוסר והמניח עירובו שם עירובו עירוב אלא שלא קי"ל כותיה דרב יודא אלא כר' יוחנן דאמר בעשרה בתים זה לפנים מזה דאפילו חיצון של פנימי נותן את עירובו מפני דבית שער דיחיד לא שמיה בית שער כלומר אלא דין בית יש לו והדר שם אוסר . ומסיק וכתב הב"י ז"ל וכיון דלא קי"ל כרב יודא במאי דאמר אינו אוסר אלמא כי תנא והדר שם אוסר ל"ש ב"ש דרבים כו' עד ממילא במאי דאמר והנותן עירובו שם אינו עירוב לא קי"ל כותיה כו' עד ונראה שזהו דעת הרי"ף כו' כל דבריו נפלאים ונראים עמוק עמוק מי ימצאנה והיותר קשה שדבריו הללו שכתבן כאן כן הוא בעינן בכ"מ בפ"א דהלכות עירובין וקשה לומר דנפל טעות גדול בשני הספרים ואף שיש ליישב ולומר שיש כאן ט"ס הניכר ונמחק התיבת אינו בסיפא במאי דכתב אינו עירוב שהרי ס"ל לרב יודא דעירובו עירוב ונגיה אותו תיבת אינו לברישא במאי

בבית התבן בבית העצים בבית הבקר ובבית האוצרות אוסר: בע"ה שיש לו הרבה בתים בחצר והשאילן או השכירן לאחרים ויש לו בכל א' מהן כלים אם אינן ניטלין בשבת מחמת איסור או מחמת כובדן אין הדרין בהם אוסרין עליו שחשובין כולם כאילו דרין עמו ואם ניטלין בשבת אוסרין כיון שיכול להוציא משם: ה' חבורות ששבתו בטרקלין והלקוהו במחיצות אם עוברין כולם זה על זה שאין פתח פתוח להצר אלא החיצון וכולן עוברין דרך עליו אין צריכים ליתן בעירוב אלא שנים הפנימיים וכל האחרים השובים בבית שער להם היה לכל אחד פתח פתוח להצר אם המחיצות מגיעות

דהתם מיירי בבית שער דחצר כדפירש"י דאינו עשוי לדירה אבל הכא בבית שער דבית אוסר וכ"כ ג"כ הרא"ש וקודם לכן כתב דהכיא דרב יהודה בר שמואל בר שילת פליגא אדר' יוחנן והלכה כר"י וזה נראה שתופס רבינו עיקר שכתב כאן הדר בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו אוסר ולא חילק בין בית שער דרבים לבית שער דיחיד ובסימן שס"ו כתב שאין מניחין את העירוב אלא בבית הראוי לדירה שכוונתו בזה למעט בית שער אכסדרה ומרפסת ולא חילק בין בית שער דרבים לבית שער דיחיד וזהו כמו שכתבתי לדעת הרמב"ם והרי"ף והכי נקטינן והוי יודע שמה שלא כתב הרמב"ם דין זה בפ"ד בסגנון המשנה כמנהגו הוא משום דגרסינן בפ' הדר (עב:) האחין שהיו אוכלין על שולחן אביהם ת"ר מי שיש לו אכסדרה ומרפסת בחצר חבירו אינו אוסר עליו בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצר ה"ז אוסר עליו ר' יהודה אומר אינו אוסר אלא מקום דירה בלבד ומשמע דהלכה כר' יהודה דקאמר התם שעשו חכמים מעשה כמותו וכן פסקו הפוסקים ומקום דירה הוא מקום פיתא כמו שיתבאר ובודאי דרב יהודה לא פליג אסתם מתניתין דפרק כיצד משתתפין דמפלגא בין בית שער אכסדרה ומרפסת לבית התבן וכו' הלכך כל היכא שאינו קובע לאכול פתו שם אפילו הוא בית התבן ובית הבקר וכו' שהם מקומות ראויים לדירה ואפילו בית גמור המיוחד לדירת אדם אינו אוסר כיון שאינו קובע לאכול פתו שם וכדא"ר יהודה בברייתא ואם קובע לאכול פתו שם אם הוא בית שער אכסדרה ומרפסת לא חשיב בית דירה ואינו אוסר ואם הוא בית התבן או בית הבקר וכו' חשיב בית דירה ואוסר ובכה"ג הוא דמפלגא מתני' בינייהו ורבינו ירוחם ח' ע"ו כתב וז"ל ומי שיש לו אכסדרה ובית הבקר ובית שער ובית התבן ובית העצים ובית האוצרות בחצר אחד ודר בחצר אחרת אינו אוסר עליהם אא"כ היה אוכל שם עכ"ל. נראה מדבריו שתפס הברייתא כפשטה דמקום דירה מהני גם לבית שער ואכסדרה ומרפסת ולא נזכר מהמשנה שמחלקת ביניהם או חשב שהיא נדחית מפני ברייתא זו ולא דק דתרווייהו איתנהו כדפרישית :

בע"ה שיש לו הרבה בתים בחצר וכו' ג"ז בפרק כיצד משתתפין בסוף משנה שהזכרתי בסמוך ר"י אומר אם יש שם תפיסה לבע"ה אינו אוסר עליו ופירש"י והדר שם אוסר אם השאיל ב"ה בית התבן שלו לאחר לדור שם אוסר עליו בא"ר הואיל ופתוח לחצר אם יש שם תפיסת יד לבע"ה שיש לבע"ה מקום בדירתו של זה שנותן שם כליו להצניע אינו אוסר עליו דכל רשותא דחצר דידיה היא כאילו דר עמו בבית. ומדמפרשי אמוראי מילתיה דרבי יהודה אלמא הלכתא כוותיה וכן פסק הרמב"ם בפ"ד מה"ע וטעמא משום דקים להו דלפרושי מילתא דת"ק אתא ואפילו אי אתא לאיפלוגי הא קי"ל כדברי המיקל בעירוב וטעמא דכשיש תפיסת יד לבע"ה אינו אוסר נתבאר בדברי רש"י שכתבתי וכ"כ הרמב"ם בפ"ד דטעמא משום דכל שיש לבע"ה תפיסה נעשו הכל כאורחים אצלו ולפ"ז גם הם מותרים להוציא מבית התבן לחצר אף על פי שלא נתנו עירוב כיון דאורחים נינהו וכ"כ שם המרדכי שהוא דעת רש"י להתיר ודלא כריב"א שפירש דיש לו תפיסה מהניא כדי שלא יאסור הדר בבית התבן על בע"ה אבל הדר בבית התבן אסור להוציא ולהכניס מביתו לחצר ולפירושו גם בע"ה אסור להכניס ולהוציא מבית הדר בו לחצר דאי לדידיה שרי הו"ל הדר בבית התבן אורח גביה ומותר איהו נמי :

ומ"ש רבינו אם אינם ניטלים בשבת מחמת איסור או מחמת כובדן שם בגמ' (פו.) תנא דבי שמואל דבר הניטל בשבת אוסר דבר שאינו ניטל אינו אוסר תניא נמי הכי יש לו טבל יש לו עששיות וכל דבר שאינו ניטל בשבת אינו אוסר ופירש"י דבר הניטל בשבת. אינו תפיסת יד ואוסר דאי בעי שקיל ושדי ליה לבראי: עששיות של ברזל חתיכות גדולות. וסובר רבינו דנקט טבל ועששיות ללמד דכל שאינו ניטל מחמת איסורו או מחמת כובדו חשיב יש לו תפיסת יד דטבל אינו ניטל מחמת איסורו ועששיות אפילו אם היה מותר לטלטלן אינן ניטלות מחמת כובדן. וכתב ה"ה בפ"ד שנ"ל שכל דבר שראוי לטלטלו לצורך מקומו בכלל דבר שניטל הוא ולזה ביארו טבל ועששיות שאין להם תורת כלים ומדקתני אם יש שם תפיסת יד לבע"ה משמע דלא חשיב תפיסת יד אלא כשהבית שלו והוא שוכרה או משאילה לאחרים אבל אם אין הבתים שלו לא קנויות ולא שכורות אע"פ שיש לו בהם תפיסת יד אסרי אהדדי וכ"נ מדברי הרמב"ם בפ"ד וכ"נ מדברי רבינו וכ"כ שם המרדכי וכן הכריע מהר"י קולון ז"ל בשורש מ"ז: וכתב ה"ר יהונתן יש מן הרבנים שאומרים כי מה שאמרנו שאינו אוסר ה"מ כגון חצר שהיה כולה שלו ומשכיר הבתים שבה לאחרים והוא שוכן באחד מהם ויש לו תפיסת יד בכולן שאינם אוסרי' עליו משום דדמי לאחין השותפין שאוכלין על שלחן אביהם וישנים בבתיהם שאין צריכין עירוב כל אחד ואחד וה"מ בזמן שאין עמהם דיורין בחצר אבל אם יש שם דיורין בחצר ומוליכין עירובן אצל אחרים צריכין עירוב כל אחד ואחד מגו דאסרי הני הני נמי אסרי והכא נמי כך אנו דנין בו ודיקא נמי דקתני אינו אוסר עליו עליו הוא דאינו אוסר אבל על האחרים אוסר הא למדנו שאם יש שם דיורין אחרים אוסר עליהם וצריך לערב עמהם ואע"פ שבעה"ב עירב עמהם נמצא שכולם צריכין לערב בזמן שיש שם אחרים בחצר עכ"ל כתב מהר"י קולון בסי' מ"ח על שנים שדרים בדירה מושכרת לאחד מן העכו"ם שאם מתחלת השכירות הסכימו לדור יחד בבית אחד אף על פי שהאחד שכר מן העכו"ם ולא האחר דמ"מ לא יוכל השוכר מן העכו"ם לסלק את חבירו מן הבית כיון שמתחלה נתרצו לדור יחדיו אשתכח דהאי שוכר מן העכו"ם שליחותא דחבריה עביד וא"כ משום הא לא אירייא שלא יאסור האח' על חבירו ואשר כתבת שאין אתם מקפידים זה על זה בתשמיש הבית נלע"ד דמשום כך לא יועיל שלא תאסרו זה על זה אם לא שהאחד שכר מתחלה הבית בשבילו לבד ושוב נמלך ושכר לחבירו ושייר שיוכל להניח חפציו בפנה מפנות הבית כי כ"כ רבי' יעקב מקולי וכ"כ מלשון הרמב"ם וטור א"ח עכ"ל ונראה מדברי המרדכי שאפילו יש לו פנה מיוחדת שיש לו בה כליו חשיבא תפיסה והביאו מהר"י קולון בשורש מ"ח ואע"ג דלגבי עכו"ם המשכיר ביתו לעכו"ם לא מהני שכירות מהמשכיר אלא כשיש לו תפיסה בכל בית אבל אם אין לו תפיסה אלא בפנה מיוחדת לא שאני התם שאע"פ שאין לו שום כלי בבית יכולין לשכור ממנו מאחר שיש לו רשות להניח שם כליו. הלכך בעינן שיהיה לו רשות בכל הבית ואפילו הניח שם כלים כל שאין לו רשות בכל הבית אין שוכרין ממנו דלא פלוג רבנן אבל הכא דבעינן שיהיו לו שם כלים ממש אפי' ביש לו פנה מיוחדת סגי :

חמ"ש חבורות ששבתו בטרקלין וכו' משנה בפרק הדר (עב.) ה' חבורות ששבתו בטרקלין א' בש"א עירוב לכל חבורה וחבורה ובה"א עירוב אחד לכולן ואסיקנא בגמרא דהלכה כמ"ד לא נחלקו במחיצות המגיעות לתקרה שהם צריכים עירוב לכל חבורה וחבורה על מה נחלקו על מחיצות שאינן מגיעות לתקרה אמר

ר"כ

הפוכה הסברא והפוכה מילא ועוד היאך אפשר לומר ל"ש ב"ש דרבים מב"ש דיחיד דלעולם אינו אוסר הלא לא קי"ל כרב יהודה דאינו אוסר אלא כר' יוחנן דב"ש דיחיד אוסר ולפי שרב גדול הוא ומימיו אנו שותין לא מזיגנא רישי אבי סדיא עד דמהפיכנא ליישב דבריו ונראה שדעתו לומר דמ"ש ר"י בריה דרשב"ש כל מקום שאמרו חכמים וכו' חוץ מבית שער דיחיד ולאי דכך קיבלה בבית המדרש דאמרו כל מקום וכו' וא"כ למאי דקי"ל כר' יוחנן דב"ש דיחיד אוסר בעל כרחינו דכך אמרו בב"ה כל מקום שאמרו חכמים הדר שם אוסר הנותן עירובו שם עירובו עירוב חוץ מב"ש דיחיד דאעפ"י דאוסר אין עירובו עירוב ואמר ב"י אלמא כי תנן הדר שם אוסר כלומר הא דאמרו כל מקום שאמרו חכמים הדר שם אוסר על זה אמר ב"י אלמא כי תנן הדר שם אוסר ל"ש ב"ש דרבים מב"ש דיחיד דהא לשון כל מקום שאמרו חכמים כו' חוץ מב"ש דיחיד משמע דאף בבית שער של רבים אמרו הדר שם אוסר ועירובו נמי עירוב חוץ מב"ש דיחיד דאוסר ואין עירובו עירוב והסברא הפוכה לפי זה א"כ ממילא הא דקאמר דב"ש דיחיד הוא דאינו עירוב אבל ב"ש דרבים עירובו עירוב לא קי"ל כוותיה דבית שער דמתניתין בכל ב"ש היא בין דרבים ובין דיחיד וקתני דאינו עירוב אלמא דשל רבים נמי אין עירובו עירוב מיהו בהא דקתני במתני' והדר שם אינו אוסר צריך לומר דוקא ב"ש של רבים אינו אוסר אבל של יחיד ודאי אוסר כדמוכח מדקי"ל כר' יוחנן ואי לאו דר' יוחנן הוה אמרינן נמי דל"ש של רבים ל"ש של יחיד אינו אוסר דמתניתין בכל ב"ש היא אלא דאיכא הוכחה מדקי"ל כר' יוחנן דהא דתנן אינו אוסר אינו אלא של רבים מכל מקום במאי דתנן הנותן שם עירובו אינו עירוב דליכא הוכחה אמרי' דמתני' בכל ב"ש תנן דאינו עירוב ל"ש דרבים ול"ש דיחיד והדרינן לסברא דגמרא דב"ש דיחיד טפי הוי בית מב"ש של רבים אך מ"ש א"כ י"ל דלרבותא נקט הכי וכו' דקאמר הך סברא לפי האמת שרי ליה מאריה דהך סברא הפוכה היא ולא היה לו לכתבה ועוד שהרי הרמב"ם כתב להדיא גבי עשרה בתים זה לפנים מזה דבית שער דיחיד אוסר וב"ש דרבים אינו אוסר אלא דקא סמיך ב"י אמ"ש א"כ בפ"ד וכו' מיהו פי' ה' המגיד הוא הנכון ולענין הלכה הכי נקטינן דאין חילוק בין בית שער דחצר שהב"ש בעצמו הוא של רבים ובין ב"ש דחצר דהב"ש בעצמו הוא של יחיד אלא שרבים דורסים בו הדר שם אינו אוסר וכ"ש דהנותן עירובו שם אינו עירוב אבל ב"ש דיחיד שעושה לפני ביתו אין לו דין ב"ש אלא יש לו דין בית דהדר שם אוסר כדמוכח מדקי"ל כר' יוחנן אבל אם נתן שם עירובו אינו עירוב ודלא כב"י שכתב לדעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם שאף בבית שער דיחיד שעושה לפני ביתו שגם כן דורסים בו רבים כשבאים ליכנס לביתו דהדר שם אינו אוסר דליתא כדמוכח מדין עשרה בתים וכו' שכתבה הרמב"ם בפ"ד והדבר פשוט שאין זה נקרא רבים דורסים כיון שאין להם רשות לדרוס בו כשהבעל הבית מוחה עליהם מה שאין כן בבית שער דחצר כשהוא של יחיד שיש לרבים בני החצר דריסת הרגל דרך בית השער ואינו יכול למחות התם הוא דלא חשיב בית דירה והדר שם אינו אוסר ולדעת הרא"ש ס"פ הדר דכתב ב' פירושים פירוש אחד דר' יוחנן פליג אדשמואל ואדרב וס"ל דב"ש דיחיד אוסר ולפי פי' זה אין חילוק בין ב"ש דיחיד בחצר דלא עביד לדירה ובין ב"ש לפני ביתו דעביד לדירה בכל ענין אוסר. פי' שני דלא פליג ר"י אלא אדשמואל דאמר ב"ש דיחיד אינו אוסר אפילו עביד לדירה ולר' יוחנן אוסר אבל אדרבה דאמר ב"ש דיחיד בחצר אינו אוסר לא פליג עליה ר"י דמודה בהא כיון דלא עביד לדירה דאינו אוסר ולכך כתב רבינו כאן בסתם דב"ש שבחצר אינו אוסר ולא חילק דמשמע אפילו דיחיד אינו אוסר דספיקא במידי דרבנן נקטינן לקולא אבל בסוף הסי' כתב עשרה בתים זה לפנים מזה וכו' פסק כר' יוחנן דב"ש דיחיד בדעביד לדירה אוסר דליכא בהא ספיקא :

בעה"ב שיש לו הרבה בתים בחצר וכו' שם סוף (דף פ"ה) וריש (דף פ"ו) ואע"ג דרש"י כתב ומשאילין בתים שבחצר לאחרים וכו' כתב בהגה"ת אשיר"י לאו דוקא משאיל אלא ה"ה משכיר וכ"כ הרמב"ם משכיר ורבינו כתב תרווייהו לאורויי דאם ניטלין בשבת אוסרין אפילו השאילן ואם אינן ניטלין אין אוסרין אפילו השכירן : **ומ"ש** ואם ניטלין בשבת אוסרין כיון שיכול להוציאם משם מדקאמר לשון יחיד משמע דאבעל החצר קאמר דיכול להוציאם דבדידיה תלי האיסור וההיתר דאי בדידהו תלה הו"ל למימר שיכולין להוציאם בלשון רבים שהרי מזכירן בלשון רבים וכן כתב הרמב"ם בפירוש ותימה דאעפ"י דבעל החצר יכול להוציאם משם מ"מ כיון דאין השוכרים והשואלים רשאין להוציאם משם ה"ל תפיסת יד בבתים ואין אוסרין ונראין דברי רש"י שכתב וז"ל דבר הניטל בשבת אינו תפיסת יד ואוסר דאי בעי שקיל ושדי ליה לבראי עכ"ל אלמא דתלי האיסור וההיתר בשואלים ובשוכרים :

חמ"ש חבורות וכו' משנה וגמרא בפרק הדר (דף ע"ב) : **ומ"ש** אם עוברין כולן זה על זה וכו' כ"כ התוס' לשם והיינו מדקי"ל כרבי יוחנן גבי עשרה בתים זה לפנים מזה וכו' שיתבאר בס"ס זה והזכרתיו בסעיף א' :

ומ"ש היה לכל אחד פתח פתוח לחצר אם מחיצות מגיעות לתקרה וכו' כלומר ברישא כשעוברין כולן זה ע"ז אפילו היה לכ"א ואחד בית גמור בפני עצמו א"צ לערב אלא ב' הפנימיים וכל האחרים פטורין וא"צ"ל בטרקלין שחלקוה במחיצות דכל האחרים פטורין מיהו הב' פנימיים אינן חייבים אלא בחלוקים במחיצות המגיעות לתקרה והא דלא כתב כך בפי' משום דסמך על מה שכתב כאן. אבל כשכ"א פתוח לחצר איכא לחלק בין המחיצו' המגיעו' לתקרה דהוי כ"א חדר בפ"ע כו':

ומ"ש

פרישה

במאי דכתב כי תנן והדר שם אוסר דל"ל אינו אוסר דהרי הכי תנן במתניתין אינו אוסר וגם אם נפרש מ"ש אלמא כי תנן והדר שם אינו אוסר ל"ש בית שער דרבים מבית שער דיחיד ור"ל רב יודא דאמר דאפי' הדר בבית שער דיחיד אינו אוסר ע"כ צריך לפרש דמתניתין דתנן בה דהדר בבית שער אינו אוסר ר"ל אפילו בבית שער דיחיד וכמו שס"ל לרב יודא דסיפא דהדר שם אינו אוסר ר"ל אפילו בבית שער דיחיד וכמו שס"ל לרב יודא דסיפא דהדר שם אינו אוסר איירי אפילו בבית שער דיחיד ס"כ רישא דקתני דהנותן עירובו שם אינו עירוב איירי אפילו

בבית

ומ"ש אבל מי שיש לו מלמד וכו' אפילו אם יש לכל אחד פתח פתוח לחצר וכו' אע"ג דבתוס' ובסמ"ק כתב פתח אחד לר"ה נלע"ד דהכל תלוי בפתח החצר דאם יש לכל אחד פתח פתוח לחצר אוסרין זה על זה בחצר אפי' אין לכולם כ"א פתח אחד לר"ה ואם אין לכולם אלא פתח אחד לחצר אין אוסרין זה על זה בחצר אפילו היה לכל אחד פתח מיוחד לר"ה דכולם חשיבי כבית אחד בחצר ומה שהזכירו התוס' והסמ"ק פתח אחד לר"ה נלפע"ד דאיירי לפי זמניהם שרוב פתחי הבתים פתוחים לר"ה וכל הדרים בחדרים ובעליות שבבתים יוצאים בפתח הבית לר"ה והב"י פי' בע"א ע"ש :

מי

מגיעות לתקרה דהוי כל אחד הדר בפני עצמו אפי' הן של יריעות יש בהן הילוק רשויות בפני עצמם לענין זה שאם בני החצר נותנין עירוב באחד מבתי החצר שלא בזה הטרקלין צריך כל אחד וא' ליתן בעירוב אבל אם נתנו בזה הטרקלין אין צריכין ליתן כולם בעירוב שכולן דרים בבית זה ובבית שמניחין העירוב א"צ ליתן עירוב וכן אם אין דיורין אחרים עמהם בחצר אין צריכין עירוב חלקוהו במחיצות שאין נוגעות לתקרה אפי' אם נותנין העירוב במקום אחר די בעירוב א' להמשתן ואם היו דיורין בעליות ממש אפילו נותנין העירוב בטרקלין צריך עירוב לכל אחד ואחד אבל מי שיש לו מלמד או סופר בביתו וכן תלמידים הלומדים בבית הרב ודרים בביתו כל אחד ואחד בחדרו אפי' יש לכל אחד פתח פתוח

ר"ל בר יצחק מתני' נמי דיקא דקתני ומודים בזמן שמקצתן שרוים בחדרים ובעליות שצריכים עירוב לכל חבורה וחבורה מאי חדרים ומאי עליות אילימא חדרים חדרים ממש ועליות עליות ממש פשיטא אלא לאו כעין חדרים כעין עליות ומאי ניהו מחיצות המגיעות לתקרה ש"מ ופירש"י חדרים ממש שלא היו מחוברים מעולם וכתב ה"ה בפ"ד בה"ע בשם הרשב"א שאם המחיצות מגיעות תוך ג' לתקרה חשיבי מגיעות דלכל פחות מג' כלבוד דמי וכתב רש"י והתוספות דהב"ע בשכל חבורה יש לה פתח לחצר. שאל"כ לא היו צריכים לתת עירוב אלא ב' הפנימיים כר"י דאמר (עה.) הכי גבי י' בתים זה לפנים מזה וכ"כ הרא"ש וכ"כ סמ"ג ובסמ"ק כתב פסק ר"י על הבחורים והמלמדים בחדרים לבדם וכו' והשר מקוצי היה מצריך תפיסת יד או עירוב בלא ברכה וצ"ע אי מצריך אפילו בפתחא לר"ה דהא משמע דלא מהני פתח אחד כי אם לאחשוביה החיצונה בית שער וכן נהגו בבירה גדולה שמשכירים בני אדם הרבה כל אחד ואחד בחדר לבדו ואין להם כי אם פתח אחד לר"ה אפ"ה נהגו לערב עכ"ל . וצ"ל דכשאין הבתים פתוחים זה לזה איירי כגון שכל הבתים פתוחים לבית שער אחד ואותו בית שער פתוח לחצר ומש"ה קאמר דלא מהני פתח אחד אלא להיכא שהבתים פתוחים זה לזה שתחשב החיצונה כבית שער אבל כה"ג שאינם פתוחים זה לזה אף על פי שאין להם אלא פתח אחד צריכים לערב זה עם זה ואין לפרש דאבתים הפתוחים זה לזה קאי דא"כ היכי אפשר לשר מקוצי להצריך תפיסת יד הא אפילו לר"י שני הפנימיים לבד נותנין עירובן וכל השאר חשיבי בית שער ואינם אוסרים כמו שיתבאר בסוף סימן זה והוא כתב שמשכירים בני אדם הרבה דמשמע דביותר משנים נמי נהגו לערב ומשמע דאכל הדרים בבירה קאמר ולפ"ז מ"ש מהרי"ק בשורש מ"ח אפילו את"ל דהלכה כר"י כמ"ש בסמ"ק דלכאורה צריכין לערב וכן נהגו בבירה גדולה כ"ל דוכן נהגו בבירה גדולה שכ' מהרי"ק לא מדברי סמ"ק הם דהא בסמ"ק לא כתב כן בבתים הפתוחים זה לזה ויש לכל א' מהם דריסת רגל על חבירו אלא דברי מהרי"ק עצמו הם . ואם באנו לומר דמדברי סמ"ק הם צ"ל שמהרי"ק מפרש דאבתים הפתוחים זה לזה קאי וה"ק דהא משמע דלא מהני בהו פתח אחד אלא לאחשובי החיצונה בית שער כלומר חיצונה דחיצונה דהיינו השלישית אבל השנייה חשובה בית וכר"י דאמר אפילו חיצון של פנימי וכן נהגו בבירה גדולה שמשכירים בני אדם הרבה כל א' בחדר לבדו ואין להם כי אם פתח אחד לר"ה אפ"ה נהגו לערב כלומר שנים הפנימיים מערבין אבל החיצונים פשיטא דאין צריכין לתת עירוב כלל דהוו בית שער והיינו כר"י דאילו לשמואל לא היו צריכין לערב כלל אם אין עמהם דיורין אחרים חוץ לטרקלין שהרי אין כאן בית אלא הפנימי וכל שאר הבתים חשיבי בית שער ואינם אוסרים עליו : ומ"ש רבינו אפילו הן של יריעות כ"כ שם התוספות והרא"ש והמרדכי והגהות בפ"ד מהלכות עירובין בשם ס"ה ולא כמו שכתב המרדכי שנראה לר' הלל דמחיצות דיריעות גריעי : ומ"ש רבינו אבל אם נתנו בזה הטרקלין אין צריכין ליתן כלל וכו' (שם :) בגמרא תנא בד"א בשמוליכין עירובן למקום אחר אבל אם היה עירוב בא אצלם ד"ה עירוב אחד לכולן וכתב התוספות וא"ת טעמא דב"ש אתי לאשמועינן וי"ל דלב"ה נמי נפקא מינה בכעין חדרים ועליות דדוקא במוליכין עירובן קאמר דמודו שצריכה עירוב לכל חבורה וחבורה אבל בעירוב בא אצלן עירוב אחד לכולן דכעין חדרים ועליות לב"ה כמו מחיצות שאין מגיעות לתקרה לב"ש ומיהו בחדרים ועליות ממש אין נראה לחלק בין מוליכים עירוב לעירוב בא אצלן מדפשיטא ליה לתלמודא דקאמר אילימא חדרים ועליות ממש פשיטא וכ"כ הרא"ש ג"כ ורבינו כתב כשיטתם אבל מדברי הרמב"ם בפ"ד מהלכות עירובין משמע דלכל שמחיצות מגיעות לתקרה הם כחלוקים לכל דבר שהם צריכים לטלטל מזה לזה ואפילו עירוב בא אצלן צריך כל אחד ואחד לתת עירוב כאילו היו שרויים בעליות וחדרים ממש וכ"כ שם ה"ה בהדיא וכתב ה"ה שדקדק הרשב"א בלשון המשנה שאם עשו מקצתן מחיצות מגיעות לתקרה ומקצתן לא עשו אותן שעשו הם כמחולקין ושלא עשו הם כמשותפין : ומ"ש רבינו אבל מי שיש לו סופר או מלמד בביתו וכן תלמידים הלומדים וכו' כ"כ שם התוספות והרא"ש והמרדכי וסמ"ג וסמ"ק והגהות בפ"ד אלא שבתוס' ושאר הספרים כתבו בין יש להם פתח לרשות הרבים בין אין להם פתח לרשות הרבים ובפסקי הרא"ש כתב לחצר במקום לר"ה ורבינו כתב כלשון הרא"ש וכ"כ ג"כ ר"י וצ"ל דלהרא"ש נמי אפי' יש לכל אחד פתח פתוח לר"ה שרי ולא הזכיר פתוח לחצר אלא משום דאם אינם פתוחים לחצר בע"ה לא הוו שייכי אהדדי כי היכי דלימא בהו שאינם אוסרים עליו וטעמא דהני אינם אוסרים על בע"ה ולא זה על זה נתבאר בספרים הנזכרים וז"ל התוספות כיון שכולם משתמשים בתוך הבית בכל עסקי תשמישיהן באפייה ובישול ובכל דבר חשיבי כולהו כאילו אוכלים וישנים במקום א' ואע"פ שיש לה פתח לצד ר"ה הכל נקראים על שם בע"ה ועוד דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו ולא זה על זה ומאי דסלוקינהו וה"ל כה' שכירים וה' לקיטים דלא אמרינן בהו להחמיר כדאמרינן לעיל אחד נותן עירוב ודיו . ודבר פשוט הוא דלא איצטריכין להני טעמי אלא כדי להתיר כשאין לב"ה תפיסת יד במקום שהשאיל להם שאם היה לו שם תפיסת יד בלאו הני טעמא הוה שרי כמו שנתבאר בסמוך ובסמ"ק כתב בשם ר"י על מי שיש לו סופר ומלמד בביתו כפסק התוס' והספרים הנזכרים ואח"כ כתב והשר מקוצי היה מצריך תפיסת יד או עירוב בלא ברכה ע"כ ומשמע דהשר מקוצי היה מסופק בדין זה ומשום הכי כתב שצריך שיהיה לבע"ה תפיסת יד באותם חדרים או שיערב בלא ברכה . וכתב סמ"ק על דברי השר מקוצי וצ"ע אי מצריך אפי' בפתח א' לר"ה דהא משמע דלא מהני פתח אחד כי אם לאחשובי החיצונה בית שער וכו' וכבר ביארתי דבריו בסמוך . ואם שנים או ג' אנשים דרים כל אחד בביתו המושכר או הקנוי לו אע"פ שכל הבתים פתוחים לטרקלין ומקום אפיית' ובישולם ותשמישם ביחד נראה דלכ"ע אוסרים זה ע"ז ולא דמו לסופרים ומלמדים הדרים בבית בע"ה שאינם אוסרים דהיכא למימר שאני התם דהיכא נמי טעמא דלא השאיל להם רשותו לאסור עליו וכ"כ מהרי"ק בשורש מ"ח וז"ל ואשר כתבת שאין אתם מקפידים זה על זה בענין תשמיש הבית נלע"ד דמשום כן לא יועיל שלא תאסרו זה ע"ז :

כתב מהרי"ק בשורש מ"ח על שנים שדרים בבירה א' שאם כל אחד משניהם יש לו פתח פתוח לחצר ואין לאחד דריסת רגל על חבירו דפשיטא דאין למותו כלל להיא דפסק ר"י על הבחורים ועל המלמדים לא מיבעיא דאם אין להם אלא פתח אחד לר"ה וכו' דפשיטא דהתם בחדרים ועליות שהם פתוחות לטרקלין ואין להם דרך לצאת לא לחצר ולא לר"ה אלא דרך הטרקלין אבל היכא שיש לכל אחד דרך יציאה לחצר מבלתי יצטרך עבור דרך הטרקלין פשיטא שיהיו אוסרים על הבע"ה אם לא מטעם שאפייתם ובישולם ביחד או משום שלא השאיל להם רשותו וכו' אבל אם היו בג' בתים זו לפנים מזו באנו למחלוקת שמואל ורבי יוחנן ונסתפקו הפוסקים הלכה כדברי מי ומ"מ אפילו את"ל דהלכה כר"י כמ"ש בסמ"ק דלכאורה צריכין לערב . וכן נהגו בבירה גדולה ופשיטא דאין להתירה בלא עירוב וטוב לערב בלא ברכה אמנם לענין לטלטל בכל העיר מאחר שאין הדבר ברור כ"כ להצריך עירוב בשנים זו לפנים מזו אפשר דבזה יש לסמוך על דברי רבינו אשר ובנו ה"ר יעקב בספר א"ח שכתבו להתיר לטלטל בכל העיר היכא שאין כי אם חצר אחד של יהודים בכל העיר ואע"ג דיש הרבה בתים פתוחים לאותו חצר ואוסרים זה על זה לטלטל באותו חצר בלא עירוב עכ"ל : ומ"ש דהתם בחדרים ועליות שהם פתוחות לטרקלין ואין להם דרך לצאת לא לחצר ולא לרשות הרבים אלא דרך הטרקלין תימה דהא בחורים ומלמדים אפילו אינם פתוחים לטרקלין נמי לא אסרי אהדדי כמו שנתבאר וכמ"ש הוא מטעם שאפייתם ובישולם כאחד או שלא השאיל להם רשותו וכו' ונראה דמשום דלשון סמ"ק הכי איתא ופסק ר"י על הבחורים והמלמדים הדרים בחדרים לבדם לא מיבעיא אם אין להם אלא פתח אחד לר"ה דאין צריכין לערב אלא אפי' יש לכל אחד ואחד פתחו לר"ה א"צ לערב ולא מיבעיא היכא שאוכלים מככר של הבית אלא אפילו כל אחד ואחד אוכל מככרו במקומו בחדרו אפילו בשבת כיון שאפייתן ובישולם ביחד א"צ לערב ועוד שאין בע"ה משאיל להם רשותו כדי שיאסרו עליו עכ"ל . וממ"ש לא מיבעיא אם אין להם אלא פתח אחד לר"ה דאין צריכין לערב משמע דבלאו טעמא דאפייתן ובישולם כא' או שלא השאיל להם רשותו וכו' אין צריכין לערב מטעם שאין להם אלא פתח אחד לר"ה והיה נראה דאפי' באין להם דריסת רגל זה על זה שרי מטעם שאין להם אלא פתח א' לר"ה וא"כ באותה בירה כיון שלא היה להם אלא פתח אחד לר"ה היה עולה על הדעת להתיר מש"ה כתב מהרי"ק דליתא דע"כ לא קאמר ר"י דבלאו טעמא דאפייתן ובישולם כאחד או שלא השאיל להם רשותו וכו' אין צריכין לערב מטעם שאין להם אלא פתח א' לר"ה אלא כשהחדרים והעליות פתוחין לטרקלין וכו' עד או מפני שלא השאיל להם רשותו : ומ"ש אפילו את"ל דהלכה כר"י וכו' פירושו דבס"פ הדר (עה:) איתא א"ר יהודה אמר שמואל י' בתים זה לפנים מזה פנימי נותן את עירובו ודיו ור' יוחנן אמר אפילו חיצון חיצון בית שער היא חיצון של פנימי במאי קא מיפלגי מר סבר בית שער דיחיד שמיה בית שער ומר סבר לא שמיה בית שער. ופירש"י י' בתים זו לפנים מזו . חיצון פתוח לחצר וכולן דריסת רגלו עליו ופנימי דורס על כולן שאין לו יציאה אלא דרך זו כולן נעשין בית שער לו ואינם אוסרין על בני חצר אלא פנימי לבדו כדאמרן בפרק כיצד והדר שם אינו אוסר הלכך כשבאים שאר דיורים הפתוחין לחצר לערב את חצירן פנימי זה נותן פת והשאר אין צריכין אפי' חיצון צריך ליתן את הפת חיצון של פנימית בית התשיעי לחצר עכ"ל . וא"כ בשני בתים הפתוחות זה לזה לשמואל א"צ לתת פת אלא הפנימי ואידך הוי בית שער וא"צ לתת פת ולר' יוחנן גם השני צריך לתת פת דהוי בית שער דיחיד ולא שמיה בית שער והשתא קאמר מהרי"ק דלא מיבעיא אי פסקינן הלכתא כשמואל דאין השני צריך לתת פת דיש להתיר לטלטל בכל העיר שאע"פ שיש כאן שני בתים לא חשיבי אלא בית אחד דאידך הוי בית שער אלא אפילו את"ל דהלכה כר"י כדכתב בסמ"ק אפ"ה איכא למישרי לטלטל בכל העיר דמאחר דלא פסיקא לן אי הלכתא כשמואל או כר"י בהא סמכינן על דברי הרא"ש והטור שאע"פ שדרים יהודים בהרבה בתים מאחר שכולם פתוחים לחצר אחד מותר לטלטל בכל העיר : ומ"ש אפילו את"ל דהלכה כר"י כמ"ש בסמ"ק וכו' וכן נהגו בבירה גדולה כבר נתבאר בסמוך :

כתב הרמב"ם בפ"ד אנשי חצר שהיו אוכלים על שלחן אחד אף על פי שכל א' וא' יש לו בית בפני עצמו אין צריכין עירוב מפני שהם כבני בית א' וכשם שאין אשתו של אדם ובניו ובני ביתו ועבדיו אוסרין עליו וא"צ לערב עמהם כך אלו כאנשי בית א' הן מפני שהן סומכין על שולחן אחד וכן אם הוצרכו לעשות עירוב עם אנשי חצר אחרת עירוב א' לכולן ופת אחד בלבד מוליכין לאותו מקום שמערבין עמו ואם היה העירוב בא אצלם אינם צריכים לערב כמו הבית שמניחים בו העירוב שא"ל

פרישה ·

בבית שער של יחיד ואפ"ה קתני דאינו עירוב וזהו דלא כר' יודא דאמר עירובו עירוב . והטעם של הרמב"ם דבית שער דיחיד הדר שם אינו אוסר ואינו עירוב להנותן שם עירוב אע"ג דס"ל בית שער דיחיד לא מיקרי בית שער וגם אינו מחלק בין בית שער החצר ובין בית שער דבית כמו שכתבו התוספות והרא"ש לומר דהא דאמר רבי יוחנן פנימי דחיצון נותן עירובו ל"ק אלא התם דאותו חיצון אינו בית שער אלא לבית שלפניו ממנו ומש"ה אין תורת בית שער עליו . משא"כ בית שער דנכנסין ממנו לתוך החצר דאף דשל יחיד הוא מ"מ תורת בית שער עליו . דז"א דא"כ מנ"ל להב"י לומר דס"ל להרמב"ם דפליגי אהדדי רבי יוחנן ורב יודא הנ"ל הא התוס' והרא"ש לחד שינויא ישבו וכתבו דל"פ וחלקו בהכי וכמ"ש הב"י עצמו כאן אלא צ"ל דהא דאמר רבי יוחנן בית שער דיחיד אין לו בית שער היינו כשקובע לו מקום לאכול שם וכמו שמסיק ב"י בסוף הענין דס"ל כרב יודא דאמר אפילו בית התבן והמיוחד לדירה אינו אוסר עד שיקבע לו מקום לאכול שם וס"ל דמתניתין איירי בכל בית שער אף בבית שער דיחיד מיהו היינו דוקא הקרוי בית שער והיינו כבית שער דרבים אף שאוכל שם וכמ"ש הרמב"ם בפרק ד' או בית שער דיחיד ואינו אוכל שם ואף שהמשנה סתמא קתני מ"מ סתמא כפירושו דאילו בית שער דיחיד ואוכל שם לא מיקרי בית שער אלא שם בית גמור עליו . ודכוותיה נמי מ"ש דהנותן עירובו בבית שער אינו עירוב איירי בבית שער דרבים אפילו דר ואוכל שם . ובבית שער דיחיד שדר ואינו אוכל שם דדירה בלא קביעות מקום לאכול שם אינו כלום וכמ"ש הרמב"ם . ומ"ש ב"י שמ"ש הרמב"ם בפ"ד בית שער שרבים דורסים כו' לרבותא נקט הכי ר"ל דוקא ברישא דמילתא דהרמב"ם דאיירי שם באינו אוכל שם כמפורש בהדיא בדבריו

נע"ו

שאין צריך ליתן את הפת שכל אלו הבתים כבית אחד הם חשובים עד כאן לשונו. וצ"ל שאפילו אם הם חלוקין בעיסתן קאמר שאינם אוסרין זה על זה וכיון שאוכלין על שולחן אחד תמיד וטעמא משום דקי"ל כרב דאמר (שם עג.) מקום פיתא גרים וכיון דמקום פיתא דכולהו הוי במקום א' חשיבי כאנשי בית א' וכ"כ ר' ירוחם בנט"ו בשם התוספות כמה אנשים שדרים בבית אחד אפילו הבית שלהם אינם אוסרים זה על זה ונראה דה"ק לא מיבעיא אם הבית של א' לבד שאינם אוסרים זה על זה דהא איכא טעמא דלא השאילה לו רשותו כדי שיאסר עליו אלא אפילו אם הבית של שניהם דלא שייך האי טעמא אפ"ה אינם אוסרים זה על זה וטעמא משום דכיון שאין לכל אחד מקום חלוק במחיצות לאכול בו פיתא לא חשיבי אלא כאנשי בית א' ולפ"ז בני מצרים שנוהגים לדור שני שכינים בבית אחד זה באכסדרה שבצד זה וזה באכסדרה שבצד זה אינם צריכין לערב זה עם זה דכיון דמקום אכילת פיתם הוי באכסדראות שאין ביניהם חילוק מחיצות הוו כאנשי בית א' ואע"פ שיש לכל אחד חדר מיוחד לישן בו הא קי"ל כרב דאמר מקום פיתא גרים ולא מקום לינה

"ב"ה ונראה עוד דשולחן אחד לאו דוקא דאפילו אוכל כל א' על שולחנו כיון דמקום פיתא דכולם הוי בבית א' א' חשיבי כולהו כאנשי בית אחד:

פתוח להצר ואוכל וישן בחדרו אינן אוסרין. מי שאוכל במקום אחד וישן במקום אחר מקום אכילתו הוא העיקר ושם הוא אוסר הלכך האחין שאוכלין בבית אביהם וישנים בבתיהם אינן אוסרין ואם נותן להם פרס ואוכלין בבתיה' אוסרים ודוקא שנותנין העירוב במקום אחר אבל אם נותנין אותו בבתיהן או שאין עמהם דיורין בחצר אין צריכין לערב מי שיש לו ה' נשים וה' עבדים מקבלין ממנו פרס וכל אחד אוכל בביתו וכן תלמיד המקבל פרס מרבו ואוכל בביתו אינן אוסרין זה על זה אם אין עמהם דיורין בחצר או אם העירוב בא אצלם י' בתים זה לפנים מזה וכולם עוברין מזה לזה ויוצאין דרך החיצון לחצר שנים הפנימיים לבד צריכין ליתן בעירוב והשאר פטורין שחשובין כולן כבית השער:

שעא דירה בלא בעלים אינה אוסרת

הלכך מי שיש לו בית בהצר והולך מבע"י לשבות אצל בתו אפילו באות' העיר אינו אוסר אפילו הזר בשבת ודוקא אצל בתו שהסיח דעתו מדירת ביתו שאפשר לו לדור אצל חתנו אבל אצל בנו לא [א] שלא האיש דעתו מדירת ביתו שמא לא יכול לדור אצל כלתו ואפילו עכו"ם

מי שאוכל במקום אחד וכו' שם בסוף הדף פליגי בה רב אמר מקום פיתא גורם ושמואל אמר מקום לינה גורם ופסקו הפוסקים כרב:

ומ"ש ודוקא שנותנים העירוב במקום אחר שם (דף ע"ג) כגון דאיכא דיורין בהדייהו דמגו דהני אסרי הני נמי אסרי: מי שיש לו ה' נשים שם ברייתא פליגי בה תנאי וכתב הרא"ש ע"ש מהר"ם דהלכה כדברי שניהם להקל וכבר נזכר זה בב"י שס"ו ס"ו. עשרה בתים וכו' שם (דף ע"ה) פלוגתא דשמואל ור' יוחנן ופסקו הרמב"ם והרא"ש כר"י דשניהם הפנימיים צריכין ליתן דאף התשיעי הואיל ואין דורסין בו רבים אלא יחיד אין זה בית שער אלא בית. אבל השמונה בתים הואיל ורבים דורסין בהן הרי הן בית שער של רבים דאין נותנין את העירוב:

שעא דירה בלא בעלים אינה אוסרת וכו' משנה פרק כיצד משתתפין (דף פ"ו) המניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת אחד עכו"ם ואחד ישראל ה"ז אוסר דר"מ (ופירש"י דדירה בלא בעלים שמה דירה) רבי יהודה אומר אינו אוסר רבי יוסי אומר עכו"ם אוסר ישראל אינו אוסר שאין דרך לישראל לבא בשבת רש"א אפילו הניח את ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו אוסר שכבר הסיע מלבו פי' ר' יהודה ור' יוסי לא התירו אלא בהלך לשבות בעיר

ואפילו אם יש עמהם דיורים אחרים בחצר ונותנין העירוב באחד משאר בתי החצר א' מהם נותן עירוב ודי דהוי כחמשה חבורות ששבתו בטרקלין אחד ואין ביניהם חילוק מחיצות ואע"פ שיש וילון תלוי בפני כל אכסדרא לא חשיב חילוק מחיצות בהכי מפני שאין אותו וילון מגיע לתקרה או לפחות מג' כמוך לו ואפילו אם מגיע לתקרה נראה דלא חשיב מחיצה כיון שאינו פרוס תדיר דבשעה שרוצים לעשות דבר של צניעות מותחין אותו לצד א' ועוד שאין הוילון קבוע מלמטה והרוח מוליכו ומביאו וקי"ל דכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה לא שמה מחיצה ואפילו אם כל אחד אוכל בחדרו המיוחד לו מ"מ מאחר שניהם משתמשים בתוך הבית בכל עסקי תשמישיהם באפייה ובישול וכל דבר חשיבי כאילו אוכלים וישנים בבית מאחר שכולם יוצאים בפתח אחד ואין לשום אחד מהם פתח מיוחד לר"ה ואפילו אם היה לכל אחד פתח מיוחד לר"ה יש לדון להקל וכמו שכתבו הפוסקים בתלמידים הדרים בבית בע"ה כל אחד בחדרו אלא שאיני סומך להתיר בזה משום דאיכא למימר שלא כתבו הפוסקים על טעם זה לבדו אלא משום שלא השאיל להם רשותו כדי שיאסרו עליו ומהרי"ק כתב בשורש מ"ו לא ידעתי במה שנסתפקת בענין האורח ובע"ה שהרי דבר פשוט הוא דכל היכא שיש לכל אחד מקום פיתא לעצמו חשיב כל אחד כבע"ה ואוסרים זה על זה ודוקא במשאיל מקום לחבירו ואפייה ובישול ביחד איכא לאסתפוקי ואפילו בכה"ג כתב בהגהות שצריך עירוב בלא ברכה והכא אוסרים בע"ה על האורח ואורח על בע"ה ולא תמצא חילוק אלא לענין בני אדם הדרים בחצר אחד מהם ולא עירבו עכ"ל:

אחרת אבל באותה העיר אוסרין ור"ש אומר אף באותה עיר אינן אוסרין ובגמרא אמר רב הלכה כר"ש ודוקא בתו אבל בנו לא דאמרי אינשי נבח בך כלבא עול. נבח בך גורייתא פוק. ומשמע דהא דאמר אבל בנו לא דוקא באותה עיר אבל בעיר אחרת אפילו בנו נמי אינו אוסר ובעכו"ם נמי דוקא בהלך לעיר אחרת אבל באותה העיר אוסר דר"ש לא פליג אלא אישראל וכ"כ תוס' בפרק הדר (דף ס"ה) בד"ה איקלעו והכי משמע מדברי רבינו שכתב תחלה דין ישראל שהלך מביתו כר"ש ואח"כ כ' ואפי' עכו"ם וכו' וכר' יהודה ומה שפסק כר' יהודה אע"ג דקי"ל ר' יהודה ור"י הלכה כר' יוסי כתב הרא"ש לשם האי כללא הוא והיכא דאשכחן אמוראי דפרשי בהדיא הלכה כר' יהודה מיקיימא כללא בשאר פלוגתייהו וכיון דשמואל אמר כל מקום ששנה ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו כדאיתא ס"פ חלון נקטינן כר' יהודה אף לגבי ר' יוסי וכן כתבו התוס' בפרק הדר (דף ס"ה) בד"ה איקלעו

מי שאוכל במקום אחד וכו' פרק הדר (עג.) תניא אינו אוסר אלא מקום דירה בלבד מאי מקום דירה רב אמר מקום פיתא ושמואל אמר מקום לינה ופסקו כל הפוסקים כרב: ומ"ש הלכך האחין שאוכלין על שלחן אביהם וכו' משנה שם (דף ע"ב) האחין שהיו אוכלין על שולחן אביהם וישינים בבתיהם צריכין עירוב לכל אחד ואחד ובגמרא ש"מ מקום לינה גורם א"ר יהודה אמר רב במקבלי פרס ופירש"י במקבלי פרס. הוצאה מבית אביהם ואין אוכלין על שלחנו ממש. ומשמע דל"ש לן בין אם מקבלים מאכל ממש למקבלים מעות ליקח בהם מאכל ואע"פ שהתוספות והרא"ש רצו לחלק ביניהם בפרק חלון כבר כתבתי בסימן שס"ו דהיינו למאי דס"ד אבל לפי המסקנא אין חילוק ביניהם ומדברי הרמב"ם בפ"ד מהל' עירובין נראה שהוא מפרש דמקבלי פרס שאינם סומכין על שולחן אביהם תמיד אלא לפעמים אוכלין על שלחנו שבוע או חדש בשכר מלאכה שעושין לו או בטובה: ומ"ש רבינו ודוקא שנותנין העירוב במקום אחר וכו' מפורש שם במשנה ופירש"י אימתי בזמן שמוליכין עירובן לתתו בא' מבתי שאר החצר דהואיל והוזקקו לעירוב אמרי' מגו דשאר דיורין אוסרים איהו נמי אסרי אבל אם היה עירוב כל החצר בא לבית אביהם שלא הוזקקו לעירוב דבית שמניחין בו העירוב אינו צריך ליתן פת וכולן נמשכין בו או שאין עמהם דיורים אחרים שאין דיורין מזקיקין אותם לעירוב אין צריכין לערב דכיחידים הם: מי שיש לו חמשה נשים וחמשה עבדים וכו' גם זה שם ברייתא (עג.) ורבי יהודה בן בתירא מתיר בנשים ואוסר בעבדים ורבי יהודה בן בבא מתיר בעבדים ואוסר בנשים וכתב הרא"ש שר"מ פסק כדברי שניהם להקל וכ"ד הרמב"ם בפ"ד מה"ע וכתב שם ה"ה שהרשב"א פסק כר"י בן בבא וכ"כ הרא"ש בשם הרז"ה ובעירוב נקטינן כדברי המיקל: ומ"ש וכן תלמיד המקבל פרס מרבו וכו' גז"ש בעיא דאיפשיטא וגם בכל אלו מפרש הרמב"ם בפ"א מה"ע דמקבלי פרס היינו שלפעמים אוכלין על שולחן אביהם או רבן ולפעמים אין אוכלין: עשרה בתים זה לפנים מזה וכו' בס"פ הדר (עה:) פלוגתא דרב יהודה אמר שמואל ור"י ופסק הרא"ש כר"י וכן פסק הרמב"ם בפ"ד מה"ע ומפרש בגמרא טעמא דר"י דכמוך לפנימי צריך ליתן עירוב משום דבית שער דיחיד הוא הלכך הדר שם אוסר אבל אינך בתים הוו בית שער דרבים שהרי הפנימי והסמוך לו דורכין עליהם הלכך הדר שם אינו אוסר וכתב הרא"ש ואע"ג דבפרק כיצד משתתפין אמרו כל מקום שאמרו חכמים הדר שם אינו אוסר הנותן עירובו שם אינו עירוב חוץ מבית שער דיחיד פי' שאע"פ שהדר שם אינו אוסר הנותן עירובו שם עירובו עירוב וי"ל דהיא פליגא אר' יוחנן והלכתא כר"י לגבי דרב ושמואל א"נ התם בבית שער חצר דיחיד דלא עביד לדירה אבל הכא דעביד בית לדירה אמרי' בית שער דיחיד לא שמיה בית שער. המתארח בחצר אפילו נתארח בבית בפני עצמו אם לא נתארח דרך קבע אלא לל' יום או פחות אינו אוסר על בני החצר והוא והם מותרין בין בביתו בין בביתם וכמו שהוכיח בת"ה סימן ע"ו:

כתב הרשב"א בתשובה ומה ששאלת בישראלים שדרים בב' וג' מקומות מוחלקים ודלתות כל אחד ואחד מהמקומות ננעלים בלילה והשמש גובה קמח מכולם אם העירוב במקום אחד או שהאחד קונה פת גדול כ"י גרוגרות ומזכה ע"י אחד לכולם יספיק אותו העירוב לכל אותן המקומות או אם צריכין לערב בכל מקום ומקום: תשובה צריכים הם לערב בכל מקום ומקום לפי ששיתוף המבוי צריך שיהא מונח בחצר שבמבוי ואלו שמובדלין זה מזה ורחוקים זה מזה אין שיתופם אחד ואין מבואותיהם כאחד (א): כתוב בשבלי הלקט בה"כ שאין בה דיורים א"צ לערב עם שאר בני החצר ואע"ג דאכלו ושתו בני מתא בגויה א"כ אכסנאים ואפילו בגייה חד גברא מדידיה ואקדשה כיון דמכנפין ומאלי בגויה הוי הפקר לכל בני ישראל וא"צ לערב כן מפורש בתשובות הגאונים וה"ר ישעיה פירש דוקא אם לא שבתו שם אורחים אבל אם שבתו שם אורחים ואוכלים וישנים שם בודאי אוסרים וצריכין לערב עכ"ל ודברי ה"ר ישעיה ז"ל דמיירי בששבתו שם האורחים ל' יום או יותר אבל פחות מל' אינם אוסרים כמו שנתבאר:

שעא דירה בלא בעלים אינה אוסרת וכו' משנה בפרק כיצד משתתפין (פו.) המניח את ביתו והלך לשבות בעיר אחרת אחד עכו"ם ואחד ישראל ה"ז אוסר דברי ר' מאיר רבי יהודה אומר אינו אוסר רבי יוסי אומר עכו"ם אוסר וישראל אינו אוסר שאין דרך ישראל לבא בשבת רש"א אפילו הניח ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו אוסר שכבר הסיע מלבו ופירש"י ה"ז אוסר דדירה בלא בעלים שמה דירה. אינו אוסר דלא שמה דירה: הסיע. הסיח דירת ביתו מלבו ובגמרא א"ר הלכה כר"ש ודוקא בתו אבל בנו לא ופירש"י ודוקא בתו. דעביד איניש דדייר אצל חתנו אבל בנו אין אדם מסיח דעתו מביתו לדור אצל כלתו שמא תתקוטט ויצא ורבינו כתב כפשט הגמרא דדוקא בתו אבל אבל בנו לא אבל הרמב"ם בפ"ד מה"ע לא חילק בין בתו לבנו וכתב ה"ה דס"ל שלא אמרו כן אלא לדבר בהווה ומצוי שדרך בני אדם לשבות אצל בתו מאצל בנו ולעולם אם הסיח לבו אפילו הלך אצל בנו אינו אוסר ובשלא הסיח אפילו אצל בתו הרי זה אוסר וכתב הרא"ש אם חזר לביתו בשבת י"א שאוסר ול"נ כיון דר"ש לא שרי אלא משום דמסיח מלבו ובודאי לא יחזור הוה ליה שבת שהותר ושוב לא

דרכי משה

שע (א) וע"ל ר"ס ש"פ:

פרישה

דוקא כתב דבית שער דרבים דנקט לאו דוקא קאמר אלא י"ל דלרבותא כ"כ אבל ודאי מה שמסיק הרמב"ם וכתב שם ז"ל לפיכך אם קבע לו מקום לאכול בבית שער אינו אוסר עליו לפי שאינו מקום דירה לא כ"כ כ"א אבית שער דרבים דאיירי בי' ברישא אבל בית שער דיחיד כה"ג אוסר כיון שקובע לו מקום לאכול בו. ובזה נ"ל ליישב דמש"ה נקט הרמב"ם גם ברישא בלשונו בית שער דרבים משום דסיפא דוקא איירי ביה ודו"ק. אלא שאכתי קשה לשון הב"י דכתב וכיון דלא קי"ל כרבי יודא כו' אלמא כי תנן כו' דלא ה"ל לתלות במאי דלא קי"ל כו' אלא ה"ל להקשות בקיצור כיון דר' יודא מפרש אינו אוסר דמיירי גם בבית שער דיחיד ה"ס מאי דתנן אינו עירוב ג"כ מיירי אפילו בבית שער דיחיד וזהו דלא כמ"ש רבי יודא. ועוד למה נדחק ב"י לומר להרמב"ם דהמשנה בכל גוונא אמרה בין בית שער דרבים או דיחיד. גם אי איירי בבית שער דרבים ניחא טפי גם במ"ש שכן דעת רבינו והרמב"ם ושלא ס"ל כמו שתירץ הרא"ש לבסוף לחלק בין בית שער דבית לבית שער דחצר וזהו דוחק:

חדושי הגהות

שעא א וכתב מהרל"ה דר"ל דאפי' בשעה שעדיין הוא אינו בביתו דהכי אמרינן בפ' הדר ישראל דכי איתיה אסר כלומר מן הדין כי ליתיה גזרו ביה רבנן כלומר שאפשר לו לבוא בשבת עכו"ם דכי איתיה גזירה שלא ילמוד ממעשיו כלומר שאינו אוסר מן הדין שדירתו כדירת בהמה אלא אוסר משום גזירה כי איתיה אסר כי ליתיה לא אסר:

איקלעו דהלכה כר' יהודה ע"ש : **ומ"ש** ומיהו אם בא בשבת אוסר הכי איתא להדיא בפרק הדר סוף (דף ס"ה) דאתא עכו"ם מריה דפונדק בשבתא וכן (בדף ס"ו) ונלע"ד מלשון רבי יוסי שאמר שאין דרך ישראל לבא בשבת כלומר אפילו יכול לבא מעיר אחרת שאינו רחוק יותר ממהלך יום אחד נמי אינו אוסר שכבר הסיע מלבו אבל עכו"ם דרך לבא בשבת לא הסיע מלבו ואוסר אם יכול לבא ביום אפילו לא בא וא"כ לר' יהודה אפילו עכו"ם אינו אוסר אם לא בא ואף עפ"י שאינו רחוק אלא מהלך יום אחד. וז"ש רבינו ואפי' עכו"ם שאפשר לו לחזור בשבת כגון שאינו רחוק וכו' וכ"כ ה' המגיד הביאו ב"י : **ומ"ש** דישראל ששבת אצל בתו באותה העיר אינה אוסר אפילו חזר בשבת כן כתב הרא"ש דכיון דהסיע מלבו ובודאי לא יחזור הו"ל שבת שהותר ושוב לא תיאסר ולא דמי לעכו"ם שעתיד לבא בשבת וכו' : **ומ"ש** והרמב"ם כתב שעכו"ם אוסר וכו' טעמו דקי"ל דרבי יהודה ורבי יוסי הלכה כר"י ועוד כתב ה' המגיד טעם לזה ע"ש בפ"ד :

אחד מן השוק שהיה לו בית בחצר וכו' ברייתא פרק הדר (דף ע') והא דנקט אחד מן השוק היינו לפי דסתם אחד מן השוק אינו מערב עמהם אבל ודאי ה"ה אחד מן החצר כשלא עירב עמהם ומת והניח רשותו לאחד מבני החצר אם מת מבע"י אין הזוכה אוסר וכו' מת משחשיכה אוסר ועוד דרבותא אשמועינן דלא מיבעיא א' מבני החצר שלא עירב עמהם ומת משחשיכה והניח רשותו לא' מבני החצר דהא פשיטא דאוסר דכיון דלא עירב עמהם בעודו חי כשנכנס השבת נאסר למקלת שבת ונאסר לכל השבת אלא אפי' א' מן השוק דאף על פי שמת משחשיכה ולא עירב עמהם לא נאסר החצר כיון דלא דר עמהם אינו אוסר אפילו הכי הזוכה אוסר וכו' : **ומ"ש** רבינו שאותו עירוב שמערב על ביתו וכו' משמע דרצה לומר דאותו עירוב שהוא מערב עכשיו אחר מיתתו מתיר גם מה שירש והכי משמע מלשון רש"י שכתב מבע"י אינו אוסר שהרי יערב זה עם שכניו עכ"ל אבל הרא"ש כתב מבע"י אינו אוסר דמה שעירב בחצר על הבית שדר בו מהני נמי לבית שירש מבע"י עכ"ל וכ"כ ב"י וצ"ע :

אחד מן החצר שמת בשבת אם עירב אפי' אם ירשו א' מבני השוק אינו אוסר פי' אפילו היה לו לאחד מן השוק ג"כ בית באותה חצר ולא עירב עמהם אפ"ה כיון שלא היה דר עמהם ולא היה אוסר א"כ גם עכשיו שבא בשבת לדור באותו חצר נמי אינו אוסר דאי משום ביתו כיון שלא דר שם כשנכנס שבת הסיע מלבו ושוב אינו אוסר אפילו חזר בשבת כדלעיל בסימן זה ס"א ואי משום בית מורישו כיון שעירב מורישו הרי הותר למקלת שבת הותר לכל השבת :

לא עירב ירשו אח' כו' כל זה כתב הרא"ש בפ' הדר (דף קכ"ד ע"ג) ויש להקשות בזו דכיון דלא עירב המוריש ומת בשבת הרי נאסר החצר למקלת השבת ונאסר לכל השבת ואפילו לא בא היורש לדור עמהם אוסר עד שיבטל וכ"כ ה"ה בפ"ב ע"ש הרשב"א אבל לא קשה על מ"ש ה"ה ע"ש הרשב"א דבא' מבני החצר שמת והניח רשותו לאחד מן השוק דאם מבע"י מת אוסר דזהו דוקא כשבא זה היורש ודר עמהם בשבת הא לאו הכי אינו אוסר ואמאי אוסר כשבא ודר עמהם בשבת נימא נמי כיון דהותר לכל השבת הא ודאי ל"ק דאיכא למימר דהרשב"א ר"ל כשבא זה היורש קודם שנכנס השבת ודר עמהם בשבת דהשתא אוסר מיד בהכנסת שבת וליכא הכא היתר כלל אפילו למקלת שבת אבל אם לא בא היורש אלא לאחר הכנסת שבת התם ודאי מודה הרשב"א כיון שהסיע מלבו בתחלת שבת מדירתו אף עפ"י שנמלך וחזר לביתו שוב אינו אוסר כיון שהותר למקלת שבת אבל בדברי הרא"ש ורבינו דאיירי בא' מבני החצר שמת בשבת ולא עירב וירשו אחד מבני השוק דאם לא בא לדור עמהם בשבת אינו אוסר ואמאי הלא נאסר למקלת שבת ונאסר לכל השבת עד שיבטל כמו שכתב הרשב"א וצ"ל דהרא"ש חולק בדבר זה וס"ל דבהא אע"פ שהמוריש לא עירב והיה אוסר כשהיה חי מ"מ לאחר שמת הו"ל דירה בלא בעלים ואין מי שאוסר על בני החצר אלא דלפי זה צ"ע דא"כ אף אם בא היורש בשבת לדור עמהם לא יהא אוסר כיון שהסיח לבו מדירה זו בהכנסת שבת בעוד שהיה מורישו חי ונ"ל דדעת הרא"ש כיון דבהכנסת שבת כשהיה חי לא עירב נאסר החצר אעפ"י דאח"כ מת מ"מ כיון דבא היורש לדור עמהם חוזר האיסור וניעור אך ק' לעיל באחד מן השוק שהיה לו בית בחצר ומת משחשיכה וא' מבני החצר ירשו דאוסר ואמאי לא נימא כיון דהותר למקלת שבת הותר לכל השבת :

ישראל וגר וכו' עד שבהיתרו הראשון הוא עומד וכך הוא לשון הרמב"ם בפ"ב ור"ל דאם הגר עירב עמו מבע"י והותר למקלת שבת בעוד שהגר חי כשנכנס שבת אעפ"י שמת בשבת והחזיק בו ישראל אחר אינו אוסר שבהיתרו הראשון הוא עומד אבל אם מת מבע"י כבר נתבטל העירוב שעירב הגר מבע"י אם החזיק בו ישראל אחר אוסר :

שעב חצר שפתוחה לחצר אחרת משנה ריש פרק כל גגות העיר רשות אחת הן ובלבד שלא יהא גג גבוה מעשרה או נמוך מעשרה דברי

עכו"ם שאפשר לו לחזור בשבת אם הלך מבע"י אינו אוסר ומיהו אם בא בשבת אוסר והרמב"ם ז"ל כתב שעכו"ם אוסר כיון שיכול לבא : א' מן השוק שהיה לו בית בחצר ומת והניח רשותו לאחד מבני החצר אם מת מבע"י וזכה בו מבע"י אין הזוכה אוסר שאותו העירוב שמערב על ביתו מתיר גם מה שירש מת משחשיכה אוסר ואע"פ שעירב הזוכה עמהם אינו מועיל למה שירש בשבת אחד מן החצר שמת בשבת אם עירב אפילו ירשו אחד מבני השוק אינו אוסר לא עירב ירשו אחד מבני השוק כל זמן שאינו בא לדור עמהם אינו אוסר בא לדור בשבת בבית מורישו אוסר ירשו אחד מבני החצר אם עירב היורש והיה דר עם המוריש בבית אינו אוסר אע"פ שלא עירב המוריש לא היה דר עם המוריש אלא בבית אחר שבהצר אוסר אע"פ שעירב היורש כיון שלא עירב המוריש : ישראל וגר שהיו דרין בחצר ומת הגר מבע"י והחזיק ישראל בנכסיו אפילו לא החזיק עד שחשיכה אוסר עד שיבטל רשותו ובשאר יורש מת משחשיכה אין המחזיק אוסר שבהיתרו הראשון עומד כתב הרמב"ם ז"ל אחד מבני החצר שהיה גוסס אף על פי שאינו יכול לחיות בו ביום אוסר עד שיזכו לו ויערב עליו וכן קטן אוסר אע"פ שאינו יכול לאכול כזית אבל האורח אינו אוסר :

שעב (א) חצר

חצר שפתוחה להצר אחרת יכולין לטלטל מזה לזה כלים ששבתו בתוכן דגגין והחצרות וקרפיפות כולן

לא תאסר וכן מצאתי משם הראב"ד וכן דעת ה"ה בפ"ד מה"ע ובפלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי פסק הרא"ש כרבי יהודה משום דהלכה כדברי המיקל בעירוב וכ"כ המרדכי בפרק הדר וכ"כ סמ"ג וכ"כ בתשובת הרמב"ן סימן רי"ד וכ"כ הרשב"א בתשובה על עכו"ם הדר בחצר כ"ל שאפילו דר באותה חצר והלך לשבות במקום אחר אפילו אפשר לו לבא ביומו כל שלא בא אינו אוסר כרבי יהודה אבל הרמב"ם בפ"ד מה"ע פסק כרבי יוסי וכתב ה"ה טעם לדבריו וכתב עוד שנראה מדברי הרמב"ם שאין עכו"ם אוסר אא"כ הוא במקום קרוב דהיינו מהלך יום אחד שיכול לבא בשבת אבל אם היה רחוק יותר אינו אוסר ושיש שכתבו כן וזה דבר פשוט דהא בר"פ הדר (סב.) אוקימנא לאוסר דר"מ דוקא לדאתי ביומיה כלומר אבל אם הוא במקום רחוק שא"א לו לבא ביומו לא אסר וממילא נשמע לרבי יוסי דלא בא להחמיר על ר"מ בעכו"ס דא"כ הו"ל לפרושי : **אחד** מן השוק שהיה לו בית בחצר ומת וכו' ברייתא בפרק הדר (ע :) אחד מבני חצר שמת והניח רשותו לא' מן השוק מבע"י אוסר משחשיכה אינו אוסר אחד מן השוק שמת והניח רשותו לא' מבני חצר מבע"י אינו אוסר משחשיכה אוסר ופירש"י מבעוד יום אוסר לפי שעדיין לא קנה עירובו של מוריש משחשיכה אינו אוסר שהרי הותר למקלת שבת ואחד מן השוק שהיה לו בית בחצר זה מבע"י אינו אוסר שהרי יערב זה עם שכיניו משחשיכה דאינו יכול לערב אוסר עכ"ל . וא"כ אחד מבני החצר ואחד מן השוק לסימנא בעלמא נקטינהו דכתם אחד מבני חצר הוא מערב עם שכיניו וסתם אחד מן השוק אינו מערב עמהם ולפ"ז רישא בשעירב המוריש ואפ"ה כשמת מבע"י אוסר משום דכיון שמת קודם שתחשך לא קנה לו עירוב וכלא עירב דמי ואחד מן השוק מן הכתם אינו מערב עמהם ומש"ה קתני אוסר אבל אם היורש עירב עמהם פשיטא דאינו אוסר ואם משחשיכה מת כיון דקנה עירובו משחשיכה והותר שבת הא קי"ל שבת כיון שהותרה הותרה ומשום דסתם בן חצר מערב עם שכיניו קתני משחשיכה אינו אוסר אבל אם לא עירב פשיטא דבמת משחשיכה נמי אוסר . ובסיפא דב"ה היה אחד מן השוק דכתמו אינו מערב עם בני חצר קתני שאם מת המוריש מבע"י אינו אוסר שגם בית זה שזכה בו נכנס בכלל עירובו . וממ"ש ה"ה בפ"ב מהלכות עירובין בשם הרשב"א דהא דאמרינן אחד מבני חצר שמת וכו' מבע"י אוסר דוקא שהניחו לאחד מן השוק אבל אם הניחו לאחד מבני חצר שעירב עמהם הכל מותר שאע"פ שלא עירב עמהם על דירה זו כיון שעירב עמהם ונכנס השבת לאחר שמת המוריש הרי חל העירוב על כל מה שיש בחצר ופשוט הוא שם עכ"ל משמע דאפילו עירב קודם שמת המוריש אינו אוסר דכיון שזכה מבע"י בבית מורישו הכל נכנס בכלל עירובו וכ"כ מדברי הרא"ש ז"ל (דף קכ"ג) אבל אם לא עירב כלל פשיטא שאוסר ואם משחשיכה מת כיון דכתם מוריש זה לא עירב לפי שהיה מן השוק והיורש אינו יכול לערב עכשיו אע"פ שהיורש זה עירב מבע"י עם שכינו בעבור ביתו לא אמרינן שיכנס בית זה שירש עכשיו בכלל עירובו כיון דמשחשיכה היה אוסר כל שנאסר למקלת שבת נאסר לכל השבת וכ"כ הרא"ש וגם ה"ה בפ"ב מה"ע בשם הרשב"א ז"ל וכתב עוד ה"ה בשם הרשב"א ויראה דאפילו לא היה היורש דר באותו שבת עמהם אוסר עד שיבטל שכל שנאסר למקלת שבת נאסר לכל השבת עד שיבטל עד כאן לשונו :

וכתב הרא"ש אחד מבני החצר שמת וכו' מבע"י אוסר היינו דוקא כשבא היורש בבית אביו בשבת דאי לא בא לא הוה אסר דקי"ל כר"ש דאמר אם הניח את ביתו והלך אצל בתו אינו אוסר וכ"כ ה"ה בפ"ב מה"ע בשם הרשב"א וכתב עוד הרא"ש שם ומיהו אי הוה דייר היורש בחצר בבית אחר אוסר אע"פ שלא נכנס לדור בבית כיון שהוא בחצר וראוי להשתמש בו חשבינן כאילו נכנס לדור בבית ואוסר עליהם כיון שלא עירב ואע"פ שהיורש עירב עמהם אין אותו עירוב מועיל לבית שירש בשבת כדתניא אחד מבני השוק שמת והניח רשותו לאחד מבני החצר משחשיכה אוסר ואע"פ שעירב לא מהני עירוב לאותו בית שירש בשבת ומ"ש הרא"ש ואף ע"פ שהיורש עירב עמהם וכו' כבר כתבתי בסמוך שכ"כ ה"ה בשם הרשב"א : **ומ"ש** רבינו גבי אחד מן החצר שמת בשבת וכו' ירשו אחד מבני החצר אם עירב היורש והיה דר עם המוריש בבית אינו אוסר וכו' כ"כ שם הרא"ש בדף הנזכר והוכיח בראיות ומעתה כל דברי רבינו בבבא זו מבוארים במה שכתבתי מהגמרא ודברי הרא"ש ולא השמיט רבינו מהם זולת הא דתניא גבי אחד מבני חצר שמת וכו' מבע"י אוסר והטעם שהשמיטו הוא משום דלא איצטריכא ליה דבכלל לא עירב המוריש הוא דכל שמת מבע"י אע"פ שעירב כלא עירב דמי דהא פסק עירובו קודם השבת :

ישראל וגר שהיו דרים בחצר וכו' ג"ז ברייתא שם (ע :) ישראל וגר שרויים במגורה אחת ופירש"י מגורה . גורן והוא חלוק בחדרים והיה לכל אחד פתחו בחצר ואוסרין זה על זה ומת גר מבע"י אע"פ שהחזיק ישראל אחר בנכסיו אוסר משחשיכה אף על פי שלא החזיק ישראל אחר אינו אוסר ואסיקנא דה"ק מת גר מבע"י אף על פי שלא החזיק ישראל אחר בנכסיו אלא משחשיכה כיון דה"ל להחזיק מבע"י אוסר מת משחשיכה אף על פי שהחזיק ישראל אחר בנכסיו כיון דלא הו"ל להחזיק מבע"י אינו אוסר ופירש"י מבע"י . אם החזיק ישראל בנכסיו אוסר ואף על פי שלא החזיק מבע"י מיד והמתין עד שחשיכה ואיכא היתר למקלת שבת אוסר הואיל והיה לו כח להחזיק בה מבע"י אם ירצה נמצאת רשות זו תלויה ועומדת ולא הוה הותר למקלת שבת . ה"ק אף על פי שהחזיק כיון דלא הו"ל להחזיק מבע"י שלא היתה זו רשות תלויה בין השמשות אלא מוחזק לגר אם היה בא להחזיק לא היה יכול הותר בה למקלת שבת ואינו אוסר עכ"ל ומאי דנקט בברייתא החזיק ישראל אחר הוא משום דאי הוי מחזיק בנכסים ישראל עצמו השרוי עמו בחצר לא הוה מצי למיתני אוסר ואינו אוסר דהא ליכא מאן דאסר עליה כיון דיחיד הוא כדמשמע לישנא דברייתא דקתני ישראל לשון יחיד וא"כ צריך להגיה בלשון רבינו והחזיק ישראל אחר בנכסיו ואם אינו ע"ס אגב ריהטי' לא דק בה : **כתב** הרמב"ם אחד מבני החצר שהיה גוסס וכו' בפ"ד מה"ע וכתב ה"ה שהיא תוספתא פ"ה . בה"כ אם צריך לערב כתבתי בסוף סימן ש"ע :

שעב חצר שפתוחה לחצר אחרת וכו' משנה (פט :) ר"פ כל גגות העיר רשות אחת ובלבד שלא יהא גג גבוה מי' או נמוך מי' דר"מ וחכ"א כל אחד ואחד רשות בפני עצמו רש"א אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית ובגמרא (צא.) אמר

פרישה

סי' שעב (א) **חצר** שפתוחה לחצר אחרת כו' עיין בדרישה לאו דוקא פתוחה דאפילו אינה פתוחה מטלטלים מזו לזו ע"י גג וקרפף שביניהם אלא אורחא דמילתא נקט ב"י ויש לדחוק

כולן (ב) רשות אחת הן ומותר לטלטל מזה לזה אפילו הן של בעלים הרבה ולא עירבו יחד מותר לטלטל מחצר לחצר אחרת או מחצר לגג או לראש הכותל שביניהם ומגג לגג אחר הסמוך לו אפילו הוא גבוה ממנו הרבה ומהגג לקרפף (ג) או למבוי שמתוקן בלחי או קורה אע"פ שלא עירבו בו ואפילו עירבו בני החצר לעצמן דשכיחי מאני דבתים בחצר אפ"ה מותר לטלטל כלי חצר לחצר אחרת ולא חיישינן שמא יטלטל גם כלי הבית וכלים ששבתו בבית אסור לטלטלן מחצר לחצר או לאחד מאלו הא דהחצר וקרפף רשות אחת הן דוקא כשאין בקרפף יותר מסאתים או יותר על סאתים והוקף לדירה אבל לא הוקף לדירה אסור לטלטל ממנו לחצר שהרי כרמלית הוא (ד) ומקרפף לקרפף עד סאתים יכול לטלטל בכולהו מזה לזה יותר מכאן (ה) יכול לטלטל שתי אמות בזה ושתי אמות בזה שתי חצירות שרוצין לערב יחד להתיר אף כלי הבתים אין צריכין עירוב אחר אלא העירוב שעשו כבר להתיר אחד מבני החצר מוליכו בשביל כולם ונותנו באחד מבתי החצר השנייה וכולם מותרין (ו) ואם ירצה יוליך שם אפי' פת משלו וכולן מותרין והוא שעירבו בני החצר השנייה לעצמן ואין בני החצר השנייה ג"כ צריכין פת אחר (ז) אלא העירוב שעשו כבר מתירן ואין ב' חצירות יכולין לערב יחד אא"כ יהא פתח ביניהן או חלון שיהא בו ד' על ד' טפחים ואפילו אין ממנו אלא משהו בתוך י' טפחים הקרובים לארץ וכשיש ביניהן פתח (ח) או חלון רצו מערבין כל אחד לבדו רצו מערבין יחד (ט) וארובה שבין עלייה לבית רצו מערבין ביחד אפילו היא למעלה מי' ואפילו אין שם סולם לעלות בו היה בין החצירות כותל גבוה עשרה טפחים (י) או שהיה קרקעיתו של אחד גבוה מחבירו ה' ועושה עליו מחיצה ה' להשלימו לי' אין יכולין לערב

אמר רב הלכה כר"ש והוא שלא עירבו בני החצירות כל א' לעצמה דהשתא לא שכיחי כלי הבתים בחצר אבל עירבו לא גזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר ושמואל אמר בין עירבו בין שלא עירבו וכן אמר רבי יוחנן ומשמע דהלכה כרבי יוחנן לגבי רב וכ"ש השתא דאיכא שמואל בהדיה וכן פסקו הפוסקים ושלא כדברי בעל העיטור שכתב בהלכות מילה דהלכה כרב וכתב רש"י דטעמא דר"ש משום דכיון דגגות חצירות וקרפיפות כולם אין תשמישן מיוחד ותדיר רשות אחת הן מטלטלין מזה לזה אפילו מחצר של רבים לחצר של רבים בלא עירוב ולית ליה לר"ש עירובי חצירות אלא משום היתר כלי הבית ואיתא תו התם בגמרא (צג.) ומי אמר רבי יוחנן הכי דהלכה כר"ש ואפי' עירבו והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן כותל שבין שתי חצירות וכו' היו בראשו פירות אלו עולים מכאן ואוכלין ואלו עולין מכאן ואוכלין ובלבד שלא יורידו למטה מאי למטה לבתים ומ"ש רבינו חצר שפתוחה לחצר אחרת ל"ד פתוחה דאפילו אינה פתוחה לחצר אחרת נמי מותר לטלטל ממנה לחצר אחרת ע"י גג וקרפף שביניהם אלא אורחא דמילתא נקט דכשהוא פתוח מטלטלין מזו לזו:

ומ"ש או למבוי שמתוקן בלחי או קורה ברייתא שם בגמרא (צא:) שהיה ר"ש אומר כל זמן שהן של רבי' וכו' גג וחצר אכסדרה ומרפסת וקרפף ומבוי כולן רשות אחת הן: ומ"ש והא דחצר וקרפף רשות אחת הן דוקא כשאין בקרפף יותר מסאתים וכו' כ"כ שם רש"י במשנה ובגמרא והכי אמרינן בהדיא בפרק עושין פסין (כג.) דלא שרי ר"ש אלא בקרפף בית סאתים וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מה"ע וכ"כ סמ"ג ופשוט הוא ומ"ש ומקרפף לקרפף עד בית סאתים יכול לטלטל כ"כ רש"י בר"פ ר' אליעזר דמילה על הא דר"ש וז"ל קרפיפות אם של בית סאתים היא מטלטל בכולה ואם יותר ולא הוקף לדירה קרו ליה רשות אחת לגבי חבירו או לגבי חצר לטלטל ב' אמות בזה וב' אמות בזה להוציא ולהכניס מזה לזה עכ"ל: שתי חצירות שרוצין לערב יחד וכו' ברייתא בס"פ מי שהוציאוהו (מט:) ה' שגבו עירוב כשהן מוליכין עירובן למקום אחד אחד מוליך לכולן ופירש"י אחד מהן מוליך ע"י כולם בשביל כולם ואפילו נתן הוא לבדו פת אחת בשבילן הואיל והוא כבר עירב עם חבירו קונה לצורך כולן. ובפרק הדר (עג.) בעא מיניה אביי מרבה ה' שגבו את עירובן כשמוליכין עירובן למקום אחר עירוב אחד לכולם או צריכין עירוב לכל אחד ואחד א"ל עירוב אחד לכולן. ופירש"י למקום אחר לחצר אחרת אביי לא שמיע ליה ההיא מתניתא דתניא לעיל ה' שגבו את עירובן א"נ שמיע ליה ומיבעיא ליה הלכתא מאי משום דאוקימנא לה בפלוגתא ומשמע בגמרא דה"ה אם חצר אחת דרים אב ובניו המקבלים פרס ממנו וכן הרב ותלמידיו המקבלים פרס ממנו דקי"ל דכל שאין דיורין אחרים בחצר אינם צריכין לערב כמ"ש בסימן ש"ע אם באים לערב בחצר הסמוכה להם אחד מוליך לכולן (א): ואין שני חצירות יכולין לערב יחד אא"כ יהא פתח ביניהם או חלון שיש בו ד' על ד' טפחים וכו' משנה ריש פרק חלון (עו.): ומ"ש ואפי' אין ממנו אלא משהו בתוך עשרה וכולי ברייתא שם ודייקינן נמי ממתני' הכי: ומ"ש וכשיש ביניהם פתח או חלון וכו' גם זה באותה משנה:

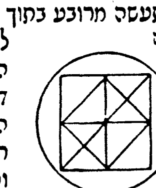
ומ"ש וארובה שבין בית לעליה וכו' שם א"ר נחמן ל"ש אלא חלון שבין שתי חצירות אבל חלון שבין שני בתים אפילו למעלה מי' נמי אם רצו מערבין אחד מ"ט דביתא כמאן דמליא דמי כלומר והוי כמאן דלא גבוה י' ואמרינן בגמרא דאע"ג דלא בעינן שיהא גבוה י' מ"מ בעינן שיהא ד' על ד' וגרסינן תו בגמרא בעי מיניה רבי אבא מר"כ לול הפתוח מבית לעלייה צריך סולם קבוע להתירו או לא כי אמרינן ביתא כמאן דמלי דמי ה"מ מן הצד אבל באמצע לא או דילמא ל"ש א"ל א"צ ואסיקנא דאפילו סולם עראי א"צ ורבינו כתב דין ארובה שבין עלייה לבית ומכ"ש נלמוד לחלון שבכותל בין ב' בתים. ותו בגמרא א"ר יוחנן חלון עגול צריך שיהא בהיקפו כ"ד טפחים וב' טפחים ומשהו מהם בתוך י' שאם ירבענו נמצא משהו מהם בתוך י' והעלו דבשיבסר נכי חומשא סגיא וכתב ה"ה בפ"ג שחשבון זה אינו מדוקדק בכוון וכתב עוד ה"ה בפ"ג בשם הרשב"א דחלון שהיא ד' עשו לה סריגות בטלה וכן בירושלמי כיוצא בזה: כתוב בשבלי הלקט השיב ה"ר אביגדור חלון שמערבין ע"י בעינן דניהוי ד' על ד' מרובעים בציר מהכי אע"ג דכפיש אורכיה טפי משיעוריה אינו משלים דלא חשיב פתחא אפילו לרבנן דפליגי עליה דרשב"ג בר"פ חלון דהא לא חזי להכניס ולהוציא מתוך שהוא צר וכמאן דליתיה דמי ואין מערבין אחד וכתב עוד דהיכא דעירוב משוי לתרווייהו כחד ע"י חלון שהוא ארבע על ד' או ע"י לול שבין בית לעלייה פשיטא דמותר לטלטל מזה לזה דרך כתחים קטנים וכתב עוד ב' חצירות ובית אחד ביניהם והבית פתוח לשתי החצירות והבית עירב עם שתיהם אבל החצירות לא עירבו שתיהם זה עם זה פשיטא שאין לטלטל מחצר לחצר ע"י בית האמצעי שביניהם:

היה בין החצירות כותל גבוה י' טפחים וכו' משנה שם: ומ"ש או שהיה קרקעיתו של אחד גבוה מחבירו ה' וכו' הוא על הכלל שהעלו בפ' כל גגות (צג:) גידוד ה' ומחיצה ה' מצטרפין וכמו שכתבתי בסימן שס"ג: היה

דברי רבי מאיר וחכמים אומרים כל אחד ואחד רשות בפני עצמו רש"א א' גגות וא' חצירות ואחד קרפיפות כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לששבתו בתוך הבית ואיפסיקא הלכה כר' שמעון ובגמרא נחלקו רב ושמואל ור' יוחנן ופסקו הפוסקים כשמואל ור' יוחנן דאפילו עירבו בני חצירות כ"א לעצמה דשכיחי מאני דבתים בחצר נמי שרי ולא גזרינן ואיכא לתמוה על מ"ש רבינו חצר שפתוחה לחצר אחרת דהא אפי' אינה פתוחה שרי לטלטל מגג לחצר ומחצר לכותל ומכותל לקרפף ונראה דלפי דבגמרא לשם קאמר דטעמא דר"מ דמצריך שלא יהא גג גבוה עשרה או נמוך עשרה גזירה משום תל בר"ה ואקשינן והרי כותל שבין ב' חצירות דלר"א שרי לטלטולי דרך הכותל ולא גזור משום תל ומשנינן דלא התיר ר"מ בחצירות אלא להכניס ולהוציא דרך פתחים והשתא ניחא כיון דהלכה כר"ש דמתיר מגג לגג אף מנמוך עשרה לגבוה עשרה כתב רבינו תחלה חצר שפתוחה לחצר אחרת וכו' בדרך לא זו אף זו דלא מיבעי' בחצר שפתוחה לחצר אחרת דאפילו ר"מ מודה בזו דמטלטלין אלא אפי' אינה פתוחה אלא דרך ראש הכותל שביניהם הוא מטלטל מזו לזו וכן מגג לגג אחר הסמוך לו אפי' הוא גבוה ממנו הרבה דלר"מ אסור לטלטל אנן קי"ל כר"ש דשרי וב"י כתב דאורחא דמילת' נקט ולא נהירא אלא כדפי' הוא האמת: וארובה שבין עלייה לבית וכו' בר"פ חלון (דף ע"ו) קאמר חלון שבין ב' בתים אפי' למעלה מעשרה אם רצו מערבין אחד מ"ט ביתא כמאן דמליא דמי ולא מיבעיא מן הצד כגון חלון שבכותל אלא אפילו באמצע כגון ארובה שבין בית לעלייה נמי מערבין א' ואפי' אין שם אף סולם עראי ורבינו כתב דין זה גבי ארובה שבין בית לעלייה ומכ"ש בחלון שבין ב' בתים וכן פי' ב"י ותו איתא התם א"ר יוחנן חלון עגול צריך שיה' בהיקפו כ"ד טפחים ושנים ומשהו מהן בתוך י' וכו' מרבעת ליה איכא משהו בתוך עשרה פי' שאם ירבענו נמצא משהו מהם בתוך י' והעלו דבשיבסר נכי חומש' סגי וכ"כ הרי"ף והרא"ש וכ"כ הרמב"ם ריש פ"ג וקש' שלא הזכירו שצריך שיהא מקצת הריבוע בתוך העשרה וה' המגיד תירץ שלא הוצרך להזכיר לפי שפשוט הוא אך קשה למה לא כתבו רבינו המנס לא משכתי את ידי מלהעלות על הספר מה שנלפע"ד דאין לדחות מהלכה מ"ש ר' יוחנן דצריך שיהא בהיקפו כ"ד טפחים ושנים ומשהו מהן בתוך עשרה והוא דאע"פ דבשיבסר נכי חומשא סגי כשתעשה רבוע בתוך העיגול בצלעות שוות שצלע העליון והתחתון של המרובע יהיו לאורך הכותל ושתי צלעו' שמצד זה ומצד זה יהיו בגובה הכותל כזה

דנמצא אותו משהו שבתוך עשרה על פני כל רוחב המרובע מ"מ כשתעשה מרובע בתוך העיגול בצלעות משופעות לצד גובה הכותל כזה

לא יהא המשהו שבתוך עשרה ע"פ כל רוחב המרובע אבל כשיש בהיקפו כ"ד טפחים ניחא דאע"פ שתעשה מרובע בתוך עיגול זה של היקף כ"ד טפחים בצלעות משופעות הנה כשתחזור ותעשה רבוע בתוך אותו רבוע בצלעות שוות שיהיו הצלע העליון והתחתון לאורך הכותל ושמצד זה וצד זה לגובה הכותל יהיה הרבוע הפנימי ארבעה על ארבעה דהשתא כשיהיה החלון ב' טפחים ומשהו בתוך עשרה יהא נמצא דאותו משהו הוי על פני כל רוחב המרובע הפנימי שהוא ד' על ד' ולפי זה הא דקאמר בגמרא ר"י אמר כי דייני דקיסרי וכו' הכי קאמר כי דייני דקיסרי דאמרי ריבועא מגו עיגולא פלגא לענין הקרקע כמו שפי' התוס' דמדברים בשני ריבועים ועיגול אחד הכי נמי לר' יוחנן דקאמר ריבועא מגו עיגולא פלגא מדבר בשני רבועים ועיגול אחד אלא דדייני קיסרי מדברים בריבוע דנפיק מגו עיגולא דנפיק מגו ריבוע ור' יוחנן מדבר בריבוע דנפיק מגו ריבוע דנפיק מגו עיגולא והכי הוי פירושא לר"י הרבוע הפנימי דנפיק מגו ריבוע החיצון שבתוך העיגול הוי פחות מן העיגול פלגא דפנימי פי' פלגא דהיקף ריבוע הפנימי דהיקף ריבוע הפנימי שיתסר והוי פחות מן .

דרכי משה

שעב (א) וכתב הרא"ש בתשובה ס"ו הא דאחד יכול לערב בשביל כולן דוקא שעירבו כולן תחלה ואח"כ הלך א' ועירב בשביל כולן אבל לאחר שעירבו החצירות ביחד בא לחצר ועירב עמהן ל"מ העירוב הראשון שעירבו החצירות דאין עירוב למפרע וכן בחצר ומבוי כו' וע"ל סימן ש"ע מדין יהודים הדרים בב' או בג' מקומות: ב"ל

פרישה

לדחוק ולומר דלרבותא נקט פתוחה דאע"פ שמטלטל מרשותו לרשות חבירו בהדיא כדרך המטלטל בלי הפסק ושינוי אפ"ה מותר מכ"ש כשמטלטל דרך החומה שביניהן דהוה קצת כמטלטל מרשות לרשות דרך מקום פטור וק"ל:

(ב) ומ"ש רבינו כו' רשות אחת הן דהלכה כר"ש דאמר כן וטעמיה כיון שאין מיוחד ותדיר רשות אחת הן ומטלטלין אפילו מחצר של רבים בעירוב ולית ליה לר"ש עירובי חצירות אלא משום היתר כלי בית רש"י:

(ג) או למבוי שמתוקן ברייתא פרק כל גגות היה ר"ש אומר גג וחצר כו' ומבוי כולן רשות א' הן:

(ד) ומקרפף לקרפף עד סאתים וכו' פי' אם אין כל אחד מהן אלא סאתים יכול לטלטל בכולו בכ"א מהן גם להוציא ולהכניס מזה לזה בכולו ואם כל אחד מהן יותר מסאתים ולא הוקף לדירה או שם כרמלית עליו ואסור לטלטל בכולו מיהו יכול להוציא מזה לזה ולטלטל בכ"א ב' אמות ומשמע מלשון רבינו שהקרפף שהוא יותר מבית סאתיים אסור להוציא כלל לחצר דהוי כמוציא מכרמלית לרה"י ולזה כתב שהרי כרמלית היא. ולכן חלקוהו לתרי בבות וצ"ע דב"י הביא לשון רש"י שכתב דקרפיפות שהם יותר מסאתיים ולא הוקף לדירה חשובים רשות אחת לגבי חבירו או לגבי חצר לטלטל ב' אמות מזה וב' אמות מזה להוציא ולהכניס מזה לזה וכ"פ הרא"ש להדיא ר"פ ר"א דמילה וצ"ע: (ה) יכול לטלטל ב' אמות וכו' כ"כ רש"י בהדיא כמו שכתבתי ולא כמרשות היחיד לכרמלית: (ו) ואם ירצה וכו' אפילו פת כ"כ רש"י הואיל והוא כבר עירב עם חבירו קונה לצורך כולן דהוי כולהו כחד:

(ז) אלא העירוב וכו' פי' מנית עירוב ב' חצירות ביחד כדלקמן סימן שפ"ז: (ח) או חלון וכו' ואם עשה לה סירגון בטלה כו' בירושלמי: (ט) וארובה וכו' רוחב ד' על ד' אפילו היא למעלה מי' וכ"ש חלון של בין בית לבית וטעמא דבית אמרינן כמאן דמליא דמיא והוי כמאן דלא גבוה י' לאפוקי בשני חצירות דלא שייך האי טעמא לכך כתב לעיל דצריך שיהא החלון משהו בתוך י': (י) או שהיה קרקעיתו של א' גבוה מחבירו לגוד [illegible]

לערב יחד היה כותל לשניהם גבוה י' ובראשו פירות בני ב' ההצירות יכולין לעלות עליו ולהעלות עליו מפירות החצר להורידם ממנו להצר אחרת ולהוריד מה שעליו להצר בין אם הוא רחב ד' או אינו רחב ד' אבל אינן יכולין להעלות מפירות הבית עליו ולא להוריד ממנו להכניסן לבית (יא) (ב) אפי' אין בו רוחב ד' וכ"ש שלא יחליפו פירות בית זה לבית אחר דרך הכתלים היה לאחד מהחצירות כותל גבוה י' (יב) ולשני אינו גבוה י' כגון שקרקעיתו של אחד גבוה משל חבירו אין יכולין לערב יחד כדפרישית ועיקר תשמיש הכותל נותנין אותו לכי שאינו גבוה לו י' שאותו מותר להשתמש עליו אף בכלי הבית והשני אסור נפרץ הכותל עד י' אמות חשיב כפתח נפרץ ביותר מעשר חשיב כ-ד חצר וצריכין לערב יחד העמיד אצל הכותל סולם רחב ד' וכן כנגדו בחצר השני אפילו אין הסולמות זה כנגד זה אם אין ביניהן ג' חשיבי כפתח היו מופלגין זה מכנגד זה ג' אם הכותל רחב ד' עדיין חשובין כפתח שיכול לעלות בסולם זה ולילך על הכותל עד הסולם ולירד אין בו רחב ד' לא חשיבי כפתח עקר חוליא מראש הכותל למעטו מגובה י' אם יש בה משך ד' מהני בין לענין לעשותו כפתח

מן העיגול ח' טפחים דהעיגול היקפו כ"ד טפחים וריבוע הפנימי היקפו שיתסר א"כ ה"ל פחות ממנו ה"ט דהוא פגנא של היקף ריבוע הפנימי ואולי דרבינו כיון שראה דתלמודא דחה לדר' יוחנן ולדעתו ז"ל היה נראה שלא לדחותו וכדאמרן על כן לא כתבו כלל ונראה דאע"פ דאין ספק דלא נעלם מן התלמוד דהכי הוי דעתיה דר' יוחנן מ"מ דחוה מהלכה וס"ל דבשיעור הכי חומשא סגי דרואין המרובע שבתוך העיגול בגלעות שוות ואין לנו להוסיף חומשא טפי במידי דאיסוריה מדרבנן. כתב ה' המגיד ברפ"ג ע"ש הרשב"א דאיתא בתוספתא חלון שהיא ד' על ד' ועשו לה סריגות בטלה וכן בירושלמי כיוצא בזה עכ"ל וכן הדין בחלון פותח טפח בין ב' בתים והטומאה באחד מן הבתים ועשו לה סריגות ה"ז חוצץ ולא יצטרפו נקבי הסריגים לפותח טפח כמ"ש בי"ד סי' ש"ע וכן כאן אין מצטרפין נקבי הסריגות לד' על ד' :

היה כותל לשניהם גבוה י' ובראשו פירו' וכו' משנה שם וע"פ דברי התוס' דקי"ל כר"ש דחצירות וגגין וכו' רשות אחת הן וכותל זו אם יש בו ד' דין חצר יש לו ואסור להעלות מן הבתים עליו כשלא עירבו ואם אין בו ד' מקום פטור הוא ויכול להעלות עליו אפילו מן הבתים. וברוב ספרי רבינו כתו' כאן וז"ל אבל אינן יכולין וכו' ולהכניסן לבית אפי' אין בו רוחב עד דרך הכתלים וכך היתה הנוסחא לפני ב"י ותמה ואמר דהוא כנגד הגמרא והדין עמו אבל אין תפיסה על רבינו אלא על הסופר והמדפיסים שמהפכים השורות ומחסרין תיבות והאי אפי' אין בו רוחב צריך להניחו בסוף הדיבור ולהגיה בתחלתו אא"כ וכך צריך להיות אבל אינן יכולין וכו' ולהכניסן לבית אא"כ אין בו רוחב ארבעה וכו' עד דרך הכתלים אפילו אין בו רוחב ארבעה ונוסחא זו מכוונת עם מסקנת הגמרא וכמ"ש הרי"ף והרא"ש :

היה לא' מחצירות כותל גבוה י' וכו' מימרא דרב נחמן שם (דף ע"ז) להיכא דהשני שוה לארץ ורבינו כתב ולשני אינו גבוה י' לרבותא כמו שפירש"י דאע"פ דהשני אינו שוה לארץ אלא שאינו גבוה י' מותר להשתמש מן החצר עליו אפילו בשלא עירבה לעצמה ואף בכלי הבית מותר אם עירבה לעצמה ולחבירו שהוא גבוה י' אסור בכל ענין ומיהו הרמב"ם ז"ל כתב ז"ל כותל שבין שתי חצירות שהוא רחב ארבעה וכו' וכתב ה' המגיד דפירושו דוקא ברחב ד' אבל בשאינו רחב ד' ה"ל מקום פטור ומותר לשניהם אפילו לא עירבו יחד ואין ספק דכך היה גורס בגמרא ורחב ארבעה ולפי זה מ"ש הרמב"ם וכן חריץ שבין ב' חצירות וכו' נמי דוקא ברחב ד' כדמשמע מל' וכן וכ"כ הרי"ף והרא"ש גבי חריץ רחב ארבעה והכי מוכח בתלמודא מדמצריך להו צריכי דאי אשמועינן כותל וכו' ואי איתא דכותל צריך שיהא רחב ד' ובחריץ אינו צריך רחב ד' או איפכא פשיטא דאיצטריך תרווייהו אלא בע"כ להרמב"ם איידי ואיידי ברחב ד' אכן בספרי תלמוד שבידינו לא כתוב ורחב ד' לא גבי כותל ולא גבי חריץ וגם רבינו בס"ס זה כשכתב דין זה גבי חריץ לא כתב רחב ד' וכ"כ האגודה וה"ר ירוחם בסתם ולא כתבו רחב ד' לא בכותל ולא בחריץ והכי נמי מסתברא שהרי אם היה הכותל שוה לזה כמו לזה היה מותר לשניהם לטלטל מכלים שבחצר על הכותל בין שהוא רחב ד' או אין רחב ד' ואפי' לא עירבו כדלעיל בסמוך וכן מן הכותל לחצר אלא דבזו דלא' גבוה י' ולב' שוה לארץ נותנים לזה שהוא אליו בנחת השתא לפי טעם זה גם באינו רחב ד' ה"ל לזה בקשה ולזה בנחת ונותנין לזה שהוא אליו בנחת ויש לייסב דלא אמרו דנותנין לזה שהוא אליו בנחת אלא כשרחב ד' שהוא ראוי לתשמיש והכי משמע לישנא דתלמודא דקאמר ה"ל לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת והך לישנא א"ר נחמן בדין זה גם בחריץ דאלמא דוקא היכא דראוי להשתמש עליו תשמיש קבוע כגון דרחב ד' בכל אורך הכותל דה"ל ד' על ד' התם הוא דאמרו רבנן דנותנין אותו לזה שתשמישו בנחת אבל כשאינו רחב ד' דאינו ראוי לתשמיש קבוע לא תקנו דבר אלא הניחוהו לשניהם ולא מטעם שכתב ה' המגיד שהוא מקום פטור והכי נמי משמע בלישנא דתלמודא דמצריך להו צריכי דסד"א היכא דלא מישתמשי אינשי א"כ דבעיתא תשמישתיה לא תקנו רבנן דבר אלא הניחוהו לשניהם וכ"פ בש"ע כהרמב"ם. ומ"מ להלכה למעשה אין להקל כיון דלגירסת ספרים שלנו לעולם אין נותנין אלא לזה שתשמישו בנחת וכמ"ש רבינו וה"ר ירוחם והאגודה בסתם ובאלפסי ישן ראיתי ג"כ שאין כתוב בו ורחב ד' לא בכותל ולא בחריץ :

עקר חוליא כו' כתב הרא"ש דהאצטבא כיון שאין ראוי לעמוד עליה ולהשתמש כיון שאין בה ד' הלכך אינו מועיל אפילו להתיר להשתמש כנגדו אבל כשעקר חוליא מראש הכותל עומד על הקרקע ומשתמש שם מועיל להתיר להשתמש כנגד המיעוט אפי' אין בו ד' וכ"כ התוס' בשם ר"י (דף ע"ז)

היה כותל לשניהם גבוה י' ובראשו פירות וכו' משנה שם (עו:) כותל שבין ב' חצירות גבוה עשרה ורחב ארבעה מערבין ב' ואין מערבין אחד היו בראשו פירות אלו עולין מכאן ואוכלין ואלו עולין מכאן ואוכלין ובלבד שלא יורידו למטה וכתבו התוספות ובלבד שלא יורידו למטה דוקא לפי שאין פתח ביניהם שאין החצירות יכולין לערב יחד אבל אם יש פתח בכותל זה ועירבו מותר להוריד ולהביא מן הבתים לחצר ומן הבתים מעלין על הכותל. ובגמ' אין בו ד"א מאי אמר רב אויר ב' רשויות שולטות בו לא יזיז בו אפילו מלא נימא ורבי יוחנן אמר אלו מעלין מכאן ואוכלין ואלו מעלין מכאן ואוכלין תנן אלו עולין מכאן ואלו עולין מכאן ואוכלין עולין אין מעלין לא ה"ק יש בו ד' על ד' עולין אין מעלין לא אין בו ד' מעלין נמי ואזדא ר"י לטעמיה דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני ר"ה ולבני רה"י לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו [א] ופירש"י מעלין. מאכירן לראשו וה"ה דמורידין דמקום פטור היא ובטל לכאן ולכאן אבל התוס' פירשו אלו מעלין מן הבית דמן החצר אפילו ברחב ד' שרי דכר"ש מוקי לה רבי יוחנן בריש כל גגות והרי"ף והרא"ש כתבו הא דקתני ובלבד שלא יורידו למטה אוקימנא בפרק כל גגות למטה לבתים אבל לחצירות מורידין דקי"ל כר"ש דאמר גגות חצירות וקרפיפות רשות אחת הן וא"כ רישא דקתני עולין אין מעלין לא מבית לכותל קאמר וטעמא משום דרוחב ד' אבל אם אין בו ד' מעלין מבית לכותל לר"י דאמר אין בו ד' אלו מעלין מכאן לר"ש דקי"ל כוותיה ולכן תמהני על רבינו שכתב אבל אין יכולין להעלות מפירות הבית וכו' אפילו אין בו רוחב ד' והא ליתא אלא ברחב ד' דוקא אבל אם אינו רחב ד' מותר וצ"ע: **ומ"ש** ובלבד שלא יחליפו כבר כתבתי בסימן שמ"ו דהיינו לדעת הרשב"א אבל לדעת הרי"ף והרמב"ם כל כה"ג מותר להחליף דהא רשויות דרבנן הם: **היה** לאחד מהחצירות גבוה י' כלומר הכותל שבין שתי חצירות היה גבוה י' לאחד מהחצירות שהיה קרקע שאצלו גבוה ה' ובנה עליו כותל גבוה ה' שנמצא לחצר אחד גבוה י' ולשני אינו גבוה אלא ה' אינן יכולין לערב יחד כדפרישית בסמוך: **ומ"ש** ועיקר תשמיש הכותל נותנין אותו וכו' בפרק חלון (עז.) א"ר הונא אר"נ כותל שבין ב' חצירות צידו אחד גבוה י' טפחים וצידו אחד שוה לארץ נותנין אותו לזה ששוה לארץ משום דה"ל לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה ונותנין אותו לזה שתשמישו בנחת ופירש"י כל כמה דלא גבוה י' קרי ליה שוה לארץ נותנין אותו להעלות ולהוריד מעליו וחבירו אסור והרמב"ם בפ"ג התנה בזה שיהא הכותל רחב ד' וכתב ה"ה שאם אין ברחבו ד' מותר לשניהם להשתמש בו אפילו מן הבתים אע"פ שעירבו כל אחת לעצמה כן מבואר שם בגמ' שמקום שאינו רחב ד' הוא מקום פטור שרחב ד' על ד' ולא עירבו יחד זו שתשמישה בנחת מותר לו אפי' מן הבתי' כיון שעירב' לעצמה וזו שתשמישה קשה אסורה אף מן החצר וכשתשמיש שניהם ש יש מותרים בו שניהם מן החצירות ואסורים מן הבתים אא"כ עירבו יחד עכ"ל (ג): **נפרץ** הכותל עד י' אמות חשיב כפתח נפרץ ביותר מי' כו' משנה בפרק חלון. וכתב ה"ר יהונתן נפרץ הכותל י' אמות ונשאר משהו מכאן ומשהו מכאן או מצד אחד לבדו ונשאר ד"ט רוחב בגובה י' מערבין ב' אם ירצו אלו לעצמן ואלו לעצמן ואין אוסרין זה ע"ז שהרי לא נפרצה במילואה ואותה פירצה אינה נחשבת אלא כפתח נפרץ יתר מי' אמות אע"פ שנשאר מן הכותל מכאן ומכאן כפלים ממה שנפל הכל חשיב כנפול ואין זה פתח אלא פירצה והוו כולהו כדיורי חצר אחד ואם עירב כל אחת לעצמה הוי כחולקין את עירובן ואוסרים אלו על אלו ע"כ ודברים ברורים הם: **העמיד** אצל הכותל סולם רחב ד' וכו' לאו אנפרץ הכותל קאי אלא ארישא שכתב היה כותל לשניהם גבוה י' וכו' וקאמר השתא דסולמות חשיב כפתח והוא שיהיו על התנאים שכתב והדין מימרא דאביי בפ' חלון (עז:) וכתב ה"ה בפ"ג מה"ע ולא ראיתי בדברי רבינו זכר לרוחב כולם אבל הרשב"א כתב רחב ד' כלשון המימרא וכתב עוד באיזה סולם אמרו שיש בו ד' חווקין ואם היה סולם כבידה שזרועותיו ושליבותיו גסות וכבידות אע"פ שאין בו ד' חווקין ממעט לפי שכובדן קובעו ובסמוך יתבאר בדברי רבינו: **עקר** חוליא מראש הכותל וכו' בנה אצטבא אצל הכותל וכו' ג"ז שם (עז:) בא למעטו אם יש במיעוטו ד' מותר להשתמש בכל הכותל ואם לאו אינו משתמש אלא כנגד המיעוט מה נפשך אי אהני מיעוטא בכוליה כותל לישתמש אי לא אהני מיעוטא אפי' כנגד המיעוט נמי לא אמר רבינא כגון שעקר חוליא מראשו ופירש"י אם יש במיעוט ד' אורך בכל משך הכותל הוי כפתח וכיון דממנו למעלה לא גבוה י' משתמש בכל הכותל שהרי תשמישו בנחת שעולה לו דרך פתחו: אי אהני

דרכי משה

(ב) נ"ל שזו הגירסא אינה נכונה (וכ"פ ב"י) דאם אין בכותל רחב ד' מותר להעלות עליו מן הבית ולהוריד מעלייה תוך הבית וכן אמרינן בגמרא וכ"כ התוספות והרא"ש והמ"מ פ"ג דעירובין וכן פירש רבי יהונתן פרק הלון דף רי"ב ונ"ל הגירסא הנכונה ולא להוריד להכניסן לבית אא"כ אין בו רוחב ד' דבאין בו רוחב ד' שרי דמקום פטור הוא כל שאין בו רוחב ד' מיהו להחליף מבית לבית דרך מקום פטור אסור כמ"ש לעיל סימן שמ"ו: (ג) וכתב הר"ר יהונתן פרק הלון ע"ב דב' הצירות שביניהם כותל ואינו גבוה י' צריכים לערב אחד ולא שנים וכ"ה לקמן בסימן זה לגבי גדיש שבין החצירות :

דרישה

סי' שעב [א] מה שהביא ב"י פירש"י על הא דאר"י אלו מעלין כו' נלע"ד ליתן טעם לדברי רש"י דפי' מ"ש רבי יוחנן אלו מעלין מכאן כו' דר"ל מעלין מן החצר לכותל ומתוכו יבואר ג"כ דעת רבינו במ"ש לאסור טילטול מהבית על הכותל וזה שיש לדקדק בסוגיא דדיקדק עולין אין מעלין לא דזה אינו מיושב אליבא דר"ש במאי דמשני דהמשנה איירי בכותל רחב ד' דמ"מ ה"ל לשנות רבותא דמעלין פירות מן החצר מותר ומכ"ש דלעלות בלא פירות דמותר. וע"ק דברים פרק כל גגות דפריך אר' יוחנן דאמר הלכה כר"ש ואפי' עירבו ומי אמר ר"י הכי והאמר ר"י הלכה כסתם משנה ותנן כותל שבין ב' חצירות אלו עולין מכאן כו' ובלבד שלא יורידו למטה ומשני מאי שלא יורידו למטה לבית. והביאו ב"י לעיל בריש הסימן וקשה למה פריך מסיפא דמתני' מרישא ה"ל להקשות דקתני אלו עולין מכאן דמשמע עולין אין מעלין לא ואין לומר דניחא ליה להקשות מסיפא דקתני בה בהדיא ובלבד שלא יורידו למטה ממה שיקשה מדיוקא דרישא דז"א דהא בסוגיא זו דבפרק חלון פריך אר"י מדיוקא דעולין אין מעלין לא. וע"כ צ"ל דאף דרבי יוחנן ס"ל הלכה כסתם משנה ואתיא אליבא דר"ש מ"מ י"ל דהמשנה כשנית אליבא דכ"ע. ומש"ה א"ש דלא פריך בפרק כל גגות אר"י ממאי דקתני עולין אין מעלין לא דה"ל דה"ה מעלין נמי. והא דקתני מעלין משום דהמשנה כשנית אליבא דכ"ע ואליבא דרבנן דפליגי עם ר"ש וס"ל דאין מטלטלין מחצר לחצר או לגג עולין דוקא ולא מעלין ומש"ה הוצרך לפרוך ממאי דקתני במשנה ובלבד שלא יורידו למטה דלא אתיא כר"ש כלל דהוא מתיר אפילו בעירבו והמשנה קתני דלאסור. ומשני מאי שלא יורידו לבית. ור"ל ואליבא דר"ש מפורש המשנה כן ואליבא דרבנן יפורש המשנה

פרישה

וממילא חמשה מצטרפין כמו שכתבתי בסימן שס"ב בית יוסף :

(יא) **אפילו** אין בו רוחב ד' וכו' ב"י תמה על זה עיין בדרישה והוכיח מדברי הרי"ף והרא"ש דאם אין רוחב ד' מותר. ובד"מ כתב וז"ל וכ"ל דה"ג ולא להוריד ולהכניס לבית אא"כ אין רוחב ד' דבאין בו רוחב ד' שרי דמקום פטור הוא מיהו להחליף מבית לבית דרך מקום פטור אסור כמו שכתבתי לעיל סי' שמ"ו עכ"ל ועל להחליף כתב ב"י דוקא להרשב"א אסור אבל להרי"ף והרמב"ם מותר כיון דרשויות דרבנן ועיין לעיל סימן שמ"ו:

(יב) **ולשני** אין גבוה י' התשמיש הוא לו לנחת שיכול להשתמש בכל הכותל דכיון שרחב ד' הוי פתח ותשמישו בנחת לעלות דרך שם ומשתמש בכל הכותל עקר חוליא מלדו מותר לבדו לטלטל בכל הכותל ולא אותן שדר בחצר אחרת שלהן עדיין גבוה י' וא"ל דזה מיירי שעקר החוליא גם מצד השני ולשניהם ניחא תשמישתא דא"כ היו אוסרין זה על זה אם לא עירבו דא"ל דמיירי בכלי חצר דא"כ אפילו בגבוה י' שרי ולפ"ז צ"ל דלצדדים קתני דמ"ש ברישא בין לענין לעשותו כפתח לערב יחד מיירי שנפרץ גם מצד השני וסיפא לענין תשמיש מיירי

כפתח לערב יחד בין לענין שיכול להשתמש בכל הכותל אין בו ד' אינו חשוב כפתח לא לערב יחד ולא להשתמש בכל הכותל אלא כנגד המקום שנתמעט יכול להשתמש בנה אצטבא למטה אצל הכותל למעטו מגובה י' אם יש בה ד' אורך במשך הכותל (יג) ובולטת ד' מועיל להשתמש בכל הכותל אבל אינו חשוב כפתח לערב יחד עד שיגיע לראש הכותל אין בה ארבעה על ארבעה (יד) אינו מועיל אפילו להתיר להשתמש כנגדו (טו) אפילו כפה אצלו ספל שיש בו ד' על ד' וגבוה כל שהוא ומיעט בו גובהו מי' מותר להשתמש (אפי' שלא) כנגד המיעוט (טז) ובלבד שיחברנו בטיט בנה אצטבא ע"ג אצטבא אם יש בתחתונה ארבעה על ארבעה או אין בה ד' על ד' ויש בעליונה ד' על ד' (יז) ואין בין זו לזו ג' טפחים ממעט להתיר להשתמש עליו אבל (יח) לא מהני למיהוי פתח לערב יחד ואם אין הכותל גבוה אלא י' וזוקף סולם גבוה ז' ומשהו במשך ד' אצל הכותל (יט) מתירו בין להשתמש עליו בין לערב יחד כיון שלא נשאר ג' עד ראש הכותל ודוקא שיש בסולם ד' שליבות אז מותר לשמש עליו אבל אם אין בו ד' שליבות אינו מתיר: (כ) זיז היוצא מן הכותל ויש בו ד' על ד'

ב"י הכי מיעוטא למיהוי פתחא כוליה שרי: אמר רבינא לאו מלמטה עסקינן דהתם ודאי בציר מד' לא מהני למידי אלא כגון שעקר חוליא מראשו הלכך אי הוי מיעוטא ד' אורך הוי פתחא לכל הכותל בציר מהכי פתחא הוא דלא הוי אבל לאישתמושי ביה שרי דכיון דלא גבוה י' לא הוי רשותא וכתב הרא"ש כגון שעקר חוליא מראשו אבל אצטבא ואין במיעוטו ד' אפילו כנגד האצטבא אין משתמש שאין ראוי לעמוד על האצטבא להשתמש כיון דאין בו ד' אבל במקום עקירת החוליא עומד על הקרקע ומשתמש שם: **ומ"ש** רבינו ובולטת ד' הוא מדברי הרא"ש שם גבי אצטבא ע"ג אצטבא ד' קכ"ה ודלא כדמשמע מפירש"י דלא בעי ד' עד ד': **ומ"ש** אבל אינו חשו' כפתח וכו' הרא"ש שם גבי אצטבא על גבי אצטבא כתב כן בשם ר"ת ז"ל: **ומ"ש** כפה אצלו ספסל וכו' ג"ז שם (עז.) מימרא דר' יחיאל: ומ"ש ובלבד שיחברנו בטיט כלומר דבעי מרא וחצינא כדאמרינן בגמרא כי היכי דלא ניהוו דבר הניטל בשבת והרמב"ם כתב להא דרבי יחיאל בפ"ג לענין חריץ שבין ב' חצירות ולפום דינא אין הפרש בדבר שהרי החריץ והכותל שוים בדינים אלו כדמשמע בגמרא (עז:): **בנה** אצטבא ע"ג אצטבא וכו' ג"ז בפרק חלון (עז:) אמר רב ביבי בר אביי בנה אצטבא ע"ג אצטבא אם יש באצטבא התחתונה ד' ממעט אי נמי אין בתחתונה ד' ויש בעליונה ד' ואין בין זה לזה ג' ממעט ופירש"י בנה אצטבא. של עץ ע"ג האצטבא סמוך לכותל ויש אויר מפסיק בין זו לזו שהיה לעליונה רגלים אם יש בתחתונה אורך ד' ובה נתמעט גובהו של כותל מי' ממעט דל עליונה מהכא א"נ אין בה ד' ויש בעליונה ד' ואין בין זה לזה ג' חשבינן ליה כחד אבל יש ביניהם ג' תרי ניניהו ומיעוט באויר לא שמיה מיעוט וכתב הרא"ש דמשמע מדברי רש"י דלא בעי ד' על ד' וקשה דלקמן בשמעתין בעי שיגיע הסולם לראש הכותל ואין לומר דהתם מיירי שאין אורכו ד' אבל הכותל דהא בכל שמעתין משמע בסולם צריך שיהא אורכו ד' וכ"ל דהכא בעי ד' על ד' שאז ראוי לעמוד עליו ולעלות על הכותל ולהכי לא בעי' אלא שיתמעט הכותל מי' אבל לקמן מיירי שאינו רחב ד' על ד' ולהכי בעינן שיגיע הסולם בראש הכותל ור"ת תירץ דכל הני איירי לענין זה שאם עשה האחד בנין אצל הכותל ומיעטו מי' דה"ל תשמישו בנחת ונותנין אותו לו אבל פתח לא חשיב לערב אחד אפילו שכנגדו עשה כיוצא בו אם לא שיגיע הסולם בראש הכותל עכ"ל ואין כן דעת הרמב"ם בפ"ג אלא לענין מערבין אחד הוא וכתב ה"ה שם גבי חריץ שנראה מדבריו שכל מיעוט צריך שיהיה בפחות מג' לראש הכותל וכתב עוד ה"ה בפ"ג עוד שם סולם שסליבותיו פורחות אם יש בשליבה התחתונה ארבעה ממעט אין בשליבה התחתונה ד' ויש בשליבה העליונה ד' ואין בין זה לזה ג' ממעט ורבינו לא הזכיר ויש בעליונה ד' ואפשר שלא היה בגירסתו עכ"ל. הרבינו הצריך ד' רוחב כתירוץ הרא"ש ולהיות כפתח הצריך שיגיע לראש הכותל כתורוץ ר"ת ולא ידעתי למה דכיון דלאיזה תירוץ מהם מתיישב למה ליה לניקט כתומרי שניהם: **ומ"ש** ואם אין הכותל גבוה אלא י' וכו' גז"ש (עח.) א"ר יהודה אמר שמואל כותל י' צריך סולם יו"ד להתירו רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפילו ז' ומשהו ופסקו הפוסקים כרב הונא בריה דרב יהושע ובכפרי רבינו יש ט"ס בזה וכן צריך להגיהו ואם אין הכותל גבוה אלא י' וזוקף סולם גבוה ז' ומשהו במשך ד' אצל הכותל מתירו בין להשתמש עליו בין לערב יחד כיון שלא נשאר ג' עד ראש הכותל וכן מצאתי בספר מוגה ומ"ש במשך ד' ולא הצריך שתהא רחבה ד' היא מפני מה שכתבתי בסמוך בשם הרא"ש דכיון שמגיע לראש הכותל או לפחות מג' סמוך לו לא בעינן שיהא רחב ד': **ומ"ש** ודוקא שיש בסולם ד' שליבות וכו' שם סולם המצרי אינו ממעט והצורי ממעט ה"ד סולם המצרי אמרי דבי רבי ינאי כל שאין לו ד' חווקין ופירש"י סולם המצרי הואיל וקטן הוא ונוח ליטלו משם אינו ממעט. חווקין אישקאלוניש: **זיז** היוצא מן הכותל ויש בו ד' על ד' וכו' שם בפ' חלון (עז: ועח.) א"ר נחמן אמר

ב"ח (ע"ז) בד"ה אם יש: **ומ"ש** אפי' כפה אצלו ספל וכו' מותר להשתמש כנגד המיעוט ובלבד שיחברנו בטיט שם מימרא דר' יחיאל ואסיקנא בגמרא דמיירי בכפל שיש לה אוגנים וחבריניהו בארעא בטיט ובעי מרא וחצינא כשיבא ליטלנו משם דהשתא ה"ל דבר שאינו ניטל בשבת מחמת איסור וממעט ורבינו לא כתב שיש לו אוגנים משום דהתם כפל יש לה אוגנים וכ"כ רש"י דאית לה אוגנים כעין כפלים שלנו אבל תימא אמאי לא כתב רבינו הא דאסיקנא ל"ל דבעי מרא וחצינא וכתבו הרא"ש והרמב"ם בפ"ג ונראה דטעמו משום דבגמ' מקשינן אהא דמוקמינן בדחבריה בארעא ובדאית ליה אוגנים וכי אית ליה אוגנים מאי הוי והא תנן הטומן לפת וצנון תחת הגפן בזמן שמקצת עלין מגולין ניטלין בשבת דניעור שרי וה"כ הספל מגולה ונוטלו ונוער העפר ומשני לא צריכא דבעי מרא וחצינא והשתא ס"ל לרבינו כיון דלא מוקי' ליה בהכי אלא כדי לתרץ הקושיא מלפת וצנון וכיון דלמה שהקשו התוס' לשם בד"ה מקצת עלין וז"ל אע"ג דבמניח אסרי' בפרק נוטל מטעם בסיס לדבר האסור מת בשבת הוי כמו סוכה וכל דבר שדעתו ליטלו בשבת ולא להניחו בו כל השבת אפילו מניח חשוב כסוכה כי ההיא דנוער את הכיסוי וכו' עכ"ל והכי נקטינן דדוקא במניח הוא דאסור וכו' א"כ ל"ק כלל מלפת וצנון דהתם אפילו מניח חשוב כסוכה מאחר שדעתו ליטלו בשבת כי ההיא דנוער את הכיסוי אבל מיעטו בספל דחבריה בארעא דליהוי מיעוט ומניחו לכל השבת אסור ליטלו ולנער העפר אפילו לא בעי מרא וחצינא כך נראה ליישב דעת רבינו והכי משמע מדבריו לעיל ס"ס שי"א שכתב מעות שסכה על הכר נוער את הכר והן נופלות וכן לנון שטמן בארץ וכו' מדכתב וכן לנון אלמא דהך לנון כמי דינו כסוכה כיון שדעתו ליטלו בשבת וכ"כ לשם ב"י. אך קשה דלמה כתב רבי' אפי' כפה ספל וכו' דמשמע דאיצטבא וספל חד דינא אית להו והלא דיניהם חלוקים דבאצטבא ד' על ד' כתב רבי' דמועיל להשתמש בכל הכותל ובספל ד' על ד' כתב מותר להשתמש כנגד המיעוט אלמא דבשלא כנגד המיעוט אסור ולכן נראה להגיה מותר להשתמש אפי' שלא כנגד המיעוט ולהכי כתב רבינו דמיירי בספל ד' על ד' אף על פי דבגמ' הזכירו סתם ספל ממעט משום דס"ל דאפילו בתל עפר או באצטבא אינו מועיל להשתמש אפילו כנגד המיעוט אם אין בו ד' על ד' כ"ש ספל אלא בע"כ בדאית ביה ד' על ד' ומועיל אפילו בכל הכותל דדין ספל כדין האצטבא ותל עפר ואם אין בו ד' על ד' אפי' כנגד המיעוט אינו מתיר וכדפריך בגמ' מת"כ אי מהני המיעוט בכוליה כותל לישתמש ואי לא מהני המיעוט אפילו כנגד המיעוט נמי לא אמר רבינא כגון שעקר חוליא מראשו אלמא כל שאין המיעוט מראשו אלא מלמטה אפי' כנגד המיעוט נמי לא אם אין בו ד' על ד' ואם יש בו ד' על ד' מהני בכוליה כותל אבל ב"י תפס דיבורו כפה אצלו ספל משמע דלא היה גורס אפילו וכ"כ בש"ע וכתב כלשון רבינו דבספל ד' על ד' אינו משתמש אלא כנגד המיעוט ולע"ד הוא ט"ס: **בנה** אצטבא על אצטבא וכו' שם מימרא דרב ביבי בר אביי ופירש"י אם יש בתחתונה אורך ארבעה ובה נתמעט גובהו של כותל מי' והקשו התוס' מהא דגבי סולם בעי' שיגיע עד ראש הכותל ופר"י דהכא בעי' ד' על ד' ולהכי סגי בנתמעט גובהו מי' אבל גבי סולם דבעי' עד ראש הכותל לא בעינן ארבעה על ד' וכ"כ הרא"ש וכתב עוד שמהר"ס תירץ דהכא מיירי לענין זה שאם עשה האחד בנין אצל הכותל ומיעטו מעשרה ובאחר האחר לא מיעטו דה"ל לזה בנחת נותנין אותו לו אבל פתח לא חשיב לערב א' אפי' שכנגדו עשה כיוצא בו אם לא שיגיע הסולם בראש הכותל עכ"ל ולכן לעיל גבי סולם כתב רבינו בסתם בהעמיד זה וזה סולם חשוב כפתח דהיינו אפילו לערב יחד כ"ש שזה וזה יכולין להשתמש בכל הכותל כיון שהכותל שוה לשניהם בגובה עשרה ובעקר חוליא כתב בפי' דמהני בין לעשותו כפתח לערב יחד אם כל אחד עקר חוליא בחצירו ובין לענין שיכול להשתמש בכל הכותל אם הוא לבדו עקר חוליא בחצירו דה"ל לזה תשמישו בנחת דהיינו דוקא בדאית ביה באורך ארבעה אע"פ שאין בו ד' על ד' דכיון דהוא מראשו אין צריך ד' על ד' וכדין הסולם לפי פי' ר"י בתוס' והרא"ש וכ"ש למהר"ס דפשיטא דבראשו לא בעי ד' על ד' ובעקר חוליא מראשו ואין בו ד' כלל מפורש בגמרא דמועיל להשתמש כנגד המיעוט אבל גבי איצטבא וספל החמיר רבינו כפר"י והרא"ש דאינו מועיל להשתמש בכל הכותל א"כ בדאית ביה ד' על ד' ואי לית ביה אלא ארבעה אינו מועיל אפילו להשתמש כנגד המיעוט דהילו למהר"ס אפילו אין בו אלא ארבעה מועיל להשתמש בכל הכותל והיא דעת רש"י דדוקא גבי זיז מפרש תלמודא ארבעה על ארבעה לפי שהזיז בולט באויר אבל בבנין אצטבא ע"ג קרקע וכן תל עפר וכן סולם שזרועותיה עומדים ע"ג קרקע באורך ד' סגי אע"פ שאינו בולט ארבעה ברוחב ואיכא למידק לפר"י והרא"ש אמאי מפרש תלמודא גבי זיז ארבעה על ארבעה טפי מבאיצטבא וסולם ששליבותיו פורחות דקאמר בסתמא בארבעה ואינו מפרש אע"פ דגם לשם בעינן ארבעה על ארבעה וי"ל דגבי זיז אשמועינן דאפילו הזיז סמוך לראש הכותל והכותל אינו גבוה אלא עשרה אפ"ה בעי זיז ארבעה על ארבעה דאע"ג דבסולם רחב ארבעה ומגיע לראש לא בעינן ארבעה על ארבעה הכא בסולם כל שהוא שהניח ע"ג זיז ומגיע לראש הכותל בעינן שיהא בזיז ד' על ד' וז"ל ב"י ורבינו הצריך ארבעה כתירוץ הרא"ש ולהיות כפתח הצריך שיגיע לראש הכותל כתירוץ מהר"ס ולא ידעתי למה דכיון דבאיזה תירוץ מהם מתיישב למה ליה למינקט כחומרי שניהם עכ"ל ולא אבין דבריו דהלא בסולם שוין הן הרא"ש ומהר"ס דכיון דהגיע בראש הכותל או ז' ומשהו דהוי לבוד לראש הכותל ה"ל פתח אף לערב יחד ואפילו לית ביה ד' על ד' אלא דבמיעוט שלמטה בארץ בתל עפר או באיצטבא דלא מהני לערב יחד אלא להשתמש בכל הכותל ס"ל למהר"ס דמועיל אפילו אין בו ארבעה על ארבעה אלא באורך ד' סגי אף על פי דאינה בולטת ארבעה ולהרא"ש אינו מועיל להתיר ולהשתמש אלא בדאית ביה ד' על ד' דאז מותר להשתמש בכולה אבל באין בו אלא באורך ארבעה אינו מועיל להתיר אפילו כנגד המיעוט והכריע רבינו בזו לחומרא כהרא"ש לפי שכך פר"י כמו שהוא בתוספות וכדפי'. ודוקא שיש בסולם ארבע שליבות וכו' שם דבד' שליבות כובדו קובעו ופירש"י דמתוך שהוא כבד אין נוטלין אותו משם ולא משום איסור אבל אם אין בו ארבע שליבות קטן הוא ונוח ליטלו משם אינו ממעט וע"ל סימן ש"ח סי"א: **זיז** היוצא מן הכותל וכו' שם ריש (דף ע"ח) מימרא דר"נ א"ר בר אבוה פי' אפילו סולם כל שהוא דהיינו שאינו רחב ארבעה ומעמידו בקרקע וסמך ראשו בזיז שהוא

פרישה

מיירי דוקא שנפרץ מצדו ולא מצד השני ודו"ק: (יג) ובולטת ארבעה פירוש לרוחב: (יד) אינו מועיל אפילו להתיר פי' שאין ראוי לעמוד על האיצטבא שאין בה ד' אבל במקום עקירת חוליא יכול לעמוד על הארץ ומשתמש שם אסר"י: (טו) מ"ש רבינו אפילו כפה אצלו ככל שיש בו ד' על ד' וגבוה כל שהוא וכו' מותר להשתמש כנגד המיעוט יש לתמוה מנא ליה לרבינו לחלק בין ספסל ד' ע"ד בין איצטבא ד' ע"ד והלא בגמרא אמרו סתם ספל ד' ע"ד ממעט ומדלא פירשו ממילא שוי דינו כמו איצטבא וצ"ע: (טז) ובלבד שיחברנה בטיט בענין שלא יהא דבר הניטל בשבת. אם יש בתחתונה ד' ובה נתמעט גובה של כותל דל עליונה מהכא יהיה מיעוט רש"י: (יז) ואין בין זו לזו ג' טפחים פי' שהאיצטבא עליונה היא של עץ ויש לה רגלים נמצא שיש אויר מפסיק בין הרגלים ומיעוט באויר לא שמיה מיעוט: (יח) לא מהני למיהוי כתח וכו' אם שיגיעו לראש הכותל עיין בב"י שתמה על זה עיין בדרישה: (יט) אבל לא מהני לערב יחד טעות סופר הוא בספרי רבינו וצריך להגיה מתירו בין להשתמש עליו בין לערב יחד כיון שמגיעו לראש הכותל וכו' ב"י. ואע"ג דסולם צריך להעמידו וזקוף בכותל קי"ל דסולם זקוף ממעט. והא דכתב אם אין בכותלו אלא גבוה י' וכ"ש אם היה י"ג וזקף סולם גבוה י' ומשהו ואפילו גבוה י' לאוד סגי אע"פ שהעמידה וזקוף והכותל גב"ה ב' דסולם גבוה י' במשך ד' מיהשב פתח כמ"ש בסמוך גבי חקק להשלימו לד' והדוקא כששסולם מגיע עד ראש הכותל אלא שאינו רחב ד' בכל גובה וכמ"ש שם. אבל אם אין בו י' אינו מתיר דהואיל וקטן הוא ונוח לטלטלו משם אינו ממעט: (כ) זיז היוצא כל שהוא פי' ואין מהזיז ולמעלה י' טפחים:

דרישה

המשנה כפשטיה דלא יוריד כלל אפילו מן הכותל לחצר וה"ה דאין מעלין מן החצר על הכותל אליבייהו. והמשנה אתיא לכ"ע. והכא בסוגיא דפרק חלון פלוגתא רב ורבי יוחנן קאי אהמשנה גופה דז"ל הגמרא אמשנה דקתני כותל שבין ב' חצירות גבוה י' ורחבה ד' כו' אין בו ד' מאי

יכול

שהוא ד' על ד' הוו האי סולם מתחתיו דרגא לזיז והוא שלא יהא שליבה התחתונה וכו'. דהוה ליה לבוד והוי דרגא לזיז כשסמכו על הזיז ממש אבל סמכו אצלו ה"ל ברויא לזיז ולא הוה דרגא לזיז אין כאן מיעוט שהזיז מובדל מן הקרקע הרבה: ומ"ש רבינו מועיל להתיר לו תשמיש הכותל וכו' לאו דוקא תשמיש הכותל דה"ה דמתיר נמי לערב יחד כשהאכר הא' עשה ג"כ כנגדו תיקון כזה ופשוט הוא: וכל זמן שאין גבוה הכותל עשרים וכו' ג"ז מימרא דר"נ שם דבסולם כל שהוא וכותל י"ט סגי בזיז א' וראש הסולם סומך על הזיז ממש והוי דרגא לזיז כדאמרן אבל כותל ך' כו' שראוי להטות הסולם מזה לזה וכו' פי' דכשעולה בסולם עד הזיז התחתון ראוי הוא לעמו' על הזיז שהוא רחב ד' על ד' ולמשוך הסולם ולהעמיד רגליו על הזיז וראש הסולם סומך על הזיז העליון ולכן צריך להעמיד הזיזין זה שלא כנגד זה. ומ"ש רש"י שיוכל לקבוע סולם ב' מזה לזה לאו דוקא דבעינן ב' סולמות דבאחת נמי סגי כדפי': **העמיד** ב' סולמו' וכו' שם בעא מיניה רב יוסף מרבה פשט לי' הכי דקשין באמצ' אינו מועיל דאין כף הרגל עול' בקן אבל סול' באמצע ראויין קשין מכאן ומכאן לאחוז היד בהן ולעלות בסולם: **אין** הסולם רחב ד' וחקק אצלו בכותל וכו' פי' לרש"י מיירי דהסולם כל שהוא מגיע לראש הכותל נוח לעלות בו ומשוי ליה רוחב ד' בגובה עשרה למיהוי פיתחא וחוקק בכותל מכאן ומכאן עד עשרה ואע"ג דגבוה כותל טובא לית לן בה ור"ת פי' דבעינן שלא ישאר מן הסולם עד ראש הכותל עשרה אבל בשלא העמיד כולם כלל אלא חקק בכותל דאין נוח לעלות כל כך צריך שיחוק בכותל שיהא משך החווקין ארבעה מלא קומתו של כותל: **ומ"ש** רבינו ומועיל בין להתיר וכו' קאי אתרווייהו בין אחקק להשלים בכותל וכן אחקק כולו בכותל: **עשה** מאילן מחובר וכו' ג"ז שם פליגי בה אמוראי מר פסק כמר ומר פסק כמר והקשו התוס' הלא בעי' דהסולם יהי' רוחב ד' וכתותי מכתת שיעוריה כדאמר גבי קורה ואר"י דבסולם חשיב פתח כיון דחזי לעלייה אי לאו איסור' דאשרה אבל קורה הצריכו חכמים שיעור' של חשיבות ע"ש בדף פ' בד"ה אבל קורה: **היה** בין החצירות וכו' משנה וגמרא שם והדבר פשוט דה"ה אם לא נסתם מאותו חריץ אלא עשר אמות לבד ולא יותר ונשאר חריץ מכאן ומכאן דה"ל פתח ואם רצו מערבין אחד ואם רצו מערבין ב' אבל אם נסתם יותר מעשר ה"ל פירצה ומערבין א' ואין מערבין שנים וזה היה דעת ה"ר יונתן וב"י הקשה על פירושו ותקפה עליו משנתו כי לא קשה כלום ועיין בזה במ"ש בסימן שע"ג: **ואם** החריץ לאחד עמיק עשרה ולשני אינו עמוק י' וכו' זה הדין ה"ל לרבינו לכתבו למעלה בסי' זה אבל דין כותל שהיה לא' גבוה עשרה ולב' אינו גבוה עשרה דדין חריץ בענין זה כדין כותל גם בריש חלון תרווייהו מימרא דר"נ נינהו וכתבן התלמוד סמוכין אלא דרבינו רצונו היה לכתוב כל דיני חריץ במקום אחד ועיין במ"ש לעיל בדין זה: **ואם** יש ביניהן גדיש וכו' משנה וגמ' שם (דף עט) והכל פשוט שם ומביאו ב"י: **ומ"ש** נתמעט בחול מגובה עשרה צריכין לערב יחד אבל נתמעט בשבת כיון שהותר למקצת שבת הותר לכל השבת כולה כדלעיל בסי' שע"א ולקמן ריש סימן שע"ד וב"י כתב פי' אחר ומה שכתבנו הוא פשוט: שני

ד' והניח עליו סולם כל שהוא מועיל להתיר לו תשמיש הכותל (כא) והוא שלא תהא שליבה התחתונה גבוה מן הארץ ג' ולא יהא בין שליבה לשליבה ג' והוא שיניח הסולם על גבי הזיז אבל סמכו אצלו לא וכל זמן שאין גובה הכותל כ' טפחים די בזיז אחד שמניחו באמצע שהרי אין גבוה י' עד הזיז ולא גבוה י' ממנו עד הראש הכותל ואם הוא גבוה כ' צריך ב' זיזין אחד למטה מי' התחתונים ואחד למעלה ממנו למטה מי' העליונים שאם היה הזיז גבוה י' לא סגי ליה בסולם כל שהוא והוא שלא יהו הזיזין זה כנגד זה שראוי להטות סולם מזה לזה: העמיד ב' סולמות זה בצד זה ולא היה בשניהם משך ארבע והרחיקם זה מזה כדי שיהא בשניהם ד' ומילא האויר שביניהם בקש אינו מועיל לא להתירו לשמש עליו ולא לערב יחד שמקום מעמד הרגלים הוא באמצע הסולם ואין ראוי לעלות בקש העמיד הסולם באמצע והקש מן הצד מהני בין להתירו לשמש עליו בין לערב יחד אין הסולם רחב ד' והקק אצלו בכותל להשלימו לארבע א"צ להוק בכל גובה הכותל ודי לו שיחוק בגובהו עשרה להשלימו לד' לא העמיד סולם כלל אלא חקק בכותל כמין שליבה של סולם לעלות בו (כב) צריך שיחוק בכל גובה הכותל ומועיל בין להתיר תשמיש בין לערב יחד: עשה מאילן מחובר סולם אינו מועיל מפני שאסור לעלות בו בשבת ואם הוא אשירה יבשה שאין בו משום איסור שבות מועיל אע"פ שיש בו איסור ע"ז והרמב"ם ז"ל כ' שאילן מועיל (כג) ואשרה אינו מועיל (כד) וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן היה בין הצירות חריץ עמוק י' ורחב ד' אין יכולין לערב יחד אפילו מלא אותו תבן וקש כל זמן שלא בטלו ואם הוא מלא עפר וצרורות אפילו סתמא שלא בטלו א חשוב כמלא וצריכין לערב יחד נתן עליו נסר כמין גשר משפת החריץ אצל שפתו אם הוא רחב ד' חשיב כפתח פחות מכאן לא חשיב פתח (כה) נתן הנסר לאורך החריץ במשך ד' אפי' אין בו אלא כל שהוא חשוב כפתח שהרי אין בחריץ במשך ד' שהוא שיעור פתח רוחב ד"ט ואם החריץ לאחד עמוק י' ולשני אינו עמוק עשרה דינו ככותל שנתנין אותו למי שאינו עמוק י' ואם הוא לשניהם שוין דין שניהם שוין בו ואם יש ביניהן גדיש של תבן גבוה י' כל אחד מער' לעצמו (כו) נתמעט בחול מגובה י' צריכין לערב ביחד ובעוד שלא נתמעט (כז) אסור לשום אחד מהן ליתן מן התבן לתוך קופתו בשבת להאכיל

אמר רבה בר אבוה זיז היוצא מן הכותל ד' על ד' והניח עליו סולם כל שהוא מיעטו ולא אמרן אלא דלותביה עליה אבל אותביה בהדיה ארווחי ארווחיה ופירש"י והניח עליו סולם כל שהוא. אפי' אין בו ד' ומעמידו בקרקע וסמך ראשו בזיז הוי כחד מיעוטא והרי בעליון ד' וכגון שאין חווקי הסולם מרווחים ג': ולא אמרן אלא דלותביה עליה. סמך ראשו עליו כדפרישית אבל אותביה בהדיה וראשו נסמך לכותל ארווחי ארווחיה לזיז ולא הוי האי סולם מתחתיו דרגא לזיז ואין כאן מיעוט שהוא מובדל מן הקרקע הרבה: ומ"ש והוא שלא תהא התחתונה גבוה מן הארץ ולא יהא בין שליבה לשליבה שלשה למד כן ממאי דאמר התם רב נחמן אמר רבה בר אבוה גבי סולם ששליבותיו פורחות:

ומ"ש וכל זמן שאין גובה הכותל ד' טפחים וכו' גז"ש (עח.) אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כותל י"ט צריך זיז אחד להתירו כותל ד' צריך ב' זיזים להתירו אמר רב הסדא והוא שהעמידן זה שלא כנגד זה. ופירש"י צריך זיז אחד להתירו. והזיז יוצא באמצעיתו שאינו גבוה י' לא ממנו ולמטה ולא ממנו ולמעלה: צריך ב' זיזים. אחד קודם י' התחתונים ואחד למעלה הימנו בתוך י' העליונים דאי הוה גבוה י' לא הוה סגי ליה בסולם כל שהו מידי דהוה אכותל זה שלא כנגד זה שיכול לקבוע סולם שני מזה לזה וכבר כתבתי בסמוך שדעת רבינו כדעת ר"ת שכתב הרא"ש דכל הני איירי לענין זה שאם עשה הא' בנין אבל הכותל ומיעטו מי' דה"ל תשמישו בנחת ונותנים אותו לו אבל פתח אחד לא חשיב לערב אחד אפילו כשכנגדו עשה כיוצא בו אם לא שיגיע הסולם בראש הכותל ואין כן דעת הרמב"ם בפ"ג מה"ע אלא דהני מימרי דרב נחמן לענין לערב אחד הם ודעתו דבמימרא דכותל גבוה י"ט וכו' אפילו בלא סולם מערבין אחד וכתב ה"ה שהוא ז"ל מפרש מימרא ראשונה שמערכה כולם בשהזיז גבוה יותר מי' מן הקרקע לפיכך בלא סולם אין מיעוטו כלום אבל אם היה פחות מי' לקרקע פחות מי' לכותל א"צ סולם וזהו שלא הזכירו סולם במימרא השנית ע"כ ולפי פי' זה הא דצריך שהני הזיזים יהיו זה שלא כנגד זה הוא כדי שיוכל לעלות מזיז לחבירו שאם היו מכוונים זה למעלה מזה אינו יכול לעלות מאחד לחבירו ולרשב"א ז"ל שיטה אחרת בזה כתבה ה"ה בפ"ג מה"ע:

העמיד ב' סולמות זה בצד זה וכו' העמיד סולם באמצע והקש מן הצדדים וכו' שם בפרק חלון (עח.) בעיא דאיפשטא ודברי רבינו הם כפי' רש"י ולהרמב"ם וה"ה פי' אחר באבעיות אלו בפ"ג: **אין** הסולם רחב ד' וחקק אצלו בכותל וכו' גז"ש (עח:) חקק להשלים בכותל בכמה א"ל בי' א"ל חקק כולו בכותל בכמה א"ל מלא קומתו ומ"ש התם מסתלק ליה הכא לא מסתלק ליה ופירש"י חקק להשלים בכותל. כולם נר וחוקק בכותל מכאן ומכאן כנגד חווקי הסולם להשלים רוחבו בד' עד י' ישלימנו וכיון דאיכא בגובה י' ורוחב ד' הוי שיעור פתח ואע"ג דגבוה כותל טובא לית לן בה התם כי איכא סולם מגיע לראש הכותל נוח לעלות בו ומיהו לא חשיב למיהוי פתח בציר מרוחב ד' הלכך כי משוי ליה רוחב ד' בגובה י' פתחא הוי אבל הכא אין נוח לעלות כ"כ אבל הרמב"ם פ"ג מה"ע פירשה לענין אחר שכתב וז"ל נפרץ הכותל הגבוה שביניהם אם היתה הפירצה עד י' אמות מערבין ב' עירובין ואם רצו מערבין אחד מפני שהיא כפתח היתה יתר מי' מערבין עירוב אחד ואין מערבין ב' עירובין היתה הפירצה כחותה מי' ובא להשלימה ליתר מי' חוקק בכותל גבוה מי' טפחים ומערבין עירוב אחד ואם בא לפרוץ לכתחלה יתירה מי' בכל הכותל צריך להיות גובה הפירצה מלא קומתו וכבר ייסב ה"ה הסוגיא לדעתו: **עשה** מאילן מחובר סולם וכו' ואם היא אשירה וכו' ג"ז שם בדף הנזכר פלוגתא דאמוראי ונחלקו הרמב"ם והרא"ש בפסק ההלכה וכבר כתב ה"ה בפ"ג טעם לדברי הרמב"ם ודברי רבינו כהרא"ש: **היה** בין החצירות חריץ עמוק י' וכו' ג"ז משנה שם (עח:) ומ"ש בתבן וקש כ"ז שלא ביטלו ובעפר וצרורות אפילו סתמא הכי איתא התם בגמרא וכתוב בהג"א (קכה) ואם מילא פירות אפילו סתמא בטלי להו הואיל ודרכם לעשות מהם אוצר: **כתב** ה"ר יהונתן אפילו לא נסתם מכל אותו חריץ אלא י' אמות לבד ונשאר חריץ מכאן ומכאן כפתח הוי ואם רצו מערבין אחד ואם רצו מערבין ב' אלא משום דלא שכיח למיהוי כענין זה לא הוזכר במשנה ע"כ ואיני יודע למה הצריך י' אמות גם למה כתב שלא הוזכר במשנה דכל כה"ג משמע דבד' טפחים סגי מכ"ש דנתן עליו נסר דסגי בד' טפחים: **נתן** עליו נסר כמין גשר וכו' משנה שם: **נתן** הנסר לאורך החריץ וכו' גז"ש (עח.) מימרא דרבא וסובר רבינו דבמשך ד' סגי וכן פירש"י שם: **ואם** החריץ לא' עמוק י' וכו' שם (עז) אמר רב שיזבי אמר רב נחמן חריץ שבין ב' חצירות לזו אחד עמוק י' ולזו אחד שוה לארץ נותנין אותו לזה ששוה לארץ ומ"ש ואם הוא לשניהם שוה וכו' פשוט הוא: **ואם** יש ביניהם גדיש של תבן וכו' משנה שם (עט.) מתבן שבין ב' חצירות וכו' וכתב רבינו נתמעט בחול משום דקתני צריכין לערב ביחד והא לא שייך בנתמעט בשבת ב: **ובעוד** שלא נתמעט אסור לשום אחד מהן ליתן מן התבן וכו' שם אמתני' דמתבן שבין ב' חצירות וכו' אלו מאכילין מכאן ואלו מאכילין מכאן א"ר הונא ובלבד שלא יתן לתוך קופתו ויאכל ולאוקומי שרי והאמר רב הונא מעמיד אדם ע"ג עשבים בשבת ואין מעמיד בהמתו ע"ג מוקצה דקאים

דרישה

(כא) מאי רב אמר אויר שתי רשויות שולטת בו ולא יזיז בו אפילו מלא נימא ורבי יוחנן אמר אילו מעלין מכאן ואוכלין כו' וא"כ כיון דהמשנה עצמה קאי פלוגתייהו שפיר פריך מדיוקא דרישא דקתני בה עולין אין מעלין לא. דהא ליכא לתרץ דאליבא דרבנן קתני הכא וכמ"ש לעיל דהא ר"י לפרש המשנה אתא ולומר דכוונת המשנה היא לומר דמעלין מכאן וא"כ א"ש מאי שפירש"י מעלין מכאן דר"ל מאכילו דהא המשנה כשנית גם אליבא דרבנן ע"כ (כב) אפילו בכותל דאין בו רחב ד' אסור להעלות עליו חוץ מן הבית כ"א מן האמר וק"ל: כתב ר' פתח הוא אבל הכא אין נוח לו לעלות כ"כ רש"י: (כג) ואשרה אינו מועיל כיון שאיסורה מן התורה: (כד) וא"א הרא"ש ז"ל לא כ"כ פלוגתת אמוראי היא בגמרא במשך ד' אפילו אין בו רוח אלא כל שהוא דבמיעוט ד' טפחים סגי ועיין בב"י: (כה) נתן הנסר לאורך כו' פירש"י שנתן לאורך החריץ ד' ד' אורך ע"ג יתידות אבל שפתו דהתם קלת רוחב החריץ ומיעטו בר' עכ"ל: (כו) נתמעט בחול מגובה י' לאפוקי נתמעט בשבת דא"ל לערב יחד ב"י: (כז) אסור לשום אחד

פרישה

(כא) והוא שלא תהא שליבה התחתונה כו' דאז מועיל כל שהוא דדמי כאילו הוא לבוד והזיז היה על הארץ כדלעיל ב[illegible] אבל סמכו אצלו לא פי' וראשו נסמך לכותל לא הוי האי סולם מתחתיו דרגא לזיז שהוא מובדל מן הקרקע הרבה דבזיז א' וכו' לא סגי בסולם כל שהוא מידי דהוה כותל י' וחקק אצלו בכותל האי כותל איירי אפילו בזקיפה כפשוטה דהא קי"ל סולם זקוף ממעט ומיחשב כפתח עיין בגמרא ובתוס' דף ח': (כב) צריך שיחוק בכל גובה הכותל אבל גבי סולם שמגיע לראש הכותל נוח לעלות טפי ומיהו לא מסו למיהוי פתח בהיות מרוחב ד' הילכך כי משוי ליה רוחב ד' בגובה

חדושי הגהות

שעב א כתב מהרל"ח ואע"ג דלקמן בסימן תרל"ג יתבאר דאפי' עכר בעי ביטול לענין סוכה גבי חריץ שאני כדקא מהדרינן רב אשי הכא משום דהחריץ למטיימיה קאי: ב ומהרל"ח כתב שטעמו משום דאם נתמעט בשבת אומרים שבת הואיל והותרה הותרה ומותר כל אחד כמו שיתבאר בסימן שע"ד:

הנוסחא

להאכיל לבהמתו ואפילו להעמידנה שם כדי שתאכל אסור אבל יכול לעמוד בפניה כדי שלא יהא לה דרך לנטות אלא לשם וא"א הרא"ש ז"ל כתב דאפילו בחול (כח) אסור ליתן ממנו לקופתה ולהעמידה שם בידים ודוקא גדיש שבין שתי חצירות אבל גדיש שבין שני בתים (כט) מותר להאכיל בהמתו ממנו בידים:

שעג (א) **שני** גזוזטראות הבולטות משתי עליות זו כנגד זו ונתן ביניהן נסר רחב ד' חשוב כפתח (ב) ואם רוצין מערבין יחד אבל היו זו שלא כנגד זו שאחת משוכה למזרח והשנייה למערב כזה אין יכולין לערב שכשיתנו הנסר מזו לזו יבא מקרן זוית של זו לשל זו ולא חשיב פתח דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי וכן אם היתה אחת גבוה מחבירתה לא חשיב פתח אבל אם הם תוך שלשה זו לזו בין בריחוק בין בגובה חשיב שפיר כפתח:

שעד (א) **עירבו** דרך חלון או פתח שביניהן ונסתם בשבת (ב) מותרין להשתמש דרך גובה הכותל והוריו דשבת כיון שהותרה הותרה (ג) ואפילו אם עירבו לשנה ונסתם הפתח בחול דהשתא לא נכנסה השבת בהיתר ונפתח בשבת הזר העירוב להתירו וכן אם היה כותל ביניהן ועירבו כל אחד לעצמו ונפרץ בשבת מותרין כל השבת לטלטל כל אחד בחצירו אפי' כלי הבית אבל הצר שנפרץ בשבת לר"ה או לכרמלית אסור (ד) חצר קטנה שנפרצה במלואה לגדולה ואין בפירצה יותר מעשר אמות גדולה מותרת להוציא כלי הבית להצרה אם עירבה לעצמה וקטנה אסורה להוציא כלי הבית להצרה אא"כ יערבו יחד וכן גג קטן שנפרץ במילואו לגג גדול קטן אסור להעלות עליו כלי הבית וגדול

דקאים לה באפה ואכלה ולא יתן לתוך קופתו תבן והתניא בית שבין ב' חצירות וכו' זה נותן לתוך קופתו וזה נותן לתוך קופתו אמרי בית כיון דאיכא מחיצות ותקרה כי מפחית מינכרא ליה מילתא הכא לא מינכרא ליה מילתא ופירש"י שלא יתן בידים לתוך קופתו דילמא שקיל טובא וממעיט ליה מי' וקא מטלטל בחצר האסור ומאכילין דקתני במתני' שהבהמה באה ואוכלת והתם לא חיישינן לדילמא ממעיט דבהמה קלי קלי אכלה ל"א לא יתן לתוך קופתו משום דמוקצה מאתמול למחיצה זו: דקאי' לה באפה. מתני' לאו דמוקים לה עלה בידים אלא קאים באפה שלא תלך במקום אחר ואיהי אזלא ואכלה. כיון דאיכא תקרה ניכר שגג הגדיש מתרחק מן התקרה ואי מפחית מי' רמי אנפשיה ופריש ולישנא דמוקצה נמי איכו אסור משו' מוקצה אלא מי' ולמטה דכל מי' ולמעל' לאו צורך מחיצה הוא והרא"ש הקשה עליו ופירש דאלו מאכילין מכאן וכו' בחול קאמר וקאמר רב הונא ובלבד שלא יתן לתוך קופתו בחול ודאי אי בעי לסלוקי כוליה בבת אחת מצי לסלקה ליה אבל לא יתן לתוך קופה ויאכיל מעט מעט דילמא ממעט ליה בע"ש סמוך להשיכה ולאו אדעתיה וקא מטלטל בשבת בחצר האסורה ופריך ואוקומי בחול מי שרי וניחו דילמא יתן לתוך קופתו ויאכילה כדאסרינן בשבת להעמיד בהמתו על גבי מוקצה כתוב בהגהות אשיר"י (דף קכ"ד) בשם א"ז דהני תרי שמעתתא דכותל וחריץ בהצר שלא עירבו אבל בחצר שעירבו תרווייהו שרי ופשוט הוא:

שעג שני גזוזטראות וכו' משנה שם בפרק חלון (עח:) חריץ שבין ב' חצירות וכו' וכן ב' גזוזטראות וכו' פירש"י גזוזטראות נסרים בולטים משפת תקרת העלייה לר"ה: **ומ"ש** אבל היו זו שלא כנגד זו וכו' ג"ז שם (עט.) מימרא דרבא וכתב ה' המגיד בפ"ג שהוכיח הרשב"א מהתוספות שאם אין ביניהם מרחק ד' אינו צריך נסר מזו לזו אלא אף בלא נסר מערבין אחד ואין מערבין שנים כל שהן זו כנגד זו (א):

שעד עירבו דרך חלון וכו' בס"פ כל גגות (צג) א בעי מיניה דרב חסדא ובעי מרב יהודה עירב דרך הפתח ונסתם הפתח וכו' ואמר לי שבת כיון שהותרה הותרה ופירש רבינו דמותרין לטלטל מזו לזו כמו שהיו .לומר מותר לטלטל מזו לזו דרך גובה הכותל וחורין וסדקין וכן פירש"י אבל הרמב"ם בפ"ג מה"ע כתב שכל א' מותר לעצמה וכתב ה"ה דקמ"ל שאע"פ שהעירוב מונח באחד מהם וא"א לחצר שנייה ליטלו אבל מזו לזו דרך חורין או דרך אויר על גבי הכותל לא: **ומ"ש** ואפילו עירבו לשנה וכו' כ"כ הרא"ש בספ"ק דעירובין (דף קט"ו) וכתב האגור בשם מהר"י מולין שנשאל אם סתם הפתח ואח"כ נמלך לפתחו אם חזר העירוב להיתרו הראשון לשבת הבאה או נאמר דוקא כשנסתם הפתח מעצמו והשי' אין בידו לחלק בין שוגג למזיד כיון דחזר העירוב למקומו: **וכן** אם היה הכותל ביניהם וכו' בס"פ כל גגות (צג.) איתמר כותל שבין ב' חצירות שנפל רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד' אמות ושמואל אמר זה מטלטל עד עיקר מחיצה כדמעיקרא דאמרינן הואיל והותרה הותרה ובכלי הבית קאמר שמואל דאי כששבתו בחצר אפילו מחצר לחצר נמי ופסקו הרי"ף והרא"ש כשמואל וכן דעת הרמב"ם בפ"ג מה"ע: **ומ"ש** אבל חצר שנפרצה בשבת לר"ה וכו' משנה שם דף צ"ד חצר שנפרצה לר"ה המכניס מתוכה לר"ה וכו' וחכ"א מתוכה לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכה פטור מפני שהוא ככרמלית: **ומ"ש** או לכרמלית הוא פשוט בכמה מקומות במסכת עירובין דחצר שנפרצה במילואה לכרמלית אסור לטלטל בה ומשמע לרבינו דאפילו בנפרץ בשבת מיירי כדתנן בפרק כל גגות (צג.) חצר שנפרצה משתי רוחותיה וכו' ואיבעיא התם הלכתא כרבי יוסי דאסר אפילו באותה שבת ואע"ג דבס"פ הנזכר בכותל שבין ב' חצירות שנפל פסקו הפוסקים כשמואל דשרי לטלטל כמו קודם שנפל וטעמא ודאי משום דשבת הואיל והותרה הותרה שאני התם דלא נפרץ אלא לחצר אחד שהוא רה"י כמוהו ואין ביניהם אלא שזה של יחיד א' הוא וזה של יחיד אחר אבל כשנפרץ לרשות אחרת ממש דהיינו לר"ה או לכרמלית לא אמרי' ביה הואיל והותרה הותרה וכבר נתבאר בסימן שמ"ו שאסור להעביר ד"א בכרמלית וכיון שחצר זו היא כרמלית אסור לטלטל יותר מד"א אפילו בתוכה וכ"ש חוצה לה ומיהו איכא חומרא בנפרצה לר"ה או רה"י מבנפרצה לכרמלית דבנפרצה לר"ה או לרה"י אסור לטלטל מהחצר להם אפילו בתוך ד"א ואילו בנפרצה לכרמלית מותר לטלטל מהחצר לכרמלית תוך ד"א ושיעור פירצה זו ליאסר לטלטל בחצר בפניה נתבאר בסימן ש"ס: **חצר** קטנה שנפרצה במלואה לגדולה וכו' משנה שם (דף צ"ב) חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה. ופירש"י להוציא כלי הבתים שבה אם עירבו לעצמה ולא אסרי עלה בני קטנה. ביאור דבריו דאילו כלים ששבתו בחצר מותרים בכל גוונא וכן נ"ל בגג גדול שנפרץ לקטן דבסמוך דלענין כלים ששבתו בביתו עסקינן דאילו כלים ששבתו בגג מותרים הם בכל גוונא דהא קי"ל שם (פט.) כר"ש דאמר אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחד לכלים ששבתו בתוכן: ומ"ש ואין הפירצה יותר מי' אמות פשוט הוא במשנה בפ"ק דעירובין (ג.) ובפרק חלון (דף ע"ד) וכתבו רש"י אמתניתין דגג שיבא בסמוך וכתבו רבינו בסימן שס"ב ובפרק קמא דעירובין (דף ט') אוקימנא למתני' בנכנסין כותלי קטנה לגדולה כלומר דכיון דכותלי קטנה נכנסין ובולטים לתוך הגדולה כב' וג' אמות דהנך גיפופי דפשו להו שעומדים מאחורי פירצת הקטנה נראות שלא מאותו כותל היו דאל"כ קטנה נמי שרי דהא אית לה פסים דאע"פ שהם שוים מבפנים הרי הם נראים מבחוץ ומוקי לה נמי בשכותלי קטנה מופלגים ג' טפחים מכותלי אורך הגדולה דאל"כ הוה מישתרי קטנה ע"י לבוד כלומר דהוה אמרינן חזינן כאילו ראשי כניכת של כותלי קטנה סמיפין לצד כותלי אורך הגדולה דהדר הויא להו הכניסה להך גיפופי נראים מבחוץ ולא חש רבינו לכתוב כל זה לפי שסמך על מ"ש בסימן שע"ג דנראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי והא דאסרינן בחצר קטנה וכן בגג קטן דבסמוך היינו בנפרצו קודם שבת דאילו נפרצו בשבת מותרין באותה שבת דהא קי"ל דשבת כיון שהותרה הותרה כמ"ש בראש הסימן: **ומ"ש** וכן גג קטן שנפרץ במילואו וכו' ג"ז משנה בפרק כל גגות (צב.) גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור ופי' רש"י כשקטן נפרץ במילואו וכמ"ש רבינו:

ומ"ש

שעג שני גזוזטראות וכו' כתב הרב המגיד בפ"ג ע"ש הרשב"א שאם אין ביניהם מרחק ד' א"צ נסר מזו לזו אלא אף בלא נסר מערבין א' ואין מערבין שנים כל שהן זו כנגד זו עכ"ל ומביאו ב"י ותימה רבה הלא בסי' הקודם בחריץ שבין ב' חצירות ונתן הנסר לאורך החריץ במשך ד' אפילו אין בו אלא כל שהוא חשיב פתח כיון שאין שם רוחב ד' וכיון שחשיב פתח רצו מערבין אחד רצו מערבין שנים וא"כ מרחק זה בפחות מד' לא עדיף מחריץ רחב פחות מד' ואמאי קאמר הרשב"א בזו דמערבין אחד ואין מערבין שנים וכן כתבו התוספות בשם ר"ת בד"ה וכן שתי גזוזטראות דבמרחק פחות מד' רצו מערבין שנים רצו מערבין אחד ויש ליישב דמיירי דהמרחק פחו' מד' היא כל אורך הגזוזטרא' ביותר מעשר אמות דבחריץ נ"כ כשנכתס ואינו רחב ארבעה כל משך יותר מי' אמות וכשאר חריץ מכאן ומכאן מערבין אחד ואין מערבין שנים וכמ"ש בסימן הקודם סעיף ט' וכן הדין בגזוזטראות אבל אם מרחק זה בפחות מד' אינו אלא באורך עשר אמות בלבד ולא יותר חשוב פתח ואם רצו מערבין א' רצו מערבין שנים:

שעד עירבו דרך חלון בפרק כל גגות סוף (דף צ"ג) פשטינן הכי ופירש"י נסתם הפתח שנפלה מפולת כנגדו מותר לטלטל מזו לזו דרך גוב' הכותל וחורין וסדקין. ומ"ש ואפי' עירב לשנה וכו' כ"כ התוס' פ"ק דעירובין (דף י"ז) וכ"כ הרא"ש לשם (דף קט"ו ע"ד) כתב האגור ע"ש מהר"י מולי"ן דאם כתם הפתח ואח"כ נמלך לפתחו חזר העירוב להיתרו הראשון דאין לחלק בין נכתם הפתח מעצמו ובין סתמו בידים ול"נ לחלק דאם פרץ פצימיו נתבטל העירוב ואם לא פרץ פצימיו דכשסתם פתחו לא סילק מזוזתו ומשקופו ומכתנו דגלי דעתיה דלא סילק לנפשיה וכוכו לפתחו לאחר זמן הזר העירוב למקומו והכי מחלק תלמודא בפ"ק דבבא בתרא סוף (דף י"א): **וכן** אם היה כותל ביניהם כו' שם בסוף הדף פליגי בה רב ושמואל ופסקו הפוסקי' כשמואל דאמרי' הואיל והותרה הותרה והיינו שנפרץ במילואו או ביתר מעשר ובכלי הבית קאמר דאי כששבתו בחצר אפילו מחצר לחצר נמי: **ומ"ש** אבל חצר שנפרץ בשבת לר"ה וכו' שם במשנה ריש (דף צ"ד) ולא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה אלא בנפרץ בין ב' חצירות דתרווייהו רה"י נינהו אבל לא בנפרץ בשבת לר"ה או לכרמלית: **חצר** קטנה שנפרצ' לגדולה וכו' שם (דף צ"ב) ובגמרא מחלק דוקא בנכנסין כותלי קטנה

דרכי משה

שעג (א) כתב המ"מ פט"ו דהלכות שבת אם היו ב' זיזין זו למעלה מזו והם של ב' ב"א אוסרים זו על זו וכ"מ שם מדברי הרמב"ם וב"י כתב לעיל סימן שנ"ג בשם הריטב"א דה"ה אם ב' זיזין בולטין לר"ה אסור לעליון להשתמש משום דכשהן ב' זיזין בני ר"ה זוכין בתחתון ואוסרים על העליון אבל כשהן רק א' מניחין אותו לבעל הכלון עכ"ל. אבל מדברי המ"מ משמע דאינו אוסר אלא כשיש לתחתון בעלים ושלא כדברי הריטב"א:

וכתב

פרישה

אמר מהם ליתן מן התבן כו' שמא יסקול טובא וממעט ליה מעשרה וקא מטלטל בחצר האסורה אבל בבהמה קלי קלי אכלה: (כח) אסור ליתן ממנו לקופתו כו' דודאי אי בעי לסלוקי כולו בבת אחת מצי לסלק ליה אבל לתוך הקופה דהיינו מעט מעט דילמא ממעט ליה בע"ש סמוך לחשיכה ולאו אדעתיה וקא מטלטל בחצר האסורה: (כט) מותר להאכיל [illegible]

כו' שעג (א) שני גזוזטראות הבולטות משתי עליות כו' משפת תקרת עלייה לר"ה רש"י [illegible]

רשב"א: (ב) ואם רוצין מערבין יחד פי' לענין שיהו מותרין לטלטל כלים בשבת צבית מגג לגג אבל כלי הגג בלא עירוב מותרין. כתב הרב המגיד בפ"ג שהוכיח הרשב"א מהתוספות שאם אין ביניהן מרחק ד' אינו צריך נסר מזו לזו אלא אף בלא נסר מערבין א' ואין מערבין שנים [illegible]

כו' שעד (א) עירבו דרך חלון או פתח שביניהן ונסתם [illegible] (ג) ואפילו אם עירבו לשנה [illegible] (ד) חצר קטנה שנפרצה במילואו עיין בב"י:

למי

חדושי הגהות

שעד א הגוהא שלפנינו בעי מיניה מרב הונא ובעי מיניה מר"י:

יצ"ע

קטנה לגדולה כו' וכדלעיל בסימן שכ"ה ס"ב ודוקא כשכותלי קטנה מופלגים שלשה טפחים מכותלי אורך הגדולה וקיצר רבינו בזה וצ"ע למה השמיטו:

ומ"ש והוא שיהיו מחיצות הבית ניכרות וכו' שם אליבא דרב ונתבאר לעיל סימן שמ"ה ס"ו:

ומ"ש והוא שיהו מחיצות הבית ניכרות וכו' שם לרב קתני גג דומיא דחצר מה חצר מינכרא מחיצתא אף גג מינכרא מחיצתא ופירש"י אף גג. כדי דשרינן ליה במחיצות התחתונות משום גוד אסיק מיהו מחיצות ניכרות בעינן שלא יהיה גג בולט חוצה להם דאי לא מינכר לא אמרינן גוד אסיק וגדול נמי אסור דאין שם שום מחיצה וכל שאין לו מחיצות אינו רה"י ומשמע מדברי הרא"ש שם דהכי קי"ל: ומ"ש אא"כ חלון מהבית פתוח לו כ"כ הרא"ש שם וטעמא משום דהוו כחורי רה"י אלא שהרא"ש הצריך שיהיה החלון ד' על ד' ורבינו כתב סתם חלון ונראה שסמך על שיעור חלון שכתב בסי' שע"ב:

וגדול מותר והוא שיהו מחיצות הבית ניכרות (ה) למי שעומד על הגג אבל אם אינן ניכרות כגון שהגג בולט עליהן הוי כרמלית (ו) אא"כ חלון מהבית פתוח לו:

שעה (א) מרפסת

שהיא דרך לעליות הפתוחים לה ועומדת בחצר ועולין לה בסולם ובני העליות יורדין ממנה לחצר ועוברין לרשות הרבים אינן אוסרין על בני החצר דסולם תורת פתח עליו והוי כשתי חצירות ופתח ביניהן שאם רצו מערבין יחד ואם רצו כל אחד מערב לעצמו ובלבד שיערבו כל בני מרפסת לעצמן כדי שתהא רגל המותרת במקומה לא עירבו יחד ויש תל או עמוד בחצר (ב) שהוא משותף בין שניהם אם הוא גבוה מקרקעית החצר י' טפחים (ג) ואין מראשו למרפסת י' טפחים והוא בתוך ד"ט למרפסת בני מרפסת מותרין בו לפי שתשמישו להם בנחת מלבני החצר ואם אינו גבוה י' לבני החצר וממנו למרפסת ארבעה או אם הוא תוך י' לשניהן ורחוק מן המרפסת ד' טפחים בני החצר מותרין בו שהוא נוח להם יותר ואם הוא לשניהן שוה תוך י' או יותר מי' והוא בתוך ד' למרפסת או שהוא גבוה י' לבני החצר ורחוק ד' מן המרפסת או שהוא עמוק בענין שלשניהם

שעה מרפסת שהיא דרך לעליות וכו' משנה וגמרא פ' כיצד משתתפין (דף פ"ג ופ"ד) ועל פי פירש"י ומיירי במרפסת שהיא גבוה עשרה דאם אינה גבוה עשרה חשוב הכל כחצר אחד ואוסרין על בני החצר וכך פירש"י ותוס' במשנה ופשוט הוא:

ומ"ש ויש תל או עמוד בחצר שהוא משותף בין שניהם וכו' כ"כ התו' לשם דמרפסת היא לבני עליות לבדם והתל או העמוד הוי של שניהם שאילו היה של אחד מהם לא היו אחרים אוסרים עליהן כיון שהבעלים משתמשין בהן:

ומ"ש ואם אינו גבוה עשרה לבני החצר וממנו למרפסת עשרה או אם הוא תוך עשרה לשניהן וכו' כצ"ל ובמקצת ספרים דפוסים כתוב וממנו למרפסת ד' ונדחק ב"י לפרשו ע"ש וט"ס הוא וצריך להגיה י' במקום ד' וה"ק דאם אינו גבוה עשרה לבני החצר דה"ל תשמישן בנחת וממנו למרפסת עשרה דה"ל תשמישן בקשה ואפילו היא סמוכה בתוך ד' למרפסת או אם הוא תוך עשרה לשניהם אלא שרחוק מן המרפסת ד' טפחים דה"ל לבני מרפסת בקשה בני החצר מותרין בו שהוא נוח להם:

ומ"ש היכא דרחוק מן המרפסת ד"ט שהוא זריקת משך ארבעה הוא חשוב קשה כמו זריקת גובה עשרה ואינו קרוי נחת אלא בפחות מזריקת גובה עשרה או פחות מזריקת משך ארבעה או פחות משלשול עשרה מבואר שם בסוגיא וכן מ"ש דאם הוא לשניהם גבוה יותר מי' בתוך ד' למרפסת דהיינו לבני מרפסת בשלשול עשרה ולבני חצר בזריקת גובה עשרה דשניהם אסורין בו שם פליגי בה רב ושמואל. ולשמואל ה"ל שלשול עשרה נחת כנגד זריקת עשרה בגובה ונותנין אותו לבני המרפסת ולרב לשניהם בקשה הוא ואוסרין זה על זה ופסקו הפוסקים כרב גם אין חילוק בין עשרה גובה לעשרים וכן בין עמוק עשרה לעמוק עשרים

שעה מרפסת שהיא דרך לעליות בפרק כיצד משתתפין (פג:) תנן אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו כל שגבוה י"ט למרפסת פחות מכאן לחצר חוליית הבור והסלע שהם גבוהים י' טפחים למרפסת פחות מכאן לחצר בד"א בסמוכה אבל במופלגת אפילו גבוה י' טפחים לחצר ואי זו היא סמוכה כל שאינה רחוקה ד' טפחים. ופירש"י אנשי חצר ואנשי מרפסת וכו'. ולא עירבו אלו עם אלו אבל עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן. מרפסת ארוכה היא והרבה פתחי עליות פתוחין לה וכולם יוצאין בכולם א' לחצר וממנה לר"ה ואעפ"כ אין אוסרים הואיל וגבוה מרפסת י' שלא הלכו בסולם אלא להקל ואמרינן תורת מחיצה עליו ואינם אוסרין כדאמרינן בכיצד מעברין סולם תורת פתח ותורת מחיצה עליו והכל להקל מ"מ ב' רשויות הן ואין מוציאין מזו לזו: כל שגבוה י'. אם יש בחצר תל או עמוד גבוה עשרה סמוך למרפסת רשות מרפסת שולטת בו ומשתמשים הם בו אבל לא בני חצר: בסמוכה. שהחוליא סמוכה למרפסת:

ומ"ש רבינו אינם אוסרים על בני החצר היינו כשעירבו בני מרפסת לעצמן וקמ"ל דלא הוו כחצר אחד שעירבו בני חציה לעצמן ובני חציה לעצמן דאסרי אהדדי אלא הוו כב' חצירות אבל אם לא עירבו בני מרפסת לעצמן ודאי אסרי אבני חצר דרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה כדאמרינן גבי ב' חצירות זו לפנים מזו שכתב רבינו בסי' שע"א והאי אוסרים ואינם אוסרים דקתני פי' הרמב"ם ה"ה בפ"ד דלענין כלים ששבתו בבית היא כלומר דאילו לכלים ששבתו בחצר אפילו לא עירבו כלל מותר לטלטל מן החצר למרפסת והרי הם בכלל גגות וחצירות שכן רשות אחת וכך מבואר בפרק כל גגות ובגמרא אמתניתין דאנשי חצר ואנשי מרפסת לזה בשלשול ולזה בזריקה מאי אמר רב שתיהן אסורים ושמואל אמר נותנין אותו לזה שבשלשול שלזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה וכל דבר שלזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת תנן אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו כל שגבוה י' טפחים למרפסת פחות מכאן לחצר קס"ד מאי מרפסת בני עלייה ואמאי קרו ליה מרפסת דקא סלקי במרפסת אלמא כל שלזה בשלשול ולזה בזריקה נותנין אותו לזה שבשלשול כדאמר רב הונא לאותם הדרים במרפסת ה"נ לאותם הדרים במרפסת אי הכי אימא סיפא פחות מכאן לחצר אמאי לזה בפתח ולזה בפתח הוא מאי לחצר אף לחצר ושניהם אסורין ה"נ מסתברא מדקתני סיפא בד"א בסמוכה אבל במופלגת אפי' גבוה י' טפחים לחצר מאי לחצר אילימא לחצר ושרי אמאי רשותא דתרווייהו הוא אלא מאי לחצר אף לחצר ושניהם אסורין ה"נ מאי לחצר אף לחצר ושניהם אסורים ש"מ. ופירש"י בני עלייה. דגביהי ממרפסת טובא אבל דרך מרפסת זו עולין ויורדין ותל שבחצר שהוא גבוה י' הוי נמוך מן העלייה י' דהוי לזה בשלשול ולזה בזריקה וקתני דבני עלייה מותרין בו: הדרין במרפסת. כגון שיש בה דיורין דלדידהו הוי האי תל שבחצר שוה לכן בתוך י' או נמוך או גבוה מהם פחות מי': לזה בפתח ולזה בפתח הוא. ותרווייהו בעי איתכורי ביה דהא סתם מרפסת לאו גביהא טובא: אף לחצר. כלומר ב' רשויות שולטות בו ואוסרין זה על זה: רשותא דתרווייהו היא. דלשניהם תשמישו בקשה לחצר בזריקה גובה ולעלייה בזריקה את משך ההפלגה ובשלשול את הנמוכות וכיון דלשמואל שלשול לגבי זריקת גובה נוח היא הכא דאיכא שלשול וזריקת משך שוים הם לזריקת גובה ואמאי לחצר: אלא ע"כ אף לחצר ואסורים לרב נמי דמתרץ לה בדיורי מרפסת מאי לחצר דקתני אפחות מכאן אף לחצר קאמר ואסורין ע"כ וידוע דהלכה כרב באיסורי וכן פסק הרא"ש שם והרמב"ם בפ"ד מה"ע. והשתא מ"ש רבינו אם הוא גבוה מקרקעית החצר י' טפחים והוא בתוך ד' טפחים למרפסת בני מרפסת מותרים בו הוא פשוט במשנה:

ומ"ש ואין מראשו למרפסת י"ט הוא מדאוקימנא מאי מרפסת לאותם הדרין במרפסת וע"פ מה שפירש"י שאע"פ שהוא גבוה או נמוך מהמרפסת כיון שאינו יותר מי' נדון כאילו הוא שוה לקרקעית המרפסת ומותרים בו ומ"ש ואם אינו גבוה י' לבני החצר וממנו למרפסת ד' כלומר והוא רחוק ממרפסת י' דהשתא אינו נדון למרפסת מתרי טעמי דרחוק ממנו י' ומופלג ממנו ד' או אפילו אין בו אלא טעם אחד דהיינו מופלג ממנו ד' אע"פ שהוא לו בתוך י' גובה אינו נדון למרפסת מפני טעם ההפלגה ונדון לחצר וכיון שאינו גבוה ממנו י' אבל הרמב"ם כתב בפ"ד מה"ע כלשון הזה כיצד הסלע או התל וכיוצא בו שבתוך החצר אם אינם גבוהים י' טפחים הרי אלו נחשבים בין החצר ובין המרפסת ושניהם אסורים להוציא שם כלים שבבתים ואם גבוהים י' והיה ביניהם ובין המרפסת פחות מד' טפחים הרי אלו נחשבים עם המרפסת שהרי הם שוים לה ובני מרפסת מותרין בהם ואם היו רחוקים מן המרפסת ארבעה טפחים או יתר ע"כ אע"פ שגבוהין י' הרי אלו בכלל החצר והמרפסת ע"כ [א] ומדנקט בסיפא דלישנא אע"פ שגבוהין י' משמע דכל שמופלגין מן המרפסת ד' בין גבוהין י' בין אינם גבוהין י' שניהם אסורין משום דאע"ג דמופלגי ד' ממרפסת יכולין בני מרפסת להשתמש עליהם בזריקה ובני חצר ג"כ יכולין להשתמש עליהם ג"כ בזריקה בין שגבוהין י' בין שאינם גבוהין י' הלכך שתי הרשויות שולטים בהם ואוסרים זה על זה. ומרישא דלישניה שכתב אם אינם גבוהין י' טפחים הרי אלו נחשבין בין החצר והמרפסת ושניהם אסורין ולא חילק בין אם מופלגים ארבעה לאם אינם מופלגין משמע נמי דאע"פ שאין מופלגין מן המרפסת ד' ואינם גבוהין י' טפחים רשות מרפסת שולטת בהם ג"כ מהטעם שכתבתי דבכה"ג בני מרפסת יכול להשתמש בהם ע"י זריקה והלכך כל היכא דאפשר לבני חצר להשתמש עליהם שניהם אסורין ולא משכחת לה צד היתר אלא בגבוהים י' ואינם מופלגים ד' דהשתא הוי לבני מרפסת בנחת ולבני חצר בזריקה ונותנין אותה לזה שבנחת ופשטא דמתני' כוותיה מוכחא דקתני בד"א בסמוכה אבל במופלגת אפילו גבוה י' טפחים לחצר ומשמע דה"ק בד"א דגבוה י' טפחים למרפסת בסמוכה אבל במופלגת בין גבוה י' טפחים בין פחות מי' לחצר כלומר אף לחצר כדמוקי בגמרא הרי בהדיא לא משכחת לה צד היתרא אלא בשני תנאים גבוהים י' טפחים וסמוכים דאז בני מרפסת מותרין הא פחות מגובה י' אפילו הם סמוכים או מופלגים אע"ג שגבוהים י' הוי אף לחצר ושניהם אסורים א ולדעת רבינו צריך לדחוק ולומר שהוא סובר דכי אקשינן מאי לחצר אילימא לחצר ושרי אמאי רשותא דתרווייהו הוא לא קשיא לן הכי אלא בגבוהין י' דהוי תשמישן לחצר נמי בקושי אבל היכא דאינם גבוהים י' ניחא דליהוי לחצר ושרי דהא כיון דאינם גבוהים י' הוי תשמישן לחצר בנחת וא"כ כי אוקימנא אף לחצר לא הוי אלא בגבוהים י' אבל באינם גבוהים י' הוי לחצר דוקא ושרי ולפ"ז מתני' דקתני אבל במופלגת אפילו גבוה י' טפחים לחצר דלישנא דאפילו משמע בין

דרישה

סי' שעה [א] **כתב** ב"י ומדנקט בסיפא דלישנא אע"פ שגבוהין י' משמע דכל שמופלגין מן המרפסת ד' בין גבוהין י' בין אינן גבוהין י' שניהם אסורין כו' אע"ג דגם לישנא דהכא בסיפא ג"כ בלשון אפילו הוא איכא למימר דלצדדים קתני כמ"ש ב"י בס"ס זה אבל מדברי הרמב"ם דנקט בסיפא דלישנא הרי אלו בכלל חצר ומרפסת דא"א לפרש דלצדדים איכא למידק שפיר בין גבוה י' בין אינו גבוה י' ומ"ש ב"י בביאור דברי הרמב"ם הא פחות מגבוה י' אפילו הם סמוכים והלא בזה דברי רבינו ורמב"ם הם שוים והוא ז"ל בא לפרש כאן חילוקים שבין דברי רבינו לדברי רמב"ם וגם על מ"ש אמופלגים אפילו גבוה י' הוי אפילו לחצר מדקאמר אפילו לחצר לישנא מוכח שאין גבוה י' למרפסת ועדיפא הל"ל אפילו גבוה י' ממרפסת וגם מופלגת ד' הוי אף למרפסת לפי מ"ש הוא צ"ל דלא משכחת שום צד היתר אלא בשני תנאים גבוה י' וסמוכים משמע מלשונו אבל לחצר לא משכחת היתר בשום צד אפילו גבוה י' ממרפסת ומופלגת ד' והטעם הוא כי אבל מרפסת אין חילוק בין גבוה י' ליותר מי'

פרישה

(ה) **למי שעומד על הגג** כמ"ש בסימן שמ"ה דלא אמרינן גוד אסיק ומותר בגג הגדול:
(ו) **אא"כ חלון מהבית כו'** רחב ד' על ד' ואז הוי כחורי רה"י. ואין להקשות למה לא יועילו גיפופי הגג גדול לגג קטן כמו בחצר ונלע"ד כי ע"כ צ"ל שאין לגג מחיצה כלל מדהתירו חז"ל לטלטל בגגות מטעם גוד אסיק מוכרח הוא שאין לו מחיצה כלל דאל"כ למה להם לאהדורי מטעם גוד אסיק והלא בלאו הכי שרי וכיון שכן הוא ע"כ צ"ל דנפרץ לא קאי אגג גופא רק אמחיצות הבית המתירות את הגג מטעם גוד אסיק וביאור גג קטן שנפרץ לגדול כך הוא כי בית של גג קטן הוא מחובר לבית של גג גדול ומחיצה אחת ביניהן ובמקום שבית קטן פתוח לבית גדול הוא פרוץ במילואו של קטן וכותלי של בית של גג קטן נכנסים בבית של גג גדול באופן שאם אמרינן גוד אסיק גיפופי גדולה עם כותלי קטנה הנכנסים בבית גדול אז יהיה ג"כ למעלה בגגות כותלי קטנה נכנסים ממילא הנך גיפופים דפשו להו מאחורי פירצת הקטנה יהיו נראות שלא מאותו כותל הם לשיטת רש"י ולשיטת התוספות דעומד שם בקצה כלות כותלי הקטנה לא יהא עירוב לו גיפופי הגדולה וכמ"ש לעיל סיימן שס"ה:

סי' שעה (א) **מרפסת** ובלבד שעירבו כל בני מרפסת לעצמן כו' וז"ל ב"י וקמ"ל דלא הוו כחצר אחת וע"ש: (ב) **שהוא** משותף בין שניהם דאילו היה של אחד מהם אין האחרים יכולין לאסור עליהן: (ג) **ואין מראשו למרפסת** י' טפחים פי' שמרפסת גבוה יותר מהתל אלא שאין מראשו עד המרפסת י"ט בגובה וממנו

חדושי הגהות

שעה א וצ"ע דהא רבינו פסק בסימן של אחר זה כרב דאין אדם אוסר על חבירו ע"י זריקת אויר משך ד' וכיון דאין בני המרפסת משתמשים בתל אלא ע"י זריקת משך ד' למה יאסרו על בני החצר וכ"כ התוספות שם דהא דמפרש בגמרא דהאי לחצר אף לחצר היינו לשמואל דס"ל דאדם אוסר דרך אויר אבל לרב דסבירא ליה דאין אדם אוסר דרך אויר האי לחצר לחצר דוקא דבני החצר מותרים ובני המרפסת אסורים דכיון דאין יכולים להשתמש בתל אלא ע"י זריקת משך ד' אינן אוסרין על בני החצר ואם כן יש להקשות על רבינו שפסק כרב ופסק דבני המרפסת אוסרים על בני החצר דרך אויר דהיינו דלא כרב וכן יש לתמוה ג"כ על הרמב"ם שפסק ג"כ בפ"ג מה"ע כרב דאין אדם אוסר דרך אויר

שלשניהם עמוק י' שניהם אסורין (ד) אבל כל שתשמישו בנחת יותר מלחבירו נותנין אותו למי שהוא בנחת בין אם הוא עליון או תחתון:

שעו **בור** שבין שתי הצירות ואין ביניהן פתח או חלון שיוכלו לערב או שיש ביניהן ולא עירבו אין ממלאין ממנו בשבת אא"כ עשו מחיצה י' למעלה מן המים ויהא טפח ממנו משוקע במים ואינה צריכה ליגע בקרקעית הבור [א] (א) או יעשו קורה רחבה ד' טפחים בפי הבור [ב] ולרש"י שרי אפילו המחיצה למעלה בפי הבור בתוכו ובלבד שתהא עשויה לכך להתיר למלאות

ואב

בין גבוה מי' בין פחות מי' לגדדין קתני דבגבוה מי' הוי אף לחצר ושניהם אסורים ובפחות מי' הוי דוקא לחצר ושרי: **ומ"ש** רבינו אבל כל שתשמישו בנחת יותר מחבירו נותנין אותו למי שהוא בנחת אין לשון זה נוח לי דהא אליבא דשמואל הוא דאמרינן נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת אבל לרב שניהם אסורים עד שיהא לזה בנחת לגמרי דומיא דפתח ולזה בקשה ב וגם זה שעד לדברי הרמב"ם ז"ל (א): ומ"ש רבינו בתחלת דבריו ויש תל או עמוד בחצר שהוא משותף בין שניהם כלומר שאילו היה של א' מהם לא היו האחרים אוסרים עליהם וכ"כ התוספות והגהות אשיר"י. כתב הרמב"ם בפ"ד מה"ע היתה מצבה רחבה ד' טפחים לפני המרפסת אין המרפסת אוסרת על בני החצר שהרי נחלקה מהם וכתב ה"ה בפרק כיצד מעברין (נט.) אר"נ אמר שמואל אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכח א' מהם ולא עירב אם יש שם דקה ד' אין אוסרין זע"ז ויש שם על מימרא זו אוקימתות ורבינו כתבה כפשטה ומדבריו נראה שהוא מפרש שהמצבה הזאת מהרת הרשויות שנאמר עליהם למעלה שהם אסורים עכ"ל. והאי מימרא איתא בגמ' ההא דאמר ר"נ סולם תורת מחיצה עליו ומי אמר ר"נ הכי והאמר ר"נ אמר שמואל אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו אם יש לפניה דקה ד' אינה אוסרת ואם לאו אוסרת הב"ע בדלא גבוה מרפסת י' ואי לא גבוה י' כי עביד דקה מאי הוי במגופפת עד י' אמות דכיון דעביד דקה אסתלוקי אסתליק מהכא וכירש"י ואי לאו אוסר': אלמא תורת פתח עליו ואפי' לחומרא. בדלא גבוה י' דליכא למימר תורת מחיצה עליה: מגופפת. מוקפת מחיצה סביב אלא שנשאר לפניה י' אמות כדין פתח בלא היקף דאי עביד התם דקה סליק נפשיה ואי לא ע"כ לחומרא נמי פתח הוא הואיל דלא גבוה ולא ידעתי למה השמיט הרא"ש מימרא זו וגם הרמב"ם שהזכירה לא כתב החילוקים שנאמרו בה ובפרק כיצד משתתפין הכא פלוגתא דרב ושמואל בעא לאותובי תו לרב דאמר ב' אסורים מדתנן חוליית הבור והסלע שהן גבוהים י"ט בבור מלא מים כיון דכי חסרה אסור משום דהוי תשמישו לזה בשלשול ולזה בזריקה כי מליא נמי אסור ואוקמוה בבור מלא פירות טבל דא"א לטלטליהו בשבת וכתבו הרמב"ם בפ"ד מה"ע ורבינו לא חשש לכותבו משום דכיון שהוא מלא דבר שאינו ניטל בשבת ה"ל בכלל תל או עמוד שכתב:

ותניא תו התם זיז היוצא מן הכותל למטה מי' להצר למעלה מי' לעלייה ודייק אליבא דרב דקי"ל כוותיה הא דביני וביני אסור וג"ז כתב הרמב"ם בפרק הנזכר ולא כתבו רבינו לפי שממה שכתב הוא נלמד:

שעו בור שבין ב' חצירות ואין ביניהם פתח או חלון וכו' משנה בפרק כיצד משתתפין (פו.) בור שבין ב' חצירות אין ממלאין ממנו מים בשבת אלא א"כ עשו לה מחיצה גבוה י' טפחים בין מלמטה בין מתוך אוגנו ארשב"ג בש"א מלמטה ובה"א מלמעלה ובגמרא אמר רב הונא למטה למטה ממש למעלה למעלה ממש וזה וזה בבור ופירש"י למטה. דקאמרי ב"ש למטה ממש כמוך למים וא"צ ראשי קנים ליגע במים למעלה דקאמרי ב"ה למעלה ממש כמוך משפתו מלמעלה אם ירצה דיו בכך ורב יהודה אמר למטה למטה מן המים למעלה למעלה מן המים ופירש"י למטה. דב"ש למטה מן המים שתהא המחיצה תחובה בקרקעית הבור למעלה דב"ה למעלה מן המים ובהא מקילי שאין קנים צריכים ליגע במים אבל למעלה ממש לא ופסקו ר"ח והתוספות והרי"ף והרא"ש כרב יהודה וכ"ד הרמב"ם בפ"ג מה"ע וכ"כ כמ"ג ורש"י פסק כרב הונא וכן דעת הראב"ד והרז"ה וכיון דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן ואיתא תו בגמרא לרב יהודה דאמר למטה מן המים הא עריבי מיא ופירש"י הא עריבי מיא. על המחיצה כעמים שהמים עמוקים מי' א"ל לא שמיע לך הא דאמר רב יהודה אמר רב צריך שיראו ראשין של קנים למעלה מן המים טפח ופירש"י צריך שיראו ראשי הקנים העליונים ומשמע דרב יהודה כי אמר צריך שיראו אב"ה אמרה דלב"ה נמי אם הכנים המחיצה בתוך המים וראשי קני המחיצה יוצאין טפח חוץ למים שרי ומיניה ילפינן בגמרא אליבא דב"ש וכ"כ מד' הרי"ף וגם מדברי ר"ת שכתב הרא"ש וכן דעת הרמב"ם בפ"ג מה"ע ולא ידעתי למה השמיטו רבינו ואמרינן בגמרא לרב יהודה דאמר למעלה למעלה מן המים מ"ש למעלה דלא דעריבי מיא למטה מן המים נמי הא עריבי מיא ופירש"י מ"ש למעלה ממש דהוא רחוק מן המים דלא שאין מחיצת הפסק ניכרת במים ועריבי מיא להדיא למטה נמי מאי הפסק איכא הרי אין נוגעין במים א"ל לא שמיע לך הא דתני יעקב קרחינאה צריך שישקע ראשי הקנים במים טפח ופירש"י שישקע ראשי הקנים. התחתונים ובהא פליגי דב"ש בעו מחיצה המפסקת עד התהום וב"ה בעו היכר מחיצה: **ומ"ש** או יעשו קורה רחבה ד"ט שם מימרא דר"נ וטעמא לפי שאנו רואים כאילו קורה זו מחיצה שנמשכה ירדה עד המים וחלק כל רשות לעצמו וכתב ה"ה בפ"ג בשם הרשב"א ויראה לי שהמחיצה י' בזמן שהיא רחבה ד' מותרת לד"ה משום שאין הכלי הולך יותר מד"ט ולפיכך מותר אע"פ שא"א במחיצה פי תקרה יורד וסותם א: **ומ"ש** ולרש"י שרי אפילו המחיצה למעלה וכו' לאו אקורה קאי אלא ארישא קאי והוא אשר כתבתי דרש"י פסק כרב הונא: **ומ"ש** ובלבד שתהא עשויה לכך וכו' הוא לאפוקי מר"י דאמר שם באותה משנה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהם ואמרינן בס"פ חלון (פח:) הלכה כרב יהודה בעירובין ולא במחיצות: **ומ"ש** ואין ביניהם פתח או חלון שיוכלו לערב הוא ע"פ מה שנזכר בסימן שפ"ב כתב ה"ר יונתן הא דאמרינן דבעינן קורה כדי שלא ילך הדלי לחלק חבירו צ"ע דהא בגזוזטרא חזינן

דניתרת

עשרים כל זה מבואר לשם: **ומ"ש** אבל כל שתשמישו בנחת יותר מחבירו כו' פי' דכשהוא פחות מזריקת עשרה בגובה או פחות מי' בשלשול או פחות מזריקת משך ארבעה כל זה הוא מיקרי בנחת לגבי שלשול עשרה או לגבי זריקת עשרה או לגבי משך ארבעה וכדכתב לעיל בסימן שע"ב בדין כותל או חריץ שצדו אחד שוה לארץ וצדו השני גבוה או עמוק י' אבל זריקת עשרה לשניהם בשוה הוא דה"ל קשה לזה ולזה ושניהם אסורין בו ויהוא דבר פשוט והב"י אמר דאין לשון רבינו נוח לו ואלי הוא נוח בלי גמגום:

שעו בור שבין ב' חצירות משנה פ' כיצד משתתפין (דף פ"ו) בור שבין ב' חצירות אין ממלאין הימנו בשבת אא"כ עשו לו מחיצה גבוה י"ט בין מלמטה בין מתוך אוגנו פי' כל תוך אוגנו שרי בין בפי הבור בין באמצע הבור רשב"ג אומר ב"ש אומרים מלמטה וב"ה אומרים מלמעלה א"ר הונא למטה למטה ממש למעלה למעלה ממש וזה וזה בבור. וכתבו התוספות בד"ה הא קא אזיל דמלמעלה דרשב"ג היינו מתוך אוגנו דת"ק ור"י אמר למטה למטה מן המים למעלה למעלה מן המים ומפרש בגמרא דלמטה מן המים צריך היכר שיראו ראשי הקנים למעלה מן המים טפח ולמעלה מן המים צריך שישקעו ראשי הקנים במים טפח ופירש"י מעלה דרב יהודה הוא מטה דרב הונא ופסק רבינו כרב יהודה ואליבא דב"ה ורש"י פסק כרב הונא אליבא דב"ה:

ומ"ש רבינו ואינה צריכה ליגע בקרקעית הבור פי' לאפוקי מב"ש אליבא דרב יהודה דבהא פליגי דב"ש בעי מחיצה המפסקת עד התהום וב"ה בעי היכר מחיצה. וז"ל הרי"ף למטה מן המים כלומר יהיו הקנים משוקעין למטה מן המים ט' טפחים ונראין ראשי הקנים למעלה מן המים טפח למעלה מן המים ט' טפחים וצריך לשקוע מחיצת הקנים בתוך המים טפח שלא יהא זה דולה מרשות זה ולא יהא זה דולה מרשות זה וסוגיין כרב יהודה עכ"ל:

ומ"ש או שיעשו קורה רחבה ד' טפחים בפי הבור שם מימרא דרב נחמן קורה ארבעה מתרת במים ואי אפשר ליתן שום טעם להא דצריך ארבעה במים אלא משום דאמרינן פי תקרה יורד למטה ונמשכה עד המים והבדיל כל חלק רשות לעצמו ולהכי צריך קורה ארבעה דבפחות מד' לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אע"ג דרש"י פי' ספ"ק דסוכה דבקורה טפח אמרינן פי תקרה יורד וסותם צריך לומר דמחלק בין סוכה לשבת וכמ"ש לעיל בסימן שס"א אלא דקשה לפי זה הא דפירש"י קורה ד' מתרת בחורבה לטלטל תחתיה דלהכי נקט רחבה ד' דכי אמר חודיה יורדים וסותמים יהא בין חלל המחיצות ד' דמחיצה העשוייה לפחות מד' חלל לא שמיה מחיצה אלמא דס"ל דגבי שבת נמי כי אין בו ד' אמרינן פי תקרה יורד וסותם מרוח אחת אם היו שאר הרוחות מוקפות מחיצה וכך הקשו התוס' ואין לומר דבעינן ד' כי היכי דלא ליזל דלי לאידך גיסא ומייתי דהא הך שינויא לא קאי במסקנא דרש"י גורס אלא קל הוא וכו' וצ"ע ליישב דעת רש"י מיהו דעת רבינו כדעת התוס' דצריך קורה ארבעה לפי תקרה אבל ה"ר יונתן כתב הא דאר"י לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהם דכותל דמתיר למלאות מן הבור לר"י משום דמסתמא רוחב הכותל ד' טפחים ואמרינן קורה ד' מתרת במים אע"פ שאינה מתרת בחורבה ובעינן ארבעה כדי שלא ילך דלי לחלק חבירו דאין דלי מהלך יותר מד' טפחים וצ"ל דלא גרים אלא קל הוא וכו' כדגרים רש"י ושינויא דאין דלי מהלך יותר מד"ט כו' לא קאי אלא הך שינויא קאי במסקנא וה"פ כיון דלא מייתי להדיא משל חבירו אע"ג דעריבי מיא בהיכר כל שהוא סגי קל הוא שהקילו במים וכן הא דמצריך רב יהודה צריך שישקעו ראשי הקנים במים טפח היינו כדי שלא ילך הדלי ומייתי משל חבירו להדיא. ואע"ג דאזיל תותי הטפח ומייתי ממיא דעריבי לית לן בה וכ"כ שם הרמב"ן בס' המלחמות וכ"כ הרא"ש ע"ש ר"ח ושזו היא דעת הרי"ף וכ"כ התוס' דלא גרסינן אלא אבל פי' בדרך אחר ע"ש מיהו מה שכי' ה"ר יונתן דברי ר"י במשנה דטעמיה משום דמסתמא רוחב הכותל ד"ט וכו' א"כ סובר דהלכה כר"י דכותל תלויה מתרת בבור אין נראה כן מדברי הרי"ף לשם גבי אמת המים שהיא עוברת בחצר וכ"כ התו' בד"ה אלא קל דאין הלכה כר' יהודה דאמר לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהם וכן הוא דעת כל הפוסקים אלא דה' המגיד בפ"ג דה"ע כתב וז"ל ופי' הרשב"א ז"ל שכיון שהיה רחבה ד' אמרינן פי תקרה יורד וסותם ועוד שאין

הדלי

דרכי משה

שעה (א) וכתב בתשובת הרא"ש כלל כ"א סימן ה' על מרתף והצר ובור ביניהם שדולין ממנו מים ונתבאר שם כל הילוקי דינים אלו:

בהג"מ

פרישה

ממנו בתוך ד' טפחים: (ד) **אבל** כל שתשמישו בנחת כו' ז"ל ב"י אין לשון זה נוח לי דלרב דקי"ל כוותיה שניהם אסורים עד שיהא לזה בנחת לגמרי עכ"ל ולזה קשה מדברי רבינו שכתב לפני זה או שהוא עמוק בענין שלשניהם עמוק עשרה שניהם אסורים וידוע שאם הוא עמוק לבני החצר עשרה שהוא עמוק טפי מעשרה למרפסת וה"ל לחצר תשמישו יותר בנחת ממרפסת ואפ"ה שניהם אסורים:

סי' שעו (א) או יעשו קורה רחבה ד' טפחים דפי הבור דאז אמרינן פי תקרה יורד וסותם כ"כ התוס' בהדיא בפרק כיצד משתתפין ד' פ"ו ע"ש. כתב ב"י דליתא בגמ' דאם עשה כל המחיצות בתוך המים צריך שיהיה יוצא למעלה טפח ותמה למה השמיטו רבינו:

(ב) **ולרש"י** שרי כו' ר"ל דלרש"י א"צ שיהיה המחיצה דוקא למעלה מן המים אלא אפילו

היא

דרישה

מי'. בש"ע אע"ג שגבוה י' וכתב מהרמא"י ז"ל לחצר ותוך י' למרפסת צ"ע הלא ב"י ז"ל כתב בש"ע הכל כלשון הרמב"ם שהוא עיקר בעיניו ולרמב"ם אפילו גבוה י' ג"כ ממרפסת אסורים שניהם כמו שמשמע בהדיא בדברי ב"י בסי' זה וע"ש:

סי' שעו [א] או יעשו קורה ד"ט בפי סביר לכאורה משמע מתוך סוגיית הגמרא דשקיל וטרי בשמעתין ומסיק ז"ל אלא דקולא הוא שהקילו במים משמע דמזור בו מטעם דאין הדלי הולך יותר מד"ט תחת הקורה מ"מ המ"מ כתב בשם הרשב"א שני טעמים יחד מש"ה הקשה רבי יוחנן מגזוזטראות וב"י הביאו ומה שב"י תירץ דשאני גזוזטראות דאין הדלי הולך לרשות אדם א' איני יודע מאי שנא דהתם נמי כרמלית אוסר:

ואם

חדושי הגהות

אויר ובפ"ד מה"ע פסק נמי דאם ה"ל גבוה יו"ד לבני החצר ורחוק ד' מן המרפסת שאוסרים זע"ז וצ"ל דס"ל להרמב"ם ורבינו דהא דמפרש בגמרא דבתל גבוה יו"ד ורחוק ד' מן המרפסת דהוי אף לחצר ואוסרים זע"ז כרב נמי אתא דאע"ג דרב ס"ל דאין אדם אוסר דרך אויר היינו דוקא היכא דאף בחול אינו יכול להשתמש אלא דרך אויר כגון בור ודורבות שכתב רבי' בסי' שאח"ז שאין להם שום פתח לבור או לחורבה אלא חלון פתוח שאף בחול אינם יכולין להשתמש בהן אלא ע"י זריקת משך אויר ד' אבל הכא כיון שיש להם לבני המרפסת דרך על החצר ויכול לילך בחול אל התל ולשמש בו בזריקת גובה כמו בני החצר אע"פ שבשבת אינו יכול לטלטל שם הואיל ולא עירבו עם בני החצר מ"מ אוסרים עליהם אע"פ שבשבת אינם יכולים להשתמש בו אלא דרך אויר ד'. מהרל"ח: ב ורבינו פסק כרב דס"ל הכי א"כ ע"כ לומר כל שתשמישו בנחת יותר מלחבירו שכתב ר"ל נחת ממש שא"צ לא שלשול ולא זריקה כגון שהוא לו תוך י' בגובה וגם תוך ד' במשך וחבירו צריך שלשול או זריקה אז נותנים אותו לזה שהוא לו בנחת וגם רב מודה בזה (מהרל"ח):

שעו א והא דצריך שתהא רחבה ד' לפי' התוס' לא אמרינן פי התקרה יורד וסותם אלא בקורה רחבה ד' כמו שנתבאר לעיל סימן שס"א ולפירש"י שפי' דאפילו ברחבה טפח אמרינן פי תקרה יורד וסותם מ"מ פי' דבעי' הכא רחבה ד' דכי אמרינן חודין יורדים וסותמין יהא בין הלל המחיצות ארבעה דמחיצה העשויה לפרות מחלל ארבעה אינה מחיצה

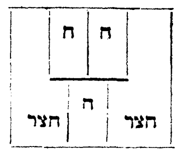
ומיהו

[ג] (ג) (ד) ואם אין הבור קרוב להם אלא רחוק מכל אחד ד' טפחים כגון שיש שביל קטן בין שתי החצירות והבור בתוכו ואין דיורין פתוחין לו אלא ממלאין דרך חלונות הפתוחין לו מב' החצירות מותרין (ה) שאין אדם אוסר דרך אויר הילכך ב' חצירות וביניהם ג' חורבות כזה כל אחד מותר באותה שאצלו והאמצעית מותרת לשניהם היו עומדות כחצובה כזה כל א' מותר בחורבה שאצלו והשלישית שקרובה לב' חצירות אסורה לשניהם ואפי' יש להורבות בעלים

הדלי הולך יותר מד' טפחים עוד כתב ונראה לי שהמחילה עשרה בזמן ההיא רחבה ד' מותרת לד"ה מן הטעם הזה שאין הדלי הולך יותר מד"ט ולפיכך מותר אע"פ שאין אומרים במחילה פי מחילה יורד וסותם עכ"ל משמע דס"ל דהך שינויא דאין דלי מהלך יותר מד"ט קאי במסקנא וסומכין על היתר זה וצ"ע. לשון ב"י כתב ה"ר יונתן הא דבעינן קורה כדי שלא ילך הדלי לחלק חבירו צ"ע דהא בגזוזטרא חזינן דניתרת במחיצה שאין בעביה ד' ולא חיישינן דילמא אזיל דלי לבראי עכ"ל ונראה דשאני גזוזטרא דכי אזיל לבראי לא אזיל לרשות אדם אחר עכ"ל ב"י ואיכא לתמוה דאדרבה טפי איכא לאסור בגזוזטרא דקא דלי מכרמלית כמ"ש התוספות בד"ה אלא קל אלא נלפע"ד דשאני גזוזטרא דרוב פעמים היא על המים שגבוהים יותר מעשרה שהיא מקום פטור ולא היו צריכין לגזוזטרא אלא משום גזירה אטו שאר גזוזטרא שאין תחתיה עמוק עשרה הלכך לא חששו לדלי אבל בבור שבין ב' חצירות שהוא איסור ודאי לדלות מחצר שאינה מעורבת חששו לדלי וכיוצא בזה כתבו התוספות בפ' כיצד משתתפין בדף פ"ז בד"ה אלא א"כ: **ואם** אין הבור קרוב להם וכו' שם ריש (דף פ"ה) פי' שאם לא היה הבור מופלג מכל א' אלא פחות מד' ה"ל כאילו הי' הבור חציה בחצר זו וחציה בחצר זו ואוסרין זה על זה עד שיערבו או עד שיעשו מחיצה בבור או קורה ד' על הבור כדין שאר בור שבין ב' חצירות כמ"ש בריש סימן זה אבל כיון שמופלגת מכותל זה ד' ומכותל זה ד' ואין משתמשין בבור זה אלא ע"י זריקת משך ד' בעד החלון אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר ויש מקשים א"כ אמאי כתב בסי' הקודם דאם התל או העמוד לבני החצר הוא גבוה עשרה ולבני מרפסת הוה ליה זריקת משך ד' דשניהם אוסרין זה על זה והלא פסק כאן כרב דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר ואין כאן קושיא דדוקא הכא גבי בור וכן גבי חורבה דאין שם תשמיש כלל אפילו בחול אלא ע"י זריקת משך ד' דרך אויר קי"ל דאינו אוסר אבל לעיל גבי מרפסת דבחול משתמש בלא דרך אויר אלא דעכשיו שלא עירב על כרחו אין תשמישו אלא דרך אויר ודאי אוסר ומהאי טעמא כתב רבינו ואין דיורין פתוחין לו אלא מטלטלין דרך חלונות וכו' שאם היו דיורין פתוחין לו לא היו משתמשין בחול דרך חלונות אלא דרך פתחים היו אוסרין זה על זה דאע"פ דבשבת על כרחן צריכין להשתמש דרך אויר כיון שלא עירבו אפ"ה לא היה להן היתר כיון דבחול משתמשין שלא דרך אויר: **ומ"ש** הלכך ב' חצירות וביניהן ג' חורבות וכו' שם (דף פ"ה) אמר רב שני בתים וג' חורבות זה משתמש בסמוך לו ע"י זריקה וזה משתמש בסמוך לו ע"י זריקה ובאמצע אסור ומקשה ר' אלעזר כיון דאמצעי אסור לשניהם אע"ג דלזה ולזה אינו אלא בזריקה אלמא דאוסר דרך אויר סמוכין נמי ליתסרו דאע"ג דהסמוכה הוי תשמישה לכל אחד בשלשול ולחבירו בזריקה הא מר הוא דאמר לזה בשלשול ולא בזריקה שניהם אסורין א"ל מי סברת דקיימי כשורה לא דקיימי כחצובה כלומר כשורה האמצעי לשניהם מותרת דכיון דלזה ולזה הוי בזריקה אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר והסמוכין מותרין כל אחת לאותו שאצלה דה"ל בשלשול ולחבירו דה"ל בזריקה אינו אוסר דרך אויר אנא דאמרי דקיימי כחצובה דהכי

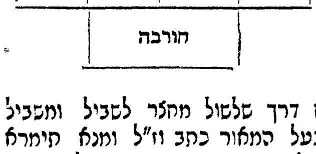

כשורה כזה

כחצובה כזה

נמי מותר כ"א באותה שאצלו דה"ל בשלשול ולחבירו הוא בזריקה ואין אדם אוסר דרך אויר אבל האמצעי דלזה ולזה בשלשול שניהן אסורין כך היא דעת רבינו וכך נראה מפירש"י אבל הר"י בתש"ו (סוף דף פ"ט) כתב וז"ל ומיירי דקיימי כחצובה כגון שהב' בתים בצד אחד כלומר ברוח אחת וכל אחד חורבה אצלו והאמצע כנגד שתיהם בענין שתשמיש שני הבתים שווין באמצעית כי כל כך בקושי או בנחת לזה כמו לזה. אבל אם היו כשורה כלומר שהיו הבתים זה כנגד זה והשלשה חורבות באמצע שתיהן מאחר שכל בית מהן משתמש לפעמים בזריקה עם החורבה שכנגדו סמוך לבית חבירו כולן אסורות כי כבר אמרנו לזה בזריקה ולזה בשלשול שניהם אסורין עכ"ל משמע דמפרש דהא דאקשי ר"א לרב והא מר הוא דאמר לזה בשלשול ולזה בזריקה שניהם אסורין לאו משום דאוסר באמצעי אקשי ליה דא"כ סמוכין נמי ליתסרו וכפירש"י דאפילו היה מתיר לשלשתם הוי נמי מקשה ליה כיון דכל בית ובית משתמשים באלו ג' חורבות בשוה בשלשול ובזריקה וכל לזה בשלשול ולזה בזריקה שניהם אסורים אם כן כולם אסורים לזה ולזה והא דאמר ליה רב לא דקיימי כחצובה היינו כזה

ולפי' זה ניחא דלא קשיא כלל אהך דחורבה אמצעית דאסורה לשניהם ומ"ש מבור בשביל קטן דבסמוך דמותר לשניהן כמו שהקשה רש"י בעצמו ונדחק לתרץ דבבור ליכא תשמיש אלא מילוי ואיכא לתמוה הלא בחול איכא תשמיש טובא דרך שלשול מחצר לשביל ומשביל לחצר גם התוס' בשם ר"י תירצו קושיא זו בשתי דרכים ע"ש ריש (דף פ"ה) אבל לדעת ה"ר ירוחם אין כאן קושיא גם בעל המאור כתב וז"ל ומנא תימרא דס"ל לרב אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר דאמר רב שתי בתים ושלש חורבות ביניהן שמחיצותיהן פרוצות זו לזו וכו' זה משתמש בסמוכה לו וזה משתמש בסמוכה לו דרך חלונו על ידי זריקה וכל שכן על ידי שלשול וחבירו אינו אוסר עליו אף על פי שמשתמש בה בחול בזריקה אינו אוסר על חבירו דרך אויר ואמצעי אוקימנא דעבידן כי הלובה שמתוך שהוא יוצא לחוץ איכא למיגזר דילמא מיגנדר ונפיל מאי דזורק ביה לר"ה נראה מבואר דמפרש כפירש"י דבכשורה כ"א מותר בסמוכה לו והאמצעי מותר לשניהם אלא דבחלובה מפרש דלא כפירש"י כי היכי דלא תיקשי מבור העומד בשביל קטן כמו שהקשה רש"י והציור לדעת בעל המאור הוא כזה:

שתי

דניתרת במחיצה שאין בעביה ארבעה ולא חיישינן דילמא אזיל דלי לבראי עכ"ל ונראה דשאני גזוזטרא דכי אזיל דלי לבראי לא אזיל לרשות אדם אחר ואם הבור בין ב' חצירות שחצר א' דר בו עכו"ם וחצר א' דרים בו כמה ישראלים כתב הרא"ש בתשובה דבין יש ביניהם כתה או חלון ד' על ד' בתוך י' בין אם הוא פחות מד' על ד' או למעלה מי' ממלאין ממנו וא"צ לשכור מעכו"ם דכיון שאין לעכו"ם דריסת רגל עליה' אינו אוס' עליה' והר"ס כתב שחולק ע"ז כמ"ש בסימן שפ"ב ודין בור שבחצר ובמרחק סמוך לחצר דר אדם אחד ודולה מהבור דרך חלון ביאר הרא"ש בתשובה כל פרטי וחילוקי דיניו יפה: **ואם** אין הבור קרוב להם אלא רחוק מכל א' ד"ט וכו' שם בפרק כיצד משתתפין (פד ופה) א"ר יהודה אמר שמואל בור שבין ב' חצירות מופלגת מכותל זה ד' ומכותל זה ד' זה מוציא זיז כל שהוא וממלא וזה מוציא זיז כל שהוא וממלא ורב יהודה דידיה אמר אפילו קנים א"ל אביי לרב יוסף הא דרב יהודה דשמואל הוא דאי דרב הא אמר אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר פירש"י בור שבין ב' חצירות. הפרודות זו מזו ומפסיק ביניהם כעין מבוי קטן ואין דיורין פתוחים לו והבור באותו הפסק מופלגת מכותל זה ד' וכו' דאי לאו הכי דמופלג הוי תשמישו בנחת והוי כמו שהבור חציה בחצר זו וחציה בחצר זו שרשות שניהם שולטות בה והתנן במתני' בור שבין ב' חצירות אין ממלאין הימנו בשבת דאי דרב הא אין אדם אוסר על חבירו בתשמיש מופלגת כזו שצריך לזרוק דלי באויר ד"ט ואפילו קניא לא צריך אבל הרמב"ם בפ"ג מה"ע כתב בחצר שבאמצע השביל בין ב' כתלי חצירות ואע"פ שמופלגת מכותל זה ד"ט וכו' ולפ"ז מופלג דנקט שמואל אינו בדוקא כפירש"י אלא לרבותא נקט מופלגת כד' וכ"ש בפחות מכאן וכתב ה"ה שנראה עוד מדבריו שאע"פ שהחצירות פתוחות לשביל מותר למלאות דרך חלונות וכתב בשם הרשב"א דלרש"י האי מימרא בשאין חצירות פתוחות לשביל בדוקא היא שאם היו פתוחות כל שלא עירבו שניהם אסורים בו ופסק הרא"ש כרב וכן דעת הרמב"ם בפ"ג מה"ע והרי"ף השמיטו לפי שאינו דבר מצוי כ"כ. ודע שהתוספות כתבו בדף פ"ה שר"י מפרש כגון שזה הבור מושך כל אורך החצירות ומפסיק בין ד' הסמוכים לחצר זו לד' הסמוכים לחצר אחרת דחשיב כל חד רשותא לנפשיה א"נ כגון שאותו הפסק שבין שתי חצירות שהבור עומד שם אינו רה"י אלא ר"ה או כרמלית ומחיצות הבור גבוהים י' דכשממלאים מהבור לחצר מביאין דרך מלמעלה מי' דהוי מקום פטור כלומר דאי לאו בחד מהני גווני כיון שמבוי הקטן אסור להשתמש בו שניהם כדמשמע שם גבי ב' בתים וג' חורבות ביניהם היאך יכול לטלטל ולמלא מן הבור לחצר דרך המבוי האסור אבל רש"י כתב דלא דמי להיא דב' בתים וג' חורבות ביניהם דאילו חורבה משתמשים בה נמי בסמוך אבל הכא במבוי ליכא שום תשמי' אלא מילוי והוא ע"י הפלגת אויר ד': **הלכך** שתי חצירות וביניהם שלש חורבות וכו' גז"ש בפרק כיצד משתתפין (פה.) אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה ב' בתים וג' חורבות ביניהם זה משתמש בסמוך לו ע"י זריקה וזה משתמש בסמוך לו ע"י זריקה והאמצעי אסור ופירש"י חורבות. מחיצות פרוצות זו לזו ואין בהם דיורים ואין להם בעלים אלא בני הבתים הללו ויש חלונות בבתים פתוחים לחורבה זה משתמש בחורבה הסמוכה לו דרך חלונו ע"י זריקה הואיל ואין לו בה תשמיש גמור בחול שאין לו בה פתח פתוח לה אלא חלון אין פירצת המחילה אוסרתו ומותר להשתמש בכולו והוא אינו יכול להשתמש דרך חלון מרחוק אלא על ידי זריקה וחבירו אינו אוסרה עליו ואע"פ שמשתמש בה בחול בזריקה שזורק דרך אויר שלו בפירצה עד תוך חורבה זו אינו אוסר על חבירו דרך אויר שאין לו עליו תשמיש אלא על ידי אויר אבל בסמוכה לחבירו לא ישתמש אפילו בזריקה הואיל ויש לחבירו בה תשמיש נוח בשלשול סמוך לחלונו: והא דאמצעי אסור מוקי לה בגמרא בדקיימי כחצובה אבל אי הוי קיימי כשורה אמצעי נמי שרי. ופירש"י דקיימי כחצובה ושלשתן כמוכים לבתים האמצעי כנגד הב' כג' ראשי קנקן הלכך הסמוכים מותרים דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר והאמצעי אסור דשניהם משתמשים בה בשלשול ורשות שניהם היא ואע"ג דשתי הסמוכות פרוצות לאמצעי האוסרו לא אחמור רבנן במקום שאין לו תשמיש גמור שיהא אסור משום פרוץ עכ"ל וכי קיימי כשורה זו אצל זו שהחיצונה מפסקת בין הבית לאמצעי ושניהם אין משתמשין בה אלא דרך אויר שניהם מותרים בה דאינם אוסרים זה על זה דרך אויר. ועל מה שפירש"י שאין להורבות בעלים אלא בעלי בתים הללו כתב הרא"ש משמע דס"ל דאם יש להם בעלים אוסרין אותם הבעלים על בעלי בתים אע"פ שאין לבעלים דיורים בחורבה וקשה דהא קי"ל דירה בלא בעלים לא שמה דירה ונראה דרש"י סובר דהכי שאינה אוסרת את החצר ואת המבוי שהיא פתוחה להם בתוכה מיהו אסור לטלטל וקשה לעשות דירה בלא בעלים דירה לתנאין הלכך נראה דאינה אוסרת כלום ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש. ואע"פ שלא התירו תשמיש בחורבות אלו אלא ע"י זריקה לא חשש רבינו לכתוב כן לפי שסמך על שתלה דין זה בדין הסמוך לו שתשמיש בני החצירות בבור אינו אלא דרך אויר לדעת רש"י שסתם רבינו דבריו לדעתו: **כתוב** בהגהות פט"ו מה"ש בית הכנסת שבין שני בתים אם יש ביניהם פתח שיכולין לערב יחד מערבין ומותרים בו ואם לאו רשות שניהם שולטת בו ואסורין עכ"ל וטעמא משום דדמי לבור שבין ב' חצירות ואין מחיצה תלויה מועלת בבית הכנסת כמו בבור דאין מחיצה תלויה מתרת אלא במים וכ"כ המרדכי בפרק הזורק אך כתב שה"ר יעקב מקינון מתיר משום דלואה מקום פטור הוא וכמו ששנינו בפרק חלון אין

דרישה

[ג] ואם אין הבור קרוב להם אלא רחוק מכל אחד ד' טפחים כגון שיש שביל קטן בין שתי החצירות והבור בתוכו ואין דיורין פתוחין לו אלא ממלאים דרך חלונות הפתוחים לו משתי החצירות כו' וא"ל מ"ש בב' בתים וג' חורבות ביניהם דבסמוך כיון שהמבוי קטן אסור להשתמש בו שניהם כבר תירץ רש"י ז"ל דשאני גבי חורבה דמשתמשים בה נמי בסמוך אבל הכא במבוי ליכא שום תשמיש אלא מילוי והוא ע"י אויר ד' וכדי להכלל מקושי' זו

פרישה

היא למעלה כשמתחיל כי הבור בעומק י"ט אע"פ שהוא עדיין רחוק מהמים אמרינן גוד אסיק: (ג) ואם אין הבור קרוב להם אלא רחוק מכל א' ד"ט כו' עיין ב"י: (ד) ואם אין הבור סמוך להם אלא רחוק כו' נראה דאיירי שהמולים שסביב הבור היא גבוה י' דאל"כ אסור להוציא מרה"י דרך השביל וכמ"ש לעיל בסימן שנ"ג ודוחק לומר דדוקא דרך ר"ה אסור דהא רבינו ס"ל דאפילו דרך מקום פטור ומכ"ש כאן שהוא כרמלית: (ה) שאין אדם אוסר דרך

בעלים אינן אוסרים ב כיון שאין דרין בהם :

שעז (א) שתי עליות הפתוחות לחצר זו כנגד זו ואחת עשתה גומא בחצר כדי לשפוך בחצר שאין בה ד"א מימיה כדפרישית לעיל והשנייה לא עשתה אם עירבו יחד שתיהן (ב) מותרות לשפוך מימיהן לא עירבו יחד א והאחת עירבה לעצמה והשנייה לא עירבה כלל (ג) זו שלא עירבה אסורה ושעירבה מותרת ובלבד שלא תשפוך להדיא לגומא אלא תשפוך בעלייה והם יורדין לגומא דכהו בחצר שאינה מעורבת שרי :

שלש

(עז.) אין בו בו ארבעה אלו מעלין מכאן ואלו מעלין מכאן ואוכלין כר"י לגבי רב והביאו הכלבו בסוף הלכות שבת (א) :

שעז שתי עליות הפתוחות לחצר ואחת עשתה גומא בחצר כדי לשפוך מימיה כדפרישית לעיל סי' שנ"ז והדין משנה ס"פ כיצד משתתפין (פח) וכן ב' דיוטאות זו כנגד זו מקצתן עשו עוקה ומקצתן לא עשו עוקה את שעשו עוקה מותרין ואת שלא עשו עוקה אסורין ובגמ' (דף פט) אמר רבא ל"ש אלא שלא עירבו אבל עירבו מותרים וכי לא עירבו מ"ט לא א"ר אשי גזירה דילמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתים להתם כלומר לשפת העוקה לשפוך לתוכו ופירש"י דיוטאות עליות וחצר פתוחה מד"א לפניהם ששופכין בה מימיהם. מקצתם בני האחד עשו עוקה בחצר ובני האחד לא עשו וכתבו התוס' (שם פט.) והרא"ש וא"ת בלא עירבו תרווייהו ליתסרו וי"ל דמיירי בשאינן שופכין ממש לתוך העוקא בחצר אלא שופכין על הדיוטא והן יורדין לעוקה ואע"ג דהוי כהו בחצר שאינו מעורב לא אסרו חכמים אלא כגון בכרמלית אבל כהו בחצר שאין מעורב לא אסרו כלל וכן פסק רשב"ם דמותר לשפוך מים בחצירו אע"פ שהולכים לרשות אחרת שאינה מעורבת דמרשות לרשות לא בעי קמירה ואותן שלא עשו עוקה אסורין כדאמרן דילמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתים להכא שיורידו מן הדיוטא בכלים מלאין מים לשפת העוקה שרחוקה מהם דאין רוצין שיפלו המים למטה ויקלקל החצר וכ"כ בהגהות מיימון בפט"ו מה"ש בשם סמ"ג. ודע דמיירי בחצר פחותה מד"א ואם יתירה מד"א אין שופכין לתוכה ממש אא"כ עירבו ואם לא עירבו כל אחת שופכת ברשותה והמים הולכין מכחו לחצירן שאינה מעורבת ולא חיישינן שמא יוציא המים בכלים ששבתו בבית לחצר דכיון שיש בחצר שיעור לא חיישינן לכך דלא מקלקל החצר :

שלש

שעז שתי עליות וכו' משנה ס"פ כיצד משתתפין וכן ב' דיוטאות זו כנגד זו מקצתן עשו עוקה ומקצתן לא עשו עוקה את שעשו עוקה מותרין ואת שלא עשו עוקה אסורין ופירש"י דיוטאות עליות וחצר פתוחה. מד"א לפניהם ששופכין בה מימיהם מקצתן בני האחת עשו עוקה בחצר ובני האחת לא עשו עכ"ל פי' דאם היה החצר ד"א לא צריך עוקה כלל וכמ"ש רבינו לעיל בסימן שנ"ז אבל בפחות מד"א דצריך עוקה אותן שעשו עוקה שופכין מן העלייה ויורדין לתוך העוקה הסמוכה להן ולא מתקלקל החצר ליכא למיחש דילמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתי לשפת העוקה אבל אותן שלא עשו עוקה א"כ העוקה שעשאה האחת היא רחוקה ממנה ואין מימיה יורדין לתוך העוקה אלא לחצר ומתקלקל חיישינן דילמא אתי לאפוקי לשפת העוקה לפי שיהא חס על קלקול חצרו :

ומ"ש אם עירבו יחד וכו' שם בגמ' אמר רבא ואפי' עירבו א"ל אביי מ"ט אילימא משום דנפישי מיא והתניא אחת לי גיסטרא וכו' אע"פ שנתמלאו מים מע"ש שופכין לתוכה מים בשבת אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רבא ל"ש אלא שלא עירבו אבל עירבו מותרין וכי לא עירבו מ"ט לא אמר רב אשי גזירה דילמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתי להכא פירש"י להכא לשפת העוקא. ואיכא לתמוה טובא בדברי רבינו חדא הא דלא כתב דאם לא עירבו את שעשו עוקה מותרין ושופכין לעוקה שלהן ואת שלא עשו עוקה אסורין ואם שתיהן עשו עוקה כל אחת שופכת לעוקה שלהן אע"פ שלא עירבו וכדכתב הרמב"ם בספ"ד דה"ע ועוד תימה דכתב והאחת עירבה לעצמה וכו' הך בבא לא אשכחנא לה לא במשנה ולא בגמ' וי"ל דס"ל לרבינו דע"כ הא דתנן את שעשו עוקה היינו דוקא כשעירבה לעצמה שהרי כתם עליות מרפסת לפניהם כדלעיל בסי' שע"ה ואם לא עירבה לעצמה אסורין להוציא הכלים מן העליות למרפסת שהיא משותפת לכל בני העליות ולשפוך המים עליה כדי שירדו לעוקה וא"כ צריך כל אחד לשפוך מימיו בעלייה עצמה ומשם יורד למרפסת ולחצר ואיכא למיחש טפי דיהא חס על קלקול ביתו ואתי לאפוקי למרפסת דהיא סמוכה לעלייה אלא בע"כ שהאחת שעשתה העוקה עירבה לעצמה דהשתא ניחא דמותרין לטלטל מאני דבתי למרפסת ולשפוך עליה וממנה יורדין לעוקה שבחצר הסמוכה עליה והשתא לרבינו היכא דלא עירבו יחד אפי' עשתה עוקה לא שרי אלא בדאיכא תרתי דעשה עוקה וגם עירבה לעצמה אבל לא עשתה עוקה אע"פ שעירבה לעצמה א"כ עשתה עוקה ולא עירבה לעצמה אסורה לשפוך מימיה ולכן אמר רבינו ואחת עשתה גומא וכו' והשנייה לא עשתה וכו' לא עירבו יחד והאחת עירבה והשנייה לא עירבה כלל וכו' מבואר מלשונו דמראה באצבע דהאחת שעשתה גומא עירבה לעצמה והשנייה שלא עשתה גומא לא עירבה זו שלא עירבה אסורה מפני שלא עירבה ואפי' עשתה גומא כ"ש השתא דאיכא תרתי דלא עשתה גומא וגם לא עירבה ושעירבה וגם עשתה גומא מותרת הנה ביאר רבינו דמשנתינו דמדברת בשתי דיוטאות כל אחת עירבה לעצמה ואפ"ה כיון שלא עירבו יחד אותה שעשתה עוקה מותרת ושלא עשתה עוקה אסורין אבל אם לא עירבה לעצמה אפילו עשתה עוקה אסורה והדבר פשוט הוא אע"פ שלא פירשוהו בתלמוד ועוד נראה קצת סעד לדברי רבינו דמדקאמר תלמודא אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רבא ל"ש וכו' אלמא דהאי שקלא וטריא לאחר שמת רבא הוה וגרסינן אמר אביי מ"ט אילימא וכו' ולא גרסינן א"ל וכן הגיה מהרש"ל והשתא קשה מאי קס"ד דרבא דאמר ואפילו עירבו אלא ודאי דרבא ה"ק דהא דתנן דאותן שלא עשו עוקה אסורין ואפילו עירבו לעצמן נמי אסורין ואביי קא מתמה וקאמר דאם רבא קאמר שאפילו עירבו יחד נמי אסורים מ"ט אילימא משום דנפישי מיא והתניא וכו' אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רבא ל"ש אלא שלא עירבו וכו' והשתא ממילא מובן דאשלא עירבו ביחד קאמר רבא דאותן שלא עשו עוקה אסורין ואפי' עירבו לעצמן כל זה לרווחא דמילתא אבל דברי רבינו ישרים ברורים ונכונים למוצאי דעת אלא שדבריו קצת כתומים שהיה לו לפרש דבעינן תרתי להיתירא דעשתה גומא וגם עירבה לעצמה אבל בדליכא אלא חדא אסורה ולפי שלא פירש נבוכו רבים וכן שלמים ולא ידעו מהו וטעו לפרש פירושים זרים ולהגיה בדבריו והאמת מה שכתבנו :

שלש

דרכי משה

שעז (א) בהג"מ פט"ו פסק דבור שבין חצר לכרמלית או בין חצר לר"ה א"צ שום תיקון דהשתא בור בר"ה לא בעי כלום כשאינה רדוקה ד' מן הבית פי' כשהמחיצות תוך החצר ולא דמי לבור שבין ב' חצירות דבעי תיקון דהתם משום הדלי שהוא מאני דבתים וכן משמע פ' כל גגות דאמרינן חצירות וקרפיפות רשות אחד הן לכלים ששבתו בתוכן אבל לא לכלים ששבתו תוך הבית א"נ אין ממלאין דקאמר היינו להכניסן תוך הבית עכ"ל ראבי"ה וכן הוא בהג"א פ' כיצד משתתפין :

דהר

פרישה

דרך אויר עיין ב"י . והאמצעי מותר לשניהן כנ"ל :

סי' שעז (א) שתי עליות כו' משנה וגמרא ס"פ כיצד משתתפין : (ב) מותרות לשפוך מימיהם אפילו להדיא לגומא : (ג) זו שלא עירבה אסורה ושעירבה מותרת ז"ל התוספות והביאן בית יוסף דחיישינן דילמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתים מן הדיוטא לגומא שרחוקה מהן דאין רוצין שיפלו המים למטה ויקלקל החצר משא"כ באותה עלייה שיש עוקא לפניה דמיד הולך המים מחצר לעוקא עכ"ל ונ"ל דמש"ה צריך לערב לעצמה דאל"כ לא היתה מותרת להוציא המים לשפת העלייה שבני עלייה אוסרים הא' על חבירו ותימה גדולה בעיני הלא זה כנגד מה שמסיק שם בגמרא ואציע לפניך לשון המשנה וכן שני דיוטות זו כנגד זו מקצתן עשו עוקא ומקצתן לא עשו עוקא את שעשו עוקא מותרין ואת שלא עשו עוקא אסורים ובגמרא אמר רבא לא שנו אלא שלא עירבו אבל עירבו מותרין וכי לא עירבו מ"ט לא גזירה דילמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתי להכא לשפת העוקא לשפוך לתוכה עכ"ל הרי לפניך שהמשנה תלה הכל בעשיית העוקא שאותה שעשתה מותרת ושלא עשתה אסורה ורבינו המחבר תלה הכל באותה שעירבה מותרת משמע אפילו לא עירבה אותה שעשתה עוקא . ויותר התימה שכתב והשנייה לא עירבה כלל כו' למה לן דלא עירבה כלל אפילו עירבו בני אותה דיוטא שלא עשו עוקא ולא עירבה עם דיוטא אחרת אסורה לשפוך גזירה דילמא אתי לאפוקי מיא לעוקא כיון שהיא רחוקה מהעוקא משא"כ באותה שעשתה עוקה שהיא קרובה וכמ"ש התוס' . ועוד קשה דלפי' רש"י ותוס' צריכין לומר שהעוקה קרובה להחצר שעשתה ורחוקה מהחצר שלא עשתה וזה דלא כדברי הרמב"ם והש"ע שכתבו שתי עליות הפתוחות לחצר זו כנגד זו וגם ל' רבינו משמע קצת הכי ושוב ראיתי בדברי הרי"ף ורא"ש ורמב"ם והר"ן ומצאתי שגורסים בגמרא גזירה דילמא אתי לאפוקי מאני דבתי לחצר ולא כגירסת רש"י שגרס דילמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתי להכא והיא גירסת התוס' ומש"ה הוצרכו לחלק ולכתוב דהעוקא היא רחוקה לזו וקרובה לזו אבל הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והר"ן אינם כותבים שהיא רחוקה מזה לזה כלום ויש שיטה אחרת בפי' גזירה זו דס"ל שהעוקה היא שוה לשניהן בין שיהיה הדיוטא זו כנגד זו ועוקא ביניהן כלשון המשנה וכלשון כל הפוסקים וכ"כ הרמב"ם בפי' המשניות בהדיא ע"ש בין שהיא לצד אחד והעוקה מן הצד בסוף אוירו של זו שכן דרך של העושין עוקה שעושין אותה מן הצד ולא בתוך אוריהם כדי שלא לקלקל החצר בגומא ונמצא שהיא קרובה לשניהם וה"פ דאם עירבו שניהם יחד או ליכא למיחש למידי ושניהם מותרים ואי לא עירבו יחד אף שעירבו כל אחד לעצמן שעשתה עוקה מותרת ושלא עשתה עוקה אסורה גזירה אי תתיר לה לשפוך מימיה בעוקא של חבירתה בלא עירוב מטעם כמה בחצר שאינה מעורבת מותר תוציא בהדיא מאני דיוריה ותוציאם לחצר ולא תדע לחלק בין כה לחצר לטילטול גמור וזה שאמר בגמרא ל"ש אלא שלא עירבו השני הדיוטות יחד בין שדרים בכל דיוטא כ"א הרב ותלמידו וכיוצא בו שא"צ לערב וכן נראה דמיירי מתניתין בכה"ג שלא צריך כל א' לערב לעצמה מדתלה הכל בעוקא ולא בעירוב אבל רבינו המחבר מיירי בשיש בכל דיוטא הרבה דיורים ולכך צריכה לכל א' לערב בדיוטא שלה ואי לא עירבו אסורים שאוסרים עליה אותן הדרים עליה בדיוטא עצמה ואז אפילו עשתה עוקה אסורה ודיוטת חבירתה שבצידה אם עירבה מותרת אפילו לא עשתה עוקא דכיון שזו שעשתה עוקה לא עירבה ואסור לשפוך מימיה לשם חשבינן העוקא כאילו זו עשתה אותה וע"ד שכתב רבינו המחבר הדין בסמוך ס"ס שפ"ז בדין שיתוף דאם המבוי הרגיל בה שתפו כו' דומין אותה אבל המבוי שאינה רגיל כו' ותו לא בעינן גזירה דילמא אתי לאפוקי מאני לחצר כיון שזו אסור לשפוך מימיה יש לה היכר ודוק היטב ועיין בפי' המשניות שפירש בהדיא הגזירה כאשר כתבתי . והא דלא כתב רבינו גם דין זה דאם עירבו כל א' לעצמה דאותה שעשתה עוקה מותר כו' דזה פשיטא ולא אתי לאשמועינן אלא כשאחת לא עירבה כלל אפילו עשתה עוקא שהיא אסורה וחבירתה שלא עשתה עוקה הואיל שעירבה מותרת ודו"ק וב"י הביא גירסת רש"י ולא הזכיר שום גירסא אחרת דס"ל דאינו לחלק כמ"ש גם לפי פירושינו דמשנה וגמרא מיירי כשלא עירבו יחד אבל כל א' לעצמו עירב או שאינה צריכים לעירוב וא"כ אין לשום א' מהן היכר שהרי שניהם יכולין להוציא מהדיוטא עד החצר ולהכי אותה שעשתה עוקה יכולה לשפוך מן הדיוטא וממנו עולים לחצר והוי כמו בחצר וגזירה אין כאן כיון שהיא קרובה אל העוקה מסתמא לא יטלטלנה עד העוקה אבל אותה שאין לה עוקה איכא איסור לשפוך משום גזירה דכיון שהעוקה רחוקה ממנה לא תרצה לקלקל חצירה ומטלטלת מיא במאני דבתי לחצר כך הוא סוגיית הגמרא ורבינו מיירי כדאחת עירבה ואחת לא עירבה ובענין זה אין הדבר תלוי בעשיית העוקה דאפילו אם היא רחוקה או קרובה לשניהם באין לחלוקה דעירוביה אם עירבה מותרת ודלא עירבה אסורה אפילו היא קרובה מ"מ איכא למיגזר כיון שאין לה היכרא שהרי גם השנייה מטלטלת מהדיוטא לחצר יוציאו גם שאר כלים אבל הכא דעירבה מותרת דהא לה איכא היכרא שתראה שהב' אסורה לשפוך משום שלא עירבה כלל תזכור ג"כ שהיא לא עירבה אלא לבדה ולא תוציא ולכך מתירין לזו שעירבה שהרי יש לה רשות לפתות להוציא מהדיוטא עד החצר שהרי עירבה משא"כ זו שלא עירבה שאפילו הוציאה לחוד אסורה והטעם משום שאין לה היכרא ודו"ק :

וכתוכות

חדושי הגהות

ומיהו התוס' מקשים שם לפירש"י כיון שהחצירות מוקפות מחיצות וא"צ הקורה כ"א להפסיק למה צריך שיהא רחב ד' לפירושו שפי' דאמרינן פי תקרה יורד וסותם בפחות מד' וא"ל דהכא בלא טעמים אלו נמי צריך שיהא רחבה ד' דבגמ' שם פריך לר"ב הא קאזיל דלי לאידך גיסא ומייתי אמר להו קים להו לרבנן דאין דלי מהלך יותר מד"ט א"כ נימא דמש"ה צריך שיהא רחב ד' זה א"א לומר דהא דהמקשה לא ידע מזה א"כ ע"כ צריך לפרש לסברת המקשה למאי דהוי ס"ד למה צריך שיהא הקורה רחב ד' וא"כ ע"כ צריך לפרש או כטעם התוס' או כטעם של רש"י ועוד דלמסקנא לפירש"י הדר ביה מהך שינויא ומסיק דלא חיישינן לדילמא אזיל דלי לאידך גיסא וא"כ ע"כ צ"ל דהא דבעי קורה רחב ד' משום טעמים הנזכרים (מהרל"ח) : ב וטעמא משום דקי"ל דירה בלא בעלים כלוכר שאין הבעלים דרים בתוכה לא שמה דירה (מהרל"ח) :

שעז א לשון זה לא מצאתי בשום פוסק ונ"ל דהכי ביאור ל' רבינו דהאחת עירבה לעצמה ר"ל עם דיורי העלייה שיכולה לשאת המים בעלייה עד מקום הגומא ולשופכן למטה שלא יתקלקל החצר מותרת לשפוך והשנייה לא עירבה כלל ר"ל שלא עירבה עם דיורי העלייה שיכולה לשאת המים עד מקום הגומא רק שצריכה לשפוך מחלון שבדירתה שהוא רחוק ממקום הגומא וא"כ תתקלקל החצר וחיישינן דילמא אתי לאפיקי מיא במאני דבתים דרך החצר ממש עד שפת הגומא כדי שלא תתקלקל החצר והרי לא עירבו ולכן אסורה לשפוך אפילו מחלון שאצלה אכן דוחק הוא מאד ויותר נראה שטעות נפל בכפרי רבינו כי בסימני הרא"ש כתוב שני דיוטות מקצתן עשו עוקה בחצר ומקצתן לא עשו אם עירבו כולן מותרים ואם לא עירבו אותן שלא עירבו אסורות ושעירבו מותרות כו' ואפשר שגם בספרי רבינו היה כתוב כן ומפני שאין משמעות ללשון זה כלל הגיה איזה מגיה ואחת עירבה לעצמה והשנייה לא עירבה כלל אבל הגירסא הנכונה אם עירבו יחד שתיהן מותרות לשפוך מימיהן לא עירבו יחד זה שלא עשתה עוקה אסורה ושעשתה עוקה מותרת ובלבד שלא תשפוך כו' (מהרל"ח) :

ברש"י

שעה [א] **שלש** חצרות פתוחות זו לזו (א) (ב) ופתוחות למבוי כזה ועירבה כל אחד מחיצונות (ג) עם האמצעי' והחיצונות לא עירבו יחד החיצונות אסורות זו עם זו והאמצעית מותרת עם כל אחת מהם והם מותרות עמה: ב' חצירות זו לפנים מזו ופנימית פתוחה לחיצונה והחיצונה למבוי כזה ויש לפנימי' דריסת הרגל על החיצונה עירבה פנימית לעצמה ולא החיצונה (ד) או ששכח א' מן החיצונה ולא עירב פנימית מותרת והחיצונה אסורה עירבה חיצונה ולא פנימית או ששכח אחד מן הפנימית ולא עירב (ה) שתיהן אסורות דכיון דפנימית אסורה בחצירה אוסרת גם על החיצונה עירבה כל אחת לעצמה כל אחת מותרת בחצירה עירבו ביחד ונתנו עירובן בחיצונה ושכח אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא עירב שתיהן אסורות עד שיבטל רשותו נתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב שתיהן אסורות אבל שכח אחד מן החיצונה ולא עירב פנימית מותרת דכיון שעירובה אצלה ואין לחיצונה דריסת רגל עליה אלא בשביל עירובה שמרגילה לתוכה (ו) יסלקנה מעליה ותשאר עירובה אצלה לבדה ותהיה מותרת ואם יחיד דר בפנימית ויחיד בחיצונה (ז) או שנים בחיצונה ועירבו אין היחיד שבפנימית אוסר על החיצונה וכן ג' חצירות זו לפנים מזו ויחיד בכל אחד ואחד אף ע"פ ששניהם עוברים על החיצונה (ח) אין אוסרין עליה:

שתי

שעה שרש חצירות פתוחות זו לזו וכו' משנה בפ' מי שהוציאוהו (מה:) אר"ש למה הדבר דומה לג' חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות לר"ה עירבו שתיהם עם האמצעית וכו' ופירש"י פתוחות לר"ה דכל א' רשות לעצמה ואין להם דריסת רגל זו על זו דאי הוו להו זו לפנים מזו אסרה פנימית א חיצונה ובגמ' (מט:) א"ר חמא בר גוריא א"ר הלכה כר"ש ולא ידעתי למה כתב רבינו ופתוחות למבוי במקום מה ששנינו ופתוחות לר"ה. ובגמ' (דף מח) ואמאי כיון דעירבו להו חיצונות בהדי אמצעית ה"ל חדא א"ר יהוד' כגון שנתנה אמצעית עירובה בזו ועירובה בזו ופירש"י שנתנה אמצעית עירובה בזו ובזו דדמיא אמצעית כאילו דרה בהם ואין דיורי חיצונות באמצעית למימרא דכי הדדי נינהו ורב ששת אמר אפי' תימא שנתנו עירובן באמצעית כגון שנתנוהו בב' בתים ופרש"י דהשתא לא מחברן חיצונות בהדדי. ולא ידעתי למה הרי"ף והרא"ש והרמב"ם השמיטו כל זה אבל הגהות אשיר"י כתבו שם וכגון שנתנה אמצעית עירובה בזו ועירובה בזו אבל אם נתנו החיצונות עירובן באמצעית בבית א' ה"ל חדא ושרו שלשתן לכ"ע. וגם ה"ה כתב בפ"ד מה"ע בשם הרשב"א וכתב שהעלה מהכוגיא שאם נתנו העירוב באמצעית בבית אחד ובכלי א' או בב' כלים ובבית אחד וכגון שהיה האחד מלא והותיר הרי שלשתן מותרות זו עם זו ואולי לזה כתב רבינו עד שיעשו שלשתן עירוב א' עכ"ל. ואפשר שגם רבינו שכתב והחיצונות לא עירבו יחד לכך כיון: **ב'** חצרות זו לפנים מזו ופנימית פתוחה לחיצונה כלומר ולא למבוי וע"י כן יש לה דריסת רגל על החיצונים דאין לה מקום ליכנס מהמבוי לפנימית אלא דרך החיצונה עירבה פנימית לעצמה או ששכח אחד מן החיצונה כלומר או שעירבה פנימית לעצמה וחיצונה לעצמה ושכח אחד מן החיצונה ולא עירב פנימית מותרת דחיצונה לא אסרי עליה עירבה חיצונה ולא פנימית או ששכח א' מן הפנימית ולא עירב כלום או שעירבה פנימית לעצמה וחיצונה לעצמה ושכח א' מן הפנימית ולא עירב אסורה גם החיצונה כיון דפנימית אסורה ויש לה דריסת רגל על החיצונה אוסרת אותה דקי"ל רגל האסורה במקומה אוסר שלא במקומה: **ומ"ש** עירבו ביחד ונתנו עירובן בחיצונה וכו' נתנו עירובן בפנימית וכו' משום דכשנתנו עירובן בפנימית יכולה היא להסתלק מהחיצונה דאמרה דשא ומשתמשת ואע"פ שעירוב החיצונה נתון בפנימית אמרת לה לתקוני שתפתיך ולא לעוותי אבל כשנתנו עירובה בחיצונה גם הפנימית אסורה משום שכחת א' מהחיצונה דאי אמרת פנימית תיחוד דשא הרי אין עירובה אצלה הילכך גם היא אסורה וכל אלו הדינים פשוטים בס"פ הדר (דף עה) במשנה ובגמ' לדעת ת"ק דאמר רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה ורגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה ופסק הרא"ש כמותו וכ"ד הרמב"ם בפ"ד מה"ע: **ומ"ש** ואם יחיד דר בפנימית וכו' גז"ש במשנה ואם היו של יחידים אינם צריכים לערב ופירש"י ואם היו של יחיד שאין בפנימית אלא א' ובחיצונה א' אין צריכין לערב זה עם זה משום דריסת רגל דכיון דיחיד הוא והפנימית הויא רגל המותרת ואינה אוסרת ואם היו ב' אפילו בחיצונה גזרינן דילמא אתי למשרי ב' בפנימית וא' בחיצונה ובגמ' ב א"ר אדא היו ג' אוסרין הואיל ואני קורא רבים בחיצונה ופירש"י אם היו ג' בין ב' חצירות אוסרין ולא מיבעיא ב' בפנימית דהויא רגל האסורה אלא אפי' ב' בחיצונה אסור עד שיערבו שתיהן יחד גזירה משום רבים בפנימית ושמואל אמר לעולם מותרת עד שיהיו ב' בפנימית ואחד בחיצונה והרי"ף פירש דה"ק שאין קרויים יחידים אלא בזמן שהם ב' חצירות ובכל א' דר אחד שנמצאו כולם שנים אבל אם היו ג' חצרות ובכל חצר דר א' שנמצאו כולם ג' אסורים כלומר שג' חצרות אלו הם זו לפנים מזו והחיצונה בלבד היא שפתוחה לר"ה ורגלי הפנימית דרך עליה מ"ט הואיל ואני קורא רבים בחיצונה דכל ג' רבים הם וכיון שג' דורסים בחיצונה הרי הם רבים ואסורים ושמואל אמר לעולם מותרים עד שיהיו שנים בפנימית ולא עירבו לפיכך אסורים בחיצונה והרמב"ם כתב בפ"ד ג' חצירות הפתוחות זו לזו ורבים בכל חצר וכו' היה בכל חצר מהן אחד אע"פ שרבים דורסים בחיצונה אינם צריכין לערב שכל א' מהם מותר במקומו היו שנים בפנימית הואיל והם אסורים במקומן עד שיערבו הרי הם אוסרים על היחידים שבאמצעית ושבחיצונה עד שיערבו ב' שבפנימית זה הכלל רגל האסורה וכו' ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה מפני שעוברת עליה עכ"ל. נראה שהוא מפרש כפירוש הרי"ף ופסק כשמואל וגם מתוך דבריו נראה דדוקא שנים בפנימית הוא דאסרי אבל א' בפנימית וב' בחיצונה לא גזרינן בהו ואע"פ שקודם זה כתב היה א' דר בחצר זו וא' דר בחצר זו אינם צריכים לערב לאו דוקא א' בזו וא' בזו דה"ה לב' בחיצונה וא' בפנימית דהא סתם דבריו בסוף וכתב זה הכלל רגל האסורה וכו' ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה: **ומ"ש** היה א' בזו וא' בזו ולא כתב וב' בחיצונה הוא מפני שסמך לזה ואפי' היה עכו"ם בפנימית הרי הוא כרבים והה"א אפי' באין בחיצונה אלא יחיד היא וכמו שאבאר בעז"ה בסימן שפ"ב ובפלוגתא דרב אדא ושמואל גם הרא"ש פסק כשמואל דהלכה כדברי המיקל בעירוב. וכתב ה"ה בפ"ד אם היה יחיד דר בפנימית וכל שהוא כיחיד גם רבים הסמוכים על שולחן א' שאין צריכין עירוב ביניהם אינם אוסרים על החיצונה (א) ולאו דוקא אוכלין על שולחן א' ממש אלא כל מי שמקבל פרס כענין שנתבאר בסימן ש"ע אוכלין על שולחן א' מיקרו והכי משמע בפרק הדר (עג.) דבעי רמי בר חמא מרב חסדא האב ובנו הרב ותלמידו כרבים דמו או כיחידים דמו ופירש"י דלענין ב' חצירות זו לפנים מזו מיבעיא ליה אם אב ובנו או רב ותלמידו דרים בפנימית אם כרבים הם וצריכין לערב עם החיצונה או כיחידים הם ואינם צריכים לערב עמהם ופשט ליה כיחידים דמו. ופירש ה"ר יהונתן דכשהבן מקבל פרס מהאב ותלמידים מהרב מיירי וכן משמע ודאי דאל"כ פשיטא דלא כיחידים דמו ואם עכו"ם דר באחד מהן יתבאר משפטו בסימן שפ"ב:

שתי

שעה שליש חצרות פתוחות זו לזו וכו' משנה פ' מי שהוציאוהו (ד' מה) דהכי אמר ר"ש ואמר רב הלכה כר"ש ופירש"י פתוחות לר"ה דכ"א רשות לעצמה ואין להם דריסת רגל זו על זו דאי הוה להו זו לפנים מזו אסרה פנימית אחיצונה והא דכתב רבינו ופתוחות למבוי במקום מה ששנינו ופתוחות לר"ה נראה דהוא לפי דלפסק (בדף מח) קאמר דרבנן פליגי עליה דר"ש בחצרות משום דאוושי דיורין פי' דיורי החצרות רבים ולא ידעי כולן להזהר ואתו לטלטולי כלי' ששבתו בחיצונה לתוך חיצונה אחרת דרך אמצעית והשתא נקט פתוחות לר"ה לרבותא דרבנן דאע"פ דלא אוושי דיורין כ"כ בחצרות שפתוחות לר"ה כמו בחצרות שפתוחו' למבוי אפ"ה אמרי רבנן שלשתן אסורות ורבינו נקט פתוחות למבוי למאי דקי"ל כר"ש דאפי' אוושי דיורין טובא בחצרות שפתוחות למבוי נמי היא מותרת עמהן והן מותרות עמה והחיצונות אסורות זו עם זו: כתב ב"י דבגמרא (דף מח) אסיקנא דאין החיצונות אסורות אא"כ שנתנה האמצעית עירובה בזו ועירובה בזו א"כ נתנו עירובן באמצעית ונתנוהו בשני בתים. אבל אם נתנו החיצונות עירובן באמצעית בבית א' הויא לה חדא ושרי לה כל שלשתן לכ"ע ואיכא לתמוה למה לא כתבוהו הפוסקים ואפשר ליישב דברי רבינו דבמשנה אר"ש ג' חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות לר"ה עירבו שתים עם האמצעית היא מותרת עמהן והם מותרות עמה ושתים החיצונות אסורות זו עם זו ורבינו האריך ואמר ועירבה כל אחד מהחיצונות עם האמצעית והחיצונות לא עירבו יחד מדהוסיף על המשנ' ואמר והחיצונות לא עירבו יחד אלמא משמע דרצונו לומר דהחיצונה וכו' גילו דעתייהו דלא ניחא להו לערב בהדי הדדי דבאמצעי ניחא להו ובהא לא ניחא להו והיינו לפי שנתנו עירובן שעירבו עם האמצעית בחיצונות ולא נתנוהו באמצעית א"כ נתנוהו באמצעית בב' בתים הוי גילוי דעת דלא ניחא לחיצונות לערב יחד וכדאיתא להדיא האי לישנא בגמרא ע"ש: **שתי** חצרות זו לפנים מזו וכו' משנה פרק הדר (דף עה) ואליבא דת"ק דקאמר אין דריסת הרגל אוסרת אלא היכא דה"ל רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה אבל רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה והא דאמרינן כשנותנין עירובן בפנימית ושכח אחד מן החיצונה דפנימית מותרת טפי ה"ט דכשהעירוב בפנימית יכולה היא להסתלק מהחיצונה דאחדא לדשא ומשמשא ומסתלק מינה: **ואם** יחיד דר בפנימית ג"ז שם במשנה ובגמ' פליגי בה רב אדא ושמואל ופסקו הפוסקים כשמואל דאמר לעולם מותרת עד שיהיו ב' בפנימית דהויא רגל האסורה אבל א' בפנימית וב' בחיצונה לא גזרינן בהו:

שתי

דרכי משה

שעה (א) דהרי הוא רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת שלא במקומה ולעיל נתבאר סי' ש"ע איזה רבים אין צריכין עירוב:

ולא

דרישה

א כתב רבינו ואין דיורין פתוחים לו אלא ממלאים כו' שהוא כדעת רש"י. ותוס' תירצו בע"א ע"ש וב"י הביאו:

סי' שעה [א] שלש חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי ולשון משנה פתוחות לרה"ר ופירש"י פתוחות לרה"ר דכל אחד ואחד רשות לעצמן ואין להם דריסת הרגל זו על זו דאי הוה להו זו לפנים מזו אסרה פנימה על החיצונה ותמה אני דקי"ל רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה וכאן עירבה כל אחת מהחיצונות ומותרת לטלטל כל אחת במקומה וא"כ אפילו זו לפנים מזו אינה אוסרת ולענ"ד דמלבד זה יש לדקדק בדברי רש"י שפי' שם במשנה וז"ל דאי הוי להו זו לפנים מזו אסרה פנימית אחיצונה דאפילו בפני עצמן אסורה כל אחת להשתמש ע"כ וזה מן התימה להיות כל אחת אסורה במקומה והם עירבו כ"א בפנימית לכן נלע"ד דהעניין הכי הוא דאמרינן שם בגמרא דף מ"ח אמר רב ששת ותיהוי כחמשה ששרויין בחצר א' ושכח א' מהן ולא עירב דאסרי אהדדי ומסיק לרב ששת לא קשיא אם אמרו דיורין להקל יאמרו דיורין להחמיר ופירש"י אם אמרו דיורין של זה בזה להקל להתירן יחד יאמרו שהעירוב מביא הדיורים לתוכה כדי לאסור עליה הא לא דיירי ממש בגווה דליבעי עירובן בבית אחד ע"כ והנה מדוייק מלשון רש"י שטעם היתרן הוא משום דלא דיירי ממש בגוה ולכך נקט התנא ופתוחים לר"ה דכ"א רשות לעצמה ואין להם דריסת רגל זו על זו דאי הוי להו זו לפנים מזו ובית החיצון לבד פתוח לר"ה וא"כ הוי דיירי ממש בבית הפנימי מאחר שדריסת הרגל של חיצון הוא בפנימיה ועירבו עם שני החיצוניות הוי אמרי' דיורין להחמיר:

ומה

פרישה

סי' שנה (א) ופתוחות למבוי פירש"י ותוס' דנקט פתוחות זו לזו דאו אין להם דריסת הרגל זו על זו דאי הוו להו זו לפנים מזו אסרה פנימית אחיצונה דאפילו בפני עצמן אסורה כל א' להשתמש עכ"ל מזה משמע דמיירי שהחיצונה לא עירבה כלל ועיין בב"י דלא משמע כן רק האמצעית נתנו עירובן בתוך כל אחת מהחיצונים ולפ"ז מ"ש רבינו וב' חצירות לא עירבו יחד לשון שאינו מדוקדק הוא אלא משום דגבי אמצעית נקט עירבו יחד נקט גבי חיצונים דלא עירבו יחד: (ב) ופתוחות למבוי ובגמ' נאמר לר"ה: (ג) עם האמצעית כו' פי' שהאמצעית נתנה עירובה בזו ובזו או שכל א' מהחיצונה נתנה עירובה באמצעית בשני בתים אבל נתנו באמצעית בבית א' שלשתן מותרות זו עם זו כ"כ המ"מ: (ד) או ששכח א' כו' פי' עירבו כל א' לעצמה רק ששכח: (ה) ב' אסורות כל דריסת רגל האוסרת במקומה אוסרת שלא במקומה ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה בין מן הפנימית בין מן החיצוני' דא"א פנימית תיחד דשא דהא אין עירובה אצלה: (ו) יסלקנה מעליה כו' דאמרה לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי: (ז) או שנים בחיצונה כו' ולא גזרינן אטו ב' בפנימית שלא עירבו: (ח) אין אוסרים עליה שהרי יש לכל א' היתר במקומו:

שתי

הדרושי הגהות

שעה א ברש"י שלפנינו איתא עוד בזה"ל דאפילו בפ"ע אסורה כל אחת להשתמש: ב ומשמיה דרב אדא בר אהבה אמריתה ניהליה הואיל ואני קורא בהן רבים בחיצונה כן ברש"י לשון הגמרא שם (עה.):

שעט (א) **שתי** חצירות וג' בתים ביניהם פתוחים זה לזה כזה ורוצין לערב יחד חצר זה בא דרך בית שאצלו ונותן עירובו בבית שבאמצע וכן עושה השנייה ומותרין בשלשתן שכל בית שאצל החצר חשוב לו כבית השער וא"צ ליתן פת והאמצעי הוא בית שמניחין בו העירוב א"צ ליתן פת: ב' חצירות וב' בתים ביניהן כזה ולא עירבו יחד אלא כל אחת לעצמה ובא חצר זה דרך בית שאצלו והניח עירובו בבית שאצל החצר השני וכן עשה השני לא קנו עירוב שאם נחשוב ב' הבתים כבית שער הרי נתנו עירובן בבית שער ואינו עירוב ואם נחשוב אותם כבית גמור הרי כל החצר מפסיק בית בינו ובין הבית שנתן בו עירובו:

שפ **אחד** מבני החצר ששכח ולא עירב עם האחרים אוסר עליהם מה תקנתם יבטל להם רשותו שיאמר רשותי מבוטלת לכם או קנויה לכם וא"צ לזכות בקנין סודר ויכול לבטל (א) אף משתחשך (ב) ואם דר עם ד' או ה' צריך לבטל לכל א' ואחד שיאמר רשותי מבוטלת לך ולך או יאמר לכולכם בכלל ואם ביטל רשותו סתם ולא פירש שמבטל רשות ביתו לא ביטל אלא רשות שיש לו בחצר הילכך הם מותרין להוציא מבתיהם לחצר [א] (ג) וגם הוא שהוא אורח בעלמא (ד) אבל אסורים להוציא מביתם לחצר וגם הוא (ה) הילכך צריך לנעול ביתו שלא יבא להוציא באיסור ולא יפתחנו אלא כשרוצה לצאת ולבא וינעלנו מיד אחרי צאתו ובואו ואם ביטל להם בפירוש גם רשות ביתו (ו) מותרין גם מביתו לחצר ואם אינו רוצה לבטל להם רשותו אלא להשכירו מועיל כמו ביטול ואם בני החצר שעירבו מבטלין רשותן לאחד שלא עירב הוא מותר להוציא מביתו לחצר (ז) ולא מבתיהם

שעט שתי חצירות ושלש בתים ביניהם וכו' בס"פ הדר (עה.) מימרא דר"כ: **שתי** חצירות וב' בתים ביניהם וכו' גז"ש (עט.) בעי' דאיפשיטא: **ומ"ש** וכן עשה השני כלומר שגם הוא הניח עירובו בבית הסמוך לחצר אחרת:

שפ אחד מבני החצר ששכח ולא עירב וכו' משנה בפרק הדר (סט:): ומ"ש מה תקנתם יבטל להם רשותו פשוט שם וספ"ב (כו:):

ומ"ש וא"צ לזכות בקנין סודר ברייתא שם (סט:) ישראל מומר משמר שבתו בשוק מבטל רשות וכו' כיצד אומר לו רשותי קנויה לך רשותי מבוטלת לך קנה וא"צ לזכות: **ומ"ש** ויכול לבטל משתחשך שם (סט.) תנן מאימתי נותנין רשות בש"א מבע"י וב"ה משתחשך:

ואם דר עם ד' או ה' צריך לבטל לכל אחד וא' וכו' הכי אמרינן בעירובין (כו:) אליבא דרבנן דפליגי אר"א ובפרק הדר (ע:) איבעיא לן ופשטוה הכי וכתב שם הרא"ש בשם ר"ת דהלכה כרבנן:

ומ"ש או יאמר לכולכם בכלל בפ"ב מה"ע כתב ה"ה דהכי משמע מדברי רש"י בספ"ב דעירובין (כו:) ושלשון הרמב"ם בזה צריך תלמוד:

ואם ביטל רשותו סתם ולא פירש שמבטל רשות ביתו וכו' משנה וגמ' (סט:) שם לרבנן דקי"ל כוותייהו ופירש רש"י דהוי אורח לגבייהו. כיון דמביתו לא מפיק אף על פי דמשתמש בחצר לא מהדר ומשקל רשותיה הוא אלא כשאר אורחין. וכתב ה"ר יהונתן ביתו אסור לבני חצר שהרי לא ביטל רשות ביתו בפירוש וכ"ש שאסור לו מפני שכבר ביטל להם ושארית ישראל לא יעשו עולה וגו' דלא דמי לשאר בתים שבחצר דשרי בהו דהתם ה"ט דאמרי' דהוי אורח לגבייהו אבל בביתו אין דרך לומר דהוי כאורח ועוד דאם היה מוציא מביתו היה נראה שחזר בו מביטולו ומיחזי כחוכא ואיטלולא או נראה לכל שבאיסור משתמשין בני חצר בחצר: **ומ"ש** הילכך צריך לנעול ביתו וכו' בפרק חלון (עט:) אמתניתין דמתבן שבין ב' חצירות תניא בית שבין שתי חצירות ומילאהו תבן וכולי נתמעט התבן מי' טפחים שניהם אסורים כיצד הוא עושה נועל ביתו ומבטל רשותו ומתמה בגמרא תרתי ה"ק או נועל ביתו או מבטל רשותו ואבע"א לעולם תרתי כיון דדש ביה אתי לטלטולי ופירש"י ואבע"א לעולם תרתי ולענין היתר חבירו בחדא סגי מיהו לדידיה בעי למיעבד הרחקה דלא ליתי לטלטולי וה"ה דס"ל להאי תנא בכל מבטלי רשות צריך לנעול והתוספות והרא"ש בדף קכ"ה והמרדכי כתבו לחלק בין היכא לאנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב וגם הרמב"ם בפ"ב לא הזכיר הא דנועל ביתו מיהו אח"כ כתב הרא"ש ואפשר דבעי נעילת ביתו כל היום כשא"צ ליכנס ולצאת אבל בשעת כניסה ויציאה פותח ואח"כ נועל ולעיל מינו דחיישינן דילמא אתא לאפוקי לאחר שביטל הילכך יש להחמיר כדפירש"י והמבטל רשות צריך שיהא ביתו נעול כל היום והיוצא יצא והנכנס יכנס וינעול מיד אחריו עכ"ל מיהו נראה דהיינו דוקא במבטל רשות חצירו ולא רשות ביתו אבל במבטל רשות חצירו ורשות ביתו הוי אורח גמור לגבייהו ומותר להוציא אף מביתו כיון דלא נשאר לו שום רשות שלא ביטלו והוא שלא יוציא עד שיחזיקו הם וכמ"ש בסי' שאחר זה כן משמע מפירש"י בפ"ב דעירובין (כו:) וכ"כ מלשון רבינו וכ"כ סמ"ג וסמ"ק שאם ביטל גם רשות ביתו כל הבתים מותרים לו ולהם שהרי לא נשאר לו רשות והוי כאורח אצלם: **ומ"ש** ואם ביטל להם בפירוש גם רשות ביתו מותרים וכו' כך פשוט בסוף פ"ב דעירובין דאפילו לרבנן אם ביטל בהדיא רשות ביתו הויא מבוטלת וכבר כתבתי בסמוך דאפילו לרש"י מותר להוציא מביתו בין הוא בין הם והנ"ל מבתיהם: **ומ"ש** ואם אינו רוצה לבטל להם רשותו אלא להשכירו מועיל כ"כ הרא"ש בר"פ הדר (דף קנג) גבי צדוקי ושלא כדברי ר"מ שסובר דלא מהני שכירות בישראל והמרדכי בפרק הדר כתב כדברי ר"מ ודברי הרמב"ם בכפ"ב מה"ע נוטים לדעת ר"מ שכתב גבי צדוקי ואין שוכרין ממנו לפי שאינו כעכו"ם משמע דכל שאינו כעכו"ם אין שוכרין ממנו וכ"כ מדברי רש"י שכתב במשנת הדר (סח:) גבי צדוקי וש"מ שאינו כעכו"ם דאי אגירו מיניה היכי מצי למהדר דאע"ג דמפיק לא אסר דהא נקיט דמי: **ומ"ש** ואם בני החצר שעירבו מבטלים רשותם לאחד שלא עירב וכו' בפרק הדר (סט:) במשנה נתנו לו רשותם הוא מותר והם אסורים ובגמ' וליהוי איהו לגביה כי אורחין חד לגבי ה' הוי אורח ה' לגבי חד לא הוי אורח ופירש"י נתנו לו הם רשות חצירם הוא מותר להוציא מביתו לחצר והם אסורים אפילו מביתו לחצר דכיון דמשתמשים בחצר אע"ג דלאו מבית דידהו מפקי ה"ל מישקל רשותא דה' לגבי חד לא דמו לאורחים: חמשה לאו דוקא: וכתב ה"ה בפ"ב מה"ע בשם הרשב"א דה"ה נמי אם היו שנים לבד וביטל אחד מהם לחבירו המבטל אסור אף בשל חבירו וחבירו מותר בשל עצמו וכן רבים שלא עירבו שנתנו רשותם לרבים שעירבו לפי שהיחיד נעשה אורח אצל הרבים אבל

הרבים

שעט שתי חצירות וג' בתים ביניהם ס"פ הדר מימרא דרב סוף (דף עה) ודין בית שער שאינו אוסר וא"צ ליתן בעירוב מבואר לעיל בסימן ש"ע:

שפ אחד מבני חצר וכו' ואם ביטל רשותו סתם וכו' איכא למידק דבפ' הדר (דף סט) קאמרינן ה"ד אי דביטל ביתו אמאי אסור אי דלא ביטל חצרו אמאי שרי הב"ע כגון שביטל רשות חצרו ולא ביטל רשות ביתו וקסברי רבנן המבטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל דדיירי אינשי בבית בלא חצר משמע דכשביטל לכן רשותו סתם רשות ביתו נמי ביטל אלא דוקא כשאמר בפירוש דמבטל לכן רשות חצרו התם הוא דאמרינן רשות ביתו לא ביטל וא"כ רבינו שכתב דאם ביטל רשותו סתם וכו' לא ביטל אלא רשות חצירו הוא כנגד משמעות הגמ' וצריך לומר דמ"ש רבינו ואם ביטל רשותו סתם היינו שאמר שמבטל רשות חצרו וקרו ליה סתם לפי שלא פירש שמבטל גם רשות ביתו ולא פירש ג"כ שאינו מבטל רשות ביתו דבהא פליגי ר"א ורבנן וקי"ל כרבנן דרשות חצירו ביטל רשות ביתו לא ביטל ואם פירש שאינו מבטל רשות ביתו אף ר"א מודה כיון דגלי בהדיא דביתו אסור לו ולכן והיכא דביטל בהדיא רשות חצירו ורשות ביתו אף רבנן מודו דביתו מותר לו ולכן ואפילו אמר סתם רשותי מבוטלת לכם משמע לי מתוך הסוגיא דבסתם ביתו נמי במשמע ומותר לו ולכן והכי משמע ממ"ש הרא"ש לשם ע"ש מהר"ם ולפי זה הא דכתב רבינו בסמוך ואם בני החצר שעירבו מבטלין רשותן לאחד שלא עירב וכו' היינו נמי לומר שבני החצר ביטלו רשותן שבחצר בסתם לאחד שלא עירב וכו' דהשתא לא ביטלו אלא רשות חצירן כיון שלא פירשו שביטלו גם רשות ביתם אבל אם פירשו שמבטלין גם רשות ביתם או שאמרו בסתם הרי אנחנו מבטלין רשותינו לך הכל בכלל מיהו ברמב"ם ריש פ"ב מבואר מדכתב תחלה ביטל לכן רשות חצירו מותרין מבתיהן לחצר ומחצר לבתיהן אבל לביתו אסור וכו' וכתב עוד המבטל רשותו סתם רשות חצירו ביטל רשות ביתו לא ביטל אלא דכשביטל רשותו סתם ה"ל כאילו אמר בפירוש אני מבטל לכם רשות חצירי ולביתי אסור ודעתי מבוטלת כנגד דעתו ז"ל:

המבטל

פרישה

סי' שעט (א) **שתי** חצירות ושני בתים ביניהם ולא עירבו יחד כו' לכאורה יש לדקדק בדברי רבינו מה אתא לאשמועינן דאמר אם נחשב כבית שער והא ודאי לא הוי בית שער וצ"ל לפי שלשון הגמרא כך הוא. זה בא בדרך זה ונתן עירובו בזה וזה בא בדרך זה ונתן עירובו בזה קנו או לא קנו מי משוינן להו לגבי דהאי בית ולגבי דהאי בית שער ור"ל לגבי דהאי שעבר תוכה נקרא בית שער ולהשני שלא עבר דרך אותה בית אלא הניח עירוב תוכה נקרא בית ומסיק דשניהם לא קנו ממ"כ אי בית שער משוינן ליה כו' לכך כתב רבינו ל' שאם נחשב שהוא ל' הגמ' ומשמע בהדיא שם בגמ' וכאן מדברי רבינו שצריך שיהא עירובו מונח במקום שיוכל לטלטל לשם ולא יפסיק בית שלא עירב עמו בינו ובין עירובו וכאן יש סתירה למנהג קצת מקומות שנתנו עירובן בבית הכנסת ובתי עכו"ם מפסיקין ביניהם ובין העירוב ואין יכולין לטלטל לבית הכנסת למקום עירובן:

סי' שפ (א) **אף** משתחשך כו' אע"ג דאסור להניח לעירוב. וגם הוא מותר להוציא מבתיהם שהוא אורח כנ"ל. עיין מ"ש ב"י בשם ר' יהונתן עד מפני שכבר ביטל להם ושארית ישראל לא יעשו עולה פי' אע"ג דלגבי דירה אמרינן רשות ביתו לא ביטל לגבי דידיה נחשב כאילו ביטל כיון שבחצר הוא אורח לגבייהו:

(ב) ואם דר עם ד' או ה' צריך לבטל לכל א' וא' נראה דלרבותא נקט ד' וה' דאפ"ה צריך לבטל לכל אחד וא' ולא סגי בגילוי דעתו שביטל לשנים ולשלשה וכ"ש אם אינו דר אלא עם שנים או שלשה דצריך לכל אחד ורבינו תפס לשון הגמ' דסוף פ"ב דעירובין ע"ש. ואם אומר לשנים אני מבטל רשותי לכם פשוט דמועיל דהא מיעוט רוב שנים ולטפי משנים צריך שיאמר לכולכם אבל ג"כ א"צ לומר לכולכם בכלל גם ברמב"ם ובש"ע ליתא לתיבת בכלל ע"ש:

(ג) וגם הוא מותר אע"פ שרשות ביתו לא מבטל: (ד) אבל אסורים להוציא כו' וגם הוא ול"ד לשאר בתים שבחצר דשרי בהו דהתם הוי אורח לגבייהו אבל בבית של עצמו אסור להוציא אל החצר שסילק עצמו ממנו דבהיותו בביתו אין דרך לומר להיות כאורח לענין טלטול חצירם ועוד דהיה נראה כאילו חוזר מביטולו ואע"פ שאינו יכול לחזור בו כיון שהחזיקו בני מבוי במבוי אפ"ה אסור דנראה כחוכא וטלולא משא"כ כשמבטל גם ביתו דאז מיקרי ספיר אורח שהרי אין לו בית כלל ר' יהונתן וב"י הביאו בקיצור במקום שהיה לו להאריך ע"ש: (ה) הילכך צריך כו' עיין בב"י שכתב ז"ל ונראה דהיינו דוקא במבטל כו' עד וכן נראה מדברי רבינו כו' ויש לתמוה קצת עליו שלא נראה מדברי רבינו כמ"ש הוא אף כי אמת שהסמ"ג כ"כ בהמ"ע דף רמ"ג מ"מ ממ"ש רבינו לא נראה כן שהרי כתב בסמוך ז"ל ואם ביטל להם בפי' גם רשות ביתו מותרים גם מביתו לחצר ולא כ"כ שהוא מותר וליכא למידק מדכתב ברישא דגם הוא אסור להוציא מביתו מדכתב ל' וגם הוא (ולפירושו צריך לדחוק ולומר דהם מותרין בכל ענין והוא אסור עד שיחזיקו הם תחלה וכן צריך לדחוק בסי' שאח"כ במ"ש המבטל רשותו כו' דמיירי שלא ביטל ביתו או שעדיין לא החזיקו הם וכן במ"ש אח"כ שביטל רשות מחצר לחצר כו' עד ולא היא דצריך לפרש דמיירי שלא ביטלו גם רשות ביתם או מטעם שכתב הרשב"א דאין רבים נעשים אורחים אפילו אצל רבים) דכל זה נראה דוחק לע"ד דדברי רבינו לפי' זה הם תמוהים ביותר והיה כלע"ד דס"ל כמ"ש ר' יונתן בפי' דף קכ"ה ע"א ע"ש ודו"ק: (ו) מותרים גם מביתו לחצר וגם הוא רק שיחזיקו הם תחלה כמ"ש בסי' שאחר זה ב"י: (ז) ולא מבתיהם ודוקא כשביטלו רשותם ולא ביתם אבל אם ביטלו ג"כ ביתם אז מותר לטלטל גם מבתיהם לחצירם אבל כן אסורים דכיון שלא נעשו כאורחים גבי היחיד הוי להו ביטול רשות. ר' יונתן.

כיון

דרישה

סי' שפ [א] **ומה** שכתב רבינו וגם הוא שהוא אורח בעלמא. נראה דהוא מותר להוציא מביתם אפילו קודם שהחזיקו ול"ד לביטל חצירו וגם רשות ביתו דלא יכול להוציא קודם שהחזיקו דשאני התם דמוציא מביתו ומשתמש הם כליו ונראה כחוזר מביטולו אבל כאן שמוציא מבתיהם משתמש הם כלים שלהם ולא נראה כחוזר מביטולו כנ"ל: כתב המ"מ בשם רשב"א דה"ה אם הם שנים וא' ביטל לחבירו המבטל אסור בשל חבירו וחבירו מותר בשל עצמו וכן רבים שלא עירבו שנתנו רשותם לרבים שעירבו לפי שהיחיד נעשה אורח אצל רבים ואין רבים נעשים אורחים אצל רבים ולא יחיד אצל יחיד עכ"ל. ומדברי רבינו לא משמע הכי שכתב שאין רבים נעשים אורחים אצל יחיד משמע אבל יחיד אצל יחיד או רבים אצל רבים נעשו אורחים וכן מוכח מל' תוס' שהביא ב"י בסי' שפ"א שכתבו אבל הכא כשביטלו כל השכונות רשותם לא' אשתרו כו' משמע שא' אצל א' נעשה אורח ואע"ג דהתם הם רבים שמבטלים ביתם לבית אחד ול"ד לבני חצר רבים שביטלו חצירם לאחד מבני החצר דאמר בגמ' דאין נעשים אורחים שאני התם שמבטלים רשותם שיש להם בשיתוף לאחד והוי רבים אצל יחיד אבל התם בביטול בית לבית כ"א מבטל ביתו בפני עצמו והוי כיחיד ליחיד והוי ביטול וע"כ נראה לחלק בין ביטול בית לבית ובין ביטול בני החצר רבים שביטלו חצירם ליחיד דשאני התם שביטלו חצירם ולא ביתם ולכך אסורים להוציא אפילו מביתו מטעם דלא נעשו אורחים אצל יחיד אבל הכא שביטלו את ביתם ולא נשאר להם כלום מותרים לטלטל מביתם מאחר שנשארים בביתם דדוקא כשלא ביטלו את רשות ביתם או מביתם ודאי לא יוכלו מאחר שלא ביטלו וגם מביתו אסורים להוציא שאין נעשים אורחים אצל יחיד אבל כשביטלו גם ביתם אז מותרין להוציא מביתם ונעשים אורחים מאחר שאותו בית אינו של יחיד רק שביטלו להנאתן ולצורכן וזה חילוק נכון אבל יחיד אצל יחיד עכ"פ נעשה אורח ולא כטעם רשב"א:

שכמו

שפא המבטל רשותו וכו' משנה פרק הדר (דף ס"ט) פלוגתא דר"מ ור"י ופסק כר' יהודה דבשוגג כיון דבלא דעת הוציא לא הויא חזרה : **ומ"ש** ל"ש מבע"י ל"ש משחשיכה הכי משמע מפשטא דתלמודא דתניא בסתמא דכשהחזיקו בני המבוי במבוי אפילו הוציא אח"כ במזיד אינו אוסר ועוד נראה דהא דקאמר ל"ש מבע"י ל"ש משחשיכה ה"ק לא מיבעיא מבע"י דהחזקה שהחזיקו בני מבוי במבוי קנין גמור הוא דאינו יכול לחזור אלא אפילו החזיקו משחשיכה דמקני רשותא בשבתא אסור אפ"ה כיון דבטיל רשות אסתלוקי רשותא בעלמא הוא דמה"ט קאמרי ב"ה דאפי' משחשיכה נותנין רשות כדקאמר תלמודא (בדף ע"א) א"כ החזקה נמי שרי בשבתא דה"ל כאילו נכנס ברשות שהוא הפקר לכל וכי היכי דכתב רבינו בסימן הקודם דיכול לבטל אף משתחשך כך כתב כאן דיכול להחזיק אף משתחשך ולכן איכא לתמוה טובא על מה שכתב רבינו דרש"י פירש שאין חזקה מועלת אלא אם כן החזיקו משתחשך דאדרבה החזקה עדיפא מבע"י דקונה ממש הוא בחזקה זו ותו דלא אשכחן לרש"י שכתב כן דמה שפי' ב"י דבסוף (דף ס"ח) פירש רש"י גבי צדוקי והוציאו את הכלים והחזיקו במבוי ושוב לא יוכל לחזור מבטולו וכשקידש היום עסקינן דחזקה דמבע"י לא מוכחא עכ"ל נראה לפע"ד דאדרבה מוכח מדלא פירש רש"י ומשחשכה עסקינן אלא וכשקידש היום עסקינן כו' דמבעוד יום קאמר דהיינו מקמי שתחשך כמו שפירש רש"י ריש ברכות דקידוש היום הוא בין השמשות ספק יום ספק לילה דקידש היום מספק וכן במשנה ריש פרק הדר כתב רש"י וז"ל א"ל אבא מהרו והוציאו כליכם למבוי והחזיקו בו כיון דקידש היום מיד כדי שלא יחזור בו עכ"ל דבא רש"י ליישב למה אמר מהרו והוציאו וכו' אמר דמהירה זו היתה לפי שהיה סמוך לחשיכה והיה ממהר עליהם שיחזיקו במבוי קודם שיקדש עליהם היום שלא יהא בחזקה זו כנגד איסור קנין בשבת וז"ל רש"י מהרו וכו' כלומר דכיון דקידש היום מיד צריכין אתם למהר להחזיק קודם שקידש היום דפשיטא דאע"פ דהלכה כב"ה דבין בנותן רשות ובין במחזיק רשות אף משתחשך היא מ"מ טפי עדיף מבע"י מבשחשיכה ולהכי אמר מהרו והוציאו וכאן בא רש"י ליישב הלא הא גופא קשיא למה המתין עד סמוך לחשיכה דקידש היום מיד והוצרך לומר מהרו ולמה לא אמר להם מבע"י טובא שיוציאו כליהם מיד לאחר שביטל להם רשותו ועל זה פירש רש"י דחזקה דמבעוד יום טובא לא מוכחא כדתנא הוא סבא ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר כדאיתא בפרק ב"מ סוף (דף כג) וכדלעיל בסימן רס"ג אבל בסמוך לחשיכה מבעוד יום מוכחא ותו נראה דאפי' מבע"י טובא אם כבר החזיק פשיטא דקנה רשותו והיאך יאמר רש"י דאין חזקה מועלת מבע"י ולכן אני אומר דאיזה תלמיד טועה כתב הגה"ה זו בגליון והכניסוהו הסופרים בפנים ובספרי רבינו הישנים לא נמצא זה בשם רש"י וזה עדות נאמנה דטעות הוא ולענין הלכה הכי נקטינן דלכתחלה יחזיקו מבע"י סמוך לחשיכה קודם שקידש היום ובדיעבד אפילו החזיקו מבע"י טובא או משחשיכה נמי מועלת חזקתם ודלא כמ"ש בש"ע דלרש"י אין חזקה מועלת אלא א"כ החזיקו משחשיכה דליתא ותלו בפירוש רש"י מה שלא עלה על לבו :

ריש ביטול רשות מחצר לחצר וכו' שם (דף סו) פליגי בה שמואל ור' יוחנן ופסקו הפוסקים כר"י דאמר יש ביטול אפילו בב' חצירות ופתח ביניהם ומכ"ש

מבתיהם והם אסורין אף מביתן לחצר ולא אמרינן שהם יהיו כאורחים שאין רבים נעשין אורחין אצל יחיד [ג] **שכחו** שנים ולא עירבו יכולין לבטל רשותן שיבטל כל א' מהן רשותו לכל בני החצר בין אם מבטלים לרבים שעירבו ובלבד שכל אחד מהם יבטל לכל אחד בין אם מבטלין לא' שלא עירב אבל אין מבטלין לשנים שלא עירבו בין אם מבטלין רבים ועירבו בין אם הוא יחיד שלא עירב שהרי אף לאחר שיבטלו להם הם שנים וא' אוסר על חבירו ואפילו אמר לאחד אני מבטל לך ע"מ שתחזור ותבטל לחבירך אינו מועיל (ה) כיון שלא זכה בחלק שביטלו לו בענין שיוכל לטלטל בחצר אינו יכול לחזור ולהקנותה לחבירו :

שפא (א) **המבטל** רשותו והוציא אח"כ מביתו לחצר בשוגג אינו אוסר במזיד אוסר שהרי חוזר בביטולו שביטל החזיקו בו כבר (ב) שהוציאו מבתיהם לחצר לא שנא מבע"י ל"ש משחשיכה אינו יכול לחזור מביטולו ורש"י פי' שאין חזקה מועלת אא"כ החזיקו משתחשך : יש ביטול רשות מחצר לחצר (ג) ל"ש ב' חצרות ופתח ביניהן ולא עירבו יחד יכול אחת לבטל רשותה לחבירתה

הרבים אינם נעשים אפילו אלא הרבים ולא היחיד אלא היחיד עכ"ל. כתב ה"ר יהונתן נתנו לו רשותם הוא מותר בשלו להוציא מביתו לחצר אבל בשלהם לא שהרי לא סלקו נפשם מבתיהם אלא מן החצר לבדו ע"כ משמע מדבריו שאם ביטלו בפירוש רשות חצירן ורשות בתיהם שהוא מותר להוציא אף מבתיהם וכ"כ מדברי רבינו (א) : **שכחו** שנים ולא עירבו יכולין לבטל רשותם וכו' משנה וברייתא בפ' הדר (דף סט וע') : **ומ"ש** ואפי' אמר לא' אני מבטל לך ע"מ שתחזור ותבטל לחבירך וכו' כך פשוט שם בגמ' (דף ע') מייתורא דמתני'. כתב ה"ר יהונתן בפירוש המשנה תני בברייתא שאע"פ שחזר השני וביטל רשותו לחבירו אסור להוציא לחצר דכיון שתיכף שביטלו אותן שעירבו לאותן שלא עירבו לא הותר לטלטל בחצר שוב לא מהני ליה ביטול חבירו עוד משמע מכאן שהי' או השנים שמבטלים רשותן ליחיד צריכין שיבטלו רשותן לו בבת אחת ואחר כך כתב בגמרא הכא כיון דשאר בני החצר לאו להאי דפייש לחודיה בטיל אלא לתרווייהו וכו' והם דברי רש"י ולפי טעם זה אין הי' או הב' צריכין לבטל רשותן בבת אחת אלא אפי' זה אחר זה מהני וכ"כ שהוא דעת כל הפוסקים שלא חילקו בדבר ודע דאיתא בברייתא שם א' שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב אבל אין אחד שעירב נותן רשותו לא' שלא עירב ובגמ' ה"ד אחד שעירב אי דליכא אחרינא בהדיה בהדי מאן עירב אלא פשיטא דאיכא אחרינא בהדיה וקתני לאחד שעירב כלומר וקשיא למ"ד צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד ותירצו הכ"ע דהוה ומית והרמב"ם בפ"ב מה"ע כתב כלשון הברייתא ולא כתב מאי דאוקימנא הכ"ע דהוה ומית וה"ה תמה עליו וכתב שכבר הושג מזה ואפשר שסמך לו על מה שביאר למעלה שצריך לבטל לכל א' וא' ע"כ וכתבו סמ"ג וסמ"ק השלישי שלא עירב מבטל רשותו לאחד מאותם שעירבו והשני שעירב יבטל גם הוא לחבירו שעירב את רשותו כלומר דבלא מת נמי משכחת לה אלא שהתלמוד רצה להעמידה בשאין צריך ליתן רשות אלא האחד לבדו כפשטא דברייתא (ב) והא דאוקימנא דהוה ומית פירש"י דמיירי בשיירא שחנתה בבקעה א והקיפוה מחיצה ונעשה חצר ונטעו בה איש אהלו דכי מת אין ליורשים שם כלום דאי בחצר ממש הא איכא יורשים וכיון דאילו הוה אבוהון קיים הוה אוסר איהו נמי אסרו וכתבו התו' דבחנם דחק לפרש כן דאין היורש אוסר אא"כ הולך לדור שם דהלכה כר"ש דאמר אפי' הניח את ביתו והלך לשבות אצל בתו אינו אוסר שכבר הסיח מלבו :

שפא המבטל רשותו והוציא אחר כך וכו' משנה בפ' הדר (סט:) פלוגתא דר"מ ור' יהודה ופסק כר' יהודה וכן פסקו הפוסקים כ' רבינו ירוחם בני"ו ואם הוציא במזיד אוסר דוקא שלא החזיקו עדיין האחרים בחצר אבל אם החזיקו כבר ואח"כ הוציא אפי' במזיד אינו אוסר וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ורוב הפוסקים אבל לרש"י לפי פירושו וקצת הפוסקים אוסרים במזיד אפי' החזיקו כבר כי הוא מחלל שבת בפרהסיא (א) ואינו מבטל אפילו שחילל במילי דרבנן כך פשוט בפ' הדר עד כאן והענין הוא דהא דתניא (שם סט) עד שלא נתן רשותו הוציא בין בשוגג בין במזיד יכול לבטל דברי ר"מ ר' יהודה אומר בשוגג יכול לבטל במזיד אין יכול לבטל קסבר רבי יהודה מחלל שבת אין יכול לבטל בלא שכירות והתוספות (שם) הקשו עליו והעלו דהכא לא מטעם מומר קאמר דמומר לא שייך אלא באדם הרגיל לחלל שבתות ואינו נזהר כלל אבל הכא לא ברגיל איירי וכו' ומיהו במאי דמשמע מדברי רש"י דאפילו במילי דרבנן חשיב מומר לא נחלקו עליו התוספות אדרבה כתבו דהכי משמע בגמרא וכבר כתב רבינו כן בסימן שפ"ה : **ומ"ש** רבינו שהחזיקו בו כבר וכו' ג"ז שם בדף הנזכר אמר אביי הכי ותניא כוותיה ואע"פ שכתב שם רש"י דלרבי יהודה דמתני' לא מהניא חזקה מ"מ כבר כתב דלרבי יהודה דברייתא מהניא וקי"ל הלכה בדברי המיקל בעירוב וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מה"ע וכתב ה"ה שכן דעת הרשב"א : **ומ"ש** החזיקו בו כבר שהוציאו מבתיהם לחצר לאו דוקא דה"ה להכניסו מחצר לבתיהם וכ"כ התוספות בפרק הדר (דף סח) .הא דאמר ר"ג הוציאו מה שאתם מוציאים והכניסו מה שאתם מכניסים ואע"פ שכתב רבינו בסימן זה שאין נקרא מחזיק אלא כשמכניס לרשות שביטל אבל מה שמוציא ממנו אינה חזרה והם דברי התוספות (שם כג:) גבי המן בר ריסתק ל"ק דלא אמרן כן אלא דוקא לענין חוזר ומחזיק דכשמוציא מרשות שביטל לא מיקרי חזרה אבל לגבי חזקה כל שעושה דבר שהיה נאסר בלא ביטול הוי חזקה : **ומ"ש** ל"ש מבע"י ל"ש משחשכה כן משמע מסתימות המשנה שם : **ומ"ש** ורש"י פירש שאין חזקה מועלת אא"כ החזיקו משתחשך הוא שם (סח) אהא דאמרינן לדוקי מאן דכר שמיה חסורי מיחסרא וה"ק לדוקי הרי הוא כעכו"ם וכו' ואמר לנו אבא מהרו והוציאו את הכלים למבוי עד שלא יוציא ויאסר עליכם ופירש"י והוציאו את הכלים . והחזיקו במבוי ושוב לא יוכל לחזור מביטולו וכשקידש היום עסקינן דחזקה דמבע"י לא מוכחא : **ריש** ביטול רשות מחצר לחצר וכו' ג"ז בפרק הדר (דף ס"ו) פלוגתא דשמואל ור' יוחנן ופסק הרא"ש כר"י דאמר הכי וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מה"ע וכ"כ סמ"ג וסמ"ק : **ומ"ש** ל"ש ב' חצירות ופתח ביניהם ולא עירבו וכו' ול"ש ב' חצירות זו לפנים מזו וכו' שם בדף הנזכר כי אמר שמואל אין ביטול רשות מחצר לחצר לא אמרן אלא ב' חצירות ופתח א' ביניהם אבל זו לפנים מזו מתוך שאוסרין זה על זה מבטלין וא"כ רבי יוחנן דפליג עליה אפילו בשתי חצירות ופתח ביניהם אמר דיש ביטול רשות : **ומ"ש** גבי ב' חצירות ופתח ביניהם לא עירבו יחד כלומר אבל כל חצר עירבה לעצמה ואין לפרש דלא עירבו כלל דא"כ היאך מבטלין הא קי"ל דלשנים שלא עירבו אין מבטלין לפי שכל אחד אוסר על חבירו כמ"ש בסימן ש"פ וסתם חצר יש בו ב' בתים :

ומ"ש

דרכי משה

שפ (א) ולא ידעתי מניין לו שכן נראה דעת רבינו שהרי כתב סתמא ולא אמרו שיהי כאורחים כו' דמשמע דבכל ענין לא מהני מהאי טעמא : (ב) ובמהרי"ל כתב דיש אוסרין לבטל רשות בזמן הזה ויש שהתירו : **שפא** (א) וכן כתב הר"י :

וכתב

דרישה

[ב] **שכחו** שנים ולא עירבו יכולין לבטל כו' האי שיבטל לשון מיותר הוא דהל"ל מיד בין אם כו'. ב"י דייק מדברי רש"י שכתב במשנה פ' הדר גבי לדוקי וש"מ שאינו ככותי דאי אגירו מיניה היכי מצי למהדר ע"כ ומשמע לו דכל שאינו ככותי אין שוכרין ממנו ול"נ דאי מהא לא איריא דמצלן לפרש דברי רש"י כך דכל שאינו ככותי אין שוכרין ולשונו של רש"י נ"ל משמע שכי דכותי מוכרחים לשכור ממנו ואם רוצים לשכור רשאי. ב"י הביא לשון סמ"ג בשם"ס וה שפי' לשון הברייתא דקתני אחד שלא עירב נותן רשותו לא' שעירב דר"ל דגם השני שעירב יבטל גם הוא לאותו שעירב כמלא דשניהם ביטלו לאחד שעירב וסיפא דברייתא דקתני ואין אחד שעירב יכול ליתן רשותו לאחד שלא עירב צ"ל שאחד שעירב למוד ביטל רשותו והשני שעירב עמו לא ביטל רשותו ומש"ה אינו יכול ואע"פ דפשיטא היא הלשון הברייתא קתני דקתני שם כל אלוקי דינים ובאמת אוקימתא דהסמ"ג היא דוחק דמפרש דרישא דקתני א' שביטל דמיירי שגם השני שעירב ביטלו לו וא"כ בסיפא נמי אם הי' גם השני שעירב מבטל לאותו שלא עירב הוה מועיל ולמה מילק בינייהו וקתני בזה יכול ובזה אינו יכול :

ויש

(ג) ל"ש שני חצירות ופתח ביניהם כו' לכאורה נראה שהטעם הוא משום דהוי רבים אצל רבים וכמ"ש רשב"א אבל כבר כתבתי שאין כן דעת רבינו ור"י לכן נראה דהטעם

שהוא

פרישה

(ה) כיון שלא זכה בחלק כו' פי' שלא הותר לו לטלטל תיכף בשעה שביטלו לו :

סי' שפא (א) **המבטל** רשותו כו' כאן מיירי שלא ביטל ביתו דאסור בכל ענין להוציא אלא שאינו אוסר עליהם אם החזיקו הם תחלה א"כ מיירי שביטל גם רשות ביתו וקמ"ל שדינו שאחרים מותרין להוציא מביתו ולא הוא עד שיחזיקו בו תחלה מי שביטל להם ואח"כ גם הוא מותר לכתחלה כמ"ש לעיל : (ב) **שהוציאו** מבתיהם לחצר פי' שתיהם ולא המיוחד לבדה דהוי הפנימית רגל המסורה במקומה ופי' לא עירבו יחד הא כל אחת לעצמה עירבה דאל"כ הא קי"ל דאין מבטלין רשות לשנים שלא עירבו וסתם חצר יש בו ב' בתים וכתב ב"י בשם התוס' דה"ה אם הכניסו מחצר לבתים ולאו דוקא כשהוציאו מבתיהם לחצר דהא מחזיקין בחצר ומכניסין כלים לתוכו ובזה מראין הקנין משא"כ כשמוציאין מתוך החצר שרוצין לכנוס לבתיהם דבזה אין מראין שום קנין בחצר ואע"ג דכתב רבינו בסמוך שאין נקרא מחזיק אלא כשמכניס כו' וקמל"ן ב"י דהכא מהני ושאני התם דקאי אהמבטל דלא מיקרי חוזר ומחזיק אלא כשמכניס לרשות שביטל אבל הכא דאיירי במי שביטל להן שרוצים לקנות כל שעושה דבר שהיה נאסר לעשות בלא ביטול מהני לב"י אלא שכתב בקיצור אבל כן הוא כוונתו ודו"ק :

חידושי הגהות

שפ א ברש"י שלפנינו איתא והקיפוהו חצר :

ע"ש

ומ"ש גבי ב' חצירות זו לפנים מזו ולא עירבו אין לפרש דלא עירבו כלל מהאי טעמא גופיה וכן אין לפרש לא עירבו שתיהן יחד אלא עירבה זו לעצמה וזו לעצמה דאם כן היכי קאמר שפנימית אוסרת על החיצונה והלא כל אחת מותרת בחצירה וקי"ל דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה כמ"ש בסי' שע"ח גם אין לפרש לא עירבו שתיהן אלא הפנימית לבדה דא"כ לא מצי מבטלי רשותייהו לבני החיצונה שלא עירבו משום דאין מבטלין רשות לשנים שלא עירבו כדבסמוך אלא על כרחך לפרש לא עירבו שתיהן אלא החיצונה לבדה דהשתא כיון דפנימית לא עירבה כלל ה"ל רגל האסורה במקומה ואוסרת על החיצונה כמו שנתבאר בסימן שע"ח:

ומ"ש שלא תשמש ולא תעבור עליה וכו' הוא מדין כל מבטלי רשות שנתבאר בסי' ש"פ וה"ה נמי דבעינן הכא נעילת דלת אלא שרבינו לא חש לכתבו לפי שסמך על מ"ש שם ואע"ג דבס"פ כיצד מעברין (נט:) אמרו דפנימית אחדא לדשא ומשתמשת ופירש"י שלא יהא דריסת רגל על החיצונה כבר כתבו שם התוס' דלאו דוקא דליכא קפידא בדריסת רגל אלא תיחוד דשא מלהשתמש בחיצונה קאמר: **ומ"ש** או עירבו יחד ונתנו עירובן בחיצונה ושכח א' מן הפנימית יכול לבטל רשותו כלו' יבטל רשותו לכ"א מבני הפנימי' וגם לכל אחד מבני החיצונה ויהיה הוא לבדו אסור וכולם מותרים אבל אם ביטל לבני החיצונה ולא לבני הפנימית עדיין פנימית באיסורה עומדת לפי שאין עירובה בחצירה ואי אמרינן תסתלק מן החיצונה הרי הן בלא עירוב וכולם אוסרין זה על זה. וה"ה שאם שכח אחד מן החיצונה ולא עירב שהוא מבטל רשותו לכל אחד ואחד מבני החיצונה ומבני הפנימית והוא אסור וכולם מותרים וכן אם נתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב יכול לבטל רשותו לכל אחד ואחד מבני הפנימית והחיצונה יהיה הוא אסור וכולם מותרים ולא חש רבינו לכתוב הני בבי משום דמהך בבא שכתב מישתמעי הני שאם בשכח א' מן הפנימית מהני ביטול רשותו לבני החיצונה אע"פ שיש לו דריסת רגל כ"ש שאם שכח אחד מן החיצונה מבטל רשותו גם לבני הפנימית ואם בנתנו עירובן בחיצונה מהני ביטול רשות דבן פנימית ששכח להתיר ב' החצירות ה"ה בשנתנו עירובן בפנימית דמהני דמ"ש ולא איצטריך לאשמועינן אלא היכא דנתנו עירובן בפנימית ושכח א' מן החיצונה ולא עירב דפנימית מותרת משום דאחדא דשא ומשתמשת שהרי עירובה בחצירה ואמרה לחיצונה לתקוני שתפתיך ולא לעוותי כמ"ש בסי' שע"ח ומיהו כי שכח אחד מן הפנימית לא שרי לפנימית דנימא דתיחוד דשא ותשתמש משום דלא מצי למימר לחיצונה לתקוני שתפתיך ולא לעוותי שהרי העוות לא ע"י חיצונה בא אלא ע"י פנימית וכמ"ש רש"י בפ' הדר (דף סו): **ויש** ביטול רשות בחורבה וכו' ג"ז בפ' הדר (דף סו) פלוגתא דשמואל ורבי יוחנן ופסקו כר' יוחנן: **ומ"ש** ויש ביטול רשות מבית לבית בפ' הדר (כג.) גבי ההוא מבואה דהוה דייר בה המן בר רכתק כתבו התוס' שרש"י הורה כן וכתב שאור"י דאם יועיל ביטול מבית לבי' א"כ יהיו כולם מותרים לטלטל מזו לזו גם אותם שביטלו להם שאע"פ שהמבטל רשות חבירו אסור להוציא מביתו לחצר התם הוא שיש להם חלק בחצר אבל הכא כשביטלו כל השכונות רשותם לאחר איסתרו כולהו דאין דומה כלל להוזר ומחזיק ברשותו כשמטלטל מביתו לבית חבירו וכיון דמשתרו כולהו ע"י ביטול אין לביטול להועיל כאן דא"כ בטלת תורת עירוב מאותו מבוי שלא יחושו לעשות עוד עירוב כיון דמשתרו כולהו בביטול ומיהו אור"י דאם יש חדרים בבית יכול לבטל כל הבית בלא חדרים שיהא עכשיו אסור להוציא מן החדר לבית כמו מבית לחצר ואין שייך כאן בטלת תורת עירוב שהרי ישתכר בעירוב יותר מן הביטול ונראה דאין מכאן ראיה לחלוק על הוראת רש"י דשפיר דמי דהוזר בו מביטולו כשנוטל כליו והכניס לתוך בית חבירו וחזר והחזיר לביתו שהוא רשות המיוחדת לו נראה כחוזר בו מביטולו וכיון שמפסיד בדבר לא ביטלת תורת עירוב עכ"ל. והרא"ש כתב הא דנראה דאין מכאן ראיה לחלוק על הוראת רש"י וכו' בשם רבינו שמשון וכתבו שר"ת הולק ואומר שאין ביטול רשות מבית לבית והרא"ש הסכים לדעת רש"י ונראה מדבריו דס"ל כר"ש דאפילו אין חדרים בבית יכול לבטל ביתו וכ"כ רבינו ירוחם בח"ו שדעת הרא"ש כר"ש ושכן נראה עיקר:

וז"ש רבינו אבל אינו יכול להוציא מבית חבירו לביתו וכו' והיינו כשאין חדרים בבית ומשום דאינו יכול להוציא מבית חבירו לביתו נמצא שנשתכר בעירוב מבביטול וזהו שכתב אח"כ וכן אם יש לו חדר פתוח משמע דעד השתא בשאין חדר פתוח עסקינן והגהות מיימון כתבו כברות אלו בפ"ב מה"ע בשם סמ"ג וסמ"ק ונראה מדבריהם דליתא לדר"ת וכתבו דטוב לשייר חדר אחד שלא יבטל וכדברי ר"י: **ומ"ש** אסור להוציא מהחדר לביתו נראה דהיינו כשביטל רשות ביתו סתם אבל אם ביטל רשות ביתו ורשות חדרו בהדיא שרי להוציא אפילו מחדר לביתו ויותר נראה דלא אסר להוציא מהחדר אלא עד שיחזיקו בני החצר להוציא מבתיהם לחצר אבל אחר שהחזיקו יכול להוציא אפילו מחדרו: **ומ"ש** אבל ב' בתים ברה"ר וכו' גם זה בפ' הדר (דף ע) תני כל שהותר למקצת שבת הותר לכל השבת וכל שנאסר למקצת

לחבירתה להיות מותרת להשתמש בה ולא היא (ד) **לא שנא ב'** הצירות זו לפנים מזו (ה) ולא עירבו שפנימית אוסרת על החיצונה יכולה לבטל לה רשותה שלא תשמש ולא תעבור עליה (ו) אלא בשעה שצריכה לצאת ותהיה החיצונה מותרת או עירבו יחד ונתנו עירובן בחיצונה ושכח א' מן הפנימית (ס"א החיצונה) ולא עירב (ז) יכול לבטל רשותו אבל נתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן החיצונה אף ביטול אין צריכין כדפרישית לעיל **יש ביטול רשות** בחורבה כגון ב' בתים והורבה ביניהן שהיא של שניהן ושכחו ולא עירבו יכול אחד לבטל רשותו לחבירו ולהיותו מותר בה [א] **ויש ביטול רשות מבית לבית** שאם ב' בתים ופתח ביניהן ולא עירבו אחד מבטל רשות לחבירו ואפי' המבטל יכול להוציא מביתו לבית חבירו ואין כאן משום חוזר ומחזיק ברשותו (ח) שאין נקרא מחזיק אלא כשמכנים לרשות שביטל אבל מה שמוציא ממנו אינו חזרה (ט) אבל אינו יכול להוציא מבית חבירו לביתו שאז היה חוזר ומחזיק ברשות שביטל וכן אם יש לו חדר פתוח לביתו וביטל רשות ביתו אסור להוציא מהחדר לביתו (י) אבל ב' בתים בר"ה ובאו כותים בשבת וסגרו ר"ה שביניהן בענין שיש ביניהן כמו חצר והרי אוסרין זה על זה שהוא

ומכ"ש בב' חצירות זו לפנים מזו דכיון דאוסרת הפנימית על החיצונה פשיטא דיכולה לבטל לה רשותה וכו': **ומ"ש** אם עירבו יחד וכו' ושכח אחד מן החיצונה. וכך הוא במקצת ספרי רבינו ושכח אחד מן החיצונה ומפורש כן בסוגיא:

הדר

פרישה

שהיא אסורה כמ"ש בדרישה דמיירי או קודם שהחזיקו או שלא ביטל רשות ביתו אלא רשות חצירו. עיין בב"י שכתב דגם אין לפרש דעירב פנימי כו' יש לתמוה עליו למה ליה לאהדורי אדמייה אמרינא והלא הוא נדחה בדימוי ראשון דא"כ הוה רגל המותרת במקומה כו' וק"ל:

(ד) **ל"ש** שני חצירות זו לפנים מזו כו' לכאורה היה נראה דהל"ל עד שיחזיקו הם תחלה כדלעיל או שלא ביטלו רק חצירות אבל לפי מ"ש הרשב"א וב"י הביאו בסי' זה דאפילו רבים נעשים אורחים אצל רבים היא אסורה בכל ענין וק"ל: (ה) **ולא עירבו** שתיהם אלא החיצונה לבד דהוה הפנימית רגל האסורה במקומה:

(ו) **אלא** בשעה שצריכה לצאת כי בדריסת הרגל לחודא אינה אוסרת אלא א"כ יש לחוש שישתמש בחיצונה ר"ל כלים ששבתו בחצר יטלטל מזה לזה ולכך צריך גם כן שתיחד דשא כמו לעיל גבי בית אלא שסמך רבינו אדלעיל. ב"י:

(ז) **יכול לבטל** רשותו כלומר לכל אחד מבני הפנימית והחיצונים ויהיה הוא לבדו אסור וכולם מותרים אבל אם ביטל לבני החיצונה ולא לבני הפנימית עדיין פנימית באיסורה עומדת לפי שאין עירובה בחצירה ואי אמרינן תסתלק מן החיצונה הרי הן בלא עירוב וכולם אוסרין וע"ז וה"ה אם שכח אחד מן החיצונים ולא עירב שמבטל רשותו לכל אחד מהחיצונים והפנימית והוא אסור וכולם מותרים כו' ב"י ע"ש. והא דנקט נתנו עירובן בחיצונים נראה דלרבותא נקט אע"פ שאין עירובה במקומה אפ"ה יכול לבטל אע"ג דהוה ביטול מחצר לחצר ומכ"ש אי נתנו עירובם בפנימית דהוה כאילו דרים גם החיצונים בפנימית ואז לא הוה כביטול מחצר לחצר ממש אבל א"ל דאי הוה העירוב ממש בפנימית לא היה צריך לבטל גם לחיצונה משום דפנימית יכולה לסגור הדלת דהא כתבתי בסמוך כיון דהעיוות בא מהכא לחיצונה דהיינו שאחד מהן שכחה לערב אינו יכולה לסגור הדלת כדפרישית לעיל סי' שע"ח ר"ל שאינו צריך אותו ששכח בחיצונה לבטל גם לכל אחד מהפנימים להתירם דבלא"ה מותרים אבל אם שכח אחד מהפנימיים צריך הוא לבטל לכל אחד מהפנימיים וגם לכל אחד מהחיצונים אפי' העירוב מונחת בפנימית אם לא שעירבה לעצמה ואם לא ביטל לחיצונה גם הם אסורים דלא מצי למימר לחיצונה לתקוני שדרתיך כו' שהרי העיוות לא ע"י חיצונה בא אלא ע"י פנימית כמ"ש רש"י בפרק הדר עלה ס"ו ב"י:

(ח) **שאין** נקרא מחזיק אלא כו' פי' לענין שיקרא מחזיק ברשותו שכבר ביטל אלא כשמכנים ועיין מ"ש לעיל בריש הסימן ואינו דומה למ"ש לעיל דאם הוציא במזיד אוסר כו' דהתם הוצאה זו הכנסה היא שהרי הוא מכנים לרשותו שביטל דהיינו החצר משא"כ כאן שהוא מכנים לבית חבירו שמעולם לא היה שלו והיינו הוצאה ולא הכנסה ובזה מיושב גם כן מ"ש בסי' ש"פ דכשביטל חצירו ולא ביתו אסור לו להוציא מביתו לחצר כו' ופי' ה"ר יונתן חד טעמא משום דנראה כאילו חוזר ומחזיק ברשותו אע"פ דלא הוי אלא הוצאה מבית אלא לפי שמוציא מביתו שלא ביטל לחצר שביטל דאותה הוצאה הכנסה היא וק"ל:

(ט) **אבל** אינו יכול להוציא מבית חבירו כו' וא"ת הא לעיל סי' ש"פ כתב דכשביטל גם ביתו מותר גם להכנים לביתו דהוי אורח לגבייהו וכמ"ש לעיל ב"י בשם רש"י ולק"מ דהתם איירי דכבר החזיקו המה בהוצאה והכנסה דשוב לא יכול לחזור וכאן איירי דעדיין לא החזיקו וה"א דאפ"ה מותר מטעם דנעשה אורח גביה כמו המבטל רשות חבירו לחוד דמותר להוציא מביתו לרשותן אע"פ שעדיין המה לא החזיקו וק"ל. ומ"ש ב"י דמיירי כשאין חדרים בביתו כו' לא ידעתי מנ"ל ואדרבה כשנדקדק בדברי רבינו היטב תראה דמיירי אפי' כשיש שם חדרים מדתלה האיסור משום דנראה כחוזר ומחזיק ברשות שביטל וממילא אין חילוק בין יש שם חדרים ובין אין שם חדרים:

(י) **אבל** שני בתים כו' כן הוא בגמרא (דף ס"ז ע"א) וצ"ע אמאי נקט שני בתים ברשות הרבים דזה אינו שכיח כלל דבשבת יקיפו ר"ה ולא נקט שני בתים בשני חצירות ומחיצה ביניהן שלא היו יכולין לערב בע"ש ונפל המחיצה בשבת שאסורים בני חצר זה לבטל רשותם לבני חצר אחרת מה"ט כיון שלא היו יכולין לערב מאתמול וכ"ל לייסב קצת דלרבותא נקט הכי משום דה"א דבזה יש להקל טפי כיון דעיקר תשמישו דכל חד לפני פתחו כל השבוע וצריכא להו טובא משא"כ כל אחד בחצר חבירו דאינו שכיח שם כל השבוע וכדאיתא שם בגמרא דף ס"ו ע"ב דהיינו טעמא דשמואל דיש ביטול א' לחבירו בחצר א' ואין ביטול א' לחבירו מחצר לחצר או לחורבה וכמ"ש רש"י ור' יהונתן התם דלא אקילו רבנן אלא היכא דעיקר תשמישו התם ונהי דהכן לא קי"ל כהא דשמואל דהואיל דיכולין לערב מאתמול יחד מבטלין

דרישה

סי' שפא [א] **ויש** ביטול רשות מבית לבית כו' עד שאין נקרא מחזיק אלא כשמכנים לרשות שביטל אבל מה שמוציא ממנו אינו חזרה ויש להקשות אסברא זו שכתב רבינו והוא סברת התוס' שכ"כ שם בעובדא דהמן בר ריסתק ע"ש דף ע"ג. ופי' מהא דכתבו התוס' שם דף ס"ח בד"ה הוציאו מה שמתם מוציאים כו' ז"ל פי' הוציאו מה שהכניסו דבחד מינייהו הוה מוקה כשעושה דבר שאינו נאסר בלא ביטול והא דקתני בסמוך מי שנתן רשות והוציא בין בשוגג בין במזיד אסור ל"ד הוציא אלא אפי' הכנים עכ"ל וקשה מה הקשו התוס' מהא דאמרו בסמוך והוציא דקאי אמבטל ויש לחוש שחוזר בו אמאי דאמר ר"ג הוציאו או הכניסו דקאי אהנהו שביטל להם לפי סברת רבינו שהרי המבטל אין לחוש שיחזור מביטולו עד שיכנים לרשות שביטל ומש"ה דוקא קאמר בסמוך והוציא ונראה שמה שמילקו התוס' ורבינו וכתבו דמבטל אין שייך לומר דחוזר בו כ"א כשמכניסה לרשות שביטל היינו דוקא אם ביטל רשות חצירו וביתו או שביטל רשות ביתו לבד ומטלטל מביתו לבית חבירו במקום שאין לו חלק בו אבל המבטל רשות חצירו לבד ולא רשות ביתו וזהו אסור לטלטל מן הדין מביתו לתוך החצר שאף שמותר לטלטל מביתם לתוך החצר הייני טעמא שנעשה אורח לגבייהו ומטלטל כלים שלהן לתוך השדה אבל אין אדם נעשה אורח בבית שלו לטלטל כליו מביתו לתוך החצר שביטל להן וה"ה שאסור להכנים אפי' כלים שלהן לתוך ביתו שבתוך ביתו אין נעשה אורח מאחר שלא ביטל להן ונמצא מבטל רשות חצירו לחוד וחוזר ומכנים מחצירו לתוך ביתו ונראה לכל שחזר מביטולו וסובר כיון שיש לו חלק בחצר מותר לטלטל מתוכו לתוך ביתו ומש"ה הקשו התוס' שפיר מהא דאמר בסמוך והוציא וכתבו דל"ד קאמר דכשעושה דבר שהיה נאסר בלא ביטול הוה מוקה ה"כ עושה דבר שלא היה עושה לולא שחזר בו ודו"ק ובזה נ"ל לייסב מה שיש להקשות ולדקדק ג"כ בדברי התוס' שכתבו שם דף ס"ו בד"ה א"כ בטלת תורת עירוב כו' שכתב שם ז"ל אומר ר"י דאם יועיל ביטול רשות מבית לבית א"כ יהיו מותרין כולן לטלטל מזו לזו גם אותן שבטלו להן אע"פ שהמבטל רשות חבירו אסור להוציא מביתו לחצר התם הוא שיש להם חלק בחצר ונראה כחוזר ומחזיק ברשותו אפי' למ"ד לעיל בפ"ב המבטל רשותו ביתו ג"כ ביטל אבל הכא כשביטלו כל השכונות רשותן לאחד אשתרי כולהו דאין דומה כחוזר וממחזקה ברשותו כשחוזר ומטלטל מביתו לבית חבירו ול"ד למוציא מביתו לחצר שיש לו בחצר חלק כו' ע"ש ויש לדקדק ענינים בדברים הללו חדא למה חזר וכתב ול"ד למוציא מביתו דהא כבר כתב תחלה דלא דמי ועוד צריך ישוב מה כוונתו במה שכתב תחלה התם הוא שיש להם חלק בחצר דלא היה לו לכתוב יש להם חלק אלא יש לו חלק כמ"ש אח"כ ועוד למה שינה דבתחלה כתב להם ואח"כ כתב לו ובמ"ש כאן רהטונה נתיישב הכל דמתחלה כתב דיש לחלק דכיון דיש להם חלק בחצר ואסור לאדם להוציא מרשותו לרשות אחר ודאי נראה כשמוציא מביתו שלא ביטל להחצר שביטל להן כאילו חוזר בו ומוציא מפני שסומך על מה שיש לו ג"כ חלק בחצר ואח"כ כתב ואפילו למ"ד דס"ל המבטל רשות סתם שביטל גם רשות ביתו וא"כ ליכא למיסר מה"ט דהא כבר כתבתי שהמבטל גם ביתו נעשה אורח גבייהו ומותר לטלטל מביתו לחצר מ"מ מאחר שיש לו ג"כ חלק יש לחוש שירצה כאילו חוזר מביטולו לכך אסור לו להוציא עד שיחזיקו הם תחילה וק"ל משא"כ כשמוציא מביתו שביטל לבית חבירו דשם ליכא למטעי כלל דהא אינו מכנים לרשותו וגם אין שייך לומר שירצה שחוזר מביטולו כיון שמוציא ואינו מכנים וגם אין לו חלק כלל בבית חבירו וליכא למיטעי ומש"ה מותר ומ"ש התוס' שם בשם ר"י והביאו ג"כ ב"י כאן וז"ל ומיהו אם יש חדרים בבית יכול לבטל כל הבית לבד מהחדרים יש לדקדק למה כתב בלא החדרים הלא אם גם יבטל החדרים מ"מ ישתכר דהרי הוא אסור לו להוציא ולהכנים מהחדרים לביתו ומביתו לחדרים שזהו נקרא מכנים כיון שביטל שני החדרים מכנים לתוך רשות שביטל ונראה כחוזר מביטולו והא ראיה שרבינו כתב סתם דאם יש לו חדר פתוח לביתו וביטל רשות ביתו אסור להוציא מהחדר לביתו ומשמע דאפי' באם לא ביטל חדרו איירי ובזה נתיישב ג"כ שתמה ר"י על מעשה דרש"י שהתיר לבטל מבית לבית דאם כן בטל תורת עירוב ולא תמה גם כן אמה שמותר לבטל הבית והחצר ואז מותר לטלטל גם כן לכולם א"כ יבוטל תורת עירוב. ב"י הביא ברייתא דתניא עד שלא נתן רשותו הוציא בין בשוגג בין במזיד יכול לבטלו כו' קיצר במקום שהיה לו להאריך כי ברייתא זו אין ענין לכאן למאי דמיירי בו רבינו ודין זה דאיירי בו רבינו במבטל רשותו הוא בסיפא דברייתא שהבאה הוא ז"ל וע"ש בפרק הדר. ב"י הביא בריש הסימן דברי רבינו ירוחם ז"ל כתב ר' ירוחם בנ"יב ואם

שפב הדר כו' ר"פ הדר פליגי בה ר"מ ורא"י והלכה כרא"י דלעולם אין כותי אוסר עד שיהיו ב' ישראלים אוסרים זה ע"ז ומ"ש דרים בשני בתים כ"כ הרא"ש לשם (דף קכב) והוא מדברי התוס' לשם (דף עד) בד"ה מבוי שלדו אחד כותי ומזה הטעם וכו' כי לא ירצה להשכיר וכו' אכיקלא לשם (ד' סב) כותי לא מוגר דחייש לכשפים פי' דכיון דישראל קפיד דלוגיר ליה רשותו בדמי' ולא להחזיק ברשותו בחנם חייש כותי דבדמים שנותן ישראל ליד כותי עושה לו כשפים : **ומ"ש** ואם ב' או ג' דרים עמו וכו' פי' דרים עמו בחצר כל אחד בביתו המיוחד לו אין יכולים לבטל רשותם וכו' הכי אסיק רבא בעובדא דלחמן בר ריסתק (דף סד) והיינו דוקא בביטול רשות לחוד בלא שכירות אין יכולים לבטל רשותם וכו' אבל על ידי שכירות כגון שבא כותי בשבת דשוכרין ממנו בשבת ואח"כ מבטלין ליחיד וכמ"ש רבינו בסי' שפ"ג וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כר' יוחנן ודלא כמ"ש הסמ"ג והסמ"ק בשם ר"י כשמואל דאין שוכרין ומבטלין בשבת והרב בשלטי הגבורים כתב דרבינו ס"ל כסמ"ג וסמ"ק מדכתב כאן ואם ב' או ג' דרים עמו אין יכולין לבטל רשותם וכו' ושגגה יצאה מתחת קולמסו דהדבר ברור כדפרישית :

למקצת שבת נאסר לכל השבת חוץ ממבטל רשות כל שהותר למקצת שבת הותר לכל השבת כגון עירב דרך הפתח ונסתם הפתח עירב דרך חלון ונסתם החלון כל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת כגון ב' בתים בשני צידי ר"ה והקיפוה כותים מחיצה בשבת וטעמא דמילתא משום שלא היו יכולין לערב מאתמול :

שהוא כמו חצר שב' בתים פתוחין לו (יא) אינן יכולין לבטל אחד לחבירו : (יב) יורש מבטל רשותו שאם לא עירב מורישו ומת בשבת והיורש דר בחצר ואוסר יכול לבטל רשותו : ומבטלין וחוזרין ומבטלין פי' שמבטלין רשותן בני חצר לחצר אחרת עד שיוציאו מה שירצו או לאחד מבני חצר וחוזרין ומבטלין לאותן שביטלו להם (יג) עד שיוציאו גם הם מה שירצו :

שפב **הדר** עם כותי בחצר (א) אינו אוסר עליו עד שיהו ב' ישראלי' דרים בשני בתים (ב) ואוסרין זה על זה אז הכותי אוסר עליהם ודבר זה מדרבנן ולכן לא הוצרכו לאסור אלא בשב' ישראלים דרים עמו ואם ב' או ג' דרים עמו אין יכולין לבטל רשותם לאחד מהם כדי שיחשיבם כיחיד ויהיה היחיד מותר (ג) להוציא מביתו לחצר ואין להם תקנה עד שישכיר להם רשותו ושכירות בכתם שמשכיר להם מועיל וא"צ לפרש כדי להתיר הטלטול וא"צ כתיבה והתימה ולא שטר משוטרי העיר ושוכרין ממנו (ד) אפילו בפחות מש"פ וכל זמן שאינו חוזר בו מועיל השכירות

יורש מבטל רשותו וכו' ג"ז פ' הדר (ע) בעא מיניה רבא מר"נ יורש מהו שיבטל רשות היכא דאי בעי לערובי מאתמול מצי מערב בטולי נמי מצי מבטל אבל האי כיון דאי בעי לערובי מאתמול לא מצי מערב לא מצי מבטל או דילמא יורש כרעיה דאבוה הוא א"ל אני אומר מבטל והני דבי שמואל תני אין מבטלין ופסק הרא"ש כר"נ וכן פסק הרמב"ם בפרק ב' מה"ע : **ומ"ש** והיורש דר בחצר ואוסר הוא ע"פ מה שנתבאר בסי' שע"א : **מבטלין** וחוזרין ומבטלין וכו' ג"ז בפ' הדר (דף סח) מחלוקת דרב ושמואל ופסקו הרי"ף והרא"ש והמרדכי וסמ"ג וסמ"ק כרב דאמר מבטלין וחוזרין ומבטלין וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מה"ע וכ' ה"ה שכן הכריע הרשב"א ומשמע דהא דצריך לחזור ולבטל כשביטל רשותו סתם היא שאילו ביטל רשות ביתו בפי' שניהם מותרים בין בבית המבטל בין בבית שאר שכיניו כמ"ש בסי' שקוד' זה ואינם צריכים לחזור ולבטל :

ומ"ש ושכירות בכתם שמשכיר להם מועיל וכו' שם (דף סב) איתמר רב חסדא אמר שכירות בריאה בעינן ורב ששת אמר שכיר' רעועה בעינן ומפרשינן בריאה מוהרקי ואבורגני פירש רש"י למלאות החצר בספסלים וקתידראות אם ירצה עכ"ל וא"כ לרב ששת דשכירות רעועה בעינן א"צ להתנות עם כותי ולפרש שהרשות בידו לטלטל כליו במבוי אלא שכירות סתם מתיר וא"צ לפרש דשוכר ממנו להתיר הטלטול וכ"כ הרא"ש לשם . עוד כתב הרא"ש דבערוך פירש מוהרקי כתיבה וחתימה אבורגני שלוחים משרתי העיר וכ"כ התוס' לשם וכתב הרא"ש דהלכה כרב ששת דהלכה כדברי המיקל בעירוב : **ומ"ש** וכל זמן שאינו חוזר בו מועיל וכו' כ"כ הרא"ש ע"ש מהר"ם והא דכתב רש"י שיקשה בעיניו לתת שכר בכל שבת ושבת ויצא משם היינו לומר כשהכותי חוזר בו מן השכירות אז צריך לחזור ולשכור ממנו כשיתרצה ע"כ והקשה ב"י דמפירש"י במשנה ר"פ מבואר דכשקיבל כותי שכירות לא יוכל לחזור בו ואם חוזר אין חזרתו חזרה שהרי אעובדא דאביו של ר"ג שאמר לבניו מהרו והוציאו את הכלים למבוי ויחזיקו במבוי שלא יקדים עצמו הצדוקי להחזיק בו ויאסור עליכם כתב רש"י וז"ל וש"מ דאינו ככותי דאי אגירו מיניה היכי מצי למיהדר אע"ג דמפיק לא אסר דהא נקט דמי עכ"ל אלמא דכל דנקיט דמי אינו יכול לחזור בו משכירותו עד שיחזור הדמים עכ"ל ותימה דהא פשיטא היא דאם שכרו לזמן דאין הכותי יכול לחזור בתוך הזמן ואם הגיע הזמן שקבע עמו אפי' שתק הכותי ולא אמר שחוזר בו פשיטא דצריך לחזור ולשכור שנית וכמ"ש בתשובה להרמב"ן בסימן ר"ז הביאו ב"י ואין בזה חולק ומהר"ם והרא"ש לא דברו אלא במי ששוכר מן הכותי

שפב הדר עם הכותי בחצר אינו אוסר עליו וכו' משנה בריש פרק הדר (סב:) פלוגתא דרבי מאיר ורבי אליעזר בן יעקב ובגמרא אמרינן דהלכה כר' אליעזר בן יעקב דאמר לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרים זה על זה ואע"ג דאיכא התם מאן דפליג ואמר דלא דרשינן לה בפירקא כל הפוסקים פסקו דהלכה כראב"י . וממ"ש עד שיהיו שני ישראלים בב' בתים משמע בהדיא שכל שדרים בבית א' אפי' כמה בני אדם אע"פ שאינם סומכים על שולחן אחד אלא כל א' תפיכתו לעצמו מ"מ כחד חשיבי כיון שדרים בבית א' : **ומ"ש** ואוסרים זה על זה הוא לאפוקי האחים שמקבלים פרס מאביהם וישנים בבתיהם וכן הנהו דאיתא בסימן ש"ע שאע"פ שדרים בבתים חלוקים כחד חשיבי מאחר שאינן אוסרים זה על זה וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מה"ע : **ומ"ש** ודבר זה מדרבנן וכו' ומזה הטעם ג"כ אמרו שביטול רשות אינו מועיל גבי הכותי עד שישכיר רשותו וכו' גז"ש (דף סב) ומפרש שם הטעם שלא ירצה הכותי להשכיר משום דחייש לכשפים וכ' ה"ה בפ"ב בשם הרשב"א שאם ישראל השאיל או השכיר ביתו לכותי אינו אוסר שלא השאיל והשכיר לו על דעת שיאסור עליו (א) וכתב הרא"ש בתשובה דשני חצירות הפתוחות זו לזו ואין להם דריסת רגל זה על זה שכל אחד משתמש דרך פתחו הפתוח לר"ה ובחצר אחד דר בו כותי ובחצר הא' דרים בו כמה ישראלים מכניסים ומוציאים מחצר זו לחצר זו וא"צ לשכור מהכותי דאין כותי אוסר אלא במקום שיש לו עליהם דריסת רגל . ודברי המרדכי בשם ר"מ בזה הכתוב בסוף הסי' . וכתוב בספר האגור על זה בשם מהר"ר יעקב ווייל שמזה הטעם התיר לטלטל החמין של ישראל לתוך חצר העירונים ומחצר העירונים לבית ישראל אחר עכ"ל . וזה כשגגה שיצאה מלפניו דאע"פ שאין הכותי אוסר עליהן מ"מ אסורין הם הישראלים לטלטל מבית זה לבית זה דרך חלונות כל שלא עירבו דאטו משום דאיכא כותי ביניהם ליסתרו בלא עירוב . ואפשר שהתיר להם לערב כגון שהיו חלונותיהם פתוחות לחצר העירונים והיו ד' על ד' אע"פ שהכותי מפסיק ביניהם דכיון דאינו אוסר עליהם אינו מעכבם מלערב :

ואם ב' או ג' דרים עמו אין יכולים לבטל רשותם לאחד מהן וכו' שם בפרק הדר (סג.) ההוא מבואה דהוה דייר בה המן בר רסתק אמרו ליה אוגר לן רשותך לא אוגר להו אתו אמרו ליה לאביי אמר להו זילו בטילו רשותייכו לגבי חד ה"ל יחיד במקום כותי ויחיד במקום כותי לא אסר א"ל מידי הוא טעמא אלא דלא שכיח דדיירי והכא הא קא דיירי אמר להו כל בטולי רשותייהו גבי חד מילתא דלא שכיחא היא ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן אזיל רב הונא בריה דרב יהושע אמר לשמעתא קמיה דרבא א"ל א"כ ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי כלומר שהרואה שהוא מוציא מביתו למבוי יאמר שמטלטל במבוי בלא עירוב דמערבי יאמרו עירוב מועיל במקום כותי דמכרזינן אכרזתא לדרדקי אלא אמר רבא ליזיל חד מינייהו ליקריב ליה ולשאול מיניה דוכתא ולינח ביה מידי דהוה ליה כשכירו ולקיטו ואמר רב יהודה אמר שמואל אפילו שכירו ואפילו לקיטו נותן עירובו ודיו ע"כ : **ומ"ש** ושכירות בכתם שמשכיר להם מועיל ואין צריך לפרש כדי להתיר הטלטול ואין צריך כתיבה וחתימה וכו' שם בר"פ הדר (דף סב) רב חסדא אמר שכירות בריאה בעינן ורב ששת אמר שכירות רעועה ומפרש בגמרא בריאה במוהרקי ואבורגני וכתבו התוס' בשם הערוך דהיינו כתיבות וחתימות ושר"ח פי' כמו בנין ורש"י פי' שימלא החצר כפכלים אם ירצה וכתב הרא"ש דהלכה כדברי המיקל בעירוב וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם בפ"ב מה"ע ורבינו נראה בעיניו כפירוש הערוך וכתבו וה"ה למידי דאיכך פירושי דלא צריכי :

ומ"ש ושוכרים ממנו אפילו בפחות מש"פ פשוט שם בריש פרק הדר בדף הנזכר : **וכל** זמן שאינו חוזר בו מועיל השכירות וכו' כן כתבו המרדכי והרא"ש בר"פ הדר בשם ר"מ ז"ל וכ"כ הגה"ה בפ"ב מה"ע ואע"פ שכתב בהגהת אשיר"י שם בשם א"ז דצריך להשכיר מן הכותי בכל שבת לא שבקינן כל הכי

דרכי משה

שפב (א) וכתב בא"ז אם שכר בית מכותי אינו מועיל אותו שכירות לענין עירוב כתב המרדכי ריש הדר ע"א דמותר לשכור מהכותי בשבת ול"ד למקח וממכר : וצ"ע

דרישה

ואם הוציא במזיד אוסר דוקא שלא החזיקו עדיין האחרים בחצר אבל אם החזיקו כבר וא"כ הוציא אפילו במזיד אינו אוסר וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם אבל רש"י לפי פירושו וקצת מהפוסקי' אוסרים במזיד אפילו החזיקו כי כבר הוא מחלל שבת בפרהסיא ואינו מבטל ואפילו שמילל במילתא דמדרבנן עכ"ל וכתב ב"י ע"ז והענין הוא דהכא דתניא עד שלא נתן רשותו הוציא בין בשוגג בין במזיד יכול לבטל דברי רבי מאיר ר' יהודה אומר בשוגג יכול לבטל במזיד אינו יכול לבטל פירש"י קסבר ר' יהודה מחלל שבת אינו יכול לבטל בלא שכירות ע"ש ויש לדקדק בדברי ר' ירוחם שכתב בשם רש"י דאסור במזיד אפי' החזיקו כו' והלא שם בהדיא בברייתא פי' רש"י דלר' יהודה דברייתא מהני מוקה וגם על ב"י יש לתמוה קצת שמביא הברייתא דמיירי קודם שנתן רשות ואינו ענין לדברי ר' ירוחם דמיירי משנתן רשותו . לכן נלע"ד לבאר דברי ר' ירוחם כך דסבר לפי פירש"י שפירש בשלא נתן רשות והוציא במזיד אינו יכול לבטל קסבר מומר לחלל שבת אינו יכול לבטל מדתלה טעם בקונטרס משום מומר דא"כ לא יועיל מוקה כלל כי היכי דאמרינן בכותי שאין מועיל אלא בשכירות ואפילו השכיר אפ"ה יכול לחזור בו אם יחזיר דמים כמו שמשמע מדברי רש"י פרק הדר גבי צדוקי ובב"י בסי' שפ"ט ואם חזר בו בעל השכירות. וה"ה בישראל שמועיל ביטולו אם ביטל והוציא במזיד והוי מומר בפרהסיא והוי ככותי שאין מועיל בו ביטול רשות והוי כאילו חזר מביטולו ואפילו החזיקו לא יועיל מאחר שהוא ככותי ואין ביטול מועיל בכותי ואין להקשות ע"ז מה שפירש"י שם דף פ"ט ולרבי יהודה דברייתא מהני מוקה למאי נ"מ מאחר שהוא במזיד והוי ככותי ולא מהני מוקה די"ל

פרישה

מבטלין בכל ענין כר' יוחנן מ"מ בכה"ג שהיה כותל ביניהן לא היו יכולין לערב מאתמול יחד פשיטא דאסור היכא דאין עיקר תשמישו התם אלא אפילו בכה"ג דעיקר תשמישים של כל אחד לפני סתם ביתו כל השבוע מ"מ אין יכולין לבטל זה לזה כיון שלא היו יכולין לערב מאתמול וק"ל : (יא) **אינם** יכולין לבטל כל א' לחבירו והטעם כיון שנאסר למקצת שבת שלא היו יכולים עד הנה לא לערב ולא לבטל נאסר לכל השבת משא"כ בבני חצר אחד שהיו יכולין לבטל : (יב) **יורש** יכול לבטל רשותו אע"ג דמאתמול ג"כ לא היה יכול לערב ולא לבטל מ"מ כיון דכרעיה דאבוה הוא מבטל : (יג) **עד** שיוציאו גם הם מה שירצו והיינו כשביטלו תחלה רשותם סתם דאם ביטלו בפירוש גם רשות ביתם שניהם מותרין ואין צריכין לחזור ולבטל ב"י . ולעד"נ דה"ט משום דאין רבים נעשים אורחים אצל רבים וכמ"ש לעיל בשם רשב"א מש"ה לעולם אינם מותרין בחד ביטול וק"ל . אבל כבר כתבתי דנ"ל שרבינו לא ס"ל כסברת רשב"א : **סי' שפב** (א) **אינו** אוסר עליו אפי' כמה ישראלים בבית אחד אלא א"כ ב' בתים ב"י : (ב) **ואוסרים** זה על זה לאפוקי האב עם בנו והרב עם תלמידו כדלעיל סי' ש"ע ב"י : **כי** לא ירצה להשכיר ומתוך כך כו' משום דחייש לכשפים דאמר הריני נותן לו רשות בחנם ואינם רוצים לקבל אא"כ אקבל מה ודאי לכישוף מכוון : (ג) **להוציא** מביתו לחצר דא"כ משתכח תורת עירוב מהתינוקות דלא ידעי מהביטול כיון דבכל שבת עושין כן משא"כ כשאירע במקראי שלא עירבו וכן משמע בבית יוסף וא"ל בלא ה"ט נמי יש לחוש כיון דלעולם יעשה כן ולא יצטרך לשכור מהכותי ידור עמו בלי משפות כישוף דהגמרא מתרץ זה בסוף דף ס"ג דמה"ט לא הוי אסרינן משום דבכל ביטולי רשותייהו לגבי חד מילתא דלא שכיח הוא ומילתא דלא שכיח לא גזרו ביה רבנן פי' דלא שכיח שיבטלו גבי חד דא"כ המבטלין אסורין לטלטל מבתיהם לחצר ולבטל גם כן לא ניחא להו שאחרים יהיו להם רשות ליכנס לתוך ביתו ויעשו כל הצטדקאות להשכיר ממנו או שלא לדור עמו ואע"ג דהשתא נמי דאסרו משום שישתכח תורת עירוב גזרו בדבר דלא שכיח דהא ודאי לא ניחא להו לבטל רשותם וכמ"ש וי"ל דה"ט דלא ניחא שייך בטעם שאסרו לדור וקאמרי שבכה"ג לא רגיל עמו אבל מ"מ איכא למיחש משום תינוקות אלא מה"ט אסור שהרואה שמוציא מביתו למבוי יאמר שמטלטל במבוי בלא עירוב ופריך וליערבו ביניהם אע"ג דלא מהני ומשני יאמרו עירוב מועיל במקום כותי ויעשה הכרזה דאין עירוב מועיל אלא שאנו עושין זכר לעירוב ומה שאנו מטלטלין משום הביטול ומשני הכרזות לדרדקי שאין בהן מועיל דהכרזה דעכשיו ירא' ולדורות הבאים יעשה כן מעשה עכ"ל הגמ' ורש"י : (ד) **ואפילו** בפחות משום פרוטה דחשיב בעינייהו מחמת קמצותן כ"כ ר' יונתן :

ואפילו

השכירות אפילו לזמן מרובה וא"צ לשכור ממנו בכל ע"ש והמשה הדרים עמו אחד שוכר בשביל כולם ואם אינו רוצה להשכיר (ה) אין יכולים לשכור ממנו בע"כ וזה תקנתם שאחד מבני החצר יתקרב אליו עד שישאיל לו שום מקום ברשותו ליתן בו שום דבר ונמצא זה כאילו הוא שכירו או לקיטו (ו) ודר עמו בביתו ונותן

הני רבוותא מקמי א"ז וטעמא של א"ז מדכתב רש"י מתוך שיהא טורח לישראל לשכור בכל ע"ש יצא . וכבר כתב הרא"ש על דברי רש"י דלאו משום דבעו לשכור בכל ע"ש היכא דאין הכותי חוזר בו מן השכירות אלא בשהכותי חוזר בו מן השכירות אז צריך לחזור ולשכור ממנו כשיתרצה ע"כ. ונראה ממ"ש רש"י במשנת הדר גבי צדוקי וש"מ דאינו ככותי דאי אגירו מיניה היכי מצי למיהדר אע"ג דמפיק לא אסר דהא נקט דמי דכל דנקט דמי אינו יכול לחזור משכירותו עד שיחזיר הדמים : וכתוב בתשובת הרמב"ן סימן ר"ז שאם שכרו מן הכותי לזמן ידוע ובתוך הזמן שכר הכותי דירתו לכותי אחר די בשכירות הא' ואם כלה זמן השכירות אפילו לא השכירו לכותי אחר כלל צריך לחזור ולשכור שנית וכל שצריכים לשכור צריך לחזור ולערב דאין עירוב הראשון חוזר וניעור :

ומ"ש וה' הדרים עמו א' שוכר בשביל כולם ג"ז בפ' הדר (ד' ס"ו) דלר"י שוכר כמערב דמי ומפרש בגמרא דמה מערב ה' ששרויים בחצר א' א' מהם מערב ע"י כולם אף שוכר ה' ששרויים בחצר א' אחד שוכר ע"י כולם כלומר וא"צ כל אחד מהדרים בחצר לשכור ממנו : **ומ"ש** ואם אינו רוצה להשכיר אין שוכרין ממנו בע"כ הכי משמע בפרק הדר (ד' פ"ג) גבי עובדא דהמן בר רסתק [א] וכ"כ הרא"ש שם בראש הפ' וז"ל כותי שהיה רגיל להשכיר ועתה אינו רוצה להשכיר לענין שכירות בע"כ לא שייך למילף שכירות מעירוב וגם ההגהות בפ"ב מה"ע כתבו כן וכתב המרדכי בר"פ הדר ונראה דשוכרין מאשתו של כותי או מא' מבני ביתו דהא אמרינן בפרק הלון (פ.) בעובדא דטורזינא דשוכרין מאשתו. ופשוט שם בההוא עובדא דאפילו שלא רצה הכותי להשכיר רשותו שוכרין מאשתו וכ"כ הרשב"א בתשובה אפילו בקשו ממנו לשכור ולא רצה שוכרין מאשתו ואפילו משכירו ולקיטו וכמעשה דטורזינא ושלא מדעתו ואפילו מוחה קאמר :

ומ"ש וזה תקנתם שאחד מבני החצר יתקרב אליו עד שישאיל לו שום מקום ברשותו וכו' פשוט שם בעובדא דהמן בר רסתק ליקרב חד מינייהו ולושיל דוכתא מיניה וליהוי ביה מידי דה"ל כשכירו ולקיטו ואמר רב יהודה אמר שמואל אפילו שכירו ולקיטו נותן את עירובו ודיו : וכתב בהגהות אשיר"י פ' הדר דוקא כשהאדון אין רוצה להשכיר אבל אם האדון חפץ להשכיר אין שוכר אלא מהאדון ולא משכירו ולקיטו ונ"ל שכתב כן משום דאמר בעובדא דהמן בר רסתק א"ל אוגר לן רשותך לא אגר להו ואסיקנא ליזיל חד מינייהו ליקרב ליה ולושיל מיניה דוכתא וכו' דה"ל כשכירו ולקיטו ומשמע ליה דכיון דברישא אמרו ליה אוגר לן רשותך דאם האדון רוצה להשכיר אין שוכרין אלא ממנו . ואין זו ראיה דאיכא למימר מעשה שהיה כך היה ועוד דהא לא הוו ידעי תקנתא דשכירו ולקיטו עד דאתא רבא אגמריכהו ואי הוו ידעי מקמי הכי אין ה"נ שהיו שוכרים משכירו ולקיטו בלי שיודיעו לאדון וכך נראה מדברי הרמב"ם בפ"ב וכן בדין שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל כן נראה מדברי הרשב"א שכתבתי בסמוך אפילו בקשו לשכור ממנו ולא רצה שוכרין מאשתו וכו' משמע דהיכא דלא בקשו ממנו לשכור אתיא במכ"ש ששוכרין מאשתו או שכירו ולקיטו. ופירש"י וישאיל לו מקום בחצירו . לאתנוחי ביה מידי נראה מדבריו אף ע"פ שלא הניח שום דבר מאחר דבידו להניח ה"ל כשכירו ולקיטו וכ"כ מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ב מה"ע שאל מן הכותי מקום להניח בו חפציו ואע"פ שרבי' ירוחם כתב וישים כלי או שום דבר ליסגא דתלמודא נקט דאמר וליהוי ביה ולאו דוקא ומ"מ נראה שצריך לקנות הקרקע באחד מהדרכים שנקנה בהם הקרקע לשאלה וטעמא דשרו רבנן בכה"ג משום דכיון דדירת כותי אינה אלא כדירת בהמה אע"פ שהצריכוהו לשכור מ"מ לא רצו להחמיר בו כ"כ והתירו לשכור משכירו משום דהא מקיימא תקנתא דרבנן דזמנין שיקשה גם בעיני השכיר לשכור או יקשה בעיני בע"ה להשאיל מקום ולא דייר ישראל בהדיה ומיהו איכא למידק שכת' וישאיל לו מקום בחצירו . וע"כ צ"ל דמקום להו דוקא כלומר שאינו מייחד לו מקום דא"כ לא מהני כמו שכתב רבינו בסמוך אלא שמשאיל לו מקום להניח בו כליו ולא אמר לו בפירוש זה המקום אני משאיל לך ולא שאר הבית דכל שלא פי' לו כך אע"פ שלא השאיל לו אלא זוית אחד כיון שאפשר שלמחר יצטרך לזוית זו ויפנה כליו לזוית אחרת ה"ל כאילו השאילו כל הבית ובהכי ניחא לי מ"ש וישאיל לו מקום בחצירו דאפילו ברשות דחצר סגי כל שלא פירש ואמר איני משאיל לך רשות ביתי כיון שאם למחר יצטרך מקום חצירו יפנה לתוך ביתו ה"ל כאילו השאיל לו כל הבית כנ"ל . ורבינו ירוחם גם הוא כתב ילך אצל הכותי ויקח ממנו שאול שם מקום בבית הכותי או בחצירו . ופירש"י עוד אפי' שכירו ולקיטו של כותי אם ישראל הוא נותן עירובו עם בני מבוי ודיו וכך הם דברי רבינו ורבינו ירוחם וטעמא דמסתבר הוא דתו לא צריכא מידי דהא קי"ל ה' ששרוים בחצר א' אחד שוכר ע"י כולם וה"ה כמי אהד שואל ע"י כולם דשאלה כשכירות חשיבא. אבל הרמב"ם כתב בפ"ב מה"ע ואפילו היה שכירו או שמשו ישראל ה"ז משכיר שלא לדעתו שאל מן הכותי מקום להניח בו חפציו והשאילו הרי נשתתף עמו ברשותו ומשכיר שלא לדעתו נראה שהוא מפרש אפילו שכירו ולקיטו של ישראל נותן את עירובו ודיו ומייתי ראיה דכיון דלגבי ישראל שכירו ולקיטו נותן את עירובו שלא מדעת בע"ה ה"ה בכותי שכירו ולקיטו משכיר שלא לדעתו דשוכר כמערב דמי ולפיכך שכירו ישראל משכיר שלא מדעת הכותי וכ"כ הרשב"א בתשובה ליזיל חד מינייהו ולשאול מיניה דוכתא דה"ל כשכירו ולקיטו נותן עירובו כבע"ה ודיו כך בכותי שכירו ולקיטו משכיר כבע"ה ודיו ואע"פ שרש"י לא פירש כן עכ"ל ושכירות בעי ולא סגי בנתינת עירוב כמו ה' ששרוים בחצר שאחד שוכר ע"י כולם דהתם שאני שהוא שוכר מן הכותי אבל כשהוא נעשה שכירו של כותי אינו שוכר ביתו ממנו ומכתייה שיחשוב כבע"ה להשכיר שלא מדעתו וגם כשמשאיל לו מקום בחצירו צריך להשכיר דלא התירו חכמים לגבי כותי אלא בשכירות דוקא דחייש כותי לכספים אבל בשאלה לא חייש לכספים וא"כ כי משאיל ליה דוכתא לא מהני אלא ליחשב כשכירו ולקיטו ולא ליחשב כאילו שכרו ממנו הלכך צריך לשכור מישראל זה וא"צ לתת עירוב אלא דאכתי קשיא דא"כ היכי מייתי ראיה מדרב יהודה הא כי אמרינן בישראל אפילו שכירו ולקיטו נותן עירובו ודיו היינו כי לא מיחה בעל הבית אבל אם מיחה בעל הבית לא וכמ"ש הוא ז"ל בפ"ה גבי אשתי מערבת שלא מדעתו והא ודאי לא עדיף שכירו מאשתו ועוד דא"כ למה לא כתב דין שכירו ולקיטו גבי ישראל. לכן נ"ל שהוא ז"ל מפרש אפילו שכירו ולקיטו של כותי אם ישראל הוא נותן עירובו עם בני המבוי ודיו לענין שאין צריכים לשכור מהכותי אבל לעולם צריכין לשכור מהישראל שתחתיו של כותי הוא קם וגם צריך לתת עירוב כיון שהוא ישראל וכשהשאיל ישראל מכותי מקום בחצירו ה"ה כמי שצריכים לשכור ממנו דהא ע"י שאלה לא התירו חכמים רשות כותי וכמ"ש ולשון סמ"ג כלשון הרמב"ם וכתב הרשב"א בתשובה שאם שכרו מגזבר המלך לזמן קצוב כמו לשנה או לשנתים אע"פ שנתחלף הגזבר בתוך הזמן אין צריכין לחזור ולשכור אלא מותרים ע"י שכירות האחד עד תום הזמן לפי שגזבר המלך כמלך והשוכר ממנו כשוכר מן המלך והשכירות נופל הוא לכיס המלך ואפילו בשכירו ולקיטו נראה כן שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל וכ"ש בגוזבר המלך

הכותי רשותו בסתם ולא קבע זמן דפשיטא דיכול הכותי לחזור בו שלא ישכיר רשותו עוד מיהו קודם שנכנס שבת ראשון לא יוכל לחזור בו שהרי קיבל הדמים להשכיר רשותו עכ"פ לא פחות משבת אחת ועל כן שפיר פרש"י דאי איתא דצדוקי ככותי ואגירו מיניה לא מצי למיהדר בשבת ראשון דהא נקט דמי ובירושלמי מפורש דהכותי אינו יכול לחזור בו משכירותו וז"ל הלכה ישראל מבטל והכותי משכיר . ויבטל הוא הכותי . חוזר הוא בו . מעתה אפילו משכיר חוזר הוא בו . מכאן ואילך בגזל הוא משתמש . כלומר לא יוכל הכותי לחזור בו כיון שהשכיר ואם חוזר בו הכותי ומשתמש במה שהשכיר ומעכבו לישראל מלהשתמש גזל הוא ואין חזרתו חזרה ומיהו ודאי צריך לומר דוקא בהשכירו לזמן ובא הכותי לחזור בתוך הזמן . א"כ במשכיר בסתם ובא לחזור בשבת ראשון אבל לאחר שבת ראשון יכול לחזור בו במשכיר סתם כנ"ל ולפי זה איכא נמי ליישב פי' רש"י דהא דכתב שיקשה בעיניו לתת שכר בכל שבת ושבת היינו לומר דכיון דכותי לא מוגר דחייש לכספים א"כ מסתמא אפילו ישתדל אצל הכותי שישכיר לו רשותו לא ישכירנו אלא בקושי דחייש לכספים ובודאי לא ישכירנו אלא לשבת אחת וכן בכל שבת מסתמא לא יתרצה אלא לשבת אחת דהשתא מיד לאחר כל שבת ושבת כבר הגיע הזמן ובטל השכירות וצריך לחזור ולשכור ממנו : **ואם** אינו רוצה להשכיר אין יכולין לשכור ממנו בע"כ פי' אין יכולין ליתן שכירותו לרשותו להניחו לפניו על השלחן ואפילו כותי שרגיל להשכיר רשותו ולומר לו הרי לך שכירות בעד רשותך שיהא לנו רשות לטלטל ברשותך שבחצר זו לשנה כמו שהיית רגיל להשכיר לנו רשותך זה ואע"ג דבני מבוי באים ונוטלים ממנו השיתוף בע"כ לא שייך למילף שכירות מעירוב ושיתוף כ"כ הרא"ש ר"פ הדר . וכתב ב"י בשם הרשב"א בתשובה דאפילו לא רצה הכותי להשכיר רשותו שוכרין מאשתו ואפי' משכירו ולקיטו ואפי' מוחה ע"כ אבל לעיל בסי' שס"ז כתבתי דאיכא לחלק בין אשתו לשכירו ולקיטו ע"ש מבואר באורך : כתב בהגהת אשיר"י משם הא"ז הא דשוכרין משכירו ולקיטו דוקא כשהאדון אינו רוצה להשכיר אבל אם האדון חפץ להשכיר אינו שוכר אלא מהאדון ולא משכירו ולקיטו וב"י השיג ואמר דמדברי הרמב"ם בפ"ב והרשב"א בתשובה נראה דלכתחלה שוכר משכירו ולקיטו וא"צ לשאול מהאדון מיהו ברוקח משמע כמ"ש הא"ז וז"ל בסי' קנ"ה ירושלמי א"ר ייסא עשרה כותים שהיו דרים בבית אחד כל אחד צריך להשכיר את רשותו ואם אין כותי רוצה להשכיר הולך אצל אחד מעבדיו או משכירו עכ"ל הרי דכתב דלכתחלה צריך לשכור מהאדון גם דברי הרשב"א נראה לפרש דכך דעתו דאם האדון בעיר פשיטא דצריך לשכור מהאדון לכתחלה אלא אתא לאשמועינן רבותא דאפילו בקשו מן האדון לשכור ולא רצה דשוכרין מאשתו בע"כ אפילו היה מוחה וא"צ"ל דשוכרין מאשתו היכא דלא ידעינן אם הוא מדעתו כגון דליתיה במתא גם מדברי הרמב"ם פ"ב נראה שסובר כן שהרי כתב בסתם דשוכרין מאשתו או משכירו ולקיטו שלא לדעתו ולא כתב שתחלה ישאלו ממנו להשכיר הלכך נלפע"ד דהכי נקטינן כהא"ז והרוקח בשם הירושלמי :

ומ"ש וזה תקנתם וכו' שם ריש (ד' ס"ד) אלא אמר רבא ליזיל חד מינייהו ליקרב ליה ולשאיל מיניה דוכתא וליהוי ביה מידי דה"ל כשכירו ולקיטו וא"ר יהודה אמר שמואל ואפילו שכירו ואפילו לקיטו נותן עירובו ודיו ופי' ב"י שאינו מייחד לו מקום לומר זה המקום אני משאיל לך אלא סתם משאיל לו מקום בביתו וכמ"ש רבינו בסמוך ודוקא כה"ג וכו' ופשוט הוא . וכתב עוד ב"י דמדברי רבינו משמע כפרש"י דסגי במה שהכותי משאיל לו מקום דה"ל ישראל זה שכירו ולקיטו ואם נתן ישראל זה את עירובו עם אנשי החצר דיו וא"צ לשכור ממנו וכן נראה מדברי התוס' דר"י דאמר אפילו שכירו ולקיטו נותן עירובו ודיו לא מיירי אלא בכותי שהרי (בדף ע') בסוף ד"ה יורש כתבו וז"ל ומהא דאמר אפילו שכירו ולקיטו נותן את עירובו אין ראייה לכאן דדילמא ה"מ בכותי אבל ישראל לא וכ"כ הרא"ש (דף קכ"ד סוף ע"ג) וז"ל אין ראיה לכאן דדילמא ה"מ כותי אבל ישראל לא אבל הרמב"ם כתב דמה דמשאיל לו כותי מקום לא מהני אלא ליחשב כשכירו ולקיטו ולא ליחשב כאילו שכרו ממנו ולכן צריך לשכור מישראל זה רשותו של כותי ותלמודא מייתי ראייה מדר"י דכיון דאפילו שכירו ולקיטו של ישראל נותן עירובו שלא מדעת בעל הבית ודיו ה"ה בכותי דשכירו ולקיטו משכיר שלא לדעתו ועוד האריך . ובש"ע כתב שני הסברות ולא הכריע ולפעד"נ דלכתחלה צריך תרווייהו דאע"פ דהכותי משאיל לישראל מקום ברשותו להניח שם חפציו צריך לשכור מישראל זה רשותו של כותי וגם צריך לתת עירוב כיון שהוא ישראל : ודוקא

פרישה

ואפילו בשבת במ"ש בסי' שאחר זה רמ"א : (ה) אין יכולין לשכור כו' אבל שוכרין מאשתו או משכירו ולקיטו אף שלא רצה להשכיר : (ו) ודר עמו בביתו ודמי כאילו השאיל לו כל הבית שהרי מה שמניח כאן מניח אח"כ במקום אחר כשכותי צריך לאותו מקום והקילו לומר כן שהרי מן הדין אין צריך עירוב כלל : ואם

דרישה

ד"ל דשפיר הוי כ"מ להיכא דלא הוציא במזיד רק להוציא לחזור בדיבורו ממה שביטל ולזה מהני מוקה וק"ל וזה דוקא לפירש"י שהטעם הוא דהוי כמומר אבל התוס' הקשו עליו והעלו דהכא לאו מטעם מומר קאמר דמומר לא שייך אלא באדם הרגיל לחלל שבת כו' ע"ש ד' ס"ט ולזה הביא ב"י רישא דברייתא עד שלא נתן רשותו כו' ר' יהודה אומר בשוגג יכול לבטל בו וע"ז פירש"י קסבר ר' יהודה מומר לא יוכל לבטל וכמ"ש ר' ירוחם בשמו וע"ז הביא ב"י כנ"ל . עיין

בב"י בד"ה ומ"ש ואם בני החצר כ"כ ה"ר יהונתן נתנו לו רשות הוא מותר בשלו להוציא מביתו לחצר אבל בשלהם לא שהרי לא סילקו נפשם מבתיהם ע"כ משמע מדבריו שאם בטלו בפירוש רשות חצירן ורשות בתיהן שהוא מותר להוציא אף מדבריהם וכן נראה מדברי רבינו עכ"ל מדכתב ליסגא וכן נראה יודע אני עליו שלא פקח עיניו בדברי רבינו סי' שפ"ב שכתב בהדיא ואם היה שם ב' או ג' דרים עמו אין יכולין לבטל רשותם לאחד מהן כדי שיחשב כיחיד ויהיה היחיד מותר להוציא מביתו ומבתיהם לחצר הרי שכתב בהדיא ואילו פקח עיניו בזה לא כתב וכן נראה :

ב"י שפב [א] עיין בב"י שכתב בד"ה ואם אינו רוצה כו' ז"ל וכ"כ הרא"ש שם וז"ל כותי שהיה רגיל להשכיר ועתה אינו רוצה להשכיר אין שוכרין ממנו בע"כ ולא שייך למילף שכירות מעירוב עכ"ל ואח"כ מביא בשם מרדכי דשוכרין מאשתו בע"כ וגם בשם רשב"א בתשובתו שוכרין מאשתו אפי' משכירו ולקיטו וא"כ יש לתמוה על הרא"ש ז"ל למה כתב

ונותן עירוב בשבילו ודיו ודוקא כה"ג דמיהזי כשלוחו אבל אם ייחד הכותי מקום בבית לשכירו להשתמש בו אינו יכול ליתן עירוב בשבילו שאינו כשלוחו בכל הבית שאין לו אלא מקום המיוחד לו וכן אם ישראל וכותי דרין בבית אין הישראל יכול לערב בשביל הכותי שלכל אחד דירתו בפני עצמו וצריכין לערב עם הישראל ולשכור מן הכותי (ז) ואם יש לכותי ה' שכירים או לקיטים דרים בביתו אין דירתן חשובה דירה שיאסרו זה על זה: [כ] ב' חצרות זו לפנים מזו לא (ח) שנא דר ישראל וכותי בפנימית וישראל בחיצונה לא שנא ישראל וכותי בחיצונה (ט) וישראל בפנימית אוסר עד שישכיר ואפילו כותי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה אוסר אף ע"פ שישראל כה"ג אינו אוסר (י) בכותי אוסר וצריך לשכור ממנו כותי

ודוקא כה"ג וכו' שם (דף ס"ו) כתבו התוס' בד"ה מערב אפילו שכירו ולקיטו דקשה דהכא קאמר תלמודא אליבא דר' יוחנן דשכירו ולקיטו של כותי נותן עירובו ודיו ובירושלמי קאמר ר' יוחנן דישראל וכותי שהיו דרים בבית אחד צריך ישראל לבטל והכותי להשכיר וי"ל דהתם מיירי ששניהם שותפים בבית הישראל והכותי ועוד יש לחלק כשייחד הכותי לישראל חדר מיוחד לא אמרינן נותן עירובו ודיו ובסמ"ג וסמ"ק לא כתבו אלא התירוץ הראשון ורבינו כתב ב' התירוצים דתרווייהו הלכתא נינהו: ומ"ש ודוקא כהאי גוונא וכו' אבל אם ייחד הכותי מקום וכו' הוא כתירוץ השני: ומ"ש וכן אם ישראל וכותי דרין בבית וכו' שלכל אחד דירתו בפני עצמו הוא כהתירוץ הראשון: כתב ב"י וז"ל ומ"ש התוס' ואם ייחד הכותי חדר אחד להשתמש בו דהוי השתא הכותי מסולק מישראל נ"ל דהיינו להצריך שכירות מכותי ועירוב מישראל אבל אם ייחד חדר לישראל והכותי יכול להשתמש בו אבל אין הישראל יכול להשתמש בשאר הבית אין לישראל דין שכירו ולקיטו ועירוב ושכירות דידיה אינו מעלה ואינו מוריד וז"ש רבינו ואם ייחד לו הכותי מקום לשכירו להשתמש בו אינו יכול ליתן עירוב בשבילו ומתירוץ זה שכתבו התוס' למד כן וכמ"ש עכ"ל ולפע"ד נראה דכל היכא שהכותי יכול להשתמש בו דין שכירו ולקיטו יש לו אע"פ דאין הישראל יכול להשתמש בשאר הבית וכן אם אין הכותי יכול להשתמש בחדר של ישראל אלא שהכותי יכול לסלקו ממנו גם בזה דין שכירו ולקיטו יש לו דדוקא בדאיכא תרתי דאין הכותי יכול להשתמש בחדר של ישראל וגם אין יכול לסלקו לישראל ממנו התם הוא דאין לו דין שכירו ולקיטו וכך משמע מדברי התוס' ומפורש בהגהת מיימונית פ"ב מה' עירובין וכך היא דעת רבינו אלא שקיצר וכתב בסתם אבל אם ייחד הכותי מקום וכו' אינו קורא ייחוד אלא היכא שאין הכותי יכול להשתמש בו ולא לסלק את הישראל ממנו דהשתא אין הישראל כשלוחו בכל הבית שאין לו אלא המקום המיוחד לו אבל אם יכול הכותי להשתמש בו א"כ יכול הכותי לסלקו אין זה ייחוד מקום ושפיר יש לו דין שכירו ולקיטו וגם אין חילוק כלל בין נתן לו חדר אחד בסתם ובין מונעו בפי' מלהשתמש בשאר הבית בכל ענין ה"ל ייחד לו חדר א' ודלא כמ"ש ב"י גם מה שפי' דברי רבי' במ"ש שלכל א' דירתו בפני עצמו שהוא כתירוץ השני של תוספות לא דק אלא הוא כתירוץ הראשון דתוספות כששניהם שותפים דלא הוי הישראל כשכירו ולקיטו כיון שלכל אחד דירתו בפני עצמו כל אחד ואחד עיקר זה כזה וכמ"ש הסמ"ק: ואם יש לכותי חמשה שכירים וכו' כך פירש"י (דף ס"ד) דאם שכח אחד מהם ולא עירב אינו אוסר דלא אמרו דשכירו ולקיטו חשוב כבעל הבית אלא להקל ולא להחמיר: שתי חצרות זו לפנים מזו וכו' שם (דף ס"ה): ומ"ש ל"ש ישראל וכותי בחיצונה וישראל בפנימית אוסר וכו' פי' האי אוסר על החיצונה אבל

המלך כמו שאמרנו ומשמע מדבריו דטעמא מפני ששכרו לזמן אבל אם שכרו סתם כיון שנתחלף הגזבר בטל השכירות וכן הדעת נוטה שאע"פ שבשעה שהוא גזבר הוא כמלך עצמו וקי"ל שהמשכיר רשותו כ"ז שאינו חוזר בו משכירות מועיל השכירות כמו שנתבאר בראש סימן זה מ"מ מאחר שאין כחו אלא מצד המלך הממנה אותו כשהחליפו המלך ה"ל כאילו חוזר בו משכירותו ומוסר כחו לגזבר החדש ומיהו ה"מ כשמת הגזבר הראשון או כשסילק המלך לגזבר הראשון מהיות אוכל פרס שלו אבל אם לא סלקו אלא מהגזבר ועדיין הוא אוכל פרס שלו נראה שלא נתבטל שכירותו שהרי אפילו לא שכרו ממנו קודם לכן אם היו שוכרין ממנו עכשיו מהני שהרי הוא שכירו ולקיטו של מלך ועל מ"ש הרשב"א שהם מותרין עם השכירות הראשון עד תום הזמן לפי שגזבר המלך כמלך והשכירות נופל לכיס המלך איכא למידק בשכירות דידן שאינו נופל לכיס המלך שהדבר פשוט הוא שהגזבר לוקחו לעצמו א"כ נאמר שכשנתחלף לא יועיל השכירות וי"ל שמאחר שהשכירות הוא של מלך אע"פ שהגזבר נוטלו לעצמו אינו מגרע בזה כח השכירות דמכיסו של מלך קא אזל א"כ שמאחר שדמי שכירות זה אינו סך גדול וגם כי אין זה דבר שעולה על ב המלך שיבואו לשכור הרשות בדרך זו ומנהג למלכים שמשרתיהם וגזבריהם זוכים בדברים מועטין הניתנים להן ואין מטילין אותו לכיס המלך א"כ הוי כאילו זכה המלך בשכירות זה ונתנו לגזבר ומפתורא דמלכא קא זכי: ומ"ש רבינו ודוקא כה"ג דמיחזי כשלוחו אבל אם ייחד הכותי מקום לשכירו וכו' וכן אם ישראל וכותי דרים בבית וכו' בפרק הדר גבי הא דאמרי' ומה מערב אפילו שכירו ולקיטו אף שוכר אפילו שכירו ולקיטו כתבו התוספות וא"ת דהכא אליבא דרבי יוחנן קיימינן ובירושלמי משמע דלית ליה לרבי יוחנן האי סברא דא"ר יוחנן התם ישראל וכותי שהיו דרים בבית אחד צריך ישראל לבטל והכותי להשכיר. וי"ל דהתם ששניהם שותפין בבית ישראל וכותי דלא הוי כשכירו ולקיטו דהכא ועוד יש לחלק דאם ייחד הכותי לישראל שהוא שכירו ולקיטו חדר אחד שלא יוכל הכותי להשתמש בו דהוי השתא הכותי מסולק מישראל ואין יכול לסלק הישראל בכה"ג לא אמרי' נותן עירובו ודיו ובכה"ג איכא לאוקמי ההיא דירושלמי עכ"ל ודברים אלו כתבום סמ"ג וסמ"ק והגהות בפ"ב מה"ע ומ"ש התוס' אם ייחד הכותי לישראל חדר א' להשתמש בו דהוי השתא הכותי מסולק מישראל נ"ל דהיינו להצריך שכירות מכותי ועירוב מישראל אבל אם ייחד חדר לישראל והכותי יכול להשתמש בו אבל אין הישראל יכול להשתמש בשאר הבית אין לישראל דין שכירו ולקיטו ועירוב ושכירות דידיה אינו מעלה ולא מוריד וזהו שכתב רבינו אם ייחד לו הכותי מקום לשכירו להשתמש בו אינו יכול ליתן עירוב בשבילו ומתירוץ זה שכתבו התוס' למד כן וכמ"ש מיהו נ"ל דלא מיקרי ייחד לו מקום אלא כשמונעו בפי' מלהשתמש בשאר הבית אבל כל שנותן הכותי חדר אחד סתם ולא מנעו בפירוש מלהשתמש בשאר הבית לא חשיב ייחוד מקום וכדמשמע מעובדא דהמן בר רסתק שהבאתי בסימן זה: ומ"ש וכן אם ישראל וכותי דרים בבית אין יכול לערב בשביל הכותי וכו' היינו מימרא דרבי יוחנן דירושלמי: ומ"ש שלכל אחד דירתו בפני עצמו הוא כתירוץ שני דתוספות דמוקי לה בשיש לכל אחד מקום מיוחד להשתמש בו וכבר כתבתי בסמוך באיזה ענין נקרא ייחוד מקום. וכתו' בהגהות אשיר"י ר"פ הדר אם יש מבעלי בתים כותים אפילו י' ודרים כולם עמו בבית צריך למיגר מכולהו ע"כ וצריך להעמיד דברי הגהה זו כמו שהעמידו התוס' ההיא דרבי יוחנן דירוש' כי היכי דלא תיקשי ליה משכירו ולקיטו ומשמע דאם ב' כותים דרים בבית א' דינם שוה לישראל וכותי הדרים בבית וצריך לשכור משניהם: ומ"ש ואם יש לכותי ה' שכירי' וכו' ג"ז בפרק הדר גבי עובדא דהמן בר רסתק (דף ס"ד) ופירש"י דהיו בבית הכותי ה' שכירים בחדרים שאילו היה רשות שלהם היו צריכין לתת כולם בעירוב הכא דלא משוין להו כבעלי בתים לענין שאם שכח א' מהן ולא עירב יאסור דלא אמרו דשכירו חשוב כבע"ה אלא להקל אבל לא להחמיר דהכי ודאי דירה דלאו דידהו היא ונראה מדבריו שאם שכרו מהכותי אין שום א' מהן צריך לתת עירוב דדירה דידהו לא חשיבא דירה. ומשמע לי שאע"פ שכל אחד שרוי בחדרו יש לכל א' מהן דין שכירו ולקיטו לענין עירוב דכל כה"ג לא מיקרי ייחד לו מקום דכיון שאפשר שלמחר יעלה על דעת בע"ה להחליף חדריהם או לתת להן מקום בבית עצמה ה"ל כאילו יש להן רשות בכל הבית דלא מיקרי יחוד מקום אלא כשמפרש ואומר לא יהיה לך רשות כ"א בחדר זה לבדו וכמ"ש לעיל בסימן זה: כתוב בתשובת הרשב"א כל שצריכין לחזור ולשכור נמצא שאין כח בעירובן וכשחזרו ושכרו אין העירוב חוזר וניעור אלא צריכין הן לחזור ולערב וכן דעת רש"י בפרק הדר ואע"פ שיש מן החכמים שסובר שחזר העירוב למקומו לדעת רש"י דעתי נוטה: שתי חצירות זו לפנים מזו ל"ש דר ישראל וכותי בפנימית וכו' בפ' הדר (ד' ס"ה) אמר ר"י אמר רב ישראל וכותי בפנימית וישראל בחיצונה בא מעשה לפני רבי ואסר וגרסינן תו התם בדף הנזכר בעא ר"א מרב ישראל וכותי בחיצונה וישראל בפנימית מהו א"ל תן לחכם ויחכם א עוד ופירש"י כי היכי דהתם אסור הכא אסור. והאי אסור היינו על החיצונה אבל פנימית מותר במקומה דהא אין לחיצונה דריסת רגל עליה ואחדא דשא ומשתמשא והכי איתא התם דבעו מיניה דרב ופשט להו דמותר וכ"פ הרמב"ם בפ"ב: ומ"ש ואפילו כותי בפנימית וב' ישראלי' בחיצונה וכו' ג"ז שם (ד' ע"ה) אר"א כותי הרי הוא כרבים מ"ש ישראל דלא אסר דמאן דידע ידע ומאן דלא ידע סבר עירובו עירוב כותי נמי אמרינן דידע ידע ודלא ידע סבר אגורי אוגר סתם כותי אם איתא דאגר מיפעא פעי ופירש"י הרי הוא כרבים. אם דר כותי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה אוסרת דריסת רגלו עליהן עד שישכור ואליבא דשמואל אמרה ר"א דאי לרב אדא מאי איריא כותי אפילו ישראל נמי אסר כי הוו שנים בחיצונה וליכא למימר דביחיד בחיצונה אסר דהשתא אפילו דר עמו בחצר עצמה קי"ל כרשב"י דאמר עד שיהיו ב' ישראלים אוסרים זה על זה דריסת רגלו לא כ"ש דלא אסרה: דידע. שהוא שם יחידי ידע שאין רגל המותרת אוסרת ולא נפקא מיניה הורבה: מיפעא פעי. קלא אית ליה והכי לא אגור ומאן דלא ידע שהוא דר שם יחידי סבר שאין דריסת רגל אוסרת א"כ עירוב של פנימיים וחיצונים מועיל במקום כותי בלא שכירות עכ"ל: והרמב"ם כתב בפ"ד מה"ע היה אחד דר בחצר זו ואחד דר בחצר זו אינן צריכין לערב אלא כל אחד מהן משתמש בכל חצירו ואם היה כותי בפנימית הרי הוא כרבים ואוסר על החיצונה עד שישכרו מהו: נראה מדבריו שאפילו ביחיד בחיצונה אוסר וכן משמע לכאורה דהכא נמי איכא למיחש למאן דלא ידע שהוא דר שם יחיד וכיון דלא פעי כותים ודאי לא שכרו ממנו וא"כ הרי הם אוסרין זה על זה ואפ"ה אין דריסת רגלם אוסרת על בן החיצונה

דרישה

(ז) כתב אין למילף שכירות מעירוב והלא בעירוב נ"כ דינא הכי הוא דאין מערבין בע"כ אלא דוקא מדעת אשתו כמ"ש רבינו בסי' שס"ד וגם ב"י ז"ל שם הביא בשם התוס' והרא"ש דאין מערבין בע"כ אלא מדעת אשתו כו'.

(ט) כתב ב"י בד"ה ומ"ש וכן אם ישראל וכותי ז"ל וכתב בהגהות אשר"י ר"פ הדר אם יש מב"ב כותים אפילו יו"ד ודרים עמו בבית צריך לשכור מכולם ע"כ

(ח) וצריך להעמיד כמו שהעמידו התוס' ההיא דר' יוחנן דירושלמי דלא תיקשי ליה משכירו ולקיטו עכ"ל עיין בהגהות אשר"י פרק הדר דף קכ"ג עד דה"ס בירושלמי כו' דכתב שם ג"כ תירוצם של תוס' ונ"ל דמדכתב צריך לשכור מכולם דייק הלשון צריך דמשמע דלא סגי בלאו הכי וק"ל וא"ל מנ"ל להעמיד כך דלמא ההגהות אולי לטעמייהו שכתבו והביא ב"י לעיל סימן זה בד"ה וזה תקנתם דאין שוכרין שלא מדעת אדון אם הוא רוצה לשכור ולכך צריך הישראל לשכור דא"כ קשה מ"מ למה הוצרך להשכיר מכולם לשכור מאחד ואידך ליהוי כשכירו ולקיטו לכך נ"ל שכולם שותפים בבית או כל א' יש לו מקום מיוחד דכל א' הוי כב"ב:

(י) [כ] שתי חצרות זו לפנים מזו לא שנא דר ישראל וכותי בפנימית וישראל בחיצונה ל"ש ישראל וכותי בחיצונה וישראל בפנימית בפ' הדר א"ר יהודה אמר רב ישראל וכותי בפנימית וישראל בחיצונה בא מעשה לפני ר' ואסר כו' וב"י הביאו ואע"ג דמסיק התם אמר רב הונא בריה דרב יהושע ולעולם כרשב"י וכר"ע דאמר כל רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה וע"ש

פרישה

(ז) ואם יש לכותי ה' שכירים כו' פי' ישראלים אע"ג דלענין לקנות מהן דירתן חשיב דירה לענין אם שכח אחד מהן לתת בעירוב אינו אוסרו אם שכרו מהכותי דף ס"ד:

(ט) וישראל בפנימית אוסר כו' והאי אוסר היינו על החיצונה אבל פנימית מותרת במקומה דהא אין לה דריסת הרגל מהחיצונה ב"י ע"ש והוא מגמרא ורש"י דף ס"ב ע"ש:

(ח) ל"ש דר ישראל וכותי בפנימית וישראל בחיצונה. ואפי' כותי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה אע"פ שבישראל כה"ג אינו אוסר ק"ק למה לא כתב ג"כ בבא מציעתא דישראל בפנימית כותי וישראל בחיצונה אף ע"ג דישראל בכה"ג אינו אוסר ונ"ל דרבינו אלשון גמרא קאי ושם דף ע"ה קאמר ר' אליעזר האי בבא בתרא בפני עצמו ופירש"י שם דאליבא דשמואל אמר רבי אליעזר לאמר לפני זה דבישראל מותר עד שיהא שנים בפנימית ואחד בחיצונה וקמ"ל דבכותי מודה שמואל אע"ג דבישראל מתיר ומש"ה כתב רבינו לשון אפי' בזה לחוד וק"ל:

(י) בכותי אוסר דבשלמא בישראל מאן דידע דדר שם לחוד ידע שאין דריסת רגלו אוסרת ומאן דלא ידע סדר לחוד יסבור שעירבו עם החיצונה אבל שכירות דכותי קלא אית ליה וידעו דלא אגיר ולא ידעי שדר שם יחידי ויסבור שעירוב החיצונה ופנימית מועיל בלא שכירות רש"י:

לשכור

חדושי הגהות

שפב א ע"ש בפרק הדר (סה:) כל הענין ועיין לשון רש"י שם ויש לתמוה על רבינו למה פסק להך שמעתתא דלא אתיא אלא כר"ע הא פסק רבינו בסי' שע"ח כרבנן דר"ע דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה וא"כ לדבריהם אין הכותי אוסר הואיל ואין הישראל שבפנימית אוסר על החיצונה וכמבואר בגמרא וכן יש לתמוה ג"כ על הרמב"ם שפסק נמי בפ"ד מה"ע כרבנן דר"ע דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה ובפ"ב מה"ע פסק נמי להך שמעתתא דאתיא כר"ע וצ"ל דס"ל להרמב"ם ורבינו כיון דאמר ר"א לקמן בפ' הדר דאפי' כותי ביחידי בפנימי' וב' ישראלים בחיצונה אוסר מפני שעשאו לכותי כרבים כמו שיתבאר בסמוך ה"ה נמי היכא דישראל וכותי בפנימי' וישראל בחיצונה או ישראל וכותי בחיצונה וישראל בפנימי' דמצוי הוא שידורו כן ואינם חוששים שמא יהרגום מטעם דמפרש בגמרא משום דהכותי מירתת אז עשאו נמי לכותי כרבים ואוסר עליהם עד שישכור ואפי' לרבנן דר"ע נמי אסור ומ"מ בפנימי' אינו אסור הואיל ואין שם אלא יחיד שדר עמו לא עשאוהו כרבי' אע"ג דמצוי הוא שידור כך מ"מ כל שאין שם דריסת רגל של ב' ישראלים אינו אוסר וכמו שפירש"י בההיא דר"א אבל בחיצונה שיש בה דריסת הרגל של ב' ישראלים ושכיח שידורו כך אוסר הכותי עליהם מפני שעשאוהו כרבים מהרל"ח:

כותי שהשכיר ביתו לחבירו כותי אם נשאר לו שום תפיסה בבית יכולין (יא) לשכור ממנו לא נשאר לו שום תפיסה אם יכול המשכיר לסלק השוכר תוך זמנו חשיב כאילו הוא ברשותו ויכולין לשכור ממנו ואם לאו (יב) אין יכולין לשכור ממנו: חצר שישראל וכותי דרין בו ובית אחד של ישראל אצל ביתו של זה ואינו פתוח לחצר וחלונות ביניהן אינו יכול לערב עמו דרך החלון שביניהן כדי להוציא כליו דרך בית שכינו הפתוח לחצר אבל אם פתח פתוח ביניהן (יג) מותר לר"י ולרש"י אף אם פתח פתוח ביניהן אסור:

כותי

החיצונה ואע"פ שישראל הדר יחידי והכותי אינו אוסר עליו שאני התם דלא נפיק מיניה חורבה דהא חזו ליה שהוא דר יחידי עמו אבל הכא שדרים בפנימית לא חזו אינשי כמה דרים בה הלכך חיישינן דילמא נפיק מיניה חורבה כתוב בהגהות אשיר"י פרק הדר דב' חצירות זו לפנים מזו וישראל וכותי בפנימית וישראל בחיצונה ישראל פנימי מותר בפנימית לכ"ע וכיון דהויא רגל המותרת במקומה לרבנן דקי"ל כוותייהו החיצונה מותרת לעצמה ואם עירבו מותרין לטלטל מזו לזו:

כותי שהשכיר ביתו לחבירו כותי וכו' בפ' הדר דף ס"ה: **ומ"ש** אם נשאר לו שום תפיסה בבית וכו' כ"כ ה"ה בפרק ב' מה"ע בשם הרשב"א וז"ל שאפילו היה משכיר יכול לסלקו יראה לי שאם היה לו במה שהשכיר שום תפיסת יד שהיה לו קצת כלים או אפילו אין לו אלא שיש לו רשות להניח שם שום כלים שוכרים אפילו מן המשכיר שאינו גרוע משכירו ולקיטו עכ"ל והכי דייק לישנא דרבינו שכתב ואם נשאר לו שום תפיסה וגם רבינו ירוחם כתב כן ולא כתבו אם נשאר לו תפיסה משום דא"כ לא הוה הגי כשהיה לו רשות להניח שם כלים אלא הוה בעינן שיהיו לו שם ממש כלים ושיהיו כלים שאינן ניטלין בשבת כעין תפיסה הנזכר בסימן ש"ע גם לישנא דמרדכי דייק הכי שכתב בפרק הדר כל היכא דלא מצי מסלק ליה וכו' נ"ל שאין למשכיר שום תפיסת יד להשתמש בבית דאי יש לו תפיסת יד לא גרע משכירו ולקיטו והריב"ש הביא דברים אלו בשם הרשב"א למעשה וכן דעת ספר א"ח שכתב אניות גדולות שמחלקין אותם לחדרים וכל אחד מהשוכרים אותם אוכל בחדרו וכו' ומה תקנתם ישכרו מבעל הספינה קודם שיחלוקו מקומות ידועים לשוכרים ואם לא שכרו ממנו קודם שיחלוקו מקומות צריך לשכור מן השוכרים אבל אם יש רשות לבעל הספינה להניח כליו בכל מקום שירצה ואפילו במקומות המושכרים די להם לשכור מבעל הספינה עכ"ל וטעמא דסגי לן הכא בתפיסה כל דהו יליף לה הרשב"א מדין שכירו ולקיטו דכי היכי דהוי דלפי שיש להם רשות להשתמש בבית שוכרין מהם האי משכיר נמי אם יש לו רשות להשתמש בבית לא גרע ומשמע דהוא הדין נמי אם יש אחד דלאו משכיר הוא וגם אינו שכירו יש לו רשות להשתמש בבית כשירצה דשוכרין ממנו אלא משום הוא מילתא דלא שכיח לא איירי ביה הרשב"א ונקט דינא במשכיר שהוא דרך לפעמים להניח לו בבית רשות להשתמש ותדע דהא משכיר שאינו יכול לסלקו אין לו כח בבית טפי מאיניש דעלמא ואפ"ה כל שיש לו רשות להניח כליו שם שוכרין ממנו ועוד ראיה מהא דאמרינן גבי המן בר ריסתק דלוקיל ליה כותי דוכתא דה"ל כשכירו ולקיטו ואמר רב יהודה אפילו שכירו ולקיטו נותן עירובו ודיו הרי מפורש דכל אדם שיש לו רשות בבית להניח שם כליו שוכרין ממנו וכ"כ מורי דודי מהר"ר יצחק קארו ז"ל בתשובה והביא ראיה לדבריו וכך הם דברי הריב"ש בתשובה:

ומ"ש לא נשאר שום תפיסה אם יכול המשכיר לסלק השוכר וכו' פשוט שם ר"ל ותלמידי רבי חנינא איקלעו להוא פונדק וכו' וכתב הרמב"ם דין זה בפ"ב מה"ע וז"ל כותי שהשכיר מכותי אם אין הראשון יכול להוציא הכותי השני עד שישלים זמן שכירותו שוכרין מזה הכותי השני שהרי נכנס תחת הבעלים ואם יש רשות לראשון להוציא הכותי השוכר ממנו בכל עת שירצה אם לא היה השני עומד ושכרו הישראלים מן הראשון הרי אלו מותרים ע"כ וראיתי מי שדקדק מדבריו דדוקא כשאין השוכר מצוי הוא ששוכרין מהמשכיר הא לאו הכי לא ואפילו כשאין השוכר מצוי לכתחלה אין שוכרין מהמשכיר אלא שאם השכירו ממנו בדיעבד מהני ומשמע מדבריו שסובר דכשהשוכר מצוי בדיעבד נמי לא מהני אם שכרו מהמשכיר ואין זה נראה כלל אלא שוכרין מהמשכיר ואפילו לכתחלה וכדאמר רבי יפה עשיתם ששכרתם דלכתחילה יכולין לשכור מהמשכיר ומשמע שאפילו השוכר מצוי אם רצה לשכור מהמשכיר שוכרין ומהני לה שמאחר שמפני שיש לו רשות להוציאו חשיב כשלו מה לי אם השוכר מצוי או אם אינו מצוי. והרמב"ם תפס כלישנא דגמרא שלא היה השוכר מצוי ולפיכך הוצרכו לשכור מהמשכיר ונסתפקו אי מהניא אי לא ואילו היה השוכר מצוי היו שוכרין ממנו ולא היו מכניסין עצמן בספק וגם לפי שמעשה זה היה שבדיעבד שכרו מהמשכיר כתבו כן כמנהגו בכמה מקומות:

חצר שישראל וכותי דרים בו ובית אחד של ישראל אצל ביתו של ישראל זה ואינו פתוח לחצר וחלונות ביניהם אינו יכול לערב עמו דרך החלון וכו' בס"פ הדר דף ע"ד אמר רב יהודה אמר רב מבוי שצדו אחד כותי וצדו אחד ישראל אין מערבין אותו דרך חלונות להתירו דרך פתחים למבוי א"ל אביי לרב יוסף אמר רב אפילו בחצר א"ל אין ודברי רבינו כפירש"י וכתב עוד רש"י להכי נקט דרך חלונות שאין דרך לעשות פתחים גדולים מבית לבית ומשמע שאם היה פתח פתוח מבית לבית ה"נ דאין מערבין דרך הפתח אבל התוס' והרא"ש כתבו בשם ר"י דכיון דמסיק בגמרא דטעמא משום דאסור לעשות יחיד במקום כותי כלומר שאסור לעשות סיוע ליחיד וכו' לפיכך לא יערבו אלו עמו ולא ישתמשו עמו בהבוי כדי שיהא יחידי וכו' א"כ דוקא נקט חלונות משום דכי לא מערבי בהדי הדדי מירתת ישראל וכי מערבין אהדדי לא מירתת אבל דרך פתחים כיון דאפילו לא מערבי שכיח דדייר ולא מירתת דכיון שיש פתח ביניהם נראה לו כאילו דר עמו בביתו שרי לערב בהדיה כיון דבלאו עירוב נמי שכיח דדייר ורבינו כתב דין זה לענין חצר ובסי' ש"ל כתבו לענין מבוי והרמב"ם מכרע המימרא בדרך אחרת שכתב בפ"ב מה"ע וז"ל חצר שישראל וכותי שרויים בה והיו חלונות פתוחות מבית ישראל זה לבית ישראל זה ועשו עירוב דרך חלונות אע"פ שהם מותרין להוציא מבית לבית דרך חלונות הרי הן אסורין להוציא מבית לבית דרך פתחים מפני הכותי עד שישכיר שאין רבים נעשים בעירוב כיחיד במקום כותי וכיוצא בזה כתב בפ"ה לענין מבוי שצדו אחד כותי וצדו אחד ישראל וכתב ה"ה שאף על פי שיש לאחרונים שיטה אחרת בזה דינו של הרמב"ם לדברי כולם הוא אמת כתב המרדכי בס"פ הדר בשם ר"מ שאם דרים במבוי ב' ישראלים וכותי ולא שכרו מהכותי אסור לטלטל מחצר ישראל לחצר כותי דרך חלון שביניהן למעלה מעשרה או דרך הכותל אבל אם אין חצר הכותי פתוחה למבוי או לחצר ישראל כלל אלא דרך חלון למעלה מי' או דרך כותל לא בעי שכירות דכיון דלא שכיח דמשתמש ישראל בהדיה במבוי או בחצר לא אסר ולא בעי שכירות אבל הרא"ש כתב בתשובה שאין הכותי אוסר על הישראלים אלא כשיש לו דריסת רגל עליהם כגון ב' חצירות זו לפנים מזו אבל ב' חצירות זו אצל זו והחצר האחד של כותי אינו אוסר על בני חצר השני כיון שאין לו דריסת רגל עליהם ואילו לדברי ר"מ אפילו אם משתמשים ביחד במבוי אחד אסר עלייהו ומיהו ע"כ לא התיר הרא"ש אלא דרך חלון שביניהם אבל דרך מבוי פשיטא שאוסר דהיינו ההיא דהמן בר ריסתק דהוה דייר בההוא מבואה: כתב המרדכי בר"פ הדר בשם רש"י חצירו של כותי הרי הוא כדיר של בהמה פירוץ ומותר לישראל המתאכסן שם להכנים ולהוציא ואם יש שם ישראל אחר אוסר לאורח להוציא מביתו לחצר אבל אותו ישראל מותר להוציא מביתו לחצר דאין ישראל האורח אוסר עליו עכ"ל: **ובתרומת** הדשן סימן ע"ו כתב דבמרדכי דבני אוסטרייך לא נמצא פסק זה כלל ואי לאו דמספקינא ה"א דפסק תמוה הוא וכו' אמנם קשה לסתור פסק ערוך הנמצא בחיבור מדקדוק הגאונים אך מ"מ החיבור תמוה הוא מאד ואין להורות להתיר וגם אין למחות ביד הנוהגין היתר באין ולאו ורפיא בידיה ע"כ ותמהני עליו היאך רפו ידיו ולא כתר פסק זה בזרוע נטויה מפני שהדברים הללו לאו לדברי ראב"י דקי"ל כוותיה איתמר אלא לדברי ר"מ דלא קי"ל כוותיה דהא אמאי דגרסינן בר"פ הדר גופא חצירו של כותי הרי הוא כדיר של בהמה ומותר להוציא מן הבתים וכו' ואם יש

שם

אבל הפנימית אחדא דשא ומותרת: **כותי** שהשכיר ביתו לחבירו כותי אם נשאר לו שום תפיסה וכו' שם (ד' ס"ה) בעובדא דריש לקיש ותלמידי דר' חנינא דאקלעו להוא פונדק וכו' וכתב הרא"ש (דף קכ"ג) סוף ע"ב וכגון דלית ליה למשכיר שום תפיסת יד להשתמש בבית דאי אית ליה שום תפיסת יד להשתמש בבית לא גרע משכירו ולקיטו וכ"כ בהגה"ת מיימוני ספ"ב דעירובין בשם התוס' ומשם למד רבי' להורות כן ופיר' ב"י דהא דקאמר שום תפיסה רצה לומר בין שהיה לו שם קצת כלים או אפילו אין לו אלא שיש לו רשות להניח שם כלים וכך היא משמעות הפוסקים: **חצר** שישראל וכותי דרין בו וכו' מימר' דרב יודא אמר רב בפרק הדר (דף ע"ד) וטעמו של דבר דכיון דהבית האחר אינו פתוח לחצר אלא לר"ה השתא אם לא יערבו עמו ולא ישתתפו עמו לא יהיו רגילין הב' ישראלים זה עם זה וה"ל זה כשאר יחיד בחצר בשבת עם הכותי ולרש"י אין חילוק בין איכא חלונות ביניהן ובין איכא פתח פתוח ביניהן לעולם כיון שלא יערבו ולא ישתתפו עמו ה"ל יחיד עם הכותי בחצר ויצא משא"כ אם יערבו עמו וישתתפו עמו שיוציאו כלים דרך חלונותיהם ופתחיהם מזה לזה דלא הוה ליה יחיד ולא יצא אבל לר"י דוקא בדליכא פתחים ביניהם איכא האי טעמא אבל בדאיכא פתחים ביניהם אפילו לא יערבו ולא ישתתפו עמו רגילין שיכנסו ויצאו מבית זה לבית זה דרך פתחים ונראה כאילו דר עמו בבית ולא יצא אפי' לא יערבו השתא כיון שלא יועיל כלום מה שלא יערב עמו כדי שיצא אין לאסור עליו העירוב והשיתוף: כתב ב"י דהמרדכי ס"פ הדר בשם מהר"ם כתב דאע"ג דאין חצר הכותי פתוח לחצר ישראל אם משתמשים ביחד במבוי אוסר בדאיכא ב' ישראלים אבל הרא"ש כתב בתשובה דאין הכותי אוסר עליהם אפילו משתמשים יחד במבוי אלא א"כ בשיש לו לכותי דריסת רגל עליהם כגון ב' חצירות זו לפנים מזו אבל ב' חצירות זו אצל זו מותר להשתמש מחצר של כותי לשל ישראל דרך חלון שביניהם ולפע"ד אין כאן מחלוקת דדברי הרא"ש הם בב' חצירות א"כ אינו אוסר אלא היכא שהוא דר עם הכותי בקבע דשכיח בהדיה ולכן אינו אוסר אלא בדאיכא לכותי דריסת הרגל עליו דחשוב כאילו דר עם הכותי בקבע וכיון דאיכא ב' ישראל בב' בתים שבחצר שאוסרין זה על זה אוסר הכותי ג"כ עליהן אבל ב' חצירות זו אצל זו שאין להם דריסת הרגל זה ע"ז לא חשיב כאילו דר עם כותי בחצר וכל הבתים של ישראל הפתוחים בחצר אחד מיקרו יחיד במקום כותי לגבי המבואות כמ"ש הרא"ש להדיא ר"פ הדר ולכן מותר להשתמש מחצר של כותי לחצר של ישראל דרך חלון שביניהם כדין יחיד במקום כותי אבל מהר"ם מדבר בג' חצירות במבוי ב' חצירות של ישראל וחצר אחד של כותי התם כיון דב' חצירות של ישראל אוסרין זה על זה במבוי אוסר הכותי ג"כ עליהן ואסור לטלטל בכל ענין מחצירו של כותי לחצירו של ישראל אף דרך חלון של מעלה או דרך הכותל אבל אם אין חצר הכותי פתוח למבוי או לחצר ישראל כלל אלא דרך חלון וכו' כלומר שאינו פתוח לא לחצר ולא למבוי דהשתא לא חשיבן ליה דר עם הכותי אין הכותי אוסר עליהן ומותר להשתמש מזה לזה דרך חלון ואף מהר"ם מודה לדיני של הרא"ש היכא שלא היה במבוי אלא ב' חצירות אחד של ישראל ואחד של כותי לא היה הכותי אוסר אע"פ שגם חצר הכותי פתוח למבוי משום דכל הבתים שבחצר ישראל מיקרו יחיד במקום כותי לגבי המבואות עד שיהיו ב' חצירות של ישראל פתוחות למבוי ואוסרין זה על זה במבוי אז הכותי גם כן אוסר עליהן וכדכתב הרא"ש להדיא ריש פרק הדר ומדליו של מהר"ם רבו ינק לפרש כן כדמוכח בהך תשובת מהר"ם דלא אסר אלא בב' חצירות של ישראל ואחד של כותי וכך מפורש בדינין והלכות דבסוף ספרי מהר"י וויל"א בסימן ע' דתשובת הרא"ש מדברת בשני ישראלים דרים בחצר אחת וכותי דר בחצר אבל זה החצר וכו' ע"ש מיהו בספר האגור בסי' תק"מ כתוב וז"ל כתב הרא"ש ב' ישראלים הדרים בב' חצירות וכותי דר בחצר בין אלו ב' חצירות וכו' והכי מוכח בגוף השאלה ששאל רבינו מהרא"ש אביו ע"ש כלל כ"א סימן ד' וצריך לומר דלפי זה דהפתח שהיה פתוח מחצר כותי לחצר ישראל לא היתה אלא למעלה מעשרה וגם לא היה חצר הכותי פתוחה לאותו מבוי שפתוחים בו חצרים של ב' ישראלים ולכן לא היה הכותי אוסר עליה וכדכתב מהר"ם במרדכי סוף פרק הדר ועובדא דמהרי"ל לשם דהתיר לטלטל החמין נמי בכה"ג הוה:

כותי

פרישה

(יא) לשכור ממנו וכ"ש מהשוכר: (יב) אין יכולין לשכור ממנו אלא מהשוכר וה"ה מכותי שיש ברשותו להשתמש מה בביתו ב"י: (יג) מותר לר"י ולרש"י אף אם פתח כו' דס"ל לר"י דדוקא חלונות משום דכי לא מערבי בהדדי מירתת ישראל וכי מערבי לא מירתת אבל בפתח אפילו לא עירבו שכיח ישראל ולא מירתת דנראה כאילו דר שם:

כותי

דרישה

וע"ש וא"כ לדידן דקי"ל כרבנן דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה יראו דב"י רב ולמה פסק רבינו כדברי רב י"ל לפי שסובר רבינו למאי דמסיק שם פרק הדר דף ע"ה ואמר רבי אלעזר כותי הרי הוא כרבים ומסיק דטעמא הוא משום דסתם כותי הי איחוי דאגורי מיפעי פעי פירש"י מיפעי פעי קלא אית ליה והני לא אוגיר ומאן דלא ידע סובר דאין דריסת הרגל אוסר כו' ולפ"ז הא דרב יהודה אמר רב מיתוקמא אפילו כרבנן דאיירי ברגל המותרת במקומה אינה אוסרת דשאני הכא דמיפעי פעי ואפילו רבנן מודו בכותי דהסר מיחוש גזירה דר' אליעזר דשייך גם התם ונדחו דברי רב הונא בריה דרב יהושע ובזה יתיישבו דברי הגהות אשר"י שמביא ב"י בסימן זה וז"ל כתבו בהגהת אשר"י פרק הדר דב' חצירות זו לפנים מזו וישראל וכותי בפנימית וישראל בחיצונה ישראל מותר בפנימית כו' וכיון דישראל מותר הוי רגל המותרת במקומה לרבנן דקי"ל כוותיה ואינו אוסר עכ"ל דהגהה סברי כרב הונא בריה דרב יהושע דמוקי להא דרב דאסור אליבא דר' עקיבא אבל אנן דקי"ל כרבנן הוי רגל המותרת במקומה ואינו אוסר כנ"ל. ולב"י קשה דהביא הגהות אשר"י זו סתמא כאן אמ"ש רבינו בל' חלוקתא ופשט דדברי רבינו ופסקי דהגה"א סותרין זה את זה:

שפג (א) **כותי** הדר עם ב' ישראלים ואין הכותי בביתו אינו אוסר ויערבו ויהיו מותרין בא הכותי בשבת אוס' והעירוב בטל ומיהו יכולין לשכור ממנו ואחר ששכרו יבטל האחד לחבירו (ב) ויהיה היחיד מותר (ג) ולא אמרינן שיחזור העירוב לקדמותו אחר ששכרו להיות שניהן מותרין (ד) וכ"ש אם מת הכותי בשבת שיבטל א' לחבירו ויהיה היחיד מותר :

שפד **כותי** הנכנס בחצר לשם אכסנאות אם נכנס שלא ברשות אינו אוסר לעולם ואם נכנס ברשות אם הוא רגיל לבא אוסר מיד ואם אינו רגיל אינו אוסר עד לאחר ל' יום :

שפה (א) **צדוקי** הרי הוא כישראל ומבטל רשות אבל לערב כתב הרמב"ם ז"ל שאינו יכול כיון שאינו מוד' בעירוב (ב) וכותי הרי הוא כעו"ג וצריך להשכיר וישראל מומר לחלל שבתות בפרהסיא (ג) אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כעו"ג ואם אינו מחללו אלא בצנעה אפילו מחללו באיסור דאורייתא הרי הוא כישראל ומבטל רשות :

מן

שפג כותי הדר וכו' בפרק הדר ריש (דף ס"ו) שוכר כמבטל רשות מה מבטל רשות אפילו בשבת אף שוכר אפילו בשבת וכתב הרמב"ם בפ"כ וז"ל שהשכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד לפיכך שוכרין מן הכותי אפילו בפחות מש"פ וכו' וכיוצא בזה כתבו התוס' וז"ל לא דמי למקח וממכר ליאסר בשבת דלא הוי אלא כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר הטלטול עכ"ל ותו קאמרינן התם דאמוראי עבדי בפונדק דלא הוי כותי בביתי' ועירבו מע"ש והוו מצי לטלטלי בחצר כך פירש רש"י לפי הנוסחאות המדוייקות וכמו שהסכימו התו' לשם בד"ה דאתא כותי ואסיקנא בהך עובדא דאתא כותי מאריה דפונדק בשבתא ואגרי מיניה אתו שיילוה לרבי יוחנן א"ל יפה עשיתם ששכרתם ושמואל פליג עליה ופסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כר' יוחנן ואחריהם נמשך רבינו דלא כסמ"ג וסמ"ק בשם ר"י ועיין במ"ש בזה ריש סימן שפ"ב וא"ת דהכא משמע דכשאין הכותי בביתו מצו לטלטולי ברשותו כשעירבו ובריש סימן שע"א כתב רבינו דכותי אוסר אפילו אינו בביתו להרמב"ם דפסק כר' יוסי ומיהו למאי שכתב הרב המגיד בפ"ד לא כתב הרמב"ם דאוסר אלא כשהוא במקום קרוב מהלך יום אחד דאפשר שיבא בשבת כדפרי' לעיל וכאן איירי כשהוא במקום רחוק :

ומ"ש ואחר ששכרו יבטל האחד לחבירו וכו' כך פירש"י לשם וכך הסכימו התוס' והרא"ש ועיין שם הטעם מביאו ב"י :

שפד כותי הנכנס בחצר כו' ירושלמי כתבוה התוס' בסוף (דף ס"ט) בד"ה ושלהם וכ"כ הרא"ש לשם :

שפה צדוקי הרי הוא כישראל וכו' ר"פ הדר פליגי בה ת"ק ור"ג ופסק בעל המאור ומהר"ם במרדכי דהלכה כת"ק דלצדוקי הרי הוא כעו"ג אבל הרא"ש הביא דברי מהר"ם ודחה ראיותיו ופסק דאינו כעו"ג וכ"כ הרמב"ם ואחריהם נמשך רבינו ומה שקשה הלא לצדוקי מחלל שבת בפרהסיא במילי דרבנן במזיד תירץ ב"י דמזיד דידיה כאונס דמי דמעשה אבותיהם בידיהם וה"ל כתינוק שנשבה :

מן

שם ישראל אחד אוסר דר"מ כתב רש"י כן וכיון דלא קי"ל כר"מ ממילא לא קי"ל כאותן דברים ולפיכך לא נכתב במרדכי דבני אוסטרייך ובמרדכי דבני ריינוס שום תלמיד טועה כתב או אפשר שכ' דרך פי' ולא דרך פסק וא"כ נקטינן דשניהם מותרין דאין ישראל הדר שם אוסר על האורח שנתארח בבית אחד באותו חצר דאין בע"ה אוסר על האורח ולא אורח על בע"ה וכמו שהוזכיר בתה"ד (ב) כ' הרשב"א בתשובה דברים פשוטים נ"ל דל"ש כותי א' וישראלים מרובים ול"ש כותים מרובים וישראלים מועטין יכולין לשכור מן הכותי והביא ראיות לדבר מצאתי כתוב אם משאיל ישראל בית לחבירו אם יש בו תפיס' יד מידי דאינו ניטל בשבת מהני שא"צ עירוב בחצירו של בע"ה אבל במקום כותי כיון דשכיח דדייר בכה"ג נראה דלא מהני כמו ביטול רשות דמהני במקום ישראל ולא במקום כותי משום דא"כ בטלת וכו' הא תפיסה הויא כמו עירוב או ביטול רשות דלא מהני במקום כותי דתפיסת יד גורם לו שותפות בההוא ביתא כמו בע"ה שותף עם שכינו ביין או בשמן וכו' אע"ג דהתירו רבותינו כמה בני אדם בבית אחד דחשיב לא שכיח דמירתת אבל תרי בתים מירתת כותי מינייהו שכיחי דדיירי כתב בשבלי הלקט כתב ה"ר בנימין מאחר דקי"ל בתים שבספינה חייבים בעירוב דינה כדין חצר שאם יש ב' ישראלים חלוקים בב' בתים צריכין לערב ומסתבר דכ"ז שהם צריכין עירוב צריכין לקנות רשותו של כותי או י"ל כיון ששכרו הספינה די לכן באותו שכר והכנון לפרש ולהבליעו בשכר הספינה ורב יהודאי גאון נשאל מהו להשכיר רשות כותי ולטלטל בכל הספינה בשבת והשיב דלא צריך וגאון אחר ג"כ כתב דא"צ לקנות רשות מן הכותי בספינה כמו בחצר עכ"ל ונראה שהגאונים הללו מיירי כשאין בספינה בתים מיוחדים אבל אם יש בה פשיטא שצריכים לשכור מהכותי ואח"כ לערב כדין חצר וכבר כתבתי כן בסימן זה בשם אורחות חיים :

שפג כותי הדר עם ב' ישראלים וכו' בפרק הדר דף ס"ה רבי חנינא בר יוסף וכו' איקלעו לההוא פונדק ואתא כותי מארי דפונדק ושכרו ממנו בשבת ואמר להם רבי יוחנן יפה עשיתם ששכרתם ושמואל פליג עליה וכתבו התוספות והרמ"ה וסמ"ג שר"י פוסק כשמואל ונראה מדברי סמ"ק שדעתו לפסוק כן אבל הרי"ף והרא"ש פסקו כרבי יוחנן וכ"ד הרמב"ם בפ"ב מה"ע. ופירש רש"י שאחר ששכרו ממנו יבטל האחד לחבירו דהא מיהא לישתרי וכתבו התוספות והרא"ש והמרדכי שהדין עמו וכן מוכח כל הסוגיא דבעינן תרתי שכירות וביטול דאע"פ שעירבו לא משתרי בשכירות לחודיה דמיד כשבא הכותי בטל ליה העירוב וכי הדר שכר לא יחזור העירוב לקדמותו. ואע"ג דאמרינן בהזורק (קא:) ספינות קשורות זו בזו וכו' חזרו להיתרן הראשון שאני הכא דמתחלה כשעשה העירוב אין סופו להתקיים כל השבת שעתיד כותי לבא אבל התם אין הספינות עומדות להפסק ואע"ג דהיכא דשכח אחד מבני חצר ולא עירב אין עירובו בטל אלא מבטל היחיד רשותו לאותן שעירבו ומותרין להכניס ולהוציא שאני התם דחזו כולהו לאיערובי מאתמול לפיכך אין בטל העירוב שלהם כלל וגם אין שייך לומר כלל שבת הואיל והותרה הותרה וכ"כ הגהות בפ"ב בשם סמ"ג וכ"כ כמ"ק וכן פסק הרמב"ם בפ"ב מה"ע שאחר ששכרו יבטל האחד לחבירו וכתבו עוד תוספות והרא"ש וא"ת ולמה הוצרכו לשכור בביטול לחודיה סגי כיון דביטלו רשותייהו לגביה ה"ל יחיד במקום כותי כדאמר בעובדא דהמן בר ריסתק ואע"ג דמסיק רבא דלא מהני ביטול לעשותו יחיד במקום כותי משום דא"כ בטלת תורת עירוב ה"מ כגון שאין רוצה לשמור אבל הכא שהכותי רוצה לשכור ובשבת אחרת יכולין לערב לא שייך למימר בטלת תורת עירוב וי"ל דהני אמוראי סברי כר"מ דאסר יחיד במקום כותי אבל לדידן דקי"ל כראב"י סגי בביטול לחודיה ולא בעי שכירות. א"כ י"ל כיון שאם לא היה הכותי מתרצה לשכור לא היה מועיל הביטול אין לחלק בין מתרצה לשאינו מתרצה דאטו אמירת הכותי תגרום לביטול שיועיל כשיאמר אתרצה לשכור ולא יועיל כשיאמר לא אתרצה הלכך תרתי בעינן לעולם עכ"ל. ונראה מדברי הרא"ש שתירוץ זה שכתב אחרון עיקר ואפשר דמש"ה אע"פ שהתוספות כתבוהו תחלה היפך הוא וכתבו בסוף. ועניין ובא הכותי בשבת שאוסר כתבתי למעלה בסימן שע"א : **ומ"ש** וכ"ש אם מת כותי בשבת פשוט הוא לדעת ר"י דקי"ל כוותיה וגם הרמב"ם כתבו בפ"ב :

שפד כותי הנכנס בחצר לשם אכסנאות וכו' ירוש' כתבוה התוס' והרא"ש בפ' הדר (סט:) אמתני' דאנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב ולא נזכר זה בדברי הרמב"ם השיב הרשב"א על שר א' ששלחו המלך עם פרשים לשמור העיר והפרשים נכנסו בבתי היהודים מהם בחזקה ומהם ברצון הבעלים דכיון ויש לבעלי בתים באותן המקומות שנכנסו הכותים כלים שאסור לטלטלם בשבת אינם אוסרים עליהם דקי"ל כר' יהודה דאמר אם יש שם תפיסת יד של בע"ה אינו אוסר ולא עוד אלא אפילו היה הבית של כותי ממש ולא היה לישראל מקום בבית כלל אלא שהשאיל לישראל מקום להניח שם כלי אחד אותו ישראל נותן עירוב או משכיר רשותו של כותי לשאר בני החצר ודיו כדאיתא בפ' הדר והנכנסים בלא רשות אע"פ שלא נשאר בבית שום דבר לישראל נראה מהירושלמי שאינו אוסר דגרסינן התם בפ' הדר אית תניי תני א קוסטור אוסר מיד ואכסניא לאחר ל' יום אית תניי תני הקוסטור אוסר לאחר ל' יום ואכסניא אינו אוסר לעולם מאן דמר הקוסטור אוסר מיד ברגיל ואכסניא לאחר ל' יום בשאינו רגיל ומאן דמר הקוסטור לאחר ל' יום באילין דעאלין ברשות ואכסניא אינו אוסר לעולם באילין דעאלו בלא רשות ונראה דהלכה כמאן דמיקל דקי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב עכ"ל :

שפה צדוקי הרי הוא כישראל וכו' משנה ר"פ הדר (דף ס"ח) אמר ר"ג מעשה בצדוקי א' שהיה דר עמנו במבוי בירושלים וכו' ובגמרא (דף ס"ח) צדוקי מאן דכר שמיה חסורי מחסרא וה"ק צדוקי הרי הוא כעו"ג ור"ג אומר אינו כעו"ג וכתב המרדכי דהלכה דלצדוקי הרי הוא כעו"ג והרא"ש כתב שר"ת פסק דלצדוקי הרי הוא כעו"ג והוא דחה ראיותיו ופסק כר"ג דלצדוקי אינו כעו"ג וכן דעת הרמב"ם בספ"ב מה"ע ומ"ש רבינו וכותי הרי הוא כעו"ג וצריך להשכיר כך פשוט בריש חולין (ו:) ומ"ש וישראל מומר לחלל שבתות וכו' ברייתא בפ' הדר (סט) ישראל מומר משמר שבתות בשוק מבטל רשות שאינו משמר שבתות בשוק אינו מבטל רשות מפני שאמרו ישראל נוטל רשות ונותן רשות ובעו"ג עד שישכור ופירש"י בשוק בפרהסיא ואע"ג דמחללו בצינעה: **ומ"ש** אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן כן דקדקו שם התוס' והרא"ש והמרדכי וכן דעת רש"י והקשו התוס' דהא סתם צדוקי אינו נזהר במילי דרבנן ותירצו שרגילין הם ליזהר לפי שהם יראים מחכמים כדאיתא בנדה (לג:) ולפי דבריהם הני צדוקים דשכיחי גבן כיון דעברי אמילי דרבנן בפרהסיא הרי הם כעו"ג ושוכרין ואין מבטלים והרמב"ם פ"ב כתב הברייתא כצורתה ולא הזכיר דין מחלל שבת במילי דרבנן מיהו אפילו את"ל דס"ל דהוי מומר נראה דהני צדוקים לדידיה לא חשיבי מומרים אע"פ שעוברין בפרהסיא אמילי דרבנן דלא הוי מומר עד שיעבור במזיד ובני מזיד דידהו כאונס הוי דמעשה אבותיהן בידיהם וה"ל כתינוק שנשבה בין העו"ג וכמ"ש הוא ז"ל בפי' המשנה בפ"א ממסכת חולין. ולא חש רבינו לכתוב דישראל מומר לע"ג דינו כעו"ג אע"פ שנזכר בגמרא ובדברי הרמב"ם משום דמילתא דפשיטא היא :

כתב הרשב"א בתשובה על אחד שילא מכלל ישראל והיו לו בתים בשכונת ישראל שעירבו לכל שבתות השנה איברא שאם אין לו פתח אחר כלל שהוא אוסר בכל שבת שאל לאחר שהמיר שבת זה לא הותר כלל ואע"פ שעירב עם כל בני השכונה לשנה והוא המיר באמצע השנה אין אומרים מותר למקצת שבתות הותרו כולם

דרכי משה

(ב) **וצ"ע** בגמרא פרק הדר דף ס"ו במעשה דלנו בפונדק כו' דמשמע שם דאורחין אוסרין זע"ז ונ"ל דאינן אוסרין אלא כשאין בעל הבית קבוע דאין שייך לומר דה"ל אורחי גבי אחד אלא כשאחד קבוע שם אבל כשהבעל הבית קבוע אפשר דאורחים בטלים לגביה ואפילו האורחין רבים וכמ"ש מהרא"י בת"ה סימן ע"ה בהדיא :

שפה (א) **ועיין** עוד סימן שפ"ט מדין זה וע"ל סימן שפ"א אימת נקרא מומר לחלל שבת : וכ"כ

פרישה

סי' שפג (א) כותי הדר עם ב' ישראלים ואין הכותי בביתו כו' לרמב"ם שכתב לעיל בסי' שע"א שכותי אוסר אע"פ שאינו בביתו הכא מיירי שהיה במקום שאינו יכול לבוא בשבת דאינו אוסר אפי' לרמב"ם כמו שדייק לכתוב רבינו בדבריו לעיל בסי' שע"א והרמב"ם כתב שהכותי אוסר כיון שיכול לבוא הא לא יכול לבוא אין אוסר וגם בב"י פי' שם כן דברי הרמב"ם :

(ב) **ויהיה היחיד** מותר פירוש כשלא ביטל ג"כ ביתו או עד שלא החזיק עדיין היחיד שנתבטלו ויותר נראה דה"ט משום דאין יחיד נעשה אורח אצל יחיד וכמ"ש לעיל וא"כ לעולם אסור המבטל עד שיחזור ויבטל לו אבל כבר כתבתי לעיל דרבינו לא ס"ל סברת רשב"א :

(ג) **ולא** אמרינן שיחזור העירוב כו' דמיד כשבא הכותי בטל העירוב כיון דמתחלה לא עשה להתקיים שהרי ראוי לבא וגם לא מועילו השכירות לחוד כדלעיל ר"ל היכא ששכח אחד ולא עירב דמבטלין להו והנשארים כולם מותרים דשאני התם שהיו מאתמול כולם ראוים לערב ב"י עיין שם יותר :

(ד) **וכ"ש אם מת** כו' דר"ל אפילו לא עירבו כלל אם מת הכותי בשבת מבטל זה לזה ושרי ולא אמרי' כיון שנאסר למקצת שבת כו' דכיון דהיו בתורת עירוב אם רצו לשכור מהכותי אין שם איסור עליהן לומר שנאסרו למקצת ועיין במיימוני בפ"ב דהלכות עירוב ותמצא שם דקאי אלא עירבו :

סי' שפה (א) צדוקי הרי הוא כישראל כו' דישראל הוא אלא שנסתך לאפיקורסות ר' יונתן : (ב) וכותי הרי הוא כעו"ג דגירי אריות הם ולא גרים גמורים : (ג) אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן והא דלצדוקי מותר אע"ג דסתם לדוקי אינו נזהר במילי דרבנן ומחללין אפי' בפרהסיא תירץ הס"מ דלא אוסר אלא מי שעובר במזיד

חדושי הגהות

שפד א הקוסטור (שם פקידות הוא כמו סרדיוט והוא שוטר) אוסר מיד (כשבא לישב שם בחצר) ואכסניא (חיל של מלך) וכו' מ"ד אוסר מיד ברגיל (לבוא שם וגם מחויבים להניחו לשכון שם הלכך אוסר מיד כאחד מבעלי בתים שבחצר) באילין דעאלין ברשות (שהקוסטור נכנס ברשות המלך הלכך הוה ליה כבעל הבית) כך פירש בעל קרבן העדה : וטעמו

שפו [א] **מן** התורה מותר לטלטל מן החצירות למבוי (א) אלא שהחכמים אסרו מפני שהמבוי השוב רשות משותפת כנגד החצירות (ב) וגזרו אטו מר"ה לרה"י והתירוהו ע"י שיתוף שכשם שעירובי חצירות מערב כל בתי החצר כך שיתופי מבואות משתף כל חצרי המבוי (ג) שגובין פת או ד"א ממיני מאכל מכל חצר וחצר ונותנין אותו באחד מן החצירות ואז אנו רואין כאילו פתוח כל המבוי לאותו הצר (ואפילו לא גבו אותו לשם שיתוף כגון בע"ה שהיה שותף עם שכיניו בסחורה ואפילו עם זה ביין ועם זה בשמן א"צ לשתף אע"פ שלא נשתתפו לשם שיתוף (ד) והוא שיהיה הכל בכלי א') ומפני שאינו אלא לשתף החצירות שאין בהן דירה יכולין ליתנו באויר החצר או בבית שאין בו ד"א על ד' וא"צ ליתנו בבית רק שיהא במקום המשתמר הלכך אין נותנין אותו באויר המבוי [ב] וככל משפטי עירובי חצירות (ה) ושיעורו ושאשתו מערבת בשבילו (ו) ושמערבין שלא לדעתו היכא שאין הבית פתוח אלא להצר אחת כך דיני שיתוף שמשתתפין שלא לדעת אם אין החצר פתוח אלא למבוי אחד וקטן גובה אותו (ז) אפילו אם אחד מזכה לכולם (ח) רביעית יין שיש לו באוצר סגי ומשתתפין בכל מיני מאכל

כולם אבל בכדון שלפנינו שיש לו פתח קטן לשכונת הכותי ואפילו פתח קטן שלא היה רגיל בו מתחלה דוחין אותו אבל הפתח הפתוח לשכונת הכותי דלא עדיף מישראל דבכיוצא בזה אינו אוסר דגרסינן במי שהוציאוהו חצר שבין ב' מבואות עירבו עם שניהם וכו' דוחין אותו אצל שאינה רגילה בו וכו' וכל שכן שאין צריך עירוב ודוחין אותו אצל שכונת הכותי כדי שלא יאסור ועוד שזה דעתו מעורבת עם הכותי ורגיל אצלם אפילו אין לו אלא פתח אחד צר כד' על ד' לצד הכותי דוחין אותו אצל אותה פתח כאותה שאמרו בפרק הדר (סז.) כותי שיש לו ד' על ד' פתוח לבקעה אפילו מכניס גמלים וקרונות כל היום אינו אוסר מ"ט דההוא פתחא דמייחד ליה ניחא ליה וזה ודאי ידוע הוא לכל כיון שנתכר עם הכותי ניחא ליה ואחריהם דוחין אותו :

שפו מן התורה מותר לטלטל מן החציר.ת למבוי וכו' זה מדברי הרמב"ם בפ"א ופשוט הוא והוא שנוי בברייתא בריש מסכת שבת חצירות של רבים ומבואות שאינן מפולשין עירבו מותרין לא עירבו אסורין ופירש"י לענין מבוי אם עירבו החצירות הפתוחות לו ביחד מותר להכניס ולהוציא וכו' :

ומ"ש שכשם שעירובי חצירות מערב כל בתי החצר כך שיתופי מבואות משתף כל חצרי המבוי גז"ש ודוגמא זה שנינו בפרק הדר (עג.) שהמבוי לחצירות כחצר לבתים :

ומ"ש שגובין פת או דבר אחר ממיני מאכל משנה בר"פ בכל מערבין (כו.) ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח ובס"פ חלון (פא.) תניא בכל מערבין עירובי חצירות ובכל משתתפין שיתופי מבואות בין בפת בין ביין בין בשאר פירות ולא אמרו לערב בפת אלא בחצר בלבד ופירש רש"י ! : משתתפין שיתופי מבוי בין בפת בין ביין בין בשאר פירות ולא אמרו לערב בפת וכו' ובכל מערבין דרישא ה"ק בכל מיני פת מערבין עירובי חצירות ובפרק הדר (דף ע"א) תניא מערבין בחצירות בפת ואם רצו לערב ביין אין מערבין משתתפין במבוי ביין ואם רצו להשתתף בפת משתתפין וכת' התוספות משמע ד'בתחלה מצוה ביין יותר מבפת שמא ביין מינכר טפי שהוא שיתוף ומיהו בכל דבר מהני כדאיתא בפרק בכל מערבין ובפרק חלון וכתב במרדכי פרק הדר דעיקר שיתוף לא הוי בפת אלא בדיעבד וטעמא משום דבעינן שיהו ניכרים איזהו עירוב ואי זהו שיתוף אבל רש"י כתב שם משתתפים ביין וכ"ש בפת דחשיב טפי (א) וטעם חילוק עירובי חצירות לשיתופי מבואות פירש"י בהדר דעירוב משום דירה הוא לערב דירתן לעשות א' ודירתו של אדם אינו נמשך אחר היין אלא אחר פתו אבל שיתוף דמבוי אינו אלא לשתף רשות החצירות שבמבוי לא רשות הבתים וחצר לאו בית דירה הוא . ומ"ש שיכולין ליתנו באויר החצר בפרק כיצד משתתפין (ד' פ"ה) אמר רב יהודה אמר שמואל בני הבורה שהיו מסובין וקידש עליהן היום פת שעל השולחן סומכין עליו משום עירוב ואמרי לה משום שיתוף אמר רבה ולא פליגי כאן במסובין בבית כאן במסובין בחצר א"ל אביי לרבה תניא דמסייע לך עירובי חצירות וכו' אימא עירובי חצירות בבית שבחצר שיתופי מבואות בחצר שבמבוי ופירש"י עירוב משום דירה דמערב להו לבתי דירה כאילו כל בני הבתים דרים כאן הלכך אי לא חזי לדירה לא מני שרי אבל שיתוף לא משום דירה הוא דהא לא בתים שייכי ביה אלא חצירות הלכך לאו דירה בעינן אלא מקום המשתמר כגון חצר אבל אויר דמבוי לא משתמר הוא : בבית שבחצר לאפוקי בית שבחצר אחרת : בחצר שבמבוי לאפוקי חצר שאינה פתוחה לו . ומפורש שם בגמ' כל מקום שאמרו חכמים אין מניחין בו עירוב מניחין בו שיתוף חוץ מאויר מבוי משום דלא מינטר . ובפרק הדר ד' ע"ב גבי הא דתניא מערבין בחצירות בפת כתבו התוספות בשם ר"י דשיתופי מבואות דוקא בחצר שבמבוי ולא בבית משום דבחצר מינ' טפי שיתוף דשייכי טפי למבוי וקרובים תשמישי דמבוי זה לזה ואחר כך כתב ומיהו בירושלמי משמע כפירש"י דשיתופי מבואות בחצר וכ"ש בבית וכן דעת הרא"ש בפ' כיצד משתתפין :

ומ"ש או בבית שאין בו ד' אמות וכו' בברייתא בריש סוכה (דף ג'.) כתב הרשב"א בתשובה על ישראלים שדרים בג' מקומות חלוקים ודלתות כל אחד מהמקומות נעולים בלילה והשמש גובה קמח מכולם לריכים הם לערב בכ"מ ומקום ששיתוף המבוי צריך שיהיה מונח בחצר שבמבוי ואלו שנבדלים זה מזה ורחוקים אין שיתופן אחד ואין מבואותיהן כאחד :

ובכל משפטי עירובי חצירות ושיעורו וכו' הכי משמע מדתנן בפרק הדר (דף עג:) שהמבוי לחצירות כחצר לבתים : אפילו אם אחד מזכה לכולם רביעית יין שיש לו באוצר סגי הכי אמרינן בפרק הדר (ד' ס"ח) דס"ל לב"ה גבי הא דא"ל רבה ב"ר חנן לאביי מבואה דאית בה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ביה עירוב דאליבא דבית הלל אי מקני להו רביעתא דחלא בחבית מהני ופירש ה"ר יהונתן שיקנה רביעית חומץ לכל אחד ואחד . ומצאתי כתוב על מ"ש רבינו אפילו אם אחד מזכה וכו' ר"ל לפי שיש מי שפי' דהא דקאמר בגמ' וליקני מר רביעתא דחלא בחביתא ר"ל רביעית לכל א' והוא דעת הראב"ד והרשב"א והריטב"א תמהו עליו וכתבו שברביעית מספיק לכולם לכן כתב רבינו דלא מיבעיא כשנותן כ"א חלקו שמספיק ברביעית לכל אחד ואחד אלא אפי' כשמזכה אחד לכולם מספיק ברביעית א' לכולם ודלא כהראב"ד וי"מ דלשון אפי' קאי איין שיש לו באוצר וה"פ ל"מ אם רביעית יין של עירוב הוא בעין דמאי מזכה אלא אפי' שהוא מעורב בתוך אוצר של מזכה כלומר בתוך חבית מליאה ש"ד ע"כ ביאור דבריו דבגמרא אמרינן דלב"ש אין משתתפין באוצר כלומר בדבר המאור ומערב בקצת יין או חומץ שבכן ולב"ה משתתפין וקי"ל כב"ה. כתב שם ה"ר יוהנן לב"ה משתתפין באוצר ומה שמסתפק מן החבית למ"ש או למחרתו אומר זה של שיתוף וכו' שאם לא יאמרו לא הועיל כלום כדאמר אי אתם מודים וכו' ואין זה מוכרח שהרי בפ"ק דביצה (י:) ובסוף ביצה (לז:) מסיק רב הושעיא דלא פליגי ב"ש וב"ה הכא בברירה וכבר כתבו התוספות בזה . ומשתתפין בכל מיני מאכל כבר נתבאר בסמוך :

שפו מן התורה מותר לטלטל וכו' עד פתוח כל המבוי לאותו חצר פשוט בכמה מקומות בתלמוד וע"ל ריש סימן שס"ו התבאר כל זה :

ומ"ש ומפני שאינו אלא לשתף וכו' הכי אסיקנא בפ' כיצד משתתפין סוף (דף פ"ה) אימא ע"ח בבית שבחצר שיתופי מבואות בחצר שבמבוי ופירש"י וכ"ש בבית וכן הוא בירוש' הביאו התוס' בפ' הדר ריש (ד' עב) בס"ה וכ"כ הרא"ש דלא כפי' ר"י שהביאו התוספות שם דשתופי מבואות דוקא בחצר שבמבוי ולא בבית ולכן האריך רבינו בלשונו ואמר ומפני שאינו אלא לשתף וכו' יכולין ליתנו באויר החצר כלומר וכ"ש ליתנו בבית דעדיף טפי ואין צריך ליתנו בבית רק שיהא במקום המשתמר ואויר החצר מכתמא משתמר דלפי זה ודאי אם אינו משתמר בחצר צריך ליתנו בבית כדי שיהא משתמר הלכך אין נותנין אותו באויר המבוי דמסתמא אינו משתמר ואם היה משתמר באויר המבוי יכולין ליתנו אף באויר המבוי ועכשיו נוהגין ליתן העירוב בבית הכנסת שאינה מקום דירה וכתב בהגהת ש"ע לעיל בסי' שס"ו דהטעם דעירובין יש להם דין שיתוף עכ"ל ורצונו לומר כמ"ש הרב בסי' שפ"ו דמה שאנו גובין קמח מכל בעל הבית ועושין ממנו מצה אחת בע"פ הוי כעירוב ושיתוף ביחד ולכתחלה אין לעשות יותר וכו' עכ"ל והיכא לתמוה דאכתי כיון דבעירוב זה מערבין כל הבתים של דירה ודאי דצריך להניחו בבית דירה ולא בב"ה שאין שם דירה ואינו חשוב אלא כאויר החצר ונראה ליישב דודאי אמת הוא דעירוב שלנו הוי עירוב ושיתוף ביחד ואעפ"כ הכריעו הקדמונים להניחו בבית הכנסת ולא בבית דירה דאע"פ דלרש"י והרא"ש שיתופי מבואות בחצר וכ"ש בבית מ"מ לפר"י שיתופי מבואות דוקא בחצר שבמבוי ולא בבית וכיון שעירוב זה הוא עירוב ושיתוף ביחד ממ"נ אינו יוצא ידי חובתו לגמרי בין שהניחו בבית בין שהניחו בחצר והכריעו להניחו בב"ה מתרי טעמי חדא שאין לנו בתים וחצירות פתוחים למבוי כמו בזמן חכמי התלמוד אלא בתים פתוחים למבוי ושם שיתופי מבואות חלה על עירוב זה הרבה יותר משם עירוב חצירות ועוד דבתי היהודים ברוב מקומות נחלקים ומפורדים מקצתם במבוי זה ומקצתם במבוי אחר ואם יתנו העירוב באחד מן הבתים א"כ הדריס במבוי אחר אין עירובן אצלם ורש"י כתב בפ' כיצד משתתפין ע"ח בבית שבחצר לאפוקי בית שבחצר אחרת שיתופי מבואות בחצר שבמבוי לאפוקי חצר שאינה פתוחה לו וכמ"ש הרשב"א בתשובה הביאו ב"י אבל בבית הכנסת הוה ליה כמו חצר שפתוחה לכל המבואות שגבו העירוב מהם כי כולם משותפים בבית הכנסת ותולין אותו באויר ב"ה בגובה אצל הכותל כ"ל:

ובכל משפטי ע"ח ושיעורו וכו' הכי משמע בכל הסוגיות דשוין בדיניהם אלא דע"ח בפת ושיתופי מבואות בכל מיני מאכל וע"ח בבית שבחצר וש"מ בחצר שבמבוי :

ומ"ש ואפילו אם אחד מזכה לכולם רביעית יין וכו' פי' תרתי אשמועינן חדא דרביעית אחד סגי לכולם ואין צריך רביעית יין לכל אחד ואחד אידך דאפילו אין הרביעית בעין בפני עצמו אלא מעורב בתוך אוצר של

ומ"ש

דרכי משה

שפו (א) וכ"כ המ"מ פ"א דעירובין דנהגו לשתף לכתחלה בפת וע"ל סימן שפ"ג כתבתי כל דיני עירוב הנוהג בזמן הזה וע"ל סימן ש"ע יהודים הדרים בב' וג' מקומות אם שרו

פרישה

במזיד ולדוקי זה מנהג אבותיו בידו ואינו מזיד אלא כתינוק שנשבה ומיחשב כאונס והתוס' תירצו בענין אחר :

סי' שפו (א) **אלא** שהחכמים אסרו כו' בסימן שפ"ח יתבאר דהיינו דוקא כלים ששבתו בבית ע"ש : (ב) **וגזרו** אטו מרה"ר לרה"י נראה דטפי הל"ל שגזרו אטו מרה"י לרה"ר שהרי חצירות כמו רשות היחיד לגבי מבוי אלא רבותא אשמעינן שגזרו לטלטלה אפילו ממבוי לחצר אטו מרה"ר לרה"י דאע"ג דהיא גופה לא בהדיא כתיבא בתורה וכ"ש שאסור מחצר למבוי גזירה משום רה"י לרה"ר דהיא כתיבא בהדיא בתורה כמ"ש לעיל סימן שמ"ה ומש"ה התחיל רבינו מתחלה מן התורה מותר לטלטל מן החצירות למבוי דגבי היתר הוא רבותא טפי וק"ל :

(ג) **שגובין** פת או דבר אחר ממיני מאכל עיין מ"ש בק"ש במכתב השני :

(ד) **והוא** שיהיה הכל בכלי אחד עיין מ"ש לעיל סימן שס"ו דמשכחת לה אפילו ביין ושמן שהשמן צף למעלה וכן הוא בהדיא בגמרא דף ע"א ריש ע"ב :

(ה) **ושיעורו** ושאשתו מערבת כו' לאו בקדא מקמא מתניתהו דלאו ממש הם שוים אלא כ"א לפי ענינו כי היכי דבעירוב צריך מזון שתי סעודות כמו כן בשיתוף צריך שיעור השייך בו ג"כ בשתי סעודות אבל השיעורים אינם שוים כמ"ש כ"א בפת הם שוים :

(ו) **ומערבין** שלא מדעתן ואם אין הכלר פתוח אלא למבוי נראה דמיירי דוקא כשמערבין בשלהן וכמ"ש בר"ס שס"ו ואפ"ה דוקא אם אינו פתוח אלא למבוי א' אבל לב' מבואות לא כמ"ש המ"מ וב"י הביאו בסימן שפ"ח מטעם דילמא לא ניחא ליה בהכי דאוושי ליה אינשי : (ז) אפילו אם אחד מזכה לכולם פירוש מזכה לכן ע"י אחר אם ירצה כדאיתא פרק חלון דף ע"ט במשנה : (ח) **רביעית** יין אינו מדבר ביין מי דבעי ב' רביעית כמ"ש בסמוך :

דרישה

סי' שפו [א] **מן** התורה מותר לטלטל מן החצירות כו' עיין בב"י שהביא בשם התוספות דשיתופי מבואות דוקא בחצר משום דמנכרי טפי כו' ואע"ג דקאמר במתניתין דשיתוף מבואות בבית שאין בו ד' על ד' ושם לא מינכר ע"ש בתוספות פרק הדר ושם פירש"י דלא קשה מידי :

[ב] **וככל** משפטי עירוב וכתב ב"י ז"ל ומצאתי כתוב על מ"ש רבינו אפילו אם א' מזכה כו' ר"ל לפי שיש מי שפירש דהא דקאמר כו' לכך כתב רבינו דל"מ כשנותן כל א' חלקו שמספיק רביעית לכל אחד וא' אלא אפילו כשעירב אחד לכולם מספיק רביעית לכל א' ואע"ג דרבינו כתב בסמוך דיין מי ב' רביעית ויין מבושל רביעית אצ"ל לכ"ז דהתם איירי כשנותן בשביל א' כולם אבל כשנותן כל א' וא' בפני עצמו צריך ליתן רביעית מידי דהוי ומשוב קלת ופחות מרביעית לאו כלום . ומ"ש ב"י בד"ז וי"מ לשון דאפי' קאי איין שיש באוצר כו' נראה דלפי אותן י"מ נוכל לומר דרבינו סבר כראב"ד ורביעית שכתב ר"ל רב עית לכל א' וא' גם מ"ש רבינו בסמוך יין מבושל רביעית ויין מי ב' רביעית יהיה ג"כ פירושו לכל א' וא'. כתב ב"י בשם הגהות אשר"י דעירובי תחומין עושין אותו במומן וא"ל כ"א מעט לכל א' ועלה טובה קמ"ל והוי מ"ל ג"כ יין מבושל ויכול להיות דמומן הוא בזול ולא חשיב כמו יין מבושל ואפ"ה סגי במעט לכל א' וא' :

אמר

הון

מאכל אפילו ד' או ה' מיני מאכל מצטרפין לב' סעודות (ט) חוץ מבגודגדניות שהוקשו לזרע ולא בתבלין ופולין יבשים (י) ולא בעלי בצלים שלא גדלו אורך זרת ולא בכמהין ופטריות ולא במים לבדו ובמלח לבדו אבל אם ערבן יחד משתתפין בהם וכ"ד שרגילין ללפת בו הפת שיעורו כדי ללפת בו הפת הנאכל לב' סעודות (יא) וכל שאין מלפתין בו הפת שיעורו כדי לאכול ממנו מזון ב' סעודות ובשר חי לא הוי ליפתן וצריך כדי שיאכל ממנו מזון ב' סעודות אבל צלי הוי ליפתן ושיעורו ללפת בו ב' סעודות (יב) וחומץ הוי ליפתן וכן יין מבושל (יג) אבל יין חי לא הוי ליפתן ושיעורו ב' רביעית וכן שיעור שאר משקין (יד) ומשתתפין בב' ביצים ובה' רמונים ובה' אפרסקין ובליטרא ירק ומשתתפין אפילו באוכל שאינו ראוי לו אם ראוי לשום אדם כגון לנזיר ביין ולישראל בתרומה :

אמר

של מזכה כלומר בתוך חבית מלאה ש"ד וכ"כ ב"י : **ואפילו** ד' או ה' מיני מאכל וכו' בפ' בכל מערבין ריש (דף כ"ט) כל האוכלין מצטרפין למזון שתי סעודות לעירוב וכו' בתוס' בפ' הדר (דף ע"ח) בד"ה יין ושמן מפורש שנכלל בזה גם שיתופי מבואות : כתב ב"י וכתב עוד הרא"ש דאין מערבין בכפניות ולא בעדשים וחטים ושעורים והוא מבואר בגמ' וכו' ואיכא לתמוה דלא נמצא בגמ' שדברו מעדשים ועוד תימה למה לא כתב הרא"ש ולא בעלי בצלים ולכן נלע"ד דמ"ש ולא בעדשים הוא ט"ס וצריך להגיה במקומו ולא בעלי בצלים גם רבינו והר"ר ירוחם לא הזכירו עדשים ומה שכתב בש"ע ולא בעדשים נמשך למ"ש כאן ואינו אמת לפע"ד : **ומ"ש** ולא בתבלין כך פסק הרא"ש ואיכא לתמוה ומי גרעי תבלין ממים ומלח המעורבין דמזון הם לטבל בהן את פתו כ"ש דתבלין מזון הן לטבל בהן את הצלי ולדעת התוס' דלעירוב נמי בנתן לתוכן שמן וכ"כ בהגהת אשיר"י ניחא אבל לדעת הפוסקים ורבינו דוקא במעשר בעינן שמן אבל לעירוב סגי בלא שמן קשיא וצ"ל דכל דינו כלפתן ואינו אלא כדי ללפת בו את הפת מזון ב' סעודות ואין מלפתין בתבלין את הפת אלא שמתבלין בו את הצלי וצלי גופיה הוי לפתן כמ"ש בסמוך ולפיכך אין מערבין בתבלין כלל :

ומ"ש וכן יין מבושל שם מקשה אדרב דאמר מערבין בב' רביעית של יין והתניא יין כדי לאכול בו ומשני התם בחמרא מבשלא דחשוב הוא ללפת בו את הפת כדי לאכול בו ולא ניתן שיעור לחמרא מבשלא ואיכא למידק הא דכתב רבינו ואפילו אם אחד מזכה לכולם רביעית שיש לו באוצר סגי דמדקאמר באוצר מסתמא ביין חי קאמר ותו דיין מבושל לא נקבע שיעור ברביעית אלא סתמא קאמרינן כדי לאכול בו אלא ודאי בחי קאמר דנקבע שיעורו וא"כ היאך אמר רביעית יין והלא שיעורו ב' רביעית וצריך לומר כיון דלא אתי אלא לאורויי דלא צריך לזכות לכל אחד ואחד שיעור עירוב דלכולם סגי בשיעור אחד לפיכך לא היה מדקדק בלשונו לכוון השיעור ונקט בסתם דלכולם מזכה רביעית יין שיש לו באוצר כפי שיעור העירוב וכיון שצריך ב' רביעית מזכה לכולם ב' רביעית ולכן אמר סתם מזכה לכולם רביעית ולא אמר רביעית יין אחד אלא כפי מה שהוא שיעור עירוב : גרסינן בגמרא א"ל ההוא מרבנן לרבא תפוחים בכמה א"ל וכי מערבין בתפוחים ולא וכו' ואסיקנא א"ר נחמן תפוחים בקב וכתב במרדכי ובהגהות אשיר"י דבתפוחים של יער קאמר דאי בשאר תפוחים מאי תמיהא דרבא דאמר וכי מערבים בתפוחים ע"כ ומביאו ב"י ופסק כך בש"ע אבל התוס' ר"פ בכל מערבין (דף פ"ז) בד"ה מאן דמתני כתבו דאין לומר דמיירי בתפוחין של יער דצריך למתקן דא"כ לא מייתי שפיר ממתני' דמעילה עכ"ל וכן נראה מדכתבו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בסתם דתפוחים בקב כלשון התלמוד אלמא דבסתם תפוחים של פרדס קאמרינן שטובים הם לאכול חיים ותמיהא דרבא הוי דקס"ד דתפוחים ליפתן הוי ודינן כדי לאכול בו וא"כ לא ניתן שיעור לתפוחים בעצמן אלא ללפת בהן את הפת מזון ב' סעודות. ולכן תמה על מה ששאלו תפוחים בכמה דאלמא דס"ל דשיעורן כדי לאכול הימנו מזון ב' סעודות וכי מערבין בתפוחין בעצמן דליהוי ליה שיעורא והלא ליפתן הן ולא ניתן להם שיעור ואסיקנא דלא כרבא אלא מערבין בתפוחין בעצמן בקב דלאו ליפתן הוי ואפילו בתפוחין של פרדס צריך קב והכי נקטינן ודלא כהש"ע :

ומשתתפין אפילו באוכל שאינו ראוי לו וכו' פסק כת"ק ר"פ בכל מערבין ומשתתפין דכיון דמזוכא הוא גבי אחריני שרו ליה רבנן :

אמר

ומ"ש אפילו ד' או ה' מיני מאכל מצטרפין לב' סעודות בפרק בכל מערבין (ד' כ"ט) מייתי הא דתנן כל האוכלין מצטרפין לפסול את הגויה בכחצי פרס ובמזון ב' סעודות לעירוב סבר רב יוסף למימר עד דאיכא סעודה מהאי וסעודה מהאי א"ל אפי' למחצה לשליש ולרביע ודעת הרמב"ם בפ"א שנכלל בזה עירובי תחומין ושיתופי מבואות וכן פירשו בתוס' ובהשגות חלקו בזה ואמרו שלא נאמר אלא בעירובי תחומין בדוקא : **ומ"ש** חוץ מבגודגדניו' וכו' ולא בעלי בצלים וכו' ג"ז שם : **ומ"ש** ולא בתבלין הכי משמע התם דאמרינן אילימא משום דקתני בהך תבלין ותבלין לאו בני אכילה נינהו אטו הכא מי לא קתני חטין ושעורים ולאו בני אכילה נינהו וכן פסק הרא"ש דתבלין אין מערבין בהם ואע"פ שכתב הא דתני רשב"א לענין מעשר שני עוכלא תבלין ליטרא ירק וכו' ואמרינן עלה וכן לעירוב ולאו משום תבלין מייתי לה שהרי כתב שאין מערבין בהם אלא ללמד שיעורא דשאר דברים השנויים בה מייתי לה אבל הרמב"ם בפ"א מה"ע כתב עוכלא תבלין וכ"כ סמ"ג וכ"כ שהוא דעת הרי"ף משמע דס"ל דכי אמרי' ותבלין לאו בני אכילה נינהו לאו משום דקושטא הוא אמרינן הכי אלא לומר דאם עלה בדעת רב יוסף דתבלין לאו בני אכילה נינהו ומש"ה אמר דלא אמרינן על ההיא ברייתא וכן לעירוב לדידיה נמי תיקשי מחטין ושעורין דמיתני בההיא מתני' דאמר איהו עלה וכן לעירוב :

ומ"ש ולא בפולים יבשים הכי משמע בגמרא שם (דף כ"ח) דאמרינן דמערבין בפולים לחים משמע אבל לא ביבשים וכ"כ הרא"ש דאין מערבין בפולים יבשים וכתב עוד הרא"ש דאין מערבין בכפניות ולא בעדשים וחטים ושעורים והוא מבואר בגמרא והרמב"ם ורבינו לא כתבוהו משום דכיון דלא חזו לאכילה כמות שהן ממילא משמע שאין מערבין בהם פירוש כפניות תמרים רעות שלא בשלו כל צרכן ואמרינן בגמרא בדף הנזכר דסילקא בשיל ולא בשיל אין מערבין בו וכתב הרמב"ם בפ"א ליטרא ירק בין חי בין שלוק ואם היה בשיל ולא בשיל אין מערבין בו לפי שאינו ראוי לאכילה וכתב עליו הראב"ד שלא נאמר זה אלא בתרדין. וכתב ה"ה ודברי רבינו נראין בטעמן שאין אדם אוכל ירק בשיל ולא בשיל : **ומ"ש** ולא בכמהין ופטריות ג"ז שם בגמרא (דף כ"ז) : **ומ"ש** ולא במים לבדו ובמלח לבדו שם במשנה (דף כ"ז) :

ומ"ש אבל אם ערבן יחד משתתפין בהם שם בגמרא (דף כ"ז) ודע דבגמרא אמרינן הא דתנן הכל ניקח בכסף מעשר חוץ מן המים ומן המלח ל"ש אלא מים בפני עצמן וכו' אבל מים ומלח ניקחין ואותבינן עלה ואוקימנא בשנתן בתוכן שמן וכתבו התוספות אבל במים ומלח מערבין בסמוך מוקי בשנתן לתוכן שמן וקשיא דתיפוק לי משום שמן וי"ל דאיצטריך אע"ג דלא הוי מן השמן מזון ב' סעודות. וגם הגהות אשיר"י כתבו בשם רבינו שמשון דדוקא בשנתן לתוכו שמן. והפוסקים שלא הזכירו נתן לתוכו שמן נראה שהם סוברים שלא הוצרכו להעמיד בנתן לתוכו שמן אלא דוקא גבי מעשר משום דבעינן מידי דהוי פירא אבל לגבי עירוב בראוי ללפת בו את הפת סגי : **ובכל** דבר שרגילין ללפת בו את הפת וכו' וכל שאין מלפתים בו את הפת וכו' שם בריש בכל מערבין אמר רב יהודה אמר שמואל כל שהוא ליפתן כדי לאכול בו כל שאינו ליפתן כדי לאכול הימנו ופירש"י כדי לאכול בו ללפת בו את הפת מזון ב' סעודות : כדי לאכול הימנו שיהא כל ב' הסעודות ממנו :

ומ"ש ובשר חי לא הוי ליפתן וכו' עד ושיעורו ב' רביעיות הכל שם בריש בכל מערבין וכתב ה"ה בפ"א בשם הרשב"א שהיין מבושל דקיוח סעודה הוא בא ולא לטבול בו ולפיכך שיעורו כדי שמביאין ממנו לקיוח ב' סעודות. ובחומץ יש בה בגמרא ב' לשונות וכתב ה"ה בפ"א שנראה שהרי"ף והרמב"ם פוסקין כלשון ראשון דאמר ששיעורו כדי לטבול בו ב' סעודות ירק כלומר שכל הסעודה מן הירק ולא כלישנא בתרא דאמר ששיעורו כדי לטבול בו ירק הנאכל בב' סעודות עם הפת וכתב הה"מ בשם הרשב"א והחומץ לטבול בו ירק של ב' סעודות ויראה ששיעורו רביעית וגם התוספות כתבו בר"פ בכל מערבין (דף כ"ט) דחומץ שיעורו ברביעית : **ומ"ש** וכן שיעור שאר משקין נראה שלמדה ממאי דאמרינן (כט:) גבי שכר בכמה מערבין ואסיקנא דבב' רביעיות כדפירש"י וכ"כ ג"כ הרמב"ם בפ"א ומשמע שם בגמרא דדין שאר משקין שוה לשכר : **ומ"ש** ומשתתפין בב' ביצים ג"ז בריש בכל מערבין (ל.) אמר רב שימי בר חייא מערבין בביצים חיות וכמה אמר רב נחמן בר יצחק סיני אמר שתים וכ"כ שהיא גירסת ה"ה : **ומ"ש** ובה' רמונים ובה' אפרסקין ובליטרא ירק שם (כט.) ברייתא דרשב"א לענין מעשר עני ואמר עליה וכן לעירוב ואף על גב דרב יוסף אמר דלא אמר רב וכן לעירוב אלא אמתני' מכל מקום משמע דתלמודא סבר דשפיר איתמר עלה וכן לעירוב ורב יוסף נמי אפשר דלא פליגי אלא דרב לא אמר וכן לעירוב אההיא ברייתא מיהו לענין דינא אה"נ דמודה דכן לעירוב וכן דעת הרא"ש וכן דעת הרמב"ם בפ"א מיהו בקצת ספרי רבינו כתב ה' רמונים וט"ס הוא ויש להגיה ב' רמונים כדאיתא בגמרא וכמו שכתב הרא"ש והרמב"ם וכן הוא בספרי רבינו המדוייקים וגרסינן בגמרא (כח:) אמר רב יהודה אמר רב כשות וחזיז מערבין בהן כשות בכמה כמלא היד חזיז בכמה כמלא אוזילתא דאיכרי ופירש"י אגודת ירק שכורכין האיכרים. והרמב"ם כתב בשיעורא ליטרא אפשר שהוא מפרש ששיעור הירק שכורכין האיכרים הוא ליטרא פירש"י חזיז שחת של תבואה כשהוא ירק וגוזזין אותה ואוכלין ואמרי' בגמ' דמקמי דאתא רב לבבל וחזא דאכלי ליה הוה אמר דאין מערבין בו ואפשר שמטעם זה השמיטו רבינו דכיון דהשתא לא אכלי ליה אין מערבין בו והרמב"ם שכתבו נראה שסובר דאע"ג דאנן לא אכלינן ליה כיון דבני בבל אכלי ליה חשיב שפיר מאכל ומערבין בו וגרסינן תו בגמרא (כח:) מערבים בפולים לחים ובכמה מלא היד וכתבו הרמב"ם. גרסינן תו בגמרא (כט.) אמר ר"נ תפוחים בקב וכתבוהו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכתב המרדכי דבתפוחים של יער קאמר דאי בשאר תפוחים מאי תמיהא דרבא בגמרא ואמר וכי מערבין בתפוחים וגרסינן תו בגמרא (שם.) אין פותחין לעני בגורן מחצי קב חטים וכו' וקב גרוגרות או מנה דבילה אמר רב וכן לעירוב וכתבו הרמב"ם (ג) ופירש"י דבילה לאחר שנדרסין בעיגול קרי להו דבילה ושוב אינו מוכר במדה אלא במשקל : **ומשתתפין** אפילו באוכל שאינו ראוי לו וכו' שם במשנה (כו:) מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה סומכוס אומר בחולין ופסק הרמב"ם בפ"א כת"ק וגם הרא"ש כתב דלית הלכתא כסומכוס ואע"ג דסתם משנה דמסכת כלאים כוותיה משום דב"ה סברי כרבנן וכן רב הונא דאמר שבועה שלא אוכל ככר זו מערבין לו בה והא דתנן במתני' והכהנים בחלה ובתרומה לא הוי כמחלוקת ואח"כ סתם דה"ה לישראל נמי אלא אורחא דמילתא נקט כהנים שתרומה וחלה מצויה להם ועוד דהך משנה נמי שנויה בפרק כל שעה (לה.) והתם דוקא כהנים וההוא לישנא תנא נמי הכא עכ"ל. כתב בהג"א פרק בכל מערבין ושאר כל פירות כדי שימכור ויקח בהם מזון ב' סעודות ע"כ. ואין נ"ל דהא מתני' לענין אין פותחין לעני בגורן הוא דמיתני ואע"ג

דאמרינן

דרכי משה

שרי להשתתף ביחד : (ב) ונ"ל הא דלא כתב הטור דברים אלו משום דס"ל דאלו השיעורים כולם הם כשיעור ב' סעודות ולא נאמרו בגמ' שיעורין אלו אלא לפרש בו כמה הוי ב'

פרישה

(ט) **חוץ מבגודגדניות** שהוקשו לזרע דבפרק בכל מערבין דף כ"ח ע"א תניא גודגדניות מרובי בנים יאכלו מעוכי בנים לא יאכלו ואם הוקשו לזרע אף מרובי בנים לא יאכלו ופירש"י גודגדניות אלייאנד"ר בלע"ז וממעטין הזרע ואם הוקשו הקלחים כגון שכבר צמח בהן זרע קשין הקלחין לכל אדם ושם בגמרא דוקא שהוקשו כעין אבל אי לאו הכי אפילו מעוכי בנים מערבין בו כיון שהוא ראוי למרובי בנים מידי דהוי יין לנזיר ע"ש : (י) **לא בעלי בצלים** כו' ז"ל הגמרא דף כ"ט ע"א ובבצלים מי מערבין והתניא כו' עד אכל בצל ומת אין אומרין ממה מת ואמר שמואל ל"ש אלא בעלין אבל באמהות לית לן בה ופירש"י עלים לא מסיבי זרעים לאכול : (יא) **וכל שאין מלפתין בו הפת** כו' ובשר חי צריך שיאכל ממנו ב' סעודות :

(יב) **וחומץ** הוי ליפתן וכן יין מבושל כו' אבל יין חי שיעורו ב' רביעית נראה דהטעם כי כל דבר שדרכו לאכול בסעודה שיעורו הוא כדי לאכול לב' סעודות כמו יין מבושל וחומץ שדרכן לאכול בתוך הסעודה אבל יין חי ובשר חי אין דרכן לאכול בתוך הסעודה לכך צריך שיעור ב' סעודות. ומ"ש רבינו אבל אם עירבן יחד משתתפין כו' מה דלא הזכיר ליתן לתוכו שמן דסובר דלא הצריכו בגמרא ליתן שמן אלא גבי מעשר דבעי מידי דהוה פירות אבל גבי עירוב בראוי ללפת בו את הפת סגי ב"י :

(יג) **אבל יין חי** כו' פירוש שאינו מבושל וכן הוא בא"ח בהדיא ובגמרא (דף כ"ט) דדוקא ביין מבושל מלפתין בו את הפת אבל יין חי ושאר משקים בעינן כשיעור שתייה בתוך ב' סעודות ופירש"י התם במרא מבשלא קאמר דחשוב ללפת בו את הפת והוי שיעורו כדי לאכול בו אבל מרא בעלמא בעי להיות בו ב' סעודות והיינו ב' רביעית :

(יד) **ומשתתפין** בב' ביצים ובב' רימונים כן הגיה ב"י וכן הוא בגמרא וכ"כ הרי"ף והרמב"ם והרא"ש :

אסרי

[ג] אמר שבועה שלא אוכל ככר זו משתתפין לו בה שלא אסר אלא באכילתו ולא שאר הנאותיו אבל אמר שבועה שלא אהנה ממנה נראה שאין משתתפין לו בה אע"פ שמערבין לו בה עירובי התחומין היינו טעמא משום שאין מערבין אלא לדבר מצוה ומצות לאו ליהנות נתנו מה שא"כ שיתופי מבואות ואם אמר קונם הנאתו או אכילתו עלי אין משתתפין בו (טו) שהרי אפילו עירובי תחומין אין מערבין בו (טז) ואם אומר על ככר היום חול ולמחר קודש או קונם מערבין לו בו אבל אם אמר היום קונם (יז) ולמחר חול אין מערבין לו בו: חצר הפתוח לשני מבואות ושיתף עם כל א' מהם מותר עם כל אחד לטלטל ממנו לחצירו ומן החצר לתוכו ואסור לטלטל כלים ששבתו במבוי זה למבוי האחר דרך החצר לא שיתף עם שום אחד מהם אם הוא רגיל עם שניהם לצאת ולבא בחול דרך עליהם אוסר על שניהם ואם הוא רגיל עם האחר ועם השני אינו רגיל אותו שרגיל בו אוסר ושאינו רגיל אינו אוסר ואם שיתף עם אותו שאינו רגיל הותר הרגיל לעצמו אם שיתפו ביניהם ואין זה אוסר דכיון דשיתף עם השני סילק עצמו מזה שהיה רגיל בו (יח) וכן נמי אם רגיל עם שניהם ושיתף עם אחד מהם מותר השני שהרי סילק עצמו ממנו ואם המבוי שרגיל בו שיתפו ביניהם ואותו שאינו רגיל לא שיתפו והוא לא שיתף לא עם זה ולא עם זה דוחין אותו אצל זה שאינו רגיל ויסתלק מאותו שרגיל כדי שיהא מותר כיון שהוא אינו מפסיד בדבר שהרי לא שיתף עמהן ויש ריוח לאחרי' שע"י זה יהיו מותרין כופין אותו על מדת סדום:

שפז **סומכין** על עירוב במקום שיתוף ועל שיתוף במקום עירוב שאם היו המשה חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי ועירבו החצירות דרך פתחים שביניהם אין צריכין שיתוף במבוי וכן

דאמרינן עלה בפרק בכל מערבין (כט) וכן לעירוב לשאר מילי דמתני בה קאי ולא לכדי שימכרם אלא כל הפירות כדי לאכול בהן מזון ב' סעודות וכדאמר רב יהודה אמר שמואל כל שהוא ליפתן כדי לאכול בו וזה היה דעת כל הפוסקים שלא הזכירו ברייתא זו לענין עירוב: כתב בהג"א פ"ב דבילה נראה דעירובי תחומין עושין אותם מחומץ דלא צריך כי אם מעט לכל אחד לב' סעודות ועלה טובה קמ"ל ויש ללמוד משם לשיתופי מבואות (ג):

אמר שבועה שלא אוכל ככר זו וכו' גם זה בר"פ בכל מערבין (ל.) אמר רב הונא אמר רב שבועה שלא אוכל ככר זו מערבין לו בה ככר זה עלי אין מערבין לו בה. וכתבו התוספות והרא"ש שנראה להם דהא דאמרינן שבועה שלא אוכל ככר זה לאו דוקא שלא אוכל ה"ה נמי אם אמר שבועה שלא אהנה מככר זה מערבין לו בה דקי"ל אין מערבין אלא לדבר מצוה ומצות לאו ליהנות ניתנו ואם אפיק מילתיה בלשון קונם אפילו אמר קונם אכילת ככר זה עלי אין מערבין לו בה גזירה אטו אמר ככר זה הקדש משום דסתם קונם דומה להקדש דשניהם אוכל נאכר על האדם אבל הרמב"ם בפ"א פסק דלא כרב הונא שכתב וז"ל וכן הנודר מאוכל זה או הנשבע שלא יאכלנו מערב בו ומשתתף בו שאם אינו ראוי לזה הרי הוא ראוי לאחר וכתב ה"ה שכן דעת רוב המפרשים והרשב"א מכלל דלא קי"ל כרב הונא כדמוכחן ברייתות דהתם:

ומ"ש ואם אמר על ככר היום חול וכו' בפרק בכל מערבין דף ל"ו בעיא דאיפשיטא א: **חצר** הפתוח לב' מבואות וכו' במשנה פרק מי שהוציאוהו (דף מ"ה) אר"ש למה"ד לג' חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות לר"ה עירבו שתיהם עם אמצעית היא מותרת עמהם והן מותרות עמה ושתים החיצונות אסורות זו עם זו ופסק רב הלכה כר"ש וכן דעת כל הפוסקים ומשמע בגמרא במימרא דשמואל שאכתוב בסמוך שדין חצר שבין שתי מבואות שוה לדין ג' חצירות וכבר כתבתי בסימן שע"ח דמשמע בגמ' שאם נתנו שתי המבואות שיתופן בחצר זו ה"ל חדא ומותר לטלטל כלים ששבתו במבוי זה למבוי האחר דרך החצר והוא שלא יתנוהו בשני בתים וכמו שנתבאר שם: **ומ"ש** לא שיתף עם שום א' מהן וכו' עד סוף הסימן שם (מט.) אמר שמואל חצר שבין ב' מבואות עירבה עם שניהם אסורה עם שניהם הוסרת על שניהם היתה בא' רגילה ובא' אינה רגילה זה שרגילה בו אסור וזה שאינה רגילה בו מותר א"ר בר רב הונא עירבה עם שאינה רגילה בו הותר רגילה לעצמו ואמר רבה בר רב הונא אמר שמואל אם עירב רגילה לעצמה וזו שאינה רגילה בו לא עירבה והיא עצמה לא עירבה דוחין אותה אצל שאינה רגילה בו כגון זה כופין על מדת סדום וכתב הרא"ש והרי"ף לא הביא כל זה משום דלית הלכתא כשמואל בהא דאמר חצר שבין שתי מבואות אם עירבה עם שניהם אסורות עם שניהם דלרבנן אמרה למילתיה וקיימא לן הלכה כר"ש ומיהו לשאר דברים אנו צריכין מה שחילק בין רגילה ובין שאינה רגילה וגם הרמב"ם כתב להני חילוקים בפ"ה מה"ע:

ומ"ש רבינו וכן אם רגיל עם שניהם ושיתף עם א' מהם מותר השני אע"פ שלא נזכר בהדיא בגמרא למדה רבינו בק"ו מהיכא דשיתף עם אינו רגיל הותר רגיל לעצמו. נוסח דברי המשתתף כתב רבינו בסימן שס"ה. אם טוב לשתף בכל ע"ש או פעם א' בשנה יתבאר בסימן הנזכר:

שפז סומכין על עירוב במקום שיתוף וכו' בפרק הדר (פה:) מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות שיאמרו אבותינו לא עירבו דר"מ וחכמים אומרים מערבין או משתתפין פליגי בה רב נחומי ורבה חד אמר בפת כ"ע לא פליגי דבחדא סגיא כי פליגי ביין וחד אמר ביין כ"ע לא פליגי דבעינן תרתי כי פליגי בפת א"ר יהודה א"ר הלכה כר"מ ורב הונא אמר מנהג ורבי יוחנן אמר נהגו א וכתב הרא"ש שהראב"ד פסק כמ"ד ביין כ"ע לא פליגי והרז"ה פסק כמ"ד בפת כ"ע ל"פ ולדבריו הסכימו הרא"ש והמרדכי וכתבו עוד הרא"ש והמרדכי דהלכה כר"י דאמר נהגו כלומר ולא מורינן כר"מ אלא כרבנן וכ"כ בהגהות אשיר"י בפ' הדר ד' קכ"ב בשם מהרי"ח וכתבו עוד ד' קכ"ד והלכה כר"מ מיהו במקום מצוה לא בעינן תרתי דקאמר אביי והא לא ערבינן א"ל נסמוך אשיתוף וכן אם

נשתתפו

אמר שבועה שלא אוכל ככר זו וכו' מימרא דרב לשם (ד' ל) וכמ"ש התו' לשם בד"ה ככר זו דפירשו ר"י ורשב"ס דאין חילוק בין אכילה להנאה אלא החילוק הוא בין שבועה לקונם דאפי' אמר קונם אכילת ככר זה עלי אין מערבין לו בה דקונם הוי כעין הקדש ואתי לאחלופי בהקדש דלא כפירש"י דאין מחלק בין שבועה לקונם אלא בין אכילה להנאה דליתא ומ"מ מוכח מדברי התוס' לשם דדוקא לענין תחומין אין חילוק בין אכילה להנאה דאפילו באוסר עליו הככר בהנאה מערבין לו בה משום דאין מערבין ע"ת אלא לדבר מצוה ומצות לאו ליהנות ניתנו אבל שיתוף כיון שמשתתפין לדבר הרשות אין משתתפין באיסור הנאה:

ואם אמר על הככר היום חול וכו' שם (דף ל"ו) פי' היום היום בע"ש יהא חול ולמחר יהא קדש מספיקא לא נחתא לה קדושת היום בע"ש תהא קדש ולמחר תהא חול על מעות שיש לי בביתי מספיקא לא פקעה לה קדושתיה מיניה:

חצר הפתוח לשני מבואות וכו' במשנה פרק מי שהוציאוהו (דף מ"ה) אר"ש למה"ד לג' חצירות וכו' והלכה כר"ש כדלעיל ריש סימן שע"ח וע"ש:

ומ"ש לא שיתף וכו' שם מימרא דשמואל (דף מ"ט): **ומ"ש** וכן אם רגיל עם שניהם וכו' לא נזכר בגמ' ולמדה רבינו בק"ו מהיכא דשיתף עם שאינו רגיל הותר רגיל לעצמו וכ"כ ב"י וקשה דכיון דנלמד בק"ו לא היה צריך לכתבו וי"ל דאתא לאורויי דלא תימא איפכא מסתברא דדוקא בשיתף עם שאינו רגיל איכא הוכחה דסילק עצמו מן אותו שהיה רגיל עמו דאל"כ היה לו לעשות בהיפך לשתף עם הרגיל אבל אם רגיל בשניהם ושיתף עם אחד ליכא הוכחה דסילק עצמו מהשני דמה שלא שיתף גם עם השני היינו שלא היה צריך לשתף עם שניהם וא"כ השני אסור קמ"ל דליתא אלא אדרבה כ"ש דהותר השני דודאי סילק עצמו ממנו מדשיתף עם זה יותר מעם זה:

שפז סומכין על עירוב במקום שיתוף וכו' פלוגתא דר"מ וחכמים בפ' הדר סוף (דף ע"ו) ופסק רבינו כר' יוחנן דאמר נהגו כר"מ פי' דלכתחלה לא מורינן כר"מ אלא כרבנן ואי עביד לא מחינן בידיה וחכמים ס"ל או מערבין או משתתפין וז"ש רבינו סומכין על עירוב במקום שיתוף כו' פי' לענין זה סומכין על עירוב במקום שיתוף שאם היו פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי ועירבו החצירות דרך פתחים שביניהם א"צ שיתוף במבוי אבל אם לא היו החצירות פתוחות זו לזו א"כ פתוחות ולא עירבו ביניהם אפי' עירב כל חצר לעצמה מ"מ כיון דהחצירות עצמן אסורות לטלטל מזו לזו כ"ש דאסורות לטלטל במבוי בלא שיתוף אבל בפתוחות זו לזו ועירבו ביניהם א"צ שיתוף. והיכא דשיתפו במבוי נמי מורינן כחכמים דשוב א"צ עירוב בחצירות אפילו לא עירבה כל חצר לעצמה דאילו עירבה כל חצר לעצמה ושיתפו במבוי אף ר"מ מודה דאפילו לא עירבו חצירות זו עם זו דשיתוף המבוי מחברן ומטלטלין מזו לזו בין דרך מבוי בין דרך פתחים אלא היכא דלא עירבו חצירות לא לעצמן ולא זו עם זו ושיתפו במבוי פליגי ומורין כחכמים דסגיא בשיתוף וא"צ לערב בחצירות כלל דכיון דכל חצר וחצר נתן שיתופו במבוי הרי כל החצירות מעורבין ביחד וב"י כתב איפכא וטעות גמור נשמט מתחת קולמסו בלא מתכוון:

בכל

דרכי משה

ב' סעודות מדברים אלו ולכך כתב הטור סתמא ב"ס מכל דבר: (ג) וכתבו בהג"א ר"פ בכל מערבין לחולה ולזקן כדי מזונותיו ולרעבתן כבינוני עכ"ל מא"ז:

והמנהג

פרישה

(טו) **שהרי** אפילו עירובי תחומין אין מערבין כו' גזירה אטו אמר ככר זה הקדש משום דסתם קונם דומה להקדש והקדש אינו ברשותו שיכול לערב עמו:

(טז) **ואם** אמר על הככר היום כו' ר"ל היום בע"ש חול ולמחר בשבת קודש מערבין לו בה דבאותה שבת דהא דשעת קניית העירוב ספק הוא אי חל עליו הקדושה או לא ומספיקא לא מפקינן ממילתא קמייתא וה"ה איפכא לא נפיק מקדושתה מספיקא כל בין השמשות ע"ש רש"י דף ל"ו ע"א:

(יז) **ולמחר** חול יהא ממולל על מעות שיש לו בביתו רש"י:

(יח) **וכן** נמי אם רגיל עם שניהם כו' ז"ל ב"י ואע"פ שלא נזכר דין זה בהדיא בגמרא למדה רבינו בק"ו מדין שיתף עם מי שאינו רגיל:

אין

דרישה

[ג] אמר שבועה שלא אוכל ככר זה כו' בש"ע בסימן זה הביא ב"י דעת רבינו דסובר דוקא כשנדר או נשבע שלא יאכלנו אבל אם נשבע שלא יהנה ממנו אין משתתפין בו ודעת רמב"ן דסובר דאפילו נדר מליהנות מותר להשתתף בה וכתב הרמ"א בהג"ה ואם אמר קונם הנאתו או אכילתו עלי לכ"ע אין משתתף בו יש לתמוה עליו דלא משמע כן ממה שפירשו התוס' הא דאמר רב הונא אמר רב שבועה שלא אוכל ככר זו מערבין לו בה ככר זו עלי אין מערבין לו בה דל"ד שלא אוכל דה"ה נמי אם אמר שבועה שלא אהנה מככר זה מערבין לו בה דקי"ל אין מערבין אלא לדבר מצוה וככר זו עלי מיירי דאפיק בלשון קונם וכתבו שם דכל קונם אפילו לא אסר אלא אכילתו עליו אפ"ה אין מערבין משום דקונם מחליף בהקדש ע"ש ומותיב עליה דרב הונא שם מכמה ברייתות אמאי דאמר ככר זו עלי אין מערבין לו בה וא"כ הרמב"ם ז"ל דפסק דלא כרב הונא שרי אפי' אומר קונם וא"כ מנ"ל להרמ"א ז"ל דהכל מודים בקונם וגם על ב"י ז"ל בש"ע יש לתמוה שכתב ז"ל וכן הנודר מאוכל או נשבע שלא יאכלנו משתתף בו וי"א דהיינו דוקא כשנדר או נשבע שלא יאכלנו אבל אם נדר או נשבע שלא ליהנות אין משתתפין בו עכ"ל. והנה לשונו מוכיח דסובר אליבא דרמב"ם נדר מליהנות מותר ואיני יודע מי דחקו לפרש דברי הרמב"ם כן ואדרבה לע"ד נראה מוכרח לפרש דברי הרמב"ם שלא נדר מליהנות וכשתדקדק מדברי רש"י שם דף ל' על הא דאמר רב הונא ככר זו עלי אין מערבין לו בה ופירש"י דעלי משמע דאסר גם הנאתו כו' ופריך מברייתא הנודר מן הככר מערבין לו בה מאי לאו דאמר עלי ופירש"י ש"מ דלא אסר איניש מדעתיה אלא דרך עיקר הנאתו וכי נדר אדעתא דאכילה נדר עכ"ל והנה רש"י דחק לפרש דמקשה דאפילו כשאמר עלי אינו נודר מהנאתו ולא רצה לפרש כפשטא. והנה לשונו מוכיח דאם נדר גם מליהנות אסור אליבא דכ"ע וא"כ כתב לישנא אחרינא דאפילו נדר מליהנות מותר דאין מערבין אלא לדבר מצוה ור"ל עירובי תחומין משמע אבל להשתתף אסור אליבא דכ"ע והרמב"ם שהתיר לערב ולהשתתף א"א לאוקמי כשנדר מהנאתו ואף שנתן טעם כיון שראוי לאחר זה הטעם אינו מועיל רק לדבר דלא ראוי לאכילה אבל מידי דאסור לו בהנאה אינו מועיל כלל וכמו שמשמע מדברי רש"י שכתבתי וא"כ מנ"ל לב"י ז"ל לפרש דברי הרמב"ם כך וגם על רמ"א קשה דכתב דבקונם הכל מודים לאסור והלא לפי' התוס' נדר דעלי דרב הונא ר"ל קונם ומותיב ע"ז מברייתא דס"ל דבנדר עלי מותר לערב והיינו קונם ואפ"ה מותר וכמ"ש לעיל:

ואינו

חדושי הגהות

שפו א וטעמו משום דכשאומר היום חול ולמחר קודש מספיקא לא נחתא ליה קדושה ובין השמשות דקניית עירוב בספיקא הוא וכשאומר היום קודש ולמחר חול מספיקא לא פקעה ליה קדושתיה ונמצא דבין השמשות דקניית עירוב עדיין קדוש הוא (מהרל"ח):

שפז א ומבואר שם בפירש"י ורבינו יהונתן דלמ"ד סומכים על שיתוף במקום עירוב היינו אפילו אם לא עירבה כל חצר לעצמה דאילו עירבה כל חצר לעצמה הכל מודים דסומכין על השיתוף ויכולים להוציא מחצר לחצר דרך פתחי החצירות אלא כשלא עירבו בחצירו' כלל פליגי ופסק רבינו כמ"ד סומכים והב"י כתב איפכא דאפי' למ"ד סומכים על השיתוף במקום עירוב היינו כשעירבה כל חצר לעצמה ולא דקדק בפירש"י והר"ר יהונתן וגם לשון הברייתא מוכח דלא כוותיה דהא מ"ד אין סומכים על השיתוף במקום עירוב מפרש טעמו דלכך צריך לערב כדי שלא לשכח את התינוקות ואם עירבה כל חצר לעצמה הרי יש עירוב לתינוקות אלא בשלא עירבה כ"א לעצמה פליגי והלכה כמ"ד סומכין (מהרל"ח):

וטעמו

וכן אם שתפו במבוי אפי' ביין שאין ראוי לערב בו בחצירות (א) אין צריכין לערב בחצירות והרמב"ם ז"ל כתב שאין סומכין על שיתוף בשביל עירוב אלא א"כ שתפו בפת וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן :

אם

שנשתתפו בפת סומכין אשיתוף במקום עירוב מא"ז. והא דתניא מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי פירש"י מערבין בחצירות הפתוחות מזו לזו אע"פ שעירבו דרך פתחיהם צריכין להשתתף במבוי להתיר המבוי ואם לאו חצירות מותרות מזו לזו ומבוי אסור דאין סומכים על עירוב במקום שיתוף ולא על שיתוף במקום עירוב היכא דלא עירבו בני חצר לעצמן שאם יסמכו על זה תורת עירוב תשתכח אבל עירבה כל חצר לעצמה ונשתתפו כולם במבוי אע"פ שלא עירבו חצירות זו עם זו שיתוף המבוי מחברן ומטלטלין מזו לזו בין דרך המבוי בין דרך פתחיהם עכ"ל. וכך הם דברי התוספות בפ' הדר (עג.) גמרא חמשה חצירות פתוחות זו לזו הא דאמרינן כל שיתוף שאין מכניסו ומוציאו דרך פתחים למבוי וכ"כ הגהות בפ"א בשם הר"ס וכ"כ רבינו ירוחם בח"ז וכ"כ המרדכי בפרק הדר. ולפ"ז לד"ה כל חצר צריכה לערב בפני עצמה ואם לא עירבה בפני עצמה ליכא למ"ד דסומכין על השיתוף אלא הכ"ע בשכל חצר עירבה לעצמה ואח"כ נשתתפו במבוי ולא עירבו דרך פתחים שביניהם או עירבו דרך פתחים שביניהם ולא נשתתפו במבוי דלרבנן בחד מינייהו סגי להתירן במבוי ומחצר לחצר ור"מ סבר שאע"פ שנשתתפו במבוי צריכין לערב דרך פתחים מפני התינוקות שאינם יודעים מהשיתוף הנעשה במבוי ויאמרו שמטלטלין מחצר לחצר בלא עירוב דרך פתחיהם וע"ד זו צריך לפרש הא דתנן בס"פ חלון (פ:) ולא אמרו לערב בחצירות אלא שלא לשכח התינוקות ומתני' דה' חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי דאיתמר בפרק הדר (עג.) וגם נ"ל דהיא מתניתין דפרק חלון נמי אתיא כר"מ ולא קי"ל כוותיה ואע"ג דסתם מתניתין כוותיה כיון דר' יוחנן אמר נהגו כר"מ ולא מורינן כוותיה אלא כחכמים הכי נקטינן אבל הרמב"ם כתב בפ"א המשתתפין במבוי צריכין לערב בחצירות כדי שלא ישכחו התינוקות תורת עירוב שהרי אין התינוקות מכירים מה נעשה במבוי לפיכך אם נשתתפו במבוי בפת סומכין ע"ז ואין צריכין לערב בחצירות שהרי התינוקות מכירים בפת ובפ"ה כתב מבוי שעירבו כל חצירות שבו כל חצר לעצמה ואח"כ נשתתפו כולן במבוי ושכח א' מבני החצר ולא עירב עם בני חצירו לא הפסיד כלום שהרי כולם נשתתפו ועל השיתוף סומכין ולא הצריכו לערב בחצירות עם השיתוף אלא שלא לשכח התינוקות והרי עירבו בחצירות נראה מדבריו שאפילו לא עירבה כל חצר לעצמה אם נשתתפו בפת סומכין ע"ז וא"צ לערב כלל ואע"פ שכתב בפ"ה נשתתפו במבוי ושכחו כולם לערב בחצירות אם אין מקפידין על פרוסתן סומכין על השיתוף בשבת ראשונה בלבד ואין מתירין להם דבר זה אלא מדוחק כבר העמידה ה"ה כשעירבו ביין ומאי פרוסתן פרוסה דעלמא שאילו נשתתפו בפת סומכין עליו משום עירוב ולפ"ז נראה שהרמב"ם פוסק כמ"ד שהלכה כר"מ ולא חיישינן לדרבי יוחנן דאמר נהגו כיון דסתמא דמתני' כר' מאיר וכמאן דאמר בפת כולי עלמא לא פליגי דבהדא סגיא וכן פירש הרב המגיד בפ"א וכתב שכן דעת הרשב"א ואפשר שפוסק כחכמים וכמאן דאמר ביין כולי עלמא לא פליגי דבעינן תרתי וסתם מתניתין כחכמים דבנשתתפו ביין היא דבהאי גוונא מודו רבנן דצריך לערב בחצירות מפני התינוקות שאינן מכירין ביין שמשתתפין בו במבוי אבל כשמשתתפים בפת מתוך שהפת חיי האדם עיניהם תלויות בו ומתוך כך מכירים במשתתפין במבוי בו ולפי זה סומכין על שיתוף בפת במקום עירוב אבל לא שייך למימר סומכין על עירוב במקום שיתוף דעירוב שעירבה כל חצר לעצמה היאך יתיר לטלטל במבוי והרי אפילו מחצר לחצר שלא דרך מבוי אסור לטלטל ולכן לא הזכירו הרמב"ם מיהו היכא שהחצירות פתוחות זו לזו ועירבו דרך פתחיהם אפשר שמותר לטלטל במבוי על סמך עירוב זה ורבינו סתם דבריו ביותר שנראה מהם דאין חילוק בין הרמב"ם והרא"ש בפי' סומכין על שיתוף במקום עירוב וכן נמי משמע מדבריו דסומכין על עירוב במקום שיתוף לדעת כולם וליתא אלא כדפרישית: כתוב בתשובות אשכנזיות ששאלת אם צריך לערב בחצירות היכא שנשתתפו במבוי לא צריך כדמשמע בפרק הדר דרבי יוחנן הלכתא כוותיה לגבי דרב דאמר נהגו העולם כר"מ דאמר מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי וכל היכא דאיכא נהגו אורויי לא מורינן הלכך לא צריך אלא שיתוף להודיה והעושה שניהם מברך ברכה לבטלה ואתה תעלה מעלה מעלה כנפש מאיר ב"ר ברוך. ונראה לי שאין דברים אלו אמורים אלא בשעירבו החצירות זו עם זו דרך פתחים שביניהם ובא לעשות גם כן שיתוף במבוי וכמו שנתבאר לדעת רש"י אבל לערב כל חצר לעצמה ולשתף במבוי שניהם צריכין ומברך על כל אחד ואחד מהם (א):

אם

דרכי משה

שפז (א) והמנהג פשוט שלא לעשות אלא שיתוף לחוד ומימי לא ראיתי שום עירוב בחצירות במקום שיתוף ונ"ל לומר טעם המנהג שלא פי' הפוסקים הנ"ל דבעינן מיהא שיערב כל חצר בפ"ע אלא היינו כשמשתתפין בדרך דין השיתוף כלומר שלא גבו השיתוף מכ"א מבני החצר רק שאחד מבני החצר נתן לשיתוף כי זה דין השיתוף המוזכר בתלמוד כמו שנתבאר לעיל סי' שע"ו ולכן כל חצר צריכה לערב בפני עצמו כדי שלא ישתכח תורת העירוב מהתינוקות שאינן יודעין משיתוף המבוי והוא הטעם המוזכר בדבריהם על זה. אבל בשיתוף הנהוג האידנא שכל אחד מבני החצר נותן לשיתוף ה"ז עירוב ושיתוף ביחד וא"צ עוד לערב כלל כדברי תשובת מוהר"ם דלעיל וכן הפוסקים שוים בדבר כן נ"ל:

ול"נ

פרישה

סי' שפז (א) אין צריכין לערב בחצירות רש"י ותוספות פירשו דרך פתחיהן אבל כל חצר צריך לערב דאל"כ ישתכח תורת עירוב מהתינוקות שלא יודעין מהשיתוף במבוי ז"ל רמ"א ולעיל סי' שס"ו כתבתי לעשות רק שיתוף אחד בקמח וז"ל הטעם כי עירוב שלנו שכל אחד מבני החצר נותן לשיהוא ביחד ולכתחלה אין לעשות יותר והא דהצריכו שיתוף לעירוב היינו בזמן התלמוד שבני החצר לא נתנו לשיתוף רק בני החצר עירבו ביחד ואחד מבני החצר נתן לשיתוף אבל בכה"ג לכ"ע אין עושין רק שיתוף אחד ומי שעביד יותר הוי ברכה לבטלה. ואחרי העיון לעמוד על דעת הסכם הגאון בעל בית יוסף במה שסתם דברין וכתב לדברי הכל היפך הנראה מדברי הכל דהיינו רש"י ויתר הפוסקים ומה ראה על ככה לכתוב כן שמתי לבי תחלה להתעורר ולעמוד על מ"ש אחרי שהעתיק תחלה לשון רש"י כתב עליו ז"ל וכך הם דברי התוס' פרק הדר עלה ע"ג ע"ב כו' וכ"פ הגהות פ"א בשם הר"מ וכ"כ ר' ירוחם בח' י"ו וכ"כ המרדכי בפרק הדר כו' כי הנה עיינתי שבעינן שעירבו לעצמן וכמ"ש לבסוף אבל מ"מ משמעות לשון ב"י שכתב וכך הם דברי התוספות כו' לא משמע שכיון על מה שיש לדקדק קצת מדבריהם כ"א על מ"ש בהדיא ולבי אומר לי שכוונת ב"י דבכל זה התיר כי מאמר שמצינו ברש"י וכל הפוסקים והתוס' שבאו אחריו פירשו האי מערבין הנזכר בפלוגתא זו דר"ל מערבין יחד החצירות הפתוחות זו לזו ולא אישתמיט אחד מהן לפרש שמערבין ר"ל כל חצר וחצר לעצמו א"מ דס"ל דמהאי שמערבין כל חצר לעצמו לא קמיירי ר"מ ורבנן אלא לד"ה כל חצר צריכה לערב בפני עצמו כו' והשתא א"ש מ"ש ב"י וכך הם דברי התוספות והג"מ ורי"ו והמרדכי שכולם פה אחד כתבו ופירשו בהדיא האי מערבין דמיירי בי"ת חצירות פתוחות זו לזו ומערבין יחד והשתא נמי א"ש מה שמסיק בית יוסף וכתב ז"ל אבל הרמב"ם כו' דבפ"ה כתב בהדיא מבוי שעירבו כל חצירות שבו לעצמו ואח"כ נשתתפו כולן במבוי ושכח אחד מהן ולא עירב עם בני חצירו לא הפסיד כלום דלא הצריכו לערב חצירות עם השיתוף אלא שלא לשכח התינוקות והרי עירב בחצירות ש"מ שהרמב"ם מפרש האי מערבין ומשתתפין דר"מ וחכמים שר"ל מערבין כל חצר לעצמו ושאותו עירוב לא נתקן עם השיתוף כ"א כדי שלא לשכח מן התינוקות גם פי' במשנה דף ע"ג ממש חצירות פתוחות זו לזו עירבו בחצירות ושכח אחד מהן דג"כ מ"ש עירבו בחצירות כו' ר"ל שעירבו כל חצר לעצמו ושכח אחד דהא דברי הרמב"ם בפ"ה מאותו משנה נלמד ואותו דין עצמו הוא וכתב כלשון המשנה ולא הזכיר שעירבו החצירות יחד כ"א כל אחד לעצמו ש"מ דס"ל דלרבנן סגי אפילו לכתחלה בשיתוף ואפילו ביין ואין צריך לשום עירוב אפילו לערב החצירות יחד אלא שהרמב"ם פסק כר"מ א"כ כרבנן וכמ"ד ביין כ"ע ל"פ וכמ"ש הב"י לשיטת הרמב"ם וממילא לפ"ז נשמע דהרמב"ם מפרש מ"ש רבנן מערבין או משתתפין דר"ל דלצורך טילטול בחצר לחוד סגי בעירוב שמערבין כל חצר לעצמו לחוד או בשיתוף לחוד אבל ודאי לא מועיל מה שמערבין כל חצר לעצמו לטלטל במבוי ומזה לא קיימי רבנן וכמ"ש ב"י לשיטת הרמב"ם וע"ז מתמה הב"י על רבינו במה שסתם ולא הזכיר ג"כ החילוקים שיש בין הרמב"ם לרבינו אף שלדינא אין כ"מ שגם רבינו מודה דאין עירוב דעירבו כל חצר לעצמו מועיל למבוי מ"מ כיון דלפירוש רבינו דפירש מערבין או משתתפין דאמרי רבנן ר"ל מערבין החצירות יחד וא"כ ממילא מפורש דבריהם ר"ל שסומכין אעירוב לחוד לטלטל אפילו במבוי ואף להרמב"ם הפי' כן וזה היה לו להזכיר אבל באמת אין זו קושיא גדולה כיון דלדינא אין פלוגתא ביניהו מש"ה לא נחית רבינו לכתוב מאי ביניהו בפירושי דשמעתתא אבל קושיא ראשונה ודאי קושיא היא למה סתם רבינו לכתוב דלהרמב"ם אם שתפו בפת סומכין עליו במקום עירוב וא"ל לערב אפילו כל חצר לעצמו וז"א וע"ז אפשר נמי דמסיק וכתב ז"ל וכן נמי משמע דס"ל דגם להרמב"ם פי' מערבין ר"ל החצירות יחד וזה ליתא ולהמזיק קושיא ראשונה נקט קושיא אחרת ולא קושיא בפני עצמו ודו"ק. וכדי ליישב דעת ב"י במה שמוקי פלוגתייהו דמיירי שעירבו כל חצר לעצמו היפך מה שנראה מפירש"י וכמ"ש נ"ל דנדחק בפירש"י לפרשו היפך ממשמעות פשוטו ומכח קושיא בא לידי כך כי יש להתעורר ולהקשות בדברי ר' מאיר שאמר ז"ל מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות שאמרו אבותינו לא עירבו למה מסיק לומר טעם למה אין סומכין על שיתוף במקום עירוב דהיינו מטעם שלא ישכח תורת עירוב מן התינוקות ולא קאמר ג"כ טעם למה אין סומכין על עירוב במקום שיתוף הקודם בדבריו בפת אמאר שה"ט דשלא ישתכח לא שייך בזה כי אמאי שמערבים בפת ישימו התינוקות לבן לעירוב דפת מש"ה בשיתוף דמבוי שהוא ביין וכמ"ש רש"י ונ"ל דר"מ במ"ש שלא ישתכח כו' לא בא ליתן טעם על מה שאין סומכין על שיתוף במקום עירוב דזה בלא שכחת תינוקת חייבו חז"ל כי הוצרכו עירוב ושיתוף אלא בא ליתן טעם ולומר כי אף שכבר עירבו כל חצר לעצמו וג"כ נשתתפו במבוי כולן יחד והרי יש כאן עירוב ושיתוף אפ"ה מצריך ר"מ שג"כ יערבו החצירות יחד ואין טעם לדבר זה כ"א שמא ישכחו התינוקת תורת עירוב מחצר לחצר כי לא יתנו לבם על שיתוף דיין ויסברו דמותר לטלטל מחצר לחצר ולמבוי בלא שיתוף כלל כן נ"ל לדעת ב"י ביישוב דברי ר' מאיר ועפ"ז זה נתיישב ג"כ לרש"י כי מ"ש מערבין בחצירות כו' עד דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף היינו מדינא ומסיק וכתב ע"ז ז"ל ולא על שיתוף במקום עירוב ר"ל גם זה מדינא אסור לסמוך על השיתוף וע"ז כתב דמה שכתבתי דמדינא אסור לסמוך אשיתוף לחוד זה דוקא היכא דלא עירבו בני החצר לעצמן שאם יסמכו על זה תורת עירוב תשתכח דוק בלשונו שלא כתב תשתכח מן התינוקות אלא כתב סתם תשתכח ור"ל תשתכח מישראל ומה"ט מדינא אסור ומסיק וכתב אבל אם עירב כל חצר לעצמו כו' אזי לא היו צריכין תו לערב החצירות יחד מדינא דהא יש כאן תורת עירוב ושיתוף מש"ה הוצרך ר"מ ליתן טעם דלא מחוייב לערב ג"כ חצירות יחד אלא מפני שכחת התינוקות וק"ל. ועיין בפי' ר' יונתן שהביא האלפסי שכתב טעמו דר"מ ז"ל דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף ולא על שיתוף במקום עירוב היכא דלא עירבו בתי החצר לעצמן שאם יסמכו ע"ז תשתכח תורת עירוב או תשתכח תורת שיתוף ולא הזכיר שום שכחת תינוקות בדבריו וגם דוחק לומר שסתמו כפירושו ור"ל שכחת תינוקות דהא במ"ש אם לא ישתף יתשכח תורת שיתוף אין לפרש אתינוקות דהא אף אם ישתתפו ביין התינוקות לא ישימו לבן על היין וישתכח השיתוף ואח"כ כתב ז"ל וחכמים אומרים אין מערבין או משתתפין אם לא עירב כל חצר לעצמו אבל לא נשתתפו כולם במבוי אע"פ שלא עירבו חצירות זו עם זו שיתוף המבוי מחברן מטלטלין מזו לזו בין דרך המבוי בין דרך הפתחים כדתנן שהמבוי לחצירות כחצר לבתים מה עירוב החצר משוי להבתים חדא אף שיתוף המבוי משוי להחצירות חדא עכ"ל והנה לכאורה קשה מזה להב"י שהרי כתב שחכמים איירי בלא עירבו החצירות לעצמן ואפ"ה קאמר דסומכין על שיתוף במקום עירוב ושוב מצאתי בשם מהור"ר ליב וז"ל ר"מ דלובלין שהקשה כן מפירוש ר' יונתן הלזה על הב"י אבל כי דייקת שפיר אדרבה נמצינו למדין מכאן כדברי ב"י דע"כ צ"ל שיש כאן ט"ס בדברי ר' יונתן במ"ש אם לא עירבו כל חצר לעצמה אבל לא נשתתפו כו' עד שיתוף המבוי מחברן כו' דמתחיל באבל לא נשתתפו וסיים דהשיתוף מחברן ואף אם נאמר דתיבת לא דלא נשתתפו טעות סופר הוא ונ"ל אבל נשתתפו כו' אכתי קשה מאי דסיים שהמבוי לחצירות כחצר לבתים מה עירוב החצר משוי להבתים חדא אף שיתוף המבוי משוי להחצירות חדא דאף אם נעשה ע"י השיתוף החצירות לחדא מ"מ מאן משוי להבתים כחדא ואי משוי השיתוף גם הבתים כחדא הכ"ל זה ועוד דא"כ עדיף שיתוף מעירוב ולא אמר אלא דשיתוף לחצירות כעירוב לבתים ועוד קשה מאי דמתחיל בתחלה וכתב אם לא עירבו כל חצר כו' מאי אם לא עירבו אף לא עירבו הכ"ל דהא רבותא הוא דאף אם לא עירבו כל חצר לעצמו אפ"ה סומכין אשיתוף. וע"ק דה"ל להסמיך הלא עירבו יחד ולכתוב דלא עירבו החצירות לעצמן וגם לא עירבו החצירות יחד אפ"ה סומכין אשיתוף בלחוד. וע"ק למה לא כתב ג"כ דסומכין על עירוב שעירבו החצירות יחד אע"פ שלא שתפו במבוי דהא גם בזה פליגי חכמים עם ר"מ. וע"ק דה"ל לכתוב תחלה פירושו דמערבין דר"ל מערבין החצירות יחד או משתתפין יחד במבוי ואח"כ ה"ל לכתוב הרבותא דאחד מהן מועיל אף אם לא עירבו כל חצר לעצמן לכן נראה לע"ד פשוט דאדרבה תיבת לא קמייתא צריכין למחוק והוא ט"ס ולא בתרייתא היא דייקא שרירא וקיימא ולא למחקה והכי גרסינן אם עירבה כל חצר לעצמה וגם עירבו יחד אבל לא נשתתפו כולם במבוי או שנשתתפו כולם במבוי אע"פ שלא עירבו החצירות זו עם זו שיתוף המבוי מחברן כו' ובמאי דסיים פתח וכתב שיתוף המבוי מחברן וה"ה ועירוב החצירות יחד מחברן והשתא א"ש מאי דסיים אף שיתוף המבוי משוי החצירות חדא ור"ל הואיל ועירבו ג"כ כל חצר לעצמו ובזה נתיישב הכל ויש לזה ראיה לדברי ב"י כמ"ש שגם לחכמים מיירי שעירבו כל חצר לעצמו. גם אפשר לומר שרבינו פירש מערבין שאמרו חכמים דר"ל שעירבו כל חצר לעצמו וכמו שפי' הרמב"ם כמ"ש לעיל וסבירא ליה ג"כ פי' דחכמים שאמרו מערבין או משתתפין שר"ל שטילטול בחצר סגי בעירוב כל חצר לעצמו לחוד או בשיתוף לחוד. וה"ט דסגי בשיתוף לחוד משום דהשיתוף משוי כולם לא' וזהו שסיים וכתב שיתוף המבוי מחברן ולא כתב נמי דעירוב שעירבו החצירות יחד מחברן משום דלא איירי מזה אלא שלפי זה נשאר קשה מה שהקשתי לעיל דלא א"ש מה שסיים דהשיתוף משוי לחצירות כחדא אכתי למה מותר הבתים בחצר יחד בשלא עירבו כל אחד לעצמו אלא מאוורתא כדכתבתי ראשונה וג"כ מדברי רבינו הטור משמע דלא סגי בשיתוף לחוד אלא צריכין שיערבו כל חצר לעצמו וזה מוכח בדבריו כמה פעמים הדא ממ"ש בסי' שצ"ה אלו הן בין אחר עירובי חצירות בין אחר שיתופי מבואות ועל שניהן מברך ודוחק לומר דר"ל או זה או זה דהא מסיק בנוסח הברכה וכתב ז"ל ואומר בדין עירובי יהא שרא לנא לטלטולי מבתים לחצר ומחצר לבתים ולא הזכיר היתר טלטול מחצר לחצר או מחצר למבוי ש"מ דאיירי בעירוב שמערבין כל חצר לעצמו. ואח"כ כ' ז"ל ובשיתופי מבואות יאמר מחצירות למבוי וממבוי לחצירות לנו ולכל הדרים בעיר הזאת ולא הזכיר ג"כ היתר טלטול מבתים לחצר ש"מ דס"ל דבעי תרווייהו עירוב כל חצר לעצמו ובזה כיתר בתים לחצר ואיפכא וגם בעי שיתוף למבוי להתיר חצירות עם המבוי וק"ל. ועוד מוכח מדכתב רבינו כל דין לנפשו דין עירוב כל חצר לעצמו לעיל סימן שס"ו ואח"כ דין עירוב החצירות יחד בסימן שע"ב ואח"כ ר"ס שפ"ו והתחיל דין לנפשיה וכתב מן התורה מותר לטלטל מן החצירות למבוי אלא שחכמים אסרו מפני שהמבוי חשוב רשות כו' ור"ל אע"פ שכבר עירבו כל חצר לעצמו אפ"ה אסור לטלטל מן החצירות להמבוי ואח"כ בסימן זה כתב סומכין על עירוב במקום שיתוף ועל שיתוף במקום עירוב וסיים שאם עירבו החצירות דרך פתחים ביניהם כו' עד א"צ לערב בחצירות משמע דלא כתב שא"צ עירוב וסומכין על השיתוף כ"א דא"צ לערב דרך הפתחים ביניהם אבל עירב כל חצר לעצמו פשיטא דבעי דאל"כ לא הוי ליה למסתם אלא לפרש כיון דכבר כתב הדין שכל אחד צריך עירוב לנפשו וזהו שכתב ב"י מדמפרשי כל המפרשים דמ"ש מערבין או משתתפין מיירי בעירבו כל החצירות יחד ש"מ דסומכין על שיתוף במקום עירוב דקאמרי דר"ל דוקא במקום עירוב חצירות יחד אבל עירב כל חצר לנפשיה צריכא דאל"כ הוי להו לפרש. וגם מדברי התוספות יש להוכיח שס"ל דלא פליגי בהא שגם לרבנן צריכים שיערבו כל חצר לעצמו שהרי בדף ע"ג בד"ה כל שיתוף שאין מכניסו ומוציאו דרך פתחים למבוי לא שמיה שיתוף כו' כתבו ז"ל וא"ת והיכי משכחת לה פלוגתא דר"מ ורבנן דמערבין ומשתתפין אם לא בחצירות הפתוחות זו לזו וי"ל דאשכחן כשעירבו החצירות יחד דרך חלונות כו' ואם איתא דלרבנן בשיתוף סגי וא"כ לערב אפי' כל חצר לעצמו מאי הקשו התו' ומאי כדמקו לתרץ כשעירבו דרך

חלונות

שפח אם לא עירבו החצירות יחד וכו' בר"פ ר"א דמילה (קל:) איתמר א"ר זירא אמר רב מבוי שלא נשתתפו בו אין מטלטלין בו אלא בד"א ופירשו בגמרא דהיינו כשעירבו חצירות עם בתים אבל אם לא עירבו חצירות עם בתים מותר לטלטל בכולו ואמרינן מ"ש כי עירבו חצירות עם בתים דנתקו חצירות ונעשו בתים ורב לטעמיה דאמר אין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצירות פתוחים לתוכו והכא בתים איכא חצירות ליכא כי לא עירבו נמי ליחזינהו להני בתים כמאן דסתימי דמו וחצר דאיכא בית ליכא ופירש"י דנתקו חצירות ונעשו בתים. בטלו לגבי הבתים ואין שם חצירות עליהם: כמאן דסתימי. דהא לגבי מבוי כמאן דסתימי הוו דהא חצירות מפסיקות בינתיים שאין הבתים מוציאין להם ואפסיקנא אלא אמר רב אשי מי גרם לחצירות שיאסרו בתים וליכא ופירש"י אלא אמר רב אשי טעמא לאו משום בתים וחצירות פתוחים לתוכו הוא דרב בין עירבו בין לא עירבו מכיון דפתיחי ב' חצירות למבוי ושתי בתים לכל חצר תורת מבוי עליו וניתר בלחי וקורה והיינו טעמא דכי עירבו בחצירות ולא נשתתפו במבוי אסור לטלטל בו וכי לא עירבו שרי מי גרם לחצירות שיאסרו על המבוי להצריכו שיתוף להוציא מן החצירות לתוכו בתים הוא דגרמו לו דאם לאו משום בתים ה"ל חצירות ומבוי רשות א' דרב דאמר להא מילתא כר"ש דאמר גג וחצר ומבוי רשות א' הן ומטלטלין מזה לזה ואמר רב עלה הלכה כר"ש והוא שלא עירבו בתים עם החצירות דלא שכיחי מאני דבתים בחצר הלכך לענין טלטול בתוכו נמי כי לא עירבו חצירות עם הבתים שרי דה"ל כמו שנשתתפו בו דמי גרם למבוי ליאסר ולהצטרף לשיתוף בתים גרמו לו ואינס שהרי נסתלקו ממנו ומותר להוציא מהחצירות למבוי כאילו נשתתפו עכ"ל. ולפ"ז לא קי"ל בהא כרב משום דאזדא לטעמיה דלא פסק הלכה כר"ש אלא בשלא עירבו ומאחר דלא קי"ל כוותיה בההיא אלא כרבי יוחנן דאמר הלכה כר"ש בין עירבו בין לא עירבו וכמ"ש בסימן שע"ב ממילא בטלה הא דרב ולעולם מותר לטלטל במבוי בין עירבו חצירות בין לא עירבו וכ"כ התוספות בהדיא והוא דעת הרי"ף והרא"ש שהשמיטו הא דרב אבל הרמב"ם פוסק בפ"ה מה"ע כרב לפי שהוא מפרש דברי רב אשי בענין שיעלו דברי רב במימרא זו בלא מחלוקת וכמו שכתב ה"ה שם והראב"ד להיותו מפרש כפירש"י השיגו: ומ"ש רבינו בשם ה"ג אע"פ שכתב בכתם אסור לטלטלו במבוי ע"כ לומר דהיינו דוקא בעירבו חצירות עם בתים הוא מפרש כפי' הרמב"ם אבל לא עירבו פשיטא דשרי ד[..]א ליכא מאן דאסר וכמ"ש רבינו:

שפט כותי הדר במבוי ויש לו חלון אחורי ביתו וכו' כל זה הכימן מימרות דאמוראי בפרק הדר (דף ס"ז) גמ' משנה קמייתא א ומ"ש ממחלוקת רש"י ור"י שם בתוס' וה"ה בפ"ה מה"ע כתב כדברי רש"י ושכן משמע מדברי הרמב"ם והכי נקטינן:

שצ מבוי שצדו אחד כותי וישראל בצדו השני וכו' כבר נתבאר כל זה בס"ס שפ"ב ושם כתבו רבינו לענין חצר שפתוחים לו בתים בענין זה וכאן כתבו לענין מבוי שפתוחים לו חצירות בענין זה ושם כתבתי דעת הרמב"ם ז"ל וכבר כתב רבינו בסימן שס"ג שמבוי זה אע"פ שאין בו אלא חצר אחד של ישראל ניתר בלחי או קורה כיון שפתוח לו חצר אחד ואע"ג שדר בו הכותי דירת הכותי חשיבא דירה לקולא:

שצא בבל משפטי הביטול למי ששכח ולא עירב בחצירו כן הוא במבוי שאם שכח חצר אחד ולא נשתתפה מבטלת רשותה וכו' זה פשוט ומ"ש או הם לה אע"פ שהן רבים כלומר וקי"ל דאין מבטלין רשות לב' שלא עירבו כמבואר בסימן ש"פ אפ"ה מבטלי לבני חצר זו לפי שבני החצר גבי מבוי חשובים כיחיד בחצר וזה למד רבינו ממ"ש בסמוך דחצר אחד של ישראל אע"פ שיש לו בעלי בתים רבים חשיבי כיחיד לענין עיר שכולה כותים ומה שצריכין ביטול דוקא בשבת עירבו כולה יחד דרך פתחים שבין חצר לחצר אבל אם עירבו דרך פתחים אין צריכין ביטול כדפרישית לעיל בפי' שפ"ז:

ומ"ש וככל משפטי ישראל בחצר עם העכו"ם כן הוא במבוי או בעיר וכו' אבל חצר אחד לא אפי' הרבה בתים של ישראל פתוחים לתוכו כ"כ הרא"ש בר"פ הדר והביא ראיה לדבריו ורבינו ירוחם כתבה בספרו ודבר פשוט הוא שצריך שתהא העיר מוקפת חומה לדירה ואז יהיה מותר לטלטל בה וכבר האריך בזה מהרי"ק בשורש מ"ו ושם עיירות הם מוקפות לדירה וכתם מצריים אינם מוקפין לדירה וכמ"ש רבינו בסי' ת"א ודע שמהר"י קולון בשורש מ"א כתב שדברי הרא"ש ליתנהו אלא להד תירוץ שכתב המרדכי אבל לאידך תירוצא נראה שהוא אוסר היכא שב' ישראלים דרים בעיר ואוסרים זה על זה ואפי' דרים בחצר אחת וכ"כ שהוא דעת סמ"ג ושקשה בעיניו להתיר נגד הפוסקים שלהם דהיינו כמ"ג והמרדכי ומ"מ כתב דבב' בתים זה לפנים מזה דפליגי בה שמואל ור' יוחנן אם צריכין לתת כל אחד עירוב או אם די בשיתוף הכניחו ונסתפקו הפוסקים הלכה כדברי מי בהא יש לסמוך על הרא"ש להחשיבם כא' ולע"ד נראה דכדאי הוא הרא"ש לסמוך עליו בכל התורה

שפח **אם** לא עירבו החצירות יחד וגם לא שיתפו במבוי כתב הרמב"ם ז"ל שאם עירבו בחצירות כל אחת לעצ ה (א) אז אין מטלטלין במבוי אלא בד"א ואם לא עירבו כל אחת לעצמה אז מותר לטלטל בכולו ובה"ג כתב בכתם אסור לטלטל במבוי בלא עירוב ולא חילק בין עירבו חצירות לעצמן או לא (ב) וזה ודאי א"א דאפילו רב דאסר לטלטל במבוי בלא עירוב מודה שאם לא עירבו חצירות עם בתים שרי. (ג) והתוספות פוסקים שאין הלכה כרב ושרי לטלטל בכל המבוי אפילו כי עירבו חצירות עם הבתים וכן נראה דעת רב אלפס שלא הביא דברי רב:

שפט **כותי** הדר במבוי ויש לו חלון אחורי ביתו פתוח לבקעה או לקרפף אפילו אין בו אלא ד' טפחים על ד' אינו אוסר על בני מבוי (א) אפי' מכניס ומוציא גמלים וקרונות דרך המבוי כל היום שחפץ יותר באותו שפתוח לו (ב) מאחוריו לבדו שיש לו אויר והוי פתחו למבוי (ג) כמו שאינו רגיל שאינו אוסר (ד) והוא שיש בבקעה או בקרפף יותר מסאתים אבל אם אין בו אלא סאתים קטן הוא ולא ניחא ליה ביה וישראל שיש לו פתח למבוי ופתח מאחריו לקרפף ושכח ולא עירב אם הקרפף יותר מסאתים אוסר לפי שאינו ראוי לו (ה) ואינו מסתלק מן המבוי ואם אינו אלא סאתים אינו אוסר דכיון שראוי לו מסתלק מן המבוי ופירש"י ואם הוקף לדירה אפילו יותר מסאתים אינו אוסר כיון שראוי לו ור"י פירש אדרבה אם הוקף לדירה אפי' בית סאתים אוסר שכיון (ו) שהוקף לדירה אין בו אויר ואינו חפץ בו להסתלק בשבילו מן המבוי:

שצ (א) **מבוי** שצדו אחד כותי וישראל בצדו השני ובית אחר של ישראל אצלו פתוח לר"ה ולא ל[..]י וחלון בינו לבין ישראל הדר במבוי אינו יכול לערב דרך החלון שביניהם להוציא כליו למבוי דרך בית ישראל שכינו הפתוח למבוי (ב) אבל אם פתח ביניהם מותר לר"י ולרש"י אף אם פתח ביניהם אסור:

שצא **בבל** משפטי ביטול למי ששכח ולא עירב בחצירו כן הוא במבוי שאם שכחה חצר אחת ולא נשתתפה מבטלים רשותה לשאר בני המבוי או הם לה (א) אע"פ שהם הרבים (ב) שבני החצר גבי מבוי חשובים כיחיד בחצר ומה שצריכין ביטול דוקא כשלא עירבו כולם יחד אבל אם כולם פתוחים זה לזה ועירבו יחד אין צריכין ביטול דסומכין על העירוב כ[..]פרי' לעיל וככל משפטי ישראל בחצר עם הכותי כן הוא במבוי או בעיר שאין אסור לטלטל במבוי (ג) או בעיר המוקפת חומה עד שיהיו ב' הצירות של בתי ישראל בעיר אבל הצר אחד לא אפי[..]ו אם הרבה בתים של ישראל פתוחים לתוכו וכשיש ב' חצירות של בתי ישראל בעיר צריכין לשכור מכל

שצא בבל משפטי ביטול וכו' עד אע"פ שהם רבים כלו' וקי"ל דאין מבטלין רשות לב' שלא עירבו כדלעיל בסימן ש"פ: ומ"ש

פרישה

מלונות הא דשכחן פלוגתייהו בנשתתפו לחוד ולא עירבו לעצמו דלרבנן סגי בשיתוף ולר"מ בעי ג"כ עירוב אלא ודאי בשעירבו כל אחד לעצמו כ"ע ל"פ דצריך כי פליגי אם צריכין ג"כ לערב החצרות יחד וכדי שלא ישתכח תורת עירוב מהתינוקות וכמ"ש ב"י. ויש לדקדק אם עירבו כל חצר לעצמו דאז בעי אפי' לרבנן שיתוף במבוי או לערב חצירות יחד ודאי אם ישתתפו במבוי סגי בשיתוף דיין או שאר כל דבר ולר"י הנ"ל עדיף שיתוף דיין או שאר כל דבר משיתוף דפת אבל אם אינן משתתפין אלא מערבין דרך החצירות יחד יש להסתפק אי סגי להו ג"כ ביין או שאר כל דבר כיון דכבר עירבו החצירות כל א' לנפשו בפת ומאי שמערבין יחד אינו אלא כדי לערב ולהתף החצירות יחד ואפילו דין ותורת שיתוף עליו או בעי ג"כ דוקא פת כדין כל חצר לעצמן ויש לדקדק דלשון הפוסקים ובלשון רבינו הטור שהזכיר בכל מקום אבל עירוב חצירות יחד פת בסימן שע"ב כתב ז"ל ואם ירצה יוליך שם אפילו פת משלו וכולן מותרין כו' הרי דאף שכבר עירבו לעצמן מצריך להוליך כל א' פת ומשמע דדוקא פת קאמר מדלא כתב פת או כל דבר כמ"ש בדין שיתוף בריש סימן שפ"ו גם לשון ר"ש ובסמעתין הנ"ל סוף דף ע"א כתב ז"ל ותרווייהו ס"ל דסומכין במבוי על עירובי חצירות שהוא לעולם של פת עכ"ל הרי לפנינו שכתב שהוא לעולם של פת משמע שעירבו כל חצר לעצמן אפ"ה צריך שיהיה העירוב שמערבין ג"כ בפת ובפרט לשיטת פי' ב"י הנ"ל שכתב שפלוגתתן איירי כשעירבו כל חצר לעצמן ואפ"ה כתב רש"י שעירוב שמערבין החצירות יחד הוא בפת וק"ל:

פי' שפח (א) **אז** אין מטלטלין במבוי כלים ששבתו בתוכו: (ב) וזה ודאי א"א כו' פי' אלא ג"כ ס"ל כהרמב"ם אע"פ שסתם: (ג) והתוספות פוסקים דאין הלכה כרב כו' פי' רב מחלק ומתיר דוקא שלא עירבו דאז לא שכיחי מאני דבתים בחצר ואז מותר לטלטל מחצר בכל המבוי כר"ש דאמר גג וחצר ומבוי רשות אחד הן ומטלטלין מזה לזה אבל כשעירבו אז שכיחי מאני דבתים לא. והתוספות והרי"ף פוסקים כרבי יוחנן דאמר דר"ש אמר שרשות א' הן בין לא עירבו ולהרמב"ם שפירש פי' אחר בפי' דברי רב לכך פסק כמותו וכן בה"ג וכתבו ה"ה ע"ש:

פי' שפט (א) **אפילו** מכניס ומוציא גמלים וקרונות דרך המבוי כל היום כו' נראה דר"ל בכל יום ויום ואע"ג דמשתמש בכל יום דרך מבוי מ"מ כיון דאין משתמש אלא להוציא כלים גדולים אבל כלים קטנים ניחא לי' להוציא דרך בקעה או קרפף חשוב פתחו למבוי והוי כמו שאינו רגיל וזה שדייק רבינו לכתוב גמלים וקרונות שהם כלים גדולים דמשמע אבל כלים קטנים דיכול להוציא ולהכניס דרך חלון בקרפף שם מכניס ומוציא ומש"ה קאמר דהוי כמו שאינו רגיל ולא כתב דהוי שאינו רגיל: (ב) מאחוריו לבדו שיש לו אויר והוי כו'. ז"ל הגמרא דף ס"ז ע"א מ"ט בפיתחא דמייחד ל"ה בההיא ניחא ליה ופירש"י משום דאיכא אוירא טפי ממבוי: (ג) כמו שאינו רגיל שאינו אוסר אף זה חשיב כאינו רגיל:

(ד) והוא שיש בבקעה או בקרפף יותר מבית סאתים אבל אם אין כו' וגבי ישראל כתב איפכא כבר נתן רש"י טעם לזה בפרק הדר דף ס"ז ע"ב וז"ל ישראל שיש לו פתח לקרפף וכתחים למבוי ושכח ולא עירב במבוי אם קרפף בית סאתים הוא שראוי להשתמש בו אינו אוסר על בני מבוי ואע"ג דלגבי כותי חשיב זוטר לגבי ישראל נפיש דהא בשבת ליכא הלאות משאות יתירות וסגי בהכי עכ"ל:

(ה) ואינו מסתלק מן המבוי ואינו דומה למ"ש ס"ס שפ"ו שכופין על מדת סדום ודמיין אותו למבוי שאינו רגיל בו דשאני התם דמ"מ יש מבוי ולא יעבור דרך מבוי זו כלל משא"כ כאן דא"א לו בלא מבוי זה להכניס ולהוציא בו כלים ששבתו בחצר ודו"ק:

(ו) שהוקף לדירה פי' והוי כבית:

פי' שצ (א) **מבוי** שצדו כו' כבר נתבאר לעיל סימן שפ"ב לענין חצר וה"ה כאן לענין מבוי וכתב ב"י וז"ל וכבר כתב רבינו סי' שס"ג שמבוי זה אע"פ שאין בו אלא חצר אחד של ישראל ניתר בלחי או בקורה כו' אע"פ שדר בו כותי דירת כותי חשובה דירה לקולא ורצה לפרש כן כדי שלא תקשה מאי מועיל העירוב במבוי זה דאין ניתר בלחי וקורה דבריס אלו אינם מוכרחים כאן מדברי רבינו ואפשר לפרש דברי רבינו בענין חצר כמ"ש התוספות שם ז"ל וא"ת אפילו יערבו יחד איך יהיו מותרים להשתמש במבוי והלא אין כאן אלא חצר א' הפתוח למבוי ואין ניתר בלחי וקורה וי"ל דבצורת הפתח מיכא יכולים להתירו ואח"כ כתבו מ"ש ב"י דדירת כותי חשובה דירה לקולא וב"י ז"ל הביא תירוץ שני לפי שהרא"ש כתב שם תירוץ זה והטעם דבכל מקום דנקט ליכנא דמבוי הוא בלא צורת הפתח וניתר בלחי וק רה ואע"ג דכותי אוסר עלייהו אם בתים הרבה בחצר כבר כתבו התוס' שם דלגבי מבוי הוי כל בני חצר אחת יחידים לגבי עכו"ם וגם רבינו כתב בסימן שאחר זה כן: (ב) אבל אם פתח ביניהם מותר לר"י ולרש"י אף כו' כנ"ל:

פי' שצא (א) **אע"פ** שהם רבים כו' עיין בב"י: (ב) שבני חצר חשובים גבי מבוי כיחיד וכ"ל דהם עצמם יהיו אוסרים מטעם שאין רבים נעשים אורחים אבל יחיד או מיירי שבטלו ג"כ ביתם ואז מותרים כמו שפירשתי לעיל בסימן ספ"א: (ג) או בעיר המוקפת חומה לדירה עד כל שתם עיר מוקף לדירה ושתם מבצר אינו מוקף לדירה

חדושי הגהות

שפט א וטעמו דכותי אוסר בקרפף סאתים וישראל אינו אוסר מפרש רש"י שם דאע"ג דלגבי כותי חשיב זוטר לגבי ישראל נפיש דהא בשבת ליכא הוצאות משאות יתרים וסגי בהכי דנפיש אוירו ממבוי (מהרל"ח)· צ"ע

מכל חצר וחצר של כותי [א] ואין מספיק במה שישכור משר העיר:

שצב עיר של יחיד פירוש שאין בה ששים ריבוא (א) והר"ם במז"ל כתב שהוא קנין של יחיד אין יכולין לערב כל מבוי ומבוי

ומ"ש ואין מספיק במה שישכור משר העיר כ"כ המרדכי בשם רבינו מאיר וכתב דטעמו דאע"פ שכל הבתים הם של שר העיר הואיל שאין אנשיה מקבלין פרס מן השר לאכול משלו אלא משלהם חשבינן להו חלוקים וצריך לשכור מכל א' וא' וכדאמרינן בפ' הדר (דף ע"ב) האחין השותפין הדרים בחצר של אביהם בזמן שאוכלין משל אביהם א"צ לערב אבל אוכלין משל עצמן אע"פ שדרים בבית אביהם חשבינן להו חלוקים וצריכים לערב אף כאן אע"פ שקנו רשות מן השר הואיל שאין מקבלים פרס מן השר חשבינן להו חלוקים וכ"כ בכל בו להדיא משמע דמדבר בעיר שהיא של השר בעצמו שאנשי העיר בנו בתים על קרקעו ונותנין לו מס קצוב בכל שנה א"כ קנה העיר משר אחר ואע"פ שבתי העיר כולם הם שלו ואנשיה דרים בשלו אפ"ה אין מספיק במה שישכור משר העיר אבל הב"י כתב וז"ל דאין מדבר בשר שהבתים שלו והשכירם לבני העיר ויכול לסלקם א"כ אין רשות לסלקם ויש רשות להכ"ה שם כליו דלכל כה"ג שוכרין מהמשכיר כדלעיל בסימן שפ"ב וכן אפי' אם אין הבתים שלו אם יש רשות להשר להניח כליו בבתי אנשי העיר שוכרין ממנו אלא כפרש דברי ר"מ בשר שאין לו רשות להניח כליו ואנשי מלחמתו בבתי בני העיר וכתב דהכי מוכח מתשובת הרשב"א ומתשובת הריב"ש ותימא הלא מהראייה שהביא מהר"מ מאחין השותפין הדרים בחצר של אביהם משמע דאע"פ דהשר יש לו רשות להניח כליו בבתי אנשי העיר דומיא דחצר של ראובן שבניו דרים בחצירו דודאי שהאב יש לו רשות להניח כליו בכל בתי בניו ואעפ"כ צריך לשכור מכל אחד ואחד דחשבינן להו חלוקים מן השר מאחר שאינן מאוכלי שלחנו של השר וכן נראה ממ"ש הסמ"ג בשם ה"ג ואי מתא דכותים היא צריכין למיזבן רשותא מכל כותי דאית ביה כי היכי דתיקו מתא כולא ברשותא דישראל והדר ערבי עכ"ל מדלא כתב היתר לשכרו משר העיר ולסמוך על תפיסת יד שלו בבתי העיר על ידי הנחת כליו אלמא דלא מהני לשכרו מהשר ונראה דס"ל דאע"פ דנהגו דהשר מניח כליו בבתי העיר אין זה אלא מפני היראה או מפני אהבה או לפי שאינו דבר קבוע אלא לפעמים פעם ושתים בשנה לפיכך אין מקפידין. א"כ ס"ל דתפיסת יד לא מהני למיהוי כשכירו ולקיטו אלא גבי משכיר שהב"א שלו התם הוא דתפיסת יד לא יצא הבית מרשותו אבל בשר העיר שאין הבתים שלו אלא יש עליהן חוק קבוע ליתן לו מס כך וכך בכל שנה לא מהני תפיסת יד של השר בהנחת כליו בבתי העיר להשכיר רשותם לישראל וגם מתשובת הרשב"א בסימן תרכ"ו מביאו ב"י נראה כן שכתב וז"ל ע"ד הפרש שהוא אדון העיר וכו' עד אבל בעלמא כלומר שהדיורין יכולין להוציא השוכרין מן הבתים אין אותו שכירות מועיל כלום וגרסינן בירושלמי וכו' כך צריך להגיה אין אותו שכירות כו' כי המדפיס השמיט תיבת אין וכוונת לשון זה הוא לומר דאע"פ דהפרש משכיר רשות הבתים לישראל להשתמש בהם הכא מאחר שהדיורין שבבתים שנותנין מס ידוע יכולין להוציא הישראלים השוכרין מן הבתים שלא ישתמשו בבתיהם נמצא שאין השכירות שהשכיר הפרש מועיל כלום אלא שלשון אבל בעלמא וכו' הוא מגומגם ונראה דאיכא איזה השמטה בלשונו מ"מ הדבר מובן שכוונתו כדפי' וע"ז מביא ראיה מהירושלמי דאסיקנא היכא שבעל הפונדק השכיר הפונדק כבר לדיורין ואח"כ השכירו לישראלים אין באותו שכירות כלום לפי שהכותים שכבר קדמו ושכרו מבעל הפונדק יכולים להוציאם מן הפונדק ואינו דומה לפרכיים שנכנסים בבתי ישראל ודרים שם עמהן דאין מוציאין אותן מבתיהם אבל פונדקי שאונסים אותן ומוציאין אותן מפונדק אין בשכירות בעל הפונדק שהשכירו לישראלים כלום מדלא כתב להתיר מצד שהפרש יש לו תפיסת יד בבתי העיר שהרשות בידו להניח כליו בבתי העיר אלמא שאין צד היתר זה ברור כפי הדין והא דאיתא בפרק כיצד משתתפין (דף פ') כל שיש לך להקל בעירובין הקל אין זה אלא היכא שצד ההיתר הוא דבר ברור וגם הריב"ש בסימן תכ"ז שכתב לסמוך על תשובת הרשב"א דהיכא דיש לו תפיסת יד לא גרע משכירו ולקיטו כו' מסיק שטוב להשמר שלא להכניס ולהוציא מבתי כותים רק מבתי היהודים זה לזה דרך המבוי וטעמו כי דרך הרבים הוא לעולם לאדון העיר בין שהוא המלך בעצמו בין שהוא השר שהעיר שלו דבר ברור וידוע הוא שיכול הוא לשנות הדרכים כפי רצונו ולתת דרך מצד אחר וכיון שיכול לשנות הדרכים ומבואות העיר יכול ג"כ להקנות הרשות שבמבואות משא"כ הרשות בבתי כותים שאינו ברור ולא ידוע שכך הוא מדינא דמלכותא להניח כליו בבתי העיר או מפני היראה או מפני אהבה או לפי שאין אנשי העיר מקפידין בכך כיון שזה נהנה וזה אינו חסר אין לסמוך על שכירות משר העיר להכניס ולהוציא מבתי הכותים וקצת נראה דגם הרשב"א מחלק בין מבואות העיר לבתי העכו"ם שהרי כתב דקניית הרשות מגזבר המלך מועיל כמ"ש ב"י בסימן שפ"ב וזה סותר למ"ש בתשובה זו ע"ד הפרש שאין קניית הרשות ממנו מועיל ובע"כ דבגזבר מיירי בקניית רשות מבואות העיר דמועיל ובפרש קאמר דאינו מועיל לקנות רשות מבתי העכו"ם שבעיר להכניס ולהוציא מהם כדמוכח להדיא באותה תשובה גם מ"ש רבינו דאין מספיק במה שישכור משר העיר וכמ"ש מהר"ם וכן מ"ש הסמ"ג בשם בה"ג היינו כשישכור הרשות להוציא ולהכניס לבתי הכותים אינו מועיל אבל לשכור הרשות דמבואות העיר להוציא ולהכניס לבתי ישראל מזה לזה דרך המבוי בזה לבד מהני השכירות מאדון העיר או משכירו או משכירו דשכירו והכי נקטינן ועיין במה שכתב בהג"ה ש"ע כאן ולעיל סימן שפ"ב:

שצב עיר של יחיד וכו' משנה פרק כיצד מעברין (דף כ"ט) עיר של יחיד ונעשית של רבים מערבין את כולה (פירש"י כבתחלתה) של רבים ונעשית

התורה כולה וכ"ש בדיני עירוב דקי"ל הלכה כדברי המיקל בו וכ"ש שגם המרדכי לחד תירוצא אתי כוותיה. וז"ל התוס' בר"פ הדר ואור"י דאותם יחידים ישראלים הדרים בכרכים המוקפים חומה שיש להם מחיצות גמורות ודלתותיהם נעולות בלילה שרי לטלטל בכולה בשבת כיון דליכא ישראל אחר דאסר עליה וכתב שם המרדכי ומ"ש ר"י ודלתותיהם נעולות בלילה ל"כ לר"מ דאפילו אינם נעולות נמי וכן כתבו הגהות בפ"ב מה"ע: וכתב מהרי"ק בשורש מ"ו דלכל הפחות בעינן שתהא ראויה לינעל בלילה ואפילו נעילה ממש בעינן לדעת התוספות ע"כ:

ישראל הדר יחידי בעיר של כותים שהיא מוקפת חומה ועבר יהודי א' דרך שם בשבת ונתאכסן בחצר אחרת שניהם מותרין לטלטל בכל העיר וכמו שכתבתי בסי' שפ"ב בענין ישראל המתארח בחצר שדרים בו ישראלים וכותים אפי' נתארח בבית אחרת אינו אוסר על ישראל הדר שם וגם אין הדר שם אוסר עליו:

ומ"ש רבינו ואין מספיק במה שישכור משר העיר כ"כ המרדכי בפרק הדר בשם ר"מ וגם הכלבו כתב כן בשם ר"מ והא פשיטא שאין דבריהם בשר שהבתים שלו והשכיר לבני העיר ויכול לסלקם דאטו מפני שהוא שר העיר גרע דהא אפילו שאר משכיר דעלמא כה"ג שוכרין ממנו כמבואר בפרק הדר (סה.) גבי ר"ל ותלמידי ר' חנינא דאיקלעו להאי פונדק וכתבו רבינו בסי' שפ"ב וגם אין דבריהם בשר שהבתים שלו והשכירם לבני העיר ואין לו רשות לסלקן ויש לו רשות להניח שם כליו דלכל כה"ג שוכרין מהמשכיר וכמו שנתבאר בדברי רבי' בסי' שפ"ב ואי אפשר לומר דהדר ביה בסי' זה ומטעם זה ג"כ אין לומר שדבריהם בשר שאין הבתים שלו אע"פ שיש לו רשות להניח כליו בכל בית שירצה שהרי הוכחנו לעיל בסימן שפ"ב דלאו דוקא משכיר אלא ה"ה לאינים אחרינא כל שיש לו רשות להניח כליו בבית שוכרין ממנו אלא שדברו בהווה וא"כ ע"כ לומר שאין דברים הללו אמורים אלא בשר שאין הבתים שלו וגם אין לו רשות להשתמש בבתי בני העיר כלל ואפי' בשעת מלחמה שצריך להושיב אנשי המלחמה וכלי מלחמתם בבתי בני העיר אינו נעשה ע"פ השר אלא ע"פ עצה והנהגת יועצי המדינה ונעשים כל הדברים כמנהג קצת עיירות שאין למלך ולשר עליהם שררה ושולטנות כי אם לקבל מסים ידועים ולשפוט משפטיהם ושאר כל צרכי העיר אינם נעשים רק ע"פ יועצי המדינה ומנהיגיה הנקראים בלשונם ריגידוריש אבל עיירות שצרכי העיר אינם נעשים אלא ע"פ המלך והשר והנהגתו או ע"פ הממונים שלהם ודאי שהשכירות מהמלך ההוא או השר ההוא מהני שהרי יש לו רשות להושיב אנשי מלחמתו וכלי מלחמתם בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם. ותדע שהרי גם דעת הרשב"א בתשו' שהשכירות מן השר לא מהני שכתב וז"ל שאלת אם מספיק להם שישכירו מהפרש שהוא אדון העיר ונותנין לו חק ידוע בכל שנה מהבתים או שמא צריך שישכרו מהבעלים הדרים שם. תשובה כל דמצי הפרש לסלקן מצי לאוגורי וכל היכא דלא מצי לסלקן לא מצי לאוגורי וכדאמרינן בההוא פונדק דלא הוה סוכר והוה משכיר עכ"ל ואם הפרש הזה היה לו רשות להושיב אנשי מלחמתו וכלי מלחמתם בבתי אנשי העיר אפילו אי לא מצי לסלוקינהו נמי היה יכול להשכיר וכמו שכתב ה"ה בפ"ב מה"ע אלא ע"כ בענין שדריהם וצרכיהם נחתכים על פי מנהיגי העיר ויועציה ולא ע"פ השר דברי התשובה אמורים והכי דייק ל' השואל שכ' אם מספיק שישכרו מהפרש שהוא אדון העיר ונותנין לו חק ידוע בכל שנה מהבתים ולמה לו להאריך כ"כ היה לו לכתוב סתם אם מספיק שישכירו מאדון העיר או לא אלא ודאי אילו היה שר העיר בהחלטה פשיטא ליה שהיה מספיק שישכרו ממנו אבל לפי שלא היה לו רשות בעיר כי אם לשפוט משפט בני עיר וליקח מהם מס מהבתים אבל לא היה לו שום ממשלה אחרת מש"ה קמיבעיא ליה אבל במתנהגים ע"פ השר לא נסתפק לו דהא ודאי לכ"ע שכירות השר מהני מטעמא דפריסית וכ"כ מהר"ר יצחק בר ששת ז"ל בתשובה בפי' וז"ל באותה קנייה שקניתם יש לעיין אם תועיל דאע"ג דאית לאדון מס על אנשיו אינו יכול לסלקם מביתם וא"כ איך ישכיר או ימכור רשותם אלא שיש ללמד זכות ממה שכתב הרשב"א שאם היה למשכיר שום תפיסת יד באותן הבתים כגון שהיו לו כלים או שיש לו רשות להניחם שם אפילו לא הניחן שוכרין אפילו מהמשכיר אע"פ שאין לו כח מן הדין לסלקם לפי שאינו גרוע משכירו ולקיטו הרי מפורש שדברי הרשב"א בתשובה אינה אלא בשר שאין לו רשות להניח כליו ואנשי מלחמתו בבתי בני העיר וכן כפרש דברי ר"מ ועל פי זה יתפרשו דברי בה"ג שכתב בסמ"ג וז"ל ואי מתא דכותים היא צריכין למיזבן רשותא מכל כותי דאית ביה כי היכי דתיקום מתא כולה ברשותא דישראל והדר ערבי וזה היה דעת חכמי ספרד שהיו נוהגים בטוליטולא ומורסיא ודאל ח"ג גארה ואל קלעה ורוב העיירות המוקפות חומה לקנות רשות משרי המדינות אומן המלך וכן הורה מורי דודי מהר"ר יצחק קארו ז"ל לבני סיטיליא"ש וכתב שהיו יכולין לשכור מבן המלך שהיה אז שם אדון העיר או משומר החומות דה"ל בן המלך או שומר החומות שכירו ולקיטו של מלך ואע"ג דהמלך עצמו משמע מדברי הרשב"א שאין לו כח יותר משכירו ולקיטו של בעה"ב וא"כ בנו או שומר החומות ה"ל שכירו דשכירו והא מנ"ל דיוכלו לשכור משכיר דשכירו י"ל דה"פ כל שיש לו רשות להניח כליו בבתים ה"ל כבע"ה אע"פ שאינו ב"ה לפי האמת מייתי ראיה משכירו ולקיטו שאע"פ שאינם בע"ה שוכרין מהם אבל לעולם כל שיש לו רשות להניח שם כליו בע"ה ממש חשיב וה"ל בן המלך או שומר החומות שכירו של בע"ה ע"כ והביא ראיה מתשובת הריב"ש שכתב וז"ל וא"כ בנדון זה י"ל שכיון שדבר ידוע שהאדון יכול להניח כלים בבתי אנשיו ואין מוחה בידו ואין זה שלא כדין שכך נהגו א"כ לא גרע משכירו ולקיטו ויכול להשכיר הרשות מצד אחר כי מה שאוסר הכותי אינו מן הדין שהרי אין דירת כותי אלא כדירת בהמה גם ענין העירוב עצמו היא דרבנן והלכה כדברי המיקל בעירוב בזה יש לדון ולהקל בענין זה שיוכל האדון להשכיר רשות מכותי והממונה שלו כמוהו שהרי גם הממונה יוכל מטעמו להניח כלי האדון בביתם וא"כ חזר הוא להיות בעד האדון ומטעמו כשכירו ולקיטו של כל אחד ואחד עכ"ל. ומדברי תשובה זו נראה ששוכרין משכירו דשכירו כל ששכירו יש לו רשות לקחת שכיר שיהיה לו רשות להשתמש בכל הבית ה"ל כשכיר בע"ה עצמו ואם שכרו מגזבר המלך לזמן קצוב ונתחלף הגזבר בתוך הזמן כתב הרשב"א בתשובה ובסימן שפ"ב כתבתיה:

וכתב עוד הריב"ש בתשובה ועוד יש טעם אחר להתיר קניית הרשות מהאדון כי ידוע כי דרך הרבים הוא לעולם לאדון לשנותה כמו שירצה ולתת לבעלי בתים דרך מצד אחר וכיון שיכול לסלק הכותי מן הדרך ההוא הרי יכול להקנות הרשות אלא שטעם זה לא יספיק להכניס ולהוציא מן המבוי לבתי הכותים כיון שאין אלו מתירים כי אם מפני רשות האדון דמבוי ולא בבתים הפתוחים לו דה"ל כביטל רשות חצירו ורשות ביתו לא ביטל אבל מבתי היהודים מותרין הם כיון שקנו רשות ממי שהדרכים שלו ויכול לסלק בני המבוי מן הדרך ההוא ולתת להם דרך מצד אחר אבל הטעם הראשון מספיק אפילו להכניס ולהוציא מהמבוי לבתי כותים ומ"מ טוב לכם להשמר שלא להכניס ולהוציא מבתי הכותים רק מבתי היהודים זה לזה דרך המבוי ולזה יספיקו שני הטעמים שכתבתי עכ"ל:

שצב עיר של יחיד פירוש שאין בה ס' ריבוא וכו' משנה בפרק כיצד מעברין (דף כ"ט) עיר של יחיד ונעשית של רבים מערבין את כולה ושל רבים שנעשית של יחיד אין מערבין את כולה אא"כ עשה חוצה לה שיור ופירש"י עיר של יחיד שלא היו נכנסים בה תמיד ס' ריבוא ולא חשיבא ר"ה ונעשית של

דרישה

שצא [א] ואינו מספיק במה שישכור משר העיר כתב הריב"ש דהיינו דוקא לענין להוציא מן המבוי לבתי היהודים ולהכנים די בשכירות מן השר של העיר כי ידוע כו' עיין בב"י שהביאו. מ"ו בתשובותיו סימן י"ח כתב קבלתי מכל זקנים לאסור לטלטל בגלוין כעיר שישראלים שנתארחו שם א' אוסר על חבירו שאף שאר אורחים אינן אוסרים

פרישה

לדירה כמ"ש בסימן ה"א ודוקא שדלתותיה יהיו נעולים או ראוי לנעול כל הלילה מהרי"ק:

סי' שצב (א) והרמב"ם ז"ל כתב שהוא קנין של יחיד והמ"מ כתב בשם הרשב"א עיר של יחיד כגון שבנאה היחיד לעצמו ושכירה לרבים או שמכרה א"כ לרבים או שבנאה להושיב בה דיורים ומשוירי בה דרכים פלטיות וסרטיות כדרך שהמלכים עושים

ומבוי בפני עצמו שחשובה כולם כחצר אחד ויאסרו זה על זה אם לא יערבו יחד אלא כולם יעשו עירוב אחד ואם ירצו לחלק למבואות שרצו קצת מן המבואות לערב לבדם צריכין לעשות כל אחד מחיצה גבוה י"ט לפתח מבואו או שני פסין של שני משהויין אם הוא רוחב י' אמות ואם רוחב יותר מי' צריך צורת הפתח אבל אין יכולין לחלק בלחי וקורה: (ב) ועיר של רבים אין יכולה לערב כולה ביחד אלא צריך לשייר מעט ממנה שלא יערבו עמה והשאר יערבו ביחד אם ירצו וזה השיור שמניח [א] אפילו אינו אלא בית אחד סגי ואפילו אינו פתוח לעיר בענין שיוכל לערב עמה אפ"ה הוי שיור (ג) ואפילו הוא בית הבקר או בית התבן שא"צ לערב ואם הוא משייר ממנה הרבה השיור יערב בפני עצמה ושאר העיר בפני עצמה וכל אחד מותר בשלו ובלבד שלא יוציא זה מזה וצריך שיעשה צורת פתח ביניהן אם הוא יתר מי' וב' פסים אם הוא א י' ואם אין לעיר אלא פתח אחד חשיב כשל יחיד ומערבין ביחד אפילו העמיד לה סולם בצד השני ואפילו העמיד הרבה סולמות זה בצד זה

של רבים מערבין את כולה בתחלה ואין מבואותיה צריכין תיקון שהרי היא כחצר א' וכגון שאין בה ר"ה גמורה של י"ו אמה והתוס' כתבו שאינו של י"ג ושליש ואזדו לטעמייהו שנתבאר בסימן שס"ד דבהכי חשיב ר"ה ונראה מדברי רש"י דמתני' רבותא אשמועינן שאע"פ שנעשית של רבים מערבין את כולה בלא שיור וכ"ש כשגם עכשיו היא של יחיד ובשל רבים ונעשית של יחיד כתב דלאו דוקא של רבים ונעשית של יחיד מהני לה שיור אלא ה"ה של רבים אלא רבותא אשמועינן אע"פ שנעשית של יחיד בעינן שיור וכתבו התוספות והרא"ש דהכי מוכח בגמרא וכתבו כמ"ג וסמ"ק נ"ל שאין הדברים אמורים שעיר של רבים והרי היא של רבים מערבין אותה אלא כגון ירושלים שדלתותיה ננעלות בלילה ונחשבת מן התורה ע"י כן ככרמלית עכ"ל ודבריהם כשהיא רחבה י"ו אמות או שהיא מפולשת משני צדדיה לר"ה שאם לא כן אין לה דין ר"ה ובצורת פתח מכאן או לחי וקורה מכאן סגי וכמו שנתבאר בסימן שס"ד. והרמב"ם כתב בפ"ו ואם היתה המדינה קנין יחיד וכתב ה"ה בשם הרשב"א אי זו היא עיר של יחיד כל שבנאה היחיד לעצמו ושכירה לרבים או שמכרה אחר מכאן לרבים או שבנאה להושיב בה דיורים ומשייר לעצמו דרכים פלטיות וסרטיות כדרך שהמלכים עושים עכ"ל ותניא בגמרא עיר של יחיד ונעשית של רבים אין מערבין אותה לחצאין אלא או כולה או מבוי מבוי בפני עצמו ופירש"י אין מערבין אותה לחצאין. דכיון דמעיקרא חד היא אסרי הני אהני והויא כמבוי שנכח א' מן החצירות ולא נשתתפה בו דאסרה אכולה ומשמע דכ"ש לעיר של יחיד והרי היא של יחיד שאין מערבין אותה לחצאין כיון דמעולם הורגלו להיות אחד וכ"כ הגהות בפ"ה מה"ע והמרדכי בפרק כיצד משתתפין ובגמרא מ"ש לחצאין דלא דאסרי אהדדי מבוי מבוי נמי אסרי אהדדי הכ"ע דעביד דקה וכי הא דאמר רב אידי אחד מבני מבוי שעשה דקה אינו אוסר על בני מבוי ופירש"י מבוי מבוי נמי אסרי דכיון דמעיקרא של יחיד היא והוו מערבין את כולה והורגלו להיות אחד אסרי אהדדי ואפילו איכא לחי או קורה למבוי לא מהני: דעביד דקה. פתח נמוך ברחב כל מבוי דגלו דעתייהו לאסתלוקי כל חד מחבריה והרי"ף והרמב"ם פירשו דקה איצטבא והתוספות פירשו מחיצה גבוה ד' טפחים כגון איצטבא וכ"ל שטעות סופר הוא בתוס' וצריך להגיה י' טפחים וכ"כ ר"י בשמם ורבינו כתב כפי' התוס'. וכתב ה"ה בפ"ה דענין זה במדינה מוקפת חומה גבוה י' טפחים ויש לה דלתות שהיא רה"י ומפני זה אין מערבין אותה לחצאין אבל אם לא היתה העיר כולה מוכשרת במחיצות ובאו להכשיר חציה ולערבה הרשות בידם וכ"כ הרמב"ן וכן משמע מלשון רבינו בביאור עכ"ל אבל מדברי רש"י שם בהא דת"ר עיר של יחיד ונעשית של רבים ורשות הרבים עוברת בתוכה נראה שאפי' בשאין להם חומה עסקינן וכתב שם הרא"ש דמשמע מפירש"י דאפי' לחי מפסיק בינו ובין ר"ה כיון שהורגלו לערב יחד הויא כמו מבוי א' ואין מפסיק לחי לחצי מבוי וקשה מדאמרינן בפ"ק (יד:) עשה לחי לחצי מבוי יש לו חצי מבוי וכ"ל דהתם מיירי שאין חצר פתוח למבוי מן הלחי ולחוץ אבל בירושלמי לא משמע הכי דגרסינן א"ר אשי הדא אמרה בני מבוי שנתנו קורתם וכו' והשתא ניחא הכל דהא דאמריק יש לו חצי מבוי מיירי שלא נתנו החיצונים קורה וכיון שאין החיצונים יכולין לטלטל במבוי לא אסר על הפנימיים אבל כשנתנו גם החיצונים אסורין גם הפנימיים אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן ולא עירבו יחד דכיון שהורגלו לערב יחד כל המבוי א"א ליחלק להשתמש אלו בחצי מבוי ואלו בחצי מבוי וה"נ כיון שהורגלו בני העיר לערב יחד אסרי אהדדי דהוו כמו נתנו אלו ואלו שהרי העיר מתוקנת משני רה"ה ואין לחי וקורה מועיל לסלקם זה מזה אבל בצורת פתח או משהו מכאן ומשהו מכאן נחלקים זה מזה וכן כתבו התוס' וכן כתב הר"מ ז"ל דיכול לחלק המבוי בב' פסים כשאין ביניהם יותר מי' או בפס ד' והפירצה בי' או בג"פ אפילו ביותר מעשרה מהני בכל דוכתא עכ"ל כלומר דכל שאין הפירצה יתירה על י' בפס ד' או בב' פסין של שני משהויין סגי וכ"כ שם המרדכי וכן כתבו הגהות מיימון בפ"ה מה"ע בשם סמ"ק ואמאי דתנן ושל רבים שנעשית של יחיד פירש"י רבותא אשמועינן דאע"ג דנעשית של יחיד אין מערבין את כולה הואיל ותחלתה של רבים דדילמא הדרא ומתעבדא של רבים ואתו לערובה כולה ואסור לערב עיר של רבים בלא שיור ואע"ג דאין בה ר"ה גמורה שלא תשתכח תורת ר"ה והאי שיור הוי היכרא דטעמא משום עירוב הוא אלא א"כ עשה חוצה לה שיור שלא עירבו עם שאר העיר אלא לבדן עכ"ל. וכתב ה"ר יונתן בההוא שיור הוי היכרא לכל שאנו מטלטלים בה משום עירוב. וכתב עוד אלא א"כ עשה חוצה לה שיור וכ"ש אם היו מערבין אותה מבואות מבואות בפני עצמן דאין שיור גדול מזה אלא רבותא אשמועינן שאפילו שיור של חוצה לה מהני לשאר העיר ואיפליגו תנאים שם במשנה בשיעור השיור ובגמרא אמר רבי יצחק אפילו בית אחד בחצר אחד ופירש רש"י חצר ובית לתוכה סגי להיות שיור והתוספות פסקו שם כר"ש דאמר שלש חצירות של ב' ב' בתים אבל הרי"ף פסק כרבי יצחק ונתן הרא"ש טעם לדבריו וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מה"ע וכן כתבו סמ"ג וסמ"ק וכך הם דברי רבינו והכי נקטינן: ומ"ש רבינו ואפילו אינו פתוח לעיר וכו' ואפילו הוא בית הבקר וכו' פשוט שם (ס.) גבי בני קוקונאי דאמרו לרב יוסף הב לן גברא דלערב מאתין: ומ"ש ואם שייר ממנה הרבה וכו' גם זה פשוט שם בדף הנזכר גבי הא דאיבעיא להו חדשה מהו: ומה שכתב ובלבד שלא יוציאו מזה לזה פשוט הוא וזה שאסור להוציא מזה לזה הוא היכר שאינם מטלטלין אלא ע"י עירוב: ומה שכתב צריך שיעשה צ"פ וכו' נתבאר בסימן שס"ג ולא חש רבינו לכתוב כאן דפס של ד' מהני כשאין ביניהם יותר מי' לפי שסמך לו על מה שכתב בסימן הנזכר: ומה שכתב ואם אין לעיר אלא פתח אחד חשיב כשל יחיד וכו' פשוט שם בברייתא (נט:): ומה שכתב אפילו העמיד לה סולם בצד השני גם זה שם בדף הנזכר מימרא דר"נ משמיה דרב: ומה שכתב אפילו העמיד הרבה סולמות גם זה שם

ונעשית של יחיד אין מערבין את כולה אא"כ עשה חוצה לה כעיר חדשה שביהודה שיש בה חמשים דיורין ד"ר יהודה רש"א ג' חצירות של ב' בתים ופירש"י של רבים ונעשית של יחיד רבותא אשמועינן דאע"ג דנעשית של יחיד אין מערבין את כולה הואיל ותחלתה של רבים דדילמא הדרא ומתעבדא של רבים ואתו לערובה כולה ואסור לערב עיר של רבים בלא שיור וכו' ורבינו כתב תחלה דין עיר של יחיד והיא של יחיד ודין עיר של רבים והיא של רבים ואח"כ כתב דין של רבים ונעשית של יחיד דעדיין יש לה דין של רבים וכו' ודין של יחיד ונעשית של רבים דעדיין יש לה דין של יחיד: ומ"ש ואם ירצו לחלק למבואות וכו' שם ברייתא עיר של יחיד מערבין אותה כולה או מבוי מבוי לבדה ופרכינן מבוי מבוי אסרי אהדדי ופירש"י ואפילו אי איכא לחי או קורה למבוי לא מהני ומשני הכ"ע דעבוד דקה ופירש רש"י פתח נמוך ברחב כל מבוי דגלו אדעתייהו לאסתלוקי כל חד מחבריה והתוספות כתבו דעבוד דקה מחיצה גבוה ד"ט כגון איצטבא בפני המבוי ובקונטרס פי' פתח נמוך ברחב מבוי כו' ומיהו בסוף שמעתין פ"ה דקה מחיצה עכ"ל ורצונם לומר דלשם (בדף ס"א) בעיר היושבת על שפת הנהר אם יש לפניה דקה ד' אמות וכו' פירש"י מחיצה ד' אמות גבוה ע"פ העיר כולה עכ"ל: ומ"ש רבינו מחיצה גבוה י' טפחים כן הוא באשיר"י ואיכא לתמוה למה נחלק הרא"ש אמ"ש התוספות דבד' טפחים סגי ואפשר שכך היה כתוב בתוס' שלפני הרא"ש וכ"כ ה"ר ירוחם בהי"ז (דף נ"ד ריש ע"ב) וז"ל והתוספות פירשו דקה מחיצה גבוה י' טפחים ומביאו ב"י ולכן כתב ב"י דט"ס הוא בתוספות שלנו וצריך להגיה י' טפחים אבל לפעד"נ דאינו ט"ס שהרי בהך דעיר היושבת על שפת הנהר דבעינן דקה ד' אמות מקשה תלמודא מ"ש מכל דיה דעלמא דד' טפחים ופריק התם לא בעית תשמישתיה הכא בעית תשמישתיה אלמא כל דקה דעלמא ד"ט וכמו שהוא בתוספות וכ"כ בשלטי הגבורים בשם רבינו ישעיה אחרון ז"ל דאם עשה דקה שהוא מחיצה קטנה גבוה ד"ט באורך כל הפתח הרי אלו יכולין לערב כל מבוי ומבוי לעצמו ואין מבוי אוסר על חבירו ואע"פ שהוא יוצא ובא דרך עליו הואיל ועשה דקה לפני פתחו הרי הוא כסתום וכאילו סילק את דרכו מעליו עכ"ל וכן נ"ל עיקר דלא בעינן מחיצה גמורה גבוה י' אלא לגלוי' שכל מבוי ומבוי מסתלק מחבירו וסגי בד' טפחי' ככל דקה דעלמא ודו"ק: ומ"ש ועיר של רבים וכו' עד והשאר יערבו ביחד אם ירצו וזה לשון הרי"ף שמע מינה דכל היכא דאיכא שני פתחים לא מערבין ליה עד דעבדי ליה שיור וטעמא דשיור כדי שיכירו שהעירוב הוא שהתיר את הטילטול ולפיכך אסור השיור כדי להזכיר העירוב עכ"ל משמע דס"ל להרי"ף שהשיור אסור אף בשלו לערובי באנפי נפשיה וכך הבין בעל המאור והשיג עליו דהא אסיקנא בגמרא בעיר חדשה שביהודה דקטנה הוי שיור לגדולה וגדולה הוי שיור לקטנה וכו' ומיהו יש להליץ בעד הרי"ף דגם הוא סובר שהשיור מערב בפני עצמו והעיר בפני עצמו אלא הכי קאמר שאין היתר לשיור לאחר שעירב גם הוא בפני עצמו להוליך עירובו לאנשי העיר וכדין שתי חצירות ופתח ביניהן דמוליך עירובו לחצר חבירו כדי שיהא מותר לטלטל בחצר חבירו וה"ט דמה שהשיור אסור לטלטל בתוך העיר הוא היכר שאין מטלטלין אלא ע"י עירוב אבל מדברי הרא"ש נראה שהיה נוסחתו כדברי הרי"ף ולפיכך עשו השיור כדי להוכיח על העירוב כלומר השיור אסור לערב עם העיר אבל לעצמן יכולין לערב בני השיור וכו' וכך הם דברי רבינו שכתב והשאר יערבו ביחד אם ירצו וכו' וכן בסמוך כתב ואם משייר ממנו הרבה השיור יערב בפני עצמה ושאר העיר בפני עצמה וכל אחד מותר בשלו ובלבד שלא יוציאו מזה לזה וכו' כלומר לאפוקי ממה שהבין בעל המאור מדברי הרי"ף דהשיור אסור לערב לעצמו אלא יכול לערב לעצמו וכ"א מותר בשלו ובלבד שלא יוציאו מזה לזה דלא תימא דוקא בני העיר אסורין לערב ולטלטל בשיור אבל בני השיור רשאין לערב לעצמן ולחזור ולהוליך עירובן אצל בני העיר ולטלטל עמהן כדין שתי חצירות ופתח ביניהן וכו' אלא אף בני השיור אסורין משום היכר וכ"כ גם הר"י חי"ז: ומ"ש ואפילו אינו פתוח לעיר וכו' פירוש דאע"פ דמלשון המשנה אין מערבין את כולה משמע דלא הוי שיור אלא א"כ נדוכתא דאי בעי לערובי בהדדי מצו מערבי וכיון דאין הבתים פתוחים לעיר אלא פתוחים אחורי העיר לצד הנהר ולא מצו ערבי בהדדי לא הוי כמי שיור לעיר וקאמר דליתא אלא אפ"ה נעשה שיור לעיר:

ומ"ש

פרישה

עושים עכ"ל וכ"ל דבא לומר דמ"ש הרמב"ם קנין של יחיד אינו נכלל בו שהעיר היה של רבים אלא שכשר קנאה שזה ודאי דין רבים לו אלא קנין ר"ל שכשר המלאכה ובנה לעיר ונעשית קנין של: (ב) ועיר של רבים אינה יכולה לערב כו' עיין מ"ש ב"י בשם רש"י:

(ג) אפי' הוא בית הבקר או בית התבן שא"צ לערב ואע"ג דלעיל בסימן ש"ע כתב אבל הדר בבית התבן בבית העצים בבית הבקר כו' אוסר התם מיירי בדר בו וכאן מיירי שאינו דר בו ואע"ג דגבי בית נמי כשאינו דר בו אינו אוסר מ"מ רבינו אורחא דמילתא נקט ובבית התבן

דרישה

על ב"ה בדר שם וכמ"ש מהרמא"י סי' שע"ו ע"ש מ"מ בכ"כ אורחים יש להחמיר שא' אוסר על חבירו ובפרט בק"ק לובלין שרגילים לבא שמה ואפי' ב' ישראלים שנתאכסנו בבית אחד כשיש לכל אחד חדר בפני עצמו ופתוח לחצר אחד אוסר על חבירו לטלטל בחצר אם לא ע"י עירוב:

סי' שצב [א] אפילו אינו אלא בית אחד ובגמרא פרק כיצד משתתפין דף נ"ט אמר רבי יצחק אפילו בית א' וחצר א' וגם הרמב"ם ז"ל ובש"ע כתבו ג"כ חצר ורבינו שכתב בית ס"ל דבגמרא דקאמר חצר ל"ד וגם רמ"א ז"ל כתב בית כלשון רבינו ע"ש

חדושי הגהות

שצב א צ"ע דמנ"ל הא דלמה לא יהא סגי בלחי וקורה כשהוא רחב י' דבשלמא בעיר של יחיד הצריכו ב' פסים משום שחשובה כולה כחצר אחת אבל בעיר של רבים שהיא מחלקת שפיר מבוי מבוי בפ"ע למה לא יועיל לחי וקורה להשיור וצ"ל דר"ל כשאין משיירים כי בפ"ע אלא שמשיירים מקצת בתים מהמבוי שחצי המבוי מערבים עם העיר וחצי המבוי שהוא השיור מערבים בפ"ע אז צריך שיעשה ב' פסין וכמו שנתבאר לעיל סי' שס"ג ודוקא כשגם השיור מערבים בפ"ע אבל כשאין מערבים בפ"ע והם רבים שאוסרים זע"ז אז א"צ לחצי מבוי שעירבו עם העיר אלא לחי או קורה כמו שנתבאר בסימן הנזכר (מהרל"ח):

בטור

זה עד רוחב י' לא השיב כפתח ואם יש לה ב' פתחין אם יש אשפה בפני אחד מהן השיבא כאילו אין בה אלא פתח אחד (ד) ואם היתה של רבים ונעשית של יחיד עדיין יש לה דין של רבים וצריכה שיור עד שתתמעט שלא ישאר בה אלא חמשים דיורים (ה) ואם היא של יחיד ונעשית של רבים יש לה עדיין דין של יחיד וצריכין לערב יחד (ו) ואם רשות הרבים עובר בה משער לשער והולך אותה לארכה מתקן ר"ה כדינו בדלתות ואז יערבו כולם ביחד ואינן רשאין ליחלק וה"מ שאין רשאין ליחלק לארכה שאין בני עבר הלז רשאין לערב לבדן ובני עבר הלז לבדן מפני ששניהם עוברין דרך ר"ה ויוצאין דרך נתחו לכאן ולכאן ור"ה שבאמצע מחברן אבל אם רוצים ליחלק לרחבה ששני בני העברים בוררין להם פתח שאצלם ומכתלקין מן השני וכן הצי רחבה של צד השני בוררין להם פתח שאצלם יכולים ליחלק כיון שיכולין להכתלק אלו מאלו שלא יהא להם דרך אלו על אלו וצריך שיעשו ביניהם במקום שמתחלקין בר"ה צורת הפתח:

שצג **אין** מערבין עירובי הצירות ושיתופי מבואות בי"ט שחל להיות בע"ש (א) אלא יערב מעי"ט ואם שכח יערב בי"ט ע"י תנאי (ע"ל סימן תקכ"ה) שיאמר [א] אם היום חול יהא זה עירוב ואם היום קדש אין בדברי כלום ולמחר יאמר על אותו הפת אם היום קדש הרי ערבתי מאתמול ואם היום חול יהא זה עירוב וה"מ בב' ימים טובים של גליות אבל בשני ימים טובים של ר"ה לא אחד עירובי חצירות ושיתופי מבואות מערבין אותן בין השמשות ואפילו אם כבר קיבל עליו תוס' שבת כתב ה"ר שמריה שיכולין לערב ויש אוסרין אם קיבל עליו תוספת שבת ואפי'

ומ"ש ואם היתה של רבים וכו' עד שתתמעט שלא ישאר בה אלא חמשים דיורין שם איבעיא להו כעין חדשה מהו פי' עיר קטנה של נ' דיורין ואינה סמוכה לגדולה מהו רב הונא ורב יהודה חד אמר בעיא שיור וחד אמר לא בעיא שיור ופסק הרא"ש לקולא וכתב רבינו דין זה בחלוקה ז' דהיתה של רבים ונעשית של יחיד להורות רבותא דאע"פ דהיתה של רבים בתחלתה אפילו הכי עכשיו שנתמעטה עד חמשים דיורים מערבין את כולה ואינה צריכה שיור ואין צריך לומר אם מתחלתה לא היתה אלא חמשים ועוד נראה דלפי' רש"י דלא ה"ל של רבים דצריכה שיור אלא בשיש בה ששים ריבוא בע"כ דהא דמיבעיא לן כעין חדשה מהו ודפליגי עלה רב הונא ורב יהודה היינו דוקא בהיתה של רבים שיש בה ששים ריבוא ונתמעטה עד חמשים דיורין דאם לא היתה מתחלתה אלא חמשים דיורין ודאי אי אפשר שיהא בה ששים רבוא ואינה צריכה שיור לדברי הכל ומאי קמיבעיא להו ומאי פלוגתייהו דרב הונא ורב יהודה והבית יוסף בסוף סימן זה הביא דברי ה"ר ירוחם שכתב דין זה ופירשו כמו שכתבתי לדעת רבינו ותימה הוא אם לא היה כתוב דין זה בספר רבינו שהיה לפני בית יוסף שהרי בכל ספרי רבינו כתוב וצריכה שיור עד שתתמעט וכו':

ומה שם מימרא דשמואל בדף ס': **ומה** אשפה בפני אחד מהם וכו' ערבא למתא דבני רבי חייא: **ומה** וכו' היינו בבא המפורשת שכתב ואם יש לה שני פתחים אם יש פשוט שם בדף כ"ט בעובדא דרבי זירא שכתב ואם היא של יחיד ונעשית של רבים במתניתין שכתבתי בסמוך:

ומ"ש ואם ר"ה עובר בה משער לשער וכו' גז"ש (נט.) ת"ר עיר של יחיד ונעשית של רבים ור"ה עוברת בתוכה כיצד מערבין אותה עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ואין מערבין אותה לחצאין אלא או כולה או מבוי מבוי בפני עצמו ופירש"י לחי מכאן ולחי מכאן לראשי ר"ה ובעיירות שאין להן חומה עסקינן שראשי ר"ה מפולשין ואוקימנא בגמרא כרב יהודה דאילו לרבנן לא מיערבא ר"ה בהכי כלומר אלא צריך לעשות לה דלתות וכמו שנתבאר בסי' שס"ד וה"ה לעיר של רבים וגם עתה היא של רבים שאם עשה לה דלתות מערבין אותה ע"י כך ורבינו רבותא קמ"ל שאף ע"פ שהיתה של יחיד עכשיו שנעשית של רבים צריכה תיקון דלתות כאילו היתה של רבים מעולם והא דקנא מערבין כל מבוי בפני עצמו כבר כתבתי דאוקימנא לה בגמרא בדעביד דקה:

ומ"ש וה"מ שאינם רשאים ליחלק לארכ' וכו' גז"ש בדף הנזכר א"ר פפא לא אמרו אלא לארכה אבל לרחבה מערבין ופירש"י דרך עיירות להיות פתחי פלוסיהן לארכה ור"ה עוברת מפתח לפתח וחולק לאורכה הלכך אין בני עבר הלז רשאין לערב לבדן ובני עבר הלז לבדן משום דהני והני דרסי בהך ר"ה ויוצאים ונכנסין דרך פתחים לכאן ולכאן ור"ה זו מחברתן שכולן מעורבין בה ואסרי אהדדי אבל לרחבה בני ב' העברים לראש הא' לבד ובני ב' העברים לראש הא' לבד שהרי יכולין להכתלק אלו מאלו ולא יהא דרך לאלו על אלו ובוררים להם אלו פתח שאצלם ואלו פתח שאצלם ואיכא לישנא אחרינא בגמרא דאכר אפילו לרחבה וכתב הרא"ש והרי"ף לא הביא הני תרי לישני דס"ל כלישנא בתרא לחומרא וכ"ד הרמב"ם בפ"ה אבל הרא"ש פסק כלישנא קמא לקולא וכן פסקו הגהות בפ"ה מה"ע וכך הם דברי רבינו ולענין הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (א):

ומ"ש רבינו וצריך שיעשו ביניהם וכו' נלמד ממ"ש בסימן שס"ג דבכל מקום שהכירא יותר על י' צריך צורת פתח. כ' בתשובה שבסוף חזה התנופה מבואות היהודים המתוקנים כהלכתן במקומות שהן פתוחים לבית הכותי בצורת פתח וכן מבואות היהודים המפולשין ופתוחים זה לזה ומתוקנין כהלכתן מדין מבוי עקום מותר לטלטל בכל המבואות כשיתתפו יחד הבתים והחצירות כדין שיתופי מבואות ואין צריך לעשות דקה לפני ביתו של מי שלא עירב להכרידו מן האחרים כדי שלא יאסור עליהם שאין זה דומה לעיר של יחיד ונעשית של רבים וכן אין היהודים הדרים חוץ למגרש היהודים אוסרים על היהודים שבמגרש שנתקן כהלכה כי אין כל העיר חשובה כחצר אחד לאסור אלו על אלו ואע"פ שהכל תחת היקף חומה אחד סברא עכ"ל:

כתב ר"י עיר של רבים ונתמעטה ועמדה על חמשים דיורים אינה צריכה שיור עכ"ל ונראה דנפקא ליה מדתניא בפרק כיצד מעברין דף ס' א"ר יהודה עיר אחת היתה ביהודה וחדשה שמה וכו' והיא היתה שיור איבעיא להו חדשה מהו חדשה כי היכי דאיהי הוי שיור לגדולה נמי הויא שיור לקטנה אלא כעין חדשה מהו רב הונא ורב יהודה חד אמר בעיא שיור וחד אמר לא בעיא שיור ופירש"י כעין חדשה. עיר קטנה אחרת של חמשים דיורים ואינה סמוכה לגדולה ופסק כמאן דמיקל דכיון דמידי דרבנן הוא אזלינן לקולא כתב הרמב"ם בפ"ה המזכה בשיתוף לבני המדינה אם עירב לכולם עירוב אחד א"צ להודיעם שזכות היא להם ודין מי ששכח ולא נשתתף עם בני המדינה או מי שהלך לשבות בעיר אחרת או כותי שהיה עמהן במדינה דין הכל כדינם בחצר ומבוי עכ"ל (ב):

שצג **אין** מערבין עירובי חצירות וכו' פלוגתא דחכמים ור' בברייתא פ"ב די"ט (טז:) ואיפסקא הלכתא בגמרא דאסור לערב בי"ט: **ומ"ש** ואם שכח יערב בי"ט ע"י תנאי וכו' שם א"ר חייא בר אשי אמר רב מניח אדם עירובי תחומין מי"ט לחבירו ומתנה וכ"ש עירובי תבשילין ורבא אמר מניח אדם עירובי תבשילין מי"ט לחבירו ומתנה אבל לא עירובי תחומין דלמיקני ביתא בי"ט לא וכתבו הרי"ף והרא"ש הלכתא כרבא דהוא בתראה ומסתברא לן דה"מ בעירובי תחומין דמיקני ביתא הוא אבל עירובי חצירות דביטול רשות הוא מניח אדם עירוב מי"ט לחבירו ומתנה וה"מ בשני ימים טובים של גליות אבל בב' י"ט של ר"ה לא כדאמרינן בפ"ק (ו.) וכ"ד הרמב"ם בפ"ו מהל' י"ט אלא שכתב דה"מ בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה והיו עושים ב' ימים מספק אבל השתא דבקיאינן בקביעא דירחא ולא עבדינן תרי יומי אלא משום מנהג בלבד אני אומר שאין מערב ומתנה לא עירובי חצירות ולא שיתופי מבואות ואע"פ שהראב"ד השיגו ב"ה החזיק בידו ונתן טעם לדבריו. והר"ן כתב בפ"ב די"ט שאין דברי הרמב"ם מחוורים בזה וגם הרשב"א כתב בתשובה שלא נראו לו דברי הרמב"ם בזה וכ"כ מדברי הרי"ף והרא"ש שכתבו כתם דין זה דיערב בי"ט ע"י תנאי ולא חילקו בין זמן לזמן וכיון דכל הני רבוותא מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן:

ומ"ש ואם שכח יערב בי"ט ע"י תנאי וכו' שם (דף י"ז) פליגי בה רב ורבא בע"ת ופסקו הפוסקים כרבא דאמר דע"ת לא מ"ט מיקנא שביתה בשבת לא וכתבו עוד דהלכתא ע"ח דביטול רשותא הוא שרי:

ומ"ש ולמחר יאמר על אותו הפת נראה דרבותא אשמועינן דלא תימא כיון דמערב היום וחוזר ומערב למחר צריך לכל עירוב פת מיוחד כדי שיהא ניכר ונראה שהיה מערב על ידי תנאי היום ומחר קמ"ל דיכול לערב על אותו פת וב"י לא פירש כן:

ומ"ש רבינו ולמחר יאמר על אותו פת לאו דוקא דה"ה אם אמר כן על פת אחר [ב] והרי בסוף הלכות י"ט הביא דין זה ולא כתב שם על אותו פת: **אחד** עירובי חצירות ושיתופי מבואות מערבין אותן בס"פ במה מדליקין (לד.) אקשינן רישא דמתני' דקתני ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ע"ש עם חשיכה וחד מינייהו עירבתם ומשמע דוקא עם חשיכה אבל בספק חשיכה לא והסיפא דקתני ספק חשיכה מערבין ושני ל"ק כאן בעירובי תחומין ומפרש רש"י דעירובי חצירות שרי בספק חשיכה וכן דעת התוספות והרא"ש וכ"כ הרמב"ם בפ"א מה"ע: **ומ"ש** אפילו קיבל עליו תוספת שבת כתב ה"ר שמריה שיכולין לערב ויש אוסרין וכו' ז"ל המרדכי שם פסק רבינו יואל וה"ה לאחר תפלת ערבית יכולין לערב אם יום הוא דעניית ברכו כתקיעת שופר הוא וקודם ספק חשיכה היו מקבלין שבת ותוקעין כדי להוסיף מחול על הקדש ואפ"ה מתיר בע"ש לערוב עירובי חצירות בספק חשיכה וה"ה אחר עניית ברכו

ספק

דרכי משה

שצב (א) ול"נ דהלכה כדברי המיקל בעירוב: (ב) ובהג"א פרק כיצד מעברין והיכא שהקהל רגילים לערב יחד אין רשאין ליחלק עכ"ל מא"ז: ובהג"א

פרישה

בתבן אין אורחא לדור: (ד) ואם היתה של רבים ונעשית של יחיד ועדיין יש לה דין של רבים נ' ז"ל הגמרא דף ס' ע"א איבעיא להו כעין עיר חדשה מאי רב הונא ורב יהודה חד אמר בעי שיור וחד אמר לא בעי שיור וכתב הרא"ש פי' עיר של רבים שנתמעטה ועמדה על נ' דיורין כעיר חדשה והלכתא לקולא עכ"ל וזהו שכתב ג"כ תלמידו של הרא"ש רבינו ירוחם בהדיא עיר של רבים ונתמעטה ועמדה על נ' דיורין אינה צריכה שיור עכ"ל ותימה על הב"י שהביא דברי ר"י הללו וכתב עליו דנראה לו דנפקא ליה מהא דתניא כו' והביא פירש"י על איבעיא זו דהא אין ראיה ברורה לדברי רבינו ירוחם מפירש"י מיהו קצת ראיה יש מפירש"י דע"כ צ"ל דכוונת רש"י היה שהיתה מתחלה עיר של רבים ונתמעטה ולא נשארו בה אלא נ' דאל"כ קשה למאי הוצרך מד מ"ד לעשות שיור הא ודאי נ' בתים עיר של יחיד היא ולמ"ד שלא מצריך ג"כ ק' מאי איריא נ' אפילו טפי נמי כל שאין בה ס' ריבוא לפירש"י ה"ל עיר של יחיד וק"ל מ"מ קשה טפי הל"ל דנפקא ליה מפירוש הרא"ש וג"כ נראה מדברי ב"י כאילו דברי רבינו ירוחם הם דברי מדעתו מה שלא כתב רבינו וז"א דע"ז עצמו נתכוון רבינו במ"ש ואם היתה של רבים כו' וק"ל. ופירוש עיר חדשה איתא שם בגמרא דעיר היתה ביהודה ועיר חדשה שמה ולא היה בה אלא נ' דיורין אנשים ונשים וטף ואר"י שם שבה שיערו חכמים שיור של עיר של רבים ואנן קי"ל כמ"ד דפליגי עליה וא"צ כ"כ שיור ואפשר שמ"ד הנ"ל שמיקל ואמר עיר של רבים שנתמעטה ועמדה על נ' שא"צ שיור מפרש שמה ששיערו רז"ל בעיר חדשה היינו לענין זה שאם לא נשתייר מעיר של רבים אלא כשיעור עיר חדשה דהיינו נ' דיורין דאז אינו צריך שיור דאז נשתקע ממנה עיר שלי רבים ודו"ק:

(ה) ואם היא של יחיד כו' דכיון דמעיקרא דמדא היא אסרי הני אהני והוי כמבוי ששכח אחד מן החצירות ולא נשתתפו דאסורה אכולהו רש"י:

(ו) ואם ר"ה עובר בה כו' פירש"י ר"ה עובר בה רחב י"ו אמה ובה אינה מעורבת אא"כ מתוקנת כדינא בדלתות ועיין בב"י:

סי' שצג (א) **אלא** יערב מעי"ט ואם חל ביום ה"ו ושכח כו' כצ"ל ולמחר יאמר על אותו הפת ונראה לי דרבינו אורחא דמילתא נקט שאם אמר כן על פת אחר אז היה צריך להשהות גם הראשון משום דשמא היום קודש ועירוב הראשון הוי עירוב וצריך להיות קיים בין השמשות ולכך נקט רבי' על אותו הפת כדי שלא יצטרך להשהות שניהם כגון

חדושי הגהות

שצג א בטור הנדפס אצל מהרל"ח איתא בזה"ל שיאמר ביום ראשון ביום ה' אם היום כו': ב ולא כתב רבינו על אותו פת אלא שר"ל שצריך שיהיה אותו פת קיים גם בי"ט שני דשמא אתמול חול הוי והוא העירוב וצריך שיהא עירוב קיים בכניסת שבת (מהרל"ח):

כתב

ואפילו עירב לשנים לאחד מבע"י ונאכל העירוב בין השמשות ולאחד עירב בין השמשות [ג] שניהם קנו עירוב שלאותו שנאכל עירובו בין השמשות אנו חושבין אותו לילה ולאותו שהניח עירובו בין השמשות חושבין אותו יום:

שצד ספק עירוב (א) כגון ספק אם היה קיים בין השמשות אם לאו כשר והוא שיהיה לו חזקת כשרות כגון שהניחו שם ואירע בו ספק אבל אם לא היה לו חזקת כשרות כגון ספק אם הונח שם אם לאו לא וצריך שיהא בין השמשות במקום שראוי ליטלו הלכך (ב) נפל עליו גל אם יכול ליטלו בלא מרא והצינא כשר ואם לאו פסול ואם נתנו במגדל ונעל לפניו ואבד המפתח אם הוא של לבנים מסודרין אלו על אלו בלא טיט וטיח (ג) בי"ט הוי עירוב א מפני שיכול לסותרו וליטלו אבל בשבת או בי"ט והוא של בנין אינו עירוב ואם המגדל כלי של עץ והמנעול קשור בחבל ויכול להתכו בסכין הוי עירוב אבל מנעול של עץ או של מתכת אסור להתכו אף בכלים דאף בכלים יש משום בנין וסתירה אם לא יהא עשוי משברי כלים מחוברים ע"י זפת בההיא דוקא אין בו משום בנין ואם מצא מפתח בי"ט בין בעיר בין בשדה הוי עירוב שיכול לטלטלו ולפתוח אע"פ שלא היה בידו בין השמשות (ד) כיון שמצוי הוא שימצאנו חשבינן ליה כאילו הוא בידו בשבת בעיר הוי עירוב (ה) שיכול להביאו ע"י גגין והצירות בשדה אינו עירוב:

שצה (א) **מצוה** להזר בין אחר עירובי הצירות (ב) בין אחר שיתופי מבואות ועל שניהם מברך על מצות עירוב [א] ומתי מברך בשעה שמקבץ אותו מבני החצר ומבני המבוי

ב"י

ברכו ושוב מצאתי בשם רבינו שמריה שהורה כן והביא ראיה כמו שהביא רבינו יואל ומקצת תלמידיו אסרו ואמרו דיש חילוק בין קיבל עליו שבת ללא קיבל וחזר בו הרב ואסר והביא ראיה מן התוספתא עכ"ל: **ומ"ש** ואפילו עירב לשנים לאחד מבע"י וכו' מימרא דרבא בס"פ במה מדליקין (לד:) ובס"פ הדר (לז.) ודעת הרא"ש כדעת ר"ת שהעמידה בעירובי חצירות דוקא וכתב ה"ה בפ"ו מה"ע שכן דעת הרמב"ן והרשב"א [א] ואע"פ שרש"י פירשה בעירובי תחומין וכ"כ הרמב"ם משמע דכ"ש לעירובי חצירות דקילי טפי וכתב הרא"ש ז"ל וכתב ה"ר יונה ודוקא עירב עליו מבעוד יום ונאכל עירובו בין השמשות ולאחר עירב בין השמשות ונאכל עירובו משתחשך אבל עירב עליו בין השמשות ונאכל עירובו בין השמשות לא הוי עירוב ולא אמרינן מקצתו יום ומקצתו לילה ובשעת שהניח עירוב יממא הוי ובשעה שנאכל לילה הוי דכולי האי לא אקילו רבנן לשווי בין השמשות לגבי האי עירוב מקצתו מן היום ומקצתו מן הלילה עכ"ל:

שצד ספק עירוב כגון ספק אם היה קיים בין השמשות וכו' משנה בפרק בכל מערבין (דף ל"ה) נתגלגל חוץ לתחום וכו' ספק מבע"י או משחשיכה ר"מ ורבי יהודה אומרים הרי זה חמר גמל רבי יוסי ור"ש אומרים ספק העירוב כשר וידוע דהלכה כמותם לגבי ר"מ ורבי יהודה אע"ג דלגבי עירובי תחומין מיתניא מתני' ה"ה לגבי עירובי חצירות ושיתופי מבואות דכשהיו קיימין דבין השמשות סגי וכן דעת הרמב"ם בפ"א שאע"פ שעירובי חצירות משום דירה כיון שהיו דרים יחד בבין השמשות סגי וכ"כ הגהות בסוף ה"ע שהיה נוהג הר"מ לאכול העירוב משחשיכה מיד וטעמא משום דגבי עירובי תחומין נמי מטעם דירה אתינן לה ואפילו הכי בבין השמשות סגי ה"ה לעירובי חצירות ושיתופי מבואות וכן דקדק המרדכי בפרק בכל מערבין (א): **ומ"ש** אבל אם לא היה לו חזקת כשרות וכו' שם בגמרא דף ל"ו משמע הכי גבי הא דתניא כילד א"ר יוסי ספק עירוב כשר: **וצריך** שיהיה בין השמשות במקום שראוי ליטלו וכו' גז"ש במשנה הנזכר ובגמרא: **ומ"ש** ואם נתנו במגדל ונעל לפניו וכו' משנה שם (דף ל"ד) נתנו במגדל ונעל לפניו ואבד המפתח הרי זה עירוב ובגמ' אמאי הוא במקום א' ועירובו במקום אחר הוא ואוקמוה רב ושמואל במגדל של לבנים ור"מ היא דאמר בפ' המביא כדי יין פוחת בתחל' ונוטל ומתני' בי"ט היא ואביי ורבא מוקמי ליה במגדל של עץ ובדקטיר המנעל בחבל ובעי סכינא למפסקיה וכתב רבינו שתי האוקימתות משום דמשמע דלענין דינא לא פליגי אלא דכל חד מוקי מתניתין במאי דמסתבר טפי ומשמע ליה דמדאוקמוה למתניתין כר"מ הכי קיימא לן: **ומ"ש** אבל מנעול של עץ או של מתכת אסור דאף בכלים יש משום בנין וכו' כ"כ הרא"ש שם ודייק רבינו להתנות שיהיה המגדל של עץ לשיהיה מותר לחתוך המנעול הקשור בו בחבל משום דאילו הוה מגדל של בנין היה אסור וכדאמר שמואל בפרק המביא כדי יין (לא.) חותמות שבקרקע מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך: **ומ"ש** ואם מצא מפתח בי"ט וכו' בשבת בעיר הוי עירוב וכו' גז"ש (דף ל"ה) בגמ' על הברייתא חסורי מחסר' והכי קתני נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח ה"ז עירוב בד"א ביו"ט אבל בשבת אין עירובו עירוב נמצא המפתח בין בעיר בין בשדה אין עירובו עירוב רא"א בעיר עירובו עירוב בשדה אין עירובו עירוב כר"ש דאמר א' גגות ואחד חצירות וא' קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן וכיון דקי"ל כר"ש כמ"ש בסימן שע"ב א"כ ה"ה קי"ל כר"א ומוכח בגמ' דהיינו בנמצא בשבת אבל בי"ט לא שני לן בין עיר לשדה וכן כתבו התוספות שם וכ"פ הרא"ש שם ומדברי הרמב"ם בפ"א נראה דכי היכי דאמרינן גבי עירובי תחומין כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות ה"ה לעירובי חצירות ושיתופי מבואות שאם היה בין השמשות במקום שא"א ליטלו אלא א"כ יעבור על שבות דרבנן השיב ראוי ליטלו וכתב ה"ה שכן דעת המפרשים ותימא דע"כ לא אמרינן הכי אלא גבי עירובי תחומין משום דאין מערבין אלא לדבר מצוה לא גזור רבנן משום שבות וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מה"ע שכל דבר שהוא מדברי סופרים לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה או בשעת הדחק אבל גבי עירובי חצירות מאי מצוה איכא ואפשר דכיון שאם לא עירב אפשר לבא לטלטל באיסור וכשמערב פורש מאיסור זה מצוה חשיבא אי נמי דחשיב שעת הדחק:

שצה מצוה לחזר בין אחר עירובי חצירות וכו' כ"כ המרדכי בפרק הדר והביא ראיה מדאמר מבואה דדיירי בה תרי גברי כרבנן ליהוי בלא עירוב וטעמא רבה איכא דלא ליתו לידי איסור לאפוקי ולעיולי באיסור וכ"כ בהגהות בפ"א מה"ע: **ועל** שניהם מברך על מצות עירוב כ"כ הרמב"ם בפכ"א מה"ע: **ומתי** יברך בשעת שמקבץ אותו כ"כ שם הרמב"ם וכ"ל הטעם לפי שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן וכיון שנתקבץ הרי נעשית המצוה

שכבר

ב"ח

שצד ספק עירוב במשנה בפ' בכל מערבין (ד' ל"ה) פליגי בה תנאי ולר"מ ור' יהודה ה"ז חמר גמל ואסור לו לילך אלא אלפים אמה שבין ביתו לעירובו והלכה כר' יוסי ור"ש דספק עירוב כשר דהלכה כר' יוסי לגבי ר"מ ור"י: **ומ"ש** הלכך אם נפל עליו גל וכו' פי' דכשיכול ליטלו בלא מרא וחצינא דליכא איסורא דאורייתא אלא טילטול אבנים שבגל דשבות דרבנן הוא וקי"ל כרבי דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו ב"ה אבל בדצריך מרא וחצינא דאית ביה איסורא דאורייתא דחופר ובשדה אית ביה משום חורש לא הוי עירוב: **ואם** נתנו במגדל וכו' עד סוף הסי' משנה וגמרא לשם (דף ל"ד ול"ה) וע"פ מ"ש התוס' והרא"ש וע"ל בסי' שי"ד ואע"ג דסוגיא זו משמע דבע"ת קאמר והתם הוא כיון דאין מערבין ע"ת אלא לדבר מצוה לא גזרו עליו ב"ה אבל ע"ח ושיתופי מבואות שמערבין לדבר הרשות מנ"ל שהקילו בו יש לומר דכל היכא דאיכא לחלק בין זו לזו קמפרש לה תלמודא שמעינן דהיכא דתנן לה סתמא ולא מפרש מידי אין לחלק ביניהם:

שצה מצוה לחזר וכו' כלומר אע"ג דבע"ח וש"מ מערבין אפילו לדבר הרשות מכל מקום מצוה לחזר אחריהם כדי שלא יגיעו לידי איסור טילטול בחצר ובמבוי משא"כ בע"ת דאין מצוה לחזר אחריו דאדרבה אפשר דעל ידי ע"ת יגיע לידי איסור הליכת חוץ לתחום אלא דכדי לקיים מצוה מותר לערב ואע"ג דברי' סימן שפ"ז פסק רבינו כחכמים דפליגי אר"מ וסומכים אעירוב במקום שיתוף וכו' וכאן כתב דצריך לחזר אחר שניהם אין זה סתירה לדבריו דכבר נתבאר לשם דדוקא בחצירות שפתוחות זו לזו ועירבו החצירות ביחד סומכין על עירוב במקום שיתוף הא לאו הכי אין סומכין וע"ש: **ומתי** מברך בשעה שמקבץ אותו וכו' נראה דר"ל דמיד כשבא אל אחד מבני החצר ונוטל ממנו פת אזי באותה שעה מתחיל העירוב ואז מברך דכל הברכות מברך עליהן עובר לעשייתן וכדלקמן בבדיקת חמץ ריש סי' תל"ב וכן אם א' מזכה משלו לכולם מברך בשעה שמזכה להם פי' דבשעה דמזכה ע"י אחר דנותן לידו הפת וא"ל תהא זוכה בעירוב זה לכל בני החצר דאז בשעה שמזכה ונותן ליד אחר

דרכי משה

שצד (א) ובהג"א שם דכן היה נוהג מהר"ם ובמנהגים של מהר"א טירנא דיש לאוכלו בשחרית בשבת וכן הוא בגמרא פרק כל כתבי (קיז:) : בכלבו

פרישה

סי' שצד (א) כגון ספק אם היה קיים ב"ה כו' פי' תחלת בין השמשות דאל"כ הא כתב רבינו בסימן שלפני זה דאפילו ודאי נאכל ב"ה הוי עירוב:

(ב) נפל עליו גל כו' פי' דוקא גל שהוא אסור מדאורייתא לפנותו במרא ומצינא הא אם נתנו באילן או שיכול לפנותו בלא מרא ומצינא אע"פ שהוא מזיז עפר שהוא אסור מדרבנן לא גזרו בעירוב שהוא קונה בין השמשות כדלקמן סי' ת"ט:

(ג) בי"ט הוי עירוב כו' פירוש אעירובי תחומין קאי שם הגמרא דאילו עירובי חצירות א"צ להניח בי"ט:

(ה) שיכול להביאו ע"י גגין כו' צ"ע בלא גגין נמי הא פסק רבינו לעיל סימן שמ"ב דאפילו באיסור דאורייתא אין מומין על הקטן להביא מפתח מר"ה לביתו ומותר להוליכו שם וע"ש ואפשר דמ"מ עדיף טפי אם יעשה בהיתר ושאני התם דהוצרכו לבית המדרש ולא יכלו לפתוח בית המדרש אם לא ע"י הכנסה מרה"ר לרה"י. אבל מ"מ קשה הא אפילו נמצא בשדה אית ליה תקנה ע"י טילטול פחות מד' אמות וכמ"ש לעיל סימן רכ"א ואפשר דכל כה"ג לא חשיב מצוי וצריכין שיהא מצוי בין השמשות: (ד) כיון שמצוי הוא שיוציאנו משבינן ליה כו' כנ"ל:

סי' שצה (א) מצוה לחזר בין אחר עירובי חצירות כו' א"ל הא כתב רבינו לעיל בסימן שפ"ו וז"ל אמר שבועה שלא אהנה ממנו נראה שאין משתתפין לו בה ואע"פ שמערבין בה עירובי תחומין ה"ט משום שאין מערבין אלא לדבר מצוה משא"כ בשיתוף מבואות ש"מ ולא למצוה חשבינן לק"מ דמ"ש כאן מצוה לחזר אותו מצוה לצורך הנאתו כדי לטייל או להביא צרכי אכילתו וזה מצוה כמ"ש וקראת לשבת עונג מ"מ אותו מצוה הוא בשביל הנאתו משא"כ לעיל דאיירי במצות הבורא עלינו לעבודתו כגון עירובי תחומין שאין מניחין אותו אלא לילך אבל רבו כדי ללמוד תורה או לבית הכנסת להתפלל וזה לאו הנאתו אלא מובת המלך ב"ה עלינו וק"ל:

(ב) בין אחר שיתוף מבואות ואע"פ דלעיל סימן שפ"ז כתבתי דקיל"ן כרבנן דסומכין על עירוב במקום שיתוף ועל שיתוף במקום עירוב אפילו לא עירבו חצירות ובחדא סגי י"ל דהכא או זה או זה קאמר ועיין מ"ש בק"ש סי' שפ"ז לייסב הב"י וזה ניחא טפי וגם מ"ש

דרישה

ע"ש. עיין בב"י שכתב בד"ה והרמב"ם כו' ז"ל והתום' פירשו מחילה גבוה ד' טפחים ול"כ שט"ם הוא ול"ל י"ט וכ"כ רבינו ירוחם כו' ול"ע הלא תלמוד ערוך הוא בפרק כילד מערבין וב"י הביאו בסי' שצ"ט אמר רב הונא עיר היושבת על שפת הנהל אם יש לפניה דקה ד' אמות מודדים לה משפת ביתה ופריך התם מ"ש מכל דקה בעלמא דד' טפחים א"ל התם כו' הרי בהדיא דכל דקה ד' טפחים ואף שיש לחלק דשאני דקה דהכא דעשוי משום מחילה והתם משום היכר מ"מ דחוק הוא דליסלא דכל דקה לא משמע הכי וצ"ע:

סי' שצג [א] עיין בב"י בד"ה ואפילו עירב לשנים לאחד מבע"י וכו' וכתב שרש"י פירשו בעירובי תחומין וא"ל דרש"י גופא פירש בפרק במה מדליקין דאין מערבין עירובי תחומין בין השמשות והביאו הב"י בריש סי' זה וזה כבר פירשו התום' שם בסוף הפרק דלכתחלה אין מערבין אבל בדיעבד הוי עירוב:

[ב] שניהם קנו עירוב ול"ד למאי שכתב רבינו בסי' של"ט גבי צבור אחד של חמץ ושני בתים בדוקים ואתא עכבר ושקיל ולא ידעינן להי מינייהו אזיל אם שני בתים של אדם אחד או של שנים ובאים לשאול בבת אחת שניהם צריכים בדיקה ואע"ג דהתם נמי הוי מדרבנן כמ"ש רבינו התם ואפי' ביטלו דהוי מדרבנן כמו שדקדק עליו ב"י מ"מ שאני הכא גבי עירוב הקילו יותר אבל גבי חמץ דעיקרו מדאורייתא (משא"כ בעירוב) החמירו ולכך לא חילק רבינו כאן בבאים זה אחר זה או בבאים בבת אחת:

סי' שצה עיין מ"ש בס"ס לייסב מנהגינו בעירוב בקלת מקומות שאסור לטלטל ומברכין גם על מה שמערבין בכל ע"ש אף על פי שכבר הניחו בערב פסח על כל השנה:

[א] ומתי מברך בשעה שמקבץ אותו מבני החצר וכתב ב"י הטעם לפי שכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתם וכיון שנתקבץ הרי נעשית המצוה שכבר עירבו ואע"פ שלא ברכו מותרין לטלטל דאין הברכות מעכבות הילכך צריך לברך כשבא לקבלו וק"ל דהא כל זמן שלא נתנו העירוב באחד מבתי החצירות לא הוי עירוב לכך נ"ל דמ"ש רבינו ובשעה שנתקבץ ר"ל לאפוקי קודם שהתחיל לקבץ דהוי קודם דקודם אבל לאחר שנתקבץ מותר לברך עד קודם נתינתו באחד מבתי החצירות ובזה נתיישב מנהגנו שאנו מברכין אחר קבלת עירוב ולפי טעם

חדושי הגהות

שצד א כתב מהרל"ה ר"ל לענין עירובי תחומין דאילו עירובי חצירות ביום טוב ליכא:

אך

המבוי או בשעה שמזכה להם ואחד מזכה לכולם ואומר בדין עירובא יהא שרא לנא (א) לטלטולי מבתים להצר ומהצר לבתים ובשיתופי מבואות יאמר מהצירות למבוי וממבוי להצירות לנו ולכל הדרים בעיר הזאת:

שצו **תניא** (א) שבו איש תחתיו מכאן שכל אדם יש לו ד"א (א) בכ"מ אפילו יצא חוץ לתחום שהרי משה אמר כן לאותן שיצאו (ב) חוץ לתחום ללקוט ומודדין לכל אדם כפי אמותיו ומרווחות ולעיל פי' אם נותנין לו אלכסונן (ג) ואם היה ננס באיבריו שנותנין לו ד"א בינונית [א] ופסק רב אלפס שאין לו אלא ד"א [ב] והוא באמצען וה"ר זרחיה הלוי פסק שיש לו ד"א בכל רוח שהן ח' על ח' וה"מ להלך אבל לטלטל אין לו אלא ד' בכ"מ

אחר מברך: **ומה** שאמר ואחד מזכה לכולם ואומר בדין עירובא יהא שרא לנא וכו' פי' אפי' כשאחד מקבץ אותו מבני החצר ומברך אין צריך שכל אחד מבני החצר יאמר בשעה שנותן הפת בדין יהא שרא ליה לטלטולי אלא אחד מזכה באמירתו לכולם ואומר בדין עירובא יהא שרא לנא לטלטולי וכו' והב"י הדביק מאמר וא' מזכה לכולם לדלעיל מיני' ובהכי נדחק:

שצו תניא וכו' בפ' מי שהוציאוהו (דף מ"ח) וע"ל בסימן שמ"ט. ופסק רב אלפס שאין לו אלא ד' אמות והוא באמצען וכו' שם במשנה מי שישן בדרך וכו' (דף מ"ה) פליגי בה תנאי וכתב הרא"ש דנראה דרב אלפס ס"ל כת"ק דריש פ' מי שהוציאוהו עכו"ם או רוח רעה אין לו אלא ארבע אמות וס"ל רבינו דמשמע פשטא והוא באמצען ודלא כחכמים במשנת מי שישן וכו' שיש לו שמנה על שמנה. והרז"ה פסק כהכמים. אבל ב"י כתב ודעת רבינו דלא קי"ל כר"א דאמר והוא באמצען שהרי כתב בסימן ת"ה מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס להיות כבני העיר ואין לו אלא ד' אמות ואילו לר"א כיון שיש לו ב' אמות לכל רוח אפילו יצא ב' אמות עדיין הוא בתוך תחומו וכו' עכ"ל ותימא דזה אינו לא כהרי"ף שיש לו ד' אמות והוא באמצען וגם לא כהרז"ה שיש לו ח' על ח' כדכתב רבינו הכא וכמאן ס"ל דאין לפרש דס"ל כר' יהודה כמו שפי' ה"ה לדעת הרמב"ם ומביאו ב"י דא"כ ה"ל לרבינו לגלות דעתו כאן כשכתב דעת הרי"ף ודעת הרז"ה וה"ל לפרש שהוא תופס סברא שלישית כר' יהודה ועוד דהלא הרי"ף והרא"ש פסקו בהך משנה מי שיצא חוץ לתחום כת"ק דאפילו אמה אחת לא יכנס ולא כר' אליעזר דאמר שתים יכנס ג' לא יכנס דר"א לטעמיה דאמר והוא באמצען וכאן כתב רבינו דהרי"ף פסק דיש לו ד' אמות והוא באמצען כר"א וא"כ לדעת רבינו יהיו דברי הרי"ף סותרין זה את זה אבל האמת יורה דרכו דאע"ג דר"א ס"ל שתים יכנס אפילו יצא לדעת במזיד שלא לשם מצוה אנן לא קי"ל כר"א אלא היכא דהיה אנוס כגון ר' נחמיה לשם (ריש דף מ"ד) אבל בילא במזיד אפילו אמה אחת לא יכנס ואע"פ שד' אמות שלו מובלעות בתוך התחום ראשון וכמ"ש התוס' לשם דף (מ"ד) בד"ה או דילמא ודוקא היכא דיצא חוץ לתחום במזיד כמו שפירש"י בהך משנה פסק הרי"ף דהלכה כת"ק דאפילו אמה אחת לא יכנס והא דפסק הרי"ף דיש לו ד' אמות והוא באמצען כמ"ש רבינו כאן היינו דוקא היכא דיצא לאונסו וכ"כ בעל המאור דהלכה כת"ק דאפילו אמה אחת לא יכנס כמו שפסק הרי"ף והא דאמר בעובדא דרבי נחמיה דשתים לא יכנס כר"א התם מתוך אונסו יצא דמשכתי' שמעתתא אבל בלא אונסא לא כמכו אדר"י כדא"ל רב חנן בר רבא לאביי ומדר' אליעזר קא מותבת ליה למר אלמא לא כמכינן עליה עכ"ל את זה נראה לפע"ד לדעת רבינו דלא כפי' ב"י וזה היה ג"כ דעת הרמב"ם דלא כמה שכי' המגיד וכלמוכח מדברי התוס' שהבאתי:

כל

שכבר עירבו א ואע"פ שלא ברכו מותרין לטלטל דברכות אינם מעכבות הלכך צריך לברך כשבא לקבלו: **ומ"ש** או בשעה שמזכה להם ואחד מזכה לכולם פי' או בשעה שמזכה להם אם אינו מקבץ עירוב אלא אחד מזכה לכולם:

ומ"ש רבינו ואומר בהדין עירובא יהא שרא לנא וכו' מצאתי תוספת דברים בשבלי הלקט וז"ל בעירובי חצירות יאמר בדין יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומבית לבית לכל הבתים שבחצר ובשיתופי מבואות כתב אומר בדין יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי מן המבוי לחצירות ומן החצירות למבוי ומשתיהם לבתים ומן הבתים לשתיהן. וכתב עוד שם שאם נגנב העירוב או השיתוף ולא בירכו עליו אין הברכה מעכבת ומותרין לטלטל וכתב שכן מצא בתשובת הגאונים (ב) בפרק כל כתבי אהא דרבי אמי ורב אשי כי כד הוה מיקלע להו ריפתא דעירובא שרו עליה המוציא כתב הר"ן שהיו מערבין בכל ע"ש (ג) ועירוב לכל השנה אינו עושה שמא יתעפש ולאו אדעתא ועכשיו נוהגים ערב פסח לשנה ולא חיישינן שמא יתעפש לפי שעושין אותה מצה מצויירת ותלויה באויר דאינה עשויה להתעפש והכי עדיף טפי מלערב בכל ע"ש דאיכא למיחש שמא ישכחו איזה ע"ש מלערב ויבואו לטלטל באיסור:

שצו תניא שבו איש תחתיו מכאן שכל אדם יש לו ד' אמות וכו' בפ' מי שהוציאוהו (מח:):

ומ"ש ומודדין לכל אדם כפי אמותיו ומרווחות נתבאר בסימן שמ"ט:

ומ"ש ולעיל פירשתי אם נותנין לו אלכסונן ואם הוא ננס באיבריו שנותנין לו ד"א בינוניות ג"ז בסימן שמ"ט: **ומ"ש** ופסק הרי"ף שאין לו אלא ד"א וכו' בפ' מי שהוציאוהו (דף מ"ה) תני מי שישן בדרך וכו' וחכמים אומרים אין לו אלא ד"א ר"א אומר והוא באמצען רבי יהודה אומר לאי זה רוח שירצה ילך ומודה רב יהודה שאם בירר לו שאינו יכול לחזור בו ופירש"י והוא באמצען של ד"א. כלומר ב' אמות יש לו לכל צדדיו. לאי זה רוח שירצה. יטול ד"א ואחר שבירר לצד זה אין יכול לחזור ולברור לצד אחר ובגמ' (דף מ"ח) ר' יהודה היינו ת"ק אמר רבא א' על א' איכא בינייהו וכו' רש"י דרבנן כברי ארבע לכל צדדיו דהיינו ח' על ח' ור' יהודה סבר להד רוח ותו לא כדקתני ומודה רבי יהודה לר"א שאם בירר לו ב' לכאן וב' לכאן שאין יכול לחזור בו וכן אם בירר ארבעתן לרוח אחד ואמר רבא מחלוקת להלך אבל לטלטל ד"ה ד"א ותו לא וכתב הרא"ש שהרז"ה פסק כת"ק שיש לו ח' על ח' והוא כאמצען כר"א ור"ח גור' חכמי' היינו ת"ק ומפרש היינו ת"ק דריש פירקין ונראה דמה שלא הביאה הרי"ף משום דס"ל כת"ק דריש פירקין דאין לו אלא ד"א א וכ' ה"ה בפי"ב ובפכ"ז מהל' שבת שכן דעת הרמב"ם ודעת רבינו דלא קי"ל כר"א דאמר והוא באמצען שהרי כתב בסימן ת"ה מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס להיות כבני העיר ואין לו אלא ד' אמותיו ואילו לר"א כיון שיש לו ב' אמות לכל רוח אפילו יצא ב' אמות עדיין הוא בתוך תחומו וגם הרמב"ם בפכ"ז מהלכות שבת פסק דאפילו אמה א' לא יכנס וכתב ה"ה דס"ל כרבי יהודה דאין לו אלא ד' אמות לרוח א' ואע"ג דרבי יהודה לאי זה רוח שירצה אמר אלא שאם בירר אינו יכול לחזור בו וא"כ זה שלא בירר לו עדיין יכול לברור ומדברי רבינו נראה שכיון שזה מהלך ורוצה לילך נראה כבורר אל עבר פניו וזה דחוק והרשב"א כתב שדעת רבינו הוא כשבירר לצד החיצון אלא שהיה לו לפרש עכ"ל. וכתב ה"ה בפי"ב מה"ש שדעת הרשב"א כדעת הרז"ה שיש לו ח' על ח' ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (ג):

בכ"מ

דרכי משה

שצה (א) בכלבו נוסח הברכה בא"י אמ"ה על מצות עירוב בדין יהא מותר לנו להוציא ולהכנים ולטלטל מבית לבית ומבית לעלייה ומעלייה לבית ומחצר לבית ומבית לחצר וכ"כ ב"י בשם שבולי לקט: (ב) וכ"כ האגור: (ג) וכ"ה בהג"א בשם מוהר"ם:

שצו (א) כתב בא"ז ומשמע מפירש"י שד"א שמודדין לאדם הן מלבד המקום שעומד עליו אבל הרמב"ם לא כ"כ: (ב) ול"נ דיש להקל בתחומין דרבנן מאחר דהרשב"א הסכים לדברי הר"ר זרחיה וכן נראה קצת דעת רבינו הטור:

וע"ל

דרישה

טעם ב"י צריך ליישב מנהגנו לומר דלב ב"ד מתנה עליו דלא ליקוי עירוב עד אחר נתינתו בבית ודוחק הוא:

סי' שצו [א] **ופסק** רב אלפס שאין לו אלא ד' אמות כו' ותמה אני עליו מנ"ל הא דרי"ף פסק כר' אליעזר דאסר והלא הרי"ף ז"ל השמיט כל זה וממנו דייק הרא"ש דס"ל להרי"ף כת"ק דריש פירקא ולא הזכיר כלל והוא באמצען. עיין בב"י שכתב בד"ס ומ"ש ופסק כו' דרבינו סובר לא קיל"ן כר' אליעזר כו' יש לתמוה עליו והלא כתב בהדיא בדברי הרי"ף והוא באמצען ואילו לא ס"ל למה כתב כן בדברי הרי"ף ומה שיש עוד לדקדק כאן בב"י אכתוב בע"ה בסימן ת"ה:

[ב] **והוא** באמצען כו' כר"א דס"ל הכי ומש"ה פסק כחכמים אבל ר' יהודה פליג אתרווייהו וס"ל שד"א שלו לאיזה רוח שירצה ומודה שאם בירר לו שאינו יכול לחזור כו' פ"ש ריש סי' ת"ה שמשמע שרבינו ס"ל כר"י וכ"כ ב"י בסי' זה וז"ל ודעת רבינו דלא קיל"ן כר"א דאמר והוא באמצען שהרי כתב בסימן ת"ה מי שיצא חוץ לתחום לא יכנוס להיות כבני העיר ואין לו אלא ד"א ואלו לר"א כיון שיש לו ב' אמות לכל רוח אפילו יצא ב' אמות עדיין הוא בתוך תחומו וגם הרמב"ם בפ"ע מהלכות שבת כתב דאם יצא אפי' אמה אחת לא יכנוס וכתב המ"מ טעמיה דס"ל כר"י והבאתי דבריו ריש סי' ת"ה ע"ש ותימה לומר כן שרבינו המחבר הביא דברי הרז"ה שפסק ח' על ח' ודעת הרי"ף שפוסק ד' על ד' והוא באמצען ולא הביא דעת ר' יהודה כלל לא כאן ולא לקמן סי' ת"ה ואיך נאמר שס"ל כוותיה וא"כ לא הוה ליה לסתום אלא לפרש או לכל הפחות להביא דברי ר' יהודה וגם מלשון הרא"ש שהביא הרז"ה ודעת הרי"ף משמע דלא ס"ל כר' יהודה אלא כהרי"ף והוא באמצען כמ"ש בפי' שפירש רבינו המחבר דעת הרי"ף שס"ל והוא באמצען לכן נלע"ד פשוט שגם רבינו ס"ל כהרי"ף או כהרז"ה ואעפ"כ לא קשה מידי מהא דכתב בסימן ת"ה דאפילו יצא אמה א' לא יכנוס שהרי בהדיא כתב ר' יונתן שם בפי' אותו משנה ס"פ מי שהוציאוהו וז"ל מי שיצא חוץ לתחום במזיד ומדעת שלא לשם מצוה אפילו לא עבר התחום אלא אמה א' לא יכנוס ולא שרי ליה שיכנוס בתוך התחום כרצונו ויהיה כאילו לא יצא ואין לו אלא ד"א מזה שהם א' על א' ואע"פ שמובלעים לו ד"א בתוך תחום העיר ולא אמרינן כיון דעייל בתוך התחום עייל ור"א ס"ל דהבלעת תחומין מילתא ולכך אמר שתים יכנוס ואזיל לטעמיה דס"ל והוא באמצען כו' הרי לפניך שכתב דאפי' לחכמים דס"ל דיש לו ח' על ח' לא אמרינן כיון דעל על והיינו מטעמא כיון שיצא שלא ברשות חכמים ולא לדבר מצוה והכי איתא בהדיא שם דף מ"ה והביאו הרי"ף והרא"ש איתיביה אביי לרבא מהא דתנן ר"א אומר שתים יכנס כו' עד אלמא דס"ל לר"א הבלעת תחומין מילתא היא וע"כ לא פליגי עליה רבנן אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מודים ליה כו' ע"ש בהדיא דטעמא דחכמים דקאמרי אפילו יצא אמה אחת לא יכנוס ה"ט משום דס"ל אע"ג דמובלע הוא הבלעת תחומין לאו מילתא היא דאל"כ ק"ל מדר"א קא מותבת למר דילמא ס"ל כרבנן דפליגי עליה והוצרך לשנות לדבר מצוה מודו ליה רבנן היפוק ליה בלא"ה דילמא טעמיה הוא משום דאין לו אלא ד"א לצד פניו שהתחיל לילך שם גם התוס' כתבו כך בפשיטות שם דף מ"ד ע"ב בד"ה ומ"ש הבלעת תחומין לאו מילתא היא כו' דפירש"י ולית ליה לרבא הא דנהרדעי דאמרינן לעיל ואי נקט הוא עייל לתחומי' כו' עד דאי לאו הכי תיקשה לנהרדעי ממתניתין דלרבנן אפי' אמה א' לא יכנוס ואע"פ דע"י ד"א נכנס לתחומו הראשון ולא אמרינן כיון דעל על עכ"ל ש"מ דפשט להו טעמא דמתניתין דאמה א' לא יכנוס כמ"ש ולא במו שהבין בעל הב"י ז"א ואף שהביא ראיה מהמ"מ שפי' כן על הרמב"ם פרק כ"ז מהלכות שבת ראייתו אינו ראיה לפרש דברי רבינו כן דהמ"מ מוכרח לפרש כן על לשון הרמב"ם שכתב שם ז"ל מי שיצא חוץ לתחום אפי' אמה א' לא יכנוס כו' עד ואין לו להלוך אלא ד"א סליכת רגליו ולמוץ עכ"ל ש"מ דס"ל דהיינו טעמא דלא יכנוס כיון דהד"א אינם מובלעים תוך תחומו אלא

פרישה

מ"ש על שניהן מברך מצות עירוב פירוש ג"כ על א' משתיהן שמערב מברך על מצות עירוב ומיהו ממ"ש רבינו בסימן זה וז"ל ואומר בדין עירובא יהא שרא לנא לטלטולי מבתים לחצר ומחצר לבתים יש לדקדק למה לא קאמר מחצר לחצר וגם בשיתופי מבואות כתב יאמרו מחצירות למבוי וממבוי לחצירות ולא קאמר מבתים להם ומהם לבתים משמע מדברי רבינו דמיירי ג"כ בעירובי בתים שעירבו כל חצר לעצמו וסובר דלכתחלה צריך ג"כ שיתוף וכמ"ש ר' יוחנן דנהגו כר"מ משמע דלא לגמרי הלכה כרבנן וכמו במשמע מדברי התוס' פרק חלון דף ע"ב שהבאתי שם אי עביד כר"מ לא מהינן בו דהיינו אף שמברך ב' ברכות ע"ש. ובזה יתיישב ג"כ מה שלא הזכיר רבינו הברכה בסימן שס"ו גבי עירוב בתי החצר יחד לפי שסמך אמה שהזכיר כאן גבי בתי החצר וגם גבי חצירות יחד דמ"ש רבינו ברישא מצוה לחזור אחר עירובי חצירות איירי בעירובי חצירות יחד ובסיפא מיירי בעירובי חצירות לעצמם ולכתחלה וכן משמע מדברי רבינו ריש סימן שפ"ו דלכתחלה בעינן ג"כ שיתוף:

סי' שצו (א) **שבו** איש תחתיו כתחתיו וכמה תחתיו גופו ג' אמות ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו גמרא דף מ"ח ופי' ר"י גופו שלש אמות בלא ראשו ובפישוט ידיו נכנס הראש:

(ב) חוץ לתחום ללקוט שהרי כתוב שם אל יצא איש ממקומו ולעיל פירשתי בסימן שמ"ט:

(ג) ואם הוא ננס באיבריו שנותנים כו' ר"ל גם זה מפורש לעיל:

או

חדושי הגהות

שצה א אך צריך לדקדק מה שכתוב מצוה לחזור בין אחר עירובי חצירות בין אחר שיתופי מבואות דהא כבר נתבאר לעיל סימן שפ"ז שפסק רבינו דסומכין על עירוב במקום שיתוף ועל שיתוף במקום עירוב דא"צ אלא אחד מהן או זה או זה וכן מ"ש ועל שניהם מברך וכו' יש לדקדק כיון דסגי בחד הא הוי ברכה שניה לבטלה ואפשר דרבינו נמי הכי ר"ל דצריך להזור בין אחר עירובי הצירות וכו' כלומר או על זה או על זה וכן נמי מ"ש ועל שניהם מברך וכו' ר"ל נמי או על זה או על זה ולא אתי לאשמועינן אלא דברכת עירוב וברכת שיתוף שוין לברך על שניהם על מצות עירוב או נוכל לומר דר"ל כשעירב כל חצר וחצר לעצמו ואין החצירות פתוחים זה לזה אז מצוה לחזור גם אחר השיתוף ומברך גם על השיתוף אע"פ שבירך כבר על העירוב אבל אם שיתף כבר במבוי א"צ לערב כלל בחצירות כמו שנתבאר לעיל סימן שפ"א (מהרל"ה):

שצו א כתב מהרל"ח על זה וא"כ צ"ע דמנ"ל לרבינו דס"ל להרי"ף והוא באמצעיתן דהא לא מייתי אלא מתניתין דר"פ כצורתה אין לו אלא ד"א ומנ"ל דס"ל לרבינו כר' אליעזר דאמר באידך מתני' והוא באמצען דילמא ס"ל כר"י דאמר לאיזה רוח שירצה ילך עכ"ל:

ואפשר

בב"מ שקידש עליו היום אם הוא מוקף לדירה אפילו אין בו עתה דיורין חשוב כולו כד"א ואם אינו מוקף לדירה עד סאתים חשוב כולו כד' אמות ואפילו שבת בתל גבוה י' ובקמה קצורה ושבולות מקיפות אותה חשיבי כד"א עד סאתים:

שצז **כל** אדם יש לו אלפים אמה לכל רוח חוץ מד' אמותיו (א) או מהמקום ששבת בו כדדרשי' אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה ואינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא וכל אדם אסור לילך חוץ לאלפים בלא עירוב אפילו הולכי מדברות (ב) שאין צריכין לערב בחצרות הייבין בעירובי תהומין ואם קידש עליו היום בבקעה ואינו יודע תהום שבת מהלך אלפים פסיעות בינונית שהן תהום שבת וכשם שאין לו אלא אלפים (ג) כך כל כליו ובהמותיו יש להם אלפים שלו ואם עירב הוא לרוח אחד אין אחר יכול להוליכם לרוח אחרת אפילו פסיעה אחת וכל בהמות העיר הם כרגלי הרועה אם אין בעיר אלא רועה אחד אפי' היתה ברשות הבעלים בין השמשות ומסרה לו למחר שודאי ימסרנו לו אבל אם יש בעיר ב' רועים ומסרה לאחד מהם בשבת היא כרגלי הבעלים (ד) שור של פטם כרגלי מי שיקנהו ממנו בי"ט (ה) שהרי עומד לימכר לכל ושל רועה כרגלי אנשי העיר ואפילו עירב הרועה שאין דרך לקנות ממנו אלא אנשי עירו כלים המיוחדים לאחד מן האחין שבבית הם כרגליו ושאינן מיוחדין הם כרגלי כולם ואין יכולין להוליכם אלא למקום שכולם יכולין לילך: שנים ששאלו הלוק זה לילך בו שהרית וזה לילך בו ערבית לא יוליכוהו אלא למקום ששניהם יכולין לילך ואם עירב זה לסוף אלפים למזרח וזה לסוף אלפים למערב לא יזיזוהו ממקומו ואם הניח כל אחד עירובו לסוף אלף יכולין להוליכו כל אחד אלף מביתו עד מקום שגם חבירו יכול לילך בו (ו) שנים שלקחו הבית או בהמה בשותפות וחלקו

בב"מ שקידש עליו היום אם הוא מוקף לדירה וכו' כך פשוט בסוף כיצד מעברין (דף ס"א) לרבנן דקי"ל כוותייהו: **ומ"ש** ואם אינו מוקף לדירה וכו' בפרק מי שהוציאוהו (נ:) תניא כוותיה דרב מי שבא בדרך וחשכה לו והיה מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי במקום פלוני מהלך עד שמגיע לאותו מקום הגיע לאותו מקום מהלך את כולו והולך לו אלפים אמה בד"א במקום המסוים כגון ששבת בתל שהוא גבוה י' טפחים והוא מד' אמות ועד בית סאתי וכן בקעה שהיא עמוקה י' והיא מד' אמות ועד בית סאתים אבל במקום שאינו מסוים אין לו אלא ארבע אמות ודעת רבינו שדין שובת שוה לדין המערב בזה וכתב ה"ה שכן דעת הרשב"א ז"ל אבל מדברי הרמב"ם בפ"ז מה"ע נראה דה"מ בקונה שם שביתה ע"י עירוב אבל בשבת ממש אפילו הוא יותר מבית סאתים ולא הוקף לדירה כיון שהוא רה"י מותר לטלטל בכולו: **ומ"ש** ובקמה קצורה וכו' שם בגמרא (טו.):

שצז כל אדם יש לו אלפים אמה לכל רוח זה פשוט בכמה מקומות במסכת עירובין ושבת. וכתב הרא"ש בס"פ מי שהוציאוהו הא דתנן אם אי מכיר וכו' ואמר שביתתי במקומי זכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח והא דקתני ואמר שביתתי לאו דוקא אמר דהוא הדין בלא אמירה נמי הוי קנה ידאמרינן בפרק בכל מערבין אבל נעור דאי בעי למימר מאי אמר אף על גב דלא אמר כמאן דאמר דמי ולעיל נמי מוכח בגמרא דקנה שביתה גבי עובדא דר"ט והא דקתני ואמר שביתתי במקומי משום דבעי למיתני סיפא זהו שאמרו העני מערב ברגליו וכו' ר' יהודה נמי דאמר אחד עני ואחד עשיר ע"כ מיירי כדאמר להכי תנא ברישא ואמר שביתתי במקומי דעשיר העומד בעירו והחשיך על התחום אינו קונה משם אלפים אמה לכל רוח אא"כ נתכוין לקנות משם שביתה עכ"ל: **ומ"ש** חוץ מד' אמותיו ג"ז שם פשוט בכמה מקומות מהן בפ' מי שהוציאוהו (נ:) כגון דאיכא ממקום רגליו ועד עיקרו תרי אלפים וד' גרמידי וגרסינן תו התם אמר רמי בר חמא הרי אמרו שבת יש לו ד' אמות ופירש"י יש לו ד' אמות. לקניית בית לבד מאלפים אמה לכל רוח וכן משמע בפרק בכל מערבין (דף ל"ה) דקתני נתגלגל חוץ לתחום ומסיק חוץ לד' אמות: **ומ"ש** כדדרשינן אל יצא איש ממקומו הוא בפרק מי שהוציאוהו (דף כ"א) גמרא אם אינו מכיר או שאינו בקי בהלכה: **ומ"ש** ואינו אלא מדרבנן כן כתבו הרי"ף והרא"ש בספ"ק דעירובין ונראה חוץ לי"ב מיל כתב הרי"ף דבירושלמי קאמר דהוי מדאורייתא וכ"כ הרמב"ם בפכ"ז וכתב שם ה"ה שכן היה הסכמת הגאונים אבל הרא"ש והמרדכי כתבו דלגמרא דידן אפילו חוץ לי"ב מיל לא מיתסר אלא מדרבנן וכתב ה"ה שלדעה זו הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל: **ומ"ש** וכל אדם אסור לילך וכו' אפילו הולכי מדברות שאין צריכין לערב בחצירות כלומר שפטרום חכמים מעירובי חצירות כמ"ש בסימן שס"ו עם כל זה לא פטרום מעירובי תחומין וזה פשוט בכפ"ק דעירובין (טז:) אמתניתין דתני דפטורים מלערב אמרי דבי ר' ינאי ל"ש אלא עירובי חצירות אבל עירובי תחומין הייבין: **ומ"ש** אם קידש עליו היום בבקעה וכו' מימרא דר"כ בר"פ מי שהוציאוהו (ד' מ"ב) ופירש"י פסיעות בינונית דרך הליכתו של אדם. כיצד מדידת האלפים אמה והאלכסון כתב רבי' בס"ס שצ"ט: **וכשם** שאין לו אלא אלפים כך כל כליו ובהמותיו וכו' פשוט במשנה ובגמ' בסוף מסכת י"ט ומתבאר מתוך הדינים שיבואו בסמוך. ודין זה עם כל הבאים מכאן עד סוף הסימן לא ניתנו ליכתב אלא בהלכות י"ט דאינם ענין לשבת כלל ולא כתבם רבינו כאן אלא אגב גררא: **ובכל** בהמות העיר הרי הן כרגלי הרועה אם אין בעיר אלא רועה אחד וכו' משנה בסוף מסכת י"ט המוסר את בהמתו לבנו או לרועה הרי אלו כרגלי הבעלים ובגמ' מתניתין דלא כר' דוסא דאמר המוסר בהמתו לרועה אע"פ שלא מסרה לו אלא בי"ט הרי היא כרגלי הרועה אפילו תימא ר' דוסא ל"ק כאן ברועה אחד כאן בשני רועים דיקא נמי דקתני לבנו או לרועה ש"מ. ופירש"י ברועה אחד. שאין בעיר אלא רועה אחד כל בני העיר מעמידין בהמתן ברשותו ובקניית שביתתו ומתני' בב' רועים דלא ידעינן להי מינייהו הויא דעת הבעלים הלכך הרי הן כרגלי הבעלים אם אינה אצל הרועה מבע"י דיקא נמי דמתני' בב' רועים אבל הרי"ף כתב אוקימנא מתני' בב' רועים דלא קנה אחד מהן אבל אם מסרה לרועה אחד הרי היא כרגלי הרועה. וכתב הר"ן שנראה שהוא מפרש דכי אוקימנא מתני' בשני רועים היינו שמסר אותה מעי"ט לשניהם ולא בירר דבריו ולמחר בירר ומסר שמירתה לא' מהן ולפיכך הרי הן כרגלי הבעלים כיון דעדיין לא בירר למי ימכור שמירתה לא גמר בדעתיה לאפוקי מרשותיה וכן דעת הרמב"ם בפרק ה' מהלכות י"ט ודברי רבינו כפירש"י. וכתב עוד שם הרמב"ם המוסר את בהמתו לבנו הרי הוא כרגלי האב ופי' ה"ה המשנה והגמרא לדעתו (א): **שור** של פטם וכו' ג"ז שם מימרא דשמואל: **ומ"ש** שאין דרך לקנות ממנו אלא אנשי עירו כלומר ולפיכך בני עיר אחרת הבאים לכאן ע"י עירוב אינם מוציאין אותו חוץ לתחום בני עיר זו כמו שיכולין בשור של פטם וז"ל הרמב"ם בפ"ה מהלכות י"ט שור של רועה כרגלי אנשי אותה העיר ושור של פטם כרגלי מי שלקחו לשוחטו בי"ט מפני שדעת בעליו למוכרו לאנשים אחרים חוץ מאנשי אותה העיר מפני שהוא מפוטם והכל שומעין שמעו ובאים לקנותו וכן אם שחטו בעליו בי"ט ומכר בשרו כל אחד ואחד מן הלוקחים מוליך מנתו למקום שהוא הולך מפני שדעת בעליו כך הוא שיקחו ממנו אנשי עיירות אחרות ונמצא זה כבור של עולי רגל שהוא מסור לכל עכ"ל וכתב ה"ה שכן כתבו בתוספות ושהוסיפו לומר שחכמים עשאוהו כן מפני תקנת הפטם וכן בשל רועה עשו כן מפני תקנת המוכרים והלוקחים וכן עיקר: **כלים** המיוחדים לאחד מן האחים וכו' גם זה משנה שם: **ב'** ששאלו חלוק זה לילך בו שחרית ג"ז ברייתא שם: **ב'** שלקחו חבית או בהמה ג"ז שם רב אמר חבית מותרת ובהמה אסורה ושמואל אמר אפילו חבית אסורה ואמרינן בגמרא דרב כהנא ורב אסי אקשו עליה

שצז כל אדם יש לו אלפים אמה וכו' בפ' מי שהוציאוהו (דף נא) הני אלפי אמה היכן כתיב דתניא שבו איש תחתיו אלו ד' אמות אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה מנ"ל א"ר חסדא למדנו מקום ממקום וכו' וקודם לזה (בדף מ"ח) קאמר והני ד' אמות היכן כתיבן כדתניא שבו איש תחתיו כתחתיו וכמה תחתיו גופו ג' אמות ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו וכו' שמעינן דהך ברייי' דדריש שבו איש תחתיו אלו ד' אמות בהדי הך דרשא דאל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה אתא לאורויי דיש לו אלפי' אמה לכל רוח חוץ מד' אמותיו וכו' דאי לגופיה שיש לו ד' אמות לא היה צריך למיתנייה בהדי הך דרשא דאלפים אמה דכבר תני לה בקמייתא תחתיו כתחתיו והכי מוכחת הסוגיא לשם (דף נ') ובפ' בכל מערבין (דף לה:): **וכשם** שאין לו אלא אלפים כך כל כליו ובהמותיו וכו' משנה וגמרא סוף מסכת י"ט (דף ל"ז) ופירש"י דכשאין בעיר אלא רועה אחד כל בני העיר מעמידין בהמתן ברשותו ובקניית שביתתו אבל בדאיכא בעיר ב' רועים דלא ידעינן להי מינייהו הויא דעת הבעלים הלכך הרי הן כרגלי הבעלים אם אינן אצל הרועה מבע"י וכך הם דברי רבינו ודין זה שייך בין בשבת בין בי"ט וכן כלים המיוחדים וכו' וכן שנים ששאלו חלוק וכו' וכן השואל כלי מחבירו בע"ש וכו' כל זה שייך בשבת ובי"ט אבל שאר הדינים עד סוף הסימן לא שייכי אלא בי"ט ולא כתבן כאן אלא אגב גררא דהני דשייכי בשבת ובי"ט כדפרי' כתב ג"כ הדינין השייכין בי"ט בלחוד: **שור** של פטם וכו' שם מימרא דשמואל (דף לח) שור של פטם ה"ה כרגלי כל אדם שור של רועה ה"ה כרגלי אותה העיר ופירש"י ואפילו עירב רועה זה ד' אלפים אמה לרוח אחת אינו מעכב על אחד מבני אותה העיר שלקחו ממנו מלהוליכו לרוח שכנגדה אלפים דמאתמול אוקמיה ברשות בני העיר לפי שרגילין ליקח ממנו וכו' עכ"ל נראה דקשיא ליה דאי איתא דאיירי דלא עירב רועה זה ד' אלפים לרוח אחת אלא הוא כאנשי העיר אמאי תלי ליה לשורו זה שאמר ה"ה כרגלי אותה העיר הל"ל ה"ה כרגלי בעליו אלא ע"כ אתא לאשמועינן דאפילו עירב הרועה שיהא לו ד' אלפים לרוח אחת אפ"ה אינו כרגלי

דרכי משה

שצז (א) וע"ל סימן ש"ח:

משמע

פרישה

סי' שצז (א) אי מהמקום ששבת בו שאם שבת בעיר או בקרקף משבינן לכולה כד' אמות ומולה לה נותנים לו אלפים ואם שבת בשדה יש לו ד' אמות ומולה לה אלפים כ"ל דמאל יצא איש ממקומו כו' דאמר רב חסדא למדנו אל יצא איש ממקומו מושמתי לך מקום לנוס שמה רוצח היינו מקום ממקום ואח"כ ניסה מניסה דהיינו דכתיב מגבול עיר מקלטו אשר ינוס שמה ואח"כ גבול מגבול שנאמר ומצא אותו גואל הדם מחוץ לגבול ואח"כ חוץ מחוץ שנאמר ומדותם מחוץ לעיר אלפים אמה וגומר וקרא אסמכתא בעלמא הוא ומיהו חוץ לי"ב מיל כתב הרי"ף והרמב"ם שהיא דאורייתא וכתב המ"מ שכן הוא דעת הגאונים משום דמחנה דישראל הוי י"ב מיל ועליה נאמר אל יצא איש ממקומו שיעור מקום זה אבל הרא"ש והמרדכי והרשב"א והרמב"ן ס"ל דאפילו חוץ לי"ב מיל דרבנן:

(ב) **שאינן צריכין** לערב בחצירות כמ"ש לעיל ריש סימן שס"ו והטעם שעירובי חצירות אינו אלא לחומרא בעלמא כדאיתא שם ולכך לא רצו להחמיר על יושבי מדברות ומטעם זה התירו נמי לערב עירובי חצירות בספק חשיכה לפי שחומרא בעלמא הוא ולא מימזי בתיקון משא"כ בעירובי תחומין כדלעיל ס"ס רס"א אלא שקשה הא עירובי תחומין אינו אלא מדרבנן והרמב"ם נתן טעם אחר מפני שאין להם קביעות לאנשי המלחמה ומיושבי כאילו דרין יחד בבית א' אלא שרדיו לא ס"ל ה"ט וכמ"ש בסימן שס"ו וגם מה שאין מערבין תחומין בין השמשות ה"ט משום דמקום דית הוא וכמ"ש ב"י בסימן שס"ג מלשון הגמרא והפוסקים משא"כ עירובי חצירות דביטול רשות כאילו דרין יחד בחצר ובבית א':

(ג) **כך כל כליו** ובהמותיו וכתב ב"י דין זה עם כל הבאים אחריו עד סוף הסימן לא ניתנו לכתוב לענין שבת כלל אלא בהלכות י"ט ולא כתבם רבינו כאן אלא אגב גררא עכ"ל ול"נ דקצתן שפיר שייכי לענין שבת וגם מה"ט דקדק רבינו לכתוב בקצת מהם בהדיא שבת ובמקום שלא הזכיר שבת נוכל לפרש ג"כ לענין שבת כמו כל כליו מיירי לענין שבת דאם משאיל לו בגד ומלבושיו לילך חוץ לתחום בעליו וכן בהמתו להוליכה ובדינים דשייכי דוקא בי"ט כתב רבינו אצלם בהדיא י"ט והזכירו אגב משום שמכל אחד שייך דין ג"כ לשבת כגון בשור פטם דשייך דוקא בי"ט אבל בשור רועה שייך ג"כ בשבת משום שכל אדם יש לו בשבת ד"א ואלפים אמה ובהכי ד"א יש כ"מ ג"כ לענין שבת כך כתב רבינו כולם אע"ג דקצתן דוקא בי"ט שייכי אגב רובו כתב קצת הנשארים ג"כ. ועוד יש נפקותא אחרת בפי' לענין שבת כמ"ש ב"י בסימן ת"ה ד"ה פירות שהוציאן חוץ למקומן וחזרו אפילו במזיד לא הפסידו את מקומן וכל העיר להם כד"א בד"א אם י"ט הוא ואם שבת מותרין באכילה אפילו לאותו ישראל שהחזירו בשבילו כו' וע"ש:

(ד) **שור של פטם** פירש"י אדם שמפטם בהמתו למכור: (ה) **שהרי עומד למכור כו' מפני** שדעת בעליו למוכרן גם לאחרים חוץ מאנשי אותו עיר מפני שהוא מפטם והכל שומעים ממנו ובאים לקנותו משא"כ בשור של רועה פירוש אדם שמגדל בהמתו ופעמים שמוכר מהן לשכיניו ומכיריו רש"י:

(ו) **שנים שלקחו** חבית כו' ולא אמרינן דילמא חלק חבירו מזמן לו אלא אמרינן ברירה:

כמשמ

והלכו בי"ט כל אחד יכול להוליך הלקו למקום שיכול לילך ולא אמרינן בבהמה מפני הלקו של זה שיונקת משל זה השואל כלי מחבירו מע"ש אפילו לא לקחו עד הלילה הוא כרגלי השואל כיון שמערב שבת אמר להשאילו לו השאילו לו בשבת הוי כרגלי המשאיל אפילו הוא רגיל להשאילו לו בכל פעם: (ז) האשה ששאלה מים ומלח לעיסתה ותבלין לקדרתה בי"ט (ח) הרי הם כרגלי שתיהם הגחלת כרגלי בעלים שאם השאילו לאחר לא יוליכנה אלא כרגלי בעלים והשלהבת שאדם מדליק בה כרגלי המדליק לפי שאין בה ממש שתקנה שביתה עם בעליה (ט) בור של יחיד כרגלי היחיד ושל אותה העיר כרגלי אותה העיר אלפים לכל רוח ואפילו עירב אחד מהם לרוח אחת (י) אינו יכול להוליכם עמו ושל הפקר העומד באם הדרך כרגלי הממלא הראשון (יא) ונהרות המושכין (יב) ומעיינות הנובעין אפי' הן של יחיד אינן כרגליו אלא כרגלי הממלא ראשון מילא מים מבור של הפקר לצורך חבירו (יג) הן כרגלי הממלא מי שהוא בעיר ופירותיו בעיר אחרת רחוקה ממנו ארבעת אלפים ועירבו בני אותה העיר לבא לכאן לא יביאו לו מפירותיו עמהם לפי שהן כרגלי בעליהן שלא עירבו ואם עירב הוא פירותיו כמוהו ויכול לילך שם להביאן עמו: מי שזימן אורחים מעיר אחרת ובאו ע"י עירוב לא יוליכו עמהם ממה שיתן לפניהם לפי שהוא של בעל הבית וקנה שביתה כמוהו אלא א"כ זיכה להם מאתמול ע"י אחר שנמצא הם בעליו מאתמול: המפקיד פירות אצל חבירו אם קיבל עליו שמירתם הם כרגלי הנפקד ואם ייחד להם קרן זוית הם כרגלי המפקיד:

שצח **הבא** למדוד אלפים של תחום העיר אם אין כל החומה ישרה אלא יש בה מקומות בולטין ממנה רואין כאילו חוט מתוח על פני כולה כנגד מקום החיצון הבולט ממנה ומודד מן החוט ולחוץ אפילו יש לה בליטה לצד מזרח ולצד מערב כזה רואין כאילו חוט מתוח עליהם בכל צד היתה רחבה מצד אחד וצרה מצד אחר כזה או עגולה רואין אותה כאילו היא מרובעת (א) והריבוע שמוסיפין עליה לריבוע של עולם אבל אם היא מרובעת ולא

עליה דרב בדינא דבהמה לומר דאפילו בהמה מותרת ושתיק רב וכתב הרא"ש שהעיטור והרז"ה פסקו דבהמה נמי מותרת ודקדקו כן מסוגיית הגמרא כפי שיטתם והסכים הרא"ש לדעתם ולזה נוטה דעת הר"ן ז"ל אבל הרי"ף פסק כרב וכן דעת הרמב"ם בפ"ה מהלכות י"ט ורבינו סתם דבריו לדעת הרא"ש וה"ה כתב שהעלה הרשב"א שיש לחוש לדברי הרמב"ם ולדברי הגאונים שסוברים כן וכיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן:

השואל כלי מחבירו מע"ש וכו' השאילו בשבת וכו' משנה וגמרא שם: **האשה** ששאלה מים ומלח וכו' משנה שם: **הגחל'** כרגלי הבעלים וכו' והשלהבת שאדם מדלי' בה וכו' ג"ז משנ' שם: **בור** של יחיד וכו' ג"ז משנה שם ומוקי לה בגמ' במכונסים אבל נובעים הרי הן כרגלי כל אדם וכמו שית' בסמוך: **ומ"ש** ושל אותה העיר וכו' ג"ז שם במשנה ושל אנשי העיר כרגלי אנשי אותה העיר [א] וכתב ה"ה בפ"ה מהלכות י"ט ז"ל הרשב"א הרי הן כרגלי אנשי אותה העיר ולפיכך אנשי העיר אם לא עירבו כל אחד מוליכין אלפים אמה לכל רוח ואיש אחר שמילא מהם אינו מוליכן אלא כרגלי אנשי אותה העיר עירב אחד מן העיר לצפון ואחד לדרום זה מוליך לרגליו לצפון וזה מוליך לרגליו לדרוס שבור זה כבור שותפין ויש ברירה אבל אם איש אחר בא ומילא לעצמו לא יזיזם ממקומם לפי שהמים שבידו הרי הן של אנשי העיר והן מערבין התחומין זה בזה מילא אחד מן העיר ונתן לו מוליכן כרגלי הממלא שהרי מחלקו מילא ונתן לו ויש מי שכתב דבור של אנשי העיר אין להם אלא אלפים אמה לכל רוח ואפילו עירב אחד לא יוליכם אלא אלפים אמה ואין דבר זה מחוור והראשון עיקר עכ"ל ודברי הר"ן ג"כ כפי' ראשון ודברי רבינו הם כפי' ב' וכך נראה מדברי רש"י: **ומ"ש** ושל הפקר וכו' ג"ז שם במשנה ושל עולי בבל כרגלי הממלא: **ונהרות** המושכים וכו' ג"ז שם נהרות המושכים ומעיינות הנובעים הרי הם כרגלי כל אדם ופי' רש"י מעיינות הנובעים. ואין יוצאין מגומות נביעותן לימשך הלאה הרי הן כרגלי כל אדם אין להם שביתה לא במקומן ולא כרגלי הבעלים ולא כרגלי ממלא אלא כל אדם מוליכן כרגליו אבל הרא"ש כתב שהן כרגלי הממלא והכי איתא בתוס' וכן דעת הר"ן וכתב הרמב"ם בפ"ה מהי"ט על הא דנהרות המושכין ואם היו באים מחוץ לתחום לתוך התחום ממלאין מהם בשבת ואצ"ל בי"ט וכתב ה"ה שלמד כן מהסוגיא שבפרק מי שהוציאוהו:

מילא מים מבור של הפקר וכו' ג"ז שם פלוגתא דרב נחמן ורב ששת ופסק הרא"ש כרב ששת דאמר כרגלי הממלא וכתב הר"ן שכן דעת הרי"ף שהשמיט מחלוקת זה וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם בפ"ה מהי"ט שגם הוא השמיט דין זה ואע"ג דבגמ' אוקימנא פלוגתייהו במגביה מציאה לחבירו אם קנה חבירו ורש"י ז"ל פירש דלרב נחמן קנה חבירו וכיון דקי"ל דמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו א"כ הלכה כרב נחמן דאמר כרגלי מי שנתמלאו לו כבר נראה שאין דעתו נוחה בכך שהרי היפך הגירסא כי היכי דלא ניתא רב נחמן קנה דהא הוא דאמר בפ"ק דמציעא לא קנה אבל הר"ן כתב אבל לפי שיטת רש"י נקטינן כר"נ דאמר כרגלי מי שנתמלאו לו: **מי** שהוא בעיר ופירותיו בעיר אחרת וכו' ג"ז משנה שם: **מי** שזימן אורחים מעיר אחרת וכו' ג"ז משנה שם: **המפקיד** פירות אצל חבירו וכו' ג"ז שם פלוגתא דרב ושמואל ופסקו הרא"ש והר"ן כרב דאמר כרגלי מי שהפקידו אצלו דקי"ל כוותיה באיסורים וכן דעת הרמב"ם בפ"ה מהי"ט: **ומ"ש** ואם ייחד לו קרן זוית וכו' הכי אמרינן בהדיא בגמרא לדעת רב וכתב הר"ן מיהו איכא מ"ד שאין מוליכין הפירות אלא למקום שהמפקיד והנפקד יכולין לילך ונראה שהם מפרשים כרגלי מי שהופקדו אצלו אף כרגלי מי שהופקדו אצלו קאמר:

שצח הבא למדוד אלפים אמה וכו' משנה בר"פ כיצד מעברין (נג.) כיצד מעברין את הערים בית נכנס ובית יוצא פגום נכנס ופגום יוצא וכו' מוציאין את המדה כנגדן ופירש"י אם היה מחיצתה שור איגר שאינה חומה חלקה אלא בתים סמוכין ומחוברין ויש בית נכנס לתוך העיר יותר מחבירו ונראית כניסתו פגומה מבחוץ ויש בית בולטת ויוצא לחוץ מחבירו או פגום נכנס שהיתה מוקפת חומה ויש מגדלים עגולים בולטים בחומה פעמים שבולטין מבפנים פעמים שבולטים בחוץ מוציאין את המדה כנגדן אם בליטות הללו אבל קרן מזרחית לפונית רואים כאילו יש בליטה אחרת כנגדה בקרן מזרחית דרומית וחוט מתוח מזו לזו ומודד מן החוט לחוץ כדי שיהא התחום שוה לב' קרנות: **ומ"ש** אפילו יש לה בליטה לצד מזרח ג"ז שם (נה) ת"ר כיצד מעברין את הערים וכו' היה בית אחד יוצא כמין פגום או ב' בתים יוצאין כמין שתי פגומים רואין אותם כאילו חוט מתוח עליה ומודד ממנו ולהלן אלפים אמה ובגמ' (שם) הספא בית א' אמרת ב' מיבעיא לא צריכא מב' רוחות מהו דתימא מרוח א' אמרינן מב' רוחות לא אמרינן קמ"ל ופירש"י ז"ל לב' רוחות א' לצפון וא' לדרום:

היתה רחבה מצד א' וכו' או עגולה וכו' גז"ש (דף נ"ה) ת"ר כיצד מעברין את הערים וכו' עגולה עושין לה זוית היתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחד רואין אותה כאילו היא שוה כלומר כשבא למדוד התחומין ברוח הצר אינו מודד מן החומה אלא רואין כאילו חוט משוך מצדה הרחב לצדה הצר וממקום החוט מתחיל למדוד כאילו היה הצד השני רחב כחבירו וכתב הרמב"ם בפכ"ח מהלכות שבת שה"ה אם היתה משולשת או שיש לה צלעות רבות מרבעים אותה: **והריבוע** שמוסיפין עליה לריבוע העולם וכו' גז"ש בברייתא שם: **ומ"ש** אבל אם היא מרובעת וכו' בברייתא הנזכר ארוכה כמות שהיא מרובעת אין עושין לה זויות ובגמ' ארוכה כמות שהיא פשיטא לא צריכא דאריכא וקטינא מהו דתימא ליתן לה כותיא אארכה קמ"ל

כרגלי בעליו אלא ה"ה כרגלי אותה העיר אבל בבור של פטס אשמועינן רבותא טפי אפילו לא עירב הפטס כלל אלא הרי הוא כאנשי העיר אפ"ה לא ה"ל לבור זה כרגלי אותה העיר אלא כרגלי כל אדם אפילו של בן עיר אחרת שבא לכאן ע"י עירוב מוליכו למקומו וכך הם דברי רבינו:

בור של יחיד כרגלי היחיד ושל אנשי העיר כרגלי אנשי אותה העיר ושל עולי בבל כרגלי הממלא ונראה מדברי רבינו דבבור של יחיד אשמועינן דדוקא בבור אבל נהרות המושכין ומעיינות הנובעין ואין מושכין להלאה אפילו הן של יחיד אינן כרגליו אלא כרגלי הממלא כמו שכתב בסמוך ובשל אנשי אותה העיר אשמועינן דאפילו עירב אחד מהם לרוח אחת אינו יכול להוליכן עמו ובשל עולי בבל שהן של הפקר באם הדרך אשמועינן דהרי הן כרגלי הממלא הראשון פירוש דאם הראשון מילאו לעצמו ובא אחר ושאל לו מימיו אינו מוליכן אלא כרגלי הממלא הראשון ולא כרגלי השואל ...ולא השני לממלא דכיון שהן הפקר קנאם הראשון בהגבהה לעצמו וכן פי' רש"י אבל אבל מילא מים מבור של הפקר לצורך חבירו כתב רבינו הן כרגלי הממלא ולא כתב כרגלי הממלא הראשון וטעמו דהכא שהממלא לא נתכוון לקנותן בהגבהה לעצמו אלא למלאן לחבירו וקיימא לן כפר"ת דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו מטעם מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה הלכך כיון דלא זכי אלא מטעם מגו דזכי לנפשיה ה"ל כרגלי הממלא ולפי זה דוקא בעודן ברשותו ה"ל כרגליו אבל אם באו ליד מי שנתמלאו לו הרי הם כרגליו דכיון דלא נתכוון לזכות בהן הוי הפקר עד שבאו ליד השני ועיין במ"ש הרא"ש בפלוגתא דרב נחמן ורב ששת בדין זה:

וה"מ

דרישה

(ז) אלא לצד מוץ וכן דעת הראב"ד והרשב"א שם דמוקי לה מתניתין כשבירר לו ד"א לצד מוץ וכדי שלא לתמוה על הגאונים הללו דהיינו הרמב"ם והראב"ד ורשב"א ומ"מ איך הבינו סוגיית הגמ' שהבאתי שמשמע מיניה שטעמייהו דרבנן דלא יכנוס משום שהוא מדבר הרשות והד"א שנתנו לו חכמים אע"פ שמובלעים שמה לא לכך ניתנו לו כדי שיכנוס להיות כבני עירו אלא מתוך אונס שכל אדם צריך לד' אמותיו אפשר שהלכו לשיטת לשון רש"י שס"ל דמאן דס"ל הבלעת תחומין לאו מילתא היא פליג אנהרדעי ואנן קי"ל כנהרדעי ויותר נ"ל שס"ל כלישנא בתרא שהביא שם רש"י דלפי אותה לשון דגירסא אין להוכיח כלום ע"ש דהבלעת תחומין שפליגי שם מיירי ליתן לו מ' אלפים כו' אבל פשוט הוא שרבינו ס"ל כדברי התוס' שהם מסקנת שיטת הלכה וע"ד שפירשתי ודו"ק:

סי' שצז [א] עיין בב"י שכתב בד"ה ושל אותה העיר כו' ז"ל וכתב הה"מ בפ"ה מהלכות י"ט ז"ל הרשב"א הרי הן כרגלי אנשי אותה עיר לפיכך אנשי העיר אם לא עירבו כ"א מוליכן אלפים אמה לכל רוח ונכרי שמילא מהן אינו מוליכן אלא כרגלי אנשי העיר עירב אחד מן העיר לצפון וא' לדרוס זה מוליך לרגליו לצפון וזה מוליך לרגליו לדרוס אבל אם נכרי בא ומילא לעצמו לא יזיזם ממקומן לפי שהמים שבידו הם כרגלי אנשי העיר והן מערבין התחומין זה בזה ע"כ ודבריו אלו צריכים ביאור קצת דלכאורה יש לדקדק עליו דלכתחלה כתב ונכרי שמילא מהן אינו מוליכן אלא כרגלי אנשי העיר ובסיפא כתב אם בא נכרי ומילא לעצמו לא יזיזם ממקומן לפי שהמים שבידו הם כרגלי אנשי העיר והן מערבין התחומין זה בזה וצריך לחלק כי בסיפא איירי שעירב א' מן העיר לצפון ואחד לדרוס והמים מערבין

פרישה

(ז) האשה ששאלה מים ומלח כו' כצ"ל: הרי הן פירוש העיסה והתבשיל וכן בש"ע:
(ט) בור של יחיד פי' מים מכונסים בבור אבל מי מעיין יש להן דין אחר כמ"ש בסמוך:
(י) אינו יכול להוליכו עמו כ"כ רש"י אבל המ"מ ור"ן כתבו שיכול להוליכן עמו שבור זה כבור שותפין ויש ברירה אבל אם בא נכרי ומילא לעצמו לא יזיז ממקומו מילא אחד מבני העיר ונתן לו מוליכן כרגלי הממלא שהרי מחלקו נתן לו עכ"ל וכתב על דעת רש"י ורבינו שאינו מחוור ע"ש וב"י הביאו:
(יא) ונהרות המושכים כתב הרמב"ם שאפילו באים מחוץ לתחום לתוך התחום ממלאין מהן בשבת ואצ"ל בי"ט:
(יב) ומעיינות הנובעין פירש"י ואינם יוצאים מגומות נביעותן להמשיך הלאה:
(יג) הן כרגלי הממלא ולא אמרינן כרגלי המתמלא כדין המגביה מציאה לחבירו שקנה חבירו ושל הפקר העומד באמצע הדרך כרגלי הממלא הראשון מ"ש הראשון בגמרא אינו גם במיימוני ובש"ע אינו וכן הא"כ בדין נהרות המושכים ומעיינות הנובעים אין שם תיבת הראשון אלא כרגלי הממלא וכתב ב"י ל' הרא"ש ובהכי ניחא טפי דאין שייך לומר דכל הבור של הפקר ילך אחר הממלא ראשון אלא ה"ק כל מים שדלה מהם הרי הוא כרגלי אותו שממלא וכ"מ שאם שתה ממנו והניחו שמה או השאילו לאחר לא אמרינן דלא קנה שביתה אצל הדולה המשאיל אלא יהיה כרגלי השואל גם לא כמ"ש רש"י בפירושו במשנה דהרי הוא כרגלי כל אדם ז"ל אין להם שביתה לא במקומן ולא כרגלי הבעלים ולא כרגלי הממלא אלא כל אדם מוליכן כרגליו אבל הרא"ש כתב שהן כרגלי הממלא והכי איתא בתוספתא וכן דעת הר"ן וכ"ל דהם פירשו מ"ש במשנה הרי הם כרגלי כל אדם אינו ר"ל דאינו כרגלי הבעלים או שאינו קונה שביתה במקומו אלא הרי הוא כרגליו דהוא הפקר וכל מי שדולה מהבאר הרי הוא כרגליו אבל אחר שכבר דלה ומילא ממנו הרי אלו המים שדלה כרגלי הממלא אבל תיבת ממלא הראשון דחוק לפרש כן וכן רא"ף בהגהותיו פי' דהמים שמילא קאי שהם כרגלי הממלא מיהו שוב ראיתי בהשר"י שכתב ג"כ פעם אחת כרגלי הזוכה בה תחלה ור"ל ולא כרגלי הנשאל לו אלו מים השאובין וק"ל:

סי' שצח (א) והריבוע שמוסיפין עליה לריבוע של עולם ברייתא דף נ"ה ע"ב ופי' רבי' יהונתן דמתני' ליתן עלה שירבענה לריבוע של עולם לכתחלה אבל אינו מעכב והטעם דלכתחלה בעינן

אין עושין לה זווית פשיטא לא צריכא דמרבעת ולא מרבעא כריבוע עולם מהו דתימא ניבעיה כריבוע העולם קמ"ל. ופירש"י דאריכא וקטינא קצרה ורחבה מהו דתימא נרחיבנה למזרח ולמערב עד שתהא מרובעת יפה קמ"ל כמות שהיא מניחין אותה שהרי יש לה פאות: דמרבעת אבל לא מרבעא כריבועו של עולם שיהא נוכה לנכון העולם ודרומה לדרום עולם אלא עומדת באלכסון:

היתה עשויה כמין גם וכו' ג"ז שם בברייתא הנזכר היתה עשויה כמין קשת או כמין גם רואין אותה כאילו היא מליאה בתים וחצירות ומודד ממנה ולהלן אלפים אמה ופירש"י כשבא למדוד תחומין מן הצפון מודד מן היתר כאילו היתה מוקפת בתים והדר בקשת לא יתחיל למדוד מביתו ולפנ' אלפים אלא כל העיר עד היתר חשובה לו כד' אמות וכן העשויה כמין גם היוצא ממזרח למערב

ולא בריבוע של עולם או אם היא אריכא וקטינא אין מוסיפין עליו כלום [א] היתה עשויה כמין גם כזה או כמין קשת כזה רואין אותה כאילו היא מרובעת ומלאה

אע"פ שאין בתים במערב רואין כאילו מלא כל החלל בתים וכן מן הדרום לצפון והיוצא מביתו אין הללה חלק של עיר עולה לו מן המדה ואיתא תו בגמ' בדק הנזכר א"ר הונא עיר העשויה כקשת אם יש בין ב' ראשיה פחות מד' אלפים אמה מודדין לה מן היתר ואם לאו מודדין לה מן הקשת ופירש"י בין ב' ראשיה. היינו אורך מקום היתר: פחות מד' אלפים אמה שתחום ראש זה נבלע בתוך תחום ראש האחר נעשה עיר אחת ומודדין לה מן היתר ורואין כאילו היא מליאה בתים ואם יותר אין מצטרפין אותם להיות אחד ומודדין לה מן הקשת לכל אחד מפתח ביתו וחלק העיר ההלך שאין בו בתים מן המדה הוא ואמרינן תו כמה יהא בין יתר לקשת רב הונא אמר אלפים אמה רבא בריה דרבה בר רב הונא אמר אפילו יתר מאלפים אמה אמר אביי כוותיה דרבא בריה דרבה בר רב הונא מסתברא דאי בעי הדר אתיא דרך

דרישה

מעירבין כתפוזין זה בזה ולגבי אנשי העיר אמרינן ברירה דהוו כמו שותפין והוי כאילו כל א' כותל המלקו ומוליך לרגליו אבל לגבי נכרי לא אמרינן ברירה ומים מערבין שתחומין זה בזה ולכך לא יזיזם ממקומם ובריסא מיירי שלא עירבו בני העיר ואז המים קונים שביתה במקומם לכך אפילו נכרי יוליך כרגלי אנשי אותה העיר כנ"ל. עיין בב"י בד"ה מילא מים מבור של הפקר כו' שהביא פלוגתא דרב נחמן ורב ששת ופסק הרא"ש כרב ששת דאמר כרגלי הממלא וכתב הר"ן שכן דעת הרי"ף שהשמיט מחלוקת זה כו' ואח"כ כתב ואע"ג דבגמרא אוקימנהו פלוגתייהו במגביה מציאה לחבירו ורש"י ז"ל פירש דלרב נחמן קנה חבירו וכיון דקיל"ן כו' א"כ הלכה כרב נחמן כו' כבר נראה שאין דעתו כו' שהרי היפך כו' והנה לפ"ו תמוה מאוד כי מחלה כי הקשה למאי דמוקי פלוגתייהו בגמרא דלרב נחמן קנה חבירו א"כ הלכה כרב נחמן כמו שקיל"ן בבבא מציעא וא"כ מאי מועיל ביה שכתב כבר היפך רש"י הגירסא כו' והלא הקושיא עדיין במקומה עומדת כי רש"י ז"ל כתב בהדיא דלכ"ע לא קנה חבירו וז"ל רש"י שם הא"ה ה"ג במגביה מציאה לחבירו קמיפלגי ותו לא ודכ"ע לא קנה חבירו בהגבהתו על זה אלא אם קנה המגביה אם לא קנה קמיפלגי כו' ולפי פירש"י יהיה מחלוקת זה נגד מאי דקיל"ן המגביה מציאה לחבירו דקנה חבירו ולא תיקן כלום וא"כ אע"פ דקיל"ן דקנה חבירו והוי דין דהמים כרגלי המתמלא ולא כמ"ש הר"ן דהרי"ף השמיטו משום דסמך אמ"ש המשנה וס"ל דהוי כרגלי הממלא ונראה לפרש דבריו אע"ג שאינם מבוררים יפה כי הוא ז"ל בא לחזק דברי הר"ן ז"ל שהזכירו שדעת הרי"ף כרב ששת מדהשמיט מחלוקת זה כו' וכתב המשנה כצורתה דבור של עולי בבל כרגלי הממלא דמשמע בין לעצמו בין לאחר הוי כרגלי הממלא וכדי שלא תקשה על הר"ן ז"ל ממאי דמוקי בגמרא דלרב נחמן קנה חבירו וא"כ מכ"ל לכר"ן דהרי"ף ז"ל סמך אמשמעות המשנה והלכה כרב ששת דילמא סמך אמאי דפסק בב"מ דהלכה כמ"ד קנה ולכך השמיט הרי"ף ז"ל ולפ"ז הלכה כרב נחמן והוי כרגלי המתמלא ולכך כתב כבר נראה שאין דעת רש"י כוותיה בזה שהרי היפך הגירסא ולפי פירש"י דלכ"ע המגביה מציאה להבירו לא קנה מחלוקת זה אינו תלוי במחלוקת דבבא מציעא וא"כ הוי ליה להרי"ף ז"ל להזכיר מחלוקת זה ולדמות אותו מאמר שהוא כנגד מאי דקיל"ן בבבא מציעא אלא הוה לי' למיסמך אמאי דקיל"ן מאמר שאין מחלוקת זה תלוי במאי דפליגי בבבא מציעא ומאמר דלא הזכירו כלל מוכרח הוא דסמך אמשמעות המשנה וכדברי הר"ן. וא"ל מ"מ למה פסק כרב ששת מאחר דקיל"ן המגביה מציאה לחבירו קנה די"ל דס"ל כפי' ר"ת שפי' מחלוקת זה שם בענין אחר וז"ל שם בתוס' ועוד אומר ר"ת דיש לקיים גירסת הספרים וה"פ מר סבר המגביה מציאה לחבירו קנה היינו רב ששת ולכך קאמר כרגלי הממלא דמאיזה טעם אמרינן קנה חבירו דמיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה והואיל דאתו מכחו דין הוא שיהא כרגלי הממלא ו' ולפ"ז יהיה רב ששת אליבא דהילכתא והא דקילר ב"י ולא הביא פי' ר"ת י"ל דסמך אמ"ש תחלה שהרא"ש פסק כרב ששת כו' וטעמיה דרא"ש הוא משום דס"ל כפי' ר"ת וכמו שכתב הרא"ש בהדיא ע"ש. ומ"ש אח"כ אבל הר"ן כתב אבל לפי שיטת רש"י דקטינן כרב נחמן אע"ג דלרש"י לכ"ע אינו קונה אפילו לרב נחמן מ"מ נראה דר"ל לפי מאי דקיל"ן במציאה דקיה היי כאן הלכה כרב נחמן והוי כרגלי המתמלא ולא כמ"ש תחלה דסמך אהמשנה או ר"ל לפי מאי שפי' רשב"ם לפי שיטת רש"י טעם דרב נחמן הכי הוא משום דמבירו קנה ועי' שם בתוס' וא"כ יהיה הלכה כרב נחמן ולזה דייק הר"ן וכתב לפי שיטת רש"י ולא כתב לפי פירש"י כנ"ל כוונת ב"י ז"ל אבל לשונו אינו מבורר יפה:

סי' שצח [א] היתה עשוי' כמין גם או כמין קשת רואין אותה כאילו היא מרובעת ומלאה בתים ומודדים לה מן היתר וה"מ שאין בין יתר לקשת אלא אלפים שיכול להגיע שם אז מודדין לו מן היתר אפילו יש בין שני ראשיה ד' אלפים שהתחומין מובלעין זה בתוך זה אפילו יש בין יתר לקשת יותר מאלפים אמה אבל אם יש בין יתר לקשת יותר מאלפים ובין שני ראשיה ד' אלפים אין מודדים לה מן היתר אלא ממקום שלא נשאר מהקשת עד שם יותר מאלפים או שנתקלקלה עד שלא נשאר ביניהם ד' אלפים עכ"ל דברי רבינו פשוטים וברורים הם מיוסדים ע"פ שיטת התוס' והרא"ש דפרק כיצד מעברין ועיין בב"י מ"ש ע"ז שנראה מכן שנתן מכשול לפני הקורא בדבריו לטעות בכמה ענינים כי הב"י העתיק וכתב מ"ש הרשב"א והביא המ"מ דבריו פכ"ח מהלכות שבת ז"ל הא דאמרינן אין מודדין לה אלא מן הקשת כיצד היה הולך מביתו כו' עד בא לצאת מביתו אל היתר וממנו לחוץ מודדין לו כל היתר הסמוך לבלע אשר שם ביתו לאלפים אמה לכל רוח שכל בלע ובלע כעיר אחד ע"כ ובספר העתים כו' ודעת רבינו לא כדברי זה ולא כדברי זה עד ולענין אם באים לילך בני ראש הקשת לצד ראש הקשת האחר כתבו התוס' כו' עד ובלבד שלא יהא בין יתר לקשת יותר מאלפים ולפירוש השני כתבו דאין נותנין לכן האויר שביניהם ור' ירוחם כתב ב' הפירושים ולא הכריע ודברי הרשב"א שכתבתי הן כפי' הראשון עכ"ל ב"י ואמרתי אחכמה להבין דעת הגאון ב"י והיא רחוקה ממני כי לע"ד ברור הוא שלא כתב הרא"ש שינויים הללו שכן עיקר הלכה כ"א למה שיש ללמד מכן תבן וכמו שאוכיח ואברר הדבר וא"כ לא ה"ל לב"י להעתיק הדברים לענין פסק הלכה וזה דאם נאמר דכוונת הרא"ש הי' שכן עיקר הלכה קשה הלא לפי הנראה מדבריו הוא שלפי פי' השני שכתב אין נותנין לבני ראשי הקשת האויר שביניהם אפילו ליכא ב' אלפים בין קשת ליתר כיון דאיכא בין ראשי הקשת ד"א דהא בשינויא קמא דמתיר לראשי הקשת כתב הרא"ש דהיינו דוקא שלא יהא אלפים בין היתר לקשת וממילא נשמע מינה דלשינויא בתרא אפילו בכה"ג אסור לראשי הקשת ומדכתב הרא"ש זה התירוץ באחרונה משמע דהכי ס"ל וגם התוס' כתבו שני התירוצים וכתבו לזה התירוץ באחרונה וא"כ קשה דדבריהן סתרי זא"ז דהא לפני זה כתבו התוס' והרא"ש בפשיטות דאם אין בין יתר לקשת יותר מב' אלפים אף שיש בין שני ראשיה ד' אלפים ויותר רואין כאילו כל המלל מלאה בתים ומודדים לכולם לכל אחד הקצוות שכנגדו וכמ"ש רבינו כנ"ל ע"ש בתו' דף כ"ה בדבור המתחיל פחות מד"א כו' ובדיבור שאחריו ואף אם ס"ל כשינויא קמא דמותר להדיא בראשי קשת מ"מ אסור להדרים באמצע הקשת והם מתירים בפשיטות לכולם וכמ"ש בדברי רבינו הנ"ל. וע"ק דמשני התירוצים כללו של תו' והרא"ש מוכח דיותר יש להקל להדרים בראשי הקשת ממה שיש להקל להדרים באמצע הקשת ורוצים לצאת לצד היתר לשלשה עיירות דמקילין לאמצעים ולא לחיצונים והוא היפך דברי הרשב"א שהוא כתב שלהדרים בשני ראשי הקשת מודדים מפתח ביתם ולהדרים בצידי הקשת ובאמצעי מודדין מן היתר והוא סברות הפוכות ואין לומר דלשינויא בתרא דתו' והרא"ש שכתבו דאין נותנין להדרים בשני ראשי הקצוות אפשר דס"ל דלהדרים באמצע מודדים מהיתר דז"א להמעיין שם בתוס' והרא"ש וגם הרא"ש כתב שם בהדיא בשינויא בתרא ז"ל אף לבני ראשי הקשת אין נותנין כו' מלשון אף מוכח דס"ל דמכ"ש דאין נותנין להדרים באמצע הקשת ואם כדברי הב"י שהעתיק השינויים לפסק הלכה היה קשה מהיכן למד רבינו לכתוב כן בפשיטות דמודדים לכולם מן הקצוות אם לא שיש ד' א"א מן הקצוות וגם יותר מב' א"א בין היתר לקשת ואפילו בכה"ג ס"ל דמודדין במקום שאין ב' א"א או שנתקלקל שאינו רוחב ד' א"א מנא ליה כל זה כיון דמסקי התו' והרא"ש בכל התירוצים לאיסור וכמ"ש ועוד מסיק ב"י וכתב ז"ל ודברי הרשב"א שכתבתי הם כדברי פי' הא והוא פלא בעיני דלפי מ"ש הן סברות הפוכות אהדדי וגם לפי' השני לא אתיא שאוסר הכל והוא מתיר למדוד לאמצעים מן היתר וגם קשה לרבינו ירוחם שהביא התירוצים של התו' והרא"ש ע"ש דף כ"א ע"ב ומסיק וכתב ז"ל ומשום דאיכא נפקותא גדולה לפי הפסק בין ב' הפירושים הבאתי את שניהם עכ"ל ש"מ דס"ל נמי דחד מן התירוצים הנ"ל כיון להלכה והוא נגד מ"ש רבינו והרמב"ם וש"ע ושאר כל הפוסקים שכולם סתמו וכתבו להקל לכולם ושאמו רואין כאילו כל העיר מלאה בתים אם לא שאינו מובלע תחומיה בשום לד דהיינו שיש ד' א"א בין ראשי הקשת ויותר מב' אלפים אמה בין היתר להקשת וכדברי התוס' והרא"ש אשר כתבו ראשונה. לכן נראה פשוט דמ"ש התו' והרא"ש שני הפירושים התירוצים הנ"ל לא כתבו אלא לשיטת רבה בר רב הונא דס"ל דלא אמרינן רואין כאילו היא מלאה בתים דמי אם לא שתחומיה מובלעים מכל לד דהיינו שאין בין ראשי הקשת ד' א"א וגם אין בין הקשת ליתר יותר מב' א"א וס"ל דלא אמרינן אי בעי הדר אתו דרך בתים או דרך היתר וכמ"ש שם התו' ואפילו לסברתו כתבו התו' והרא"ש בשינוי' קמא דהא דאמר רב הונא דאם איכא ד"א בין היתר לקשת דמודדין לו מן הקשת אע"ג דליכא יותר מבא"א בין הקשת ליתר היינו דוקא להדר באמצע הקשת ומשום דהדרים שם הן דומים לעיר אמצעי של ג' עיירות דאע"ג דאיכא רחוקה מהמיצונים כ"א ב"א מ"מ אין מודדין לה אלא מהאמצעי וליכא למימר גבייהו כמאן דמליא דמי מטעם דמאי דמרווח במדידה מצד היתר אתה מפסיד בצד שכנגדו וכמ"ש התוס' והרא"ש אבל להדרים בראש הקשת מודדים לכל אחד מהצד שכנגדו אע"ג דאיכא ביניהם ד"א ויותר דומיא דשני עיירות המיצונות דהם ג"כ רחוקות טובא זה מזה ולתירוץ בתרא כתבו התו' והרא"ש דגם להדרים בראשי הקשת אין מודדים לכל אחד כ"א מפתח ביתו מטעם דא"א למלאות מבתי הקשת שכנגדו משום דאין נכנסין שם באויר משא"כ בג' עיירות ומכ"ש שמודדין להדרים באמצע הקשת מפתח ביתם דוקא והיינו דוקא לרבה בר רב הונא וכמ"ש אבל לסברת רבא בר רבה בריה דרב הונא ואנן קיל"ן כוותיה דפליג עמו וס"ל דבמובלע מחד לד סגי או בראשי קשת תוך ד"א או מהקשת להיתר ליכא יותר מב' אלפים אמה ומטעם כיון דיכול לילך דרך הבתים או דרך היתר פשוט דרואין כל הקשת כאילו הוא מרובע ומלא בתים וכמ"ש התוס' והרא"ש ראשונה וזהו סברת רבינו מ"מ איכא נ"מ בשני התירוצים של התו' והרא"ש הנ"ל גם אליבא דהלכתא והיינו כשאינו מובלע בשום לד דיש בין ראשי הקשת ד"א ובין הקשת ליתר יותר מב"א דהוי הדין בזה לכל חד מהתירוצים הנ"ל כמ"ש אליבא דרבה בר בר הונא כשאין בין יתר לקשת יותר מאלפים והשתא א"ש דמדכתבו התו' והרא"ש בשינויא בתרא להחמיר לאסור אף להדרים בראשי הקשת למדוד כל אחד מפתח ביתם מש"ה סתם רבינו ג"כ וכתב דבדאיכא בין ראשי הקצוות ד"א ויותר מב"א בין הקשת ויתר דלא אמרינן לשום לד רואין כמאן דמליא דמי אלא מודדין ממקום שלא נשאר מן הקשת עד יותר מב"א או שלא נשאר ביניהן דא"א ואע"ג דסברא זו לא כתי' שם בדברי הרא"ש ואדרבה כתב לסברת רבה בר רב הונא כשינויא קמא דלהדרים באמצע הקשת מודדים מפתח ביתם נראה דל"ד קאמר דודאי אף שבראשי הקשת היא רחב ד"א מ"מ כשמתקלקל והולך ביני וביני מודדים להם ממקום שמתקלקל ואין שם עוד ד"א מצד זה של קשת לצד זה והא ראיה שהרי"ף שם דף כ"ה ע"ב בד"ה ואם לאו מודדין לה מן הקשת כתבו ז"ל לא מן הקשת ממש אלא ממקום שמתקלקל בפנים ואין שם ד"א דלא גרע מאילו כ"טל אותו שלמעלה ור"ח פי' עיר העשויה כקשת שאין מתקלקל והולך עכ"ל התו' והנה לשני האוקימתות א"ש דמ"ש הרא"ש מפתח ביתם הוי כאילו כתב מן הקשת וכאשר פירשו התוס' בשני האוקימתות דל"ד קאמר מן הקשת או מיירי שאין הקשת מתקלקל וכמ"ש ר"ח כן פי' דברי הרא"ש ז"ל וק"ל ורבינו מיירי בקשת שמתקלקל והדין דין אמת ואין להקשות לרבה בר רב הונא דס"ל דאפילו בדאיכא ד"א אם אין יותר מב"א בין הקשת ליתר מודדין גם להדרים באמצע הקשת מן היתר מעיר האמצעי בג' עיירות הנ"ל די"ל דשאני בעיר העשוי כקשת דלאו בתים ומש"ה אמרינן גבה כמאן דמליא דמי אם מובלע בחד לד משא"כ בג' עיירות כנ"ל וכמ"ש בגמרא ג"כ האי חילוק על א"א ע"ש. וכאשר כתבתי הוא הנכון וברור לע"ד כפי שיטת התו' והרא"ש ורבינו ובזה א"ש נמי מה שכתב רבינו ירוחם דלפי שיש נפקותא גדולה בשני הפירושים כתבם דר"ל אף דלא קיל"ן כרבה בר רב הונא מ"מ למדנו מינייהו אליבא דרבא בריה אליבא דהלכתא ואל התמה על מה שכתב דהתוספות והרא"ש כתבו כן אליבא דרבה בר רב הונא אף על גב דאביי דהתם סבירא ליה כרבא בר רבה בריה דרב הונא דמובלע מחד לד סגי דנ"ל דמוכרח לומר דרבא המקשן דהתם פריך ג"כ אליבא דרבה דאל"כ קשה מה עלה על דעת רבא המקשן להקשות לאביי מהא דאמר רב הונא פחות מד"א כו' הא לפני זה רבא עצמו דיבר עם אביי מהא דרבה בריה דרב הונא דס"ל דאפילו בדאיכא יתר מאלפים בין היתר לקשת רואין כמאן דהוי הקשת מלאה בתים ואביי ס"ל כוותיה וא"כ לק"מ מהא דאמר רב הונא דאמר ד"א לא היינו דוקא בדאיכא בין קשת ליתר יותר מב' אלפים מה שאין כן בפלשה עיירות דמוקי לה התם בדליכא אלא ב' אלפים בין האמצעים להחיצונים ומש"ה אפילו איכא טובא בין ב' החיצונות לית לן בה אלא ודאי צ"ל דרבא דהקשה מרב הונא ס"ל דרב הונא אמר דיניה אליבא דכ"ע גם אליבא סברת רבה דס"ל דבעינן שיהא מובלע בין יתר לקשת בב"א אפילו הכי אמר אי איכא בין שני ראשיה ד"א לא וכיון דמוכרחין לומר דהמקשן הקשה אליביה גם התרלן השיב ג"כ אליביה ומש"ה כתבו התוס' והרא"ש ג"כ אליביה וק"ל. ואף שבאמת שהתוספות כתבו בסוף מג' פירושים שכתבו על מ"ש שתירץ שם אביי לרבא ז"ל התם ליכא למימר מלי הכא איכא למימר מלי דה"ע דבקשת איכא יותר מב' אלפים בין הקשת להיתר משא"כ בין האמצעי להחיצונה מ"מ הרא"ש לא העתיק זה וגם התוס' שכתבו שני פירושים אחרים אליבא דאותם התירוצים ע"כ צ"ל כמ"ש דאל"כ קשה מאי עלה על דעת המקשן שהקשה ומה עלה על דעת התרלן שלא השיב לו האמת וכמ"ש. וכ"ש דלא קשה מידי לפי מה שהביא ב"י הגירסא דרב הונא עצמו הוא אשר פליג עם רבא בריה דרבה בר רב הונא וס"ל דבעינן שלא יהא בין הקשת ליתר יותר מב"א ומיבעי דיהא מובלע מכל לד ולפי אותו גירסא כתב דמה"ט השמיטו הרי"ף והרמב"ם פלוגתתם משום דס"ל הלכתא כרב הונא שהוא הוי מרי' דהאי דינא כו' ע"ש. ולגירסתו א"ש נמי מ"ש התו' והרא"ש אלידי' כיון דפריך מרב הונא דס"ל כן דבעי עכ"פ שלא יהא בין הקשת ליתר יותר מבא"א דומה להרחקת אמצעי מן החיצונים ולפ"ה אמר דאם איכא ד"א בין ראשי הקשת דאין מודדין אלא מן הקשת אבל התוס' והרא"ש נקטו בלשונם וגירסתם רבה בריה דרב הונא ולא רב הונא ע"ש ולפ"ז אין טעם ורא"יה להב"י מזה לומר שהרי"ף והרמב"ם מה"ט השמיטו וגם בב"מ הדר בי' הב"י וכתב אדרבה שנ"ל שגם דעת הרי"ף והרמב"ם כדעת הרא"ש דהלכה כרבא בריה דרבה ע"ש וכנלע"ד מדהשמיטו והביאו דברי רב הונא למוד דלא מילק אלא בין אם יש בין ראשי הקשת ד"א או לא ולא מילק בין אם יש בין הקשת להיתר ב"א ש"מ דסבירא ליה דאם אין בין ראשי הקשת ד"א אף שיש בין הקשת ליתר יותר מב"א אין כ"מ ומודדין מהיתר וק"ל. ולכאורה גם כוונת רשב"א כדעת רבינו דלהדרין באמצע הקשת ורוצים להלך נוכחם לצד היתר מודדין ממקום שאין שם יותר מב"א וז"ש אם בא לצאת מביתו אל היתר וממנו ולחוץ מודדים לו מצד היתר בכמוך לבלע אשר שם אלפים אמה לכל רוח כאילו אמר מודדין לו מצד היתר הסמוך אלפים לבלע אשר שם ביתו ומשם מודדין לו אלפים לכל רוח דאל"כ אלא תכרס דר"ל שמודדין לו מראש היתר אעפ"י שאינו מובלע קשה מנא ליה הא דהא בגמרא מודדין לו מן הקשת קאמר ופשטי' דגמרא דקאי אכל הדרים בקשת ועוד דא"כ ה"ל לקצר ולומר שמודדין מן היתר ומה"ט ג"כ נראה לפרשו דר"ל דאין מודדין גם להם כ"א מבלע פתח ביתם (ועיין בש"ע בסעיף ד' שכתב רמ"א ז"ל י"א במקום שנתקלקל שם הקשת שאין שם ד"א כו' מדכתב בלשון י"א ש"מ שס"ל שיש חולקין וס"ל דאין מודדין גם להדרים באמצע הקשת כי אם מפתח ביתם ממש ולא מצינו מאן דאמר כן בהדיא) דא"כ למה שינה וכתב שמודדין לה מן היתר דה"ל ג"כ לקצר כמ"ש ברישא ועוד שהמ"מ כתב שהרשב"א ביאר מ"ש בגמרא מודדים מן הקשת כו' ואי ר"ל שמודדין לכל אחד מפתח ביתם אין זה ביאור דהא פשטא דליסנא דמודדין לה מן הקשת הכי משמע אבל לכי מ"ש ניחא ומה שמסיק וכתב שכל בלע בעיר אחד בא ליתן טעם שאף שא"א לומר שרואין כאילו כל העיר מלאה בתים כיון דאיכא ד"א בראשי הקשת מ"מ לא אמרינן ג"כ כאילו אינה מלאה כלל אלא כל בלע ובלע עיר בפני עצמו ורואין כאילו מה שלמעלה מהם מב"א כאילו אינו וכמ"ש התו' הנ"ל וא"כ דאור יהיה דבריו כשינויי' בתרא דתוספות והרא"ש הנ"ל לחומרא ומכ"ש לעיל ולא כמ"ש ב"י דדבריו המה כדברי פי' הראשון ואפשר שט"ס נפל בדפוס ב"י וצ"ל כפי' השני אלא שמ"ש ב"י לפני זה דדברי רבינו לא כדברי זה ולא כדברי זה אינם מכוונים למ"ש שהרשב"א ס"ל כפי' דברי הרא"ש ורבינו ואף שאפשר לדחוק ולפרש דכיון הב"י למ"ש ומ"ש דדברי רבינו לא כדברי זה ר"ל שרבינו כתב שמודדין לו גם המקום שנתקלקל ולא נשאר רחב ד"א וזה לא הזכיר הרשב"א בדבריו. ומ"ש אח"כ ולענין אם באים ראש בני קשת זה כו' כתבו התו' כו' אפשר לומר דכיון ג"כ למ"ש התו' והרא"ש לא כ"כ אליבא דהלכתא אלא למאן דס"ל דבעינן שיהא מובלע מכל לד כ"כ והביאו ב"י כדי ללמוד מכן דאליבא דרבא בריה דרבה בר רב הונא דינא הכי באם הוא יותר מב' אלפים מהקשת

ומלאה בתים ומודדין לה מן היתר וה"מ שאין בין יתר לקשת אלא אלפים שיכול להגיע שם אז מודדין לה מן היתר אפילו יש בין שני ראשיה ד' אלפים אמה או שאין בין ראשיה ד' אלפים אמה ששני התחומין מובלעין זה בתוך זה (ב) אפילו יש בין יתר לקשת יותר מאלפים אמה אבל אם יש בין יתר לקשת יותר מאלפים אמה ובין שני ראשיה ד' אלפים אין מודדין לה מן היתר אלא ממקום שלא נשאר הקשת עד שם יותר מאלפים או שנתקצרה עד שלא נשאר ביניהם ד' אלפים וכן הדין אם אחד מאלו (ג) שמתעברין עמה קרוב לה (א) בתוך (ד) ע' אמה ושירים ואחד כנגדה בראשה השני אפילו אם יש ביניהם יותר מד' אלפים אמה רואין כאילו חוט מתוח עליה ומודד משם ולהלן ולאחר שהוסיפו עליה לרבעה מוסיף עוד עליה שאין מתחילין למדוד מהריבוע מיד אלא מוסיפין עליה ע' אמה ושירים ומשם ואילך מתחילין למדוד אלפים היה בתוך ע' אמה וד' טפחים בית אפילו נהרס שלא נשאר בו אלא ג' מחיצות בלא

שצה וה"מ שאין בין יתר לקשת אלא אלפים שיכול להגיע שם אז מודדים לה מן היתר אפילו יש בין שני ראשיה ארבע אלפים וכו' כ"כ התוס' והרא"ש דכיון דאי בעי מצי אתי דרך היתר מראש האחד לראש האחר כיון דהיתר מובלע תוך הקשת רואין כאילו היא מלאה בתים וכן אם יש בין שני ראשים פחות מד' אלפים מודדי' לה מן היתר אפילו איכא יותר מן אלפים אמה בין יתר לקשת משום דאי בעי הדר אתי ליה דרך בתים כדרבא בריה דרבה בר רב הונא דהכי הלכתא ודלא כמאן דפליג עליה:

ומ"ש אבל אם יש בין יתר לקשת יותר וכו' שם מימרא דרב הונא ואם לאו מודדין לה מן הקשת ופירשו התו' לאו מן הקשת ממש אלא ממקום שמתקצר בכניס ואין שם ד' אלפי' דלא גרע מאילו ניטל אותו של מעלה וכ"כ הרא"ש ר"פ כיצד מעברין:

וכן הדין אם א' מאלו שמתעברין עמה וכו' כ"כ התוס' בד"ה עיר העשויה כקשת דנראה לר"י דאין לחלק בין ב' פגומי' לעיר העשויה כקשת וכן הר"ח דלא כמ"ש התו' מתחלה וכ"כ הרא"ש דצריך לדקדק אם יש להקל טפי בב' פגומין מבעיר העשויה כקשת וז"ש רבינו וכן הדין כלומר שדיניהם שוה אין להקל בזו יותר מבזו:

ולאחר שהוסיפו עליה וכו' שם (דף כ"ז) תנן נותנין קרפף לעיר דר"מ וחכמים אומרים לא אמרו קרפף אלא בין שתי עיירות בלבד וכתב הרא"ש והמרדכי בשם מהר"מ דהלכה כר"מ דאף לעיר אחת נותנין קרפף כשבא למדוד התחומין:

היה בתוך ע' אמה וד"ט בית אפילו נהרס וכו' או ע"א שיש בה בית דיר' לבומרים או ארוות סוסים או אוצרות שבשדות שיש בהם בית דירה והבורגנין שבתוכה או בית שבים וכו' כצ"ל וכל זה משנה וברייתא וגמ' שם (דף כ"ה) ודע דבגמרא קמיבעיא לן שתי מחיצות ויש עליהן תקרה מאי ולא איפשיטא ופסקה הרמב"ם בפכ"ח מה"ש לקולא משום דהלכה כדברי המיקל בעירוב וכן פסק בש"ע אבל הרי"ף והרא"ש לא הזכירוה נראה שדעתם להחמיר וגם על מה שכתבו מאי גדודיות א"ר יהודה ג' מחיצות שאין עליהן תקרה דמשמע

דרך בתים וכיון דאמר אביי דמסתבר כוותיה משמע דהלכתא כוותיה ופירש"י וכמה יהא אויר החלק מן היתר לקשת דאמר ומודדין לה מן היתר כי ליכא ד' אלפים אמה בין ב' ראשיה אלפים אבל יותר מאלפים כיון דמכי נפיק מביתו הולך לו תחום שלם מקמי דלימטי ליתר לא משחינן ליה מן היתר דאי בעי הדר אתי למקום היתר דרך הבתים סביב הקשת יכול להלך עד שמגיע לאחד מן הראשים ומשם יכול להלך לראשו האחר שהרי תחומיהם נבלעים זה בזה וכיון דביתר יכול להלך למקום היתר תו לא אסר ליה אורך החלק לשוויה כשתי עיירות ורואין אותו כאילו היא מליאה בתים ואוירות וכתבו התוספות דלרבא בריה דרבה בר רב הונא דאמר אפילו יתר מאלפים בין יתר לקשת מודדין לה מן היתר משום דאי בעי הדר אתי דרך בתים ולא חש שיהו מובלעים רק מצד אחד נראה דה"ה נמי לדידיה אם אין בין יתר לקשת אלא אלפים דמודדין לו מן היתר אפילו יותר מארבע אלפים אמה בין שני ראשי הקשת דהא מצו אתו דרך היתר מהראש האחד לראש האחר כיון דהיתר מובלע תוך הקשת וכן כתב הרא"ש ז"ל וכך הם דברי רבינו וכן נראה מדברי רבינו ירוחם אבל הרי"ף השמיט מחלוקת דרב הונא ורבא בריה דרבה בר רב הונא וגם הרמב"ם לא הזכיר דין זה בפ' כ"ח מהלכות שבת אפשר דס"ל ז"ל דלע"ג דאמר אביי כוותיה דרבא בריה דרבה בר רב הונא מסתברא לא נקטינן כוותיה אלא כרב הונא דפליג עליה אי משום דאיהו קדים ואין הלכה כתלמיד במקום הרב ואי משום דכיון דדין עיר העשויה כקשת רב הונא הוא דאמר לה איהו הוה בקי בהלכה טפי מרבא בריה דרבה בר ר"ה ואפ"ה מ"מ ה"ל לכתוב דין זה להודיענו שצריך שלא יהא בין יתר לקשת יותר מאלפים אמה י"ל דהא לא איצטריכא להו דממילא משמע כל היכא דלא שמעינן טעמא דאי בעי הדר אתי דרך בתים" ואע"ג דהכי מימרא לא איתמר אלא אהית' עשויה כמין קשת משמע לרבינו דה"ה להיתה עשויה כמין גם וכן דעת הרמב"ם בפכ"ח וכ"כ ה"ה וכתב הוא שם בשם הרשב"א דהא דאמרינן אין מודדין לה אלא מן הקשת כיצד היה הולך מביתו של צד הימיני שבקשת לבית שבצלע השמאלי שבקשת דרך חלל הקשת מודדין מפתח ביתו כאילו כל צלע מב' צלעי הקשת עיר לעצמה ולפיכך חלל הקשת עולה לו מן החשבון בא לצאת מביתו אל היתר ממנו ולחוץ מודדין לו מצד היתר הסמוך לצלע אשר שם ביתו אלפים אמה לכל רוח שכל צלע וצלע כעיר אחד ע"כ. ובספר העתים כתב שכן כותבי גריפין ומודדין לכל אחד מפתח ביתו וכ"כ מדברי רש"י ז"ל עכ"ל ודעת רבינו לא כדברי זה ולא כדברי זה שהרי כתב אין מודדין לה מן היתר אלא ממקום שלא נשאר מן הקשת עד שם יותר מאלפים או שנתקצרה עד שלא נשאר ביניהם ד' אלפים ודעת זו כתבו הרא"ש וגם הגהות בפכ"ח מהלכות שבת וז"ל אין מודדין אלא מן הקשת לאו דוקא מן הקשת ממש אלא מן היתר ולפנים במקום שהוא פחות מד' אלפים אמה עכ"ל ומיהו למד רבינו דה"ה למקום שלא נשאר מן הקשת עד שם יותר מאלפים דשניהם שוים לדעת התוספות והרא"ש כדבסמוך. ולענין אם באים בני ראש קשת זה לילך לצד ראש קשת האחר כתבו התוספות והרא"ש גבי ג' כפרים המשולשים לחד פירושא דנותנין להם כל אויר שבין ב' ראשי הקשת ובלבד שלא יהא בין יתר לקשת יותר מאלפים ולפיכך שניהם כתבו דאין נותנין להם האויר שביניהם ורבינו ירוחם כתב ב' הפירושים ולא הכריע ודברי הרשב"א שכתבתי הם כדברי הפי' הראשון: ומ"ש רבינו וכן הדין אם אחד מאלו שמתעברין עמה קרוב לה וכו' שם אהא דא"ר הונא עיר העשויה כקשת וכו' כתבו התוס' הא דלא נקט רב הונא מילתיה בב' פגומין משום דהתם פגום הוי תוך ע' אמה ושירים מעיקר העיר וכיון דהוי תוך עיבור העיר אפילו יש בין פגומין יותר מד' אלפים רואין כאילו חוט מתוח עליהם והרא"ש כתב על הא דאמר רב הונא עיר העשויה כקשת וכו' משמע מלשון ר"ח שהיה רב הונא יכול להשמיענו דין זה בב' פגומין היוצאין מצד אחד דבעי שיהא בינייהו פחות מד' אלפים אמה והא דלא נקט מילתיה בב' פגומין שהוזכרו בברייתא קודם עיר עשויה כקשת משום דב' פגומין דברייתא איירי ביוצאין בב' רוחות ונראה דלרבא בריה דרבה בר רב הונא דאמר אפילו ביותר מאלפים אמה בין קשת ליתר מודדין לה מן היתר לא הוה מצי למימר למילתיה על ב' פגומין דאפילו בעיר העשויה כקשת אם אין בין יתר לקשת אלא אלפים אמה מודדין מן היתר אפילו אם יש יותר מד' אלפים אמה בין שני ראשי הקשת כדמפרש טעמא משום דאי בעי אייתי לה דרך בתים ואפילו לר"ה דאויר אלכסון ולית ליה טעמא דאי בעי אתי לה דרך בתים נראה דגבי פגום היוצא בתוך ע' אמה ושירים על ע' מעיקר העיר אפילו יש ביניהם ד' אלפים רואין כאילו חוט מתוח עליהן אבל אם יש בראש האחד הרבה פגומין זה אצל זה כל אחד בתוך ע' אמה ושיריים של חבירו וכן בראש האחר דהשתא החיצונים הם חוץ לעיבורה של עיקר העיר בזה צריך לדקדק אם רואין כאילו חוט מתוח עליהן מזה לזה אפילו יש ביניהם ד' אלפים לפי שבטלים אגב העיר אבל עיר העשויה כקשת שעיקר העיר כך יש חשיבות בראש הקשת כמו באמצע היכא דהוי ד' אלפים בין ראשיה אין מודדין לה מן היתר וגם צריך לדקדק ברחבה מצד א' וקצרה מצד א' שזו היא עיקר העיר שכך היא עשויה אם נאמר רואין אותה כאילו היא שוה אפילו אורך העיר ד' אלפים אמה עכ"ל: ולאחר שהוסיפו עליה לרבעה מוסיף עוד עליה וכו' ג"ז שם במשנה (דף כ"ז) נותנין קרפף לעיר דר"מ וחכ"א לא אמרו בקרפף אלא בין ב' עיירות ופירש"י כשבא למדוד התחומין אין מודדין מן החומה אלא מרחיק ע' אמה ושיריים וילף לה בגמרא מקרא. וכתבו הרא"ש והמרדכי בשם ר"מ דהלכה כר"מ אבל מדברי הרמב"ם בפכ"ח נראה שפוסק כחכמים וכ"כ מדברי הרי"ף שסתם המשנה כצורתה משמע דס"ל דהלכה כחכמים דרבים נינהו ומיהו יש לדחות דדילמא סמך אמ"ש בפרק מי שהוציאוהו הלכה כדברי המיקל בעירוב אפילו יחיד נגד רבים אבל יש להביא ראיה מדכתב פלוגתא דחייא בר רב ורב הונא באי נותנין לשתי עיירות ב' קרפיפות או קרפף אחד והיא פלוגתא אליבא דחכמים איתא דלר"מ ליכא למ"ד דאין נותנין להם אלא קרפף אחד וכדקתני מתני' בהדיא ואוקמה חייא בר רב כר"מ אלא שקשה מדכתב הא דתנן בנדרים הנודר מן העיר וכו' ואסור ליכנס בעיבורה דמשמע דאפילו בעיר אחת היא דהא סתמא מיתנייא ומיהו אפשר שלא הביאה אלא ללמד אסמכתא לעיבור העיר מפסוק של ויהי יהושע ביריחו דאיתמר אהביא מתניתין ומ"מ חכמים לא רמו בעירוב לתת עיבור אלא לשתי עיירות דכיון שאין ביניהם שיעור חשוב ה"ל חד אבל לעיר אחד אע"ג דלנדרים חשיב כעיר התם שאני משום דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם. א"נ הביאה לומר דכי תנא נדרים אסור לכנוס לעיבורה בקרפף שבין שתי עיירות היא דומיא דהכא: היה בתוך ע' אמה וארבעה טפחים בית וכו' ג"ז שם במשנה (נב. נג) כיצד מעברין את העיירות היו שם גדודיות גבוה י' טפחים וגשרים ונפשות שיש בהם בית דירה מוציאין את המדה כנגדן ופירש"י גדודיות. שברי חומה של חרבות בתים ויסגס בתוך ע' אמה ושיריים כדמפרש לקמן או גשרים או נפשות כעין שעושין על הקבר מוציאין את המדה כנגדן אם בליטות הללו אצל קרן מזרחית צפונית רואין כאילו יש בליטה אחרת בקרן מזרחית דרומית וחוט מתוח מזו לזו ומודד מן החוט ולחוץ כדי שיהא התחום שוה לשתי הקרנות ולא יהא כאן קצר וכאן ארוך בגמרא מאי גדודיות אמר רב יהודה ג' מחיצות שאין עליהם תקרה:
ומ"ש

דרכי משה

שצה (א) משמע קצת דוקא תוך ע' אמה ושירים אפי' יש ביניהם יותר מד' אלפים אבל אם היו הרבה בתים באחד לדבירו תוך ע' אמה ושירים דאז ההיצונה חוץ לעיבורה של עיר לא מודדין מן ההוט שמותחין על פני החיצונים אם יש ביניהם יותר מד' אלפים וכ"כ הרא"ש בהדיא אבל נראה דהרא"ש לא קאמר אלא דאי איכא בכה"ג יותר מאלפים מהעיר

דרישה

מהקשת לצד היתר וכמ"ש ובסוף דבריו ט"ס הוא וצריך להיות דדברי הרשב"א הם כפירוש השני של התוס' והרא"ש אלא שאף אם נתכוין לזה כמעט זה קשה מהראשונה במה שקיצר דבריו במקום שהיה לו להאריך ולבאר וזהו אשר כתבתי ראשונה שנתן מכשול בדבריו הללו לעין הקורא יהיה דעתו איך שיהיה וק"ל. ומ"ש רבינו אחר דין הנ"ל וכן הדין אם אחד מאלו שמתעברין עמה קרוב לה בתוך ע אמה ושיריים ואחד כנגדה בראש השני אפילו אם יש ביניהם יותר מד"א אמה רואין כאילו חוט מתוח עליהן ומודדין משם ולהלן עכ"ל נראה לענ"ד פשוט וכן הדין ממש קאמר ר"ל אפילו היה הרבה פגומין ויש ביניהן רחב ד"א ויותר אפ"ה רואין כאילו חוט מתוח עליהן ומודדין משם ולהלן ואף שהרא"ש כתב שם דף ק"ב סוף ע"ד ז"ל אבל אם יש בראש הא' הרבה פגומין זה אצל זה כל אחד בתוך ע' אמה ושיריים של חבירו וכן בראש האחר כו' בזה צריך לדקדק אם רואין כאילו חוט מתוח עליהן מזה לזה אפילו יש ביניהן ד"א כו' ולא הכריע הספק וגם רבינו סתם וכתב ז"ל אבל יש אחד מאלו שמתעברין עמה כו' משמע דלא כתב אלא מאי דפשט ליה להרא"ש שם דהיינו באם יש אחד ולא באם יש הרבה זה בצד זה מ"מ נראה לי עיקר מ"ש ראשונה ;לומר דלא נסתפק הרא"ש באם יש הרבה זה בצד זה כ"א באם יש כ"כ הרבה עד מהלך יותר מב"א לסברת רבא בריה דרבה דקי"ל כוותיה וס"ל דבכה"ג בקשת אין מודדין לו מן העיקר ומסתפקא ליה דדילמא דוקא בעיקר העיר אמרינן הכי אבל בהני עיבורים שהן טפלים לעיר אפילו בטפי מב"א מצטרפין לעיר ומודדין מחוצה להן אלפים אמה והא דסתם הרא"ש דבריו משום דכתב ספיקו ג"כ אליבא דרבה ואליביה נסתפק אם יש הרבה אפילו אין בהן מהלך ב' אלפים כיון שיש ביניהן ד"א וכה"ג בקשת ג"כ אין מודדין לו מן היתר כיון שיש בין ראשי הקשת ד"א אבל אין סברא להחמיר ולומר דאף במקום שמודדין בקשת מן היתר לכל מר כדאית ליה אפ"ה נסתפק הרא"ש בהני עיבורים דזה ודאי אינו וכן מבואר בהדיא שם דף נ"ה בד"ה עיר העשויה כקשת שכתבו ז"ל ואפילו יש פגומין הרבה זא"ז כל תוך ע' אמה ושיריים לשל חבירו וכן בצד השני שאין יש לחלק דגבי פגומין שאינן מעיקר העיר אפילו אין שם הבלעת תחומין מעברין אותה עם העיר לפי שבטל אגב העיר אבל בשני ראשי הקשת שהן מעיקר העיר אין בטילין אגב העיר ולכן בעינן שיהא שם הבלעת תחומין כו' ע"ש שמסיק שאין לחלק בין פגומין לקשת והן הם דברי הרא"ש בעין

פרישה

בעינן לרבעה דומיא רבוע של עולם אפילו יש בין ב' ראשיה כו' שהרי מצי אזיל דרך היתר מראש הא' לראש הב' דהיתר מובלע תוך הקשת תוס':

(ב) אפילו יש בין יתר לקשת כו' שהרי בעי מייתי ליה דרך בתים גמרא ור"ל שלעולם א"צ שיהיו התחומין מובלעין אלא מצד אחד בין מן היתר לקשת או תחום שני ראשים זה לזה:

(ג) שמתעברת עמה קרוב לה כו' אבל אם יש מב' לצדי העיר הרבה עירובים סמוך זה לזה עיין בדרישה אי אמרינן בהו ג"כ רואין כאילו חוט מתוח אפילו יש בין שניהם יותר מד' אלפים:

(ד) ע' אמה ושיריים כו' למדו זה מדכתיב ויהי יהושע ביריחו וכתיב ויריחו סוגרת ומסוגרת אלא שהיה בעיבורה:

בלא תקרה או שיש שם (ה) בנין שעושין על הקבר ויש בו ד"א על ד"א או נשר או בית הקברות שיש בהם בית דירה (ב) (ו) והבורגנין שבתוכה או בה"כ שיש בה בית דירה להזן או בית ע"ג שיש בה בית דירה לכומרים או ארוות סוסים או אוצרות שבשדות שיש בהם בית דירה והבורגנין (ז) או בית שבים כל אחד מאלו שהוא קרוב לה בתוך ע' אמה ושירים רואין כאילו העיר מגעת עד שם ומודדין משם ואילך ע' אמה ושירים ואלפים: היה עוד בית אחר בתוך ע' אמה ושירים לראשון מודדין ע' אמה ושירים מן השני וכן עד לעולם אבל בית שנפרץ משתי רוחותיו או גשר וקבר ובה"כ או בתי ע"ג וארוו' ואוצרות (ובורגנין ס"א אינו) שאין בהם בית דירה ובור ושיח ומערה ונהר ושובך (ח) ובית הבנוי בספינה אינן חשובין להיות נוספים עליהם: שתי עיירות זו אצל זו כל זמן שאין ביניהן אלא קמ"א אמה ושליש חשובות כעיר אחת וכשיבא למדוד תחומי האחת מודד מע' אמה ושירים חוץ להבירתה אבל עיר ובית אפילו גדול הרבה אינן חשובין כאחת אא"כ היא בתוך ע' אמה ושירים וכן חומת העיר שנפרצה משתי רוחותיה זו כנגד זו והרבו הבתי' שביניה' עד קמ"א אמה ושליש חשוב ככתום: שתי עיירות זו כנגד זו ושלישית כנגד אויר שבין שתיהן רואין כאילו היתה האמצעית בין השתים שזו כנגד זו ואם אין ממנה לכל אחת מהחיצונות יותר מקמ"א אמה ושליש חשובות החיצונות כאחת ואפילו יש ביניהם הרבה ובלבד שלא יהא בין האמצעית (ט) ובין כל אחת מהחיצונות יותר מאלפים וגם לא תהא האמצעית גדולה מהאויר שביניהם בענין שכשנאמר רואין אותו כאילו היא ביניהן שיכיל אותה האויר שביניהן והאמצעית אין מודדין לה (י) אלא מחומותיה: עיר היושבת בעמק ונהר לפניה אם היא מוקפת חומה

ומ"ש או שיש שם בנין שעושין על הקבר וכו' עד או בית שבים שם בברייתא וכתב רש"י נפש בנין שעושין על הקבר ובתמיה לדירת שומר הקבר עביד הלכך אע"ג דלא דייר ביה בית דירה היא ואמרינן בגמרא בית שבים למאי חזי אמר רב פפא בית שעשוי לפנות בו כלים שבספינה ואע"פ שלא הוזכר בברייתא ד"א על ד"א אלא בבנין שע"ג הקבר ה"ה לאינך כדמשמע בגמרא וכ"כ התוס' וכ"כ הרמב"ם דפרק כ"ח מה"ש: ומ"ש היה עוד בית אחר בתוך ע' אמה ושיריים לראשון מודדין שבעים אמה ושיריים מן השני וכן עד לעולם כ"כ הרמב"ם בפכ"ח וז"ל היה בית זה קרוב למדינה בע' אמה ובית שני קרוב לבית ראשון בע' אמה ובית ג' קרוב לבית שני בע' אמה וכן עד מהלך כמה ימים הרי הכל כמדינה אחת וכשמודדין מודדין מחוץ לבית האחרון והכי משמע בפרק עושין פסין (כא:) אהא דהוו אתו מברכים לבי כניסתא דדניאל תלתא פרסי בשבתא משום מתוותא דמבלען בע' אמה ושירים וכן כתבו התוספות בפרק כיצד מעברין גבי הא דאמר רב הונא נותנין קרפף לזו וקרפף לזו וכתב הרא"ש בפרק כיצד מעברין (נז:) גרסינן בירושלמי מהו ליתן עיבור לעיבור מילתיה דרשב"י אמר נותנין דאמר רשב"י יכול אני לעשות שיהו מהלכין מצור לצידן ומטבריא לצפורי ע"י מערות וע"י בורגנין רבי חייא אמר איתפלגון רבי חייא רבה ובר קפרא חד אמר הדא דתימא בעיר גדולה אבל בעיר קטנה לא שלא תהא תוספ' יתיר' על העיקר וחד אמר בין בעיר גדולה בין בעיר קטנה דין אלפים ומיהו בתלמוד דידן קאמר הוו אזלינן מברכים לבי כניסתא דדניאל תלתא פרסי ודי שלא יהא וק הגמ' דידן הירושלמי איכא למימר דברכים עיר גדולה היתה מהנך ג' פרכי וטפי נראה דגמרא דידן כבירא כרשב"י דהלכה כדברי המיקל בעירובין וכתב ה"ה בפכ"ח בשם הרשב"א לא היה עשוי לדירה או שהיה עשוי לדירת ערא אין עושין אותו עיבור לעיר לכ"ך הבורגנין שעושין שומרי הפירות בגנות ופרדסין ושומרי העיר חוץ לעיר אינם נמדדין עם העיר מפני שהם ערא מפני הגנבים ומפני הגשמים ששוטפים אותם עכ"ל. ותמה עליו ה"ה דא"כ למה אמרו אין בורגנין בבבל דמשמע דוקא בבל ועוד שבפירוש שנינו בברייתא והבורגנין אלא ודאי לא אמרו אלא בבבל דוקא ולזה לא כתב רבינו דבר זה ע"כ. ואין ספק שנעלם מעיני ה"ה הא דאיתא בפרק עושין פסין (כא.) אמר רב ירמיה בר אבא אין בורגנין ולא פסי בירות לא בבבל ולא בשאר ארצות בורגנין בבבל לא משום דשכיחי בידקי מיא בשאר ארצות נמי לא דשכיחי גנבי והיא ברייתא דבורגנין איכא לאוקמה באתרא דלא שכיחי גנבי: ומ"ש אבל בית שנפרץ מב' רוחותיו וכו' הכל פשוט בברייתא בפרק כיצד מעברין (נה) ואיבעיא לן בגמרא שתי מחיצות שיש עליהם תקרה מהו ולא איפשיטא ופסקה הרמב"ם לקולא בפכ"ח מה"ש משום דהלכה כדברי המיקל בעירוב ויש לתמוה על רבינו שלא הזכירה א: שתי עיירות זו אצל זו וכו' שם (דף נ"ז) אמתניתין דנותנין קרפף לעיר שכתבתי בסמוך איתמר רב הונא אמר נותנין קרפף לזו וקרפף לזו חייא בר רב אמר קרפף אחד לשתיהן ופסקו התוס' והרא"ש והמרדכי כרב הונא וכן פסק הרמב"ם בפרק כ"ה מהלכות שבת וכ"כ שהוא דעת הרי"ף ואף על פי שהביא מחלוקתם ולא פסק הלכה כמך על מה שכתב בפרק מי שהוציאוהו דהלכה כדברי המיקל בעירוב ושלא כדברי ה"ר יהונתן שפסק כחייא בר רב. ומה שכתב וכשיבא למדוד תחומי האחד מודד משבעים אמה ושירים חוץ להבירתה פשוט הוא שאינה אלא ע"פ שיטת הרא"ש דפסק כר"מ אבל למאן דפסק כחכמים אינו מודד אלא מקיר חבירתה וכן מה שכתב לעיל היה עוד בית אחר בתוך ע' אמה ושירים לראשון מודדין ע' אמה ושירים מן השני אינו אלא ע"פ שיטת הרא"ש שפסק כר"מ דאילו למאן דפסיק כחכמים אינו מודד אלא מקיר הבית השני: ומ"ש אבל עיר ובית וכו' בפ"ק דסוכה (ג:) הניא בית שאין בו ד"א על ד"א אין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות וכתבו התוס' שפירש ר"ת דאין נותנין לזה הבית דין עיבור שבין ב' עיירות דלרבנן לעיר אחת בפני עצמה אין לה קרפף ואם היה לזה הבית ד"א היה לו דין עיר אחת לתת לו קרפף כמו עיר והיינו נותנין לבית זו ולעיר שאצלה ב' קרפיפות כמו לב' עיירות לרב הונא לחייא בר רב קרפף א' לשתיהן. ורשב"ס גרים אין עושין אותו עיבור לעיר כן משמע בירושלמי כלומר דאי הוה ביה ד' אמות וקאי בתוך שבעים אמה ושירים היה מתעבר עם העיר למדוד מן הבית משמע דרשב"ס חולק על ר"ת וסובר דבית אפילו יש בו ד' על ד' אין נותנין לו דין עיר להת לו קרפף וכתב מחלוקת זו הרא"ש בפרק כיצד מעברין והעלה דלא נראה לו דברי ר"ת וגם התוספות כתבו מחלוקת זה עוד בפ' כיצד מעברין כתבו דלא נראה לר"י ד ריי ר"ת וכ"כ דעת הרמב"ם מדלא הזכיר דין זה אלמא לא חשיב כעיר וכדברי הרא"ש ז"ל: ומ"ש וכן חומת העיר שנפרצה מימרא דרב הונא בפרק כיצד מעברין דף כ"ה: שתי עיירות זו כנגד זו ושלישית כנגד אויר שתיהם וכו' ג"ז שם (נז.) במשנה וכן שלשה כפרים המשולשים אם יש בין שני החיצונים קמ"א אמה ושליש עושה האמצעית שלשתן להיות כאחת ואוקמוה בגמ' לרב הונא דקי"ל כוותיה לא משולשין ממש בשורה אה' אלא כל שאילו מכניס אמצעי ביניהם ויהו משולשי' ואין בין זה לזה אלא קמ"א. ופירש רש"י הא דקתני אם יש בין שני החיצונים קמ"א בדמרחקי טובא מהדדי וה"ק אם יש אויר בין שתי החיצונים כדי להתמלאות אמצעית ולעמוד אויר הנשאר בין אמצעית לחיצונים מכאן ומכאן קמ"א לכאן וקמ"א לכאן דהיינו ב' קרפיפות לשתיהם רואים כאילו היא נתון ביניהם והרי כולן אח' והיוצא מאחת מהם לילך דרך אחת מחברותיה מודד מחומות חבירתה אבל אם רבה אויר יותר מכאן לא אמרינן רואין. א"ל רבא לאביי כמה יהא בין חיצון לאמצעי א"ל אלפים אמה פירש"י אלפים אמה. הואיל ויכול לבא מזו לזו בלא עירוב אמרינן רואין ואמר ליה רבא לאביי כמה יהא בין חיצון להיצון מאי נפקא לן מינה כל שאילו מכנים אמצעי ביניהם ואין בין זה לזה אלא קמ"א ואפי' ד' אלפים אמה א"ל אין והאמר רב הונא עיר העשויה כקשת אם יש בין ב' ראשיה פחות מד' אלפים אמה מודדין לה מן היתר ואם לאו מודדין לה מן הקשת התם ליכא למימר מלי הכא איכא למימר מלי ופירש"י ליכא למימר מלי האויר שביניהם שאין לך במה למלאותו אבל התוספות והרא"ש פירשו התם ליכא למימר מלי משום דלעומדין באמצע הקשת מיירי שמודדין להם מפתח ביתם שאין אומרין כאילו ביתם נתונה במקום היתר דאם כן מפסדת להו אידך גיסא וה"נ לא אמרי' לאותן העומדים באמצעי רואין אותם כאילו הם בין ב' החיצונים למדוד להם משם אלפים אמה אלא דוקא לעומדים בשני החיצונים הוא דאמרינן א"כ התם ליכא למימר מלי לפי שאין האויר של היתר מחזיק כל הבתים שבקשת וה"ה בג' כפרים אם היה האמצעית גדולה יותר על האויר שבין ב' החיצונים לא אמרינן מלי עכ"ל ורבינו כתב כחומר פירוש קמא דלא אמרינן לעומדין באמצעית רואין ושלא כדמשמע מדברי רש"י וגם מדברי הרמב"ם בפכ"ח מה"ש דגם לבני האמצעית אמרינן רואין דשלשתן חשיבי כעיר אחת ואם כן גם לבני האמצעית מודדין מכנגד החיצונות וכתב רבינו גם כחומר הפי' השני שאם האמצעית גדולה יותר מהאויר שבין ב' החיצונים לא אמרינן רואין ורבינו ירוחם כתב הב' פירושים ולא הכריע. ובמה שפירש"י דאם יש בין ב' החיצונים קמ"א היינו כל שרואין שאמצעית ביניהם יש בינה לחיצונות קמ"א מכאן וקמ"א מכאן כן דעת הרמב"ם בפכ"ח וכתב ה"ה שהרשב"א והראב"ד מפרשים שאין בין ב' החיצונים אלא שיעור האמצעית וקמ"א ודי אם נראה האמצעית כאילו היא ביניהם אבל שנתן לו קרפף ואיהו קאי לברא לא: עיר היושבת בעמק וכו' בס"פ כיצד מעברין (ד' ס"א) אמר רב הונא עיר היושבת על שפת הנחל אם יש לפניה דקה ד' אמות מודדין לה משפת הנחל ואם לאו אין מודדין לה

דמשמע דכל שאין לה ג' מחיצות אין מתעברין עמה וס"ל דבעיא דלא איפשיטא לא הוי בכלל הלכה כדברי המיקל בעירוב והכי מסתבר: שתי עיירות זו אצל זו וכו' שם (דף נז) פליגי בה רב הונא וחייא בר רב ופסקו התוס' והפוסקים כרב הונא דנותנין קרפף לזו וקרפף לזו: ומ"ש אבל עיר ובית וכו' כך הסכים ר"י והרא"ש דבית לא חשיב כעיר ליתן לו קרפף אלא אפילו הוא גדול הרבה לא עדיף מבית דירה שיש בו ד' על ד' והוא בחוך ע' אמה ושירים שהוא נוסף על העיר ומודדין ממנו ואילך ע' אמה וכגירסת רשב"ס ופי' דלא כגי' ר"ת ופירושו ומביאו ב"י: שתי עיירות וכו' שם במשנה (דף נז) וכן ג' כפרים וכו' ודברי רבינו כחומר ב' הפירושים שכתבו התוס' עיין בב"י ואף ע"ג דהלכה כדברי המיקל בעירוב מ"מ כל כה"ג דאיכא לפרש הכי והכי לא הו"ל בכלל הלכה כדברי המיקל בעירוב וכמו שפרישית בסמוך דבעיא דלא איפשיטא נמי לא הוי בכלל הלכה כדברי המיקל בעירוב ועיין במ"ש לקמן ריש סי' ת"ה: ומ"ש אם היא מוקפת חומה גבוה וכו' כך פירש"י וכך פירש בעל המאור והרא"ש וה"ר ירוחם אבל הרי"ף כתב כפי' הרמב"ם וכתב ה' המגיד שכך היא דעת הגאונים וכ"כ בש"ע: אין

דרכי משה

מהעיר אל בתים החיצונים אבל בפחות מאלפים לא גרע מהעיר העשויה כקשת דנתבאר לעיל דמודדין מן היתר אע"ג דאיכא יותר מד' אלפים בין ראשי הקשת: (ב) וכתב המרדכי דלא

דרישה

(ה) בנין שעושין ע"ג הקבר ויש בו ד' אמות שאז ראוי לדירה ופרש"י וכתמיה לדירת שומר הקבר עבוד הלכך אע"ג דלא דייר ביה בית דירה הוא ועיין ב"י:

(ו) והבורגנין בית של קנים: (ז) או בית שבים פירש"י באיי הים בתוך ע' אמה ושיריים לעיר ומפרש בגמרא דנעשה כדי לפנות בו כלים שבספינה:

(ח) ובית הבנוי בספינה פירש"י דלא קביע ליה דזימנין דפעמים הוא בתוך ע' ופעמים אינו:

(ט) ובין כל אחת מהחיצונות כו' פירש"י הואיל ויכול לבוא מזה לזה בלא עירוב אמרינן רואין:

(י) אלא מחומותיה כו' פירש"י לא אמרינן גבה רואין כאילו היא באמצע בין ב' החיצונות ולמדוד

פרישה

בעין וז"ש הרא"ש אפילו יש ביניהן ד"א לפי שבטלין אגב העיר אבל עיר העשוי' כקשת שעיקר העיר כך יש חשיבות ברחב הקשת כמו באמצע והיכא דהוי ארבע אלפים בין ראשיה אין מודדין לה מן היתר הרי לפנינו שהרא"ש לא נסתפק אלא כ"א במקום שיכולה בו ברחבי הקשת אין מודדין מהיתר ואפ"ה נסתפק דלמא בהכי עיבורין מודדין מטעם דבטלין אגב העיר ודו"ק. וגם זה נראה לי ברור ובאשר"י של קלף ראיתי שאין שם תיבות אין מודדין וט"ס הוא שם וספרים שלפנינו הן עיקר ודו"ק וגם בזה יש לדקדק על הב"י שהעתיק לשון הרא"ש ולא העתיק דברי התו' ויש לטעות בדבריו ולפרש דנסתפק גם באם אין מהלך יותר מב' אלפים מהקשת להיתר וז"א וכמ"ש ודו"ק. ב"י ז"ל הביא דברי הרשב"א בד"ה ומ"ש או יש שם בנין וז"ל כתב הס"מ

חדושי הגהות

שצח א ואפשר משום דבעיא בגמרא למפשט מברייתא דקתני סתמא דנפש שנפרצה מב' רוחות אינה מתעברת עמה וקאמר מאי לאו דאיכא תקרה ואע"ג דדחי לה לא דליכא תקרה מ"מ ס"ל כיון דפשטא דברייתא אפילו בדאיכא תקרה איירי הכי קי"ל (מהרל"ה):

כתב

חומה (יא) גבוהה ארבע אמות חשובה כעיר ומודדין תחומה מחומת' שהיא על שפת הנהר ואי לאו לא השיב כעיר ומודדין לכל אחד מפתח ביתו ודוקא זאת שאינה נוחה ליושביה (יב) לפי שהיא בעמק אבל שאר עיירות השיבי כחדא אפילו בלא היקף הומה למדוד לה מהחיצון והרמב"ן ז"ל פירש ע"י החומה השוב הנהר כאילו הוא מן העיר ומודדין לה מן הנהר והלאה ואם לאו אין מודדין לה אלא מבתים. יושבי צריפין פי' אלו שעושין סוכות מהוצין וערבה אינן חשובין להיות הכל כד' ואם יש ביניהם שלשה חצרות שבכל אחד יש בו שני בתים הוקבעו כולם ליחשב כעיר:

שצט **אין** מודדין תחום העיר אלא בחבל של פשתן (א) של חמשים אמה לא פחות שהוא נמתח ביותר ולא יהא ארוך יותר מפני שמהמת ארכו מכביד באמצע ואינו נמתח כראוי ואם יש נהר לפניו לסוף ע"ה אמה פליגי בה בירושלמי איכא מאן דאמר לאחר שמדד המשים (ב) חוזר לאחוריו כ"ה אמה כדי שיהא החבל של המשים אמה שלם עד הנהר ואיכא מ"ד שמודד כ"ה אמה הנותרים בחבל של ד"א ומסתברא כמ"ד שחוזר לאחוריו א (ג) וישים החבל כנגד לבו וימתחנו בכל כחו (ד) ולא ימדוד אלא כנגד העיר אפילו אם יש הרים וגאיות כנגדה לא ילך מכנגדו בצדה שהוא ישר וימדוד שם ויחזור כנגד העיר לפי מדה שמדד שם

שצט אין מודדין וכו' כתב הרמב"ם וז"ל ואין מודדין אלא בחבל של פשתן כדי שלא ימשך יותר מדאי: **וישים** החבל כנגד לבו פירש"י קבעו לו חכמים מקום לשום כנגדו ראש החבל שלא יתן זה כנגד צוארו וזה כנגד רגליו והחבל מתקצר והתחומין מתמעטין עכ"ל: **וימתחנו** בכל כחו כך פירש"י במשנה סוף (דף נח) והכי איתא בתוספתא והטעם לפי שהחבל הוא מכביד באמצע ואינו נמתח כראוי אם לא ימתחנו בכל כחו: **ולא** ימדוד אלא כנגד העיר משנה שם אין מודדין אלא מן המומחה כך היא גי' ר"ח כמו שפירשו התוספות וכ"כ הרא"ש בשם ר"ת שהוא לשון ומחה על כתף ים כנרת פי' מכוון ושוה אל כתף ים כנרת אף כאן מכוון ושוה כנגד העיר ואתא לאשמועינן דאף עפ"י שהוא קשה למדוד שם לפי שיש שם הרים וגאיות ובצד העיר נוח למדוד לפי שהוא ישר וכו' אפ"ה צריך הוא למדוד כנגד העיר ולהבליע או לקדר בהרים וזהו חומרא כי ע"י הבלעה וקידור התחומין מתקצרין וז"ל הרי"ף פי' מומחה לשון ומחה כלומ' מקום שוה ומישור וכבין ב"י שהרי"ף פי' כפר"ח וכמו שפי' ר"ת דברי ר"ח וכן נראה מדברי הרא"ש וכ"כ ה"ר ירוחם בחי"ח ותימה דלשון מקום שוה ומישור שכתב הרי"ף לא משמע שרצו לומר שיהא מכוון כנגד העיר אלא נראה דאיפכא מפי' ר"ח קאמר שאם יש מקום שוה ומישור כנגד העיר דהיינו קרקע חלקה אף על פי שיש ג"כ באותו צד מקום הרים וגאיות אין מודדין לחומרא במקום הרים וגאיות אלא מודדין במקומם שוה ומישור ומקולי עירוב שנו כאן אבל אם אין באותו צד רק מקום הרים וגאיות כדון בהם הדין המפורש במשנה וכמו שפי' הגאון הביאו ה"ר יונתן כך הוא דעת הרי"ף אלא דהגאון פי' לשון מומחה הגעה והשגה והרי"ף פי' לשון ישר ושוה כ"ל: וכשיגיע

לה אלא מפתח ביתה ומאי שנא מכל דקי דעלמא דד' טפחים א"ל התם לא בעיתא תשמישתא הכא בעיתא תשמישתא ופירש"י אם יש לפניה דקה. מחיצה ד' אמות גבוה על פני העיר כולה משפת הנהל מודד משפת הנהל שהיא כלה שם כשאר עיירות ואם לאו כיון דבעיתא תשמישתייהו לא הו"ל ישוב קבוע והו"ל כיושבי צריפין ואין מונין לכל אחד אלא מפתח ביתם: **ומ"ש** רבינו שאינה נוחה ליושביה לפי שהיא בעמק הכוונה לפי שהיא על שפת הנהל וכדפירש"י דמש"ה בעיתא תשמישתא: **ומ"ש** אבל שער עיירות וכו' פשוט הוא מדלא מיעטו אלא זו שיושבת על שפת הנהל: **ומ"ש** בשם הרמב"ם בפכ"ח מה"ש כתב וז"ל עיר שיושבת על שפת הנהל אם יש לפניה דקה רוחב ד"א על שפת הנהל כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנהל נמצא הנהל בכלל העיר ומודדין לה אלפים אמה משפת הנהל השניה ויעשה הנהל בכלל המדינה מפני הדקה הבנוי מלדו ואם לא היה שם דקה אין מודדין להם אלא מפתח בתיהם ונמצא הנהל נמדד מן האלפים שלהם עכ"ל. ואין פירוש דקה חומה להרמב"ם וכמ"ש רבינו אלא פי' איצטבא וכן פירשו ה"ה שם וכן הרי"ף בפרק ההוא גבי עיר של יחיד ונעשית של רבים כתב פירוש דקה איצטבא וכדברי הרמב"ם פי' הרי"ף מימרא זו וז"ל פירוש כי רוב העתים הנהל מתייבש ומשתמשים בו שאינו מתמלא אלא בשעת הגשם וכיון שאנו משתמשין בו נעשה בכלל העיר ואם אין לפניה דקה אין מודדין לה אלא מפתח בתיהן ומאי שנא מכל דקי דעלמא דכל דקה דעלמא ד' טפחי' והאי ד"א משום דהאי על שפת הנהל בעיא תשמישתא הלכך אי הויא ד"א אין אי לא לא: **יושבי** צריפין מימרא דרב הונא בפרק כיצד מעברין (דף נ"ה): **ומ"ש** ואם יש ביניהן ג' וכו' ג"ז שם מימרא דרב חנינא בר רב כהנא אמר רב אשי ופירש רש"י ג' חצירות של ב' בתים קבועים של אבן או של עץ בהכי חשיבי עיר וקובעת את כולן והרי"ף השמיט מימרא זו דאם יש ביניהם ג' חצירות ולא ידעתי למה והרמב"ם פסקה בפכ"ח מה"ש: **כתוב** בשבלי הלקט אהא דיושבי צריפין פירש"י שאינם קבועים במקום אחד אלא יושבים כאן עד שכלה המרעה ואחר כך הולכין למקום אחר הלכך אפילו יש הרבה במקום אחד כשיעור מהלך ק' אמה אינם חשובים עיר להיות כולה כד"א וכל אחד מודד מפתח ביתו אלפים אמה לכל רוח מכאן נראה שאלו היהודים היוצאים במחנה לצור על העיירות אף על פי שיש שם כמה אהלים אין מודדין להם אלא מפתח אהליהם לכל אחד מפתח אהלו ודוקא שאין היקף מחיצות סביב למחנה אבל אם הוקף המחנה במחיצות גבוהות י' או בחריץ כל המחנה חשוב כד' אמות ויש להם אלפים אמה מחוץ למחיצות ואפילו מחיצה קלה של שתי או של ערב חשובה מחיצה אך שלא יהא בין קנה לחבירו או בין חבל לחבירו ג' טפחים ולא תהא שם פירצה יותר על י' אמות ולא יהא פרוץ מרובה על העומ' עכ"ל כתב הרמב"ם בפכ"ח מה"ש עיר שהוקפ' ולבסוף ישבה מודדין לה מישיבתה ישבה ולבסוף הוקפה מודדין לה מחומותיה והדין הזה ברייתא בסוף פרק עושין פסין (כו.) (ג) עיר חדשה מודדין לה מישיבתה ישנה מחומותיה איזה היא חדשה שהוקפה ולבסוף ישבה ישנה ישבה ולבסוף הוקפה ופירש"י מודדין לה מישיבתה. אם מוקפת חומה ואינה מיושבת כולה כשבא למדוד תחומה לא ימדוד לו מן החומה אלא מן הבתים דחומתה לאו חומה הוא לשוייה כולה כד' אמות הואיל וישיבתה חדשה שקדמה חומתה לישיבתה אבל ישנה שישבה ישיבה וקדם לחומתה מודדין לה מחומתה וכ' ה"ה על דברי הברייתא ביאור זה לדעת רבינו שכיון שאין נותנין קרפף לעיר א' אפילו תהיה החומה קרובה לישוב הבתים כיון שאין בחומה בית דירה אין מודדין אלא מישוב הבתים ולדעת האומרים שנותנין קרפף לעיר אחת כמו שכתבתי ברחש הפרק מודדין מישיבתה ומוסיפין עד שיעור קרפף ואם החומה קרובה או רחוקה הרי היא כאילו אינה ועיר שישבה ולבסוף הוקפה מודדין לה מן החומה ואין נותנין קרפף כדעת רבינו ולדעת אחרים נותנין הקרפף מחוץ להומה הארכתי בזה מפני דברים שראיתי לרשב"א ז"ל:

שצט אין מודדין אלא בחבל של פשתן בפ' כיצד מעברין (דף נ"ח) תני רב יוסף ג' חבלים הן וכו' של פשתן למדידה וכו': **ומ"ש** של נ' אמה משנה שם ומייתי לה בגמרא (נח.) מדכתיב ארך החצר ק' באמה ורוחב נ' בחמשים בי"ת יתירה לומר לך בחבל של נ' אמה מדוד: **ומ"ש** לא פחות שהוא נמתח ביותר כלומר ומאריך המדה ולא יותר מפני שמחמת ארכו מכביד באמצע וכו' כלומר ונמצא שמתמעטת המדה שמתוך שהוא ארוך אינו יכול להמתח כראוי: **ומ"ש** ואם יש נהר לפניו וכו' פליגי בה בירושלמי וכו' פרק כיצד מעברין היה ממנו לנחל ע"ה אמה תרין אמורין חד אמר מודד בחבל של נ' אמה וחוזר לאחריו כ"ה אמה וחד אמר מודד בחבל של חמשים אמה והשאר מודד בחבל של ארבע אמות וכתבו הרא"ש שם ולא הכריע ומשמע לי דהב"ע בנחל שרחב יותר מכ"ה אמה שאינו יכול להבליע בתוך חבל זה שאנו מודדים ביבשה שאם לא היה רחב כ"כ ימדוד חבל אחד של נ' אמה ויכול למדוד ממקום שכלה מדת חבל זה עוד חבל אחר ונמצא מדתו כלה בסוף הנהל בשפתו שבעבר השני: **ומ"ש** ויסים החבל כנגד לבו משנה בפרק כיצד מעברין (דף כ"ז) ולא ימוד אלא כנגד לבו ופירש"י קבעו לו חכמים מקום לשום כנגד ראש החבל שלא יתן זה כנגד צוארו וזה כנגד רגליו והחבל מתקצר והתחומין מתמעטין: **ומ"ש** וימתחנו בכל כוחו רש"י שם בשם התוספתא אמתניתין דאין מודדין אלא מן המומחה (נח:): **ומ"ש** ולא ימדוד אלא כנגד העיר וכו' משנה שם אין מודדין אלא מן המומחה וכתבו התוס' והרא"ש שפר"ח דרך ישרה ומכוונת כנגד העיר ומומחה מל' ומחה אל כתף ים כנרת שלא ילך לצדי העיר למדוד שם אלפים לפי שפעמים יש שם קרקע חלקה ונוח למדוד ואח"כ יהיה נופה ובא לו כנגד העיר ונופה כנגד מדתו אין לו לעשות כן משום דפעמים יש כנגד העיר הרים וגאיות שיש לו להבליעו או לקדר וכן פי' הרי"ף וכ"כ הגהות בפכ"ח מה"ש וה"ר יונתן כתב בשם גאון דמומחה הוא מלשון ומחה אל כתף ים כנרת והוא מל' הגעה והשגה כלומר אין מתחילין למדוד אלא ממקום שנוכל להגיע ממנו אל סוף התחום ולא נצטרך להניח מקום מדידתנו ולילך למקום אחר כדי להבליע הגיא או הגדר שכנגדו ומ"מ אם התחלנו למוד וכגענו בהם נדון הדין המפורש במשנה ואם לא נוכל בשום צד להמלט מהם נעשה כאשר אמרנו עכ"ל אבל רש"י פי' מומחה בקי במדידה וכן פי' הרמב"ם ז"ל ורבינו כתב כאן כפי' ר"ת וזהו שכתב אפילו אם יש הרים וגאיות כנגדה כלומר אפילו אינה קרקע חלקה כ"כ ומפני כך רוצה למדוד שלא כנגד העיר וכמו שנתבאר ולקמן כתב גם כפירוש רש"י והרמב"ם נראה שסובר דיש לחוש לדברי שני הפירושים וה' המגיד כתב בפ' כ"ח מה"ש דכפי' רש"י והרמב"ם נראה מן הירושלמי וכן עיקר עכ"ל:

וכשיגיעו

דרכי משה

ריש כיצד מעברין ובהגהות שם דבנין שעל הקבר א"צ להיות בית דירה: (ג) כתב בא"ז מעשה היה שהלכו בני אדם יותר מפרסה בשנת במשעול הכרמים והיו אומרים כי הכרמים והגדרים הן מן העיר וגערו עליהם רב שמואל בר נטרונאי ורשב"ם דאין מוסיפין על העיר רק בית:

מדברי

דרישה

כמ"מ בשם הרשב"א לא היה עשוי לדירת בית לפיכך הבורגנין שעושין שומרי הפירות אין נמדדין כו' **מפני** שהם ערואי מפני הגנבים ומפני הגשמים ואח"כ הביא תמיהת הה"מ עליו וכתב שאין ספק שכעלם מעיני הה"מ הא דאיתא בפרק עושין פסין אמר ר' ירמיה בר אבא אין בורגנין לא בבבל ולא בשאר ארצות אין בורגנין בבבל משום דשכיח בידקי דמיא בשאר ארצות כמי

פרישה

ולמדוד לה משם אלפים דא"כ מפסיד לה אידך גיסא אלא דוקא לעומדים בב' המילונים הוא דאמרינן הכי דליכא פסידא תו' ואשר"י:

(יא) **גבוהה ד'** אמות חשובה כו' משפת הנהר על פני העיר כולה: (יא) **לפי** שהוא בעומק כו' ר"ל לפי שהיא על שפת הנחל וכמו שפירש דמש"ה בעיתותא תשמישתא:

(יג) **והרמב"ם** ז"ל פירש ע"י החומה כו' ואין פירוש אהא שנזכר בגמרא חומה כמ"ש רבינו אלא איצטבא רוחב ד"א וז"ל פירוש ברוב עתים הנחל מתייבש ומשתמשין בו שאינו מתמלא אלא מן הגשמים וכיון שאנו משתמשין בו נעשה בכלל העיר אם יש לפניה רוחב ד"א על שפת הנחל איצטבא לעמוד עליהם וישתמשו בנחל אבל לא היה שם איצטבא אין מודדין להם אלא מפתח בתיהם ונמצא הנחל מאלפים שלהן ב"י וש"ע. ולפי דעת רבינו חולק הרמב"ם בתרתי מדא דלרבינו דוקא עיר היושבת בעמק אבל שאר עיירות אין הנחל בטל לגבי העיר ואם אין שם חומה מודדין לכל אחד מפתח ביתו ולהרמב"ם כשאין דקה אין הנחל בטל לגבי העיר אבל מ"מ העיר עצמו חשובה עיר ומודדין מסוף העיר ולזה כתב מבתיהם:

סי' שצט (א) **של** חמשים אמה דכתיב אורך החצר חמשים בחמשים בי"ת יתירה לומר לך בחבל של נ' אמה מדוד: (ב) **חוזר** לאחוריו כ"ה אמה וז"ל ב"י ומשמע שמיירי בנחל שרחב יותר מכ"ה אמה דאל"כ הרי יכול למדוד הכ"ה של יבשה וכ"ה אמה של נחל בחבל א' של חמשים אמה וצ"ל דאין ידוע ודאי קאמר אלא לפי אומד הדעת ובכל שיעורים שמזכיר רבינו והב"י אינו אלא באומד הדעת דאם היו יודעין בודאי כמה הוא יותר מכ"ה או לא היו צריכין למדוד הנחל כלל: (ג) **וישים** החבל כנגד לבו מקום ידוע שלא ישימו זה כנגד ראשו וזה כנגד רגליו אשר"י: (ד) **ולא ימדוד אלא כנגד** העיר ר"ל כשיכול להבליע כנגד העיר דוקא לאפוקי אם הגיע לגר שכל מה שהוא **ממנו** שכנגדו הוא רחב מחמשים אמה שאינו יכול להבליעו כתב רבינו בסמוך דיכול להבליעו בתוך אלפים של צד לפון כו':

מוט

הדרשי הגהות

שצט א כתב מהרל"ח נראה שטעמו משום דאז נמדד הכל במדידת החבל של נ' אמה שמתחלה מודדין נ' אמה ואח"כ חולק המקום שמדד באמצע ומודד מהאמצעו לנהר בחבל של נ' אמה ומאחר שבגמרא שלנו לא אמרו למדוד בחבל של ד"א ע"כ לומר דכמ"ד חוזר לאחוריו ס"ל דהוי הכל נמדד בחבל של נ' אמה:

חרם

שם אלא ימדוד כנגד העיר וכשיגיע להר אם הוא כל כך זקוף שאם יורידו (ה) חוט המשקולת מראשו לא יתרחק מכנגדו למטה בשיפולו ד"א אז אין צריך למדוד כל כך הירידה והעלייה אלא אם יש מישור בראשו מודד ואם אין מישור בראשו אינו מודד כלל ואם חוט מתרחק מכנגדו ד"א ומתלקט עשרה מתוך ה' פירוש שבהילוך ה' אמות של שיפוע עולה י' טפחים אז רואים אם אין משפתו אל שפתו אלא המשים אמה מבליעו (ו) בחבל של חמשי' אמה שזוקף עץ גבוה בשפתו מזה ועץ אחד כנגדו בשפתו מזה ומותח חבל מזה לזה ואם אינו יכול להבליע בחבל של חמשים אמה מודדו בחבל של ד"א וכן יעשה אחד עומד ברגלי ההר למטה ואחד (ז) למעלה ממנו ד"א ונותן התחתון החבל כנגד לבו והעליון כנגד רגליו ועולה התחתון למקום שעומד העליון והעליון עולה ד"א ומודדין כבתחלה וכן יעשה עד שימדוד כולו ואם הוא משופע יותר שבהילוך ד"א עולה י' טפחים אז הקילו בו ולא הטריחו להבליעו בחבל של נ' אמות ע"י קורות אלא אם אין בו אלא נ' אמה ישער אותו כמה יש בו לפי אומד הדעת ואם יש בו יותר מנ'

וכשיגיע להר אם הוא זקוף כ"כ וכו' בפ' כילד מעברין (דף נ"ז) תנן הגיע לגיא או לגדר מבליע וחוזר למדתו הגיע להר מבליעו וחוזר למדתו ואם אינו יכול להבליעו בזו אמר ר' דוסתאי בר' ינאי משום ר"מ שמעתי שמקדרין בהרים ובגמרא תניא הגיע לכותל אין אומרין יקוב את הכותל אלא אומדו והולך לו ופריך והא אנן תנן מבליעו וחוזר למדתו התם ניחא תשמישתיה הכא לא ניחא תשמישתיה א"ר יהודה אמר שמואל ל"ש אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו אבל חוט המשקולת יורד כנגדו מודדו מדידה יפה ואמרינן תו בגמרא הגיע להר מבליעו אמר רבא ל"ש אלא בהר המתלקט י' מתוך ה' אבל בהר המתלקט י' מתוך ד' אומדו והולך לו ופירש"י לגדר חומת אבנים שנפלה ונעשה גל גבוה ומשופע ובני אדם מהלכין עליו. בדניחא תשמישתיה נוח להילוך קצת כגון מתלקט י' מתוך ד' התם קתני מבליעו אם יכול ואם לאו מקדר. הכא בכותל זקוף יותר מדאי דכיון דלא חזי להילוך אין גובה שיפועו עולה למדת התחום. אין חוט המשקולת יורד כנגדו שכשמניח חוט משקולת הבנאים אצל שפתו והיא יורדת לעומקו מנקפת בשיפועו ומעכבה המדרון מלירד כנגדו אלא מרחיקה מלמטה כנגדו משמע מכוון ולקמן מפרש דעד ד' אמות קרי ליה יורד כנגדו שירחיק השיפוע את המשקולת לקרקעיתו ד"א מכנגד שפתו העליונה והא דתניא אין אומרין יקוב את הכותל פי' הרא"ש כלומר כעין נקיבה שיטריחו לזקוף כלונסות ארוכים מכאן ומכאן ולמתוח חבל מזה לזה להבליעו אלא הקילו חכמים לסמוך על אמידה בעלמא לשער כמה היה יכול להיות מכלונס לכלונס ע"י אומד וכן כתבו התוספות וכתב עוד הרא"ש ונראה דדוקא לענין הבלעה בכותל התירו ע"י אומד משום דיש טורח לעלות אבל אם לא היה יכול להבליעו בחבל של חמשים וצריך לקדר לא התירו באומד כיון דאין בו טורח יותר לקדר בכותל מבגיא ומיהו לא מיירי כשהכותל זקוף כל כך דחוט המשקולת יורד כנגדו דאל"כ לא היה צריך למדוד השיפוע בירידה ובעלייה אא"כ יש מישור בראש הכותל ימדוד אותו מישור כדאמר שמואל מודדו מדידה יפה ופירש"י דאין מדרונו ממעט התחום אלא נכנס לתוכו ומודד קרקעיתו ועולה לשפתו ומשלים מדתו והולך לו ובדבר זה יש חילוק בין גיא לגדר דבגיא לא התירו אומד דכיון דיכול להבליעו בחבל משפתו אל שפתו ואמאי דאמר רב יהודה אמר שמואל ל"ש אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו וכו' כתב הרא"ש פירש"י ל"ש שמקדרין ובשביל שהזכיר קידור ולא הזכיר הבלעה פירשו התוספות דקאי אגיא מעוקם וקשה למה שמואל יאמר דבריו אברייתא ויניח משנה שלימה לכן אני אומר דשמואל אמתני' אמרה למילתיה ומה שהזכיר רש"י קידור ולא הזכיר הבלעה אף על גב דקאי אקידור והבלעה דמתני' אומר אני דמשום סיפא דמילתיה דשמואל נקט קידור ושבק הבלעה דהא דקאמר אבל חוט המשקולת יורד כנגדו מודדו מדידה יפה פירוש ואין שיפוע העלייה והירידה עולה למדת תחומה היינו דוקא לענין קידור דהקילו חכמים כיון דהשיפוע הוא פחות מד' אמות וגם יש טורח גדול בקידורו כיון שאין משופע אבל בהבלעה שהוא יכול להבליעו בקל בחבל של נ' אמה משפתו אל שפתו לא הקילו חכמים. וכתב עוד ואיכא ג' חילוקי דינים בהר וכותל אם חוט המשקולת יורד כנגדו אינו מודד השיפוע כלל אלא אם יש מישור בראשה מודדו מדידה יפה כמו שאמרו בגיא ואם אין חוט המשקולת יורד כנגדו ומתלקט י' מתוך ה' מבליעה או מקדר והיינו ניחא תשמישתיה ואם מתלקט י' מתוך ד' אומדו והולך לו והיינו לא ניחא תשמישתיה עכ"ל. ועתה אבאר דברי רבינו על הסדר: **ומ"ש** אם הוא כ"כ זקוף שאם יורידו חוט המשקולת וכו' היינו מאי דאמר רב יהודה אבל חוט המשקולת יורד כנגדו: **ומ"ש** לא יתרחק ד"א הוא כפירש"י ע"ז: **ומ"ש** אז אין צריך למדוד וכו' מבואר בדברי הרא"ש על מודדו מדידה יפה ועל הא דתניא א"א יקוב את ההר: **ומ"ש** ואם חוט מתרחק מכנגדו וכו' הוא מאי דאמר רב יהודה ל"ש אלא כשאין חוט המשקול' יורד כנגדו: **ומ"ש** ומתלקט י' מתוך ה' היינו מימרא דרבא: **ומ"ש** מבליעו בחבל של נ' אמה הוא כדתנן במתני': **ומ"ש** שזוקף עץ גבוה וכו' הוא אופן הבלעתו ומבואר הוא בדברי הרא"ש והתוס' גבי אין אומרין יקוב את ההר: **ומ"ש** ואם אינו יכול להבליעו בחבל של נ' אמה מודדו בחבל של ד"א הוא מאי דתנן אינו יכול להבליעו מקדרין ועניין הקידור מבואר בגמרא שכתבתי: **ומ"ש** ואם הוא משופע יותר וכו' [א] הוא מאי דתניא אין אומרים יקוב את הכותל אלא אומדו והולך לו ואוקימנא בדלא ניחא תשמישתיה ופירש"י דהיינו במתלקט י' מתוך ד' וכדרבא: **ומ"ש** ואם יש בו יותר מנ' אמה מודדו וכו' הם דברי הרא"ש שכתבתי על אומדו והולך לו: **ומ"ש** רבינו ואם אינו יכול להבליע בחבל של נ' אמה מודדו בחבל של ד' אמה וכן יעשה אחד יעמוד ברגלי ההר למטה וכו' פשוט שם בגמרא פירוש למאי דתנן במתני' מקדרין בהרים והרמב"ם בפ' כ"ח מה"ש כתב דינים אלו כלשון הגמרא כמנהגו אלא שבמקום והא אנן תנן מבליעו וחוזר למדתו נראה דגרים והא תניא מודדו מדידה יפה ובמאי דאמר רב יהודה ל"ש אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו וכו' מפרש דלא קאי אלא למאי דסמיך ליה דהיינו כותל דניחא תשמישתיה מודדו מדידה יפה ואי לא ניחא תשמישתיה אומדו והולך לו אהא קאמר דה"מ כשאין חוט

וכשיגיע להר וכו' שם במשנה הגיע לגיא או לגדר מבליעו וחוזר למדתו הגיע להר מבליע וכו' אם אינו יכול להבליעו בזו א"ר דוסתאי בר ינאי משום ר"מ שמעתי שמקדרין בהרים ובגמרא תניא הגיע לכותל אין אומרים יקוב הכותל אלא אומדו והולך לו ופריך והאנן תנן לגדר או לכותל מבליעו או מקדר ופריק התם ניחא תשמישתיה פירוש דנוח להלוך קצת כגון מתלקט י' מתוך ארבע התם קתני לחומרא מבליעו אם יכול ואם לאו מקדר הכא דקתני אומדו דלא ניחא תשמישתיה דלא חזי להילוך אזלינן לקולא ובתר הכי אמרינן אמר שמואל ל"ש דגיא מבליע או מקדר אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו פי' דהיינו שהגיא מעוקם ומשופע דנוח להילוך עד שירחיק השפוע המשקולת של הבנאים לקרקעית שפת הגיא ארבע אמות מכנגד שפתו העליונה אזלינן לחומרא דאם אינו יכול להבליע מקדר אבל חוט המשקולת יורד כנגדו פי' דשפתו זקופה מאוד דאין שפת תחתיתו מתרחקת מכנגד שפת גובהו ד' אמות אזלינן לקולא ומדלג כל שיפוע הגיא ונכנס לתוכו ומודד קרקעיתו מדידה יפה בקרקע חלקה ויוצא לשפתו ומשלים מדתו והולך וכתב הרא"ש דבכותל נמי אם הוא זקוף כל כך דחוט המשקולת יורד כנגדו א"צ למדוד השפוע בירידה ועלייה אלא אם יש בראש הכותל מישור ימדוד אותו מישור בלבד והא דתני אין אומרים יקוב את הכותל אלא אומדו והולך לו היינו בשאין הכותל זקוף כ"כ שאין חוט המשקולת יורד כנגדו ויכול להבליעו ע"י טורח לזקוף כלונסות מכאן ומכאן למתוח חבל מזה לזה ולהבליעו דהיינו כעין נקיבה בכותל הקילו חכמים לשער הבלעה שלו כמה היה יכול להיות מכלונסא לכלונסא ע"י אומד שאומד בלבו ובדבר זה הקילו בכותל יותר מבגיא דבגיא לא התירו אומד כיון דיכול להבליעו בחבל משפתו אל שפתו אבל אם לא היה יכול להבליעו בחבל של חמשים וצריך לקדר כגון שאין חוט המשקולת יורד כנגדו לא התירו בכותל באומד דאין לו טורח יותר לקדר בכותל מבגיא וכתב עוד הרא"ש דכשחוט המשקולת יורד כנגדו דמודדו מדידה יפה ומדלג כל השפוע היינו דוקא כשאינו יכול להבליעו בחבל של נ' אמה לא הטריחו עליו לקדר כיון דהשפוע הוא פחות מד' אמות וגם יש טורח בקידור כיון שאינו משופע אבל כשיכול להבליעו בחבל של חמשים אמה משפתו אל שפתו לא הקילו חכמים למודדו מדידה יפה ולדלג כל השיפוע אעפ"י שחוט המשקולת יורד כנגדו אלא דבגיא מבליעו בקל ובכותל דאיכא טורח בהבלעה בכלונסות אומדו והולך לו וזה שלא כדברי התוס' (בדף נח) בד"ה אין אומרים שכתבו וז"ל אבל גבי גיא לעולם מבליע אע"ג דלא ניחא תשמישתיה כל זמן שאין החוט יורד כנגדו כדאמר שמואל משום דאין טורח להבליעו כולי האי עכ"ל והא ליתא דלא אמר שמואל דמודדו מדידה יפה בגיא כשחוט המשקולת יורד כנגדו אלא היכא דאינו יכול להבליע אלא לקדר אבל דיכול להבליע מבליע אפילו חוט המשקולת יורד כנגדו וכמ"ש הרא"ש כן הוא העיקר ותו אמרינן בגמרא אמר רבא ל"ש הא דמגיע להר מבליע או מקדר אלא בהר המתלקט עשרה מתוך חמש אבל במתלקט עשרה מתוך ארבע אומדו והולך לו וכתב הרא"ש והיינו הא דאמרינן לעיל גבי כותל דלא ניחא תשמישתי' דאומדו והולך לו דאין להטריח עליו להבליעו בכלונסות אלמא דבמתלקט עשרה מתוך חמש מטריחין עליו להבליעו בכלונסות ובחבל של נ' אמה ואם אינו יכול להבליעו מקדר ותו אמרינן בגמרא וכמה עומקו של גיא שהקילו בו להבליעו או לקדר וכו' וללישנא בתרא דרב יוסף כתבו התוס' דלא קאי רב יוסף אהבלעה ואקידור אלא קאי אדשמואל דאמר כשחוט המשקולת יורד כנגדו מודדו מדידה יפה וקמ"ל רב יוסף דאפילו יותר מאלפים מודדו מדידה יפה כשחוט המשקולת יורד כנגדו אם אינו יכול להבליעו דלא הטריחו עליו לקדר אלא מודד קרקעיתו מדידה יפה בקרקע חלקה כדאמר שמואל לעיל אבל כשאין החוט המשקולת יורד כנגדו דהיינו דשפועו מגיע עד ד' אמות מבליעו אם יכול ואם אינו יכול להבליעו מקדר בין שאינו עמוק אלא מאה אמה בין שהוא עמוק אלפים ואעפ"י דשפוע דבר מועט נוח להשתמש בו יותר משיפוע של דבר גדול כל שיעורי חכמים כך הם למאה צריך ד' אמות ולאלפים לא צריך אלא ד' אמות כ"כ התוס' בשם רבינו שמואל וכ"כ הרא"ש וכתב עוד הרא"ש בלישנא קמא בשהוא עמוק יותר מאלפים ואין חוט המשקולת יורד כנגדו מודד ירידה ועלייה מדידה יפה ולא הויא פי' הך מדידה יפה כהך מדידה יפה כשחוט המשקולת יורד כנגדו דמדלג כל השיפוע ואינו מודד בגיא אלא קרקע חלקה למטה וכן בהר מודד המישור שבראשו ואם אין שם קרקע חלקה בגיא ולא מישור בהר אינו מודד כלל אבל הכא מודד כל השפוע דבקרקע חלקה דמי:

ועתה אבאר דברי רבינו דמ"ש ואם הוא כל כך זקוף וכו' כ"כ הרא"ש דהיינו מ"ש רב יהודה דאם חוט המשקולת יורד כנגדו בגיא דמודדו מדידה יפה בקרקע חלקה בגיא ומדלג כל השפוע וכן הדין בהר ובכותל דאם יש מישור בראשו מודד וכו': **ומ"ש** ואם חוט מתרחק מכנגדו ד' אמות ומתלקט עשרה מתוך ה' וכו' היינו מימרא דרבא וכדמשמע מתוך דברי הרא"ש דבמתלקט עשרה מתוך חמש מטריחין עליו בכלונסות ואם אינו יכול להבליעו מקדר ומפרש בגמרא דקידור הוא שמודדו בחבל של ד' אמות וכן יעשה אחד עומד ברגלי ההר למטה וכו': **ומ"ש** ואם הוא משופע יותר וכו' הוא מאי דתניא אין אומרים יקוב את הכותל אלא אומדו והולך לו ואוקימנא בדלא ניחא תשמישתיה ופירש"י

פרישה

(ה) **חוט** המשקולת כו' ומתלקט י' מתוך ה' כו' דהיינו ניחא תשמישתיה:

(ו) **בחבל** של נ' אמה נראה דמיירי שהוא רחב יותר מנ' דאם פחות מנ' היה יכול לחזור לאחוריו וכן אם בצד א' עד מישור של הר היה יכול להבליע בנ' רבינו לא הזכיר מה דינו ונראה פשוט דמשערין באומד הדעת משא"כ בגיא שלא התיר באומד הדעת אם אינו יכול להבליע בנ' משום דיכול למדוד בחבל של ד"א אבל בגמל דלא יכול למדוד בחבל של ד' התירו באומד:

(ז) **למעלה** ממנו ד' אמות לכאורה נראה שעולה למעלה עד שיעור שיהיה מלבו של תחתון עד רגליו של עליון ד"א דאל"כ קשה הא מודדין דוקא בחבל של נ' או של ד' אמות וק"ל:

ובלבו

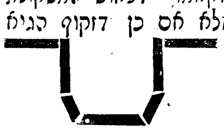
דרישה

נמי לא משום דשכיח גנבי והאי ברייתא דבורגנין איכא לאוקמי באתרא דלא שכיח גנבי עכ"ל ול"כ דלא נעלם שום דבר מעיני הט"ו ושפיר ידע מהא דר' ירמיה וגם מאי דאיכא לאוקמי ברייתא דבורגנין באתרא דלא שכיחי גנבי כל זה לא הספיק לו כלום ליישב דברי הרשב"א ז"ל והכי דייק על רשב"א ז"ל שכתב סתמא לפיכך הבורגנין שעושין שומרי הפירות כו' אין נמדדין ונתן טעם מפני שהם עראי מפני הגנבים ומפני הגשמים ומדסתם ולא פירש דמיירי דוקא בבבל לשונו מוכיח דמיירי בכל מקום אפי' בשאר ארצות והטעם הוא דאף במקום דלא שכיחי גנבי מ"מ שייך טעם דגשמים ששוטפים אותו. וס"ל לרשב"א דאותו טעם דגשמים שייך בכ"מ ולכך תמה עליו הט"ו דא"כ למה אמרו אין בורגנין בבבל משמע בשאר ארצות הוי בורגנין אלא ודאי לא אמרו אלא בבבל דוקא ולא כמשמעות דברי הרשב"א כנ"ל:

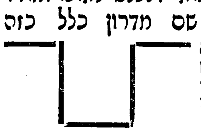
סי' שצט [א] **עיין** בב"י בד"ה ומ"ש ואם הוא משופע ביותר כו' הוא מאי דתניא אין אומרים יקוב את הכותל אלא אומדו והולך לו ואוקימנא בדלא ניחא תשמישתיה ופירש"י דהיינו במתלקט י' מתוך ד' וכדרבא עכ"ל נראה דהרב ז"ל לפום רהיטא כתב רש"י והיה לו לכתוב בשם הרא"ש כי רש"י ז"ל פי' דהאי דאין אומרין יקוב את הכותל אלא משערין באומד מיירי דאין מתלקט י' מתוך ד' ומתניתין דקתני מבליע וחוזר למדתו מיירי דמתלקט י' מתוך ד' וכן הביאו ב"י בשמו זה בהאי לישנא ונראה שרש"י ז"ל פירש כן אליבא דלישנא

מנ' אמה מודדו בחבל של ד"א כדפרישית הגיע לגיא אם חוט המשקולת מתרחק מכנגדו למטה ד"א אז רואים אם יכול להבליעו בחבל של נ' אמה מבליעו ואם לאו מודדו בחבל של ד"א כדפרישית והוא שלא יהא עמוק יותר מאלפים אבל אם הוא עמוק יותר מאלפים מודד הירידה והעלייה של כל השיפוע ואם אין החוט מתרחק מכנגדו ד"א אז אם יכול להבליעו בחבל של נ' אמה מבליעו ואם לאו אינו מודד כלל השיפוע של ירידה ועלייה אלא המישור של מטה ואפילו אם עמוק יותר מאלפים: הגיע להר וכל מה

ופירש"י דהיינו במתלקט י' מתוך ד' וע"פ מה שפירש הרא"ש בכך דאין אומרים יקוב וכו' דהיינו לומר דאין להטריחו בכלונסות וכו': **ומ"ש** הגיע לגיא אם חוט המשקולת מתרחק מכנגדו וכו' הוא ממ"ש וכי אין חוט המשקולת יורד כנגדו עד כמה אמר אבימי ד' פי' ד"א דאם יכול להבליעו מבליעו ואם אינו יכול להבליעו מקדר ודוקא עד אלפים ולא יותר אבל ביותר מאלפים מודד הירידה והעלייה וכמ"ש הרא"ש ללישנא קמא דרב יוסף וסובר רבינו דאף ללישנא בתרא דלא איירי רב יוסף בהכי הכי נקטינן: **ואם** אין החוט מתרחק מכנגדו וכו' היינו לישנא בתר' דרב יוסף דפסקו הפוסקים כמותו דאפילו ביותר מאלפים ואוקימנ' בשחוט המשקולת יורד כנגדו ואם יכול להבליעו מבליעו כמו שפי' הרא"ש ודלא כמ"ש התו' ואם אינו יכול להבליעו מדלג כל השפוע. ודע דהרי"ף כתב וז"ל הגיע לכותל אין אומרים יקוב את הכותל אלא אומדו והולך לו ואי ניחא תשמישתיה מודד מדידה יפה וכ"כ הרמב"ם בפכ"ח מה' שבת ונראה שהיתה גירסתו בגמרא דפריך אהא דתני הגיע לכותל אין אומרים יקוב הכותל אלא אומדו והולך לו והתניא מודדין מדידה יפה ופריק התם ניחא תשמישתיה הכא לא ניחא תשמישתיה וכתב ה' המגיד לשם שזאת היא גירסת הגאונים והרמב"ם ולפי זה ג' דינים בכותל. א' אם לא ניחא תשמישתיה מעבר את רחבו לפי אומד הדעת והולך לו. ב' אי ניחא תשמישתיה מודד כל הכותל מדידה יפה. ג' אם חוט המשקולת יורד כנגדו דהוא זקוף כל כך מודד כל השיפוע ומודד המישור בראשו בלבד מדידה יפה. עוד איתא באלפסי בספרים מדוייקים וכמה עומקו של גיא וכו' עד ואם חוט המשקולת יורד כנגדו עד כמה אמר אבימי ארבעה וכן תני רמי בר יחזקאל ד' וגירסא זו הביא ה"ה לשם וכתב וכן מצאתיה בהלכות ובספר העתים ופירושה היא שהשאלה היתה ללישנא בתרא אליבא דר"י דאמר דבחוט המשקולת יורד כנגדו אפילו יותר מאלפים סוף סוף שיעורא עד כמה והשיב אבימי עד ארבעה ר"ל עד ארבעה אלפים ולא עד בכלל דאם יש בעמקו ד' אלפים אינו מבליעו בחבל של נ' אמה אפילו חוט המשקולת יורד כנגדו וכך פסק הרמב"ם ז"ל שם אבל מה שכתוב בספרי אלפסי בדפוסים ואם חוט המשקולת יורד כנגדו עד כמה אמר אביי וכן תני רמי בר יחזקאל ארבע אמות ע"כ הוא ט"ס ואי אפשר להעמידה. גם ה"ר יונתן היתה גירסתו ופי' ח"ט המשקולת יורד כנגדו עד כמה אמר אביי ארבעה אלא דכתב דפירושו ארבעה טפחים וז"ל כמה טפחים אנו רוצים שיהיו זקופין בכותל זקוף שנאמר שתהא קשה ירידתו לתוכו ונבליענו בחבל נ' ולא נצטרך למודדו אמר אביי ד"ט ויותר כ"ש אבל אם לא היו ד' אלא ג' כיון שהוא עמוק יותר מאלפים אין רשאי להבליעו אלא מקדר אבל לא מדידה יפה כיון שהוא מדרון ואין קרקעיתו שוה וחלק אלא בעלייתו וירידתו מדרון עכ"ל ונראה דה"פ דקאי תלמודא אלישנא בתרא דרב יוסף וקאמר דבחוט המשקולת יורד כנגדו אין רשאי להבליעו אפילו ביותר מאלפים אלא אם כן דזקוף הגיא בשפתו ממש ד' טפחים ואחר כך מתחיל השפוע כזה

וכו' והא דכתב ה"ר יונתן קודם זה דבחוט המשקולת יורד כנגדו עד ד' אמות דנכנס לתוכו ומודד מדידה יפה היינו היכא שאין שם מדרון כלל כזה

ואפילו היה שם מדרון קצת אם אין שפת תחתיתו מתרחקת מכנגד שפת גבהו ד' אמות הו"ל כאילו לא היה מדרון כלל ומודד קרקעיתו בלחוד מיהו איכא לתמוה טובא על פירושו חדא דחוט המשקולת יורד כנגדו בכאן לא יהא פירושו כמו שהוא בדברי שמואל ועוד דלפי גירסתו ארבעה פי' ד"ט לא איירי תלמודא בד' אמות מנ"ל לשיעורא ד' אמות ועוד דהוא ז"ל קורא הקדור קולא ומדידה יפה בקרקעית הגיא בלחוד הוא קורא חומרא ואנן איפכא תנינן דמדידה יפה בקרקעית הגיא דמדלג כל השיפוע ואינו מודדו הוא ודאי קולא וצ"ע אבל העיקר דדעת הרי"ף כדעת הרמב"ם וד' ר"ל ד' אלפים: **הגיע** להר וכו' שם במשנה מבליעו וחוזר למדתו ובלבד שלא יצא חוץ לתחום מ"ט א"ר הונא גזירה שמא יאמרו מדת תחומין באה לכאן ופירש"י בלשון שני כדברי רבינו אבל הפירוש הראשון

חוט המשקולת יורד כנגדו וכו' וכן נמי אמאי דתניא בסמוך הגיע לגיא מבליעו וכדמשמע מדבריו שאכתוב בסמוך אבל לא קאי אהר שלא נזכר שם אלא במשנה. ונראה מדבריו דכותל והר דיניהם חלוקים ולפ"ז נראה דס"ל דכותל וגדר דאמרינן לא כשנפלו היא דאם כן היינו הר אלא בעומדים בבנינם היא ודע דבהא דהר המתלקט איכא תרי לישני בגמרא (כח.) ומשמע מדברי הרי"ף והרא"ש שפסקו כלישנא בתרא וכן פסק הרמב"ם בפכ"ח וכ"כ רבינו ירוחם וכתב שם הרב המגיד דאפשר דה"ה למתלקט עשרה מתוך שם שמבליעו וי"א מודדו מדידה יפה ורבינו לא הזכיר דין זה לפי שכתב בכותל שאם אפשר להשתמש בו מודדו מדידה יפה ונראה דהוא הדין להר עכ"ל. והמרדכי שם והגהות מיימון בפכ"ח מה"ש כתב דלהר"מ נראה דקי"ל כלישנא קמא דאיתא בגמרא שהוא להומרא ומשום דפשיטא דלא קי"ל כהר"מ נגד כל הנך רבוותא לא חששו לכתוב ההוא לישנא:

הגיע לגיא אם חוט המשקולת מתרחק מכנגדו למטה ד"א וכו' גז"ש במשנה (דף כ"ז) הגיע לגיא או לגדר מבליעו וחוזר למדתו ופירש"י מבליעו אם אינו רחב חמשים אמה משפתו לשפתו מלמעלה אע"פ שיש במדרונו הילוך רב אין אומרים תעלה מדת מדרונו למדת התחום אלא יעמוד זה על שפתו מכאן וזה על שפתו מכאן ויבליע מדרונו בחבל אחד ותניא בגמרא (דף כ"ח) היה מודד והגיע לגיא אם יכול להבליע בחבל של נ' אמה מבליעו ואם לאו הולך למקום שיכול להבליעו ומבליעו וצופה וחוזר למדתו ואם היה גיא מעוקם מקדר ועולה מקדר ויורד אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו אבל חוט המשקולת יורד כנגדו מודדו מדידה יפה ונראה מדברי הרא"ש דה"פ אם היה גיא מעוקם ואינו יכול להבליעו כלומר שרחבו יותר מחמשים מקדר והיינו דתנן במתניתין ואם אינו יכול להבליעו בזו אמר רבי דוסתאי ב"ר ינאי משום ר"מ שמעתי שמקדרין בהרים ומשמע דלגאיות נמי קרי הרים אמר רב יהודה ל"ש דמבליע והיכא דאינו יכול להבליע מקדר אלא שאין חוט המשקולת יורד כנ' דו אבל חוט המשקולת יורד כנגדו אם יכול להבליעו בחבל של חמשים אמה מבליעו ואם אינו יכול להבליעו אינו מקדר אלא מודדו מדידה יפה כלומר שאין מדת מדרונו ממעט מדת התחום על ידי קידור אלא נכנס לתוכו ומודד קרקעיתו מדידה יפה כקרקע הלקה ויוצא לשפתו ומשלים מדתו והולך. ואמרינן תו בגמרא וכמה עומקו של גיא אמר רב יוסף אלפים ופירש"י וכמה עומקו ש' גיא. דנימא מבליעו כשהוא רחב נ': אלפים. אבל יותר מכאן אפילו יכול להבליעו אינו מבליע אלא מקדר אבל הרא"ש כתב וכמה עומקו של גיא שהקילו לו להבליע או לקדר אלפים אמה אבל אם הוא יותר מודד ירידה ועלייה מדידה יפה ומשמע לי דמד'דה יפה דקאמר היי' שמודד כל השיפוע דהקרקע חלקה דמיא איתיביה אביי עמוק ק' אמה ורחב נ' מבליעו ואם לאו אין מבליעו הוא דאמר כאחרים דתניא אחרים אומרים אפילו עמוק אלפים ורחב נ' מבליע וא"ד אמר רב יוסף אפילו יתר מאלפים כמאן דלא כת"ק ולא כאחרים התם שאין חוט המשקולת יורד כנגדו הכא בחוט המשקולת יורד כנגדו ולהאי לישנא לא קאי רב יוסף אהבלעה כמו ללישנא קמא דהא השתא לא איירי רב יוסף אלא כשחוט המשקולת יורד כנגדו דאמרי' ביה מודדו מדידה יפה וא"כ הכי קאמר הא דאמרי' כמה יהא עומקו של גיא דכשהחוט המשקולת יורד כנגדו ימדדנו מדידה יפה אמר רב יוסף יותר מאלפי' וכן כתבו התוס' ואמרינן תו בגמ' וכי אין חוט המשקולת יורד כנגדו עד כמה אמר אבימי ד' וכן תני רמי בר יחזקאל ד' ופירש"י עד כמה יתרחק המשקולת מכנגדו דקרי ליה אין יורד ונחמיר ביה וכתב הרא"ש דכיון דשיפועו מגיע עד ד"א צריך להבלעה ולא שני לן בין עמוק ק' לעמוק אלפים דכל שיעורי חכמים כך הם לק' צריך ד"א ולאלפים לא צריך אלא ד"א אע"פ שאין דומה שיפוע דבר מועט לשיפוע דבר מרובה דכיון שהגיע השיפוע לד"א שהוא דבר חשוב בכל מקום צריך לקדר:

וכתב עוד הרא"ש ובגיא לא התירו אומד אלא כשאין חוט המשקולת יורד כנגדו מקדר או מבליע וכשחוט המשקולת יורד כנגדו אם יכול להבליעו בחבל של נ' אמה מבליע ואם לאו אינו מודד כלל שיפוע ירידה ועלייה אלא אם יש מישור מודדו מדידה יפה משלים עליו תחומו ועתה אבאר דברי רבינו על הסדר מ"ש אם חוט המשקולת מתרחק מכנגדו למטה ד"א הוא ממה שאמרו וכי אין חוט המשקולת יורד כנגדו עד כמה אמר אבימי ד'. ומ"ש אם יכול להבליעו פשוט במשנה ובברייתא ואם לאו מודדו בחבל של ד"א זהו מקדר וכבר כתבתי שדעת הרא"ש שאם אינו יכול להבליעו מקדר. ומ"ש והוא שלא יהיה עמוק יותר מאלפים הוא כלישנא קמא דרב יוסף ואפילו ללישנא בתרא דלא איירי רב יוסף בהכי נקטינן כאחרים דהלכה כדברי המיקל בעירוב: **ומ"ש** אבל אם הוא עמוק יותר מאלפים וכו' כבר כתבתי שזהו דעת הרא"ש: **ומ"ש** ואם אין החוט מתרחק וכו' אם יכול להבליעו בחבל של נ' אמה כבר כתבתי שזהו דעת הרא"ש דסבר דכל שהוא יכול להבליעו לא הקילו בו חכמים למודדו מדידה יפה: **ומ"ש** ואם לאו אינו מודד כלל השפוע וכו' היינו מאי דאמר רב יהודה אבל חוט המשקולת יורד כנגדו מודדו מדידה יפה. ומ"ש אפי' אם עמוק יותר היינו כלישנא בתרא דרב יוסף והרמב"ם כתב בפ' כ"ח מה' שבת וז"ל הגיע לגיא אם היה רחבו חמשים אמה מבליעו והוא שיהיה בעומקו פחות מד' אלפים בד"א כשהיה חוט המשקולת יורד כנגדו שא"א להשתמש בו אבל אם אין חוט המשקולת יורד כנגדו אינו מבליעו אא"כ היה עומקו אלפים או פחות מכאן היה גיא מעוקם מקדר ועולה מקדר ויורד עכ"ל וכתב ה"ה שהוא מפרש דכי אמר בגמרא ועד כמה היינו לומר עד כמה יהיה עומקו של גיא ומפרש גם כן דמאי דאמר אבימי ד' הוי כאילו אמר ארבע אלפים ויתר דבריו הם כדברי הגמרא כפשטן ולהרשב"א דעת אחרת בזה שלא כדעת הרא"ש והרמב"ם וכתבו ה"ה בפכ"ח מה"ש והוא דס"ל דגיא נמי בכלל מה שאמרו מתלקט י' מתוך ה' או מתוך ד' ותמה עליו הרב המגיד ז"ל:

הגיע להר וכל מה שהוא ממנו מכנגד העיר הוא רחב מנ' אמה וכו' משנה שם בפרק כיצד מעברין (דף כח) מבליעו וחוזר למדתו ובלבד שלא יצא חוץ לתחום ופירש"י לשון ב' שלא יצא חוץ לתחום אם היה ארוך וראשיו יוצאין חוץ לתחומי העיר ואין יכול להבליעו בחבל כנגד התחומין מפני רחבו ויכול להבליעו שלא כנגד התחומין לא יצא להבליעו שם גזירה שמא יאמרו מדת תחומין של צדי העיר בא לכאן. ודע שאע"פ שרבינו כתב זה בהר ה"ה לגיא והכי תניא בגמרא וכ"כ

דרישה

דלישנא קמא דרבא דסברי דמתלקט י' מתוך ד' צריך להבליעו או לקדר ובמתלקט י' מתוך ה' צריך למדוד כל השיפוע דבקרקע חלקה היא וכמו שפירשו שם התוס' בהדיא ולדידיה לא מצי לפרש דהאי אין אומרין יקוב הכותל אלא אומדו איירי במתלקט י' מתוך ד' דא"כ היה צריך להבליעו או לקדר ולכך מוקי רש"י ז"ל בדאין מתלקט ד' אבל ללישנא בתרא דסברי במתלקט י' מתוך ה' צריך להבליעו או לקדר והמתלקט י' מתוך ד' אומדו והולך א"כ האי דלא יקוב בכותל אלא אומדו איירי ג"כ במתלקט י' מתוך ד' לכך אומדו דאנן קי"ל כההיא לישנא וכמו שהביא ב"י בסי' זה וכך הם דברי הרא"ש בהדיא בפרק כיצד מעברין דף כ"ח דלישנא בתרא דרבא היא לא יקוב בכותל דאוקמי בגמרא בדלא ניחא תשמישתיה מיירי במתלקט י' מתוך ד' וע"ש מ"ש ב"י ושם על דברי רש"י ועושין התחומין מרובעים כדי שיהא אלפים לצדדין כבאמצע ולא עגולין שיהיה להם אלפים באמצע ובצדדין הם מתמעטין כדרך כל עיגול עכ"ל וכתב דאין לפרשו כפשוטו שהרי אם לצד אחד מהעיר אנו נותנים לו אלפים אמה כשנעגל כל סביבות העיר ממקום שכלו אותן אלפים אין עגול גמור ודבר פשוט היא שבצד זווית מתמעטין מאלפים וצ"ל דלאו עגול גמור קאמר אלא ר"ל כשאנו נותנין לו אלפים לכל רוח ואפילו לזווית דהוי ג"כ עגולה קצת ואפ"ה לצדדי העיר יהיה אלפים והא דקאמר אם לצד אחד מהעיר אנו נותנין בו' נראה דל"ד לצד א' קאמר וכמ"ש אח"כ בהדיא לכל סביבות העיר וכמו שפירשתי וזהו שסיים דבריו להשתכר בזווית האלכסון אנו מרבעין התחומין וק"ל. ב"י הביא דברי ה"ר יונתן וקיצר בלשונו ולכאורה דבריו תמוהין קצת ובתחלה מעתיק דברי ה"ר יונתן כסדרן בריש פ' כיצד מעברין כתב ז"ל והעיר מרובעת עסקינן שאין בה אלא אלפים על אלפים שאם איכה מרובעת כגון שהיא ג' אלפים על אלפים לא יהיו מרובעין התחומין דוקא שלא יהא ארכן כרחבן או שנאמר שניתן לרחבן כמו לארכן אלא כך יהא דינן על כל פני העיר רחבן אלפים ומשך התחומין כמשך כל העיר ואם היתה עיר קטנה שאין לה אלא אלף אמה אין לה לתחומיה בכל רוח אלא טבלא ארכה אלפים ורחבה אלף כרוחב העיר רק במדת הקרנות הן שוות עיר של אלף על אלף ועיר של אלפים על אלפים כו' עכ"ל ה"ר יונתן ותמה עליו ב"י דאטו מפני שהעיר קטנה שאין לה אלא אלף יגרע שיעור התחומין מי גרע ממי ששבת בבקעה שזכה לו מקומו ד' אמות ואלפים לכל רוח מרובעים כו' ותירץ בדרך נכונה והאמת אתו אבל מ"מ תמה אני עליו מה עלתה על דעתו לתמוה על הר"י הרי משמעות דבריו המה כמ"ש ב"י עצמו לבסוף ודבר פשוט הוא ונלע"ד לפרש שכך הוא דעתו של ב"י דמעיקרא סבר דפירוש ארכן ורחבן דסיפא הוי דומיא דפי' ארכן ורחבן דרישא דקאמר שאם איכה מרובעת כגון שהיא ג' אלפים על אלפים כו' על כל פני העיר רחבן אלפים ומשך התחומין כמשך כל העיר וע"כ צ"ל דתחומין של צד העיר קורא ארכן ותחומין של חוץ לעיר ר"ל מדת התחום שהולכין מן העיר ולחוץ ומשך התחומין במשך כל העיר ר"ל מדת התחום שהולכין לצד העיר הם כמשך כל העיר שהיא ג' אלפים וס"ד דב"י דכיון דפירוש ארכן ורחבן דרישא כך הוא ע"כ צ"ל דארכן ורחבן דסיפא קאמר אם היתה עיר שאין לה אלא אלף אמה אין לה לתחומיה אלא טבלא ארכה אלפים ורחבה אלף פירושו ג"כ כמו ברישא ומיירי בעיר שארכה אלפים ורחבה אלף וארכה אלפים דקאמר ר"ל מדת התחום של צד העיר ורחבה אלף דקאמר ר"ל מדת התחום שהולכין לחוץ לעיר לכך תמה וכי גרע ממי ששבת בבקעה כו' ותירץ דארכן ורחבן דסיפא לא הוי פירושו דומיא דארכן ורחבן דרישא ונתן טעם נכון לזה וזה טעמו דלכל צד המרובה קרוי ארכן והקצר ממנו קרוי רחבן

מה שהוא ממנו מכנגד העיר הוא רחב מנ' אמה שאינו יכול להבליעו וכגון שהוא במזרח העיר וכל אורך מזרח העיר אינו יכול להבליע אם יכול להבליעו בתוך אלפים של צד צפון או דרום ילך שם ויבליעו כיון שהוא עדיין בתוך התחום של צד צפון העיר אבל אם אינו יכול להבליעו בתוך אלפים של צד העיר לא יתרחק יותר לצד העיר כדי להבליעו : לא ימדוד אלא אדם מומחה ובקי במדידה מדד ומצא מדתו במזרחית צפונית יתירה על שכנגדה קרן מזרחית דרומית מותח החוט של סימן התחום מזה לזה באלכסון מדדו שנים במקום אחד והוסיף אחד על חבירו הולכין אחר המרבה (ה) ובלבד שלא יוסיף יותר ממדת העיר ואלכסונה (א) ועושין אותה כטבלא מרובעת פי' שמודד על פני כל אורך העיר למזרח אלפים אמה לחוץ וכן לצפון ואח"כ רואין כאילו היתה טבלא מרובעת בקרן למלאותו ונמצא דתחום בקרן אלפים ואלכסון שהם אלפים ות"ת אבל לא ימדוד מאמצע הקרן אלפים באלכסון וכן בקרן שכנגדו ויתן החוט מזה לזה שא"כ מפסיד הת"ת שבקרן וגם לא יהיה התחום כנגד העיר אלא אלף ותכ"ח ור"ת פירש דמדת התחום כנגד העיר אלפים ואלכסונן שהוא אלפים ות"ת ולא נהירא :

אפילו

ב"י

וכ"כ הרמב"ם ופשוט הוא : **לא** ימדוד אלא אדם מומחה משנה שם אין מודדין אלא מן המומחה וכתב רש"י ה"ג אין מודדין אלא מומחה בקי במדידה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל והרי"ף גורס אין מודדין אלא מן המומחה ופי' מומחה מלשון ומחה כלומר מקום שוה ומישור ורבינו כתב לעיל כפירוש הרי"ף וכאן כתב כפירוש רש"י והרמב"ם למימרא דיש לחוש לדברי שניהם ולעיל כתבתי בשם הרב המגיד שפירש"י והרמב"ם עיקר :

ומ"ש ומדד ומצא מדתו במזרחית צפונית יתירה על שכנגדה וכו' במשנה הנזכר ריבה למקום אחד ומיעט למקום אחר שומעין לו למקום שריבה ופירש"י שומעין למקום שריבה. ומוציא מדה הקצרה כנגדה ואנו תולין שלא מתח החבל כל צרכו ותניא בתוספתא צריך למתוח החבל בכל כחו ובגמרא למקום שריבה אין למקום שמיעט לא אימא אף למקום שריב' ופירש"י למקום שריב'. בתמיה והלא יש בכלל מאתים מנה ובמשנה כתב ריבה למקום אחד ומיעט למקום אחר שנמצאו סימני תחום קרן זה ארוכין ובולטין מכנגד סימני תחום קרן שכנגדו שומעין לו למקום שריבה ומוציאין מדה הקצרה כנגדה ואנו תולין שמפני שלא מתח החבל כל צרכו נתקצרה והרא"ש הקשה על פירוש זה ופירש הוא למקום שריבה אין למקום שמיעט לא דמשמע ליה שהולכין הכל אחר המרובה ואף במקום הקצרה ומוציאין את המדה כנגד המרובה ואמאי שמא לא טעה המועט כי מצא דרך מדתו הר או גיא שהיה צריך לקדר או למודדו מדידה יפה ולא נתלה בטעות ומשני אימא אף למקום שריבה תולין להקל ולא נאמר שטעה להאריך וכ"ש שתולין למקום שמיעט להחמיר ומניח הציון באלכסונא ממקום שריבה למקום שמיעט ודברי רבינו כפירוש הרא"ש והרשב"א כתב כפירש"י והרמב"ם בפרק כ"ח כתב היה לנו תחומי שבת מוחזקים ובא מומחה ומדד ריבה בתחום מהם ומיעט בתחום שומעין לו בתחום שריבה עכ"ל והיה נראה לכאורה שדעתו לומר שאין שומעין לו במקום שמיעט אבל א"א לומר כן שהרי אמרו בגמרא אימא אף למקום שריבה וכ"כ הוא ז"ל בפירוש המשנה וז"ל מה שאמרו שומעין למקום שריבה פירשו אותו בתלמוד שאם אמר שבכאן הוא תחום שבת והוא פחות מן השיעור שהיינו חושבין או אם אמר שבכאן תחום שבת והוא יותר ממה שהיינו חושבים כמו כן נסמוך עליו שהוא יותר ממה שהיינו חושבים קודם לכן ע"כ וא"כ צריך לפרש במ"ש שומעים לו בתחום שריבה לרבותא נקטיה דאע"פ שהוא מיקל שומעין לו וכ"ש ששומעין לו בתחום שמיעט דהוי להחמיר : **מדדו** שנים במקום אחד והוסיף אחד על חבירו וכו' ג"ז במשנה הנזכר ריבה לאחד ומיעט לאחר שומעין למרובה ומפרש בגמרא דה"ק ריבה אחד ומיעט אחד שומעין לזה שריבה אמר אביי ובלבד שלא ירבה יותר ממדת העיר ואלכסונה ופירש"י דאפילו ריבה שיעור גדול דליכא למיתלי במתיחת החבל תלינן בטעות האלכסון דאמרינן זה היה בקי במדידה והניח טבלא של תחומין כנגד הקרן באלכסון וזה מדד אלפים מאמצע הקרן והפסיד את הזויות כל אלכסון של אלפים אבל אם ריבה יותר בכך אין לנו במה לתלות וכ"כ הרמב"ם בפכ"ח מהלכות שבת וז"ל כיצד בעת שריבה זה נאמר שמא הראשון מקרן אלכסון של עיר מדד האלפים ולפיכך מיעט מדתו ונמצא צלע התחתון בינו ובין המדינה פחות מאלפים וזה האחרון מדד האלפים מצלע המדינה ואין מחזיקים על אחד שטעה ביותר על זה לפיכך אם ריבה זה האחרון יותר על הראשון אפי' בתק"ק בקירוב שומעין לו ביותר על זה אין שומעין לו עכ"ל וטעמו משום דכל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא ולפ"ז כשתמדוד מצלע העיר אלף ותכ"ח אמה ותבא למדוד מקרן אלכסון של עיר יהיו אלפים משום דהרי חומשי דאלף ותכ"ח הם תקע"ב ואע"פ שכתב תק"ק כבר כתב הרשב"א דלאו דוקא וכל שעולה יותר מע' קרי להו פ' והרב המגיד למד עליו זכות דאמתא בריבועא הוי באלכסונא טפי מאמתא ותרי חומשי לפי שהכלל האמיתי הוא שהאלכסון הוא גדר מרובע שתשבורתו הוא כפל מהמרובע הראשון שהאלכסון יוצא ממנו כגון מרובע ה' על ה' שתשבורתו כ"ה אלכסונו גדר מרובע שתשבורתו נ' וא"כ בהכרח הוא יותר מז' שהם ה' אמות וב' חומשים לפי שתשבורת ז' על ז' אינן אלא מ"ט ויש לזה מופת והעלה שלפי החשבון האמיתי יהיה תקפ"ה ועוד ולא נעלם זה מעיני רבינו אבל רצה להחמיר באותן ה' אמות וכ"ל שטיבוש ספרים הוא וצריך להיות בתקפ"ה ואם יש שנוכחתו כך הוא האמת לפי שאין דרך רבינו לכתוב בקירוב בחשבון שיוכל להוסיף או לגרוע ממנו אפילו אמה אחת עכ"ל וטעמו של הרב המגיד לפי שנאמר שהראשון מדד מקרן אלכסון העיר אלפים וכשנמדוד מצלע העיר תכלה מדת האלפים ההם לסוף אלף ותט"ו לפי שתשבורת אלפים על אלפים הם ארבעה סכומים שכל כך עולה אלף פעמים אלף הנקרא בלע"ז קוהינט"ו לפי שבאלפים יש מאתים עשיריות וכל עשירית מהם עולה בתשבורת ד' אלפים סך הכל ד' פעמים אלף פעמים אלף שהם ד' ככים. ואלף ותט"ו פעמים אלף ותט"ו עולה ב' ככים וב' אלפים וקקכ"ה כיצד באלף ותט"ו יש קמ"א עשיריות וחצי וכל עשירית מהם עולה י"ד אלפים וק"ן וקמ"א פעמים וחצי י"ד אלף וק"ן עולים ב' ככים ואלפים וקקכ"ה הרי שאפשר שהשני ירבה על הראשון תקפ"ה והרמב"ם לא דק בה' אמות ולהורא' ה"א דלא דק ואפשר שלפי שכפי החשבון אמתא ותרי חומשי הנזכר בתלמוד עולה התוספת לתקע"ב ולחשבון חכמי המדות עולה תקפ"ה כתב הרמב"ם תק"ק בקירוב ואהא דאמר אביי ובלבד שלא ירבה ממדת העיר כתב הרא"ש וז"ל ריבה לאחד ומיעט לאחר מיירי שבצד אחד ממש מדדו שניהם ולא כמו רישא דאיירי בב' מקומות מרוח אחת ואמר אביי ובלבד שלא ירבה וכו' שאם הרחיק אחד ציון שלו יותר מהראשון כמדת העיר ואלכסונה אמרינן האחד בשעה שמדד היתה העיר קטנה ולא היו כי אם בתים מועטים בקרן מערבית דרומית ואח"כ ניתוספו על העיר דיורים גדולים ומדד מקרן מזרחית צפונית אלפים אמה נמצא שנתרבית מדתו כמדת העיר שניתוספה ואלכסונה : ועושין אותה כטבלא מרובעת במשנה שם ואע"פ דבפרק מי שהוציאוהו פליג ר' חנינא בן אנטיגנוס פשיטא דלא קיימא לן כוותיה אלא כתנא קמא : **ומ"ש** שהאלכסון אלפים הוא ת"ת הוא ע"פ מה שאז"ל כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא ותרי חומשי דאלפים הוי ת"ת : **ומ"ש** אבל לא ימדוד מאמצע הקרן אלפים באלכסון וכו' וגם לא יהיה התחום כנגד העיר אלא אלף ותכ"ח היא ג"כ עפ"ז דתרי חומשי דאלף ותכ"ח הוי תקע"ב וכמו שנתבאר בסמוך :

ומ"ש ור"ת פירש דמדת התחום כנגד העיר אלפים ואלכסונן וכו' כ"כ התו' והרא"ש בפ' מי שהוציאוהו בשמו והקשה עליו הרא"ש וזהו שכתב רבינו ולא נהירא וגם הרב המגיד כתב בפ"ז שדעת הרמב"ם שלא כדברי ר"ת ושכן נראה לו גם כן והביא הכרע לדבר (ג) : **ואהא** דתנן כיצד מעברין את הערים וכו' ועושין אותה כטבלא מרובעת כדי שיהא נשכר את הזויות פירש"י בעיר מרובעת עסקינן שאין בה אלא אלפים על אלפים דהוי נמי תחומין מרובעות

ב"ח

הראשון דחזוה התוס' : **לא** ימדוד אלא אדם מומחה ובקי במדידה כך היה גורס רש"י במשנה אין מודדין אלא מומחה ובקי במדידה ובתחלת הסימן כתב רבינו הדין ע"פ גירסת ר"ת אין מודדין אלא מן המומחה וכאן כתב ע"פ גירסת שאר גדולי עולם רש"י והרמב"ם והשותים מימיהם וכוונת רבינו דתרווייהו הילכתא נינהו :

מדד ומצא מדתו במזרחית צפונית וכו' משנה שם ע"פ פי' הרא"ש דלא כפי' רש"י דלא תלינן בטעות אלא אמרינן דפגע בהר או בגיא שהיה צריך לקדר או למודדו מדידה יפה ולדלג השיפוע ולכך מיעט במקום זה וריבה במקום אחר ומותח התחום מזה לזה באלכסון וכן פי' התוס': **מדדו** שנים במקום אחד וכו' ג"ז משנה שם בכיפא וכמו שפירש התו' והרא"ש דלא תלינן בטעות אלא אמרי' דהראשון כשמדד היתה העי' קטנה ולא היה כי אם בתים מועטי' בקרן מערבית דרומית ואח"כ ניתוספו על העיר דיורים ונעשית גדולה ומדד מקרן מזרחית צפונית אלפים אמה נמצא שנתרבית מדתו כמדת העיר שנתוספה ואלכסונה : **ועושין** אותה כטבלא מרובעת וכו' משנה בפרק כיצד מעברין ועושין אותה כטבלא מרובעת כדי שיהא נשכר את הזויות ובפ' מי שהוציאוהו (דף מ"ט) במשנה תנן דפליגי בהא ת"ק ור"ח בן אנטיגנוס והלכה כת"ק וכסתם משנה דבפ' כיצד מעברין : **ומ"ש** ור"ת פי' כ"כ התו' בשמו פ' מי שהוציאוהו (דף כ"א) בד"ה כזה יהו וכ"כ הרא"ש בשמו והקשו עליו ע"ש גם בספרי רבינו כתב ולא נהירא אבל בספרים ישנים ליתיה להאי ולא נהירא . הב"י הביא דברי רש"י ודברי ה"ר יהונתן והקשה עליו וז"ל ולא הבנתי דבריו דאטו מפני שהעיר קטנה שאין לה אלף אמה יגרע שיעור התחומין מי גרע ממי ששבת בבקעה שזכה לו מקומו ואלפים אמה לכל רוח מרובעות וכו' עכ"ל ותימה דהלא מבואר מדברי ה"ר יהונתן באותו דיבור דמפרש כאן כמ"ש הוא גופיה בס"פ כיצד מעברין אמתניתין דאנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה דאם שבת במקום שהוא מכויים וכו' דמביא ב"י כיוצא משם לדבריו דכתב שם יש לו חוצה להם אלפים אמה לכל רוח כרוחב אותו מקום אם מעט ואם הרבה וזהו ממש כמ"ש ה"ר יהונתן בר"פ כיצד מעברין ומה שהקשה ב"י ממי ששבת בבקעה הוא תימה דהא פשיטא שגם בשבת בבקעה שזכה לו ד' אמות אין נותנין לו אלא אלפים אמה לכל רוח באורך על רוחב ד' אמות בלבד ואח"כ נותנין לו אלפים על אלפים בכל קרן וקרן וכן היא דעת רש"י שכתב דטבלא מרובעת בעיר מרובעת עסקינן שאין בה אלא אלפים על אלפים וכו' ואם אינה מרובעת כגון שהיא יתירה על אלפים לארכה או פחותה מאלפים לא הוו מרובעים וכו' שהרי רחבן למדת העיר היא אם קטנה אם גדולה וארכן אלפים וכו' עכ"ל וב"י כתב וז"ל ורש"י שכתב שהרי רחבן למדת העיר היא אם קטנה אם גדולה וארכן אלפים לאו בקטנה מאלפים מיירי דהא ודאי רוחב התחומין יותר ממדת העיר היא וכו' א"כ מבואר מלשונו זה שהבין דאפי' בעיר קטנה שאינה אלא אלף על אלף או פחות נותנין לכל רוח אלפים על אלפים דלפ"ז לעולם אין תחום העיר אפילו היא קטנה או אפילו אין לו אלא ד' אמות אינו פחות משטח אלפים על שטח אלפים ולא ידעתי מנין לו זה דכל הסוגיות אין משמען אלא שנותנין לו אלפים לכל רוח באורך אבל ברוחב אין נותנין אלא כשיעור מקומו ששבת בו בין שאינו אלא ד' אמות ובין שהוא כמה אלפים וכך משמע להדיא ברמב"ם פ' כ"ז מה"ש . עוד כתב על פירש"י שכתב עושין התחומין מרובעות ולא עגולין כדי שיהא להם אלפים כבאמצע וכו' דאין לפרשו כפשוטו וכו' ולא ידעתי למה דלענ"ד כפשוטו הוא דדעת רש"י הוא לומר דכשהעיר יש לה פיאות ואתה עושה תחומיה עגולין מסביב אז מחוץ לעיר אין לו אלפים לצדדין כבאמצע פי' כנגד האמצעי של עיר :

ואפילו

דרכי משה

שצט (א) מדברי הרא"ש נראה דקאי על אלכסון העיר כי אמרינן בשעה שמדד הראשון היתה העיר קטנה ולא היו כ"א בתים מועטים בקרן שמדד משם ואח"כ נתוספו דיורים בעיר ונעשית גדולה ומדד משם ונתוספה המדה וכ"כ התוספות ומדברי הרמב"ם נראה דקאי על אלכסון המדה שכתב דאם ריבה האחד יותר מחבירו אי עודף אלכסון של אלפים אמה תלינן שטעה ויותר לא תלינן . וכתב המ"מ ששיעור זה הוא תקפ"ה אמה ודעת רש"י כדעת הרמב"ם ודעת הרשב"א שהוא כת האלכסון שהוא תקע"ב אמה וכ"כ רבי' למטה לא יהיה כנגד העיר רק אלף ותכ"ח דהיינו שחסרים תקע"ב אבל המ"מ כתב שם בראיות ומופתים שהחסרון הוא תקפ"ה : (ב) וכתב הכלבו בשם הר"מ אדם שמודד אלפים אמה לתחום

פרישה

(ה) **ובלבד** שלא יוסיף יותר ממדת העיר ואלכסונה ז"ל הר"ש שאם הרחיק א' ציון שלו במדת העיר ואלכסונה מהראשון אמרינן הא' בשעה שמדד היתה העיר קטנה **ולא** היה בה כ"א בתים מועטין בקרן מערבית דרומית (פי' העיר כאשר היא עתה לפנינו גדולה **לא** היתה מתחלה כ"כ גדולה כ"א קרן מערבית דרומית של העיר הוו היתה אז מיושב ומזרו

אז

דרישה

רחבן ולהכי ברישא לפי שאורך העיר ג' אלפים וע"פ כולה יש לו להלוך אלפים חוץ לעיר ולצד העיר מקצה אל קצה יש לו להלוך ג' אלפים להכי קרי לאלפים אמה רחבן שהמועט נקרא רוחב וג' אלפים קרי ארכן שהמרובה נקרא אורך אבל בסיפא הוי איפכא דמיירי מעיר קטנה שאין לה אלא אלף על אלף ועל פני כולה יש לו להלוך אלפים חוץ לעיר ולצד העיר מקצה

אל

ואפילו עבד ושפחה נאמנים לומר ע"כ תחום שבת אבל קטן לא ונאמן לומר אחר שיגדיל שידע בקטנו שעד כאן תחום שבת:

ת מי שישב בדרך לנוח (ה) והשכה לו ולא ידע שהוא בתחום העיר ואח"כ מצא עצמו בתהומה הרי הוא כאנשי העיר שיהא כולה לו כד' אמותיו ויש לו אלפים לכל רוח:

תא מי שישן בדרך והשכה לו קנה שביתה במקומו ויש לו אלפים אמה לכל רוח ודוקא באדם וטעמא משום הואיל ואילו היה ניעור היה קונה (א) ישן נמי קונה אבל חפצי הפקר שדומין לאדם הישן אינן קונין שביתה והן כרגלי הזוכה בהן תחלה שיכול להוליכן למקום שילך הוא אבל חפצי עכו"ם קונין שביתה במקומן (ב) אע"פ שבעליהם לאו בני שביתה נינהו גזירה חפצי עכו"ם אטו חפצי ישראל ואם הוציאן עכו"ם חוץ לתחומן והביאן לעיר יכולין לטלטל בכולה שכולה כד' אמות ובלבד שתהא מוקפת לדירה וסתם עיירות מוקפות לדירה שבונין בתים תחלה ואח"כ מקיפין אותם אבל כתם מבצרים אינן מוקפין לדירה:

חריץ

ואפילו עבד ושפחה וכו' משנה שם סוף (דף כ"ח) והטעם דאעפ"י שהחמירו חכמים שלא לצאת חוץ לאלפים אמה כי מן התורה אין אסור אלא חוץ לי"ב מיל אפ"ה לא החמירו בכל הדברים אלא להקל לפעמים כגון בעבד ובשפחה אבל קטן אינו נאמן והא דכתב רבי' יהונתן ואפילו עבדים וקטנים נאמנים טעות סופר הוא וצ"ל עבדים ושפחות נאמנים והא דאיתא בפ"ב ואלו נאמנים להעיד בגודלן מה שראו בקטנן זהו כ"י של אבא ועד כאן היינו מהלכין בשבת ומוקי לה והוא דיש גדול עמו אלמא דגדול בפני עצמו לא מהימן כתבו התוס' והרא"ש דלא קאי אתחום שבת ע"ש (בדף כ"ט) בד"ה אפילו עבד:

ת מי שישב בדרך וכו' משנה בפ' מי שהוציאוהו (דף מ"ה) פליגי בה ר"מ ור"י ופסק הלכה כר' יהודה לגבי ר"מ וע"פ פירש"י שלא נתכוין לקנות שביתה במקום שישב בדרך אלא ישב לנוח קצת שהיה עיף והיתה דעתו שאח"כ ילך לעיר זו וחשכה לו שם וכשעומד ראה שהוא סמוך לעיר ובתחומה ה"ה כאנשי העיר וכו' דכיון שאילו היה יודע שהעיר תוך תחומו לא היה קונה שביתה אלא עם בני העיר ה"ה כמי שקנה שביתה עמהם:

תא מי שישן בדרך וחשכה לו וכו' משנה פ' מי שהוציאוהו (דף מ"ה) פליגי בה ריב"נ וחכמים ובגמרא אריב"ל הלכה כריב"נ והלכה כדברי המיקל בעירוב והרתי למה לי צריכי דאי אשמועינן הלכה כריב"נ ה"א בין לקולא ובין לחומרא פי' לקולא כגון אדם ישן דאי לא קנה שביתה לא נפיק מד' אמות לחומרא כגון כלי הפקר א"א קונין שביתה אסור להוליכן למקום שעירב זה המוצאן אלא אלפים הוא דאית להו לכל רוח קמ"ל כדברי המיקל בעירוב באדם הוא דהלכתא כוותיה דכיון דניעור קנה ישן נמי קנה אבל בכלים לית הילכתא כוותיה ולימא הלכה כדברי המיקל בעירוב הלכה כריב"נ ל"ל כד"א ה"מ יחיד במקום יחיד ורבים במקום רבים אבל יחיד במקום רבים אימא לא פי' כגון ריב"נ דפליגי רבנן עליה אימא לית הילכתא כוותיה:

ומ"ש אבל חפצי עכו"ם וכו' ג"ז שם סוף (דף מ"ז) פלוגתא דשמואל ור' יוחנן ואפסיקא שם הלכה כר' יוחנן:

חריץ

מרובעות אם אינה מרובעת כגון שהיא יתירה על אלפים לארכה או פחותה מאלפים לא הוו מרובעים דתחומין מרובעים לאו דוקא שיהא ארכן כרחבן שהרי רחבן למדת העיר היא אם קטנה אם גדולה וארכן אלפים אלא מרובעים דקתני למעוטי עגולים כדי שיהא נשכר את הזויות:

והה"ר יהונתן כתב שאם אינה מרובעת כגון שהיא שלשת אלפים בארכה וכו' ואם היתה עיר קטנה שאין לה אלף אמה אין לה לתחומה אלא טבלא ארכה אלפים אמה ורחבה של אלף אמה רק במדת הקרנות הן שוות עיר של אלף על אלף ועיר שהיא אלפים על אלפים וכו' ולא הבנתי דבריו דאטו מפני שהעיר קטנה שאין לה אלא אלף אמה יגרע שיעור התחומין מי גרע ממי ששבת בבקעה שזוכה לו מקומו ד"א ואלפים אמה לכל רוח מרובעות ואם כן בעיר קצרה וארוכה כנגד כל צדדי העיר יש לו אלפים אמה נמצא שאם היא ארוכה שלשת אלפים ורחבה אלפים שהוא מהלך חוץ לעיר ממזרח למערב שבע אלפים ג' אלפים שכנגד העיר ואלפים לצד מזרח ואלפים לצד מערב ומן הצפון לדרום מהלך ו' אלפים אלפים שכנגד העיר ואלפים לצד צפון ואלפים לצד דרום ואם היה ארכה אלפים ורחבה אלף מהלך ממזרח למערב ששה אלפים אלפים שכנגד העיר ואלפים לצד מזרח ואלפים לצד מערב ומן הצפון לדרום מהלך ה' אלפים אמה אלף שכנגד העיר ואלפים לצד צפון ואלפים לצד דרום ורש"י שכתב שהרי רחבן למדת העיר היא גם קטנה אם גדולה וארכן אלפים לאו בקטנה מאלפים מיירי דהשיא ודאי רוחב התחומין יותר ממדת העיר אלא כשהיא אלפים קרי קטנה וכשהיא יותר מאלפים קרי גדולה וה"ק בין שהיא בת אלפים או יותר מאלפים כנגד כל צדדי העיר יש לו אלפים אמה ובדפריסית וכ"כ ה"ר יונתן עצמו בס"פ כיצד מעברין אמתני' דאנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה אם שבת במקום שהוא מסויים כגון תל שהוא גבוה י' או חריץ שהוא עמוק י' וכו' יש לו חוצה להם אלפים אמה לכל רוח כרוחב אותו מקום ששבת אם מעט ואם הרבה וצ"ל דה"ק הרב ר' יונתן שאם אינה מרובעת כלומר שאינה אלפים על אלפים מצומצמים אלא היא ארוכה ג' אלפים ורחבה אלפים על פני כל העיר רחבן אלפים ומשך התחומין במשך כל העיר פי' לאורך התחומין קרי רחבן כלומר על פני כל העיר לכל רוח יש לו תחומין אורכן אלפים ורחבן במשך אורך כל העיר ולא בתחומין של צד רוחב העיר מיירי דכיון דהיא רחבה אלפים נמצא אורך התחומין ורחבן שוה אלא בתחומין של צד אורך העיר ע"פ רחבה מיירי ולפי שאורך העיר ג' אלפים אמה וע"פ כולה יש לו להלך אלפים אמה חוץ לעיר נמצא שיש לו באותו רוח אלפים אמה רחבן דהמועט נקרא רוחב והמרובה נקרא אורך. ואם היתה קטנה שאין לה אלא אלף אמה פירוש אלף על אלף אין לה לתחומיה בכל רוח אלא טבלא ארכה אלפים ורחבה אלף כרוחב העיר רק במדת הקרנות הן שוות וכו' וא"ת היינו מ"ש ברישא בעיר מרובעת עסקינן י"ל דלא דמי דהתיא הויא אלפים על אלפים כרוחב התחומין ולא דמיא להא:

ומ"ש רש"י ועושין את התחומין מרובעין כדי שיהא אלפים לצדדין כבאמצע ולא עגולין שיהא להם אלפים באמצע ובצדדים הן מתמעטין כדרך כל עיגול אין לפרשו כפשוטו שהרי אם לצד אחד מהעיר אנו נותנין לו אלפים אמה כשנעגל כל כצידות העיר ממקום שכלו אותם אלפים אין ספק שלכל צדדי העיר יהיה אלפים אלא היינו לומר שכשאנו נותנים לו אלפים אמה לכל כצידות העיר עגולות הוא מפסיד הזויות וכשהן מרובעות הוא נשכר הזויות דכל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא נמצא שכשיוצא מהעיר כנגד הזויות ללכת באלכסון הוא מהלך אלפים ות"ת אמה ואם היו עגולות לא היה יכול להלך בשום צד מצדדי העיר אפילו אמה אחת יתירה על אלפים וכן מבואר בדבריו שם בגמרא בברייתא:

אפילו עבד ושפחה נאמנים וכו' משנה בפרק כיצד מעברין (דף כ"ח):

ומ"ש אבל קטן לא ונאמן לומר אחר שיגדיל וכו' ז"ל הרא"ש שם אהא דתנן אפילו עבד ושפחה נאמנין אבל קטן לא מהימן כדתנן בפ"ב דכתובות (כח.) אלו נאמנין להעיד בגדלן מה שראו בקטנן ע"כ היינו מהלכין בשבת משמע דוקא כשהוא מעיד כשהוא גדול מה שראה בקטנותו אבל בעודו קטן לא מהימן והא דאמרינן עלה בגמרא והוא שיש גדול עמו לאו אכולהו קאי דהא השיב התם לענין תחום שבת אפי' גדול לחודיה מהימן דאפי' עבד ושפחה מהימני כדתנן הכא וע"כ לא קאי כמי אהא דקתני התם ושהיה איש פלוני יוצא מבית הכפר וטובל ואוכל בתרומה דהא מוקי לה התם בתרומה דרבנן ובהא גדול לחודיה מהימן כיון דאין מעלין מתרומה דרבנן ליוחסין עכ"ל וכ"כ הר"ן בספ"ב דכתובות:

ת מי שישב בדרך וכו' משנה בפרק מי שהוציאוהו (דף מ"ה) מי שישב בדרך ועמד וראה והרי הוא סמוך לעיר הואיל ולא היתה כוונתו לכך לא יכנס דר"מ רבי יהודה אומר יכנס כלומר שאע"פ שלא היה יודע שהעיר בתוך תחומו ונתכוין לשבות במקומו כדקתני שלא היתה כוונתו לכך כיון שאילו היה יודע שהעיר תוך תחומו לא היה קונה שביתה אלא עם בני העיר הרי הוא כמי שקנה שביתה עמהם ונכנס לעיר ומהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה וידוע דהלכה כרבי יהודה ומדברי הרמב"ם וה"ה בפכ"ו נראה דהכ"ע בשהיה דעתו לילך למדינה זו ולפיכך קנה שביתה עם בני המדינה כמותן שהרי נכנס עמהם בתחום אבל אם לא היה דעתו ליכנס למדינה זו קנה שביתה במקומו ומשם יש לו אלפים אמה לכל רוח ואם כלים אלפים אמה ממקום שביתתו בחצי העיר אינו מהלך בעיר יותר מחציה וכתב שם ה"ה בשם הראב"ד והרשב"א שאם היה נעור והוציא בשפתיו ואמר תהא שביתתי במקומי הרי עיקר שביתתו מאנשי העיר כלומר ואפילו היה דעתו לילך למדינה זו נמי:

תא מי שישן בדרך וכו' משנה בפרק מי שהוציאוהו (דף מ"ה) מי שישן בדרך ולא ידע עד שחשכה יש לו אלפים אמה לכל רוח דברי רבי יוחנן בן נורי וחכ"א אין לו אלא ד' אמות ואמרינן בגמרא דטעמא דרבי יוחנן בן נורי משום דקסבר חפצי הפקר קונין שביתה ופירש"י חפצי הפקר. נכסים שאין להם בעלים וחשכה להם במקום אחד אע"פ שלא נתכוון אדם להם להקנותם שביתה קונין שביתה במקומן ואין אדם יכול לטלטלם משם יותר מאלפים לכל רוח ואפילו עירב לצד אחד ובגמרא (דף מ"ו) אריב"ל הלכה כרבי יוחנן בן נורי ואריב"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב ותרתי למה לי צריכי דאי אשמועינן הלכה כר"י בן נורי ה"א בין לקולא בין לחומרא קמ"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב: ופירש"י בין לקולא. כגון אדם ישן דאי לא קנה שביתה לא נפיק מד' אמות לחומרא כגון כלי הפקר אי אמרת קונין שביתה אסור להוליכן למקום שעירב זה המוצאן קמ"ל הלכה כדברי המיקל באדם הוא דהלכתא כוותיה דכיון דנעור קנה ישן נמי קנה אבל בכלים לית הלכתא כוותיה:

ומ"ש אבל חפצי עכו"ם קונין שביתה במקומן וכו' גז"ש (בדף מ"ז) פלוגתא דשמואל ורבי יוחנן ואיפסיקא שם בגמרא הלכתא כר"י:

ומ"ש ואם הוציאן עכו"ם חוץ לתחומן וכו' ג"ז פשוט שם בדף הנזכר בעובדא דהנהו דיכרי דאתו למברכתא:

ומ"ש ובלבד שתהא מוקפת לדירה כו' כלומר אבל אם לא היתה מוקפת או היתה מוקפת שלא לדירה כגון שהוקפה ולבסוף ישבה לא חשיבא כולה כד' אמות כדין קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה שנתבאר בסימן שנ"ח וכ"כ הרא"ש והמרדכי בפרק הנזכר וכ"כ סמ"ג:

ומ"ש וסתם עיירות מוקפות לדירה וכו' כן כתבו שם המרדכי והרא"ש בשם ר"מ:

חריץ

דרכי משה

לתחום שבת יש למדוד דרך הילוכו אם אין שם אלא אלפים בצימצום אין לכמוך על זו ולילך בכולן שמא יש יותר כי מן הדין אין לאמה כ"א ו"ט והגיה עליו הר"פ מיהו לדעת ר"ת דפי' ב' אלפים ואלכסונן אין להוש:

תא (א) ובמרדכי ס"פ מי שהוציאוהו דאם ניעור אע"פ שאינו אומר שביתתי במקומי אפ"ה קונה עירוב ופשוט הוא לקמן סימן ת"ט: (ב) ובא"ז כתב דיש ליזהר ישראל שהשאיל כליו לעכו"ם והחזירם לו בשבת אין לטלטלם אלא בד"א משום דקנו שביתה אצל עכו"ם ולכן אינן כרגלי בעליהם ישראל:

שמעתי

דרישה

אל קצה אין לו אלא אלף כמאן שיש לו אלפים על אלף ולהכי לאלפים שמחוץ לעיר קרוי ארכן דהמרובה נקרא אורך ואלף של צד העיר קרוי רחבן כיון שהוא מועט ולהכי דייק ב"י במסקנא גבי עיר קטנה וכתב פי' אלף על אלף דמשמע דמתחלה הוי ס"ד דהעיר היא אלפים על אלף והוי לפי מאי דס"ד דארכן אלפים דקאמר בסיפא הוא תחום לצד העיר ולכך היה צ"ל דהעיר היא אלפים על אלף אבל לפי המסקנא דארכן אלפים דקאמר פי' מדת תחום שהולכין מן העיר ולחוץ ולפ"ז עיר קטנה שהיא אלף דקאמר הוי כפשוטו אלף על אלף וק"ל: ומש"ה נמי כתב ב"י בתחלה לפי מאי דס"ד ז"ל. ורש"י שכתב שהרי רחבן כו' נראה דה"פ כאילו אמר על תשיבני מרש"י שכתב שהרי רחבן למדת העיר היא ואם קטנה אם גדולה דמשמע נמי כר' יהונתן דרחבן של תחומין של חוץ לעיר היא כמדת העיר ואם היא קטנה שרחבה פחות מאלפים הוי תחומין כמדתה ולכך דחה דלאו בקטנה מאלפים מיירי כו' אלא כשהיא אלפים קרוי קטנה וכשהיא יותר מאלפים קרוי גדולה וה"ק בין שהיא בת אלפים או יותר מאלפים כנגד כל צדדי העיר יש לו אלפים כו' ולפ"ז צ"ל דהלשון של רש"י שהרי רחבן למדת העיר אם קטנה ר"ל בין כשהיא

פרישה

או מאותו ישוב לצד מזרח מקרן מזרקית צפונית של אותו סוף ישוב ולחוץ ואח"כ נתרבה הישוב וכשבאו למדוד הם ג"כ בסוף ישובם לצד קרן מזרקית צפונית נמצא נתרבה התחום כפי ערך שנתוסף אלכסון של עיר וה"ה דהיה יכול לומר אם מדדו תחילה וסוף מצד מזרח ולא מהקרן אלא שאז לא נתרבה אלא במידת העיר ולא אלכסונה ולרבותא נקט קרן דאז אפילו נתוסף אלכסון וק"ל) ואח"כ נתוספו של העיר דיורים ונעשית גדולה ומדד הקרן מזרקית צפונית אלפים אמה ונמצא שנתרבה מדתו כמדת העיר שנתוספו ואלכסונה ע"כ ולא כפירש"י שפי' שתלינן הטעות שמדד מאמצע קרן העיר וקיצור ע"פ הדרך שכתב בסמוך ולבסוף כתב ולבי מגמגם בלשון דפ' כיצד מעברין דף כ"ט ע"ש:

סי' ת' (א) וחשבה לו כלומר אעפ"י שלא ידע ונתכוין לשבות במקומו מ"מ אילו היה יודע שהעיר תוך תחומו לא היה קונה שביתה במקומו אלא עם בני העיר והרי הוא כאילו קנה שביתה במקומם וכן פירש"י שם במשנה אמעשה דר"ש ע"ש דף מ"ה ע"א אבל לשון הרמב"ם בפכ"ז היה בא למדינה וישן בדרך ולא ניעור אלא בשבת וכשניער

מצא

תב (א) **הריץ** מלא מים מכונסים שהוא בין שני תחומי שבת פירוש מקצתו בתחום עיר זה ומקצתו בתחום עיר אחרת שתי העיירות אסורין למלאות ממנו אפילו בתוך תחומה שהמים שבתוך התחום (ב) קונין שביתת העיר ומתערבין אלו עם אלו וצריכין לעשות מהיצה בסוף התחומין להפסיקן [א] ואפילו היא תלויה (ג) שאינה נוגעת לקרקעות החריץ ושל קנים בעלמא סגי אם המים מושכין אין צריך שאז אין קונין שביתה:

תג **שבת** בבקעה והקיפוה עכו"ם מהיצות בשבת לדירה אינו הולך בה אלא אלפים שאינה כולה כד' אמות כיון שלא שבת באויר המחיצות [א] ומטלטל בכולה ע"י זריקה שיכול לזרוק אפילו הוץ לאלפים שהרי רה"י גמור הוא כיון שהוקף לדירה אלא שאינו יכול להלך בכולה:

תד **יש** תחומין למעלה מי' כגון (א) מי שהולך בכח שם בקפיצת הדרך או עמוד שהוא בסוף התחום ומקצתו חוץ לתחום וגבוה

תב חריץ מלא מים מכונסים וכו' בפרק מי שהוציאוהו (דף מ"ז) תני רבי חייא א חריץ שבין תחומי שבת צריך מחיצה להפסיקו ואסיקנא דהיינו במכונסים שאם לא כן הא תניא נהרות המושכין ומעיינות הנובעים הרי הן כרגלי כל אדם ואסיקנא נמי דהאי מחיצה אפילו היא של קנים סגי דקל הוא שהקילו חכמים במים כמו שהקילו להתיר במים מחיצה תלויה כלומר שאינה נוגעת במים. וא"ת הא איפסקא הלכתא בפרק מי שהוציאוהו כמ"ד נכסי הפקר אינם קונים שביתה במקומן וא"כ מחיצה זו למה י"ל דשאני הכא שמים אלו כיון דסמוכים לעיר הם דעת בני העיר עליהם ומש"ה הרי הן כרגלי אנשי אותה העיר וכיון שחריץ זה בין שתי עיירות דעת אלו ואלו עליהם נמצא שחצי החריץ הוא לאנשי עיר אחת והחצי השני לאנשי עיר אחרת ולפיכך צריך שיזהר כל אחד ואחד מבני העיירות שלא יקח מהמים של עיר אחרת ומש"ה בעי מחיצה:

גרסינן בפרק חלון (עט:) וכן אתה אומר בגוב של תבן שבין ב' תחומי שבת ופירש"י בור רחב להכניס בו תבן ואם בין שני תחומין הוא חציו בתחום עיר זו וחציו בתחום עיר זו אלו נוטלין ומאכילין מתוך תחומן בי"ט וכן אלו ואין חוששין שמא אלו יקחו מן התחום השני:

תג שבת בבקעה והקיפוה עכו"ם מחיצה בשבת וכו' ריש פ' מי שהוציאוהו (דף מ"ב) א"ר נחמן אמר שמואל שבת בבקעה והקיפוה עכו"ם מחיצה בשבת מהלך אלפים אמה ומטלטל בכולה ע"י זריקה ואע"ג דפליג עליה רב הונא הלכה כשמואל דתניא כוותיה ופירש"י והקיפוה עכו"ם לדירה דאי לאו הכי ביותר מבית סאתים לא משתריא לטלטולי וגם הרמב"ם כתב פכ"ו מה"ש דבשהקיפוה לדירה עסקינן ופשוט הוא ופירש"י עוד מהלך בה אלפים דלא מהני ליה הנך מחיצות להיותה לו כד"א כיון דלא שבת באויר מחיצות מבע"י ומטלטל בכולה אפילו חוץ לאלפים שאין לו רשות להלך מותר לטלטל ע"י זריקה כלומר מותר לזרוק שם וממילא שמעינן דבתוך אלפים מטלטל כדרכו דהא מחיצות ניכהו אבל התוספות כתבו נראה לר"י דאף תוך אלפים מטלטל ע"י זריקה אבל כי אורחיה אינו מטלטל אלא ד"א דלענין טלטול כי אורחיה נפרצה למקום האסור לה וכן כתבו בהג"א שם וכתב רש"י דהא דאמר שמואל מהלך אלפים אמה אתיא אף לר"ג דאמר במי שהוציאוהו עכו"ם ונתנוהו בדיר וסהר מהלך את כולה דמודה בהא שאין כל ההיקף כד"א מאחר שיש לו אלפים אמה דדוקא בהוציאוהו עכו"ם אקילו גביה משום דאין לו אלא ד"א ובירוש' מוקי מילתיה דשמואל כר' יהושע וכתוב בהג"א בס"פ הנזכר על הא דירושלמי א"כ לדידן דקי"ל כר"ג מותר להלך כל תוך המחיצה אפילו טפי מאלפים ע"כ. ול"נ כיון דבגמרא דידן תניא כוותיה דשמואל משמע דס"ל דהלכה כוותיה ואפילו כר"ג אתא וכדפירש"י וזהו דעת הפוסקים שפסקו הלכה כשמואל ופסקו הלכה כר"ג:

תד יש תחומין למעלה מי' וכו' בר"פ מי שהוציאוהו (דף מ"ג) בעי רב חנניא יש תחומין למעלה מי' או אין תחומין למעלה מי' עמוד גבוה י' ורחב ד' לא תיבעי לך דארעא סמיכתא היא כי תיבעי לך בעמוד גבוה י' והינו רחב ארבעה א"כ דאזיל בקפיצה ולא איפשיטא וכתב הרא"ש דלחומרא נקטי' וכ"כ הגהות פ"ל בשם הר"מ ויש לתמוה עליהם דהא ספק בשל דבריהם הוא בתוך י"ב מיל ולהרא"ש אפילו חוץ לי"ב מיל וכמ"ש בסי' שנ"ז וגם ר"י בחיי"ח תמה על הרא"ש וכתב דנראה שדעת הרי"ף לקולא וכ"ד הרמב"ן והרשב"א וכן כתבו בהגהת אשירי בשם א"ז ואפשר שטעמא של המחמירים מדאמרינן בגמרא האי תנא ספוקי מספקא ליה אי יש תחומין ולחומרא והריטב"א כתב שמדברי רש"י נמי משמע דאזלינן בה לחומרא מהאי טעמא והוא ז"ל כי' דאפשר דלגבי נזיר אמרינן הכי משום דספיקא דאורייתא הוא אבל בתחומין ספיקא דרבנן הוא ולקולא וכן הגיה עליו רבינו הגדול וכ"כ הר"י וע"כ התיר רבינו ליכנס בספינה של עכו"ם בשבת וכן לירד ממנה כשהגיעו ליבשה שהרי לא קנו שביתה כיס למעלה מי' וכן פסקו בתוספות עכ"ל. וכתב עוד רבינו ירוחם שם בשם הרשב"א דאסור להפליג בספינה בשבת דבעיא היא אם יש תחומין למעלה מעשרה ואין לנו להוציאו מחזקת ביתו מן הספק אבל לצאת מן המים בשבת מותר דהא מספקא לן אם קונה שביתה למעלה ואזלינן לקולא ודוקא כשהוא למעלה מי' כל השבת אבל כל שהוא בתוך י' בשבת קנה שביתה וכל שיצא יותר מאלפים אמה חוץ למקום שביתתו אפילו יצא למעלה מי' כשיגיע לו אין לו אלא ד"א וכפינות המהלכות ב הר וכן גוששות אסור לילך בהם בשבת יותר מאלפים אמה ואפילו כולה עכו"ם ואפילו נכנס ד' ימים קודם השבת והרמב"ם בפרק כ"ז כתב שהוא ספק אם יש תחומין למעלה מי' וכתב שם הרב המגיד ולא ביאר רבינו ספק זה אם הוא לקולא או לחומרא ובתשובה ביאר שכל מה שיהיה מן התחומין מן התורה ספיקו להחמיר ומה שהוא מדבריהם ספיקו להקל ושם כתב שאין תחומין דבר תורה במים ובנהרות ולא בכרמלית וכל התחומין בהם מד"ס ולדעת האחרונים שאין תחומין מן התורה כל למעלה מי' ספק של דבריהם הוא ולקולא. מכלל דבריהם למדנו שכל שהלך בים למעלה מי' לכשיגיע לנמל יורד ואינו נמנע ויש לו אלפים מן המקום שפגע בו למטה מי' וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל ומכלל זה שההליכה בנהרות ויש כפק אם הם למעלה מי' אם לאו מותרת לפי שה"א כפק בשל דבריהם וכן התיר רבינו בתשובה. ומ"מ כתב הרשב"א שמי שהוא בין המשוט ביבשה לכתחלה אסור לצאת אפילו למעלה מי' לפי שיש לו חזקת ביתו עכ"ל. ותשובה זו של הרמב"ם תמצאנה בספר הכלבו. ובתשובה אחרת ביאר

תב חריץ מלא מים וכו' פ' מי שהוציאוהו ריש (דף מ"ח) אסיקנא דאפילו מחיצה תלויה של קנים סגי קל הוא שהקילו חכמים במים ודוקא במכונסים דמתערבין אלו עם אלו צריכין מחיצה אבל מושכין אין קונין שביתה דהרי הן כרגלי כל אדם אפילו אם היו של יחיד ואפי' נתערבו אלו עם אלו מותרין וכדלעיל סי' שנ"ו וס"ד ואיכא להקשות אמאי נקט חריץ שבין ב' תחומין אפילו אי ליכא עיר שנייה לא מצי להכניס מים לעיר כיון שנתערבו בהם מים שמחוץ לתחום העיר בתוך אלו המים שהם בתחום העיר וי"ל דאי ליכא עיר שנייה המים שמחוץ לתחום אעפ"י שמכונסים הם כיון שאין להם בעלים חפצי הפקר ניכהו והרי הן כרגלי הזוכה בהן תחלה ואף כשנתערבו במים שבתוך התחום מותרים הם ואפילו היו המים שמחוץ לתחום של עכו"ם יחיד אין דעת העכו"ם על אותן המים שנתערבו והוי כחפצי הפקר ועיין במ"ש התוס' בד"ה חרס בסוף (דף מ"ג):

תג שבת בבקעה והקיפוה עכו"ם מחיצה וכו' ריש פרק מי שהוציאוהו (דף מ"ב) פליגי בה שמואל ורב הונא לשמואל מטלטל בכולה ע"י זריקה ולרב הונא אינו מטלטל אלא בד' אמות ותניא כוותיה דשמואל ואע"ג דלקמן בסי' ת"ה פסק כר"ג דמי שהוציאוהו עכו"ם ונתנוהו בדיר ובכהר מהלך את כולה אף על פי שלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום התם כיון דהחמירו עליו דאין לו אלא ד' אמות הקילו עליו בזה אבל הכא דיש לו אלפים לא הקילו יותר כך פירש רש"י והביאוהו התוס' והרא"ש: **ומ"ש** והקיפוה לדירה כן פירש"י דאם לא הקיפוה לדירה ביותר מבית סאתים לא שרי לטלטולי אפילו ע"י זריקה והאי מטלטל בכולה ע"י זריקה פירש"י חוץ לאלפים ע"י זריקה ותוך אלפים מטלטל כי אורחיה דהא מחיצות ניכהו וכ"כ הגהת אשיר"י בשם א"ז אבל התוס' כתבו דנראה לר"י דאף תוך אלפים אסור לטלטל כי אורחיה אלא בתוך ד' אמות דלענין טלטול כי אורחיה נפרצה למקום האסור לה וכ"כ הגהת אשיר"י בשם מהרי"ח ודברי רבינו כתומים כדברי הרא"ש ונראה דהיו מסופקים בהוראה זו ומספיקא אזלינן לחומרא וכן פסק בהגהת ש"ע:

תד יש תחומין למעלה מעשרה וכו' בעיא דלא איפשיטא ריש פרק מי שהוציאוהו (דף מ"ג) וכתב הרא"ש דלחומרא נקטינן וטעמו דאין זה בכלל הלכה כדברי המיקל בעירוב כיון דאיכא ספיקא לכולהו רבנן דדוקא בדאיכא מאן דמיקל ואיכא מאן דמחמיר אית לן למימר כדאי הוא ר' פלוני לסמוך עליו באיסור תחומין דקיל אבל היכא דליכא מאן דאמר דשרי אין בידינו להקל וכ"כ לעיל בסימן שנ"ח מיהו ב"י הביא דעת רוב הגדולים שמקילים במקום שאין שם אלא ספק בתחומין דרבנן ועיין המסקנא בש"ע: **ומ"ש** כגון מי שהלך בכח שם בקפיצת הדרך כך פירש"י אהא דאמר א"כ דאזיל בקפיצה:

ומ"ש או עמוד וכו' ה"א התם עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה ונכנס ראשו אחד לתוך התחום לא תיבעי לך דארעא סמיכתא היא פי' פשיטא דאיסור

פרישה

מלא עצמו בתוך התחום ה"ז יכנס לה ויהלך את כולה ומולה לה אלפים אמה מפני ששיתה דעתו להלך במדינה זו עכ"ל. הרי לשונו מבואר דלא ס"ל הכי שהרי דוקא בישן קאמר שאין לו דעת כלל וכדמסיק נמי טעמא ששיתק דעתו לילך במדינה זו משמע הא היה דעתו לשבות כאן אין דינו כבני העיר וכן משמע בהמ"מ ע"ש והב"י לא ראה לשון רש"י הנ"ל מדכתב כלומר אעפ"י שלא ידע כו' וע"ש בהמ"מ שכתב שהרמב"ם פי' להלכה כמ"ש הרי"ף והרי"ף מבואר שם כלשון רש"י הנ"ל וצ"ע:

סי' תב (א) חריץ מלא מים מכונסים שהוא בין ב' תחומי שבת כו' נראה דמים מכונסים מיירי שמכונסים במקום א' דוקא אבל במים הנובעים אעפ"י שאין יוצאים מגומת נביעותם (כמו שהביא ב"י בשם רש"י בסוף סי' שנ"ד) אפ"ה אין קונים שביתה כמו שהביא ב"י בגמרא בסי' זה דמסיק בהדיא דדוקא מכונסים אבל נהרות המושכים ומעינות הנובעים הרי הן כרגלי כל אדם ונראה שהטעם הוא כיון שהם נובעים ובכל פעם נובעים מים אחרים אז אין דעת בעלים עליהן ואין מקפידין עליהן והוי כמו נהרות המושכים וטעם א' לכן ולכך הרי הן כרגלי כל אדם ומלשון רש"י שם משמע דטעמא משום דכיידי אין קונים שביתה:

(ב) קונין שביתת העיר ואף על גב דקי"ל דנכסי הפקר אין קונין שביתה שאני הכא דמים הללו לעיר הם ודעת בני העיר עליהם מש"ה הרי הוא כרגלי אנשי העיר ב"י ולכאורה יש להקשות מ"ש מבור של עיר דהוי כאותה העיר לעיל בסי' שנ"ז וכתב ב"י שם בשם הרשב"א דאם א' מבני העיר עירב לצפון וא' לדרום זה מוליך רגליו לצפון וזה מוליך רגליו לדרום שבור זה כבור שותפים ויש ברירה וכ"א ממלא מחלקו ולא אמרינן מים מתערבין אלו עם אלו ויש לחלק דשאני התם שהבור הוא עומד בעיר במקום ששניהן יכולין לטלטל ובהיתר ממלאים לכך אמרינן בכל מקום שהוא ממלא הוא חלקו ויש ברירה אבל הכא שהמים הם בין שני תחומין וחצי' מהן בתחום זה וחצי' בתחום אחר לא אמרינן יש ברירה משום דבשעה שהם ממלאין הם ממלאין באיסור ואנו רואין שהוא ממלא ג"כ ממים שהם בתחום אחר והמילוי הוא באיסור ולכך לא אמרינן ברירה וצריכין לעשות מחיצה כו' כדלעיל סי' שע"ו: (ג) שאינה נוגעת לקרקעית כו' פי' אבל שיקוע טפח בעינן כדלעיל:

סי' תד (א) מי שהולך בכח שם ר"ל משמות הקדושים:

דרישה

כשהיא אלפים הוי רמבה התחומין שמחוץ לעיר ג"כ אלפים בין אם גדולה ר"ל יותר מאלפים כנגד כל צדדי העיר יש לו אלפים וארכן דנקט קאי ארחבן למדת העיר כל זה הוא לפי מאי דס"ד מעיקרא אבל לפי מה שמסיק במסקנא בדברי ה"ר יונתן ממילא א"כ לדחוק בפי' רש"י ואף בפשיטות ובקטנה מאלפים מיירי והמיעוט שלצד העיר נקרא רוחב והמרובה שלחוץ לעיר נקרא אורך:

סי' תב ואפילו היא תלויה שאינה נוגעת בקרקעית החריץ כו' וכתב ב"י ע"ז דקולא הוא שהקילו חכמים במים כמו שהקילו להתיר במים מחיצה תלויה כלו' אעפ"י שאינה נוגעת במים יש לדקדק בדבריו והלא הוא עצמו הביא בסי' שע"ו גבי בור שבין שתי החצירות דרוב הפוסקים פסקו כרב יהודא ובעי טפח ממנו משוקע במים וגם רבינו כתב בהדיא שם כך וצ"ל דה"ק כמו שהקילו במים מחיצה תלויה שאינה נוגעת ר"ל במקום שאין צריך ליגע אליבא דכ"ע כמו גבי גזוזטראות בסי' שנ"ו דהקילו אפילו כשאין מחיצה נוגעת וה"ה דהכא הקילו אבל מ"מ צריך להיות טפח במים כמו שפסקו רוב הפוסקים ולכך דייק רבינו לכתוב שאין נוגעת בקרקעית אבל צריך ליגע במים או אפשר לפרש דבריו בע"א דה"ק ואליבא דרש"י והרא"ש דפסקו כרב הונא דא"צ ליגע במים כמו שהביא ב"י בסי' שע"ו ור"ל כמו שהקילו לרש"י אפילו כשאינו נוגעת כלל וה"ה ה"נ הקילו אבל לעולם צריך ליגע. מ"ש ב"י בסוף סי' זה בור של תבן שהוא בין ב' תחומי שבת אלו נוטלין מכאן ומאכילין ואלו נוטלין מכאן ומאכילין כו' (והטעם הוא משום דתבן עומד לנפשו ואמרינן ברירה וכל אחד נוטל מחלקו ואין חוששין שמא אלו יקחו מן התחום השני) ואין דומה למילוי מים שהמים מעורבין הן וק"ל:

סי' תג [א] ומטלטל בכולה ע"י זריקה שיכול לזרוק אפילו חוץ מאלפים כו' ר"פ מי שהוציאוהו דף מ"ב אמר רב נחמן אמר שמואל שבת בבקעה והקיפוה א"י מחיצה בשבת מהלך אלפים אמה ומטלטל בכולה ע"י זריקה ורב הונא אמר מהלך אלפים ומטלטל בארבעה ופי' רש"י מטלטל בכולה אפילו חוץ לאלפים שאין לו רשות להלוך מותר לטלטל ע"י זריקה כלומר מותר לזרוק שם דקי"ל מחיצה העשויה בשבת שמה מחיצה וממילא שמעינן דבתוך אלפים מטלטל כדרכו דהא מחיצות ניכהו עכ"ל ובאמת שכן משמע ליסנא דגמרא דפריך עליה דרב הונא ולטלטל בכולה ע"י זריקה ואח"כ פריך ולטלטל כאורחא ומשני משום דהוי כמחיצה שנפרצה במילואה למקום האסור לה ומדפריך עלה דרב הונא

חדושי הגהות

תב א חרם שבין תחומי שבת כן הוא בגמרא ופירש"י שהוא חריץ:

לאיסור תחומין נוהג בו ולא יעלה על ראשו שבתוך התחום ויצא לראשו אחר דהא חזי להילוך והילוך מעליא הוא כי תיבעי לך בעמוד גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה דלא ניחא תשמישתיה ולכן כתב רבינו אפי' אינו רחב ד' דחשוב כאויר ולאו הילוך מעליא הוא אפ"ה אסור ומכ"ש ברחב ד':

תה מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס וכו' משנה סוף פרק מי שהוציאוהו והיינו במי שיצא לדעת במזיד חוץ לתחום וכבר הארכתי בזה בתחלת סימן שצ"ו דלא כפי' ב"י וע"ש:

מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת וכו' שם סוף (דף מ"ג) עובדא דנחמיה מסכתי' שמעתתא ועיין במ"ש לעיל בסי' שס"ב סעיף ה' בדין זה:

ואפילו הוציאוהו עכו"ם וכו' אתחלת סימן קאי שאמר מי שיצא חוץ לתחום וכו' ואין לו אלא ד"א וקאמר דלא מיבעיא דיצא לדעת אלא אפילו הוציאוהו עכו"ם וכו' נמי אין לו אלא ד' אמות אלא דבזה הקילו עליו דאם חזרו עכו"ם והכניסוהו בדיר וסהר או שיצא באונס ע"י רוח רעה ונכנס בדיר וסהר אעפ"י שלא שבת באויר מחיצות חשוב כולו כד' אמות וכן אפילו מי שהפליגה ספינתו בים אעפ"י דמחיצותיה להבריח מים עשויות מהלך את כולה דכיון שהיא מוקפת חשובה כולה כד' אמות ומיהו לא הקילו אלא בזה שיצא לאונסו והחזירוהו עכו"ם אבל יצא לדעת והחזירוהו עכו"ם לדיר וסהר אין לו אלא ד' אמות ואינו מהלך את כולה וכ"ש חזר לדעת אפי' הוציאוהו עכו"ם ומיהו

(ב) וגבוה י' אפי' אינו רוחב ד' דחשוב כאויר (ג) אסור לעלות עליו בתים התחום ולירד מצד השני שחוץ לתחום:

תה (א) **מי** שיצא חוץ לתחום אפי' אמה אחת לא יכנס להיות כבני העיר ואין לו אלא ד' אמותיו רגל אחת בפנים ורגל אחת בחוץ יכנס: מי שקידש עליו היום בע"ש והוא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס להיות כבני העיר אלא עד סוף אלפים שלו: מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת (ב) מותר לעשות לו מחיצה של בני אדם שעירבו לאותו רוח ויכולין לילך שם ויעשו סביביו כמו מחיצה ויכנס ביניהם והוא שלא ידעו אותם שנעשית בהם המחיצה שלשם כך נקראו אבל אם יצא לדעת אסור ואפילו הוציאוהו עכו"ם או רוח רעה או שאר כל אונס אין לו אלא ד"א ההזירוהו כאילו לא יצא וכל העיר לו כד"א ואלפים לכל רוח נתנוהו עכו"ם או שיצא באונס ונכנס בדיר או סהר שהוא מוקף מחיצות

ביאר הרמב"ם שהטעם שאין בימים ובנהרות איסור תחומין דאורייתא לפי שהם כרמלית והטלטול בהם אינו אסור אלא מדרבנן ולא יתכן שיהיה המעביר ע"פ המים אסור מדרבנן והמהלך לוקה מן התורה וכ"ש שלא יעלה בדעת שיהי' בהליכת המים איסור תחומין דאורייתא ממחנה ישראל שהוא ר"ה והלא ידוע שאיסור הטלטול שיש בו חיוב סקילה אמרו בו (שבת לח.) המעביר ד"א בר"ה מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר כן בלי ספק המהלך י"ב מיל על פני המים המועטים פטור לפי שאינו דומה למחנה ישראל ולפי דברי הרמב"ם ביבשה תוך י"ב מיל כיון דלא מיתסר אלא מדרבנן כ' קטינן בעיין לקולא דאין תחומין למעל' מי' וחוץ לי"ב מיל כיון דמיתסר מדאורייתא למעלה מעשרה הוי ספיקא דאורייתא ולחומרא וכ"כ בהדיא בתשובה כתב הריטב"א יש תחומין למעלה מי' פי' וכ"מ שאם לא קנה שביתה בין השמשות אלא למעלה מי' דאי אמרת אין תחומין למעלה מי' יכול לילך בקפילה או בספינה כמו שירצה וכשיעמוד בשום מקום לקנות שביתה יש לו אלפים אמה לכל רוח וה"ה שאפילו קנה שביתה בין השמשות או לאחר כן למטה מי' אם בא לצאת מתחומו שהוא בתוכו וללכת בקפילה כמו שירצה הרשות בידו ומיהו כל שחזר ונח למטה מי' לא יזוז ממקומו שכבר הרחיק ממקום שביתתו אלפים אמה כשיעור תחומו ע"כ. ומ"ש שם לא קנה שביתה בין השמשות אלא למעלה מי' ואי אמרת אין תחומין למעלה מי' והלך בקפילה או בספינה שכשיעמוד יש לו אלפים אמה לכל רוח כן משמע מדאמרינן בגמרא ת"ש פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה וכו' אי אמרת בשלמא יש תחומין שפיר אלא אי אמרת אין תחומין כי לא הייני בתוך התחום מאי הוי הרי בהדיא שבבין השמשות היו בתוך הספינה שהיא למעלה מי' ואי אמרינן אין תחומין למעלה מי' כשהגיעו לנמל בשבת היו מותרים לירד בנמל וטעמא משום דבמקום שמגיעין בו ראשון שהוא למטה מי' קנו שביתה בו וכתב עוד שהרשב"א חולק בקצת מזה ופסק דהיכא דשבת ביבשה ורצה להפליג בים ולצאת מתחום ביתו דהא אית ליה חזקה דתחום ביתו וכל שיש שם חזקה לא אזלינן בתחומין להקל כדמוכח לעיל גבי ספק עירוב כשר הא כל שלא קנה שביתה ביבשה מותר הוא בכפינה דבכי הא כספק עירוב לקולא הלכך מי שבא בספינה בשבת ולא יצא משם ליבשה מבין השמשות ועד עכשיו הרי הוא מותר לצאת ליבשה ודינו כבני העיר אם הנמל תוך תחום העיר ואם לאו יש לו ביבשה אלפים אמה וכן אם בא ליכנס בספינה למחר והלך שם מבין השמשות ולא יצא משם רשאי להפליג למחר לכתחלה אבל אם קנה שביתה ביבשה אינו יכול להפליג בספינה בשבת דכיון שיש לו חזקה דביתו ספק תחומין לחומרא: **כתב** מהרי"ק בשורש מ"ה שאם נכנס בספינה ג' ימים קודם השבת מותר להלך בה חוץ לתחום בשבת ואפילו אין במים י' טפחים לדברי הכל וכבר כתבתי בסימן רמ"ה שהרמב"ם בתשובה חולק על זה: והרא"ש כתב בתשובה שאסור לצאת מן הים לנמל אם בא בשבת מחוץ לתחום ולטעמיה אזיל דס"ל דבעיין דיש תחומין למעלה מי' נקטינן לחומרא אבל הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א דנקטי לה לקולא כבר נתבאר שמתירין לירד והוא שהלכה הספינה למעלה מי' ומתני' דפעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה אמרו לר"ג מה אנו לירד וכו' במהלכת למטה מי' והכי מוקי לה בגמרא והכי נקטינן הלכה למעשה כדברי המקילים (א) אם לא במקום שנהגו להחמיר. ואפילו לדברי הפוסקים בבעיא דתחומין למעלה מי' להומרא יש דרכים להקל שכתוב בהגהת אשיר"י פ' בכל מערבין דמי שבא בספינה מחוץ לתחום בי"ט שחל להיות בערב שבת דמותר לו בשבת לצאת ממנו ולהכנס לעיר ולהלך את כולה כד"א וכ"כ בשבלי הלקט משום דשבת וי"ט שתי קדושות והכנה ליכא דהא לא מיקריא הכנה וגם במרדכי פרק מי שהוציאוהו כתב וז"ל רבינו יואל התיר כפינה הבאה מחוץ לתחום בשבת לעיר שהקפה לדירה שכל העיר להם כד' אמות וכן פירש"י הבא לעיר שיש לה מחיצות כדיר וסהר ורבינו אפרים אסר עכ"ל. ומשמע דס"ל דיש תחומין למעלה מי' דאל"כ למה להו להגהות לכתוב דין זה דבא בי"ט שחל להיות בערב שבת לענין לצאת בשבת אפילו בא בשבת לענין לצאת בו ביום היה לו לכתוב וכן במרדכי לא כתב שהתיר רבינו יואל להכנס אלא לעיר שהוקפה לדירה וכגון שהספינה נכנסת לתוך העיר משום דכולה כד' אמות אבל היכא דלא באה ספינה לעיר משמע דאסור לירד משום דיש תחומין למעלה מי' ואפילו הכי בהני גווני שרי:

תה מי שיצא חוץ לתחום וכו' משנה בס"פ מי שהוציאוהו (נב:) ואע"ג דפליג ר"ש קי"ל כת"ק וכן פסק הרמב"ם בפכ"ז א וכתב שם הרב המגיד שהרשב"א פסק כר"ש דאמר אפילו יצא ט"ו אמה יכנס לפי שאין המודדין מכוונין המדות וחוץ למקום הניון יש ט"ו אמה ונקטינן כהרמב"ם: **ומ"ש** רגל אחת בפנים ורגל אחת בחוץ יכנס שם מימרא דרבי חנינא כליסנא בתרא: **ומ"ש** מי שקידש עליו היום וכו' משנה שם: **מי** שיצא חוץ לתחום שלא מדעתו וכו' פשוט בר"פ מי שהוציאוהו (דף מ"ג) נחמיה משכתיה שמעתא וכו' וטעם היתר זה הוא משום דכשהקיפוהו בני אדם מחיצות הו"ל כמו קרפף מוקף דחשיב כולו כד' אמות וזה ילך בתוך ההיקף לצד העיר ונמצא שנכנס לתוך תחומו בהיתר וכיון שנכנס לתוך תחומו הוי כאילו לא יצא וכתב הרמב"ם בפכ"ז מה"ש והוא שלא יהיה חלל אותו היקף יותר על אלפים אמה והרב המגיד כתב שהראב"ד והרשב"א חולקים עליו וסוברים דאפילו גדול כמה שרי וביאר הוא ז"ל טעם מחלוקתם. וכתב הרמב"ם בפי"ו שצריך ג"כ שלא יעמיד אותם אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו אלא יעמיד אותם אחר שלא לדעתו וכבר כתבתי טעמו בסימן שס"ב. וכתב המרדכי שם שדקדק ר"ת דבני אדם שעשאום פעם אחת מחיצה אין לעשותם עוד מחיצה אע"ג דהו"ל שלא לדעת שמא ירגישו בדבר קודם שיספיקו לגמור הדבר תדע מדלא קאמר ה"ל לדעת ואסור וכו' כיון שנעשו מחיצה לצורך רבה פעם אחד שוב לא יהיו מחיצה לצורך רבה גופיה אבל אם נעשו מחיצה שלא מתכוין לאדם א' יכולין להיות מחיצה לאדם אחר שלא לדעת ורפיא ביד מורי עכ"ל ואי הויא מחיצה דרך הילוכם עיין בסימן שס"ב: **ומ"ש** אבל אם יצא לדעת אסור הכי משמע שם דאמרי' נחמיה משכתיה שמעתא ומשמע דאי לאו דמשכתיה שמעתא לא הוו מתירים לו ע"י מחיצה וכ"כ שם הרא"ש וגם מדין יצא לדע' והחזירוהו עכו"ם אין לו אלא ד"א שכתב רבינו בסמוך משמע הכי דלהא דמיא: **ואפילו** הוציאוהו עכו"ם וכו' ר"פ מי שהוציאוהו (מא.) מי שהוציאוהו עכו"ם או רוח רעה אין לו אלא ד"א החזירוהו כאילו לא יצא. ופירש"י החזירוהו לתוך התחום כאילו לא יצא והרי כל העיר לו כד' אמות כבתחלה והולך לה אלפים אמה לכל רוח: **נתנוהו** עכו"ם וכו' וכן מי שהפליגה ספינתו וכו' (שם) ר"פ מי שהוציאוהו עכו"ם או רוח רעה אין לו אלא ד"א החזירוהו כאילו לא יצא נתנוהו בדיר או בסהר ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה אומרים מהלך את כולה רבי יהושע ורבי עקיבא אומרים אין לו אלא ד"א מעשה שבאו מפלנדרסין והפליגה ספינתם בים ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מד' אמות שרצו להחמיר על עצמן ובגמרא אמר רב הלכתא כר"ג בדיר וסהר וספינה ושמואל אמר הלכתא כר"ג בספינה אבל בדיר וסהר לא דכ"ע מיהת הלכה כר"ג בספינה מ"ט אמר רבה הואיל ושבת באויר מחיצות מבע"י רבי זירא אמר, הואיל וספינה נטלתו מתחלת ד' ומניחתו בסוף ד' מאי בינייהו איכא בינייהו שנפחתו דופני ספינה אי נמי בקופץ מספינה לספינה ורבי זירא מ"ט לא אמר כרבה אמר מחיצות להבריח מים עשויות ורבה מ"ט לא אמר כר' זירא במהלכת כ"ע לא פליגי כי פליגי בשעמדה ואסיקנא דמתני' נמי דייקא דבמהלכת לא פליגי וכתב הרי"ף שפסקו רבוותא הלכה כשמואל והוא ז"ל דחה דבריהם והעלה דהלכה כרב וכן פסקו התוס' והרא"ש ז"ל וכן פסק הרמב"ם בפרק כ"ז מה"ש וכתב הרב המגיד שכן הסכימו האחרונים ז"ל וכתב הרמב"ם בפרק הנזכר דכשם שמותר לילך בכל הספינה כך מותר לטלטל בכולה ולשון רבינו אינו מבואר יפה וכך פירושו נתנוהו עכו"ם כלומר אם הוציאוהו עכו"ם חוץ לתחומו ונתנוהו בדיר או בסהר או שיצא באונס כלומר ע"י רוח רעה יצא חוץ לתחומו ונכנס בדיר או בסהר מהלך את כולו. וכן מי

דרכי משה

תד (א) שמעתי מאבא מורי ש"ן דפ"א היה ג"כ בא בספינה בשבת ויצא ע"י הערמה שהעמיד עצמו על ראש הספינה עד שהעכו"ם לא יכלו לצאת ודחפו אותו להוץ ונ"ל דהערמה זו לא מהני אלא לענין יציאה מן הספינה אבל אח"כ אסור לצאת הוץ לד"א ולכן נראה דהמיקל לא הפסיד בכה"ג באיסור דרבנן שרבו ג"כ המתירין (וע"ל סימן ת"ו): כתב

דרישה

הונא משמע דאליבא דשמואל ה"כ דמטלטל כאורחא דדוקא לומר דלפי המסקנא אפילו לשמואל אסור לטלטל כאורחיה דלא משמע הכי אבל התוס' פירשו שם ז"ל ומטלטל בכולה ע"י זריקה כראה לר"י דאף תוך אלפים מטלטל ע"י זריקה אבל כי אורחיה אינו מטלטל אלא ד' אמות דלענין טלטול כאורחיה ה"ל כנפרצה למקום האסור לה עכ"ל וצ"ל דס"ל דלפי מאי דמסיק אליבא דרב הונא דהוי כפרצה למקום האסור גם לשמואל אסור לטלטל כאורחיה מטעם דנפרצה למקום האסור אבל רש"י סובר מדשרי לזרוק בכולה בדין הוא דמותר לטלטל ג"כ בכולה רק האיסור הוא משום הילוך ומצד הטלטול ליכא שום איסור לכך מותר לטלטל תוך אלפים ואפילו כאורחיה ולא הוי נפרצה למקום האסור לה ולרב הונא דוקא דאסור לזרוק אפילו חוץ מאלפים א"כ הוי לענין טלטול ג"כ כנפרצה במילואה והרא"ש ורבינו וגם הרמזים סתמו דבריהם ונראה מאמר שדרכו של הרא"ש להביא דברי התוס' במקום שמסכים עמהן וכאן לא הביא משמע דסבר כפירש"י כנלע"ד:

פרישה

(ב) וגבוה י' אפילו אינו רוחב ד' דאי רוחב ד' פשיטא דאסור דכארעא סמיכתא דמיא ואפילו אם ארוך הרבה דדוקא ד' על ד' בעינן ועיין ב"י ובס"ע סי' זה:

(ג) אסור לעלות עליו בתוך התחום ולירד בצד השני כו' איני יודע מה בא רבינו ללמד בלשון זה שכתב ולירד וגם הרא"ש ולא שום פוסק כתב בלשון זה וגם בס"ע לא כתב בל' זה:

סי' תה (א) **מי** שיצא חוץ לתחום אפילו אמה וכ"כ הרמב"ם וכתב עליו המ"מ דס"ל כר"י דאין לו אלא ד' אמות לרוח א' ואע"ג דר"י לאיזה רוח שירצה קאמר אלא שאם בורר לו שאינו יכול לחזור צ"ל לדברי רבינו כיון שזה מהלך ורוצה לילך נראה כבורר אל עבר פניו וזה דוחק והרשב"א כתב שדעת רבינו הוא כשבירר לצד המיכון אלא שהיה לו לפרש עכ"ל. וב"י הביאו לעיל ריש סי' שצ"ו וע"ש בדברי רבינו ובב"י ולא נראים לי דבריו בזה כמ"ש בסי' שצ"ו ע"ש:

(ב) מותר לעשות לו מחיצה כו' וכתב הרמב"ם בפי"ו שצריך ג"כ שלא יעמיד אותם אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו אלא יעמיד אותם אחר שלא לדעתו וכתב ב"י וכבר כתבתי טעמו בסי' שמ"ב ע"ש וע"ל מ"ש בשם ר' יונתן: וכן

חדושי הגהות

תה א וטעמא דאע"ג דהיוצא חוץ לתחום יש לו ד"א וד"א שלו נכנסים תוך התחום מ"מ לא יכנס דהבלעת תחומין לאו מילתא היא כדאמרינן שם בגמרא וא"צ לדחוק כמ"ש הב"י לעיל סימן שצ"ו דס"ל כת"ק שאין לו ד"א אלא לפניו אלא אפילו להכמים דס"ל דיש לו ד"א לפניו וד"א לאחריו מ"מ לא יכנס להיות כבני העיר דהבלעת תחומין לאו מילתא היא גבי מי שיוצא לדעת דדוקא גבי מי שיצא שלא לדעת אמרינן כיון שנכנס לתחומו בהיתר הרי הוא כאילו לא יצא או גבי מי שיצא לדבר מצוה כדלקמן בסי' ת"ז (מהרל"ח): ואפשר

מחיצות מהלך את כולו דכיון שהוא מוקף מחיצות חשוב כולו כד"א (ג) וכן מי שהפליגה ספינתו בים מהלך את כולה כיון שהיא מוקפת יצא לדעת והחזירוהו עכו"ם אין לו אלא ד"א וכ"ש חזר לדעת אפי' הוציאוהו עכו"ם ומיהו כל העיר כולה כד"א אפילו יצא לדעת וחזר לדעת: פירות שהוציאם חוץ למקומם והוחזרו אפילו במזיד (ד) הרי הן כבתחלה וכל העיר כד"א להם ויש להם אלפים לכל רוח וכ"ז שלא הוחזרו והם חוץ למקומן אם הוציאם (ה) בשוגג מותרין (ו) במזיד אסור לטלטלם חוץ לד' אמותיו (ז) ואסור לאוכלם אפילו לאחר שלא הוציאם:

תו **מי** שאין לו אלא ד"א והוצרך לנקביו יכול לצאת מהם עד שימצא מקום צנוע לפנות ועצה טובה לו שיתקרב בצד תחומו שאם לא ימצא מקום צנוע עד תחומו יכול ליכנס ולאחר שנכנס הוי כאילו לא יצא (א) כיון שנכנס ברשות [א] אבל אם מצא מקום צנוע קודם לא יכנס אלא יפנה שם ויתרחק ממקום שנפנה עד שיכלה הריח ושם יש לו ד"א ואם בהתרחקו מן הריח נכנס בתחומו

מי שהפליגה ספינתו וכו' כלומר אבל אם יצא חוץ לתחומו מדעת אע"פ שהוא בתוך דיר או כהר אין לו אלא ד"א וכ"כ הרמב"ם בפכ"ז מה"ש וכתב ה"ה שכן דעת הרמב"ן וכ"כ הגהות אשיר"י בפ' מי שהוציאוהו בשם ר"ת וכ"כ הר"ן בפ"ק דשבת גבי אין מפליגין בספינה ג' ימים קודם השבת וכ"כ התוס' בפ' מי שהוציאוהו בשם רשב"ם אלא שהם חלקו עליו וכתבו שאפי' נכנס בשבת בספינ' מהלך את כולה והמרדכי פ"ק דשבת וס' התרומה כתבו כדברי התו' דלעולם מהלך את כולה וקצת יש לדקדק כן מדברי הרא"ש שכתב בפ' מי שהוציאוהו גבי הנכנסים בספינה מבע"י כדי לקנות שביתה שם דלענין קניית שביתה כדי להלך את כולה דסבירא להו דאסור לא מהני מידי עד כאן משמע קצת דאיהו ז"ל שרי להלך את כולה אע"פ שלא שבת בתוכה:

ב"ה הרמב"ן והרשב"א אם הספינה גוששת שאין בינה ובין קרקע הים י' טפחים אינו מותר להלך את כולה דאין לו להלך בה יותר ממיל ואם היא למעלה מי' מותר להלך את כולה ומותר לירד ממנה בשבת דאין תחומין למעלה מי' ובתנאי שלא פירש אותו היום מיבשה דאז אסור לירד עכ"ל:

וכתב ה"ה פכ"ז מה"ש שהרשב"א הקשה על דברי הרמב"ם והרמב"ן ז"ל בזה והוא ז"ל תירץ והעלה שכן עיקר. מי שפירש בשיירא במדבר והוצרך לילך בשבת חוץ לתחום ונכנס לעיר אם מותר לילך את כולה כתבתי בסי' רמ"ח:

כתב בהגהת אשיר"י פ' מי שהוציאוהו אם נפחתו דופני הספינה למחר אע"פ שבת באוירו אין לו אלא ד"א ומשמע דהיינו דוקא בשעמדה אבל אם היא מהלכת מהלך את כולה (א) משום טעמא דהואיל וספינתו נוטלתו מתחלת ד' וכו' וכתב עוד שם ה"א לקנות שביתה בככ' ה בשום ענין אם לא שיכנס בה בעצמו קודם בין השמשות וישב שם בין השמשות ו... אחר בה"ש ילך לביתו ויאכל וישוב לספינה בלילה או למחר ביום ע"כ כלומר ולא מהני לערב בפת וטעמא משום דכיון דמדעתו נכנס בה בשבת ומפלגת חוץ לתחום לא שרי רבא להלך את כולה אלא משום דשבת באויר מחיצות ומשמע להו שאע"פ שעירב בפת לא מיקרי שבת באויר מחיצות כיון שהוא עצמו לא היה שם בה"ש: ולענין מה שמתירין להכנס בה בשבת ולהפליג אם קנו בה שביתה בה"ש כתבתי בסימן רמ"ח שיש חולקין בדבר:

התוס' בפ' אם אינם מכירין (כג.) נכתפקו בהא דצריכן להלך כל העיר אם הוא דוקא במוקפת או אפילו אינה מוקפת אבל הרא"ש (ב) כתב בפ' מי שהוציאוהו גבי הנהו דיכרי דאתו למברכתא אמר רבא לזבנינהו לבני מברכתא דכולהו מברכתא לדידהו כד' אמות דמי ן פירש"י דמברכתא היתה מוקפת מחיצות וכן פירש גבי מי שהוציאוהו עכו"ם והוליכוהו לעיר אחרת משמע דלא חשיבא כד' אמות להלך את כולה אא"כ מוקפת מחיצות וכן משמע בפ"ב דר"ה (כג:) נראה דבעי נמי היקף לדירה כתח ולבסוף הוקף דלא עדיף משובת באויר מחיצות דלא חשיב כד"א אם הוא יותר מבית כאתים אם לא הוקף לדירה כדאמרינן בפ"ק דשבת (ז.) וכ"כ רבינו ירוחם בחי"א וז"ל ולפירש"י בחפצי העו"ם קונים שביתה הא דאמרינן שנתנוהו עכו"ם בדיר או בסהר מוקפין או בעיר דוקא כשהעיר מוקפת וכן בכל מקום שאמרנו שהעיר כולה כד"א צריך מוקפת זולתי לשובת או נותן עירובו במקום אחר שאותו מקום הוא לו כד"א אע"פ שאינו מוקף ובמאי דצריך מוקפת צריך ישב ולבסוף הוקף: **ומ"ש** יצא לדעת והחזירוהו עכו"ם וכו' וכ"ש חזר לדעת אפילו הוציאוהו עכו"ם הכי דייקינן ממתני' בר"פ מי שהוציאוהו (ד' מא): **ומ"ש** ומיהו כל העיר כולה כד"א אפי' יצא לדעת וחזר לדעת כ"כ שם הרא"ש והמרדכי בשם ר"ת שדקדק כן מסוגיית הגמ' וכן כתבו הגהות בפ' כ"ז מה"ש: **פירות** שהוציאם חוץ למקומם וכו' ג"ז שם בדף הנזכר אמר רב פפא פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו אפילו במזיד לא הפסידו את מקומן מ"ט הטסים הם ופירש"י לא הפסידו מקומן וכל העיר להם כד"א ולכל רוח אלפים אמה אם י"ט הוא ואי שבת מותרים באכילה במקום שחזרו וכתב שם בהגהות אשיר"י ומותרים אפילו לאותו ישראל שהחזירם לדרכו משום דהני פירות קנו ממש שביתה בזאת העיר ולא דמי לדבר הבא מחוץ לתחום דאסור משום דעבד בהו איסור מיהו אותו שהחזיר במזיד אסור לדידיה הואיל ונעשה בהם איסור שהביאם מחוץ לתחום והתוספות מתירין אפי' לאותו שהחזירם עכ"ל: **ומ"ש** וכ"ז שלא הוחזרו וכו' שם אהא דר"פ איתיביה ר' נחמיה ורב"י אומרים לעולם אסורים עד שיחזרו למקומן שוגגים שוגג אין מזיד לא תנאי היא דתניא פירות שיצאו חוץ לתחום וכו' מאי במקומן במזיד והא קתני וכו' אלא לאו במקומן וחסורי מחסרא וה"ק פירות שיצאו חוץ לתחום בשוגג יאכלו במזיד לא יאכלו בד"א שלא במקומן אבל במקומן אפי' במזיד ואתא ר' נחמיה למימר אפילו במקומן נמי בשוגג אין במזיד לא ופסקו התוס' והרא"ש והמרדכי הלכה כת"ק וכ"כ בהג"א בשם א"ז: **ומ"ש** במזיד אסור לטלטלן חוץ לד"א פשוט הוא דכל שכן חוץ למקומן אין להם אלא ד"א בלבד ומשמע ודאי דאפילו הוציאן שוגג נמי כשהן חוץ למקומן אין להם אלא ד' אמות בלבד וכ"כ ה"ר יהונתן בהדיא ויש לתמוה על רבינו דמשמע מדבריו לכאורה דבהוציאן מזיד דוקא הוא דקאמר דאין להם ד"א אבל הוציאן שוגג יש להם יותר וי"ל דלא נקט רבינו מזיד אלא משום מאי דבעי למימר אסור לאכלם וכו' אבל לענין איסור טלטולן חוץ לד"א בין בשוגג בין במזיד אסור ואע"פ שאין זה מבואר בלשונו כן צריך לפרשו ב: **ומ"ש** ואסור לאכלם אפילו לאחר שלא הוציאם כ"כ שם הרא"ש ז"ל במזיד שלא במקומן אסורים כ"ל אפילו לאחר שלא הוציאם מדקתני במזיד לא יאכל ומשמע לכל אדם ולא דמי לבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה שמותר לישראל אחר דהכא איתעביד בהו איסורא דישראל הוציאם עכ"ל אבל המרדכי כתב נראה לר"מ דלא אסור אלא למי שהוציאם אבל לישראל אחר שרי ולא חיישינן דילמא מפיק להו כי היכא דהבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכן משמע בתוס' לקמן עכ"ל וה"ה בפ"ה מהלכות י"ט כתב בשם הרשב"א אם יצאו ע"י ישראל בין בשוגג בין במזיד לא יאכלו שם לאחד מישראל לפי שנעשה בהם איסור ע"י ישראל ע"כ והרמב"ם פסקה לדרב פפא בפ"ה מהל' י"ט ובפ"ו מה"ש פסק כרבי נחמיה ויש לתמוה עליו דכיון דאוקימנא לדרב פפא כת"ק והוא ז"ל פסק כרב פפא היאך הוא פוסק כר' נחמיה דפליג את"ק וכבר האריך ה"ה בפ"ו מה"ש ליישב דבריו והרי"ף כתבה לדרב פפא והשמיט פלוגתא דת"ק ור"נ:

תו מי שאין לו אלא ד"א והוצרך לנקביו וכו' ועצה טובה לו שיתקרב בצד תחומו וכו' פשוט בגמ' ר"פ מי שהוציאוהו ד' מ"א ודבר פשוט הוא דהיינו ביצא שלא לדעת דוקא שאם ביצא לדעת כבר נתבאר שאפי' החזירוהו עכו"ם אין לו אלא ד"א וכ"כ הרמב"ם בפכ"ז וכ"כ ה"ר יונתן וכך הם דברי רבי': **ומ"ש** אבל אם מצא מקום צנוע קודם וכו' ויתרחק ממקום שנפנה וכו' עד סוף הסי' הכל שם בפסקי הרא"ש: **כתוב** בהג"א פ' מי שהוציאוהו וכן מי שבא בספינה חוץ לתחום בשבת או ביו"ט

ומיהו כל העיר כולה כד"א אפי' יצא לדעת וחזר לדעת כי' אם יצא לדעת מעירו וחזר לדעת לעירו אע"פ שאין לו אלא ד"א מ"מ כיון ששבת בה בין השמשות כל העיר חשובה לו כד"א דדוקא בדיר וסהר שלא שבת בה בין השמשות אין מהלך את כולה ואין לו אלא ד"א אבל בעירו כל העיר חשובה לו כד"א אבל הא ודאי דחוץ לעירו אסור אפי' אמה אחת דהפסיד תחומו כיון שיצא לדעת או חזר לדעת אלא דעירו דשבת בה בה"ש חשובה לו כד"א בלחוד ולכן מי שהוציאוהו עכו"ם וחזרו והחזירוהו אמר רבינו כאילו לא יצא וכל העיר לו כד' אמות ואלפים לכל רוח דהא לפרש דלא דמי ליצא לדעת וחזר לדעת לעירו דאף על פי דכל העיר כולה כד"א מ"מ הפסיד אלפים לכל רוח והאי דינא כתבו המרדכי והרא"ש ע"ש מהר"ם אלא שכתוב שם בטעות וכצ"ל ה"ל לשנויי דאיצטריך ליה לשמואל לאשמועינן דיצא לדעת וחזר לדעת לעירו דאין לו אלא ד"א בעירו וכן כתב בהגהת מיימוני פכ"ז מה"ש וכ"כ במרדכי ישן: כתב ב"י התוספות בפרק אם אינן מכירין נסתפקו בהא דצריכן להלך כל העיר אם הוא דוקא במוקפת או אפילו אינה מוקפת אבל הרא"ש כתב בפ' מי שהוציאוהו גבי הני דכרי וכו' ותימה דקשיא ליה מהרא"ש אדברי התוס' ולא קשיא ליה מהתו' גופייהו שכתבו בפ' מי שהוציאוהו בשם ר"י כדברי הרא"ש הללו ע"ש בד"ה דכולה מברכתא (דף מז): **פירות** שהוציאם וכו' שם ר"פ א"ר פפא פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו אפילו במזיד לא הפסידו את מקומם מ"ט אנוסים הם ואסיקנא תנאי היא ורב פפא כת"ק וכתב הרא"ש דהכי הילכתא דבתרא לטיבותא או בחזרו למקומן אפי' הוחזרו במזיד או שהם שלא במקומן והוציאן בשוגג שרי ואינן אסורים אא"כ שהוציאן במזיד והם שלא במקומן ולשון רבינו מגומגם דפתח בדין אכילה שכתב הוציאם בשוגג מותרין וסיים בדין טלטול דבמזיד אסור לטלטלן ועוד מאי איריא מזיד אפי' הוציאם בשוגג נמי אסור לטלטל חוץ לד' אמותיהן ולבי אומר לי דהסופר השמיט תיבה אחת וכן צ"ל הוציאן בשוגג מותרין במזיד אסורין ואסור לטלטלן חוץ לד' אמותיהן וכו' והסופר הסיר תיבת ואסור חשב שהוא כפול ול"ז האי ואסור לטלטלן קאי אתרוייהו אשוגג ואמזיד וה"ק הוציאם בשוגג מותרים באכילה במזיד אסורין באכילה אבל אסור לטלטלן חוץ לד' אמותיהן בין בשוגג ובין במזיד:

תו מי שאין לו אלא ד"א והוצרך לנקביו וכו' ר"פ מי שהוציאוהו בעו מיניה מרבה הוצרך לנקביו מהו א"ל גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה: **ומ"ש** ועצה טובה לו וכו' שם אמרי נהרדעי אי פיקח הוא עייל לתחומיה וכיון דעל על: **ומ"ש** אבל אם מצא מקום צנוע קודם וכו' שם כתב כך הרא"ש: כ' בהגהת אשיר"י לשם וכן מי שבא בספינה חוץ לתחום בשבת או

דרכי משה

תה (א) כתב בא"ז כפינה שיש לה מחיצות באמצע גבוהים י' ובראשי אינן גבוהים י' אזלינן בתר אמצעות ואפי' אין לו מחיצות גבוהות י' אלא יש להקוק בו י' אמרי' דהוקקין להשלים י': (ב) וכ"כ בא"ז: וכ"כ

פרישה

(ג) וכן מי שהפליגה ספינתו בים ר"ל שמע"ש בא לנמל ודעתו היה לצאת וליבות בשבת ביבשה ובא רוח גדול בשבת והפליג הספינה חוץ לתחום ממקום ששבת בה מאתמול מותר להלך בכל הספינה ולא אמרינן דישב בספינה ולא ילך חוץ לד"א אלא מהלך את כולה אבל אם יצא לדעת חוץ לתחומו אע"פ שהוא בתוך דיר וסהר אין לו אלא ד"א כן פירש"י ור"י ריש פ' מי שהוציאוהו ע"ש: (ד) הרי הם כבתחלה מ"ט אנוסים הם: (ה) בשוגג מותרין באכילה כצ"ל: (ו) במזיד אסור לטלטלן חוץ לד' אמותיו ז"ל ב"י פשוט הוא דכל שכן חוץ למקומן אפי' הוציאוהו בשוגג אין להם אלא ד' אמותיו וכ"כ ר' יהונתן בהדיא וצ"ל דלא נקט רבינו מזיד אלא משום מאי דבעי למימר אסור לאכלם אבל לענין איסור טילטול חוץ לד' אמות שוין הן שוגג ומזיד: (ז) ואסור לאכלם אפי' לאחר שלא הוציאם ז"ל הרא"ש ול"ד ליצא חוץ לתחום בשביל ישראל זה שמותר לישראל אחר דהכא איתעביד בהו איסורא דישראל הוציאם אבל המרדכי התיר לישראל אחר ואם חזרו אפי' במזיד מותר לאכלם אפי' אותו ישראל שהוחזרו לדרכו משום דהני פירות קנו שביתה בזאת העיר ול"ד לדבר הבא מחוץ לתחום דאסור משום דאיתעביד בהו איסורא הגהות אשר"י:

דרישה

כי' תו [א] **אבל** אם מצא מקום צנוע כו' כתב הגהות אשר"י ז"ל וכן מי שבא בספינה מחוץ לתחום בשבת או ביו"ט והוצרך לנקביו יוצא וממשמש את נקביו ואם

סי' תו (א) **כגון** שנכנס ברשות פי' וגם השוהא היתה לדבר מצוה כמ"ש לעיל ריש סי' ת"ב ורבינו לשון גמרא נקט וק"ל: אלא

חידושי הגהות

בב"ר שטעות נפל בספרי רבינו וכצ"ל בשוגג מותרין במזיד אסורין ואסור לטלטלן חוץ לד"א ואיסור טלטול חוץ לד"א קאי בין אשוגג בין אמזיד (מהרל"ח): וטעמא

בו בי"ט ונצרך לנקביו יוצא וממשמש בנקביו ואי פיקח הוא נכנס לתחום ונכנס לעיר וה"ל כל העיר כד' אמות וחולה לה אלפים מא"ז עכ"ל פי' שהיה ב"ה בתחומו של עירו ובא בספינה לאונסו ויצא חוץ לתחום בשבת או בי"ט והוצרך לנקביו יוצא מן הספינה וממשמש את נקביו ואם פיקח הוא נכנס לתחום שלו נכנס לצד העיר וכיון שנכנס לתחום שלו נכנס לעיר והרי הוא כאילו לא יצא וה"ל כל העיר כד"א וחולה לה אלפים דכיון שיצא באונס מחוץ ונכנס ברשות לתחום לא הפסיד דבר ודין זה פשוט ופירושו פשוט ולא ידעתי למה נתקשו דברי' אלו לפני הרב ב"י :

תז מי שיצא ברשות וכו' היוצא להציל חבירו מיד אויביו וכו' ואיכא תרתי אוקימתא חדא היכא דיד האויבים תקיפה שהאויבים נצחו חוזר למקומו אפילו טובא יותר מד' אלפים ואם יד ישראל תקיפה שנצחו לאויבים ואינן יראים מהן אין נותנין להם אלא אלפים לכל רוח ממקומו אידך אוקימתא דחוזרין עם כלי זיינן ולא אמרינן כיון דנעשה מעשה ישליכו כלי זיין מעליהן ולא יחללו שבת בחזרתן ובין דיד ישראל תקיפה ובין יד האויבים תקיפה לעולם חוזרין עם כלי זיינן משום מעשה שהיה כדאית' בגמ' פ' מי שהוציאוהו:

תח מפני שתחומין מדרבנן וכו' פי' הא דכתיב אל יצא איש ממקומו היינו מקום ביתו דמשם יש לו אלפים אמה לכל רוח אבל שיהא מערב בפת בתוך התחום ויהא קובע שביתתו שם והוי' ולן בביתו ונחשב אותו כאילו שבת במקום שהניח בו הפת הוא קולא גדולה שהתירו חכמים למי שצריך לילך וכו' פי' שצריך לילך לדבר מצוה כמו שיתבאר בסי' תט"ו אבל לא לדבר הרשות דכיון דעיקר מקומו הוא ביתו שלן בו ודר בו איכו הגון שנאמר דביתו הוא במקום שהניח בו הפת בשדה וא"כ לפי זה איכא למיטעי ולמימר אע"ג דהתירו לו לצורך מצוה מ"מ עיקר מקומו שהוא ביתו לא הפסיד ויש לו אלפים אמה מעירו לכל רוח לזה אמר אע"ג שהקילו להתיר לו לקנות שביתה בשדה בהנחת פת מ"מ לא התירו לו לילך מעירו ג"כ אלפים אמה לכל רוח אלא מפסיד כנגדו וכו' ולפ"ז מתיישב הא דהשיג רבינו על דברי הרמב"ם שאפי' בעיר עצמה אין לו אלא ד"א ואמר ולא כבירא וכו' והוא דכיון דהקילו עליו דאע"פ שלן בביתו והוא עיקר מקומו אפ"ה קנה שביתתו במקום שהניח הפת א"כ בע"כ דנשכר יותר במה שלן בביתו ולדברי הרמב"ם דאף בעירו דינו כדין מודד ופגע בעיר אחרת שאינו יכול לילך מעירובו אלא אלפים לצד ביתו ואם כלתה מדתו ועדיין לא הגיע לביתו אינו יכול לילך לביתו ללון בו מעתה אין כאן קולא שהקילו עליו לקנות שביתה בשדה וללון בביתו כיון שלא יוכל לחזור וללון בביתו והב"י דחה דברי רבינו ע"ש ולפעד"כ עיקר כמ"ש רבינו :

צריך

בתחומו כאילו לא יצא ודוקא ביצא שלא לדעת אבל יצא לדעת לא והך צרכיו פי' ר"ח אפי' לקטנים קאמר וא"א הרא"ש ז"ל כתב דוקא לגדולים וכ"כ ה"ר יהודה ברצילוני :

תז מי שיצא ברשות כגון חכמה לילד וכיוצא בזה ואמרו לו כבר נעשה המעשה ואינך צריך שם יש לו אלפים אמה במקום שנאמר לו היו אלפים שיש לו מובלעין בתוך תחום העיר כאילו לא יצא ויש לו אלפים סביב העיר : היוצא להציל חבירו מיד אויביו אם יד ישראל תקיפה שאינו ירא מהם אין נותנין לו (א) אלא אלפים לכל רוח ממקומו ואם יד אויביו תקיפה חוזר למקומו (ב) וכשחוזר חוזר עם כלי זייניו :

תח מפני שתחומין דרבנן הקילו בהם והתירו למי שצריך לילך ד' אלפים לרוח אחת שיתן עירובו לסוף אלפים וילך מהלאה לעירובו אלפים ומ"מ מפסיד כנגדו האלפים שמעבר לעירוב שאין לו לאדם אלא ד' אלפים וזה שנתן עירובו לסוף אלפים מן העיר אנו רואין כאילו דר שם ומשם יש לו אלפים לכל רוח הילכך אם הניחו בתוך עיבורה של עיר לא עשה ולא כלום שבלאו הכי יש לו העיר כולה ועיבורה וחוצה לה אלפים לכל רוח וכשחוזר ממקום שהניח עירובו לצד עירו ומודד האלפים אם הן כלין בסוף העיר כגון שנתן העירוב בסוף אלף והעיר אלף אז העיר כולה כד"א ומשלימין לו חוץ לעיר אלף אמות פחות ד' ואם כלו באמצע העיר (א) אז אינה כולה כארבע אמות לענין שישלימו לו עליה השאר אבל מ"מ חשובה כולה כד"א לענין שהולך כולה הואיל ולן בה אבל הרמב"ם ז"ל כתב שאפילו בעיר עצמה אין לו אלא

בי"ט והוצרך לנקביו יוצא וממשמש את נקביו ואי פיקח הוא נכנס לתחום ונכנס לעיר וה"ל כל העיר כד"א וחולה לה אלפים מא"ז עכ"ל וכיוצא בזה כתב הרוקח סימן קע"ח (א) ולא ידעתי טעם לפסק הזה דהא על כרחך לא שרי בגמ' אלא כשנכנס לתוך תחומו ששבת בו דהוי כמו שהחזירוהו לתחום ששבת בו וכדפרישית וכ"כ הפוסקים נכנס לתחומו דהיינו תחום ששבת בו אבל תחום עיר שלא שבת בה מהיכא תיתי לן למשרייה ועל כרחך צ"ל דברי הגהות זו אע"פ שהוא דחוק כששבת תוך תחום העיר והפליגה ספינתו בשבת ויצאה חוץ לתחום ואח"כ חזרה סמוך לתחום ששבת בה ויותר היה נראה דנכנס לתוך העיר לפנות קאמר וכיון שנכנס בהיתר לתוך העיר ה"ל כולה כארבע אמות ובשאין מקום לפנות קודם שיגיע לעיר כמו שנתבאר ונכנס לתחום ונכנס לעיר ה"פ נכנס לתחום שיהיה רשאי לילך בו וכילד הוא זה שנכנס לעיר אלא שמ"ש שמהלך חולה לה אלפים אינו מתיישב לפי זה :

תז מי שיצא ברשות וכו' משנה בפרק מי שהוציאוהו (דף מד) :

ומ"ש היו אלפים שיש לו מובלעים בתוך תחום העיר במשנה הנזכר ואם היה בתוך התחום כאילו לא יצא ואוקמה רב שימי כמ"ש רבינו ואע"ג דרבה אוקמה בגוונא אחרינא הא איתותב וכן פסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ז"ל :

היוצא להציל חבירו מיד אויביו וכו' משנה שם וכל היוצאין להציל חוזרין למקומן ובגמ' ואפי' טובא והא אמרת רישא אלפים אמה ותו לא ומאי קושיא דילמא להציל שאני אלא אי קשיא הא קשיא דתנן ולא אלו בלבד אלא אפי' חכמה הבאה לילד להציל מיד לסטים ומן הנהר ומן המפולת הרי הן כאנשי העיר ויש להם אלפים אמה לכל רוחות ותו לא והא אמרת כל היוצאין להציל חוזרין למקומן אפילו טובא אמר רב שחוזרין בכלי זיינן למקומן כלומר דהא דתנן חוזרין למקומן לאו בשיעור ההליכה מיירי אלא לומר שחוזרין בכלי זיינן למקומן ור"כ שני כאן כשנצחו ישראל את האויבים כאן כשנצחו האויבים את עצמן וכתב הרא"ש שם בשם רבינו מאיר דהלכתא כהנך תרי אוקימתי א וכן דעת הרמב"ם בפכ"ז מה"ש :

תח מפני שתחומין דרבנן הקילו בהם וכו' זה פשוט בכמה מקומות מהם פ' מי שהוציאוהו (מה:) ובפ' כיצד מעברין (נח:) :

ומ"ש ומכל מקום מפסיד כנגדו האלפים שמעבר לעירוב משנה בס"פ כיצד מעברין (דף ס) נתנו חוץ לתחום מה שנשכר הוא מפסיד ובגמרא חוץ לתחום סלקא דעתך אלא אימא חוץ לעיבורה ופירש"י מה שנשכר לרוח זה מפסיד מרוח שכנגדה ובענין נותן עירובו חוץ לתחום ממש פירש"י שאינו עירוב אלא הרי הוא בתחום ביתו וכן דעת הרמב"ם בפ"ו וכתב ה"ה שכ"כ הרשב"א בחידושיו דלא כמ"ש בספרו הארוך דלא יזוז ממקומו ודברי חידושיו עיקר וכדעת רבי' ע"כ :

ומ"ש הילכך אם הניחו בתוך עיבורה של עיר לא עשה ולא כלום גם זה במשנה הנזכר : **ומ"ש** וכשחוזר ממקום שהניח עירובו לצד עירו וכו' וכן הדין נמי אם פגע בעיר אחרת בתוך אלפים וכו' שם מה שנשכר הוא מפסיד ותו לא והתניא הנותן עירובו בתוך עיבורה של עיר לא עשה כלום נתנו חוץ לעיבורה אפילו אמה אחת משתכר אותה אמה ומפסיד את כל העיר מפני שמדת העיר עולה לו למדת התחום לא קשיא כאן שכלתה מדתו בחצי העיר כאן שכלתה מדתו בסוף העיר וכדאמר רב אידי אריב"ל היה מודד ובא וכלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר כלתה מדתו בסוף העיר נעשית לו העיר כולה כד"א ומשלימין לו את השאר ופסקו כן הרי"ף והרא"ש וסמ"ג וסמ"ק וכן דעת הרמב"ם בפכ"ז : **ומ"ש** אבל הרמב"ם כתב שאפילו בעיר עצמה אין לו אלא ד"א הוא בפכ"ז מה"ש ופ"ו מה"ע ורבינו לא כ"ל משום דא"כ מי שדר בעיר גדולה ונתן עירובו חוצה לה לא יוכל לחזור לביתו כלומר וא"כ לא משכחת למי שדר בעיר גדולה שיתן עירוב כיון שיפסיד עירוב ע"י כך ואין זו קושיא שהרי אם צריך לילך לאותו צד שמערב אע"פ שיפסיד כל העיר אינו חושש ומ"מ הגהות דפכ"ז כתבו בשם סמ"ק כדברי רבינו ושכן פירש"י והא דאמרינן כלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר אפילו לן בה היינו לענין שלא יוכל ללכת כלל מחוץ לעיר אבל בכל העיר יכול לילך כיון שלן בה וסמ"ג כתב דברי ריב"ל סתם משמע דכהרמב"ם ס"ל : **ומ"ש** רבינו אם הם כלים בסוף העיר וכו' אז העיר כולה כד"א ומשלימין לו חוץ לעיר אלף אמות פחות ד' כ"כ הרמב"ם ז"ל

דרכי משה

תו (א) וכ"כ הכלבו בשם תשובת הרמב"ם דמותר לצאת מן הספינה לצורך נקביו אבל לא נראה דהוי כאילו לא יצא וכן השיג ב"י אדברי הג"א וכתב דלא אמרינן דאם נכנס לתחום דהוי כאילו לא יצא אלא כשיצא מתחומו ששבת שם וחזר לתחום ששבת שם אין לו אלא ד"א מיהו אם הוצרך ליכנס לעיר כל העיר הוי לו כד"א וכ"כ בא"ז בשם רבינו יואל דאם נכנס לעיר כל העיר לדידיה כד"א דלא כרבינו אפרים דס"ל דאף בעיר אינו שרי רק בד"א וכתב עוד בא"ז דל"ד נצרך לנקביו אלא ה"ה אם הגשמים יורדין עליו או שהחמה זורחת עליו ומצערתו דמותר לצאת מן הספינה וכיון שעלה לעיר עלה כתוב בא"ז עוד שאם נכנס בשבת לספינה ויצאה הספינה חוץ לתחום וחזרה לאחוריה לבמל שהפליג משם מותר לישראל זה לשוב לעירו כבתחילה דהוה כההזירוהו עכו"ם דהוי כאילו לא יצא וע"ל סי' רס"ו בסופו מי שישב על הקרן או רוכב ע"ג סוס והוא למעלה מי' אם יש בו איסור תחומין ומי שהחשיך לו בדרך והוא רוכב כיצד יעשה : וצ"ע

דרישה

ואם פקח הוא נכנס לתחום ונכנס לעיר ור"ל כל העיר כד"א וחולה לה אלפים מא"ז עכ"ל . וב"י תמה על הג"א זו דהא לא שרי בגמ' אלא בנכנס לתוך תחומו ששבת בו דהוי כו' אבל תחום העיר שלא שבת בו מהיכא תיתי לן למשרייה ותירץ הוא ז"ל בדוחק דהג"ה זו מיירי כששבת תוך תחום העיר והפליגה ספינתו בשבת ויצאה חוץ לתחום ואח"כ חזרה סמוך לתחום ששבת בו ויראה מדבריו שהלשון של הג"ה שכתבו מי שבא דמשמע שהספינה בא סמוך לתחום דחקו לפרש שהספינה הפליגה חוץ לתחום ואח"כ חזרה ובאה כו' אבל נ"ל דבאמת שהל' אינו מוכיח כלום ואין לחוש לזה דנוכל לפרש דמיירי שהספינה הלכה חוץ לתחום ול' מי שבא בספינה מחוץ לתחום ר"ל שאירע שבא בשבת בספינה והספינה הפליגה לחוץ התחום וממילא הוא בא בספינה מחוץ לתחום ולזה כתב ואם הוא פקח נכנס לתחום ר"ל הוא עצמו חוזר ונכנס אבל הספינה לא חזרה כלל אבל לפי מה שפי' ב"י שהספינה הפליגה ואח"כ חזרה הוא דחוק מאוד שאין משמע מל' הג"ה כלל שחזרה הספינה וגם ב"י ז"ל כתב שהוא דחוק ויש עוד לבאר דברי הג"ה זו לפי משמעות לשונו כי נראה לע"ד פשוט במה שתמה ב"י ז"ל וכתב דלא שרי בגמרא אלא בנכנס לתוך תחומו ששבת בו דהוי כו' אבל תחום עיר שלא שבת בו מהיכא תיתי לן למישרי והדבר ברור שזה דוקא אם קנה שביתה במקום אחר דבזה אין סברא שיכנס לתחום אחר שלא שבת בו ע"י משום נקביו כמו שתמה ב"י ז"ל אבל מי שלא קנה עוד שביתה בשום מקום אז פשוט בעיני דיכול לכנוס לתחום העיר על ידי משמוש ואין טעם וסברא לתחום על זה כלל ובזה יתישבו דברי הג"ה זו בשם אור זרוע היטב באופן כי הא"ז פסק לקולא דאין תחומין למעלה מעשרה וכמ"ש הגהות אשר"י בשמו והביאו ב"י בריש סי' ת"ד וכל הפוסקים לקולא סברי מי שבא בספינה בשבת מלמעלה מי' ולא יצא משם ליבשה עד עכשיו הרי מותר לצאת ליבשה ודינו כבני העיר אם הנמל תוך תחום העיר ואם לאו יש לו ביבשה אלפים לכל רוח כיון דלא קנה שביתה בין השמשות בשום מקום וכמ"ש ב"י בסי' ת"ד וא"כ ג"כ כאן . הג"ה זו שכתב מי שבא בספינה בשבת מיירי שלא קנה עוד שביתה בשום מקום ולטעמיה אזיל ויכול לקנות שביתה במקום שפגע למטה מי' ובא לאשמועינן עלה טובה שאם העיר הוא מחוץ לתחום מספינה דאינו יכול לילך שם בהיתר אי פקח הוא והוצרך לנקביו ממשמש את נקביו ונכנס לתחום העיר ויכול להתנות שלא יקנה שביתתו עד שיגיע לתחום העיר ומהני כמו שמשמע בהג"ה בסימן ת"ט גבי מי שבא בדרך ומכיר אילן ואע"ג דהתם בעינן שיכול להגיע שם מבע"י מ"מ גבי ספינה הקילו שלא צריך כמו שמשמע בהג"ה בסימן ת"ד בהרבה מקומות דלא יצטרך להיות שם בין השמשות :

ב"י

פרישה

סי' תז (א) **אלא** אלפים לכל רוח ממקומו פי' גם בכלי זייניו וכדמסיק רבינו וכ"כ הרא"ש בהדיא דהילכתא כתרי האוקימתי בגמרא ולאוקימתא קמייתא שרי אלפים עם כלי זייניו אף שנלחו ישראל וק"ל : (ב) וכשחוזר חוזר עם כלי זייניו הוא דברי הרא"ש שכתב בשם הר"מ דהילכתא כב' האוקימתות וכן דעת הרמב"ם וב"י הביאו בסי' זה :

סי' תח (א) **אז** אינו כולה כד"א כו' ז"ל הרי"ף פ' כיצד מעברין אע"ג דאמר רב אידי על חילוק זה אין אלו אלא דברי נביאות מ"מ כיון דרב דייק כן ממתני' קי"ל הכי ר"ל אע"ג דאין טעם לדבר :

ולא

חדושי הגהות

תז א וטעמא מפרש שם בגמרא משום מעשה שהיה (מהרל"ח)

ואע"ג

אלא ד"א (ג) ולא נהירא דא"כ מי שדר בעיר גדולה ונתן עירובו חוצה לה לא יוכל לחזור לביתו וכן הדין נמי אם פגע בעיר אחרת בתוך אלפים אם כלתה מדתו בסופה אין עולה מן המנין ומשלימין לו עליה אבל אם כלתה מדתו בתוכה אינו יכול לילך אלא עד סוף תחומו כיון שלא לן בה: הנותן עירובו במקום שמוקף לדירה דינו כאילו שבת בו שכולה כד"א אפי' חרבו דיורין שהיו בו כיון שהמחיצות קיימות ומקום שהוקף מחיצות ולא לדירה עד סאתים חשוב כולו כד"א:

תט צריך שיהא העירוב במקום שיכול להגיע אליו בין השמשות אבל אם אינו יכול להגיע אליו [א] כגון שהוא כהן (ג) והעירוב בבית הקברות אינו עירוב ודוקא שאיסור דאורייתא מונעו מליטלו אבל אם אין בו אלא איסור דרבנן כגון שנתנו באילן

ז"ל בפכ"ז מה"ש דלא כה"ר יהונתן שכתב אע"פ שאנו אומרין שכל העיר כד"א אין אנו רוצים לומר שנחשוב אותה כד"א ויפסיד מן האלף של צד מערב אותן ד"א אלא כוונתו לומר שאין העיר כלל מן החשבון אע"פ שנתנו לו ד"א למקום הנחת עירובו: **כתב** עוד הרב ר' יונתן [א] אע"פ שאנו אומרים שאין העיר כלל מן החשבון בשעירב לסוף אלף אמה לרוח מזרח אבל אין לו לצאת חוץ לשער העיר לצד צפון ולצד דרום כלל שהרי דרומו וצפונו חוץ למקום שנתן בו עירובו הוא נמשך ואין לו לילך לצפון העיר ולדרומו כלל שהרי למי שנותן עירובו שנותן לו ד"א חוץ מן האלפים וגם האלפים שנותנין לו פירוש כשנתן עירובו בסוף אלפים אינם כ"א אלפים אמה ברוחב ד"א למזרח וכן למערב וכן לצפון וכן לדרום ולקרנות אלפים על אלפים להשלים פגימות הקרנות וכן לכל קרן וקרן נמצא שאין מגיעות כלל תחום של צפון ושל דרום של מקום שביתתו לתחום דרום וצפון של העיר ולכאורה משמע שאף לרוח מערבית שאמרנו שיש לו אלף אמה חוץ לעיר אין לו רשות לילך אלא אלף אמה ברוחב ד"א ולא לכל רוחב העיר אע"פ שהיה לו בתחלה רשות בזה גם בתוך העיר צ"ע אם ידקדק שלא ילך בה בכל רוחב העיר אלא כשיעור ד"א לבדן אותן שכנגד מקומו ולא אנה ואנה שאין לו להטות ימין ושמאל ויש לבעל דין לחלוק על זה דכיון שאין אנו קפידין עליו למנות לו אורך העיר כלל כמו שפירשנו ג"כ אין למנות לו רוחב העיר ויש לו להלך את כולה לארכו ולרחבו ויאמר גם כן היכא שכלתה מדתו בחצי העיר דאע"פ שאמרנו אין לו אלא חצי העיר אבל אותו חצי ילך לארכו ולרחבו ואין נראין דבריו בזה שכלתה מדתו בחצי העיר עכ"ל (א):

הנותן את עירובו במקום שמוקף לדירה וכו' אפי' חרבו דיורין שהיו בו וכו' גם זה בס"פ כיצד מעברין (דף סא) אר"י א"ש שבת בעיר חרבה לרבנן מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה והמניח את עירובו בעיר חרבה אין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה ר"א אומר א' שבת וא' הניח מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה וכתב הרא"ש דמדלא כתב הרי"ף פלוגתייהו משמע דס"ל דהלכה כר"א וכ"פ הרמב"ם בפ"ו וכתב שם ה"ה ויש מי שפסק כשמואל דאמר כל שאין בהם דיורין אין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה ולזה הסכים הרשב"א:

ומ"ש ומקום שהוקף מחיצות ולא לדירה כ"כ הרמב"ם בפ"ז וכתב שם ה"ה שדעת הרשב"א הוא שאפילו שבת שם בבה"ש אם היה רה"י יותר על ב' סאתים ולא הוקף לדירה אין לו אלא ד"א ומדעת רבינו שלא נאמר חילוק זה אלא בקונה שם שביתה ע"י עירוב כגון שהלך שם וחזר או שאמר שביתתי במקום פלוני או שהניח עירוב פת אבל בשובת ממש כל שהוא רה"י הרי הוא כד"א עכ"ל:

תט צריך שיהא העירוב במקום שיוכל להגיע אליו בה"ש וכו' פשוט בפרק בכל מערבין בכמה מקומות מהם במשנה שאזכיר בסמוך:

ומ"ש כגון שהוא כהן והוא בבית הקברות שם במשנה (דף כו) מערבין לכהן בבית הפרס ר' יהודה אומר אפילו בבית הקברות וכתב הרא"ש בשם ר"מ דאין הלכה כר"י אע"פ שהוא מיקל בעירוב א וכ"כ המרדכי וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מה"ע וכתב שם ה"ה שכן דעת הרמב"ן ושלא כדברי הרשב"א שפסק כר"י ומשמע מדברי הרמב"ם דלישראל נהי אם נתן עירובו בבית הקברות אינו עירוב שכתב בפ"ו מה"ע הנותן עירובו בבה"ק אינו עירוב לפי שבית הקברות אסור בהנאה וכיון שרוצה בקיום העירוב שם אחר קנייה הרי נהנה בו וכ"כ בהדיא בפי' המשנה (א) דלישראל נמי אסור להניח עירובו בבית הקברות אליבא דרבנן וטעמו מדאמרינן בגמרא מ"ט דרבנן קא סברי אסור לקנות בית באיסור הנאה מכלל דר"י סבר דמותר וכו' ואסיקנא אמר לך רב יוסף דכ"ע אין מערבין אלא לדבר מצוה ודכ"ע מצות לאו ליהנות נתנו ובהא קא מפלגי מ"ס כיון דקנה ליה עירוב לא ניחא ליה דמינטר ומ"ס ניחא ליה דמינטר דאי אצטריך אכיל ליה ופירש"י גבי אסור לקנות בית באיסורי הנאה ואפי' בישראל נמי אסרו רבנן והא דתני כהן להודיעך כוחו דר' יהודה ודבר פשוט הוא דכיון דטעמא דרבנן משום דאסור לקנות בית באיסורי הנאה מה לי כהן מה לי ישראל ומהאי טעמא איכא למימר נמי דלמאי דמסיק טעמייהו משום דניחא ליה דמינטר ל"ש לן בין ישראל לכהן ורבינו שכתב דלכהן דוקא הוא דאינו עירוב נ"ל דמשמע ליה דלא אצטריכין לאוקמי פלוגתייהו בהכי אלא כי היכי דלא נצטרך לומר דמאן דאמר מצות לאו ליהנות ניתנו או מאן דאמר אין מערבין אלא לדבר מצוה כתנאי אמרוה למילתייהו ומש"ה אמר תלמודא דבכך אפשר לפרש פלוגתא דר' יהודה ורבנן בגוונא דלא ניהוו הני מימרא כתנאי אבל לפום קושטא דמילתא לא מפקינן מתני' מפשטא אלא אמרינן דדוקא לכהן הוא דאמרו רבנן אינו עירוב ו"א לישראל ופליגי במצות דלאו ליהנות ניתנו או באין מערבין אלא לדבר מצוה: **ומ"ש** ודוקא שאיסור דאורייתא מונעו מליטלו וכו' אבל אם אין בו אלא איסור דרבנן וכו' וכיון שאין בו אלא איסור דרבנן לא גזרו עליו בין השמשות במקום קניית עירוב גם זה בפ' בכל מערבין אמתני'

תט צריך שיהא העירוב וכו' משנה ר"פ בכל מערבין מערבין לכהן בבית הפרס ר' יהודה אומר אפילו בבית הקברות ופסקו הפוסקים דאין הלכה כר"י והקשה ב"י דבגמרא אסיקנא דכ"ע אין מערבין אלא לדבר מצוה ודכ"ע מצות לאו ליהנות ניתנו והכא בהא קמיפלגי מ"ס כיון דקנה ליה לא ניחא ליה דמינטר [פי' ועד קניית עירוב א"כ ניחא ליה לאו הנאה הוא דמשום מצוה היא] ומ"ס ניחא ליה דמינטר דאי איצטרך ליה אכיל ליה והשתא כיון דלרבנן אסור בבה"ק משום דנהנה באיסור הנאה מה לי כהן ומה לי ישראל וכן כתב הרמב"ם בפ"ו דה"ע דאפילו לישראל אינו עירוב וא"כ למה כתב רבינו דלכהן דוקא אינו עירוב ותירץ דלא איצטריך לאוקומי פלוגתייהו בהכי אלא כי היכי דלא נצטרך לומר דמ"ד מצות לאו ליהנות ניתנו או מ"ד אין מערבין אלא לדבר מצוה כתנאי אמרו למילתייהו אבל לפום קושטא דמילתא לא מפקינן מתני' מפשטא אלא אמרינן דוקא לכהן אינו עירוב ולא לישראל ופליגי במצות לאו ליהנות ניתנו או באין מערבין אלא לדבר מצוה עכ"ל ותימא גדולה דאפי' אם תמצא לומר דפליגי בהכי מ"מ פליגי בקניית בית באיסור הנאה במקום מצוה א"כ לא פליגי אלא בדבר הרשות מ"מ כיון דלרבנן אינו עירוב משום איסור הנאה ודאי דאפי' לישראל נמי אינו עירוב וא"כ קשה למה כתב רבינו דוקא לכהן הא לרבנן דהלכה כוותייהו אף לישראל אסור אלא הדבר ברור דלא כב"י אלא דרבינו ז"ל נמשך אחר פסקי הרא"ש שכתב על שם מהר"ם דהא דאמר דלית הילכתא כר' יהודה ואע"פ דאמר שמואל בפרק כל גגות בכל מקום שאמר ר"י בעירובין הלכה כמותו ועוד אמרו בפ' מי שהוציאוהו הלכה כדברי המיקל בעירוב ואפי' יחיד במקום רבים מ"מ הכא דפליגי באוהל זרוק ורבנן ס"ל כרבי ור' יהודה ס"ל כר"י ב"ר יהודה וקי"ל כרבי מחבירו הילכך הלכה כרבנן דאין מערבין לכהן בבה"ק ולא סמכינן אמאי דמני אזיל בשידה תיבה ומגדל דכיון דאוהל זרוק לא שמיה אוהל כרבי וכל שאינו אוהל לא חייץ בפני הטומאה ולא חזי למיכליה לכהן אינו עירוב אלמא דבהך פלוגתא דפליגי רבנן ור' יהודה גבי כהן לא קי"ל כר' יהודה משום דקי"ל כרבי מחבירו אבל באידך פלוגתא דפליגי בקניית בית באיסורי הנאה דמ"ס ניחא ליה דמינטר וכו' הדרינן לכללן דהלכה כר' יהודה בעירובין והלכה כדברי המיקל בעירוב ואפילו יחיד כנגד רבים ולפיכך ישראל קני עירוב בבית הקברות כדברי רבינו:

ודוקא שאיסור דאורייתא וכו' עד וכיון שיכול ליטלו בין השמשות שרי משנה שם (דף לב) נתנו באילן למעלה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב למטה מי' טפחים עירובו עירוב ומוקמינן לה בגמרא מעיקרא דהאי אילן קאי בר"ה

דרכי משה

תח (א) וצ"ע מאי נ"מ דמאחר דממלאין הקרנות א"כ מותר לילך בכל מרחב העיר דהוי כתוך תחום קרנות כמ"ש לעיל סי' שצ"ח. ואפשר לומר דכשהעיר כד"א נותנין לו בתחום מלבד רוחב העיר: **תט** (א) וכ"ה בהג"א ריש פ' בכל מערבין ובתא"ו נ"ב ח"ח:

ובא"ז

פרישה

(ג) **ולא נהירא** דא"כ כו' פי' וא"כ לא משכחת מי שדר בעיר גדולה שיתן עירובו כיון שיפסיד ביתו על ידי כך וכתב ב"י ז"ל דאין זו קושיא שהרי אם צריך לילך לאותו צד שמערב אע"פ שיפסיד כל העיר אינו חושש. ול"נ דשפיר הקשה רבינו על הרמב"ם מאחר דעיקר תקנת עירוב בפת לא אמרו אלא כדי שלא יטריח לצאת מביתו לכך תיקנו שיניח שם פת או ישלח ע"י שליח מבע"י ויחזור לביתו וכמ"ש רבינו בסי' ת"ט ואילו לדברי הרמב"ם ז"ל מי שדר בעיר גדולה לא יכול לחזור לביתו ואין סברא לומר דחכמים תקנו בעיר קטנה וא"כ ב"י ז"ל לא יישב כלל דברי הרמב"ם:

סי' תט (א) **והעירוב** בבית הקברות אינו עירוב ואין זה דומה לנזיר שמותר לערב ביין דשאני התם דהוא ועירובו במקום אחד והעירוב חזי לאחריני משא"כ הכא שהרי אינו חזי ליה לשבות במקום הנחת העירוב וק"ל:

דרישה

סי' תח [א] **ב"י** ז"ל הביא דברי ר"י שכתב וז"ל אע"פ שאנו אומרים שאין העיר כלל מן החשבון כשעירב לסוף אלף אמה לרוח מזרח אבל אין לו לצאת חוץ לשער העיר לצד צפון ולצד דרום כלל שהרי דרומו וצפונו למקום שנתן בו עירובו הוא נמשך ואין לו לילך לצפון העיר ולדרומו כלל כו' ואח"כ כתב וגם בתוך העיר צריך עיון אם ידקדק שלא ילך בה בכל רוחב העיר אלא כשיעור ד"א לבדן אותן שכנגד כו' והנה לשונו התמוה צריך ביאור דאיכא למידק ברישא שכתב ואין לו לילך לצפון העיר כלל והיאך אפשר זה והלא משמע מלשונו בהדיא דמיירי כשעירב לסוף אלף אמה וכלתה מדתו בסוף העיר ויש לו חוץ לעיר אלף אמות וגם הוא עצמו כתב כאן בדבור זה שכל מי שנותן עירובו נותנין לו לכל רוח אלפים אמה ברוחב ד"א ולקרנות אלפים על אלפים להשלים פגימה כו' וא"כ כל מי שעירב יכול לילך אלפים אורך וגם אלפים רוחב במאי דממלאין הקרנות והיאך כתב שלא ילך לצפון העיר ולא לדרומו כלל והלא העיר היא בתוך האלפים של עירובו ויכול לילך כפי מה שיגיע תחום של צפון ודרום של מקום שביתתו לתחום צפון ודרום של העיר בשלמא במ"ש באותן אלף אמה שיש לו חוץ העירוב למערב אין לו לילך אלא ד"א רוחב א"ש כיון שאין מגיע כלל תחום צפון ודרום של מקום שביתתו לתחום צפון ודרום של אותן אלף וגם מ"ש אפילו תוך העיר עצמו צ"ע אם ילך כו' יש לתמוה ג"כ למה לא ילך כפי מה שיגיע תחום צפון ודרום של מקום שביתתו ונראה לפרש דבריו דר"י ז"ל סבר דאה"כ דמותר לילך חוץ לעיר עד מקום שיגיע תחום צפון ודרום של מקום שביתתו ומ"ש ואין לו לילך לצד צפון ודרום של עיר כלל ר"ל שלא תאמר שילך חוץ לעיר אלפים כמו שהולכין אנשי העיר ונאמר כשם שנחשב לו העיר כד"א לענין זה יחשב לו כד"א לילך חוצה לה אלפים ברוחב לכל צד וקמ"ל דלא אלא כיון שהעיר הוא רחב מד"א אין נותנין לו אלפים חוץ לעיר כמו שנותנין לאנשי העיר מאחר שעירובו חוץ לעיר ולא ילך אלא עד מקום שיגיע תחומו של מקום עירובו ואין לו להוסיף בשביל העיר כלום. ומ"ש אח"כ צ"ע אם ידקדק שלא ילך בה בכל רוח בעיר אלא כשיעור ד"א ה"פ דמיירי כשהעיר היא רחבה מד' אלפים ויש לכל צד יותר מאלפים אין לו לילך בכולה ומ"ש בשיעור ד"א ר"ל כמו בשיעור ד"א אין נותנין לו אלא אלפים לכל רוח כמו כן הכא אין נותנין לו אלא אלפים לכל רוח בעיר עצמו:

סי' תט [א] **כגון** שהוא כהן והעירוב בבית הקברות אינו עירוב וכו' וכתב הב"י בשם הרמב"ם דאפילו ישראל גם כן אין עירובו עירוב שכן משמע מסוגיא דגמרא דמוקי פלוגתייהו דרבנן ור"י באסור לקנות בית באיסורי הנאה וכיון דטעמיה דרבנן משום דאסור לקנות בית באיסורי הנאה מה לי כהן מה לי ישראל והעלה דרבינו שכתב דוקא כהן אבל ישראל הוי עירוב משמע ליה דלא איצטריך לאוקמא פלוגתייהו בהכי אלא כדי דלא נצטרך לומר למאן דאמר מצוה לאו ליהנות נתנו כתנאי אמרה לשמעתיה אבל לפום קושטא דמילתא לא מפקינן מתניתין מפשטא ופליגי במצות דלאו ליהנות נתנו כו' ואיני מבין דבריו מה הועיל בזה והלא עדיין יש לתמוה על רבינו מאחר דטעמא דרבנן הוא דמצות ליהנות נתנו

מה

חדושי הגהות

תט א ואע"ג דמוכח שם בגמ' דלרבנן אפי' לישראל אין מערבין בבה"ק משום דס"ל דלרבנן דניחא ליה דמינטר לעירובו אף לבתר דקנה ליה עירוב דאי איצטרך אכיל לי' ואסור ליהנות מבה"ק נ"ל דטעמא דרבינו משום דבתרתי פליגי בכהן דלרבנן אוהל זרוק לאו שמיה אוהל ולר"י שמיה אוהל ופליגי נמי בהא דלרבנן ניחא ליה דמינטר ולר"י לא ניחא ליה דמנטר ובפלוגתא דאוהל זרוק פסק דלא כר"י משום דפליגי ביה נמי בעלמא תנאי והלכה כמ"ד דאוהל זרוק לאו שמיה אוהל כמבואר בדברי הרא"ש שם אבל בפלוגתא דניחא ליה דמינטר פסק כר"י דאמר לא ניחא ליה דמינטר משום דהלכה כדברי המיקל בעירוב וא"כ כהן אסור לערב בבה"ק וישראל מותר כך נ"ל לפרש דברי רבינו. והב"י דרצה ליישב דברי רבינו וכתב דלפום קושטא דדינא ל"פ בניחא ליה דמינטר אלא פליגי במצות לאו ליהנות ניתנו או באין מערבין אלא לדבר מצוה ולדידיה הדרן קושיא לדוכתיה

דא"ב

באילן אע"פ שאסור להשתמש באילן בשבת הוי עירוב שזמן קניית עירוב הוא בין השמשות וכיון שאין בו אלא איסור דרבנן (א) לא גזרו עליו בין השמשות במקום קניית עירוב וכיון שיוכל ליטלו בין השמשות שרי ואם נתכוון לשבות בד"א שאצל האילן ונתן עירובו עליו הוי עירוב בין אם נתנו למטה או למעלה אפילו אם האילן עומד בר"ה חוץ לעיבורה של עיר (ג) ואם (נוף האילן נוטה חוץ לד"א וכל הנטייה למטה מי' וראשו חוזר וזוקף למעלה מעשרה והאילן עומד בר"ה חוץ לעיבורה של עיר) אם נתכוון לשבות למטה (אצל עיקרו) ונתן העירוב למעלה מי' על זקיפת הנוף והוא רחב ארבעה ורבים מכתפים על נטיית הנוף והוא גבוה ט' שהוא ר"ה אינו עירוב כיון שאינו יכול להביאו אליו (ד) אלא דרך הנוף שהוא ר"ה (ה) אבל נתכוון לשבות למעלה או שאין ר"ה

בר"ה ונתכוון לשבות למטה בר"ה ולפיכך בנתנו למעלה מי"ט דה"ל העירוב ברה"י והוא בר"ה ואיסור דאורייתא מונעו מליטלו אינו עירוב אבל למטה מי"ט דאינו רה"י אע"פ דאסור להשתמש באילן הוי עירוב דקי"ל הלכה כרבי דלא גזרו משום שבות בה"ש במקום קניית עירוב שהוא במקום מצוה דאין מערבין אלא לדבר מצוה ופירש"י וה"ה דה"מ למימר דלא גזרו בלמטה מי"ט דקא מייתי מכרמלית לר"ה אלא כיון דהא שבות והא שבות חדא מינייהו נקט מיהו במסקנא קאמרינן דאפילו קאי אילן בר"ה ונתכוון לשבות למטה בר"ה ונתן עירובו באילן למעלה מי' דאיסור דאורייתא מונעו מליטלו נמי הוי עירוב ומתני' באילן הנוטה חוץ לד"א וכו' כמו שיתבאר בסמוך לפי זה מ"ש רבינו כאן ודוקא שאיסור דאורייתא מונעו מליטלו היינו כגון שנתכוון לשבות ועירובו רחוק הרבה ממקום שביתתו :

ואם נתכוון לשבות בד' אמות שאצל האילן ונתן עירובו עליו הוי עירוב בין אם נתנו למטה או למעלה אפילו אם האילן עומד בר"ה חוץ לעיבורה של עיר שם בסוף הדף אמר רבא ל"ש אלא באילן העומד חוץ לעיבורה של עיר אבל באילן העומד בתוך עיבורה של עיר אפי' למעלה מי' הוי עירוב דמתא כמאן דמליא דמיא ופירש"י כגון שהיתה עיר בתוך אלפים אמה של עירוב והיה רוצה לילך עוד אלפים והניח עירובו באותה העיר באילן העומד בתוך עיבורה של עיר אפי' למעלה מי' והוא נתכוון לשבות למטה בר"ה עירובו עירוב דמתא מתוך שהיא מוקפת ייסוד מחיצות ואינה מגולה חזינן לה כמאן דמליא עפרא והוי כמאן דנתכוון לשבות למעלה מי' ומקשינן אי הכי אפי' חוץ לעיבורה נמי כיון דאמר רבא הנותן עירובו יש לו ד"א ה"ל רה"י ורה"י עולה עד לרקיע ופירש"י הא כל ד"א שסביביו ה"ל כמוקפות מחיצות ועולה עד לרקיע ואפילו נתנו למעלה מי' הוא ועירובו ברה"י הן ונהי דלאו רה"י ממש נינהו לגבי איסורא דאורייתא למישקליה מאילן להתם דהא ליכא מחיצות מיהו לענין מיהוי הוא ועירובו במקום אחד הוי חד רשותא דומיא דנותן עירובו בעיבורה של עיר דחזאי ליה לרבא כמאן דמליא ופריק הכא באילן הנוטה וכו' פירוש ודאי כדקאמרת דאפי' למעלה מי' משוינן להו חד רשותא לגבי קניית עירוב להקל ומתני' דלמעלה מי' אינו עירוב באילן הנוטה וכו' שמעינן דבאילן שאינו נוטה אפילו עומד בר"ה וחוץ לעיבורה ונתנו למעלה מי' ונתכוון לשבות למטה אע"פ שאיסור דאורייתא מונעו מליטלו קנה עירוב דחשבינן ליה הוא ועירובו במקום אחד וכמ"ש רבינו :

ומ"ש ואם נתכוון לשבות ברחוק ממנו עד ד"א והאילן וכו' טעות סופר הוא וכצ"ל ואם נוף האילן נוטה חוץ לד"א וכל הנטייה למטה מי' וראשו חוזר וזוקף למעלה מי' והאילן עומד בר"ה חוץ לעיבורה של עיר אם נתכוון לשבות למטה אצל עיקרו ונתן העירוב למעלה מי' על זקיפת הנוף והוא רחב ד' ורבים מכתפים על נטיית הנוף וכו' וכך הוא בספרים המדוייקים והוא מפורש בגמ' דמוקמינן מתני' דלמעלה מי' אינו עירוב ולמטה מעשרה עירובו עירוב באילן שנופו נוטה חוץ לד"א והוא נתכוון לשבות בעיקרו ומאי למעלה ומאי למטה דהדר זקיף ופי' התוס' שיש גובה עשרה ורחב ד' באותה זקיפה וחשיב רה"י אע"ג דגדיים בוקעין תחתיו א"כ שסתום תחת הזקיפה דלא מצי בקעי עכ"ל והשתא ניחא מתני' דהכי תנן אם נתן העירוב בזקיפה למעלה מי' אינו עירוב דליכא למימר כיון דד' אמותיו עולה עד לרקיע חשבינן ליה כאילו עלה לאילן למעלה מי' דיכול ליטלו ממקום שמונח חוץ לד' אמותיו בזקיפת הנוף למעלה מי' עד מקום שעלה באילן למעלה מי' דמרה"י לרה"י קא מטלטל דודאי היכא דנטיית הנוף הוי כרמלית הוי עירוב אבל מתני' מיירי דנטיית הנוף ה"ל ר"ה דכי מייתי ליה מלמעלה מי' דרך אוירה של נטייה עובר באויר ר"ה וקי"ל במושיט מרה"י לרה"י דרך אויר ר"ה אפילו למעלה מי' חייב חטאת כדתנן ריש פ' הזורק אבל נתנו בזקיפת הנוף למטה מי' דה"ל כרמלית אע"ג דמייתי ליה דרך אוירה של נטייה שהיא ר"ה מ"מ ה"ל עקירה מכרמלית והנחה ברה"י וליכא אלא שבות ועירובו עירוב : **ומ"ש** אבל אם נתכוון לשבות למעלה פי' השתא אע"פ שאין יכול ליטלו ולהביאו אליו דרך נטיית הנוף שהוא ר"ה מ"מ כיון דשביתתו באילן למעלה מי' הוא והעירוב ג"כ באילן בזקיפת הנוף למעלה מי' חשבינן ליה הוא ועירובו במקום א' באותו אילן אלא היכא דנתכוון לשבות בעיקרו של אילן דלא ה"ל הוא ועירובו במקום אחד אלא מטעם דרה"י עולה עד לרקיע וחשבינן ליה כאילו עלה

לא גזרו עליו בה"ש ב וכיון דאוקימנא למתני' כוותיה אלמא דהכי קיימא לן : **ומ"ש** ואם נתכוון לשבות בד"א שאצל האילן וכו' משנה שם נתנו באילן למעלה מי' טפחים אין עירובו עירוב למטה מי' טפחים עירובו עירוב ובגמ' (שם) האי אילן דקאי היכא אילימא דקאי ברה"י מה לי למעלה מה לי למטה רה"י עולה עד לרקיע ואלא דקאי בר"ה דנתכוון לשבות היכא אילימא דנתכוון לשבות למעלה הוא ועירובו במקום א' הוא אלא דנתכוון לשבות למטה והא קא משתמש באילן לעולם דקאי בר"ה ונתכוון לשבות למטה ורבי היא דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות וכתב הרמב"ם בפ"ו מה"ע דהא דלא גזרו בין השמשות דוקא במקום מצוה או בשעת הדחק ואיתא תו בגמ' אמר רבא ל"ש אלא באילן העומד חוץ לעיבורה של עיר אבל אילן העומד בתוך עיבורה של עיר אפי' למעלה מי' ה"ז עירוב דמתא כמאן דמליא דמיא ופירש"י העומד בתוך עיבורה של עיר כגון שהיה עיר בתוך אלפים של עירוב והיה רוצה לילך עוד אלפים והניח עירובו באותה העיר באילן העומד בתוך עיבורה של עיר אפילו למעלה מי' והוא נתכוון לשבות למטה עירובו עירוב דמתא מתוך שהיא מוקפת ייסוב מחיצות ואינה מגולה חזינא לה כמאן דמליא עפרא והוי כמאן דנתכוון לשבות למעלה מי' ואע"ג דאי בעי למשקליה לא מצי דהא אילן רה"י ותחתיו ר"ה חזינא למקום שביתתו כאילו הוא גבוה למיהוי כאילו נתכוון לשבות למעלה ויקנה לו העירוב ופריך בגמ' אי הכי חוץ לעיבורה נמי כיון דאמר רבא הנותן עירובו יש לו ד"א ה"ל רה"י ורה"י עולה עד לרקיע אמר רב יצחק בריה דרב משרשיא הכא באילן הנוטה חוץ לד"א עסקינן ונתכוון לשבות בעיקרו ומאי למעלה ומאי למטה דהדר זקיף והא אי בעי מייתי לה דרך עליו כשרבים מכתפים עליו וכדעולא דאמר עמוד ט' בר"ה ורבים מכתפים עליו וזרק ונח על גביו חייב ופירש"י כיון דאמר רבא הנותן עירובו וכו' אלמא לרבא הנך ד"א כרה"י הן לו ורה"י עולה עד לרקיע ואפילו נתנו למעלה מי' הוא ועירובו במקום אחד הוא ונהי דלאו רה"י ממש היא לגבי איסורא דאורייתא מיהו לענין מיהוי הוא ועירובו במקום אחד הוי חד רשותא דומיא דנותן בעיבורה של עיר דחזי ליה רבא כמאן דמליא : באילן שנופו נוטה חוץ לד"א. שהוא סוף התחום והניח עירובו בנופו חוץ לד"א והוא נתכוון לשבות בעיקרו הילכך למטה מי' עירובו עירוב דמצי נפיק ליה חוץ לד' אמותיו כמה דבעי ולמשקליה ולאיתויי פחות מד"א עד לתוך ד' אמותיו למעלה מי' אין עירובו עירוב דהא כי נפיק ושקלי' מייתי מרה"י לר"ה ומאי למעלה ומאי למטה דבר הנוטה שוה הוא ולא שייך ביה לשון מעלה ומטה אלא לשון גבוה ונמוך דהדר זקיף בסוף נטייתו ומשכחת בזקיפתו מעלה ומטה: והא אי בעי מייתי ליה דרך עליו. כי הוי חוץ לד"א נמי ולמעלה מי' כיון דד' אמותיו עולות עד לרקיע רה"י הרי יכול לעלות לאילן עד למעלה מי' וליטלו דהא כל האילן מי' ולמעלה רה"י ויביאנו למקום שביתתו: בשרבים מכתפים עליו. נטיית הנוף שחוץ לד' אמותיו הנמוכה מי' דהוי ר"ה כדעולא וכי מייתי ליה למעלה מי' דרך אויר של נטייה עובר באויר ר"ה וקי"ל במושיט מרה"י לרה"י דרך אויר ר"ה אפילו למעלה מי' חייב ע"כ ובנוסחא דידן בספרי רבינו יש קיצור בזה ובס' מוגה מצאתי אם נתכוון לשבות למטה ונתן העירוב למעלה מי' על זקיפת הנוף היא רחב ד' ורבים מכתפים על נטיית הנוף והוא גבוה ט' שהוא ר"ה אינו עירוב וכו' ואין בדברי הרי"ף והרמב"ם מכל זה כלום וכתב ה"ה בפ"ו מה"ע שנראה שהם סוברים שאינה כהלכה אבל האחרונים פסקו כן כ"כ הרשב"א ז"ל עכ"ל וגם הרא"ש כתב כל זה בפסקיו ואחריו נמשך רבינו שכתב לפסק הלכה דברים הללו וא"ת אכתי יכול להביאו אליו ע"י זריקה דהזורק מרה"י לר"ה דרך אויר ר"ה פטור או יביאנו כלאחר יד או בזה עוקר וזה מניח כבר תי' הרא"ש דבשבות כי הכא לא שרי רבי בין השמשות כיון דבקל יכול לבא לידי

דרישה

מה לי כהן ומה לי ישראל וגם זולת זה דברי הב"י תמוהים מאד הפלא ופלא להמעיין בגמרא דפרק בכל מערבין דף ל' ובאשר"י דף קי"ז ריש ע"ב כי שם בגמרא מייתי דפליגי בתרתי דרבי יודא עם רבנן ת"ק שלו האחד הוא מ"ש שם במשנה ר"פ בכל מערבין דלת"ק אסור לכהן לערב כ"א בבית הפרס ולא בבית הקברות ורבי סבר אפילו בבית הקברות מפני שיכול להוציאו לחוץ ולילך ולאכול ובזה הפלוגתא מסיק בגמרא דפליגי אי אהל זרוק שמיה אוהל ובפלוגתא דהני תנאי דתניא הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל רבי מטמא ורבי יוסי בר' יהודה מטהר ובזאת הפלוגתא כתב הרא"ש דאין הלכה כר"י משום דקיל"ן אוהל זרוק לא שמיה אוהל נמצא דאינו יכול לבא למקום עירובו ובכה"ג כ"ע מודו דאין עירובו עירוב וזהו ממש כדברי רבינו הוא וישראל שיוכל לילך ולבא שם למקום עירובו בבית הקברות פשיטא דמותר לשני טעמים הנ"ל ומאי דמסיק שם פלוגתא שנייה דפליגי אי עירב לכהן בתוך קבר מידי דיכול גם כהן לבא למקום עירובו אלא שהעירוב בקבר עצמו שהוא אסור בהנאה דרבנן סברי אסור להניח עירובו שם לכהן ור"י מתיר ובזה מסיק הגמרא הטעם דפליגי אי ניחא ליה דמינטרא בתר קניית העירוב וכמ"ש לעיל ולפי ס"ט דרבנן דאסרי בכהן ס"ה בישראל נמי אלא להודיעך כחו דר"י דמתיר נקט כהן וכפי' רש"י שם בהדיא ובזה הדין לא איירי רבינו הכא ויכול להיות שגם רבינו ס"ל דאסור אפילו לישראל כיון שהניח העירוב במקום איסור הנאה דרבנן אלא שרבינו מיירי שהניחו בבה"ק בין הקברים שאותו מקום מותר בהנאה ולא בתוך הקברות והרמב"ם שסתם דבריו ונקט טעמא לאיסור משום שהניחו במקום איסור הנאה כו' ע"ש בפ"ו דהלכות עירובין צ"ל דמיירי דהניחו בתוך הקבר ומש"ה אסור אפילו לישראל אבל היותר נלע"ד דאפילו הניחו בתוך הקבר מתיר רבינו לישראל לערב שם כרבי יהודה דהא קיל"ן הלכה כדברי המיקל בעירוב וכמ"ש הרשב"א על הרמב"ם והביאו המ"מ ומ"ש הרמב"ן בזה ע"ש ורבינו ס"ל כהרשב"א וכן

אם נאמר שכלות התחום היה בעיקרו אם כן בכל ענין אין עירובו עירוב כמ"ש רבינו בסמוך בדין נתגלגל העירוב ממקומו חוץ לד"א. וא"ל דשאני הכא דהאילן כולו גוף א' וכששובת בעיקרו והוא כלות אלפים יכול לטלטל בכל האילן דמיחשב לו לענין זה כולו כד"א דומיא דבית או עיר שנותן עירובו שמה דזה אינו שהרי רבינו כתב גם דין זה אנותן עירובו בתוך הבור והוא שובת סמוך לו חוץ לד"א אם אין הבור בר"ה עירובו עירוב והשתא ליכא לתרץ בהכי אלא ודאי כדכתיבנא דהתם נמי איירי דאין התחום במקום שביתתו כ"א במקום שנותן שם עירובו דהיינו בבור וק"ל: **אלא דרך הנוף** שהוא ר"ה אע"ג דד' אמותיו עולין עד לרקיע מ"מ לא אמרינן דיעלה בד"א דקי"ל המושיט מרה"י לרה"י דרך אויר ר"ה אפי' למעלה מי' חייב אע"ג דבזורק בכה"ג או שמביאו כלאחר יד פטור וכן בזה עוקר וזה מניח וא"כ יביאנו דרך זה כבר תירץ הרא"ש דבשביתה כי הכא לא שרי רבי דבקל יכול לבא לידי חיוב חטאת : (ה) **אבל אם נתכוון לשבות למעלה** כו' נראה דר"ל בעליונה של אילן דהיינו במקום שמונח העירוב על זקיפת הנוף :

פרישה

(ב) **לא** גזרו עליו בה"ש במקום כו' ר"ל במקום מצוה או בשעת הדחק רמב"ם דבענין אחר לא התירו לערב בפת וכדלעיל סי' שמ"א דכל שבות במקום מצוה לא גזרו בה"ש :

(ג) **ואם** נוף האילן חוץ לד' כו' פי' תוך לד' אמות שיש לכל מערב וכו' הנטייה למטה מי' כן הוא לשון רש"י בגמרא ריש דף ל"ג וכ"ל דל"ד קאמר כל הנטיה ה"ה אי הוה תחילת הנטייה למעלה מי' וסוף הנטייה למטה מי' ומוזר וזוקף אלא שאין דרכו של נטיית אילן בכך גם כ"ל שרש"י פי' כן משום דתנן במתני' שם סתמא וז"ל נתנו באילן למעלה מי' אין עירובו עירוב למטה מי' עירובו עירוב ע"כ ובגמרא מוקי לה בנוף הנוטה חוץ לד' אמות כמ"ש כאן ואם לא כל הנטייה למטה מי' א"כ לא ה"ל לתנא דמתני' לסתום נתנו למעלה מי' אין עירובו עירוב דהא בתוך ד' אמות עירובו עירוב אפילו הוא למעלה מי' אלא ודאי מיירי בנוף שנטה י' וראשו חוזר וזוקף למעלה מי' דאי לא הדר זוקף למעלה מי' אלא הוי מונח עירובו על נוף גבוה ט' שהוא ר"ה הוי עירוב דהא מותר לו להלוך לשם כמה דבעו ולמישקליה משם ולאתויי פחות מד"א עד לתוך ד"א ואע"ג דמשוינן ליה רה"י להני ד' אמות לענין קניית עירוב להקל לאו רה"י גמורה היא שלא יוכל להביא ממילא לתוכן דהא לאו מחיצה ולא חילוק רשויות איכא ומאן קמשווי להו בית עירוב הוא דמשוי להו וכי אכוין לבית דהיתרא הוא דאיכוין ולא לבית דאיסורא רש"י ועוד פירש רש"י סוף דף ל"ב ז"ל באילן שנו ונופו נוטה חוץ לד' אמות שהוא סוף התחום והניח עירובו בנופו חוץ לד"א עכ"ל ור"ל שאין התחום של אלפים אמה כלה בעיקרו של אילן אלא עד סוף כלות נטיית הנוף דהיינו במקום שהניח שם עירוב אלא שהוא נתכוון לשבות במקום מסוים דהיינו בעיקרו של אילן וכמו שיכתוב רבינו בסמוך בסי' זה וכן פי' מ"ו שם בגמרא בהדיא שהאי שהוא סוף התחום דפי' רש"י אנוף קאי ולא אעיקר וכן מוכח שם בגמ' מיניה וביה והשתא א"ש מ"ש רבינו שאם אין ר"ה על האילן דעירובו עירוב משום דיכול לילך לשם וליטלו ונחשב הוא ועירובו במקום א' אבל

שהאילן

חדושי הגהות

דא"כ פליגי אפי' בישראל ועוד דהא קי"ל דמצות לאו ליהנות נתנו וגם קי"ל דאין מערבין אלא לדבר מצוה וא"כ הלכה כר"י דס"ל הכי ולמה פסק רבינו כרבנן כמו שהבין הוא. דרבינו פסק כרבנן א"ו כוונת רבינו כמו שכתבתי (מהרל"ח) : ב כלומר כל שהוא לצורך מצוה ולצורך העירוב נמי צורך מצוה היא דקי"ל אין מערבין אלא לדבר מצוה כמו שיתבאר

ר"ה על הנוף או (ו) שהאילן עומד בתוך עיבורה של עיר אחרת (או שנתן העירוב למטה מעשרה על זקיפת הנוף) הוי עירוב זה הכלל כשהוא בר"ה ועירובו ברה"י או איפכא לא הוי עירוב כיון שאינו יכול להביאו אליו אלא באיסור דאורייתא אבל כשהוא ברה"י או בר"ה ועירובו בכרמלית או איפכא הוי עירוב ודוקא נתנו באילן הוי עירוב אבל נתנו בקנה מחובר כיון שהוא רך ונוח לקטום אינו עירוב דחיישינן שמא יקטום כשיבא ליטלו אבל אם הוא תלוש ונתנו עליו אפילו הוא גבוה ק' אמה הוי עירוב (ז) אף ע"פ שאינו רחב ד' [ג] נתנו בבור העומד ברה"י או ברה"ר אם נתכוון לשבות למטה או על שפתו בתוך ד"א הוי עירוב נתכוון לשבות חוץ לד' אמות אם הבור עומד ברשות הרבים והוא עמוק י' ורחב ד' אינו עירוב ואם הוא ברה"י או בכרמלית הוי עירוב נתנו במגדל דינו כמו שכתבתי למעלה בעירובי הצירות וכן בנפל עליו גל כמו שכתבתי למעלה : נתגלגל חוץ לתחום (ח) מבע"י אינו עירוב שהרי אינו יכול להגיע אליו בין השמשות והוא שנתגלגל חוץ לד' אמות אבל לתוך ד"א הוי עירוב שהרי הנותן עירובו יש לו שם ד"א והם נחשבים לו מכלל התחום [ג] נתגלגל משחשיכה הוי עירוב דכיון שהיה בין השמשות במקומו אין אנו חוששין מה שנעשה בו אחר כך : ספק אם היה שם בין השמשות אם לאו כשר דספק עירוב כשר והוא שהיה לו חזקת כשרות כדפרישית לעיל :

כיצד

ב"י

לידי חיוב חטאת : **ומ"ש** זה הכלל כשהוא בר"ה ועירובו ברה"י וכו' אבל כשהוא ברה"י או בר"ה ועירובו בכרמלית וכו' פשוט הוא מדאוקימנא מתני' כרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות וכתב ה"ה בפ"ו מה"ע וז"ל ולא נזכר בדברי רבינו בפי' מניח עירובו בר"ה ונתכוון לשבות בר"ה מה דינו אבל מכלל דבריו שעירובו עירוב והרשב"א כתב דדוקא בשלא נתכוון לשבות רחוק מעירובו ה' אמות לפי שהכות את עירובו יש לו ד"א וכשמטלטלו ומביאו אצלו א"צ לטלטלו אלא פחות מד"א אבל נתכוון לשבות ברחוק ח' אמות אין עירובו עירוב שאין מתירין לו להביאו דרך ר"ה פחות מד"א ששבות הקרוב למלאכה גמורה היא ולא התירו וקרוב לזה יתבאר בדין נתנו בראש הקנה עכ"ל : **ומ"ש** ודוקא נתנו באילן הוי עירוב אבל נתנו בקנה מחובר וכו' ג"ז משנה שם (ד' לד) נתנו בראש הקנה או הקונדס כ"ז שהוא תלוש ונעוץ אפילו גבוה ק' אמה ה"ז עירוב ובגמ' אסיק רבינא דאע"ג דרישא אוקימנא כרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בה"ש אפ"ה אמרינן הכא דבקנה תלוש דוקא עירובו עירוב אבל אם היה מחובר אין עירובו עירוב גזירה שמא יקטום כלומר דאיידי דרך הוא מיקטים וחיוב חטאת הוא וכיון דמצי למיתי לידי חיוב חטא' אפי' בה"ש גזרו בו אבל במשתמש באילן דקשה הוא ליכא למיחש ביה שמא יקטום ולית ביה אלא איסור חכמים שאסרו להשתמש במחובר לא גזרו בה"ש וכ"כ הרא"ש ז"ל וכך הם דברי הרמב"ם בפי' המשנה :

ומ"ש רבינו אע"פ שאינו רחב ד' לא קאי למאי דסמיך ליה שהוא תלוש דאי קאי האי קנה ברה"י מה לי רחב ארבעה מה לי אינו רחב ד' ואי קאי בר"ה האי אע"פ הואיל מיבעי ליה דטעמא דשריותא ליתיה אלא משום שאינו רחב ארבעה שאילו היה רחב ד' הוי רה"י ואינו יכול ליטול עירובו מפני שנמצא שהוא מטלטל מרה"י לר"ה אלא ע"כ לומר דלא קאי אלא ארישא שכתב דכשהוא מחובר אינו עירוב קאמר דאע"פ שאינו רחב ד' שהיה ראשו ליטול עירובו דהא ממקום פטור לר"ה קא מטלטל אפ"ה אסור ליטלו משום גזירה שמא יקטום :

תניא בגמ' ר' אומר נתנו על גבי קורה גבוה י' טפחים ורחבה ד' עירובו עירוב ואם לאו אין עירובו עירוב כלומר דסבר דכל למעלה מי' בעינן שיהא העירוב מונח על גבי מקום ד' וכתב הרא"ש בשם ר"ת דלית הלכתא כוותיה דהא רבנן פליגי עליה בתוספת' וכ"כ שהוא דעת כל הפוסקים שלא הזכירו הא דר' יהודה :

נתנו בבור העומד ברשות היחיד וכו' שם במשנה נתנו בבור אפילו עמוק מאה אמה הרי זה עירוב ובגמרא האי בור דקאי היכא אילימא דקאי ברה"י פשיטא רה"י עולה עד לרקיע וכי היכי דסלקא הכי נמי נחתא ואלא דקאי בר"ה דנתכוון לשבות היכא אי למעלה הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר אי למטה פשיטא הוא ועירובו במקום אחד לא צריכא דקאי בכרמלית ונתכוון לשבות למעלה ור' היא דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות . וכתבו התוס' אי למעלה הוא במקום אחד וכו' הוה מצי למימר משום דהנותן עירובו יש לו ד"א אלא דבעא לשנויי אפילו נתכוון לשבות חוץ לד' אמות מן הבור דומיא דרישא וכ"כ הרא"ש וז"ל אלא דנתכוון לשבות למעלה הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר הוא וכגון שנתכוון לשבות חוץ לד' אמות משפת הבור דאי בד"א הוי הוא ועירובו ברה"י עכ"ל כלומר שאע"פ שהוא בר"ה ואינו יכול להוציאו מ"מ כיון שהוא תוך ד' אמותיו חשוב הוא ועירובו במקום אחד וכדאמרינן גבי נתנו באילן וקאי אילן בר"ה כיון דאמר רבא הנותן עירובו יש לו ד"א ה"ל רה"י ורה"י עולה עד לרקיע וכירש"י ואפילו נתנו למעלה מי' הוא ועירובו ברה"י הן וכהי דלאו רה"י ממש הוא לגבי איסורא דאורייתא למשקליה מאילן להחס דהא ליכא מחיצות מיהו לענין מיהוי הוא ועירובו במקום אחד הוי חד רשותא דומיא דנותן עירובו בעיבורה של עיר דחזי ליה רבא כמאן דמליא : **נתנו** במגדל וכו' וכן אם נפל עליו גל וכו' כמו שכתבתי למעלה בעירובי חצירות בסי' שצ"ד :

נתגלגל חוץ לתחום וכו' משנה בפ' בכל מערבין (דף לה) : **ומ"ש** והוא שנתגלגל חוץ לד"א וכו' שם על משנה הנזכר אמר רבא לא שנו אלא שנתגלגל חוץ לד"א אבל לתוך ד"א הנותן את עירובו יש לו ד"א ופי' רש"י הואיל והני ד"א מיבלען בתחומא ה"ל מתחומא והוי כנותן את עירובו בבית שבסוף התחום שאפילו הוא אלף אמה מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה . וא"ת הא תנן מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס וכמ"ש רבינו בסימן ת"ה ואמאי הא אפי' יצא ד"א פחות משהו ה"ל למשרי י"ל דלא דמי דהתם כיון דנתכוון לשבות בעיר היא חשובה לו כד"א ואין לו ד"א אחרים אבל הכא שהוא רוצה לעקור דירתו מן העיר ראוי לתת לו במקום שמניח עירובו ד"א כי שם ביתו . וכתב רבינו דברי רבא כפשטן אבל הרמב"ם בפ"ו מה"ע כתב וז"ל לפיכך המניח עירובי תחומין שלו בסוף התחום ונתגלגל העירוב ויצא חוץ לתחום בתוך ד' אמות ה"ז עירוב חוץ לד' אמות אינו עירוב והשיגוהו הראב"ד וה"ה הליץ בעדו :

ומ"ש נתגלגל משחשיכה הוי עירוב ג"ז במשנה הנזכר : **ומ"ש** ספק אם היה בין השמשות וכו' ג"ז במשנה הנזכר פלוגתא דתנאי ופסקו כדברי המכשירים כמ"ש בסימן שנ"ד : **ומ"ש** והוא שהיה לו חזקת כשרות כדפרישית לעיל גם הוא בסי' שנ"ד :

כיצד

ב"ח

עלה באילן למעלה מי' התם בעינן דיכול להביאו אצלו וכיון שאינו יכול להביאו אצלו דרך נטיית הנוף שהוא ר"ה אינו עירוב : **ומ"ש** או שאין ר"ה על הנוף מבואר הוא דה"ק דאפילו נתכוון לשבות אבל עיקרו מ"מ כיון דה"ל מוסיף מרה"י לרה"י דרך אויר כרמלית ליכא אלא שבות :

ומ"ש או שהאילן עומד בתוך עיבורה של עיר אחרת מבואר הוא בפירש"י שהבאתי והיינו לומר שכל העיר ועיבורה נחשב כד' אמות ואע"פ שאין שם מחיצה וה"א בפרק כיצד מעברין סוף (דף נה) גבי יושבי צריפין דבשובת בעיר שהיא קבוע כל העיר חשובה כד"א ואע"פ שאין שם מחיצה ומודדין לה אלפים לבד מהעיר ועיבורה ומש"ה פרכינן א"ה חוץ לעיבורה נמי ומ"ש רש"י דמתא מתוך שהיא מוקפת ייסוב מחיצות וכו' לא היתה דעתו לומר שהעיר מוקפת מחיצה דא"כ הל"ל מתוך שהיא מוקפת מחיצה אלא ר"ל דהעיר היא קבוע ומוקפת ייסוב מחיצות קבועין לאפוקי יושבי צריפין דדירתן של הוצין וערבה ואינו קבוע ייסוב מחיצות גמורין והא דאמר בפ' מי שהוציאוהו דאין העיר חשובה כד"א אא"כ מוקפת מחיצה אינו אלא ליוצא חוץ לתחום כמ"ש התוס' לשם בד"ה דכולה מברכתא (דף מז) וכ"כ הרא"ש לשם והתבאר לעיל בסימן ת"ה אך קשה למה לא כתב רבינו עוד חלוקה אחת או נתן העירוב למטה מי' על זקיפת הנוף דהוי עירוב דחלוקה זו מפורשת במשנה למטה מעשרה עירובו עירוב דמוקמינן לה דנתנו בזקיפת הנוף למטה מי' וכדפרישית לעיל ולבי אומר לי דטעות סופר הוא דהסופר השמיט חלוקה זו ולא כתבה . והא דפירש"י בתוך לעיבורה של עיר אחרת וכ"כ רבינו היינו משום דאי בתוך עיבורה של עירו ל"ל עירוב בלא שום עירוב נותנין לו עיבורה של עיר ואח"כ מודדין לו אלפים לכל רוח כדלעיל בסי' שפ"ח :

ודוקא נתנו באילן וכו' אבל אם הוא תלוש וכו' עד הוי עירוב אע"פ שאינו רחב ארבעה נראה דרבינו בא להורות דלא קי"ל כרבי יהודה דמצריך שהעירוב יהא מונח על גבי מקום ד' כדתניא (דף ל"ג) וכפסק הרא"ש להדיא והב"י הביאו בסמוך ושגגה יצאה מתחת קולמוס ב"י שכתב לפרש דברי רבינו דהכא דלא קאי אלא ארישא וכו' : **ומ"ש** בנתגלגל מבע"י לתוך ד"א הוי עירוב שהרי הנותן עירובו יש לו שם וכו' הקשה ב"י הא תנן מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס וכמ"ש רבינו בסימן ת"ה וי"ל התם דנתכוון לשבות בעיר היא חשובה לו כד"א ואין לו ד"א אחרים אבל הכא דעיקר דירתו מן העיר יש לו ד"א במקום שמניח עירובו כי שם ביתו עכ"ל ול"נ דליכא הכא קושיא דדוקא ביצא לדעת במזיד קאמר דאפילו אמה אחת לא יכנס אבל יצא שלא לדעת יש לו ד"א כדפי' לעיל בסימן שנ"ו ובסימן ת"ה ונתגלגל ג"כ שלא לדעת הוא :

כיצד

פרישה

(ו) שהאילן עומד בתוך עיבורה של עיר העומדת בתוך אלפים שלו : (ז) אע"פ שאינו רחב ד' עיין מ"ש ב"י בזה ופי' דחוק מאוד לכן נלע"ד לפרש בפשיטות דמ"ש רבינו שאינו רחב ד' קאי אמאי דסמיך ליה וקמ"ל דאע"ג דהקנה הוא גבוה אינו צריך שיהא מקום הנחת העירוב שם ד"ט כדעת ר"י דס"ל הכי בגמ' ד' ל"ג ע"ב ונמשך בזה אחר דעת הרא"ש ז"ל שכתב אדברי ר' יהודה בדף קי"ז ריש ע"ג ז"ל תניא רבי אומר נתנו למעלה ע"ג קורה גבוה עשרה טפחים ורחב ד' עירובו עירוב ואם לאו אין עירובו עירוב דסבר דכל למעלה מעשרה צריך שיהא עירובו מונח ע"ג מקום ד' וכתב ר"ת ז"ל לא ידענא הילכתא כמאן דהא רבנן פליגי עליה בתוספתא וס"ל דאינו צריך להיות רחב ד' דקתני נתנו כו' וקי"ל כל מקום דאמר ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו אפי' אי רבים פליגי עליה כו' עד אבל איכא למימר דילמא הלכה כרבנן דקי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב אפי' ביחיד לגבי רבים וכ"ש רבים לגבי יחיד וכ"ל דהלכה כרבנן כו' ע"ש שהאריך וכלל העולה שם דהלכה כרבנן דא"צ רחב ד' אפי' אי הקנה גבוה הרבה וע"ז הפסק נתכוין ג"כ רבינו לאשמועינן כאן וא"ל למה לא כתב האי פיסקא לעיל גבי נוף האילן די"ל דבמקום ששנויה בגמ' ובמקום שכתבו אביו הרא"ש והר"מ ז"ל שם כתב ג"כ רבינו וק"ל גם ב"י הביא פסק דר"מ הנ"ל בסי' זה בסמוך ותימה בעיני על אשר לא שת לבו לפרש כן בדברי רבינו : (ח) מבע"י אינו עירוב אבל מ"מ יש לו אלפים לכל צד מביתו ולא אמרי' שהוא חמר גמל מחמת שעקר דעתו מביתו וכ"כ רש"י בהדיא והביאו ב"י בסי' תי"א ע"ש והטעם כתבתי בס"ס זה :

או

דרישה

וכן מוכח מדברי הרא"ש אביו שהרי ג"כ הקשה לנפשיה במאי דפסק בפלוגתא קמא הלכה כרבנן מהא דקיימא לן הלכה כדברי המיקל בעירוב ועוד דאמרינן בפרק הלון הלכה כרבי יהודה בכל מקום כו' :

[ב] נתגלגל משחשיכה הוי עירוב כו' וכתב ב"י ז"ל דמי שיצא לחוץ לתחום בשבת כיון דנתכוין לשבות בעיר היא חשובה לו כד' אמות כו' אבל הכא שנתכוין לעקור מן העיר דירתו ראוי לתת לו במקום שמניח עירובו ד"א ויראה לכאורה מדבריו דאם לא נתכוין לעקור דירתו מן העיר אע"פ שנתן עירובו אין נותנין לעירובו ד"א אלא העיר הוא כד"א אבל נתכוין לעקור מן העיר נותנין לו אלפים וד"א כמו שמשמע בגמרא בהדיא והביאו ב"י בסימן ת"ט בד"ה מי שבא בדרך וז"ל אמר שמואל כגון דאיכא ממקום רגליו ועד עיקרו תרי אלפים וד' גרמידי וכן פירש"י שם . אבל צ"ע דהא בנתגלגל סתמא מיירי בכל מי שנותן עירובו וחוזר ולן בביתו אפ"ה נותנין לעירובו ד"א ודבר תימה הוא איך יכול לטלטל בעיר מאחר שנותנין לו ד"א אצל עירובו ודוחק לומר כיון דיכול לסלק עצמו בין השמשות מן העיר ויכול לברר ד"א אצל עירובו לכך הוי כאילו בירר ומשום הכי הוי עירובו עירוב אף שנתגלגל ומותר לילך ג"כ בכל העיר דלא מצינו סמך לסברא זו בשום מקום וצ"ע מ"ש ב"י בד"ה והוא נתגלגל חוץ לד"א ז"ל וא"ת והא תנן מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה א' לא יכנס ואמאי ואפילו יצא ד"א פחות משהו ה"ל למישרי י"ל דל"ד כיון דנתכוין לשבות בעיר היא חשובה לו כד"א ואין לו ד"א אחרים כו' אע"ג שנותנים לו ד"א כדין מי שיצא חוץ לתחומו מ"מ הם לא נחשבים לו בכלל התחום לפי שבאיסור הם נתונים לו אבל ד' אמות שנותנים למי שנותן עירוב הם נחשבים בכלל התחום וביותר נותנים לו לכך אם נתגלגל חוץ לתחום לתוך ד"א הוי עירוב . מ"ש רבינו ושיעור ב' סעודות מ' ביצים תמה ב"י כיון דר"י ור' יוסי לא איירי בעירוב אלא לענין שיעורא מאי פרם דמודה בה ר"ש מהי תיתי לן דפליגי לענין עירוב וכתב דשמא י"ל דטעות סופר נפל בספרים כו' ובאמת שלכאורה יש לתמוה על רבינו אבל נ"ל שרבינו הוציא דין זה ממשמעות

דברי

חידושי הגהות

שיתבאר לקמן סי' תט"ו (מהרל"ח) : ג ר"ל לאפוקי ממ"ד בגמ' דצריך שיניח העירוב ע"ג מקום ד' קמ"ל דלא קי"ל הכי ובחנם דחק הב"י לבאר דברי רבינו בע"א (מהרל"ח) :

משמע

ביצד עשיית עירוב אם רוצה לילך בסוף התחום ולהחשיך שם זהו עיקר מצותו ואפילו לא אמר שביתתי במקומי אלא החשיך שם ושתק לא שנא מי שיוצא מביתו להחשיך על התחום לא שנא מי שבא בדרך והחשכה לו קונה אלפים בלא אמירה ואם אינו רוצה לטרוח ולהחשיך שם ילך מבע"י ויניח שם פת מזון שתי סעודות כפי סעודות חול כל אחד ואחד כפי מזונו לחולה ורעבתן הוי שיעור שתי סעודות בינוניות שהם שמונה ביצים או מכל דבר שכתבתי למעלה שמשתתפין בו שיתופי מבואות ויאמר בזה העירוב אהיה מותר לילך למחר אלפים אמה לכל רוח וחוזר ולן בביתו ואפילו הכי מודדים לו תחומו ממקום עירובו שאנו רואין כאילו דר

ביצד עשיית עירוב וכו' עד זהו עיקר מצותו בפרק מי שהוציאוהו (דף מט) פליגי במשנה לר"מ עיקר עירוב בפת ולר"י עיקר עירוב ברגל והלכה כרבי יהודה : **ומ"ש** ואפילו לא אמר וכו' כ"כ שם הרא"ש : **ומ"ש** ל"ש מי שיצא מביתו וכו' בפרק בכל מערבין סוף (דף לח) מי סבר' דאזיל ואמר מידי דאזיל ושתיק ויתיב : **ומ"ש** ואם אינו רוצה לטרוח וכו' עד כפי מזונו לחולה ולזקן ולרעבתן הוי שיעור ב' סעודות בינונית שהם ח' ביצים פירוש תרווייהו לקולא לחולה ולזקן לא בעינן ב' סעודות בינונית דסגי בכדי מזונן אבל בשאר כל אדם אפילו לרעבתן סגי בב' סעודות בינוניות ולא בעינן כדי מזונו וה"א בפרק בכל מערבין סוף (דף ל') וא"כ הא דתנן ר"פ כיצד משתתפין וכמה הוא שעורו מזון ב' סעודות לכל אחד ואחד מזונו לחול ולא לשבת דברי ר"מ ר"י אומר מזונו לשבת ולא לחול צריך לומר דר"מ ור"י לא קיימי אלא אזקן ואחולה אבל שאר כל אדם אפי' רעבתן הוי שיעור ב' סעודות בינונית וכ"כ הרא"ש להדיא (דף קכז ריש ע"ג) והכי משמע לשון רבינו שאמר כל אחד כפי מזונו לחולה ולזקן אלמא דוקא לחולה ולזקן הוי שיעורו כדי מזונו שהיא פחות מב' סעודות בינונית אבל לשאר כל אדם אפי' רעבתן שיעורו ב' סעודות בינונית אבל בש"ע כתב וז"ל ויניח שם מזון ב' סעודות כל א' וא' כפי מזונו ואם הוא חולה או רעבתן שיעורו ב' סעודות בינונית וכו' ונראה דכתב כך ע"פ ספר רבינו שהיה כתוב שם וז"ל ויניח שם פת מזון ב' סעודות כפי סעודות חול כל א' וא' כפי מזונו ולחולה ולרעבתן הוי שיעורו ב' סעודות בינונית אבל נוסחא זו נדפסה בטעות גם השמיט בה תיבת ולזקן וכצ"ל וכפי מזונו לחולה ולזקן וכו' דתיבת לחולה צריך לכתבה בלא וי"ו בראשה : **ומ"ש** שהם ח' ביצים תמה ב"י דהלא לריב"ב סגי בו' ביצים ולר"ש ה' ביצים ושליש ביצה דאע"פ דשיעור סעודה הוא ד' ביצים לר"ש היינו לענין שהייה בבית המנוגע אבל לגבי עירוב נתכוונו להקל ואין שיעור סעודה אחת אלא ב' ביצים ומחצה ושתות ביצה ונמצא שתי סעודות הן ה' ביצים ושליש ביצה וכתב דטעות הוא בדברי רבינו דהחליפו ה' בח' והאריך בזה . ולפע"ד נראה דאין להטעות הספרים ורבינו נמשך אחר דברי התוס' בשם ר"י בפרק חלון (דף פ) דהא דקאמר התם ואגב אורחיה קמ"ל דב' סעודות הויין י"ח גרוגרות הקשה ר"ת דהא לר"ש שיעור ב' סעודות ה' ביצים ושליש ביצה וכשתחלק י"ח גרוגרות לה' ביצים ושליש ביצה דזה וזה הוי שיעור ב' סעודות תמצא לכל ביצה ג' גרוגרות וג' שמינית של גרוגרות . וגרוגרות גדולה מכזית כדמוכח בריש המצניע וביומא אמרו דאין בית הבליעה מחזקת יותר מכביצת תרנגולת ובכריתות אמרו דאין בית הבליעה מחזיק יותר מב' זיתים ואין לומר דלר"ש ודאי אין ב' סעודות יותר אלא קרוב לעשרה גרוגרות והא דקאמר הכא ב' סעודות הויין י"ח גרוגרות אתא כתנאי דפליגי אדר"ש בפרק כיצד משתתפין דהיינו ר"מ ור"י דמרבין בשיעור ב' סעודות הא ליתא דהא כר"ש קי"ל בכל דוכתא דשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלין וכו' וא"כ ליכא למימר דסוגיא דהכא אתיא דלא כהילכתא והא ליכא למימר דלכולהו תנאי הוי כביצה לטמא טומאת אוכלין והא דקתני בברייתא וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין לא קאי אלא לר"ש אבל לשאר תנאי לא הוי כביצה לטמא טומאת אוכלין שיעורא דחצי חצי חציה דככר של עירוב דהא לקמן מוכח דהא דתני וחצי חצי חציה וכו' אכולהו תנאי קאי מדמשני דהא דלא תני לה תנא דידן משום דלא שוו שיעורייהו להדדי וכו' ואי לא קאי אלא אר"ש הא ודאי דלר"ש שוו שיעורייהו דפסול גוויה ב' ביצים וטומאת אוכלין כביצה ותירץ ר"י דככר דר"מ ודר"י ודאי גדול טפי מככר דר"ש לגבי עירוב והא דתני במתניתין וחצי חציה לפסול את הגוויה אינו לכולהו תנאי אלא מדברי ר"ש הוא ועלה תני ברייתא וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין והא דקאמר תלמודא משום דלא שוו שעורייהו להדדי היינו לומר דאליבא דר"ש פליגי ר"י ור' יוסי ורבי ולדידהו לא שוו שיעורייהו להדדי אליבא דר"ש והשתא ל"ק מידי דבב' סעודות של עירוב לא קי"ל כר"ש דאמר חמשה ביצים ושליש ביצה הוא שיעור עירוב אלא כר"מ או כר"י דתרתי ריפתא איכרייתא בעינן והיינו כדמסקינן הכא דשני סעודות הן י"ח גרוגרות שהוא כשמונה ביצים ואע"פ דלדברי ר"ת י"ח גרוגרות הוי יותר משמנה ביצים מ"מ כיון דלענין בית המנוגע הוי שיעור סעודה בד' ביצים לא מחמרינן גבי עירוב טפי וסגי בשמונה ביצים לשני סעודות ולפי זה שיעור עירוב תחומין שוה לשיעור עירובי חצירות וכדכתב גם הרמב"ם בפ"א דהלכות עירובין אלא דאיהו מפרש די"ח גרוגרות דהוי שיעור ב' סעודות הן כששה בצים וכר' יוחנן בן ברוקה בין בע"ת בין בשיתופי מבואות אבל לר"ת ור"י הוי שיעור שתי סעודות שמונה ביצים כר"מ וכר"י ועירוב תחומין שוה לשיתופי מבואות וכן מוכח מדברי הרי"ף והרא"ש דבפ' חלון כתבו דב' סעודות הן י"ח גרוגרות ובפ' כיצד משתתפין הביאו הכי תנאי דפליגי בשיעורא דמזון ב' סעודות אלמא דע"ת ושיתופי מבואות שוו שיעורייהו ונהגו כדברי רבינו דשיעור עירוב הוי שמונה ביצים וכ"כ בש"ע בסימן שס"ח די"א שמונה ביצים ודלא כמ"ש כאן בש"ע ו' ביצים : ומ"ש

ביצד עשיית עירוב וכו' בפרק מי שהוציאוהו (דף מט) אמתניתין דזהו שאמרו העני מערב ברגליו וכו' איפליגו ר"מ ורבי יהודה דלר"מ עיקר עירוב בפת ולר"י עיקר עירוב ברגל וידוע דהלכה כר"י : **ומ"ש** ואפי' לא אמר שביתתי במקומי וכו' כ"כ הרא"ש בפ' הנזכר (דף קיח) אמתני' דאם אינו מכיר או שאינו בקי בהלכה ואמר שביתתי במקומי וכו' וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מה"ע ופשוט הוא מדין ישן שנתבאר בסי' ת"א : **ומ"ש** לא שנא מי שיוצא מביתו להחשיך לא מיבעיא כפי הסברא הראשונה שכתב רבינו בסי' ת"י אלא אפי' לסברת רש"י שכתב שם רבינו שצריך שיאמר הכא לא צריך דשאני התם שאינו מגיע ברגליו לתחום אלא מחזיק בדרך לבד אבל הכא שהולך ברגליו ומחשיך על התחום לכ"ע א"צ שיאמר ומ"מ יש חילוק בין יוצא מביתו ומחשיך על התחום למי שבא בדרך וחשכה לו דמי שיצא מביתו ומחשיך על התחום צריך שיתכוין לקנות שם שביתה ואם אינו מתכוין ודאי אינו קונה שביתה אלא בביתו אבל הבא בדרך וחשכה לו אפי' לא נתכוין לקנות שם שביתה יש לו ממקום רגליו אלפים אמה לכל רוח כמו שנתבאר בסימן ת"א דישן נמי קונה שביתה וכן מבואר בדברי הרא"ש אמתני' דאם אינו מכיר או שאינו בקי בהלכה ואע"פ שכתב שם ור' יהודה נמי דאמר אחד עני ואחד עשיר ע"כ איירי דאמר לאו דוקא דבנתכוון לשבות שם סגי כדמוכח סיפא דלישניה וראייה מפ' בכל מערבין (דף לח) גבי י"ט הסמוך לשבת מי סברת דאזיל ואמר מידי דאזיל ושתיק ויתיב : **ומ"ש** ואם אינו רוצה לטרוח וכו' שם במשנה ולא אמרו לערב בפת אלא להקל לעשיר שלא יערב ברגליו : **ומ"ש** ויניח שם פת מזון ב' סעודות פשוט במשנה בפ' כיצד משתתפין (דף פב) : **ומ"ש** כפי סעודות חול וכו' שם במשנה הנזכר כמה הוא שיעורו מזון ב' סעודות לכל א' וא' מזונו לחול אבל לא לשבת דר"מ ר' יהודה אומר לשבת אבל לא לחול אלו ואלו מכוונין להקל ופירש"י ר"מ סבר בשבת אכיל איניש טפי משום דבסים תבשיליה ור' יהודה סבר כיון דבשבת אוכל ג' סעודות אינו אוכל הרבה בכל סעודה . ואע"ג דאיכא התם תנאי דפליגי אר"מ ור"י כתב הרא"ש דנראה מדברי הרי"ף דהלכה כר"מ ור' יהודה וכן משמע בגמ' וז"ש רבינו כל א' וא' כפי מזונו ובפלוגתא דר"מ ור' יהודה פסק כר"מ מדאמרינן בגמ' דרב יוסף אמר אבוך כמאן ס"ל כר"מ אנא נמי כר"מ ס"ל ובפ' בכל מערבין (ד' ל) תניא רשב"א אומר מערבין לחולה ולזקן כדי מזונו ולרעבתן כסעודה בינונית וכתבו הרא"ש בפ' כיצד משתתפין ופירש"י דכיון דחזי לחולה וזקן אע"ג דלכל אדם לא הוו מזון ב' סעודות מערבין מיהא למאן דחזי ורעבתן דאכיל טפי סגי בבינונית ושיעור לשון רבינו כך הוא כל א' כפי מזונו לחולה אבל רעבתן הוי שיעור ב' סעודות בינונית ומ"ש שהם שמונה ביצים תימה דהא ר' יוחנן בן ברוקא ור"ש איפליגו במילתא בפ' כיצד משתתפין ולר' יוחנן ב' ברוקא מזון ב' סעודות הוי ו' בצים ולר"ש הוו ה' ביצים ושני שתותי ביצה וכן פירש"י ואע"פ שכתב רש"י אליבא דר"ש דקים להו לרבנן דשיעור סעודה הוי ד' ביצים כבר כתב דהיינו בעלמא אבל לענין עירוב נתכוונו להקל ובהדיא תנן על שיעור מזון ב' סעודות דעירוב ר"ש אומר שתי ידות לככר משלש לקב כלומר שתי ידות של ככר של שלש ככרות לקב נמצאת ככר השלימה שלישית הקב שהם שמונה ביצים ושתי ידותיה שהם ה' ביצים ושני שתותים הוו שתי סעודות לענין עירוב ואין לומר דפסק שהם שמונה ביצים מדתנן במשנה זו חציה לבית המנוגע וחצי חציה לפסול בה את הגויה ובגמ' תנא וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין ותנא דידן מ"ט לא תני טומאת אוכלין משום דלא שוו שיעורייהו להדדי דתניא כמה שיעור חצי פרס שיעור שתי ביצים חסר קימעא דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר שתי ביצים שוחקות שיער רבי שתי ביצים ועוד כמה ועוד אחד מעשרים בביצה ואילו גבי טומאת אוכלין תניא ר' נתן ור' דוסא אמרו כביצה שאמרו כמוה וכקליפתה וחכ"א כמוה בלא קליפתה וכיון דלר"י ורבי יוסי הוי שיעור חצי פרס שני ביצים נמצא דשיעור ב' סעודות שמונה ביצים דהא לר"ש נמי הוי שיעור חצי פרס שני ביצים ואפ"ה קאמר דלענין עירוב אזלינן לקולא וסגי בשתי ידותיה לככר וכפירש"י וכיון דר' יהודה ור' יוסי לא איירי אלא לענין שיעור חצי פרס דמודה ביה ר"ש ולא איירי לענין עירוב כלל מהיכא תיתי לן לומר דפליגי לענין עירוב ושמא י"ל שטעות נפל בספרים והחליפו ה' בח' והגירסא האמיתית היא שהם חמשה ביצים ואע"פ שהוא שתי שתותים יותר י"ל דלא דק בדבר מועט או שצריך לגרוס שהם חמשה ביצים ועוד ופסק כר"ש משום דלענין שיעור חצי פרס קיימי כוותיה כל הנך תנאי דאע"פ שזה מוסיף מעט וזה גורע מעט מ"מ בהדי ר"ש שייכי טפי מרבי יוחנן בן ברוקא ואיכא למימר דלענין עירוב נמי כוותיה ס"ל וכ"כ מדברי רש"י פ' אלו עוברין (מד.) ופרק אע"פ (סד:) דהלכה כר"ש . אבל הרמב"ם פסק בפ"א מה"ע שהם ו' ביצים ונראה לכאורה דטעמו מדאמרינן בדף הנזכר בגמ' דכמה שיעור חצי פרס אמר רב חסדא זו דברי ר"י ור' יוסי אבל חכ"א כביצה ומחצה שוחקות ומאן חכמים ר' יוחנן בן ברוקא וכיון דאפקיה בלשון חכמים נקטינן כוותיה וכ"כ ה"ה והוא מדברי הרשב"א בתורת הבית ועוד דכתם לן תנא כוותיה בסוף פיאה כמ"ש התוס' בפ' כל כתבי (קיח.) אבל קשה דא"כ ה"ל לפסוק דלטמא טומאת אוכלין הוי שיעור ג' רביעית ביצה דהא תנא וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין ואילו הוא ז"ל פסק בפ"ב מהלכות טומאת אוכלין דשיעורא לטמא טומאת אוכלין הוי כביצה והכי אמרי' נמי בכל דוכתא והיינו כר"ש וי"ל דכי אמרינן ותנא דידן מ"ט לא תני טומאת אוכלין משום דלא שוו שיעורייהו דתניא כמה שיעור חצי פרס ב' ביצים חסר קימעא וכו' והכי פי' הא דתני חצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין לאו ד"ה היא דהא איכא מ"ד דהוי פחות מחצי חציה ואיכא מ"ד דהוי יותר והשתא לדידן דקי"ל כר"י בן ברוקא כי חזינן בכל דוכתא דקאמר דלטמא טומאת אוכלין הוי שיעורא כביצה אמרינן דאתיא שפיר כר"י בן ברוקא דאיהו לית ליה הא דתנא חצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין אלא טפי מחצי חצי חציה הוי דהיינו כביצה : **ומ"ש** או מכל דבר שמשתתפין בו שיתופי מבואות וכו' ר"פ בכל מערבין (כו.) בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח ופי' רש"י בכל מערבין עירובי תחומין ובר"פ כיצד משתתפין (פב) תנן גבי עירובי תחומין מניח את החבית ואומר ה"ז לכל בני עירי ומדלא קתני פת לית לן לפלוגי בשאר דברים בין קאתן לקאתן וכ"כ הרמב"ם בפ"ו שכל שמשתתפין בו מערבין בו ע"ת וכן בענין השיעורין שוין עירובי תחומין לשיתופי מבואות שאם היה מזון בעינן שתי סעודות ואם היה לפתן בכדי לאכול בו שתי סעודות סגי . וכתב בהג"ה בש"ע דה"ה לענין עירובי תחומין אין עושין אלא מתחומין דלא צריך כי אם מעט לכל אחד לשתי סעודות אבל לא מפת שצריך הרבה שתי סעודות לכל אחד עכ"ל ועלה טובה הוא : **ומ"ש** רבינו וחוזר ולן בביתו ואפ"ה מודדין לו תחומו ממקום עירובו וכו' כן פשוט בס"פ הדר (דף עג) גמרא האמין שאוכלין על שולחן אביהם : ומ"ש

דרישה

דברי הרא"ש ז"ל שכתב בפרק כיצד משתתפין דף פ"ב וז"ל אמר מתניתין כמה הוא שיעור כו' והביא רב אלפס ז"ל כל זו משמע דהלכה כהכי תנאי ובגמרא משמע דמשערינן באלולא כל אדם מדקאמר וכמה מזון שתי סעודות כו' ומינה צריכין לידע כמה הוא סעודה בינונית של כל אדם מדקאמר בפ' בכל מערבין ורעבתן בטלה דעתו כו' ובטלה דעתו אצל כל אדם עכ"ל וכנה משמע בבהג"ה מדברי דלית הלכתא כהכי תנאי וכמו שבאיים מגמרא וע"ש וסבר רבינו מאחר שהרא"ש ז"ל לא ס"ל כהכי תנאי ונתן שיעור בסעודה בינונית ר"ל כמו שמגיהו שיעור סתם סעודה של כל אדם וסובר רבינו מאחר שר"מ ור' יוסי סברי דסתם סעודה לענין טומאת אוכלים הוי ח' ביצים וכמו שכתב בב"י ממילא נקטינן גם בעירוב בשיעור

ומ"ש אבל התלמידים האוכלין אצל בעלי בתים וכו' ג"ז שם בדף הנזכר בעיא דאיפשיטא : **תניא** תו בההוא פירקא (עג.) הרועים והקייצים והבורגנין ושומרי פירות בזמן שדרכן ללון בעיר הרי הן כאנשי העיר בזמן שדרכן ללון בשדה יש להם אלפים אמה לכל רוח ופירש"י בזמן שדרכן ללון בעיר במקום שאוכלין אע"פ שקידש עליהם היום בשדה יש להם מן העיר אלפים אמה לכל רוח וכל העיר להם כד"א : בזמן שדרכן ללון בשדה . אע"פ שאוכלין בעיר אין מודדין להם אלא מן השדה ויהיב טעמא בגמ' משום דאכן סהדי דאי ממטי להו ריפתא התם טפי ניחא להו : **ואם** ירצה ישלח שם העירוב ע"י שליח הכי משמע מתוך מה שיתבאר בסמוך : **ומ"ש** ובלבד שלא יהא קטן וכו' משנה בפ' בכל מערבין (דף לא) והינו מודה בעירוב פירש"י כותי : **ומ"ש** שלחו ע"י קטן או כותי וכו' עד דחזקה שליח עושה שליחותו גז"ש במשנה ובגמ' בדף הנזכר : **ומ"ש** והוא שלא ישנה השליח וכו' ברייתות בפ' המקבל (קה.) ואף ע"ג דאמרינן התם דתניא אידך עירובו עירוב הא אמר רבה הא ר"א והא רבנן דאמרי קפידא הוי ואע"ג דרב יוסף אמר הא והא רבנן כאן בשלו כאן בשל חבירו פסק כרבה וכן דעת הרמב"ם בפ"ו מה"ע וכבר נתן טעם ה"ה לדבריו וכתב שהרשב"א חולק עליו ופסק כרב יוסף והוא ז"ל כתב שדברי הרמב"ם נראין לו :

דר שם שאף ללון היה רוצה אילו היה שם מקום ללון אבל התלמידים האוכלים אצל בעלי בתים ובתיהם בשדה והוזרים ולנים בבית רבם מודדין להם תחומם מבית רבם מקום לינתן שהוא להם עיקר שגם בבית רבם היו חפצים יותר לאכול אילו היה שם מזונות ואם ירצה ישלח שם העירוב ע"י שליח ויאמר בזה העירוב יהיה פלוני מותר לילך ובלבד שלא יהא קטן ויהא מודה בעירוב שלחו על יד קטן או כותי (ט) או שאינו מודה בעירוב אינו עירוב ואם אומר לא' לקבלו ממנו וראה שזה מוליכו ונתנו לאחר שם הוי עירוב אע"פ שלא ראה שהניחם האחר דחזקה שליח עושה שליחותו והוא שלא ישנה השליח אבל שינה כגון שאומר ערב לי בגרוגרות ועירב לו בתמרים או איפכא או שאמר לו להניחו בעליה והניחו בבית או שאמר לו ערב לי לצפון וערב לו לדרום או איפכא לא הוי עירוב (י) אבל אם אמר לו ערב לי סתם ולא ייחד לו לאיזה רוח בכל מה שיערב ובבכ"מ שיניחנו ולאיזה רוח שיערב הוי עירוב מי שבא בדרך ומכיר אילן או גדר בסוף אלפים וירא שמא תחשיך קודם שיגיע שם ואומר שביתתי תחתיו בעיקרו קנה שביתה בעיקרו (יא) ויש לו משם אלפים אע"פ שאינו יכול להגיע שם מבע"י במהלך בינוני אא"כ ירוץ יכול לילך שם בנחת אף על פי שאינו מגיע שם מבע"י אבל לא היה יכול להגיע שם כלל מבע"י לא יזוז ממקומו שהרי עקר דעתו מכאן וגם שם לא קנה ודוקא שייחד ד"א והם בתוך אלפים כיון שאומר שביתתי בעיקרו (יב) ומכאן עד עיקרו אין יותר מאלפים אבל אם אין כל האילן בתוך אלפים ולא ייחד מקום תחתיו לא קנה שביתה דשמא היה בדעתו על ד"א שהן חוץ לאלפים וגם כאן לא קנה שהרי עקר דעתו מכאן ולא יזוז ממקומו ואם כולו עומד תוך אלפים ולא ייחד מקום שביתתו כגון שאומר שביתתי תחתיו (יג) יש לו ד' אלפים ממקומו לצד האילן חוץ משיעור משך תחתיו של אילן כגון אם שיעור האילן כ' אמה יש לו אלפים פחות כ' אמה היו שנים אחד מכיר ואחד אינו מכיר שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר ואומר שביתתנו במקום פלוני [ג] ודוקא לבא בדרך התירו כה"ג אבל מי שיושב בביתו ואומר שביתתי במקום פלוני לא התירו לו (יד) ויש לו שביתת ביתו :

ומ"ש או כותי או שאינו מודה בעירוב נראה דמ"ש או כותי ר"ל או עו"ג אבל כותי ממש הוי בכלל שאינו מודה בעירוב כדאיתא התם בגמרא או ביד מי שאינו מודה בעירוב מאן אמר רב חסדא כותאי וכן לדוקי הוי נמי בכלל שאינו מודה בעירוב כדמשמע ר"פ הדר :

מי

מי שבא בדרך ומכיר אילן או גדר בסוף אלפים וירא שמא תחשיך וכו' משנה בפרק מי שהוציאוהו (דף מט) מי שבא בדרך והיה ירא שמא תחשיך והיה מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו לא אמר כלום שביתתי בעיקרו מהלך ממקום רגליו עד עיקרו אלפים אמה ומעיקרו ועד ביתו אלפים אמה ובגמרא (דף כ"א) אמר רבא והוא דכי רהיט לעיקרו מטי א"ל אביי והא חשכה לו קתני חשכה לביתו אבל לעיקרו של אילן אזיל איכא דאמרי אמר רבא חשכה כי מסגי קלי קלי אבל רהיט מטי ובדף מ"ט מאי לא אמר כלום אמר רב לא אמר כלום כל עיקר דאפילו לתחתיו של אילן לא מצי אזיל ושמואל אמר לא אמר כלום לביתו אבל לתחתיו של אילן מצי אזיל ונמצא תחתיו של אילן אמר גמל בא למדוד מן הדרום מודדין לו מן הצפון מן הצפון מודדין לו מן הדרום ופסקו הרי"ף והרא"ש ומרדכי כשמואל וכן פסק הרמב"ם בפ"ז וכ"כ שם ההגהות בשם ר"מ . ובתר הכי אמר רב הונא בריה דרב יהושע ל"ש אלא באילן שתחתיו שמונה אמות אבל באילן שתחתיו ז' אמ"ת הרי מקצת ביתו ניכר ופירש"י ושמואל אמר לא אמר כלום לביתו אבל לתחתיו של אילן מצי אזיל דממה נפשך כל ד"א שאתה נותן לו תחתיו לשביתה נותנות לו עד מקום רגליו אלפים אמה נעשה תחתיו של אילן רוחב נטיית נופו אם הוא רחב כ' או ל' אמה נעשה לו חמר גמל כלומר מושכו לכאן ולכאן בא למדוד מן הצפון בסוף נטיית הנוף לצד ביתו אלפים כדי שיגיע לביתו מודדין לו מן הדרום ואומרים שמא ד' ראשונות של צד רגליו בחר לו תחת האילן ומשם מודדין לו אלפים ולביתו נמצא רחוק ל' אמה בא למדוד מן הדרום מד"א ראשונות אלפים לצד רגליו כדי שיוכל להזור ולאחריו ממקום רגליו ל' אמה מודדין לו מן הצפון שמא ד' אמות של סוף האילן לצד ביתו בחר לו ומשם עד מקום רגליו יש לו אלפים ואין יכול לחזור לאחריו אפי' פסיעה אחת אבל ארבע אלפים יש לו ממקום רגליו ועד ביתו פחות שלשים אמה ממה נפשך ומקום רוחב האילן הוא מפסיד מה שלא פי' עכ"ל וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ז . ומייתי בגמ' ברייתא' לכוותי' לרב מי שבא בדרך וכו' בד"א כשסיים ד"א שקבע אבל לא כיים ד"א שקבע לא יזוז ממקומו ופירש"י לא יזוז ממקומו . אפילו פסיעה אחת מד"א של מקום רגליו דאין לו שביתה לא כאן ולא כאן דבמקום רגליו לא רצה לקנות וכאן שרצה לא סיים לימא תיהוי תיובתא דשמואל אמר לך שמואל הב"ע כגון דאיכא ממקום רגליו ועד עיקרו תרי אלפים וארבע גרמידי דאי מוקמת ליה באידך גיסא דאילן קם ליה לבר מתחומא אי סיים ד"א מצי אזיל ואי לא לא מצי אזיל ופירש"י תרי אלפים . לתחומא וארבע לשביתה כולם כלים ממקום רגליו ועד עיקרו ועדיין נוף דאידך גיסא דאילן נוטה חוץ לכולן : דאי מוקמת ליה באידך גיסא דאילן קם ליה לבר מתחומא . שאם אתה נותן לו שביתה תחת הנוף שבעבר השני נמצא מקום רגליו שהיה עומד שם בשעה שחשיכה לו חוץ לתחומו הילכך סיים לו ד"א בצד זה מצי אזיל שפיר אבל לא סיים לו יש לומר בעבר השני בחר והרי הוא עכשיו חוץ לתחומו ואין לו אלא ד"א וכי אמר שמואל דליקני שביתה תחת האילן אע"ג דלא סיים ומצי אזיל כגון שכלה תחתיו של אילן בתוך אלפים וד"א דכל ד' דיהבינן ליה לשביתה מטו תחומייהו עד מקום רגליו הילכך שביתה קנה לו שם אבל אינו יודע אם בצפונו אם בדרומו ולפיכך ידו על התחתונה בא למדוד לו מן הצפון מודדין לו מן הדרום וכו' והשתא מ"ש רבינו ודוקא שייחד לו ד"א מהם בתוך אלפים וכו' היינו מתניתין וברייתא דבד"א שסיים לו ד"א וכאוקימתא דשמואל ולא כתב הא דאר"ה לא שנו אלא באילן שתחתיו שמונה אמות וכו' משום דפירש"י דאדרב קאי וגם הרא"ש לא כתבה מטעם זה :
ומ"ש ואם כולה עומד תוך אלפים וכו' היינו מתני' דקתני לא אמר כלום וכדפירש שמואל וכתב רש"י ששמע פירוש אחר בסוגיא זו ולא נראה בעיניו והרמב"ם בפ"ז כתב הקונה שבית' ברחוק מקום ולא סיים מקום שביתתו לא קנה שביתה שם אלא במקום שהי' עומד בו כשחשיכה וכתב ג"כ הא דא"ר הונא לא שנו אלא באילן שתחתיו ח' אמות וגם נראה מדבריו שאם אמר שביתתי במקום פלוני והמקום ההוא רחוק יותר ממקומו קנה שביתה במקומו וכתב ה"ה שיטתו כדברי שמואל על פי פסק זה אבל דעת הראב"ד שלא יזוז ממקומו כלל וכדפירש"י והרי"ף כתב ההיא דאמר רב הונא לא שנו אלא באילן שתחתיו ח' אמות וכו' נראה שהוא ז"ל מפרש דאדשמואל קאי וכדברי הרמב"ם ז"ל : **היו** שנים אחד מכיר ואחד אינו מכיר ברייתא שם (דף נ) : **ומ"ש** ודוקא לבא בדרך התירו לו כה"ג וכו' שם (דף מט) אמתני' דמי שבא בדרך והיה מכיר אילן וכו' תנן זהו שאמרו העני מערב ברגליו ר"מ אומר אין לנו אלא עני ר' יהודה אומר אחד עני ואחד עשיר ובגמרא (דף לא) אמר רב נחמן מחלוקת במקומי אבל במקום פלוני עני אין עשיר לא ופסקו הרי"ף והרא"ש כרב נחמן אע"ג דרב חסדא פליג עליה וכן דעת הרמב"ם בפרק ז' מה"ע וכ"כ

פרישה

(ט) או ע"י מי שאינו מודה בעירוב לשון או לא מתיישב שפיר כי פירוש מי שאינו מודה בעירוב היינו כותי כמו שפירש"י בהדיא פ' בכל מערבין דף ל"א ובספר ישן כתב או ע"י כותי שאינו מודה בעירוב מיהו יש ליישב אף גירסא שלנו ובענין שכתב ב"י בח"מ סי' רמ"ט ורס"ו וע"ש : (י) אבל אם אמר לו עירוב סתם ר"ל דמשמע בכל מין שירצה ושל כל רוח וזה כולל גם בבית או בעלייה ולזה סיים בכל מה שיערב ובכל מקום שיניחנו ולאיזה רוח שיערב וק"ל ובש"ע יתיישב הלשון שפיר ע"ש : (יא) ויש לו משם אלפים כו' כיון שהוא בדרך מיחשב כעני והתירו לו בשעת הדחק בלא פת משא"כ בביתו כיון דיכול ליתן פת לא התירו לו בלא פת שאין עני שלא שכיח גביה בביתו פת ועני בביתו מיחשב כעשיר : (יב) ומכאן עד עיקרו אין יותר מאלפים אע"ג שלצד ענפיו מצד שני יש יותר מאלפים והאי אבל אם אין כו' אלא ייחד מקום קאי : (יג) יש לו ד' אלפים ממקומו כו' פי' משני צידי האילן לכל צד שני אלפים פחות עשרים : (יד) ויש לו שביתת ביתו דדוקא בבא בדרך דבמקום רגליו לא הוי ניחא ליה דליקני ליה אין לו שביתה כלל לפיכך לא יזוז ממקומו היכא שלא היה יכול להגיע שם מבע"י כדלעיל אבל כאן שעומד בביתו ועירב במקום שאינו עירוב יש לו שביתה בביתו דמסתמא בביתו ניחא ליה למיקני כשאין עירובו עירוב וזה הטעם ג"כ למ"ש לעיל כתגלגל חוץ לאלפים דמ"מ יש שביתה בביתו וכמו שכתבתי שם וזהו ג"כ טעם למ"ש בסמוך סי' ת"ח דכשעירב שלוחו לדרום חוץ לאלפים ממנו דקנה שביתה בביתו דמסתמא דעתו על ביתו ור' יונתן תירץ שם בע"א הואיל שהשלים הניח שם העירוב יכול לומר לתקוני שדרתיך כו' משא"כ לעיל כשרצה לקנות שביתו בעיקרו של אילן והוא חוץ לאלפים כל זה כתב בב"י בסי' ת"ח :

יש

דרישה

בשיעור מ' ביצים והוא סעודה בינונית וע"פ משמעות דברי הרא"ש ז"ל כתב רבינו ז"ל מ' ביצים ואע"ג דר' יוחנן סבירא להו בכל מקום גם בטומאת אוכלין שיעור י' ביצים מ"מ כיון דאנן קי"ל בכל מקום כר' יודא ור' יוסי בשיעור חצי פרס הוי ב' ביצים ושיעור ב' סעודות הוו מ' ביצים כמ"ש ב"י והרא"ש כתב דלא משערין כהני תנאי אלא כסעודה בינונית של כל אדם אכן הכא משערינן שהוא שיעור בכל מקום . וצ"ע על המחבר ש"ע שכתב בסימן שס"ח דשיעור ב' סעודות לרש"י הוי ח' ביצים וכאן כ' שט"ס בדברי רבינו וצריך להיות ממש . מ"ש ב"י בשם הגהות אשיר"י דעירובי תחומין עושין ממומן דלא צריך כ"א מעט לכל א' וא' כשתי סעודות משמע דלכל אחד צריך כשיעור ב' סעודות וגם לעיל בסימן שפ"ו הביא ב"י לענין שיתוף מבואות ולפי י"א שהביא ב"י בריש הסימן הנזכר יש לחלק אם כל אחד ואחד נותן בפני עצמו משמע דכל א' צריך ליתן כשיעור ב' סעודות ואם א' נותן לכולם א"כ כי אם ב' סעודות לכולן אבל בעירובי תחומין אפי' א' מוכה לכולן צריך להניח לכל אחד מזון ב' סעודות וכמ"ש רבינו בסי' תי"ג וע"ש . מ"ש רבינו ואם אמר לאחד לקבל ממנו וראה שזה מוליכו ונתנו לאחר שם הוי עירוב כו' אע"פ דבגמרא קאמר סתמא בעומד ורואהו ס"ל לרבינו דל"ד רואהו שמוליכו אלא ראה גם שנתנו לאחר והא דפריך שם בגמרא וליחוש דילמא לא שקיל מיניה ולפי זה מאי פריך והלא ראו דשקיל מיניה כבר פי' רש"י דהכי פריך דילמא לא שקיל מיניה ולא מערב ליה אע"פ שהבטיחו כו' ור"ל דעיקר קושיא הוא דילמא לא יערב ליה וא"ל מאי בא רבינו לאשמועינן במ"ש שליח עושה שליחותו והלא כבר כתב ואם ירצה ישלח העירוב ע"י שליח כו' וממילא שמעינן דחזקה שליח עושה שליחותו כבר פירשו שם תוס' כשעושה שליח וסומך עליו לגמרי חזקה עושה שליחותו אבל הכא שאמר לו לקבל הקנין ולא סמך עליו לגמרי ה"א מימנע ולא עביד שליחותו קמ"ל דאפ"ה חזקה עושה שליחותו וע"ש . מ"ש רבינו ודוקא שייחד ד"א והם בתוך אלפים כו'. וגם מ"ש ומכאן עד עיקרו אין יותר מאלפים וגם מ"ש ואם כולו עומד תוך אלפים הכל ל"ד אלפים אלא תוך אלפים וד"א שנותנין לנותן עירובו שהם חשובים בכלל תחומו וכן מוכח בהדיא בגמ' ומלשון רש"י פ' מי שהוציאוהו דף מ"ט והביאו ב"י כאן וז"ל הגמרא א"ל שמואל הכא במאי עסקינן כגון דאיכא ממקום רגליו ועד עיקרו תרי אלפים וד' גרמידי דאי מוקמי ליה באידך גיסא דאילן קם ליה לבר מתחומו כו' ופירש"י תרי אלפים לתחומו וד' לשביתה כולם כלים ממקום רגליו ועד עיקרו ועדיין נוף דאידך גיסא דאילן נוטה חוץ לכולן כו' הרי בהדיא שד"א שנותנין לו הם חשובים עם אלפים . ורבינו ל"ד אלפים קאמר דאותן ד"א שנותנים לו הם נחשבים לו בכלל תחומו ועיין מ"ש לעיל דנ"ל דמי שמניח עירוב והוא נשאר בתוך העיר והולך בכל העיר דאין נותנין לו אלא אלפים ומש"ה ניחא דנקט הכי אלפים אע"פ שכאן איירי במי שהוא בשדה והולך לשבות במקום עיקרו של אילן מ"מ כיון שבעלמא אין נותנין למניחי עירוב כ"א אלפים סידרא לישנא דעלמא נקט וק"ל :

[ג] ודוקא לבא בדרך התירו כה"ג כו' אבל מי שיושב בביתו כו' ב"י הביא לשון רש"י שפי' וז"ל וזה שאמרו כגון שבא בדרך ואין עמו פת דהשתא עני הוא לו התירו לערב ברגליו בלא פת ואחד עשיר היושב בביתו כו' וכתב עליו שנראה מדבריו דתרתי בעי שיהא בא בדרך וגם לא יהיה לו פת ע"כ ולפ"ז היה צריך לאוקמי גם כן דברי רבינו דמפליג בין בא בדרך והיושב בביתו ולא מפליג בין יש לו פת לאין לו פת דסבר גם כן דצריך שיהא תרתי ונראה שהוא ז"ל דקדק לפרש דברי רש"י כן מדכתב בא בדרך ואין לו פת

תי מי שיש לו בית מכאן וכו' משנה ס"פ מי שהוציאוהו (דף כב) ואמר רבינו שכיון שהחזיק בדרך לילך שם ויש לו בית שם וכו' דס"ל דדוקא קתני ברייתא מי שיש לו ב' בתים וכדאוקימנא למתני' אמר רב הונא הב"ע כגון שיש לו ב' בתים דהתם ודאי גמר בלבו לקנות שביתה שם כיון שהחזיק בדרך לילך שם אף על פי שלא אמר שביתתי במקום פלוני אמ"ר יוסף ואליבא דר' יוסי ברבי יהודה הא: אם אין לו בית שם לא קנה שם עירוב וכן נראה דעת כל הפוסקים אבל הרמב"ם סובר כיון דבמשנה שנינו בכתם משמע ודאי דברייתא ואוקימתא דגמרא לאו דוקא דיש לו ב' בתים אלא אורחא דמילתא נקט:

ומ"ש ולרש"י צריך שיאמר שביתתי במקום פלוני היינו משום דהיה גורס דמסקנת התלמוד כרבה ואליבא דר' יהודא דתרתי בעינן דהחזיק בדרך וגם דאמר שביתתי במקום פלוני התם הוא דאמרינן כיון שיש לו בית שם ודאי גמר בלבו לקנות שביתה בסוף אלפים הא לאו הכי לא קנה עירוב ומשמע מדברי רבינו דכרש"י נקטינן לחומרא מדכתב דבריו במסקנא והכי משמע מדברי הרא"ש שהביא הסברא הראשונה והקשה עליה ואח"כ כתב דרש"י גורס הב"ע דאמר שביתתי במקום פלוני וכרבה ואליבא דר' יהודא:

תיא מי שהיה במזרח ביתו וכו' משנה ס"פ כיצד מעברין מי שהיה במזרח ואמר לבנו ערב לי במערב במערב ואמר לבנו ערב לי במזרח אם יש הימנו ולביתו אלפים אמה ולעירובו יותר מכן מותר לביתו ואסור לעירובו לעירובו אלפים אמה ולבית יתר מכן אסור לביתו ומותר לעירובו ופירש"י מי שהיה במזרח בשדה וקידש עליו היום ואמר לבנו לערב מבע"י למערב וכו' ובגמ' פריך הימנו ולעירובו אלפים אמה ולביתו יתר מכן היכי משכחת לה א"ר יוחנן מי סברת למזרח ביתו למערב ביתו לא למזרח למזרח בנו למערב למערב בנו רבה בר שילא אמר אפי' למזרח למזרח ביתו למערב למערב ביתו כגון דקאי ביתו באלכסונא וכיון דאיכא לאוקמי מתני' כפשוטה כדקא סלקא דעתיה למזרח ביתו למערב ביתו כתב רבינו מי שהיה במזרח ביתו: **והא** דכתב רבינו נתן העירוב בענין שהוא לו בתוך אלפים אע"ג שגם ביתו הוא לו לתוך אלפים וכו' ובמשנה שנינו לעירובו אלפים אמה ולביתו יתר מכאן אסור לביתו ומותר לעירובו נמשך אחר דברי הרא"ש שכתב דכיפא לאו דוקא דה"ה אם היה בתוך תחום ביתו אסור לדין ביתו וכו' והכרח הוא לפרש כן דאל"כ קשיא דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא וצריך ליישב דכיפא לאו דוקא אלא אגב דנקט ברישא ולעירובו יותר מכאן תני נמי בסיפא ולביתו יותר מכאן אבל אין דרך התנא דתני רישא איידי דסיפא ועוד דמסברא דאע"פ שגם ביתו הוא לו בתוך אלפים ניחא ליה בעירובו ולא בביתו שהרי עשה שליח לערב עליו:

תי מי שיש לו בית מכאן ובית אחר לסוף ארבע אלפים אמה והחזיק בערב שבת בדרך לילך לביתו שבסוף ד' אלפים אפילו לא יצא אלא מפתח ביתו או שיורד רק מהעלייה לבית כדי לילך וחזר בו יכול לילך שם למחר שכיון שהחזיק בדרך לילך שם ויש לו בית שם ודאי גמר בלבו לקנות שביתה בסוף אלפים אפילו לא אמר שביתתי במקום פלוני הוי כאילו אמר ולרש"י צריך שיאמר שביתתי במקום פלוני:

תיא מי שהיה במזרח ביתו בשדה ואומר לשלוחו לערב לו במערב אם נותן העירוב מהלאה לביתו בענין שהוא רחוק ממנו יותר מאלפים וביתו קרוב לו בתוך אלפים העירוב אינו כלום ונשאר לו שביתת ביתו נתן העירוב בענין שהוא לו בתוך אלפים אע"ג שגם ביתו לו לתוך אלפים קנה שביתה במקום עירובו ולא בביתו:

תיב עירב חצי היום הראשון לרוח צפון והשני לרוח דרום שטעה והיה סבר שאפשר לעשות כן או שאמר לשנים עירבו עלי ואחד עירב עליו לצפון ואחד לדרום אם הניח כל אחד עירובו בתוך אלפים לא יזוז ממקומו שאין ידוע איזה עירוב קנה לו ואם לא נתנו העירובין בסוף אלפים הולך מה שאיפשר לו לילך מכח שניהם כיצד נתן כל אחד עירובו לסוף אלף מביתו (א) יש לו אלף אמה מביתו לכל אחד מהעירובים נתן האחד למזרח לסוף אלף והשני למערב לסוף ת"ק הולך למערב אלף מכח העירוב שבמזרח ולמזרח אלף ות"ק מכח העירוב שבמערב:

המערב

וכ"כ כמ"ג וכמ"ק ופירש"י זהו שאמרו. כגון זה שהוא בדרך ואין עמו פת דהשתא עני הוא לו התירו חכמים לערב ברגליו בלא פת: ואחד עשיר. היושב בביתו: מחלוקת במקומי. באומר שביתתי במקומי ע"כ נראה מדבריו דתרתי בעינן שיהא בא בדרך וגם לא יהיה לו פת אבל הרמב"ם כתב בפי"ז וכן אם נתכוון לקבוע שביתתו במקום ידוע אלו וכו' בד"א בעני שאין מטריחין אותו להניח עירוב או ברחוק כגון מי שהיה בא בדרך וכו' אבל אם לא היה רחוק ולא עני ה"ז לא קנה שביתה ברחוק מקום וכתב שם ה"ה בשם הרשב"א איזהו עני כל שיוצא מביתו שלא על דעת לערב וחשכה לו בדרך ואפי' היה בידו פת יצא מביתו ע"ד לקנות שביתה באחד מהמקומות אפילו עני ה"ז עשיר לדבר זה שאין לך עני שאין לו בביתו אוכלין שיכול לערב בהם ודקדק כן מן הסוגיא ואינו נראה כן מל' רבינו עכ"ל: בסימן ת"א יתבאר דמי ששלח עירוב ע"י שליח ונתנו חוץ לאלפים ממקום שעומד המשלח קנה שביתה בעיר שעומד ויש לו משם אלפים אמה לכל רוח משום דאמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי:

תי מי שיש לו בית מכאן ובית אחר לסוף אלפים אמה וכו' משנה בס"פ מי שהוציאוהו (דף כב) מי שיצא לילך לעיר שמערבין בה והחזירו חבירו הוא מותר לילך וכל בני העיר אסורים דברי ר' יהודה ר"מ אומר כל שהוא יכול לערב ולא עירב ה"ז חמר גמל ובגמ' מ"ש איהו ומ"ש אינהו א"ר הונא הב"ע כגון שיש לו ב' בתים וביניהם ב' תחומי שבת איהו כיון דנפק לאורחא ה"ל עני והני עשירים נינהו ופי' רש"י לעיל איהו כיון דנפק לאורחא משום הליכה ממש ולא משום לערב ברגליו ה"ל עני ויכול לומר שביתתי בסוף התחום ויסיי' מקום הניכר לו שם וכלוגתא דאמוראי היא לקמן היא למ"ד דאפי' לא אמר נמי כיון דאכן כהדי דהתם בעי למיזל כמאן דאמר דמי וכתב הרי"ף איהו כיון דנפק לאורחא ה"ל עני בני העיר דאמרו ליה ערב עלן עשירים נינהו וכתב עליו הרא"ש בני העיר דאמרו ליה ערב עלן ר"ל שהוא היה מכיר אילן או גדר ומסרו לו שביתתם וכן פירש ה"ר יהונתן ומתוך דברי הרמב"ם נלמוד דהרי"ף בששלחו בני העיר לזה לערב להם בפת מיירי שכתב בפ"ז מה"ע וז"ל אנשי העיר ששלחו אחד מהם להוליך להם עירובן למקום ידוע והחזיק בדרך והחזירו חבירו ולא הוליך עירובן הן לא קנו שביתה באותו מקום שהרי לא הונח שם עירובן ואין להם להלך ממדינתם אלא אלפים אמה לכל רוח והוא קנה שם עירוב שהרי הוא בא בדרך ונתכוון לשבות שם והחזיק בדרך לפיכך יש לו להלך לאותו מקום למחר ולהלן ממנו אלפים אמה לכל רוח עכ"ל. וכתב ה"ה ומדברי רבינו נראה דכשאמר שיש לו ב' בתים אורחא דמילתא נקט אבל הרשב"א כתב שכל שלא אמר בפירוש שביתתי במקום פלוני כיון שהחזירו חבירו אם אין לו בית שם כל שחזר ולא הלך אני אומר נמלך שלא לילך שם עד שיאמר בפירוש שביתתי במקום פלוני עכ"ל. ואיתא תו בגמרא תנ"ה מי שיש לו שני בתים וביניהם שני תחומי שבת כיון שהחזיק בדרך קנה עירוב דר"י יתר על כן אמר ר' יוסי ברבי יהודה אפילו מצאו חבירו ואמר לו לין פה עת חמה היא עת צנה היא למחר משכים והולך אמר רבה לומר כ"ע ל"פ דצריך כ"פ להחזיק ורב יוסף אמר להחזיק כ"ע ל"פ דצריך כ"פ לומר. ופירש רש"י לומר כ"ע ל"פ דצריך. שיאמר לו חבירו לין פה כדקתני מתניתין בדרבי יהודה והחזירו חבירו דהשתא ודאי משום צנה וחמה הוא דהדר ביה ודעתיה למיקני שביתה בסוף התחום ואף על פי שלא אמר אבל אם חזר מעצמו איכא למימר נמלך ולא קנה שביתה דאפילו גילוי דעתא ליכא והרי הוא כבני עירו ורב יוסף אמר להחזיק כ"ע ל"פ דצריך כ"פ לומר לין פה כך שמעתי והרבה גמגומים יש. ל"א ולא שמעתיו אמר רבה לומר שביתתי בתוך התחום כ"ע ל"פ דצריך זה החוזר לומר כן וכי פליג ר' יוסי ואתא לאקולי אחזקה פליג דשמעיה לר"י דאמר החזיק ואתא איהו למימר אפילו מצאו חבירו שהיה רוצה להחזיק ולא הניחו חבירו קנה עירוב ובלבד שיאמר שביתתי לשם דהואיל והיה רוצה ללכת חשבינן ליה כיוצא והוי עני רב יוסף אמר להחזיק בדרך כ"ע ל"פ דצריך דאי לא החזיק לא הוי עני כ"פ לומר דר"י בעי שיאמר שביתתי לשם ואתא ר' יוסי למימר אפילו לא אמר מידי קני הואיל והחזיק דגלוי דעתא קנייה הוא. ובתר הכי אמרינן רב יהודה בר אישתתא אייתי ליה כלכלה דפירי לר' נתן בר אושעיא כי הוי אזיל שבקיה עד דנחית דרגא א"ל בית הכא למחר קדים ואזיל כמאן כרב יוסף ואליבא דר' יוסי בר' יהודא זו היא גי' רי"ף וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ז שכתב זה שאמרנו שצריך הקונה שביתה ברחוק מקום שיחזיק בדרך לא שיצא וילך בשדה אלא אפי' ירד מן העלייה לילך לאותו מקום וקודם שיצא מפתח החצר החזירו חבירו ה"ז החזיק וקנה שביתה וכל הקונה שביתה ברחוק מקום אינו צריך לומר שביתתי במקום פלוני אלא כיון שגמר בלבו והחזיק בדרך כל שהו קנה שם שביתה והרא"ש כתב על גירסא זו וקשה אמאי לא חשיב ליה בהדי שדה קנין ומחצה דהלכה כרב יוסף ורש"י גריס הב"ע דאמר שביתתי במקום פלוני ואליבא דר' יהודה עכ"ל:

תיא מי שהיה במזרח ביתו בשדה וכו' משנה בפ' כיצד מעברין (דף ס) מי שהיה במזרח ואמר לבנו לערב לו במערב במערב ואמר לבנו לערב לו במזרח אם יש ממנו ולביתו אלפים אמה ולעירובו יותר מכאן מותר לביתו ואסור לעירובו ממנו ולעירוב אלפים אמה ולביתו יותר מכאן מותר לעירובו ואסור לביתו ופירש"י מי שהיה במזרח. בשדה וקידש עליו שם היום ואמר לבנו לערב מבע"י למערב: ולעירובו יותר מכאן. שנתן לו העירוב מביתו והלאה. מותר לביתו לדין ביתו כלומר למנות שביתתו מביתו כאילו לא עירב. ואסור לעירובו לדין עירובו למנות שביתתו מעירובו דכיון דקידש עליו היום רחוק מעירובו יותר מאלפים נמצא שאינו יכול להלך וליטלו שהרי אין עירובו קונה לו אלא אלפים לכל רוח וכיון דאינו עירוב הוי לזה שביתתו בביתו שהרי בתחום ביתו הוה ואע"ג דאוקמינן בשילהי מי שהוציאוהו דאי מוקמי ליה באידך גיסא דאילן קם ליה כו' אלמא אמר שביתתי רחוק מאלפים ה"ז לא יזוז ממקומו ה"מ בבא בדרך דכיון דבמקום פלוני לא יכול לקנות דרחוק מאלפים הוה ובמקום רגליו לא הוה ניחא ליה דליקני ליה אין לו שביתה כלל לפיכך לא יזוז ממקומו אבל בעומד בביתו ועירב במקום שאינו עירוב יש לו שביתה בביתו דמסתמא בביתו ניחא ליה למיקני כשאין עירובו עירוב כדתנן בפ' בכל מערבין גבי נתגלגל חוץ לתחום ספק מבע"י ספק משחשיכה ה"ז חמר גמל ולא קתני לא יזוז ממקומו שמעינן מיניה דאם אינו עירוב יש לו שביתה בביתו: אסור לביתו לדין ביתו למנות מביתו אלפים לכל רוח עכ"ל. וה"ר יהונתן כתב אע"פ ששנינו בפ' מי שהוציאוהו שהאומר תהא שביתתי במקום פלוני והיה אותו מקום רחוק ממנו יותר מאלפים אמה ואמרינן התם ה"ז לא יזוז ממקומו לא דמי התם בבא בדרך מיירי וכיון דבמקום פלוני לא היה יכול לקנות שביתה שהרי רחוק מאלפים היה ובמקום רגליו לא היה ניחא ליה דליקני אין לו שביתה כלל שהרי הוא פשע בעצמו שהיה לו לפרש דבריו ולומר אם אני רחוק מאותו מקום יותר מאלפים תהא שביתתי במקומי וכיון שלא אמר פושע הוא אבל האי ששלח ע"י שליח היה לו לשליח לדקדק בשליחותו שכיון שכשיקדש היום לא יהא אביו חוץ לתחום וכיון שלא דקדק יכול לומר האב לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וקנה שביתה במקומו והרי הוא כאילו לא עירבו עליו כלל עכ"ל ופריך בגמ' הימנו ולעירובו אלפים אמה ולביתו יתר מכאן היכי משכחת לה ומשני כגון דקאי ביתיה באלכסונא ופירש"י באלכסונא. דינו לדין עירובו משוך עירובו למערב יותר מביתו ואע"פ שהאלכסון רב והרי ביתו רחוק ממנו יותר מעירובו וכתב הרא"ש לעירובו אלפים אמה ולביתו יתר מכאן מותר לעירובו ואסור לביתו פי' לדין ביתו והה"נ אם היה בתוך תחום ביתו אסור לדין ביתו אלא אגב דנקט ברישא ולעירובו יותר מכאן תנא נמי ולביתו יותר מכאן:

תיב עירב חצי היום הראשון לרוח צפון וכו' בפ' בכל מערבין (לח) אמרו לר"א אי אתה מודה שאין מערבין ליום א' חציו לצפון וחציו לדרום אמר להם אבל ובפ' מי שהוציאוהו (דף כ) תניא טעה ועירב לב' רוחות דומה הוא שמערבין לב' רוחות או שאמר לעבדיו צאו ועירבו לי אחד עירב עליו לצפון ואחד עירב עליו לדרום מהלך לצפון בעירובו לדרום ולדרום בעירובו לצפון ואם מיצעו עליו את התחום לא יזוז ממקומו ופירש"י טעה ועירב לשתי רוחות לדרום ולצפון כמדומה הוא שמותר לעשות כן ולילך שחרית כאן וערבית כאן וכיון שנתכוון לשתיהם והאחד הוא דקנתה ואינו יודע איזו היא נותנין עליו חומרי זאת וחומרי

זאת

דרישה

פת וגם מדמפליג בין בא בדרך דמסתמא אין לו פת ובין היושב בביתו ולא מפליג בין יש לו פת לאין לו פת ויושב במקום שישיש משמע דבעי תרתי ולא נראה דאין לחוש לכל זה כי רש"י

ז"ל

פרישה

סי' תיב (א) יש לו אלף אמה מכאן לכל א' מהעירובים כו' נ"ל דמיירי כשכלה מדתו בסוף העיר דס"ל כל העיר כד' אמות דאי כלתה בתוך העיר לא היה צ

לילך

זאת מהלך לצפון כעירובו לדרום לדרום כעירובו לצפון מהלך לביתו לצפון כשיעור תחום שמניח לו עירובו של דרום לצד צפון ומהלך לדרום לביתו כשיעור תחום שמניח לו עירובו של צפון לצד דרום כגון אם לא הוצרך ללכת אלא ג' אלפים לכאן וג' אלפים לכאן והניח עירוב בסוף אלף אמה לכאן ובסוף אלף אמה לכאן דליהוו ליה ממקום עירובו ולכאן אלפים אמה מותר לילך אלף אמה מביתו לכאן ולכאן דמעירובו יש לו אלפים אמה לכל רוח הלכך אלפים שיש לו לצפון מעירובו שבדרום כלות לו לסוף אלף לצפון ביתו ואלפים שיש לו לדרום מעירובו שבצפון כלות לו לסוף אלף אמה לדרום ביתו. ואם מיצעו עליו את התחום עליו בשבילו מיצעו התחום שהניח כל אחד עירוב לסוף אלפים דהשתא הו"ל עירוב באמצע שני תחומין תחום שלם מן המערב לביתו ותחום שלם מן המזרח נתכוונו לקנות מן העירוב אלפים והלאה. לא יזוז ממקומו מביתו ואפילו כבני עירו אינו דהא לא נתכוון לקנות שביתה אלא במקום העירובין ואינו יודע איזה מהם קנה זה עירוב הדרום מפסידו אלפים של צפון וזה עירוב הצפון מפסידו אלפים של דרום עד כאן לשונו ומה שכתב הולך למערב אלף מכח העירוב שבמזרח פשוט הוא שפירושו מכח מה ששייר לו העירוב שבמזרח וכן למזרח אלף ות"ק מכח העירוב שבמערב פירושו מכח מה ששייר לו העירוב שבמערב:

תיג המערב לרבים וכו' ר"פ כילד משתתפין (פב.) בתחומין מניח את החבית ואומר ה"ז לכל בני עירי: **ומ"ש** ובלבד שיהא בו מזון ב' סעודות לכל אחד משנה שם: **ומ"ש** צריך לזכות להם בפ' חלון (פ.) עירובי תחומין רב אמר צריך לזכות ושמואל אמר א"צ לזכות וידוע דהלכה כרב באיסורי ועוד דמסיק התם א"ר נחמן נקטינן א' עירובי תחומין ואחד עירובי חצירות ואחד שיתופי מבואות צריך לזכות: **ומ"ש** על ידי אחר הראוי לכך כמו שפירשנו בעירובי חצירות כן כ' הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה"ע ופשוט הוא ודבר מבואר הוא דהא דצריך לזכות ע"י אחר אינו אלא בשאחד מערב משלו עליהם אבל אם משלהם הוא מערב אין מקום לזיכוי וכן פשוט שם בברייתא:

ומ"ש וצריך להודיעו פשוט הוא כן כתב הרמב"ם פ"ב מה"ע וצריך להודיעם שאין מערבין עירובי תחומין לאדם אלא לדעתו שמא אינו רוצה לערב באותו רוח שרצה זה: **וכל** מי שהודיעו מבע"י וכו' גם זה שם במשנה הנזכר וכל מי שקיבל עליו מבע"י מותר ומשחשיכה אסור ובגמרא שמע מינה אין ברירה דאי יש ברירה איגלי מילתא למפרע דמבע"י הוה ניחא ליה אמר רב אשי הודיעוהו ולא הודיעוהו קתני ופירש"י הודיעוהו מבע"י אף על פי שלא נתרצה מבע"י ונתרצה משחשיכה אמרינן הוברר שקודם זמן קניית העירוב דעתו לכך. לא הודיעוהו עד שחשיכה מאי ברירה איכא הא לא הוה ידע דאיכא עירוב דנימא דעתיה עליה הוה וכיון דקיימא לן בדרבנן יש ברירה נקטינן הכי וכן פסק הרמב"ם בפ"ו מה"ע וכן כתב הגהות אשיר"י שם ובפ' בכל מערבין ויש לתמוה על סמ"ג שכתב לשון המשנה סתם: **וכן** נמי מי שהניח עירוב לכל שבתות השנה וכו' פלוגתא דתנאי בברייתא בפרק בכל מערבין (דף ל"ז) וכיון דקיימא לן כמ"ד בדרבנן יש ברירה נקטינן כמאן דשרי וכן פסק הרמב"ם בפ"ח מה"ע: **וכן** מי ששמע שיש לחכם לבא וכו' משנה בפרק בכל מערבין (דף ל"ו) ואע"ג דהכיא מתניתין ליתא אלא למ"ד יש ברירה הא קי"ל דבדרבנן יש ברירה ולפיכך כתבוה הרי"ף והרא"ש ז"ל וגם הרמב"ם פסקה בפ"ח מה"ע: **וכן** אם אומר לשנים או לשלשה הריני מערב על איזה מהם שארצה וכו' ברייתא שם (דף ל"ז) ואע"ג דקתני בה דבעי' שירצה מבע"י הא אוקימנא לה כמאן דאמר אין ברירה ואנן הא קיימא לן בדרבנן יש ברירה כדלעיל ואם כן אפילו לא בירר את מי רצה עד שתחשך עירובו עירוב וכן פסק הרמב"ם בפ"ח וכן כתבו הגהות אשיר"י בשם ר"ת וא"ז:

תיד אין מערבין עירובי תחומין לאחר אלא מדעתו כו' בסוף פרק חלון (דף פ"א): **ומ"ש** חוץ מבנו קטן וכו' עד וידעו ולא מיחו הוי עירוב הכל ר"פ כילד משתתפין וכ"כ הרב המגיד בפ"ז ופירש שם בגמרא שאם שמעו ולא מיחו מיד יוצאין בעירובו וכתב הרשב"א ז"ל ואפילו לא הודיעם עד שחשיכה: **ומ"ש** שיכול לערב על בנו קטן אפילו אינו סומך על שולחנו ואינו מערב על בנו גדול אפילו סומך על שולחנו כן כתב שם הרא"ש (דף קכ"ו) דאפילו לר' יוחנן דפ"ק דמגילה (יב:) דאמר לא גדול גדול ממש כו' מודה הכא דקטן אפילו אין סומך וכו' דטעמא דקטנים כדי לחנכם במצות וה"נ איכא חינוך דאין מערבין אלא לדבר מצוה וכן כתבו התו' וכ"נ מדברי הרמב"ם בפ"ו מה"ע: **קטן** שאין אביו בעיר וכו' בריש פרק כילד משתתפין (דף פ"ב) אמר רב אסי קטן בן ו' יוצא בעירוב אמו מיתיבי קטן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו ואמרי ר' ינאי וריש לקיש דעד כבר ד' וכבר ה' מיקרי צריך לאמו כל חד לפום חורפיה ואותיבו על ר' ינאי וריש לקיש מדתניא קטן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו עד בן שש ופריקו לא קשיא הא דאיתיה לאבוה במתא הא דליתיה לאבוה במתא ודעת הרא"ש דקיימא לן כהאי שינויא דר' ינאי וריש לקיש אבל הרי"ף והרמב"ם בפ"ו וסמ"ק לא כתבו אלא דברי רב אסי לבד משמע דס"ל דלא סמכינן אהאי שינויא דהא לרב אסי ליתיה דהא אותבוה מהאי ברייתא ושני עד ועד בכלל ור' ינאי ור"ל דשני הכי היינו משום דס"ל עד ולא עד בכלל ואנן כרב אסי נקטינן מדמייתי לה תלמודא בס"פ אע"פ (סה:) וכן פסקו התוס' ורבינו כתב דבריו כדעת הרא"ש:

אין

תיג המערב לרבים אומר הרי עירוב זה בשביל כל בני העיר ובלבד שיהא בו מזון שתי סעודות לכל אחד וכל מי שירצה יסמוך עליו וצריך לזכות להם ע"י אחר הראוי לכך כמו שפירשנו בעירובי חצרות (א) וצריך להודיעם וכל מי שהודיעו מבעוד יום אפילו לא גמר בלבו לסמוך עליו מבעוד יום (ב) אלא לאחר שחשכה הוי עירוב אבל אם לא הודיעו מבעוד יום אינו יכול לסמוך עליו לאחר שתחשך וכן נמי מי שהניח עירוב לכל שבתות השנה (ג) ואמר איזה מהם שארצה אלך ואסמוך עליו אע"פ שלא גמר בלבו עד למחר יכול לסמוך עליו וכן מי ששמע שיש לחכם לבא ואינו יודע לאיזו רוח והניח ב' עירובין ואמר לאותו צד שיבא החכם יקנה לי עירוב לרוח שבא לו החכם קונה לו (ד) או אם אמר אם לא יבא כלל אהיה כבני עירי או אם יבאו שנים למקום שארצה אלך הכל לפי תנאו וכן אם אומר לשנים או לג' הריני מערב על איזה מהם שארצה אע"פ שלא בירר את מי רצה עד שהחשיך הוי עירוב:

תיד אין מערבין עירובי תחומין לאחר אלא מדעתו דשמא אינו רוצה להרויח אלפים שמצד זה כדי שלא להפסיד אלפים שכנגדו חוץ מבנו קטן שיכול לערב עליו שלא לדעתו אפילו אין סומך על שלחנו ועל עבדו ושפחתו הכנעניים ואפילו מיחו בו שלא לערב עליו אינו מיחוי ואפילו ערבו הם בעצמם אינו כלום ויוצאין בשל רבם אבל בנו גדול אפילו סומך על שלחנו ועבדו ושפחתו העבריים ואשתו אינו יכול לערב עליהם שלא מדעתם וה"מ שמיחו בו או שעירבו הן בעצמן לרוח אחרת אבל עירב עליהם וידעו ולא מיחו הוי עירוב [א] קטן שאין אביו בעיר יוצא בעירוב אמו אפילו לא עירבה עליו עד שיהא לו ו' שנים שלימות מפני שנגרר אחריה אבל אם אביו בעיר אינו נגרר אחריה כ"כ ואינו יוצא בעירובה אלא עד ה' שנים שלמות:

אין

תיג המערב לרבים וכו' ר"פ כילד משתתפין בתחומין מניח את החבית ואומר ה"ז לכל בני עירי וכו' וכמה הוא שיעורן מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד: **ומ"ש** וכל מי שירצה יסמוך עליו וכו' משנה וגמרא שם וטעמא משום דקי"ל בדרבנן יש ברירה: **וכן** נמי מי שהניח עירוב לכל שבתות השנה וכו' בפרק בכל מערבין (דף ל"ז) פליגי בה תנאי והלכה כמאן דשרי דבדרבנן יש ברירה: **וכן** מי ששמע שיש לחכם וכו' שם והא דמהפך רבינו הבבות ולא סדר' כמו שהם סדורים בתלמוד נראה דלא זו אף זו נקט לא מיבעיא בעירב לכל שבתות השנה דמתנה ואמר אי זה מהם שארצה אלך וכו' דתולה בדעת עצמו אלא אפילו מתנה לאותו צד שיבא החכם וכו' דתולה בדעת אחרים ולא מיבעיא בהני תרתי דמתנה דליקני עירוב לנפשיה דאמרינן יש ברירה דבשעת קניית עירוב הוה דעתיה למיקני ליה ההוא עירוב אלא אפילו למיקני עירוב לאחריני נמי אמרינן יש ברירה בדרבנן:

תיד אין מערבין ע"ת לאחר אלא מדעתו משנה ס"פ חלון (דף פ"א) שאין מערבין לאדם אלא מדעתו א"ר יהודה בד"א בע"ת אבל בע"ח מערבין לדעתו ושלא לדעתו לפי שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לאדם שלא בפניו וא"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה ופירש"י ע"ת חוב הוא לו שמפסיד לצד האחר שכנגדו ושמא אינו נוח לו עכ"ל:

אין

פרישה

לילך לחוץ העיר אפילו אמה א' ורבינו לא הוצרך לפרשו כיון דכבר כתב דין זה בסי' ת"מ וק"ל ובזה ניחא מה שזה נתן עירובו לסוף אלף ולא נתן בסוף אלפים אף כי לא היה צריך לפי שרצה להשתכר אותו אלף שבצד אחר מאחר שהעיר קטנה וכלתה מדתו בסוף העיר:

סי' תיג (א) וצריך להודיעם דשמא טובה להם דרוצין לילך לצד השני וכמ"ש בסמוך בסי' שאחר זה:

(ב) **אלא** לאחר שחשיכה הוי עירוב דאמרינן הוברר שקודם זמן קניית העירוב דעתו לכך אבל לא הודיעהו עד שחשיכה לו מאי ברירה איכא הא לא הוי ידע דאיכא עירוב דנימא דעתו עליה הוי וכיון דקי"ל בדרבנן יש ברירה נקטינן הכי רש"י. וזה טעם לכל דינים שכתב בסי' זה בסמוך דבעירוב דרבנן אמרינן יש ברירה אע"ג דבדברי תורה קי"ל דאין ברירה:

(ג) **ואמר** איזה מהן שארצה ר"ל איזה שבת שארצה יקנה לי עירובי ובשבת שלא ארצה לא יקנה לי אלא הריני כבני העיר לילך לכל צד העיר אלפים רש"י דף ל"ד ע"ב:

(ד) **או** אם אמר אם לא יבא כלל כו' או אם יבאו שנים כו' קצת קשה דהוי מצי לערבינהו כולהו בחד בבא ולא יכתוב או או דהא ודאי גם אם אמר שיברר מכולם איזה שירצה ג"כ אמרינן ברירה:

או

דרישה

ז"ל סבר דסגי במאי דאין לו פת ובא בדרך מסתמא אין לו פת ואם דנקט בא בדרך ולא נקט אין לו פת משום דבא לפרש דברי ר"מ דמתניתין דפרק מי שהוציאוהו דף מ"ט דתנן ז"ל מי שבא בדרך והיה מכיר אילן כו' עד וזהו שאמרו העני מערב ברגליו ר"א אמר אין לנו אלא עני כו' ומפרש שם בגמרא דף נ' דוזהו שאמרו ר"מ קתני לה וקאי ארישא אמי שבא בדרך כו' ואמר שביתתי בעיקרו דקתני קנה ועליה קאמר ר"מ דוזהו שאמרו העני כו' דהאי קולא לעני הוא דאקיל כו' וע"ש בפירש"י לכך נקט ז"ל בלשונו וזהו שאמרו כגון זה שהוא בא בדרך כו' ותדע ג"כ מלשון רש"י שהבאתי ב"י בריש סי' ת"י וז"ל ופירש"י לעיל איהו כיון דנפיק לאורחא משום הליכה ממש ולא משום לערב ברגליו ה"ל עני ומדמפליג בין הליכה ממש ובין לערב ברגליו ע"כ צ"ל דה"פ כי נפיק לאורחא משום הליכה ולא עירב הוי כמי שבא בדרך דמסתמא אין לו פת וזה הוי עני אבל אם יצא מביתו לערב ברגליו לא הוי עני מאחר שיש לו פת בביתו וא"כ מוכרח מדברי רש"י ז"ל דתלה הכל בדרך דאינו צריך תרתי ועוד כתב שם רש"י ז"ל דאם לא החזיק בדרך לא הוי עני משמע ג"כ דא"ל תרתי רק אם בא בדרך הוי עני כיון דמסתמא אין לו פת בדרך:

סי' תיד (א) קטן שאין אביו בעיר כו' בגמרא בריש פרק כילד משתתפין דף פ"ב אמר רב אסי קטן בן שש יוצא בעירוב אמו מיתיבי קטן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו ושאין צריך לאמו אין יוצא כו' ואמר ר' ינאי וכמה כבר ד' וכבר ה' ופירש"י כבר ד' כבר ה' קרי ליה א"כ לאמו כל חד לפום חורפיה אלמא מכי הוה בר חמש בעי לזכוייה וטפי מבר ד' לא קרי ליה צריך לאמו ומשמע מדברי רש"י דכבר ד' או כבר ה' דקאמר שמואל ר"ל דכבר הוי בן חמש או בן ד' כל חד וחד לפום דינו ותו התם מיתיבי קטן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו עד בן שש כו' לימא תיהוי תיובתא דרב אסי ופירש"י דמשמע ליה דעד ולא עד בכלל ואיהו אמר אפי' בן שש ופריק א"ל רב אסי עד ועד בכלל לימא תיהוי תיובתא דר' ינאי ור"ל ופי' רש"י דמפרש בר ד' בר ה' קרי ליה א"ל לאמו והכא תני יוצא בעירוב אמו כו' ומסיק ל"ק הא דאיתא אבוה במתא הא דליתא אבוה במתא ופירש"י הא דאיתא לאבוה במתא ולא קרי ליה צריך לאמו מבן ד' ולמעלה וברייתא דליתא לאבוה במתא וכתבו התוס' הא דלא משני אליבא דרב אסי כדמשני בסמוך אליבא דר' ינאי הא דאיתא לאבוה במתא הא דלא אותא לאבוה במתא דא"כ הוי פליגי דר' ינאי ור"ל אדרב אסי והילכתא כרב אסי דמייתי ליה תלמודא בסוף פרק אעפ"י עכ"ל ורצונו לומר דאם היה מוקי אליבא דרב אסי ברייתא דקתני עד בן שש דמשמע ולא עד בכלל בדאיתא לאבוה במתא והא דרב אסי בן שש שלמים מיירי בדליתא לאבוה במתא דא"כ הוי פליגי אדר' ינאי ור"ל דמוכרחים לאוקמי הברייתא בדליתא לאבוה במתא אבל בדאיתא לאבוה הוי כבר ד' או כבר ה' ולרב אסי יהא בדאיתא לאבוה עד שש לכך מוקי ברייתא אליבא דרב אסי עד ועד בכלל והיינו ממש דרב אסי והשתא לא פליגי אהדדי דרב אסי וברייתא דהכי שם מיירי בדליתא לאבוה ודר' ינאי דקאמרי כבר ד' וכבר ה' מיירי בדאיתא לאבוה ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי והילכתא כתרווייהו ונראה שזה היה דעת הרא"ש ורבינו שכתבו דין דרב אסי קטן בן שש יוצא בעירוב אמו וגם כתבו כשינויא דר' ינאי דמיירי כשאין אביו בעיר אבל אם אביו בעיר אין יוצא בעירוב אלא עד ד' או עד ה' וכמ"ש דתרווייהו הלכה ומ"ש רבינו עד ה' שנים שלימות ר"ל עד שיהא בן ה' אבל טפי לא וכדר' ינאי כמו שמשמע מדברי רש"י כמ"ש בסמוך וצ"ל שגם זה דעת ב"י שכתב ז"ל ודעת הרא"ש דקי"ל כהאי שינויא דר' ינאי ור"ל ר"ל אף כשינויא דר' ינאי אע"ג דלא משמע הכי מדבריו ע"כ צ"ל כך היה דעתו ודעת הרי"ף שלא כתב אלא דברי רב אסי לבד הוכיח דס"ל דלא סמכינן אשינויא דר' ינאי ומה שרצה להוכיח דלרב אסי ליתא להאי שינויא מדמשני עד ועד בכלל נראה ולפי מ"ש בסמוך בשם התוספות אין להוכיח כלום ואדרבה מזה יש להוכיח איפכא דלא פליגי אהדדי וכמ"ש. ומ"ש אח"כ וז"ל ור' ינאי ור"ל דשני הכי היינו משום דס"ל עד ולא עד בכלל כו' הוא תמיה בעיני כי כל זה אינו מוכרח ואיני יודע מה מועיל לו זה להוכחתו ואדרבה אם היה סובר ר' ינאי עד ועד בכלל או היה מוכרח לשינויי הברייתא ולאוקמה בדליתא לאבוה ועדיכא הנ"ל משום דס"ל עד ועד בכלל וצריך לדחוק ולפרש דבריו אעפ"י שאינם

עקים

תטו **אין** מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה כגון לילך לבית האבל (א) או להקביל פני רבו [א] או מפני פחד לסטים [ג] ומיהו לאחר שעירב לדבר מצוה יכול לילך אף לדברי הרשות כתב הר"ם במז"ל ואם עירב לדבר הרשות הוי עירוב ובעל הלכות כתב שאינו עירוב ואין מערבין אותו בין השמשות גם בזה כתב הר"ם במז"ל ואם עירב הוי עירוב ומברך בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב ואומר בזה העירוב יהא מותר לי לילך אלפים אמה לכל רוח ואם מערב לרבים אומר יהא מותר לפלוני ולפלוני או לבני מקום פלוני :

תטז **שבת** וי"ט ב' קדושות הן הילכך י"ט הסמוך לשבת בין לפניו בין לאחריו יכול לערב ליום (א) ראשון למזרח והשני למערב ובלבד שיניח העירובין לסוף אלף לכאן ולסוף אלף לכאן או פחות כדי שיוכל לילך ביום ראשון אל מקום העירוב של יום השני שאם לא כן אין העירוב של יום השני כלום דבעינן סעודה הראויה לו מבע"י ואם עירב בראשון ברגליו שהחשיך במקום שרצה לקנות שביתה יעשה ג"כ בשני יחשיך שם ולא יאמר כלום שאסור לעשות שום הכנה מי"ט לשבת או משבת לי"ט אפילו בדבור כ"ש שלא יוכל לערב בפת שלא עירב בו כבר ביום הראשון מפני שהיה צריך לקרות עליו שם עירוב ונמצא מכין מי"ט לחבירו אבל אם עירב בראשון בפתו (ב) יכול לערב בשני באותו פת עצמו שאצ"ל כלום שכבר קרא עליו שם עירוב וא"כ אינו מכין כלום דסוף בין השמשות שהוא תהילת היום קונה עירוב והיום שמערב לו קונה עירוב לעצמו בתחלתו ואם עירב לב' הימים לרוח אחת צריך שיהא העירוב קיים בין השמשות של יום השני שאם אינו קיים

תטו אין מערבין אלא לדבר מצוה והוא משנה ומימרא דרב יוסף ריש פ' כיצד משתתפין : **ומ"ש** או להקביל פני רבו וכו' משנה בפרק בכל מערבין (דף ל) : **ומ"ש** ומיהו לאחר שעירב לדבר מצוה יכול לילך אף לדבר הרשות כן כתב הסמ"ק דמשמע ליה מלישנא דרב יוסף דה"ק אעפ"י דיכול לילך לדבר הרשות מ"מ לכתחלה אין מערבין לדבר הרשות אלא לדבר מצוה דאל"כ הכי הל"ל אין הולכין בעירוב לדבר הרשות ובהגהת אשיר"י ר"פ כיצד משתתפין כתב דלרבא מערבין לכתחלה לדבר הרשות וכתב כן משום דהכי משמע בסוגיא דפ' בכל מערבין (דף ל"א) אליבא דרבא וכמו שפירש ב"י ואין כן דעת כל הפוסקים . כתב הרמב"ם ואם עירב לדבר הרשות הוי עירוב נראה דהכי משמע מלישנא דרב יוסף מדלא אמר מערבין לדבר מצוה ואין מערבין לדבר הרשות דאי אמר הכי הוה משמע אפילו דיעבד אינו עירוב אם עירב מתחלה לדבר הרשות אבל השתא משמע מלישנא אין מערבין לכתחלה אלא לדבר מצוה אבל דיעבד קנה עירוב אפילו עירב לדבר הרשות : **ואין** מערבין אותו בה"ש וכו' נתבאר לעיל בסי' רס"א ס"ג ע"ש :

תיו שבת ויו"ט שתי קדושות הן וכו' משנה פרק בכל מערבין ריש (דף ל"ח) פלוגתא דר"א וחכמים ואמר רב הלכה כר"א דאמר שתי קדושות הן : **ומ"ש** ובלבד שיניח העירובין לסוף אלף וכו' שם בסוף הדף דאי הוה מנח ליה בסוף אלפים אמה לכאן ובסוף אלפים אמה לכאן הו לית ליה לגד שכנגדו ביום ראשון כלום ואי הוה בעי למיזל ומיכליה מבע"י לא מצי אזיל ואנן בעינן סעודה הראויה לו מבעוד יום וליכא וצ"ל ודאי דאפי' בדיעבד אינו עירוב ביום שני : **ואם** עירב בראשון ברגליו וכו' מימרא דר"י שם בסוף הדף ואיכא למידק לאיזה צורך כתב רבינו כ"ש שלא יוכל לערב בפת שלא עירב בו כבר וכו' שהרי בגמרא לא הזכירו כ"ש זה וגם ברמב"ם סוף ה' עירובין כתב בסתם ולא כתב כ"ש ונראה דאיכא נפקותא טובא בהאי כ"ש דכתב רבינו והוא דבעירב ברגליו אע"ג דקאמרינן בגמ' שלא יאמר כלום שלא יהא כמכין מיום טוב לשבת מ"מ אם אמר שביתתי במקומי עירובו עירוב בדיעבד כיון דאף בלא אמירה קנה עירוב אלא דעבר על אזהרת חכמים אבל במערב בפת בתחלה שצריך לקרות עליו שם עירוב ואם לא קרא עליו שם אינו עירוב א"כ הו"ל הכנה ממש אם קרא עליו שם ואפילו בדיעבד אינו עירוב ולכן כתב רבינו במערב ברגליו ולא יאמר כלום שאסור לעשות שום הכנה וכו' פירוש דאעפ"י דאינה הכנה ממש כיון דקנה עירוב בלא אמירה אפ"ה מדרבנן אסור לעשות לכתחלה שום הכנה כלומר אפילו שום דבור שנראה בו הכנה אבל במערב בפת בתחלה כתב רבינו מפני שהיה צריך לקרות עליו שם עירוב ונמצא מכין מי"ט לשבת דכיון דצריך לקרות עליו שם ואם לא קרא שם אינו עירוב אם כן כשקרא שם מכין ממש מי"ט לשבת והכנה אסורה מדאורייתא הלכך אינו עירוב אפילו דיעבד והכי משמע להדיא ממ"ש ה' המגיד ע"ש הרשב"א ומביאו ב"י שאם עירב בפת חדשה אינו עירוב אלמא דבמערב ברגליו ואמר שביתתי במקומי הוי עירוב דאל"כ הו"ל לאשמועינן רבותא דאפילו התם אינו עירוב כל שכן במערב בפת חדשה . וכן במערב בשני באותו פת עצמו שעירב בו בראשון כיון שאין צריך שיאמר כלום אם עבר ואמר עירובו עירוב . ואם עירב לב' הימים לרוח אחת וכו' כלומר דהשתא א"צ לילך ולחזור ולערב ביום שני דמה שהיה מערב בעי"ט בפת ואמר בזה העירוב יהא מותר לי לילך אלפים אמה לכל רוח למחר בי"ט וגם בשבת שלאחריו הוי עירוב לשני הימים אפ"ה צריך שישלח לשם בליל כדי שיהא נודע לו שהעירוב היה קיים בה"ש של יום השני אבל ב"י כתב וז"ל ומ"ש ואם עירב לב' הימים וכו' כלומר אפילו אם עירב

תטו אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה וכו' מימרא דרב יוסף בריש פרק כיצד משתתפין (דף פ"ב) : **ומ"ש** או להקביל פני רבו או מפני פחד לסטים משנה בפ' בכל מערבין (דף ל"ו) מתנה אדם על עירובו ואומר אם באו לסטים מן המזרח וכו' אם בא חכם מן המזרח וכו' והרמב"ם כתב בפ"ו דה"ה להקביל פני חבירו ונראה דהיינו דוק' בחבירו חכם מפני שהוא לומד ממנו כדמשמע מתניתין דמתנה אדם על עירובו אבל בתרומת הדשן סימן ע"ד משמע שהוא מפרש דאפילו באינו חכם שרי והתיר עוד לערב כדי לילך לטייל בפרדס ולשמור שם דלטייל בשמחת יו"ט חשיב דבר מצוה וכתוב בשבלי הלקט העומד במחנה עם הלסטים במצור ומתיירא שמא יסעו ממקום חנייתן בשבת יכול לערב עירובי תחומין דהא נמי כדבר מצוה דמי שאם יסע המחנה וישאר במקומו ישאר בסכנה מפני פחד האויבים : **ומ"ש** ומיהו לאחר שעירב לדבר מצוה וכו' כן משמע מדברי סמ"ק אלא שכת' דהכי איתא בפ' בכל מערבין ואני לא מצאתיו אבל מדברי רש"י אמימרא דרב יוסף דריש פרק כיצד משתתפין משמע דאפילו עירב לדבר מצוה אינו יכול לילך לדבר הרשות ובהגהות אשיר"י (דף קכ"ו) כתוב והיכא שעירב לדבר מצוה משמע מלשון רש"י דאסור לצאת לדבר הרשות ושמא הוא מותר וכתוב עוד שם בשם א"ז לכאורה הלכה כרבא דמערבין אפי' לדבר הרשות ואם איתא לדברי רב יוסף אם עירב לדבר הרשות אפי' דיעבד אין עירובו עירוב ע"כ ודברי תימה הם דלא אשכחן שום אמורא דפליג ארב יוסף והם כותבים דרבא פליג עליה ושמא טעמם מדגרסינן בפרק בכל מערבין אפלוגתא דר' יהודה ורבנן בעירוב בבית הקברות מכלל דרבי יהודה סבר מותר קסבר מצות לאו ליהנות ניתנו לימא כתנאי אמרה לשמעתיה אמר לך רבא אי סבירא לן דאין מערבין אלא לדבר מצוה דכ"ע מצות לאו ליהנות ניתנו והכא בהא קא מיפלגי מר סבר אין מערבין אלא לדבר מצוה ומר סבר מערבין אפילו לדבר הרשות והשתא רבי יהודה דאמר מערבין בבית הקברות סבר אין מערבין אלא לדבר מצוה ורבנן דאסרי סברי דמערבין לדבר הרשות וכיון דקי"ל כרבנן דרבים ניהו אשתכח דאליבא דרבא מערבין לדבר הרשות וכיון דרבא בתרא הוא קי"ל כוותיה וזהו טעם ההגהות ואין דבר זה דאיתמר בדרך שקלא וטריא למיפרק דלא תיהוי מילתיה דרבא כתנאי כדאי לדחות מימרא דרב יוסף דאיתמר בדוכתה בפרק כיצד משתתפין סתמא וליכא מאן דפליג עליה התם כלל אדרבה אתמהיה עליה מאי קמ"ל תנינא וזה הוא דעת כל הפוסקים שפסקוה להא דרב יוסף : **כתב** הרמב"ם ואם עירב לדבר הרשות הוי עירוב פ"ו מהלכות עירובין וכתב ה"ה שכן דעת הרמב"ן אבל דעת רש"י והרשב"א כדעת בה"ג מיהו כתב הרשב"א דהיינו דוקא במערב בפת אבל במערב ברגליו קנה שביתה אפילו לדבר הרשות עכ"ל וכ"ל שאפילו לכתחלה יכול לערב ברגליו לדבר הרשות ולא אמרו שאין מערבין אלא לדבר מצוה אלא במערב בפת דליתא מדינא אלא להקל על העשיר וכדתנן בפרק מי שהוציאוהו וכשאינו לדבר מצוה לא רצו להקל . ואין מערבין אותו בין השמשות בסוף פרק במה מדליקין (לד.) מקשינן רישא דמתני' דקתני ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה וחד מינייהו עירבתם ומשמע דוקא עם חשיכה אבל לא בספק חשיכה אסיפא דקתני ספק חשיכה מערבין ושני כאן בעירובי חצירות כאן בעירובי תחומין ופירש"י דרישא בעירובי תחומין וכ"כ התוספות בשם ר"ח ור"ת והירושלמי וכן פירשו סמ"ג והרא"ש ז"ל וכן דעת הרמב"ם בפ"ו מהלכות עירובין כתב הרמב"ם בפרק הנזכר ואם עירב הוי עירוב וכ"כ רש"י בסוף פרק במה מדליקין גבי א"ל שניהם לא וערב עליהן אבל התוס' והרא"ש חולקים עליו : **ומברך** וכו' ג"ז מדברי הרמב"ם ודעת הראב"ד שאין מברך וכבר נתן ה"ה טעם לדברי הרמב"ם והא דאיתא בס"פ במה מדליקין (לד.) ובסוף פרק הדר (סו.) אמר רבה אמרו לו שניהם לא וערב עליהן אחד עירב עליו מבע"י ואחד עירב עליו בין השמשות זה שעירב עליו מבע"י נאכל עירובו בין השמשות וזה שעירב עליו בין השמשות נאכל עירובו משחשיכה שניהם קנו עירוב כתבה הרמב"ם בפ"ז לענין עירובי תחומין וכן פירש"י אבל הרא"ש הכניס לפר"ח שבעירובי חצירות דוקא הוא וכתב הרב המגיד בפ"ז שכן דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל והוא יישב מה שהקשה על פירש"י והרמב"ם ז"ל . ורבינו כתם דבריו כהרא"ש ולפיכך כתבה בסי' שצ"ג גבי עירובי חצירות ולא כתבה גבי עירובי תחומין :

תיו שבת וי"ט שתי קדושות הן משנה בפרק בכל מערבין (לח.) פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן ואמר רב הלכה כרבי אליעזר דאמר שתי קדושות הן : **ומ"ש** הלכך י"ט הסמוך לשבת וכו' ג"ז שם במשנה פלוגתא דרבנן ור"א וכבר כתבתי דפסק רב כר"א דאמר הכי : **ומ"ש** ובלבד שיניח העירובין לסוף אלף וכו' פשוט שם בגמרא בדף ל"ח : **ומ"ש** ואם עירב האחד ברגליו וכו' שם בדף הנזכר מימרא דרב יהודה : **ומ"ש** וכ"ש שלא יוכל לערב בפת גם זה שם (דף ל"ט) מימרא דשמואל וכתב הרב המגיד בפ"ח בשם הרשב"א שאם עירב בפת חדשה אינו עירוב : **ומ"ש** אבל אם עירב באחד בפת וכו' משנה שם (דף ל"ח) : **ומ"ש** דסוף בין השמשות קונה עירוב פשוט שם בגמרא מי סברת סוף היום קונה עירוב תחלת היום קונה עירוב ושבת מכינה לעצמה : **ומ"ש** ואם עירב לב' הימים לרוח א' וכו' כלומר אפילו אם עירב לב' הימים לרוח אחד לא אמרינן דכיון שקידש יום אחד נקנה העירוב לב' הימים שאעפ"פ שקנה עירוב ליום ראשון ע"י פת זה ברוח זו שצריך שיהיה מצוי העירוב במקומו בליל ב' וכ"ש כשעירב ב' עירובים לב' הימים לב' רוחות שצריך שיהיה העירוב מצוי במקומו בליל ב' דאל"כ אכתי לא קנה כלל : ומ"ש

דרישה

סי' נוסים לי וס"פ שהוא ז"ל בא לדייק שרב אסי ור' ינאי פליגי אהדדי לכך כתב דס"ל לר' ינאי ג"כ עד ולא עד בכלל ובהכי פליגי עליה כך נ"ל כאן את דבריו אבל בסוכה פ' ששי בתו' ובכ"מ על דברי הרמב"ם נראה שחזר מזה שכתב שם קטן שאינו צריך לאמו כבן חמש כבן שש וז"ל ודע דבפרק כיצד משתתפין מפליג לגבי עירוב בין איתא לאבוה במתא לליתא במתא אעפ"י שסתם רבינו בעירוב דבן שש יוצא בעירוב אמו היינו בדליתא לאבוה במתא וכאן לענין סוכה כתב כבן ה' כבן ו' והיינו בדליתא לאבוה במתא בבן ה' ובדאיתא לאבוה במתא בבן ו' ומינה יליף לעירוב ע"כ ולזה דעתי נוטה ולא כמ"ש כאן דלהרמב"ם קא דר' אסי ור' ינאי פליגי אהדדי דדבר קשה הוא למצוא מחלוקת ביניהן דמר אמר חדא ומר אמר חדא וגם מתוך סוגיית ההלכה משמע ומוכח דלא פליגי כמ"ש בשם תוס' :

סי' תטו (א) או מפני פחד כו' נראה אף על גב דרבינו כולל פחד עם דבר מצוה אין ר"ל דטעם דפחד כמי הוי משום דבר מצוה דהתם לא צריך ה"ט דאין לך דבר שעומד בפני הסכנה וגם שבולי הלקט שכתב העומד במחנה עם כו' מפני שהוא כדבר מצוה והביאו ב"י נראה דס"פ שהוא כדבר מצוה אבל לא מצוה ממש וכמו שסיים בסוף דבריו ישאר בסכנה מפני פחד כו' הרי בהדיא כתב הטעם מפני הסכנה לכך דייק לכתוב כדבר מצוה ולא כתב שהוא דבר מצוה : [ג] ומיהו לאחר שעירב לדבר מצוה יכול לילך אף לדבר הרשות וכ"כ ב"י בשם סמ"ג שכתב דהכי איתא בפרק בכל מערבין דכתב עליו ז"ל ואני לא מצאתי אבל מדברי רש"י אמימרא דרב יוסף בריש פ' כיצד משתתפין משמע דאפילו עירב לדבר מצוה אינו יכול לילך לדבר הרשות וכ"כ הגהות אשר"י בשם רש"י וכתבו ומיהו שמא מותר ולכאורה ואח"כ הביא בשם א"ז

פרישה

סי' תטו (א) או להקביל פני רבו ובת"ה סי' ע"ז כתב שמותר אפילו כדי להקביל פני חבירו שאינו חכם וגם היתר לערב רק לילך לטייל בגנות ופרדסים ולשמוח שם דלטייל בשמחת י"ט חשוב דבר מצוה :

סי' תיו (א) ראשון למזרח והשני למערב נראה דה"ה אם הניח אחד למזרח וא' למערב כתמא מותר לברר בכל יום איזה לד שירצה להלוך אלא שלא נקית עתה לחלק בדין זה אלא לאשמועינן דב' קדושות הן ולחלק בין ר"ה לשאר י"ט של גליות : (ב) יכול לערב בשני נראה דמיירי דעירב בב' ימים לרוח א' וכן בש"ע והוא מהמיימוני דאי לב' רוחות מיד שנטלו ממקום ראשון בי"ט ורוצה להניח למקום אחר נתעקר שם עירוב ראשון והוי כמניח עירוב מחדש וגם הטילטול שמטלטל ומניחו למקום אחר ניכר שמשום הכנה הוא עושה אבל כשמערב שני ימים לרוח א' אף שנטלו בראשון לביתו וחוזר ומניחו שמה כיון שאינו צריך לדבר ולקרות שם מחדש אין ההכנה מוכרי הכנה דהא מניחו על מקומו הראשון ובשעת הנחה שם עירוב ראשון עליו וכן כשמערב ברגליו אעפ"י שצריך לחזור ולילך בשני למקום הראשון

קיים אין כאן עירוב ליום השני וכן הדין בבל ב' ימים טובים חוץ משני ימים טובים של ר"ה שהם קדושה אחת ואין מערבין עליהם ב' עירובין : יום הכיפורים הרי הוא כשבת בין לענין עירובי חצרות בין לענין עירובי תחומין וי"ט נוהג בו עירובי תחומין אבל לא עירובי חצרות :

הלכות ראש חודש

תיז **גרסינן** בפרק אין נערכין ר"ח אינו אסור בעשיית מלאכה ואיתא נמי בפרק קמא דמ"ק ר"ח יוכיח שיש בו קרבן מוסף ומותר בעשיית מלאכה והא דאיתא במגילה ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח וחולו של מועד אלמא שאסור בעשיית מלאכה דקאמר מפני שאין בו ביטול מלאכה אם ישהו בבה"כ תקנו להוסיף אחד ולקרות ד' בתורה ההיא לנשים קאמר מפני שהנשים בטלות בו ממלאכה וה"נ איתא בירושלמי הני נשי דנהיגי דלא למיעבד עבידתא בריש ירחא מנהגא ואיתא בפרק מ"ד מפרקי דר' אליעזר לפי שלא רצו נשים ליתן נזמיהן לבעליהן במעשה העגל (א) לכך נתן להן הקב"ה שכרן שיהו משמרות ר"ח יותר

ומ"ש וכן הדין בכל ב' י"ט חוץ מב' י"ט של ר"ה וכו' שם (לט:) פלוגתא דתנאי ואמוראי אמתני' דר' יהודה אומר ר"ה שהיה ירא שמא תתעבר מערב אדם ב' עירובין ואומר עירובי הראשון למזרח והשני למערב וכו' ולא הודו לו חכמים ובגמרא מאן לא הודו לו ר"י קסבר ב' י"ט של ר"ה קדושה אחת הן שהרי אם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש וכתבו הרי"ף והרא"ש וכן הלכה אבל בב' י"ט של גליות מודה רבי יוסי לחכמים שהן ב' קדושות וכתב הרב המגיד בפ"ח מה"ע דמדברי הרמב"ם נראה דשני י"ט של ר"ה כיום אחד לגמרי הן וא"כ נאכל עירובו בראשון יוצא עליו בב' וכתב עליו הראב"ד דלא אמרו קדושה אחת הן אלא להחמיר ולא להקל והוא ז"ל הליץ בעד הרמב"ם וכתב שכן דעת הרשב"א ז"ל :

יום הכפורים הרי הוא כשבת וכו' כן כתב הרמב"ם בפ"ח וכן כתב סמ"ג וכתב הרב המגיד דין התחומין שהם שוים בי"ה ובי"ט כשבת מוכחש בפרק בכל מערבין ופשוט שם ודין עירובי חצרות שהוא נוהג ביוה"כ מחלוקת אבל פסק ההלכה כשם שעירוב והוצאה לשבת כך עירוב והוצאה ליוה"כ ונזכר זה בהרבה מקומות ומסקנא בכריתות פרק אמרו לו (יד.) וכן העלו הרי"ף והרא"ש בפ"ק די"ט והרמב"ם בפ"ח מה"ע ובסימן תרי"א אכתוב בזה בס"ד : **ומ"ש** וי"ט נוהג בו עירובי תחומין אבל לא עירובי חצירות כך העלו הרי"ף והרא"ש בפ"ק די"ט וכן פסק הרמב"ם בפרק הנזכר :

תיז גרסינן בפרק אין נערכין (י :) כך היא הגירסא הנכונה ואיתא נמי בפ"ק דמ"ק ר"ח יוכיח וכו' בחגיגה פרק אין דורשין (יח .) הוא דאיתא הכי אלא שלפי שהרי"ף והרא"ש כתבוהו בפ"ק דמ"ק כמך רבינו עליה ולא חשש לכתוב מקומו בגמרא והא דר"ח מותר בעשיית מלאכה הכי משמע נמי בפרק במה מדליקין (כד .) דאמרינן התם מהו להזכיר ר"ח בברכת המזון וכו' או דילמא כיון דלא אסור בעשיית מלאכה לא מדכרינן :

והא דאיתא במגילה ושאין בו ביטול מלאכה לעם וכו' פי' דתניא בפרק הקורא את המגילה עומד (כב .) זה הכלל כל שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית צבור וכו' ותשעה באב קורין ג' ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ראשי חדשים וחולו של מועד קורין ארבעה ופירש"י שיש בו ביטול מלאכה לעם במה שהן מאחרין בב"ה כגון תענית צבור שרובם מותרים בעשיית מלאכה וט' באב נמי מותר בעשיית מלאכה אלא במקום שנהגו והוקשה לרבינו מדקאמר ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ראשי חדשים אלמא דר"ח אסור בעשיית מלאכה ותירץ דההיא לנשים קאמר שהן בטלות ממלאכה אבל האנשים מותרים במלאכה ובריית' ה"ק יום שאין בו ביטול מלאכה כל כך כגון ראשי חדשים שאין הנשים עושות מלאכה בהם וכן פירש"י והביא ראיה שאסורות בו במלאכה מדכתיב אשר נסתרת שם ביום המעשה ותרגם יונתן ביומא דחולא והתם גבי ר"ח קאי דקאמר ליה מחר חדש וקרי ליה לערב ר"ח יום המעשה אלמא ר"ח לאו יום המעשה הוא וגם התוס' כתבו שם שר"ח מותר בעשיית מלאכה לאנשים אבל נשים אסורות במלאכה וכ"כ המרדכי ואח"כ כתב ועוד אומר ר"י דמלאכה כבידה כגון לחרוש ולזרוע אסור אף לאנשים ובפרק במה מדליקין אהא דאמרינן דר"ח אינו אסור בעשיית מלאכה כתבו התוס' והמרדכי והא דאמרינן במגילה יום שאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח היינו מנהג בעלמא שאין רגילות לעשות מלאכה :

ומ"ש והכי איתא בירושלמי פ"ק דתענית הני נשי דנהיגי דלא למעבד עבידתא בריש ירחא מנהגא וכתבו הרי"ף בפרק מקום שנהגו והרא"ש בריש מועד קטן : **ואיתא** בפרק מ"ד מפירקי דר' אליעזר לפי שלא רצו נשים ליתן נזמיהם וכו' טעם זה כתבו רש"י והתוס' והמרדכי בפרק הקורא את המגילה עומד ובפרק ב"מ כתב המרדכי דהכי איתא בב"ר :

כתב הרוקח כשר"ח שני ימים לא יעשו מלאכה בשניהם . ובשבולי הלקט כתב על הירושלמי דבכמוך מכאן יש להוכיח שכיון שנהגו בו איסור אין להם רשות לבטל מנהגם דהו"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור וכו' ועוד שהרי קבעוהו לחוק מימי מרע"ה אבל כשהחדש מעובר אם צריך לשמור ב' ימים אין בזה אלא מנהג מדינה ואין מחמירין עליהם עכ"ל :

כתב ר"י כ"ל דלאותן שנהגו שלא לעשות מלאכה אין להם לעשות שום מלאכה כי ראיתי כמה נשים טועות ואומרות אין לנו לטוות אבל נעשה מלאכה אחרת והיה להן לאסור כל מלאכה לפי מנהגן או להתיר כל מלאכה עכ"ל ואני ראיתי נשים נוהגות שלא לעשות מלאכה להשתכר אלא תופרות בגדי כלי הבית ונראה שגם זה אין לעשות שמאחר שנהגו שלא לעשות מלאכה צריכות ליזהר מלעשות בו כלל ואפשר דמעיקרא הכי קבילו עלייהו לשנותו מחול ממש ולא לאסור במלאכות שאין עושות להשתכר :

ושמעתי

עירב לשני הימים וכו' והוא דוחק : **ומ"ש** וכן הדין בכל שני י"ט כלומר אעפ"י דזה וזה נקרא י"ט אפ"ה הוי ב' קדושות כיון דאיכא אחד שהוא ודאי חול ודינו כי"ט ושבת וכ"כ הרא"ש : **ומ"ש** חוץ משני י"ט של ר"ה וכו' משנה ובריית' שם (דף ל"ט) פליגי בה תנאי ופסקו הפוסקים כרבי יוסי דב' י"ט של ר"ה קדושה אחת הן ואין מערבין עליהן שני עירובין ומשמע מלשון רבינו דדוקא לחומרא הוי קדושה אחת שאין מערבין עליהם ב' עירובין אבל לא להקל שאם נאכל העירוב בראשון אין יוצא עליו בשני וכך היא דעת הראב"ד אבל מדברי הרמב"ם נראה דאף להקל הוי קדושה אחת וכתב ה' המגיד שכך היא דעת הרשב"א ולענין הלכה נקטינן בע"ת לחומרא בפלוגתא דרבוותא :

תיז גרסינן בפ' אין נערכין (דף י') ואיתא נמי בפרק אין דורשין * (דף י"ח) כצ"ל ובמקצת ספרי רבינו כתוב ואיתא נמי בפ"ק דמועד קטן וכתב ב"י דלפי שהרי"ף והרא"ש כתבוהו בפ"ק דמ"ק סמך רבינו עליהם ולא חשש לכתוב מקומו בגמרא עכ"ל ואין הגון לומר על רבינו כדברים האלה גם אין צריך לבקש טעמים לטעות שנפל בספרים היאך הגיע הטעות אבל אין ספק כאן דט"ס הוא וכדאיתא במדוייקים להדיא ואיתא נמי בפ' אין דורשין וכו' והא דאיתא במגילה וכו' (דף כ"ב) עד אלמא שאסור בעשיית מלאכה וכו' וכמ"ש לשם התוספות וס"ל דאם היה מותר בעשיית מלאכה בודאי כל אחד אינו בטל ממלאכה וכדאמרינן בפ"ק דמגילה (דף ה) גבי פורים הכפד ותענית קבילו עלייהו מלאכה לא קבילו עלייהו ומתרץ ההיא לנשים קאמר וכו' ומביא ראיה לתירוץ זה דאמת הוא דה"א בירושלמי וטעמא דמילתא איתא בפירקי דר"א לפי שלא רצו הנשים ליתן נזמיהם וכו' וכמו שפירש רש"י לשם ולפי זה נראה דודאי ליכא איסורא לנשים אם יעשו מלאכה כדקס"ד בקושיא ע"פ דברי התוס' דליתא אלא הקב"ה נתן להם שכרם שיהיו משמרות ר"ח שלא יוכל בעלה לכופה לעשות מלאכה והיינו דאמר בירושלמי הני נשי דנהיגי דלא למיעבד עבידתא בריש ירחא מנהגא פי' דלא יוכל בעלה לכופה ומש"ה קאמר נמי תלמודא דמפני שאין בו ביטול מלאכה לנשים אם ישהו בבה"כ תקנו להוסיף אחד נראה שתיקנו כך כדי להורות לאנשים ולהזהיר שלא יכופו לנשים למלאכה בריש ירחא אבל ודאי דלא עבדי איסורא אם עושה מלאכה והשתא ניחא דחזינן דמקצת נשים עושין מלאכה ולא מחינן בידייהו אלא דליכא איסורא כדפרישית וברנו תניא מילתא ובתוס' בפ' ב"מ (דף כ"ד) כתבו נמי בד"ה או דילמא כיון דלא אסור בעשיית מלאכה דהא דקאמר בפ"ג דמגילה דר"ח אין בו ביטול מלאכה לעם היינו מנהג בעלמא שאין רגילין לעשות מלאכה דלא כמ"ש התוספות בפ"ק דמגילה . ומ"ש ב"י וז"ל כגון ר"ח שאין הנשים עושות מלאכה בהם וכן פירש"י והביא ראיה שאסורות בו במלאכה מדכתיב אשר נסתרת שם ביום המעשה וכו' לפום ריהטא כתב כך דהלא בפירש"י לא הזכיר שאסורות בו במלאכה אלא דכתב דנתן הקב"ה שכרן שיהיו משמרות ר"ח יותר מן האנשים וכדכתב רבינו גם במרדכי לא כתב איסורא אלא בדברי ר"י שכתב וז"ל ועוד אומר ר"י דמלאכה כבידה כגון לחרוש ולזרוע אסור אף לאנשים מדכתיב אשר נסתרת שם ביום המעשה וכו' אלמא ר"ח לאו יום המעשה הוא עכ"ל ומ"מ נראה אף ע"ג דקרי ליה איסורא אין האיסור חל אלא על הבעל הבית שאסור לו לכוף את אשתו למלאכה וכן אסור לו לכוף לאנשים המשועבדים לעשות מלאכתו לכוף אותם למלאכה כבידה כי ע"כ ראשי חדשים לא נקראו בשם יום המעשה דלא מסתברא דבשביל נשים לחודייהו לא נקראו יום המעשה אלא לפי שגם לאנשים לאו יום המעשה הוא וליכא למימר דלגמרי לאו יום המעשה הוא בין לנשים ובין לאנשים דמדאמר בפר"א שיהו משמרות יותר מן האנשים אלמא דלנשים לאו יום המעשה הוא כלל אבל לאנשים לאו יום המעשה הוא מלאכה כבידה והיינו לענין שאינו יכול לכוף לאשתו ולמשרתיו ולעבדים העברים לעשות מלאכה בהא איכא לאיסורא אם יכוף אותם אבל אם רוצה הוא עצמו לעשות מלאכה בין איש ובין אשה לא עברי על שום איסורא אפילו איסורא דרבנן ליכא והכי נהיגי עלמא והכי נקטינן שלא לכופה למלאכה אבל אם רצו עושין אפילו מלאכה כבידה ודו"ק :

ושמעתי

דרכי משה

תיז (א) ובא"ז כתב עוד טעם אחר וז"ל לפי שבכל חודש וחודש האשה מתחדשת וטובלת וחוזרת לבעלה והיא חביבה עליו כיום החופה כשם שהלבנה מתחדשת כך בכל חודש והם מתאוים לראותה כך האשה מתחדשת כל חודש לבעלה ומתאוה עליה והביבה עליו כאלו היתה הדשה ולכך הוי ר"ח י"ט של נשים עכ"ל :

ובא"ז

דרישה

ולכאורה הלכה כרבא דמערבין אפילו לדבר הרשות ואם איתא לדרב יוסף אם עירב לדבר הרשות אפילו דיעבד אינו עירוב כו' וכתב עליו שדברי תימה הם דלא אשכחן שום אמורא דפליג עליה כו' כלפעד"כ לייסב דברי הסמ"ג ודברי ההגהות ושניהם לד"א נתכוונו ומולא אחד לשניהן ומה שכתב סמ"ג דהכי איתא בפרק בכל מערבין הוא מדגרסינן שם בפלוגתא דר' יהודה ורבנן בעירוב בב"ה מכלל דר' יהודה סבר מצות לאו ליהנות נתנו נימא [illegible]

סברי דאין מערבין לכתחלה אלא לדבר מצוה ובהא אם עירב לדבר מצוה אם מותר לצאת לדבר הרשות מדברי רב יוסף משמע דאין יכול לצאת וכמ"ש רש"י על דבריו אבל אינו מוכרח וכמ"ש הגהות שהבאתי וז"ל ושמא הוא מותר ומטעם זה איתמר דרב יוסף בפ' כילד משתתפין סתמא וליכא מאן דפליג עליה ומיושב בזה כל מה שתמה ב"י ז"ל דמה שתמה על סמ"ק דלא מצאו ולפי מה שפירשתי הוא מדברי רבא ומה שתמה על הגהות ממה דאיתמר אמימרא דרב [illegible]

יותר מהאנשים (א) ושמעתי מאחי הר"י טעם לדבר לפי שהמועדים נתקנו כנגד אבות פסח כנגד אברהם דכתיב (בראשית יח) לושי ועשי עוגות ופסח היה שבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק סוכות כנגד יעקב דכתיב (בראשית לד) ולמקנהו עשה סוכות וי"ב ראשי חדשי השנה שנם הם נקראים מועדים כנגד י"ב שבטים וכשחטאו בעגל ניטלו מהם וניתנו לנשותיהם א לזכר שלא היו באותו חטא :

תיח **ואסור** בתענית דתנן אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים חנוכה ופורים ואם התחילו שגזרו להתענות כך וכך ימים והתחילו בהם קודם ר"ח אפילו יום אחד אין מפסיקין ומתענים ומשלימין ויחיד שקיבל עליו תענית כך וכך ימים ופגע בו ר"ח נדרו בטל וצריך התרת חכם ויפתח לו בחרטה שיאמר לו אילו נתת אל לבך ר"ח לא היית נודר וכתב הרמב"ן ודוקא דאפקיה בלשון הרי עלי שהוא לשון נדר אבל אפקיה בלשון קבלת תענית בעלמא אינו חמור כשאר נדר ואפילו היתר אינו צריך נרסינן

ושמעתי מאחי וכו' נראה דלפי דאיכא לשאול למה ניתן לנשים שכר זה ולא שכר אחר על כן אמר דשמע מאחיו הר"י טעם לדבר וכו' פי' דכיון שר"ח שגם הם נקראים מועדים ניתנו בזכות י"ב שבטים כשם שניתנו ג' רגלים בזכות האבות וכשחטאו בעגל נתבטל זכותם והגון היה לבטל ג"כ מועדים דר"ח אלא לפי שלא היו הנשים באותו חטא זקנו להם זכות גדול ניטלו מהם כלומר נתבטלו מועדי ר"ח מי"ב שבטים לגמרי דכיון דבטל זכותם בטלו גם ר"ח דתלוי בזכותם אלא שחזר וניתנו מחדש לנשותיהן בשביל זכות הנשים ועיין בב"י שכתב שני פירושים אחרים וע"ש :

תיח ואסור בתענית דתנן (רפ"ב דתענית) אין גוזרין וכו' למדאמר דאין גוזרין אלמא אסור בתענית ואם התחילו וכו' שם בסוף הפרק איפליגו אמוראי דרב אחא אמר כשהתענו שלש דהיינו בה"ב שוב אין מפסיקין ורב אסי אמר אפילו לא התענו אלא פעם אחת ב' או ה' אין מפסיקין ופסקו הרי"ף והרא"ש כרב אסי ואית דגרסי רבי יוסי ופירש"י דהוא נמי אמורא : ומתענה ומשלים שם בסוף הפרק דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים וכתבו התוספות דהר"ח קאי וכתב רבינו ירוחם בני"א אסור להתענות בר"ח כך פשוט במגילת תענית ונראה דכיון דבטלה מגילת תענית דאינו אסור עכ"ל וכתב ב"י ואין כן דעת הרמב"ם והתוס' ורבינו וכן נראה מדאמרינן בפ"ב דתענית ר"ח דאורייתא הוא וכן נראה מהירושלמי שכתב רבינו בסוף סימן זה עכ"ל ויש ליישב דמתניתין וגם הירושלמי נמי לא אמרו אלא דאין גוזרין תענית על הצבור לכתחלה בר"ח אבל איסורא ליכא והא דקאמר ר"ח דאורייתא הוא כך פירוקא לא קאמר בגמרא לפום ברייתא דמגילת תענית דמייתי התם דס"ל דאסור להתענות בר"ח משום דנקרא ג"כ י"ט לפי זה קאמר ר"ח דאורייתא הוא וכו' ולאו דאורייתא ממש קאמר דפשיטא דאינו אלא מדרבנן אלא כיון דאסמכתא דר"ח מיפרשא קאמר דאינו צריך חיזוק כמו שכתב ב"י גופיה בס"ס זה לפרש דברי הרמב"ם אבל למאי דבטלה מגילת תענית ליכא איסור בר"ח כנ"ל דעת הר"י מיהו ודאי דבריו דחויים כיון דכל הפוסקים חלוקים עליו : ויחיד שקיבל עליו תענית וכו' ברייתא במגילת תענית מייתי לה תלמודא בפ"ק דתענית (דף י"ב) :

ומ"ש נדרו בטל וצריך התרת חכם וכו' וכתב הרמב"ן וכו' כל זה כתב הרא"ש בנדרים פ' רבי אליעזר ובי"ד סי' רט"ו כתב שמסקנת הרא"ש כהרמב"ן והרב ב"י הקשה כאן על מה שכתב רבינו לשם גם על מ"ש שם בשם סמ"ג וכבר ביארתי לשם בסייעתא דשמיא דדברי רבינו נכונים ע"ש עוד הקשה ב"י כאן על מ"ש

ומ"ש רבינו ומתענין ומשלימין מסקנא דגמרא שם : **כתב** ר"י בנתיב י"א אסור להתענות בר"ח כך פשוט במגילת תענית ונראה דכיון דבטלה מגילת תענית דאינו אסור עכ"ל . ואין כן דעת הרמב"ם והתוס' ורבינו וכ"כ מדאמרינן רפ"ב דתעניות (יז:) ר"ח דאורייתא הוא וכ"כ מהירושלמי שכתב רבינו בס"ס זה (א): **ויחיד** שקיבל עליו תענית כך וכך ימים ופגע בו ר"ח וכו' בפ"ק דתענית (יב.) תניא יחיד שקיבל עליו תענית ב' וה' של כל השנה ואירעו בהם י"ט הכתובים במגילת תענית אם נדרו קודם לגזירתינו יבטל נדרו את גזירתינו ואם גזירתינו קודמת לנדרו תבטל גזירתינו את נדרו והביא ברייתא זו הרא"ש בנדרים פרק ר' אליעזר וכתב עליה י"מ אע"ג דנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות וי"ט ושבתות נמי צריכים פתח אפ"ה בימים אלו של דבריהם עשו בהם חיזוק יותר משל תורה וי"מ ידחה נדרו שילך אצל חכם ופותח לו בכך כשם שפותחים בשבת וי"ט וכתב הרמב"ן האי פירושא בתרא פירושא דמסתבר הוא אלא מיהו חזינא למקצת רבוותא דאמרי דהאי ידחה נדרו דקתני לאו נדר ממש הוא דאפקיה בלשון הרי עלי נדר אלא קבלת תענית בעלמא הוא וקבלת תענית לא חמירא כנדרים ממש למיעקר י"ט ואפילו דמגילת תענית כדאמרינן בפ"ק דתענית (יב:) גבי לוה אדם תעניתו ופורע וכי נדר הוא דלא סגי דלא משלם ואידך לישנא קאמר לא יהא אלא נדר משמע דמכל מקום נדר גמור לא הוי הלכך תדחה קבלתו מפני גזירתינו עכ"ל וכן דעת הר"ן שכתב בפ"ק דתענית על ברייתא זו ואיכא למידק אמאי תבטל גזירתינו את נדרו והא בשבתות וימים טובים שהם מן התורה תנן פותחים בי"ט ובשבתות אלמא צריכים להיתר חכם וכן בדין שהרי הנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות תירצו בזה דכי אמרינן תדחה נדרו משום גזירתינו היינו לומר שילך אצל חכם ופותח לו בכך כדרך שפותחין בשבתות וימים טובים . עוד אמרו דאע"ג דנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות וימים טובים ושבתות צריכין היתר אפ"ה בימים טובים אלו של דבריהם עשו בהם חיזוק יותר משל תורה ושני תירוצין הללו כדאין מדאשכחן בירושלמי נדר להתענות ונמצאו ימים טובים ושבתות לוקה וא"ל היתר חכם נדר להתענות ונמצאו י"ט של מגילת תענית ר' חזקיה ור' יוחן תרוויהו א"ר ירמיה בשם רבי חייא בר אבא חד אמר מתענה ואינו משלים וחד אמר לוקה ואינו צריך היתר חכם הרי שאמרו כאן שאינו צריך היתר חכם אלמא כי אמרינן ידחה נדרו לא בהיתר חכם אמרינן ובשבתות נמי אמרינן הכי אלמא דלא מפני שדברי חכמים צריכין חיזוק קאמרי' אלא עיקרן של דברים דהאי נדר דאמרינן הכא דידחה לא נדר ממש הוא אלא קבלה דתענית בעלמא וקבלה דתענית לא חמירא כנדר גמור למיעקר י"ט ואפי' דמגילת תענית לפי שאינה אלא קבלה לדבר מצוה ולא נדר גמור וזהו דין תענית יחיד אבל תענית ציבור הרי הוא כנדר גמור לפי שיש כח בבית דין לגזור תענית בימים טובים של דבריהם ומשום הכי אמרינן דאם התחילו אין מפסיקין עד כאן לשונו הרי דעתו מסכמת למ"ש הרמב"ן בשם רבוותא וכתב רבינו בטור יורה דעה סי' רט"ו שכך היא מסקנת הרא"ש וכן נראה מאחר שהביא דבריו בפסקיו ולא חלק עליהם וכתב הרב המגיד בפרק ראשון מהלכות תענית שאין היחיד רשאי להתענות בשבתות וימים טובים וראש חודש וחנוכה ופורים ואפילו התחיל כגון שקיבל להתענות שני וחמישי של כל השנה והתחיל בהם ופגעו בו אחד מימים אלו אינו מתענה בהם שלא אמרו התחלה אלא בציבור וכביאור אמרו בפ"ק דתעניות שהיחידים מפסיקים לר"ח והטעם לפי שאין קבלת התענית נדר גמור וחמור שהרי אמרו לוה אדם תעניתו ופורע עכ"ל וכן נ"ל שהוא דעת הרמב"ם שבפרק שלישי מהלכות נדרים כתב הנודר לצום בהם וכן הנודר לצום יום א' או יום ב' כל ימיו ופגע בהם י"ט או עי"ה חייב לצום ואין נ"ל ראש חודש פגע בהם חנוכה ופורים נדרו בטל ולא יצום בהם מפני שהן מדבריהם וצריכין חיזוק ובפ"א מהלכות תענית כתב אין גוזרין תענית בתחלה בר"ח או בחול המועד ואם התחילו להתענות על הצרה אפילו יום אחד ופגע בהם יום מאלו מתענין ומשלימין ואחר כך כתב בשם שהצבור מתענין על צרתם כך היחיד מתענה על צרתו כיצד הרי שהיה לו חולה וכו' ולא יתענה בשבתות ולא במועדות ולא בר"ח ולא בחנוכה ובפורים ולא חילק בין התחיל ללא התחיל ובודאי דבקיבל עליו להתענות מיירי דאל"כ לאו תענית הוא ואפ"ה קאמר דלא יתענה בימים טובים בין שהם מדאורייתא בין שהם מדרבנן א"כ הרי ברור שהוא מחלק בין קיבל עליו תענית בלשון קבלת תענית בעלמא וכ"כ הראב"ד בפ"ג מהלכות נדרים על מ"ש הרמב"ם הנודר לצום בשבת או בי"ט חייב לצום בהם דוקא כשאמר עלי אבל אמר הריני בתענית היום אסור נמצא דלדברי הכל יחיד דקבלה בעלמא אינו רשאי לצום בימים טובים בין דאורייתא בין דרבנן וא"ל התרה [א] ומשמע לי דכל היכא דאמרינן שאם אירע יום טוב בתוך הימים שקיבל עליו להתענות אינו דוחה את היום טוב כל שכן היכי דקבל עליו בפירוש להתענות באותו יום שאין רשאי להתענות בו דהא תנן אין גוזרין תענית על הצבור בר"ח וחנוכה ופורים ואם התחילו אין מפסיקין הרי אע"ג שאירעו ר"ח חנוכה ופורים בתוך הימים שקיבלו להתענות בהם ומשמע שאף ע"פ שגזרו להתחיל אין גוזרתם גזירה ואין רשאין להתחיל אלמא יותר הם נדחים הימים טובים כשאירעו בתוך הימים שקיבלו להתענות בהם מכשמתחילים בהם והכא כיון דכשאירעו בתוך הימים שקיבלו להתענות

מה שלא ניטל מהם וי"ל דעדיין לא ניתנו ראשי חדשים לישראל שיהיו אסורים בעשיית מלאכה אבל היו ראויים ליתן ובשביל מעשה העגל נמנע הטוב מהם וכיון שהאשה נגררת אחר האיש וטפלה לו היה ראוי ג"כ לימנע מהן כדי שלא תהא טפל חשוב מן העיקר אלא שלא רצה הקב"ה לקפח שכרן וניתנו לנשים ועי"ל דמעיקרא ניתנו לאנשים ולא לנשים וכשחטאו בעגל ניטלו מהאנשים וניתנו לנשים והכי דייק לישנא דקאמר ניטלו מהם וניתנו לנשותיהם והשתא הוי שפיר נתינת שכר שזכו במה שלא היו ראויות קודם לכן :

ושמעתי מאחי ה"ר יהודה טעם לדבר וכו' וכשחטאו בעגל נטלו מהם ונתנו לנשותיהם וא"ת א"כ היכי קאמר רבי אליעזר לכך נתן להם הקב"ה שכרן דכיון שכבר ניתנו ראשי חדשים לישראל אע"פ שכשחטאו האנשים ניטל מהם הנשים שלא חטאו דין הוא שלא ינטל מהם ולא מיקרי נתינת שכר

תיח ואסור בתענית דתנן אין גוזרין תענית על הצבור וכו' משנה בפ"ב דמסכ' תענית (טו.) אין גוזרין תענית על הצבור בר"ח בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין ובגמרא וכמה הויא התחלה רב אחא אמר שלש רב אסי אמר אחד וכתבו הרי"ף והרא"ש דהלכה כרבי יוסי וכן פסק הרמב"ם .

להתענות

דרכי משה

תיח (א) ובא"ז כתב דאסור להתענות בו אלא אף ע"ג דאמרי' אסור להתענות אינו חייב לאכול בר"ח פת המצריכו ברה"מ מ"מ המוסיף בסעודת ר"ח ואוכל ושותה בטוב הי"ד משובח עכ"ל ע"ל סימן רמ"ב : כל

דרישה

סי' תיח (א) ב"י ז"ל כתב דמשמע ליה דכל היכא דאמרינן שאם אירע י"ט בתוך הימים שקיבל עליו להתענות אינו דוחה את הי"ט כ"ש היכא דקיבל עליו בפי' להתענות באותו יום שאינו רשאי להתענות והכי דייק מהא דתנן אין גוזרין כו' וכתב אח"כ וכן נראה מדברי המ"מ ומדברי הראב"ד ואח"כ תמה על רבינו שנראה מדבריו בהיפך ממ"ש בטור י"ד סי' רט"ו ובשם סמ"ג ע"כ ולע"ד נראה דליכא למשמע מדברי רבינו כלום ופי' דברי רבינו בטור י"ד בסי' הנזכר כך הוא כי בתחלה ברים הסי' כתב ז"ל נדרים חלים על דבר מצוה כיצד אומר קונם סוכה כו' מדקאמר בלשון קונם משמע דמיירי שהוציאו בל' נדר ממש ולא בקבלת תענית בעלמא ואח"כ כתב וז"ל וכתב הרמב"ן דוקא שהוציאו בלשון קונם שהוא נדר ממש כו' ונראה שזה שכתב בשם סמ"ג וז"ל ודוקא שלא נדר בפי' להתענות בשבת וי"ט אלא אירעו בתוך הזמן שנדר להתענות אבל אם נדר להתענות בהן בפי' צריך להתענות בהן קאי א"כ אריפא דמיירי בנדר בל' נדר ממש שהוא נדר החמור וחל על דבר מצוה והשתא מ"ש דהחמיר טפי בשנדר להתענות בשבת בפירוש מאם לא נדר בשבת בפירוש אלא אירעו בתוך הזמן שנדר להתענות לפי דבנדר להתענות ומן ידוע ואירע בו שבתות וי"ט יכול להתיר נדרו ופותחין

פרישה

הראשון ואפשר נמי אפילו במקום שני מותר לערב ברגליו כיון שאינו עושה שום הנחה ולא מדבר שום דיבור ההילוך גרידא אין בו משום הכנה ומראית העין וכדמוכח בגמרא דף ל"ח ודים ל"ט ושם בגמרא מקשה הא תניא לא יהלך אדם לסוף שדהו לידע מה היא צריכה כיוצא בו לא יטייל אדם על פתח כדי לכנוס למרחץ מיד ופירש"י שם אלמא אע"ג דהילוך גרידא עבד בשבת אי בי"ט ולא אמר מידי אסור וה"ל גבי עירוב שמערב ברגליו או בדיבורו הוי איסור משום הכנה ובשתיקתו נמי הוי אסור ומשני התם מוכחא מילתיה דאמרי אינשי אי צורבא מרבנן משכחיה שמעתתיה ואי ע"ה הוא אמרינן חמרא אירכס ליה :

סי' תיז (א) ושמעתי מאחי ה"ר יהודה טעם לדבר כו' ז"ל מורי ורבי ואני אומר ע"ש שלעתיד הנשים זקנות לדיקות יחזרו לנערותיהם כיוכבד ע"ש תתחדש כנשר נעורייכי וע"ז נתנו להן ר"ח זכר לדבר וק"ל ועיין בביאוריו לסמ"ג ריש הלכות ר"ח נקרא מועדים כו' דכתיב וביום שמחתכם ומועדיכם וראשי חדשיכם וכן בסי' תי"ט :

סי' תיח (א) ואסור בתענית כו' דכתיב ביה וביום שמחתכם ובהלל אומרים זה היום עשה יי' נגילה כו' עי"ל בסי' ת"ך : וסולו

חדושי הגהות

תיז א משמע שכבר היו משמרות ר"ח אלא משום מעשה העגל ניטלו מהאנשים ונשאר להנשים בלבד ובפדר"א קאמר לכך נתן להן הקב"ה שכרן שיהיו משמרות ר"ח יותר מהאנשים משמע שאחר מעשה העגל נתן להם ר"ח בשכרן ושקודם מעשה העגל לא היו משמרות ר"ח ואפ"ל שאף אם היו נצטוו בר"ח קודם מעשה העגל מ"מ לא היו הנשים מוזהרות בו כי אפשר שלא היה בו אלא מ"ע שהזמ"ג שהנשים פטורות ולכן קאמר שבמעשה עגל זכו שנתן להם הקב"ה שכרן שהן יהיו משמרות ר"ח ולא האנשים (מהרל"ח) :

כתב

גרסינן בירושלמי בכל מתענין חוץ משבתות וימים טובים וראשי חדשים (ג) וחולו של מועד :

תיט ומצוה להרבות בסעודת ר"ח דגרסינן במגילה באלו אמרו מקדימין וכו' אבל בסעודת פורים וסעודת ר"ח אלמא דמציה הוא דחשיב ליה בהדי סעודת פורים ואיתקש נמי למועד דכתיב (במדבר י) וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם וכתיב (שמואל א כ) גבי דוד כי זבח משפחה לנו ור"ח הי' דכתיב ויהי ממחרת החדש ואיתא נמי בפסיקתא כל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה ועד ר"ה חוץ ממה שמוציא בשבתות וי"ט ור"ה וחוש"מ ומה שהתינוקות מוליכין לבית רבן אם מוסיף מוסיפין לו ואם פוחת פוחתין לו :

ואסור

לסתעגות אין נדרו דוחה את הי"ט מכ"ש דכשקיבל עליו להתענות באותו יום בפי' שלא ידחה מפני קבלתו וכ"כ מדברי הרב המגיד ומדברי הראב"ד שכתבתי בסמוך אבל ממ"ש רבינו בטור י"ד בסימן רט"ו בשם כה"מ נראה בהיפך ולא נהירא מהטעם שכתבתי ועוד שאותם דברים שכתב בשם כה"מ הם מגומגמים כמו שאכתוב שם בס"ד ויש לדקדק בדברי הרמב"ם שכ' לכאורה שהוא סובר דבעי"ה ובר"ח אסור להתענות מן התורה ומשמע דבעי"ה היינו מדדרשינן ליה מועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש ור"ח בהדיא אמרינן בפ"ב דתענית (יז:) גבי איסור תענית ביום שלפני ימים הכתובים במגילת תענית ר"ח דאורייתא הוא דאורייתא לא בעי חיזוק ויש לתמוה על ערב י"ה דאטו משום דרשא דועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש שהיא אסמכתא בעלמא לימא שהוא מדאורייתא ור"ח נמי לא מצינו בתורה בהדיא שיהא אסור בתענית דאע"ג דאפשר דילפינן לה מדאקשיה רחמנא למועדים דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם אכתי אין זה כדאי לומר שהוא מדאורייתא לכן נ"ל דאה"נ דאינם אסורים אלא מדרבנן אלא דכיון שיש להם קצת סמך בתורה לא אתו לזלזל בהו ולפיכך אינם צריכין חיזוק ומשום דאסמכתא דר"ח מיפרשא קצת טפי מאסמכתא דערב יום הכפורים כתב דבערב יום הכפורים אסור לצום ואין צריך לומר ר"ח דכיון דמפורש אסמכתא דידיה פשיטא דאינו צריך חיזוק והא דאמרינן ר"ח דאורייתא הוא היינו לומר שנזכר בתורה סמוך למועדות ואסמכתא קרובה היא לסקישו להם לעניין איסור תענית אבל אין ה"נ דלא מיתסר אלא מדרבנן כ"כ מדברי התוספות בפ"ק דתענית גבי אם גזירתינו קודמת לנדרו ידחה נדרו מפני גזירתינו דר"ח לא מיתסר בתענית אלא מדרבנן ואמאי דאמרינן ידחה נדרו מפני גזירתינו כתבו התוס' אומר רש"י ידחה נדרו מכל וכל ולא ישלים אותו תענית והר"י מסופק בדבר ויש להחמיר דדוקא אותו יום לא יתענ' אבל ישלי' אותו ליום מחר עכ"ל ומדברי הפוסקי' בדין זה משמע כדברי רש"י :

ודע שרבינו כתב בסי' תקנ"ז דין זה דמי שנדר להתענות כך וכך ימים ואירע בהם ר"ח כמו שכתבו כאן דנדרו בטל וצריך התרת חכם וכו' והשוה דין שבתות וי"ט ור"ח חנוכה ופורים וכדעת הרא"ש ואח"כ כתב נשבע להתענות בהם א"צ התרה שאין שבועה חלה על דבר מצוה אלא לוקה על שנשבע שבועת שוא עכ"ל ודבריו תמוהים הם דהא ע"כ לא אמרינן דאין שבועה חלה על דבר מצוה אלא במצוה דאורייתא אבל במצוה דרבנן חלה וכ"כ בטור יורה דעה סי' רל"ט בשם הרא"ש וא"כ הל"ל דבחנוכה ופורים חלה השבועה ואף בר"ח כתבתי לעיל דמשמע דלא מיתסר מדאורייתא אלא מדרבנן וא"כ הל"ל דעליה נמי חיילא שבועה . ועוד דאפי' בשבתות וי"ט כ"ש בענין שכתב בתחלת דבריו שנדר להתענות כך וכך ימים ואירעו בהם שבתות וי"ט אם נשבע חלה שבוע' אף על השבתות וי"ט מטעם איסור כולל וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות שבועות אלא שבזו י"ל דלא איירי רבינו בשנשבע להתענות כך וכך ימים ואירעו בהם שבתות וי"ט כגוונא דרישא דההוא גוונא ודאי חיילא שבועה אלא דוקא בשנשבע להתענות בשבת או בי"ט בפי' קאמר דאין צריך התרה ודייק לישניה שכתב ואם נשבע בהם להתענות דמשמע דבשנשבע בהם לבדם איירי אבל התמיה הראשונה עדיין במקומה עומדת :

ומיהו לדעת הרמב"ם שאפילו בנדרים שחלים על דבר מצוה כתב שאינם חלים על חנוכה ופורים לפי שהם מדבריהם וצריכים חיזוק כ"ש בשבועות שאינם חלים על דבר מצוה דאמרינן בהו שאינם חלים על חנוכה ופורים מההוא טעמא גופיה אבל בעי"ה ור"ח איכא לספוקי בהו דאי ס"ל דהוו דאורייתא כדמשמע לכאורה מדבריו בפ"ג מהל' נדרים אין השבועה חלה עליהם ואי ס"ל דלא מיתסרי בתענית מדאורייתא שבועה חלה עליהם שהרי אינם צריכים חיזוק כמו שכתב בפרק הנזכר . וכבר כתבתי שהדעת נוטה לומר שהוא סובר דראש חדש ועי"ה לא מיתסרי אלא מדרבנן ואפילו הכי אינם צריכים חיזוק לפי שיש בהו אסמכתא בדברי תורה וא"כ שבועה חלה עליהם ונראה שמפני כך כשכתב הרמב"ם בפרק ה' מהלכות שבועות שאין שבועה חלה על דבר מצוה כתב כגון שנשבע שיתענה בשבתות ובימים טובים ולא כתב ובראשי חדשים משמע דעל ראש חדש חלה שבועה ואע"פ שלא הזכיר חנוכה ופורים ועכ"ז אני אומר שאין שבועה חלה עליהם איכא למימר שסמך על מ"ש בהלכות נדרים שאין נדרים חל עליהם מפני שצריכין חיזוק וכ"ש שאין שבועות חלות עליהם כמו שכתבתי אבל ראש חדש דגבי נדרים כתב דאינה צריכה חיזוק אם איתא דאין שבועה חלה עליהם הו"ל לפרושי בהדיא ואע"ג דאסיקנא בפרק האשה רבה (כ:) דדוקא במידי דשב ואל תעשה מצי רבנן עקרי מידי דאורייתא אבל לא מידי דהוא בקום עשה והכא אמרינן דלדעת הרמב"ם אין נדרים ושבועות חלים על חנוכה ופורים וקום עשה הוא שהרי אנו אומרים לו קום אכול איכא למימר דהא דאמרינן התם דבמיגדר מילתא מצו עקרי מידי דאורייתא אפילו בקום עשה וחיזוק דברי חכמים בכל מה שדברו בו אע"ג דלא ליהוי ביה מיגדר מילתא גורם לקיים דבריהם במיגדר מילתא שאם היו מזלזלין באחד מדבריהם אתו לזלזולי בכולהו הלכך כל דבר שהוא חיזוק לדבריהם הוי כמו מיגדר מילתא ועי"ל כמו שכתבו התוס' בפ' ג' מינין (מג:). אף כי אין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום עשה במקום שיש פנים וטעם בדבר ודאי לכ"ע יש כח לעקור והכא מאחר שדברי חכמים צריכים חיזוק שפיר יש פנים וטעם בדבר . כתבו הגהות מיימון בפ"א מהלכות תענית שהתענה בר"ח חנוכה ופורים מפני נדר או מפני חלום צריך למיתב תענית לתעניתיה והביא ראיה לדבר מדאמרינן בפרק קמא דר"ה (יח:) על שהתענו בחנוכה בשוגג לאו והתענו על מה שהתעניתם :

גרסינן בירושלמי בכל מתענים וכו' בפ"ב דתעניות בכל מתענין חוץ משבתות וי"ט ור"ח וחולו של מועד וחנוכה ופורים דא"ל שלא הביאו לפי שאינם צריכים לו בהלכות אלו דא"כ למה כתב חולו של מועד לא היה לו לכתוב אלא עד ור"ח לבד ועוד יש לתמוה דבתחלת הדבור כשכתב ואסור בתענית ה"ל להביא הירושלמי הזה אבל במקום זה אין לו טעם שאחר שכבר הביא ראיה מהמשנה לאסור בתענית ונשא ונתן בדין יחיד שקיבל עליו תענית ופגע בו ר"ח מה בא להשמיענו שאסור להתענות בר"ח א :

תיט ומצוה להרבות בסעודת ר"ח דגרסינן במגילה (ה.) באלו אמרו וכו' כלומר דתנן בפ"ק דמגילה באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין וקאמר עלה בירושלמי באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין קריאת מגילה ותרומת שקלים אבל סעודת ר"ח וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין ומדקתני סעודת ר"ח בהדי סעודת פורים משמע לרבינו שמצוה הוא ומיהו לפי מה שפירש הר"ן אין ראיה לכאן שהוא כתב סעודת ר"ח פי' שהיו עושין כשהיו נכנסין לעבר את החדש והראיה שהביא מדאיתקש למועד סמך בעלמא היא וגם מה שהביא מדכתיב כי זבח משפחה לנו יש לדחות דאיכא למימר דלאו משום ר"ח היה אלא שהיה דרכם להאסף המשפחה לשמחת מריעות וקרה מ"ר"ה שנאספו ביום ההוא ועוד דאפשר שלא עשו המשפחה זבח כלל אלא דוד היה אומר ליהונתן שיאמר כן לשאול ומיהו אפשר דאפילו הכי מצי לאתויי קצת ראיה מדאמר דוד ליהונתן שיאמר כן לשאול ביום החודש אלמא מנהגם היה לעשות זבח משפחה ביום ר"ח . והרוקח כתב מצוה לאכול בר"ח כמו במועד והביא כמה ראיות :

ואיתא בפסיקתא כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה עד ראש השנה וכו' ומה שהתינוקות מוליכין לבית רבן כ"כ הרוקח סי' ס"ז וסי' רכ"ח ונראה דעל שכר המלמד קאמר וכדהגיא ברפ"ב די"ט (טז.) כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה עד ר"ה וכו' חוץ מהוצאת שבתות וי"ט והוצאת בניו לתלמוד תורה והא דבגמרא לא קתני הוצאת ר"ח כדקתני בפסיקתא איכא למימר דבכלל י"ט הוא :

ואסור

מ"ש רבינו בסי' תק"ע ולשם יתבאר בס"ד : **גרסינן** בירושלמי בכל מתענין וכו' בספ"ב דתענית לאחר מחלוקת שנחלקו האמוראים אי בטלה מגילת תענית ואסיק דבטלה מגילת תענית קאמר ר' יעקב בר אחא מפקד לספריא אין את אתתא מישאל לכון תימרון לה בכל מתענין חוץ משבתות וי"ט ור"ח וחש"מ וחנוכה ורבינו דלא מייתי חנוכה ופורים נראה דט"ס הוא דהא קאמר התם דאפילו למ"ד בטלה מגילת תענית חנוכה ופורים לא בטלו והקשה ב"י לאיזה צורך הביא רבינו כך ירושלמי במקום הזה בתחילת הסימן ה"ל להביאו ונראה דהביאו לחזק דעת הרמב"ן דבקבלת תענית בראשי חדשים אפילו שיתירא אינו צריך דמדאמר בכל מתענין וכו' דר"ל בכל הכתוב במגילת התענית שלא להתענות בהן עכשיו מתענין חוץ משבתות וי"ט וכו' והיינו בע"כ דבקבלת תענית קאמר דאי בדאמר בלשון הרי עלי שהוא לשון נדר הא ודאי דאפילו בשבתות וי"ט חל הנדר וצריך פתח להתירו כדתנן בנדרים ר"פ ר"א אלא ודאי דמיירי דאפקיה בלשון קבלת תענית ואשמעינן דאפילו היתירא אין צריך לא בר"ח ולא בחש"מ דומיא דשבתות וי"ט והכי משמע דמדקאמר מפקד לספריא אין את איתתא מישאל לכון וכו' דנקט איתתא לפי שרגילות תמיד להתענות בלא לשון נדר גמור :

תיט ומצוה להרבות בסעודת ר"ח דגרסינן בירושלמי במגילה וכו' אבל סעודת פורים וסעודת ר"ח מאחרין ולא מקדימין אלמא דמצוה הוא וכו' כצ"ל פירוש דכשחל ר"ח בשבת הסעודה שחייב לעשות בשבת בשביל ר"ח דאינו יכול לקיימה בשבת מאחרין אותה לעשותה באחד בשבת ולא להקדימה בע"ש כדין סעודת פורים כשחל בשבת : **ומ"ש** רבינו אלמא דמצוה היא דחשיב ליה בהדי סעודת פורים איכא להקשות אפי' לא הוה חשיב ליה בהדי ס"פ בע"כ דמצוה היא דאי לאו מצוה היא למה קאמר דמאחרין ולא מקדימין כיון דאין בה מצוה מאי נפקא לן מינה אי מאחרה או מקדימה ויש לומר דה"א דאינו אלא מנהג בעלמא כיון דנקרא מועד אבל מצוה בפרט ליכא אבל מדחשיב ליה בהדי ס"פ אלמא דמצוה פרטית היא ומה"ט אמר רבי' מצוה להרבות בסעודת ר"ח דמדחשיב לה בהדי ס"פ אלמא צריך להרבות בה כמו בס"פ ועוד ראיה מדאיתקש למועד דכתיב וביום שמחתכם וב"י כתב דיש לדחות הראיות ואין דעתי הענייה מקבלת דיחויו דמ"ש הירושלמי איירי בסעודה שעושין כשמעברין את השנה וכמ"ש הר"ן איכא להקשות מנ"ל להר"ן לפרש כן אדרבה מדאשכחן דאיתקש ר"ח למועד וכתיב ויהי ממחרת החודש ואיתא נמי בפסיקתא כל מזונותיו וכו' אלמא דבכל סעודה שעושין בר"ח קאמר דמאחרין וכו' ומה שדחה היקשא דר"ח דאיתקש למועד דסמך בעלמא הוא הלא בכי' ת"כ מביא רבינו דברי הרי"ף גיאות משם זקנים הראשונים דר"ח ימי שמחה ניהו מדכתיב וביום שמחתכם וכו' ואומרים הלל זה היום עשה ה' נגילה וגו' והראייה מדכתיב כי זבח משפחה לנו כתב ב"י בעצמו דדחייתו לאו דחייה היא וכו' והכי נקטינן להרבות בסעודת ר"ח וכשחל נמי ר"ח בשבת חייב להרבות בסעודה באחד בשבת בשביל סעודת ר"ח שהיה חייב בשבת אלא שלא נהגו כן ומהך פסיקתא איכא סמך לתינוקות שמוליכין לבית רבן בכל ר"ח וקורין אותו מעות ר"ח ואין לבטלו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד וכו' :

ואכור

פרישה

(ג) וחולו של מועד ועוד שם חנוכה ופורים ע"כ וז"ל ב"י לא ידעתי למה דילג רבינו חנוכה ופורים דא"ל מפני שא"צ להם בהלכות אלו דא"כ חולו ש"מ ג"כ לא ה"ל להביא ועוד יש לתמוה דבתחלת הדבור כשכתב ואסור בתענית ה"ל להביא הירושלמי הזה כו' וכ"ל דס"ל לרבינו דאם נשבע להתענות בר"ח שאין השבועה חלה כמו שלא תחול על שבת וחש"מ לכך הביא הירושלמי שסידר ר"ח בין שבת וי"ט ובין חש"מ שהם דאורייתא משא"כ בחנוכה ופורים שסידר אחריהם והמה מדרבנן ושבועה חלה עליה מטעם איסור כולל וכ"פ ב"י וג"כ הביא דעתם בר"ח אי דאורייתא הוא או דרבנן :

מתחיל

דרישה

ופותחין לו בהם שאומרים לו אילו שמת ללבך שיפגעו בתוך הזמן אלו הימים לא היית נודר והותר כל הנדר וכמ"ש שם רבינו בהדיא משא"כ כשנדר להתענות בשבת בעצמו דאז היה יודע שהוא שבת ואפ"ה נדר ולא הותר כל הנדר וחייב לצום ודינו הוי ככל מי שנדר לבטל המצוה אבל אם לא אמר בל' נדר ממש אלא בלשון קבלה בעלמא אז הוי דינו כמו שכתב ב"י וז"ל דכל היכא דאמרינן שאם אירע י"ט בתוך הזמן שקיבל עליו להתענות אינו דוחה את י"ט כ"ש היכא שקיבל עליו להתענות בי"ט עצמו מאחר שאינו אלא קבלה בעלמא ואינו חל על דבר מצוה וכמו שכנים ב"י ז"ל דרבינו ג"כ מודה בזה ככ"ל רק ע"ז יש לתמוה על רבינו שהביא לשון הסמ"ג לא כמ"ש הסמ"ג וצ"ע :

ואם

הידועי הגהות

תיח א כתב מהרל"ח ואפשר שהביאו רבינו ללמוד ממנו דשאר כל הימים הכתובים במגילת תענית מותרים להתענות בהן :

מעות

תכ **ואסור** בהספד דתנן נשים במועד מענות פירוש שכולן אומרות כאחת אבל לא מטפחות להכות כף אל כף בר"ה חנוכה ופורים מענות ומטפחות אבל לא מקוננות שתהא אחת אומרת והאחרות עונות אחריה ואחר שנקבר המת לא מענות ולא מטפחות ועל צידוק הדין (א) אם יש לאומרו בר"ח חנוכה ופורים נחלקו בו חכמי גרמיזא אומרים אותו דרך הילוך וחכמי מגנצא א"א אותו אלא על אדם גדול וכן השיב רבינו משולם ב"ר משה שנינו אין מניחים המטה ברחוב שלא להרגיל ההספד ומתוך צידוק הדין ירגילו בהספד וכיון שא"א צידוק הדין א"א קדיש ודי לאדם גדול שמספידים בר"ח ובח"ה שיאמרו עליו צידוק הדין וקדיש והרי"ץ גיאת כתב נהגו מימות זקנים הראשונים שלא לומר צ"ה אחר המת בר"ה חנוכה ופורים דלא עדיף צידוק הדין דהדיוט מצידוק הדין דמשה רבינו דמסלקי ליה בשבת שהל להיות במועד ור"ה הנוכה ופורים שחלו להיות בשבת דהללו ימי שמחה נינהו דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי הדשיכם ובכל אחד מהם אומרים הלל זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו ותלמידי רש"י כתבו בשמו שאומרים צידוק הדין וקדיש אפילו בחולו של מועד :

תכא **ונוהגין** באשכנז שאומרים פרשת ובראשי חדשיכם שחרית אחר פרשת התמיד ובספרד אין נוהגין לאומרה :

תכב **גרסינן** בפרק במה מדליקין ימים שיש בהם קרבן מוסף כגון ר"ה וחולו של מועד ערבית שחרית ומנחה מתפללין י"ח ברכות ואומר מעין המאורע בעבודה פירוש אומר יעלה ויבא ברצה ואם לא אמר מחזירין אותו ואם נזכר קודם שיסיים ברכת רצה או אפי' אחר שיסיים כל זמן שאינו (א) מתחיל מודים אומרו במקום שנזכר ואם לא נזכר עד לאחר שהתחיל מודים או אפילו נזכר בשים שלום חוזר להתחיל רצה סיים חוזר לראש ואסיקנא שלעולם חוזר לראש אא"כ לא עקר רגליו וגם רגיל

ב"ח

תכ ואסור בהספד וכו' דתנן (בסוף מ"ק) נשים במועד מענות וכו' מה שקשה מת"ע כאן למ"ש בסי' של"ה של"ט נתבאר לשם :

ועל צידוק הדין וכו' עד סוף הסימן כ"כ שם הרא"ש וצידוק הדין דרך הילוך דמי לנשים שכולן עונות כאחת דשרי כ"כ ב"י ול"נ פשוט דדרך הילוך הוי בצנעה ולא אסרו הספד בר"ח אלא בגלוי בצבור בפרהסיא וכיוצא בזה במ"ס בניסן בד"א דמתענין בו התלמידים בצנעא אבל להזכיר בצבור אסור עד שיעבור ניסן עכ"ל ב"י לקמן בסי' תכ"ט וטעם תלמידי רש"י כתב הרא"ש שהוא לפי שצדוק הדין וקדיש אינו הספד אלא הודאה וקבלת דין שמים :

תכא ונוהגין באשכנז שאומרי' פ' ובראשי חדשיכם וכו' פי' כי היכי דתפלת השחר כנגד תמיד השחר ואף על פי כן נוהגין שחרית לומר פרשת התמיד כך בתפילת המוסף שהוא כנגד קרבן המוספין יש לומר פסוקי קרבן מוספי דר"ח אחר פרשת התמיד אך קשה למה לא יאמר בשחרית ג"כ פסוקי המוספים די"ט דמ"ש משבת ור"ח וע"ל בסי' מ"ח במ"ש ב"י התיישב קצת :

תכב גרסינן בפ' ב"מ (דף כד) ימים שיש בהן קרבן מוסף וכו' פי' כיון דדאורייתא הוא אם לא אמר מחזירין אותו משא"כ בה"ב של תעניות דאם לא אמר עננו בש"ת כיון דלאו דאורייתא נינהו אין מחזירין אותו כתב הכל בו הלכות תפלה דף ז' ע"ב כתב ה"ר מאיר דמהך ירושלמי כל ל' חזקה מה שהוא למוד הזכיר נראה דכך נמי אמרינן בר"ח ובחש"מ אם נסתפק אם אמר ענין היום אם לאו שצריך לחזור חזקה מה שלמוד הזכיר מיהו בפ' ג' שאכלו גרסינן בירושלמי דבספק הזכיר בר"ח ובחש"מ אין מחזירין אותו וצ"ע למה לא הזכיר דין שבת וי"ט ואפשר לומר דבשבת וי"ט מחזירין אותו לפי שהיא ברכה בפני עצמה או אפשר לומר דה"ה דאין מחזירין אותו אבל לא ביאר דינן לפי שאין נופל בהן ספק לפי שהוא ברכה בפני עצמה עכ"ל ובהגהת ש"ע כתב וז"ל ואם הוא בספק אם הזכיר אם לאו א"צ לחזור עכ"ל פסק כדברי הכל בו ותימה הלא דברי ב"י נכונים דכיון דבפ' ג' שאכלו אמר אשכח תנא ופליג כל יום שיש בו קרבן מוסף מחזירין אותו ובתלמודא דידן אייתי הך ברייתא דקתני מחזירין פשיטא דלא חיישינן לאידך ברייתא ואפשר עוד דהתם בירושלמי לא לענין הזכרה דתפלה איירי אלא לענין הזכרה דב"ה דהא אהזכרה דב"ה דאיירי ביה מייתי ליה עכ"ל ועוד דהלא ודאי לא שבקינן מאי דפשיטא ליה לה"ר מאיר מקמי קושייתא דהקשה הכלבו מהירושלמי דפ"ג שאכלו דאיכא לאוקומי דלא איירי אלא בבה"מ ואב"ה קאמר אשכח תנא ופליג אבל בתפלה ליכא מאן דפליג דפשיטא דקי"ל מה שלמוד הזכיר כדאמרינן במשיב הרוח ובשאלה דברכת השנים והכי נ"ל עיקר כדברי מהר"ם והב"י ולא כהגהת ש"ע :

ואם נזכר קודם שיסיים ברכת רצה וכו' כבר נתבאר לעיל בסימן קי"ד . ואם לא נזכר עד לאחר שהתחיל מודים וכל הסוגיא בס"פ תפלת השחר וכלישנא בתרא דרב נחמן בר יצחק דתרתי בעינן דלא עקר רגליו וגם רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אבל בחדא חוזר לראש אבל ר"ע פסק כסתמא דתלמודא דקאמר מעיקרא לא אמרן שעקר רגליו אבל לא עקר רגליו חוזר לעבודה ודחי לדרב נחמן בר יצחק מקמי סתמא דתלמודא :

ומ"ש

ב"י

תכ ואסור בהספד דתנן נשים במועד מענות וכו' בסוף מועד קטן (כח) :

ועל צידוק הדין אם יש לאמרו בר"ח חנוכה ופורים נחלקו בו וכו' עד סוף הסי' כ"כ שם הרא"ש וכ"כ הגהות מיימון פי"א מהלכות אבל וטעם האומרים אותו דרך הילוך נראה שהוא משום דכל שהוא דרך הילוך דמי לנשים שכולן עונות כאחת דשרי וכתב הרא"ש טעם תלמידי רש"י לפי שצידוק הדין וקדיש אינו הספד אלא הודאה וקבלת דין שמים וכתב רבינו בסי' ת"א שכן כתב הרמב"ם שאומרי' בח"ה צידוק הדין וקדיש וכתב שם עוד כתוב בתשובות הגאונים ושאלתם היכא שמספידין בר"ח מהו שיאמרו צידוק הדין כך שנינו במועד מענות אבל לא מטפחות הלכך צידוק הדין אם עונין כולם כאחת מותר ואם אחד מדבר וכולם עונין אחריו אסור עכ"ל כתוב בהגהות אשיר"י בסוף מועד קטן בשם א"ז בניסן כל החדש מצדיקין דרך הליכה. מעי"ה עד ר"ח חשון מצדיקין דרך הליכה וש"ב אומרים קדיש אחר קבורתו ונהגו שבערב הפסח אין מצדיקין ומר"ח סיון עד עצרת מצדיקין דרך הליכה וכן ביום טבוח שהוא אסרו חג עצרת ורבינו יואל הנהיג כן כל שבעה שעצרת יש לה תשלומין כל שבעה עכ"ל . כתוב בסמ"ג במל"ת סימן מ"ה גרסינן בירושלמי דמועד קטן ר' כרוספדאי נפטר במועד עשו עליו הבראה והיו כבורים שמדעת ר' אמי עשו כן ולבסוף נודע שלא היה דעתו אבל בחנוכה ובראש חדש משמע שלדברי הכל מברין עכ"ל ובטור י"ד סי' ש"ה כתבתי שהרמב"ם והרמב"ן והרא"ש הסכימו להברות ואף בחול המועד . דין ת"ח אם מותר להספידו בר"ח נתבאר בהל' חול המועד ובהל' אבל :

תכא ונוהגין באשכנז שאומרים פרשת ובראשי חדשיכם וכו' כבר כתבתי בזה סי' מ"ח :

תכב גרסינן בפרק במה מדליקין ימים שיש בהם קרבן מוסף וכו' עד ואם לא אמר מחזירין אותו שם . ואם הוא מסופק אם הזכיר אם לאו נראה מהירושלמי פרק קמא דתעניות דמחזירין אותו דקתני התפלל ואינו יודע מה הזכיר כל ל' יום חזקה מה שהוא למוד הזכיר וכתבוהו התוס' בסוף פ"ק דברכות (יב:) ולמדנו ממנו לכל הדברים שצריך להזכיר [א] וגם הכלבו כתב בסי' י"א בשם ה"ר מאיר נראה מזה בירושלמי שכך נמי אמרינן בר"ח ובחולו של מועד אם נסתפק אם אמר ענין היום אם לא שצריך לחזור אלא שאח"כ כתב מיהו בפ"ג שאכלו גרסינן בירושלמי דבספק הזכיר בר"ח ובחולו של מועד אין מחזירין אותו עכ"ל . ותמהני עליו איך לא נסתכל במאי דאיתמר התם עלה דההיא אשכח תנא ופליג כל יום שיש בו קרבן מוסף כגון ר"ח וחש"מ צריך להזכיר מעין המאורע ואם לא הזכיר מחזירין אותו וכיון דפלוגתא היא ותלמודא דידן אייתי ברייתא דקתני מחזירין פשיטא דלא חיישינן לאידך ברייתא ואפשר עוד דהתם בירושלמי לא לענין הזכרה דתפלה איירי אלא לענין הזכרה דברכת המזון דהא אהזכרה דברכת המזון דאיירי ביה מייתי לה :

ומ"ש ואם נזכר קודם שיסיים כל זמן שאינו מתחיל מודים אומרו במקום שנזכר כ"כ המרדכי בריש תענית בשם אבי"ה וכ"נ ג"כ ממ"ש שם הרא"ש בשמו וכבר כתבתי זה בסי' קי"ד (א) :

ואם לא נזכר עד לאחר שהתחיל מודים וכו' בס"פ תפלת השחר (כט.) :

ומ"ש ואסיקנא שלעולם חוזר לראש וכו' שם הא דאמרן כיים חוזר לראש לא אמרן אלא שעקר רגליו אבל לא עקר רגליו חוזר לעבודה אמר רב נחמן בר יצחק הא דאמרן עקר רגליו חוזר לראש לא אמרן אלא שאינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אבל רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חוזר לעבודה א"ד א"ר נחמן בר יצחק הא דאמר כי לא עקר רגליו חוזר לעבודה לא אמרן אלא שרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אבל אם אינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חוזר לראש ופסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כלישנא בתרא דתרתי בעי' לא עקר רגליו וגם רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו

דרכי משה

תכ (א) כל דינים אלו כתבתי בי"ד סי' ת"מ ושם כתבתי כיצד נוהגים : **תכב** (א) ואין דבריו נראין דא"כ מאי איריא ספק אפילו ודאי לא אמרו אין מחזירין אותו כמ"ש לעיל סימן קפ"ח והירושלמי שאמר מתפלל ואינו יודע מה הזכיר כו' אין ראיה דאיכא למימר דלא מיירי אלא לענין הזכרה ושאלה דנתרגל בהן הרבה ולכן כל ל' יום אמרינן מה שהוא למוד הזכיר דלא מקרי הרגל בפחות מל' יום אבל לענין יעלה ויבא

דלא

דרישה

סי' תכב (א) **ואם** הוא מסתפק אם אמרו ב"י ז"ל הביא דברי הכלבו בריש סי' זה וז"ל וגם הכלבו כתב בשם הר"ם דאם נסתפק אם אמר ענין היום אם לא שצריך לחזור ואח"כ כתב מיהו בפ"ג שאכלו גרסינן ירושלמי דבספק הזכיר בר"ח אין מחזירין עכ"ל ותמה הוא ז"ל עליו שלא נסתכל במאי דאיתמר התם עליה אשכח תנא דפליג עליה כל יום שיש בו קרבן מוסף כו' מחזירין אותו עכ"ל . ולעד"נ דלק"מ דלשון הירושלמי כך הוא תני היה יושב ואוכל בשבת ושכח להזכיר של שבת רב אומר חוזר ושמואל אמר אינו חוזר שמעון בר בא בשם ר' יוחנן ספק הזכיר של ר"ח ספק לא הזכיר אינו חוזר אשכח תנא ופליג כל יום שיש בו מוסף צריך להזכיר מענין המאורע אם לא הזכיר מחזירין אותו עכ"ל ונראה וכלבו סובר דמאן דאמר ספק אין מחזירין אותו לא פליג אתנא דאמר אם לא אמר מחזירין דמר אמר חדא ומר אמר חדא ותנא דאמר אם לא אמר מחזירין מודה דבספק אין מחזירין ומאי דקאמר שם אשכח תנא דפליג זה קאי אדלעיל מינה אשמואל דקאמר אינו חוזר אפילו יודע שכח ולא הזכיר כמו שהבאתי ל' ירושלמי עליה פליג האי תנא ואמר מחזירין אותו ובזה מיושבים דברי הכלבו כנ"ל . ב"י הביא דברי הכלבו ודחי הירושלמי שאמרנו דכתב אין מחזירין אותו מיירי לענין הזכרה דברכת המזון דהא אהזכרה דברכת המזון דאיירי ביה מייתי ליה ואין דבריו נראין דא"כ מאי איריא ספק אפילו ודאי לא אמרו אין מחזירין אותו כמ"ש לעיל סי' קפ"ח ומהירושלמי שאמר התפלל ואינו יודע מה הזכיר כו' אין ראיה דאיכא למימר דלא איירי אלא לענין הזכרה ושאלה דרגיל בהן הרבה ולכן כל ל' יום אמרינן מה שהוא למוד הזכיר דלא מיקרי הרגל בפחות מל' יום אבל לענין יעלה ויבא דלא אפשר לעולם שיעברו ל' יום שלא יזכיר יעלה ויבא לא מיקרי הרגל ולא אמרינן ביה חזקה מה שלמוד מזכיר עכ"ל ד"מ ונלע"ד להביא ראיה שיש חילוק בין שלשים בגמלות ממ"ש רבינו לעיל לענין סדר תפלה דלהרא"ש א"צ לחזור לשל ר"מ מה"ט ע"ש . כתב הכלבו טעה ולא התפלל מנחה ביום שלפני ר"מ מתפלל ערבית שתים ומזכיר יעלה ויבא בראשונה ואינו מזכיר בשניה ואם הזכיר בשנייה ולא בראשונה השנייה עלתה לו ולא הראשונה ואם הזכיר או לא הזכיר בשניהן יצא עכ"ל וכ"כ ב"י בשם הגאון שכ"כ בחידושיו וכתב שנכון הוא כמ"ש ס"ס רצ"ב בטעה ולא התפלל מנחה בשבת וכ"כ בד"מ וכדאי המה הגדולים הללו לסמוך עליהם אע"ג דלכאורה הדבר תמוה כיון דר"ח הוא ותשלומין הוא בתורת ערבית כמ"ש טעה ולא התפלל מנחה כלל מנחה מתפלל ערבית שתים . וא"כ למה לא צריך להזכיר בשניהם לכתחלה יעלה ויבא ול"ד לטעה במנחה בשבת דמתפלל ערבית שתים ומזכיר הבדלה בראשונה ולא בשנייה דהתם כיון דכבר הבדיל בראשונה הוי חול וא"כ א"צ תו להתפלל אלא תפלה של חול משא"כ הכא שהוא ר"ח וכל התפילות שיתפלל בר"ח בכולן יזכיר ולמה יגרע בתפלה כיון דשם עיקרה עליה ולא שם מנחה ומה"ט צריך להקדים אותו של ערבית המוכה ראשונה ועיין מ"ש ריש סי' פ"ט בענין זה דאמרו דר"ל כמו שמתפלל תפלת שחרית אחר ד' שעות ואם לא נזכר עד אחר ו' שעות או מתפלל תשלומין שחרית בשם תפלת מנחה ואם כשכח מנחה או ערבית ע"ש :

פרישה

סי' תכב (א) **מתחיל** מודים ז"ל מ"ו והוא כנגד התלמוד שאמר אם לא אמרה בעבודה חוזר לעבודה דהיינו רצה ובאשר"י פ' תפלת השחר דף ע"מ ע"ב משמע נמי דלא ס"ל כוותיה אלא מיד כשסיים הברכה הוא חוזר לרצה במקום שמחזירין ובמקום שאין מחזירין כגון יעלה ויבא בערבית דר"ח ועל הנסים מיד כשמסיים הברכה אינו אומר אפילו בלא חתימה אלא יעלה ויבא לחוד משום דהוי הפסק ע"ש וע"ל סי' קי"ד עכ"ל ואני אומר דסיים הברכה שהזכיר הרא"ש ר"ל שגם התחיל הברכה שאחריה וכן פי' לעיל סי' קי"ד וכ"כ שם בק"ש וגם במנהגים אבל משיב הרוח ע"ש שמוכרח לומר כן :

אבל

ובקריאת

רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו שאז חוזר לרצה אבל אם עקר רגליו אע"פ שרגיל לומר תחנונים או אינו רגיל לומר תחנונים אף ע"פ שלא עקר רגליו חוזר לראש ורב עמרם תלה אותו בעקר רגליו שכתב לא עקר אף ע"פ שאינו רגיל לומר תחנונים חוזר לעבודה עקר רגליו אע"פ שרגיל לומר תחנונים חוזר לראש וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן ולמעלה בברכת אתה חונן כתבתי אם יכול לחזור בדבר שאין צריך לחזור והא דמחזירין על שכחת הזכרת ר"ח דווקא שחרית ומוסף ומנחה (א) אבל שכח ולא הזכיר בערבית אין מחזירין אותו ל"ש אם ר"ח יום אחד (ג) או אם הוא ב' ימים וכשם שיחיד חוזר ש"צ נמי חוזר אם טעה חוץ משחרית דתניא טעה ולא הזכיר ר"ח שחרית אין מחזירין אותו מפני שתפלת המוסף לפניו וא"ר יוחנן בצבור שנו פירש רב אלפס מפני טורח צבור הקילו בו לסמוך על תפלת מוסף כיון שהיא מיד אחר זאת ורש"י פירש בצבור שנו מי שמתפלל בצבור אפילו יחיד אין צריך להזור מפני ששומע אותו מש"צ ואין הלשון משמע כן שהרי תלה אותו מפני שתפלת המוסף לפניו ולא קאמר מפני ששומע מש"צ כתב ר"י שאם שכח ולא התפלל יעלה ויבא במנחה (ד) שאין לו להתפלל במוצאי ר"ח ערבית שתים כיון שאין לו להזכיר של ר"ח למה יתפלל ערבית שתים כיון שכבר התפלל י"ח במנחה ולא דמי להא דאמרינן טעה ולא התפלל במנחה בשבת מתפלל במ"ש שתים של חול דשאני התם דאף בשבת היה ראוי להתפלל י"ח אלא שסלקוה מפני טורח שבת הלכך כשלא התפלל במנחה יוצא בי"ח שמתפלל במוצאי שבת דאינון נמי שייכי לשבת וחכמי פרובינצא כתבו כיון שלא יצא ידי חובתו במה שמתפלל הוי ליה כאילו לא התפלל וצריך להתפלל שתים בערב אע"פ שאינו מזכיר בה של ר"ח (ה) וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאין הדבר מוכרע לכך היה אומר ה"ר יונה שהנכון לצאת ידי ספק שיתפלל אותו לערב בתורת נדבה וא"צ לחדש בה דבר דכיון שמתפלל אותה מספק אין לך הידוש גדול מזה : וקורין ההלל ורבו בו הדעות יש אומרים שיחיד אין אומר אותו כלל בראש חודש אבל צבור אומרים אותו ומברכין לפניו ולאחריו ויש אומרים שאין הילוק בין יחיד לצבור ושניהם אומרים אותו בלא ברכה ור"ת כתב דלא שנא יחיד ולא שנא צבור אומרין אותו ומברכין עליו אפילו כל יחיד ויחיד ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ומברכין לקרות את ההלל וחותמין ביהללוך וכ"כ רב עמרם וקורין אותו בדילוג שמתחילין הללויה וקורין אותו עד הלמיש למעינו מים ומדלגין לא לנו ומתחילין ה' זכרנו וקורין עד ואנחנו נברך יה ומדלגין אהבתי כי ישמע ה' עד כל האדם כוזב ומתחילין מה אשיב עד הודו וכל הצבור קורין ביחד וקורא ש"צ לבדו הודו והקהל עונין אחריו הודו וקורא פסוק יאמר נא ישראל והקהל עונין אחריו הודו וכן יאמרו נא בית אהרן ועונין הקהל אחריו הודו וכן יאמרו נא יראי ה' ועונין הקהל אחריו הודו וקורין כולם ביחד מן המצר עד

ב"י

תפלתו : ורב עמרם נראה שסובר דמ"ד לא אמרן אלא שעקר רגליו וכו' לית ליה דר"נ בר יצחק דמפליג בין רגיל לומר תחנונים וסובר דהלכתא כוותיה. ולמעלה בברכת אתה חונן כתבתי אם יכול לחזור וכו' כלומר בברכת אתה חוננתנו והיא בסי' רצ"ד. ומ"ש רבינו זה בכאן אינו במקומו שהרי עדיין לא הזכיר דבר שאינו צריך לחזור ואפשר שמפני שכתב שם נזכר קודם שיתחיל מודים אומרו במקום שנזכר כלומר ואינו צריך להזור לעבודה הוצרך להודיענו שי"א שאם רצה לחזור חוזר וי"א שאינו יכול לחזור : והא דאמרינן על שכחת הזכרת ר"ח דוקא שחרית וכו' אבל שכח ולא הזכיר בערבית אין מחזירין אותו ל"ש ר"ח יום אחד או הוא שני ימים פשוט בס"פ תפלת השחר (ל:) כתב בא"ח כתב ה"ר נתן דבערבית ליל שני מחזירין אותו שכבר מקודש הוא וכ"כ ריב"ש עכ"ל ודבר תימה הוא שזה היפך פשט דברי הגמרא : וכשם שיחיד חוזר ש"צ נמי חוזר אם טעה חוץ משחרית דתניא טעה ולא הזכיר ר"ח שחרית וכו' גם זה שם וכבר נתבאר בסימן קכ"ו : כתב ר"י שאם שכח ולא התפלל יעלה ויבא במנחה וכו' כל זה כתבו הרא"ש והתוס' בר"פ תפלת השחר (כט:) : אם טעה ולא התפלל מנחה ביום שלפני ר"ח כתב הכלבו בסי' י"א מתפלל ערבית שתים. ומזכיר יעלה ויבא בראשונה ולא בשנייה א ואם הזכיר בראשונה ולא בשנייה או בשנייה ולא בראשונה שנייה עלתה לו ראשונה לא עלתה לו ואי אדכר בתרווייהו יצא ואי לא אדכר בתרווייהו יצא עכ"ל דימה אותה לדין טעה ולא התפלל מנחה בשבת שנתבאר בסי' רצ"ב ונכון הוא וכן מצאתי בשם חידושי גאון (ב) : ומ"ש וקורין הלל כתב בשבלי הלקט בשם הגאונים מניין שאומרים הלל בר"ח מצינו שרמז דוד בתהלים הללויה הללו אל בקדשו י"ב פעמים הללו כנגד י"ב חדשים ולפיכך אנו כופלים כל הנשמה על שנה מעוברת שיהא לה י"ג חדשים ועל חדש ב' ימים : ורבו בו הדעות י"א שיחיד אין אומר אותה כלל בר"ח וכו' כברות אלו וטעם כל אחד מהם כתובה התוס' (יד.) והר"י והרא"ש בפרק היה קורא והר"ן בפרק במה מדליקין ודעת הרי"ף בפרק במה מדליקין דיחיד לא יברך משמע אבל צבור מברכין וכ"כ שהוא דעת הר"י ודעת רש"י דצבור נמי אין מברכין עליו וכ"ד הרמב"ם בהלכות חנוכה וכתב עוד שיחיד לא יקרא כלל ואם התחיל ישלים ויקרא בדילוג וכתב הרא"ש והר"ן שבכיוצא בזה אמרו אם הלכה רופפת בידך ראה היאך צבור נוהגים ונהוג כן ומ.הג הוא שמברכים על ההלל והרב המגיד כתב ומנהגינו שצבור מברכין עליו ויחיד אומרו בלא ברכה : כתב הכלבו בסימן נ"ב בשם הר"פ שטוב לאומרו עם הצבור אף קודם תפלה עכ"ל וכתב הרוקח ראיתי את ר' שלא קרא הלל דר"ח עם הצבור וקרא מעצמו מיושב בשעת קריאת התורה (ג) : ומ"ש רבינו בשם ר"ת דל"ש יחיד ל"ש צבור אומרים אותו וכו' נראה שכפל לומר אפילו כל יחיד ויחיד לאפוקי מה"ג שפירש דצבור נמי נקראים יחיד כל זמן שאין כל ישראל יחד : ומ"ש ומברכין לקרות את ההלל כלומר ואין מברכין לגמור וכ"כ שם התוס' והר"י והרא"ש והר"ן ז"ל ועיין במה שכתב רבינו בסימן תפ"ח. וכתב המרדכי בפרק במה מדליקין בשם ראבי"ה דהמברך בר"ח לגמור לא משתבש דלגמור תרתי משמע ושבלי הלקט כתב מי שטעה ובירך בראש חודש לגמור אין צריך לחזור (ד) : ומ"ש רבינו וחותמים ביהללוך בס"פ ע"פ (קיז :) תנן כוס רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר ובגמרא מאי ברכת השיר רב יהודה אמר יהללוך : וקורין אותו בדילוג וכו' הכי אמרינן בפ"ד דתעניות (כח.) : ובן הצבור קורין ביחד וקורא ש"צ לבדו הודו וכו' זהו המנהג שאנו נוהגים היום ובפרק לולב הגזול (לח) מייתי מנהג קריאת ההלל בענין אחר וכתב עליו הר"ן ומה שאין אנו נוהגים כן הוא משום דמנהגא קרי ליה והיכא דנהוג נהוג היכא דלא נהוג לא נהוג : ומ"ש רבינו שקורא הש"צ לבדו הודו והקהל עונין אחריו הודו שם בגמרא הוא אומר הודו לה' והם אומרים הודו לה' מכאן שמצוה לענות ראשי פרקים כלומר שמתחלה תקנו מפני שאינן בקיאין שעל כל דבור שיאמר המקרא שיענו ראש הפרק ובכך יצאו שאינן בקיאין י"ח ומיהו אנן דגמרינן כולי' לא צריכינן אלא שבזה החזיק שלא תשתנה תקנה הראשונה למי שאינו גומר . וכתב הר"ן ומה שאנו נוהגין עכשיו כש"ץ אומר יאמרו נא ויאמרו נא והצבור עונין על כל אחד ואחד הודו לא מצינו מנהג זה בתלמוד ואפשר שנהגו כן לרמוז שמצוה לענות ראשי פרקים ולכי

ב"ח

ומ"ש ולמעלה במ"ש בברכת אתה חונן וכו' כלומר משם יש ללמוד ג"כ לכאן אם יכול לחזור לראש במקום שא"צ לחזור אלא לרצה או א"צ לחזור אפי' לרצה : והא דמחזירין וכו' הטעם הוא דכיון דאין מקדשין את החדש בלילה לכך לא הזקיקוהו לחזור : וכשם שיחיד חוזר וכו' שם תניא טעה ולא הזכיר של ר"ח בשחרית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרו במוספין ואמר עלה ר' יוחנן ובצבור שנו ופירש אלפסי דהיינו לומר דכשהש"צ טעה אין לו לחזור מפני טורח הצבור אבל יחיד חוזר בין שהוא מתפלל ביחיד בין שהוא מתפלל עם הצבור . אבל רש"י פירש בצבור שנו היינו כשהיחיד מתפלל בצבור אין מחזירין אותו משום דשמע ליה מש"צ ואיכא מקצת הזכרה אבל ביחיד צריך לחזור משמע דמפרש דברייתא הכי קתני דכיון דאיכא תרתי דתפלת המוספין לפניו וגם איכא מקצת הזכרה דשמע ליה מש"צ לכן אין מחזירין אותו ומעתה נתיישב מה שהקשה רבינו על פירש"י וע"ל בסי' קכ"ו : כתב ר"י שאם שכח ולא התפלל יעלה ויבא וכו' כל זה כתבו התוספות והרא"ש ריש פ' ת"ה גם רבינו כתבו לעיל סימן רצ"ב ועיין במ"ש לשם : וקורין ההלל וכו' בפ' היה קורא ריש ד' י"ד אמר רב ימים שהיחיד גומ' בהם את ההלל וכו' והאריכו התוס' בדין אמירת הלל וברכתו ליחיד או לצבור וכן הרא"ש והר"י לשם : ומ"ש ור"ת כתב דל"ש יחיד ול"ש צבור אומרין אותו ומברכין עליו אפילו כל יחיד ויחיד נראה דאצבור קאי דאעפ"י שהש"צ מברך עליו בקו"ר אפ"ה כל יחיד ויחיד שבצבור שקורא ההלל עם הש"ץ ג"כ מברך עליו ולא הויא ברכה לבטלה וב"י פי' דאתא לאפוקי מה"ג שפי' דצבור נמי נקראו יחיד כ"ז שאין ישראל ביחד ופי' רחוק הוא : ומ"ש ומברכין לקרוא את ההלל פי' אפילו למ"ד דבימים שגומרים את ההלל מברכין לגמור מ"מ בר"ח כיון דמדלגין אין מברכין לגמור ולקמן בסימן תע"ח כתב ע"ש מהר"ס דאף בימים שגומרים לא היה מברך לגמור דאם יחסר אות או תיבה הוי ברכה לבטלה . מיהו אף בר"ח בדיעבד אם בירך לגמור א"צ לחזור ולברך לקרות דלגמור משמע נמי לקרות כמו ותיקין היו גומרין את ההלל ומהר"ס נמי מודה בדיעבד דלא אמר מהר"ס דהוי ברכה לבטלה אלא דלכתחילה יש ליזהר משום דנראה כברכה לבטלה וכ"כ ב"י בשם שבולי הלקט ובמרדכי פרק ב"מ ע"ש ראבי"ה : והותמין ביהללוך משנה ס"פ ע"פ ואע"ג דכתב בהלל דב' לילות דחג הפסח קמיירי דגומרין בו ההלל מ"מ כיון דאף בר"ח מברך לפניו צריך ג"כ לברך לאחריו וקורין אותו בדילוג וכו' הכי אמרינן פ"ד דתענית (דף כ"ח) : ומ"ש שמתחילין הללויה וכו' כך הוא מנהגינו עכשיו אבל

דרכי משה

דלא מצינו לעולם שיעברו ל' יום שלא יזכיר יעלה ויבא לא מקרי הרגל ולא אמרינן ביה הזקה מה שלמוד מזכיר : (ב) ול"נ דשאני גבי הבדלה דלאחר שהבדיל בראשונה בתפלת חול הוא עומד ולכן אין להבדיל בשנייה אבל כאן גם בתפלה שנייה בר"ח הוא עומד ומחוייב להזכיר מעין המאורע בכל תפלותיו : (ג) והמנהג הוא כדברי ר"ת והרא"ש וכתב המרדכי פ' במה מדליקין ע"ב דמ"מ מצוה להזור אחר שנים שיענו אחריו הודו ואנא וכ"כ האגור בשם מדרש שוחר טוב וכ"ה המנהג בהודו אבל לא באנא : (ד) משמע דלכתחלה יברך לקרות

פרישה

(ב) אבל שכח ולא הזכיר בערבית כו' לפי שאין מקדשין החדש בלילה גליון : (ג) או אם הוא שני ימים כו' אעפ"י שבליל שנייה כבר מקודש הוא : (ד) שאין לו להתפלל כו' ס"א כיון שאין לו להזכיר של ר"ח למה יתפלל ערבית שתים ואם שכח להתפלל מנחה בערב"ק דינו כמו שכח להתפלל מנחה בשבת כמה שכתוב בסי' רצ"ב ב"י : (ה) וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאין הדבר מוכרע ז"ל מ"ו ומרדכי כתב דהרי"ף חולק על ר"י שהרי פסק היכא שטעה במנחה ולא התפלל של שבת מתפלל כו' שתים ואם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשנייה שעלתה לו שנייה במקום ערבית וחוזר ומתפלל אע"פ שלא הרויח כלל במזכרת תפלה השלישית וא"כ תימה על הרא"ש שפ' דברי הרי"ף גבי לא הבדיל כו' ואפ"ה מפקפק ליה בדר"י שלא יתפלל של מוצאי שבת שתים ונראה דאפ"ה ל"ד דשאני התם בלא הבדיל מתחלה דס"ס תחילת הטעות היה בשבת שלא היה מתפלל ברכו וא"כ צריך תשלומין ממ"כ ודו"ק וכן ר' יונה כתב שאף הרי"ף אינו מחולק בזה והיינו כדפרישית עכ"ל. ולעד"נ דשאני הכא שכשמתפלל מנחה אעפ"י שלא הזכיר של ר"ח ושבת מ"מ הוא כבר שהתפלל תפלה בזמנה מבא"כ כשלא התפלל דשבת כלל והבדיל בשנייה ולא הבדיל בראשונה דגלי דעתיה דבעי להתפלל תפלה של מוצאי שבת באמצנה ושל תשלומין ראשונה והדין נותן שצריך להתפלל תפלה המיובית בראשה כמ"ש לעיל סי' פ"ט וק"ח א"כ לא התפלל כלל בזמנו לכן צריך לחזור ולהתפלל ועיין בק"ס ר"פ תפלת השחר : (ו) וקורא פסוק יאמר נא ישראל כו' בגמרא הוא אומר הודו לה' והם אמרו הודו לה' מכאן שמצוה לענות ראשי הפרקים ב"י כלומר שמתחלה תקנו מפני שאינן

חדושי הגהות

תכב א טעות סופר יש כאן עיין בט"ז סימן ק"ח ס"ק ט"ו :

אבל בזמן התלמוד היה מנהג אחר כדאיתא בפרק לולב הגזול במשנה ובגמרא (דף ל"ח) ע"ש וכיון שאין גומרין אותו ואין קורין אותו אלא בדילוג אינו חמור לענין הפסקה וכו' כ"כ הרא"ש בפ' היה קורא וכתב ב"י לשון רבינו כפול שלא לצורך דאין גומרין היינו אין קורין אותו לכתחלה אלא בדילוג עכ"ל ולי אפשר דה"ק וכיון דלא מיבעיא דאין גומרין אותו לכתחל' אלא אפי' בעי לקרותו שלא בדלוג מעכבין על ידו כדאמר בפ"ד דתענית (דף כ"ח) רב איקלע לבבל חזנהו דקא קרו הלילות בריש ירחא סבר לאפסוקינהו כיון דקא חזו מדלגי דלוגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם וזהו שאמר ואין קורין אותו אלא בדילוג כלומר שמעכבין עליו שלא לקרותו אלא בדילוג הלכך אינו חמור וכו' אבל אם היה רשות לקרותו שלא בדילוג היה דינו של קורא שלא בדילוג כימים שגומרים בו את ההלל דשווייה עליה חובה ולענין הפסקה נמי חמור דינו כקורא את שמע :

ואם הפסיק ושהה בו וכו' היינו בשהה כשלא עיכבו אונס מקום הטנופת וכיוצא בו וכהסר מקולי ור"י ומסקנת הרא"ש וכדלעיל בסימן ס"ה ע"ח פ"ה ג' ק"ד ודלא כהרי"ף והרמב"ם ולכן כתב רבינו כאן בסתם וכן בהל' סוכה ובהל' פסח ובהלכות מגילה כתב בסתם דנסמך על מה שכתב למעלה בסימנים הנזכרים דלא אמרו א"צ לחזור לראש אפילו שהה כדי לגמור את כולה אלא בדלא עכבו אונס ושאין חילוק בין ק"ש לתפלה ושופר והלל ומגילה בהלל גופיה נמי אין חילוק בין מדלגין לאין מדלגין ודלא כמ"ש דלהרא"ש איכא לחלק בזו גם לא כדמשמע ליה לב"י דרבינו פסק כאן ובסוכה ובפסח ובמגילה כהרי"ף והרמב"ם דליתא אלא כדפרישית :

עד אודך כי עניתני ומשם ואילך כופלים כל פסוק ופסוק ואומר ש"צ אנא ה' הושיעה נא ועונין אותו הקהל אחריו וכן באנא ה' הצליחה נא ובספרד פושטין פסוק ברוך הבא ופסוק אל ה' ויאר לנו וכופלין. אלי אתה ואודך והודו ובאשכנז כופלין הכל וכן עיקר ועוד יש מנהגים משתנים בהרבה מקומות בקריאתו ועיקר קריאתו תלויה במנהג הלכך כל מקום ומקום לפי מנהגו וכיון שאין גומרים אותו ואין קורין אותו אלא בדילוג אינו חמור לענין הפסקה כק"ש אלא אף באמצע שואל בשלום אדם נכבד שצריך לנהוג בו כבוד ומשיב שלום לכל אדם אבל בענין אחר אין לו להפסיק ואם הפסיק ושהה בו אפילו שהה כדי לגמור כולה אין צריך להזור לראש :

תכג **ואומר** ש"צ קדיש תתקבל (א) ומוציא ס"ת וקורא ד' אין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהם ואין מפטירין בנביא [א] ובקריאת הפרשה (א) הלכתא כרב דאמר דולג פי' כהן קורא ג'

ולפי שהוא פסוק של הודאה ושבח נהגו כן ומ"מ יוצאין בו מאותן הפסוקים שאומר הש"צ דשומע כעונה ודע שיש בקצת ספרי רבינו חסרון וכך היא הגירסא הנכונה וכן יאמרו נא יראי ה' ועונין הקהל אחריו הודו וקורין כולם ביחד מן המצר עד אודך כי עניתי ומשם ואילך כופלים כל פסוק ופסוק ואומר ש"צ אנא ה' הושיעה נא ועונין אותו הקהל אחריו וכן באנא ה' הצליחה נא : ומ"ש שמאודך כי עניתני ואילך כופל כל פסוק ופסוק שם במשנה מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט יפשוט ופירש"י לכפול כל פסוק ופסוק ונהגו כן מפני שיש פרשה כפולה כו' הודו תחלה וסוף יאמר נא ג"פ קראתי ענני ה' לי ה' לי טוב לחסות טוב לחסות סבבוני סבוני דחה דחיתני ויהי לי לישועה קול רנה וישועה ימין ה' ימין ה' לא אמות ולמות לא נתנני פתחו לי שערי צדק זה השער אבל מאודך ולמטה אינו כפול והיינו דאמרינן לקמן מוסיף לכפול מאודך ולמטה :

ומ"ש רבי' אומר ש"צ אנא ה' הושיעה נא ועונין אותו הקהל אחריו שם בגמרא הוא אומר אנא ה' הושיעה נא והם אומרי' אנא ה' הושיעה נא מכאן שקטן מקרא אותו ועונה אחריו מה שהוא אומר הוא אומר אנא ה' הצליחה נא והם עונין אחריו אנא ה' הצליחה נא מכאן שאם בא לכפול כופל ופי' הר"ן הוא אומר אנא ה' הצליחה נא בזה החזיקו להיות סימן למי שסומך על המקרא שפעמים שצריך לענות אחריו על כל דבר ודבר שהוא אומר והיכי דמי כגון מי שהיה קטן מקרא אותו הוא אומר אנא ה' הצליחה נא והם שומעין ואח"כ עונין סימן זה החזיקו לדעת שהרוצה לכפול קצת פסוקים שבסוף ההלל כמו שנהגו עכשיו כופל כמו שזה נכפל שהרי שומע כעונה כדלקמן ואלו שומעין ועונין הרי זו כפולה. והכי מכאן דאמרי' מכאן לקטן המקרא וכו' מכאן שאם בא לכפול לאו דוקא דה"ה דמצי למימר איפכא מאנא ה' הושיעה נא שאם בא לכפול ומאנא ה' הצליחה נא קטן המקרא אלא אשמועינן שלא על הנס החזיקו אלו שגומרין את ההלל לענות דברים הללו אלא כדי ללמוד מהם תקנות הללו שתקנו נביאים לישראל. וכתבו התוס' (שם:) והר"ן אע"ג דאמרינן במגילה דאין מפסיקין בפסוק אלא לתינוקות של בית רבן והכא מפסיקין באנא ה' הושיעה נא ובאנא ה' הצליחה נא והפסוק אחר הוא היינו טעמא לפי שאמרוהו ב' בני אדם כדאיתא בפרק ע"פ (קיט.) :

ובספרד פושטים פסוק ברוך הבא וכו' ובאשכנז כופלין הכל וכן עיקר שם תנא ר' כופל בה דברים ר"א מוסיף בה דברים מאי מוסיף אמר אביי מוסיף לכפול מאודך ולמטה. ופירש"י כופל בה דברים. מאנא והלאה: מוסיף בה. מוסיף לכפול על כפילתו של רבי מאודך ולמטה וזה לכאורה מבואר שהוא כמנהג אשכנז שכופלין כל הפסוקים מאנא ולמטה ולי נראה שהטעם מנהג ספרד הוא משום דברוך הבא ואל ה' ויאר לנו א"צ לכפול מפני שמעצמם הם כפולים שכנגד ברוך הבא בשם ה' כתב ברכנוכם מבית ה' וכנגד אל ה' ויאר לנו כתב אסרו חג בעבותים וגו' שע"ש קרבנות הקריבים במזבח הקב"ה מאיר לנו אבל אלי אתה ואודך והודו לה' שהם פשוטים צריך לכופלם ועל שני פסוקים אלו לבד הוא שאמר רבי כופל בה דברים ":

"ב"ה כתב ר"י בנ"ג ההלל אע"פ שיצא מוציא בין יחיד בין צבור ודווקא שאינו בקי שאינו יודע לענות אבל יודע לענות אם יצא אינו מוציא אא"כ עונה אחריו הללויה וצ"ע היכא איתא בגמרא :

ומ"ש וכיון שאין גומרין אותו וכו' אינו חמור לענין הפסקה כק"ש אלא אף באמצע שואל בשלום אדם וכו' בפרק היה קורא (יד.) אמר רבה ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל בין פרק לפרק פוסק ואינו פוסק וימים שאין היחיד גומר בהם את ההלל אפילו באמצע הפרק פוסק וכתב הרא"ש משמע שאין לפסוק בו אלא מפני הכבוד דימים שהיחיד גומר בהם את הלל פוסק בה כדין ק"ש אבל ימים שאין היחיד גומר בהם אפילו באמצע הפרק שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם הא לאו הכי אין לו להפסיק וה"ר יונה פירש דהא דאמרינן דימים שאין היחיד גומר בהם את ההלל פוסק היינו דוקא מפני היראה ומפני הכבוד כמו בק"ש אבל הרמב"ם כתב בהל' חנוכה ימים שגומרים בהם את ההלל יש לו להפסיק בין פרק לפרק אבל באמצע הפרק לא יפסיק וימים שקוראים בהם בדילוג אפילו באמצע הפרק פוסק וכתב ה"ה שנראה מדבריו שהוא פוסק לכל דבר ואינו כדין ק"ש שאינו פוסק אלא לדברים ידועים וכן בדין שהרי אין ברכה מתוקנת לאחריו ותלויה היא במנהג ומיהו כתב שדעת רוב המפרשים הוא כדעת הרא"ש ולשון רבינו כפול שלא לצורך דאין גומרין היינו אין קוראין אותו אלא בדילוג :

ואם הפסיק ושהה בו אפילו שהה כדי לגמור כולו וכו' בסוף מסכת ראש השנה (לד.) א"ר יוחנן שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא והא א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק בהלל ובמגילה אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ל"ק הא דידיה הא דרביה וכתבו הרי"ף והרא"ש קי"ל כר"י דאמר אפילו בתשע שעות יצא ובהלל ובמגילה נמי אע"פ ששהה לגמור את כולה אינו צריך לחזור לראש אלא קורא ממקום שפסק וכ"פ הרמב"ם בהלכות חנוכה אבל הרא"ש בפרק מי שמתו (כד:) כתב גבי ק"ש דהא דאמרינן אף ע"פ ששהה כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש דוקא בשלא שהה בינתיים מחמת אונס שעכבו מלקרות אבל אם שהה מחמת אונס שלא היה המקום ראוי לקרות או אונס אחר אם הפסיק ושהה כדי לגמור את כולה כשהוזר לקרות צריך להתחיל מראש ומשמע דה"ה בהלל וכ"כ רבינו בסי' פ"ה דלסברא זו דין הלל ומגילה שוין לדין ק"ש וא"כ מ"ש רבינו בהלכות פסח ובהלכות סוכות לגבי הלל ובה' מגילה לגבי מגילה שאפילו שהה כדי לגמור את כולה חוזר למקום שפסק ולא חילק צ"ל דכדעת הרי"ף והרמב"ם כתם דבריו דאילו לדעת הרא"ש ה"ל לחלק בין שהה מחמת אונס לשלא מחמת אונס ומיהו מ"ש כאן לענין הלל דר"ח לד"ה הוא דכיון דאין קורין אותו אלא בדילוג מודה הרא"ש דאפילו שהה מחמת אונס כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש ויש לתמוה על רבינו שבסימן פ"ה כתב שדין הלל ומגילה שוין לדין ק"ש ובסי' ס"ה לגבי ק"ש סתם דבריו כדעת הרא"ש שמחלק בין שהה באונס לשהה שלא באונס ובהלכות פסח והל' סוכה והלכות מגילה סתם דבריו כדעת הרי"ף והרמב"ם שאינם מחלקין בדבר (ה) :

כתב ר"י קרא וטעה ואינו יודע היכן טעה יחזור לראש הפרק ודוקא שאינו יודע היכן טעה אבל אם נזכר שאמר כל הפרק ודילג פסוק א' יחזור לאותו פסוק כך פשוט בתוספתא ברפ"ב דמגילה אמרינן שהקורא את ההלל למפרע לא יצא וכתבה הרמב"ם בהלכות חנוכה :

כתוב בשבלי הלקט הורה הר"מ דמצות הלל קריאתו מעומד והטעם כתב ה"ר בנימין ע"ש הכתוב הללו עבדי ה' שעומדים ומה שקורין אותו בליל פסחים בישיבה מתוך שחולקין אותו אין טורחין עליו לעמוד ועוד שהרי עומד על שולחנו וכוסו בידו ושמא תטרף דעתו מתוך סעודתו ויפול הכוס מידו והר"מ כתב לפי שדרך ליל פסח הישיבה והירוצ אין מטריחין אותו לעמוד עכ"ל :

תכג ואומר ש"ץ קדיש תתקבל כיון דנשלמה תפלת שחרית אומר תתקבל מש"כ ביום שאין בו קרבן מוסף דלא נשלמה התפלה עד אחר ובא לציון א"א תתקבל עד אחר גמר ובא לציון ולאחר תפלה אומר ח"ק :

ומ"ש ומוציא ס"ת וקורא ד' וכו' בפרק הקורא עומד : **ובקריא'** הפרשה הילכתא כרב וכו' ג"ז שם ריש (דף כ"ב) והתוס' שם הקשו

תכג ואומר ש"ץ קדיש תתקבל וכו' וקורא ד' אין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהם ואין מפטירין בנביא משנה בפרק הקורא את המגילה עומד (כא.) :

ומ"ש ובקריאת הפרשה הלכתא כרב דאמר דולג ג"ז מסקנא דגמרא (שם כב.) והטעם שהוצרכו לדלג הוא מפני שפרשה זו אין בה אלא ח'

דרכי משה

לקרות וכן המנהג וכ"כ מהרי"ל נהגו לברך לקרות כתב בהג"מ הלכות חנוכה פ"ב במ"ס איתא וצריך לקרות בקול נעים לקיים מה שנאמר (תהלים לד) ונרוממה שמו יחדיו ירושלמי וצריך להתיז כל"ח : (ה) ונ"ל דלגבי ק"ש שהיא דאורייתא פסק כדברי הרא"ש דצריך לחזור לראש כמו שנתבאר סימן ס"ה אבל לגבי הלל ומגילה דהם דרבנן פסק כדברי הרי"ף והרמב"ם דא"צ להזור לראש : **תכג** (א) כתב הכלבו זה הכלל כל יום שיש בו מוסף אומרים קדיש שלם ושאין בו מוסף אומרים קדיש זוטא : ע"ל

דרישה

סי' תכג ובקריאת הפרשה הלכה כרב דאמר דולג פי' כהן קורא ג"פ שהם וידבר כו' ואמרת ולוי חוזר וקורא ואמרת ומסקנא דגמרא בפרק קמא דמגילה והטעם ג"כ שם בגמרא מפני שפרשה זו אין בה אלא ח' פסוקים ואם יקראו שנים הראשונים כ"א ג' פסוקים לא נשארו אלא ב"פ ואין משיירים בפ' פחות מג' פסוקים ואם קראו פ' זו בשניים ונשארו עדיין שבעה פסוקים לקרות בהן ב' אנשים א"א לפי שהם נחלקים לב' פרשיות פ' וביום השבת היא מב' פסוקים ובראשי חדשיכם היא מה' פ' ואם יקרא איש א' פ' וביום השבת ופסוק א' מפרשת ובראשי חדשיכם אין מתחילין בפר' פחות מג' פסוקים ואם יקרא פ' וביום השבת וג' פסוקים מפרשת ובראשי חדשיכם לא נשארו אלא ב' פסוקים וע"ש ופירש הר"ר אלפסי והגאונים בפ' ראש חודש ואמצעי היינו שני והקשה עליו הרמב"ן ז"ל דאם כן מה הועילו חכמים בתקנתן דהרי אותה חששא במקומה עומדת שהרואה אותו מתחיל בפסוק שלישי שבפרשה יאמר הראשון לא קרא אלא שנים ואי לא חיישינן לנכנסים בדלא אפשר למה דולג יקראו שנים בפרשה כי' והג' יקרא וביום השבת ופסוק א' ובראשי חדשיכם דמאי איכא אי משום דאין מתחילין בפ' פחות מג' פסוקים יהא הכי אינו אלא משום הנכנסים וכיון דאפילו בדילוג איכא הכתי איכא להאי חששא גופא למה יזלג ליקרי כדרכו ולא ניחוש לנכנסים כיון דלא אפשר ומתוך כך דקק הרמב"ן להעמיד פלוגתא דרב ושמואל מתמידות אבל בראש מדש קורא כדרכו וגם הרטב"א ז"ל תירץ לייסב המנהג ועיין שם בפי' רבינו ניסים פרק הקורא את המגילה עומד ד' שע"א ע"ב והר"ן תירץ דרבנן גזרו דלעיל אין מתחילין בפרשה ואין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים והך תקנתא לא מיעקרא לעולם הילכך א"א

פרישה

בקיאין שעל כל דיבור שיאמר המקרא שיענו ראש הפרק ושכך יוצאים י"ח ומיהו אנן דגמרינן כולה לא צריכינן אלא שבזה החזיקו שלא תשתכח תקנה הראשונה למי שאינו גמיר וכתב הר"ן ומה שאנו נוהגין שהציבור עונין על כל א' וא' הודו לא מצינו מנהג זה בתלמוד ואפשר דנהגו כן לרמוז שאנוה לעיות ראשי הפרקים ולפי שהוא פסוק של הודאה ושבח נהגו כן ומ"מ יוצאין בו מאותן הפסוקים שאומר הש"ץ דשומע כעונה והטעם שקורין הלל בר"ח כתב בשבולי הלקט בשם הגאונים מנין שאומרים הלל בר"ח מצינו שרמז דוד בתילים הללויה הללו אל בקדשו י"ב פעמים הללו כנגד י"ב חדשים ולפיכך אנו כופלין כל הנשמה תהלל יה על שנה מעוברת שיש לה י"ג חדשים :

סי' תכג (א) הילכתא כרב דאומר דולג כו' והטעם מפני שהפרשה זו אין בה אלא שמנה פסוקים ואם יקראו שנים הראשונים כל א' ג' פסוקים לא ישארו אלא ב' פסוקים ואין משיירין בפ' פחות מג' פסוקים ואם יקראו פ' זו בשנים ונשאר עדיין שבע פסוקים לקרות בהן ב' אנשים וזה א"א לפי שהם נחלקים לב' פרשיות ובפ' וביום השבת יש ב"פ ואם יקרא א' פרשת וביום השבת ופסוק א' מפרשת ובראשי חדשיכם אין מתחילין בפ' פחות מג' פסוקים ואם יקרא פ' וביום השבת וג' פסוקים מפ' ובראשי חדשיכם לא ישארו רק שני פסוקים ועיין בב"י משלום דברים אלו כתב בשבולי הלקט מה טעם ידלג הלוי בקריאת הכהן יקרא גם השני שלשה פסוקים מפ' וידבר וידלג השלישי פסוק א' לאחוריו וזה א"א משום היוצאים דאף אם ישאל אין מי שיודע אבל כשמדלג באמצעי משום היוצאין ליכא למיחש ומשום הנכנסים מאן דשייל שיולי שייל שיבולי לקט וב"י ולעד"נ בשלמא לבני גם לנכנס

ג' פסוקים שהם וידבר צו ואמרת ולוי חוזר וקורא ואמרת וזהו פירוש דולג שדולג לאחריו וקורא את הכבש אחד ועשירית האיפה וישראל קורא עולת תמיד עד ובראשי חדשיכם רביעי קורא ובראשי חדשיכם ואומר קדיש ואשרי ובא לציון וסדר קדושה וא"א יענך ה' ביום צרה ומחזיר ס"ת למקומו ועומדין להתפלל תפלת מוסף אבות וגבורות וקדושת השם וג' אחרונות ושל ר"ח באמצע ראשי חדשים (ב) לעמך נתת וכו' וחותם בא"י מקדש ישראל וראשי חדשים (ג) ופי' זמן כפרה וכו' ששעיר ר"ח מכפר על טומאת המקדש וקדשיו ונאמר בו ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה. ומחזיר ש"ץ התפלה ואומר קדיש ונוהגין בספרד לומר מזמור ברכי נפשי לפי שיש בו עשה ירח למועדים:

תכד מזכירין יעלה ויבא בבה"מ ואם לא אמר אין מחזירין אותו ולמעלה בבה"מ כתבתי מה דינו אם נזכר קודם שפתח בברכת הטוב והמטיב:

תכה ראש חדש שחל להיות בשבת ערבית שחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר יעלה ויבא בעבודה ואינו מזכיר של שבת ביעלה ויבא שכבר הזכירו ברביעית ומוציאין ב' ספרים וקורין בא' ז' מסדר היום ובשנייה קורא מפטיר וביום השבת עד סוף הפ' ומפטיר השמים כסאי ואפי' ר"ח אלול שחל להיות בשבת מפטירין השמים כסאי ולא עניה סוערה ואין מזכירין של ר"ח בהפטרה והר"י כתב שצריך להזכיר של ר"ח לומר את יום המנוח הזה ואת יום ר"ח הזה אלא שאין חותם בשל ר"ח ולא נהגו כן ור"ח שחל להיות בא' בשבת מפטירין בשבת שלפניה ויאמר לו יהונתן מחר חדש מוסף של שבת ור"ח אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל ברביעי' של שבר ושל ר"ח יחד אתה יצרת וכו' וחותם ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל וראשי חדשים: ברכת

ח' פסוקים ואם יקראו שנים הראשונים כל אחד ג' פסוקים לא נשארו אלא ב' פסוקים ואין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים ואם יקראו פרשה זו בשנים ונשארו עדיין ז' פסוקים לקרות בהם ב' אנשים א"א לפי שהם נחלקים לב' פרשיות פרשת וביום השבת היא משני פסוקים ופרשת וברחשי חדשיכם היא מה' פסוקים ואם יקרא איש אחד פרשת וביום השבת ופסוק א' מפרשת ובראשי חדשיכם אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים ואם יקרא פרשת וביום השבת ושלש פסוקים מפרשת ובראשי חדשיכם לא נשארו אלא ב' פסוקים ומשום כך צריכין לקרות ג' בפרשת צו ואע"פ שאין בה אלא ח' פסוקים כשדולג האמצעי פסוק אחד ה"ל ט' וקורא הד' פרשת וביום השבת ופרשת ובראשי חדשיכם או שיקרא השלישי ג' פסוקים הנשארים וגם וביום השבת והרביעי קורא ובראשי חדשיכם וכמ"ש הרמב"ם ורבינו וכן נהגו: **כתוב** בשבולי הלקט מה טעם דולג והוזר הלוי בקריא' הכהן ואינו דולג הישראלי בקריאת הלוי שהוא אחריו בפרשה וזהו הטעם שמה שאין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים גזירה משום הנכנסים והיוצאים והכא דלא אפשר לפיכך דולג האמצעי דמשום היוצאים ליכא למיחש ומשום נכנסים מאן דעייל שיולי שייל עכ"ל: **ועומדים** להתפלל תפלת מוסף כו' ראשי חדשים לעמך נתת וכו'. כתב בא"ח בשם ה"ר יהודה הלוי כי כינוי תולדותם של החדשים ר"ל כי עולת ר"ח היתה באה על תולדת ימי החדש ולפיכך קרא ר"ח זמן כפרה ופירש גם כן מיד שונא מיד יצר הרע ור"ל כי שעיר החדש לזכרון לפני ה' להנצל מן היצר. כתב רבינו בסי' רפ"א בשם רב נטרונאי מנהג בשתי ישיבות לומר בקדושה כתר יתנו לך ממקומך מלכנו ואז בקול רעש גדול ובמוסף של שבת וי"ט ויה"כ ובנעילה אנו אומרים פעמים ולהיות לכם לאלהים אבל בר"ח ובחולו של מועד א"א אותו ע"כ. ונראה שעל זה סמכו בספרד להתחיל במוסף ר"ח כתר ותיכף שאומרים מלא כל הארץ כבודו אומרים לעומתם משבחים כמו בקדושת שחרית. ואה"כ מצאתי מבואר זה יותר בשבולי הלקט סי' מ"ה וז"ל מצאתי לגאונים אין אומרים פעמים ולהיות לכם לאלהים בקדושה אלא במוספי שבת וי"ט אבל במוספי ר"ח וחה"מ לא וכן מנהג פשוט א ולמה נהגו לומר פעמים ולהיות לכם לאלהים בקדושה מצאתי בתשובת הגאונים לפי שבימי רב גזר יוזגדר מלך פרס שלא יקראו ק"ש מה עשו הכמים שבאותו הדור תקנו להבליעו בין הקדושות רישא שמע ישראל וסיפא אני ה' אלהיכם ולמה תקנו לומר בהבלעה כך כדי שלא תשתכח ק"ש מפי התינוקות ובקשו רחמים מן השמים ובטלה הגזירה אמרו חכמים שבאותו הדור לא נבטל שלא לאומרה בקדושה כלל כדי שיתפרסם הנס לדורות אלא נקבע אותה בתפלת המוספין ובתפלת נעילה שאין שם ק"ש כלל וכן מנהג בשתי ישיבות עכ"ל:

תכד מזכירין יעלה ויבא בברכת המזון בפ' ב"מ (כד:) איבעיא להו מהו להזכיר ר"ח בבה"מ רב אמר מזכיר ר' חנינא אמר אינו מזכיר ואסיקנא כרב דתניא כוותיה וכתבו התוס' שאומר יעלה ויבא בבונה ירושלים משום דיעלה ויבא הוא תפלה ותחנונים תקנוהו בבונה ירושלים דהוא נמי תפלה ובי"ח תקנוה בעבודה שהיא תפלה נהשיב ישראל לירושלים: **ומ"ש** ואם לא אמר אין מחזירין אותו וכו' מימרא בפ' ג' שאכלו (מט:): **ומ"ש** ולמעלה בבה"מ כתבתי מה דינו אם נזכר קודם שפתח בהטוב והמטיב בסימן קפ"ח:

תכה ר"ח שחל להיות בשבת ערבית שחרית ומנחה מתפלל שבע וכו' בפ"ב די"ט (יז.) ובפ' בכל מערבין (מ.) שבת שחל להיות בר"ח או בחש"מ ערבית שחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו: **ומ"ש** רבינו ואינו מזכיר של שבת ביעלה ויבא וכו' כ"כ המרדכי פ' ב"מ (א): **ומ"ש** ומפטירין השמים כסאי בפ' בני העיר (לא.) ר"ח שחל להיות בשבת מפטירין והיה מדי חדש בחדשו: **ומ"ש** רבינו ואפי' ר"ח אלול שחל להיות בשבת מפטירין השמים כסאי וכו' ז"ל המרדכי בפרק בני העיר ואי מיקלע ר"ח אלול בשבת אין מפטירין השמים כסאי כי אין מדלגין ז' דנחמתא ובספרד נהגו לדלג ז' דנחמתא מפני השמים כסאי ומפני ויאמר לו יהונתן שהן כתובות בתלמוד וכתב עוד שם בהגהות שאע"פ שהן כתובות בתלמוד אין בכך כלום שכבר כתבו התוס' בפ' כל שעה (מ:) דבכמה דברים אנו סומכין על ספרים החיצונים ומניחין דברי התלמוד וגם ראיתי כתוב שהר"מ ז"ל צוה להפטיר השמים כסאי והגה"מ בפי"ג מהלכות תפלה כתב ג"כ שתי (ב) הסברות והרד"א כתב שאין מדלגין תלתא דפורענותא וז' דנחמתא בשום הפטרה אחרת כלל והוא הוה בקי בהני מילי טובא ולכן ראוי לסמוך על דבריו וכן נוהגין להפטיר ז' דנחמתא גם כשחל ר"ח בשבת ואחר שגמרו ההפטרה אומרים פסוק ראשון מהפטרת השמים כסאי ופסוק והיה מדי חדש לזכר שהיום ר"ח (ג): **ואין** מזכירין של ר"ח בהפטרה מימרא דרב גידל אמר רב בפרק במה מדליקין וטעמיה משום שאלמלא שבת אין נביא בר"ח ואע"פ שהרי"ף והרמב"ם סוברים דלית הלכתא כוותיה כבר פשט המנהג שלא להזכיר של ר"ח כלל: **ור"ח** שחל להיות באחד בשבת מפטירין בשבת שלפניו ויאמר לו יהונתן פשוט בפרק בני העיר: וכשר"ח ב' ימים שבת ויום ראשון יש שהיו רוצים לומר דכיון דיום שני עיקר מפטירין מחר חדש ולא השמים כסאי ומורי חמי הר"ר יצחק שבע ז"ל טען עליהם ממ"ש רבינו בסמוך ומפטיר השמים כסאי ואפי' ר"ח אלול שחל להיות בשבת והדבר ידוע שלעולם ר"ח אלול שני ימים וע"כ כשחל להיות בשבת הוא ביום ראשון משני ימים ר"ח דביום שני א"א דא"כ אתי ר"ה ביום ראשון וקי"ל לא אד"ו ראש וקאמר דמפטיר השמים כסאי וזו היא ראיה שאין עליה תשובה וכן נוהגין להפטיר השמים כסאי ואחר שגמרו הפטרת השמים כסאי אומרים פסוק ראשון ופסוק אחרון מהפטורת ויאמר לו יהונתן לזכר שמחר ג"כ הוא ר"ח ואע"ג דקי"ל (מגילה כד:) דאין מדלגין מנביא לנביא כבר כתב בעל תה"ד לייסב המנהג ובסי' קמ"ד כתבתי בשם ה"ר מנוח דכיון דהנך קרינן להו על פה לא שמיה דילוג (ד): **מוסף** של שבת ושל ר"ח אומר אבות וגבורות וכולל ברביעית של שבת ור"ח וכו' בפ"ב די"ט ובפ' בכל מערבין שבת שחל להיות בר"ח או בחש"מ ערבית שחרית ומנחה מתפלל וכו' ובמוספין מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע וכתב הר"ן דלית הלכתא כוותיה במאי דאמר ומסיים בשל שבת מדאשכחן בפ' שלשה שאכלו (מט:) דאיתיביה לוי לר' מקדש השבת וישראל ור"ח אלמא כך יש לנו לחתום וכ"כ התוס':

א"ר

הקשו היאך קורא השלישי וביום השבת והרביעי ובראשי חדשיכם האיכא למיחש שיאמרו הנכנסים שהשלישי לא קרא אלא שני פסוקים וביום השבת ותירץ דליכא חששא כיון שהדבר ידוע לעולם א"כ אין לחוש לכך דא"כ לא ה"ל להפסיק הקריאה כשהגיע לפרשה שהרי גם ובראשי חדשיכם מעין הפרשה שהניח בה ע"כ ונראה שהיה מפרש דלא חיישינן לנכנסים אלא היכא דמתחיל ענין אחר בסוף ב' פסוקים ולא ידעתי מאין ראה לפרש כן וגם אין כאן קושיא כלל כיון דב' פסוקים דוביום השבת הויא פרשה בפני עצמה וליכא חששא דנכנסים אלא היכא דמתחיל בתוך הפרשה פחות מג' פסוקים והכל פרשה אחת אבל בב' פרשיות ליכא חששא כלל ומיהו לאותן שנוהגין שהרביעי מתחיל לקרות וביום השבת כדמשמע בב"י הוה ניחא טפי דלפי זה אין כאן פתחון פה לחששא כלל:

תכד מזכירין יעלה ויבא בברכת המזון פלוגתא דרב ור' חנינא בפרק ב"מ (דף כד) והלכה כרב דתניא כוותיה וע"ל בסי' קפ"ח:

תכה ראש חדש שחל להיות בשבת וכו' בפ"ב דביצה (דף יז) ובפ' בכל מערבין (דף מ) ברייתא דפליגי בה ת"ק ור"א והלכה כת"ק דאומר מעין המאורע בעבודה ולא בהודאה: **ומ"ש** ואינו מזכיר של שבת ביעלה ויבא וכו' כ"כ המרדכי פרק במה מדליקין: **ומפטיר** השמים כסאי וכו' בפרק בני העיר ובמרדכי לשם כתב דפליגי בה ופסק ב"י בש"ע מפטיר עניה סוערה אבל מנהגינו להפטיר השמים כסאי ולדחות עניה סוערה מפניה מיהו מפני מחר חדש אין דוחין לא הפטרת עניה סוערה ולא הפטרת שמעו:

א"ר

דרכי משה

(ב) ע"ל סי' רפ"א דא"א קדושת מוסף של שבת וי"ט בר"ח אלא אומרים קדושת שחרית. כתב הר"ן סוף ר"ה ע"ב דאם לא אמר פסוקי ר"ח כלל וגם לא אמר ככתוב בתורתך אפ"ה יצא דגרסינן בירושלמי אפילו אמר נעשה לפניך את קרבנותינו בתמידי יום ובקרבן מוסף יצא:

תכה (א) וכן המנהג: (ב) ובמנהגים שלנו פסק לומר השמים כסאי אבל אם ר"ח ביום א' אין מפטירין ויאמר יהונתן שאין בה מנחמות ירושלים: (ג) ור"ח אב שחל להיות בשבת לפי דברי אבודרהם משמע דמפטירין שמעו ולא השמים כסאי וכ"ה במנהגים שלנו אבל במנהגי מהרא"ק כתב שמפטירין השמים כסאי וכ"כ מהרא"י בת"ה סי' י"ט דבמקום שאין מנהג יפטיר השמים כסאי ובמקום שיש מנהג ילך אחר המנהג ול"נ דיש לעשות כדברי ב"י להפטיר שמעו ופסוק א' מהשמים כסאי ופסוק מדי חודש בחדשו ובזה אנו יוצאים ידי כולם ודוקא במקום שנהגו להפטיר ב' הפטורת אבל במקום שלא נהגו כן אין להפטיר רק שמעו וע"ל סי' תכ"ח כתב מהר"א טירנא במנהגיו ר"ח שחל להיות בשבת א"א אב הרחמים ולא מזכירין נשמות וכן בשבת שמברכין החדש או כשיש בו חתונה או י"ט ויש מקומות שאין אומרים אותו [אלא בין פסח לשבועות ואז אומרים אותו] אפי' כשמברכין החדש עכ"ל ונראה דאם יש מילה בשבת אין לאומרו דהא לא גרע מיום שמברכין החודש וכן המנהג שלא לאומרו וכן א"א אותו בכל יום שא"א בו צו"ץ: (ד) ואנו נוהגים להפטיר רק השמים כסאי ותו לא ואם חל ר"ח בד' פרשיות כתוב במנהגים שלנו שמפטירין בשל פרשה וכ"ש כשחל ר"ח ביום א' עכ"ל: ואיני

פרישה

לנכנס לא חיישינן שהרי יודע שקוראין לכל א' ג"פ ואי משום דאין בפ' ט' פסוקים ה"ל למשלם לא' ולב' כדינו ולמסור לשלישי מש"כ בשלישי שיטעו היוצאים משום דסליק ענייניה: (ב) ופירוש זמן כפרה שהשעיר ר"ח מכפר על טומאת המקדש וע"ד זה פירש הרי"ף על הא דאמרינן בגמרא שהקב"ה אמר לישראל הביאו עלי כפרה על שמיעטתי את הלבנה [illegible] לגבי שמיא כפרה אלא ה"פ כשהקב"ה השיב

דרישה

א"א שיקראו כדרכן ובראשי חדשיכם דהיכא ליעבד כדאיתא בגמרא שאילו היה קורין כדרכן לא לנכנסים ולא ליוצאים בלבד היינו חוששין אלא אפי' לעומדים שם מתחלה ועד סוף היכא למיחש למורגל שיהיו סבורים לומר שמותר להתחיל בפרשה בפחות מג' פסוקים וירגילו לעשות כן בכל שנה כשיזדמן להם והיכא משום הנכנסים או אם ישייר בפרשה בפחות מג"פ ירגיל לעשות כן בכל השנה והיכא משום [illegible] ולפיכך לא רצו חכמים לעקור אחת משתי תקנות

חדושי הגהות

תכג א זה הדיבור שייך אמ"ש שלאחריו מצאתי בתשובה כו' עיין

תכו **ברכת** הלבנה אמר רב יהודה הרואה לבנה בחידושה אומר בא"י אמ"ה אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חוק וזמן נתן להם (א) שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם פועל אמת שפעולתו אמת ללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן (ב) שאף הן עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו בא"י מחדש חדשים פי' פועל אמת הקב"ה שפעולתו אמת שבדין מיעט הלבנה ויש גורסין פועלי אמת ופעולתם אמת והוזר על צבא השמים שפעולתם אמת ואין משנין סדרן א"ר יוחנן עד מתי מברכין על החדש עד שתתמלא פגימתו אבל מכאן ואילך כבר הוא ישן ואינו ראוי לברך על הידושו וכמה פירוש מתי תתמלא פגימתו רב יהודה אומר עד ז' שנתמלא הפגימה והיא כחצי עגולה ונהרדעי אמרי עד י"ו ולא י"ו בכלל שנעשה כולו שלם והלכתא כנהרדעי והני י"ו משעת המולד מונין אותם ולא מיום קביעות החדש תנא דבי רבי ישמעאל אילו לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים (ג) פ"א בכל חודש דיים אמר אביי הלכך מברכין מעומד מרימר ורב אשי מכתפי להו ומברכי פי' דרך השיבות להקביל פני שכינה דרך כבוד גרסינן במס' סופרים אין מברכין על הירח אלא במ"ש כשהוא מבושם ובגדיו נאים ותולה עיניו כנגדה ומיישר רגליו ומברך ואומר ג"פ סי' טוב תהיה לכל ישראל ברוך בוראך ברוך יוצרך ברוך מקדשך ורוקד ג"פ כנגדה ואומר בכל פעם כשם שאני רוקד כנגדך ואיני יכול ליגע בך כך אם ירקדו אחרים כנגדי להזיקני לא יגעו בי ואומר תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן ולמפרע כאבן ידמו זרועך בגדול ופחד אימתה עליהם תפול ואומר כן (ג) ג"פ אמן ואמן הללויה ואומר לחבירו (ד) ג"פ שלום עליך וילך לביתו בלב טוב וי"א בזה הסדר ברוך יוצרך ברוך עושך ברוך קונך ברוך בוראך וסימן יעקב והיא רמז לו :

הגני

תכו אר"י הרואה לבנה בחידושה וכו' ס"פ היו בודקין ריש (דף מב) : **ומ"ש** פי' פועל אמת וכו' כ"כ התוס' : **ומ"ש** ויש גורסין פועלי אמת שפעולתם אמת וכו' היא גירסת רש"י ופי' אע"ג דמלישנא דתוס' משמע שגירסת רש"י עיקר שהרי לאחר שהביאו גירסת רש"י ופירושו כתבו ואית דגרסי פועל אמת והקב"ה קאי וכו' מ"מ כיון דהאלפסי והרא"ש כתבו גירסת התוס' וה"ר יונה הסכים לגירסא זו ודחה גירסת רש"י כתב רבינו גירסא זו בכתם שהיא עיקר ועל גירסת רש"י אמר ואית דגרסי והכי נקטינן לברך ברכה זו כגירסת התוס' :

אר"י וכו' שם ופירש"י עד שתתמלא פגימת' אבל בתר הכי ל"ש למימר מחדש חדשים ואמרו בגמרא תרוייהו כר' יוחנן ס"ל מיהו רב יהודה סובר מילוי פגימתה הוא שתהא כל פגימת הקשת מליאה עד היתר דהיינו חצי העיגול והאי לסוף שבעה הוא ונהרדעי סברי מילוי פגימתה עד דתהיה כי נפיא עגולה במילואה דהיינו עד ט"ז ולא ט"ז בכלל ובתשובת מהרי"ל פסק דאין לקדשה אלא עד חצי כ"ט י"ב תשצ"ג מן המולד דעד כאן הויא ככפיא עגולה במילואה וכן נוהגין שלא לקדשה אח"כ. גם נוהגים שאין מקדשין אותה במ"ש שחל [illegible] י"ט כי כן כתב מהרי"ל בסוף הלכות שבועות ובשנת ס"ז לא היתה נראה הלבנה במוצאי י"כ וגם אח"כ לא היתה נראה עד ליל ט"ו והיינו מקדשין אותה בליל י"ט ולא חששנו על החילוקי' כי אין זה אלא קפידא בעלמא כאילו יצא מחוץ לתחום למעלה מעשרה במחשבה להקביל פני השכינה ואין להקפיד אלא לכתחלה דאפשר לקדשה אח"כ כגון שבועות כשחל א"ב אבל בליל ט"ו דסוכות דלא אפשר לברך בלילה שלאחריו דכבר נתמלא פגימתה יש לברך בליל ט"ו ובתשובה כתבתי באורך וכתב ב"י בסוף סימן זה ע"ש ה"ר יוסף גיקטילייא דע"פ הקבלה אין לברך עד שיעברו ז' ימים עליה וכ"כ בש"ע ואפשר דמשמע ליה הכי מדאמר ר' יוחנן לשם כל המברך על החודש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה כתיב החדש הזה לכם וכתיב התם זה אלי ואנוהו דמדאמר בזמנו דלא איצטריך דהא פשיטא היא דאין לברך לאחר שעבר זמנו בעל כרחך דה"ק דצריך להמתין על עיקר זמנו לאחר שתקבל אורה משבעת ימי הבנין דבאותה שעה ה"ל כאילו מקבל פני שכינה שיאמר עליו זה אלי ואנוהו מיהו איכא לתמוה דהלא מדקאמר תלמודא עד כמה מברכין על החודש עד שתתמלא פגימתה וא"ר יהודה עד שבעה ופירש"י אם לא בירך היום יברך למחר עד ז' אלמא דלכתחלה מברך עליה קודם שעברו עליה ז' ימים ונהרדעי לא פליגי עליה בהא אלא מוסיפין לברך עוד עד י"ו ותו קשה דהרי ה"ר יונה כתב על הך דמ"ס דאין מברכין על הלבנה עד שתתבסם פי' עד שתתמתק אורה שאדם נהנה מאור שלה דהיינו אחר ג' ימים וב"י מביאו אלמא דמברכין עליה מיד אחר ג' ימים וכן קבלנו מרבותינו שכך נהגו כל הקדמונים שלא להחמיץ את המצוה ולקדש אותה במוצאי שבת לאחר שעברו עליה ג' ימים :

תנא דר"י אילו לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים פעם אחת בכל חדש דיים ופירש"י אילו לא זכו למצוה אחרת אלא לזו שמקבלין פני השכינה פעם אחת בחדש כדאמרן בג"ש דיים אמר אביי הואיל ומקבל פני שכינה הוא מעומד בעי לברוכי מפני כבוד השכינה שהוא מקבל. מרימר ורב זוטרא הוי מכתפיכהו ומברכי נראה דר"ל שלא היה עומד כל א' בפני עצמו ומברך אלא נתחברו יחד כתפיהן להדדי ומברכין יחד שזהו דרך חשיבות להקביל פני השכינה ולכן כתבו האחרונים דאין מקדשין הלבנה תחת הגג דאין זה דרך כבוד אלא יוצאין מתחת הגג לתוך הרחוב כדרך שיוצאין לקבל פני המלך שיוצאין לקראתו מיהו כל זה היכא דאפשר אבל מי שחושש באיזה מיחוש שלא יוכל לצאת לחוץ א"כ כששרויין בין העכו"ם יכול לקדש בביתו דרך חלון ופתח. ואומר כן ג' פעמים אמן אמן הללויה ואומר לחבירו ג' פעמים שלום עליך כך הוא בנוסחאות מדוייקות :

ומ"ש וי"א בזה הסדר וכו' וסימן יעקב והיא רמז לו נראה דלפי שיעקב נקרא שמש כמ"ש רז"ל על פסוק כי בא השמש וכתיב והנה השמש והירח והלבנה מאירה מאור השמש על כן צורת הלבנה מתוקנת בצורת יעקב וע"ל בסימן רפ"א :

הגני

תכו אר"י הרואה לבנה בחידושה אומר אשר במאמרו ברא שחקים וכו' בפ' היו בודקין (מב) וכתבה הרי"ף בס"פ תפלת השחר ופירש רש"י תפקידם מצוה שצויתם להתנהג בהילוך תקופותיהם ששים ושמחים כדכתיב ישיש כגבור פועלי אמת הן שאינם משנים את סדרם וללבנה אמר הקב"ה שתתחדש בכל חדש עטרת תפארת הוא לעמוסי בטן סימן הוא להם שאף הם שמונים לה עתידים להתחדש בגלותם כמותה ולפאר ליוצרם והתוס' כתבו אית דגרסי פועל אמת והקב"ה קאי שבאמת ובדין מיעטה ולהכי קאמר בתר הכי וללבנה אמר שתתחדש וכתב ה"ר יונה פועל אמת שפעולתו אמת לבורא הוא חוזר שהוא אמת וגם הפעולה עצמה היא אמת שהיא קיימת כענין שנאמר (תהלים קמח) ויעמידם לעד לעולם שאם היה חוזר לבבואו מספיק הי' שיאמר פועלי אמת ולמה היה צ"ל עוד שהפעולה שהם פועלים שהיא אמת ע"כ :

א"ר יוחנן עד אימתי מברכין על החדש וכו' עד ונהרדעי אמרי עד י"ו גז"ש וכתב הכלבו לכתחלה מברכין עד ז' ואם איחר מברך והולך עד י"ו ולא עוד והטעם כי החמה עומדת כנגד הלבנה בט"ו בחדש ולכך זיו הלבנה בחזקו עומד על מילואה כי חמה במערב ולבנה במזרח רב המקום ביניהם לכך מברכין עד שתמלא פגימתה כי כל מה שתקרב הלבנה אחר חצי החדש לחמה יתכסה אורה ולכך מברכין על התוספת ולא על החסרון כי על הטובה יש לנו לברך : **ומ"ש** רבינו והני י"ו מיום המולד מונין אותם ומצאתי בתשובה אשכנזית דטעמא משום דאמרינן עד שתמלא פגימתו אם כן במילוי תליא תליא מילתא ולאו דוקא ט"ו וי"ו אלא חצי כ"ט י"ב תשצ"ג זהו מלאתו כן נ"ל ולע"ד נראה אם היה לקוי לבנה שאנו רואים ניגוד אמיתי אמצעות הלקות בודאי שאין לברך אח"כ אבל סתמא סמכינן אחשבוננו שמסרו לנו רבותינו שהוא מולד השוה אפי' אם היה לקוי חמה שהוא מולד אמיתי קודם לשלנו או אחריו כי הרמב"ם כתב שרבותינו כוונו לפגוע באמיתי ע"י הדחיות עכ"ל (א) :

תנא דבי ר"י אילו לא זכו ישראל וכו' שם ופירש הכלבו בשם ה"ר יונה כלומר שהוא נראה ע"י גבורותיו ונפלאותיו. כתב האגור שאין לקדש החדש אלא בלילה ומסתברא דשרגא בטיהרא למאי אהני עכ"ל א : **גרסינן** במ"ס אין מברכין על הירח וכו' עד בלב טוב הכל בפ"כ ומדברי תלמידי ה"ר יונה נראה שלא היה גורס במ"ס אין מברכין על הירח אלא במ"ש שכתב בפ"ק תפלת השחר במ"ס אמרו אין מברכין על הלבנה עד שתתבסם י"א עד מ"ש שמברכין על הבשמים ואין זה מתקבל כלל דמ"ט הוא זה לתלות הדבר במוצאי שבת וי"מ שתתבסם לשון חופה ודומה לו עביד בוסמא לבריה ור"ל מטעה שתעשה כמו חופה שהיא גדולה קצת ומאירה כבינותיה ונראה למורי שפירושו משתמתק מלשון לבסומי קלא כלומר מטעה שמתוקה אור שלה ואדם נהנה ממנה שזה הוא אחר ב' או ג' ימים אבל ירח בן יומו מתוך קטנותו אין האור שלה מתוק שאין אדם נהנה ממנה עכ"ל ואע"פ שבספרים דידן כתוב בהדיא אין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת וכמ"ש רבינו מ"מ למדנו מדברי ה"ר יונה שאין מברכין ברכת הלבנה עד שיעברו עליה ג' ימים דמשמע דבלא הכי הוא דמ"ס הוא סובר כך לפי שקודם לכן אין אדם נהנה מאורה :

כתב בתה"ד הרואה לבנה בחידושה בימי החול ואומר נמתין מלברך על חידושה עד מוצאי שבת אם ליל מ"ש הבא אינו מלילות הרבה בחדש כגון ז' או ח' שאפי' אם יהא מעונן במ"ש וג' או ד' לילות אחריו עדיין יש זמן לברך עד ליל ט"ו כה"ג יפה להמתין עד מ"ש אבל אם ליל מ"ש הבא יהא לילות הרבה בחדש שאם יהא מעונן ב' וג' או ד' לילות אחריו יעבור זמן הברכה כה"ג אין להמתין עד מוצאי שבת עכ"ל (ב) : והר"י גיקטיליא בעל שערי אורה כתב בתשובה שע"פ הקבלה אין לברך על חידוש הלבנה עד שיעברו עליה ז' ימים :

הגני

דרכי משה

תכו (א) ואיני מבין דבריו דמ"ש שאנו רואים המולד האמיתי בליקוי הלבנה שהוא הניגוד או בליקוי החמה שהוא עת המולד ודברי הרמב"ם לא יספיקו לזה כי הרמב"ם על הרוב ידבר שע"י הדחיות יבא החשבון שלנו בשוה אבל לפעמים מ"מ יקדים האמיתי או יאחר כמבואר בדברי הרמב"ם בהלכות קידוש החודש ועוד שהמפרש שם הוכיח בראיות לדחות דברי הרמב"ם ואפשר ליישב דברי מהרי"ל דבענין לקות לבנה אנו רואין ניגוד האמיתי כי הוא שינוי בכל העולם אבל ליקוי החמה משתנה לפי ישוב ולפי הרואים כמבואר ליודעים בענין הלקות ולכן אין להתבונן מולד אמיתי מלקות החמה הנראה לנו ולא הביא דברי הרמב"ם לראייה אלא שעל הרוב מולד שלנו הוא באמיתי ולכן אין להשוב אלא ממנו אא"כ יודעים בבירור שקדם האמיתי וזה א"א לנו לדעת כ"א ע"י העד כנ"ל דבריו : (ב) וכתב עו"ש בהג"מ פ"ז דברכות דמוהר"ם כשהיה מקדש בחול היה לובש סרבל מכובד שהי' לו עכ"ל במהרי"ל הל' ט"ב מהרי"ל לא היה מקדש הלבנה במ"ש של חזון ישעיה אך המתין עד מ"ש נחמו כי אין מקבלין הלבנה אלא מתוך שמחה עכ"ל ונראה דדוקא אם שבת נחמו סמוך לט"ב כגון ט"ב ביום ה' אבל ט"ב ביום ג' אז שבת נחמו י"ג בחודש אין ממתינין על מ"ש אלא מקדשין בחול אחר ט"ב דיש לחוש לימים המעוננין כנ"ל עוד כתב דמהרי"ל לא היה מקדש החודש בתשרי עד אחר י"כ כי אז נמי מאויימים מכח הדין ואין בהן שמחה עכ"ל וכן המנהג לקדש הלבנה במוצאי י"כ אם נראה בלילה ההיא ונראה דדוקא במוצאי י"כ שהוא י"ט ואיכא שמחה מקדשין אבל בשאר מוצאי תענית אין לקדשה דאין שרויין אז בשמחה כ' עוד במהרי"ל הל' י"ט מהר"ש היה מקדש הלבנה במ"ש שחל להיות בו י"ט ומהרי"ל לא רצה לקדש לבנה בי"ט : (ג) מ"כ בהגהות אלפסי החדשות דמשיב כשואל ועוד כתב שם דאין לקדש הלבנה תחת הגג ואיני יודע טעם לדבר עכ"ל

כתב

דרישה

תקנות אלו לעולם אפילו אי לא אפשר ושמא תאמר והא אכתי כי אמרינן נמי דולג איכא למיחש שהעומדים שם יהיו סבורים שמותר לדלג בעלמא ויבואו לעשות כן בפסוק שלישי שבפרשה ואיכא משום הנכנסים הא לא קשיא שאין הדילוג מצוי ולמה יבא לדלג אדרבה מי

שהוא

פרישה

השיב את הלבנה שישראל ימנו לה ר"ח ומועדים ולזה אמר לישראל הביאו אלי כפרה כלומר אותו קרבן שהוא כפרה שלכם וכמ"ש רבינו הביאו אותו בר"ח בשביל שאמרתי ללבנה שממנה ימנו ישראל המועדים :

סי' תכו (א) **שלא ישנו** את תפקידם מצוה שצויתם להתנהג בהילוך תקופותיהם : (ב) שאף הם ר"ל המונים להם אף הם עתידים להתחדש

כמותן כמו שהלבנה מוסיף והולך עד ט"ו יום וכו' כדאיתא במדרש על החודש הזה לכם ולעתיד יוסף אותן ולכך אומרים דהע"ה חי וקים שמלכותו נדמה ללבנה : (ג) אלא פעם אחת כו' כלומר שהוא נראה ע"י גבורותיו ונפלאותיו : (ד) ג"פ שלום עליך והטעם לאחר שקילל ג"פ תפול עליהם אימתה כו' ראוי לומר לחבירו לא עליך כ"א שלום עליך :

חידושי הגהות

תכו א עיין חולין (ס:) :

תכז הנני כותב מעט כללים וכו' כל זה מבואר בהרמב"ם בהלכות קידוש החודש: **וכותבין** ביום ראשון בשטרות ביום ראש חודש וכו' ובא"ע כתב רבינו ע"ש הר"פ ביום ר"ח יכתוב ביום אחד לירח פלוני וכ"כ בתחלת חגי ביום אחד לחודש אבל המרדכי בסדר הגט כתב בלשון הזה באחד לירח פלוני וכ"כ בתחלת חומש הפקודים באחד לחדש השני וכ"ל דלכתחלה אף בגיטין יש לכתוב ביום אחד לירח פלוני ובשטרות יכתוב גם כן ביום אחד לחדש פלוני ודוקא כשר"ח אינו אלא יום אחד או כשכותב ביום שני דר"ח שממנו המנין. אבל בכותב ביום ראשון דר"ח יכתוב ביום ל' לחדש ניסן שהוא ר"ח אייר וכן בכל ר"ח כשכותב ביום ראשון דר"ח יכתוב בלשון זה ולא בלשון שכתב רבינו ובר"ח אדר השני יכתוב ביום שלשים לחדש אדר הראשון שהוא ר"ח אדר השני ובגט יכתוב ביום שלשים לירח אדר הראשון שהוא ר"ח אדר השני וכן עשה מהר"י ברונא מעשה בגט מזה ועיין בא"ע לשם נתבאר בס"ד:

תכח וכותבין בשטרות באדר הראשון אדר סתם ובשני כותבין אדר השני פסק כרבי יהודה לגבי ר"מ אבל מדברי הרמב"ם פ"י דהלכות נדרים נראה דפוסק כרבי מאיר דאמר אדר השני הוא אדר סתם ולכן לכתחלה יפרוש בשניהם ויכתוב בראשון אדר הראשון ובשני אדר השני שלא יהא השטר מוקדם מספק ובא"ע נתבאר באריכה בס"ד:

תכז הנני כותב מעט כללים וכו' כל זה מבואר בדברי הרמב"ם בהלכות קידוש החדש:

תכח וזה סדר החדשים וכו' גם זה שם:

תכז הנני כותב מעט כללים למצוא מולד הלבנה חדשה של לבנה כ"ט ימים י"ב שעות תשצ"ג חלקים שתתר"ף מהם שעה ואילו לא היה אלא כ"ח ימים יהיו כל מולדות בנקודה אחת (מבלי צורך לחשבון) שהם כלין ז' ז' וחוזרין לעולם לתחילת הנקודה ומפני שהוא כ"ט י"ב תשצ"ג נמשך כל מולד אחר חבירו א' י"ב תשצ"ג לכן היודע מולד חדש אחד ורוצה לידע מולד של חדש של אחריו יתן עליו א' י"ב תשצ"ג ובמקום שיכלה חשבונו שם הוא המולד וכיון שיתרון חודש אחד על השבועות א' י"ב תשצ"ג א"כ לשנה פשוטה שהיא י"ב חדשים יתרונה י"ב פעמים א' י"ב תשצ"ג שהוא ד"ח תתע"ו למעוברת שהיא י"ג חדשים יתרונה ה' כ"א תקפ"ט ומי שיודע מולד ר"ה ורוצה לידע מולד השנה שלאחריה אם השנה שעברה פשוטה יתן על המולד שוה ד"ח תתע"ו ואם היה מעוברת יתן עליו ה' כ"א תקפ"ט ויצא לו מולד של ר"ה של אחריה וי"ט שנים שי"ב מהן פשוטות וז' מעוברות שהן שלישית וששית ושמינית ושנת י"א וי"ד וי"ז וי"ט נקראים מהזור הלבנה וכשיתקבץ מותרם שהוא יב"פ ד"ח תתע"ו וז"פ הכ"א תקפ"ט יעלו בי"ו תקצ"ה לפיכך היודע מולד של ר"ה של ראש המחזור ורוצה לידע של ראש המחזור של אחריו יתן עליו בי"ו תקצ"ה ובמקום שכלה חשבונו הוא מולד ראש מחזור השני ואם אינו יודע לא מולד של המחזור ולא של השנה ולא של החדש ומבקש לידע המולד יצרף השנים שעברו מבריאת עולם ויעשה מהן מהזורים של י"ט שנים ויחשוב לכל אחד מהן בי"ו תקצ"ה ומה שיעלה לו מן החלקים שיקבץ כשיעלה לתתר"ף יעשה מהן שעה ויצרפנה עם השעות ומה שיתקבץ לו מן השעות כשיעלה לכ"ד יעשה מהן יום ויצרפו עם הימים ויסיר השביעיות ומה שיותר לו יתן על בהר"ד פי' ליל ב' ה' שעות ר"ד חלקים שכך היה מולד הראשון ובמקום שיכלה חשבונו שם הוא מולד של ראש המחזור ומה שנשאר מן השנים שלא הגיעו לכלל י"ט יחשוב לכל פשוטה ממנה ד"ח תתע"ו ולמעוברת הכ"א תקפ"ט ויצרפם ויתנם על המולד של ראש המחזור ובמקום שיכלה חשבונו הוא מולד ר"ה ומה שנשאר מן החדשים שלא עלו לכלל שנה יחשוב לכל אחד א' י"ב תשצ"ג ויצרפם ויתנם על מולד ר"ה ובמקום שיכלה חשבונו הוא המולד אשר הוא מבקש או אם ירצה יצרף חשבון המותרות מבי"ו תקצ"ה עם מותרי השנים שלא הגיע לכלל מחזור ועם מותרי החדשים שלא הגיעו לכלל שנה ואחר שיצרף הכל יתנהו על בהר"ד וידע המולד אשר הוא מבקש וכיון שחדשה של לבנה כ"ט י"ב תשצ"ג א"א לקבוע ר"ח בשעת המולד שא"א לקובעו בחצי היום שיהיה מקצתו מחדש שעבר ומקצתו מחדש הבא (שנא' עד חדש ימים משמע ימים לחדש ולא שעות) לפיכך עושין החדשים אחד מלא מל' יום אע"פ שחדשה של לבנה פחות מזה בשעות ואחד מכ"ט יום אע"פ שחדשה של לבנה יותר מזה בשעות ואילו לא היה חדשה של לבנה אלא כ"ט יום וחצי היו כל החדשים אחד מלא ואחד חסר ו' מלאים לשנה וא"ו חסרים אלא מפני החלקים שיש בכל חדש וחדש יותר על חצי יום יתקבץ מהן שעות וימים עד שיש במקצת (ס"א ברוב) השנים חדשים מלאים יתרין על החסרים ובמקצתם (ס"א ובמיעוטם) חסרים יתרין על המלאים ויום ל' עושין אותו לעולם ר"ח ואם היה חדש שעבר חסר יהיה יום ל' מחדש הבא ואם היה חדש שעבר מלא יהיה יום ל' ר"ח הואיל ומקצתו ר"ח ויהיה תשלום חדש המלא שעבר ויהיה יום ל"א מחדש הבא וממנו יהיה המנין והוא יום הקביעה לפיכך עושין ר"ח אחד יום אחד והשני ב' ימים וכותבין ביום הראשון בשטרות ביום ר"ח אע"פ שהוא תשלום הדש שעבר ויש מדקדקין לכתוב ביום ר"ח שהוא יום ל' לחדש שעבר:

תכח וזה סדר החדשים תשרי לעולם מלא וטבת לעולם חסר ומטבת ואילך אחד מלא ואחד חסר על הסדר כיצד טבת חסר שבט מלא אדר חסר ניסן מלא אייר חסר סיון מלא תמוז חסר אב מלא אלול חסר ובשנה המעוברת אדר הראשון מלא והשני חסר וכותבין בשטרות באדר הראשון אדר סתם ובשני כותבין אדר השני ומרחשון וכסליו פעמים שניהם מלאים פעמים שניהן חסרים ופעמים מרחשון חסר וכסליו מלא וכשיהיו שניהן מלאים נקראת השנה שלימה וכשיהיו שניהם חסרים נקראת הסירה וכשיהיו א' מלא וא' חסר נקראת כסדרה וסי' לידע איזה חדש חסר ואיזה הדש מלא כל דסמיך למלכא חסר ניסן מלך שבו חג המצות סיון מלך שבו חג שבועות אב מלך שבו היו קוצצין עצים לקרבן תשרי מלך שבו ר"ה לאילנות וקביעות השנה לידע אם היא שלמה או חסרה או כסדרן תלוי ביום קביעות ראש השנה על כן אפרש תחלה הימים שראויין לקבוע בהן ראש השנה אין קובעין ר"ה (א) לא ביום א' ולא ביום ד' ולא ביום ו' וסי' לא אד"ו ראש ואם הל מולד תשרי בא' מאלו הימים דוחין הקביעות ליום של אחריו ואפילו אם חל בבגה"ז שראוי לקבוע בהן אם המולד בחצי היום (שהוא י"ח שעות) ומחצי היום ומעלה נקרא מולד זקן ואין קובעין ר"ה ליום המולד (ב) ונדחה ליום של אחריו אבל היה המולד פחות מחצי היום אפילו רגע אחד קובעין אותו בו ביום אם הוא ביום שראוי לקבוע בו ואם היה מולד זקן ביום שלפני אד"ו שאינו ראוי לקבוע לא בו ולא ביום של אחריו כגון שהיה מולד זקן בשבת נדחה עד יום של אחריו שהוא יום ב' והוא יום ג' למולד וכן כל כיוצא בזה ויש עוד מולד שדוחין קביעות ר"ה מיום הולדו והוא שנולד בליל ג' ט' שעות ר"ד חלקים בשעה העשירית וממנו למעלה והשנה פשוטה (ג) אז הוא נדחה מיום הולדו ומיום של אחריו מפני אד"ו ונקבע ביום ה' אבל אם חלק א' פחות מר"ד או שהשנה מעוברת אז נקבע ביום הולדו ועוד יש אחר שדוחין הקביעות מיום הולדו והוא שנולד ביום ב' ט"ו שעות תקפ"ט הלקים בשעה הרביעית וממנו למעלה והוא שתהיה השנה של אחר העיבור מיד (ד) ששנה שלפנית היתה מעוברת אז אינו נקבע ביום המולד ונדחה עד ליום של אחריו אבל אם היה פחות מזה אפילו חלק א' או שאינו שנה שמיד לאחר העיבור אז נקבע ביומו ועל כן הרוצה לידע קביעות ר"ה יחשוב מולד תשרי באיזה יום ובאיזה שעה ובאיזה חלק יבא ויום שיהיה בו המולד הוא יום הקביעות אם לא שימנענו אחד מהדברים שהזכרנו שלא יהיה באד"ו ולא יהיה מולד זקן ולא יהיה בגטר"ד בשנה פשוטה ולא ב' ט"ו תקפ"ט של אחר העיבור וכיון שיודע קביעות ר"ה ורוצה לידע קביעות הדשיה אם שנה זו שלמה או חסרה או כסדרה יחשוב באיזה יום יקבע ר"ה שלאחריו ויחשוב מנין הימים שביניהן חוץ מיום הקביעות של שנה זו ושל שנה הבאה (ה) אם יש ביניהן ד' ימים יהיה מרהשון וכסלו שלמים ואם הם ג' יהיו כסדרן מרחשון חסר וכסלו מלא ואם הן ב' יהיו חסירין בד"א כשהיתה השנה שרוצה לידע

סידור

דרכי משה

כתב הבחיי פרשת וישב שנוהגין לומר אחר קידוש לבנה דוד מלך ישראל חי וקיים משום שמלכות בית דוד נמשל לירח ועוד יש לו טעם ע"פ הקבלה כמו שהאריך שם ודע כי כל ענינים אלו שצריכין להיות בשמחה בקידוש החודש וענין הרקודים יש לו סוד גדול בדבר הקבלה וכבר הארכתי בו ת"ל בפירוש הגדול שלי במסכת סנהדרין וכתבתי שכולם הם ענינים שמחת נישואין שהאשה חוזרת ומתקדשת לבעלה כמ"ש לעיל סי' תי"ז בשם א"ז והיא סוד קידוש החודש והמשכיל יבין:

ואין

פרישה

סי' תכח (א) **לא** ביום א' משום הושענא רבה דיחול ביום השבת וזה אי אפשר משום נטילת ערבה והיא מנביאים ואינה דוחה שבת ומפני היראה שלא ישתכח מישראל מצוה זו שיהא קלה על האדם עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה ולא ביום ד' וי"ו דא"כ יחול י"כ ביום ו' או ביום א' וזה א"א משום ירקא ומשום מתיא:

(ב) **ונדחה** ליום של אחריו. והטעם שלא היו בודקים את העדים מן המנחה ולמעלה שאותן ו' שעות מתכסה הלבנה וידוע שלא נראית קודם אלות כן מבואר בפ"ק דר"ה:

דרישה

שהוא בבית הכנסת מתחלה ועד סוף שואל למה הוא דולג כיון דאיכא פסוקים טובא ומפרשינן ליה לפי שאין מתחילין ואין משיירין בפרשה עושין כן ומתוך כך לא יבואו לדלג בעלמא וכיוצא בזה שלא יחשבו הנכנסים שהתחילו בפרשה בפחות מג' פסוקים ועוד שאין הדילוג מצוי ואינו נעשה אלא בדוחק וליכא למיחש ביה אבל אם היה קורין כדרכו העומדים בב"ה אין רואין שינוי כלל ואין סבורין דהכא שאני משום דלא אפשר אלא סבורין כדרכן הן קורין שמותר להתחיל ולסיים בפרשה פחות מג"פ וע"ש:

ב"י

(ג) **אז** הוא נדחה מיום הולדו כו' והטעם כשתשליך על ג"ט ר"ד ד"ח תתע"ו יתרון שנה פשוטה או תמצא מולד הבא אחריו ז' י"ח ונדחה מפני מולד זקן ומיום שלאחריו מפני אד"ו ונמצא ר"ה זה יהיה ביום ג' ור"ה הבא ביום ב' הרי שהם ימים ביניהם וזה א"א להיות בשנה פשוטה רק ה' ימים לכל היותר ור"ה הא' בכלל ורבינו שכתב בסמוך ד' ימים לכל היותר הוא כשלא תחשב יום ר"ה בכלל וק"ל: (ד) **ששנה** לפניה היתה מעוברת אז אינו נקבע כו' והטעם כשתסיר ממולד זה היתרון משנה מעוברת שעברה שהוא ה' כ"א תקפ"ט אז תמצא שמולד ר"ה שעבר היה ג' י"ח והולכת לדחותו עד יום ה' מטעמים הנזכרים לעיל וא"כ לא יהיה בין ר"ה שעבר לר"ה שבא אלא ד' ימים וזה א"א בשנה מעוברת כ"א ה' ימים לכה"ת: (ה) אם יש ביניהם ד' ימים כו' והטעם דאם היו כולם כסדרן א' כ"ט יום ואחד ל' יום נמצא שלא בידינו מי"ב חדשים ג' ימים נוספים מה שלא יכלה בז"ו חוץ מיום שנקבע בו ר"ה שאתה עומד בו וכשהיה ד' ימים ביניהם ע"כ צריך אתה לעשות ב' חדשים שלימים שיסובב בידך יום א' וס"ה להיפך כשעלה בידך רק ב' שיהיו חסרים וק"ל ובשנה מעוברת שניתוסף

ב'

סידור הדשיה פשוטה אבל אם היא מעוברת או אם יש בין הקביעות ז' ימים היא שלימה ואם הן ו' הן כסדרן ואם הן ח' היא הסרה כיצד הרי שרוצה לידע סידור חדשי שנה זו ויהיה ר"ה ביום ה' והיא פשוטה ושל אחריה ביום ב' נמצא שיש ביניהן ג' הרי ידענו שהיא כסדרה ואם ר"ה שלאחריה בג' היא שלימה שיש ביניהן ד' ימים ואם ר"ה בשנה זו בשבת ובשנה של אחריה ביום ג' הרי חסרה שאין ביניהן אלא ב' ימים וע"ד זו לשנה מעוברת בתוספת שני ימים כאשר ביארנו וכדי שלא יצטרך אדם להשוב כמה יש בין קביעו' ר"ה זו לשנה אחרת אכתוב כללים לידע בהן קביעות החדשים בלא חשבון שנה שעיבור לפניה ולא לאחריה והיא שנת אד"ט י"ב ט"ו וכלל שלה אטר"ד ב"ש בט"ו תקפ"ט ג"כ גטר"ד ה"כ הטר"ד ה"ש הי"ח ז"ח ות"ח ז"ש זי"ח ב"ה וזה פירושו מולד של ר"ה שנולד באטר"ד וממנו עד בט"ו ותקפ"ט יהיה ר"ה ביום ב' והשנה שלימה והנולד בבט"ו תקפ"ט וממנו עד גטר"ד יהיה ר"ה ביום ג' והשנה כסדרן והנולד בגטר"ד וממנו עד הטר"ד יהיה ר"ה ביום ה' והשנה כסדרן והנולד בהטר"ד וממנו עד הי"ח יהיה ר"ה ביום ה' והשנה שלימה והנולד בהי"ח וממנו עד ות"ח יהיה ר"ה ביום ז' והשנה הסירה והנולד בות"ח וממנו עד זי"ח יהיה ר"ה ביום ז' והשנה שלימה והנולד בזי"ח וממנו עד אטר"ד יהיה ר"ה ביום ב' והשנה הסירה ובשנה שעיבור לאדריה ולא לפניה והיא שנת ב' ה' י"ג י"ו כלל שלה אטר"ד ב"ש בי"ה ג"כ גטר"ד ה"כ הטר"ד ה"ש הי"ח ז"ח וטר"ד ז"ש זי"ח ב"ה והפי' כמו שכתבתי בכלל הראשון מתחלת הסי' עד סי' שלאחריו סי' השנה כמו שכתוב אצלו ובשנה שעיבור לפניה ולאחריה והוא שנת זי"ח כלל שלה אטר"ד ב"ש בט"ו תקפ"ט ג"כ גטר"ד ה"כ הטר"ד ה"ש הי"ח ז"ח וטר"ד ז"ש זי"ח ב"ח ובשנ' מעובר' שהיא שנת גוח יא יד יז יט כלל שלה אב תצ"א ב"ש בי"ח ג"כ גי"ח ה"ה די"א תרצ"ה ה"ש הי"ח ז"ח ו"ך (בח) תצ"א ז"ש זי"ח ב"ח ויש עוד כללים בסידור השנים שנה שר"ה ביום ז' לא תהיה כסדרה לעולם בין בפשוטה בין במעוברת ואם יהיה ביום ב' תהיה לעולם כסדרה בין פשוטה בין מעוברת ואם יהיה בג' או בה' אם היא פשוטה א"א שיהיו הדשיה הסרין ואם היא מעוברת א"א שיהיו כסדרן אלו הימים שאין ראויין לקבוע בהן המועדים לא אד"ו ר"ה ולא גא"ו צ"כ ולא זב"ד פורים ולא בד"ו פסח ולא גה"ז עצרת והושענא רבה לא ג' חנוכה ולא אג"ו צום אכתר ולא בד"ו צום תמוז ואב לעולם ביום שיהיה פורים יהיה ל"ג לעומר וסי' פל"ג ח"י פי' פורים ל"ג ח"י באייר וביום שיהיה הנוכה יהיה עצרת ואלו ימים שהוקבע בהן ר"ה ולא בזולתן [א] ניסן אגה"ז אייר בדה"ז סיון אבד"ו תמוז אגה"ז אב בד"ה אלול אבד"ו תשרי בגה"ז מרחשון בד"ו כסליו אב גד הו טבת בג"ד הו"ז שבט בג"ד הו"ז אדר הראשון ושני זבד"ו סימן לקביעות המועדים א"ת ב"ש ג"ר ד"ק ה"ץ ו"פ פי' ביום א' של פסח יהיה לעולם ט' באב וסימן על מצות ומרורים יאכלוהו ביום ב' שבועות ביום ג' בו ר"ה ביום ד' בו קריאת התורה פי' שמחת תורה ביום ה' בו צום כפור ביום ו' פורים שעבר לעולם קורין צו את אהרן קודם פסח בפשוטה ובמעוברת מצורע חוץ מבז"ח מעוברת שקורין אחרי מות קודם הפסח ולעולם פ' וידבר שהיא תחלת הספר קודם עצרת ובה"ח מעוברת ובה"ש מעוברת נשא קודם עצרת ט"ב קודם ואתחנן אתם נצבים קודם ר"ה ולכן כשר"ה ביום ב' ג' שיש ב' שבתות בין ר"ה לסוכות צריכין להלק נצבים וילך כדי שיקראו וילך בין ר"ה לצום כפור והאזינו בין צום כיפור לסוכות וסי' ב"ג המלך פת וילך אבל כשר"ה ביום ה"ז אז אין בין ר"ה לסוכות אלא שבת א' שקורין בה האזינו אז וילך עם נצבים קודם ר"ה וסי' לפשוטה פקדו ופסחו ולמעוברת סגרו ופסחו מנו ועצורו צומו וצלו קומו ותקעו פרשת האזינו מחלקין פרשיותיו כדרך שהיו מחלקין אותם במקדש שהיו קורין השירה פעם אחת לששת ימי השבוע וכתב רב פלטוי גאון סי' הזי"ו לך פי' האזינו עד זכור ומזכור עד ירכיבהו ומירכיבהו עד וירא ה' ומוירא ה' עד לו חכמו ומלו חכמו עד כי אשא אל שמים ומכי אשא אל שמים עד סוף השירה ובבה"כ קורא הז' עד סוף הסדר: קללות שבתורת כהנים אין מפסיקין בהן אלא אחד קורא כולם (ו) הלכך מתחילין בפסוק שלפניהן ומסיימין בפסוק שלאחריהן אבל קללות שבמשנה תורה (ז) יכולין להפסיק בהן: (ח) ח' פסוקים אהרונים שבתורה (ט) אין מפסיקין בהן אלא יהיד קורא כולם בפסיקתא מברשית עד י"ז בתמוז מפטירין מענין הפרשיות דומה בדומה (ה) ומשם ואילך לפי הזמן ולפי המאורע תלתא דפורענותא ושבע דנחמתא (י) ותרתי דתיובתא תלתא

פרשת האזינו וכו' בפ' בתרא דראש השנה (דף לא) : ומ"ש כתב רב פלטוי גאון סימן הזי"ו ל"ך פי' האזינו עד זכור וכו' כ"כ הרי"ף והרא"ש פרק הקורא עומד אבל רש"י פי' על סי' "לך "לולי כעס אויב "כי ידין ה' עמו וכתבו התוספות שכ"כ בספרי וכן המנהג ובמ"ס כתב "ויסמן "לו חכמו ורבינו הנכהל כתב "וירא "לו חכמו :

קללות שבת"כ אין מפסיקין בהם כו' משנה בפרק בני העיר וכתב ב"י בשם ה"ר מנוח דמ"ש הילכך מתחילין בפסוק שלפניהם דלאו פסוק אחד קאמר דהא אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים : ומ"ש אבל קללות שבמשנ' תורה יכולין להפסיק בהן שם אמרו הטעם כיון דמשה מפי עצמו אמרן ובלשון יחיד אינן בכלל מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו ומ"מ נהגו שלא להפסיק אף בקללות שבמשנה תורה וכ"כ הרמב"ם : בפסיקתא וכו' כתב ב"י דעיקר הוא שב דנחמת' כו"ע ארק"ש דהיינו שוש אשי' לאתם נצבים ותרתי דתיובתא היינו דרשו במנחה דצום גדליה ובשבת שבין ר"ה לי"כ מפטירין לעולם שובה בין כשר"ה בב"ג בין כשר"ה בה"ז וכך המנהג : ומ"ש בפסיקתא דבשאר ימות השנה מפטירין מענין הפרשיות דומה בדומה כת' במרדכי בפ' בני העיר דכשקורין שני סדרות מפטיר לעולם באחרונה חוץ מאחרי מות וקדושים שמפטירין הלא כבני כושיים שהיא הפטרת אחרי מות שהיא הראשונה וכ"כ במנהגים ובהגהת ש"ע וכך נוהגים ודלא כבעל הלבוש שכתב דטעות נפל בספרי המרדכי ובספרי המנהגים כי מי יש לו לדבר הזה לשנות מנהג אבותינו ולהטעות הספרים על פי אומד הדעת כשלא מלא היפך זה בספרי הקדמונים שבידינו :

פרשת האזינו מחלקין פרשיותיו כדרך שהיו מחלקין אותם דמקדש וכו' כתב רב פלטוי סי' הזי"ו לך כו' בפ' בתרא דר"ה (לא.) [א] במוספי דשבת מה היו אומרים אמר רב חנן בר רבא אמר רב הזי"ו לך ואמר רב חנן בר רבא אמר רב כדרך שחולקין כאן חלוקין בבה"כ ופירש"י כדרך שחולקין פירקי השירה הואת כאן כך קוראין אותה ו' הקוראין בס"ת והז' קורא מן השירה ולהלן וכמו שפי' רבינו בשם רב פלטוי כ"כ הרי"ף והרא"ש בפרק י"ג מהל' תפילין וכן פשט המנהג ולא כדברי רש"י והתוס' שכתבו לך לולי כי ידין ולא כמ"ש במ"ס שהוי"ו היינו ויסמן כתב המרדכי שם כתב האלפסי שבמנחה בשבת וביום ב' וה' קורין הז"י ובשבת מוסיפין ולך ואנו אין מנהגינו אלא בשבת הזי"ו לך עכ"ל והמנהג היום כדברי האלפסי (א) : וכתב הרמב"ם ולמה פוסקין בעניינו' אלו מפני שהן תוכחו' כדי שיחזרו העם בתשובה : ומ"ש רבינו ובבה"כ קורא הז' עד סוף הסדר כלו' שבמקדש לא היו קורין אלא השירה לבד והיו מחלקין אותם לו' חלקים כנגד ימי השבוע ובבה"כ שאנו צריכין לקרות ז' הו' קורין השירה ע"פ אותם החלקים והז' קורא מסוף השירה עד סוף הסדר :

קללות שבת"כ אין מפסיקין בהם וכו' משנ' בפ' בני העיר (לא.): ומ"ש הלכך מתחיל בפסוק שלפניהם וכו' ברייתא שם וכתב ה"ר מנוח (ג) דפסוק אחד לאו דוקא דהא אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים : ומ"ש אבל קללות שבמשנה תורה יכולין להפסיק בהן גז"ש ומפרש טעמא משום דהללו בלשון רבים ומפי הגבורה והללו בל' יחיד ומשה מפי עצמו אמרן וכתב הרמב"ם וכבר נהגו העם שלא להפסיק גם בשל משנה תורה אלא אחד קורא אותם וכן נהגו העולם : ח' פסוקים אחרונים שבתורה אין מפסיקין בהם וכו' בפרק הקומץ רבה (ל.) ח' פסוקים אחרונים שבתורה יחיד קורא אותם בב"ה וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בפ' הקורא עומד ופירש"י אדם א' קורא ואין מפסיק בינתים כדי לעמוד אחר ולקרות וכ"פ הרא"ש בשם ר"ח אבל מל' הרמב"ם נרא' שמפרש דקורין אות' בפחות מי' שהרי כתב בפי"ג מהל' תפלה ח' פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותם בבה"כ בפחות מי' אע"פ שהכל תורה הוא ומשה מפי הגבורה אמרה הואיל ומשמע אחר מיתת משה הרי נשתנו ולפיכך מותר ליחיד לקרות אותן (ד) : שבע

דרכי משה

תכח (א) ואין אנו נוהגין כן אלא כדברי המרדכי : (ב) והבחיי פירש בו ט"א שרומזים שהזיו והתפארת של תורה היא לישראל : (ג) בשם המרדכי והר"ן : (ד) ובמרדכי ה"ק דג"ד ע"א י"מ דיחיד ר"ל ת"ח צריך לקרות דת"ח נקרא יחיד ע"ל סי' קל"ט שאין קורין לתוכחה שום אדם אלא מי שירצה : (ה) במרדכי פ' בני העיר ע"א וע"ב בשבת שיש בו פרשיות סמוכות לעולם המפטיר מפטיר באחרונה וראבי"ה כתב מפטירין בפרשה ראשונה ובמנהגים כתוב כל פרשיות סמוכות מפטירין באחרונה חוץ מא"מ וקדושים שמפטירין הלא כבני כושיים שהיא הפטורת א"מ מפני שהפטרה שניה מדברת בתועבות ירושלים עכ"ל וכ"ה במנהגים שלנו ומשמע מדברי המרדכי שהפטרת אחרי מות היא הלא כבני

דרישה

סי' תכח [א] ב"י הביא גמרא פרק בתרא דר"ה במוספי שבת מה היו אומרים רב חנן אמר הזי"ו לך לאו דוקא בשבת אלא ר"ל במוספים של אותה שבוע שהיו עושין מעמדות והיו מתפללין בכל יום מוסף וגם נעילה וכן משמע מפ' כ"ב שהביא ב"י וכן מדברי רבינו : מ"ש ב"י ז"ל ומנהג זה יפה ממנהג הראשון דלמנהג הראשון לא איירי בפסיקתא אלא כשחל ר"ה בב"ג דוקא ולמנהג זה איירי בכל השנים אין לפרש דה"ק דלמנהג השני משלימים תרתי דתיובתא ולעולם מדא בשבת שובה ודרשו בצום גדליה משא"כ למנהג הראשון דמפטירין דרשו בין ר"ה לי"כ דהא התוספות כתבו בפרק בני העיר כמנהג הראשון ואפילו הכי כתבו דמפטירין בב"ג דרשו ול"ל דב"י ה"ק מדדחי רבינו מנהג שני וכתב דסימן דפסיקתא מוכח כמנהג הראשון ע"כ צ"ל דסובר רבינו דתרתי דתיובתא דקאמר בפסיקתא הוא דוקא בשבת משא"כ למנהג שני דהוי מדא בשבת ואם כן לפי מנהג הראשון לא איירי בפסיקתא אלא כשחל ר"ה בב"ג דוקא אבל למנהג שני דפרשי דתיובתא דקאמר הוי מדא בשבת ומדא בחול מיירי בפסיקתא בכל השנים ולכן כתב דיפה מנהג שני ממנהג הראשון :

פרישה

ב' ימים מהדש העיבור יש כ"ט ויום הל' ע"כ הסי' הוא דס"ו : (ו) הילכך מתחילין בפסוק שלפניהם כו' הטעם שאין מפסיקין בקללות מפורש בפ' בני העיר אמר ר"ל לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות אלא היכא עביד תנא כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק שלפניהם וכשהוא מסיים מסיים בפסוק שלאחריהם וזהו שכתב רבינו ל' הילכך ר"ל כיון דאין מפסיקין בקללות מטעם דאין מברכין על הקללות לכך צריך להתחיל פסוק שלפניהם ומסיים בפסוק שלאחריהם והוא ע"פ הגמ' שהבאתי וכתב הר"ן דף שס"ט ע"ב פסוק א' ל"ד דהא אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים ואין מפטירין בפ' פחות מג' ולא אמר אלא שצריך להתחיל לפני התוכחה לקרות ולסיים ג"כ אח"כ ומיהו ג"פ בעינן : והטעם איתא שם בגמ' משום דאין אומרים ברכה על הפורענות כמ"ש וכתב רש"י והר"ן אע"ג דאמרינן חייב אדם לברך על הרעה לא דמיא להכא הכא כעין הודאות הצדקת דין הוא ולא"ה בלא יברך על הרעה המתרגשות אבל הכא אפשר למיקרי כולהון כסדרן : (ז) יכולין להפסיק בהן פי' לפי שהן בל' יחיד ומשה מפי עצמו אמרן גמרא ופירש"י שהרי במשנה תורה כתיב ידבק יו' בך ישלח יו' בך. יסלח יו' בך. אבל מה שכתב משה מפי הגבורה אמרן שהרי אמרן בלשון ממשלה ונתתי והשלכתי מי שיכולת בידו לעשות כך. וכתב הרמב"ם וכבר נהגו העם שלא להפסיק גם בשל משנה תורה אלא א' קורא אותם וכן נהגו העולם ב"י : (ח) ח' פסוקים יחיד קורא אותם וכן [illegible] כתב דיחיד ר"ל ת"ח דת"ח נקרא יחיד והוא צריך להתחיל : (ט) אין מפסיקין בהן כו' עיין [illegible] ופ' הקומץ רבה מפרש הטעם משום [illegible] שלא יקראום אלא אחד ע"כ [illegible] שהיה יורד בדמעות היה כותבם אבל לא היה מוליכם מפיו ולא כמו שפי' הרמ"ש בפ' זולת כנכרם : (י) ותרתי דתיובתא [illegible] ראשון שובה גם בשל משנה [illegible] וכל

חדושי הגהות

תכח א ניסן אגה"ז אייר אבד"ו סיון אגד"ו תמוז בדה"ז אב בדג"ז אלול אגה"ז תשרי בגה"ז מרחשון אגד"ו כסליו אגה"ז טבת בגדה"ז שבט בגדה"ו אדר ראשון אגדה"ז אדר' שני אגה"ז כצ"ל : לענ"ד

תלתא דפורענותא דש"ח דברי ירמיהו לפ' פנחס שמעו דבר י"י לראשי המטות חזון לאלה הדברים בשבת שלפני ט"ב. שבע דנחמתא נו"ע ארק"ש נחמו לואתחנן ותאמר ציון לעקב עניה סוערה לראה אנכי לשופטים רני עקרה לכי תצא קומי אורי לכי תבא שוש אשיש לאתם נצבים וכשחל ר"ה בב"ג שוילך בין ר"ה לצום כפור מפטירין דרשו בין ר"ה לי"ה ובין צום כפור לסוכות שובה להאזינו אבל כשר"ה בה"ז שהאזינו קודם צום כפור מפטירין בו שובה ויש נוהגין כשר"ה בב"ג מפטירין בין ר"ה לצום כפור שובה ובין צום כפור לסוכות וידבר דוד וסימן דפסיקתא מוכח כמנהג הראשון (ו) דקאמר תרתי דתיובתא:

שבע דנחמתא עם תרתי דתיובתא סימן נו"ע אר"ק שד"ש וכתבו התוס' בפרק בני העיר (לא:) שי"מ שד"ש שובה דרשו שוש אשיש והם דחו דבריו והעלו דשוש אשיש בראשיתו ושובה באחריתו וכן הוא סברת רבינו: **וכשחל** ר"ה בד"ג ובין צום כפור לסוכות שובה להאזינו אף ע"פ שעבר י"ה כבר כתב המרדכי בפ' בני העיר דשפיר מפטירין שובה משום דיפה צעקה לאדם קודם גז"ד ואחר גז"ד (כדאית' ר"ה טז.): **ומ"ש** ויש נוהגים כשר"ה בד"ג וכו' וכי' דפסיקת' מוכח כמנהג הראשון כלומר דאע"ג דלמנהג ראשון נמי כשחל ר"ה בה"ז שאין בין ר"ה לסוכות כ"א שבת אחד מפטירין שובה ואין אומר דרשו מ"מ כיון דכשחל בד"ג אומרים תרתי דתיובתא מיקיימי שפיר דברי הפסיקתא באותם שנים אבל למנהגם זה שאפילו כשחל בד"ג אין מפטירין דרשו כלל לא מיקיימי דברי הפסיקתא כלל וגם הרד"א דחה מנהג זה ולי נראה מנהג זה עיקר דלעולם בשבת שבין ראש השנה ויום הכיפורים מפטירין שובה שהרי הפוסקים קורין לשבת זה שבת שובה וגם הרמב"ם כתב בפי"ג מהלכות תפלה דשבת שבין ר"ה לי"ה מפטירין שובה ולא חילק בין כשר"ה בד"ג לכשר"ה בה"ז: ב"ה וכ"כ ר"י בנ"ב לעולם שבת שבתוך ימי תשובה מפטירין שובה ישראל עכ"ל: ולהשלים תרתי דתיובתא יאמר דרשו בצום גדליה וכמ"ש התוס' (שם) והמרדכי בפרק בני העיר ויפה כח מנהג זה מכח מנהג הראשון דלמנהג ראשון לא איירי פסיקתא אלא כשחל ר"ה בד"ג דוקא ולמנהג זה איירי בכל השנים:

לוחות העיבור

חשבון התקופות שנת החמה הוא שס"ה ימים ורביע יום והעושה מהם מחזורים של י"ט שנים יעלה בידו למחזור מותר על חשבון הלבנה שעה א' ותפ"ח הלקים שקודמת המה ללבנה הלכך הרוצה לידע חשבון התקופות יעשה מהשנים שעברו מבריאת עולם מחזורים של י"ט י"ט שנים ויחשוב לכל מחזור שעה ותפ"ח ויצרף מה שיעלה בידו מכולם ואם ירצה לדעת תקופת ניסן של ראש המחזור יסיר מחשבונו ז"ט תרמ"ב פי' ז' ימים ט' שעות תרמ"ב חלקים ומה שיוותר בידו יתן על מולד ניסן ובמקום שיכלה חשבונו שם היא התקופה ואם ירצה לדעת תקופת תשרי של ראש המחזור יסיר מהשבונו י' כ"א ר"ד פי' י' ימים כ"א שעות ר"ד חלקים ומה שיוותר בידו יתן על מולד תשרי ובמקום שיכלה חשבונו שם היא התקופה ואם ירצה לידע התקופה של השנה שעומד בה שהיא כך וכך במחזור יקח לכל מחזורים השלימים שעה ותפ"ח לכל מחזור ולשנים הגמורות שנכנסו במחזור י' כ"א ר"ד לכל שנה ויקבץ הכל ויסיר מהן ז"ט תרמ"ב ומה שיוותר בידו ויעשה ממנו חשבון של הדשי הלבנה שהוא כ"ט י"ב תשצ"ג והנשאר שלא עלה לכ"ט י"ב תשצ"ג יתן על מולד ניסן של אותה שנה ובמקום שיכלה החשבון שם היא התקופה ואם ירצה לידע תקופת תמוז יקח בי"ז שב"א ויצרף אותו עם המותר שלא עלה לחשבון כ"ט י"ב תשצ"ג ויתן אותו על מולד ר"ה תמוז ולתקופת תשרי יקח ה"י תרמ"ב ויצרף עם השאר שלא עלה לכ"ט י"ב תשצ"ג ויתן הכל על מולד ר"ח תשרי ולתקופת טבת יקח ח"ג תתקס"ג ויצרף אותו עם המותר שלא עלה לחשבון כ"ט י"ב תשצ"ג ויתן אותו על ר"ח טבת:

דרך אחרת לתקופת השנים שנכנסו לתוך המחזור לשנה ראשונה יקח י' כ"א ר"ד ויצרף עם המותר של שעה ותפ"ח של כל מחזור אחר שהסיר ממנו ז"ט תרמ"ב ויתן אותו על מולד ר"ח ניסן ב ולשנייה יקח כ"א ח' ת"ח ולשלישית ג"ב תשצ"ט ולד' י"ד ימים כ"ג חלקים ולחמישית כ"ד כ"א רכ"ז ולו' ז"ח תשי"ח ולז' יב"ז תתקנ"ב ולח' כ"ח ימים מ"ו חלקים ולט' ט"ח תתקל"ז ולי' כ"ב תשמ"א ולי"א אי"ד קנ"ב ולי"ב י"א שנ"ב ולי"ג כנ"ח תתק"מ ולי"ד ד"ו תתצ"א ולט"ו ט"ו י"ד קע"ה ולט"ז כ"א י"א שפ"ט ולי"ז ז"ח תת"ע ולי"ח י"ח י"ו תתרע"ד ולי"ט שעה ותפ"ה כל תקופה נמשכת מחבירתה שבע שעות ומחצה כי כל התקופות צ"א וז' שעות ומחצה וצ"א הם שביעיות נמצא שאינה נמשכת על שלפניה אלא ז' שעות ומחצה לכן היודע תקופה אחת ומבקש לידע השנייה של אחריה יתן עליה ז' שעות ומחצה ושם היא השנייה: תקופת ניסן לעולם אינה נופלת אלא בתחלת היום או הלילה או בחצי היום או הלילה ושל תמוז לעולם אינה נופלת אלא בז' שעות ומחצה או תשעה ומחצה ביום או בלילה ושל תשרי לעולם אינה נופלת אלא בט' שעות או בג' ביום או בלילה ושל טבת לעולם אינה נופלת אלא בי' ומחצה או בד' ומחצה ביום או בלילה:

דרכי משה

כבני כושיים וא"כ אף כשהם חלוקים אחרי וקדושים מפטירין הלא כבני לאחרי ותשפוט שפוט לקדושים וכ"ה במנהגים שלנו שכתוב בחומשים להיפך: (ו) וכ"כ אבודרהם המנהג זה עיקר אבל ב"י כתב דהמנהג השני עיקר דלעולם אמרינן שובה בשבת שבין ר"ה לי"ה וכן אנו נוהגין כתב המרדכי פ' בני העיר שאלתי לרבותי שבת של חתן שאירע בד' פרשיות במה מפטירין והשיבו דמפטירין בשל פ' וכן כשאירע חתונה בשבתות של סי' דש"ח נו"ע ארק"ש או בשבת של ר"ח או בשל מחרת החודש אין דוחין אותן משום החונה כי אלו הפטרות מוזכרות בתלמוד והפטרת חתן אינה מוזכרת אלא היא לשמחה בעלמא עכ"ל וכ"ה במ"ק הל' ט"ב שאין דוחין הפטורות אלא מחמת שום דבר וכ"כ במנהגים שלנו שאנו נגררים בתרייהו וכתב עוד שאין הפטורת שוש אשיש דוחה שירה והפטורת חנוכה אבל מלבד אלו דוחה כל הפטורות וכתב בווי"ן נוהגים שאע"פ שאינו דוחה הפטורות אלו מ"מ קורין ג"כ שוש אשיש עד אלהיך ובת"ה סי' כ"ז דאין לנהוג כן לדלג מנביא לנביא ולא מפטירין בשל חתן כלל מיהו אין למדות במקום שנהגו כך וכ"כ בפסקיו סימן צ"ד מיהו כתב שם דאם ב' ההפטרות בספר אחד אין נוהגים כמנהג ווי"ן עכ"ל וע"ל ס"ס תכ"ה דאין לחוש לדילוג זה ור"ח שחל להיות בהפטורת של סימנים אלו ע"ל סימן תכ"ה:

חדושי הגהות

לענ"ד: ב ולשנייה יקח כ"א י"ח ת"ה ולשלישית יקח ג' ב' תתצ"ט ולרביעית י"ד ימים כ' חלקים ולחמישית כ"ד כ"א כ"ז ולששית ו' וה' תשי"ח ולשביעית י"ז ב' תתקכ"ב ולשמינית כ"ח ימים מ"ו חלקים ולתשיעית ט' ח' תקל"ז ולעשירית כ' ה' תשמ"א ולאחד עשר א' י"ד קנ"ב ולי"ב י"א שנ"ו ולי"ג כ"ג ח' תק"ס ולי"ד ד' ט"ז תתרנ"א ולט"ו ט"ו י"ד קע"ה ולט"ז כ"ו י"א שע"ט ולי"ז ז' י"ט תת"ע ולי"ח י"ח ט"ז תתע"ד ולי"ט שעה ותפ"ח חלקים כצ"ל:

לוחות העיבור

שער השנים הפשוטות							אלה מועדי יי מקראי קודש אשר תקראו אותם במועדם	שער השנים המעוברות						
בה	בש	גכ	הכ	הש	זח	זש		בה	בש	גכ	הח	הש	זח	זש
ב	ב	ג	ה	ה	ז	ז	ר"ח וסוכות ושמיני עצרת	ב	ב	ג	ה	ה	ז	ז
ד	ד	ה	נדחה ליום א	נדחה ליום א	ב	ב	צום גדליה	ד	ד	ה	א	א	ב	ב
ד	ד	ה	ז	ז	ב	ב	צום כפור	ד	ד	ה	ז	ז	ב	ב
א	א	ב	ד	ד	ו	ו	הושענא רבה	א	א	ב	ד	ד	ו	ו
גד	גד	דה	וז	וז	אב	אב	מרחשון	גד	גד	דה	וז	וז	אב	אב
ה	הו	ו	א	אב	ג	גד	כסליו	ה	הו	ו	א	אב	ג	גד
א	ב	ב	ד	ה	ו	ז	חנוכה	א	ב	ב	ד	ה	ו	ז
ו	זא	זא	בג	גד	ד	הו	טבת כ"ט יום	ו	זא	זא	ב	גד	ד	הו
א	ג	ג	ה	ו	ו	א	צום העשירי	א	ג	ג	ד	ו	ו	א
ז	ב	ב	ד	ה	ה	ז	שבט ל' יום	ז	ב	ב	ג	ה	ה	ז
כט בשבט	כז בשבט	כז בשבט	כה בשבט	ר"ח אדר	ר"ח אדר	כט בשבט	פרשת שקלים	כז לאדר ראשון	כה לאדר ראשון	כה לאדר ראשון	ר"ח לאדר שני	כט לאדר ראשון	כט לאדר ראשון	כז לאדר ראשון
אב	גד	גד	הו	וז	וז	אב	אדר ראשון	אב	גד	גד	דה	וז	וז	אב
בו	דד	דד	וביו	זטו	זטו	בו	הפסקות	דד	וביו	וביו	זטו	בו	בו	דד
יג לאדר	יא לאדר	יא לאדר	ט לאדר	ח לאדר	ח לאדר	יג לאדר	זכור	יא לאדר שני	ט לאדר שני	ט לאדר שני	ה לאדר שני	יג לאדר שני	יג לאדר שני	יא לאדר שני
מוקדם ליום ה	ב	ב	ד	ה	ה	מוקדם ליום ה	צום אסתר	ב	ד	ד	ה	מוקדם ליום ה	מוקדם ליום ה	ב
א	ג	ג	ה	ו	ו	א	פורים	ג	ה	ה	ו	א	א	ג
							אדר שני כ"ט יום	גד	הו	הו	וז	אב	אב	גד
כו לאדר	כה לאדר	כה לאדר	ר"ח ניסן	כט לאדר	כט לאדר	כז לאדר	פרשת החודש	כה לאדר שני	ר"ח ניסן	ר"ח ניסן	כט לאדר שני	כו לאדר שני	כו לאדר שני	כה לאדר שני
ג	ה	ה	ז	א	א	ג	ניסן שלשים יום ופסח	ה	ז	ז	א	ג	ג	ה
דה	וז	וז	אב	בג	בג	דה	אייר כ"ט יום	וז	אב	אב	בג	דה	דה	וז
ו	א	א	ג	ד	ד	ו	סיון ל' יום	א	ג	ג	ד	ו	ו	א
ד	ו	ו	א	ב	ב	ד	שבועות	ו	א	א	ב	ד	ד	ו
זא	בג	בג	דה	הו	הו	זא	תמוז כ"ט יום	בג	דה	דה	הו	זא	זא	בג
ג	ה	ה	נדחה ליום א	א	א	ג	צום שבעה עשר בתמוז ותשעה באב	ה	א	א	א	ג	ג	ה
ב	ד	ד	ו	ז	ז	ב	אב ל' יום	ד	ו	ו	ז	ב	ב	ד
גד	הו	הו	זא	אב	אב	גד	אלול כ"ט יום	הו	זא	זא	אב	גד	גד	הו
חוקת ובלק			חוקת ובלק נצבים וילך	ויקהל ופקודי חוקת ובלק נצבים וילך	חוקת ובלק נצבים וילך	חוקת ובלק	כל הסדרים המתחברים מחוברים זולתי אלו כל הסדרים המתחברים נפרדים זולתי אלו	חוקת ובלק מטות ומסעי נצבים וילך	מטות ומסעי	מטות ומסעי		נצבים וילך	מטות ומסעי נצבים וילך	חוקת ובלק מטות ומסעי נצבים וילך

לוחות העיבור

א	פ	הכ	זש	בש	הכ	זש	גכ	זח	בש	הכ	זש	בש	הכ	בח
ב	פ	בח	הכ	זח	בש	הכ	זש	גכ	זח	בש	הכ	זש	בש	הכ
ג	מ	הש	בח	גכ	זח	בש	הש	זש	גכ	זח	בח	הח	זש	בש
ד	פ	הכ	זש	בש	הכ	בח	הכ	זש	בש	הכ	זש	גכ	זח	בש
ה	פ	בש	הכ	זש	בש	הכ	בח	הכ	זש	בש	הכ	זש	גכ	זח
ו	מ	זח	בח	הח	זש	בש	הש	חב	הח	זח	בש	הש	זש	גכ
ז	פ	הכ	זש	גכ	זח	בש	הכ	זש	גכ	הש	בח	הכ	זש	בש
ח	מ	בש	הש	זש	גכ	זח	בח	הח	זש	גכ	הש	בח	הח	זח
ט	פ	בח	הכ	זש	בש	הכ	זש	גכ	זח	בש	הכ	זש	גכ	הש
י	פ	הש	בח	הכ	זש	בש	הכ	זש	גכ	זח	בש	הכ	זש	גכ
יא	מ	גכ	הש	בח	הח	זח	בש	הש	זש	נכ	זח	גח	הח	זש
יב	פ	בש	הכ	זש	גכ	הש	בח	הכ	זש	בש	הכ	זש	גכ	זש
יג	פ	זח	בש	הכ	זש	גכ	הש	בה	הכ	זש	בש	הכ	זש	הכ
יד	מ	גכ	זח	בש	הש	זש	גכ	הש	בח	הח	זח	בש	הש	בח
טו	פ	בש	הכ	בח	הכ	זש	בש	הכ	זש	גכ	הש	בח	הכ	זש
טז	פ	זש	בש	הכ	בח	הכ	זח	בש	הכ	זש	גכ	חש	בח	הכ
יז	מ	הח	זח	בש	הש	בח	גכ	זח	בש	הש	זש	גכ	הש	בח
יח	פ	גכ	הש	בש	הכ	זש	בש	הכ	בח	הכ	זח	בש	הכ	זש
יט	מ	זש	גכ	זח	בח	הח	זש	בש	הש	בח	גכ	זח	בש	הש

מנין שנות המחזור

פשוטות ומעוברות

מנין המחזורים	רסז	רפ	רצג	שו
מנין השנים	ה נה	ה שב	ה תקמט	ה תשצו
מנין המחזורים	רסח	רפא	רצד	שז
מנין השנים	ה עד	ה שכא	ה תקסח	ה תתטו
מנין המחזורים	רסט	רפב	רצה	שח
מנין השנים	ה צג	ה שמ	ה תקפז	ה תתלד
מנין המחזורים	רע	רפג	רצו	שט
מנין השנים	ה קיב	ה שנט	ה תרו	ה תתנג
מנין המחזורים	רעא	רפד	רצז	שי
מנין השנים	ה קלא	ה שעח	ה תרכה	ה תתעב
מנין המחזורים	רעב	רפה	רצח	שיא
מנין השנים	ה קנ	ה שצג	ה תרמד	התתצא
מנין המחזורים	רעג	רפו	רצט	שיב
מנין השנים	ה קסט	ה תיו	ה תרסג	ה תתקי
מנין המחזורים	רעד	רפז	ש	שיג
מנין השנים	ה קפח	ה תלה	ה תרפב	ה תתקכט
מנין המחזורים	רעה	רפח	שא	שיד
מנין השנים	ה רז	ה תנד	ה תשא	ה תתקמח
מנין המחזורים	רעו	רפט	שב	שטו
מנין השנים	ה רכו	ה תעג	ה תשכ	ה תתקסז
מנין המחזורים	רעז	רצ	שג	שטז
מנין השנים	ה רמה	ה תצב	ה תשלט	התתקפו
מנין המחזורים	רעח	רצא	שד	שיז
מנין השנים	ה רסד	ה תקיא	ה תשנח	ו ה
מנין המחזורים	רעט	רצב	שה	שיח
מנין השנים	ה רפג	ה תקל	ה תשעז	ו כד

בלוח הראשון יש קביעות של כל שנה ושנה משנת חמשת אלפים ונ"ה שהוא תחלת מחזור רס"ז עד תשלום ו' אלפים שנה כל מחזור בשורה אחת וכל י"ט קביעות שורה כמנין שני המחזור ותחת כל מחזור כמה מונין לבריאת עולם בתחלתו (י) וכל המחזורים הכתובים בשורה א' קביעתן שוה פירו' ב"ש שר"ה ביום ב' ומרחשון וכסליו שלמים ופי' ב"ח שר"ה ביום ב' ומרחשון וכסליו חסרים ופירוש ג"כ שר"ה ביום ג' ומרחשון וכסליו כסדרן מרחשון חסר וכסליו מלא וכן כול' האות ראשונה שבכל סימן מורה על קביעות ר"ה והאות השנייה מורה על מרחשון וכסליו אם שלמים או חסרים או כסדרן המעיין בלוחות אלו צריך לידע באיזה מחזור עומד וכמה שנים שנכנסו וימנה בלוח הראשון מראש המחזור היא בשורה של מנין שני המחזורים כמנין שני' שנכנסו בו ובמקום שכלה מניינו הוא סי' שנתו וגם צריך לידע אם השנה פשוטה או מעוברת ואחר שידע סי' שנתו אם ב"ש או ב"ח או א' מהסימנים האחרים יעיין בלוח השני באיזה מקום ימצא. אותו הסי' אם שנתו פשוטה יעיין בז' שערי הפשוטו' ואם היא מעובר' יעיין בז' שערי המעוברות ושער שתחת הסי' של שנתו הוא נוהג' אותו השנה ובה ימצא כל ענין השנה ראשי חדשים ומועדים ותעניותיה ופרשיותיה וסדריה הכסדרי' והנלמדים מי שלא ידע באי זה מחזור הוא ולא בכמה במחזור אם הוא יודע כמה מונין למנין בריאת עולם יעיין בלוח הראשון תחת אי זה מחזור תמצ' מנין הסמוך למניינו בתוך י"ט לפניו וידע שבלותו מחזור הוא והמנין שבין ראש המחזור למנין של בריאת עולם הם השנים שעברו מתחלת מחזור עד שנת מניינו ובמקום שיכלה מניינו הוא סי' שנתו והדמיון בזה רצונו לידע שנת חמשת אלפים ומאה לבריא' עולם באיזה מחזור הוא וכמה הוא והנה מ..נו המחזור שמניינו כמוך לזה המנין בי"ט מלפניו כי הוא המחזור רס"ט שתחלתו חמשת אלפים וצ"ג וכמה יש בו חשבון זה לחמשת אלפים ומאה ושבע שנים הנה נתברר לנו ששנת חמשת אלפים ומאה היא שנה שמינית למחזור רס"ט וכן כל כיוצא בזה :

דרישה

(י) וכל המחזורים הכתובים בשורה א' קביעתן שוה פי' כגון בשורה ראשונה שכתוב בה רס"ז ר"פ רצ"ג ש"ו שכל א' מרוחק מחבירו י"ג מחזורים כל אחד וזה מורה להיות הקביעות של כל השנה כבתחלתם בשנה ראשונה ה"כ ובשניים ב"ש כו' וק"ל :

הלכות פסח

תכט (א) **תניא** [א] שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם הפסח שלשים יום הלכך שלשים יום קודם הפסח חל עליו חובת ביעור כאשר אבאר : מצאתי כתוב מר"ח ניסן עד אחרי אסרו חג אין נופלין על פניהם לא ביום ולא בלילה ואין אומרים צדקתך צדק במנחה בשבת ואין מתענין (ב) ואין מספידין (ג) והכי איתא בפ"ק דמסכת סופרים מפני מה אין מתענין בניסן [ב] מפני שבאחד בניסן הוקם המשכן וי"ב נשיאים הקריבו קרבנם בי"ב יום וכל אחד עשה ביומו יו"ט (ד) ואין מתענין בו עד שיעבור ניסן

והבכורות

תכט תניא שואלין ודורשין וכו' בפ"ק דפסחים ויליף לה התם מדעמד משה רבינו ע"ה בפסח ראשון ודרש להן לישראל באריכות בהלכות פסח שני ולא היה צריך אז אלא לומר להן שאל יעשו פסח ותו לא אלמא דשואלין ודורשין ל' יום קודם הפסח וכך פי' התוס' ונראה מדברי הר"ן שמ"ש שואלין וכו' אין ר"ל שחייב לשאול ולדרוש אלא ר"ל שהשואל אז הוה שואל כענין אלא דבפסח עצמו חייב לדרוש וכדמשמע מדתנן ס"פ בני העיר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מצותן שיהו קורין אותן כ"א וא' בזמנו דבזמנו משמע במועד עצמו והכי משמע מדת"ר משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענייני של יום הלכות פסח בפסח כו' והיא מצוה בחיוב ותקנה שלא לעבור עליו ותימה לפי זה דאין מנהגינו לתפוס אותו לחיוב לדרוש במועד עצמו ותו קשה אדברי הר"ן דבסנהדרין פ"ק ופ' היו בודקין מבואר דחיוב גמור הוא לדרוש ל' יום קודם דקאמרינן מכדי מפוריא לפיסחא תלתין יומין ומפוריא דרשינן כו' ובכ"פ מעשר בהמה מבואר דבפורים עצמו דרשינן שאז מתחילין ל' יום ט"ו דאדר וי"ד דניסן ולפע"ד נראה עיקר דהא דתנן מצותן שיהו קורין אותן כ"א וא' בזמנו לאו למימרא שיהו דורשין במועד עצמו אלא ה"ק דאע"ג דכבר למד הרבה פעמים כל התורה והמצות מ"מ כשיגיע המועד חייב לשאול ולדרוש בהלכות כל מועד ומועד בזמנו להודיע חוקי האלהים ואת תורותיו. ופשיטא דצריך לדרוש שבת א' או ב' קודם המועד אלא דבפסח בעינן ל' יום כדנפקא לן מקרא ומ"ש בברייתא ה' פסח בפסח רצונו לומר סמוך לפסח וכן הלכות חג בחג וכו' סמוך לחג וסמוך לעצרת שואלין ודורשין בהלכותיהן וכי הא דאמרי' בר"ה חייב אדם לטהר עצמו ברגל פירושו ערב הרגל ולא ברגל עצמו כי לא על רחיצה נאמר אלא על טומאה כדהוכיח ר"י במרדכי פרק משקין ודכוותא הכא דקאמר ה' פסח בפסח לאו דוקא בפסח עצמו וה"א להדיא בספר הרוקח בסימן רמ"ד ויראה מדבריו דבחג ועצרת נמי דורשין ל' יום קודם וכן יראה מפירש"י פ"ק דסנהדרין דקאמר מר זוטרא חסידא כי הוו מכתפי ליה בשבתא דריגלא פירש"י שבת ששואלין בו בהלכות הרגל והיינו ל' יום קודם הרגל עכ"ל וכן פירש"י להדיא בפ"ק דסוכה בהא דתנן סוכה ישנה ב"ש פוסלין וכו' ונראה ודאי דאין זה מעיקר התקנה דאין זמן ל' יום אלא בפסח כדנפקא לן מקרא אלא שהיו נוהגין כן גם בשאר מועדים שלא לחלק אבל מעיקר הדין א"צ ל' יום אלא בפסח משום קרבן פסח שצריכין לבקר אחר קרבן מובחר יפה וטוב ומש"ה צריכין ל' יום משום ביקור מומין כדאיתא בפ"ק דע"ז ומצאתי למהרש"ל שכתב דביקור מומין לאו דוקא דד' ימים בעינן לביקור מומין כדאיתא בערכין ופ' מי שהיה טמא אלא שהזהיר עליהן שיהו יגיעין בדבר ל' יום מקודם כדי שיוכלו להשתדל אחר קרבן פסח שיהא נקי מכל מום אכן עיקר הביקור אינו אלא ד' ימים ומ"מ התוס' כתבו לשם דאף האידנא שאין לנו קרבן מ"מ שואלין ודורשין ל' יום קודם כו' עכ"ל ולפי זה נתיישב מנהגינו שאין אנו תופסין לחיוב ולדרוש בי"ט עצמו מיהו בתוס' פ"ק דמגילה מבואר דבי"ט אע"ג דדרשינן ל' יום לפניו אפ"ה דורשין בו ביום כדתניא וידבר משה את מועדי ה' וגו' וכן יראה מדרשת ר"א בריש פ"ב די"ט שדרש כל היום כולו בהלכות י"ט ותו איתא התם ברב הונא דאמר אני היום סמכוני באשישות כו' פירש"י י"ט הוא ודרשתי לרבים וחליתי מטורח הדרשה כו' ותו בפרק אין נדין אחי שקיא אמר אנא אפיקתיה לרב הונא מהיני לשילי ומשילי להיני כו' :

כתב ב"י דמאי דקאמר הלכות פסח בפסח כו' היינו לדרוש בטעמים שבעבורם נצטוינו במועד ההוא כו' אכן מלשון רש"י והר"ן מבואר שעל ההלכות והדינין השייכין למועד בזמנו קאמר וכן בעצרת שייכים דינים מיוחדים בהבאת שתי הלחם וקרבנותיו : כתוב במחזורים דעכשיו בגלות שאין לנו קרבנות סגי לדרוש בשבת שלפני הפסח ומ"מ מצוה לכ"א וא' לעסוק בהלכות הפסח כל ל' יום לפני הפסח ע"כ וכיוצא בזה במהרי"ל אבל לפי דברי התוס' בפ"ק דע"ז דלעיל צריך לדרוש ל' יום אף עכשיו שאין לנו קרבנות ואפשר לתת טעם למנהגינו דלאחר שגרם העון שנתפזרנו פיזור רב ודרים בכפרים ועיירות ובשבת הגדול באים אל קהילה במקום שיש רב דורש וגרים שם עד אחר המועד ע"כ לא נהגו לדרוש עד יתאספו בני הכפרים בשבת הגדול לזה נקרא שבת הגדול לחד טעמא לפי שמתקבצות קהילות גדולות לשמוע הלכות גדולות וכל זה תמצא בדברי האחרונים : **מ"ב** מר"ח ניסן וכו' כ"כ ברוקח בסי' רמ"ה והא דהתלמידים מתענין וכו' לא נמצא שם ואפשר מלאו כתוב משם גדול אחד ולכך לא כתבו ע"ש ספר הרוקח : **ה"ג** וה"א בפרק בתרא דמ"ס מפני מה אין מתענין אותן בניסן וכו' ור"ל אותן ג' ימים שרגילים לצום באדר וכן תענית אסתר ומרדכי וכן אחר ימי הפורים בכ"ב מפני מה אין מתענין אותן בניסן :

מפני שבאחד בניסן הוקם המשכן וכו' ואין מתענין בו עד שיעבור ניסן פי' כיון דיצא רובו בקדושה אין להתענות בו כלל כך פי' האחרונים וכן פי' ב"י ונראה כיון שיצא רובו בקדושה דאף אין מספידין בהן כיון שנקרא י"ט נהגו קדושה זו בכל הימים אף באותן שלא נקראו י"ט וכ"כ במהרי"ל בסתם ואין מתענין ואין מספידין בניסן ואע"ג דבמסכת סופרים לא קאמר דאין מספידין לאו למימרא דמותרין בהספד דודאי גם בהספד אסור עד שיעבור ניסן כדפי' אלא לפי דתחלה אמר ולמה אין מתענין אותן בניסן כו' לפיכך סיים בדבריו וקאמר ואין מתענין וכו' ולא הזכיר הספד דאף בי"ב יום שנקראו י"ט דפשיטא דאין מספידין בהן לא הזכיר במ"ס כי אם דאין מתענין כו' וכל זה שלא כפי' ב"י למ"ס אכן בפי' דברי הכותב אין אנו צריכים לכל זה דשפיר מביא ראיה ממ"ס לאין מספידין שהרי כתב מר"ח עד אחרי אסרו חג כו' כיון דמ"ס קיהיב טעמא על שאין מתענין כו' מפני שכ"א עשה ביומו י"ט מדקרי להו י"ט שמע מינה דאסור נמי בהספד באותן הימים ושלא כפי' ב"י גם מה שפי' ב"י דלמ"ס באחד בניסן הוקם המשכן ובי"ב ימים שאחריו הקריבו הנשיאים לא ידעתי מנין הוא לו לומר דמ"ס חולק אהא דתניא אותו היום נטל עשר עטרות וקרבנות נחשון היו בר"ח אלא נראה ודאי דגם מ"ס סובר כן : **ומ"ש** דבאחד בניסן הוקם המשכן אינו טעם על שלא יתענו בו דבלאו הכי אין מתענין בו כיון שהוא י"ט שהקריב בו נחשון וגם הוא ר"ח אלא בא להכריח שהקרבת נשיאים היה באותו זמן שהרי באחד בניסן הוקם המשכן ואז מיד הקריבו קרבנם בי"ב יום כמפורש בכתוב בסדר נשא ותו דבפ"ב דתענית (דף י"ז) פריך תלמודא כה"ג ההא דתניא מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה אתוקם תמידא דלא למיספד בהון למה לי מריש ירחא לימא מתרי בניסן ור"ח גופיה י"ט הוא אמר רבא לא נצרכא אלא ליום שלפניו וכו' ובירושלמי לשם מתרץ קושיא זו לא בא אלא למנות ימים שנעשו בהם נסים לישראל והני תרתי שינויי דתלמודא דידן ודירושלמי איכא לשנויי הכא דלא איצטריך ליה לומר בא' בניסן הוקם המשכן אלא לאסור יום שלפניו א"נ למנות ימים שנעשה בהם נסים לישראל אבל העיקר כדפרישית תחלה : **ואיכא** להקשות בהא דקאמר עד אחרי אסרו חג דאלמא דמאסרו חג ואילך נופלין וא"כ איך מייתי ראיה ממ"ס הא מ"ס אוסר להתענות כל חודש ניסן ואפשר דהכל נמשך לאין מספידין וה"ק מר"ח עד אחרי אסרו חג עושין י"ט בכל דבר דאף אין מספידין ומנ"ל כ"כ קדושה ומייתי ראייה ממ"ס דמדקאמר וכל אחד עשה ביומו י"ט אלמא דאסור אף בהספד באותן ימים עד אחר אסרו חג אבל בתענית ולדקתך ונפילת אפים מודה דכל החודש אסור כמ"ש במ"ס אכן במהרי"ל כתב דבמגנצ"א ובווירמש"א אומרים תחנה

מיד

תכט תניא שואלין בהלכות פסח קודם פסח ל' יום בפ"ק דפסחים (ו:) וא"ת והא תניא בפ' בני העיר (לב:) משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג וי"ל דהא דתניא שואלין ודורשין קודם הפסח ל' יום לאו למימרא דאנו מחוייבים לשאול ולדרוש בהלכות הפסח אלא משום דקי"ל בעלמא בשני תלמידים ששואלין א' שואל כענין וא' שלא כענין נזקקין לשואל כענין אתא לאשמועי' דכל ששואל בהלכות הפסח ל' יום קודם לפסח חשיב שואל כענין וכן פירש הר"ן. ועי"ל דדיני פסח עכ"פ צריך להודיעם לעם קודם לפסח ל' יום כדי שיהי' להם שהות רב להתעסק בטחינת החטים ואפיית מצה והגעלת כלים וביעור חמץ דאילו בפסח לית להו תקנתא אי לא עבדו להו כהלכתייהו מקמי הכי משא"כ בשאר מועדים דבעצרת ליכא דינים יותר מבשאר יו"ט ובסוכות אע"ג דאיכא מצות סוכה ולולב א"צ ללמוד בהם כל כך דינים דאפי' סוכת גנב"ך ורקב"ש כשרה ובדפנות סגי בשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ולולבים ואתרוגים רובם כשרים ועוד שאין טרחת סוכה ולולב מרובה ודיין להתעסק בהם בערב החג ומש"ה לא בעי לשאול ולדרוש בהלכותיו כל כך זמן קודם והא דתניא ששואלין בהלכות פסח בפסח והלכות חג בחג היינו לדרוש בטעמים שבעבורם נצטוינו במועד ההוא וג"כ לדרוש בדברים שאסור ומותר לעשות בי"ט ותדע דדומיא דעצרת קתני שאין בו הלכות אחרות אלא אלו וכן שואלין בפסח וחג לא קאמר אלא על הלכות אלו אבל שאר הלכות קודם לכן שואלין ודורשין בהם קודם לפסח ל' יום ובסוכות יום או יומים. ועוד י"ל דבפ"ק דע"ז (ה:) אמרינן דטעמא דבעינן קודם לפסח ל' יום מפני הקרבן כדי לבודקו ממומין כלומר שכל ישראל חייבין להקריב קרבן לחג זה צריכין ל' יום לדרוש להם בהלכות הפסח כדי שיהא שהות לכולם ליקח להם קרבנות בדוקים ממומין ואע"ג דהשתא בעונותינו אין לנו קרבן כיון דבזמן שהיה קרבן התקינו שיהו דורשין ל' יום קודם תקנה לא זזה ממקומה (א) : **הלכך** ל' יום קודם הפסח חל עליו חובת ביעור בפ"ק דפסחים (שם) המפרש והיוצא בשיירא קודם ל' יום אין זקוק לבער תוך ל' יום זקוק לבער הני ל' יום מאי עבידתייהו כדתניא שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם לפסח ל' יום :

מצאתי כתוב מר"ח ניסן עד אחר אסרו חג אין נופלים על פניהם וכו' כ"כ ברוקח סימן רמ"ה : **ומ"ש** לא ביום ולא בלילה הוא ע"פ מנהג קצת מקומות שנופלים על פניה' בלילות כמ"ש רבינו בסי' רל"ו :

והכי איתא בפ"ק דמסכת סופרים טעות סופר יש כאן דלא בפ"ק הוא אלא בפירקא בתרא וז"ל מפסיקין לפורים כמנהג רבותינו שבמערב להתענות ימי צום מרדכי ואסתר כרודות ולאחר פורים שני וחמישי ושני ולמה אין מתענין אותן בניסן מפני שבאחד בניסן הוקם המשכן ושנים עשר נשיאים הקריבו קרבנם לי"ב יום יום לכל שבט ושבט וכל אחד היה עושה ביומו י"ט וכן לעתיד לבא עתיד בית המקדש להבנות בניסן לפיכך אין אומרים תחינות כל ימי ניסן ואין מתענין עד שיעבור ניסן אלא הבכורות שמתענין בערב פסח והצנועין בשביל המצה כדי שיכנסו בה בתאוה עכ"ל. ונראה דה"פ דמ"ס אין מתענין בכל חדש ניסן מאחר שבאחד בו הוקם המשכן ובי"ב ימים שאחריו הקריבו הנשיאים קרבנם ואחר כך חג הפסח שבעה ימים הרי רובו יצא בקדושה והלכך אין להתענות בו כלל וע"כ לפרש כן דאי תימא דשהוקם המשכן ושהקריבו הנשיאים אינו טעם אלא שלא יתענו באותם ימים עצמם קשה דליום ראשון

לא

דרכי משה

תכט (א) כתב א"ז מנהג הקהילות להשים מס על הקהל לצורך החיטים ליתן בפסח לעניים כדאמרינן פ"ק דב"ב בירוש' לחיטים דפסחא י"ב חדש בין לישא בין ליתן פי' אם

שהה

דרישה

סי' תכט [א] **שואלין** בהלכות פסח וכו' והא דתניא בפרק בני העיר משה תיקן לישראל שיהיו שואלין ודורשין הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג הייני לדרוש בטעמים שבעבורם נצטוו במועד ההוא וגם דברים שאסור או מותר לעשות בי"ט אבל צריך להודיע לעם ל' יום קודם פסח כדי שיהיה להם שהות רב לטחינת החיטים והגעלת כלים וביעור חמץ דאלו בפסח לית להו תקנתא אי לא עבדי להו כהלכתייהו קודם הפסח משא"כ בשאר מועדים עיין בב"י שהאריך בזה ועוד בתירוצים אחרים ע"ש : [ב] מפני שבאחד בניסן הוקם כו' ז"ל ב"י ונראה דה"פ דמסכת סופרים אין מתענין בכל חודש ניסן מאחר שבאחד בו הוקם המשכן ובי"ב שאחריו הקריבו הנשיאים כו' עכ"ל משמע

מדברי

פרישה

סי' תכט (א) **תניא** שואלין בהלכות פסח כו' שהרי מצינו שהזהירן משה בפסח ראשון על פסח שני ולמה היה מזהיר ה"ל להשיב על מה ששאלוהו הם שאלוהו אם יעשו פסח בזמנו היה לא להשיב לו ובזמן פסח שני היה לו לצוות ועיין עוד בדרישה : (ב) **ואין מספידין** כו' בהגהות רא"ף כתב צ"ע בסימן תקמ"ז ושם כתב רבינו ת"ח ששואלין הלכה בכ"מ מספידין עליו אפילו במ"ס : (ג) **והכי** איתא במסכת סופרים בפרק בתרא כצ"ל : (ד) **ואין מתענין** בו כו' גם זה מלשון מ"ס וז"ל לפיכך א"א תחנונים כל ימי ניסן ואין מתענין עד שיעבור ניסן כיון שרובו יצא בקדושה שהרי אח"כ שבעה ימי פסח הילכך אין להתענות בו כלל וזהו דכתב

רבינו

לא בעי טעמא דתיפוק ליה א דהוי ר"ח ואין מתענין בר"ח ועוד דא"כ לית לן שלא להתענות אלא בי"ג ימים אלו בלבד והיכי קאמר ואין מתענין בו עד שיצא ניסן ולכך נראה כמו שפירשתי דמטעם אותן י"ג ימים קאמר דאין מתענין בכל החדש ולפ"ז לא מייתי ראיה ממ"ס לאין מספידין שאע"פ שאין מתענין בניסן אפשר שמספידין בו כדמשמע בספ"ב דתעניות (יז:) דימי מגילה שכתוב בהם דלא להתענאה בהון מותרים בהספד אבל אי הוה אמרינן דטעמא דשהוקם המשכן ושהקריבו הנשיאים לא סגי אלא שלא יתענו באותן הימים לבד הוה אפשר לומר דמייתי שפיר ראיה ממ"ס להספד נמי שמאחר שכל אחד עשה ביומו י"ט ממילא משמע דאסור נמי בהספד.

והבכורות (ס) מתענין בערב פסח [ג] ותלמידים מתענין בו שני והחמישי ושני מפני חילול השם ג' ימים ונ"ל דהנך ג' ימים אחר הפסח קאמר כמו שרגילין באשכנז להתענות ג' ימים אחר הפסח וכן אחר הסוכות מפני שהם ימי משתה ושמחה ושמא מתוך כך באו לידי עבירה וסמכו אותם אקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' והעלה עולות מספר כולם כי אמר איוב אולי חטאו בני וגו':

שבת

ואיכא למידק היאך כתב מר"ח עד אחר אסרו חג אין נופלין על פניהם דמשמע דמאסרו חג ואילך נופלים על פניהם ומתענין ומספידין ומייתי ראיה ממ"ס הא מ"ס אסר להתענות בכל חדש ניסן אף לאחר אסרו חג נ"ל דמשום דבגמרא דידן משמע דאין איסור כלל להתענות בניסן דאמרינן בספ"ב דתעניות (שם) מריש ירחא דניסן דלא למיספד ומתמניא ביה דלא להתענאה וקי"ל בפ"ק דר"ה (יט:) בטלה מגילת תענית וזה היפך המנהג שנהגו שלא להתענות עד אחר אסרו חג וכמ"ש הרוקח בסימן רמ"ה רצה להביא סמך למנהג ממ"ס שאוסר להתענות בניסן ואע"פ שבימים שמאסרו חג עד סוף החדש לא נהגו כמ"ס אין בכך כלום דהא לדינא דגמרא כולהו שרי הלכך מאי דנהוג נהוג מאי דלא נהוג לא נהוג (ב) ואפשר שמה שנהגו לאסור עד אחר אסרו חג היינו טעמא לפי שרצו לנהוג כבוד בימים עצמם שהקריבו הנשיאים ועשו י"ט ולא ראו לנהוג כבוד בשאר ימי החדש כיון דמדינא דגמרא אפילו באותם ימים עצמם אין צריך לנהוג הבו דלא לוסיף עלייהו:

ומ"ש שהבכורות מתענין בערב פסח הטעם לזכר הנס שנעשה להם שמתו בכורי מצרים וניצולו הם. וכבר כתב רבינו ענין זה של תענית הבכורות בהרוקח בסימן ת"ע: **ועל** מ"ש רבינו ותלמידים מתענין בו בה"ב וכו' וכ"ל דהנך שלשה ימים אחר הפסח קאמר יש לדקדק דהא לא משכחת אחר הפסח ג' ימים בה"ב בניסן וא"כ היכי קאמר שני וחמישי ושני מתענין בו ויש אומרים דהאי בו לאו דוקא אלא האי בו פירושו בעבורו כלומר בעבור מה שעשו בפסח שהוא בחדש ניסן לפיכך מתענין אחריו שלשה תעניות וזה דוחק וגם כי פשט לשון מ"ס לא משמע הכי לכן נראה לומר דבו בניסן ממש קאמר ואף ע"ג דלא משכחת בניסן שלשה ימים בה"ב כיון דתרתי מינייהו משכחת ביה בניסן שפיר מצי למיתני בו דהא רובא בו הוי ואפשר דמשום הכי מסיים בה מפני הלול השם ג' ימים כלומר אף על גב דלא משכחת ביה בניסן אחר הפסח ג' ימים בה"ב מ"מ צריך להתענות ג' ימים שישלים היום השלישי מהחדש הנכנס א"כ דבני א"י שאינן עושים פסח אלא ז' ימים נשאר מניסן אחר הפסח ח' ימים ואם חל פסח ביום ה' משכחת החמישי ושני והחמישי אחר הפסח בחדש ניסן ובזמן שהיו עושין ע"פ הראיה שהיה אפשר לחול פסח ביום שני משכחת לה בניסן אחר הפסח שני וחמישי ושני ומשום דלכאורה לא משכחת שלשה ימים בה"ב בניסן אחר הפסח כד"א דהנך שלשה ימים קודם הפסח קאמר משום הכי כתב רבינו וכ"ל דהנך שלשה ימים אחר הפסח קאמר: **ועל** מ"ש רבינו וכ"ל דהנך ג' ימים אחר הפסח קאמר כמו שרגילין באשכנז וכו' קשה שהוא עצמו כתב בסימן תצ"ב דשלשה ימים שמתענין באשכנז הם אחר ניסן וכאן כתב שהתלמידים מתענין בניסן שלשה ימים כדפרישית. וי"ל שמ"ש כמו שרגילין באשכנז היינו לומר שאותם ג' תעניות דוגמת מה שרגילין באשכנז וטעמא משום שהם ימי משתה ושמחה וכו' אבל לא בא לדמותם שג' תעניות אלו מתענין התלמידים בזמן שרגילין להתענות באשכנז שתעניות התלמידים הם בניסן ושל אשכנז הם אחר שעבר ניסן ודע דבמ"ס אשר בידינו היום אין הנוסחא כמ"ש רבינו אלא כך היא הגירסא והתלמידים מתענין בו ב שני וחמישי ושני מפני חילול השם ומפני כבוד ההיכל שנשרף בד"א בצנעא אבל להזכיר בציבור אסור עד שיעבור ניסן עכ"ל. ומשמע לי דהיינו לומר שהתלמידים שנוהגים להתענות שני וחמישי של כל השנה מפני חילול השם בין העו"ג בהיות ישראל מפוזרין ומפני כבוד ההיכל שנשרף וכמו שכתב רבינו בסוף סימן תק"פ בשם בה"ג גם בחדש ניסן מתענין דאין לבטל אותם תעניות מפני שהקריבו הנשיאים ועשו י"ט כצ"ל (ג): **ומ"ש** רבינו טעם לשלש תעניות שאחר הפסח ואחר סוכות מפני שהם ימי משתה ושמחה וכו' כתב המרדכי במסכת תעניות בשם אבי"ה דאין נ"ל טעם זה משום דאם כן אף לאחר שבועות נמי וכ"ל דבכל מקום אנן נגררין אחר בני בבל והם היו מתענין אחר החג ב מן הרביעה כשלא ירדו גשמים ובני ניוה אחר הפסח כדאיתא בירושלמי בפ' אין עומדין דבני ניוה צריכין למיעבד תעניתא בתר פסחא אבל אחר חג שבועות לא מצינו שמתענין בשום מקום עכ"ל ואין דבריו נראים לי דההיא עובדא דניוה אמרינן בגמרא דידן בפ"ק דתעניות (יד:) דבתקופת תמוז הוה והוא בכלל מה שאמרו בירושלמי בתר פיסחא ולפי

דברי

מיד אחר אסרו החג וקרוב לומר דהכותב היה נוהג כמותם וע"כ כתב עד אחר אסרו חג ואף אתענית ונפילת אפים ולדקדק קאמר כפשט הלשון והא דמייתי ראיה ממ"ס צריך לפרש כדפירש ב"י ע"ש: **ה"ג** ותלמידים מתענין בו בה"ב מפני חילול השם ג' ימים עכ"ל: **ומ"ש** אחר זה ונ"ל דהנך ג' ימים וכו' הוא מדברי רבינו שמפרש כך לדברי הכותב אבל בב"י נראה שהבין דמ"ש וה"א בפ"ב דמ"ס וכו' הוא מדברי רבינו שמביא ראיה לדברי הכותב ואינו כן אלא כל זה הוא מלשון הכותב ובזה נתיישב מה שנתקשה בו הב"י דבמ"ס שבידינו היום אין הנוסחא כמו שהעתיק רבינו דהלא מ"ס ותלמידים מתענין בו בה"ב מפני ח"ה ג' ימים אינו מלשון מ"ס אלא מלשון הכותב שכתב כן ע"פ מה שהתבאר לו שכן נוהגין התלמידים ומש"ה בא רבינו לפרש שלא נטעה לומר שכוונתו שהתלמידים מתענין בכל חודש ניסן בה"ב מפני חילול השם בין העו"ג דליתא דא"כ טפי מג' ימים הוו ומדקאמר ג' ימים משמע ג' ימים לחוד ולא יותר ובע"כ דהנך ג' ימים בהענית שאחר הפסח קאמר ומפני הילול השם דקאמר אינו אלא לפי שבאו לידי עבירה מתוך שמחה כמו שרגילים באשכנז כו' וקרוב לומר שגם מ"ס לזה נתכוין ומ"ש ומפני כבוד ההיכל שנשרף היינו לומר שמתוך כך נותנים אל לבם יותר להתענות שמא באו לידי עבירה מתוך שמחה דמאחר דאין ראוי להגדיל השמחה בעוד שההיכל נשרף ולא נבנה כמ"ש אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי הנה אם באו לידי עבירה מתוך שמחה העון יותר גדול וקצת ראיה מדקאמר מ"ס בה"ב דאי כל החודש קאמר מפני חילול השם שבין העו"ג לא הו"ל בה"ב אלא ב' וה' וכלשון בה"ג שהביא רבינו בסימן תק"פ מדקאמר בה"ב משמע ג' ימים ולא יותר ומש"ה דקדק הכותב בהעתקתו למ"ס וכתב בה"ב מפני חה"ש ג' ימים לתוספת ביאור על דברי מ"ס שאמר בה"ב כלומר שאינו אלא ג' ימים וע"פ מה שביאר רבינו כוונתו וכן עיקר. ואעפ"י דמ"ס שבידינו היום כתוב בו"ה מ"מ מדברי הכותב נראה להדיא שהיה גורס בה"ב וכך היתה הגי' לפני הרב ב"י: **ומ"ש** כמו שרגילין באשכנז כו' אינו אלא לומר שאותן ג' תעניות הן דוגמא מה שרגילין באשכנז ושאינם מפני חה"ש שבין העו"ג אלא מפני חה"ש שמא באו לידי עבירה דוגמת מה שרגילין באשכנז ולכן אמר ג' ימים כדפירש' ולפי זה רבינו הביא ראיה לפרש דברי הכותב הבנויי' ע"פ מ"ס אמנהג אשכנז ובאמת מנהג אשכנז נתקן על פי מסכת סופרים שגם במ"ס משמע שמפני חה"ש שמא באו לידי עבירה מתענין בה"ב ולא יותר ושזה היתה גם דעת הכותב: **ותלמידים** מתענין בו בה"ב קצת קשה דלא משכחת בה"ב אחר הפסח בחדש ניסן וי"מ דהאי בו פירושו בעבורו ואחר שעבר ניסן מתענין כמנהג אשכנז וכדלקמן בסימן תצ"ב וזהו אי אפשר שהרי אחר זה אסיקנא במ"ס בד"א בצינעא אבל להזכיר בציבור אסור עד שיעבור ניסן אלמא דתחלת דבריו שאמר ותלמידין מתענין בו בחודש ניסן קאמר וב"י כתב דלבני א"י אם חל פסח ביום ה' משכחת בה"ב אחר הפסח בחודש ניסן וכו' ותימה שהרי ביום של אחר החג ליכא למ"ד דמתענין בו כדפירש רש"י להדיא לחד פירושא בפרק לולב וערבה (דף מ"ה) אלא העיקר דבו בניסן קאמר ואעפ"י דלא משכחת ביה ג' ימים שפיר מצי למיתני בו דהא רובו בו הוי וכ"כ ב"י ולפי זה יש להתענות יאר צייט אחר הפסח מאחר שהתענית הוא קבוע וחיוב דלא גרע מתענית של תלמידים ובכורות וכ"ש ערב ר"ח שהוא קבוע ביותר וכן תענית חתנים וכתב מהר"ש קבלתי להתענות תענית חתנים אף קודם הפסח אבל לא נהגו בציבור להתענות בה"ב עד שיעבור ניסן ואפשר משום דאיתא במ"ס דלהזכיר בציבור אסור עד שיעבור ניסן וכן כתב במחזורים ע"ש תשובת מה"ר בערגא שיש להתענות יאר צייט בניסן אבל מהר"ם איסרלש כתב שאין מתענין יאר צייט ואפשר לחלק דאע"ג דבתענית חתנים כתב איהו גופיה בסי' תקע"ג דיש להתענות שאני התם דאיכא חששא דקידושי טעות כשיאכל וישתה וישתכר א"נ לכפרה דהנושא אשה נמחלין עונותיו וחשוב יו"כ דידיה משא"כ יאר צייט דאינו אלא נדר כדתנן הריני כיום שמת בו אבא וכיון דלא התחיל הנדר קודם ניסן אין להטיל עליו נדר זה לכתחלה וסברא הראשונה נראה עיקר:

שבת

דרכי משה

שהה בעיר והוא עשיר צריך ליתן ואם הוא עני נותנים לו עכ"ל: (ב) והמנהג פשוט דלא להתענות ולהספיד בכל ניסן וכתב במנהגים שלנו וא"א צידוק הדין בכל ניסן כי כל מקום שא"א צו"ץ ותהינה א"א צ"ה ועיין בי"ד סימן ת"א וכתב עו"ש ובע"פ א"א מזמור לתודה וכ"ש בח"ה אמרינן בפרק לולב וערבה (מה:) כל העושה איסור לחג באכילה ושתייה מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח פירש"י איסור לחג אגודה לחג באכילה ושתייה שקורא לחג עונג במאכל ומשתה. וי"א יום שלאחר החג עכ"ל: (ג) ואין המנהג כדבריו אלא אין מתענין בו כלל אפילו יום שמת בו אב או אם אבל תענית חלום מתענין דלא עדיף משבת וי"ט:

וכתב

פרישה

רבינו עד אחר אסרו חג לבד היינו משום דבגמרא דידן משמע להדיא דבכולהו שרי להתענות בזמן הזה דבטלו מגילת תענית אלא שאנו נוהגין כבוד באותן ימים עצמן שהקריבו הנשיאים ועשו י"ט הילכך מאי דנהוג נהוג ומאי דלא נהוג לא נהוג והבו דלא להוסיף עלייהו רוקח וב"י. ונראה דמש"ה אמר הטור עד אחר אסרו חג משום דאחר הפסח מתענין בה"ב בניסן עצמו וכמ"ש ב"י ומש"ה נמי נקט כמ"ס מפני חילול השם כדי לתרץ הא דמתענין אחר הפסח בניסן עצמו הוא מפני חילול השם ובזה נמי מיושב מה שהקשתי בדרישה ע"ש שמתענין באסרו חג מפני ח"ה לפי' ב"י. גם י"ל דעד אסרו חג אין מתענין ואין מספידין אבל אחר אסרו חג אין מתענין אבל מספידין וכמ"ש ברים הלכות פורים דיש ימים דכתובים במגילת תענית דאין מתענין בהן אבל מותרין בהספד ודו"ק:

(ס) **מתענין** בע"פ עיין בסימן ת"ע: וכתב עוד ב"י ובזמן שהיו עושין ע"פ ראיה שהיה אפשר לחול ביום ב' משכחת בה"ב בניסן עצמו אחר הפסח (והיינו דקאמר רבינו שמתענין בו בה"ב והא דכתב רבינו כמו שרגילין באשכנז כו' היינו שג"כ מתענין מפני ח"ה ג' ימים לאפוקי מהמרדכי שכתב טעם אחר אבל בהדיא כתב רבינו בסימן תצ"ב דג' ימים שמתענין באשכנז הם אחר הניסן.) וי"א דהאי בו לאו דוקא אלא בעבורו פי' מפני ח"ה שנעשה בפסח עיין בב"י ועיין עוד בדרישה:

אך

דרישה

מדברי ב"י דהנשיאים התחילו להקריב ביום ב' להקמתו דאף אם בזאת יש לתרץ דמ"ש ב"י ובי"ב שאחריו אינו ר"ל אחר יום ראשון אלא אחר הקמתו ור"ל בכללו גם יום ראשון שהיה אחרי הקמת המשכן ובו הקריב נחשון ע"כ אין דעת הב"י כן דהא כתב מיד אחר זה ז"ל ועוד דא"כ לית לן שלא להתענות אלא באלו י"ג ימים בלבד כו' עד לכך נראה למטעם אותן י"ג ימים כו' מדכייל י"ג אהדדי מכלל דפשוט שלא להתענות בהן מהטעם שנכתב בדברי רבינו ורבינו לא הזכיר אלא הקמת המשכן והקרבת נשיאים ש"מ שבי"ב שאחריו דוקא קאמר והיינו י"ג ימים בניסן. ותימא הלא איתא בסדר עולם ומייתי לה במסכת שבת פ' ר"ע דף פ"ז ע"ב שיום שמיני למילואים הוא היה ר"ח ניסן ונטל עשר עטרות וקא חשיב ומונה ראשון למעשה בראשית ראשון לנשיאים כו' ופירש"י לנשיאים לחנוכת הבית שנחשון בר"ח הקריב וכן פירש"י בפרשה שמיני בפסוק ואת שעיר החטאת דרש דרש משה וגו' וסדר עולם מייתי נמי רש"י שם ברים הפרשה. והא דכתב הטור ביום ראשון הוקם המשכן כדי לאשמועינן אימתי התחילו להקריב דהא מיד שהוקם התחילו שהרי הנכו המזבח והא דלא מתענין בי"ג בניסן או משום דרובו יצא בקדושה או משום לפניהם ולאחריהם או משום דר"ח שלהם היה ותדע דאל"כ למה לא נקט יום ראשון היה ר"ח ובשביל זה אין מתענין ואף הב"י בא לדקדק מכח האי קושיא שרבינו לא בא ללמד טעם למה אין מתענין בהנך ימים אלא ליתן טעם אכל חודש ומש"ה קדושי עוד קדושה זו דהוקם בו המשכן וכיון שנעשה בו קדושה מרובה מש"ה אין מתענין בו כל החודש וזהו דוחק: [ג] ותלמידים מתענין בו כו' כבר כתבתי בפרישה לשון ב"י דהיינו לבני א"י שאין עושין פסח רק ז' ימים כו' אבל ק' לפירושו איך מתענין באסרו חג והוא בעצמו כתב

חדושי הגהות

תכח א אין זו קושיא דלא קאמר באחד בניסן הוקם המשכן אלא משום שבא לומר דימי הנוכת הנשיאים היה בחודש ניסן וע"ב לומר כן דהא באחד בניסן נמי הוי נשיא דהא בו ביום הקריב נחשון דאותו יום נטל עשר עטרות וכו' וא"כ תיפוק ליה מכח נשיא אלא לא קאמר שבו הוקם המשכן אלא לומר די"ב נשיאים היו מר"ח ואילך לא נקט הוקם המשכן משום אותו יום עצמו דבלא"ה הוא ר"ח (מהרל"ח): ב לא הבנתי היאך הבין הב"י מנוסחא זו דקאי אשני וחמישי של כל השנה הרי עדיין תמוה שני תנינא למה לי ומצאתי בנוסחת מ"ס שלפנינו כתוב רק שני וחמישי לחוד:

ומה

חו"ג כב

תל **שבת** שלפני הפסח (א) קורין אותו שבת הגדול והטעם לפי שנעשה בו נס גדול שפסח מצרים מקחו בעשור כדכתיב בעשור לחודש הזה ויקחו להם שה לבית אבות שה לבית ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ה' כדאיתא בסדר עולם [א] ונמצא שי' בחדש היה שבת ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו ושאלום המצריים למה זה לכם והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאין לומר להם דבר ועל שם א אותו הנס קורין אותו שבת הגדול:

תלא **כתיב** שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וכתיב (א) אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם ודרשו חכמים דהאי יום ראשון הוא יום (ב) שלפני שבעת הימים והוא י"ד בניסן שאז הוא א אסור מן התורה ולא כולו אלא מו' שעות ולמעלה כאשר דרשו [א] (ג) ממדרש הפסוקים אלא שחכמים הוסיפו לאוסרו עוד

תל שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול וכו' מה שתמהין העולם דאמאי יחכוהו לנס אל השבת ולא ליום העשירי בחדש כבר נאמרו בו דברים הרבה ואני קבלתי דהטעם הוא לפי שבעשור לחודש עלו מן הירדן ואם היו מייחסים הנס ליום העשירי והיו קוראין יום העשירי יום גדול היו טועים לומר שעל שם הנס שעלו מן הירדן נקרא גדול ולכך ייחסו הדבר אל השבת לפי שידוע היה שעלייתם מן הירדן לא היה בשבת:

ומ"ש והיו שיניהם קהות על ששחטו את אלהיהן קשה דלמה יהיו שיניהם קהות עכשיו ביותר וכי לא היו מצריים יודעין שישראל שוחטין ואוכלין אלים וכבשים בכל יום ויום ונראה שישראל הודיעו למצריים שמצות השם עלינו לשחטו למטה כי בזה יושחט גם למעלה וזהו על ששחטו את אלהיהן דאת מרבה גם אלהיהן למעלה ועוד משמע את אלהיהן של ישראל כי רובם של ישראל עבדו ע"ג וכדברי רז"ל משכו ידיכם מע"ג וקחו לכם צאן של מצוה וע"כ היו שיניהם קהות כי עד עתה עבדו לו ועכשיו שוחטין את אלהיהן של עצמן למטה כי בזה יושחט למעלה:

תלא כתיב שבעת ימים וכו' הכי יליף לה אביי בפ"ק דפסחים ורש"י ותוס' נחלקו בפירושה ע"ש ולד"ה ילפותא גמורה היא שאז הוא אסור מן התורה והיינה אסמכתא ובגמרא איתא דרבא יליף לה מדכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי וכ"כ הרמב"ם והרא"ש והשמיטו הך דאביי אבל הרי"ף הביא הך דאביי וכדכתב רבינו וצ"ע במה נחלקו ונראה לפע"ד דהרמב"ם נמשך לטעמו דפסק כרבי יהודה דיש לאו באכילת חמץ מתחלת שעה ז' ולא פסיק רבא הלכה כר"ש אלא בלאחר זמנו אבל בלפני זמנו ס"ל כר' יודא דלהכי קאמר רבא גופיה דטעמא דחמץ אסור בלפני זמנו מדכתיב לא תשחט על חמץ דאזהר רחמנא לבערו משעה שהגיע זמן שחיטת הפסח דאסור בהנאה וכך הוכיח ה"ה דרבא גופיה דפסק כר"ש בלאחר מודה בלפני דהלכה כר' יודא ע"ש בפ"א מהלכות חמץ הלכה ה' וכך היא דעת הרא"ש שתופס סברת הרמב"ם דיש לאו באכילת חמץ משעה ו' ולמעלה כדכתב להדיא בפ' כל שעה ומש"ה אסור בהנאה. אבל האלפסי ס"ל דרבא פסק הלכה כר"ש אף בלפני דאין עובר עליו ואין בו אלא איסור עשה דתשביתו אבל מלקות ואיסור הנאה מן התורה ליכא ולפיכך לא הביא אלא דברי אביי דפשטן לא משמע כ"א מצות השבתה בעלמא ואעפ"י דגם דברי רבא צריך לפרש לפי זה דמאי דאפקיה מלא תשחט אינו כ"א אזהרה לשחיטת הפסח אבל גבי איסור חמץ אינו כ"א מצות השבתה בעלמא דאל"כ קשיין דברי רבא אהדדי מ"מ כיון דדברי רבא כפשטן משמען דאיכא לאו בחמץ גופיה השמיט דבריו והביא דברי אביי שמבוארין להדיא שאין בו כ"א מצות השבתה והכי מוכח להדיא מדעת האלפסי בפרק כ"ש שכתב וז"ל האי דקתני חמץ של עכו"ם וכו' עד אבל על ידי תערובת לא עכ"ל מסדור לשונו מבואר להדיא דפסק לגמרי כר"ש ומ"ש בעל המאור בפ"ק דפסחים דנראה דעת האלפסי דפוסק כר' יודא מדהביא ההיא דרב גידל אמר רב המקדש מו' שעות ולמעלה אפי' בחיטי קורדנייתא אין חוששין לקידושיו ורב לטעמיה דס"ל כר' יודא ואל זה הסכים ה"ר ירוחם בנ"ה ח"ה כבר השיב הרמב"ן דאין זה סתירה כלל דאף לרבי שמעון דבלפני זמנו ולא כלום מודה הוא בכל ו' שעות דאסור בהנאה מדבריהם והמקדש בו אין חוששין לקידושיו והאריך בזה ובספר מנין המצות להרמב"ם סימן קנ"ט השיג הרמב"ן גם על הרמב"ם וכתב נמי דהלכה כר"ש אף בלפני וראיה דבפירוש אמרו דכ"ע חמץ מו' שעות ולמעלה דאורייתא מנ"ל אמר אביי תרי קראי כתיבי וכו' הנה זה מבואר שמ"ש בחמץ מו' שעות ולמעלה דאורייתא שאינו אלא במצות השבתה זו שהוציאו ממדרש פסוק זה דאך ביום הראשון והלכה כן עכ"ל הנה מבואר כדפי' דלאביי לא משמעי כ"א מצות השבתה בעלמא דלא כרבא דאפשר לפרשו דאית ביה לאו וזו היא דעת האלפסי שלא הביא אלא דברי אביי והרמב"ן גם הוא תפס שיטתו וכך היא דעת רבינו אלא דקשה דבסימן תמ"ג משמע דפוסק כרבי יודא כהרא"ש וא"כ סותרין דבריו אהדדיו וצ"ע. כתב ב"י דלדעת הרמב"ם אוכלין

דבריו היה לנו להתענות אחר חג השבועות דתקופת תמוז אחר חג השבועות היא ומ"ש דאין נראה לו טעם זה דרבינו משום דאם כן לאחר שבועות נמי יש לומר דכיון דלא הוי אלא יום אחד או שנים לא שכיח ביה שמחה טובא. אבל חג הפסח וחג הסוכות שהם הרבה ימים חיישינן שמא מתוך אורך ימי השמחה באו לידי עבירה וצריכים כפרה (ד) אם אומרים בניהן צדוק הדין וקדיש כתבתי בסימן ת"כ:

תל שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול וכו' בפרק אמר רבי עקיבא (פז.) תניא פסח שיצאו בו ישראל ממצרים היה ביום חמישי וכתבו התוספות ונמצא בשבת שעברה לקחו פסחים ועל כן קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס כדאיתא במדרש כשלקחו פסחיהם באותה שעה נתקבצו בכורות של מצרים אצל ישראל ושאלום למה היו עושים כך אמרו להם זבח פסח הוא לה' שיהרוג בכורי מצרים הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל ולא רצו ועשו בכורות מלחמה והרגו מהם הרבה הה"ד למכה מצרים בבכוריהם עכ"ל. ורבינו כתב הנס בענין אחר וכן כתוב בכלבו סימן מ"ז וכ"כ סה"ל וא"ת לפי טעם זה הוה ליה למיקרי לכולהו יומי דמעשור לחדש עד ערב הפסח ימים גדולים דבכולם נעשה נס ויש לומר שעיקר הנס היה בהתחלתה שאז היה עיקר קהיון שיני המצריים אבל אחר שעבר היום הראשון כיון דדשו דשו:

תלא כתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וכו' בפ"ק דפסחים (ד:) דכ"ע חמץ משש שעות ולמעלה אסור מנ"ל אמר אביי תרי קראי כתיבי שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כלומר דמשמע אפילו שעה אחת בתוך השבעה ימים וכתיב אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם כלומר וכשהוא משביתו ביום הראשון הרי שהה בו שעה אחת הא כיצד לרבות ארבעה עשר לביעור כלומר דעל כרחך האי ראשון לכל שבעה קאמר דהיינו י"ד ופריך תלמודא ואימא מצפרא ומתרץ אך חלק ופירש"י אכין ורקין מיעוטין אלמא מקצת היום מותר ומקצתו אסור ומעתה יש לנו לחלק חציו לאיסור וחציו להיתר ואיכא דאמרי אך חן בגימטריא דא"ס בט"ע גי"ף דכ"ן ותופס א' תחת האל"ף ודי"ק במקום ד': **ומ"ש** אלא שחכמים הוסיפו לאוסרו עוד שתי שעות קודם שם במשנה (יא:) ר"מ אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש ר' יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל ה' ושורפין בתחלת שש ואסיקנא דהלכה כר' יהודה ומפרש בגמרא טעמיה דקאמר אין אוכלין כל ה' גזירה משום יום המעונן דכיון דליכא חמה אתי למיטעי ומיחלף ליה חמש בשבע ופריך א"ה אפילו ד' נמי לא ליכול ומשני ארבע זמן סעודה לכל היא ולא אתי למיטעי ודע שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה פ"ק דברכות אמאי דתנן וגומרה עד שלש שעות שכל השעות הנזכרות בכל המשנה הם השעות הזמניות וענין הזמניות הם השעות שיש מהן י"ב שעות ביום וי"ב שעות בלילה ומה שאמר עד שלש שעות כאילו אמר עד כלות רביע היום אחר שיהיה היום יום תקופת תמוז או יום תקופת טבת עכ"ל ולפ"ז כששנינו אוכלין כל ארבע היינו לומר שאוכלין עד שליש היום בין שהשנה פשוטה שהיום קצר בין שהשנה מעוברת שהיום ארוך וכן הוא דעת בעל תה"ד

דרכי משה

(ד) וכתב מהרי"ו הנהגתי שלא להתענות בה"ב במרחשוון עד י"ז בו דהוא רביעה ראשונה וכן איתא בכפר אבי"ה וכן ראיתי במהרי"ל עכ"ל ונ"ל דראבי"ה אזיל לטעמיה דפירש דטעמא משום הגשמים אבל לטעם שכתב הטור אין לחוש מתי מתענה וכן נוהגין דאין אנו ממתינים וע"ל סי' תקע"א ברית מילה שחל באלו התענייות אין מתענין:

תל (א) במנהגים במנחה בשבת אומרים עבדים היינו עד לכפר על כל עונותינו אפילו חל בי"ד וא"א בו ברכי נפשי:

ודברים

דרישה

כתב עד אחר אסרו חג ובפרק לולב וערבה יליף לאסרו חג מקרא וצ"ע ועיין ב"י. וז"ל מסכת סופרים שם והתלמידים מתענין ב"ה מפני חילול השם ומפני כבוד ההיכל שנשרף בד"א בצנעא אבל להזכיר בציבור אסור עד שיעבור ניסן עכ"ל א"כ לפי זה לא קשה מידי שלא הזכיר אלא ב' וה' גם לא חזר ואמר ג' ימים ודו"ק:

סי' תל [א] ונמצא שעברה בחודש היה שבת כו' וא"ת לפי טעם זה ה"ל למיקרי לכולהו יומי מעשור לחודש עד ע"פ ימים גדולים דבכולם נעשו נס וי"ל שעיקר הנס היה בתחלה שאז היה עיקר קהיון שיני המצריים אבל אחר שעבר יום ראשון כיון דדשו דשו. ובמדרש איתא שמיד הלכו הבכורים ובקשו שישלח פרעה לישראל ולא רצו ועשו מלחמה והרגו מהם הרבה וזהו הנס שהיה ביום ראשון ב"י ולי נראה דמש"ה נקרא כל שבת שלפני פסח שבת הגדול ואפילו אינו חל בעשירי ולא ימים שאחריו משום שידוע שבזמן שלוה משה לישראל על לקיחת קרבן פסח דרש להם טעמו וסודו ובפרט שע"י זה מנעו מע"ג שעבדו במצרים כמו שדרשו רז"ל על משכו וקחו משכו ידיכם מע"ג כו' ואותה דרשה שייכא דוקא בשבת שהוא יום המנוחה וגם יום השבת הוא המוכן ומזומן ללמוד בו שיש לו סגולה מצד יתרון הנפש שבאדם בשבת להועיל לכל מבקש תורה מש"ה נקרא שבת הגדול ע"ש שנאמר בתהלים נודע ביהודה אלקים בישראל גדול שמו וביחזקאל סימן ל"ח והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה' וזהו היה הכל ע"י לקיחה זו של פסח שבישראל גדול שמו במה שמשכו ידיהם מע"ג ונתגדל ונתקדש לעיני מצריים שהיו שיניהם קהות כו' כדאיתא במדרש מה דקשרו אותם בכרעי מטתם הוא משום דדרך הראשונים שהיו יושבין כל היום על המטה ויהיה לנגדם תמיד ובזה מיושב הכל וא"צ לתירוצי ב"י וזהו ג"כ יכול להיות כוונת הטור ובזה מיושב נמי תמיהת מורי ז"ל על הטור מ"ש מלילי פסח שמספרים ביציאת מצרים אימתי שחל ליל ט"ו ולא דוקא ביום ה' ועוד כיון שתיבת גדול שם של חכמים הוא הוי ליה לקרותו שבת רבא כומא רבא קידוש רבא וגם סתר טעם י"א שנקרא שבת הגדול ע"ש ההפטורה כמו שקורין שבת נחמו ושבת שובה ושבת חזון דא"כ היה לו לקרותו שבת וערבה ולא כמו שמסיימי' לפני בא יום הגדול וגו' ותימר דזה וזה גורם כלומר מכח נס גדול ומכח יום הפטורה ולפירושי א"ש הכל:

סי' תלא [א] ממדרש הפסוקים כו' כתב ב"י אך מיעוט הוא ומחלקינן מסברא חצי להיתר וחצי לאיסור עכ"ל וא"ת דילמא מיעוט זה אתא שלא יצטרך להשביתו מכל וכל באור לי"ד אבל מצפרא צריכין לבער וי"ל דהא כתיב ביום הראשון דמשמע דוקא ביום ולא בלילה ואך בא למעט חצי היום וכהי איתא בהדיא בגמרא דף ה' ע"א. גם אין להקשות לפי' ב"י למה לי מיעוטא דאך הלא בלא אך נמי מיעוטא הוא מדקאמר ביום הראשון תשביתו מכלל ששהה שעה ומסברא מחלקינן חצי להיתר וחצי לאיסור די"ל דבשלמא כי כתיב אך מיעוטא הוא כאילו כתיב נמי לא תשביתו ולכך מחלקינן אבל ביום הראשון משמע מיד למימר תשביתו ה"א דלא ממעט אלא הלילה דגם לילה בכלל יום ואך בא למעט עד חצי היום:

ב'

פרישה

סי' תלא (א) אך ביום הראשון תשביתו כו' וכשמשביתו ביום ראשון הרי ששה שעה א' ורש"י בפי' החומש דייק לה מדכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי ורבינו לא רצה לתפוס האי קרא ותפס ל' הגמרא מימרא דאביי פרק קמא דפסחים ואביי גופא נמי לא נקטה אכשר משום דנוכל לפרשו לא תשחט הפסח על לאם קלת חמץ כמו תודה וכמ"ש לקמן אליבא דר"ש ע"ש. ומהרמ"י כתב וז"ל ומה שתולין הנס בשבת ולא ביום י' לחדש איזה יום שיהיה מפני שלא בא הנס אלא ע"י שמירת שבת שמפני שידעו המצריים שהיו ישראל שומרים השבת במצרים כדאיתא במדרש היו מתמיהין שהיו מטפלים בהם בשבת וע"י כך שאלו אותם לכך קורין דוקא שבת הגדול עכ"ל ואני שמעתי לפי שהיו יודעים שאסור לעשות קשר בשבת ראו אותם קושרים בכרעי מיטתם לכך שאלו (כי לא ידעו שיש חילוק בין קשר של קיימא ובין קשר שאינו של קיימא) והשיבו כי מצות השם עליהם כו' וא"כ היה עיקר הנס בשביל השבת לכך קורין דוקא שבת הגדול וק"ל שייך לעיל סוף סי' ת"ל:

(ב) **שלפני** שבעה ימים כו' וראשון פי' קודם כמו הראשון אדם תולד דפי' הקודם אדם נולדת:

(ג) **ממדרש** הפסוקים כו' דאך ביום הראשון הוא חן בל' א"ס בט"ע גי"ף דכ"ן גמ' ועיין בדרישה:

ב

חדושי הגהות

תל א ומה שלא קבעו יום העשירי לחודש יהא בשבת או בחול כמו שקבעו כל הרגלים למספר החודש ואין מדקדקין אם אותו יום בשבת או בחול נראה שהטעם הוא כי השבת הוא ג"כ זכרון ליציאת מצרים ולכן התחיל הנס בשבת ולכן קראוהו שבת הגדול כי הוא גדול משבת בראשית כיון שבעינינו ראינו יכולת השי"ת והוא אות על הבריאה שחדשו מאין כמו שמורה מעשה בראשית (מהרל"ח):

תלא א ר"ל דע"כ המקרא בא להורות דהי"ד עצמו אסור דאי לא אמר לבערו בי"ד אלא משום שלא יהא ז' ימים בביתו קרא ל"ל כיון דכתיב ז' ימים שאור לא ימצא

עוד [ג] (ד) שתי שעות קודם ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי (ה) שיבטלנו בלבו ויחשבנו כאילו הוא עפר בעלמא ואז אינו עובר עליו אלא שחכמים הצריכו להוציא מן הבית לפי שאדם רגיל בו כל השנה והשו שמא יבא לאוכלו אם ישאר בבית והצריכו עוד לבדוק אחריו בחורין ובסדקין ובכל המקומות שדרך להשתמש שם חמץ ומצאו להם כמך מן הפסוק שבדיקה זו (ו) תהיה לאור הנר ב דכתיב אחפש ירושלים בנרות ומפני זה אמרו ליל י"ד בודקין את החמץ

תה"ד . (ד .) **ומדאורייתא** בביטול בעלמא סגי הכי אמרינן בריש פסחים ופי' רש"י דיליף לה מדכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו אלמא השבתה בלב היא והר"ן כתב שי"מ דיליף לה מדכתיב לא יראה לך והכי תניא בספרי לא יראה לך שאור בטל בלבך ונראה מדברי רבינו שהוא סובר דמדאורייתא אין לנו אלא ביטול ואין לבדיקה וביעור החמץ עיקר מן התורה כלל אבל הר"ן כתב דא"א לומר כן אלא כך הוא עיקרן של דברים שזה שאמרה תורה תשביתו יכול להתקיים באחד משני דברים או שיבטל בלבו כל חמץ שיש ברשותו ויוציאנו במחשבתו מרשותו וסגי בהכי מדאורייתא אפילו בחמץ הידוע לו או אם לא ביטלו בלבו כלל צריך מן התורה שיבדוק אחריו בכל מקום שהוא רגיל להמצא שם ויבערנו מן העולם ולפיכך כל שאינו מבטל חייב לבדוק כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא אבל מי שביטל סגי בהכי אלא מפני שביטול זה תלוי במחשבתן של בני אדם ואין דעותיהם שוות ואפשר שיקילו בכך ולא יוציאוהו מלבם לגמרי ראו חכמים להחמיר שלא יספיק ביטול והצריכוהו בדיקה וביעור או מפני שחששו שאם ישהנו בתוך ביתו יבא לאכלו וכתב דלפי דעת זה כל שאין לו חמץ ידוע ולא מקומות שהוא רגיל להמצא בהן לא חלה עליו מצות השבתה ומדברי הרמב"ם בפ"ב נראה שהוא סובר דמדאורייתא בעי תרווייהו ביעור לחמץ הידוע וביטול לשאינו ידוע וזהו כפי נוסחא שלנו וא"א ליישבה ע"פ סוגיית הגמרא דאמרינן בהדיא בכמה דוכתי דביטול מהני אפילו לחמץ ידוע ומצאתי נוסחא אחרת בדבריו שנראה ממנה שהוא סובר דביטול דוקא הוא מדאורייתא ואין לבדיקה וביעור עיקר מן התורה כלל וכדברי רבינו וכן נראה מדברי כמ"ג . וכתב הר"ן ומהו ענין ביטול זה מוכח בגמרא (ו .) דמדין הפקר היא ואע"ג דהפקר כהאי גוונא לא מהני דודאי מאן דאמר בנכסי דידיה דליבטלו וליהוו כעפר לא משמע דהוי הפקר ותו דבגמ' (ו .) אמרינן מבטלו בלבו ובודאי דלענין הפקר ממונו הפקר בלבו לא מהני אלא ה"ט משום דנהי דמאי דהוי ברשותי' דאיניש לא מצי מפקר ליה כה"ג חמץ שאני לפי שאינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו ומש"ה בגלויי דעתא בעלמא דלא ניחא ליה דליהוי זכותי' בגויה כלל סגי ומהני אפילו לחמץ ידוע עכ"ל ובכרך כל שעה גבי חמץ שנפלה עליו מפולת אהא דאמר רב חסדא וצריך שיבטל בלבו כתב הר"ן איכא מ"ד דלבו לאו דוקא אלא לומר שאין צריך להשמיע לאזניו אבל צריך שיוציא בשפתיו דדברים שבלב אינם דברים אבל רבינו כתב בסימן תל"ד שאם מחשב בלבו לבטל סגי וכן דעת ר"י ואם שליח יכול לבטל יתבאר בסימן תל"ד בס"ד :

ומ"ש רבינו והצריכו עוד לבדוק אחריו בחורין ובסדקין וכו' שם בפ"ק במשנה (ב .) ובגמרא (ח .) : **ומ"ש** ומצאו להם כמך מן הפסוק שבדיקה זו תהיה לאור הנר גם זה שם (ז .) : **ומ"ש** ומפני זה אמרו ליל י"ד בודקין את החמץ וכו'. משנה שם (ב .) אור לי"ד בודקין את החמץ לאור

אוכלין עד שליש היום בין שהיום קצר או ארוך ושכן היא דעת בעל ת"ה עכ"ל ואין נראה כן בת"ה אלא מתיר לעולם עד ב' שעות קודם חצות וזהו יותר משליש היום ומבואר בתשובתו בסימן קכ"א דאין ר"ל ב' שעות זמניות קודם חצות דהיינו שליש היום וע"ש וכך הוא מבואר בהגהת ש"ע שכתב בזה ב' סברות וכך פירש מורי מהר"ר הירש שור ז"ל ואנן נקטינן לחומרא שלא להתיר יותר משליש היום וכך פסק במהרי"ל ע"ש מהר"ש ואלו השעות התחלתן מעמוד השחר והכי מבואר בתוספות ריש פ"ק דפסחים דף ב' בד"ה והא קי"ל וכ"כ בדף י"א בד"ה אחד אומר שהתחלת מנין השעות מהיום מעמוד השחר הוא ועלה מייתי תלמודא פלוגתא דר"א ור' יודא בדין חמץ וע"ש והכי משמע פשטא דקרא דכתיב ואנחנו עושים במלאכה חצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים ואומר והיה לנו הלילה למשמר והיום למלאכה וכדמוכחא הסוגיא בריש ברכות :

ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי ה"א בפ"ק דפסחים (דף ד) ופירש"י דכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו והשבתה בלב היא השבתה וכ"כ הרמב"ם בריש פ"ב וכ"כ הסמ"ג בעשה והמרדכי ריש פסחים דרש"י והרמב"ם שוין בדבר זה והתוס' הקשו דהאי השבתה הבערה היא ולא ביטול כדמוכח בסוגיא ואומר ר"י דטעם ביטול הוי משום הפקירו ויצא מרשותו וכו' והר"ן הביא דברי שניהם והביא ראיה לפר"י מדתניא לא יראה לך בטל בלבך ונראה ליישב דעת רש"י דס"ל ודאי דתשביתו היא הבערה כדמוכח בסוגיא אלא דכבירא ליה דתלמודא מכרס כיון דלא כתיב בהדיא תבערו משמע נמי ביטול בלב ומדלא כתיב להדיא תבטלון בלבך משמע נמי הבערה דתרווייהו משתמעי מיניה וס"ל דכי היכי דבביטול בלב סגי מן התורה כך בבדיקה סגי בלא ביטול כלל והכי מוכח מדקאמר ר' יודא אין ביעור חמץ אלא שריפה וכן ר"ע אומר מינו להבערה וכו' וא"כ הביעור יכול להתקיים באחד מב' דברים או בבדיקה או בביטול ומוכח מפי' רש"י (בדף ו) בהא דא"ל רבא לאביי ואי דעתו לחזור אפילו מר"ה נמי וכו' דחיוב הביטול מן התורה אינו אלא לחמץ ידוע אבל כל שאין לו חמץ ידוע א"צ לבטל . וכן משמע עוד מדאמר רבא לשם גזירה שמא ימצא גלוסקא וכו' וכן הבדיקה שהיא מן התורה כשלא ביטל היינו אלא לחמץ ידוע וכדמוכח בתוספות (סוף דף י') שכתב אפירוש רש"י שפירש דבתוך המועד שעה ששית וכו' ע"ש ודלא כדברי הר"ן שכתב דמצות השבתה מן התורה היא גם מפני מקומות שרגיל להמצא בהן חמץ דליתא אלא כל שאינו ידוע א"צ להשבתה מן התורה לא לבער ולא לבטל והא דתקן אור לי"ד בודקין וכו' דהיינו אפילו לחמץ שאינו ידוע אינו אלא מתקנת חכמים שחששו שמא ימצאנו בתוך הפסח ויאכלנו לכיך לא סמכינן על הביטול אלא צריך בדיקה ולהכא דמתני' א"צ ביטול כלל אלא שרב יודא אמר רב הבודק צריך שיבטל ג"כ זהו ע"ד פירש"י למעיין בפירושו וכך הם דברי רבינו שכתב ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי אלא שחכמים הצריכו להוציאו וכו' דמיירי בחמץ ידוע והוה כגי בביטול בעלמא וכ"ש בהוצאה אלא שחכמים הצריכו להוציאו בדוקא אבל באינו ידוע דאין שם הוצאה אף ביטול א"צ ואח"כ כתב והצריכו עוד לבדוק וכו' פי' דאף לחמץ שאינו ידוע דא"צ כלום הצריכו ג"כ לבדוק אחריו וכדתקן אור לי"ד וכו' כלומר דמלשון זה מבואר דאף לשאינו ידוע צריך בדיקה ולאור הנר וכ"ש לידוע שצריך ביעור ולהוציאו וע"פ זה נמשך בדיני בדיקה עד סימן תל"ד ולשם כתב ואחר הבדיקה מיד יבטל והיינו כרב יודא אמר רב ודלא כמ"ש ב"י שכירש דעת רבינו שאין לבדיקה וביעור עיקר מן התורה כלל ועוד יתבאר בס"ד . גם דעת הסמ"ג בעשה והרמב"ם בפ"ב לפי נוסחא אחת שכתוב בה ומה היא השבתה זו האמורה בתורה הוא שיבטל החמץ מלבו ויחשוב אותו כעפר וכו' אפשר לפרש דה"ק שאפילו בביטול סגי ומכ"ש בביעור כשמוציאו מן הבית ודלא כעלה ע"ד ב"י לפי גירסא זו ע"ש ומ"ש ב"י לפי נוסחא זו שלנו בדברי הרמב"ם דמדאורייתא בעינן תרווייהו ביעור לחמץ ידוע וביטול לחמץ שאינו ידוע שא"א ליישבה ע"פ סוגיית הגמרא נראה דקשיא ליה ממ"ש המוצא חמץ בביתו בי"ט כופה עליו כלי וכו' וכמבואר לשם בפירש"י (דף ו') ותו פריך בגמרא אהא דאמר שמא ימצא גלוסקא וכו' וכי משכחת לה ליבטלה וכו' ותו פריך ולבתר איסורא לא מצי מבטל ליה והא תניא היה יושב בב"ה וכו' ותו תנן בפ' אלו עוברין ההולך לשחוט את פסחו וכו' ואם לאו יבטל בלבו מכל הני סוגיין משמע בפשיטות דמהני ביטול אף לחמץ ידוע וכדכתב הר"ן בריש פסחים . אלא שקשה מהא דאמר בפרק כל שעה (דף כ"ז) לא מצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל וי"ל דה"פ דכיון דקשה לר' יהודא דאין ביעור חמץ אלא שריפה דלמה יגרע השבתתו בכל דבר מביטול בלב בעלמא בע"כ צריך לפרש דעת התורה דמי שחושש דשמא לא יהא מבטלו כדינו ורוצה לבערו מן העולם לגמרי אז אין ביעור החמץ אלא שריפה אם כן לזה ודאי קשה דאם לא מצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל כיון שדעתו לבערו מן העולם לגמרי . אבן בכל בו מ.אתי שכתב ע"ש גאון אחד דבחמץ ידוע לא סגי בביטול בעלמא והביא ראיה מהך דלא מצא עצים וכו' וכ"ל ליישב הסוגיא לדעת גאון זה שהיא כדעת הרמב"ם לפי נוסחא שלנו דהך דהמוצא חמץ בי"ט אע"ג דהחמץ ידוע הוא ולא מהני ליה ביטול דהתמול מ"מ כיון דבי"ט לא אפשר ליה בשריפה דהוא עיקר מצותו לא קעבר עליה מידי דהוה אמי שאין לו עצים ותו דהרבה גאונים מפרשים להך דהמוצא בשלא ביטל ועובר עליה בבל יראה ואפ"ה לא התירו לו לטלטל ואפילו להרמב"ם דהלכה תשביתו בכל דבר כרבנן לא יבערנו בי"ט כיון דבי"ט לא מצי לפרורי ולזרותו לרוח כמ"ש ה"ה ספ"ג ולפי זה כי פריך וכי משכחת לה ליבטלה קס"ד דלבתר איסוריה נמי מצי מבטל ליה דהשתא מה נפשך אי משכח לה בע"פ או בחש"מ יבערנו מיד ואי משכח ליה בי"ט מבטל ליה דכיון דלא יכול לבעריה בי"ט אינו עובר אפילו בחמץ ידוע ויוצא בביטול אפילו ד"ת ומשני דילמא משכח לה לבתר איסורא וכו' ואין להקשות דמאי פריך הלא בי"ט אפילו לא מצי מבטל ליה אינו עובר עליה כיון דאנוס הוא כמ"ש התוס' בפ' כ"ש סוף דף כ"ט בד"ה רב אשי דאיכא למימר דמ"מ ודאי לכתחלה צריך ליזהר שלא יגיע לידי אונס דעומד עליו באיסור לאו . ותו פריך ולבתר איסורא לא מצי מבטל ליה והא תניא היה יושב בב"ה וכו' פי' בשבת ניחא דאעפ"י דהחמץ ידוע מ"מ כיון דאי אפשר לבערו בשבת יוצא בביטול אלא בי"ט דבתר איסוריה הוא מאי אהני ליה ביטול ומשני הכא בתלמיד וכו' דהשתא מבטל ליה מקמי דתחמיץ לא הו"ל חמץ דידיה אלא של הפקר ואף ע"ג דחמץ ידוע ברשותיה הוא איסורא לא ניחא ליה דליקני כדבעינן למימר לקמן . והא דפ' אלו עוברין איכא למימר דכיון דאין שהות ביום לחזור למקומו דנין אותו כדין מי שאי אפשר לו לבערו ודמי לחמץ ידוע בי"ד שחל להיות בשבת דסגי בביטול קודם זמן איסורו כיון שאי אפשר לו לבערו כנ"ל ביישוב הסוגיא לפי דעת זו ועוד נ"ל להביא ראיה מהירושלמי דקתני במפרש מיבשה ליס ואין דעתו לחזור דבודאי חמץ אפילו מר"ה צריך לבער דאלמא דבחמץ ידוע לא מהני ביטול ד"ת דאל"כ מאי בין ספק לודאי וכתב הר"ן שאין נראה שהירושלמי חולק בזה אתלמוד שלנו ויתבאר בסימן תל"ז . ותו מדאמר גבי ב' ציבורין א' של מצה וא' של חמץ וכו' היינו ב' קופות ופריך אימור דאמר שאני אומר בתרומה דרבנן בחמץ דאורייתא מי אמרינן ומשני אטו בדיקת החמץ דאורייתא וכו' קשה וכי לא ידע המקשה דבדיקת החמץ מדרבנן כמו שמוכיחות המשניות בע"כ דס"ל דדמיא הך דב' ציבורין לחמץ ידוע דלא סגי ליה בביטול ד"ת ומשני ליה דכל שאתה צריך לבדוק אחריו סגי ליה בביטול ד"ת אבל דעת הגאון כפשטא דתלמודא דקאמר לא מצא עצים לשרפו דמשמע דבחמץ ידוע לא סגי בביטול ד"ת ולא האריך בראיות ולקמן בסימן תל"ח יתבאר בס"ד שדעת הרא"ש כדעת הגאון אלא שמחלק בין אם בדק וביטל ומצא לאחר זמן איסורו ולשם נאריך בזה בס"ד : **ומ"ש** ומצאו להם כמך מן הפסוק כו' ולא הוי ראייה גמורה משום דד"ת מדברי קבלה לא ילפינן כפירוש רש"י : **ומ"ש** ומפני זה אמרו ליל י"ד וכו' אע"ג דתנן אור לי"ד מ"מ המסקנא לדברי הכל האי אור לילה קאמר ועוד דהא תנא דבי שמואל ליל י"ד כדאיתא התם ומ"ש

פרישה

(ד) ב' שעות קודם מפרש בגמרא טעמיה גזירה משום יום המעונן דכיון דליכא חמה אתי למיטעי ומחליף ליה חמש בשבע ופריך אי הכי אפילו ארבע נמי לא ליכול ומשני ארבע זמן סעודה לכל ולא אתי למיטעי ודעת הרמב"ם ובעל תרומת הדשן בזה דהא שמיכו אוכלין כל ארבע היינו לומר שאוכלין עד שליש היום בין בשנה פשוטה שהיום קצר בין בשנה מעוברת שהיום ארוך דד' שעות דקאמרי חכמים היינו לפי שחשבו היום לי"ב שעות והלילה לי"ב שעות ודו"ק ב"י עיין שם :

(ה) שיבטלנו בלבו כו' דכתיב לא יראה לך חמץ שלך כו' וכשמבטל הרי הוא מפקיר אף ע"ג דאדם שמפקיר נכסיו בלשון ליהוי כעפרא דארעא אינו הפקר ומכ"ש הכא דלא מבטל אלא בלב מ"מ שאני חמץ שאינו ברשותו של אדם שהרי אסור בהנאה אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו ומש"ה בגילוי דעת בעלמא דלא ניחא ליה דליהוי זכותי' ביה סגי ומהני אפילו לחמץ ידוע עכ"ל ר"ן : [ו] תהיה לאור הנר דכתיב אחפש ירושלים כו' כצ"ל פי' דילפינן מציאה ממציאה כתיב הכא שאור לא ימצא בבתיכם וכתיב התם ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא ומציאה מחיפוש דידיה וחיפוש מנרות דכתיב אחפש ירושלים בנרות גמרא פ"ק דפסחים , ושם עוד דילפינן נרות מנר מצוה ותורה אור לבדוק הנר יחידי גם יש ללמוד מנר אלהים נשמת אדם חופש כל חדרי בטן נלמד ממנו לחפש בכל המקומות ועיין ב"י :

דרישה

[ג] ב' שעות קודם כו' כבר כתבתי דעת בעל תרומת הדשן בפרישה וצ"ע דלכאורה לא משמע דיהא דעת ת"ה כן דהא כתב בתשובה סימן קכ"א ז"ל שאלה הא דקיימא לן כר' יהודא אוכלין כל ד' ולא יותר בשנת העיבור שהיום מאריך בגבולינו שבסוף ד' עדיין כמו ג' שעות עד חצות עד אימת שרי לאכול חמץ עד ב' שעות קודם חצות לעולם כו' ומסיק דמותר לאכול עד ב' שעות קודם חצות ולכאורה נראה דהכי ב' שעות המה שעות קלרות דאילו בשעות זמניות בכל ד' שעות אין כאן אלא ב' שעות עד חצות וכן יש להוכיח מהתשובה

הידועי הגהות

ממילא ידענא דצריך להשביתו בי"ד אלא ע"כ קרא אתי לאכור הי"ד עצמו (מהרל"ח) : ב שם בגמרא מציאה ממציאה ז' ימים שאור לא ימצא מדכתיב וימצא באמתחת

החמץ לאור הנר פי' לילה שמהרתו יהיה י"ד דכיון שצריך לבדוק לאור הנר צריך לבדוק בלילה שאז אורו מבהיק (ז) וגם היא שעה ידועה שכל אדם מצוי אז בביתו ולכן יזהר כל אדם שלא יתחיל בשום מלאכה ולא יאכל עד שיבדוק ואפילו אם יש לו עת קבוע ללמוד לא ילמוד עד שיבדוק וכתב ה"ר יונה שאם התחיל ללמוד מבעוד יום [ג] שאין צריך להפסיק ונ"ל דכיון שהטעם משום שלא יטריד בלימודו וישכח מלבדוק אין חילוק ואפילו אם התחיל כבר ג פוסק :

תלב וקודם שיתחיל לבדוק יברך בא"י אמ"ה אקב"ו [א] (א) על ביעור חמץ שבדיקה זו תחלת ביעור ומיד

ומ"ש פי' ש לילה שמהרתו יהיה י"ד וכו' כלומר לאפוקי לילה שאחר י"ד שכבר עבר זמן איסורו כדמוכח בגמרא ומלא עובר עליו : **ומ"ש** וכיון שצריך וכו' במקצת נוסחאות כתוב דכיון בדל"ת והוא עיקר והכי פירושו דמפני שצריך לבדוק לאור הנר אמרו ליל י"ד בודקין כלומר לפיכך צריך לבדוק בלילה שאז אורו מבהיק וגם היא שעה ידועה וכו' וכדמוכח בגמרא ונראה דמה שצריך עוד לטעם שהיא שעה ידועה הוא משום דקשה דגם קודם עמוד השחר של יום י"ד אורו מבהיק ולמה הצריכו לבדוק דוקא בתחלת ליל י"ד כמו שיתבאר בסמוך בס"ד לזה אמר וגם היא שעה ידועה וכו' אבל קודם עמוד השחר אינו מצוי בביתו לבדוק כי זמן שכיבה היא עד אור הבקר ולהאי טעמא דשעה ידועה לחוד הוי קשה גם ביום י"ג יבדוק כל אדם כשהוא מצוי בביתו ופנוי שאין לו שום טירדא ע"כ נתנו טעם שבלילה אורו מבהיק כ"ל וכך איתא בירושלמי אדם בטל ובית אפל לבדוק ביממא ואהדרו אין אורו מבהיק ביום כבלילה והביאה הרשב"א בתשובה סימן רל"ב : **ומ"ש** לכן יזהר כל אדם כו' שם אהא דאמר ר"כ בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה אמר אביי הלכך האי צורבא מרבנן לא ליפתח וכו' וקצת קשה למה לא קאמר אביי מילתיה אפשטיה דמתניתין דתני אור לי"ד בודקין וכו' ולימא הלכך האי צורבא מרבנן וכו' וי"ל דפשטא דמתניתין אפשר לפרש דכל הלילה הוה זמן הבדיקה אבל מדברי ר"כ מוכח דעיקר המצוה הוא בתחלת הלילה דוקא וכמ"ש בסמוך דמש"ה קאמר נמי טעמא דבשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ולפיכך אמר אביי הלכך האי צורבא כו' מאחר דעיקר המצוה היא בתחלת הלילה וגם הרב רבינו ירוחם והר"ן משם הראב"ד הוכיחו מראייה אחרת דעיקר המצוה היא בתחלת הלילה שיש בו אור עדיין ואע"ג דבמהרי"ל בדין תענית של בכורות וכן במנהגי דמהרא"ק כתב שמצות הבדיקה היא בלילה ממש אבל לא קודם מ"מ נראה עיקר כדברי הראב"ד ואין ספק שהם לא ראו דברי הראב"ד בזה. ודע שהרמב"ם בפ"ב והסמ"ק בעשה ל"ט כתבו שאין קובעין מדרש בסוף יום י"ג משמע להדיא דאף שעדיין לא הגיע הלילה דהיינו בין השמשות נמי אסור וכ"כ בכל בו וסייס וכל שכן שלא יתעסק בדברים אחרים וכה"ג כתב גם הסמ"ק וסייס וכמו כן אסור לאכול מתחלת הלילה עד לאחר הבדיקה וכ"כ האגודה בשם הגאונים וכ"כ המרדכי וכ"כ ה' המגיד משם התוספות וזו היא דעת רבינו שכתב שלא יתחיל בשום מלאכה ולא יאכל עד שיבדוק והוא נלמד במכ"ש מן הלימוד שהוא אסור וק"ל. וראוי לדקדק מה ראו חכמינו ז"ל לאסור אף הלימוד ומ"ש מק"ש של ערבית דתניא בריש ברכות חכמים עשו סייג לדבריהם כו' עד ואם רגיל לשנות שונה ואח"כ קורא ק"ש ומתפלל וכו' דהלמא דאעפ"י שאסור לאכול מותר לשנות דע"י הלימוד לא יבא לידי פשיעה כמו ע"י האכילה או שאר עסקים וכה"ג כתב גם רשב"א הביאו הב"י לעיל בסימן רל"ה ונראה לתרץ דאעפ"י דאין הלימוד מן הדברים המביאים לידי פשיעה מ"מ גורם הוא שיטרד וישכח מלבדוק ובבדיקת חמץ שאינו כי אם משנה לשנה אפשר שיטרד בלימודו וישכח מלבדוק אבל בק"ש של ערבית שהיא תדירה בכל יום אין לחוש שמא ישכח ע"י שיטרד בלימודו. ומ"מ לאכול וליישן ודאי אסור שהם מהדברים המביאים לידי פשיעה. ומ"ש בתפלת המנחה שרי לאכול סעודה קטנה דכיון דזמנה ביום ואין רגילות שיאכל וישתה ויישן ביום כל כך עד שיעבור זמן תפלה משא"כ בערב אבל תחלת הדין אסרו אפילו סמוך למנחה דרגילות הוא שיפסקו הדיינים הדין מיד אחר שישמעו הטענות כדי שלא ישכח הטענות ויש לחוש שע"י כן יבואו לידי פשיעה מיהו מהרי"ו בהלכות פסח כתב וכ"ל דה"ה תפלת ערבית מי שלא התפלל עם הציבור שאסור במלאכה ובלימוד קודם שיתפלל כדאיתא פ"ק דברכות ואוכל קימעא ושותה קימעא וכו' עד וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה ע"כ ובאמת שקשה לאדרבה מההיא דפ"ק דברכות משמע דיכול לקרות וכמ"ש בסמוך. ואפשר דהרב מפרש דההיא איירי אלא כדי לעמוד בק"ש ותפלה מתוך ד"ת אבל לימוד גמור אסור. ועוד אפשר לומר דמפרש כדברי הר"י בריש ברכות דהך ברייתא כשבא מן השדה קודם שהגיע זמנה של ק"ש אבל כשהגיע הזמן צריך לקרות ק"ש מיד ואין לו ללמוד כלל. והעיקר כ"ל דהרב מפרש דדוקא כשהולך לב"ה ולבית המדרש דליכא למיחש שמא יטרד בלימודו ויישן שם וישכח מלקרות ק"ש ומלהתפלל שהרי יבא לביתו לאכול. ולישן אבל כשהוא בביתו אסור לו אף ללמוד דשמא יטרד בלימודו כל הלילה עד שיישן ולא יתפלל כלל וזהו שדקדק וכתב מי שלא התפלל עם הציבור כו' פי' דכיון שהוא צריך להתפלל בביתו חיישינן שמא יטרד בלימודו ועל זה הביא ראייה מההיא ברייתא דקאמר אלא ילך לב"ה כו' ולא קאמר אלא הולך לביתו אם רגיל לקרות כו' אלא ודאי בביתו אסור אפילו ללמוד והא דנקט בברייתא שלא יהא אומר אלך לביתי ואוכל קימעא כו' ולא נקט רבותא שאפילו ללמוד בביתו אסור היינו משום דהתנא נקט בלשונו לשון בני אדם שאומרין כן אבל לפי האמת גם הלימוד אסור בביתו ואף ע"ג שלא הוזכר איסור זה בשום חיבור גם בפ"ק דשבת בההיא דלא ישב אדם לפני הספר וכו' לא הוזכר שום איסור בלימוד מ"מ יש לחוש לדבריו דדברי טעם הם גם הנסיון יעיד על זה דמי שלא הורגל להתפלל בביתו כי אם הציבור אם יקבע עצמו ללמוד בביתו לא נזכר כלל להתפלל ודמי לבדיקת חמץ שחששו שמא ישכח מלבדוק והשתא נוכל ליישב ג"כ מה שלא הוזכר איסור זה בשום חיבור מפני שהם היו רגילים לעולם להתפלל בלילה וללמוד קודם התפלה מי שרגיל לקרות וכו' אבל אנו שנוהגים להתפלל עם הציבור בעוד היום גדול א"כ מי שלא התפלל עם הציבור ובא לביתו ויתחיל במלאכה או בלימוד בודאי ישכח מלהתפלל כיון שאינו רגיל בזה תמיד ולכן נראה כדברי הרב להחמיר להתפלל קודם ודו"ק. פסק ומי שלא התפלל תפלת ערבית עם הציבור בליל י"ג מצאתי בהג"ה דיבדוק תחלה וכ"כ במחזורים מיהו נראה לי דיתפלל תחלה ואח"כ יבדוק דבתפלה שהיא קבועה ותדירה ליכא למיחש שמא יטרד כדפי' משא"כ אם יבדוק בתחלה דאפשר שיטרד בבדיקתו עד שישכח מלהתפלל מיהו דוקא במי שרגיל להתפלל עם הציבור אלא שעתה אירע שלא התפלל עמהם אבל מי שרגיל להתפלל כל לילה יבדוק תחלה ולא חיישינן ברגיל שמא ישכח מלהתפלל עכ"ה :

וכתב ה"ר יונה שאם התחיל כו' נראה שלמד כן מלישנא דאביי דאמר לא ליפתח כו' ומה שהקשה רבינו ע"ז יש לתרץ דס"ל לר' יונה אם התחיל בהיתר אפילו בדאורייתא אין מפסיקין וכמ"ש המרדכי בפ"ק דשבת ושכך פסקו בתוס' וראיה ברורה מפ' ערבי פסחים גבי בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום דאינן צריכין להפסיק אע"ג דקידוש הוא דאורייתא וה"ה נמי בדיקת חמץ ולפי זה ה"ה באכילה נמי א"צ להפסיק ולא נקט לימוד אלא לפי שנמשך אחר לשון אביי שלא הזכיר כי אם הלימוד ומ"מ לפי מ"ש בסמוך דבבדיקת חמץ יש לחוש יותר שמא ישכח אפשר גם בענין ההפסקה אפשר דלא התירו רבותינו בהתחיל בהיתרא אלא בק"ש ותפלה וקידוש שהוא תדיר משא"כ בדיקת חמץ דקרוב לודאי שישכח מלבדוק ולפיכך יש להפסיק אפילו מן הלימוד כמ"ש רבינו וכ"ש באכילה ואף ע"ג דמדינא נראה כדברי ה"ר יונה ראוי לחוש לדברי רבינו שמחמיר וכ"כ בהגה' ש"ע דלא כב"י : במהרי"ל כתוב דוקא סעודה אסור לאכול קודם הבדיקה אבל טעימה בעלמא מותר דלא שייך בהו אימשוכי ע"כ ועיין סימן רל"ב :

תלב וקודם שיתחיל לבדוק יברך על ביעור חמץ כו' בפ"ק דפסחים והילכתא על ביעור חמץ ופירש"י והתוס' להד פירושא דה"ק דגם אם בירך על ביעור חמץ יצא כמו אם בירך לבער וכ"כ הרא"ש ורבינו ירוחם וכן כתב הר"ן משם הראב"ד אבל באגודה לא כתב רק פי' השני של התוספות דדוקא על ביעור וכן נראה מדברי המרדכי מסידור לשונו עיין שם והסמ"ג והסמ"ק כתבו בסתם שמברכין על ביעור דהכי מסקינן וכו' משמע קצת דס"ל נמי דצריך לברך על ביעור דוקא וכן משמע מלשון הרמב"ם בפ"ג מיהו נראה דאם בירך לבער לא מהדרינן ליה דלא יהא אלא ספק ברכה להקל וכן משמע בתשובות מהרי"ל דיצא בלבער ועיין בהג"ה אלפסי דפוס גדול דף רכ"ט עמוד ב' : **ומ"ש** שהבדיקה הוא תחלת ביעור כו' בא ליישב דלא תיקשי מאחר שברכה זו אינה באה על מצות עשה דתשביתו שהיא ההבערה דהא זמן ההבערה אינה אלא בשעה ז' לאחר איסוריה כדילפינן לה מגוזר ואינה באה אלא משום

לאור הנר : **ומ"ש** דכיון שצריך לבדוק לאור הנר צריך לבדוק בלילה וכו' שם (ז.) והשתא דקי"ל אור אורתא הוא מכדי בין לר"מ בין לרבי יהודה חמץ אינו אסור אלא מו' שעות ולמעלה ונבדוק בשש וכ"ת זריזין מקדימין למצות נבדוק מצפרא אמר רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה ופירש"י אור הנר יפה לבדיקה בלילה אבל ביום מחשיך וא"ת יבדוק לאור היום הא ילפינן לקמן דחיפוש מאותו בנר : **ומ"ש** לכן יזהר כל אדם שלא יתחיל בשום מלאכה וכו' ואפילו אם יש לו עת קבוע ללמוד וכו' (שם) אמר אביי הלכך האי צורבא מרבנן לא ליפתח בעידניה באורתא דתליסר נגהי ארביסר דילמא משכא ליה שמעתתא ואתי לאימנועי ממצוה. ופירש"י לא ליפתח בעידניה לא ליפתח בגירסא אם קבע עת לתורה בלילות לא יתחיל להתעסק בשמעתתא : באורתא דתליסר נגהי ארביסר ליל יציאת י"ג שהוא כניסת י"ד והוא ליל בדיקת חמץ : **ומ"ש** ולא יאכל כן כתב ה"ה בשם התוס' וכ"כ ג"כ הגהות בשם סמ"ג ופשוט הוא דאתי במכ"ש מדין לא ליפתח בעידניה וכתב ר"י בשם הראב"ד דהא דתנן אור לי"ד בודקין היינו סמוך לאור הנר כלומר סמוך לכניסת הלילה וכ"כ הר"ן ג"כ בשמו בריש פסחים : **וכתב** הר"י שאם התחיל ללמוד מבעוד יום שאין צריך להפסיק נראה שלמד כן מלישנא דאביי דאמר לא ליפתח משמע שאינו אסור אלא שלא יתחיל משחשיכה אבל אם התחיל מבעוד יום אינו חייב להפסיק משתחשך דאם לא כן הכי הוה ליה למימר האי צורבא מרבנן דגריס וחשכה ליל י"ד מפסיק : **ומה** שהקשה רבינו דכיון שהטעם משום שלא יטריד בלימודו וכו' י"ל שמאחר שדבר זה מידי דרבנן הוא מסתייהו דליגזרו דלא ליפתח בעידניה אבל לא להחמיר עליו לומר שיפסיק מדברי תורה כשתחשך מאחר שכבר התחיל בהיתר : **תלב וקודם** שיתחיל לבדוק יברך על ביעור חמץ וכו' מסקנא דגמרא בפ"ק דפסחים (ז :) וכבר האריכו שם הרא"ש והר"ן בטעם למה בקצת ברכות מברכין בעל וקצתם מברכין בלמ"ד וגם הרמב"ם כתב בזה בסוף הלכות ברכות (א) : **ומ"ש** רבינו שבדיקה זו תחלת ביעור וכו' אפשר שבא ליישב דלא תקשה מאחר שהברכה היא על ביעור היה לו לברך סמוך

דרכי משה

תלב (א) ודברים אלו מבוארים בארוכה באבודרהם בה"ב ומשמע בגמרא ובאשר"י פ"ק דפסחים דאם בירך לבער חמץ דיצא וכ"ה בתא"ו נ"ה ח"א ומהרי"ב :

דרישה

מהתשובה ע"ש : [ג] שאין צריך להפסיק כו' עיין בב"י שמפרש טעמא דר"י משום דאמר אביי לא ליפתח אינש בגירסא משמע אבל אם התחיל אין צריך להפסיק ומ"מ אין לפרוך מראייה זו ממ"ש רבינו ונראה דאזלינן בתר טעמא וצריך להפסיק דס"ל דאביי לא אתא לאשמועינן אלא דאע"ג דת"ת היא מצוה תדירה ומוטלת עלינו מ"מ אשמועינן דצריך שלא לפתוח כדי שלא ישכח מלבטל וכיון שאשמועינן זה ממילא נלמד דאפילו צריך להפסיק וק"ל וב"י פסק דא"צ להפסיק והטעם דכיון שהוא מדרבנן מסתמא לא גזרו כ"א לא לפתוח בעידניה אבל רמ"א פסק דצריך להפסיק :

סי' תלב [א] על ביעור חמץ עיין באשר"י והר"ן בפ"ק דפסחים הטעם למה בקצת ברכות מברכין בעל ומקצת מברכין בלמ"ד. ועיין ברמב"ם בהלכות ברכות ועיין מ"ש מהרמ"י וב"י : דהא

פרישה

(ז) גם היא שעה ידועה שכל אדם מצוי או בביתו פי' ונפקא מיניה בההיא טעמא דאפילו אכסדרה שאורה רב וא"צ בדיקה לאור הנר מ"מ אל יסמוך ע"ז לבדוק ביום שמא ישכח וק"ל :

סי' תלב (א) על ביעור חמץ שבדיקה כו' פי' בא ליישב שלא תקשה מאחר שהברכה היא על הביעור היה לו לברך סמוך לביעור או היה לו לברך על בדיקת חמץ ע"ז משני הבדיקה כו' וכן הוא באשר"י ועיין בדרישה : ומיד

חדושי הגהות

אמתחת בנימין ומציאה מחיפוש דכתיב אצלו ויחפש בגדל החל וחיפוש מחיפוש חיפוש דבנימין מחיפוש דירושלים דכתיב אחפש ירושלים בנרות ונרות מנר דכתיב נר אלהים נשמת אדם (מהרל"ח) : ג אע"ג דמצינו בכמה דוכתי דלכתחלה אין מתחילין ואם התחילו אין מפסיקין כדאיתא במשנה פ"ק דשבת (י.) מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה מ"מ נ"ל לרבינו דהכא כיון

(ב) ומיד (ס"א שמיד) אחר הבדיקה הוא מבטלו ובעל העיטור כתב איכא מאן דמברך שהחיינו דהא מזמן לזמן קאתי ואיכא מאן דאמר דלא בריך [ב] דהא לא קבע ליה זימנא דהא מפרש בים ויוצא בשיירא ודעתו לחזור אפילו מראש השנה צריך לבדוק [ג] (ג) ומסתברא רשות הוא ומאן דבעי מברך וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאין מברך (ד) שהבדיקה היא לצורך הרגל וסמכינן אזמן דרגל וכתב עוד א"א הרא"ש ז"ל יש אומרים שאין לבודק לדבר עד שיגמור כל הבדיקה ויש מוסיפין עוד לומר שאם שח בדברים שלא מעין הבדיקה שצריך לחזור ולברך ג וכל זה איננו שוה לי אלא שיש ליזהר שלא לדבר בין הברכה לתחלת הבדיקה אבל משהתחיל לבדוק לא הוי שיחה הפסק מידי דהוה אישיבת סוכה והאדם המדבר בתוך סעודתו דלא הוי שיחה הפסק להצריך לחזור ולברך על ישיבת סוכה וברכת המוציא [ד] (ה) ומיהו לכתחלה טוב ליזהר שלא לעסוק בשיחה בטלה עד שיגמור כל הבדיקה כדי

כמוך לביעור דהיינו אחר הבדיקה ולמה אנו אומרים שיברך קודם שיתחיל לבדוק לכך כתב דבדיקה לא הויא הפסק דתחלת ביעור הוא ואפשר לומר שבא ליישב דלא תיקשי לן שלא היה לנו לברך אלא על בדיקת חמץ וכ"כ שם הרא"ש וז"ל ומן הראוי שיברך קודם בדיקה על בדיקת חמץ ותיקנו לומר על ביעור ולפי שלאחר בבדיקה מיד הוא מבטל והיינו ביעור לחמץ שאינו ידוע לו ומצניע את הידוע לו ואוכל ממנו עד שעה חמישית ואז מבערו מן הבית ועל עסק זה נגררה הברכה על בדיקה שהיא תחילת הביעור ונגמר בשעה ה' עכ"ל וא"ת יברך על ביטול חמץ וי"ל משום דביטול הוי בלב ואין מברכין על דברים שבלב ועי"ל דבכלל ביעור ישנו לשון ביטול ואין בכלל לשון ביטול ביעור וא"ת סוף סוף יותר היה ראוי לברך על בדיקת החמץ שהוא מתחיל בה מיד י"ל שאין הבדיקה תכלית המצוה שהרי מי שבדק ולא ביער או ביטל לא עשה כלום וכתב הכלבו אם לא בירך קודם שיתחיל לבדוק מברך כל זמן שלא סיים בדיקתו דכל מצוה שיש לה משך זמן כל היכא דבריך מקמי סיום המצוה עובר לעשייתו הוי: ובעל העיטור כתב איכא מאן דמברך שהחיינו וכו' אין הלשון מדוקדק דמשמע דבעל העיטור בא לחלוק על מה שקדם ואינו כן דאין זה ענין לזה וכך היה לו לכתוב כתב בעל העיטור אלא א דלא דק ושתי סברות אלו שכתב בעל העיטור כתבם הרשב"א בתשובה ועל דברי האומר שאין לברך משום דלא קביע ליה זימנא דהא מפרש בים וכו' השיב וכתב ואינו דומה לקריאת מגילה שאף על פי שמקדימין ליום הכניסה ויש לה זמנים הרבה אפילו הכי אומרים זמן דשאני התם דזמנים אלו תקנו חכמים לא פחות ולא יותר משא"כ כאן שאין לו זמן קבוע אלא אפילו מתחלת השנה והכי אין דרכנו לומר זמן עכ"ל: ומסתברא רשות היא ומאן דבעי מברך תימ' מפני שהוא רשות היה לנו להחמיר ולומר דמספק לא יברך וכן יש לתמוה על מ"ש בס"פ בכל מערבין (מ:) שהחיינו אקרא חדתא הוי רשות ומיהו ב בהשיא איכא למימר דקים להו לרבנן דהכי תיקנו מעיקרא לברך זמן אקרא חדתא אם ירצה: ואדוני אבי ז"ל כתב שאין מברך שהבדיקה לצורך המועד וכו' בתשובות כלל כ"ה ובפ"ק דפסחים וכתב מידי דהוי אעושה סוכה ולולב לעצמו דמחוייב לברך שהחיינו בעשייה אלא סמכינן לה אזמן דרגל: וכתב עוד א"א ז"ל שאין לבודק לדבר עד שיגמור וכו' עד סוף הסימן הכל שם אלא שבמקום וכל זה איננו שוה לי כתוב בפסקים וכל זה אינו נראה לי אבל בתשובות כתב איננו שוה לי וכדברי הרא"ש כתב הרשב"א בתשו' כתבתי' בסימן

משום מצות חכמים שאמרו אור לי"ד בודקין וכו' וא"כ מן הראוי לברך על בדיקת חמץ וע"ז קאמר דתקנת הבדיקה היא עצמה תקנת הביעור לפי שהבדיקה היא תחלת ביעור שהרי מיד אחר הבדיקה הוא מבטל א"כ זהו ביעור לחמץ שאינו ידוע ומצניע הידוע לו עד למחר בשעת הביעור ומבערו מן הבית אם כן נראה שהבדיקה היא תחלת הביעור וכך היא כוונת הרא"ש למעיין בדבריו דף קכ"ח ע"ד אבל הכל בו תירץ שלכך תקנו לשון ביעור ולא לשון בדיקה מפני שלשון ביעור כולל הכל בדיקה וביעור וביטול וע"ש. גם מ"ש הב"י וא"ת יברך על ביטול כו' כתב ג"כ בכל בו ע"ש: ונראה דדוקא לכתחילה קאמר שיברך קודם שיתחיל לבדוק אבל יכול לברך דיעבד תוך הבדיקה וכן כתוב בכל בו שאם לא בירך קודם שיתחיל לבדוק מברך כל זמן שלא סיים בדיקתו ומביאו בהגהת ש"ע ומיהו משמע דלאחר שסיים בדיקתו הפסיד הברכה אבל מדברי הרא"ש שכתב שהבדיקה היא תחלת ביעור ונגמרה בשעה חמישית משמע דאף לאחר שסיים הבדיקה לא הוי עדיין סיום המצוה וממילא יכול לברך בתוך משך זמן המצוה ואעפ"י שהרא"ש גופיה כתב אהא דאמר רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיברך וכו' שלא לברך על ביעור חמץ בשעה חמישית היינו דוקא לענין שסיה צריך לחזור ולברך בשעה ה' משום מצות עשה דתשביתו שהוא מן התורה דהברכה שבירך בליל י"ד היא משום מצות חכמים כשאר מצות חכמים דמברכין עליה מטעם דלא תסור. על זה כתב הרא"ש שאינו צריך לברך בשעה ה' משום דמ"ע מן התורה היא לשרפו אחר איסורו בסוף שש ואנו מבערין אותו בשעה ה' בעוד שהוא מותר באכילה מן התורה. אבל אם לא בירך בליל י"ד על מצות חכמים נראה שיש לו לברך אח"כ בתוך משך זמן מצות הבדיקה שהטילו עליו חכמים להרא"ש ומן הראוי לברך אז בשעה ה' בשעה שהוא מבער. ותו שהרי בהגה"ת אשיר"י פ"ק דברכות כתב ע"ש האור זרוע כל היכא שלא בירך קודם עשיית המצוה מברך אח"כ ויוצא י"ח אבל בסעודה דאסור ליהנות מהעה"ז בלא ברכה כיון דעבר ואכל והגיע ברכה אחרונה הואיל ואידחי אידחי ואנן נהגינן לקדש את האשה ואח"כ לברך ברכת אירוסין ע"כ שוב מצאתי כן לגדול מן האחרונים שכתב דהיכא דמברך עובר לעשייתן למצוה מן המובחר קאמר היכא דאפשר אבל אם לא בירך מקודם יכול לברך אח"כ והוכיח בראיות ועיין בספר ברכת אברהם דרפתי בסי' כ"ג מיהו למעשה כיון שהרמב"ם בפי"א מהלכות תפלה ופ"ג מהלכות אישות פסק דאין לברך אחר שעשה המצוה דמה שנעשה נעשה ספק ברכה להקל וכיון שסיים בדיקתו הפסיד הברכה: ובעל העיטור כתב היכא מ"ד דמברך שהחיינו כו' שתי סברות אלו שכתב בעל העיטור כתבם הרשב"א בתשובה סימן רכ"ג וסיום דבריו ואנו אין דרכנו לומר זמן וכ"כ עוד בתשובתו סימן סע"ט וקצת קשה מדברי רבינו ירוחם שכתב שהרשב"א כתב שהוא רשות אם ירצה יאמר אותו כי יש בו טעם לאמרו כמו העושה סוכה ולולב וכו' וי"ל דמ"ש שהוא רשות היינו לומר שכיון שאין בידינו ראיה מכרעת לאחד מן הסברות אין ראוי לבטל מנהג אותן מקומות שאומרים אותו ורשות בידן לסמוך על מ"ד לומר זמן ואף לכתחלה יכול לנהוג כאותן מקומות שאומרים זמן ואין ראוי לגעור בו. אבל הוא עצמו לא נהג לומר זמן לפי שלא היה רוצה להכניס עצמו בספק ברכה ומ"מ לא רצה למחות באחרים וע"ד זה קאמר גם בעל העיטור ומסתברא רשות הוא כו' והנה הרשב"א כתב על בעל העיטור שבמקומו היו נוהגים לאמרו וממה שלא מיחה בידם יראה שלא היה בידו ראייה מספקת בסתירת אותו מנהג וזהו שכתוב בכל בו משם בעל העיטור דמנהגא תליא מילתא אלמא דמ"ש רבינו בשם בעל העיטור דמסתברא רשות הוא היינו לומר דבמנהגא תליא מילתא ורשות לכל אדם לנהוג כאחד מן המקומות ואין ראוי לגעור או לגדף בשום אדם שירצה לאמרו או שלא לאמרו. ומעתה נסתלק תמיהת הב"י על מ"ש בעל העיטור דרשות הוא ועיין במ"ש למעלה בסימן דיראה לי לחלק דלענין ברכת שהחיינו דוקא שבא על שמחת לבו של אדם שזכה לזמן הזה לקיים המצוה בזה ודאי יש לו רשות לברך וכדאמר בפרק בכל מערבין אקרא חדתא אבל לענין שאר ברכות אין לברך היכא דאיכא פלוגתא דרבוותא ומש"ה השיג רבינו על רבינו האי גאון לעיל בסימן כ"ט לענין ברכת לשמור חוקיו דהתם ודאי הוי ברכה לבטלה. ולענין הלכה ראוי ונכון לכל אחד שלא להכניס עצמו בספק ברכה וכך נוהגין שלא לברך שהחיינו בבדיקת חמץ וכך כתב בהגה"ת מיימוני פ"א דהלכות תפלה ופ"ג דהלכות חמץ ע"ש: וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאין מברך שהבדיקה היא לצורך הרגל כו' כתב מהר"ש לוריא ותימה דהא איסור חמץ קודם לרגל ומשעת זביחת הפסח אסור הוא שהוא חול גמור ואפ"ה אסור מן התורה והכי קי"ל וא"כ למה לא יברך שהחיינו ואינו דומה לעשיית סוכה ולולב שלא קדם מצותם. לרגל עכ"ל ונ"ל דלא קשה מידי דדברי הרא"ש הם על פי מה שנתבאר בדבריו דברכה זו שבליל י"ד איננה באה על מ"ע שבתורה אלא על מצות חכמים שהצריכו לבדוק אף אחר החמץ שאינו ידוע להוציאו מן הבית שמא יבא לאכלו אם ישאיר ממנו בבית א"כ מצות בדיקה זו איננה באה אלא לצורך הרגל לתקן הבית ולבער החמץ מתוכו לצורך המועד שלא יהא נמצא שום חמץ שיבא לאכלו במועד וא"כ מצות בדיקה זו איננה אלא לצורך הרגל ועליה תקנו לברך על ביעור חמץ ומש"ה א"צ לברך שהחיינו דסמכינן אזמן דרגל וק"ל וצריך לעיין לפי דעת הרא"ש אם יכול לברך שהחיינו בשעת הבדיקה ולא לברך על הכוס כמ"ש הר"ן לענין סוכה וכמ"ש הב"י לקמן בסימן תרמ"א: וכתב עוד א"א הרא"ש י"א שאין לבודק לדבר עד שיגמור כל הבדיקה פי' ולשון זה משמע שאיסור יש בדבר כמי שמפסיק בין ישתבח ליוצר אור או באמצע הלל אבל ודאי דא"צ לחזור ולברך וזו הסברא כתבה גם הר"ן ע"ש רבינו האיי גאון: ויש מוסיפין עוד לומר שאם שח בדברים שלא מעין הבדיקה שצריך לחזור ולברך פי' עד דגמר הבדיקה וביטל אחריו וזו הסברא כתב הר"ן דאיכא מ"ד הכי והכל בו כתב ע"ש רבינו סעדיה גאון וכ"כ המרדכי בשם תשובת הגאונים: וכל זה איננו שוה לי וכו' דמשהתחיל לבדוק לא הוי שיחה הפסק כלל לשיהיה לו עון אשר חטא כמי שמדבר בין ישתבח ליוצר אור כסברת הי"א מידי דהוה אישיבת סוכה כו' ומ"ש דלא כיש מוסיפין לחזור ולברך. ואח"כ כתב מיהו טוב ליזהר וכו' כלומר דלאו משום איסור הפסקה אלא כדי שישים אל לבו והינו רק על צד היותר טוב וסברא זו של הרא"ש כתבה הכלבו בשם רבינו האי גאון והוא חולק אהר"ן ז"ל שכתב ע"ש רבינו האי גאון שאמר כסברת י"א שהזכיר הרא"ש וז"ל מהר"ש לוריא על מ"ש הרא"ש וכל זה איננו שוה לי וכו' יש להקשות ולמה איננו שוה לו דברי הראשונים שכתבו שאין לבודק לדבר כו' דשמא נמי לכתחלה קא מזהר כמ"ש הוא עצמו שטוב להזהר לכתחלה ונ"ל דבודאי ממה שאמר שאין לבודק לדבר כו' ולא חילק בין תחלת הבדיקה לאחר שהתחיל לבדוק אלמא דבהדא מחתא מחתינהו וזה ליתא ודו"ק עכ"ל ולי נראה עיקר כדפירש' דפשיטא דליכא

פרישה

(ב) ומיד אחר הבדיקה כו' פירוש ועוד טעם נ"אחר שמיד אחר הבדיקה כו' אבל לא בא ללמדנו דין ביטול אחר הבדיקה כי הוא לקמן בסימן תל"ג:
(ג) ומסתברא רשות הוא עיין בדרישה: (ד) שהבדיקה היא לצורך רגל ז"ל מורי תימה הא איסור חמץ קודם לרגל משעת זביחת הפסח ואז הוא חול גמור ולמה לא יברך שהחיינו ואינו דומה לעשיית סוכה ולולב שלא קדים מצותה לרגל עכ"ל ולעד"נ דהא דנאסר מאכלות היינו משום דאז התחיל זמן זביחת הפסח וכמ"ש לא תשחט על חמץ דם זבחי הפסח שנשחט אז היה לצורך לילה וא"כ שפיר מקרי צורך הרגל וע"כ צריך אתה לומר כן דאל"כ ק' למה כתיב ז' ימים לא ימצא בבתיכם כיון דנאסרה מאכלות:
(ה) ומיהו לכתחלה טוב ליזהר כו' גם זה מלשון הרא"ש וא"ל א"כ למה כתב לעיל וכל זה איננו שוה לי דילמא הי"א ג"כ לא מדברים אלא לכתחלה הוא אסור די"ל דחילוק

דרישה

[ב] דהא לא קבע ליה זימנא עיין מ"ש ב"י בשם תשובת הרשב"א:
[ג] ומסתברא רשות הוא כו' ז"ל ב"י תימה מפני שהוא רשות היה לנו להחמיר ולומר דמספק לא יברך כו' עכ"ל ולעד"נ דלא דמי למ"ש רבינו בסימן כ"ט ואני תמה דודאי כיון דשאינו חייב לברך אם יברך הוי ברכה לבטלה דהתם כיון שודאי אינו חייב לברך דקי"ל לילה לאו זמן תפילין היא אם יברך הוי ברכה לבטלה אבל היכא דמספקא כגון זמן בר"ה וי"כ או הכא רשות הוא לברך:
[ד] ומיהו לכתחלה טוב ליזהר כו' עיין בפרישה מה שפירשתי ומהרש"ל פי' וז"ל ונראה דבודאי מ"ש שאין לבודק לדבר כו' ולא חילק בין תחלת הבדיקה לאחר שהתחיל לבדוק אלמא דבחד מחתא מחתינהו וזהו ליתא ודו"ק. פי' לדבריו כמו שבתחלת הבדיקה אסור לדבר כך אסור אח"כ והוא ס"ל שטוב ליזהר אבל אין איסור בדבר כתב מהרי"ל וא"כ פתותי לאס ולא

חדושי הגהות

ביון דבדיקת חמץ הוא לאפרושי מאיסורא דרמץ ע"ב אפילו כבר התחיל פוסק דבשלמא בשאר מצוות עשה אמרינן עוסק במצוה פטור ממצוה משא"כ הכא דהוא לאפרושי מאיסורא וזהו שכתב רבינו דכיון שהטעם משום שלא יטריד כו' כלומר כאן חיישינן שמא יטריד ולא יבדוק כלל אין חילוק ולאפוקי מסברת ה"ר יונה דהוא ס"ל דלכתחלה לא יתחיל משום דהגיע זמן בדיקת חמץ ודביבא מצוה בשעתה ולכן הוי ס"ל דאם ההחיל כבר שא"צ להפסיק (מהרל"ח) והמג"א הביא דברים אלו בשמו ס"ק ח':

תלב א ול"ב דרבינו ר"ל לפי שכתב בתחלה שא"צ לברך אלא על ביעור החמץ לבד ולא שהחיינו ע"ז כתב ובבעל העיטור כתב כו' ר"ל שצריך לברך אף שהחיינו (מהרל"ח): ב ולפ"ז יש ליישב גם קושיא הראשונה שהקשה הב"י אהך דהכא דשאני ברכת שהחיינו משאר ספק ברכות כיון דשייך בה שפיר רשות כדמציינו בעירובין (מ:) (מהרל"ח): ג אע"פ שהרא"ש בעצמו כתב בסמוך ומיהו לכתחלה טוב ליזהר כו' שישים אל לבו כו' וא"ב הי"א שהביא שאין לבודק לדבר עד שיגמור הבדיקה דילמא טעמייהו נמי משום שישים אל לבו לבדוק ולא משום הפסק וא"כ למה כ' וכל זה אננו שוה לי ונ' דודאי אפשר שטעם הי"א מש"ה הוא אבל אותן שמוסיפין לומר שאם סח שצריך לחזור ולברך שהבינו הטעם משום הפסק ע"ז כתב וכ"ז איננו שוה לי לא זו שא"צ לחזור ולברך אלא אפילו לכתחלה אין לאוסרו משום הפסק אלא אם יש לאוסרו משום שישים לב אל הבדיקה יש לאוסרו (מהרל"ח):

כדי שישים אל לבו לבדוק בכל המקומות שמכניסין בו חמץ. ובברכה אחת יכול לבדוק כמה בתים ואם בעל הבית אינו יכול לטרוח ולבדוק בכל המקומות שבבית יעמיד כל בני ביתו אצלו (ו) בשעה שהוא מברך ויתפזרו לבדוק איש במקומו על סמך הברכה שבירך בעל הבית שעשרה שעושין מצוה אחת אחד מברך לכולם:

תלג והבדיקה צריך שתהיה לאור הנר ולא לאור הלבנה ולא לאור החמה (א) אפילו אם בודק ביום (א) כגון שלא בדק בליל י"ד ובודק ביום י"ד אפילו הכי צריך לבדוק לאור הנר ומיהו אכסדרה כיון שאורה רב (ב) נבדקת לאורה ואפילו בחדר אין

בסימן תרל"ב: **ומ"ש** עשרה שעושין מצוה אחת אחד מברך לכולם פשוט בתוספתא דברכות: כתב הכלבו נהגו במקצת מקומות שמטמינין פתיתין של פת בחורי הבית כדי שימצאם הבודק ויבערם שאם לא ימצא כלום חששו לברכה לבטלה ואנו לא חששנו בזה לפי שדעתינו כשמברכין על הביעור לבער אם נמצא (ב):

תלג והבדיקה צריך שתהיה לאור הנר ולא לאור הלבנה וכו' בפ"ק דפסחים (ז:) ת"ר אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה ולא לאור האבוקה אלא לאור הנר ומקשו בירושלמי וכי יש חמה בלילה ומשני תפתר בשלא בדק כדתנן (יב:) אם לא בדק אור לי"ד בודק י"ד שחרית הדא אמרה אפילו ביום צריך בדיקה לאור הנר:

ומ"ש רבינו אפי' אם בודק ביום אינו מכוון דמשמע דקאמר לא מיבעיא בלילה שאין בודקין לא לאור הלבנה ולא לאור החמה אלא אפילו אם בודק ביום אינו יכול לבדוק לאורה והיכי שייך לומר שאין בודקין בלילה לאור החמה וצריך לומר שהאפילו נמשך לכגון שלא בדק בליל י"ד וכו' כלומר לא מיבעיא אם מוצא עצמו בליל י"ד ואינו רוצה לבדוק אז אלא להמתין למחר כדי לבדוק לאור החמה שאינו רשאי וצריך לבדוק בלילה לאור הנר אלא אפילו אם מוצא עצמו ביום י"ד ולא בדק עדיין אינו יכול לבדוק לאור החמה וכבר ראיתי מי שכתב דה"ק לא מיבעיא בני אדם המכבדים בתיהם שבמקרה נמשך להם הביעור וכיון שלא דקדקו לבדוק יפה נזהירם שיבדקו עכשיו לאור הנר אלא אפילו אותו שלא בדק עד יום י"ד שהיה לנו לומר כיון שלא כיבד ביתו כלל ידקדק בבדיקתו וא"כ יבדוק לאור החמה ואפ"ה צריך נר ואינו נראה בעיני: **וכתב** הר"ן בריש פסחים איכא מאן דאמר שאם בא להקדים לבדוק בי"ג שרשאי והוא שיבדוק לאור הנר שאפילו ביום צריך אור הנר כדמשמע בירושלמי הלכך כי תנא אין בודקין לאור החמה מיתוקמא או שעבר ולא בדק ליל י"ד או שבא להקדים לבדוק בי"ג וכן דעת הרז"ה וליתא דהתם בירושלמי משמע שאם בא להקדים ביום י"ג אינו רשאי דאמרינן התם ולמה בלילה א"ר יוסי שאין בדיקת הנר יפה אלא בלילה ואמרינן תו התם מבואות האפלים מהו לבודקם בתחלה ביום לאור הנר מילהון דרבנן אמרי לא כמה דמנהר בלילה מנהר ביממא הלכך ר"נ ב"י ה"ק בשעה שבני אדם מצויים בבתיהן שהם פנויים ובשעה שאור הנר יפה לבדיקה כדאמרן שאורו מבהיק בלילה יותר מביום ולכיכך אם בא להקדים לבדוק ביום י"ג לאור הנר אינו רשאי עכ"ל. ודברי ה"ה בפ"ב כהרז"ה אבל דברי הרא"ש ורבינו נוטים לסברת הר"ן וכך הם דברי ר"י (עבד"מ סי' תל"א) וכ"כ רבינו בס"ס זה בשם הראב"ן והכי נקטינן:

ומיהו אכסדרה כיון שאורה רב וכו' שם (ח.) אהא דת"ר אין בודקין לאור החמה האי אור החמה ה"ד אילימא באכסדרה הא אמר רבא אכסדרה לאורה נבדקת לא צריכא לארובה שבחדר והיכא אי לבהדי ארובה היינו אכסדרה אלא לצדדין ומכאן יתבאר לך בהדיא דהא דאכסדרה נבדקת לאורה בבודק ביום הוא וכ"כ הרא"ש והרמב"ם וכתב רבינו ירוחם דדוקא אכסדרה אבל בית אחר אע"פ שיש בו אור הרבה צריך לבדקו לאור הנר (ג) ונראה שכתב כן מפני מה שאמרו בארובה שבחדר ולא ביאר כל צרכו שה"ל לפרש דהיינו דוקא לצדדין אבל באמצע החדר בודק לאור הארובה: אין

דליכא מאן דפליג אהפסיק בין הברכה להתחלת הבדיקה דודאי צריך לברך לד"ה מאחר שהפסיק בין הברכה ובין הדבר שמברכין עליו כדין כל הברכות. ולענין הלכה נראין דברי הרא"ש שהסכימו עמו הרשב"א והר"ן וכ"כ בהגהת מיימוני פ"ג בשם הר"א שהסכימו עמו הרשב"א והר"ן וכ"כ בהגהת מיימוני פ"ג בשם הר"א בריב"ק ושכן נהג מהר"ם ודע שהמרדכי כתב בשם ספר הפרדס דכשמבערין חמץ בככר הראשון שמוצא מברך על ביעור חמץ ואין נוהגין כן אלא קודם שיתחיל לבדוק מברך כדמשמע פשטא דתלמודא וכ"כ הרי"ף להדיא וכ"כ הרמב"ם וכן בספר המצות וכן מהר"ם עיין בהגהת מיימוני פ"ג. וכתב במהרי"ל על ענין זה דגם אם לא מצא בבדיקה מאומה לא הוי ברכה לבטלה דהברכה נמי קאי על הביטול שמבטלין מיד אחר הבדיקה עכ"ל וכן משמע ברמב"ם בסוף פ"א דתפלה וע"ש וכ"כ ברוקח סימן רס"ו ע"ש כתב בכלבו יש שמניחין פתיתין כו' ובתרומת הדשן סימן קל"ג כתב דאף אם ימצא הפתיתים לא סגי בהכי וצריך לבדוק בדיקה גמורה כו' ע"ש ומהרי"ל כתב דיניח כתיתי דבר נוקשה שלא יפרר ובמקום משומר בפני תינוקות ועכברים ועוד האריך בטעם הנחת הפתיתים. ולשרוף הכלי לכל הפחות אם לא מצא שום חמץ ושלא ישרוף החמץ בליל י"ד כאחד מן הגאונים שבמרדכי ע"ש: **ומ"ש** יעמיד מבני ביתו אצלו כו' פי' כדי שיענו אחריו אמן וכה"ג כתב מהרי"ל וכתב עוד שם שמהר"ם היה מברך על מצות ביעור חמץ כשהיה מוציא גם המסייעין לבדוק בברכתו ע"כ ובמחזורים מצאתי כתוב על זה ולא ראיתי לנהוג כך עכ"ל:

וכתב עוד במהרי"ל ויטהר ידיו ע"י נטילה טרם שיברך על הבדיקה ומהרש"ל כתב דדוקא כשהן אינן נקיות אבל כשהן נקיות ה"ל מגכי רוח מ"מ אפשר לומר טעם אחר מאחר דבדיקת החמץ באה לטהרת הרגל והיא מצוה חשובה ע"כ ראוי להחמיר בה ולעשותה בנקיון עכ"ל ובתשובה סי' פ"ו מסיק מ"מ ע"י השפשוף עדיף עכ"ל:

תלג והבדיקה צריך שתהיה לאור הנר וכו' ברייתא בפ"ק דפסחים וכתב הרא"ש ומיירי דוקא אם היה טרוד ולא בדק בלילה כדאיתא בירושלמי וכי יש חמה בלילה תיפתר בשלא בדק כדתנן לא בדק אור לי"ד בודק י"ד שחרית הדא אמרה אפילו ביום צריך לבדוק לאור הנר ואפילו בבית שיש בו אורה עכ"ל ופירושה כפי הנראה מדברי הרא"ש הוא דהמקשה הוה קים ליה דאינו רשאי לבדוק באור י"ג לאור הנר דדוקא אור לי"ד בודקין תנן והיה סבור נמי בלא בדק בליל י"ד ובודק ביום י"ד דעדיף טפי לבדוק לאור החמה ולכך קאמר וכי יש חמה בלילה והא ודאי ביום היא וא"כ קשיא ממ"נ אי ביום י"ג אפילו לאור הנר לא יבדוק ואי ביום י"ד לאור החמה אמאי לא הא עדיף טפי מלאור הנר ומשני בשלא בדק כו' כלומר אור הנר עדיף טפי כדי לבדוק במחבואות ובחורים וזהו שמסיק הדא אמרה אפילו ביום צריך לבדוק לאור הנר מפני המחבואות והחורים ואפילו בבית שיש בו אורה זולתי אכסדרה שאורה רב שא"צ נר ועל פי זה מתיישב לשון רבינו שכתב אפילו אם בודק ביום שנתקשו בה רבים וגם הב"י ופי' מה שפירש ולעניות דעתי נראה דלאחר שכתב רבינו לשון הברייתא שאין בודקין אלא לאור הנר וכו' והיה עולה על לבו לומר דה"פ אין לבדוק בלילה אף לאור הלבנה שאורה רב יותר מאור הנר ואף לאור החמה ביום י"ג אעפ"י שאורה רב עוד יותר אף מאור הלבנה וקמ"ל שאין לבדוק ביום י"ג לאור הנר וכמו שעלה ע"ד המקשה בירושלמי דטפי עדיף לבדוק ביום לאור היום מלאור הנר ומינה הוה משמע אבל ביום י"ד היכא דלא בדק בליל י"ד עדיף טפי לבדוק ביום לאור היום על כן אמר אפילו אם בודק ביום כו' כלומר פי' ולא לאור החמה אף בבודק ביום קאמר ולא כדמשמע לכאורה דהא דקאמר ולא לאור החמה דהיינו בודק ביום היא כגון ביום י"ג שזה אינו אלא אפילו אם בודק ביום והיינו דמסיק בירושלמי הדא אמרה אפילו ביום צריך בדיקה לאור הנר דעדיף טפי מאור החמה ופי' זה בדברי רבינו ברור כאור החמה והשתא לפי זה ביום י"ג אין לבדוק כלל לדעת רבינו וכ"כ הרמב"ן להדיא בספר מלחמות וכן משמע במרדכי הארוך. וז"ל בעל המאור הא דתניא אין בודקין לאור החמה לא תימא ה"מ בי"ד אלא אפילו בי"ד ומפורש בירושלמי כו' ונראה מדברי הר"ן שמפרש דבריו דביום י"ג רשאי לבדוק לאור הנר ובאור החמה קאמר דלא מיבעיא דבי"ג אינו רשאי מאחר שלא עבר זמן עיקר מצות בדיקת חמץ לאור הנר שהרי ליל י"ד עדיין לפניו היא אלא אפילו בארבעה עשר וכן נראה מדברי הרמב"ן שפי' דברי הרז"ה כמו שפירש הר"ן ולעניות דעתי נראה שגם דברי הרז"ה אפשר לפרשן בדרך שפירשנו דברי רבינו ומ"ש דלא תימא וכו' ה"פ לא תימא דביום י"ג קאמר דאין לבדוק אפילו לאור החמה ומכ"ש לאור הנר דלא אלא יבדוק ליל י"ד שהוא עיקר זמן הבדיקה. ומינה אבל בארבעה עשר עדיף טפי לבדוק לאור החמה זה אינו אלא אפילו בי"ד אין לבדוק אלא לאור הנר אבל בי"ג אפילו לאור הנר נמי לא ועל זה כתב ומפורש בירושלמי כו' הכל כמו שפי' למעלה בדברי רבינו ולפי' זה מתיישב לשונו שאמר ל"ת ה"מ בי"ג שיש לו לבדוק לילי י"ד דמשמע בפשיטות דס"ל דבי"ג אין לו לבדוק כלל אלא שיש לו לבדוק דוקא ליל י"ד וק"ל. אכן בדברי הרב המגיד מבואר דס"ל פירוש הירושלמי שאמר תפתר בלא בדק דלאו דוקא אלא ה"ה ברוצה לבדוק ביום י"ג יבדוק לאור הנר ומה שהביאו לפרש כן נראה דהיינו מדקא מסיים בירושלמי הדא אמרה כו' דלא הו"ל למימר אלא ע"כ לטפויי אתא דאף ביום י"ג כגי לבדוק באור הנר ולשון אפילו ביום צריך לבדוק לאור הנר היינו לומר דסגי בצריכות בדיקה זו וכן משמע קצת הסדר לשון הברייתא דתני אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה כו' ואי אמרת דלא לאור החמה בי"ד קאמר ה"ל למימר ברישא לא לאור הלבנה דהיינו בלילה ובתר הכי לימא ולא לאור החמה דהיינו בי"ד כפי הסדר. ולענין הלכה נקטינן כרוב גאונים דאין לבדוק כלל בי"ג אפילו לאור הנר ונראה שאפילו יהיה הבית אפל שגם ביום יוכל לבדוק יפה לאור הנר כמו בלילה אפ"ה כדי שלא תחלוק בין ביעור לביעור וכמ"ש במרדכי ריש פ"ק בשם הירושלמי שאפילו אם כבר בדק ביום י"ג בין לאור הנר ובין לאור היום צריך לחזור ולבדוק בליל י"ד מהאי טעמא וכן איתא בירושלמי להדיא דאפילו בית אפל לא כמ"ש לעיל בסימן תל"א סעיף ג': **ומיהו** אכסדרה כו' שם בגמרא האי אור החמה ה"ד א"כ בחצר האמר רבא חצר א"כ בדיקה מכני שהעורבין מצויין שם אלא באכסדרה האמר רבא אכסדרה לאורה נבדקת ל"צ לארובה דבחדר ודהיכא אי לבהדי ארובה היינו אכסדרה אלא לצדדין משמע דאפילו לכתחלה אינו צריך לבדוק אכסדרה בלילה אלא לאור היום וכן פי' רש"י להדיא וכן מבואר בלשון הרי"ף. אבל הרמב"ם כתב אם בדקה לאור החמה דיו וכ"כ הסמ"ג והסמ"ק. ונראה דס"ל דלשון לאורה נבדקת משמע דיעבד מדלא קאמר בודקין אותה לאורה והא דלא משני תלמודא דאין בודקין לאור החמה לכתחלה קאמר דלא אבל דיעבד ש"ד אפשר משום דמשמע להלמודא דלא לאור החמה הוי דומיא דלא לאור הלבנה ולא לאור האבוקה דאפילו דיעבד לא וכמו שיתבאר בסמוך ה"נ לאור החמה אפילו דיעבד לא ודברי הרא"ש ורבינו סתומין ואף ע"ג דכתב הרא"ש ומיירי דוקא אם היה טרוד כו' היינו לאפוקי אם רצה לבדוק ביום י"ג לאור הנר א"נ באכסדרה בי"ג לאורה אינו רשאי אלא דוקא בליל י"ד אבל אם לא בדק בליל י"ד ובודק ביום י"ד אין ללמוד מדבריו לא זה ולא זה אבל רבינו ירוחם כ"ה ח"א כתב דאין לבדוק בי"ג באכסדרה לאור היום אא"כ שכח ולא בדק בליל י"ד ואז בודק אפילו לכתחלה לאור היום ומבואר בדבריו שנמשך ע"פ שיטת הרא"ש ע"ש נמצא יש בזה ג' סברות לדעת רש"י והרי"ף אף ביום י"ג יכול לבדוק באכסדרה לאור החמה אפילו לכתחלה ולדעת הרמב"ם אפילו ביום י"ד לכתחלה לא יבדוק אלא לאור הנר וכן מבואר בסמ"ג וסמ"ק וע"ש ולדעת רבינו ירוחם וכנראה שהיא דעת הרא"ש דוקא בי"ג לא יבדוק אבל בי"ד יכול לבדוק אפילו לכתחלה לאור החמה ומשמע לי דבי"ג אפילו בדקה לאור היום צריך לחזור ולבדוק בלילה לדעת הרא"ש ורבינו ירוחם שהרי כתבו דוקא אם שכח ולא בדק בלילה ולענין הלכתא כבר כתב המרדכי דמפורש בירושלמי דאפילו באכסדרה ובתי כנסיות ובתי מדרשות שאורן מרובה צריך לבדוק בליל י"ד אף עפ"י שכבר בדק בליל י"ג לאור החמה או לאור הנר והטעם כדי שלא תחלוק בין ביעור לביעור ואע"ג שכתב בסוף דבריו

דרכי משה

(ב) ומהרי"ב כתב דצריך להיות פתיתין וכן נוהגין ומהרי"ל כתב דאם לא נמצא כלום שורפים הכלי שלקה לבער בו כדי לזכור מצות ביעור:

תלג (א) נ"ל דה"ק ר"מ אם בודק בליל י"ד סמוך להשיכה דאז עדיין אור החמה קיים במקצת אלא אפילו בודק בעצם היום אפ"ה אסור לבדוק לאור החמה אבל ב"י כתב דלשון אפי' דקאמר אינו מדוקדק ורצה ליישבו בשינויים דחוקים ולא נ"ל לכן לא כתבתי: (ב) ובמרדכי ריש פסחים ע"ש ירושלמי בית הכנסת אע"פ שאורה רב אפ"ה צריכה בדיקה לאור

פרישה

דחילוק יש כמ"ש י"א שאין להפסיק לדבר עד שיגמור דמשמע הרבה אסור משום דהפסק בין ברכה לגמר הבדיקה הוא ודאי מותר לכ"ע ומה שכתב הרא"ש הוא דוקא שיחה בטילה נסמוך וקלות ראש שמתוכו לא ישים על לבו לבדוק שפיר ודו"ק ועיין עוד בדרישה:

(ו) **בשעה** שהוא מברך ויענו אחריו אמן:

סי' תלג (א) **אפילו** אם בודק ביום עיין צב"י ובד"מ. ומ"ש כגון שלא בדק כו' הס"ל דלאו דבדק כגון שנטל עכבר אחד מהככרות דצריך לחזור ולבדוק כל הבית: (ב) **נבדקת** לאורה פירוש ואפילו לכתחלה בודק ביום לאורה גמרא ומהרש"ל ז"ל וכן פירש"י בפ"ק דף ח' ע"א אבל הרא"ש והר"ן כתבו שם בסוגיא דדוקא בדיעבד אי לא בדק

אין צריך נר כנגד החלון אבל מצדדין צריך נר: אין בודקין לאור האבוקה (ג) מפני שאינו יכול להכניסו לחורין ולסדקין וגם ירא שמא ישרוף בו הבית ויהא לבו טרוד ולא יבדוק יפה וכתב א"א הרא"ש ז"ל ע"כ נוהגין באשכנז שאין בודקין אלא בנר של שעוה אבל לא בנר של חלב שמא יטיף על הכלים ולא בנר של שומן שמא יטיף על כלי החלב ולא בנר של שמן שירא שמא יטיף על הבגדים וגם אינו יכול להכניסו לחורין ולסדקין: ובודק בכל המקומות שיש לחוש שמא הכניסו בהן חמץ כגון אוצרות יין שמסתפקין מהן ובמקום שמצניעין שם דגים קטנים והמלח והעצים והנרות והתמרים שפעמים שהם כלים בתוך הסעודה והשמש הולך להביא מהם ופתו בידו ומטעם זה כל חדרי הבית והעליה צריכין בדיקה שפעמים אדם נכנס בהן ופתו בידו: (ג) ואוצרות שכר במקום שרגילין בו השיכר כאוצרות יין להצריכן בדיקה במסתפק מהן אבל אוצרות יין שאין מסתפק מהן ואוצרות שמן אפילו אם נסתפק מהן ומקום שמצניעין שם דגים גדולים אין צריכין בדיקה שאין דרך לכנוס בהן בתוך הסעודה מפני שידוע כמה צריכין לסעודה ומביאין הכל קודם הסעודה וחורי הבית וזיזין הבולטין מן הכותלין שאין גבוהין הרבה ולא נמוכין הרבה צריכין בדיקה אבל הגבוהין שאין יד האדם מגעת שם והנמוכין פחות מג' טפחים אין צריכין בדיקה ובירושלמי השיב גבוהים למעלה מי' טפחים א ואינו נראה שעיקר תשמיש אדם הוא למעלה מי' אלא כדפרישית

שאין

ב"י

אין בודקין לאור האבוקה ברייתא כתבתי בכמוך : **ומ"ש** מפני שאינו יכול להכניס וכו' שם בגמרא : **וכתב** א"א ז"ל ע"כ נוהגים באשכנז שאין בודקין אלא בנר של שעוה וכו' שם וכ"כ הגהות מיימון בפ"ב : **ובודק** בכל המקומות שיש לחוש שמא הכניסו בהם חמץ כגון אוצרות יין וכו' עד ושבין יהודי לעכו"ם א"צ בדיקה כלל הכל בפ"ק דפסחים אך מ"ש ומטעם זה כל חדרי הבית והעליות צריכין בדיקה וכו' הם דברי עצמו גם מ"ש אבל הגבוהין שאין יד האדם מגעת שם ונמוכין פחות מג' טפחים הם דברי עצמו דבברייתא לא קתני אלא הגבוהים והנמוכים כתם . וגבי אוצרות שמן כתב הר"ן מוכיח בגמרא דאפילו במסתפק ממנו א"צ בדיקה לפי שיש קבע לסיפוקו ולא נתפרש זה בהלכות ואפשר דהיינו טעמא דכיון שנהגו עכשיו להדליק בשמן ה"ל אוצרות שמן כבית הנרות דצריך בדיקה וכ"כ רבינו ירוחם : **ובחור** שבין יהודי לעכו"ם וכו' תניא בגמרא בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו פלימו אומר כל עיקר אינו בודק מפני הסכנה שמא יאמר עכו"ם כשפים הוא עושה לו ואף על גב דשלוחי מצוה אינן ניזוקין היכא דשכיח היזקא שאני וכתב הרא"ש וכיון דסכנה הוא עבדינן כפלימו וכ"פ הרמב"ם : **ומ"ש** על הירושלמי שאינו נראה מפני שעיקר תשמיש האדם הוא למעלה מי' י"ל דהנחת חמץ בחורין ובזיזין התינוקות מצויין בו יותר מהגדולים וכיון דקטנים אין תשמישן אלא בתוך עשרה

ב"ח

דבריו מיהו בתלמוד שלנו יש אכסדרה לאורה נבדקת ומשמע שמפרש כרש"י והרי"ף שאפילו לכתחילה יש לבדוק בי"ג לאור היום באכסדרה לא קי"ל הכי אלא כרוב גאונים הסמ"ג והסמ"ק והרא"ש ורבינו ירוחם וכן באגודה ובר"ן וכן הרז"ה לפי פירושו וכ"כ בצידה לדרך דכולהו ס"ל דאין לבדוק ביום אלא א"כ לא בדק בלילה ואפילו בדיעבד לא מהני הבדיקה וכיון דהטעם הוא כדי שלא תחלוק בין ביעור לביעור א"כ אפילו באכסדרה ובתי כנסיות ומדרשות כך הדין ומפרשים להיא דאכסדרה לאורה נבדקת בי"ד קאמר ואף זה אינו אלא דיעבד לדעת מקצת גאונים שהבאתי והא נמי נקטי לחומרא כמ"ש בתרומת הדשן סי' קל"ג דאין להקל במצוה זו דאחמור בה רבנן טובא ע"ש שכתב בו ממש אנדון דידן ומינה דבי"ד בבית שיש בו אורה לא מהני ליה בדיקה לאור היום אפילו בדיעבד דדוקא באכסדרה אם בדקה לאור החמה דיו אבל לא בחדרי הבית :

וכתב הב"י דהא דאכסדרה נבדקת לאורה בבודק ביום הוא . וכן משמע בסוגיא דקאמר האי אור החמה ה"ד ולא קאמר נמי אור הלבנה ה"ד אלמא דלאור הלבנה אף באכסדרה לא וכן משמע להדיא ברמב"ם וסמ"ג וסמ"ק ורבינו ירוחם : לשון הב"י וכתב רבינו ירוחם דדוקא אכסדרה אבל בית אחר אעפ"י שיש בו אור הרבה צריך לבדקו לאור הנר ונראה שכתב כן מפני מה שאמרו בארובה שבחדר ולא ביאר כל צרכו שה"ל לפרש דהיינו דוקא לצדדין אבל באמצע החדר בודק לאור הארובה עכ"ל ולא ידעתי למה לא דקדק כן על שאר מחברים שלא הביאו דין זה שיבדוק באמצע החדר לאור הארובה זולתי רבינו ז"ל וויותר יש לדקדק על הרי"ף והרא"ש שלא כתבו רק הברייתא כצורתה ודין האכסדרה והרב רבינו ירוחם העתיק דברי הרא"ש כצורתם וטעמם משום דלא הו"ל מילתא דפסיקא דהכל לפי המצב ולפעמים אף כנגד הארובה ממש אין אורו גדול וצריך נר ולכך לא נקטו המחברים בדבריהם רק דין האכסדרה שאורו גדול ומיניה נלמד לשאר מקומות שאורו רב וזהו שדקדק הרי"ף והרא"ש וכתבו האכסדרה דנפיש נהוריה כו' וכן הרמב"ם והנמשכים אחריו בלשונו כתבו אבל אכסדרה שאורה רב כו' ורבא לא הזכיר כן אלא אכסדרה לאורה נבדקת אלא טעמייהו לבאר כן כדי ללמוד ממנו לכל מקום שאורו רב וכך מדוקדק מלשון הרב בעל צידה לדרך שכתב אבל אכסדרה שאורה גדול נבדקת לאורה וכן בכל מקום שאורו גדול ומאיר שם ע"כ . ומה שהעתיק ב"י מלשון ה"ר ירוחם אבל בית אחר אע"פ שיש בו אור הרבה כו' לא נמצא לשון זה בספרו וגם תימה שאם יש שם הרבה אור היינו אכסדרה שאורה רב אלא כך היא הנוסחא אמיתית בית שיש בו אורה והיינו כמ"ש הרא"ש מלשון הירושלמי : **ומ"ש** אבל מצדדין צריך נר נראה כל שאינו כנגד אור החלון ממש הוא בכלל צדדין וצריך נר וכן הוא מבואר בפירש"י : **ומ"ש** אין בודקין לאור האבוקה מפני שאינו יכול להכניסה לחורין שם בגמרא משמיה דר"נ בר יצחק : **ומ"ש** וגם ירא שמא ישרוף הבית שם בגמרא משמיה דרב פפא גם הרא"ש ורבינו ירוחם הביאו שני הטעמים הללו אבל הסמ"ג והסמ"ק לא הביאו אלא דברי רב פפא נראה דסבירא ליה דטעם זה עיקר שאע"פ שבודק בחורין ובסדקין בנר יחידי אף על פי כן אין לו לבדוק באבוקה בשאר מקומות מפני שהוא ירא וכו' ודעת הרא"ש ודעימיה שלא הביאו טעמא דרב פפא לחוד כמו הסמ"ג וסמ"ק יראה משום דהוה כד"א דלא כגי האי טעמא אלא שלא לבדוק באבוקה בחורין ובסדקין מפני שהוא ירא שמא ישרוף וכו' אבל בשאר מקומות אינו ירא ויכול לבדוק לכך קאמרי דבחורין בלאו טעמא דשמא ישרוף אינו יכול לבדוק מפני שאינו יכול להכניסו לחורין ומעתה האי טעמא דרב פפא הוי אפילו לשאר מקומות שבבית . ועוד איכא ב' טעמים בגמרא רב זביד אמר זה אורו לפניו וזה אורו לאחריו רבינא אמר האי משך נהורא והאי מקטף אקטופי ולא הובאו במחברים זולתי בהגהת מיימוני פ"ב ובכל בו . ונראה דמפני טעמים אלו אין לאסור אלא לכתחלה אבל בדיעבד הו"ל בדיקה מעלייתא אם לא מטעם דר"נ בר יצחק ורב פפא דלא מהני הבדיקה אפילו בדיעבד ולכך השמיטו המחברים הני טעמי דרב זביד ודרבינא . וכתב מהר"י ווייל"א דב' נרות הוי אבוקה ואין לבדוק אלא בנר יחידי וכ"כ בדרשות מהרי"ל משם הסמ"ק ואיתיה באגודה פרק ערבי פסחים לענין הבדלה וכן ברוקח תחלת סימן רס"ו כתב בנר אחד צריך לבדוק עכ"ל : **וכתב** הרא"ש על כן וכו' כלומר דהכא נמי כמו כן יש לחוש שהוא ירא שמא יטיף על הכלים וימהר לבדוק ולא יבדוק יפה וכך מבואר באשיר"י שכתב שהוא ירא שמא יטיף כו' ע"ש וכ"כ ר' ירוחם ע"ש וכן נמצא בהדיא במקצת ספרי רבינו והכל בו האריך בזה ומ"ש קנתו בשם הראב"ד כהרא"ש דדוקא בשל שעוה ושכן עמא דבר . ומ"מ נראה דבהני הויא בדיקתו בדיקה בדיעבד אלא לכתחילה הטוב והנאות לבדיקה הוא שעוה כמ"ש הרא"ש והכל בו בשם הראב"ד והאריך בזה וגם נתן טעם לאותן שבודקין בשמן : **ובודק** בכל המקומות כו' בפ"ק דפסחים ולשון הרמב"ם והסמ"ג וסמ"ק ובית דגים קטנים כו' וכיוצא באלו צריכין בדיקה שמסתמא שמכניסין בהן חמץ ואם ידוע ובודאי שלא הכניס שם חמץ א"צ בדיקה ע"כ . וז"ל הרוקח זה הכלל תתפש בידך כל דבר שאין קבע ומסתפק ממנו צריך בדיקה כדאמר רב חסדא בית דגים קטנים יש לבדוק ולא גדולים אבל בית המלח ובית העצים או מקום כבשים או ירקות שיש לו ומקום גבינות צריכות בדיקה יפה עכ"ל וכתב הכל בו וצריך ללמוד לבני הבית לכבד תחת המטות והתיבות כי פעמים שהחמץ נגרר שם בפי התרנגולים או בסיבה אחרת ונשאר שם עכ"ל ונראה לי דוקא בחדר שאין רגילין לאכול והוי ספק ספק חמץ ולכך תלינן לקולא דסגי בכבוד אבל לא בודאי חמץ ומה"ט נ"כ צריך לבדוק תחת המטה והספסלים בחדר שרגילין לאכול שם ולא סגי במה שמכבדין לשם וכ"כ מהר"י ווי"ל וכתב עוד מהרי"ו וצריך לבדוק בית יד של התינוקות וכן בית יד שלו כו' . וכתב בהגהת ש"ע וכן הכיסים : **ומ"ש** ואוצרות שמן אפילו אם נסתפק מהן אינו מוכסס דהרמב"ם והסמ"ג וסמ"ק וכל בו כתבו דאוצרות יין ושמן שוין בדין דבמסתפק מהן צריך בדיקה גם מלשון הרי"ף והרא"ש והאגודה בפ"ק דפסחים משמע הכי וכבר כתב בעל מגדל עוז שהרי"ף והרמב"ם היו גורסים בגמרא גירסא אחרת וכן נראה עיקר ודלא כמ"ש המגיד שט"ס הוא בדברי הרמב"ם גם דלא כהגהת כמ"ק שהגיה בדברי ר"י ט"ע ואוצרות שמן ויין הנעולים ולא קאי נעולים אלא איין דוגמת מה שתיקן ה' המגיד בדברי הרמב"ם וכל זה מפני שלא היתה גירסתם גירסת כפרדיית ולשיטתן נמשך גם רבינו שפסק הדין כפי גירסתינו בגמרא ולא חש למה שמשמע מדברי הרי"ף והרא"ש כדברי הרמב"ם . ורבינו ירוחם הביא שני הסברות וכתב והילוק זה תלוי במה שעתה מסתפקים משם להדלקה וה"ל כבי קירי כך מלאתי במאמר חמץ עכ"ל וכה"ג כתב גם הר"ן ובהגהות כמ"ק . ולענין הלכה נ"ל דאף בגבולינו שאין נוהגין להדליק בשמן אפ"ה יש להחמיר ולבדוק במסתפק מהן מאחר שהרבה גאונים היו גורסים גירסא אחרת כמ"ש לעיל ועל פי אותה גי' אוצרות יין ושמן שוין בדין זה : **ומ"ש** ואוצרות שכר במקום שרגילין וכו' דבמקום שאין רגילין אפילו במסתפקי' מהן א"צ בדיקה : **אבל** הגבוהים שאין יד האדם מגעת שם רש"י והר"ן כתבו הגבוהים יותר מדאי והנמוכין יותר מדאי ואינן נוחין להשתמש ורבינו כתב הגבוהות שאין יד האדם מגעת שם להשתמש והנמוכין פחות מג' טפחים דבארעא סמיכתא דמי ואינו נוחה להשתמש עליו : **ומ"ש** בירושלמי חשיב גבוהים למעלה מי' טפחים ואינו נראה יש לדקדק מפרק כילד משתתפין בפלוגתא דרב ושמואל דלוה בשלשול ולזה בזריקה מבואר שם דכל שגבוה י' טפחים אין תשמישו בנחת אלא בזריקה וכמ"ש גם רבינו למעלה בסימן שע"ה גם מהרי"ל הביא ראיה מפירש"י לשם שכתב וכי גבוה כותל עשרה לא חזי לתשמישתא דחצר . אמנם יראה דאין מכאן ראייה כלל דדוקא בתשמישין כבידין לא חזי בגובה י' אלא בזריקה אבל בתשמישין קלים חזי שפיר והכי איתא התם מתקיף לה רב פפא ודילמא כשרבים מכתפין עליו בכומתא וכודרא וכן מבואר לשם ופירש"י מעתה בפתיתי חמץ שבחורין פשיטא דניחא תשמישתיה טפי מכומתא וכודרא וצריכין לבדוק אהדיכן אף בגבוה מי' ע"ש בסוף (דף פד) : **לשון** הב"י ומ"ש על הירושלמי שאינו נראה מפני שעיקר תשמיש האדם הוא למעלה מי' י"ל דהנחת חמץ בחורין ובזיזין התינוקות מצויין בו יותר מהגדולים וכיון דקטנים אין תשמישן אלא בתוך י' אין החורין והזיזין צריכין בדיקה אלא כשאינן גבוהין יותר מעשרה ע"כ ואין לסברא זו עיקר בתלמוד ובמחברים . ועוד דהכל בו כתוב בשם הראב"ד שבמקום שרגלו של תינוק מצויה וידו מגעת שם צריך בדיקה אפילו בחורי הבית התחתונים אלמא דעיקר תשמיש הורין שהוזכר בברייתא בגדולים הוא . מיהו נראה ליישב דכל שהוא למעלה מעשרה דנוח הוא להשתמש

דרכי משה

לאור הנר שלא תחלק בין בדיקה לבדיקה מיהו בתלמוד שלנו קאמר אכסדרה לאורה נבדקת עכ"ל משמע דלפי תלמוד שלנו **חדר שיש לו אור הרבה דינו כדין אכסדרה** : (ג) וכתב מהרי"ל בשם האגודה אי הנר נעשה קליעות דינו כאבוקה וע"ל סי' רצ"ח :

אמנם

פרישה

בדק בלילה או בודקם ביום לאורה וא"צ להדליק נר אבל לכתחלה צריך לבדוק בלילה והוכיחו **כן** מהירושלמי ולפי מה שכתבתי לעיל אמ"ש רבינו גם היא שעה ידועה שכל אדם מצוי כו' שנ"מ **בהאי** טעמא דאפילו אכסדרה כו' מוכח ג"כ שרבינו סבר שלכתחילה צריך לבדוק בלילה :

(ג) **ואוצרות** שכר כתם שכר מן התמרים היה :

דרישה

ולא הוה ברכה לבטלה לפי שדעתו כשמברך על ביעור לבער אם ימצא וכן הנהיג **מהרש"ל** וכעס על המניחין שמא יטלנו עכבר . וכתב המרדכי שצריך לכבד הבית קודם הבדיקה **והביא** ראייה לדבר וכתב רמ"א הכיסים ובתי היד של בגדים שנותנין לפעמים חמץ בתוכן **צריכין** בדיקה :

משום

ג"ג

חדושי הגהות

תלג א שמעתי שיש מקשי' על דברי רבינו מרב הונא אמר רב נחמן דבפרק חלון גבי כותל שבין ב' חצירות שהוא להצר א' גבוה י' ולשני אין גבוה י' שנותנין תשמיש הכותל לאותן שאינו גבוה לו י' משום דלדידיה הוי תשמיש בנחת ולחבירו בקשה ופסקו רבינו לעיל בסי' שע"ה והיינו כדברי הירושלמי דלמעלה מי' לא ניחא תשמישתיה ול"ב

דלק"ם

שאין יד האדם מגעת שם : (ד) גג היציע והמגדל שהוא משופע ואינו ראוי לתשמיש א"צ בדיקה אפילו הוא בתוך הבית וכן רפת בקר ולולין של תרנגולים ומתבן וכן חצר אינה צריכה בדיקה לפי (ה) שהעופות לא יניחו שום חמץ שלא יאכלוהו : חור שבין יהודי לחבירו כל אחד בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו ודיו ושבין יהודי לעכו"ם (ו) אין צריך בדיקה כלל : כותל שנשתמשו בו המץ בחורין ונפל ונעשה גל (ז) אפילו אינו גבוה ג'

להשתמש בו שאין צריך לשום כל עיקר א"כ יד כל אדם שבבית משתמש שם ואם היה שם חמץ כבר נטליהו משם ואינו דומה לשאר חדרי הבית ועליות שאין יד כל אדם רשאין להשתמש שם ואינו ודאי שנטלוהו משם אבל בחורין שיד כל אדם משתמש שם עשאוהו כרפת בקר דתלינן לקולא לומר דאם היה שם חמץ כבר ניטל משם ונאכל וכן בנמוכין לגמרי דאין משתמשין שם כל עיקר עשאוהו כמתבן ואין צריך בדיקה אבל אמצעית כיון דדרך להשתמש שם וגם אין נוח כל כך להשתמש שם איכא למיחש שמא יש שם חמץ שלא נטלוהו זו היא סברת הירושלמי על פי דרכו של רבינו ומכל מקום העיקר כדברי רבינו וכ"כ הרא"ש ורבינו ירוחם וכן משמע בפירוש רש"י והר"ן שהבאתי בסמוך וכך נראה מדברי מהרי"ל שכך היא מסקנתו : **גג** היציע והמגדל שהוא משופע פירוש גג היציע וגג המגדל . ואמר שהוא משופע בלשון יחיד משום דשם גג אחד הוא וכן פי' בית יוסף והכי איתא בברייתא להדיא גג היציע וגג המגדל וכ"כ הרא"ש ורבינו ירוחם והרוקח וכן פירש רש"י שם אבל בהרי"ף וברמב"ם ובסמ"ג וסמ"ק ואגודה לא הוזכר מגדל כלל אולי לא היה כתוב בגירסתם רק גג היציע : **ומ"ש** אפילו הוא בתוך הבית כ"כ הסמ"ג והסמ"ק והיינו משום דקשיא להו למה לא נקט סתם גג משופע אלא רבותא קאמר דאפילו גג יציע שבתוך הבית וכ"ש שאר גגין שהעורבים מצויין שם : **ומ"ש** וכן חצר אינה צריכה בדיקה לפי שהעופות וכו' אהחצר דסליק מיניה קאי אהי טעמא ורצונו לבאר דלא תימא דוקא רפת בקר ולולין שהוא מקום דירתן תלינן לומר דודאי אכלוהו אבל לא בחצר לכך אמר לפי שהעופות השטין עלי אוכל לא יניחו שום חמץ שלא יאכלוהו אם הוא באפשרות שישיגו אותו ולכך אף בחצר שהוא פתוח מלמעלה כבר באו העורבין המצויין שם ואכליהו וכן איתא התם להדיא מימרא דרבא : כתב רבינו ירוחם וכתב הרשב"א דה"ה קרקע הבית שתרנגולים מצויין שם אין צריך בדיקה ע"כ מיהו במקום שרגילין לאכול כל השנה דאי אפשר שלא יפול שום חמץ בשעת האכילה הרי יש שם ודאי חמץ ובודאי חמץ לא תלינן לומר שנאכל הכל כל זמן שלא ידענוהו שנאכל וכמו שיתבאר בס"ד : כתב הרמב"ם אמצע החצר אין צריך בדיקה וכ"כ הסמ"ק והסמ"ג והאחרים נמשכו מהרי"ל ומהר"י וויי"ל אבל הרי"ף והרא"ש ורבינו ירוחם והאגודה כתבו באמצע חצר אין צריך בדיקה כלשון הגמרא וכמ"ש רבינו ונראה לי דדעת הרמב"ם ודעימיה דלמאי דהסיק בגמרא אלא לצדדין חוזר לגמרי ממה שתירץ תחלה ל"צ לארובה שבחדר אלא אף בחצר קאמר דאין בודקין לאור החמה והא דאמר אין צריך בדיקה היינו דוקא באמצעה אבל בצדדין כלומר בחורין שבצדדין במקום שאין אור החמה מאיר שם כל כך שאין לתלות שם בעופות צריך לבדוק לאור הנר דוקא ומוכח כן מדקאמר אלא ולא קאמר לא לצדדין משמע דחוזר לגמרי ממה שתירץ תחלה ומשמע במהרי"ל דברפת בקר נמי אם יש שם חור וכה"ג שימשו בהן חמץ צריך בדיקה ונראה לי דכ"ש הוא מחצר דכיון דבחצר אין תולין בעופות שיאכלו מה שבחורין אע"פ שדרכן למשמש בחורין קל וחומר בבהמות : **כתב** הסמ"ק והאגודה הא דחצר אין צריך בדיקה היינו ר"ל מספק חמץ אבל בודאי חמץ צריך לבער וכן נראה ממה שכתב הרמב"ם והסמ"ג ושאר המחברים דרפת בקר ולולין דאין צריך בדיקה היינו דוקא מסתמא וכו' והשתא כל שכן הוא דאם רפת בקר ולולין שהם מקום דירתן לא תלינן לומר דאכלוהו קל וחומר לחצר . ונראה שטעם דין זה משום דאין ספק מוציא מידי ודאי וכן משמע לקמן בסימן תל"ח דמטעם דאין דרכו של עכבר לפרר צריך לבדוק אחר הככר שהכנים העכבר ואין מחלק בין כשהככר אינו גדול דתלינן לומר דאכלו כמו שמחלק בסימן תל"ט אלא ע"כ דבודאי חמץ צריך בדיקה ולא תלינן לומר דאכלו דאין כספק מוציא מידי ודאי אע"פ דככר בדק וכדאיתא בפרק קמא דפסחים (דף ט) ומק"ו היכא דלא בדק והכנים החמץ בידים . ויש לתמוה דבהגהת מיימוני בפרק רביעי כתב ריב"ק היה אוסר להשליך חמץ במקום הפקר וכו' מיהו קודם זמן איסורו יכול להשליך לכל מקום שהעורבים מצויים שם הואיל ולא נאסר בהנאה ובהא מיירי הא דחצר אין צריך בדיקה ואם ימצא חמץ בחצר אחר זמן איסורו אסור להניחו שם כדי שיקחוהו העורבים דעיקר ביעור חמץ שריפה עכ"ל הנה שמתיר להשליך חמץ קודם זמן איסורו ואין צריך לבדוק אחריו אף ע"ג דבידוע הוא שהשליך שם חמץ ודלא ככל הגאונים דלעיל . ויראה לומר דהיינו דוקא בחצר המשותף להרבה בתים כבתים כההיא חצר שבתלמוד ודינו כמקום הפקר לענין חמץ הנשלך לשם כאילו נשלך למקום הפקר ולא חיישינן לשמא ישאר שם קצת חמץ לאחר זמן איסורו שאינו עובר עליו כשמונח במקום הפקר ומ"מ אע"פ שבמקום הפקר אם מצאו שם אחר זמן איסורו יבערנו דהיינו דעיקר ביעור חמץ שריפה אבל בחצר המיוחד לאדם אחד מודה דבודאי חמץ צריך לבדוק ולבערו ומק"ו שאין להשליך שם חמץ דשמא ישאר ממנו תוך זמן איסורו ואז יהא עובר עליו כיון שהחמץ ברשותו ובכה"ג כתב רבינו בסימן תמ"ג ויכול להאכילו לבהמה חיה ועוף ובלבד שיעמוד עליהם כו' דהיינו דוקא כשמאכילן ברשותו . ומטעם זה נמי צריך בדיקה כשהכניס חמץ בחצירו שאולי כבר הלכו העופות ממנו . ויראה לי שמפני זה דקדק הרמב"ם וכתב בביאור גבי רפת בקר ולולין והדומין לו דבודאי חמץ צריך בדיקה ולא כתב כן להדיא גבי חצר והיינו משום דלא פסיקא מילתא גבי חצר כיון דאינו מיוחד לאדם אחד א"צ בדיקה וכדפרישית ונראה שזה היתה דעת הב"י בש"ע שלו שכאן פסק כרמב"ם וכסמ"ק דבודאי חמץ צריך בדיקה ובסימן תמ"ג פסק דיכול להשליכו ובלבד שיעמוד עליהם וכו' ובסימן תמ"ה פסק דיכול להשליכו למקום שהעורבים מצויין שם וכו' לא כתב שיעמוד עליהם וטעמו דבסימן תמ"ה איירי במשליכו במקום הפקר וכדמשמע בלשונו שם להדיא וכדפרישית ובהגהת ש"ע השיג עליו בסי' תל"ג וכ"ל דהעיקר כדברי ב"י וע"ל סוף סימן תמ"ט : לשון מהרי"ו אמצע חצר אין צריך בדיקה אבל אם יש שם חמץ ודאי צריך לבערו כדאיתא בהגהת מיימוני ומש"ה יזהר קודם הפסח שלא ישליך התבואה בחצר לתרנגולים במקום שהוא לח שמא יחמיץ וישאר לשם בתוך הפסח וכ"ש שיזהר מזה תוך הפסח ע"כ וכ"כ מהרי"ל ומהר"ש : **חור** שבין יהודי לחבירו כו' ברייתא בפ"ק ופירש"י עד מקום שידו מגעת כגון שהכותל עב הרבה . והא דצריך לבטל השאר אע"ג דא"א להשתמש שם היינו משום דחיישינן שמא נתגלגל החמץ ברחוק אבל בודאי חמץ צריך להוציאו דה"ל כמטמין בבור : **ומ"ש** ושבין יהודי לעכו"ם אין צריך בדיקה כלל ברייתא שם פלוגתא דת"ק ודפלימו ופסק כפלימו וכ"כ הרא"ש וכן פסק הרמב"ם לפי גירסת הדפוס אבל בספר הרמב"ם כתיבת יד לא הוזכר כלל דין חור שבין יהודי לעכו"ם וכך היתה נוסחת הרב המגיד ופירש הוא ז"ל דדעת הרמב"ם דאף בין יהודי לעכו"ם דינו כמו בין יהודי לחבירו . אבל הסמ"ג וסמ"ק והר"ן והרוקח ורבינו ירוחם פסקו כפלימו כדברי הרא"ש ורבינו והכי נקטינן : **כותל** שנשתמשו בו חמץ כו' בפ"ק תניא אין מחייבין אותו להכניס ידו לחורין ולסדקין מפני הסכנה מאי סכנה אי נימא סכנת עקרב כי משתמש היכי משתמש ל"צ דנפל למה לי בדיקה והתנן חמץ שנפל עליו מפולת ה"ה כמבוער התם שאין הכלב יכול לחפש אחריו הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו והא"ר אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין אמר רב אשי שמא תאבד לו מחט ואתי לעיוני בתרה . וכה"ג לאו מצוה היא והתניא האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן עולם הבא הרי זה צדיק גמור . דילמא בתר דבדק אתי לעיוני בתרה ר"נ בר יצחק אמר משום סכנת העכו"ם ופלימו היא וכתבו התוס' הא דמשמע גבי מפולת דאם הכלב יכול לחפש אחריו אינו כמבוער וצריך לבערו ואינו מיפטר מפני סכנת עקרב אומר ר"י שאני התם דודאי איכא חמץ הטריחוהו חכמים להשכיר פועלים במרא וחצינא אבל הכא שאין החמץ ידוע לא הטריחוהו עכ"ל וזה מבואר כדברי רבינו ותמה הב"י על הרי"ף והרא"ש שלא הביאו סוגיא זו ואיני יודע למה לא דקדק בקושיא זו גם על הרמב"ם וסמ"ג וסמ"ק ואגודה ורבינו ירוחם והכל בו שאין אחד בהן שיפסוק כסוגיא זו דפ"ק אלא כמתניתין דפרק כל שעה ומה שנאמר עלה לבד ולי נראה דדעתם דאין חילוק כלל בין היכא דאיכא חמץ ודאי להיכא דליכא חמץ ודלא כפי' ר"י אלא לעולם אינו כמבוער אם הכלב יכול לחפש אחריו ומה דתניא בפ"ק אין מחייבין אותו להכניס ידו לחורין כו' ומוקים לה בשהכלב יכול לחפש אחריו אין פירושו דאין מחייבין אותו כלל לבער אלא ה"ק דאין מחייבין אותו שיבדוק בגל ממש לאור הנר ככל דיני הבדיקה אלא משכיר פועלים שיוציאו את החמץ מרחוק לגל על ידי מרא וחצינא וזהו דקתני אין מחייבין אותו להכניס ידו לחורין וכולי משמע דוקא בכה"ג הוא דאין מחייבין אותו כנ"ל והיכא לתמוה על רבינו במה שפסק כדברי התוספות היפך כל המחברים שקדמו אליו ולא הזכיר דבריהם כמנהגו : **ומ"ש** אפילו אינו גבוה שלשה טפחים בפרק כל שעה

תנא

עשרה אין החורין והזיזין צריכין בדיקה אלא כשאינן גבוהים יותר מי' ואיכו ר"י כתב כדברי רבינו וכן מצאתי בתשובת הרא"ש : **ומ"ש** גבי גג היציע והמגדל דטעמא מפני שהוא משופע אתרווייהו קאי ונקט לשון יחיד מש"ם דשם גג אחד הוא וכן פירש רש"י גג היציע אע"פ שהוא נמוך הואיל ומשופע א"צ לבדוק אבל שאר גגין שלכן לא היו משופעין וכתב עוד גג המגדל מסטיי"ר של עץ שנותנין לתוכו כלים ואוכלים תוכו צריך בדיקה ולא גגו : **ומ"ש** רבינו לפי שהעופות לא יניחו שום חמץ וכו' לא קאי אלא לחצר ולול של תרנגולים דבחצר נמי שייך טעמא דעופות כדקאמר בגמרא מפני שהעורבים מצויין שם וכ"כ ר"י הא דחצר אינה צריכה בדיקה דה"ה לקרקע הבית שתרנגולים מצויין שם . אבל רפת בקר פי' רש"י שאם היה שם חמץ הבהמות יאכלוהו : ומתבן . בית התבן דמה דרכו של חמץ שם : וכתב הר"ן דהא דחצר אינה צריכה בדיקה דוקא אמצע של חצר אבל חורין צריכין בדיקה וכ"ד הרמב"ם וכ"כ סמ"ק ואמצע החצר אין צריך בדיקה וכתב שם נראה שר"ל מספק חמץ אבל ודאי חמץ לא (ד) ובהגהות כתב קודם זמן איסורו יכול להשליכו בכ"מ שהעורבים מצויים שם הואיל ועדיין לא נאסר בהנאה ובהכי איירי ההיא דחצר א"צ בדיקה ואם ימצא חמץ אחר זמן איסורו אין להניחו שמה כדי שיקחוהו העורבים דעיקר ביעור חמץ הוא שריפה עכ"ל ובסי' תמ"ו אכתוב בדעת רבינו בזה : **כותל** שנשתמשו בו חמץ בחורין וכו' בפרק כל שעה (לא:) חמץ שנפל עליו מפולת הרי הוא כמבוער רשב"ג אומר כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו תנא כמה חפישת הכלב שלשה טפחים אמר רב חסדא וצריך שיבטל בלבו ובפ"ק (ח.) תנא אין מחייבין אותו להכניס ידו לחורין ולסדקין לבדוק מפני הסכנה מאי סכנה אי לימא מסכנת עקרב כי משתמש היכי משתמש לא צריכא דנפל אי נפל למה לי בדיקה והתנן חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער התם שאין הכלב יכול לחפש אחריו הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו ופירש"י דנפל אם נפל הבניין אין מחייבין אותו לבדוק את גל האבנים אלא למראית העין אבל לא להכניס ידו ביניהן ומתחלה כשהיה הכותל קיים נשתמש בחורין ועכשיו נפל ויש שם סכנת עקרבים שדרכן להמצא באשפות ובגלים ומקשינן בגמרא והא אמר רבי אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין אמר רב אשי שמא תאבד לו מחט ואתי לעיוני בתרה ופירש"י שמא תאבד לו מחט קודם לכן ואתי השתא לעיוני תרה וכיון דמתכוון אף למחט לאו שליח מצוה הוא וניזוק ופריך וכה"ג לאו מצוה הוא ומשני דילמא בתר דבדק אתי לעיוני בתרה ופירש"י בתר דבדק וגמר את כל המצוה אתי לעיוני בתרה . וכתבו התוספות הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו ולכך אינו פטור אלא מפני הסכנה והא דמשמע גבי מפולת דאם הכלב יכול לחפש אינו כמבוער וצריך לבערו ולא מיפטר מפני סכנת עקרב אומר ר"י שאני התם דודאי איכא חמץ הטריחוהו חכמים להשכיר פועלים במרא וחצינא אבל הכא שאין החמץ ידוע לא הטריחוהו עכ"ל וזה מבואר כדברי רבינו אבל הרי"ף והרא"ש לא כתבו אלא מתניתין דפרק כל שעה ומה שנאמר עליה שם בלבד ולא הזכירו דבר ממה שנאמר בפ"ק ותמהני למה לא הזכירוה דאף על גב דר"נ ב"י מוקי להיא ברייתא באוקימתא אחריתי דמאי סכנה סכנת עכו"ם מ"מ אוקימתא קמייתא לא נדחית ואפשר דר"נ ב"י מודה בה לענין דינא ועוד דהא רב אשי אתי לשנויי מאי דאקשו עלה דההיא אוקימתא אלמא הכי ס"ל :

מטה

דרכי משה

(ד) אמנם לקמן סימן תמ"ה כתבתי דשרי לזרוק להצר המץ קודם זמן איסורו א"כ כ"ש דא"צ לבודקו :

דלא

פרישה

(ד) גג היציע פירוש החדר נקרא יציע כדאיתא בר"פ המוכר את הבית ואי יציע כו' ופירש רשב"ם והוא בנין נמוך אצל הבית מלידו או מאחוריו כו' ע"ש והכא ה"פ גג של יציע וכאן אינו ר"ל שהיציע עומד חוץ לבית דא"כ פשיטא דאין צריך בדיקה בגגו דלא יהא אלא חצר אלא ר"ל אפילו עומד בתוך ביתו ומ"ש הטור אפילו הוא בתוך ביתו אהיציע נמי קאי וכ"כ בש"מ בהדיא בסי' זה ע"ש וגם נראה דגג בתיהם אף שהיה שוה א"ל בדיקה דומיא דחצר : (ה) שהעופות לא יניחו שם קאי אחצר ולול דבחצר העורבים שכיחים אבל ברפת פירש"י דאם היה שם חמץ הבהמות יאכלוהו : (ו) אין צריך בדיקה כלל אף ע"ג דשלוחי מצוה אינן ניזוקין היכא דשכיחא היזקא שאני : (ז) אפילו אם אינו גבוה ג' טפחים

כו'

ג' טפחים כדי חפישת הכלב א"צ לבדוק תחתיו כיון שיש בו סכנת עקרב שמצויין בגלים חיישינן שמא אחר שישלים בדיקתו שאין עסוק במצוה יחפש אחר (ח) מחט שנאבד לו ויבא לידי סכנה והני מילי בסתם אבל בידוע שיש תחתיו חמץ אם אינו גבוה ג' טפחים צריך לבדוק אחריו ולהוציאו משם (ט) במרא וחצינא בענין שאין בו סכנה ואם יש עליו גובה ג' טפחים מבטלו בלבו ודיו: מטה החולקת כל הבית (י) מכותל לכותל קאמר רשב"ג אם יש תחתיה עצים ואבנים א"צ לבדוק אלא צדה החיצון שכלפי החוץ ואם אין תהתיה עצים ואבנים אם היא גבוהה בודק אף צדה הפנימי שיכול לעבור תחתיה ואם היא נמוכה א"צ לבדוק צדה הפנימי שאינו יכול לעבור תחתיה וא"א הרא"ש ז"ל לא הביא זה בפסקיו ולא רב אלפס ואפשר [א] משום שהן דברי יחיד דלרבנן לעולם אינו בודק אלא צד החיצון: מרתף שמסדרין בו שורות של חביות זו אצל זו עד שנתמלא כולו והוזרים ומסדרים שורות אחרות על התחתונות עד הקורה א"צ לבדוק אלא שורה העליונה פי' שורה אחת על פני רוחב המרתף ולא על כל שטח המרתף אלא עליונה הרואה את הקורה ואת הפתח ואחרת למטה ממנה ויש פוסקין העליונה כדפרישית ואחרת לפנים ממנה וא"א הרא"ש ז"ל פסק כסברא ראשונה: ירושלמי בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכין בדיקה שמכניסין בהן חמץ בעבורים ובראשי החדשים פי' בסעודה שעושין

מטה החולקת כל הבית וכו' בפ"ק דפסחים מטה החולקת כל הבית ומפסקת צריכה בדיקה ורמינהו רשב"ג אומר מטה החולקת בתוך הבית ועצים ואבנים סדורים תחתיה ומפסקת א"צ בדיקה ל"ק הא דמדליא הא דמתתאי. ופירשו התוס' דחולקת בתוך הבית ומפסקת היינו שמונחת בתוך הבית כלומר באמצע הבית וחולקת היינו שמגעת מכותל אל כותל ואינו יכול לעבור מצד אחר אלא ע"ג המטה או ישוח ויעבור תחתיה וקאמר דאין צריך בדיקה לצד הפנימי וכן משמע בירושלמי ובתוספתא דקאמר רשב"ג אומר מטה שהיא חוצצת החולקת בתוך הבית ועצים ואבנים מונחין תחתיה בודק צד החיצון ואינו בודק צד הפנימי ומתוך הירושלמי משמע דברייתא דקתני בה עצים ואבנים גרסינן א"צ בדיקה וה ; דלא משני הכא שיש עצים ואבנים משום דלא משמע ליה שבשביל כך א"צ בדיקה אלא משום דאין דרך לשוח ולעבור תחת המטה ומשני הא דמידליא התם צריך בדיקה לפי שרגליה גבוהין ויכול לעבור תחתיה בלא שחייה וכתב עוד התוספות א"נ במידליא א"צ דלא ניחא לעלות על גבה וי"ס דגרסי' א"צ בקמייתא ובבתרייתא צריך ולפי גירסא זו נקט עצים ואבנים סדורים תחתיה לרבותא ורש"י פירש דלענין תחתיה מיירי ודברי רבינו כפי' ראשון של תוס' ב:

מרתף שמסדרין בו שורות של חביות וכו' משנה שם (ג.) ובמה אמרו שתי שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ כלומר במרתף שמסתפק ממנו יין לשולחנו בש"א שתי שורות על פני כל המרתף ובה"א שתי שורות החיצונות שהן העליונות ובגמרא (ח:) אמר רב עליונה ושלמטה הימנה ושמואל אמר עליונה ושלפנים ממנה וכתב הרא"ש יש מן הגאונים שפסקו כשמואל והרמב"ם פסק כרב וכן פסק ה"ר יונה ושיעור דברי רבינו כך הוא א"צ לבדוק אלא שורה העליונה ואחרת למטה ממנה פי' שורה א' על פני רוחב המרתף ולא על כל שטח המרתף אלא עליונה הרואה את הקורה ואת הפתח ואחרת למטה ממנה: ומ"ש

תנא כמה חפישת הכלב ג' טפחים ומבואר בדברי המחברים דעד ג' ולא עד בכלל דבגובה ג' ממש אין הכלב יכול לחפש בכל ויש לדקדק בפחות משלשה למה לא תלינן להקל שהכלב יאכלנו כמו גבי רפת בקר ולולין ויש לומר דהתם תלינן דנאכל כבר קודם זמן בדיקת החמץ אבל כאן דבשעת הבדיקה החמץ עודנו בגל והגל הוא ברשותו ושמא יחפוש הכלב אחריו ויוציאנו לאחר זמן איסורו ויעבור עליו תכף אבל בגל של הפקר אין צריך בדיקה אחריו דאפילו אם יוציאנו הכלב לאחר זמן איסורו אינו עובר עליו כיון שמונח במקום הפקר כדלעיל בסעיף ח':

ומ"ש יחפש אחר מחט שנאבד לו הגיה עליו מהרש"ל פי' רש"י קודם בדיקה עכ"ל ולי נראה דאין צורך לפרש בדברי רבינו דרש"י לא פי' כן אלא למאי דסלקא אדעתיה יחפש אחר המחט קודם שיסיים בדיקתו אבל למאי דמסיק דילמא בתר דבדיק אתו לעיונו בתרא אין חילוק דאף אם נאבד לו אחר שיסיים בדיקתו לאו שליח מצוה הוא בודאי אם נאבדה על ידי הבדיקה אינו ניזוק אפילו יחפש אחר הבדיקה שהרי אם לא יחפש אחריה הרי ניזוק באבידת המחט ושלוחי מצוה אינן ניזוקין בשום פנים ואפשר דגם מהרש"ל לא בא אלא להוציא מלב הטועה לפרש יחפש אחר שיסיים הבדיקה אחר המחט שנאבדה לו בתוך הבדיקה ודו"ק. ויש לדקדק למה לי לתלמודא למימר גבי חור שבין יהודי לעו"ג דאין צריך בדיקה משום דשכיח היזקא תיפוק ליה מטעמא שמא תאבד לו מחט כו' כמו גבי גל. ואיפכא ליכא לדקדק דהא ודאי אע"ג דשכיחי עקרבים בגלים לא שכיחא היזקא אבל היזקא דעלילות עו"ג דשכיחי טובא. וי"ל דעדיפא ליה ה"ט דשכיח היזקא ומ"מ העיקר בדעת רבינו נראה לי דסבירא ליה דהאי טעמא דשמא תאבד לו מחט לא סגי אלא בסתמא ולא בחמץ ידוע אבל מטעמא דשכיחא היזקא אפילו בידוע שיש שם חמץ אין צריך בדיקה ותדע שהרי רבינו לא כתב והני מילי בכתם כו' אלא בגל וליכא למימר דהוא הדין בחור שבין יהודי לארמאי וכו' שאם כן הוה ליה למימר אחר שכתב דין חור שבין יהודי לעו"ג וכן כותל כו' אבל כיון שכתב כותל כו' משמע שדיניהם חלוקים בזה מטעם דפרישית:

ומ"ש ואם יש עליו גובה ג' טפחים מבטלו בלבו מצאתי בהג"ה דאלפסי משם רבינו ישעיה אחרון ז"ל והואיל ולא עבר עליו בבל יראה מותר באכילה אחר הפסח שאין לחוש בו להערמה הואיל ונפל עליו מפולת עכ"ל וצ"ע: **ומ"ש** ואם יש עליו גובה ג' טפחים מבטלו בלבו בפרק כל שעה אמר רב חסדא וצריך שיבטל בלבו ולשם פי' רש"י צריך שיבטל בלבו שמא יפקח הגל במועד ונמצא עובר עליו ע"כ משמע דס"ל דהאי ביטול אינו אלא מדרבנן דחיישינן שמא יפקח הגל במועד וכו' אבל כל זמן שלא יפקח הגל אינו עובר עליו וכ"כ הר"ן ושכך תניא במכילתא. אכן מצאתי בהג"ה מהר"ם מגילשט"ט ז"ל אני שמואל פירשתי דברי רב חסדא דמדאורייתא צריך לבטלו ואע"ג דמדרבנן ה"ה כמבוער שלא יבא לאכלו בפסח שהרי טמון הוא מ"מ עובר הוא בבל יראה ובל ימצא ובל יטמין וצריך לבטלו ולהיפך שמעתי אבל כן עיקר כמו שפירשתי עכ"ל וכ"ל דלדעתו צריך לפרש המכילתא דוקא שנפלה עליו מפולת גדולה כ"כ שאין בידו לפקח הגל והוא אבוד ממנו ומכל אדם שהוא מותר דלא קרינן ביה שלך אבל מתני' דמיירי בשאין הכלב יכול לחפש אחריו אבל ביד כל אדם לפקח הגל שהוא קטן וזה דומה למטמין בבורות ועובר עליו דאורייתא אם לא יבטל וכדומה לזה פי' הרמב"ן בפי' התורה וכן נראה עיקר וכ"כ בסמ"ק ס"ס צ"ח וצריך לבטלו בלבו משום בבל יטמין ע"כ הנה מבואר דמשום בל יטמין דהוא איסור דאורייתא כדתניא בפ"ק יכול יטמין ת"ל לא ימצא צריך לבטל ויש ללמוד מכאן דכל היכא דצריך לבטלו דאורייתא אי לא ביטלו והוא אחר זמן איסורו צריך לפקח הגל ולהוציאו משם ולבערו אבל אם א"צ לבטל אלא מדרבנן וזמן הביטול כבר עבר אין עליו שום חיוב מעתה וכן ראוי להורות: **מטה** החולקת כו' ברייתא בפ"ק ושם האריכו רש"י ותוס' בביאור הסוגיא ומבואר שם בתוס' בפי' הראשון ולפי גירסת הספרים וכדמשמע מתוך הירושלמי דאין חילוק כלל בין יש עצים ואבנים תחתיה אם לאו אלא אם היא גבוהה צריך בדיקה ובנמוכה א"צ בדיקה ולפי האי נמי שכתבו התוס' הוא להיפך דבגבוהה אין צריך בדיקה ובנמוכה צריך בדיקה דניחא לעלות על גבה לצד הפנימי וליש ספרים דגרסינן וכו' כך הדין כמו לפי האי נמי ואין חילוק בין יש עצים כו' וא"כ דברי רבינו דמחלק דביש עצים ואבנים תחתיה א"צ לעולם א"צ לבדוק כו' אי אפשר לייטבם ע"פ פירושים אלו שכתבו התוספות גם אי אפשר שסובר כפירוש רש"י שהרי רבינו כתב כדברי התוס' דלענין צדה הפנימי דוקא איירי רשב"ג אי צריך לבדוק ודלא כרש"י דפי' דלענין תחתיה קאמר וגם רבינו כתב מטה החולקת כל הבית מכותל לכותל וזהו פירוש התוספות ודלא כרש"י שפי' החולקת תשמישי הבית ע"ש ונראה לפע"ד דדברי רבינו הם כפר"ח שהביאו התוספות דלדעתו כן הדין דביש עצים ואבנים תחתיה אפי' גבוה א"צ בדיקה אבל אם אין עצים ואבנים תחתיה אם היא נמוכה אז ודאי נמי א"צ בדיקה ואם היא גבוה צריך בדיקה. והב"י כתב וז"ל ודברי רבינו כפירוש הראשון של התוספות ע"כ ודבריו תמוהים בעיני הכל. וכ"ל ליישב דבריו שהיה עולה על דעתו שמ"ש התוס' בפי' הראשון דלא משמע ליה שבשביל כך א"צ בדיקה אלא משום דאין דרך לשוח וכו' היינו מטעם שאם נפרש דבשביל עצים ואבנים שתחתיה א"צ בדיקה א"כ קשיא פשיטא דהיאך יבא החמץ לשם כיון שאי אפשר לעבור תחתיה אל לצד הפנימי אלא ודאי אף כשאין בה עצים ואבנים א"צ בדיקה משום דאין דרך לשוח והא דנקט ועצים ואבנים כו' פירושו או עצים ותהיה הוי"ו המדבקת במקום או המחלקת ובדרך נעשה איתפרש כאילו אמר מטה החולקת בתוך הבית נעשית כאילו עצים ואבנים סדורין תחתיה וכיון שמפסקת צריכה בדיקה ופריך אברייתא קמייתא דקתני אין צריך בדיקה ומשני הא דמידלי' צריך בדיקה כו' שלפי זה פסק רבינו הוה ממש כפי' הראשון של תוספות. וכל זה גרם לו מפני שלא היה כתוב בתוספות שלו פי' ר"ח וכן ראיתי במקצת תוס' שלא כתוב בהן פי' ר"ח ומפני כך חשב הרב לומר שדעת רבינו כפי' הראשון של תוספות וכפי מה שבארתי דעתו ואין האמת כן דמבואר בלשונם דכוונתם לומר שאם היינו אומרים דבשביל העצים והאבנים אין צריך בדיקה אבל בלא עצים ואבנים דרך לשוח א"כ היה סברא לומר דאף בעצים ואבנים יכול לעבור תחת המטה ע"י הדחק אלא בע"כ אין עצים ואבנים מעלין ומורידין. ועיקר הטעם דאין צריך בדיקה משום דאין דרך לשוח ועצים ואבנים כדי נקטה. אבל דעת רבינו כפירוש ר"ח ודו"ק. שוב מצאתי בסוף ספר בדק הבית שהב"י בעצמו השיב על זה בדרך אחר וע"ש: **ומ"ש** ואפשר משום שהם דברי יחיד וכו' תימה היאך אפשר לומר שרבנן חולקים על רשב"ג בזה כיון דלא אשכחן אפילו רמז פלוגתא. ומהר"ש לוריא הגיה על דברי רבינו וז"ל ותימה על הרא"ש שלא הביאו כי הרי"ף והרמב"ם לא ס"ל האי כללא דכ"מ ששנה רשב"ג וכו' אבל ר"ח ור"י שפסקו כהאי כללא ואף הרא"ש הסכים עמהם בסוף כתובות וגיטין א"כ היה לו להביאו עכ"ל ונראה דלא קשיא מידי דהא כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו קאמר והא ברייתא היא עוד נראה ליישב שלא הביאוהו משום דסבירא ליה דהאי דינא אינו אלא כשהמטה בחדר מיוחד לאדם אחד שאינו משתמש שם כל כך חמץ וגם אין תרנגולים מצויין שם. אבל כל שהמטה עומדת בבית שמשתמשין בו חמץ תדיר צריך בדיקה בכל ענין דקרוב לומר שהחמץ נגרר שם בפי התרנגולין או בסבה אחרת ונשאר שם וכהאי גוונא כתב הכל בו וכיון דלאו מילתא דפסיקא היא לא הביאוהו מיהו הרוקח בסימן רס"ו הביא דין זה דמטה החולקת ומשמע מדבריו שפוסק כרש"י: **ומ"ש** מרתף שמסדרין וכו' משנה בפ"ק: **ומ"ש** עליונה הרואה את הקורה ואת הפתח ואחרת לפנים ממנה גמרא משמיה דשמואל וכן פסק הרי"ף דהלכתא כשמואל ובהגהת מיימוני תמה על הרמב"ם ודעימיה שפסקו כרב שהרי המסקנא בגמרא כשמואל ושכן פסק ר"י האלפסי. אבל הר"ן כתב שהרי"ף השמיט מחלוקת דב' שורות וכן ראיתי באלפסי ישן שלא היה כתוב בו מחלוקת דרב ושמואל בדין ב' שורות: **ומ"ש** וא"א הרא"ש פסק כסברא הראשונה איני יודע מניין לו דאע"ג שכתב דברי ה"ר יונה לבסוף מ"מ לא פסק כן בפירוש וזה דרך ידוע בכל מקום שכותב רבינו פסק משמע שפסק כן בפירוש ולא ה"ל לכתוב אלא ומסקנת א"א הרא"ש כסברא הראשונה ואולי קים ליה לרבינו דמ"ש הרא"ש בסוף כמה טעמים לדברי רבי' יונה הוא מדברי הרא"ש שמביא ראיות לדבריו לא שהם מדברי ר' יונה עצמו ונמצא לפי זה שפוסק כר' יונה:

ומ"ש

פרישה

כו' פי' וא"כ הוא כדי חפישת כלב וחיישינן שיחפש בגל ויגלה ויעבור בבל יראה מורי ז"ל: (ח) מחט שנאבד לו כו' פירש"י קודם בדיקה וכן רש"ל הביאו בהגהותיו. ור"ל דא"כ היאך נאבד לו המחט הא שלוחי מצוה אינן ניזוקין וק"ל: (ט) במרא ומצינא ואז יש לו היכר שלא יבדוק אחר מחט בידים: (י) מכותל לכותל כו' ועומדת באמצע הבית הילכך

דרישה

כו' תלג [א] **משום** שהם דברי יחיד ז"ל מורי ז"ל תימה על הרא"ש הלא הוא סבר כהאי כללא כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו כו' אבל הרי"ף והרמב"ם לא סבירא להו עכ"ל ותימה על תמיהתו הלא דוקא בכל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו קאמרי וזה ברייתא היא ולא משנה: (עי' בפ"ט ה"ס מס' טומאת מת בכ"מ ובמ"ל ובפ"ז מס' פרה אדומה) ודלא

חדושי הגהות

דלק"מ לדברי רבינו כלל דהתם ר"ל דאותו שהכותל אינו גבוה לו י' יכול לשמש בה ע"י הילוך שיכול להלך מן החצר להכותל ולכן הוא לזה בנחת ולחבירו בקשה אבל הכא כל שדרכו להניח שם החמץ צריך בדיקה אע"פ שאינו יכול להלך שם ס"ל לרבינו דודאי עיקר הנחה האדם היא למעלה מי' (מהרל"ח): ב זה אינו דלפי' ראשון של תוס' אין חילוק

שעושין בעיבור השנה ובעיבור ר"ח (יא) הילכך שלנו ג נמי צריכין בדיקה לפי שהתינוקות מכניסין בהם חמץ: כתב ראב"ן בני אדם המכבדין חדריהם בי"ג בניסן ומכוונין לבדוק החמץ ולבער ונזהרין שלא להכנים שם עוד חמץ אע"פ כן צריכין בדיקה בליל י"ד:

תלד ואחר הבדיקה יהא נזהר בחמץ שמשיירין להצניעו שלא יצטרך בדיקה אחרת כגון אם יטלנו עכבר בפניו או אם יחסר לחמו כגון שהניח י' בכרות ומצא ט' שאז צריך לבדוק כל הבית פעם אחרת אבל בכתם שאינו יודע אם חסר ממנו אם לאו אין חוששין שמא גיררה חולדה ממנו להצריכו בדיקה ואם כפה עליו כלי ולא מצאו א"צ בדיקה אחרת כיון שאי אפשר לחולדה ולעכבר ליטלו אנו תולין ודאי אדם נטלו (א) אבל אם לא כפה עליו כלי ולא מצאו צריך בדיקה אחרת לכך טוב לתלותו באויר או ליתנו בתיבה מקום שאין עכבר יכול לבא שם ואחר הבדיקה מיד בלילה יבטלנו ויאמר כל חמירא דאיתיה ברשותי

דלא

ומ"ש הילכך שלנו נמי ג"כ צריכין בדיקה וכו' כ"כ הר"ן בסוף פרק קמא דפסחים: **כתב** ראב"ן בני אדם המכבדים חדריהם בי"ג בניסן וכו' כ"כ המרדכי בפ"ק וכ"כ תה"ד וכבר כתבתי בדין זה בתחילת הסימן: **כתב** הכלבו צריך ללמד לבני הבית לכבד תחת המטות והתיבות כי פעמים שהחמץ נגרר שם בפי התרנגולים או בסבה אחרת ונשאר שם והמרדכי כתב בפ"ק דפסחים שצריך לכבד הבית קודם בדיקה (ה) והביא ראיה לדבר: **תלד ואחר** הבדיקה יהא נזהר בחמץ שמשיירין להצניעו וכו' משנה בפ"ק (ט.) אין חוששין שמא גיררה חולדה מבית לבית ומקשי עלה בגמרא מדקתני סיפא מה שמשייר יניחנו בצנעה כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו ואמר רבא ה"ק מה שמשייר יניחנו בצנעה שמא תטול חולדה בפניו ויהא צריך בדיקה אחריו ורב מרי אמר גזירה שמא יניח עשר וימצא תשע: **ואם** כפה עליו כלי ולא מצאו וכו' ירושלמי כתב הרא"ש שם כילד הוא עושה כופה עליו את הכלי כפה ולא מצאו אני אומר יד נטלתו לא כפה ולא מצאו צריך לבדוק את הבית: **כתב** הר"ן היכא שצריך לבדוק פעם אחרת צריך לבטל פעם אחרת שהרי חמץ זה שגררה חולדה מתוך הבית לא נתבטל הלכך צריך ביטול (א): **ואחר** הבדיקה מיד בלילה יבטלנו בפ"ק (ו:) אמר רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיבטל בלבו סמוך לבדיקה מיד ויאמר כל חמירא דאיכא בביתא הדין ליבטיל ובעי בגמרא מ"ט ומסיק שמא ימצא גלוסקא יפיפיה ודעתיה עילוה ופריך וכי משכח לה ליבטלה ומשני דילמא משכח לה בתר איסוריה ולאו ברשותיה קיימא ולא מצי מבטל וניבטליה בארבע וניבטליה בחמש כלומר למה הצרכתו לבטל בלילה ליתקנו רבנן לכל אדם שיבטל קודם איסורו כיון דלאו זמן איסורא הוא ולאו זמן ביעורא הוא דילמא פשע ולא מבטיל ליה כלומר שמא ישכח ויבא לידי פשיעה שע"י מה יזכור אבל עכשיו שעוסק בבדיקתו יזכור וניבטליה בשית כלומר ליתקנו רבנן לכל אדם לבטל בתחלת שש דהשתא לא פשע דאיכא זכרון טובא שהרי עוסק בשריפתו כיון דאיסורא דרבנן עליה כדאורייתא דמי ולא ברשותיה קיימא ולא מצי מבטיל ליה: **ומ"ש** רבינו כל חמירא דאיתיה ברשותי דלא חזיתיה וכו' כתבוהו הרי"ף והרא"ש שם וכתב הר"ן לשון זה

אינו

ומ"ש והילכך שלנו וכו' כלומר לא תימא הואיל דרשות של רבים הוא אין כאן משום לא ימצא שהרי בירושלמי קאמר דצריכין בדיקה והלכך בשלנו נמי צריכין וק"ל: **כתב** ראב"ן וכו' פי' אף שהיו בודקין לאור הנר ונזהרים בכל דיני בדיקה אעפ"כ כדי שלא לחלוק בין ביעור לביעור צריך לחזור ולבדוק בליל י"ד. ומ"מ כתב במרדכי תקנת חכמים לכבד הבית היטב ג"כ קודם הבדיקה וכ"כ ברוקח סימן רס"ה וכן הוא בדרשות מהרי"ו ומהרי"ל משם מהר"ש ובת"ה סימן קל"ג כתב אף אם כבדו הבית היטב ובדק מקצת הבית ג"כ אעפ"כ לא יצא ידי חובתו עד שיבדוק בדיקה גמורה לחורים ולסדקים בכל חדרי הבית ע"ש וכ"כ באגודה: **תלד ואחר** הבדיקה וכו' כן פירש"י בפ"ק וז"ל מה שמשייר אחר הבדיקה מאכילתו יניחנו בצינעא ותימה למה לא פי' מה שמשייר קודם בדיקה לאכלו בליל' יניחנו בצנע' דשמא יטלנו עכב' בפניו בשעת בדיקה ויצטרך לחזור ולבדוק מה שכבר בדק והא דתניא הרוצה לאכול חמץ אחר הבדיקה כילד יעשה מה שמשייר יניחנו בצינעא ה"ק כילד יעשה קודם הבדיקה וכן נראה להדיא מדקדוק לשון ה"ר ירוחם והר"ן ע"ש וכ"ל דאף רש"י מודה דצריך להצניעו קודם בדיקה אלא לשון שיור משמע דקאי אמה שמשייר מאכילתו דהויא אחר הבדיקה דאסור לאכול קודם שיבדוק ומתניתין נמי דנקטה לשון שיור היינו משום דמילתא דפסיקא היא דכ"א משייר מאכילתו בלילה לצורך מחר אבל לא פסיקא ליה דיש לו חמץ בביתו קודם הבדיקה דסתמא דמילתא בשעה שכבדו הבית מן החמץ שבתוכו אינו נשאר בו שום חמץ ועל דרך זה יש לפרש מ"ש הרא"ש לפי שלאחר הבדיקה מיד הוא מבטל והיינו ביעור לחמץ שאינו ידוע לו ומצניע את הידוע לו כו' הוא מטעם שכך הוא רגילות דמה שנשאר מאכילתו בלילה מצניעו למחר אבל ודאי אם היה לו שום חמץ צריך להצניעו קודם הבדיקה וכן מוכח מדברי הרא"ש במ"ש בענין ביטול דיום ודלילה וכמו שאבאר דבריו בסמוך בס"ד וזה טעם המנהג שמצניעין החמץ שרוצין לאכול בלילה קודם הבדיקה ויש טועין לומר דמצניעין אותו כדי שלא ימצא אותו הבודק כמ"ש במנהגים וליתא אלא מנהג אבותינו תורה היא כדפי' וכך ראוי להורות. כתוב במרדכי הארוך בשם רבינו יעבץ דמדקתני מה שמשייר דמשמע לאכילה ולא קתני מה שמצא בבדיקתו ומה שמשייר אלמא דהחמץ שמצא בבדיקתו שורפו תיכף מוצאו. ועוד דאין סברא להקל להצניעו עד למחר שמא תבא חולדה ותטול אלא דוקא להצניעו לאכילת הלילה שרי לבד וכה"ג כתוב בהגהת מיימוני ריש פ"ג בשם ר"י משפיר"א. אכן הרמב"ם כתב להדיא דמצניעו עד תחלת שעה ששית ביום ומבערו וכן כדי שיאכל ממנו למחר. והסמ"ג והסמ"ק לא פירשו רק אחמץ שמצא בבדיקתו שמצניעו עד למחר וכן המנהג שלא לשורפו אלא ביום משום דדמיא לנותר כדאיתא בגמרא ועוד כתב במהרי"ל טעם משום שצריך לבטלו שנית ביום בשעת הביעור ואם לא ישרפנו ביום י"ד ע"י מה יזכור שיבטל ואין זה כלום דהא למחר לאחר שיאכל ישרוף מה שנשאר מאכילתו ומבטל אז קודם שיגיע זמן איסורו וכ"כ להדיא ברוקח ע"ש ונראה ודאי דאם רוצה לבער החמץ שמצא תיכף לבדיקתו הרשות בידו וכן כתב בכלבו אלא שאין לשנות מן המנהג שמנהגו על פי הגאונים כדפי': **ואם** כפה עליו כלי כו' ירושלמי כתבו הרא"ש ורבינו ירוחם ואגודה וכ"כ במרדכי הארוך ומשמע להדיא מלשון רבינו דלכתחלה אין לסמוך על כפיית כלי דשמא אחד מבני הבית יטלנו ולא ישים אל לבו שמונח תחתיו חמץ אלא צריך לתלותו באויר או ליתנו בתיבה אלא שבדיעבד תלינן לקולא בכפה ולא מצאו דודאי אדם נטלו ולא חיישינן שמא אדם נטל הכלי ולאו אדעתיה דחמץ ובא עכבר ונטלתו דחששא רחוקה היא ואין לחוש אליה בדיעבד וזהו פשוט בלשון רבינו ושאר מחברים וכן משמע לחד פירושא שכתב רש"י בההיא דהמוצא חמץ בי"ט דכופה עליו כלי דהיינו משום דלא אפשר אבל היכא דאפשר לא סמכינן אכפיית כלי משום דהכלי ניטל לצורך ע"ש אבל הרב ב"י בש"ע כתב דכפיית כלי אפילו לכתחלה שפיר דמי וכדמשמע בירושלמי דקאמר כילד הוא עושה כופה עליו את הכלי וכו' ואין להקל כ"ל. כתב ר"י אהרן ז"ל בגיררה חולדה לפנינו צריך לבדוק אפילו במקום שאין מכניסין בו חמץ שהרי החולדה מוליכתו בכל מקום עכ"ל ואני אומר שאינו צריך לבדוק בכל מקום אלא כשלא ראינו לאיזה מקום הוליכתו ודוקא בחדרים שפתחיהן אינן נעולין אבל כשראינו לאיזה מקום הוליכתו אין חוששין שמא גיררה ממקום למקום וכן באותן החדרים שהם נעולים א"צ לבדוק שם ואין חוששין שמא דרך חור הוליכתו מחדר לחדר: **ומ"ש** התוספות במתניתין דאין חוששין שמא גיררה חולדה וז"ל וא"ת והא מרישא שמעינן דקתני כל מקום שאין מכניסין שם חמץ אין צריך בדיקה תריץ דהוה מוקמינן בשאין חולדה וברדלס יכולין להלוך שם עכ"ל ומשמע דכל היכא שבודקין לחמץ שגיררה חולדה אף מקומות שאין מכניסין בהן חמץ בודקין לפחות במקומות שיכולין חולדה וברדלס להלוך שם היינו דוקא כשפתחיהן אינן נעולין בשעה שמוליכתו וכן נראה מדעת הרמב"ם פ"ב הלכה ז' שפירש אין חוששין שמא גיררה חולדה מבית שמכניסין בו לבית שאין מכניסין בו ומשמע מדבריו דאפי' ודאי הוליכתו לשם חוששין ממקום למקום אע"פ שאפשר שהוליכתו דרך חור לא חיישינן להא ומ"ש הרמב"ם ורבינו בעכבר שנכנס לבית בדוק דצריך לבדוק כל הבית היינו נמי דוקא בכהאי גוונא שלא ראינו למקום שנכנס ופתחיהן אינן נעולין ועוד דא"כ אם יזדמן בשאר ימות השנה שיחסר לחמו או שנטלה חולדה ככר בפנינו צריך הוא לבדוק בפסח אף מקומות שאין מכניסים שם חמץ וזה לא ראינו ולא שמענו אלא בע"כ אף בגיררה חולדה אין צריך לבדוק אלא בדרך שכתבתי ועיין במה שכתוב לקמן בסימן תל"ח בס"ד: **ואחר** הבדיקה מיד בלילה יבטלנו מימרא דרב. בפ"ק והטעם דשמא ימצא גלוסקא יפה בתוך הפסח שאינה בטילה כמו פירורין וכשמשהה אותה אפילו רגע אחד ודעתיה עילויה עובר עליה בבל יראה וכדפי' רש"י וכן פי' הר"ן. אבל הרא"ש כתב כלומר חיישינן שמא באחת מן הזויות היתה גלוסקא יפיפיה שדעתו עילויה ולא ביטלו ממילא כמו פירורין דהוו הפקר וא"כ ביטול כלומר ובשעת הביעור ישכחנה ונמצא עובר עליה ולכך צריך לבטל מיד בלילה ונראה דמה שלא רצה הרא"ש לפרש כפי' רש"י שמא ישהה אותה רגע אחד כו' לאו משום דס"ל שאם היינו חוששין לזה לא הוי מהני ליה ביטול דהא ודאי אף לחמץ ידוע מהני ביטול כדפי' בסימן תל"א אלא כיון שדעתו לשורפו אע"פ שעסק בה לא הוי עובר עליה ומפני זה לא היה צריך לבטל אלא בע"כ מה שצריך ביטול אינו אלא מטעם שמא באחת מן הזויות כו' וממילא משמע דוקא בשמא אחת מן הזויות היתה גלוסקא יפיפיה שדעתו עליה ה"ל כחמץ ידוע אע"פ שנשכחה ממנו בשעת הביעור ולכך צריך לבטל ויש לדקדק על לשון רבינו שכתב דהשתא אפילו אם נשאר בבית חמץ שלא מצאו אינו עובר עליו וכו' משמע מלשונו דהיה עובר על חמץ שלא מצא אם לא ביטל וזה דלא כדמשמע מדברי הרא"ש גם הוא נגד הגמרא דפריך וכי משכח ליה ליבטליה ומאי קושיא אי נימא שעובר על החמץ שלא מצא כל זמן שלא ביטל ואפשר דה"ק אינו עובר עליו אף אם ימצאנו לאחר איסורו ולא מבערו דמאחר שביטל ה"ה הפקר ואינו שלו ומה שכתב הרא"ש אילימא משום פירורין דקים לן שלא מצא בבדיקה ונשארו ועובר עליו בבל יראה איכא לדקדק עליו הלא חמץ שאינו ידוע הוא וי"ל כיון דאי אפשר לבית בלא פירורין וקים לן שלא מצאן בבדיקתו ה"ל כמו חמץ ידוע אבל חמץ שבבית שאינו ידוע כ"ע מודים דאינו עובר עליו אפילו בלא ביטול ודו"ק וע"ל בסימן תל"א: **ומ"ש** ויאמר כל חמירא כתבוהו הרי"ף והרא"ש שם וכ"כ רבינו ירוחם אלא שכתב אח"כ שהרי"ף כתב שצריך שיאמר לא ידענא ביה וכן מצאתי בהלכות ישן וכ"כ ברמב"ם פ"ג הלכה ז' וכן ברוקח בשם ירושלמי בפ' כ"ש א"ר צריך שיאמר כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו יבטל עכ"ל וכ"כ בכל בו דלא ידענא ביה כו'. כתב רבינו בסימן תל"ו שאם מחשב לבטלו בלבו סגי ואע"פ שנוהגים לומר כל חמירא כו' לא מצינו שתיקנו חכמים לשון זה אלא שנהגו כך והב"י תמה דכיון דנמצא ירושלמי זה הרי מצינו שתיקנו חכמים לבטל בפה ע"כ ואפשר לתרץ דס"ל לרבינו דמ"ש בירושלמי וצריך שיאמר כו' היינו שיאמר בלבו ומה

שהוציא

דרכי משה

(ה) דלא מיבדק שפיר בלא כיבוד וכיבוד לחוד לא מהני ג"כ והביא ראיה לדבריו. כתב בת"ה סימן קל"ג אם הניח מקצת חמץ לשם ונמצא מה שהניח אפ"ה צריך לבדוק כל החדרים אע"פ שכבר כבדו הבית עכ"ל כתב מהרי"ו דצריך לבדוק בית יד שלו ושל תינוקות שלא ישאר שם חמץ עכ"ל. ונ"ל דמיירי באותן הרגילין לשום לפעמים חמץ לבתי ידיהם אבל מי שאינו רגיל בכך א"צ ליזהר בזו:

תלד (א) ול"נ דלפי מ"ש שלא יאמר בהדין ביתא כדי שיכלול בביטולו אף מה שבמקומות אחרים א"כ אף מה שגיררה הולדה נתבטל וא"צ ביטול אחר ובהג"מ פ"ג דחמץ ומצה כתב דמשום חששא זו נהג ר"י לשרוף החמץ מיד בלילה אחר הבדיקה וכ"כ הכלבו דאם רוצה לשורפו מיד הרשות בידו ובמהרי"ל כתב שלא ישרוף החמץ מיד בלילה

פרישה

(יא) הילכך שלנו נמי צריכין בדיקה כו' פי' בלא זאת הייתי אומר שאין צריך לבער דהוי בכלל שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה או של הפקר אבל מדאיצטריך בדיקה ש"מ שהוא בכלל שלך הילכך כו' א"כ כיון שיש לחשש כ"כ אפי' שאין סועדין בה אלא לפעמים הילכך כו':

סי' תלד [א] אבל אם לא כפה עליו כלי כו' מוז וכתבו לכתוב עליו לכך טוב כו' או לאשמועינן אף אם ככר גדול וק"ל:

ולא

חדושי הגהות

הילוק בין יש שם עצים ואבנים לאין עצים ואבנים אלא בין מדליא ותתאי אלא דברי רבינו הם לפי' גי' ר"ח שכתבו תוס' שם בשמו ע"ש (מהרל"ח): ג אע"ג דטעם זה לפי שהתינוקות וכו' אינו מטעם הירושלמי מ"מ תולה הדבר בירושלמי דאי לא הירושלמי ה"א אע"ג דהתינוקות מכניסים בו חמץ א"צ בדיקה הואיל והוא רשות של רבים ואין כאן משום שאור לא ימצא אבל כיון שבירושלמי קאמר דצריכין ה"ה דשלנו נמי צריכין בדיקה מפני התינוקות (מהרל"ח):

ר"ל

דלא חזיתיה [א] ודלא ביערתיה ליבטל וליהוי כעפרא דהשתא אפילו אם נשאר בבית המץ שלא מצא אינו עובר עליו דהוי הפקר ולאו דיליה הוא ולא יפרט לומר כל חמירא דאיתיה בהדין ביתא אלא דאיתיה ברשותי כדי לכלול אף חמץ שיש לו במקומות אחרות וא"א הרא"ש ז"ל היה נוהג לבטל פעם אחרת ביום י"ד בסוף שעה ה' לפי שרגילין לקנות פת ביום י"ד וגם בפת ששייר בלילה למאכלו לא נתכוון לבטלו ויש לחוש שמא ישאר ממנו בבית ויעבור עליו לכך טוב לחזור ולבטלו קודם שתגיע שעה ו' שאז נאסר ואינו בידו לבטלו ומ"מ לא יסמוך על ביטול היום שלא לבטלו בלילה כי ביטול הלילה הוא עיקר בשעה ידועה מיד אחר הבדיקה וליכא למיחש שמא ישכחנו משא"כ בביטול היום דאיכא למיחש

אינו בגמרא אלא כך הוא מקובל ביד הגאונים ואע"פ שנמצא קרוב לנוסח זה בירושלמי בלשון הקודש דגרסינן בפרק כל שעה רב אמר צריך שיאמר כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו יבטל מ"מ כיון שבמה שנהגו לומר יש תוספת דברים וגם אינו בלשון הקודש כמו שהוא בירושלמי כתב שלשון זה אינו נמצא בגמרא וכו' אבל רבינו שכתב בסימן תל"ו שאם מחשב לבטל בלבו סגי ואע"פ שנוהגין לומר כל חמירא וכו' לא מצינו שתיקנו חכמים לשון זה אלא שנהגו כך יש לתמוה עליו דכיון שנמצא ירושלמי זה הרי מצינו שתיקנו חכמים לבטל בפה: **ומ"ש** ולא יפרט לומר כל חמירא דאיתיה בהדין ביתא וכו' כ"כ ג"כ רבינו ירוחם וכ"כ הגה"מ בפ"ג בשם סמ"ג: **כתב** עוד בהגה"מ פ"ד שי"א שיש לומר ליבטיל וליהוי הפקר כמו עפר ויש שאין מזכירין הפקר וכן נהגו (ב): **וא"א** ז"ל היה נוהג לבטל פעם אחרת ביום י"ד וכו' ז"ל בפסקיו שם כתבו בתשובת רש"י מיד בלילה יבטל ויש נוהגין לבטל מתחלת שעה ששית בשעת שריפה ואומר אני ששניהם כאחד טובים מדאמר דלאו זמן איסורא ולאו זמן ביעורא משמע אי הוה בזמן איסוריה או בזמן ביעוריה שהוא זמן קבוע ולא פשע שפיר דמי וכן היה אומר ריצב"א והטעם לפי שרגילין לקנות פת ביום וגם בפת שביטל בלילה הוא חוזר וזוכה וגם לא ביטל בלילה אלא החמץ שלא ראה ושמא ישאר ממנו כזית: **ומ"ש** בתשובת רש"י בתחלת שעה ששית רצונו לומר סוף חמישית קודם שיתחיל איסורו ומשמע לכאור' דלתשוב' רש"י דקאמר שניהם כא' טובים ה"ק שניהם שוים לטובה ואיזה מהם שיעשה סגי ומש"ה מייתי ראיה מדאמר דלאו זמן איסורא ולאו זמן ביעורא דכל שהוא זמן איסוריה או זמן ביעוריה שהוא זמן קבוע לא פשע שפיר דמי מאי למילף שאם רצה לבטל ביום ולא בליל' דשרי דאם לומר שאחר שביטל בליל' אם רצה מבטל ביום מאי קמ"ל פשיטא דכל כמה דבעי לבטיל וליזל אלא שמ"ש וכן היה אומר ריצב"א והטעם לפי שרגילין לקנות פת ביום וכו' נראה דכשביטל בלילה וחוזר ומבטל ביום מיירי ולפ"ז שניהם כא' טובים דקאמר היינו לומר שיבטל ב"פ אחת בלילה ואחת ביום והא דמייתי מדאמר דלאו זמן איסוריה ולאו זמן ביעוריה וכו' היינו לומר דשפיר יש סמך לחזור ולבטלה ביום באותה שעה ולא תימא דהוי מילי דכדי לחזור ולבטל באותה שעה אלא דכיון דזמן ביעוריה הוא שפיר דמי וע"כ צריך לפרש כן דאי כפירושא קמא דמבטל בא' מהן או בלילה או ביום ודיו הרי אמרו בגמרא וניבטליה בשית ואהדרו כיון דאיסורא דרבנן עליה לא מצי מבטל ליה וכן הקשו וניבטליה בד' או בה' ואהדרו כיון דלאו זמן איסוריה ולאו זמן ביעוריה הוא דילמא פשע ולא מבטיל ליה וא"כ היאך אפשר שיעלה על הדעת לומר דמבטל בתחלת שעה ששית או בסוף שעה ה' וא"צ לבטל בלילה אלא ודאי כדאמרן וכך הם דברי הרא"ש בתשובה וכך הם דברי רבינו וכ"כ שם המרדכי. וכ"כ הגה"מ בפ"ג וכ"כ סמ"ק וז"ל נמצא שצריך שני ביטולים א' בלילה בשעת בדיקה ולמחר בשעת שריפה (ג) ואותם שאינן מבטלין בשעת בדיקה כי אם בשעת שריפה לא מצאו ידיהם ורגליהם דצריך לבטל דקאמר ר"י בשעת בדיקה קאי ורבותינו אחרונים שתיקנו ביטול בשעת שריפה לא באו לעקור עיקר ביטול שבתלמוד כי אם להוסיף עכ"ל והרא"ש נתן שם טעם למה אין מברכין על ביעור בשעה חמישית:

והרב

שהוציא לשון אמירה ממשמעו הוא משום דקשיא ליה שאילו היה בחיוב לבטל בפה לא הוי שתקי מיניה בגמרא דידן גם מלשון רש"י שכתב צריך שיבטל בלבו סמוך לבדיקה מיד ואומר כל חמירא כו' משמע דעיקר חיוב הביטול אינו אלא בלב דאל"כ למה דייק לפרש בלבו גם מדברי הסמ"ג מבואר כן שכתב ומהו הביטול שיבטל החמץ ויחשוב אותו כעפר וישים בלבו וכו' ולא הזכיר כלל שיאמר כל חמירא אלא בעל כרחך לרווחא דמילתא הוא שנהגו כן אולי משום עמי הארץ שמא ישכחו הביטול שבלב נהגו לומר כל חמירא וכן נמצא במנהגים: **ולא** יפרט לומר כל חמירא דאיתיה בהדין ביתא כו' כ"כ ר' ירוחם והכל בו וז"ל הגה"ת סמ"ק והפיוט דנקט בהדין ביתא לא דק וכו' אכן רש"י כתב בהדיא בביתא הדין ואפשר שדעתו דכיון דהביטול אינו בחיוב ד"ת אלא שרב חשש שמא ימצא גלוסקא וחששא זו אינה אלא במקום שהוא דר בשעת הביטול הלכך א"צ לבטל כ"א החמץ שאינו ידוע לו בבית שהוא דר בעת הואת ואם ידוע לו חמץ במקומות אחרים ז"ל קרי ביה רב הוא דצריך לבטל כל החמץ הידוע לו זאת היא דעת רש"י והנמשכים אחריו ולא היה כדאי לכתוב על זה לא דק ועוד שהרי בירושלמי נמצא להדיא כל חמץ שיש לי בתוך ביתי כו'. כתוב בהגה"ת מיימונית ראבי"ה קיבל מר"י הלוי שיש לומר ליבטל וליהוי הפקר כעפרא דביטול משום הפקר כך פר"ת לעיל אבל אביו ר' יואל הלוי לא היה אומר הפקר כו' וכה"ג כתוב במרדכי הארוך וכתב עוד שהלכות גדולות לא הזכירו הפקר וכתב הב"י ויש שאין מזכירין הפקר וכן נהגו ויראה לי מאחר שהסמ"ג מסיק בשם ר"י כר"ת וגם בהגה"ת מיימוני כתב שהרא"ס פי' כר"ת וכן פי' הרוקח בסימן רס"ו ראוי לכל מדקדק במעשיו שיזכיר גם הפקר בביטול שוב מצאתי כן להדיא בדרשות מהרי"ו ובאגודה ועיין במהרי"ק שורש קמ"ב. נוסח הביטול לפי הנלע"ד הוא זה כל חמירא וכל חמיעא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה ודלא ידענא ליה ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא ופי' כל חמץ וכל שאור כמ"ש מהר"ס. דאיתיה ברשותי לכלול אף החמץ שיש לו במקום אחר כמ"ש רבינו. דלא חזיתיה כו' ר"ל בין החמץ שלא ראה אותו בשעת הבדיקה או ראהו בשעת הבדיקה ולא אסיק אדעתיה לבערו: ומ"ש ודלא ידענא ליה נראה שהוא מפני החמץ ששייר בלילה למאכלו והצניעו קודם הבדיקה כמ"ש למעלה שגם כן לא ראהו ולא ביערו ואותו החמץ אין דעתו לבטלו על כן יאמר ודלא ידענא ליה דמשמע אבל אותו חמץ הידוע לו ששייר למאכלו אינו בכלל הביטול. ואם יאמר ודלא ידענא ליה לחוד הוה משמע דוקא אותו שלא היה ידוע לו מעולם אבל מה שהיה ידוע לו אלא שלא ראהו עכשיו או שראהו ולא ביערו לא הוי בכלל הביטול על כן צריך שיאמר ג"כ דלא חזיתיה ודלא ביערתיה דהשתא בע"כ הא דלא ידענא ליה מתפרש שאינו ידוע לו עכשיו לאפוקי החמץ ששייר בלילה למאכלו הידוע לו אינו בכלל הביטול. ליבטל וליהוי הפקר כי עיקר הביטול מדין הפקר הוא לדעת מקצת גאונים. כעפרא דארעא להורות שאינו עושה אותו הפקר כדין הפקר בעלמא דא"כ לא הוי הפקר כל זמן שלא בא ליד הזוכה על כן צריך לבאר שעושה אותו הפקר בענין שיהא כעפר. ומ"ש כעפרא דארעא כלומר כדבר שאין בו צורך כלל שזהו אבק הארץ ואילו אמר כעפרא הייתי מפרש כקרקע הארץ עצמה שהוא דבר צורך כן נראה לי נוסח הביטול וכן אני נוהג: **וא"א** הרא"ש היה נוהג לבטל פעם אחרת כו' ז"ל בפסקיו בפ"ק כתב בתשובת רש"י מיד בלילה יבטל ויש שנוהגין לבטל בתחלת שעה ששית בשעת שריפה ואומר אני ששניהם כאחד טובים מדאמר דלאו זמן ביעוריה ולאו זמן איסוריה הוא משמע אי הוה בזמן איסוריה או בזמן ביעוריה שהוא זמן קבוע ולא פשע ש"ד וכן היה אומר ריצב"א והטעם לפי שרגילין לקנות פת ביום וגם בפת שיבטל בלילה הוא חוזר וזוכה וגם לא ביטל בלילה אלא החמץ שלא ראה ושמא ישאר ממנו כזית ומ"ש בתשובת רש"י בתחלת שעה ששית ר"ל סוף שעה חמישית קודם שיתחיל איסוריה עכ"ל וברור הוא שמ"ש שניהם כאחד טובים היינו שיבטל ביום ובלילה שהרי כתב וכן היה אומר ריצב"א והטעם כו' ומבואר הוא בטעמו שצריך שיבטל ביום נוסף על מה שביטל בלילה ועוד שטעם זה כתוב בהגהת מיימונית בסמ"ק בשם ריצב"א גופיה וכן במרדכי בשם ר' יהודה ושם כתוב להדיא שיבטל ב' פעמים מן הטעם הזה אלא דלשם לא כתוב הא דכתב הרא"ש וגם לא ביטל בלילה אלא החמץ שלא ראה ובאמת דברי הרא"ש קשיין מיניה וביה שהרי בתחלה כתב הוא חוזר וזוכה בו אלמא שאף החמץ שמצא וראה הוא בכלל הביטול ואח"כ כתב בהיפך ועוד דהרא"ש כתב נוסח הביטול דלא חזיתיה ודלא ביערתיה וא"כ החמץ שמצא אינו בכלל הביטול שהרי ראהו וביערו והיאך אמר שחוזר וזוכה בו דמשמע שהיה בכלל הביטול וקושיא זו הקשה גם על הסמ"ק והגה"ת מיימוני ומרדכי. ונראה לי כיון דהביטול הוא דלא חזיתיה ודלא ביערתיה א"כ גם החמץ ששייר למאכלו בלילה והצניעו קודם הבדיקה הוא בכלל הביטול ועליו כתב שהוא חוזר וזוכה בו כשאכלו אבל החמץ שראה ומצא בבדיקתו אינו בכלל הביטול ועליו כתב וגם לא ביטל בלילה אלא החמץ שלא ראה ושמא ישאר ממנו כזית ועל פי זה יתבאר לך שהנוסחא האמיתית בדברי רבינו היא וגם בפת ששייר בלילה למאכלו חוזר וזוכה בו ומה שלא כתב רבינו ג"כ סוף דברי הרא"ש וגם לא ביטל בלילה אלא החמץ שלא ראה יראה דטעמיה דחששא רחוקה היא קלת דניחוש לאותו חמץ שבדק וחפש אחריו במחבואות ובזוויות ומקבץ הכל ומניחו במקום משומר ומוצנע תיכף אחר הבדיקה שישאר ממנו כזית גם ריצב"א גופיה לא כתב האי טעמא כמבואר בסמ"ק והגה"ת מיימוני ומרדכי אלא שהרא"ש הוסיף בטעם זה משלו ונמשך במקצת על פי סברת רבינו יעבץ שהעתקתי בתחלת סימן זה ונתבאר לשם שאין הכל מודים בזה ולכך לא הזכיר רק תחלת דברי הרא"ש דהפת ששייר בלילה למאכלו הוא חוזר וזוכה בו גם יש לחוש עליו שמא יפול מן החמץ בשעת האכילה וישאר ממנו כזית בבית שכך הוא הרגילות. ובמקצת ספרי רבינו כתוב וגם בפת ששייר בלילה למאכלו לא נתכוון לבטלו וטעות הוא שזה סותר דברי הרא"ש כדפרי' אלא דבספר צידה לדרך כתוב ז"ל גם הפת ששייר בלילה לאכלו שחרית לא כיון לבטלו עכ"ל ובלי ספק שכך היה גורס בדברי רבינו והעתיק לשונו כדרכו ולא דק: **ומ"ש** ולכך טוב לחזור ולבטלו קודם שהגיע שעה ששית וכו' כ"כ בסמ"ק וז"ל וריב"א היה אומר שהוא מנהג כשר לבטל אפילו בשעת הביעור פי' בשעת השריפה ביום י"ד כו' ויש לדקדק דכיון דשעת הביטול אינו אלא קודם שעה ששית א"כ גם השריפה צריכה שתהיה קודם שעה ששית כיון שהביטול הוא בשעת השריפה וכ"כ להדיא בהגה"ת סמ"ק וא"כ אמאי לא יסמוך אביטול היום דהא ליכא למיחש שמא ישכחנו מאחר שהוא עסוק בשריפתו וכדאמר בגמרא כיון דלאו זמן ביעוריה הוא דילמא פשע אבל כשהוא בזמן ביעוריה שהוא זמן קבוע ולא פשע שפיר דמי וכן נראה מלשון הרא"ש דתחלה כתב תשובת רש"י מיד בלילה יבטל כלומר זהו דין התלמוד ויש נוהגין לבטל בתחלת שעה ששית בשעת שריפה כלומר שיש מוסיפין לומר שאינו מתוקן בביטול הלילה מטעם שכתב בסוף שהחמץ שביטל חוזר וזוכה בו ולכך מבטלין בשעה ששית בשעת שריפה שזמנה קבוע ולא פשע. וע"ז כתב הרא"ש שניהם כאחד טובים כלומר שיעשו כדין התלמוד וגם כפי מה שיש נוהגין וכמ"ש ראבי"ה האי לישנא גופא במרדכי פ"ק ובהגה"ת מיימוני פ"ג ולא כתב הרא"ש כלל שלא לסמוך אביטול היום כמ"ש רבינו אלא שכתב שניהם כאחד טובים ועל הסמ"ק לא קשה כולי האי דמשמע לשם שאם היינו עוקרים ביטול הלילה היה נראה כחולק על התלמוד ורבותינו האחרונים שתיקנו ביטול בשעת שריפה לא באו לעקור עיקר הביטול שבתלמוד כי אם להוסיף ע"ש וכן משמע שזו היא דעת הרא"ש ז"ל בלשונו שכתב שניהם כאחד טובים ואין לדקדק עכשיו שמבטלין בשעת שריפה וצריך לשרוף אותו בה' עוקרין נמי דין המשנה שאנו אוכלין כל ד' ותולין כל ה' ושורפין כל ו' שהרי אנו נוהגין דין שריפה בה' זה אינו כלום דודאי אף אם אנו שורפין בה' דין תולין אינו נעקר ממקומו ולא אמר ושורפין בתחלת שש אלא כדי לאפוקי מדין תולין בשש וזה פשוט אבל בדברי רבינו שכתב הטעם כי ביטול הלילה הוא עיקר בשעה ידועה וכו' קשיא שהרי ביום נמי שעה ידועה היא

דרכי משה

בלילה משום דצריך לבטל שנית למחר בשעת שריפה עכ"ל ול"נ כדברי מהרי"ל ולאו מטעמיה אלא משום דלמידים שריפת חמץ מנותר (פסחים כח.) ונותר אינו נשרף אלא ביום כדאיתא פ"ק דפסחים (ג:): (ב) כתב הכלבו בכל לשון שיאמר הביטול מועיל ומוהר"ר ישראל מברי"ן כתב דעדיף טפי לומר בלשון שמבין ונ"ל ראיה לדבריו דהא בירושלמי פרק כל שעה איכא נוסח זה בלשון הקודש והפוסקים כתבו בלשון תרגום כי לקחוהו מדברי הגאונים שתקנו בבבל משום ע"ה וה"ה בכל לשון ולשון יאמר כל האדם בלשון שמבין (ג) וכתב מהרי"ו בתשובה דאין לבטל ביום עד אחר ששרף החמץ דאם יבטל קודם אז אינו מקיים מצות שריפה בחמץ שלו דכבר ביטל הכל והמנהג כדבריו: ונ"ל

דרישה

סי' תלד [א] **ודלא** ביערתיה כו' וא"ת כיון דאמר דלא חזיתיה למה לי תו' דלא ביערתיה וא"ל דבלשון דלא ביערתיה מבטל החמץ שמצא זה אינו שהרי כתבתי בפרישה דעת מהרי"ו שצריך לקיים מצות שריפה בשלו לכן נראה דבלא ביערתיה מבטל החמץ שהצניע לאכול והכי דייק לישנא דלא ביערתיה ר"ל דחזיתיה כבר ועכשיו דלא חזיתיה ולא ביערתיה עכשיו אבל אי קאי אחמץ שמצא כל"ל דחזיתיה נמי וא"ל למה ליה לבטולי זה החמץ שהצניע לאכול הלא על כל פנים צריך לבטל למאי דאפשר לומר כמו שכתב הרא"ש וזה לשונו

למיחש שמא ישכחנו ולא יבטל [ג] והרב ר' פרץ כתב דבביטול הלילה יאמר כל המירא דאיכא ברשותי דלא חמיתיה ודלא ביערתיה ובביטול היום יאמר דהמיתיה ודלא חמיתיה דביערתיה (ג) ודלא ביערתיה ושלוחו יכול לבטל:

תלה לא בדק בליל י"ד יבדוק ביום י"ד באיזו שעה שיזכור מהיום לא

והרב רבינו פרץ כתב דבביטול הלילה יאמר וכו' טעמו מבואר שבלילה שהוא משייר חמץ שיאכל מחר וא"כ היאך יאמר שהוא מבטל גם החמץ שראה ואנו רואים אותו שאינו מבטלו אבל משמרו יפה אבל ביום שאינו משייר לעצמו שום חמץ שייך שפיר לומר שגם החמץ שראה הוא מבטל וכן כתב רבינו ירוחם: כתב הכלבו שצריך שיאמר כל חמירא וכל חמיעא דאיתיה ברשותי לפי שהחמץ ושאור שני דברים וכתב בתה"ד שאף על פי שנמצא כן בשם מהר"ס לא צריך לנהוג כן דאין לשבש כל המחזורים שכתוב בהן נוסח הביטול ולא כתוב בהם אלא כל חמירא בלחוד וכן רש"י ואלפס ואשיר"י שכתבו נוסח הביטול לא כתבו אלא כל חמירא לחוד ונראה דלשון תלמוד בבלי הוא לכלול כל חמץ וכל שאור בלשון חמירא (ד). וכתב הרא"ש בתשובה א"צ לשרוף החמץ אלא נותנו לעו"ג או זורקו לכלבים דאין חמץ טעון שריפה אלא לאחר שכבר נאסר עכ"ל ויתבאר בסימן תמ"ה:

ושלוחו יכול לבטל כ"כ ה"ה בפ"ג בשם בעל העיטור וכ"כ ג"כ הר"ן בפ"ק דפסחים וש"א דכיון דביטול מתורת הפקר נגעו בה שליח לא מצי מבטל שהרי אם אמר אדם לחבירו הפקר אתה נכסי אין בכך כלום ע"כ ול"נ דאף על גב דביטול מדין הפקר נגעו בו שפיר יכול לבטל ע"י שליח משום דכיון דחמץ אינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו בגלויי דעתא דלא ניחא ליה דליהוי זכותיה בגויה כלל סגי א"כ דטעמא דבהפקר לא מהני שליחות היינו משום דהפקר יש לו דין נדר כדמוכח בפ"ק דנדרים (ז.) וכדכתב הרמב"ם בהלכות נדרים וכיון דדין נדר יש לו משום הכי לא מהני שליחות שהאומר לחבירו קבל עלך נדר זה בשליחותי שאהא אסור בו אינו כלום אבל ביטול שאינו ענין לנדר שפיר מהני ביה שליחות (ה): כתב הכלבו אם אין האיש בביתו יבטל במקום שהוא בו ואם אינו עושה כן מוטב שתבטל אשתו וראוי להזכירה בזה כדי לצאת ידי ספק:

תלה לא בדק בליל י"ד יבדוק ביום י"ד וכו' משנה בפ"ק דפסחים (י:) וחכ"א לא בדק אור לי"ד יבדוק בי"ד לא בדק בי"ד יבדוק בתוך המועד לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד ופירשו התוספות בתוך המועד היינו מתחלת שבע עד סוף הפסח ולאחר המועד יבדוק כדי שלא יתערב לו חמץ של איסור בשל היתר ויאכלנו וכן פירשו הרי"ף והרמב"ם ואע"ג דאחר הפסח לא מיתסר אלא מדרבנן כי היכי דקנסוה לאוסרו ואפי' בהנאה עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה להצריכו אף בדיקה וזה שלא כדברי רש"י שפירש דיבדוק בתוך המועד היינו בשעה ששית ויבדוק לאחר המועד היינו לאחר הביעור עד שתחשך ומשמע דמשתחשך ואילך לא יבדוק וכתב הר"ן שטעמו דכל היכא דענוש כרת מודו רבנן דאפי' מחזר עליו לשורפו חיישינן דילמא אתי למיכל מיניה וכתבו הר"ן וה"ה שאין דברי רש"י נכונים:

ועל

היא בשעת שריפה ויראה לומר דרבינו כתב זה לפי מה שנוהגין לשרוף בשעה ששית כדין התלמוד שהביטול הוא מקודם בשעה ה' שאינו עסוק עדיין בשריפתו ואינו שעה ידועה ויש ידים מוכיחות לזה שהרא"ש כתב תשובת רש"י ויש נוהגין לבטל בשעה ששית בשעת שריפה הרי שגילה דעתו שהביטול הוא בשעת שריפה ור"ל בסוף שעה ה' כמ"ש בסוף ורבינו השמיט זה משמע שהביטול לדעתו אינו בשעת שריפה כי השריפה הוא בשעה ששית וצריך לומר לפ"ז דהאי לישנא שכתב רבינו ומכל מקום לא יסמוך כו' אינו מדברי הרא"ש אלא מדברי עצמו. ואם הוא מדברי הרא"ש צריך לפרש דמ"ש בפסקיו בשעת שריפה לאו דוקא בשעת שריפה ממש שהרי היא בשעה ששית אלא כלומר קרוב לשעת שריפה ואמר כן על פי מה שאמר תחלה בתחלת שעה ששית שהיא שעת השריפה וכבר פי' הרא"ש דלאו דוקא אלא כלומר סוף ה' א"כ בשעת שריפה נמי לאו דוקא אלא קרוב לשעת שריפה אבל שעת שריפה היא בשעה ששית עצמה. ואיך שיהיה דעת הרא"ש מ"מ דעת רבינו שכתב ומ"מ לא יסמוך על ביטול היום וכו' אינה אלא כדפי' וצריך לומר לפי זה דלדעתו ביטול היום שוה לדלילה דאומר דלא חזיתיה ודלא ביערתיה ואינו מבטל גם ביום רק כל החמץ הנשאר בבית בלי מתכוין הן ממאכלו בלילה הן ממאכלו דיום או שנפל מקצת מן החמץ שמצא בבדיקתו. אבל החמץ שלפניו שרוצה לשרוף אח"כ בשעה ששית אינו בכלל הביטול שהרי יקיים בו מצות שריפה שהיא אינה אלא בחמץ שלו ולא דשל הפקר ועל זה כתב רבינו והרב ר"פ כתב דבביטול הלילה יאמר כו' פי' הר"פ חולק על מ"ש תחלה דלדעת הר"פ צריך שישרפנו בשעה ה' ויבטל אחר השריפה ויאמר דחמיתיה ודלא חמיתיה והמעיין בהגהת סמ"ק יראה בבירור שהכל הוא הגה"ה אחת ולטעמיה אזיל הר"פ בעל הגהת סמ"ק דמאחר שצ"ל דחמיתיה ודלא חמיתיה ישרפנו בשעה ה' והביטול יהיה לאחר השריפה וכן כתב להדיא בדרשות מהרי"ו ע"ש ואין לדקדק דמה בכך שיאמר בלילה דחמיתיה ודלא חמיתיה הלא אחר הביטול מצניעו וחוזר וזוכה בו ויקיים מצות שריפה בחמץ שלו דהא ודאי י"ל דאין כאן הוכחה שרוצה לזכות בו דמה שמצניעו אינו אלא כדי שלא יחסר לחמו ומה שנתבאר למעלה דאמר שחוזר וזוכה בו אינו אלא בפת ששייר למאכלו וכמו שפי' למעלה דבהא ודאי ידוע לכל שחוזר וזוכה בו שנוטלו ואוכלו וזה דבר פשוט הוא והב"י כתב שטעמו של הר"פ דבלילה הוא משייר חמץ שיאכל מחר וא"כ היאך יאמר שהוא מבטל גם החמץ שראה ואנו רואין אותו שאינו מבטלו אבל משמרו יפה אבל ביום שאינו משייר לעצמו שום חמץ שייך שפיר לומר שגם החמץ שראה הוא מבטל וכ"כ רבינו ירוחם עכ"ל ולי נראה דר' ירוחם לא כתב כן אלא לפי נוסח הרי"ף שאומרים ודלא ידענא ליה גם בכל בו כתוב כדברי ה"ר ירוחם לפי הנוסחאות ודלא ידענא ליה ע"ש אבל לפי הנוסח של הר"פ שאינו אומר כ"א דלא חזיתיה ודלא ביערתיה א"כ אף החמץ שמשייר בלילה למאכלו הוא בכלל הביטול כדלעיל וכן מבואר בסמ"ק שכתב דצריך לבטל ב' פעמים לפי שרגילין לחזור ולקנות חמץ למחרתו שאינו בכלל ביטול הלילה וגם מי שאינו קונה לחם חוזר וזוכה בלחם שביטל והשתא לפי דעת הר"פ כפי מה שפי' בו הב"י ולא היה בכלל הביטול ומאי חוזר וזוכה בו אלא ודאי דגם אותו חמץ שמשייר בלילה למאכלו הוא בכלל אלא שחוזר וזוכה בו ומה שאין לומר דחמיתיה הוא מפני החמץ שמצא בבדיקתו שאין חוזר וזוכה בו אלא מצניעו לשרפו ובו צריך להזהר שלא יהא בכלל הביטול כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו ודו"ק והמנהג הנכון כמה שכתוב בהגהת כמ"ק וז"ל ונכון לעשות שמיד שאכל אדם ובני ביתו בארבע שעות שישרוף את החמץ מיד ויבטלנו עכ"ל וטעמו שמא ישכח מלשרפו עד שעה ו' ואז אין בידו לבטלו ולכן ישרוף בשעה ידועה ואז יש בידו לבטלו. כתוב בתרומת הדשן סי' קל"ד לייסב המנהג ונוסחאות הקדמונים שלא כתוב בהן אלא כל חמירא להוד גם הב"י פסק כן בש"ע וכן הוא הנוסח בדרשות מהרי"ו אכן במהרי"ל כתב כל חמירא וכל חמיעא וכן המנהג וכן נראה עיקר ואף בת"ה כתב בסוף התשובה לא לדחות דברי מהר"ס באתי אלא לייסב המנהג ונוסחאות הקדמונים גם באגודה ובכל בו כתוב כל חמירא וחמיעא וכתב באגודה דלא חמיתיה ודלא חזיתיה ליבטל כו' ולא כתוב שם ודלא ביערתיה ונראה שהוא ט"ס שהרי בכל הנוסחאות כתוב ודלא ביערתיה ועוד דלא חמיתיה היינו דלא חזיתיה ואין צורך בשניהם ואפשר הטעם לומר דלא חמיתיה בשעת הבדיקה אע"ג דחמיתיה מקודם ודלא חזיתיה מעולם וזהו כאילו אמר ולא ידענא ליה כמ"ש למעלה. אבל הנכון שיאמר בפי' ולא ידענא ליה וא"צ לומר דלא חמיתיה: עוד כתב באגודה וליהוי הפקר כעפרא דארעא ובשער נוסחאי במחברים לא כתוב הפקר וג"כ לא כתב כ"א כעפרא ותו לא וכבר נתבאר הכל למעלה בס"ד ומבואר שם בתרומת הדשן דבשאר לשונות צריך להזכיר החמץ והשאור כ"א בפני עצמו אפילו לאותן דס"ל דבלשון כל חמירא לחוד סגי בשאר לשונות מודה: ושלוחו יכול לבטל כ"כ ה' המגיד ריש פ"ג בשם בעל העיטור וכן פסק צידה לדרך וז"ל הכל בו הסכימו כל החכמים שאינו יכול לבטלו אם לא בשליחות בעל החמץ ומהרי"ל כתב צריך שיאמר חמצו של פלוני ראובן יהא בטל וכו' ומביאו בהגהת ש"ע גם הב"י כתב בש"ע בפשיטות שליח יכול לבטל ולע"ד נראין דברי האוסרין וז"ל הר"ן וכתב ב"ה דמסתברא דשליח מבטל דגבי הפרה וגבי השואל את פרתו הוא דפליגי בה תנאי בפ' השואל אי שלוחו של אדם כמותו משום דבשואל כתיב בעליו ובהפרה כתיב אישה יקימנו הא בעלמא דכ"ע מודה דשאח"כ ואחרים חולקים כיון דביטול מתורת הפקר נגעו בה וכמ"ש למעלה שליח ודאי לא מצי מבטל שהרי אם אמר אדם לחבירו הפקר אתה נכסי אין בכך כלום עכ"ל הר"ן והנה מסדור לשון הר"ן משמע שדעתו כדברי החולקים על ב"ה שהרי כתב דבריהם במסקנא ושחלקו עליו בטוב טעם ולא כתב שום דחייה על דבריהם ואולי גם ב"ה גופיה לא אמר אלא להלכה אבל לא למעשה וכן משמע מלשונו שכתב מסתברא דשליח מבטל כו' ואפשר נמי אי הוה שמע הוה הדר ביה. ועוד נראה דב"ה לא כתב מבטל אלא מפני שהוא סובר דביטול לאו משום הפקר הוא כרש"י ורמב"ם אבל לדעת שאר גאונים דביטול מטעם הפקר לא מצינן למילף דיכול לבטל ע"י שליח מאחר דלא כתיב מיעוט כדגבי הפרה וגבי השואל דאיכא למימר דלא איצטריך דכיון דהוא מדין הפקר ממילא לא מהני ביה שליח וגם ב"ה מודה בזה לדעת שאר גאונים ותו נראה דב"ה אזיל לטעמיה דהמבטל צריך לברך על ביטול חמץ אע"פ שלא בדק ובע"כ סס"ל לפרש מבטלו בלבו ודיו לאו דוקא דפשוט הוא שצריך שיוציא בשפתיו אלא שבאו לומר שא"צ להשמיע לאזניו דאל"כ תיקשי לך לא מצינו ברכה על מחשבה שבלב וממילא יכול לבטל ג"כ ע"י שליח דכמה מצות יש התלויין בדיבור כגון תפלה וברכות דיכול לעשות ע"י שליח וממילא צריך שיבטל השליח בשביל בעל הבית בפניו כדי שישמע מן השליח א"כ היכא דאנים לא גרע מעם שבשדות שמוציאן הש"ץ אע"פ שאינו שומע מן הש"ץ אבל לפי דעת רוב גאונים דא"צ להוציא כלל הביטול בשפתיו אלא במחשב בלבו לחוד סגי א"כ היאך אפשר לומר שלוחו של אדם כמותו בדבר התלוי במחשבת הלב דהא תניא בספרי לא ירצה לך שאור בטל בלבך ומשמע בלבו הוא דצריך לבטל ולא בלבו של שלוחו והא ודאי ליכא למימר דמ"ש ושלוחו יכול לבטל היינו דוקא שהבעל הבית מבטל בלבו אלא ששלוחו אומר כל חמירא דאי לבעל העיטור הא כיון דס"ל דעיקר הביטול בשפתיו א"כ אין נפקותא כלל במה שהבעל הבית מחשב בלבו לבד ואי לדעת רבינו ודעימיה דעיקר הביטול בלב אלא שנהגו לומר כל חמירא א"כ אין נפקותא במה שאומר השליח כל חמירא או לא יאמר כל עיקר. והב"י כתב דאע"ג דביטול מדין הפקר יכול לבטל ע"י שליח משום דכיון דהחמץ אינו ברשותו אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו בגילוי דעת דלא ניחא ליה סגי ודברים אלה הן דברי הר"ן שכתב בריש פסחים דמטעם זה הקילו בענין ביטול אע"ג דבעלמא מ"ד בנכסי דידיה דליבטלו וליהוי כעפרא לא משמע דהוי הפקר ועוד הקילו בו אע"ג דבהפקר ממונו הפקר בלבו לא מהני דדברים שבלב אינן דברים וגם לא מהני בהפקר כל זמן שלא בא לרשות הזוכה. אכן קשיא לי דהיא הנותנת שלא להקל עוד בענין ביטול לומר דמהני ע"י שליח דכה"ג דחי תלמודא בפ"ק דעירובין והיא הנותנת כפי בירא(ו)ת שהתרת בהן פרוץ מרובה על העומד לא התרת בהן יותר מי"ג אמה ושליש וכו' דכיון דאקילת ביה חדא קולא לא ניקל ביה קולא אחריתא וא"כ הכא נמי אע"פ שכתב הר"ן דהטעם הוא להקל בענין ביטול מאחר שהחמץ אינו ברשותו כו' זה אינו אלא לתת טוב טעם על הדין המבואר ומוסכם בתלמוד אבל מניין לנו להוציא דין חדש מטעם זה ולהקל עוד כיון דאיכא למימר דלא אקילו ביה כולי האי עוד כתב הב"י דוקא הפקר לא מהני ביה שליחות דמדין נדר הוא ובנדר גופיה לא מהני ביה שליחות קבל עליך נדר זה בשליחותי שאהא אסור בו אבל ביטול אינו ענין לנדר שפיר מהני ביה שליחות ולא אבין למה לא נאמר דביטול יש לו כל דין הפקר ובדין נדר הוא מבטל אותו כשאר הפקר כשמבטל ומפקיר אותו ולמעשה אין להקל לבטל ע"י שליח כ"ל:

תלה לא בדק כו' משנה בפ"ק דפסחים מחלוקת חכמים ור' יהודה ופסק כחכמים ועל פי פי' התוס' בשם ר"י שהסכימו בו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק והאגודה וכן נראה דעת המרדכי ורבינו ירוחם ולא כרש"י גם הר"ן והרב המגיד כתבו שהנכון והעיקר כמה שפי' התוס' והרי"ף ומשמע דאפילו

דרכי משה

(ד) וכ"ל דאם אמרו בשאר לשון שיש לכל אחד שם בפני עצמו צריך שיזכיר שתיהן וכ"מ בנוסח הביטול שכתב מהרי"ל בלשון אשכנז: (ה) וכתב מהרי"ל כשמבטל ע"י שליח יעמוד אצלו ובתשובות מהר"י ברי"ן דשליח צ"ל בהדיא חפצו של פלוני יהא בטל: וכ"כ

דרישה

לשונו ומ"מ לא יסמוך על ביטול היום שלא לבטלו בלילה כי ביטול כו' וכן מוכח מדברי הרא"ש שכתב רבינו ע"פ נוסחאות ס"א וז"ל וגם בפת ששייר בלילה למאכלו חוזר וזוכה בו דמשמע דמבטל לה בלילה וכן באשר"י דף קכ"ח ריש ע"ד כמ"ש בס"א:

[ג] והר"ר פרץ כו' כתב ב"י דלא חמיתיה משום שאינו יכול לבטל מה שראה שהרי אנו רואים

פרישה

(ג) ודלא ביערתיה כתב מהרי"ו הטעם למה אנו אומרין דלא חמיתיה ודלא ביערתיה ודחמיתיה ודלא חמיתיה משום דא"כ ביטל אף חמץ שמצא ואינו שלו וצריך לקיים מצות שריפה בחמץ שלו ומהאי טעמא כתב שצריך לבער למחר קודם שש דאל"כ לא ביער חמץ שלו דמאז והלאה אינו שלו אפילו מדאורייתא עכ"ל ועיין בדרישה:

של

ועל הבדיקה שלאחר הפסח לא יברך כלל כ"כ הרמב"ם וכתב ה"ה שהטעם מאחר שהוא אוכל חמץ ואינו בודק אלא להבדיל בין חמץ זה שעבר עליו הפסח לחמץ אחר היאך יברך על ביעור חמץ אבל בתוך הרגל שהוא מצוה שלא יראה שום חמץ ברשותו ודאי יש לו לברך ודבר ברור הוא זה עכ"ל :

דאפילו בביטול דליכא בל יראה צריך לבדוק דהא אפילו לאחר הפסח צריך לבדוק ואע"ג דליכא בל יראה אלא כדי שלא יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח א"כ מטעם זה כל שכן דצריך לבדוק בתוך הפסח מיהו נראה דבי"ט עצמו לא יבדוק אפילו לא ביטל דהא אף במוצא חמץ בביתו י"א בי"ט יכפה עליו כלי ולא ישרפנו ואפי' לא ביטל

לא בדק כל יום י"ד יבדוק בתוך הפסח לא בדק בתוך הפסח יבדוק לאחר הפסח שלא יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה ועל הבדיקה (א) שלאחר הפסח לא יברך כלל :

תלו (א) **המפרש** מיבשה לים או יצא בשיירא ואינו מניחו בביתו מי שיבדוק ואין דעתו לחזור בתוך הפסח אם הוא קודם ל' יום לפני הפסח א"צ לבער (ב) וכשיגיע הפסח (ג) יבטלנו בלבו

תלו המפרש מיבשה ליס וכו' בפ"ק דפסחים (ו.) אמר רב יהודה א"ר המפרש בים והיוצא בשיירא קודם ל' יום אין זקוק לבער תוך ל' יום זקוק לבער אמר רבא הא דאמר קודם ל' יום אין זקוק לבער לא אמרן אלא שאין דעתו לחזור אבל אם דעתו לחזור אפילו קודם ל' יום זקוק לבער ופירש"י שאין דעתו לחזור בתוך הפסח אבל דעתו לחזור בתוך הפסח אפי' קודם ל' יום זקוק לבער כדי שכשיחזור בתוך הפסח לא ימצא חמץ בתוך ביתו וכתב הר"ן ואחרים פירשו דשאין דעתו לחזור היינו שאין דעתו לחזור כלל עוד עד אחר הפסח אבל דעתו לחזור בין בתוך הפסח בין קודם הפסח צריך לבער שמא יחזור ערב הפסח בין השמשות ולא יהיה לו פנאי לבער וכ"כ הרמב"ם בפ"ב ובירושלמי לא משמע הכי : **וכתב** הר"ן גרסינן בירושלמי ובכספק אבל ודאי אפילו מר"ה כלומר דכי אמרינן קודם לפסח ל' יום אין זקוק לבער ה"מ בספק כלומר שאין שם חמץ ידוע אבל יש שם חמץ ידוע בודאי אפי' מר"ה זקוק לבער ואינו נראה כן לפי גמרתינו דמדאמרינן לישנא דאין זקוק לבער ולא אמרינן אין זקוק לבדוק

ואע"פ דלא קי"ל הכי כמו שיתב' בסי' תמ"ו בס"ד שאני התם דכיון דידוע הוא עובר בשהייתו בבל יראה אבל היכא שאינו ידוע שאינו עובר עליו אף אם לא ביטל כמ"ש בסי' תל"א ובסי' תל"ד א"כ למה נטיל עליו חיוב הבדיקה כיון שאינו אלא דרבנן ודו"ק: כתב ברוקח סימן רס"ו וז"ל יבדוק לאחר המועד הכל בנר אפילו ביום ע"כ :

תלו המפרש מיבשה ליס והיוצא בשיירא כו' מימרא דרב יהודה אמר רב בפ"ק דפסחים וכדפריש לה רבא דלא כאביי ומשמע מפירש"י דקודם ל' יום אף אם דעתו לחזור קודם הפסח א"צ לבער דלא חיישינן שמא יתאחר ביאתו עד ע"פ בין השמשות דמסתמא כיון דדעתו לחזור קודם הפסח ימהר ביאתו קודם יום י"ד וכ"כ הר"פ בהגהת סמ"ק לדעת רש"י והיא הסבר' הראשונ' שכתבה רבינו בכתס. אבל הסמ"ג בעשה ל"ט כתב כלשון הרמב"ם וכ"כ רבינו ירוחם וכן דרש מהרי"ל ואמר שכן דרש מהר"ש וכ"כ הסמ"ק בדין המפרש אלא שבדין האוצר כתב אם דעתו לפנותו תוך הפסח כו' ומדברי ההגה"ה לשם נראה שאינו ס"ט שהרי הביא ראיה לפירוש הקונטרס דמדיון דבההיא דאוצר אי אפשר לפרש אלא דעתו לפנותו תוך הפסח דאי קודם הפסח ליכא למיחש שמא יאחר לפנותו עד צ"פ בין השמשות כי בודאי באותה שעה לא יפנהו ממילא נמי ההיא דשיירא דעתו לחזור תוך הפסח קאמר דמדקאמר תלמודא ואזדא רבא לטעמיה משמע דחד טעמא לתרווייהו ע"כ שיטת ההג"ה ע"ש. ונראה לי דמ"ש בסמ"ק דבאוצר ליכא למיחש שמא יאחר לפנותו עד ע"פ בין השמשות היינו משום שצריך להוכיח מחול על הקודש וכשם שאסור לו לפנותו בי"ט עצמו כך אסור לו לפנות בין השמשות. והב"י כתב דלדעת הרמב"ם והנמשכין אחריו י"ל דחיישינן שמא לא יכלה לפנותו וישאר שם המין מכוסה בפחות מג' טפחים וכיון דלא ידע בבירור שיש שם חמץ לא יתן אל לבו להוציאו וכו'. ותימה שהרי קודם זה הביא הוא עצמו דברי הר"ן ופי' רש"י דביש תחתיה חמץ בודאי איירי ולפי דרכו היה לו לפרש אף בחמץ ידוע חיישינן שמא לא אסיק אדעתיה אז שיש שם חמץ לבערו אלא שכל זה אינו נכון שהרי לפי' רש"י והר"ן שכתבו דטעמא דאוצר דה"ל כחמץ שנפלה עליו מפולת וכו' משמע להדיא דאף באוצר שאין תחלת עשייתו רק בגובה ג' טפחים נמי איירי כדין חמץ שנפלה עליו מפולת כו' שהוא בג' טפחים ודאי ליכא למימר חיישינן שמא לא יכלה לפנותו וישאר שם חמץ מכוסה פחות מג' טפחים דהא כל עיקרה אינה אלא ג' טפחים. אכן העיקר להרמב"ם והנמשכים אחריו אע"פ שחששא רחוקה היא מ"מ אינו מן הנמנע דשמא יזדמן ע"י שום סבה שלא יכלה מלפנותו ע"פ ביהש"מ. כתב הר"פ בהגהת סמ"ק בפסחים פי' הקונטרס דדעתו לחזור בימי הפסח קאמר משום דכי הדר בימי פסח עבר עליה ולא מצי לבטוליה דהא מטא זמן איסורי' וכתב ע"ז בהגה"ה אחרת משמע דאיירי כשלא ביטל והקונטרס הולך לפי שיטתו שפי' טעמא דבדיקה משום בל יראה ובל ימצא מיהו אפי' למאן דמפרש דבעי ביטול עכ"פ כדפי' בה"ג מ"מ איכא משום מצות בדיקה דתיקון רבנן זמן בדיקה בליל י"ד אפי' היכא דביטלו משום דילמא אתי למיכל מיניה כדפי' התוס' במשנה עכ"ל ודברים אלו תמוהין מאוד היאך אפשר לומר דלדעת רש"י לא בעי ביטול הלא תלמוד ערוך הוא הבודק צריך שיבטל ובודאי דאף רש"י סובר דכשביטל אינו מחוייב לבדוק משום בל יראה אלא משום דילמא אתי למיכל מיניה וכדמשמע מדבעי רבא ככר בשמי קורה וכו' או דילמא זימנין דנפל ואתי למיכל מיניה דלא קא מיבעיא ליה אלא בשככר ביטל ומה שפירש רש"י במשנתינו דהבדיקה הוא משום בל יראה היינו בשלא ביטל ולפי שלא הזכיר התנא דין ביטול הוכיח רש"י דבלא ביטול איירי אלא שרב יהודה בשם רב חידש ואמר הבודק צריך שיבטל וכו' ומה שלא פירש רש"י נמי ההיא דשיירא בביטול ומשום דילמא אתי למיכל מיניה נראה דעתו דמדקאמר זקוק לבערו ולא קאמר זקוק לבדוק משמע דבחמץ ידוע מיירי וא"כ אם נפרש דמיירי בביטול תקשה לך מאי רבותא טפי דחמץ ידוע מחמץ שאינו ידוע דכי היכי דבדעתו לחזור צריך לבער משום דחיישינן דילמא אתי למיכל מיניה בבואו לביתו כך יש לחוש לחמץ שאינו ידוע כמו בידוע דמה"ט מסיק בתלמודא הבודק צריך שיבטל והמבטל צריך שיבדוק וכי היכי דכשאין בדעתו לחזור א"צ לבער בחמץ ידוע מאחר שיבטל א"כ ה"ה באינו ידוע אבל כשנפרש דאיירי בלא ביטול הוי שפיר רבותא דחמץ ידוע היכא שאין דעתו להזור דא"צ לבער אע"פ שאינו מבטל ואינו עובר בבל יראה ובל ימצא כשיגיע פסח אע"פ שכשיבא מביתו היה לו שם חמץ בידוע ולפי זה נראה דלדעת רש"י אם ביטל א"צ לבדוק אפילו אם דעתו לחזור דאל"כ למה לא אשמועינן רב יהודה נמי בביטול דצריך לבדוק והוי רבותא טפי אלא בע"כ כיון דהבדיקה לאחר שיבטל אינה אלא דרבנן דלא אתי למיכל מיניה במפרש קודם שלשים יום לא אטרחוהו רבנן לבדוק. ויש לדקדק למאי דפריסית לפירש"י דאפי' בחמץ ידוע ולא ביטל איירי א"כ מאי אירייא משום דכי הדר ביה בימי הפסח ורואהו עבר עליה אפי' לא רואהו נמי נהי שאין בידו לבערו מ"מ חמץ שלו ברשותו ועובר עליה מאחר שלא ביטלו וא"כ אע"פ שאין דעתו לחזור צריך לבערו ונראה דה"ט דכשיגיע הפסח תלינן דהחמץ הלך לאיבוד ולא נשאר ממנו כלום וד"ת אין צריך לא ביטול ולא בדיקה אלא א"כ כשידוע לו שיש חמץ ברשותו בשעה שהגיע פסח ומ"מ כשדעתו לחזור בתוך הפסח חיישינן שמא ימצא אותו חמץ עדיין קיים תוך הפסח ומיד כשראהו ומתעצל אפילו רגע אחת מלבערו עובר עליו וכן מבואר ממה שפירש"י בעושה אוצר וז"ל ותחתיה חמץ כו' דבודאי חמץ מפרש לה ואעפ"כ אינו עובר עליה אפילו לא ביטל אם אין דעתו לפנותו כמו בחמץ שנפלה עליו מפולת ומאי דקאמר התם דצריך לבטל היינו מדרבנן וכמו שפירש"י והר"ן להדיא בפרק כל שעה ונתבאר זה למעלה בסימן תל"ג וה"כ במפרש כן הדין מן הטעם שכתבתי גם בר"ן מבואר גבי המפרש דאפי' בחמץ ידוע עשאוהו כחמץ שנפלה עליו מפולת אלמא דהשוו מדותיהם. שוב ראיתי שכתב הרב מה"ר שלמה לוריא ז"ל דלפירש"י איירי בספק חמץ וכדאיתא בירושלמי ומש"ה אינו עובר אלא משעת הידיעה אבל אותן שפי' דאיירי אפילו בודאי חמץ צריכין לפרש דאיירי בביטלו ואפ"ה אין נכון שיהיה חמץ בביתו אללו וכן יראה מלשון הר"ן למעיין בו ולא משום שעובר בבל יראה עכ"ל ורמז הרב ז"ל ללשון הר"ן שכתב בההיא דהמפרש פירש"י שאין דעתו לחזור בתוך הפסח אבל דעתו לחזור בתוך הפסח אפי' קודם ל' יום זקוק לבער כדי שכשיחזור בימי הפסח לא ימצא חמץ בתוך ביתו כו' ומדכתב לא ימצא כו' ולא כתב ולא יעבור וכו' משמע ליה דלאו משום בל יראה הוא דבביטלו איירי אלא שאין נכון שיהיה חמץ בביתו אללו. ותימה שהרי הר"ן כתב דברים אלו ע"ש פירש"י ובפירושו מבואר דמשום בל יראה הוא אלא ודאי לשון הר"ן שכתב לא ימצא הוי כאילו אמר שכשיבא לביתו וימצאנו יהא עובר עליו בבל יראה ונקט בלשונו לא ימצא משום דבזה הדבר תלוי דכל זמן שלא מצאו אינו עובר עליו ד"ת כיון שאין ידוע לו עכשיו בבירור שעדיין קיים החמץ שהניח בביתו כשילא לדרך ואדרבה לדעת מהרש"ל קשה שאם כדבריו לא ה"ל להר"ן לומר בלשונו לא ימצא כו' אלא לא יהיה לו חמץ בביתו שהרי משום אין נכון לבד הוא ולא משום בל יראה וא"כ גם כן אינו נכון שיהיה חמץ אללו בביתו אע"פ שלא ימצאנו ולכך ברור ופשוט דדעת הר"ן ורש"י ז"ל דבודאי חמץ איירי ואע"פ שלא ביטלו אינו עובר עליו כל זמן שלא חזר לביתו וימצאנו וכן בעושה ביתו אוצר אע"פ שיש תחתיה חמץ בודאי אינו עובר כל זמן שלא יפנהו ולענין הלכה נראה אף שהרי"ף והרא"ש והאגודה והרוקח בסימן רמ"ד לא פירשו בזה כלום אין מזה ראייה שסוברים כפירש"י ולכן יראה להחמיר כהרמב"ם ורי"ן גיאות והנמשכים אחריהם ואין חילוק בין המפרש ליס לעושה ביתו אוצר דלא כסמ"ק מיהו יראה דוקא בלא ביטל אבל בביטל א"צ לבדוק דבהא מילתא לא מצינו שנחלקו על רש"י ז"ל ואע"ג דבהגהת סמ"ק משמע שלפי דעת התוספות שחולקים על פירושו בטעם הבדיקה אף כשביטל צריך לבדוק הלא כתבתי שרש"י ז"ל אינו חולק על דברי התוספות שגם הוא ז"ל מודה דהבדיקה בביטול היא כי היכי דלא אתי למיכל מיניה ונמצא שגם התוספות אין חולקים על פירוש רש"י כן נ"ל עיקר דלא כהגהת סמ"ק ומהר"ש לוריא ומ"מ המחמיר גם בזה תע"ב. ולענין הלכה במ"ש דלדעת רש"י אפילו בודאי חמץ א"צ לבער כ"כ גם הר"ן ז"ל דכך משמע בגמרא מדקאמר לישנא דאין זקוק לבער וכו' ולא קאמר זקוק לבדוק מיהו נראה לע"ד שזה דקדוק חלוש להוות דברי הירושלמי המפורשין דבודאי חמץ צריך לבער אפילו מתחלת השנה וכבר אפשר להשוות תלמודא דידן ולומר דלבדיקה קרי ליה ביעור כיון שהבדיקה היא תחלת ביעור ומברכין עליה על ביעור חמץ גם מלשון הרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק ור' ירוחם שכתבו לשון בדיקה בדין זה משמע להדיא שמפרשין לשון לבער הנאמר בגמרתינו שהכוונה בו הבדיקה גם הכלבו כתב בפשיטות כדברי הירושלמי וכן עיקר : **ומ"ש** רבינו ואינו מניח בביתו מי שיבדוק כו' כ"כ בסמ"ק ופשוט הוא לפי הטעם שהצריכו חכמים לבדוק מפני שחל עליו חובת ביעור וכיון דשלוחו של אדם כמותו ה"ל כאילו הוא עצמו בודק. ויש לדקדק דהא כל מפרש בים ויוצא בשיירא מניח אשתו בביתו. ואפשר לומר דמיירי בשאין לו אשה או שאינו מניחה בביתו. ועי"ל דוקא דיעבד נאמנת על הבדיקה אבל לכתחלה אין לסמוך על אשתו וזהו שמצא כתוב באגודה תלמידים או הולכין לנשואין אחר פורים צריכין לבער טרס ילכו. ומיהו י"א דוקא במפרש ויוצא בשיירא עכ"ל ולא משמע דכל הני דקא חשיב ואזיל בשרויין בלא אשה הן אלא ודאי דלכתחלה אין לסמוך על אשתו ומפני זה יראה דמה שדקדק וכתב ההולכים אחר פורים ולא כתב כן גם ההולכים קודם פורים ודעתן לחזור אלא היינו טעמא דבהולכין קודם פורים א"צ לבדוק אלא מפני שמא ימצא חמץ בתוך ביתו בפסח וכיון דאשתו בביתו והיא ג"כ מוזהרת על איסור חמץ כמו האיש בודאי לא ימצא שם חמץ בביתו והוא הדין במפרש כשמניח אשתו בביתו א"צ לבדוק כשדעתו לחזור ולא קאמר בגמרא דצריך לבדוק קודם ל' בדעתו לחזור אלא כשאינו מניח אשתו בביתו ואז אף ביוצא לדרך כתמא צריך לבדוק דאין חילוק ביניהם בקודם ל' ואף לדעת י"א שהביא האגודה דדוקא מפרש ויוצא לשיירא היינו דוקא בהולך תוך ל' יום דכיון שצריך לבדוק אפי' אין דעתו לחזור מפני שהמצוה מוטלת עליו ואין לו לסמוך על אשתו לכתחלה ס"ל לי"א דדוקא בהולך לשיירא ומפרש ליס הטילו עליו חובת ביעור משא"כ ביוצא לדרך סתמא וכמו שיתבאר טעמא בסמוך בדברי אבי העזרי. ולסברא הראשונה אין חילוק כלל מיהו בדברי הרמב"ם בפ"ב מ"מע להדיא דנשים כשירות לכתחלה לבדוק ועיין במה שכתוב בסוף סימן זה בשם הכל בו : **ומ"ש** אם הוא קודם ל' יום לפני הפסח א"צ לבער וכשיגיע הפסח יבטלנו בלבו ודיו כ"כ בהגהת סמ"ק בין לענין מפרש ויוצא בשיירא בין לענין עושה ביתו אוצר דאל"כ אפילו קודם שלשים נמי איכא משום בל יראה עכ"ל ואף למאי דפרישית לדעת רש"י והר"ן דגם בידוע שיש לו חמץ בביתו בשעה שיוצא לדרך ולא ביטל אעפ"כ אינו עובר עליו כשיגיע הפסח וליכא משום בל יראה דאיכא למיתלי שהחמץ הלך לאיבוד תוך הזמן ההוא אפ"ה נראה דמחויב הוא לבטלו כשיגיע הפסח דלא גרע ממי ששרוי בביתו ובדק כל ביתו דצריך

פרישה

סי' תלה (א) **שלאחר** פסח לא יברך כלל והטעם כתב ה"ה כיון שהוא אוכל חמץ ואינו בודק אלא להבדיל בין חמץ שעבר עליו הפסח לחמץ אחר היאך יברך על ביעור חמץ אבל בתוך הרגל שהוא מצוה שלא יראה שום חמץ בביתו ודאי יש לו לברך עכ"ל :

סי' תלו (א) **המפרש** מיבשה ליס או יוצא בשיירא כו' כתבו הגהות אבל שאר יוצאי לדרך לא הצריכוהו לבדוק אפילו דעתו לחזור והטעם שודאי לא יעבור הזמן הקרוב ל"ל מיום ליס חיישינן שמא יבא סמוך לפסח : (ב) **וכשיגיע** פסח כו' פירוש קודם שעה ו' ולא לו יש שם חמץ ידוע שעשאוהו כחמץ שנפל עליו מפולת ר"ן : (ג) יבטלנו בלבו יש [illegible] לבטל בהוצאת פיו :

דצריך שיאמר כל חמירא דאיכא ברשותי כדי לכלול אף החמץ שיש לו במקומות אחרים כדלעיל בסימן תל"ד. אכן לדעת שאר הגאונים שאומר בהדין ביתא וטעמא משום דהביטול הוא שמא ימצא גלוסקא כו' וזה אינו שייך אלא בביתו שהוא דר בו א"כ לפי זה אף אותו שאינו בביתו א"צ לבטל דעליו לא תיקנו הביטול כיון דליכא למיחש שמא ימצא גלוסקא וכו' אלא דלא קי"ל הכי:

ומ"ש אפי' מר"ה כך הוא הלשון בגמ' ופשוט הוא דלאו דוקא אלא אפילו קודם ר"ה דמאי שנא וכן נראה מסוגיא דקאמר ואזדא רבא לטעמיה כו' ובאוצר קאמר בסתם אבל דעתו לפנותו אפילו קודם ל' יום נמי זקוק לבער ולא הוזכר ר"ה לשם ורבינו שכתב גם בדין אוצר אפילו מר"ה היינו נמי לפי שיטה זו דלאו דוקא ר"ה. ומדברי הרי"ף והרא"ש וסמ"ג וסמ"ק ורבינו ירוחם משמע שלא היו גורסים כלל בגמרא אפילו מר"ה. והב"י כתב דפירושו מתחלת השנה ופשט הלשון לא משמע הכי ומה שהביא מתשובת הרשב"א אינה ראיה דהרשב"א לא בא לפרש לשון ר"ה הנאמר בתלמוד אלא לפי שהאמת הוא דלאו דוקא ר"ה כתב הוא בלשונו אפילו מתחלת השנה:

ואם שכח ולא בדק יבטל כשיגיע הפסח דין זה לא כתבו שום פוסק גם רבינו לא היה צריך לכתבו אחר שכתב קודם זה וכשיגיע הפסח יבטלנו ולשם ה"ל להביא דברי ב"ה ומה שהשיג הוא עליו אלא מפני שהיה עולה על הדעת דכאן כיון שהיה מחוייב לבדוק מיד כשיצא לדרך ושכח ולא בדק צריך מיהא לבטל מיד ולא כשיגיע הפסח דה"ל לדידיה האי יומא כליל י"ד וכדי להוציא זה אמר יבטל כשיגיע הפסח כלומר אבל לא יבטלנו עכשיו וזה פשוט דלאו דוקא כשיגיע פסח ממש דאז אין בידו לבטל אלא דוקא קודם תחלת שש וק"ל. וכתב במהרי"ל בעושה ביתו אוצר ולא בדק וכינס אוצרו צריך לפנות האוצר ולבדוק בליל ארבעה עשר ע"ש שכתב כן בשם מהר"ס:

ומ"ש וענין הברכה כו' גם הכל בו כתב בשם הראב"ד כדברי ב"ה גם הר"ן בפרק כל שעה כתב דהא דאמר מבטל בלבו ודיו י"מ דעכ"פ צריך להוציא בשפתיו אלא שא"צ להשמיע לאזניו אבל רבינו ירוחם כתב כדברי רבינו ע"ל בסימן תל"ד ולענין הלכה אין לברך כיון דיש מחלוקת בדבר:

כתב אבי העזרי ישראל היוצא מבית כו' וה"מ במפרש ליס ויוצא בשיירא נראה בעיני שפסק כן מדקשיא ליה דנקט המפרש ולא נקט יוצא לדרך סתמא ולכך פירש דהא דצריך לבדוק תוך ל' אפילו אין דעתו לחזור לפי שחל עליו חובת ביעור אינו אלא כשלא נכנס בשום בית שיוכל לקיים בו מצות ביעור משא"כ ביוצא לדרך סתמא שיקיים מצות ביעור בבית שיהיה בו כשיגיע הפסח וזו היא דעת הי"א שהביא הגהה שביארתי בסמוך ומה שכתב דין זה ביוצא מבית עו"ג נראה דלרבותא קאמר הכי דלא מיבעי בישראל היוצא מבית ישראל תוך ל' דצריך לבער החמץ שלא ימצא ממנו בתוך הפסח ואע"פ שיחזור הישראל השני ויתן בו חמץ מה בכך גם הוא יבער את הנשאר כשיגיע הפסח ולא ישאר שום חמץ בבית בספק אלא אפי' ביוצא מבית העו"ג שהעו"ג יתן לתוכו חמצו בפסח אפ"ה צריך לבער דצריך לקיים עכ"פ מצות ביעור וכן מבואר במרדכי כשכתב לדין זה בשם ראבי"ה ע"ש ומשמע להדיא שאם יצא מבית העו"ג קודם ל' יום ודעתו לחזור אפילו ביוצא לשיירא א"צ לבדוק כלל וה"ט דכיון שהבדיקה אינו מפני שחל עליו חובת ביעור אלא כדי שלא ימצא חמץ בבית בשעת הפסח והרי עכ"פ ימצא בו חמץ שמניח העו"ג לשם מה תועיל הבדיקה ולפי זה ביוצא לדרך סתמא קודם ל' יום ודעתו לחזור אם מניח אשתו בביתו א"צ לבדוק שהרי לא ימצא שם חמץ בבית כמ"ש לעיל לדעת י"א שבהגודה אבל אם אינו מניח שום אדם בבית צריך לבדוק וה"ה במפרש ליס כן הדין ואין חילוק ביניהם אלא בהולך תוך ל' ואין דעתו לחזור כדפרישית ואפשר לומר ג"כ דס"ל לראבי"ה ביוצא לדרך סתמא קודם ל' יום ודעתו לחזור אפילו אינו מניח שום אדם בביתו א"צ לבדוק ושאני מפרש ליס דחיישינן דילמא משתהי ע"פ בין השמשות וכדעת הרמב"ם דדעתו לחזור קודם הפסח קאמר אבל ביוצא לדרך סתמא לא חיישינן להא וכמ"ש בהגהת סמ"ק אכן לפירש"י דדעתו לחזור תוך הפסח קאמר אין חילוק בין יוצא לשיירא ליוצא לדרך כתמא בקודם ל' יום. ומ"ש בהגהת כמ"ק ואין להקשות על מה שבפנים דא"כ כל יוצא לדרך קודם הפסח זמן גדול אפילו קודם ל' יום ודעתו לחזור קודם הפסח יצטרך לבער דמשמע דדוקא אפנים שהולך בשיט' הרמב"ם הוה קשיא הכי ולא אפירוש רש"י והלא לפי מה שכתבתי גם אפירוש רש"י קשיא הכי שהרי אין חילוק לפירש"י בין יוצא בשיירא קודם ל' ליוצא לדרך כתמא קודם ל' ואמאי נקט יוצא בשיירא דהמעיין שם יראה דכך היא ההגהה דלפי הפנים קשה דא"כ כל יצא לדרך כו' והלא רגילות הוא שהולכים קודם ל' יום ודעתו לחזור ואינן מבערין ולא מיחו בהם חכמים אלמא דשפיר עבדי ולפירש"י נוכל לומר דאין הכי נמי דבדעתן לחזור תוך הפסח צריכין לבער ומה שלא מיחו בהם חכמים היינו מפני

בלבו ואם הוא בתוך ל' יום צריך לבער שכבר חל עליו חובת ביעור כיון שדורשין בהלכות הפסח (ד) ואם דעתו לחזור בתוך הפסח אפילו מר"ה צריך לבער ואם שכח ולא בדק יבטל כשיגיע הפסח וענין הברכה כתב ב"ה אם הוא יודע שיש לו חמץ יברך על ביטול חמץ ואם לאו לא יברך ונראה שאפילו יודע שיש לו חמץ בביתו אין צריך לברך כיון שעיקר הביטול בלבו ואם מחשב בלבו לבטל סגי דלא מצינו ברכה על מחשבה שבלב אע"ג שנוהגין לומר כל חמירא וכו' לא מצינו (ה) שתיקנו חכמים זה אלא שנהגו כך והרמב"ם ז"ל כתב אם דעתו לחזור אפילו קודם הפסח צריך לבער שמא תתאחר ביאתו עד תוך הפסח או ביהש"מ וכ"כ הרי"ץ גיאות (ו) וכן הדין בעושה ביתו אוצר (ב) ואין דעתו לפנותו (ז) קודם ל' יום א"צ לבער אלא מבטלו בלבו כשיגיע הפסח תוך ל' יום צריך לבער (ח) ואם דעתו לפנותו אפי' מר"ה צריך לבער כתב אבי העזרי ישראל היוצא מבית עו"ג תוך ל' יום צריך לבער אע"פ שהעו"ג יתן בו חמץ שהמצוה מוטלת על ישראל לבער כשיוצא ממנו והני מילי במפרש ויוצא בשיירא אבל אם נכנס הישראל בבית אחר בעיר

לבדוק משמע קודם ל' יום אפילו יש שם חמץ ידוע אין זקוק לבערו לפי שעשאוהו כחמץ שנפלה עליו מפולת דהוי כביטול בעלמא (א):

ומ"ש רבינו ואם דעתו לחזור בתוך הפסח אפי' מר"ה צריך לבער הכי אמרינן בהדיא בגמרא א"ל רבא ואי דעתו לחזור אפי' מר"ה נמי ופירש"י דעתו לחזור. בימי הפסח: אפי' מר"ה נמי. דכי הדר בימי הפסח עבר עליה והויא שעתא לאו ברשותיה הוא דליבטליה שהרי איסור הנאה הוא ואינו שלו וכשראהו עבר עליה ומפשטא דלישנא משמע דמר"ה שבחדש תשרי קאמר אבל קודם לכן אע"פ שדעתו לחזור א"צ לבדוק ותמיהא לי כיון דדעתו לחזור אמאי לא חיישינן קודם ר"ה נמי לכן נ"ל מר"ה פירושו מתחלת השנה כלומר אם בא לפרש בים ולצאת בשיירא תיכף שעבר הפסח אם דעתו לחזור אע"פ שיש שנה אחת עד שיגיע הפסח צריך לבדוק וכ"נ מדברי תשובת הרשב"א שכתבתי בסימן תל"ב אבל ברכת שהחיינו וכ"נ שהוא דעת הרא"ש והרי"ף והרמב"ם שכתבו סתם אבל אם דעתו לחזור קודם ל' יום זקוק לבער ולא הזכירו ר"ה ומשמע קודם ל' יום כמה דהוי כל שדעתו לחזור זקוק לבער:

ודבר פשוט הוא מ"ש רבי' ואם דעתו לחזור בתוך הפסח אפילו מר"ה צריך לבער הוא על דעת רש"י דאילו לדעת הרמב"ם אם דעתו לחזור קודם הפסח נמי צריך לבער אפילו מר"ה:

כתב הגהות סמ"ק בסי' צ"ח דדוקא מפרש בים ויוצא בשיירא דדעתו ללכת רחוק חיישינן להצריכו לבער ל' יום קודם לפסח אבל שאר יוצא לדרך לא וכתב עוד דמשמע מפירש"י דדוקא כשלא ביטלו והלך לפי שפי' דטעמא דבדיקה הוא כדי שלא יעבור בבל יראה ובל ימצא מיהו מ"מ צריך לבדוק משום מצות בדיקה דתיקון בליל י"ד אפי' היכא דביטלו משום דחיישינן דילמא אתי למיכל מיניה:

ואם שכח ולא בדק יבטל כשיגיע הפסח כלומר קודם שעה ששית ופשוט הוא:

ומ"ש רבינו שאם מחשב בלבו לבטל סגי כבר כתבתי בסימן תל"ד שיש חולקים ואומרים שצריך שיוציא בשפתיו דדברים שבלב אינם דברים:

ומ"ש אע"פ שנהגו לומר כל חמירא לא מצינו שתיקנו חכמים לשון זה כבר השגתי עליו בסימן תל"ד:

וכן הדין בעושה ביתו אוצר וכו' שם על הא דבסמוך ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא העושה את ביתו אוצר קודם ל' יום אין זקוק לבער תוך ל' יום זקוק לבער ולא אמרן אלא שאין דעתו לפנותו אבל דעתו לפנותו אפי' קודם ל' זקוק לבער ופי' הר"ן העושה את ביתו אוצר. שהכניס שם תבואה ותחתיה חמץ וחמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער: קודם ל' יום. לא חלה עליו חובת ביעור וכי מטי ההוא שעתא לא מיחייב כדאמרן דהא נפלה עליו מפולת: תוך ל' יום. זקוק לבער דלכתחלה לא זהו ביעורו וכן פירש"י ופי' דעתו לפנותו הוא מחלוקת רש"י והרמב"ם בדין זה כמו שהוא בדין מפרש בים ויוצא בשיירא ורבינו סתם הדברים בדין זה מפני שסמך על מ"ש מחלוקת רש"י והרמב"ם בדעתו לחזור דגבי מפרש ויוצא בשיירא דממילא משמע דה"ה שנחלקו בדעתו לפנותו דגבי עושה ביתו אוצר. ויש לדקדק לדעת הרמב"ם בהא דעושה את ביתו אוצר כי דעתו לפנותו קודם הפסח אמאי זקוק לבער דחששא רחוקה היא לומר שמא יפנה אוצרו ערב פסח ויכלה מלפנותו ערב הפסח בין השמשות ולא יהיה לו פנאי לבער ושמא י"ל דחיישינן שמא לא יכלה לפנותו וישאר שם חמץ מכוסה בפחות מג' טפחים כיון דלא ידע בבירור שיש שם חמץ לא יתן אל לבו להוציאו ואע"ג דכותל שנשתמשו בו חמץ בחורין ונפל ונעשה גל כתב רבינו בסי' תל"ג שאע"פ שאינו גבוה ג' טפחים א"צ לבדוק תחתיו הא פריש התם טעמא משום דבגל איכא סכנת עקרב אבל באוצר דליכא סכנת עקרב כל שאינו גבוה ג' טפחים צריך לבער:

כתב אבי העזרי ישראל היוצא מבית העו"ג וכו' כ"כ המרדכי פ"ק דפסחים:

ומה שטען עליו רבינו משום דכיון שהעו"ג נכנס בביתו וכו' אין לך הפקר גדול מזה אינה טענה מפני שטעמו של אבי העזרי דכיון דנכנסו ל' יום חל עליו מצות חכמים שצוו לבער ולא סגי ליה בביטול וא"כ אע"פ שאין לך הפקר גדול מזה כל שאינו מבער לא קיים מצות חכמים דמאחר שנכנסו ל' יום חל עליו חובת הביעור:

ומה שחילק אבי העזרי בין נכנס בבית אחר ללא נכנס נראה שהוא משום דאע"ג דל' יום קודם פסח חל עליו חובת ביעור אין חובת הביעור חלה עליו אלא לענין שזקוק לבער אבל לא לענין שזקוק לבער בית זה הילכך כל שהוא נכנס בבית אחר הרי הוא מקיים בה מצות ביעור ודיו ואם אינו נכנס בבית אחר צריך לבער זה כדי לצאת ידי חובת ביעור שחלה עליו:

כתב הכלבו י"א דמפרש בים ויוצא בשיירא מברכין בשעת הביעור אע"פ שהם רחוקים מן הפסח ויש אומרים שאין מברכין אחר שאין זה זמן ביעור ממש:

המשכיר

שרוב ההולכין בדרך דעתם לחזור קודם הפסח והשתא קס"ד בקושיא דמאי דנקט המפרש לים לאו דוקא דה"ה ביוצא לדרך סתמא ועל זה תירץ הא לא קשיא דדוקא המפרש לים דהולך מרחוק חיישינן דילמא איעתהי ע"פ בין השמשות וכמו שכתבתי בסמוך ותדע מדנקט המפרש וכו' כלומר דבע"כ צ"ל דהילוק יש בין המפרש ליוצא בדרך סתמא ולא כדקא ס"ד בקושיא אלא דלרש"י החילוק אינו אלא בתוך ל' יום ואין דעתו לחזור ולפי הפנים החילוק הוא בקודם ל' יום א"כ גם בתוך ל' יום וכדעת אבי

דרכי משה

תלו (א) וכ"ג דעת הטור וש"פ: (ב) כתב בתשובת הרשב"א סי' ע' על אוצר חטים שהיה מונח בבור והיה ספק אם מקצת חטים שמונחים בקרקעית הבור נתחמצו וכתב דמאחר שעשה האוצר ל' יום קודם פסח אפי' היה שם המץ גמור אינו חייב לבערו אלא מבטלו בלבו מיהו אם פינה לאחר הפסח את האוצר אסור ליהנות מאותו המץ שכבר ביטלו אבל

פרישה

(ד) ואם דעתו לחזור דכי הדר בימי הפסח עבר עליה והויא שעתא לאו ברשותיה דליבטל:
(ה) שתיקנו חכמים לשון זה כו' יש לתמוה הרי בירושלמי איתא רב אמר צריך שיאמר כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו יבטל ב"י בסי' תל"ד:
(ו) וכן הדין בעושה ביתו אוצר כו' פי' שהכניס שם תבואה ותחתיה חמץ דחמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער. ר"ן:
(ז) קודם ל' יום א"צ לבער ר"ל לא קודם עשיית האוצר ולא כשיגיע פסח דקודם ל' יום לא חלה עליו חובת ביעור וכי מטא הסיא שעתא לא מיחייב דהוי כנפלה עליו מפולת:
(ח) ואם דעתו לפנותו כו' ופי' דעתו לפנותו הוא מחלוקת רש"י ורמב"ם בדין זה כמו שבדין מפרש בים ורבינו סתם הדברים בדין זה מפני שסמך על מ"ש מחלוקת רש"י והרמב"ם גבי מפרש ויוצא בשיירא דממילא משמע דה"ה שנחלקו בדעתו לפנותו בעושה ביתו אוצר

חדושי הגהות

תלו א ר"ל דהטור לטעמיה אזיל כמש"ל סימן תל"א דבביטול הלב סגי וכ"ה פשטא דגמרא פ' כ"ש (לא:) גבי חמץ שנפלה עליו מפולת דאר"ה וצריך שיבטל בלבו אבל כבר אפשר דס"ל לבעל העיטור כמ"ש שם הר"ן ז"ל דאיכא מ"ד דבלב ל"ד אלא לומר דא"צ להשמיע לאזניו אבל צריך שיוציא בשפתיו דדברי' שבלב אינם דברים ולכן כתב בעה"ע שאם יודע שיש לו המץ יברך על ביטול המץ (בהרל"ח): ב ול"נ די"ל דדעת רבינו כל שעליו מוטל לבטלו מן התורה לא סמכו הכמים אביטול והצריכוהו לבערו אבל כל

תלז המשכיר בית לחבירו בי"ד כו' פשוט בריש פסחים (ד.) ופי' הר"ן המשכיר בית לחבירו בי"ד לצורך י"ד וממנו ואילך. אם עד שלא מסר לו המפתח חל עליו י"ד וכו' לאו למימרא דמסירת מפתח קונה דהא אמרינן בב"ק (נב:) דלא קניא אלא כשם שקרקע נקנה בכסף ושטר וחזקה כן שכירות קרקע נקנית באחד מדרכים הללו ואפ"ה אמרינן דהכי שהשוכר קנאו אפ"ה כיון שהבית של משכיר והחמץ שלו ועדיין הבית מעוכב אצלו שאין השוכר נכנס שם מפני שמפתח בידו של משכיר על המשכיר לבדוק ואם מסר לו מפתח קודס י"ד כיון שקנאו כדינו ובידו להיות יוצא ונכנס על השוכר לבדוק וכ"כ ה"ה אבל התוס' פירשו דכמסר לו מפתח ולא החזיק עסקינן ומי שיש בידו מפתח כשחל י"ד חייב לבדוק דאותו שאין בידו מפתח איך יכנוס ויבדוק מיהו אם הפקיד אדם מפתח ביתו אצל אדם אחר אינו חייב הנפקד לבודקו אלא דוקא כשרוצה להחזיק בביתו ולקנותו:

בעיר הזאת או אפי' הלך לעיר אחרת בודק שמה (ט) וא"צ לבדוק כאן ונ"ל שא"צ לבדוק כיון שהעכו"ם נכנס בביתו אף אם נשאר לישראל המין ודאי מתייאש ממנו (י) ואין לך הפקר גדול מזה:
תלה (א) **המשכיר** בית לחבירו בי"ד מי שהוא המפתח בידו בתחלת ליל י"ד שהוא התחלת זמן חיוב הבדיקה עליו מוטל לבדוק אם נשאר (ב) ביד המשכיר עליו מוטל לבדוק אם בא ליד השוכר הוא חייב לבדוק: השוכר בית מחבירו בי"ד ואינו יודע אם הוא בדוק אם לאו (ג) אם הוא בעיר שואלו אם בדקו אם לאו ואם אינו בעיר (ד) תולין להקל לומר שבדקו ומבטל בלבו

ומ"ש רבינו וכ"ל שאינו לריך לבדוק כו' נראה שאם היה רבינו אבי עזרי ודו"ק: בשיירא דלריך לבדוק שהוא מאחר שלא נכנס בשום בית מפרש הטעם דיוצ' שיכול לקיים מלות ביעור והוא לריך לקיים מלות ביעור כיון שהגיע תוך ל' יום כמ"ש בסמוך לא היה שום מקום להשגתו אמנם ס"ל לרבינו דמאחר שלא הלריכוהו לבדוק אלא מכני שאדם רגיל בו כל השנה כו' א"כ ביוצ' מביתו של עכו"ם ואין דעתו לחזו' ליכא למיחש להא ובכי הא ודאי כיון שבטל הטעם בטל גם הדין ומאי דלריך לבדוק במפרש ליס מתוך ביתו שאני התם דבני ביתו אוכלין כל החמץ הנשאר וא"כ דעתיה עלויה ושמא ישאר ממנו כזית בתוך הפסח וה"ה אפילו אין לו בני בית כלל אלא נועל ביתו ויולא לא מתייאש מן החמץ שבתוכו ומאחר שהוא תוך ל' יום לפני הפסח דחל עליו חובת ביעור וה"ל ההוא יומא כליל י"ד לריך לבער אבל כאן שנכנס בו העכו"ם ודאי מתייאש ממנו ואין לך הפקר גדול מזה ולענין הלכה

השוכר בית מחבירו בי"ד וכו' שם בעו מיניה מר"כ המשכיר בית לחבירו בי"ד חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק למאי נפקא מיניה דליתיה להאי דנישייליה וכתב הר"ן כלומר דאי איתיה למשכיר קמן לא נפקא לן מידי דאפי' נימא דחזקתו בדוק כל היכא דאיתיה קמן שיילינן ליה ולא כמכינן אחזקה דכל היכא דאפשר לברורי מילתא מבררינן א"ל ר"כ ב"י תניתוה הכל נאמנין על ביעור חמץ אפילו נשים ועבדים וקטנים ודחי לה בגמרא וכתב הר"ן ואפ"ה כיון דפשטה ר"כ ובדרבנן הוא דאי מדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה נקטינן כוותיה דחזקתו בדוק ומיהו אי איתיה למשכיר שיילינן ליה וכדכתיבנא וכן פסק הרמב"ם והרא"ש ז"ל והכי נקטינן ולא כהג"מ שכתבו דר"מ ושאר גאונים חולקים בזה ופוסקים דכל תיקו דאיסורא לחומרא ואפי' בשל סופרים. וא"ת כי איתיה למשכיר קמן

נראין דברי ראבי"ה עיקר דהכמים השוו מדותיהם ובכל ענין חייב לבער מאחר שחל עליו חובת ביעור. כתב בכל בו אם אין האיש בביתו יכול לבטל במקום שהוא בו ואם אינו עושה כן מוטב שתבטל אשתו שהביטול בכל לשון וראוי להזכיר בזה כדי לצאת ידי ספק עכ"ל וזה כתב אוצא לדרך כתמא ונראה דה"ה ביוצ' בשיירא וכ"כ בהגהת ש"ע בסימן זה ומדברי הכל בו נלמד דאף אם מניח אשתו בביתו ה"ל כמי שאינו מניח בביתו מי שיבדוק דאל"כ מאי כדי לצאת ידי ספק הרי אשתו תבדוק ותבטל כיון שהניחה בביתו. וכתב עוד בכל בו בדין המפרש דלריך בדיקה י"א שמברכין בשעת הביעור וי"א שאין מברכין אחר שאין זה ביעור ממש אלא ביעור י"ד עכ"ל ולי נראה לקיים דברי שניהם דבתוך ל' דלריך לבדוק משום שחל עליו חובת ביעור והוה ליה ההוא יומא כליל י"ד חייב לברך אבל קודם ל' דאינו בודק אלא שמא ימלאם תוך הפסח ולא משום שחל עליו חובת הביעור כמו שביארנו אין לו לברך וק"ל. כתב במחזורים ע"ש האגודה שכל ל' יום קודם הפסח לריך לדקדק ולעיין בכל דבר שעושה בתוך ביתו שלא ישאר בו חמץ ולראות בחדרי הבית ובכלים שיהיו נקיים שלא ידבק בהם חמץ באופן שלא יוכל להכירו אח"כ בנקל ע"כ וכה"ג איתא במהרי"ל:

תלז המשכיר בית לחבירו בי"ד מי שהוא המפתח בידו וכו' בריש פסחים בעא מיניה מר"כ בר ילחק המשכיר בית לחבירו בי"ד על מי לבדוק על המשכיר לבדוק דחמירא דידיה הוא א"ד על השוכר לבדוק דאיסורא ברשותיה הוא א"ל רב נחמן בר ילחק תנינא המשכיר בית לחבירו אם עד שלא מכר לו המפתח וכו' ומבואר שם בתוס' דבמשכיר בי"ג לא מיבעיא ליה דפשיטא ליה דעל השוכר לבדוק דעליו חל חובת בדיקת רשותו כשנכנס ליל י"ד. אבל למסקנא דתלוי במסירת המפתח משמע דאפילו אם השכירו בי"ג אם המפתח ביד המשכיר עליו מוטל לבדוק וזהו שיטת הרמב"ם בכפ"ב ורבינו ירוחם נ"ה ח"א והאגודה בפ"ק דפסחים שכתבו דין זה בכתמא המשכיר בית לחבירו. אבל הרי"ף והרא"ש כתבו המשכיר בית להבירו בי"ד וכמ"ש רבינו וק' היאך אפשר שהשכירו בי"ד והמפתח ביד השוכר בליל י"ד ומשום הכי פירש הר"ן בי"ד לצורך י"ד לצורך י"ד וממנו ואילך כלומר דהשכירו קודם י"ד לצורך י"ד מלבד שאין הלשון משמע כן ג"כ אינו נכון דא"כ לא הוי פירושו כאידך בי"ד דקאמר בעו מיניה מר"כ בר ילחק המשכיר בית להבירו בי"ד חזקתו בדוק וכו' דהתם פי' בי"ד שחרית וכן פירש"י להדיא וטעמו משום דאי אפשר לפרש שהשכירו בי"ג לצורך י"ד דהא ודאי פשיטא דחזקתו אינו בדוק קודם זמנו וה"ה כל ליל י"ד כל שלא עלה עמוד השחר של י"ד עדיין יש לו זמן לבדוק ולא עבר על דברי חכמים וליכא למימר דחזקתו בדוק ולכן נ"ל העיקר דלדעת הרי"ף דבמשכיר בי"ד שחרית נמי איכא לאפלוגי בין אם עד שלא מכר המפתח וכו' והענין דבי"ג נגמר ביניהם פוסק הדמים אבל לא החזיק בבית בכסף ושטר וחזקה אלא בי"ד שחרית ואז יש לחלק במכירת המפתח דאם עד שלא מסר לו המפתח נכנס ליל י"ד על המשכיר לבדוק דהא חמירא דידיה הוא וגם לא זכה בו השוכר בתחלת ליל י"ד דהשתא אע"פ דביום י"ד זכה בו השוכר כדין וגם נמכר לו המפתח בי"ד כבר הלה חובת הבדיקה על המשכיר וכשלא בדק בליל י"ד לריך הוא לבדוק ביום י"ד שחרית אבל אם עד שלא נכנס ליל י"ד מסר לו המפתח על השוכר לבדוק ביום אם לא בדק בלילה דמאחר שרולה להחזיק בבית ולקנותו וגמרו ביניהם פיסוק הדמים וגם לקח המפתח בידו אע"פ שלא החזיק עדיין בבית כשנכנס ליל י"ד עליו מוטל לבדוק ומינה דאם השכירו בי"ג והחזיק בבית כדין אע"פ שלא נמסר לו המפתח על השוכר לבדוק שהרי אין החמץ ברשות המשכיר כשנכנס ליל י"ד וג"כ אינו רולה להחזיק בבית וה"ל השוכר כמי שמפקיד מפתח ביתו אצל אדם אחר דאין הנפקד חייב לבדוק אלא דוקא כשרולה להחזיק בבית ולקנותו וזהו המכוון בדברי ר"י שכתבו בתוס' בשמו וז"ל דהכא שמכר לו המפתח ולא החזיק וכו' דמשמע הא אם כבר החזיק על השוכר לבדוק אע"פ שלא נמכר המפתח וזהו דעת הרי"ף והרא"ש ורבינו שכתבו המשכיר בית להבירו בי"ד ודלא כדעת הר"ן וה"ה שכתבו דאפי' קנאו השוכר בי"ג אם לא נמכר לו המפתח על המשכיר לבדוק אלא כדברי ר"י עיקר כ"ל ודו"ק אלא דלריך ליישב מאי דק"ל לפי' ר"י דמאי קא פשיט תלמודא ממזוזה התם מיירי דהשוכר החזיק בבית בכסף בשטר ובחזקה וי"ל דקס"ד דמיירי אפילו בלא החזיק אלא שימרו ביניהם פיסוק דמים ומכר לשוכר את המפתח דאי בהחזיק לא איצטריך דפשיטא דעל השוכר לעשות מזוזה אלא היכא דלא החזיק אלא שמסר לו המפתח לאחר פיסוק הדמים והשתא ניחא הא דכתבו התוס' ומייתי ראיה ממזוזה דאע"פ דחל חיוב קודם שהשכיר על השוכר לעשות מזוזה עכ"ל דר"ל דבשעה שמסר לו המפתח היה חל שעה אחת היוב מזוזה על המשכיר קודם שהשכירה במסירת מפתח זו כיון שלא החזיק השוכר אפ"ה על השוכר לבדוק ואי הוה מיירי בדהחזיק השוכר מאי קאמר דאע"פ דהל חיוב קודם שהחזיק הא פשיטא דלא דהל חיוב על המשכיר קודם שהחזיק השוכר שיעשה המשכיר מזוזה לאחר שהחזיק השוכר ודו"ק:

השוכר בית מחבירו בי"ד וכו' שם בעו מיניה מר"כ בר ילחק המשכיר בית לחבירו בי"ד חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק למנ"מ לישייליה דליתיה להאי דנישייליה לאטרוחי להאי מאי. א"ל ר"כ תניתוה הכל נאמנים על ביעור חמץ אפילו נשים וכו' מ"ט מהימני לאו משום דחזקתו בדוק כו' וכתב הר"ן דליתיה להאי דנישייליה כלומר דאי איתא למשכיר קמן לא נפקא לן מינה מידי דאפילו נימא דחזקתו בדוק כל היכא דאיתא קמן שיילינן ליה וכו' ואין פירושו מכריח שכן הדין דאיכא למימר דלמאי דפשיט ר"כ בר ילחק דחזקתו בדוק אין לריך למישייליה אפילו בדאיתא קמן והא דקאמר למנ"מ לישייליה ה"פ מנ"מ בבעיא זו דמספקא לך הלא כיון דכספק הוא נישייליה להוליא מידי ספק גם ראייתו מפ"ק דחולין יש לדחות דדוקא שחיטה דאורייתא לריך למישייליה ולא בבדיקה דרבנן אכן בתוס' מוכח דכן הדין אף למאי דפשיט תניתוה הכל נאמנין כו' וז"ל תימה מאי ס"ד דאי חזקתו בדוק א"כ מאי לריך לאמירה דהני כלל ואומר ר"י דמיירי כגון שבעל הבית בעיר אע"ג דחזקתו בדוק כיון דאיתא בעיר לריך לישאל הימנו ולהכי מהני אמירה דהני דלא שאלינן אע"ג דגבי טבל סמכינן אחזקת חבר כו' וכ"כ הרא"ש ז"ל ומתוך דברי ר"י משמע דאפילו אי חזקתו בדוק כשישנו בעיר לריך לשאול לו וכ"כ רי"ץ גיאות ז"ל עכ"ל הנה שהוכיח דין זה מדברי ר"י והם דברי התוס' שכתבתי אבל ממאי דקאמר תלמודא למנ"מ למישייליה ליכא להוכיח מידי ומש"ה לא הקשו התוס' מההיא דטבל אהא דקאמר למנ"מ למישייליה משום דאיכא לשנויי דמשום שהוא ספק אי חזקתו בדוק לכך בעינן למישייליה משא"כ בההיא דטבל דחזקה ודאית היא וק"ל וכך הוא שיטת רבינו ירוחם עיין עליו. וכתב הב"י וא"ת כי איתא למשכיר קמן אמאי שיילינן ליה ולא סמכינן אחזקה מ"ש מבהמה וכו' וי"ל דשאני בהמה שהיא בחזקת כשירה משנולדה אבל בית כל השנה בחזקת שאינו בדוק הוא עכ"ל ולא ידעתי טעמו דכיון דכמכי' על חזקתו בדוק כשאינו לכנינו א"כ כשישנו לפנינו נמי ואי לא הוי חזקה גמורה א"כ גם באינו לכנינו נלריכנו לבדוק אכן העיקר דבהמה שאני שחזקת כשרותה ממילא היא משא"כ בבית בדוק דאינו אלא ע"י שיבדקנו הבעל הבית ואפשר שע"י שום סיבה לא בדקו לכך לריך למישייליה ומטעם זה בשוחט אי איתא לקמן לריך למיבדקיה ואין סומכין ארוב מלויין אצל שחיטה מומחין הן כיון דהחזקה אינה ממילא אלא ע"י שלמד הלכות שחיטה. ולענין הלכה אי חזקתו בדוק הנה בהגהת מיימוני מתם רא"ש ושאר גאונים מחמירין דכל תיקו דאיסורא לחומרא ואפילו בדברי סופרים ולריך עיון

דשמא

דרכי משה

אבל אם אין דמין ידוע בבור אלא כפק שבא מקצת הטים נתחמצו מותר למכור כך אדר הפכח וליכא למיחש למידי דאף אם ימצא המוצים שמא לאחר הפכח נעשו המיץ ועוד דאין זה אלא עיפוש והפסד ואינו חמץ: ובה'

פרישה

אוצר ויש לדקדק לדעת הרמב"ם בהא בעושה ביתו אוצר כי דעתו לפנותו קודם פסח אמאי זקוק לבער דמשמע רמוקה היא לומר שמא יפנה אוצרו ערב פסח ויכלה מלפנותו ערב הכסח בין השמשות ולא יהיה לו פנאי לבער ושמא י"ל דחיישינן שמא לא יכלה לפנותו וישאר שם חמץ מכוסה בפחות מג' טפחים וכיון דלא ידע בבירור שיש שם חמץ לא יתן אל לבו להוציאו ואע"ג דבכותל שנסתמשו בו חמץ במורין וכפל כתב רבינו בסימן תל"ג שאע"כ שאינו גבוה ג' טפחים אין לריך לבדוק תחתיו הא מפרש התם טעמא משום דבגל איכא סכנת עקרב אבל באוצר דליכא סכנת עקרב כל שאינו גבוה ג"ט לריך לבער ב"י:

(ט) וא"צ לבדוק כאן שהרי מ"מ קיים מלות חכמים: (י) ואין לך הפקר גדול מזה וב"י טען וכתב כיון שכבר חל עליו מלות חכמים לבער ואמרו שלא סגי בביטול וא"כ אע"ג דאין לך הפקר גדול מזה מ"מ הרי לא קיים מלות ביעור כתקנת חכמים עכ"ל ונראה ליתן טעם לדברי רבינו שאין לטעון עליו הלא אבי העזרי בהדיא כתב שלכך לריך לבער כדי לקיים מלות חכמים וס"ל לרבינו דחכמים לא תיקנו דלריך לבער אלא במי שיש לחשוש שישאר חמץ שלו בביתו בימי הפסח ויעבור בבל יראה ולא יסמוך עצמו אביטול אלא לריך לבדוק אבל זה שבלא ביטול ודאי לא ישאר לו חמץ שהעכו"ם יטלנו ויאכלנו ומופקר ועומד קמי ואין לו חמץ כלל בכה"ג לא תיקנו חכמים וק"ל:

סי' תלז (א) **המשכיר** בית למבירו בי"ד כי' לצורך י"ד ואילך: (ב) ביד המשכיר עליו מוטל כו' אע"פ שעושה כן השוכר קוקה בא' מהדרכים שהשכירות נקנה בו מ"מ כיון שהבית של משכיר והחמץ שלו ועדיין הבית מעוכב אצלו שאין השוכר נכנס שם מפני שהמפתח בידו של משכיר על המשכיר לבדוק:

(ג) אם הוא בעיר שואלו דכל היכא דאיכא לברורי מבררינן ר"ן וכתב ב"י וא"ת ואמאי שיילינן ליה ולא סמכינן אחזקה מ"ש מבהמה דאיתא קמן ואפ"ה לא בדקינן לה בכולהו טרפות אלא מוקמינן לה אחזקה וי"ל דשאני בהמה שהיא בחזקת כשירה משנולדה אבל בית כל השנה בחזקת שאינו בדוק הוא: (ד) תולין להקל לומר כו' כיון דמצוה מדרבנן הוא דמדאורייתא בביטול סגי:

השוכר

חדושי הגהות

בל שאין עליו לבטלו אלא שהוא ביטל מעצמו כמו כאן שבודאי מתייאש ממנו שאין חל עלו חיוב ביטול כלל לא הצריכוהו הכמים ג"כ לבערו (מהרל"ח): יל"ב

בלבו ודיו: (ס) **השוכר** בית מחבירו בחזקת בדוק ומצא שאינו בדוק אינו יכול לחזור בו ולומר הטעיתני (ו) אפי' במקום שנוהגין ליתן שכר על הבדיקה וכל שכן אם (ז) כל א' בודק לעצמו: הכל נאמנים על בדיקת חמץ להעיד על הבית שהוא בדוק אפילו נשים ועבדים וקטנים ואפי' ידענו שלא בדק בעל הבית (ח) והם אומרים בדקנוהו נאמנין כ' הרמב"ם ז"ל והוא שיהיה קטן שיש בו דעת לבדוק:

תלה **עכבר** שנכנס לבית בדוק וככר בפיו ונכנס אחריו ומצא פרורין אפי' כדי כל הככר צריך לבדוק כל הבית שאין דרכו של עכבר לפרר והני פרורין מעלמא אתו וצריך לבדוק אחר הככר שהכניס העכבר (ס) ותינוק שנכנס וככר בידו ונכנס אחריו ומצא פרורין כדי כל הככר א"צ לבדוק שדרכו של תינוק לפרר ואנו תולין הפירורין בככר שהכניס התינוק אבל אם אין בפירורים כדי כל הככר צריך לבדוק ואם עכבר נכנס וככר בפיו ועכבר יוצא וככר בפיו או עכבר לבן נכנס וככר בפיו ושחור יוצא וככר בפיו או עכבר נכנס וככר בפיו וחולדה יוצאה וככר בפיה או שחולדה יוצאה ועכבר וגם הככר בפיה מיבעיא בכולהו אם צריך לבדוק אם לאו ורבו בהן הדיעות והמחוור שבכולם (ג) אם לא ביטל צריך לחזור ולבדוק דהוי ספק דאורייתא ואם ביטל הוי ספיקא דרבנן וא"צ לבדוק ותו (ג) מיבעיא ככר למעלה על הקורה אם צריך סולם להורידו ואם הוא

קמן אמאי שיילינן ליה ולא סמכינן אחזקה א מ"ש מבהמה דאיתא קמן ואפ"ה לא בדקינן לה בכולהו טריפות אלא מוקמינן לה אחזקתה וי"ל דשאני בהמה שהיא בחזקת כשירה משנולדה אבל בית כל השנה בחזקת שאינו בדוק הוא:

השוכר בית מחבירו בחזקת בדוק וכו' שם בעיא דאיפשיטא וטעמא משום דניחא ליה לאיניש לקיומיה מצוה בין בגופיה בין בממוניה. וכתב הר"ן כתבו התוספות דבי"ג איירי דאי בי"ד הא אסיקנא לעיל דעל המשכיר לבדוק ואחרים אומרים דכי אמרינן דניחא ליה לאיניש וכו' היינו לענין דלא הוי מקח טעות אבל שלומי בעי ואני אומר לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא בי"ד עסקינן ומש"ה מספקא לה סתומי ואמר בחזקת שהוא בדוק כלומר דאי חזקתו בדוק מיתוקמא סתמא ואי אין חזקתו בדוק מיתוקמא דקא"ל בהדיא ומסקינן דלא הוי מקח טעות ודקא קשיא להו דהא מסקינן לעיל דעל המשכיר לבדוק לא קשיא כלל דלעיל שקלינן וטרינן מצות ביעור אמאן רמיא ומסקינן דאמשכיר רמיא והכא בעי אי אמר משכיר לא בעינא למיעבד מצוה א"כ דליתיה למשכיר במתא ושוכר לא סגי ליה בלא ביעור וכיון שכן בעי אי הוי מקח טעות דהכא לאו במצות ביעור עסקינן אלא לענין דינא שקלינן וטרינן ומסקינן דלא הוי מקח טעות ולא מצי תבע ליה שוכר למשכיר מאי דאפיק עליה שהרי לא הכניהו למשכיר כלל דמצוה בלחוד הוא דרמיא עליה דמשכיר ואע"ג דלא עבדה ליכא חיובא דממונא עליה כלל עכ"ל וה"ה כתב בשם הרמב"ן דפשיטא דבעי לשלומי מאי דאפסיד מיניה כיון דאתני בהדיא אבל איבעיא לן אי הוי מקח טעות דאפילו בעי הך לשלומי ליבטל כדין מקח טעות ופשטינן כיון דסוף סוף משתלם מיניה ניחא ליה לקיומי מצוה וכו' וזה כדעת אחרים שכתב הר"ן (א): **הכל** נאמנים על בדיקת חמץ וכו' ואפי' ידענו שלא בדק וכו' שם בגמרא: **ומ"ש** הרמב"ם והוא שיהיה קטן שיש בו דעת לבדוק פשוט הוא ואע"פ שכתב הרא"ש וירושלמי פליגי איכא מ"ד לא תיתני נשים לפי שהן עצלניות והן בודקות כל שהו לא חשש רבינו לכך מאחר דבתלמודא דידן תני נשים ועוד דכיון דמידי דרבנן הוא נקטינן כדברי המיקל:

תלה עכבר נכנס לבית בדוק וכו' ותינוק שנכנס וככר בידו וכו' מימרא בפ"ק דפסחים (י:): **ומ"ש** רבינו אבל אם אין בפירורין כדי כל הככר צריך לבדוק כ"כ שם התו' והר"ן אבל אין כן דעת הרמב"ם שכתב ראה תינוק שנכנס לבית בדוק ובידו ככר ונכנס אחריו ומצא פירורין א"צ לבדוק שחזקתו שאכלה ואלו הפירורין שנפלו הימנו בשעת אכילה שדרך התינוק לפרר בעת אכילתו ואם לא מצא פירורין כלל צריך לבדוק עכ"ל ומשמע בהדיא דבמצא פירורין פחות מכדי כל הככר קאמר דא"צ לבדוק ומיהו היכא דמצא פירורין כדי כל הככר יש לדון בדבריו דאפשר דבהא נמי תלינן בתינוק דכיון שדרכו לפרר שמא פירר ולא אכל ממנו כלום ואפשר דלא תלינן בתינוק שדרך לפרר בשעת אכילה קאמר וכיון שנמצאו שם פירורין כדי כל הככר א"א לומר כן וחוששין שמא פירורין אלו ממקום אחר באו וככר של תינוק הוא טמון בחורי הבית וצריך לבדוק אחריו והראשון נראה יותר (א): **ואם** עכבר נכנס וככר בפיו וכו' מיבעיא בכולה אם צריך לבדוק אם לאו הכל שם ועל מ"ש אם לא ביטל צריך לחזור ולבדוק דהוי ספיקא דאורייתא יש לדקדק דיבטל ותו ליכא ספיקא דאורייתא ואפשר לומר דכיון דחל הספק קודם הביטול הוי ספיקא דאורייתא ואע"פ שיבטל אח"כ לא מהני דלעולם הוי בחזקת שאינו בדוק וצריך לקיים בו מצות חכמים כמו בכל בית שאינו בדוק ועוד אכתוב בזה בסמוך אבל חילוק סברת רבינו מסברת הראב"ד ויש להרמב"ם דרך אחרת בפשיטות בעיות אלו בפ"ב מה' חמץ ומצה ולפי שאינו דבר מצוי לא כתבתי: **ותו** מיבעיא ככר למעלה על הקורה וכו' עד אם צריך חבר להוציאו הכל שם ולא עירב רבינו בעיות אלו עם הראשונות אע"פ שמשפט אחד הוא לכולן לדעתו משום דבגמרא נשאלו אלו לבד ואלו לבד: ומ"ש

דשמא דוקא היכא דאסיקנא בתיקו אבל הכא דר"כ בר יצחק פשיט לה להיתרא אע"ג דדחינן לה מ"מ כיון דמדרבנן היא לא שבקינן למאי דפשיט ליה לר"כ בר יצחק מקמיה דחוי בעלמא דקאמר עלה גם הרמב"ם ובעל המאור ורי"ץ גיאות והרא"ש והר"ן ורבינו ירוחם פסקו להקל והכי נקטינן ותימה על הרי"ף דהשמיט דין זה כל עיקר:

השוכר בית מחבירו בחזקת בדוק כו' שם בעיא דאיפשיטא וכתבו התוספות נראה לרשב"א דבי"ג איירי דאי בי"ד על המשכיר לבדוק עכ"ל פי' דאי בי"ד מאי מקח טעות איכא הכא דמה לי אם בדקו המשכיר כבר או יבדקנו עכשיו סוף סוף מחוייב המשכיר לבדוק שכן משמע מדקאמר על המשכיר לבדוק ואינו יכול לומר איני רוצה לעשות המצוה וכ"כ האגודה גם רבינו ירוחם הזכיר סברא זו אלא שכתב עוד סברא אחרת דמיירי בי"ד גם הר"ן האריך על זה ונראה עיקר דמדקאמר הכא סתמא השוכר בית מחבירו ולא אמר בי"ד כמו שאמר קודם אלמא דבין בי"ג ובין בי"ד איירי אלא מלשון רש"י שכתב אפ"ה אי ידע ביה אתמול כו' משמע דבי"ג איירי ודו"ק: **אפי'** במקום שנוהגין ליתן שכר כו' עיין בדין זה בהגהת מיימוני ספ"ב ובמרדכי פ' אלו מציאות. וה"ה כתב בשם הרמב"ן דצריך להחזיר לו שכר הבדיקה ולענין הלכה כתב הרב בהגהת ש"ע דצריך להחזיר שכר הבדיקה ולפעד"נ דאין להוציא מיד המוחזק:

הכל נאמנים כו' ואפי' ידענו וכו' שם בגמרא הב"ע דמחזיק לן דלא בדק וכו' ופירש"י כגון שראינוהו טרוד או יוצא מבע"י לדרך ואמרו הני אנחנו בדקנוהו ע"כ ומשמע ליה לרבינו דלאו דוקא בחזקה אלא אפי' היכא דידענו שלא בדק ר"ל דידענו בבירור ולא בחזקה בעלמא. אכן אפי' בחזקה שלא בדק אם אינו בעיר וליכא מ"ד אנן בדקנוהו צריך בדיקה דדוקא היכא דאינו ידוע אם הוא בדוק אם לאו אמרינן דחזקתו בדוק אבל לא היכא דמחזיק לן דלא בדק וק"ל ומדברי רבינו נראה שהוא סובר דאפי' לכתחלה נאמנים הנשים וכן משמע מהרמב"ם ספ"ב ודלא כהירושלמי שהביא הרא"ש דתלמודא דידן עיקר וכ"כ רבינו ירוחם וכבר הארכתי בזה בסימן תל"ו בס"ד:

תלה עכבר שנכנס לבית בדוק כו' מימרא דרבא בפ"ק דפסחים:

ומ"ש ונכנס אחריו פירוש מיד נכנס אחריו ואע"פ שרגלים לדבר יש שהוא מן הככר שהכניס העכבר אפ"ה צריך בדיקה דכיון שאין דרכו של עכבר לפרר הני פירורין ודאי מעלמא קא אתו אבל בתינוק כיון דרגלים לדבר יש שהפירורין מן הככר שהרי מיד נכנס אחריו תלינן לקולא ומ"מ אם אין בפירורין כדי כל הככר לא תלינן לקולא שהתינוק אכל מקצת הככר דאין ספק מוציא מידי ודאי דודאי שהכניס וספק אם אכלו כי היכי דלא תלינן דאכלו התינוק כשלא מצא פירורין כל עיקר ומה"ט בעכבר לא תלינן דהעכבר אכל אותה אבל כשיש בפירורין כדי כל הככר תלינן לקולא דרגלים לדבר יש כיון שמיד נכנס אחריו והוי כמו ודאי ומינה דאפילו לא נכנס אחריו מיד לא תלינן לקולא אפילו בתינוק וכל זה ע"פ דברי התוספות ע"ש וכן פירש הר"ן אבל הרמב"ם ז"ל פסק בתינוק אפילו לא מצא כדי כל הככר א"צ לבדוק דהפירורין מראין שהתינוק אכל הככר ואלו הפירורין נפלו ממנו בשעת אכילה שדרך התינוק לפרר בעת אכילתו ואין דרך עכבר לפרר ואם לא מצא פירורין כלל צריך לבדוק ע"כ ומשמע מלשונו דכ"ש אם יש בפירורין כדי כל הככר דא"צ לבדוק ע"ש וכן נראה להב"י בדעת הרמב"ם וכן מ"ש הרא"ש ורבי' ירוחם שכתבו ואשכח פירורין כשיעור ההוא פיתא נמי משמע דס"ל להקל בתינוק כשמצא פירורין כדי כל הככר. לשון הרמב"ם בעכבר שנכנס ומצא פירורין אין אומרים עכבר אכל אותה פת במקום הזה והרי הפירורין אלא חוששין שמא הניח בחורין או בחלון ואלו הפירורין שם היו ולפיכך חוזר ובודק אם לא מצא כלום הרי זה בודק כל הבית ואם מצא אותה הפת שנטלה העכבר ונכנס א"צ בדיקה וקשה שזה דבר פשוט כיון שמכירו למה יבדוק יותר ולא היה צריך לכותבו ותו קשה דאפילו אינו מכיר אותה פת אם מצא ככר תלינן לקולא שזה שהכניס העכבר הוא שנמצא כמ"ש הרמב"ם גופיה באותו פרק דין י"א אלא נראה דבהסר ממנו קצת איירי ואפ"ה אין צריך בדיקה דתלינן דהעכבר אכל מקצתו ואלו פירורין נשארו ולא דמי למצא פירורין כדי כל הככר דכיון שאינו מכירן כל עיקר אימא מעלמא קא אתא וק"ל. ונראה בעיני דמ"ש הרמב"ם ה"ז בודק כל הבית וכ"כ רבינו איירי בעכבר שנכנס לבית ולא ראינו לאיזה מקום מן הבית הכניס הככר. אבל כשראינו שנכנס למקום מן המקומות שבבית א"צ לבדוק אלא אותו מקום בלבד ואין חוששין שגיררה החולדה או העכבר ממקום למקום שהרי הרבה פעמים בשאר ימות השנה שמניחים י' ומצא ט' והרי גיררה חולדה או העכבר בודאי ואפ"ה א"צ לבדוק בליל י"ד אלא מקום שמכניסין בו חמץ ואין חוששין שמא גיררה חולדה מבית שמכניסין בו לבית שאין מכניסין בו אע"פ שבודאי החולדה היא שגררה הככר ועיין בדברי הרמב"ם בדין אין חוששין שמא גיררה החולדה וה"ה נמי כשלא ראינו לאיזה מקום מן הבית הכניס הככר אלא שמקצת פתחי החדרים הם נעולין א"צ לבדוק באותן החדרים שהרי בודאי לא נכנס שם ואין חוששין שמא דרך חור הכניסה מחדר לחדר דא"כ אין לדבר סוף ואין סברא לבדוק כל החדרים ועליות שבבירה גדולה וטרקלין אבל אותן החדרים שהם פתוחים צריך לבדוק אפי' אין משתמשין בהן חמץ סוף סוף יש לחוש שהחולדה גיררה לשם שהרי לא ידענו לאיזה מקום הכניסה הככר ובכה"ג כתב הר"י אהרון ז"ל דצריך בדיקה בגיררה חולדה אף למקומות שאין מכניסין בהן חמץ וכבר הארכתי בזה למעלה בסימן תל"ד בס"ד ע"ש ופשוט הוא דבדין זה אין חילוק בין ביטל ללא בטל דעכבר צריך לבדוק אפי' אם ביטל ובתינוק א"צ לבדוק אפילו אם לא ביטל דלפי הטעם שנתבאר בסמוך אין חילוק וכך יראה מדברי המחברים ועיין במה שאכתוב בסימן תל"ט בס"ד. לשון הרוקח בסימן רס"ו כי אין דרכו של עכבר לפרר וה"ה כלב והתרנגול ע"כ: **ואם** עכבר נכנס וככר בפיו וכו' ותו מיבעיא כו' הכל שם בעיא דרבא ולא עירב רבינו בעיות אלו עם הראשונות אע"פ שמשפט אחד הוא לכולן לדעתו משום דבגמ' נשאלו אלו לבד ואלו לבד ב"י. ולי יראה משום דאפילו למחוור

דרכי משה

תלז (א) ובה' ציצית סימן י"ד משמע כדעת המ"מ דלא אמרינן דניחא ליה למיעבד מצוה היכא דחסריה ממוניה: תלח (א) ומהרי"ל כתב להיפך ולכן יש להחמיר ולבדוק בין בעכבר בין בתינוק: ול"נ

פרישה

(ס) **השוכר** בית כו' אפילו בי"ד: (ו) **אפילו** במקום שנוהגין ליתן שכר וכו' וא"צ להחזיר לו השכר דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממוניה והשתא דחוזר לא משום בדיקה אלא שלא רצה לקיים המקח ועיין ב"י: (ז) **כל אחד** בודק לעצמו דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בגופיה: (ח) **והם אומרים** בדקנוהו כו'. דהימנו רבנן בדבר שהוא דרבנן כשהוא בידו לעשות: **סי' תלה** (א) **ותינוק** שנכנס וככר כו' ל"ג בידו אלא בפיו מ"ו: (ב) **אם לא ביטל** פי' והוא אחר ו' שעות ופי' לא ביטל שאינו יכול לבטל שאינו ברשותו אחר ו' שעות ומה שהכריחו לרא"ף ולב"י לפרש כן הוא ממ"ש רבינו בס"ס תמ"ב: (ג) **מיבעיא** ולא איפשיטא וכתב ב"ה מבטל וא"צ לבער כו' וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל והיינו דומיא דנידון דידן ממש שמבטל לכתחלה כדי לעשותו איסור דרבנן ועוד דהשתא מיושב שפיר מ"ש רבינו בס"ס זה וכ"כ הרמב"ם ז"ל שמבטלו ודיו כו' משמע שמבטלו לכתחלה ודו"ק ועיין ד"מ: היינו

חדושי הגהות

תלז א ול"נ דלק"מ דהתם איכא רובא וחזקה דבהמה בחזקת כשירה נולדה וגם איכא רובא דרוב בהמות כשירות הן אבל הכא ליכא אלא **רובא** דחזקה מכח רוב אתיא דהואיל ורוב העולם בודקין אמרינן שהוא בחזקת בדוק אבל חזקה ליכא (מהרל"ח): יל"נ

הוא בבור אם צריך סולם להעלותו ואם הוא בפי נחש אם צריך חבר להוציאו ולא איפשיטו וגם באלו רבו הדיעות ודינא דהנך כדינא דקמייתא שאם ביטל א"צ לבדוק ואם לא ביטל צריך לבדוק . אבל הראב"ד כתב דהנך בעיין לאו לכתחלה בעי אם צריך להוציאו אם לאו דודאי צריך שאם לא כן הוה ליה כמטמין בבורות אלא כשבדק וביטל מיירי ולאחר איסורו מצא ומיבעיא אם צריך להוציאו אם לאו ואין דבריו נראין שאין כאן הטמנה דכיון שביטלו אינו שלו והא דאמרינן שלא יטמין בבורות (ד) היינו כשלא ביטלו וכ"כ הרמב"ם ז"ל [א] על ההיא דככר בבור שמבטלנו ודיו וכתב עליו הראב"ד שטעה [ב] ונראה שלא טעה : תשעה

ומ"ש רבינו שאם ביטל א"צ לבדוק ואם לא ביטול צריך לבדוק נמשך אחר לשון שכתב בבעיות דבסמוך ולא דק דהא הכא לא שייך לאדכורי לבדוק ושלא לבדוק דבדיקה לא שייכא אלא במקום שאין חמץ ידוע בודאי אבל הכא דודאי איכא חמץ ברור או בפי נחש או על הקירה צריך להוציאו וא"צ להוציאו מיבעי ליה . והרמב"ם פסק בפ"ב דככר בפי נחש אינו צריך להוציאו וככר בשמי קורה צריך להורידו שפעמים יפול משמי קורה : **אבל** הראב"ד כתב דהנך בעיין לאו לכתחלה בעי וכו' הראב"ד לא כתב כן אלא על חמץ בבור ורבינו מפני שסובר שכל אלו הבעיות עלו בתיקו א"כ בענין שנפרש א' מהם יתפרשו כולם ומאחר שהראב"ד כתב גבי חמץ בבור דלא בעי לכתחלה אלא בשבדק וביטל א"כ הוא סובר א דכל הנך בעיי נמי לא הוי לכתחלה אלא בבדק וביטל אבל ה"ה סובר שלא חלק הראב"ד אלא בזו דחמץ בבור בלבד :

ומ"ש רבינו וכ"כ הרמב"ם על ההיא דככר בבור שמבטלו ודיו וכתב עליו הראב"ד שטעה וכו' שלא טעה ביאור הדברים שהראב"ד כתב דהנך בעיי לאו לכתחלה בעי דא"כ ה"ל כמטמין בבורות ורבי' סתר דבריו ואמר שאין כאן הטמנה דכיון שביטלו אינו שלו וכ"כ הרמב"ם על ההיא דככר בבור שמבטלו ודיו וכתב עליו הראב"ד שטעה משום דא"כ ה"ל מטמין בבורות ונראה שלא טעה משום דכיון שבטלו אינו שלו ושוב אין כאן הטמנה ואף על פי שרבינו חלוק ג"כ על הרמב"ם שהוא סובר שאם לא ביטל צריך לבדוק ולא מהני ליה שיבטל מ"מ אינו חולק עליו מטעמו של הראב"ד אלא משום דרבינו חשיב ליה כספיקא דאורייתא והרמב"ם סבר דיבטל השתא ותו ליכא ספיקא דאורייתא ואלו חילוקי סברות הם ואינם מטעות זו את זו אבל הראב"ד חולק עליו מטעם דמשוי ליה טועה דמתיר להטמין בבורות ולפ"ז דייק לשון רבינו שכתב ונראה שלא טעה כלומר אע"פ שגם אני חולק על סברת הרמב"ם מ"מ נראה שלא טעה כדמשוי ליה הראב"ד טועה ויש לדקדק במ"ש רבינו אבל הראב"ד כתב דהנך בעיי לאו לכתחלה בעי אם צריך להוציאו אם לאו דודאי צריך להוציאו אלא בשבדק וביטל מיירי שזו היא סברת רבינו ג"כ שהרי כתב שאם לא ביטל צריך לבדוק והאיך כתב אבל הראב"ד ז"ל שנראה שחלק עליו ואין לפרש שמחלוקתם אינו לענין הדין אלא בפירוש הבעיות דלרבינו בין קודס ביטול בין אחר ביטול בעי ולהראב"ד בקודס ביטול פשיטא ליה ולא בעי אלא בלאחר ביטול אבל בענין הדין שוים הם רבינו והראב"ד שאם לא ביטל צריך להוציאו ואם ביטל ואח"כ מצא אין צריך להוציאו שאין דרכו של רבינו להביא דברי החולק עליו בפירוש ההלכה כל שאין ביניהם חילוק לענין הדין ונ"ל שרבינו סובר שהאבעיות הן בין מצא החמץ קודם זמן איסורו בין מצאו לאחר זמן איסורו ופסק שאם לא ביטל כלומר אם א"א לו לבטל דהיינו שלא ביטל קודס זמן איסורו ומצא אחר זמן איסורו צריך להוציאו משום דהוי ספיקא דאורייתא ואם ביטל כלומר אם מצאו בזמן שיכול לבטלו דהיינו קודס זמן איסורו כיון דהוי כספיקא דרבנן א"צ להוציאו אלא מבטלו ודיו והראב"ד סובר דכשמצא קודס זמן איסורו לא איבעיא לן דכיון שהוא ברשותו אם אינו מוציאו ה"ל כמטמין בבורות אלא כשמצאו אחר זמן איסורו שכבר אינו ברשותו ובדק וביטל מיירי דמאחר שלא מצאו עד זמן שאינו ברשותו תו לא הוי כמטמין ולפ"ז אתי שפיר טובא מ"ש רבינו וכ"כ הרמב"ם על ההיא דככר בבור שמבטלו ודיו דכיון דמהני ביה ביטול ע"כ מיירי במצאו קודס זמן איסורו והיינו ממש כדברי רבינו ומ"מ פשט לשון רבינו מוכיח כמו שפירשתי תחלה שאם מצאו קודס שביטל אע"פ שבידו עדיין לבטלו חשיב ספק דאורייתא וצריך להוציאו ועכ"ז יש חילוק בין דעתו לדעת הראב"ד דלהראב"ד כל שמצאו קודס זמן איסורו אע"פ שביטל צריך להוציאו דכיון דבשעה שחל זמן איסורו יודע בו ואם אינו מוציאו ה"ל מטמין דביטול לא מהני אלא לחמץ דלא היה ידוע לו בשעה שחל זמן איסורו אלא בשבדק וביטל קודס זמן איסורו ולא נודע לו מחמץ זה עד אחר זמן איסורו הוא דמיבעיא ליה דהשתא כיון דבשעה שחל זמן איסורו לא היה ידוע לו חמץ זה והוא כבר ביטל איכא למימר דשוב אינו עובר עליו ומותר שמשנודע לו חמץ זה לא היה ברשותו כלל ואפ"ה מידעיא ליה אם צריך להוציאו ולפ"ז מ"ש דהנך בעיי לאו לכתחלה בעי אם צריך להוציאו וכו' ה"פ לא קודס זמן איסורו בעי אם צריך להוציאו אם לא דודאי צריך אע"פ שביטל קודס לכן שאל"כ ה"ל כמטמין בבורות וכו' כי מלת לכתחלה במקום הזה היא במקום קודם או דכל שהוא קודם זמן איסורו מיקרי לכתחלה וכל שהוא אח"כ מיקרי דיעבד זו היא סברת הראב"ד אבל רבינו סובר שכל שביטל קודס זמן איסורו ולא היה החמץ ידוע לו באותה שעה מהני הביטול ואע"פ שנודע לו אחר כך בין קודם זמן איסורו בין אחר זמן איסורו א"צ להוציאו מדאורייתא ומיבעיא ליה אם מדרבנן צריך להוציאו וכן היכא שנודע לו קודס זמן איסורו ולא ביטל עדיין מיבעיא ליה אם הטריחוהו חכמים להוציאו אף על פי שיבטל או דילמא משום דטירחא יתירה הוא העמידו דבריהם על דין תורה דסגי בביטול אפילו לחמץ ידוע . וכן בבעיות דעכבר מאחר שכבר בדק הוי טירחא יתירה לחזור ולבדוק ומש"ה מספקא ליה אם העמידו דבריהם על דין תורה במקום טירחא יתירה ולא הצריכוהו לחזור ולבדוק או אם הצריכוהו . ולפ"ז ג' מחלוקת נזכרו כאן בדבר זה להראב"ד אם נודע לו קודס זמן איסורו אע"פ שביטל קודס לכן צריך להוציאו ולדעת רבינו אם ביטל קודס לכן א"צ ואם לא ביטל קודס אע"פ שמבטל אח"כ צריך להוציאו ולהרמב"ם מבטלו עכשיו וא"צ להוציאו ומיהו אכתי קשה כשנודע לו קודס זמן איסורו אמאי קרי ליה ספיקא דאורייתא

למחוור שבכולן שפוסק בבעיות הראשונות אם ביטל א"צ לבדוק ושלא ביטל צריך לבדוק מ"מ בבעיות האחרונות פוסק דלעולם צריך לבדוק מאחר דאנו רואין החמץ לפנינו ברשותו וכדפסק בעל המאור לכך כתב רבינו וגם באלו רבו הדעות כלומר ולמקצת גאונים אין דין דהנך כדינא דקמייתא אלא שמ"מ הנכון דדינא דהנך כדינא דקמייתא ועוד מאחר דהשגת הראב"ד שכתב רבינו בסמוך דהנך בעיות לאו לכתחלה בעי אינן אלא באלו ג' אחרונות אבל בראשונות מודה הראב"ד דאפילו לכתחלה קא מיבעיא להו וכמו שיתבאר בסמוך ולכך לא עירבם יחד :

ומ"ש אבל הראב"ד כתב דהנך בעיין לאו לכתחלה קא בעי כו' פי' רבינו ס"ל דהנך בעיין כולן נמי לכתחלה לשעת בדיקה הם וכי היכי דבעכבר נכנס ועכבר יוצא כו' מיירי נמי קודס זמן איסורו ה"ה אינך והא ודאי דמצאו לאחר זמן איסורו ולא ביטל עדיין לא קא מיבעיא ליה דפשיטא דצריך להוציאו ד"ת דה"ל כמטמין בבור כיון שלא ביטל ואין בידו לבטלו ולא עדיף מחמץ שנפלה עליו מפולת דצריך לבטל כדי שלא יעבור עליו ד"ת וכשהגיע לאחר איסורו ולא ביטל צריך להוציאו כמ"ש לעיל בסי' תל"ג שם הוא העיקר אלא היכא דכבר ביטל או שיש בידו לבטלו קא מיבעי' ליה מי נימא שהטריחוהו חכמים כל כך בחמץ בשמי קורה ואינך לבדוק ולהוצי' או דילמא דדי לו בביטול דאוקמוה אדאורייתא ולכך פסק אם ביטל או יש בידו לבטלו א"צ לבדוק ומבטלנו ודיו ואם לא ביטל וגם אינו רוצה לבטל או אין בידו לבטלו פשיטא דצריך לבדוק וכמו שעלה ג"כ על דעת רבא דקא מידעי' ליה הנך בעיי כדפרישית . והראב"ד כתב דבכה"ג שיש בידו לבטלו או אפי' ביטל כבר ומצאו קודס זמן איסורו דהיינו לכתחלה נמי לא קא מיבעיא ליה דפשיטא דצריך להוציאו דהא נמי ה"ל כמטמין בבורות וס"ל להראב"ד דד"ת לא מהניא הביטול לחמץ ידוע קודס זמן איסורו וכדעת הגאון שכתבתי בסי' תל"א ומטעם זה בככר בשמי קורה ובככר בבור ובככר בפי נחש שוין בדינן דהכל חמץ ידוע הוא ולכך כתב רבינו בשם הראב"ד דהנך בעיין וכו' אע"ג דלא כתב כן הראב"ד אלא מככר בבור רבינו ס"ל דלפי שיטתו שוין אלו ג' . ומ"ש הראב"ד דבריו אככר בבור היינו משום דדבריו אלה הם השגה על הרמב"ם שלא כתב דמבטלנו ודיו אלא בככר בבור ולא פסק כאת"ל השנויין בגמ' משא"כ בככר בשמי קורה דפסק כאת"ל דצריך להורידו וע"י השגה זו שהשיג עליו שלא פסק כאת"ל אגב זה השיג ג"כ דאף בככר בבור צריך להעלותו לכתחלה קודס זמן איסורו ולא קא מיבעיא ליה בהא וה"ה בככר בפי נחש יש להשיג בזה דלכתחלה לא קא מיבעיא ליה אלא כשבדק וביטל מיירי ולאחר איסורו מצא דהשתא כיון שלא היה חמץ זה ידוע קודס זמן איסורו היה בכלל הביטול ושוב אינו עובר עליו ד"ת אפי' מצאו אחר זמן איסורו ומיבעיא ליה אם הטריחוהו חכמים להוציא אם לאו וכתב רבינו ואין דבריו נראין שאין כאן הטמנה וכו' פי' רבינו נמשך לשיטתו שכתב בסי' תל"ה דאפי' לחמץ ידוע מהני הביטול ד"ת ולכך כתב דמאי דתניא יכול יקבל פקדונות מן העכו"ם ויטמין ת"ל לא ימצא היינו דוקא כשלא בטלו אבל כיון שביטלו אין כאן הטמנה דאיסורא דאורייתא ולכך שפיר איכא למימר דהנך איבעיי אפי' מצאן קודס זמן איסורו שיש בידו לבטלו קא מיבעיא ליה מי אטרחוהו רבנן וכיון דאסיקנא בתיקו הוי כספיקא דרבנן וא"צ לבדוק אלא מבטל ודיו וכ"כ הרמב"ם על ההיא דככר בבור שמבטלנו ודיו משום דס"ל דד"ת מהני הביטול אף לחמץ ידוע וכתב עליו הראב"ד שטעה מטעם שנתבאר . ונראה שלא טעה . וכל זה שלא כדברי ב"י שהבין מ"ש רבינו בשם הראב"ד דהנך בעיין לאו לכתחלה וכו' דאי גם על הראשונות וכתב שה"ה סובר שלא נחלק הראב"ד אלא בככר בבור ולא דק דהא ודאי דבבעיות הראשונות מודה הראב"ד דאפי' לכתחלה בעי דלא שייך שם מטמין כיון שאין חמץ ידוע ברשותו דשמא אכלו העכבר אלא דוקא בהנך בעיות אחרונות ס"ל דלאו לכתחלה בעי גם ה"ה סבור כן אלא שמ"מ תמה על הראב"ד למה לא פי' גם אלו הג' לענין שעת הבדיקה כמו הראשונות ודו"ק . והנה לפי מ"ש מבואר דבדין ככר בבור שוין הרמב"ם ורבינו ואע"ג שכתבתי בסימן תל"א לדעת הרמב"ם כפי מקצת הנוסחאות שסובר כדעת הגאון דלא מהני ליה ביטול לחמץ ידוע קודס זמן איסורו אפ"ה ל"ק מחמץ בבור דס"ל דמהני ליה ביטול די"ל דחמץ בבור שאני דה"ל כחמץ שנפלה עליו מפולת ואינו דומה למטמין כמ"ש המגיד אבל רבינו הבין מדעת הרמב"ם דהוא נמי ס"ל דמהני ביטול לחמץ ידוע אולי היה גורס כגי' ספרים אחרים דהרמב"ם . ומ"ש הב"י דטענת רבינו אינה טענה דהראב"ד לא אמר דהוי מטמין ממש אלא דהוי כמטמין כלומר דכי היכי דמטמין אע"פ שביטלו אחר הטמנה עובר על מצות חכמים שצוו לבערו אף זה כן שאע"פ שביטלו עובר על מצות ביעור ע"כ תימה גדולה שהרי בהשגותיו כתב להדיא וז"ל וטעות גדולה היא זו דהיינו מטמין בבורות אלמא דדינו כמטמין בבורות ממש ועוד דא"כ מה היה השגת הראב"ד על הרמב"ם הלא לפי זה שפיר קא מיבעיא ליה כיון שביטלו וא"צ להוציא אלא כדי שלא יעבור על מצות חכמים מי אטרחוהו להביא סולם ולהעלותו אם לאו דהא לדידיה נמי דבבדק ובטל ולאחר איסורו מצא קא מיבעיא ליה נמי צריך לפרש הכי מי נימא דאטרחוהו כו' א"כ מה המונע לפרש כן בקודס זמן איסורו אלא הדבר ברור דבקודס זמן איסורו ס"ל להראב"ד דה"ל מטמין בבורות ממש ועובר עליו ד"ת אפי' ביטלו כיון דהוי חמץ ידוע וכתב עליו רבינו דאין דבריו נראין דכיון שביטלו אינו שלו ואין כאן הטמנה ונמשך לשיטתו דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי אפי' לחמץ ידוע כדפי' וכך השיג גם בעל מגדל עוז על הראב"ד כדברי רבינו ע"ש עוד האריך הב"י בפי' דברי רבינו במ"ש אם ביטל אם לא ביטל עיין עליו ואני כתבתי הנראה לע"ד בקיצור

דרכי משה

(ד) היינו כשלא ביטלו פי' ואינו יכול לבטלו שהוא לאחר ו' כדלעיל לא ביטל שפי' הכי והראב"ד סבר שהמשנה שלא יטמין בבורות מיירי אפי' קודס שש ודו"ק וכתב ב"י ז"ל ומה שטען רבינו על הראב"ד שאין כאן הטמנה כו' אינו טענה משום דהראב"ד לא קאמר דהוי מטמין ממש אלא דהוי כמטמין כלומר כי היכי דמטמין אע"פ שביטלו אחר הטמנה עובר על מצות חכמים שצוו לבערו אף זה כן אע"פ שביטל עובר על מצות ביעור ועיין בדרישה מ"ש בשם המ"מ :

רואים שהוא משמר אותו יפה וחוזר וזוכה בו וכבר הוכחתי שרבינו אינו סובר כן :

סי' תלה [א] על ההיא דככר בבור שמבטלנו כו' ומ"מ בככר על הקורה פסק דצריך להוציאו משום דמסיק לשם את"ל צריך להוציאו וכל את"ל אמת אם לא נפשוט לדעת הרמב"ם ז"ל ואע"ג דגבי בור נמי איתא את"ל הוא לא גרסו בספריו כן פי' המפרשים והטור ס"ל בשניהם לקולא ולא הביא הרמב"ם אלא משום השגת הראב"ד עליו ולכתוב שלא טעה מ"ו : [ב] ונראה שלא טעה וז"ל המ"מ ואני אומר שאין טעות בדברי רבינו ובודאי לא נתכוין ממקום שיטה רשאי לטמין בבור ולבטלו שאע"פ שאינו עובר עליו כל שביטלו קודס זמן איסורו מ"מ אסור לטמין בבור לכתחלה ודבריו בככר כנופל מאליו בבור שאז לא הטריחוהו חכמים לירד שם אלא יבטל הביטול שהוא מן התורה והרי זה ממש כחמץ שנפל עליו מפולת שמבטלו בלבו עכ"ל : ואע"ג

חידושי הגהות

תלח א ול"נ דר"ל הנך בעיין דקורה ובור אבל הנך בעיות דעכבר גם ראב"ד מודה דאפי' לכתהלה בעי דהא אין שייך שם כמטמין בבורות דהא ליכא ודאי חמץ בבית (מהרל"ח) :

ול"נ

תלט **תשעה** צבורין של מצה ואחד של המין ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן אי חמץ שקל אי מצה שקל ונכנס לבית בדוק אם נטלתו (א)ממקום קביעותו אז הוי דינא הכי אם ביטל (ג) או אפי' לא ביטל והככר אינו גדול (א) שאפשר שיאכלנו העכבר כולו אינו צריך בדיקה דהוי ספק ספיקא ספק מצה ספק חמץ ואת"ל חמץ שמא אכלו כולו ואם הוא גדול שא"א שיאכלנו כולו ולא ביטל צריך לבדוק אבל אם ביטל בכל ענין א"צ לבדוק. אם פירש הככר ממקום קביעותו ונטלו העכבר משם בכל ענין (ג) א"צ לבדוק: ב' צבורין א' של המין וא' של מצה וב' בתים א' בדוק וא' שאינו בדוק (ד) ואתו ב' עכברים א' שקל המין וא' שקל מצה ולא ידעינן הי להאי עייל והי להאי עייל בהא נמי תלינן להקל שאם ביטל או שאין הככר גדול דאיכא תרי ספיקי א"צ לבדוק: צבור אחד של המין וב' בתים בדוקים ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן להי מינייהו עייל אם ב' הבתים של אדם א' או של שנים ובאו לשאול בבת אחת או שבא האחד לשאול עליו ועל חבירו שניהם צריכין בדיקה אפי' אם ביטלו באו לשאול זה אחר זה אין שום אחד מהם צריך (ב) בדיקה אם ביטלו:

צבור

בקיצור שפי' אם ביטל היינו או בביטל כבר או שלא ביטל עדיין אלא שהוא בזמן שיכול לבטל ומבטלו אז. ופירוש אם לא ביטל היינו שלא ביטלו עדיין ואף אם הוא בזמן שיכול לבטלו הוא אינו רוצה לבטלו או הוא בזמן שאינו יכול לבטל והוא האמת:

תלט ט' צבורין של מצה ואחד של חמץ וכו' אם נטלתו ממקום קביעותו בפ"ק דפסחים היינו תשע חניות וכתבו התוספות לפי מה שפי' הקונטרס לענין בדיקה לא נהירא לר"י דהיכי מייתי ראייה מט' חניות דהוי ספיקא דאורייתא ואזלינן לחומרא והכא ספיקא דרבנן היא מיהו י"ל דאיירי כגון שלא ביטל ופי' רבינו דמ"מ אם אין הככר גדול הוה ס"ס ואזלינן לקולא אפילו לא ביטל. ויש לדקדק מ"ש מעכבר שנכנס לבית בדוק וככר בפיו שאפי' מצא פירורין צריך לחזור ולבדוק כל הבית ואין חילוק דאפי' בביטל דהוי ספק דרבנן צריך לבדוק וי"ל דשאני התם דאיכא ודאי חמץ בבית וספק אם אכלו ואין ספק מוציא מידי ודאי אפילו בבדיקה דרבנן כדמשמע בסוגי' דאין חוששין שמא גיררה חולדה אבל כאן דספק מצה ספק חמץ הוא תלינן לקולא בדרבנן וכן בב' צבורין א' חמץ וא' מצה ושני בתים א' בדוק וא' אינו בדוק כו' נמי ליכא ודאי חמץ ותלינן לקולא בתר ספיקא דרבנן וכן בנכנס בחצר שלפני הבית וכן בראה שהכניס עכבר ככר לבית ובדק קצת מהבית ומצא וכן בהניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת בכולן ליכא ודאי חמץ בבית ומטעם זה כתב בסמוך אם ב' הבתים של אדם א' וכו' שניהם צריכין בדיקה אפילו אם ביטלו ולא חילק כלל ומשמע אפילו הככר אינו גדול והיינו משום דאיכא חמץ בודאי ברשותו אלא דאיכא ספק שמא אכלו ואין ספק מוציא מידי ודאי אפי' בדרבנן אבל גבי ס"ס מצטרף ספק זה להתירו ומ"מ דוקא כשהספק הראשון הוא ספק מצה ספק חמץ כמו בט' צבורין והדומה לו אז מצטרף נמי ספק אכלו להתיר אפי' בלא ביטל אבל כשיש שם ודאי חמץ כמו בצבור א' של חמץ וב' בתים בדוקים ובאו לשאול זה אחר זה אם לא ביטלו צריכין בדיקה אפי' אין הככר גדול ולא אמרינן ספק נכנס לבית זה ספק לא נכנס ואת"ל נכנס שמא אכלו דבכה"ג דאיכא ודאי חמץ ברשות א' מהם לא מצטרף ספק אכלו באת"ל נכנס להתיר ודו"ק. ואעפ"כ אם ביטלו אפי' הככר גדול א"צ בדיקה דמהני ליה ספק נכנס בבית זה ספק לא נכנס להתיר בדרבנן כיון דאין חמץ ודאי בבית זה שנשאל עליו לבד וליכא למימר אין ספק מוציא מידי ודאי אלא ספק גרידא הוי זאת היא שיטת רבינו אבל הרמב"ם פסק בט' צבורין של חמץ וכו' צריך לבדוק שכל קבוע כמחצה על מחצה ולא חילק ובצבור א' של חמץ ושני בתים בדוקים כתב ג"כ בסתם א"צ לבדוק פעם שנייה שאין כאן קבוע ולא חילק ובנכנס לחצר שלפני הבית כתב ג"כ בסתם צריך לבדוק ולא חילק וכבר ביאר ה"ה דעתו דכיון שבדיקת חמץ תחילתה על הספק החמירו בספיקו כשהספק בבית א' כמו בט' צבורין או בחצר שנכנס לפני הבית אבל בב' בתים בכל חד תלינן שלא נכנס בו ובאחר הוא שנכנס ובדין ב' צבורין א' של חמץ וא' של מצה וב' בתים א' בדוק וא' שאינו בדוק כתב ג"כ בסתם דא"צ לבדוק אלא שמדברי ה"ה יראה דדוקא כשביטל אבל בלא ביטל דהוי ספק דאורייתא צריך לבדוק וכ"ל דה"ה בצבור א' של חמץ וב' בתים בדוקין אם לא ביטל צריך לבדוק ולדעתו אפי' באו לשאול זה אחר זה וכן משמע מטעם שנתן ה"ה למה שלא חילק הרמב"ם בבאו לשאול בבת אחת דצריך לבדוק וכתב דכיון דבביטול סגי ליה מדאורייתא אינו דומה ממש לב' שבילין דהתם אי אפשר שלא יהא א' מהם טמא ומינה דאם לא ביטל דהוי דאורייתא דינו כמו בב' שבילין וצריך לבדוק וחמיר מיניה דאפי' בבאו לשאול בזה אחר זה וכדעת רבינו כ"ל: **ובמ"ש** רבינו באו לשאול זה אחר זה אין שום א' מהן צריך בדיקה אם ביטלו דמשמע אבל בלא ביטלו דהוי כספק דאורייתא' צריך לבדוק יש להקשו' ומ"ש מב' שבילין דלכ"ע בבאו לשאול זה אחר זה שניהם טהורים אע"ג דטומאה דאורייתא וי"ל דהתם נמי כספק טומאה בר"ה הוי דספיקו טהור מדאורייתא אפי' באו בבת אחת וכך מבואר בפרש"י ותו' ע"ש:

רבה

דאורייתא יבטל ותו ליכא אלא ספיקא דרבנן דלמ"ש לעיל דכיון שחל הספק קודם הביטול חשיב ספיקא דאורייתא קשה דמ"ש משני תאי זיתים בלק בשני בתים זה לפנים מזה וכו' שכתב רבינו בסי' תמ"ב מיבעיא ולא איפשיטא וכתב בעה"ע מבטל וא"צ לבער וכו' וכ"כ א"א ז"ל והיינו דומיא דנידון דידן ממש לכן נראה לפרש כמש"ל דרבינו סבר שכל שנודע לו קודם זמן איסורו אע"פ שלא ביטל א"צ לבדוק ויבטל עכשיו והוי ספיקא דרבנן אבל כשלא נודע לו עד אחר זמן איסורו שאז אינו יכול לבטל בכי הא הוי ספיקא דאורייתא וצריך לבדוק ואם ביטל ואם לא ביטל דקאמר היינו אם נודע לו בזמן שיכול לבטל או אם נודע לו בזמן שאינו יכול לבטל ומלת לכתחלה תתיישב כדלעיל ובהכי אתי שפיר ההיא דסי' תמ"ב ואתיא שפיר מ"ש וכ"כ הרמב"ם דהיינו סברתו ממש (ג) ומ"ש וכ"ל שלא טעה היינו לומר הראב"ד משוי ליה טועה בהטמנת בורות וכ"ל שלא טעה מהטעם שכתבתי דכל כה"ג לא הוי מטמין ולפי פירוש זה צ"ל שכשכתב בבעיות הראשונות והמחוור שבכולם אם לא ביטל וכו' היינו אם נודע אחר זמן איסורו שוב אינו יכול לבטל הוי ספיקא דאורייתא' וצריך לחזור ולבדוק ואם ביטל כלומר שנודע לו בזמן שיכול לבטל דהיינו קודם זמן איסורו וביטל הוי ספיקא דרבנן וא"צ לבדוק: **ובמה** שטען רבינו על הראב"ד שאין כאן הטמנה דכיון שביטלו אינו שלו והא דאמרינן שלא יטמין בבורות היינו כשלא ביטלו איכא טענה משום דהראב"ד לא אמר דהוי מטמין ממש אלא דהוי כמטמין כלומר כי היכי דמטמין אע"פ שביטלו אחר הטמנה עובר על מצות חכמים שצוו לבערו אף זה כן שאע"פ שביטלו עובר על מצות ביעור אבל מה שיש לטעון על הראב"ד הוא דאיכא לפלוגי בין מטמין בידים לחמץ שנפל בבור וכן טען עליו ה"ה וז"ל ואני אומר שאין טעות בדברי רבינו ובודאי לא נתכוין שיהא רשאי להטמין ככר בבור ולבטלו שאע"פ שאינו עובר עליו כל שביטל קודם זמן איסורו מ"מ אסור הוא להטמין בבור לכתחלה ודבריו בככר הנופל מאליו בבור ובשעת הבדיקה שהצריכו חכמים א"צ לבדוק ולירד שם אלא צריך לבטל הביטול שהוא מן התורה והרי זה ממש כחמץ שנפלה עליו מפולת שהרי הוא כמבוער וצריך לבטלו בלבו ואע"פ שאינו רשאי ליקח החמץ ולהפיל עליו מפולת כיון שקודם בדיקה נפל עליו מאליו וכן הדין כאן עכ"ל:

תלט ט' צבורין של מצה וא' של חמץ וכו' בפ"ק דפסחים (ט) אמרינן דהיינו ט' חניות דאמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי וא"כ הוי ספיקו לחומרא וסובר רבינו דהיינו דוקא כשלא ביטל והככר הוא גדול וליכא אלא חד ספיקא במידי דאורייתא אבל בביטל דלא הוי אלא ספיקא דרבנן או הככר אינו גדול דהוי ספק ספיקא אע"פ שלא ביטל אזלינן לקולא אבל הרמב"ם כתב סתם צריך לבדוק וכתב עליו הראב"ד לא מיחוורא הא מילתא אלא לענין ביטול אבל לענין בדיקה ספיקא דרבנן היא ולקולא וכתב ה"ה שדעת רש"י והמפרשים והגאונים כדברי הרמב"ם והטעם דאע"ג דספיקא דרבנן היא כיון שבדיקת חמץ תחילתה על הספק החמירו בספיקו יותר משאר ספיקות של דבריהם וכן עיקר עכ"ל: **ואם** פירש הככר ממקום קביעותו וכו' פשוט שם וטעמא משום דכל דפריש מרובא פריש:

שני צבורין אחד של חמץ ואחד של מצה וכו' פשוט שם וטעמא משום דכיון דבדיקת חמץ מדרבנן דאילו מדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה הלכך תלינן להקל. ולכך כתב רבינו שאם ביטל דלא הוי אלא ספיקא דרבנן או שהככר אינו גדול דהוי ספק ספיקא אפילו לא ביטל אזלינן לקולא:

צבור אחד של חמץ ושני בתים בדוקים וכו' שם (י.) צבור אחד של חמץ ולפניו שני בתים בדוקים ואתא עכבר ושקל וכו' היינו שני שבילין דתנן שני שבילין אחד טמא ואחד טהור והלך באחד מהם ועשה טהרות רבי יהודה אומר אם נשאלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו טהורים בבת אחת טמאים רבי יוסי אומר בין כך ובין כך טמאים ואמר רבא ואיתימא ר' יוחנן בבת אחת דברי הכל טמאים בזה אחר זה ד"ה טהורים לא נחלקו אלא בבא לישאל עליו ועל חבירו ר' יוסי מדמי ליה לבת אחת ורבי יהודה מדמי ליה לזה אחר זה וקי"ל ר' יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי ומשמע שדין החמץ שוה לדין הטומאה וכן פירש"י וכך הם דברי רבינו אבל הרמב"ם כתב כתם א"צ לבדוק פעם שנייה ולא חילק כלל בדבר וכבר רצה ה"ה לתת טעם לדבריו והניח הדבר בצ"ע ומ"מ יש לתמוה על דברי רבינו שכתב שניהם צריכין בדיקה אפילו אם ביטלו ואמאי הא כשביטלו ה"ל ספיקא במידי דרבנן ולקולא ויש לומר א דכיון שהם של אדם אחד או כשל אדם אחד לא הוי ספק גמור אלא דומה לודאי דהא ע"כ יש חמץ ברשותו והלכך אפילו ביטל דליכא אלא איסורא דרבנן אזלינן לחומרא: **ומ"ש** רבינו בבאו לשאול זה אחר זה אין שום אחד מהם צריך בדיקה אם ביטלו טעמא משום דכשביטלו הוי כספק במידי דרבנן ולקולא אבל אם לא ביטלו אע"פ שהככר אינו גדול שאפשר שיאכלנו העכבר כולו צריכין לבדוק ולא דמי לדין ט' צבורין דהתם איכא תרי ספיקי כספק מצה ספק חמץ ואת"ל חמץ שמא אכלו כולו אבל הכא דלא הוה צבור של מצה כלל ליכא אלא חד ספיקא דהיינו שמא אכלו כולו וכיון דלא ביטל הוי ספיקא בדאורייתא ולחומרא אבל יש לתמוה על מ"ש שניהם צריכין בדיקה אפי' אם ביטלו דאע"פ שאין זה כספק גמור דהא ודאי נכנס חמץ ברשותו של זה מ"מ ה"ל לחלק בין כשהככר גדול לכשאינו גדול הוי ספק אם אכלו כולו ואם ביטלו הוי חד ספיקא בדרבנן ולקולא וכן יש לתמוה על מ"ש בבאו לשאול זה אחר זה א"צ בדיקה אם ביטלו דמשמע שאם לא ביטלו צריכין בדיקה

דרכי משה

(ב) ול"נ דדעת הטור אינו כן אלא כפשט לשונו כמ"ש לקמן סימן תמ"ב בשם בעל העיטור ומבטל והוי ספיקא דרבנן ולקולא וכ"כ א"א ז"ל לאו למימרא דס"ל להרא"ש כל דברי ב"ה אף במ"ש דמבטלו לכתחלה אלא בהא ס"ל כוותיה דאם ביטלו הוי ספיקא דרבנן ולקולא ולאפוקי מדעת אבי העזרי שס"ל אע"ג דהוי ספיקא דרבנן אזלינן לחומרא דס"ל דכל תיקו דאיסורא לחומרא אף בשל דבריהם וכ"כ הרא"ש בהדיא פ' אלו עוברין וכתבתיו לקמן סי' תל"ט וע"ז כתב הטור לקמן דדעת הרא"ש כדעת בעה"ע אבל לא נחית התם לפרש אם לא ביטל אם יכול לבטלו עדיין כי סמך אמ"ש בסי' זה כאן ומ"ש כאן בס"ס זה וכ"כ הרמב"ם לא קאי אלא לאפוקי מדברי הראב"ד דס"ל דהוה כמטמין בבורות אם מצאו קודם זמן איסורו אפי' לאחר שביטלו. וע"ז כתב דחולק עליו רבינו וכו' דלא נראין דבריו וע"ז כ' וכ"כ הרמב"ם דלא הוי כמטמין בבורות כ"מ לענין הדין חולק על דעת הרמב"ם דלהרמב"ם ס"ל מבטלו עדיין ודעתו אינו כן כנ"ל לדעת רבינו בעל הטור וכ"ה משמעות פשט דבריו:

תלט (א) אין להקשות מ"ש דלגבי בעיות דלעיל בעכבר נכנס למה אין אנו מחלקין בין הככר קטן דהוה ב' ספיקות ולא יצטרך לבטל די"ל דלעיל לא מהני אם הככר קטן דכל ב' הספיקות אינן אלא ענין א' שמא אין כאן חמץ שהכניס העכבר די"ל שאכלה שם או שחזרה ויצאה וכה"ג לא מיקרי ס"ס כמ"ש בי"ד סי' ב"ז אי"ה לכן אין להתיר אלא במקום דאיכא לספוקי שמא אין כאן חמץ כלל דהוה ספק בע"א וב"י כתב דספק זה שמא אכלו עכבר כו' ע"ש עד דשמא אכלו כולו חשיב התם ספק עכ"ל. ותמהני מה יאמר הרב אצל ב' צבורים א' של חמץ וא' של מצה דשם אינו הידוש כלל וכן בבעיא דנכנס לחצר לפני הבית לכן נ"ל מ"ש: (ב) נראה הא דקאמר דא"צ לבדוק אם ביטלו הא אם לא

פרישה

סי' תלט (א) ממקום קביעותו כו' דאמרינן דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי: רצה לחלק בעכבר אחד שנטל חמץ ולא ידעינן להי עייל מדא דהוא דומה למ"ש בסמוך שנכנסה לחצר שבפני הבית ועוד דלא מחזקינן איסורא כלל היכא דלא ראינו שנכנסה

(ב) או אפי' לא ביטל פי' והוי ספיקא דאורייתא:

(ג) א"צ לבדוק דכל דפריש מרובא קא פריש: (ד) ואתו שני עכברים כו' אבל לא ס"כ ועיין בי"ד סי' קי"א:

חדושי הגהות

תלט א ול"נ פשוט דמיירי כשהככר גדול שא"א שיאכלנו כולו וא"כ אין כאן ספק וכן מ"ש באו לשאול זאח"ז אין שום א' מהם צריך בדיקה אם ביטלו דמשמע הא אם לא ביטלו צריך בדיקה מיירי נמי כשהככר גדול דאל"כ הוי ס"ס ספק לביתיה עייל כפק לא עייל ואת"ל לביתיה עייל שמא אכלו כולו ואפי' לא ביטלו א"צ בדיקה הואיל ובאו

צבור א' של המין ואתא עכבר ושקל ונכנס לחצר שלפני הבית ואין ידוע אם נכנס לבית אם לאו אע"פ שקרוב לבית מאד תלינן להקל וא"צ לבדוק אם ביטל או שאין הככר גדול ראה שהכניס הככר לבית ונכנס אחריו ובדק כל הבית ולא מצא (ס) א"צ לבדוק יותר ואפי' אם לא ביטל א"צ לבדוק ואם בדק קצת מהבית ומצא אם ביטל תלינן להקל שזהו שהכניס וא"צ לבדוק עוד ואם לא ביטל צריך לגמור בדיקת כל הבית הניח ט' ככרות ומצא י' צריך לבדוק אחר כל הט' וכן אם הניח י' ומצא ט' צריך לבדוק אחר כל הי' שאנו אומרים מה שהניח נטלו ואלו אחרים הם ואפי' אם ביטל והא דאמרינן בהניח י' ומצא ט' שצריך לבדוק אחר כל העשרה דוקא כשקשורין ביחד אבל אם אינן קשורין ביחד [ב] א"צ לבדוק אלא אחר האחד הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת אם ביטל א"צ לבדוק ואם לא ביטל צריך לבדוק יש דיעות רבות באלו פסקי הלכות ונלאתי לכותבן וכאשר כתבתי הוא נכון :

תמ עכו"ם שהפקיד המצו אצל (א) ישראל (א) אם הוא חייב באחריותו לא שנא אם הוא בביתו או בכ"מ ברשותו חייב

בדיקה בכל גוונא ואמאי הא אם אין הככר גדול איכא ספק ספיקא ספק נכנס בבית זה או לא ואת"ל נכנס ספק שמא אכלו כולו . ושמא י"ל דאה"נ דכל כה"ג א"צ לבדוק ולא חש רבינו להאריך ולבאר זה לפי שסמך על מ"ש בתחלת הסי' . ועי"ל דספק זה שמא אכלו עכבר כולו הוי רחוק קצת דאינו מצוי שיאכלנו כולו ולא ישאיר ממנו כלום ולגבי ט' צבורין דוקא מהני ספק זה משום דאיכא בהדיה ספיקא דמצה או חמץ דחשיב טובא ועוד דדין כל קבוע כמחצה על מחצה דמי הוי חידוש והלכך ספק זה דשמא אכלו כולו דהתם חשיב אבל הכא לא חשיב ואע"ג דגבי על ובדק ולא אשכח כ' רש"י דאמרינן עכבר אכלה שאני התם דיש ידים מוכיחות שהרי בדק ולא מצא מפני כך אנו תולים לומר שעכברים אכלוה :

צבור אחד של חמץ ואתא עכבר ושקל ונכנס לחצר וכו' שם כפק על ספק לא על היינו בקעה ופלוגתא דר' אליעזר ורבנן דתנן הנכנס לבקעה וכו' ר"א מטהר וחכמים מטמאים ומשמע דהלכה כחכמים וכי היכי דהתם מטמאין ה"נ מצרכי בדיקה וכן דעת הרמב"ם אבל רש"י פירש חכמים מטמאים דה"ל ספק טומאה ברה"י וגבי בתים אפי' רבנן מודו דכיון דבדיקת חמץ דרבנן תלינן לקולא ורבינו סובר דאי אתיא למיפסק לחומרא וכדברי הרמב"ם היינו בלא ביטל והככר גדול דהוי מידי דאורייתא וליכא אלא חד ספיקא ואי אתינן למיפסק לקולא וכדברי רש"י היינו בביטל דהוי מידי דרבנן ואפי' הככר גדול דליכא אלא חד ספיקא כיון דמידי דרבנן אזלינן לקולא : **ראה** שהכניס הככר לבית וכו' שם על ובדק ולא אשכח פלוגתא דר"מ ורבנן גבי טומאה דר"מ מטמא וחכמים מטהרין ופירש"י וגבי בדיקת חמץ אפילו לר"מ אמרינן עכבר אכלה דבדיקת חמץ דרבנן וכתב רבינו דאפי' לא ביטל א"צ לבדוק משום דחכמים דקי"ל כוותייהו מטהרים בטומאה דאורייתא וא"כ ה"ה דשרו בחמץ אפילו בדאורייתא : **ואם** בדק קצת מהבית וכו' שם על בדק ואשכח פלוגתא דרבי ורשב"ג דתנן שדה שאבד בה קבר וכו' רשב"ג אומר תיבדק כל השדה כולה והלכה כרשב"ג ומש"ה כתב רבינו שאם לא ביטל דהויא ספיקא דאורייתא תיבדק כל הבית ואם ביטל דהוי ספיקא דרבנן א"צ לבדוק עוד :

הניח ט' ככרות ומצא י' וכו' שם הניח ט' ומצא י' פלוגתא דרבי ורבנן דתנן הניח מנה ומצא מאתים חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה דברי רבי וחכ"א הכל חולין ופירש"י הכל חולין שהמנה נטל ואלו הובאו אח"כ וגבי חמץ נמי לרבנן הט' שהניח אינם כאן וצריך לבדוק כל הבית שמא גיררום חולדה והעשר הנמצאות איש אחר הביאם כאן עשר ומצא ט' היינו סיפא דתנן הניח מאתים ומצא מנה מנה מונח ומנה מוטל דברי רבי וחכ"א הכל חולין ופירש"י דלרבנן צריך לחזור אחר כולן שאין כאן א' מן הראשונים וידוע דהלכה כחכמים : **ומ"ש** רבינו ואפי' אם ביטל כן נראה מדברי הרמב"ם וטעמא משום דהוי כאילו ליכא ספיק' כלל דאל"ה לא הוו מקילין חכמים לומר הכל חולין והלכך אע"פ שביטל צריך לבדוק :

ומ"ש והא דאמרינן בהניח עשר ומצא תשע וכו' דוקא כשקשורים ביחד וכו' כ"כ שם התוס' דמיירי בשכל הככרות קשורים זה בזה דומיא דפלוגתא דר' ורבנן דבפ"ק דביצה מחלוקת בכיסים קשורים אבל כשאין קשורים דברי הכל חולין ומעשר מעורבין זה בזה. פירוש דבפ"ק דביצה (י.) איתמר אפלוגתא דר' ורבנן ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר בשני כיסים מחלוקת אבל בכיס אחד דברי הכל חולין וחד אמר בכיס א' מחלוקת אבל בשני כיסין דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל ופריש רב אשי דמ"ד מחלוקת בכיס א' וכו' בכיסים מקושרים קאמר ופירש"י מאן דאמר מחלוקת בכיס א' בשני כיסים כעין כיס א' קאמר דהיינו שני כיסים מקושרים ודקאמר אבל בשני כיסים דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל בשאין מקושרים . ונראה שסוברים התוס' ורבינו דהלכה כמ"ד מחלוקת בכיס אחד ומיהו הרמב"ם בפ"ו מה' מעשר פסק כמ"ד בשני כיסים מחלוקת אבל בכיס א' ד"ה חולין ולדבריו תו ליכא לאוקומי בכיסים קשורים אלא אפי' אינם קשורים נמי וא"כ ה"נ אפי' אין הככרות קשורים יחד אם הניח י' ומצא ט' צריך לבדוק . ומה שיש לדקדק על דברי רבינו בזה אכתוב בסי' תל"ז בס"ד : **הניח** בזוית זו ומצא בזוית אחרת וכו' שם הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת פלוגתא דרשב"ג ורבנן דתנן קרדום שאבד בבית וכו' ופירש"י וגבי חמץ לרבנן חוששין שמא עכבר נטלו וכיון דחוששין לעכבר יש לחוש נמי לא זהו אלא אחר ולרשב"ג תולין באדם עצמו שהוא עשה ושכח וא"צ בדיקה ומשמע מדברי הרמב"ם דהלכה כחכמים ואפי' אם ביטל נמי צריך לבדוק וכעין שכתב גבי ט' צבורין ורבינו סובר דלא חשו חכמים לכך אלא בלא ביטל דהוי ספיקא דאורייתא אבל לא בביטל דהוי ספיקא דרבנן :

תמ עכו"ם שהפקיד חמצו אצל ישראל וכו' בפ"ק דפסחים (ה:) אמר מר יכול יטמין ויקבל פקדונות מן העכו"ם ת"ל לא ימצא והא אמרת רישא שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה לא קשיא הא דקביל עליה אחריות הא דלא קביל עליה אחריות כדאמר להו רבא לבני מחוזא בעירו חמירא דבני חילא מבתייכו כיון דאילו מיתבד או מיגנב ברשותייכו קאי ובעיתו לשלומי כדידכו דמי ואסור : **ומ"ש** ל"ש אם הוא בביתו או בכל מקום ברשותו חייב לבערו ברייתא שם דיליף בג"ש קרא דז' ימים שאור לא ימצא בבתיכם וקרא דלא יראה לך שאור בכל גבולך ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה : ומ"ש

ראה שהכניס עכבר הככר לבית ונכנס אחריו ובדק כל הבית ולא מצא א"צ לבדוק יותר ואפי' אם לא ביטל א"צ לבדוק בפ"ק דפסחים על ובדק ולא אשכח פלוגתא דר"מ ורבנן דתנן היה ר"מ אומר כל דבר שבחזקת טומאה לעולם הוא בטומאתו עד שיודע לך הטומאה היכן היא וחכ"א בודק עד שמגיע לסלע או לקרקע בתולה והתוס' הקשו תימה אפילו לר"מ דאמר לעולם הוא בטומאתו וכו' וכ"מ לטהרות שנעשו ע"ג הכא גבי בדיקה כיון שבדק ולא מצא מה יעשה אם הצריכוהו לבדוק פעם השנייה נמי לא ימצא וי"ל דמיירי כשלא ביטל וקאמר דלר"מ לא סגי בבדיקה כיון דלא אשכח והוי בספק לאו דלא ימצא וצריך לבטלו וסגי אפילו לר"מ דלא איירי אלא בספק טומאה דאורייתא אבל הכא דבדיקת חמץ דרבנן שרי עכ"ל . וכיון דקי"ל כחכמים דמטהרין אפי' בטומא' דאורייתא וטעמ' דכיון דבדק כל השדה ולא מצא תולין ואומר בא עורב ונטלה בא עכבר ונטלה א"כ ה"ה דשרי בחמץ אפי' בדאוריית' לכך כ' רבינו ע"פ דברי התו' ואפי' אם לא ביטל א"צ לבדוק פי' אפי' ישאל עליה בזמן שהוא אינו יכול לבטל וגם לא ביטל עדיין אפ"ה א"צ לבדוק עוד. אבל מ"מ לא יתיישב מ"ש א"צ לבדוק דהל"ל א"צ לבטל ומכ"ש שא"צ לבדוק עוד ואפשר דחד מינייהו נקט וה"ה דא"צ לבטל אבל ק' במ"ש תחלה א"צ לבדוק יותר וכ"כ הרמב"ם א"צ לבדוק פעם שנייה וק' דהא פשיטא דמה מועיל בדיקה שנייה כיון שלא מצא בתחלה ומיהו בביטל אפשר לומר דסד"א דאסור לדור בבית עד שימצא דכיון דאיכא חמץ בבית בודאי אלא שאינו מוצאו עתה ושמא ימצאנו בפסח ויאכלנו אבל בלא ביטל דאיכא איסור בל יראה אין חילוק בין דר בו ובין לא דר בו ואפשר משום דהוה סד"א דרגלים לדבר יש שלא בדק שפיר שהרי מיד נכנס אחריו ובדק כל הבית ולא מצא וא"א שיאכלנו העכבר בזמן מועט כזה אפ"ה א"צ לבדוק עוד יותר ותלינן לקולא דהעכבר הוליכה הככר חוץ לבית כ"ל. עוד מצאתי למהר"ש לוריא שכתב וז"ל ומיהו אפשר לומר דסד"א בלא ביטל נמי צריך שיבדוק פעמים ושלש עד שיהא מוחזק הבית בבדוק לכך קאמר א"צ לבדוק כלל : **הניח** ט' ככרות כו' שם הניח ט' ומצא י' פלוגתא דר' ורבנן דתנן הניח מנה ומצא מאתי' חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה דברי ר' וחכ"א הכל חולין הניח י' ומצא ט' היינו סיפא וכתבו התוס' בפ"ק דביצה וז"ל הכל חולין שאני אומר הוא לקח מעות של מעשר שני והני אחריני נינהו ותימה דהא לא אמרי' שאני אומר להקל אלא כשהוא מדרבנן כדאמר בפסחים דקאמר שאני תרומת תבלין דרבנן לפיכך אני תולה להקל לומר שאני אומר וכו' וי"ל דכיון שאין אדם מניח חולין אצל מעשר תלינן שפיר לקולא ואמרינן ודאי לקח אלו משם ושכח וא"כ הניח אלו שם עכ"ל ועפ"ז כתב גם רבינו בחמץ צריך לבדוק אפי' אם ביטל דכיון דלחכמים דקי"ל כוותייהו מחזקינן ליה בודאי נטול אפי' להקל בדאוריית' מכ"ש דמחזקינן ליה בודאי נטול אפילו להחמיר בדרבנן ולפיכך בהניח ט' ומצא י' אומרים דכיון שאין אדם מניח ככרו לככרות של חבירו כדי שלא יתערבו אלא מייחד להו מקום בפני עצמו בוודאי הט' שהניח נטל ואלו אחרים הם ואפי' מצא הט' קשורים כמו שהניח אלא שמצא עוד ככר א' מונח אצל הט' בין קשור עמהם בין נפרד מהם אין סילוק לעולם צריך לבדוק אחר הט' מטעם זה שאין אדם מניח ככרו לככרות של חבירו וכן בהניח י' קשורים ומצא ט' נפרדים אמרינן בודאי הי' נטלו וכתבו התו' פ"ק דפסחים ואע"ג דהשתא אין לתלות בהעכברי' תלינן בקטנים עכ"ל ודע שהרמב"ם השמיט דין זה דהניח י' ומצא ט' וצ"ע :

תמ עכו"ם שהפקיד חמצו אצל ישראל אם הוא חייב באחריותו ל"ש אם הוא בביתו או בכל מקום ברשותו חייב לבערו הכי יליף לה מקראי בפ"ק דפסחים וקצת יש לדקדק מפני מה הוצרך רבינו לכתוב פה בדין עכו"ם שהפקיד חמצו אצל ישראל דל"ש בביתו או בכל מקום ברשותו יותר ממה שכתב כך בישראל שהפקיד חמצו אצל עכו"ם או טמן אותו דחייב לבערו נמי מטעם זה דל"ש בביתו או בכל מקום ברשותו דמחד קרא ילפינן לתרווייהו בגמ' דהכי איתא התם ועדיין אני אומר בבתים עובר משום בל יראה ובל ימצא ובל יקבל פקדונות מן העכו"ם ובגבולין שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה מנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה ת"ל שאור שאור לג"ש וכו' ונראה דמשום דבעכו"ם שהפקיד חמצו אצל ישראל איכא לאפלוגי בין קיבל עליה אחריות ללא קיבל עליה אחריות לכך כ' בתחלה היכא דקיבל עליה אחריות ל"ש אם הוא בביתו או בכל מקום ברשותו חייב לבערו כי היכי דנשמע מיניה אבל בלא קיבל עליו אחריות אינו חייב לבערו אפילו אם הוא בביתו אלא שצריך לעשות לפניו מחיצה כדבסמוך אבל בישראל שהפקיד אצל עכו"ם או טמן ל"ש לן דאפי' קיבל עליו הנפקד אחריות אפ"ה מסיק רבינו בסוף סי' זה דהמפקיד עובר עליו וכן בהטמנה ליכא הטמנה דהיתרא כמו שכתב הר"ן ולכך לא הוצרך רבינו לדקדק ולבאר שם דל"ש אם הוא בביתו או בכל מקום ברשותו כנ"ל דעת רבינו אבל ברמב"ם בריש פ"ד כתוב כתיקון ע"פ הגמ' ע"ש : וכתב

דרכי משה

לא ביטלו צריך בדיקה היינו כשאין שם אלא ספק א' אבל אם אין הככר גדול א"צ מיהו אם באו לשאול בב"א בכל ענין צריך בדיקה כנ"ל דלא כב"י שכתב דאפי' אין הככר גדול צריך בדיקה ואזיל לטעמיה שכתבתי למעלה . וכבר דחיתי דבריו ומיהו נראה כדברי ב"י ולא מטעמיה אלא מאחר שהוא איסור דאורייתא ולא נוכל לומר תרי ספיקי להתיר שניהן אלא להתיר הא' מהם לא אזלינן ביה לקולא וכ"כ בהגהות שערי דורא לענין ספק דרוסה וע"ל בי"ד בסי' נ"ז בדיני ס"ס :

תמ (א) כתוב בהגהות אלפסי פ"ק דפסחים מי שיש בידו פקדון מעכו"ם וקיבל עליו אחריות אע"פ שחזר והפקידו אצל עכו"ם אחר אפ"ה עובר עליו והוי כאילו הפקיד חמצו אצל עכו"ם

פרישה

(ס) א"צ לבדוק יותר ולא אמרינן שיבדוק ג"כ עד שיהא הבית מוחזק בבדיקה מ"ו : **סי' תמ** (א) **אם** הוא חייב באחריותו ילפינן מלא ימצא שלא יקבל פקדונות או בכל מקום ברשותו כו' ילפינן בג"ש קרא דשבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וקרא דלא יראה לך חמץ בכל גבולך ליתן האמור של זה בזה ושל זה בזה וחמץ ושאור דין א' לכם מדאתחיל בשאור וסיים

חדושי הגהות

ובאו לשאול ואח"ז (מהרל"ח) : ב ונראה דה"ה בהניח ט' ומצא י' דאם אינם קשורים זה בזה א"צ לבדוק כלל דאמרינן הני ט' ראשונים נינהו ועוד אחד הניח אצלו אלא דרבינו בקט פירושו בהניח י' וה"ה בהניח ט' (מהרל"ח) : ראיתי

חייב לבערו (ב) וכתב ר"י דוקא כשחייב בגניבה ואבידה ובעל הלכות גדולות כתב דאפילו אם הוא שומר חנם עליו ואינו חייב אלא בפשיעה חייב לבער ולזה הסכים אדוני אבי ז"ל כתב הרמב"ם אפילו אם אינו חייב באחריותו אלא שהעו"ג אלם וכופהו לשלם אם יאבד חייב לבערו : אם אינו חייב באחריותו אינו חייב לבערו אפילו אם העו"ג כבוש תחת ידו ושרוי עמו בחצר וצריך לעשות לפניו מחיצה גבוה י' טפחים כדי שלא ישכח ויאכלנו (ג) הלכך עו"ג שנכנס בבית ישראל בפסח והחמץ בידו אינו זקוק להוציאו (ד) הפקידו אצלו וקבל עליו אחריות חייב לבערו ואם ייחד לו מקום שאמר לו הנה הבית לפניך (ה) הניחו במקום שתרצה אין זקוק לבערו ופירש"י בשלא קבל עליו אחריות ור"ת פירש אפי' קיבל עליו אחריות דכיון דייחד לו מקום אינו מצוי בביתו ולזה הסכים א"א ז"ל

וכתב ר"י דוקא שחייב בגנבה ואבידה הכי משמע פשט השמועה דקאמר להו רבא לבני מחוזא בעירו חמיר' דבני חילא מבחייבכו כיון דאילו מיגנב או מיתבד ברשותייכו קאי כו' גם הרמב"ם בפ"ד כתב בסתם כלשון הגמ' וכ"כ הסמ"ג ובה"ג דקדק מברייתא דקתני הפקידו אצלו זקוק לבער וסתם פקדון ש"ח הוא ומפרש דמיגנב או מיתבד נמי בפשיעה קאמר עי' באשיר"י. ודע דבתו' בפ' השוכר את האומנין כתב דלדעת רש"י דוקא כשקבל עליו אחריות דאונסין אז חייב לבער אלא שהם סתרו את זה וכתבו דקבל עליו אחריות גניבה ואבידה עובר עליו ונראה דמשם הוציאו המחברים בשם ר"י דס"ל דוקא שחייב בגניבה ואבידה כי בתו' דפסחים לא נמצא זה. אכן בתו' בפרק שבועת הדיינין בדבור שומר אבידה מבואר דלמאן דפסק כרבה דהמלוה על המשכון ש"ח והו' ר"י ס"ל דוקא בשקבל עליו אחריות אונסין הוא דחייב לבער אבל בקבל עליו אחריות גניבה ואבידה לחוד א"א לבער ולבה"ג ס"ל דאפי' לא קבל עליו אלא אחריות דגניבה ואבידה חייב לבער וזהו ממש הפך ממ"ש הרא"ש ורבינו ע"ש ומסכים ר"י ובה"ג עם מקצת נסחאות בספרי רבינו שכתוב בהן בה"ג במקום ר"י וצ"ע וגם באגור בהעתקתו לדברי רבינו בזה כתוב בה"ג במקום ר"י והרמב"ם במקום בה"ג ואולי טעות הוא וצ"ל הרמב"ן כי הרמב"ם לא כתב כן וכמ"ש ב"י ע"ש : **כתב** הרמב"ם אפילו אם אינו חייב באחריותו אלא שהעו"ג אלם כו' למד כן מהא דאמר רבא לבני מחוזא ביערו חמירא דבני חילא וכו' ומפרש שהתשלומין היו שלא מן הדין אלא באונס ואעפ"כ נקרא החמץ שלהן וצריכין לבערו וכבר השיג עליו הראב"ד וס"ל שזה האחריות מדין ומחוק המלכות היה שהי' עליהם לפרנס אנשי החיל שהיו שומרים העיר ומדברי הרא"ש נראה ג"כ שחולקים עליו ר"י ובה"ג שאחר שכתב דברי ר"י ובה"ג כתב והרמב"ם כתב שאם העו"ג אלם וכו' והיינו מאחר שר"י דקדק מלשון מיגנב או מיתבד דוקא דחייב בגנבה ואבדה גם בה"ג מפרש מיגנב או מיתבד בפשיעה א"כ בע"כ דלא ס"ל כהרמב"ם שמפרש ההוא מודאה שתשלומין הללו היה שלא מן הדין דאם כן אין ראיה מלשון מיגנב או מיתבד דכיון דהתשלומין באונס היו אפי' נאנסו נמי היו צריכין לשלם ובע"כ דמיגנב או מיתבד לאו דוקא אלא אורחא דמילתיה נקט בלישניה מיהו רבי' לא ס"ל הכי ולכך נקט בלשונו כתב הרמב"ם דמשמע דלא פליג אר"י ובה"ג אמנם במקצת ספרי רבינו לא נמצא שכתב זה בשם הרמב"ם אלא כתב סתם ואפי' אם אינו חייב : **ומ"ש** אפי' אם העו"ג כבוש תחת ידו הכי יליף לה בפ"ק דפסחים משום שנ' לך לך תרי זימני וז"ל רש"י עו"ג שכבשתו תחת ידיך דהוי ממונו כממונך או שלא כבשתו אלא ששרוי בחצירך והרמב"ם פי' עו"ג שכבשתו גר תושב שיד ישראל שולטת עליו : **הלכך** עו"ג שנכנס כו' ברייתא שם עו"ג שנכנס לחצירו של ישראל ובציקו בידו א"צ לבער הפקידו אצלו זקוק לבער ייחד לו בית אין זקוק לבער שנ' לא ימצא מאי קאמר אמר רב פפא רישא קאי וה"ק הפקידו אצלו זקוק לבער שנ' לא ימצא רב אשי אמר לעולם אסיפא קאי וה"ק ייחד לו בית אין זקוק לבער שנ' לא ימצא בבתיכם והא לאו דידיה הוא דעו"ג כי קא מעייל לביתא דנפשיה קא מעייל למימרא דשכירות קניא והתנן אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכניסין לתוכו ע"ג ואס"ד שכירות קניא כי קא מעייל לביתא דנפשיה קא מעייל ומשני שאני הכא דאפקיה רחמנא בלשון לא ימצא מי שמצוי בידך יצא זה שאין מצוי בידך וכתבו התו' ייחד לו בית פ"ה דלא קבל עליו אחריות אלא א"ל הרי הבית לפניך וק' לר"י מאי איריא יחד אפילו לא ייחד נמי והכי נמי מסיק בסמוך למימרא דשכירות קניא ופי' ר"ת דאפי' באחריות מיירי וה"ה מסיק תלא ימצא דלא חשיב מצוי כגון שייחד לו בית עכ"ל ולי נראה דדעת רש"י היא דכל שהפקידו אצלו בסתם כמאן דקביל עליה אחריות דמי ומ"ש רש"י הפקידו אצלו וקבל עליה אחריות כוונתו דמה שהפקידו אצלו בסתם הוי כמו קבל עליה אחריות בפירוש ולאפוקי שאמר להדיא שאינו מקבל עליו אחריות ולכך בייחד לו בית אעפ"י שלא אמר לו שאינו מקבל עליו אחריות ה"ל כמאן דאמר כנוס שורך ברשותך דקי"ל בב"ק דפטור והשתא שפיר מדקדק תלמודא דשכירות קניא דאל"כ ה"ל כמאן דאמר כנוס שורך ברשותי ואע"ג דלא קיבל עליה אחריות בפירוש כמאן דקיבל עליה אחריות דמי ומשני שאני הכא דאפקיה וכו' פי' מאחר שאותה הזוית מסורה לעו"ג אין מצוי בידך קרינן ביה ואע"ג דלא אמר בפירוש שאינו מקבל עליו אחריות אינו חייב לבער וכך הוא מדוקדק בלשון רש"י ובזה נתיישבו קושיות התו' וכן משמע בר"ן לדעת רש"י ונראה שזהו דעת הרי"ף והרמב"ם שהשמיטו ההיא דייחד לו בית דמשמע דכולה מילתא תליא באם קבל עליה אחריות ללא קיבל וכ"כ ה"ה אכן במ"ש לדעת רש"י דבהפקידו סתם ה"ל כמי שקיבל עליו אחריות זה אינו מבואר ברי"ף ורמב"ם אבל מ"מ לפי שיטתם שהיא כשטת רש"י משמע דהכי ס"ל כ"ל מיהו מדברי הרא"ש שכתב תחלה פי' רש"י ומה שהקשו עליו התו' ואח"כ כתב פי' ר"ת ושכן פי' הראב"ד משמע דס"ל כר"ת שהרי לא כתב שום ישוב על הקושיות שהקשו לפירש"י והו שכתב רבינו ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכן פסק בעל המאור ע"ש ובה"ג כתב ה"ה בשם בעל העיטור והרמב"ן דבלא קיבל עליו אחריות לא בעינן ייחוד מקום ולא מחיצה עשרה אלא מפניהו לכל מקום כדי שלא יכשל בו ובקבל עליו אחריות די בייחד בית ובמחיצה עשרה כו' ונראה שזהו ע"פ שיטת ר"ת . ויש לתמוה דלפי שיטת הרא"ש שהיא כשטת ר"ת א"כ לא צריכין לדחוק דבעינן מחיצה עשרה כדי שלא ישכח ויאכלנו דלהא ודאי אפי' בפחות מי' הוה סגי ואפילו בכפיית כלי לחוד נמי הוה סגי כמו גבי מוצא חמץ בי"ט אלא להיכא דקבל עליה אחריות ויחד לו בית דבעינן דלהוי רשות של עו"ג מיוחד לכך צריך לעשות מחיצה עשרה דבפחות מי' לאו רשות הוא וא"כ למה סתם רבינו דבריו דאפילו בלא קיבל עליו אחריות בעינן מחיצה י' כדי שלא ישכח ויאכלנו הפך שיטת הרא"ש ודעימיה . ונראה דדעת רבינו היא מאחר שהתו' לא נחלקו על פירש"י גבי עושה לו מחיצה עשרה וגם הרא"ש לא פי' בו כלום ירא' דאף בלא קיבל עליו אחריות בעינן מחיצה עשרה מטעם שפירש"י דלא סגי ליה בכפיית כלי כל שבעה שהכלי ניטל לצורך אבל במוצא חמץ בי"ט דחד יומא הוא ועוד דלא אפשר לעשות מחיצה בי"ט כופה עליו כלי ואע"ג

דמחיצה

ומ"ש בשם בה"ג אינו מכוון וז"ל הרא"ש שם י"א דוקא שומר שכר דחייב בגניבה ואבידה אבל ש"ח לא ודייקי מלישנא דאלו מיגנב או מיתבד וכ"כ ר"י ובה"ג כתב דאפילו ש"ח נמי ומיגניב או מיתבד נמי בפשיעה קאמר ומשום דבעי למימר ובעיתו לשלומי הוצרך לומר מיגניב או מיתבד וכ"כ ר"י דלבה"ג ה"ה ש"ח חייב ואינו מותר אלא כשאינו חייב באחריותו כלל אפילו בפשיעה כגון שהתנה וכן נראה עיקר עכ"ל גם מ"ש רבינו בשם הרמב"ם דאפילו הוא שומר חנם עליו חייב לבער אינו מכוון שהרי כ' בפ"ד עו"ג שהפקיד חמצו אצל ישראל אם קבל עליו ישראל אחריות שאם יאבד או יגנב ישל' לו דמיו ה"ז חייב לבערו הואיל וקבל עליו אחריות נעשה כשלו ואם לא קבל עליו אחריות מותר לקיימו אצלו ומותר לאכול ממנו אחר הפסח שברשות העו"ג הוא עכ"ל הרי דלקבל עליו אחריו' כתב שאם יאבד או יגנב ישלם לו דמיו משמע דוקא בשקבל עליו גניבה ואבידה אבל ש"ח לא . אחר שכתבתי זה בא לידי ספר א"ח וכתוב בו ר"י במקום בה"ג וכן כתוב בו בה"ג במקום הרמב"ם והוא הנוסחא האמיתי' :

ומ"ש ולזה הסכים א"א ז"ל הוא ממ"ש שם אברייתא דעו"ג שנכנס לחצר ישראל ובצק בידו אין זקוק לבער הפקידו אצלו זקוק לבער מכאן ראיה דשומר חנם חייב לבער דסתם פקדון שומר חנם הוא :

ומ"ש ואפילו אם אינו חייב באחריותו אלא שהעו"ג אלם וכו' הם דברי הרמב"ם בפ"ד וז"ל עו"ג אנס שהפקיד חמצו אצל ישראל אם יודע הישראל שאם אבד או נגנב מחייבו לשלמו וכופהו ואונסו לשלם אע"פ שלא קבל עליו אחריות ה"ז חייב לבערו שהרי נחשב כאלו הוא שלו מפני שמחייבו האנס באחריותו וכתב ה"ה שכתב כן שהוא מפרש דהא דאמר רבא לבני מחוזא בעירו חמירא דבני חילא כיון דאילו מיגנב בעיתו לשלומי וכו' תשלומים אלו היו שלא מן הדין אלא באונס ואעפ"כ נקרא החמץ שלהם ובהשגות כתב שאין אחריות מן האונס אחריות שיתחייב לבערו בשביל כך וכ"כ מקצת המפרשים שזה אחריות מדין ומחק המלכות היה שהיה עליהם לפרנס אנשי החיל שהיו שומרים העיר אבל בהלכות רי"ץ גיאות נראה כדברי רבינו עד כאן לשון ה"ה :

ואם אינו חייב באחריותו אינו חייב לבערו אריש הסימן קאי שכתב שאם הוא חייב באחריותו חייב לבער ונמשך בביאור דיני חיוב באחריותו ע"כ ועכשיו שסיים אמר שאם אינו חייב באחריותו אינו חייב לבערו :

ומ"ש אפילו העו"ג כבוש תחת ידו ושרוי עמו בחצר הכי יליף מקראי בפ"ק דפסחים : **וצריך** לעשות לפניו מחיצה גבוה י' טפחים שם אמר רב חמצו של עו"ג עושה לו מחיצה גבוה י' ומדברי רבינו נראה דבלא קבל עליו אחריות. מיירי וכן פירש"י וכ"נ מדברי הרמב"ם וכתב ה"ה שזה דעת קצת מפרשים אבל בעל העיטור והרמב"ן וקצת מן האחרונים מפרשים דבלא קבל עליו אחריות לא בעי מחיצה י' אלא מפנהו לכל מקום כדי שלא יכשל בו וקבל עליו אחריות די לו בייחד בית ובמחיצה י' דכיון דייחד לו בית לאו ברשותו הוא ואף ע"ג דקבל עליה אחריות עכ"ל : **הלכך** עו"ג שנכנס בבית ישראל בפסח וחמצו בידו וכו' שם ת"ר עו"ג שנכנס לחצירו של ישראל ובצקו בידו אין זקוק לבער הפקידו אצלו זקוק לבער ייחד לו בית אין זקוק לבער וכתב הר"ן עו"ג הנכנס לחצירו של ישראל ובציקו בידו אין זקוק לבער שלא הזקיקוהו להוציא את העו"ג מן הבית כדאמרינן אבל אתה רואה של אחרים הפקידו אצלו זקוק לבער דכיון שקבלו ברשותו כמאן דקביל עליה אחריות דמי כדאמרינן בב"ק (מח) כנוס שורך ברשותי חייב אבל ייחד לו בית ה"ל כמאן דאמר כנוס שורך ברשותך דפטור זהו דרך פירש"י אבל ר"ת פירש דבשקבל עליו אחריות עסקינן ואפ"ה כיון דייחד לו בית שרי דה"ל כמקבל אחריות חמצו של עו"ג בביתו של עו"ג דשרי עכ"ל ומתוך מה שכתבתי בסמוך יתבאר לך שדעת בעל העיטור והרמב"ן כר"ת וכ"כ שהוא דעת הרא"ש וכתב שכן פירש הראב"ד אבל אין נראה כן מדברי הרמב"ם ז"ל וז"ל הרשב"א בתשובה נראה בגמרא שאם ייחד לו בית אפילו בקבלת אחריות מותר אלא שהרי"ף השמיטה להחמיר בדבר וכן ראוי להחמיר עכ"ל :

מ"ש רבינו הלכך הוא מפני שקודם לכן כתב עו"ג שהפקיד חמצו אצל ישראל אם הוא חייב באחריותו חייב לבערו ואם לאו אינו חייב לבערו כתב עכשיו הלכך עו"ג שנכנס בבית ישראל וחמץ בידו אינו זקוק לבערו מאחר שאינו חייב באחריותו הפקידו אצלו וקבל עליו אחריות חייב לבערו ולפמ"ש הר"ן דהפקידו אצלו סתם כמאן דקבל אחריו' דמי כדאמרינן בב"ק וכו' צ"ל דהא דקאמר הפקידו אצלו וקבל עליו אחריות לאו למימרא שקבל עליו אחריות בהדיא אלא ה"ק הפקידו אצלו הרי הוא כמי שקבל עליו אחריות . ובייחד לו מקום פי' רבינו שאמר לו הנה הבית לפניך הניחהו במקום שתרצה וכן פירש"י ונראה שמזהר שלא נפרש דמיירי בייחד לו קרן זוית דוקא משום דא"כ הרי הוא חמצו של עו"ג ברשות עו"ג לגמרי וכל כה"ג פשיטא דאינו זקוק לבערו ומאי אתא לאשמועינן :

כתב הרשב"א בתשובה דהא דגרסי' בירושלמי פרק כל שעה לא ישכיר אדם ביתו לעו"ג ליתן בתוכו חמץ אומר אני דפליגי אהאי ברייתא דייחד לו בית דגמ' דידן דקא סבר ההוא תנא דכיון דשכירות לא קניא ה"ל כמופקד אצלו וכשקבל עליו אחריות ואת"ל דפשטא דההיא אפילו בלא קבלת אחריות משמע אכן אגמרא דידן סמכינן . וא"כ יש לי לומר הסיא בישראל יושב ומשמר בשכר היא דאע"ג דבדיעבד שכרו מותר כדאיתא בהשוכר את הפועל (סג .) דביין נסך שכרו אסור משם קנס מ"מ לכתחלה אסור ובסי' ת"ן אכתוב דברי האגור על הירושלמי הזה וכתב הרשב"א עוד שם (סי' קע"ז) עו"ג הנכנס לביתו של ישראל לאכול חמצו א"צ לעשות לו מחיצה שלא אמרו אלא במופקד אצלו שמא ישכח ויאכל כיון שמסור בידו ולא בדיל מיניה אבל כאן עו"ג משמרו ואף ישראל בודל ממנו ודומה לחמץ של הקדש דמחמת חומר ההקדש נזהר בו ובודל ממנו כ"ש זה שאינו מסור בידו כלל אבל בודאי אסור להעלותו עמו על השולחן דקרוב לבא לידי פשיעה כיון שמכירין זה את זה דכתו שאין ישראל מקפיד על א"י שלא יאכל אצלו כן א"י לא יקפיד

על

פרישה

וסיים בחמץ כי כל אוכל חמץ ונכרתה פי' ילפינן שאור מחמץ דכתיב ביה לך חמץ שדוקא בדקיבל עליו אחריות חייב לבערו ואפי' חזרו והפקיד אצל א"י אסור :

(ב) **וכתב** ר"י דוקא שחייב בגניבה ואבידה ובה"ג כתב דאפי' כו' כן היא הגירסא נכונה

(ג) **הלכך** א"י שנכנס כו' הואיל שאינו אסור אלא דוקא שקיבל עליו אחריו' :

(ד) **הפקידו** אצלו כו' לפי' הר"ן האי וקיבל עליו כו' לאו דוקא אלא כשהפקידו אצלו סתם כמו שקיבל עליו אחריות דמי וכן פירש ב"י :

(ה) **הניחו** במקום שתרצה לאפוקי כשיחד לו קרן זוית . וכטעם דכתיב לא יראה לך חמץ ואתה רואה של אחרים ב"י ופירש"י שלא קיבל עליו אחריות אבל מ"מ

אם

ז"ל: ישראל שהפקיד חמצו אצל ישראל חבירו או אצל העכו"ם וקיבל עליו הנפקד אחריות יש מן הגאונים שכתבו כיון שקיבל עליו הנפקד אחריות אין המפקיד עובר עליו והרב רבי' יונה כ' שהמפקיד עובר עליו אם אינו מבערו ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל:

תמא עכו"ם שהלוה לישראל על חמצו ומשכנו בידו ואמר לו הישראל מעכשיו יהא שלך אם לא אפרע לך לזמן שקבע לו והגיע הזמן ולא פרעו מותר דכשהגיע הזמן ולא פרעו נקנה לו למפרע וה"ל החמצו של עכו"ם אבל אם חסר אחד מאלו (א) שלא משכנו בידו או שלא אמר לו מעכשיו או שפרע בזמנו אסור אבל כשישנן כל שלשתן אע"פ שלא הגיע הזמן שקבע עד אחר הפסח מותר אבל ה"ר אפרים כתב דווקא כשהגיע הזמן שקבע לו קודם הפסח וכ"כ הרמב"ם ז"ל והראב"ד השיג עליו ואמר שאם הגיע הזמן קודם הפסח ולא פרע אפילו לא אמר לו מעכשיו מותר ולזה

רוצה עכו"ם לאכול חמץ בבית ישראל מותר ואפי' על שלחן ישראל קרוב הדבר להתיר זה מצה וזה חמץ דומיא דשני אכסנאין וי"א אפי' ליכא הפסק בינתים דאי איכא הפסק בינתים מותר לכ"ע עכ"ל. ולענין מעשה נקטינן כדברי הרשב"א (ב):

ישראל שהפקיד חמצו אצל ישראל חבירו או אצל העכו"ם וקיבל עליו הנפקד אחריות יש מן הגאונים שכתבו כיון שקיבל עליו הנפקד אחריו' אינו עובר עליו כ"כ הר"ן בפ"ק דפסחים בשם הרמב"ן לענין הפקיד אצל עכו"ם ונראה מדברי הר"ן שכך הוא דעתו והרשב"א כ"כ שם בשם קצת גאונים גם לענין הפקיד אצל ישראל לומר שאין המפקיד עובר עליו וכתבו שהביאו ראיה מדתניא במכילתא בבתיכם למה נאמר לפי שנאמר בכל גבולך שומע אני כפשוטו ת"ל בבתיכם מה ביתך ברשותך אף גבולך ברשותך יצא חמצו של ישראל ברשות עכו"ם שהוא שלו ואינו ברשותו וכתב הר"ן מיהו ה"מ מדאורייתא אבל מדרבנן צריך ביעור וכ' הרא"ש שהר"י היה אומר דלעולם ברשות המפקיד הוא וחייב לבערו מן התורה וכ"ל דדבר פשוט הוא דאע"פ שהנפקד קיבל עליו אחריות מ"מ עיקר הממון של בעלים הוא וכיון שהשאיל הנפקד ביתו לשמירת ממונו קרינא ביה ביתו והיא דמכילתא איירי בעכו"ם שהלוה לישראל על חמצו כדתנן פרק כל שעה (ל.) עכ"ל וכ"ד הרמב"ם שכתב בפ"ד שישראל שהפקיד חמצו אצל עכו"ם עובר בבל יראה ובל ימצא:

תמא עכו"ם שהלוה לישראל על חמצו ומשכנו בידו וכו' בפ' כל שעה (ל:) תנן עכו"ם שהלוה לישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה ואוקימנא (לא.) אליבא דרבא דקי"ל כוותיה כשהרהינו אצלו וא"ל קני מעכשיו אם לא אפרע לך עד יום פלוני והגיע הזמן ולא פרעו נמצא שלמפרע היה של עכו"ם אבל אי לא א"ל מעכשיו לא קני ליה עכו"ם וקם ליה ברשותיה דישראל ואסור וכן נמי אם לא הרהינו אצלו אע"ג דא"ל מעכשיו לא גרע מחמצו של עכו"ם ברשות ישראל והאחריות על הישראל עכ"ל הרא"ש וכיוצא בזה הם דברי הרי"ף וכתב הר"ן אוקימנא לה בגמ' כגון שהרהינו אצלו וא"ל קני מעכשיו וכה"ג אע"ג דההוא זימנא דקבע ליה הוי לאחר הפסח כיון דא"ל מעכשיו מההוא זימנא קרי ליה ברשותא דעכו"ם ושרי דכיון דא"ל מעכשיו ה"ל כמכור אצלו משעה ראשונה דאלת"ה אלא דוקא בהגיע זמנו קודם הפסח למה לן לאוקומי בגמרא בדאמר ליה מעכשיו וזה שלא כדברי ה"ר אפרים שכתב דדוקא בשקבע לו זמן קודם הפסח והביא ראיה מן התוספתא דתניא עכו"ם שהלוה את ישראל על חמצו וה"ל אם לא באתי קודם הפסח הרי הוא מכור לך וכו' ולאו ראיה היא דהא דתניא בתוספתא בדלא א"ל מעכשיו עסקינן ומש"ה דוקא כשא"ל אם לא באתי קודם הפסח אבל בדאמר ליה מעכשיו אפילו כשקבע לו זמן אחר הפסח מותר גם הרא"ש כתב על סברת הרמב"ם שהיא כסברת ה"ר אפרים ולא נהירא לי דהא אמרינן לעיל אליבא דאביי אא"ב למפרע הוא גובה מש"ה מותר בהנאה דברשות עכו"ם קאי אלמא אע"ג דבבית ישראל קאי אלא שאין האחריות על ישראל אמרינן כיון דלמפרע הוא גובה חזינן כאילו כבר קודם הפסח היה ברשות עכו"ם וכ"ש לרבא דא"ל קני לך מעכשיו דאישתכח

דמחיצה זו אינה נעשית אלא להיכר אפ"ה בעינן י' טפחים מידי דהוה אלחי דאפי' לרבא דאמר לחי משום היכר בעינן גובה הלחי י' טפחים כדתנן בסוף פ"ק דעירובין דבעינן היכר כמו מחיצה וכבר הארכתי בזה בסי' שס"ג בס"ד אלא אבל נעץ שתי יתדות אצל המבוי בחוץ וכו' וכן משמע מדקאמר רבא עלה ואם של הקדש א"צ מ"ט מיבדל בדילי אינשי מיניה אלמא דטעמא דמחיצה משום היכר כי היכי דליבדיל מיניה אינשי וכן נמצא בהקצת נוסחאות בגמ' בפי' חמצו של עכו"ם עושה לו מחיצה של י' טפחים משום היכר אכן באלפסי לא כתוב משום היכר ונראה לי דלד"ה היכא דקיבל עליה אחריות ולא ייחד לו מקום אלא קבלו ממנו בסתם אינו מועיל הפסק מחיצה י' טפחים לעשותו רשותו של עכו"ם דשמא העכו"ם לא חפץ שיהא מונח חמצו אלא ברשות ישראל וא"כ לא זכה העכו"ם באותו זוית וחוזר לישראל מידי דהוה אנותן מתנה לפלוני ואמר המקבל מיד איני רוצה בה דלא קנה וחוזר לנותן כדאיתא בס"פ יש נוחלין אלא ודאי דוקא היכא דייחד לו מקום והעכו"ם הניח חמצו לשם דאז קנה ליה זוית זו כדין שוכר ואז צריך נמי מחיצה י' טפחי' משום היכר לדעת רבינו או לעשותו רשות בפני עצמו לדעת העיטור והרמב"ן ז"ל:

כ' במהרי"ל משם מהר"ש עכו"ם שהפקיד חמצו אצל ישראל אם אין הישראל מקבל עליו אחריות מותר אבל באחריות אסור ואם העכו"ם אלם שהישראל צריך לשלם לו אם נאבד החמץ או נפסד גם בלא אחריות אסור להניח בביתו דמיחשב כאחריות וכילד יעשה יראה חדר לעכו"ם ויאמר לו שישימנו לשם ואם אז נאבד או נפסד הוי של עכו"ם וכה"ג מותר ע"כ משמע הלשון דהאי וכילד יעשה קאי להיכא שהעכו"ם אלם ותימה מה מועיל זה סוף כוף יכוף אותו לשלם ואפשר שפסק כשיטת ר"ת דבייחד לו מקום אפי' כשקיבל עליו אחריות בפי' שרי ותימה שפסק להקל נגד הרי"ף והרמב"ם ורש"י גם הרשב"א בתשובתו סימן קע"ז כתב דראוי להחמיר ואפשר דס"ל דאפי' לרש"י ודעימיה דוקא שאמר לו הנה הבית לפניך כו' אבל כשייחד לו קרן זוית ליכא למ"ד דאסור וכה"ג כתב הב"י בסי' זה ואינו נראה דהא למאי דמסקינן בגמ' דשכירו' לא קניא ושאני הכא דאפקיה רחמנא בלשון לא ימצא וכו' פי' ומ"מ ייחד לו בית אין זקוק לבער ואעפ"כ היכא דקיבל עליה אחריות בפי' זקוק לבער לדעת רש"י ודעימיה משום דזהו מצוי קרינן ביה א"כ היכא דייחד לו קרן זוית נמי ודאי אסור כיון דשכירות לא קניא וגם זה מצוי בידו קרינן ליה ואין להקל בלא טעם וראיה: ומה שפירש"י ייחד לו בית שא"ל הנה הבית לפניך הניחו בא' מן הזויות לא בא אלא לפרש לשון ייחד לו בית דמשמע שכל הבית ייחד לו וה"ל לומר ייחד לו מקום ע"כ פירש שאמר ליה הנה הבית לפניך כו' ורבותא קמ"ל שאפ"ה הוי ייחוד אבל לעולם ה"ה בייחד לו קרן זוית נמי דוקא בדלא קיבל עליה אחריות וק"ל. ודברי מהרי"ל דלעיל נראה ברור דמ"ש וכילד יעשה דלא קאי לא אהיכא דקבל עליה אחריות ולא להיכא שהעכו"ם אלם אלא אהיכא שלא קבל עליו אחריות קאי וקאמר כילד יעשה אם צריך שיאמר בפירוש שאינו מקבל עליו אחריות ואז יקפיד העכו"ם שחשדו שאינו רוצה להשתדל בשמירתו או אפי' בסתמא נמי שרי וע"ז קאמר יראה חדר לעכו"ם כו' דהשתא אפי' בסתמא נמי שרי אבל בלאו הכי אם מקבלו בסתם דינו כמו שקיבל עליו אחריות ואסור וכבר בארתי שכן הדין לפי שיטת רש"י ודעימיה וזהו עיקר פי' דברי מהרי"ל בשם מהר"ש והכי נהוג כשיטת רש"י ז"ל. ויש לדקדק מה מועיל הפסק מחיצה בחמצו של עכו"ם סוף סוף איכא למיחש לעכבר דתטלנו שאז צריך לחזור ולבדוק כל הבית וליכא למימר דנתנו בתיבה וכו' שאין העכברים יכולין לבא שם ואעפ"כ צריך הפסק מחיצה משום היכר או משום ייחוד רשות כדלעיל דא"כ בחמץ של הקדש נמי היה צריך ליזהר מעכברים ובגמ' משמע דלא בעינן מידי בהקדש ונראה דבחמצו של עכו"ם ובשל הקדש לא הצריכו חכמים בדיקה דכיון דאינו עובר עליהן בבל יראה כמ"ש התוס' בריש מכילתין והסמ"ג בעשה ל"ט ולכך לא איצטריך נמי לאיזדהורי שמא תטלנו עכבר אלא לשמא ישכח ויאכלנו הלכך בחמצו של עכו"ם סגי במחיצה ובשל הקדש דמיבדל בדילי לא בעינן מידי:

ישראל שהפקיד חמצו אצל ישראל חבירו כו' מחלוקת דבר זה תלוי בברייתא השנוייה במכילתא ונחלקו בפירושא ובגירסות עיין בדברי הר"ן ובדברי הרא"ש פ"ק דפסחים ובדברי הרב המגיד ריש פ"ד ובדברי הרמב"ן והר"א מזרחי פרשת בא ולא קשה לדעת הרא"ש ודעימיה מ"ש מייחד לו בית דאין זקוק לבער אפילו קיבל עליו אחריות דה"ל כמקבל עליו אחריות על חמצו של עכו"ם בביתו של עכו"ם דהא ה"כ כיון שקיבל עליו הנפקד אחריות דכוותה היא די"ל דהתם ודאי כיון שעיקר הממון של העכו"ם הוא ואינו מחויב לשלם אא"כ נאבד או נגנב לא קרינן ביה מצוי בידך אא"כ הוא ברשותו של ישראל אבל בחמצו של ישראל כיון שעיקר הממון של בעלים הוא אפילו הפקידו אצל העכו"ם וקיבל עליו אחריות חייב לבערו דקרינן ביה מצוי בידך:

תמא עכו"ם שהלוה לישראל על חמצו ומשכנו בידו כו' בפ' כל שעה תנן עכו"ם שהלוה לישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה ורמינן מתניתי' עליה דרבא דאמר בעל חוב מכאן ולהבא הוא גובה דא"כ אמאי תנן מותר בהנאה ברשותא דישראל הוה קאי ואוקימנא לה בשהרהינו אצלו פי' שנתן המשכון בבית העכו"ם. וקס"ד השתא דטעמא משום דה"ל תורת משכון וב"ח קונה משכון ומותבינן עלה מברייתא דתניא בסיפא עכו"ם שהלוה לישראל על חמצו לאחר הפסח ד"ה עובר פירוש עובר אם נהנה ממנו וטעמא משום דעכו"ם מישראל לא קני משכון ומפרקינן ברייתא דלא א"ל מעכשיו פי' ולכך ה"ל לתורת משכון ולא קני ומתניתין דא"ל מעכשיו פי' דאמר ליה קני לך מעכשיו אי לא מייתינא לך זוזי מכאן עד יום פלוני דאין כאן שיעבוד בתורת משכון אלא קנין גמור שיהא לו מעכשיו בסלע שהלוהו עליו ומשעת הרהנה קנה דמשיכה בעכו"ם קונה והרי זה כמוכר בעל מנת שיהיה לו רשות לפדותו לזמן שקבע לו ואפילו לא הגיע הזמן עד אחר הפסח וזהו המכוון במ"ש רבינו מעכשיו יהא שלך דהיינו קנין גמור אבל בשיעבוד לבד אפי' אמר מעכשיו לאו כלום הוא אלא דלא שייך ליה מעכשיו לגבי שיעבוד דחוב וה"ק הא דא"ל קני מעכשיו הא דלא א"ל קני מעכשיו וכ"כ הרמב"ן להדיא בספר המלחמות וכך הוא לשון הרי"ף והרא"ש וא"ל קני לך מעכשיו ע"ש והא דמוקמינן לה נמי בשהרהינו אצלו היינו דאי לא הרהינו ודאי אסור דכיון דאין שם משיכה אינו אלא בתורת משכון ומינה דאם הקנהו לגוי בקנין גמור או אגב קרקע אע"פ שלא הרהינו אצלו נמי מותר דכיון שאמר מעכשיו קנה ליה למפרע ואין ישראל זה אלא כמו שאר פקדון של עכו"ם שביד ישראל שאין הישראל חייב באחריות מן הסתם לדעת הרמב"ן והרא"ש ודעימיה אכן הרא"ש גופיה כתב וז"ל וכן נמי אם לא הרהינו אצלו אע"ג דא"ל מעכשיו לא גרע מחמצו של עכו"ם ברשות ישראל והאחריות על הישראל ע"כ משמע דס"ל דאע"פ דהוה קני ליה עכו"ם קנין גמור אפ"ה אסור דאינו כמו שאר כתם פקדון דהכא כיון דעיקר הממון של הישראל ה"ל באחריותו של ישראל מן הסתם וכמו שנתבאר בסוף סי' שקודם זה. וכבר כתבתי לשם דהעיקר דאפילו בכל שאר פקדון הוי באחריותו של ישראל מן הסתם וכשיטת רש"י ודעימיה. ומ"מ אם הישראל אומר בפירוש שאינו מקבל עליו אחריות מותר לדברי הכל מדינא אלא דלא נהגינן הכי וכמו שיתבאר לקמן בסי' תמ"ח בס"ד. וצריך לי עיון דבלשון התלמוד ובפסקי המחברים לא משמע אלא דאתא להשמועינן שהחמץ אינו נאסר משום חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח דכיון שהגיע הזמן ולא פדהו א"כ למפרע הוי של עכו"ם אבל מ"מ אפשר דאסור לישראל לכתחילה ללוות בכך דאע"פ דבפסח דעת הישראל הוא שלא לפדותו כל עיקר מ"מ אמרינן הואיל דבפסח היה ביד הישראל לפדותו חשבינן ליה כשלו ועובר עליו בבל יראה אם אינו מבערו דלגבי האי מילתא אמרינן שפיר הואיל וכי היכי דהחמץ עצמו אסור לאחר הפסח כל עוד שלא הגיע הזמן ה"נ עובר עליו כל עוד שלא הגיע מטעם הואיל ועיין במה שאכתוב בסמוך. אלא דא"כ קשה מאי קאמר בגמ' ותסברא אימא סיפא עכו"ם שהלוה לישראל על חמצו לאחר הפסח ד"ה עובר וכו' דילמא לעבור עליו בבל יראה אמרינן כיון דהחמץ של ישראל אע"פ שהגיע הזמן לאחר הפסח ולא פדאו הישראל עובר עליו בבל יראה בתוך הפסח:

ומ"ש אבל ה"ר אפרים כתב דוקא כשהגיע הזמן שקבע לו קודם הפסח טעמו דכשהזמן שקבע לו הוא אחר הפסח אמרינן הואיל ואי בעי לפדותו בפסח היה שלו השתא נמי אסור וכ"כ ה"ה לדעתו ומאי דבעינן מעכשיו בהגיע הזמן קודם הפסח היינו טעמא דבלא מעכשיו הוי אסמכתא ולא קני ליה עכו"ם ואינו אלא כמו פקדון ביד

דרכי משה

עכו"ם: (ב) כתוב בתשובת בר ששת סימן ת"א דעכו"ם שהניח חמץ תוך רשות ישראל בלא רשותו כופה עליו כלי דלא אתי למיבל מיניה כמי בשלו עכ"ל: וכ"כ

פרישה

רוצה של אחרים ב"י ופירש"י שלא קיבל עליו אחריות אבל מ"מ אם הפקיד סתם חייב בפשיעה ולכך מכני המקום שייחד לו כנ"ל ליישב דעת רש"י ותו' הקשו על רש"י דא"כ אפי' לא ייחד נמי:

סי' תמא (א) שלא משכנו בידו דלא גרע מחמצו של עכו"ם ברשות ישראל וקיבל הישראל אחריות עליו הפר"י וכ"כ הרמב"ם והטעם כתב המ"מ דאע"ג דאין אסמכתא

ביד עכו"ם ואסור לאחר הפסח ומטעם זה נמי אם לא הרהינו אצלו דאין שם משיכה לא קנאו עכו"ם אפי' א"ל מעכשיו ואסור לאחר הפסח והראב"ד והרא"ש ס"ל דהכא לא שייך הואיל דהא חזינן דלמפרע הוה של עכו"ם ולא של ישראל ומאי דאמר גבי חלה בפ' אלו עוברין הואיל דאי בעי מיתשיל עליה כדי"ה דמי לעבור עליו בבל יראה היינו דוקא לענין איסור בל יראה בפסח עצמו אבל לאסור החמץ לאחר הפסח לא אמרינן הואיל א"כ מטעם שכתב הר"ן דהכא דמחכרא ממונא לא אמרי' הואיל גם ס"ל דאין דין אסמכתא בעכו"ם הלכך אנ"ל מעכשיו ולא בעי נמי הרהינו אצלו כמו גבי ישראל דכיון דהגיע הזמן קודם הפסח נקנה לו החמץ לעכו"ם בכל מקום שהוא עיין בדברי ה' המגיד: **ומ"ש** וישראל שהלוה לעכו"ם על חמצו וכו' מבואר לשם בפי' רש"י במסקנא דסוגיא דהאי אסור לא לבד שהחמץ אסור בהנאה מאחר שלא פדהו העכו"ם והוי של ישראל למפרע אלא גם הישראל עובר עליו בפסח וצריך לבערו ואע"פ שלא הגיע הזמן דשמא כשיגיע הזמן לא יפרע העכו"ם ונמצא עובר עליו למפרע בבל יראה ובודאי [illegible] שהגוה לישראל דאיסורא קעביד לא חיישינן שמא יפרע כשיגיע הזמן וא"כ אינו עובר עליו בבל יראה מ"מ מטעם הואיל איכא למימר דעובר כדלעיל אלא שמדברי הר"ן מבואר דהכא לא אמרינן הואיל אפילו לעבור עליו בבל יראה משום דמחכרא ממונא: **אבל** אם לא א"ל מעכשיו אע"פ שמשכנו בידו מותר כו' מבואר בסוגי' דס"ט משום דישראל מעכו"ם נמי לא קני משכון וכרבנן דפליגי עליה דר"מ בברייתא משמע אבל ישראל שהלוה לישראל חבירו ומשכנו בידו אפילו לא א"ל מעכשיו ולא קיבל עליו אחריות אסור וחייב לבערו דישראל מישראל קונה משכון ואפי' משכנו בשעת הלואתו. ומ"מ גם הלוה עובר שהרי לא קנה המלוה קנין גמור אלא תורת משכון עליה וע"ל בסי' ת"מ:

ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וישראל שהלוה לעכו"ם על המצו אם משכנו בידו ואמר לו מעכשיו והגיע זמן אפילו אחר הפסח ולא פרעו אסור אפי' אין האהריות עליו דקני ליה למפרע אבל אם לא אמר לו מעכשיו אע"פ שמשכנו בידו מותר והוא שאין האחריות על הישראל שאם האחריות על הישראל (ג) אפילו פקדון בעלמא חייב לבערו:

תמב כל דבר שאינו חמץ גמור אלא תערובת המץ א כגון כותח הבבלי שמפררין בו פירורי לחם להחמיצו (א) ושכר המדי שנותנין בו שעורים ומים ומהמיץ וחומץ האדומי שנותנין בו שעורים כדי שיהמיץ (ב) וזיתום המצרי והוא תלתא שערי ותלתא מלהא תלתא קורטמי

תמב כל דבר שאינו חמץ גמור כו' וחומץ האדומי כו' צריך לומר שנותנין בו מים שאל"כ ה"ל מי פירות ואינו מחמיץ וכ"כ הרי"ף והרא"ש בפ' אלו עוברין ונראה בעיני דה"ה בזיתום המצרי דהא ותיקא במישחא ומילחא שרי דמי פירות הן אלא צ"ל דזיתום המצרי יש בו מים כל אלו לר' אליעזר הן בלאו ואין בהן כרת ריש פ' ואלו עוברין בפסח כותח הבבלי כו' וזומן של צבעים כו' ר"א אומר אף תכשיטי נשים הרי אלו באזהרה ואין בהן כרת ובגמ' מאן תנא דחמץ דגן גמור ע"י תערובות ונוקשה בעיניה בלאו אמר רב יהודה אמר רב ר"מ הוא דשמעינן ליה לר"מ דנוקשה בעיניה בלאו וכ"ש חמץ דגן גמור ע"י תערובות רב נחמן אמר ר"א הוא דשמעינן ליה לר"א דאמר דחמץ דגן גמור ע"י תערובת בלאו וכ"ש נוקשה בעיניה ור"נ מ"ט לא אמר כר"י אמר לך דילמא ע"כ לא קאמר ר"מ התם אלא נוקשה בעיניה אבל חמץ דגן גמור ע"י תערובות לא ורב יהודה מ"ט לא אמר כר"נ אמר לך ע"כ לא קאמר ר"א התם אלא חמץ דגן גמור ע"י תערובות אבל נוקשה בעיניה לא אמר תניא כוותי' דרב יהודה כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי יכול יהא ענוש כרת ת"ל כי כל אוכל חמץ ונכרתה על אוכל חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו מאן שמעת ליה דאמר על עירובו בלאו ר"א הוא ואילו נוקשה בעיניה לא קתני ש"מ נוקשה לר"א לית ליה וכתבו התו' ואילו נוקשה בעיניה לא קתני וא"ת וגימא מש"ה לא חשיב ליה משום דכ"ש הוא כדאמר ר"נ וי"ל דאי כ"ש הוא ה"ל למיתני לאשמועינן דלית ביה כרת עכ"ל וא"כ יש לתמוה על מ"ש רבינו דכל אלו לר"א הן בלאו היפך המסקנא דקאמר תניא כוותיה דרב יהודה דלר"א נוקשה לית ליה ומה שתירץ הב"י דהאי ת"כ הויא לפום מאי דס"ל לרב יהודה כו' זה אינו מן הסוגיא דכל ת"כ צריך שיהא מוכרח מבחוץ לפרש כך ולא לפום סברת האמורא דמביא סייעתא לדבריו וכמבואר בתוספות שהבאתי גם מה שדקדק מלשון רש"י אינו כלום דבגמרא קאמר להדיא דבכל שכן מייתי ליה ולא מהוא הדין כמ"ש הוא וא"כ בהכרח היה צריך רש"י ז"ל לבאר דר"נ ס"ל דנוקשה בעיניה חמור ומשום הכי לא קאמר כרב יהודה וכל זה ברור. וגם אין לתרץ דברי רבינו דר"ל ר' אליעזר דמתניתין דאמר אף תכשיטי נשים דלדידיה הכל הוא בלאו שהרי בדברי רבינו מפרש דדוקא חמץ גמור ע"י תערובות או נוקשה בעיניה הוא בלאו ולר"א דמתני' אפילו נוקשה ע"י תערובת הוא בלאו כדכתב הר"ן אלא ע"כ לומר דר"א שהביא רבינו הוא ר"א דברייתא וצ"ל ליישב דרבינו מפרש דהת"כ אינו אלא להוכיח היפך סברת ר"נ במאי דקאמר נוקשה בעיניה חמור ומתניתין לא אתי כר"א דבע"כ צ"ל דנוקשה בעיניה אינו חמור מדלא תני נמי נוקשה בעיניה לאשמועינן דלית ביה כרת וכדכתבו התוס' אלא צריך לומר דחמץ דגן גמור ע"י תערובת חמור ומתניתין אתיא כר"מ א"כ דשקולין הן ומתניתין נמי כר"א אבל כר"מ ודאי אתיא וכיון שכן מסתברא לומר דשקולין הן ומתניתין אתיא ככ"ע ועוד דרב נחמן הוה בתרא טפי מרב יהודה אמר רב וקים ליה דמתניתין אתיא כר"א הילכך אע"פ דאידחי ליה סברת ר"נ במאי דקאמר נוקשה בעיניה חמור ולא אתי כר"מ אלא מתני' איירי כר"א מ"מ קבלתו לא נדחה ואיכא למימר דאתי נמי כר"א דשקולין הן ומש"ה לא קתני נמי נוקשה בעיניה בברייתא דכיון דשקולים הן שוין בדין

דאישתכח דלמפרע הוי קנוי קנין גמור לעכו"ם וכ"כ הראב"ד ז"ל דאם הגיע זמנו קודם הפסח אפי' לא אמר מעכשיו קנאו שאין דין אסמכתא לעכו"ם וכ"כ בעל העיטור וברייתא דקתני קודם הפסח שאמר לו קאי אבל זמן הפרעון היה אחר הפסח ואחר הפסח דמתני' היינו זמן הפרעון עכ"ל. וה"ה כתב דעת הראב"ד שיש אסמכת' במשכון כמ"ש בפי"א מהלכות מכירה אלא שבעכו"ם קונה ואין בו דין אסמכתא ודעת רבינו בפ"ה שאין דין אסמכת' במשכון אבל עכו"ם מישראל אינו קונה וכן הוא בגמ' דלכ"ע קלישא קניית עכו"ם מישראל ודעת רוב האחרונים כדברי הראב"ד בחלק הראשון דכל שא"ל מעכשיו אפילו הגיע זמן אחר הפסח מותר וכ"כ מדברי ההלכות שהכל תלוי במעכשיו וכ"כ מדברי הרי"ץ בן גיאות וזה עיקר וכ"כ בעל העיטור עכ"ל: **וישראל** שהלוה לעכו"ם על חמצו וכו' סיפא דמתניתין ישראל שהלוה לעכו"ם על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה וכתב הרא"ש ומיירי נמי שהרהינו [illegible] ואמר ליה מעכשיו דאל"ה לא קני ליה ישראל דקיימא לן כת"ק דר"מ דישראל מעכו"ם לא קני משכון הלכך אפילו הרהינו אצלו אי לא א"ל מעכשיו שרי ומיירי שאין אחריות המשכון שבידו עליו דאי האחריות עליו אפי' לא היה המשכון שלו עובר עכ"ל וכך הם דברי רבינו והרמב"ם לא הזכיר דין זה דישראל שהלוה לעכו"ם על חמצו וכתב ה"ה שהטעם לפי שנראה שהוא פוסק כסתם מתני' דישראל מעכו"ם קונה משכון וכר"מ דאמר הכין בגמרא וכדין ישראל מישראל הלכך חייב באחריותו וכבר נתבאר שחמצו של עכו"ם ברשות ישראל וחייב ישראל באחריות שחייב לבערו עכ"ל:

תמא כל דבר שאינו חמץ גמור אלא תערובת חמץ כגון כותח הבבלי וכו' כל אלו לר' אליעזר הן בלאו וכו' בפרק אלו עוברין (מב.) על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלא כלום ואע"פ שלא נזכר חמץ נוקשה בדברי ר"א סובר רבינו דכי היכי דמחייב על תערובת חמץ ה"נ מחייב על החמץ נוקשה ויש לתמוה עליו דהא ר"נ הוא דאמר הכי בגמ' (מג.) דמוקי מתניתין דאלו עוברין בפסח כותח הבבלי וכו' וזומן של צבעים וכו' כר' אליעזר דשמעינן ליה דאמר חמץ דגן גמור ע"י תערובת בלאו וה"ה נוקשה בעיניה ורב יהודה אוקי מתניתין כר"מ ואמרינן בגמ' רב יהודה מ"ט לא אמר כר"נ אמר לך ע"כ לא קאמר ר"א התם אלא חמץ דגן גמור ע"י תערובת אבל נוקשה בעיניה לא אמר תניא כוותיה דרב יהודה כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי וכו' וחומץ האדומי וזיתום המצרי יכול יהא ענוש כרת ת"ל כי כל אוכל חמץ ונכרתה על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו מאן שמעת ליה דאמר על עירובו בלאו רבי אליעזר ואילו נוקשה בעיניה לא קאמר ש"מ נוקשה בעיניה לר"א לית ליה ופירש"י רב נחמן ס"ל נוקשה בעיניה חמור מחמץ גמור ע"י תערובת. תניא כוותיה דרב יהודה דאמר חמץ גמור בתערובת חמור עכ"ל ומאחר דתניא כוותיה דרב יהודה דאמר דר"א לית ליה חמץ נוקשה ב למה כתב רבינו דאית ליה ושמא יש לדחוק ולומר שסובר רבינו דהא דקאמר תניא כוותיה דר"י ומסיק ש"מ נוקשה לר"א לית ליה האי סייעתא הויא לפום מאי דס"ל לר"י דחמץ ע"י תערובת חמור מנוקשה בעיניה אבל לר"נ דאמר דנוקשה בעיניה חמור מחמץ גמור ע"י תערובת אמר לך דלרבותא קתני חמץ גמור ע"י תערובת וכ"ש לחמץ נוקשה ויש קצת הוכחה לזה מדפירש"י ר"נ ס"ל נוקשה בעיניה חמור מחמץ גמור ע"י תערובת ואיכא למידק ל"ל לפרושי הכי דמשמע דבק"ו מייתי ליה והא אמרינן בגמרא דבהוא הדין מייתי ליה ונראה שהכריחו לפרש כן משום דקשיא ליה מאי מייתי סייעתא לרב יהודה מהאי ברייתא מדלא קתני נוקשה בעיניה וקתני חמץ ע"י תערובת הא בברייתא דמייתי מינה ר"נ קתני נמי חמץ ע"י תערובת ולא קתני נוקשה ומאי אולמא דהאי ברייתא מההיא אדרבה ההיא עדיפא דקתני בהדיא דברי ר' אליעזר והאי ברייתא לא ידעינן מאן קתני לה אלא מדיוקא הוא ע"כ. מההיא ליכא סייעתא לרב יהודה דאיכא למימר דקתני תערובת חמץ גמור וה"ה לנוקשה בעינא אבל בהאי ברייתא דנקיט לפרושי פרטי תערובת חמץ גמור וקתני שכר המדי וחומץ האדומי וכו' אם איתא דנוקשה בעיניה הוי דיניה כי הנך ה"ל למתנייה בהדייהו ומדלא תנייה אלמא נוקשה לית ליה וכדרב יהודה ומש"ה איצטריך לפרושי דלרב נחמן נוקשה בעיניה חמור מתערובת חמץ גמור דהשתא אע"ג דנקיט למימני פרטי דתערובת חמץ לא תיקשי אם איתא דנוקשה בעיניה אית ליה אמאי לא תנייה בהדייהו דאיכא למימר משום דאתיא מק"ו לא איצטריך למיתנייה כלל והשתא כיון דלסברת רב נחמן ליכא סייעתא לרב יהודה מהאי ברייתא לא מכרעא מילתא דתיקום הלכתא כוותיה משום דקאמר תלמודא תניא כוותיה ומסתבר לרבינו דברי רב נחמן דנוקשה בעיניה חמור מחמץ גמור (מתערובת חמץ) ע"י תערובת ומפני כך כתב דבריו כמותו: **ומ"ש** רבינו ושכר המדי שנותנים בו שעורים ומים ומחמיץ כן צריך לומר בחומץ האדומי שנותנים בו מים שאל"כ אינו

פרישה

אסמכתא במשכון בישראל מישראל או ישראל מעכו"ם אבל עכו"ם מישראל לא קנה דקלישא קניית עכו"ם מישראל הילכך לא קני אם לא אמר מעכשיו וגם אם אמר מעכשיו לא קני אלא בעת הגיע הזמן אבל לא קני למפרע ודו"ק:

(ג) **אפילו פקדון בעלמא** חייב לבערו וכ"מ בנידון זה שאם לא ביערו ממילא אסור לאכול כדין חמץ שעבר עליו בפסח וק"ל:

סי' תמב (א) ושכר המדי דסתם שכר עיקרו מן התמרים או מתאנים אלא שבמדי מערבין עמהם מי שעורים קצת רש"י וכתבו הרי"ף והרא"ש דגם בחומץ האדומי דוקא שנותנין לתוכו מים דאל"כ אינו מחמיץ דהוי מי פירות:

(ב) **וזיתום** המצרי כך שמו ואין בהם כרת למדו בברייתא מדכתיב כל מחמצת לא תאכלו כי כל אוכל חמץ ונכרתה האוכל חמ[illegible] ועל עירובו בלאו מיתורא דכל

חדושי הגהות

תמב ראיתי בסימן זה ענינים שונים אשר האריך בהם הגאון מוהרל"ח ז"ל בדבריו אף כי קצת מהם מבוארים בב"י **לא** סמכתי על קוצר דעתי והעתקתי ענינים ההם ככתבו וכלשונו כי אולי המעיין ישקול בפלס משקלו לאמר ראה זה חדש הוא . א בפרק אלו עוברין (מג.) פליגי ר"א והכמים בתערובת חמץ כגון אל ר"א הן בלאו ולרבנן ליכא איסורא דאורייתא כלל וטעם פלוגתייהו בהא דכתב כל מחמצת לא תאכלו דר"א דרש כל לרבות תערובת המץ ורבנן לא דרשו כל ומבואר שם דאי איכא כזית בכא"פ אפי' רבנן מודו דהוי כאילו הוי בעין ואסור מן התורה וצ"ל נמי דליכא ס' נגד החמץ לבטל טעם החמץ לגמרי דאי איכא ס' וליכא טעם המץ כבר בטל קודם הפסח ושרי אפילו באכילה אפי' בתוך הפסח ולפי דברי התו' דס"ל דטעם בעיקר דאורייתא א"כ היכא דליכא ס' אפי' בשאר איסורים אסור מן התורה מפרשים דפלוגתייהו דוקא בתערובת דליכא אלא קיוהא בעלמא כגון הני דחשיב דליכא טעם חמץ ניכר בתוך התערובות ולכן בשאר איסורי תערובות דליכא אלא קיוהא שרי והכא דכתיב כל יתירה לר"א אתי לרבות אפי' ליכא אלא קיוהא אסור ורבנן דלא דרשי כל הוי חמץ כשאר איסורים דכל שאינו אלא לקיוהא אינו אסור מן התורה (מהרל"ח) : ב נ"ל כיון דליכא נפקותא בינייהו לענין דינא דב ן לר"נ בין לרב יהודה סתמא דמתני' דאלו עוברין אסרה תערובת חמץ והמץ נוקשה אלא לר"נ הוא ר"א ולר"י הוא ר"מ וע"כ מאן דפסיק דלא כחכמים הוא פוסק כסתם מתני' דאסרה נוקשה ותערובת חמץ דמש"ה פוסק דלא כחכמים משום דסתם מתניתין דלא כוותיהו וא"כ ל"ש הוי מתניתין כר"מ ל"ש דהוי מתניתין כר"א פוסק כסתם מתניתין לכן לא דק רבינו במילתא וכתב כאוקימתא דר"נ דמתני' ר"א היא משום דר"א והחכמים פליגי בברייתא ור"ל דמאן דפוסק דלא כחכמים ס"ל כסתם מתני' ולכן קאמר דר"א אוסר בשניהם בנוקשה

קורטמי או חמץ בלא תערובת אלא שאינו חמץ גמור והוא שחכמים קורין לו חמץ נוקשה כגון זומא של צבעים ועמילן של טבחים והוא פת של תבואה שלא הביא שליש ונותנין אותו ע"פ הקדירה לשאוב הזוהמא וקולן של סופרים ועושין אותו מקמח והסופרים מדבקין בו ניירוריהן (ג) כל אלו לר"א הן בלאו ואין בהן כרת ולדבריו אסור להשהותן בפסח [א] (ד) (ה) אע"ג דקי"ל כר"ש דלא קנים בחמץ ע"י תערובת ה"מ שנתערב אחר הפסח אבל היכא שאיסורו בעין כמו שהיה מעיקרא חמיר טפי (ו) ולרבנן אפי' לאו אין בהן אלא איסורא בעלמא

אינו מחמיץ וכ"כ הרי"ף והרא"ש הא דתנן שכר המדי וחומץ האדומי בדאית ביה מיא עסקינן אבל לית ביה מיא לא דקיימא לן מי פירות אין מחמיצין :

ומ"ש אע"ג דקי"ל כר"ש דלא קנים בחמץ ע"י תערובת כלומר לא תימא כיון דחזינן ליה דמיקל בחמץ שעבר עליו הפסח ואחר כך נתערב א"כ ג"כ יקל בתערובות שנתערב קודם הפסח לענין שיהא מותר להשהותו דליתא דע"כ לא מיקל ר' שמעון בתערובת חמץ אלא כשנתערב אחר הפסח דכיון שנשתנ' מכמות שהיה בעת האיסור לא קנסינן ליה אבל כשנתערב קודם הפסח למאן דאסר להשהותו בפסח כשעבר הפסח עדיין הוא אסור דכיון שלא נשתנה מכמות שהיה שעת איסורו קנסינן ליה וא"כ ליכא למילף שריותא להשהות תערובת חמץ בפסח מדלא קניס בחמץ שעבר עליו הפסח ונתערב ומ"כ על לשון זה של רבינו יש ספרים שכתב בהם ה"מ כשנתערב קודם הפסח והתלמידים הגיהו ומחקו קודם וכתבו אחר הפסח ולכאורה יראה שהוא הכרח להגיה כן לפי שאם כשנתערב קודם הפסח לא קניס כ"ש אם נתערב אח"כ ועוד שאם נתערב קודם ואין בו ס' היה חייב לבערו וכיון שעבר ולא ביערו ראוי לקנסו אחר הפסח וכ"כ המגיד משנה ספ"ד ואם זאת היתה כוונת בעל הספר הל"ל ה"מ כשנתערב אחר הפסח אבל אם נתערב קודם הפסח לא וכיון שלא אמר כן אלא כתב סיום דבריו ואמר אבל היכא שאיסורו בעין כמו שהיה חמיר טפי זה יורה כי כוונתו אחרת והוא שיש ב' מיני תערובות הא' שנתערב מעצמו בלי כוונת מכוון הב' שנתערב בכוונה כמו בכותח שכוונת העושה לערב בו חמץ לקיוהא וכי לא קניס ר"ש בתערובת ה"מ כשנתערב מעצמו ואפי' אם נתערב קודם הפסח אבל כשנתערב בכוונה קודם הפסח ואיסורו בעין בתוך הפסח כמו שהיה מעיקרא חמיר טפי ולפי זה א"צ למחוק הספרים שכתוב בהם קודם הפסח כי המשך לשונו האמיתית הוא ה"מ כשנתערב מעצמו שלא בכוונה אבל היכא שאיסורו בעין וכו' ואמר קודם הפסח להגיד האמת שכן הוא שאפילו בתערובות קודם הפסח לא קניס היכא שנתערב בלי דעת עכ"ל :

ומ"ש רבינו דלר"א שכן בלאו אסור להשהותן ולרבנן דלית בהו לאו אלא איסורא בעלמא מותר להשהותן תימא דמשמע דלרבנן נמי תערובת חמץ

ומ"ש ולדבריו אסור להשהותן אע"ג דקי"ל כר"ש כו' ה"מ שנתערב אחר הפסח אבל היכא שאיסורו הוא בעין כמו שהי' מעיקר' חמיר טפי פי' ב"י דה"ק דוקא בנתערב אחר הפסח אבל בקודם פסח חמיר טפי ותימה דהא בפי' רש"י ובאשיר"י פרק כל שעה מבואר דלא קניס ר"ש בתערובות אפילו שהייה בעיניה ונתערב אחר הפסח משמע דבנתערב קודם קיל טפי וכ"כ רבינו לקמן סוף סי' תמ"ז וג"כ צריך עיון מאי מקשה ממאי דקי"ל כר"ש לדברי ר"א דילמא לא קי"ל כר"א ורבינו גופיה מסיק דהלכה כחכמים דפליגי אר' אליעזר ולדבריהם מותר להשהות וכדפסקו הרי"ף והרא"ש ודוחק לומר דלדעת הרמב"ם ודעימיה שמביא בסמוך דפסקו כר"א מקשה אע"ג דקי"ל כר"ש דלדידהו קשה דהא עדיין לא הזכיר דברי הרמב"ם ע"כ נראה דרבינו שכתב כל אלו לר"א הן בלאו ואין בהן כרת פי' דבאכילתן יש בהן לאו ואין בהן כרת דאילו לענין בל יראה לא צריכא למימר דליכא בהן כרת וכמ"ש ר"ת ריש אלו עוברין והסכים עמו הרא"ש מכח קושיא זו דאלו מתבערין מן השלחן קאמר דאסור באכילה אבל לאו דבל יראה ליכא בתערובות ולא בנוקשה ומפרש רבינו דלדברי ר"א אע"פ דאין שם לאו דבל יראה מ"מ איסורא דרבנן איכא ואע"פ שהרא"ש בריש אלו עוברין כתב בזה שני סברות לפי פי' ר"ת דלחד טעמא דהחמירו לבער החמץ מן הבית משום דלא בדילי אינשי מיניה ויבואו לאכלו אף בתערובת ונוקשה אסור להשהותן אבל לאידך טעמא דמשום דהחמירה תורה לעבור עליו בבל יראה הכא דליכא בל יראה מותר להשהותו מ"מ רבינו תופס עיקר כהך טעמא דמחמיר וז"ש ולדבריו אסור להשהותו כלומר דאע"פ דר"א דהוא תנא דמתניתין לפי דעת רבינו לא פסק שיש לאו בתערובת חמץ אלא באכילה אבל לא לעבור עליו בבל יראה וכדעת ר"ת ולא כדעת רש"י והרמב"ם אפ"ה מודה דאסור להשהותו בביתו מדרבנן משום דלא בדילי כו' וכמו שהראה רבינו דעתו בסימן תל"א שכתב וחשו שמא יבא לאכלו אם ישאר בבית הנה שלא הזכיר כי אם הך טעמא שמחמיר. וא"כ השתא שפיר מקשה רבינו לדברי עצמו דמאחר דאנן קי"ל כר"ש דמיקל ולא קניס בתערובות אף לענין אכילה וה"ט דלא קנסינן ליה אלא משום דעבר עלה בבל יראה כדאיתא בפ' כל שעה ובתערובות דליכא איסור בל יראה לא קנסינן ליה אפילו שהייה בעיניה ונתערב אחר הפסח ושרי באכילה. וא"כ מיניה נלמד לפרש לענין שהייה להקל כאידך טעמא דלא אסרו להשהות אלא היכא דעבר עלה בבל יראה אם לא ביטלו וממילא בתערובת ונוקשה דליכא בל יראה שרי להשהות ועל זה לומר ה"מ כו' והשתא אתי שפיר דלהרמב"ם ל"ק כל עיקר ממאי דקי"ל כר"ש שהרי הרמב"ם ס"ל דאיכא לאו דבל יראה בתערובות וא"כ בדין הוא שאסור להשהות אפילו אם ביטלו אף לאידך טעמא דמיקל: **ומ"ש** ה"מ שנתערב אחר הפסח כו' נראה כדברי המפרש שהביא ב"י דה"ק דדוקא בנתערב שלא בכוונה ואמר אחר הפסח לרבותא כלומר דבשלא בכוונה אף דשהייה בעינא ונתערב אחר הפסח מיקל ר"ש ומכ"ש בנתערב קודם הפסח שלא בכוונה אבל היכא שאיסורו בעין לפנינו היום כמו שהיה מעיקרא דהיינו שלא נתערב ממילא חמיר טפי דבתערובות כהאי לא מיירי ר"ש וכ"כ הרא"ש להדיא ריש פ' כל שעה גבי אלמורי"א וז"ל דלא שרי ר"ש אלא כגון דעריב שלא בכוונה אבל לערובי ולשהויי לא והיון שכן לענין איסור שהייה נמי מסתבר לפרש להחמיר דבכותח הבבלי כו' שנתערב שם החמץ בכוונה דאסור להשהותו לר"א אע"פ שאין שם לאו דבל יראה אלא שעדיין לא נתיישב אצלי הלשון שאמר אבל היכא שאיסורו בעין כו' ודוחק לומר דה"ק ה"מ שנתערב עד שנתבטל כגון דאיכא ס' דאז אפילו נתערב אחר הפסח שרי אבל היכא שאיסורו בעין כמו שהיה מעיקרא דהיינו שלא נתבטל וליכא ס' וא"כ הוי כמו שהיה מעיקרא וכמו שפסק לקמן סוף סימן תמ"ז דלא כשאר גאונים דא"כ ה"ל לומר בפירוש ה"מ שנתערב בס' ועוד דהכא אע"פ שאינו ס' אין לאסור מאחר דאינו אלא לקיוהא כדלקמן גם יש שאר דקדוקים בלשון בעל העיטור ורב נטרונאי ולכן יראה לע"ד דה"פ ה"מ שנתערב אחר הפסח פי' דוקא כעין תערובת לח בלח שאין החמץ נשאר בעין בצורתו אחר שנתערב בההיא מיקל ר"ש אף שנתערב אחר הפסח אבל היכא שאיסורו בעין אף לאחר שנתערב כמו שהיה מעיקרא כהנך דמתניתין דהפירורין והשעורין הן נשארין בעין בתערובתן ונאכל אותו חמץ מעורב עם דברים אחרים אלא שאינו ניכר חמיר טפי דלא איירי ר"ש בתערובות כהאי ומש"ה נמי לענין איסור שהייה יש להחמיר ולפרש דלר"א איכא איסור בשהייה כאידך טעמא דמחמיר וכך מצאתי להדיא במרדכי הארוך בדברי ראבי"ה אחיטין שירד עליה דלף ומחמת שנתייבשו החטין אין המבוקעים ניכרים וכתב וז"ל ואפילו לאחר הפסח אסורים דהא דלא קניס ר"ש ע"י תערובות היינו כשאינו ניכר כגון קדרות בפסח אבל הכא אע"ג דאינ' ניכר הוי כמונח בכד ואסור להשהות כו' עכ"ל ובסגנון זה הם דברי רבינו כאן כדפרי' ואח"כ כתב ופסק הרמב"ם כר"א וכו' ואע"ג שרבינו ס"ל כר"ת והרא"ש דלר"א אין לאו לענין בל יראה וכדפי' אין מזה סתירה למה שהביא דברי הרמב"ם דפסק כר"א דאיכא בל יראה בתערובת דהרמב"ם סובר כפי' רש"י דפי' אלו עוברין עליהם בבל יראה וזה אין צריך לפנים ולפי דכתב הרמב"ם כגון שכר המדי והמוריים וכל דבר כיוצא באלו משמע דס"ל דכל תערובת בעולם אפי' לח בלח כמוריים דלא הוי תערובתו בעין כהנך דמתני' מדלא תני ליה נמי במתני' ואפ"ה חייב לבערו על כן כתב רבינו בלשונו ובעל העיטור כתב דוקא הנך שהן בעין וכו' דאע"פ דבעל העיטור הסכים לפסוק כר"א ודאיכא לאו לענין בל יראה בתערובות מ"מ הוא חולק אדברי הרמב"ם במה שסובר דאיכא לאו אף בתערובות שאינו בעין וז"ש דוקא הנך שהן בעין ואמתניתי' קאי כלומר דוקא הנך דקא חשיב במתני' שאף לאחר שנתערב שם החמץ הוא בעין שלא נימוח לגמרי שיפסיד צורתו הוא דאיכא לאו דבל יראה ומשמע אבל בכל שאר תערובות אינו בבל יראה דלא כהרמב"ם ועל זה אמר וכן יראה דעת רב נטרונאי כו' דמשמע ליה לרבינו מלשונו שאמר אם יודע שנסחט מן החטין חמץ וכו' דהיינו לומר שגוף החטה נשאר שם בעין ומש"ה אסור לקיימו דעבר עליה בבל יראה ואם אין יודע א"צ לבערו והיינו כסברת בעל העיטור ומפני שלא כתב כן בפירוש אמר שיראה כן מדעתו:

ומ"ש ולרבנן אפילו לאו אין בהן כו' פי' דאפילו באכילתן אין לאו אלא איסורא דרבנן וא"כ ממילא לדבריהן מותר להשהותן אפילו להך טעמא דמחמיר משום דלא בדילי וכו' דלא גזרינן שמא יבא לאכלו ממנו אלא דוקא בחמץ שאסור באכילה ד"ת אבל בתערובות ליכא למיגזר בשהייה מאחר שאף האכילה גופה אינו אלא

פרישה

דכל מחמצת וגו' וסבר רבינו כפי' ר"ת שפי' מתניתין דאלו עוברין כו' מתבערין מעל השלחן שלא לאוכלם ואין בשהייתו אלא איסור מאחר שבאכילה אינו אלא לאו אבל הרמב"ם נמשך אחר פירש"י שפי' אלו עוברין כו' בבל יראה וסובר דאיסור אכילה ואיסור שהייה שוין ולכך כתב רבינו בשם הרמב"ם שסבר כר"א שעובר בבל יראה והיינו אפי' כו' לא יכול לאכול כזית חמץ בכדי שהיית אכילת פרס רק שלא כדרך אכילה כדכתבתי לעיל ודייק רבינו מהרמב"ם שסבר הכי מדכתב על מוריים כו' שעובר בבל יראה ולא מילק בין יש כזית בכדי אכילת פרס לאין בו למדנו שהוא סובר כר"א דכל היכא דהוא דומיא דכותח הבבלי דאם אכלה בהלעטה יש בה כזית בכא"פ אם השהה אותה בבל יראה וע"כ צ"ל כן שהרי כתב רבינו למטה. ומיירי שאין בו כזית בכא"פ וגם א"ל דמחייב אפילו אין כזית בכא"פ כלל אליבא דר"א דהא כתב הרמב"ם בהדיא בפ"א על כותח הבבלי שלוקה בד"א כשאכל כזית בכא"פ כו' ע"ש אלא ע"כ צ"ל כדמילקתי ודו"ק : (ג) **כל** אלו כשאין בהן כזית חמץ בכא"פ כשאכלן ע' ב"י :

(ד) **אע"ג** דקי"ל כר"ש דלא קניס עיין מ"ש בזה ב"י. והיותר נראה שרבינו לשיטתו אזיל שכתב לקמן בסי' תמ"ו ז"ל כללא דמילתא כל דבר שאין עוברין על תערובתו יכול לערבו לכתחלה ולהשהותו ודבר שעוברין עליו אפילו נתערב ממילא קודם פסח צריך לבערו והנה שפיר מדקדק מדס"ל לר"ש בתערובות חמץ שמותר לאכלו אחר הפסח ס"ל נמי דמותר להשהותו לאוכלו אחר הפסח דאילו היה אסור להשהות בפסח הוי אסור גם כן לאוכלו לאחר הפסח כמ"ש רבינו ואע"ג שרבינו שם קאמר כל שעוברין עליו בפסח דמשמע דמיירי דוקא בעובר עליו בלאו קמ"ל כאן דה"ה באיסור לשהותו מדאורייתא שוה לעובר עליו בלאו גם י"ל הא דקאמר שם כל שעוברין עליו ר"ל כל שעוברין על אכילתו ולשון המשנה אלו עוברין למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אלא דא"כ לא יתורץ הקושיא שאכתי' אמר זה בשם מ"ו לפריך בהא דקאמר אע"ג דקי"ל כר"ש כו' דר"ל מנ"ל לומר דלר"א אסור להשהותו ולפי מ"ש באחרונה יקשה אהא דקאמר ר' אליעזר שעוברין בלאו אאכילה ודו"ק :

(ה) **ואע"ג** דקי"ל כר"ש כו' וא"ת מאי מקשה אר"א הא לקמן פסק כחכמים ולא קי"ל כר"א וי"ל שק"ל לרבינו מנ"ל דלר"א אסור להשהותו דילמא מיקל בתערובתם כמו שמיקל ר"ש וק"ל מ"ו :

(ו) **ולרבנן** אפילו לאו אין בהן אלא איסורא בעלמא ולדבריו מותר להשהותן עיין בב"י [illegible] הא. דכתב רבינו אלא איסורא בעלמא דר"ל איסור דאורייתא מדקאמר

דרישה

סי' תמב [א] **ואע"ג** דקי"ל כרבי שמעון דלא קניס בחמץ ע"י תערובות כו' י"מ אדברי רבינו ממ"ש כאן למ"מ בס"ס תמ"ז שכתב שם לדברי ר"ש הכ"ל וז"ל ולאחר הפסח בין במינו בין שלא במינו בטל בס' כו' עד כללא דמילתא כל דבר שאין עוברין על תערובתו יכול לערב לכתחלה ולשהותו ודבר שעוברין עליו אפילו נתערב ממילא קודם פסח צריך לבערו ואם לא ביערו אסור נתערב אחר פסח בשוגג בטל בס' במזיד אינו בטל עכ"ל. והנה מקשין ממ"נ במאי איירי הכא בסי' תמ"ב הא דכותח הבבלי ואינך דקחשיב אם מיירי שיש בתערובות ס' היתר כנגד החמץ או לא אי איירי שיש בו ס' היתר א"כ הרי מותר להתערב אפילו לכתחלה קודם פסח גם לאוכלו בפסח לדעת רבינו שהרי נתבטל קודם הפסח וס"ל דלא חוזר וניעור בתוך הפסח ובהא ודאי לא פליג ר"א דאין מחמיר בדבר שכבר נתבטל בו החמץ לגמרי בשעת היתרו ואם מיירי בדליכא ס' בהיתר נגד החמץ א"כ היאך מקשה ואע"ג דקי"ל כר"ש דלא קניס כו' הא ר"ש דלא קניס איירי דוקא בתערובות שיש ס' בהיתר נגד החמץ וכמ"ש לעיל דברי רבינו שכ"כ בס"ס תמ"ז והם המה דברי ר"ש וכמ"ש ב"י דרבינו ס"ל דהא דלא קניס ר"ש היינו דוקא כשנתערב בס' כשאר אסורים וע"ש שכתב נמי שמדברי הרמב"ם נראה שס"ל אפילו נתערב בפחות מס' היתר לא קניס ר"ש וס"ל דמותר לאכלו אבל דעת רבינו אינו כן והנה רוצים לתרץ קושיא זאת באמרם דמ"ש רבינו כאן ומקשה אף ע"ג דקי"ל כר"ש דלא קניס כו' ע"כ צ"ל שמקשה זה לדעת הרמב"ם דפסק הלכתא כר"א כמ"ש רבינו בסמוך דאל"כ מאי מקשה מהא דקי"ל כר"ש דילמא להכי קי"ל כר"ש מאחר דלא קי"ל כר"א אלא כרבנן דפליגי עליה וכמו שפסק הרי"ף והרא"ש וכמ"ש רבינו בשמם בסמוך אלא ודאי לדעת הרמב"ם וסייעתו פריך דפסקו דהילכתא כר"א וקשיא להו דקי"ל נמי כר"ש דלא קניס וא"כ קשיא הילכתא אהילכתא וא"כ הוי קושיא הנ"ל ג"כ נתיישב דאיכא למימר דכאן איירי בתערובות דלית ביה היתר ס' נגד האיסור חמץ ואפ"ה הנ"ל שמותר לשהותו לאוכלו אחר הפסח מאחר דקי"ל כר"ש דלא קניס ור"ש לדעת הרמב"ם אפילו נתערב בפחות מס' לא קניס כל אלה דבריהם ובאמת שאלו תניא בדלא תניא והקדמה כוזבת שאין זה כדרך הפוסקים להקשות אע"ג דקי"ל כר"ש כו' לדעת הרמב"ם שפסק כר"א ועדיין לא כתב דעת הרמב"ם גם אין לומר שדעת הרמב"ם היא פשוטה לכל שהרי הוצרך לכתבו א"כ גם לא היה לו לסתום אלא לפרש שהקשה לדעת הרמב"ם מאחר שס"ל דאפילו בלא ס' קנס ר"ש כי באמת זה לא מוכח בהדיא מדברי הרמב"ם גם רבינו בסוף סימן תמ"ח לא כ"כ בשמו ובודאי אם עלתה על

חדושי הגהות

ביוקשה ותערובת חמץ משום דר"א הוא בר פלוגתא דהכמים ור"ל למאן דאית ליה דרשא דר"א דדריש כל מחמצת ועדיפא מיניה דאפי' נוקשה נמי (מהרל"ח) : ג צ"ע מה מקשה מר"ש האם ס"ל לרבינו דר"ש לא שרי אלא בדאיכא ס' שבטל טעם חמץ כמ"ש בסי' תמ"ז והכא ע"כ בדליכא ס' כמ"ש לעיל וא"כ מה שייך דר"ש להך דהכא והיה נראה לפרש דודאי לפי האמת דר"ש מיירי כשנתערב אחר הפסח מפרש רבינו דר"ש איירי בדאיכא ס' ומ"מ קמ"ל טובא דאע"ג דחמץ בפסח במשהו מ"מ לאחר הפסח בדאיכא ס' שרי אבל השתא דס"ד דר"ש

אלא דרבנן אך קשה מדתניא בפ' כל שעה דכל מיני כותח אסור למכור ל' יום קודם הפסח ואפילו ב"ה לא פליגי אלא דיכול למכור אבל לשהויי אסור לדברי הכל וכדלקמן בסי' תמ"ג וי"ל דהתם לא איירי בכותח הבבלי אלא בכתס כותח דעלמא דאית ביה כזית בכדי אכילת פרס. ומ"ש הב"י דרבינו שכתב דלרבנן מותר להשהותו הוא דוקא לטעמא משום דהחמירה תורה לעבור עליו בבל יראה ומשמע מדבריו לפי דלרבי אליעזר איכא לאו דבל יראה בתערובות לפי דעת רבינו אינו נכון אלא כדפרישית ואין צורך להאריך בזה כי דבר פשוט הוא לפי ע"ד:

ומ"ש ופסק הרמב"ם כר"א וכו' בפ"ד ויש לתמוה לדעת רבינו שמפרש דהרמב"ם פוסק כר"א דאיכא בל יראה בתערובות אפילו אין בו כזית בכדי א"פ והרי מפורש ברמב"ם פ"ח דבאוכל תערובות אינו לוקה אא"כ באוכל כזית בכדי א"פ. ואפשר לתרץ שאע"פ שאינו לוקה על האכילה מ"מ חייב בביעורו שהרי יש שם כזית חמץ ואע"פ שהוא מעורב בכמה זיתים עובר הוא על קיומו וסברא זו הזכיר ה' המגיד בשם ה"ר משה הכהן שפי' כך לדעת הרמב"ם. ומה שכתב הב"י לחלק לדעת הרמב"ם בין דאיכא כזית בכדי אכילת פרס כשאכלו בעינו לאוכלו ע"י טיבול נתבארו דברים אלו בדברי מהר"א מזרחי בביאורו לסמ"ג לאווין בסי' ע"ט ועיין עוד בספר מנין המצות להרמב"ם מצוה קכ"ט מלא תעשה ובמה שהשיג עליו הרמב"ן גם הרא"ש בסוף כלל ששה עשר השיג עליו ע"ש וקצת מזה בתשובת ה"ר

בעלמא ולדבריהן מותר להשהותן ופסק הרמב"ם ז"ל ה כר"א שכתב תערובת המין עוברין עליו בבל יראה כגון שכר המדי והמוריים וכל דבר כיוצא באלו אבל דבר שיש בו תערובת חמץ ואינו ראוי לאכול

חמץ אסור מן התורה דהא קתני ועל עירובו בלא כלום דאל"כ הל"ל ועירובו מותר וכ"כ מדברי רבינו שכתב ולרבנן אפילו לאו אין בהם אלא איסורא בעלמא וכיון דאסור באכילה מן התורה מהי תיתי לן דמותר להשהותן בפסח ואפשר שטעמו של רבינו ממ"ש הרא"ש אמתניתין דאלו עוברין בפסח כותח הבבלי וכו' פי' ר"ת עוברין מעל השולחן דאין נאכלין אבל אינו עובר עליהם בבל יראה השתא להך טעמא דמפרש בריש מכילתין דמש"ה צריך לבער החמץ מן הבית ולא סגי ליה בביטול משום דלא בדילי אינשי מיניה כוליה שתא כל הני דמתניתין אף לפר"ת שאינו עובר עליהם בבל יראה אסור להשהותן דחיישינן דילמא אתי למיכל מינייהו אבל לאידך טעמא דפרשינן משום דהחמירה תורה לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא היכא דלא ביטלו החמירו חכמים לבדוק ולהוציא מן הבית אע"פ שביטלו היה מותר להשהות כל אלו בבית כיון דאין עובר עליהם בבל יראה לפר"ת עכ"ל והשתא מ"ש רבינו דלרבנן דסברי דלית בהו אלא איסורא בעלמא מותר להשהותו היינו לטעמא דביעור חמץ הוא משום דהחמירה תורה לעבור עליו בבל יראה החמירו חכמים לבערו וסובר רבינו דכל שיש לאו באכילתו עובר עליו בבל יראה וכל שאין בו לאו אע"פ שאסור מן התורה אינו עובר עליו בבל יראה דאילו לטעמא דדילמא אתי למיכל מיניה לרבנן נמי אסור להשהותן ומ"מ קשה דלא ה"ל לסתום דבריו ולכתוב דלרבנן מותר להשהותן כיון דלאידך טעמא לרבנן נמי אסור להשהותן: מצאתי כתוב יש לדקדק איך אמר דלדברי ר"א יש איסור בלבד בשהייתו והרמב"ם כתב עובר בבל יראה וי"ל שהמחבר נמשך אחר פי' התוס' שפירשו מתני' דאלו עוברין אלו מתבערין ואין בשהייתו אלא איסור מאחר שבאכילה אינו אלא לאו והרמב"ם נמשך אחר פירש"י שפירש אלו עוברין בבל יראה וסובר דאיסור אכילה ואיסור שהייה כי הדדי נינהו:

ומ"ש רבינו ופסק הרמב"ם כר' אליעזר שכתב תערובת חמץ עוברין עליו בבל יראה דברי הרמב"ם הם בפ"ד ויש לדקדק היאך כתב רבינו שהרמב"ם פסק כר"א ורי"ף פסק כחכמים וכתב דמיירי באין בו כזית בכדי אכילת פרס אבל יש בו כזית בכא"פ חייב עליו דלפי דבריו הא דכתב הרמב"ם דעוברין על תערובת חמץ אפילו אין בו כזית בכא"פ היא ואנן איפכא שמעינן ליה שהרי כתב בפ"א אין חייבין כרת אלא על אכילת עצמו של חמץ אבל עירוב חמץ כגון כותח הבבלי ושכר המדי וכל הדברים הדומה להם מדברים שהחמץ מעורב בהם אם הכין בפסח לוקה ואין בו כרת בד"א בשאכל כזית חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת ג' ביצים הוא שלוקה מן התורה אבל אם אין בתערובות כזית בכדי אכילת ג' ביצים אע"פ שאסור לו לאכול אם אכל אינו לוקה אלא מכין אותו מכת מרדות והיינו ממש כחכמים דכשאין בו כזית בכדי אכילת פרס פטור וביש בו חייב וכ"כ לכאורה שפירש ה"ה דהרמב"ם פסק כחכמים ונ"ל דרבינו מפרש דביש בו כזית בכדי אכילת פרס באוכל עמו מאכל אחר בטיבול כדרך שבני אדם אוכלים אותו מודו רבנן דחייב אם אכל כשיעור אכילת פרס בטיבול הואיל ויש שם כזית חמץ ואכלו בכדי אכילת פרס דינו כאוכל כזית המין גמור בלא תערובות ואם אוכלו בהלעטה בלא טיבול ואפ"ה אין בו כזית בכדי אכילת פרס מודה ר"א דפטור כי פליגי היכא דאם אוכלו בטיבול אין בו כזית בכדי אכילת פרס ואם אוכלו בהלעטה בלא טיבול יש בו בכדי אכילת פרס ואכל בהלעטה שיעור פרס דלרבנן פטור משום דביטלה דעתו אצל כל אדם ור"א מחייב ליה מלקות מדרשא דכל מחמצת והכי משמע בגמרא דאיתא התם (מג.) וכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא היא א"ל אין אי הכי אמאי פליגי רבנן עליה דר"א בכותח הבבלי אלא הכא ליה לכותח הבבלי דלית ביה כזית בכא"פ אי בעיניה קא שריף ליה בטלה דעתו אצל כל אדם אי מישטר קא שטר ואכיל ליה לית ביה כזית בכא"פ ופירש"י הכא לכותח הבבלי דלא אכיל כזית מן החמץ בשיעור שהיית אכילת פרס דהא כותח אינו עשוי לאכול אלא לטבל ואי מתרמי ואכיל ליה ממש דהשתא איכא כזית ממהר להצטרף בשיעור אכילת פרס ממנו בטלה דעתו ולאו אכילה היא לאחשובי עלה. ואי מישטר קא שטר. מטבל בתוכו כדרכו ליכא כזית מן החמץ בכדי שהיית אכילת פרס שכשאכל כדי אכילת פרס ממה שטיבל בתוכו לא אכל מן הכותח אלא מעט או שני זיתים או ארבעה ובההיא פורתא ליכא מן החמץ כזית ושכר המדי אע"ג דשתי ליה בעיניה מיהו אין לך שותה ב' או ג' כוסות שלא יפסיק וישהה בנתיים הלכך בכדי שהיית אכילת פרס לא שתה כזית מן החמץ לבד מן המים ושאר התערובות שבתוכם שכר עיקרו מן התמרים או מתאנים אלא שבמדי מערבין עמהם מי שעורים קצת עכ"ל והשתא היכא דאפילו כי אכיל ליה בדרך טיבול יש בו כזית בכא"פ חייב עליו כרת אם אכל שיעור פרס לכולי עלמא ולא איירי הרמב"ם בהכי שזה נלמד מדין שאר איסורין שכתב בפט"ו מהמ"א והכא בכותח הבבלי עסקינן דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס כשאוכלו דרך אכילתו דהיינו על ידי טיבול וקאמר דהיכא דאכלו בעיניה אי אית ביה כזית חמץ בכא"פ כיון שאין דרך לאוכלו בעיניה אינו חייב כרת ומ"מ מלקות חייב מריבוייא דכל מחמצת ואם אפילו כשאכלו בעיניה אין בו כזית בכדי אכילת פרס שפטור והכי משמע לישנא דהרמב"ם דמיירי בשאכל הכותח בעיניה דהיינו שלא כדרך אכילתו מדכתב בד"א כשאכל כזית המין בתוך התערובת בכדי אכילת פרס ולא כתב בד"א בשיש בו כזית חמץ בכדי אכילת פרס ומפני כך לענין לעבור עליו בבל יראה כתב סתם תערובת חמץ עוברין עליו כגון המוריים וכותח הבבלי וכו' משום דסתם כותח הבבלי כשאוכלו כדרך אכילתו דהיינו ע"י שמטבילין בו אין בו כזית בכדי אכילת פרס ואם אוכלו בעיניה יש בו כזית בכדי אכילת פרס והלכך מאחר שיכול לבא על ידי אכילתו לידי מלקות עובר עליו בבל יראה וזהו שכתב רבינו ופסק הרמב"ם כר' אליעזר שכתב תערובת חמץ וכו' כלומר מדכתב סתם דתערובת חמץ כגון מוריים וכותח הבבלי ושכר המדי עוברין עליו בבל יראה ולא חילק בין יש בו כזית בכדי אכילת פרס לאין בו למדנו שהוא פוסק כר' אליעזר דכל היכא דהוי דומיא דכותח הבבלי דאין בו כזית בכדי אכילת פרס כדרך אכילתו ואם היה אוכלו בהלעטה היה בו כזית בכדי אכילת פרס אם השהה אותו עובר בבל יראה ומ"ש בפ"א שלוקין עליו אם יש בו כזית בכדי אכילת פרס היינו ביש בו כי אכיל ליה בעיניה אע"פ שאין בו כי אכיל ליה ע"י טיבול ומ"ש ורי"ף פסק כחכמים שאין לאו לא בתערובת חמץ ולא בחמץ נוקשה ומיירי נמי שאין בהם כזית בכדי אכילת פרס פירוש שאין בהם כדרך אכילתו דהיינו ע"י טיבול כזית בכדי אכילת פרס אע"ג דכי אכיל ליה בעיניה אית ביה כזית בכדי אכילת פרס אבל אם יש בו כזית בכדי אכילת פרס פי' כשאוכלו כדרך אכילתו דהיינו ע"י טיבול חייבים עליו לדברי הכל כך נראה לפרש כדי ליישב דברי רבינו (א). ומ"מ ה"ל לרבינו לפרש דלהרמב"ם נמי אם החמץ שבכותח כ"כ מועט דאפילו כי אכיל ליה בעיניה לית ביה כזית בכדי אכילת פרס כיון דלית ביה איסור תורה אינו עובר עליו בבל יראה והרא"ש בתשובותיו כלל י"ז כתב ג"כ דהרמב"ם פסק כר' אליעזר מדהביא קרא דכל מחמצת לא תאכלו והיינו ע"כ כר' אליעזר דרבנן לא דרשי כל אלא שתמה עליו למה כתב שאם אכל בפסח תערובות חמץ שיש בו כזית בכדי אכילת פרס לוקה עליו ואין בו כרת שנאמר כל מחמצת לא תאכלו דהא לרבי אליעזר לא בעי כזית בכדי אכילת פרס כדמשמע בגמרא ע"כ ולפי מה שפירשתי דברי הרמב"ם נתיישבה תמיהה זו דהא דאמרינן בגמרא דלרבי אליעזר אפילו ליכא כזית בכדי אכילת פרס חייב היינו בדלית ביה כזית בכדי אכילת פרס בדרך אכילתו בטיבול ומ"מ יש בו כזית בכדי אכילת פרס כשאוכלו בעיניה ואכלו בעיניה אבל אי אפילו כי אכיל ליה בעיניה לית ביה כזית בכדי אכילת פרס מודה רבי אליעזר דפטור ומ"כ על דברי רבינו בלשון הזה יראה סתירה בעל הספר מדידיה אדידיה שכתב ראשונה כל אלו לר' אליעזר הם בלאו ואין בהם כרת ר"ל הם בלאו דכל מחמצת לא תאכלו שהוא על אכילת דבר המעורב אבל אין האוכלו חייב כרת. עוד אמר ולדבריו אסור להשהותו וכוונתו בזה אסור מדרבנן אבל אינו עובר בבל יראה כי אע"פ שהוא בלאו על אכילת תערובות אינו עובר בבל יראה ובבל ימצא כי הלאוים הללו דוקא בחמץ גמור בלי תערובות ולהמשך זאת הכוונה אמר לדברי חכמים ולדבריהם מותר לשהותם שיתחייב מדבריו אלא שלעולם עולה האיסור מעלה באכילה מבשהייה לכן לדברי ר"א שבאכילה יש לאו דין השהייה יורד מעלה אחת והוא אסור מדרבנן ואינו עובר בלאו ולדברי חכמים שאפי' על האכילה אינו עובר בלאו רק איסור מדרבנן אם כן בשהייה מותר לגמרי אפילו מדרבנן אח"כ אמר שהרמב"ם פסק כר"א מפני שכתב תערובת חמץ עוברין עליו בבל יראה והלא הוא כתב למעלה כי לדעת ר"א תערובות הוא בלאו על האכילה אבל אינו עובר בבל יראה אלא שאסור מדרבנן לשהותם ועוד קשה שהמעיין בספרי הרמב"ם יראה שפסק כחכמים ולא כר"א וכ"כ מ"מ ד וקודם שאשוב כי הטעם שחילק המחבר בין איסור אכילה לאיסור שהייה ע"ד שכתבתי הוא מפני שנראה מדברי הרא"ש שהוא סובר כפר"ת במשנת אלו עוברים אמנם הרמב"ם שכתב תערובת חמץ עוברים עליו בבל יראה היא כפירש"י:

ומה שאפשר לומר בהיתר הב' סתירות שזכרתי הוא בשנסמוך על מ"ש מ"מ בשם הרמ"ך שיש הפרש בין אכילה לשהייה ושהרמב"ם החמיר לענין בל יראה ובל ימצא אפילו אם אין בתערובות כזית בכדי אכילת פרס מהטעם שכתב רמ"ך והמעיין בגמרא ימצא כי דין השהייה הוזכר במשנה בשם ר' אליעזר והוא סתם מתני' והרמב"ם ראה לפסוק כסתם משנה בדין בל יראה ודין איסור אכילה הוזכר בברייתא במחלוקת ר"א וחכמים ר"א מחייב אע"פ שאין בו כזית בכדי אכילת פרס וחכמים פוטרים עד שיהא כזית בכדי אכילת פרס ופסק הרמב"ם לענין אכילה כחכמים ואפשר שזה בעצמו הבין המחבר מדברי הרמב"ם ובזה יותרו הב' סתירות שזכרתי עכ"ל:

ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם דדבר שיש בו תערובת חמץ ואינו ראוי לאכול מותר לקיימו בפסח ביאר הרמב"ם כיצד עריבת העבדנין שנתן לתוכה קמח ועורות וקילור ורטיה ואספלנית וטריאק שנתן לתוכן חמץ:

ומ"ש

דרכי משה

תמב (א) וכ"כ הרא"מ בביאורו לסמ"ג: וע"ל

דרישה

על דעת רבינו שהרמב"ם ס"ל דאפילו בלא ששים לא קנס ר"ש היה מזכירו והיה כותב דעתו **והיה** חולק עליו בראייה או הוה כתב סתם דל"כ ליה דעתו או הוה מודה ליה לגמרי וגם **הב"י** שכתב שם דלדעת הרמב"ם בפחות מס' סגי אינו מוכרח כי אין לו ראייה כ"א מדכתב **הרמב"ם** סתם ואין זה ראייה גמורה שהרי אדרבה רבינו ס"ל כר"ש דמ"ש משאר תערובות **איסור** שבכל התורה דבעינן ס' וי"ל דהשתא נמי סמך הרמב"ם ולא הוצרך להזכירו ועוד דעיקר **הדין** והחידוש שכתבו הרמב"ם ורבינו בזה הוא שאע"ג שהחמץ היה בעין בתוך הפסח ועבר **עליו** הפסח באיסור וס"ל למקנסיה שלא לאוכלו אף אם נתערב קמ"ל דלא קנים וכר"ש ולא **שת** לבו לפרש באיזה ענין שמותר ולא בא לאשמעינן לד היתר דלא קנים וכדברי רבא בגמרא **בפרק** כל שעה ואמר הלכתא חמץ בפסח בין במינו בין שלא במינו במשהו ולאחר פסח בין במינו בין שלא במינו מותר גם אשר בא ע"ז מכח קושיא מאי מקשה מהא דקי"ל כר"ש דילמא היינו טעמא משום דלא קי"ל כר"א הוא דקי"ל כר"ש לק"מ דס"פ מאחר דמצינו דר"ש היקל בתערובת חמץ לאוכלו אחר הפסח א"כ ע"מ דס"ל ג"כ דלית ביה איסור בשהייתו בתוך הפסח דאל"כ הוה אסור לאוכלו ג"כ אחר פסח ובכלל שכלל רבינו בס"ם תמ"ז וכמ"ש לעיל וא"כ מכ"ל למימר לדברי רבי אליעזר דס"ל דיש איסור בשהייתו דילמא גם רבי אליעזר ס"ל דלית איסור בשהייתו וליישב קושיא הכ"ל בממ"כ במאי איירי הכא נלע"ד דלק"מ דבודאי צריכין אנו לומר דאיירי ביש ס' בהתערובות בהיתר נגד החמץ שהרי כתב רבינו בסמוך אתערובו' הללו ז"ל ודוקא כשאין בהתערובות טעם חמץ וכו' מחייבים עליו אפי' לחכמים מדאורייתא דטעם כעיקר דאורייתא עכ"ל ומדכתב דאיירי דלאין בו טעם חמץ ש"מ דיש בו ס' דעד ס' מיכב

חידושי הגהות

דר"ש איירי כשנתערב קודם פסח ע"כ צריך לפרש דר"ש נמי בדליכא ס' דאי בדאיכא ס' מותר לאכלו אפילו בתוך הפסח אלא דלפ"ז לא ה"ל לרבינו לתרץ אלא דר"ש איירי אחר הפסח ובדא"כא ס' ולמה צריך להלק בין הכא שאיסורו בעין כמו שהיה אלא עכ"ל דרבינו בא להרין דאפילו למ"ד דר"ש מתיר אפי' בדליכא ס' מ"מ ל"ד להך דהכא דשאני הכא שאיסורו בעין כמו שהיה מעיקרו (מהרל"ח): ד קצת הכרון יש כאן וצריך תיקון: ה אע"ג שכתב הרמב"ם בפ"א האי חלוקה על כותח הבבלי ושכר המדי דוקא כשאכל כזית חמץ בתוך התערובת בכא"פ וכבר נתבאר לעיל דכל דאיכא כזית בכא"פ אפילו חכמים מודים דאסור שכלל

לאכול מותר לקיימו בפסח. וכ"כ הרי"ץ גיאות (ז) ובעל העיטור כ' דתערובת (ח) המיץ בלאו וכתב דוקא הנך שהן בעין ולא נעשה בהן מלאכה (ט) אבל אם נעשה בהם מלאכה כגון (י) אספלנית וקילור אינו חייב לבער. (יא) וכן יראה דעת רב נטרונאי שהשיב על ששאלוהו על העושים יין מצמוקין ושורין אותן במים ופעמים מוצאים בהם שנים או ג' חטים אם מותר לשתותו אם נעשה קודם הפסח והשיב ודאי אסור לשתותו בפסח אבל לבערו אם ידוע שנסחט מן הטין המיץ לתוך מי הצמוקין (יב) צריכין אתם לבערו ואם אין ידוע א"צ לבערו ע"כ ואני תמה למה אסרו (ב) היכא שנתערב קודם הפסח שהרי כבר נתבטל בס' ורי"ף פסק כחכמים שאין לאו לא בתערובת חמץ ולא בחמץ נוקשה אלא איסור דרבנן ולפי זה מותר לערבו בתחלה לפני הפסח ולהשהותו עד לאחר הפסח ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל (ג) ודוקא שאין בתערובות טעם המיץ כגון כל אלו שאין נותנין אותו בו אלא לקיוהא בעלמא אבל אם יש בו טעם חמץ מחייבים עליו (יג) דטעם כעיקר

ומ"ש ובעל העיטור כתב דתערובת חמץ בלאו יש לתמוה עליו שמאחר שסברת בעל העיטור היא כסברת הרמב"ם והרי"ץ גיאות ה"ל לכתוב וכ"כ בעל העיטור: ואין לומר שמפני שהיה רוצה לכתוב בשם בעל העיטור דוקא הנך שהם בעין וכו' שלא נזכר חילוק זה בדברי הרמב"ם והרי"ץ אלא בדברי בעל העיטור לפיכך כתב סברתו בפני עצמה שהרי בכלל מ"ש הרמב"ם דבר שיש בו תערובת חמץ ואינו ראוי לאכול והוא אספלנית וקילור כמו שכתבתי:

ויש לדקדק בדברי העיטור שכתב דתערובת חמץ בלאו ומשמע דלענין אכילה קאמר והיאך אח"כ כתב דוקא הנך וכו' אבל אם נעשה בהם מלאכה אינו חייב לבער דלא דמי רישיה לסיפיה דרישיה לענין אכילה וסיפיה לענין ביעור ואפשר לומר דכיון דכתב דאוכלו בלאו ממילא משמע דצריך לבערו ושפיר שייך למימר אבל אם נעשה בהם מלאכה אינו חייב לבער אי נמי דמ"ש דתערובת חמץ בלאו לא לענין אם אכלה קאמר אלא שאם השהה אותו עובר בלאו דבל יראה:

ומ"ש אבל אם נעשה בהם מלאכה כגון אספלנית וקילור נראה שמה שקרא לאספלנית וקילור נעשה בהם מלאכה היא מפני שהחמץ מעורב עם דברים שאינם ראויים לאכילה:

ה"ר לוי חביב סי' י"ח: ומ"ש אבל אם נעשה בהם מלאכה כו' פי' אפי' שהחמץ נשאר לשם בעין מ"מ מאחר שאינו ראוי לאכילה שנעשה בו מלאכה אינו חייב לבער דתרתי בעינן שיהא בעין ושיהא ראוי לאכילה וכדפי' לעיל:

ומ"ש ואני תמה למה אסרו כו' זה לשון א"א מה"ר שמואל ז"ל ואפשר ליישב שהיה חושש שמא נשאר מגוף החטה משהו בעין שלא נתערב שנותן טעם בפסח עצמו וכמו שכתב הסמ"ק אדגן שלמה וע"י סינון בבגד לא רצה להקל ולהתיר משום חומרא דחמץ וכן נראה בתשובת מהרי"ל סימן נ"ט אכן נ"ל חומרא יתירה שלא להתיר ע"י סינון בגד שהרי בעכבר שאיסורו בכעדשה סומכין על הסינון כדאיתא בפרק בתרא דע"ז באשיר"י ובמרדכי כתב וכלבד במסננת של בגד שלא ישאר מן העכבר כלום אלא נראה עיקר כמ"ש הב"י דרב נטרונאי סובר כאותן גאונים שפסקו דחמץ בפסח חוזר וניעור אבל לדידן דקיל"ן דאינו חוזר וניעור מותר לשתותו אם סיננו במסננת של בגד קודם פסח:

ורב אלפס פסק כחכמים שאין לאו כו' פי' שאין לאו כלל לא באכילתן ולא בביעורן אלא איסור דרבנן באכילתן לבד ולפי זה מותר להשהותן דלא

ומ"ש וכן יראה דעת רב נטרונאי כלומר דעת רב נטרונאי יראה שהוא כדעת הרמב"ם והרי"ץ ובעל העיטור שסוברין דתערובת חמץ חייב לבער שהרי כתב אם ידוע שנסחט מן החטים חמץ לתוך מי הצמוקים צריכים אתם לבערו ואיני יודע למה כתב וכן יראה דעת רב נטרונאי דמשמע שאינו מפורש כן בדבריו והרי בהדיא כתב צריכים אתם לבערו ואפשר שמפני שלא כתב חייבים אתם לבערו יש מקום לומר שלא כתב צריכים אתם לבערו כדי שלא יעברו עליהם בבל יראה אלא משום חומרא בעלמא ומפני כך כתב וכן יראה דעת רב נטרונאי ולא כתב וכן דעת רב נטרונאי. ודברי רב נטרונאי צריכים תלמוד דלשתותו כתב דודאי אסור ולא חילק בין אם ידוע שנסחט מהחטים לתוך מי הצמוקים להיכא דאין ידוע ולבערו חילק ביניהם ונראה שטעמו משום דלשתותו מחמירין טפי וכיון שנשרו החטים עם הצמוקים הרי נתנו החטים קצת כח חמץ בצמוקין ואוסרים אותם ואע"פ שהצמוקים רבים ביותר על החטים אלף פעמים ואע"פ שממשו של חמץ לא נכנס בצמוקים ובמימיהם אסור לשתותו משום דחמץ בפסח במשהו אבל לענין לבערו אינו חייב עד שיודע שממשו של חמץ נכנס במי הצמוקים ואז אע"פ שהצמוקים ומימיהם רבים על החטים אלף פעמים אין החמץ בטל וצריך לבערו: ומ"ש רבינו ואני תמה למה אסרו היכא שנתערב קודם הפסח שהרי כבר נתבטל בששים לטעמיה אזיל רבינו שכתב כאם בסימן תמ"ז שהחמץ שנתערב קודם הפסח ונתבטל בששים מותר ולא אמרינן דחוזר וניעור ולא כתב שום חולק בדבר אבל דעת הרמב"ם בפ"ד שחוזר וניעור וכ"כ רבינו ירוחם בשם הגאונים והרשב"א ז"ל ומעתה אין לתמוה על רב נטרונאי אם יסבור כמותם: ומ"ש ורי"ף פסק כחכמים שאין לאו לא בתערובת חמץ ולא בחמץ וכו' ולזה הסכים הרא"ש כך נראה מדברי הרא"ש שם שהוא סובר כדעת הרי"ף:

ומ"ש ולפ"ז מותר לערבו לפני הפסח וכו' אינו מפורש לא בדברי הרי"ף ולא בדברי הרא"ש ולא מצאתיו בדברי שום פוסק אלא סברת רבינו שהוא סובר שאע"פ שבתוך הפסח אסור באכילה מדרבנן מאחר שאין בתערובת חמץ איסור תורה א"צ לבערו בפסח והילכך מותר לערבו לכתחלה קודם זמן איסורו ולהשהותו עד לאחר הפסח ומבואר בדבריו סוף סימן תמ"ז שזאת היא סברתו ושאין דעת הר"י כן ושם יתבאר בס"ד: ומה שיש לדקדק במה שמתיר להשהותן בפסח כתבתי על מ"ש ולרבנן אפילו לאו אין בהם ולדבריהם מותר להשהותן:

גזרינן בשהייה כיון שהאכילה גופה אינה אלא איסור דרבנן כדפי' לעיל ומ"ש דמותר אפילו לערב בתחלה ולהשהותן זה אינו מבואר אלא הדעת נותנת כן ונמשך לפי פסק זה דמאחר דכותח הבבלי ואינך דמתניתין מותר להשהותן לרבנן ואע"פ שידע כשערבו בתחלה שלא יאכלנו קודם פסח א"כ ממילא מותר בתחלה לערבה ולהשהותה דהכל שוה בדין וכך מבואר בדברי הרא"ש ריש פרק כל שעה גבי אלמורי"א דכל היכא שמערב החמץ בכוונה דינו כאילו מערבו בתחלה כדי להשהותו ומכאן למד רבינו מה שפסק לקמן בס"ס תמ"ז דכל היכא שאינו עובר על תערובתו מותר לערבו בתחלה ולהשהותו וזו היא שיטת רבינו לדעת הרי"ף והרא"ש אבל הר"ן ז"ל פי' לדעת הרי"ף שפסק כחכמים דבתערובת חמץ גמור היכא איסורא דאורייתא באכילה אע"ג דליכא לאו משום דחצי שיעור אסור מן התורה אלא דבנוקשה בעיניה ליכא אלא איסור דרבנן באכילה ואעפ"כ כתב דצריך לבער אפילו חמץ נוקשה אפילו לדברי חכמים ע"ש. אבל הסמ"ג מיקל בזה וכתב דאפילו לדברי ר"א דאיכא לאו באכילה כיון דליכא לאו בבל יראה מותר לקיימן בפסח אפילו תערובת חמץ גמור וכ"כ במרדכי לדעת ר"ת ושכן כתב הר"א ממיץ והרב רבינו יוסף קלצון ולענין הלכה כבר כתב המרדכי דנהגו כרש"י דאסור וצריך לבער הכל גם במרדכי הארוך ריש פסחים כתב דאפי' להאי טעמא דהחמירו לבער משום חומרא דכרת ובל יראה אע"פ כן בחמץ נוקשה דליכא כרת ובל יראה לפר"ת צריך בדיקה וביעור דלא פלוג רבנן:

ודוקא שאין בתערובות טעם חמץ כו' הב"י האריך בכאן להקשות ולתרץ ובתוך דבריו כתב דכותח ואינך דמתניתין אין בהן ממשו של חמץ ולא הבינותי דבריו הרי הפירורין והשעורין שבהם הם ממשו של חמץ גם קושייתו נראה שאינה כלום דה"פ דברי רבינו ודוקא שאין בתערובות טעם חמץ כגון כל אלו שאע"פ שיש שם ממשו של חמץ אינן אלא לקיוהא ולא ליתן בהן טעם אבל אם יש שם טעם חמץ חייבין עליו אפי' אין שם ממשו דטעם כעיקר דאורייתא ואח"כ כתב דאפילו הכי שאינן אלא לקיוהא אין היתר אא"כ בשאין בו כזית בכדי א"פ אבל כשיש שם כזית בכא"פ עובר עליהן כיון דאיכא שם ממשו ואע"פ שאינן אלא לקיוהא וזה ברור: ומ"ש ודוקא שאין בתערובות טעם המץ וכו' דטעם כעיקר דאורייתא הכי אמרינן בפרק אלו עוברין (מד:) דבכל איסורין שבתורה הוי טעם כעיקר

דרכי משה

(ב) ע"ל סי' תמ"ז דכן ס"ל לטור דכל דבר שנתבטל לפני הפסח אינו חוזר וניעור אבל הרמב"ם ס"ל דחוזר וניעור וכ"כ המ"מ בשם הגאונים והרשב"א ז"ל וכ"כ ב"י בשם ר' ירוחם ומעתה נסתלקה תמיהת רבינו הטור ומ"מ לענין הלכתא נקטינן כדברי הטור כמו שיתבאר לקמן סימן תמ"ז: (ג) ובמרדכי ריש אלו עוברים ונהגו העם כרש"י דאוסר עכ"ל וכן

פרישה

מדקאמר לאו אין בהן כו' ומקשה ע"ז ע"ש ותימה הא רבינו גופיה כתב בסמוך ז"ל ורי"ף פסק כחכמים שאין לאו בתערובת חמץ אלא איסור דרבנן ושלזה הסכים הרא"ש ז"ל א"כ ש"מ דכל הפוסקים כרבנן ס"ל דליתא אלא איסור דרבנן ונקטה נמי בלישנא דלית ביה לאו לא משום לדיוקי מיניה הא איסור דאורייתא יש בו אלא לאפוקי מדר' אליעזר דס"ל דיש בו אפי' לאו ואינו ראוי לאכול כו' כגון אספלנית וקילור כו':

(ז) ובעל העיטור כתב כו' עיין מ"ש ב"י בשם ב"ה. ונ"ל דב"ה לא פירש דבריו וי"ל דבלאו ר"ל על האכילה והא דקאמר אינו חייב לבער היינו אפילו מדרבנן דהא כל היכא דאכילה בלאו אסור להשהותו וחייב לבערו מדרבנן וק"ל: (ח) המיץ בלאו בבל יראה ב"י:

(ט) אבל אם נעשה בהם מלאכה. מפני שהחמץ מעורב עם דברים שאינם ראוים לאכילה קרוי נעשה בהם מלאכה ב"י: (י) אספלנית רטייה: (יא) וכן יראה דעת רב נטרונאי כו' ז"ל ב"י איני יודע למה כתב וכן יראה דעת רב נטרונאי והרי בהדיא כתב אם ידוע שנסחט כו' צריכים אתם לבערו ואפשר מפני שלא כתב חייבים אתם לבערו יש מקום לומר שלא כתב וצריכין אתם לבערו אלא משום חומרא בעלמא ולא משום שלא יעברו בבל יראה וטעמו של רב נטרונאי שמילק וכתב גבי שתייה אסור אפי' לא נסחט כו' משום דלשתותו מחמירין טפי כיון דחמץ בפסח במשהו וכיון שנשרו החיטין עם הצמוקים הרי נתנו החטים קצת כח בצימוקים אע"פ שממשו של חמץ לא נכנס בצימוקים אבל לענין ביעור אינו חייב עד שיודע שממשו של חמץ נכנס במי צימוקים ואז אע"פ שמי הצימוקים אלף פעמים נגד החמץ צריך לבער:

(יב) צריכין אתם לבערו אע"ג דאין כזית בכא"פ אפילו שלא כדרכן מ"מ אי ס"ל כרבי אליעזר המחמיר אפילו בכה"ג אבל לחכמים הואיל שמותר לערבו אפילו לכתחלה אין כאן מקום לחומרא זו שהרי כבר נתבטל בס' לטעמיה אזיל שכתב בסימן תמ"ז שאם נתבטל בס' קודם הפסח שוב לא אמרינן חוזר וניעור אבל הרבה גאונים סברי שחוזר וניעור בפסח כרב נטרונאי ב"י:

(יג) דטעם כעיקר דאורייתא. ילפינן לה ממשרת או מגעולי עכו"ם אע"פ שאין בו ממשו של

דרישה

מיהב טעמא וא"ל דהרי יש לדקדק מהם איפכא דמדכתב ג"כ שם ודוקא שאין בו כזית בכדי אכילת פרס ור"ל בכדי שהיית אכילת פרס אם אכל מהכותח כדרכו ע"י טיבול לא יאכל כזית חמץ בתוך התערובות באותו זמן ואי איירי דיש בתערובות ס' נגד החמץ פשיטא דלא יאכל כזית בתוך זמן שהיית אכילת פרס דהא פרס הוא לרש"י ד' ביצים וכזית הוא חצי ביצה וזהו שמינית מהפרס ומאחר שהוכחנו שיש בתערובות ס' נגד החמץ איך שייך לומר שימלא כזית בתוך הפרס ומכ"ש להרמב"ם ששיעור פרס הוא בכדי שיאכל ג' ביצים ומיירי נמי כשאוכל כדרכו וכמ"ש הב"י דהא"כ קשה דברי הרמב"ם דידיה אדידיה ע"ש וכיון שכדרכו איירי פשיטא דלית ביה כזית בכדי א"פ כיון דאית ביה ששים אלא ודאי צריכין אנו לומר דלית ביה ס' ויכול להיות דאפילו שמינית לא הוי ואפ"ה יש דברים שאין נותנין טעם בפרט בדברים שנותנין לקיוהא בעלמא ואין הגוף החמץ נתערב בהו ומש"ה הוצרך לומר דאע"ג דלית ביה טעם אם היה בו כזית בכא"פ הוי אסור וי"ל דע"כ זה ליתא דתאמר דאיירי בכותח ואינך דאית בהו קצת יותר משמינית חמץ ובודאי היה נותן טעם דכיון דנתנו אותו לקיוהא ש"מ שיש בו כח להחמיץ אלא איירי בסתם כתיבת טעם שבכל התורה דהיינו בס' וכמ"ש רבי יוחנן כל איסורין שבתורה בס' ואפילו לרבא דאמר בטעמא בקפילא בס' דהיינו אם נתערב שני עניינים של היתר כגון תרומה בחולין במין בשאינו מינו יטעמנו כהן ואם של איסור הוא יטעמנו קפילא ארמאי ואם מין במינו הוא דליכא למיקם אטעמא בס' וכל זה כתבו רבינו בי"ד סימן צ"ח ע"ש וא"כ ה"נ אפשר למיטעמיה קודם פסח מ"מ בודאי אי לא הוי קצת יותר משמינית דהוי נותן טעם והא דהוצרכו לומר שאין בו כזית בכדי א"פ משום דהכי איירי הגמרא פרק אלו עוברין דף מ"ד ע"א דמתחלה רצה הגמרא לפרש טעמא דר"א משום דהיתר מצטרף לאיסור ודחי הגמרא דטעמא משום דאית ביה כזית בכא"פ ופריך א"כ קשה טעמא דרבנן דפליגי עליה ומשני דלית ביה כזית באכילתו כדרכו ואית ביה כזית באוכלו שלא כדרכו וכיון דבגמרא איירי שם בכזית בכא"פ וקאמרי דאפילו יש בו כזית בכא"פ ס"ל לרבנן דאינו אסור מדאורייתא כיון שהוא שלא כדרכו הוצרך רבינו לאשמעינן ג"כ דאל תטעה בזה דלעולם הוא אסור אפילו לרבנן ומחייבין עליו התם ואיירי כשלא כדרכו דבו דוקא ס"ל לרבנן דמותר מדאורייתא דבטל דעתו אצל כל אדם ורבי אליעזר ס"ל דאפילו בכה"ג עוברין עליו

חדושי הגהות

מכלל דלר"א אסור אפי' ליכא כזית בכא"פ וא"כ הוי דברי הרמב"ם דלא כר"א ולק"מ דהא ע"כ בכותח הבבלי ושכר המדי פליגי ר"א והחכמים וא"כ עכ"ל דלית בהו כזית בכא"פ כמו שרגילין לאוכלו ולכן לרבנן הוא בטל הואיל וליכא אלא קיוהא בעלמא ולכן אף אם אכל הוא כ"כ הרבה שלא כדרך שיש כזית בכא"פ מ"מ ליכא איסורא דאורייתא כיון שכבר בטל החמץ הואיל וליכא כזית בכא"פ כמו שרגילין לאכלו והוי כאילו היה הכל היתר אבל לר"א כל דליכא ששים כנגד החמץ אסור הוא מן התורה משום חמץ אלא שאין לוקין על חצי שיעור ושיעור איסור חמץ ללקות עליו הוא כשאוכל כזית בכא"פ ולכן שפיר כתב הרמב"ם דאין שייך מלקות בכותח הבבלי אלא כשמשנה מדרך העולם עד אוכל כזית בכא"פ אבל מ"מ צ"ל דסבירא ליה כר"א דלרבנן כיון דכבר בטל החמץ אפילו אכל כזית בכא"פ הכל היתר הוא וכאילו אין כאן המץ כלל כיון שכבר נתבטל (מהרל"ח): ו ואפשר דלכך כתב רבינו ובעל העיטור כתב ולא כתב וכ"כ בעל העיטור משום דרוצה להורות שמש"כ אח"כ וכתב דוקא הנך וכו' הוא מדברי העיטור ואילו כתב וכ"כ הרי"ץ גיאות ובעל

בעיקר דאורייתא (ד) ומיירי נמי שאין בהם כזית בכדי אכילת פרס אבל (יד) אם יש בו כזית בכדי אכילת פרס חייבים עליה וע"כ השכר שעושין באשכנז מהיטין ושעורים חייבים לבערו: (טו) כתב אבי העזרי קולן של סופרים נ"ל שהנייר בעצמו מיתקן בכך כגון עיבוד וניכר החמץ אבל אנו שמדבקין בו הקלף על הטבלא ואינו ניכר שרי: מעשה בא' שהעמיד גבינות (טז) בחלא דשכרא ואסר רבינו אב"ן להשהותם בפסח כיון דאוקומי מוקים חשיב כמו בעינייהו: עריבת העבדנין שנתן לתוכה קמח קודם ג' ימים אינו חייב לבער שכבר הסריח תוך ג' ימים חייב לבער ואם נתן לתוכה עורות אפי' שעה אחת אינו חייב לבער שהעורות גורמין שמסריח מיד: הקילור והאספלנית והרטייה שנתן לתוכם קמח א"צ לבער מפני שמסריחין מיד אבל מלוגמא אינה מסרחת מיד הלכך אם החמיצה ואח"כ נסרחה צריך לבער אבל אם נסרחה ואח"כ החמיצה א"צ לבער: כתב רב האי גאון כיון שמלוגמא שנסרחה א"צ לבער כ"ש טריאקה

שמערבין

ומ"ש וע"כ השכר כו' פי' מאחר דבאותו שכר איכא תרתי לריעותא חדא דעיקרה משעורין ואפילו לא הוי ביה אלא טעמא לחוד טעם כעיקר דאורייתא ועוד דאפי' לא היו נותנים השעורים אלא לקיוהא כמו שכר המדי אפ"ה אית ביה הרבה יותר מכדי אכילת פרס הלכך חייב לבערו וכן משמע מדברי הרא"ש בפ' אלו עוברין : **כתב** אבי עזרי קולן של סופרי' כו' כ"כ רבינו ירוחם משמע מדבריו שכך הם דברי הרמב"ם במ"ש וכן ניירות וכו' שהעתיקו רבינו בסמוך שהרי בהרמב"ם כתוב דהטעם הוא מפני שאין צורת החמץ עומדת משמע שר"ל שאין צורת החמץ בעין וניכר כיון שהוא מכוסה בנייר וכן מבואר בת"ה סקי"ז שזו היא דעת הרמב"ם וכ"מ במרדכי שהקשה על דברי הרמב"ם מההיא דקולן של סופרים ותירצה דהתם מיירי דמתקנין הנייר בכך כמו שכתב ראבי"ה ורבינו הביא דברי ראבי"ה מפני שמתוכן מפורש קולן של סופרים דמתניתין מה היא והביא גם דברי הרמב"ם משום דין בגדים שכבסן בחלב חטה ולא היה משמיט אמצע דבריו במ"ש וכן ניירות כו' והב"י הבין שהרמב"ם וראבי"ה חולקים בפירוש קולן של סופרים ולא היא : **מעשה** באחד שהעמיד גבינות כו' במרדכי פ' אין מעמידין כתוב ע"ש ראבי"ה שכתב כן בשם ראב"ן זקנו ושכ"כ הרמב"ם בפי"ו מהמ"א ומצאתי בהגהות דמהר"ש לוריא וזה לשונו דחשיב כמו בעינייהו אבל במרדכי כתב דלא חשיב בעינייהו ע"ש עכ"ל ור"ל דאי חשיב בעינייהו ה"ל כאוכל חמץ בעין וחייב כרת על אכילתו אבל אי לא חשיב בעינייהו ה"ל כחמץ ע"י תערובת דפליגי ביה ר"א וחכמים עכ"ל וצ"ע לחלק בין מעשה זה לכותח הבבלי ואיך דמתניתין דמשמע נמי שעיקר המאכל נעשה ע"י החמץ וה"ל כמו מעמיד וכמ"ש הרא"ש להדיא בשם הראב"ד סוף מסכת ע"ז ע"ש ואעפ"כ כתב רבינו להקל טפי לגבייהו משום דאינן אלא לקיוהא ומדברי הרא"ש ר"פ אלו עוברין למד כן שכתב אליבא דר"ת דמתיר להשהותן דהיינו טעמא משום דעיקרן עשוי מתמרים או דברים אחרים ולא היו נותנין בו אלא מעט שעורין להחמיצו ונראה לי דדברי הרא"ש ורבינו הם למאי דתופסין עיקר כר"ת דאין איסור בל יראה בכותח ודכוותייהו אבל הראב"ד ס"ל כהרמב"ם דיש לאו דבל יראה שהרי לא השיג עליו בפ"ד הילכך כתב להחמיר לגבייהו משום דה"ל כמו מעמיד ובזה לא הסכים עמו הרא"ש כל עיקר ודו"ק: **עריבת** העבדנין כו' לשון הרמב"ם קודם ג' ימים לשעת הביעור מותר לקיימו שהרי נפסד והבאיש וכו' פי' שהרי נפסד צורתו ואין החומץ בעין ועוד טעם אחר דהבאיש ואין ראוי לאכילת כלב ואפילו היה בעין א"צ לבער : **הקילור** וכו' תוספת' הביאה הרי"ף והרא"ש וז"ל הקילור והאספלנית והרטייה שנתן לתוכן קמח א"צ לבער מלוגמא שהסריח א"צ לבער והרא"ש הביא עוד ירושלמי מלוגמא שנתחמצה ואח"כ נסרחה זקוק לבער ונראה מדברי רבינו שמהירושלמי אנו למדין פי' לתוספתא דלא תני מלוגמא בהדי קילור כו' אף ע"פ דבקילור נמי אם לא נסרחה חייב לבער וכדתנן לא ילעוס אדם חיטין ויתן ע"ג מכתו אלא ה"ט דקילור ואספלנית ורטייה מסריחין מיד אבל מלוגמא אינה מסרחה מיד אלא לפעמים נתחמצה תחלה ולכך שנאה בפני עצמה מלוגמא שנסרחה כלומר שנסרחה קודם א"צ לבער הא אם נתחמצה קודם חייב לבער ונראה דדוקא נתחמצה ולא נסרחה עד שנכנס הפסח הוא דצריך לבער שחל עליה איסור בשנכנס הפסח אבל אם נסרחה קודם פסח א"צ לבער אפילו אם נתחמצה קודם שנסרחה ואצ"ל אם לא נתחמצה עד שנסרחה דלמה ישתנה דין מלוגמא מעריבת העבדנים דתוך ג' ימים לשעת הביעור הוא דחייב לבער אע"פ שבפסח בעצמו נפסד ונבאש אבל קודם ג' ימים א"צ לבער אע"פ שנתחמצה קודם וכן הפת בעיפשה ונפסל מלאכול לכלב חמץ היה תחלה ואח"כ נפסל וכ"כ ה' המגיד ובעל מגדול עוז והר"ן ז"ל ולכך אני אומר שהרא"ש שהביא הירושלמי אינו חולק עם הרמב"ם והרי"ף שלא הביאו כי אם התוספתא לבדה מפני שלרוב פשיטות דין זה לא הוצרכו לבארו בפירוש גם הרא"ש שהביא הירושלמי קיצר במקצת מפני שנסמך על המבין : **כתב** רב האי גאון כיון שמלוגמא כו' עד במי קמח בפסח הכל מלשון הרא"ש בפרק אלו עוברין ומ"ש רב האי דאתי במכ"ש ממלוגמא היינו משום דמלוגמא אית ביה תערובת חמץ הרבה אבל טריאק"ה אין בו כי אם כל שהו ולהכי אע"פ דלא תני לה בתוספתא בהדי קילור וכו' אפ"ה אין צריך לבערו משום דאיכא למימר דהא דלא תני לה משום דאתיא במכ"ש ממלוגמא

כעיקר וילפינן לה מדכתב גבי נזיר משרת שאם שרה ענבים במים ויש בהם טעם יין חייב ורבי עקיבא יליף ליה מגיעולי מדין וכתב רש"י בפרק גיד הנשה (צח:) דטעם כעיקר הוי מדרבנן והתוספות כתבו דהוי מדאורייתא ודעת הרמב"ם בפט"ו מהלכות מ"א כדעת רש"י ורבינו סובר כדעת התוספות : **ומ"ש** ומיירי נמי שאין בהם כזית בכא"פ כבר נתבאר דה"ק ומיירי נמי בשאין בהם כדרך אכילתן דהיינו ע"י טיבול כזית בכא"פ אע"ג דכי אכיל ליה בעיניה אית ביה אבל אם כשאוכלו כדרך אכילתו דהיינו ע"י טיבול יש בו כזית בכא"פ חייבין עליו כרת אם אכל פרס : **ואיבא** למידק משמע ודאי שיותר חמור כזית בכא"פ מטעם כעיקר שהרי בטעם כעיקר נחלקו המפרשים אי הוא דאורייתא או דרבנן וכזית בכא"פ משמע דלכ"ע הוי דאורייתא ובהדיא אמרינן בפרק בתרא דע"ז (סז.) כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכא"פ טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו ומשמע דאטעמו ולא ממשו אמרינן דהוי טעם כעיקר וכיון דבטעם כעיקר הוי שיעור האיסור מועט מכזית בכא"פ ומאחר שכתב רבינו ודוקא שאין בתערובת טעם חמץ אבל אם יש בו טעם חמץ חייבין עליו קשה למה חזר לכתוב ומיירי שאין בהם כזית בכא"פ אבל אם יש בו כזית בכא"פ חייבין עליו דמשמע דאם יש בו כל שהוא פחות מכזית בכא"פ אין חייבין עליו והלא כל שיש בו טעם חמץ חייבין עליו ואפילו פחות טובא מכזית בכא"פ ושמא יש לומר דטעם כעיקר היינו שלא נתערב בו ממשות האיסור כלל אלא טעמו וכדהביא משרת ליתן טעם כעיקר שאם שרה ענבים במים ויש בהן טעם יין חייב והיינו נמי דאמרינן טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו וכזית בכדי אכילת פרס היינו כשממשו של איסור נתערב בהיתר ולפ"ז בתחלה כתב רבינו שאע"פ שאין ממשו של חמץ בתוך ההיתר לא שרי אלא בכגון הני שאין בהם טעם חמץ שאין נותנין אותו בו אלא לקיוהא בעלמא אבל אם יש בו טעם חמץ חייבין עליו אע"פ שלא נתן שם ממשו של היסור ואח"כ כתב דבהני דעבידי לקיוהא נמי לא שרי אלא בשלא נתערב שם ממשו של איסור אבל אם נתערב שם ממשו של איסור דהיינו כזית בכא"פ אע"פ שאין נותנין בו אלא לקיוהא בעלמא חייבין עליו : **ומ"ש** רבינו ועל כן השכר שעושין באשכנז וכו' כ"כ הרא"ש בפרק אלו עוברי בשם ר"ת וטעמו משום דדוקא בשכר המדי הוא דשרי דעיקרו עשוי מתמרים או מדברים אחרים ולא היו נותנין בו אלא מעט שעורין להחמיצו כדמשמע בגמרא דרמו ביה שערי אבל שכר שלנו שעיקרו משעורים לא וכן משמע בגמרא דקאמר דלא פליגי רבנן עליה דר"א אלא בכותח הבבלי דליכא כזית בכא"פ ושכר העשוי משעורין איכא הרבה יותר מכזית ז בכדי אכילת פרס : **כתוב** בא"ח אם נמצאו חטים או שעורים במים בעוד שהבשר שרוי כתב מורינו ה"ר שם טוב דמותר דלגון הוא והוא שאינן מבוקעות אבל אם הם מבוקעות הבשר מותר בהנאה לדעת הראב"ד שהיא האמת ולדעת הרא"ש והרי"ף אסור בהנאה במשהו ובעל נפש יחוש לעצמו משום חומרא דהמץ עכ"ל : **וכתוב** עוד שם כרי של חטים שנפל עליו דלף במקומות מועטים ואותם חטים שנפלו עליהם המים מעורבין בתוך הכרי מעורבים הם ברוב ואין צריך לבערם ובביטול בעלמא סגי להו וכתב הרא"ה והוא שאינם ניכרים ואעפ"כ אם נתבקעו הוברר הדבר שהחמיצו ואם יש באיסור כזית בכדי אכילת פרס אסור לקיימן (ה) ורוב הגאונים הושוו שאם נפל עליהם מים במקומות מועטים כדי שיהיו בטלות בס' ואין מבוקעות וטחן שמותר לקיימם עכ"ל (ו) : **דין** חבית שנתנו עיסה בשוליה לדבק בין הנסרים יתבאר בסימן תמ"ז : **כתב** אבי העזרי קולן של סופרים נ"ל שהנייר בעצמו מיתקן בכך וכו' יתבאר לקמן בסימן זה : **מעשה** באחד שהעמיד גבינות בחלא דשיכרא וכו' כ"כ המרדכי בפרק אין מעמידין פי' שכר זה של שעורים היה וכ"כ הרמב"ם פי"ו מהלכות מאכלות אסורות שהמעמיד גבינה בכל דבר שהוא אסור בהנאה הכל אסור בהנאה אע"פ שהוא מין בשאינו מינו אע"פ שהוא כל שהו : **כתוב** בתה"ד מיני מרקחת מבלילות סוקר ודבש ומחפין בבלילה זו מיני קטניות וגרעינין נראה דיש לחוש שמא נזדייפו בקמח שעירבו במקום הסוקר ואם עירבו בו קמח ודאי סולת נקיה נתערב בהם דדמי טפי לסוקר ואכן מחזיקין הסולת לחמץ גמור מפני שלותתין החטים במים קודם טחינה אמנם כמדומה לי דלא נהוג עלמא לאסור וראוי להורות לתת לעכו"ם מחוץ לבית במתנה גמורה ויחזור ויזכה בהם לאחר הפסח : **עריבת** העבדנין שנתן לתוכה קמח וכו' ברייתא בפרק אלו עוברין (מה:) : **הקילור** והאספלנית והרטייה וכו' תוספתא כתבה הרי"ף בפ' אלו עוברין וז"ל הקילור והאספלנית והרטייה שנתן לתוכן קמח אין צריך לבער מלוגמא שנסרחה א"צ לבער וכ"כ גם הרמב"ם בפ"ד וכתב הרא"ש דאיתא בירושלמי מלוגמא שנתחמצה ואחר כך נסרחה זקוק לבער וכ"כ הראב"ד וכתב ה"ה דאמת שכן הוא בירושלמי ולא הביאהו בהלכות וגם רבינו לא כתבו לפי שדברי הירושלמי בנתחמצה בפסח ובכה"ג בעינן נסרחה ולבסוף נתחמצה ודברי התוספתא הם בנסרחה קודם הפסח דכי אתאי פסח לא חל עליה איסור חמץ דהא הוה סרוחה והוה ליה כפת שעיפשה ונפסלה מלאכול לכלב דודאי נתחמצה ולבסוף עיפשה ואפשר דמלוגמא שנסרחה אינה ראויה אף לכלב וכן עיקר ולזה סתמו ההלכות ורבינו עכ"ל וכ"כ הר"ן על תוספתא מלוגמא שנסרחה אינו חייב לבער פי' שנסרחה קודם הפסח דהו"ל כחרכו קודם זמנו שמותר בהנאתו אחר זמנו אבל נסרחה בפסח אם נסרחה ולבסוף החמיצה הוה כחרכו קודם זמנו דהא לא חל עליה איסור הלכך אינו חייב לבער והכי איתא בירושלמי עכ"ל ורבינו כתב כדברי הרא"ש שכתם ולא חילק בין נתחמצה בפסח לנתחמצה קודם פסח : **כתב** רב האיי גאון כיון שמלוגמא שנסרחה א"צ לבער כ"ש טריאק"ה כו' כ"כ הרא"ש בפרק אלו עוברין :

וכתב

דרכי משה

וכן המנהג : (ד) עיין בי"ד סימן צ"ח : (ה) ובתשובות הרשב"א סימן תפ"ה אפי' מאן דשרי היינו שאין החמץ ניכר בתערובות אבל חטים של חמץ אסור להשהותן עכ"ל ולדידן אין נפקותא דהא קי"ל בכל דצריך לבערו : (ו) ול"נ דלדידן דקי"ל המץ שנתערב קודם הפסח אינו חוזר וניעור אפילו הם מבוקעות מותר לטחון ולהשהותן מאחר שיש בו ס' ואין זה כמבטל איסור לכתחלה עמ"ש לקמן סי' תנ"ג וכ"ש כאן דאין בוחנו אלא כדי לשהותו ולא לאכלו דשרי וכנ"ל ומ"ש הטור לדברי רב אלפס מותר לערבו לכתחלה ע"ם להשהותם ע"ל סימן תס"ז בסופו דיש חולקין בדבר וע"ש אי מותר להשהות צוק"ר או דבש בפסח :

ומהרי"ו

דרישה

עליו דכיון דאם היו אוכלין שלא כדרכו דהיינו שאכל הכותח בכפות שלא ע"י טיבול זה אחר זה היה בו כזית בכא"פ יש בו שם איסור עליו ולהרמב"ם ולרש"י עובר אפילו בלהשהותו ולר"ת דוקא באכילתו וב"י הביא ג"כ כל זה לפי שיטתו על ענין אחר וכאשר הבנתי לפניך מכלל דבריו

פרישה

של איסור . ועיין בב"י שהוכיח כן : (יד) אם יש בו כזית בכא"פ כו' פי' כדי אכילת פרס כדרך העולם כדפירשנו לעיל : (טו) כתב א"ה קולן של סופרים כו' אמתני' קאי ולפ"ז יש מסמירין שלא ידבקו ניירות במלון אם נראה מבחוץ רמ"א : (טז) בחלא דשיכרא כו' . פי' שכר שעורים :

אפעס

חדושי הגהות

ובעל העיטור לא היינו יודעים אם הוא מדבר העיטור או דבר הרי"ף ואע"ג שגם הרמב"ם כתב כן ואפשר שגם הרי"ף סובר כן מ"מ הלשון הזה הוא מן העיטור : ז נראה דאפילו לא היה בו כזית בכא"פ הוא אסור משום דלא נתנו השעורים בו לקיוהא רק ליתן בו טעם דמודים חכמים דאסור דהואיל ואית ביה שעורים הרבה נותנים טעם בו (מהרל"ח) :

צריך

שמערבין בו חמץ יבש שחוק עם בשר (יז) אפעה שא"צ לבער (יח) וכ"ב הרמב"ם ז"ל דבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם כגון הטריאק"ה וכיוצא בו אע"פ שמותר לקיימו אסור לאכלו עד לאחר הפסח אע"פ שאין בו חמץ אלא כל שהוא : וכתב עוד בגדים שכבסו אותם בחלב חטה וכן ניירות (יט) שדבקו אותם בחמץ וכל כיוצא בזה מותר לקיימן בפסח וכן העיד רבינו משולם על ר"א הגדול שהיו בגדיו מכובסין במי קמח בפסח וכ"כ רבינו אב"ן על כרים וכסתות שטחין אותן במי סובין שא"צ לבער שאין שם אוכל עליו שמאוס הוא ואינו ראוי לכלב וכתב עוד מה שנהגו לגרר הכתלים והכסאות שנגע בהן חמץ מצאתי להם סמך מן הירושלמי אמר רב הונא הטח ביתו בצק חייב לבער (כ) והא דאמר ר"ש קופת שאור שייחדו לישיבה בטלה ההוא בקופה מאוס ואם הוא בסדק שאינו יכול להטט אחריו יטיח עליו מעט טיט : חמץ שנתעפש קודם זמן איסורו או ששרפו באש ונחרך עד שאינו ראוי לכלב או שייחדו לישיבה וטח אותו בטיט בטלו ומותר לקיימו בפסח (כא) וי"א שמותר אפי' באכילה וה"ר יהודה אברצלוני כתב שאסור באכילה ומותר בהנאה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ואלמאור"י שעושין קודם הפסח מפת שרוף אסור לאוכלו אחר הפסח (כב) בצק שבסדקי עריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער פחות מכאן בטל במיעוטו ואיכא

וכתב הרמב"ם דבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם וכו' בפ"ד : וכתב עוד בגדים שכבסו אותם בחלב חטה וכן ניירות שדבקו אותם בחמץ וכו' שם וכתב ה"ה ומ"ש רבינו וכן ניירות שדבקו אותם בחמץ אינו מה שנזכר בגמרא קולן של סופרים דהתם אסור לקיימו והוא קודם שנדבקו בו הניירות שהרי הוא נוקשה בעיניה ואסור לקיימו אלא דברי רבינו הם אחר שנדבקו בו הניירות וה"ל כעריבה שנתן לתוכה עורות וזהו שכתב רבינו שאין צורת החמץ עומדת עכ"ל ולזה אין אנו צריכין לדברי אבי העזרי שכתב רבינו לעיל שמחלק בין כשניכר החמץ לאינו ניכר דלטעם זה אפי' בניכר החמץ שרי : ובתרומת הדשן (סימן קי"ו) (וכ"כ בפסקים סימן קמ"ט) כתוב שאם בא לדבק שום דבר בבצק תוך ל' יום ידבק בבצק שבלילתו רכה מאד ויכנים כל הבצק בין הדבקים שלא יבצבץ לחוץ ואיכא למימר דבכה"ג שרי הרמב"ם דוקא דאז אין צורת החמץ עומדת והמחמיר לטוחו בטיט מבחוץ תע"ב עכ"ל (ז) : וכן העיד רבינו משולם וכו' וכ"כ הרא"ש והמרדכי בפ' אלו עוברין וכ"כ ראב"ן על כרים וכסתות וכו' ג"ז מדברי הרא"ש שם ז"ל וזקני אב"ן כתב ספק בידי על הכרים והכסתות שטחין אותם במי סובין אם צריך לבער ונראה דאין צריך לבער דאין שם אוכל עליו ומאוס ופסול מלאכול לכלב ועוד דמיוחד לשכיבה ואע"ג דאמרינן קופת שאור שמיוחד לישיבה צריך לבער אם לא שטח פניה בטיט משמע דלא מיפסיל אלא ע"י הטיט הכא מאיס טפי עכ"ל וכ"כ המרדכי שם : וכתב עוד מה שנהגו לגרר הכתלים והכסאות שנגע בהם חמץ מצאתי להם סמך מן הירושלמי וכו' כ"כ הרא"ש והמרדכי בפ' אלו עוברין בשם ראב"ן : חמץ שנתעפש קודם זמן איסורו וכו' בפרק אלו עוברין (שם) ת"ר הפת שעיפשה ונפסלה מלאכול אדם והכלב יכול לאכלה מטמאה טומאת אוכלים בכביצה ונשרפת עם הטמאה בפסח וכתב הרי"ף הא אם נפסל מלאכול לכלב אינה צריכה שריפה ותנן נמי כל המיוחד לאוכל אדם טמא עד שיפסל מלאכול הכלב הא אם נפסל מלאכול הכלב נפיק ליה מתורת אוכל וה"ל עפרא בעלמא . וכתב הר"ן וכ"ת אמאי צריכה ביעור והא נבילה שאינה ראויה לגר לא שמה נבילה ונותן טעם לפגם שרי אפילו בחמץ בפסח י"ל דהכא שאני מפני שראויה לחמץ בה כמה עיסות אחרות והכי איתא בגמרא דהא שאור לא חזי לאכילה ואפ"ה אסריה רחמנא מה"ט והכי איתא במכילתא : ומ"ש או ששרפו באש ונחרך בר"פ כל שעה (כא:) חרכו קודם זמנו מותר בהנאתו אפילו לאחר זמנו וכתבו התוספות וכגון שנפסל מלאכול לכלב דבע"א לא הוי שרי דומיא דפת שעיפשה וכ"כ הרא"ש והר"ן ז"ל וכתב עוד הר"ן ודוקא שחרכו קודם זמנו אבל לאחר זמנו לא פקע איסוריה עד דשריף ליה לגמרי : ומ"ש או שייחדו לישיבה וטח אותו בטיט בטליה בפרק אלו עוברין (מה:) הפת שעיפשה חייב לבער מפני שראויה לשחקה ולחמע בה כמה עיסות רשב"א אומר בד"א במקויימת לאכילה אבל קופת שאור שייחדה לישיבה בטלה אמר רב נחמן אמר רב הלכה כרשב"א איני והא"ר יצחק בר אשי א"ר אם טח פניה בטיט בטלה טח אין לא טח לא מאן דמתני הא לא מתני הא איכא דאמרי הר"נ אמר רב אין הלכה כרשב"א דאמר רב יצחק בר אשי אם טח פניה בטיט בטלה טח אין לא טח לא ופסק רבינו כדרב יצחק בר אשי דהא ללישנא בתרא ליכא מאן דפליג עליה וללישנא קמא נמי אע"ג דמאן דמתני הא לא מתני הא פסק כוותיה משום דמחמיר טפי מר"נ א"ר וכן פסק הרמב"ם בפ"ב : ומ"ש וי"א שמותר באכילה וכו' בר"פ כל שעה אהא דאמר רבא חרכו קודם זמנו מותר בהנאה אפילו לאחר זמנו כתב הר"ן ודאמרינן מותר בהנאה בדין הוא דאפילו באכילה נמי כיון שיצא מתורת פת קודם שיחול בו איסור חמץ אלא לפי שאין דרך אכילה בלחם חרוך נקט לישנא דמותר בהנאתו דאפילו אכיל ליה לאו אכילה היא אלא דמתהני מיניה והרא"ש כתב דלא מיסתבר שאע"פ שבטלה דעת האוכל אצל כל האדם מ"מ כיון דאיהו קא אכיל ליה אסור וכ"כ הרב הברצלוני ז"ל וה"מ דמותר בהנאה לאחר זמנו אבל באכילה לא ומהאי טעמא נמי אסור כותח הבבלי כי אכיל ליה ויש מי שאומר המוריים שעושין האידנא שקורין אלמר"י שמשימין בו לחם קלוי שמותר אחר הפסח חדא שהחמץ על ידי תערובת שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ועוד שהרי חרכו קודם זמנו ומותר בהנאה אחר זמנו ואכן הזין לרבוותא דאסרי ליה לאחר הפסח דלא שרי ר"ש אלא כגון דעירב שלא בכוונה אבל לערובי' ולשהויי לא ומשום שחרכו נמי לא אימור לא חרכו יפה יפה דלא מסיק אדעתיה פסח בשעת עשייתו ועוד דלא קאמרינן חרכו קודם זמנו מותר באכילה לאחר זמנו אלא בהנאה קאמר דלאו אורח ארעא לאכול פת חרוך כל צרכו אבל גבי מוריים דאורחיה למיכל הכי אסור עכ"ל ואע"פ שלא נחלקו אי מותר באכילה או בהנאה אלא בחרכו קודם זמנו כותב רבינו דה"ה לנתעפש ויחדו לישיבה : וכתוב בתה"ד (סימן קנ"ט) דיו שהוא מבושל בשכר שעורים שרי לכתוב בו וכדאמר רבא חרכו קודם זמנו מותר בהנאה לאחר זמנו וכתב אשיר"י והוא שנפסל מלאכול לכלב כגון פת שעיפשה ונראה דדיו המבושל בסמנים כגון טחינת עפצים ויטריאו"ל שהם מרים ודאי נפסל משתיית הכלב קודם הפסח והוי כחרכו קודם זמנו דמותר בהנאה לאחר זמנו (ח) : בצק שבסידקי עריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער פחות מכאן בטל במיעוטו משנה בפרק אלו עוברין (שם) ובגמרא (שם) א"ר יהודה

ממלוגמא: ומ"ש וכ"כ הרמב"ם דבר שנתערב וכו' יש לדקדק דה"ל להביא מה שכתב הרמב"ם בפי' לענין ביעור וז"ל וכן הקילו' והרטייה והאספלנית והטריאק"ה שנתן לתוכן חמץ מותר לקיימן בפסח כו' אבל מ"ש דבר שנתערב וכו' לא כתבו אלא להורות שאסור באכילה בפסח אפשר דמאחר שנתבאר בדבריו אלה שאין בו חמץ אלא כל שהוא ואם כן הוא נלמד במכ"ש ממלוגמא וממנו נלמד הסכמה להדין ולהטעם שכתב רבינו האי לכך הביא בבא זו : ומ"ש וכתב עוד בגדים וכו' כבר כתבתי בסעיף ח' דלא הביא רבינו דבריו אלה אלא להורות דין בגדים לבד וטעמא מפני שאין החמץ ניכר בעין ודלא כהראב"ד שכתב שהטעם הוא מפני שהחמץ הוא נפסל מן הכלב ומ"ש רבינו וכ"כ ראב"ן על כרים והכסתות כו' זה אינו מלשון הרא"ש אלא ז"ל וזקני אב"ן כתב ספק בידי על הכרים והכסתות שטחין אותם במי סובין אם צריך לבער ונראה דא"צ לבער וכו' וסובר רבינו דלפי שתחלת דברי הראב"ן היו ספק בידי וכו' לכך לא כתב הרא"ש בלשון וכן כתב אבל מאחר שמסקנת הראב"ן דא"צ לבער השמיט רבינו תחלת דבריו שכתב ספק בידי וכתב מסקנתו לבד ולכך קאמר נמי וכן כתב שהרי הסוף מודותיהם לענין הדין דא"צ לבער . אכן נראה בעיני דלגבי כרים וכסתות אע"פ שהיה החמץ ניכר בעין א"צ לבער משום דנפסל מלאכול לכלב וכמבואר בדברי הרמב"ן ומשום הכי לא כתב הרא"ש בלשון וכן כתב אף למסקנתו דהראב"ן מאחר שלפי הטעם ישתנה גם הדין ודו"ק : וכתב עוד וכו' כ"כ גם הרא"ש והמרדכי ור"י בשם ראב"ן וטעמו לומר דאע"פ דמן הדין א"צ לגרר בנגיעת כל שהוא אע"פ שאינו מאוס לפחות כשאין בין הכל כזית דבטל הוא לגבי הכותל והכסא כמו שיתבאר בסמוך אעפ"כ יש סמך מהירושלמי אבל ראייה גמורה ליכא דהתם בטח ביתו בצק כעין שטוחין בטיט קאמר דכזית במקום אחד חייב לבער אפילו במקום העשוי לחזק כדלקמן למקצת גאונים אבל לא בנגיעה מועטת : ומ"ש שהוא בכופה מאוס פי' שנמאס על ידי שטחה פניה בטיט כדמסיק בפרק אלו עוברין טח אין לא טח לא וכ"כ במרדכי ובהגודה להדיא : ומ"ש ואם הוא בסדק כו' זה לא נמצא בספרים על שם ראב"ן ונראה שדברי רבינו הם שהוסיף על המנהג שנהגו לגרר למד כן מדקאמר שהוא בקופה מאוס שפירושו שטח פניה בטיט דאלמא דאפילו בכזית במקום אחד אם טח פניה בטיט א"צ לגרר וכ"ש בנגיעה מועטת : חמץ שנתעפש קודם זמן איסורו או ששרפו באש ונחרך שאינו ראוי לכלב כו' האי קודם זמן איסור שכתב רבינו קאי נמי אאו ששרפו דבתריה דהתם נמי לאחר זמן איסורו לא פקע איסוריה מיניה עד דשריף ליה לגמרי וכ"כ הר"ן ופשוט הוא והאי עד שאינו ראוי לכלב דכתב קאי נמי אתרווייהו אנתעפשה ואנשרפה וכדכתבו התוספות והרא"ש והר"ן גם אין חילוק בין שאור לחמץ ודלא כהראב"ד בהשגותיו פ"א מה' חמץ וכבר השיב עליו ה' המגיד ע"ש : ומ"ש או שייחדו לישיבה פי' כגון פת עצמו או כופת שאור שיש בו חמץ דלא מאיס אא"כ טחו בטיט וא"ת אפילו לא יחדו לישיבה נמי בטלו אם טח בטיט כמו שכתב לעיל בבצק שבסדק וי"ל דאה"נ ולא נקט יחדו לישיבה אלא משום דאי לא טחו בטיט אפילו ייחדו לישיבה חייב לבער אבל רש"י כתב וז"ל טח פניה של כופת שאור ליחדה לישיבה נראה כוונתו שהטיחה אינה אלא כמו מעשה בידים לתקנה לישיבה אבל טיחה לבד לא מהני ואין כן דעת הפוסקים שכתבו בעריבות לטוח עליהן טיט וספיר דמי דאלמא משום דמאיס הוא נתבטל ממילא : ומ"ש וי"א שמותר אפילו באכילה כו' כתב הרא"ש דטעמם משום דס"ל דעפרא בעלמא הוא והוא ז"ל השיג עליהם וכתב ולא מסתברא דאע"פ דבטלה דעת האוכל אצל כל אדם מ"מ כיון דאיהו קאכיל ליה אסור וכו' וקשיא לי דמנ"מ באכילה דידיה וכי אילו אכל עפר ליחייב בתמיה ובפ' שבועות תניין אמר רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור דעפר לאו בר אכילה הוא ולא אמרינן כיון דאיהו אכיל ליה אחשביה אכילה והתם הוא דלכתחלה לא משום דקאמר לא אוכל סתם אבל הכא דרחמנא אמר לא תאכל חמץ דוקא מאי דהוי לחם חמץ בלשון תורה והאי עפרא בעלמא הוא ואפשר לומר דפת שעיפשה או נחרך או ייחדו לישיבה וטחו בטיט אע"פ דבעיניה לא אכלי ליה אינשי מ"מ ע"י תערובת דברים אחרים הוא נאכל בטוב כמו אלמר"י שעושין מפת שרוף וכיוצא ודומה לנשבע שלא יאכל ואוכל הרגן דמשמע התם בסוגיא דכיון דע"י תערובת אכלי ליה אינשי אע"פ שהוא אכלו בלא תערובת לדידיה חשביה אכילה ואסור ואינו דומה לעפר ממש שאינו נאכל אפילו על ידי תערובת אדם וה"כ דכוותה כנ"ל ליישב דעת הרא"ש שאנו נוהגים כמותו : בצק שבסדקי עריבה וכו' כבר הגיע לפנינו הב"י הסוגיא עם פירש"י ופירוש ר"י והכלל לפירש"י בעריבה שלימה שאין בה נקב קיימינן ואפ"ה בשולי העריבה

דרכי משה

(ז) ומהרי"ו כתב בדרשה שלו נייר הדבוק בחלונות בקמח צריך להסירן הואיל ונראה החמץ בעין : (ח) ואע"ג דכתבו התוספות דאסור לעשות דיו מיי"ש משום דלפעמים נותן הקולמוס

דרישה

(יז) אפעה מין נחש : (יח) וכ"ב הרמב"ם ז"ל כו' נ"ל שמביא ראייה מהרמב"ם שיש חילוק בין אכילה לביעור אבל לא שסבר כרמב"ם במה שכתב אע"פ שאין בו חמץ אלא כ"ש שהרי הוא כתב לעיל ואפי תמה על רב נטרונאי למה אסרו היכא שנתערב קודם פסח כו' וכ"כ לקמן סימן תמ"ז דאינו חוזר וניעור אלא ודאי הטור מדבר מדין דרב הלא שאין צריך לבער הטריאק"ה אפילו לא נתבטל בס' קודם פסח ומייתי הרמב"ם שמחלק ג"כ בין אכילה לביעור : (יט) שדבקו אותו בחמץ היינו בטבלא לפי' האבי העזרי דלעיל אבל המגיד משנה פי' ואפי' בלא טבלא וקולן של סופרים היינו בדאיתא בעין קודם שדבק בו הנייר : (כ) והא דאמר ר"ש וכו' בפ"ק דפסחים דף מ"ה ועיין בפי' רש"י : (כא) י"א שמותר אפילו באכילה כיון שיצא מתורת פת קודם שיחול איסור חמץ : (כב) בצק שבסדקי עריבה כו' משנה פרק אלו עוברין

פרישה

דברינו נתיישב הקושיות הנ"ל ג"כ דמעיקרא ליתא דמאי שהקשו מו"מ כו' דהא הוכחתי דמיירי בדאית ביה ס' אלא דאית ביה כזית בכא"פ באוכלו שלא כדרכו ואל תתמה ע"ז איך יכול להיות זה כיון שיש בו ס' וכזית בכדי אכילת פרס הוא שמינות דהא כזית הוא מצי בולא כמ"ש לעיל דהא לאו קושיא דהא כבר כתבתי דכדי א"פ הוא בכדי שהייה אכילת ד' ביצים וכמ"ש ... יאכל

העריבה שמועיל שם הבצק לחזקה שלא יבא שם נקב בסדקה למנוע קבלת המים בטל לגבה טפי ואפילו הוא כזית אבל בדפנותיה שאין שם קבלת מים וא"כ כל כך חיזוק כי אם קצת מפני העיסה שלשין ומשפשפין שם כזית חייב לבער אבל בשפתה העליונה דא"כ שם חיזוק כלל אפילו פחות מכזית חייב לבער משום דלא בטל לגבי העריבה מאחר שאין צורך אליו ודרך ליטלו ממנו. אבל לפי' ר"י מקום העשוי לחזק היינו דוקא במקום שהעריב' רעועה וצריכ' חיזוק הבצק ואפ"ה במקום לישה כזית חייב לבער אפילו עשוי לחזק וכן פחות מכזית אם אינו עשוי לחזק והיינו טעמא דיש להחמיר לשם שמא ידבק מאותה עיסה לעיסה אחרת על ידי לישה או שתבלע מן הטעם ונהגה מחמץ שעבר עליו הפסח אבל בעלמא פחות מכזית א"צ לבער דבטל ממילא ולא כפירוש רש"י דפחות מכזית חייב לבער. גם לדעת הרי"ף והרמב"ם צריך לומר דפחות מכזית חייב לבער בעלמא וקשה לשיטתם דקאמר בגמרא אבל בית זימנין דמיכנש וכו' והוא מ"ש רבינו בסמוך לפי שמתחברין כשמכבדין הבית דמשמע דאי לאו הכי פחות מכזית אינו חייב לבער אבל לא קשה אף לפי' ר"י מהא דקאמר בגמרא אמר שמואל שני חצאי זיתים וחוט של בצק ביניהם רואין וכו' דמשמע דבעריבה בכל ענין אם הוא פחות מכזית אינו חייב לבער וכן נראה מדברי רבינו שכתב בסמוך בכהם רואין וכו' דהא ודאי איכא למימר דלפי' ר"י מיירי התם בשהבצק במקום לישה ומחזק הסדק שלשם. גם ה' המגיד כתב לדעת הרמב"ם דכתב בכתם ההיא דשני חצאי זיתים כו' דפירושה בעריבה במקום העשוי לחזק או לסתום בו נקב שאל"כ אפילו חצי זית בלבד חייב לבער וכ"כ הרמב"ן בספר המלחמות לדעת הרי"ף וא"כ גם לפי' רש"י איכא לשנויי דמיירי התם בשהבצק בדפנותיה. וכן פירש"י להדיא בגמרא אבל מההיא דזימנין דמיכנש וכו' קשה לפירש"י והרי"ף והרמב"ם כבר תירץ הרמב"ן לשם דמיירי בשהבצק בסדקי קרקעו של בית דכמקום העשוי לחזק דמי שאינו מקפיד עליו ועשוי לדרוס שם ברגלי אדם וכן רש"י בעצמו צריך לפרש כן עכ"ל ואל זה כיון גם הרב המגיד שכתב ובבית אפילו מדובק בגומות חייב לבער עכ"ל והר"א ממיץ בספר יראים סימן ק"ה פסק ג"כ כשיטת הרי"ף והרמב"ם וחילק בע"א דההיא דב' חצאי זיתים בעריבה דרואין וכו' מיירי שמצאן במקום מטונף מעט שדרך העולם שלא ליטלן אבל במקום אחר אפילו פחות מכזית חייב לבער כדאסיקנא לעיל בסמוך ולדידיה נמי מיושב ההיא דקאמר זימנין דמיכנש וכו' דמיירי נמי דמצאן במקום מטונף הלכך אי לאו הכי דזימנין דמיכנש לא היה חייב לבערו ודע דבסמ"ק סימן צ"ח בהג"ה דר"י מפרי"ש משמע דלרש"י שיטה אחרת בזה והיינו דס"ל דהא דקאמר שלא במקום לישה בשפתה העליונה אפילו פחות מכזית חייב לבער מיירי דאיכא בה פלגי זיתים טובא אלא שאינם במקום אחד והכלי מצרפו אפילו בלא חיבור חוט והא דבעינן חיבור חוט היינו דוקא בדפנותיה כדלעיל אבל בבית אע"פ דדמי לשלא במקום לישה בשפתה העליונה אפילו הכי אי לאו דזימנין דמיכנש אין צריך לבערו דאין הבית מצרף כמו כלי ועל פי שיטה זו כתב הר"י מפרי"ש כי אי אפשר לנקרן כו' והכלי מצרפו כמו שהעתיק רבינו בסמוך דאילו לפירוש ר"י אשיפתא דאגנא אי ליכא כזית במקום אחד א"צ לבער ואע"ג דאינו עשוי לחזק ואע"ג דאיכא בצק בכמה מקומות דכי מיצרפי לכולהו איכא כזית מכל מקום כיון דליכא כזית במקום אחד לא אמרינן דהכלי מצרפו ע"ש בסמ"ק. וממילא לפי זה אף לדעת רש"י פחות מכזית בעלמא אין צריך לבער כמו שהוא לפירוש ר"י ודלא כשיטת הרי"ף והרמב"ם דלדידהו צריך לפרש כמו שפירש הרמב"ן והרב המגיד או כדברי הרא"ש:

ולשון רבינו שאמר ואדוני אבי ז"ל כתב כו' נראה בעיני דהכי קאמר דלפסק רב אלפס או ר"ח ולפי' רש"י ור"י איכא לפחות חד גוונא דאין צריך לבער אבל א"א הרא"ש כתב לא הארכתי כו' דנמצא לדידיה בכל גוונא חייב לבער משום אל תטוש תורת אמך וכו' כיון שנהגו כן מקדם. ומפני שמלשון הרא"ש יראה שמפרש דבעריבה שלשין בה בפסח קאמר ולהכי כתב ואפילו אם נדבק בכותלי הבית שאם לא כן מאי רבותא דכותלי הבית טפי מעריבה שאין לשין בה בפסח לענין ביעור הכל שוה על כן כתב ואבי העזרי כתב וכל זה מיירי בעריבה שאין לשין בה כו' ומפני שבדברי ראבי"ה מבואר דהעריבה שלשין בה ניתרת בהגעלה הוא ע"פ שיטת ר"י דסובר דאין הכלי מצרפו אם אין כזית במקום אחד כמו שמתבאר מדברי הסמ"ק על כן כתב והר"י מפרי"ש כתב כו' שנראה ממנו שהוא תופס עיקר לענין מעשה כשיטת רש"י דהכלי מצרפו דלדידיה מאחר דאפי' להשהותן אין להם תקנה בגרירה אלא צריך לטוחן בטיט א"כ כ"ש שאין להתיר להשתמש בתוכן בפסח ע"י הגעלה. ויש לדקדק דכאן משמע שרבינו תופס עיקר כר"י מפרי"ש מדהביא דבריו בסוף למסקנא ולקמן בסימן תנ"א פסק בכתם דהעריבה שלשין בה כל השנה צריכה הגעלה דאלמא דניתרת בהגעלה. וי"ל דלקמן כתב כל דיני הגעלה ע"פ מסקנת התלמוד ועיקר פירושא אבל כאן הביא נמי דברי ר"י מפרי"ש

(כג) ואיכא תרי לישני בגמרא ללישנא קמא הא דכזית חייב לבער דוקא במקום שאינו עשוי לחזק (כד) אבל במקום העשוי לחזק אפי' כזית אינו חייב לבער ופחות מכזית אפילו במקום שאינו עשוי לחזק אינו חייב לבער וללישנא בתרא הא דפחות מכזית בטל דוקא במקום העשוי לחזק אבל במקום שאינו עשוי לחזק חייב לבער וכזית אפי' במקום העשוי לחזק חייב לבער (כה) ופסק רב אלפס לחומרא כלישנא בתרא ור"ח פסק כאביי דמתרץ תרי לישני אהדדי והויא מסקנא דפסקא לאביי לפירש"י בשולי עריבה אפילו כזית אינו חייב לבער ובשפה העליונה אפילו פחות מכזית חייב לבער ובדפנותיה כזית במקום אחד צריך לבער פחות מכאן א"צ לבער ולפר"י אין הילוק בין אם הוא בשוליה או במקום אחר אלא אם בצק זה עשוי לתקן הסדק שבעריבה ולא היה מיתקן זולתו אז הוא בטל יותר ולפירושו הוי מסקנא דפסקא לאביי במקום לישה דהיינו כל העריבה חוץ משפתה העליונה כזית חייב לבער אפילו אם עשוי לחזק וכן אפילו פחות מכזית אם אין עשוי לחזק לעולם חייב לבער עד שיהא פחות מכזית במקום העשוי לחזק ושלא במקום לישה לעולם אינו צריך לבער עד שיהא כזית במקום שאינו עשוי לחזק אבל פחות מכזית אפילו אין עשוי לחזק או עשוי להזק אפילו כזית אינו חייב לבער וא"א הרא"ש ז"ל כתב לא הארכתי לברר הא במקום לישה הא שלא במקום לישה ולכתוב פירש"י ופר"י לפי שישראל קדושים הם וגוררין כל החמץ הנמצא אפילו כל שהוא אפילו הדבק בכותלי הבית ואבי העזרי כתב כל זה מיירי בעריבה שאין לשין בה אבל אם לשין בה בפסח צריך לגוררה ולהגעילה וה"ר יחיאל מפרי"ש כתב עריבות שלשין בהן כל השנה אין לסמוך על מה שרוחצים אותן בחמין

יהודה אמר שמואל ל"ש אלא במקום שאין עשוי לחזק אבל במקום שעשוי לחזק אינו חייב לבער מכלל דפחות מכזית אפילו במקום שאין עשוי לחזק אינו חייב לבער ופירש"י ל"ש דכזית במקום אחד חייב לבער אלא שאין הסדקין בשולי העריבה מקום הלקת מים שיהא בצק זה מועיל לעריבה לחזק המים אלא בדפנותיה מקום שאין עשוי לחזק: אבל אם במקום העשוי לחזק. הן בטלים אגבה והוו כעין דמכתמא בטליכהו האי גברא להתם ואפילו כזית אינו חייב לבער: מכלל דפחות מכזית וכו'. תלמודא קא דייק ממילתיה דשמואל דפחות מכזית לא חשיב ואע"ג דאיכא בה פלגי זיתי טובא הואיל ולאו במקום אחד נינהו לא חשיבי: איכא דמתני לה אסיפא ואם לאו בטל במיעוטו אמר רב יהודה אמר שמואל ל"ש אלא במקום העשוי לחזק אבל במקום שאינו עשוי לחזק חייב לבער מכלל דכזית אפילו במקום העשוי לחזק חייב לבער ופירש"י מכלל דכזית אפילו במקום העשוי לחזק חייב לבער ואע"ג דודאי מבטל ליה אפ"ה כיון דחשיב לא בטיל ותניא כלישנא קמא ותניא כלישנא בתרא קשיין אהדדי אמר רב הונא סמי קילתא מקמי חמירתא אביי אמר לא קשיא הא במקום לישה הא שלא במקום לישה אמר רב אשי לא תימא שלא במקום לישה אגבה דאגנא אלא אשיפתא דאגנא ופירש"י ל"ק כאן במקום לישה כאן שלא במקום לישה. מתניתא בתרייתא לא קרי מקום שאין עשוי לחזק אלא מקום שאינו מקום לישה כגון שפה העליונה אבל דפנות קרוי מקום העשוי לחזק וקמייתא קרי אף דפנות מקום שאין עשוי לחזק ואע"ג דבמקום לישה הוא ומקום העשוי לחזק קרי שוליים וה"ק ת"ק במקום העשוי לחזק כגון שוליים שמקבלים את המים אפילו כזית אינו עובר מקום שאינו עשוי לחזק מים כגון דפנות דמקום לישה הוא ולאו מקום מים עובר ופחות מכזית אפילו בדפנות נמי אין עובר דכיון דמהני פורתא לחזק עיסה כשמשפשפין ולשין שם בטל ושלא במקום לישה כגון שפה העליונה לא איירי האי תנא מידי ומודה הוא בה דאפילו פחות מכזית לא בטיל ביה ותנא בתרא ה"ק מקום העשוי לחזק עיסה כגון דפנות אינו עובר בפחות מכזית וה"נ אמרינן בקמייתא מקום שאינו עשוי לחזק כגון שפה העליונה עובר ואע"ג דליכא כזית והכי נמי אמרינן בקמייתא וכזית אפילו בדפנות עובר והכי נמי תניא בקמייתא. לא תימא שלא במקום לישה דאמרן ביה ואפילו בציר מכזית חוצץ היינו גבה דאגנא מבחוץ אבל שיפתא דאגנא קרי מקום לישה אלא שיפתא דאגנא קרי שלא במקום לישה ולא בטל ביה בציר מכזית כללא דתרווייהו תנאי שפה העליונה אפילו פחות מכזית עובר שוליים אפילו כזית אינו עובר דפנות כזית עובר פחות מכזית אינו עובר עכ"ל אבל התוספות כתבו דנראה לר"י לפרש דמקום העשוי לחזק היינו את הכלי בין במקום לישה ובין שלא במקום לישה עושין לחזק אך במקום לישה יש להחמיר יותר שיש לחוש שידבק מאותה עיסה לעיסה אחרת ע"י לישה או תבלע מן הטעם ולכך כזית במקום לישה אפי' עשוי לחזק עובר אע"ג דודאי מבטלו כיון דאיכא תרתי לריעותא כזית ובמקום לישה ופחות מכזית אפילו במקום לישה אי עשוי לחזק לא גזרו ביה רבנן כיון שהוא דבר מועט יכול לשמור שלא ילושו עליו וכן כזית שלא במקום לישה אי עשוי לחזק אין עובר אבל פחות מכזית ושלא במקום לישה אפילו אין עשוי לחזק מותר עכ"ל נמצא לפ"ז דכזית במקום לישה אפילו עשוי להזק וכן כזית במקום שאין עשוי לחזק אפילו שלא במקום לישה כיון דבכל חדא מינייהו איכא תרתי לריעותא עובר אבל כזית שלא במקום לישה והוא עשוי לחזק כיון דאית ביה תרתי לטיבותא אינו עובר ופחות מכזית שלא במקום לישה אפי' אינו עשוי לחזק וכן פחות מכזית במקום העשוי לחזק אפילו הוא במקום לישה כיון דבכל חדא מינייהו איכא תרתי לטיבותא אינו עובר אבל פחות מכזית במקום לישה ואינו עשוי לחזק כיון דאית ביה תרתי לריעותא חייב לבער וה"ר יצחק אלפס לא כתב אלא לישנא בתרא דרב יהודה דס"ל כרב הונא דאמר סמי קילתא מקמי חמירתא ולא כאביי דמפליג בין מקום לישה לשלא במקום לישה וכן פסק הרמב"ם בפ"ב. ואחר שהצעתי לפניך כל דברי הגמרא והמפרשים יהיו דברי רבינו מבוארים לפניך ואין להאריך בנתינת טעם והכרח לכל אחד מהפירושים ולבאר ג"כ הדחוקים הנופלים בו לפי שאין זה ענין למלאכתנו וכ"ש במידי דלא נפקא לן מידי לענין הלכה וכמ"ש הרא"ש שישראל קדושים הם וגוררים כל חמץ הנמצא אפילו כל שהוא אפילו בכותלי הבית:

כתבו הגהות בפ"ב על הא דבצק שבסידקי עריבה כתב רא"מ והוא שראוי לאכול קצת אבל אם הוא פחות מכזית והוא מטונף קצת כיון דאיכא תרתי לריעותא אינו חייב לבער:

אבל אם לשין בה בפסח צריך לגוררה ולהגעילה וה"ר יחיאל מפרי"ש כתב עריבות שלשין בהם כל השנה אין לסמוך על מה שרוחצין אותם בחמין וכ"כ הגה"מ בפ"ב וכ"כ ר"י וכ"כ סמ"ק והמרדכי פרק אלו עוברין וכתב עוד והמקילין סומכין על הביטול (ט):

ומ"ש

דרכי משה

הקולמוס בפיו בעוד שיש עליו דיו וא"כ ה"ל לאסור ג"כ לענין חמץ דאע"ג שנפסל מאכילת כלב מ"מ אסור לאוכלו בפסח י"ל הא דאסור לאוכלו בפסח ה"ט מאחר שמכוין לאכלו אחשביה ולא מיקרי לגבי דידיה מיפסל מאכילה: (ט) ומ"מ המנהג כדברי ה"ר יחיאל ואין לשנות:

כי

דרישה

במ"ש רש"י שם פרק אלו עוברין דף מ"ד ע"ש ובשהייה זו ר"ל כדרך בני אדם שאוכלין במתון אבל אם אוכל שלא כדרכו במהרה זה אחר זה יכול לאכול הרבה כפלי כפליים היינו ל' ביצים ויותר בכדי שיאכל אחר בכדרכו ג' ביצים ואם כן מלינו שפיר שאף שיש ס' ביותר יש בו כזית בכדי א"פ באכילתו שלא כדרך בני אדם אוכלין והשתא א"ש דכתב רבינו ואע"ג דקי"ל כר"ש דלא קנים כו' בדאית בו ס' וה"כ יש בו ס' ואע"ג דאית ביה כזית בכא"פ שלא כדרכו ר"ש נמי אפילו בכה"ג לא קנים ומשני ה"מ כשנתערב אחר בשם כו' תו"ק ואף שמדברי ב"י משמע דמיירי בדליכא ס' שהרי כתב ז"ל ומצאתי כתוב על לשון זה של רבינו יש ספרים שכתוב בכן בשינויא דמשני רבינו על האי קושיא ואע"ג דקי"ל

פרישה

(כג) ואיכא תרי לישני כו' ותרווייהו אליביה דמר שמואל: (כד) אבל במקום שאינו עשוי לחזק חייב לבער עיין פי' רש"י: (כה) ופסק רי"ף לחומרא עיין בגמרא ובפירש"י ותוספות:

ב'

בהמין ומנקרין החמץ מהן כי אי אפשר לנקרן שלא ישאר בהן ח בין הכל כזית והכלי מצרפו וצריך ליתנן במתנה לעכו"ם עד לאחר הפסח או לטוחן בטיט : (כו) שני חצאי כזית בצק שהן בעריבה (כז) והוט של בצק מחברן רואין כל שאלו ינטל החוט והן ניטלין עמו חשיבי כזית במקום אחד וצריך לבער ואם לאו א"צ לבער ודוקא בעריבה אבל בבית אפי' אם אין ניטלין ע"י חוט חשיבי כבמקו' א' לפי שמתחברין יחד כשמכבדין הבית : וב' בתים זה לפנים מזה וכחצי זית בכל א' או כחצי זית בבית וכחצי זית בעלייה או באכסדרה שלפני הבית מיבעיא אי חשיב כמקום אחד ולא אפשיטא וכתב בעל העיטור מבטל וא"צ לבער דכיון דביטלו הוי ספק דרבנן ולקולא וכ"כ א"א ז"ל :

תמג חמץ משש שעות ולמעלה (א) ביום י"ד אסור מה"ת ולוקין עליו אע"פ שבעל העיטור כתב שאינו אלא מדרבנן [א] ובעל המאור כתב שמותר לאוכלו עד הלילה שבאכילתו משביתו והרמב"ם ז"ל כתב שלוקין עליו משש שעות ולמעלה ולזה הסכים א"א ז"ל וכדי להתרחק האדם מן העבירה הוסיפו (א) חכמים לאוסרו (ג) עוד ב' שעות (ד) דהיינו מתחלת שעה חמישית ומיהו כל שעה חמישית מותר בהנאה ויכול למוכרו לעכו"ם אפילו הרבה ביחד שודאי לא יאכלו קודם הפסח (ה) ואפי' כותח ויכול להאכילו לבהמה חיה ועוף ובלבד שיעמוד עליהם לראות שלא יצניעו ממנו ויבער

מה

ומ"ש דנתינה לעכו"ם מהניא יתבאר בסי' תמ"ח : **שני** חצאי כזית בצק שהן בעריב' וכו' עד כשמכבדין הבית בפ' אלו עוברין (מה) ופירש"י שני חצאי זיתים בסידקי העריבה חייב לבער דחוט מצרפן . וכתב ה"ה בפ"ב ופ"י בעריבה מקום העשוי לחזק או לכתוש בו נקב היא שאל"כ כבר נתבאר שאפי' חצי זית לבד חייב לבער ובבית אפילו מדובק בגומות חייב לבער : **וב' בתים** זה לפנים מזה וכחצי זית בכל אחד וכו' שם ואסיקנא בתיקו וכו' הרא"ש בעל העיטור כתב מבטלין וא"צ לבער דכיון דביטלו הוי דרבנן ואזלינן לקולא ואבי העזרי כתב דאזלינן לחומרא ול"נ והרמב"ם כתב הואיל ואלו חצאי זיתים דבוקים בכותלים או בקורות או בקרקעות אין חייב לבער אלא מבטלו בלבו ודיו ולאו דוקא דבוקים אלא אורחא דמילתא נקט ע"כ לשון הרא"ש אבל ה"ה כתב ופי' רבינו דוקא בדבוקים בכותלים או בקורה הא לאו הכי חייב לבער ודבר ברור הוא עכ"ל :

כתב הרוקח בצק שבסדקי הכלים או חמץ בסלי נצרים ואין יכול להוציאו ידבק טיט על הבצק כדאיתא בפ' אלו עוברין (מה:) גבי קופת שאור : **בור** מלא חטים ויש בהם חטים שנתבקעו מלחות הבור וכן חטים שנפלו עליהם מים אם צריכים להתבער בפסח יתבאר בסימן תמ"ז :

תמג חמץ משש שעות ולמעלה ביום ארבעה עשר אסור מן התורה וכו' בפרק כל שעה (כח.) תניא חמץ בין לפני זמנו ובין לאחר זמנו עובר עליו בלאו דברי רבי יהודה ר"ש אומר חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום ופירש"י לפני זמנו משש שעות עד שתחשך וכתב הרא"ש הראב"ד ובעל המאור ובעל העיטור פסקו כר"ש אלא שבעל העיטור כתב דלר"ש אסור בהנאה מדרבנן ובעל המאור כ' דמותר באכילה עד הלילה דבאכילתו הוא משביתו והרמב"ם כתב שלוקין עליו משש שעות ולמעלה וכ"כ הר"י ן' גיאות וכן נ"ל דאע"ג דקי"ל כר"ש בלאחר זמנו בלפני זמנו קי"ל כר' יהודה כסתם מתניתין בריש פירקין עבר זמנו אסור בהנאתו וכן רבי עבד עובדא כוותיה בההיא דיוחנן חקוקה שהוה למוכרו לעכו"ם בשעה חמישית עכ"ל וכתב ה"ה בפ"א שדעת הגאונים כדעת הרמב"ם וכן פשט המנהג בכל ישראל לאוסרו בהנאה משש שעות ולמעלה והגם לבו בהוראה להתיר בפני עמי הארץ להורות קולא בדבר על סמך בעל המאור ראוי לנזיפה דהא אפילו דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם כ"ש בדבר זה שכל חכמי ישראל אוסרים אין דבריו של בעל המאור שהוא יחיד עומדים בפני הרבים ועוד שהוא דבר שפשט איסורו בכל ישראל לפי שאבותיהם פסקו הלכה כדברי האוסרים :

וכדי להתרחק האדם מן העבירה הוסיפו חכמים לאוסרו עוד שתי שעות וכו' משנה בפ"ק (יא:) ר"מ אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש רבי יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש ואיפסיקא הלכתא בגמרא כרבי יהודה ומפרש בגמרא דטעמא דרבי יהודה גזירה משום יום המעונן : **ומה** שכתב ומיהו כל שעה ה' מותר בהנאה וכו' רפ"ב (כא.) תנן כל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה לחיה ולעופות ומוכרו לעכו"ם ומותר בהנאתו . ואמרינן בגמרא מתניתין דלא כרבי יהודה דאי רבי יהודה הא איכא שעה חמישית דאינו אוכל ומאכיל והאי דתנן ומוכרו לעכו"ם פריך בגמרא פשיטא ומשני לאפוקי מהאי תנא דתניא ב"ש לא ימכור אדם חמצו לעכו"ם אלא א"כ יודע בו שיכלה קודם הפסח וב"ה כל שעה שמותר לאכול מותר למכור רבי יהודה בן בתירה אומר כותח וכל מיני כותח אסור למכור כל שלשים יום קודם לפסח ופירש"י דריב"ב ס"ל כב"ש ואנן קי"ל כב"ה הילכך הכל מותר וכמ"ש רבינו : **ומ"ש** במאכיל לבהמה חיה ועוף שיעמוד עליהם שלא יצניעו ממנו וכו' שם אהא דתנן מאכיל לבהמה חיה ועוף עביד בגמרא צריכותא וכתב הרא"ש הפי' הנכון נראה לי מאכיל לבהמה חיה ועוף והוא עומד עליהם עד שיאכלו ולא יעלים עיניו מהם עד שיאכלו ויבער המשייר :

ומתחלת

מפרי"ש שלא להקל כנגד דבריו משום חומרא דחמץ אף שהוא שלא מן הדין ותדע דאף ר"י מפרי"ש לאו דינא קאמר דהיאך כתב כי אי אפשר לנקרן וכו' הלא עינינו רואות שנקיות הן מכל וכל ע"י רחיצה וגרירה אלא בעל כרחך כוונתו בדרך שכתב בעל הסמ"ק גופיה במצוה רכ"ב וז"ל ובעריבות ותיבות שלשין בהן חמץ אפי' ניקרו אותן בטוב לגמרי אין נותנין לתוכן המצות חמות וצריך לתת מפה או סדין להפסיק ביניהן ובין העריבה וכגון לטוחן בטיט או ליתנן לעכו"ם משום דרוב פעמים אי אפשר לנקרם שלא ישאר כזית בין הכל עכ"ל אלמא חומרא קאמר דאפילו טורח עצמו לנקרן בטוב לגמרי מ"מ יש לאסור משום גזירה שמא לא ינקרם היטב כמו שרגילים ברוב פעמים בשאר ימות השנה שאפילו מגררן ורוחצן אי אפשר לנקרן שלא ישאר כזית בין הכל ומשום הכי אסרינן לגמרי לנקר אפילו לשם ביעור דרגילין לנקר היטב וכל זה אינו אלא חומרא שלא מן הדין וכך אנו נוהגין להחמיר כמותו :

תמג חמץ משש שעות ולמעלה ביום י"ד אסור מן התורה וכו' נראה מדברי רבינו דמסקנת הרא"ש כהרמב"ם דלוקין עליו ד"ת לענין דבעי ביעור גמור כדינו דהיינו בשריפה שאילו לא היה אסור אלא דרבנן כדברי ב"ה היה ביעורו בכל דבר וכן ראיתי למהר"ש לוריא שכתב וז"ל ולפי זה מצה כפולה בע"פ נהי דלא אסרינן כל המצה אלא אותו מקום שנכפל מכל מקום אסור בהנאה ובעי שריפה עכ"ל :

ומ"ש וכדי להתרחק כו' דין זה כתוב בסימן תל"א וחזר וכתבו כאן כדי ליתן טעם על מה שמותר בהנאה בשעה ה' אע"פ שאסור באכילה ואמר דכיון דטעם איסור האכילה בשעה ה' אינו אלא כדי להתרחק מן העבירה כלומר להרחקה יתירה שלא יטעה ביום המעונן דביום שאינו מעונן לא טעי בין חמישית לשביעית דבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב הלכך לא ראו לאסור כי אם באכילה לבד אבל בשעה ששית דאפילו בלא יום מעונן עבידי דמטעי בין ששית לשביעית לפיכך עשו ששית כמו שביעית לגמרי ואסרו אותה בהנאה כעין של תורה : **ומ"ש** ומיהו כל שעה חמישית מותר בהנאה ויכול למוכרו לעכו"ם וכו' משנה ריש פרק כל שעה ומוכרו לעכו"ם ומותר בהנאתו ובגמ' פריך פשיטא פי' דהא אמרת מאכיל ומוכרו והיינו הנאה ומשני לא צריכא שחרכו קודם זמנו כו' ורבינו שינה בלשונו ואמר תחלה ומותר בהנאה ואח"כ ויכול למוכרו ופירושו מותר בהנאה לפי אותה שעה לבד ולא עוד אלא אפילו יכול למכרו לעכו"ם הרבה ביחד וכו' והוא ברייתא לשם : **ומ"ש** ואפילו כותח ברייתא לשם ב"ש אומרים לא ימכור אדם חמצו לעכו"ם אלא אם כן יודע בו שיכלה קודם הפסח וב"ה כ"ש שמותר לאכול מותר למכור ר"י בן בתירא אומר כותח וכל מיני כותח אסור למכור קודם הפסח ופירש"י דר"י בן בתירא ס"ל כב"ש ונראה שזהו טעמו של הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ספ"ג שהשמיטו ברייתא זו משום דלדידן דקי"ל כב"ה הכל מותר וכסתם מתניתין כל שעה שמותר לאכול מאכיל כו' ואחריהם נמשך רבינו אלא שביאר יותר ואמר להדיא ואפי' כותח. אבל ההוספות כתבו וז"ל אור"י בשם ר"ת דר"י אתי כב"ה ואסר בכותח משום דשם בעליו עליו ויודעים שהוא כותח של פלוני ויכירו שמכרו בפסח ע"י עכו"ם א"כ יסברו שבפסח מכרו ישראל לעכו"ם ולכך אוסר ר"י למכור כותח לעכו"ם עכ"ל וכן פסק בספר האגודה בסתם הלכך יראה לי דאין להקל נגד ר"י ור"ת דמימיהם אנו שותין ועוד שהאגודה גדול האחרונים הביא דבריהם בסתם ועוד שדבריהם נראין יותר דאי כפירש"י דר"י בן בתירא כב"ש מאי אתא לאשמועינן הלא הכל נכלל בדברי ב"ש ומה לי חמץ בעיניה או תערובת חמץ ועוד למה פרט כותח בדוקא לימא סתם תערובת חמץ ועוד דהכי הל"ל אף כותח וכו' כיון דמוסיף הוא על דברי ב"ש הלכך יראה עיקר כדבריהם דאסור אפי' לב"ה ולאו דוקא כותח אלא כל מילי דשם בעליו עליו כמו ביין שרף במדינ' רוסי"א שנקרא שם בעליו עליו יין שרף של פלוני שאסור ג"כ למכרו שלשים יום קודם אם יודע בודאי שלא יכלה קודם פסח אלא שכבר נהגו להקל ואין שומעין להחמיר

דרכי משה

תמג (א) כתב בתה"ד סי' קכ"א דבשנת העיבור שהיום ארוך שבסוף ד' עדיין כמו ג' שעות עד חצות מותר לאכול יותר מד' ולעולם אוכל עד ב' שעות קודם חצות והרמב"ם כתב ריש ברכות בפי' המשניות דכל שעות שהוזכר בתלמוד כו' (ע"ל סימן תל"א) עד שליש היום וכ"כ מהרי"ל בשם מהרא"ק דד' שעות ר"ל שליש היום ודלא כתשובת מהרי"ב דאכר

פרישה

(כו) ב' חצאי זיתים כו' בעריבה בסדקין שבעריבה רש"י: (כז) **והוט** של בצק מחברן עיין בב"י:

סי' תמג (א) **ביום** י"ד אסור מן התורה אפילו מחמץ של עכו"ם אסור ליהנות ולוקין עליו דפסק כר' יהודה :

(ב) ובעל המאור כתב כו' דפסק כר' שמעון ועיין בדרישה : (ג) **עוד** שתי שעות כו' גזירה משום יום המעונן כדלעיל וכבר כתב לעיל דמותר לאכול עד שליש היום :

(ד) **דהיינו** מתחילת שעה חמישית יש מקשין מניחא ל"ל למימר דהיינו מתחלת שעה חמישית וי"ל דקמ"ל דלעולם חולקים היום לי"ב שעות אף שהוא שנת העיבור והיום ט"ו שעות חולקין ו' שעות ומחצה לששה שעות זמניות ואינו אוכל אלא עד ד' שעות זמניות ומתחלת שעה חמישית ואילך אינו אוכל וכמ"ש הרמב"ם כמ"ש לעיל בסי' תל"ח ולאפוקי מדעת בעל ת"ה וכמ"ש שם ע"ש :

(ה) **ואפילו** כותח בריש פרק כל שעה דף כ"א ועיין שם פי' הרר"י דמפרש רבותא בכותח ויש לתמוה על הב"י שלא הביא אלא פירש"י לחוד דלא מפורש ביה דברי רבינו

דרישה

דקי"ל כר"ש כו' ה"מ כשנתערב קודם פסח והתלמידים הגיהו ומחקו קודם וכתבו אחר הפסח ולכאורה יראה שהוא הכרח להגיה כן לפי שאם כו' עד ועוד שאם נתערב קודם פסח ואין בו ס' היה חייב לבער כו' הרי לפנינו שכתב ואין בו ס'. אין לדקדק מכאן כלום דלא אוקמינן באין בו ס' אלא לפי אותו הגירסא שהיה כתוב בו ה"מ שנתערב קודם פסח דלאותה הגירסא ע"כ צריכין לומר דאיירי ר"ש בדלית ביה ס' דאל"כ מאי האי דקאמר דלא קנים ר"ש הא אפילו לכתחלה מותר לערבו ולאוכלו בפסח מכ"ש לערבו ולשהותו עד אחר פסח וכמ"ש רבינו בס"ס תמ"ז וכתבתי לשונו לעיל ואין לומר נמי דאיירי בתערובות ש"ש בו כזית בכא"פ בשלא כדרכו דהא ר"ש בכל מיני תערובות איירי כמ"ש רבא חמץ קודם פסח במשהו לאחר פסח בין במינו בין בשאינו מינו מותר ולא בכל תערובות מצינו דאית בהו כזית בכא"פ בשלא כדרכו ובכדרכו לית בו כ"כ א"פ אלא בכותח ואינך דקא חשיב עמו שהרי בגמרא אמרו שם בפרק אלו עוברין אלא הנח לכותח הבבלי דלית ביה כזית בא"פ אי בעיניה דקסריף קאכיל ליה בטלה דעתו אצל כל האדם ואי מטבל קטיל ליה לית ביה כזית בכא"פ ומדקאמר הנח לכותח כו' משמע דוקא בכותח ואינך דקחשיב בהדיה מצינו כן ולא בסתם שאר תערובות ומש"ה אי הוה גירסת הספרים כשנתערב קודם הפסח היינו מוכרחים לפרשו דאיירי בדלית ב"ה שפים אבל לפי גירסת ספרים דידן דגרסינן ה"מ כשנתערב אחר הפסח לעולם איירי בדאית ביה ס' וכאשר הוכחתי דמוכרח לומר כן :

סי' תמג [א] ובעל המאור כתב כו' דפסק כר"ש דפרק כל שעה דף כ"ח סוף ע"א תניא חמץ בין לפני זמנו בין לאחר זמנו עובר עליו בלאו דברי רבי יהודה ר"ש אומר חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלים ופירש"י לפני זמנו משש שעות עד שתחשך והנה בעל המאור ובעל העיטור תרווייהו פסקו כר"ש אלא דבעל העיטור

חדושי הגהות

ח צ"ע דבמאי איירי הר"ר יהיאל אי בשעשוי להחזק הא תנן במתני' דכשעשוי לחזק אינו חייב לבער עד שיהא כזית במקום א' ולא אמרינן הכלי מצרפו שיהא כאילו היה כזית במקום א' אבל כשהוא בב' מקומות אפילו הוא כזית א"צ לבערו ולא אמרינן הכלי מצרפו ואי איירי בשאין עשוי לחזק מאי איריא משום דהכלי מצרפו הא אפי' פחות מכזית חייב לבער ול"ל צירוף כלי ונ"ל דס"ל לרבינו יהיאל דלעולם פחות מכזית א"צ לבער אפילו במקום שאינו עשוי לחזק והא דאמר ר"י אמר שמואל דבמקום שאין עשוי להזק אפילו פחות מכזית חייב לבער היינו שיש פחות מכזית במקום אחד אבל לעולם בעינן שיהא בין הכל כזית וטעמא משום שהכלי מצרפו וכמ"ש ה"ר יהיאל וא"כ איירי ה"ר יהיאל שפיר במקום שאינו עשוי לחזק (מהרל"ח) : ט והוכרח לפרש דבבית אפילו מדובק בגומות חייב לבער דאל"כ אפי' בעריבה נמי חייב לבער ובגמרא מחלק בין עריבה לבית משמע דאפילו בגומות דבעריבה שרי בבית אסור אכן משמע מדברי ה"ה דס"ל דכל שאינו עשוי לחזק אפילו לא הוי בכל העריבה אלא חצי זית חייב לבער וזה שלא כמש"ל לדעת ה"ר יחיאל מפרי"ש (מהרל"ח) :

לא

מה ששיירו ממנו ומתחלת שעה ששית ומעלה אסרוהו גם בהנאה (ב) (ו) ואם קידש בו אשה אינה מקודשת כיון שאסרוהו בהנאה לכל ישראל הלכך ישראל שהיה בידו חמץ של חבירו בפקדון והגיע הפסח יעכבנו עד שעה חמישית ואם לא באו בעליו ימכרנו לעכו"ם ואם לא מכרו צריך לבערו בזמן איסורו (ז) אפי' אם אינו חייב באחריותו מעשה וקנתה שפחה נכרית ירקות בחמץ אחר שש ודתירם ר"ת א לפי שאינו תופס דמיו כדאמרינן בחולין (ח) חמצן של עוברי עבירה לאחר הפסח מותר מפני שהן מחליפין :

תמד **ארבעה** עשר שחל להיות בשבת בודקין

להמיר והמחמיר תע"ב : **ומ"ש** ומתחלת שעה ששית ומעלה אסרוהו גם בהנאה ואם קידש בו אשה אינה מקודשת מימרא דרב גידל בפ"ק ובפרק כל שעה ומשמע מפשט לשון רבינו שר"ל אם קידש אשה בחמץ גמור מתחלת שעה ששית דהיינו חמץ דאורייתא ושעות דרבנן וזהו ע"פ פירוש ר"ת בההיא דרב גידל שהסכים אליהם הרא"ש בפרק כל שעה ופרק האיש מקדש ודלא כדמשמע מפי' רש"י בההיא דרב גידל דאפילו בחמץ דרבנן ושעות דרבנן אינה מקודשת וכן פסק להדיא באבן העזר סוף סימן כ"ח אבל הב"ת יוסף כתב שדברי רבינו בכאן הם כדעת רש"י והרמב"ם היפך מ"ש באבן העזר ולא דק ולענין הלכה כבר כתבתי באבן העזר לשם שלענין מעשה אין להקל לפוטרה בלא גט אפילו בחמץ דאורייתא ושעות דאורייתא וזה על פי סברא אחת מסברת התוספות וכאן אין מקומו להאריך בזה : **ומ"ש** והלכך ישראל שהיה בידו חמץ כו' פרק קמא דפסחים אמרינן שכך הורה רבי יוחנן חקוקה והפוסקים השמיטוהו וצ"ע למה : **ומ"ש** ואם לא מכרו צריך לבערו בזמן איסורו ואפילו אם אינו חייב באחריותו זה אינו מפורש לשם וגם קשה למה צריך לבערו : **ומ"ש** מהא דתניא בפ"ק בעכו"ם שהפקיד חמצו אצל ישראל דאינו חייב לבערו אם לא קיבל עליו אחריות כדלעיל בסימן ת"מ ועוד נתבאר לעיל בסימן תמ"א דדוקא המלוה על המשכון אמרינן דישראל קונה וצריך לבערו אבל פקדון בעלמא לא. ונראה בעיני דהא דכתב רבינו דצריך לבערו לא משום שיהא שום איסור על הנפקד אם לא ביערו דהא ודאי ליתא אלא כדי להציל למפקיד שלא יעבור עליו דאע"פ דאפשר שנזהר מזה למוכרו לעכו"ם בקנין גמור בענין שלא יעבור עליו מכל מקום אין ספק מוציא מידי ודאי ושמא לא נזכר עליו או לא נזדמן לידו שימכרנו בענין שלא יהא עובר עליו הלכך צריך הנפקד לבערו ולמד רבינו דין זה מדחזינן ליוחנן חקוקה שהטריחו רבי למכרו בשוק בשעה חמישית כדי שלא יעבור עליו המפקיד אם כן ה"ה דצריך לטרוח לבערו אם לא מכרו וק"ל :

מעשה וקנתה שפחה ירקות וכו' וקשה מה ראייה מההיא דתניא בפ"ק דחולין חמץ של עוברי עבירה כו' שאני התם דחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא דרבנן כר"ש דקי"ל כמותו הלכך לא אחמור רבנן בחליפין דידיה אבל חמץ משש שעות ולמעלה דאסור ד"ת כר"י דקי"ל כמותו הלכך אע"פ שאינו תופס דמיו דאורייתא מדרבנן מיהא אסור ואע"פ דאף באיסורי הנאה דאורייתא אמרינן בסוף האיש מקדש דאם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת כבר פי' רש"י בע"ז בפ' ר' ישמעאל דדוקא לאשה שרי לאיתהנויי שאינן דמי ערלה לגבי דידה ואע"פ שגם הוא נהנה במה שמתקדשת לו בו גבי קידושי אשה לא החמירו כ"כ עיין בדברי הרא"ש ס"פ האיש מקדש האריך בזה וכה"ג כתבו התוס' בפ"ק דחולין דלדידיה אסור מדרבנן מיהא דאל"כ מאינו דמים לחמץ בפסח שאם רצה מוכרו לעכו"ם וגם בההיא דחמצן של עוברי עבירה פירש"י להדיא דדוקא לאחריני שרי אבל לא לעצמן של עוברי עבירה ודלא כדעת הרמב"ם שהביא הר"ן ז"ל בריש פ"ק דחולין וא"כ למה התיר ר"ת הירקות אפי' לעצמו ונראה דמאחר שהשפחה קנתה הירקות בלי ידיעתו של בעל החמץ כלאחריני דמי וכי היכי דבחמץ של עוברי עבירה מותר אפילו מדרבנן לאחריני דליכא למימר לגבייהו דא"כ מאינו דמים לחמץ בפסח א"כ ה"ה בחמץ בסוף שש אע"פ שהוא דאורייתא אין לאסור כלל מדרבנן דהכא ג"כ ליכא למימר דא"כ מאינו דמים לחמץ בפסח שהרי הוא עצמו לא מכרו וגם השפחה עשתה כן בלי ידיעתו כ"ל ולהכי נמי הביא ר"ת ראיה מההיא ברייתא דחמץ של עוברי עבירה דאיתא בפ"ק דחולין דאילו לענין שאין איסור חמץ תופס דמיו לא ה"ל להביא ראייה מכאן אלא מסוף פרק האיש מקדש משנה וגמרא דלשם מבואר עיקר דין זה בפירוש דכל איסורים שבתורה אין תופסים דמיהם חוץ מע"ז והקדש ושביעית אלא ודאי דלהכי הביא ראיה מכאן כדי לאורויי דאפילו איסור דרבנן ליכא דדמי לאחריני כדפי' :

תמד ארבעה עשר שחל להיות בשבת וכו' פלוגתא דתנאי בפ"ק ופרק אלו עוברין הביאם ב"י וגם הביא דברי הרי"ף ומה שכתב הר"ן לפרש דבריו והקשה ב"י על פי' הר"ן דלא פסק הרי"ף דמבערין הכל מלפני השבת אלא בתרומה בלחוד אבל בחולין ס"ל דמבערין בזמנן כיון שיש להן אוכלין מרובין דאין דרכו של הרי"ף לפסוק הלכה בדבר שאינו מצוי בזמן הזה וזו ודאי קושיא היא ונראה לע"ד דודאי אין ספק דהרי"ף ס"ל דחולין בזמנן כמו שפי' הר"ן ומה שאמר הרי"ף דהלכה כר"א איש ברתותא אע"ג דלא דיבר איש ברתותא כי אם בתרומה עיקר הפסק אינו אלא דחולין בזמנן דכיון דלא הזכיר איש ברתותא בדבריו אלא תרומה דמשיירין ב' סעודות ולא כלל דין חולין ותרומה ביחד ולומר דמבערין את הכל מלפני השבת ומשיירין ב' סעודות אלמא דוקא קאמר תרומה אבל חולין בזמנן כר"א בר צדוק ולא צריך לפרש כפי' הר"ן דעיקר פסק הרי"ף הוא בתרומה וכך נראה ממ"ש הרמב"ן בספר המלחמות גם הרב המגיד כתב בפי' שכך העמידו דברי ההלכות אלא דהב"י הקשה עוד דאם כן הרא"ש שכתב כלשון הרי"ף

נמי

ומתחלת שעה ששית ומעלה אסרוהו גם בהנאה ואם קידש בו אשה אינה מקודשת בפ"ק (ז.) ההא דפריך וניבטליה בשית משני כיון דאיסורא דרבנן עליה כדאורייתא דמי ולאו ברשותיה קאי ולא מצי מבטל ליה דאמר רב גידל אמר רב המקדש משש שעות ולמעלה אפילו בחיטי קרדנייתא אין חוששין לקידושיו ופירש"י המקדש מו' שעות ולמעלה מתחלת שש דאיסור דרבנן הוא וכ"ד הרמב"ם שכתב בפ"ה מה' אישות המקדש בדבר שהוא אסור בהנאה אינה מקודשת ואפילו היה אסור בהנאה מדבריהם כגון חמץ בשעה ששית מיום י"ד אינה מקודשת והתוס' כתבו שר"ת חולק ואומר דע"כ לישנא דמשש שעות ולמעלה מסוף ו' משמע כדאמרינן לעיל דכ"ע חמץ מו' שעות ולמעלה אסור ובודאי דמסוף ו' הוא כדמוכחי לה מאך חלק לפיכך פירש דה"ג מסוף שש קאמר וכ"ת היכי מוכח דבאיסורא דרבנן בלחוד לאו ברשותיה קאי י"ל דהכא נמי איסורא דרבנן הוא דחיטי קרדנייתא חמץ נוקשה הוא ולא מיתסר לפני זמנו אלא מדרבנן הילכך מייתי ראיה להמן דאורייתא בשעות דרבנן דלאו ברשותיה קאי מחמץ דרבנן בשעות דאורייתא וכתב הר"ן ולפי זה אפשר דחמץ דרבנן בשעות דרבנן חוששין לקידושיו ונקט משש שעות ולמעלה למיכלל דבכל חמץ אפילו דרבנן אין חוששין לקידושיו אבל אין הכי נמי דבחמץ דאורייתא אפילו מתחלת ו' אין חוששין לקידושיו אבל הרמב"ן כתב דדוקא נקט מו' ולמעלה דהיינו מסוף ו' דאילו מתחילת ו' אפי' בחמץ דאורייתא חוששין לקידושיו משום דדילמא אתו למיטעי ולמימר דה"ה למקדש בד' וה' ושרו אשת איש לעלמא ואפ"ה שפיר מייתי דמאי דאכרוהו רבנן עליה לאו ברשותיה קאי כיון דאמרינן דנוקשה מו' שעות ולמעלה אין חוששין לקידושיו וכיוצא בזה הוא דעת הר"ן ז"ל וכתב הרא"ש בריש פרק כל שעה שגם בעל העיטור פירש דהא דרב גידל מתחלת שעה שביעית מיירי אבל בשעה ו' חוששין ובעל המאור כ' אע"פ שהביא הרי"ף לרב גידל אין נראה לנו לסמוך עליה דרב לטעמיה דס"ל כרבי יהודה דאמר חמץ מו' שעות ולמעלה אסור מן התורה בהנאה אבל לדידן דקי"ל כר"ש דאמר דבין לפני זמנו בין לאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום חוששין לקידושין ולקמן נדקדק בפסק זה דיראה דאע"ג דרב פסק כר"ש היינו דוקא לאחר זמנו אבל לפני זמנו קי"ל כרבי יהודה ואיתא לדרב גידל וגם הר"ן בפ"ק כתב שאין דברי בעל המאור נכונים בעיניו ורבינו סתם דבריו פה כדעת רש"י והרמב"ם אבל באבן העזר כתב דברי הרא"ש בספ"ב דקידושין שהם כדברי ר"ת : **ומ"ש** הלכך ישראל שהיה בידו פקדון של חמץ וכו' בפ"ק דפסחים (יג:) אמרינן שכך הורה רבי יוחנן חקוקה : **ומ"ש** ואם לא מכרו צריך לבערו בזמן איסורו אפילו אם אינו חייב באחריותו הכי משמ' מההוא עובדא דיוחנן חקוקה : מעשה שקנתה שפחה נכרית ירקות בחמץ וכו' בא"ח כתוב מעשה זה :

תמד ארבעה עשר שחל להיות בשבת בודקין בליל י"ג ומבערין הכל מלפני השבת וכו' בפרק אלו עוברין (מט.) תנן י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת דברי רבי מאיר וחכ"א בזמנו ר' אלעזר ב"ר צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנם ובפ"ק (יג:) ת"ר י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ושורפין תרומות תלויות וטמאות וטהורות ומשיירין מזון שתי סעודות מן הטהורות כדי לאכול עד ד' שעות דברי רבי אלעזר איש ברתותא שאמר משום רבי יהושע אמרו לו זוו משם עד שקבעו הלכה כמותו והרי"ף כתב בכפ"ק הא דרבי אלעזר איש ברתותא ובפרק אלו עוברין כתב דקי"ל כראב"צ דקאי כרבי אלעזר איש ברתותא וכתב הרב רבינו נסים בספ"ק בשם ה"ר אפרים דאיכא למידק עליה היאך כ' דקי"ל כרבי אלעזר ב"ר צדוק דקאי כרבי אלעזר איש ברתותא והא בתרתי פליגי בחולין ובתרומה בחולין דלר' אלעזר איש ברתותא מבערין את הכל ואפילו חולין מלפני השבת ורבי אלעזר ב"ר צדוק אמר חולין בזמנן ופליגי בתרומה דרבי אלעזר ברבי צדוק סבר תרומה מלפני השבת בלא שיור כלל ורבי אלעזר איש ברתותא סבר דמשיירין ממנה מזון שתי סעודות אלו דבריו ז"ל ואינם נכונים דמאי דקאמר דפליגי בתרומה משום דלא תני ראב"צ שיור בתרומה ליתא שסבר פירש"י עלה דההיא דא"ר מאיר מבערין את הכל מלפני השבת דהיינו בשיור דכל היכא דאמרי' מבערין בשיור משמע ודקא קשיא ליה דפליגי בחולין דר"א בר צדוק אומר חולין בזמנן ורבי אלעזר איש ברתותא אומר דמבערין את הכל מלפני השבת איכא למימר דרבי אלעזר איש ברתותא לא איירי בחולין אלא בתרומה ואע"ג דאמר הכל כלישנא דר"מ דלקמן אפשר לומר דמשום דתנא תרומות תלויות טמאות וטהורות תנא הכל ואפי' תימא שאפילו חולין בכלל אפשר שלא קבעו הלכה כמותו אלא בעיקר מחלוקת דהיינו תרומה מלפני השבת שעליה נחלקו כדאיתא בגמרא וכיון שכן לא נקטינן כרבי אלעזר איש ברתותא בחולין ושבקין רבנן וראב"צ דאמרי חולין בזמנן ועוד דאמרינן התם א"ר אלעזר ב"ר צדוק פעם אחת שבת אבא ביבנה וחל י"ד להיות בשבת ובא זונין ממונה של בית ר"ג ואמר הגיע זמן לבער את

החמץ

דרכי משה

דאכר לאכול רק עד ד' שעות ביום אף בשנת העיבור : (ב) ובתשובה בר ששת סי' ת' דאסור ליהנות בפסח מחמצו של עכו"ם וכן הוא לקמן סי' ת"נ :

וכ"ב

דרישה

רבינו יפה: ואם קידש בו אשה אינה מקודשת כיון דאיסורא דרבנן עליה כדאורייתא דמי : (ז) **אפילו** אם אינו חייב באחריותו ואע"ג דבכה"ג בחמצו של עכו"ם א"צ לבערו כמ"ש לעיל בסי' ת"מ שאני עכו"ם כו' דאין ביד ישראל לשלוח יד בפיקדון שלו לבערו מן העולם משא"כ בישראל המפקיד שמוזמן הוא והלאה אסור לו בהנאה לכך צריך לבערו לטובת המפקיד שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא אבל הנפקד נלפע"ד דאינו עובר עליו כיון שלא קיבל עליו אחריות : (ח) **חמצן** של עוברי עבירה כו' מותר עיין בפ"ק דחולין דף ד' דמייתי ברייתא זו ופי' שם רש"י ותוס' דדוקא לאחרים מותרין אבל המחליף אסור מדרבנן ועיין ב"י :

זמנה

פרישה

העיטור ס"ל דאף דאינו עובר עליו מ"מ מדרבנן אסור ובעל המאור ס"ל דאפילו באכילה מותר והרמב"ם והרא"ש פסקו בלפני זמנו כר"י ובלאחר זמנו אם מערב החמץ כר"ש ע"ש באשר"י וב"י שהביאו וצ"ל דלא ס"ל לבעל המאור דרשה דאך ביום הראשון תשביתו אך לחלק ובעל העיטור ס"ל לאסמכתא והא דתנן אור לי"ד בודקין את החמץ ס"ל דאתאן לר"י. א"כ מש"ה בודקין את החמץ באור י"ד כדי שיהא כולו מצוי לפניו וישביתו באכילתו למחרת ביום י"ד וגם הא דתנן שורפין בתחילת שש ס"ל דאתאן לר"י. והא דכתב לא תשחט על חמץ דם זבחי אפשר דר"ש מפרשו לא תביא עם קרבן פסח לחם חמץ ולזבחו עליו כמו שזובחין קרבן תודה ועיין שם בתוס' דיש להו שיטה אחרת וכתבו וגם לר"ש אסור באכילה מדאורייתא

ואינו מתיר אלא בהנאה לפ"ז נתיישבו המשניות דלתאן ג"כ כוותיה דר"ש ע"ש אבל הרא"ש והרמב"ם ורבינו עכ"פ פסקו כרבי יהודה לאסרו גם בהנאה :

משיירין

חדושי הגהות

תמג א לא שהתיר ר"ת שמותר להחליף החמץ בירקות דהא מ"מ נהנה מחמץ ופשיטא דאסור אף כי אינו תופס דמיו כמו שאסור למכור החמץ אחר שש שעות אלא ר"ל שאין החמץ תופס דמיו שיהיו הירקות כגוף האיסור וג"מ שמותר לקנותן מהשפחה בדמים או לקבלן הימנה במתנה אבל לא שיבאו ליד הישראל בחליפי חמצו דא"כ הרי נהנה מחמץ או ר"ל כיון שכבר קנתה השפחה הירקות ה"ל דיעבד וכל איסורי הנאה שאין תופסין דמיהם בדיעבד דמיהם מותרים אפילו לעצמן כדמשמע לקמן סימן ת"ן דהא דתנן גבי ערלה וכלאי הכרם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת דאפילו לעצמן מותרין בדיעבד ושתי הסברות הללו כתבם הר"ן בפרק האיש מקדש וע"ש (מהרל"ח) :

ר"ל

בודקין בליל י"ג ומבערין הכל לפני השבת [א] ומשיירין מזון ב' סעודות לצורך השבת דסעודה ג' (א) זמנה אחר המנחה ואז אינו יכול לעשותה לא במצה ולא בהמץ וטוב לעשותה בפירות (ב) ור"ת היה נוהג לעשותה [ב] (ג) במצה עשירה שנילושה במי פירות (ד) וכן הורה רש"י לבער הכל לפני השבת ולשייר מזון ב' סעודות ולא לאכול מצה כדי שיאכל אותה בלילה לתיאבון וטוב לבער בע"ש קודם חצות אע"פ שמותר לאחר חצות שלא יבאו לטעות בשאר השנים לבער אחר הצות (ה) וביום השבת יבטל: תשובה לא"א הרא"ש ז"ל ששאלת י"ד שחל להיות בשבת אם יכול לומר לעכו"ם להוליך המפה והקערות חוץ לבית לא ידענא למה צריך להוציא המפה והקערות חוץ לבית אלא א ינער המפה ויקנח הקדרות יפה באצבעו ויטמנם מן העין עם שאר כלי חמץ שנשארו: ההולך ביום י"ד לדבר מצוה כגון למול את בנו או לאכול סעודה ראשונה של אירוסין

החמץ והלכתי אחר אבא וביערנו את החמץ דאלמא חולין בזמנן דקי"ל בכל דוכתא מעשה רב וז"ש הרי"ף דקי"ל כראב"צ דקאי כרבי אלעזר איש ברתותא בתרומה קאמר דאילו בחולין פשיטא דקי"ל כוותיה דרבנן דפליגי עליה דרבי מאיר בחולין כוותיה קיימי ועוד דקי"ל מעשה רב ע"כ לשון ה"ר נסים ודבריו תמוהין בעיני דהיאך יעלה על הדעת שהרי"ף לא בא לפסוק הלכה בחולין אלא בתרומה שהוא דבר שאינו מצוי בזמן הזה וכבר נודע שאין דרכו של הרי"ף לכתוב אלא דברים הנוהגים בזמן הזה לכיכך נ"ל דהא דא"ר אלעזר איש ברתותא מבערין את הכל מלפני השבת אחולין נמי קאי ומשיירין מהן מזון שתי סעודות כי היכי דקתני שמשיירין מתרומות טהורות והא דתנן בפרק אלו עוברין מבערין את הכל מלפני השבת היינו בלא שיור כלל שהרי לא נזכר שום שיור בדבריו והכ"א בזמנן פירוש מבערין את הכל מלפני השבת חוץ ממה שצריכין לשתי סעודות שמשיירין אותו לאכול בשבת ואם יותיר ממה ששיירו יבערו אותו בזמנו דהיינו ביום השבת וכן מה שאמר רבי אלעזר ב"ר צדוק חולין בזמנן הוא בענין זה שמבערין אותן מע"ש ומשיירין מזון ב' סעודות והנותר מהם מבערין אותו בזמנו דהיינו בשבת ובדין ה"ל להרי"ף לכתוב דקי"ל כחכמים דקיימי כר"א איש ברתותא דהא קיימי כוותיה לגמרי אלא שנתכוון ללמדנו דר"א איש ברתותא איירי נמי בחולין אע"פ שאינו מפורש בדבריו ולפיכך כתב דר"א ב"ר צדוק קאי כוותיה ואי אפשר לומר דאתרומה קאי דהא סתמא קתני בה דמבערין אותו מלפני השבת ובלא שיור משמע והיינו דלא כר"א איש ברתותא אלא ע"כ בחולין קאמר דקאי כוותיה ונמצא לפ"ז דלהרי"ף מבערין חולין מע"ש ומשיירין מהם מזון ב' סעודות לאכול בשבת וכן דעת הרמב"ם בפ"ג וכ"כ שהיה מפרש רבינו דברי הרי"ף שהרי הרא"ש כתב דברי הרי"ף ממש משמע דס"ל כוותיה ואם היה מפרש אותם כמו שפירש הר"ן לא היה לו לרבינו לכתוב כתם דעת הרמב"ם ולהשמיט דעת הרא"ש:

ומ"ש רבינו שבודקין בליל י"ג כ"כ הרמב"ם בפ"ג ופשוט הוא דאפילו מ"ד שאין מבערין לפני השבת מ"מ צריך לבדוק לפני השבת שהרי בליל שבת אינם יכולים לטלטל הנר כדי לבדוק:

ומ"ש רבינו דסעודה ג' זמנה אחר המנחה כבר נתבאר בסימן רצ"א:

ומ"ש ור"ת היה נוהג לעשותה במצה עשירה כ"כ התוספות והרא"ש בר"פ ע"פ (לט:) ואם עושה הסעודה ג' במצה עשירה צריך לעשותה קודם שעה י' דמשם ואילך אסור לאכול פת כמו שיתבאר בסימן תע"א:

ומ"ש וכן הנהיג רש"י לבער הכל לפני השבת וכו' ולא לאכול מצה כדי שיאכל אותה בלילה לתיאבון פי' שלא תאמר יבער כל חמץ מלפני השבת ולא ישייר כלום ובשבת יאכל מצה דא"כ נמצא שלא יאכלנה בליל פסח לתיאבון ואין להקשות יבער הכל מלפני השבת ולא ישייר כלום ובשבת יאכל מצה עשירה דכיון דאין סיפק בידי כל אדם לעשות מצה עשירה לכל הג' סעודות לא אטרחו רבנן:

ומ"ש וטוב לבער בע"ש קודם חצות כ"כ המרדכי בספ"ק וז"ל הנהיג רש"י כשחל י"ד להיות בשבת לשרוף חמץ בע"ש קודם חצות גזירה שמא ישהה אותו לשנה הבאה אחר חצות וצריך לשורפו שלא יחליף בשאר השנים דקי"ל דאין ביעור חמץ אלא שריפה עכ"ל ורבינו החליף לשון שריפה בלשון ביעור משום דלא ברירא ליה אי הלכתא כרבי יהודה או כחכמים:

ומ"ש וביום השבת יבטל פשוט הוא מהטעם שנתבאר בסימן תל"ד דלא סגי בביטול דלילה לפי שחוזר וזוכה בפת ששייר למאכלו ויש לחוש שמא ישאר ממנו בבית ויעבור עליו: **תשובה** לא"א ז"ל ששאלת י"ד שחל וכו' בכלל כ"ד ונראה דניש במפה פירורי לחם דקים מיירי ומש"ה קאמר שינער המפה וטוב אינו עובר עליהם שאין בהם שיעור וגם הם נדרסים ברגלים והם מתבערים מאיליהן וא"צ להוציא המפה מרשותו ומטעם זה ג"כ א"צ להוציא הקערות מרשותו אלא מקנחן יפה באצבעו ואותו קינוח נדרס ברגלים והוא מתבער מאליו: **כתב** הכלבו בשם רבינו האיי מנהגא דחזי לנא דאין מבשלין דייסא ולא כל דבר שמבשלין שיצטרך הדחה בי"ד שחל להיות בשבת (א) וכן אין עושין פת נגומה בקערה מכיון שצריך להדיחו עכ"ל וכ"כ בשבלי הלקט בשם הגאונים: **כתב** הרמב"ם בפ"ג שאם נשאר מן החמץ ביום שבת אחר ד' שעות מבטלו וכופה עליו כלי עד מוצאי י"ט ומבערו והגהות כתבו והרגילים לתת הפת שנשאר לעכו"ם ראוי לתת לו ע"מ שלא לצאת בו לר"ה דרך הערמה ודבר מועט אבל לתת לו ע"מ לצאת אסור וענין איסור דבר זה נתבאר בסימן שכ"ה:

ההולך ביום י"ד לדבר מצוה וכו' משנה בפרק אלו עוברין (מט.) ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו או לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בתוך הבית אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבער ואם לאו יבטלנו בלבו וטעמא משום דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה אלא שחכמים הצריכו ביעור כמו שנתבאר בסימן תל"א ובמקום ביטול מצוה אוקמוה אדאורייתא: **ומ"ש** רבינו לאכול סעודה ראשונה של אירוסין שם בגמרא ורמינהו ההולך לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו יחזור מיד א"ר יוחנן ל"ק הא ר"י הא רבי יוסי דתניא סעודת הירוסין רשות דברי ר' יהודה ר"י אומר מצוה והשתא דא"ר חסדא מחלוקת בסעודה ב' אבל בסעודה ראשונה דברי הכל מצוה

נמי סובר כן דחולין בזמנן ולא ה"ל לרבינו לכתוב כתם דעת הרמב"ם ולהשמיט דעת הרא"ש עכ"ל. ולע"ד נראה לייסב דסבירא ליה לרבינו דמאי דנפסק הלכה חולין בזמנן ר"ל דבזמנן נמי שפיר דמי ולא כמ"ד דמבערין מלפני השבת דוקא דאע"ג דאין בפירור וזרות לרוח אב מלאכה מכל מקום טורח בשבת שלא לצורך כיון דאפשר לבערו מלפני השבת דלפי זה ראוי לנהוג לכתח'ה לבער את הכל מלפני השבת וע"י שיור אבל אם עבר ושכח או נאנס מבערין בזמנן ומשום הכי כתב רבי' בכתם ארבעה עשר שחל להיות בשבת בודקין ליל י"ג ומבערים הכל מלפני השבת וכו' מדלא אמר חייבים לבער הכל מלפני השבת אלמא דאינו חיוב מעיקר ההלכה אלא ר"ל כך הוא הסדר הנכון על פי המנהג ולכן אמר אחר זה וכן הנהיג רש"י וכו' דמנהג זה נהגו בו על פי רש"י ז"ל אע"פ שעיקר ההלכה דחולין בזמנן ובמקצת ספרי רבינו כתוב וכן הורה רש"י וט"ס הוא וצריך להגיה וכן הנהיג רש"י וכו' אבל מה שפירש בית יוסף והסכים דעת הרי"ף לדעת הרמב"ם וכן כ"א מלשון ה"ר ירוחם ח"א אינו נכון לע"ד כמו שהקשה ב"י עצמו דה"ל להרי"ף לפסוק הלכה כחכמים ומה שהשיב ע"ז אינו ייטב כלל אלא כדפרישית עיקר: **ומה** שאמר דסעודה ג' זמנה אחר המנחה וכו' כך פירש רש"י בפ"ק וכך היא דעת רוב פוסקים כדלעיל בסימן רצ"א אבל הר"א ממיץ בספר יראים כתב ג' סעודות ג' שביעות יחלק לג' כעודות ואין מכאן ראיה שבעודה ג' שאכלה קודם ד' שעות לא יצא עכ"ל נראה דס"ל דאע"ג דבפרק כל כתבי משמע דסעודה ג' במנחה היא היינו לכתחלה היכא דאפשר אבל בע"פ דלא אפשר ליכא ראיה דלא יצא בדיעבד קודם מנחה וכ"כ המרדכי פ"ק והג"מ פ"ג דחמץ על שם הרא"מ גם הרוקח בסימן רס"ז כתב שכך א"ל הרא"ם משמע דכך הורה לו למעשה: **ומ"ש** וטוב לעשותה בפירות כ"כ בהגהות סמ"ק סימן נ"ח: **ומ"ש** ולא לאכול מצ' כדי שיאכל מצה לתיאבון נראה דסבירא ליה אפי' קודם מנחה בשחרית דאינו בכלל כבועל ארוכתו אלא מאיסור חמץ ואילך כרוב גאונים דלא כהרמב"ן לקמן בסימן תע"א גם לא כתוספתא הביאה הרוקח דאוסר לו מצה לאכול ב' סעודות אפילו הכי אין לאכול מצה כל היום כדי שיאכל בלילה לתיאבון וסמך לזה מירושלמי דרבי לא אכל בערב פסח כדי שיאכל בלילה לתיאבון א"כ לפחות כל אדם לא יאכל מצה בערב פסח כדי שיאכל מצה בלילה לתיאבון ויראה דגם זה אינו מעיקר הלכה דקי"ל דאין איסור במצה קודם איסור חמץ אלא שרש"י הנהיג כן ע"פ הסמך מהירושלמי כדפרישית: **כתב** במרדכי דמביאין מים ללוש בליל י"ג ולא בערב שבת שמא יקדים קודם הערב שמש או יאחר ויחלל שבת ועיין במה שכתבתי בסוף סימן תנ"ה בשם הרוקח: **תשובה** להרא"ש וכו' נראה דוקא בכהאי גוונא שאין שם אלא להלוחית חמץ ופירורין שאין בהם כזית ונדרסים ברגלי אדם אבל בדאיכא בהם כזית וכל שכן יותר צריך ליתנו לכלבים וכן כתב בהגהות סמ"ק אלא שלא יתן לעכו"ם על מנת שיוציאנו ואם היה חמץ הרבה העכו"ם יוציאנו בודאי ואסור ליתנו לו ולפרר ול רות לרוח איכא משום טורח בשבת כעובדא דחול וגם שמא הרוח ישאנו לר"ה וכן נראה ממ"ש ה"ה פ"ג בדין המוצא חמץ ביום טוב וכ"כ הרוקח בפירוש נותנו לכלבים ולתרנגולים ולא יזרה לרוח בשבת מיהו בעל המאור כתב אמאי דאמרו חכמים בזמנן דש"ד לפרר ולזרות לרוח או להטיל לים בשבת ואין בזה אב מלאכה ובלבד שלא יעבירנו ברשות הרבים עכ"ל והכי משמע מדתניא אמר ר"א בר צדוק פעם אחת שבת אבא ביבנה וחל י"ד להיות בשבת ובא זונן ממונה של בית ר"ג ואמר הגיע זמן לבער את החמץ והלכתי אחר אבא ובערנו את החמץ ואין זה אלא בדרכים שכתב בעל המאור לפרר וכו' וכן עיקר: **ומ"ש** הרמב"ם לכוף עליו כלי עד מוצאי יום טוב הראשון איכא להקשות דלא אשכחן הכי אלא במוצא חמץ ביום טוב דמוקצה הוא אבל זה שאינו מוקצה כל שעה החמישית מוטב לפררו וכו' אכן לקמן בסימן תמ"ו התבאר דלרמב"ם ניחא דכל שעה חמישית אית ביה משום מוקצה גם התישב עובדא דזונן לדעת הרמב"ם ע"ש והמנהג ליתנו לכלבים אם אפשר ושלא לפרר וכו': **ההולך** וכו' או לאכול סעודה ראשונה של אירוסין או של כבלונות בבית חמיו בפ' אלו עוברין תניא סעודת אירוסין רשות דברי ר"י ר' יוסי אומר מצוה אמר רב חסדא מחלוקת בסעודה שנייה אבל בסעודה ראשונה דברי הכל מצוה תניא אמר ר"י אני לא שמעתי אלא סעודת אירוסין אבל לא סבלונות א"ל ר' יוסי אני שמעתי סעודת אירוסין וסבלונות ופי' רש"י סעודה שנייה כך הוא דרך החתנים לאחר סעודת אירוסין חוזר ומשגר סבלונות לארוסתו וסועד שם עכ"ל ונראה שפי' כן משום דאין לפרש סעודה שנייה בלא סבלונות דאם כן אמאי ס"ל לר' יוסי דשנייה מצוה ולא שלישית וד' וה' אי הכי לאו מצוה שנייה נמי לאו מצוה דמ"ש ותו לשון ר' יהודה אני לא שמעתי וכו' ומה שהשיב ר"י אני שמעתי וכו' משמע שהוא ויכוח על מה שנחלקו בסעודה שנייה דר"י אומר אני לא שמעתי שתהא מצוה אלא סעודת אירוסין לבד אלמא דסעודה שנייה שעל הסבלונות אינה מצוה דאם לא כן היו רבותינו משמיעין אותו דשל סבלונות שהיא השנייה ג"כ מצוה והשיב רבי יוסי אני שמעתי סעודת אירוסין וסבלונות ולכן גם השנייה שהיא של סבלונות נמי מצוה והשתא למאי דקי"ל ר"י ורבי יוסי הלכה כר' יוסי של סבלונות שהיא שנייה נמי מצוה וכן פסק הרא"ש וה"ר ירוחם וזו היא דעת רבינו שאמר סעודה ראשונה של אירוסין כלומר אע"פ שאין

שם

דרכי משה

תמד (א) וכ"כ מהרי"ו בדרשות ואם בישל ולא אפשר לקנח בטוב מותר להדיח מעט כדי להעביר המץ:

פרישה

סי' תמד (א) זמנה אחר מנחה כמ"ש בסימן רצ"ה: (ב) ור"ת היה נוהג כו' ואז צריך לעשות קודם שעה עשירית דמשם ואילך אסור לאכול כמו שכתוב בסימן תע"א: (ג) במצה עשירה עיין ב"י: (ד) וכן הורה רש"י כו' קאי וכן אדלעיל קאי אמשיירים ב' סעודות כו' וגם רש"י מודה דאי בעי למיכל מצה עשירה מצי אכיל דרש"ס לא יאכל שלא לתיאבון ולא קאמר אלא אמצה שאינה עשירה וכן דייק ליסנא דקאמר כדי שיאכל אותה ואותה קאי אמצה שאינה עשירה אבל לפי מ"ש בשם רש"י ריש סימן רס"ב דס"ל דמי פירות אפי' לחוד מחמיצין מיד והוי חמץ נוקשה ואסור ללוש בהן א"כ כאן אסור: (ה) וביום השבת יבטל פי' ביטול שני שרגילים לעשות ביום:

יבטלנו

דרישה

סי' תמד [א] ומשיירין מזון ב' סעודות עיין מ"ש לקמן סי' תע"א בשם הרא"ש ות"ה ור"ן ורז"ה דמותר לאכול מצות קודם זמן איסור חמץ אפי' גדולים אף שזה הדין איתא בגמ' משיירין מזון ב' סעודות נ"ל דמפרשים דדוקא אתרומה קאי שאסור לשורפה או מפרשים אם ירצו משיירין אבל משמעות לשון רבינו לא משמע הכי גם שם כתבתי דהרמב"ם ורמב"ן אוסרים לאכול מצות כל ע"פ ע"ש:

[ב] **במצה** עשירה וכתב רמ"א ובמדינות אלו שאין נוהגין לאכול מצה עשירה כדלקמן סימן תל"ב יקיים הסעודה ג' בפירות או בבשר ודגים כדלעיל בסימן רצ"א:

אין מבשלין לשבת זה דייסא ואין עושין בו פת הנכומה בקערה אם עבר ובישל והמאכל דבוק בקדירה וא"א להדיחו יקנחו מעט להעביר החמץ ב"י ורמ"א:

על

חדושי הגהות

תמד א ר"ל במקום שהעורבים מצויים שם שאז אינו עובר על הפירורין (מהרל"ח)

א:

שם סבלונות או של סבלונות אע"פ שהיא סעודה שנייה ותרווייהו בבית חמיו זו וזו מצוה כרבי יוסי וכן נראה דעת הפוסקים שלא הזכירו סעודה ראשונה ושנייה אלא אירוסין וסבלונות והוא לפי דשל סבלונות היא השנייה אבל הב"י הבין מדברי רבינו דשנייה אינה של סבלונות דלא כפירוש רש"י ושגגה יצאה מלפני השליט:

היה הולך לעשות עירוב וכו' ירושלמי הביאו הרא"ש בפרק אלו עוברין דכדי לילך ללמוד קרי ליה רשות לגבי שחיטת פסחו ומילת בנו וסעודת אירוסין דהמעשה גדול מן התלמוד וכן קרי ליה רשות לגבי ביעור חמץ בכמוך מהאי טעמא דהמעשה גדול אבל ללמוד כשאין כאן מעשה ודאי חשיב דבר מצוה לערב בשבילו דלא גרע מהולך לבית האבל או לבית המשתה דחשיב ליה דבר מצוה בפרק כיצד משתתפין לענין ע"ת אבל רש"י כתב וז"ל ולשבות שביתת הרשות שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שם שביתה כדי שיהא לו משם ולהלן אלפים אמה לילך מחר לדבר הרשות לשם יחזור מיד אבל לקנות שביתת מצוה כאן שילך למחר חוץ לתחום לבית האבל או לבית המשתה היינו כהולך לשחוט פסחו עד כאן לשונו והתוספות והרא"ש הקשו על פירושו דאם כן תיקשי לרב יוסף דאמר אין מערבין אלא לדבר מצוה ולכן פירשו דאף לדבר מצוה חשיב ליה דבר הרשות וכדאיתא בירושלמי הביאו ב"י ולעניות דעתי נראה ליישב פירוש רש"י דבמערב בפת נאמרו הדברים אבל במערב ברגליו אפילו לדבר הרשות יכול לערב לכתחלה וכן כתב ה"ר יונתן בריש פרק כיצד משתתפין וכן כתב בית יוסף בשם הרשב"א לעיל בסימן תט"ו. מיהו על דברי רבינו קשה כיון דלא כתב לחלק כלל בהלכות עירובין בזה בין מערב בפת למערב ברגליו וכמו שלא חילק הרא"ש אם כן להה כתב בעירוב לצורך דבר הרשות דחוזר וכו' הלא אין מערבין כלל לדבר הרשות ויש לומר דעת רבינו כמו שכתב הרמב"ם דבדיעבד אם עירב לדבר הרשות הוי עירוב וזה שהחזיק בדרך כדי לערב לדבר הרשות חשוב דיעבד אלא דיחזור כדי לבער חמץ אבל לדעת בה"ג לא איצטריך לאשמועינן אלא בהולך לערב כדי ללמוד ורבינו בסימן תט"ו לא הכריע כדברי מי ולכן כתב כאן שני החלוקות למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל אין ליישב פירוש רש"י ולומר דבדיעבד דוקא הוי עירוב בדבר הרשות וכהרמב"ם והחזיק בדרך כדיעבד דמי דהלא בריש פרק כיצד משתתפין פירש רש"י להדיא דלרב יוסף דאין מערבין אלא לדבר מצוה אף בדיעבד לא הוי עירוב וכמו שכתב הבית יוסף לעיל סימן תט"ו: **היתה** לו עיסה וכו' נראה דלפי דמשנת ההולך לשחוט את פסחו היא סמוכה למשנת י"ד שחל להיות בשבת בפרק אלו עוברין כתבם רבינו גם כן סמוכין ולפי שבהולך לשחוט את פסחו תנן ונזכר שיש לו חמץ בבית ובהיה לו עיסה דתניא בפרק קמא היה יושב בבית הכנסת ונזכר שיש לו חמץ בביתו וכו' כתבם ג"כ רבינו סמוכין יחד כיון דזה וזה מיירי בנזכר והב"י כתב בע"א ע"ש:

תמה רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה משנה ר"פ כל שעה ופליגי חכמים ואמרי אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים פי' דודאי שריפה עדיף אלא דאף במפרר הוי ביעור וכ"כ הרמב"ם שורפו או פורר וזורה לרוח ורבינו קיצר בזה. ומ"ש גם יפרר כשיזורק לים שם פליגי בה רבה ורב יוסף ואסיק דלרבה לשאר נהרות בעי פירור ולים המלח לא בעי פירור לפי שאין ספינה עוברת בו וליכא למיחש שמא תפגע בו ספינה ותטלנו ולרב יוסף אין חילוק בין שאר נהרות לים המלח אלא בין חטים לנהמא דהטים של חמץ לא נימוקים מאליהם דקשים הם וצריך פירור פירוש לפזרם שלא יתנם בשק ויזרקם אלא יפזרם ע"פ המים אבל פת נימוק מאליו וא"כ קשה אם דעת רבינו לפסוק כרבה ה"ל לחלק ולפרש דלים המלח לא בעי פירור ואם דעתו לפסוק כרב יוסף ה"ל לחלק ולפרש דפת לא בעי פירור ולפע"ד דרבינו מסתפק בהלכה זו לכן פסק בכהם להחמיר דמשמע דים המלח נמי בעי פירור וכן בפת נמי בעי פירור וכ"כ בעל המאור כיון דלא איפסקא הילכתא כחד מינייהו נקטינן הכא והכא לחומרא וכ"כ ה"ר אפרים ז"ל עכ"ל ואף הרמב"ן לא נחלק עליו וכן נראה דעת הרי"ף שכתב המשנה כצורתה אלמא דס"ל כחכמים דאף מפרר וכו' ומדלא הביא פלוגתא דרבה ורב יוסף ולפסוק כחד מינייהו אלמא דנקטינן כחומרת שניהם והא דנמצא במקצת ספרי הרי"ף ופרשינן מפרר וזורה לרוח או מפרר ומטיל לים הגהה היא ועיין בי"ד סימן קמ"ו ומ"ש בזה בס"ד. אבל ב"י כתב דרבינו פוסק כרבה שכן פסק הרא"ש והא דלא כתב דלים המלח לא בעי פירור היינו משום דסתם מבער חמץ הוא במקום שמצויים בני אדם וכיון שכן אפילו ים המלח יש לו דין שאר נהרות עכ"ל ואיכא לתמוה טובא על פירושו זה דתלמודא קאמר לרבה דכיון דאין ספינה עוברת בו ליכא למיחש לשמא תפגע בו ספינה ותטלנו וה"ה כמבוער ורבינו בא לפרש מסברתו היפך התלמוד בלי רמז רהיה כלל והעיקר כדפי' דרבינו נמשך בפסק זה אחר דעת בעל המאור ורבינו אפרים דנקטינן הכא והכא לחומרא:

וכששורפו

אירוסין או של סבלונות בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בביתו אם יכול לחזור לביתו ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבערו [ג] על כמה הוא חוזר על כביצה ואם לאו שאינו יכול לחזור או שהוא פחות מכביצה (ו) מבטלו בלבו ודיו: היה הולך להציל מן הנהר ומן הדליקה ומיד העכו"ם יבטלנו בלבו ולא יחזור: היה הולך לעשות עירוב כדי לילך לצורך דברי הרשות חוזר מיד ויבערו ואפי' הולך לערב (ז) כדי לילך ללמוד לפני רבו [ד] (ח) חשוב דברי הרשות. היה לו עיסה בביתו והוא טרוד במקום א' וירא שמא תחמיץ מבטלו בלבו במקום שהוא קודם שתחמיץ:

תמה רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה ורש"י פוסק כוותיה וכן בספר המצות והגאונים פסקו (א) כחכמים דאמרי מפרר וזורה לרוח או מטיל לים (ג) פירוש גם יפרר כשיזורק לים

מצוה אפילו תימא הא והא רבי יהודה ול"ק הא בסעודה ראשונה הא בסעודה שנייה ואע"ג דקי"ל דרבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי פסק רבינו כר' יהודה משום דסתם מתניתין משמע דאתיא כוותיה: **ובמ"ש** או של סבלונות שם תניא א"ר יהודה אני לא שמעתי אלא סעודת אירוסין אבל לא סבלונות א"ל רבי יוסי אני שמעתי סעודת אירוסין וסבלונות וכתב הרא"ש הרב הברצלוני פסק כרבי יוסי וכן בעל העיטור וסעודת האירוסין דמתניתין שתיהם בכלל והרי"ף לא כתב אלא המשנה כצורתה בלבד וכן הרמב"ם:

על כמה הוא חוזר וכו' שם פלוגתא דתנאי חכמים אומרים בכביצה ופסקו הפוסקים כמותם: **היה** הולך להציל מן הנהר וכו' פשוט שם במשנה וכתב המגיד פירוש ולא יחזור אפילו יש שם שהות ופשוט הוא והטעם מפני חומר פיקוח נפש העמידו דבריהם על דין תורה דסגי ליה בביטול: **היה** הולך לעשות עירוב וכו' ג"ז שם במשנה. לשבות שביתת הרשות יחזור מיד וכתב הרא"ש פירש רש"י דס"ל מערבין לדבר הרשות ולא נהירא דא"כ ה"ל סתם משנה דלא כהלכתא דקי"ל דאין מערבין אלא לדבר מצוה ובירושלמי מפרש מהו שביתת הרשות ההולך אצל רבו או אצל מי שגדול ממנו בחכמה כאן שנה רבי כמעשה גדול מן התלמוד דקרי ליה רשות גבי שחיטת פסחו ומול את בנו וסעודת אירוסין והרמב"ם כתם וכתב יצא לצורך עצמו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו יחזור מיד: **היה** לו עיסה בביתו והוא טרוד במקום אחד וכו' בפ"ק (ז.) אהא דאמרינן דחמץ בזמן איסוריה לא מצי מבטל ליה פריך והא תניא היה יושב בבית המדרש ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו מבטלו בלבו אחד שבת ואחד י"ט בשלמא שבת משכחת לה כגון שחל י"ד להיות בשבת אלא י"ט בתר איסוריה הוא אמר רב אחא בר יעקב הכא בתלמיד היושב לפני רבו עסקינן ונזכר שיש לו עיסה מגולגלת בתוך ביתו ומתיירא שמא תחמיץ וקדים ומבטל לה מקמי דתחמיץ ופירש"י עיסה מגולגלת שלא החמיצה ומפני אימת כבוד רבו אין יכול לקום ולילך ולאפות דקדים ומבטל לה בלבו דעדיין היא ברשותו שלא נאסרה עליו ואע"פ שכל סימן זה מיירי בקודם זמן איסור חמץ ודין זה מיירי אחר זמן איסורו דמש"ה צריך למהר לבטלה קודם שתחמיץ לא נמנע רבינו מלכתבו בסימן זה משום דביום י"ד דביה מיירי סימן זה משש שעות ולמעלה הוי זמן איסור חמץ ולא מהני ביה ביטול אלא קודם שהחמיץ דוקא:

תמה רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה וחכ"א אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים משנה בפרק כל שעה (כא.) וטעם הפוסקים הלכה כר"י והפוסקים הלכה כחכמים נתבאר יפה בדברי הרא"ש שם ובגמרא (כח.) איבעיא להו היכי קאמר מפרר וזורה לרוח ומפרר ומטיל לים או דילמא מפרר וזורה לרוח אבל מטיל לים בעיניה יתקן נמי גבי ע"ז כהאי גוונא שוחק וזורה לרוח או מטיל לים ואיבעיא להו היכי קאמר שוחק וזורה לרוח ושוחק ומטיל לים או דילמא שוחק וזורה לרוח אבל מטיל לים בעיניה אמר רבה מסתברא ע"ז דלים המלח קא אזלא לא בעיא שחיקה חמץ דלשאר נהרות קא אזיל בעי פירור ופי' רש"י ים המלח אין ספינה עוברת בו: בעי פירור. שמא תפגע בו ספינה ותטלנו ולאו אדעתייהו. א"ל רב יוסף אדרבה איפכא מסתברא ע"ז דלא ממאים בעי שחיקה חמץ דממאים לא בעי פירור ופירש"י לא ממאים. אין המים ממסין אותו והא דתניא מפרר ומטיל לים מתרץ רב יוסף לא קשיא הא בחיטי הא בנהמא וכתב הרא"ש והלכתא כרבה אבל הרמב"ם בפ"ג כתב פורר וזורה לרוח או זורקו לים ואם היה החמץ קשה ואין הים מחתכו במהרה הרי זה מפררו ואח"כ זורקו לים נראה שפסק כרב יוסף דבעי פירור במידי דקשה ואין הים מחתכו במהרה. ונראה שהוא מפרש הא בחיטי הא בנהמא דחיטי שהחמיצו לא בעי פירור אלא זורקן לתוך המים ואפילו מכונסין שהמים מפזרין אותם אבל נהמא בעי פירור שאין המים מחתכין אותו ואע"פ שרש"י פירש בענין אחר זו היא דעת הרמב"ם ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש ולפיכך כתב פי' גם יפרר כשזורק לים ולא ישליכנו שם שלם ולא חילק בין חיטי לנהמא ואע"פ שלדעת רבה יש חילוק בין ים המלח לשאר נהרות לא חשש רבינו להזכירו משום דסתם מבער חמץ הוא במקום שמצויים בני אדם וכיון שכן אפילו ים המלח יש לה דין שאר נהרות ולפ"ז מ"ש רבינו וכ"כ הרמב"ם לא קאי אלא למ"ש והגאונים פסקו כחכמים אבל לא למ"ש פירוש גם יפרר כשיזורק לים וכו' דהיינו כרבה והרמב"ם פסק כרב יוסף ואפשר לפרש דשפיר קאמר גם למ"ש פי' גם יפרר כשיזורק לים ולא ישליכנו שם שלם דמשמע דלא מצריך פירור במטיל לים אלא דוקא כשהוא שלם כלומר שהוא קשה ואין הים מחתכו במהרה אבל אם אינו שלם כלומר שהים מחתכו במהרה א"צ פירור וזהו כדברי הרמב"ם ממש אלא דקשה דא"כ פי' רבינו כדברי רב יוסף ולא כרבה וכיון דהרא"ש פסק כרבה לא ה"ל לרבינו להשמיט דבריו ואפשר שהוא מפרש דהרמב"ם נמי פסק כרבה וסובר דע"כ לא קאמר רבה

דרישה

(ג) **על** כמה הוא חוזר על כביצה משנה בס"פ ואלו עוברין ושם פלוגתא ר"מ אמר כזית ור"י אמר כביצה ובשיעור חיוב ברכת המזון אמר שהכילה פליגי איפכא וכמ"ש רבינו בס"ס קפ"ד משום דשם כתוב ואכלת ושבעת וס"ל לר"מ דבעינן אכילה שיש בה שביעה ע"ש וברכת המזון קי"ל כר"י בכזית להחמיר וגבי חמץ ג"כ ס"ל כר"י לקולא כביצה וה"ט משום דיש כאן תקנה בביטול מש"ה לא החמירו כאן בכזית וכ"כ התוספות שם ה"ט לחלק בטעם חכמים דס"ל דשיעור חמץ כביצה ושיעור מורה לשריפת קדשים כזית ע"ש:

(ד) **חשוב** דברי הרשות לשון גמרא כאן שנה רבי גדול המעשה כו' אבל מסיק עלה נמנו וגמרו בעליית בית ארזה בלוד שהתלמוד קודם למעשה שהתלמוד מביא לידי מעשה רבנן דקסרין אמרין הדא דתימא כשיש שם מי שיעשה מעשה אבל אם אין שם מי שיעשה המעשה קודם התלמוד וכל זה כתב בי"ד סי' רמ"ו ונראה דהאי טעמא שכתב רבינו בל' הברייתא דאיירי דוקא בהולך למול את בנו שהוא מצוה שרמיא על האב למול את בנו וכ"ש היכא שהולך לאכול סעודה ראשונה של אירוסין שלו לאפוקי הולך לקיים מצוה שיכולה להתקיים ע"י אחרים או בפעם אחר והוו בכלל כ"ש מת"ת וק"ל:

פין

פרישה

(ו) **יבטלנו** בלבו כו' ואפילו יש שהות לחזור אפ"ה משום חומר פיקוח נפש העמידו על דין התורה דסגי בביטול:

(ז) **כדי** לילך ללמוד לפני רבו ל"ע כיון שת"ת קרי ליה כאן רשות למה אמר שהולך לערב כדי לילך למחר ללמוד אפילו אם הולך עתה ללמוד נמי ליחשב רשות גבייהו ואפשר לומר שנקט שהולך לערב כו' משום שהוא מילתא דפסיקתא דאילו הולך ללמוד אם יש לו אדם בביתו שיבער חמץ הוי עדיף טפי שילך הוא לדרכו ללמוד ויבער אחר החמץ משא"כ בהולך לערב דאז גם אם יש לו אדם אחר בביתו נאמר לו שהאחר יניח העירוב והוא ישאר בביתו ויבער ממלו שהוא מצוה בעצמו משא"כ הנחת העירוב ודו"ק והיותר נראה דלרבותא קאמר הולך לערב דאילו הולך ללמוד כשיתא דיבטל לימודו שעה אחת ויבער ממלו וילמוד אח"כ משא"כ כשמונע מלהניח עירובו דאז צריך לבטל לימודו כל י"ט ראשון וק"ל: (ח) **חשוב** דבר הרשות לשון גמרא כאן שנה ר' גדול המעשה מן התלמוד דקרי ליה רשות גבי שחיטת פסחו ומילת בנו וסעודת אירוסין ועיין בדרישה:

סי' תמה (א) כחכמים דאמרי מפרר וזורה לרוח בגמרא קאמרי חכמים אמרו אף מפרר כו' דמשמע דמודו ג"כ חכמים דיש ביעור בשריפה כר"י והוסיפו דא"ל שריפה דוקא אלא אף בפירור לרוח סגי. וקי"ק מאי אף דקאמר בגמרא הא ר"י דקאמר טריפה היינו מלד דאפרן מותר מאח"כ לחכמים דאפרן אסור וכדמסיק רבינו בסמוך וצ"ל דאף דקאמרי לא דמודים דג"כ בשריפה הוא ביעור ולא פליגי אלא בחומרא דקבורה דאפרן אסור הלא נומר אף דוקא קבורה ובזה מיושב נמי קושיא שהקשתי בסמוך לפי מאי דקי"ל כר"ת ה"ל חומרא דאתי לידי קולא כו': (ג) **פי'** גם יפרר כו' שמא תפגע שם ספינה ותטלנה ולאו אדעתייהו

חדושי הגהות

ב לא דק הרב"י בזה דמבואר שם ברש"י ותוספות דסעודה שנייה דפליגי בה ר' יודא ורבי יוסי היינו סעודת סבלונות ובסעודת סבלונות פסק רבינו דהוה נמי מצוה יא"כ שפיר פסק רבינו כר' יוסי (מהרל"ה):

לים ולא ישליכנו שם שלם (ב) וכ"כ הרמב"ם ז"ל ובעל העיטור ואף ר"י לא קאמר דוקא בשריפה אלא שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר ופירש"י שלא בשעת ביעורו הוא שעה ששית אז הוא דוקא בשריפה ובשעת ביעורו הוא מכאן ואילך ור"ת פירש איפכא שעת ביעורו הוא שעה ששית ואז השבתתו בכל דבר (ג) ומשם ואילך דוקא בשריפה ולפ"ז אפילו לרבי יהודה א"צ לשורפו שרוב העולם מבערין קודם סוף שש כתב א"א הרא"ש ז"ל דאפילו לרש"י בשעה חמישית השבתתו בכל דבר כיון שמותר בהנאה ואינו נראה כן מפירושו שהוא פי' דלר' יהודה אפילו יוצא בשיירא הוא דוקא בשריפה וכששורפו בשעת איסורו לכ"ע אסור ליהנות בו לכך טוב לעשות לו מדורה ולשורפו בפני עצמו (ד) אבל ליהנות באפרו אחר ששרפו זה תלוי בפלוגתא דר"י ורבנן לרבי יהודה שהוא בשריפה מותר דקיימא לן כל הנשרפין אפרן מותר ולרבנן אסור דכל הנקברין אפרן אסור ואם בישל בו תבשיל או אפה בו פת לר"י שאפרו מותר אין התבשיל או הפת אסורין אלא אם כן נאפה הפת ונתבשל התבשיל בעוד גוף החמץ קיים או הגחלים לוחשות אבל אם כבו מותרין ולרבנן שאפרו אסור אסורים בכל ענין והרמב"ם ז"ל כתב סתם ואם אפה בו פת או בישל בו תבשיל אסורין והוא הולך לשיטתו שפוסק כחכמים :

תמו

המוצא חמץ בביתו אם הוא בחול המועד יוציאנו (א) מיד ואם הוא י"ט יש אומרים א שיכפה עליו כלי עד הלילה שיוציאנו אבל בי"ט אינו יכול לטלטלו כדי להוציאו ולא מיבעיא אם ביטלו שאין כאן איסור דאורייתא בשהייתו פשיטא שאינו יכול לטלטלו אלא אפילו לא ביטלו שיש בו איסור דאורייתא אפ"ה לא יוציאנו כיון שאינו יכול לבערו כדינו דהיינו בשריפה

ב"י

רבה דבעי פירור אלא כשאין יכול להתכו במהרה הא לאו הכי לא בעי פירור ורב יוסף סובר דאפ"ה כיון דסופו לחתכו לא בעי פירור ומה שחילק בין חיטי לנהמא היינו לומר דחטי' שהחמיצו בעו פירור כלומר פיזור שלא יתנס בשם ויזרקם אלא יפורש ע"פ המים וכדפירש"י אבל נהמא אע"פ שהוא קשה כיון דממהים לא בעי פירור דהשתא בין הרמב"ם בין הרא"ש פסקו כרבה והרי"ף כתב המשנה כצורתה ומשמע דס"ל דהלכה כחכמים ויש לתמוה למה לא ביאר אם הלכה כרב יוסף או כרבה : **ואף** רבי יהודה לא אמר דוקא בשריפה אלא שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר בפרק קמא (יב:) ופירש"י שלא בשעת ביעורו בתחלת שש וכל שש דאכתי מדאורייתא שרי אבל בשעת ביעורו בשבע שהוא מוזהר מן התורה השבתתו בכל דבר וכתבו התוספות שר"ת הקשה עליו ולפיכך נראה לו לפרש דשלא בשעת ביעורו היינו אחר שש שרוב העולם מבערים בשש כתיקון חכמים וטעמא משום דיליף מנותר והיינו לאחר איסורו אבל בשעת ביעורו דהיינו בשש כיון שאין מצוה לבערו אלא מדרבנן השבתתו בכל דבר וכן איתא בירושלמי פרק כל שעה : **ומ"ש** רבינו ולפ"ז אפילו לרבי יהודה א"צ לשורפו וכו' כ"כ הרא"ש בפרק כל שעה והיינו לומר דלפי פירוש ר"ת ליכא נפקותא לדידן בין אם הלכה כרבי יהודה או כרבנן מפני שרוב העולם מבערים קודם סוף שש ואז אפילו לרבי יהודה השבתתו בכל דבר : **כתב** הרא"ש דאפילו לרש"י בשעה חמישית השבתתו בכל דבר כן כתב בפ' כל שעה ונראה שדקדק כן ממ"ש רש"י שלא בשעת ביעורו בתחלת שש וכל שש דאכתי מדאורייתא שרי ומדלא כתב שלא בשעת ביעורו קודם ז' משמע דלא קאמר אלא בשעה ששית דוקא אבל קודם לכן שמותר בהנאה ואפילו מדרבנן השבתתו בכל דבר ורבינו כתב שאין נראה כן מפירש"י שהרי כתב בפרק כל שעה (כז:) הא דאמרו לו לרבי יהודה לא מצא עצים לשורפו יהא יושב ובטל ואע"ג דאמרי' בפ"ק לר"י אבל בשעת ביעורו השבתתו בכ"ד גבי פלוגתייהו מיהו קולא הוא במי שהוא רוצה לצאת לשיירא או בתוך ל' דזקוק לבער וכשאין לו עצים לשורפו יהא יושב ובטל ולא יבערנו ובאמת שהיא קושיא על דברי הרא"ש ואפשר לדחוק ולומר דכל שהוא יוצא בשיירא כיון שאחר שילא לשיירא אין בידו לבערו חשיב לדידיה כשעה ששית : **כתבו** הגהות מיימוניות בפ"ג ריב"ק היה אוסר להשליך חמץ במקום הפקר ומביא ראיה מירושלמי דאמר לא יאכיל חמץ ואפילו לכלבים אחרים מיהו קודם זמן איסורו יכול להשליכו כל מקום שהעורבים מצויים שם הואיל ועדיין לא נאסר בהנאה ואם ימצאו חמץ אחר זמן איסורו אין להניח שמה כדי שיקחוהו העורבים דעיקר ביעור חמץ היא שריפה עכ"ל (א) ובסי' שאחר זה אכתוב דעת רש"י בזה :

ובששורפו בשעת איסורו אסור ליהנות ממנו משנה בפרק כל שעה (כח.) : **ומ"ש** לכך טוב לו לעשות מדורה וכו' אי בשורפו בשעת איסורו קאמר תימא דלא הל"ל לכך טוב אלא לכך צריך ולפיכך נ"ל דבשורפו שלא בשעת איסורו מיירי ולהכי קאמר שאע"פ שאינו שעת איסורו ומותר ליהנות בו טוב לעשות לו מדורה ולשורפו בפני עצמו ולא יהנה ממנו בשעת שריפה דחיישינן שמא גם כשישרפנו בשעת איסורו יהנה ממנו (ב) אבל ליהנות באפרו אחר ששרפו זה תלוי בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן דלעיל דלר' יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה אפרו מותר ולרבנן דאמרי אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים אין לו דין הנשרפין אלא דין הנקברין שאפרן אסור כדאיתא בסוף תמורה (לד.) : **ומ"ש** ואם בישל בו תבשיל או אפה בו פת בפרק כל שעה (כו:) אסיקנא שאם אפה פת בעצים דאיסורי הנאה הפת אסורה ובבישלה ע"ג גחלים פליגי חד אמר שאם הם עוממות מותר ואם הם לוחשות אסור וחד אמר לוחשות נמי מותר כתב הרא"ש ועבדינן לחומרא והא דשרי בעוממות לדברי הכל דוקא בקליפי ערלה ובקשין של כלאי הכרם משום דדינן בשריפה וקי"ל כל הנשרפין אפרן מותר אבל בחמץ בפסח קי"ל כרבנן דאמרי מפרר וזורה לרוח והוו בכלל הנקברין שאפרן אסור וכ"ש הגחלים ה"ר יונה ז"ל עכ"ל : **ומ"ש** והרמב"ם כתב סתם ואם אפה בו פת וכו' איני יודע למה כתב עליו שכתב סתם שדבריו מבוארים הם שהרי כתב בפ"ג וז"ל אם שרפו משעה ששית ולמעלה הואיל והוא אסור בהנאה הרי זה לא יסיק בו תנור וכיריים ולא יבשל ואם בישל או אפה אותה הפת ואותו התבשיל אסור בהנאה וכן הפחמין שלו אסורין בהנאה הואיל ושרפו אחר שנאסר בהנאתו :

תמו המוצא חמץ בביתו אם הוא בחול המועד יוציאנו מיד ואם הוא י"ט י"א שיכפה עליו כלי וכו' בפ"ק (ו:) א"ר יהודה אמר רב המוצא חמץ בביתו בי"ט כופה עליו את הכלי ופירש"י כופה עליו את הכלי דהא לא חזי לטלטולי ואפוקי ומיהו בבל יראה לא עבר דהא בטליה בלביה מאתמול

אלא

ב"ח

ובששורפו בשעת איסורו לכ"ע אסור ליהנות בו פי' דאף לרבי יהודה לא אמרינן הואיל ומצותו בשריפה בהדי דקא שריף ליתהני מיניה והוא בגמרא ריש פרק כל שעה. ואיכא להקשות דמשמע דאפילו בשעה ששית דאסור בהנאה מדרבנן נמי אסור ליהנות בו כששורפו אפילו לר"י ואם כן למה כתב רבינו וכששורפו בשעת איסורו דמשמע דוקא מתחלת שבע וי"מ וכ"כ מהרש"ל דרבינו תופס עיקר כרבינו תם דאין צריך לשורפו אלא מתחלת שבע וכמו שכתב בסימן שאחר זה ולכן נקט הכא בשעת איסורו שכך הדין מעיקר ההלכה ואה"כ דבשעה ששית גם כן כיון דאסור בהנאה מדרבנן אסור ליהנות בו כששורפו אבל לפע"ד אין צורך לפרש כן דודאי דגם לשעה ששית קורא שעת איסורו כיון שאסור בהנאה מדרבנן ומ"ש לכך טוב וכו' הכי קאמר דכיון דלרש"י צריך לשורפו בשעה ששית ולרבינו תם צריך לשורפו בשעה שביעית אם כן כדי לצאת ידי שניהם טוב הוא לעשות לו מדורה לעולם ואז צריך לשורפו בפני עצמו כדי שלא ליהנות בו אף בשורפו בשעה ששית כיון דהוא שעת איסורו בהנאה מדרבנן ולפי זה ודאי בשורפו בשעה חמישית אין צריך למדורה בפני עצמו כיון שאינו שעת איסורו בהנאה ודלא כמו שכתב ב"י דאף בשעה חמישית קאמר רבינו לעשות לו מדורה בפני עצמו דליתא מיהו העולם נוהגים לעולם אפי' בשעה חמישית לעשות לו מדורה בפני עצמו בחצר ולא בבית כדי שלא יבא ליהנות ממנו גם כששורפו בשעה ששית גם נוהגים כרבי יהודה דוקא בשריפה וגם נוהגים להחמיר כחכמים דאפרן אסור דנקטינן הכא והכא לחומרא וכן כתב מהרש"ל :

תמו המוצא חמץ וכו' בפרק קמא אמר רב יהודה אמר רב המוצא חמץ בביתו בי"ט כופה עליו את הכלי ופירש"י דהא לא חזי לטלטולי ואפוקי כלומר ומשום הכי נקט ביום טוב דאילו בחול המועד יוציאנו מיד וכתב עוד רש"י ומיהו בבל יראה לא עבר דהא בטליה בלביה מאתמול כלומר דה"ס לא בטליה אפילו ביום טוב יוציאנו וישליכנו לנהר דאיסור דאורייתא דוחה לאיסור מוקצה שאינה אלא מדרבנן מיהו לשרוף ביום טוב אסור לרש"י דהבערה שלא לצורך היא דאזיל לטעמיה דמתחלת שבע השבתתו בכל דבר וכך מפורש בפרש"י פרק כ"ש אהא דתניא אין לשין את העיסה ביין שמן ודבש ואם לש ר"ג אומר תשרף מיד דכתב רש"י ובמועד קאמר ולא בי"ט דהבערה שלא לצורך היא עכ"ל דאלמא דאפילו בדאיכא איסור דאורייתא דבל יראה דהא עיסה זו שנילושה בי"ט לא היתה בכלל הביטול אפ"ה אין לשורפה דכיון דמתחלת שבע השבתתו בכל דבר לרש"י א"כ אסור לשרפו דהבערה שלא לצורך היא ונראה

דהי"ה

דרכי משה

תמה (א) וכ"כ הרא"ש בתשובה א"צ לשרוף החמץ אלא נותנו לעו"ג או זורקו לכלבים דאין חמץ טעון שריפה אלא לאחר שנאסר עכ"ל. כתוב בא"ז דמותר להפקיר חמצו קודם זמן איסורו ע"מ לזכות בו אחר הפסח ובלבד שבשעת הפקר יפקירו לגמרי בלא תנאי ולא חיישינן שמא אתי לאשהויי בלא הפקר ומשמע שם אע"ג דאין הפקר פחות מג' יכול להפקירו בפני אוהביו שבטוח בהן שלא יטלו מה שמפקיר או שיפקירו ויניחו בשוק בזמן שאין ב"א שם ונראה דאין לסמוך אהוראה זו וקולא גדולה הוא ואע"ג דבספר א"ז הביא ראיות לדבר מן הירושלמי מדלא כתבו שאר הפוסקים ש"מ דס"ל דלאו הלכתא היא ועוד שאף הא"ז בעצמו כתב לבסוף וז"ל ומותבינן אסברתן מהא דאמרינן החמץ של עוברי עבירה מותר מפני שהן מחליפין פירוש דלא שביק היתרא ואכיל איסורא ואי איתא דמהני הפקר הואיל ומהדרי אהיתרא היה להם להפקיר אע"ג שהיה בדעתן לחזור ולזכות בו אחר הפסח דהא כה"ג שרי עכ"ל ומהרי"ל כתב דאף קודם זמן איסורו יש לחוש לשורפו משום גזירה שמא יעשה כן לאחר זמן איסורו וכ"ה בתוספות עכ"ל וע"ל סימן תל"ב אם לא מצא חמץ כשבדק ישרף הכלי ובמרדכי ריש פסחים ושמעתי על ריב"א שהיה רגיל לשהות פרוסה א' עד תחלת שעה שביעית כדי לקיים ביעור כדברי רש"י דפירש דשעת ביעורו הוא בתחלת ז' ופליאה היא בעיני דמפני ברכה דביעור שאינו אלא מדרבנן היה סומך על השעות לעמוד בספק תשביתו עכ"ל ועיין במהרי"ק שורש קע"ה מאי ברכה שייכא לגבי ביעור : (ב) ואיני מחולק עליו לענין דינא אלא דעיקר הקושיא ליתא דלכך טוב דקאמר קאי אלעשות מדורה בפ"ע אע"פ שהיה אפשר לשורפו אצל מדורה שמבשל אצלה ואפ"ה היה יכול ליזהר שלא ליהנות מאפר של חמץ ולכך קאמר דטוב לעשות לו מדורה בפ"ע דאז יוכל להשמר מליהנות ממנו כנ"ל :

תמו (א) פי' וישרפנו אבל הוצאה ל"מ אחר זמן איסורו כמ"ש לעיל סימן תמ"ה ומ"ש בחול המועד יוציאנו משמע הא בי"ט אסור ולא כב"י שכתב בשם א"ח דבי"ט שני שהוא מדרבנן מותר לטלטלו ולזורקו או לשורפו עכ"ל :

וכתב

פרישה

אדעתייהו רש"י ומיירי בשאר ימים ונהרות במקום שהספינות הולכות שם אבל בים המלח אליבא דכ"ע א"צ שחיקה אפילו בע"ז כמ"ש התוס' פרק כל שעה ד' כ"א סוף ע"א ולא מנה רבינו לכתוב דין דים המלח משום דפירש"י דים המלח אין הספינות עוברות שם ואין מצוי שילך אדם שמה בשביל זה לא חשש לכתבו וכ"כ ב"י בי"ד ס"ס קמ"ז ע"ש אבל בשאר ימים הוא משליך כשהולך בספינה. ולא כב"י דכתב דכשמשליכין חמץ בים המלח נמצא שהוא קרוב למקום ישוב וצריך לפרר גם שם ע"ש :

(ב) וכ"כ הרמב"ם ז"ל פי' גם הרמב"ם פסק דאין צריך שריפה אבל הרמב"ם חילק וכ' דדוקא בחמץ קשה צריך פירור בזריקה לים וב"י דחק לייסב ע"ש :

(ג) ומשם ואילך דוקא בשריפה כיון דאיסורא דאורייתא ילפינן מנותר שדינו בשריפה :

(ד) **אבל** ליהנות באפרו כו' דכל הנקברין אפרן אסור ואף שלרבנן אינם נקברים אלא מפרר וזורה לרוח קאמרי מ"מ כל שאינו נשרף וכלה גופו מן העולם בכלל נקברים הוא וע"ש בגמרא ד' כ"ז ובאשר"י ד' קכ"ד ע"ד וצ"ע דלמאי דקי"ל כר"ת לשרוף חמץ גם בפסח חומרא דאתי לידי קולא הוא דאילו לרש"י דזה מיקרי זמן ביעורו והשבתתו בכל דבר אפרו אסור והשתא דנשרף אפרו מותר ואין לומר דגם לרבנן אם החמיר לשורפו מודו דאפרן מותר ולא קאמר דאפרן אסור אא"כ נקבר ולא נשרף דז"א דבהדיא כתב הרא"ש גם אגחלים עוממות וז"ל בחמץ בפסח קי"ל כרבנן דאמרי מפרר וזורה לרוח הא בכלל כל הנזכרים שאפרן אסור וכ"ש הגחלים כה"ר יונה ז"ל עכ"ל הרי לפניך דגחלים שהן נשרפין ואפ"ה כתב דאסורין בהנאה :

כיון

חידושי הגהות

תמו א ונ"ה דסגי כאן בכפיית כלי ולעיל סימן ת"מ נתבאר דבעינן מחיצה גבוה י' שא"ה שהוא בבית כל ז' מש"ה צריך מחיצה אבל כאן שלא יהיה בביתו אלא עד הלילה

סגי

בשריפה לר' יהודה וכן הדין בחמץ שנשאר בביתו בי"ד שחל להיות בשבת אחר ה' שעות ואחי הר"י ז"ל כתב שיכול לשורפו בי"ט (א) כיון שיש קצת מצוה בשריפתו אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ד לכך אם לא ביטלו יוציאנו וישרפנו כדי שלא יעבור עליו במזיד ב שעד עתה לא עבר עליו אלא בשוגג וכ"כ בספר המצות ואם מצא פת ואינו יודע אם הוא חמץ או מצה מותר אפילו באכילה דאזלינן בתר בתרא ובסוף נשתמשו מצה בבית. ואם הוא מעופש הרבה שא"א לו להתעפש כ"כ משנכנס הפסח אז ודאי הוא חמץ ואם עברו מימי פסח שנוכל לתלות שנתעפש משנכנס הפסח עד עתה תולין להקל אפילו הוא מעופש הרבה שאנו תולין לומר כל יום אפה פת חם ונתנו עליו ולכך הרבה להתעפש:

תמז **חמץ** בפסח הסכימו רוב המפרשים (א) שאוסר תערובתו בין במינו בין שלא במינו במשהו חוץ מבשאלתות שפוסק בנותן טעם ואין נוהגין כן וכתב הראב"ד דבמשהו אינו אוסר בהנאה אלא באכילה ורב אלפס כתב שאוסר אף בהנאה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ודוקא בתוך הפסח אבל מו' שעות ולמעלה עד הלילה הוי כשאר איסורין (ג) לרש"י במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם ולר"ת בין במינו בין שלא במינו בנותן

דהי"א כ"ל דהלכה דקאמר צריך לכפות עליו את הכלי ולא יטלטלנו אפילו בלא ביטל לא יוציאנו וישליכנו לנהר לרבי יהודה כיון דאינו יכול לבערו בשריפה כדינו ס"ל כר"ת דמתחלת ז' ואילך דינו בשרפה ואפ"ה לא ישרפנו בי"ט אפי' בלא ביטול משום דלא הותרה הבערה בי"ט אלא לצורך אוכל נפש ולא אמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך אלא א"כ בדאית ביה צורך היום אלא שאינו לצורך אוכל נפש אבל שריפת חמץ ביום טוב דלית ביה צורך היום כלל אסור וגם אין להוציאו ולהשליכו לנהר דכיון דאין מקיים בביעורו מצוה דאורייתא כי אם מצוה דרבנן לא עדיף מצוה דרבנן זו לדחות איסור מוקצה שהיא ג"כ מדרבנן:

ומ"ש ה"ר יחיאל דבלא ביטלו כיון שהוא איסור דאורייתא' שרי לשרפו כדינו ביום טוב דאמרינן מתוך כו' פירוש בביטלו לא אמרינן מתוך כיון שאין מצוה בשריפתו ד"ת ואף על פי דבהלכות יום טוב מבואר דאף במצוה דרבנן אמרינן במתוך אפילו הכי הכא דאיכא נמי איסור מוקצה דאמרינן מאי אולמיה הך מצוה דרבנן לשורפו בביטלו מאיסור טלטול מוקצה מדרבנן ולדחות זה מפני זה ועוד דשב ואל תעשה עדיף וכך היא דעת ריב"א בהג"מ וכ"כ הסמ"ג והסמ"ק ומטעם מתוך וכו' למאי דפסקו כר' יהודה ולהר"ן דפסק כחכמים נמי שרי לבערו ביום טוב כדינו בלא ביטלו וכמ"ש לעיל לדעת פירש"י. ומ"ש הר"ן היכא דביטלו וביום טוב לא מנו למישרפיה לאו דוקא למישרפיה דהוא הדין לפרר ולזרות לרוח נמי לא מני משום איסור מוקצה:

לשון הרמב"ם בפ"ג י"ד שחל להיות בשבת וכו' ור"ל דמתחלת חמישית לאסור אחר ארבע שעות כופה עליו כלי באכילה חל עליו איסור מוקצה דכיון שמקצה דעתו שלא לאכלו ה"ל כעצי' ואבנים שאסורים בטלטול אבל רבינו כתב אחר חמש שעות סבירא ליה דבשעה ה' דמותר בהנאה ליתנו לאחרים אינו אסור בטלטול אלא בדוקא בתחלת שעה ששית דאסור בהנאה ה"ל מוקצה וכן נראה עיקר ואפשר דברמב"ם איכא ט"ס וצריך להגיה אחר ה' שעות. עוד כתב הרמב"ם דבמוצא חמץ ביום טוב ולא ביטל דכופה עליו כלי ואף על גב דפוסק כחכמים ויכול לפררו ביום טוב דאינו אב מלאכה מכל מקום איכא משום טורח ביום טוב כמ"ש לעיל בסימן תמ"ד סוף סעיף ב' והא דאיתא בפרק אלו עוברין בעובדא דזוזין דהיו מבערין חמץ בי"ד שחל להיות בשבת מפרש הרמב"ם דהיינו ליתנו לאחרים או להשליכו לנהר שלם אבל לפררו ולזרות לרוח אסור בשבת וי"ט אלא כופה עליו כלי אם אי אפשר ליתנו לאחרים וכו':

פסק קמח שירדו עליו גשמים ביום טוב ונתחמץ צריך לשורפו לרבי יהודה ביומו מיד אפילו ביום טוב ראשון כיון שלא היה חמץ זה בכלל הביטול לחכמים משליכו בנהר וכן נוהגין העולם ותבשיל שנמצא בו חטה בשבת או ביום טוב ישהנו עד חש"מ ואינו מבערו אפילו ביום טוב שני וחטה שנמצא בתבשיל בשביעי של פסח אפילו לר' יהודה ישליכנו לנהר ועל ידי פירור מאי דאפשר דאם ישהנו עד שיכנס יום האחרון הרי הוא מותר ונמצא שהאיסור חוזר להיתרו וכן כשנמצא חטה ביום האחרון ישהנו עד הלילה ומותר אפילו באכילה אבל במוצא חמץ בי"ט אין לחלק בין ראשון לאחרון דאם לא ביטל ישרפנו מיד ואם ביטל כמו שנוהגים האידנא שהכל מבטלין יכפה עליו כלי אפילו מצאו ביום אחרון ולמוצאי יום טוב ישרפנו כיון דהחמץ בעיניה ובתשובה הארכתי לבאר כל זה עכ"ה:

תמז חמץ בפסח וכו' עיין במ"ש הרא"ש והר"ן בפרק כ"ש ובפרק בתרא דע"ז ובתשובת הרשב"א סימן ל' וסימן נ"ג. כתב בכמ"ג דשומן

אלא משום שלא ישכח ויאכלנו צריך כפיית כלי וכתב הר"ן ולמוצאי י"ט שורפו ובי"ט לא מני למשרפיה אף ע"ג דקי"ל מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא לצורך הני מילי היכא דאיכא צורך היום קצת אבל הכא ליכא דהא נפק ידי חובתו בביטול ואע"פ שדין זה פשוט בגמרא כתב רבינו י"א שיכפה עליו כלי מפני מ"ש בסוף דאפילו לא ביטלו לא יוציאנו שזה אינו מפורש בדברי רב יהודה דהא סתמא קאמר המוצא חמץ בי"ט כופה עליו כלי ויש מפרשים דאפילו בלא ביטלו מיירי ואחיו ה"ר יחיאל מפרש דדוקא בביטלו מיירי אבל אם לא ביטלו ישרפנו וכן כתב הגהות מיימוניות וכ"כ מדברי רש"י והר"ן אבל ה"ה כתב בפ"ג שדעת הרמב"ם לפי הנראה לפרשה אפילו בלא ביטול וכדעת י"א:

כתוב בא"ח והאי י"ט דוקא ראשון אבל שני שהוא מדרבנן מותר לטלטלו ולזורקו או לשורפו עכ"ל:

ומ"ש כדי שלא יעבור עליו במזיד כלומר לא תימא כבר עבר עליו בבל יראה ובל ימצא ומעתה או שישרפנו או שיניחנו הכל שוה שאף ע"פ שישרפנו אינו מיתקן בכך מה שעבר ואע"פ שיניחנה אינו מוסיף איסור על איסורו דליתא שאם יניחנו מוסיף איסור על איסורו הוא שעד עתה לא עבר אלא בשוגג ועכשיו יעבור במזיד כלומר שמאחר שהוא יודע שישנו ברשותו ומניחו חשיב כמזיד:

ומ"ש אם הוא בח"ה יוציאנו וגם מ"ש עד הלילה שיוציאנו איני יודע מה צורך להוציאו דבהוצאה מרשותו לחוד משמע דלא סגי עד שיבערנו מן העולם וכשהוא שורפו אפילו ברשותו שפיר דמי וא"כ למה כתב רבינו שיוציאנו ואפשר דיוציאנו דקאמר פירוש יוציאנו מן העולם ע"י שישרפנו א"כ לפירש"י דשעת ביעורו היינו משעה ששית ואילך וכיון דבשעת ביעורו השבתתו בכל דבר משמע לרבינו דה"ה דבמוציאו מרשותו סגי ודלא כדברי הגהות מיימוניות שכתבתי בסימן שקודם זה:

כתוב בהג"מ פ"ד לשון רבינו שמחה מן הירושלמי גגו של עכו"ם שהיה סמוך לגגו של ישראל ונתגלגל החמץ מגגו של עכו"ם לגגו של ישראל הרי זה דוחפו בקנה פירוש משום דלא בדילי ממנו אסור לטלטלו בידו דילמא אתי למיכל מיניה עד כאן לשונו וכתוב בתה"ד שהטעם מפני שאין הישראל בא לבערו אלא לדוחפו מרשותו שהרי אינו שלו ואינו חייב לבערו אז חיישינן דילמא אתי למיכל אבל הכא שהוא שלו אם רוצה לבערו לא חיישינן דילמא אתי למיכל מיניה כדקאמר בפרק קמא דפסחים (יא:) הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל קא אכיל מיניה בתמיה עכ"ל וז"ל הריב"ש בתשובה חמץ של עכו"ם דבר ברור הוא שאסור לטלטלו בשבת או בי"ט שכל הדברים האסורים באכילה אפילו מדרבנן אסור לטלטלו בשבת כדאיתא בפרק מפנין (קכח) וה"ה לי"ט ואף בח"ה אסור לטלטלו דילמא אתי למיכל מיניה אלא א"כ מטלטלו כדי לבערו דאז לא אתי למיכל מיניה וכ"כ הרי"ץ גיאת גגו של עכו"ם שהיה סמוך לגגו של ישראל ונתגלגל החמץ מגגו של עכו"ם לגגו של ישראל הרי זה דוחפו בקנה ואם היה בשבת או בי"ט כופה עליו כלי עכ"ל הרי שאסור לטלטל חמצו של (א) עכו"ם אפילו בחש"מ ואף להוציאו מרשותו ולהחזירו לגגו של עכו"ם לא התיר לטלטלו להדיא דילמא אתי למיכל מיניה ואם החמץ הוא בר"ה הרי הוא כשל הפקר וא"כ כ"ש שאסור לטלטלו שהרי יזכה בו בהגבהתו וה"ל חמץ שלו וקא עבר עליה:

ואם מצא פת ואינו יודע אם הוא חמץ או מצה וכו' עד סוף הסימן בפרק קמא דפסחים (ז:):

כתב המרדכי בפ"ק דפסחים שחטה הנמצאת בתרנגולת בפסח צריך כפיית כלי בי"ט כדי לשורפה בח"ה דקי"ל כר' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה ולאחר איסורו דהיינו מו' שעות ולמעלה הוי בשריפה לפר"ת וה"ה בפסח:

תמז חמץ בפסח הסכימו רוב המפרשים שאוסר תערובתו בין במינו בין שלא במינו במשהו בפרק כל שעה (דף ל.) אסיק רבא הלכה חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור וכתבו הרי"ף והרא"ש ומדלא יהיב שיעורא למילתיה ש"מ במשהו וכן פסק הרמב"ם בפ"א מהלכות חמץ ומצה ובפט"ו מהלכות מ"א כתב שהטעם שהחמירו בו יותר מבשאר איסורין הוא משום דהוי דבר שיש לו מתירין והרא"ש כתב בפרק בתרא דע"ז דמשום דחמץ לא בדילי אינשי מיניה כולי שתא לפיכך החמירו עליו לאוסרו במשהו אפילו שלא במינו:

ומ"ש רבינו חוץ מבשאלתות שפוסק בנ"ט הר"ן כתב שגם הר"ת והר"ז סבורין כן ומ"מ לא קי"ל כוותייהו לגבי כל איסך רבוותא ועוד שכתבו התוס' שלא עשה ר"ת מעשה להתירו בנ"ט וגם הרשב"א כתב בתשובה שכן הלכה רווחא ותורה יוצא לכל ישראל שהוא בכל שהוא (א):

וכתב הראב"ד דבמשהו אינו אוסר בהנאה אלא באכילה דברי הראב"ד כתובים בא"ח וכתבום הרא"ש והר"ן בפ"ב דע"ז וכתב הר"ן שכן דעת הרמב"ן והוא ז"ל כתב שאין דרכם ברור בעיניו:

ומ"ש רבינו ורי"ף כתב שאוסר גם בהנאה ולזה הסכים הרא"ש הוא ג"כ בפ"ב דע"ז וכ"כ בהגהות מיימון פ"א בשם רשב"ם וכתבו עוד שיש לו פדיון להוליך דמי חמץ לאיבוד ומותר ליהנות אבל באכילה אסור דכוף סוף טעם חמץ הטעים (ב):

כתב ה"ה בפ"ד דע שדין תערובת חמץ הוא כדין שאר התערובות אלא שמה שאוסר בשאר תערובות פחות מס' אוסר בחמץ במשהו אבל אם בשאר תערובות לא היה צריך ס' אלא קליפה או נטילת מקום אף בחמץ כן ר"ל שחם בחם בלא רוטב די בקליפה שאם נגע ככר חמץ בככר מצה ושניהם חמין ואין שם דבר המפעפען לא אסר אלא במקום מגעו בלבד לפי שאינו מבליע יותר וזה ברור כתבוהו המפרשים עד כאן לשונו. ובסימן תנ"ז כתב רבינו כן בשם הרא"ש ועוד כתב שם כמה דינין בתערובת חמץ שהם ראויים ליכתב בסימן זה:

ודוקא בתוך הפסח אבל משש שעות עד הלילה הוי כשאר איסורין כ"כ התוס' פרק בתרא דע"ז (סו:) גבי פלוגתא דריחא אי מילתא היא וכ"כ הרא"ש בפרק

דרכי משה

תמז (א) וכתב המרדכי פרק כל שעה דף רכ"ה ע"ד דבכל מקום שיש בלא זה צד להתיר אע"פ שאנו מחמירין ואסרי' במשהו מ"מ בכה"ג סומכין אדברי שאלתות דפוסק שהוא בטל ונ"ל סימן זה מדין נט"ל בפסח ודין אם ריחא מילתא היא בפסח עיין בי"ד סי' ק"ח כתבתי דינו: (ב) וכ"ה במרדכי ספ"ג דמס' עבודה זרה וכ"כ הר"ן פ' השוכר במס' ע"ז דף שפ"א ע"ב דכל איסורי הנאה שאסורין תערובתן בהנאה בכל שהוא מוליך דמי האיסור לים המלח והשאר מותר בהנאה וכ"ה במהרי"ל בשם מהר"ש אבל במרדכי פרק כ"ש ע"ג נראה דמסקנתו דלא מהני ליה פדיון והכל אסור בהנאה וכ"פ בפסקי מהרא"י סימן קס"ד דחטה הנמצאת בתרנגולת שורפין הכל וכ"כ מהרי"ב בתשובה וכן המנהג וכ"כ המרדכי פ"ק דפסחים על התרנגולת שנמצאת בה הטה כו' ע"ש עד שלא בשעת ביעורו דוקא שריפה וכתב דאע"ג דהמנהג לאסור כולו בהנאה ולשרוף כל מאכל שנאסר במשהו מ"מ אין להחמיר בכלי שנשתמש בה להצריך שבירה בכלי חרס או להגעיל בשאר כלים אחר פסח להשתמש בהו אחר פסח וכן משמע בתו' פרק כל שעה גבי קדירות בפסח וכו' דאין חילוק בין שבלע החמץ בעודם היתר או איסור וע"ש דף ל"ו: (ג) וכן נוהגים להתיר קודם הפסח וע"ל ס"ס זה מדין נתינת טעמו לפגם בע"פ

דרישה

סי' תמו [א] עיין מ"ש ב"י בשם תשו' הריב"ש חמצו של עכו"ם אפי' בחש"מ וכתב בת"ה הטעם מפני שאין הישראל בא לבערו אלא לדוחפו מרשותו שהרי אינו שלו ואינו חייב לבערו אז חיישינן דילמא אתי למיכל מניה כדקאמר בפ"ק דפסחים הוא עצמו מחזר לשורפו מיכל קאכיל מניה בתמיה: מדוכס

פרישה

סי' תמו (א) כיון שיש קצת מצוה בשריפתו כו' הא דכתב קצת מצוה לאו"ג דדינו ועיקר מצותו הוא בשריפה י"ל דר"ל קצת צורך י"ט בשריפה דכיון דדינו הוא בשריפה ומוטל עליו לשורפו הוי כאילו הוא קצת צורך י"ט ואמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך וק"ל:

סי' תמז (א) שאוסר תערובתו כו' במשהו ומה שאינו אסור אלא בקליפה בשאר אסורים

חדושי הגהות

סגי בכפיית כלי (מהרל"ח): ב צ"ע למה תלה הדבר במה שלא עבר עד עתה אלא בשוגג וכי אילו עבר עד עתה במזיד יעבור עוד וכי אמרינן למי שעבר עבירה שיחזור ויעבור ומ"ש הב"י שאילו עבר עד עתה במזיד אינו מוסיף איסור על איסורו במה שיניחנו גם זה אינו כי כל שעה הוא עומד באיסור בל יראה ואע"פ שכבר עבר מ"מ אם יניחנו כל שעה הוא עובר בבל יראה ומוסיף איסור על איסורו ואפשר לומר דמש"ה כתב ה"ר יחיאל שעד עתה לא עבר אלא בשוגג שאילו עבר עד עתה במזיד לא היינו מתירין לו שישרפנו אלא שיוציאנו מן הבית ואז אינו עובר עליו בבל יראה אבל מצות שריפה לא יקיים בי"ט דהא מ"ש שישרפנו היינו לפי דעת ר"ת שפירש שלא בשעת ביעורו הוא משעה ששית ואילך וטעמו משום דילפינן ליה מנותר כמבואר בתוספות ונותר גופיה אסרה תורה לשורפו בי"ט ולכן כתב דהואיל ועד עתה עבר עליה בשוגג אם כן שפיר יקיים מצות שריפה אפילו בי"ט מה שאין כן בנותר שעבר במה שהותירו עד הבוקר מ"מ דוחק הוא דמנ"ל לחלק (מהרל"ח):

בנותן טעם ובפסח נמי לא אמרן דהוי במשהו אלא בשנתערב בתוך הפסח אבל אם נתערב קודם לכן ונתבטל בס' מותר ולא אמרינן דחוזר וניעור : וכן התיר רש"י בשר יבש וגבינה שנמלחו קודם הפסח דאפי' למ"ד במשהו ה"מ בעיניה אבל אם נתערב קודם לכן אינו אוסר אלא בששים וכ"כ בעל העיטור דוקא חמץ דאיתיה בעיניה (ג) אבל ניעול היוצא מדופנו של כלי לענין דבש ושמן של

בית יוסף

בפרק כל שעה ז"ל וחמץ משש שעות ולמעלה אף על פי שלוקין עליו מן התורה כיון שאין בו כרת הרי הוא כשאר איסורין ובטל בס' וכ"כ שם המרדכי בשם סה"ת וס"ס והגהות מיימון בפ"א בשם סמ"ק ואין כן דעת הר"ן בפרק כל שעה אלא דמשש שעות ולמעלה קרי ליה רבא בזמנו וקאמר דהוי במשהו ודעת רבינו ירוחם כדעת התוספות והרא"ש ומיהו כתב דהיינו דוקא שלא עירבו במזיד אבל עירבו במזיד כגון שצריך לעשותו ולתקנו עם חמץ כגון אלמור"י אסור אפי' אחר הפסח וצריך לבערו קודם הפסח וכבר כתב רבינו בסי' תמ"ב דין האלמור"י וה"ה כתב בפ"א שיש מי שכתב דלפי מ"ש הרמב"ם שהטעם שחמץ בפסח במשהו משום דהוי דבר שיש לו מתירין ה"ה בנתערב ע"פ מו' שעות ולמעלה שהוא במשהו . כ' התו' בפ' גיד הנשה (לז.) גבי הא דאמר רבא אמרו רבנן גם בשם ר"ת דכשהיו מוצאים הטה בתרנגולת רותחת בפסח היה צריך להשהותה עד אחר הפסח :

ובפסח נמי לא אמרן דהוי במשהו אלא בשנתערב בתוך הפסח אבל אם נתערב קודם לכן ונתבטל בס' מותר ולא אמרינן דחוזר וניעור כ"כ הרא"ש בפרק כל שעה וחמץ משש שעות ולמעלה הרי הוא כשאר איסורין ובטל בס' ומותר אף בפסח כיון שנתבטל קודם הפסח וכ"כ שם המרדכי וכ"כ הגה"מ בפ"א בשם סמ"ק וכ"כ סמ"ג ואף ע"פ שכתבו הגהות שיש אוסרין נראה שהם סוברים כדברי המתירין (ד) וכתוב בת"ה סימן קי"ד שמנהג פשוט הוא להתיר לח בלח שנתבטל קודם הפסח שאינו חוזר וניעור בפסח וכתב עוד בשם סמ"ג דקמח בקמח מתערב יפה דמיקרי לח בלח . וכתבו הגהות ומהאי טעמא יש להתיר חטה שנמצאת במצה אפוייה בערב הפסח או בתרנגולת צלויה או מבושלת מיהו אם חזרו וחממו המצה או התרנגולת בפסח בעוד שהחטה בתוכה אסורה דחוזרת ונותנת טעם בתוכה במינו דהוי במשהו כיון שהחטה עודנה בתוכה ומיהו מהימוס דכלי שני אין לחוש אבל אם הכירו ממנה ואחר כך חממוה בי"ט שרי דכיון דכבר נתבטל מעי"ט שוב אינו חוזר וניעור עכ"ל (ה) : **ומה** שכתבו דחוזרת ונותנת טעם בתוכה במינו דהוי במשהו תימא דמאי אירייא במינו אפילו שלא במינו הוי במשהו ונראה להגיה בזמנו במקום במינו וכ"כ בכלבו אבל מדברי הרמב"ם בפט"ו נראה שאע"פ שנתערב כמה זמן קודם הפסח אסור לאכלו בפסח לפי שהוא חוזר וניעור וכתב ה"ה שכן דעת הרבה מהגאונים והרי"ץ ן' גיאת ושבדבריהם ראוי לנהוג ולהחמיר ורבינו ירוחם כתב שכן הוא דעת הרשב"א ג"כ וכבר הזכיר רבינו בסמוך סברא זו בשם הרי"ץ ן' גיאת : **ומ"ש** רבינו וכן התיר רש"י בשר יבש וגבינה שנמלחו קודם הפסח וכו' כלומר שלא נבדק המלח מחמץ ולא דקדקו במליחתם ליזהר מחימוץ כ"כ המרדכי בפרק כל שעה והגה"מ בפ"א בשם סמ"ק וכ"כ סמ"ג ואזדו לטעמייהו דסברי דכל שנתבטל קודם הפסח בס' אינו חוזר וניעור . ומיהו כתבו דשומן מהותך שהותך לפני הפסח אסור בפסח מפני המחבת שעוסק בה תבשיל חמץ וכן פעמים שנשאר אחר הטיגון שמטגנין בו ריסולי"ש נשאר שומן במחבת ומחזירין אותו לשאר השומן אבל אם יודע שנזהר מזה ויודע בודאי שהמחבת לא היתה בת יומא בעת שהתכו בו השומן מותר אפילו למאן דאמר נותן טעם לפגם בפסח מ"מ זה הפגם נתינת טעמו היה קודם הפסח ומיהו דוקא שבעת התכת השומן היה נזהר שהיה מהתכו לשם פסח אבל הותך בסתם אף על פי שאומר עתה ברי לי שלא היתה המחבת בת יומא מ"מ אסור בפסח דכל מלתא דלא רמי עליה דאיניש לאו אדעתיה עד כאן לשון הגה"מ בשם סמ"ק (ו) : **ומה** שאוסרין שומן מהותך שהותך קודם פסח משום דחיישינן שמא הקדירה בת יומא ולא נתבטל החמץ דבעינן שיהא ביותר ששים כנגד כל הכלי דבכוליה משערינן ואי אפשר לדבר המתבשל בתוך הכלי שיהא בו ששים כנגד הכלי וכ"כ מדברי תשובות הרא"ש בהת"ר גבינה שנעשית בכלים של כל השנה מפני שאינם משתמשים בהם בדבר חם ואפילו אם שמשו בהם בדבר חם כיון שאין עושין בהם הגבינה בחמין אינו מפליט משמע שאם היו משתמשים בהם בדבר חם וגם היו עושין הגבינה בחמין שהיתה נאסרת והטעם מפני שלא נתבטל קודם הפסח שכיון שאיסורו משום פליטת הכלי אין ביותר ששים כנגד הכלי ואסור ומטעם זה נראה ג"כ שאסר דגים מלוחים השרויים במים לפי שבלעו מחמץ הבלוע בכלי ואין בהם ששים כנגד כל הכלי ומטעם זה יש לאסור לאכול בפסח מרקחת הנעשים בתוך כלי כל השנה ואפילו לדברי המתירין לאכול תערובת חמץ שנתבטל קודם הפסח שמרקחות אלו לא נתבטל חמץ שבהן אלא א"כ אין דרך בני אותו מקום לבשל שם מרקחת אלא בכלי מיוחד לבשל בו מרקחות ואין דרכם לבשל באותו כלי חמץ כלל וגם שיהיה להם כף מיוחד לנער בו המרקחות שאין דרכם לנער בו חמץ דבכהאי גוונא איכא למישרי ואף על פי שכתבו שכל שהותך בסתם אף על פי שאומר ברי לי לא סמכינן עליה שאני הכא דכיון דאין דרכן בכך הוי כאומר ברי לי (ז) . ומיהו יש לחוש בכלים דיקן המיוחדים למרקחות מפני שלפעמים מבשלין בהם מרקחת עשויה עם פתותי לחם ודבש לעשות ממנה פת הבאה בכיסנין אלא שאפשר לומר שמאחר שאותם כלים אין מבשלין בהם אלא מרקחות ולא דברים אחרים אלא לעתים רחוקים הו"ל כאילו אינן בני יומן בודאי ומ"מ ראוי להחמיר . ומ"כ השיב ר"ת על כלים המחומצים שמבשלים בהם עכו"ם מי תותים אין לחוש אפילו אין להם כלים מתוקנים לכך חדא דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ועוד דהא טעמי להו כוליה שתא וליכא טעם חמץ ע"כ (ח) . ומ"מ יש לתמוה על דברי ההגהות שאסרו כל שאינו אומר ברי לי שלא היתה בת יומא ולמה לא התירו מטעם דסתם כלי עכו"ם אינן בני יומן וכן יש לתמוה על הרא"ש שאסר דגים מלוחים השרויים במים וגבינה אילו היתה נעשית בחמין וכלים שתשמישן בחמין היה אוסרה ומ"ש מבשר יבש וגבינה שנמלחו קודם הפסח שהתירו ההגהות וגם רבינו כתב להתיר בהם ולא משמע מדברי רבינו שיהא הרא"ש חולק בדבר : **ומ"ש** רבינו בשם העיטור דגיעול היוצא מדופנו של כלי בטל הוא נראה שטעמו משום דלא דמי חמץ לשאר איסורין שפליטת הכלים אוסרת דשאר איסורין פליטת הכלי נבלע בהיתר בשעת איסורו אבל חמץ דכי בלע מפליטת הכלי בזמן היתרו הוא הלכך מאחר שאינו בעין אינו חשוב ובטל הוא וזה טעם היתר בשר יבש וגבינה שנמלחו קודם הפסח . ועי"ל דסבר דסתם כלים אינן בני יומן אמרינן לענין איסור חמץ כדמשמע מדין זיתים שכבשן דבסמוך וכיון שכן ה"ל נותן טעם לפגם קודם הפסח ומותר אפילו לדברי האוסרין נ"ט לפגם משום דפגם זה תחילת נתינת טעמו היה קודם הפסח וכמ"ש ההגהות ואפשר לומר דהרא"ש נמי סבר הכי דסתם כלי עכו"ם אינן בני יומן גם לענין חמץ בפסח ומה שנתן טעם להתיר גבינה לחה מפני שלא נעשית בכלים שמשתמשין בהם חמין לא כתב כן אלא כדי להתירה אפילו לדברי האומרים שאף על פי שנתבטל קודם הפסח חוזר וניעור דאילו לדברי האומרים דאינו חוזר וניעור אף ע"פ שנעשית בחמין ובכלים שמשתמשין בהם בחמין מישרא שריא שכבר נתבטל קודם הפסח ואינו חוזר וניעור ויותר נראה לומר דגבינה זו נעשית בפסח עצמו וכדדייק לישניה שכתב גבינה לחה בפסח וכל שהוא בתוך הפסח לד"ה אילו היתה נעשית בחמין בכלי שנשתמשו בו בדבר חם ודאי היתה נאסר אבל אם נעשית קודם הפסח אפילו היתה נעשית בחמין בכלי שמשתמשין בו בדבר חם מישרא שרי וכן מה שאסר דגים מלוחים השרויים במים כשהם בפסח עצמו איירי כדדייק לשון רבינו ולשון רבינו

בית חדש

דשומן מהותך אין להתיר אא"כ יודע שנזהר ממנו ויודע בודאי שהמחבת לא היתה בת יומא בעת שהתכו בו השומן אבל אם הותך בסתם אף על פי שאומר עתה ברי לי שלא היתה המחבת בת יומא מכל מקום אסור בפסח דכל מילתא דלא רמיא עליה דאינש עביד ולאו אדעתיה עכ"ל . וב"י תמה דלמה לא התירו מטעם דסתם כלים אינן ב"י ותו דמ"ש מבשר מלוח שהתירו כל שנמלח קודם הפסח אעפ"י שנמלח בסתם כלים שהם בלועים מחמץ עכ"ל מיהו בסה"ת סימן ב"ה מבואר דאיסורו משום דאין יום שלא יעשה חמץ במחבת ונעשה הבליעה ב"י דוגמת דאמר בפרק דם חטאת דכל יום נעשה גיעול לחבירו ועוד דבכל יום מדיחין בה הקערות שמלאין חמץ וכו' אלמא דאוסרו לפי שהמחבת מן הסתם היא בחזקת שהיא בת יומא וכן כתב הר"ן בפרק אין מעמידין דבדבר שתשמישו תדיר חיישינן לב"י וגם הרמב"ן סבירא ליה הכי ואף על גב שהר"ן ז"ל חלק על זה לשם מכל מקום סה"ת ס"ל כאידך רבוותא ותו אפשר דהר"ן לא חלק אלא אסכין דאינו ודאי שמשתמשין בו חמין בכל יום משא"כ במחבת דאין יום וכו' ומש"ה בבשר מליח סמכינן על סתם כלים אינן ב"י כיון דאינו ודאי שהשתמשו בו בחמין בכל יום כמו במחבת מיהו מדברי הרא"ש בתשובה נראה שאוסר בשר מליח שהרי כתב דבדגים מלוחים שאינן שרוין במים באשכנז נוהגים איסור ובצרפת נוהגים היתר אבל השרוין במים אסורין דכיון דחמץ בפסח במשהו אין לזלזל באיסורו וכ"כ רבינו בסמוך בשמו והטעם דאוסר השרויין במים קודם הפסח בעריבות העכו"ם נראה דס"ל דאע"ג דסתם כלים אינן ב"י מ"מ אין להתיר לכתחלה נ"ט לפגם בפסח וא"כ ה"ה בשר מליח ואע"ג דבפת של עכו"ם ה"ל דיעבד כיון שהתחיל הנאתו אפ"ה בחמץ דאיסורו במשהו אסור אפי' התחיל הנאתו מיהו קשה דאין לאסור נ"ט לפגם לכתחלה אלא באיסור גמור אבל בחמץ דהבשר והדגים המלוחים קודם פסח הטעם לפגם היתר היה ה"ל נ"ט בר נ"ט לפגם ולהיתירא מקמי שיגיע לכלל איסור דפשיטא דשרי לכתחלה ולכן ירא' עיקר לדעת הרא"ש דבאיסור חמץ במשהו לא אמרינן סתם כלים אינן ב"י בין בכלים של ישראל בין בשל עכו"ם דהלכה כהרמב"ם אף בשאר איסורין סתם כלים של עכו"ם ב"י הן אעפ"י שהרא"ש חלוק עליו בזה כמ"ש בי"ד בסימן קכ"ב באיסור חמץ דהחמיר מודה וזה שאמר דאין לזלזל באיסורו כלומר שאין לומר סתם כלים אינן ב"י להתיר לכתחלה באיסור חמץ כמו שמזלזלין בזה בשאר איסורין ולפ"ז בידוע שהכלי אינה ב"י מותר אפילו להרא"ש וזהו טעמו של העיטור דמסיק והמחמיר תע"ב דמן הסתם חיישינן שהכלי היה ב"י וכן נוהגים וכ"כ מהרש"ל קבלנו מאבותינו שלא לשרות בשר מלוח עכ"ל מיהו יש נוהגים היתר וכמ"ש לקמן בסי' תנ"א ס"י . ובבשר יבש וגבינה יבשה נראה להתיר אפילו נמלחו בכלי ב"י וגם היה כבוש בו מע"ל דהו"ל כמבושל משום דכשנתייבש בטל הטעם והלך לו וכמ"ש סה"ת והסמ"ק והמרדכי להתיר אפילו חמץ גמור בבצק שנדבק בין הנסרים כשנתייבש ומשם הביא מהרא"י בפ"ד ראיה ליבישות הכחל שהוא בל' יום ולא ס"ל לחלק בין בצק שנותן טעם מחדש לכחל שכבר קיבל טעם החלב וא"כ כ"ש הוא להביא ראיה מהך דבצק לחמץ עצמו שנתייבש דהטעם בטל והלך לו לאחר ל' יום וז"ש הרא"ש גבינה לחה אינה מותרת אלא לפי שאין עושין הגבינה בכלי חמץ בחמין אלמא דגבינה יבישה מותרת אפילו עשאוה בחמין מיהו עכשיו נוהגים לאסור אפילו גבינה יבישה דשמא נתערב פירורי חמץ בתוך הגבינה ואינו ניכר אבל בשר יבש ודגים יבשים דאין לחוש אלא לפירורי לחם שנדבק על פניו כשמדיחו יפה יפה סגי ונוהגים לשרותו בנהר או בכלים שהוכשרו לפסח

דרכי משה

בע"פ : (ד) וכן נוהגים דלא כיש גאונים שאוסרים כמ"ש לעיל סי' תמ"ב : (ה) כתב בפסקי מהרא"י ז"ל סי' קפ"ז ועל יין מבושל בכלי חמץ קדירות וכפות כך נוהגים פה שלא לשתותו בפסח רק בי"ט האחרון שהוא מדרבנן וכן אני נוהג אחריהם עכ"ל כתב מהרי"ל הומץ של יין שמסתפקים ממנו כל השנה אסור להסתפק ממנו בפסח משום דלפעמים שופכין לתוכו יין הנשאר בסעודה ואולי יש שם פירורי לחם בעין ונשארו שם בפסח ואין נוהגין כן במדינות אלו ואפשר הטעם דאין חוששין לחומרא בפרט במקומות הללו שאין היין וחומץ מצוי כתב בתשובת מהרי"ב מנהג פשוט בארץ הזאת שכל יין שממלאים אותו בכלי חמץ תוך ל' נוהגין ליזהר לכתחלה לשתות ממנו אבל אין איסור בדבר אבל בחומץ דבקל בולע ופליט יש ליזהר טפי וכן שמעתי בשם מהרי"ל על חומץ שמלאוהו בכלים של המץ ואסר ליהנות ממנו בפסח . וגם דבר זה לא ראיתי שמחמירים כן כי אף שחומץ הוא דבר חריף מ"מ הוי נ"ט ותחלת תשמיש הכלים אינן אלא בצונן ואפשר דגם מהרי"ל ל"ק אלא אם מלאוהו תוך ל' ומשום חומרא בעלמא במקום שחומץ מצוי ועיין בי"ד סי' צ"ה מדין זה : (ו) ואין להקשות מ"ש דבבשר מליח מתיר אע"פ שהכלי שמלח בו הוא חמץ כמ"ש למטה וכאן גבי שומן אוסרים יש לומר שאני גבי מליחה דאין מליחה לכלים כמ"ש בי"ד סימן ק"ה וכן הוא לקמן סי' זה בשם הרא"ש אבל גבי שומן שהוא חם אסור וב"י האריך בדינים אלו וגמגם בהם ואין דבריו נראין לכן לא כתבתים : (ז) ור"י כתב בתא"ו דמרקחת שרי ואפשר דמיירי דאין לחוש לכלי שהיה בו חמץ אלא שלא נזהרו בעשיית המרקחת מן החמץ ולזה שרי דאף אם היה בהו דבר חמץ נתבטל קודם הפסח הואיל ואין חשש בכלי שעשאוה בו אבל כל מקום שיש לחוש לכלי שהוא חמץ והוא חם אסור דאין שייך ביטול ששים נגד הכלי כנ"ל דלא כדברי ב"י שחילק בענין אחר : (ח) ונראה דאין לסמוך אזה דהא מדברי הגה"מ לא משמע כן וכן כתבתי משם מהר"י ומהרי"ל לענין יין מבושל וחומץ וכן משמע

פרישה

איסורים בפסח נמי דינו הכי כמ"ש לקמן סימן תס"ו . והטעם שחמץ בפסח במשהו משום דחמץ לא בדילי אינשי מיניה כל השנה לפיכך החמירו לאסור במשהו אפילו שלא במינו אסר"י ועיין בב"י :

(ג) אבל גיעול היוצא כו' עיין ב"י מ"ש באריכות שני תירוצים שהאריך ותירוץ הראשון נ"ל מוכרח מדקאמר תחלה ה"מ דאיתא בעיניה משמע הא אם לא הוי בעיניה אף אפ"י שהכלי ב"י לא נאסר מהגיעול ובזה א"ש נמי דהא רש"י והרא"ש פוסקים בסמוך דנותן טעם

של עכו"ם בפסח וכן מליחת בשר שנעשה לפני הפסח ולא נזהרו במליחתו בטל הוא וכמה ימים נהג בו אדונינו איסור והמחמיר תבא עליו ברכה ע"כ. והרי"ץ גיאת כתב אמרו רבוותא (ג) חלב שחלבו ישראל קודם הפסח וגבינה הניקפת קודם הפסח ושמרה מחימוץ מותרים ואם לאו אסורין וא"א הרא"ש ז"ל התיר וזה לשונו בתשובה גבינה לחה בפסח מותרת אע"פ שנעשית בכלים של כל השנה ולא נזהר בה כיון שאין משתמשין באותן כלים בכל השנה בדבר חם אינן בולעים ואפילו אם שמשו בהם בדבר חם כיון שאין עושין בהן הגבינה בחמין אינו מפליט: וכתב עוד אסור לאכול דגים מלוחין השרויין במים בפסח והיבשים במקום שנוהגין לאכול אוכלין ובמקום שנוהגים שלא לאכול אין אוכלין (ט) ע"כ וזיתים שכבשן בשאר ימות השנה ולא נזהרו בהם לדעת בעל התרומות שאוסר צנון ובצל שחתכו אותו בסכין של עכו"ם אפי' אינו בן יומו מפני שמדמה אותו לקורט של חלתית דאמרינן חורפיה מחליא ליה לשמנוניתא והוה ליה כנותן טעם לשבח הכי נמי חורפיה דזית עושה אותו כבן יומו ולא שייך ביה ביטול דבכוליה סכין משערינן וא"כ חזרו הזיתים כולם חמץ וכן יראה מתשובת א"א הרא"ש שהשיב להתיר על ששאלוהו בצל (ד) שחתכוהו בפסח בסכין שגוררין בו הבצק מהעריבה כל השנה וכתב אפילו לספר התרומות שמדמה בצל לקורט של חלתית שאני הכא כיון שידוע שאותו סכין לא שמשו בחמין לא בלע דצונן לא מבליע ולא מפליט ע"כ הרי שלא התיר אלא משום שהסכין לא היה מיוחד אלא לצונן אבל בסתם סכין לא היה מתיר ומיהו ה"ר מאיר מרוטנבורק כתב על ההוא דספר התרומה לבי נוטה להתיר ואע"פ שאני מורה כספר התרומה אין נ"ל למחות ביד הנוהגין היתר ע"כ ונ"ל דאפילו לדעת

לפסח במים צוננין אבל לא בכלי חמץ לכתחלה ולמאי שכתבתי ניחא דהרי"ץ גיאת לא כתב לאסור אלא חלב וגבינה דבדידהו איכא לחוש לחמץ משהו ואינו ניכר ולא כהרא"ש דמתיר בגבינה ולפ"ז בשומן מהותך אפילו יודע בודאי בשעת התכה דהמחבת אינה ב"י אסור שמא נתערב משהו בתוך השומן ואינו ניכר והכי נקטינן דלא כהה"ת דמיקל בהא:

גבינה לחה בפסח וכו' פי' שנעשית קודם הפסח ולאכלה בפסח אבל לא כפי' ב"י דמיירי שנעשית בפסח דא"כ מנ"ל לרבינו שהרא"ש חלוק אהרי"ץ גיאת הלא אפשר דהרא"ש מודה לאסור בנעשית קודם פסח ולא שמרה מחמוץ דלא התיר הרא"ש אלא היכא דנעשית בפסח עצמו בכלי חמץ בצונן דכיון דבפסח ודאי שמרי' מפירורי חמץ שלא יתערבו בתוך הגבינה ועוד דאין שום חמץ ברשותו ואין לחוש אלא לפליטת חמץ הבלוע בכלי וכיון דאינה נעשית בחמין מותרת אלא בע"כ דהרא"ש מיירי נמי בנעשית קודם פסח וכן הך דדגים מלוחים איירי בשרויים קודם פסח בעריבת חמץ וכ"כ בפי' בספר צדה לדרך ובתשובה הארכתי:

וזיתים שכבשן וכו' משמע דמיירי בחתכן קודם כבישתן ואפ"ה לא אמרינן דלא נאסר כי אם אחד או ב' שבלעו חמץ והם בטלים ברוב האחרים שחתכו אח"כ באותו סכין והטעם דחוששין שמא לא פלט הסכין כל טעמו בראשון ושני אלא כולם בלעו מן הסכין כל אחד מקצת טעם חמץ ולא היה בו ס' וכולם נאסרים ודלא כא"ו הארוך כלל ל"ח שכתב דדברי רבינו הם בזיתים שנחתכו לאחר שנכבשו דהא מדמי אותם לצנון ובצל דמיירי בהו בעל התרומות ומהר"ם כשחתכן בלא כבשו ודומיא דהכי זיתים והיכא להקשות ממ"ש שבולי הלקט בלימונ"ש הנחתכים בסכין של עכו"ם דלא נאסרו אלא שנים הראשונים והם בטלים ברוב וכו' ומביאו ב"י בי"ד סי' צ"ו וכן פסק בהגהת ש"ע לשם וכאן אוסר כל הזיתים ואפשר דבחמץ דאיסורו במשהו מחמרינן טפי מבשאר איסורים א"כ אין חריפות הלימונ"ש [illegible] כך כצנון ובצל להפליט הבלוע בסכין אלא אית בהו קצת חריפות לבלוע שמנונית שעל הסכין שנתקנח בשנים הראשונים והן בטלות ברוב וכו' וכה"ג כתב בא"ו הארוך כלל ל"ח ועוד נ"ל עיקר דאף בלימונ"ש יש לאסור כולם לדעת רבינו כמו בזיתים מיהו העולם נוהגים היתר במי לימונ"ש וכן פסק ב"י בש"ע בי"ד סימן צ"ו ואין למחות בידם כי יש להם על מי

רבינו ירוחם דכיון שבפסח עצמו הם בולעים מפליטת הכלי אסור אבל אם לא היו שרויים בפסח אף על פי ששרה אותם קודם לכן מותרים הם פליטת הכלי שנתערב כבר נתבטל קודם הפסח ומטעם זה התיר היבשים אף על פי שנמלחו קודם הפסח ונראה שכן הוא דעת רש"י שהתיר בשר יבש ומדלא כתב בשר מליח משמע דלא התיר אלא דוקא ביבש אבל לא בשרוי במים בתוך הפסח ולפ"ז מרקחות העשויים קודם הפסח מותרין ואפי' בשלם בכלים שדרכן לבשל בהם חמץ וכ"כ רבינו ירוחם וחמץ שנתערב קודם פסח בטל בס' ומותר באכילה אפילו בפסח מאחר שנתבטל קודם הפסח ועל זה אנו סומכין לאכול מרקחות שנעשו קודם הפסח (י) ובשר מלוח שנמלחה קודם הפסח בכלי החמץ ומליח כרותח וכן גבינה מלוחה ודגים מלוחים אבל אם נמלחו בפסח בכלי החמץ או אלו הדגים ששורין העכו"ם במים בכלים שלהם בפסח אסורין ע"כ ומ"מ לדעת ההגהות א"א לומר כן שהרי הם אוסרין כל שאין אומר ברי לי שהמחבת לא היתה בת יומא ויש לתמוה עליהם דא"כ היאך התירו בשר מליח שנמלח קודם הפסח אע"פ שנמלח בסתם כלים שהם בלועים מחמץ ודוחק לומר שמחלקים בין פליטת כלי בדבר מליח לפליטת כלי בדבר המטוגן או המבושל בו ולדעת הרא"ש אפשר לומר עוד דמיירי בדגים שנשרו במים קודם הפסח וטעמו משום דאע"ג דסבר דבשר מליח ודגים מלוחים אע"פ שהם שרויים במים קודם הפסח שרו מדינא דסתם כלים אינן בני יומן וה"ל נותן טעם לפגם וכבר נתבטל קודם הפסח מ"מ משום חומרת איסור חמץ כתב בתשובה להחמיר ולאסור דגים שנשרו במים קודם הפסח ולא מן הדין וכן מוכיח לשון התשובה שכתב באשכנז נוהגים איסור בדגים מלוחים וכ' אותם שאינם שרויים במים ובצרפת נוהגים היתר באותם שלא נשרו במים אבל השרויים במים אסורין בפסח כיון דחמץ בפסח במשהו אין לזלזל באיסורו ע"כ משמע דמשום חומרא אסרם ולא מן הדין ולפ"ז ה"ה לבשר יבש וגבינה שנמלחו קודם הפסח שהם אסורין מפני חומרת החמץ שאיסורו במשהו אלא שמתוך לשון רבינו שכתב סתם אסור לאכול דגים מלוחים השרויים במים בפסח משמע דמדינא אסר להו הרא"ש: ומה שכתב רבינו בשם רש"י להתיר בשר יבש וגבינה שנמלחו קודם פסח משום דכל שנתערב קודם לכן אינו אוסר אלא בששים יש לדקדק שאם חשש האיסור הוא מחמת הכלי שנמלחו בו הא בעינן שיהא בהיתר ששים כנגד כל הכלי ואין לך דבר שהוא בתוך הכלי שיהא בו ששים כנגד כל הכלי ועוד דלמאי נקט טעמא מפני שנתערב קודם לכן עדיפא ה"ל לומר דסתם כלים אינן בני יומן מיהו בזו י"ל משום דאיכא מאן דאסר נ"ט לפגם בפסח לא כתב כן אבל אכתי קושיא קמייתא במקומה עומדת ושמא י"ל דלא התיר אלא משום דסתם כלים אינן בני יומן וה"ק אפילו למאן דאסר נ"ט לפגם בפסח הכא שרי לפי שכיון שטעם פגם זה קיבל קודם פסח ונתבטל אז מפני פגמו אינו חוזר וניעור ודוחק לומר דהכא מיירי בשלא נמלחו בכלי אלא על גבי עצים וכיוצא בהם שאין בהם חששא אלא מהמלח שלא נבדק דבה"י לא שייך לומר דאית בהו ס' לבטל חמץ הנמצא בתוכה דא"כ לא ה"ל למישרי סתמא כיון דסתם בשר יבש וגבינה בכלים מולחים אותם ואח"כ בא לידי תשובת רש"י וכ' בה כלשון הזה בשר יבש שלא נזהר במליחתו וכן גבינה מותר לאכלה בפסח דאפילו למ"ד חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אוסר דמשמע שאסור במשהו ה"מ אי איתיה בעיניה דקנסינן ליה משום דעבר עליה בבל יראה ובבל ימצא אבל על ידי תערובת כי הכא שלא נעשה שימור בבשר והיכא למיחש שמא נמלח בדבר שיש בו חמץ אפ"ה אינו אסור אלא בנותן טעם שלמה בר יצחק: **ומ"ש** הרי"ץ גיאות לאסור גבינה הניקפת קודם פסח אע"פ שאין נעשית אלא בצונן ובכלים שאין משתמשין בהם אלא צונן נראה שטעמו מפני המלח שלא נבדק (אלא) מחמץ או שסובר שהכלים בולעים חמץ ע"י מלח וכן מפליטים חמץ ע"י המלח וכדמשמע ממ"ש ר"י גבי גבינה לחה בפסח אלא דא"כ לא ה"ל לאסור חלב שחלבו קודם פסח דלא משמע שיש בו מלח ולכן נראה לומר שטעמו משום דכיון שלא נזהר בהם חיישינן שמא נתערב בהם פרורי חמץ ולהו אדעתיה: **כתוב** בהגה"מ פ"א בשר מלוח ישנה דשריא בפסח אפילו נשאר חמץ משהו בעין על הבשר מ"מ הרי מעבירים אותו כשמדיחין אותו לבשל ולפ"ז אין לאוכלו בצלי אם לא ידיחנו היטב קודם צלייה דלפעמים כשהוא מולחה נשאר חמץ בעין על הבשר או אדם אוכל פת עליו באותה שעה לכן יש ליזהר עכ"ל וכתב עוד הריב"ש מלוחים ישנים מותרים לאכלם בפסח כיון שנמלחו קודם הפסח כמו בשר מלוח שנמלח קודם הפסח וכן גבינה ישנה אבל היכא דאיכא לספוקי שמא נמלחו בפסח אסורים מיהו נהגו העולם שלא לאכול בפסח לא גבינה ישנה ולא דגים מלוחים ושמא היינו משום דרגילות לאוכלן בלא הדחה כדפרישית גבי בשר מלוח בעי הדחה כל זה מסמ"ק עכ"ל (יא): **כתב** המרדכי בפרק כל שעה מלח ששמו במדוכה של חמץ יכול למלוח בו בשר לצורך פסח כי כן התיר ר"ת אפילו מלח שנכה ישראל בכלי של עכו"ם למלוח בו בשר היתר וגם בסה"ת כתב שם עשה ישראל גבינות בדפוסי העכו"ם מותרין משום דמלח אינו מפליט מה שבלוע בכלי (יב): **תשובת** הרא"ש בגבינה לחה בפסח ודגים מלוחים ודין בצל שנחתך בסכין שגוררין בו הבצק הכל בכלל כ"ד: **כתב** רבינו בסימן תנ"א בשם רבינו האיי עריבה של חרס שלשין בה כל השנה ובשעת הגעלת הדיח אותה יפה ודרכו בה ענבים או הניחוה תחת הצנור לקבל בו היין אותו היין אסור לשתותו בפסח שכלי חרס אין לו תקנה אלא בליבון הלכך אם ידוע אותו היין אסור לשתותו בפסח אבל בספיקא כי האי מילתא לא חיישינן ודבריו תמוהים בעיני למה אסר לשתות אותו יין בפסח דכיון שלא נתן אותו היין בעריבה אלא בצונן למאי ניחוש ליה דצונן אינו מבליע ולא מפליט כמ"ש רבינו בשם הרא"ש גבי גבינה לחה בפסח וכמו שאכתוב בסמוך בשם סמ"ק ואפשר שמפני כך לא כתב רבינו דברי רבינו האיי בסימן זה דמשמע ליה שהם דלא כהלכתא ולא כתב בסי' תנ"א אלא ללמוד מהם שכלי חרס לא מהני ליה הגעלה אפי' נשתמש בו בצונן: **כתב** הרשב"א שאלת מי שמצא בשעת הגעלות חתיכה מחומצת בכלי מלח

דרכי משה

משמע מדברי הרא"ש לקמן לענין גבינות ודגים מלוחים ולכן אין לסמוך אזה: (ט) כתב מהרי"ל דאין נ"ל היתר גמור לקנות דגים שחותכים אותן העכו"ם בפסח בסכינין של חמץ שלהם עכ"ל ואע"פ שראיתי מקילין בדבר נ"ל שיש לחוש בדבר מאחר שחותכין אותו בפסח דמאחר שחמץ בפסח במשהו יש לחוש לחמץ הדבוק על הסכינים ושומר נפשו ירחק מהם ומ"מ בדיעבד אין להחמיר וכמ"ש לקמן בתשובת הרא"ש גבי בצל שחתכו בסכין דלא היה חושש שמא היה חמץ דבוק בסכין וא"כ בדגים שאין חריפים להפליט מה שבסכין ואין לחוש אלא שמא חמץ דבוק בו אין להחמיר בדיעבד עיין בי"ד מדינים אלו בסימן צ"ו. כתב עוד מהרי"ל מפה ששמו על שק של קמח אסר מהר"ש לאכול עליה בלא כיבוס ולא די להם בניעור עכ"ל: (י) עמ"ש אות ו': (יא) משמע דוקא בגבינה ודגים יש לחוש שמא יאכלם בלא הדחה אבל גבי בשר לא חיישינן דאין דרכו לאכלו בלא הדחה. וכן המנהג שלא לאכול שום מלח לא גבינה ולא דגים או בשר שלא נזהרין למלחו לי"ט רק בשר שהדיחו אותו ג"פ בכל יום פ"א קודם פסח אותו אוכל ומיהו צריך להדיחו קודם פסח אבל תוך הפסח אסור להדיחו דחיישינן שמא יש עליו חמץ משהו וקיבל ממנו טעם על ידי הדחה בפסח וכמו שאסר הרא"ש לקמן דגים השרויים במים בפסח מה"ט מיהו צ"ע דמחמיר בדבר שנתבשל קודם פסח בסתם כלים ולא נזהרים מחימוץ דהרי אף אם היו הכלים חמוצים מ"מ אינו אלא נ"ט בר נ"ט ועדיין היתר דשרי כדאיתא לקמן סימן תנ"א ותנ"ב והכי קי"ל כדאיתא בי"ד סימן צ"ה וע"כ נ"ל דאע"ג דנוהגים להחמיר בדברים אלו לכתחלה מ"מ אם נפל ונתערב משהו דבר אחד שאין בו חשש חמץ מעצמו אלא מכח שנתבשל בכלים חמוצים דאין לאוסרו בפסח הדא דהוי נ"ט בר נ"ט. ועוד דמאחר דאיכא לספוקי דלמא הכלי לא היה בן יומו אין מחזיקין איסור דספיקא דרבנן לקולא וראיה ממ"ש לעיל דיש להקל בי"ט האחרון ביין מבושל בכלי חמץ מאחר שבאותו יום חמץ דרבנן ה"ה תוך הפסח לענין איסור משהו וכ"כ הרי"ף והביא דבריו לקמן סימן תס"ז לענין חטה שנמצא בתבשיל וכ"כ מהרי"ב דאסור לעשות כן בפסח אמנם ע"י אונס שאין לו בשר אחר מותר לעשות כן אף בפסח ואותן כרכשות היבשים שקורין מבחי"א אסור לשרותן אף כשהם יבשים עכ"ל מהרי"ב: (יב) משמע דלכ"ע בדבר צונן אין לחוש אם נשתמשו בכלי חמץ דאינו מפליט דלא כרב האי שכתב לקמן סי' תנ"א דאף בדבר צונן יש להחמיר מיהו צ"ע דאפשר דאם שהה תוך הכלי מעת לעת הוי ככבוש וכבוש כמבושל כמ"ש לקמן בי"ד סימן ק"ה אי"ה ובהכי מתיישבים דברי רבינו האי דלקמן סי' תנ"א ואפשר דמאחר שחמץ קודם זמנו היתר גמור לא אמרינן ביה כבוש כמבושל וכ"כ ב"י דההיא דלקמן סי' תנ"א אתי דלא כהלכתא דצונן אינו מפליט וכן משמע מתשובת הרא"ש שכתב כאן לענין גבינות דאינו מפליט אע"ג שנשתהא בתוכו מסתמא יותר

פרישה

טעם לפגם אפילו בפסח מותר ולמה התירו כאן משום דנתערב קודם לכן דוקא וכ"י דקך שכתב אליבא מאן דאוסר וק"ל:

(ג) חלב שחלבו עו"ג קודם פסח [illegible]

(ד) שחתכוהו בפסח כו' [illegible]

[illegible]

לדעת בעל התרומה אם נזהרו בהם בחתיכת הסכין אפילו לא נזהרו לכובשן בקדירה הדשה אם אינה בת יומא מותרין כיון דבשעת כבישה נותן בהן מים בטל חורפייהו ולא שייך תו למימר מחליא להו : חמץ שנתערב אחד בשנים במצה ביבש כתב רש"י שמשליך אחד והשאר מותר בהנאה וא"א הרא"ש ז"ל (ט) התיר הכל אפילו באכילה : ונותן טעם לפגם בפסח רשב"ם אוסר וכן הרב ר' אליעזר ממי"ץ והרב ר"מ מרוטנבורק כ' אני אוסר לעצמי הואיל ונפק מפומיה דרשב"ם ואני מתיר לאחרים כי ר"ת ור"י היו מורין להיתר ואעפ"כ אני רגיל לומר לשואלי פלוגתא דרבוותא הוא ורבים נמנעים מאליהן ע"כ ורש"י פסק להתיר (י) ולזה הסכים א"א ז"ל : ולאחר הפסח בין במינו בין שלא במינו בטל בששים ואפי' שהייה בעיניה ונתערב אחר הפסח בטל ומיהו דוקא כשנתערב שוגג

מלא יין והוציאה משם ולקח לזמן מאותו היין ונתן בחביות אחרות שהיו חסרות מעט מהו לשתותו בפסח תשובה הגאונים כולם אסרוה בשתיה וראוי לחוש לדבריה' (יג) :

כתב סמ"ק בסימן רכ"א בוסר שדורכין אותו במדוכות קודס הפסח מותר בפסח ואע"פ שהמדוכות מחומצות מחמץ שמערבין עם המוריים משום דהוי צונן ואין בו כח להפליט ואפילו אי פלט משהו בעלמא הוא דפליט ונתבטל קודס הפסח מידי דהוי אכריסין ובצלים שחתכן בסכין חולבת ונתנס עם בשר כדפירש רבינו ברוך :

כתב המרדכי בפרק כל שעה בחבית כעמים נותנין עיסה בשולים לדבק הנסרים מותר לשתות היין בככח שטעס חמץ ביין כבר נתבטל קודס הפסח ובתוך הפסח אינו נותן טעס כיון שכבר הוקשה החמץ אבל כמוך לפכח ב' חדשים אם נתן עיסה בין השוליים אסור לשתות בפסח מאותו חבית לפי שעדיין העיסה רכה וגם בימי הפסח נותנת טעס תוך היין וכ"כ הגהות מיימון פ"ה וכ"כ כמ"ג בסימן ע"ז ובתה"ד סימן קי"ז כתב בשם סמ"ק דדוקא נתן תוך שלשים יום אסור (יד) :

חמץ שנתערב א' בשנים במלה ביבש כ' רש"י שמשליך א' וכו' בע"ז (עד.) תנן אלו אסורין ואוסרין בכל שהן יין וע"ז ועורות לבובין וכו' ופריך בגמרא (שם) תנא מאי קא חשיב אי דבר שבמנין קחשיב ליתני נמי חתיכת נבילה אי איסורי הנאה קחשיב ליתני נמי חמץ בפסח אמר רבי חייא בר אבא האי תנא תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה וליתני ככרות של בעה"ב לענין חמץ בפסח מאן שמעת דאמר לה ר"ע הא תנא ליה התם ר"ע מוסיף אף ככרות של בעל הבית ופי' רש"י תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה דאיכא תרתי לחשיבותא דחשיב איסור דידהו הוא דלא בטיל אבל חמץ פרוסה בפסח הואיל ואין דרכו למנות בטל ומשליך אחד מהם לנהר והשאר נותן לכלבו וכתב עליו הרא"ש ולא ידענא למה לא יהא תערובת חמץ מותר אף באכילה דהא דאמר חמץ במשהו היינו דבר לא המתערב דבמקום דהוי בשאר איסורין בנ"ט הוי חמץ במשהו אבל דבר יבש דבשאר איסורין חד בתרי בטיל ה"ה בחמץ בפסח וכן מוכחא שמעתין ולמאי דבעי רש"י להחמיר לאוסרו באכילה ה"ה נמי אסור בהנאה ומה שפירש וישליך אחד לא ידענא למה דתנן במסכת ערלה (פ"ב מ"א) הערלה וכלאי הכרם עולים באחד ומאתים ואין צריך להרים והא דצריך להרים בתרומה היינו משום גזל השבט ובסוף דבריו כתב תערובת חמץ בפסח שנתערב עם מינו מותר אפילו באכילה דלענין תערובת דיבש ביבש אין חילוק בין חמץ בפסח לשאר איסורין דלא החמירו חכמים לאסרו במשהו אלא היכא דשאר איסורין בנ"ט וחמץ משום דלא בדילי אינשי מיניה אסור במשהו כנ"ט בשאר איסורין אבל יבש ביבש אם אין דבר שבמנין כי היכי דבשאר איסורין חד בתרי בטיל ה"ה חמץ בפסח וכן מוכחא כל הסוגיא עכ"ל : **ויש** לדקדק בדברי רבינו שכתב כתם חמץ שנתערב אחד בשנים במלה ביבש כתב רש"י שמשליך אחד והשאר מותר בהנאה ה"ל לפרש דהיינו דוקא בפרוסת חמץ שנתערב עם פרוסת מלה אבל ככר של חמץ שנתערב עם ככרות מלה אפילו באלף לא בטיל וכדמשמע מדברי רש"י שכתבתי בסמוך וי"ל דלא כ"כ רש"י אלא משום דלא ליפלוג האי תנא אדר"ע אבל לדידן דלא קי"ל כר"ע לא שאני לן בין ככרות של בעל הבית לפרוסות אבל

מי לכמוך : **חמץ** שנתערב א' בשנים במלה וכו' כאן לא הביא רבינו דעת הרי"ף שאוסר הכל אפילו בהנאה לפי שנסמך על מ"ש בי"ד סימן ק"ט באריכות וכאן לא חשש אלא לכתוב מסקנת הרא"ש שהוא העיקר לדעתו מיהו אנן נקטינן כהרי"ף לאסור הכל בהנאה כמ"ש א"ו הארוך כלל כ"ג וכ"כ המרדכי פרק כ"ש ושכך היא מסקנת הרשב"א וכ"כ הר"ן פי' בהרא דע"ז ושזו היא דעת הרמב"ס בפי"ו מהמ"א וכך פסק מהרש"ל ועיין בתשובת הרשב"א סי' ל"ו וסי' נ"ג ונראה דכל זה מיירי בפרוסות אבל ככר שלם הראוי להתכבד אפי' באלף לא בטל דלא גרע איסור חמץ משאר איסורים וה"א שלהי ע"ז ורבינו קיצר בזה לפי שהוא דבר פשוט ועוד דנסמך על מ"ש בי"ד כי לשם האריך בדיני תערובות אבל בב"י נמצא כתוב דלדידן דלא קי"ל כר"ע לא שני לן בין ככרות של בע"ה לפרוסות ואין ספק דט"ס הוא או שגגה היא . כתב בי"ד סי' קכ"ב כלי של איסור שנתערב בכשרים ואינו ניכר בטל ברוב אלא שיש להסיר כלי אחד כמ"ש בי"ד סוף סימן ק"ב ונראה כן הדין בכלי חמץ שנתערב מיהו כיון שיש לו מתירין לאחר פסח אין לו ביטול אע"ג די"א דחמץ לא נקרא דשיל"מ כיון שחוזר לאיסורו לשנה הבאה כמ"ש בי"ד ריש סי' ק"ד מ"מ כיון די"א דחמץ נמי ה"ל דשיל"מ יש להחמיר נ"ל :

ונ"ט לפגם בפסח רשב"ם אוסר וכו' והא דבמרדכי פ' כ"ש כתב ע"ש רשב"ם דמתירו נראה דט"ס הוא וצריך להגיה רש"י במקום רשב"ם ועיין בפ' בתרא דע"ז (דף ס"ו) בתוס' ובאשיר"י לשם : **ומ"ש** ורש"י מתיר נראה דהיינו ממה שכתב בפ' כ"ש בהא דקאמר רב קדרות בפסח ישברו ע"ש ובמ"ש הר"ן שם ומ"ש כי ר"ת ור"י היו מורין להתיר הוא תמוה כי בתשובת הרשב"א סי' תנ"ט כתב שדעתו כדעת ר"י הזקן לאסור ולקמן בסי' תנ"ב כתב ע"ש ראבי"ה דלאחר איסורו אין פגימתו מותרת דנ"ט לפגם אסור והכי נקטינן ואפילו אינו אלא משהו וה"ה ריח חמץ נמי אסור כמ"ש בת"ה סימן קכ"ח : כתב מהרי"ו בדרשותיו אין להניח שום דברים על התנורים בבית החורף דרגילים להשים עליו פשטיד"א ושאר חמץ כל ימות השנה והוי ככ"ח שאין יוצא מידי דופיו לעולם וכן אסר מהר"י ז"ל שלא להניח שום דבר בהכחלי"ן תוך ימי הפסח מה"ט עכ"ל והכי נקטינן מיהו נ"ע אם יש לאסור בדיעבד כשהמאכל בקדרה והניחו על התנור כשהיה חם דקי"ל דאין האיסור מפעפע מדופן לדופן . ותו דבתנורים שלנו דעל התנור אינו אלא טיח טיט דאם יחזור ויטיח טיט חדש בעובי אצבע או פחות בודאי שאין החמץ מפעפע מדופן לדופן דרך עובי הטיט . מיהו למקצת תנורים דלאחר שסתמו התנור למעלה בטיח טיט מעמידין כחלי"ן מכל צד מסביב וחוזרין ועושין כסוי למעלה מאותן כחלי"ן שמסביב ונעשה כתנור קטן לשום שם התבשילין כשתנור מתחמם אם הניח לשם קדרה עם המאכל בפסח פשיטא דאסור אפילו דיעבד דה"ל כאילו הניח הקדירה בתוך התנור חם של כחלי"ן דאסור ודאי אפילו בהנאה הא לאו הכי אין לאוסרו דיעבד כי אם באכילה כיון דליכא דררא דחמץ אפילו משהו בודאי וכן קבלתי ממורי מהר"ר הירש שור ז"ל : **ולאחר** הפסח וכו' לראש הסימן קאי שכתב תחלה דין תערובת חמץ בפסח עצמו ודין תערובתו קודס פסח ועכשיו

הרי"ף כתב על משנה זו דהלו אסורין ואוסרין בכל שהן יין נסך וע"ז וכו' וליתיה להאי כללא דקי"ל דחמץ בפסח אסור ואוסר בכל שהוא ומשמע מדבריו דאפילו יבש ביבש קאמר דאוסר בכל שהוא וכן פירש ר"י וגם רבינו כתב בטור י"ד סימן ק"ט על תערובת חמץ יבש ביבש הרי"ף אוסר הכל אפילו בהנאה ונראה שטעמו מפני שהוא דבר שיש לו מתירין ומפני כך אפילו יבש ביבש לא בטיל אפי' באלף או משום דסבר שלא התירו יבש ביבש חד בתרי אלא באיסורי נותנים טעמים אבל באיסורין שהחמירו בהם ביותר מנ"ט אין הפרש בין יבש לבלול וכמ"ש המרדכי בפרק כל שעה והרשב"א בת"ה : **ויש** א קיצור בדברי רבינו שכתב סתם חמץ שנתערב במלה ביבש כתב רש"י שמשליך אחד והשאר מותר וכו' וה"ל לפרש דהיינו דוקא בפרוסת חמץ שנתערבה עם פרוסת מלה אבל ככר החמץ שנתערב עם ככרות מלה אפילו באלף לא בטיל : **ונותן** טעם לפגם בפסח רשב"ם אוסר וכו' בפ' בתרא דע"ז (כו.) דייק מאי לאו בנ"ט לא במשהו הא מדקתני כיפא זה הכלל כל שבהנאתו בנ"ט אסור כל שאין בהנאתו בנ"ט מותר מכלל דבנ"ט עסקינן וכתב שם הרא"ש י"א דכל איסורין שהן במשהו לא אמרינן בהו דנ"ט לפגם מותר דהא אין לך ביטול טעם יותר ממשהו באלף אפ"ה אסרו רחמנא וה"ה נמי נ"ט לפגם ומביאין סעד לדבריהם מכאן ומפרשים כן מכלל דבנ"ט עסקינן מדשרי שלא כדרך הנאתו נמי אסור ולא נהירא דנהי דהחמירה בהם תורה לאוסרם במשהו מ"מ יש שם איסור עליהם אבל כשהוא פגום פקע איסורו כדילפינן מנבילה ועוד עיקר טעמא כריכא הוא דהיכן אסרה תורה במשהו במין במינו התם אפילו אחד באלף אין טעמו נפגם ולא נתבטל דמינו אינו פוגמו ואינו מבטלו אבל נ"ט לפגם מעיקרא שרי כי לא היה בו טעם ובשמעתין פריך מדסיפא בנ"ט מכלל דרישא נמי בנ"ט וכיפא הוי פירושא דרישא עכ"ל . וכ"ד התוספות שם להתיר נ"ט לפגם אפילו בדברים שאיסורן במשהו וגם המרדכי כתב בפרק כל שעה שרבי יהודה מפרי"ש הורה הלכה למעשה להתיר נ"ט לפגם בפסח והביא כמה גדולים שסוברים כן ואע"פ שג"כ הביא גדולים שחולקים בדבר מכל מקום רבו המתירים על האוסרים והרשב"א כתב בתשובה וז"ל כל שאיסורו במשהו אין הפרש בין נ"ט לפגם לנותן לשבח שאין מתירין נ"ט לפגם במה שאיסורן במשהו שאינו מחמת טעמו אלא מחמת חומר איסורו וכיון שכן מה לנו אם הוא לשבח או לפגם הא איכא איסור ובלבד שלא יהא כ"כ נפסד שיחזור כעפרא בעלמא דכל שנפסד כ"כ אין כאן איסור כלל ונ"ט לפגם שאמרו בפרק בתרא דע"ז אינו מגיע להפסד זה שהרי דינו דנ"ט אפילו חומץ לתוך הגריסין וכן קדירה שאינה בת יומא אין האיסור שבה נדון כעפרא בעלמא עכ"ל ולענין הלכה כיון דרבו המתירין הכי נקטינן (טו) :

וכתוב בת"ה דבמקום שאין מנהג ידוע יש להורות דהמיקל לא הפסיד והמחמיר תע"ב וגדול אחד נכתפק במקום שנהגו לאסור היכא דהוא משהו וגם נ"ט לפגם אי אסרינן דאיכא למימר דאפילו האוסרים מודים בהכי וחילוק זה איתא בתוס' פרק כל שעה (ל :) דקאמר דאע"ג דאין מבטלין איסור לכתחלה היכא דהוי לפגם וגם משהו מבטלין ונראה להוכיח קלת לענין נידון דידן דאין לחלק מדכתב המרדכי פרק כל שעה דחטים שנפלו לבור וכו' :

ולאחר הפסח בין במינו בין שלא במינו בטל בששים וכו' לראש הסימן קאי דקאמר בחמץ שנתערב בתוך הפסח שאוסר תערובתו במשהו והשתא אתא למימר דכשנתערב לאחר הפסח בטל בששים ומ"ש שאם נתערב אחר הפסח הוא בטל הכי איתא בפרק כל שעה (ל .) אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו

דרכי משה

יותר מעט לעת . ומיהו יש לדחות דלא אמרינן כבוש כמבושל רק בדבר לח אבל בדבר יבש קשה כגבינה לא וכ"ג דבדבר לח שנשתהא בכלי מעת לעת אמרי' ביה כבוש כמבושל כמו בשאר איסורין ולקמן סי' תנ"א גבי הבית של שכר משמע דאין לחוש לזה : (יג) ונ"ל טעמו משום דחיישינן שמא נשארו פירורין תוך היין בפסח ונותנים בו טעם בפסח : (יד) וכתב מהרא"י ז"ל בפסקים סימן קמ"ט דאם היה כזית במקום אחד אפילו נהנו ב' חדשים לפני הפסח חייב לבערו אם לא טחאו בטיט אבל פחות מכזית אינו חייב לבערו מאחר שהוא במקום העשוי לחזק כמו שנתבאר לעיל סימן תמ"ב : (טו) וכ"כ באגור דבאשכנז נהגו להתיר נט"ל וכתב המרדכי פרק כ"ש ע"ד עיסה שנפלה לבאר ודאי יהבא טעמא ומסתברא דלפגם הוא ותו דכל כה"ג כומכין אשאלתות דפסק חמץ בפסח בס' וא"כ היינו יכולין למימר דה"ה למאן דאוסר נט"ל מ"מ היכא שהיה ג"כ ס' יכולין לסמוך אשאלתות אבל מהרא"י כרב סי' קכ"ח דבמקום שנהגו איסור בנט"ל אין חילוק אפילו במשהו אסור אבל במקום דליכא מנהג כלל המיקל לא הפסיד והמחמיר תע"ב עכ"ל כן משמע בתשובת הרשב"א כימן תצ"ט וכבר ביארתי לעיל דקודם איסורו לכ"ע בנט"ל שרי ונ"ל דה"ה לאחר שש בע"פ אם הוא לפגם שרי דמאחר דבטל בס' דינו כשאר איסורים ומותר ג"כ בנט"ל ודלא כדמשמע לקמן סימן תנ"ב בשם אבי העזרי אבל מדברי הרא"ש שם משמע כמ"ש. כתב מהרא"י ז"ל סימן קפ"ו יש ב"א נמנעים מלשחוק עם קארטין בפסח כי הם מנייר דבוק ע"י

פרישה

פסח החמיר דהא הרא"ש ס"ל נט"ל מותר גם בפסח כמ"ש בסמוך : (ה) התיר הכל אפילו באכילה אבל רב אלפס כתב דלאסור כר"ש אפילו יבש ביבש וכ"כ רבינו בשמו' בי"ד סי' ק"ד וכן נהגינן וכ"כ מ"ו בא"ו שלו בהג"ה בדין ל"ב ד' י' ושם תמצא ג"כ דין אם נמצא מטה על התרנגולת ונמצא שאר בשר עמה ע"ש : (ו) ולזה הסכים א"א הרא"ש ג"כ ומה שסתיר לעיל הגבינה מטעם נותן דוקא וגם רש"י שכתב משום דנתבטל קודם לכן הי נו כדי לסתיר אפי' למ"ד נט"ל אסור כמ"ש ב"י לעיל ועיין מ"ש לעיל : ולאסור

חדושי הגהות

תמז א יש כאן מקום תימה דהא לעיל בסמוך יישב קושיא זו וכאן חזר לומר שיש קיצור בדברי רבינו ומצאתי בכנה"ג שכתב ליישב זה בישוב עוד קושיא דמנ"ל להב"י דלא קי"ל כר"ע אדרבה הרי הרמב"ם והטור בי"ד פסקו כר"ע לכן כתב דמ"ש הב"י בתחלה הוא ליישב דברי הטור לדעת רש"י ועכשיו חזר לומר דלדידן דקי"ל כר"ע יש קיצור עד כאן דבריו ולפי עניות דעתי לא הבנתי כיון דמוכרח הוא לומר שיש קיצור בדברי רבינו מי הכריחו מעתה לדחוק בדעת רש"י ולהלק מיד הל"ל שיש קיצור וגם מדברי הב"י

שוגג אבל במזיד לא והר״י כתב אפילו נתערב מזיד ולא נהירא לא״א ז״ל וכתב עוד הר״י אם ביטלו בשוגג קודם הפסח אי נמי בפסח כגון שלא היה יודע שהוא חמץ מותר ואם ביטלו במזיד קודם הפסח לכאורה נראה שהוא מותר כיון שביטלו קודם איסורו אבל אם ביטלו מזיד אדעתא דלשהייה אחר הפסח אסור ושאור כיון שהוא דבר המעמיד אפי׳ אם ביטלו בשוגג אסור כיון דלטעמא עביד לא בטיל ע״כ ואיני מבין תוכן דבריו שאם הוא דבר שעוברין על תערובתו מאי נפקא מינה בביטולו הרי עובר עליו וראוי לקונסו ואם הוא דבר שאין עוברין עליו אפילו עירבו אדעתא דלשהייה שרי ב אלא כללא דמילתא כל דבר שאין עוברין על תערובתו יכול לערבו לכתחלה ולשהותו ודבר שעוברין עליו אפילו נתערב ממילא קודם הפסח צריך לבערו ואם לא ביערו אסור נתערב אחר הפסח בשוגג בטל בס׳ במזיד אינו בטל :

תמח **חמץ** של עכו״ם שעבר עליו הפסח מותר אפילו באכילה וכן פסק רב אלפס והלכות גדולות והכי איתא בשאלתות ובירושלמי וכן פסקו הגאונים ובעל העיטור כתב שאסור באכילה והאריך בענין וסוף דבריו ומן הדין עלינו להחמיר ממה שנוהגים עכשיו שישראל מקבל דורון חמץ של עכו״ם מן המנחה ולמעלה שנעשה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה ולפיכך היה עלינו לגדור גדר ע״ב ומיהו א״א ז״ל אומר תקנה לזה שיאמר הישראל איני רוצה שיקנה לי רשותי ואז לא יקנה לו בע״כ (א) ואפשר לומר אפילו בסתם ששתק ולא אמר כלום לא קניא ליה רשותיה כדאיתא בב״מ דהיתר ניהא ליה דליקני דאיסור לא ניחא ליה דליקני אם לא שיקבלנה מהעכו״ם או כיוצא בזה שניכר מתוך מעשיו שהפץ בו ושל ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה אפילו א הניחו שוגג או אנוס ואם מכרו או נתנו לעכו״ם קודם

ומפשיו כותב דין תערובתו לאחר הפסח ופסק כרבא בפרק כל שעה : **ומ״ש** אלא כללא דמילתא וכו׳ ע״ל כו׳ תמ״ב מאין למד רבינו דיכול לערבו לכתחלה ולהשהותו והטעם דכל שנתבטל בס׳ חשבינן ליה כאילו לא היה חמץ כלל ודוקא להשהותו אבל לאוכלו בפסח אסור דכיון די״א דבפסח חוזר וניעור ואוסר במשהו אע״ג שאין הלכה כך מ״מ לכתחלה אסור לערבו בס׳ קודם פסח ולאכלו בפסח :

ומ״ש נתערב אחר הפסח בשוגג בטל בששים נראה דסבירא ליה דלא חמיר כך איסורא דרבנן משאר איסורים דרבנן דבטלי בששים. כ׳ בהגהת מיימונית בפ״ה דחמץ וז״ל אם נתערבו חטי חמץ בחטי כשר ולא נודע עד לאחר הפסח אע״פ דקנסא קניס ר״ש הואיל ועבר עליו בבל יראה די לו בזה שיוליך הנאה ליס המלח ויזהר שלא יחזור העכו״ם וימכרנו לישראל אחר כההיא ארבא דטבעה בהיסת׳ עכ״ל ונ״ל דטעמו משום דהחמץ בעין אלא שאינו ניכר וטעם חמץ קא נעים לבסוף כשיטחנו ויאכלנו דמיירי דלית ביה ששים שלכך אסור באכילה אבל מ״מ בהנאה מותר כיון שהחטין הכשרין עומדין נ״כ בפני עצמן אלא שנתערבו ולא ניכרין ומה״ט נמי הצריך פדיון דכיון דהתערובות הוא יבש ביבש וכל אחד עומד בפני עצמו נהנה מגוף האיסור ור״ש קניס בעיניה ובזה נתיישב מה שהיה קשה להב״י למה לא התירו באכילה והוא דאפילו להרא״ש שפסק בתערובות חמץ יבש ביבש דחד בתרי בטל ומותר הכל באכילה כמו בשאר איסורין הכא מודה דבעינן ס׳ כמו לבסוף כשיטחנו דאז שרי בשיש ששים דקמח בקמח הוי כמו לח בלח כדלקמן בסימן תנ״ג מיהו במרדכי הארוך בפ׳ כ״ש כתב אחיטים שנשרו במים וז״ל ואותן חטים אחרים שהיו מונחים אצלן ואי אפשר שלא נתערב מעט מאותן שנשרו במים אפ״ה ליכא קפידא דדבר יבש חד בתרי בטיל וחמץ שנתבטל קודם פסח שרי למיכל בפסח ע״כ ותימה למה לא התירו לכתחלה אפילו את״ל דסובר דקמח בקמח כמי מיקרי יבש ביבש מ״מ יהיב טעמא בשעת אפייה וי״ל דכיון דניתר פעם אחד ביבש שוב אין חוזר לאיסורו דנעשה הכל היתר ואף ע״ג דקי״ל דאפ״ה לכתחלה אסור לבשלן ביחד מ״מ הכא דליכא ודאי חמץ לא מחמרינן כל כך כ״ל ולקמן בסימן תס״ז כתבתי בע״א ע״ש. ומ״ש ההגהות דוקא שלא נודע התערובות עד לאחר הפסח היינו משום שאילו נודע קודם אסור לגמרי דכיון שלא נתבטלו בכשרות בששים צריך הוא לבער וכיון שלא ביערו עבר עליו ובכלל הקנס הוא ומזה אנו למדין דוקא תערובת יבש ביבש אבל תערובת לח בלח בפחות מס׳ בין שנתערב קודם פסח או בפסח עצמו ולא נודע עד לאחר הפסח או אפילו נתערב לאחר הפסח בפחות מס׳ לא מיבעיא שאסור באכילה דהא טעם חמץ קא טעים אלא אפי׳ בהנאה אסור דכיון שנתערב לח בלח אין הכשר עומד בפני עצמו וכיון שאין ס׳ ה״ל כאילו הכל חמץ ואין מועיל לו פדיון וכן משמע מלשון רבינו שכתב וכתב דבפחות מס׳ אסור הכל ומשמע אפילו בהנאה ואין מועיל פדיון ואע״פ שה׳ המגיד בפ״ד כתב דלדעתו דוקא בחמץ שיש בו כזית בכדי אכילת פרס שעובר עליו הוא דאסור אם עבר והשהה עד לאחר הפסח הא לאו הכי ליכא לאיקנסיה כיון שלא עבר עליו וכ״כ הר״ן בפ׳ כ״ש כ״ל דהיינו דוקא לפי שיטתם שסוברים דתערובות שלא בזמנו מותר אפילו בפחות מס׳ אבל לשיטת רבינו דבעי ס׳ היכא דליכא ס׳ חשיב ליה הכל כאילו היה חמץ בעין ואסור אפילו בהנאה ואין מועיל לו פדיון אלא שבחטי חמץ בחטי כשרין נראה דאף רבינו מודה דמועיל לו פדיון מטעם שנתבאר ומ״מ נראה דאף רבינו לא קאמר אלא היכא דאיכא כזית חמץ שאז עובר עליו אפילו הוא מעורב בכמה זיתים אם אין שם ס׳ וע״פ שיטת הר״מ כהן שהביא ה׳ המגיד לשם אבל אם אין שם אלא משהו חמץ אפילו נודע קודם ועבר והשהה ואין שם ס׳ ליכא למיקנסיה כיון שלא עבר עליו ומ״מ אסור לאכלו דכיון דאין שם ס׳ טעם חמץ הא טעים אלא סגי ליה בפדיון ונראה דבכה״ג שאין שם כזית כתב בהגהות ש״ע דבפחות מס׳ סגי ליה בהשלכת הנאת האיסור ליס המלח ולא בשיש שם כזית חמץ ומשמע מלשונו דמיירי אפילו בנודע קודם ועבר והשהה וזה פשוט דכשיש ס׳ אפילו יש שם כזית חמץ שרי אפילו לשיטת הר״מ הכהן ודג״ק ולענין החמץ שנתערב בפסח עצמו קי״ל דצריך לבערו ואפילו אין שם אלא משהו ואין מועיל לו פדיון ולא כהגהת מיימונית בשם רשב״ם דמתירו בהנאה ע״י פדיון :

תמח חמץ של עכו״ם וכו׳ וב״ה כתב שאסור באכילה וכו׳ תימה דבברייתא דחנות של ישראל דבכי׳ תמ״ט מפורש דמותר באכילה ועוד דבפ״ק דחולין קאמר דחמצן של עוברי עבירה מותר מיד מפני שהן מחליפין וכדלעיל סוף סימן תמ״ג מיהו ברבינו ירוחם כתב דבע״ה מפרש מפני שהן מחליפין את השאור ועוד דבתוספות לשם מפורש בשם ר״ת דמיד לאו דוקא אלא בעינן כשיעור ליסה אך מברייתא דחנות קשה וצ״ע : **ואם** מכרו או נתנו לעכו״ם כו׳ תוספתא הביאה הרא״ש בפ׳ כ״ש בזה הלשון שמא הערך ולקחנו ממך וכ״כ הרמב״ם שמא וכו׳ וכן במרדכי ורבינו ירוחם אבל באגודה כתב בזה הלשון עד שאתה לוקח במאתים

במינו בין שלא במינו אסור במשהו שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר״ש ומי אמר רבא הכי הא אמר רבא ר״ש קנסא קניס הואיל ועבר עליו בבל יראה ובל ימצא ה״מ בעיניה אבל ע״י תערובות לא . ופירש״י אבל ע״י תערובות לא ואפילו שהייה בעיניה ועבר עליה לא קניס למיכר תערובות דיליה וכתב הרא״ש מצאתי כתוב בשם הר״י דאפילו אם עירבו במזיד מותר ולא נהירא לי דרבא לא שרי אלא כשנתערב ממילא והוי בכלל שאר איסורין שאם בטלן במזיד אסורין עכ״ל ואע״ג דסתמא אמרינן שלא בזמנו מותר משמע לרבינו דאין להתירו בפחות מששים כשאר איסורין ואין נראה כן מדברי הרמב״ם שכתב בפ״א חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אם נתערב בין במינו בין שלא במינו ה״ז מותר לאכלו עכ״ל ואם איתא דס״ל דבעי ששים לא הוי שתיק מיניה :

כתב הרמב״ם בפ״א חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה לעולם אפילו הניחו בשגגה או באונס וכתבו רבינו בסימן שאחר זה :

וכתב עוד הר״י אם בטלו בשוגג קודם הפסח א״נ בפסח כגון שלא היה יודע שהוא חמץ מותר ואם ביטלו במזיד קודם הפסח וכו׳ נראה דה״ק אם ביטלו במזיד קודם הפסח כלומר שהיה יודע שהוא חמץ ועירבו עם דברים אחרים לא על דעת להשהותו אחר הפסח לכאורה נראה שהוא מותר שאע״פ שהיה יודע שהוא חמץ כשעירבו לא הוי כמבטל איסור לכתחלה מאחר שלא עירבו כדי להשהותו לאחר הפסח אבל אם ביטלו במזיד על דעת להשהותו אחר הפסח אסור משום דהוי ליה כמבטל איסור לכתחלה : **ומ״ש** רבינו ואיני מבין תוכן דבריו שאם הוא דבר שעוברין על תערובתו מאי נפקא מינה בביטולו וכו׳ כ״ל דהא ודאי לא איירי הר״י בדבר שעוברין על תערובתו דהא כיון דחמץ שעבר עליו הפסח לא מיתסר אלא משום דקנסינן ליה מפני שעבר בבל יראה כל שעובר עליו בכלל הקנס הוא ואע״פ שהוא מעורב וכ״כ ה״ה בספ״ד שנראה מדברי הרמב״ם ושכן כתבו קצת מפרשים אלא בדבר שאין עוברין על תערובתו אתא הר״י למימר שאם ביטלו במזיד אדעתא דלשהייה אחר הפסח אסור משום דאע״ג דשלא בזמן איסורו הוא מערבו כיון שעירבו על דעת להשהותו אחר הפסח הוי כמבטל איסור לכתחלה ואסור : **כתב** הגהות מיימון בפ״א אם נתערבו חטים חמץ בשאר חטים כשרים ולא נודע עד לאחר הפסח אע״ג דקנסא קניס ר״ש מ״מ די לו בזה שיוליך הנאה ליס המלח ויזהר שלא יחזור העכו״ם וימכרנו לישראל אחר כההיא ארבא דטבעה בחישתא עכ״ל ומשמע מדבריו דאחר שהוליך הנאה ליס המלח נמי אסור באכילה דלא מהני הולכה ליס המלח אלא להתיר בהנאה בלבד ולא ידעתי למה : **כתב** הריב״ש בתשובה חמץ נוקשה אפילו בעיניה אינו אסור בהנאה אחר הפסח שהרי לא עבר עליו מן התורה והפידיו״ם חמץ גמור הם ואסור בהנאה אחר הפסח (טז) :

תמח חמץ של עכו״ם שעבר עליו הפסח מותר אפילו באכילה וכו׳ בפרק כל שעה (כח :) תנן חמץ של עכו״ם שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ושל ישראל אסור בהנאה וכתבו הרי״ף והרא״ש הא דקתני של עכו״ם שעבר עליו הפסח מותר בהנאה לאו למימרא דבאכילה אסור אלא משום דבעי למיתני של ישראל אסור בהנאה תנא גבי עכו״ם מותר בהנאה אבל מותר הוא אפי׳ באכילה וכתב עוד הרא״ש ובירושלמי קאמר הא דקתני מתני׳ חמץ של עכו״ם שעבר עליו הפסח מותר בהנאה במקום שלא נהגו לאכול פת של עכו״ם אבל במקום שנהגו מותר אפילו באכילה : **מיהו** א״א ז״ל אומר תקנה לזה וכו׳ בפרק כל שעה כתב וז״ל ועכו״ם שמביא לישראל דורון במוצאי פסח סמוך לערב ומניחו בביתו יאמר הישראל שאין רוצה שיקנה לו רשותו :

ומ״ש ואפשר לומר אפילו בסתם ששתק וכו׳ הם דברי רבינו שאומר כן מסברא וכ״כ הרשב״א בתשובה בשם התוס׳ שמה שמשלחים עכו״ם ככרות של חמץ דורון לישראל בי״ט האחרון של פסח מותר ונתן טעם משום דישראל לא ניחא ליה באיסורא וחצירו נמי לא קניא ואפילו משתמרת ואפילו עומד בצדה שאין חצירו קונה לו בע״כ ע״כ . ומתוך דבריו נראה דבסתם מיירי וכ״כ הגהות מיימון בפ״א וז״ל מעשה ששלח עכו״ם פת לישראל בי״ט האחרון של פסח וקבלתו השפחה שלא בפני הישראל וכשנודע לישראל צוה להצניעו בבית העכו״ם ולמחר שאלו לרבי והתירו משום דהיתרא ניחא ליה למיקני ולא איסורא ה״נ לא היה דעת הישראל לקנות חמץ בפסח עד למחר ולא קריץ ביה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח עכ״ל . אבל מדברי הרא״ש נראה שצריך שיוציא בשפתיו שאינו רוצה שיקנה לו רשותו :

ודע שכתב הרשב״א עוד בתשובה הנזכרת דלא מיבעיא בי״ט אחרון דמדרבנן אלא אפילו בי״ט ראשון שהוא אסור בהנאה ד״ת אינו אסור כשהניחו העכו״ם בחצירו המשתמרת ומן הטעם שאמרנו ע״כ : **ושל** ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה משנה כתבתיה בסמוך ומ״ש אפילו הניחו שוגג או אנוס כ״כ הרמב״ם בפ״א : **ואם** מכרו או נתנו לעכו״ם וכו׳ תוספתא כתבה הרא״ש בפרק

דרכי משה

ע״י בצק וחששו לשרוק עמו על השלחן מן יפרר מעט על שולחן להוך מאכל ואם נפלו להוך מאכל אוסרים כשאר חמץ : (טז) כתב מהרי״ל על פסח שאכלו עליה בשבת ובהגדות בע״פ ונותנה לעכו״ם המנהג לנותנה לכובסה מיהו אם לא כבסה לית לן בה :

פרישה

סי׳ תמח (א) ואפשר לומר אפילו בסתם כו׳ הם דברי רבינו וכ״כ הרשב״א והוסיף עוד דאפילו ביום ראשון דמדאורייתא אסור בהנאה אין אסור בחצירו המשתמרת

דרושי הגהות

הב״י הכא משמע דקאי גם כן לדעת רש״י לכן נראה דשגגת הדפוס הוא וצריך להעביר קולמוס מן ויש קיצור וכו׳ עד לא בטיל וכן מצאתי בהגהות הטור לאדמו״ה הרב הגאון אמתי מו״ה ישעיה ברלין ב״י : ב כתב מהרל״ח טעמא כיון שעירבו בשעה היתרא אין כאן משום ביטול איסור כלל ול״ד לעירבו אחר הפסח שכבר הוא אסור משום חמץ שעבר עליו הפסח ואין מבטלין איסור לכתחלה משא״כ בשעירבו קודם פסח ומסתברים הדברים עכ״ל : תמח א כ״כ הרמב״ם ויש להוכיח כך מהירושלמי שהביא רבינו בסמוך

קודם הפסח מותר ובלבד שיתננו לו במתנה גמורה ורשאי לומר לו עד שאתה לוקח במנה (ג) קח במאתים שאקחנו ממך אחר הפסח והמין שנמצא בבית ישראל אחר הפסח אוסר בירושלמי אף על פי שביטלו דחיישינן שמא יערים לומר שביטלו אף על פי שלא ביטלו ובעל העיטור [ב] אסרו באכילה (ג) והתירו בהנאה [ג] ואין טעם נכון לחלק בין אכילה להנאה ואוסר עוד בירושלמי להאכיל חמצו בפסח אפילו לכלב של הפקר שאינו נהנה בו כלום דגרסינן בפ' כל שעה לא יאכיל המין אפילו לכלבים במה אנן קיימין אם לכלבו היא הנייה (ד) אלא כאן אנו קיימין אפילו (ה) לכלב של אחרים זאת אומרת [ד] אסור להאכיל לבהמת הפקר:

תמט חנות של ישראל והסחורה שנמכרת בו היא שלו והפועלים שמשתדלין בו עכו"ם (א) המין שנמצא שם אחר הפסח מותר אפילו באכילה שאנו תולין אותו בפועלים עכו"ם ואם החנות והסחורה של עכו"ם והפועלים ישראל אסור שאנו תולין אותו בפועלים ישראל כך היא גירסת רבינו חננאל ורב האי גורם איפכא שהולך אחר בעל החנות וכך היא גירסת רש"י:

בפ' כל שעה ישראל ועכו"ם שהיו בספינה וחמץ ביד ישראל הרי הוא מוכר לעכו"ם או נותנו לו במתנה וחוזר ולוקח ממנו אחר הפסח ובלבד שיתנהו לו במתנה גמורה ורשאי ישראל שיאמר לעכו"ם עד שאתה לוקח במנה קח במאתים שמא אצטרך ואקח ממך אחר הפסח וכ"כ הרמב"ם בפ"ד וסיים בה אבל לא ימכור ולא יתן לו על תנאי ואם עשה כן הרי זה עובר על בל יראה ובל ימצא וכתב ה"ה מ"ש ואם עשה כן הרי זה עובר וכו' הוא כפי דעתו שכתב שהמפקיד חמצו ביד עכו"ם עובר בלאו וכבר נתבאר זה בסימן ת"מ: רבינו ירוחם כתב על תוספתא זו בשם בה"ג ובלבד שלא יערים ואיני מבין דבריו דהא שרי ליתנו לעכו"ם במתנה ולחזור וללוקחו אחר הפסח ואין לך הערמה גדולה מזו ואפ"ה שרי מאחר שמוציאו מרשותו לגמרי ואפשר דשלא יערים דקאמר היינו לומר שלא ימכור לו ולא יתן לו על תנאי וכתוב בת"ה סימן ק"ד מי שיש בידו עניני חמץ ורוצה לתתם לעכו"ם חוץ לבית במתנה גמורה ואותו העכו"ם הישראל מכירו ויודע בו שלא יגע בו העכו"ם כלל אלא ישמור לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתנם לו יראה דשרי רק שיתנם לו במתנה גמורה בלי שום תנאי או שימכרם לו מכירה גמורה בדבר מועט אבל מתנה ע"מ להחזיר לא מהני משום חומרא דחמץ כדאיתא בהג"מ בהלכות שבת ונראה מדברי בעל ת"ה בתשובה זו ובתשובה שקודם לה דלא מהני נתינת חמץ לעכו"ם אא"כ הוא עכו"ם שמחוץ לבית:

והמין שנמצא בבית ישראל אחר הפסח אוסר בירושלמי וכו' בפרק כל שעה כתב הרא"ש וז"ל ישראל שמצא חמץ בביתו אחר הפסח מן הדין הוא מותר דכיון דביטלו לא עבר על בל יראה וליכא למקנסיה ובירושלמי פליגי בה דגרסינן התם הפקיר חמצו בי"ד אחר הפסח מהו רבי יוחנן אמר אסור ר"ש לקיש אמר מותר רבי יוחנן חייש להערמה ר"ש לקיש לא חייש להערמה כלומר שמא לא יפקירנו ויאמר הפקרתיו עכ"ל וידוע דהלכה כרבי יוחנן ומהכי כך סתם רבינו וכתב אוסר בירושלמי:

ומ"ש רבינו שבעל העיטור אסרו באכילה והתירו בהנאה אפשר שטעמו משום דס"ל דלא חיישינן שמא יערים אלא מפני הנאה מרובה דהיינו הנאת אכילה אבל לא מפני הנאה מועטת דאם אינו אוכלו אע"פ שהיא נהנה ממנו הנאה מועטת היא ואפשר שאע"פ שרבינו עלה על דעתו טעם זה לא הוכשר בעיניו והכי דייק לישניה שכתב ואין טעם נכון לחלק וכו' דמשמע טעם יש אבל אינו נכון:

ועל מ"ש ואוסר עוד בירושלמי להאכיל חמצו בפסח אפילו לכלב של הפקר וכו' מצאתי כתוב להאכיל בהמת חבירו חמץ שאינו שלו אלא מוצאו בתוך הפסח נראה דאסור כדדריש בירושלמי לא יאכיל חמץ אפילו לכלבים של הפקר ובאגודה נמי אסר ליתן בהמתו לעכו"ם להאכילה בימי הפסח וכן אסרתי ברגנשבור"ק משום דידוע שמאכיל אותה פסולת שכר אך כתמא כשאינו ידוע התירו רבותינו מההוא דפ"ה דע"ז (ס"ג.) דאומר אדם לפועליו וכו':

תמט חנות של ישראל והסחורה שנמכרת בו היא שלו והפועלים שמשתדלים בו עכו"ם וכו' ברייתא בפרק כל שעה (לא:) ת"ר חנות של ישראל ומלאי של ישראל ופועלים עכו"ם נכנסים לשם חמץ שנמצא שם אחר הפסח אסור בהנאה. חנות של עכו"ם ומלאי של עכו"ם ופועלים ישראל נכנסין ויוצאין לשם חמץ שנמצא שם אחר הפסח מותר באכילה ופירש"י מלאי. פת ויין הנמכר בתוכה: אסור בהנאה דלא תלינן ליה בפועלים אלא מן של מלאי היה ושל ישראל הוא עכ"ל. ומשמע מדבריו דלא אסור בחנות ומלאי של ישראל אלא בשיש באותו מלאי פת דאיכא למימר דהחמץ הנמצא שם מן של מלאי היה אבל אם אין באותו מלאי פת שרי דשל פועלים עכו"ם הוא בודאי ומינה נשמע דלא שרי בחנות ומלאי של עכו"ם אלא בשיש באותו מלאי פת אבל אם אין באותו מלאי פת אסור דשל פועלים ישראל הוא בודאי. ונראה דלגירסת ר"ח נמי ע"כ בשיש במלאי שבחנות פת מיירי שאל"כ מאי קמ"ל דאזלינן בתר פועלים פשיטא דכיון דבעל החנות אינו מכניס שם חמץ כלל ודאי של פועלים הוא ודברי רבינו סתומים:

כתב

במאתים קח ממני במנה ואני אחזור ואקנה ממך אחר הפסח אלמא דרשאי להבטיחו שיחזור ויקנה ממנו וכדברי רבינו וכ"כ בתשובת מהר"ם שכתובה בתשובת הרשב"א סי' תת"ן גם מפורש באגודה דרשאי לומר לעכו"ם שיקנה בזול אע"פ דמשמע מדבריו שיחזור ויקנהו ממנו ביוקר ואפילו לומר לו בפי' שיחזור ויקנהו ממנו ויתן לו ריוח נמי שרי כיון דהמכירה היא עכשיו מכירה גמורה בלי הערמה אבל הרא"ש העתיק איפכא עד שאתה לוקח במנה קח במאתים כלומר שיקח חמץ הרבה בסך מאתים אע"פ שאין צריך ליקח אלא במנה אבל לא יפרש לו שיקנהו בזול ולתת לו אח"כ ריוח שזה הוי כהערמה כמו שיתבאר בסמוך וכ"כ שאר המחברים כלשון כמ"ש הרא"ש ומיהו אפשר לפרש לשון זה דה"פ עד שאתה לוקח במקום אחר בזול במנה קח ממני ביוקר במאתים שלאחר הפסח אני צריך אליו ואתן לך ריוח ואקחנו ממך. כתב בתרומות הדשן בסימן קי"ט דראוי להורות לתת לעכו"ם מחוץ לבית כו' משמע שצריך שהחמץ עצמו יהא חוץ לבית וכ"כ במהרי"ל שלא יהא הישראל כמו נפקד בחמץ מן העכו"ם והב"י בש"ע כתב ואם מכרו או נתנו לעכו"ם שמחוץ לבית קודם הפסח וכו' ויש לטעות בלשונו שהקפידא היא שהעכו"ם יהא מחוץ לבית שאיננו בן ברית לישראל בביתו כי אז נראה כאילו לא יצא החמץ מרשות הישראל ואין להקפיד אם נשאר החמץ בבית הישראל אם לאו ואינו כן אלא כדפרישית ובמדינה זו שרוב משא ומתן הוא ביין שרף ואי אפשר להם למכרם לעכו"ם מחוץ לבית בפרט למחזיקים באורנד"א יש להתיר בענין זה שימכור לעכו"ם כל החמץ שבחדר וגם החדר עצמו ימכור לעכו"ם אלא כיון דקי"ל דאין העכו"ם קונה קרקע אלא בשטר עם נתינת הכסף כדאיתא פ"ק דקידושין וטריחא מילתא לכתוב שטר גם אולי יעלה על דעת העכו"ם להחזיק בחמץ שלא להחזירו כיון שהשטר בידו ואיכא הפסד מרובה צריך שיהא מתנה עם העכו"ם ושיאמר לו אני מקנה לך גם החדר בכסף זה שאתה נותן לי אע"פ שלא כתבתי לך שטר על מכירה זו דאמירה זו מהני דקני לה וכדמשמע בח"מ סוף סי' קצ"ד וכן פסק לשם בב"י ויהא נזהר שיאמר כן בתחלת המקח דאל"כ הו"ל אמירה זו פטומי מילי להרא"ש כמ"ש בח"מ סימן ר"ז ומיהו צריך למסור לעכו"ם גם המפתח דאל"כ כיון דדעת ישראל לחזור ולקנות חמץ זה אחר הפסח ה"ל כמשכיר ביתו וגמרו פיסוק הדמים בי"ג והמפתח ביד השוכר בליל י"ד דעל השוכר לבדוק לפר"י לעיל בסי' תל"ז ולא דמי למי שקנה באחד מדרכי הקנאות ונשאר המפתח ביד המוכר דבחמץ יש להחמיר ותו כיון שהמפתח ביד ישראל ויכול ליכנס לחדר וליטול החמץ משם לא סמכה דעתיה דעכו"ם דמכירה גמורה היא אלא סובר דאינה מכירה אלא להסיר מעליו איסור חמץ ועל כיוצא בזה כתב ה"ר ירוחם בשם בה"ג ובלבד שלא יערים ובתשובת הרשב"א סוף סי' ע' מבואר דהוא לשון התוספתא והיינו שלא יערים שיהא נראה שנשאר שום כח אצל הישראל בחמץ שמכר לעכו"ם אלא מכירה חתוכה ופסוקה ולפי זה כ"ש שלא יניח הישראל חותמו על החדר שלא יכנס בו העכו"ם הלוקח שא"כ אין כאן מכירה שהרי מעשיו שמניח חותמו על החדר הם מבטלין האמירה שאומר לעכו"ם הריני מוכר לך במכירה גמורה ויש לכופן ולנדות על כך והא ודאי דאין להשכיר החדר לעכו"ם ולומר דשכירות קונה בכסף בלא שטר כיון דאין דרך לכתוב שטר על שכירות כמ"ש ב"י בח"מ בסי' קצ"ב חדא דאסור להשכיר ביתו להשים בו חמץ בפסח כמ"ש האגור ע"ש הירושלמי ועוד דמסיק בגמ' פ"ק דפסחים דשכירות לא קניא אלא צריך למכור לעכו"ם גם החדר וכדפרישי':

והמין שנמצא וכו' וב"ה אסרו באכילה וכו' נראה דטעמו דכיון דבפרק כ"ש קאמר בדין הוא דאפי' של ישראל נמי שרי לאחר הפסח אלא דאסור משום קנסא דקנים ר"ש הואיל ועבר עליה בבל יראה וכי קנים ר"ש בעיניה וכו' וכדכתב הרי"ף א"כ דוקא בלא ביטל ואפילו שוגג או אנוס סוף סוף כיון שלא ביטל ראוי לעבור עליו אבל בביטלו דאינו ראוי לעבור עליו אינו אסור בהנאה ומיהו באכילה אסור שמא יערים אם יתירו לו גם לאכילה ומיהו קשה מדתנן לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד אלמא דאף לאחר הפסח אסור בהנאה וי"ל דמתניתין איירי בלא ביטלו וכדלעיל בסי' תל"ה א"נ מפרש כפירש"י לאחר המועד היינו לאחר שש: **ואוסר** עוד בירושלמי וכו' פי' דוקא בפסח שהוא לאחר איסורו אבל קודם זמן איסורו יכול להשליכו במקום הפקר ע"ל בסימן תל"ג: **ומ"ש** זאת אומרת נראה דה"פ דמדקאמר אם לכלבו היא הנייה א"כ צ"ל דכלבו של אחרים דקאמר לאו שיש להם בעלים דא"כ אכתי קשה היא הנייה דיגיע לו הנאה מאחרים שנתן מזונות לכלבם אלא דשל הפקר קרי של אחרים שיכולין לזכות בו מדין הפקר ואפ"ה אסור. ועוד נראה דהאי זאת אומרת פירושו זאת אתה צריך לקבלו וכה"ג איתא ס"פ חלון א"ר שיזבי א"ר חסדא זאת אומרת חלוקים עליו חביריו על ר' יהודה וכו' ע"ש בפי' רש"י והכא נמי אתא לאורויי דלא תימא דוקא של אחרים אסור אבל של הפקר שרי דליתא אלא האמת הוא דשל הפקר נמי אסור:

תמט חנות וכו' ברייתא בפרק כל שעה חנות של ישראל ומלאי של ישראל ופועלים עכו"ם נכנסין לשם חמץ שנמצא שם אחר הפסח אסור בהנאה ואצ"ל באכילה וכו' וז היא גירסת רש"י והרוקח בסימן רס"ח ואיכא למידק דה"ל למיתני ברישא אסור בסתם ובסיפא מותר בסתם כדתני בכל דוכתא ונראה דבכל דוכתא דאיכא דררא דחמץ תני בסתם אסור ומותר דאין לנו לחלק איסור הנאה מאיסור אכילה או מותר בתרוייהו או אסור בתרוייהו אבל בחנות אינו אלא ספק ולכאורה מסתייה לאוסרו באכילה כיון דליכא דררא דחמץ בודאי על כן תני ברישא אסור בהנאה דתלינן לה בבעלים ישראל בודאי ואצ"ל באכילה כלומר דאפילו לא הוי אלא ספק הוי אסור באכילה כ"ש דדיינינן ליה בודאי ובסיפא תני מותר באכילה דתלינן ליה בבעלים עכו"ם בודאי ואצ"ל בהנאה דאפילו לא היה אלא ספק היה מותר בהנאה כ"ש דדיינינן ליה בודאי וז"ל רש"י מלאי פת ויין הנמכר בתוכה נראה דמשום דהסברא נותנת לתלות החמץ בפועלים שרגילים לאכול בחנות משא"כ הבעלים אבל אי איירי שהסחורה היא פת ויין ניחא דהסברא היא לתלות בפת של בעלים שנמכר בחנות תמיד מבפת של פועלים שאינו תמיד מיהו לר"ח דתלינן בפועלין א"כ לפרש דהמלאי הוא פת אלא סתם סחורה וקמ"ל דתלינן בפועלים אפילו הם ישראל ולא אמרינן דמסתמא כבר ביער הישראל חמץ שלו וזו שנמצא של עכו"ם הוא ולפי שרבינו כתב תחלה גירסת ר"ח על כן כתב בסתם והסחורה שנמכרת בו וכו' דמיירי בכל סחורה אבל לרש"י צריך לפרש דוקא דהסחורה היא פת ויין ולענין הלכה נראה דלא פליגי לענין דינא דאף רש"י מודה בסחורה שאינו חמץ דתלינן בפועלים ור"ח נמי מודה דכשהסחורה היא פת ויין תלינן בבעלים ואפשר דמפני זה השמיטוהו הפוסקים וסמכו על הברייתא אבל מדברי רבינו משמע דפליגי דאין מדרכו להביא המחלוקת דגירסאות היכא דל"פ לענין דינא אלא ודאי דרבינו מפרש דלר"ח בכל גוונא תלינן בפועלים מיהו לרש"י בע"כ דלא תלינן בבעלים אא"כ שהסחורה היא פת ויין כמבואר בפירושו:

וישראל

פרישה

במשתמרת מבאי טעמא. ומיהו ב"י פסק דיש לחוש להרא"ש דצריך להוציא בשפתיו שאינו רוצה שיקנה לו רשות: (ב) קח במאתים שמא אצטרך ואקחנו ממך כו' כן ל' התוס' וכן בש"ע: (ג) והתירו בהנאה עיין ב"י: (ד) אלא כאן אנו קיימין ס"ה אלא על כרחך כו' (ה) לכלב של אחרים ס"ה של הפקר:

סי' תמט (א) המין שנמצא שם אחר כו' אע"ג דמיירי שהסחורה שנמכרת בתוכו הוא חמץ כמו שפירש"י אפ"ה תלינן בפועלים ב"י וצ"ל שהוא ספק אם זה החמץ שנשאר מהסחורה ולא ודאי ורב האי גורם איפכא כיון שהסחורה היא של חמץ ודו"ק:

והשיב

חדושי הגהות

בסמוך שאוסר אע"פ שביטלו (מהרל"ח): ב נראה שטעמו דכיון שאסור אחר הפסח באכילה לא ישהנו במזיד עד אחר הפסח דהא יכול למוכרו קודם הפסח ולמה ישהנו אחר הפסח כיון שגם אחר הפסח צריך למוכרו כיון שאסור באכילה (מהרל"ח): ג נראה משום דס"ל לרבינו דאף כי ליכא למיחש שמא ישהנו במזיד כיון דאין לו הנאה במה שישהנו כיון שיכול למכרו קודם הפסח כמו שיכול למוכרו אחר הפסח מ"מ חיישינן שמא נשאר בביתו בשוגג שלא ידע ולא ביטלו ויאמר שביטלו כדי שיהא מותר בהנאה (מהרל"ח): ד ונראה שטעמו משום דכל הנאה אסרו בחמץ של פסח ואע"ג שהוא לא נהנה בו מ"מ הוא מהנה לכלב ואסור (מהרל"ח):

נראה

תנ **כתב** רש"י ישראל שלוה ככר מחבירו קודם הפסח (א) צריך לפורעו אחר הפסח ואין בו משום איסור המין שעבר עליו הפסח כיון שלא היה בעין בשעת איסור ויש בו משום גזל אם אינו פורעו: וישראל שמקבל מעכו"ם ככרות ברבית בכל שבוע כתב אבי העזרי שיאמר לו קודם הפסח שיתן לו בשבוע של פסח קמח או מעות ואז אפילו אם באו אחר כך להשבון מותר לקבל ממנו מה שלא קיבל בתוך הפסח: שאלה לרש"י ישראל ועכו"ם שיש להם תנור בשותפות מהו לומר לעכו"ם טול אתה של פסח ואני אטול אח"כ (ה) והשיב שיתנה קודם הפסח ויטול דמים מאותו שבוע והה"ר שמשון ב"ר אברהם כתב מעשה בא לידי בישראל שהיה לו תנור ואפו בו עכו"ם המין בפסח ובא האופה שהיה גזבר של ישראל והביא לו ככרות לאחר הפסח משבר התנור ואסרתי לו לקבלם

לא

תנ וישראל שמקבל מעכו"ס וכו' בהגהת מיימוני כתב תחלה הוראת רש"י בישראל שלוה ככר מחבירו ואח"כ כתב וכן ישראל שיש לו חק לחס הגלחים יקחו לאחר הפסח וכו' וכ"ל מלשונו שאמר ולא דמי וכו' שדילג הסופר וכל"ל וכן ישראל שיש לו חק לחס הגלחים יאמר אותו ישראל לעכו"ס תנו לי תבואה או קמח או מעות קודם הפסח ויתנו לו ואם לא נתנו לו קודם פסח יקחו לאחר הפסח וכו' וכ"כ בספר הרוקח תחלת סי' רס"ח וטעם דין זה דכיון שמתנה עמהם שיתנו לו קמח וכו' ה"ל כאילו מכר להם הלחם וכל שעה שמותר לאכול מותר למכור וא"כ אין העכו"ס חייבים לישראל אלא קמח או מעות ולכן אם לא נתנו לו יכול ליקח ככרות אחר הפסח כיון שלא היה חמץ של ישראל בעין בשעת איסור וז"ש וכן וכו' דאלמא דמטעם שהתיר רש"י בככר שלוה מחבירו יש להתיר ג"כ בכ"ד וע"ז אמר ולא דמי להא דאמרינן בפ"ק דע"ז לא יאמר לעכו"ס טול אתה בשבת כו' וה"כ ליתסר כשא"ל בתחלה טול אתה חמץ בפסח ואני אטול קמח או מעות דהתם טעמא דדמי לשכר שבת כמו שפירש"י לשם א"כ משום דה"ל שלוחו של ישראל כמו שפי' בספר התרומה ושאר מחברים אבל הכא עיקר איסורו אינו אלא משום קנס דעבר עליה בבל יראה דמן הדין חמץ שעבר עליו הפסח שרי אפילו בישראל והכא ליכא למיקנסיה דמאי ה"ל למיעבד ותו דהתם נמי אם התנו כו' יראה מדבריו שאינו מפרש ההיא דואם התנו וכו' דמעיקרא כשנשתתפו התנו כן כפירוש שאר כל המפרשים אלא פירושו שהתנו כן וקיבלו על עצמן שכך יקום לאפוקי באומר טול אתה של שבת וכו' דלא הוה אלא דברים בעלמא לא תנאי גמור בקיום והבטחה ומפרש ג"כ ואם באו לחשבון אסור דאהתנו דסמיך ליה קאי ומש"ה קאמר דהכא דהתנה עם העכו"ס בתנאי גמור שיתנו לו קמח או מעות מותר ואפילו באו לחשבון דהא טעמא דאם באו לחשבון דאסור בשבת אינו אלא משום דגלי דעתיה דשלוחו הוה ובחמץ כיון דאין איסורו אלא משום קנס כה"ג ליכא למיקנסיה שהרי לא פשע בלום במה שלא נתן העכו"ס קמח או מעות כמו שהתנה עמו ומש"ה כתב רבינו ע"ש ראבי"ה שיאמר לו קודם הפסח שיתן לו בשבוע של פסח קמח וכו' דמן הכתס נ"ל כאילו זכה הישראל בפסח בחמץ שהוא בעין ביד עכו"ס בשעת איסור בשכר שעותיו ואפילו יתן לו העכו"ס המין שנתחמץ אחר הפסח אסור משום קנס כמו שאר חמץ שעבר עליו הפסח דאפילו מחליפין אסור לדידיה משום דא"כ מאינו דמים חמץ בפסח כדלעיל בסי' תמ"ג וה"כ כיון דלא התנה עם העכו"ס קודם הפסח בכלל קנס הוא ולא התירו ראבי"ה והב"י בת"כ הבין מדברי ההגהות אליבא דראבי"ה שאפילו מן הכתס מקבל מהן חמץ לאחר הפסח ואינו נראה לע"ד ודוק היטב. וצ"ע על שיטת ראבי"ה דמפרש ההיא דואם באו לחשבון דאהתנו דסמיך ליה קאי איפך שאר כל המפרשים דא"כ מאי קאמר התם אימא סיפא אם באו לחשבון אסור הא כתמא מותר ומאי דיוקא לימא דה"ק אם באו לחשבון אסור אפילו התנו בפירוש אלא ודאי דבהתנו מותר בכל ענין וכדכתבו התוס' לשם שוב מצאתי בהר"ן לשם שכתב בשם הראב"ד שמפרש ג"כ כפי' ראבי"ה ויישב ההיא סוגיא לדעתו דלא קשה מידי ע"ש ולענין הלכה אע"פ דקי"ל כשאר כל המפרשים דבשבת בעינן דהתנו מעיקרא בשנשתתפו וכ"כ רבינו לעיל בסימן רמ"ה אבל בתר הכי לא מועיל התנו כל עיקר ומ"מ לענין פסח מועיל התנו דבתר הכי כיון שהתנור של עכו"ס ומטעם זה נמי כתב בהגהת מיימוני דלא בעי התנו כל עיקר ודלא כראבי"ה וז"ל בהג"ה אחרת וישראל ועכו"ס שיש להם תנור בשותפות אסור לישראל שיאמר לעכו"ס טול אתה חלקך בשבת ואני אטול חלקי בחול ואם מתחלה התנו כשנשתתפו מותר אבל לענין פסח מותר להתנות קודם הפסח ונוטל הימנו דמים מאותה שבוע דאין דומה לישראל ועכו"ס שיש להם שדה בשותפות כו' דהתם כל הטורח שטורחים בשדה לאמצע וגראה כטורח בשביל ישראל אבל כאן שנוטל הדמים מתחלה מותר. אבל ב"ח שחייב לישראל חק ככרות מותר לקבלם אחר הפסח חילוף שבוע של פסח כיון שהתנור של עכו"ס עד כאן לשונו הנה שהתיר אפילו בלא התנו כל עיקר וכ"כ באגודה בכתס להתיר הלכך יראה דלכתחלה יש לחוש לסברת ראבי"ה אבל בדיעבד יש להתיר מן הסתם כדכתב בהגה"ה אחרת שהרי לשאר כל המפרשים לא מעלה ולא מוריד התנו דבתר הכי ומ"מ בתנור של שותפות כתב דמועיל התנו דבתר הכי ונוטל הדמים מתחלה דהאי התנו לאו דוקא הוא אלא כלומר שימכור לעכו"ס קודם פסח ונוטל דמים מיד דכל שעה שמותר לאכול מותר למכור ועיקר הטעם מש"ס דנוטל הדמים מתחלה ודו"ק: **ומ"ש** הב"י אתנור של שותפות דבסמוך דמדברי הגהות בדין ישראל שקנה חק של עכו"ס יראה דלא בעינן שצריך ליטול הדמים מתחילה לא נהירא דהתם שאני שהתנור של עכו"ס אלא שאפ"ה פסק ראבי"ה דבעינן שיתנה עם העכו"ס דאל"כ ה"ל בכלל חמץ שעבר עליו הפסח ואם מתנה שרי אפילו לא נטלו עד לאחר הפסח אבל בתנור של שותפות ליכא מאן דפליג דבעינן שיטול הדמים מתחלה מטעם שיתבאר בסמוך בתשובת הר"ש משנ"ץ והדברים ק"ו דכיון דאפילו כשהתנור של עכו"ס מחמיר ראבי"ה דבעינן שיתנו קודם הפסח דלא כהגה"ה אחרת דמיקל בזה כ"ש בתנור של שותפות דמחמיר בהג"ה אחרת דמודה בה ראבי"ה וק"ל גם המרדכי כתב בפרק קמא דע"ז בשם ר"מ דהא דמתנה כן קודם הפסח ומותר מיירי בכה"ג דווקא דנוטל הדמים מתחלה וכן היא דעת רש"י בתשובתו שהעתיק רבינו בסמוך: **ומ"ש** והרב רבינו שמשון בר אברהם כתב וכו' כלומר מדבריו מבואר דאסור אפילו נוטל הדמים מתחלה מאותה שבוע משום דמשתכר באיסורי הנאה ואינו דומה למאי דתנן כל שעה שמותר לאכול מותר למכור דהתם אינו נהנה אלא מחמץ שקנאו קודם פסח אבל כאן נהנה מהחמץ שנקנה לו בפסח

תנ כתב רש"י ישראל שלוה ככר מחבירו קודם הפסח צריך לפרעו אחר הפסח וכו' כ"כ בא"ח והגמיי' פ"א והמרדכי בפרק כל שעה והביאו ראיה מדאמרינן פרק בתרא דעכו"ס (סב:) דבי רבי ינאי יזפי פירי מענייי' בשביעית קודם זמן הביעור ופרעו להו בשמינית אמר ר' יוחנן יפות אימן עבדין:

וישראל שמקבל מעכו"ס ככרות ברבית בכל שבוע כתב אבי העזרי שיאמר לו קודם הפסח וכו' ז"ל הגהות מיימון בפ"א ישראל שקנה חק הכומרים יקחו לאחר הפסח מה שחסר להם בפסח ולא דמי להא דאמרינן בפ"ק דע"ז (כב.) לא יאמר לעכו"ס טול אתה בשבת ואני בחול וכו' דהכא ליכא למקנסיה ותו דהתם נמי אם התנו מתחלה מותר ובלבד שלא יבאו לחשבון אבל הכא שרי ואפילו באו לחשבון שהרי אין איסור חמץ שעבר עליו הפסח אלא מטעם קנס וכה"ג ליכא למקנסיה כלל וכ"כ המרדכי בפרק כל שעה ונראה מדבריהם שאינו צ"ל קודם פסח שום דבר אלא מן הכתם מקבל מהם אחר הפסח ככרות חמץ שהיו ראויים לתת לו בפ"ח אבל אבי העזרי נראה שהוא מצריך שיאמר לו קודם הפסח שיתן לו בשבוע פסח קמח או מעות דכל שהתנה עמהם כן אע"פ שאח"כ נותנין לו ככרות חמץ חליפי הקמח והמעות הן ושרי אבל אם לא התנה עמהם כך אסור דמדמי לה להויא דכפ"ק דע"ז דבעינן שיתנו עמו מתחלה:

שאלה לרש"י ישראל ועכו"ס שיש להם תנור בשותפות מהו לומר לעכו"ס וכו' בהגהת מיימון פ"א וז"ל ישראל ועכו"ס שיש להם תנור בשותפות אסור שיאמר ישראל לעכו"ס טול אתה חלקך בשבת ואני בחול ואם התנו מתחלה כשנשתתפו מותר אבל לענין פסח מותר להתנות קודם הפסח ונוטל הימנו דמים של אותה שבוע ולא דמי לישראל ועכו"ס שיש להם שדה בשותפות וכו' דהתם כל הטורח שטורחים בשדה של אמצע הוא ונראה כטורח בשביל ישראל אבל הכא כיון שנטל את הדמים מתחלה מותר עכ"ל אבל המרדכי כתב בפ"ק דע"ז נשאל ר"מ בישראל ועכו"ס שיש להם תנור בשותפות מהו לומר לעכו"ס טול אתה שבוע של פסח ואני אטול אח"כ והשיב דמתנה כן קודם הפסח ומותר עכ"ל ולא הזכיר שצריך ליטול דמי אותה שבוע קודם פסח וגם כך נראה ממה שכתבו הגהות בדין ישראל שקנה חק הכומרים שכתבתי בסמוך: **והה"ר** שמשון בר"א כתב מעשה בא לידי בישראל שהיה לו תנור וכו' עד אף על פי שאמר לו העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום מותר הכל במרדכי כרק כל שעה ובהגהות מיימון פ"א והא דאמרינן שאם קיבל הישראל שכר המעות מותר ליהנות מהן כתב ואף על גב דתנן בפרק בתרא דע"ז (סב.) השוכר את הפועל לעשות עמו ביין נסך שכרו אסור הא מסקינן התם קנס הוא שקנסו חכמים ביין נסך וע"ז אבל בעלמא לא דלשאר איסורי הנאה דאין

דרכי משה
דרכי משה

תנ (א) ובהגהת אלפסי ויש מקומות שנהגו שלא ללוות אשה ככר מחבירתה לפני הפסח שתשלם לה לאחר הפסח וכמדומה אני שמשום חשש ריבית נגעו בה דאסור ללות סאה בסאה

פרישה

סי' תנ (א) והשיב שיתנה קודם הפסח ויטול דמים של אותה שבוע כלו' משמע דס"פ בתנאי זה שאל השואל שיתנה עם הא"י שיטול הא"י של פסח כו' אותו תנאי יתנה עם א"י קודם פסח ולא סגי בהכי לבד אלא שגם דוקא יקבל הישראל דמיו אותו שבוע שאמר פסח ולא חמץ. וא"ל לפ"ז מ"ש ממ"ש לפני זה בשם ראבי"ה שאם התנה ליתן לו קמח או מעות מותר לקבל אח"כ אפילו לחם חליפי הקמח והמעות. דשאני התם דהלוה לו מעות והא"י מחויב ליתן לו דמים אלא שרגיל ליתן לו ככרות וכיון שמתנה עמו ליתן לו דמים שרי בכל ענין משא"כ הכא שעיקר שכרו מהתנור הוא לחם לכך אסור עפי אלא שק' להולמו מה ענין תנאים אלו זה לזה ממ"כ אי מועיל התנאי שמתנה עם הא"י שיקח הוא של פסח לקוד והוא יטול בשבוע שאחריו א"כ אפילו בנטילתו חמץ שרי ואי לא מועיל דמיקזי הא"י כשלוחו וכדאמרי' באיסור שבת דאינו מועיל כמ"ש רבינו בהדיא בסימן רמ"ה ע"ש שכן דעת ר"ת ושר"י הודה לו וכמ"ש ב"י שם א"כ מה מועיל לקיחת ישראל מעות לשבוע שאחריו וגם אם נפרש מ"ש ויטול דמים דקאי אא"י דהא"י יטול דמים בעד שבוע של פסח מ"מ אינו מתורץ אי מועיל לתנאי יועיל גם לזה שיקח הא"י אפילו לחם בשבוע שלו גם יק' להתנות עם הא"י שיקבל דוקא דמים ולא לחם וביותר התימה על ב"י שפי' האי ויטול דמים דר"ל שיטול דמי אותה שבוע קודם הפסח דמי יודע מי יאפה בתנור וכמה יאפה בו שיתן דמים קודם לכן ולכאורה היה נראה למחוק וי"ו דויטול דמים ולהגיה במקומה שי"ן שיטול דמים ובזה מיושב קושיא הנ"ל דהשיב לו דאין צריך ואז אין מועיל תנאי שיטול הא"י של פסח אלא זה יעשה הישראל שיתנה עם הא"י שותפו קודם פסח שלא יקבל בימי הפסח חמץ שכר תנורו אלא יקבל דמים חליפיהם ושרי וכמ"ש ראבי"ה לפני זה בדין מי שרגיל לקבל ככרות שיתנה ליתן לו דמים ואעפ"י שהדמים הם חליפי הלחם ואסור להשתכר באיסורי הנאה וכמ"ש בשם ר' שמשון אח"כ בסמוך וא"ל שיועיל התנאי שהתנה קודם הפסח וכמ"ש ראבי"ה דשאני התם דמתנה עם הא"י הנותן עצמו קודם פסח שלא יתן לו בפסח כ"א דמים משא"כ הכא שלא התנה כ"א אם הא"י שותפו שבפסח לא יקח ממי שבא לאפות בתנור כ"א דמים וזה אינו לרשב"א שכתב רבינו אח"כ ודוקא לחלק בזה בין אם התנור מיוחד לישראל או אם יש לא"י שותפות בו כיון שלא סילק הישראל עצמו ממנו בימי הפסח לפי מה שכתב שגרסי' שיטול דמים ויחלקו אחר כך ביניהן. י"ל בזה מחולק רש"י עם רשב"א וזהו רימז רבינו בכתבו והר"ר שמשון בר אברהם כתב כו' דמשמע דהרשב"א בא לפלוג אמ"ש בשם רש"י דאל"כ ה"ל לרבינו לכתוב כתב הרשב"א ופלוגתתם הוא בזה שרש"י ס"ל שמותר להשתכר באיסורי הנאה אם אינו נוטל חמץ כ"א דמים וכמו שכתבתי ג"כ בסוף הסי' דפלוגתא יש בדבר אלא שק"ל על האי גירסא שיטול דלא כן הוא לשון המרדכי וה"מ דכתבו שיתנה קודם פסח שיקבל הא"י של פסח והוא אח"כ ולכן היה נלע"ד לפרש ע"ד אחר וליישב גירסת ויטול רק כשתתיישב בתחלה מאי שקשה לי עוד למ"ש בה"מ בפ"א דהל' חמץ והביאו ב"י דכתב וז"ל ולענין פסח מותר להתנות קודם הפסח ונוטל הימנו דמים של אותו שבוע ולא דמי לישראל וא"י שיש להם שדה בשותפות כו' דהתם כל הטורח הוא לאמצע ונראה כטורח בשביל ישראל אבל הכא כיון שנטל את הדמים מתחלה (וביותר נראה דה"ל כאילו אמרה דבר מותר מעיקרא) מותר עכ"ל דק"ל טובא הא לא דמיא ריפא לסיפא דמתחיל לחלק דשאני שדה שכל הטורח לאמצע דר"ל בשדה דאין הפירות גדילים כ"א לאחר זמן ומלאכת שבת ושל חול כולם צריכין לגידול הפירות של אחר זמן נמצא שטרח הא"י בשביל ישראל בשבת בשכר שגם הישראל יטרח עבורו בימי החול משא"כ בתנור דכל יום ויום מה שיטרח באפיית התנור הוא נוטל שכרו וא"כ ה"ל לסיים ולכתוב אבל הכא אין ניכר טירחא לאמצע כ"א כל אחד נהנה מיגיע כפו שכר יום ביומו ולמה סיים במה שנטל דמים בתחלה וגם ק' דלא המליץ בדברים ראשונים ללמד שצריך לקבל הדמים תחלה שהרי כתב סתם ונוטל הימנו דמים של אותו שבוע אם לא שנ' שקאי אמ"ש שיתנה קודם פסח ומזה קאמר נמי ונוטל דמים ור"ל קודם פסח וזהו דחוק וע"ק כיון דהמחבר ה"מ הוא אחד מתלמידי מהר"ם כידוע והמרדכי לא הזכיר שום דבר מנטילת הדמים תחלה או סוף וכמ"ש ב"י לכן היה נלע"ד לתרץ הכל יחד דלק"מ דמ"ש רבינו וה"מ דנוטל דמים לאו דוקא דמים קאמר אלא ר"ל דמי שכירתו יהיה מה שיהיה ולא"י קאמר שנוטל דמים של אותו שבוע וה"פ שיתנה הישראל עם בא"י שיתפו קודם פסח טול אתה שבוע של פסח ואני אטול לעצמי שבוע של אחריה במקומה ומותר מטעם שכיון שנוטל הא"י כל השכירות של פסח ואינו לאמצע לחלקו עם הישראל מש"ה שרי ולא דמי לישראל וא"י שיש להם שדה ביחד דאסור להתנות עמו טול אתה של שבת דהתם הוא לאמצע משא"כ הכא שנוטל הא"י כל הדמים של אותו שבוע ואינו לאמצע והשתא א"ש ל' ה"מ וגם הוא שוה למ"ש המרדכי בשם מהר"מ דגם ה"מ לא הצריכו ליטול הדמים תחלה כמו שפירשוהו הב"י ודמיא לזה ואין להקשות מ"ש שבת דאוסר שם בה"מ אפילו בתנור אע"ג דגם שם אין השכירות של שבת לאמצע שהישראל מתנה עמו כך קודם שבת כמ"ש די"ל ה"ט כמ"ש הב"י בשם התוס' והרא"ש בסי' רמ"ה בד"ה ור"י היה כו' ז"ל וטעמא דאע"ג דבתנור ומרחץ אינו משכיר במלאכת שבת מ"מ הוי כאילו מעמיד פועל בידים כו' ע"ש הרי לפנינו שכתב דכשמתנה עמו במרחץ ותנור שהא"י יטול של שבת ושהוא יטול של חול אין הישראל משביח במלאכה של שבת והיינו ע"ד שכתבתי כיון שאין שכר הטירחא לאמצע כמו בשדה וכמ"ש שם לפני זה ע"ש וא"כ מה"ע בפסח מותר אלא שבשבת אסור משום דנראה כמעמיד

(ג) לא מיבעיא חמץ שאסור שזכה בו ישראל בשכר תנורו והוה ליה המצו של ישראל שעבר עליו הפסח (ג) אלא אפילו מעות אסור לקבל בשכרו כיון דחמץ בפסח אסור בהנאה ה"ל משתכר באיסורי הנאה ואפילו המצו של עכו"ם אסור ליהנות ממנו בפסח מיהו אם קיבל כבר המעות מותר ליהנות מהם דתנן גבי ערלה וכלאי הכרם מכרן (ד) וקידש בדמיהן מקודשת (ה) ומיהו שרי לישראל להשכיר תנורו לעכו"ם ע"מ שיאפה בו מצה ואם יאפה בו חמץ אין זקוק לו כדתנן שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת אף על פי שיאמר לו העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום מותר: מותר לומר לעבדו בפסח הילך דינר זה וקנה ואכול אע"פ שיודע שיקנה חמץ ואין זה כקונה חמץ אע"פ שמזונותיו עליו אבל לא יאמר לו צא ואכול ואני פורע. אסור להשכיר כלי לעכו"ם בפסח ב שיבשל בהם חמץ (ו) מפני שרוצה בקיומו של איסור ע"י דבר אחר שלא יבקע הכלי (ז) ועוד כיון שהכלי עצמו אסור בהנאה אסור להשכירו לכתחילה ולא דמי להא דתניא בתוספתא משכיר אדם חמורו לעכו"ם להביא עליו חמץ ממקום למקום דהתם החמור אינו אסור אבל הכלי עצמו אסור:

קדירות

דאין תופסין דמיהם לא קנסו: **ומ"ש** ומיהו שרי לישראל להשכיר תנורו לעכו"ס ע"מ שיאפה בו מצה וכו' כדתנן שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת וכו' משמע לי דלפום פשטא דמתניתין אין משם ראיה דהתם ה"ק אם שכר את הפועל לעשות עמו מלאכה ועשה עמו אותה מלאכה אע"פ שאומר לו העבר לי חבית של יין נסך שכרו מותר א לפי שאין פרעון שכרו על העברת אותה חבית אלא על אותה מלאכה ששכרו לעשות. וכ"ל שה"ר שמשון בר רבי אברהם מפרש דה"ק אם שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת אע"פ שאח"כ לא עשה אותה מלאכה אלא שאמר לו שיעביר חבית של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר:

מותר לומר לעבדו בפסח הילך דינר זה וקנה ואכול וכו' כ"כ המרדכי בפ' כ"ש בשם א"ז והביא ראיה מפרק בתרא דע"ז (סג.) אומר אדם לחבירו ולפועליו לכו ואכלו בדינר זה ואינו חושש לא משום שביעית ולא משום מעשר ולא משום יין נסך ואם אמר לאו ואכלו ואני פורע חושש משום שביעית ומשום י"נ ופירש"י משו' י"נ אם עכו"ס הם ונמצא מאכיל אותן י"נ והרי מזונותן עליו ונמצא נהנה מן י"נ משמע דמיירי במזונותיו עליו ואפ"ה שרי ואע"פ שי"נ אסור בהנאה עכ"ל אבל מ"ש רבינו אבל לא יאמר לו צא ואכול ואני פורע חולק שם שכתב וז"ל ואפילו אם אמר לאו ואכלו נראה דמותר דהתם מוקי ההיא דלאו ואכלו אסור בהקדיס דינר או נשא ונתן ביד עכ"ל:

כתב הריב"ש בתשובה לקנות חמץ לצורך העכו"ס במעותיו של עכו"ס בחולו של מועד איסור גמור הוא שהרי לכל הפחות איכא למיחש דילמא אתי למיכל מיניה ולא עוד אלא שעובר עליו בבל יראה לפי שכשיקנה אותו בשביל העכו"ס אין העכו"ס בעל המעות קונה אותו שהרי אין הישראל נעשה שליח לעכו"ס כדאיתא בפרק איזהו נשך (עא:) וא"כ הרי הוא חמצו של ישראל ועובר עליו ע"כ:

אסור להשכיר כלים לעכו"ס בפסח שיבשל בהם חמץ וכו' ולא שייך טעם זה דרוצה בקיומו של איסור על ידי דבר אחר במשכיר תנור לעכו"ס לאפות בו חמץ משום דאף אם יפול התנור לא יפסד החמץ לגמרי:

כתב האגור דהא דמייתי רבינו תוספתא דשריא להשכיר בהמתו לעכו"ס להוליך עליה חמץ שנמצא בתשובת הגאונים דאסור ודמי הדבר לי"נ גם הביא ראיה לאסור מהירושלמי והריב"ש כתב בתשובה על תוספתא זו אע"פ שחמץ של עכו"ס אסור בהנאה מותר בשכרו מפני שאינו תופס דמיו ולא אסרו אלא בי"נ ומשום קנסא משום דחמיר שתופס דמיו ומה שהקשו בירושלמי פרק כל שעה מדתניא לא ישכיר ישראל בהמתו לעכו"ס להביא עליה חמץ ובתוספתא תנינן משכיר אולי ברייתא אחרת היא ולמ"ד התם חמצו של עכו"ס מותר בהנאה קשיא ליה מההוא דתניא לא ישכיר ולמ"ד אסור ל"ק ליה מדתניא משכיר דהתם אינו נהנה בגוף האיסור עצמו ואף לא בדמיו אלא שהדבר האסור גרם לו הנאה ומשמע לפי הירושלמי דמסיק כמ"ד חמצו של עכו"ס אסור דהא איתותב מ"ד מותר מההיא דלא ישכיר אדם ביתו לעכו"ס ליתן לתוכה חמץ וכ"ש לפום גמרא דילן דליכא פלוגתא (דהא מוכח) [בהא מילתא] כלל ע"כ. וכתב עוד האגור וכמו כן להשכיר ביתו לשום בו חמץ בפסח אסר הירושלמי ופשיטא דר"ל דוקא להשכירו תוך הפסח או ע"פ דלא מסתברא לאסור להשכיר ביתו לעכו"ס ל' יום קודם הפסח אפילו שידע שישים בו העכו"ס חמץ בפסח ובפסח נמי אין נראה לאסור אלא כשמפרש ששכרו לשום בתוכו חמץ דומיא דשכירות בהמה אבל אם שכרה לדור בה אע"פ שבודאי יכניס בו חמץ אין לאסור בשביל זה עכ"ל ובסימן ת"מ כתבתי דברי הרשב"א על הירושלמי הזה (ג):

קדירות

ומ"ש ומיהו אם קיבל כבר המעות מותר כו' ה"ט דחמץ אינו תופס דמיו כמו ערלה וכלאי הכרם כדתנן בס"פ האיש מקדש וכבר נתבאר לעיל בסוף סי' תמ"ג ואפ"ה אסרו לכתחילה משום קנס דס"ל משתכר באיסור הנאה לכתחילה ודקדק לכתוב אם קיבל כבר לומר דוקא קודם שנודע לב"ד שיאסרו השכר עליו דאם הב"ד אסרוהו עליו וקבלן אח"כ אסור ליהנות ממנו ומעשה דירקות שהתיר ר"ת לעיל היינו נמי מה"ט שהשפחה קנתה בלא דעת ישראל והו"ל כמו אם קיבל כבר המעות ויש לדקדק על מ"ש הרשב"א לא מיבעיא חמץ שאסור שזכה בו ישראל בשכר תנורו כו' הא קי"ל היתירא ניחא ליה דליקני איסורא לא ניחא ליה דליקני וא"כ היאך אפשר לומר שזכה בו התנור כיון דלא ניחא ליה שיזכה בו התנור בפסח וי"ל דכיון שכך היה מנהגם לקבלן בשכר התנור מן הסתם זכה בו תנורו כל זמן שלא פירש וכך למדתי מדברי ההגהות מיימוני פ"א בהעתקתם לתשובה זו ע"ש אלא שלפי טעם זה אם היה אומר בפירוש שלא יקנה לו תנורו היה מותר לקבלם לכך כתב עוד טעם אחר דמשתכר באיסור הנאה דלטעם זה בכל ענין אסור וק"ל:

מותר לומר לעבד בפסח וכו' עד אבל לא יאמר לו צא ואכול ואני פורע כן ירא' הלכה למעשה להחמיר כדברי רבינו ובתשובותי הארכתי בזה בס"ד עיין בי"ד בסימן קל"ב סי"ג:

אסור להשכיר כלי לעכו"ס בפסח שיבשל בהן חמץ מפני שרוצה בקיומו כו' ולא שייך טעם זה דרוצה בקיומו במשכיר תנור לעכו"ס לאפות בו מצה ואפו בו חמץ דמאחר שהעכו"ס אפו בו חמץ שלא מדעתו לא שייך רוצה בקיומו גם הרשב"א לעיל לא אסר אלא מטעם דמשתכר באיסורי הנאה ולא משום רוצה בקיומו כיון שהעכו"ס אפו בתנור שלא מדעת הישראל ובכלי נמי אם השכירו לבשל בו מצה לא שייך רוצה בקיומו אא"כ השכירו לחמץ שאז מאחר שיודע בודאי שיאפה בו חמץ שלכך השכירו הוי רוצה בקיומו וכל זה שלא כדעת רש"י שהתיר להשכיר התנור וליטול דמים מאותו שבוע דלרש"י אין איסור לא משום משתכר באיסורי הנאה ולא משום רוצה בקיומו ומדברי רבינו נראה דמסקנתו כרבינו שמשון דמחמיר מדכתב והרב רבי שמשון כתב כו' ומה שלא כתב רבינו טעם איסור שכירות הכלי משום משתכר באיסור הנאה נראה דס"ל דמשום האי טעמא אין לאסור אלא בתנור ומשום דדמי לנהנה בדמי החמץ ממש שהרי החמץ עצמו נותנין בשכר התנור שכך היה מנהגם וא"כ מעות אלו אינן אלא דמי החמץ אבל בכלי עיקר השכר הוא המעות אלא שהחמץ גרם לו הנאה לא החמירו לאסרו לכתחילה משום משתכר באיסורי הנאה כיון דמדינא אין איסור כלל וכדתניא בתוספתא דמשכיר אדם חמורו לעכו"ס וכו' ולא אסרו משום משתכר באיסור הנאה וה"ה בכלי וא"כ צ"ל דדוקא באותו כדון דתנור אסר הרשב"א לכתחילה ולא בע"א. אלא שקשה לי למ"ש כיון דהכלי עצמו אסור בהנאה אסור להשכירו לכתחילה הלא לא נהנה אלא מהכלי עצמו ולא ממה שבלוע בתוכו ואפשר לומר דכלי שבישלו בו תחלה ונבלע בו כח יותר לבשל בו עוד שלא יבלע יותר משא"כ בכלי שלא בישלו בו כלל ומתוך כך יתנו לו שכר יותר ונמצא נהנה מהחמץ הנבלע בו ואפילו לפי זה מותר להחם חמין בכלי חמץ ולרחוץ בו שהרי אינו נהנה כל עיקר בטעם חמץ שנבלע בכלי וכן נוהגין וזו היא דעת רבינו. אבל לפע"ד נראה דלדעת הרשב"א אין חילוק ואף בחמור אסור משום משתכר באיסורי הנאה וע"פ הירושלמי שהביא האגור בסי' תס"ד וכתב שכן מצא בתשובות הר"ר משה שמצא בתשובות הגאונים שאסרו וכן ירא' להחמיר בכל ענין וכמסקנת האגור גם ביתו אסור להשכיר בפסח לשום בו חמץ וכל זה לכתחלה אבל אם כבר קיבל המעות מותר ליהנות מהם דאף דחמץ אסור בהנאה אפי' חמץ של עכו"ס ומשמע בכל ענין אף בדיעבד היינו דוקא בגוף החמץ או בדמי החמץ עצמו אבל כאן שאינו נהנה בגוף החמץ עצמו ואף לא בדמיו אלא שהדבר האסור גרם לו הנאה מצד אחר שרי וכ"כ הריב"ש בסימן ת' וכל זה דוקא במשכיר אבל בדרך מכירה או נתינה שרי אפילו לכתחילה ובלבד שלא יערים וכמבואר לעיל בסימן תמ"ח ופשוט הוא ואפילו במשכיר כתוב באגור דל' יום קודם פסח יכול להשכיר ביתו לשום בו חמץ ונראה דה"ה בחמור וכלי ותנור אבל בפחות מל' יום אסור לכתחילה כמו בע"פ עצמו דחל עליו חובת ביעור ודלא כמו שהתיר בקודם פסח ע"י הבלעה בפחות מל' יום ונראה דלהשאיל כליו או תנורו אסור כמו משכיר מטעם רוצה בקיומו אבל בחמור נראה דלא שייך רוצה בקיומו דאף אם ימות החמור לא יפסד החמץ ושרי להשאילו: ואותן המחזיקים באורנד"א ולוקחין מדות מלצ"ן

דרכי משה

בסאה או כור בככר כשקובע לו זמן הפירעון עכ"ל: (ב) כתב המרדכי פ' כל שעה ע"ג אנו מחממין חמין ביורות אסורות בפסח ורוחצין בהן וכל צורכי הנאה עושים בכלים

פרישה

כמעמיד פועל בידים וזה דוקא שייך בשבת דאיסורו משום מלאכה משא"כ בפסח שמלאכת אפייה מותר ואע"ג דדוקא לישראל מותר משום מלאכת אוכל נפש האי נמי לצורך ישראל הוא גם י"ל דכולי האי לא החמירו בי"ט משום דנראה כמעמיד פועל כיון דמלאכה מותר בי"ט לגמרי לצורך ישראל ואינו אסור אלא משום דמשתכר בחמץ דאסור בהנאה וכיון שהתנה קודם הפסח שלא יהיה לו חלק בשכירות פסח ובזה לא מיקרי משתכר ומשביח כמ"ש ב"י א"כ מותר לגמרי ודו"ק ולפ"ז אין פלוגתא בין תשובת רש"י זה למ"ש רבינו בשם רשב"א אחר זה ול' רבינו אינו מדוקדק וכמ"ש ב"י כמה פעמים אלשון רבינו שלא דקדק בזה. גם מוכח כן מהש"מ שם שהביא ב' דינים אלו של רש"י ורשב"א רצופים זה אחר זה בלי מחלוקת: (ב) לא מיבעיא חמץ כו' אבל אין לאסור מטעם שרוצה בקיומו של איסור ע"י דבר אחר כדבסמוך בקדירה דשאני הכא דאף אם יפול התנור לא יפסיד חמץ לגמרי ב"י. ועי"ל דכאן מיירי שהעכו"ס כבר קיבל בפסח והוא לא ידע עד אחר פסח דלא שייך דניחא ליה כו' למפרע:

(ג) אלא אפילו מעות כו' פי' הוא עצמו אבל ע"י גזבר שקיבל כבר מותר דע"כ צ"ל כן דאל"כ ק' מספקה אדלעיל ס"ס תמ"ג וגם בכאן מוכח שהרי מותר אם קיבל הוא ועיין מ"ש לקמן גבי קידש בדמיהם שא"א לפרש כן:

(ד) וקידש בדמיהן מקודשת ה"ה לכתחילה אלא אשמועינן דמקודשת ושוב אינו תופס קידושין אאחרים וק"ל כך היה נראה לפרש כדי שלא תקשה אמאי דמתיר כאן ליהנות לכתחילה מהמעות אם כבר קיבלו אבל איני יכול לפרש כן דבנדרים פרק השותפין הביאו התוס' בפ"ק דחולין דף ד' ממאן של עוברי עבירה מותרין מיד מפני שהן מחליפין כתב שם רש"י ותוס' דאף דמי החליפין נאסרו מיד המחליף והביאו ראיה מנדרים דרצה שם בגמרא להוכיח מהאי דתנן קידש בדמיהן מקודשת ש"מ דחליפי איסורי הנאה מותרין ודמי דילמא לכתחילה הוא דלא הא דיעבד עביד. ש"מ דהא דקידש בדמיהן מקודשת דוקא בדיעבד אבל לכתחילה אסור לקדש בהן ואפ"ה מייתי שפיר ראייה כאן דמדאשה מקודשת ש"מ דהיא מותרת ליהנות מהדמים לכתחילה דאל"כ למה היא מקודשת כיון שאסורה ליהנות מהם אלא ודאי דוקא אמחליף אסרו אבל לא אאחרים שבאו דמי החליפין בידן וכ"פ שם התוס' ע"ש וה"נ כ"ל מה דמביא כאן דאם כבר קיבל הב"ה מהגיזבר שמותר ליהנות ממנו שהוא נחשב לענין זה כאחר כיון שהוא לא צוה להחליפו וכצ"ל בשפחה דלעיל דהתיר מטעם שהגבירתה נחשב כאחר ולא שייך לקונסה כיון שלא צותה על השפחה וק"ל:

(ה) ומיהו שרי לישראל להשכיר כו'. וכתב האגור דה"ה מותר להשכיר בו בית אפילו בפסח לדור בו אעפ"י שמכניס בו אח"כ חמץ: לעשות עמו מלאכה אחרת כו' ז"ל ב"י לפום ריהטא משמע דאין משם ראייה דהתם משמע דה"ק ששכרו לעשות מלאכה אחרת ועשה עמו אותה מלאכה אעפ"י שאמר לו העבר לי חבית מ"מ שכרו מותר לפי שאין פורעין שכרו על העברת אותה חבית אלא על המלאכה ששכרו לעשות וכ"ל שרשב"א מפרש דה"ק שאם שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת אעפ"י שלא עשה אותה מלאכה אלא שא"ל העבר לי חבית כו' שכרו מותר ודו"ק:

(ו) מפני שרוצה בקיומו של איסור פי' שרוצה בקיומו של חמץ שמבשל עתה בקדירה בשביל הקדירה אבל א"ל שרוצה בקיומו של חמץ הנבלע בקדירה מקודם בשביל קיום הקדירה דומיא דרוצה בקיומו של איסור הנאה אבל כלי חרס הדרייני שקאי ג"כ אמאי שבלוע בחרס ובזה יהיה מיושב דלא תקשה מדין תנור הנ"ל דהתירו להשכירן כשנותן מעות דשם כל פעם שמסיקין התנור אזי איסור חמץ שבו ניסק והלך אבל א"א לפרש כן דהא כתבו שם רש"י ותוספות דוקא שם בחרס הדרייני שבלוע יין הרבה ונעשה האיסור כאילו הוא בעין וגם החרס נתחזק ע"י דוקא אסור אבל לא באחר איסור כגון בשר בחלב כמ"ש מ"ו בא"ו שלו ע"ש:

(ז) ועוד כיון שהכלי עצמו אסור בהנאה כו' א"ל תיפוק ליה מטעם שכתב רשב"א דאסור ליהנות

חדושי הגהות

תנ א נראה ליישב דדוקא התם שהוא עצמו עושה המלאכה צריך שלא יהא כל מלאכתו ביין נסך אבל הכא שלא השכיר לו אלא תנורו כל שהתנה עמו שיאפה בו מצה נמצא הוא נוטל שכרו על אפיית המצה ואף אם העכו"ם משנה בלא דעתו לאפות בו חמץ מ"מ שכרו מותר (מהרל"ח): ב היינו אף לפי סברת רש"י שהתיר ליטול דמים שכר תנורו היינו דוקא בתנור דאין שייך טעמא מפני שהוא רוצה בקיומו כי אף אם יפול התנור לא יפסד החמץ לגמרי ואף אין התנור עצמו אסור בהנאה כי כבר הוא פלט החמץ בהיסק

מלצ"ן מכל בישול שכר שמבשלין ביורות הדין משתנה כפי עסק האורנדא שאם היורות הן של המושל המשכיר והישראל מחוייב לתקן היורות כשמתקלקלין גם אם כתיישנו היורות צריך הישראל לקנות חדשים משלו ולמכרן בשלימות בתשלום זמן אורנדא אז היורות הם ברשות ישראל ולא מיבעיא דאסור ליקח המדות עצמן דזכה בו הישראל בשכר היורות והוה ממש חמץ שעבר עליו הפסח אלא אפילו מעות אסור ליקח דדמי לנהנה בדמי החמץ ממש כיון שכך מנהגם לתת החמץ עצמו בשכר היורות כמו שנתבאר לעיל בתשובת רבי שמשון ואפילו בשלא יקח כלום היה נראה לאסור משום רוצה בקיומו אלא מאחר שאין זה בכחו למנוע מלבשל גם מאחר שנותנין לו שכרו כפי אורנדא א"כ אנוס הוא ונמצא לפי זה שאם יש לו כח למנוע מהם הבישול אסור לכתחלה להניחם לבשל משום רוצה בקיומו וכבר נתבאר דע"י מכירה יש להתיר הכל דהיינו שימכור קודם הפסח לעכו"ם אחד כל המדות שיגיעו משבוע של פסח ויטול הדמים מיד ואז אעפ"י שהעכו"ם מכירו ויחזור ויתנם לו אחר הפסח שרי אבל אם האורנדא בענין שאין הישראל צריך לתקן היורות כל עיקר שהם מבשלין בשלהם אלא שלוקח מדות מכל בישול א"כ הוא דומה לקונה חק הגלחי' דלעיל והדין הוא דיתנה עם העכו"ם קודם הפסח ליתן לו מעות ובדיעבד יכול לקבל מהם המדות אפילו לא התנה כמו שקבעתי ההלכה לעיל בסימן זה ואם אינו יודע מי יבשל שיתנה עמו ה"ל כדיעבד ודו"ק. ומי ששוכר רחים מהמושל הדבר ידוע שצריך לתקן הריחים וא"כ אסור ליקח מדות מלצ"ן שכר טחינת המלצ"ן ואין היתר אלא במכירה כמו שנתבאר:

תנא קדירות של חרס וכו' בפרק כ"ש פלוגתא דרב ושמואל ופסקו הפוסקים כשמואל אע"ג דקי"ל הלכה כרב באיסורי מ"מ הכא דרבא דבתרא הוא ס"ל כוותיה דשמואל דהלכה כר"ש בלאחר זמנו דאינו עובר עליו הכי הילכתא: **ומ"ש** אפילו שעושין בהן דייסא כו' היינו לומר דאעפ"י שנבלע בהן החמץ הרבה וא"כ אפילו יבשל בהם לאחר הפסח שלא במינן לא יהיה ס' נגד הבלוע וכ"ש אם יחזור ויבשל בהם דייסא ומיני קמחין דהוה מין במינו ובמשהו אפ"ה שרי להשתמש בהן לאחר הפסח בין במינו ובין שלא במינו: **ומ"ש** וטוב לסגרן בחדר כו' וחדשים מקרוב באו להשים כלי בדיל של חמץ בבית החורף לנוי ואומרים שאין לחוש שמא ישתמש בו כיון שהם בגובה וכן כלי פסח מעמידין בגובה כל ימות השנה ואני אומר הוא דמאחר שכתב הרא"ש וצריך לשומרן במקום שאין הרגל מצוייה שלא יטעו להשתמש בו בפסח א"כ אין חילוק והדין נתבאר ממה שאמרו בפ"ק דפסחים המלו של עכו"ם עושה לו מחיצה גבוה י' אלמא דצריך להצניעו בחדר מיוחד וכבר באהרתי טעם דין זה למעלה בסימן ת"מ דאפילו משום היכר בעינן רשות בפני עצמו וכאן נמי כיון דאסור להשתמש בם אע"פ שאינו עובר עליו צריך להצניעו בחדר מיוחד משום היכר ואפילו שמוהו בגובה הרבה לא פלוג רבנן וראייה ברורה ממה שאמר רבא בפ"ק דשבת דאין משתמשין לאור הנר ואפילו גבוה י' קומות שאינו יכול ליגע אליו שלא חלקו חכמים וכן קבלתי מרבותי וכן בשאר כל ימות השנה אין להשים כלי עכו"ם הממושכנים בגובה לנוי מטעם שנתבאר ובלאו הכי נמי אסור משום גניבת דעתו של העכו"ם שאסור וכאן אין מקומו להאריך בזה: **ומ"ש** אבל היסק וכו' בפ' כ"ש מותבינן ארבא דאמר קדירות בפסח ישברו מברייתא דתני בה דהיסק מועיל לתנור ומשני התם תנור של מתכת הכא בקדירה של חרס ואב"א הא והא בשל חרס וזה היסקו מבפנים וזה היסקו מבחוץ וכ"ת ה"נ ליעבד ליה הסקה מבפנים חיים עליה משום דפקע. הילכך האי בוכיא היסקו מבחוץ הוא ואסור ואי מלייה גומרי שפיר דמי פי' דאי עביד ליה היסק מבפנים שפיר דמי ולפי שהבוכיא עשויה מלבנים ועפר ולא חיים עלה כמו בקדירה התירוהו וכ"כ הרא"ש והר"ן בפירוש וכ"כ ה"ה בשם המפרשים וכן נראה מלשון הרי"ף והרמב"ם וכך הם דברי רבינו: **ומ"ש** ולא לשום כ"ח וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ה ונראה דהכי משמע להו מהא דאיתא בפ' כ"ש דמאני דקוניא אסירי דכיון דמדייתי אלמא דבלעי והתורה העידה על כ"ח שאינו יוצא מידי דפיו לעולם ומקשינן עלה ומ"ש לענין י"כ דדריש מרימר דשרי ומפרקינן זה תשמישו ע"י חמין וזה תשמישו ע"י צונן משמע דכל שהוא ע"י חמין אפילו שלא ע"י האור אין לו היתר ונראה דעירה לתוכן רותחין לאו דוקא עירה דה"ה כלי שני ממש נמי אין לו היתר אלא נקט חדא: **ואם** החזירן לכבשן כו' אלא היכא דמתלבן מבחוץ ולא מבפנים או ע"י מילוי גומרי וכו' כך היא הנוסחא ברוב ספרי רבינו והוא מגומגם דהא בהיסקו מבחוץ לאו משום דחיים עלה אסור אלא משום דאין החמץ שבפנים נפלט ע"י היסק מבחוץ וצ"ל דה"ק דלא אמרינן דילמא חיים עליה שמא פקעי ולא מלבין ליה שפיר אלא היכא דאיכא למיחש שמא סמיך אהיסק מבחוץ ולא יסיקנו כל צרכו מבפנים א"כ לא חיישינן דילמא חיים אלא דוקא במילוי גומרי דעבידי דפקעי אבל כשמחזירן לכבשן ליכא למימר סמיך אהיסק מבחוץ דהלא מתלבנים מבפנים ומבחוץ גם א"א לומר דחיים עליה כי השלהבת עולה לו מכל צד ולא פקעי ועיין בלשון ראבי"ה שהביא הרא"ש משמע כדפרישית ובמקצת נוסחאות בספרי רבינו כתב דלא אמרינן דילמא חיים עליה אלא כשצריך ליתן בהם גחלים אבל כו' וזה הלשון מתוקן אבל באשיר"י ובהגהת מיימונית כתוב להדיא כפי הנוסחא הראשונה ע"ש: **וכתב** א"א הרא"ש ז"ל דוקא כו' פירוש דבכבשן שהסיקו גדול אי פקעי לשם מחמת שהיסקו גדול א"כ ודאי פקעי מיד ולמה נותנן שם בע"כ דלא חיים עלה אבל בתנורים שלנו לא פקעי מיד עד שיקבלו חום הרבה וחיישינן שמא יוציאם מן התנור קודם שיתלבנו דחיים עלייהו ודו"ק: **ובוביא** וכו' כתב רבינו בי"ד סימן קכ"א אם הוא דבר שאין דרכו להסיקו מבפנים כקדירה לא מהני ליה הסקה מבפנים ואם הוא דבר שדרכו להסיקו מבפנים והסיקו מבפנים כתנור וכיוצא בו שפיר דמי והוא לשון הרשב"א בת"ה והקשה ב"י כאן דהלא הבוכיא היסקו מבחוץ הוא ואף על פי כן אי מלייה גומרי ש"ד וכתב ב"י דהרשב"א לא היה גורס ואי מלייה גומרי ש"ד ע"כ וא"א לפרש כך דברי רבינו שכתב כאן גבי בוכיא דמלייה גומרי שרי עוד כתב ב"י דאיכא לחלק בין בוכיא העשויה מלבנים ועפר דשרי ביה טפי מילוי גומרי מבקדירה עכ"ל ולפי זה צ"ל דמ"ש הרשב"א דהיסקו מבפנים מהני לתנור וכיוצא בו היינו בוכיא דכיוצא בו ר"ל בוכיא אבל לפעד"נ דהרשב"א שכתב תנור וכיוצא בו לבוכיא קורא תנור כי"א שהוא תנור קטן שקורין פדיל"א ואף לפי' רש"י הוא דומה לתנור: **ומ"ש** בגמרא דבוכיא היסקו מבחוץ פי' היסקו נמי מבחוץ אבל דרכו להסיקו גם מבפנים ולאפוקי קדירה דלעולם אין היסקו מבפנים אלא מבחוץ לפיכך לא מהני לי' מילוי גומרי דהיינו היסק פנימי ולבוכיא מהני מיהו בתו' פ' כ"ש ופ' אין מעמידין ס"ל דתנור שהוא כ"ח אפי' חזרת כבשונות לא מהני ליה דדוקא קדירות של חרס דאין דרכן בהיסק כי מחזיר להו בכבשן שייך למימר אלו אחרים הם דפנים חדשות באו לכאן אבל תנור וכירים שאיכורן בא ע"י היסק אין יוצא מידי דפנו בהחזרה אותן לכבשן ולא נקרא כלי אחר עכ"ל וא"כ לדידהו פשיטא דאפילו היסק פנימי לא מהני לתנור וכירים והכי נקטינן ומ"מ נראה דכל זה דוקא בתנור

תנא קדירות של חרס שנשתמש בהן חמץ כל השנה אפילו אותן שעושין בהם דייסא ומיני קמחין משפשפן היטב בענין שלא יהא החמץ ניכר בהן ומותר לשהותן לאחר הפסח להשתמש בהן בין במינו בין שלא במינו ומצניען בפסח במקום צנוע שאין רגיל לילך שם כדי שלא יבא להשתמש בהם בפסח וטוב לסוגרן בחדר ולהצניע המפתח אבל היסק שיסיקם באש אינו מועיל בהן ולא לשום כלי חרס שנשתמש בהן בחמין אפילו שלא ע"י האור אלא שעירה לתוכם רותחין (א) ואפילו אם ימלאום גחלים דחיישינן דילמא חיים עלייהו שמא פקעי ולא עביד להו הסקה מעלייתא ואם החזירן לכבשן ונתלבנו כתב אבי העזרי י"א שגם זה אינו מועיל דחיישינן שמא חיים עלייהו וכ"כ זקני הראב"ן ושגגה היא בידם דלא אמרינן דילמא חיים עליה אלא היכא דמתלבן מבחוץ ולא מבפנים או ע"י מילוי גומרי אבל כשמחזירה לכבשן מתלבנין מבפנים ומבחוץ כי השלהבת עולה להן מכל צד ולא פקעי וכ"כ בשאלתות דכלי חרס שרו בחזרת כבשונות וכתב א"א הרא"ש ז"ל ודוקא שנותנן לכבשן שמצרפין בו כלי חרס חדשים (א) דכיון שמכניסן להיסק גדול כזה ודאי לא חיים עלייהו דילמא פקעי אבל לתנורים שלנו לא דאיכא למיחש דילמא חיים ומוציאן מן התנור קודם שיתלבנו: (ב) וכוביא פירש"י כלי שעושין מלבנים ועפר כמו כירה ואופין ומטגנין בו וי"א תנור קטן שקורין פדיל"א היסיקו מבחוץ ואסור לאפות בו בפסח דכיון שאין נותנין האש בפנים אינו מפליט החמץ הבלוע בו ואם מלאו גחלים בפנים שרי דלא חיישינן שמא חיים עלייהו וכן קדירות של מתכת אם רוצה להסיקם

תנא קדירות של חרס שנשתמש בהן חמץ כל השנה וכו' בפרק כל שעה (ל.) אמר רב קדירות בפסח ישברו ושמואל אמר לא ישברו אלא משהי להו עד אחר זמנו ועביד בהו בין במינו בין שלא במינו וכתב הרי"ף והלכתא כוותיה דשמואל דקאי כר"ש: **ומ"ש** רבינו ומצניען בפסח במקום צנוע כו' כ"כ שם הרא"ש: **ומ"ש** וטוב לסוגרן בחדר וכו' הם דברי עצמו: **אבל** היסק שיסיקם באש אינו מועיל בהם וכו' בפרק כל שעה אמרינן דקדירות בפסח לא מהני בהו היסק משום דהיסקן מבחוץ וכ"ת ליעביד לה הסקה מבפנים חייס עלה משום דפקעה ופירש"י חייס עלה ואי שרי לה ע"י היסק פנים מורה היתר וסמיך אהיסק בחוץ: **ומ"ש** רבינו ולא לשום כלי חרס שנשתמש בהם בחמין אפילו שלא ע"י האור אלא שעירה לתוכו רותחין פי' אפילו לא נשתמש בכלי חרס רותחין אלא בכלי שני לא מהני בהו היסק וכן הרמב"ם בפ"ה השוה כלי חרס שנשתמשו בו חמץ בכלי שני לנשתמשו בו בכלי ראשון: **ואם** החזירן לכבשן כתב אבי העזרי שגם זה אינו מועיל וכו' עד קודם שיתלבנו הכל בפסקי הרא"ש בפרק כל שעה והגהות מיימון בפ"ה כתבו כל דברי ראבי"ה וכן פסקו התוספות דבחזרת כבשונות מתלבן בפנים ובחוץ ופנים חדשות באו לכאן: **וכוביא** פירש"י כלי שעושים מלבנים ועפר וכו' בפרק כל שעה (ל: ושם בוכיא) האי כוביא היסיקו מבחוץ ואסור ואי מלייה גומרי שפיר דמי. מדברי רשב"א בת"ה נראה שלא היה גורס ואי מלייה גומרי ש"ד שכתב גבי כלי חרס אם הסיק אותו מבפנים עד שנתלבן מותר בד"א בשהיסקו מבפנים וכלי שדרכו להסיקו מבפנים כתנור וכיוצא בו אבל אם היסקו מבחוץ לא ואם כלי שאין דרכו להסיקו מבפנים כקדירה אף על פי שהסיקו מבפנים אסור שמא יחוס שלא יבקע ולא יסיקנו כל צרכו. ואם החזיר אותו לכבשן ה"ז מותר עד כאן לשונו וכיון דכוביא אין דרך להסיקו מבפנים משמע דדמי לקדירה דאפילו הסיקו מבפנים לא מהני ומיהו אפשר דמודה הרשב"א דבמלייה גומרי ש"ד דכיון דעשוי מלבינים ועפר הוא ליכא למיחש ביה דילמא פקע: **וכן** קדירה של מתכת וכו' זה דבר פשוט שכיון דסל

דרכי משה

בכלים ישנים בפסח מאחר שאינו נהנה מאיסור הבלוע עכ"ל צ"ע דבטור משמע דאסור מאחר שאוסר להשכירו לכתחילה כ"ש ליהנות ממנו בעצמו אמנם המנהג כדברי המרדכי וכ"כ התוספות פרק אין מעמידין (לב.) בשם ר"ת דשרי ודחו דעת האוסרין:

תנא (א) ובמ"מ כ' פ"ה דאפילו כלי חרס שנשתמשו בו בכלי שני לא מהני להו היסק וכתב ב"י דכן דעת רבינו ולא נ"ל דודאי בכלי שני אית ליה תקנה לדעת הטור משום דאינו

פרישה

ליהנות אפילו אפיה ממקצו של עכו"ם דמה"ט אוסר לקבל אפילו דמי שכירות תנורו שאפו בו חמץ והיינו בנידון דידן ממש י"ל דכתב זה אפילו למ"ד דמותר ליהנות מחמץ של עכו"ם דפלוגתא יש בדבר כמ"ש ב"י וק"ל: וה כי בהיסק גדול כזה דשלהבת עולה לו מכל צד פקעי ומהיכא תיתי דיחוס עליו וצ"ל דס"כ קאמר דודאי לא חיים מטעם הנ"ל ולא אתא אלא למעוטי תנורות שלנו שהיסקו מבחוץ שניחוש דילמא חיים:

סי' תנא (א) דכיון דמכניסן להיסק גדול ודאי לא חיים עלייהו ק"ק הא קאמר לפני ללבן (ב) וכוביא פרש"י כלי שעושין מלבנים כו' פי' והיסקו מבחוץ וכמ"ש בסמוך ואתרווייהו קאי:

חדושי הגהות

בהיסק שמסיקין אותו אבל לדעת ה"ר שמשון דלעיל בלאו הני טעמא אסור משום דהוא כמדמה חמץ לוי"נ דאסרו אפילו להשכיר חמור להוליך עליו יי"נ וס"ל דה"ה בחמץ כיון שהוא נמי אסור בהנאה וס"ל דהך תוספתא שהביא רבינו דתניא משכיר אדם חמורו לעכו"ם להביא עליו חמץ הוי דלא כהלכתא אבל רבינו כתב כאן לדעת רש"י ולדעת אותן שסוברים כוותיה דלא מדמין חמץ ליי"נ משום דשאני יי"נ שתופס את דמיו ואסרו בו כל הנאה משא"כ בחמץ דאין תופס דמיו וא"כ הוי הך תוספתא שפיר כהלכתא דמותר להשכיר חמור להוליך עליו חמץ וה"ה דתנור נמי שרי כשיטול דמים בשכרו מ"מ כתב רבינו דאף לפי דעתם כלי אסור להשכיר משום שהוא רוצה בקיומו של חמץ וגם משום שהכלי עצמו אסור בהנאה (מהרל"ח)

להסיקם ולמלאותן גחלים שרי : סכינים (ב) מגעילן בכלי ראשון ושרו וכלי ראשון נקרא שהרתיחו בו מים על האש אפילו אינו עתה על האש רק שעודנו רותח וקודם ההגעלה צריך לשופפם יפה במשחזת או בריחים להעביר כל חלודה שבהם קודם הכשרו הלכך אם יש גומות בסכין ואינו יכול לנקותו יפה אין מועיל לו הגעלה וצריך ליבון : כלים שמשתמשין בהן ע"י האור כגון שפודין ואסכלאות וכיוצא בהן צריכין ליבון והליבון עד שיהיו נצוצות ניתזין מהם ושנשתמש בהן בצונן כגון כוסות וקיתוניות די להן בשטיפה ושנשתמש בהן בחמין כפי תשמישן כך הכשירן אם תשמישן בכלי ראשון כגון כף שמגיסין בו בקדירה צריך להכשירן בכלי ראשון ואם תשמישן בכלי שני הכשירן בכלי שני ועירוי שמערה מכלי ראשון על אחרת חשוב ככלי ראשון וכך צריך להכשירן ומיהו כלי שנשתמשו בו ע"י האור לא סגי בעירוי שמערה מכלי ראשון עליו אלא צריך להכשירה בכלי ראשון לכן כתב אבי העזרי שצריך להכשיר כל הקערות בכלי ראשון לפי שפעמים כופין אותן במחבת כשהיא על האש כתב בעל המנהיג כפות העשוים מקרן שמתקלקלין במי חמין אין להן תקנה בהגעלה דחיישינן דילמא חייס עלייהו : אין חילוק בין כלי עץ או אבן או מתכת כולן דינם שוה להתירן בהגעלה וה"ר יצחק מסימפונ"ו כתב דכלי גללים וכלי אבנים די להם בשטיפה : ובתשובה לרב האי דכלי גללים וכלי אבנים שנשתמש בהן ברותחין אין להן תקנה בהגעלה דדמו לכלי חרם וצריך להסיקן בתנור עד שיתלבנו באש

דצל מתכת היא ליכא למיחש עלה דילמא פקעה : **סכינין** מגעילן בכלי ראשון ושרו הכי מסיק בגמרא פרק כל שעה (ל :) : **ומ"ש** וכלי ראשון נקרא שהרתיחו בו מים על האש אפילו אינו עתה על האש רק שעודנו רותח היינו מדתנן בפרק כירה (מב .) האלפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי . ופירש"י שהעבירן . מן האור : מרותחין . בין השמשות : לא יתן לתוכן תבלין . משתחשך דכלי ראשון כל זמן שהוא רותח מבשל : **ומ"ש** וקודם ההגעלה צריך לשופפם יפה וכו' כ"כ שם הרא"ש ונתן טעם לדבר משום דבענין אחר לא יפלוט ותניא בכפרי אך את הזהב ואת הכסף מכאן שצריך להעביר החלודה הלכך סכינים יש בהם גומות ואין יכול לנקותן יפה בתוך הגומות לא מהני בהן הגעלה וצריכין ליבון ואע"פ שכתב שבלי הלקט בשם ר"ש דכלים הבלועים מחמץ אינו צריך להעביר החלודה שבה נקטינן כהרא"ש ז"ל (ג) : **כלים** שמשתמשין בהם ע"י האור כגון שפודין ואסכלאות וכיוצא בהם צריכין ליבון ברייתא בסוף מסכת ע"ז (עה :) והביאה הרי"ף פרק כ"ש וכתב הר"ן נראה שדעתו דדברים שנשתמש בהם חמץ ע"י האור צריכין ליבון ואף על גב דאסיקנא בסוף ע"ז דכל היכא דהיתרא בלע בהגעלה סגי ליה איכא למימר דחמץ כיון ששמו עליו איסורא בלע מיקרי וכן נראה שהוא דעת הרא"ש שהרי גם הוא כתב ברייתא זו בפרק כל שעה וכתב רבינו ירוחם שכן דעת רוב הפוסקים והרב המגיד כתב בפ"ה שפודין ואסכלאות לא נתבאר דינן בגמרא לענין המץ בפסח ונחלקו בו המפרשים ז"ל יש מי שאומר שדינן כדין שאר האיסורין וצריכין ליבון ויש מי שאומר שכיון שמה שבלע היה היתר די בהגעלה ואפשר שזה דעת רבינו שהזכיר כאן בסכינין הגעלה ופי"ז מהמ"א בלוקח סכין מן העכו"ם הצריך ליבון ולא הזכיר כאן ליבון כלל ומ"מ דעת הרמב"ן להשוות חמץ לגיעולי עכו"ם והם כוברין שבסכינין אף בגיעולי עכו"ם אינן צריכין אלא הגעלה עכ"ל וכתב רבינו ירוחם שדעת רוב הפוסקים כדעת הרמב"ן להשוות חמץ לגיעולי עכו"ם והגהות מיימון הזכירו סברות אלו וכתבו שהעולם נהגו כדברי האוכרין (ד) : **והליבון** עד שיהיו הניצוצות ניתזין מהם שם בסוף ע"ז (עו .) ועד כמה מלבנן א"ר מני עד שתסיר קליפתן ובירושלמי שלהי ע"ז הליבון צריך שיהיו ניצוצות מנתזין ממנו וכ"כ הרא"ש בתשובות כלל י"ד וכתב בהגהת מיימון פי"ו מהלכות מ"א בשם ה"ר אביגדור דכשמלבנן עד שאם ישים עליו קש שיהיו ניצוצות ניתזין ממנו סגי בהכי דאל"כ אותה טירפ"א בלע"ז שאופין פשטיד"א תחתיה ומלבנין אותה כדי לאפות תחתיה פלדו"ן ואם היה צריך ללבנה עד שיהיו ניצוצות ניתזין ממנה היתה לגמרי מתקלקלת והמרדכי כתב בסוף ע"ז דכלים הבלועים מאיסור בעו נשירת קליפה אבל הבלועים מהיתר כגון הלב או בשר אין צריכין ליבון גדול דנשירת קליפה (אלא רק) עד שתהא יד סולדת בו מב' עבריה סגי וגם רגילין לבדוק על ידי נתינת קש עליה מבחוץ לראות אם הקש נשרף בהכי סגי (ושליט) [דאם כן שליט] הליבון מעבר אל עבר אע"פ שלא תסיר קליפתו מ"מ די בכך דכיון דהיתרא בלע אם כן די להם בהגעלה ואע"ג דתשמישם ע"י האור כדמשמע בשמעתין והא לא גרע ליבון זה מהגעלה ואותו ליבון מפליט יותר מהגעלה ע"כ לשונו ולפי סברת האומרים דחמץ כיון ששמו עליו איסורא בלע מיקרי ומפני כך הם אומרים דכלים כשנשתמש בהם חמץ ע"י האור צריכין ליבון ולא סגי להו בהגעלה כמו שכתבתי בסמוך א"כ גם ליבון קל לא סגי להו אלא צריכין ליבון גמור (ה) : **ושנשתמש** בהם בצונן וכו' שם בתוספתא ברייתא : **ומ"ש** כגון כוסות וקיתוניות יתבאר בס"ס זה : **ושנשתמש** בהן בחמין וכו' שם בתוספתא ברייתא דברים שנשתמש בהם ע"י חמין כגון היורות מגעילן וכתב הרי"ף והרא"ש בפ' כ"ש דמאני דאישתמש בהו חמירא כולה שתא בכלי ראשון צריך למיגעלינהו בכלי ראשון ודאישתמש בהו בכלי שני כגון קערות וכיוצא בהם כי שדי עלייהו רותחין בכלי שני ש"ד : **ומ"ש** ועירוי שמערה מכלי ראשון על אחרת וכו' בפ' כירה (מב .) כתבו התוס' שנחלקו רשב"ם ור"י אם עירוי ככלי ראשון או ככלי שני וגם הרא"ש כתב שם שרשב"ם ור"ת נחלקו בכך וכתב שהאחת מהראיות שהביא ר"ת לומר דעירוי ככלי ראשון היא מדאמרינן בפרק בתרא דע"ז נעוה ארתחו ומתוך כך מתיר ר"ת להכשיר כלי שנשתמש בו בכלי ראשון ע"י עירוי שישפוך עליו מים רותחין מכלי ראשון ואינה ראיה דשאני יין נסך דתשמישו ע"י צונן אבל כלי שנשתמש בו איסור והוא בלוע מעבר לעבר א"א שיפלוט כל האיסור ע"י עירוי ששופכין עליו שאינו מבשל אלא כדי קליפה ולא כל האיסור הבלוע בדופני הכלי מעבר לעבר וכך העלו בתוספות ג"כ דעירוי לא הוי ככלי ראשון ולא ככלי שני אלא מבשל כדי קליפה וכלי ראשון שתשמישו ע"י עירוי כגון קערות יכול להגעילו ע"י עירוי דכבולעו כך פולטו אבל כלי שנתבשל בו איסור לא סגי להגעילו על ידי עירוי והשתא מ"ש רבינו דעירוי חשוב ככלי ראשון לאו למימרא חשוב ככלי ראשון ממש אלא לומר דלא סגי ליה בהכשר דכלי שני קאמר דחשוב ככלי ראשון אבל מ"מ אין לו דין כלי ראשון ממש וזהו שכתב ומיהו כלי שנשתמשו בו ע"י האור לא סגי בעירוי אלא צריך להגעילו בכלי ראשון וכך הן דבריו בספר י"ד סימן קכ"א : **כתב** הכלבו כלים שנשתמש בהם המץ בכלי שני כגון קערות וכוסות נותנין אותם בכלי שני גדול ונותנין עליהם מים רותחין ואמנם צריך ליתן מים על שפתם עד שיגברו על גדותם כדי שיהיו כעין תשמישם כי לפעמים ממלאין אותם עד שנשפכין על שפתם עכ"ל : **לכן** כתב אבי העזרי שצריך להכשיר כל הקערות בכלי ראשון לפי שפעמים כופין אותם וכו' כ"כ התוספות בסוף ע"ז (עד :) : **ומ"ש** רבינו לכן כתב אבי"ה קאי למ"ש כפי תשמישן כך הכשרן וכיון שלפעמים משתמשין בקערות בכ"ר כך צריך להכשירן ואף ע"פ שרוב תשמישן בכלי שני חוששין למיעוט פעמים שמשתמשין בהן בכ"ר וכמ"ש הגהות בפ"ה אבל הרי"ף כתב בפרק כל שעה והני דאשתמש בכלי שני כגון קערות וכיוצא בהם כי שדי עלייהו רותחין בכלי שני ש"ד וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ה וטעמא משום דכל כלי הולכים אחר רוב תשמישו וכמ"ש הר"ן בפרק כל שעה והרשב"א בתשובה וכיון דהני קערות רוב תשמישן ע"י עירוי ה"ל מגעיל להו בעירוי ולא חיישינן לפעמים שמשתמש בהן בכ"ר (ו) : **כתב** בעל המנהיג כפות העשוים מקרן וכו' כ"כ הכלבו וכתב שיש מי שחולק בדבר וכתב המרדכי בפרק כל שעה כתוב בשם א"ז נראה בעיני דכלי עצם א"צ הגעלה דלא בלעי וכן פי' ה"ר יחיאל מפרי"ש דלא מינו בליעה דאוסר גבי כלי עצם ואני עושה מעשה כאשר כתבתי אמנם לבי נוקף קלת דהא אמר בפרשת כלי מדין וכל מעשה עזים פי' רש"י להביא את הקרנים והטלפים והעצמות וכ"ש כלי עצם וכלי קרן של שור הגדול אלמא איכא בליעה בכלי עצם מדקאמר תתחטאו וכן דרש תלמודא בפ"ק דחולין (כה :) עכ"ל : **אין** חילוק בין כלי עץ או אבן או מתכות וכו' והרי"ף השוה כולם בפרק כל שעה וכ"כ שם הרא"ש ג"כ וכן דעת הרמב"ם בפ"ה וכן נהגו העולם :

בתנור וכיריס שהן כלי חרס אבל פדיל"א שעושין מלבנים ועפר מועיל לו היסק פנימי והיינו כוכיא לדעת התוס' : **וקודם** ההגעלה צריך לשופפס יפה במשחזת וכו' נראה דלאו דוקא במשחזת ורחיים דה"ה בדבר אחר גם באשיר"י כתב בכתם דצריך לשופן ולנקותן יפה וכן נראה מדברי רבינו שכתב אח"כ וכן כל הכלים צריך להעביר כל חלודה שבהם קודם הכשרן ובכלים אי אפשר במשחזת וריחים אלא נקט ההוה דמכירין החלודה והזוהמא מן הסכינין במשחזת וריחים : **ומ"ש** דהליבון מועיל אפילו לא שופפס יפה כ"כ הרא"ש לשם אבל בי"ד סי' קכ"א כתב רבינו ע"פ הרשב"א דצריך לשופן תחלה והשיג עליו דלא צריך כי האש יבעיר הכל וכדכתב כאן בסתם ונראה דאף הרשב"א מודה דאם אינו יכול לשופן יפה דמועיל הליבון אלא דכיון דכתיב ואך את הזהב ללמד דצריך להעביר חלודה ומשמע דכל הפרשה קאי אף במאי דצריך ליבון לכך כתב דצריך לשופן יפה לכתחלה אבל ודאי דהאש יבעיר הכל כדברי רבינו כתב המרדכי סוף ע"ז ע"ש ריב"א דהסכינין הצריכין ליבון לפי' ר"ת אם השחיזן בריחים של אבן די להם אח"כ בהגעלה לפי שליבון מועיל כדי להעביר הקליפה והאבן מעביר את הקליפה בטוב ע"כ ואעפ"י שדין זה כתבו אסכינים של עכו"ם יש ללמוד ממנו לדבר הצריך ליבון כמו שפודין ואסכלאות מיהו הסמ"ק מחמיר בזה לכתחלה גבי מדוכה ע"ש (פסק נראה דהסכינים המחופים בעץ בקתא וקבעו בהן מסמרות אין מועיל להם הגעלה כי יש בקתות גומות הרבה ואי אפשר לנקות כל הגומות וכך קבלתי מרבותי שדרשו כך ברבים וכך נוהגין ואין לשנות ועיין במהרי"ל ע"כ הפסק) : **כלים** שמשתמש בהן ע"י האור כו' עד הכשרן בכלי שני כ"כ הרי"ף והרא"ש והרמב"ם משום דהכי משמע בסוגיא דכבולעו כך פולטו ומיהו בהגהת הרב ר' שמואל מפלייסא"ק כתב וז"ל לא נראה זה בעיני שכלי שנאסר ברותחין בכ"ש אין האדוק בו יכול לצאת ממנו כי אם בכ"ר המפליטו אבל כ"ש אין בו כח להגעיל ולהפליט לחוץ האיסור הכנוס ומדובק בו עכ"ל ונראה שע"פ דעתו נוהגין שלא להגעיל אף כ"ש אלא ברותחין דכ"ר וכן סכינין דמשתמשין בהן בכ"ש אם אין בהן גומות מגעילן דוקא בכ"ר והר"ן בפ' כ"ש כתב על זה ייסוד אחר אבל מ"ש בהג"ה זו הוא הנכון : **ומ"ש** לכן כתב אבי העזרי כו' פי' אף עפ"י דקערות הכשרו אפ"ה כיון שהכלי שנשתמשו בו ע"י תשמישן ע"י עירוי וכך הוא האור לא סגי בעירוי לכן צריך להכשיר כל הקערות בכ"ר וכו' ונראה דכ"ש הכפות שרגילות תמיד לתחבן בקדירה שעל האש דצריך להכשירן בכ"ר וכך נוהגין ואיכא למידק דכאן כתב רבינו דכלי שנשתמשו בו ע"י האור לא סגי בעירוי משמע הא בלא עירוי סגי אפילו בכלי שאינו עומד אלא האש דהעבירו מן האש ובי"ד סימן קכ"א פסק רבינו כי"א דבעינן הגעלה דוקא בכלי שהאש מהלך תחתיו וי"ל דמ"ש רבינו כאן לא סגי בעירוי מילתא דפסיקא נקט דעירוי לא מהני כלל לכלי שנשתמשו בו ע"י האור אעפ"י שלא נשתמשו בו אלא בכלי שהעבירו מן האש אבל להכשירו בכ"ר בעוד שהאש מהלך תחתיו או אפילו אם העבירו מן האש לאו מילתא דפסיקא היא אלא כפי תשמישו כך הכשרו ומיהו נראה דבר פשוט דכלי שנשתמשו בו בכ"ר שהעבירו מן האש לא סגי ליה בעירוי וכ"כ מהרש"ל וע"ל ריש סימן תנ"ב ובמ"ש לשם : **כתב** בעל המנהיג כפות העשויות מקרן וכו' נראה לפ"ז דהסכינים שקתא שלהן מקרן אפי' מקלת הקתא מקרן אין ניתרין בהגעלה וכ"כ במהרי"ל וז"ל מהרי"ו בא"ח איכא מ"ד דאסור להגעיל כלי עצם דחיים עלה ולא מגעיל שפיר וכ"ל דה"ה סכין שקתא שלו עצם וכ"ש כשקתא שלו אוי"ק גישובן אפי' של עץ כיון שהוא דבוק בדבק חיים עליו עכ"ל ואפשר שלא כתב דכך יש לפסוק אלא לומר דלמאן דאסר להגעיל כלי עצם ה"ה דיש להחמיר בסכין שקתא שלהם עצם והמחמיר לעצמו תע"ב אבל מעיקר ההלכה מותרים כלי עצם בהגעלה

דרכי משה

דאינו בולע אלא בכלי ראשון או ע"י עירוי שהוא ככלי ראשון : (ב) במהרי"ל דהגדן של סכינים אין להם תקנה ואכור להכניס סכינים של פסח תוך נדן של המץ כתב הר"ן פרק כ"ש דף רל"ו דלענין המץ אין חילוק בין סכינים גדולים בין קטנים לכולן סגי בהגעלה וכ"כ בי"ד סימן קכ"א ע"ש : (ג) וכתב האגור דה"ה כל הכלים צריך להסיר מהן החלודה וכלי שיש בו נקבים דקים שלא יוכל לנקות מהן החלודה לא יגעילנה ואם החלודה מבחוץ או על שפתו אינו מזיק לו מהרי"ל : (ד) כת' מהרי"ו דצריך ללבן החצובה שקורין דרייפו"ס : (ה) ובאו"ה כתב דהמץ מיקרי היתר בלע כמ"ש בי"ד סי' קכ"א וכתב המרדכי ריש כל שעה ע"ג דאם הגעיל לכלי שדינו ללבן אם בישל בו טריפה : (ו) והמנהג כדברי אבי העזרי להגעילן

באש ורב אלפס השוה כולם וכן עיקר. כלי כסף שאין דרך להשתמש בהן בחמין אלא חושש שמא נשתמש בהן בחמין ורוצה להגעילן כתב אבי העזרי שאין להגעילן עם שאר הכלים דמתוך שאינן בולעין הרבה פולטין מיד וחוזרין ובולעין ממי ההגעלה האסורין וכן כל כלי שנשתמש בו בכלי שני לא יגעילנו עם כלי שנשתמשו בו בכלי ראשון מהאי טעמא וכן יש אוסרין כלי שהכניסו ב"פ שבפעם השני בולע מן המים האסורין ולמאי דבעינן למיכתב שאין לחוש במי שמגעיל [ב] קודם ו' שעות אם יבלע הכלי ממי הגעלה א"צ לדקדק בכל זה. סלים שמולחין בהן הבשר כתב אבי העזרי שצריכין הגעלה ומחבת שמטגנין בו כתב גם הוא שאביו רבינו יואל הצריכו ליבון והוא התירו בהגעלה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכ"כ בתשובה מחבת בפסח עושין לו הגעלה ואם היא ארוכה משים חציה והופך עוד ומשים חציה האחרת ואם היא ארוכה ביותר מלבנה באמצע וכן כל כלי שאינו יכול להכניסו בפעם אחת לתוך המים מכנים חציו וחוזר ומכנים חציו השני ולא חיישינן שצדו הנגעל בולע מצדו השני שלא נגעל. וכל הכלים צריך להגעיל ידותיהם כמותם: מחבת או יורה שיש בו טלאי אין ניתר בהגעלה לפי שהבלוע תחת הטלאים אינו נפלט ע"י הגעלה ואבי העזרי כתב שראה בבית אביו ה"ר יואל שהיה מצוה להגעיל הכלי בשעת תיקונו קודם שישימו הטלאי ושוב היה מצוה (ג) ללבן הטלאי ולהדביקו ואף על פי שהיו משתמשין בו אחר כך קודם הפסח היה מגעילו דכבולעו עם הטלאי כך פולטו: כסוי של ברזל שמכסין בו הקדרה צריך הגעלה כיון שמזיע בכל שעה מחום הקדרה ואם נתנוהו בפסח על הקדרה בלא הגעלה כל התבשיל אסור שזיעת הכיסוי מתערב בתבשיל ואם אפו עליו בצק צריך ליבון: כסוי של ברזל שמשימין אותו על חררה שנאפת על הכירה י"א שאפילו הגעלה אינו צריך כיון

בהגעלה כרוב רבותינו: ומ"ש ורב אלפס השוה כולם וכן עיקר נראה דלא קאי אלא אכלי עץ ואבן ומתכת וכלי גללים דכליק מיניה אבל לא קאי אכלי קרן דמזה לא כתב הרי"ף כלום בפ' כ"ש ולא אשכחן מאן דפליג אבעל המנהיג ואע"ג דהכלבו כתב דהר"ש כתב דכבולעו כך פולטו וכמו שחם עליהן כל השנה ואין מכניסן בתוך כ"ר שלא יתקלקלו עכ"ל נראה דקולא גדולה הוא דהא איכא לחוש דע"י שמשתמש בהן כל השנה השתמש בהן גם ברותחין גמורין ולאו אדעתיה ובשעת הגעלה חיים עלייהו ואינו מגעילן ברותחין גמורין הלכך כדברי בעל המנהיג עיקר והכי נהוג: ומ"ש ולמאי דבעינן למיכתב וכו' בסי' תנ"ב כ"כ ונתבאר לשם דכדברי ראבי"ה עיקר: ומ"ש קודם ו' שעות פי' קודם התחלת שעה ששית ובמקצת ספרי רבינו כתב קודם חמש שעות: סלים וכו' כתב בהגהת מיימונית דהטעם משום דלפעמים נופל בהן חמץ בין הנקרים ובולע הסל טעם חמץ ע"י מליחה דהוה כרותח ואעפ"י דהבשר מותר לאוכלו בפסח היינו משום דטעם חמץ הנבלע בבשר ע"י מליחה קודם הפסח נתבטל בס' ואינו חוזר וניעור אבל טעם חמץ הנבלע בכלי אינו בטל בס' וצריך הגעלה והכי נקטינן ודלא כסה"ת דהשוה דין הסל לדין הבשר דליתא ומיהו במהרי"ל כתב דכלים המנוקבים שמולחין בהן בשר אין להתיר ע"י הגעלה והומרא זו דשמא איכא חמץ בין הנקבים ואינו ניכר והכי נהוג ודין בשר עצמו יש נזהרים שלא לאכלו ויש נוהגין לשרותו כמו בשר יבש כדלעיל בסי' תמ"ז ומיהו צריך שלא חורו ומלחוהו בכלי חמץ שהשתמשו בו חמץ בחמין תוך מע"ל דאל"כ כבר נעשה הבשר כולו חמץ ע"י הכלי בן יומו דכבוש הרי הוא כמבושל ואין בבשר ששים כנגד הכלי שמלחוהו בתוכו: וכל הכלים צריך להגעיל ידותיהם כמותם נראה דאפילו ידוע שלא נשתמש בכולו נמי צריך להגעיל משום דלענין איסורו אמרינן חם מקצתו חם כולו אבל לא לענין הכשרו והכי משמע ממאי דמסיק בפרק כ"ש גבי ככינין והלכתא אידי ואידי ברותחין ולפי זה דוקא בכלי מתכת ובין לענין הגעלה ובין לענין ליבון וכ"כ הרשב"א מביאו ב"י כי' קכ"א אלא דאיכא לתמוה דרבינו לשם השיג על הרשב"א ואמר דהיכא דידוע דלא נשתמש אלא במקצתו נכשר נמי במקצתו דכבכ"פ וכאן כתב בכהם דצריך להגעיל ידותיהם כמותם ותו דבמרדכי בפ' כ"ש כתב עץ פרור מגעילו ברותחין אפילו הבית יד וכן המחבת ומביאו ב"י ורבינו ג"כ כתב וכל הכלים ומשמע אפילו בכלי עץ ואבן ובעץ לא אשכחן דנימא חם מקצתו חם כולו ודלא כא"ו הארוך דכתב דאפי' בכלי עץ נאסר מקצתו נאסר כולו דליתא אלא נראה דטעם דעץ פרור וכן המחבת הוי משום דאי אפשר דלא בלעי גם הידות טעם החמץ בכל השנה ע"י כ"ר כשמדיחין אותן לנקותן מהזוהמא לאחר תשמישן ולכן כתב גם רבינו כאן גבי חמץ דכל הכלים צריך להגעיל הידות כמותם ואפילו של עץ אבל ביו"ד מדבר בנשתמש בו איסור לפי שעה דהיכא דידוע שלא נשתמשו בידות א"צ להגעיל הידות ואפילו בשל מתכת דכבכ"פ וכ"כ הר"ן בהני סכינים ומיושב דלא קשה מר"פ כ"כ דאמרינן התם חם מקצתו חם כולו ע"ש עוד כתבתי ביו"ד ייסוב אחר ע"ש תשובת מהר"ם מיהו להלכה נקטינן לחומרא כהרשב"א דבכלי מתכת חם מקצתו חם כולו וצריך להכשיר גם הידות אף על פי שידוע שלא השתמשו בידות: מחבת או יורה שיש בו טלאי וכו' פי' שקדמה בליעת החמץ לטלאי ולפי דמשמע דאין לה תקנה על כן אמר ואבי העזרי כתב וכו' כלומר דאיכא תקנה ומשמע אבל אם קדם הטלאי לבליעת האיסור לכ"ע שרי בהגעלה דכבכ"פ מיהו ב"י ע"ש הרשב"א אמר דאפילו קדם הטלאי לבליעת האיסור איכא למיחש אם נראה שם קצת סדק שמא תחת הטלאי נכנס מגוף האיסור ולזה אינו מועיל הגעלה וצריך להניח לשם גחלים כדי שישרף גוף האיסור אם ישנו או ירחיב הסדק כל כך שיוכל להוציא משם מה שבתוכן ונראה דמכל מקום בקדמה בליעת איסור לטלאי אין להתיר בהנחת גחלים אבל בליבון המחבת כולה שרי אפילו קידם האיסור לטלאי כי האש שורף כל דבר ומה שנשאר בו עתה לא יפלוט לעולם וכ"כ א"ו הארוך שער כ"ח סימן י"ט ואין חילוק בין בליעת חמץ לבליעת איסור כמו שכתב בהגהת מיימונית בהלכות הגעלה ע"ש מהר"ם: כיסוי של ברזל וכו' נראה דמיירי דהכיסוי לא הודח מזיעתו וכיון שהחמץ בעין לא נפגם ואוסר אבל אם הודח ה"ל נותן טעם לפגם ושרי למסקנת רבינו לעיל סי' תמ"ז ועיין במ"ש ביו"ד סוף סימן צ"ג: כיסוי של ברזל שמשימין אותו על חררה שנאפת על גבי כירה וכו' נראה דס"ל לי"א דכיון דכיסוי הוא למעלה על פי הכירה והחררה למטה ואפילו היה עולה הזיעה עד הכיסוי אין היד סולדת שם ולא בלע כלל וז"ש ואין החררה נוגעת בו רצה לומר דאין זיעת החררה נוגעת

בדי כסף שאין דרך להשתמש בהם בחמין א וכו' סלים שמולחין בהם הבשר כתב אבי העזרי שצריכין הגעלה כ"כ הגהות מיי' בפ"ה בשם הרוקח וכן נראה לראבי"ה כי פעמים נופלין קטים על הנקרים ומיהו בספר התרומות היה מתיר הכלים שנותנין בהם בשר כל השנה לתת בו בשר בפסח כי הבשר עצמו שנמלח בו מותר כדפרישית לעיל עד כאן לשונו: ומחבת שמטגנין בו כתב גם הוא שאביו רבינו יואל הצריכו ליבון וכו' ז"ל הרא"ש בפרק כל שעה מחבת שמטגנין בה כתב אבי העזרי הוגד לי בשם אבא מארי אחר פטירתו שהיה מצריך ליבון דמדמי לה לתנור שאופין בו דבעי היסק ולא זכיתי לדון לפניו דנ"ל דסגי בהגעלה והכי נהוג עלמא חדא דחזינא דלענין חלה יהיב תלמודא חד דינא לטיגון ולבישול ותו דלא חלקו חכמים בין יורה ליורה אע"פ שיש יורה שמטגנין בה חלב ותו דתניא בתוספתא היורות ומחמי חמין וטיגון וקומקומ' מדיחן ברותחין עכ"ד וי"א דפעמים שמטגנין בה ונתייבש השמן ונאפה מה שבתוכה בלא שמן וה"ל כמאפה תנור ונבלע בתוכה ע"י האור בלא משקה ולכן צריכין ליבון כמו שפודין ואסכלאות ולא נהירא לי דאם באנו לחוש לזה א"כ כל קדירות של מתכת פעמים מחסרין המרק ומקדית והתבשיל נשרף ונדבק לדופני הקדירה וצריך ליבון ולא מצינו מי שחשש לזה אלא ה"ט אע"פ שנשרף ודבק לדופן הקדירה לחלוחית משקה יש בתבשיל אלא שהוא יבש אצל דופני הקדירה ולא מיקרי תשמישו ע"י האור להצריכו ליבון עכ"ל הרא"ש וגם המרדכי כתב שם דמחבת בהגעלה סגי לה וכ"כ הגהות בפ"ה: וכ"כ בתשובה מחבת בפסח עושין לו הגעלה כלל י"ד אע"פ שהרשב"א כתב בת"ה דמחבת צריכה ליבון נהגו העולם להכשירה בהגעלה כדברי אה"ע והרא"ש דמסתבר טעמייהו (ז): ומ"ש ואם היא ארוכה משים חציה וכו' אם היא ארוכה ביותר מלבנה באמצע וכן כל כלי שאינו יכול להכניסו בפע' אחת לתוך המי' מכנים חציו וחוזר ומכנים חציו השני וכו' כ"כ בא"ח בשם הרשב"א: וכתב עוד לא אמרו כלי מתכות חם מקצתו חם כולו אלא לענין איסורו אבל לא לענין הכשירו: ומ"ש וכל הכלים צריך להגעיל ידותיהם כמותם כן כתב המרדכי בפ' כל שעה עץ פרור מגעילו ברותחין אפילו הבית יד וכן המחבת (ח): מחבת או יורה שיש בו טלאי אין ניתר בהגעלה וכו' כן כתב הרא"ש בפרק כל שעה וגם בתשובה כלל י"ד: ומ"ש ואבי העזרי כתב שראה בבית אביו ה"ר יואל שהיה מצוה להגעיל הכלי וכו' עד דכבולעו עם הטלאי כך פולטו כ"כ שם המרדכי וכתב עוד ואפילו בלא הגעלה קודם דיבוקו היה נראה להתיר מטעם זה אלא דאיכא למיחש שמא ערב הפסח נדבק בחוזק ושוב בפסח רפה הדיבוק ומוציא מה שתחתיו ופולט וכל הכלים המטולאים היה מסיר הטלאי ושוב מגעילו כללו של דבר כל טלאי שהוא מחדש וקדם הטלאי לבליעת האיסור א"צ להסירו שאין לך יורה ומחבת שאין בה כמה מסמרים ושפה לפיו סביב אלא אמרינן בהו כבולעו כך פולטו תדע דהא גבי סכינים פסקינן אידי ואידי ברותחין ולא מצריך להסיר הברזל מן הקתא עכ"ל. וכ"כ בהג"א בסוף ע"ז בשם א"ז וכן כתב ההג"מ בפרק ה': וכתב הרשב"א בתשובה שהגעלה מפלטת מכאן כמו מכאן אלא שאנו חוששין שמא תחת אותן חתיכות נכנס מגוף האיסור וממשו של גוף האיסור אינו נכשר בהגעלה לפיכך אנו רגילין בכל כיוצא בזה שמניחים גומרי על מקום הסדקין כדי שישרף גוף האיסור אם ישנו ואח"כ מגעילו ואם הוא של עץ אין לו תקנה אא"כ ירחיב הסדק כ"כ שיוכל להוציא משם מה שבתוכן וכן הנהגנו במקומותינו ומזמן רב עכ"ל: כיסוי של ברזל שמכסין בו הקדירה צריך הגעלה וכו' טעמא דמסתבר הוא שההבל העולה מהתבשיל לכיסוי הקדירה לח הוא ודלא כמו שכתב המרדכי פרק כל שעה דצריך ליבון ומיהו אפשר דטעמא דמצריך ליבון מפני שהיה דרכן לאפות עליו בצק וכדמשמע מהגהות מיימון פ"ה הא לאו הכי בהגעלה סגי ליה וכדברי רבינו: ומ"ש רבינו ואם נתנוהו בפסח על הקדירה בלא הגעלה כל התבשיל אסור וכו' כן כתב בהלכות הגעלה דהגהות מיימון וכן כתב ברוקח ומתניתין היא בספ"ק דמכשירין היו ידיה טמאות ומגיסה בקדירה טהורה אם הזיעו ידיה הקדירה טמאה וכ"כ הרא"ש בתשובה כלל כ' סימן כ"ז: כיסוי של ברזל שמשימין אותו על חררה שנאפת ע"ג כירה וכו' רבינו ירוחם כתב בשם התוספות שא"צ ליבון שיסיר קליפתו אלא מחממו כמו שמשימין אותו על ההררה כל השנה כולה כי היא בלועה מהיתר וכבר כתבתי בסימן זה שדעת רוב הפוסקים שאין חילוק זה כלום כך לי בלוע מהיתר כמו בלוע מאיסור וג"כ כתבתי שם הכשר הליבון היאך הוא: מדוכה

דרכי משה

להגעילן בכלי ראשון ובאגור כתב דנוהגים דאף כפות מגעיל בכלי ראשון וכ"כ בהג"מ דכל דבר שיש לחוש שמא נשתמשו בו פעם אחת בחמין צריך להו הגעלה אבל אם ברור לו שלא נשתמש בו בחמין א"צ הגעלה עכ"ל כתב המרדכי ריש כל שעה ע"ד דבר שצריך הגעלה מפני שחשמישו בחמין אסור להשתמש בו צונן בלא הגעלה והמ"מ פ"ה דחמץ ומצה מתיר מלבד בכלי חרס דאסור וכ"כ הר"ן פרק כל הבשר וכתבתיו בי"ד סימן קכ"א: (ז) ומהרי"ב כתב דאנו נוהגין לכתחלה ללבנו ומיהו בדיעבד סגי ליה בהגעלה עכ"ל ומ"מ נ"ל דאפילו לפי דבריו דבליבון כל דהו דהיינו שנשרף עליה קש מבחוץ סגי ליה דלא גרע מהגעלה כמ"ש לעיל: (ח) וע"ל בי"ד סימן קכ"א דאין להחמיר בזה בהגעלת בית יד

פרישה

(ג) ללבן הטלאי פי' נוס ללבנו ולא להגעילו כדי להדביקו יפה דאל"כ אסור להגעילו אח"כ משום שמריץ כך שמעתי אבל במהרי"ל דף ה' ע"ב משמע כפשוטו וכתב דילבנו או יגעילנו ע"ש א"כ היכא שיש לחוש שבטלאי אתא ממחבת היה מצוה להגעילו כו' ר' יואל היה אביו של ראבי"ה וס"ל דמחבת צריך ליבון: וכ"ש

חדושי הגהות

תנא א הנה הב"י התחיל בדברי הטור ולא אמר עליהם דבר אולי היה כתוב ע"ז (כ"ב המרדכי בשם ראבי"ה) כי באמת דברי הטור אלו מוזכרים במרדכי בשם ראבי"ה הביאו הב"י בס"ס זה אך בשגגה נשמטו דברים אלו מן הדפוס: (ב) לפמ"ש תמ"ז תנ"ב כתב קודם שעה חמישית ובאמת גורסאות יש בדאיתא בב"ת אך עכ"פ אחד מהם צריך תיקון: ר"ל

כיון שאינו עשוי אלא לכסות ואין החררה נוגעת בו ונראה לי שצריך ליבון כי ברוב פעמים נוגעת בו ועוד שהוא מזיע מהבל החררה שתחתיו : [א] מדוכה של עץ ואבן שדכין בהן כל השנה ולפעמים דכין בהן פירורי לחם עם שומין ופלפלין כתב רש״י דלא מהני ליה הגעלה וגם בריחים קטנים של פלפל וכן כתב רבינו תם שמדמין אותן לבית שאור פירוש כלי שמשהין בו השאור ולבית חרוסת פי׳ כלי שעושין בו מיני טיבול שנותנין בו דברים חדים כגון שומין ופלפלין עם קמח ומבליעו לתוך הכלי ובאלו פירש רש״י ור״ת דלא שרו בהגעלה ור״י התיר כולם בהגעלה ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל וז״ל בתשובה ר״י תמה על ר״ת איך עלה על לבו לאסור בית שאור בהגעלה וגם בעיני פלא וכי שחימוצו קשה בלע בצונן טפי מד״א ע״י האור (ד) וכ״ש לרב אלפס שכתב דההיא דבית שאור איירי בכלי חרס אבל בכלי שטף אין חילוק בין בית שאור לשאר כלים אלא כולם מותרין בהגעלה וכן אני נוהג עכ״ל וכ״כ אבי העזרי ובעל הערוך והרי״ץ גיאת וכן המנהג ובלבד שיהו חלקים שאין בהן בקעים : הדף שעורכין עליו כל השנה אין נותנין עליו מצה ולא עיסה דדמי לבית שאור וצריך הגעלה והעריבה שלשין בה כל השנה צריכה הגעלה השלחנות והתיבות שמצניעין בהן אוכלין כל השנה רגילין לערות עליהן רותחין לפי שלפעמים נשפך המרק מן הקדרה לתוכן [ב] רגילין באשכנז ליתן שכר של שעורים בחביות של חרס והתיר רבינו

מדוכה של עץ ואבן שדכין בהן כל השנה וכו׳ מחלוקת רש״י ור״י כתב הרא״ש בפרק כל שעה גבי בית שאור ובית חרוסת וכתב בהגה״מ הלכות הגעלה בשם סמ״ג ששמע בשם רבינו טוביה שר״ת היה מתיר בהגעלה ע״י קליפה בכלי ברזל ונכון להחמיר היכא דאפשר וכתב תה״ד שנהגו באוסטרייך להכשיר המדוכה בפסח ע״י מילוי גחלים לוחשות ומדבקים חוט של פשתן בחוץ סביב המדוכה ומפיחין בגחלים עד שישרוף החוט שעל גופו מבחוץ ודרך זה חשיב כמו ליבון (ט) וא׳ מהגדולים קורא תגר גם ע״ז ואמר דלא גרע הכשר זה מהגעלה אבל למיחשביה כליבון לא ועוד דהרבה פעמים נשברת המדוכה בדרך זה ואיכא למימר דילמא חיים עליה דפקע ולא מכשר ליה כהלכתו והוא ז״ל חולק על זה וכתב אמנם בסמ״ק מחמיר טובא בהכשר המדוכה ואינו רוצה להתיר אפילו על ידי שמקלפין אותו בכלי אומנות ומגעילין המדוכה אח״כ ואע״ג דבהגהות מיימ׳ ובמרדכי פרק בתרא דע״ז חשיב הכשר זה ליבון ולכך אם אפשר בקל לתת המדוכה בתנור בוער שתתלבן יפה מבפנים ומבחוץ עד שיהו ניצוצות ניתזין מהם יעשה אכן אם ירא משבירתה ימלאנה גומרי כדלעיל עכ״ל ורבינו ירוחם כתב נהגו במכתשות של אבן הגדולים שאין יכולין להכניסן ביורה משימין בהן מים רותחין ומכניסין בתוכה אבן רותחת ועולה הרתיחה בכל שפתה וכו׳ בהגהת מיימון פ״ה דכל כה״ג הוי הגעלה דכלי ראשון :

הדף שעורכין עליו כל השנה אין נותנין עליו מצה וכו׳ המרדכי כתב בפ׳ כ״ש דכלים פשוטים כגון דפין ושלחנות וכיוצא בהם סגי בשיערה רותחין עליהם והגהות בהלכות הגעלה כתבו דפים שרגילים לשאת עליהם העיסה צריכין הגעלה דחימוצו קשה ואם גדולים הם שא״א להכניסם בכלי אחד כתב ריב״א שילבן אבנים וישימם על הדף וישפוך עליהם מים רותחין : והעריבה שלשין בה כל השנה צריכה הגעלה בפ׳ כ״ש (לב :) אגני דמחוזא דרגילי למילש בהו כולי׳ שתא ומשהי בהו חמירא כבית שאור שחימוצו קשה דמי וכתב רבינו ירוחם וכן הדין בכל הכלים שלנו שרגילין ללוש בהם כל השנה אבל אם אין רגילין ללוש בהם תמיד כגון אוגן גדול של נחשת די לו בקליפה דלא בעי הגעלה אלא הרגילין תדיר וכ״כ הרשב״א עכ״ל. והמרדכי כתב בפרק כל שעה שי״א דדוקא עריבות שלשין בהן בכל יום צריכין הגעלה אבל אגני דשאר מקומות שאין מחמיצין בהן העיסה אלא פעם אחד בשבוע יכול להשתמש בהן מצה ומיהו אין להורות כן מפני שהעולם נהגו בהן איסור וי״א דאין חילוק בין אגני דמחוזא לאגני דעלמא בכולהו אין מועיל הגעלה וזהו לפי הסוברים דאין הגעלה מועלת לבית שאור ובית חרוסת. כתב הכלבו על עריבות שלשין בהן כל השנה עכשיו נהגו כל העם שלא ללוש בהן והוא מנהג יפה לפי שא״א לגרדן ולנקותן יפה יפה שלא ישאר משהו המץ באחת הפתחים או בנקב שאינו נראה לעין (י) :

כתב הכלבו הנכה צריך לדקדק בה מאוד ולנקותה מפתיתי החמץ הנדבק בהם ונכרך ונדבק בנקבי אריגת הנכה ובעץ שבו ויפשפשו אותם במים יפה ולא יסמכו על מנהג ההגעלה לפי שאינה בהן עיקר לפי שלא נשתמש בהם בחמין וה״ה לכל שאר כלי הלישה כגון הטבלירא״ש והרא״ו והשפשוף בהן עיקר גדול ואחריה ההגעלה הטובה הואיל ונהגו בה עכ״ל ואנו לא ראינו מי שנהג הגעלה בנפה (יא) : כתב הכלבו הרחת שקורין פל״א נהגו להגעילה או לקנות חדשה ואפשר לומר שאם ימרקנו הרבה יפה ויחממנה בתוך התנור הרבה שרי בזה דכבולעו כך פולטו. והגהות מיי׳ כתבו בפ״ה העץ שרודין בו את הפת אין לו תקנה בהגעלה שתשמישו ע״י האור. וכתב בת״ה ג דמדברי סמ״ק יש להחמיר שלא להכשיר מחמץ למצה עץ המרדה לקלפו בכלי אומנות וגם להגעיל אחר כך דאותו העץ חשיב תשמישו ע״י האור (יב) : השולחנות והתיבות שמצניעין בהם אוכלין כל השנה וכו׳ ז״ל הגהות מיימון בפ״ה שולחנות ותיבות נהגו לשפוך עליהם מים רותחים כי פעמים נופל עליהם ובהן חמץ רותח כגון פשטידא ומרק עכ״ל ומשמע מדבריו שאף ע״פ שאין מצניעין בהם אוכלים צריך לשפוך עליהם מים רותחים משום דחיישינן שמא שום פעם נשפך עליהם מרק חם : רגילין באשכנז ליתן שכר של שעורין בחביות של חרס והתי׳ רבינו יואל ליתן בהם יין בפסח ע״י הגעלה כ״כ המרדכי בפרק כל שעה וז״ל רבינו יואל התיר קדירות של חרס שנותנין בהם שכר כל השנה ואפילו מכניסו לקיום דמותר בהגעלה להשתמש בפסח מדקאמר בע״ז (לג.) ובפסחים (ל.) דמאי דקוניא דמשוי תלמודא חילוק בין יין נסך לחמץ ומשני זה תשמישו בחמין וזה תשמישו בצונן ולא גרע יין מחמץ בפסח צונן אפילו מכניסו לקיום דמותר בהגעלה כדאמרינן בירושלמי הכי גרדי דכותחא ממלאן ג׳ ימים מעת לעת ומערן כל היכא דמהני עירוי ה״ה רתיחה כדאמרינן בפרק בתרא דע״ז (עה.) הרוצה לטהרם מיד מגעילן ברותחין ודיו עכ״ל. ומה שהקשה עליו רבינו מדמוכח בפרק בתרא דע״ז דעירוי לא עדיף כהגעלה לא קשה מידי דהא לא יליף רבינו יואל

נוגעת בו ורבינו סובר כיון דאפייה הוא צריך אף ליבון כי ברוב פעמים זיעת החררה נוגעת בו עד שהיד סולדת בו ועוד כי עינינו הרואות שהכיסוי מזיע מהבל החררה שתחתיו כי נמלאים עליו טיפות כנ״ל פירושו ואינו מדבר בנגיעת החררה גופה לכיסוי שזה פשוט שאינה נוגעת בכיסוי שהוא בגובה ועיין במ״מ ה״ר ירוחם :

מדוכה של עץ ואבן וכו׳ כתב מהרא״י בת״ה סימן ק״ל ע״ש אחד מהגדולים שקרא תגר על היתר מילוי גומרי במדוכה משום דהרבה פעמים נשברה המדוכה בדרך זה ואיכא למימר דחיים עלה דפקע ולא מכשיר לה כהלכתה והשיג עליו מדברי רבינו שכתב להתיר במילוי גומרי במתכת ולא חיישינן דילמא חיים עליה והאריך בדוחקים כדי לומר דבמתכת לא אמרינן דחיים עלה ולא היה צריך לזה דתלמוד ערוך הוא בפרק כ״ש דבתנור של מתכת ליכא למיחש דילמא חיים כדלעיל בסימן זה בסעיף ב׳ וכ״ש במדוכה אלא נראה דסברת הגדול היא דמדוכות נחושת שלנו דנעשים כדי לדוך בהם בשמים בצונן ואין משתמשין בהן ע״י האור ולכך אין נעשים מהמובחר ועל ידי קורנס אלא מהפסולת שבנחושת וע״י התכה והני מדוכות עבידי דפקעי ע״י האש כאשר עינינו רואות ואיכא למיחש דחיים עלייהו אבל תנור וקדרה של מתכת דנעשו להשתמש בהן ע״י האור עושין אותן מן המובחר שבנחשת וברזל וע״י קורנס דלא פקעי כל עיקר ולא חיים וכן נ״ל עיקר דבמדוכות שלנו אין היתר במילוי גומרי דילמא חיים וכדברי הגדול אלא שאין אנו רגילין בכל השנה להשתמש כלל בחמץ במדוכה וליכא הכא דררא דחמץ לא היה צריך אלא הגעלה והכי משמע מתשובת ר״י ובמרדכי הארוך שכתב בסוף התשובה ופעם אחת אסר ר״ת המדוכה בהגעלה ושאלתי לו מאיזה טעם והשיב לי שהוא תופס היתר בהגעלה בין במדוכות עכו״ם בין בפסח אלא הואיל ונפק מפומא דרש״י היה נוהג להחמיר הואיל ואין בו רק זמן מועט ז׳ ימים דפסח וחמץ חמור אפילו אין רגילין להת בתוכו קמח כדפירש״י בבית חרוכת שרגילין לתת בו קמח אפ״ה היה ר״ת אוסר את המדוכה בפסח אפילו בהגעלה כשיטת רש״י מפני שרגילין לתת בו פת עכ״ל וכ״כ רבינו ולפעמים דכין בהם פירורי להם וכו׳ אלמא דאם לא היו רגילין לתת בו פת היה די בהגעלה ומיהו הגעלה צריך דשמא נתערב המץ משהו בשעת דיכה ובולע טעם חמץ ע״י הריפות הבשמים ואינו בטל בס׳ בכלי וכמ״ש לעיל בסעיף עשירי בדין סלים ומנהגינו להתיר מדוכה בהגעלה ולא ע״י ליבון דילמא חיים כדפרישית מיהו משום חומרא דחמץ יש לדוך כל מה שצריך לי״ט קודם הפסח דהוי נ״ט בר נ״ט דהיתירא ואפילו הגעלה לא היה צריך כמ״ש ה״ר אברים לפי סברתו גבי חביות של שכר ואם לא עשה כן יכול לדוך בפסח עצמו כשהגעילו קודם הפסח כנ״ל והעולם נוהגין כמ״ש הרב בהגהת ש״ע ולפעד״נ כמ״ש :

הדף שעורכין עליו כו׳ בפרק כ״ש הני אגני דמחוזא דרגילי למילש בהו כולי׳ שתא ומשהי בהו חמירא כבית שאור שחימוצו קשה דמי וכיון דרבינו תופס כהרא״ש דמהני הגעלה לבית שאור ה״נ דף ועריבה ניתרין בהגעלה מיהו נהגינן להומרא בעריבות שלשין בהן כדלעיל סוף סימן תמ״ב וכן נראה לשם מדברי רבינו לפי המנהג כמ״ש לשם ואם לאחר הגעלה ישים מפה או סדין להפסיק ביניהם שרי להשתמש בהן כמ״ש בכמ״ק בסימן רכ״ב : השולחנות והתיבות וכו׳ דאילו שאר תיבות כיון שאין מכניסין שם חמץ א״צ הכשר ואפילו לבדוק נמי א״צ כדתנן ריש פסחים והב״י כתב דבהגהת מיימונית דכתב בסתם דצריך לשפוך מים רותחין לתוך התיבות משמע דאע״פ שאין מצניעין בהם אוכלין וכו׳ עכ״ל ולא נהירא אלא ילמד סתום דהגהת מיימונית מן המפורש בדברי רבינו דדוקא במקום שמצניעין שם אוכלין צריך הכשר הא לאו הכי א״צ הכשר והכי נקטינן וכ״כ בש״ע : רגילין באשכנז כו׳ ומיהו וכו׳ הקשה הב״י הלא במרדכי פרק כ״ש איתא דלא יליף רבינו יואל עירוי מהגעלה אדרבה הגעלה יליף מעירוי ועירוי פשיטא ליה דמהני כמפורש בירושלמי ונראה דדעת רבינו הוא דמוכח בדברי רבינו יואל דהירושלמי דמתיר עירוי בין בשל עץ בין בשל חרס קאמר דמהני דהא בסתמא קאמר הכי גרדי דכותחא ממלאן ג׳ ימים מע״ל ומערן ואפילו במכניסו לקיום ושוב למד מדאיתא בפרק בתרא דע״ז דמהני הגעלה לכלי עץ וה״ה דמהני הגעלה לחרס כי היכי דמהני עירוי לחרס כמו לעץ ה״ה להגעלה הן שוין ואפילו במכניסו לקיום כיון שתשמישו בצונן והקשה עליו רבינו דכיון דבפרק בתרא דע״ז מוכח דעירוי בחרס לא עדיף כהגעלה א״כ איכא למימר דהני גרדי דכותחא דבירושלמי דמהני להו עירוי אינו אלא בשל עץ אבל בשל חרס לא מהני עירוי במכניסו לקיום דאפילו את״ל דהגעלה מהני לחרס כמו עץ מ״מ עירוי לא עדיף כהגעלה וזה שכתב רבינו דבפרק בתרא דע״ז איתא דעירוי בחרס לא עדיף כהגעלה היינו מדאמר רבא התם נעוה ארתחו וכפי פי׳ הרא״ש לשם דבשל עץ ואבן אפי׳ בזפותה ודרך בה סגי בעירוי בלא קליפה כמו בהגעלה אבל בשל חרס בעינן קליפה בעירוי משא״כ בהגעלה דלא בעינן קליפה וכמ״ש רבינו בי״ד סימן קל״ח אך קשה הלא ביו״ד

דרכי משה

יד : (ט) וכ״כ האגור דבהכשר זה סגי : (י) וכ״ה לעיל סימן תמ״ב וכתב מהרי ו בדרשותיו שאין להגעיל כלי שמשימין בו קמח כל השנה דחיישינן שמא בא על הקמח מים ונתחמץ הקמח והוי כעריבה שלשין בו עכ״ל והוא חומרא גדולה : (יא) וכ״כ מהרי״ל דאין להגעילה וכן אין להגעיל רי״ב אייזן ומיהו בהגהת אלפסי פרק כל שעה כתב דמותר להגעיל נפה וכלים אבל המנהג כדברי מהרי״ל וב״י : (יב) כתב מהרי״ח דאף אם רדה בו משנה שעברה מצות אע״פ שלא נשתמש בהן כל השנה מגעילין אותם שמא נדבק בהן חמץ מיהו

פרישה

(ד) וכ״ש לרי״ף שפי׳ דססיל דבית שאור כו׳ אל תטעה לומר דמס שמליין ואמר דססיל דבית שאור דקאי אליבון ולומר הא דהצריך לבית שאור ליבון פירוש רי״ף דאיירי בכלי חרס מדא דזה לא נזכר בהדיא בשום מקום בבית שאור שצריך ליבון דא״כ ה״ל לרש״י ור״ת ור״י לפלוגי בפי׳ דססיל לשמעתא דנזכר בה בית שאור במאי איירי. ועוד דא״כ ק׳ הא דקאמר דרי״ף מפרש בכלי חרס דמשמע הא איך גאונים לא פירשו הכי וק׳ א״כ מאי ראייה מייתי הרא״ש דא״צ ליבון הא אדרבא מוכח משם דצריך ליבון בבית שאור אלא ממה שמלינו

דרישה

סי׳ תנא [א] מדוכה של עץ ואבן כו׳ כתב בת״ה שנהגו באוסטרי״ך להכשיר מדוכה בפסח ע״י מילוי גחלים לוחשות ומדביק חוט של פשתן בחוט סביב המדוכה ומפיחין בגחלים עד שישרף החוט ומדוכה של עץ יש לקלפו בכלי אומנות דחיישינן לגומא ולהגעילו אח״כ :

[ב] רגילין באשכנ״ז ליתן שכר של שעורין בחבית של חרס והתיר רבינו יואל כו׳ ר״ל דזה שכתב רבינו בשם רבינו יואל כ״כ ג״כ המרדכי פרק כל שעה סימן תקס״ו בשמו והביא

חדושי הגהות

ג ר״ל מדברי הסמ״ק שהביא הב״י לעיל שמחמיר בהכשר המדוכה :

רבינו יואל ליתן בהן יין בפסח ע"י הגעלה דהא דאמרינן כלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם היינו דוקא כשבלע ע"י האור אבל בצונן סגי להו בהגעלה ל"ש אם מזופף או אינו מזופף ועירוי ג' ימים הוי כמו הגעלה ע"כ ומיהו בפ"ב דע"ז מוכח דעירוי לא עדיף כהגעלה ומדברי רב האי יראה דלא מהני להו הגעלה לכלי חרס אפילו נשתמש בו בצונן שכתב עריבה של חרס שלשין בה כל השנה ובשעת הגתות הדיחו אותה יפה ודרכו בה ענבים או הניחוה תחת הצינור לקבל בה היין אותו היין אסור לשתותו בפסח שבלי חרס אין לו תקנה אלא בליבון הלכך אם ידוע אותו היין אסור לשתותו בפסח אבל בספיקא כי האי מילתא לא חיישינן: **כל** הכלים אפילו של חרס שנשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מצה אפילו בחמין חוץ מבית שאור ובית חרוסת שאף על פי שלא נשתמש בהן אלא חמץ בצונן אסור להשתמש בהן מצה בחמין אבל בצונן להניח בהן מצה אפויה מותר אבל אסור ללוש בהן אף ע"ג דצונן הוא שממהר להחמיץ וכל זה בלא הגעלה אבל ע"י הגעלה אפילו בית שאור והרוסת שרי אם אינן
של

בי"ד סימן קל"ה כתב רבינו ע"ש הרמב"ן דבאינו מכניסו לקיום מהני הגעלה לחרס אבל במכניסו לקיום אינו ניתר בהגעלה אלא בעירוי וכ"כ הר"ן פ' א"מ ע"ש הרמב"ן אלמא לכאורה דעירוי עדיף מהגעלה ולא קשה מידי דודאי הגעלה עדיף מעירוי אלא דלשם השוו חכמים מדותיהם שלא להגעיל שום כ"ח אף באיסור י"כ שלא יבואו לידי טעות להגעיל כ"ח אף בשאר איסורים כמ"ש לשם בסעיף כ"ז ועוד דהרשב"א נחלק עליו ורבינו כתב לשם דנראין דבריו בשם הגדולים ומהני הגעלה לכ"ח אף במכניסו לקיום ע"ש בסעיף כ"ח זו היא דעת רבינו בהסגתו ומיהו אין זו השגה דכבר פי' שאר המפרשים בדרך אחר ודין עירוי והגעלה אחת היא בכלים שמשתמשין בהן בצונן בין בכלי עץ ואבן ובין בכ"ח וזו היא ג"כ דעת רבינו יואל: **ומ"ש** ומדברי רבינו האי יראה וכו' פי' דמדכתב אעריבה דחרס דאף על פי דתשמישו בצונן דכ"ח אין לו תקנה אלא בליבון אלמא דלא מהני ליה הגעלה ותופס שיטת הרמב"ן כדפי' שלא התירו הגעלה בכ"ח אף באיסור י"כ כדי שלא יבאו לידי טעות מיהו ודאי לא בא רבינו האי לומר דוקא ליבון אלא לאפוקי הגעלה דלא מהני אבל עירוי ודאי מהני אפי' בכ"ח דתלמוד ערוך הוא ומיהו נראה לייסב דברי ר' יואל דס"ל דרבינו האי לא אמר אלא בעריבה שלשין בה כל השנה דכבית שאור שחימוצו קשה דמי וכהני אגני דמחוזא וכהני כ"ח קאמר רב האי דאין לכן תקנה אלא בליבון אבל בכ"ח של שכר מודה רב האי דמהני הגעלה ובזה נתייסב גם מה שהקשה ב"י אדברי רבינו האי ע"ש:

ומ"ש רבינו ל"ש אם מזופף או אינו מזופף פי' דאף במזופף מהני הגעלה אבל בהגהת מיימוניות ומביאו ב"י כתב דעירוי מהני למזופף אבל הגעלה לא מהני אלא לשאינו מזופף ונראה דטעמו דאף ע"ג דהגעלה עדיף מעירוי אפ"ה במזופף דמתקלקל ע"י רותחין חיישינן דילמא חייס ולא ירתיח מי הגעלה שפיר וצריך עירוי וכ"כ התוס' פרק אין מעמידין ע"ש רבינו אלחנן אבל באינן מזופפין צריך הגעלה לכתחלה דעדיף מעירוי והא דקאמר רבא נעוה ארתחו אינו אלא באינן מזופפין ובין בשל עץ ואבן ובין בשל חרס קאמר והכי משמע ממ"ש הרוקח בסימן רנ"ח ובמרדכי הארוך כתב ע"ש רבינו אפרים שהתיר בפסח חביות של שכר בלי הגעלה ועירוי כלל והאריך בזה וכן הוא באגור זרוע ובהגהת אשיר"י פ' א"מ ומביאו ב"י ומיהו אנן אין לנו אלא דברי הר"י וסיעתו שנחלקו עליו והחמירו להצריכו עירוי או הגעלה ובחביות שלנו שהן של עץ עשוי מנסרים לדברי הכל ניתרים בהגעלה ולספוך על כל נסר ונסר מכ"ר כמ"ש ר"י אהגעלה מאיסור י"כ ומביאו בי"ד בסימן קל"ה וצריך גם כן לפתחו מתחלה ליטול שוליו מצד אחד כדי לנקרו ולהסיר כל זוהמא שנדבק בין נסר לנסר ואח"כ להגעילו וכ"כ הרוקח בסי' רס"ב וכ"כ במהרי"ל מיהו עכשיו נהגו להחמיר שלא להשתמש בהן כלל דמצוי בהן גומות גם בין הנסרים אי אפשר לנקר שלא ישאיר שם משהו זוהמא והוא חמץ גמור ומתערב בפסח ואינו בטל קודם הפסח בששים דנשאר בעין גב"ש בפסח וכמ"ש הר"ש מאוסטרייך שלא להכשיר שום כלי עץ כמו קערות והדומה להן דמצוי בהן גומות בקערות כל שכן דאין להכשיר חביות הללו וכך הורה מהרש"ל ורבותי מהר"ש מלובלין ומהר"ר הירש שור ז"ל מיהו בחביות שלא נשתמשו בהן אלא מי דבש יש להתיר בהגעלה או בעירוי דאע"פ שנתבשל ביורה שבישלו בו שכר תוך מע"ל אין שם ממשו של חמץ אלא טעמו והוי נ"ט בר נ"ט להיתירא קודם פסח: **כל** הכלים אפילו של חרס וכו' בפ' כ"ש אמר שמואל כל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה חוץ מבית שאור הואיל וחימוצו קשה אמר רבא ובית חרוסת כבית שאור שחימוצו קשה דמי כך היא גירסת בעל המאור והרא"ש וכתב ה"ה בפ"ה שזו היא גי' הגאונים והרבה מן האחרונים ופי' גירסא זו דאף בחמין משתמש בהן מצה חוץ מבית שאור דלאסור בחמין במצה אבל בצונן מותר אפילו בבית שאור דצונן בצונן לא פלט מידי וכתב הרא"ש אבל ללוש בו מצה אסור אע"פ דצונן הוא ממהר להחמיץ ופי' הר"א מזרחי דהטעם הוא דריח החמוץ הנשאר בו מחמיץ את העיסה וכתב עוד הרא"ש דין זה משם הר"י ב"ר י"ט ומשמע מסדור דברי הרא"ש דלהר"י ב"ר י"ט אסור ללוש בו אפילו ע"י הגעלה וכ"כ בסמ"ג להדיא לדעת הר"י ב"ר י"ט אבל רבינו הבין דלהרא"ש עצמו אינו כן אלא הכל שרי ע"י הגעלה וכדכתב בתחלת דבריו היתר בכתם ע"י הגעלה משם הרבה גאונים ושכן עמא דבר ולא הביא אח"כ דברי הר"י ב"ר י"ט ודברי הרי"ף אלא לגלויי דאיכא גירסאות אחרות דמחמירין והמחמיר תע"ב אבל מעיקר הלכה שרי כמ"ש הגירסא מתחלה לדעתו ע"ש מבואר כך להדיא. ומ"ש רבינו לבאר דאפילו של חרס היינו להוציא מגירסת הרי"ף ור"ח והרמב"ם בפ"ה דלדידהו בכ"ח אפי' לא נשתמשו בו חמץ אלא בצונן אסור במצה בחמין ואם הוא בית שאור אפילו בצונן אסור לכך כתב דאינו כן אלא דין כ"ח בהא כדין כל הכלים: **ומ"ש** וכל זה בלא הגעלה וכו' ע"ל בסי' זה בדין מדוכה:
ומ"ש

יואל עירוי מהגעלה אדרבה להגעלה יליף מעירוי ועירוי פשיטא ליה דמהני כמפורש בירושלמי ומה שהביא ראיה מדברי רבינו האי לומר דהגעלה לא מהני לכלי חרס אפילו נשתמש בהן בצונן היינו מדבעריבה שלשין בה דהוי תשמישה בצונן דכתב שכלי חרס אין לו תקנה אלא בליבון ומ"מ דברי רבינו האי אינם מקושרים יפה שמאחר שלא עשה שום תיקון לעריבה זו לא הוי שייך למימר שכלי חרס אין לו תקנה אלא בליבון ועוד שדבריו תמוהים שאסר יין שנתן בצונן בעריבה שלא נשתמשו בה חמץ אלא בצונן וכמ"ש בסימן תמ"ז והגהות מיי' בפ"ה כתבו כלי מזופף שקיבל חמץ די לו בעירוי ג' ימים כדאמרי' בירושל' ואם אינם מזופפות מגעילן (יג) וכ' ריב"א שילבן אבנים וישימ' בהם וישפוך עליהן מים רותחים אבל הר"מ כ' דדי להן שיערו לתוכן מים רותחים ומגלגלים בהן אע"פ שהוא יותר מכלי ג' או ד' וה"ה שמעבירין המים ושופכין בחביות אפילו אם הניחו הרתיחה אחרי שלא נשתמש בהם כי אם ע"י צונן עכ"ל (יד) וכתב עוד וכלי חרס שתשמישו בצונן מותר בהגעלה או ע"י עירוי והגהות אשיר"י כתב בפ' אין מעמידין דקדירה של חרס שנותנין בה שכר כל השנה והגעילה מתיר ר"מ ליתן בה יין בפסח משום דתשמישה ע"י צונן ורבינו אפרים מתיר אפילו בלא הגעלה משום דהוי נ"ט בר נ"ט דשכר גופיה לאו חמץ גמור הוא אלא ע"י תערובת וחבית המזופפת שנתנו בה שכר מתיר רבינו אפרים ע"י שכשוך ליתן בה יין בפסח ור"מ אוסר אפילו אם השירו זפתן כאור וה"מ לכתחלה אבל בדיעבד בכולהו שרי אפילו לא הגעיל ולא הסיר זפתן וכגון שאינו בן יומו דקי"ל נ"ט לפגם מותר אפילו בפסח עכ"ל. (טו) והמרדכי כתב בפרק כל שעה בשם א"ז להתיר לכתחלה בחבית של שכר להדיחה במים ולנגבה ולתת בה יין ודבש לצורך הפסח משום דטעם השכר בטל בס' קודם הפסח ואינו חוזר וניעור בפסח ואין להחמיר לשער בכל החבית כדאמרינן בפרק גיד הנשה (לז.) גבי קדירה דשאני הכא דהיתרא בלע הלכך משערין כפי מה שהיתה פולטת ובטל בס' עכ"ל וכבר כתבתי בסימן זה דטענה זו דהיתרא בלע לא מהני לדעת רוב הפוסקים:

כל הכלים אפילו של חרס שנשתמש בהם חמץ וכו' בפרק כל שעה (ל.) אמר רבא בר אבא אמר שמואל כל הכלים שנשתמשו בהם חמץ בצונן משתמש בהם מצה חוץ מבית שאור הואיל וחימוצו קשה אמר רב אשי ובית חרוסת כבית שאור שחימוצו קשה דמי ופירש"י בית שאור. כלי שהאשה שורה ומנחת בו את השאור ומותנתו בעיסה ופעמים שהוא שוהא שם בלילה: בית חרוסת. כלי שנותנין בו חומץ וכל דבר שיש לו קיוהא ורגילין ליתן בו קמח. וכ' הרא"ש י"ס דגרסי משתמש בהן מצה בצונן ונראה דל"ג בצונן אלא אפילו בחמין מותר להשתמש בהן במצה כיון שכל השנה לא נשתמש בהן חמץ כ"א בצונן לא בלעו ומותר להשתמש בהן אפילו בחמין חוץ מבית שאור שאף ע"פ שלא נשתמש בו אלא צונן הואיל וחימוצו קשה אסור להשתמש מצה בחמין אבל בצונן מותר להניח בו מצה אפויה אבל ללוש בו מצה אסור אף על גב דצונן הוא ממהר להחמיץ תחלה פירש"י דמיירי הכא בלא הגעלה אבל על ידי הגעלה שרי ושוב חזר בו ואמר אע"פ שמדוכות העכו"ם מותרות ע"י הגעלה הנהו דאכירי מחמת זימונן קשה אינו יוצא אף על ידי הגעלה וכן פירש"י דהגעלה לא מהניא בריחיים של פלפל של עץ דאגב חורפא של פלפל של עץ בלע טפי וכן גדולי שפייר"א היו אוסרין בית שאור אפילו בהגעלה ואין נראה לר"י דבלוע ע"י צונן לא יפלוט בהגעלה ולכאורה משמע דקאי אכלים שנשתמש בהן חמץ בצונן משתמש בהם מצה בלא שום תיקון חוץ מבית שאור שאין משתמש בו בלא שום הכשר אבל על ידי הכשר שרי וכן פירש בערוך וכן כתב הרוקח בשם אביו וכ"כ הר"י ן' גיאת ואבי העזרי וכן עמא דבר עכ"ל וכך הם דברי רבינו:
ומ"ש

דרכי משה

מיהו בהגעלה סגי עכ"ל: (יג) צ"ע דמשמע עירוי עדיף מהגעלה וכן משמע בי"ד סימן קל"ח וזה היפוך דברי הטור: (יד) ובתשובת מהרי"ב כתב דאין נוהגים להשתמש בחבית של שכר ע"י הגעלה רק פותחין השולים ושורפים הזפת ולא די לו בעירוי ג' ימים ובאו"ה פסק דנוהגים כדברי רבינו להגעילו ע"י אבנים: (טו) וכ"כ בתה"ד סימן ר"א:
כתב

דרישה

והביא שם ראיה לדבריו מירושלמי דמתיר גרבי דכותחא בעירוי שלשה ימים ועירוי ג' ימים והגעלה שוים הם וכתב שם שר"י היקל יותר להתיר בהדחה ובניגוב ע"ש ונלע"ד פשוט דלא איירי כל הני רבוואתא אלא בכלים שנקיים בודאי ואין בהן משם חמץ בעין אלא כיון שהן בכלי חרס ס"א דלא סגי להו בהגעלה דכלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם קמ"ל דה"מ בבליעה דחמין אבל בצונן יוצא אבל היכא דאיכא למיחש שמא נשאר בהן חמץ בעין כגון שמרים שרגילין לישאר בשולי החביות ובין הדבקים בין נסר לנסר וזהו פשוט דלא היו מתירין בהגעלה ובעירוי ולא הוצרכו לכתוב זה בהדיא דהוא. בכלל מה שאסרו להגעיל כלים עד שינקרו היטב ושיבדקו שלא יהיה בו שום סדק ופגימה וגם כיון דבימיהם היה להם חביות של חרס ואינו רגיל להיות סדק ופגימה באותם חביות לכן הוזהירו על ככה אבל פשוט הוא שעכ"פ צריך שיהיה פי החבית כ"כ גדול שיכול להכניס בו ידו ולשפשפו היטב היטב מהשמרים ובחביות שלנו של עץ שנדבקו הנסרים יחד נלע"ד דליכא מאן דפליג דצריך לפתוח שולי החביות מצד א' ולנקרו היטב היטב בכל צד כי א"א לבדוק אחרי כל הפגימות והסדקים דרך פי החבית ולא הוצרכו לדבר מזה וכמ"ש וכן פסק מ"ו וכ"כ מהרי"ל ריש דף ו' ע"ש אף שנראה מדבריו שם שדווקא לדברי המחמירים במביתא הצריך כן אבל לרבותינו המקילין סגי בלא"ה לא נסירא לי כלל וכלל פירושו הכא ונראה להגיה שם במהרי"ל מ"ש דשכר שלנו כו"ל ומביות שלנו ואדלעיל קאי גם לדברי המקילין ובא לומר דאף הרוצה להקל לא ישתמש בו אלא אם כן יפתח שולי החבית מצד אחד וכן מוכח מדקאמר שמא ישאר בהן חמץ בעין וקשה כיון דס"ל דקדירות בפסח יסברו אפילו לא היה בהן איסור בעין אלא עירובה כגון שהן בלועים אלא ודאי אדלעיל קאי ומהתימא על רמ"א ז"ל בש"ע דכתב שם להתיר ע"י הגעלה ולא הצריך לפתחו מצד אחד ועליו סומכין העולם להגעיל החבית בלא בדיקה רק מכניסין ידיהם ומשפשפים החבית ומגעילין אותו אח"כ ולע"ד דזהו כשגגה היוצא מלפני השליט ונראה דאפילו עירוי ג' ימים מע"ל אינו מוציא מקסם וכ שמא ישאר שום שמרים בסדקים אם לא שיפתח שוליו מצד אחד שוב מצאתי שכתב מהרמ"י כדברי ע"ש:
ז"ל

פרישה

שאלינו שהחמירו בבית שאור להשתמש בו מצה בחמין אע"ג דלא נשתמש בו שאור אלא בצונן וכמ"ש רבינו בס"ם זה בסמוך מזה רצה רש"י ור"ת להחמיר ולומר דג"כ צריכין להחמיר בתיקונו להצריך ליבון ור"י והרא"ש כתבו דלא יתכן להחמיר בתיקונו טפי מכלי שנשתמש בו איסור בחמין מסיק מכ"ש לרי"ף דפי' דדוקא בכלי חרס החמירו בבית שאור שלא להשתמש בו מצה בחמין אבל בשאר כלי שום בית שאור לשאר איסור חמץ וז"ש אבל בכלי שטף אין חילוק ומ"ש אלא כולם מותרין בהגעלה לא אדבריו קאי להשתמש בו מצה בחמין דהא לדידיה א"צ הגעלה כשאר כלים אלא אדלעיל קאי וכתב המסקנא וה"ק אלא ודאי א"צ ליבון אלא סגי לכולם בהגעלה ובלבד שיהיו חלקים אבל יש בה בקעי' וסדיקות או גומות או חלודה בתוך הכלי ואין יכול לנקותן צריכין ליבון במקום הסדק והחלודה וכן בכל הכלים ורוחם שעושין הלומנים בתוך הכלי מותר להגעילן מאחר שנעשה מחדש וינקרם היטב עכ"ל רמ"א:
ועופה

חדושי הגהות

ד ומיהו נראה שאפשר דעריבה שלשין בה כל השנה שאני משום דדמיא לבית שאור אבל בחבית שנותנים בו שכר אפשר שגם רב האי מודה דבעירוי סגי ומה שתמה הב"י בסימו תמ"ז למה אסר רב האי היין כיון שלא נתנו היין בעריבה אלא בצונן כו' נראה דאין כאן תמיה כלל דכיון ששהו היין בתוכו מעל"ע הוי כבוש שהוא כמבושל כמ"ש בי"ד סימן ק"ד ק"ה (מהרל"ח):

של חרס אבל אם הם של חרס לא מהני להו הגעלה ואפילו לא נשתמש בהן חמץ אלא בצונן לא ישתמש בהן מצה אלא בצונן : מאני דקוניא פירוש כלי חרס המהופין באבר דינן ככלי חרס לענין חמץ בפסח ושאר איסורין חוץ מלענין יין נסך דהיורי ואוכמי שרי אם הם חלקים אבל אם יש בהן בקעין או ירוקים אפילו חלקים אסורים כתב רב האי כלי עץ מצופים (יח) בסמנין ומשתמשין בהן חמץ דינן בכלי חרס ואין משתמשין בהן בפסח וכל כלי השתייה שרי בשטיפה לא שנא של עץ או של חרס או של זכוכית :

תנב סדר הגעלה לוקח יורה גדולה מלאת מים ומרתיחה ומכנים בה כל

ומ"ש אבל אם הם של חרס לא מהני להו הגעלה בפרק כל שעה (שם) התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם :

ומ"ש ואפילו לא נשתמש בהם חמץ אלא בצונן לא ישתמש בהם מצה אלא בצונן נתבאר בסמוך והרב אלפס גורס כל כלי חרס שנשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מצה בצונן חוץ מבית שאור הואיל וחימוצו קשה וכתב עליו הר"ן תרי תמיהי איכא במילתיה נשתמש בו חמץ בצונן למה לא ישתמשו בו מצה בחמין ובית שאור נמי אף על פי שמפני שחימוצו קשה כחמין דמי למה לא ישתמשו בו מצה בצונן אע"ג דבלע לא פליט ואיכא למימר דחמץ כיין נסך דמי דתרווייהו אית להו חורפא ואפילו בצונן בלעי כלים מינייהו ומאי דאמרינן חוץ מבית שאור שחימוצו קשה דמשמע דאפילו בצונן אסור להשתמש בהם מצה היינו דוקא נמי בכלי חרס שכל כלי חרס שנשתמש בו חמץ בחמין כיון שאין לו תקנה אסור להשתמש בו אפילו בצונן דחיישינן שאם שוהה אותם להשתמש בו צונן שיבא להשתמש בו חמין ועוד שכיון שהוא בולע הרבה ואינו יוצא מידי דופיו הרי הוא כגוף האיסור הלכך כל היתר שנגע בו צריך הדחה באילו נגע בעצמו עכ"ל ונראה דכדי לחוש לגירסת הרי"ף כתב רבינו דכלי חרס אפילו לא נשתמש בהן חמץ אלא בצונן לא ישתמש בהם מצה אלא בצונן . והרמב"ם כתב בפ"ה כגירסת הרי"ף ופירשה ה"ה כמו שפי' הר"ן וכו' שראה מי שפי' גירסא זו שלא אמרו מצה בצונן להוציא מצה בחמין שכיון שתשמיש החמץ היה בצונן מותרין הם במצה אף בחמין אלא להוציא שאם נשתמש בהם חמץ בחמין אסור להשתמש בהן מצה אפילו בצונן גזירה שמא יבא להשתמש בהם בחמין ודוקא בכלי חרס גזרו אבל בשאר כלים כיון שאם נשתמש בהם חמין יש להם הכשר אף הוא משתמש בהן בצונן בלא הכשר עכ"ל וכתבו הרי"ף והרא"ש והאידנא נהוג עלמא דלא לאישתמושי בפסח במאני דפחרא אלא בחדתי אבל בעתיקי לא (טז) : כ' סמ"ק סימן רכ"א עריבות ותיבות שלשין בהן חמץ ויקרו אותם בטוב אין נותנין לתוכן המצות חמות אפילו אם נקרו אותם לגמרי וצריך לתת מפה או סדין להפסיק ביניהם ובין העריבה . וכתב הכלבו אפילו הונח לחם מצה על חלות לחם חמץ אפי' חם בחם לא אסרוהו דלא בלע מיניה כלל אבל ראוי להרחיק מזה לפי שזה דבר זר בעיני קלת העם וראוי להחמיר בו מפני מראית העין והעיד ר' דוד ב"ר לוי שראה מעשה בעיר נרבונא שהיו משימין לחם מצה כשהיו מוציאין אותו מן התנור חם בתוך עריבה שלשין בה בשאר ימות השנה והתירוהו ע"פ חכמי העיר עד כאן לשונו : **מאני** דקוניא פי' כלי חרס המחופים באבר דינן ככלי חרס לענין חמץ בפסח ושאר איסורין וכו' פשוט בפרק כל שעה (שם) וכתב המרדכי בשם ר"ת דהיינו דוקא בהיתוך של זכוכית לפי שהוא מן החול ככלי חרס אבל היתוך עופרת מותר בהגעלה ככלי מתכות וכ"כ סמ"ג בסימן ע"ה (יז) : **כתב** רבינו האיי כלי עץ מצופין בסמנין וכו' כ"כ הרא"ש בפרק כל שעה ופירש רבינו ירוחם ומצופה בסמנים הנקראים ברניג"ש . וכתוב בא"ח בהא דרבינו האיי דהיינו אם נשתמש בהם חמין : **ובכל** כלי השתייה שרי בשטיפה ל"ש של עץ או של חרס או של זכוכית טעמו מפני שתשמישן בצונן אבל המרדכי כתב בפרק כל שעה וז"ל דברים המשתמשין ע"י צונן פי' כגון כוסות כתב ראבי"ה מיהו כוסות של כסף נמי יש לחוש שפעמים מרתיחין בהם יין ופלפל ובשמים אצל האור וצריך להגעילו בכלי ראשון וטוב שלא להגעילו עם שאר כלים שמא לא נשתמש בהם חמץ עד כאן לשונו . וכ"כ הגה"מ בפ"ה וכ"כ רבינו ירוחם בשם התוספות צריך כלים חדשים לשום יין בפסח לפי שפעמים משימין חמץ בכלי בתוך היין ומשימו לתוך האור ונראה שזה מיירי בכלי חרס אבל בכלי זכוכית ועץ או בכלי הרב מזופף אין צריכין לשום אותה על האור כי אם לנקותן ולשפשפן יפה וראיתי שהיו מצריכין הגעלה לכוסות של עץ ששותין בהם יין חם עם תבלין כי לפעמים יש בו חמץ עד כאן לשונו . ורבינו נראה שהוא סובר כמו שכתבתי לעיל בשם הר"ן בפ' כל שעה דבכל מילי אזלינן בתר רוב תשמישו וכיון דרוב תשמיש הכוסות אינו אלא בצונן בשטיפה סגי להו . וכ"כ הרשב"א שאלת כוסות או טאריו"ש של מתכות שמשתמשין בהן כל השנה אם יספיק בהם הדחה או נחוש כי לפעמים מניחין אותם על האש לחמם בהם יין ונותנין שם לחם ויצטרכו הגעלה תשובה מסורת הדין נראה שאינו צריך אלא הדחה כמו ששנינו בברייתא כוסות וצלוחיות מדיחן ומטבילן והם טהורים שאע"פ שפעמים עושין כן כמו שאמרת כל שאינו בן יומו מותר ולפיכך לא הלכו בהם חכמים אלא אחר תשמישו ומ"מ עכשיו נהגו להגעיל את הכל משום חומרא של חמץ עכ"ל . ומ"ש המרדכי טוב שלא להגעילו עם שאר כלים לפי מ"ש רבינו לקמן שאין לחוש דמי שמגעיל קודם ו' שעות אם יבלע הכלי ממי הגעלה א"צ לדקדק בכך ולענין כלי זכוכית כתוב בהגהות מיי' פ"ה אומר רבי יחיאל דהני כוסות של זכוכית שנשתמשו בהם כל השנה אסור להשתמש בהם בפסח ע"י עירוי ולא ע"י שכשוך משום דהוי ככלי חרס שאין יוצא מידי דופיו לעולם ואע"ג דאין משתמשין בהן כי אם ע"י צונן מ"מ יש לאסור משום דלפעמים שורין פתיתין של פת בתוכו ביין והוי כבוש והרי הוא כמבושל וכ"כ המרדכי בפ' כל שעה בשם רבינו יחיאל ג"כ ונתן טעם משום דהוי ככלי חרס הואיל ותחילת ברייתו מן החול והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא וכו' ואע"ג דתשמישן בצונן מ"מ שורין בהן פתיתין של לחם חם ביין והוי כבוש דהוי כמבושל (יט) וראבי"ה כתב דכלי זכוכית שיעי ולא בלעי כדאמרינן גבי לב (פסחים עז :) וראיה מאבות דר' נתן ג' דברים נאמרו בכלי חרס וג' בכלי זכוכית כלי חרס בלע ומפליט ומשמר מה שבתוכו מה שאין כן בכלי זכוכית עכ"ל . ובתרומת הדשן כתוב ששאלוהו על כלי כסף המצויירים שקורין בלשונם גשמעלצ"ט אי שרי להגעילן לצורך פסח או לאו והשיב דאם הציור מבפנים אסור להגעיל לצורך פסח והטעם כי הציור הזה לא נעשה כלל כי אם ע"י היתוך זכוכית וכתב סמ"ג שנהגו שלא להשתמש בכלי זכוכית ישן בפסח וכ"כ המרדכי ואע"ג דראבי"ה מתיר משום דכלי זכוכית שיעי הוא ולא בלעי כדאמרינן גבי לב נראה דלא סמכינן עליה דהתם פרק כיצד צולין מפרש בשם ר"ת דההוא שינויא שאני לב דשיע דיהויא בעלמא הוא ואינו נשאר במקפא כן וכן המנהג באלו הארצות ולא כראבי"ה אמנם אם הציור אינו רק על בית יד או למעלה על הכיסוי מבחוץ כולי האי לא מחמירין משום דברור לנו שכלי כסף חשובים כאילו שהם משוקדים ומצויירים לא שכיחי כלל שמרתיחין בהם אצל האש ואת"ל איכא למיחש שאירע כך או שמא הרתיחו בכלי אחר ועירו מאותו כלי הרותח לתוך כלי כסף וקי"ל עירוי ככלי ראשון מ"מ אין להחמיר דבסמ"ג כתב דאע"ג דאמרינן בכלי מתכת אם מקצתו חם כולו לא אמרינן דמוליך בליעתו בכולו עכ"ל אבל הר"ן כ' בפרק כל שעה כדברי ראבי"ה דנ"ל להתיר כלי זכוכית אפילו במכניסן לקיום דשיעי וקשה ובליעתן מעוטה מכל הכלים וכדאיתא באבות דר"נ וכן אנו נוהגין וכן נראה מדברי הרא"ש בפרק כל שעה גבי מאני דקוניא וכ"כ לר"י עיקר . וכ"כ הרשב"א בתשובה דכלי זכוכית אפילו נשתמש בהם בחמין אין צריכים שום הכשר והכי נקטינן (כ) : **כתב** המרדכי בפרק כל שעה שפוד ישן שצלו בו עופות בפסח מותרין אע"ג דמקודם לכן צלו בו בשר מלוח מן המלח שלא נבדק מהמץ לפי שטעם החמץ שהיה במלח נתבטל קודם הפסח עד כאן לשונו וכבר נתבאר בסימן תמ"ז שיש חולקין בדין זה וכוכבים דחזיר וניעור " : " (ב"ה ומיהו בזה אפשר דמודו כיון דאין כאן חמץ ידוע אלא חשש מלח שלא נבדק :

תנב סדר הגעלה לוקח יורה גדולה מלאה מים ומרתיחה וכו' בסוף ע"ז (עו.) כיצד מרתיחן אמר רב הונא יורה קטנה בתוך יורה גדולה ופירש"י בתוך יורה גדולה שיהיו רותחין עוברין על כולה :

וכלי

ומ"ש אבל אם הם של חרס כו' כבר התבאר בתחלת סי' זה דכל מידי דתשמישו בחמין אפילו כ"ש בעי הגעלה ואם הוא כ"ח לא מהני ליה הגעלה וא"כ בית שאור נמי דדיינין ליה כאילו השתמשו בו בחמין אם הוא כ"ח לא מהני ליה הגעלה ולכן אפילו לא נשתמשו בו חמץ אלא בצונן אין להשתמש בו מצה אלא בצונן דדינן לאחר הגעלה כמו קודם הגעלה והב"י כתב ונראה דכדי לחוש לגירסת הרי"ף כתב רבינו דכ"ח לא שרי אלא בצונן הבין שדברי רבינו הם בכ"ח שאינן בית שאור וטעות נזדקר לפניו או תלמיד טועה הגיה כך והכניסוהו בפנים . ואיכא לתמוה דהרי"ף והרא"ש כתבו שהעולם נוהגין שלא להשתמש בכ"ח עתיקי אלא בחדתי אלמא דאפילו אינן בית שאור ואפילו לא השתמשו בו אלא בצונן אין משתמשין בו במצה אפילו בצונן ולמה לא כתבו רבינו : **מאני** דקוניא וכו' ותימה על מ"ש רבינו המחופין באבר דאע"פ דכך פי' רש"י מ"מ הרא"ש בפרק כ"ש בשם ר"ת פי' היתוך זכוכית משמע אבל בשל אבר שרי וכן כתב המרדכי בפרק כ"ש אר"ת דהיינו דוקא היתוך של זכוכית והוא מן החול ככ"ח אבל היתוך עופרת מותר בהגעלה ככלי מתכות וכ"כ בסמ"ג דף ל' וכן הוא בתוס' פ' בתרא דכתובות (דף קו) ונראה ליישב כיון דהרא"ש בפרק א"מ הביא פירש"י ופר"ת ולא הכריע וכתב וה"מ יין נסך אבל לענין המץ בפסח כולהו אסור משמע דאיכא ספק אי כפי' רש"י אי כר"ת ומש"ה כתב רבינו בי"ד סימן קל"ה בכתם כלי חרס המצופים אבר או בהתוכי זכוכית וכו' וס"ל דמ"ש הרא"ש בפרק כל שעה פי' של ר"ת לא היה דעתו להתיר חפוי אבר דא"כ ה"ל לפרש אבל התוך עופרת שרי אלא דעתו היה להורות היתר בכלי זכוכית שלם לר"ת דדוקא כשהוא מחופה על החרס הוא דאסור וכמ"ש התוס' להדיא בפרק בתרא דכתובות אבל בודאי דבחפוי אבר נמי אסור להרא"ש וכפירש"י וכמ"ש בפרק א"מ שני הפירושים גם הרמב"ם כתב לאסור חפוי אבר ע"ש בספ"ה דהלכות חמץ ופי"א דהלכות מ"א : **ובכל** כלי השתייה וכו' ברייתא כע"ז דברים שנשתמשו בהן על ידי צונן כגון כוסות וצלוחיות וקתוניות ומפרש רבינו כוסות של חרס כדאיתא בפ' א"מ ככי רב אסר וכסי פירש"י ותוס' שהן של חרס וצלוחיות הן של זכוכית וקיתוניות הן של עץ וס"ל לרבינו דזכוכית בולעין בחמין ואין להם היתר בהגעלה דהואיל ותחלת ברייתו מן החול הוה ליה ככלי חרס דבהא גם ר"ת מודה וכן כתב הרב ר' יחיאל מפרי"ש הביאו ב"י שאוסר בפסח כלי זכוכית דידן משום דשורין בו פתיתי לחם חם עם יין והכי נוהגים לאסרם בפסח . ואיכא למידק דלעיל בסימן זה לא הזכיר רבינו אלא כוסות וקיתוניות וכאן הזכיר ג"כ צלוחיות דהיינו של זכוכית ואפשר דרבינו אתא לאורויי כאן אבל דין מאני דקוניא דכל אלו דוקא דתשמישן בצונן שרי אבל בתשמישן בחמין אפילו זכוכית שלם אסור בלא הגעלה ולאפוקי מפר"ת בההיא דמאני דקוניא דמשמע דר"ת מתיר בזכוכית שלם אפילו השתמשו בו בחמין ולרבינו אסור :

תנב סדר הגעלה לוקח יורה גדולה וכו' עד ויעלו על שפתו בסוף ע"ז איתא

דרכי משה

(טז) כתב מהרי"ו תנור של בית החורף דינו ככלי חרס ואסור לשום שום דבר על התנור תוך הפסח כתב מהרי"ב דנרות של חרס שמשתמשין בו שמן צריכין ליבון ומהרי"ו כתב דאין נוהגין כן אף כשדולקים הנר על השולחן : (יז) כתב מהרי"ל כלי חרס המחופין בקוניא שקורין גיגלייזירט אסור להשתמש בהן בפסח כי מתקנים אותן מסובין ואף שאינן מתוקנות בהן רק נטף מעט קוניא מכלי אחר עליהן אסור להשתמש בו וכן כלים המחופים בבדיל מותר להשתמש בהו אך ינקרן היטב בכל חריצין כי דרך הסוחרים להניחם בסובין כדי שלא יעלה חלודה ובתשובת מהרי"ב אוסר להשתמש בכלים המחופין בבדיל לפי שא"א לתקנן בלא סובין וכ"כ מהרי"ו אבל מהר"ש ומהרי"ל מתירין עכ"ל עוד כתב דיש מתירין כלים המחופים בגלייזיר"ט ויש לילך אחר המנהג ויש לשאול לאומנים כיצד מתקנין אותן : (יח) ובתשובת מהרי"ב דהמנהג שלא להשתמש בכלים הצבועים אפילו הן חדשים עכ"ל מיהו בדיעבד אין להוש : (יט) וכתב דכן המנהג שלא להגעיל שום כלי זכוכית וכן המנהג שלא להשתמש בשום כלי זכוכית הישנים אפילו ע"י הגעלה אמנם הר"ן בפרק כל שעה כתב כדברי ראבי"ה דכלי זכוכית א"צ הכשר משום דשיעי ולא בלעי וכב"י דכן המנהג וכ"כ הרשב"א והרא"ש והכי נקטינן עכ"ל ובמדינותינו אין המנהג כדבריו ומיהו בדיעבד אין להחמיר כולי האי כב"ל . ולעיל כתבתי דאף כלי שתייה שאינן של חרס נוהגים להגעיל ואין לשנות : (כ) וכתב מהרי"ו העץ שתוחבין בו צלוחית של חמץ ששתו בו שכר אין לתלות בו צלוחית בפסח (ע' בב"י ס"ס תס"ז) :

וכ"כ

דרישה

סי' **תנב** ז"ל מהרי"ל ס' סוף ע"א מנהג העולם כשמגעילין דפין ושלחנות פשוטין ויגעילו יחד ואז מקום כנמת המודים והאבנים מללו ולא סליק שם דקולא דמיא לפיכך יוזהר אז מ"ימין אודים או אבנים מלובנים ע"ג העלים קטנים או ע"ג להסירן ולערות רותחין שם או מבירו יתפים האוד בידו או האבן בלבת והוא ישפוך הרותחין אסכלא ומעמידין על הדפין ושלחנות כדי לערות עליהן הרותחין שלא יצטננו מן העירוי ע"ג אסכלא או ע"ג עצים קטנים דבלא"כ על גביהן עכ"ל נלע"ד דל"ד קאמר דכשמניחין

אפילו

חדישה הגהות

א"א לומר כן דהא רבינו כתב לעיל בסימן זה דברי אבי העזרי בסתם שצריך להכשיר הקערות בכלי ראשון לפי שלפעמים כופין אותם במחבת כשהיא על האש משמע דס"ל דלא אזלינן בתר רוב תשמישו אלא ע"כ לומר שמ"ש רבינו כאן דכלי השתייה שרי בשטיפה היינו בשידוע שלא נשתמש בהן אלא בצונן (מהרל"ח) :

בהיסק

כל הכלים וכלי גדול שאינו יכול להכניסו לתוכה ממלאו מים ומרתיחו (א) ועושה שפה לפיו סביב מטיט כדי שיתמלאו היטב ויגעו המים בשפתו ואם ירצה יקח אבן רותח או לפיד אש וישליכנו לתוכו בעודו רותח ומתוך כך ירתיחו המים יותר ויעלו על שפתו כתב רי"ף משהי להו למאני בגו יורה עד דפלטי וכתב אבי העזרי מי יודע לשער שיעור הפליטה אולי ישהם לתוכה והוזרין ובולעין לכן ירא שמים הרוצה להגעיל כלים הרבה ביחד ישהם מעט לעת לתשמישן דכיון דטעמם פגום אין אוסרין רק שיגעיל בזמן היתר קודם שעה החמישית דלאחר איסורו אין פגימתו מתרת וא"א הרא"ש ז"ל כתב דקודם זמן איסורו יכול להגעיל אפילו כלי בן יומו אפילו אין במים ס' כדי לבטלו אבל מזמן איסורו ואילך וכן בכל ימות השנה הבא להגעיל כלי שבלוע מאיסור אין להגעילו אלא א"כ לא יהא הכלי בן יומו (ב) או שיהא במים ס' כדי לבטלו ונוהגין להכניסן ולהוציאן מיד: כתוב בתשובה על שם רש"י שמיד לאחר הגעלה בעוד מים רותחין עליהם צריך לשוטפן מיד במים קרים (ג) שלא יחזרו ויבלעו ממים

איתא דאהדר לה גדנפא דליסא וכו' וכתב הרי"ף והרא"ש בפרק כ"ש וה"מ בשאר ימות השנה אבל בפסח דאסור למיעבד לה ליסא עביד לה גדנפא דטינא ומרתח לה וז"ל רש"י בסוף ע"ז מה בולעו ע"י ניצוצות לא בלעו אלא ע"י ניצוצות שניתזו הרתיחות שם ולא הוכנסו לתוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור כך בשעת פליטה וכו' ומביאו ב"י וה' המגיד כתב וז"ל פי' שאחורי הכלי שאין נגעלין אלא ע"י המים שמתוך רתיחתן נשפכין באחורי הכלי די להם בכך שאף הם לא בלעו מן האיסור אלא על ידי ניצוצות האש שהיה מרתיח ולא היה בליעה זו חזקה ודי להם בפליטה זו עכ"ל מדבריהם למדנו שכל כלי שתשמישו היה להכניסו בכ"ר אינו די במילוי מים ולמעבד ליה גדנפא שהרי נעשה חמץ גם באחוריו כמו מתוכו ובכה"ג וכך צריך להכשירו ביורה אחרת וכן פסק במהרי"ל ולפי זה בקערות שלנו דכופין לפעמים על המחבת כדלעיל בסי' תנ"א ס"ח לראבי"ה א"כ לפעמים שואבין בקערה מן הקדרה כמ"ש בכל בו צריך להכשירו להכניסו ביורה אחרת אבל לערות עליהן רותחין מכ"ר ואפילו ישים עליהן ג"כ אבנים מלובנים דכל זה אינו אלא כמו עירוי אבל לא הוי כ"ר ועיין בתרומות הדשן סי' קל"א והא דכתב בהגהת מיימוני דקערה גדולה ילבנו אבנים וישפוך מים רותחין וכו' וכ"כ ה"ר ירוחם במכתשת גדולה אלמא דזה הוי ככ"ר וכך הבין ב"י נראה דאינהו מיירי בקערה גדולה דידוע דלא השתמשו בו אלא ע"י עירוי וכן במכתשת גדולה דומיא דדפים וריחים של פלפלין וחביות של שכר דקא חשיב בהדי קערה גדולה א"כ ס"ל דאפילו את"ל דכפו הקערה על המחבת שאצל האש אנו הולכין בו אחר רוב תשמישו שהוא ע"י עירוי כרוב גאונים אבל לראבי"ה שנהגנו כמותו להחמיר דאפילו לא השתמשו בו אלא לפעמים בכ"ר כך צריך להכשירו ודאי דלא מהני הך הכשר דליבון אבנים ושפיכת הרותחין דאינו אלא כמו עירוי דהאבן אינו מועיל אלא לקיים שפיכת הרותחין שיעמדו ברתיחתם לאחר שנשפכו כשעה ראשונה בשעה שעירו אותם ונשפכים על הקערה ולא הוי כ"ר אלא כשהחמין הם באותו כלי שהרתיחו בו על האש וה"ה כפות וטעלי"ר שלפעמים מכניסין אותם בכ"ר שאצל האש וכך צריך להכשירן אבל קנקנים של בדיל וכלי כסף דידוע שלא השתמשו בהן בכ"ר כלל ואין לחוש אלא לתשמיש בחמין ע"י עירוי וכן שלחנות ותיבות שמצניעין בהם אוכלין מועיל הכשר זה דלבון אבנים ושפיכת רותחין עליהן מכ"ר :

ואם ירצה יקח אבן וכו' כן כתב הרא"ש בשם רבינו יואל וראבי"ה בנו ושאר פוסקים ותימה מנ"ל הא גם רבינו ירוחם כתב די"א דלא סגי באבן אלא לעשות גדנפא בטיט ונראה דס"ל לרבינו יואל ודעימיה כיון דפירש"י דבעינן גדנפא דאי לאו הכי דילמא לא הוה מסקא ניצוצות על השפה דבהא זימנא אבל איסור נתבשל בה פעמים הרבה ואי לא העלה ניצוצות כל שעה העלה פעם אחת עכ"ל לפי זה ע"י אבן דעולין המים על כל שפתו עדיף טפי מניצוצות בהא זימנא וגדנפא דליסא דקאמר לאו דוקא דה"ה ע"י אבן מיהו הר"ן כתב וז"ל דבלא גדנפא לא סגי דלא דמי ניצוצות דחד שעתא לניצוצות דכולא שתא וכ"כ ה' המגיד ע"ש פירש"י לפי זה גדנפא דוקא כדי שתתמיד הרתיחה על השפה אבל אבן אינו אלא כמו ניצוצות דחדא שעתא ולא מהני לניצוצות דכולא שתא ועוד דלמאי דפירש ה"ה דמה בולעו בניצוצות לא הוי טעמא לגדנפא אלא הוי טעמא למה שתועיל הגעלה לאחורי הכלי והבאתי לשונו בסמוך לפי פירושו ודאי אע"פ דע"י אבן נשפכין המים באחורי הכלי אפ"ה בעינן גדנפא וכך הוא הנכון אלא שהעולם נהגו באבן כר"י ע"פ פירש"י שבידינו : **אבל** מזמן איסורו ואילך וכו' נראה דאין החלוקות שוות דכשאין

וכלי גדול שאינו יכול להכניסו לתוכה ממלאו מים וכו' שם יורה גדולה מא ת"ש דהוה דולא דהוה בי רב עוקבא אהדר ליה גדנפא דליסא אפומא ומליוה מיא וארתחה אמר רבא מאן חכים למעבד כי הא מילתא אי לאו רב עוקבא דגברא רבה הוא קסבר כבולעו כך פולטו מה בולעו בניצוצות אף פולטו בניצוצות ופירש"י כבולעו. כענין שבלעו שפת הדוד את האיסור יפליטהו. מה בולעו בניצוצות לא בלעו אלא על ידי ניצוצות שניתזו והרתיחוה שם ולא הוכנסה לתוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור כך בשעת פליטה אע"פ שלא הכניסה לתוך יורה אחרת הואיל ונתמלאה יפה יפה ומעלה ניצוצות על שפתה פולט ומיהו גדנפא בעי משום דאלת"ה דילמא לא הוה מעלה ניצוצות על שפתה בהא זימנא אבל איסור נתבשל בה פעמים הרבה ואם לא העלה ניצוצות כל שעה העלה פעם אחת עכ"ל. וכתב הרי"ף והרא"ש בפ' כל שעה וה"מ בשאר ימות השנה אבל בפסח דאסור למעבד ליסא עביד לה גדנפא דטינא ומרתח לה :

ומ"ש רבינו ואם ירצה יקח אבן רותח או לפיד אש כ"כ הרא"ש והמרדכי בפ' כל שעה ור"י כתב שיש מי שכתב שאינו די באבן אלא דוקא בשפה של טיט אבל העולם נהגו להכשיר באבן רותח : **כתב** הרי"ף משהי להו למאני בגו יורה עד דפלטי בפרק כל שעה וכתב הרשב"א בתשובה לא נתפרש בזה שום שיעור אלא ניתן לאומד הדעת וז"ל א"ח כתב הראב"ד א"צ להוציא הכלים אחר רתיחתם מיד אלא אחר שינוחו מעט ובלבד שלא יקרוש על פניהם הגיעול שיצא מהם ויהיה מודח במים יפה יפה עם החמימות ויש פוסקין שצריך ליזהר שלא תנוח היורה הגדולה מרתיחתה בעוד הכלים בתוכה כדי שלא יחזרו ויבלעו וכל זה למי שמגעיל אחר זמן איסורו עכ"ל : **כתוב** בהגהות מיימון פ"ה בשם ראבי"ה שיש ליזהר כשמגעילין כלים גדולים שלא יגלגלם ביד סביב במים שלא יכנים הצד שכבר הוגעל במים אלא יכנים חציו או שלישיתו במים ויוציאנו ואח"כ יכניס צדו השני לתוכו וימצא כפי יכלתו (א) ודלא כרשב"ט שהנהיג לכפות כל הכלי במים בפעם אחת ולא לחלאין שלא יפלוט ויבלע מה שפלט כבר עכ"ל ולפי מ"ש רבינו בשם הרא"ש להגעיל א קודם ד' שעות או שלא יהו הכלים בני יומן ליכא למיחש אם יחזור ליכנס במים הצד שכבר הוגעל : **וא"א** ז"ל כתב דקודם זמן איסורו יכול להגעיל כלי בן יומו וכו' כ"כ התוספות בפרק כל הבשר (קח :) ובסוף ע"ז (עו :) והרא"ש בסוף ע"ז ובפרק כל שעה וטעמו משום דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתירא וכמו שיתבאר בסמוך בס"ד וכ"כ המרדכי ג"כ פרק כל שעה וגם הר"ן כתב סברא זו בס"פ כל הבשר ודלא כהרמב"ן שהיה מיקל בדבר כמוזכר שם : **וכתב** עוד המרדכי וע"ז אנו סומכין שאנו מגעילין כלי ראשון עם כלי שני אע"פ שאלו ממהרין לפלוט ואלו מאחרין וגם מהמירין להגעיל אפילו כלי שתשמישו בצונן ולא אמרינן כיון דלא טרידי לפלוט בלעו ואסור אלא מותר דהוי נ"ט בר נ"ט עכ"ל : **ומ"ש** רבי' ונוהגין להכניסן ולהוציאן מיד כ"כ שם המרדכי וכ"כ הגהו' מיימון בפ"ה: **כתב** ר"י שיש מי שכ' שמשעה שנאסר החמץ מן התורה אינו יכול להגעיל שום כלי ואין לסמוך על אותה סברא כנגד כל הנך רבוותא (ב) : **כתב** בתשובה ע"ש רש"י שמיד אחר הגעלה בעוד מים רותחין עליהם צריך לשוטפן מיד במים קרים וכו' בסוף ע"ז כתב הרא"ש נהגו העולם לשפוך מים צוננים על הכלי ותימה מה תועלת יש בזה אי משום להדיח מי הפליטה מן הכלי שלא יחזור ויבלע בו בזה אין תקנה כי מיד כשהוציאוהו מן המים הרותחים עם עלייתו הוא בולע כי א"א לצמצם כל כך למהר ולספוך עליו ועוד כי אפילו בתוך המים הוא חוזר ובולע את פליטתו ולהכי בעינן שיהיו המים ס' ואז אין לחוש אם חוזר ובולע וסמך למנהג מצינו בפרק דם חטאת (צו .) דקאמר התם גבי מריקה ושטיפה דקדשים לא נצרכא לשטיפה יתירתא לשון יתירתא משמע שטיפה אחת יתירתא בקדשים דבתרומה לא בעי אלא שטיפה אחת ובקדשים אחת יתירה ושטיפה דהתם צונן הוא עכ"ל. וכ"ז מדברי התוספות (ע"ז עו .) וכתבו עוד התוספות ועל זה נהגו בשטיפת צונן בכל הגעלות מיהו בקונטרס פירש שם שטיפה היא שטיפת צונן ובתרומה ליתא כלל ולפיכך צריך טעם למנהג והרמב"ם כתב בפ"ה שאחר שהגעיל הכלי שוטף אותה וכתב ה"ה זהו לפי דעת קצת מפרשים ממה שאמרו בפרק דם חטאת מריקה בחמין ושטיפה בצונן ויש שאמרו שאינו מטעם זה אלא להעביר החמץ שעליהם ומ"מ כך היא דעת הגאונים והאחרונים שצריכין שטיפה כדברי רבינו עכ"ל ורבינו כתב בטור י"ד סימן קכ"א לאחר הגעלה ישטפנו בצונן כדרך ששוטפין הכוס וכתב רש"י שצריך שישטפנו מיד במים קרים בעוד החמין עליו כדי שלא יחזור ויבלע ור"י כתב שאפילו לא שטפו מיד לא נאסר כי אין חוזר ובולע ומ"מ נוהגים לשטפו מיד וכן ראוי לעשות עכ"ל :

כתב

דרכי משה

תנב (א) וכ"כ מהרי"ו דאסור להחזיר כלי הנגעל לתוך מי הגעלה דחוזר ובולע ונראה לי דאם מגעיל קודם שש אין לחוש כמו שיתבאר בסימן זה : (ב) ונ"ל דאין להגעיל שום כלי בפסח אף שיש במים ס' נגד כל הכלי ואף שאין הכלי ב"י מאחר דהחמץ בפסח במשהו א"כ ל"מ ס' ונ"ט לפגם אסור בפסח א"כ יש לחוש שמא יחזור ויבלע הכלי מי הגעלה ומיהו קודם פסח אף לאחר שש שרי כמ"ש לעיל סימן תמ"ז דעדיין אין החמץ במשהו וגם נט"ל שרי אז כנ"ל וכ"כ הרשב"א בתשובה דאין להגעיל שום כלי בפסח למאן דאוסר נט"ל [illegible]ה וכ"כ בפסקי מהרא"י וש"מ מזה דמותר ללבן כלי אף לאחר זמן איסורו מדלא אסר בתשובת הרשב"א אלא מכח שחוזר ובולע ודלא כמ"ש בהגהת מנהגים בשם מהר"ש

שהיה

דרישה

אפילו הניח האבן על השלחן עצמו לא סליק דיקולא דמיא במקום הנחת האבן ודוחק לומר דס"ל דהאבן עצמו יש בו כח להוציא הבלוע בשלחן משא"כ כשמונח ע"ג עצים קטנים דא"כ לדידן שמניחין האבן על השלחן עצמו למה לן לערות עליו רותחין ס"ל להעביר האבן המלובן על שטח השלחן וסגי בהכי אלא אורחא דמילתא נקט מהרי"ל דרגילין ליתנם ע"ג עצים קטנים או אבן כדי שלא ישרוף השלחן מאבן המלובן וכן דייק לשון מהרי"ל שכתב ואז מקום הנחת אבנים או האודים מוצלין ולא כתב שיחכלו מקום העצים קטנים וק"ל לכן גם לדידן צריכין ליזהר בזה מיהו נראה דבכל מקום שהגיעו הרותחין הנשפכים על האבן דשם א"צ להעביר האבן עליו דמן הדין ברותחין לחוד סגי כמו שמשמע מדברי מהרי"ל שם בעמוד שלפני זה ז"ל אכן דפין ושלחנות שהן פשוטים די לכן בהגעלה ע"י עירוי אלא שנוטלים אבנים כדי שלא יתקררו הרותחין ע"י עירוי ומה ששופכין על האבנים המלובנים כל המים היורדים מן האבנים מחשב ככלי ראשון גופא כיון שאין נכוק אלא מיד יורד מהן ע"פ שטח הדף ושלחן וא"כ למה לן להעביר האבן עליו ואדרבה מזה יתקרר האבן למטה שכבר המים נתקררו קצת ובמקום שלא באו שם מים רותחין בשעת שפיכה על האבן שם מוזרין ונותנין האבן ומוזרין ושופכין עליו רותחין. ונראה מה שהחמיר מהרי"ל שם לערות דוקא מכלי ראשון כו' ע"ש וזהו דוקא במגעיל ע"י עירוי בלא אבנים כדמשמע מלשונו שם דמזה מיירי אבל לדידן שמגעילין ע"י אבנים א"צ להחמיר כולי האי ואף ע"י כלי שני מותר לערות על האבנים כי מהאבנים יחזרו להיות כלי ראשון רק כי במקום הנחת האבנים צריך גם שיבואו שם מים רותחין ע"י האבן וק"ל ועיין מ"ש מהרי"ו בדין זה ריש דף פ"ב וה"מ בהלכות הגעלה דקפ"א ע"ד . עוד כתב מהרי"ו דף פ"ב ע"א ז"ל בא"מ איכא מ"ד דאסור להגעיל כלי עצם דקיים עליו ולא מגעילו שפיר כו' ע"ש ויגעתי ולא מצאתי זה בא"מ רק ראה זה מצאתי שכתב בסימן תנ"א בשם בעל המנהיג דכפות העשויות מקרן שמתקלקלין במים חמין אין להם תקנה בהגעלה דמיסינן דילמא חייס עלייהו עד כאן לשונו ומשמע ליה דוקא מקרן אבל כלי עצם פשיטא דמגעילין אותן ובמרדכי פרק כל שעה סימן תקפ"ב כתב בשם א"ז ורבי יחיאל מפרי"ש דלא הצריכו הגעלה לכלי עצם כלל אלא ההוא מסיק להגעילו ג"כ ע"ש . גם בש"ע בסעיף מ' כתב רמ"א ז"ל וכן כלי עצם צריכין הגעלה משמע דבהגעלה פשיטא דיועלא בה וק"ל : כל דבר שצריך הגעלה לא מהני ליה קליפה והמנהג שלא להשתמש בפסח בעריבות ודפין שלשין עליהן כל השנה אפילו על ידי הגעלה וכן לא נהגו להשתמש בנפה ולא

ברי"ב

פרישה

סי' תנב (א) ועושה שפה לפיו סביב מטיט בגמרא איתא לעשותה מקמח אבל בפסח ודאי צריך מטיט וטעם השפה היא מפני הניצוצות שניתזין שם מרתיחות חמץ כל השנה ובלא שפה אינו נכשר דדילמא לא יהיה נוטף ניצוצות על השפה בהאי שעתא אבל חמץ נתבשל בה פעמים הרבה ואם לא העלה כל שעה העלה פ"א רש"י : (ב) או שיהא במים כו' דאז אפי' חוזר ובולע הא כבר נתבטל האיסור במים : (ג) שלא יחזרו ויבלעו כו' ז"ל התוס' והרא"ש ותימה מה תועלת יש בזה אי משום להדיח מי הפליטה מן הכלי שלא יחזור ויבלע בו בזה אין תקנה כי מיד כשהוציאו מן המקום הרותחין עם עלייתו הוא נבלע וא"א לצמצם כ"כ למהר ולשפוך עליו כי אפילו בתוך המים הוא חוזר ובולע את פליטתו ולהכי בעינן שיהא המים כו' ואז אין לחוש אם חוזר ובולע ומ"מ הביאו סמך למנהג מפרק דם חטאת ע"ש . אלא שנהגו כן מ"מ לא צריך לשטפו מיד ומ"מ נוהגים לשטפו מיד וכן ראוי לעשות כמ"ש רבינו בי"ד סי' קכ"א :

וצריך

חדושי הגהות

תנב א ר"ל קודם שיעברו ד' שעות היינו קודם שעה חמישית וכמ"ש בטור :

ממים הרותחין שעליהם וכ"כ רב האי וכן נוהגין ולא משום שלא יחזרו ויבלעו המים שעליהן שאין לחוש לזה כדפרישית אלא שנהגו כן. כתב רשב"ם שצריך להגעיל תחלה היורה שמגעילין בה שאר הכלים וכן פסק רש"י וכן הורה ריב"א וכן יש בתשובת הגאונים מדיח יורה גדולה ומגעילה ברותחין ומכשירה ושוטפה בצונן ומפליטה מחמץ תחלה ואח"כ מרתיח בה מים רותחין בלי שיעור (ג) ויזהר שלא ינוחו המים מן הרתיחה (ד) שאם ינוחו אסור להגעיל בהן כלים ונוטלן ושוטפן בצונן (ה) ואחר כך ממלא היורה הגדולה וסובב שפתה בטיט ומגעילה כמשפטה הראשון ושופכה ושוטפה וא"א הרא"ש ז"ל כ' שדין יורה הגדולה כדין שאר כלים שאם אינה בת יומא או אפילו היא בת יומא והוא קודם שעה חמישית אין צריך להגעילה תחלה אבל אם הוא משעה חמישית ואילך והיא בת יומא צריך להגעילה תחלה מפני שבהגעלה ראשונה נאסרין המים שאין בהם ס' לבטל פליטת היורה דבכולה משערינן ונמצא שהמים

כתב רשב"ם שצריך להגעיל תחלה היורה שמגעילין בה וכ"כ רש"י וכן הורה ריב"א וכן יש בתשובת הגאונים מדיח יורה גדולה ומגעילה ברותחין וכו' כל זה כתב הרא"ש בפרק כל שעה ורבינו ירוחם כתב שמלשון הרי"ף והרמב"ם נראה שא"צ להגעילה: **ומ"ש** בתשובת הגאונים שיזהר שלא ינוחו המים מן הרתיח' שאם ינוחו אסור להגעיל בהם כלים היינו לומר שבעודם נחים מהרתיחה לא יגעיל בהם כלים לפי שכיון שאין המים רותחים אין כאן הגעלה אבל אם נחו ואח"כ הרתיחן והגעיל בהן כלים פשיטא דעלתה להם הגעלה וכ"כ בת"ה שמי שיש לו כלים הרבה שמגעיל זה אחר זה ורגילות הוא כשמכניסין כלי אחד נייחו המים מרתיחתן צריך להמתין בכל כלי עד שישובו המים ויעלו רתיחה וצריכין ליזהר ואם לא נזהר הפסיד דהא כתב סמ"ק במלות בשר בחלב דהגעלה אינה מועלת אלא דוקא ברותחין שמעלה רתיחה אבל היד סולדת מהם לא מהני וכ"כ אשיר"י בפרק כל שעה שצריך ליזהר בהגעלת כלי חמץ שלא ינוחו המים מרתיחתן עכ"ל. וז"ל שבלי הלקט בעל הדברות כתב מסתברא שאין צריך לסלקן קודם שתנוח הרתיחה ולא להניחן שם עד שתנוח אלא מסלקן בכל עת שירצה וכתב הכלבו ב יש פוסקין שצריך ליזהר שלא תנוח היורה הגדולה שמגעילין בה מרתיחה בעוד שהכלי בתוכה שלא יחזרו ויבלעו מה שפלטו וכל זה במי שמגעיל אחר זמן איסורו (ג). וכתב עוד שירתיח המים קודם שיכניס בהם הכלים ואם אינם רותחין כשמכניס שם הכלי ומשהא אותו עד שירתיחו אין בכך כלום לפי שאינו פולט עד שירתיחו דהמץ לכי זמנו בכ"ט וכ"ט לפגם מותר אך המגעילה משש שעות ולמעלה צריך להזהר שירתיח המים תחלה ושלא ינוחו המים מרתיחתן בעוד שהכלים בתוכה לפי שאיסורו במשהו עכ"ל ומחלוקת הפוסקים באיסור חמץ מו' שעות ולמעלה אם הוא במשהו או בס' נתבאר בסימן תמ"ז: **וא"א** ז"ל כתב שדין יורה גדולה כדין שאר כלי וכו' בפרק כל שעה כתב על תשובת הגאונים דבסמוך וכל זה מיירי כשהיורה הגדולה היא בת יומא אז צריך להכשירה תחלה וכן נמי כל שהוא בן יומו אין להגעיל אלא א"כ יש במי היורה הגדולה ס' לבטל פליטת הכלי דהיינו כל עובי דופני הכלי דבכוליה משערינן דאם אין בו ס' כל הנפלט ממנו חוזר ונבלע בתוכו אבל אם אינן בני יומן מותר להגעילו אפילו אין במים ס' לבטל את הכלי ואע"פ שטעם הפגום הנפלט ממנו חוזר ונבלע בתוכו וה"ל כקודם הגעלה אין בו חשש דהוי כנ"ט בר נ"ט שנפלט מן הכלי למים וחוזר ונבלע בכלי וכולם היתר כיון שנפגם הטעם וכן נמי אם היורה גדולה אינה בת יומא אינו צריך להכשיר מטעם שפירשתי ובערב הפסח קודם שעה חמישית דשעת היתר הוא מותר להגעיל אפילו בן יומו משום דהוי נ"ט בר נ"ט החמץ נ"ט בכלי והכלי במים וחוזר ונבלע בכלי וכולהו היתר והוו כמו דגים שעלו בקערה דמותר לאכלן בכותח ואפילו לדברי המפרשים עלו אין נתבשלו לא הכא שרי דהתם הבשר הנבלע בדגים חשוב טעם כי נבלע אוכל באוכל שדגים ראויים לאכילה והבשר נותן בהם טעם לשבח הלכך אסור לאוכלן בכותח אם נתבשלו אבל הכא טעם החמץ הנפלט מן הכלי למים וחוזר ונבלע בדופני הכלי אינו חשוב טעם כשיחזור ויפלוט בפסח לתוך התבשיל עכ"ל ונ"ל שהטעם שכתב רבינו דדמי לנ"ט בר נ"ט ולא כתב משום דהוי נ"ט בר נ"ט הוא מפני שי"א דההיא דדגים שעלו בקערה דקאמר בגמרא דהוי נ"ט בר נ"ט היינו דוקא בעלו אבל בשנתבשלו לא ואנו צריכין לחלק בין נתינת טעם באוכל לנתינת טעם במים וכמו שחילק הרא"ש לכך כתב דדמי לנ"ט בר נ"ט וז"ל שבלי הלקט אע"פ שמגעילין כלים משום איסור חמץ מותר להגעיל אפילו כלים בני יומן משום דהוי נ"ט בר נ"ט של היתר קודם שיהא איסור כמו דגים שעלו בקערה שמותר לאוכלן בכותח משום דטעם בשר נכנס בקערה ומהקערה בדגים הרי כאן שנים והדגים עדיין היתר קודם שיאכלם בכותח ה"נ טעם חמץ נכנס בקערה ומהקערה במים כשמגעילה הרי כאן ג' קודם שיבואו לידי איסור חמץ ואע"פ שי"א דוקא דגים שעלו בקערה רותחת או דגים רותחים שעלו בקערה מותרים אבל נתבשלו אסורים מ"מ גבי חמץ שיש בו ג' נ"ט של היתר הכל מותר עכ"ל. ודברי הרא"ש הם מדברי התוספות בספ"ב דע"ז (עו.) ובפ' כל הבשר (קח:) וכ"כ הגהות מיימון בפ"ה בשם ס"ה וכתב עוד בשם סמ"ק הא דמתירין להגעיל כלים בני יומן קודם ד' שעות זהו דוקא כשמכשירין כלים של חלב לבד ושל בשר לבד אבל אם בא להגעיל כלים של בשר ושל חלב ביורה אחת אז צריך להיות שלא יהיו בני יומן לכל הפחות אחד מהן או של בשר או של חלב דאז שרי שאותו שאינו בן יומו אינו אוסר אותו שהוא בן יומו לפי שהוא פגום וכן אותו שבן יומו אינו אוסר שאינו ב"י כבווייה כדידיה לפי שיש ג' נ"ט להיתר כדפרישית לעיל אבל אם היו הכלים של בשר ושל חלב שניהם בני יומן והגעילו הכל ביורה אחד אפילו קודם ד' שעות אסור בדיעבד דנהי דמשום חמץ ליכא משום בשר בחלב איכא שניהן נ"ט לשבח. ולכך נהגו

דכשאין הכלי ב"י יכול להגעיל אפילו בפסח עצמו להרא"ש דנ"ט לפגם מותר בפסח אבל אם הכלי ב"י אלא דאיכא ס' במים לא שרי אלא בע"פ אחר זמן איסורו עד הלילה דאז איסורו בנ"ט אבל בפסח עצמו אסור להגעילו דכיון דנ"ט לשבח הוא איסורו במשהו מיהו לפי מנהגינו לאסור נ"ט לפגם ואפילו משהו אין חילוק דבע"פ בכל ענין שרי בין שאינו ב"י בין שהוא ב"י ויש ס' במים ובפסח עצמו הכל אסור: **ויזהר** שלא ינוחו המים מן הרתיחה שאם ינוחו אסור להגעיל בהם כלים ונוטלן ושוטפן בצונן כך היא הנוסחא בכל ספרי רבינו ומשמע דמיד שנח היורה מרתיחתו אסור להגעיל בתוכו אע"פ שחזר והרתיח המים אלא צריך ליטלן ושוטפן בצונן ואח"כ חוזר וממלא וכו' כמשפט הראשון כדי לחזור ולהגעיל בו וכן מבואר ברוקח בסימן ר"ב ושכן הורה רבינו האי מיהו באשיר"י כתוב תשובת גאונים זו בלשון זה מדיח יורה גדולה וכו' ומפליטה מחמץ תחילה ואח"כ מרתיח בה מים רותחין בלי שיעור ומגעיל בה יורות קטנות וסכינים ועץ פרור וכלים הצריכים הגעלה בכ"ר ויזהר וכו' וכך העתיק רבינו ירוחם דלפי לשון זה שפיר אפשר לפרש דדוקא בעודם נחים מהרתיחה אבל אם חזרו לרתיחתם מותר לחזור ולהגעיל בהם ומאי דקאמר ונוטלן ושוטפן בצונן חוזר אמ"ש תחילה דמגעיל בה יורות קטנות וכו' וקאמר דנוטלן ושוטפן בצונן ודלוג יש בתשובת הגאונים שבספרי רבינו וצריך להגיהו ובלי ספק שכן הוא שלא נאסר היורה במה שנח מרתיחתו אלא חוזרין ומרתיחין המים ומגעילין בתוכן וכן מפורש בת"ה סימן קל"א וכ"כ מהרש"ל בתשובותיו סי' כ"ו וכך המנהג: **ומ"ש** ואח"כ מרתיח בה מים בלי שיעור פי' דבראשונה כשמגעיל היורה הגדולה צריך שיעור למלאות היורה עד שפתה כדי להכשיר את כל היורה אבל לאחר שהוכשר היורה ובא להגעיל כלים בתוכה א"צ למלא מים רותחין עד שפתה אלא מרתיחין בה מים בלי שיעור כפי רצונו עד חצי היורה או עד שני שלישים כי א"צ למלאותו מים אלא כשבאו להכשיר את היורה עצמו: **ומ"ש** וסובב שפתה בטיט וכו' איכא לתמוה לשיטת גאונים האלו משמע דהא דקאמר בגמרא יורה גדולה מאי דה"ק יורה גדולה כיצד יש להגעיל אותה מקמי שיגעיל בה הכלים ומפרש לה על ידי גדנפא וכדמפורש באשיר"י א"כ למה הזכירו הגאונים גדנפא בהגעלה שנייה טפי מבהגעלה ראשונה וראיתי למהרש"ל שפירש דלאו דוקא שבתחילה אין צריך אלא רבותא קאמר דאף בהגעלה שנייה צריך ואע"פ שלא היה מלא היורה בשעת הגעלת הכלים שהרי הרתיח בה מי הגעלה בלי שיעור אפי' הכי מחמירין ועושין שפה כי הניצוצות היו נתזין על שפתה אף על פי שלא היה היורה מלא מים ע"כ פירושו אף על פי שאין זה לשונו עוד נראה לפרש דרבותא קאמר בדרך אחר והוא דבראשונה פשיטא דבעינן גדנפא ולא סמכינן אניצוצות דלא דמי ניצוצות דחדא שעתא לניצוצות דכולה שתא אבל בהגעלה שנייה אידי ואידי ניצוצות דחדא שעתא ניכהו ואפ"ה בעי גדנפא דשמא לא נזדמנו ניצוצות בשנייה אמקום ניצוצות דראשונה א"כ שלא לחלק בין הגעלה להגעלה עוד נראה לי עיקר דלגאונים אין צריך גדנפא בראשונה והא דקאמר בגמרא יורה גדולה מאי איורה דעלמא קאי כשבאו להכשירה להשתמש בה אבל ביורה שמגעילין בה לא איירי תלמודא אלא דמ"מ מסתברא דצריך להגעילו בתחלה דאם לא כן הכלים שנגעלים בתוכו נאסרין מבליעת המים שנאסרו מפליטת היורה המחומצת אבל גדנפא אין צריך דלא נאסרו הכלים מפליטת השפה שהוא דבר מועט ונתבטל במים שביורה ולא הצריכו גדנפא אלא להשתמש בו בפסח דאיסורו במשהו וכך נראה מדברי הרא"ש דלאחר שכתב סברתו דצריך להגעילו תחלה כתב וכך נמצא בתשובת הגאונים וכו' משמע שלא הביא תשובת הגאונים אלא לקיים סברתו דצריך להגעילו תחלה כדי שלא יהיו נאסרים הכלים מפליטת היורה להוציא מדעת החולקים עליו אבל מגדנפא לא דיבר מאומה והסברא נותנת דאין צריך גדנפא בראשונה כדפרישית ואיכא להקשות דכיון שהגעילו היורה תחלה למה צריך לחזור ולהגעילו אפילו היו הכלים ב"י ולא היה במים ששים כנגד הכלים מ"מ הוה ליה נ"ט בר נ"ט להיתרא כל היכא דמגעיל קודם איסורו והב"י פירש דבמגעיל אחר שעה ה' קאמר דצריך לחזור ולהגעיל היורה ע"כ ונ"ל לפי זה הא דאין הכלים נאסרין במגעילן אחר שעה ה' היינו דתלינן דאגב דטרידי לפלוט לא בלעי אלא דלכתחלה אין להגעיל אחר שעה ה' שמא ישהה אותם בתוכם עד שתגמור פליטתן מיהו היורה כיון שהוכשר ולא טריד לפלוט ודאי נאסר ומיהו לפעד"נ דסתמא קאמר אף במגעיל קודם שעה ה' אלא דאפ"ה צריך לחזור ולהגעיל היורה משום דלגבי טעם הבלוע בכלי ממקום אחר דאפשר להוציאו ע"י הגעלה הוי לכתחלה וגזרו שלא להשתמש בו עד שיגעילם אע"פ שמן התורה אין טעמו נאסר וכי היכי דבנותן טעם לפגם דגזרו ביה אטו שאינו פגום אף כאן אף על פי

דרכי משה

שהיה אוסר ללבן שפוד לאחר זמן איסורו מאחר דכבר חל עליו איסור המץ והוא כסברת רי"ו דלעיל וכתב ב"י שאין לסמוך עליה וכן נ"ל וכן נוהגין: (ג) ג אבל מדברי הרא"ש וסמ"ג משמע דלא מהני הגעלה אלא במים רותחים אבל לא בנחו מרתיחתן אף שהיד סולדת בהן אף קודם זמן איסור יש לחוש וכן משמע לקמן סימן זה וכ"ה דעת ת"ה והאגור: ועבי"ד

פרישה

(ג) **וצריך** ליזהר שלא ינוחו המים מרתיחתן כו' והא דכתב לעיל בסי' תנ"א סכינין מגעילן בכלי ראשון וכלי ראשון מיקרי כלי שהרתיחו בו מים על האש אפי' אינו עתה על האש רק שעודנו רותח שהיד סולדת בו ואינו מעלה רתיחות עיין בכתבי מהרא"י סימן ק"ן שמחלק בין דברים דדי להן בהכשר עירוי ובין דברים הצריכין הגעלה בכלי ראשון ממין ממש כגון שעמדו אצל האש ע"ש:

(ד) **שאם ינוחו** אסור כו' פי' בעודם נחים אבל אם נחים ואח"כ הרתיחן והגעיל בהן פשיטא דעלתה להם הגעלה וכ"כ בת"ה דהא נ"ט בנ"ט דהיתרא הוא:

(ה) **ואח"כ ממלא** היורה כו' בהגעלה זו השנייה לא אוכל לייסב מאמר שהגעילו אותה תחילה מ"ו ושמא י"ל דהחמירו דילמא נח ובלע ומ"מ לא אוסר כלים הנוגעים בתוכו אלא משום מראית עין החמירו: שהמים

דרישה

ברי"ב איוון וכן כלים שמשתמשין בהן חמץ כל השנה לא מהני להו הגעלה אבל שקים ישנים נוהגין בהן היתר ע"י כיבוס וצריך להתיר כל התפירות שבהן קודם הכיבוס כ"כ רמ"א וכן נוהגין לקנות רשת מדשה שקורין שוב"ל רמ"א וכ"כ בת"ה על השקים:

אין מגעילין בשום משקה ולא בחמי טבריה ולא כלי חלב וכלי בשר יחד אא"כ אחד מהם אינו ב"י וכ"ש כלי איסור וע"כ נוהגים שלא להגעיל שום כלי ב"י ולא יניח הרבה כלים בתוך כלי אחד אם נוגעים זה בזה ויגעילם יחד ואם מגעיל בצבת יגלגל הכלי דהל"כ במקום הצבת לא סליק ליה דיקולא דמיא. כתב בתשובת ת"ה שרגילות הוא כשמכניסים כלי אחד נחים המים מרתיחתה לכך צריך להמתין אחר כל כלי וכלי עד שישובו המים ויעלו רתיחה. כתב רמ"א שהכנין של סכינים אין לה תקנה בהגעלה ואסור להכניס בה הסכין בפסח עוד כתב קערות גדולות שלא יוכל להכניסן תוך כלי ראשון יתן עליהן אבן מלובן ויערה עליהן

חדושי הגהות

ב דברים אלו כבתבם וכלשונם כבר אמורים לעיל בסימן זה בשם א"ח: ג עיין במג"א שתמה על הרמ"א בש"ע ותמיה זו נזכרת ג"כ בהגהת הד"מ הנדפס בפ"ע ולענ"ד אין באן תמיה דמדבריהם נראה בעליל שהם הבינו שהד"מ הוסיף דקודם שעה ששית צריך ג"כ הגעלה במים רותחין ולכן תמהו עליו דודאי גם הרב"י מודה לזה (והעיין היטיב בהגהת

(ו) שהמים כולן נאסרים ונבלעין בכלים הנגעלים בתוכם אם משהה אותם בתוכם עד שתגמור פליטתן אבל קודם שעה חמישית אע"פ שאותן המים חוזרין ונבלעין בתוכם אין לחוש שהוא שעת היתירו ודמי לנותן טעם בר נותן טעם :

תנג **אלו** דברים שיוצאים בהן ידי חובת מצה בחטין ובשעורים (א) ובכוסמין ובשבולת שועל ושיפון אבל לא באורז ושאר מינים וגם אינן באין לידי חימוץ ומותר לעשות מהן תבשיל וכן בכל מיני קטניות ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות בתבשיל לפי שמיני חטין מתערבין בהן וחומרא יתירא היא זו ולא נהגו כן ואם עירב אורז עם אחד מאלו המינים ועשה מהן עיסה אם יש בה

פי שהיורה לא קיבל טעם חמץ אלא מן המים שקיבלו טעם מהכלים הנגעלים צריך לחזור ולהגעילה ולא קשה דא"כ הכלים הנגעלים בתוכו דאי אפשר שלא יחזרו ויבלעו מן הפליטה שלהן היאך נכשרין דשאני התם כיון שלא קיבלו טעם ממקום אחר אלא מפליטת עצמם ולא אפשר שלא יחזרו להבלע בכלי ואין לו שום תקנה לעשות בו ה"ל כמו דיעבד ומות' וכיוצא בזה כתב מהר"א מזרחי בבאוריו לסמ"ג ועוד הארכתי בתשובה בס"ד ולפי טעם זה נראה דאף במגעיל קודם שעה ה' ואף ביורה שאינו ב"י צריך להגעיל תחלה היורה שמגעילין ודלא כהרא"ש וכן נוהגין ואל תטו' זגו' ואף במאי דמיקל הרא"ש דקודם זמן איסורו יכול להגעיל אפילו כלים ב"י אפילו אין במים ס' משום דהוה נ"ט בר נ"ט להיתרא נראה דיש להחמיר בדבר דישהה מע"ל כדעת ראבי"ה דכיון דכתב הסמ"ק בהך דדגים שעלו בקערה דאסור לכתחלה לבשלם בכלי של בשר כדי לאכלם בחלב ודכוותה גבי חמץ אע"פ שכבר קיבלו הכלים טעם חמץ מ"מ אה"כ אסור לכתחלה להגעילם ב"י כשאין במים ס' על סמך דה"ל נ"ט בר נ"ט כיון דאפשר דישהה עד שיפגום טעמו ואינו דומה לדגים שכבר עלו בקערה של בשר דמותר לאכלן בכותח לכתחלה דהתם אי אפשר בשום תיקון אא"כ מיהו אי איכא ס' במים כנגד הכלים לאורה יראה דמותר להגעיל אפילו ב"י דנראה דאף ראבי"ה מודה בהא אבל יש לחוש לסברת הרשב"א דמחמיר וכתב דאין להגעיל הרבה כלים ב"י אפילו בזה אחר זה דכיון שאין ס' במים כנגד כל הכלים האיסור חוזר וניעור ואפילו קודם שעה ה' אסור לכתחלה כדפרי' דכיון דאין להתיר אלא מטעם נ"ט בר נ"ט אין לסמוך על זה כיון דאפשר בתיקון לשהות עד שלא יהא ב"י: פסק אין להגעיל לכתחלה כלים הרבה אפילו בזה אחר זה אם הם ב"י אפילו קודם שעה ה' אם אין במים ס' כנגד כל הכלים שהן ב"י והיורה שמגעילין בה הכלים אפילו אינו ב"י צריך להגעילה לכתחלה קודם שמגעילין בה וגם לאחר שהגעילו בה הכלים צריך לחזור ולהגעיל היורה להכשירו להשתמש בה ואין לה היתר כלל בלי הגעלה תחלה וסוף ובתחלה אין צריך לעשות גדנפא ובסוף צריך לעשות גדנפא וכבר נהגו באבן מלובן או בלפיד אש ע"כ הפסק :

תנג **אלו** דברים וכו' משנה פ' כל שעה ור' יוחנן בן נורי פליג ואמר דאורז נמי מין דגן הוא ואמר בפרק ע"פ דלית דחש להא דריב"נ וכיון דלית הילכתא כוותי' באורז ודוחן כ"ש שאר מינים דמודה בהו ריב"נ וכ"כ הרמב"ם ריש פ"ה ופ"ו דשאר מינים נמי לא וכמ"ש רבינו: **ומ"ש** ויש אוסרין לאכול אורז וכו' כ"כ הסמ"ק אבל לא מטעם שכ' רבינו לפי שמיני חטין מתערבין בהן אלא כיון שראוי לעשות ממנו עיסה אתי לאחלופי בשאר מיני עיסות דגן להורן שאינן בני תורה והאריך בזה וכ"כ במרדכי פ' כ"ש וכך נהגו ואף החרדל דליכא מאן דפליג אהא דתנן אין נותנין קמח לתוך החרוסת או לתוך החרדל דאלמא דהחרדל בעינו שרי נמי נהגו לאוסרו דה"ל נמי קטנית מיהו בנתערבה בתבשיל בפסח שרי וכן

נהגו העולם להמתין מלהגעיל בע"פ עד שלא יהו בני יומן משום שרגילין להגעיל כלים של בשר ושל חלב יחד עכ"ל וכתב עוד הגהות מיי' התיר הר"מ להגעיל כלים של חמץ וכלי עו"ג יחד היכא ששניהם אינם בני יומן ששניהם נותנין טעם לפגם ואפי' מגעיל כלי עו"ג תחלה עכ"ל. ונראה דאם הוא קודם זמן איסורו אע"פ שכלי חמץ הוא בן יומו לית לן בה. ודע שהתוספות והרא"ש שמתירין להגעיל כלים שאינן בני יומן אחר זמן האיסור משום דאע"ג דבלעי מהדדי לית לן בה כיון שנפגם הטעם לטעמייהו אזלי דסברי דנ"ט לפגם מותר בפסח אבל הרשב"א סובר דאסור כמ"ש בסימן תמ"ז לפיכך כתב בתשובה דלעולם אין מגעילין בתוך הפסח שום כלי מחמת חמץ ואפילו שאינו בן יומו וכבר כתבתי בסימן הנזכר דאין לחוש לסברא זו דכמה רבוותא פליגי עלה: **כתב** הרשב"א בתשובה לענין מה שאמרת דכלי בן יומו אם יש במי' ס' כנגד גוף הכלי הנגעל מותר להגעילו י"ל שאין מגעילין ב' כלים בני יומן ביחד לפי שחוזרו שניהם ככלי א' שאין במים כדי לבטל את שניהם אבל להגעיל כלים בני יומן זה אחר זה בזה נחלקו גדולי הדורות יש מהם שיראה מדבריהם שהוא מותר לפי שהראשון כבר נתבטל וכשמגעיל בו השני א"א חוזר וניעור אדרבה הוא מצטרף לבטל השני הבא אחריו וכדתנן בפ"ב דערלה הערלה מעלה את הכלאים וכו' וכ"כ הראב"ד ז"ל אבל מרבותינו לא הודו לו ואמרו דראשון ראשון בטל לאו דינא ולעולם טעמא לא בטיל ואפילו מין במינו שכל שנפל לבסוף איסור המצטרף לראשון והיה טעמו נרגש במוקו דמין ושאינו מינו אף מין במינו חוזר ומצטרף ומה ששנינו (ערלה פ"ב) בערלה וכלאי הכרם שמעלין זה את זה היינו ששיעורן במאתים וכן בתרומה ששיעורו בק' וכשנפלה כאן סאה אחרת עדיין אין כאן נ"ט הא אם חזר ונפל שם כ"כ מן האיסור עד כדי שיחזור לנ"ט היינו ס"א אף הם חוזרין ונעורים ויש לו ראייה בגמרא דבני מערבא דגרסינן התם גריסין של תרומה שנתבשלו עם עדשים חולין ואין בהם נ"ט ריבה עליהם גריסין מחולין מין מעורב מינו לאסור פי' בתמיה לא תהא גדולה מיין נסך וכו' הדא אמרה ריבה עליהם גריסין תרומה אסור אלמא לא אמרינן ראשון ראשון בטל ולפיכך אין מגעילין ב' כלים בני יומן אפי' זה אחר זה דהאיסור חוזר וניעור (ד). כתב המרדכי בפ' כל שעה השיב רב האי על אודות היורה הגדולה שמגעילין בה כלים שאין צריך להגעילה אחר שהגעיל בה הכלים וכן הורה רש"י ובסה"ת כתב שיש להגעילה אחר שהגעיל בה את הכלים עכ"ל. וכ"כ ר"י שחוזר ומגעיל כבתחלה כדי להכשירה שיוכל להשתמש בה בפסח. וכ"ל שלפי מ"ש רבינו בסמוך בשם הרא"ש היינו דוקא כשהכלים שהוגעלו בתוכה היו בני יומן ולא היה במים ס' כנגדן וההגעלה היתה אחר ארבע שעות שהוא זמן איסור חמץ הא לאו הכי אם היורה היתה מוכשרת קודם שיגעילו בה א"צ לחזור ולהגעיל אותה וז"ל שבלי הלקט כתב ה"ר ישעיה הנכון בעיני שאע"פ שהיורה אסור מותר להגעיל לתוכה כלים אך אם ינקה אותה יפה שלא תהא מליאה זוהמא ואותו הגיעול שהיא פולטת הוא מתבטל במים עד שהם מותרים בשתייה וכיון שבטל הגיעול במים אין בו כח לאסור הכלים הלכך אם הוגעלה היורה תחלה אינה צריכה הגעלה פעם שנייה :

כתב עוד המרדכי שם בשם הרוקח לא יניח אדם כלים הרבה לתוך סל ויגעיל בבת אחת ואע"ג דאמרינן פרק חומר בקדש (כג.) גבי טבילה כל שמלאו כלים ומטבילן טהורים ופ"ו דמקואות אומר סלים שמלאן כלים ומטבילן טהורים דוקא לגבי טבילה ולא לגבי רתיחה עכ"ל: **כתב** עוד המרדכי שם קערות גדולות או לוח שנושאין עליו מולייתא של בשר או של גבינה צריך ללבן אבנים באש ויניח על הדף ויערה עליהן או בקערה גדולה שאין יכול להכניסה בכלי יעשה להם כן כי לפעמים נשפך מן המולייתא רותחת על הדף ע"כ צריך כלי ראשון עכ"ל (ה): **מצאתי** כתוב בשם ספר אגודה בשעת הגעלה לא יגעילם בצבת דבמקום לקיחת הצבת לא בליע דיקולא דמיא (ו): **כתב** הרשב"א בתשובה (סימן תק"ג) שהרמב"ן היה אומר שאין מגעילין אלא במים ולא בשאר משקין והוא ז"ל חולק עליו וסברת הרמב"ן כתב הר"ן בס"פ כל הבשר וכתב בא"ח שכל זה לכתחלה אבל בדיעבד מותר והמים המעורבים באפר שקורין ליש"ה נראה שדינן כשאר משקין וכתב עוד שדעת הר"ש בפ' דם חטאת כדעת הרשב"א (ז): וכתב עוד בא"ח המי טבריא דינן כרותחין לענין בליעה אבל אין מגעילין בתוכן אפילו דברים שדינן בכלי שני לפי שאינן תולדות האור וכבר אז"ל כבולעו כך פולטו מה בולעו ע"י תולדות האור אף פולטו כן ואם נאסרו ע"י המי טבריא אפשר להכשירן על ידן או על ידי חמי האור (ח) :

תנג **אלו** דברים שיוצאין בהם ידי חובת מצה בחטים ובשעורים וכו' משנה בפרק כל שעה (לה.) ובגמרא הכי אין אורז ודוחן לא מנא ה"מ אמר ר"ל וכן תנא דבי רבי ישמעאל אמר קרא לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהם ידי חובתו במצה יצאו אלו שאינם באים לידי חימוץ אלא לידי סרחון ופירש"י אורז ודוחן אין עושין חמץ ואם מחמיצין אותם מסריחין ואיתא תו בגמרא מתניתין דלא כר"י בן נורי דאמר אורז מין דגן וחייבין על חימוצו כרת ובפ' ערבי פסחים (קיד.) תנן הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין ובגמרא (שם:) מאי שני תבשילין אמר רב הונא סילקא וארוזא אמר רב אשי ש"מ מדרב הונא לית דחייש להא דר"י בן נורי דאמר אורז מין דגן הוא וחייבין על חימוצו כרת ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח. ופירש"י ש"מ מדקאמר רב הונא דמבשלין אורז בפסח ולא חייש לחימוץ לית דחש להא דר"י בן נורי: **ויש** אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות וכו' וחומרא יתירה היא זו גם ר"י כתב אותם שנהגו שלא לאכול אורז ומיני קטניות מבושל בפסח מנהג טעות הוא זולתי אם הם עושין להחמיר על עצמם ולא ידעתי למה עכ"ל. ובהג"מ פ"ה כ' בשם סמ"ק על הקטניות כגון פולים ועדשים יש נוהגים איסור לאכלם בפסח וכן ה"ר שמואל מאיבר"א אבל ה"ר יחיאל ושאר גדולים היו נוהגין בהם היתר וקשה מאד הדבר להתיר כיון שאחרים נהגו בהן איסור ונראה שלא נהגו בו איסור משום חימוץ דלא טעו אינשי בזה דתינוקות של בית רבן יודעין אותו דבפי' אמרינן בגמרא דאינו בא לידי חימוץ אלא ה' מינים בלבד אלא אסורות משום דדגן מעשה קדירה וקטניות מעשה קדירה גזירה הא אטו הא וגם יש מקומות שעושין פת מקטנית ואתי לאיחלופי בדייסא שהוא מעשה קדירה אבל מיני ירקות דלא דמי לדגן כלל לא אתי לאיחלופי וגם כעמים תבואה מעורבת בהם וא"א לבררו יפה והחרדל כמו כן יש לאוסרו בפסח משום דהוא מידי דמידגן אע"ג דבימיהם היה מותר מ"מ עתה יש להחמיר בדורות הללו שאינם בקיאים כ"כ באיסור והיתר כדורות הראשונים כדכי' רב סעדיה גאון עכ"ל. וגם המרדכי כתב בפרק כל שעה כ"ז בשם סמ"ק ולית דחש לדברים הללו זולתי האשכנזים (ב) :

ואם עירב אורז עם אחד מאלו המינים ועשה מהם עיסה וכו' משנה בפ"ו דחלה (מ"ו) והובאה בפרק כל הזבחים שנתערבו (מה.) וכתבה הרמב"ם בפ"ו וכתב הראב"ד ז"ל והוא שיש שם דגן כדי שיאכל כזית בכדי אכילת פרס ויאכלנו וכתב ה"ה אבל מדברי הרמב"ן נראה שאפילו אין שם כזית בכדי אכילת פרס יוצא בה לפי שמדין גרירה הוא שהחטין גוררין את האורז וזהו שהזכירו חטין ואורז בדוקא וכן מבואר בירושלמי וגם רבינו בפ"ו מהלכות בכורים כתב משנתינו בדין החלה בקמח

דרכי משה

(ד) ועבי"ד סי' צ"ט: (ה) וכ"ה בהג"מ פ"ה ובאגור ויעביר האבן על כל הכלי עד שהמים יעברו על כל הכלי וכ"ה באו"ה כלל נ"ח ובמהרי"ל דעירוי בלא אבן לא מהני וכתב מהרי"ו ולא מהני קליפה אם קלף השלחן או כדומה לזה בכלי אומנות וכתב מהרי"ל דשולחנות וכדומה סגי להו בעירוי דהא אין משתמשין בהן אלא בעירוי ויזהר שהעירוי יהא מכלי ראשון דהיינו שבישלו המים באותו כלי וכן אם שאב מים מן היורה ובשלו המים ביורה בעוד זו הכלי בתוכו ויזהר שלא יעמוד מרחוק ויערה ע"י זריקה שיפסיק הקילוח מן הכלי בשעת העירוי שזה לא מחשיב כלי ראשון ויגנב השולחנות קודם שיגעילם שלא יהא עליהם לחלוחית וימנעו המים מלהרתיח ושם דמגדלים של עץ אין טוב להגעילם דיש בהן סדקים אלא יניח דפין אחרים על דפין הישנים ולקמן משמע דסגי להו בהגעלה: (ו) ובאגור ואם נטלן בצבת ירחיב הצבת כדי שיסבבו המים כל הכלי: (ז) וכ"כ בסמ"ק הל' חמץ: (ח) וכתב הר"ן פרק כל הבשר דף תשכ"ג ע"ב דאם הגעיל במים הרבה כלים עד שמרוב פליטה נשתנו צורת המים ונעשו כציר אסור ושוב אין להגעיל באותן מים עכ"ל:
תנג (א) ובמהרי"ל דמצוה מן המובחר בחטים וכן המנהג: (ב) ואנו בני האשכנזים נהגו להחמיר וכתב בת"ה סי' ק"ג ואפ"ה מותר לשהות מיני קטניות דמידגן בביתו אע"פ שנפל עליהם

דרישה

עליהן רותחין מכלי ראשון והוא ככלי ראשון וכן כל כיוצא בזה ויעביר האבן על כל הכלי שאז מגעיל כולו : וכ"ש בתוכו

[illegible]

פרישה

(ו) שהמים כולן נאסרו כו' וכ"ל דאם מערה המים מהיורה בעודן ברתיחתן שלא מזרו ובלעו דאל"כ הא חזר הכלי ובלע מהמים וק"ל וכ"כ מהרי"ל דף ז' להסיר המים שמגעילין בתוכו בעודן רותחין ואז א"צ להגעיל הכלי מהמים שוב מצאתי באסו"ר דף קע"א ע"א ס"פ [illegible]

כמלת

חדושי הגהות

בהגהת הד"מ ימצא כדברי) אבל לענ"ד כוונת הד"מ דאף קודם זמן האיסור אסור ליתן הכלים במים שנחו מרתיחתהן אף שירתיחם אח"כ אלא צריך שימתין עד שירתיחו המים ואח"כ

בפת חטין וקמח אורז ומשמע דדוקא באלו וכן עיקר עכ"ל וכ"כ מדברי הרא"ש בכל' הלה ומבואר שם בדבריו דאפילו באין כזית בכדי אכילת פרס אם יש בה טעם דגן יוצא בה ולכן סתם רבינו וכתב משנתינו בלי שום חילוק והרשב"א בפסקי חלה שלו כתב שדברי הראב"ד נ"ל עיקר : **כתב** הר"פ יש נוהגין לברר החטין אחד אחד מאכילת עכבר וכו' כ"כ הגה"מ פ"ה בשם סמ"ק וז"ל ובהרבה מקומות נהגין לברור חטים בפסח מאכילת עכבר ויש רוצים להתיר משום דהוי כמי פירות מיהו קשה דהא תנן (לט:) לא ילעוס אדם חטין ויתן ע"ג מכתו מפני שמחמיצין אלמא לחלוח הפה לא חשיב מי פירות ומסתמא ה"ה אכילת עכבר ואין לחלק להקל בלא ראיה ועוד דהא לאחר כן כשמערבין בו מים אז אכילת העכבר מחמץ כדפי' לעיל דמי פירות כשמערבין בו מים מחמיצין עכ"ל. ודברי תשובת הרמב"ן בסימן ק"ן כדברי רבינו והיא בתשובת הרשב"א (ד) :

כתב הגהות מיימון בפ"ה בשם סמ"ק על הדגן שצומח מלחלוחית הארץ שקורין גירנ"י אומר רבינו יחיאל שזהו חימוץ גמור וכשהוא מעורב בתבואה אחרת צריך לבררו יפה שיהא ס' מאותו שלא צמח ואע"ג דהוי יבש ביבש מ"מ יהיב טעמא בשעת אפייה וגם צריך שתהא האפייה קודם פסח דאי בפסח אפילו בכל שהוא אסור ע"כ נכון הוא ליזהר שלא יהיה כלל מאותו גירנ"י בתבואה כי לעולם הוא שם ומתערב בתבואה ורגילות הוא לאפות מצות בפסח עכ"ל :

בה טעם דגן יוצאין בה וחייבת בחלה אע"פ שרובה אורז **כתב הר"פ** יש נוהגים לברר החטין אחד אחד מאכילת עכבר וי"א שא"צ דהוי מי פירות וכתב הוא שאינו דומה למי פירות שהרוק מחמיץ כדתנן לא ילעוס אדם חטים ויתנן ע"ג מכתו וכו' ואין להקל ע"כ ונראה שאין לחוש לזה כלל דחששא רחוקה היא זו לומר שתחמיץ חטה קשה במעט רוק שבפי העכבר א דאפי' לתיתה שרי בגמרא (פסחים מ.) אלא שהחמירו הגאונים לאוסרה ועוד אפילו אם יש בהן נשוכין אינו אחד מאלף ומתבטלין הן כשיטחן ואין כאן מבטלין איסור לכתחלה (ג) שאינו טוחן כדי לבטלה **כתב רב אלפס** שצריך לשמור הטין שיוצאים בה ידי מצה משעת קצירה שלא יבא עליהם מים וא"א הרא"ש ז"ל כתב שא"צ אלא משעת טחינה וז"ל נוהגין באשכנז ובצרפת לשומרן משעת טחינה לפי שאז מקרבין אותן אל המים שטוחנין בריחיים של מים וכ"כ בשאלתות לא נפיק ידי חובתיה אלא במצה דמינטרא מחימוץ מן כד נפל מיא עלויה ואי אמטינהו לחטי עכו"ם חרש שוטה וקטן לא נפיק ביה ידי חובתיה תשובה לגאון ליקח קמח מן השוק בשעת הדחק מותר

וכן פסק בת"ה סימן קי"ז : **כתב** הר"פ וכו' כ"כ בסימן רי"ט ומ"ש ואין להקל כלומר אע"פ שיש לדחות דלא ילעוס אדם חטין דדוקא רוק של אדם מחמיץ אבל לא שאר רוקין דאין להקל אלא חיישינן דילמא ה"ה שאר רוקין ורבינו השיג עליו ואמר דאף לפי סברתו דוקא רוק מרובה אבל רחוק הוא לומר שתחמיץ חטה קשה במעט רוק וכו' ואין השגתו השגה דהלא כתב דאין להקל ולחלק בין רוק אדם לשאר רוקין וה"ה דאין להקל גם בזה ומ"ש ועוד דמתבטל הוא בטחינה נראה דהסמ"ק נמשך לשיטתו שכתב לשם גבי תבואה שצמחה שקורין גירמ"י שאין בטלים דקמח בקמח אינו מתערב יפה כמו לח בלח וה"ל תערובת יבש ביבש ונותן טעם בפסח עצמו גם נ"ל דהסמ"ק ס"ל דטחינה ה"ל מבטל איסור לכתחלה אע"פ שאינו טוחן כדי לבטלן וכדעת מהר"ם שכתובה בתשובת הרשב"א סי' תתל"א והיא ג"כ דעת הר"ן בפ' כ"ש בההיא ארבא דטבעה בחישתא וכ"כ ג"כ בתשובתו סימן כ"ז כ"ט ולענין הלכה נקטינן כהרשב"א בתשובה סי' תפ"ח דאין בנשיכת העכברים משום חימוץ ואפילו היה בו משום חימוץ אין בו אלא מעט בתוך הרבה ואי אפשר לבא בו לידי איסור דאורייתא דה"ל לכל היותר ספק בדרבנן ע"כ ומשמע דס"ל ג"כ דזה לא מיקרי מבטל איסור לכתחלה ובמרדכי

כתב הרי"ף שצריך לשמור חטים שיוצאין בהן ידי מצה וכו' בס"פ כל שעה כתב ומיבעי ליה לאינש לנטורי קימחא דפיסחא מעידן קצירה דאמר קרא ושמרתם את המצות וא"ל רבא להנהו דמהפכי כיפי כי מהפכיתו הפיכו לשם מצוה כלומר הזהרו שלא יבא עליהם מים פי' כיפי עמרים. וכ"כ הרמב"ם בפ"ה וסוגיא דשמעתין בס"פ כל שעה (מ.) הכי איתא אמר רבא מצוה ללתות שנאמר ושמרתם את המצות אי לא דבעי לתיתה שימור למאי אימא שימור דלישה שימור דלישה לאו שימור הוא דא"ר הונא בציקות של עכו"ם אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה מ"ט משום דלא עבד בהו שימור וליעבד להו שימור מאפייה ואילך אלא לאו ש"מ שימור מעיקרא בעינן ממאי דילמא שאני התם דבעידנא דנחית לשימור לא עבד לה שימור אבל היכא דבעידנא דנחית לשימור עביד לה שימור ה"נ דשימור דלישה (לא) הוי שימור ואפ"ה לא הדר ביה רבא דאמר להנהו דמהפכי כיפי וכו' מר בריה דרבינא מנקטא ליה אימיה בארבי : ופירש"י שימור דלישה לאו שימור הוא . אי לא עבד ליה שמור מקמי הכי : מאפייה ואילך . משמתקנה לאפייה כגון עריכתה וקיטוף שלה ונתינתה לתנור : וממאי דילמא לעולם שימור דלישה שימור הוא אע"ג דלא איצטריך שימור מקמי הכי והכא מאי טעמא לא נפיק משום דמשעת נתינת מים לקמח הויא צריכה שימור וזו לא נעשה לה שימור מההיא עידנא דנחית לתורת שימור דהיינו מנתינת מים : ואפילו הכי . דלא אשכח רבא סייעתא למילתיה לא הדר ביה ממאי דאמר בעינן שימור קודם לישה : מנקטא ליה אימיה . חטים מתחלת קציר חטים לצורך הפסח ועבדה להו שימור מעיקרא : בארבי . מלא עריבה או עריבות הרבה ומצניעתן לבדם . ולכאורה נראה שדעת הרי"ף והרמב"ם דלעיכובא בעי רבא שימור משעת קצירה ונקטינן כוותיה אלא שהר"ן כתב על דברי הרי"ף ודאי למצוה מן המובחר הכי עדיף טפי ומיהו אפשר שאע"פ שלא עשה כן אלא שלקח מן השוק ושמרה לשם מצה יצא ידי חובתו ובגמ' אמרינן דשימור לישה לא הוי שימור כלו' מקמי לישה הוא דבעי שימור אבל כל ששמר את החטים קודם לישה יצא ומ"מ משמע שאם לא שמר אלא מלישה ואילך שאינו יוצא י"ח מצה בכך אלא שגאון אחד אמר שהלוקח קמח מן השוק בשעת הדחק מותר דלא מחזקינן איסורא ויצא ידי חובתו בה אבל לכתחלה בעי שימור משמע דסבירא ליה דכי אמרינן בגמ' דשימור דלישה לא הוי שימור היינו לכתחלה עכ"ל : **והרא"ש** כתב וז"ל ואפ"ה לא הדר ביה רבא דאמר להו רבא להנהו דמהפכי כיפי וכו' כלומר אפילו שנדחו דברי רבא דהוה בעי למימר דשימור דלישה לאו שימור הוא אפ"ה לא הדר ביה ומחמיר על עצמו היה משעת קצירה לשמור מצה של מצוה וכן משמע דחומרא בעלמא הוא מדקאמר מר בריה דרבינא מנקטא ליה אימיה בארבי משמע דאיהו לבד היה מחמיר וכל שאר החכמים לא נהגו כן. וכן מדקאמר רב הונא בציקות של עכו"ם וכו' ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה משום דלא עביד ליה שימור משעת לישה משמע הא אם לקח קמח מן העכו"ם ולש אותו א"צ לאכול כזית מצה באחרונה ונהגו באשכנז ובצרפת לשמרן משעת טחינה לפי שאז מקריבין אותו אל המים שטוחנן בריחיים של מים עכ"ל. ודברי השאלתות כתבם הרא"ש שם ומשמע לרבינו דמדכתב ואי אמטינהו לחיטי עכו"ם חש"ו דבהולכה לטחון מיירי וא"כ מ"ש מצה דמינטרא מחמץ מן כד נפל מיא עלויה היינו לומר שמשעה שהוא קרוב ליפול עליו מים דהיינו משעת טחינה ואילך הוא דבעי שימור ולא קודם לכן אבל רבינו ירוחם כתב בשם השאלתות שאין יוצא י"ח אלא במצה שנשמרה מחימוץ משעה שנפלו עליו מים מקצירה והא דבעינן שימור דוקא במצה דמצוה אבל שאר מצה שאדם אוכל בפסח לא בעי שימור לשם מצה כלל

וכן

באר"וך כתב בשם ראבי"ה בדין חטין שנפל עליו דלף דאין כאן משום מבטלין איסור לכתחלה דאכתי לא חל הפסח ומהר"י בת"ה סי' קי"ד כתב דקמח בקמח מתערב יפה כמו לח בלח וכמ"ש הסמ"ג במצות לא תאכל חלב והברייתא מוכחת ג"כ שלא נתכוין לבטל גם מדברי הר"ס שבתשובת הרשב"א נראה מבואר דקמח בקמח מתערב יפה כמו לח בלח ולכן המנהג שבוררים החטים בעיונא בעלמא שאין שם יותר מס' הוא מועיל בין לגבי חטין הנשוכין בין לחטין שצמחו וכמ"ש מהרא"י. האר"כתי בזה לפי שכתב בעל הלבוש בדגן שצמח שצריך לאפות קודם פסח ונמשך אחר הסמ"ק שהביא בית יוסף כאן בלי חולק ונעלם ממנו שהסמ"ג חולק על זה ושכך הלכה גם לא שם לבו מה שכתב הוא עצמו בסי' תמ"ז דקמח בקמח הוי כמו לח בלח וכמו שכתב לשם ב"י ופסקיו שפסק לשם ופסק בכאן הם סותרים זה את זה. וכל זה לפי הלכה אבל למעשה כל בעל נפש יחמיר על עצמו ובפרט בדגן שצמח שהוא חמץ גמור ואוסר בפסח בשעת אפייה כמ"ש הסמ"ק ואע"פ שהסמ"ג הביא ראייה ממנחות שנקמצו ונתערבו בטלות ברוב לדברי חכמים שאומרים מין במינו בטל ברוב אלמא דקמח בקמח מתערב יפה יש לדחות דשאני התם דמתוך שמן מתרככין ונותנים טעם זה בזה א"כ כשיאפו אותן יתנו טעם זה בזה ודיינינן להו שפיר דליבטלו כמו לבסוף כשיהיו נאפין וממילא בחמץ צריך נמי לדון קודם פסח כמו בסוף בפסח עצמו כשיהיו נאפין ואז איסורו במשהו וכן נראה דעת התוס' בפ' הערל דף פ"ב דקמח בקמח לא הוי מתערב ומשם למד הסמ"ק להורות כן דלא כסמ"ג וע' במ"ש בסי' תס"ז בדין זה וקמח שבשק שבאו העכברים ונשכו את השק ואכלו הקמח כך דינו אם הוא קודם פסח צריך לנהל הקמח ואם ישאר על הנפה כמו פירורי עיסה יבישה זורקו והקמח מותר להשהותו עד לאחר הפסח ואם נמצא כך בפסח הכל אסור בהנאה דמה שנעשה קצת עיסה ברוק שבפי העכבר ונתייבש מיפרך ונתערב ואין מועיל לו ניהול . ואם השק מונח במקומו שלא נענע ולא נתערב הקמח אז יאחז בידו מקום הנשוך ויקשר שם השק תחת הנשיכה עם קצת קמח וינער כל הקמח שבשק ויאכלו אותו ומותר להשהותו ואפ"ה אסור לאכלו בפסח וכל זה דוקא כשנראה שאכלה העכבר קצת מן הקמח אבל אם נשכה רק השק ואיכא ספק שמא לא אכלה כלום אפילו אם נמצא בפסח מותר להשהותו ואסור לאכלו אפילו אם נמצא כך קודם פסח דדילמא איכא חמץ ונתייבש ומיפרך וא"א ניהול כיון דליכא דרגא דחמץ ובתשובה בארתי כל זה :

כתב רב אלפס וכו' בפ' כל שעה וכ"כ הרמב"ם והסמ"ג והרוקח והכלבו וס"ל דהיינו דוקא במצה דמצוה מדקאמר בגמ' (ד' מ) הפיכו לשם מצוה וכ"כ הרי"ף וכתב עוד בע"פ היכא דלית ליה כולה סעודתא ממצה דמינטרא אלא כזית בלחוד דמנטר הוא דאית ליה אכיל ברישא וכו' הורה ז"ל שהשמור אינו מעכב כי אם במצה שיוצאין בה וכן פי' ה' המגיד לדעת האלפסי ומ"ש והרא"ש כתב שאין צריך אלא משעת טחינה וכו' קשיא לי הלא משמע דס"ל להרא"ש דלהלכה שימור דלישה הוי שימור ואם לקח קמח מן עכו"ם ולש אותו יוצא ידי חובתו אלא שנהגו משעת טחינה ואפשר דכיון דכתב הרא"ש על מנהג דאשכנז וצרפת וכ"כ בשאלתות וכו' דמדכתב מן כד נפל מיא עלויה היינו בשעת טחינה שמקרבין אותו אל המים משמע ליה לרבינו דכך היא הלכה להרא"ש ושימור דלישה לא הוי שימור וכ"כ הר"ן מביאו ב"י אבל מדברי ה"ר ירוחם נראה שלא היתה נוסחתו בפסקי הרא"ש וכ"כ השאלתות על מנהג אשכנז וצרפת אלא על דברי האלפס כתב ובשאלתות כתב וכו' כמו שהוא בספרי הרא"ש שבידינו והיה מפרש דברי השאלתות דבעינן שימור משעת קצירה כהאלפסי גם מפרש לדעת הרא"ש דלא בעינן אלא שימור מלישה ואילך אלא שנהגו משעת טחינה

ועוד

דרכי משה

עליהם מים משום דבהא לא גזרינן משום שאר מיני דגן וכן מותר להדליק באותן שמנים הנעשים ממיני קטניות ואם נמצא גרגיר של קטניות בקדירה או בתבשיל לא מחמרינן כלל לאסור התבשיל דאיסור משהו אינו אלא בה' מיני דגן עכ"ל ומהרי"ל כתב על המדליק בשמן שנעשה ממיני קטניות צריך ליזהר שלא לתלות במקום שנוטף על השולחן וגם אם מדליק באותו נר שהדליק בו גרות חמץ צריך ליזהר שלא יטיף ממנו על השולחן כי הכלי הוא חמץ אע"פ שניקר אותו מבחוץ מ"מ מבפנים עדיין יש בו חמץ והוי כלי ראשון ולכן צריך ליזהר שלא לתלותו במקום שנוטף על השולחן עכ"ל ואין המנהג כדבריו אלא תולין אותו על השולחן כבשאר ימות השנה ואין לחוש שמא יטיף על האוכל דאף אם נוטף אין לאסרו חדא דמיני קטניות אינן חמץ כלל ואינם אסורים אלא משום מנהג ובכה"ג ליכא למיחש וכ"ה בתשובות סימן כ"ה ואין לאסור מכח חששא שעשו חמץ באותן כלים שעושין בהן השמן דהא כתבתי לעיל סימן תמ"ז דאין לאסור מכח חששא זו משמע כ"ש בכלים שעושין בהן השמן שאף אם היה בהן חמץ מ"מ לא היה אלא צונן ואין להחמיר בזה כמו שכתבתי לעיל סימן תמ"ז ותנ"א ועוד דאפילו באיסור גמור לא מיחשב כה"ג כלי ראשון כמו שיתבאר בי"ד סימן ק"ה אי"ה וכתב מהרי"ל דמותר לאכול זרע אקליי"ה לרפואה דלא הוי מין קטניות וצ"ל דה"ה הזרע הנקרא בל"א אני"ס דאין זה מין קטניות וכן משמע לעיל סימן ר"ד דאניס"ה ואלייגד"ר אינם מין קטניות : (ג) והר"ן כתב בתשובות על חיטים מבוקעות שהיו בתוך חיטים שאינן מבוקעות דאסור לטוחנן דהוי כמבטל איסור לכתחלה ומותר למוכרן לעכו"ם דלא חיישינן שמא יחזור וימכרם לישראל הואיל ואיסורו ניכר ונתפרסם בעירכם עכ"ל : (ד) וכ"כ בת"ה סימן קי"ד :

במהרי"ו

חדושי הגהות

ואח"כ יתן הכלים לתוכם ולזה ודאי אין הב"י מודה שהרי להדיא כתב בשם הכלבו אם אינם רותחים כשמכניס שם הכלי ומשהה אותו עד שירתיחו אין בכך כלום כיון שהוא קודם זמן האיסור ע"כ וכ"כ בש"ע שלא יצטרך ליזהר שלא יכניס הכלים עד שירתיחו המים ע"כ כנלענ"ד ועיין בלבוש בסימן זה סק"ג ותמצא יותר כי דברי נכונים :

תנ"ג א אע"ג דאין ללמוד היתר לכאן מלתיתה דשאני בלתיתה כיון דעסיק ביה אבל הכא מינח נייחא כמו שמחלק רבינו עצמו בסימן תס"ז מ"מ אפשר דהואיל ואין כאן אלא מעט רוק שבפי העכבר אע"ג דמינח נייחי נ"ל לרבינו דלא גריס מלתיתה דעסיק ביה (מהרל"ח) :

תו

מותר ויוצאין בו דלא מחזקינן איסור אבל לכתחלה בעי שימור : לתיתה אע"ג דבגמרא שרי לה בחיטי הגאונים אסרוה וכן שדרו ממתיבתא שאין אנו בקיאין בלתיתה הלכך אין לנו ללתות כלל לא בחטין וכ"ש בשעורים :

תנד עושין מצה מסולת נקיה ואפי' היא יפה (א) כמצות שלמה או מפת (ב) הדראה ופירש"י אפילו כולה (ג) סובין אבל הרמב"ם ז"ל אסר כולה סובין שכתב אין יוצאין לא בפת סובין ולא בפת מורסן אבל לש הוא העיסה בסובין שבה ובמורסנן ויוצאין בה וכ"ד רב אלפס : (ד) עיסת כלבים בזמן שהרועים אוכלין הימנה יוצאין בה ואם לאו אין יוצאין בה : עיסה שבלילתה רכה וחלוטה ברותחין לא מיקרי להם לברך עליה המוציא ואי אפייה בתר הכי בתנור מיקרי להם לענין המוציא וחלה ויוצאין בה ידי מצה ואם בלילתה עבה וחלוטה ואפוייה הוי לחם לענין חלה והמוציא אבל (ה) אין יוצאין בו בפסח ולרב האי יוצאין בו בפסח וכל זה לדין הגמ' אבל הגאונים אסרו כל חליטה : (ו) מצה גזולה אין יוצאין בה : בציקות של עכו"ם שניכר בהם שלא החמיצו שאין בהן סידוק ולא הכסיפו פניהם מותר לאוכלם ובלבד שיאכל כזית ממצה

בית יוסף

ועוד כ"ל דרבינו היה גורס כגרסתינו בספרי הרא"ש והיה מפרש דהשאלתות מיירי בהולכה לטחון כדפי' ומדכתב הרא"ש לאחר מנהג אשכנז וצרפת דברי האלפסי ואח"כ במסקנא הביא השאלתות דכתב כמנהג אשכנז וצרפת אלמא דכך היא מסקנת הלכה דמשעת טחינה הוי שימור ודלא כמ"ש תחלה דשימור דלישה הוי שימור כדעת התוספות ולפע"ד יראה דהשאלתות דכתבו בסתם משמע דמדבר בין בקצירה ובין בטחינה והיינו דאי איכא לישראל חטין בשדהו צריך שימור משעה שנפלו מים מקצירה ואילך וכדא"ל רבא להנהו דמהפכו כיפי וכשאין לו שדה וקונה חטים מן השוק הגי בשימור משעת טחינה וכמ"ש הסמ"ק והיינו בזמן הזה שאין לנו שדות וכמ"ש באגודה בפרק כ"ש וזהו מנהג אשכנז וצרפת וכך הוא משמעות המקרא ושמרתם את המצות כל שימור שיכול לעשות יעשה אם לא אפשר משעת קצירה דקונה מן השוק ישמור משעת טחינה ואם לא מצא לקנות חטים מן השוק שומרן משעת לישה ולפי זה לא פליגי הגאונים כלל. כתב מהרא"י בת"ה סימן קי"ו דשקים שנותנין בהן קמח כל השנה אסור ליתן בהם קמח אם לא שמתיר כל התפירות והטלאים ואח"כ יכבס ותימה דלפי מ"ש הוא עצמו בסוף וז"ל ותו דכ"ד הדבר ידוע דכשהקמח נוגע במים מיד נתרכך ונילוש ונדבק בבגד וקשה להעביר כולו וחמץ במשהו כשיתערב בפסח עכ"ל השתא לפי זה אפילו אין שם תפירה וטלאי נמי קשה להעביר כל הנילוש בשק בנקבי האריגה על כן אין ליתן בהם קמח של פסח והכי נהוג ודלא כמ"ש כאן בש"ע ובסימן תנ"א להיתר :

תנד עושין מצה מסולת נקיה וכו' ומ"ש רבינו וכן דעת רב אלפס בפרק כ"ש כתב וז"ל פת הדראה פת סובין ע"כ ורש"י כתב פת הדראה שניטל כל הדרה דהיינו פת קיבר עכ"ל והרא"ש פי' דברי הרי"ף כלומר שלא הוציא ממנו הסובין דאילו פת סובין לא נקרא לחם ופטור מחלה עכ"ל והיינו כהרמב"ם וכ"כ ה' המגיד שכך פירש הרא"ש לדברי הרי"ף אבל הר"ן פי' לדברי הרי"ף כמשמען וכפי' רש"י וכן נראה לפע"ד ומיהו אין דעתם שאין שם אלא סובין דהא ודאי לא הוה לחם אלא דעתם שעירב בהן סובין הרבה עד שהיא ראויה לאכילת אדם ואית בה ה' רבעים קמח והא דתנן נטל סובן ומורסנן מתוכה וחזר לתוכה פטור מן החלה היינו לומר שאין הסובין מצטרפים לשיעור ה' רבעים אבל כשיש מן הקמח עצמו ה' רבעים אפי' עירב בהן סובין הרבה חייב בחלה כשראויה לאכילת אדם : **עיסת** כלבים בזמן וכו' פי' בזמן שאין הרועים אוכלים ממנה היינו שעשאה משעה הראשונה שלא יאכלו הרועים ממנה ועיין בי"ד סימן ש"ל : **עיסה** שבלילתה רכה וכו' כ"כ הרא"ש בפ' כ"ש בפי' הברייתא וע"ש מבואר שמ"ש רבינו בבלילתה עבה וחלוטה ואפוייה הוי לחם כו' דלאו למימרא דמקמי אפייה לא הוי לחם דודאי מקמי אפייה נמי הוי לחם אלא נקט אפייה לאשמועינן דאפילו בתר אפייה אינו יוצא ידי חובתו בפסח וצריך עיון בי"ד סי' שכ"ט : **מצה** גזולה אין יוצאין בה פי' אפילו דיעבד כמו שנראה מסוף דברי ירושלמי כך היא מסקנת הרא"ש בפ' כ"ש וה' המגיד בפ"ה ואם גזל חטים או קמח ועשאו פת כתב ה"ה לשם דיוצא בה י"ח שקנאן בשינוי ודמים לבד הוא דחייב לו עכ"ל ור"ל דיצא בדיעבד אבל בתחלה אסור דהא למ"ד בירושלמי במצה גזולה דיוצא בה דדמים הוא דחייב ליה אפ"ה קאמר דלכתחלה אסור משום בוצע ברך ניאץ ה' וה"נ דכוותה וכה"ג כתב הר"ן בפרק לולב הגזול בדין לולב דאע"פ דקנאו בשינוי לא יברך עליו ומדברי רבינו ירוחם ח"ג יראה דאין לברך עליו בתחלה אבל בסוף חייב לברך ולפי זה יראה דהטוחנין ביחד יאמר כל אחד כל מי שיגיע לידו קמח שלי הרי הוא שלו במתנה גמורה וכ"כ הרוקח לגבי מצה לאותן שאופין יחד : **בצקות** של עו"ג וכו' מימרא דרב הונא בפ' כ"ש והא דכתב הרא"ש דהיכא דאין לו אלא כזית מצה שמורה דיאכל אותו כזית בראשונה לתיאבון בדלקמן בסי' תפ"ב צריך לפרש הך מימרא דרב הונא כשלא היתה מזומנת לפניו כזית שמורה בראשונה דאז יוצא בה כשאכלה באחרונה אבל לכתחלה יאכלנה בראשונה וע"ש : אין

ב"ח

וכן משמע מהיא דבציקות של עכו"ם שכתב רבינו בסימן שאח"ז וכ"כ הר"ן וה"ה ז"ל והכי דייק לשון רבינו שכתב בשם רי"ף שצריך לשמור החטי' שיוצאין בהם ידי מצה: **לתיתה** אע"ג דבגמרא שרי לה בחיטי כלומר אבל לא בשערי לפי שממהרין להחמיץ יותר מהחטים הגאונים אסרוה וכן שדרו ממתיבתא וכו' פירוש הגאונים אסרוה דהא שדרו ממתיבתא שאין אנו בקיאים בלתיתה והא דשדרו ממתיבתא כתבוהו הרי"ף והרא"ש בפרק כל שעה והרמב"ם בפ"ה ופירוש לתיתה שבוללין החטים במים קודם טחינה :

כתב בתה"ד השקים שנותנין בהן קמח כל השנה אם רוצה ליתן בהם קמח בפסח ומכבסין אותם יפה צריכין להתיר קודם הכיבוס כל התפירות שבהם בקצוות או אם הם מטולאים מפני שמה שבתוך הקמטים והתפירות אינו מתכבס ועוד שהדבר ידוע דכשהקמח נוגע במים מיד נתרכך ונילוש ונדבק בבגד וקשה להעביר כולו : וכתב עוד דכשמוליכין השקים שיש בהם קמח מן הריחיים אסור להניחו ע"ג סוס או חמור שאין עליו אוכף או עור עב על גבי הבהמה תחת השק מפני שהקמח מתחמם בגוף הבהמה כשמונח על גבה ותו דרגילות הבהמות להזיע תחת כובד המשא ולא ברירא לן אי זיעת הבהמה מחמצת ואף על גב דלפי הסברא דמי לזיעת אדם דאינו מכשיר ואינו מחמץ מ"מ אין להקל במילתא דלא פשיטא עכ"ל :

כתב האגור בשם מהר"י מולין נוהגים לנקר הריחיים משום דזימנין ככר טחנו בהם תבואה לתותה לסלת והוי חמץ גמור עכ"ל וכן מצאתי בתשובת אשכנזים וכתוב עוד בהם שנוהגין שקמח הראשון שנטחן אחר הניקור שומרין אותו עד לאחר הרגל :

כתב האגור יש רוצים להוכיח מן הירושלמי שצריך לטחון החטים יום או יומים (ה) לפני הלישה ואם טחנו בע"פ יהא אסור ללוש מצה בו ביום לפי שהקמח בשעת הטחינה רותח הוא ומתחמם המים והעיסה נוחה להחמיץ וקרוב הדבר לבא לידי איסור שבלי הלקט :

כתב הרוקח בסימן רס"ג כל ישראל צריך לילך עם הטוחן לטחון כדאמרינן (חולין ז.) גבי רבי פנחס בן יאיר ההוא גברא דהוה דרי חיטי לפסחא אמר חלוק נמי להאי דבמצוה קא עסיק וגם המרדכי כתב בפרק אלו עוברין דאיתא בירושלמי רבי חנינא בן פזי אזיל לגבי טחונייא משמע התם דאפילו האמוראים היו הולכים לבית הריחיים עכ"ל כתב עוד המרדכי שם דאיתא בירושלמי ר' אבהו מפקד לטחונייא דלא למיתן קופייא אילין על אילין דלא ירתחו ויחמצו פי' קופיא שקים ועכשיו שאין נזהרים בכך אפשר שהוא מפני שסוברים דליכא למיחש להכי אלא לדידהו דהוו לתתי אבל לדידן כיון דלתיתה אסורה ליכא למיחש להכי ואפשר שמפני כך לא כתבוהו הפוסקים ומ"מ טוב ליזהר אם אפשר :

תנד עושין מצה מסולת נקיה וכו' בפרק כ"ש (לו:) יכול לא יצא אדם י"ח אלא בפת הדראה ת"ל מצות מצות ריבה ואפילו כמצות של שלמה ותניא נמי התם (לז.) יוצאין בפת נקייה ובהדראה ופירש"י הדראה שניטל כל הדרה והיינו פת קיבר והרי"ף כתב גם כן פירוש פת הדראה פת סובין וכתב הר"ן עליו ונקראת פת הדראה שניטל כל הדרתו ול"נ דהא אין יוצאין ידי מצה אלא בלחם שחייב בחלה כדתנן במסכת חלה (פ"א) והרא"ש כתב דברי הרמב"ם שכתב בפ"ו אין יוצאין לא בפת סובין ולא בפת מורסן אלא לש הוא את העיסה בסובין ומורסין שבו ויוצא בו וכתב עליהם וכן דעת הרי"ף שכתב פת סובין כלומר שלא הוציא ממנו הסובין דאילו פת סובין לא מיקרי לחם ופטור מחלה וכתב ה"ה שכן פי' הרא"ה דברי הרי"ף והר"ן כתב שהרמב"ן מפרש שהדראה מלשון הכנה והדירה שבתבואה שאמר במסכת פרה (פ"ט) והיא התולעת הנעשית בתבואה והתבואה הנאכלת ממנה נקראת דראה : **עיסת** כלבים בזמן שהרועים אוכלים ממנה וכו' משנה בפ"ק דחלה (מ"ד) והובאה בפ"ב די"ט (כא.) ופירש הרמב"ם עיסת הכלבים הוא שלשין אותה במורסנה ודומה לו ומתכוין להאכילה לכלבים או זולתם ממיני החיות ושלא יאכל ממנה שום אדם אינה חייבת בחלה לאמר השם יתברך באכלכם מלחם הארץ : ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח. לפי שאין אדם יוצא ידי חובתו אלא בדבר שחייב בחלה כמו שביארנו במה שקדם עכ"ל. נראה מדבריו שאע"פ שראויה למאכל אדם כיון שלא נתכוין להאכילה לאדם לא מיקריא לחם אבל רבינו שמשון כתב עיסת כלבים מפרש בירושלמי כל שעירב בה מורסן ופעמים שמתערב כל כך דלא חזיא לרועים חייבת בחלה דכי חזיא לחם קרינא ביה ורבינו כתב בטור י"ד סימן ש"ל עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלים ממנה חייבת ואם לאו פטורה לכאורה משמע אם ראויה לרועים ואם לאו שאינה ראויה לאכילה והרמב"ן פירש ע"פ הירושלמי שאפילו אם היה סולת נקייה אם עשה לשם הכלבים פטורה ומיהו דוקא שניכר בה שהיא לכלבים כגון שאינה ערוכה ועשויה כצורת לחם הא לאו הכי חייבת עכ"ל : **עיסה** שבלילתה רכה וחלוטה ברותחין וכו' בפ"ק כ"ש (לז.) ת"ר לחם עוני פרט לחלוט ואשישה ופירש"י חלוט איסקלדי"ר ואשישות הוא וכתב הרא"ש משמע הכא דחלוט הוי לחם אלא דלא הוי לחם עוני וקשה דלקמן אמרינן דחלוט של בעלי בתים פטור מן החלה אלמא לא הוי לחם כלל ויש לומר דהכא מיירי בבלילתו עבה ומיהו קשה מדאמרינן בפרק החולץ (מ.) גבי חלוט אע"ג דחלטיה מעיקרא כיון דהדר אפייה בתנור לחם קרינא ביה ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח וי"ל דהתם מיירי בבלילתו רכה דקודם אפייתו בתנור אפילו לחם לא הוי ואחר אפייתו חשיב לחם וחשיב נמי לחם עוני כיון דבלילתו רכה והכא איירי בבלילתו קשה דלחם הוי לענין חלה ולחם עוני לא הוי ל"ש אפייה בתר דחלטיה ל"ש לא אפייה ורבינו האי פי' האי דחלוט הוא לחם העשוי בשמן כחלות של בעלי בתים הלכך אין יוצאין בו לפי שהוא מצה עשירה וחלוט שחלטו ברותחין יוצאין בו אם חזר ואפאו : **ומ"ש** רבינו אבל הגאונים אסרו כל חליטה כ"כ הרי"ף והרא"ש בס"פ כל שעה וכ"כ הרמב"ם בפ"ה : **מצה** גזולה אין יוצאין בה וכו' כן דקדק הרא"ש מהגמרא פרק כ"ש וכ"כ הרמב"ם דאין אדם יוצא במצה גזולה ובירושלמי גרסינן מצה גזולה אסור לברך עליה א"ר הושעיא על שם שנאמר ובוצע ברך נאץ ה' הדא דתימא בתחילה אבל בסוף דמים הוא דחייב ליה אלמא משמע דאין בו איסור משום בוצע ברך אבל בדיעבד נפיק בה ותו מסיק בירושלמי רבי אומר אין עבירה מצוה רבי יוסי אומר אין מצוה עבירה וכו' אפשר דהני אמוראי פליגי ואית להו כיון דלא עשאה כמצותה אינה מצוה ולא יצא ידי חובתו וגם ה"ה כתב שיש אומרים דמצה גזולה יוצאין בה בדיעבד והוא כתב שאין נראה כן מסוף דברי הירושלמי וכתב עוד ה"ה דהיינו דוקא בשגזל מצה אבל גזל חטים או קמח ועשאו פת ודאי יוצא שקנאן בשינוי ודמים לבד הוא חייב לו עכ"ל : **כתב** הגמיי' פ"ו בשם הרוקח שטוב ללמד לומר כל מי שיגיע לידו מצה שלי הרי היא לו במתנה כדאמרינן פרק לולב וערבה (מב') מלמדין אותן לומר כל מי שיגיע לולבי לידו הרי הוא לו במתנה (א) : **בציקות** של עכו"ם שניכר בהם בס"פ כ"ש (מ.) אמר רב הונא בציקות של עכו"ם אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה ופירש"י בציקו של עכו"ם

דרכי משה

(ה) במהרי"ו כתב ג' ימים : **תנד** (א) כתב מהרי"ו דאין יוצאים במרור הגזול וכתב עוד מהרי"ו דאין לעשות המצות רחבים הרבה דהוי כאשישה : ואינו

פרישה

פי' **תנד** (א) **כמצות** שלמה כו' ומיקרי שפיר לחם עוני דנפקא ממצות מצות ריבה ואפי' כמצות של שלמה : (ב) **הדראה** פי' פת שניטלה כל הדרה : (ג) סובין פי' רש"י קליפת חטה הנושרת מחמת כתישה. מורסין הנשאר בנפה : (ד) עיסת כלבים כתב רבינו שמשון מפרש בירושלמי כל שעירב בה מורסין ופעמים שמעורב כ"כ דלא חזיא לאכילה לרועה ובטור י"ד סימן ש"ל כתב רבינו בשם הרמב"ן שפי' ע"פ ירושלמי שאפי' אם היה סולת נקייה אם עשאה לשם כלבים פטורה מחלה ומיהו דוקא שניכר בה שהיא לכלבים כגון שאינה ערוכה ואינה עשויה כצורת לחם הא לא"ה חייבת עכ"ל : (ה) אין יוצאין בו בפסח כו' פי' משום דבעינן לחם עוני וליכא : (ו) מצה גזולה כו' הטעם משום

ממצה שמורה לשם מצה באחרונה ויש אוסרין לאכול אא"כ לשו העכו"ם בפניו ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל :

תנה אין לשין אלא במים שלנו (א) לרש"י לאו דוקא שלנו לילה אחת אלא שעבר עליהם י"ב שעות משנשאבו ולפי"

פכו"ס שמכיר בהן שלא החמיצו שאין שם לא קרני חגבים ולא הכסיפו פניס וכתב הר"ן ולא נהירא שהרי יש לחוש שמא עירב בה שאור כדרך שהגחתומין עושין לפיכך נראין דברי ר"ח שפירש שלשה העכו"ם בפני הישראל במים שלנו וראה שלא עירב בה שאור ואין גינה לבצק של ישראל אלא שלא נעשה בה שימור לשם מצה אבל הרא"ש הסכים לדעת רש"י ומדהשמיטו הרי"ף והרמב"ם הא דבליקות העכו"ם משמע שהם מפרשים כדברי ר"ח ולכך לא הוצרכו לכתבם דמלת' דפשיט' הוא:

תנה אין לשין אלא במים שלנו בס"פ כ"ש (מב.) ופירש"י מפני שבימי ניסן המעיינות חמין שעדיין ימות הגשמים הם כדאמרינן בפרק מי שהיה טמא בימות הגשמים חמה מהלכת בשיפולו של רקיע לפיכך כל העולם צונן ומעיינות חמין הלכך מליץ בלילה ומצטננין וכתב הרא"ש וז"ל פירש"י מפני שבימי ניסן המעיינות חמין שעדיין הוא ימות הגשמים וכו' וחמה מהלך בשיפולי רקיע הלכך חמה מבערב ומצטנן עד למחר כתב אבי העזרי לפי טעם זה השואבן בבקר ומניח עד הערב שפיר דמי אבל רא"ש היה מפרש הטעם לפי שהחמה מהלכת בלילה תחת הארץ הלכך אין להם תקנה אלא שלא יהיו בלילה במחובר ולפ"ז השואבן בתחלת הלילה מותרים מיד ואסור לשואבן אחר תחלת הלילה עכ"ל ומתוך דברים אלו יתבאר לך שמה שכתב רבינו והשואבן בערב עם שקיעת החמה מותרין מיד אינו אלא לדעת רא"ש אבל לדעת רש"י לעולם אין להם היתר עד שיעבור עליהם י"ב שעות כתלוש והסמ"ג כ' וז"ל כתב בה"ג אסור למילש אלא במים דבייתי מאי טעמא כיון דלא בייתי חבילי פירוש חמימי ומחממי ליה לעיסה דאמר רב יהודה אשה לא תלוש אלא במים שלנו ודרש רבא אשה לא תלוש לא בחמה ולא בחמין ולא בחמי חמה ולא במים הגרופים מן המולייר והיכא דעברה ולשה בהני דאמרן אסור למיכל מההוא נהמא דאיבעיא להו עברה ולשה מהו מר זוטרא שרי רב אשי אסר והלכתא כרב אשי עכ"ל . למדנו מדבריהם דרב אשי דאסר אכולהו קאי אף אמים שלנו ולא כפי' רש"י שפי' עברה ולשה דאחמין דוקא קאי ואומר ה"ר אליעזר ממיץ דדוקא עברה שהזידה ולשה אבל אם שגגה ולשה מותר ולכתחלה לשין בהם היכא דלא אפשר כדקאמר בשילהי כל שעה (מב.) דרש רב מתנא בפפוניא אשה לא תלוש אלא במים שלנו למחר אייתי כ"ע חצבייהו לגביה ולא מצינו שהתענו מלאכול ופירש"י בטעם דמים שלנו לפי שהחמה מהלכת בימי ניסן שהוא עדיין מימות הגשמים בשיפולי רקיע ומעיינות רותחים ולפי טעמו השואבן בבקר ומשהן עד הערב מותר ומההוא דפפוניא אין ראיה מעתה אך נראה לי הטעם לפי שהחמה מהלכת בלילה תחת הקרקע כחכמי א"ה בפרק מי שהיה טמא (צד:) וה"ר נראים דבריהם הלכך אין להם תקנה אלא שלא יהו בלילה במחובר ולפ"ז הטעם השואבן בתחלת הלילה מותרות מיד ולפ"ז הטעם אסור לאחר שאיבתן לאחר התחלת הלילה עכ"ל ה"ר אליעזר ממיץ והר"י בר נתן פסק בפירושו מפסחים שאסור לאפות קודם עמוד השחר ואם אפו ראוי לאסור האפוי דאימור סוף הלילה גורם הצינון אמנם אין שייך איסור זה אלא לפירש"י ולא לפי' ה"ר אליעזר ממיץ עכ"ל כמ"ג :

והרב הגדול ה"ר אליהו מזרחי ז"ל פירש ולא מצינו שהתענו מלאכול נראה שהוא סובר שדרשת רב מתנא בפפוניא בתוך ימי הפסח היה לאחר שראה שהיו לשין במים שלא לנו וכשאמר להם אנא בדבייתי קא אמינא מסתמא התיר להן באותו יום ללוש במים שלא לנו שא"ת שבאותו יום לא אכלו מצה אלא פירות וכיוצא בהם למה לא הזכירו זה בתלמוד ללמדנו זה הדין וליכא למימר שהתיר להם המצות האפויות שהיו שוגגין בלישתן דדוקא בעברה ולשה הוא דאסר רב אשי אבל בשגגה לא אבל לא שהתיר להם ללוש לכתחלה במים שלא לנו דמסתמא כשטעו בדבריו וחשבו שלא ללוש אלא במים שלנו ביערו כל המצות האפויות שבידם מן הבית קודם שילפו אצלו משום איסור חמץ שאם היה סובר שדרשת רב מתנא בשבת שלפני הפסח היה כדי ללמד להם דיני המצות והלכותיה מאי ולא מצינו שהתענו דקאמר והלא בערב הפסח שהוא יום י"ד כבר אכלו חמץ עד ד' שעות ובערב כבר יכלו ללוש במים ששאבו בבקר שכבר עברו עליהם י"ב שעות כדעת רש"י או במים שישאבו בתחלת אותו הלילה עצמו שהן מותרין מיד כדעת ר"א ממיץ ועוד שאינו נופל שם תענית על אותן שלא אכלו בלילה מכיון שכבר אכלו חמץ בי"ד עד ד' שעות ביום ומצה ביום ט"ו במים שנשאבו בתחלת ליל ט"ו ועוד האי התענו שעברו מלאכול מצה מיבעיא לי' ועוד אפי' את"ל שהתיר להם בערב הפסח ללוש לכתחלה במים שלא לנו אכתי אין ללמוד משם

תנה אין לשין אלא במים שלנו מימרא דרב יהודה בס"פ כ"ש ודרשה רב מתנא בפפוניא למחר אייתו כולי עלמא חצבייהו ואתו לגבי' א"ל אנא דבייתי קאמינא ופי' רש"י שבימי ניסן עדיין ימות הגשמים והמעיינות חמין מפני שהחמה מהלכת בשיפולו של רקיע לפיכך כל העולם צונן והמעיינות חמין הלכך מלינו בלילה ומצטננין וכתב הסמ"ג דאומר הרא"ס דלכתחלה לשין במים שלא לנו היכא דלא אפשר כדמשמע מההיא דפפוניא שלא מצינו שהתענו מלאכול ופי' רש"י הטעם דמים שלנו לפי שהחמה מהלכת וכו' ולפי טעמו השואבן בבקר ומשהן עד הערב מותר ומההיא דפפוניא אין ראייה מעתה אך נ"ל הטעם לפי שהחמה מהלכת בלילה תחת הרקיע הלכך אין להם תקנה אא"כ שלא יהיו בלילה במחובר ולפי זה הטעם השואבן בתחלת הלילה מותרין מיד ולפ"ז הטעם אסור לאחר שאיבתן לאחר התחלת הלילה עכ"ל הרא"ס והר"י בר נתן פסק שאסור לאפות קודם עמוד השחר ואם אפו ראוי לאסור האפוי דאימור סוף הלילה גורם הצינון אמנם אין שייך איסור זה אלא לפי' רש"י ולא לפי' הרא"ס עכ"ל הסמ"ג משמע מלשונו דלהרא"ס אם נשאבו לאחר התחלת הלילה אין להם תקנה אבל אם נשאבו ביום ודאי יש להם תקנה בלינת הלילה שלאחריו ומעתה איכא ראיה מההיא דפפוניא דכיון דלא מצינו שהתענו מלאכול ולא היה אפשר להם ללוש מהמים שבבית שנשאבו בסתם דאיכא למיחש שמא נשאבו אחר התחלת הלילה שאין להם תקנה ומילתא דלא רמיא עליה דאינש עביד ולאו אדעתיה א"כ נתערבו כל המים תוך אותן שנשאבו אחר התחלת הלילה שאין להם תקנה בעל כרחך דמותרין היכא דלא אפשר אבל לפירש"י מצינו למימר שלשו מהמים שבבית שעברו עליהן י"ב שעות שבתוך הבתים נמצאים תמיד מים מיום ויומים והקשה הב"י דאף להרא"ס אין ראייה דאיכא למימר שלשו מהמים ששאבו בו ביום בתחלת הלילה שהן מותרין מיד ע"כ ולפע"ד דה"ק שלא מצינו שהמתינו מלאכול בשביל שלא היה להן מים שלנו ולפ"ז מצינו למימר שפיר שהדרשה היתה קודם פסח ולמחר מסתמא הוא ע"פ שבאו אצלו ליקח מים וללוש ולאפות מיד לצורך מצות מצה בערב ט"ו ואם לא היו רשאין לאפות במים שלא לנו אפילו כי לא אפשר א"כ היו צריכין להמתין עד שישאבו המים בליל ט"ו וללוש ולאפות בלילה ולא מצינו בתלמוד שהוצרכו לכל זה והאי התענו לאו תענית גמור קאמר אלא עיכוב אכילה לשעה כמו תענית שעות ובזה מתיישב מה שהקשה הר"א מזרחי על פי' הרא"ס וז"ל ודילמא דרשת רב מתנא בשבת שלפני הפסח היה והתיר להם ללוש בע"פ כדי לקיים מ"ע דאכילת מצה אבל בשאר ימי הפסח דאין שם קיום מ"ע אע"ג דלא אפשר אין ללוש בהן לכתחלה עכ"ל דהא ראייה זו דהרא"ס לא תלוי מידי במאי דהיתה הדרשה בפסח או בע"פ ואדרבה הסברא נותנת דהדרשה היתה קודם פסח להזהירם שלא ילושו במים שלא לנו אף במצה של מצוה ואפ"ה היכא דלא אפשר שרי לכתחלה אפילו במצה שאינה של מצוה דהל"כ אף במצה של מצוה ה"ל להמתין עד הערב ומדלא מצינו שהמתינו והתענו מלאכול עד הערב אלמא דלשו מיד במים שלא לנו דהיכא דלא אפשר שרי אפילו לכתחלה וא"ל להתעכב מלאכול דאין בו חשש חמוץ אלא דלמצוה מן המובחר בעינן מים שלנו וה"כ אפילו במצה שאינה של מצוה נמי שרי היכא דלא אפשר כיון דאין שם חשש חמוץ ומדברי הר"א מזרחי נמי מוכח דלהרא"ס אותן שנשאבו קודם התחלת הלילה מותרין לאחר לינת לילה שאחריו כדפרישית שהרי כתב אהך דכתב הסמ"ג שאסור לאפות קודם עמוד השחר פירוש עם המים שנשאבו בתחלת הלילה ובא לפרש לאפוקי במים שנשאבו ביום קודם התחלת הלילה דלא איירי בהו הסמ"ג דאותן מים אף להרא"ס צריכין לינה ממש ושייך איסור זה דקודם עמוד השחר אף לדידיה אלא במים שנשאבו בתחלת הלילה קאמר דלא שייך איסור זה לפי' הרא"ס ממה נפשך דאם נשאבו בתחלת הלילה ממש הרי הן מותרין מיד ואם נשאבו קצת אחר התחלת הלילה הרי הן אסורים לכתחלה היכא דאפשר וז"ש דאין להם תקנה אא"כ שלא יהיו בלילה במחובר דאותן שנשאבו ביום יש להם תקנה לאחר לינה ואותן שנשאבו בתחלת הלילה מותרין מיד אבל כל שנשאבו כשהיו בהתחלת הלילה במחובר אין להם תקנה והא דכתב הר"א מזרחי אבל שהחמה מהלכת בלילה תחת הרקיע וז"ל וצ"ל שהוא סובר שאם שאבן קודם תחלת הלילה בעוד השמש על הארץ אין ללוש בהן וכו' היינו ר"ל דאין ללוש כלל אלא אין ללוש בהם מיד קאמר ובא לבאר דלא נטעה לפרש להרא"ס כיון דמתיר ללוש מיד בנשאבו בתחלת הלילה לפי שאז לא נכנסה החמה תחת הקרקע א"כ כ"ש דמותרין מיד בנשאבו ביום שהחמה בגובה ע"כ אמר דאסורין ללוש בהן מיד מפני שצריכין להיות ביום מחוברים בקרקע וכו' עד וכן נראה מלשון השואבן בתחלת הלילה וכו' דמשמע דוקא השואבן בתחלת הלילה הוא דמותרין מיד אבל קודם תחלת הלילה או אחריו אין מותרין ומיהו איכא חלוק ביניהו דבלאחריו אין להם תקנה ובקודם יש להן תקנה לאחר לינה וכך היא דעת הרא"ש בתשובה שהביא ב"י ושרי ליה מאריה לב"י שהבין מדברי הר"א מזרחי דמפרש להרא"ס דאף באותן שנשאבו ביום אין להם תקנה והשיג עליו דא"כ אין טעם כלל למ"ש אין לשין אלא במים שלנו ואין ספק דלא טעי בהא הר"א מזרחי אלא כדפרישית . עוד כתב ב"י לפרש דהא דקאמר ולפירוש רש"י אין ראייה היינו משום דאיכא למימר דמיירי ששאבו בבקר ולשו בערב ומש"ה איצטריך תלמודא למיכתביה לאשמועינן דלא בעינן לינה גמורה וכו' איכא לתמוה דא"כ להרא"ס נמי אינו ראייה דאיכא למימר מדאיצטריך לאשמועינן דהשואבן בערב בתחלת הלילה דמותרין מיד דזה חידוש גדול דא"ל להמתין וכמ"ש ב"י גופיה וז"ל אך מטעם קושיא אחרת וכו' א"כ איכא למימר דאשמעינן דמשום מצה של מצוה התירו שלא לנו ואכתי בשאינה של מצוה מנ"ל אבל למאי דפי' דהתענו לאו תענית ממש קאמר לא קשיא כלום עוד כתב ב"י וז"ש ויש לדקדק במ"ש הסמ"ג אמנם אין שייך איסור זה אלא לפירש"י דהא לרש"י כיון שעברו י"ב שעות מותר ללוש בהן ואפי' לא עבר עליהן כלל מן הלילה והאריך ביישוב זה וכלל דבריו שהר"י ב"ר נתן תופס סברא שלישית דלא כרש"י ודלא כהרא"ס ולא משמע כלל הכי אלא ודאי דהריב"ן תופס פירש"י ומפרש לדעתו דהא דאין לשין אלא במים שלנו דכל שלנו אפילו לילה קצרה שאינה אלא ט' או י' שעות מותרין מיד אלא שהמחברים פירשו לדברי רש"י דבשהו י"ב שעות ביום כסתם לילה בחודש ניסן ותשרי נמי מותרין אבל כשלנו הלילה אין מדקדקין כלום אם הוא י"ב שעות או פחות ולכן הזהיר דאם לא שהו י"ב שעות כי אם לינת לילה קצרה שלא ללוש קודם עמוד השחר דאימור סוף הלילה גורם צינון אבל בשהו י"ב שעות פשיטא דמותרין אף קודם עמוד השחר ואף קודם חצי הלילה וע"ז כתב הסמ"ג דאין איסור זה אלא לפירש"י דלדידיה בשיעור תליא מילתא אפי' בנשאבו בתחלת הלילה אבל להרא"ס לא שייך היסור זה ממה נפשך כדפרי' בסמוך עוד כתב ב"י להשיג על הר"א מזרחי במ"ש דילמא לא התירו מים שלא לנו אלא לקיים מ"ע דאכילת מצה וכו' דאיפכא מסתברא דבשל מצוה מחמירין טפי וכדין בליקות של עכו"ם וכ"כ ב"ה ורי"ץ גיאת אף בדין מים שלא לנו דמחמירין ביה טפי במצה של מצוה ולא קשיא ולא מידי דבליקות של עכו"ם לפר"ח דלשה העכו"ם במים שלנו אין בו חשש חימוץ כלל ואף לפירש"י כיון שאין רואין בו שום חימוץ תלינן דלשן העכו"ם במים שלנו ושרי אלא כיון דלא מינטרא בעינן כזית מצה באחרונה וע"ד זה ס"ל לב"ה ורי"ץ גיאת במים שלא לנו דהא דבעינן מים שלנו היינו אלא למצה של מצוה לשמור אותה שלא יהא בהם שום חימוץ וכמ"ש הסמ"ג צריך לשמור משעת קצירה שלא יבואו עליו מים שלא יהא בהן שום חימוץ וכו' עכ"ל אלמא דאף בדבר שאין שם חמץ מ"מ למצה של מצוה צריך לכתחלה שימור מכל צד ולפיכך אין לשין אלא במים שלנו למצה של מצוה כדי לשמור אותה מכל צד חששא דחימוץ לכתחלה אבל מצה (שאינה) של מצוה מותר ללוש במים שלא לנו אפי' לכתחלה והיינו כדין בצקות של עכו"ם זהו לדידהו אבל לסברת הרא"ש בדין מים שלא לנו דלא דמי לבצקות של עכו"ם ובין למצה של מצוה ובין לשאינה של מצוה בעינן מים שלנו אלמא דבלא לנו איכא חשש חימוץ מדבריהם השתא להרא"ס דס"ל דהיכא דלא אפשר במים שלנו דשרי לכתחלה בלא לנו כיון דלא חזינן ביה לא סידוק ולא שיאור איכא למימר הני מילי במקום מ"ע דאכילת מצה דלא העמידו דבריהם לבטל מ"ע אבל בשאינה של מצוה לא שרי לכתחלה כיון דאיכא חשש חימוץ וא"כ קושיית הר"א מזרחי על דברי הרא"ס היא חזקה לפי סברתו ע"פ דעת הרא"ש מיהו למאי שכתבתי בסמוך לעיל בפי' דברי הרא"ס לא קשיא כלל : **ומעתה** נבא לבאר דברי רבינו דמ"ש לרש"י לאו דוקא שלנו וכו' כ"כ המחברים דלפי טעמו שהחמה מהלכת ביומי דניסן בשיפולי הרקיע

פרישה

כי' תנה (א) לרש"י לאו דוקא כו' מפני פרש"י פי' שבניסן המעיינות רותחין שעדיין ימות הגשמים הם כדאמרינן במי שהיה טמא שימות הגשמים כמחה

משום דאין עבירה מצוה כו' וכתב הרב המגיד דהיינו דוקא כשגזל מצה אבל אם גזל חיטים או קמח ועשאו מצה יוצא בה שקנאם בשינוי מעשה ודמים לבד הוא חייב לו :

הרקיע והמעיינות רותחין בין ביום ובין בלילה ואין תקנה אלא להפרידם ממקום חיבורן להשהותן בכלי עד שיתקררו מרתיחתן וכל שלנו אפילו לילה קצרה מותרין דאין להכחיש שהאויר קר בלילה יותר מביום ובסוף הלילה עיקר הצינון דאז רוח צפונית מנשבת כדכתב הסמ"ק וכלמשמע לישנא דאין לשין אלא במים שלנו דמשמע דכל שלנו מותרין ואין מדקדקין בי"ב שעות אלא דבנשאבו מבע"י מדקדקין שיעבור עליהן י"ב שעות כדפרישית :

ומ"ש ולפי' הרא"ש צריך שלא יהא במחובר משנכנס הלילה וכו'

פי' דאם הם במחובר משנכנס הלילה שוב אין להם תקנה אפילו עברו עליהן כמה ימים וכמה לילות שכבר נתחממו מחום השמש כשנכנסה תחת הקרקע שאז מתחמם התהום מקום הוייתן אבל אם נשאבו מבע"י ודאי יש להם היתר כשלנו הלילה שלאחריו כדפי' ומ"ש שבלילה מעיינות רותחין כ"כ בתשובת הרא"ש בלשון הרא"ש שהביא לשם ומשמע דלהרא"ש נמי אין לחוש בנהרות מדינא וכן נראה ממ"ש הרב רבינו אשר בפסקיו וז"ל אבל הרא"ש מפרש הטעם וכו' וניהוג כשר של ראשונים שהיו ממלאין אותו מן הנהרות בתחילת ליל י"ד שהמעיינות והבורות רותחין אבל לא נהרות וכו' עד ומיהו אין לפרוץ גדר של ראשונים עכ"ל ומשמע דמ"ש עכ"ל חוזר אהרא"ש וכך מפורש בר"י וא"כ אין איסור בנהרות להרא"ש בדינא אלא כדי שלא לפרוץ גדר ומנהג ראשונים אבל במרדכי ס"פ כ"ש משמע דהאי וניהוג כשר וכו' הוא מלשון ראבי"ה ולפי זה מ"ש בא"שיר"י עכ"ל חוזר אדברי ראבי"ה שהביא הרא"ש לשם בתחלת דבריו וכן נראה ממה שכתב הסמ"ג שלא הזכיר מעיינות בפי' הרא"ש ומשמע דלהר"ש אין חילוק ותדע דאל"כ אף להרא"ש אין ראייה מהסיא דפפוניא דאיכא למימר שהיו שאובין מן הנהרות אלא בע"כ דלהרא"ש אין חילוק בדין ולעולם אסור מיהו יש לדחות שלא היו נהרות בפפוניא דהא דרש להם אין לשין אלא במים שלנו ואי ה"ל נהרות אפילו בלא לנו נמי שרי מן הנהרות וכן נראה ממ"ש האגודה שהביא פירש"י ופי' הרא"ש וכתב וכדי לאפוקי מפלוגתא כתב ראבי"ה טוב לשאוב מן הנהרות עכ"ל אלמא דמן הנהרות לדברי הכל שרי : ומ"ש

משם ללוש לכתחלה בשאר ימי הפסח היכא דלא אפשר דשאני התם דאיכא מצות עשה דאכילת מצה בליל ט"ו אך קשה דמכ"ל דההיא דרשא דרב מתנא בתוך ימי הפסח היתה עד שיוכיח מכאן שמותר ללוש לכתחלה היכא דלא אפשר דילמא בשבת שלפני הפסח היתה והתיר להם ללוש בערב הפסח כדי לקיים מצות עשה דאכילת מצה אבל בשאר ימי הפסח דאין שם קיום מצוה אע"ג דלא אפשר אין ללוש בהן לכתחלה :

(ג) ולפי' ה"ר אליעזר ממי"ץ צריך שלא יהו במחובר משנכנס הלילה שבלילה מעיינות רותחין והשואבן בערב עם שקיעת החמה מותרין

וכתב עוד בשיפולו של רקיע כדאי' בפרק מי שהיה טמא פירוש שהשמש אז מהלך סמוך לאופק בין ביום בין בלילה אלא שביום הוא בשטח הקרוביי של רקיע שהוא נראה ליושבי הארץ ובלילה הוא למעלה מן הרקיע בשטח הגבנוניי שלו שאינו נראה ליושבי הארץ מפני עובי הרקיע המפסיק בינו לבין יושבי הארץ כדעת חכמי ישראל כדאיתא התם ולפיכך המעיינות רותחים בהכרח בין ביום בין בלילה ואין תקנה אלא כשיפרידם ממקום חיבורן להשהותן בכלי עד שיתקררו מרתיחתן וכתב עוד ומההיא דפפוניא אין ראיה מעתה דמצינו למימר שלשו מהמים שבבית שעברו עליהם י"ב שעות שבתוך הבתים נמצאים תמיד מים של יום ושל יומים :

וכתב עוד שהחמה מהלך בלילה למטה מן הקרקע ורתיחתן אינם אלא בלילה בהיות השמש תחת הקרקע שאז מחמם התהום שהוא מקום הוייתן אבל ביום שהשמש למעלה מן הארץ ואינו רואה פני התהום הם צוננין בהכרח כדברי רבי שאומר בפרק מי שהיה טמא נראין דבריהם מדברינו שביום מעיינות צוננין ובלילה רותחין ואילו היה כדברינו היה ראוי שיהיו ביום ובלילה שוין ואדרבה שיהיו בלילה יותר צוננין מביום מפני שבלילה השמש הולך בשטח הגבנוניי של הרקיע ואינו רואה פני הארץ מחמת עובי הרקיע המפסיק בינו לבין הארץ וצ"ל שהוא סובר שאם שאבן קודם תחלת הלילה בעוד השמש על הארץ אין ללוש בהן מפני שצריכין להיות ביום מחוברין בקרקע שהקרקע ביום קרה ומקררתן דאלת"ה אין ראיה מההיא דפפוניא כלל ואף לדבריו מצינן למימר שלשו מהמים שבבית שנשאבו ביום מכיון שלא היו בלילה במחובר דלדידיה א"כ שהייה בכלי וכ"כ מלשון השואבן בתחלת הלילה דקאמר דמשמע הא אם שאבן קודם תחלת הלילה או אחריו לא וכתב עוד שאסור לאפות פי' עם המים שנשאבו בתחלת הלילה :

וכתב עוד אלא לפירש"י שמפרש מים שלנו שיעור לינה לא לינה ממש וקורא תחילת שאיבתן תחלת הלילה וקודם הי"ב שעות עה"ש אבל לפירוש רבי אלעזר ממיץ אם שאבן בתחלת הלילה מותרות מיד כ"ש קודם עמוד השחר ואם לא שאבן בתחלת הלילה אין ללוש בהם אפילו לאחר ע"ה שהרי אין להם תקנה אלא שלא יהו בלילה במחובר ע"כ לשון הרב רבי אליהו מזרחי ז"ל ודרך כלל כוונתו לומר דלר' אליעזר ממיץ אם נשאבו מבעוד יום בעוד השמש על הארץ אין לשין בהם אפילו לנו כל הלילה :

ואני בעניי לא כ"ל כן ולפיכך הסכמתי לכתוב הטענות שהכריחוהו להרב ז"ל לפרש כן ואשיב ידי עליהם ואגרפם ואחרי כן אכתוב טענות המחזיקות סברתי. וקודם כל דבר ראיתי לדקדק במה שכתב הרב ז"ל על מה שכתב רא"מ ולא מצינו שהתענו מלאכול שדעתו ז"ל לומר דלא מצי רא"מ להביא ראיה מההיא דפפוניא אא"כ נפרש שאותה דרשה היתה בתוך הפסח שאילו היתה קודם הפסח אין משם ראיה והקשה הרב ז"ל על זה דדילמא אותה דרשה היתה בשבת שלפני הפסח והתיר להם ללוש בע"פ כדי לקיים מצות עשה דאכילת מצה אבל בשאר ימי הפסח דאין שם קיום מצוה אע"ג דלא אפשר אין ללוש בהם לכתחלה ע"כ :

ול"י מהא לא איריא דאיכא למימר איפכא דכיון דחזינן דלמצה משומרת התירו ולא חשו שתבא לידי חימוץ ע"י כך כ"ש דבמצה שאינה של מצוה נתיר דהא במצה של מצוה החמירו חכמים יותר מבמצה שאינה של מצוה דהא בליקות של עכו"ם אדם ממלא כריסו מהן ואילו מצה של מצוה בעיא שימור משעת קצירה להרי"ף והרמב"ם או משעת טחינה להרא"ש וא"כ אי איכא לפלוגי בין מצה של מצוה למצה שאינה של מצוה איפכא הוא דאיכא לפלוגי וכבר מצינו מי שסובר כן שהרי בעל העיטור והר"י בן גיאת כתבו דמים שלנו לא בעינן אלא למצה של מצוה אבל לא למצה שאינה של מצוה ואע"פ שלא נראו דבריהם בעיני הרא"ש מ"מ לא עלה על דעתו לומר שהחמירו במצה שאינה של מצוה יותר מבמצה של מצוה אלא השוה אותם שכך כתב ולי נראה דכל היכא דאיכא למיחש משום חימוץ אין לחלק בין כזית מצה לשאר אכילה עכ"ל אלמא דלד"ה במידי דאיכא למיחש לחימוץ כי שריא ליה במצה של מצוה כ"ש דשרינן ליה במצה שאינה של מצוה ואין לומר שהרב ז"ל סובר דטעמא דעברה ולשה במים שלא לנו אסור לאו משום דעבר אקנסא דרבנן וכמ"ש הר"ן לדעת רש"י בפי' עברה ולשה כיון דמשום קנסא הוא במצה שאינה של מצוה קנסו במצה של מצוה לא קנסו שלא רצו להעמיד דבריהם על דין תורה במקום הזה דהא הסמ"ג קיימין וסמ"ג כתב דברי ה"ג דטעמא הוי משום דמחממי לעיסה :

ועוד דע"כ כשאסרו חכמים ללוש במים שלא לנו משום חשש חימוץ אסרו וא"כ כשהתירו במצה של מצוה כ"ש במצה שאינה של מצוה ואע"פ שכתב הר"ן עברה ולשה אסור פירש"י ולא דמי לבליקות העכו"ם דהכא הוא דקנסוהו רבנן לפי שעבר על דברי חכמים ולפי דבריו משמע שאם לשה בשוגג לא מיתסר אלא שאפשר לומר דההיא דבליקות העכו"ם איירי שלשה בפנינו במים שלנו כמו שכתבנו בשם רבינו חננאל אבל עיסה שנילושה במים שלא לנו לא אסרוה משום קנס אלא משום חשש חימוץ עכ"ל דמשמע דלדעת רש"י לא הוי טעמא משום חימוץ נראה לי דלעולם לד"ה לא אסרו חכמים ללוש במים שלא לנו אלא משום חשש חימוץ שאין טעם אחר לאסור ללוש בהן מיהו היכא דעבר ולש אפשר לומר שאין חשש החימוץ כ"כ גדול לחוש לו בדיעבד ודיינו שנחוש לו לכתחלה והלכך אם עבר ולש מותר היה מן הדין כדאמרינן בבליקן של עכו"ם אלא דקנסוה רבנן לפי שעבר על דבריהם וזהו דעת הר"ן בכוונת רש"י ואח"כ כתב אלא שאפשר לומר דההיא דבליקות וכו' אבל עיסה שנילושה במים שלא לנו לא אסרוה משום קנס אלא משום חימוץ וכו' כלומר דאפשר לומר שחשש החימוץ הוא כ"כ גדול דאפילו בדיעבד חיישינן ליה וכיון דע"כ לכ"ע לא אסרו ללוש במים שלא לנו אלא משום חשש חימוץ כשהתירו ללוש בהם מצה של מצוה דלא אפשר ולא חששו לחימוץ כ"ש שהתירו במצה שאינה של מצוה :

ועוד דע"כ לא אמרינן דקנסינן ליה בעבר ולש אלא לפי שהיה יכול לקיים דברי חכמים ולא קיימם ואפי' בשוגג קנסינן ליה לפירש"י היכא דעבר ולש בחמין לפי שהוא כמו פושע אבל כל שאי אפשר לו לקיים דברי חכמים ומפני כך אנו מתירין לו ללוש בהם לא מפלגינן בין מצה של מצוה למצה שאינה של מצוה :

ועוד דהא דרא"מ דעליה קיימין לית ליה דקנסינן ליה בשוגג ולש בהם שהרי כתב בהדיא אם שגג ולשה מותר : **הלכך** קושיית הרב ז"ל על רא"מ ליתא מכל הני טעמי : **אך** מטעם קושיא אחרת היה יכול הרב ז"ל לדחות דברי רבי אליעזר ממיץ והיא דדילמא דרשת רב מתנא היתה בשבת שלפני הפסח ואייתו כ"ע תנכייהו בערב פסח וצוה שלא ילושו המצות בו ביום עד תחלת הלילה שישאבו אז והם מותרות מיד לדעת רא"מ עצמו ואם כן אינו יכול להביא ראיה מההיא דפפוניא דלכתחלה לשין בהם היכא דלא אפשר וזו קושיא חזקה ואיני יודע איך לא שת הרב ז"ל לבו אליה לדחות דברי רא"מ מאחר שהזכיר בתוך דבריו בפי' דברי רא"מ ויישוב קושיא זו אכתוב בסמוך בס"ד : **ומעתה** אבאר דעת הרב ז"ל ואח"כ אכתוב הטענות שהכריחוהו לפרש דלרא"ס כל שנשאבו בעוד השמש על הארץ אין לשין בהן אפילו לנו כל הלילה : **והנה** סברת הרב ז"ל היא דדין מים שנשאבו ביום אי אפשר לעלות על הדעת אלא אחת משתי חלוקות או שמותרין מיד כאילו נשאבו בתחלת הלילה או שדינן כנשאבו אחר תחלת הלילה וסובר הרב ז"ל דכל שנשאבו אחר תחלת הלילה אפילו עברו עליהם כמה לילות אין לשין בהן לעולם שהרי על מ"ש ר"א ממיץ ומההיא דפפוניא אין ראיה מעתה כתב דמצינו למימר שלשו מהמים שבבית שעברו עליהם י"ב שעות שבתוך הבתים נמצאים תמיד מים של יום ושל יומים עכ"ל ואם איתא שסובר הרב ז"ל דכשנשאבו בעוד השמש על הארץ אם עבר עליהם הלילה מותר ללוש בהם לדעת רא"מ גם לפירושו אין ראיה מההיא דפפוניא דדילמא לשו מהמים שנשאבו ביום שלפניו שבתוך הבתים הנמצאים תמיד של יום ושל יומים אלא ודאי סובר הר"ב ז"ל דלדעת רא"מ כל שנשאבו בעוד השמש על הארץ אפי' עברו עליהן כמה לילות אסור ללוש בהן ועוד דגבי שהחמה מהלכת בלילה למטה מן הקרקע כתב וצ"ל שהוא סובר שאם שאבן קודם תחלת הלילה בעוד השמש על הארץ אין ללוש בהן וכן נראה מלשון השואבן בתחלת הלילה דקאמר דמשמע הא אם שאבן קודם תחלת הלילה או אחריו לא עכ"ל הרי שהשוו קודם תחלת הלילה לאחר תחלת הלילה ולא חילק ביניהן ובקודם תחלת הלילה כבר נתבאר מתוך דבריו שהוא סובר שאפילו שהו כמה לילות אסור ללוש בהן וא"כ ה"ה לנשאבו אחר תחלת הלילה ועוד דגבי מה שכתב סמ"ג אמנם אין שייך איסור זה אלא לפירש"י ולא לפי' רא"מ כתב אבל לפי' רא"מ אם שאבן בתחלת הלילה מותרות מיד כ"ש קודם עמוד השחר (ואלו) [ואם לא] שאבן בתחלת הלילה אין ללוש בהן אפילו לאחר עמוד השחר שהרי אין להם תקנה אא"כ שלא יהו בלילה במחובר עכ"ל : **והכריחו** לפרש כן מדאמר השואבן בתחלת הלילה משמע הא אם שאבן קודם תחלת הלילה או אחר תחלת הלילה לא ומשמע ליה כלל כלל לא לעד לעולם : **ועוד** מדקאמר הלכך אין להם תקנה אלא שלא יהו בלילה במחובר ואין להם תקנה לעולם משמע : **ועוד** מדקאמר דההיא דפפוניא אין ראיה מעתה דמשמע דלפירוש רא"מ יש ראיה ואם איתא דכשנשאבו בו ביום כל שעבר עליהם לילה אחת מותר ללוש בהם הרי היו בבתים מים של יום או יומים וכשם דלרש"י ז"ל אין ראיה משם מפני שהיו יכולין ללוש במים שבבתים גם לרא"מ אין ראיה דהא היו יכולין ללוש במים שבבתיהם אלא ודאי לרא"ס לא היו יכולין ללוש בהם לפי שלא נשאבו בין השמשות וכל שלא נשאבו בין השמשות אפי' שהו כמה לילות בבית אין לשין בהם. ועוד מדכתב סמ"ג על דברי ה"ר יהודה בר נתן אמנם אין שייך איסור זה כלל אלא לפירש"י ולא לפירוש רא"ס ואם איתא דכשנשאבו בעוד השמש על הארץ אם עבר עליהם לילה אחת מותר ללוש בהם שפיר שייך איסור זה לרא"מ וכגון שנשאבו מבעוד יום דאסור ללוש בהם עד שיאיר היום אלא ודאי כל שנשאבו בעוד השמש על הארץ שוב אין להם תקנה והכא בנשאבו בלילה מיירי ולפיכך קאמר דלדעת רא"מ לא שייך איסור זה דאם שאבן בתחלת הלילה אין כאן איסור כלל ואם שאבן אחר תחלת הלילה או בעוד השמש על הארץ אין טעם האיסור בשביל שלא עלה עמוד השחר דאפי' עלה ע"ה נמי אסור ללוש בהם. ועוד יש להכריח פי' הרב ז"ל ממ"ש הרא"ש ז"ל בתשובה כלל י"ד פירש"י שבימות ניסן המים חמין וכו' אבל הרא"מ מפרש הטעם לפי שהחמה מהלכת בלילה תחת הארץ והמעיינות רותחין בלילה ואין להם תקנה אלא שלא יהו בלילה במחובר ולפ"ז צריך לשואבן מיד בתחלת הלילה וכן עמא דבר לשאבן בין השמשות ואם העת הוא חם ישימם במרתף שהוא קר ואם העת קר ישימם באויר כי במרתף חם עכ"ל. ומדכתב על דברי רא"ס ולפ"ז צריך לשואבן מיד בתחלת הלילה משמע שאין תקנה לשאבן בשום עת כי אם בין השמשות וכן משמע ג"כ ממ"ש וכן עמא דבר

פרישה

כשחמה מהלכת בשיפולו של רקיע לפיכך כל העולם צונן והמעיינות חמין ולכך צריך י"ב שעות שיתקררו המים

(ג) ולהר"ר אליעזר ממיץ כו' פי' שהוא מפרש הטעם לפי שהחמה מהלכת בלילה תחת הארץ כדברי רבי שאמר בפרק מי שהיה טמא נראין דבריהם מדברינו והא ראיה שביום

[illegible] בין השמשות דאין להם תקנה לשאבם בעת אחר דאין לומר דכדי [illegible] מיד הוא דעמא דבר לשאוב בין השמשות דהא מדכתב ואם העת הם [illegible] במרתף שהוא קר וכו' משמע דלאו ברותים ללוש בהם מיד מיירי ואם כן אי מבריחם לשאוב בין השמשות ממש אלא ודאי טעמא הוי מפני שכל שלא נשאבו בין השמשות אין להם תקנה וכדברי הרב ז"ל :

מותרין מיד כתב א"א הרא"ש ז"ל (ג) וכן עמא דבר לשואבן בין השמשות

אבל קשה על דבריו דא"כ היכי קאמר אין לשין אלא במים שלנו דלינה מאי עבידתיה דאם נשאבו בעוד השמש על הארץ או אחר תחלת הלילה אפילו ל[illegible] אסור ללוש בהם ואם נשאבו בתחלת הלילה אפילו לא לנו נמי מותר ללוש בהם דבשלמא לפירש"י איכא למימר דנקט לינה לומר דבעינן שישהו המים בבית שיעור לינה שהם י"ב שעות אבל לפי' רא"מ לא ה"ל למינקט לשון לינה והכי הל"ל אין לשין אלא במים שנשאבו בין השמשות. ועוד דקאמר רא"מ הלכך אין להם תקנה אלא שלא יהו הלילה במחובר וכיון דכשנשאבו מבעוד יום והלינן אח"כ כל הלילה אין להם תקנה לדעת הרב ז"ל היכי תלי הרא"ס מילתא בשלא יהו בלילה במחובר ולא הל"ל אלא אין להם תקנה אלא שישאבו בין השמשות. ועוד שכתב ולפ"ז הטעם אסור לאחר שאיבתן לאחר התחלת הלילה ולפי דעת הרב ז"ל הל"ל ג"כ שאסור להקדים שאיבתן קודם תחלת הלילה. ועוד שהוא נדחק לומר שהקרקע ביום קרה ומקררתן יותר ממה שיתקררו בכלי והא ודאי כששואבין המים בכלי ומשימין אותן במרתף או במערה מתקררים כמו כשהן בקרקע ויותר ועוד דאפילו נאמר דיותר מתקררים בקרקע מ"מ כשנשאבו ביום ועמדו בכלי ב' או ג' לילות אין סברא לומר דקירור דשתים וג' לילות בתלוש לא תעלה במקום קירור דיום אחד בקרקע והיכי קאמר הרב ז"ל דאין להם תקנה לעולם ועוד שבהגהות מיימון פ"ה אחר שכתב לשון רא"מ כתב ויש אוסרים כשנשאבו מבעוד יום אף כי לנו אח"כ כל הלילה ולדעת הרב ז"ל היא היא סברת רא"מ ומאי ויש אוסרין דקאמרי הגהות לפיכך אני אומר דלפירוש רא"מ ג' חילוקים בדבר נשאבו בין השמשות מותרין מיד. נשאבו אחר תחלת הלילה צריך להמתין עד שיעבור עליהם עוד יום ולילה. נשאבו ביום צריך להמתין שיעבור אותו יום ולילה שאחריו והיינו דקאמר אין לשין אלא במים שלנו כלומר אין לשין במים השאובין לשעתן בין שנשאבו ביום בין שנשאבו בלילה עד שילינו לילה אחת שלימה ויתקררו בקירורות. וכשנשאבו אחר תחלת הלילה הטעם מבואר שהוא מפני שנתחממו בחום השמש המהלך תחת הקרקע ומהחם המים. וכשנשאבו ביום אע"פ שהקרקע היא קר באותה שעה מ"מ אינם מתקררין מרתיחתן עד שיעברו עליהם י"ב שעות כיון שהעולם חם ביום והמים מתחממין בשעת שאיבתן על ידי תנועתן וכמו שכתבו הרי"ף והר"ן אינם יוצאין מחימומם עד שיעבור עליהם לילה

ומ"ש וכתב הרא"ש וכן עמא דבר וכו' כ"כ בתשובה לאחר שהביא פירש"י ופי' הרא"ס ור"ל דכן עמא דבר להחמיר כהרא"ס שלא לשואבן אחר ב"ה דאז אין להם תקנה כיון שהיו במחובר בתחלת הלילה וכבר נתבאר דכשאבו מבע"י מותרין בין לפירש"י ובין לפי' הרא"ס אכן בסמ"ק כתב ויש מחמירין לאסור בכשאבו מבע"י אף כי לנו אח"כ כל הלילה והיא דעת הריצב"א שהביא מהרי"ל דצריך שילננו המים כ"ד שעות טרם שלשין בהן דהיינו שלנוננו י"ב שעות דיום בהיותם מחוברין בבאר למטה והשמש יצא על הארץ למעלה ורחוקה מהן ולעת שקיעת החמה בערב כשנתחממו הבארות אז צריך לשאוב המים מקודם ויחזרו וילננו י"ב שעות הלילה למעלה כל זמן שהשמש למטה וא"כ כל כ"ד שעות נתרחקו המים מן השמש עד כאן דלפ"ז אם נשאבו מבע"י לא נלננו למטה בבאר י"ב שעות ואין כאן לינון כ"ד שעות ואע"ג דמלשון התלמוד משמע דאין לחוש לנשאבו מבע"י אם לנו הלילה מ"מ כיון שכ' בעל ה"ג מצוה למימלי ביני שימשי וכוכבי אלמא דקבלה בידו שלא לשואבן אע"פ שלנו ולפי זה הא דאמר אין לשין אלא במים שלנו ה"ל כאילו אמר אין לשין אלא במים שלנו שנשאבו בתחלת לילה ולנו שאותן נקראו מים שלנו בכתם דאילו בנשאבו מבע"י כיון שעמדו בבית גם מקצת היום לאו לנו מקריין כנ"ל ליישב לבה"ג והריצב"א שנוהגים כל ישראל אחר דבריהם מיהו בדיעבד אם נשאבו מבע"י מותר ללוש בהם לכתחלה דהא לרש"י אין איסור כלל כשעברו עליהן י"ב שעות ומלשון הרי"ף והרמב"ם נמי מבואר דדוקא בו ביום שנשאבו אסורין אבל כשלנו הלילה שלאחריו מותרין וכך היא דעת הסמ"ק ואפשר דאף בה"ג לא אמר אלא למצוה ולא לאסור המים שנשאבו מבע"י שהרי אמר מצוה למימלי וכו' ולכן מותרין אפילו לכתחלה אם כבר נשאבו מבע"י ולנו ודלא כדמשמע בסמ"ק דיש מחמירין לאסור אף כשכבר נשאבו מבע"י ועוד נראה לפע"ד דאף בנשאבו אחר התחלת הלילה מותרין כשלנו כל הלילה ואפילו לא עברו עליהן י"ב שעות משנשאבו דלא נמצא בפוסקים לאסור מים אלו אלא בפי' הרא"ס שאמר שאין להם תקנה והסמ"ק שראה דבריו פסק דמותרין וז"ל ומורי הרב ר"י אומר לא ניתנה תורה למלאכי השרת ועוד דה"ל למיתני שלנו כל הלילה אלא אין לינה רק מחצי הלילה עד עמוד השחר וכו' עכ"ל ואע"ג דהרא"ש ורבינו הוי בתראי טפי הביאו פי' הרא"ס וכתבו וכן עמא דבר אינו אלא לומר דלכתחלה יש לנהוג בחומרא זו שלא לשאוב אחר התחלת הלילה אבל לא לאסור אם נשאבו ועוד דהדעת נותנת דאף הרא"ס שכתב וז"ל ולפ"ז הטעם אסור לאחר שאיבתם לאחר התחלת הלילה כמ"ש הסמ"ג לא היתה דעתו אלא דאסור לאחר לכתחלה אבל לא לאסרן דיעבד ומ"ש תחלה אין להם תקנה וכו' אינו אלא גוזמא דמים שלא לנו מותרין לכתחלה היכא דלא אפשר

אחת ויתקררו בקירורתו אבל כשנשאבו בין השמשות אע"פ שמתחממין בשעת שאיבתן על ידי תנועתן סובר ר[illegible] שכיון שהעולם קר באותה שעה מיד הם מתקררין ולפ"ז הא דקאמר השואבן בתחלת הלילה מותרין מיד ה"ק כששואבן בתחלת הלילה דוקא הם מותרין מיד אבל אם שאבן קודם תחלת הלילה בעוד השמש על הארץ או אחר תחלת הלילה אסור ללוש בהם עד שיעבור עליהם לילה אחת שלם. והא דקאמר אין להם תקנה אלא שלא יהו בלילה במחובר לאו למימרא דאין להם תקנה לעולם אלא ה"ק אין תקנה ללוש במים אפי' עברו עליהם י"ב שעות בתלוש אא"כ לא היו בלילה במחובר כלומר שיעבור עליהם לילה אחת בתלוש ויתקררו בקירורתם והיינו כשנשאבו ביום או בלילה דהא קאמר אין לשין אלא במים שלנו דאילו נשאבין בין השמשות לא בעו לילה אי נמי דכיון שאין להן תקנה עד שיעבור עליהן לינה אחרת ה"ל כאילו אין להן תקנה לעולם דמאחר שבאותה לילה ואותו יום אין להם תקנה מה לנו אם בלינת לילה אחרת יהיו כשרים כיון שלבין השמשות יכול לשאוב מים שיהיה מותר ללוש בהם מיד והא דקאמר ומההיא דפפוניא אין ראיה מעתה כ"פ לרש"י אין ראיה מההיא דפפוניא דאיכא למימר בי אייתו כ"ע תאבייהו ע"פ היה וכי אמר להו אנא מיא דבייתי אמרי שאבו מים והשהום עד הערב ולשו בהם והיינו דאשמועינן תלמודא דאייתי ההוא עובדא דפפוניא דלא תימא לנו דוקא לינת לילה אלא שיעור לינה קאמר שהם י"ב שעות דאל"כ מאי נפקא לן מההוא עובדא דפפוניא דאיצטריך תלמודא למיכתביה וכ"כ ממ"ש הרא"ש ס"פ כל שעה אין לשין אלא במים שלנו פירש"י משום שבימות ניסן וכו' כתב רבינו אבי העזרי לפי טעם זה השואבן בבקר ומניחן עד הערב שפיר דמי ואיכא למימר דהכי עביד בפפוניא עכ"ל הרי שכתב כמו שפירשתי לדעת רש"י וא"כ אין ראיה מההיא דפפוניא לרש"י להתיר ללוש במים שלא לנו מדכתב תלמודא עובדא דפפוניא דאל"כ מאי נפקא מינה מההוא עובדא דאיצטריך תלמודא למכתביה דהא איכא למימר דאיצטריך לאשמועינן דהשואבן בבקר ומניחן עד הערב שפיר דמי אבל לרא"מ דלא סבר הכי כי היכי דנילף מההוא עובדא שום חידוש צ"ל דבתוך הפסח היתה הדרשה ושמעינן מהאי עובדא דהיכא דלא אפשר לשין במים שלא לנו דאם לא כן אמאי איצטריך למיכתב האי עובדא. ומעתה אין להקשות מנ"ל דבתוך הפסח הוה עובדא ,פפוניא דילמא קודם הפסח היה ואין ראיה משם גם לרא"מ וכמו שהקשה הרב ז"ל דא"כ אין שום חידוש בעובדא דפפוניא ולא ה"ל לבעל התלמוד למיכתביה א"כ דרא"מ סובר דע"כ לא הוה עובדא דפפוניא אלא בתוך הפסח שהרי אין דרך לדרוש אלא בשבת או בי"ט והשתא אם איתא שדרש בשבת שלפני הפסח ותלמודא קאמר למחר אייתי כ"ע תאבייהו ומשמע למחר ממש והיינו ביום י"ד שאז לשין המצות א"כ חל יום י"ד ביום א' ונמצא שחל פסח ביום ב' וא"א דהא קי"ל לא בד"ו פסח הלכך צ"ל שבתוך הפסח היתה הדרשה ונסתלקה קושיית הרב ז"ל ואם כן שפיר מייתי ראיה דהיכא דלא אפשר מותר ללוש במים שלא לנו דכיון שלא מצינו שהתענו מלאכול ע"כ לומר שהתיר להן ללוש במים שלא לנו אבל לרש"י אין ראיה משם דאיכא למימר שלשו מהמים שבבית שעברו עליהן י"ב שעות דמסתמא היו בבתים מים שנשאבו בלילה ההוא אחר שנכנס הלילה והא דכתב סמ"ג על דברי הריב"ן אמנם אין שייך איסור זה אלא לפירש"י ולא לפי' רא"מ נראה שדברי סמ"ג הם בטעות שאין דרך להקדים ולשאוב מבעוד יום אלא בלילה או בתחלתה או אח"כ אבל אין ה"כ שאם שאבם מבע"י כל שעבר עליהן הלילה מותר ללוש בהם ומ"ש הרא"ש על דברי רא"מ ולפ"ז צריך לשאבן מיד בתחלת הלילה וכן מ"ש דעמא דבר לשאבם בין השמשות לאו למימרא שלא ישאבו מבעוד יום אלא לומר שלא ישאבו אחר התחלת הלילה והדרו בהווה שאין דרך להקדים ולשאוב ביום י"ג מאחר שיכולין לשאוב בליל י"ד דבליל י"ד מיירי הרא"ש שהרי כתב שם ואחר שאיבת המים מיד בתחלת הלילה יבדוק החמץ וכ"כ המרדכי ר"י שעל דברי רא"מ כתב ולפי זה השואבן בתחלת הלילה מותרין מיד ואסור לשואבן אחר התחלת הלילה עכ"ל משמע דלא מיתסר אלא לאחר שאיבתן אחר התחלת הלילה אבל להקדים שאיבתן מבע"י ש"ד ואפשר לפרש עוד שדעת רא"מ שאם נשאבו ביום יש להם היתר ע"י לינת הלילה אבל כשנשאבו בלילה אין להם תקנה לעולם והטעם מפני שכשנשאבו ביום מאחר שאין השמש מהלך תחת הקרקע אינן חמין ביותר ומ"מ מפני חום האויר הם מתחממין קצת בעת שאיבתן מחמת התנועה ולקרר אותו חימום מספיק לינת לילה אחת אבל כשנשאבו בלילה כיון שהחמה מהלכת תחת הקרקע מרתיח המים ביותר ושוב אינם מתקררות אפי' בלינת כמה לילות ואתי שפיר מ"ש רא"מ אין להן תקנה אלא שלא יהו בלילה במחובר דמשמע שכל שהיו קצת מן הלילה במחובר אין להן תקנה לעולם. אבל לפרש דבין שנשאבו ביום בין שנשאבו בלילה אין להם תקנה לעולם כדמשמע מדברי הרב ז"ל זה דבר שא"א בשום פנים כמו שהוכחתי ועדיין יש לדקדק במ"ש סמ"ג על דברי ה"ר יהודה בר נתן שאסור לאפות קודם עמוד השחר ואם אפו ראוי לאסור האפוי דאימור סוף הלילה גורם הלינון אמנם אין שייך איסור זה אלא לפירש"י דהא לרש"י כיון שעברו י"ב שעות מותר ללוש בהם ואפי' לא עבר עליהן כלל מן הלילה ותמהני על ה"ר אליהו ז"ל דאישתמיטתיה קושיא זו וכ"ל דה"ר יהודה בר נתן שכתב דאימור סוף הלילה גורם הלינון וסובר דלינת לילה דוקא בעינן ואפי' בשנשאבו בין השמשות משמע דאסור ללוש בהן עד שיעלה עמוד השחר דאימור סוף הלילה גורם הלינון ודלא כרא"מ דסבר שאם נשאבו בין השמשות מותרין מיד נמצא דבין לה"ר יהודה בין לרש"י אם נשאבו בה"ש אסור ללוש בהן עד שיעלה ע"ה מיהו לאו מחד טעמא דלה"ר יהודה הוי טעמו משום דבעינן שילננו בקירורות הלילה וכל שלא נלננו בקירורות כל הלילה אפי' נשאבו בבקר ועברו עליהן כמה שעות אסור ללוש בהם ולרש"י לא הוי טעם איסורן אלא לפי שלא עברו עליהם י"ב שעות דאילו נשאבו מבע"י בענין שעברו עליהם י"ב שעות קודם שיעלה עמוד השחר מותר ללוש בהם ולפ"ז כי קאמר סמ"ג והריב"ן פסק שאסור לאפות קודם עמוד השחר בנשאבו בעת שדרך העולם לשאבם מיירי דהיינו בין השמשות וקאמר דהר"י בר נתן אוסר לאפות בהם קודם עמוד השחר משום דאימור סוף הלילה גורם הלינון אמנם אין שייך איסור זה אלא לרש"י דלרש"י נמי אסור לאפות בהן קודם עמוד השחר מפני שלא עברו עליהם י"ב שעות ולא לפירוש רא"מ דלדידיה מותרין מיד כנ"ל אחר זמן רב מצאתי כתוב בתשובת הרשב"א כלשון הזה שאלתם בענין מים שלנו אם נשאבו קודם צאת השמש אם מותר ללוש בהם באותו יום או נאמר דוקא לנו ואם לנו יותר מלילה א' בבית אם נחוש לכך :

תשובה מסתברא דוקא שלנו כל הלילה וכ"ש שמותר אם עמדו בבית לילה ויום או יותר וכן אנו נוהגים לשאוב יום א' לימים הרבה עכ"ל וזה מבואר כדברי (א) וכ"כ בא"ח : **כתב** סמ"ק בסימן רכ"א אין לשין אלא במים שלנו ויש מחמירין לשאוב בין יום ובין לילה ויש מחמירין לאסור בשנשאבו מבע"י אף כי לנו אחר כן הלילה ומיהו מדלא הזכיר כי אם הלינה ש"מ דאין לחוש מתי נשאבו רק שלנו כל הלילה לכתחלה או רוב הלילה לכל הפחות רק שיהא אותו רוב אחרון של לילה כדי שיהא עמוד השחר בכל הלילה ונכון ליזהר להמתין ללוש עד שיאיר היום הרבה פן יטעו באור הלבנה ומורי ה"ר יחיאל אומר לא נתנה תורה למלאכי השרת וה"ל למיתני שלנו כל הלילה אלא אין לינה אלא מחצי הלילה עד עמוד השחר והטעם לפי דעתו משום דרוח צפונית מנשבת עד הבקר עכ"ל ודברים אלו נכתבו בהגהות מיימון פ"ה : **ולענין** הלכה נקטינן לשאבן מבעוד יום או בין השמשות ואין לשין בהם עד שיעבור עליהם הלילה כולו : **כתב** א"א ז"ל וכן עמא דבר לשואבן בין השמשות וכו' כ"כ בתשובותיו כלל י"ד וז"ל אורחות חיים צריך להעמידו במקום מגולה כדי שילננו וצריך להשכים להכניסן לבית טרם יזרח השמש עליהם ואפילו ביום המעונן והורגלו להעמידן תחת תקרה מפני חשש פשיעה שלא יכניסום

דרכי משה

תנה (א) ואינו נ"ל הדא דאפשר דהרשב"א ס"ל כדברי רש"י דלדידיה אינו נפקותא מתי נשאבו ועוד דהרשב"א אינו מדבר בזה כלל אלא בנשאבו בין השמשות כדינו רק שעמדו בבית

פרישה

שביום המעיינות נובעים ובלילה רותחין ולכך צריך שיהא שלא במחובר משנכנס הלילה : (ג) וכן עמא דבר לשואבן בין השמשות ושוהין אותן י"ב שעות נמי ברש"י דעבדינן כחומרא רש"י

השמשות ואם העת הוא חם ישימם במרתף שהוא קר ואם העת קר יניחם באויר כי המרתף הוא חם: כתב רש"י בתשובה אין לשין אלא במים שלנו שחשו חכמים לרוב עיירות שאין להן (ד) אלא מי בורות ומעיינות שהן רותחין ויראה מדבריו שבמי נהרות אין לחוש ומ"מ אין להקל אלא אפי' במי נהרות אין ללוש אא"ב לנו וכן יראה מלשון בה"ג שאינו מחלק שכתב ולא מיבעיא במיא דפושרי דאסור למילש בהו אלא אפי' במיא דנהרא דמלו ביומייהו אסור ללוש בהו עד דביתי. ואשה לא תלוש בחמין אפילו לא נתחממו אלא בחמה (ד) ולא במים הגרופים מן המוליאר והוא דוד גדול שנחושתו עבה ותלוי על מקום האש ומים שבתוכו פושרין אפילו כשאין האש תחתיו: ואם עברה ולשה בהן לרב אלפס אסור אפילו במים שלא לנו וב"ב בעל ה"ג והרי"ץ גיאת ולרש"י דוקא בחמין ובחמי חמה (ס) אבל במים שלא לנו בדיעבד שרי ואפילו לכתחלה שרי למילש בהו אי ליכא אחריני ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל והא דאסרינן בעברה ולשה פירש אבי העזרי דוקא עברה במזיד אבל שוגג שרי ורש"י אסר אפילו שוגג ופי'

ב"ח

אפשר דאל"כ קשה הנא המים הללו שלא לנו היו בעינה במחובר ואין להם תקנה ללוש בהן לכתחלה וא"כ היכי עבוד כספוניא כמ"ש לעיל ע"ש ואע"פ דבמים שלא לנו קבעינן הלכתא בסמוך דאין ללוש בהן לכתחלה אפילו לא אפשר ובמקצת גאונים שאוסרין מ"מ במים שנשאבו אחר התחלת הלילה מותרין כיון שלא נזכר איסור זה אלא בדברי הרא"ש והוא עצמו פסק דמותר היכא דלא אפשר ואפילו לא עברו עליו י"ב שעות מותרין דשיעור י"ב שעות אינו אלא לפירש"י ורש"י פסק דמים שלא לנו דמותר ללוש בהן היכא דלא אפשר כמו שיתבאר בסמוך:

ומ"ש ואם העת הוא חם וכו' מדברי הרא"ש הוא וכ"כ האגודה דעינינו רואות דהמרתפות העמוקות חמין בחורף דהחמה מהלכת תחת הקרקע:

כתב רש"י בתשובה וכו' כ"כ הרא"ש בפסקיו ולא היתה דעת רש"י לומר שתקנת חכמים היתה על כל העיירות מפני שחשו לרוב העיירות ורובן ככולן דא"כ מאי קאמר ויראה מדבריו שבמי נהרות אין לחוש הלא כוללת היא לכל העיירות אף אותן שיושבין על הנהרות אלא ה"פ שחשו להרבה עיירות שאין להם נהרות ולהן אמרו שאין לשין אלא במים שלנו כדי שילננו עד יום המחרת וכן מבואר במרדכי ומ"ש וכן יראה מלשון ה"ג וכו' כבר כתבתי שכן יראה מדברי הרא"ש הביא הסמ"ג וכ"כ באשיר"י שנהגו הקדמונים לשאוב מן הנהרות בתחלת ליל י"ד דוקא ואין לפרוץ גדר של ראשונים גם משמע מדבריו לשם דאע"פ דשואבן בתחלת ליל י"ד צריך לשאוב מן הנהרות אם יש נהר בעירו ולא מן המעיינות ובורות שהן רותחין וכ"כ:

ואשה לא תלוש בחמין וכו' שם דרש רבא אשה לא תלוש לא בחמה ולא בחמין ולא בחמי חמה ולא במים הגרופים וכו' איבעיא להו עברה ולשה מאי מר זוטרא אמר מותר ורב אשי אמר אסור וכתב הרי"ף לא במים הגרופים פי' מים שנשאבו בו ביום אלא במים שלנו וקי"ל כרב אשי עכ"ל אבל רש"י גורס ולא במים הגרופים מן המולייר ופי' שהוא דוד גדול וכו' וכתב עוד רש"י עברה ולשה במים חמין עכ"ל נראה דס"ל דעברה ולשה במים שלא לנו לא קא מיבעיא ליה ול"פ אמוראי בהא אלא דבלשה במים חמים הוא דפליגי וקי"ל כרב אשי דאסור והרא"ש הסכים לפירש"י ומש"ה סתם רבינו דבריו וכתב ולא במים הגרופין מן המולייר והוא דוד גדול וכו' כפירש"י ואח"כ כתב ואם עברה ולשה בהן לרב אלפס אסור אפי' במים שלא לנו שלפי פי' רב אלפס במים הגרופים שנשאבו בו ביום קא מיבעיא ליה נמי במים שלא לנו ואסיקנא כרב אשי דאסר:

ומ"ש וכ"כ בה"ג ורי"ץ גיאות נראה דרי"ץ גיאת אינו סובר כרב אלפס ובה"ג ממש דאילו לדידהו אסור באכילה משום חימוץ כדמשמע מפשט דבריהם אבל להרי"ץ גיאות אינו אסור אלא למצה משומרת אבל לאכילה שרי אפילו לשה בחמין כמפורש באשיר"י ובדברי רבינו בסמוך:

ומ"ש ולרש"י דוקא בחמין ובחמי חמה וכו' אע"ג דרש"י לא כתב אלא עברה ולשה בחמין גם לא כתב דלכתחלה שרי למילש בשלא לנו אי ליכא אחרינא מ"מ כיון דהרא"ש פי' דחמין דנקט רש"י לאו דוקא אלא אכל הני דדרש רבא קאי דכולן משום חמימות עכ"ל משמע דאף בשלנו אלא שלשה בחמי חמה ומשמע לכאורה דלרש"י נמי ה"ה בלשה בחמה נמי אסירי ומה שלא כתבו רבינו הוא לפי שאינו מדבר כאן אלא בדין מים אבל בסי' תנ"ט כתב דאין לשין במקום השמש אלא דמ"מ קשה דה"ל לפרש לשם דאם עבר ולש בחמה דאסורין אף לרש"י ולפיכך נראה עיקר דרבינו מפרש דהרא"ש שאמר דאכולהו קאי דכולן משום חמימות ר"ל דרש"י דנקט במים חמין אכל מיני מים דדרש רבא קאי אחמי האור ואחמי חמה ומים הגרופים מן המולייאר דכולן משום חמימות אבל בלש בחמה לא פי' רש"י כלום ומשמע דס"ל דלא נאסר בדיעבד והיא דעת הרמב"ם וה' המגיד בפ"ה פ"ס ולענין הלכה יראה להחמיר כי"מ שהביא ה' המגיד ואע"פ שהשיג עליהן יש ליישב השגתו גם פשט דברי הרא"ש משמען דאף בלש בחמה אסור והא דכתב רבי' לרש"י דמים שלא לנו לכתחלה נמי שרי וכו' למדו ג"כ ממ"ש הרא"ש לרש"י דמדלא קאמר אין לשין במים שלא לנו דהוה משמע שלא תלוש בהן כלל אלמא דה"ק דלכתחלה אם יש לה מים שלנו לא תלוש במים שלא לנו אבל אם אין לה מים שלנו ולשה במים שלא לנו מותר עכ"ל הרא"ש משמע דמ"ש ולשה במים שלא לנו הוי כמו או לשה במים שלא לנו וכוונתו לדייק מהלשון שאם אין לה מים שלנו דמותר לכתחלה ללוש בשלא לנו אלא דמינה נשמע במכל שכן אם עברה ולשה במים שלא לנו דמותר והשתא לפ"ז שמעינן דלרש"י נמי לכתחלה שרי למילש בהו אי ליכא אחריני מיהו לפעד"כ דלשון אין לשין אלא במים שלנו משמעו איפכא דאין היתר כלל ללוש לכתחלה אלא במים שלנו ואי הוה אמר אין לשין במים שלא לנו הוה משמע הכי והכי ותדע דהא רבא דרש אשה לא תלוש בחמין ואפ"ה קאמר מר זוטרא דאם עברה ולשה מותר אבל דעת רש"י שפירש עברה ולשה בחמין נראה דמדקבעה תלמודא הך בעיא אדרשה דרבא ולא קבעה לה נמי אמימרא דרב יהודה בעברה ולשה בלא לנו אלמא דלא לנו פשיטא ליה דשרי לפ"ז אין ראייה דלרש"י לכתחלה שרי למילש בלא לנו אי ליכא אחריני דאימא לך דלכתחלה אין היתר כלל דהכי משמע לישנא דאין לשין אלא במים שלנו וכדפרי': והא דאסרינן בעברה ולשה פי' אבי העזרי דוקא עברה במזיד וכו' כתב הרא"ש דטעמו מדנקט תלמודא לישנא דעברה ולשה דומיא דעבר ואפה בפ"ב די"ט ועבר ושהה דפרק כירה דדוקא מזיד אבל שוגג לא ומשמע דראבי"ה קאי בין לרש"י דמפרש לעברה ולשה דקאי אחמין ובין לרב אלפס דקאי נמי אלא לנו דוקא במזיד הוא דאסור למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל שוגג לא וע"ז אמר ורש"י אסר אפילו שוגג דלפי שיטת רש"י דלא קאי אלא אחמין ס"ל דאסור בלש בחמין אפילו לש בשוגג ודקדק הרא"ש מפירש"י שכך הוא סובר מדכתב בעברה ולשה בחמין דקרובה למזידה היא ואסור אלמא דלא מיירי במזידה ממש ומ"ש רש"י דבעינן למיקנסה דעברה אדרבנן אפילו היתה שוגג קאמר דבעינן למיקנסה אטו מזיד כיון דקרובה למזידה היא כי היכי דקנסינן במבשל בשבת השוגג אטו מזיד לר' יהודה ובההיא דעבר ושיהה נמי כר"י דבשוגג ואליבא דרבי יהודה קא מיבעיא ליה ואזלינן בה להומרא דילמא אתי לאיערומי וכן בההיא דעבר ואפה קי"ל במסקנא דאפי' בשוגג אסור כמ"ש בה' י"ט סימן תקכ"ז וכולהו משום דבמידי דאורייתא אזלינן להומרא. והר"ן הבין דמדכתב
רש"י

ב"י

יכניסם לבית בהשכמה ואם פשר בזה נראה שאם לא נשתהו שם עד כדי שיוחמו המים בחום השמש אלא מעט נוגנין מותר ללוש בהם עכ"ל (ב):

כתב רש"י בתשובה אין לשין אלא במים שלנו שחששו חכמים לרוב עיירות וכו' ז"ל הרא"ש בסוף פרק כל שעה מנהג כשר של ראשונים שהיו ממלאין מן הנהרות (ג) בתחלת ליל י"ד שהמעיינות ובורות רותחין אבל לא נהרות דתניא בפרק מי שהיה טמא (צד:) בד' שבילין החמה מהלכת ניסן ואייר וסיון החמה מהלכת בהרים וכו' אלמא שבניסן אינה מהלכת במים וכתוב בתשובות רש"י אין לשין אלא במים שלנו שחשו חכמים לרוב עיירות שאין להם אלא מי בורות ובארות הן רותחין ומשמע מדבריו דבנהרות ליכא למיחש מידי ומיהו אין לפרוץ גדר של ראשונים עכ"ל. והכלבו כתב י"א שאין הקפדה רק ממי הבורות והמעיינות שהן סמוך לזמן יציאתן מן המקור אבל למי נהרות המושכים דרך יום או יומים אין להקפיד כל כך כי כבר נתקרר הזמן ואין זה כלום שאף ביומות אלו הכה עליהם חום השמש ביום ומחממן עכ"ל:

ומים המכונסין בקרקע הבנוי תחתיו וסביבותיו שקורין סיסטרנ"א היה נראה דמותר ללוש בהם סמוך לשאיבתן שהרי הם כמכונסין בכלי ואין מרתיחין מחמת חמה המהלכת תחת הקרקע שהרי הבנין מפסיק בינה לקרקע וגם אין החמה מכה עליהם. וכ"כ בא"ה וז"ל בשם הראב"ד מצאתי כי מי הדות שהם קרים אין צריך לינה ומותר ללוש בהם תיכף שנשאבו עכ"ל:

אבל הוגד לי שמים אלו בחורף הם חמין כמו מי באר וא"כ אין להקל בדבר אם לא בשעת הדחק:

ולא תלוש בחמין אפילו לא נתחממו אלא בחמה ולא במים הגרופים וכו' בכ"פ כל שעה (מ"ב.) דרש רבא אשה לא תלוש בחמה ולא בחמי חמה ולא במים הגרופים ודברי רבינו כפי' מים הגרופים כדברי רש"י אבל הרי"ף פי' דגרופים היינו מים שנשאבו בו ביום:

ואם עברה ולשה בהם להרי"ף אסור וכו' שם איבעיא להו עברה ולשה מאי מר זוטרא אמר מותר רב אשי אמר אסור וידוע דהלכה כרב אשי וכתב הרא"ש פירש"י עברה ולשה במים חמין ולאו דוקא במים חמין אלא אכל הני דדרש רבא קאי דכולן משום חמימות ולפירש"י אם עברה ולשה במים שלא לנו מותר דבהא לא מיבעיא ליה ובלישנא דרב יהודה משמע הכי דקאמר לא תלוש אלא במים שלנו ולא קאמר לא תלוש במים שלא לנו דהוה משמע דלא תלוש בהם כלל אבל לא תלוש אלא במים שלנו משמע לכתחלה אם יש לה מים שלנו לא תלוש במים שלא לנו אבל אם אין לה מים שלנו ולשה במים שלא לנו מותר אבל הרי"ף שפירש הגרופים שנשאבו בו ביום אז הבעיא גם עלייהו ויותר משמע כפירש"י דגרופים מלשון מולייאר הגרוף אבל להרי"ף אף אם גרופים משמע שנגרפו ונשאבו מן הנהר אכתי ה"ל לפרושי בו ביום דעיקר האיסור תלוי בזמן הגריפה וזה לא פירש עכ"ל ודעת הרמב"ם בפ"ה כדעת הרי"ף שאוסר בעברה ולשה במים שלא לנו. ובסי' זה כתבתי בשם סמ"ג שכן דעת בעל ה"ג והכי נקטינן. ור"י כתב ראיתי לרבותי נוהגין היתר אם עשתה בשוגג אבל במזיד היו אוסרין וראוי לחוש כדי לגדור פרץ והמחמיר תע"ב עכ"ל כתב סמ"ג אומר ה"ר יחיאל שראה מורי ה"ר יהודה ב"ר יצחק שהתיר מים שלא לנו שנתבטלו ברוב מים שלנו הואיל ונתבטלו כבר קודם הלישה והותרו כ"כ הגהות בפ"ה וכ"כ סמ"ק אלא שנראה מדבריו דנתבטלו ברוב דקאמר היינו חד בתרי ומשמע דבבציר מהכי לא בטיל:

והא דאסרינן בעברה ולשה פי' אבי העזרי דוקא עברה במזיד וכו' ז"ל הרא"ש שם כתב אבי העזרי דוקא עברה ולשה במזיד דומיא דעבר ואפה בפ"ב די"ט (יז.) ועבר ושיהה בפרק כירה (לח.) אבל בשוגג לא ומלשון רש"י משמע דאפי' בשוגג שפירש עברה ולשה בחמין אסור דקרובה למזיד היא ולא דמי לבציקות של עכו"ם דאמרינן התם אדם ממלא כריסו מהם דהכא בעי' למיקנסה דעברה אדרבנן וגם משמע מדבריו דאסור באכילה משום חימוץ ואף אם יאכל כזית מצה באחרונה דגרע מבציקות של עכו"ם עכ"ל. אבל הר"ן כתב פירש"י ולא דמי לבציקות העכו"ם דהכא הוא דקנסוה רבנן לפי שעברה על דברי חכמים ולפי דבריו משמע שאם לשה בשוגג לא מיתסר כדאמר בעבר ואפה מי"ט לשבת דלא מיתסר אלא במזיד אלא שאפשר לומר דההיא דבציקות העכו"ם מיירי שלשה בפניו במים שלנו כמש"ל בשם ר"ח אבל עיסה שנילושה במים שלא לנו לא אסרינן משום קנס אלא משום חשש חימוץ שמתוך שהפושרין ממהרים להחמיץ שמא נתחמץ ולא ניכר עכ"ל. ובסימן זה כתבתי שסמ"ג כתב בשם ר"ת כדברי אבי העזרי דדוקא עברה אבל אם שגגה ולשה מותר וכתב עוד ולכתחלה לשין בהן היכא דלא אפשר ומשמע מדברי א"ח דכל הנך דאמרינן עברה ולשה אסור ה"מ באכילה אבל
בהנאה

דרכי משה

בבית יותר מלילה אחת וכן המנהג לדקדק לשואבן בין השמשות או סמוך לו ממש מטעם דלא נתנה תורה למלאכי שרת דיכולין לכוין בה"ש ממש לכן אין להקדים לשואבן ביום י"ג כ"ש שלא לאחר לשואבן בלילה דבהא מודה: (ב) וכתב בא"ז בה"פ דרבים העושים מצות ביחד מצוה לזרז נפשו להיות מן הראשונים וראייה ממה שאמרו (סה:) הפסח ישחט בג' כתות זא"ז והכת ג' נקרא עצלנית ואמרינן בירושלמי א"ר בון מה אם דבר שמצותו כך אמרת שקרויה כת עצלנית מי שהוא מתעצל במצות עאכ"ו עכ"ל: (ג) וכ"כ המרדכי בשם ראבי"ה דכן נהגו הקדמונים לשאוב מן הנהרות ולא מן הבארות וכ"ה באשר"י בשם הר"ר אליעזר ממיץ וכ' מהרי"ו כשהנהרות גדולים מהפשרת שלגים וגשמים אז אין לשאוב מן הנהרות עכ"ל: (ד) כתב בת"ה סימן קס"ו דא"צ לכסות המים בשעה ששואב שהרי אין שם שמש ששואבין בה"ש אבל כשמוליכין ביום לתנור כתב בסמ"ק וסמ"ג דצריך מפה לכסותן אם הוא יום מעונן ומ"מ נהגו לכסותן אף בשעת שאיבה עכ"ל: כתב המרדכי בפ"ק דפסחים כשחל ע"פ בשבת מביאים מים ללוש באור י"ג ולא בע"ש שמא יקריבו
קודם

פרישה

רש"י וכמומרת ר"א ממי"ץ ועיין ב"י בשם הרא"ש: (ד) אלא מי בורות פי' שהם סמוך לזמן יציאתם מן המקור אבל למימי נהרות המושכין דרך יום או יומים אין להקפיד כי כבר נתקררו בהלוכן: (ה) אבל במים שלא לנו בדיעבד שרי וכ"כ רמ"א בש"ע וה"ל מורי ז"ל ולנו נוהגין כרי"ף ומ"מ בשוגג נראה להקל דאיכא תרי דעות להתיר עכ"ל:
וב"ס

ופי' עוד שאסור אפילו באכילה משום חשש חימוץ ואפי' אם ירצה לאכול כזית מצה באחרונה דגרע מבציקות של עכו"ם והרי"ץ גיאת (ו) [א] ובעל העיטור כתבו דוקא למצה משומרת (ז) [ב] וכן מים שלא לנו דוקא למצה משומרת אבל לאכילה שרי דהא קי"ל בציקות של עכו"ם אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה וא"א הסכים לפירש"י לאוסרו אפילו שוגג ואפילו באכילה. והרבה נוהגין (ח) שלא ליתן מלח בפת בפסח וכן נוהגין בכל אשכנז [ג] ב ואין טעם ברור לאוכרו ומ"מ אין לשנות משום אל תטוש תורת אמך וי"א שבלילה ראשונה אין ליתן בה מלח משום מצה עשירה וגם זה אינו שאינה נקראת עשירה אלא שנילושה ביין ושמן ודבש

בהנאה מותר ואפילו בחמין : **והרי"ץ** גיאת ובעל העיטור כתבו דוקא למצה משומרת כלומר הא דלא תלוש בחמי חמה ולא במים הגרופים דוקא למצה משומרת וכן מים שלא לנו דוקא למצה משומרת אבל לאכילה שרי והרא"ש הביא דבריהם בס"פ כל שעה וכתב עליהם ולא נהירא לי דכל היכא דאיכא למיחש משום חימוץ אין לחלק בין כזית מצה לשאר אכילה הילכך נראה כפירש"י עכ"ל כלומר שאם לש בחמי חמה או במים הגרופים אפילו בשוגג אע"פ שאינה למצה משומרת אסור באכילה ומיהו במים שלא לנו כבר נתבאר שרש"י הוא סובר דמאי דעברה ולשה לא קאי אמים שלא לנו והסכים הרא"ש עמו וכיון שכן ע"כ לומר שמה שכתב רבינו וא"א ז"ל הסכים לפירש"י לאסרו אפילו שוגג ואפי' באכילה אהנך דדרש רבא קאי ולא למים שלא לנו . וה"ה בפ"ה הביא ג"כ דברי הרי"ץ גיאת ובעל העיטור שהם סוברים דדינים אלו דוקא במצה משומרת אבל לא בשאר פת והוא ז"ל סתר דבריהם והעלה דאין חילוק בין מצה משומרת לשאר פת וכתב שכן דעת רוב הפוסקים וה"י נקטינן : וז"ל א ר"י ראיתי לרבותי נוהגים היתר אם לשה בשוגג במים שלא לנו אבל במזיד היו אוסרים וראוי לחוש כדי לגדור פרץ והמחמיר תע"ב עכ"ל והכי נקטינן להתיר אם לשה בשוגג במים שלא לנו : **והרבה** נוהגין שלא ליתן מלח בפת בפסח וכן נוהגין באשכנז ואין טעם ברור לאסרו כלומר אע"פ שיש קצת טעם מפני שמחמם את העיסה מכל מקום אינו ברור וכ"כ הרא"ש בפרק כ"ש והר"ן כתב ש. גבי הא דאסרינן ותיקא במיא ומילחא פי' מאכל של קמח שמבשלין אותו מדאמרינן דהא דתניא אסור במיא ובמילחא יש ללמוד שמותר לתת מלח לתוך לחם של פסח דדוקא ותיקא הוא דאסור משום דאדמבשל ליה מחמץ אבל לחם לא והרא"ש דחה ראיה זו משום דאיכא למימר דמלח ממהר החימוץ כשנילושה במים אבל אם נילושה במי פירות המלח לבדו אינו גורם החימוץ . המרדכי כתב שיש ליזהר שלא ליתן מלח והאוכל מצה מלוחה כאילו אוכל חמץ מפני שהמלח מוסיף חום בעיסה והגהת מיימון כתב בפ"ה שרשב"ט היה רוצה להתיר למלוח מצה בפסח חוץ מיום ראשון וחביריו אוסרין דמליח הרי הוא כרותח והוי כמו לש בפושרין . והכלבו כתב בשם הראב"ד שאין נותנין בעיסה מלח ותבלין דכרותחין דמו ואם נתן עד שלא יהא נאכל מחמת מלחו נאסר באכילה כמו מצה שנילושה ברותחין ואם נתן בה מעט מלח אם תאפה מיד מותרת באכילה אבל לכתחלה לא יתן ובמצה של מצוה לא יתן כלל ואם נתן לא יצא דבעי' לחם עוני וזו מצה עשירה היא וצ"ע אי מיקרי מצה עשירה משום מלח ועכשיו נהגו שלא לתת שום מלח לא בשל מצוה ולא באחרות ואין לשנות המנהג עכ"ל . והרשב"א כתב בתשובה ששאלת מהו ליתן מלח בעיסה בפסח באמת יש אוסרין ומביאין ראיות לדבריהם אלא שהן חלושות ויש מתירין ואני מן המתירין וראיה מפורשת נ"ל ממ"ש ותיקא שרי וכו' וכן אנו נוהגין אלא שמחמירין ואין נותנין במצה שמורה ע"כ ועכשיו פשט המנהג שלא ליתן מלח בעיסה

רש"י דקנסוה רבנן אלמא דבמזיד דוקא קאמר אבל בשוגג שרי ולא נהירא אלא העיקר כדכתב הרא"ש . עוד כתב הר"ן להשיג על פירש"י ואמר דבצקות של עכו"ס איירי דלשה העכו"ס בפנינו במים שלנו אבל עיסה שנילושה במים שלא לנו לא אסרוה משום קנס וכו' והכין מפירש"י דאף במים שלא לנו קאמר דאסורים במזיד משום קנס ואפשר שלא היה גורס בפירש"י שלפניו בחמין גם דקרובה למזיד לא היה גורס אבל לפי גירסת רש"י בכל ספרים שלנו אין לאסור אלא בלש בחמין ואפילו בשוגג אסור אבל במים שלא לנו שרי אפי' במזיד דאין עליהן דין חמין להחמיץ העיסה אלא דלכתחלה חשו להם חכמים : **ופי'** עוד שאסור אפילו באכילה וכו' כך פירש"י ס"פ כ"ש וז"ל משום דבחדא איסורא דרבנן תני אם עבר מותר באכילה בעינן למימר נמי בכולהו . והלכך אם עברה ולשה בחמין קרובה למזידה היתה ואסור ולא דמי לבצקות של עכו"ס דאדס ממלא כריסו מהן דהכא בעינן למיקנסה דעברה אדרבנן עכ"ל והכי דייק לישנא דאסור דלא קאמר אינו יוצא בה וכדכתב ה"ה בפ"ה ומ"ש בשם ב"ה והרי"ץ גיאת דוקא למצה משומרת וכו' כ"כ הרא"ש משמם וטעמם דכיון דבצקות של עכו"ס איכא למימר נמי דלשן בחמין ואפ"ה מותרין באכילה כיון שלא ניכר בהן חימוץ לא סידוק ולא שיאור ה"נ בלשן בחמין ולא ס"ל דבעינן למיקנסיה כיון שאינו מפורש בתלמודא : **ומ"ש** א"א הרא"ש ז"ל הסכים לפרש"י היינו דבלשה בחמין אסור אפילו באכילה אפי' שוגג אבל במים שלא לנו ס"ל להרא"ש דבדיעבד שרי אפילו במזיד ואפי' לכתחלה היכא דליכא אחריני כדכתב רבינו בסמוך בשמו . ולענין הלכה קי"ל כרוב פוסקים בה"ג והרי"ף והרמב"ס והר"ס והסמ"ג וסמ"ק דבעברה ולשה במי' שלא לנו אסור באכילה וכ"כ בהגהת מיימוני שכן פר"ח ומהר"ס דלא כרש"י והרא"ש ותו דלהר"ן אף לרש"י אסור כרוב פוסקים כדפי' בסמוך ואפילו עברה בשוגג דאע"ג דהרא"ס וראבי"ה וסמ"ג וסמ"ק פסקו דשרי בדיעבד ואפי' לכתחלה שרי היכא דלא אפשר אפ"ה יש להחמיר כדכתב בהגהת מיימונית שהר"ש מבונברק תלמיד הרא"ס נחלק על רבו וכתב כיון שהטעם משום חימוץ כדכתב בה"ג דמחממי לעיסה אין חילוק בין דיעבד לכתחלה וכן נראה ממ"ש המרדכי לאחר שהביא דברי הרא"ס דמתיר כתב והמיימוני אסר אפי' בדיעבד וכן דקדק ה"ר שמואל מה"ג עכ"ל אלמא דמסקנתו להחמיר כבה"ג שכל דבריהם קבלה ומפרש שכך היא דעת המיימוני מדכתב בסתם משמע אפילו בדיעבד וכן יראה מדברי הרי"ף שכתב ג"כ בסתם לאיסור והיא סברת הרא"ש דכל היכא דאיכא למיחש משום חימוץ אין לחלק בין כזית מצה לשאר אכילה ומפורש בדבריו דה"ה שאין לחלק בין שוגג למזיד וכ"כ ה"ר ירוחם דהרא"ש כתב דלדברי הרי"ף היכא דיש לחוש לחימוץ אין הפרש בין שוגג למזיד ובין מצה משומרת לשאר מצות והשתא לפי זה כיון דקי"ל כרוב פוסקים דאיכא חשש חימוץ במים שלא לנו אין חילוק בין שוגג למזיד ודינו כלשה בחמין להרא"ש דאסור אפי' שוגג וכ"כ הסמ"ג לפי דעת ריב"ן דאם אפו ראוי לאסור האכוי ואע"פ שתופס פירש"י כמ"ש לעיל החמיר אף בדיעבד והכי נקטינן ומיהו דוקא באכילה אבל בהנאה שריא מיד קודם שתבא לידי חימוץ כמ"ש בהגהת מיימונית ואפי' היכא דלא אפשר נמי אין להתיר אפילו דיעבד כיון דאיכא למיחש לחימוץ וכך מפורש במרדכי ס"פ כ"ש וז"ל וכן מצאתי תשובה שאם נשפכו כל המים עבור המת אין בידי להתיר מים שלא לנו ע"י הדחק עכ"ל ודלא כמה שפסק בש"ע להקל בשעת הדחק דאין להקל ראש כנגד כל הני רבותא באיסור חמץ שהחמירו בו טובא מיהו במים שנשאבו מבע"י ולנו או נשאבו לאחר התחלת הלילה ולנו מותרין אפילו לכתחלה כמ"ש לעיל : **והרבה** נוהגין שלא ליתן מלח וכו' כ"כ הרא"ש בפ' כ"ש וכתב עוד דיש מביאין ראיה מותיקא במילחא ומישחא דשרי ולאו ראייה היא דמלח ממהר החימוץ כשנילושה במים אבל אם נילושה במי פירות המלח לבדו אינו גורם חימוץ עכ"ל ואיכא לתמוה אדמביאין ראייה מותיקא במילחא ומישחא להיתירא נביא ראייה מותיקא במיא ומילחא לאיסורא וי"ל דאיכא למידחי הך ראייה לאיסורא דאין המלח גורם האיסור אלא המים משום דאדמבשל ליה מחמועי אחמעא ואפילו לא היה בו מלח כלל אסור אבל בעיסה אפויה לית לן בה אבל מותיקא דמישחא ומילחא איכא ראייה להיתירא דאי איתא דהמלח מחמם אף בעיסה כ"ש דמחמם בבישול ודחה הרא"ש הראייה אבל הר"ן כתב דאיכא שפיר ראייה להיתרא מהך דותיקא במיא ומילחא אסורה ש"מ דדוקא בותיקא הוא דאסרינן דאדמבשל ליה מחמע אבל לחם לא עכ"ל ור"ל דאי לחם נמי אסור ה"ל לאשמועינן רבותא דאפילו בעיסה אפויה אוסר כ"ש בבישול דותיקא דאדמבשל ליה מחמע וכן הכה דברי הרשב"א בתשובה סי' רכ"ד והב"י כתב דהרא"ש דחה ראייה זו ולא דק דלא דחה הרא"ש אלא הראייה שהביאו מותיקא דמילחא ומישחא אבל ראייה זו מותיקא דמילחא ומיא כמ"ש הרשב"א והר"ן לא הזכירה הרא"ש . ולפעד"נ לדחות גם ראיה זו דהרשב"א והר"ן די"ל דאה"נ דמלח בעיסה נמי אוסר והא דתני ותיקא טפי מלחם היינו משום דאתא לאשמועינן דאיכא לחלק בין ותיקא לותיקא דבמילחא ומיא אסורה ובמילחא ומישחא שרי אבל בלחם ליכא היתירא : **ומ"ש** ואין טעם ברור לאוסרו נראה שכתב כן לפי שיש אוסרין מטעם שהמלח מוסיף הבל כדאיתא פרק לא יחפור ופ' במה טומנין ועוד דמליח כרותח ומוסיף חום בעיסה כגאוני לותי"ר שכתב המרדכי ס"פ כ"ש וכ"כ הרא"ש דיש אוסרין מטעם זה ורבינו נ"ל דאינה ראייה מטעם דדוקא כשלא נשתנה צורת המלח הוא דמוסיף הבל וחום אבל אם נשתנה צורתו בעיסה שוב אין בו כח וכה"ג כתב הר"ן בפ' כ"ש ומה שקשה ליתסר משום דהמלח הוי מי פירות אכתוב לקמן בסי' תס"ד ולענין הלכה נקטי' לאסור אפי' בדיעבד כמ"ש המרדכי דכל האוכל מצה מלוחה כאילו אוכל חמץ והביא כמה ראיות ע"ש גאוני לותי"ר וכן כתבו מקצת פוסקים : **ומ"ש** וי"א דבלילה הראשונה וכו' כ"כ המרדכי לשם וכ"כ הגהת מיימונית בשם רשב"ט ואיכא למידק כיון דכתב רבינו בתחלת מסקנתו דאין ליתן מלח משום אל תטוש וגו' היאך חזר וכתב די"א דבלילה הראשונה אין ליתן מלח והשיג עליו דמשמע שסובר להקל ליתן אף בלילה הראשונה ונראה דדעת רבינו במ"ש בתחלה הוא שלא ליתן מלח בעיסה משום אל תטוש וגו' ואפי' בשאר לילות מטעם חשש חמוץ דלפי זה לאחר אפייה ודאי שרי לקטוף פני המצות במי מלח ולהחזירם לתנור כמו שעושין בחש"מ במי מלח וביצים כך יכול לעשות במי מלח לבדן אף בלילה הראשונה דאין בזה חשש חימוץ אבל לי"א דאסור מפני שהוא מצה עשירה אף במי מלח לבדן אסור אף לאחר אפייה בלילה הראשונה והשיג על זה דמלח אינו מעשירה מיהו עכשיו נהגו כל ישראל שלא לקטוף אחר אפייה בלילה הראשונה אף במי מלח לבדן ואף לטבלן במלח שהתיר בירושלמי בפירוש כדלקמן בסימן תע"ה נמנעין העולם וגם בזה אית ביה משום אל תטוש וגו' מיהו בדיעבד אין לחוש אפי' קטף פניה לאחר אפייה במי מלח וביצים ובשמים כמו שעושין בחש"מ דלא גרע האי קיטוף מתבלה משנאפת דיוצא בה ידי חובת מצה כמבואר בס"ד : גרסינן

פרישה

(ו) וב"ה כתבו דוקא למצה משומרת כו' דכאן עובר אתקנת חכמים אבל התם שעת הדחק הוא : (ז) וכן מים שלא לנו כו' פי' האי וכן כמו והא ראייה דהרי"ץ גיאת אזיל לטעמיה שעברה ולשה קאי נמי אמים שלנו והתם ודאי לאכילה שרי והא ראייה מבציקות של עכו"ס א"כ גם מים חמין דאסורין דוקא בכה"ג ועיין עוד בדרישה :

(ח) שלא ליתן מלח בפת כו' וכן כתב הכלבו בשם הראב"ד משום דמליח הרי הוא כרותח וכתב רמ"א ואפילו בדיעבד יש לאסור ואין טעם ברור כו' : גרסינן

דרישה

תנה [א] וב"ה כתבו דוקא למצה משומרת כו' ונראה לחלק דבציקות עכו"ס ספק הוא אי נילוש בחמין משא"כ הכא דנילוש בודאי בחמין דרש"י לטעמיה דפי' עברה ולשה אסור דקאי דוקא אחמין ובחמי חמה ולא קאי אמים שלנו והשתא א"ש דהרי"ץ מייתי ראייה מבציקות של עכו"ס דקשה הא כבר כתב רבינו דאינו דומה וגרע מבציקות של עכו"ס וא"ל שרי"ץ גיאת לא ס"ל כוותיה ומשווהו לבציקות של עכו"ס מ"מ קשה ארבינו שלא היה לו להביאו אלא לכתוב בקצרה והרי"ץ גיאת וב"ה כתבו דורא מצה משומרת וכן מים שלנו ותו לא אלא הרי"ץ גיאת אזיל לשיטתו דס"ל עברה ולשה אסור קאי נמי אמים שלנו ובמוקת זו המה ג"כ בציקות של עכו"ס דודאי לא לנו י"ב שעות ולא דקדק לשואבן בין השמשות דוקא ודו"ק : [ב] וכן מים שלא לנו כו' זה ל' מורי ז"ל יש מקשים הא כ"ש הוא וי"ל דס"ק לא מיבעיא הכי דלעיל בקמח או במים חמין משום דהוו עילוי לעיסה ולא היה נקרא לחם עוני ומש"ה לא אסרו אלא גבי מצה משומרת אלא אפילו מים שלא לנו שאין תלוי בלחם עוני אפ"ה לא אסרו במצה משומרת ותירוץ זה הוא דחוק דהא מים שלא לנו ג"כ מטעם חמימא נאסר ולכך נראה כמו שכתבתי וכן לעיל בסמוך :

[ג] ואין טעם ברור לאוסרו כו' ז"ל מורי ז"ל וגם רמ"ף בהגהותיו ותימא הלא כתב בסימן תס"ב שמלח הוא בכלל מי פירות ומי פירות ממהרין להחמיץ כשיש מים עמהם ואפשר שסבר כמחבר כשנותנין המלח במים חוזר לתולדות המים ואין בו כח להחמיץ ע"כ ולעד"נ דהוא ס"ל כהרא"ש דפסק לקמן דאפילו מי פירות עם מים מותר אם נאפה מיד בסי' תס"ב : ואמת

חדושי הגהות

תנה א הן הן הדברים האמורים כבר למעלה בסי' זה בשם ר' ירוחם ולא אדע טעם הכפלים : ב וצ"ע דהא רבינו כתב לקמן סי' תס"ב דמי מלח הוי בכלל מי פירות ומי פירות עם מים אסור ללוש כמ"ש לקמן בסימן הנזכר וא"כ מטעם זה יש לאסור מליתן מלח בפת בפסח ולמה כתב רבינו דאין טעם ברור לאוכרו ואפשר דמטעם זה דקדק רבינו שכתב לקמן דהוי בכלל מי פירות ולא כתב דהוי מי פירות ממש לומר דכל שאין המלח עם מים הוי בכלל מי פירות אבל כשהמלח עם מים חוזר הוא להיות מים

ודבש אבל מלה אינו מעשירה : (ט) גרסינן במנחות תבלה פי' לש מצה בקצה ושומשמין ובבל מיני תבלין כשירה כיון שיש בה טעם מצה (ו) וכתוב בספר הרוקח ומ"מ אין ליתן בה פלפלין (ז) לפי שהוא חד ומחמם העיסה :

תנו **שיעור** העיסה של פסח שלשין בפעם אחת (א) היא מ"ג ביצים וחומש ביצה בינוניים וכן ישער אותה ימלא כלי

גרסינן במנחות וכו' בפ"ק דקומץ רבה (דף כג) וכתבה הרא"ש בפרק כ"ש ופירושה כשירה לצאת בה ידי חובתו וכדאיתא בתוספתא יוצאין במצה מתובלת הביאה הרא"ש לפס וכן הסמ"ג לאוין כוף מצוה ע"ט : ובספר הרוקח כתב עלה הך דמנחות מכל מקום אין ליתן בה פלפלין וכו' ונראה דאין דעת הרוקח לחלק בין פלפלין לשאר תבלין חדא דהא אמר ובכל מיני תבלין אלא אתא לפרש ברייתא דייקא דקתני בה תבלה דמשמע דוקא דיעבד אבל לכתחלה אסור ליתן בה תבלין ונקט פלפלין דשכיח ליתן בעיסה ובתבשיל וה"ה שאר תבלין ועוד שהרי ה"ר ירוחם כתב להדיא ע"ש הרוקח מ"מ אין ליתן תבלין וכו' מיהו במרדכי כתב ע"ש ר"י דמותר לתת תבלין במצות בפסח כדתני' תבלה וכו' וכן התיר המיימוני אפי' לכתחל' עכ"ל ואפשר נמי לומר דרך אחר דלא פליגי דהרוקח לא אסר אלא פלפלין ואפילו דיעבד וכדקאמר לפי שהוא חד ומחמם העיסה וכיון דאית ביה חשש חימוץ אין לחלק בין לכתחלה לדיעבד והכי משמע מדאיתא פ"ק דחגיגה טבא חדא פלפלא חריפתא וכו' ופי' בערוך שהפלפל קטן מכל מיני תבלין וחריף מכולם אבל בשאר תבלין מודה גם הרוקח דאפי' לכתחלה מותר כר"י והרמב"ם דמתירין בתבלין ומשמע דוקא בתבלין התירו ולא בפלפלין אבל ב"י פסק בכתב דאין ליתן בה תבלין לפי שהוא חד ומחמם העיסה נראה שסובר כמ"ש תחלה דאין חילוק בין תבלין לפלפלין אלא בין לכתחלה לדיעבד וכ"כ הכל בו בשם הרא"ד בסתם תבלין אסור והכי נהוג ואסור לפרוץ גדר ואפי' בדיעבד אינו יוצא י"ח מצה לדעת הרא"ד שפי' ההיא דמנחות דוקא כשתבלה משנאפית ומביאו ב"י וכן פסק ברוקח סי' רע"ג וכן פסק בעל צדה לדרך. פסק נראה דלמ"ש במרדכי דמלח אסור אפי' דיעבד כיון דאשכחן דגבי הטמנה מוסיף הכל וכו' ה"ה סיד נמי מדקאמר גבי הטמנה ולא במלח ולא בסיד ואפי' בדיעבד אסור בסיד כמו במלח כדלעיל בסמוך וכ"פ בהגהת ש"ע דבמלח ופלפלין וסיד אסור אפי' בדיעבד ע"כ הפסק. כתב במרדכי פ' כ"ש מעשה אירע בפסח שחל להיות בא' בשבת וגם נפלה התקופה בלילה שלפניו ואעפ"כ לא חשו ולשו במים השאובים בלילה וכתב ר"י החסיד דאין להקפיד דכתיב שומר מצוה לא ידע דבר רע עכ"ל והבין ב"י דר"ל דהתקופה היתה נופלת בליל א' והיו צריכין לשאוב מים לצורך ליל ב' דפסח ומפני שלא רצו לשאוב בשעת התקופה המתינו עד שתעבור שעת התקופה ושאבו מים אח"כ ולא חשו ולשו במים השאובים בלילה דאע"פ דיש לשאוב מים לכתחלה בבה"ש דוקא הם לא חשו לזה ואין איסור במה ששאבו מיום טוב לחבירו כיון דהמים ראויין גם ליו"ט ראשון במקצת וכרב אדא בפ"ק דביצה במעריס ומלא גרמא וכו' וכתב הר"י החסיד דאין להקפיד וכו' כלומר ר"י החסיד חולק דלא יפה עשו דה"ל לשאוב ב"ה כפי הדין ואין להקפיד על שהיה אז שעת התקופה ועל הכנתו זו פלפל הרב ב"י ואמר דאע"פ שהאפייה היתה בליל פסח אפ"ה קשה למה לא שאבו מע"ש דעיקר קפידא דתקופה היכא אלא כששואבים המים בשעת התקופה ותירץ דהא לא חשיבי מים שלנו כיש מחמירים שבסמ"ק אח"כ דקדק דכיון דכשלא היתה התקופה נופלת בע"כ שהיו שואבין בשבת ב"ה וא"כ השתא נמי ה"ל לשאוב בע"ש ב"ה שלא בשעת התקופה ועוד מאי נ"מ בשאיבה בשעת התקופה עיקר קפידא בלישה בשעת התקופה א"כ בשותה בשעת התקופה ותירץ על כל אלו הקושיות דס"ל דכל מים שהיו בתלוש בשעת התקופה אע"פ שנשאבו קודם התקופה כל ששותה מהם או לש בהם ואוכל אפי' אחר כמה ימים הם מזיקים ולפיכך היו צריכין להמתין מלשאוב עד אחר עבור שעת התקופה זאת היא דעת הרב ב"י ונעלם היה מן הרב ז"ל שלשון המרדכי שבדפוס יש בו טעות וכצ"ל וגם נפלה התקופה בליל ו' שלפניו וכו' ורצונו לומר דאעפ"כ לא חשו ולשו במים השאובים בליל י"ג בה"ש אף ע"פ שהיו המים בתלוש בשעת התקופה. וכתב ר"י החסיד וכו' וה"א ברוקח סי' רע"ה והמעשה היה ששאבו מים בליל י"ג ב"ה כדינו והא ודאי דמנהג בני אשכנז שלא להשתמש גם במים שהיו בתלוש בשעת התקופה ואעפ"כ לא חשו לתקופה שנפלה בליל ו' לאחר שעה או יותר משעה שנשאבו ולשה באותן המים ביום י"ג ור"י החסיד הוא שפסק כן והביא ראייה דאין להקפיד ושפיר עבדו דלא חשו לתקופה וא"כ לדחוק שהיו שואבין אחר התחלת הלילה שלא כדין וששאבו מי"ט לחבירו כמ"ש ב"י האריכתי בכל זה לבאר דברי ב"י לפי שנסתבכו הלומדים בדבריו ולא ידעו מהו. כתב הרוקח כשחל י"ד בשבת שואבים ליל י"ג מן הנהר או מן הבאר ואין שואב מן הבור בחבירו בשבת ללוש כי צריך הרבה ונראה כמאלא לגינתו ולחורבתו כדמשמע בשלהי עירובין עכ"ל וכבר התבאר זה לעיל סי' תמ"ד :

גרסינן במנחות בפ' הקומץ רבה (כג.) וכתבה הרא"ש והמרדכי פ' כ"ש וכן כתב הרמב"ם בפ"ה. וכתב הרא"ד דכשתבלה משנאפית מיירי כלומר דאל"כ ה"ל מצה עשירה ואין יוצאין בה י"ח מצה וכתב ה"ה שדוחק הוא לומר כן ויותר נ"ל דההוא תנא אינו סובר דלחם עוני אתא למעוטי מצה עשירה אלא למעוטי מעשר שני וכדברי ר"י הגלילי בפרק כ"ש (לו.) ולא קי"ל כוותיה ומ"מ ילפינן דתבלין אינם מחמיצין : **כתב** בספר הרוקח ומ"מ אין ליתן בה פלפלין וכו' גם הרא"ש הביא דבריו בפ' כל שעה :

כתב המרדכי בפ' כ"ש מעשה שאירע בפסח שחל להיות בא' בשבת וגם נפלה התקופה ג בליל ה' שלפניו ואעפ"כ לא חשו ולשו במים השאובים בלילה וכתב רבינו יהודה החסיד דאין להקפיד דכתיב שומר מצוה לא ידע דבר רע. וכ"כ בהגהות מיימון פ"ה ודבר פשוט הוא דהיינו כדברי האומרים דכשחל פסח באחד בשבת לשין ואופין בליל פסח עצמו דאילו לדברי האומרים שלשין ואופין מע"ש לא שייך הא ואפי' לדברי האומרים דלשין ואופין בליל פסח עצמו יש לתמוה למה לא שאבן מע"ש ואפשר דס"ל כמי שאומר דכל כה"ג לא חשיבי מים שלנו כמ"ש בסי' זה ואכתי קשה שאע"פ שלא היתה נופלת התקופה בליל ה' שלפניו היאך היה מותר לשאוב בשבת לצורך י"ט וא"ת דשאיבה כיון דלא הוי טירחא כולי האי שרי א"כ כי נפלה תקופה בליל ה' שלפניו מאי הוי היה להם לשאוב בע"ש בין השמשות ועוד יש לתמוה כי נפלה תקופה בליל ה' שלפניו מאי הוי כיון שבשעה שלשין דבן אינה שעת התקופה ועוד שאפילו היתה שעת התקופה בשעה שלשין לא היה להם לחוש דלא חיישינן אלא כשאדם שותה מהן בשעת התקופה ואפשר דס"ל שכל מים שהיו בתלוש בשעת התקופה כל ששותה מהם או לש בהם ואוכל אפילו אחר כמה ימים הם מזיקין וכתב עוד המרדכי שם בא מעשה לפנינו ע"פ ואמרו שאין לשפוך המים שלנו בשביל המת דליל שמורים הוא לה' וכן הייתי אומר בשאר לילות של פסח דשומר פתאים ה' וחלילה שאירע דבר תקלה במצות השם עכ"ל (ז) :

תנו שיעור העיסה של פסח שלשין בפעם אחת היא מ"ג ביצים וחומש ביצה בינונייס בפרק אלו עוברין (מח.) אמר א רבא קבא מלוגנאה לפסחא וכן לחלה ופירש"י קבא מלוגנאה. קב של אותו מקום לפסח שלא ללוש יותר כדי שיוכל לשמרו מן החימוץ : וכן לחלה. ובהך שיעור עיסה נמי כל ימות השנה להתחייב בחלה. וכתב רש"י דילפינן מקרא שיעור עיסה להתחייב בחלה הויא שבעה רבעי קב מדבריות וביצה וחומש ביצה וכל רובע קב מהן הוא ו' ביצים עולה מ"ג ביצים וחומש כתב ר"י וכך מודדין אותם לוקח ביצה בינונית ונוקבה ומוציא מה שבתוכה וממלא מים מ"ג פעמים ואותן המים משימין בכלי והכלי המחזיק אותן המים היא המדה עכ"ל. וכתב ג"כ הדרך הראשון שכתב רבינו וכתב והכל עולה למדה אחת או בקירוב (א) :

וכתב עוד ואל תטעה כי יש שטועים במים ואומרים כי אותם המים הם ללוש וכל מה שתוכל עם מדת המים ללוש היא המדה וחלילה אלא הכלי שמחזיק המים שכתבתי היא המדה למלאותו מקמח עכ"ל וכתב הרמב"ם בפירוש המשנה פ"ק דעדיות שמלא שיעור החלה מקמח חטה מצרית תק"כ דרהם מצריים בקירוב וכ"כ ג"כ בפ"ו מהלכות בכורים :

כתב רבינו בטור י"ד סי' שכ"ד על מדת שיעור חלה ומשערין אותה לפי התבואה אבל לא לפי הקמח אע"פ שהן יותר משאילו היו משערין אותה בקמח לכן כשממלאין המדה קמח צריך לגודשה עכ"ל. ונראה שטעמו מפני שכתב הרא"ש בהל' חלה לבאורה היה נראה דה' רבעים יש למודדן בתבואה שכן היתה עיסת מדבר מלא העומר היו מלקטין ואח"כ טוחנו בריחיים וראיתי באשכנז שהכניסים גודשות הקמח לשיעור חלה ותליתי הדבר בשביל שנפח הקמח רב מנפח התבואה וקלת משמע כן לישנא דמתני' וכו' ומיהו אין ראייה כ"כ וכו' ובפ"ד תנן ה' רבעים קמח חייבין בחלה וכו' אלמא בקמח משערינן וכו' ובתשובותיו בכלל ב' כתב ששאל מהרשב"א וז"ל יבוננו מה שראיתי כל רבותי נוהגין שמשערין מדה המחזקת מ"ג ביצים לשיעור חלה ומודדין בה הקמח טפופה או מחוקה וכיון דמעיסת מדבר ילפינן ומדדו המן בעומר וטחנוהו בריחיים מסתמא כי ניתוסף הרבה ג"כ היה לשערו ולהצריך קמח הנטחן מה' רבעים תבואה וה' רבעים דמס' חלה יהיה פירושו קמח הבא מה' רבעים תבואה ואם יגדשו המדה ניחא טפי כי ספק ברכה לבטלה איכא עכ"ל וכיון שראה רבינו :

תנו שיעור העיסה וכו' ה"א פרק אלו עוברין (דף מח) וכתב הרמב"ם בפ"ה מה' חמץ דמשערין בגוף הביצה הבינונית לא כמשקלה ומכני זה כתב רבינו וכן ישער אותה וכו' כלומר דמשערין בגוף הביצה ודלא כמ"ש ה"ר ירוחם שנוקבין הביצה וממלאה מים מ"ג פעמים דא"כ חסר מגוף הביצה שיעור הקליפה הקשה ונמצא שחסר מן המדה כשיעור הקליפה של מ"ג ביצים ודע שמ"ג ביצים היא המדה למלאותו מקמח ולמ"ש רבינו בי"ד סי' שכ"ד צריך לגודשה וכאן כתב בכתם נמשך אחר דברי הרא"ש שכתב ג"כ בכתם בפרק אלו עוברין ומיהו ודאי משמע דבפסח נמי צריך לגודשה דמאי שנא מכל השנה וכך נהגו הנשים אבל במרדכי בפרק אלו עוברין כתב בשם ריב"א שאין גודשין מדה של פסח דמאחר שהיא עשירית האיפה נלמדת משל כ"ג שהיתה מדתו כמו כן עשירית האיפה והיה גודשה בתוכה כדאמר פרק שתי מדות מש"כ בכל המדות שבמקדש שהיו נגדשות עכ"ל והכי איתא בברייתא לשם אליבא דר"מ ששתי עשרונות היו במקדש אחת גדושה ואחת מחוקה גדוש שבו היה מודד לכל המנחות מחוק שבו היה מודד לחביתי כ"ג פי' אחת גדושה שלא היה בו עשרון אלא אם כן גודשו ועם הגודש היה עשרון שלם ואחת מחוקה שהיתה המדה גדולה שכשהיה מחוק היה בו עשרון שלם ואליביה תנן (בדף צ') כל המדות שבמקדש היו

דרכי משה

קודם הערב שמש או אחריו יחלל שבת : (ה) וכ"כ מהר"א מפראג דלפי מש"כ רבינו לקמן סימן תס"ב דמלח הוי מי פירות א"כ פשיטא דאסור דהוי כמו פירות עם מים ולכן נ"ל **דאפי'** בדיעבד יש לאוסרה אע"ג דהרבה גאונים מתירים מ"מ מאחר שנהגו להחמיר אף בדיעבד יש לאוסרה וכ"כ המרדכי האוכל מצה מלוחה כאוכל חמץ : (ו) וכתב מהרי"ב **דחד** קורט פלפל עושה כל העיסה חמץ וכתב עוד דפעם אחת נמצא מעט סיד בקמח והורה לאסור דסיד מחממת העיסה ע"ל ס"ס ת"מ : (ז) וכ"כ במנהגים שלנו וכתב ומ"מ **טוב** להשליך שם ברזל או להחתימם במפה. ומהרי"ל הצריך להשליך שם ברזל קשור בחוט כדי שיוכל להוציאו עם החוט ולא יוציאנו בידו כי אז יחמם המים בידו וטוב להוציאו **משם** מיד שנפל התקופה פן יתחממו המים מן הברזל כתב מהרי"ל דאסור להניח לעכו"ם לשאוב מים למצות של מצוה ומצוה על כל א' שישאוב בעצמו למצות של מצוה וכן **נהג** המרדכי לשאוב ואף שאר המים ישאב ע"י ישראל אם אפשר וכתב עוד מהרי"ל ויסנן המים כדי להשליך משם חמץ או חטה שבמים כתב מהרי"ו בשם הר"ר שמואל **מפלמייז"א** שצ"ל בפי' ששואב לשם מצוה וכנ"ל לייחד כלים למצות של מצוה עכ"ל כתב הכלבו דנהגו ליקח כדים חדשים ולא ישנים ואין לשנות המנהג ומשמע שם דדוקא בכלי חרס יש להקפיד אבל בכלי עץ שרי :

תנו (א) ופליאה היא בעיני שהקליפה אינה ממעטת שום דבר כי בדרך הראשון משערין עם הקליפות שבביצים ובדרך השני משערין בלא הקליפה ואפשר שדעתו שאף בדרך **הראשון** משערין בביצים קלופות וצ"ע דלא משמע כן מדברי הפוסקים והמחברים שסתמו דבריהן ומוכיח מדברי הר"ן פרק ע"פ דף רמ"ט ע"ב דכלי שארכו ב' טפחים וחצי ורחבו

פרישה

(ט) גרסינן במנחות תבלה כו' ומלח כו' ס"א ל"ג מלח וכתב הרא"ד ואין יוצא בזה ידי חובת מצה :

סי' תנו (א) היא מ"ג ביצים כו' עיין ב"י וכתב רמ"א שלא ידקוק הקמח במידה דא"כ לא ילוש יפה וטוב לומר בשעת נתינת קמח למידה שעושה לשם מצוה : והמים

חדושי הגהות

מים ממש הואיל והוא מתולדות המים ולכן כתב כאן שאין טעם ברור לאסור מליתן מלח בפת בפסח דכיון שלשין במים חוזר המלח להיות ממינו (מהרל"ח) : ג רבים נסתבכו **בהבנת** דברי הב"י אלו והנה הב"ח פי' דבריו לפי הבנתו והרבה לתמוה עליו והט"ז בס"ס זה פירש הדברים לפי עניינו ומסיק לבסוף דלא כהב"י מפאת הגירסא אשר היה לפניו **במו** שהיא לפנינו ולענ"ד אם נשלח יד להגיה בספרים שלנו דצ"ל בלילה שלפניו וכמו שהוא במרדכי וכמו שהעתיקו הב"ח וכה"ג נפרש דברי הב"י כמו שפירש הט"ז אזי יבואו דברי הב"י על נכון והבוחר יבחר : **תנו** א כן הוא בגמ' ובר"ף וגירסת הרא"ש אמר רבה : ואפשר

כלי מים ויתן אותו לתוך כלי ריקן ויכנים לתוכו מ"ג ביצים בנחת אחת לאחת והמים היוצאין כלי המחזיק אותם הוא שיעור המדה או ימלא כלי מים ויערה המים ממנו לכלי אחר ואח"כ יתן בו מ"ג ביצים ויחזור בו המים שעירה ממנו (ב) והמים שיותרו הן המדה וזה יותר טוב שלא יוכל לכוין בנתינת הביצים לתוכו כשהוא מלא וכתב ה"ר יצחק ב"ר יהוד' שזו המדה היא דוקא לראשונים שתנוריהם היו קטנים ואיכא למיחש בכל עיסה לחממו אבל תנורים שלנו שהן גדולים עדיף טפי שילוש הרבה ביחד ויהו עסוקים בעיסה תמיד שלא תבא לידי חימוץ ולא הודו לו חביריו וכתב הר"ר יונה היכא שלש יותר מזה השיעור חכמי צרפת היו אוסרין אותו (ג) ונ"ל להתיר מיהו לדעת הגאונים שכתבו שלכתחלה אין להניח העיסה אפילו רגע אחת בלא עסק א"כ לכתחלה אין ללוש יותר מזה השיעור ע"כ ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל: אין מודדין קמח בי"ט ללוש ובי"ט של פסח שאסור ללוש יותר מעשרון יקח באומד הדעת (ד) ולא ירבה על עשרון: מפני

דרבינו שדעת הרא"ש דלחלה בעינן שתהיה המדה גדושה משום ספק ברכה לבטלה וגם שהנשים באשכנז היו מודדין אותה גדושה כתב בהל' חלה דצריך שתהא המדה גדושה ומיהו כיון דמשום ספיקא אמר הכי בתשובה וגם בהל' חלה מספקא ליה ספוקי משמע דלענין פסח לא בריר ליה שצריכה להיות גדושה ומפני כך לא הזכיר רבינו בענין פסח שתהא המדה גדושה כמ"ש בענין חלה משום דאזיל לחומר' ומתוך מה שראיתי תשובת הרשב"א להרא"ש נראה דלענין חלה נמי לא הויא המדה גדושה שהרי השיבו וז"ל אם כדעתיה דמר א"א לעמוד על שיעורו דמאן לימא לן כמה היה מתרבה המן ובודאי אין לך תבואה יפה כמן וכל מין ומין מתרבה לפי מינו ואין ריבוי השעורים כריבוי החטה ואין ריבוי הרעות כיפות שבמין עצמו ונתת דבריך לשיעורין ואינו. ועוד שנפרש מ"ש בכ"מ ששיעורו בה' רבעים תבואה שתכיל אותה מדה של ה' רבעים קמח ועוד דאי משום ברכה לבטלה ה"ל חומרא דאתי לידי קולא דלעתים דלא הוו להו אלא ה' רבעים לבד ופטר להו מחלה וקא אכיל בטבלא וכההוא דאמרינן בקידושין פרק האיש מקדש (מו:) גבי המפריש חלתו קמח. ועוד קולא דאתי בכה"ג ללוש עיסה מרובה אלא אין לך בו אלא ה' רבעים קמח שבשיעור העומר אמרה תורה לא בשיעור קמח הבא מה' רבעים תבואה עכ"ל. הרי דגם לענין חלה לא תהיה גדושה וכ"ש לענין פסח. ועוד שהרא"ש עצמו בהל' חלה אע"פ שכתב שהנשים היו גודשות הקמח לחלה ונתן טעם להם משום דה' רבעים בתבואה משערינן מכוף דבריו נראה דיותר נוטה דעתו דבקמח משערינן וא"כ אין מודדין אותה גדושה אפי' לחלה וכ"ש לפסח וכ"כ המרדכי בפ' אלו עוברין וז"ל מ"כ בשם ריב"א שאין גודשין מדה של פסח כי מאחר שהיא עשירית האיפה כלמדה משל כ"ג שהיתה מדתו כמו כן עשירית האיפה והיתה גודשה בתוכה כדאמרינן בפרק שתי מדות (צ.) עכ"ל. ואע"פ שאין ראייתו ראיה דאי איכא למגמר מהתם איפכא הוא דאיכא למגמר דהתם היינו לומר שאותה מדה היתה גדולה כל כך שכשהיתה נמחקת היה בה עשרון גדוש מ"מ לענין הדין כיון שהוא מסכים לדעת הנך רבוותא הכי נקטינן. וז"ל א"ח מוחר לגדות הגודשין מדותיהם בפסח וכתב עוד שם אם אינו לש אלא עשרון א' אין לגמגם כ"כ בשיעור שמא לא יהא בו שיעור וכשיברך על הפרשת חלה תהיה ברכה לבטלה עכ"ל. וכת' הכלבו יש לפקפק בזה השיעור אם נשער באותה כלי המחזיק אותן המים בקמח רפוי שקורין שונו"ל או בעצור ומהודק שקורין קלק"ט (ב): **וכתב** הר"י בר יהודה שזו המדה היא דווקא לראשונים וכו' ז"ל המרדכי בפרק אלו עוברין פי' ר"י בר יהודה דה"מ בתנוריהם שהיו קטנים ואיכא למיחש לחימוץ שהיו צריכין לחמם לכל עיסה ועיסה אבל תנורים דידן עדיף טפי ללוש הרבה ביחד אבל ס"ה ושאר גאונים החמירו בדבר עכ"ל. והגהות מיימון כתב בפ"ה מה שאין אנו נזהרין מזה ואנו לשין עיסות גדולות יחד אנו סומכין על דברי ראבי"ה והרוקח ושאר גדולי אשכנז שהתירו ללוש עיסה גדולה כפי מה שיש בני אדם העוזרים וטוב הוא ללוש כ"כ שיהו כולם כל הנשים עסוקים בבצק וזה טוב יותר ממה שיהא מקצתן פנויים ויתחמץ הבצק הדבוק בידיהם וכן ר"י בר יהודה בביתו היו רגילין ללוש ג' עומרים או ג' יחד ואמר שלא הקפיד תלמוד כ"א עליהם שתנוריהם היו קטנים ובקל מצטנן ואולי יצטרכו המצות לעמוד זמן ארוך אבל תנורים שלנו גדולים הן ואין לחוש לזה אמנם הר"מ אינו סומך על זה ונזהר שלא ללוש בפעם אחת יותר משיעור חלה ואליו תשמעון עכ"ל: **כתב** האגור בדברי הגאונים מצאתי רבי התיר ללוש ולקטף בעמילת עץ לפי שממהר להשלים מלאכתו וה"מ בתנורים שלהם. שפיהם למעלה והיו קטנים אבל בתנורים שלנו יותר טוב ללוש הרבה יחד שבולי הלקט ואני המחבר ראיתי נוהגין בעלי נפש מאשכנז ללוש כדי שיעור חלה לבד אפילו בתנורים גדולים עכ"ל (ג): **וכתב** הר"י היכא דלש יותר מזה השיעור חכמי צרפת היו אוסרים אותו וכ"ל להתיר מיהו לדעת הגאונים שכתבו שלכתחלה אין להניח העיסה וכו' רבינו קיצר פה הלשון ולכן אין דבריו מובנים ומפני כך הנני מעתיק לשון הרא"ש ומתוכו יתבררו הדברים יפה ז"ל הרא"ש בפרק אלו עוברין כתב בשם הר"י היכא דלש יותר מזה השיעור חכמי צרפת אוסרין העיסה וכ"ל להתיר דטעמא דהאי שיעורא משום דאמרינן כ"ז שעוסקין בבצק אינו בא לידי חימוץ ושיערו שבזה השיעור מועיל עסק הידים אפי' כל היום וביותר אין הידים מספיקות להתעסק בה מתוך גדלה ומ"מ כיון שאפילו אם לא נתעסקו בה כלל אינה אסורה אלא עד מיל זה העסק שמתעסקים בה אע"פ שאין זה כדאי לא גרע ממה שלא יתעסקו בה כלל וכיון שאין שוהין בה יותר משיעור מיל מותר מיהו לדעת הגאונים שאמרו שלכתחלה אין להניח העיסה רגע אחד בלא עסק א"כ לכתחלה אין ללוש יותר מזה השיעור ע"כ ותמהני על מי שעלה ע"ד לאסור הא תנן בפ' שתי הלחם (עו.) לחם הפנים נילוש אחת אחת וכתיב שתי עשרונים יהיה החלה האחת ונהי שהחמירו חכמים שלא ללוש אלא עשרון אחת מ"מ היאך עלה על דעתם לאסור בדיעבד עכ"ל הרא"ש ז"ל: **כתב** רבינו ירוחם יש מהפוסקים כתבו שאם לש יותר שהפת אסורה ויש שהתירוהו בדיעבד וכ"כ עיקר זולת אם עשאוהו במזיד עכ"ל ול"נ דאפי' עשאם במזיד נמי שרי כיון דאיכא דשרי אפי' לכתחלה כמו שנתבאר בסמוך ומיהו לכתחלה יש לכל בעל נפש ליזהר שלא ללוש יותר מעשרון אפי' בתנור גדול ואפילו יש הרבה בני אדם עוזרים. יש נוהגין ללוש עיסתם עשרון עשרון ואח"כ בשעת קיטוף מחברים ב' עשרונים ומקטפים אותן יחד ונראה שלא הועילו כלום בתקנתם שלא אסרו חכמים ללוש יותר מעשרון אלא מפני שלא יחמיץ בשעת קיטוף וכמ"ש ר"י וז"ל אין לשין בפסח יותר משיעור חלה דקים להו לרבנן שאין שום אשה יכולה לקטף בידיה עיסה יותר עבה מזה השיעור בלתי חימוץ וגם הוא כתב בהדיא לסתור מנהג זה וז"ל ואינה יכולה לקטף ולהתעסק בעיסה גדולה יותר מזה השיעור כי מה תועלת יש ללוש זו המדה ואח"כ לערב שני מדות ביחד ולקטף אותם בידים עכ"ל ואע"פ שהם טוענין דלא אמרו חכמים שיעור זה אלא במקטפים בידיהם אבל אנן דמקטפינן בעמילה אפילו עיסה גדולה כמה אינה מחמצת לאו טענה היא דא"כ למה להם שלא ללוש יותר מעשרון ועוד דאחר קיטוף דעמילה מקטפין בידים ואיכא למיחש שלא תבא לידי חימוץ אם היא יותר מכשיעור (ד): **אין** מודדין קמח בי"ט ללוש ובי"ט של פסח שאסור ללוש יותר מעשרון וכו' בס"פ אין צדין (כט.) איפליגו רב ושמואל אם מודדת אשה בי"ט קמח לעיסתה וכתבו התו' דאפילו מאן דשרי היינו לדידהו שהיו נותנין חלה לכהן הלכך שרי למדוד כדי שתטול חלה בעין יפה אבל אנו שאין נותנין חלה לכהן אלא שורפין אותה אין למדוד אלא יש לנו לשער מאומד שתהיה ברווח כשיעור מפני הברכה וכן בפסח נמי יש ליזהר מלמדוד בי"ט למצות וצריך לעשות פחות מכשיעור ולא ימדוד במדה שעשוי למדוד בחול בכמוס אלא יפחות או יוסיף אם המדה קטנה והרא"ש כתב הרי"ף והרמב"ם והעיטור פסקו כמאן דאסר למדוד קמח בי"ט

היו נגדשות חוץ משל כ"ג שהיא נגדשת לתוכה ופירשו בגמ' ומאי כל המדות כל המדידות כלומר כל מדידות של עשרון למנחות היה עשרון עם הגודש חוץ משל כ"ג שהיתה גדולה שכשהיתה נמחקת היה בה עשרון שלם ולמד ריב"א דבמדה דפסח שהוא ג"כ עשרון אחד אין גודש המדה נוסף על מ"ג ביצים אלא גודשה בתוכה פי' שכשתהיה מחוקה יהיה בו עשרון שלם ולא ידעתי דרכו של ב"י בהשגתו על דברי ריב"א כנראה שהבין דגודשה בתוכה ר"ל שכשהית' נמחקת היה בה עשרון מלבד הגודש שעל העשרון וזה פי' טעות אלא דהא קשיא לי מה מביא ראיה משל כ"ג לפסח התם טעמא הוי שלא ישפוך הסולת לארץ כשהוא מחציתה בבקר ומחציתה בערב כדפירש"י והתוס' לשם ותו קשה מנ"ל ללמוד מכ"ג שלא היה אלא עשרון לפסח שאינו גם כן אלא עשרון אחד ואימא דנלמוד פסח מכל המדידות שבמקדש ואפי' לא היה אלא עשרון אחד היה נגדש דכל עשרון דמנחו' היו נגדשות וי"ל דריב"א מפרש טעם אחר למאי דשל כ"ג היו נמחקות דלא כפירש"י והתוס' והוא דכיון דחלקוה לחצאין אם היתה גדושה אי אפשר שלא יהא נשאר קצת מהגודש ולא יגיע מחצית עשרון ממש לבקר ולערב משא"כ במחוקה ולמד מכאן למדידה דפסח דבעינן שלא יהא יותר מעשרון משום חשש חימוץ ולפיכך לא יעשוה גדושה נוסף על עשרון ולפי זה אפשר ליתן טעם למנהג שנהגו נשי אשכנז שגודשין המדה לחלה כי הקדמונים עשו המדה מחזקת עשרון עם הגודש ככל המדידות שבמקדש וכיון שכך נהגו בכל השנה גדשו המדה בכל המדידות אע"פ שהיתה המדה מחזקת עשרון בלא גודשה אבל לפי האמת א"כ כלל לגדוש המדה יותר על מ"ג ביצים מקמח לדעת כל הגאונים לבד הרא"ש שנסתפק בזה מתחלה ובפסקיו נראה שחזר בו בסוף דבריו כמ"ש ב"י וכן ודאי עיקר ויש לברך אעיסה שהיא נילושה מקמח מ"ג ביצים וחומש ביצה בלי גודשה ועיין במ"ש בי"ד בסי' שכ"ד ס"ו ובפסח צריך ליזהר שלא ללוש יותר משום חשש חמוץ: **וכתב** הר"י בר יהודה שזו המדה היא דוקא לראשונים וכו' פי' כיון דלכל עיסה ועיסה איכא למיחש שמא תחמיץ קודם שתיאפה כי התנור הקטן אין בו כ"כ חום ומפני חששא זו היו צריכין לחממו לתנור לכל עיסה ועיסה לכן הזהירו רז"ל שלא תלוש יותר משיעור חלה כדי שיהא נאפה הכל בחד היסק ואם היה לש יותר לא היה אפשר שכולם יהיו נאפות בחד היסק ויהיו נשארים מקצת המצות מונחות עד שיחזרו ויחממו לתנור ובשהייה זו נתחמצו מקצתן אבל לדידן דאופין ג' וד' עיסות בחד היסק של תנור גדול דחומו רב עדיף טפי שילוש הרבה ביחד כדי שיהיו עסוקים בעיסה תמיד ובגמר עשיית כל המצות ישימם יחד בתנור משא"כ אם לא ילוש אלא עיסות קטנות כשיעור חלה ועיסה ראשונה ושנייה יהיו נעשו מצותיהם מיד ויהיו מונחות בלי עסק עד יבואו עוד עיסות ויעשו מהם מצות כדי שישימו כל המצות ביחד בתנור ואיכא חשש חימוץ בראשונה ושנייה שהיו מונחות בלי עסק:

ומ"ש ולא הודו לו חביריו כ"כ במרדכי לשם דס"ה ושאר גאונים החמירו בדבר וכתבו דיותר טוב ללוש פחות וכו' וי"ל דהסמ"ק כתב טוב ללוש פחות והסל או כלי אחר מצרפן לחלה ע"ש בסי' רכ"א אבל הסמ"ג הביא דברי הרמב"ם דאם עשה עיסה יותר על שיעור חלה הפת מותרת וכן נוהגין באשכנז לכתחלה עכ"ל וכ"כ בהג"ה מיימונית בשם כמה גדולים וברוקח כתב הכל לפי הענין וכפי שיהיה לו בני אדם שיעזרוהו ילוש אם מעט ואם הרבה ולפע"ד עוזרים רבים אינם מצילים אלא בשעת עשיית המצות לאחר לישה אבל האשה שלשה יחידי אין ידיה מספקות להתעסק בעיסה בכולן שלא יבא חוץ לידה קצת איכא חשש חמוץ וזה טעם דברי הרב רבינו יונה שכתב דלדעת הגאונים אין ללוש לכתחלה יותר מזה השיעור וזה נמי טעמו של מהר"ם שהיה נזהר שלא ללוש יותר משיעור חלה דעיקר קפידא בשעת לישה דאע"פ דיש לו עוזרים רבים בתיקון ועשיית המצה לאחר לישה סוף סוף איכא חשש חימוץ בשעת הלישה כדפרי' והמחמיר לנהוג כמהר"ם תע"ב וכך היא מסקנת הרא"ש ורבינו ועיין במ"ש בס"ד בסי' תנ"ט:

מפני

דרכי משה

דרחבו ב"ט ורומו אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע הוא שיעור המדה: (ב) ומהרי"ל כתב דלא ידחוק הקמח תוך המדה דא"כ לא נילוש יפה בכמה מקומות שלא יכנס שם מים ויתחמץ התבשיל וכתב רא"ם דאין להניח ידו על הקמח עוד כתב מהרי"ל דצ"ל בפה בנתינת קמח ללוש שעושה לשם מצה של מצוה: (ג) ואין המנהג כדבריו וכ"כ ב"י דלכתחלה יש לכל בעל נפש ליזהר אבל בדיעבד אפי' עשה במזיד אין לאסור: (ד) ובהר"ן פרק כ"ש דף רל"ח ע"ב דדוקא אסור ללוש יותר מכשיעור אבל לאפות שרי אפילו הרבה

פרישה

(ב) והמים שיותרו הם המדה כו' פי' כלי המחזיק אותן המים הוא המדה למלאותו מקמח ולא משערינן בתבואה וגם אל תטעה לומר שתקח כ"כ קמח כשיעור מים שלנו רבינו ירוחם: (ג) ונ"ל להתיר עיין מ"ש ב"י בשם ר"י ומ"ש הכי נהגינן: (ד) ולא ירבה על העשרון כתב טור

תנז מפני שצריך לדקדק בשיעור העיסה שלא להרבות בה משום חשש חימוץ מוטב שימעט בה לכן (א) טוב לקרב העיסה יחד בשעת הפרשת חלה דשמא יש בהן שלא היה בה שיעור ואם לא הפריש מן העיסה (ב) יתנם בסל והסל יצרפם לחלה (א) ואם ידוע שהיה בעיסה שיעור חלה (ג) ושכח להפריש חלה עד לאחר אפייה אפילו צירוף סל א"צ (ד) אלא יקרב כל הככרות יחד ויטול מאחד על כולם אפילו אם שכח ואכל קצת יפריש על המותר דחלת חוצה לארץ אוכל והולך ואח"כ מפריש. הלש עיסה בי"ט של פסח במקום שאין כהן לא יקרא לחלה שם עד

תנז מפני שצריך לדקדק וכו' כ"כ הסה"ת סי' פ"א וסימן פ"ב ונראה דאין רצונו לומר דאם אין בהן שיעור ה"ל ספק ברכה לבטלה דהא כיון שכתב ומוטב שימעט בה וכמו שנהגו למיפא קפיזא קפיזא משום חשש חימוץ כדאיתא בפ' אלו עוברין (דף מ"ח) וא"כ ליטול חלה יוצא מידי ספק ועוד דה"ל לתקן ליטול חלה בלא ברכה אלא י"ל שמא יבואו אח"כ לידי צירוף דנתחייב בחלה ויאכלם בטבלן בלא הפרשת חלה וכ"כ הרא"ש בפ"ק דביצה: ומ"ש טוב לקרב העיסות יחד וכו' היינו לומר שיהיו נושכות זו עם זו וה"ה צירוף סל נמי סגי למאי דקי"ל כר"א דאף הסל מצרפן כמו נשיכה וכן פי' הר"ש רפ"ד דחלה. ואם מכסה הפת במפה חשיב כמו כלי לצרפם כמ"ש בסמ"ק סי' רכ"א וכן נוהגין: ומ"ש ואם לא הפריש מן העיסה וכו' לכאורה משמע מלשון רבינו דצירוף סל מהני אפילו אינן נוגעין גם בי"ד סימן שכ"ה כתב בסתם דהסל מצרפן. אבל בסמ"ג בהלכות חמץ כתב דוקא שיגעו יחד וכ"כ התוס' בשם ר"י פ' אלו עוברין (דף מ"ו) בד"ה הואיל ומדברי הרא"ש בה' חלה נראה שהסכים לזה שכתב וז"ל ר"א לא בעי נשיכה אלא נגיעה בכלי וכו' וצריך לומר דרבינו קיצר בזה: ומ"ש ואם ידוע וכו' שהיה בעיסה שיעור חלה וכו' כ"כ הרא"ש בפרק אלו עוברין דאם היה בה שיעור חלה מתחלה אין צריך צירוף סל אלא הקפה בעלמא כדי לתרום מן המוקף וז"ל רבינו אלא יקריב כל הככרות יחד וכו' כלומר הקפה בעלמא אפילו אינן נוגעין אלא שיהיו סמוכות זו לזו בפניו: ומ"ש ואפילו אם שכח ואכל וכו' מימרא דשמואל בפ"ק דביצה חלת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש וכתבו התוספות והרא"ש לשם דהכי קי"ל וקשיא לי דאמאי כתב רבינו אם שכח ואכל הלא שמואל אמר אוכל והולך לכתחלה וי"ל דרבינו ראה דהרא"ש כתב בה' חלה ובפ' אלו עוברין דאם היה בו שיעור חלה בעינן הקפה ובפ"ק דביצה כתב איפכא ומיהו מוקף ודאי לא בעינן מדשרינן לאוכל והולך ואח"כ מפריש וכו' ומיישב רבינו דלכתחלה לא יאכל עד שיפריש מן המוקף אלא דבדיעבד אם שכח ואכל קצת מקילינן בחלת חוצה לארץ דיפריש על המותר ושפיר מפריש אף למה שכבר נאכל אע"פ דלא הוי מן המוקף ואוכל והולך המותר אלא דלפי זה קשה לכאורה דאמאי קאמר יפריש על המותר הלא מפריש גם על מה שנאכל כבר אבל נראה דבא להורות דאם אוכל ואינו משייר אלא כדי חלה בלבד ומפרישה על כל מה שאכל כבר איכא חלה דבעינן ראשית ששיריה ניכרין פי' שיהא ניכר שזו חלה וזו שיריים והחלה מתיר השיריים כדאיתא בפ' כל שעה (דף ל"ג) ולכך צריך לשייר יותר מכדי שיעור חלה כדי שיהא מפריש גם על המותר שאז שיריה ניכרים וכ"כ הרא"ש בפ"ק דביצה דלא כפירש"י דמשייר כדי חלה בלחוד נמי שרי ע"ש (בדף מ"ה ע"ג) ולכן כתב רבינו יפריש על המותר דצריך לשייר יותר מכדי חלה כדפרי' אבל לפעד"נ דאין דעת הרא"ש לחלק בין לכתחילה לדיעבד ולדחוק בלשון אוכל והולך ואח"כ מפריש אלא החילוק הוא בין לש עיסה אחת ללש הרבה עיסות דבעיסה אחת דאית בה שיעור חלה לא בעינן הקפה והתם קאמר שמואל אוכל והולך לכתחילה אבל בשתי עיסות ובכל אחת שיעור חלה בזה כתב הרא"ש דבעינן מן המוקף כיון שלא נילושו הככרות יחד וחילוק זה מבואר במרדכי בפרק אלו עוברין וכ"כ בסה"ת בסימן פ"ב והכי משמע מלשון הרא"ש ולפ"ז בלש הרבה עיסות ובכל אחת כשיעור ולא הפריש חלה כלל מערב יום טוב צריך לשייר מכל מצה ומצה או יחזור ויאפה עיסה אחת ביום טוב ויפריש ממנה על כולן וכמ"ש התוספות בפרק קמא דביצה וכ"כ המרדכי פרק אלו עוברין ע"ש הר"ש ולא ידעתי טעם למ"ש ב"י על דברי הר"ש ומשמע דהיינו כשלא נצטרפו בסל עכ"ל דצירוף סל לא נאמר אלא בשלא היה בו שיעור חלה:

הלש עיסה ביום טוב של פסח וכו' משנה בפרק אלו עוברין פליגי בה תנאי ופסקו הפוסקים דהלכה כר"א דלא תקרא לה שם עד שתיאפה וכתבו התוספות והרא"ש לשם ומיהו מודה ר"א דאם שכח וקרא לה שם דיטילנה לצונן כבן בתירא ושכן פסק ר"ת וכ"כ הסמ"ג משמו בהלכות י"ט גם מ"ש רבינו לחלק בין כשיש שם כהן לאין שם כהן גם כן מבואר לשם בדברי התוספות והרא"ש ושאר פוסקים זולתי רש"י בשם רבו רבינו יקיר הלכה למעשה דלא קרינן עלה שם אלא עושין חררה קטנה אבל גדולה ואופה שתיהן וכשהוא רודה נותן לכלי והוא מצרפן ונוטל הקטנה וקורא לה שם ומברך ומצניעה

בי"ט וכן זהירות הנשים שלא למדוד במדה שמודדין בה בחול אלא פוחתות או מוסיפות ואף למתירין היינו דוקא בימיהם שהיו נותנין אחד מכ"ד חלה וטעם זה לא שייך האידנא ומיהו בפסח שאין לשין יותר מעשרון וגם אין לפחות משיעור חלה אפשר שדומה לנטילת חלה בעין יפה למתירין עכ"ל ורבינו לא סמך על זה להתיר משום דלא אמר הרא"ש כן אלא לדעת המתירין למדוד קמח בי"ט אבל לא לדעת האוסרין וכיון שהרי"ף והרמב"ם והעיטור פסקו כדעת האוסרין אין להתיר ועוד דכיון דאפי' לדעת המתירין לא אמר הרא"ש כן בוודאי אלא בדרך אפשר אין לסמוך על זה להתיר וכ"כ רי"ו בנ"ד בפסח יש מתירין למדוד. ויש אוסרים וכן נראה עיקר עכ"ל וכן דעת הגה"מ שכתב בהל' י"ט פ"ד בליל י"ט של פסח שצריך לעשות ג' מצות של מצוה וצריך לעשות שיעור חלה לא ימדוד אלא ילוש בב' פעמים ובכל פעם ישים יותר מחצי מדה אבל הר"ן כתב פסק הרי"ף דאסור למדוד קמח ביום טוב ומיהו מסתברא דלצורך הפסח שהאשה צריכה למדוד לא גרע מתבלין לנחתום דשרי (ה):

תנז ומפני שצריך לדקדק בשיעור העיסה שלא להרבות בה מפני חשש חימוץ ומוטב שימעט בה לכן טוב לקרב העיסה יחד ודברים פשוטים הם וזה שכתב טוב לקרב העיסה יחד היינו שיגיעו העיסות זו לזו עד שידבק מעט מזו בזו וכן כתב רבינו בספר י"ד סי' שכ"ה: ומ"ש ואם לא הפריש מן העיסה יתנם בסל וכו' בפרק אלו עוברין (מח:) אמר רב יוסף הני נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזא לפסחא א"ל אביי מאי דעתיך לחומרא חומרא דאתי לידי קולא הוא דקא מפקי ליה מידי חלה א"ל דעבדן כר"א דתניא ר"א אומר הרודה ונותן לסל הסל מצרפן א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר"א וכתב סה"ת על זה ואם אינו עושה רק מצה אחד טוב יותר ללוש כמות השיעור בריוח כדי ליטול חלה בבירור בלי ספק וגם יוכל לברך עליה ואין חשש חימוץ משום פורתא דהוי טפי עכ"ל: כתב רבינו בטור י"ד סי' שכ"ה אם נתנו על לוח וכיוצא בו דבר שאין לו בית קיבול כתב הרמב"ם שהוא ספק אם מצרפו אם לאו ואם הוא חלה מדבריהם פטורה לכן כשמצרפין בכלי צריך שלא יצא ממנו שום דבר למעלה מדופני הכלי ואם מכסה הפת במפה חשיב כמו כלי לצרפן וגם יתבאר בע"ה: וכתב בספר המנהיג שצריך להפריש חלה מכל מדה ומדה ואין להקיף כמה עיסות ולהפריש מאחת על כולן כי הסל מצרפן לא אמרו אלא בשלא היה בכל א' שיעור חלה ולחומרא אבל לא להקל עכ"ל ונראה דאפי' לדידן שאין אנו נותנין חלה לכהן שייך לומר כן וכבר הזכיר סברא זו בפרק אלו עוברין המרדכי בשם ר"מ וכתב שם כ"ה ואבי"ה חולקין עליו וכך הן דברי רבינו בה' חלה: ואדרבה היקל בשיש בכל עיסה שיעור חלה ורוצה להפריש מזו על זו שא"צ צירוף סל ולא נגיעה רק בששתיהן לפניו סגי להפריש מזו על זו וכ"כ גם כן כאן בסמוך וכך הם דברי הרא"ש בפ"ק די"ט וכן מצאתי בתשובת אשכנזים וז"ל שתמהת על שהייתי מצרף כל המצות לסל א' אחר אפייתן בפסח ונוטל מאחת חלה וכתבת דר"א לא אמר הסל מצרפן אלא לחומרא אבל לא לקולא דע לך מורי שבכל צרפת נוהגין כן וגם סה"ת פסק כן ויודע אני שראית דצריך באבי"ה למה לא ראית מסקנא דמלתא כי בסוף דבריו כתב דודאי שרי לעשות כן אבל המנהג שאתה נוהג נוטל מכל עיסה ועיסה מעט ואתה עושה מכל החלות חררה אחת אין זה מנהג כשר כי בתוך שאתה משהה אותן הן באים לידי חימוץ עכ"ל": ב"ה ואחר כן מצאתיה בתוך תשו' הרשב"א וב"ל שהוא תשובת מהר"ם: ונראה דהיינו דוקא בתוך הפסח אבל אם לש קודם הפסח ש"ד לעשות כמו שהיה אותו חכם עושה ליטול מכל עיסה ועיסה מעט וכו' וזה נכון יותר מלהמתין עד לאחר אפייה וכ"ש בא"י דאיכא למיחש שמא יאכל ממנה ואין תקנה להפריש על מה שנאכל ממנה ומ"מ אם א"א להפריש מכל אחד מפני המהירות שפיר דמי להפריש אחר אפייה מיד (ב):

ואם ידוע שהיה בעיסה שיעור חלה ושכח להפריש חלה עד לאחר אפייה אפי' צירוף סל א"צ וכו' כ"כ הרא"ש בפרק אלו עוברין מדלא מייתי דר"א אלא אהני נשי דלייפי קפיזא קפיזא דלא היה בו שיעור חלה אבל אם מתחלה היה בו שיעור חלה א"צ צירוף סל אלא הקפה בעלמא כדי לתרום מן המוקף ודלא כדמשמע מדברי הרי"ף ורש"י דאע"פ שהיה שם מתחלה כדי חיוב חלה אפ"ה בעי צירוף סל והר"ן כתב ג"כ כדברי הרא"ש ומשמע מדברי רבינו שאם יש בעיסה שיעור חלה לכתחלה צריך להפריש חלה בעודה עיסה קודם שתאפה וכ"כ מדברי הרמב"ם פ"ח מהלכות בכורים והאגור כתב בשם שבלי הלקט וז"ל ה"ר מאיר כתב דוקא בדיעבד טוב לעשות כן לצרפו בכלי אבל לכתחלה לא דראשית עריסותיכם אמר רחמנא בעודה עיסה אבל בפסח ובכל י"ט שמשקרא עליה שם אסור לטלטלו וגם אין שורפין קדשים בי"ט הואיל ולא אפשר בענין אחר מותר עכ"ל. וכבר כתבתי בסמוך שאם א"א להפריש מכל עיסה מפני המהירות מפרישין אחר אפייה מיד:

אפילו שכח ואכל קצת יפריש על המותר דחלת ח"ל אוכל והולך ואחר כך מפריש מימרא דשמואל בבכורות פרק עד כמה (כז.) וכתב המרדכי בפרק אלו עוברין ואם שכח ולא הפריש מעי"ט אין לסמוך על שיור המצה להיות אוכל והולך ואח"כ מפריש כדי תרומה דאם היתה כל עיסה נילושה ביחד אז היה מותר אך מצות הנילושות כל אחת לבדה אין להם דין זה וכתב הר"ש דצריך לאפות מצה אחת ובשעת הפרשה יפריש אחת על כולן ותפטור את האחרות בצירוף ע"כ. וכ"כ התוס' בפ"ק די"ט (ט.) ומשמע דהיינו כשלא נצטרפו בסל (ג):

הלש עיסה בי"ט של פסח במקום שאין שם כהן לא יקרא לחלה שם וכו' משנה בפ' אלו עוברין (מו:) כיצד מפרישין חלה בטומאה בי"ט ר"א אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה ב"ב אומר תטיל לצונן א"ר יהושע לא זהו חמץ שאנו מוזהרין עליו בבל יראה ובל ימצא אלא מפרישתה ומניחתה עד הערב ואם החמיצה החמיצה ופסקו הפוסקים הלכה כר"א דאמר לא תקרא לה שם עד שתאפה. וכתב הרא"ש נראה דר"א ורבי יהושע לא פליגי אבן בתירא דלא מסתבר דפליגי בהאי סברא אם מחמצת בתוך המים אלא דר"א אשמעינן דמוזהר על חימוץ חלה ור' יהושע סבר דאינו מוזהר אמנם בהא פליג רבי אליעזר אבן בתירא דסבר דטוב יותר שלא יקרא לה שם עד שתאפה אולי לא יזהר יפה בהטלה בצונן ואם אירע לה שקרא לה שם היה אומר ר"ת שתטילה לצונן וכ"כ הגהות מיימון בפ"ג מהלכות יום טוב: אבל

דרכי משה

הרבה ביחד ובכלבו ואם הוא יותר חמש ביצים או ששה אין לחוש: (ה) וכתב מהרי"ל דימדוד מעי"ט ויצרור בסדין או יניח עומר תוך המדה ולא יתננו תוך הספל שלש בו שמא עדיין משקה טופח עליהן ועוד כתב מהרי"ל שבבית מהר"ש היו נוהגין להדיח בצונן לכל הכלים שעושין בהן המצות הן העריבות שלשין בהן המצות הן העצים שעורכין ומגלגלים בו הפת הן בעצים שדוקרין בו וכן נ"ל דהכי עדיף טפי ממה שנהגו ברוב המקומות לגרר בזכוכית הכלים כי דבר קשה הוא בעיני לטהרו על ידי גרירה זו כי אם היה נקב או גומא בתוך הכלים א"א לטהר בגרירה לכן נ"ל דעדיף טפי ע"י הדחה מיד אחר הלישה ויזהר לנגבן היטב קודם הלישה הב' וכמו שנהג מהר"ש ואי איישר חילי אבטל מנהג הגרירה: תנז (א) וכתב מהרי"ו וצריך ליזהר שזה שנוטל לחלה תוך הסל (יהא נוגע) לכל המצות וכן משמע בהג"א וכתב הכלבו הא דמועיל צירוף סל היינו דוקא כשהכל של אדם א' אבל אם הוא של ב' ב"א אינו מצטרף ובאיש א' נמי לא אא"כ הוא מין א' עכ"ל וכ"ה בי"ד הלכות חלה וע"ל בה' חלה כיצד יברך על החלה כי אין חילוק בין פסח לשאר ימות השנה: (ב) והמנהג להפריש מכל עיסה ועיסה קודם האפייה (בטורים שלפנינו חסרו כאן דברי הד"מ ואנחנו העתקנוהו מהד"מ הנדפס בפ"ע וז"ל) ואם נטל מהעיסה א' ומהאחרים לא לקח ונתערבו המצות שאינו יודע איזה מהן מן החיוב או מן הפטור צריך לצרף כל המצות בסל וליקח חלה מכל מצה ומצה דא"א להפריש מאחד על כולם שמא יפריש מן הפטור על החיוב אבל אם מכיר מצה א' מפריש מאותה מצה המחוייבת ופוטר האחרות וע"ל סימן תק"ו עוד תיקון אחר בזה: (ג) ואין בדבריו הכרח די"ל דאע"ג דנצטרף בסל מ"מ לא

פרישה

בי' תנז (א) טוב לקרב העיסות כו' פירוש שיגעו העיסות זו בזו עד שנדבקין מעט זו בזו וכן כתב רבינו בטור י"ד בסימן שכ"ה: (ב) יתנם בסל כו' כתב בי"ד בסי' ב"ס כשמצרפן בכלי צריך שלא יצא ממנו שום דבר למעלה מדופני הכלי ואם פרש הפת במפה חשוב כמו כלי לצרפן: (ג) ושכח להפריש כו' דוקא שכח אבל לכתחלה מצוה להפריש קודם אפייה דכתיב ראשית עריסותיכם בעודה עיסה ובעודה עיסה יכול ג"כ להפריש מא' על א' וא"צ שלא מלה א' אע"פ שיש בכל א' שיעור חלה: (ד) אלא יקרב כו' כדי לתרום מן המוקף: שיש

עד שתאפה שאם יקרא לה שם לא יהא רשאי לאפותה כיון שאין כאן מי שראויה לו ואם יניחה כך תחמיץ ואינו רשאי לשורפה שאין שורפין קדשים בי"ט הלכך לא יקרא לה שם עד אחר אפייה ואז יצרף הכל בסל ויפריש אחת על הכל ואם שכח וקרא לה שם יטילנה לצונן ואז לא תחמיץ אבל במקום (ה) שיש שם כהן קטן שלא ראה קרי מימיו או אפילו גדול שראה קרי (ו) וטבל לקריו יכול לקרות לה שם מפני שראוי לו ע"י (ז) שיבטלנה ברוב ויאכלנה בימי טומאתו וחלה שנייה הנאכלת לכהן יפרישנה ויאפנה כמו בשאר ימות השנה שמותרת לכהן לאוכלה אפילו לבדה בימי טומאתו ויש מהגאונים שכתבו שאף חלת האור יכול לקרות לה שם ולאפותה אף במקום שאין כהן כיון דחזיא ליה אם איתיה אמרינן הואיל דהלכה כרבה דאמר הואיל ומוטב שלא לקרות לה שם אא"כ יש כהן בעיר לאפוקי נפשיה מפלוגתא:

אין

ב"י

אבל במקום שיש שם כהן קטן וכו' הא דתקן לא תקרא לה שם עד שתאפה כתב הרי"ף ה"מ בארץ ישראל דחלה דאורייתא וכיון שהיא חלה טמאה לא חזיא לאכילה כלל לא לגדול ולא לקטן ולפי שאסור לאפות בי"ט דבר שאינו אוכל נפש וגם אסור לשרוף קדשים בי"ט הוצרך לומר לא תקרא לה שם עד שתאפה דכיון דלא נקרא לה שם חלה עדיין לא נתקדשה וכל ריפתא וריפתא דאפייה אמרינן היא היא דחזיא לאכילה אבל חלת ח"ל דמדרבנן היא לא צריכא ולא מידי אלא קורא לה שם ואפייה לכתחלה ואכיל לה כהן קטן דאמר שמואל (בכורות כ"ז.) אין חלת חו"ל לארץ אסורה אלא למי שטומאה יוצאה מגופו באיש עד שיראה קרי ובאשה עד שתראה נדה והר"ש כתב עוד ואף אם יש כהן גדול שיכול לטבול נראה שמותר לאפותה דחזיא ליה אע"ג דטומאה יוצאה עליו מגופו לא חמור בתר דטביל טפי מטמא מת דמסיק התם דאוכל בתרומת ח"ל. ועוד דאפילו בלא טבילה חזיא לבעל קרי ע"י ביטול כדאמרינן התם הכא מבטלה בימי טומאתו עכ"ל. וכ"כ הגהות מיימון בפ"ג מהל' י"ט אבל הר"ן כתב שהשיבו על הרי"ף שכתב ואי ליכא כהן קטן עביד לה כר"א ואפילו ליכא כהן קטן מאי למיכל לה כהן גדול שיטבול לקריו ולאו קושיא היא דהשתא מיהא הא לא חזיא ליה וכ"ת דהא מאי טביל ליתא דלא אמרינן הואיל במחוסר מעשה ואפשר עוד שאינו מותר בתרומת ח"ל בטבילה לבד בלא הערב שמש ומיהו עוד אחרת יש ולא רצה הרי"ף לגלותה דאמרינן בבכורות חלת ח"ל מבטלה ברוב ואמרינן התם רבה מבטלה ברוב ואכיל לה בימי טומאתו הלכך יכול הוא לקרות לה שם ולבטלה ולאפות אבל הרמב"ן כתב להעמיד דברי הרי"ף דאפשר דכי אמרינן מבטלה ברוב היינו לומר שאם נתערבה בכמותה או בפחות ממנה מרבה עליה חולין ומבטלה כדאמרינן בפ"ק דביצה (ד.) דדרבנן מבטלינן איסורי כה"ג אבל לבטל בעירוב לכתחלה לא דלערב בשאר איסורין של דבריהם אין לנו עכ"ל:

וכהן קטן שלא ראה קרי מימיו משמע שכל שהוא קטן בחזקת שלא ראה הוא ונאמן לומר שלא ראה אפילו הוא בן י"א או י"ב אבל רבינו ירוחם כתב ואם יש בעיר כהן קטן פחות מט' שנים שלא יצא הטומאה מגופו משמע מדבריו שאם הוא גדול יותר מבן ט' הרי הוא בחזקה שראה קרי והטעם משום דקי"ל דבן ט' ביאתו ביאה (ז):

וחלה שנייה הנאכלת לכהן יפרישנה ויאפנה וכו' זהו ע"פ מ"ש בהלכות חלה אם אין כהן קטן או כהן גדול שטבל מפריש שתים אחת לאור ואין לה שיעור ואחת לכהן ויש לה שיעור ומותרת אפילו לזבין ולזבות ונדות ויולדות ואינה אסורה אלא לזרים עכ"ל. אבל כבר כתב שם שי"א שאין צריך להפריש אלא חלת האור בלבד וכן נוהגין העולם וראיתי מי שמפריש בפסח ב' חלות ואין לו טעם דמ"ש פסח משאר ימות השנה: **ויש** מהגאונים שכתבו שאף חלת האור יכול לקרות לה שם ולאפותה אף במקום שאין שם כהן וכו' כ"כ המרדכי בפרק אלו עוברין והג"מ כתבו בפ"ג מהי"ט במקום שאין כהן כלל בעיר יעשה ככתוב בעמוד וכן פסק האלפס וראב"ן והר"ס ודלא כר"ח שפסק שאפילו אין שם כהן מותר לאפותה דקי"ל כרבה דאית ליה הואיל (פסחים מו:). כתוב בהג"מ בפ"ג מהלכות י"ט במקום שאין שם כהן כלל בעיר יעשה ככתוב בעמוד ומותר לטלטלה אפילו לאחר קריאת שם כדאמר בגמרא (שבת קכו) מטלטלין את הלוף מפני שהוא מאכל לעורבים אפילו מי שאין לו עורבים כיון דחזי למי שיש לו עורבין וכן זר מותר לטלטל תרומה משום דחזיא לכהן אפילו במקום שאין כהן ועוד כיון דמותר לטלטלה בשעת קריאת שם מותר לטלטלה אח"כ קודם שיניחנה לארץ עד מקום שירצה כמו בדבר שצריך למקומו וכל אלו הם דברי סמ"ג בהלכות י"ט וסה"ת בהלכות חלה. ומיהו מ"ש שמטלטלין את הלוף אף ע"פ שאין לו עורבים אינו מוסכם וכבר כתבתי בסימן ש"ח שיש אוסרין אא"כ יש לו עורבין (ה) אם שכח ולא הפריש חלה מעי"ט כיצד יעשה אכתוב בסוף סימן תק"ו:

אין

ב"ח

ומצניעה ושורפה משתחשך או למחר ע"כ דמשמע מדבריו שכתב דעושין הרבה קטנה אבל גדולה דבעינן שתהא נוגעת בעודה עיסה בנשיכה שנושכות זו עם זו ואופה כך שתיקן בנשיכה וגם צריך אחר כך צירוף סל זו היא שיטת הר"א ממי"ן שכתב המרדכי משמו בפרק אלו עוברין דצירוף סל לא סגי בלא נגיעה אלא כשאין בעיסה שיעור חלה אבל אם היה בו שיעור חלה לא סגי בצירוף סל אלא בנגיעה כדי ליטול מן המוקף וזה היפך סברת התוספות והרא"ש דבאין בה שיעור חלה בעינן לצרפן טפי מדאית בה שיעור חלה דלא בעינן אלא שיהיו סמוכות לפנינו כמ"ש לעיל בסמוך ומפרש בספר יראים בסימן קפ"ג שסובר הרא"ש דדוקא בעודן עיסה מהני נגיעה אבל לאחר שנאפו אפי' נגיעה לא מהני ואוכל טבל מדרבנן ע"כ משמע דבעינן נשיכה בעודן עיסה ואח"כ אופה את שתיהן יחד כדפי' לרש"י ומהרש"ל כתב בתשובה דלא נהגינן כתוס' וכהרא"ש אלא כמ"ש רש"י דבעינן צירוף כל ונגיעה גם נהגינן דלא יקרא לה שם. אפילו איכא כהן קטן ואפשר דמשום חששא דילמא קטעו בין קטן בן ט' לקטן פחות מבן ט' עשו הקדמונים תקנה שאין להאכיל לקטן כלל מיהו ראיתי מקצת גדולים שהאכילו חלה לכהן קטן אבל מקצת גדולים מחמירין וכמ"ש מהרי"ל בהלכות חלה ע"ש: **אבל** במקום שיש כהן קטן שלא ראה קרי מימיו או אפילו גדול שראה קרי יכול לקרות לה שם מפני שראויה לו ע"י שיבטלה ברוב וכו' כך היא הנוסחא במקצת ספרי רבינו אבל במקצתם כתוב או אפילו גדול שראה קרי וטבל לקירויו יכול לקרות לה שם מפני שראויה לו או על ידי שיבטלנה ברוב וכן הגיה מהרש"ל בספר הטור שלו וקשה לי ולפי זה הלשון שאמר מפני שראויה לו דהלא כשטבל הוא טהור גמור כמו כהן קטן ואפילו הערב שמש לא צריך לפי דעת הרא"ש בפרק כל הבשר ובי"ד סימן שכ"ב ג"כ לא הזכיר דבעי הערב שמש ולכן נראה דהנוסחא הראשונה היא עיקר ורבינו אינו מדבר כאן בגדול שטבל דהא פשיטא היא דדינו ככהן קטן אלא אשמועינן אפילו בדליכא אלא גדול שלא טבל לקריו נמי קורא לה שם מפני שראויה לו בימי טומאתו ע"י ביטול ברוב וכן נמצא בקיצור פסקי הרא"ש דמקצת אומרין שרבינו חיברם ונראה דהכי משמע להדיא ממ"ש הרא"ש בפרק אלו עוברין וז"ל ואף אם יש כהן גדול שיכול לטבול נראה שמותר לאפותה דחזיא ליה וכו' ועוד דאפילו בלא טבילה חזיא לבעל קרי ע"י ביטול וכו' ולא היה צריך לכתוב דין כהן גדול שטבל דהא פשיטא היא כדפי' אלא אתא לאשמועינן דאפילו לא טבל נמי חזיא מתרי טעמי חדא מהני שיכול לטבול ועוד דחזיא ליה ע"י ביטול ברוב וזהו שדקדק ואמר ואף אם יש כהן גדול שיכול לטבול וכו' ולא אמר כ"ג שטבל אלמא דמיירי שעודו בטומאתו אלא דיכול לטבול וכו' כדפרישית: **וחלה** שנייה וכו' לא קאי אהיכא דקורא לה שם כשיש שם כהן קטן או גדול כו' דהתם לא צריך חלה שנייה כדי שלא ישתכח תורת חלה דכיון דנותנה לכהן לאוכלה לא תשתכח אלא קאי אהיכא דאינו קורא לה שם או שמטילה לצונן דכיון דאינו נותנה לכהן ונותנה לאור התם בעינן ב' חלות אחת לאור ואחת הנאכלת לכהן לפי דעת הרא"ש ורבינו בי"ד סימן שכ"ב וצ"ע בהך חלה שנייה אם מותר לאפותה אפי' ליכא כהן כלל דשמא אף לפי דעת הגדולים בחלת האור דלא סמכינן אהואיל ואסור לאפותה התם טעמא משום דחלת האור היא טובלת כשלא הפרישה או בתחלה או בסוף אבל חלה שנייה דאינה טובלת אפילו לא הפרישה כמ"ש בסה"ת סימן פ' שמא י"ל דסמכינן אהואיל וכן משמע מלשון רבינו שכתב תחלה הלש עיסה בי"ט של פסח במקום שאין כהן וכו' ועליו קאי ואמר חלה שנייה וכו' אלמא דאפילו בדליכא כהן יפרישנה ויאפנה והגאונים שחולקין ס"ל דאף בחלת האור סמכינן אהואיל וז"ש רבינו ויש מהגאונים שכתבו שאף חלת האור וכו' משמע דתחלה אמר דוקא בחלה הנאכלת סמכינן אהואיל אבל הגאונים כתבו דאף בחלת האור סמכינן אהואיל. מיהו אפשר לדחות דמ"ש וחלה שנייה וכו' מיירי נמי דוקא בדאיכא כהן אלא דאינו רוצה לקרות לה שם ולאפותה ומש"ה בחלה שנייה מותר לאפותה כיון דאיכא כהן אבל בדליכא כהן אסור אפילו בחלה שנייה ולשון ראשון נראה עיקר. וקשה דכאן כתב רבינו דיכול לקרות לה שם על סמך שיבטלנו ברוב וזהו היפך מ"ש בי"ד סימן שכ"ב שכ"ג דהיכא דליכא כהן קטן או גדול שטבל לא סמכינן אביטול ברוב להפריש חלה אחת אלא צריך ב' חלות ואחת נאכלת בטומאה ואפי' בלא ביטול ובע"כ צריך לפרש כך דאל"כ למה הצריכו ב' חלות לא נפריש אלא אחת לכהן ושיבטלנה ברוב אלא ודאי דלכתחלה לא סמכינן אהא. ונראה ליישב ולומר דדוקא ביום טוב של פסח דלא אפשר דיינינן ליה כדיעבד ומדברי הרא"ש למד רבינו כך דכתב בפרק אלו עוברין ביום טוב של פסח דסמכינן אביטול ברוב וכן כתבו התוספות לשם אבל בפרק כל הבשר לא הזכיר לסמוך אביטול ברוב לכתחלה אלמא דסבירא להו דפסח שאני אבל הרב רבינו ירוחם לא הזכיר ביטול ברוב כלל לא בהלכות פסח ולא בהל' חלה והסמ"ג בשם ר"ת ור"י כתב בהלכות יום טוב לסמוך אביטול ברוב לכתחלה אף בשאר י"ט נראה דס"ל דבשאר י"ט נמי כדיעבד דיינינן ליה משום דלא אפשר בטוב להשהותה כשהיא עיסה דנדבקת בדברים אחרים ואיכא משום בזיון קדשים או לחוש לתקלה שיבואו ליהנות ממנה כמ"ש בסה"ת בסימן פ"ד אבל בשאר ימות השנה לא התירו אבל הכרעת הרא"ש ורבינו לחלק בין פסח לשאר י"ט נראה עיקר וכבר נתבאר לענין מעשה דאף בכהן קטן יש מחמירין אבל בגדול וטבל והעריב שמשו אין להחמיר ועל ביטול ברוב אין לסמוך ועיין בי"ד סימן שכ"ג ובצירוף כל בעינן נמי נגיעה בכל ענין דאם לא היה בכל א' שיעור בעינן נגיעה כדעת התוס' והרא"ש ודעימיה ואם היה בכל אחת כשיעור נמי בעינן נגיעה כדעת רש"י והרא"ם ודעימיה. מיהו בדליכא נגיעה בעודה עיסה אלא לאחר אפייה משמע מדברי הפוסקים דמהני ודלא כדפי' ללשון רש"י ודלא כהרא"ם שכתב כך להדיא וכך פסק בש"ע והכי נהוג. וכתב מהרש"ל בתשובה סי' כ"ח דהיכא דמצרכן בסל לאחר אפייה לא מהני שיטול מעט מאחת אלא צריך להפריש עוגה שלמה וע"ש אבל בי"ד סימן שכ"ד מפורש דמהני כשיטול מעט מאחת ע"ש בדין מי שנתערב לו פת. וכתב בסה"ת בסימן פ"ב דבפסח אם אינו לש רק עיסה אחת טוב יותר ללוש במדת השיעור בריוח כדי ליטול חלה בברור בלי ספק וגם יוכל לברך עליה ואין חשש חמץ משום פורתא דהוי טפי וכו' וכ"כ בית יוסף בשם א"ח בסימן הקודם ולדעת הר"ן נראה דדוקא בערב פסח או בחש"מ יש ליזהר בכך אבל ביום טוב יכול ללוש לכתחלה פחות משיעור חלה כדי לפטור עצמו מן החלה והכי מוכח מירו' והא דקאמר אביי בפ' אלו עוברין (דף מ"ח) דחומרא דאתא לידי קולא הוא דקא מפקא לה מחלה אינו אלא בע"פ או בחש"מ דיכול לשורפה אבל בי"ט דלא אפשר לשורפה מוטב הוא שלא ילוש אלא פחות משיעור חלה וע"ש:

אין

דרכי משה

לא מהני מאחר שיש בכל מצה שיעור בפני עצמה ובהכי מיירי המרדכי והתוספות לכן לא משמע להקל רק להחמיר כמ"ש לעיל סברא זו: (ד) וכתב מהרי"ו דעכשיו אין נותנין **חלה לכהן** קטן דלא מחזיקין בזמן הזה לשום כהן בכהן ודאי: (ה) ומיהו בעודה בידו מותר לטלטלה לכ"ע וכן כתב מהרי"ל ולא כמהרי"ו שאוסר וכתב מהרי"ל דמותר **לשהות** החלה בתנור שאופין שם ומהרי"ו כתב דיש לעשות לה היסק בפני עצמו וכן יש לעשות כל השנה והמנהג כדברי מהרי"ל:

וכן

פרישה

(ה) שיש שם כהן קטן פחות מתשע שנים. ר' ירוחם: (ו) **וטבל** לקריו או אפילו לא טבל כן הוא בטור וכ"מ שראוי לו ע"י שיבטלנה קאי אלא טבל אבל בס"א בדפוס הוגרמ' ובדפוס עם הגהות רמ"ף ובדפוס שנדפס עם הב"י לית ביה וטבל לקריו אלא הכי איתא שם או אפילו גדול שראה קרי יכול לקרות לה שם מפני שראויה לו ע"י שיבטלנה כו' אבל גירסא זו שלפנינו עיקר דהא מוכח והולך כל שראוי לכהן והא דטבל לקריו מותר לכ"ע משא"כ בלא טבל דאסור לרי"ף לבטלו לכתחלה ברוב וכמו שכתב ב"י בשם הרמב"ן שדוקא אם כבר נתערב חד בחד יכול להוסיף עליו אבל לא לבטלו לכתחלה ע"כ: (ז) **שיבטלנה** ברוב כיון דחלת ח"ל אין בה שום צד איסור דאורייתא מבטלין לכתחלה מורי ז"ל:

דאיתקש

תנח **אין** מתחילין להתעסק בפת בי"ד עד אחר ו' שעות ואיתא בתשובה מעשה באחד שאפה מצות קודם ד' שעות וכבר ביער חמצו ואסרו רבותינו המצה (א) דאיתקש לפסח וכיון דפסח אינו נשחט אלא מו' שעות ולמעלה אף מצה כן אבל רבינו אליעזר הגדול ור' שמואל הכהן התירו אך לכתחלה יש ליזהר משום חביבה מצוה בשעתה ואבי העזרי הביא תוספתא יוצאין במצה ישנה ובלבד שיעשנה לשם פסח וכתב דירושלמי פליג אתוספתא ואוסר אפילו עשאה לשם פסח וכיון דירושלמי אוסר ראוי להחמיר שלא לעשות קודם הצות ובשעת הדחק שלא ימצאו לאפות ליל מ"ש משום חג העכו"ם ראוי לסמוך על התוספתא ולהתיר מ"מ יעשו ג' מצות בליל פסח משום חביבה מצוה בשעתה וכ"כ רב מתתיה ע"פ שחל להיות בשבת דקי"ל מבערין הכל מלפני השבת ומשיירין מזון ב' סעודות ולמה אין מבערין הכל ויאפו מצה ויאכלו בשבת כדי להדר המצוה שלאחר שמילא כריסו ממנה אינו מברך עליה הלכך אל תאפו מצה אלא במ"ש מפני מראית העין שאם אתם אופים מע"ש אחרים מזולזלים במצות ומקילין בה אף על פי שמותר לאפותה מע"ש חזקו והדרו המצוה ואפו במ"ש בזמנה ע"כ וכיוצא בזה השיב ה"ר יהודה הכהן על ששאלוהו מהו לאפות מצות שצריכות בליל ב' מעי"ט והשיב חביבה מצוה בשעתה ויאפו בליל שני ורב האי כתב מנהג אבותינו לבער חמץ מע"ש ולאפות מצה וגדר גדרו קדמונינו שלא לאפות מצה מע"ש שלא יבא לידי איסור ובמ"ש אופין מצה כתקונה ואני אין לנו אלא מנהג אבותינו לאפות מע"ש ולא לטרוח בי"ט ולאחר אכילת מצה

אלא

ב"ח

תנח **אין** מתחילין וכו' אין זה מפורש בתלמוד אלא שכך נהגו וכ"כ ברוקח מנהג לאפות בע"פ ממנחה גדולה ואילך : **ומ"ש** ואיתא בתשובה וכו' עד דאיתקש לפסח פי' דבס"פ ערבי פסחים איתא אמר רבא אכל מצה אחר חצות לראב"ע לא יצא י"ח ומסיק דטעמא דכיון דאהדריה קרא לעמוד במקום הפסח כפסח דמי וס"ל דלעשייה נמי איתקש דמה עשייתו מו' ומחצה אף עשיית המצה כן ואם הקדים אסורה פי' אסור לצאת בה י"ח מצה ולפי זה לאחר שש דקאמר לאו דוקא אלא לאחר שש ומחצה קאמר כמו בפסח : **ומ"ש** אבל ר"א הגדול ור"ש הכהן התירו וכו' טעמם דה"א בתוספתא דבסמוך וס"ל דלא איתקש לפסח אלא למאי דאהדריה קרא לאכילה כדאיתא התם אבל לא לעשייה וכ"כ במרדכי בשם רבינו יחיאל מפרי"ש : **ומ"ש** ואבי העזרי הביא תוספתא וכו' איכא להקשות דילמא התוספתא מיירי במצה ישנה שנעשית בשנה שעברה לאחר ו' ומחצה לשם מצה וי"ל דא"כ היה צריך לפרש ובלבד שיעשנה לשם פסח לאחר ו' ומחצה או שלא לומר כלל ובלבד וכו' דהא פשיטא היא לפי זה ועיין במרדכי ספ"ק דפסחים במ"ש בדין זה : **ומ"ש** דירושלמי פליג אתוספתא ואוסר וכו' איכא לתמוה דבירושלמי איתא מצה ישנה פלוגתא דב"ש וב"ה אמר רבי דברי הכל היא מכיון שלא עשאה לשם פסח דבר ברי הוא שלא דקדק בה אלמא דאם עשאה לשם פסח דברי הוא דדקדק בה אף רבי מודה דיוצא בה אליבא דב"ה אף על פי שעשאה קודם פסח זמן הרבה וכ"כ במרדכי והגהת מיימונית בשם הירושלמי דמתיר . ואפשר דראבי"ה מפרש דהתם קאמר דמדאורייתא יוצא בה כיון שדקדק בה אבל מדרבנן אינו יוצא בה כמו בסוכה ישנה דסבירא ליה לב"ה דכשר מדאורייתא ואפ"ה צריך לחדש בה דבר כדאיתא בירושלמי הביאוהו התוס' בפ"ק דסוכה (בדף ח') ומשמע דאפילו עשאה לשם חג בעינן חידוש תוך שלשים מדרבנן מאחר שעשאה כבר קודם שלשים לחג וכיון דבעינן חידוש ובמצה לא אפשר לחדש בה אינו יוצא בה מדרבנן לפי הירושלמי ונראה דכך הוא הנכון דאין יוצאין במצה האפוייה קודם שלשים אפילו עשאה לשם פסח ותוספתא נמי דתני יוצאין בה מדאורייתא קאמר דיוצאין ומה שהאריך ב"י במה שהביא רבינו דברי הגדולים בדין זה אי מיירי דוקא במצה של מצוה או אפילו בשאינה של מצוה ונכנס בכמה דוחקים נלע"ד דהגדולים איירי בכל המצות הנעשים בשימור שכל אחת מהם כשרה לצאת בה י"ח וכמו דאנו נוהגין ומש"ה כתבו דאיתקוש לפסח דכ"א וא' איתקש לפסח כיון שנעשית בשימור ואתי נמי שפיר מ"ש דחביבה מצוה בשעתה וכן מ"ש דיוצאין במצה ישנה שכיון דכולם נעשו בשימור כל אחד ואחד כשירה לצאת בה ידי חובת מצה וראבי"ה שאמר דראוי לסמוך על התוספתא ומכל מקום יעשו שלש מצות וכו' ה"ק דראוי לסמוך על התוספתא ולעשות כל המצות לשם שימור אף קודם שש שעות וכשרה לצאת בה אלא דמ"מ יעשו שלש מצות מיוחדים בליל פסח אם אפשר כדי לצאת בהם באותה לילה ולא באחרות משום חביבה מצוה בשעתה ומיהו אם אי אפשר לעשותה בשעתה דיוצאין אף באותן שנעשו קודם שש בשימור כדעת ר"א הגדול ור"ש הכהן וע"ז אמר וכן כתב רב מתתיה כלומר דרב מתתיה וראבי"ה ור"ש הכהן ור"א הגדול כולן תופסים שיטה אחת דמותר לאפות קודם שש ולצאת בה ידי חובת מצה מדינא אלא דלכתחלה חביבה מצוה בשעתה וכיוצא בזה כתב הר"י כהן ולאפוקי מאחר רבותינו דלעיל שאוסרין המצות מלצאת בהן ידי חובת מצה אף בדיעבד ואח"כ כתב דרב האי תופס סברא שלישית דמנהג אבותינו לאפות לכתחלה מערב שבת ולא בליל פסח ואע"פ שגדר גדרו קדמונינו שהיו לפני אבותינו שלא לאפות מצה בערב שבת והיינו שמא יבא לאכלו ממנו בשבת ונמצא מזלזל במצות וכמו שכתב רבינו מתתיה א"כ כמ"ש רב יהודאי גאון דנראה כמכין לשבת ויבאו להכין מכל מקום אנו אין לנו אלא מנהג אבותינו : **כתב** המרדכי בשם רב יהודאי גאון פסח שחל להיות באחד בשבת לא תאפו מצה ביום הששי מפני מראית העין דאעפ"י שמותר לאפות מע"ש מ"מ נראה כמכין משבת לי"ט והדרו המצוה ואפו אותה במ"ש בזמנה ואכלו אותה בזמנה עכ"ל נראה דמתחלה אמר מפני מראית העין והדר פי' דמראית עין דקאמר היינו משום דנראה כמכין וכו' ור"ל דכיון דהאפייה בע"ש היא ממנחה

ב"י

תנח **אין** מתחילין להתעסק בפת בי"ד עד אחר ו' שעות וכו' מדכתב דאיתקש לפסח משמע דבמצה שהוא עתיד לצאת בה י"ח מיירי דאילו שאר מצה שאדם אוכל בפסח לא איתקש לפסח וכ"מ נמי ממ"ש אך לכתחלה יש ליזהר משום חביבה מצוה בשעתה וכ"מ עוד ממ"ש ואבי העזרי הביא תוספתא יוצאין במצה ישנה וכו' ומ"ש ואסרו רבותינו וכן מ"ש הירושלמי אוסר היינו לומר שאסור לצאת בהם ידי חובת מצה אבל לאכלם שלא לשם מצוה אין בהם שום חשש איסור כלל אבל קשה ממ"ש ובשעת הדחק שלא ימצאו לאפותה ראוי לסמוך על התוספתא ולהתיר. מ"מ יעשו שלש מצות בליל פסח משום חביבה מצוה בשעתה ואם איתא דבמצה דמצוה דוקא מיירי עד השתא הרי כבר כתב דראוי לסמוך על תוספתא ולהתיר והיכי הדר ביה ואמר מ"מ יעשו שלש מצות בליל פסח ומש"ה איכא למימר דבכל מצה איירי בין שהיא של מצוה בין שאינה של מצוה וה"ק אין מתעסקין בה בשום מצה כלל עד אחר שש שעות ובשעת הדחק שלא ימצאו לאפות בליל מ"ש ראוי לסמוך על התוספתא ולהתיר להתעסק בפת מערב שבת והיינו דוקא במצה שאינה לשם מצוה אבל מ"מ אותה שלשם מצוה יעשה בליל פסח משום חביבה מצוה בשעתה וכן נראה מדברי רב מתתיה שכתב ולמה אין מבערין הכל ויאפו מצה ויאכלו בשבת וכו' הלכך אל תאפו מצה אלא במ"ש משמע דשום מצה אין אופין מע"ש אפילו אינה של מצוה ונראה לפרש דלא מיירי אלא במצה של מצוה כדמוכח כל הנך לישני ומ"ש ובשעת הדחק שלא ימצאו לאפות ראוי לסמוך על התוספתא ולהתיר מ"מ יעשו ג' מצות בליל פסח וכו' ה"ק בשעת הדחק מן הדין ראוי לסמוך על התוספתא ולהתיר אבל מ"מ משום חביבה מצוה בשעתה יעשה ג' מצות בליל פסח כלומר משום מצוה מן המובחר יעשה בליל פסח וכן מ"ש רב מתתיה הלכך אל תאפו מצה אלא במ"ש משום מצה דמצוה הוא דקאמר הכי אבל מצה שאינו יוצא בה י"ח מצה אופה אותה כל זמן שירצה. א ואפשר דבכל מצה מיירי דאפילו אותה שאינה לצאת בה י"ח אין מתחילין להתעסק בה עד אחר שש שעות דאע"ג דמצה דאיתקש לפסח היינו אותה שיוצא בה י"ח שם מצה אחד הוא ולפ"ז אתי הא דקאמר מ"מ יעשה ג' מצות בליל פסח כפשוטו וכו' וכן נראה ממ"ש המרדכי בפ"ק דפסחים נשאל ר"ש משאנ"ץ כשחל פסח להיות באחד בשבת אם אסור לאפות המצות מיום ו' והשיב דאסור משום דאיתקש לפסח כדאמרינן בע"פ (קכ:) אבל מצה לאחר חצות לא יצא דאיתקש לפסח וגם בתשובת ר' יהודאי גאון כתב לאיסור גם ראיתי תשובת ר"ת שאסר שמא יאמר פסח הוא ב משבת שעבר ויש מתירין מדתניא בתוס' יוצאין במצה ישנה ובלבד שנעשית לשם פסח מיהו יש לדחות דהתם מיירי במצה שנאפית כהלכתה אחר שש ומחצה לשם מצה כלומר בשנה שעברה ומהא דתניא בתוס' י"ד שחל להיות בשבת אופה לו מצה מע"ש נראה להתיר ועוד ראיה להתיר מדתנן (לה.) חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן למכור בשוק יוצא בהן ועוד ראיה להתיר מדגרסינן בירושלמי פרק כ"ש מצה ישנה פלוגתא דב"ש וב"ה וכו' ובא מעשה לפני מורי ה"ר יחיאל מפרי"ש והתיר והקישא דמצה לפסח לא הוי אלא לענין אכילה ולא לענין אפייה אמנם ג' מצות של מצוה יש לאפות בליל פסח במ"ש משום דחביבה מצוה בשעתה עכ"ל ומדכתב אמנם שלש מצות של מצוה משמע ודאי דעד השתא אפילו בשאינן של מצוה מיירי ולפ"ז מ"ש רבינו אך לכתחלה יש ליזהר משום חביבה מצוה בשעתה וכן מה שכתב ואבי העזרי הביא תוספתא יוצאין במצה ישנה וכו' כ"ל דמיירי לפי מנהג אשכנז שעושים המצות של מצוה גדולות שיספיקו לסעודות ימים ראשונים ואין עושין מצות אחרות לאותם ימים דהשתא מצות דאכילה דידהו היו של מצוה א"כ למנהגא דידן דמצות של מצוה לחוד ומצות לאכילה לחוד מצות שאינם למצוה תלוי במצה של מצוה כמ"ש דשם מצה חד הוא הלכך למ"ד דבמצות של מצוה יש ליזהר משום חביבה מצוה בשעתה גם במצה שאינה למצוה יש ליזהר ולאבי העזרי דמייתי תוס' יוצאים במצה ישנה כיון דמצה של מצוה שרי לאפות קודם הפסח כ"ש מצה שאינה של מצוה : **וכ"כ** רב מתתיה ע"פ שחל להיות בשבת וכו' הלכך אל תאפו מצה אלא במ"ש מפני מראית העין נראה לפרש דהיינו שהרואה שאופה מצה מע"ש יבא סבור שאוכלים ממנה בשבת ויבא לאכול מצה בשבת ונמצא מזלזל במצות שלאחר שמילא כריסו ממנה בירך עליה וזהו שכתב שאם אתם אופים מע"ש אחרים מזולזלים במצות והמרדכי כתב בפרק קמא דפסחים דוגמת תשובה זו דרב מתתיה בשם רב יהודאי גאון וז"ל פסח שחל להיות באחד בשבת אל תאפו מצות מיום הששי מפני מראית העין ואע"פ שמותר לאפות מע"ש מ"מ נראה כמכין משבת לי"ט והדרו המצה ואפו אותה במ"ש בזמנה ותאכל בזמנה עכ"ל וכ"ל שמ"ש נראה כמכין משבת לי"ט דהיינו לומר שהרואה בליל מוצאי שבת מצה אפויה אתי למימר שנאפית בשבת ולפ"ז מ"ש מפני מראית העין היא מפני חשש זה שלא יאמרו שנאפית בשבת ואע"פ שהיה אפשר לפרש דלכך נתכוין רב מתתיה במ"ש מפני מראית העין מ"מ מתוך לשונו לא משמע שנתכוון אלא למה שפירשתי : **וכיוצא** בזה השיב ה"ר יהודה הכהן על ששאלוהו מהו לאפות מצות שצריכות בליל ב' מעי"ט וכו' כלומר למדנו מדבריו דחביבה מצוה בשעתה ומש"ה שפיר דמי לאפות מצות בליל הי"ט עצמו ואע"ג דלא נקטינן כרבי יהודה הכהן בהא שהרי כל העולם אופים מעי"ט מצות הצריכות ליל ב' שאני התם שאופים אותם אחר זמן הקרבת קרבן פסח אבל לאפות קודם זמן הקרבת קרבן פסח נקטינן כוותיה דלא יקדים לאפותם מע"ש : **ורב** האיי כתב מנהג אבותינו לבער חמץ מע"ש ולאפות מצה וכו' וגדר גדרו קדמונינו וכו' כלומר קצת חכמים קדמונים גדרו גדר שלא לאפות מצה מע"ש שלא יבואו לידי איסור כלומר שלא יבואו לאכול מצה בשבת שהוא ערב פסח או שכשיראו מצה במ"ש אפויה מיד יאמרו שבשבת נאפית ויסברו שאפייתה בע"פ דוחה את השבת ואנו אין לנו אלא מנהג אבותינו ולא חיישינן למה שחשו קדמונינו דטפי עדיף לאפות מע"ש ולא לאחר מלאפות בליל י"ט שנמצא טורח בי"ט בדבר שהיה אפשר לעשותו קודם לכן וגם מאחר מלאכול מצת מצוה עד שיאפנה ולא נכון לעשות כן אלא להקדים לעשות המצוה בתחלת זמנה דזריזים מקדימין למצות כדאיתא בפ"ק דפסחים (ז.) ור"י כתב ג"כ בשם התוספות שיותר טוב לאפותה מע"ש שאם יאחר מלאפות עד לילי י"ט איכא למיחש שמא יפשע ויאחר באפיית מצה עד שיאכל אפיקומן אחר חצות והוא כנגד הפסח ואינו נאכל אלא עד חצות וכן מנהג העולם לאפות מע"ש :

וא"א

פרישה

סי' תנח (א) **דאיתקש** לפסח כו' שנאמר וזבחת פסח לה' אלהיך וגו' לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות וגו' :

יהיה

חדושי הגהות

תנח א ואפשר לומר דמשום מצה של מצוה אסרו לאפות אפילו כל המצות עד י"ד אחר שש דלא ליתי לזלזולי במצות כמו שיתבאר בדברי רב מתתיה שבסמוך וכן משמעות לשון רבינו שכתב אין מתחילין להתעסק בפת סתם משמע דבכל המצות איירי (מהרל"ח) : ב ר"ל כיון שאפאו בע"ש יסברו שע"ש הוא ע"פ וימנו משבת ליום ראשון של פסח נמצא שיאכלו המיץ באחרון של פסח :

אלא זריזין מקדימין למצוה ע"כ וא"א הרא"ש ז"ל היה מבער הכל מלפני השבת ומשייר מזון שתי סעודות ואופה מצות מע"ש ואני ראיתי בברצלונא מהמדקדקין שהיו אופין כל מה שצריכים למועד מקודם המועד שאם יתערב עמו משהו מחמץ שיתבטל קודם איסורו:

תנט **אין** לשין במקום השמש וביום המעונן אפילו תחת כל אויר הרקיע אסור ואל תתקרב האשה ללוש אצל פי התנור מפני חום התנור ולא תגביה ידה מן הפת להתעסק בעסק אחר עד שתגמור כל הפת דלכתחלה צריך שלא יניחוה בלא עסק אפילו רגע אחד וכל זמן שמתעסקין בו אפילו כל היום (ב) אינו מחמיץ ואם

וא"א ז"ל היה מבער מלפני השבת וכו' דין הביעור והשיור כבר נתבאר בסימן תמ"ד אלא משום דהוה בעי רבינו לכתוב שהרא"ש היה אופה מצות מע"ש כתב כל מה שהיה עושה בע"ש: **ואני** ראיתי בברצלונא מהמדקדקים שהיו אופים כל מה שצריכים למועד מקודם המועד וכו' מכאן יש להוכיח קצת דמ"ש אין מתחילין להתעסק בפת בי"ד עד אחר ו' שעות בכל מצה איירי אפילו אינה לשם מצוה דאל"כ מה ענין זה שראה בברצלונא שהיו אופין כל מה שצריכים למועד מקודם המועד לכותבו בכי' זה:

כתב ר"י בח"ג מותר לאפות מצה בע"פ קודם שש שעות אפילו עדיין המן קיים כ"כ התוספות בפ' כ"ש ודייקו כן מהא דחלות תודה ורקיקי נזיר עשאה לעצמו וכו' ופי' וה"ה אם עשאה לשם מצה קודם הפסח יום או יומים או יותר ולית"ג דאמרינן בירושלמי דמצה ישנה שעשאה קודם הפסח חדש או ד' חדשי' פסולה משום דבידוע שלא דקו כ"כ מהמן הא דקדק בה שפיר דמי אע"ג דהמן קיים עדיין עכ"ל ובהגהות מיימון פ"ו מנהג כשר שלא לאפות מצה בעוד החמן קיים ואם אפה לא הפסיד ע"כ ונהגו כל העולם שלא להתחיל ללוש עד אחר שש שעות ואין לשנות המנהג (א):

תנט **אין** לשין במקום השמש בס"פ כ"ש (מ"ב.) אשה לא תלוש בחמה ופרש"י לפי שחום השמש מחממה: **ומ"ש** וביום המעונן אפילו תחת כל אויר הרקיע אסור כ"כ שם הרי"ף והרא"ש מדאמרינן בפ' אמר להם הממונה (כח:) דיומא דעיבא כוליה שמשא וכ"כ הרמב"ם בפ"ה וכתב בעל תה"ד דלפי מה שנהגו ליזהר שלא ללוש תחת חלון פתוח אפילו אם החלון פתוח למזרח והיא לשה אחר חצות שכבר סיבבה החמה לדרום יש לחוש ואפילו ביום שאינו מעונן דזימנין דמתקשרים העבים ולאו אדעתיה עכ"ל:

וכתב ר"י נראה מכאן דביום שאינו מעונן מותר ללוש ולקטף בצל תחת הרקיע ובלבד שלא יהא קרוב לתנור שיתחמם (ה): **ומ"ש** ולא תתקרב האשה ללוש אצל פי התנור מפני חום התנור כ"כ שם הרא"ש וז"ל וכן יראה שאין נכון ללוש קרוב לתנור מפני חום האש: **ולא** תגביה ידיה מן הפת להתעסק בעסק אחר וכו' בס"פ כ"ש (שם) ולא תגביה ידיה מן התנור עד שתגמור את הפת ופירש"י כלומר שתהא עוסקת בבצק כל שעה וכתב הר"ן ולא נהירא שא"כ הל"ל לא תגביה ידיה מן העיסה לכך נראה שחכמים אסרו עליה שלא תעסוק בדברים אחרים כלל שלא תמשך אחריהם ולא תדקדק בשיעור שהייתה של עיסה אבל לא אסרו עליה לעסוק בענין התנור בינתיים מפני שהוא צרכו של פת ובלבד שלא תשהה יותר מכשיעור ולפיכך קאמר שלא תגביה ידיה מן התנור כלומר שאינה רשאה לעסוק בדברים אחרים אלא בעסקו של תנור עכ"ל והרמב"ם כתב סתם ולא תניח את העיסה ותתעסק בדבר אחר וכתב ה"ה נראה שהוא פי' למ"ש ולא תגביה ידיה מן התנור או אפשר שהוא משנה בפרק אלו עוברין (מח:) ר"ג אומר ג' נשים וכו' ופסק כחכמים עכ"ל:

ובכל זמן שמתעסקין בו אפילו כל היום אינו מחמיץ ברייתא סוף פרק אלו עוברין

ממנחה ולמעלה כמו בכל ע"פ וקי"ל בפ' מקום שנהגו דאסור לעשות מלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה אא"כ לצורך שבת הבאה כיון שאפיית המצות אינן לצורך שבת אלא לצורך י"ט נראה כמכין משבת לי"ט ואמרו דמותר להכין משבת לי"ט דאל"כ אמאי אופין ממנחה ולמעלה בע"ש שלא לצורך שבת אם לא דאף בשבת עצמו מותר להכין לצורך י"ט וז"ש נראה כמכין דמכין ממש ודאי לא הוי וב"י כתב לפרש בדרך אחר ולא נהירא ע"ש:

תנט אין לשין במקום השמש בס"פ כל שעה דרש רבא אשה לא תלוש לא בחמה וכו' ובסימן תנ"ה כתבתי דלהרמב"ם בדיעבד אפילו מזיד הפת מותר אבל להרא"ש והרשב"א וה"ר ירוחם אפילו דיעבד שוגג אסור ורבינו לא כתב כך בפי' אפשר שהיה מסופק בדברי הרא"ש כי אפשר ליישב שדעתו כהרמב"ם ומלשון בה"ג שהביא הרא"ש בס' יראים סי' ק"ו והסמ"ג סי' ע"ט משמע דאסור אף בלש בחמה וכו' וכיון דרוב פוסקים אוסרין הכי נקטינן ואסור אף דיעבד ושוגג וה"ה ביום המעונן דדינו כלש בחמה כדאיתא ריש פ' א"ל הממונה (סוף דף כ"ח) ואין שיעור לדבר ונראה דכ"ש דאסור אף בדיעבד בלש קרוב לפי תנורים שלנו שפיהן מן הצד והעיסה מתחממת מיד אצל פי התנור יותר מלש בחמין דאף הרמב"ם אוסר בלש בחמין אבל בהוליך מים מגולות תחת הרקיע שהזהיר הסמ"ג שלא להוליך וכן הקמח והמצות כשמוליכין אותם לתנור שכתב במהרי"ל שלא להוליכן מגולין בדיעבד אין לאסור כלל כיון שאינו מוזכר בתלמוד לאסור דיעבד אא"כ בלש בחמה ובס' א"ח כתב דאף המים אם נשתהו עד כדי שיוחמו בחום השמש אסורים והביאו ב"י בסימן תנ"ה וטעמו דהיינו במי חמה שהוזכר בתלמוד והתם ודאי דאף בדיעבד אסור כדלעיל בסימן תנ"ה: **ומ"ש** וביום המעונן וכו' נראה דלאו דוקא תחת כל אויר הרקיע אלא אפי' בתוך הבית במקום שהיתה החמה זורחת אם לא היה מעונן אסור וכ"כ הרוקח בסי' רע"ג: **ומ"ש** ואל תתקרב האשה ללוש אצל פי התנור מפני חום התנור משמע דשלא אצל פי התנור אלא באחוריו או בצדיו אפי' קרוב לתנור לית לן בה וכ"כ הרוקח ולא אצל פי התנור ואע"פ שהרא"ש בס"פ כ"ש כתב סתם שאין ללוש קרוב לתנור מפני חום האש כמי קרוב לפי התנור קאמר והיכא דמשימין עצים בוערות וגחלים לוחשות לפני פי התנור אסור ללוש בכל אותו החדר דהכל הוא אצל האש כיון שאין האש בתוך התנור וכל החדר הוא חם וגרע טפי מלש בחמה וכ"כ באגודה בפ' אלו עוברין וז"ל בשם הגאונים שיעור מיל דוקא בבית שאין התנור בו אבל בבית שהתנור בו הוא חם ביותר ואפילו בפחות ממהלך מיל הוא מחמיץ עכ"ל: **ולא** תגביה ידה מן הפת וכו' בס"פ כ"ש דרש רבא ולא תגביה מן התנור עד שתגמור את כל הפת עכ"ל והרי"ף והרמב"ם והרא"ש פירשו כלומר שלא תתעסק בדבר אחר ותניח את העיסה ורש"י כתב כלומר שתהא עוסקת בבצק כל שעה עכ"ל והבין הר"ן מלשונו שאפילו בענין התנור אסרו עליה וכתב עליו ולא נהירא שא"כ ה"ל לומר לא תגביה ידה מן העיסה ופי' דבענין התנור לא אסרו עליה מפני שהוא צרכו של פת ובלבד שלא תשהה יותר מכשיעור ולכך קאמר שלא תגביה ידה מן התנור לעסוק בדברים אחרים ע"כ ולפעד"נ דגם רש"י כך דעתו ומ"ש כלומר שתהא עוסקת בבצק כל שעה היינו לומר צרכיו של בצק ובכלל זה לעסוק בענין התנור בינתיים ואתא לאפוקי דברים אחרים שאין מצרכי הבצק והיא דעת הפוסקים גם רבינו שכתב ולא תגביה ידה מן הפת כולל ג"כ עסקי התנור שהוא בכלל צרכי הפת. והרשב"א בת"ה בה סי' קכ"ד כתב וז"ל כלומר שלא תגביה ידה מן הבצק ותתעסק בדברים אחרים וכו' הנה יש בלשון רש"י וסיים בלשון הרי"ף והרמב"ם משמע שכל הפוסקים וגם רש"י דעת אחת להם ואין כאן מחלוקת. ונראה עוד דהך דרבא בשיטת חכמים היא דפליגי אר"ג במשנה ס"פ אלו עוברין ואמרו ג' נשים עוסקות בבצק אחת לשה ואחת עורכת ואחת אופה ותניא בברייתא אליבייהו לשה היא מקטפת וחברתה לשה תחתיה מקטפה היא אופה וחברתה מקטפת תחתיה והג' לשה וחברתה אופה תחתיה וחוזרות חלילה כל זמן שעוסקות בבצק אינו בא לידי חימוץ וקי"ל כחכמים וכ"כ הרשב"א דהיינו הך דרבא דדרש ולא תגביה ידה מן התנור וכו' ופי' עוד דבתנור קטן עסקינן דכל אחת מסקת לעצמה ואופת וא"כ אף לרבנן כל אחת צריכה לשהות לאחר עריכה וקיטוף כדי היסק אחד אלמא דאפילו לכתחלה התירו לה לעסוק בצרכי התנור וה"ט דכיון דאינה עוסקת בדברים אחרים כ"א בצרכי הפת תתן דעתה שלא תשהה יותר מכשיעור ומיהו לענין מעשה נראה דצריך ליזהר לכתחלה שלא להפסיק בהיסק התנור בין עריכה לאפייה אלא יסיק התנור מתחלה ולאחר עריכה יאפה מיד ולא יפסיק וכ"כ בשלטי הגבורים ע"ש ר' ישעיה אחרון ונראה דטעמו דמפרש לרבנן דהראשונה שאופה חוזרת ומסקת התנור בעוד שהשנייה עורכת והשלישית לשה ואחר כך כשהראשונה חוזרת ולשה ושנייה אופה ושלישית עורכת השנייה מסקת התנור בעוד שהשלישית עורכת וזהו חוזרות חלילה דתני בברייתא ודו"ק. מיהו להרמב"ם אי אפשר לפרש כך דא"כ ה"ל לבאר דלכתחלה לא שריא טפי מהאי שיעורא דג' נשים אלא ודאי אפילו טובא שרי אף לכתחלה וסידורא דג' נשים אינו אלא לר"ג דלדידיה בדוקא נקט ופליגי רבנן עליה ואמרי דבג' נשים ליכא למישרי אלא בכה"ג שכל אחת עסוקה בבצק תדיר ואינה מניחתו כלל ואה"נ דכל שעה שעסוקה בו אינו בא לידי חימוץ ולכן כתב הרמב"ם בסתם דאפילו כל היום כולו אינו בא לידי חימוץ ומשמע אף לכתחלה גם הר"ן כתב כן בסוף דבריו וכ"כ הרשב"א בתשובה בסימן קכ"ד וחלק על אחד מן החכמים שאסר לרבנן אסור הבצק ביותר מכדי סידרא דג' נשים וסובר דהאי סידרא דג' נשים הוי כשיעור מיל ע"ש וכתב עוד הר"ן דאף להרמב"ם דוקא בעיסה שאין בה יותר משיעור חלה אבל ביותר מכן לא ומסתברא דנאסרת בשיעור מיל דאעפ"י שעוסקת בה ה"ל כאילו אינה עוסקת לפי שאין הידים מספיקות להתעסק בה מתוך גדלה ואינה יכולה להצילה מידי חימוץ מיהו הרא"ש כתב בפרק אלו עוברין (דף קל"ג ע"ג) ע"ש ה"ר יונה דחכמי צרפת אוסרין בלש יותר משיעור חלה והוא ז"ל חלק וז"ל וכ"ל להתיר דטעמא וכו' עד דכיון שאין שוהין בה יותר משיעור מיל מותר וכו' והביא ראיה מדתנן בפרק שתי הלחם לחם הפנים נילוש אחת אחת וכתיב שני עשרונים יהיה החלה האחת והכי שהחמירו חכמים שלא ללוש אלא עשרון אחד מ"מ היאך עלה על דעתם לאסור בדיעבד עכ"ל ואפשר לומר דהרא"ש לא חלק אלא על מה שהיו אוסרין מיד אפילו לא שהה שיעור מיל על זה לבד אמר דתימה הוא אבל מה שאוסר הר"ן אם שהה מתחלת לישה עד תחלת אפייה שיעור מיל בזה אין ראייה להתיר דשאני לחם הפנים נאפה תוך שיעור מיל והכי נקטינן להחמיר באיסור דאורייתא כתב בשלטי הגבורים בשם ר"י אחרון ז"ל דבירושלמי מפרש שיעור השהייה כדי הילוך ד' מילין ולא נאמר השיעור הזה אלא משהתחילה ללוש הבצק ועד שתדביקה בתנור ונראה בעיני שאעפ"י שלא לשה האשה יותר מן השיעור ולא הגביהה ידה מן העיסה כל עיקר אלא שהיתה עושה רקיקין דקין ביותר והיתה מתעצלת בכן כדי הילוך ד' מילין הרי בצק זה אסור אעפ"י שאין סימן חימוץ ניכר בו עכ"ל וזה שלא כדעת הרמב"ם ורשב"א ורבינו ושאר גדולים דכל שמתעסקין בו אפילו כל היום אינו מחמיץ ועכ"פ מיירי בלש בשיעור עיסה ולא יותר ולפיכך אין ראוי להורות איסור לאחרים בדיעבד אלא להזהיר לכתחלה לחוש לדברי הגדול באחרונים והמחמיר לעצמו אף בדיעבד תע"ב ולמ"ש בסימן תנ"ו דאם העיסה גדולה ויחיד או יחידה לשה אותו אינו יכול להצילו מן החימוץ בשעת לישה וא"כ להר"ן אם מתחלת הלישה עד גמר הלישה הוי שיעור מיל הבצק אסור שכבר בא לידי חימוץ קודם שיצילוהו העוזרים משעת עריכה והכי נקטינן עוד נראה דאעפ"י דלא הוה כשיעור מיל מתחלת לישה עד סוף לישה אם יניחוהו בלא עסק קצת בשעת עריכתו יצטרף ויאסר עוד כתב הרא"ש בתשובה כלל י"ד וכ"כ ה"ר ירוחם אם נתעסקו בעיסה ונתחמם תחת הידים אם יניחוהו בלי עסק מיד יחמיץ והכי מוכח מדתניא וכל זמן שעסוקין בבצק אינו בא לידי חימוץ אלמא דאם אין עסוקין בו בא לידי חימוץ וסתמא קאמר אפילו בפחות משיעור מיל והיינו לאחר שנתחמם תחת הידים וכמו שכתוב בהגהת מיימונית בפ"ה בשם הרא"ש דאם יש חום או יתרון חמימות ממהר להחמיץ וצריך לתת לב לפי הענין וכיוצא בזה כתב המרדכי בפרק אלו עוברין בשם הרוקח גם הר"ן כתב במסקנתו כשאינה עסוקה בו תדיר אי נמי בעסוקה אלא שהוא יותר משיעור לישה אפשר דאסור בפחות משיעור מיל דקולא הוא שהקילו בבצק החרש ואין למדין ממנו לבצק אחר ובעוה"ר רבים מעמי הארץ פושעים וצריך להזהירם ברבים בב"ה גם לכופם ולשמוע דברי חכמים ולגזור איסור על פתם בפסח אם לא ישמעו ויחדלו מכל מה שאסור הוא ע"פ ההלכה: גרסינן ר"פ כל שעה (דף ל"ז) אם אמרו בפת עמילה וכו' פי' רש"י פת עמילה אינה ממהרת להחמיץ שעמילתו מעכבתה וכתב מהרא"י בת"ה סימן קכ"ג דעסק גדול בעיטת ידים בבצק והרידוד מבטל השהיות אבל עסק מועט כמו נקור אינו חשוב עסק לבטל השהיות אבל מהרי"ל כתב דהשהיות מצטרפות בכל ענין שלא חילק:

ואם

דרכי משה

תנח (א) וכן המנהג במדינות אלו ללוש מצות של מצוה אחר חצות י"ד אבל שאר מצות אופין קודם לזה ולא ראיתי שום חשש בדבר זה וכתב בא"ז וטעם הנוהגים לאפות מצות בליל י"ט שני משום דאמרינן פרק ע"פ (קט"ו:) מרור צריך לשקועיה בחרוסת משום קפא פירוש ארס של הזרת ואמר שם בההיא שמעתא קפא לכולהו חמימי פירוש ארס של ירקות חמין רפואה להן לכך אופין בליל שני שיהיו המצות חמין ויבטלו קפא של מרור עכ"ל ויש ללמוד מזה דטוב להשמר המצות חמין אם אפשר כדי להשמר מן הקפא:

תנט (א) ואפשר דאף הת"ה מודה בהא דהכא ליכא למיחש ליום המעונן מאחר שלש בצל אית ליה היכרא דאין כאן שמש אבל בשלש נגד החלון דאין הצל נראה שם ולית היכירא אז גוזרין שמא יהיה יום המעונן: (ב) והר"ן פרק אלו עוברין דף רמ"ב ע"ב דוקא כשיעור עיסה שנתנו חכמים לפי שאותו שיעור מתוך שאינו גדול עסק של אשה מצילתו מן

ואם הניהוהו בלא עסק שיעור מיל הוי חמץ ואם התחילו בב' עיסות כאחד והחמיצה האחת בידוע שהחמיצה גם השנייה אפילו אין רואין בה סימני חימוץ ואם החמיצה עד שיש בה סדקים אפילו לא נתערבו סדקיה זה בזה אלא אחד הולך הנה ואחד הולך הנה הוי חמץ גמור והאוכלו חייב כרת ואם אין בה סדק אלא הכסיפו פניה הוי חמץ נוקשה והאוכלו פטור וצריכה שני כלים של מים אחת שמקטפת בו פירוש שטחה בו פני ההררה [א] ואחת שמצננת בו ידיה כדי שלא תתחמם העיסה והרמב"ם ז"ל כתב ואם היא לשה ואופה צריכה שני כלים של מים ולא ידענא למה כתב לשה ואופה דאכל אשה שהיא לשה קאי ואלו המים עם שאר המים שרוחצין בהן העריבה ושאר הכלים לא תשפכם אלא במקום מדרון שלא יתקבצו במקום אחד ויחמיצו לא שנא אם הם רב או מעט:

אין

ואם הניחוהו בלא עסק וכו' משנה בפ' אלו עוברין בצק החרש אם יש בו כיוצא בו שהחמיץ אסור ודברי רבינו בפי' בצק החרש כפי' רש"י לשם ומשמע דאם יש כיוצא בו שהחמיץ אפילו בפחות ממיל ואפילו התעסקו בו תמיד ואין רואין בחרש סימני חימוץ ה"ז אסור שלא כל הזמנים שוין: והרמב"ם פי' בצק החרש שיכו עליו ביד ולא ישמע לו קול ודומה כחרש לא ישיב משמע דאם ישמע לו קול בודאי החמיצה אפילו בפחות משיעור מיל ואסורה וכ"כ בפירוש בפ"ה דחמץ והראב"ד בהשגות כתב להקל בזה וה"ה כתב שהר"י גיאות כתב כהרמב"ם ודבריהם נראין ע"כ והכי נקטינן:

וצריכה ב' כלים וכו' ס"פ כ"ש דרש רבא וצריכה שני כלים א' שמקטפת בו ואחד שמצננת בו את ידיה ופירש"י שמצננת בו את ידיה דאותם שמקטפת בהן מתחממו' מחום ידיה והעיסה עכ"ל נראה דס"ל דלעולם צריכה כלי מים שתצנן בו ידיה בין כשהיא מקטפת בין כשאינה מקטפת דבמקטפת חיישינן שמתחממות המים מחום ידיה ובאינה מקטפת נמי יש לחוש שיתחמם העיסה מחום ידיה שמתחממין במשמוש העיסה ולכן צריכה כלי מים לעולם שתצנן בם ידיה והסמ"ג כתב בשם בה"ג וז"ל אחד שמקטפת בו היכא דקאפיא נהמא ואחד שמצננת בו הידים וכו' ונראה ודאי מדלא כתב נמי ואחד שמצננת בו הידים היכא דקאפיא נהמא אלמא דלעולם צריכה לכן לידיה אע"ג דלא קאפיא נהמא ולא אתא אלא לאורויי דמלאכת הקטיפה הוא מיוחד להאופה וכשהיא אופה צריך שיהא לה מים מיוחדים שתקטף בהן ונראה שזו היא דעת הרמב"ם בח"ש ואם היתה לשה ואופה צריכה ב' כלים וכו' לומר דגם באשה אחת הלשה ואופה צריכה ב' כלים אחד לקטף בהן ואחד לצנן בו ידיה ושלא תקטף באותן שתצנן דבשתי נשים אחת לשה ואחת אופה פשיטא דאותה שאופה יש לה כלי מיוחד לקטף בם דמלאכת הקטיפה מיוחד להאופה ואותה שלשה נמי פשיטא דצריך לה כלי מים שתצנן בם ידיה שמתחממין מכח הלישה ובזה מתיישבת מה שהקשה רבינו על דברי הרמב"ם לפי שהבין דמלאכת הקטיפה מיוחד לאותה הלשה אבל למאי דפרישית ניחא וכדמשמע מבה"ג וס"ל נמי להרמב"ם דאותה שלשה צריכה לעולם לצנן ידיה מפני שמתחממין ממשמוש העיסה ודלא כמו שכתב הרב המגיד דלהרמב"ם צריכה שתצנן ידיה לפי שמתחממין מחמת חום התנור וכן נראה ממ"ש הרי"ף והרא"ש בסתם צריכה לצנן ידיה דלעולם צריך לצנן ידיה אף על פי שאינה עוסקת באפייה ובצרכי התנור ולכן כתב רבינו ג"כ בסתם ואחד שמצננת בו ידיה כדי שלא תתחמם העיסה משמע אעפ"י שאינה מקטפת ולא אופה כלל ואין בפוסקים מי שיחלוק על זה זולתי הר"ן שכתב וז"ל אפשר שלא חייבו חכמים שתצנן את ידיה אלא לומר שאם היא מקטפת במים שלא תקטף באותם מים שמצננת בהן את ידיה מפני שהם מתחממין ומחמיצין את העיסה אבל כל שאינה מקטפת במים לא הצריכוה לדקדק אם ידיה חמין או צוננין שאין חשש חימוץ בכך וכן נהגו עכ"ל ומביאו ב"י ולענין מעשה נקטינן לחומרא כדעת כל הפוסקים וגם הר"ן לא כתב פירוש זה אלא לתת טעם למנהג שנהגו כך בדורו וגם כתב בלשון אפשר וגם מדברי הרמב"ם שאמר ואם עברה ולשה תחת השמש או שלא צננה ידיה או וכו'" משמע דלעולם צריכה לצנן דאל"כ הכי הל"ל או עברה ולשה ואפאה ולא צננה ידיה או וכו' ועוד נראה דלא אמר הר"ן אלא דמן הסתם לא צריכה לדקדק אם ידיה חמין או צוננים אבל כל שהיא מרגשת בעצמה שידיה חמין צריכה לצנן דאל"כ היאך אמר שלא תקטף באותן שתצנן אם אינה צריכה לצנן כלל אלא ודאי דבמרגשת שידיה חמין חייבת לצנן ידיה והזהיר שלא תקטף באותן המים שתצנן ידיה ולפע"ד דצריכה לצנן לעולם ומורין לה בי מדרשא דכך הוא דעת כל הפוסקים כדפרישית:

ואלו המים וכו' משנה וברייתא ס"פ כ"ש וכתב ב"י דבר פשוט הוא דלא נאמרו דברים הללו אלא בלש בזמן איסור חמץ דאילו קודם לכן שופכן אפילו במקום אשבורן ואינו חושש עכ"ל אבל למ"ש בסימן תל"ג דבחצר של אדם אחד אין להשליך שם חמץ אפילו קודם זמן איסור אף כאן אסור לשפוך המים במקום אשבורן בחצר של אדם אחד וע"ש: כתב הרוקח בסימן רע"ט אם אין יכול לאפות המצה מוטב שישבור וילוש פעם שנייה או תטילנה במים צוננין וכ"כ באגודה בפרק אלו עוברין:

אין

ואם הניחוהו וכו' עוברין (מח:) כל זמן שעוסקים בבצק אינו בא לידי חימוץ: ואם החמיצה אחת וכו' בפרק אלו עוברין (מו.) תנן בצק החרש אם יש כיוצא בו שהחמיץ אסור ופירש"י בצק החרש שאין ניכר אם החמיץ אם לאו שמשונה הוא כחרש הזה שיש לו אזנים ואינו ניכר אם שומע אם לאו ובגמרא אין שם כיוצא בו מהו אמר ר"ל כדי שילך אדם ממגדל נוניא לטבריא מיל וכתב הגהות מיימון בשם רא"מ שיעור זה הוא בבית שאין בו אש אבל אם יש בו אש או יתרון חמימות משאר דברים לפי יתרון החמימות ממהר להחמיץ וצריך לתת לב לפי הענין עד כאן לשונו וכן כתב המרדכי בפרק אלו עוברין וכתב הרא"ש בתשובה כלל י"ד כ"ז שעוסקין בבצק אינו מחמיץ אבל אחר שנתעסק בו ונתחמם תחת הידים אם יניחוהו בלא עסק מיד יחמיץ וכ"כ ר"י בח"ג ובת"ה סי' קכ"ג כתב הא דקיימא לן דאם שהה הבצק בלי מתעסק כשיעור הילוך מיל חשבינן ליה כחמץ ואם לא שהה כשיעור הזה בפעם אחת אלא פעמים ומתעסק בו בנתיים וכשיצטרפו השהיות קודם שיאפה הוי כשיעור מיל נמצא כתוב על שם אחד מהגדולים דיש לאסור ואחד מהגדולים השיב דאין נ"ל להחמיר וחד מרבוותא השיב שאם העסק בין שהייה לשהייה עסק גמור הוא כגון בעיטת הידים בבצק וכגון הרידוד שמרדדין המצות בעץ עגול כה"ג אין השהיות מצטרפין דעסק כזה יכול לבטל מה שכבר התחיל להתחמץ אבל עסק אחר מועט אע"פ שיש בו כח לעכב שלא יתחיל להתחמץ כ"ז שמתעסקין בו כדמוכח מקישוף דאינו עסק גדול ואפילו הכי מעכב החימוץ כדאיתא בהדיא פרק אלו עוברין אמנם כ"כ אין בו כח לבטל מה שהתחיל כבר להתחמץ וכ"כ והביא ראיה לדבר ובסוף דבריו כתב לכך נראה שהעיקור שמנקרים המצות אע"ג דיש לחשבו לעסק לענין זה לבד יחשב שכל זמן שעוסקים בו אינו בא לידי חימוץ מ"מ לא חשיב עסק כ"כ לבטל השהיות עכ"ל (ג). כתב עוד בת"ה ד' דשיעור מיל רביעית שעה וחלק עשרים מן השעה לפי חשבון מהלך אדם בינוני עשר פרסאות ביום שהוא י"ב שעות כדאיתא פרק מי שהיה טמא (צג.) עכ"ל (ד):

ואם החמיצה עד שיש בה סדקים וכו' משנה (מח:) שיאור ישרף והאוכלו פטור סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת איזהו שיאור כקרני חגבים סידוק שנתערבו סדקיו זה בזה דברי רבי יהודה וחכ"א זה וזה האוכלו חייב כרת איזהו שיאור כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו: ופירש"י קרני חגבים. סדק לכאן וסדק לכאן: זה וזה האוכלו חייב כרת. דקרני חגבים נמי סידוק הוי: ואיזהו שיאור. שפטור זה שאין בו סדק אבל הכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו מתוך פחד ורתת שפניו מכסיפין:

וצריכה ב' כלים של מים וכו' בס"פ כל שעה (מב.) ופירש"י שמצננת בו ידיה דאותן שמקטפת בהן מתחממות מחום ידיה ומחמיצין העיסה וכתב הר"ן אפשר שלא חייבו חכמים שתצנן את ידיה אלא לומר שאם היא מקטפת במים שלא תקטף באותם מים שמצננת בהם את ידיה מפני שהם מתחממים ומחמיצין את העיסה אבל כל שאינה מקטפת במים לא הצריכוה לדקדק אם ידיה חמין או צוננין שאין חשש חימוץ בכך ולכך פירש דלא אמרו שצריכה לצנן ידיה אלא כשהיא אופה לפי שידיה מתחממין מחמת חום התנור (ה):

ואלו המים עם שאר המים שרוחצים בהם העריבה ושאר הכלים לא ישפכם אלא במקום מדרון וכו' בס"פ כ"ש (מ:) תנן מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שמחמיצין ובגמרא (מב.) רבא שופכן במקום מדרון ואינו שופכן במקום אשבורן ואע"ג דבגמרא אמרינן דהיכא דלא נפישי אף שופכן במקום אשבורן לא כתבה הרי"ף וכתב הרא"ש והר"ן דטעמא משום דלא קים לן בכמה מיקרי נפישי ולכן כתב רבינו ל"ש אם הם רב או מעט והרמב"ם סתם דבריו וכתב בפ"ה ה"ז ישפוך אותם במקום מדרון כדי שלא יתקבצו במקום א' ויחמיץ וכתב ה"ה ההלכות לא רצו לחלק בין נפישי ללא נפישי לפי שאין הכל נזהרין ורבינו ג"כ סתם וכתב כדי שלא יתקבצו המים במקום אחד ויחמיץ וממילא שאם היו מועטין ולא היה בהם כדי קיבוץ ששופכן במקום האשבורן אלא שרצה לכתוב כסדר ההלכות עכ"ל ודבר פשוט הוא דלא נאמרו דברים הללו אלא בלש בזמן איסור חמץ דאילו קודם לכן שופכן אפילו במקום אשבורן ואינו חושש:

כתב הרמב"ם בפ"ה אם עברה ולשה תחת השמש או שלא צננה ידיה הפת מותר וכתב הרב המגיד שיש חולקים בדבר והוא נתן טעם לדברי הרמב"ם אבל דעת הרא"ש בס"פ כל שעה לאסור בעברה ולשה תחת השמש:

כתוב בהגה"מ פ"ה אמאי דאמרינן דלא תלוש תחת הרקיע ביום המעונן ומזה הטעם כתב בס"ה שנכון ליזהר קצת שלא להוליך המים לתנור מגולות תחת הרקיע וכתב סמ"ק ונראה דאין לחוש רק שלא לשהות זמן מרובה ומ"מ יש ליזהר אפילו לפי שעה. כתב בת"ה דביני כוכבי ושימשי אין להקפיד בכך. וז"ל א"ח טוב שלא להוליך המים ביום המעונן אם לא יכסה (ו) ונראה דאין לחוש רק להשהות זמן מרובה והר"פ כתב ומ"מ טוב להזהר אפילו שעה אחת וטוב לכסותם במפה מפני החמה אבל אם אין החמה זורחת א"צ עכ"ל:

כתוב בת"ה כשלשין עיסת פסח למצות ולפעמים מוסיפין מים בקמח יותר מן הראוי לאו ש"ד להוסיף קמח לתוך הלישה כדי שתהא העיסה כראוי לפי שהקמח שמוסיפין אינו נילוש ונגבל יפה ונשאר מעט בעין בתוך העיסה ואפילו לאחר אפייה עודנו בעין שמא לא נאפה אותו קמח יפה וגם לחוש שמא יפול במרק בקערה ויתחמץ ונראה דדי בכברא זו ליישב המנהג שנהגו העולם ליזהר ואם היה אפשר בלי שהיית העיסה טוב ללוש עוד עיסה אחרת קטנה מגיבול קשה ויבשות מים לפי הערך ויערב אותו עם העיסה המלוחלחת שניתוסף בו מים ויקבלו זו מזו וזו מזו להלוחית ויבשות עד שיגיעו שניהם למדה בינוני עכ"ל:

אין

דרכי משה

מן החימוץ אבל ביותר מכן לא ואין המנהג כדבריו: (ג) וצ"ע דמשמע דהרא"ש ורי"ו לית להו האי סברא שהרי כתבו שלאחר שנתחמם בידים לא משערינן בשיעור מיל וכדברי ת"ה משמע בתשובת הרשב"א סימן קכ"ד שכתב הרמב"ם היה שולח מצות לתנור שהיה רחוק מביתו יותר מעשר בתים ולבסוף היה נמנע שהיה חושש שמא התנור יהיה מלא וישהו המצות יותר משיעור מיל עכ"ל וכתב מהרי"ו להעביר ידיו על המצות לא מיקרי עסק כלל ואדרבה מחמם העיסה: (ד) כתב מהרי"ל עריבה שלשין בה לא יהיה בה שום טלאי או גומא שלא יוכל לנקר אפילו אם הוא רק בשפתה וכתב עוד דאותו סדין שמניחין על השולחן ועושין עליו מצות לא יקח אותו סדין פעם ב' כי הבצק נדבק בו ונחמץ בין לישה ללישה וכ"כ המרדכי ריש אלו עוברין דצריך ליזהר לנער מצה מן קמח שנשאר בו ואסור הוא להניח המצה האפויה במקום קמח ואם הניחה צריך לקנח המצה היטב שלא ידבק קמח במצה ואח"כ ישרה המצה עם קמח שעליו ויבא לידי חימוץ ואיסור גדול הוא אלא תמיד יקנחה מן הקמח שעליה עכ"ל: (ה) כתב הרשב"א בתשובה סימן קכ"ה במקומותינו נוהגים שמקטפים ומטפחים מעט פני העוגה במים כדי להדביקה בתנור כי הלהלוחית מתייבש מיד בתנור וכן נוהגין ואין אדם חושש בזה עכ"ל ואין המנהג במקומינו ללחלח המצות במים ומ"מ למדנו מזה שאם אירע כך שאינו נאסר: (ו) וכ"כ מהרי"ו דאסור לשאת מצה או קמח או מים תחת השמש וביומא דעיבא תחת כל הרקיע וכתב מהרי"ל דיכסן בסדין:

וכתב

דרישה

סי' תנט [א] ואחת שמצננת כו' כתב הר"ן אפשר שלא חייבו שתצנן את ידיה אלא שאם רוצה לקטף במים לא תקטף באותן מים שמצננת בהן ידיה מפני שהן מתחממין ומחמיצין העיסה ולכך פירש דלא אמרו שצריכין לצנן ידיה אלא כשהיא אופה לפי שידיה מתחממין מחמת חום התנור עכ"ל ב"י ודבריו מעורבבים לא ימלטו מטעות סופר שהר"ן ס"פ כל שעה לא הזכיר בדבריו שום אפייה ושנתחממו מחום התנור ולא כתב שם אלא שאם אינה מקטף א"צ לצנן ידיה ואפשר דגם דעת רבינו כן והא דכתב דאכל אשה שהיא לשה קאי נ"ל כדעת ר"ן דהיינו שאם אותה אשה שהיא לשה רוצה לקטף צריכה שני כלים ולא יקטפה במים אא"כ תצנן ידיה תחלה מכלי מים אחר מפני שידיה נתחממו בלישת העיסה ואפשר דגם הר"ן פירש הגמרא הכי וכן פירש"י בהדיא שידיה מתחממות מחמת העיסה והביאו המ"מ אלא שכתב שם פ"ה שהרמב"ם מפרש שידיה מתחממות מחום התנור דוקא וגם הכסף משנה כתב שם בשם הרמ"ך כן ושם תמה על רבינו הטור שכתב דאכל אשה שהיא לשה קאי וז"ל וא"כ לפי דעתו אנו שאין לנו שני כלים הללו שלא כדין אנו עושין אבל דברי רבינו ישרים ונכוחים כו' עכ"ל ע"ש ולפי מ"ש אין מקום שתמיה אדעת הטור על מה שאין לנו שני כלים דנוכל לפרש דעתו ג"כ דוקא כשהיא רוצה לקטף ואינו חולק על הרמב"ם במה שמפרש דוקא

תם אין עושין המצות ע"י עכו"ם חרש שוטה וקטן והכי איתא בשאלתות לשה עכו"ם לעיסה או הרש שוטה וקטן דלאו בני שימור נינהו אף על גב דאפייה ישראל בר דעת ועבד בה שימור בשעת אפייה לא נפיק בה ידי חובתו [א] וכ"כ רב כהן צדק לצאת ידי חובתו בליל ראשון אינו אלא במצה שאפאה ישראל לשם מצה דכתיב ושמרתם את המצות עד שיהא שימור לשם מצה ורב האי גאון כתב מצה שאפאה עכו"ם בפני ישראל ע"י שימור כתיקונה מותר לישראל לאוכלה ובעלי מעשה והסידים מחמירין על עצמם כגאונים המחמירין ולשין בעצמם ואופין כההיא דאמרינן מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה לכן מצוה על כל אדם להשתדל בעשיית המצות ובאפייתן וכן היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל היה משתדל בהן ועומד על עשייתן ומזרז העוסקים בהן והיה מסייע בעריכתן ויהא אדם רגיל לומר על כל פירורין שיפלו בשעת לישה ועריכה (א) יהיו בטלין (ב) כדי שיתבטלו קודם הימוצן. אין עושין סריקין המצויירין פירוש שמציירין בפת כמין חיה ועוף
אבל

תם אין עושין המצות ע"י עכו"ם חש"ו והכי איתא בשאלתות לשה עכו"ם עיסה וכו' עד מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה הכל בפסקי הרא"ש פרק כל שעה וה"ה כתב בפ"ה בשם הרשב"א אם לשה למצה של מצוה עכו"ם או חש"ו אפי' אחרים עומדים על גביהם לא יצא וכ"כ הגה"מ בפ"ו בשם ראבי"ה ומשמע מדבריו שאם לש ישראל ואפה עכו"ם יצא וכדברי רבינו האי ובתשובות הרשב"א מצאתי שנשאל על מצה שלשה חש"ו ועכו"ם והשיב דכיון דמצה בעינן שימור אין אדם יוצא במצה של עכו"ם אפי' בישראל עומד על גביו ומזהירו שיכוין לשם מצה לפי שאין העכו"ם עושה עים' אלא לדעת עצמו ולא על דעתו אבל בחש"ו יש לדון דבפ"ב דגיטין (כ"ג:) תנן דחש"ו כשרים לכתוב גט ואוקימנא בגדול עומד ע"ג ובפ"ק דחולין (ג.) תנן וכולם ששחטו ואחרים רואים אותם שחיטתן כשרה ואמרינן (יג:) מאן תנא דלא בעי כוונה בחולין בשחיטה ואוקימנא כר' נתן אבל לרבנן שחיטתן פסולה אלמא עמידה ע"ג לא מהני והתוס' תירצו דאחרים רואים אותם שאני שאין מלמדין ומזהירין אותם לכוין למה שהם עושים כמו כשעומד ע"ג ועדיין קשה דמשמע דאין הפרש בין חרש וקטן לשוטה בגט ושחיטה ואילו בחליצה משמע דיש הפרש ביניהם ותירצו דשוטה לאו בר דעת הוא כלל בדבר שאין לו הוכחה לא מהניא עמידת גדול ע"ג כשחיטה וחליצה אבל בגט הואיל ויש בו הוכחה שאומרים לו כתוב לשם פלוני ולפלונית וכו' והוא כותב רמי אנפשיה ומכוין לשמן משא"כ בחליצה ושחיטה ולפי דבריהם במצה דמצוה חש"ו פסולים שהרי צריכה שימור לשם מצוה ואילו היו עומדים אחרים על גביהן ומלמדין אותם בחרש וקטן דאית להו דעת קלישתא ואינם שוטים גמורים יוצאים בה אבל בשוטה אין יוצאין בה ומורי הר"י כתב דכל שאפשר ע"י שליח כגט ושחיטה כוונת העומד ע"ג ככוונת העושה המעשה דה"ל כשליח ולפיכך בגט כשר אפילו שוטה וה"ה בשחיטה אילו היה גדול עומד ע"ג אבל חליצה דא"א ע"י שליח אף כוונת העומד ע"ג לא מהניא בין בשוטה בין בחרש וקטן ולפי דברי רבינו יונה מצה שלשה חש"ו בשאחרים עומדים ע"ג יוצאין בה ומסתברא לי שהכל תלוי בהוכחה דבגט דאיכא הוכחה גמורה בשאחרים עומדים ע"ג אפילו שוטה כשר ובדבר שאין בו הוכחה כלל כשחיטה אף בשאחרים עומדים ע"ג אינם כשרים אבל בחליצה דאיכא הוכחה קצת חרש וקטן כשרים ע"י מה שמלמדין אותם העומדין ע"ג אבל שוטה דלאו בר דעת הוא כלל לא ולפ"ז אף במצה כן דהא ליכא הוכחה כלל וכשחיטה היא דליכא הוכחה כלל והלכך אף בשאחרים עומדים ע"ג אין יוצאין בה (א) ולזה הדעת נראה שנטה הפייט ב שכתב כתם ע"כ וז"ל א"א לשה עכו"ם וחש"ו אע"ג דאפייה ישראל לא יצא והרא"ש והרי"ף והרמב"ן כתבו שאין לחוש מי הלש והאופה והריא"ג ורבינו האי כתבו מצה שנילושה ע"י עכו"ם בפני ישראל מותר וחסידי' מחמירי' ולשין ואופין בעצמן עכ"ל וכתב ע"ש ג טוב ללמד לנשים שתאמרנה כל אחת לחבירותיה כל מי שתגיע לידה מצה שלי בשגגה תהא שלה דאל"כ הויא מצה גזולה עכ"ל:

ויהא אדם רגיל לומר על כל פירורין שיפלו וכו' כ"כ המרדכי בפ"ה וכ"כ הגה"מ פ"ג בשם הרוקח וכתב עוד וכן טוב שיעשה לבצק הנדבק בכלים שמא לא יוכלו להסירו עד שיחמיץ והטעם שצריך לבטל קודם שיחמיץ משום דבתר איסוריה לאו ברשותיה הוא לבטלו כדאמרינן בפ"ק דפסחים (ו.):

אין עושין סריקין המצויירין בפ' כל שעה (לז.) ת"ר יוצאין בסריקין המצויירין בפסח אע"פ שאמרו אין עושין סריקין מצויירין בפסח א"ר יהודה דבר זה שאל בייתוס בן זונין לחכמים מפני מה אמרו אין עושין סריקין המצויירין בפסח א"ל מפני שהאשה שוהא עליהן ומחמצתן א"ל אפשר יעשנה בדפוס ויקבענה כיון א"ל יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרים אר"א בר צדוק פעם אחת נכנסתי אחר אבא לבית ר"ג והביאו לפניו סריקין המצויירין בפסח אמרתי אבא לא כך אמרו חכמים אין עושין סריקין המצויירין בפסח אמר לי בני לא של כל אדם אמרו אלא של נחתומין איכא דאמרי ה"ק ליה לא של נחתומין אמרו אלא של כל אדם ופירש"י בסריקין המצויירין מצות המצויירות ואע"פ שאמרו לכתחלה אסור דיעבד שפיר דמי: שוהא עליהם. לציירן ואין נותנן מהר לתנור ומחמיצין: אפשר יעשה הצורה בדפוס ויקבענה בסריק כיון. כלומר בדחיפה אחת: יאמרו כל הסריקין אסורין ושל בייתוס מותרין. שהרי רוב נחתומין אין להם אותו דפוס: לא של כל אדם אמרו. לאסור דבעל הבית העושה אותן לעצמו אינו חושש ליפותן כ"כ ואינו שוהא עליהם: אלא של נחתומין. העושין למכור שמקפידין על נויין ושוהין על ציורם: איכא דאמרי לא של נחתומין אמרו לאסור שרגילין ובקיאין בדבר ויש להם דפוסין. וכתב הרא"ש ז"ל פסק הרי"ף כאיכא דאמרי והא דלא פסק כחכמים דלא פלוגי בין נחתומין לשאר כל אדם לפי שנראה לו מעשה רב ולכאורה היה נראה כחכמים דלעיל לא פסק הרי"ף כר"ע אע"פ שעשה מעשה אי לאו דמסייע ליה עובדיה דריב"ל שהוא אמורא עכ"ל ולשון הרי"ף הכי איתיה ולא של נחתומין בלבד אמרו אלא של כל אדם אבל של נחתומין כיון דקביעי לא שהו בהו והרא"ש מפרש שמ"ש אבל של נחתומין כיון דקביעי לא שהו בהו הוא פסק הלכה שפוסק הרי"ף ואע"פ שלפ"ז לא הל"ל ולא
של

תם אין עושין המצות וכו' ומ"ש והכי איתא בשאלתות לשה עכו"ם לעיסה וכו' נראה דמיירי בחטין שנטחנו ע"י ישראל דאילו נטחנו ע"י עכו"ם חש"ו אפילו לשה ואפאה בר דעת אינו יוצא בה ידי חובתו כדכתב הרא"ש בשם השאלתות הביאו רבינו לעיל בסימן תנ"ג:

ומ"ש וכ"כ רב כהן צדק וכו' איכא להקשות מאי וכ"כ הלא לא כתב אלא דבעינן מצה שאפאה ישראל ומשמע אפילו לשה עכו"ם ובאשיר"י איתא ורב כהן צדק כתב וכו' ומשמע דאתי לפלוגי אמ"ש השאלתות ויראה דרבינו מפרש דליכא מ"ד בלשה עכו"ם דיוצא בה י"ח דהא בצקות של עכו"ם דלשן עכו"ם קאמרי' ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה ומשמע מדקאמר סתמא אפילו אפאה ישראל אלא ודאי רב כהן צדק נמי לא אמר דיוצא ידי חובתו אלא במצה שלשה ישראל והא דקאמר שאפאה ישראל בכלל האפייה הוי נמי הלישה דאין אפייה בלא לישה תחלה כך היא דעת רבינו וסבירא ליה דלהשאלתות נמי בעינן דלשה ואפה ישראל דלמה יגרע שימור דאפייה משימור דלישה ולכן אמר ורב האי גאון כתב וכו' דחולק עליהן וס"ל דמצה שאפה עכו"ם מותרת ור"ל אפילו לשה ואפאה עכו"ם נמי מותרת והיא דבצקו' של עכו"ם לדעתו איירי בלשה עכו"ם בביתו שלא בפני ישראל וב"י הבין בדברי רבינו האי שמחלק בין אפייה ללישה ובלשה עכו"ם מודה רב האי דאסור ולא נהירא ומ"ש שכ"כ הגהת מיימונית בפ"ו בשם ראבי"ה לא מצאתי רמז מזה בספרים שבידינו. והרב מהרש"ל העתיק הגה"ה במהרא"ק וז"ל ואותו שאין לו מכייעין והוא זקן או חולה והגיע ע"פ והוא יודע שאין בו כח ללוש בצק מצה בטוב וחש שמא יחמיץ בידו מוטב שיתן שכר לעכו"ם כדי שיעשה חפצו לעיניו ומעשה באדם שהיה תפוס בע"פ ולא נמצא שם יהודי ורצה העכו"ם לתקן לו ולא רצה לאכול בלילה הראשונה מצה שתקנה עכו"ם ובשאר ימים עשה לפניו אבל כשלא עשה לפניו אע"פ שנשבע לו שתיקנו לו בכל ענין כמו שתיקנו לעיניו ולא אכל רק פירות ולא ידע בהגדת הגדה והיה לו חומש ואמר כל הכרשיות של יציאת מצרים עכ"ה ולענין הלכה העלה הרשב"א בתשובה סימן כ"ו שאפילו אחרים עומדין ע"ג ומלמדין ומזהירין אותו לכוין למה שהם עושין אינו יוצא בה י"ח וכ"כ ה' המגיד בפ"ה משמו וזה דלא כרב האי דאם אפאה עכו"ם בפני ישראל ע"י שימור כתיקונה דמותר גם במהרי"ל כ"כ בדרשותיו דלא כהר"ח דמתיר מיהו נראה בשעת הדחק כגון שהוא זקן או חולה או תפוס בידי עכו"ם יש לסמוך על רב האי גאון ודעימיה ויצא ידי חובתו במצה שלשה ואפאה העכו"ם בפני ישראל ודלא כההוא תפוס ואפשר דלאו למימרא שלא היה אוכל כלל בלילה הראשונה אלא שלא היה עושה מעשה לכתחלה והיה טורח בהוצאה מרובה לשלוח למקום רחוק שהיו לשם יהודים לאכול בלילה הראשונה מצה משומרת בישראלים. אבל בשאר ימי הפסח היה נסמך על מה שלשו ואפו עכו"ם בפניו דלאו בשופטני עסקינן דלא אכל כלל מצה בלילה הראשונה ועבר על מצות עשה דאורייתא כדי שלא יעבור איסור דרבנן:

ויהא אדם רגיל וכו' כ"כ הרוקח בסימן רע"ג והמרדכי פ"ק דפסחים והגהת מיימונית פ"ג והביאו ראייה מדאמרינן בתלמיד היושב לפני רבו ונזכר שיש לו עיסה וכו' שכתבו רבינו ס"ס תמ"ד ובש"ע כתב הלש אחר זמן איסור חמץ יאמר בשעת לישה כל פירורים שיפלו וכו' ותימה הלא אף בלש קודם זמן איסור איכא למיחש דילמא ישארו הפירורין ברשותו עד אחר זמן איסורו וכן יראה ממ"ש המרדכי אדין זה הא דכתב בא"ז דמי שלא ביטל קודם שיתחיל שעה ששית שוב אינו יכול לבטל וכו' אלמא דבלש קודם זמן איסורו מיירי והכי משמע מלשון רבינו והגהת מיימוני שכתבו דין זה בסתם ועיין במ"ש בסי' תל"ג דדוקא בלש ברשותו כך הדין ע"ש וכמ"ש בס"ס תכ"ט ואיכא למידק אלשון רבינו שאמר על כל פירורין וכו' הא אסיקנא בפ"ק דפירורין ממילא בטלי ולא צריך לבטל משום פירורין ואפשר דפירורין דקאמר רבינו לאו דוקא אלא ר"ל בצק כזית או יותר וכן הוא ברוקח ובמרדכי והגהת מיימונית כתב בסתם שמא יפול בצק וכו' ולא הזכירו פירורין ועוד כתב במהרי"ל דהכא שאני דחיישינן שמא אחר אפיי' דמכבדין הבית יתכנסו פירורי הבצק ורואין לדבק יחד עד שיהא בהן כזית ולפיכך צריך לבטל בשעת לישה בפירוש אף הפירורין אבל בפירורי לחם קאמר תלמודא ממילא בטלי כיון דלא מידבק ביחד וכן עמא דבר לבטל פירורי עיסה בשעת לישה וכתב במהרי"ל דלאחר האפייה צריך לכבד את הבית שאע"פ שביטל אף הפירורין מ"מ החמץ ברשותו ומה שנמצא מן הבצק שנפל ישרפנו:

אין עושין סריקין וכו' בברייתא בפרק כ"ש (דף ל"ז) פליגי בה ר"ג וחכמים ופסק רב אלפס כר"ג דשרי בשל נחתומין וכאיכא דאמרי ולא כלישנא דאמר איפכא דבשל כל אדם שרי ר"ג ובשל נחתומין אסר והרא"ש פסק כחכמים דאסרי לעולם והר"ן פי' גם דברי הרי"ף דעל הכל גזרו לאסור והסמ"ג והסמ"ק כתבו ג"כ בסתם לאיסור ואפי' בדפוס וז"ל הגהת סמ"ק מיהו אומר ריב"א דקי"ל הלכה כר' יוסי דאמר עושין כריקין כעין רקיקין פי' עושין סריקין מצויירין ובלבד שיהא רקיקין ר"ל דקין וקלושין דאז אין ממהרין להחמיץ בשהיית ציורין וע"ז סומכין העולם
לצייר

דרכי משה

תם (א) וכתב מהרי"ל זקן או חולה שאין יכולין ללוש יניחו עכו"ם ללוש לפניהם עכ"ל ואין להקל בזה מאחר שרבים אוסרים כתב האגור עבד ושפחה דלא טבלו דינם כעכו"ם: (ב) וכתב מהרי"ב בתשובה שצריך שיאמר פירורין יהיו הפקר אבל אם אמר פירורין הפקר אינו מועיל דמשמע דמעצמן הן הפקר וזה אינו וכן אשכחן בגיטין (לב:) לענין גט זה בטל הוא וכו': ובאבודרהם

פרישה

פי' תם (א) **יהיו** בטלין כו' דוקא בלשון זה ולא כמו שנהגו לומר פירורין הפקר דאינן נעשין מעצמן הפקר אלא צ"ל שיהיו הפקר וק"ל:
אפילו

פי' תם [א] **וכן** כתב רב כהן צדק לצאת י"ח בליל ראשון אינו אלא במצה שאפאה ישראל כו' כלשון אינו מדוקדק דה"א אף אם אפאה ישראל ולשה עכו"ם וכבר כתב דלא יצא י"ח בזה וצ"ל דר"ל אפאה כל דבר עד שבא לכלל אפייה וסמך אראייתו ושמרתם את המצות כו' וק"ל:
ולא

דרישה

דוקא באופה וק"ל וכן יש לדקדק ממה שמקדים א' שמקטפת בו לא' שמלגגת ידים וס"ל להקדים הא' דמלגגת בו אלא ודאי משום דהאי דמלגגת עכ"פ לא יצטרך כ"א כאשר היא באה לקטף ומש"ה מקדים האי דקיטוף וק"ל ונלע"ד דיש קיצור בלשון ב"י והאי ולכך פי' דלא כו' סוף דברי ב"י ובא לפרש וליישב דברי הרמב"ם וע"ד שכתב בכסף משנה ע"ש:

חדושי הגהות

תם א לא מצאתי דברים אלו בהג"מ שלפנינו ועיין בב"ח: ב ז"ל הפייט נמנע שלא ילוש חרש שוטה וקטן וגר שכפר וכל האוכל מ"ה על ידיהם יבוש ויחפר ואע"פ שאתה ישראל בר דעה ושפר רי דבר ה' בזד יאת מצותו הפר עכ"ל הפייט הועתה מתוך תשובת הרשב"א: ג לעיל בסימן תנ"ד העתיק הב"י דברים אלו בשם הג"מ:
פי'

אבל כל מה שעושין אותו במסרק כדי שלא יתפח מותר ומ"מ טוב שלא לשהות עליו לעשותו כמין ציור וכתב רב אלפס שלא אסרו אלא בעלי בתים שאינן בקיאין בציורין ויבאו לשהות עליהם אבל נחתומין מותרין ופירש ה"ר יונה ז"ל דנחתומין מותרין אפילו בלא דפוס ובעלי בתים אסורין (ג) אפילו יש להם ד דפוס שמאחרין לעשותן וכ"כ הרמב"ם ז"ל ואדוני אבי ז"ל היה נוטה לאסור לכל אף לנחתומין: מותר לאפות פת עבה בי"ט פירוש פתין גדולים ולא היישינן לטורח לא שנא בי"ט של פסח לא שנא בשאר ימים טובים רק שלא ילוש בי"ט של פסח יותר (ג) מכשיעור עיסה אחת:

תסא **ענין** היסק התנור כתב רב נטרונאי תנור ופורני שאופין בו כל השנה מותר לו לאפות בו בפסח וטפקא של חרס שהסיקה מלמטה ועל גבה אין גחלים ולא שלהבת ואופין בה כל השנה אסור לאפות בה בפסח אבל הדשה לא שנא הסיקה בפנים או בחוץ מותר כיון שהאור שולט תחתיה אפילו אין שלהבת עולה על גבה מרתח רתח והפת נאפית מיד ואינו בא לידי חימוץ אבל צריך להסיק תחלה בין תנור בין בוכיא ואח"כ מדביק הפת

לצייר המצות מפני שעושין אותן עכשיו כעין רקיקין ע"כ מיהו נראה כיון שהפוסקים בסתימתו הך דר' יוסי אלמא דפליג אר"ג ואחכמי' ולית הילכתא כוותי' וריב"א גופיה לא כתב כך אלא לייסב מנהג העולם אבל עכשיו נהגו לאסור הציורין לעולם והכי נקטינן ומ"מ בדיעבד אף חכמים מודים דלא אסרינן לה ואף יוצא בה י"ח מנה כדאיתא להדיא בברייתא:

מותר לאפות פת עבה וכו' בפרק כ"ש סוף (דף ל"ו) ת"ר אין אופין פת עבה ביום טוב בפסח דברי בית שמאי ובית הלל מתירין וכמה פת עבה אמר רב הונא טפח שכן מצינו בלחם הפנים מתקיף לה רב יוסף אם אמרו בזריזין יאמרו בשאינן זריזין וכו' ואסיקנא מאי פת עבה פת מרובה והפוסקים לא הביאו אלא המסקנא אבל מדין פת עבה טפח לא אמרו בו לא היתר ולא איסור ונראה דס"ל דמדאתקיף רב יוסף לא שמענו אלא דאין להביא ראייה מלחם הפנים להתיר בעבה טפח אבל הדין אפשר דלא כדחה ושרי אפילו עבה ואיכא למימר נמי איפכא דאפי' פחות מטפח נמי לפעמים אסור דהכל לפי המתעסקין ולפי העמילה והבעיטה בעיסה ולפי העצים והתנור כדאיתא התם אבל ה"ר ירוחם כתב וז"ל אסור לעשות פת שיהיה בעוביו טפח פשוט בפסחים והדק יותר משובח עכ"ל נראה דס"ל דרב יוסף ה"ק לרב הונא לדידך קשה אמאי בית הלל מתירין הלא מלחם הפנים ליכא ראייה אלמא דמסברא יש לאסור בעבה טפח דאל"כ ליכא הכא אתקפתא דהע"ג דליכא ראייה מלחם הפנים מ"מ ס"ל לב"ה דמותר מסברא ומשמע נמי דפחות מטפח שרי דאל"כ הוה ליה לרב יוסף לאסוקי במילתיה אם אמרו בזריזין וכו' עד יאמרו בתנור של חרס ואפילו פחות מטפח נמי אסור אלמא דבפחות מטפח פשיטא דשרי אפילו ליכא כל הני וכן פסק בש"ע מיהו נכון להזהר לעשותן דקין וכר' יוסי בברייתא שהביא הגהת סמ"ק וכמ"ש ה"ר ירוחם והדק יותר משובח. ומ"ש רבינו פי' פיתין גדולים ולא חיישינן לטורח אפשר דדעתו דאע"פ דא"ל לככרות גדולות כ"כ לצורך י"ט וטורח נמי בשביל חול לא חיישינן לטירחא שלא לצורך י"ט כדאמרינן מערמת אשה וממלאה תנור מלא ככרות אע"פ שא"צ אלא לככר אחד וכן פירשו התוס' ורש"י כתב פת מרובה הרבה חררין ביחד ולאו משום חימוץ נקט לה ובחררים דקים קאמר משום דקא טרח טירחא דלא צריך הוא עכ"ל נראה דהא דקאמר ומשום דקא טרח וכו' דקאי אמ"ש תחלה הרבה חררין ביחד דה"ל טירחא דלא צריך כל החררים לי"ט נראה כאופה לצורך חול והיינו כמ"ש התוס' אבל בסמ"ג נראה דמפרש בלשון רש"י דאע"פ שאינו אופה אלא מה שצריך לי"ט מכל מקום ברקיקין דקין יש לו טורח יותר ואפ"ה שרי שוב נראה לפע"ד מלשון רש"י דמפרש שני פירושים חדא הרבה חררין ביחד אפילו מה שאינו צריך לי"ט וכפי' התוספות ומ"ש ובחררים דקים הוא פי' אחר כלומר א"נ בחררין דקין קאמר ואינו אופה יותר מצורך י"ט אלא דקא טרח ברקיקין דקים וכמו שפירש הסמ"ג ותהיה הוי"ו המדבקת במ"ש ובחררים דקים במקום או המחלקת ודו"ק וכאן נראה מלשון רבינו כדברי הסמ"ק אבל לקמן בסימן תק"ו כתב כדברי התו'. ועוד נראה דכאן דעת רבינו דב"ש וב"ה לא פליגי במסקנא אלא בפיתין גדולים אפי' אינן רקיקין דקין וגם אינו אופה אלא כדי צרכו לי"ט ושרי לב"ה אע"פ דאיכא טורח בפיתין גדולים והיינו דאפליגו במתניתין כוף פ"ב די"ט בפיתין גריצין פי' פיתין גדולים דאיכא טורח ואפ"ה שרי הא דקאמר בגמרא מכדי משום דקא טרח טירחא דלא צריך הוא מאי איריא פסח וכו' נראה דאפילו אינו אופה אלא מה שצריך לי"ט מ"מ טירחא דפיתין גדולים טירחא דלא צריך הוא כיון שיכול לאפות בפיתין קטנים שאין לשם טורח והכי נמי תנן בפרק המביא אופין בפורני וכו' דאיירי בשאינו אופה יותר מכדי צרכו ואעפ"כ סד"א דאסור משום טירחא ע"ל בסי' תכ"ז ובמ"ש לשם:

תסא ענין היסק התנור כתב רב נטרונאי תנור ופורני וכו' פי' תנור שפיו למעלה אפילו של חרס כיון שהיסקו מבפנים מותר וכן פורני שהוא תנור העשוי מלבנים ועפר כמו תנורים שלנו ופיו מן הצד דהיסקו מבפנים ואפו בכן כל השנה מותר לאפות בו בפסח בלי שום הכשר שהרי כשיסיקוהו מבפנים לאפות בו מצות כבר נשרף כל טעם החמץ שקיבל כבר וטפקא של חרס שהסיקה מלמטה וכו' פי' אותה בוכיא שקורין טפקא שלעולם היסקה מלמטה דהיינו היסקו מבחוץ הנאמר בתלמוד ואסור לאפות בה בפסח ולא מהני לה הכשר מילוי גומרי דדינו כקדרה דלא מהני ליה היסק פנימי דילמא חיים עליה והא דאיתא בפ' כ"ש (דף ל') דבוכיא דהסיקו מבחוץ אי מליא ליה גומרי שפיר דמי אינו אלא בבוכיא שדרכו ג"כ להסיקו מבפנים לפעמים דהשתא דינו כתנור דמהני ליה היסק פנימי דהיינו מילוי גומרי דלא חיים עליה אפילו הוא של חרס אבל טפקא של חרס שלעולם היסקו מבחוץ לא מהני לה היסק פנימי דילמא חיים וזאת היא דעת הרשב"א ורבינו כדפי' לעיל בסי' תנ"א וזו היא דעת רב נטרונאי ודלא כה"ר ירוחם דלא התיר בוכיא כלל אלא כשהיא של אבן והביאו ב"י ומ"ש אבל צריך להסיק תחלה הכי מחלק תלמודא בפ' כ"ש לגבי חלה (דף ל"ז) בין הרתיח ולבסוף הדביק וכו' וה"ה לענין חמץ: **ומ"ש** בין תנור ובין בוכיא וכו' פי' בין תנור שהיסקו מבפנים בין בוכיא שהיסקו מבחוץ כטפקא שהזכיר בתחלת דבריו ושינה שמה לקרותה בוכיא מפני שבדין זה בבוכיא חדשה כולל כל בוכיא בין שאין היסקה לעולם מבפנים כטפקא ובין אותה שדרכה לפעמים להסיקה מבפנים בכל ענין צריך להסיקו תחלה ואח"כ מדביק הפת ואף בתנור גמור כן הדין ולא הזכירו לפי שהפת נאפה על רצפת התנור ופשיטא דצריך להסיק הרצפה תחלה ואח"כ ליתן הפת על הרצפה דאי אפשר בע"א משא"כ בבוכיא דאפשר להדביק הפת תחלה מבפנים בכותלי התנור ולהסיקו אח"כ מיד מבפנים או מבחוץ קאמר דצריך להסיק תחלה אבל בבוכיא ישנה לעיל הזכיר בפי' טפקא משום דשאר בוכיא דהיסקו לפעמים מבפנים דינו כהתנור ופורני כדפרישית והרשב"א קורא אותה בוכיא תנור כי"א שקורין פדיל"א כדלעיל בסי' תנ"א: **ומ"ש** ועל גבה אין גחלים ולא שלהבת וכו' נראה דכתב כן לפי שבפרק כל שעה (סוף (דף ל"ז) איתא גבי מעשה אילפס הדביק מבפנים

של נחתומין בלבד אמרו דמשמע דשל נחתומין נמי אסור שאם לא היה כתוב בלבד בנוסח הרי"ף שכיד הרא"ש אלא לא של נחתומין אמרו ולפיכך כתב שהרי"ף פוסק להתיר בשל נחתומין אבל הר"ן אע"פ שגורס לא של נחתומין אמרו פירש דה"ק מתחלה לא גזרו בשביל נחתומין אלא בשביל כל אדם דעלמא אבל נחתומין כיון דבקיאי בהו שרו מדינא אלא שגזרו על הכל וגזרו על נחתומין אטו שאר כל אדם ומיהו ה"ה בפ"ה פירש דברי הרי"ף כמ"ש הרא"ש וכתב שכן פסקו הגאונים וכן דעת הרמב"ם: **ומ"ש** רבינו אבל כל מה שעושין אותו במסרק כדי שלא יתפח מותר כן כתב הכלבו וז"ל מה שאנו נוהגין לעשות כעין מסרק לא לציירו אנו עושין רק לשנותו משאר הפת של כל השנה וכדי שתאפה יפה: **כתב** רבינו ירוחם דמוכח בגמרא שאם עברה ועשה סריקין המצויירין ולא חמצו שיוצאין בהם: **כתוב** בהג"מ פ"ה (וכ"כ בכלבו) אומר ריצב"א דקי"ל כרבי יוסי דאמר עושין סריקין כמין רקיקין פירוש עושין סריקין מצויירין כמו רקיקין דאז אין לחוש להימוץ בשהיית ציורין וע"ז סמכינן לצייר מצות שלנו מפני שאנו עושין אותם כמין רקיקין דילגאד"ה בלע"ז עכ"ל סמ"ק (ג) כתוב בא"ח בשם הרא"ה דרך הוא לנקוב הפת כדי שלא יתפח וצריך ליזהר שלא לנקוב ב' חלות בכלי א' לפי שהעיסה שוהא בו ומתחמצת לפיכך בעל נפש צריך לשנותו מעוגה לעוגה וכן צריך לדקדק כשיסדר הפת בתנור שלא יגעו זה בזה לפי שהם לחים עדיין ואין האור שולט בין צידי הפת ואחמועי מחמע עכ"ל: **מותר** לאפות פת עבה בי"ט וכו' בפרק כל שעה (לו: לז.) ת"ר אין אופין פת עבה בי"ט בפסח דברי בית שמאי ובית הלל מתירין ומפרש בגמרא מאי פת עבה פת מרובה מאי טעמא אי משום דקא טרח טירחא דלא צריך מאי איריא בפסח אפילו בי"ט נמי אין ה"נ והאי תנא בי"ט של פסח קאי ופירש"י פת מרובה הרבה הררין ביחד ולא משום חימוץ נקט לה ובחררים דקים קאמר ומשום דקא טרח טרחא דלא צריך הוא ודין זה אע"פ שאין מקומו כאן אלא בהל' י"ט ה כתבו רבינו כאן לפי שנמשך אחר תנא דברייתא שהביאו בענין פסח ותמהני איך לא כתב רבינו כאן ו הא דמשמע התם דאסור ללוש בפסח פת עבה טפח ורבינו ירוחם כתבו. כתוב בא"ח אין להקל במה שהחמירו הקדמונים שלא לעשות פנאדי"ש או פלאדוני"ש וכתוב עוד שם אסור ליתן ביצים שלימים בפת ותאפה עמהם שהרי יוצא מהם ליחה ומעכבת ואפילו אם הביצה מבושלת קרוב הדבר לאסור לפי שמעכב אפייתו י"א שה"ה שאסור ללוש העיסה עם זרעים כגון שומים וכיוצא בו מהאי טעמא עכ"ל:

תסא ענין היסק התנור כתב רב נטרונאי תנור ופורני שאופין בו כל השנה וכו' וטפקא של חרס שהסיקו מלמטה וכו' טפקא היינו בוכיא שכתב בסימן תנ"א דהוי תנור שקורין פידיל"א ומ"ש כאן אסור לאפות בה בפסח היינו בלא הכשר אבל בהכשר כבר נתבאר שם שאם מלאהו גחלים מבפנים שרי דלא חיישינן דילמא חיים עליה (א) ואין לומר דהתם בעשוי מלבינים ועפר מיירי ומש"ה מהני ביה מילוי גחלים אבל טפקא דהוי של חרס לא דכיון דבקדירות של חרס אמרינן דחיישינן דלא חיים עלייהו וגבי בוכיא אמרינן דלא חיישינן דילמא חיים עליה משמע שאע"פ שהוא של חרס לא חיישינן ביה ועוד דסברא הוא דכיון דמלייה גומרי והסיקו כדרך שמסיקין התנור תו ליכא למיחש דילמא חיים עליה ומיהו רבינו ירוחם כתב גבי הא דאמרינן בבוכיא דאי מליכהו גומרי שפיר דמי פירוש כי הוא של אבן ולא חס עליה שמא יפקע כמו בקדירות עכ"ל ומשמע דלאו דוקא של אבן אלא היינו לומר שאינו של חרס אלמא שאם היה של חרס לא מהני ביה היסק אלא דומיא דקדירות: **ומ"ש** אבל חדשה ל"ש הסיקו מבפנים או בחוץ מותר וכו' כלומר לא תימא מאי איריא טפקא שאופין בה כל השנה דאסורה הא אפי' חדשה נמי אסורה

דרכי משה

(ג) ובאבודרהם כתב בשם הראב"ד דצריך לעשות המצות רקיקין ולא עבים וגדולים דלא הוי לחם עוני ומהרי"ו כתב טעמא משום דאינו ממהר להחמיץ כמו אם היה עב וגם: תסא (א) וכתב מהרי"ב בתשובה די"א דבאותו היסק שמסיק התנור לאפות בו די לו אם מכוין ומכשיר ג"כ התנור ואינו נ"ל אלא צריך להסיק ב' פעמים אחד להכשיר התנור ואחד

פרישה

(ג) **אפי'** יש להם דפוס שממהרין לעשותן פי' אע"פ שגם בעלי בתים ממהרין לעשותן בדפוס אפ"ה אסרו להן ובה"א נדפס שמאחרין מלעשותן וגם י"ל לפי הגירסא שממהרין לעשותן דקאי אדלעיל דלנחתומין התירו בלא דפוס משום דממהרין לעשות אפילו בלא דפוס: (ג) **מכשיעור** עיסה אחת התם בגמרא משמע דבפסח אסור ללוש פת עבה טפח וכ"כ רבינו ירוחם: ואפילו

חדושי הגהות

ד פי' לפי שמאחרין לעשותן: ה אפשר שכתבו רבינו כאן כדי לפרש שלא ילוש בי"ט של פסח יותר משיעור עיסה אחת וגם קמ"ל רבינו דאין איסור בפת עבה משום חמץ לאפוקי ממאי דהוי ס"ד מעיקרא בגמרא דאיכא משום איסור חמץ ביותר מטפח (מהרל"ח): ו ול"נ דאין לתמוה על רבינו כלל דהכי איתא התם ת"ר אין אופין פת עבה בי"ט דברי ב"ש וב"ה מתירין וכמה פת עבה א"ר הונא טפח שכן מצינו בלחה"פ טפח מתקיף לה רב יוסף אם אמרו בזריזין יאמרו בשאינם זריזין אם אמרו פת עמילה כו' ומסיק מאי פת עבה פת מרובה ואמאי קרו ליה פת עבה משום דנפישא בלישה והשתא ס"ל לרבינו דלמסקנא לא שייך חימוץ בפת עבה כלל אפילו ביותר מטפח ולא איירי ב"ש וב"ה באיסור חימוץ כלל אלא פלוגתייהו בפת מרובה אי חוששים משום טירחא שלא לצורך דודאי מעיקרא דהוי ס"ל דפלוגתייהו דב"ש באיסור חימוץ משום דשייך חימוץ בפת עבה א"כ ע"כ היה צריך לפרש שיעור דפת עבה דפליגי ביה והיה מפרש טפח משום שכן מצינו בלחה"פ ואתקיף רב יוסף שפיר אם אמרו בזהיזין כו' אבל למסקנא דלא קאי הך אוקימתא ופליגי בפת מרובה ודאי דלא חיישינן משום חימוץ כלל דא"כ לא ידעינן שיעורא כלל דכשם שלא נוכל ללמוד מלחה"פ דמותר לעשות פת עבה טפח ה"נ נוכל לומר דאפי' פחות מטפח נמי אסור אלא ודאי ליכא חשש חימוץ כלל בפת עבה (מהרל"ח):

דברים

הפת אבל להדביקו תחלה ואח"כ להסיק אסור והכי אמר רב עמרם כלל זה יהא בידכם כל שמסיקין תחתיו או על גביו ואח"כ מדביקין בו הפת אינו בא לידי חימוץ ואם מדביק ואח"כ מסיק אסור והרב ר' יונה כתב שצריך ליזהר כשיסיקו התנור שילכו הגחלים על פני כולו ואין די לו בשלהבת דכמו שבולע ע"י גחלים כך פולט על ידי גחלים ושיהו ניצוצות ניתזין ממנו הלכך אם הסיקוהו כמה פעמים קודם הפסח אינו מספיק אלא א"כ כיון להתירו לצורך הפסח כי שמא לא הלכו הגחלים על פני כולו כל זמן שלא כיוון לכך ויש נוהגין להטיל בו קרקע חדשה כדי שלא יצטרכו היסק ומנהג יפה הוא: מצה שנאפית עד שאם פורסין אותה אין חוטין (ב) נמשכין ממנה יוצאין בה ופחות מכן אין יוצאין בה ויוצאין במצה האפויה ע"ג קרקע או האפויה באלפס בלא מים ובמצה השרויה במים אחר האפייה אבל נתבשלה אחר אפייה אין יוצאין בה אפילו לא נימוחה כתב בעל ה"ג אי אפייה ע"ג קרקע או על טפקא נפיק בה ידי חובתיה והיכא דבעי לטגן העיסה במחבת בשמן מותר והיכי עביד מרתח המחבת תחלה באש שיתלבן בשלהבת יפה ואח"כ נותן בו העיסה ומטגנה בשמן ומותר לפי שאין לה פנאי להחמיץ אבל נתן העיסה תחלה ואח"כ הרתיח המחבת אסור והכי שדר רב כהן צדק ריש מתיבתא אבל להלוט העיסה ברותחין קודם אפייה אסור דהכי שדר רב שרירא אע"פ דהלוט

אסורה דכיון שהסיקה מבחוץ אין האש שולט בה כראוי וקודם שתאפה המצה היא מתחמצת דליתא דכיון שהאור שולט תחתיה אפילו אין שלהבת עולה ע"ג מירתח רתח והפת נאפה מיד ואינו בא לידי חימוץ:

מצה שנאפית עד שאם פורסים אותה אין חוטין נמשכין ממנה וכו' ברייתא בפרק כל שעה (לז:) יוצאין במצה הינא ובמצה העשויה באלפס מאי מצה הינא כל שפורסה ואין חוטין נמשכים ממנה: **ומ"ש** ויוצאין במצה האפויה על גבי קרקע בפרק כיצד מברכין (לח.) אמרינן דכובא דארעא אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח מ"ט לחם עוני קרינן ביה וכ"כ הרי"ף והרא"ש בפרק כל שעה והיכא דאפה מצה על ארעא וקא מיכטר לה שפיר נפיק בה י"ח בפסח דגרסינן בפרק כיצד מברכין האי כובא דארעא אדם יוצא בה י"ח בפסח: **כתב** הרמב"ם בפ"ו אחד מצה שנאפית בתנור או באלפס בין שהדביק הבצק באלפס ואח"כ הרתיח בין שהרתיח ואח"כ הדביק אפילו אפאה בקרקע ה"ז יוצא בה י"ח וכתב ה"ה זו מחלוקת בין הגאונים כמו שכתוב בהלכות ורבינו סובר כדעת ההלכות דקיימא לן כר"י (דפסחים לז.) ובהשגות א"א מעשה אלפס אע"ג דלחם הוא מיהו איכא למיחש ביה משום חימוץ אא"כ עושה באלפס א וכמוגיא שהסיקו את שניהם יפה יפה והסיקו את הלחם יפה יפה ונתן הלחם באלפס וכסה עליה את הכיסוי וכתב ה"ה שאין לדברים אלו עיקר אבל בסמ"ק סימן רכ"א כתוב לאפות את המצות תחת טרפא נראה דאסור ואע"פ שמסים גחלים לוחשות על הטרפא משום שאין האש שעל גבי טרפא שולט מיד בעליונה של מצה ואתי לידי חימוץ ויש נוהגים היתר שמחממין הטרפא קודם וגם טומנין אותה בגחלים מקודם וגם מזה יש להזהר דילמא אתי למיעבד בלא חימום הטרפא ובלא גחלים עליה מתחלה כמו שרגילין לעשות בשאר ימות השנה ולענין דיעבד צ"ע שמא האור שולט במצה קודם שיעור מיל ומ"מ נכון להחמיר עכ"ל וכ"כ בכלבו ובהגהות מיימון פ"ו וז"ל הרשב"א בתשובה על דברי הראב"ד ראוי לחוש לדברי הרב ז"ל הואיל ונפק מפומיה אע"פ שלא שמענו זו לאחד מגדולי הראשונים ולמחברי ספרים והלכות עכ"ל:

ובמצה השרויה אחר האפייה וכו' בס"פ כ"ש (מא.) תניא יוצאין ברקיק השרוי ומבושל שלא נימוח דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח וכתבו הרי"ף והרא"ש והיכא דאיכא זקן או חולה דלא יכול למיכל מיניה ביבשתא שרו ליה במיא עד דמרככא ואכיל לה עד דלא מיתמחא דתניא יוצאים ברקיק השרוי וכו' אבל לא במבושל אף ע"פ שלא נימוח מ"ט בעינן טעם מצה וליכא וכ"כ הרמב"ם בפ"ו יוצאים ברקיק השרוי הוא שלא נימוח אבל מצה שבשלה אינו יוצא ידי חובתו באכילתה שהרי אין בה טעם הפת נראה שהם מפרשים דשלא נימוח דקאמר ר"מ אשרוי נמי קאי וכי קאמר רבי יוסי יוצאין ברקיק השרוי אשרוי דר"מ קאי דהיינו דוקא בשלא נימוח ותמהני על רבינו שכתב סתם יוצאין במצה השרויה במים אחר האפייה ב ולא חילק בין נימוח ללא נימוח ואולי אפשר לדחוק ולומר שהוא סובר דכיון דסתמא קאמר רבי יוסי יוצאין ברקיק השרוי אפילו בנימוח קאמר דיוצאין ומ"ש הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דדוקא בשלא נימוח למצוה מן המובחר אמרו כן ולא לעיכובא והא דאמרינן בהעור והרוטב (קכ.) המחה מצה וגמעה לא יצא התם בשנמחית לגמרי ונעשית כמים וזה דוחק אלא בשרוי נמי לא נפיק אלא דוקא בשלא נימוח וכ"כ הרמב"ם ומשמע לי דאם רצה לשרותה במים חמים שאינם רותחים רשאי דהא לאו מבושל הוא אבל הרוקח כתב ישרה אותה במים או ביין קרים אבל בתבשיל חם או במים רותחים או חמין לא יצא ע"כ:

כתב בה"ג אי אפייה ע"ג קרקע או ע"ג טפקא וכו' עד והכי שדר רב כהן צדק ריש מתיבתא כל זה כתב הרא"ש בפרק כל שעה ובא"ח כתב ראוי למחות שלא יעשו חררים ברמץ: **ומ"ש** והיכא דבעי לטגן העיסה במחבת בשמן מותר לא לענין לצאת בה י"ח מצה קאמר דהא ה"ל מצה עשירה אלא לומר דמותר לאכלה בפסח ג ואין בה משום חימוץ וכך מפורש בדברי הרא"ש ז"ל והיכא דבעי לטגן העיסה במחבת בשמן בשאר ימות הפסח מותר והרמב"ם כ' בפ"ה אין קולין את הבצק בשמן על המחבת וכתב ה"ה שזה נראה ברור שכיון שהבצק נילוש במים אין לבשלו אפי' במי פירות לפי שכבר נתבאר שעם תערובת המים מחמיצים ואדמבשל ליה מחמיץ ויש מן הגאונים מתירין לטגנן בשמן כשהרתיח המחבת יפה ואין דבריהם נכונים עכ"ל: **אבל** לחלוט העיסה ברותחין וכו' וחליטה

מבפנים ואבוקה כנגדו דחייב בחלה משום דרוב עניים עושין כן ופירש"י ואבוקה כנגדו מלמעלה ואש להט לוהט באלפס וממהר אפייתו רוב עניים שאין להן עצים ובכך הוא ממהר לאפות עכ"ל:

והה"ר יונה כתב וכו' נראה דס"ל לרבינו דה"ר יונה חולק על הא דכתב רב נטרונאי דטפקא אסורה לפי שאין על גבה לא גחלים ולא שלהבת אלמא דבתנור כיון דאיכא ע"ג גחלים או שלהבת מהני אבל ה"ר יונה כתב דאין די לו בשלהבת אלא בעינן דילכו הגחלים ע"פ כולו: **ומ"ש** ויש נוהגין להטיל בו קרקע חדשה וכו' פירוש דהשתא לא יצטרכו היסק ע"פ כולו ואמר שמנהג יפה הוא לפי שאי אפשר לדקדק שילכו הגחלי' על פני כולו ממש ומשמע דכשהסיקוהו ונזהרו שילכו הגחלים ע"פ כולו רשאי שוב לאפות בו מצות מיהו העולם נוהגין לחזור ולהסיקו לצורך המצות: **מצה** שנאפית עד שאם פורסים אותה וכו' ברייתא פ' כ"ש (דף ל"ז) ומ"ש ובפחות מכן אין יוצאין בה אע"פ דממילא משמע הכי מ"מ אשמועינן דדוקא קאמר דאין יוצאין בה אבל מותר לאכלה דלא תימא דבפחות מכן אסורה נמי לאכלה. ומיהו ודאי אין מותר לאכלה אא"כ נאפה קצת דהיינו שליש אפייה או חצי אפייה כמאכל ב"ד הא לאו הכי אסורה דתורת עיסה עליה ונתחמצה בהוצאתה מן התנור ולכן כתב במהרי"ל שהקפיד מהר"ש על מי שהוציא המצות קודם שנאפו והחזירם לגמור אפייתם אולי יתחמצו טרם החזיר והיינו דחיישינן שמא הוציאם קודם שנאפו כמאכל ב"ד ואין חילוק בין יאכלנה מיד לאחר שהוציאוה או לאחר זמן דהא ודאי משנאפה לא תחמיץ כמו שפירש"י בפ' כ"ש (דף ל"ו) בד"ה וחכ"א מיהו במרדכי פ' אלו עוברין כתב בשם מהר"ש מפלייז"א וז"ל ויש לאפות המצות בטוב ואם לאו ישרפם מיד והשיעור כל שפורסין אותה ואין חוטין נמשכין ממנה וכתב עוד בשם ריב"א דקרימת פנים האמר לענין שבת ולא חררה ע"ג גחלים אלא כדי שיקרמו פניה היינו האי שיעורא דאין חוטין נמשכין וכו' וראוי להחמיר כמותו ולכן יראה במצה כפולה בפסח אע"ג דלא הוי כפולה ממש אם לא קרמו פניה דלמטה ה"ל חמץ ואסור: **ומ"ש** והאפויה באלפס בלא מים וכו' בפרק כ"ש (דף ל"ז) תניא יוצאין במצה העשוי' באלפס ומפרש רבינו בלא מים דאילו במים היינו חלוט דתני התם דאין יוצאין בה דלחם עוני כתי' פרט לחלוט וכן פי' הרא"ש הא דאמר ר' יוחנן מעשה אלפס חייבים בחלה ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח היינו באלפס בלא משקין כדמוכח בירושלמי וכו' ועיין שם:

ובמצה השרויה במים אחר האפייה וכו' פלוגתא דר"מ ור"י בברייתא ס"פ כ"ש והלכה כר' יוסי דאוסר במבושל אע"פ שלא נימוח ומדברי הרי"ף והרא"ש והרמב"ם משמע דבשרוי לא שרי אלא בלא נימוח אבל רבינו כתב בסתם דיוצאין בשרוי ונראה שנסתפק בדבריהם אם ר"ל דוקא בלא נימוח כלל דהיינו שיהא עליו תוריתא דנהמא הוא דשרינן בשרוי או שמא דכל שלא נימוח לגמרי שרינן בשרוי אפילו ליכא תוריתא דנהמא וכן נראה מבואר מפירש"י לשם וכך יש לפרש לשון הרי"ף והרא"ש שכתבו עד דלא מיתמחי דהיינו עד שלא נימוח לגמרי וכך אפשר לפרש לשון הרמב"ם ומפני הספק סתם רבינו דבריו ומ"ש רבינו השרוי במים כ"כ הרי"ף והרא"ש אבל הרמב"ם כתב סתם השרוי משמע אפי' שרוי בתבשיל כפי' רש"י וכ"פ הרוקח דאפילו שרוי ביין או בתבשיל וכתב עוד דבשרוי בחמין לא יצא וכיוצא בזה כתב במהרי"ל דאסור לשרותה במרק שקורין ברייא"ה וטעמם דכל שרוי בחמין אפילו בכלי שני שאינו מבשל ליכא טעם מצה כדאמר בפ' כ"מ ע"כ לא קאמר ר"י התם אלא משום דבעינן טעם מצה וליכא ע"ש בסוף (דף ל"ח) ועיין במרדכי בפ' כירה ולא קשה מהא דאיתא בפ' ע"פ סוף (דף קט"ו) בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא דבעינן טעם מרור וליכא אלמא דטעם מצה לא בעינן היינו לומר דכיון דראוי לטעם מצה אם היה לועסו אינו מעכב דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבתו משא"כ מרור דמשום הכי קפיד רחמנא למרר פיו של אוכל זכר לוימררו את חייהם אבל מצה לא בעינן אלא שיהא נקרא לחם וראוי לטעם מצה ובשרוי בחמין אינו נקרא לחם ואין בו טעם מצה וכן הא דתניא בפ' כ"ש (ד' ל"ה) המחהו וגמעו אם מצה היא אין יוצא בה י"ח היינו משום דאין בה טעם מצה ואנן בעינן ראוי לטעם מצה ודו"ק: **כתב** בה"ג אי אפייה ע"ג קרקע וכו' אע"ג דבסמוך כתב דין זה דאפייה ע"ג קרקע בסתם ע"פ הגמרא ר"פ כ"מ וכדכתב הרי"ף והרא"ש חזר והביא מ"ש ב"ה לאשמועינן דע"ג טפקא דינו שוה לע"ג קרקע ובא להורות דדוקא דיעבד אבל לכתחילה לא אפי' ע"ג טפקא. והיכא דבעי לטגן העיסה במחבת בשמן בשאר ימות הפסח מותר וכו' כצ"ל וכך הוא באשיר"י ומ"ש לפי שאין לה פנאי להחמיץ נראה דאתא ליישב דלא קשיא מ"ש מעיסה שנילושה במי פירות עם מים דהלכה כר"ג דישרף מיד כמבואר בסימן שאחר זה וקאמר דהתם הוי מי פירות עם מים מקמי ששמוה בתנור דמחמיץ קודם אפייה אבל הכא לא נצטרפו מי פירות עם המים יחד אלא לאחר ששמו העיסה במחבת שכבר נתלבנה בשלהבת יפה אין לה פנאי להחמיץ. אבל הרמב"ם בפ"ה אסרו אף כשהרתיח המחבת תחלה וכמו שפירש ה' המגיד ומביאו ב"י והכי נהוג:

ומ"ש אבל לחלוט העיסה ברותחין קודם אפייה אסור וכו' זהו מדברי רבינו ומביא ראיה ממ"ש רב שרירא ורב האי דאע"ג דמדינא שרי בשאר ימי הפסח דהא דתניא בפ' כ"ש סוף (דף ל"ו) לחם עוני פרט לחלוט אינו אלא שאינו יוצא בה י"ח אפ"ה אסורה מחששא דחמץ כל ימי הפסח מתקנת הגאונים ואע"ג דהגאונים לא אסרו טיגון העיסה בשמן מ"מ חליטת העיסה ברותחין אסרוה ולפי דסד"א דלרב שרירא ולרב האי אף טיגון בשמן אסור במכ"ש דהא ה"ל מי פירות עם מים ולבעל הלכות דמתיר טיגון אף חליטה ברותחין שרי ע"כ כתב רבינו דבריהם סמוכין להורות דלא פליגי אלא מר מודה למר ומר מודה למר וטעמו דאי איתא דפליגי לא היה הרא"ש מביא דבריהם בסתם בפ' כ"ש כל אחד במקום מיוחד אלא ה"ל לכתוב דבריהם סמוכין בלשון דפליגי אלמא דאע"ג דטיגון בשמן שרי מטעם דפי' מ"מ חליטה ברותחין אסור משום דטבע המים אע"פ שהם רותחין מעכבין אפיית העיסה וממהר להחמיץ וליכא הכא פלוגתא: **ומ"ש** דהכי שדר רב שרירא וכו' וחליטה

דרכי משה

ואחד לאפות עכ"ל: (ב) ובמרדכי ס"פ אלו עוברין דהיינו שיעור שיקרום פניו למעלה ולמטה: ובמהרי"ל

חדושי הגהות

תסא דברים אלו אין להם הבנה ובהשגות שלפני ליתא כל זה מן תיבת ובסוגי"א כו' עד הלח"ם יפ"ה: ב ואפשר שסמך רבינו אמ"ש דנתבשלה אסור אפילו לא נימוחה דממילא נשמע שמה שהתיר בשרוי נמי בשלא נימוחה התיר (מהרל"ח): ג ואע"ג דהעיסה שנילושה במים והשמן הוא מי פירות ומי פירות עם מים ממהרין לדחמיץ כמ"ש בסימן שאח"ז שבה"ג עצמו פסק כר"ג דאמר ישרף מ"מ ס"ל דהואיל ומיד שבא העיסה בשמן הוא נאפה אין לה פנאי להחמיץ (מהרל"ח):

דחלוט אינו בא לידי חימוץ וחליטה היא מים רותחין ע"ג קמח לא שמענו בכל ישיבות שהתירו זה אלא לחיה או לחולה על פי בקיאין וכן כתב רבינו האי מצה חלוטה ברותחין מצה היא אבל רבנן קמאי אמרי לא ידעינן הליטה היכי הוה וכמה חולים טרחו להתיר להם מי שעורים בחליטה ולא התירו הגאונים אלא לחולה שהוקשה חוליו על פי רופאים. מצה שנאפית עם חמץ בתנור כתב רבינו תם שמותר דריח כי האי לא מצינו שיאסור כל הפת ויש אוסרין אם נגע זה בזה דדמי לפת חמה וחבית פתוחה ולדעת א"א הרא"ש ז"ל דשרי אפי' במצה שנמצאת בה חטה בקועה יראה דה"נ שרי (עיין בס"ס תנ"א בב"י בשם הכלבו מדין לסכיה מצות בכלי המנין):

תסב מי פירות אין מחמיצין ורבו בזה הדיעות לרש"י אין חייבין על חימוצה כרת אבל חמץ נוקשה הוי (א) ואפילו במי פירות

ב"ח

וחליטה היא מים רותחין. על קמח וכו' פירוש דבריו אע"פ דחלוט אינו בא לידי חימוץ כדתניא לחם עוני פרט לחלוט דממעט לחלוט דאינו יוצא בה י"ח משום דלאו עוני היא והיינו בבלילתו רכה אבל אינו חמץ ומותרת באכילה ובפ' החולץ איתא עוד דמצה חלוטה יוצאין בה י"ח בפסח והיינו דוקא בבלילתו עבה א"נ בבלילתה רכה אלא דהדר אפייה בתנור כמ"ש התוס' בסוף כ"ש (דף ל"ו) ולא תימא דהיינו מעשה אלפס בלא משקין דהא בפ' כ"ש (דף ל"ז) מפרש החלטה מוגלשין (פי' רותחין) ע"ג קמח וא"כ חליטה דעיסה נמי ברותחין קאמר דשם חליטה חד הוא אפ"ה לא שמענו וכו' וכ"כ רב האי מצה חלוטה ברותחין מצה היא וכו' והיינו חליטה דפ' כ"ש ודהחולץ דאיירי בחליטה דעיסה ברותחין ושרי בפסח אבל רבנן קמאי אמרי לא ידענו וכו' ולפ"ז ניחא דמייתי ראייה מחליטה דעיסה לחליטה דעיסה דלא כמו שהבין ב"י גם מה שהקשה אמאי לא הביא רבי' דברי הרי"ף והרא"ש והרמב"ם שכתבו בפירוש דליכא מאן דידע למיחלט הילכך אסור ל"ק כלל למאי דפי' והוא דבדברי הפוסקים אפשר לפרש דחליטה בלא רותחין נמי אסור אבל בדברי רב שרירא ורב האי מפורש דאין איסור אלא לחלוט ברותחין וז"ש רבינו אבל לחלוט העיסה ברותחין וכו' לומר דוקא ברותחין אבל שלא ברותחין שרי וב"י כתב יישוב אחר:

מצה שנאפית עם חמץ בתנור וכו' כ"כ המרדכי בפ' כל שעה בשם ר"ת ולא היה דעת רבינו דיש אוסרין חולקין אר"ת דמתיר אפי' בנגעו זה בזה אלא משום דר"ת לא נשאל אלא בנאפו יחד ולא נגעו אבל בנגעו יחד לא נשאל עליו ולא הורה בו כלום על כן אמר רבינו ויש אוסרין אם נגעו וכו' כי הם נשאלו עליו והורו לאיסור ואפשר דגם ר"ת היה מורה לאיסור אם היה נשאל עליו אבל במרדכי פג"ה מפורש דאף ר"ת נשאל עליו ופסק לאסור אם נגעו זה בזה ע"ש:

ומ"ש ולדעת א"א הרא"ש ז"ל וכו' אין פירושו אפילו במצה וכ"ש הכא דא"כ מאי ירא' דה"נ שרי דקאמר הל"ל כ"ש הכא דשרי אלא ה"פ דלא מיבעיא בעיסה נוגעת ובחטה שאינה בקועה אלא אפי' במצה רותחת ובחטה בקועה נמי התיר הרא"ש דס"ל דאין החמץ מתפשט ע"י אפייה אלא כדי נטילה לפי זה יראה דהכא נמי שרי דאע"פ דאיכא לחלק בין חמץ גמור לחטה בקועה דהוי ספק חמץ מ"מ לפי הטעם משמע ודאי דחמץ גמור אינו מתפשט ע"י אפייה ולענין הלכה כיון דבשאר איסורין לא נהגינן כהרא"ש אלא אף בצלייה ואפייה ומליחה אוסר עד ששים לפי זה בפסח אוסר במשהו וחמץ שנגע בתנור במצה אוסר כל המצה וכן פסק מהרש"ל וכתב עוד בתשובה דמצה כפולה שנשכה בכפילתה למצה שאצלה כל המצה אסורה אבל בנשכה שלא במקום כפילתה כיון דבשאר איסורין אין התיכה אוסרת חבירתה ביבש אפי' בנוגעת המין ורותח ממש בלתי רוטב כ"ש גבי אפוי דנשיכה אינו אלא בנגיעה אלא דכשיפרידם זו מזו צריך להזהר שיניח מעט מן ההיתר עם האיסור כדי קליפה וכתב עוד בא"ו שלו אם הוציא המצה ברחת של חמץ אוסר במשהו בפסח: מצה שנתכפלה בתנור ודבוקה עד שאין האש שולט שם כתבו מהרי"ו ומהרא"י ומהרי"ל דבפסח כל המצה אסורה ושאר מצות מותרים כר"ת דבריח הפת לא מצינו איסור וכ"כ בכתבים דמהרא"י סימן קמ"ה ומה שכתוב בתרומת הדשן דאסרי' לכל המצות ט"ס הוא וצריך להגיה במקומו לכל המצה. וקודם הפסח אף בע"פ לאחר זמן איסורו אין לאסור כ"א מקום הדבוק אם יש ששים במצה נגד מקום הדבוק דשוברין הדבוק ושורפין אותו אם הוא לאחר זמן איסורו דאסור בהנאה להרמב"ם והרא"ש כיון דלוקין עליו כדלעיל בסי' תמ"ג והשאר מותר אבל קודם זמן איסורו א"צ שריפה וכתב במהרי"ל שאם נתכפלה ואינו דבוק שהאור שולט שם מותר לצאת בה ידי חובתו ופשוט הוא. עוד כתב דמצה נפוחה באמצעיתה אסורה אבל עלה עליה קרום לבד שרי עכ"ל ופי' נפוחה באמצעיתה היינו לומר בנחלקה עובי המצה ושהעליון עלה למעלה ונראה דדוקא כשלא טחו עליה בביצים ושומן אלא מתחלה כשהניחוהו בתנור נעשית נפוחה אבל בהש"מ כשהוציאו המצה מן התנור לאחר שנאפית וטחו עליה בשומן וביצים והחזירוהו לתנור ואח"כ נעשית נפוחה באמצעיתה לית לן בה כיון שכבר נאפית ועוד יש לפרש נפוחה באמצעיתה שלא נחלקה כלל אלא שתפח גוף המצה באמצעיתה כמו שהוא בלחם חמץ ויש לאסור זה וזה לפי דאיכא לחוש לחמץ בשניהם כתב מהרי"ו דהמצות בתנור לא יהיו נוגעין זו בזו ואם שוכבות זו על זו הוי חמץ דהוי כמצה כפולה וב"י הביא בסי' ת"ס בשם א"ח ג"כ שלא יגעו זו בזו לפי שהם לחים עדיין ואין האור שולט בם בין לידי הפת ואחמועי מחמע וכתב מהרש"ל דאפ"ה בדיעבד אין בו איסור כלל עיין בתשובתו. וכתב עוד בא"ח שלא לנקוב ב' חלות בכלי אחד לפי שהעיסה שוהה בו ומחמצת לפיכך בעל נפש צריך לשנותו מעוגה לעוגה ע"כ. ונראה דה"ה הסדין שעושין המצות עליו על הרוב נדבק העיסה בסדין כשהיא קצת רכה וכן נדבק ע"י נקיבה שבמצות וצריך להסיר הסדין ולשום סדין אחר עליו ויש שעושין המצות על השלחן בלא סדין כשהוא חלק בלא נקבים ובלא סדקים וכשנדבק בו קצת מסירו היטב בסכין או במים בין עיסה לעיסה ועיין במ"ש בסי' זה ס"ג בדין מצה כפולה:

תסב מי פירות אין מחמיצין וכו' בפרק כ"ש (דף ל"ה) ארבב"ח א"ר יוחנן עיסה הנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חמוצה כרת ואסיקנא דה"ט דר' יוחנן משום דה"ל מי פירות ומי פירות אין מחמיצין ופירש"י ביין ושמן דלא נתן בה מים ובתר הכי (דף ל"ו) תניא אין לשין עיסה בפסח ביין ושמן ודבש ואם לש ר"ג אומר תשרף מיד וחכ"א תאכל אמר ר"ע שבתי הייתי אצל ר"א ור' יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש ולא אמרו לי דבר ואע"פ שאין לשין בו מקטפין

ב"י

וחליטה היא מים רותחין וכו' עד שהוקשה חליו על פי הרופאים הכל בפסקי הרא"ש פרק כל שעה ויש לדקדק שרבינו בא לאסור חליטת עיסה והביא ראיה מחליטת קמח ונראה דמשמע ליה שיותר אפשר להחמיץ עיסה חלוטה מקמח חלוט וכיון דרב שרירא אוסר בחליטת קמח כ"ש דאסר בחליטת עיסה והרי"ף והרא"ש כתבו בפר' כ"ש דאידנא שדרו ממתיבתא שאין אנו בקיאים בלתיתה הלכך לא שרי לן למלתת וחליטה ליכא בזמן הזה מאן דידע למיחלט הלכך אסור וכ"כ ג"כ הרמב"ם בפ"ה ולא היה צריך לכתוב אלא דבריהם בלבד וכ"ל שלא הביא דברי רב שרירא ורב האי אלא ללמוד מדבריהם דלחולה שהוקשה חליו ע"פ הרופאים שרי לחלוט:

כתב הרמב"ם בפ"ה שמבשלים את הקמח הקלוי ואע"ג דבגמרא (לט:) אסר קמחא דאבישונא שהוא קמח העשוי מקליות שנתייבשו בתנור וכמו שיבואר בסימן תס"ג וכתבו הרמב"ם איכא למימר דקמח קלוי שאני שהאש שולטת בקמח יותר ממה ששולט בחטים ולפ"ז צריך לומר שמ"ש שם הרמב"ם גבי מלילת הקדירות קמח קלוי אסור שמא לא קלהו יפה ויבא לידי חימוץ קמח העשוי מקליות קאמר דאילו קמח קלוי מותר הוא אבל רבינו ירוחם כתב נשים שמשימות קמח בתנור להתייבש כדי לעשות תבשיל לתינוקות אסור דילמא לא בשיל שפיר כך דקדק בתוספות מהאי דלא לימחי איניש קידרא בקמחא דאבישונא עכ"ל וכ"כ הגהות מיימון פ"ה שהוא דעת סמ"ק:

מצה שנאפית עם חמץ בתנור כתב ר"ת שמותר וכו' וז"ל המרדכי בפ' כל שעה מעשה אירע בפסח שעכו"ם השליך עוגות חמץ בתנור מלא מצות והורו להם שאם נגע חמץ במצה אסור ודמי למאי דאמרינן פרק בתרא דע"ז (כו:) בפת חמה וחבית פתוחה דברי הכל אסור הכא נמי אסור בנגיעה אבל אם לא נגע מותר דקי"ל ריחא לאו מילתא היא וכן השיב ר"ת על חמץ ומצה שנאפו יחד בתנור אחד כמה ריחות מצינו בתלמוד אבל ריח פת איסור בפת היתר לא מצינו וכמה פעמים אנו אופין חלה עם הפת ואין מקפידין בפת ועוד הביא ראבי"ה ראיה מלחמי תודה שהיה חמץ נאפה עם המצה ע"כ. ונראה מכאן דהיכא דנגעו זה בזה גם לר"ת אסור אע"ג דלא משמע כן מדברי רבינו:

ומ"ש רבינו ולדעת א"א ז"ל דשרי אפי' במצה שנמצאת בה חטה בקועה כלומר שהוא כתב שאפילו היתה אותה חטה חמץ למה תיאסר כל המצות דאפייה לא הוי כבישול להתפשט הטעם בכל החררה ואינו אוסר אלא כדי קליפה או כדי נטילה כמ"ש בסימן תס"ז יראה דהכא נמי שרי כלומר ע"י קליפה או נטילת מקום. ויש לדקדק בדברי רבינו ד למה כתב יראה דה"נ שרי דדין זה היינו ממש מ"ש הרא"ש גבי חטה בקועה שנמצאת במצה ואדרבא ההיא עדיפא שמתיר המצה עצמה וכך הל"ל לדעת א"א ז"ל דשרי אפילו במצה שנמצאת בה חטה בקועה ה"נ שרי וכ"ל דמשום דהרא"ש כתב שם דאפילו נתבקעה אינו חמץ גמור אלא קרוב להחמיץ הוה אפשר למימר שמ"ש שאפילו היתה חמץ למה תיאסר כל המצה היינו דבחטה בקועה מיירי שאינה חמץ גמור אבל בחמץ גמור כנידון דידן דלמא להרא"ש נמי אסור מפני כך כתב יראה דה"נ שרי דמתוך דבריו משמע דאפי' בחמץ גמור כנידון דידן שרי:

כתב המרדכי בפרק אלו עוברין והגהות מיימון בפרק ה' בשם הרוקח צריך ליזהר לאחר שאופין המצות שלא יתנום במפה או בכלי שיש בו קמח שמא ידבק הקמח במצה ואח"כ ישרה המצה במרק עם הקמח שעליה ויבא לידי חמוץ:

כתוב בתה"ד מצה שנתכפלה בתנור באפייתה אם הוא בתוך הפסח אסרינן לכל המצות כולם אפילו אם אינם דבוקים אלא כל שהוא שחמץ בפסח במשהו וכן נהג אחד מהגדולים ונראה דטעמו היא משום דחיישינן שמא לא היה חום האש יכול לשלוט בין הדביקות בכח לאפות מיד ואדהכי נתמצה בתנור אך בע"פ אם הדביקות כ"כ מועט שיש במצה כולה ששים כנגד מקום הדבק פורכין מקום הדבק (ג) ושאר המצה מותר דחמץ בע"פ בששים עכ"ל ומ"ש אם הוא בתוך הפסח אסרינן לכל המצות כולם נראה דהיינו לומר דאסר לאותה מצה כולה לבד דאילו לשאר מצות אין טעם בדבר דאפי' מצה שנאפית עם חמץ ממש נתבאר בסמוך דשרי היכא דלא נגע כ"ש הכא שאין חימוץ זה ברור ולא ראינו מי שחשש לו אלא הוא דאפשר דאפי' המצה עצמה מותרת אחר שיסיר הכפל וכן נראה לדעת הרא"ש בחטה שנמצאת במצה אפויה וכמו שיתבאר בסימן תס"ז:

תסב מי פירות אין מחמיצין ורבו בזה הדיעות וכו' בפרק כל שעה (לה.) אמר רבה בר בר חנה אמר ר"ל עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבים על חימוצה כרת משום דה"ל מי פירות ומי פירות אין מחמיצין ופירש"י ביין ושמן. ולא נתן בה מים. ובתר הכי (לו.) תניא אין לשין עיסה בפסח ביין ושמן ודבש ואם לש ר"ג אומר תשרף מיד וחכ"א יאכל אר"ע שבתי הייתי אצל ר"א ורבי יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש ולא אמרו לי דבר ואע"פ שאין לשין בו מקטפין בו אתאן לת"ק וחכ"א את שלשין בו מקטפין בו ואת שאין לשין בו אין מקטפין בו ופירש"י אין לשין עיסה של מצות ביין ושמן ודבש מפני שקרובה וממהרת להחמיץ ואין אדם יכול לשמרו ולמ"ד מי פירות אין מחמיצין ל"ק הך דאיהו אין חייבין על חימוצו כרת קאמר ולא הוי חמץ גמור אבל חמץ נוקשה הוי וחכ"א תאכל דקסברי אפשר לשמר' ול"ג מיד דמשמעות לא תחמיץ והרי"ף גורס וחכ"א תאפה מיד וכתב הר"ן שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת פירש"י בשלא נתן לתוכה מים וכרת הוא דאין חייבים עליו משום דמי פירות אינם מחמיצין אבל

דרכי משה

(ג) ובמהרי"ל כתב דאין לאסור אלא בנתכפל לגמרי ונדבק הכפל אז אין חום האש שולט ונתחמץ משא"כ בכמוכים בלי דיבוק שאז האור שולט שם וכתב עוד דאם ירא שלא ישהא המצות שיעור מיל ספר אגודה והרוקח מתיר לשוברן ולחזור ולערבן

פרישה

סי' תסב (א) ואפילו במי פירות לבדן כו' משום דממהרין להחמיץ יותר משאר מים אפילו מי פירות לחודא ומוקי לפלוגתא דת"ק ור"ג שמביא בסמוך ג"כ במי פירות בלא מים אבל ר"י ור"ת סברי דבלא מים אין מחמיצין ומוקי לפלוגתייהו דת"ק ור"ג דוקא עם מים ועליו אמרו שהחמץ הוא חמץ נוקשה:

אין

חדושי הגהות

ד ונראה משום דאיכא למימר דהא דשרי בחטה היינו משום דאין כח בפליטת חטה אחת להתפשט בכל החררה כמו שמבואר בלשונו לקמן בסימן תס"ז משא"כ בנדון זה דאיכא חמץ הרבה מ"מ כתב רבינו יראה דה"נ שרי דהואיל וחמץ בפסח במשהו א"כ אי הוי ס"ל להרא"ש דאפשר להתפשט בכל החררה ע"י אפייה הוי אסרו אפי' בחטה אחת כל שהוא וא"ב הואיל ושרי הרא"ש בחטה עכצ"ל דס"ל דא"א להתפשט בכל החררה משום דאין חמץ מתפשט ע"י אפייה אלא כדי קליפה או כדי נטילה א"כ ה"ה בנדון זה אע"ג דאיכא חמץ הרבה בתנור ה"נ דשרי (מהרל"ח)

ר"ל

פירות לבדן אסור ללוש ולרב אלפס אפילו במי פירות עם מים מותר ללוש מליל ראשון ואילך ויש אוסרים ללוש במי פירות עם המים אף מליל ראשון ואילך אבל קיטוף שמקטף בהן העיסה בשעת עריכה מתירין מליל ראשון ואילך ור"י פירש דמי פירות בלא מים אין מחמיצין כלל ומותר ללוש בהן מליל ראשון ואילך אבל בליל ראשון ושני אין יוצאין בהם ידי חובת מצה דהוה ליה מצה עשירה ומי ביצים היה מסתפק רש"י אם מחמיצין ור"ת היה מתיר ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ומי פירות עם מים הוי חמץ נוקשה ואין בו כרת אבל ממהר להחמיץ יותר משאר עיסה הלכך אין ללוש בהם ואם לש בהם פסק בה"ג כר"ג דאמר ישרף מיד והרי"ץ גיאת ז"ל פסק כחכמים דאמרי

ב"י

אבל נוקשה מיהא הוי כדתניא לקמן אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש ואם לש תשרף דאלמא מי פירות מחמיצין ואפילו רבנן דפליגי ואמרו תאכל ה"מ היכא שיכולין לשמרה מלהחמיץ כשאר עיסה אבל בעלמא מודו דמחמיצין וא"ת דלקמן משמע דאין מחמיצין כדאמרינן (לט:) דותיקא שרי במשחא ומילחא משום דה"ל מי פירות וה"נ אמרינן (שם) גבי חלבא דאכישולא וגבי הא דשרי לחרוכי תרי שבלי בהדי הדדי אלמא מי פירות אין מחמיצין כלל ואפילו לכתחלה שריא לפיכך פר"ת דאין מחמיצין כלל בפ"ע והיינו הנהו דשרי' לקמן אבל ע"י מים אין חייבין על חימוצה אבל נוקשה מיהא הוי והיינו דתני ואם לש תשרף מיד וה"נ מוכח בפרק כל המנחות (נז.) דבלא מים אפילו נוקשה לא הוי עכ"ל וכ"כ ג"כ הרא"ש וכ"כ ה"ה בפ"ה בשם רוב המפרשים והרי"ף כתב מסתברא לן כר"ע ובודאי הך מתניתא בשמן ע"י מים היא שנויה דהא קיטוף שמן ע"י מים הוא שלשין העיסה ואחר כך מקטפין ות"ק מאי דאסר בלישה שרי בקיטוף ורבנן אסרי בין בלישה בין בקיטוף וכיון דחזינן דריב"ל דהוה בתרא עבד עובדא כר"ע ש"מ דהלכתא כוותיה ואשכחן מקצת רבוותא דאסרי בין בלישה בין בקיטוף כרבנן ואיכא מרבוותא אחריני דשרי ואנן כתבינן מאי דסבירא לן וכתב עליו הרא"ש והשתא לדבריו אפילו מי פירות בתערובת מים אין מחמיצין וקשה לדבריו מדאמרינן לקמן ותיקא במיא ומילחא אסור במשחא ומילחא שרי אלמא מוכח בהדיא דמי פירות עם המים מחמיצין וכן מוכח ההוא דמנחת נסכים הלכך נ"ל כרבוותא דפסקי כחכמים ועובדא דריב"ל איירי בלא מים ועוד נ"ל דליתא להאי דיוקא שדקדק הרי"ף דדומיא דשרו רבנן בקיטוף דהיינו ע"י מים הוא דקאסרו בלישה דאפשר דבלישה אסור אפילו אין בו מים דס"ל דמי פירות מחמיצין אף בלא מים וקיטוף שרי אף ע"י מים משום דקיטוף דבר מועט הוא ואין מחמיץ ור"ע דשרי לא שרי אלא מי פירות לחודייהו בלא מים עכ"ל ודעת הרמב"ם בפ"ה כדעת הרי"ף ולא נהגו כן וכ"כ הרא"ש בפרק אלו עוברין שמה שפסק הרי"ף דמי פירות אין מחמיצין אפילו ע"י מים היינו לענין לישת העיסה דאיכה ממהרת להחמיץ ויכול לשומרה מחימוץ כמו שאר עיסה אבל היכא ששוהה כדי להחמיץ מחמיצין אם יש בהם מים והשתא כל הסברות שכתב רבינו ברורות לפניך זולת מ"ש שיש אוסרין ללוש במי פירות עם המים אבל קיטוף מותר ונראה דהיינו אם נאמר דהלכה כת"ק דאמר אע"פ שאין לשין בו מקטפין בו ועל דעת מי שמפרש דהא דתניא אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש בתערובת מים היא דאילו במי פירות בלא מים מותר ללוש: כתב הרשב"א שאלת מהו לטוח העיסה בביצה בפסח הרי"ף מן המתירין בין לקטף בין ללוש והרבה מן הגאונים אסרו בין לקטף בין ללוש וכן אסרו מגדולי המורים האחרונים וכן אנו נוהגים לאיסור ע"כ: **ומ"ש** רבינו לחלק בין ליל א' לשאר לילות וימים פשוט שם (לו.) דתניא רע"א מה ת"ל לחם עוני פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש ורמינן עלה מדקתני בהא ברייתא שלש העיסה ביין ושמן ודבש ומשני הא ל"ק הא ביום א' הא ביום ב' כדאמר ריב"ל לבניה יומא קמא לא תלושו לי בחלבא מכאן ואילך לושו לי וא"ד יומא קמא לא תלושו לי בדובשא מכאן ואילך לושו לי בדובשא וכתב הרא"ש בפ"ק דכתובות דיומא קמא היינו סעודה קמייתא וגם בסוף מ"ק כתב דהאי י"ט הראשון היינו סעודה הראשונה של לילי פסחים וכאן כתב יום ראשון כלומר לילה הראשון ומשמע דאפילו בסעודת לילה הראשון לא אימעיט אלא שלא לצאת בהם י"ח משום דבעינן לחם עוני אבל שלא בתורת מצות דמצוה אפילו בסעודת לילה הראשון ממלא כריסו הימנה ואינו נמנע וכן משמע מדברי רש"י שכתב יום ראשון לילה הראשון שהמצה חובה בעינן לחם עוני והכי משמע מלשון רבינו וכ"כ ה"ה בפ"ה ולאפוקי מאותם שנוהגים שלא לאכול מצה עשירה כלל בשני ימים ראשונים ואע"פ שכתב הכלבו נהגו שלא לעשות מצה עשירה כלל בשני ימים ראשונים דלא אתי לאחלופי בה ולמיכל מינה מצות חובה עכ"ל אין טעם במנהג ההוא לאסור ולגזור גזירה בדבר שלא חששו לו חכמי התלמוד ולא החכמים האחרונים:

ואע"פ שבגמרא לא אמרו דאימעוט מצה עשירה אלא ביומא קמא וגם הרי"ף והרא"ש כתבו דמתניתא דשריא מצה עשירה אוקימנא ביום ב' אבל ביום ראשון אפילו לרבי עקיבא לא בגמרא איירי בארץ ישראל דלא עבדי אלא יומא טבא חד אבל בח"ל דעבדי תרי יומי טבי כי היכי דלא נפיק ידי חובתיה במצה עשירה בלילה קמייתא ה"נ לא נפק בלילה תניינא דכל המצות הנוהגות בלילה הראשונה נוהגות בלילה שנייה אי נמי כיון דעיקר מצוה איננה אלא ללילה הראשונה לבד ומה שאנו מצריכים לאכול מצה בשתי לילות אינו אלא מפני שאנו מסופקים אי זו היא לילה הא' נמצא ששתי הלילות בכלל יומא קמא נינהו והרי"ף והרא"ש נמשכו אחר לשון הגמרא וזהו שכתב רבינו אבל בליל ראשון ושני אין יוצאין בהם ידי חובת מצה וכ"כ ג"כ רבינו ירוחם:

ומ"ש ומי ביצים היה מסתפק רש"י אם מחמיצין ור"ת היה מתיר כן כתבו שם הרא"ש והר"ן ז"ל וכן פשט המנהג להתיר: **ומ"ש** ואם לש בהם פסק בה"ג כר"ג והרי"ץ גיאת פסק כחכמים כ"כ שם הרא"ש והסכים לדברי הרי"ץ גיאת והרמב"ם כתב בפ"ה מותר ללוש העיסה בשמן או דבש וחלב או לקטף בהם וביום הראשון אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד לא משום חמץ אלא כדי שיהיה לחם עוני וביום ראשון בלבד הוא שצריך להיות זכרון לחם עוני דבריו כדברי הרי"ף שפירש דברייתא מיירי על ידי מים ופסק כר"ע דשרי מיום שני ואילך ובפ"ו כתב מצה שלשה במי פירות יוצא בה י"ח בפסח אבל אין לשין ביין או בשמן וחלב משום לחם עוני כמו שביארנו ואם לש ואכל לא יצא י"ח וכתב ה"ה שטעמו מדתניא פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש לא נתמעט אלא פת הכילוס במשקין הללו וכן הכילוס בחלב שנזכר בעובדא דריב"ל לפי שהפת הנילוש בהם אינו לחם עוני אבל פת הנילוש בשאר משקין יוצא וזהו שלא אמרו פרט לעיסה שנילושה במשקים עכ"ל ועדיין נשאר לדקדק בדברי הרמב"ם דבפ"ה כ' דביום ראשון אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד כדי שיהיה לחם עוני והיאך מכשיר בפ"ו מצה שלשה במי פירות חוץ מיין ושמן ודבש וחלב ואפשר דאה"נ דאסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד ומיהו אם עבר ולש בשאר משקין חוץ מיין ושמן ודבש וחלב יוצא בה ועי"ל דבפ"ה דלא הוה מיירי אלא ביין ושמן ודבש וחלב שאין המצה כשרה בהם

ב"ח

מקטפין אותן לת"ק וחכ"א את שלשין בו מקטפין בו ואת שאין לשין בו אין מקטפין בו ופירש"י מפני שקרובה וממהרת להחמיץ ואין אדם יכול לשומרה לפיכך אם לש תשרף מיד ולר' יוחנן דאמר לעיל מי פירות אין מחמיצין ל"ק הך דאיהו אין חייבין על חמוצו כרת קאמר ולא הוי חמץ גמור אבל חמץ נוקשה הוי ואותו חימוץ הן ממהרין להחמיץ ואי אפשר לשומרן וחכ"א תאכל דאפשר לשומרן עכ"ל ונראה דלרש"י אפי' הלכה כר"ע דמותר ללוש לכתחלה במי פירות היינו כשלא הניחה בלא עסק אבל הניחה בלא עסק הוי חמץ נוקשה ובכה"ג קאמר ר"י דאין חייבים על המולה כרת אבל נוקשה מיהא הוי דהיינו כשהניחה בלא עסק וכ"כ בהגהת מיימונית ריש פ"ה דלרש"י נוקשה הוי וקאי בלאו אם לא שמרו ומיהרו להחמיץ והשתא איכא להקשות אדברי רבינו שכתב לרש"י במי פירות לבדן אסור ללוש דמנ"ל הא לרש"י דדוחק לפרש דאסור ללוש ולהניחו בלא עסק דא"כ הל"ל מותר ללוש ואסור להניחו בלא עסק ואפשר דכיון דכתבו התוס' ושאר מחברים דרש"י נסתפק במי ביצים אלמא דס"ל כת"ק דמי פירות אסורין אפילו לא הניחה בלא עסק דאי ס"ל כר"ע דמותרין כשלא הניחה בלא עסק במאי נסתפק נמי במי ביצים יותר מבשאר מי פירות דשרי לכתחלה כשלא הניחה בלא עסק וכן משמע מלשון התוס' (בדף ל"ה) שכתבו שנסתפק רש"י אי חשיב מי פירות או לא לפי שאנו רואים שהעיסה נעשה עבה בהן יותר מבמים אלא דספיקו הוי אי דומה למים אם לאו ואסורה כשאר מי פירות אפי' לא הניחה בלא עסק אבל לא נסתפק אם מי ביצים גרוע יותר משאר מי פירות וע' בהגהת מיימונית לשם משמע כדפי' מיהו בהגהת סמ"ק סי' רי"ט מבואר דאפילו למאן דמתיר במי פירות לא אמר היתר בביצים דכיון דנופח במי ביצים יש להחמיר בהם יותר מבמי פירות ולפ"ז אפשר דאף רש"י התיר במי פירות לבד אם נהג בה מנהג שאר עיסה הנילושה במים ואפ"ה נסתפק במי ביצים דגריעי יותר ואם רבינו אינו חולק בזה צריך לפרש בדוחק שמ"ש אסור היינו ללוש ולהניחו בלא עסק והא דלא כתב רבינו דין קיטוף לרש"י היינו משום דלא מצינו ללמוד מדבריו לא איסור ולא היתר דאפשר דפסק כת"ק דמתיר לקטף ואפשר דפסק כחכמים דאסרי אף הקיטוף: **ומ"ש** ולרב אלפס וכו' זהו לפי שהרי"ף כתב דהך מתניתא בשמן ומים היא שנויה דהא קיטוף שמן ע"י מים היא ות"ק מאי דאסר בלישה שרי בקיטוף ופסק כר"ע דמתיר אף הלישה וכ"ש קיטוף והיינו דוקא מליל ראשון ואילך כריב"ל דליכא מאן דפליג עליה וז"ש רבינו ולרב אלפס אפילו במי פירות מותר ללוש מליל ראשון ואילך כלומר אפילו הלישה וכ"ש הקיטוף דשרי ונראה דהיתר לישה אינו אלא כשנוהג בה מנהג שאר עיסה אבל אם הניחה בלא עסק מודה הרי"ף דמי פירות עם מים מחמיצין דדוקא מי פירות בלא מים אמרינן אפילו הניחן כל היום כולו אין מחמיצין כר"י אבל עם מים מחמיצין אלא א"כ לא הניחה בלא עסק וכן פי' הרא"ש לדברי הרי"ף ר"פ אלו עוברין וכן פסק הרמב"ם בפ"ה והמרדכי בפ' כ"ש בפי' עיין שם. והרא"ש כתב וז"ל ועוד נ"ל דליתא להאי דיוקא שדקדק רב אלפס דדומיא דשרו רבנן בקיטוף דהיינו ע"י מים אסרי בלישה דאפשר דבלישה אסרי אפילו אין בו מים דמי פירות מחמיצין אפילו בלא מים כדקאמר אביי וקיטוף שרי אפילו ע"י מים דקיטוף דבר מועט הוא ואין מחמיץ ור"ע דשרי לא שרי אלא מי פירות לחודייהו בלא מים עכ"ל ונראה שע"פ זה כתב רבינו יש אוסרין ללוש במי פירות עם המים וכו' וזהו לרי"ף דפוסק כר"ע דמותר אף ללוש וכ"ש הקיטוף דשרי וע"פ פירושו של הרא"ש דר"ע איירי ללוש במי פירות לחודייהו א"כ אין היתר ללוש אלא במי פירות לבדן אבל במי פירות עם מים אסור ואין היתר אלא בקיטוף ונראה דלפ"ז נמי דללוש במי פירות לחודייהו אינו מותר אא"כ לא הניחה בלא עסק כמנהג שאר עיסה ומש"ה כתב רבינו ור"י פי' דמי פירות בלא מים אין מחמיצין כלל וכו' כלומר כלל לא אפילו הניחה בלא עסק דלא כי"א וכן נראה עוד ממ"ש ור"י פירש וכו' דאל"כ מאי איכא בין סברת י"א לסברת ר"י ואי אפשר לפרש דאיכא בינייהו קיטוף דלר"י אף הקיטוף אסור כחכמים כיון דאיכא מי פירות עם מים דהא בסמ"ג כתב וז"ל אמנם בתוס' דפסחים פי' ר"ש בשם ר"י ור"ת היתר גמור בחימוץ מי פירות ולא הוזכר בשום חיבור זכר מקיטוף לדעת ר"י גם רבינו לא כתבו גם בתוס' שלנו לא הזכיר דין קיטוף לר"י ור"ת אלא כדפי' ומש"ה כתב רבינו מסקנת הרא"ש אדברי ר"י במ"ש דמי פירות בלא מים אין מחמיצין כלל ואח"כ כתב ומי פירות עם מים הוי חמץ נוקשה וכו' דמשמע בכל ענין אף הקיטוף כי זאת היא מסקנת הרא"ש לבד בפסקיו דבמי פירות לחודייהו שרי אפי' הניחם בלא עסק ובמי פירות עם מים קי"ל כרבוואתא שהביא הרי"ף דפסקי כחכמים דאסרי בין בלישה בין בקיטוף וז"ש רבינו בסוף סברת ר"י ומי ביצים וכו' כלומר דרש"י היה מסתפק לפי סברתו דמי פירות הוי חמץ נוקשה אפילו לא הניחה בלא עסק שמא מי ביצים הוי מי פירות ג"כ ואסור או לא הוי מי פירות ושרי כדפ"ל אבל ר"ת היה מתיר מפני שמפרש דמי פירות אין מחמיצין כלל אפילו הניחה בלא עסק וכפר"י והיה תופס עיקר דמי ביצים הוי מי פירות ולזה הסכים הרא"ש ואח"כ כתב ומי פירות עם המים הוי חמץ נוקשה פי' אפילו לא הניחה בלא עסק דממהר להחמיץ יותר משאר עיסה הלכך אין ללוש בהן וה"ה דקיטוף נמי אסור כחכמים דקיטוף נמי הוי מי פירות עם מים כמו שפסק הרא"ש מסברתו ע"ש ואחר כך כתב ואם לש בהם פסק בעל הלכות גדולות וכו' כלומר דדוקא בלש בהם פליגי ומסקנת הרא"ש כחכמים דתיאפה מיד אבל בקיטוף דברי הכל דתיאפה ובכל הספרים כתוב תיאכל מיד וכתב רש"י דלא גרסינן מיד דמשנאפה לא תחמיץ והא פשיטא היא אבל באלפסי לא גרס תיאכל מיד אלא תיאפה מיד וכ"כ ה"ר ירוחם ורבינו תיאפה מיד ומ"ש בפסקי הרא"ש תשרף הוא ט"ס דצריך להיות תיאפה מיד כמ"ש האלפסי או צריך להיות תאכל כמו שפרש"י ובפסק דין ליכא פלוגתא דרש"י מודה דתיאפה מיד והאלפסי ודעמיה מודים דמשנאפה לא תחמיץ ואין צריך שיאכלנה מיד. כתב הכל בו דהלב לא חשיב מי פירות ומחמיץ ותמה על זה ב"י דמתוך סוגיא משמע דאינו מחמיץ ולפעד"נ ליישב דה"ק דלא חשיב מי פירות ומחמיץ אם הניחה בלא עסק ומפרש דהא דאמר ר' יוחנן עיסה הנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצו כרת משום דה"ל מי פירות ומי פירות אינו מחמיץ כלל ואפילו הניחה בלא עסק שאין טבע כל המשקים שוין וריב"ל דאמר לושו לי בחלבא מיירי שלא יניחוה בלא עסק מיהו הרמב"ם חולק ע"ז וכתב לחלק בין שאר משקין ליין ושמן ודבש

דרכי משה

ולערבן ואנו לא נהגינן הכי כי שמא לא יערכנה פעם שנית היטב והוי כמו מצה כפולה. וכתב עוד מצה שעלה בה קרום והתירה שאין לאסרה אלא בנפוח באמצעיתה שמקצת המצה למעלה ולמטה אבל קרום זה דומה לאותן קרומים שהן על השטופלי"ן וכתב עוד שם הר"ש הקפיד על מי שמוציא המצות קודם שנאפו לגמרי ומחזירין אח"כ לתנור דשמא יחמיצו בנטילתן משם ונראה דאין לחוש כ"כ דהרי כתבו התוס' פרק כל המנחות דף נ"ה דמצה לאחר שקרם פניה תו לא אתי לידי חימוץ וכן הוא במרדכי ס"פ אלו עוברין:

דאמרי יאפה מיד ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכל משקין הוו בכלל מי פירות הלכך חטה שנמצאת בדבש או ביין וחומץ מותר ובלבד שלא נתערב בהם מים מצאתי כתוב שאם נמצאת במלח חטה מלוחלחת מחמיץ כי המלח מתולדת המים הוא ואינו בכלל מי פירות ואינו נ"ל דהא שרינן ותיקא במשחא ומלחא אלמא דמי מלה הוי בכלל מי פירות :

תסג **מותר** להרוך ב' שבלים ביחד [א] ולא חיישינן שמא יצאו מים מאחת לחבירתה ותחמיץ דהוה ליה מי פירות ואין מחמיצין הלכך ותיקא שהוא תבשיל העשוי משמן ומלח עם קמח שרי [ב] אבל העשוי ממים ומלח עם קמח אסור : אין מוללין הקדירות פירוש שנותנין קמח בתוך המאכל להקפותו בין אם יתן הקמח תחלה בין אם יתן החומץ תחלה ואפי' בקמחא דאבישונא שהוא קמח העשוי מקליות שנתייבשו בתנור ואין מחמיצין אפ"ה אסור דחיישינן שמא לא נתייבשו כל צרכן ומחמיצין אבל במצה אפויה וטחונה מותר ולא חיישינן דילמא אתי לאחלופי בקמח וכן בקמח עדשים ושאר קטניות שרי שאינו מחמיץ ורי"ף וכן א"א ז"ל כתבו סתמא להיתרא (א) במצה אפויה [ג] ובגמרא קאמר דאפי' במצה אפויה אסור היכא דאיכא עבדי שמזלזלין במצות או כיוצא בזה דאיכא למיחש דאתי לשרויי אף בקמחא :

תסד **חרדל** (א) או שאר מיני טיבול שיש בהם מים אין נותנין בהן קמח ואם נתן לתוך החרדל יאכל מיד ולא ישהנו שמא יחמיץ ובשאר מיני טבולים כיון שאינן חדים כמו חרדל ודאי החמיץ וצריך לשורפו :

אין

ודבש וחלב השוה דין חלב ליין ושמן ודבש ובעל המאור כתב בהיפך דחלב שרי טפי מיין ושמן ודבש הביאו הר"ן והשיג עליו והעלה מתוך הירושלמי שכל המשקין הויין בכלל מי פירות וכדעת רבינו : **מצאתי** כתוב וכו' עד אלמא דמי מלה הוי בכלל מי פירות איכא לתמוה דבסימן תנ"ה כתב רבינו דאין טעם ברור לאסור מליתן מלח במצה בפסח ואי הוה מי פירות ה"ל מי פירות עם מים ואסור וי"ל דלגבי חטה המלוחלחת דוקא קאמר דהוי מי פירות כלומר שאינו בכלל מים לאסרו אבל לא קאמר דהוי מי פירות ממש ושלא ליתן מלח במצה אלא קרוב לומר דהוי תולדה בפני עצמו אין לו דין מים ולא דין מי פירות וז"ש אין טעם ברור לאוסרו וכך היא דעת הר"ן וכ"כ המרדכי בשם רשב"ס ס"פ כל שעה שהתירו לתת מלח במצה בפסח . ולענין הלכה נראה להחמיר בחטה מלוחלחת דכיון דלא נשתנה צורת המלח מוסיף הכל וחוס בחטה דלא עדיף מכותל דאמרינן פרק לא יחפור דהמלח מוסיף בה הבל ושוב נותנת החטה טעם במלח ואוסרו וכן נהגו לאוסרו במצה בפסח דבמצה בו קודם הפסח זורקים החטה והמלח מותר כיון דאין בו בנ"ט ומ"מ ודאי אם איכה מלוחלחת דהיינו שלא נתרככה כלל ולא נעשית לחה אלא יבשה כמעיקרא אפילו יש בו בנ"ט שרי שהרי לא פלטה מידי וע"ל בס"ס תס"ז ועיין עוד לעיל בסי' תנ"ה :

תסג מותר להרוך שני שבלי' וכו' ס"פ כ"ש וכרבא ולא כאביי ומ"ש הלכך ותיקא וכו' ג"ש לשם והסמיך רבינו דין ותיקא עם דין שני שבלים וכתב לכך ותיקא וכו' מפני ששני הדינים הם בבישול קמח וחיטים במי פירות ולא בלישה עיסה במי פירות :

אין מוללין הקדרות וכו' ברייתא שם ופי' שכתב רבינו הוא פירש"י אבל הרמב"ם בפ"ה כתב אין מוללין הקדירות החדשים והיינו שדרכם היה בקדירה חדשה לבשל בה קמח ומים וחומץ וכו' וכן פי' הר"ן : **ומ"ש** ואפילו בקימחא דאבישונא וכו' כן פי' התוס' לשם סוף דף מ' בד"ה רבא מחו ודלא כפי' רש"י דשרי ועיין בהגהת מיימונית פ"ה בתשובת מהר"ס : **ומ"ש** דבמצה אפויה וטחונה מותר כן פי' הרי"ף והרא"ש לשם ומ"ש וכן בקמח עדשים וכו' הוא פירוש התוס' לשם ועל השגת רבינו כתב ב"י שאינה השגה ודבריו נכונים והכי נקטינן :

תסד חרדל וכו' משנה בפ' כ"ש (דף מ') ומ"ש וצריך לשורפו הוא לפי שתופס עיקר דהלכה כרבי יהודה דבעי שריפה אבל למאן דפסק כרבנן לא בעינן שריפה דסגי במפרר וזורה לרוח כדלעיל בסימן תמ"ה :

אין

בהם כלל שייך שפיר למימר אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד שלא בא למעט אלא אלו ארבעה משקין לבד וכיון דבשום אחד מאלו המשקין אין המצה כשירה כי קאמר אסור ללוש ולקטף אלא במים לבד איכו במשמע שממעט אלא אלו המשקין לבד וזהו דעת הרמב"ם להכשיר מצה שנילושה בשאר מי פירות חוץ מארבעה משקין אלו אבל לא ראיתי לשום אחד מהפוסקים שחילק בין יין ושמן ודבש וחלב לשאר מי משקין דלעולם אין המצה כשירה אלא במים בלבד וכך הם דברי רבינו שכתב ובל משקין הוו בכלל מי פירות וכתב ה"ה ראיתי מי שכתב שאינו יוצא במצה הנילושה בשמן ויין ודבש בלבד אלא עם תערובת המים לפי שאנו צריכים שימור מחמץ וכל שאינו מחמיץ אין יוצאין בו ידי מצה וכבר נתבאר שמי פירות לבד אין מחמיצין ודבר נכון הוא עכ"ל (א) מצאתי כתוב בכלבו דחלב לא חשיב מי פירות ומחמיץ ותמהני דהא אמרינן דריב"ל אמר לבניה מיומא קמא והילך לושו לי בחלבא ואף על גב דאותיבנא על ההוא לישנא מדתניא אין לשין את הפת בחלב מפני הרגל עבירה ושנינן אלא ה"ק לושו לי בדובשא מכל מקום לא אידחי ההוא לישנא משום דחלב מחמיץ אלא משום הרגל עבירה דבשר בחלב ועוד דהא בתר הכי אמרינן ואי בעית אימא לעולם בחלבא וכדאמר רבינא כעין תורא שרי ה"נ כעין תורא וכיון שכן הא ודאי חלב איכו מחמיץ וכן דעת כל הפוסקים (ב) :

הלכך חטה שנמצאת בדבש וכו' כלומר כיון דמי פירות אין מחמיצין ומשום הכי מותר ללוש בהם לכתחלה הלכך חטה שנמצאת בדבש וכו' מותר וכתב כן משום דבירושלמי איכא כמה אמוראי דאסרו וכתב הרא"ש בפרק כל שעה דסבירא להו כאביי דסבר דמי פירות מחמיצין ומשום הכי אסר אגבא דאבישונא ואנן קיימא לן כרבא דשרי ולענין הלכה המנהג הפשוט הוא ללוש במי פירות בלא תערובת מים כלל ואין חוששין בהם לחימוץ כלל דמי פירות בלא מים אין מחמיצין אפילו שהו כל היום ובכל מי פירות נוהגים היתר אפילו במי (ג) ביצים וכתבו הגהות מיימון פ"ה בשם סמ"ג שמותר ללוש ביין אע"פ שא"א ליין בלא טיפת מים שנופלת בו בשעת הבציר אעפ"כ אין לחוש הואיל וכבר נתבטלים וז"ל סמ"ג אף על פי שאי אפשר ליין בלא טיפת מים ואף לכתחלה רגילין לתת מים בשעת הבציר כדי להתיר נסוך בכלי העכו"ם אף על פי כן אין לחוש למים הואיל וכבר נתבטלו המים ביין קודם שלשו העיסה :

מצאתי כתוב שאם נמצא במלח חטה מלוחלחת וכו' ואינו נ"ל דהא שרי ותיקא במשחא ומילחא פירוש ותיקא קמח מבושל ואמרינן בפרק כ"ש דמיא ומילחא אסור ובמשחא ומילחא שרי ודייק רבינו מהם דמלח אין בו תורת מים דאל"כ ליתסר אבל הר"ן כתב שם ולא אסרינן ליה משום מילחא שהוא כמים ומעורב עם השמן לפי שהוא מועט ונשתנה צורתו ואין בו כח עם השמן אבל מים גמורים חיישינן בכל שהן ואפשר נמי דאי איכא מלח מרובה חיישינן בה עכ"ל וכן דעת הגהות מיימון שכתבו בפ"ה נראה שיש לברור המלח קודם הפסח מחיטים שלא יהיה בתוכו כי כשהמלח הוא מתחלחלה הוא נכנס מעט מעט בחיטים ומתחמץ (ד) כתוב בטור י"ד סימן שכ"ט עיסה שנילושה במי ביצים או ביין ודבש בלא שום מים כתב הרמב"ם שחייבת בחלה וא"א ז"ל היה מסתפק בדבר וכתב וטוב ליזהר שלא ללוש עיסה במי ביצים לבדן בלא תערובת מים כדי לצאת מידי ספק עכ"ל ולפ"ז בפסח שא"א ללוש במי ביצים עם תערובת מים ילוש עיסה פחות משיעור חלה כתוב בסמ"ק סימן רי"ט רבינו נתנאל היה מקפיד במי ביצים כשהיו לשין העולם שיעור חיוב חלה מפני שהיא טהורה שמי פירות אין מכשירין ומה יעשה מחלתה. דאע"ג דעכשיו בזמן הזה שאין לנו מי חטאת אין אדם טהור מטומאת מת מ"מ כיון שנילושה בביצה שלא הוכשרו בשום משקה איכה מקבלת טומאה וא"כ מה יעשה מחלתה לשורפה אינו יכול כיון שהיא טהורה וגם לאכלה אינו יכול כיון שאין רובם טהורים ומיהו היה יכול ליתנה לכהן קטן כדאיתא בבכורות (כז.) עכ"ל ודבר פשוט הוא שכל שלש העיסה במי פירות שאינם משבעה משקים דין החלה כדין עיסה שלשה בביצים :

תסג מותר להרוך שני שבלים ביחד וכו' פלוגתא דאביי ורבא בפרק כל שעה (מ.) וקי"ל כרבא דשרי : **ומ"ש** הלכך ותיקא שהוא תבשיל העשוי משמן ומלח עם קמח וכו' ג"ש וכבר נתבאר בסימן שקודם זה : **אין** מוללין את הקדירות וכו' (מ.) ת"ר אין מוללין את הקדירה בפסח והרוצה שימלול נותן את הקמח תחלה ואח"כ נותן את החומץ וי"א נותן את החומץ ואח"כ נותן את הקמח עולא אמר אחד זה ואחד זה אסור משום לך לך אמרינן לנזירה סחור סחור לכרמא לא תקרב רב פפא שרי לדבי ריש גלותא למימחא קידרא בחסיסי אמר רבא איכא דשרי כי האי מילתא במקום דשכיחי עבדי איכא דאמרי רבא גופיה מחו ליה קידרא בחסיסי וכתבו הרי"ף והרא"ש פי' חסיסי מצה אפוייה שטוחנים אותה במים ומוללים בה את הקדירה ובערוך פי' קמח של עדסים שאינו בא לידי חימוץ ולא חיישינן דילמא אתי לאיחלופי בשאר קמח : **ומ"ש** רבינו דאפילו בקימחא דאבישונא אסור למימחא מימרא שם (לט :) : **ומ"ש** רבינו ובגמרא קאמר דאפילו במצה אפויה אסור היכא דאיכא עבדי כלומר שהוא תמה על הרי"ף והרא"ש למה לא כתבו כן ול"נ שאין כאן מקום תמיהא כלל כיון דבלישנא בתרא אמרינן דרבא גופיה מחו ליה קידרא בחסיסי משמע דאתא לאיפלוגי אלישנא קמא דאמר איכא דשרי כי האי מילתא במקום דשכיחי עבדי הלכך נקטינן כלישנא בתרא דשרי אפילו באתרא דשכיחי עבדי ודברי הרמב"ם בפ"ה כדעת הרי"ף :

תסד חרדל או שאר מיני טיבול כו' משנה בפרק כל שעה (מ :) אין נותנין קמח לא לתוך החרוסת ולא לתוך החרדל ואם נתן יאכל מיד ור"מ אוסר ובגמרא אמר רב כהנא מחלוקת לתוך החרדל אבל לתוך חרוסת דברי הכל ישרף מיד : ופירש"י מחלוקת . דשרי ליה ת"ק לאכלו מיד : בנותן לתוך החרדל . לפי שהוא חזק ואינו מניחו מהרה להחמיץ : ואמר רב אשי כוותיה דרב כהנא מסתברא מדאמר שמואל וכו' ואע"ג דדחייה ראיה זו מ"מ כיון דרב אשי סבר כוותיה הכי נקטינן וכן פסקו הפוסקים : **ומ"ש** רבינו שיש בהם מים כ"כ הרא"ש ופשוט הוא דאל"כ מי פירות הם ואינם מחמיצין :

אין

דרכי משה

תסב (א) ונראה דר"ל דמטעם זה אינו יוצא דהא הוה מצה עשירה : (ב) כתב הסמ"ג דבש דבורים הוה מי פירות : (ג) ואני לא ראיתי מנהג זה במדינות אלו מימי : (ד) וג"ל לומר במלח שלנו שמבשלים אותה ודאי יש לחוש אפילו לדעת הטור וכן איתא חילוק זה במרדכי דמסכת שבת לענין מילחא בעי בישולא כו' :

תסג (א) והא דאסור בקמחא דאבישונא כתב בהג"מ פ"ה י"א דדוקא בקמח דקליות הוא דחיישינן דילמא לא בשיל שפיר אבל סולת גופיה שאופין בתנור לא חיישינן וכן דעת הרמב"ם ואינו נראה אלא דבכל ענין אסור וכ"כ ר"י בשם התוספות וכתב עוד בהגהות ויש שהיו רוצים להתיר לבשל עם חלב בלא מים מיהו גם בזה יש לחוש שמא יתערב בו מים לכן טוב שלא לעשות כי אם ממצה אפויה :

תסד (א) בהג"מ ריש פ"ה חרדל כמו כן יש לאסרו בפסח משום דהוה מידי דמידגן אף על גב דבימיהם היה מותר מ"מ בדורות האחרונים יש להחמיר שאין בקיאים כ"כ באיסור והיתר כדורות הראשונים ואפילו הוא מעורב מקודם הפסח עם ד"א אפ"ה אסור לאכלו ומותר להשהותו דדינו כשאר קטניות כ"כ בת"ה סימן קי"ג :

כתב

דרישה

סי' תסג [א] **ולא** חיישינן שמא כו' עיין בב"י : [ב] אבל העשוי ממים כו' מכאן קשה לעיל ומכאן יש לדקדק על תירוצו של מ"ו ז"ל דילמא שאני הכא שהמלח שנה סוור לתולדותו הרא"ש אסרי"ף שכתב אפילו מי פירות עם מים אין מחמיצין כמ"ש ונעשה מים : [ג] ובגמרא קאמר כו' עיין ב"י :

ע"ג

חדושי הגהות

תסב א ר"ל כטיפות של גשמים שנפלו לתוך הענבים בשעת הבציר וכמ"ש הב"י לעיל מגיה בשם סמ"ג ועיין במג"א ס"ק ו' : ב כבר כתבתי לעיל בסימן תנ"ה דמלח עם מים דין מים יש לו ע"ש (מהרל"ח) :

ר"ל

תסה (א) **אין** שורין המורסן לתרנגולין (א) אבל הולטים פירוש ברותחין שאז אינו מחמיץ והגאונים אסרו כל הליטה כדפרישית לעיל כתב בעל העיטור כתב הרב הבבלי מותר ללוש לתרנגולין מורסן או קמח ומאכילן מיד או יעמוד עליהם שלא ישהא שיעור מיל וכל זמן שמנקרין בהן או מהפכים בהן אינו בא לידי חימוץ ואין לסמוך על זה (ב) שא"כ נשהה העיסה (ג) שיעור מיל עד כאן: כתב אבי העזרי מעשה היה ושרו מעט מורסן ושפשפו באווז בפסח ואסר אבא מרי כל האווז [ד] משום דאית ביה בעוריה פרצי פרצי (כדאיתא שבת קח.) ואיתא בפרק כל הבשר (קיב) ואי אית ביה פילי כוליה אסור (ב) האשה לא תשרה המורסן שתוליך בידה לבית המרחץ אבל שפה היא על בשרה יבש אע"פ שיש זיעה על בשרה דזיעה אינה מחמצת ובלבד שתזהר היטב שתעביר כל המורסן קודם שתשטף במים ע"כ כתב ה"ר יונה האידנא אין הנשים בקיאות בזה ויש למונעם מלתת המורסן על בשרם אפילו יבש:

תסו **לא** ילעוס אדם חטין ויתנן על גבי מכתו מפני שהן מחמיצין שהרוק מחמיץ ע"כ הנותן שעורים לבהמתו (א) (א) ומצאו בהם ריר צריך לבערם כתב ה"ר אליעזר מגרמיז"א שק מלא קמח שנתן אצל החומה ונתלהלה מזיעת החומה מחמיץ (ב) הלכך אם נפל מים על קמח או נתלחלח השק ירקד הקמח והשאר מותר ואם מעט שלג או מים נפל על התבואה יגרף החטים העליונים ויקח מהתחתונים: שק שיש בו קמח וישבו עליו תרנגולים ונתלהלה מצואתם אינו מחמיץ מיהו א ירקד הבצק [וישליכוהו] לחוץ והשאר מותר: בשר יבש שמזיע בשעת הגשמים מהמיץ מכח המים שהודח בו: (ג) הלב שנשפך [א] ע"ג חטין אינו מחמיץ דחשיב מי פירות ע"כ מה שדימה זיעת החומה לרוק לומר שמחמיץ היה מכתבר לא"א ז"ל לדמותו לזיעת אדם שאינו מחמיץ וכתב עוד על מה שהתיר לרקד הקמח שנפל עליו מים קולא (ד) גדולה היא זאת לעשות כך ב בתוך הפסח שהמיץ במשהו כי שמא יעבור עם הקמח חמץ כל שהוא בנפה וראיתי מורים הלכה למעשה שיאחוז בידו כל המקום המלוהלה בשק עד שיריק כל הקמה שבשק והכי עדיף טפי ע"כ. קמח שנפל על דלף אפילו כל היום אינו בא לידי חימוץ והוא שזה הדלף טורד בלי הפסק ויאפנו מיד לכשיפסוק ואם הוא מספק אם הדלף טורד אם לאו אסור:

חטין

תסה אין שורין את המורסן לתרנגולים אבל חולטין משנה פרק כל שעה (לט:) והגאונים אסרו כל חליטה כדפרישית לעיל סימן תס"א: **כתב** בעל העיטור כתב הרב הבבלי מותר ללוש וכו' ואין לסמוך על זה שא"כ נשהה העיסה שיעור מיל כלומר שלא אמרו שכל ששהתה העיסה בלא עסק פחות משיעור מיל אינו מחמיץ אלא בדיעבד אבל לכתחלה אין להשהותה אפילו רגע אחת בלא עסק. והרמב"ם כתב בפ"ה מותר ללוש לתרנגולים מורסן או קמח וכו' ומאכילן מיד או נותן לפניהם והוא עומד עליהם עד שלא ישהא לפניהן כדי הילוך מיל וכל זמן שהם מנקרין בו או שהוא מהפך בידו אינו מחמיץ וכשיפסקו מלאכול ישטוף הכלי במים וישכוב במקום מדרון עכ"ל וכתב עליו ה"ה זה דעת קצת מחברים וכ"כ העיטור בשם הבבלי ושם כתוב שאין לסמוך על זה שא"כ נשהא העיסה כדי הילוך מיל וכן נהגו להחמיר ע"כ: **כתב** אבי העזרי מעשה היה ושרו מעט מורסן ושפשפו בו אווז וכו' ואיתא בפרק כל הבשר ואי אית ביה פילי אסור כך כתב הרא"ש בפרק כל שעה: **האשה** לא תשרה המורסן שתוליך בידה למרחץ אבל שפה היא על בשרה יבש משנה בפרק כל שעה (שם) ופירש רש"י שפה היא מורסן יבש בבשרה ואף על פי שמים טופחין על בשרה וכתב עליו הרא"ש נראה דזיעה קאמר ואין לומר מים ממש כגון אחר שנשתטפה בחמין או בצונן דהא נראה ודאי דאסור כי נשארין בתוך המים ומחמצין אלא ודאי מי זיעה קאמר וצריכה להעביר כל הכוזין ממנה קודם שתשתטף בצונן לכן כתב הר"י דהאידנא אין הנשים בקיאות בזה ויש למנען מליתן מורסן על בשרם אפילו יבש: **תסו לא** ילעוס אדם חיטין ויתן על גבי מכתו וכו' משנה בפרק כל שעה (לט.): **ומ"ש** על כן הנותן שעורים לבהמתו וכו' כ"כ המרדכי בפ"ק אלו עוברין בשם הרוקח: **כתב** ה"ר אליעזר מגרמיזא שק מלא קמח שנתן אצל החומה וכו' עד והכי עדיף טפי הכל בפסקי הרא"ש פרק כל שעה ובהג"מ פ"ה כתבו להתיר בלחלוחית זיעת החומה כדברי הרא"ש.

כתב המרדכי בפ' כל שעה מעשה בא לפני ר"י מווינא על שק קמח שנפל לטיט בפסח וצוה להריק השק ואמר שיש לנהל הקמח כדי שישאר הלחלוחית למעלה וזה יזרוק והשאר מותר בכך ודוקא כל זמן שהוא מלוחלח אבל אם עמד השק עד שנתייבש הלחלוחית לא מהני ניהול דמיפרך ונכנס עם השאר ולא ישאר למעלה כלום ונחמץ בפסח במשהו וצריך ליקח קמח אחר לצורך הפסח וזה ינהלנו אם ימצא כמו עיכה זה יזרוק והשאר ישמרנו עד אחר הפסח ודוקא אם נתייבש קודם הפסח אז יכול לשמרו אחר הפסח דחמץ שלא בזמנו בנ"ט וכאן אינו נותן טעם בכל כיון שמנהל אותו אבל בפסח דאיסורו במשהו יזרקו הכל עכ"ל: **קמח** שנפל עליו דלף וכו' בפרק כל שעה (שם) תניא רבי יוסי ב"ר יהודה אומר קמח שנפל עליו דלף אפילו כל היום כולו אינו בא לידי חימוץ אמר רב פפא והוא דעביד טיף טיף כנגד טיף טיף וכתב הרא"ש והוא שיאפנו מיד כשיפסוק הדלף ואם ספק אם דלף טורד אם לאו ספק דאורייתא לחומרא וכתב הר"ן פי' הרא"ה בשם רבו הרמב"ן דלאו למימרא שמה ששרוי ע"י מים אינו מחמיץ משום טיף טיף אלא לומר דאי לאו טיף טיף אסור אפילו מה שאין אנו רואין שיהא שרוי במים הכל אסור לפי שכך דרכו של קמח שהוא שואב מן הלחות ודינו כשרוי במים אבל כשהוא טורד ועושה טיף טיף אינו מניחו למה שאינו שרוי לשאוב כלל ואינו מחזור עכ"ל: **כתב** המרדכי בפרק כל שעה רבינו מאיר כתב על העכברים שהטילו מי רגלים בחטים דאפילו למר עוקבא דאמר לא נתבקעו ממש הכא אין לחוש דקרוב הדבר לודאי דמי רגלים אין מחמיצין דאם היו מחמיצין היו כל החטים מבוקעים ואע"ג דבפ"ק דבכורות (ז.) גבי מי רגלים קאמר מיא עייל מיא נפיק מכל מקום אין לאסור אלא אם כן יראה ביקוע עכ"ל ורבינו ירוחם כתב דמי רגלים מחמיצין ודם כתב דאינו מחמיץ וכ"כ בא"ח. כתוב עוד בו דכל תולדות המים כגון מי הפה והחוטם והעין ומי רגלים מחמיצין ירושלמי הטל מחמיץ. דין אם נתערבו חטים שיש בהם חשש חימוץ עם חטים אחרים היאך יתבטלו בסימן תנ"ג:

חטים

תסה אין שורין המורסן משנה בפ' כ"ש סוף (דף ל"ט). כ' בעל העיטור וכו' עד שא"כ נשהה העיסה שיעור מיל כלומר וכיון דלכתחלה אסור לשהותה אפילו רגע א"כ ה"ה הכא נמי אסור לכתחלה ומיהו אפשר לייסב דהרב הבבלי כוונו דבלישת העיסה לתרנגולים כדיעבד דיינינן ליה דאין בידו להאכילן מיד אלא על ידי הלעטה או המראה ואם התרנגולים קטנים אי נמי אינן למודין לאכול בהלעטה א"כ אי אפשר אלא שיעמוד עליהן שלא ישהה שיעור מיל: **תסו לא** ילעוס וכו' משנה בפ' כ"ש: **ומ"ש** על כן הנותן וכו' כ"כ ברוקח סימן רפ"ה ומביאו המרדכי פרק אלו עוברין ומבואר מדבריהם שאין איסור אלא במוצא ריר אבל באינו מוצא ריר לא מחזקינן איסורא שהיה עליהן ריר מיהו מהרי"ו כתב בסתם לבער כל הנותר ומשמע אף באינו מוצא ריר וזהו ודאי חומרא וזהירות יתירה: **כתב** הר"א מרגמייז"א וכו' כ"כ הרא"ש בשמו בפרק כל שעה: **ומ"ש** ומיהו ירקד הבצק הנדבק לחוץ לא משום שצואת התרנגולים הוי מי פירות עם מים בעיסה דלא מצינו כך בשום מקום וגם הוא כנגד הסברא אלא משמע דתולדה בפני עצמה הוא כמו מלח אלא משום מאיסותא קאמר דירקד הבצק הנדבק לחוץ וזהו שהוסיף וקאמר לחוץ כלומר שיזרקנו לחוץ דעובר על בל תשקצו אם לא יזרקנו לחוץ אבל גבי נפל מים על קמח קאמר בסתם ירקד הקמח והשאר מותר: **ומ"ש** וראיתי מורים הלכה למעשה שיאחז בידו וכו' כתב מהרש"ל ומ"מ אח"כ צריך לרקד כל הקמח הנשאר וכן המנהג ועיקר וכל זה בעוד שהוא לח אבל אם נתייבש שוב לא מהני ריקוד לאכלו בפסח אלא ירקדנו וישמרנו עד אחר הפסח ואם נתייבש בפסח אסור להשהותו כמ"ש במרדכי בשם הר"י א"ז מוינא ודין קמח שבשק אם אכלו ממנו עכברים ביארתי לעיל בסימן תנ"ג:

חטין

דרכי משה

תסה (א) כתב מהרי"ו אין להשליך שעורים וכדומה לתרנגולים במקום שהוא לח בפסח ומהרי"ב כתב רגילות הוא להוציא התרנגולים מבית החורף בפסח ולתת להם חטים יבשים או שעורים יבשים לאכול ועומד עליהן עד שיאכלו והנשארים יצניעו ואח"כ נותנים להם לשתות וכששוחטים עופות בפסח צריכים ליזהר מאוד מזפק התרנגולים שלא ישאר שם חמץ וצריכים ליזהר כשמהבהב התרנגולים על האש בפסח שלא יהבהבו בקשין פירוש בשבולת של חטים ושעורים אולי היו מונחים במקום לח על הארץ ונתחמצו וכ"ש בתרנגולת: (ב) ובי"ד סימן צ"א כתבתי דבשאר איסורים אין נוהגים לאסור את כולו אע"ג דאית ביה פילי אא"כ היה החתיכה מבושלת או צלויה ומיהו נראה דבחמץ במשהו יש לאסור דיש לחוש שמא נשאר משהו חמץ תוך הפילי לכן אסור:

תסו (א) ובדרשות מהרי"ו ואותן שיש להן סוסים יזהרו כשנותנין להן האבורי"ן בל"א שלא ישייר מידי בתוך האבוס לאחר שאכל דדירו מחמיץ עכ"ל ובמהרי"ל כתוב והנותן שבולת שועל יתן להסוס מעט מעט שאם ישאר יתחמץ מריר הסוס ואני שמעתי משם חכם אחד שאסר להשהות סוס בבית משום חשש שמא יחמיץ המאכל בפום ברירו. ול"נ דאין לחוש לזו דמאחר דכבר ביטל החמץ אף אם יהמיץ הסוס אינו עובר עליו ולכן אין לחוש מספק דודאי אם נמצא עליו ריר חייב לבערו מידי דהוה אמוצא חמץ בביתו בפסח לאחר הביטול דחייב לבער אמנם אין להוש שמא ימצא אבל מדברי הרוקח שהביא המרדכי בריש אלו עוברין משמע דסתם סוס מלכלך השעורים וחייב לבער הנותר שמצא ומשמעות דברי רבינו דאין לחוש מספק:

שהיה

פרישה

סי' תסה (א) **אין שורין** כו' עיין רמ"א בש"ע: (ב) שא"כ נשהה העיסה כו' כלומר שלא אמרינן כששהתה העיסה פחות משיעור מיל בלא עסק אינו מחמיץ אלא בדיעבד אבל לכתחלה אין להשהות אפילו שעה אחת בלא עסק והכי נהוג ב"י. פי' לפי שס"ל הא דכתב ואין לסמוך על זה ר"ל על הא דכתב או יעמוד עליהם שלא ישהה שיעור מיל אין לסמוך שאפילו פחות משיעור מיל נמי אסור לכתחלה גזירה שמא נשהה העיסה שיעור וזהו שקאמר שא"כ נשהה כו' ולא התירו פחות משיעור מיל כ"א דיעבד: (ג) שיעור מיל ע"כ ואינו מותר אלא ע"י עסק גדול מ"ו ז"ל: (ד) משום דאית ביה בעורי' כו' עיין רמ"א בש"ע:

סי' תסו (א) **ומצאו** בהם ריר כו' עיין רמ"א בש"ע: (ב) הילכך אם נפל מים על קמח כו' פירוש הואיל ויש איסור כשנתלחלח מזיעת החומה וזהו דבר הרגיל להיות וצריך לבקש תקנה לזה הילכך יעשה תיקון זה כשנתלחלח השק מזיעת החומה ירקד הקמח והשאר מותר לאפוקי מהרא"ש דאוסר בפסח ואגב שכתב תיקון זה בשנתלחלח בזיעת חומה כתב נמי תיקון ואם נפל עליו מים דמותר בכה"ג וק"ל: (ג) חלב שנשפך כו' עיין בדרישה: (ד) גדולה היא זאת וכו' עיין במרדכי דמשמע להדיא דאפילו קודם פסח וכן משמע מדברי הרמב"ם ומ"מ לעיל בסימן תמ"ב גבי טריאק"א מ"ו ז"ל:

דרישה

סי' תסו [א] **ע"ג** חטים כו' ל"ע למה נקט ע"ג חטים דאפילו ע"ג קמח נמי אינו מחמיץ מזה הטעם דחשיב מי פירות וא"ל דאם יפול אקמח בלאו חימוץ אסור לאכלו אפילו במלחא דילמא יאכלנו בבשר והוא גילום בחלב משא"כ בחיטים דלא נבלע בהן דע"כ זה אינו מדיקיב טעמא דמי פירות אין מחמיצין ומ"מ י"ל דכשהוא קמח נזהרין יותר שלא יפול עליו דבר בשר או חלב ממה שנזהרין על נפילת חיטין שיכול לקנחם בקל אלא שהכא מיירי בשלא קנחם ומשרה בחלב וק"ל ועיין מ"ש ב"י בשם המרדכי. ועיין מ"ש בש"ע שלי דנראה דאם אין ידוע ממה נתלחלח השק דיש להקל אפילו לאכלו בפסח אף אם נתייבש מכח ס"ס שמא מכח מי פירות נתייבש ואת"ל ממים נתייבש שמא לא נפל לתוכו כלום ואף שבסימן תס"ז הביא ב"י דברי אגודה בדגן שמונח בעלייה כו' שאינו מתיר לאכלו בפסח וכ"כ רמ"א שם בש"ע סעיף ו' מ"מ י"ל לדמותו לס"ס שמתיר שם סעיף י"ב ע"ש:

דה"ס

כיון

חדושי הגהות

תכו א ר"ל אע"פ שצואת התרנגולים אינו מחמיץ מ"מ כשילוש אח"כ במים יהיה מי פירות עם מים שמחמיץ לכן צריך לרקדו לחוץ (מהרל"ח): ב משמע מדבריו שאם עשה כן קודם פסח דשפיר בטל המעט החמיץ שעובר דרך הנפה עם הקמח כי הוא בטל בס' ומדמי ליה ללח בלח דבטל בס' וב"כ ה"ר איסרל"ן בפסקים וכתבים סימן קמ"ו דקמח בקמח מתערב יפה ומיקרי עירוב לח בלח (מהרל"ח):

ול"ב

תסז חטין שבאו בספינה וטבעו ויש בהם חשש חימוץ ואינו ניכר בהם לא ימכרם לעכו"ם שמא יחזור וימכרם לישראל כיון שאין חימוץ ניכר (א) אלא ימכרם לישראל מעט מעט בענין שיוכל לאוכלם קודם הפסח וכתב בעל העיטור אפילו אם לא הודיעו כיון שיוכל לאוכלם קודם הפסח (ב) והרמב"ם ז"ל כתב שצריך להודיעו ומסתברא כדברי בעל העיטור מדלא שרי אלא דבר מועט שאם מודיעו אפילו טובא נמי (ג) [א] י"א דה"ה לעכו"ם יכול למוכרו מעט מעט שלא אסרו למוכרם לעכו"ם אלא הרבה ביחד דאיכא למיחש שמא יחזור וימכרם לישראל כתב ה"ר אפרים שהן אסורין אע"ג שלא נתבקעו אע"ג דגבי לתיתה אינן אסורין אא"כ נתבקעו שאני התם דעסיק בה הלכך אינן באין לידי חימוץ

תסז חטין שבאו בספינה וכו' בס"פ כ"ש ההיא ארבא דטבעה באושפא פי' שם הנהר שרא רבא לזבוני לעכו"ם איתיביה בגד שאבד בו כלאים לא ימכרנו לעכו"ם ולא יעשנו מרדעת לחמור מ"ט לאו משום דהדר ומזבין להו לישראל הדר אמר רבא לזבינהו קצת קצת לישראל כי היכי דכליא קמיה פיסחא כך היא גי' הרי"ף והרא"ש כתב הר"ן דה"ק קב לזה וקב לזה ובכה"ג אפי' לישראל שרו וכ"ש לעכו"ם וכ"כ בעל העיטור לישראל וה"ה לעכו"ם. והרמב"ם והסמ"ג כתבו מוכרו לישראל ומודיעו כדי שיאכלנו קודם פסח ואם מכרו לעכו"ם קודם פסח מוכר מעט לכ"א וא' כדי שיכלה קודם פסח שמא יחזור העכו"ם וימכרנו לישראל ונראה מדבריו שלא היה גורס קצת קצת לישראל אלא גרסי קצת קצת לעכו"ם דמשמע דלישראל אין חילוק דאם מודיעו אפילו הרבה שרי ואם אינו מודיעו אפילו קצת קצת אסור דחיישינן שמא ישהנו כדי לאכלו בפסח דדוקא לעכו"ם דליכא למיחש אלא שמא יחזור וימכרנו לישראל ולא שייך לגביה הודעה דלאו בר הודעה הוא בענין זה הלכך בקצת קצת לא חיישינן אבל בישראל לא שרינן אלא בהודעה : ומצאתי להרב מהרש"ל שכתב אדברי ב"ה שהסכים עמהם רבינו וע"פ גי' הרי"ף והרא"ש דלישראל שרי קצת קצת אפילו לא הודיעו וז"ל ותימא וכי נאלמה שפתינו מלומר לו שבוא של חמץ כדי שיזהר בו ולמה לנו לסמוך אהיתר שיכלה קודם פסח שלא לצורך מאחר שנוכל להודיעו ע"כ נראה דאיירי בהודיעו ואפ"ה לא ימכור יותר ממה שיכלה קודם הפסח דשמא ישכח ויביא לידי מכשול ודו"ק עכ"ל. וכ"ל סעד לדבריו מדאמר הדר אמר רבא ניזבניניהו קצת קצת לישראל דכיון דהדר ביה ואמר דלא ליזבניניהו אלא קצת קצת למה ליה למיהדר נמי ממאי דקאמר מעיקרא דליזבניניהו לעכו"ם דהא בקצת קצת ליכא למיחש דהדר מזבין להו לישראל אלא ודאי דהדר ביה רבא מתרתי דמעיקרא הוה אמר לזבינהו לעכו"ם אע"ג דלא שייך בעכו"ם הודעה ולא הוה חייש דהדר מזבין להו לישראל ותו הוה אמר דלישראל נמי שרי בהודעה אלא רבותא קאמר דאפילו לעכו"ם שרי וכ"ש לישראל בהודעה וכדאותיבו ליה מבגד וכו' דשמעינן מינה דחיישינן בכלאים דהדר מזבין להו לישראל ותו שמעינן מינה מדלא יעשנו מרדעת לחמור דחיישינן מאחר שהכלאים אינו ניכר דילמא אישתלי ושקיל ליה מהתם ויעשנו טלאי על בגדו הדר ביה רבא וקאמר דלא שרינן אלא קצת קצת לישראל דלעכו"ם דלא שייך הודעה ודאי אסור למוכרה דילמא הדר מזבין להו לישראל ואפילו לישראל דשייך הודעה נמי לא שרינן אפילו בהודיעו אלא קצת קצת דילמא אישתלי וכנ"ל עיקר לפי גירסת הרי"ף והרא"ש דאין להתיר למכור הרבה לישראל אפילו בהודיעו :

ומ"ש י"א דה"ה לעכו"ם כתב מהרש"ל וז"ל מדקאמר י"א משמע דלא ברירא ליה אי דינא הכי ותימה א"כ איך הכריע לעיל כב"ה דלא בעי הודיעו דאי בעי הודיעו אפילו טובא נמי ומאי דיוקא דילמא לעולם אפילו טובא נמי שרי והא דנקט קצת קצת לדיוקא דלגבי עכו"ם אפילו קצת קצת אסור אלא בודאי דאף בעכו"ם שרי וכ"כ ב"ה להדיא. ואפשר לומר דס"ל מה שנקט התלמוד ליזבניניהו קצת קצת לישראל דוקא קאמר קצת ולא טובא דדוחק לומר דה"ה טובא ולדיוקא נקט כו' אלא ניזל בתר משמעות לישנא גופא דדוקא קצת קצת קאמר ואם כן כמו כן נימא דוקא קצת קצת לישראל אבל לעכו"ם אפילו קצת קצת אסור. וכן מסתבר בעיני דפשטא דתלמודא כולהו בדוקא קאמר כ"ל עכ"ל וכן ראוי להחמיר לפי גרסתינו דקאמר קצת קצת לישראל דמשמע דאפילו בהודיעו לא שרי אלא קצת קצת ולא יותר כדפי' בסמוך וקצת קצת גופא נמי לא שרי בישראל אלא בהודיעו אבל בעכו"ם דלא שייך הודעה אפי' קצת קצת לא שמא יחזור וימכרנו לישראל : **כתב** הר"א שהן אסורין אע"ג שלא נתבקעו וכו' כ"כ בשם הרא"ש ובהגהת מיימונית בפ"ה בשם הרא"ם חילק בע"א ואמר דלא הצריכו נתבקעו אלא בלתיתה שזליפתה מועטת אבל במקום שרייה מרובה כההיא ארבא דטבעה באושפא אמרינן דה"ל חמץ אעפ"י שלא נתבקעו. ובשם ריב"א כתב חילוק אחר דלא בעינן נתבקעו אלא בשעורין אבל חטים או שיפון ושיבולת שועל אפילו לא נתבקעו אפילו אם שהו זמן מרובה אסור והכל לפי ראות עיני האדם וכה"ג כתב רבינו ירוחם בשם השר מקוצי וכ"כ הר"ן בשם הרא"ה והר"ן עצמו חלק עליו ואמר דלא נהירא דודאי בעינן נתבקעו אלא דההיא ארבא קצת חיטין מבוקעין היו בהם וחיישינן דילמא מזבין להו עכו"ם לישראל ולאו אדעתיה א"נ שמא יטחנם העכו"ם ויחזור וימכרם לישראל ע"כ. ולענין הלכה יראה מאחר שהרי"ף והרמב"ם והסמ"ג פסקו בכתם בההיא ארבא דטבעה באושפא דאסור משמע אפילו לא נתבקעו אסור וכדברי הרא"ש בשם הר"א ולא כהר"ן גם מבואר בדבריהם שכתבו דגן שנטבע בנהר כו' דאין חילוק בדין ארבא באושפא בין שעורים לחיטין אכן סברת הרא"ם ג"כ אינה רחוקה וכ"כ הרשב"א בתשובה וז"ל ולא דמי לארבא באושפא דהכל טבעו במים וכל שטובע במים מן הכתם שוהה בו ויש בו להחמיץ ע"כ הנה שנתן טעם לאיסור משום דשוהה בו וכמ"ש הרא"ם בחיטין שירדו עליהן רוב גשמים ושרייתן מרובה דחוששין להם לבקוע והאוכלן בכרת כי ההיא ארבא באושפא והביאו המרדכי בפרק כ"ש והה"מ פ"ה והאגור פסק כן הלכה למעשה בשם אביו וממילא היכא דלא שהה במים כמו הני חיטין המובאין בשוק וגשמים מזלפין עליהן אין לחוש ומותרין החיטין. ומ"מ לענין מעשה יש ליזהר לכתחלה אף בזליפה מועטת דהא עיקר טעמו של הרא"ש להתיר בכך משום דמדמה ליה ללתיתה דחיטין וכיון דאנן תופסין עיקר כגאונים דאסרי לתיתה ואע"ג דעסיק בה א"כ בזליפה מועטת כ"ש דאסור לכתחלה ותו דלפ"ד אפרים כל שלא עסיק בה באין לידי חימוץ אף בזליפה מועטת כמו לתיתה ודו"ק. כתב במרדכי הארוך בשם ראבי"ה חיטין מבוקעים שנתייבשו ואין המבוקעין ניכרין ונתערבו בכרי אם המבוקעין בודאי עדיין בכרי אסורים בפסח דחמץ בפסח בין במינו ובין שלא במינו במשהו ואפילו לאחר הפסח אסורים דהא דלא קנים ר"ש ע"י תערובות היינו שאינו ניכר כגון קדירות בפסח אבל הכא אע"ג דאינו ניכר הוי כמונח בכד ואסור להשהותו הלכך אם דרי לן שהחמץ בכרי אסור למכור אפילו לעכו"ם כההיא ארבא באושפא אבל היכא דאכלו מן התבואה עד הפסח הוי ס"ס ושרי למיכל אפילו בפסח כדאמרינן פ' התערובות בטבעת של ע"ז שנתערבה בק' טבעות ונפל אחד מהם ליס הגדול הותרו כולם מטעם ס"ס ספק נפל מן האיסור ואת"ל לא נפל כל ב' טבעות שנהנה מהן אפשר שהן מן המותרים ה"נ שמא אכלו כבר מן האיסור ואת"ל לא אכלו איכא למימר דיאכלו עתה מן המותר ואפילו לא אכלו מינייהו מאי למישקל מינייהו ולשדינהו ליס או מפרר וזורה לרוח או יאכל מהן קודם פסח ואיכך משתרו ואין כאן משום מבטלין איסור לכתחלה דהכתי לא חל הפסח ודוקא שרינן בתרתי תרתי למיכל דלכל הפחות ודאי היתר איכא בהדי ספק איסור כדאמרינן פרק התערובות לא התיר ר"א אלא ב' ב' אבל א' א' אסור ואין לך כל מנה שלא יהא יותר מן שיעור איסור וה"ל תרתי תרתי ובס"ס אפילו באיסור דאורייתא אזלינן להקל עכ"ל ובאגור בשם אביו כתב על החיטין שזלף עליהם גשמים בקצת מקומות עד שהיה בהם טופח ע"מ להטפיח וז"ל אף כי הרא"ם וריב"א החמירו ואמרו גבי חטים אם יש שם ריבוי מים אפילו לא נתבקעו אסורים נסמוך על ההיתר שכתב ראבי"ה לאכול מקצתם קודם פסח או למכור לעכו"ם מעט מעט והשאר לישתרי להשהותם מכח ס"ס שמא לא ירדו עליהם מים ואת"ל ירדו עליהם שמא לא נתבקעו אבל לא לאכול מהם בפסח דאע"ג דלענין בל יראה

תסז חטים שבאו בספינה וטבעו וכו' בס"פ כל שעה (מ:) ההיא ארבא דטבעה באושפא פי' שם הנהר שרא רבא לזבוני לעכו"ם איתיביה רבא בר ליואי בגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לעכו"ם מ"ט לאו משום דהדר ומזבין ליה לישראל הדר אמר רבא ניזבניניהו קצת קצת לישראל כי היכי דניכליה קמיה פיסחא ופירש"י קצת קצת קב לזה וקב לזה ולא הרבה לאיש אחד וכתב הר"ן דה"ק קב לזה וקב לזה ובכה"ג אפילו לישראל שרי וכ"ש לעכו"ם והרמב"ם כתב מוכרו לישראל ומודיעו כדי שיאכלנו קודם הפסח ואם מכרו לעכו"ם קודם הפסח מוכר מעט לכל א' וא' כדי שיכלה קודם הפסח שמא יחזור העכו"ם וימכרנו לישראל וכתב ה"ה שנראה מדבריו שלא היה גורס קצת קצת לישראל אלא קצת קצת סתם ולזה כתב ואם מכרו לעכו"ם מוכר מעט מעט וההיתר שכתב במכירה לישראל ובהודעה פשוט הוא ולא הוצרכו בגמ' להזכירו והעיטור גורס קצת קצת לישראל וכתב דה"ה לעכו"ם עכ"ל : **ומ"ש** רבינו ומסתברא כדברי בעל העיטור מדלא שרי אלא דבר מועט וכו' להו מילתא הוא דלהרמב"ם לא אמרינן ניזבניניהו קצת קצת אלא במוכר לעכו"ם אבל לישראל אם אינו מודיעו אפילו קצת קצת נמי אסור דחיישינן שמא ישהנו כדי לאכלו בפסח ואם מודיעו אפילו טובא נמי שרי וכן משמע בהדיא מדבריו : **כתב** ה"ר אפרים שהן אסורין אף ע"פ שלא נתבקעו וכו' כ"כ בשם הרא"ש והר"ן כתב גבי לתיתה שדעת הרא"ה דלא איתמר שיעורא דנתבקעו אלא בשעורים אבל בחיטים כיון דאית בהו נוריא כלומר סדק שבחיטין כמאן דנתבקעו דמי והוא כתב דלא נהירא וגבי ארבא דטבעה כתב והא דלא מפלגינן בהא אם נתבקעו או לא נתבקעו משום דחיטי נינהו ובחיטי לא בעינן ביקוע כך כתב הרא"ה ולפמ"ש למעלה קצת חיטים מבוקעות היו בהם וחיישינן דדילמא זבין להו לישראל ולאו אדעתיה א"נ משום שמא יטחנם העכו"ם ויחזור וימכרם לישראל עכ"ל והג"מ כתבו בפ"ה בשם הר"מ דלא אמרינן נתבקעו אלא בלתיתה שזליפתה מועטת אבל בשרייה מרובה אפילו לא נתבקעו אסורות ורבינו ירוחם כתב בשם השר מקוצי כדברי הרא"ה וכ"כ הגה"מ בפ"ה בשם ריב"א אבל דעת הרי"ף והרמב"ם שאין חילוק בין חטים לשעורים והכי נקטינן : **כתב** הרשב"א שאלת השנה שעברה רבו הגשמים ונפלו על הערימות בשדות עד שהיו קצת מהשבלים שעל הערימות מעלים צמחים היש לחוש בפסח משום חמץ בחטים של קציר זה תשובה מסתברא שאין לחוש לחטים סתם של אותה שנה שאם אי אתה אומר כן לחם לא נאכל בפסח כי אין שנה שלא ירדו גשמים על הערימות אלא שד"ת הולכין בכל מקום אחר הרוב ואין הרוב מחמיצין ואף אותן ערימות שראיתו שנפלו עליהם גשמים תולין להקל שמא לא נכנסו בהם מים אלא בשבלים העליונים אבל לא בבטן הערימה וכן הדבר ניכר לעין ואף את"ל שנכנסו שמא לא הספיקו להחמיץ שלא כל שבא במים מחמיץ ויעיד עליו הדעת ולתיתה נמי תעיד דשריא לכתחלה הלכך הוי ספק ספיקא ולקולא ולא דמי לארבא באושפא שהכל טבעו במים וכל שטובע במים מן הכתם שוהה בו ויש בו להחמיץ ע"כ כתב עוד בתשובה דהא דאמרינן בפרק כל שעה (לג.) ה"ד כגון דאחמיץ במחובר כשנתבשל לגמרי במחובר ואינה צריכה כלל ליניקה וכל שנתייבש לגמרי במחובר כמאן דמנחא בכדא דמיא ומקבלת חימוץ אם ירדו עליה גשמים : **כתב** הר"ן שנשאל על חטים שנמצאו בהם חטים מבוקעות ואפשר שהבקוע הבא אינו מחמת מים אלא מחמת הליחה אולא מהשבלים בעודנו בגדים והשיב החטים המבוקעות איני רואה בהם צד היתר. ולענין שאר החטים שאינן מבוקעות נראה בעיני דמותרי' מפני שהדבר תלוי שבשעת גשמים עליונות הגדיש והתחתונים מתחמץ ומתבקע ואין המים נוגעים באמצעיתו כלל וכל כה"ג לא אתיליד ריעותא באמצעית הגדיש ולענין אם מותר לטחון החטים המבוקעות עם שאינן מבוקעות משום ביטול איסור לכתחלה למעשה לא מלאני לבי להקל בכך ולענין חטים שבבתיכם נראה דמותר לטחון קודם הפסח ולמוכרן לעכו"ם נמי שלא אסרו כן אלא בדבר שאין איסורו מוכיח מתוכו אבל בכגון זה שרישומן ניכר ונתפרסם בעירך מסתברא

פרישה

סי' תסז [א] דה"ה לעכו"ם כו' כבר כתבתי בפרישה דלעכו"ם כ"ש הוא ואדרבה למוכרו לישראל יותר מסתבר מלמוכרו לעכו"ם וא"ת למה נקט רבינו אלא ימכרם לישראל ליתני רבותא אפילו לעכו"ם וי"ל דמלינן למימר דרבינו סובר דאסור למוכרו לעכו"ם וכמו שכתבתי הטעם בפרישה ועי"ל הא דלא נקט רבותא לאשמעינן דאפילו לישראל לא ימכרו יחד אפילו בהודעה וכמ"ש בשם מ"ו ז"ל גזירה שמא ישכח ודו"ק :

ולא

דרישה

סי' תסז (א) **אלא** ימכרם לישראל מעט כו' אבל הרבה לא התירו אפי' בהודעה גזירה שמא ישכח ולכך אין נפקא מיניה בהודעה מ"ו ז"ל. אבל לעכו"ם אפילו מעט ס"ל דאסור דילמא יערבם בתוך חיטים שלו וימכרם יחד לישראל משא"כ ישראל דמרגיש בדבר הואיל ומכר לו מעט מעט ומש"ה כתב בסמוך וי"א דה"ה לעכו"ם יכול למכור מעט מעט ומש"ה משמע דעד השתא ס"ל דאסור : (ב) והרמב"ם כו' ז"ל הרמב"ם מוכרו לישראל ומודיעו כדי שיאכלנו קודם הפסח ואם מוכר לעכו"ם קודם פסח וכתב ה"ה שנראה מדבריו שלא היה גורס קצת לישראל אלא קצת קצת סתם ואם מכרו לעכו"ם קאי אבל לישראל יכול למכרו אפי' כולה בהודעה

עכ"ל וא"כ לא קשה מידי מה שמקשה ב"י על רבינו : (ג) י"א דה"ה כו' הא דכתב ה"ה ולא התיר מכח כ"ש נראה כמו שכתבתי לעיל דלישראל מסתמא היה מודיע בתחלה שמרגיש בדבר הואיל ומכרו לו מעט מעט משא"כ בעכו"ם אף שישראל ירגיש מעצמו מ"מ איכא למיחש שמא יערבנו בתוך שלו וימכור לישראל הרבה יחד ועיין בדרישה :

חימוץ עד שיתבקעו אבל הכא כיון דמינה נייחי אתי לידי חימוץ כ' בהלכות גדולות חטין שבאו בספינה אם לחות הן או שנשתנו מראיתן בידוע שהגיע עליהן מים ואסור להשהותן בפסחא אלא לזבנינהו קבא קבא כי היכי דליכלינהו קמי פסחא אבל אם יבישות הן וקשות ולא נשתנו מראיתן אחזוקי איסורא לא מחזקינן ומותרים לאכול והכי שדר רב צמח ריש מתיבתא וכ"כ רבינו אב"ן: (ד) דבש של עכו"ם אין מחזיקין בו איסור (ס) לומר מזוייף הוא:

לתת

מסתברא דשרי עד כאן לשונו: **כתב** בה"ג חטים שבאו בספינה אם לחות הן וכו' כתוב בתשובות להרמב"ן סי' קס"ח ישראל שיש לו בורות מליאים חטים ובקרקעית הבור ובקירותיו יש מן החטה שנתבקעה מלחות הבור והארץ היאך יעשה בפסח בביטול בעלמא סגי דהוי כעושה ביתו אוצר קודם שלשים יום ואין דעתו לפנותו בפסח וקיל מינה מפני שאין נודע ממש שיש חטים שנתבקעו ושמא אין שם כלל ואם נתבקעו שמא נפסלו מאכילת כלב וה"ל ספק ספיקא ואילו היה ברור שהיו שם חטים מבוקעות לא נתיר אותם בביטול ואפשר שהיה צריך לבערם אלא שיש להתיר מהלך שאמרתי שאין כאן חמץ ידוע דדילמא לא הוה ביה בפסח כלל ואח"כ נתבקעו עוד הדבר קרוב שאין כאן חמץ אלא עיפוש והפסד וצא ולמד מן הראשונים שהיו לפנינו שלא שמענו שיהא אדם בישראל נוהג לפנות אוצרות חטים ושעורים ולפנות בורות בפסח שהחטים שבקרקעית עיפוש והפסד הם ולא חימוץ ואם בא ישראל למכור חטים המופסדים שימצאו בבורו לעכו"ם ומשכיר לו בורו מותר ואפילו לכשת"ל שהוא חמץ דתני עכו"ם שנכנס וכו' יחד לו בית אינו זקוק לבער עכ"ל כתב האגור שנשאל אביו על חטים שהיו שטוחים בעלייה תחת הגג ועברו המים דרך הגג וזלפו על הדגן בקצת מקומות עד שהיו בהם כל כך מים שהיה טופח ע"מ להטפיח והשיב כי רא"מ וריב"א החמירו ואמרו גבי חטים אם יש שם ריבוי מים אפילו לא נתבקעו אסורין דבחטים אין צריך ביקוע מ"מ נסמוך על ההיתר שכתב ראבי"ה והביאו המרדכי הארוך לאכול מקצתם קודם הפסח או למכור לעכו"ם מעט מעט והשאר ליתרי מכח ספק ספיקא שמא לא ירדו עליהם מים ואת"ל ירדו עליהם שמא לא נתבקעו אבל החטים התחתונים שהם אצל קרקע העלייה קרוב לודאי שהמים ירדו שם עד עובי אצבע או חצי אצבע ואותם תזרוק והשאר מותר להשהותן אבל לא לאכול מהם בפסח דאע"ג דלענין כל יראה יתבטלו הספיקות ברובן לגבי אכילה דהוי במשהו לא מקילין עכ"ל והכלבו כתב כרי חטים שנפל עליו דלף מים מעט במקומות מועטים ואפילו אותם החטים שנפל עליהם הדלף מעורבים בכל הכרי בטלים הם ברוב וא"צ לבערם בפסח ובביטול בעלמא סגי להו אפילו לכתחלה ואע"פ שהחמץ אוסר בכל שהוא ה"מ כשהוא בעינו לענין לאכלו בפסח ולא נתבטל קודם זמן איסורו אבל מאחר שנתבטל קודם הפסח ברוב אינו חוזר וניעור ואפילו לכתחלה מותר וכ"כ הראב"ד בתשובה מ"מ ראוי להחמיר באכילתו אחר שאין הפסד בשהייתו והוא מין במינו ויש לו מתירין עכ"ל: **כתוב** בהגהות מיימון פ"ה חטים המובאים בשק וגשמים מזלפין עליהם אין לחוש להם וכדאמרי' בגמרא (מ.) חטים דשרירן מנוה ללתות ועוד דאמרינן כל אגב מדלייהו לא מחמצי אבל אם ירדו עליהם רוב גשמים עד שהשק יהא שרוי במים שסרייתן מרובה חוששין להם והאוכלן בכרת דהוי כההיא ארבא דטבעה בחישתא דאמרינן דהוי חמץ אפילו לא נתבקעו וכן כתב המרדכי בפרק כל שעה (א) וכתבו עוד ההגהות וכן התיר רבי יואל לקנות לצורך פסח תבואה שמוליכין בספינה דאגב מדלייהו לא מחמצי מיהו התבואה שבשולי הספינה אם יש מים תחתיה אסורין דדמי לההיא ארבא דטבעה בחישתא וכתבו עוד דדוקא בלתיתה וכטבעה בחישתא אסורין אבל אם נפלו מים על חטים או היו על הארץ במקום מדרון ויוכלו המים לצאת מהם או בעפר תיחוח שיכולין ליכנס בקרקע לא אמרינן דאם לא כן לא תמצא לעולם חטים שלא ירדו מים עליהם עד כאן לשונו וזו קולא יתירה ואין לסמוך עליה. לקמן בסמוך כתב רבינו בשם הרוקח דין חטים שירד עליהם דלף ונתבקעו וחזרו ונתייבשו ואין ביקוען ניכר ובא"ח כתוב דגן שנפל עליו מים כתב הרשב"א אפי' נגבו ואח"כ נתערבו ברוב אסור לקיימם בפסח והביא ראיות לדבריו עכ"ל: **דבש** של עכו"ם אין מחזיקין בו איסור וכו' כ"כ הגהות מיימון בפ"ד בשם ראב"ן אך בשם ראבי"ה ור"פ כתבו דיש לאסרו לפי שרגילין לערב בו הקמח או סולת אך דבש שמוציאין מן הכוורת שיודעין שאין בו תערובות היה נראה להתיר מ"מ נכון לאוסרו דלמא אתי לאיחלופי וכ"כ המרדכי בפרק כל שעה (ב) וחששא זו איני מכיר שאפילו נודע בבירור שנתערב בו קמח או סולת מה בכך מי פירות הוא ואינו מחמיץ אלא אם באנו לומר דשמא עירבו בו ג"כ מים דמי פירות עם מים מחמיצים את הקמח הנילוש עמהם ואפ"ה נראה דאין לאסור מפני חששא זו דחששא רחוקה היא לערב בו שני דברים וכולי האי לא מחזקינן איסורא ומיהו לחוש שמא עירב בו סולת אפשר דחיישינן שהסולת אנו מחזיקין אותו בחמץ גמור מפני שלותתים את החטים במים קודם טחינה וכמ"ש בתה"ד סימן קי"ט אבל הרא"ש כתב בתשובה כלל כ"ד דבש בפסח לא ראיתי אדם נוהג בו איסור משום חשש דעירוב קמח דלא שכיחא וגם נתבטל קודם הפסח ואם באנו לאסור דבש משום חשש תערובת נאסור אותו כל השנה די"א שנותנין לתוכו בשר נבילה ומתהפך לדבש וה"ר יונה כתב שאפילו נותנין בו בשר נבילה כיון דנימוח ונתהפך לדבש מותר דבתר השתא אזלינן ושרי עכ"ל (ג): **כתב** שם המרדכי על מה שאסר הדבש משום דאתי לאחלופי ומהאי טעמא היה נראה לאסור התאנים לפי שרגילים לערב בהם סולת כשמתקנים אותם ואע"ג דיש הרבה תאנים שאין בהם סולת מ"מ הא והא איתא לפי דברי בני ספרד אסר שם גדילים התאנים וכ"כ הגהות בפ"ד ובפ"ז על מ"ש הרמב"ם בעשיית החרוכת לוקחים תמרים או גרוגרות או צמוקים כתבו וזהו לאפוקי מסמ"ק וממקצת בני אדם שאין רוצין לאכלן בפסח ואומרים שלובן שעליהם הוא קמח והרבה חקרו ונודע בבירור שאין צריכין לחוש לזה ומ"מ אינו טובה לאכלם ולא הפסיד החדל מהם כלום עכ"ל ונכון ליזהר מלאכול תאנים כי אם מאותם שאין בהם חשש עירוב סולת (ד) במקומות אדומות נוהגים איסור מפני שאומרים שמגעילים אותם בשעה שמייבשין אותם ונראה דאין טעם לאסרן משום דסתם כלים אינם בני יומן וה"ל נותן טעם לפגם קודם פסח ושרי לכ"ע כמו שנתבאר בסימן תמ"ז ומצאתי בתשובה אשכנזית וז"ל אותם ענבים דקים נזהרים מהם לפי שמערבין אותם עם הגרוגרות ובכליהם ע"כ וחומרא יתירה היא (ה):

יראה יתבטלו הספיקות ברובן לגבי אכילה דהוי במשהו לא מקילין עכ"ל ותימה על מ"ש ואת"ל ירדו עליהם שמא לא נתבקעו הלא בתחלת דבריו כתב הרא"ם וריב"א דבריבוי מים אפילו לא נתבקעו אסורין ועוד מאי צריך להיתרו של ראבי"ה לאכול מקצתם בלאו הכי נמי הוי ס"ס ואפשר דאה"נ וה"ק דהכי היכי דראבי"ה התיר בס"ס לאכול מקצתן בחטין שנתבקעו ונתייבשו ונתערבו ה"נ בנדון דידן שהספק שמא ירדו מים על כל הכרי ואינו ניכר נתיר בלא נתבקעו מכח ס"ס אפילו בלא אכלו מקצתן אלא שיסיר אותן שנתלחלחו עד שהיה בהן טופח ע"מ להטפיח והשאר מותרין מכח ס"ס דשמא לא ירדו עליהם מים ואת"ל ירדו שמא לא נתחמצו שלא כל שבא במים מחמיץ והאי שמא לא נתבקעו דקאמר לא דייק וכוונתו לומר שמא לא נתחמצו מפני שאפשר שלא ירד עליהן רבוי מים אלא זליפה מועטת עד שלא היה אפשר בשום פנים שיתבקעו וכה"ג כתב הרשב"א בתשובה הביאה הב"י בסימן זה שהתיר באותן ערימות שנפלו עליהן גשמים מכח ס"ס שמא לא נכנסו בהם מים אלא בשבלים העליונים אבל לא בבטן הערימה ואף אם ת"ל שנכנסו שמא לא הספיקו להחמיץ וכו' אלא שהוא ז"ל התיר אף באכילה והאגור לא התיר אלא להשהותן ובאמת שיש לתמוה עליו שהרי עיקר סמיכתו על ראבי"ה והוא ז"ל התיר אף באכילה מכח ס"ס ומיהו אפשר לומר דס"ל דלא התיר ראבי"ה אלא בתערובות דכיון דאיכא ודאי היתר שרינן בספק איסור אגלו מכח ס"ס אבל כאן דכל הכרי עומד בספק איסור לא נתיר באכילה מכח ס"ס כיון דליכא ודאי היתר אגלו כדאמר בפ' התערובות. ודעת הרשב"א ז"ל דההיא דהתערובות שאני דנתערב שם איסור בודאי הלכך לא שרינן בס"ס אלא בודאי היתר אבל כאן דאיכא למימר שמא לא נכנסו בהם מים כל עיקר שרינן מכח ס"ס אפילו ליכא ודאי היתר דכיון דלא היה שם איסור בודאי מעולם זה חשוב כמו ודאי היתר אבל ספק איסור ומ"מ לענין מעשה ראוי להחמיר כדברי האגור וכן פסק בהגהת ש"ע. עוד במרדכי הארוך דחטין שנתבקעו ונתייבשו ונתערבו באחרים ואינו ניכר ליכא קפידא דדבר יבש חד בתרי בטיל וחמץ שנתבטל קודם פסח שרי למיכל בפסח וכ"כ בכלבו אלא שהחמיר באכילתו מאחר שאין הפסד בשהייתו והוא מין במינו ויש לו מתירין ע"כ אכן מדברי ראבי"ה מבואר שחולק על זה שהרי לא התיר לאכלם ולהשהותם אלא ע"י ספק ספיקא ונראה שטעם מחלוקתם בזה אפילו איכא ששים נגד המבוקעים אפילו הכי אוסר ראבי"ה מטעם דקמח בקמח הוי יבש ביבש ונותן טעם בפסח במשהו כדעת הסמ"ק בחטין שצמחו שקורין גירמ"ר ודעת המתירין מאחר דיבש ביבש חד בתרי בטיל א"כ אם יטחנו אותן חטין אין כאן מבטלין איסור לכתחלה שכבר נתבטל ביבש וכשנטחן חוזר להיות לח בלח דקמח בקמח הוי לח בלח ואם יש ס' שרי למיכל מיניה בפסח כדעת הסמ"ג ות"ה כנ"ל וכבר קבעתי הלכה בזה למעלה בסי' תנ"ג וכתבתי לשם דלענין מעשה לאכלם בפסח אפי' איכא ס' יש להחמיר לעצמו כדעת הסמ"ק ודעימיה ולכך יש לאפות הכל קודם הפסח אבל להשהות החטין בעינם שרי דכבר נתבטל ביבש ומ"מ צריך ביטול למבוקעים דאע"פ דאינו ניכר מ"מ הוי כמונח בכד וע"י ביטול שרי להשהות כדברי הכל בו בשם הראב"ד ולא כדמשמע מדברי ראבי"ה אבל אם נטחנו החטין מותר להשהותן בפסח אף בלא ביטול כמ"ש הר"ן בתשובה בסימן כ"ז וכ"ט. ובעיקר הדין דראבי"ה נראה בעיני דאכן לא נהגינן הכי משום דכיון דאיכא כפק שמא לא אכלו כולו תו ליכא להתיר באת"ל דלא אכלו כולו איכא למימר דיאכלו עתה ממקום המותר דאין לך כל מצה שלא יהא יותר מן שיעור איסור וה"ל תרתי תרתי כדכתב ראבי"ה דהא ודאי דמשהו איסור שבמצה אוסר כל המצה בפסח למאי דקי"ל דאין חילוק בין בישול לאפייה וראבי"ה שהתירו ה"ט דס"ל דאפייה אינו אוסר לכל היותר כי אם כדי נטילה כמבואר בהגהת מיימוני בסוף ה' חמץ ומצה א"כ נשאר הרבה היתר בכל מצה ומצה אבל לדידן האפייה אוסרת בכולו דאין לומר דלדידן נמי שרי משום דכבר נתבטל החמץ בטחינה דקמח בקמח בטל דהא השתא קיימי' אליבא דסמ"ק דכובר דקמח בקמח הוי יבש ביבש וכ"ט בפסח דאל"כ למאי הצריך ראבי"ה לאכול מקצתן קודם פסח בלאו הכי נמי הוה שרי בטחינה אלא ודאי דס"ל דקמח בקמח הוי יבש ביבש כסמ"ק וכ"ט בפסח ולכך הצריך לאכול מקצתן ואח"כ מותר מכח ס"ס משום דס"ל דהאפייה אינו אוסר בכולו אבל לדידן לא שייך היתר זה אם באנו לתפוס סברת כמ"ק כ"ל ודו"ק:

כתב בה"ג כו' עד וכ"כ ראב"ן דבש של עו"ג אין מחזיקין בו איסור לומר מזוייף הוא מיהו במרדכי בשם הר"י כתב דאסור ל"ש בעיניה ל"ש משקה שקורין מע"ד לפי שרגילין לערב בו קמח או סולת אך דבש המוציאין מן הכוורת היה נראה להתיר ומיהו נכון לאוסרו דילמא אתו לאחלופי בדבש דעלמא עכ"ל אכן במדינתנו לא נהגו איסור בדבש ואדרבה הוא עיקר שתייה בפסח ומ"מ צריך ליזהר באותו דבש שמוכרים בכלים קטנים כי רגילים העכו"ם לערב בהן קמח וכמה פעמים נתברר אלי שמערבים בהן קמח הרבה ולפיכך דוקא אותו הדבש שמביאין בחביות גדולות וכיוצא בזה שאין שכיח בו תערובות וכן נראה מדברי הגהת ש"ע ומהרי"ל בדרשות כתב שדבש חי אסור לאכול כי המשקה בדוחק התירו לפי שנתבטל טעמו קודם פסח וכן קבלתי ע"ש מהרש"ל שכך קיבל גם הוא ונראה בעיני שאפילו אותו הדבש שמוציאין מן הכוורת לפנינו אין לאכלו חי משום גזירה דילמא אתי לאחלופי וכו' וק"ל. עוד נראה דדוקא קודם פסח יכול לעשות משקה דאפי' היה בו תערובת קמח כבר נתבטל בס' אבל במועד אסור דשמא יש בו תערובת קצת וכ"ט

דרכי משה

תסז (א) ונראה דלפי מ"ש ה"ר אפרים דדוקא לגבי לתיתה שרי משום דעסיק בה הא לא"ה אסור ואינו מחלק בין שרייה מרובה וכ"ש לדברי הרא"ה והריצב"א דמחלקים בין חטים לשעורים וס"ל דבחטים אסור אפילו בשרייה מועטת א"כ אפילו לא ירדו עליהן רק גשמים אסורים: (ב) דחוששין שמא עירבו בו קמח ומים ולכן אוסר אף משקה שעושין מדבש שקורין מע"ד אבל בכוורת שאין לחוש לנתערב בו מים שרי דאף אם עירבו בו קמח אינו מחמיץ דדבש הוי מי פירות אלא דנכון להחמיר אף בשל כוורת דלמא אתי לאחלופי: (ג) והמנהג באלו המדינות שלא לאכול דבש כי אם הלוקחין בחביות שסוברין שאותו שבחביות בא מן הכוורת ולכן אין חוששין לזיוף ולכן נוהגים בכל מדינות אלו לשתות המשקין הנעשים ממנו: (ד) וכן המנהג באלו הארצות שלא לאכלן: (ה) ובמהרי"ל אוסר לאכול הענבים שקורין ראזין, ומהרי"ב כ' יש אוכלים הענבי' הקטני' צמוקין

פרישה

(ד) דבש של עכו"ם אין מחזיקין כו' מיהו יש מחמירין וז"ל רמ"א והמנהג במדינות אלו שלא לאכול דבש רק אותן שמביאין בחביות מן הכוורת שעושין ממנו עכ"ד: (ס) לומר מזויף הוא פי' שאם עירב קמח ומים בתוכו דקמח בלא מים אינו מחמיץ דהא דבש מי פירות הוא וגם יש לחוש שמא עירב בתוך הדבש סולת שלותתין החטים קודם

לתת חטין אי שעורין נתבקעו אסורות לא נתבקעו מותרות וקאמר מר עוקבא הא דקאמר נתבקעו אסורות לא נתבקעו ממש אלא שקרובות ליבקע שאילו מניחן ע"פ חבית של יין והן מתבקעות מכח ריח היין ואית דגרסי ע"פ הביב והוא כלי שקלין בו קליות על האש ושמואל אומר אינן אסורות אא"כ נתבקעו ממש וכתב רב אלפס יש פוסקין כשמואל נתבקעו ממש ויש פוסקין כמר עוקבא ופסק הוא כמר עוקבא לחומרא והני מילי למיכלינהו בעינייהו אבל אם נמצאו בתבשיל ולא נתבקעו ממש (ו) כיון דאיסור משהו מדרבנן אינן אוסרות התבשיל אלא א"כ נתבקעו ממש כתוב בספר רוקח בעינא דאימא מילתא ומסתפינא מחבריא דחטין שירד עליהן דלף ונתבקעו וחזרו ונתייבשו ואין ביקוען ניכר יש לצדד הדבר לאיסור ולהיתר והאריך בו ונטה להתיר אלא שלא רצה לסמוך על דבריו להתיר: ואם נמצא חטה בעיסה או במצה אפויה כתב א"א ז"ל שמותר אפילו היא בקועה שאפילו נתבקעה אינו חמץ גמור אלא קרוב להחמיץ מדאמר ר"י (ז) שורן בחומץ והומץ צומתן ודבר ידוע שחטה קשה ואינה ממהרת להחמיץ כמו העיסה (ח) וכיון שהעיסה לא החמיצה כ"ש החטה (ט) [ג] ולא חיישי' שמא היתה במים לפי שישראל רגילין לשמור יפה המים השמורין וראיתי קצת

ב"ח

וכ"ע דפסח עצמו וכן נהגו : **לתת** חיטין או שעורין ונתבקעו וכו' בפ' כ"ש אין לותתין שעורין ואם נתבקעו אסורות לא נתבקעו מותרות ר"י אומר שורן בחומץ וחומץ צומתן אמר שמואל אין הל' כר' יוסי מסקנא דגמרא דחטין שרי ללתות אף לכתחלה וכתבו רבינו למעלה בסימן תנ"ג ופשוט הוא דכי קאמר דחטין שרי ללתות דוקא בלא נתבקעו אבל נתבקעו אסורות מק"ו דשעורין דהא חטין קשין הן ואין רגילין להתבקע וכשנבקעו ודאי נתחמצו ומבואר מדברי רבינו דס"ל דכל שלא נתבקעו שרינן להו אע"פ דשהו טובא בלתיתה משום דכל דעסיק בה לא באין לידי חימוץ ולא כדמשמע מדברי ריב"א שבהגהת מיימוני : ומ"ש על פי חבית של יין כו' הוא גירסת ר"ח : ומ"ש ואית דגרסי וכו' היא גירסת ר"ח ור"י בשם ר"ת בתוס' וכן היא גירסת הרי"ף והרמב"ם והר"ן פי' עוד פי' אחר על פי גירסת ר"ח ע"ש : **ומ"ש** וכתב רב אלפס יש פוסקים וכו' במרדכי הארוך כתב על זה והחטין שנשרו במים אם נתבקעו דינם כהיא ארבא בחישתא ואם לא נתבקעו נראה בעיני שמותר למכרם לעו"ג דשמא לא ימכרם לישראל ואת"ל ימכרם דשמא הלכה כשמואל דשרי עכ"ל וכבר כתבתי המסקנא דבדיעבד מים יש לאסור אפילו לא נתבקעו כיון דלא עסיק בה ובזליפה מועטת אין להחמיר בדיעבד : **ומ"ש** וה"מ למיכלינהו בעינייהו וכו' ג"ז מדברי הרי"ף וכ"כ הרא"ש והרמב"ם ושאר גדולים אבל המסקנא במרדכי בשם כה"מ דיש להחמיר כיון דאין אנו בקיאין מה נקרא ראויה להתבקע ומפני המנהג אני אוסר מספק והמיקל משום שמחת י"ט לא הפסיד ע"כ ואנו מנהגינו לאסור הכל ואפילו לא נתבקעו ואפילו בשעורים ואין מיקל בדבר כל עיקר וכ"כ ה"ר ירוחם לפי דעת השר מקוצי ע"ש . ובהגהת מיימוני כתב דאסור התבשיל והכלי שהיה בו תבשיל זה והכף שנתחב בו וכן הכסוי שעליו אסור בכל שהוא ע"כ ונראה דה"ה כל התבשילין שנתערבו מאותו התבשיל הכל אסור בכל שהוא ופשוט הוא וכן נוהגין וכמו שיתבאר בסמוך . כתב בספר הרוקח כו' במרדכי הארוך הביא ג"כ ראיות להתיר בשם ראבי"ה ומסקנת ראבי"ה לאיסור ע"ש : **ואם** נמצאת חטה בעיסה או במצה אפויה היא בקועה וכו' פי' בפסח עצמו דאילו כתב א"א הרא"ש שמותר אפילו בע"פ סגי בקליפה לדברי הכל כיון דאיכא ששים וכן מבואר בסמ"ק בסי' רי"ט ופשוט הוא ודברי הרא"ש הללו הם בפ' כ"ש אחר שכתב דיש פוסקין כשמואל דבעינן נתבקעו ממש אבל לא נתבקעו ממש שרי וע"ז כתב וז"ל דכ"ש אם נמצא חטה בעיסה או במצה לאחר אפייתה שמותרת אם לא נתבקעה וכו' מבואר בדבריו שמתיר אפילו קרובה להתבקע כל זמן שלא נתבקעה ממש ועל זה כתב עוד שאפילו היא בקועה שרי פירוש בקועה ממש ותימה א"כ מה הוא זה שכתב אח"כ שאפילו נתבקעה אינו חמץ גמור וכו' והא ודאי דר' יוסי לא קאי אנתבקעו ממש דההוא ודאי חמץ גמור הוא אלא קאי להיכא דלא נתבקעו עדיין דחומץ צומתן ואינו מניחן להחמיץ וכן מבואר בפרש"י שכתב שורן בחומץ אם רואה שנופחות שורן בחומץ וחומץ צומתן ואינו מניחן להחמיץ וסובר ר' יוסי דאם שורן בחומץ אפילו נתבקעו אח"כ אינו חמץ דכבר צמתן החומץ ואינו מניחן להחמיץ וצ"ל דהרא"ש אינו מפרש כרש"י ז"ל אלא סובר דר"י אנתבקעו ממש קאי וטעמו דכי היכי דלמר עוקבא דקאמר לא נתבקעו ממש בעל כרחך ר' יוסי אנתבקעו קאי לשמואל נמי דקאמר נתבקעו ממש ר' יוסי אנתבקעו קאי דבהא מילתא לא פליגי : **ומ"ש** ולא חיישינן שמא היתה במים וכו' הב"י ז"ל הבין מלשון זה די"ל דשמא היתה במים וא"כ נאסרו המים ואע"ג דלקמן בחמץ שנפל בבור וביסלו באותן מים תבשיל כתב רבינו דלד"ה אין התבשיל נאסר מפני שהמים צוננין אינן מהמיכות היינו בע"פ אבל בפסח עצמו נאסרין המים דחמץ בפסח במשהו ועפ"י דברי הרא"ש הללו לפי פירושו פסק הלכה למעשה בש"ע וכתב ויש מי שאוסר אם הוא בתוך הפסח ולא נהירא דודאי כל הני עובדי דלקמן איירי בפסח עצמו ואפ"ה התירו המים משום דס"ל דכללא הוא דצונן לא בלע מחטה כל עיקר . ומ"ש הרא"ש ולא חיישינן שמא היתה במים איכא למימר אפילו את"ל דגם הרא"ש סובר דמותרים המים אפילו הכי ל"ק דשפיר מצינן למימר דכתב כן למאן דאסר כל המצות הנילושין מאותה עיסה וסבר הרא"ש דטעמייהו משום דחיישינן שמא היתה במים ונאסרו המים כי יש סוברין כן כמ"ש בהגהת מיימוני בשם התוס' בסוף הלכות חמץ וז"ל ועוד מצאתי בשמו חטה שנמצאת במים בין חמין ובין צונן אם נתרככה אסורין המים ואם לאו מותרין המים ואע"ג דאיכא קצת ספיקא הוי ספיקא דרבנן ולקולא עכ"ל ועפ"י סברא זו כתב הרא"ש דאין לאסור המצות משום דחיישינן שמא היתה במים ונתרככה ונאסרו המים לפי סברתו להא ודאי ליכא למיחש לפי שישראל רגילין לשמור וכו' וא"כ אין כאן מקום לאסור אף לפי

ב"י

לתת חטים או שעורים נתבקעו וכו' ס"פ כל שעה (מ:) והרמב"ם בפ"ה פסק ג"כ כמר עוקבא : **ומ"ש** הרי"ף אבל אם נמצא בתבשיל ולא נתבקעו ממש כיון דאיסור משהו מדרבנן אינם אוסרות התבשיל אלא א"כ נתבקעו ממש כ"כ גם הרמב"ם וז"ל ואם לא נתבקעו מוציאים אותן ושורפן ואוכלין שאר התבשיל שאין הדגן שנבלל או שנתבשל ולא נתבקע חמץ גמור של תור' ואינו אלא מדברי סופרי' ולפ"ז מ"ש הרי"ף שזהו איסור משהו היינו לומר שחטים אלו אינם חמץ גמור אלא איסור כל דהו אית בהו מדרבנן אבל הרב המגיד כתב בלשון הרי"ף כיון דאיסור תערובת חמץ במשהו מדרבנן הוא ואע"פ שפשט דברי הרי"ף כך הוא מ"מ לדברי הרמב"ם ז"ל כמו שכתבתי והר"ן נראה מדבריו שמפרש דברי הרי"ף כפשטן דאיסור משהו דקאמר דהוי מדרבנן היינו לומר דאיסור תערובת במשהו הוי מדרבנן שכתב על דברי הרי"ף דאע"ג דעיקר איסורא מדאורייתא הוא כיון דשיעורא מדרבנן דהא מדאורייתא לא אסור במשהו תלינן לקולא : **כתב** המרדכי בפרק כל שעה שיש שרוצה להחמיר לאסור תבשיל זה מפני שיש לו מתירין וכ"כ בכפ' המצות דיש להחמיר ומפני המנהג אני אוסר מספק והמיקל משום שמחת י"ט לא הפסיד עכ"ל (ו) כתב הכלבו בשם הראב"ד דדוק' אי לא משתכחי בהאי בישולא אלא תרי שערי הוא דלא אסרינן אלא בנתבקעו ממש אבל תלתא ודאי חזקה היא דאיכא טובא ושמא נתבקעו (ז) : **ואם** נמצאת חטה בעיסה או במצה אפויה כתב א"א ז"ל שמותר אפילו היא בקועה וכו' עד כיון שהוא ספק י"ט ספק חול הכל בפסקים פרק כל שעה והגהות מיימון בפ"ה כתב על חטה שנמצאת במצה אפויה שנאפית בפסח שיש מי שאוסר אפילו שאר מצות שנאפו עמה ויש מי שמתיר אפילו אותה מצה על ידי קליפה ונראה לאסור אותה מצה ולהתיר האחרות וסברות אלו כתבם ג"כ המרדכי בפרק כל שעה וגם סמ"ק כתבם בסימן רי"ט וכתב דאפילו לדברי האוסר כל המצות שנאפו עמה אם נאפו יחד בכירה אין לאסור כי אם אותה מצה ולא האחרות דלא שייך ריחא כי אם ע"י תנור המכוסה למעלה ואפילו אותן מצות שנוגעות באותה מצה שהחטה בה שרי (ח) והם הסברות שכתב הרא"ש שראה קצת גדולי' שאסרו אותה מצה ויש אחרים שאסרו כל המצות והוא הכריע כדברי האומרים דלא אסר אלא כדי קליפה כתב הרשב"א שאלת חטה מבוקעת שנמצאת בפסח בתוך הלחם או מעט לחם חמץ תשובה דבר ברור הוא שאילו נגע פת חמץ אפי' חמה בפת מצה חמה שאינו אוסר אלא מקום מגעו כאותה דפרק דם חטאת (צז.) וכן בכל איסור שאינו מפעפע אינו נכנס לפנים אלא כדי קליפה ואע"פ שאיסורו של חמץ במשהו לפנים מקליפה אין כאן חמץ כלל ואפילו משהו אבל הנדון שלפנינו טעם אחר יש לאיסורו שהחטה מבוקעת אם החמיצה קודם שנתגלגלה בתוך העיסה י"ל שאסרה הכל שלא במקום אחד בלבד נגעה ועוד שהמים שבעיסה מוליכים היוצא מאותו גרגיר בכל כמו שהרוטב מוליך אפילו דבר שאינו מפעפע וכן לחם חמץ שנמצא דרך הלחם להתפרר ונתערבו פירורים בעיסה מלבד שאפשר שהוא בעצמו מחמיץ אחרים אע"פ שהוא אפוי אלא שאין דעתי נוטה לכך שיהא האיסור מחמת שחמצו העיסה שלא כל שיעור חמץ ואפילו דבר מועט מחמיץ כל שיעור עיסה אפי' עיסה מרובה דתנן (ערלה פ"ב) שאור של תרומה ושל חולין שנתערבו וחמצו ואין בזה כדי לחמץ וכו' אלמא לא כל שיעור חמץ מחמץ וזה פשוט בעיני אלא שהוצרכתי בזה לכתוב מפני שראיתי מי שנסתפק בכך ויש לחוש בשני הנדונים שלפנינו מחמת תערובתן שהוא במשהו עכ"ל וכיון שהרשב"א מחמיר בדבר ראוי לחוש לדבריו לענין מעשה ומיהו במקום הפסד מרובה או שעת הדחק כדאי הוא הרא"ש לסמוך עליו (ט) : **ומ"ש** הרא"ש ולא חיישינן שמא היתה במים לפי שישראל רגילין לשמור יפה המים השמורים משמע אם היתה נמצאת במים

דרכי משה

צמוקין בפסח ויש נמנעין ואומרים שמייבשין אותן בתנור ויש אוסרים אפי' המשקה שנעשה מהן לשתות בפסח וכן נוהגין ברעגנשבורג וב"ה בתשובת מהרי"ל (סי' כ"ה) שלא לאכול ענבים קטנים ומטעם חששא זו נהגו באלו הארצות שלא לאכול שום פירי יבש בפסח אם אינן שמורים מחימוץ שהוששין שנתייבשו בתנור ויש מקומות שאוכלין הענבים קטנים שבאותן הארצות שגדלין שם מייבשים אותן בשמש . כתב בת"ה סימן קי"ט דאסור לשהות צוקר בבית כ"ש לאוכלו שדרכן של מרקחים שנותנין בהן סולת ולכן אוסר וכ"כ במהרי"ל דאסור לאכול צוקר אפי' צוקר קנדיל שמבשלין אותו מקנים כי לבסוף משימין בו קמח ואפילו צוקר שיודעין בו שאין בו חמץ אין לאכלו משום מראית העין . ובי"ט האחרון של פסח אוכלין אותו שאין בו חשש חימוץ וכתב עוד מהרי"ו דאין לאכול שום כרכום שקורין זפרין בפסח כי כשנשתנה מראיתו מניחים אותו על השאור וחוזר לאדמימותו ואפילו יודע שאין בו חמץ אסור משום מראית העין וכ"ה בתשובת הרשב"א סימן קל"ג דיש נמנעים מלאכול כרכום בפסח מפני שמז יפים בסולת להעמיד צבע שלו אמנם כתב שאם ידוע שלא זייפוהו שרי והרא"ש כתב בתשובה כלל כ"ח דכרכום אין בו חשש חימוץ ולא חיישינן שזייפוהו עכ"ל והמנהג שלא לאוכלו בפסח מיהו נראה דאם נתערב מעט ממנו בתבשיל בתוך הפסח אין לאוסרו דכדאי הוא הרא"ש לסמוך עליו בכה"ג כ"ש לפי מ"ש לעיל סימן תס"ז דלענין איסור משהו דרבנן לא מחזיקין איסור בדיעבד . כתב מהרי"ב דאין לאכול גרופיל שקורין נעגליך בפסח כי שורין אותן במי שעורים וכן המנהג : (ו) והמנהג לאסור אם נמצא בתבשיל : (ז) ש"מ דכה"ג אפי' במקום שנהגו להקל אסור : (ח) כ"ה המנהג תוך הפסח אבל קודם הפסח אין אוסרין אלא כדי קליפה : (ט) מהרי"ל כתב על חטה הנמצא במצה אפויה

דרישה

[ג] ולא חיישינן שמא היתה במים כו' כבר פירשתי בפרישה דר"ל ונתמתן החיטה ויהיב טעם בעיסה ולא קאי אמים דר"ל דיהיב טעם במים ומים בעיסה כמו שהבין ב"י ומכח

פרישה

קודם טמינה : (ו) כיון דאיסור משהו מדרבנן כו' ז"ל הר"ן אע"ג דעיקר איסור מדאורייתא הוא כיון דשיעורא מדרבנן דהא מדאורייתא לא אסור במשהו תלינן לקולא וכתב רמ"א ואין המנהג כן אלא אוסרין הכל במשהו אפילו לא נתבקעו עכ"ל ועיין עוד בדרישה : (ז) שורן בחומץ וחומץ צומתן פי' דמוכח מדמועיל שריית חטה שנתבקע בחומץ ש"מ דלאו חמץ הוא וא"ת דילמא ה"מ היכא שלא נתבקע אלא בפנינו ומיד עושין לו תקנה ששורן בחומץ אבל כאן איכא למימר דילמא נתבקע כבר ונתחמץ ע"ז קאמר שכיון שאנו רואין שהעסה לא נתחמצה כ"ש החטה ומזה הטעם שאנו רואין כו' לא מצי לאוכיח די"ל דהלא אנו רואין שנתבקע וכל נתבקע חמץ הוא ולכך מוכיח מחומץ צומתן דאע"פ שנתבקע לאו חמץ הוא אלא קרוב להחמיץ וק"ל : (ח) וכיון כו' כתב הרשב"א שיש לחוש שמא החטה המבוקעת החמיצה קודם שנתגלגלה בעיסה וי"ל שאסרה הכל שלא במקום אחד בלבד נגעה ועוד שהמים שבעיסה מוליכים היוצא מאותו גרגיר בכל וכתב רמ"א ונוהגין בתוך הפסח לאסור אותה מצה שנמצא בה החיטה ומתירין את האחרות בין שנמצא בה אפויה או חיה ואמרינן כאן נמצאת כאן היתה ואם נמצאת בעיסה כל העיסה אסור ודוקא תוך הפסח אבל קודם הפסח אין אוסרין רק כדי נטילה והכי נהוג עד כאן לשונו וגם ב"י כתב דטוב לחוש לדברי הרשב"א להחמיר במקום שאין הפסד מרובה ומהרי"ל אוסר בפתם או מצה או עיסה שנמצא בה חטה וכ"כ מ"ו ז"ל ונראה דאפילו אינו בקועה דאין אנו בקיאין וכמ"ש רמ"א ז"ל בסעיף י' וגם בב"י ריש סי' ט"ו ע"ש בדברי רבינו ירוחם ולא כמ"ש מהרמ"י דיש להתיר אפילו בחטה בקועה שנמצא בעיסה בנטילת מקום משום דבצונן לא יהיב טעמא ושאין לחוש לדברי הרשב"א שכתב שיהיב טעמא ודבריו תמוהין לפסוק נגד הני רבוותא הנ"ל וגם אף אם נאמר דבצונן לא יהיב טעמא הא כתב הרשב"א עוד טעם אחרינא דחטה זו בשעת גלגול נגעה בכמה מקומות ובנגיעה אוסרת לכל הפחות כדי קליפה או נטילה וא"כ מספק נאסרה כולה דהא לא ידעינן היכן לא נגעה ולא אמרינן כאן נמצאת וכאן היתה באותה עיסה עצמו וק"ל : (ט) ולא חיישינן שמא היתה במים כו' פירש

קצת גדולים שאסרו אותה מצה ויש אחרים שאסרו כל המצות ולא נהירא לי שאפילו היתה המין למה תיאסר כל המצה והא דאמרי' חמין במשהו היינו דווקא ע"י בישול שמתפשט החמין בכל הקדירה אבל אם כזית חלב נפל על חררה אחת דבר ידוע שאין איסור החלב מפעפע בכל החררה דאפייה לא הוה כבישול להתפשט הטעם בכל החררה [ג] אלא אוסר (י) כדי קליפה או כדי נטילה וכ"ש חטה אחת שאין כח בפליטה להתפשט בכל החררה וכ"כ ה"ר אליעזר ממיץ שאם נמצאת חטה על בשר מליח או צלי או על מצה רותחת חותך מקום פעפועו לפי אומד הדעת ואם הוא בי"ט אחרון של פסח יא מותר להשהותו עד אחר הפסח (יא) כיון שהוא ספק י"ט ספק חול ע"ב : מעשה שמלגו תרנגול במים המין ומצאו

במים היו נאסרות המצות שנילושו באותן המים א ויש לתמוה על זה שרבינו כתב כאן דברי הרא"ש סתם ואח"כ גבי מעשה ונמצא חטה בקועה בכלי של מים ובשלו באותם מים תבשיל וכן חטים או חמץ גמור שנפלו לבור כתב שהמים מותרים ואפשר דהרא"ש מיירי בתוך הפסח לאיסורו במשהו והגוה מעשה דלקמן מיירי בע"פ דאינו אוסר אלא בס"ט כמו שנתבאר בסי' תמ"ז ויש הוכחה לזה מדיהיב רבינו טעמא בההוא מעשה דלקמן מפני שאין החטה נותנת טעם במים צוננים ואם איתא דבתוך הפסח מיירי כי לא נתן טעם מאי הוי הא חמץ בפסח אוסר במשהו (י) :

ומ"ש בשם רא"מ שאם נמצאת חטה על בשר צלי חותך פעפועו לפי אומד הדעת בסימן תמ"ז כתבתי דברי הרב המגיד ולקמן בסמוך כתב רבינו דעת הרא"ש בזה וז"ל א"ח צלי רותח שנפל עליו חמץ קולף את מקומו ואם אינו יודע באיזה מקום נפל קולף את כולו וקליפה אין לה שיעור וכו' חמץ שנמצא על בשר מליח קולף מקום מגעו (וטפת) חמץ רותח שנפל על פת מצה חמה או צלי חם נוטל מקום מגעו : ומ"ש ואם הוא בי"ט אחרון של פסח מותר להשהותו עד אחר הפסח כ"כ הגהות מיימון פרק ה' והמרדכי בפרק כל שעה וז"ל חטה מבושלת בתרנגולת אין להשהותה אלא א"כ נמצאת ביום אחרון של פסח דאין בו איסור כי אם מדרבנן ואע"פ שכתבו קודם לכן שכשהיה מוצא ר"ת חטה בתרנגולת מבושלת בפסח היה מתיר להשהותה עד לאחר הפסח ומשמע דאפילו בנמצאת תוך ימי הפסח היה מתיר להשהותה ר"ת לטעמו שסובר דחמץ בס' אלא שלא רצה לעשות מעשה להתיר בפסח עצמו ומ"מ היה מתיר להשהותה עד לאחר הפסח אבל לדידן דחמץ במשהו אסור להשהותה אא"כ נמצאת בי"ט האחרון וה"ט מ"ט י"ט אחרון משום דהוי דרבנן בשאר ימי הפסח נמי איסור משהו לא הוי אלא מדרבנן וי"ל דבשאר ימי הפסח עיקר איסורן הוי דבר תורה ומש"ה מחמירין בהו טפי וכתב המרדכי בפרק כל שעה בתרנגולת מבושלת שנמצאת בה חטה מבוקעת אפילו בימים הראשונים של פסח מותר למכרה לעכו"ם בתוך הפסח לפי שאי נמכרת יותר ביוקר בשביל החטה שנמצאה בתוכה נמצא דאין לו הנאה מן החטה כלל : מעשה שמלגו תרנגול במים חמין וכו' אפי' מאן דשרי במים שנמצאת בהם חטה בקועה ובשלו באותם מים איכא למימר דמודה בהא

לפי סברתם וראיתי קצת גדולים שאסרו אותה המצה שהיו חוששין שמא נתחמצה החטה אע"פ שהעיסה לא החמיצה ויש אחרים שאסרו כל המצות מפני שחששו שמא היתה במים כלעיל ולא נהירא לי וכו' ומהר"ש לוריא כתב דה"ק ולא חיישינן שמא היתה במים וא"כ נתחמצה החטה כבר ונאסרה וכו' ואע"פ שלא נתחמצו המים דהחטה השרויה במים ודאי נתחמצה כהסיא ארצא בהיסתא ושלא כדברי ראבי"ה דלקמן א"נ כ"ל דאיכא למימר אף הרא"ש סובר כראבי"ה דבעודם במים אף החטה אינה מחמצת כדאיתא גבי חלה תטילה לצונן שאינה מתחמצת העיסה וכ"ש החטה אלא כובר הרא"ש דמ"מ החטה השרויה במים נתרככה וטפחה ומיד שהוציאוה מן המים מתחמצת וז"ש ולא חיישינן שמא היתה במים ונתרככה ולפיכך נתחמצה החטה אע"פ שהעיסה לא החמיצה ולפי זה הסיא ארצא בהיסתא לא הוי חמץ גמור אלא לאחר שהוציאם מן המים ושני סברות אלו כתובים בהגהת סמ"ק בסי' רכ"ב ע"ש אכן רבינו לא ס"ל לפרש כהאי א"כ כמו שיתבאר וממילא נ"ל שהיה מפרש דברי הרא"ש במ"ש ולא חיישינן שמא היתה במים וכו' באחד משני הפירושים הראשונים שכתבנו :

ומ"ש ויש אחרים שאסרו כל המצות כו' ולכאורה יראה דהיינו כל המצות שנילושו מאותה עיסה משום דהמץ מפעפע וכבר פשט החמץ בכל העיסה וסברא זו כתב המרדכי בפרק כ"ש בשם ר"י ומשמע להדיא לפי דעתו דהמצות שמעיסה אחרת אין לאסור כמ"ש ר"ת דאין ריח פת אוסרת אכן בדברי הרא"ש כתב שאסרו כל המצות הנאפות עמה בתנור וצ"ל דה"ט משום דחיישינן שהחטה היתה במים ונתרככה ונאסרו המים וממילא נאסרו כל המצות שנילושו מאותן המים אכן בסמ"ק כתב ג"כ דאסורין כל המצות הנאפות עמה בתנור וכתב הטעם דאע"ג דקי"ל דריחא לאו מילתא היא במעשה התנור כי אם במעשה הפטום נהי דלאו מלתא היא ליאסר נתינת טעם מ"מ משהו מיהו איכא ולפי זה פליגי הני אחרים אר"ת ולענין הלכה ודאי קי"ל כר"ת דמתיר ריח פת דראייתו ברורה כמבואר במרדכי בפרק כ"ש ופרק ג"ה ע"ש :

ומ"ש ולא נהירא לי וכו' ולענין הלכה כבר נהגנו בין בבישול בין בצלייה ואפייה לבטל בס' בשאר ימות השנה וממילא הוי בפסח במשהו ולפיכך כל אותה המצה אסורה אבל אחרות מותרות כר"ת דריח הפת לא מיגנו ואף אותן המצות שנילושו מאותה עיסה נמי שרינן להו דאמרינן כאן נמצא כאן היה ועוד דהו"ל ס"ס שמא לא היה הגרגיר בעיסה אלא באותה המצה נפל הגרגיר בשעת תיקונה ואת"ל היה בעיסה שמא לא נתחמצה כל עיקר אבל באותה מצה ליכא אלא חד ספק אסורה וה"ה בחטה הנמצאת בעיסה שלמה או מצה קודם אפייתה אסורה אותה העיסה או המצה לבדה ולא חיישינן שמא היתה במים ואסורים כל העיסות ואף ע"פ דהעיסה נוגנת אסרינן אם נמצא בה שעורה שנתרככה ואפילו לא נתבקעה דאכן לא בקיאין בראויה להתבקע דשמא כבר הגיע לכל זה ואוסרת כמר עוקבא וכ"ש בחטה ושפון ובבולת שועל דהרבה גאונים ס"ל כריב"א דלגבייהו לא בעינן נתבקעו ואוסרין ואע"פ דצונן בגון היא מ"מ ע"י לישה מחמצה ויהיב טעם משהו בכולן וכן פסק הרשב"א בתשובה העתיקה הב"י ז"ל וכן פסק מהרי"ל בשם מהר"ש והסכים עמהם מהרש"ל בתשובה וכן נהגו איסור בזה ומ"מ דוקא בנתרככה וראיתי לבעל הלבוש שהקיל בחטה הנמצאת בעיסה משום דצונן הוא וכתב דלדברי כל הגאונים מותר וכל משאו ומתנו של הרא"ש בוויכוחו עם הגדולים שאסרו אותה מצה ויש שאסרו כל המצות אינו אלא בנמצא במצה אפויה ומשום דאפייה כבישול ולי יראה דאע"פ שאפשר לפרש כך בדוחק בדברי הרא"ש גופיה מ"מ אבל לשון רבינו א"א לפרש כן שהרי כתב בתחלת דבריו ואם נמצאת חטה בעיסה או במצה אפויה וכו' והשתא לפי פירושו דבנמצא בעיסה ליכא מאן דפליג ל"ל להזכיר בדבריו אם נמצאת בעיסה אלא ודאי דרבינו מפרש דברי הרא"ש כפשטן דאף בנמצא בעיסה חולקים הגדולים דיש מהן שאוסרים אותה המצה לבדה שנמצאת בו החטה ויש מהם שאוסרים כל המצות הנעשים מאותן המים וטעמם דכבר נאסרו המים א"כ דהחטה בקועה נותנת טעם ע"י לישה בכל המצה או בכל העיסה : ומ"ש הרא"ש בסוף דבריו ולא נהירא לי שאפילו היתה חמץ למה תיאסר כלהמצה וכו' ונסה וכתן באפייה מפרש רבינו ז"ל דכוונתו בזה לומר דאפילו באפייה ליכא איסור וכ"ש בנמצאת בעיסה אבל הגדולים שחולקין על זה ס"ל דאפילו בעיסה אסור כאשר הבאתי בשם הר"ש דאם נתרככה אסורין המים וממילא אוסרת לעיסה והכי נקטינן. וכל זה בנמצאת החטה בפסח עצמו אבל בע"פ אין איסור אלא בכדי נטילה כמו שפסק בסמ"ק בסימן רי"ט וכן פסק מהרי"ל ואע"פ דע"י לישה המים מחמצה ויהיב טעם בכולו וא"כ ליבטל בס' ולא ליבעי נטילה מ"מ לא אמרינן הך כברא דע"י לישה מתמצה כו' אלא להחמיר אבל לא להקל להתיר בלא נטילה. וה"ה במצה אפויה בע"פ אינו אסור כי אם כדי נטילה רק שלא יחממוה משנכנס הפסח בעוד החטה שם דאם חזרו וחממו המצה בערב חוזר וכ"ש בפסח עצמו ואוסר במשהו וכ"כ בסמ"ק וכתב עוד ומיהו בחמים דכלי שני אין לחוש ואני אומר דראוי לחוש ואע"ג דכ"ש אינו מבשל מ"מ מפליט ומבליע הוא ומידי איסור משהו לא נפיק וכן מצאתי בהגהת מיימונית סוף ה' חמץ וז"ל בשם ר"ת דחמץ שהוא במשהו אוסר אף בכלי וכן מצאתי בשם רשב"ט ובשם הר"י משטרסבור"ק לאיסור אפילו ע"י מליגה בכלי שני אוסרין ע"כ וכ"כ במרדכי בפרק כ"ש מעשה שמלגו תרנגולת ע"פ בנולתה ברותחין בקערה של חמץ והוא כ"ש ואסרו לאכלו בפסח כדאמר פ' דם חטאת עירה לתוכו רותח כו' וכ"כ הרוקח :

ואם הוא בי"ט האחרון וכו' ולאו דוקא במליחה ואפייה וצלייה אלא אפילו בבישול נמי שרי להשהות כדאיתא במרדכי פ' כ"ש ואם היא ביום ז' של פסח מאחר שאינו יכול לבערו כדינו דהיינו בשריפה צריך הוא לזרקו לנהר או לרוח ואל ישהנו עד לאחר הפסח והארכתי בתשובה בס"ד :

מעשה שמלגו כו' מעשה זו כתוב ג"כ במרדכי הארוך פרק כ"ש ומסיק שם וגם הכלים אסר הרתיחו בו המים וגם הכלי ששפכו בו המים הם מחומצים ע"כ ומשמע מהכא דאפילו כ"ש אוסר דהא מליגה בכ"ש היא ואפ"ה אסר ראב"ן התרנגולת וכל הכלי וכבר כתבתי כן בשם המרדכי והר"י משטרסבור"ק ודלא כמ"ש האגור בשם הגאונים דהתירו התרנגולת שנמלגה בחמין בפסח והיה הזפק עמה עדיין ובה היו חטין והתיר מטעם דקרום הזפק היה מפסיק דינו לבין הבשר ע"כ והיה טעמם משום דנמלג בכלי שני דאינו מבשל ואינו מבליע ומפליט כי אם בקליפה לכל היותר ולא קי"ל הכי אלא אוסר לגמרי אפילו בכ"ש. ודע דבמרדכי בפ' כ"ש בתוס' מצאתי בתשובה אם נמצא גרגיר חטה אצל התרנגולת בקערה ולא בתרנגולת עצמה הדעת נוטה להתיר שהרי ס"ס הוא כספק דשמא נתעכל בתוך התרנגולת ואת"ל דאינו מתעכל בתוך התרנגולת שמא הטתא נפל בקערה ובתרנגולת מעולם לא היה ע"כ : וכתב עוד מעשה היה שפרו בשר בלילה בפסח ולמחר מצאו גרעין אחד של תבואה במים ושאלו לר"ש הכהן ולרבינו משולם ואסרו שניהם לאכלו וכו' וטעמא משום דאין כאן כי אם ספק אחד אם היה עם הבשר במים או נפל שם אח"כ וכפיקא דאורייתא לחומרא ול"ד למצא גרגיר בקערה אצל התרנגולת וכו' שהתרתי דהתם שייך תרי ספיקי כדפי' לעיל אבל הכא לא עכ"ל ונראה דדור דאותה שרייה בבשר הוי בצונן ואפילו הכי אסרוהו מספק וטעמייהו דסבירא להו דהטה שנתרככה אוסרת למים אע"פ שהן צוננין וחוזרות ואוסרות הבשר במשהו וסודרין נמי דמן הסתם חיישינן שמא נתרככה ואוסרת מיהו אכן לא קי"ל הכי כמו שיתבאר בס"ד. ואיכא למידק אראב"ן שאוסר במליגת התרנגולת אע"ג דאיכא נמי תרי כפיקי וכתב מהרש"ל דנ"ל לדעתו שאוסר כאן משום דס"ל דלא ילפינן איסור מטומאה ואין כאן כפק לומר שמא נתעכל עכ"ל ואני אומר דגם בעל אותה תשובה שהתיר בנמצא

דרכי משה

אפויה אוסרים את המצה (וכ"כ מהרש"ל בתשו' סי' ע"ט כדעת מהרי"ל בשם מהר"ש) דאמרי' כאן נמצאת כאן היתה ואם נמצאת בעיסה אוסרים כל העיסה וכן נהג מהר"מ ומהרי"ל וכן אנו נוהגים אחריו ודוקא בפסח אבל קודם הפסח אין אוסרים רק כדי קליפה : (י) הוכחה זו איני מכיר דאף אם מיירי בפסח מ"מ מאחר שאינו נ"ט כלל מאי הוה וצ"ל לתרץ דהא דכתב הרא"ש ואין לחוש שמא היתה במים לאו למימרא שאם היתה במים היתה אוסרת בעודה צוננת אלא משום מצה אפויה נקט לה דאז היתה אוסרת ע"י אפייתה א"נ דהרא"ש כתב טעם כדי להתיר אף החטה בעצמה אבל לעולם העיסה אינו נאסר בעודו צונן דאין החטה נ"ט בצונן כנ"ל דעת רבינו שסובר דאינו אוסר בצונן אבל לעיל כתבתי בשם הרשב"א דס"ל דאוסר החטה אם היתה תוך המצה כשנתגלגלה וכ"כ מהרי"ל בשם מהר"ש וכתב שהיא חומרא יתירא אך המנהג כן כמש"ל ואם נמצא ב' או ג' חטים אסור לב"ע דאיכא טפי כמש"ל : (יא) עיין ר"ס תמ"ז ביצה

פרישה

פירוש ונתחמץ החטה ויהיב טעם בעיסה ועיין בדרישה : (י) כדי קליפה כו' עיין בדרישה : (יא) כיון שהוא ספק י"ט כו' אע"ג דבפסח נמי שיעור משהו לא הוה אלא מדרבנן מ"מ איסור

דרישה

ומכח זה הקשה ממעשה דלקמן בחטה שנמצא במים כו' דמשמע התם דלאו נאסר המים וכאן משמע דנאסרו המים ע"ש. ונלע"ד דלפי שישראל רגילין לשמור יפה המים השמורין הבילו לזה ואינו מוכרח די"ל ששומרין אותו שלא יפול בו דבר חמץ ומשם יבא לעיסה דאף כששופכין המים לעיסה אין מדקדקין לראות אחריו ולסננו מ"מ סומכין שלא נפל בו שום דבר כיון ששימרו אותו בשעת ששאבו ואחר כך שמרו אותו יפה וק"ל : [ג] אלא אוסר כדי קליפה או כדי נטילה כו' צ"ע דהא בי"ד סי' ק"ה פסק רבינו דגדי שמן שצלאו בחלבו אסור לאכול ממנו אפילו מריש אוזנו משום דהחלב מפעפע ודוקא בירך עם גידו וכיוצא בו דבר כחוש כתב שם לפני זה דסגי בקליפה או בכדי נטילה. אבל לא בכזית חלב דחלב הוא שמן ומפעפע וצריך לדחוק ולייסב מ"ש כאן אלא אוסר כדי קליפה וכדי נטילה אינו קאי אחלב אלא אשאר איסורין דא"א בכן דאפייה הוי כבישול להתפשט איסורו בכולו אלא בכדי קליפה או נטילה וה"ה בחלב נמי א"א באפייה להיות דינו כבישול להתפשט בכולו אלא לפי אומד הדעת דיכול להתפשט וכמ"ש בש"ד בשם ראבי"ה ור"א ממי"ץ שס"ל הכי בהדיא וכתבו הכא דאמרינן אסור לאכול ממנו

חדושי הגהות

תסז א ול"נ דברי הרא"ש הם מקושרים למ"ש ודבר ידוע שהחטה קשה וכו' וכיון שהעיסה לא החמיצה כ"ש החטה ועל זה קאמר ולא חיישינן שמא היתה במים ואז נוכל לומר שפיר שהחטה החמיצה אע"פ שהעיסה לא החמיצה דהחטה היתה במים קודם העיסה ולכן החמיצה יותר מהעיסה זה לא חיישינן שהיתה במים לפי שישראל קדושים כו'

ומצאו אח"כ במים גרעין של חטה ואסר ראב"ן התרנגול דשמא היתה החטה במים קודם רתיחה והחמיצה [ד] (יב) ובלעה התרנגול מן המים (יג) מעשה ונמצאת חטה בקועה בכלי של מים ובשלו באותן המים תבשיל והתירו התבשיל ולא אמרינן שנאסרו המים ויאסרו התבשיל וכן התיר אבי העזרי חטין שנפלו לבור וכתב שאין מחמיצות כדאמרינן (יד) תפח תלטוש בצונן אלמא שהצונן מעכבו מלהחמיץ ונ"ל שאין הנידון דומה לראיה דההיא דוקא בעיסה אבל חטה ודאי מחמצת במים צוננין [ס] כההיא ארבא דטבעה בחישתא ועוד דתניא בתוספתא שרה הטין ושעורים במים והחמיצו אסורות אלא נראה להתיר מהאי טעמא כיון שהמים צוננין (טו) אין החטה נותנת בהם טעם ואפילו חמץ גמור שנפל לבור מותר מזה הטעם: מעשה שהגעילו יורה מחומצת וכששפכו המים המחומצים ירדו לבור [ו] (טז) ואסרו לשתות מימיו בפסח בשביל שנתערבו מימי הבור במים

ב"ח

בנמצא אבל התרנגולת סובר כן דלא ילפינן איסור מטומאה אלא ס"ל דדוקא בחטין ושעורים שלמים שנמצאו בזפק דכל דבר שהוא שלם ניכר בשלמותו שלא נתעכל ולא נלעס התם דוקא קאמר אע"ג דגבי טומאה חשיבא כמעוכלת לענין איסור לא חשיב כמעוכל ומחמת ובכה"ג דוקא קפסק ראב"ן לאסור הכל דהיינו בחטה שלמה וניכר בשלמותו אבל אם אינו שלם פשיטא דיש כאן ספק שמא נתעכל כל כך שאין עליה תורת אוכל אף לענין איסור ולכך התיר באותה תשובה מכח ס"ס אע"ג דכתבתי בסמוך דלמעשה נהגינן כבעל האגור שלא להתיר באכילה החטין שנפל עליהן דלף אע"ג דאיכא ספק ספיקא שאני התם דלאכול החטין עצמן מחמרינן כיון דכל הכרי עומד בספק איסור דאורי' אבל כאן שאין שם אלא איסור משהו אין להחמיר וכדכתב הרי"ף לחלק בין החטין עצמן לתבשיל בלא נתבקעו ממש כדלעיל. ואין להקשות אפילו ליכא אלא חד ספק במעשה דראב"ן נתיר וניחא דכאן נמצא כאן היתה כמו במומין וי"ל דבמומין ודאי כיון שנולדו בה מומין איכא למימר העמד הגוף על חזקתו שלא היה בו מומין וכאן נמצאו וכאן היו ועוד דה"ל כמו המע"ה שהוא בא להוציאה בלא כתובה ולומר שמקחו מקח טעות לפיכך צריך להביא ראיה שהמומין נולדו בה כבר בבית אביה אבל כאן לענין איסור לא שייך המע"ה והדבר עומד בספק ועוד דליכא למימר כאן העמד התרנגולת על חזקתה שלא היה גרגיר דאדרבה דרך התרנגולים להמצא בה גרגרים בזפק הלכך אינו יוצא מידי ספק איסור ולכך פסק ראב"ן להחמיר ודלא כמ"ש רבינו ירוחם בח"ה בשם הרשב"א דאם נמצא גרגיר בכלי שהדיחוה דאמרינן כאן נמצא כאן היתה כמו במומין ולא אמרי' שבאת מן התרנגולת וכן הורה הלכה למעשה ע"כ דלא קי"ל להתיר משום דכאן נמצא כאן היה וכו' היכא דליכא אלא חד ספיקא כל זה לדעת רוב המפרשים דלא ילפינן איסור מטומאה אבל בסמ"ק בשם רבינו שמשון בהלכות חמץ כתב דאין הילוק בין לענין טומאה ובין לענין איסור דכל דבר שהוא שלם שהוא ניכר בשלמותו שלא נתעכל ולא נלעס כגון חטים שלמים שבגללי בקר דאינו עיכול ואותן החטים שנמצאו במעי התרנגולת בפסח ראוי להחמיר ולאסור אם נתבשלו או נגלו עמהם דלא הוי עיכול ויש בהן איסור חמץ ולא דמי להביא דאהלות גבי בשר המת כמה ישהה במעיו ויהא עיכול בעופות ובדגים כדי שתפול לאור ותשרף ששם מדבר בבשר המת שנלעס ולא נכנס שלם בגוף ע"כ הנה מבואר בדבריו דדוקא כשהיא חטה שלמה אוסרת משום חמץ אבל כשאינו שלם אינו אוסר דחשיב כמעוכל כמו לגבי טומאה ומיהו אפשר דאף הסמ"ג סובר באם אינו שלם דאינו יוצא מידי ספק שמא לא נתעכל ודוקא היכא דאיכא ס"ס יש להתיר אפילו באכילה כיון דאיסור משהו מדרבנן אבל היכא דליכא אלא חד ספיקא מחמרינן ביה טפי כיון דעיקר איסורו הוי דאורייתא ואין חילוק בין הסמ"ג לשאר מפרשים בדין חמץ כל עיקר אלא לענין טומאה דאילו לשאר מפרשים חשיב כמעוכל אפי' שלם ולדעת הסמ"ג אף לענין טומאה לא חשיב כמעוכל אם הוא שלם ודו"ק. ולענין הלכה למעשה יראה דאפילו איכא ס"ס אין להתיר באכילה אלא להשהות לבד וכן היא המסקנא במנהגים ע"ש והכי מסתבר דהואיל ספק דשמא נתעכל לא חשיב כל כך כספק שיועיל להתיר חדא דלדעת שוטים לאו כלום הוא דכבר אפשר דיש מי שבקי בדבר ויודע שלא נתעכל עדיין ועוד דמי יימר דהשבירה היא מפני העיכול דקרוב יותר לומר דמפני שהחמילה נתבקעה ונשברה ועוד קרוב לומר דראב"ן שאסר התרנגולת וכל הכלים היינו משום דלא ילפינן איסור מטומאה כל עיקר דאע"ג דלענין טומאה חשיב עיכול אפי' היא שלימה לענין איסור לא חשיב עיכול ואפי' היא שבורה מפני שעינינו רואות שהחטה עדיין יש בה אוכל ובלי ספק נותנת טעם משהו בתבשיל הלכך אין להקל להתיר באכילה אפי' בס"ס אבל בחד ספיקא אסור אפילו להשהות וכן המנהג דחטה בתרנגולת אפילו היא שבורה דאיכא חד ספק שמא נתעכל או אפילו אינה שבורה ונמצא בקערה אבל תרנגולת או בכלי שמלגו בה או בכלי ששרו בו בשר בחמין דאיכא נמי חד ספק שמא היתה בתרנגולת או בבשר מתחלה צריך לבערה בחש"מ ופסק מהרא"י בכתביו בסימן קס"ד דצריך שריפה ונראה בעיני דאף בהפסד מרובה אסרינן הכל בחד ספיקא משום דמדינא אין כאן היתר מטעם דכאן נמצא כו' כדפי' וכיון דעיקר איסור חמץ דאורייתא הוא אע"ג דאיסור משהו דרבנן לא מקילינן ביה ודלא כמ"ש בהגהת ש"ע להקל בזה והיכא דאיכא ס"ס דמותר להשהות כ"ש דמותר למכרה לעכו"ם לפי שאינה נמכרת ביוקר בשביל החטה שנמצאת בתוכה ונמצא דאין לו הנאה מן החטה כלל כדכתב במרדכי אחטה שנמצאת בתרנגולת ואע"ג דאנן לא נהגינן הכי בזו מ"מ בס"ס ודאי יש לנהוג כך וק"ל: **מעשה** ונמצאת חטה בקועה בכלי של מים ובשלו באותן מים תבשיל כו' פי' ונטלו החטה ממנו קודם הבישול א"נ שלאחר שבישלו כבר באותן המים מצאו אח"כ חטה במים הנשארים בכלי וזה נראה יותר לפי הענין והלשון: **וכן** התיר אבי העזרי כו' אע"ג דאבי העזרי כתב הטעם מפני שהצונן מעכבו מלהחמיץ וממילא בלחם חמץ או עיסה שכבר נתחמצה אסורין המים וכן מבואר בהגהת מיימונית סוף הלכות חמץ ובמרדכי לדעת אבי העזרי מ"מ כתב רבינו על מעשה הנזכר וכן התיר אה"ע מפני שסובר דלדעת אה"ע אף בחטה בקועה שרינן כיון דחטה בקועה אינו חמץ גמור אלא קרוב להחמיץ כדכתב הרא"ש מיהו למאי דפרישית למעלה בשם רש"י דחטה בקועה הוי חמץ גמור אסורין המים ואע"פ דבנתרככה ואינה בקועה לא הוי חמץ גמור אף לרש"י אפ"ה נהגינן כמהר"ש לאסרו משום דאין אנו בקיאין בשיעור הנחת ע"פ הביב ושמא היא ראויה להתבקע והוי חמץ גמור למר עוקבא ואוסרת למים כדקבעתי ההלכה בסמוך דנהגינן לאסרו בתבשיל אפילו לא נתבקעו ממש אלא שראויה להתבקע וכבר כתב במרדכי בשם ספר התרומה דאין אנו בקיאין בראויה להתבקע אבל בלא נתרככה אין לאסור אפילו למנהגינו: **ומ"ש** וכן התיר אבי העזרי וכ"ל שאין הנדון דומה לראיה דההיא דוקא בעיסה וכו' סברא זו לחלק בין עיסה לחטה כתובה ג"כ בהגהת סמ"ק בסימן רכ"ב אכן כתב עוד שם סברא אחרת דאין חילוק וההיא ארבא בחישתא נמי דאין מחמיצין בעודם במים כ"ש חטה מ"מ לאחר שעלו מן המים מחמיצין וזו היא סברת ראבי"ה ונכונה וברורה היא והיא סברת הרא"ש שכתב דכיון שהעיסה לא החמילה כ"ש החטה אבל רבינו שסובר דאע"ג דהעיסה אינה מחמצת במים צוננין מ"מ חטה ודאי מחמצת היה סובר לחלק דבעודה במים חטה מחמצת טפי ודברי הרא"ש הם כשעלו מן המים דהתם עיסה מחמצת טפי ולא נהירא אלא כדברי ראבי"ה עיקר דלעולם הם שוין דבעודם במים העיסה והחטה שניהם אינן מחמיצין וכשעלו מן המים שניהם מחמיצין נ"ל:

ומ"ש רבינו כיון שהמים צוננין אין החטה נותנת בהן טעם רצונו לומר שאינה נותנת בהן טעם כל עיקר ואפילו משהו ליכא דכהאי לישנא כתוב ג"כ בסמ"ק בסי' רכ"ב משככם י"ט נותנת טעם משהו מיהא ע"י חמוס וכו' וכן בשאר מחברים ואיירי בפסח עצמו כדפרישי' למעלה. מ"מ אף לדעת רבינו שאין נותנין טעם דוקא בלא שרייה מעת לעת הסוב אבל שרייה מעת לעת הסוב כמבושל וכ"כ מהר"ש לורי"א ולענין הלכה למעשה נראה בעיני דראוי לנהוג כמ"ש בהגהת מיימונית בשם הר"ס דאם נתרככה החטה אסורים ואצ"ל חמץ גמור או עיסה שנתחמצה שנפל לבאר דאסורים המים ואוסרים התבשיל כדעת ראבי"ה ודלא כיש מקילין בזה במרדכי: ואם נמצא החטה או החמץ אחר שכבר בישל באותן המים נראה דבחטה אפי' נתרככה יש להתיר אפילו באכילה משום דאיכא ס"ס ספק שמא עתה נפלה במים ואפילו אם ת"ל כבר נפלה שמא לא נתרככה אלא עכשיו אבל בחמץ או עיסה שנתחמצה דליכא אלא חד ספק התבשיל אסור אף להשהות אלא צריך שריפה בחש"מ:

מעשה שהגעילו יורה מחומצת וכו' כ"כ בהגהת מיימוני סוף ה' חמץ ובמרדכי בשם הרוקח ואבי העזרי ונראה דההגעלה היתה קודם פסח והירידה לבור היה בפסח עצמו ולפיכך אסרו לשתות מימיו בפסח שחמץ בפסח במשהו ואע"פ שהמים צוננין כבר ביארנו דלדעת ראבי"ה אסורין המים בנפל בו לחם המץ ואפי' דיעבד אסור

ב"י

בהא משום דהתם מים צוננין והכא מים רותחין: **מעשה** ונמצאת חטה בקועה בכלי של מים וכו' וכן התיר אה"ע חטין שנפלו לבור וכו' וכ"ל דאין הנידון דומה לראיה דההיא דוקא בעיס' אבל חטה ודאי מחמצת במים צוננין כההיא ארבא דטבעה בחישתא ועוד דתניא בתוספתא שרה חטים ושעורים במים והחמיצו אסורות ול"נ דאין מכאן ראיה דאיכא למימר דהא דחטים מחמיצים ע"י מים צוננין היינו אחר שעלו מתוך המים אבל בעודן בתוך המים צוננים לעולם אינם מחמיצין וז"ל המרדכי בפרק כל שעה פי' אבי העזרי החטים שנפלו לבאר מים מותרים לדברי רבותי שפסקו נ"ט לפגם מותר בפסח ותו דאינו מחמיץ בעוד שהחטה מוטלת בצונן הלכך נראה לרבינו אבי העזרי לדברי הכל מותרים וכתב רבינו יחיאל בא"ז ככר לחם חמץ שנפל לבור ואין בו כדי ליתן טעם במימי הבור בזה יש להסתפק אם מותרים מי הבור או אסורין דשמא יש להחמיר בו יותר מחטה משום דהככר כבר נתחמץ ועיסה שהחמילה שנפלה לבאר בודאי יהבא טעמא ולא ידעי' אי לשבח אי לפגם ומסתמא נותן טעם לפגם ותו כל כה"ג סמכינן אשאלתות שהתירו חמץ בפסח בששים עכ"ל והגמ"י כתבו בפ"א דברי אבי העזרי וכתב עוד אבל ריצב"א היה מצריך לשפוך המים בחוץ שנמצאת בהם החטה אבל המצות שנעשו כבר מן המים התיר דמחטה אחת לא בלעי עכ"ל ואפשר דאפילו בתוך הפסח שרי שאע"פ שאיסורו במשהו שאני הכא דאפי' משהו אין כאן וכבר כתבתי בסי' זה שמדברי רבינו בדעת הרא"ש נראה שהוא סובר דמים צוננים שנמצא בהם חטה ולשו בהם או בשלו בהם בתוך הפסח אסור ורבינו שמתיר כאן מפני שאין החמץ נ"ט היינו בנמצאת קודם פסח אבל אם נמצאת בתוך הפסח לאיסורו במשהו לא: **מעשה** שהגעילו יורה מחומצת וכששפכו המים מחומצין ירדו לבור וכו' כ"כ המרדכי בפרק כל שעה ונתן טעם משום דחמץ במשהו משמע דבירדו לבור ב בתוך ימי הפסח מיירי דאי קודם הפסח חמץ מתבטל הוא בששים ושוב אינו חוזר וניעור לדעת כמה גדולים כמו שנתבאר בסימן תמ"ז וצריך לומר שהיורה שהגעילו היתה בת יומא שאל"כ ה"ל נ"ט לפגם ומותר לדברי המתירין אותו

דרישה

ממנו מרים אותו היינו דוקא כשרואין ומש"כ' שהוא שמן כ"כ שראוי לנטף משום שסולכין בצלייה אחר אומד הדעת והרא"ש כ"ל שס"ל כוותייהו שהרי מסיק הרא"ש בתשובה זו וכתב וכ"כ הר"א ממיץ שאם נמצאת חטה כו' והיינו טעמא שר"א כו' אזיל לשיטתו שס"ל דמחלקינן גם בחלב בין בישול לצלייה ואפייה וכל שכן למליחה וכמ"ש הב"ד משמו ע"ש וזהו שדקדק רבי' וכתב בי"ד אבל גדי שמן וכאן כתב כזית חלב שאינו מרובה כ"כ כשיעור שיתפשט האיסור בכולו ועיין בב"י מ"ש בי"ד שם דרבינו לא בירר דעתו אם סובר כפי' קמא דתוס' או כפי' שני ודו"ק: [ד] **ובלעה** התרנגול מן המים כ"ע על מה שאסרו משום שמא היתה החיטה במים קודם רתיחתה והחמיצה ולא אמרינן כאן נמצאת כאן היתה ועתה נפלה ולא קודם לכן בעוד שהיה תרנגולת מלוגה בתוכה וכמ"ש רמ"א על חטה שנמצאת במצה שמתירין האמרות מאלי טעמא ובמליגה אוסר וכ"ל דדוקא במצה אמרי' הכי דבלאו ה"ט יש להקל בה כמ"ש הטור בשם הרא"ש משא"כ במליגה ובבישול וכן כתב רמ"א בהדיא בסעיף י"ב לחלק בדבר וע"ש וכ"כ בד"מ ע"ש. והיותר נראה דבמים אמרי' נמי כאן נמצא כאן היה ג"כ כבר שהרי לא נשתנו המים מכמות שהיו כבר משא"כ במצה שנשתנה שמתחלה היה עיסה ועכשיו מצה: [ס] **כההיא ארבא** דטבעה בחישתא כו' עיין ב"י וכתב רמ"א בהגהותיו דלא מסתבר סברת הטור שהחמיץ החטה במים יותר מהעיסה ע"ש: [ו] **ואסרו** לשתות כו' אין להקשות היאך שרי להגעיל בפסח שהרי חמץ במשהו דיש לומר דאיירי כגון דלא שהה הכלי כ"כ רק עד שפלט ומיד הוציאו קודם שחזר ובלע כמ"ש בסי' תמ"ב ע"ש:

פרישה

איסור חמץ הוא מדאורייתא: (יב) **ובלעה** התרנגולת מן המים וזה האיסור לכ"ע אפי' למאן דשרי התבשיל בסמוך שאני הכא דהמים היו רותחין ב"י עיין בדרישה: (יג) **מעשה** שנמצאת חיטה בקועה כו' וכן התיר אבי העזרי כו' ונלע"ד דס"ל שדעת אבי העזרי כדעת הרא"ש דאפי' חטה בקועה אין בו משום חמץ מש"ה אין מחמיצות לפי ראייתו דמייתי מוכיח מחטה בקועה וק"ל: (יד) **תפח** תלטוש בצונן פירש"י אם תראה הבצק שבידה שרוצה לתפוח תלטוש ידיה במים צוננים ותקטפנה ותצטנן: (טו) **אין** החטה נותנת בה כו' ונראה דהיינו בדלא שהה שיעור כבישה דהיא כבישול וק"ל: (טז) **ואסרו** לשתות כו' עיין בב"י ובדרישה:

והשאר

האוכל

חדושי הגהות

ולפ"ז לק"מ (מהרל"ח): ב יש לדקדק דאדרבה ע"כ כשהגעילו היורה היה קודם פסח דאל"כ האיך הגעילו היורה הא כיון שהמים אסורים כשחוזר ובולע היורה מן המים נאסר גם הוא אלא ודאי קודם איסור המץ היה ומותר היורה מטעם נ"ט בר נ"ט וא"כ קושיית הב"י במקומה עומדת דהא אינו חוזר וניעור ואפשר שרבינו מפרש שנגעל היורה קודם זמן איסור

במים המחומצין בספר הרוקח חטה שנמצאת בקדרה נאסרה הכף שהגיסו בה הקדרה שמוה בקדרות אחרות כולן אסורות וכתב עוד חטה שנמצאת בתרנגולת מלוחה ונמלחו עמה אחרות שאותה שנמצאת עליה אסורה כי נתרככה החטה וחמץ בפסח במשהו (יז) והשאר מותרות וה"ה אם צלו התרנגולות בשפוד ונמצאת חטה על אחת מהן אותה אסורה והשאר מותרות וכתב א"א הרא"ש ז"ל אין דבריו נראין במה שאסר כל התרנגולת המלוחה שנמצאת בה חטה אלא כאשר כתב ה"ר אליעזר ממיץ יב שנוטל מקום פעפועו אבל תרנגולת צלויה שנמצאת בה חטה בזה נראין דבריו (יח) שכל התרנגולת אסורה לפי שכשמהפכין השפוד מתפשט הטעם בכל התרנגולת ואם היה מעשה בא לידי הייתי אוסר כל התרנגולות שבשפוד הנוגעות זו בזו כי ע"י היפוך השפוד מתפשט מזו לזו וכי היכי דבשאר איסורין אם היה כדי ליתן טעם בכולן כולן אסורין הוא הדין נמי חמץ בפסח במשהו עד כאן: יש מתירין חטה שנמצאת בזפק תרנגולת כדאמרינן גבי טומאה דחשיבא כמעוכלת ואינה מחמצת ואין עליה תורת אוכל וי"א שאין ללמוד איסור מטומאה ולזה הסכים אדוני אבי ז"ל:

העושה

כתב הרוקח סי' רנ"א לקח בדלי מים חתיכה אחת של חמץ אותו אף בפסח: המים מן הדלי אם היה בו חמץ או לא ובשלו בו והתרנו ולא נודע כשלקחו התבשיל אך מים שבדלי נאסרו כי עכו"ם שמביא המים שמא נתן בו אותה שעה החמץ: **חטה** שנמצאת בקדירה וכו' כלומר והיא בקועה נאסרה הכף וכו' פשוט הוא:

וכתב עוד חטה שנמצאת בתרנגולת מלוחה ונמלחו עמה אחרות וכו' עד ה"ה נמי בפסח במשהו הכל בפסקי הרא"ש פרק כל שעה ובהג"מ בפ"א כתוב בשם סמ"ק כדברי הרא"ש:

וכתב רבינו ירוחם וכ"ע מודו שאם נמצא חטה בתרנגולת קודם מליחה די בשטיפה (יג) וכתב הרשב"א שאחר מליחה די בקליפה בשם רא"מ עכ"ל והכלבו כתב בשם הראב"ד שאם נמצאו בעופות אחר מליחתן חטים או שעורים אע"פ שנתבקעו מעמיק כל כביצותיהם וחותך ומשליך וכל העוף מותר פי' ולא סגי ליה בקולף את מקומו אחר שאיסורו במשהו וסביבותיו דוקא הוא דאיכ' למיחש לאותו משהו עכ"ל:

ויש מתירין חטה שנמצאת בזפק תרנגול' כדאמרי' גבי טומאה דחשיבא וכו' מחלוקת זה כתבו המרדכי בפרק כל שעה גבי דג טמא שנמצא בדג טהור ונתבשל והגהות מיימון כתבו בפרק ראשון בשם ס"ה דאע"ג דלענין טומאה הוי עיכול לענין איסור לא הוי עיכול וכ"כ סמ"ג וכ"כ בתוס' פרק גיד הנשה (לז.) בשם ר"ת גבי הא דאמר רבא אמור רבנן בששים וכן משמע מדברי הר"ן שכתב בס"פ כל שעה חטה או שעורה שנמצא בזפק עוף לאחר שהבהבו אותו ליכא למיחש להוה עוף בהכי דאע"ג דלענין איסור בלוע חשוב אוכלא כדאיתא בפ"ק דבכורות (ז:) אפ"ה כל מידי דבלי סגי בקליפה שאין לך אוסר במשהו אלא בבישול אבל בבלי סגי בקליפה והכא איכא עור דזפק דחשיב קליפה:

כתוב בא"ח כשמהבהבין עופות ונמצאו חטים בזפק אע"פ שחמץ בפסח במשהו אינו אוסר בבלי יותר מכדי קליפה והזפק היא בכדי קליפה האגור כתב בשם הגאונים מעשה היה והתיר מורי תרנגולת שנמלגה בחמין בפסח והיה הזפק עמה ובה היו חטים והתיר מטעם דקרום הזפק מפסיק בינו ובין הבשר ודבר תימה הוא להתיר במליגה ע"י קליפה שהרי ע"י המים מתערב הטעם בכולה וכמ"ש רבינו בשם ראב"ן: **ומ"ש** רבינו ולזה הסכים א"א ז"ל כתוב במרדכי פר' כל שעה אם נמצא גרגיר חטה אצל התרנגולת בקערה ולא בהרנגולת עצמה הדעת נוטה להתיר שהרי ספק ספיקא הוא ספק דשמא נתעכל בתוך התרנגולת ואת"ל דאינו מתעכל בתרנגולת שמא השתא נפל בקערה ובתרנגולת מעולם לא היה ואחר כך כתב מעשה היה ששרו בשר בלילה בפסח ולמחר מצאו גרעין אחד של תבואה במים ושאלו לרבינו משולם ולרבינו שמואל הכהן ואכרו שניהם לאוכלה וטעמא משום דאין כאן כי אם ספק אחד אם היה עם הבשר במים או נפל שם אח"כ וספיקא דאורייתא לחומרא ולא דמי לאותו מעשה שכתבתי לעיל דמצא גרגיר אצל התרנגולת ולא בתרנגולת עצמה שהתרתי דהתם שייך תרי ספיקי כדפרישית לעיל דשמא היה בתרנגולת אבל הכא לא שייך (יד) עכ"ל ורבינו ירוחם כתב בשם הרשב"א שאם נמצאת חטה בכלי שהדיחו התרנגולת אמרינן כאן נמצא וכאן היתה כמו במומין ולא אמרינן שבא מן התרנגולת וכן הורה הלכה למעשה עד כאן לשונו: **כתב** עוד המרדכי מעשה שמלגו תרנגולת ע"פ ברותחין בקערה של חמץ והוא כלי שני ואסרו לאוכלו בפסח כדאמר בפרק דם חטאת (צה:) עירה לתוכו רותח וכו' וכ"כ ברוקח. דין חטה שנמצאת בע"פ בתרנגולת צלויה או מבושלת וחזרו וחממוה או לא חזרו וחממוה כתבתי בסימן תמ"ז: **כתוב** בכתבי מהר"ר ישראל סימן קס"ד על חטה שנמצאת בתרנגולת בפסח אסר דרשתני אם צריך לשורפה או ישליכנה במקום הפקר דע כי מנהג הוא לשרפה כדכתב מרדכי בפרק קמא דפסחים בשם ר"י דחטה בתרנגולת צריכה כפיית כלי כדי לשורפה בחול המועד ואין נראה דאחטה גופה קאי דפחות מכזית אין צריך ביעור כדאיתא בפרק א' ו עוברין (מה.) **כתב** האגור בשם מהר"י מולין שיש ליזהר למי שמשתמש מבארות בפסח שאין נזהרין מהם כל השנה ובפרט מבארות של עכו"ם שיש לחוש שמא יש חמץ בבור שיש לסנן המים בבגד נקי בכל פעם ששואב ועוד טוב לתקן ברזות חדשות בכל החביות עכ"ל (טו) ודבר זה של ברזות חדשות חומרא יתירא הוא:

העושה

אסור התבשיל אם בישלו באותן המים ואע"פ שרבינו כתב בסמוך דלדעתו אפילו חמץ גמור שנפל לבור מותרין המים מ"מ בנדון זה מודה גם רבינו מפני שהמים המחומצים נתערבו במימי הבור ונעשין גוש אחד ואינו דומה ללחם חמץ דאין לחוש אלא לטעמו וכיון שהמים נוגנין אין נותנין בהם טעם והעיקר יראה לי דאע"ג דאין במים המחומצין בנ"ט וגם הירידה לבור היתה קודם פסח וכבר נתבטל ואינו חוזר וניעור אפ"ה אסרוהו לבור לכתחלה מאחר שאפשר לשאוב מים מבור אחר אין ראוי לשאוב מזה לכתחלה כיון דס"ם איכא נתינת טעם במשהו ואין דומה לדבר אכילה שנתערב בו חמץ במשהו קודם פסח דשרי' לאכלו בפסח לכתחלה משום דזה ודאי הוי כדיעבד אי אסרי' למיכלי' בפסח משא"כ במים בבור ולפי זה ודאי אם בשלו באותן המים לא נאסר התבשיל בדיעבד וק"ל:

בספר הרוקח חטה שנמצאת בקדירה נאסרה הכף וכו' כתב הב"י דמיירי בחטה בקועה וטעמו משום דלהרי"ף כל שלא נתבקע ממש אינו אוסר התבשיל. אכן למאי שכתב במרדכי בשם ס"ה אסור בכל ענין מפני שאין אנו בקיאין בראויין להתבקע כמ"ש בסעיף ה':

וכתב עוד חטה שנמצאת בתרנגולת מלוחה וכו' כי נתרככה החטה כלומר אע"פ שאינה בקועה מכל מקום ודאי על ידי חום המליחה נתרככה ונותנת טעם במשהו. ומ"ש והשאר מותרות וכו' כתב מהר"ש לורי"א אפשר שטעמו דאין החתיכה הבלוע אוסרת חבירתה בלי רוטב ודו"ק אכן בא"ו כתב דבמליחה שנמלחו יחד אוסר אף בלי רוטב וכן עיקר ע"כ וכ"כ בתשובתו שאנו נוהגין הכל בשריפה וכן פסק מהרר"י כהן מקראקא וכתב שכן העידו על מהר"י מרגליות שפסק כן וכך קבלתי מרבותי וכן אני נוהג ודלא כמ"ש הרב בהגהות ש"ע להקל: **ומ"ש** בשם הרא"ש שאין דבריו נראין במה שאוסר כל התרנגולת המלוחה כו' איכא למידק למאי שהביא הרא"ש בפסקיו עובדא דאווז שפספסו אותה במורסן דאסורה משום דאית בה פילי והוא ודאי איירי דשפספו אותה צונן בצונן דאי בחמין אפילו לית בה פילי וא"כ קשיא וכי גרעי טפי הפילי מחום דמליחה וצ"ע: **ויש** מתירין חטה שנמצאת בזפק כו' כבר נתבאר למעל' בדברי ראב"ן דאכן קי"ל דאין ללמוד איסור מטומאה ולפי מנהגינו לאסור בכלי במשהו א"כ אם נמצא חטה בזה לאחר שהבהבו אותו כל העוף אסור:

העושה

דרכי משה

כיצד נוהגים בשאר ימי פסח בחטה שנמצאת בתרנגולת: (יב) (מכאן ועד סוף הסימן חסר בטורים שלפנינו ואנחנו העתקנו את כל זה מהדרכי משה הנדפס בפני עצמו) וכ"ה בהג"מ פ"א וכן כתוב הכלבו וכ"כ המרדכי פרק כל שעה בשם הרבה גאונים וכ"כ בשם מהר"מ אך כתב דיש מחמירים ואוסרים עכ"ל. וכתב מהרי"ו דהמנהג כדברי הרוקח לאסור אותה חתיכה ולענין שאר החתיכות שנמלחו עמה ראיתי מורים הלכה למעשה להתירן וכ"כ מהרי"ב דכן יש לנהוג אף שמעתי שמקצת חברים אוסרים כל מה שנמלה עמה ושורפין הכל ויש מתירין להשהות עד אחר הפסח אבל לא לאכול. ומנהג להורות לאסור אותה חתיכה בלבד ותו לא כי כן ראיתי מעשים הרבה ואע"ג דבשאר ימות השנה איסור הנמלח עם היתר אם אין ס' אוסרים גם שאר החתיכות מ"מ בחמץ במשהו שהוא דרבנן סומכים להקל כמו שהאריכתי בתשובה ת"ל מכח כמה ראיות והרוצה להחמיר יחמיר והמיקל לא הפסיד דהא כתב המרדכי דבמקום דאיכא בל"ז צד להתיר סמכי' אשאלתות דפוסקים דחמץ בפסח הוא בס' ואחר שכתבתי זה כתב לי מהר"ם פאדוא בתשובה שאין להוש לדברי המחמירים ואין לאסור רק אותה חתיכה וכן הסכים בנו מהרר"י באותה תשובה וכמ"ש ברוקח ומ"מ במקומי שמעתי מחכם אחד שמהר"ר קאפלמן סג"ל ז"ל אסר הכל וכן הורה אחריו ר"י כ"ץ ולכן לא רציתי אח"כ לבטל מנהגיו ולא רציתי להורות בו לא איסור ולא היתר מאחר שאמרו לי שכבר הורה כך בנדון הזאת הזקן הנ"ל אבל במקום שאין מנהג נ"ל מה שכתבתי ומי שרוצה להחמיר יכול להחמיר ולמכור הכל לעכו"ם כמש"ל ר"ס תמ"ו ואע"ג דבשאר תערובות נוהגים להחמיר ולשרוף הכל במליחה נ"ל לאוקמיה אדיניה ולמכרו ושלא לשרפו להפסיד ממון של ישראל: (יג) וכ"כ מהרי"ב ונ"ל היתר גמור אפי' לאכילה אך המנהג לאוסרה באכילה ולהתירה בהנאה וכן אני נוהג מפני המנהג והיינו דוקא אם נשתהא מעט החטה על התרנגולת או אפי' הבהבו עמה אבל אם מיד שקרעו התרנגולת מוצאים בו חטה מתירו אף באכילה עכ"ל: (יד) נראה דבמעשה זו שכתב הטור לעיל דאסר ראב"ן לדעת המרדכי שרי דהא איכא ג"כ ב' ספיקות מאחר שבתרנגולת היתה איכא למימר שמא נתעכלה בתרנגולת. מיהו לעיל כתב הב"י בשם האגור דאסור לאכול מכח ס"ס אבל להשהות שרי אבל בספר תא"ו נ"ח ח"ה כתב בשם הרשב"א על כלי שהדיחו בו תרנגולת שנמצאת בו גרעין אמרי' כאן נמצאת כאן היתה ולא אמרי' שבאה מן התרנגולת וכן הורה הלכה למעשה עכ"ל ומהרי"ב כתב כדעת הרשב"א דאין מחזיקים איסור ממקום למקום דאמרינן כאן נמצאת כאן היתה ודילמא נפל שם אחר שהוציאו התרנגולת משם וב"י כתב בסימן תמ"ז כתב בא"ח אם נמצא חטה או שעורה במים בעוד שהבשר שרוי כתב ה"ר שם טוב דמותר דצונן הוא והוא שאינן מבוקעות אבל אם הם מבוקעים אסור כו'. וצ"ע דמג"מ שהן מבוקעות דמ"מ צונן הוא וצ"ל דס"ל דבודאי חמץ אף בצונן אסור כמש"ל בשם ב"י ונ"ל לכ"ע דאם לא היתה ההרנגולת במים המין שנמצא שם החטה רק שנמצא החטה במים קרים מותר דבזה יש לסמוך על דברי המתירים ואם היו המים רותחין ואיכא ס"ס נראה ג"כ להתיר ולכמוך אדברי המתירין אבל במקום דליכא אלא חד כפיקא נראה דיש להחמיר מאחר שהראב"ן והמרדכי אסרו כנ"ל למעשה ודבריהם תמוהים שנחזיק איסור מספק באיסור דרבנן שהוא משהו. ומ"ש המרדכי שהוא רק כפק אחד מ"מ הוא רק ספק דרבנן וטעם איסור דאורייתא אינו מובן דודאי גרעין א' של תבואה הנמצא במים אינו אלא משהו שהוא דרבנן ומצינו לענין איסור טריפה דאפילו באיסור דאורייתא אמרינן השתא הוא דנטרפה כמ"ש בי"ד סימן פ"א וסימן ק"י ועוד דכבר נתבאר לעיל גבי חטה שנמצא במצה דאנו מכשירים שאר מצות מכח כאן נמצא כאן היה וכן כתבתי לקמן בשם רוקח גבי דלי שנמצא בו חמץ ומכח כל זה נ"ל להקל אם לקחו מאותו תבשיל שנמצאת בו הגרעין ונתערב בתבשיל אחר דאין לאסור התבשיל וכעין שהרוקח התיר התבשיל שבשלו במים שהיו בדלי וכמו שמקילין בעיסה אם נמצא הטה במצה אחת וכן מקילין בשאר איסורין שנתערב שאינו בטל אם הזר ונתערב כדאיתא בפרק התערובות (עד.) ויתבאר בי"ד סימן ק"י ואע"ג דהתם מיירי בדבר יבש דאיכא ב' ספיקות בב' תערובות משא"כ באיסור לח שהוא במשהו שאם נחזיק איסור ממקום למקום אם כן אפלו במאה תערובות איכא משהו מן האיסור מ"מ נראה דבאיסור דרבנן שאין בו איסור ברור יש להלק בכה"ג וכעין זה מצינו גבי ניצוק חיבור גבי איסור יי"נ כמ"ש בי"ד סימן קכ"ו דהתירו ניצוק בר ניצוק וה"ה כאן דיש להקל באיסור דרבנן במקום שאין האיסור ברור ולפעמים יש בו הפסד מרובה ומניעת שמחת י"ט ולכן יש להקל לפי ראות עיני המורה כן נראה לי: וכתב מהרי"ב דאין להתיר מכח שמא נתעכלה החטה אלא כשהחטה שבורה אבל כשהיא שלימה לא די"א דל"מ עיכול לדבר שלם ודין כלי שני בפסח בה' הגעלה שבהג"מ שבסוף ה' חמץ ומצה כתב דכלי שני בפסח אסור וכ"מ במרדכי פרק כ"ש שכתב שם ע"ד מעשה שמלגו תרגנולת בע"פ בנוצתה בקערה של חמץ והוא כלי שני ואסר לאכלה בפסח כו'. אבל בהג"מ פ"א דחמץ ומצה משמע דכלי שני שרי וכ"כ מהרי"ב דדינו כמו בשאר ימות השנה ונראה דיש להחמיר בדבר מיהו דוקא בכלי שני ממש דהיינו שהיד סולדת בו דאל"ה לא מיקרי כלי שני כמ"ש בי"ד סימן ק"ה וסימן ס"ח: (טו) וכ"ה במהרי"ל או לרחוץ הישינות:

ומהרי"ב

פרישה

(יז) והשאר מותרות בקליפה רמ"א ומ"ו ז"ל כסק בא"ו שלו דבין במליחה בין בצלייה בין באפייה במשהו בכסס ע"ש וכן פסק בתשובה סי' ע"ט ובא"ו בדיני מלב אוסר אף הבשר הנמלח עמו ע"ש: (יח) שכל התרנגולת אסורה כו' עיין בי"ד בסימן ק"ס:

סימן

הדושי הגהות

איסור אבל המים ירדו לבור בפסח ואסרו אותן מים את המים שבבור במשהו או א"ל שרבינו מפרש שהמים ירדו לבור קודם זמן איסורו ולא היה בבור ס כנגד המים המחומצים וקמ"ל דלא אמרינן דהמים עצמן מותרים מטעם נ"ט בר נ"ט דהא לא בלעי רק טעם חמץ מהיורה קודם שעת איסור וזמין קמ"ל דמ"מ נאסרים משום ד"א שרינן נ"ט בר נ"ט על ידי בישול כהאי גוונא אלא דווקא נ"ט בר נ"ט שנבלע בכלי מתירין ולא כשנתערב באוכל או משקה וכמש"ל בס"ס תנ"ב ובי"ד סימן צ"ה (מהרל"ח):

לפי

תסח העושה מלאכה וכו' משנה וגמרא פרק מקום שנהגו ורש"י פי' מנחה קטנה וכן פירש הר"א מזרחי אבל במרדכי פי' מנחה גדולה וכן עיקר ולמעלה בה' שבת בסי' רנ"א ביארתיו בס"ד: **ומ"ש** אינו רואה סימן ברכה לעולם פי' באותה מלאכה אינו מרויח ואינו בא לו לתועלת ואף אם בא איזה תועלת מפסיד הוא כנגדה ממקום אחר וכן פי' הר"א מזרחי באותה מלאכה וכן יראה מפרש"י פרק בני העיר גבי המוכר ס"ת או ביתו אינו רואה סימן ברכה לעולם ע"ש. מהר"ש לורי"א:

וכתב אבי העזרי כו' כ"כ הרא"ש פ' מקום שנהגו ומצאתי בשם הא"ז שכתב בה' ע"ש וז"ל נראה בעיני הא דאסור במלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה היינו דוקא לקבוע עצמו במלאכה כדי להשתכר אבל מלאכה בעלמא שהוא לצורך שעה ההוא ודאי שרי כדתנן פ"ק דשבת ב"ש אומרים אין שורין דיו וכו' וב"ה מתירין ע"כ. כתב במרדכי משמע דאסור לעשות מלאכה אפי' ע"י עכו"ם כמו מלאכה דחש"מ ויש לתמוה על המנהג שנהגו לתפור ע"י עכו"ם בגדים חדשים בביתו של ישראל כל יום י"ד וכו' עכ"ל ואפשר ליישב דהמנהג נתפשט ע"פ דברי הרוקח שכתב דע"י עכו"ם מותר לעשות מלאכה אפילו בביתו דלא שייך אמירה לעכו"ם שבות כי אם גבי שבת וי"ט וחש"מ. ומשמע לכאורה דלהשתכר מן העכו"ם אפילו לסברת הרוקח אסור משום דמשתמא מסייעו שמטה עצמו אליו וכאילו עביד ישראל גופיה המלאכה וכדאמרינן בפ' אלו הן הלוקין לגבי הקפת הראש וכן משמע בדרשות מהרי"ל ה' י"ט וכתב עוד שם דאף ליטול הצפרנים אסור בע"פ אחר יום ואילך אבל מהר"ש לוריא בביאוריו לסמ"ג כתב. וז"ל המרדכי אוסר מלאכה ע"י עכו"ם אבל בעל עץ חיים חולק וז"ל בה' ח"ה ואמר הר"ם שאין לאסור להסתפר מן העכו"ם או מישראל מחצות ואילך דדוקא בעלי אומניות שעושין להשתכר אסור אבל איש שמספר לחבירו אין לאסור משום מלאכה עכ"ל ומנהג הוא להסתפר אחר חצות ע"י עכו"ם אבל לא ע"י ישראל וכן קבלתי עכ"ל מהר"ש לוריא. ואע"פ בדרשות מהרי"ו בהלכות פסח וכן בי"ד בסימן סכ"ט משמע דאוסר אחר חצות אפילו ע"י עכו"ם מכל מקום נ"ל דהמיקל בזה ע"י עכו"ם לא הפסיד ובישראל אפילו בחנם אסור דאין לחלק בין בחנם בין בשכר כיון שהם מלאכות גמורות כדכתב במרדכי:

אבל בפניהם אם יש לחוש למחלוקת כו' פי' דוקא בדבר שניכר בו שינוי מנהג אם לא יעשה אותה מלאכה כמותם יש לו לעשות אותה מלאכה עמהם דגדול השלום ויש לו לעבור על מנהג מקומו כיון דלית ביה איסורא דאורייתא אלא שנהגו בו איסור להחמיר עליהם אבל בדבר שאין ניכר בו שינוי מנהג כגון סתם מלאכה שאין בזה משום מחלוקת דמימר אמרי מלאכה הוא דלית ליה דפוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא ודאי לא יעשה כי צריך לנהוג כחומרי המקום שהלך משם וכו' כ"כ הרא"ש ומביאו ב"י: **ומ"ש** ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות וכו' משנה וברייתא שם כל מלאכה שהתחיל בה קודם לי"ד והיא לצורך המועד גומרה בי"ד אבל לא יתחיל בה בתחלה בי"ד אע"פ שיכול לגומרה ומשמע להדיא דתנן אבל לא יתחיל בה כו' דמיירי במקום שנהגו לעשות. וקשיא לי לפי' ר"י מאי איריא במקום שנהגו שלא לעשות אפי' במקום שנהגו לעשות נמי שייך האי דינא דהא לר"י כיון דיכול לגומרה אפילו לאחר חצות אפילו לא התחיל כ"א בי"ד יכול לגומרה אחר חצות מאחר שהתחיל בהיתר ולהרא"ש ודאי ניחא דכיון דאינו יכול לגומרה אלא עד חצות א"כ לא שייך האי דינא אלא במקום שנהגו שלא לעשות אבל לפר"י קשיא ונראה ליישב דר"י מפרש דהא דתנן האי דינא במקום שנהגו שלא לעשות אתי לאשמועינן דלא יתחיל בה בתחלה בי"ד אע"פ שיכול לגומרה קודם חצות דלא תימא אפילו במקום שנהגו שלא לעשות אינו אסור בתחלה בי"ד אלא היכא דאי אפשר לגומרה כי אם לאחר חצות אבל ביכול לגומרה קודם חצות שרי קמ"ל דלא וממילא אנו למדין דבמקום שנהגו לעשות אם התחיל קודם חצות יכול לגומרה אחר חצות מאחר שהתחיל בהיתר ואם לא התחיל בהיתר קודם חצות פשיטא דאסור להתחיל ולגמור אחר חצות זו היא דעת ר"י ודלא כהרא"ש אבל הר"ן פי' כדברי הרא"ש: **החייטין** כו' משנה שם:

ומ"ש

תסח העושה מלאכה בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה אינו רואה (א) סימן ברכה לעולם ובערב פסח מחצות ולמעלה אסור וקודם חצות תלוי במנהג במקום שנוהגין (ב) איסור אסור (א) ובמקום שלא נהגו מותר וכתב אבי העזרי דווקא שעושה מלאכה להשתכר (ג) אבל מתקן הוא כליו לשבת וי"ט וכן מי שכותב ספרים לעצמו דרך לימודו מותר כל היום ההולך ממקום שנהגו לעשות למקום שלא נהגו או איפכא יש לו לעשות כמנהג המקום שדעתו להשתקע שם אם דעתו להשתקע למקום שבא שם יעשה כמנהגם בין לחומרא בין לקולא ואם דעתו לחזור למקומו ינהג כמנהג אנשי מקומו וה"מ בצינעא שלא בפני אנשי המקום אשר בא שם אבל בפניהם אם יש לחוש למחלוקת אם ישנה ממנהגם יניח מנהג אנשי מקומו וינהוג כמנהגם (ד) אפילו נהגו להקל כ"ש אם נהגו להחמיר ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה כל היום אם התחיל מאתמול והיא לצורך המועד יכול לגומרה בערב המועד ופר"י אפי' לאחר חצות וא"א ז"ל כתב דווקא עד חצות ואם אינה לצורך המועד אפי' אם התחיל בה מאתמול לא יגמרנה: (ה) החייטין והספרין והכובסין עושין מלאכה

עד

תסח העושה מלאכה בערבי שבתות וכו' רפ"ד דפסחים (נ.) מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ובגמרא (שם) מאי איריא ערבי פסחים אפי' ערבי שבתות וערבי ימים טובים נמי דתניא העושה מלאכה בערבי שבתות וערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם התם מן המנחה ולמעלה הוא דאסור סמוך למנחה לא הכא מחצות אי נמי התם סימן ברכה הוא דלא חזי אבל שמותי לא משמתינן ליה וכתב רבינו כתרי שינויי דאמרינן בגמר' משום דליסנא דאי נמי זה וזה משמע וכך הם דברי הרמב"ם בסוף הלכות י"ט: **וכתב** הר"ן ומאי דאמרינן דמחמרינן טפי בע"פ משאר ערבי י"ט מפרש בירושלמי דהיינו טעמא משום דזמן פסח מחצות ואילך וביום שיחיד מביא קרבן אסור בעשיית מלאכה ומה שאינו אסור במלאכה בע"פ אלא מחצות ואילך לפי שאינו רשאי להקריבו עד חצות וכתב הר"ה דהאידנא דליכא קרבן פסח לא שני לן בין ע"פ לשאר ערבי י"ט והשיבו עליו דכיון שנאסר אע"פ שבטל הטעם לא בטל האיסור וכן דעת הרא"ש דכיון שבזמן הפסח היה אסור השתא נמי אע"פ שאין הפסח קרב אסור והביא ראיה לדבר: **וכתב** אבי העזרי דוקא שעושה מלאכ' להשתכר וכו' כ"כ הרא"ש שם:

כתב המרדכי משמע דאסור לעשות מלאכה אפילו ע"י עכו"ם כמו מלאכה דח"ה ויש לתמוה על המנהג שנהגו לתפור על ידי עכו"ם בגדים חדשים בביתו של ישראל כל יום י"ד ואפילו בחנם אין לישראל לספר לחבירו מחצות ואילך ואין לחלק בין בחנם בין בשכר כיון שהם מלאכות עכ"ל ונראה דלא פליג על דברי אבי העזרי דמתקן כליו לשבת וי"ט לאו תופר קאמר אלא תיקון בעלמא קאמר דלאו מלאכה גמורה היא וכותב ספרים אע"ג דמלאכה היא כיון דלעצמו ודרך לימודו הוא כותבם לא מיחזי כמלאכה אבל עושה מלאכה גמורה כגון תופר בגדיו אפילו לצורך שבת וי"ט (ב) וכן כותב ספרים לאחרים אפילו בחנם אסור והרוקח כתב בסימן ס"י דע"י עכו"ם מותר לעשות מלאכה אפילו בביתו דלא שייך אמירה לעכו"ם שבות כ"א גבי שבת וי"ט וח"ה:

ההולך ממקום שנהגו לעשות למקום שלא נהגו וכו' שם במשנה ההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין או ממקום שעושין למקום שאין עושין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם ואל ישנה אדם מפני המחלוקת וכתב הר"ן מתניתין בשדעתו לחזור מיתוקמא וראיה מפ"ק דחולין (יח:) ופשטא דמתניתין נמי הכי מוכח ומש"ה קתני ההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין כיון שדעתו לחזור נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם מדינא וממקום שעושין למקום שאין עושין אע"ג דמדינא עושין כיון שדעתו לחזור מ"מ אל ישנה מפני המחלוקת וכיון דמפני המחלוקת הוא ולאו מדינא י"ל דוקא בפניהם הוא דמיתסר הא בצנעה שרי עכ"ל ובגמרא (נא:) כי אתא רבה בר בר חנא אכל דאייתרא פי' חלב שבכפיפת הקיבה ובני ארץ ישראל נוהגים בו היתר ובני בבל נוהגין בו איסור ורבה בר בר חנא לית ליה נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם אמר אביי ה"מ מבבל לבבל וכו' אבל מא"י לבבל לא רב אשי אמר אפילו תימא מא"י לבבל ה"מ היכא דאין דעתו לחזור רבה בר בר חנא דעתו לחזור הוה וכתב הרא"ש וקי"ל כרב אשי דהוא בתרא ויש לאדם להלך אחר מנהג המקום שדעתו להשתקע שם בין לקולא בין לחומרא כי הא דר' זירא אכל מוגרמתא דרב ושמואל בעלותו לא"י כי לא היה דעתו לחזור לבבל הלכך לא נהג חומרי המקום שיצא משם וכן רבה בר בר חנא אכל דאייתרא בבבל משום שהיה דעתו לחזור לא"י ולהכי לא נהג חומרי המקום שהלך לשם ודוקא בצנעה שלא ישנה מפני המחלוקת ולהכי כסייה אבל בפרהסיא לא ולא מיבעיא כי היכא דאייתרא שיש לו לנהוג כחומרי מקום שהלך לשם ולא יקל מפני המחלוקת אלא אפי' ההולך ממקום שמחמירין למקום שמקילין ואפי' דעתו לחזור יש לנהוג כקולי המקום שהלך לשם ואל יחמיר כמנהג מקומו מפני המחלוקת בדבר שניכר בו שינוי מנהג כדמוכח לקמן דקאמרי' ממקום שאין עושין למקום שעושין ואל ישנה אדם מפני המחלוקת ונעביד והא אמרת נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ומשני רבא אין בזה משום שינוי מחלוקת כלומר ודאי לא יעשה כי צריך לנהוג חומרי המקום שיצא משם ואין בזה משום מחלוקת דמימר אמרי מלאכה הוא דלית ליה פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא משמע הא לא אפשר בלא מחלוקת היה לו לעשות מלאכה דגדול השלום ויש לו לעבור על מנהג מקומו כיון דלית ביה איסורא דאורייתא אלא שנהגו בו איסור להחמיר עליהם עכ"ל: **ואפי'** במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה כל היום אם התחיל מאתמול וכו' משנה שם ר"מ אומר כל מלאכה שהתחיל בה קודם י"ד גומרה בי"ד אבל לא יתחיל בה בתחלה בי"ד אע"פ שיכול לגומרו ובגמרא איבעיא להו לצורך המועד תנן אבל שלא לצורך המועד אפי' מיגמר נמי לא או דלמא שלא לצורך המועד תנן אבל לצורך אתחולי נמי מתחלינן או דלמא בין לצורך המועד בין שלא לצורך המועד מיגמר אין אתחולי לא ת"ש ר"מ אומר כל מלאכה שהיא לצורך המועד גומרה בי"ד ושאינה לצורך המועד אסור ועושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות במקום שנהגו מקום שנהגו אין לא נהגו לא וש"מ לצורך המועד אין שלא לצורך המועד לא וכתב הרא"ש ויראה דהא דשרי ר"מ לגמור במקום שלא נהגו היינו עד חצות דוקא דאין לך צורך המועד יותר מלספר ולכבס ולכך התירו ואפ"ה לא התירו אלא עד חצות ובשם הר"י כתבו דכל היום שרי מדקתני בסיפא דהך ברייתא עד חצות מכלל דרישא לצורך המועד גומר כל היום ואין נראה לי הראיה דלא מצי למיתני בענין אחר כיון דקתני עושה מלאכה בע"פ הוצרך לשנות עד חצות עכ"ל ודעת הרמב"ם בסוף הלכות י"ט כדעת הרא"ש דלא שרי ר"מ לגמור אלא עד חצות דוקא וכתב הר"ן דהא דשרי ר"מ לגמור אפילו במקום שנהגו שלא לעשות היא והא דאסיקנא ש"מ נהגו אין לא נהגו לא ה"פ שאם נהגו שלא לעשות להתחיל בשום מלאכה אע"פ שהיא לצורך המועד אבל מקום שנהגו לעשות מותר עד חצות ואפילו להתחיל והרמב"ם כתב דכי אמרינן גומרה בי"ד דוקא במקום שנהגו לעשות ולא נראו דבריו וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל עכ"ל והרב המגיד קיים דברי הרמב"ם וכבר נתבאר בדברי הרא"ש שכתבתי שדעתו כדעת הראב"ד והר"ן ז"ל: **החייטין** והספרים והכובסים עושין מלאכה עד חצות משנה שם וטעמא דשריא הנך ג' אומניות יותר משאר אומניות מפרש בגמ' משום דאשכח בהו קולא בחולו של מועד ור' יוסי מוסיף אף הרצענין ופסקו כמותו הרוקח והכלבו ואין כן דעת הפוסקים:

ומ"ש

דרכי משה

תסח (א) ומהרי"ב כתב דלדידן הוי מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה: (ב) וכתב מהרי"ב אבל בשאר מלאכות אפילו מנהג ליכא וכ"מ בסמ"ק אמנם ברוקח כתב דעל ידי עכו"ם מותר לעשות מלאכה בע"פ דלא הוי כחה"מ ממש וכ"מ מדברי הסמ"ג:

כתב

פרישה

סי' תסח (א) **סימן ברכה** לעולם פי' באותה מלאכה מ"ו ז"ל: (ב) אסור הטעם דע"פ משום דהקריב כל אחד קרבן וביום שמקריב אסור במלאכה אבל זמנו לא היה אלא אחר חצות לכך קודם חצות מותר ואע"ג דהטעם בטל בזמנינו מ"מ האיסור לא בטל והרא"ש הביא ראיה לדבר: (ג) **אבל מתקן** הוא כליו כו' דווקא מתקן אבל לתפור לו בגדים אפילו לצורך שבת וי"ט אסיר מרדכי: (ד) **אפילו נהגו** להקל ק' מ"ש מט' בלא דאמרינן דלית ביה משום אכווי כשלא יעשה מלאכה משום דיאמרו כמה בטלנים איכא בשוקא וא"ל ה"נ: (ה) החייטין והספרין כו' מפרש בגמ' טעם שהתירו באלו ג' מלאכות משום דאשכחן בהו קולא בחול

עד חצות אפילו במקום שנהגו שלא לעשות (ו) והרמב"ם כתב שאפילו אלו השלשה לא יתחילו (ז) אלא במקום שנהגו לעשות ושאר אומניות שאנו אומרים אם התחילו מאתמול גומרין עד חצות נמי דוקא במקום שנהגו לעשות וא"א ז"ל כתב כסברא ראשונה: מושיבין שובכין לתרנגולין פירוש להושיבה על ביצים לגדל אפרוחין בי"ד כל היום. וכ"ש אם ברחה מעל הביצים שיכול להחזירה עליהם שלא יפסדו הביצים: גורפין הזבל מתחת רגלי הבהמה והזבל שבחצר לא יוציאנו אלא יסלקנו לצדדים ואם נתרבה בחצר יוציאנו לאשפה מוליכין ומביאין כלים מבית האומן כל היום אע"פ שאינו לצורך המועד גם בזה כתב הרמב"ם ז"ל דוקא עד חצות ואינו נראה (ג):

תסט **אסור** לומר בשר זה לפסח שנראה כמקדיש בהמתו ונראה כאוכל קדשים בחוץ יש מפרשים דוקא גדי או טלה

ומ"ש אפילו במקום שנהגו שלא לעשות כן דעת הראב"ד והר"ן דגם הא דחייטים וספרים וכובסים אפילו במקום שנהגו שלא לעשות הוא והרמב"ם כתב דגם זה במקום שנהגו לעשות הוא: **ומ"ש** רבינו וא"א ז"ל כתב כסברא ראשונה אע"ג דהרא"ש לא פירש אם הא דחייטין וכפרים וכובסים מיתוקמא במקום שנהגו לעשות או במקום שנהגו שלא לעשות מאחר דגבי הביא דכל מלאכה שהתחיל בה קודם י"ד כתב דאפילו במקום שנהגו שלא לעשות איירי ממילא משמע דה"ה דכבר דהא דחייטין וספרים וכובסין אפילו במקום שנהגו שלא לעשות הוא דכיון דהביא דכל מלאכה שהתחיל בה קודם י"ד והא דחייטין וכפרים וכובסים בהדי הדדי מיתנו במאי דמיתוקמא רישא מיתוקמא סיפא: **מושיבין** שובכין לתרנגולים משנה שם מושיבים שובכין לתרנגולים בי"ד ותרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה ואם מתה מושיבין אחרת תחתיה ובגמרא השתא אותובי מותבינן אהדורי מיבעיא אמר אביי סיפא אתאן לחולו של מועד ופי' רש"י כשנותנין ביצים תחת התרנגולת להתחמם לגדל הפרוחים קרוי מושיבין שובכים ולפי גירסא זו ופירוש זה דברי רבינו הם כפשוטים אבל הרמב"ם כתב בסוף הלכות י"ט תרנגולת שישבה על הביצים שלשה ימים או יותר ומתה מושיבין אחרת תחתיה בי"ד כדי שלא יפסדו הביצים ובמועד אין מושיבין אבל אם ברחה במועד מעל הביצים מחזירין אותה למקומה ובהלכות חה"מ סימן תקל"ו אבאר דבריו בס"ד: **גורפין** זבל מתחת רגלי הבהמה משנה בפרק מקום שנהגו (שם): **ומ"ש** והזבל שבחצר לא יוציאנו וכו' שם תנו רבנן הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה הא גופה קשיא אמרת זבל שבחצר וכו' ופירש רבא דה"ק אם נעשית חצר כרפת מוציאין אותו לאשפה א ולא ידעתי למה השמיט הרמב"ם דין זה: **מוליכין** ומביאין כלים מבית האומן וכו' משנה שם מוליכין ומביאין כלים מבית האומן אע"פ שאינו לצורך המועד: **ומ"ש** רבינו בשם הרמב"ם דדוקא עד חצות כך היתה נוסחת ה"ה גם כן ותמה עליו ואין ספק שהיא נסחא משובשת ונסחת כדברי הרמב"ם דידן עיקר שכתוב בהם מוליכין ומביאין כלים מבית האומן אחר חצות אע"פ שאינן לצורך המועד וגורפין זבל מתחת רגלי הבהמה ומוציאין אותו לאשפה ומושיבין שובכין לתרנגולים ע"כ:

תסט **אסור** לומר בשר זה לפסח בפרק מקום שנהגו (נג.) וכ' הרא"ש ואפילו בשר שחוטה לפי שהשומע שאומר בשר זה לפסח הוא יחשוב שהקדישו מחיים ונמצא אוכל קדשים בחוץ ודוקא גדי או טלה הראויין לפסח ובאשכנז רגילין למלוח בשר לצורך הפסח ולייבשו ונזהרים מלהזכיר עליו פסח אלא אומרים בשר זה לי"ט ונהגו כן ע"פ פירוש רש"י שפירש שיהו סבורין שהקדישו לדמי פסח והלכך אפילו בשר בהמה נמי עכ"ל פירוש בשר בהמה איזה

ומ"ש אפילו במקום שנהגו שלא לעשות כך פי' רש"י והרא"ש והר"ן דהמשנה מדברת במקום שנהגו שלא לעשות וכתב עוד הר"ן דג' מלאכות אלו שרו אף להתחיל בי"ד ודוקא עד חצות אבל מחצות ולמעלה הכל שוה לאיסור ואפילו לגמור וזה ע"פ שיטתו כהרא"ש בכמוך דאילו לפי' ר"י כיון שהתחיל בהיתר יכול לגומרה אפילו אחר חצות כדפירש': **ומ"ש** והרמב"ם כתב שאפילו אלו הג' לא יתחילו כו' טעמו שהוא מפרש המשנה שמדברת במקום שנהגו לעשות אלא דקשיא ע"פ דרכו מלשון המשנ' דקתני אבל לא יתחיל בה בתחלה בי"ד וכו' דמשמע דאיירי במקום שנהגו שלא לעשות וצריך לומר דס"ל לפרש דר"מ וחכמים פליגי במנהג דלחכמים המנהג לעשות מלאכה לכתחלה קודם חצות בג' מלאכות ור"מ ס"ל דלכתחלה אין עושין שום מלאכה אפילו במקום שנהגו ואפילו קודם חצות ואפילו בג' מלאכות ואין המנהג לעשות מלאכה אא"כ התחיל בה קודם לי"ד דאז יכול לגומרה בי"ד וממילא לר"מ במקום שנהגו שלא לעשות היינו אפילו התחיל בה קודם לי"ד אין יכול לגומרה בי"ד אפילו בג' מלאכות ואפילו לגומרה קודם חצות אלא דקשיא לפירוש זה מדתניא בברייתא ר"מ אומר כל מלאכה שהוא לצורך המועד גומרה בי"ד ושאינה לצורך המועד אסור ועושין מלאכה בע"פ עד חצות במקום שנהגו דמוכח מינה דרישא דקתני גומרה בי"ד איירי במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה לפיכך העיקר כדברי הרא"ש וכן היא דעת הראב"ד בהשגות: **מושיבין** שובכין לתרנגולים פי' להושיבה על הביצים לגדל אפרוחים כו' משנה שם מושיבין שובכין לתרנגולים בי"ד ותרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה וגמרא השתא אותובי מותבינן אהדורי מיבעיא אמר אביי סיפא אתאן לחש"מ וכדכתב גם רבינו בסימן תקל"ו וברור הוא דבי"ד כיון דמושיבין אף לכתחלה אם ברחה שרין להחזירה אפילו לא ישבה עליהם ג' ימים וגם הוא לאחר ג' ימים לבריחתה ולפיכך סתם רבינו דבריו בכאן וכתב וכ"ש אם ברחה וכו' לאורויי לן דכיון דשרינן בברחה במכ"ש א"כ בכל ענין שרינן לה: **ומ"ש** פי' להושיבה על הביצים כו' היינו למאי דגרסינן מושיבין שובכין לתרנגולין והיא גירסת הרי"ף והרא"ש והוא לשון ראשון שבפירש"י ולאפוקי מלשון אחרון דגורס מושיבין שובכין ותרנגולים כלומר שובכין ליונים ותרנגולין היו מושיבין להתחמם לגדל אפרוחים וכתב דהכי מסתבר דשובך לא שייך אלא ביונים דזה היינו דהושבת שובכים ליונים שכבר נולדו ודאי אסור ולא התירו כ"א הושבת תרנגולים להתחמם לגדל אפרוחים וק"ל: **גורפין** הזבל מתחת רגלי הבהמה והזבל שבחצר כו' משנה שם גורפין מתחת רגלי הבהמה בי"ד ובמועד מסלקין לצדדין. ובברייתא הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה הא גופא קשיא אמרת זבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין והדר תני שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה. אמר אביי ל"ק כאן בי"ד כאן בחש"מ רבא אמר הא והא בחש"מ וה"ק אם נעשית חצר כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה ופי' רש"י גורפין ומשליכין לחוץ ובמועד שחמור יותר אין משליכין לחוץ אלא מסלקין לצדדין ומשמע מפשטא דסוגיא דלא פליגי אביי ורבא דרפת וחצר שוין בדין בי"ד דבשניהם גורפין ומשליכין לחוץ אלא מסלקין לצדדין ובחצר דוקא אם אין מקום לסלק לצדדין שנתקלקל החצר כולה ומזיק לבני החצר הרבה שנעשה כרפת מוציאין אותו לאשפה אבל מהרפת אין מוציאין לאשפה כל עיקר בחש"מ אלא מסלקין לצדדין וזו היא נמי דעת הרמב"ם דבי"ד כתב המשנה לחוד דגורפין הזבל מתחת רגלי הבהמה ומוציאין אותו לאשפה ובה' חש"מ כתב הברייתא הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין ואם נעשה החצר כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה אלמא דס"ל דבי"ד אין חילוק דאפילו לא נעשה כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה וממילא דמוציאין נמי מהרפת אכן מדברי הרי"ף והרא"ש שכתבו בפ' מקום שנהגו המשנה כצורתה וגם כתבו הברייתא בלשון הזה הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין ואם נעשה החצר כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה וכך הביאו בפ' מי שהפך משמע שמפרשים דרבא דקאמר הא והא בחש"מ לאו דוקא בחש"מ דודאי איכא לאוקומי נמי דהא והא בי"ד וה"ק אם נעשה חצר כרפת מוציאין אותו לאשפה אלא משום דלאביי אי אפשר לאוקומי אלא דרישא בחש"מ וסיפא בי"ד קאמר רבא דלא צריך להאי דוחקא אלא איכא לאוקומי נמי סיפא בחש"מ כמו רישא וא"כ דאיכא למימר דרישא נמי בי"ד כמו סיפא אלא דניחא ליה למימר טפי דסיפא כמו רישא א"כ חדא מינייהו נקט. ולפי זה צריך לפרש מתניתין דגורפין מתחת רגלי הבהמה בי"ד וא"צ לסלקו לצדדין דאיירי במעמיד בהמה בחצר דהתם ודאי כל מה שהוא תחת רגלי הבהמה דינו כרפת ולפיכך יכול להוציאו לחוץ לאשפה וברייתא שמחלק בין נעשה חצר כרפת ללא נעשה איירי במעמיד בהמה ברפת ומפנה הזבל מהרפת להצר מעט מעט אז יש לחלק בין נעשה חצר כרפת ללא נעשה וזהו דעת רבינו שנמשך אחריהם וכתב תחלה המשנה בסתם גורפין הזבל מתחת רגלי הבהמה ואח"כ כתב הברייתא והזבל שבחצר לא יוציאנו וכו' והא ודאי דאף לשיטת רבינו אין גורפין מתחת רגלי הבהמה שעומדת ברפת אלא מסלקין לצדדין דדוקא בחצר משום שמזיק לבני החצר התירו לגרוף להשליך לחוץ ובמה שכתבתי התיישב תלונת הב"י על הרמב"ם ז"ל ע"ש: **מוליכין** ומביאין כלים וכו' משנה שם: **ומ"ש** כל היום נראה שדעתו מדאמר לשם תנן מוליכין ומביאין כלים מבית האומן ורמינהי אין מביאין כלים מבית האומן ומשני ל"ק כאן בי"ד כאן בח"ה ומדלא משני הא והא בי"ד וכאן קודם חצות וכאן לאחר חצות אלמא דבי"ד כל היום מותר: **ומ"ש** בשם הרמב"ם כ"כ בכמ"ג ה' חמץ אכן ברמב"ם שלפנינו כתבו להדיא דמותר אף אחר חצות וכן הסכים הרב המגיד שטעות הוא באותן ספרים שכתוב בהן דוקא עד חצות אכן מאחר שגם בכמ"ג כתב כן יראה לומר שנמשך אחר הרמב"ם ואפשר לומר דס"ל דכל המשניות מדברים בעד חצות ומפרשים נמי דמאי דלא משני הא דאין מביאין וכו' דאיירי בי"ד ובלאחר חצות ה"ט דמדקתני אין מביאין כלים כו' ולא קתני נמי אין מוליכין כדקתני באידך אלמא דבחש"מ איירי ומש"ה נקט אין מביאין לאורויי לן דלצורך המועד מביאין אבל להוליך אפילו לצורך המועד אסור דאילו בי"ד אין חילוק בין הולכה להובאה דקודם חצות אף להוליך שרי ולאחר חצות אף להביא אסור וק"ל:

תסט **אסור** לומר בשר זה לפסח וכו' מימרא דרב יהודה אמר רב בפרק מקום שנהגו: **ומ"ש** יש מפרשים כו' כ"כ הרא"ש ופירוש זה הוא לדעת התוס' שכתבו לפרש הטעם דנראה כמקדיש קדשים בחוץ דר"ל דע"י שאומר עכשיו בשר זה לפסח כבר איגלי דמחיים אקדשה בפירוש לשם קרבן פסח הלכך בבשר בהמה גסה ליכא למיחש להכי כיון דלאו ראוי לקרבן פסח אבל לרש"י שהחשש הוא שיאמרו עכשיו קורא שם ופשיטא דבשר שחוטה אינו ראוי לקרות עליו שם קרבן לאחר שנשחט אלא לדמי פסח קאמר אין חילוק. וכן משמע עוד מדכתב רש"י בחטין וז"ל אבל חטי לא דמו מידי לקדשים וכי קאמר חיטין אלו לפסח דמנטרו לפסח קאמר אגניזו לפסח לאוכלם ולא אמרינן מיהו כמאן דאמר למוכרן ולקנות פסח בדמיהן ע"כ מבואר מלשונו דבבשר חיישינן דקאמר למוכרן ולקנות פסח בדמיהן והלכך אף בבשר בהמה גסה נמי חיישינן:

ומ"ש

הדרכי הגהות

(ג) כתב כלבו בשם ר"פ דאין מקיזין דם בעי"ט משום דגזרינן כל עי"ט אטו ערב שבועות וכ"ה בגמרא ס"פ מפנין (קכט:) וכן בהושענא רבה אין להקיז דם והרי"ף כתב כיון דדשו ביה רבים שומר פתאים ה' ומהרי"ו כתב דאין להקיז וכן המנהג:

דאמרינן

פרישה

במול המועד: (ו) והרמב"ם ז"ל כתב ז"ל הרמב"ם בסוף פ"ח דהלכות י"ט ואפילו במקום שנהגו לעשות לא יתחיל בתחלה לעשות מלאכה בי"ד אעפ"י שהוא יכול לגומרה קודם חצות אלא ג' אומניות בלבד הן שמתחילין בהן במקום שנהגו לעשות ועושין עד חצות החייטין הספרין הכובסין אבל שאר אומניות אם התחילו בה קודם י"ד הוא שיגמור עד חצות כו' והראב"ד השיג עליו והתיר אפילו במקום שנהגו שלא לעשות. והן כדעת הרא"ש שכתב רבינו ובזה שוה דעת הרמב"ם לדעת הרא"ש שאינו מתיר לגמור כ"א עד חצות להרא"ש במקום שנהגו שלא לעשות ולהרמב"ם אפילו במקום שנהגו לעשות וכ"כ ב"י: (ז) אלא במקום שנהגו לעשות וכ"פ מהרי"ל וכתב שאסור לגלח אפילו מעכו"ם ואפי' קודם חצות וכן אסור נטילת צפרנים:

אפילו

חדושי הגהות

תסח א לפי מה דאוקי רבא התם להך ברייתא במועד אבל בי"ד משמע דלעולם יוציאנו לאשפה אפילו לא נתרבה הזבל בחצר וכדמוכח נמי ממתני' שם דקתני גורפים מתחת רגלי הבהמה בי"ד ובמועד מסלקים לצדדין דמשמע דבי"ד גורפים ומוציאים לאשפה נמצאו דברי הרמב"ם עולין יפה שפסק כרבא דבי"ד כתב וז"ל גורפים זבל מתחת רגלי בהמה ומוציאים אותו לאשפה ולא כתב להך ברייתא כלל ובה' מועד כתב הזבל שבחצר מסלקים אותו לצדדין ואם נעשית חצר כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה היינו הך ברייתא וכאוקימתא דרבא גם רבינו לקמן בסימן תקל"ח פסק כהך ברייתא וכאוקימתא דרבא אך על דברי רבינו הכא יש לתמוה למה חילק גם כאן דאיירי בי"ד ואפשר לדחוק

ולומר

טלה שראוי לפסח אבל רש"י ז"ל פירש (א) אפי' בשר בהמה לפי שיהיו סבורין שהקדישו לדמי פסח ואפילו שחוט נמי וכן נזהרין באשכנז שרגילים למלוח בשר לצורך פסח ולייבשו שאין מזכירין עליו שם פסח אלא אומר בשר זה לי"ט וגדי מקולס פירוש שלם ראשו על כרעיו ועל קרבו אע"פ שלא פירש ואמר זה לפסח אסור לעשותו (ב) ושרי למימר הני חיטי לפסחא:

תע **גרסינן** במסכת סופרים הבכורות מתענין בערב פסח והטעם זכר לנס שניצולו ממכת בכורות וכתב אבי העזרי (א) שגם בכור לאב יש לו לדתענות (ב) כמו שהיתה המכה גם בהם ומיהו גדול הבית א"צ להתענות אף ע"פ שהיתה בהם המכה לא מהמרינן כולי האי האיסטנים מתענה כדי שיאכל מצה לתיאבון והכי איתא בגמרא רב ששת הוה יתיב בתעניתא כל מעלי יומא דפסחא משום דאיסטנים הוה ואי הוה אכיל ביממא לא הוה מצי אכיל בליליא:

תעא (א) **כל** אדם אסור לאכול פת משעה עשירית ולמעלה כדי שיאכל מצה לתיאבון (א) אבל בשר וירק ומיני תבשיל שרי והרמב"ם ז"ל כתב אבל אוכל הוא מעט פירות או ירקות אבל לא ימלא כרסו מהם (ב) ויין מותר לשתות הן רב או מעט

ומ"ש אבל רש"י כו' אפילו בשר בהמה וכו' לא כתב כן בפירוש אלא מכללא משמע הכי ממ"ש בחטין כדפי': **ומ"ש** ואפילו שחוט נמי אע"ג דלי"מ נמי אפילו שחוט כדקאמר רב יהודה בפירוש אסור לומר בשר זה לפסח מ"מ כתב כן אליבא דרש"י בדרך רבותא כלומר לא מיבעיא כשאומר כן בעודנה בחיים בהמה זו לפסח דפשיטא דחיישינן דלדמי פסח קאמר אלא אפילו שחוט דסד"א דליכא למיחש להכי כיון שלא אמר כך מהיים אלא אצניעו לפסח קאמר קמ"ל דלא אלא בכל ענין חיישינן דילמא לדמי פסח קאמר דאילו לי"מ והוא פי' התוס' דחיישינן דילמא מחיים אקדשה אין סברא לחלק בין שחוט לאינו שחוט דבכל ענין יש לחוש דילמא מקודם שאמר זו לפסח אקדשה בפירוש לשם קרבן פסח כ"ל: **ושרי** למימר הכי חטי לפיסחא שם מימרא דרב פפא ומשמע לי דלאו דוקא חטי אלא ה"ה נמי בשר דגים ועופות דלא דמי מידי לקדשים שאין מביאין ממנו קרבן בפנים ורב פפא דנקט חטים לרבותא נקט הכי דאעפ"י דמביאין ממנו קרבן מנחת סולת אפ"ה לית לן בה וכ"ש דגים ועופות וכן משמע מלשון רבינו ושאר פוסקי' דלא נשאו ונתנו כי אם בבשר בהמה כ"ל אכן במהרי"ל כתב לאיסור אף בתרנגולת שאין קרבן בא מהן וכ"ל דחומרא בעלמא הוא שדימה דין זה לאכילת צלי בליל פסחים דאסור כל שבמינו שחיטה ואין דמיון זה עולה יפה לע"ד דודאי צלי דאסור במקום שנהגו איסור משום גזירה שמא יאמרו בשר זה פסח הוא הלכך כל שטעון שחיטה הוא בכלל גזירה זו דשמא יטעו הרואים ויחשבו שצלי זה בשר טלה וגדי הוא אבל אמירת בשר זה לפסח דאין חשש אלא שמא יאמרו הרואים הקדישו לדמי פסח כל מידי דלא דמי לקדשים לא חיישינן. ובדגים אפילו למהרי"ל אין חשש כיון שאינו טעון שחיטה. ובגמרא קאמר אגדי מקולס שאסור לאכלו בפסח דל"ש אמר ל"ש לא אמר שאינו מקולס אמר הרי זה בשר לפסח אסור משום דנראה כקודש שם לא אמר לא משמע להדיא דאם אמר בשר זה לפסח אסור לאכלו ואף בהנאה ודאי אסור משום דנראה כמקדיש קדשים וצריך קבורה ומ"מ בתרנגולת אין לאסור בדיעבד דהא מדינא ליכא למיחש בה מידי כדפרישית ואינו אלא חומרא לכתחלה וק"ל:

תע גרסינן במסכת סופרים וכו' בפ' בתרא וכתבו רבינו בתחלת ה' פסח ובמרדכי פ' מקום שנהגו הביא הירושלמי דרבי לא הוה אכיל בע"פ לא חמץ ולא מצה ואיכא מ"ד משום דרבי בכור היה וע"פ זה נתפשט המנהג דבוררין כהאי מ"ד להומרא ומ"ש וכתב אבי העזרי שגם בכור לאב כו' כלומר אע"פ שאינו בכור לאם ומשום דרחמנא תלי מצות פדיון בכור בפטר רחם זכר למכת בכורות וכד"א דדוקא בפטר רחם הוי זכר למכת בכורים קמ"ל דלא. וכס"א כתב שגם בכור לאם כלומר שאעפ"י שאינו בכור לאב אפ"ה מתענה מאחר שהוא פטר רחם ומשמע לכי זה אבל בכור לאב לחוד אינו מתענה ומ"מ נהגו להתענות ובאגודה כתב דאף נקבה בכורה תתענה וראיה מבתיה בת פרעה דאהני לה זכות משה וכן פסק בתשובות מהרי"ל בימן י"ד ונכון לנהוג כן:

האיסטנים וכו' והכי איתא בגמרא בפרק ע"פ איתא הכי וכ"כ במרדכי בפרק מקום שנהגו בשם הירושלמי לחד מ"ד דרבי לא אכיל בע"פ משום דאיסטנים הוה ולא משום דבכור הוה:

תעא כל אדם אסור לאכול פת מתחלה שעה י' ולמעלה כך היא הגירסא הנכונה בדברי רבינו והוא משנה ר"פ ע"פ סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך ואסיקנא בגמרא דסמוך למנחה קטנה תנן דמנחה קטנה מט' ומחצה וסמוך לה חצי שעה דהיינו מתחלת שעה עשירית ולמעלה אסור לאכול פת ומפרש נמי בגמ' דהטעם בסמוך למנחה קטנה דילמא אתי למיכל מצה אכילה גסה ופירשו התוס' דתרי גווני אכילה גסה הן אחת שנפשו קצה מלאכול ועל אותה אכילה פטור ביה"כ ויש אכילה גסה שאינו מתאוה לאכול אך יש בה טעם ועל אותה אכילה קאמר בנזיר שאם אכל את הפסח לשם אכילה גסה לא עביד מצוה מן המובחר והא דפסח נאכל על השובע היינו שמתאוה לאכול קצת ומש"ה כתב רבינו דאסור לאכול פת וכו' כדי שיאכל מצה לתיאבון כלומר אף אותה אכילה גסה דמצה שאינו מתאוה לאכול אך יש בה טעם נמי אסור דבעינן שיאכל מצה לתיאבון כדמוכח מרב ששת דאיסטנים הוה וכו' כמו שנתבאר בסימן שקודם זה: **ומ"ש** כל אדם כו' היינו מש"ס דקודם הזמן הזה הכל לפי מה שהוא אדם כדחזינן ברב ששת וכו' אבל מסמוך למנחה ואילך כל אדם אסור וכן מבואר בדברי הרא"ש פ' ע"פ: **ומ"ש** אבל בשר וירק ומיני תבשיל שרי שם אמר רב אסי אבל מטבל הוא במיני תרגימא ופירש"י מיני תרגימא פירות והא דקאמר מטבל הוא לפי שמאכלם ע"י טיבול וז"ל הרי"ף פירוש מיטפל מיטבל כלומר מעביר פתו במיני תרגימא כגון פירות וקטניות וכיוצא בהן וכן הוא דעת רוב המחברים ודלא כהרא"ש שכתב דמיני תרגימא שהוזכר בכל מקום היינו דוקא חמשת מינים שמברכין עליהן במ"מ דליתא דהא בפרק בתרא דיומא איכא נמי חד שינויא דמשני ואב"א מאי אם הסלים במיני תרגימא יצא פירות וכמו שכתבו התוס' במסקנא ואף ע"ג דלמאי דמסיק התם דפירי לא בעי סוכה בע"כ צריך לפרש הא דתנן גבי סוכה אם הסלים בפירות קאמר דכיון דפירי לא בעו סוכה לא יצא בפירי מ"מ שמעינן מסוגיא זו מדקא משני בחד שינויא דמיני תרגימא פירי נינהו אלמא דבעלמא היכא דלא מוכח איכא לפרש דמאי מיני תרגימא פירי והלכך כאן מסתברא דתבשיל העשוי מחמשת המינין דמשביעים אסור מן המנחה ולמעלה שאי אפשר שיאכל אחריהם מצה לתיאבון אם יאכל מהם מתחלת שעה עשירית ואילך וא"כ צריך לומר דמיני תרגימא דשרינן להו הכא היינו פירות דוקא ואין פירושו כמיני תרגימא דעלמא שהוא תבשיל העשוי מה' המינין דמיני תרגימא משתנה פירושו לפי הענין וכך סתם רבינו דבריו כמסקנת התוס' וכרוב המחברים ולא כדעת הרא"ש אביו:

ומ"ש והרמב"ם כתב אבל אוכל הוא מעט כו' הוא בפ"ו ונראה שטעמו מפני שהוא מפרש מדקאמר אבל הוא מטבל דדוקא בדרך טיבול כדרך בני אדם שמטבילין קודם סעודה מעט כדי שיהא תאב לאכול אבל לא ימלא כריסו מהם: **ומ"ש** ויין מותר לשתות הן רב הן מעט וכו' שם רבא הוה שתי חמרא

איזה מין בהמה שיהיה בין גדול בין קטן: **ומ"ש** וגדי מקולס וכו' וכן מה שכתב שרי למימר הכי חיטי לפסחא שם ופירש"י חיטי לא דמו מידי לקדשים וכי קאמר חטים אלו לפסח דמינטרו לפסח קאמר כלומר אצניעו לפסח לאוכלן ולא אמרינן מיחזי כמאן דאמר למוכרן ולקנות פסח בדמיהן:

תע גרסינן במסכת סופרים פרק אחרון וכתב הרא"ש והמרדכי בפ' ע"פ דיש סעד למנהג זה בירושלמי וכתב המרדכי בשם רבינו יחיאל דמותרין לאכול מיני תרגימא ולא נהגו כן: **וכתב** אבי העזרי שגם בכור לאב יש לו להתענות כ"כ הגהות מיימון בפרק ו' וכתב בתשובה אשכנזית דנקבה שהיא בכורה כתב בספר אגודה דצריכה להתענות וראיה מבתיה בת פרעה (א) וכתב בתה"ד שאם חל ע"פ בשבת מתענין הבכורות ביום ה' שלפני השבת וכן כתב האגור בשם מהר"י מולן וכתב אכן אבי מורי לא הנהיג כן אלא שלא להתענו' כל עיקר הואיל ונדחה ידחה מאחר שאינו אלא מנהג (ב): **האיסטנים** מתענה וכו' והכי איתא בגמרא רב ששת הוה יתיב בתעניתא וכו' בפרק ע"פ (קח.) וכתבו התוספות רב ששת הוה יתיב בתעניתא לאו דוקא אלא שומר עצמו מלאכול אי נמי היה מקבל עליו ממש תענית כדי שיהא נזכר ונזהר מלאכול:

תעא כל אדם אסור לאכול פת משעה עשירית ולמעלה וכו' ר"פ ע"פ (צט:) ע"פ סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך ואסיקנא דסמוך למנחה קטנה קאמר וכתב הרא"ש סמוך למנחה קטנה מט' שעות ולמעלה דמנחה גופה מט' שעות ומחצה ולמעלה וסמוך לה מט' שעות: **ומ"ש** רבינו כל אדם היינו משום דבסימן הקודם כתב שהבכורות מתענים וכן האיסטנים מתענה קאמר השתא דכל אדם ואע"פ שאינו בכור ולא איסטנים אסור לאכול משעה עשירית ולמעלה אי נמי משום דתניא בגמרא (קז:) אפילו אגריפס המלך שהוא רגיל לאכול בט' שעות אותו היום לא יאכל עד שתחשך ומפרש בגמרא דמשום דכד"א ט' שעות לאגריפס כד' שעות לדידן דמי קמ"ל ופי' המרדכי דכיון שהיה רגיל לאכול בתשע שעות ואפילו הכי היה רגיל לאכול לערב בשעה שבני אדם אוכלין א"כ שפיר אוכל מצה לתיאבון כמותינו שאנו אוכלים בד' שעות ביום אע"פ שממשיך בסעודתו א"כ יהיה מותר לו לאכול בתחלת ט' קמ"ל דאפ"ה לא יאכל וכן פרשב"ם וכתב רבינו כל אדם לכלול מי שרגיל לאכול בט' שעות כמו אגריפס: **ומ"ש** אבל בשר וירק ומיני תבשיל שרי שם אבל מטבל הוא במיני תרגימא ופי' הרי"ף מעביר פתו במיני תרגימא כגון פירות וכיוצא בהם וכן פרשב"ם מיני תרגימא כגון פירות ובשר וכתב הרא"ש ולא נהירא דהא אמרינן בתוספתא דברכות מברכין על מיני תרגימא במ"מ ואמרינן התם דאין מברכין במ"מ אלא על ה' המינים לבד אלמא מיני תרגימא לאו פירות נינהו וכ"כ בתשובה מיני תרגימא דהיינו מיני תבשיל העשוי מה' מינים או פירות וירקות מותר לאכול ורבינו סתם דבריו כדברי הרי"ף ורשב"ם משום דמשמע ליה דכיון דה' מינים משביעים את האדם היאך יאכל מצה לתיאבון אם יאכל מהם משעה עשירית ואילך וגם התוספות שכתבו מתחלה כדברי הרא"ש אח"כ כתבו ומיהו בפ' בתרא דיומא איכא חד שינויא דמשני ואבע"א מאי מיני תרגימא פירי: **ומ"ש** בשם הרמב"ם שלא ימלא כריסו מהם הוא בפ"ו וכן משמע מדברי הרי"ף ופשטא דמילתא הכי מוכח שכל שממלא כריסו מאיזה דבר שיהיה לא יאכל שוב בלילה מצה לתיאבון (ג): **ומ"ש** ויין מותר לשתות הן רב או מעט וכו' דברי רבינו מתמיהין דהא איתא בריש

דרכי משה

תע (א) דאמרינן במדרש שניצולה בזכות משה ובמהרי"ל כתב דלא נהגו שהנקבות מתענין אע"ג שגם בהם היתה המכה כמו שלא נהגו שגדול הבית מתענה אע"ג שגם בהם היתה המכה: (ב) ובמהרי"ל כתב כדברי מהרא"י. כתב הכלבו דיש נוהגים לפדות הבכורות בע"פ כמו שפדאן השי"ת במצרים כתב במהרי"ל נשאל למהר"ש על אחד שהיה בכור ובנו בכור אם אשתו צריך להתענות בשביל הבן ואמר שא"צ אבל המנהג שאב או האם מתענין בשביל בניהם הקטנים:

תעא (א) וכתב הכלבו דנהגו למעט באכילה בי"ט ראשון של פסח כדי שיאכלו מצה לתיאבון בליל שני עכ"ל: (ב) ובתא"ו כתב והכל לפי מה שהוא אדם כי יש אדם שאם אוכל

פרישה

סי' תסט (א) **אפילו** בשר בהמה כו' כי' בין גדולה בין קטנה ואפילו חיה ועוף: (ב) ושרי למימר הני חיטי כו' כרש"י חטים לא דמי מידי לקדשים וכי אמר חטים אלו לפסח ר"ל אצניעם לפסח לאוכלם:

סי' תע (א) **שגם** בכור לאם כו' כגירסת ב"י בכור לאב נראה עיקר דס"א דוקא בכור לאם דומיא דפדיון הבן ובכור בהמה התלוים בפטר רחם והם ג"כ זוכר להכאת בכורי מצרים כמו שכתב בסוף פרשת בא קמ"ל דאף בכור לאב:

(ב) כמו שהיתה המכה כו' דעשרה רווקים שבאו על אשה אחת וילדה כולן מתו:

סי' תעא (א) **כל אדם** אסור לאכול כו' אפילו אינו איסטנים ולא בכור וגם אפילו בני אדם שדרכם לאכול בט' שעות על היום ומוזרים ואוכלים בערב אפ"ה בע"פ לא יעשו כן ושעה עשירית ר"ל מתחלת עשירית וכ"כ הרא"ש בהדיא שהוא סמוך למנחה קטנה כי מנחה קטנה היא אחר ט' שעות ומחצה וצריכין להפסיק סמוך למנחה וחצי שעה קרוי סמוך כעין זה פרשב"ם ריש ערבי פסחים רצ"ט: (ב) ויין מותר לשתות כו' לשון

דרושי הגהות

ולומר דס"ל לרבינו דהא דמוקי רבא להך ברייתא במועד ר"ל אף במועד ולעולם לענין י"ד נמי מיתנייא הואיל ואיתניא בפרק מקום שנהגו ולא בפרק מי שהפך דאיירי מהל' מועד ואע"ג

מעט כי הוא גורר תאות המאכל אבל קודם שעה עשירית יכול לאכול פת ומהו הפת שיאכל המין אסור מתהלת שעה המישית ולמעלה מצה נמי לא דאיתא בירושלמי [א] האוכל מצה בע"פ (ג) כבועל ארוסתו בבית חמיו [ב] (ד) הלכך לא משכחת פת שיוכל לאכול אלא מצה עשירה פי' שנילושה במי פירות דבירושל' לא אסר אלא מצה שיוצאין בה בלילה אבל מצה שאין יוצאין בה בלילה מותר לאוכלה עד תחלת שעה י' ואם התחיל לאכול קודם שעה י' ומשכה סעודתו עד הלילה פסק רשב"ם אע"ג דבשאר שבתות וימים טובים קי"ל פורס מפה ומקדש בפסח צריך להפסיק סעודתו בעקירת שולחן ורב אלפס פסק דאף בפסח (ו) א"צ להפסיק (ה) בעקירת שולחן ובה"מ אלא פורס מפה ומקדש על הכוס (ו) ואינו מברך עליו בפה"ג (ז) ומברך ברכת המוציא וגומר סעודתו וי"א שגם ברכת המוציא א"צ לברך אבל רב אלפס כתב שצריך לברך ברכת המוציא וכ"כ בה"ג ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל :

ויהיה

בריש פרק כיצד מברכין (קז:) ואמרא מי סעיד והא רבא הוה שתי חמרא כל מעלי יומא דפיסחא כי היכי דנגרריה ללביה וניכול מצה טפי טובא גריר פורתא סעיד וכתבו התוספות (ג) מכאן משמע שאסור לשתות יין בע"פ מן המנחה ולמעלה ואם רוצה לשתות יין צריך לשתות הרבה דטובא מיגרר גריר אלמא דפורתא לא וא"כ א היאך כתב רבינו דבין רב או מעט מותר ואפשר שטוס מפורש חולק על סברת התוס' והוא סובר דפורתא נמי שרי דאע"ג דסעיד ק"ת אינו סועד כ"כ שיאסור מחמת כן לשתותו בע"פ משעה עשירית ולמעלה והא דאמרינן והא רבא הוה שתי חמרא כל מעלי יומא דפסחא לאו למימרא דאם איתא דסעיד הוה אסור למשתי אלא ה"ק היכי אפשר למימר דחמרא סעיד כלל והא רבא שתי ליה כי היכי דנגרריה לליביה אלמא לא סעיד כלל אדרבא מיגרר גריר וא"כ פורתא אע"ג דסעיד קצת שרי ואפשר דמתני' נמי דיקא הכי דקתני ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם ולא קתני לא יאכל ולא ישתה ואע"ג דאיתא בר"פ ע"פ (קז:) אמר רבא מנא אמינא לה דחמרא מיגרר גריר דתנן בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה ואי אמרת מיסעד סעיד אמאי ישתה הא קא אכיל למצה אכילה גסה אלא ש"מ מיגרר גריר אלמא דאם איתא דמיסעד סעיד הוה מיתסר מלשתותו י"ל דשאני התם שהוא שותה בין הכוסות ותיכף אוכל מצה דכיון דסעיד אפילו פורתא כשאוכל המצה בסמוך אינו אוכלה לתיאבון אבל כששותה קודם שתחשך מה שהיין סועד הלב כבר עבר בשעה שהוא בא לאכול מצה אלא שמ"מ יש לתמוה למה לא חשש רבינו לכתוב כסברת התוספות : **ומהו** הפת שיאכל וכו' ז"ל הרא"ש בר"פ ע"פ הא דקתני סמוך למנחה לא יאכל הא מקמי הכי אכיל ומי מצי אכיל המץ משש שעות ולמעלה אסור מדאורייתא מצה נמי לא אכיל דאמרינן בירושלמי האוכל מצה בע"פ כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו ואי מיני תרגימא הא אמרינן דשרי וכ"ל מצה עשירה מצי אכיל דהא דאמרינן דאסור לאכול מצה בע"פ היינו במצה שראויה לצאת בה י"ח : **והא** דאמרינן בירושלמי האוכל מצה בע"פ כבא על ארוסתו בבית חמיו והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה פי' מכת מרדות כתבוה הרי"ף והרא"ש בפרק אלו עוברין והרמב"ם בפ"ו וכתב הרא"ש ונראה דדוקא מזמן איסור חמץ ואילך וכתב הר"ן שכן דעת הרז"ה ושהרמב"ן השיב עליו ואמר דסוגיית הירושלמי מוכחא דכל היום כולו אסור והר"ן דחה ראייתו והרב המגיד כתב שמדברי הרמב"ם נראה שכל היום אסור (ד) : **כתוב** בתה"ד דקטן שלא הגיע לכלל דעת כ"כ שיודע ומבין מה שמספרים לו מנסים ונפלאות ביציאת מצרים שרי להאכילו מצות בע"פ. אמנם אם הגיע הקטן לכלל דעת שיוכל להבין כדלעיל נראה דאין להאכילו מצה :

כתב ר"י יש נהגו שלא לאכול חזרת קודם פסח וכן היה נוהג הרשב"א לא שהיה אסור אלא שלא לשנות מנהג הקדמונים עכ"ל. ואין טעם למנהג ההוא ואנו לא נהגו כן (ה) : **ואם** התחיל לאכול קודם שעה עשירית וכו' פסק רשב"ם אע"ג דבשאר שבתות וי"ט פורס מפה ומקד"ש בפסח צריך להפסיק סעודתו בעקירת שולחן טעמו מדתניא בר"פ ע"פ מפסיקין לשבתות דברי ר"י רבי יוסי אומר אין מפסיקין וא"ר יוחנן הלכה כרבי יהודה בע"פ והלכה כרבי יוסי בע"ש ופי' הוא ז"ל מפסיקין משמע עקירת שולחן ולפיכך כתב שאם התחיל לאכול קודם ט' ונמשך אכילתו עד שחשכה צריך לעקור השולחן מיד כשיחשיך ולהחזירו לשם פסח והרי"ף לא הביא הא דא"ר יוחנן הלכה כרבי יהודה בע"פ וכתב הרא"ש דמדלא הביאה מכלל דהיינו לא מפליג בהפסקה בין פסח ובין שבתות וי"ט וכולהו פסיק כשמואל דפורס מפה ומקדש וטען הרא"ש להחזיק סברא זו וכתב בסוף דבריו שמ"ש בזה דברים נכוחים הם ויש לסמוך עליהם דאף בע"פ סגי בפריסת מפה וכן פסק הרז"ה והרמב"ן ז"ל עכ"ל : **ומ"ש** ואינו מברך עליו בפה"ג ומברך ברכת המוציא כבר נתבאר בסי' רע"א :

ויסיה

אהרת : **ומ"ש** שי"א שגם ברכת המוציא אין צריך וכו' היא דעת בעל המאור וכבר התבאר טעם מחלוקת זו למעלה בסי' רע"א בס"ד :

אמרא כולי מעלי יומא דפיסחא כי היכי דניגרריה לליביה דניכול למצה טפי לאורתא. ובפרק כיצד מברכין פריך בגמ' והאמרא מי סעיד והא רבא הוה שתי חמרא וכו' ומשני טובא גריר פורתא סעיד ונראה מדברי רבינו שהוא מפרש דה"ק היין אעפ"י שהוא גורר הרבה מ"מ סועד הוא מעט וזהו טובא גריר כלומר הרבה הוא גורר פורתא סעיד כלומר מעט הוא סועד אבל אין חילוק בין רב למעט ודלא כפירוש התוס' והמרדכי שמפרשים דה"ק טובא גריר כלומר כששותה הרבה גורר וכששותה מעט הוא סועד ומש"ה אסור לשתות יין בע"פ מן המנחה ולמעלה אא"כ שותה הרבה דליתא וכך פי' הרב מהר"ר ליוא מפראג ז"ל בחבורו ע"ש. והרב מהרש"ל פי' דרבינו ס"ל דבע"פ כל מה שישתה אפילו מעט הוי טובא בהצטרף ב' כוסות שלפני סעודה וכה"ג כתב המרדכי בפ' ע"פ בהא דקאמר בין הכוסות הללו אם רצה לשתות שותה דהיינו טובא דהא שתה כבר כוס ראשון ומה ששתה בינתיים וכוס שני שישתה אח"כ וא"כ הוי טובא עכ"ל המרדכי אבל מדברי התוס' והמרדכי בפרק כיצד מברכין מבואר דלא שייך צירוף אלא בין הכוסות אבל במה ששותה מן המנחה ולמעלה דאיכא הפסק גדול בינתיים אינו מצטרף אל הכוסות ולפיכך אסור לשתות מעט מן המנחה ולמעלה ולענין הלכה נראה להחמיר כדעת התוס' והמרדכי ולא כדעת רבינו המיקל : **ומ"ש** ומהו הפת שיאכל וכו' כ"כ הרא"ש בפרק ע"פ והוסיף עוד וכתב ואי מיני תרגימא הא אמרינן דשרי והוא הולך לשיטתו דאילו לשיטת הרמב"ם אפשר לומר דאיירי במיני תרגימא דמקמי הכי מצי אכיל כמה דבעי ומתחלת שעה עשירית לא מצי אכיל כ"א מעט אבל לא ימלא כריסו מהם. גם מ"ש דמצה עשירה אין יוצאין בה יש לדקדק ע"ז מנ"ל הא דהא דתניא בפרק כ"ש ר"ע אומר מת"ל לחם עוני פרט לעיסה שנילושה בשמן ויין ודבש היינו דוקא בשאין בו מים דכיון דאינו בא לידי חימוץ אינו יוצא בה י"ח מצה אבל כל שאר מצה עשירה שיש בה ג"כ מים שבא לידי חמוץ כיון דמצה היא יוצא י"ח דיעבד והלכך אסור לאכלו נמי בע"פ מחצות ולמעלה. ואפשר לומר דמשום הכי כתב רבינו פירוש שנילושה במי פירות כלומר במי פירות לבד בלא מים וק"ל ועיין בדברי ה' המגיד פ"ו הלכה ה' והא דאמרינן בירושלמי דהאוכל מצה בע"פ כבועל ארוסתו וכו' ברוקח משמע דכל היום אסור וכן משמע לעיל בסימן תמ"ד בהנהגת רש"י ובסימן תנ"ח בדברי ה"ר מתתיה גאון ע"ש ועוד כיון דסתמא קאמר ע"פ משמע כל היום וכן לעיל בסי' רמ"ט כתב רבינו ונראה דאף קודם המנחה נמי אין לקבוע דע"ש סתמא קאמר וא"כ כאן נמי ע"פ סתמא קאמר וכן לעיל הבכורות מתענין בע"פ בודאי כל היום הוא אכן יראה יותר נכון לפי הטעם דאינו אסור אלא מחצות דהא טעמא משום בועל ארוסתו כו' וזה אין שייך אלא מזמן איסור חמץ דכיון דנאסר בחמץ ועדיין זמן מצה לא הגיע ה"ל כארוסה דנאסרה לכל ועדיין זמן נשואי בעלה לא הגיע אבל קודם זמן איסור חמץ לא דמי לארוסה וכ"כ הרא"ש להדיא דדוקא מזמן איסור חמץ ואילך אסור וכ"כ בעל המאור בפרק אלו עוברין גם הר"ן לשם הסכים לדחות ראיית הרמב"ן מהירושל' ע"ש וכך כתב בתרומות הדשן אלא דמ"מ אין להקל כלל וכמ"ש ברוקח בסימן רס"ז סמך לזה דמדרב לא אכל בע"פ כדי שיאכל בלילה לתיאבון א"כ מזה יש ללמוד לפחות דמצה שראוי לצאת בה בלילה דאין לו לאכול וכבר כתבתי מזה למעלה בסימן תמ"ד : **ואם** התחיל לאכול קודם שעה עשירית ומשכה סעודתו עד הלילה פסק רשב"ס כו' וטעמו דפסק כר' יוחנן דאמר הלכה כרבי יהודה בע"פ דמפסיקין בעקירת שולחן והלכה כרבי יוסי בע"ש דאין מפסיקין בעקירת שלחן : **ומ"ש** ורב אלפס פסק דאף בפסח כו' טעמו משום דפסק כשמואל דקאמר אין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי אלא פורס מפה ומקדש ותניא כוותיה. ובירושלמי איתא נמי דשמואל כבר כחכמים דפליגי אר"י ורבי יוסי כמ"ש התוס' : **ומ"ש** ומברך ברכת המוציא וגומר סעודתו הטעם מפני שהקידוש הוי הפסק בסעודה דאהר קידוש הוי התחלת אכילה

אבל

דרכי משה

אוכל מעט ביום לא יוכל לאכול בלילה וזה אפילו מיני תרגימא אסור עכ"ל : (ג) וכ"כ המרדכי שם בפרק ע"פ : (ד) וכ"נ דעת מהר"א מפראג בהגהותיו ודלא כמשמעות תה"ד סי' קכ"ה : (ה) ואני ראיתי רבים שחוששין למנהג זה שלא לאכול דזרת בי"ט ראשון של פסח שצריך לאכלו לתיאבון (בטורים שלפנינו חסר זה) ויש נוהגים שלא לאכול אפילו פירות שעושין מהם הרוסת וזהו שיבוש כי אין החרוסת בא לאכילה שנצטרך לאכלו לתיאבון : כתב מהרי"ו בשם ספר הפרנס דאין לפרר המצות על הרי"ב אייזי"ן קודם פסח וכן אין לשבור מצות קודם פסח ונראה לי טעמא דחיישינן כשעוסק בהן פן יבא לאכלן וכ' מהרי"ב דלאחר שאפה אף אם טחן אותה דק דק וערבה בשמן או דבש אסור לאוכלה דלאחר אפייה ל"מ לעשות מצה עשירה : (ו) וכתב הר"ן ר"פ ע"פ דהאידנא דיש לנו שולחנות גדולות לכ"ע לא בעינן עקירה וסגי בהפסקה :

כתב

פרישה

לשון הגמרא פרק כיצד מברכין דף ל"ה ע"ב יין טובא גריר ומעט סעיד והיכי קאמר רבינו בין רב בין מעט דעכ"פ הוא גורר תאות המאכל וצ"ל דרבינו ס"ל דה"פ יין טובא גריר ר"ל הרבה הוא גריר ודבר מועט הוא סעיד ולכך מותר עיין במרדכי אבל התוס' כתבו דדוקא טובא מגרר גריר אבל מעט מסעד סעיד ופסק ב"י כותייהו והמרדכי כתב דהוי טובא בהצטרף עם הב' כוסות שלפני הסעודה מ"ו ז"ל :

(ג) כבועל ארוסתו כו' פי' ז' ברכות כנגד ז' ברכות דלפני אכילת מצה עיין במהרי"ל ד' פ' ע"א וז"ל וכ"ל דהכי ז' ברכות הם בפ"ה א' קידוש ב' שהחיינו לא קא חשיב דאומרו אפילו בשוק וברכה דטיבול ראשון לא קא חשיב דמיובים לדרדקי ואשר גאלנו ג' בפ"ה ד' על"י ה' המוציא ו' אכילת מצה ז' כו' ולמ"ד דלא מברך אכוס שני חשוב אשר גאלנו לב' תחלה וסוף ופסקו הרמב"ן וה"ה דכל היום אסור לאכול מצה ועיין בדרישה וכתב בת"ה שקטן שאינו יודע מה שמספרים בלילה מיציאת מצרים מותר להאכילו :

(ד) הילכך לא משכחת כו' עיין בדרישה : (ה) בעקירת שלחן פי' בימיהם שהיו שולחנות קטנים ובסוף כל סעודה היו מסלקין אותו לכן צריך לעקור אותו ולהחזירו לשם פסח :

(ו) ואינו מברך עליו בפ"ה כששתה יין כבר בסעודה : (ז) ומברך ברכת המוציא כו' והטעם כתב הרא"ש שצריך לקדש וקידוש הוי הפסק לאכילה דמקדש ומיכל בהדי הדדי לא אפשר אבל לברכת היין לא הוי הקידוש הפסק דהא הסדר הקידוש כך הוא שמברך על היין ואח"כ מברך על היום וכיון דאין הקידוש הפסק לברכת היין א"צ לברך על היין עיין בסימן רע"א ושם כתבתי דלא תקשה מה שכתב שהמפסיק בתוך סעודתו ומתכלל דלא חשיב הפסק להצריכו כו' לחזור ולברך המוציא ע"ש :

שיוצאין

דרישה

סי' תעא [א] האוכל מצה בע"פ כבועל כו' ז"ל רא"ף ברוקח משמע כל היום וכן משמע לע"ל בסי' תנ"ח ע"ש ולעיל בסי' רמ"ט כתב ונראה דאף קודם המנחה נמי אין לקבוע דע"ש סתמא קאמר וא"כ כאן נמי ערב הפסח סתמא קאמר וכן לעיל הבכורות מתענין בערב פסח בודאי כל היום הוא אבל באשר"י פרק אלו עוברין דף קל"ג ע"ג כתב ונראה דוקא מזמן איסור חמץ ואילך אסור וכן כתב מהרא"י בת"ה סי' קכ"ה ומסתמא שמהרא"י ז"ל ראה זה באשר"י לבד כי לא מצאתי עכ"ל רא"ף ומ"ש בשם הרא"ש הוא כ"כ בפ' אלו עוברין דמייתי הירושלמי האוכל מצה בע"פ כו' ממתניתין י"ד שחל להיות בשבת כו' ומסיק הרא"ש ז"ל ונראה דדוקא מזמן איסור חמץ ואילך ע"כ מיהו י"ל דאז לוקה עליה האוכלה שכן מסיק שתם והבועל ארוסה בבית חמיו לוקה משא"כ לפני זה דאינו לוקה אבל מ"מ איסור יש בדבר אכן מדברי מהרא"י בת"ה סימן קכ"ה משמע דקודם לכן אין איסור לגמרי ע"ש והר"ן בפרק אלו עוברין ד' רמ"ג ע"א כתב בשם הרז"ה ג"כ שמותר ושהרמב"ן אסרו והביא ראיות לאיסורא והר"ן דחה ראיותיו ומכל מקום כתב שמשמע מהרמב"ם דאסור : [ב] הלכך לא משכחת כו' כ"א מצה עשירה כ"כ התוס' והרא"ש בריש פרק ע"פ וצריך עיון לרש"י דס"ל דמי פירות לסוד מחמיצין ואסור ללוש בהן משום דממהרין להחמיץ א"כ מה יאכל ודוחק לומר כיון דאין חיוב על מימולו כרת כי אינו אלא חמץ נוקשה לא גזרו עליו בע"פ וי"ל דס"ל כחכמים דאמרי יאפה מיד וא"כ אפשר לאכול מצה עשירה כשנוסר ללוש במי פירות ולאפות מיד וק"ל :

דומיא

חדושי הגהות

אע"ג דבמתניתא מוכח דחלוקים הם י"ד ומועד דבי"ד גורפין ומוציאין לאשפה ובמועד מסלקים לצדדין היינו לענין מה שתחת רגלי בהמה שמותר לגרוף בי"ד ולהוציאו לאשפה ובמועד מסלקו לצדדין אבל שאר זבל שבחצר דתני בברייתא שוין י"ד ומועד דכשהוא מועד (צ"ל מועט) מסלקו לצדדין ואם נתרבה מוציאו לאשפה (מהרל"ח) :

תעא א ול"נ דסבירא ליה לרבינו כיון שישתה ב' כוסות קודם האכילה לכשנצטרף ב' כוסות הללו עם פורתא ששתה קודם לכן ה"ל טובא ושרי (מהרל"ח) :

ר"ל

תעב ויהיה שולחנו ערוך מבע"י כדי לאכול מיד כשתחשך ואף אם הוא בבה"מ יקום משום שמצוה למהר ולאכול בשביל התינוקות שלא ישנו אבל לא יאכל קודם שתחשך אע"ג דבשאר שבתות וי"ט יכולין להוסיף מחול על הקודש פסח שאני דזמן אכילת מצה אינו אלא בלילה [א] דומיא דפסח ויסדר שלחנו יפה בכלים נאים כפי כחו ויכין מקום מושבו שישב בהיסיבה דרך חירות וכ' אבי העזרי בזמן הזה שאין רגילות בארצינו להיסב יושב כדרכו [ב] וא"צ להיסב וכשהוא מיסב לא יטה על גבו ולא על פניו ולא על ימינו אלא על שמאלו [ג] ופי' רשב"ם מפני שצריך לאכול בימינו ולפ"ז איטר יד ימינו יטה על ימינו ורש"י פי' הטעם [ד] שלא יקדים קנה לושט ולפ"ז אין חילוק בין איטר לאחר: אשה אינה צריכה היסיבה ופירש רשב"ם מפני שאימת בעלה עליה ולפ"ז אלמנה וגרושה בעו היסיבה ובה"ג כתב משום דלאו אורח ארעא דאשה למזגא ולפ"ז כל אשה אינה צריכה היסיבה: [ה] אשה חשובה צריכה היסיבה בן אצל אביו צריך היסיבה אפילו הוא רבו מובהק [ו] תלמיד לפני רבו א"צ היסיבה [ז] אפילו אינו רבו מובהק אא"כ נתן לו רבו

תעב אבל לא יאכל קודם שתחשך כו' כ"כ הרא"ש לשם וכ"כ המרדכי בשם רבי יעקב מקורבייל וה"ר יואל וכוונתם דהתחלת הסעודה בפסח אינה אלא בלילה אבל גמר הסעודה אף בשאר ע"ש ועי"ט צריך שתהיה בלילה דהא עיקר החיוב של הסעודה מדרשא דתלתא היום דחדא דאורתא וא"כ אינו יוצא ידי חיוב סעודה אא"כ אכלה בלילה וכשמפסיק מאכילתו קודם שקידש היום ודאי לא יצא ידי חובתו ולא דמי לקידוש שיכול להוסיף מחול על הקודש כדאמר בפרק ת"ה דשאני קידוש דקאי על השבת ויכול להוסיף על קדושתו משא"כ באכילה דצריך שתהיה בלילה עכ"פ כ"כ מהר"ל מפראג ז"ל ודבריו נכונים. ובת"ה פסק עוד דאף התחלת הסדר אינו כ"א בלילה ממש ע"ש בסימן קל"ז: **ומ"ש** ויסדר שלחנו יפה וכו' כ"כ המחברים והטעם לפי שאמרו בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא משעבוד מצרים כו': **ומ"ש** ויכין מקום מושבו וכו' משנה בפ' ע"פ ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ופירש"י כדרך ב"ח במטה ועל השולחן: **ומ"ש** בשם אבי העזרי דבארצינו אין צריך להיסב כ"כ בשמו גם שאר מחברים ומשמע מדבריו דאף בהיסיבה ה"ל דרך חשיבו' וחירות אלא מפני שהסיבה הויא לפעמים דרך חולים הלכך ישיבה כדרכה הויא דרך חירות לעולם ולכך א"צ להסב אבל אם רצה להסב שפיר דמי דבאינו חולי ודאי ניכר על דרך חירות והכי נהוג לכתחלה לעשות הסיבה מאחר שרבים חולקים על אה"ע וס"ל דאף בארצנו בעי הסיבה עכ"פ ומ"מ להלכה אנו תופסין דברי אה"ע עיקר ואם אכל מצה בלא הסיבה א"צ לחזור ולאכול וכמ"ש האגודה ושאר האחרונים אלא שמ"מ נראה דמצוה מן המובחר לחזור ולאכול בהסיבה אבל אין לו לחזור ולשתות בהסיבה כיון דאיכא למימר דנראה כמוסיף על הכוסות. ובאבל תוך י"ב חודש הכרעתי בתשובתי שאין לו הסיבה מאחר דישיבה כדרכה ה"ל דרך חירות כמ"ש ראבי"ה ואנו תופסין דבריו עיקר ולשם הארכתי בס"ד וכן המנהג:

וכשהוא מיסב לא יטה על גבו ולא על פניו בפ' ע"פ פרקדן לא שמיה היסיבה וי"מ על גבו וי"מ על פניו ולכך פסק כדברי שניהם לחומרא וכ"כ הרמב"ם: **ולא** על ימינו וכו' שם היסיבת ימין לא שמיה היסיבה ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לוושט ורש"י פי' דהאי ולא עוד אפרקדן קאי ועל היסיבת ימין לא שמיה היסיבה לא פי' כלום ורשב"ם פי' היסיבת ימין לא שמיה היסיבה שהרי בימינו הוא צריך לאכול ועל ולא עוד פי' דקאי אהיסיבת ימין דסמיך ליה ולא כפירש"י דקאי אפרקדן גם הרא"ש כתב וז"ל פירש רשב"ם שהרי בימינו צריך לאכול ולכי זה איטר בימינו מיסב בימינו ולאידך פירושא דשמא יקדים וכו' קאי אהיסיבת ימין אין חילוק בין איטר לאחר עכ"ל ועל הנוסח שנמצא בספרי רבינו יש לדקדק שכתב תחלה ופירש רשב"ם מפני שצריך לאכול בימינו ולפי זה איטר יד ימינו יטה על ימינו ואח"כ כתב ורש"י פי' הטעם שלא יקדים כו' דמשמע דלרשב"ם לא הוי טעמא משום שמא יקדים והא ליתא דודאי אף לרשב"ם הוי טעמא משום שמא יקדים וה"פ הסוגיא לדידיה היסיבת ימין לא שמיה היסיבה משום דצריך לאכול בימינו ולפי זה היה הדין נותן באיטר שיסב על שמאלו שהוא ימין כל אדם ואח"כ אמר ולא עוד כו' דלפ"ז איטר יד ימינו מיסב על שמאל של כל אדם ועוד קשה דהרי רש"י מפרש דולא עוד אפרקדן קאי גם בדברי הרא"ש קשה שכתב ולאידך פירושא כו' דמשמע דלרשב"ם לא הוי פירושא הכי הלכך יראה עיקר דט"ס הוא בספרי רבינו וצריך להגיה רשב"ם במקום רש"י ורש"י במקום רשב"ם וכן הגיה הר"א מפרא"ג והב"י גם באשיר"י צריך להגיה פרש"י במקום פי' רשב"ם וכדמוכח נמי מתרומת הדשן בסי' קל"ו. וכתב מהר"ש לוריא ז"ל אע"ג שתופס פי' רשב"ם עיקר דולא עוד קאי אהיסיבת ימין וכו' מ"מ מאי דקאמר תלמודא מעיקרא היסיבת ימין לא שמיה היסיבה הוי נמי דסמכא ולכך אפילו דיעבד לא הוי היסיבת ימין היסיבה דה"ל כאילו לא היסב כלל וצריך לחזור ולהיסב ואעפ"י שלפי הטעם דשמא יקדים לא שייך לחזור דמאי דהוה הוה מ"מ לפי טעם הראשון לא הוי היסיבה כל עיקר עכ"ד ומ"מ למאי דנהגינן כראבי"ה דדיעבד יצא אפילו בלא היסיבה כל עיקר א"כ לעולם א"צ לחזור ולהסב ולענין הלכה פסק מהרא"י ז"ל דאיטר יד ימינו יסב בשמאל כל אדם דחמירא סכנתא מאיסורא ובפלוגתא דרבוותא אמרינן ספק נפשות להקל:

אשה חשובה צריכה היסיבה שם בגמרא ולפירוש השאלתות ניחא דאשה חשובה אורחה למזגא אבל לפרשב"ם קשה דאף אשה חשובה צריך שתהיה עליה אימת בעלה ועוד דאימת בעלה ודאי אינו כ"כ כאימת האב על הבן ואף עפ"כ חייב להיסב הלכך נראה עיקר כפי' השאלתות ומה שנמצא בגמרא שלנו אשה אצל בעלה לא בעיא היסיבה ט"ס הוא והתלמידים הגיהו ככה ע"פ פי' רשב"ם והעיקר דאפילו אלמנה וגרושה לא בעיא היסיבה כפי' השאלתות אם לא בנשים חשובות ובשם התוס' כתבו דשלנו כולן חשובות הן: **בן** אצל אביו צריך היסיבה כו' שם בן אצל אביו בעי היסיבה איבעיא להו תלמיד אצל רבו מאי ת"ש אמר אביי כי הוינן בי מר זגינן אברכי דהדדי כי אתינא לבי רב יוסף אמר לן לא צריכיתו מורא רבך כמורא שמים מיתיבי עם הכל אדם מיסב ואפילו תלמיד אצל רבו כי תניא ההיא בשוליא דנגרי. וכתבו התוס' ונראה דאביו והוא רבו נמי אין צריך דלא גרע מרבו אחר מיהו סתם אב מלמד לבנו תורה כדאמרינן פ"ק דקידושין שהבן ירא מאביו מפני שמלמדו תורה ואפ"ה קאמר בפני אביו צריך היסיבה. והרא"ש כתב בסתם בן אצל אביו צריך היסיבה ואפילו הוא רבו דסתם בן אביו מלמדו תורה וכמ"ש רבינו. ומכל מקום לענין מעשה ראוי להחמיר שלא יסב הבן אלא א"כ נותן לו האב רשות דהא ודאי לפי דברי התוספות שכתבו בתחלה דלא גרע מרבו אחר איסורא נמי איכא משום דמורא רבך כמורא שמים: **ומ"ש** רבינו בתלמיד לפני רבו א"צ היסיבה וכו' לאו דוקא קאמר אלא תפס לשון הגמרא דמסיק כי אתינא לגביה דרב יוסף א"ל לא צריכיתו וכו' והתם קאמר לא צריכיתו לאפוקי ממה שהיו נוהגין בבי מר א"כ דבי רבה שנתן להם רשות להיסב היו סבורין שמחוייבין להסב ועל זה קאמר רב יוסף לא צריכיתו דאף על פי שנתן לכם רשות מ"מ אם אתם רוצים אינכם צריכין להיסב מאחר שיש לכם התגלגלות שאינכם רוצים להיסב מחמת יראה דמורא רבך כמורא שמים אבל אם לא נתן לו רשות איסור נמי איכא ופשוט הוא: **ומ"ש** אפילו אינו רבו מובהק כ"כ שם הרא"ש מדלא אשכח לאוקמי ברייתא דאפילו תלמיד בפני רבו בעי היסיבה אלא בשוליא דנגרי ומיהו יש לדחות דדילמא מדקאמר סתמא ואפילו תלמיד אצל רבו משמע אפילו מובהק ולכך יש

תעב ויהיה שולחנו ערוך מבע"י וכו' ואף אם הוא בבה"מ יקום שמצוה למהר ולאכול בשביל התינוקות וכו' בפ' ע"פ (קט.): **אבל** לא יאכל קודם שתחשך אע"ג דבשאר שבתות וי"ט יכולין להוסיף מחול על הקודש פסח שאני דזמן אכילת מצה אינו אלא בלילה וכו' כ"כ הרא"ש בר"פ ע"פ לא יאכל אדם עד שתחשך תימא אמאי תנא עד שתחשך טפי מבערבי שבתות וי"ט וי"ל דאתא לאשמעינן אע"ג דשבתות וי"ט יכול להוסיף מחול על הקודש ולאכול קודם שתחשך כדאמרינן פרק תפלת השחר (כז:) בע"פ לא מצי אכיל עד שתחשך וכן משמע בירושלמי ותנן נמי לקמן (קך:) הפסח אינו נאכל אלא בלילה ומצה איתקש לפסח דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו עכ"ל וכ"כ ג"כ בפ' תפלת השחר וכתב בתה"ד דאע"ג דקודם שיסיים ההגדה ויגיע לאכול מצה ומרור יהיה לילה ממש מ"מ כוס של קידוש שהוא אחד מארבע כוסות וגם אכילת שאר ירקות ויתר שינויים דעבדינן כדי שישאלו התינוקות וכ"ש ההגדה עצמה בעי נמי דליהוי בשעה שראוי לאכול מצה ומרור: **וכתב** אבי העזרי בזמן הזה שאין רגילות בארצינו להיסב יושב כדרכו וכו' כ"כ המרדכי בפרק ע"פ בשם ראב"ן וגם הגהות מיימון כ"כ בשם ראבי"ה וכתב עליו דיחיד הוא בדבר זה כלומר שדעת כל הפוסקים דלעולם בעי היסיבה ואפילו בזמן הזה (א):

וכשהוא מיסב לא יטה על גבו ולא על פניו בפרק ערבי פסחים (קח.) פרקדן לא שמיה היסיבה ויש מפרשים דפרקדן היינו על גבו וי"מ על פניו ורבינו כתב כדברי שניהם וכ"כ הרמב"ם ג"כ: **ומ"ש** ולא על ימינו שם היסיבת ימין לא שמיה היסיבה ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה פירש רשב"ם היסיבת ימין לאו שמיה היסיבה שהרי בימינו הוא צריך לאכול: שמא יקדים. אפרקדן קאי שמתוך שצוארו שוחה לאחוריו כובע הסותם את פי הקנה נפתח ומתקפל למעלה והמאכל נכנס לתוכו ונחנק כך פירש רש"י וקשיא לי אמאי לא כמכיה להאי ולא אהיסיבת ימין ורבותי פירשו שמא יקדים קנה לושט דושט הוי על דרך ימין ונפתח הכובע שעל פי הקנה מאליו כשהוא מטה כלפי ימין ולפ"ז נתחלף לרבינו פי' רש"י לפרשב"ם ופרשב"ם לפירש"י: **ומ"ש** על פי' קמא ולפי זה איטר יד ימינו יטה על ימינו ועל אידך פירוש כתב ולפי זה אין חילוק בין איטר לאחר פשוט הוא וכן כתב שם הרא"ש: **וכתב** בתה"ד שולט בשתי ידיו א פשיטא דלכולי עלמא מיסב בשמאל דטעמא דשמא יקדים איתא ואידך טעמא ליתא: ובעיטור כתב נראה דשבקינן טעמא דצריך לאכול בימין מקמי טעמא דשמא יקדים משום דאית ביה סכנתא וחמירא סכנתא מאיסורא: **אשה** אינה צריכה היסיבה שם ופי' רשב"ם מפני אימת בעלה שכפופה לו וכתב הרא"ש ולפ"ז אלמנה וגרושה בעו היסיבה. ובשאלתות רב אחאי כתב דלאו אורחא דנשי למיזגא ולפ"ז אפילו אלמנה וגרושה נמי אבל אשה חשובה אורחא למיזגא ורבינו שכתב בה"ג במקום שאלתות דרב אחאי לא דק ואפשר שגם בה"ג כתב כדברי רב אחאי ולכך כתב כן רבינו בשמו ולא חשש להזכיר דברי רב אחאי:

אשה חשובה צריכה היסיבה שם וכתב ר"י בשם התוספות שכל הנשים שלנו חשובות הן וצריכות היסיבה וכ"כ ג"כ המרדכי בפ' ערבי פסחים משם התוס' (ב): **בן** אצל אביו צריך היסיבה ותלמיד אצל רבו אין צריך היסיבה שם בגמרא: **ומ"ש** גבי בן אצל אביו אפילו הוא רבו מובהק כן כתב שם התוספות והרא"ש וטעמייהו משום דסתם בן אביו מלמדו תורה ואפ"ה קאמר בפני אביו צריך היסיבה: **ומ"ש** גבי תלמיד לפני רבו אין צריך היסיבה אפילו אינו רבו מובהק כ"כ שם הרא"ש והמרדכי מדקדוק סוגיית הגמ': **ומ"ש** אא"כ נתן לו רבו רשות כ"כ הרמב"ם ונראה דהיינו מדאיתא בגמרא אמר אביי כי הוינן בי מר זגינן אבירכי דהדדי כי אתינן לבי רב יוסף אמר

דרכי משה

תעב (א) כתב המרדכי ר"פ ע"פ ע"ג דאפילו עני שאין לו כרים וכסתות יסב על הספסל אע"פ שאינו דרך חירות וכתב מהרי"ב דמצוה להיסב בכל הסעודה: (ב) אמנם לא ראיתי

דרישה

סי' תעב [א] **דומיא** דפסח דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו עיין בב"י בשם ת"ה: [ב] ואין צריך להיסב כתבו הגהות מיימון עליו שהוא יחיד בדבר הזה ועיין רמ"א בש"ע: [ג] **ופרש"י** מפני שצריך לאכול כו' ורשב"ם פי' כו' כצ"ל: [ד] **שלא** יקדים קנה לוושט כו' דוושט הוא בצד ימין ונפתח הכובע שעל פי הקנה מאליו כשהיא נוטה לצד ימין: [ה] **אשה** חשובה צריכה היסיבה כתב ר' ירוחם והמרדכי בשם התוס' שכל הנשים שלנו חשובות הן וצריכות היסיבה וכתב רמ"א דלא נהגו להיסב כי סמכו על דברי אבי העזרי דכתב בזמן הזה אין להיסב כלל עכ"ל: [ו] **תלמיד** לפני רבו אין צריך ז"ל מהרש"ל לאו דוקא אלא לישנא דגמרא נקט דמסיק אמר אביי כי הוינן בי מר כו' כי אתינן לבי רב יוסף א"ל לא צריכיתו מורא רבך כמורא שמים ושם אמר לא צריכיתו לאפוקי ממה שהיו נוהגין בבי מר אבל באמת הוא אסור מפני מורא רבו ונ"ל דזה בזה תליא כשאין צריך לקיים מצות היסיבה ממילא אסור משום מורא רבך כו' ולכך לא אמר רב יוסף אלא לא צריכיתו כו' ולא אמר אסור וכן משמע לשון רבינו המחבר שכתב תחלה א"צ כו' אא"כ יתן לו רבו רשות משמע דאסור בלא רשות וק"ל: [ז] **אפילו** אינו רבו מובהק ותלמיד אומנות צריך היסיבה ועבד אינו מיסב לפני אדונו סמ"ק ואין

חדושי הגהות

תעב א ר"ל דודאי היה ראוי לפסוק דאין חילוק בין איטר לאחר כיון דטעמא דשמא יקדים סכנה הוא וה"ל לחוש יותר לטעם זה דחמור סכנתא מאיסורא אלא כיון דפלוגתא דרבוותא היא אמרי' ספק נפשות להקל וכמ"ש הרא"ש בהדיא בפרק בתרא דיומא ולכן הפוסקים כרש"י חוששים לטעמא דצריך לאכול בימינו מיהו בשולט בשתי ידיו אף

רבו רשות: השמש צריך היסיבה וכל מי שצריך היסיבה אם אכל ושתה בלא היסיבה לא יצא (ד) וצריך כל אדם לשתות ד' כוסות על הסדר שנפרש שתאן זה אחר זה שלא כסדר לא יצא ושיעור הכוס רביעית ומדת הכלי שיכילנו ארכו כרוחב ב' גודלים וכן רחבו וגבהו כרוחב ב' גודלים וחצי גודל וחומש גודל [ח] וא"צ שישתה כולו אלא רובו ואם היין חזק צריך למוזגו ושיעורו רביעית לאחר שימזגנו ואם שתאו חי יצא ובלבד שיהיה בו רביעית וישתה רובו ויין שלנו לכתחלה אינו צריך מזיגה ואיתא בירושלמי שמצוה לחזור אחר יין אדום ויראה שאם הלבן משובח מהאדום שהוא קודם ויין מבושל כתב רב האי שאין יוצאים בו ומברכין עליו שהכל ובירושלמי יש (א) (ב) שיוצאין במבושל ובקונדיטון ואפילו אין לו (ג) אלא מזון ב' סעודות ימכרם ליקח יין לד' כוסות אף על פי שצריך לקבל אחר כך מן הצדקה ואחד אנשים ואחד נשים חייבים בהם ובכל מצות הנוהגות באותה לילה כגון מצה ומרור (ד) וגם התינוקות טוב ליתן לכל אחד כוסו לפניו ומצוה לחלק להם קליות ואגוזים כדי שיראו שינוי וישאלו:

ומוזגין

ב"י

אמר לן לא צריכתו מורא רבך כמורא שמים אלמא דכל שנתן לו רבו רשות להסיבה רשאי דאל"כ היכי הוה שביק להו רבה למיעבד איסורא אלא ודאי ע"י נתינת רשות שרי וכיון שהוא היה רואה ושותק הוי כנתינת רשות ועוד מדא"ל רב יוסף לא צריכתו ולא א"ל אסור לכו למיעבד הכי. אמרינן בגמרא שם דתלמיד אומנות לפני רבו צריך היסיבה וכתב כמ"ק דעבד לפני אדונו אינו מיסב:

כתוב בתה"ד שבעל הבית הסועד בליל פסח אצל ת"ח מופלג בדורו אף על פי שלא למד כלום לפניו חשוב כרבו ואין צריך היסיבה (ג): **השמש** א"צ היסיבה ט"ס יש כאן וצריך להגיה השמש צריך היסיבה והכי איפסיקא התם בגמרא וכ"כ הרי"ף והרא"ש והרמב"ם וגם רבינו כ"כ בסי' תפ"ו:

וכל מי שצריך היסיבה אם אכל ושתה בלא היסיבה לא יצא כ"כ שם הרא"ש ודייק כן מלישנא דגמרא כתב הרמב"ם אימתי צריך היסיבה בשעת אכילת כזית מצה וכ"כ סמ"ג ואשיר"י והמרדכי והג"מ כתבו שצריך היסיבה כשאוכל בתחלה כזית מצה וכן כזית אפיקומן וכתוב בכתבי מה"ר ישראל סימן קל"ב נלענ"ד מדברי כולם משמע בכזית ראשון של המוציא לא בעי היסיבה:

וצריך כל אדם לשתות ד' כוסות על הסדר שנפרש וכו' שם במשנה כתב הרשב"א שאלת מי שאינו שותה יין כל השנה כולה מפני שמזיקו או שונאו מהו שיעשה כל הסדר על הפת תשובה מסתברא שכל שיש לו יין צריך לדחוק עצמו ולעשות כר"י ב"ר אלעאי דלא הוה שתי חמרא ושתי ד' כוסות ואמר חוגרני צידעי מפסחא ועד עצרת וכר' יונה דגרסינן בירושלמי ר' יונה שתי ד' כסי בלילה דפסחא ומזיק ראשיה עד עצרתא והא דר"י בר אלעאי איתא בנדרים (מט:): **שתאן** זא"ז שלא כסדר לא יצא (שם) שתאן בבת אחת יצא ידי חירות ולא יצא ידי ד' כוסות וכתב הרא"ש שתאן בבת אחת פי' שלא כסדרן אלא מזג ד' כוסות ושתאן זה אחר זה וכן פי' הר"ן והמרדכי: **ושיעור** הכוס רביעית ומדת הכלי שיכילנו ארכו כרוחב שני גודלים וכן רחבו שם בגמ' (קט.): **ומ"ש** וא"צ כולו אלא רובו כן משמע בגמרא (קח:) ומיהו התוס' כתבו דלכתחלה צריך לשתות רביעית וכן משמע מדברי הרא"ש וכתב הכלבו אם היה כוס גדול שיש בו שתי רביעיות שותין בו שנים זא"ז ויוצאין וז"ל א"ח אם היה כוס שיש בו שתי רביעיות שותין בו שנים או יותר לפי הרביעיות ויוצאין שאחר ששתה מלא לוגמיו אפי' מכוס קטן שאינו מחזיק אלא רביעית משקה לבניו ולבני הקטנים והרמב"ן כתב שצריך לשתות רוב מכל כוס אפילו מחזיק כמה רביעיות וכן כתב מהר"ר ש"ט עכ"ל (ה): **ומ"ש** שצריך למוזגו ושיעורו רביעית אחר שימזגנו (שם): **ומ"ש** ואם שתאו חי יצא (שם) שתאן חי ידי ד' כוסות יצא ידי חירות לא יצא וכתב הר"ן ידי ד' כוסות יצא וכגון שיש בכל כוס רביעית הלוג דבציר מרביעית לאו כלום הוא דכי היכי דבמזוג בעינן רביעית בין הכל ה"נ בחי בעינן רביעית. ידי חירות לא יצא שלא קיים מצוה מן המובחר ומיהו אין צריך לחזור ולשתות ד' כוסות וכ"כ המגיד: **ומ"ש** ויין שלנו לכתחלה אין צריך מזיגה כ"כ המרדכי בפ' ערבי פסחים שתאן חי יצא דוקא דיעבד אבל לכתחלה צריך שיהא מזוג כדאמרינן במסכת ברכות (נ:) ודוקא ביין שלהם שהיה חזק ביותר כדאמרינן בכמה דוכתי אבל יין שלנו שאינו חזק כ"כ טוב לשתותו חי וכ"מ הגה"מ בשם רשב"ם דיינות שלנו א"צ מזיגה: **כתב** הרוקח בסימן רפ"ג בתוספתא שתאן בפוסין לא יצא פי' ששהה שעה גדולה ביניהם: **ואיתא** בירושלמי שמצוה לחזר אחר יין אדום בפ"ג דשקלים וכבר כתבתי בסי' ער"ב שדעת הרמב"ן דאפי' בדיעבד אם קידש ביין לבן לא יצא אבל אין כן דעת רבינו אלא דלכתחלה נמי מקדשין בו שהרי אחד מד' כוסות הוא כוס של קידוש וקאמר שאם הלבן משובח מן האדום הוא קודם וכ"כ הרוקח וכבר כתבתי בסימן הנזכר שדעת הרי"ף והר"ן והרא"ש דלא כהרמב"ן: **ויין** מבושל כתב רבינו האי שאין יוצאין בו וכו' בסימן רע"ב נתבאר שדעת רוב הפוסקים שמברכין עליו בפה"ג: **ואפילו** אין לו אלא מזון שתי סעודות ימכרם ליקח יין לד' כוסות וכו' בר"פ ע"פ (צט:) תנן ולא יפחתו לו מד' כוסות של יין ואפילו מן התמחוי ומפרש רבינו כמו שכתב ורשב"ם פי' אפילו הוא מתפרנס מתמחוי של צדקה דהיינו עני שבעניים אם לא נתנו לו גבאי צדקה ימכור את מלבושו או ילוה או ישכיר את עצמו בשביל יין לד' כוסות. והמרדכי פי' דמיירי שיש לו מזון שתי סעודות ואמרינן מי שיש לו שתי סעודות לא יטול מן התמחוי ואם לא בשביל ד' כוסות לא היה נזקק ליטול מן התמחוי ובשביל ד' כוסות קאמר שיתנו לו גבאי צדקה אפילו מן התמחוי וכן משמע בירושלמי: **ואחד** אנשים ואחד נשים חייבים בהם שם (קח.) נשים חייבות בד' כוסות שאף הם היו באותו הנס ומטעם זה נ"ל שהן חייבות בכל מצות הנוהגות באותה הלילה וכמ"ש רבינו: **ומ"ש** וגם התינוקות טוב ליתן לכל אחד כוסו לפניו כן כתב שם הרא"ש והמרדכי וכתב הרא"ש בתשובה דהיינו בתינוקות שהגיעו לחינוך: **ומ"ש** ומצוה לחלק להם קליות ואגוזים וכו' ברייתא שם:

ומוזגין

ב"ח

יש להחמיר בדבר שאינו מובהק שיתן לו רבו רשות ואז חייב בהיסיבה מספק ודו"ק וכך פסק מהר"ל ז"ל מפראג: **השמש** צריך היסיבה בעיא דאיפסקא שם וכתב מהר"ל מפראג דמדקאמר בגמרא השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא דמשמע דיעבד יצא ירא' דדוקא השמש שמשמש לבני הסעודה ואי אפשר לו להיסב יצא באכילת כזית אחד בהיסיבה דלגבי השמש הוי דיעבד אבל שאר כל אדם יסב לכתחלה כל פעם שאוכל מצה דכל האכילה של המצה אפילו אוכל הרבה הכל הוא מצוה אחת ויותר טוב שיהיה כל אכילתו במצוה וכה"ג כתב הרמב"ם פ"ז וז"ל ואימתי צריך היסיבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ד' כוסות האלו ושאר אכילתו ושתייתו אם היסב ה"ז משובח ואם לאו אינו צריך עכ"ל: **ומ"ש** וכל מי שצריך היסיבה כו' כ"כ הרא"ש מדתנן גבי שמש כשהוא מיסב יצא משמע מיסב אין לא מיסב לא ומ"מ כבר כתבתי בסעיף ב' דא"צ לחזור ולאכול בהיסיבה אלא דמצוה מן המובחר לחזור ולאכול בהיסיבה: **וצריך** כל אדם לשתות ד' כוסות על הסדר וכו' שם שתאן בבת אחת רב אמר ידי חירות יצא ידי ד' כוסות לא יצא ופירש"י בבת אחת עירה ארבעתן לתוך כוס אחד. ורשב"ם הקשה על פי' וכתב ונ"ל דה"פ בבת אחת שלא על סדר משנתינו אלא שתאן רצופין וכ"כ הרא"ש ואחריהם נמשך גם רבינו: **ומ"ש** וצריך כל אדם היינו לומר דכל אחד צריך שיהיה כוסו לפניו ולאפוקי שלא ישתו שנים מכוס אחד שיש בו שתי רביעיות וכמו שפסק הכל בו ואורחות חיים א"נ אתא לאשמועינן דאפילו מי שאינו שותה יין כלל כל השנה כולה מפני שהוא מזיקו או שהוא שונאו מ"מ צריך לדחוק עצמו ולשתות בלילה זו כל הד' כוסות וכמו שפסק הרשב"א הביאו הב"י: **ומ"ש** ושיעור הכוס רביעית כו' שם בגמ': **ומ"ש** וא"צ שישתה כולו אלא רובו שם השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא אמר רב נחמן בר יצחק והוא דשתי רובא דכסא וכתבו התוס' רובא דכסא היינו כמלא לוגמא ומיהו לכתחלה צריך לשתות רביעית ע"כ וכן משמע מדברי הרא"ש שכתב והוא דשתי רובא דכסא ובני ביתו שותין המיעוט הנשאר משמע דלכתחלה א"צ להשקותם אלא הוא שותה כל הכוס והם יוצאין בשמיעה תדע כו' הנה מבואר דלכתחלה ישתה כל הכוס וכך יש לפרש דברי רבינו שכתב דא"צ שישתה כולו אלא רובו כלומר דברובו יצא אבל לכתחלה ישתה כולו וכן מוכח בדבריו לקמן בסימן תפ"ז שכתב וישתה רביעית או רובו בהיסיבה כלומר רביעית שלם לכתחלה או רובו דיעבד והיינו טעמא דלא אמרינן רובו ככולו אלא לענין שיוצא ברובו דיעבד אבל לכתחלה ודאי צריך כולו ופשוט הוא. ואם היה כוס גדול כתב הב"י דבספר א"ח כתב משם הרמב"ן שצריך לשתות רוב מכל כוס אפילו מחזיק כמה רביעיות עכ"ל והכי משמע לישנא דרובא דכסא דקאמר דכל מה שיש בכוס הוא הכוס וצריך שישתה רוב הכוס לעולם. וא"ת לדעת הרמב"ן דאפילו דיעבד בעי רוב הכוס כדקאמר והוא דשתי רובא דכסא ובדיעבד קאמר דהא קאי אמאי דקתני השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא דהיינו דיעבד א"כ למאי דקתני המקדש וטעם מלא לוגמיו דהיינו רוב רביעית יצא ואם לאו לא יצא הא פשיטא הוא דלא יצא מדבעינן רובא דכסא שאינו פחות מרוב רביעית וי"ל דהרמב"ן ז"ל מפרש דטעימת מלא לוגמיו לא קתני לה אלא גבי קידוש וברכת המזון דהתם לא בעינן רק טעימת הכוס ובטעימת מלא לוגמיו הוי טעימה אפילו בכוס גדול והלכך אפילו לכתחלה לא בעי למיטעם רביעית שלם אלא סגי במלא לוגמיו דהיינו רוב רביעית אבל כאן דבעינן שישתה ד' כוסות ולא הוה שתיית כוס אא"כ שותה רוב הכוס ולכך לא קאמר גבי ד' כוסות והוא דשתי מלא לוגמיו אלא קאמר והוא דשתי רובא דכסא בין כוס קטן של רביעית בין כוס גדול הרבה והיינו דוקא דיעבד אבל לכתחלה צריך לשתות כולו כדפי'. ומכל מקום נראה דאפילו לכתחלה אין למלאות כל הכוס ממש אלא ימלאנו עד רובו דזה נקרא נמי כוס של יין וישתה הכל לכתחלה ובדיעבד יצא בשתיית הרוב ממנו ובמדינות אלו שהיין ביוקר ושותין מעט יזהר כל אדם שלא יקח כוס גדול אלא כוס שאין בו כ"א רביעית וישתהו לכתחלה כולו או רובו דיעבד: **ואם** היין חזק כו' שם שתאן חי יצא ופרשב"ם שלא מזגן במים יצא וכגון שיש בו רביעית לוג דבציר מרביעית לאו כלום הוא דכי היכי דמזוג בעינן רביעית בין הכל הכי נמי חי בעינן רביעית וכתב המרדכי לשם דלכתחלה צריך שיהא מזוג ודוקא ביינות שלהם כו': **ומ"ש** ואיתא בירושלמי כו' כבר נתבאר בסי' רע"ב וכן דין יין מבושל נתבאר לשם ומסקנא דיוצאין במבושל: **ואפי'** אין לו אלא מזון שתי סעודות כו' שם ר"פ ע"פ ולא יפחתו לו מד' כוסות של יין ואפי' מן התמחוי ומפרש רבינו ימכרם וכו' ויש פירושים אחרים הביאם ב"י: **ואחד** הנשים כו' בברייתא שם פלוגתא דת"ק ור' יהודה ופסק כר"י דתינוקות פטורים דמה תועלת יש לתינוקות ביין אלא מחלקים להם קליות ואגוזים כדי שלא ישנו וישאלו והיינו בתינוקות שהגיעו לחינוך דבלא הגיע לחינוך לא הוה פליג ת"ק דחייבים: **ומ"ש** שטוב ליתן לכ"א כוסו לבניו כ"כ הרא"ש שנהגו כך וכן נכון לעשות וכ"כ המרדכי:

ומוזגין

דרכי משה

ראיתי בזמן הזה נשים מסיבות ואפשר שנהגו להקל על פי דברי ראבי"ה דכתב דבזמן הזה לא בעיא היסיבה: (ג) וכל שכן אם החכם נחשב לגדול הדור דהרי הוא כרבו לכל דבר וכתב מהרי"ב דוקא כשאוכל התלמיד עם רב על שולחן אחד אע"פ שהוא בפני רבו אפ"ה צריך להיסב וכתב עוד דדוקא א"צ אבל אם ירצה יכול להיסב וכתב עוד דמסתמא שרי ואינו אסור אלא כשמוחה בו רבו ואינו נראה דלא שרי אלא ברשות רבו כדמשמע לשון הטור וכ"ה דעת ב"י וכן משמע בגמרא: (ד) אבל המרדכי דף רס"א ע"ג כתב דאם שתה בלא היסיבה א"צ לחזור דא"כ הוה כמוסיף על הכוסות ומסתפק שם בדבר ובאגודה כתב פרק ע"פ דעתה בזמן הזה לא יחזור וישתה כי כדאי הוא ראבי"ה שכתב בזמן הזה אין להיסב לסמוך עליו בכה"ג עכ"ל ובמנהגים שלנו אם חוזר ושותה א"צ לחזור ולברך וכ"מ לקמן מדברי הטור סי' ת"פ דכתב דאם שתה כוס רביעית בלא היסיבה צריך לחזור ולברך משום שהסיח דעתו משתייה משמע הא לא"ה א"צ לברך ול"נ דבין הכוסות הראשונות כיון שיוכל לשתות ביניהם כמו שירצה יכול לחזור ולשתות בהיסיבה אבל בין כוס ג' לד' לא יחזור ויסמוך על דעת ראבי"ה ומיהו באכילה יחמיר על עצמו ויחזור: (ה) ובמרדכי דף רס"א ע"ג משמע כדברי הרמב"ן

פרישה

סי' תעב (א) שיוצאין ביין מבושל כו' עיין ב"י: (ב) שיוצאים במבושל כו' ומברך עליה בפה"ג ע"ל סי' רע"ד מהרש"ל ועיין בדרישה: (ג) אלא מזון ב' סעודות כו' לכך נקט מזון ב' סעודות משום דאמרינן מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מהתמחוי ועכשיו בשביל ד' כוסות קאמר שצריך למוכרם ונוטל אח"כ מן התמחוי. מרדכי: (ד) וגם התינוקות כו' פי' שהגיע לחינוך:

דרישה

[ח] ואין צריך שישתה כולו כו' מיהו לכתחילה כתבו התוס' והרא"ש שצריך לשתות רביעית ואם שתאו חי כו' רביעית דוקא ר"ן:

ומהגי'

חדושי הגהות

אף דלא שייך טעמא דצריך לאכול בימינו לא אמרינן (להנך דפסקו כרש"י) דיכול להיסב באיזה שירצה אלא פשיטא דצריך להיסב בשמאלו דודאי הוששים לכפק סכנה דשמא יקדים היכא דליכא טעם אחר כנגדו כך למדתי מכבר תה"ד:

תעג (א) **ומוזגין** לו כוס ראשון (א) ומקדש עליו ומברך תחלה בפה"ג ואחר כך קידוש היום ושהחיינו ואינו מברך שעשה נסים (ב) לפי שעתיד לאומרו בהגדה ואם חל בשבת אומר ויכלו ואם חל במ"ש אומר יקנה"ז יין קידוש נר הבדלה זמן נוסח ההבדלה בא"י אמ"ה המבדיל בין קודש לחול ובין אור לחשך ובין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה בין קדושת שבת לקדושת י"ט הבדלת [א] (ג) ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך בא"י המבדיל בין קודש לקודש ושותה בהיסיבה לא היסב צריך לשתות פעם אחרת בהיסיבה (ד) ואינו מברך אחריו על הגפן ועפה"ג (ה) ואם ירצה לשתות אפילו כמה כוסות (ו) הרשות בידו (ג) וכתב אבי העזרי רק שיכוין לבו שלא יצטרך לברך פעם שנית שלא יהא כמוסיף על הכוסות וכ"כ ה"ר מאיר מרוטנבורק ששאלוהו אם יכולין לברך על שינוי יין הטוב והמטיב בליל פסח והשיב שיכולין לברך (ד) שאינו נראה כמוסיף רק אם יברך בפה"ג כמו שבירך על הכוסות והן הולכין לשיטתן שמצריכין לברך בפה"ג על כל כוס וכוס הלכך מסתבר להו למימר שאם יברך יותר שנראה כמוסיף אבל לדעת א"א הרא"ש ז"ל שא"צ לברך בפה"ג על כל כוס וכוס (ז) אין חילוק אם יברך אם לאו שאם אנו חושבין אותו כמוסיף אפילו בלא ברכה נמי: ומביאין לפניו קערה שבו ג' מצות ומרור והרוסת ושאר ירקות מאיזה מין שירצה ושני תבשילין מרור זכר לוימררו את חייהם ואלו ירקות שיוצאין בהם ידי חובת מרור חזרת ועולשין תמכה וחרחבינה ומרור ויוצאין בעלין שלהם ובקלחין אלא שבעלין אין יוצאין אא"כ הן לחין ובקלחין יוצאין בין לחין בין יבשין אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין וכולן מצטרפין לכזית שהוא שיעור שלהם ועיקר המצוה הזאת בחזרת ואם אין לו חזרת יחזור אחר ראשון ראשון כפי הסדר השנוין במשנה והחרוסת הוא זכר לטיט שהיו אבותינו

ב"ח

תעג ומוזגין לו כוס ראשון ומקדש עליו משנה בפ' ע"פ : **ומ"ש** ומברך תחלה בפה"ג כו' שם מחלוקת ב"ש וב"ה והלכה כב"ה דאמרי מברך על היין ואח"כ מברך על היום מפני שהיין גורם לקידוש שתיאמר ועוד דברכת היין תדירה וברכת היום אינו תדיר ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם : **ומ"ש** ושהחיינו לבסוף הכי משמע בגמ' גבי יקנה"ז דאביי אמר יקזנ"ה ורבא אמר יקנה"ז ואלמא דכ"ע ברכת שהחיינו היא לאחר קידוש ולאביי הוה טעמא דאם אין כאן קידוש אין כאן זמן ולרבא משום דמה אמינו בכל מקום זמן לבסוף וה"ט דזמן אומרו אפילו בשוק ועיקרו אינו על הכוס הלכך אומרו לבסוף עיין בפירוש רשב"ם : ואם חל במוצאי שבת אומר יקנה"ז כו' שם והלכתא כרבא : **ומ"ש** לא היסב צריך לשתות פעם אחרת בהיסיבה כ"כ הרא"ש לשם וחילק בין ב' כוסות הראשונים לאחרונים דבראשונים ודאי צריך לחזור ולשתות ובאחרונים נסתפק קצת והמרדכי נסתפק בכולהו ארבע . כשחוזר ושותה צ"ע בברכה דבין ראשון לשני ודאי אם היה דעתו לשתות ושתה כוס ראשון בלא היסיבה וכשחוזר ושותה בהיסיבה א"צ לברך שכבר בירך אבל אם לא היה דעתו לשתות אפשר דהוי כמו נמלך וצריך לברך עתה כששותה בהיסיבה ובין שלישי לרביעי דאסור לשתות אם כן כשחוזר לשתות כוס שלישי בהיסיבה הוי נמי כמו נמלך וצריך לחזור ולברך ואפשר כיון דחוזר לשתות כדי שיצא י"ח בהיסיבה אינו דומה לנמלך ואין צריך לחזור ולברך וצ"ע ולענין הלכה נראה כיון דאיכא למימר דהוי כמוסיף על הכוסות ועוד יש ספק בברכה אין לחזור ולשתות בהיסיבה דהא לראבי"ה לא בעינן היסיבה באריכנו ודבריו אנו תופסין עיקר כדלעיל בסי' תע"ב : **ומ"ש** ואינו מברך לאחריו כו' עיין לקמן בסי' תע"ד: **ואם** ירצה לשתות אפי' כמה הרשות בידו משנה שם בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה וכו' וכתב רשב"ם דאיתא בירושלמי דבין ג' לרביעי לא ישתה כדי שלא ישתכר דהו לא מצי למימר בכלל דיין שלאחר המזון משכר אבל מה ששתה קודם זה בתוך המזון או לפני המזון אינו משכר הלכך אף בין ראשון לב' ישתה ומש"ה כתב רבינו דיכול לשתות אפילו כמה מאחר שאינו משכר וכ"כ במרדכי וכתב עוד דבין א' לב' מצוה נמי איכא לשתות הרבה דמיגרר גריר ויאכל מצה לתיאבון ודלא כמ"ש בכל בו : **ומ"ש** וכתב אבי העזרי כו' והן הולכין לשיטתן וכו' עד שאם אנו חושבין אותו כמוסיף אפילו בלא ברכה נמי כלומר וכיון דבע"כ בלא ברכה לא הוי כמוסיף כדתנן בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה ואע"ג דמה ששותה בין א' לב' ובין ב' לג' שוה לכוס שני שעל כולן אינו מברך בפה"ג אפ"ה לא הוי כמוסיף א"כ אף כשלא היה דעתו לשתות ומברך בפה"ג נמי לא הוי כמוסיף וזו היא דעת רבינו ומ"מ יש לדקדק ע"ז דדילמא דוקא בלא ברכה לא הוי כמוסיף משום דכוס ראשון אומר עליו בפה"ג וקידוש וכוס שני אומר עליו ההגדה ומה ששותה בינתים בלא ברכה אינו אומר עליו כלום הלכך ודאי אינו נראה כמוסיף על הכוסות אבל אם יברך עליו בפה"ג יראה כמוסיף על הכוסות שהרי דומה לשאר כוסות שאומר עליו ברכה ושבח הלכך יראה לי דאף לדעת הרא"ש יכוין לבו לשתות שלא יצטרך לברך פעם שנית וק"ל : **ומ"ש** ואלו ירקות משנה וגמ' לשם . חזרת הוא לאטי"ך עולשי"ן קורבי"ל תמכא הוא קרי"ן . הגהת מיימוני ר"ת היה מדקדק דוקא בקלא אבל לא בשורש וז"ל מהרי"ו ואם יקח מערטי"ך יקח מה שהוא למעלה מן הקרקע כגון העלין וסמוך לו אבל לא יקח מה שהוא למטה מן הקרקע דהוי שורש וכו' אגודה פ"ה דעירובין משם ר"י : באגור סימן תת"ה מהר"י מולין הורה לחזור אחר כרפס לטבול ראשון שקורין אפי"ח כי אינו בכלל מרור ויש סמך ברוקה כרפס אותיות ס' פרך שנעבדו מצרים ס' רבוא בפרך אבל בפיטרזי"ל וקורבי"ל בלשון אשכנז היה מסופק שמא עולשין שהוא מין מרור הוא ולאחר שמילא כריסו ממרור בטבול ראשון יברך על אכילת מרור בתמיה וכשאין לו כרפס יקח כרתי פור"י בלע"ז עכ"ל הב"י כתב שלא היה בקי בפי' עולשין כי אינו ענין לפיטרזיל"ו : **והרוסת** הוא זכר לטיט שם במשנה ר"א בר צדוק אמר מצוה בחרוסת . ובגמרא מאי מצוה ר' לוי אמר זכר לתפוח ור' יוחנן אמר זכר לטיט

ב"י

תעג ומוזגין לו כוס ראשון ומקדש עליו משנה בפרק ע"פ (קי"ד.) : **ומ"ש** ומברך תחלה בפה"ג ואחר כך קידוש היום שם מחלוקת ב"ש וב"ה והלכה כב"ה דאמרי מברך על היין : **ומ"ש** ושהחיינו לבסוף הכי משמע בגמרא (קג:) גבי יקנה"ז : **ומ"ש** ואינו מברך שעשה נסים לפי שעתיד לאומרו בהגדה כ"כ הרוקח: **ואם** חל במ"ש אומר יקנה"ז הכי מסקנא דגמרא בפרק ע"פ (שם) : **ומ"ש** ונוסח ההבדלה המבדיל בין קודש לחול וכו' בפרק הנזכר (קד.) איפליגו אמוראי אם צריך שיאמר מעין חתימה סמוך לחתימה או מעין פתיחה ואמרינן דאיכא בינייהו י"ט שחל להיות אחר השבת דחתמינן בין קודש לקודש מ"ד מעין פתיחה סמוך לחתימה לא בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת י"ט הבדלת ומ"ד מעין חתימה בעי למימר ופסקו הרי"ף והרא"ש כמ"ד מעין חתימה וכתבו התוספות בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת י"ט הבדלת שאל רבינו אפרים את ר"ת למה נהגו העולם להוסיף ולומר ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך דאין זה לא מעין פתיחה ולא מעין חתימה והשיב לו ר"ת משום חיבת היום האריכו כדי לומר פעם אחת מעין ז' הבדלות בין קודש לחול אחת וכו' הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך ב' הבדלות בין כהנים לוים וישראלים הרי ז' והוי מעין חתימה דבין קדש לקדש עכ"ל וכתבו כל זה הרא"ש והמרדכי ומתוך זה יתבאר לך שאין לחוש למ"ש בספר א"ח לערער על נוסח זה והר"ן בפרק הנזכר דקדק דלא בעי למימר בהבדלה זו בין יום השביעי לששת ימי המעשה ונתן טעם למה נהגו לאומרו : **כתב** בא"ח פעם אחת שכח רבינו להבדיל במ"ש י"ט של פסח עד שאכל ירקות והתחיל ההגדה וקודם שגמר ההגדה נזכר ולא רצה לחזור ולהבדיל עד שהשלים ההגדה עד גאל ישראל עכ"ל (ב) : **ומ"ש** שאות' בין קודש לקודש גז"ש והכי תנן בפרק קמא דחולין (כו :) : **ושותה** בהיסיבה מסקנא דגמרא בפרק ע"פ (קח .) דכולהו ד' כוסות בעו היסיבה : **ומ"ש** לא היסב צריך לשתות פעם אחרת בהיסיבה כ"כ שם הרא"ש : **ומ"ש** ואינו מברך לאחריו על הגפן הוא לאפוקי מאבי העזרי שסובר שאחר כוס ראשון מברך על הגפן כמ"ש רבינו בסימן תע"ד : **ואם** ירצה לשתות כמה כוסות הרשות בידו משנה בפ' ע"פ (קיז:) בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין ג' לד' לא ישתה וכתב הכלבו אפשר לומר דאף בין ראשון לב' לא ישתה כדי שלא ישתכר וימנע מעשות הסדר ומקריאת ההגדה (ה) . והא דנקט בין ג' לד' ולא ביאר בין ראשון לב' משום דמילתא דלא שכיחא הוא להיות אדם שותה כ"כ קודם אכילה והרב רבי יהונתן כתב דיין שלפני המזון אינו משכר מ"מ ראוי להזהר שלא לשתות אם לא לצורך גדול בין ראשון לשני עכ"ל : **ומביאין** לפניו קערה שבה ג' מצות בסוף סימן תע"ה כתב שזהו לדעת התוס' והרא"ש אבל הרי"ף סובר דסגי בשתים וכן דעת הרמב"ם והעולם נוהגין כדעת התוספות והרא"ש : **ואלו** ירקות שיוצאין בהם וכו' משנה בפרק כל שעה (לט .) אלו ירקות שיוצאין בהם בפסח בחזרת ובעולשין ובתמכא ובחרחבינה ובמרור יוצאין בהם בין לחין בין יבשים אבל לא כבושים ולא שלוקים ולא מבושלים וכולן מצטרפין לכזית ויוצאין בקלח שלהם ובגמ' יוצאין בהן בין לחים בין יבשים א"ר חסדא ל"ש אלא קלח אבל עלין לחים אין יבשים לא וכתבו הגה"מ שר"ת דקדק שבקלח יוצאים ולא בשרש וכ"כ סמ"ג : **ומ"ש** ועיקר המצוה הזאת בחזרת שם בגמ' א"ר אושעיא מצוה בחזרת ולא ידעתי למה השמיטו הרמב"ם אולי שהוא מפרש מצוה נמי בחזרת אע"פ שהיא מתוקה ואין בה מרירות ואח"כ מצאתי לרבי' ירוחם שכתב מצוה בחזרת ואח"כ לחזור אחר המרור יותר וזה מבואר כמ"ש אבל סמ"ק כ' כדברי רבינו וז"ל ונהגו העולם בחסא דחס רחמנא עלן והיכא דליכא חסא נוהגים ליקח פורפו"ר בלע"ז אך מ"מ טוב לחזור אחר חסא מטעם שאמרנו אפילו לקנות בדמים יקרים עכ"ל : **ומ"ש** ואם אין לו חזרת יחזור אחר ראשון ראשון וכו' כ"כ הגה"מ כתב הכלבו אם אין לו חזרת יקח שאר ירקות כגון עולשין וחרחבינה גרגירא ובקצת נוסחאות כתב גם כן כוסברתא ואיני יודע טעם לא לגרגירא ולא לכוסברתא ובאגור כתוב פסק מהר"י מולין מי שאין לו חזרת יקח מרור שהוא לענה ובעל ספר אגודה כתב שיקח תמכא בלשון לע"ז רפאכ"ו הקלא והעלין ולא השרש עכ"ל (ו) . והרד"א כתב תמכא בערוך מפרש שהוא קרדו"ס בלע"ז וי"א שהוא מרוי"ו בלע"ז ומרור היא חזרת של יער שהיא מרה אעפ"כ חסא מצוה מן המובחר (והוא נקרא חזרת כדאמר בגמרא) : **וההרוסת** הוא זכר לטיט וכו' בפרק ע"פ

דרכי משה

הרמב"ן שכתב שאפילו ק' רביעיות בכוס אחד חשוב הכל כוס אחד אבל הר"ן שם דף רמ"ט ע"ב כתב דיכולין שנים ליטול כוס אחד שיש בו ב' רביעיות רק שישתה כ"א רביעית : **תעג** (א) כתב מהרי"ב שאסור ליקח כוס צלוחית שקורין קלוג גלאז לפי שלא יוכל לשתות רביעית בבת אחת : (ב) וכ"כ מהרי"ל בשם צפנת פענח אמנם כתב דיש חולקים וסוברים דיבדיל מיד : (ג) וז"ל המרדכי בנוסח סדר הקצר שכתב שם ע"א ובין כוס ראשון לשני אם רצה לשתות שותה דחמרא מיגרר גריר : (ד) וכ"ה במנהגים שלנו וכתב עוד כשצריך לברך שבע ברכות בליל פסח יברך ברה"מ על כוס שלו וז' ברכות על כוס של חתן : (ה) וכ"ה המנהג : (ו) ותמיהני על דברי אגודה שהרי יש לחזור אחר עולשין

דרישה

סי' תעג [א] ואת יום השביעי מששת ימי כו' עיין מ"ש ב"י בשם הרא"ש והמרדכי ומלבדים

פרישה

סי' תעג (א) ומוזגין לו כוס ראשון כו' כתב רמ"א בעל הבית לא ימזוג בעצמו אלא אחר ימזוג לו דרך חירות עכ"ל ואפשר דליכא דייק מדקאמר ומוזגין לו וק"ל : (ב) לפי שעתיד לאומרו כו' מהר"י מולין כתב הטעם משום דמצוה הכתובה בתורה היא ואין מברכין שעשה נסים אלא אמצוה דרבנן כגון חנוכה ופורים ול"ע כתב הטעם משום דיום ישועה הוא ועדיף הנס עכ"ל : (ג) **ואת** יום השביעי מששת ימי המעשה כו' עיין בדרישה : (ד) ואינו מברך אחריו כו' לאפוקי מאבי העזרי בסימן תע"ד : (ה) ואם רצה לשתות אפילו בלא ברכה נמי עיין מ"ש בהלכות ר"ה . כתב הכלבו מיהו צריך ליזהר שלא לשתות אפילו בין ראשון לשני אם לא לצורך גדול כדי שלא ישתכר ולא יכול לומר ההגדה וימנע מעשות הסדר וכן פסק ב"י : (ו) **הרשות** בידו פי' משום דמיגרר גריר : (ז) **אין חילוק** אם יברך פי' אם השום דעתו רק"פ ובמרדכי כתב שחרוסת מל' מרסית ע"ש הלבינה שנעשה ממרסים :

ע"פ (קיד.) תנן ר"א בר צדוק אומר מצוה בחרוסת ובגמרא (קיו.) מאי מצוה רבי לוי אמר זכר לתפוח ור' יוחנן אמר זכר לטיט אמר אביי הלכך צריך לקהוייה וצריך לסמוכיה לקהוייה זכר לתפוח לסמוכיה זכר לטיט : ופירש"י זכר לתפוח. שהיו יולדות בניהם שם בלא עצב ולא הכירו בהם מצריי' דכתי' תחת התפוח עוררתיך . לסמוכיה. להטיל ולכתוש בו הרבה כדי שיהיה עבה : לקהוייה. להטיל בו תפוחים ויין ומילתא דאית ביה קיוהא ויש ט"ס בלשון רבינו וכך צריך להגיה ומדברים המוצים זכר לתפוח דכתיב תחת התפוח וזכר למרור ואף ע"ג דתניא כוותיה דרבי יוחנן וא"כ לא הוה צריך למיעבד זכר לתפוח נקטינן כאביי דמצריך : **ומ"ש** בשם רבינו יחיאל דהא והא איתא וכו' כ"כ התוספות בפרק ע"פ וכ"כ הגהות מיימון וסמ"ג : **ומ"ש** ונותנין בה תבלין וכו' שם בגמרא וכתב המרדכי בשם הרוקח לכך מסימין בחרוסת קנה קנמון וזנגבי"ל לפי שא"א לדוכן היטב שלא יהא בהם חוטין קשין וזהו זכר לטיט שהיה התבן מעורב עם הטיט : **ומ"ש** שנותנין בו תפוח ואגוזים ותאנים כ"כ שם התוספות שצריך לעשות חרוסת בפירות שנדמית כנסת ישראל וכתב עוד שם כפלח הרמון . ושקדים שם ע"ש ששקד הקב"ה על הקץ : **ושני** תבשילין אחד זכר לפסח כו' בע"פ (קיד:) : **ומ"ש** מאיזה מין שימצא שם איכא מ"ד סילקא וארוזא ואיכא מ"ד דג וביצה איכא מ"ד שני מיני בשר והרמב"ם פסק כמ"ד שני מיני בשר וכן פסקו הגהות מיימוניות (ה) וכתבו עוד הגהות מיימוניות שכתב רשב"ם שפר"ח שיש ליקח ב' מיני בשר צלי ומבושל צלי כנגד פסח ומבושל כנגד חגיגה ואינו נראה לר"י דהא סתם לן תנא כבן תימא דאמר חגיגה נאכלת צלי לכן יש ליקח ב' מיני בשר אפילו שניהם צלויים או שניהם מבושלים עכ"ל :

וי"א כשפסח במ"ש שאין ליקח וכו' כ"כ הרא"ש מטעם דמהרה יבנה בית המקדש ב"ב ויאמרו אשתקד מי לא הבאנו זכר לחגיגה אע"פ שחל י"ד בשבת השתא נביא חגיגה בשבת וכתב רבינו ירוחם שכך נראה עיקר והר"פ כתב שאין לחוש וכו' כ"כ המרדכי וכ"כ הגה"מ וכמ"ק : **כתב** הכלבו דאמרינן בירושלמי שמנהג לקחת זרוע וביצה כלומר בעא רחמנא למיפרק יתנא בדרעא מרממא : **וכתב** עוד מנהגינו לעשות צלי מזרוע בהמה זכר לזרוע נטויה ואין צולין אותו בשפוד רק על הגחלים (ט) והטעם לפי שהוא זכר לפסח ופסח לא היה נצלה אלא בשפוד של רמון ואם נחזר אחר שפוד של רמון יהיה טורח גדול והמבושל עושין מביצה זכר לאבילות ב"ה (י) וי"א מפני שהיא קלה לבשל עכ"ל : **ואין** צריכין להביא מכל אלו לפני כל אחד ואחד וכו' בפרק ע"פ (קטו:) ונוטל ידיו לצורך טיבול הראשון דכל שטיבולו במשקה צריך נטילה כבר נתבאר דין זה בסימן קנ"ח : **ומ"ש** ולא יטול קודם קידוש כי לקידוש א"צ נטילה ומיהו מי שרגיל ליטול כל ימות השנה קודם קידוש וכו' ענין נטילה קודם קידוש נתבאר בסימן רע"א אבל המרדכי כתב בפרק ע"פ מותר ליטול ידיו קודם קידוש דלא הוי היסח הדעת אבל בפסח שיש הפסק גדול בינתיים אין לו לבע"ה ליטול ידיו קודם קידוש משום דצריך ליטול ידיו פעם אחרת לעשות הטיבול ונמצא דברכה ראשונה היתה לבטלה אבל כל בני הבית רשאים ליטול ידיהם קודם קידוש דלדידהו לא הוי היסח הדעת ולא יצטרכו ליטול ידיהם שנית כדי לעשות הטיבול מידי דהוה אקידוש לרב למאי דס"ד השתא דחשיב קידוש להיסח דעת למקדש ולא חשיב היסח דעת לאחרים היוצאים באותו קידוש עכ"ל ואיני יודע מה הפסק גדול יש בקידוש דפסח יותר מבקידוש שאר שבתות וי"ט דאי משום יקנה"ז תינח כשחל פסח במ"ש חל בשאר ימים מאי איכא למימר ומשום חל פסח להיות במ"ש לא הו"ל לסתום ולכתוב דבפסח יש הפסק גדול בינתיים גם מה שטען דצריך ליטול ידיו פעם אחרת לעשות הטיבול איני יודע לו טעם דלמה לא תעלה לו נטילה דקודם הקידוש לנטילה דטיבול כשם שעולה לו בשבתות וי"ט נטילה דקודם קידוש לנטילה דסעודה וצ"ע ורבינו ירוחם כתב קודם קידוש אין ליטול שתי ידיו כמו בשבת ושאר ימים טובים דהתם יכול לקדש על הפת ובכאן צריך ארבע כוסות והרא"ש כתב בתשובה גבי פסח אין נוטל ידיו קודם

אבותינו משתעבדין בו לכך צריך לעשותו עב זכר לטיט [ג] ומדברים המוצים זכר למרור ואיתא בירושלמי אית דעביד לה עבה ואית דעביד לה רכה זכר לדם ופירש ה"ר יחיאל דהא והא איתא בתחלה עושין אותה עבה ואח"כ מרככין אותה (ז) בחומץ ונותנין בה תבלין כגון קנמון וזנגביל הדומים לתבן זכר לתבן שהיו מגבלין בו הטיט ונותנין בה תפוח זכר לתחת התפוח עוררתיך ואגוזים דכתיב אל גנת אגוז ירדתי ותאנה דכתיב התאנה חנטה פגיה וב' תבשילין אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה מאיזה מין שירצה ונהגו בבשר וביצה ונהגו ליקח זרוע רמז לובזרוע נטויה וי"א כשפסח במ"ש שאין ליקח אלא תבשיל א' זכר לפסח אבל לא הב' שכנגד החגיגה לפי שאז לא היתה הגיגה באה עם הפסח שאין דוחה שבת וה"ר פרץ כתב שאין לחוש כיון שאינו אלא לזכר בעלמא ואדרבה המדקדק בזה נראה שעושה אותו כמין קדשים ממש וכ"כ בעל העיטור שאל ישנה אדם ואין צריכין להביא מכל אלו לפני כל אחד ואחד אלא לפני בעל הבית והוא יחלק לכולם ונוטל ידיו לצורך טיבול הראשון [ג] דכל שטיבולו במשקה צריך נטילה ומברך על נט"י ולא יטול קודם קידוש כי לקידוש א"צ נטילה ומיהו מי שרגיל ליטול כל ימות השנה קודם קידוש ולא

לטיט : אמר אביי הלכך צריך לקהוייה וצריך לסמוכיה לקהוייה זכר לתפוח לסמוכיה זכר לטיט . וכתב הב"י דמ"ש רבינו ומדברים המוצים זכר למרור ט"ס הוא וצריך להגי' זכר לתפוח ודוחק הוא להגיה כל הספרים לכן נ"ל דרבינו נמשך אחר גירסת הרי"ף והרא"ש דגרסי אמר אביי הילכך צריך לקהוייה וצריך לסמוכיה ותו לא ומפרש דאביי קאי אדברי ר"י לחודיה דכיון שהוא זכר לטיט צריך לסמוכיה שיהא דומה לטיט וצריך לקהוייה זכר לוימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים וגו' ובעל כרחינו צריכים אנו לפרש כן בדברי הרי"ף והרא"ש שהרי אחר שכתבו פלוגתא דר' לוי ורבי יוחנן ומאי דקאמר אביי כתבו נמי הא דקאמר בגמרא ת"כ דר' יוחנן תבלין זכר לתבן חרוסת זכר לטיט דאלמא דהילכתא כרבי יוחנן דזכר לטיט הוא ולא זכר לתפוח וא"כ לא צריך לקהוייה זכר לתפוח אלא ודאי דבעי לקהוייה זכר למרור ול"ג בגמרא לקהוייה זכר לתפוח וכן מבואר ברמב"ם שכתב וז"ל החרוסת מצוה מד"ס זכר לטיט שהיו עובדין בו במצרים וכיצד עושין אותה לוקחין תמרים או גרוגרות וצמוקים וכיוצא בהן ודורסין אותם ונותנין לתוכן חומץ ומתבלין אותם בתבלין כמו טיט בתבן כו' הרי לך שפסק כר' יוחנן שהוא זכר לטיט ולא זכר לתפוח ואעפ"כ כתב שנותנין לתוכן חומץ כאביי דצריך לקהוייה אלמא דטעמא דלקהויי הוי משום זכר למרור שהיו שיניהם קיהות מעבודה קשה שבחומר ובלבנים שוב מצאתי כן בערוך ערך חרוסת מאי מצוה ר' יוחנן אמר זכר לטיט ע"כ עושין אותה מכל מיני מתוקין ומרורין וחומץ כמו הטיט שיש בו כל דבר עכ"ל והביאו המרדכי בסדר הראשון של פסח ע"ש : **ומ"ש** רבינו אחר זה ונותנין בו תפוח כו' לא משום דסבירא ליה כר' לוי דאמר חרוסת זכר לתפוח דהא ודאי לית הילכתא כוותיה דעיקר החרוסת אינו כ"א זכר לטיט אלא משום דבתשובת הגאונים כתב לעשות החרוסת בפירות שנדמה להם כנסת ישראל בשיר השירים תחת התפוח : כפלח הרמון . התאנה חנטה פגיה . אעלה בתמר . אל גינת אגוז . ושקדים על שם ששקד הקב"ה על הקץ כמ"ש התוספות לכך כתב גם רבינו שנותנים בו פירות אלו לזכרון אלו הדברים ומ"מ קיצר ולא העתיק רק התפוח והתאנה והאגוז ומשום דאלו נאמרו על גאולת מצרים מה שאין כן כפלח הרמון ואעלה בתמר ושקדים נמי לא הוזכר במקרא על הגאולה אדרבה על פורענות מקל שקד אני רואה וגומר : **ומ"ש** אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה מאיזה מין שירצה שם בגמרא מאי ב' תבשילין א"ר הונא סלקא וארוזא רבא מהדר אסילקא וארוזא הואיל דנפק מפומיה דרב הונא חזקיה אמר אפי' דג וביצה שעליו רב יוסף אמר צריך שני מיני בשר אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה . רבינא אמר אפילו גרמא ובישולא וכתב הר"ן וכולהו אמוראי מודו דטעמא דב' תבשילין משום הכי הוא ורב יוסף מה טעם קאמר כלומר כיון דב' תבשילין זכר לב' קרבנות הן באין משום הכי בעינן ב' מיני בשר ורבינו שפסק מאיזה מין שירצה נראה דס"ל דרבינא דהוא בתרא מיקל טפי מכולהו אמוראי דאפילו עצם ובישולו וכ"ש דג וביצה שעליו או סילקא וארוזא וא"נ ב' מיני בשר וכן נראה מדברי הסמ"ג שהביא דברי רבינא דאפילו עצם ובישולו דמשמע וא"נ מידי אחרינא וכן מבואר בדברי ה"ר ירוחם . אבל הרמב"ם פסק דוקא ב' מיני בשר וכ"כ ההגהות בשם רבינו שמחה וכן דרש מהר"ש מאוסטרייך כמ"ש בהגהות מהרי"ל וכ"כ התוס' ורשב"ם בשם ר"ח אלא שס"ל שאחד צלי כנגד הפסח והב' מבושל כנגד החגיגה וכ"כ הרי"ף אבל התוס' והגהת מיימונית השיגו על זה ומסקנתם דיקח ב' מיני בשר אפילו שניהם צלויים או שניהם מבושלים ובשם ר"ת כתבו ההגהות דהלכה כרבינא דהוא בתראה הילכך צריך ליקח גרמא והרוטב או ב' מיני בשר נראה דס"ל לר"ת דרבינא מוסיף ארב יוסף לאודויי ולומר דלא בעינן ב' מיני בשר אלא אפילו גרמא ובישולא אבל מיהו בשרא בעינן דגרמא לחוד ודאי לא מהני אלא בדכביך ביה בשרא פורתא דהאי נמי גרמא מיקרי אבל לא דג וביצה שעליו דהנהו לא חשיב בשר וא"נ שאר מינים דלא כבן פי' הר"ן וע"ש : **ומ"ש** רבינו ונהגו בבשר וביצה כ"כ באגודה וכ"כ כל האחרונים ותימה גדולה למה לנו להקל נגד ר"ח והרי"ף והרמב"ם ור"ת ושאר גדולים שכולם פסקו דבעינן ב' מיני בשר או לפחות גרמא ובישולא דהרוטב יש לו דין בשר . ואפשר לומר דס"ל דבשר ממש ודאי עדיף טפי מגרמא וביצה ממש לא גרע מרוטב שנתבשל עם העצם והלכה ודאי כרבינא דבתרא הוא וק"ל . ודע שמנהג אשכנז ליטול זרוע וביצה ולצלותם ואין אוכלים אותם לפי שנהגו כמ"ש במרדכי דאין אוכלין צלי בב' לילות אפילו ביצה צלויה ולפיכך צריך לצלותם מבע"י כיון דלא נהגו לאוכלם א"כ הוי שלא לצורך י"ט מהרי"ו . ומהר"ש לוריא כתב שלפי דין התלמוד צריך לאוכלם לזכר אכילת פסח וחגיגה ולפיכך צריך לבשלם ומיד אחר הכריכה יאכלם ויחלקם לכל המסובין אבל לא יצלה אותם דאין אוכלין צלי כל עיקר ודבריו נכונים וכך אני נוהג : **ומ"ש** וי"א כשפסח במ"ש וכו' זו היא מסקנת הרא"ש וכתב ה"ר ירוחם שכן עיקר אבל כל האחרונים הסכימו לסברת הר"פ וכן קיבל מהרי"ל מרבותיו וכן נראה מסקנת רבינו שהזכיר תחלה סברת הרא"ש בשם י"א ואח"כ כתב שהר"פ חולק על סברא זו ושכ"כ בעל העיטור להורויי לן דהכי עיקר וכך נהגו : **ומ"ש** ומברך על נטילת ידים כן הוא דעת רש"י דכיון דידים שניות הן ופוסלין את התרומה וכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה ה"ל כמו נהמא וצריך ליטול משום קדושה ונקיות כמו בנהמא ולפיכך צריך לברך ענ"י כמו בנהמא וכבר נתבאר למעלה דזו היא ג"כ דעת הרמב"ם והרא"ש ושאר גדולים : **ומ"ש** ולא יטול קודם קידוש כי לקידוש א"צ נטילה מימרא דרב ברונא בפ' ע"פ נטל ידיו לא יקדש : **ומ"ש** ומיהו מי שרגיל ליטול כו' כבר נתבאר בסימן רע"א שהרבה גדולים פסקו כך ומיהו במרדכי כתב דבפסח שיש הפסק גדול בינתיים אין לו לב"ה ליטול ידיו קודם קידוש

דרכי משה

עולשין שהוא השנוי תחילה במשנה אבל על דברי האגור אין להקשות כן דאפשר לומר דהאגור מיירי שאין לו אלו הירקות השנויין במשנה כלל וחזרת לאו דוקא ולכך קאמר דיש ליקח לענה : (ז) ובתשובת מהרי"ו כתב דאם חל פסח בשבת יערבו מבע"י ואח"כ בשבת יכול לערבו היטב ע"ל סימן שכ"ב נתבארו דינים אלו : (ח) וכתב הר"ן פרק ע"פ דף רצ"א ע"א דעצם בלא בשר לא מיקרי תבשיל לכן צריך שיהא מעט בשר סריך עליו : (ט) וכ"כ אבודרהם מיהו כתב בשם הרי"ף דאין לחוש : (י) שלא נוכל להקריב קרבן הפסח כתיקונה ונראה דמזה נשתרבב המנהג לאכול ביצים בליל פסח כתב מהרי"ו בדרשותיו שצריך לצלות הזרוע והביצה מבע"י דהואיל שאינו אוכלו בי"ט אסור לצלותו בי"ט

דרישה

[ג] **ומדברים** המוצים כו' כבר כתבתי בפרישה גירסת ב"י זכר לתפוח וזכר למרור זכר לתפוח דהכי איתא בהדיא בגמרא מצוה בחרוסת ר' לוי אמר זכר לתפוח ור' יוחנן אמר זכר לטיט אמר אביי הילכך צריך לקיוהא וצריך לסמוכיה לקיוהא זכר לתפוח שהיו יולדות שם בניהם בלא עצב ולא הכירו בהם מצריים דכתיב תחת התפוח עוררתיך ע"ש דף קי"ז סוף ע"א והר"ן ג"כ כתב צריך לקיוהא במיני קיוהא כגון תפוחים מולים וחומץ ע"ש בדף רכ"ד ע"א וכתבו שם התוס' ז"ל ובתשובת הגאונים מפורש לעשות חרוסת מפירות שנדמו לכנסת ישראל בשיר השירים תחת התפוח עוררתיך אל גינת אגוז התאנה חנטה פגיה כו' והנה רבינו העתיק תחילה לשון גמרא שצריך לעשותן עב ויהיה זכר לתפוח רק שמהאי טעמא לא היינו צריכין לעשותן דוקא מתפוחים רק מדברים אחרים דהוי קיוהא וכדפירש"י רק מטעם שנדמה לכנסת ישראל וע"ז מסיק רבינו שמ"מ יעשו מתפוחים ואגוזים ותאנים . והא דגרס נמי זכר למרור נראה דגרס כן אעפ"י שאינו בגמרא ולא ברי"ף ולא באשר"י משום דקשיא ליה למה הוצרכו להקמיצו דהיינו פי' לקיוהא דאביי כדפי' רבינו וגם בר"ן אלא ודאי הוא ג"כ זכר למרור שמררו חייהם והיו יראים שיקמו בניהם למיתה ולקלון והוצרכו להוליד בשדה תחת התפוח ומש"ה טובלין בו המרור שהוא זכר לוימררו חייהם וק"ל : [ג] **דכל** שטיבולו במשקה וכו' וז"ל הגמרא בפ' ע"פ דף קט"ו ע"א אמר ר"א אמר רבי אושעיא כל שטיבולו במשקין צריך נטילת ידים וכתב רש"י ור"ן משום דסתם ידים שניות

[ד] ולא השיב לקידוש הפסק שהוא צורך סעודה שהרי אסור לאכול עד שיקדש גם עתה יכול ליטול קודם: וה"ר מאיר מרוטנבורק כתב שהאידנא א"צ נטילה לדבר שטיבולו במשקה ועל כן לא היה מברך על נטילת על טיבול הראשון וכ"כ בעל העיטור ולא נהירא וכן כתבו הגאונים שצריך לברך וכ"כ ה"ר שמעיה בשם רש"י והרוצה לצאת ידי ספיקא יביא עצמו לידי חיוב נטילה מצד אחר כגון שיסך רגליו (נ"ה או יטיל מים) וישפשף ולוקה ירקות ויברך בפה"א ומטבל כדי לעשות שינוי בשביל התינוקות שישאלו כי זה הוא שינוי שטובלין קודם סעודה מה שאין דרך לעשות כן בשאר הימים [ה] וא"צ כזית מהם

וכתב

קידוש משום דצריך ליטול ידיו פעם אחרת לעשות הטיבול ונמצא דברכה הראשונה היתה לבטלה כו' כוונת דבריו אלו לומר דבפסח ודאי לא תעלה לו הנטילה דקודם קידוש לסעודה מאחר שיש הפסק גדול בינתיים באגדתא והלילא כדאיתא בגמרא להדיא נטל ידיו בטבול ראשון נוטל ידיו בטבול שני ואסיקנא דטעמא דכיון דבעי למימר אגדתא והלילא דילמא אסחא לדעתיה ונגע וא"כ מאחר שעכ"פ צריך הוא לחזור וליטול קודם סעודה לצורך סעודה ממילא נטילה זו דקודם קידוש אין צורך בה דאי משום שתעלה לו לצורך טבול הא פשיטא דצריך הוא ליטול ידיו פעם אחרת לצורך הטבול משום דקידוש הוי הפסק בין נטילה לטבול דאע"ג דבשאר שבתות וי"ט לא הוה קידוש הפסק בין נטילה לסעודה התם ה"ט משום דקי"ל כשמואל דאין קידוש אלא במקום סעודה וה"ל הקידוש צורך הסעודה ולפיכך לא הוה קידוש הפסק אבל אין קידוש צורך טבול והוי הפסק וצריך לחזור וליטול לצורך טבול ונמצא דברכה ראשונה היתה לבטלה זו היא דעת המרדכי במ"ש כאן והוא חולק אמ"ש המרדכי גופיה אח"כ דגבי הבדלה נמי מותר ליטול ידיו ולהבדיל דלא הוי הבדלה היסח הדעת כיון שדעתו לאכול מיד ואע"ג דהבדלה לא שייכא מידי בסעודה אפילו הכי לא הוי היסח הדעת שדברים אלו הם דברי גדול אחר שחולק אמה שכתב ראשונה וכדבריו הראשונים הוא העיקר. והב"י לא ירד לדקדק אחר דבריו וכתב מה שכתב עיין עליו. ולענין הלכה כתב בהגהת ש"ע בהלכות פסח דאין ליטול ידיו כלל קודם קידוש והיינו כמ"ש במרדכי וכן כתב הרא"ש בתשובה וכן כתב ה"ר ירוחם. אבל מהר"ש לוריא כתב בסדר פסח שלו דיש ליטול ידיו קודם קידוש שלא לשנות משאר קידושים שבשאר כל ימות השנה אלא דמכל מקום יביא עצמו לידי חיוב נטילה שיסך רגליו וישפשף כדי שיהא מחויב ליטול ידיו קודם קידוש ולא יברך על נטילת ידים אלא אשר יצר דאין מברכין על נטילת ידים אלא לאכילה או לתפלה לדעת הרא"ש ורבינו לעיל בסימן ז'. וכתב עוד ואם כן ממילא לטבול לא בעי נטילה דלא עדיף האי טבול מאכילה ממש שהרי בכל השנה לא הוי קידוש הפסק ואוכלין על ידי נטילה דמקודם קידוש כל שכן טבול ע"כ ולי נראה להכריע דודאי ראוי שיטול ידיו קודם קידוש על ידי שיביא עצמו לידי חיוב נטילה ולא כהגהת ש"ע אבל מכל מקום עוד צריך ליטול ידיו לצורך טבול ולא דמי לכל ימות השנה דלא הוי הקידוש הפסק לפי שהקידוש הוא צורך סעודה כדפי' במרדכי בדבריו הראשונים והוא העיקר ובשני נטילות אלו אין לברך ענ"י אלא לאחר כך כשיטול ידיו שלישית לצורך סעודה כ"ל ודו"ק: ומ"ש והר"ם מרוטנבורק כתב שהאידנא אין צריך נטילה כו' היא דעת התוס' בפ' ע"פ ע"ש ונתבאר ג"כ למעלה בסימן קנ"ח: ומ"ש והרוצה לצאת ידי ספיקא כו' בכאן תמהו רבים שהרי רבינו כתב למעלה דאף בהיסך ושפשף אינו מברך ענ"י אף אם רוצה ללמוד אא"כ היה מתפלל אחריו מיד וכן השיגו מהרא"י בסדר שלחן שלו. ואני אומר דלא קשה מידי דדברי רבינו הללו חוזרים על מ"ש ומיהו מי שרגיל ליטול כל ימות השנה קודם קידוש כו' גם עתה יכול ליטול קודם ועל זה כתב דהרמ"מ לא היה מברך על נטילה על טבול ראשון וממילא נמי דלמי שרגיל וכו' ונוטל עתה קודם קידוש ג"כ לא מברך ועל זה כתב והרוצה לצאת ידי ספיקא כו' דודאי בכה"ג כשנוטל ידיו קודם קידוש חייב לברך ענ"י כשמקדש אחריו מיד דקידוש לא גרע מתפלה דאידי ואידי דבר שבקדושה הוא אבל בנוטל ידיו לאחר קידוש ודאי אינו חייב לברך ענ"י אפילו בהיסך ושפשף. כך היא דעת רבינו מיהו לדידן דאפילו ברוצה להתפלל אינו מברך ענ"י ודלא כהרא"ש ורבינו וכמו שנתבאר בסימן ז' א"כ אפילו בנוטל ידיו קודם קידוש אפילו בהיסך ושפשף אינו מברך ענ"י אלא אשר יצר כמ"ש בסמוך: ולוקח ירקות כו' שם מוכח בסוגיא דל"מ היכא דאיכא שאר ירקות דבעי תרי טבולי ומברך אטבול א' בפה"א כי היכי דליהוי היכירא לתינוקות אלא אפילו היכא דליכא אלא חזרת נמי בעינן תרי טבולי כי היכי דליהוי ביה היכירא לתינוקות ופירש"י ורשב"ם במשנה דטבול א' הוי היכירא לפי שאין בני אדם רגילין לאכול ירק קודם סעודה וכ"כ בסמ"ג ואחריהם נמשך רבינו והתשובה לתינוקות הוא דהטבול שקודם סעודה הוא דרך חירות כדרך ב"ח שמטבילין קודם סעודה להמשיך תאוות המאכל כ"כ קצת מפרשים. ולי נראה דהתשובה היא לפי שעדיין לא הגיע זמן סעודה דבעינן למימר תחלה אגדתא והלילא על כן אנו מטבילין עכשיו לטעימה בעלמא לפני הסעודה שלא להשהות כל אותו הזמן בלי אכילה כל עיקר. ומהר"ל מפראג האריך לפלפל בזה וכתב שלדעתו הטבול הראשון הוא בא כדי שיהא ניכר כשעושין הטבול השני שהוא לשם מצות מרור שאם לא היה הטבול הראשון לא היה ניכר באכילת מרור שהוא לשם מצוה שהרי כל ימות השנה דרך לטבול בפרט בחזרת אבל עכשיו שואלין על טבול שני שבתוך הסעודה למה לי עוד טיבול אחר ומשיבו להם שצריכים טבול משום מצות מרור וטבול ראשון כדרכן כל ימות השנה ולקמן בסימן תפ"ג כתבתי שזהו דעת הרי"ף בפי' הסוגיא ע"ש: ומ"ש ואין צריך כזית מהם כ"כ הרא"ש וכל האחרונים זולתי הרמב"ם שכתב דכל אחד ואחד אינו אוכל פחות מכזית וכן נמצא במרדכי בסדר הראשון של פסח ויש לתמוה מנ"ל הא. ונראה בעיני ראיה ברורה מדאמר בגמרא היכא דליכא אלא חסא אמר רב הונא מעיקרא מברך המרור בפה"א ואכיל ולבסוף מברך עליה על אכילת מרור ואכיל מתקיף לה רב חסדא לאחר שמילא כריסו הימנו חוזר ומברך עליה אלא אמר רב חסדא מעיקרא מברך עליה בפה"א ועל אכילת מרור ולבסוף אכיל חסא בלא ברכה והלכתא כוותיה דרב חסדא והשתא אי איתא דבטבול הראשון לא בעי כזית מאי אתקפתא דרב חסדא הא ודאי כיון דלא אכיל כזית מעיקרא לא מצי לברך עליה על אכילת מרור. וליכא למימר לאחר שמילא כריסו וכו' אלא ודאי דלרב חסדא אף בטבול ראשון בעינן כזית ולכך אתקיף ליה לאחר שמילא כריסו וכו' ומהר"ל מפראג ז"ל הביא ראייה אחרת מדר"ל דאמר זאת אומרת מצות צריכות כוונה כו' ואינה ראייה ע"ש:

ומ"ש

קודם קידוש ולא חילק בין רגיל לשאינו רגיל (יא): ומ"ש רבינו על דברי הר"מ ובעל העיטור ולא נהירא אין דבריו נכונים דכיון דפלוגתא היא אם צריך נטילה טוב שלא לברך: ומ"ש דהרוצה לצאת ידי ספיקא יביא עצמו לידי חיוב נטילה וכו' זה ע"פ הסברות שכתב רבינו בסי' ז' שאחר עשיית צרכיו מברך ענט"י אבל לפי דעת הרא"ש שכתב רבינו שם דאינו מברך ענט"י אחר עשיית צרכיו אא"כ רוצה הוא להתפלל אין תיקון זה כלום וכ"ש לפי מה שהעליתי שם דאפילו ברוצה להתפלל נמי אינו מברך על נטילת ידים אחר עשיית צרכיו (יב): ומטבל כדי לעשות שינוי בשביל התינוקות וכו' בפרק ע"פ (שם): ומ"ש כי זהו שינוי שטובלין קודם סעודה כך פירש"י ורשב"ם: ומ"ש ואין צריך מהם כזית שם אהא דתניא גבי מרור אכלו לחצאין יצא כתב הרא"ש משום דמברך על אכילת מרור צריך שיאכל כזית דאין אכילה בפחות מכזית אבל בירקות הראשונות שמברך עליהם בפה"א דעלמא ואין מזכירין עליהם אכילה א"צ מהם כזית וכ"כ הרשב"א בתשובה דא"צ שיעור דאינו בא אלא להיכר אבל הרמב"ם כתב שצריך לאכול כזית וכתבו הגהות כזית זה לא ידעתי מה טיבו דכיון דאין טיבול זה אלא להתמיה התינוקות בכל דהו סגי עכ"ל ומצאתי בתשובת מהרי"ל וז"ל בורא נפשות רבות איכא פלוגתא אי צריך לאומרו אחר טיבול ראשון על כן אני אוכל פחות מכזית לאפוקי נפשי מפלוגתא

אף

דרכי משה

בי"ט ונראה דאם רוצה לאכלו בי"ט ראשון ולעשות אחרות לליל י"ט שני הרשות בידו ואז יוכל לצלות אף בי"ט הואיל שאכלו באותו יום ולא כתב מהרי"ו אלא לפי המנהג שנוהגים להשהותו עד ליל ב': (יא) מצאתי כתוב בשם מהרי"ל דדוקא בפסח לא יטול קודם קידוש משום דמפסיק בין קידוש לסעודה ואי הוי נוטלין לקידוש אז היה נראה דעושין כב"ש דס"ל דקידוש צריך נטילה אבל כל השנה נראה כנוטל לסעודה עכ"ל ואע"ג דטיבול שאחר הקידוש צריך נטילה מ"מ אם היה נוטל קודם קידוש היה נראה דנוטל לצורך קידוש כי לא יעלה על דעת הבריות שנוטלין לטבול משא"כ בשאר ימות השנה כן נ"ל: (יב) מיהו אפשר לומר דסיפור ההגדה הוי כמו תפלה שאנו מספרים כבוד האל

מימי

דרישה

שניות הן ושני מטמא משקין להיות תחילה הא אי לאו משום משקין משום דבר אכילה שמטבל א"צ נטילה דהא אין שני עושה שלישי בחולין בר מסעודת פת דתקון בה רבנן נט"י משום סרך תרומה ואסמכוה אמילתא אקרא ותו גרסינן שם ע"ב אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש נטל ידיו בטיבול ראשון צריך שיטול ידיו בטיבול שני למה לי הא משא ליה חדא זימנא כיון דבעי למימר אגדתא והלילא דילמא אסחא לדעתיה ונגע במידי דמטנף עכ"ל הגמרא וז"ל הר"ן צריך שיטול ידיו בטיבול שני איידי דנקט טיבול ראשון נקט נמי טיבול שני אבל בלאו טיבול נמי צריך שיטול ידיו משום המוציא וי"א דנקט טיבול לפי שהוא קובע נטילת ידים יתר מן המצה לפי שידים שניות הן ואין שני עושה שלישי בחולין אלא על ידי משקה אלא שגזרו עליהם משום סרך תרומה עכ"ל והנה נראה דאף לפי האי שינויא בתרא דמשמע מיניה דמשום מצה לא היו צריכין לחזור וליטול כיון שנטל ידיו כבר בטיבול ראשון מ"מ כיון דעכ"פ צריך לחזור וליטול משום טיבול שני והתקינו שיטול ידיו קודם שיברך המצה ויוצא נמי ידי טיבול שני שמטבל מיד א"כ ואין כאן משום השם שמא נגע במידי דמטנף כיון דליכא הפסק בינתיים קריאת הגדה והלל ומש"ה סתם רבינו וכתב דיטול ידיו קודם המוציא ובשעת טיבול שני לא כתב דצריך לחזור וליטול כמשמעות הגמרא הנ"ל והרי"ף והרא"ש העתיקוה כלשונה וכתבה וק"ל: [ד] ולא השיב לקידוש כו' ז"ל ב"י אבל המרדכי כתב בפ' ע"פ מותר ליטול ידיו קודם הקידוש משום דלא הוי היסח הדעת אבל בפסח שיש הפסק גדול בינתיים אין לו לב"ה ליטול ידיו קודם קידוש משום דצריך ליטול ידיו פעם אחרת לעשות הטיבול ונמצא דברכה ראשונה היתה לבטלה אבל כל בני הבית רשאין ליטול ידיהן קודם קידוש דלדידהו לא הוי היסח הדעת שלא יצטרכו ליטול ידיהם שנית כדי לעשות טיבול כו' וכתב ב"י ואיני יודע מה הפסק גדול יש בקידוש דפסח יותר כו' ולענ"ד דלק"מ דהא בלאו הכי תקשה לנפשך אדברי מרדכי שפתח דבפסח איכא הפסק גדול וסיים משום דצריך ליטול ידיו פ"א וע"כ צריך אתה לומר דה"ק דבפסח לא יטול ידיו קודם קידוש דלמאי יטול אי כדי לצאת בו ידי חובתו לאכילה כדרך כל השנה שנוטל ידיו קודם הקידוש וסועד אח"כ בלא נטילה אחריתי זה ודאי לא שייך לומר בפסח כיון דאיכא הפסק גדול בין נטילה זו לאכילה דהיינו סדר כל הגדה וגם אין לומר שיטול קודם קידוש כדי לצאת בו ידי טיבול שיטבל מיד אחר הקידוש דזה פשוט לו שאין אותה נטילה עולה לו לטיבול דבשלמא דבכל השנה אין קידוש אלא במקום סעודה לכך נפטר בנטילה שקודם קידוש אבל טיבול ראשון שאינה צורך הסעודה א"כ ודאי מיחשב הקידוש הפסק ואינו עולה לו וא"כ נמצא דברכה ראשונה תהיה לבטלה משא"כ בשאר בני בית שאין עושין קידוש א"כ נטילה דקודם קידוש עולה להן לטיבול כיון דאין להם הפסק אבל ודאי גם הם בעו נטילה אחריתי לאכילה מטעם הנ"ל דאמירת האגדה שאומרים כל אחד מבני ביתו מיחשב להם הפסק וזהו שדקדק המרדכי כתב ולא יצטרכו ליטול ידיהם שנית לעשות הטיבול משמע אבל לאכילה פשיטא דגם הם צריכין נטילה אחרת וק"ל. וא"כ בזה נמי מתיישב תמיהת ב"י ור' ירוחם ג"כ כתב דאין ליטול ידיו בפסח קודם הקידוש ומטעם אחרינא וז"ל בכל ימי השנה יכול לקדש על הפת והוא צריך נטילה קודם

ולא חלקו בין קידוש לקידוש דמקדש על היין נמי עולה משא"כ בפסח דאפילו עני המתפרנס מן התמחוי יש לו ד' כוסות עכ"ל וב"י הביאו גם הרא"ש כתב בתשובה גבי פסח אין נוטל ידיו קודם קידוש ולא חילק בין רגיל לשאינו רגיל ע"ש וב"י הביאו ומכל זה פסק ב"י ורמ"א דאין ליטול ידיו קודם קידוש כ"א בשעת הטיבול יטול ולא יברך ואינו מועיל שפשוף לברך עליו דהא כתב הרא"ש דאין מברכין אחר השפשוף אא"כ מתפללין אחריו וגם בשעת התפלה פסק ב"י בסימן ז' אין לברך כ"א בברכת ע"ש וגם מהרי"ל כתב כן מיהו כתב דיטול ידיו מעט קודם קידוש כדי לנקות ידיו לברכה ואם ידיו נקיות א"צ ואח"כ כשגמר ההגדה ושתה כוס שני יטול ידיו לסעודה ויברך ענ"י כו' ע"ש וא"כ לפי זה אין צריך שפשוף דהא לא כתבו רבינו הטור אלא כדי שיברך ענ"י וכיון דפסקו דאין מברכין א"כ א"צ שפשוף דבלא"ה צריך נטילה לטיבול במשקה שהם עלולים לקבל טומאה כמ"ש לעיל ריש סימן קנ"ח ומש"ה לא הזכיר בש"ע שום שפשוף גם מ"ו פסק דאין לברך ענ"י וכן השיג מהרא"י לדברי הטור שאין השפשוף גורם לברכה ונטילת ידים ע"ש בסדר השולחן שלו ומ"ו ז"ל הביאו בסדרו סימן כ"ו ומ"ש מ"ו ז"ל שם דצריך שפשוף היינו משום דס"ל דיטול ידיו קודם קידוש וכמ"ש שם כדי שלא לחלק בין קידוש זה לכל קידושי שנה ומפני שאינו אוכל אחר הנטילה נראה כנוטל ידיו לפירות והרואה שנוטל ידיו סובר דלקידוש נוטל ידיו והוי כנוטל ידיו לפירות דהוא מגסי הרוח אבל לפי סברת המרדכי ואשר"י ור' ירוחם הנ"ל דס"ל דאין ליטול ידיו קודם קידוש פשיטא דבשעת טיבול אין צריך שפשוף דלא מיחזי כנוטל ידיו לפירות דהאי משקה מפירות כמ"ש ריש סימן קנ"ח וכוותייהו קי"ל אם לא שנאמר דקאי אמ"ש בשם מהר"ם וב"ה דהאידנא א"צ נטילה לדבר שטיבולו במשקה וכיון דא"כ הוה נראה כמי שנוטל כגסי רוח לכן כתב רבינו שמי שרוצה לצאת ידי כולן יביא עצמו לידי חיוב נטילה ואינו ר"ל שיברך אחר השפשוף אלא נטילה גרידא וכמ"ש הוא עצמו בסימן זה ובזה נסתלק ממנו תמיהת מ"ו ומהרא"י הנ"ל אלא שהלשון לא משמע כן ומ"ש רבינו שיביא עצמו לידי חיוב נטילה שיטיל מים וישפשף ק"ק בלא שפשוף נמי אם נוגע בבשרו במקום מוכסה או בכל מקום שבגופו צריך נטילה ובלא נטילה אסור לברך וכמ"ש בשם הר"ן וכ"ל דאורחא דמילתא נקט דכל אדם דרכו לבדוק את נקביו קודם אכילה וקאמר דישפשף בשעת בדיקה להביא עצמו לידי חיוב נטילה דבלא שפשוף ונגיעה במקום מוכסה א"צ אפילו נטילה וכ"ש ענ"י וה"ה אפילו בלא שפשוף אי נגע בגופו אלא שאין דרך עולם ליגע בלא צורך ודו"ק וכן דייק לשון כגון שיטיל מים וישפשף שכתב רבינו דל' כגון משמע דחדא מינייהו נקט ושיש לך חיובים לנטילה ועי"ל דמש"ה קאמר דיטיל מים וישפשף כדי שיצטרך ג"כ לברך ברכת אשר יצר אחר נט"י דהוי דבר שבקדושה שבח והודיה להש"י אף שאינה באה מכח נטילת ידים אלא מכח הטלת מים מ"מ עכ"פ הוא נותן שבח להש"י בשעת נט"י והוא דומה במקצת לברכת נט"י: [ה] ואין צריך כזית כו' ז"ל רא"ש בהגהותיו וזהו לרשב"ם בסמוך אבל לר"י צריך דמאחר שהצריך בסימן תע"ה לברך בורא נפשות רבות ודאי צריך לאכול כזית עכ"ל כבר כתבתי בפרישה דלא כרא"ש כי לענ"ד דגם לר"י אין צריך כזית דאף שסבר דאף אם אכל כזית ירק ובירך ברכה אחרונה אין צריך לחזור

לברך

וכתב רב עמרם שטיבול זה בחרוסת וכ"כ הרמב"ם ז"ל ורבינו תם פירש שמטבל בחומץ ולא בחרוסת לפי שהחרוסת מצותו עם המרור ואין לאבול ממנו קודם מצותו וכן היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל (וכן המנהג) ואפילו אין לו שאר ירקות שגם טיבולו הראשון בחזרת אפ"ה אין לטבול בחרוסת כיון שאין בטיבול ראשון עיקר מצותו ולר"י (ח) מברך אחר הטיבול בנ"ר ולרשב"ם א"צ לברך אחריו ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל: (ט) ויקח מצה האמצעית ויבצענה לשנים ויתן

אף על גב דהמיימוני כתב כזית הא מחו לה כמה עוכלי בעוכלא ע"כ (יג) והרשב"א כתב שאלת מהו לברך בטיבול ראשון ואחריו אם אכל כזית:

תשובה כל שאכל כזית צריך לברך אחריו שאין בה"מ פוטרת מה שאכל קודם סעודה ואינו מסייע בסעודה כלל והרי זה כדברים הבאים לאחר הסעודה שלא מחמת הסעודה שטעונות ברכה לפניהם ולאחריהם ומ"מ אינו ראוי לברך אחריו מיד עד שיאכל מרור שאילו בירך על הירקות אחריהם נמצא שיצטרך לברך אמרור בפה"א ולאכול כדרך שהוא מברך על המצה שתים ואין ברכת הלחם פוטרת את המרור אע"פ שקראהו פרפרת הפת שאין הפת פוטרת את הפרפרת אלא הפרפרת שהיא באה ללפת את הפת שאז פטור' מפני שהיא טפילה לפת אבל האחר' שאינה באה מחמת הפת אין הפת פוטרתה ולאחר המזון מברך ברכה שלאחריו ופוטר אותו ואת הירק שאכל בטיבול וכן נהגתי והנהגתי עכ"ל (יד): **ומ"ש** רבינו ובשם ר"ת דטיבול זה לא יהא בחרוסת כך פרשב"ם בפ' ע"פ וכ"כ התוס' והרא"ש בשם ר"ת והגהות כתבו שהר"מ היה רגיל לעשות גם טיבול זה בחרוסת ואומר מ"ש ר"ת שאינה בחרוסת היינו שאין צריך חרוסת אבל אם רוצה הרשות בידו מיהו בס"ה כתב רבותינו שבצרפת אין נוהגים לעשות טיבול זה בחרוסת כי אינו נזכר במשנה עד טיבול שני וכן פי' הרב ר' יחיאל שטיבול ראשון הבא לעשותו בחרוסת אינו אלא מנהג שטות ופסקו רבינו תם ור"י שאסור לעשות טיבול ראשון בחרוסת דעיקר מצוה היא בטיבול שני למרור וקודם המצוה אין למלא כריסו מחרוסת אלא יאכלנו בעת המצוה לתיאבון כמו מצה עכ"ל ספר התרומה ואנו אין לנו אלא דברי הר"מ דהוא בתראה וידע דברי כולם עכ"ל ואיני יודע מה ראו לתפוס כדברי הר"מ כיון דכי מטביל בחומץ לכ"ע ש"ד ובטיבול דחרוסת חולקים כמה גדולים טיבול דחומץ עדיף וכך נוהגים המדקדקים לעשות טיבול זה בחומץ וכ"כ המרדכי דטיבול זה לא יהא בחרוסת אלא בחומץ או ביין ומצאתי כתוב שיש עושין אותו במי מלח (טו): **ומ"ש** ואפילו אין לו שאר ירקות וכו' אפילו הכי אין לטבול בחרוסת כ"כ שם הרא"ש: **ומ"ש** ולר"י מברך אחר הטיבול ולרשב"ם אין צריך לברך היינו מדנחלקו בטעם למה אינו מברך בפה"א כשאוכל מרור וכמו שכתב רבינו בסי' תע"ה דלר"י שנפטר בברכת המוציא א"כ אחר טיבול ראשון צריך לברך אם אכל כזית ולרשב"ם שסובר שהוא נפטר בברכת בפה"א שבירך בטיבול ראשון א"כ אין לברך אחר טיבול ראשון דא"כ יצטרך לחזור ולברך בפה"א בטיבול שני ולפ"ז לא הוה ליה לרבינו לכתוב דלרשב"ם א"צ לברך אחריו דמשמע שאם רצה לברך רשאי ואינו כן דא"כ נמצא שהוא מברך ברכה שאינה צריכה ואסור אלא כך הוה ליה לכתוב לרשב"ם אין לו לברך אחריו וה"ה כתב בשם הרשב"א שאינו מברך אחר טיבול זה והכי נקטינן: **כתב** האגור מהר"י מולין הורה לאכול אחר כרפס לטיבול ראשון שקורין בלעז אפי"ה כי אינו מרור ויש סמך דלוקח כרפס אותיות ס' פרך שעבדו מצרים ששים רבוא אבל בפיטרוזיל"ו וקורבי"ל בלשון אשכנז היה מסופק שמא עולשין הוא מין מרור ולאחר שמילא כריסו ממרור בטיבול ראשון היאך יברך על אכילת מרור וכשאין לו כרפס יקח כרתי פור"י בלע"ז עכ"ל ונראה שלא היה בקי בפירוש עולשין ולכך נסתפק שמא הוא פיטרוזיל"ו אבל אנו יודעים שעולשין הוא אינדוריא בלע"ז ואינו ענין לפיטרוזילו (טז): **ויקח** מצה האמצעית ויבצענה לשנים ויתן

ומ"ש וכתב ר"ע שטיבול זה בחרוסת כו' כן נראה גם מדברי הר"י גיאת שהביא רבינו בסימן תפ"ג ע"ש ונראה בעיני דראייתם על זה מדאמר בגמרא אמר רב פפא ש"מ האי חסא צריך לשקועיה בחרוסת משום קפא דאי סלקא דעתך לא צריך לשקועיה כ"י למה לי הא לא כנע ופשיטא דאטיבול שני ל"ק כ"י למה דהא בעינן נטילה לשם סעודה כדמסיק התם כיון דבעי למימר אגדתא והלילא דילמא אסוחי אסח לדעתיה ונגע אלא אטיבול ראשון קאמר כ"י למה וכן פרשב"ם להדיא ועליו קאמר דצריך לשקועיה בחרוסת אלמא דבטיבול א' נמי בעי חרוסת והא דנקט חסא ולא נקט שאר ירקות ה"ט דאמתני' קאי דהטיבול הא' נמי בחסא וס"ל ז"ל דכי היכי דבעינן חרוסת כשהטיבול הראשון בחסא אף ע"ג דאינו אלא להיכירא דתינוקות הכי נמי כשהטיבול הראשון הוא בשאר ירקות ובשאר ירקות נמי איכא משום קפא ודלא כמ"ש במרדכי בסדר של פסח ע"ש. ולדעת הרא"ש צריך לומר דחרוסת דנקט הכא לאו דוקא חרוסת ממש אלא כל מידי דקיוהא דמטבילין בו נקרא חרוסת כדאמר בפרק כל שעה ובית חרוסת כבית שאור שחימוצו קשה דמי ופירש רש"י בית חרוסת כלי שנותנים בו חומץ וכל דבר שיש לו קיוהא ולשון חרוסת קיהוי עד כאן לשונו. ולענין הלכה נ"ל להכריע דאם גם טיבולו הא' בחזרת צריך חרוסת שהרי מברך על אכילת מרור וכדמשמע פשטא דמילתא דרב פפא שהבאתי ודלא כהרא"ש בשם ה"ר יונה אבל כשהטיבול הא' בשאר ירקות אין לטבול בחרוסת כ"ל וק"ל: **ולר"י** מברך אחר הטיבול בורא נפשות רבות כו' מחלוקת זו לענין ב"כ לא נמצא במחברים בפירוש אלא שרבינו מפרש מדעתו דממה שנחלקו רשב"ם ור"י בברכת בפה"א שעל המרור דלרשב"ם א"צ לברך בפה"א לפי שנפטר בבפה"א שבירך על הירקות בטיבול ראשון ור"י חולק וסובר דלא נפטר באותה ברכה משום דאגדתא והלילא הוי הפסק טובא אלא טעמו של דבר לפי שהמרור נחשב כדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה שברכת הלחם פוטרתו וכמ"ש התוספות והרא"ש בפ' ע"פ נמשך ממחלוקת' זו דנחלקו נמי לענין ב"כ דלר"י דהוי הפסק באגדתא והלילא ממילא צריך לברך אחר טיבול ראשון ב"כ שאין בהמ"ז פוטרת מה שאכל כבר קודם סעודה והפסיק באגדתא והלילא בין אכילה לסעודה ולרשב"ם א"צ לברך דמאחר דאגדתא והלילא לא הוי הפסק כל עיקר שהרי ברכת בפה"א שבירך על הירקות בטיבול ראשון פוטר ג"כ טיבול שני מברכת בורא פרי האדמה א"כ ממילא נמי ודאי ברכת המזון שלאחר הסעודה שפוטר טיבול שני מברכה שלאחריו פוטר ג"כ טיבול ראשון מברכה שלאחריו וכן נראה ממה שהביא הרא"ש מחלוקת רשב"ם ור"י בפסקיו דאלמא דנפקא מינייהו לענין דינא דאין דרכו של הרא"ש להביא המחלוקת של המפרשים בפירושא דשמעתא היכא דלא נפקא מינייהו מידי לענין דינא וצריך לבאר שזה שכתב רבינו דלרשב"ם אין צריך לברך דמשמע דאם בא לברך הרשות בידו היינו לומר שאם נתכוין בטיבול ראשון שלא לפטור בברכה זו כי אם הירקות שבטיבול זה ממילא צריך לחזור ולברך בפה"א בטיבול שני ונמשך מזה שצריך לברך ב"כ אחר טיבול ראשון אבל כשנתכוין לפטור בברכה זו גם המרור שבטיבול שני ודאי דאין לו לברך ב"כ אחר טיבול א'. והקשה מהר"ל מפראג על דברי רבינו שכתב דלר"י מברך אחר טיבול א' ב"כ הלא כתב הרא"ש דד' כוסות הראשונות דקודם הסעודה חשיבי כדברים הבאים מחמת הסעודה מפני דיין שלפני המזון בא להמשיך תאות המאכל ובכלל סעודה הן ולפיכך א"צ לברך אחריהן ונפטרין בברכת המזון א"כ ה"ה נמי הירקות שבאין ג"כ להמשיך תאות המאכל כמ"ש התוס' בפ' ערבי פסחים אפילו אותן שבאים קודם סעודה נחשבין כבתוך הסעודה וברכת המזון פוטרתן ואמאי צריך לברך עליהן ב"כ. ולא קשיא מידי דלהרא"ש ודאי שהסכים לדעת רשב"ם דאגדתא והלילא לא הוי הפסק לענין ברכה דטיבול ה"ה נמי דלא הוי הפסק אפילו לענין ברכה דכוסות אבל לר"י הוי הפסק אפילו לענין ברכה דב' כוסות הראשונות. א"כ ס"ל לר"י דירקות שקודם הסעודה לא נחשבו כ"כ להמשיך תאות המאכל אא"כ אוכל הסעודה מיד ולא דמי ליין דקודם הסעודה דממשיכין אפילו איכא שהות טובא קודם סעודה והתוספות לא כתבו דממשיכין הירקות אלא לגבי מרור שאוכל בתוך הסעודה ע"ש בדף קט"ו בד"ה והדר אכיל. א"כ אפילו ר"י מודה דכיון דתקינו רבנן למימר אגדתא והלילא על כוס שני לא הוי הפסק לענין ברכה דכוסות אבל לענין ברכה דטיבול ודאי הוי הפסק דאין ענין ברכה דטיבול שהוא בא להיכירא דתינוקות לאגדתא והלילא ולפיכך הוי הפסק לדידיה. אכן הסמ"ג בסדר של פסח כתב בהדיא בשם ר"י שלא היה מברך ב"כ אחר טיבול ראשון ושכן נהג גם ר"ת ואולי ר"י החמיר בדבר שלא לעשות מעשה על פי עצמו אבל מדינא היה חייב לברך לפי פירושו בסוגיא ודע שכתב הרשב"א בתשובה בסימן רמ"א שאחר אכילת המרור חייב לברך ב"כ ופוטר את המרור ואת הירק שאכל בטיבול הראשון ואין לברך ב"כ אחר הירק וצ"ל דס"ל ג"כ כסברת רשב"ם דאגדתא והלילא לא הוי הפסק וכתב עוד הרב ז"ל שאם בירך לאחר הירק מיד ב"כ אז צריך לחזור ולברך בפה"א ולאכול מרור ולחזור ולברך ב"כ עד כאן אבל ר"י ז"ל סובר דאין צריך לברך על המרור לא לפניו ולא לאחריו דדינו כדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה דא"צ ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם דברכת המוציא וברכת המזון פוטרתן: **ולענין** הלכה נראה בעיני שבעל נפש הרוצה לצאת ידי חובת כל הגאונים יאכל בטיבול א' כזית שלם כדברי הרמב"ם ודעימיה ויהא דעתו בשעת ברכת בפה"א שלא לפטור המרור בברכה זו וממילא חייב לברך אחר טיבול א' ב"כ לד"ה ואח"כ כשיברך המוציא יכוין נמי שלא להוציא המרור בברכת המוציא ויחזור ויברך על המרור בפה"א ועל אכילת מרור ויחזור ויברך אחריו ב"כ דאז יוצא י"ח לדעת כל הגאונים ואין כאן משום ברכה שאינה צריכה מאחר שאינו עושה כן אלא לאפוקי נפשיה מפלוגתא וכן קבעו ההלכה אבל המבדיל על השלחן קודם נטילה דיכוין שלא להוציא היין שבתוך הסעודה כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא ואז צריך לברך אחר היין של הבדלה מעין ג' וצריך נמי נברך ברכה ראשונה על היין שבתוך הסעודה ואין בזה משום ברכה שאינה צריכה ע"ל בסימן קע"ד: **ויקח** מצה האמצעית ויבצענה לשנים כ"כ הרא"ש וכ"כ בהגהת מיימוני בסדר מהר"ם ושכן פי' ראבי"ה ודלא כמ"ש בסמ"ג ורוקח דבוצע העליונה היא הראשונה משום דאין מעבירין על המצות דאדרבה המצוה הראשונה שהוא לברך ברכת המוציא היא הראשונה אבל לבצוע המצה לשנים לעשותה פרוסה משום דכתיב לחם עוני אין בזה מצוה כ"כ וכ"כ במרדכי בסדר של פסח שבהגהות. ומה שאין בוצעין השלישית היינו נמי משום דאין מעבירין על המצות שהרי אותה שבוצעין צריך לברך עליה על אכילת מצה תחלה ואח"כ עושין הכריכה באותה שנשארה ולפיכך במצה הראשונה עושין מצוה הראשונה היא ברכת המוציא ובשנייה עושין מצוה שנייה היא ברכת על אכילת מצה ובשלישית מצוה שלישית היא הכריכה. ומה שבוצעין אותה קודם שיקרא ההגדה כבר כתב בכלבו הטעם כדי שיאמר עליה הא לחמא עניא דמה דרכו של עני בפרוסה. ובדברי הר"ן בשם רבינו האי גאון משמע דהטעם הוא משום דהא דאמרינן הכל מודים דבפסח מניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע היינו דוקא כשהביאו לפניו פרוסה אבל אם הביאו לפניו שלמה אין לנו לפורסה לכתחלה ולפיכך מקדימין לפורסה קודם ההגדה כדי שבשעת ברכת המוציא ימצאנה כשהיא פרוסה. וכ"כ ה' המגיד בשם אחרים אבל הרמב"ם כתב שפורסים אותה בשעה שמברך המוציא ולא נהגו עכשיו כמותו:

ומ"ש

דרכי משה

ושבחיו יתעלה לכן צריך כאן נטילה וע"ל סי"ז ולכ"ב דיש ליטול אחר קידוש לטיבול ראשון בלא ברכה ול"מ עשיית צרכיו כמ"ש לעיל סי' ז' ולא יטול קודם קידוש כלל כמש"ל בשם המרדכי והרא"ש והר"י דאפילו ברגיל בשאר ימות השנה ליטול קודם קידוש יטול בפסח לאחר קידוש ואח"כ כשגומר ההגדה ושתה כוס שני יטול ידיו לסעודה ויברך ענט"י ויש טועים ונוטלים ידיהם קודם קידוש ואח"כ מביאים עצמם לידי חיוב וחוזרין ונוטלין לטיבול ראשון ושיבוש הוא כי מאחר שלבסוף חוזרים ונוטלים לסעודה א"כ ב' הנטילות שעושין הם לצורך הטיבול ולכן אין לעשות אלא אחד מהם וכדי שיברך עליה כתב הטור שיביא עצמו לידי חיוב וכבר כתבתי שאין לברך עליה כלל עד הנטילה שעושין קודם הסעודה וכן אין לעשותה אלא עד אחר קידוש כמו שכתבתי וכן דעת מהרי"ל אלא שכתב שירחיץ מעט קודם קידוש כדי לנקות ידיו לברכה ואם ידיו נקיות א"צ במרדכי כ"ב פרק ע"פ דף רצ"ב ע"ב משמע דנטילה לטיבול ראשון צריך ליטול עד הפרק כמו לתרומה דהיינו כל היד עד הזרוע: (יג) וכ"ה בהגהת סמ"ג: (יד) ואני לא ראיתי מימי לברך אחר אכילת מרור בורא נפשות רבות ואפשר דכוברים דמרור מיקרי דברים הבאים תוך סעודה שלא מחמת הסעודה שאינה צריכה ברכה אחרונה ובטיבול ראשון אין אוכלים כזית ירקות לכן אין מברכין ברכה אחרונה ואפילו אם אכל כזית בטיבול ראשון י"ס דאין לו לברך בטיבול ראשון ברכה אחרונה וכמ"ש למטה בשם (חסר כאן בטורים שלפנינו תיבות אלו) הרשב"א וכ"כ המ"מ בשם הרשב"א והכי נקטינן: (טו) ובאגור כתב דבעל אגודה נהג לתת מעט חרוסת בחומץ כדי לצאת דברי כולם וחכמי אשכנז נוהגין לעשות בחומץ וכן המנהג: (טז) כתב המרדכי ריש נוסחת הסדר הקצר שיסד שיטבול כל הירק בחומץ וכתב עוד דאין לעשות ב' טיבולין בזה אחר זה אלא יפסיק בהגדה בינתיים וכתב

פרישה

(ח) מברך אחר הטיבול כו' [illegible]

דרישה

[illegible]

ויתן חציה לאחד מן המסובין לשומרה לאפיקומן ונותנין אותה תחת המפה זכר למשארותם צרורות בשמלותם והציה השני ישים בין ב' השלימות כדי שיפגע בשלימה תחלה כשיבא לברך ברכת המוציא שממנה יש לו לבצוע ויגביה הקערה שבה המצות [ו] ויאמר הא לחמא וכו' עד מה נשתנה (יז) ואז יצוה להסירה מעל השולחן כאילו כבר אכלו כ"י שישאל התינוק למה מסירין הפת ועדיין לא אכלנו והוא לנו במקום עקירת השולחן [ז] ויש מדקדקין להוציא ממנו התבשיל כשמגביהין אותה משום דאמרינן בשר א"צ להגביה וא"צ דדוקא כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלין בהא קאמר שלא להגביה שלא יהא נראה כאילו הקדיש בהמתו מהיים לכך אבל במה שמגביה הקערה אינו נראה כזה כאילו הקדיש בהמתו ומוזגין מיד כוס ב' כדי שישאל התינוק למה שותין כוס ב' קודם סעודה ואם אין חכמה בבן לשאול אביו מלמדו ואם אין לו בן אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל את עצמו ואפילו ב' ת"ח הבקיאין בהלכות פסח שואלים זה לזה מה נשתנה וכו' (יח) ומחזיר הקערה שבה המצות כדי שתהא לפניו כשאומר ההגדה כדאמרינן (לו.) לחם עוני שעונין עליו דברים וגם שתהא לפניו כשיאמר מצה זו מרור זה וצריך שיאמר שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת והלילה הזה ב"פ ואין לומר שבכל הלילות (י) אין אנו חייבין לטבל שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות והלילה הזה מרור (יא) ואין לומר האידנא שבכל הלילות אנו אוכלין צלי שלוק ומבושל והלילה זה כולו צלי לפי שאין לנו פסח וקורא כל ההגדה עד [ח] ונאמר לפניו הללויה: וכשיגיע למצה זו (יט) צריך להגביהה להראותה למסובין שתתחבב המצוה עליהן וכן כשיגיע למרור זה אבל כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלין לא יגביה התבשיל שנראה

כאילו

ומ"ש ויתן חציה לאחד מן המסובין לשומרה לאפיקומן נראה דהטעם הוא שמא יאכלו הכל בתוך הסעודה ולא יהיה לו עוד מצה משומרת באחרונה: ומ"ש ונותנין אותה תחת המפה וכו' כ"כ הרוקח: ומ"ש והציה השני ישים בין שתי השלמות וכ"כ הרא"ש ולפי שהיה קשה לרבינו ז"ל [למה] יפסיק בין שתי השלמות שבאים משום לחם משנה לפיכך כתב דהטעם [כד]י שיפגע בשלמה כו' וממילא נמי לא [קשה ל]מה ישים החציה תחת שתי השלמות דכיון [דצ]ריך לברך על חציה על אכילת מצה צריך [שי]פגע בה תחלה אבל במרדכי בסדר [של] פסח כתב וחצי מצה הנפרסת ישים [על] שתי השלמות כו' וכ"כ רבינו בסימן [תע]"ג על שם אנשי א"י ונראה דהטעם [מש]ום דס"ל דכיון דאין מעבירין על [המצ]ות צריך לפרוס הראשונה כדי לברך [על]יה על אכילת מצה שהוא בא חובה [ל]לילה זה שזה הוא מצוה הראשונה אבל [בר]כת המוציא שאינו כי אם ברכת [הנ]הנין ואינה קודמת לעל אכילת מצה [אל]א משום דתדיר ושאינו תדיר תדיר [קו]דם אינו מצוה כל כך לפיכך מניח [הפ]רוסה על שתי השלמות אך קשה דהא [אמ]רינן דבפסח הכל מודים שמניח [הפ]רוסה בתוך השלמה ופירש"י בתוך [הש]למה היינו תחת השלמה וכן פירשו כל [ה]מפרשים ונראה דמהאי טעמא נמי כתב [ה]סמ"ג דאף ע"ג דבוצע לראשונה מניחה [בי]ן שתי השלמות וי"ל דאינהו ס"ל דכשמניח [הפ]רוסה על השלמה זהו בתוך השלמה וכך [הע]תיק הב"י בריש סימן תע"ה בשם [ה]רשב"א בתשובה ע"ש: כתוב במהרי"ל [ד]חלק הגדול יקח לאפיקומן ולא פחות [מ]חציה דהיינו חלק הקטן וכ"כ מהרש"ל [ונ]ראה דהטעם הוא משום דראוי להחמיר [לא]כול אפיקומן ב' זיתים על פי פרשב"ם [א]חד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת [ע]ם הפסח כמו שיתבאר לקמן בריש [סי]מן תע"ז לכך הצריכו ליקח חלק הגדול [כ]"ל ולא כמ"ש במהרי"ל משום חבוב מצוה ונאכל על השובע וגם כדי שיגיעה [ט]עמים אלו אין להם יסוד כנ"ל: ומ"ש ויגביה הקערה כו' כ"כ הרא"ש [בת]שובה דמגביה משום שיאמר הא לחמא עניא וכו' עד מה נשתנה: ומ"ש ואז יצוה להסירה וכו' בפרק ע"פ למה עוקרין את השולחן אמרי דבי ר' ינאי כדי שיכירו התינוקות וישאלו פי' ישאלו למה עוקרין את השולחן [וע]דיין לא אכלנו וישיבו להם כי צריך לספר ביציאת מצרים קודם אכילה ועכשיו עקירת הקערה במקום עקירת השלחן וכ"כ התוס' וכל החבורים: ומוזגין מיד כוס שני כו' שם במשנה מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל ואם אין דעת בבן אביו מלמדו ופירש"י ורשב"ם כאן במזיגת כוס שני הבן שואל את אביו אם הוא חכם מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה עכ"ל וכתב מהרש"ל דלא ישטפה: ומ"ש ומחזיר הקערה וכו' כ"כ גם הסמ"ק שמחזירין הקערה כשיאמר עבדים היינו משום דלחם עוני כתיב שעונין עליו דברים כדאיתא בגמרא ואין מכאן ראייה דעליו אין פירושו עליו ממש אלא ה"פ על ענין הלחם עונין דברים הרבה שעיקר ההגדה הוא בענין מצות מצה שרומז לחירות ולכך מתחילין הא לחמא עניא ועליו נמשך בענין ההגדה וברמב"ם מבואר שאין מחזירין אלא כשאומר מצה זו ומדברי רבינו עצמו יראה שלא נסמך על ראייה זו לגמרי שהרי כתב וגם שתהא לפניו כשיאמר מצה זו כו' כלומר מאחר שעכ"פ צריך שתהיה לפניו כשיאמר מצה זו וכו' ושמא ישכח מלהביאו לפניו באמצע קריאת ההגדה לכך טוב שיחזיר הקערה לפניו קודם שיתחיל ההגדה וכך הוא המנהג: וצריך שיאמר שבכל הלילות וכו' אין אנו חייבין לטבל משום דהוה משמע דבלילה הזה חייבין לטבל ב' פעמים וליתא דבטיבול הראשון ליכא חיוב אלא היכירא לתינוקות לחוד והכי איתא להדיא בגמרא ומשום דאיכא נוסחא שכתוב בהן שבכל הלילות אין אנו חייבין לטבל וכו' כתב רבינו דטעות הוא וכ"כ רשב"ם דשבוש הוא. ומהר"ל מפראג חילק דכשהטיבול הא' בשאר ירקות שפיר הויין שני הטיבולים חיוב גמור ובגמרא איירי כשהטיבול הראשון במרור ולא נהירא: ומ"ש וקורא כל ההגדה עד ונאמר לפניו הללויה הכי איתא בגמרא ונאמר לפניו הללויה אבל התוס' כתבו ה"ג ונאמר לפניו שירה חדשה וכ"כ במרדכי וכ"כ מהר"ש לוריא דהכי נכון: ומ"ש להראות למסובין כו' כ"כ רשב"ם וכתב מהרי"ו ויגביה מצה הפרוסה משום לחם עוני: ומ"ש אבל כשאומר פסח וכו' שם ובמהרי"ו כתב אבל מ"מ יראה בו. הש"ר ז"ל:

בענין

ויתן חציה לאחד מן המסובים לשמרה לאפיקומן כ"כ הרא"ש והמרדכי בפרק ע"פ וכ"כ הגהמ"י שכתב הר"ת ודלא כס"ה והרוקח שפירש לבצוע הראשונה: ונותנין אותה תחת המפה זכר למשארותם וכו' כ"כ הרוקח: כתב הכלבו המנהג לחלקה קודם שיקרא ההגדה כדי שיאמר עליה הא לחמא עניא מה עני בפרוסה אף כאן בפרוסה וי"א שהוא כדי שיראו התינוקות וישאלו מפני מה אנו מטמינים אותה ועדיין לא אכלנו וי"א כדי שלא יראו ויאכלו אותה תוך הסעודה בשוגג ולא יהיה לו עוד מצה משומרת באחרונה ולפיכך מצניעין אותה עכ"ל: והציה ישים בין שתי השלימות וכו' כ"כ הרא"ש בפרק ע"פ: ויגביה הקערה שבה המצות וכו' שם (קטו:) למה עוקרין השולחן כדי שיכירו התינוקות וישאלו וכתבו התוספות והרא"ש והאגודה ששולחנות שלנו גדולים וטורח לסלקן מסלקין הקערה שבה המצות כאילו אינם רוצים לאכול יותר וכ"כ רשב"ם וז"ל וה"מ לדידהו דהוה להו שולחן קטן לפני מי שאומר ההגדה לבדו וכן לכל אחד אבל אנו מסלקים את הקערה שבה מצה ומרור ושני תבשילין לסוף השולחן ודי לנו בכך ויש שנוהגים להגביה את הקערה על הכף והגבהתה חנם ואין כאן היכר לתינוק אבל עוקרין הקערה לגמרי ונותנה בקרן זוית כאילו כבר אכלו כדי שיכיר התינוק וישאל דדמו לעקירת שולחן עכ"ל וכתב בהג"מ ובסמ"ק כשהוא מתחיל הא לחמא עניא יגביה הקערה ויעקרנה מלפניו ויתננה בסוף השולחן וכשמתחיל עבדים היינו יחזירנה לפניו והרא"ש כתב בתשובה יגביה הקערה ויאמר הא לחמא עניא וכו' עד מה נשתנה ויקח הקערה שבה המצות ויצוה להסירה מעל השולחן כדי שיראה התינוק וישאל למה מסלקין הלחם ועדיין לא אכלו גם מוזגין כוס שני כדי שישאל התינוק לפי שאין דרך למזוג שתי כוסות קודם האכילה ואומר מה נשתנה וכו' וכך הם דברי רבינו: ומ"ש רבינו ויש מדקדקין להוציא ממנה התבשילין וא"צ דדוקא כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלין וכו' כן כתבו שם התוס' ורשב"ם וכ"כ הג"מ: ומוזגין מיד כוס שני וכו' עד שואלים זה לזה מה נשתנה משנה וברייתא בפרק ע"פ (קטז.) שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת כלומר ה"ג ול"ג אין אנו חייבין לטבל והכי אמרינן בפרק ע"פ וטעמא משום דא"כ משמע דבלילה הזה אנו חייבין לטבל ב"פ וליתא דטיבול ראשון אינו חובה ואין עושין אותו אלא כדי שישאלו התינוקות: ומ"ש ואין לומר האידנא שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל משום דבסדר הגדה שבמשנה גרסינן הכי הוצרך רבינו לומר דהאידנא דאין בהמ"ק קיים אין לומר כן: ובשיגיע למצה זו צריך להגביה כו' עד שנראה כאילו הקדישו לכך בפ' ע"פ (דף קי"ו):

ומ"ש

דרכי משה

וכתב מהרי"ל דיש נוהגים שלא לאכול שום טיבול באותה לילה רק ב' טיבולים אלו: (יז) כתב מהר"א מפראג דאין לשבש ולומר כהא לחמא או הא כלחמא אלא הא לחמא כמ"ש המקרא למאן יראו את הלחם וגומר כתב מהרי"ב די"ל הא לחמא בלשון שמבינים הנשים והקטנים וכן עשה ר"י מלונדרי תקן כל הגדה בלעז כדי שיבינו הקטנים והנשים עכ"ל וכלבו כתב דמנהג יפה הוא: (יח) במהרי"ל אבל כשאשתו ובניו שואלין אותו אצ"ל מה נשתנה ומתחיל מיד עבדים היינו: עוד שם כשיגיע לדם ואש ותמרות עשן יזרוק באצבעו להוץ וכן כשאומר דצ"ך עד"ש באח"ב בפרט ובכלל סך הכל י"ו פעמים וכן נהג מהר"ש ואמר שכן הוא בספר אבי"ה נגד י"ו פנים של היות עכ"ל ונראה שרומזים כאן שחרבו של הקב"ה נקרא יוה"ך והוא מלאך ממונה על הנקמה כידוע למקובלים ונוהגים לזרוק מן הכוס באצבע לרמוז על מה שנאמר (שמות ח) אצבע אלהים הוא ודלא כמו שמצאתי כתוב בהגהת מנהגים דיש לזרוק בזרת קטן: (יט) כתב הר"ן פרק ע"פ דף רנ"ב ע"ב הא דאמרינן כל שלא אמר דברים אלו בפסח לא יצא י"ח היינו ידי מצוה מן המובהר אבל ידי הגדה מיהו יצא וכתב מהרי"ב בדרשותיו שיגביה הפרוסה משום לחם עוני ולא כמהרי"ל שכתב ליקח השלימה העליונה:

והמנהג

דרישה

היינו אם אכל כזית כו' מדכתב אם אכל משמע דרשות הוא אי בעי אכיל ואי לא בעי לא אכיל כזית ואין צריך לברך אחריו ברכה אחרונה ופ"כ ב"י ג"כ בהדיא בשם הרא"ש שכתב בשם הרשב"א דבטיבול ראשון דירקות א"צ כזית ומדכתב סתמא משמע דהכל מודים דאינו מוכרח לאכול כזית וכ"כ ב"י בתשובה דבטיבול ראשון איכא פלוגתא אי צריך ברכה אחרונה ע"כ אי אוכל פחות מכזית לאפוקי נפשי מפלוגתא כו' מדקאמר דבפחות מכזית מפיק נפשו מפלוגתא ש"מ דגם לר"י אין צריך כזית דא"כ עדיין מידי פלוגתא לא נפק ולכך רבינו כתב ג"כ בקיצור סדר שלו לקמן בסימן תפ"ו ולוקח פחות מכזית משאר ירקות כו' והיינו נמי כדי לצאת ידי כ"ע וק"ל: [ו] ויאמר הא לחמא כו' נדפס בגיליון וא"ל לשבש ולומר כהא לחמא כי לשון הפסוק הוא למען יראו את הלחם וגו' עכ"ל והוא מהגהות רא"ף ואע"ג שבפסוק למען יראו וגו' אמן שאכלו במדבר קאי ולא אמצות שאכלו במצרים מ"מ מייתי שפיר ראייה כמו שכאן נאמר למען יראו את הלחם אף שלא מלחם זה אכלו כיון שממין הלחם אכלו שייך לומר עליו למען יראו את הלחם ולא כלחם ה"נ דכוותיה במצה וק"ל: [ז] ויש מדקדקין להוציא ממנה התבשילין כשמגביהין אותה משום דאמרינן בשר א"צ להגביה וא"צ דדוקא כשאומר פסח שהיו אוכלים בהא קאמר שלא להגביה כו' הלשון אינו מדוקדק דמתחיל וקאמר. א"צ להגביה דמשמע אבל אי בעי מגביה ומסיים בהא קאמר שלא להגביה וראיתי בטור שהגיה רמ"פ שכתב בה ז"ל ודאמרינן בשר א"צ להגביה וכו' הגיה וכו' וכתב בלדו בסג"ה זה לשונו רש"י ורשב"ם גרסי בשר א"צ להגביה ולא עוד אלא שנראה כמקדיש בהמתו פי' לכך א"צ להגביה דהא לא מצי למימר פסח זה ולא עוד אלא אם היה מגביה היה נראה כמקדיש בהמתו מחיים לפסח כך פי' רשב"ם עכ"ל רא"ף ובזה א"ש דאזה כיון נמי רבינו במ"ש משום דאמרינן בשר אין צריך להגביה כו' ר"ל למה דסיים שם ולא עוד אלא דאיכא איסור משום דנראה כמקדיש בהמתו והשתא א"ש דסיים רבינו בהא קאמר שלא להגביהו ודברי גירסת רש"י ורשב"ם המה כתובים בע"פ דף קי"ו ריש ע"ב ע"ש: [ח] ונאמר לפניו שירה חדשה כו' כן גרס מ"ו ז"ל וכן כתב במרדכי בע"פ ובתוספות שם דף קי"ו ע"ב ומהרי"ן ז"ל נוקד ונאמר בסגול ולא נאמר בחולם וצ"ע למה דהא לפיכך אנחנו כו' קאי אמה שלפניו בכל דור חייב אדם לראות את עצמו כו' וכמו שהיו אומרים הלל כך אנחנו נאמר אותו כאילו הוציאנו ממצרים ולמה נקד ונאמר בסגול דמשמע אלשעבר ונלע"ד כוונתו שלכך נקד בסגול משום דע"כ צריך לומר דהא דאמרינן במכילתא וכתבוהו התוספות בע"פ דף קי"ו ז"ל כל השירות בל' נקיבה חוץ מעשיר לעתיד שיהיה בלשון זכר לא קאי אהלל אלא שירה בפ"ע זכר לכל נס ונס שעברו דוגמת שירת הים שהיא בלשון נקיבה כמ"ש אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת וכמו שנאמר בשירת הבאר אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר וגו' דוגמת שירות הללו ישורו לעתיד זכר לגאולה שירה לשון זכר ולא אהלל קאי וא"כ ע"כ מה שאנו אומרים בהגדה ונאמר לפניו שירה חדשה ר"ל שכם על הים בשעת הגאולה אמרו אותה שירה חדשה דהיינו אז ישיר דהא אין אומרים אותו בסדר הגדה אלא שאנו אומרים שאנחנו חייבים להודות ולהלל למי שעשה לנו נסים והוציאנו ממצרים וכמו שאז נאמר לפניו שירה חדשה שירת אז ישיר כו' כן אנו נהלל בדבר אחר דהיינו הלל וק"ל וצ"ע דהנוסחא שכתבו התוס' והמרדכי ונאמר לפניו שירה חדשה אינו שם לא במשנה ולא בהרי"ף ולא בהרא"ש ולא בהרמב"ם אלא כולם העתיקו לשון המשנה ונאמר לפניו הללויה וצ"ע. גם בסדורים ישנים ומדפסים של דפוס ושל כתב נדפס בהן בהגדה שירה חדשה לכן לבי אומר לי שאין להגיה בפרט לפי מ"ש דגי' שירה חדשה לא נתיישב כ"א כאשר נקרא ונאמר

בסגול

פרישה

שיקרא ההגדה כדי שיאמר עליה הא לחמא עניא מה עני בפרוסה אף כאן בפרוסה (י) אין אנו חייבים לטבל כו' דהא גם עתה בליל פסח טיבול ראשון אינו חובה אלא כדי שישאלו: (יא) ואין לומר האידנא פי' בזמן שאין ב"ה קיים אע"ג דבסדר ההגדה שבמשנה גרסינן הכי:

מגביה

ומ"ש ונוהגין באשכנז כשמגיע עד לפיכך מגביה כל אחד כוסו וכו' וכ"כ הגה"מ
בפ"ח וכתב האגור כשנוטל הכוס בידו כשמגיע ללפיכך נכון לכסות
המצה שלא יראה הפת בושתו וכן מנהג נקיי הדעת עכ"ל וכן מצאתי כתוב בתשובת
אשכנזים וכתבו עוד שעד הותה שעה תהא המצה מגולה קצת כדאמר לחם שעונין
עליו דברים הרבה : ונאכל שם מן
הזבחים ומן הפסחים שצריך
להקדים זבח וכו' עד סוף הסימן במרדכי
ס"פ ע"פ : כתב רב"י נוהגים להגבי'
הסל על ראשי התינוקות
ואומרים . לפיכך אנחנו חייבין וכו' :
בענין ברכת ההלל איכא פלוגתא
דרבוותא וכו' הר"ן בפרק ע"פ
כתב הרבה בענין זה ואין להאריך מפני
שמנהג כל העולם שלא לברך על הלל
שאומר על שולחנו ומנהג בני ספרד
לקרותו בצבור ולברך עליו כדברי מס'
סופרים · טעם למה בליל פסח קורין
ההלל מיושב כתבתי בסימן תכ"ב :
כתב רב"י סומא פטור מלומר הגדה
כמו שפטור מכל המצות ומ"מ
חייב בכל מדרבנן ולהוציא הרבים יכול
להוציא למאן דאמר מצה בזמן הזה דרבנן
דאתי דרבנן ומוציא דרבנן וכך פשוט
בפרק ע"פ פ"י ומברך עכ"ל ויש לתמוה
עליו דלא פטרו מכל המצות אלא ר'
יהודה בפרק החובל (פז·) ולית הלכתא
כוותיה ומיהו מ"ש דמ"מ חייב בכל מדרבנן
כ"כ התוספות בפרק החובל אליבא דרבי
יהודה : כתב הכלבו יש לועזים הא לחמא
עניא ומה נשתנה כדי שיבינו הנשים והטף
ויש לועזים אף עבדים ומנהג יפה הוא
אחר השאלה שילעזו אף התשובה כי מה
תועלת הבנת השאל' אם לא ידעו התשוב' :
תעד ושותה כוס שני וכתב
רי"ף שצריך לברך
בפה"ג כ"כ בפרק ע"פ וטעמו משום דד'
כוסות הואיל וכל חד וחד מצוה באנפי
נפשיה הוא צריך לברך בפה"ג אכל כסא
וכסא וכתב עליו הרא"ש ול"נ דאע"ג דכל
חד וחד מצוה באנפי נפשיה היא כיון
דליכא היסח דעת לא בעי לברוכי אכל
כסא וכסא וכן נהגו שלא לברך בפה"ג
אלא על כוס של קידוש וכוס של בה"מ :
ולענין ברכה אחרונה כתב הרי"ף
בפרק ע"פ שצריך לברך על
השני ואחר הד' : ומ"ש רבינו שהקשו
עליו למה יברך אחר השני
וכו' כ"כ שם הרא"ש וכתב שיש מיישבים
דבריו דמיירי באין לו יין לשתות בתוך
המזון ודחה הוא ז"ל דבריה' לומר דאפי' אין לו יין לשתות בתוך המזון אינו מברך אחר
כוס שני : ומ"ש רבי' בשם אבי העזרי שיש לברך אחר ראשון ואחר ג' וד' כלו'
אחר ג' ואחר ד' וטעמו שכיון שמפסיק בין כוס לכוס שלא בענייני
אכילה ושתיה צריך לברך אחריו משא"כ בין ב' לג' שאין מפסיק ביניהם אלא
בסעודה וברכת כוס שני פוטר יין שבתוך הסעודה הלכך אין לברך אחריו :
ומ"ש בשם ר"ח דכוס של קידוש ושלפני בה"מ וכו' טעמו דכולה חדא סעודתא
היא מתחיל מכוס של קידוש ומסיים בכוס של בה"מ הלכך אין לברך
בנתיים כלל אבל אחר כוס של בה"מ מברך שכבר נגמרה הסעודה ואחר רביעי
פשיטא שצריך לברך שהוא גמר השתייה : ומ"ש כיון שיש לו כוס לברך עליו
וכו' דמשמע שאם לא היה לו כוס לבה"מ היה צריך לברך אחר כוס ב'
הוא ע"פ אותם שרצו לייסב סברתו של הרי"ף לומר דדוקא באין לו יין לשתות
בתוך המזון הוא דקאמר דצריך לברך אחר כוס ב' וכבר כתבתי שדחה הרא"ש
דבריהם

באילו הקדישו לכך : ונוהגין באשכנז כשמגיעין עד לפיכך
(יח) מגביה כל אחד כוסו ואוחזו בידו עד סיום ברכת אשר גאלנו
והכי איתא במדרש שוחר טוב כשמגיע ללפיכך אוחז כוסו בידו
כדי לומר שירה על היין (יב) בענין ברכת ההלל איכא פלוגתא
דרבוותא ריצב"א היה מברך עליו ב"פ אחת קודם אכילה ואחת
אחר אכילה וכן היה נוהג ה"ר מאיר מרוטנבורק וכ"כ רב האי ורב
צמח ורב עמרם אבל הרי"ץ גיאת [ט] ואבי העזרי כתבו שאין לברך
עליו כלל לפי שחולקים אותו לשנים לפני הסעודה ולאחריה וא"כ
האיך יברכו כיון שפוסקים באמצע וכן היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל
וכן ראוי לעשות בכל דבר (יג) שיש ספק בברכתו שאין לברך
דברכות אינן מעכבות ויש מקומות שנוהגין לקרות ההלל בב"ה
בצבור כדי שלא יצטרכו לברך עליו בשעת ההגדה ומה טוב ומה
נעים ההיא מנהגא ויש לו סמך במסכת סופרים דאיתא התם תניא
ר"ש בן יוצדק אומר י"ח ימים ולילה אחת גומרין בהן ההלל ובגולה
כ"א יום וב' לילות ומצוה מן המובחר לקרות ההלל בב' לילות
של גליות ולברך עליו ולאמרה בנעימה ולקיים מה שנ' ונרוממה
שמו יחדיו וכשהוא קורא בביתו א"צ לברך שכבר בירך עליו
ברבים ומתחיל ההלל וקורא עד למעינו מים ומברך ברוך אתה
ה' אלהינו מלך העולם אשר גאלנו וחותם ברוך אתה ה' גאל
ישראל וצריך לומר ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שצריך
להקדים זבח דהיינו הגיגה קודם הפסח שהוא נאכל על השובע
ונודה לך שיר חדש ואין לומר שירה חדשה שהוא אומר על גאולה
של עתיד והיא נאמרה בלשון זכר כדאיתא במדרש :

תעד ושותה כוס שני [א] וכתב רב אלפס שצריך לברך בפה"ג
וכ"כ רב נטרונאי ורב עמרם והרמב"ם ז"ל ואבי
העזרי ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל (א) אלא א"צ לברך בפה"ג
אלא על כוס ראשון שהוא של קידוש ועל הג' שהוא של בה"מ
אבל על הב' ועל הד' א"צ לברך וכ"כ רב כהן צדק ולענין ברכה
אחרונה כתב רב אלפס שצריך לברך אחר הב' ואחר הד' והקשו
לדבריו למה יברך אחר הב' והלא הסעודה לפניו והוא פוטר היין
שבתוך הסעודה וא"כ האיך יברך אחריו ואבי העזרי כתב שיש
לברך אחר ראשון ואחר ג' וד' [ב] ורבינו חננאל כתב כוס של
קידוש ושלפני בה"מ כיון שיש לו כוס לברך עליו בה"מ אין לברך
עליהם על הגפן אבל כוסות אחרונות על כל אחד וא"צ לברך עליו
עה"ג ורב שרירא ורב האי כתבו שצריך לברך לפני כל אחד וא'
אבל

בענין ברכת הלל כו' המנהג שלא לברך כל עיקר וכן המסקנא בסמ"ג בשם
מורו רבינו יהודה שכן עמא דבר : וצריך לומר ונאכל שם מן
הזבחים כו' כ"כ המרדכי וכתב מהרי"ו דכשבא פסח במ"ש אז יאמר
מן הפסחים ומן הזבחים דאין חגיגה קריבה בשבת ובליל שני יאמר מן הזבחים
ומן הפסחים דחגיגה נאכל קודם הפסח
ע"כ וממילא דכשחל פסח ביום ז' וא' יאמר בהפך וק"ל : ונודה לך שיר
חדש כ"כ התוס' והמרדכי:
תעד והשותה כוס שני וכתב
רי"ף שצריך
לברך בפה"ג בפ' ע"פ כ"כ וטעמו דכי
היכי דאמרי' בכוס של ברכת המזון דכיון
דלא אפשר למישתי וברוכי בהדי הדדי הוי
הפסקה וצריך לחזור ולברך בפה"ג ה"נ
כיון דלא אפשר ליה למקרי ומשתי בהדי
הדדי צריך לחזור ולברך בתר דגמר הגדה
ובתר דגמר הלילא בפה"ג ופי' הר"ן דלא
אמרינן הכי אלא בשיחה הקבוע עליו
חובה כקריאת ההגדה אבל דבר הרשות
שאם רצה מפסיק לא והאריך ע"ש :
ומ"ש והקשו לדבריו כו' ואני בעניותי
יישבתי קושיא זו דס"ל לרי"ף
דיין שלפני המזון אינו פוטר שבתוך המזון
אא"כ כבר נטל ידיו לסעודה וכמ"ש התוס'
והמרדכי בפ' כ"מ וכמ"ש למעלה בסי'
קע"ד ולפיכך בשתיי' כוס שני דלפני נטילה
צריך לברך אחריו קודם שיטול ידיו · וככון
הוא דכששותה כוס ב' יכוין שלא להוציא
היין שבתוך הסעודה ואז צריך לברך לאחריו
לד"ה ומפיק נפשיה מפלוגתא אלא דאז אי
אפשר לו לשתות יין בתוך הסעודה דכיון
שהיה מחויי' לברך לפניו בפה"ג היה נראה
כמוסיף על הכוסות · אלא דקשיא לי
דדברי התוס' דבפ' כ"מ כתובים בסמ"ג
בשם ר"י והרב ר' יוסף גם במרדכי
והגה' מיימוני' דספ"ד דה' ברכות כתובים
בשם ר' יוסף ובסדר של פסח כתב
הסמ"ג גופיה וז"ל כתב ר' יצחק בר שמואל
בתשובה אחת שהוא ורבינו יעקב לא היו
מברכין על הגפן בליל פסח עד אחר
כוס רביעי ולמאי שכתב דר"י ס"ל דאין
היין שלפני המזון פוטר שבתוך המזון
כשעדיין לא נטל ידיו לסעודה היה לו
לברך על הגפן אחר כוס שני כמ"ש
לדעת הרי"ף ודוחק לומר דר"י אחר הוא
אלא נראה דס"ל לר"י דבליל פסח הוי
קביעות גמור אפילו קודם שנטל ידיו
משא"כ בשאר ימות השנה אבל מ"מ דעת
הרי"ף שלא לחלק וכל שלא נטל ידיו
אף בליל פסח אינו פוטר שבתוך המזון ולפיכך צריך לברך אחר כוס שני על הגפן
כ"ל · וטעמו של אבי עזרי כתב ב"י דכיון דמפסיק בין כוס לכוס שלא מענייני
אכילה ושתייה צריך לברך אחריו משא"כ בין שני לשלישי שאינו מפסיק אלא
בסעודה וברכת כוס שני פוטר יין שבתוך הסעודה הלכך אין לברך לאחר כוס
שני על הגפן עכ"ל ובהגה"ה מיימוני כתב שכן היא דעת מהר"ם · וטעמו של ר"ח
הוא דהסעודה מתחלת מכוס של קידוש ומסיימת בכוס של ב"ה הילכך אין לברך
על הגפן בנתיים כלל אבל אחר ב"ה שכבר נגמרה הסעודה מברך על הגפן וא"ל
דמברך אחר כוס רביעי וס"ל לר"ח דדוקא כשיש לו כוס לברך עליו ב"ה דכיון
דהכוס לפניו ודעתו לשתות עוד לא הוי הסעודה שום הפסק והיסח הדעת ולפיכך
כשמברך על הגפן אחר כוס של ב"ה פוטר אותן ואת שתי הכוסות שלפני הסעודה
אבל כשאין לו אלא ב' כוסות אלו שלפני הסעודה א"כ כבר הסיח דעתו מלשתות
עוד וצריך לברך על הגפן אחר כוס שני ופוטר אותו ואת הראשון אבל אין לומר
דא"צ לברך לאחריהם משום דברכת המזון פוטרתן דס"ל לר"ה דיין שלפני המזון
הו"ל כדברים הבאים אחר הסעודה קודם ברכת המזון דטעונין ברכה לפניהם
ולאחריהם ואין ברכת המזון פוטרתן ודו"ק : ומ"ש הב"י דטעמו של ר"ח הוא כאותן שרצו לייסב סברתו של הרי"ף לומר דדוקא באין לו יין לשתות בתוך המזון התם הוא
דקאמר דצריך לברך אחר כוס שני לא נהירא דהא ודאי דר"ח סובר אפילו אין לו יין בתוך המזון אפ"ה א"צ לברך אחר כוס שני כשיש לו כוס לברך עליו ב"ה
כמו שנתבאר : ומ"מ מדברי הרא"ש יראה שאפילו אין לו כוס לברך עליו ברכת המזון אפ"ה א"צ לברך אחר כוס שני דב"ה פוטרתו :
ומ"ש בשם ר' שרירא גאון כו' הא דצריך לברך לפני כל אחד ואחד נתבאר כבר בסמוך בדברי הרי"ף והא דאין לברך אלא אחר אחרון טעמו משום
דכוס א' וכוס ב' ב"ה פוטרתן ונמצא כשמברך אחר רביעי פוטר אותו ואת הג' וכ"כ הרשב"א בתשובה בסימן ע"ב · וממילא לפי זה אם אין לו רק ב'
כוסות הראשונות א"צ לברך כל עיקר על הגפן דב"ה פוטרתן ודלא כר"ח · והמנהג כרב שרירא · ויש לדקדק למה השמיט רבינו מלכתוב בסימן זה גבי כוס שני דאם לא שתה
בהסיבה

דרכי משה

תעד (א) והמנהג דמברכין עליו כדברי הרי"ף ושאר גאונים וכן פסק המרדכי פרק ע"פ דף ר"מ ע"א לברך על כל כוס וכוס :
כתב

פרישה

(יח) מגביה כל א' כוסו כו' כתב האגור כשיגיע ללפיכך שאוחז כל אחד כוסו אז צריך
לכסות הפת שלא יראה בושתו :
(יב) בעניין ברכת הלל כו' כתב בשיבולי לקט הר"מ הורה שמלות הלל קריאתו מעומד
שנאמר הללו עבדי ה' העומדים בבית ה' וגו' ומה שקורין בליל פסח מיושב
לפי שעתה דרך היסבה וחרות אין מטריחין אותו לעמוד :
(יג) שיש ספק בברכתו נ"ל לפי מ"ש לעיל בסימן כ"ט בשם רא"ש דדוקא היכא שודאי
אינו חייב לברך אז הוא אסור לברך אבל אם יש לספק בחיובו אזי הרשות
בידו לברך וכמ"ש רבינו בסימן תל"ב וא"כ ה"ה הה"ל דהרשות בידו ונלפע"ד דכאן לא בא
רבינו לומר טעם אלא מה שהיה נוהג הרא"ש בו שלא לברך משום שאף שהוא רשות ולמי
בעי מברך מ"מ כן ראוי לנהוג שלא לברך אבל מה שכתב בסימן תל"ב שהוא רשות שם
כתב דהוא מן הדין ואין למחות ביד המברך כיון שיש להמברך על מי לתלות ולומר ס"ל
כמאן דחייב לברך אלא שק' שבסימן תפ"א כתב רבינו ג"כ אדין יהללוך אם אומרים אותו אכוס
ד' או אכוס ה' שכתב ... כיון שפלוגתא היא כו' ע"ש ומיהו י"ל דשאני התם דכוס ה' גופא יש
דעת

דרישה

בסגול וקאי על עבר ועדיין עיקר חסר מן הספר וכולי האי לא הוה ליה לבעל אגדה לספוים
אלא לפרש לכך א"ל ונאמר בחולם ומצורף עם הלל דבתריה וק"ל :
[ט] ואבי העזרי כתב שאין לברך עליו כלל כו' בפ' ע"פ דף ק"ו ע"ב אהא דתניא כל
הברכות כולן פותח בברוך וחותם בהן בברוך חוץ מברכה הסמוכה לחברתה כו'
והקשה שם התוס' ז"ל והקשה מיהללוך דהלל דלילי פסח דאין מברכין לקרוא את הלל נמצא
דאינו סמוכה לחברתה לברכה שלפניה כמו ישתבח לברוך שאמר ואפ"ה אינו פותח בברוך
לכן נראה דברכה שאמר פסוקים אין צריך פתיחה שבלא פתיחה נקרא התחלה עד כאן לשון
התוס' ע"ש :
סי' תעד [א] וכתב רב אלפס כו' עיין מ"ש לעיל סי' קע"ח דב"י כתב דלהרי"ף דמצריך
הכא לברך אכל כוס וכוס מצריך נמי לחזור ולברך המוציא המתפלל
בתוך סעודתו וק' לדידן דקי"ל בברכת הכוסות כרי"ף והפסק תפלה כרא"ש ע"ש ושם
כתבתי יישוב לזה ע"ש : [ב] ורבי' חננאל כתב כוס של קידוש ושלפני המזון כיון שיש לו כוס
לברך עליו כו' עיין ב"י ומיהו לא נתיישב בדברי ב"י הא דתלוא ר"ח בכיון דיש לו כוס
לברך

אבל ברכה אחרונה לא שאין לברך אלא אחר אחרון וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדבריהם בברכה אחרונה שאין לברך אלא אחר אחרון וכ"כ הרב רבי יונה:

תעה **ויטול** ידיו ויקח הקערה שהמצות בתוכה כסדר שהניחו השלימה למעלה והפרוסה תחתיה ויברך על השלימה המוציא ויבצע ולא יאכל עד שיברך על הפרוסה על אכילת מצה (א) (ג) ויאכל משנים ביחד כזית מכל א' (א) ואם אינו יכול לאכול כשני זתים ביחד [א] יאכל של המוציא תחלה ואח"כ של אכילת מצה ומפני שיש מי שאומר שמברך על הפרוס' המוציא ועל השלימה על אכילת מצה לכך הרוצה לצאת ידי שניהם יאחוז שתיהם בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה מיד זה אחר זה ואח"כ יבצע משתיהן ביחד ויאכל בהיסיבה ואם לא היסב לא יצא וצריך לאכול פעם אחרת בהיסיבה כתב רב עמרם ויברך המוציא ויטבל בחרוסת ויאכל וכ"כ הרמב"ם ז"ל ואיני יודע טיבול זה בחרוסת למה אי משום מצה שאין בה מלח וצריך בשש לטבל במלה וכן הוא לשון הירושלמי וטמיש ליה במלחא ועוד הקשה בעל המנהיג לדבריהם שמצה היא זכר לחירות וחרוסת זכר לטיט והאיך יתחברו זה

בהסיבה דצריך לחזור ולשתות כמ"ש גבי כוס א' וג' וד' ואפשר ליישב קצת דממ"ש בסימן תע"ג בכוס א' דצריך לשתות פעם אחרת בהסיבה ממילא שמעינן דה"ה בכוס שני דמאי שנא ולפיכך לא היה צריך לחזור ולכתוב דין זה בפי' גבי כוס שני אבל בכוס ג' דקי"ל דבין ג' לד' לא ישתה סד"א דאין לו לחזור ולשתות בהסיבה וכן אחר כוס ד' שכבר הסיח דעתו מלשתות עוד וצריך לחזור ולברך בפ"ה הגפן והוי כמוסיף על הכוסות סד"א דאין לו לחזור ולשתות בהיסיבה לפיכך היה צריך לפרש לגבייהו דאפ"ה יש לו לחזור ולשתות בהיסיבה וק"ל:

תעה ויטול ידיו בפרק ע"פ אסיקנא דאף ע"ג דנטל בטבול ראשון נוטל ידיו בטבול שני משום דכיון דבעי למימר אגדתא והלילא דילמא אסוחי אסחיה לדעתיה ונגע · ומשמע שאם נזהר שלא להסיח דעתו ושלא ליגע במקום הטנופת אין צריך נטילה אחרת וכן פסק המרדכי בסד' הראשון של פסח · ומ"ש ב"י וז"ל וכ"ל דאין לכוין בכך שלא לבטל תקנת חכמים שתקנו ליטול פעמיים בליל פסח לא ידעתי לו טעם דכיון דעיקר התקנה משום דילמא נגע א"כ ממילא היכא דבבירא ליה דלא נגע לא צריך לנטילה אחרת ואפי' למאי שקבעתי למעלה בסי' תע"ג דאין לברך על ב' הנטילות הראשונות שייך דין זה דדוקא היכא דאיכא למיחש לדילמא נגע דצריך לברך עג"י קודם סעודה כשנוטל פעם ג' אז ודאי אין לו לברך כל ב' הנטילות הראשונות אבל אם נזהר שלא להסיח שלא ליגע יכול ליטול ידיו קודם קידוש ויכוין שתעלה לו לסעודה ויברך מיד עג"י ואז תעלה ג"כ לטבול הראשון שהכל נחשב מענין הסעודה ושוב א"צ נטילה אחרת כן נראה מעיקר הדין · אכן למאי שקבענו למעלה בסימן קס"ו שלא להפסיק בין נטילה להמוציא בשום הפסקה כדמשמע בירושלמי א"כ בליל פסח נמי אין להפסיק כל עיקר לפי הירושלמי אע"ג דבתלמודא דידן משמע דליכא למיחש להפסקה בין נטילה להמוציא מ"מ בהא קי"ל כהירושלמי: **ומ"ש** השלימה למעלה וכו' כלומר למעלה שהיא הראשונה כדי דמשום דאין מעבירין על המצות הניח השלימ' שיברך עליה המוציא שהיא המצוה הראשונה כמו שיתבאר סי' תע"ג: **ומ"ש** ומברך על השלימה המוציא וכו' כ"כ הרא"ש דמברך על השלימה המוציא דלא גרע י"ט של פסח משאר שבתות וימים טובים שמברכים המוציא על השלימה והא דאמרינן בברכות דהכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך השלימה ובוצע מ"ט לחם עוני כתיב היינו אותו לחם שיוצא בו ידי אכילת מצה אבל המוציא פשיטא דעל שלימים בעינן כשאר י"ט כו': **ומ"ש** דלא יאכל עד שיברך על הפרוסה על אכילת מצה ויאכל משניהם יחד כ"כ הרא"ש ואוכלן ביחד וכו' והטעם דאם יאכל של המוציא תחלה שהיא של שלימה הרי בלותה אכילה יצא י"ח מצה ואנן בעינן לחם עוני לשל מצה דהיא פרוסה ולא שלימה · ומהר"ל מפראג הקשה ע"ז דהא אמרינן בפ' האיש מקדש דכל מידי דליתא בזה אחר זה בבת אחת נמי ליתא · ואפשר לומר דעיקר הקפידא אינה אלא לענין בציעה שיבצע ויברך על הפרוסה ע"א מצה אבל לענין אכילה לא נפקא לן מינה מידי תדע שהרי אם אינו יכול לאכול משניהם יחד אוכל של המוציא תחילה כו' אלא ודאי דלכתחלה קאמר דיותר נכון לאכול משניהם יחד דיוצא באותה אכילה של פרוסה י"ח מצה אבל היכא דלא אפשר לן לית לן בה דלא קפדינן אלא שיניח פרוס' בתוך השלימה ולבצוע ולברך על הפרוסה ע"א מצה וק"ל: **ומ"ש** שיאכל כזית מכל אחד היינו לפי שאין אכילה פחותה מכזית מיהו תימה בשלמא מן הפרוסה שמברך עליה ע"א מצה שפיר דבעי כזית אבל מן השלימה שמברך עליה המוציא מ"ש משאר פת שמברך עליו המוציא אע"פ שאינו אוכל כזית כמו שפסק רבינו למעלה בסי' ר"י ותו דאפילו להר' יונה בפרק כ"מ שסובר דבפחות מכשיעור מברך לפניו שהכל מ"מ כאן הרי הוא אוכל מן הפרוסה בכזית וברכת המוציא בעל כרחך קאי על כל מה שיאכל מן הפת בסעודה זו וא"כ לא צריך שיאכל כזית ממש מן השלימה ואפשר לומר דס"ל לרבינו דודאי אם אין לו אלא פחות מכזית מברך עליו המוציא אבל כשיש לו כזית פשיטא דלכתחלה צריך כזית וסובר ג"כ כיון דמברך אשלימה המוציא צריך שיאכל ממנה כזית לכתחלה: **ומה** שאמר שיאכל של המוציא תחלה היינו משום דכיון דזו היא המצוה הראשונה אין לעבור עליה דאין מעבירין על המצות: **ומ"ש** ומפני שיש מי שאומר שמברך על הפרוסה המוציא ועל השלימה ע"א מצה סברא זו כתובה בהגהת מיימוני' בשם ר"ח ושאר גאונים וכ"כ ראב"ן והתוס' דמפרשים דהא דקאמר הכל מודים בפסח שמניח פרוסה לתוך השלימה ובוצע כו' דקאי על ברכת המוציא שמברך בפסח המוציא על הפרוסה ולפי שאין לעשות מצות חבילות חבילות אין לברך ב' ברכות על הפרוסה וצריך לברך ע"א מצה על השלימה ולכך כתב שהרוצה לצאת ידי שניהם יאחוז שתיהן בידו כו' דלמר קאי המוציא על הפרוסה ולמר קאי המוציא על השלימה וע"א מצה על הפרוסה וע"א מצה על השלימה שהרי אוחז שתיהן בידו ולא קשה דלמר דקאי המוציא על הפרוסה מעביר על המצוה הוא שהרי השלימה היא הראשונה די"ל דכיון דהכשר מצוה כך היא שמניח הפרוסה בתוך השלימה ובוצע והיינו לומר תחת השלימה א"כ אין כאן משום מעביר ולפי זה צריך הוא לאכול שניהם יחד ולא בזה אחר זה שלא להכניס עצמו בספק מעביר על המצות וק"ל · ובמקצת ספרי רבינו כתוב ומפני שיש מי שאומר שמברך על הפרוסה המוציא וגם על אכילת מצה כו' וכן משמע באשיר"י שכתב תחלה דברי הרי"ף שמברך המוציא וע"א מצה על הפרוסה ואח"כ כתב דעתו שיברך המוציא על השלמה וע"א מצה על הפרוסה ואח"כ כתב והרוצה לצאת י"ח שניהם יברך המוציא וע"א מצה ויבצע מן השלימה ומן הפרוסה כאחד וכ"כ הרב רבינו ירוחם · אלא דקשיא לפי זה בשלמא שצריך לאחוז שתיהם בידו כשמברך המוציא שפיר אלא כשמברך ע"א מצה הא ודאי דלא צריך לאחוז בידו כי אם הפרוסה לבד ואח"כ יבצע משניהם ויאכל ביחד אלא ודאי דמשום דיש גאונים שסוברים שצריך לברך המוציא על הפרוסה וע"א מצה על השלימה לכך צריך לאחוז שתיהן בידו בשעה שמברך המוציא וע"א מצה · והמנהג ליקח המצות בידו ולהגביהם בשעה שמברך המוציא דבעינן לחם משנה ואז גם הפרוסה שבין ב' השלמות תעלה עמהם לצאת גם ידי אותן הגאונים שאומרים שמברך המוציא על הפרוסה ואח"כ ישבר הראשונה ולא יפרידנה לגמרי ויניח השלישית ויתפוס רק הראשונה והשניה ויברך ע"א מצה ויפרוס מתחיהן מכ"א כזית ויאכל שניהן ביחד בהיסיבה וכ"כ מהר"ש לורי"א: **ומ"ש** ואם לא היסב לא יצא כו' כן הכריחו הרא"ש והמרדכי מדתקן השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא משמע מיסב אין לא מיסב לא אכן כבר קבענו למעלה בסימן תע"ב כראבי"ה דבזה"ז אין צריך לחזור ולאכול בהיסיבה אלא למצוה מן המובחר: **כתב** רב עמרם ויברך המוציא ויטבל בחרוסת ויאכל וכ"כ הרמב"ם ז"ל ואע"ג דהרמב"ם כתב שאין צריך אלא ב' מצות שלמות ופרוסה ומברך המוציא וע"א מצה שניהם על הפרוסה ומטבל בחרוסת ופליג אר"ע שמצריך לעשות ג' מצות כדלקמן סוף סי' זה מ"מ בזה שוין דצריך לטבל בחרוסת: **ומ"ש** ר"ע ויברך המוציא ויטבל בחרוסת לאו למימרא דהפרוסה שמברך עליה ע"א מצה לא בעינן לטבל בחרוסת דודאי צריך אלא סידורא דריסא דעניינא נקט דמברך המוציא ומטבל בחרוסת וממילא כמי דמברך על הפרוסה ע"א מצה ומטבל בחרוסת וק"ל: **ומ"ש** ואיני יודע טבול זה למה כו' תשובותיו אלה גדולות וכמעט מכריחות להודות בהן וכדי ליישב דעת הגאונים הראשונים באתי לומר שיש קצת סמך לדבריהם מדתנן הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין אעפ"י שאין חרוסת מצוה ר"א בר צדוק אומר מצוה וקשיא במאי קמיפלגי דכיון דהכל מודים דצריך להביא חרוסת מכ"מ אם הוא מצוה אם לאו דהא ודאי דאף לר"א ב"צ אין מברכין על החרוסת אעפ"י שהוא מצוה כמ"ש רבינו בסמוך אלא ודאי דלת"ק דאינו מצוה ואינו מביאה אלא משום קפא לא בעינן ליה אלא למרור וירקות אבל לראב"צ דמצוה היא זכר לטיט א"כ אף למצה בעינן לה ומאחר שהרמב"ם בפ"ז פסק כראב"צ לכך פסק ג"כ דמטבל המצה בחרוסת ומה שהקשה בעל המנהיג שמצה היא זכר לחירות וחרוסת זכר לטיט כו' אפשר לומר דכוונתינו בטבול זה שהוציאנו מעבדות שהוא מטיט שהחרוסת שהמצה זכר לו לחירות וכשמטבילין בו את המרור כוונתינו

דבריהם: **וא"א** הסכים לדבריהם בברכה אחרונה כלומר אבל לא בראשונה שהוא ז"ל סובר שאין מברך אלא בכוס של קידוש וכוס של בה"מ כמ"ש בסמוך ודעת הר"ן וה"ה מסכמת לדעת הרא"ש לענין ברכה אחרונה וז"ל הרא"ש בתשובה בסוף דבריו הלכך נראה דאין לברך אלא על כוס א' וג' וברכה אחרונה אין לברך כי אם על כוס ד' וכן מצאתי כתוב בשם ה"ר יונה וכן ראוי לעשות דהממעט בברכות לא הפסיד דברכות אינן מעכבות אבל המרבה מפסיד דהוי ברכה לבטלה עד כאן לשונו וכ"כ הרשב"א בתשובה וכך פשט המנהג:

תעה ויטול ידיו אע"פ שנטל ידיו בטיבול ראשון אמרי' בפרק ע"פ (קטו:) חוזר ונוטל ידיו שניה ומברך ענ"י מפני שהסיח דעתו בשעת קריאת ההגדה וכתב המרדכי נ"ל שאם נתכוון בנטילה ראשונה לגמור בה כל סעודתו בלא היסח הדעת אין צריך לחזור וליטול שניה ע"כ וכ"ל דאין לכוון בכך שלא לבטל תקנת חכמים שתקנו ליטול פעמיים בליל פסח:

ומ"ש רבינו ויקח הקערה שהמצות בתוכה כסדר שהניחום השלימה למעלה והפרוסה תחתיה הכי אמרי' בפר' כיצד מברכין (לט:) הכל מודים בפסח שמניח פרוסה לתוך שלימה ובוצע:

ומ"ש שיש מי שאומר שמברך על הפרוסה המוציא וכו' לכך הרוצה לצאת ידי שניהם יאחוז שתיהם בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה וכו' כ"כ הרא"ש והמרדכי בפרק ע"פ וכ"כ הגהות מיימון בשם סמ"ג וז"ל הרשב"א בתשובה נוטל מצה שלימה ומניח עליה הפרוסה ומברך המוציא ועל אכילת מצה על הפרוסה משום לחם עוני ואינו צריך ג' מצות ואע"פ שאמרו מניח פרוסה בתוך שלימה כל שהקטן בתוך הגדול בתוך קרי ליה עכ"ל ובס"ס זה כתב רבינו שכן דעת הרי"ף שדי בשתי מצות ושהרא"ש חולק וכן נהגו: **ומ"ש** רבינו שמברך על אכילת מצה וכן מ"ש לקמן שמברך על אכילת מרור כך היא נוסחת הרמב"ם וכתב ה"ה שטעמו מפני שבברכה זו מוציא עצמו ואחרים עמו השומעין אותו אבל לפי דעת הרבה מן האחרונים הנוסח הוא לאכול מצה ולאכול מרור וכן עיקר עכ"ל והעולם נהגו לברך בעל (ג): **ויאכל** בהיסיבה פשוט בפרק ע"פ (קח·): **ומ"ש** ואם לא היסב לא יצא וצריך לאכול פעם אחרת בהיסיבה כ"כ שם הרא"ש מדיוק' דברייתא: **כתב** רבינו ויברך המוציא ויטבול בחרוסת וכ"כ הרמב"ם אע"פ שמדברי הרמב"ם נראה דעל כזית דאכילת מצה קאמר דמטבל בחרוסת ולא אכזית דהמוציא לא דק רבינו בהכי מאחר שהוא סובר שמשום אחד מהן אינו מטבל בחרוסת והראב"ד דחה דברי הרמב"ם וכתב ה"ה שכן דעת

דרכי משה

תעה (א) כתב בת"ה סי' קל"ט דכזית הוא כחצי ביצה וצריך לאכלן ביחד ולבלוע כל הזית ביחד ולא מעט וכ"כ ב"י בשם התוס' וכתב מהרי"ל דבכזית מרור הריוח שבין העלין אינו עולה לשיעור כזית לכן צריך למעך חללה ואח"כ ישער שיהא כזית: (ב) והר"ן כתב פרק ע"פ ד' רנ"א ע"א דיכול לברך לאכול:

ובמנהגים

דרישה

לברך עליה ב"ה בלא כוס נמי כיון דכולהו הלה סעודה כוס נטערו בב"ה וגלע"ד דס"ל כדעת רב עמרם שכתב רבינו בשמו לעיל סוף סי' רע"ב דס"ל דאין בהמ"ז טוער כוס של קידוש מברכה אחרונה כ"א ביש לו כוס לברך עליו ברכת המזון וע"ש מ"ש רבינו עליו:

סי' תעה [א] **ויאכל** המוציא תחלה עיין מה שכתב לקמן סי' תפ"ו דא"כ היסיבה להמוציא:

אכלן

פרישה

דעת שאסור לעשותו ומסיק דהרשות לאדם לעשותו ומש"ה כתב דלכל הספות ימעט בברכתו וק"ל:

סי' תעה (א) **ויאכל** משניהם ביחד כזית מכל א' ל"ע מ"ש דאברכת המוציא צריך כזית יותר מכל ברכת המוצי' ואפשר משום דמסתפק על איזה מהן יברך על אכילת מצה ומש"ה מברכין אשניהן ביחד שתי הברכות וכיון דכל א' בספק ברכת אכילת מצה ואכילת מצה כזית: (ב) **ויאכל** משניהן ביחד דבתוך אכילת פרס מצטרפין האכילות יחד דה"ש בזה

אם

זה עם זה ועוד מצה דאורייתא וחרוסת דרבנן ואתי חרוסת דרבנן ומבטל מצה דאורייתא: אח"כ יקח כזית מרור וישקענו כולו בחרוסת ולא ישהנו בתוכו שלא יתבטל טעם מרירתו ומטעם זה כתב ה"ר יונה שצריך לנער החרוסת מעליו שלא יתבטל טעמו ויברך על אכילת מרור ויאכלנו בלא היסיבה ולא יברך עליו בפה"א ופי' רשב"ם לפי שנפטר בברכת בפה"א שבירך על הירקות בטיבול ראשון ולכך אומר שאין לברך אחר טיבול ראשון בנ"ר ור"י אומר צריך לברך אחריו בנ"ר (ג) ומה שא"צ לברך על המרור בפה"א לפי שחשוב כדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדברי הרשב"ם ואין מברכין על החרוסת אע"פ שהיא מצוה לפי שהוא טפל למרור ואם אין לו ירקות לטיבול הראשון אלא מרור יברך עליו בטיבול ראשון בפה"א ועל אכילת מרור ובטיבול השני יטבלנו בחרוסת ויאכלנו בלא ברכה וטוב לחזור אחר שאר ירקות ואח"כ נוטל מצה שלישית ובוצע ממנה וכורכה עם המרור ואוכל ביחד זכר למקדש כהלל שהיה כורך פסח מצה ומרור ואוכל וכתב אבי העזרי שאין לטובלו בחרוסת דב' טיבולין מצינו בזמן הזה דרגילין למיעבד כהלל ג' לא מצינו ור' שמעיה בשם רש"י כתב שצריך לטובלו בחרוסת וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל וטובלו בחרוסת שכן היה הלל עושה אוכל פסח מצה ומרור וטובל בחרוסת כתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל מספקא לי בכריכה אי בעי היסיבה כיון דמרור לא בעי היסיבה ובעל המנהיג כתב דבעי היסיבה בעבור המצה שבאה זכר לחירות וכתב עוד הרוצה לקיים מצוה מן המובחר לא יסיח עד שיעשה כריכה כהלל כדי שתעלה לו ברכת מצה ומרור לכריכה כהלל דהא משום דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר עבדינן לחומרא כתרוייהו ה"נ לענין ברכה צריכין למיעבד שיעלה לשניהם ובשיחת חולין צריך ליזהר אבל טול ברוך לא הוי הפסק: בלע מצה ולא לעסה יצא דמקרי שפיר אכילה בלע מרור לא יצא דטעם מרור בעינן ואפילו בלע מצה ומרור כאחת אפ"ה יצא ידי מצה ולא יצא ידי מרור: כרכן בסיב אף ידי מצה לא יצא [ב] אכלן בלא מתכוין יצא כתב

דעת הרבה מן האחרונים וכן נהגו: **ואחר** כך יקח כזית ממרור פשוט במשנה פרק כל שעה (לט.) דבעי' שיאכל כזית: **ומ"ש** וישקענו כולו בחרוסת בפרק ע"פ (קטו.) אמר רב פפא ש"מ האי חסא צריך לשקועי דאי ס"ד לא צריך לשקועי נטילת ידים למה ומיהו התם בגמרא דחינן ליה דדלמא לעולם אימא לך לא צריך לשקועי וקפא מריחא מיית אלא למה לי נטילת ידים דלמא משקעו ליה וא"כ לא קי"ל כרב פפא ולכן הרי"ף והרמב"ם והרא"ש השמיטוהו אבל הרוקח הביאו א ולכן כתבו רבינו:

ומ"ש ולא ישהנו בתוכו שלא יתבטל טעם מרירותו מימרא דרב פפא בפרק ע"פ (שם:):

ומ"ש ויאכלנו בלא הסיבה (שם) מרור א"צ הסיבה ופירש"י מפני שהוא זכר לעבדות ונ"ל שאם רצה לאוכלו בהסיבה רשאי:

ולא יברך עליו בפה"א כ"כ התוספות והרא"ש והמרדכי בפ' ע"פ וכך הם דברי רשב"ם ור"י ג"כ שם ושלא כדברי הרשב"א שכתב בתשובה שצריך לברך עליו בפה"א ג"כ:

ואין מברכין על החרוסת אע"פ שהוא מצוה הטעם לפי שהוא טפל למרור: **ואם** אין לו ירקות לטיבול הראשון אלא מרור יברך עליו בטיבול ראשון וכו' מחלוקת בפרק ע"פ (קטו.) ואיפסיק הלכתא כרב חסדא דאמר הכי: **ומ"ש** וטוב לחזור אחר שאר ירקות שם רב אחא ברי' דרבא מהדר אשאר ירקות לאפוקי נפשיה מפלוגתא:

ואח"כ נוטל מצה ג' ובוצע ממנה וכורכה עם מרור ביחד וכו' שם תניא אמרו על הלל שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו ופירש"י שהיה כורכן בבת אחת פסח מצה ומרור א"ר יוחנן חלוקין עליו חביריו על הלל כלומר דיאכלוהו כל חד וחד לחודיה משמע ואסיקנא והשתא דלא אתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן מברך על אכילת מצה ואכיל והדר מברך על אכילת מרור ואכיל והדר אכיל מצה וחסא בהדדי בלא ברכה זכר למקדש כהלל וכתבו התוס' והרא"ש מברך אמצה ואכיל וכו' אם היה כורך שניהם יחד תחלה הוה אתי מרור דרבנן ומבטל למצה ואם היה אוכל מצה בלא מרור תחלה כשהיה כורכן אח"כ אתי מצה דרשות ומבטל מרור דרבנן ב:

וכ"כ א"א ז"ל וטובלו בחרוסת וכו' שם וכן דעת הרמב"ן שמטבלו בחרוסת וכן נהגו וכתב האגור בשם מהר"י מולין הכריכה שעושין זכר למקדש כהלל יש לטבל החזרת בחרוסת ולאכול עם החרוסת (ג) אבל באכילת מרור יטבל החזרת בחרוסת וינענע החזרת מן החרוסת שלא יבטל טעמו עכ"ל:

כתב אחי ה"ר יחיאל מספקא לי בכריכה אי בעי היסיבה וכו' לי נראה דפשיטא דבעי היסיבה שהלל כשהיה כורך בהסיבה היה אוכל שהרי מה דכריכה היתה עולה לו לאכילת מצה דמצוה וקי"ל דמצה צריכה היסיבה ואע"ג דמרור א"צ היסיבה אם רצה לאוכלו בהיסיבה אין בכך כלום וכ"כ מדברי הרמב"ם שכתב אימתי צריכין היסיבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ד' כוסות ושאר אכילתו ושתייתו אם הסיב ה"ז משובח ואם לאו א"צ עכ"ל ומדלא כתב אבל מרור אינו אוכלו בהיסיבה משמע שאם רצה לאכלו בהיסיבה אין בכך כלום אע"ג דאיכא למידחי דאכילתו ושתייתו משמע אכילה ושתיה שאינה של מצוה ולאפוקי אכילת מרור כתב כן י"ל דהיינו כי היכי דלא נימא דאכיל מרור בהיסיבה הוי משובח אבל אין ה"נ שאם רצה לאכלו בהיסיבה אין בכך כלום וכיון דמצה צריכה היסיבה והיא מעכבת בה צריך לאכול מצה ומרור דכריכה בהסיבה:

וכתב עוד הרוצה לקיים מצוה מן המובחר לא ישיח עד שיעשה כריכה כהלל וכו' כ"כ האגור בשם בעל המאור: **בלע** מצה וכו' עד אף ידי מצה לא יצא בפ' ע"פ (שם): **ומ"ש** ואפי' בלע מצה ומרור כאחד וכו' כלומר ולא אמרינן דכיון דאין במרור זה מצוה כלל מבטל למצה וטעמא משום דכיון דלא לעסו אינו מבטל טעם המצה והרמב"ם כתב שהמרור כטפילה למצה וכרכן בסיב פרשב"ם משום דלא היה ממש בפיו לא זה ולא זה וכזורק אבן לאמת דמי וגם הר"ן כ' דטעמא משום דאין דרך אכילה בכך בתה"ד דקדק מדברי המרדכי דמצוה מן המובחר לבלוע כל הכזית של מצה כשהוא מרוסק בבת אחת וה"ה לכזית של מרור (ג' עמ"ש לעיל אות א'): **אכלן** בלא מתכוין יצא ברייתא בפ' ע"פ ואמרינן התם דרבי יוסי פליג ואמר דצריך שיתכוין ומאחר שהרא"ש פסק דמצות צריכות כוונה וכמ"ש רבי' בסמוך א"כ ודאי קים ליה דאכלן בלא מתכוין לא יצא ואף על פי שכתב בפרק ערבי פסחים האי ברייתא דאכלן בלא מתכוין יצא משום אכלן דמאי ואכלן לאלאין דמיתני בה כתב וסמך על

כינתינו בענין אחר להורות דהמרירות שמררו אותנו היינו בעבודת הטיט ומה שהקשה עוד דהמצה דאורייתא וחרוסת דרבנן וכו' י"ל דאינו מטבל כל כך שיבטל טעם מצה כמו שהזהיר ה"ר יונה אף לענין מרור שצריך לנער החרוסת מעליו שלא יבטל טעמו כ"ש לענין מצה וכ"כ ה"ר ירוחם על מ"ש הרמב"ם שעם המצה לבדה יטבל בחרוסת ובלבד שלא ישהא אותו בו שלא יפסיד טעם המצה ומן הדין עלינו להחמיר כדעת הגאונים הראשונים אלא שלא נהגו כן:

ומ"ש וישקענו כולו בחרוסת כו' מימר' דרב פפא פרק ע"פ ואע"ג דבגמרא דחינן לה ודילמא אימא לך לא צריך לשקועי כו' אפ"ה לא שבקינן מאי דפשיטא ליה לרב פפא מקמיה דיחויא בעלמא דדחיניה לה בגמרא וכן פסק ברוקח: **ומ"ש** ויברך על אכילת מרור כתב הר' המגיד שהטעם מפני שכל ברכה שמוציא עצמו ואחרים עמו השומעים אותו מברך בעל וכן נהגו ודלא כיש מברכין לאכול מרור ולאכול מצה: **ופי'** רשב"ם כו' ע"ל בסימן תע"ג:

ואין מברכין על החרוס' מיהו הרמב"ם בפי' המשנה כתב דלראב"צ צריך לברך על החרוסת דמצוה מד"ס היא ולא קי"ל הכי והוא עצמו חזר בו בחבורו שהרי בפ"ז פסק כראב"צ ואף עפ"כ לא כתב דצריך לברך על החרוסת: **ומ"ש** ואח"כ נוטל מצה שלישית כו' שם אסיקנא דהדר אכיל מצה וחסא בהדדי בלא ברכה זכר למקדש כהלל ופי' רבינו דהיינו הזכר לפי שבזמן שהב"ה היה קיים היה כורך פסח ומצה ומרור ביחד ואוכל ועכשיו שאין ב"ה קיים ואין פסח כמצא שלא קיים המצוה ואינה עושה כ"א זכר בעלמא: **ומ"ש** רבינו שנוטל מצה שלישית לכריכ' כן כתבו התו' וכל הנמשכים אחריהם והטעם כדי לקיים מצו' בשלשתן: וכתב אבי עזרי שאין לטובלו בחרוסת כו' כונת דבריו דבע"פ קאמרי' אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש נטל ידיו בטבול ראשון נוטל ידיו בטבול שני אמרוה רבנן קמיה דרב פפא הא בעלמא איתמר דאס"ד הכא איתמר ל"ל נטילת ידים תרי זימני הא משא ליה ידא הדא זימנא א"ל רב פפא אדרבה הכא איתמר דאס"ד בעלמא איתמר ל"ל תרי טיבולי כו' ודרשא זו דרב חסדא בזמן הזה הוה דרגילי למיעבד כהלל ואעפ"כ לא מצינו שהזכיר בדבריו כ"א שני טבולים אבל שלשה לא מצינו ומ"מ אין דבריו מכריחין כל עיקר ונראין דעת האומרים שטובלין בחרוסת וכ"כ בהג' מיימוני' בשם מהר"ם ור"ת דמאחר שאנו עושין זכר למקדש כהלל והלל היה מטבל בחרוסת שהרי זה היה אכיל' מרור שלו א"כ יש לנו לעשות כאשר עשה הוא וכן כתב מהר"ל מפראג וכן נהג מהר"ש לוריא ז"ל גם ב"י כתב שכן נהגו ודלא כמ"ש במנהגי דמהר"א טירנא ז"ל:

כתב אחי הר"ר יחיאל כו' ובעל המנהיג כתב דבעיא היסיבה וכן עיקר דכיון שבזמן שב"ה קיים היה צריך היסיבה משום פסח שהוא זכר לחירות כמ"ש על מצות ומרורים יאכלהו אלמא דאכילת הפסח הוא העיקר ממילא בזמן הזה נמי בעינן למיעבד זכר לאכילת הפסח ועוד כתב ב"י לחזק סברא זו דלא אמרינן אלא דמרור א"צ היסיבה אבל אי בעי למעבד היסיבה עביד וליכא איסורא:

ומ"ש וכתב עוד הרוצה לקיים מצוה מן המובחר לא יסיח וכו' כלומר דעיכובא ודאי ליכא דאינה רק למקדש ואף להלל גופיה א"צ לאכול מצה ומרור ביחד בזמן הזה דליכא פסח דשפיר יוצא י"ח במה שמברך אמצה לחודיה ואכיל ומברך אמרור לחודיה ואכיל אלא דמ"מ כיון דאמרי' דמשום דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר בזמן שב"ה היה קיים עבדינן לחומרא כתרוייהו אף בזמן הזה כאילו היה ב"ה קיים ובעי ליה למיהדר ולמברך מצה ומרור ואכיל וא"כ ממילא בעינן למיעבד נמי לענין ברכה כאילו היה ב"ה קיים שלא ישיח עד שיעשה כריכה כהלל כדי שתעלה לו ברכת מצה ומרור לכריכה דאע"ג דאין לו לחזור ולברך כדאמר להדיא ואכיל בלא ברכה מ"מ כי היכי דליעבד זכר למקדש ממש נכון להזהר בכך ומקיים מצוה מן המובחר: **אכלן** בלא מתכוין יצא כו' ברייתא בפ' ע"פ ובמרור קא מיירי כדמוכח הסוגיא לשם ויש לתמוה הרבה היאך פסק הלכה כברייתא זו בסתם דמשמע דכ"ע אית להו הכי והא אמרינן התם דר' יוסי פליג עליה ואמר דצריך שיתכוין ופסק הרא"ש כמותו בפ"ק דר"ה וכמ"ש רבינו עצמו בסמוך בשמו שמצות צריכות כונה וכן הקשה ב"י וכתב עוד דאעפ"י שכתב הרא"ש בפ' ע"פ האי ברייתא דאכלן בלא מתכוין יצא משום אכלן דמאי ואכלן לאלאין דמיתנו בה כתבה וסמך על מ"ש בסמוך דברי ר' יוסי דדייק מיניה בגמרא דבעי כונה וגם על מ"ש בספ"ק דר"ה דמצות צריכות כונה וכו' ולי נראה ליישב תמיהא זו דרבינו ז"ל לא ניחא ליה לומר שהרא"ש הביא ברייתא זו משום אכלן דמאי ואכלן לאלאין דמיתנו בה דא"כ הו"ל להשמיט בבא זו דאכלן בלא מתכוין יצא

דרכי משה

(ג) ובמנהגים שלנו יעשה הכריכה בלא טיבול ונוהגים לומר זכר למקדש כו' וכן ראיתי כתוב על שם מהרי"ל:

פרישה

אם יוכל לאכול מסניקן מכל א' כזית בבת אחת מוטב שיאכלנו יחד:

(ג) **ומה** שא"צ לברך על המרור בפה"א לפי שחשיב כדברים הבאים בתוך הסעודה דקדק וכתב כדברים בכף הדמיון לפי שבאמת אינה מצרכי סעודה והנאת אכילה שתייה רק שהמובה קבעו דינא כדברים הנכנסים כו':

קודם

דרישה

[ב] **אכלן** בלא מתכוין כו' כתב ב"י לא הוי לרבי' לכתוב סתם אכלן בלא נתכוין יצא דמשמע דכ"ע אית להו הכי והרא"ש ובה"ג בוודאי לא ס"ל הכי ונראה דבאמת צריך ליתן טעם לב' דברים הללו שכתב תחלה סתם אכלן בלא מתכוין יצא ומיד אח"כ כתב דעת בה"ג והסכמת הרא"ש דצריכין כוונה בלי דעת חולקים דס"ל דאין צריך כוונה ולכאורה היה

וכתב

חידושי הגהות

תעה א נראה לומר דס"ל לרבינו הואיל ולא דהייה ליה אלא בלשון דלמא לא שבקינן מילתיה דרב פפא דאיתמר בפשיטות מכח הך דאתמר בדרך דלמא (מהרל"ח): ב וכ"ז בזה"ז דמרור דרבנן אבל בזמן שבהמ"ק קיים שגם מרור היה דאורייתא היה הלל אוכל פסח מצה ומרור שלשתן בכריכה ולא היו מבטלין זא"ז הואיל ושלשתן היה דאורייתא (מהרל"ח): ג ר"ל בד"מ אות א':

כתב הרמב"ם ז"ל היה נכפה ואכל מצה בשעת חוליו לא יצא ואיני יודע אם הוא פוסק ד דמצות צריכות כוונה או אפי' למ"ד אין צריכות כוונה מודה דכה"ג לא יצא ובה"ג כתב ה דמצות צריכות כוונה וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל אכלן חצאין פי' חצי חצי זית ביחד יצא ובלבד שלא ישהה בין אכילה לאכילה כדי אכילת פרס פי' שיעור אכילת ד' בצים · ואין חיוב אכילת מצה אלא בליל ראשון אבל מכאן ואילך אם ירצה לאכול דבר אחר הרשות בידו רק שלא יאכל חמץ ואפילו בליל ראשון יוצא בכזית כתב רב אלפס שא"צ אלא ב' מצות אחת פורסה לשנים ומברך על חציה המוציא ועל אכילת מצה וחציה הב' לאפיקומן והשלימה לכריכה וכן כתבו קצת הגאונים ובחילוף מנהגים כתוב אנשי בבל כשחל פסח בשבת מניח פרוסה בין ב' השלימות וכשחל בחול מביא פרוסה ושלימה ומברך עליה ב' ברכות ואנשי א"י בין בחול בין בשבת מניחין פרוסה על השלימה ומברך על השלימה ב' ברכות וכן חילק בעל ה"ג שכתב והיכא דמיקלע פסחא בליל שבת בוצע על תרתין ופרוסה והתוספות כתבו שצריך לעשות ג' כדפרישית וכ"כ רב עמרם ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכתב ונוהגין באשכנז וצרפת לעשותן מעשרון זכר ללחמי תודה שהיוצא מבית האסורים מביא תודה ותודה היה בה ג' מינין של מצה חלות רקיקין ורבוכה וכל מין היה בה ג' עשרונים ושליש מכל מין היו עושין י' חלות הרי שהגיע לכל ג' חלות עשרון א' ועל כן עושין שלשתן מעשרון ועושין בהן סימן לידע איזו ראשונה ואיזו שניה ואיזו שלישית כדרך שהיו עושין בקופה שתורמין בהן הלשכה שהיו כותבין בהן אב"ג לידע איזו נתרמה ראשונה שממנה לוקחין תחילה ה"נ עושין מצוה ראשונה באותה שנעשית ראשונה הילכך מברכין על הראשונה המוציא ועל השניה על אכילת מצה ומהשלישית כריכה ואם החליף אחת בחברתה לא עיכב :

ואוכלין

ב"ח

יצא ומדלא השמיטה אלמא דהילכתא הכי ואע"ג שהביא בסמוך דברי רבי יוסי דדייקינן מיניה בגמרא דבעינן כונה מ"מ מאחר שמפשטן של דברי ר' יוסי לא מוכח בפירוש דס"ל דבעינן כונה ואיכא למימר דר"י נמי ס"ל דלא בעינן כונה ומאי דקאמר אעפ"י שטיבל בחזרת מצוה להביא לפניו חזרת ה"ע כי היכי דלהוי היכירא לתינוקות ומצוה לאו דוקא א"כ אין מכאן סתירה למ"ש תחלה דאכלן בלא מתכוין יצא · ותדע דהכי הוא דהא בסוגיא דס"פ לולב הגזול מוכח להדיא דבין לרבא בין לאביי מצות א"צ כונה אליבא דר' יוסי דקאמר במשנתינו י"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כו' וא"כ לאותה סוגיא ודאי צריך לומר דהא דתניא בפ' ע"פ אליבא דר' יוסי מצוה כו' לאו דוקא מצוה גמורה :

ומ"ש הרא"ש בספ"ק דר"ה דהלכה דמצות צריכות כונה והוכיח כן מסוגיא דפרק ע"פ מדתניא אליבא דרבי יוסי מצוה וכו' ור' יוסי נימוקו עמו כמו שהאריך לשם ס"ל לרבי' דכל דברי הרא"ש סובבין על מה שרוצה לפסוק הלכה גבי כפאו ואכל מצה ותוקע לשיר דלא יצא ולפיכך הביא הסוגיא דפ' ע"פ ומה שפסק בה"ג והירושלמי שמצות צריכות כוונה ומסיק בסוף דבריו ואע"ג דשניהו רב אשי שינויא דחיקא ניהו ופשטא דמתניתין וברייתא לא משמע הכי הלכך אזלינן לחומרא בעינן דעת שומע ומשמיע כו' משמע להדיא מלשונו שכתב הילכך אזלינן לחומרא דדוקא במידי דאורייתא כגון תקיעת שופר ואכילת מצה דהיא דאורייתא אף בזמן הזה אזלינן לחומרא ופסקינן דלא יצא בלא מתכוין כמקצת גאונים · אבל באכילת מרור שהוא מצוה דרבנן בזמן הזה אזלינן לקולא דאכלן בלא מתכוין יצא כשאר הגאונים החולקים וכדמוכח הסוגיא דפ' לולב הגזול דיצא אפילו לר' יוסי ומש"ה כתב בפרק ע"פ הברייתא בסתם דמיירי במרור דאכלן בלא מתכוין יצא והביא ג"כ דברי ר' יוסי שאומר אעפ"י שטובל בחזרת מצוה כו' דאינו סותר לברייתא שהביא בתחלה כדפי' כך מפרש רבינו ז"ל בדברי הרא"ש ולפיכך כתב תחלה אכל בלא מתכוין יצא ומיירי במרור דכיון דרבנן הוא אזלינן לקולא דא"צ לחזור ולאכול כשאכלו מתחלה בלא מתכוין ואח"כ הביא דעת הרמב"ם בהיה נכפה ואכל מצה וכו' ומסיק עלה שהרא"ש כתב דמצות צריכות כונה כלומר לענין מצה דהוא דאורייתא כתב כן · כנ"ל ליישב דעת רבינו :

אבל חלאין וכו' בפ' ע"פ בברייתא הנזכרת דמיירי במרור וס"ל דה"ה לענין מצה : **ומ"ש** ובלבד שלא ישהה בין אכילה פי' מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה שנייה · כתב רב אלפס שאין צריך אלא ב' מצות כו' כן דקדקו מלשון המשנה בפ' ע"פ הביאו לפניו מצה וחזרת וכו' דמשמע דא"צ רק מצה אחת שלימה ובמרדכי כתב דראיה זו יש לדחות דמתני' איירי בימיהם שהיו עושין הסדר אחר סעודה לכך לא היו צריכין אלא מצה א' שלימה ע"ש בסדר האחרון של פסח והאריך והמנהג כדברי התוס' והרא"ש :

ודאי

ב"י

על מ"ש שם בסמוך דברי ר"י דדייק מיניה בגמרא דבעיא כוונה וגם על מה שכתב בספ"ק דר"ה דמצות צריכות כוונה וא"כ לא הו"ל לרבינו לכתוב סתם אכלן בלא מתכוין יצא דמשמע דכ"ע אית להו הכי : **כתב** הרמב"ם היה נכפה ואכל מצה בשעת חוליו לא יצא ואיני יודע אם הוא פוסק דמצות צריכות כוונה וכו' עוד יש להסתפק בדעת הרמב"ם שכתב אכל מצה בלא כוונה כגון שאנסוהו עו"ג לאכול מצה יצא אלמא ס"ל דמצות אין צריכות כוונה ובמה שאכתוב בסמוך יתבאר וסוגיין הכי איתא בס"פ ראוהו ב"ד (כח.) שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה יצא כפאו מאן אילימא כפאו שד והתניא עתים חלים עתים שוטה כשהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו כשהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבריו אמר רב אשי שכפאוהו עו"ג ופי' רש"י שכפאוהו עו"ג · ואע"פ שלא נתכוין לצאת י"ח מצה אמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא פשיטא היינו הך מהו דתימא התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל אבל הכא זכרון תרועה כתיב והאי מתעסק בעלמא הוא קמ"ל ובתר הכי אמרינן בגמ' א"ל ר' זירא לשמעיה איכוין ותקע לי והרי"ף כתב לדר' זירא ושבקא לדרבא משמע דס"ל דמצות צריכות כונה ואם כן לא קי"ל כדשלחו ליה לאבוה דשמואל והרמב"ם פסק בהל' חמץ ומצה כדשלחו ליה לאבוה דשמואל דכפאוהו עו"ג יצא ובפ"ב מהלכות שופר פסק כר' זירא ותמהו הר"ן וה"ה שנראה שדבריו סותרין את דבריו והר"ן בס"פ ראוהו כתב דאיכא למימר דלא פליגא דידיה אדידיה דס"ל דבתקיעת שופר כיון דחזינן דר' זירא אמר לשמעיה איכוין ותקע לי נקטינן דצריך כוונה אבל בכפאוהו ואכיל מצה כיון דלא חזינן בגמרא מאן דפליג עליה בהדיא לא דחינן ליה דאע"ג דבתקיעת שופר לא יצא הכא יצא כדאמרינן בעלמא (כריתות יט:) המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה ובגמרא נמי עבדינן צריכותא ממצה לשופר הלכך אע"ג דשופר מידחיא דקי"ל צריך כוונה בכפאוהו ואכל נקטינן דיצא : וכיון דכפאוהו עו"ג ואכל מצה יצא כתב דדוקא כה"ג יצא שיודע הוא שעכשיו פסח וזו מצה אלא שאינו מתכוין לצאת אבל כסבור חול הוא ואכל מצה או כסבור לאכול בשר ואכל מצה ודאי לא יצא דאם איתא למה לי למינקט כפאוהו עו"ג לינקוט חד מהני גווני אלא ודאי כדאמרן עכ"ל וכ"כ ה"ה ג"כ ובהכי אתי שפיר שכתב שאם אנסוהו עו"ג לאכול מצה יצא ולא כתב שאם אכלן בלא מתכוין יצא דבלא מתכוין בכל גוונא דלאו מתכוין משמע · אבל רבינו ירוחם כתב בשם התוספות דכפאוהו ואכל מצה מיירי שהיה סבור שהוא חמץ ונמצא שאכל מצה אבל אם ידע שהיא מצה ולא רצה לאכלה וכפאוהו ואכלה לא יצא ואפי' למ"ד דמצות אין צריכות כוונה אם מתכוין שלא לצאת לא יצא עכ"ל : **ומ"ש** רבינו דבה"ג כתב דמצות צריכות כוונה וכן דעת הרא"ש הוא בפסקי הרא"ש ספ"ק דר"ה וכבר כתבתי שכן דעת הרי"ף והר"ן כתב שדעת הרבה מן הגאונים ודעת הרשב"א דמצות אין צריכות כוונה (ז) :

אבלן חצאין וכו' ברייתא בפרק ע"פ (שם) אכלן לחצאין יצא ובלבד שלא ישהא בין אכילה לחבירתה יותר מכדי א"פ : **ומ"ש** דשיעור אכילת פרס הוא ד' ביצים זהו לדעת הרא"ש אבל דעת הרמב"ם שהוא ג' בצים וכן הוא דעת הרשב"א ויתבאר טעם מחלוקתם בסימן תרי"ב : **ואין** חיוב אכילת מצה אלא בלילה הראשון וכו' פשוט בסוף מסכת פסחים (קכ.) : **כתב** הרי"ף שא"צ אלא שתי מצות וכו' בפרק ע"פ וכ"כ ג"כ הרמב"ם אבל הרא"ש כתב בפרק ע"פ ולי נראה דמ"ש פסח לענין לחם משנה מאחר כל ימים טובים שלא יבצע על שתי ככרות שלמים דהא דדרשינן לחם עוני לפרוסה היינו אותו לחם שיוצא בו ידי אכילת מצה אבל המוציא פשיטא דשלימים בעינן כשאר י"ט תדע דאם אין לו לחם עוני כי אם כזית ויאכל אותם באחרונה ויברך המוציא על מצה עשירה פשיטא דתרתי שלימות בעינן וה"ה אם יש לו לחם עוני לאכלו בתחלה למה לא יברך המוציא על השלימה הלכך נהגו העם ג' מצות עכ"ל וזהו שכתב רבינו ולזה הסכים א"א ז"ל וכ"כ ג"כ המרדכי כדברי הרא"ש (ה) כ' הרד"א אם אין לו אלא ג' מצות לשתי הלילות כתב אבן הירחי שדי לו בהם כיצד כשמברך המוציא ועל אכילת מצה בוצע מן הפרוסה בלבד ואוכל וכריכה של הלל עושה מן הפרוסה ואינו נוגע בשלימה כלל נשארים לו שתים לליל שניה יעשה בהם כסדר הזה : **ומ"ש** רבינו עוד בשם הרא"ש ונהגו באשכנז ובצרפת לעשותן מעשרון כו' עד סוף הסי' שם בפסקי הרא"ש והמרדכי והג"מ בפ"ו : **ומ"ש** שהיוצא מבית האסורין מביא תודה טעמו דכיון דבפסח יצאו ישראל ממצרים שהיו אסורים שם והיוצא מבית האסורין מביא תודה נהגו לעשות מצות אלו כעין לחמי תודה וכן מבואר בדבריהם וכתב הכלבו צריך ליזהר לאפותן כסדר עשייתן ראשונה שאל"כ מה תועיל קדימת עריכתן וכ"כ הרד"א בשם הראב"ד דלדברי המדקדקים לעשות בכן סי' צריך ליזהר לאפותן על הסדר וכתב עוד הכלבו בשם הראב"ד שראוי לעשות מצות של מצוה רקיקים וקטנים לא עבים וגדולים שאין זה לחם עוני : **כתב** האגור בשם מהר"י מולן אם נשברה אחת מהג' מצות או נאבדה נכון לאפות אחרות משום אסמכתא דג' עשרונים ועוד דזמנין אין שימור גמור לשאר מצות אבל מ"מ אם נשברה אחת דנתי לפני מורי ולקח אותה במקום השנייה כיון דבלאו הכי בוצעין אחת ואפי' היתה השלישית הנשברת דמשום הקדמה למצות לא יאפה אחרת עכ"ל (ו) דין מצה גזולה אם יוצאין בה בפסח נתבאר בסי' תל"ד · אם יוצאין במצה שרויה או מבושלת נתבאר בסי' תס"א :

ואוכלין

דרכי משה

(ד) וכתב עוד הר"ן דאף למ"ד א"צ כוונה מ"מ טוב הוא להתכוין ועיין סימן תקפ"ט : (ה) וכן המנהג פשוט : (ו) כתב מהרי"ו בדרשה דאם יש לו בנים הרבה מותר ללוש שתי עיסות פחות פחות מכשיעור לצרפן ומהרי"ל אוסר אלא יצמצם ליקח עישרון :

וכתב

פרישה

היה נלע"ד לחלק ולומר דמ"ש אכלן בלא מתכוין יצא היינו שלא כיון לצאת אבל מ"מ ידע בשעת אכילתו שאוכל מצה ושעתה הוא פסח ובכה"ג יכול להיות שבה"ג והרא"ש מודים דיצא אף שלא כיון לצאת י"ח מצה באכילתו ומ"ש דמצות צריכות כוונה היינו שלא ידע שאוכל מצה או שעתה הוא פסח זמן חובת אכילת מצה דומיא דהיה נכפה ואכל מצה בעת שהיה דלא ידע משום דבר וע"ד זה פירש הר"ן והמ"מ והא דכתב הרמב"ם בפ' ו' מאכילת מצה ז"ל אכל מצה בלא כוונה כגון שכפאוהו פרסיים יצא י"ח ע"כ וכתבו דדוקא בכה"ג שיודע שאוכל מצה ושהוא פסח כו' וכמ"ש ומ"ה פרט הרמב"ם וכתב כגון שכפאוהו פרסיים והוא מגמרא דסוף פרק ראוהו ב"ד ע"ש אבל בע"א לא והשתא א"ש נמי מה שמסיק וכתב שם הרמב"ם מיד אחר הדין הנ"ל אבל כשהוא נכפה אינו יוצא והיינו משום דלא ידע כלל אלא שרבינו נסתפק דאפי' אי א"ל דס"ל דמצות אין צריכין כוונה כלל ויוצא אפי' אי לא ידע שהוא מצה או שהוא פסח מ"מ א"ל דכה"ג לא יצא כיון שבשעה שהוא נכפה לאו בר חיובא הוא כלל או אם נאמר דה"ט משום דס"ל דמצות צריכות כוונה ר"ל צ"ל שהיום פסח ושהוא מצה ומשום הכי נכפה אינו יוצא ומה שהוא יוצא בכפוהו פרסיים היינו משום שיודע שהוא מצה אבל אי לא תחלק בהכי ק' איך מסיק רבינו לומר דה"ט דהרמב"ם משום דס"ל דמצות צריכות כוונה דא"כ תקשה לי למה ס"ל דבכפאוהו פרסיים יצא ואע"ג דרבינו פסק בסוף סי' תקפ"ט אהא דאמר ר' זירא לשמעיה איכוין ותקע לי דפי' התכוין להוציא דבעינן דעת שומע ומשמיע ואפי' תקע שלא לשיר ושלא במתעסק לא יצא עד שיכוין להוציאו שאני תקיעה דכתיב גבה זכרון תרועה דבעינן שיהא זכרון ומחשבה וכוונה לצאת בה ובזה תי' הר"ן בס"פ ראוהו ב"ד דברי הרמב"ם דלא סתרן אהדדי במה דפסק שם בתרועה ג"כ כר' זירא דבעינן שיכוין להוציא ובמצה פסק כפאוהו פרסיים יצא דלא בעינן כוונה לצאת י"ח דשאני מצה דאכל ונהנה וגם בגמרא עשה צריכותא ממצה לשופר כו' והיינו משום מ"ש גבי שופר זכרון תרועה אלא שק' דלעיל סימן ס' כתב רבינו דעת בה"ג והרא"ש אהא דתנן היה קורא בתורה

והגיע

חדושי הגהות

ה ואע"ג דהרמב"ם כתב אכל מצה בלא כוונה כגון שאנסוהו עו"ג יצא א"כ עכ"ל דס"ל מצות א"צ כוונה ונכפה שאני מ"מ אפשר לומר דשאני אנסוהו שיודע שהוא פסח ושזו מצה אלא שלא נתכוין לצאת לכך הוא יוצא אבל נכפה דלא מתכווין כלל איכא למימר דלא יצא משום דמצות צריכות כוונה ואע"ג דבפ"ב מהל' שופר פסק הרמב"ם כמ"ד מצות צריכות כוונה מ"מ מסתפק ליה לרבינו דשמא גבי מצה פסק דא"צ כוונה כמ"ש הב"י בשם הר"ן דטעם יש לחלק בין שופר למצה וע"ש (מהרל"ח) : ה ר"ל שחולקים נמי אמ"ש

רבינו

תעו ואוכלין כל צרכם (א) במקום שנוהגין לאכול צלי אוכלין ובמקום שאין נוהגין לאכול אין אוכלין וגדי מקולס פירוש שלם ראשו על כרעיו ועל קרבו אסור בכל מקום · ובירושלמי קאמר אפילו בשר עגל ועוף כל דבר שטעון שחיטה אסור · כתב אבי העזרי ראיתי בני אדם שאוכלין בשר עוף צלי בלילי פסחים ואין הילוק כדאיתא בירושלמי ודאי מבושל מנהג כשר הוא במקום שנהגו שלא לאכול צלי ואשכנז מקום שנהגו שלא לאכול צלי הוא:

תעז ולאחר גמר כל הסעודה אוכלין ממצה השמורה תחת המפה באחרונה זכר לפסח הנאכל על השובע ויאכלנו בהסיבה ולא יברך עליו ויהא זהיר לאוכלו (א) קודם חצות (ב) וי"א שצריך לברכו במרור ולטבלו בחרוסת ולאכול אחריו כזית מצה לבדה וא"א הרא"ש ז"ל כתב שא"צ אלא כזית אחד לבדו ואם

תעו ואוכלין כל צרכם במקום שנוהגין לאכול צלי אוכלין ובמקום שאין נוהגים אין אוכלין משנה בפרק מקום שנהגו (נג:) :

ומ"ש וגדי מקולס אסור בכל מקום ג"ז וכתב הרמב"ם ואם היה מחותך או שחסר ממנו אבר או שלק בו אבר והוא מחובר ה"ז מותר במקום שנהגו וטעמו מדתניא בפרק כיצד צולין (עד:) איזהו גדי מקולס כל שצלאו כולו כאחד נחתך ממנו אבר או נשלקה ממנו אבר אין זה גדי מקולס ופירשו שם אפי' נשלק במחובר לו וכתבו הרי"ף והרא"ש ברייתא זו בפרק מקום שנהגו:

ובירושלמי קאמר אפילו בשר עגל או עוף וכו':

כתב אבי העזרי ראיתי בני אדם שאוכלין בשר עוף צלי וכו' עד סוף הסי' כ"כ במרדכי פרק מקום שנהגו ובמקום מ"ש רבינו ודאי מבושל כתוב שם ונראה דמבושל מנהג כשר והוא יותר מתיישב ומ"מ איכא למידק למה כתב דמבושל מנהג כשר הוא דמאי כשרותא כיון דלא נהגו לאכול צלי אסור הוא לאכול צלי וכל מי שאינו אוכל א צלי מה לי אם יאכל בשר מבושל או אם יאכל דברים אחרים ואפשר דהיינו כשרותא דכי חזו ליה דאכל בשר מבושל איכא הוכחה קצת דצלי אסור אבל כשאינו אוכל בשר מבושל לא מוכחא מלתא דמשום דצלי אסור לא אכל בשרא דא"כ הו"ל לאוכלו מבושל וכיון דכי אכיל בשר מבושל מוכח דצלי אסור שפיר קאמר דמנהג כשר הוא לאכול בשר מבושל:

תעז ולאחר גמר כל הסעודה אוכלין ממצה השמורה תחת המפה וכו' כן כתבו הרי"ף והרא"ש בס"פ ע"פ וכ"כ הרמב"ם:

ומ"ש רבינו ויהא זהיר לאכלו קודם חצות בס"פ ע"פ (קכ:) אמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא · וכתב הרא"ש לכאורה משמע דהלכה כר"א בן עזריה דסתם מתניתין כוותיה ומיהו בפרק הקורא את המגלה (כ:) איכא סתמא כר"ע ומיהו נכון להחמיר כרבי אלעזר דאפשר דר"ע מודה להרחיק את האדם מן העבירה וכן היה נוהג ר"ת למהר לאכול אפיקומן קודם חצות וגם הר"ן כתב בספ"ב דמגילה שצריך ליזהר שלא לאכול מצת מצוה בלילי פסחים אחר חצות וכן בהלל שבלילי פסחים החמירו בתוספות (כא.) שלא לקרותו אחר חצות עכ"ל והרמב"ם פסק בפ"ו שזמנה כל הלילה: **ומ"ש** וי"א שצריך לברכו במרור וכו' בס"פ ע"פ (שם) אהא דאמר רב יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר מצה אפיקומן פי' רשב"ם שצריך לאכול מצה בגמר סעודתו זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה וזו היא המצה הבלועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובה ועל כרחנו אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה אע"פ שאינה לשם חובה כדאמר רב חסדא לעיל גבי מרור דלאחר שמילא כריסו ממנו היאך חוזר ומברך עליו הלכך מברך אתרווייהו ברישא והדר אכיל מצה באחרונה ואחר אותה מצה אין נפטרין ממנה באכילת ד"א שלא לשכח הטעם עכ"ל · וכתב עליו הרא"ש ולפ"ז היה נראה שצריך לאכול עמה מרור וחרוסת כיון שהוא זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה ועליה היה ראוי לברך על אכילת מצה אלא שכבר מילא כריסו ממנה וא"כ צריך לעשות כמו בזמן המקדש שהיו אוכלין הכל ביחד הלל וסיעתו ואף לרבנן מצוה לאכלן ביחד כלומר זה אחר זה בסמוך אמנם תמהני למה עושין כריכה בתחלה יספיק בכריכה אחרונה זכר למקדש הלכך נ"ל דאותה מצה אינה לשם חובה אלא אוכלין אותה זכר לפסח שהיה נאכל על השובע באחרונה ולפי שהיא זכר לפסח יש ליתן לה דין הפסח שלא לאכול אחריה וא"צ עמה מרור וחרוסת עכ"ל: **כתב** הרוקח שלא יהיה לו אכילת אפיקומן לטורח דאמר בנזיר (כג.) אכל מצה לשם אכילה גסה עליו נאמר ופושעים יכשלו בם:

תעו ודאי מבושל מנהג כשר הוא כלומר לא תימא כיון שאני אוסר אפילו בשר עוף ע"פ הירושלמי א"כ אף מבושל אסור שהרי בירושלמי אוסר כל דבר שטעון שחיטה ולא הזכיר צלי בדבריו הא ליתא דודאי מבושל מנהג כשר הוא במקום שנהגו שלא לאכול צלי דהירושלמי נמי מודה דאין לאסור דכל דבר שטעון שחיטה אלא בצלי במקום שנהגו שלא לאכול צלי הוא ואשכנז מקום שנהגו שלא לאכול צלי הוא הלכך מבושל שרי לדידן אבל במקום שנוהגין להחמיר לאסור בשר בסתם פשיטא דאסור כל דבר שטעון שחיטה אף במבושל לפי' הירושלמי כנ"ל לפרש דברי ראבי"ה ולא כמה שפי' הב"י ודו"ק:

תעז ולאחר גמר כל הסעודה אוכלין ממצה השמורה כו' בגמרא בפ' ע"פ איכא תרי לישני בלישנא קמא אליבא דגמרא אמר שמואל אין מפטירין אחר המצה אפיקומן ובלישנא בתרא אליבא דמר זוטרא אמר שמואל אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן אבל לאחר המצה מפטירין וכתב הרי"ף דעבדינן כלישנא קמא אליבא דגמ' והכין נהוג עלמא דבתר דאכלין כל מגדני ומיני דפירי אכלין בסוף כזית מצה דמינטרא ולא טעמיה בתר הכין כלום בר מכסא דב"ה וכסא דהלילא · וכ"כ הרא"ש והרמב"ם בפ"ו ובפ"ח ומה שהצריכו מצה שמורה מפורש שם בברייתא הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונ' דבע"כ פירושו מצה שמורה למצוה דאל"כ קשה וכי סופגנין ואיך לאו מצה נינהו אלא מצה שמורה למצוה קאמר וסופגנין ואיך כיון דלאחזו למצה למצוה דמצה עשירה היא לאו שמורה למצה נינהו וכן הא דבלקות של עו"ג כו' כך פירושו: **ומ"ש** זכר לפסח הנאכל על השובע כ"כ הרא"ש והמרדכי בסדר הראשון וכ"כ הר"ן אההיא דסופגנין וז"ל ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה דמלת מצוה נאכלת באחרונה כשם שהפסח היה נאכל על השבע · וכ"כ בסמ"ג · ובהגהת סמ"ק אבל ברמב"ם פ"ח משמע קצת דהטעם הוא מאחר שאכילת מצה היא המצוה צריך שישאר טעם מצה בפיו ולא משום שהוא זכר לפסח אלא דקשיא דא"כ מרור נמי אע"ג דמרור מדרבנן מ"מ אכילתו היא המצוה אלא ודאי דדוקא מצה כיון שהוא זכר לחירות כמו פסח לפיכך אוכלין מצה באחרונה זכר לפסח הנאכל על השבע . גם התוס' שכתבו (בדף ק"ד) בד"ה בראשונה דאכילת מצה לבסוף להיות טעם מצה בפיו כונתם משום שהוא זכר לפסח דכשם שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כך אחר המצה פן יפסוק טעם מצה מפיו וכ"כ הסמ"ג בפירוש ומש"ה הזכירו התוס' בלשונם לאכלו על השבע ולהיות טעם מצה בפיו להורות שאכילת מצה היא זכר לפסח ונפקא מינה מן הטעם דכיון דזכר לפסח הוא יש לו כל דין פסח שלא לאכלו בב' חבורות ואם נרדמו כמו ב' חבורות הוא כמו שיתבאר בסי' שאחר זה · ואפשר שגם הרמב"ם דעתו לומר דאכילת מצה באחרונה המצוה משום זכר לפסח · ומה שאמרו בגמרא ניחא מסייע ליה לשמואל דאין מפטירין אחר המצה אפיקומן מדתניא הסופגנין כו' באחרונה אין בראשונה לא אף על גב דבראשונה ודאי לא משום דבעינן שיהא נאכל על השבע זכר לפסח ואכתי מנ"ל דאין מפטירין אחר המצה אפיקומן יש לומר דהא בהא תליא דכיון דבראשונה לא דבעינן זכר לפסח הנאכל על השובע מהילא כמי בעינן למיעבד לגמרי זכר לפסח דאין מפטירין אחריו ועוד דלאו דוקא בראשונה ממש אלא כל שאינו באחרונה ממש ראשונה קרי ליה דהלמא דאע"פ דנאכל על השבע נמי לא דבעינן באחרונה ממש משום דאין מפטירין: **ומ"ש** ולא יברך עליו אפשר לומר דאתי לאשמועי' דאע"ג דאכילה זו זכר לפסח ועל הפסח היו מברכין על אכילת פסח מכל מקום על המצה אין מברכין ברכה זו וכן מבואר ברמב"ם דדוקא על הפסח מברכין ולא על המצה שהוא זכר לפסח וכו' א"כ אתי לאשמועינן דאע"ג דמצה אחרונה היא עיקר שהיא נאכלת על השבע שלא לבטל טעם אותה אכילה וא"כ היה ראוי לברך עליה על אכילת מצה אפ"ה אין מברכין עליה דמאחר שכבר מילא כריסו ממנה אין לברך על האחרונה דדוקא בימיהם שהיו אוכלין מצה עשירה בסעודתם ולבסוף אכלו מצה כדי לצאת י"ח ואז הויא האחרונה עיקר היו מברכין עליה ע"ח מצה אבל אנן דלא אכלינן מצה עשירה אין לברך על האחרונה וכ"פ במרדכי להדיא בסדר האחרון ע"ש: **ומ"ש** ויהא זהיר לאכלו קודם חצות בפ' ע"פ אמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לראב"ע לא יצא י"ח פירוש דרבי אליעזר ב"ע דריש מקרא דאכילת הפסח עד חצות ומחצות ואילך הו"ל נותר וכיון דאיתקש מצה לפסח בהאי קרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו א"כ אכילת מצה נמי עד חצות וכן פסק בסמ"ג ובמרדכי בסדר האחרון · אבל הרי"ף השמיט מימרא זו דרבא בפסקיו נראה דס"ל דלית הלכתא כראב"ע אלא כר"ע דאמר אכילת פסח מצותה כל הלילה וה"ה מצה דאיתקש לפסח זמנה נמי כל הלילה וכן פסק הרמב"ם ברפ"ו והרב המגיד נתן טעם לדבריו וגם הרא"ש כתב אותו הטעם ומ"מ בדבריו ומיהו נכון להחמיר כראב"ע דאפשר דר"ע מודה להרחיק את האדם מן העבירה באיסורא דאורייתא וכן היה נוהג ר"ת למהר לאכול אפיקומן קודם חצות עכ"ל גם במרדכי בסדר האחרון כתב דר"ע נמי אית ליה עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה כדאיתא בברכות וכ"כ הר"ן בספ"ב דמגילה שצריך ליזהר שלא לאכול מצות מצוה בליל פסח אחר חצות · ובאלפסי ישן ראיתי ג"כ שהוגה בהלכות הך מימרא דרבא והכי נקטינן ואף על גב דהאי מימרא לאו באפיקומן איירי אלא במצה שיוצא בה י"ח כתבה רבינו אבל אפיקומן שאינו אלא זכר לפסח יהא זהיר לאוכלו קודם חצות וכמו שכתב הרא"ש על שם ר"ת: **ומ"ש** וי"א שצריך לברכו במרור וכו' כן נראה מ"ש הרא"ש דלפי פירושו של רשב"ם שכתב דאכילת אפיקומן אינו זכר לפסח אלא אוכלין אותה לשם חובת מצה זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה א"כ צריך לעשות כמו בזמן המקדש שהיו אוכלין הכל ביחד הלל וסיעתו ואף לרבנן מצוה לאכלן ביחד כו' כלומר בזה אחר זה בסמוך ומש"ה כתב רבינו די"א שצריך לכרכו במרור ולטבלו בחרוסת היינו זכר למקדש כהלל ולאכול אחריו כזית מצה לבדה היינו זכר למקדש כרבנן דאע"ג דכבר אכלן ביחד מ"מ מאחר דאתי מרור דרבנן ומבטל למצות חובה דאורייתא צריך לחזור ולאכול מצה לבדה אבל מרור לבדו אין צריך דכיון דאינו אלא מדרבנן וכבר אכלו עם המצה שוב לא מחמרינן עליה עפי כך הבין רבינו מדברי הרא"ש לפי פרשב"ם ומנהגינו ליקח חלק הגדול לאפיקומן כאשר נתבאר למעלה בסימן תע"ג ואוכלין ממנו פשעור ב' זתים א' זכר לפסח כאשר כתב הרא"ש וא' זכר למצה הנאכלת עם הפסח כאשר פרשב"ם ואין

דרכי משה

תעו (א) וכתב מהרי"ו ולא ישתה הרבה שלא ישתכר וכ"כ מהרי"ל שלא יאכל הרבה מאד שלא יהא אפיקומן נאכל על אכילה גסה : וכתב

פרישה

סי' תעז (א) **קודם** חצות וגם הלל כתבו התוספות שיקרא קודם חצות : (ב) **וי"א** שצריך לכורכה במרור כו' דומיא דפסח שנאמר בו על מצות ומרורים יאכלוהו

דרישה

והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא ידי קריאתו דבעינן כוונה לצאת ונלע"ד דשאני דבר שאין בו מעשה אלא דיבור בעלמא דבעינן כוונה טפי וכ"כ הב"י לקמן סוף סי' תקפ"ע בשם רבי יונה ז"ל אפי' מי שסובר דמצות אינן צריכות כוונה ה"מ בדבר שיש בו מעשה אבל בדבר התלוי באמירה ואינו עושה מעשה נמצא כמו שלא עשה שום דבר מהמצוה עכ"ל אלא שאין כן דעת רבינו במ"ש דהכל מודים שבדבר התלוי באמירה בלי שום מעשה ואפ"ה כתב שם סוף סימן בשם רב האי דאם לא קרא להגיה אלא כיון לבו לקרות כדרך הקריאה אף שלא כיון לבו לצאת יצא משום דמצות א"כ כוונה ע"ש אבל מ"מ נוכל ליישב דברי הרא"ש ורבינו דלא סתרן אהדדי ע"ד שכתבתי דבמצוה דליכא מעשה מודה דאינה צריכה כוונה לצאת ודו"ק :

סי' תעז [א] **וי"א** שצריך לכרכו במרור כו' ולאכול אחריו כזית מצה לבדו וא"א כתב שאין צריך כו' עיין בפי' רש"י ורשב"ם בע"פ סוף דף קי"ט ובפסקי הרא"ש ריש דף קכ"ט דממ:לקים במה במ"ש רב יהודה אמר שמואל שם בגמרא אין מפטירין אחר מצה אפיקומן דפירש"י ורשב"ם דמצה שאנו אוכלין סוף הסעודה היא זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה ואנו אוכלין אותם ע"ש חובה וע"כ אנו מברכין על אכילת מצה בתחלה ולא בסוף במקום הזכר כדאמר רב חסדא לעיל גבי מרור דלאחר שמילא כריסו ממנו כאיך חוזר

חדושי הגהות

רבינו לעיל בסמוך אכלן בלא מתכוין יצא דההיא אתיא כמ"ד מצות א"צ כוונה ולדבריהם דמצות צריכות כוונה אכלן בלא מתכוין לא יצא (מהרל"ח) :

תעו א ונראה דר"ל דלא תימא כיון דאפילו בשר עוף צלי אסור אע"ג דאין פסח קרב ממנו משום דמיחלף בגדי א"כ נימא דמבושל דגדי אסור משום דמיחלף בצלי ולכן כתב דמבושל ודאי מנהג כשר הוא דמבושל בצלי לא מיחלף (מהרל"ח) : אע"ג

(א) ואם שכח ולא אכלו עד שנטל ידיו לברך או שאמר הב לן ונברך או אפילו בירך כבר ונזכר קודם שבירך בפה"ג כתב אבי העזרי שיטול ידיו (ג) ויברך המוציא ויאכלנו ואם לא נזכר עד אחר שבירך בפה"ג לא יאכל פעם אחרת א מפני שהיה צריך לברך בפה"ג על הכוס אחר שיברך בה"מ שנית ונמצא מרבה בכוסות (ד) ובכה"ג כדאי הם מצות שלנו לסמוך עליהם כי כולם שמורות משעת לישה ובעל העיטור כתב שא"צ להזור כלל ויוצא בכזית שאכל בראשונה אע"פ שאכל ד"א אחריו וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לסברא ראשונה וה"ר פרץ כתב אע"ג דאמר הב לן ונבריך יכול לאכול בלא ברכה אע"ג דבעלמא חשיב סילוק שאני הכא כיון דאפיקומן מצוה דרמיא רחמנא עלן איכא למימר אתבא דרחמנא סמכינן ולא נהירא לא"א ז"ל:

תעח (א) **אחר** אפיקומן אין לאכול שום דבר דתנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן פירוש משסיימו לאכול הפסח (ג) [א] לא יעקרו ממקומן לאכול במקום אחר ואפי' באותו מקום

ואין כורכין אותו במרור וחרוסת ולא כמה שהבין הרא"ש מפירושו וה"ט דמצה דוקא שהיא דאורייתא אוכלין באחרונה לשם חובה זכר לאכילת מצה הנאכלת עם הפסח אבל מרור וחרוסת שהוא דרבנן אין חיוב לאכלה באחרונה כל עיקר אף לדעת פרשב"ם וכבר כתב כן המרדכי בסדר הראשון של פסח דמן הדין היה לנו לעשות הכריכה לבסוף של הסעודה כדרך שהיו אוכלין הפסח על מצות ומרורים לאחר הסעודה אלא הואיל והתחיל במצות מצה ומרור בתחלת הסעודה הולך וגומר כל מצותו וכן היה נראה לר"ת וכו' עד אמנם זכר לפסח אוכלין האפיקומן בסוף כל אכילה ורמז בעלמא הוא למסובין וכו' ע"ש · ומשום דלהרא"ש אין אכילה זו אלא זכר לפסח ולא לשם חובת אכילת מצה ולפרשב"ם היא משום חובת מצה הנאכלת עם הפסח על כן צריך ב' זתים ולא סגי כזית אח' לאפוקי נפשיה מפלוגתא ודוק: כתב הרוקח שלא יהא לו אכילת אפיקומן לטורח כדאמרינן בנזיר אכל מצה לשם אכילה גסה עליו נאמר ופושעים יכשלו בם עכ"ל ואע"ג דבפרק רביעי דנזיר לא אמרוה לענין מצה אלא לענין פסח מ"מ מאחר דבריש פרק ע"פ אמרינן דאסור לאכול מצה אכילה גסה וכמו שנתבאר למעלה בראש סי' תע"ה ואף באכילת אפיקומן שהוא באחרונה אמרינן בס"פ ע"פ דאין לאכלו לשם אכילה גסה דאמרי' התם ל"מ בראשונה דקא אכיל לתיאבון אבל באחרונה דילמא אתי למיכלה אכילה גסה וה"ט דלהרא"ש דזכר לפסח הוא כי היכי דפסח אסור לשם אכילה גסה ה"נ מצות אפיקומן שהוא זכר לפסח ולפרשב"ם נמי שאנו אוכלין באחרונה לשם חובה הא פשיטא דאכילת מצה דמצוה אסור למיכלה אכילה גסה כדין פסח ולפיכך לא דקדק הרב וכתב כדאמרינן בנזיר אכל מצה כו' דדין פסח ומצה אחד הוא לענין אכילה גסה ולפיכך צריך ליזהר שלא לאכול ולשתות יותר מדאי שלא יאכל אפיקומן על אכילה גסה · ובמרדכי בסדר האחרון כתב שאין אנו זהירין כמותן בזה ולפעד"נ עיקר דצריך ליזהר בזה:

ומפני שהיה צריך לברך בפה"ג על הכוס אחר שיברך בה"מ שנית כו' וא"ת מ"ש הא מאם נזכר קודם שבירך בפ"ה דיטול ידיו וכו' ולא היה צריך לברך בפ"ה על הכוס אחר שבירך ב"ה ואפשר לומר דמעיקרא הכי תיקון שכוס ג' יהא שותהו לאחר גמר האכילה דהכי תקן מזגו לו כוס ג' מברך על מזונו ולפיכך אם נזכר קודם שבירך בפ"ה יכול ליטול וכו' דעדיין לא נגמרה האכילה אבל לאחר שיברך ב"ה שנית דהוי לאחר גמר האכילה צריך לברך בפ"ה וכ"כ במרדכי בסוף סדר האחרון ע"ש: **ומ"ש** וב"ה כתב שאין צריך לחזור כלל כו' ומשמע שאפי' הב לן ונברך או נטל ידיו לחוד ס"ל לב"ה שאין לחזור נראה דטעמו דס"ל לב"ה כיון דיש גאונים מפרשים דהב לן ונבריך או נטל ידיו אסור לאכול עד שיברך ב"ה תחלה על מה שאכל ואיכא למימר נמי דמעיקרא הכי תיקון בפתס שיברך בפ"ה אכוס ג' לאחר ברכת המזון אע"פ שלא גמר האכילה דמברך על מזונו סתמא קתני וא"כ אם יחזור ויאכל היה צריך לחזור ולברך בפ"ה על הכוס אחר שיברך ב"ה שנית ונמצא מרבה בכוסות ומש"ה אין לחזור כלל שלא להכניס עצמו בספק איסור גם במרדכי סוף סדר האחרון כתב דראב"י"ה גופיה כתב דאחרים אומרים שאין תקנה לשכחותו · וזהו דעת רבינו קלונימוס שהביא המרדכי בסוף סדר הראשון וכתב מהר"ש לוריא שכן עיקר: **ומ"ש** שיוצא בכזית שאכל בראשונה אע"פ שאכל דבר אחר אחריו · טעמו מפני שלא אמרו אלא אין מפטירין אחר הפסח כו' אבל לא אמרו שאם הפטירו שעושין פסח שני ולא עדיף אפיקומן מפסח כ"כ הר"ר אבודרהם:

ואם שכח ולא אכלו עד שנטל ידיו לברך וכו' כתב אבי העזרי שיטול ידיו ויברך המוציא וכו' כ"כ הגה"מ בשם סמ"ק פ"ו וכ"כ המרדכי בס"פ ע"פ: **ומ"ש** רבינו וא"א ז"ל הסכים לסברא ראשונה בתשובות כלל י"ד כתב וז"ל ואם שכח לאכול מהמצה עד שנטל ידיו כדי לברך או שאמר הב לן ונברך יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל ממנה אבל אם שכח עד שבירך לא יאכל פעם אחרת כי כל מצות שלנו בחזקת שימור דלישה קיימי ואין להרבות בכוסות ובכלל כ"ד כתב חכמי אשכנז וצרפת פירשו שאין צריך שימור אלא משעת לישה ולכך נהגו שאם שכח ולא אכל כזית מצה שמורה באחרונה שא"צ לחזור ולאכול לפי שכל המצות שלנו שמורות יפה אבל באלו הארצות שנהגו לעשות שימור משעת קצירה ודאי צריך לחזור ולאכול כזית מצה שמורה (ג) ובין שנזכר קודם ההלל בין שנזכר אחר ההלל יטול ידיו ויברך המוציא ואין כאן כשותה בין שלישי לרביעי שכיון שהשלישי היה בטעות חזר כוס שהוא מברך עתה עליו להיות שלישי ואם נזכר אחר שבירך על ההלל אף ע"פ שעשאן שלא כסדרן שהקדים כוס של הלל שהוא ראוי להיות אחרון קודם לכוס בה"מ שהוא שלישי אין סדר ברכות מעכבות עכ"ל והא דאמרינן דכדאי הם מצות שלנו לסמוך עליהם כ' הרד"א וא"ת שמא לא אכל מצה לבסוף אלא פירות ומיני קטניות אין זה מעכב שלא אמרו אלא אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן אבל לא אמרו שאם הפטירו שעושין פסח שני ולא עדיף אפיקומן מפסח: **ומ"ש** רבינו בשם ר"פ כתבוהו הגה"מ בשם סמ"ק. ודע שמצאתי במרדכי שרבינו קלונימוס שכח פעם אחת מלאכול אפיקומן ובעודו מברך בה"מ נזכר וסיים ברכתו כי חשב בעצמו אם אפסיק בברכה ולא אשתה נמצא שבירכתי לבטלה ואם אשתה הרי אמרו חכמים בין שלישי לרביעי לא ישתה ולאחר סיום ברכת המזון לא אכל אפיקומן כדי שלא יהא נמצא שמוסיף כוס מדעתו שאוכל שתי סעודות בליל פסח ויש לתמוה עליו דהני לאו טענות נינהו שהו"ל לסיים ברכת המזון חוץ מברכת בפה"ג ולא היה שותה והיה נוטל ידיו ואוכל מצה שמורה ואח"כ חוזר ומברך ברכת המזון כתקנה על הכוס ושותהו ואע"פ שנמצא שאוכל שתי סעודות אין לחוש כדי לקיים מצות אכילת מצה · ואפשר שהיה סובר דברכת המזון טעונה כוס וכל שבירך בלא כוס או שבירך על הכוס ולא שתהו הוי ברכה לבטלה ומפני כך לא תקן בענין זה אבל לדידן ודאי שיש לתקן כך וכדברי אבי העזרי והרה"מ כ' בסוף הל' חמץ ומצה בשם הרשב"א הרי ששכח מלאכול כזית מצה באחרונה וגמר כל הסדר כיצד הוא עושה חוזר ומברך המוציא ואוכל כזית מצה ומברך בה"מ בלא כוס דברכה אינה טעונה כוס עכ"ל וכ"כ ר"י בשם הרשב"א ובשם הראב"ד ז"ל: **כתב** הכלבו בשם הרא"ש שאם נאבדה המצה שהניח תחת המפה לאפיקומן שיכולין לסמוך על מה שאכלו כבר ואין צריכין יותר והרוקח כתב שאם נאכל האפיקומן בסעודה יקח מצה אחרת ויאכל באחרונה כי מצות שלנו בחזקת שימור הן (ג):

תעח אחר אפיקומן אין לאכול שום דבר דתנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן בס"פ ע"פ (קט:) ופרשב"ס מפטירין לשון הנפטר מחבירו כלומר כשנפטרין מן הסעודה אין מסיימין אותה באפיקומן ובגמרא מפרש עכ"ל · ובגמרא (שם) מאי אפיקומן אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה ושמואל אמר כגון ארדליא וגוזליא לאבא ורבי יוחנן אמר כגון קליות ואגוזים ותניא כוותיה דר"י ופרשב"ס שלא יעקרו מחבורה לחבורה אחר שאכלו הפסח בחבורה לא ילכו בחבורה אחרת לאכול לא פת ולא שום דבר גזירה דלמא אתי למיכל את הפסח בשני מקומות אבל לאכול דברים אחרים במקומן הראשון שרי רב ושמואל ור"י פליגי עליה ואמרי כל דבר אסור לאכול אפילו בחבורה הראשונה ולרב אפיקומן משמע אפיקו מנייכו הוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל במקום אחר ולשמואל משמע לשון אפיקומן הוציאו והביאו מיני מתיקה ואיתא נמי בגמרא א"ר יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר מצה אפיקומן ומר זוטרא מתני הכי א"ר יהודה אמר שמואל מפטירין אחר מצה אפיקומן ופסקו הפוסקים כלישנא קמא וזהו שכתב רבי' אפיקומן הוא לנו במקום הפסח וכו' דלכזית שאוכלין בסוף הסעודה קורין אפיקומן ע"ש שאין מפטירין אחריו אפיקומן ואם אסור לשתות יין אחר כזית מצה שאוכל בסוף הסעודה כתב רבינו בסימן תפ"א: **ומ"ש** רבינו לא יעקרו ממקומן לאכול במקום אחר אע"ג דרב קאמר לה פסק כן משום דשמואל ור"י נמי ס"ל הכי שאסור ליעקר מחבורה לחבורה ולא פליגי עליה דרב אלא להוסיף לאכול כל דבר אפילו בחבורתו הראשונה וכדפירש רשב"ם והר"ן ומשמע לרבינו דמצה יש לה דין פסח גם לענין זה " ב"ה וכ"כ הרשב"ם ז"ל במשנה ישנו מקצתם · אבל התוספות כתבו דרב לא איירי אלא בקרבן פסח אבל מצה לא אשכחן בשום דוכתא דליתסר

דרכי משה

תעז (א) וכתב מהרי"ל ולכתחלה יקח מהמצה אחרונה כביצה והיינו ב' זתים ולכל הפחות לא ימעט מכזית כתב הכלבו בשם הר"ר אשר נהגו הקדמונים לאכול מצה אחרונה ביום כמו בלילה עכ"ל ולא ראיתי מנהג זה גם אין טעם לאוכלו ביום דהא אינו בא אלא זכר לפסח ופסח לא נאכל אלא בלילה: (ב) וכ"נ מדברי א"ז דאין יוצאות במצות שאינן נעשות לשם מצוה: (ג) אבל בא"ז כתב דאין יוצאות במצות האחרות שלא נעשו לשם מצוה:

ומהרי"ל

דרישה

חוזר ומברך עליו ואחר אותה מצה של חובה דאוכלין באחרונה קאמר אין מפטירין ממנה לאכול דבר אחר שלא לשכח טעמה עכ"ל רש"י ורשב"ם וכתב עליו הרא"ש ז"ל ולפי זה היה נראה דצריך לאכול עמה מרור וחרוסת כיון שהוא זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה וא"כ צריך לעשות כמו בזמן המקדש שהיו אוכלין הכל ביחד הלל וסיעתו ואף לרבנן מצוה לאוכלן ביחד כלומר זה אחר זה בסמוך אמנם תמהני למה עושין כריכה בתחלה יספיק בכריכה לאחרונה זכר למקדש הילכך נ"ל דאותה מצה אינה לשום חובה אלא אוכלין אותה זכר לפסח שהיה נאכל על השובע באחרונה ולפי שהוא זכר לפסח יש לו ליתן לה דין פסח שלא לאכול אחריה וא"צ לאכול עמה מרור ומרוסת עכ"ל הרא"ש והנה רבינו התחיל כדעת הרא"ש וכתב אוכלין ממצה השמורה זכר לפסח ולא יברך אחריו ר"ל מן הדין הוא שאין לברך אחריו כיון שאינה לשם חובה אלא זכר לפסח ואח"כ דעת רש"י ורשב"ם בשם י"א וה"ט משום דהרא"ש כתב נ"ל דעושין ג"כ כריכה לאוכלו במרור ומרוסת לרבנן ולהלל לכל אחד כדאית ליה ורש"י ורשב"ם לא כתבו זה בהדיא לכן כתב דעתם בל' י"א ומסיק דעת הרא"ש משום שדמה דבריהם אלא שק"ל על מ"ש רבינו בדעת י"א שיאכל כזית מצה אחריו לבדו שזהו לא נזכר בדברי רש"י ורשב"ם וגם בדברי הרא"ש שהיה מוכרח לומר שס"ל הכי ואדרבה לפי הסברא נלע"ד לפי דעת רש"י ורשב"ם דכזית מצה באה במקום מצה הנאכלת עם הפסח במרור ומרוסת להלל ולרבנן לכל חד כדאית ליה אינו רשאי לאכול אחריו שום דבר כמו שלא היו אוכלין אחר הפסח להלל שום דבר אף שאכלו עם הפסח ובמצה ג"כ מרור ולרבנן אכל מרור אחר הפסח שדוחק לומר שמ"ש על מצות ומרורים יאכלוהו פר"ל מתחלה יאכל פסח עם מצה ומרור ולבסוף יאכל פסח לבדו או מצה לבדו בלא מרור שזהו לא נזכר ואף שנאמר בערב תאכלו מצות הא קאמר שם בגמרא דף ק"ב ע"א דקאהדר רחמנא קבעו חובה אף בזמן הזה דליכא פסח בהדה ע"ש ואי משום שאמרו אין מפטירין אחר מצה לק"מ לפי פירושם דמלינו למימר במקום מצה שנאכל עם הפסח קמיירי ואז היה נאכל ג"כ מרור ומרוסת עמהן לכל מר כדאית ליה וכמ"ש וצ"ע:

סי' תעח [א] לא יעקרו ממקומן לאכול במקום אחר מכאן משמע דדוקא אחר אכילת אפיקומן שהוא במקום פסח אסרו לאכול במקום אחר אבל קודם לכן מותר והא דכתב בסימן תפ"ד בשם רב כהן צדק דאסור שהרי כתב דאטו אינים דבעי למיכל תרי זימני מאי אכיל דמשמע דאסור וכמ"ש ב"י שם היינו דוקא כשאכל ובירך ברכת המזון שאז אסור לו לאכול עוד אפילו באותו מקום דנראה כשתי סעודות דהרואה יסבור שגם כבר אכל אפיקומן וחזר ואוכל ומברך אחריו וכן משמע בהדיא מדברי רב עמרם שהרי כתב שאם בירך להם ברכת המזון תו לא מצי למשתי בביתיה ברכת המזון ה"כ בלא ב"ה נמי אסור לו לאכול כיון שכבר בירך אלא לאו דוקא קאמר וע"ד שפי' ב"י שם שר"ל שאסור לו לחזור ולאכול שע"י יחזור ויברך וכ"כ

פרישה

יאכלוהו ועיין בדרישה: (ג) **ויברך** המוציא ויאכלנו כו' פי' ויחזור ויברך ברכת המזון על הכוס: (ד) **וכה"ג** כדאי הם מצות כו' עיין בדרישה:

סי' תעה (א) **ואחר** אפיקומן עיין ב"י: (ג) **לא** יעקרו ממקומן לאכול במקום כו' ואפילו באותו מקום כו' עיין כל זה בדרישה:

דמשוב

חדושי הגהות

תעז א אע"ג דאם נזכר קודם שבירך בפה"ג אחר ברהמ"ז ראשון א"כ ה"נ לימא אם בירך כבר בפ"ג נמי יטול ידיו ויאכלנו ויברך ברהמ"ז אחרון בלא כוס אלא דשא"ה משום דברהמ"ז אחרון א"א בלא כוס דהכי תיקן מעיקרא שכוס ג' יהי' לאחר גמר אכילה וכ"ה מבואר במרדכי דע"פ (מהרל"ח): אבל

מקום לא יאכל אחריו שום דבר ואפיקומן הוא לנו במקום הפסח הלכך משהתחילו לאוכלו לא יעקרו ממקום למקום ולא יאכלו אחריו שום דבר [ב] ואפי' באותו מקום ואם לאחר שהתחילו לאכלו ישנו (א) כל בני חבורה השוב כהיסח הדעת ולא יאכלו עוד ממנו אפי'

דליתסר בשני מקומות ואי משום דאיתקש לפסח להא על כרחך לא איתקש דאי לא תימא הכי ליפרוך ממתניתין לרב וכו': **ואם** לאחר שהתחילו לאוכלו ישנו כל בני החבורה וכו בס"פ ערבי פסחים (קכ') שנינו ישנו מקצתן יאכלו כולן לא יאכלו ור"י אומר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו ופרשב"ם ישנו כולן לא יאכלו ואם התחילו לאכול פסחם וישנו לא יאכלו דנראה כאוכל פסחו בשני מקומות דמאחר שישנו הסיחו דעתן עוד לאכול וחשיב ליה תנא כאכילת שני מקומות ומורא בעלמא הוא וה"ה במצה בזמן הזה לאחר שהתחיל לאכול מצת חובה באחרונה וישן הפסק אכילה הוא ושוב לא יאכל משום דעבדי זכר לפסח בזמן שב"ה קיים ר"י אומר נתנמנמו יאכלו ארישא קאי דקאמר ת"ק ישנו מקצתן יאכלו ואתא למימר ה"מ אם נתנמנמו אבל אם נרדמו אפילו מקצתן לא יאכלו כשיעורו והכי הלכתא כר"י דהא רבה קאי כוותיה כדאמרי' בגמרא ע"כ וגם הרא"ש כו' על משנה זו במצה נמי איירי כדמוכח בגמרא בעובדא דרבה ומוכח נמי התם דרבי יוסי אישנו מקצתן קאי והלכה כר"י אבל הרמב"ם כ' בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה חוזרין ואוכלין נרדמו כולן ונעורו לא יאכלו נתנמנמו כולן יאכלו ונראה שהוא מפרש דר"י אסיפא קאי דקאמר ת"ק כולן לא יאכלו ואתא ר"י למימר ה"מ אם נרדמו אבל אם נתנמנמו יאכלו והלכה כרבי יוסי וכתב הרב המגיד ויש בזה שטה אחרת שאין משנתינו אלא לפסח בלבד אבל לענין מצה לא דהוי הפסק שצריך לחזור וליטול ידיו ולברך המוציא וזו היא שיטת הראב"ד בהשגות ורב"י כתב בשם רי"ף שאם אחר שהתחיל לאכול מצה של מצוה באחרונה ישן הוי הפסקה ונראה דשינה באמצע הסעודה לא הוי הפסק עכ"ל ·

ואח"כ

מפטירין אחר הפסח אפיקומן כדי להורות לנו דאפיקומן שהוא לנו במקום הפסח יש לו כל דין פסח וכי היכי דבפסח אין עוקרין ממקום למקום ה"נ באפיקומן וכן אם ישנו מקצתן או כולן דינו כמו בפסח שלא תאמר דדוקא לענין זה שאין לאכול שום דבר אחר אכילת אפיקומן שלא לבטל טעם מצה מפיו התם הוא דאמרי' דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן אבל לשלא יעקרו ממקום למקום משהתחילו לאכול או ישנו דאיסורו משום שנאכל בשתי חבורות אינו ענין אלא לפסח ולא למצה קמ"ל דאין חלוק דכל מה שנוהג בפסח נוהג באפיקומן וכן פסק במרדכי בסדר האחרון בשם ראב"ן ולא כדעת התוס' דבמצה אין איסור בב' מקומות והראב"ד ג"כ כתב בהשגותיו דדין ישנו אינו אלא לפסח ולא למצה דליתא · ודע דבמקצת ספרי רבינו כתוב פי' משסיימו לאכול הפסח לא יעקרו ממקומן כו' והכי איתא בגמרא אליבא דרב שמפרש כן אין מפטירין כו' שאם נפטרו וסיימו לאכול הפסח במקום א' לא ילכו בחבורה אחרת לאכול לא פת ולא שום דבר גזירה דילמא אתי למיכל את הפסח בב' מקומות ולפי זה נקט רבינו פי' משסיימו כו' לרבותא דאפילו סיימו לא כ"ש בלא סיימו אלא שהתחילו לבד שאוכל את הפסח בב' מקומות ממש דלא ולפיכך אפיקומן שהוא לנו במקום הפסח נמי משהתחילו לאכול לא יעקרו ממקום למקום ולפי רוב ספרים שכתוב בהן פי' משהתחילו וכו' נקט רבינו בדבריו מילתא דפסיקא דבהתחילו ודאי אסור משום שאוכל בב' מקומות וממילא ה"ה באפיקומן שהוא לנו במקום פסח ושני גרסאות עולים כהוגן · ומ"מ משמע דאם לא התחילו לאכול אפיקומן אין חשש בעקירת מקום וג"כ אין חשש בשום שינה : **ואם** לאחר שהתחילו לאכול ישנו וכו' משנה שם ישנו מקצתן יאכלו כולם לא יאכלו ר' יוסי אומר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו והלכה כר' יוסי דרבה קאי כוותיה והרי"ף הביאה בפסקיו ולמדו מדבריו שמשניתינו אף לענין מצה נשנית דאל"כ לא הוי ליה להביאה מאחר שאין פסח קרב בזמן הזה וכן הרמב"ם כתבה בסוף פ"ח לענין מצה וכ"כ הרא"ש ורשב"ם וטעם מחלוקת הר"י והרמב"ם עם הרא"ש תלוי בפירוש דברי ר' יוסי שבמשנתינו אי קאי ארישא אי אסיפא ומביאו ב"י :

ואח"כ

דרכי משה

תעה (א) ומהרי"ל החמיר עוד דאפי' ישנו קודם שהתחילו לאכול אפיקומן אלא תוך הסעודה לא יאכל אפיקומן אמנם דברי הטור לא משמע כן וכתב ר"י בהדיא דשינה באמצע סעודה לא הוי הפסק :

וכתב

פרישה

יכ"כ הרי"ף בהדיא וגם הרא"ש הביאו בסימן קל"ט ריש ע"ב אהא דכתב רבינו בריש סי' תפ"ד דאם אכל בביתו יכול לברך בבתים אחרים ולא יאכל עמהם ז"ל שם ואיהו כיון דצריך ליה ברכת המזון לא לטעום מידי דאין אחר הפסח אפיקומן עכ"ד ש"מ דאם לא בירך מותר ע"ש ולפום ריהטא הי' ולע"ד דר"ע היקל טפי ודוקא משום חורת שתיית כוס ב"ה הוא דאסר משום דהוה כמוסיף על הכוסות דכיון שצריך לאכול שם ולברך צריך ג"כ כוס וכשיחזור ויברך בביתו על כוס הו"ל כוס ה' ודו"ק ומכל זה נלע"ד היתר לילך אחד מהמסובים זו לבית אחר לצרף עמו לברכת זימון ואף למהר"ם שג"ל שאין מצרפין לזימון לכתחלה כ"א למי שאוכל עמו כזית דגן וכתבה לעיל בשמו סימן קצ"ז מ"מ גם כאן מותר לו לילך שמה ויאכל עמו כזית כשהיה דעתו מתחילה ע"ז וישמע שם ברכת הזימון דהיינו עד הודה לך ויחזור לביתו ויאכל שם האפיקומן ויברך ב"ה דאין זה חשוב ב' סעודות כיון שלא בירך שם דאף ששמע ברכת זימון זה אינו ענין לברכת המזון שהרי הדין פשוט דאחד מפסיק לשנים לברכת הזימון וחוזר ואוכל בלא נטילה ובלי המוציא וכמ"ש לעיל סימן ר' ע"ש ולולא דמסתפינא הייתי אומר דיכול לילך לבית אחר ויצטרף לזימון אף שלא יאכל ולא ישתה שם דבר שכיון שכבר אכל בביתו ונתחייב בזימון במקומו יכול להצטרף לזמן במקום אחר ויחזור ויצטרף לזימון שם שהרי חזר ואכל אפיקומן ואע"ג דאמרינן לעיל סימן קפ"ד דדוקא אם אכל במקום השני אז אין צריך לחזור למקומו לברך אבל אם לא אכל במקום השני צריך לחזור למקומו שאכל שם ויברך ולא יברך במקום שלא אכל שם היינו דוקא לענין ב"ה אבל לעניין להצטרף לברכת הזימון מצינו למימר דמצטרף כיון שכבר נתחייב בזימון שה"י מצינו שמאוד הקילו בברכת הזימון כדאתמר בפ"ג שאכלו והביאו לעיל סימן קצ"ג שג' בני אדם שבאו מג' חבורות אין רשאין לחלק ואע"ג שמסיק שם אעפ"י שלא אכלו אלו הג' יחד משיתחברו דמשמע יחד לא אכלו אבל כל אחד אכל מחברו היינו משום דאי לא אכלו כלל במקום שנתחברו היה אסור להן לברך ב"ה במקום הזה והיו צריכין לחזור למקומן כמ"ש לעיל סי' קצ"ג ועוד הקילו שאף אם כבר בירך א' מהם ב"ה יכול לצרף לזימון כמ"ש לעיל סימן קצ"ד · עוד שם שאם א' מהם יצא לשוק קוראין ומודיעין לו שרוצין לזמן והוא מצטרף עמהם כו' כן נלע"ד ותימא על מה שהחמיר הגאון מהרי"ו ז"ל שכתב בדרשותיו סימן דיני פסח דף כ"ה וז"ל מצה אינה נאכלת בב' חבורות משום דאיתקש לפסח ומש"ה כ"ל דאין תקנה שילך אדם לבית אחר ויצרף לזימון דאין יכול לאכול בבית אחר מטעם דפריסית ומהר"ש כתב דבשתייה אין יכול לצרף לג' ואותם ההולכים לצרף יהא בדעתם כשעוקרים לילך שרוצים לשתות לשם בלא ברכה כדי שלא יהא כמוסיף על הכוסות ולאחר שברכו ב"ה לא ישתו לשם מה"ט כדפי' הרי שהחמיר טפי שלמהר"ם אינו יוצא כלל והרא"ש וסייעתו דס"ל דיכול לצרף לזימון בעלה של ירק או בשתיית כוס אחד ג"כ בפסח צריך לחשוב מתחלה כשעוקרים לילך שרוצים לשתות שם בלא ברכה ונלע"ד דמהרי"ו איירי בשכבר אכל אפיקומן כבר בירך ב"ה בביתו או אסור לו לילך לצרף מהני טעמי שכתב ותדע שהרי כתב דמצה איתקש לפסח וזהו דוקא במצה השמורה לאפיקומן וגם מדכתב שלא יהא נראה כמוסיף על הכוסות משמע שכבר בירך בביתו ודו"ק · שוב מצאתי כתב בספר גבורת השם שחיבר הגאון מהו"רר ליב מפראג שי' שכתב בשער ס"ג ז"ל ויש בני אדם קוראין מבית אחר לזימון וחוזר לביתו ושותה כוס שלא כדין ומנהג עמי הארצות הוא וזה לא מיבעיא כו' עד אלא אפילו אם רוצה להפסיק עד שיאמר ברוך שאכלנו משלו שהיא ברכת הזימון ויחזור לאכילתו הנה מחזיק עצמו במחלוקת הגאונים הא רב האי והראב"ד ז"ל כתבו שמי שמפסיק לשנים צריך לחזור וליטול ידיו ולברך המוציא ואע"ג דהרא"ש ז"ל פליג עלייהו ופסק שא"צ לחזור וליטול ידיו ולברך המוציא וכתב דלא דמי להא דאמרינן משתי וברוכי בהדדי לא אפשר דהא הוא לא בירך רק מפסיק תימא גדולה מ"ש מאמר הב לן ונברך דצריך לחזור ולברך כשרוצה לשתות אע"ג דלא ברכו רק דיהבי דעתם לברך ב"ה שהוא הפסק על מה שאכלו כבר וגם לא הסיח דעתו מלשתות וא"כ ה"נ אע"ג שלא בירך והיה דעתו לחזור ולאכול כיון שנצטרף על ברכת הזימון וזה הזימון הועיל ג"כ לעצמו עד דילא בו ידי זימון כמ"ש הרא"ש בעצמו וגם אם אינו חוזר ואוכל א"כ א"צ לברך אפילו ברכת הזן וכיון שעולה לו ג"כ שייך לומר משתי וברוכי בהדדי לא אפשר ואין לעשות כן אפילו בשאר ימי השנה וכ"ש בלילי פסח ומה שהביא הרא"ש ראיה מה"ג אין ראיה שה"ג ס"ל כרב אשי דפסק בברכת המזון אינו הפסק כו' וכ"כ ב"י ז"ל ותמהני שמהר"י קאר"ו משוה ג"כ דעת בה"ג לדעת הרא"ש כיון שהוא עצמו כתב בסימן ק"ל שדעת בה"ג כרב אשי שאין ברכת המזון מפסיק א"כ אין ראיה מדבריו ומה שהביא הרא"ש ראייה לדבריו מדקאמר בגמרא מפסיק לשנים דמשמע הפסקה בעלמא בלא נטילה וברכת המוציא אין ר"ל כו' ע"ש שדחק לתרצו וזהו תמצית דברי הגאון אלא שקצרתי ועל תמיהתו אני מתמיה כי לדעתי אין כאן מקום תיובתא בדברי הרא"ש הנ"ל גם ראיותיו מה"ג אמת ונדק הטה בלי פיקפוק כי מה שרצה לדמות ברכת הזימון לאומר הב לן ונברך לומר כמו שאמרינן באומר הב לן ונברך דצריך ליטול ידיו ולברך המוציא מטעם דמיחשב היסח הדעת ובכלל משתי וברוכי בהדדי א"א הוא ה"נ בזימון דכוותה נראה דאינו דומה כלל דהא זה פשוט דלא אמרינן משתי וברוכי בהדדי לא אפשר אלא דוקא בברכת המזון שהוא סילוק אכילה ושתייה שרוצה לחזור ולשתות תחילה הוא וזהו דוקא שייך בברכת המזון עצמו וה"ה באומר הב לן ונברך שגילה דעתו שהסיח דעתו מלאכול עוד ודעתו לסלק ולברך משא"כ ברכת הזימון שלדעת הרי"ף והרמב"ם וסייעתו א"כ להפסיק רק עד אומרו ברוך שאכלנו משלו והוא אינו בכלל ברכת המזון למחשב לסילוק רק מוכה היא על שלשה שאוכלין ליתן שבח והודיה וניתוסף ג"כ מעין ברכת השבח ולא מיחשב זה סילוק אכילה כלל אפילו לדעת הרא"ש וסיעתו שפסק כרב ששת שצריך להפסיק עד סוף ברכת הזן הא כתב דלא משום דברכת הזן מיחשב מברכת הזימון דלכ"ע ברכת הזימון אינו אלא מה שאומרים נברך שאכלנו משלו וברוך שאכלנו משלו כו' אלא מתוך שנברך שאכלנו אינו ברכה טוב שיפסיק עד שיסיים המברך ברכה אחת כדי שיהא ניכר שמזמנין עליו וכ"כ ב"י בשם הר"ר יונה וכיון דלכ"ע אין ענין ברכת הזימון לג' ברכות דברכת הזימון לא מקרי הפסק והיסח הדעת להצטרף ע"י נטילה והמוציא ויש לדמותו ללומד או מתפלל בתוך הסעודה שלאחר גמר הלימוד והתפילה חוזר לסעודתו בלי נטילה והמוציא וכמ"ש הטור בהדיא בסימן קע"ח ומדבריו שכתב שם נלמד חילוק שכתבתי · ונראה שדעת רב האי והראב"ד שהמפסיק לזימון צריך ליטול ידיו ולברך המוציא ס"ל כדעת הר"ר יוסף טוב בר יהודא שכתבו התוס' והרא"ש בשמו בפ' ע"פ ובפ' כיסוי הדם וגם הטור הביא בסימן קע"ח שס"ל שהתפלה בתוך הסעודה מקרי הפסק מטעם משתי וברוכי בהדדי א"א ולזה התוס' והרא"ש והטור דבריו במקומות הנ"ל מטעם שכתבתי דלא אמרינן הכי אלא גבי ברכת המזון שהוא סילוק והיסח הדעת על מה שאכל ושתה אבל תפלה לא והביא ראיה לדבריהן מהא דתנית חבירים שהיו מסובין ועקרו רגליהן לילך לב"ה או לבית המדרש כשהן יוצאין אין טעונין ברכה ומסיק וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה אמר ר"י בד"א בזמן שהניחו שם מקצת חברים כו' והא דבעינן שהניחו שם מקצת חבירים היינו דוקא בעקרו רגליהם הא בנשארו במקומן לא מיחשב התפלה והלימוד להיסח הדעת לדעת התוס' והרא"ש והטור וה"ה נמי בברכת הזימון שאין ענייננו ברכת המזון ממש וכמ"ש גם מצינו פלוגתא בזו בין הראב"ד והר"ש בישן שינת ערבי בתוך סעודתו שכתב הרא"ש בפרק קמא דתענית בשם הראב"ד דמיחשב היסח הדעת וטעון ברכה למפרע לברכה לכתחלה והרא"ש ז"ל חולק עליו והביא ראיה לדבריו דלקבעי' קמא הדר בענין הזה והנה גם בזימון לטעמייהו אזלי וכיון דקי"ל כוותייהו דהתוס' והרא"ש וסייעתא בדין תפלה ולימוד הה"כ בזימון וכן פסק נמי ב"י הסימן ר' בהדיא כהרא"ש וסייעתו וגם שבילי הלקט כתב שכן עשה הרא"ה הלכה למעשה גם א"ח כתב בשם הר"ר משולם שכתב על דברי הראב"ד שכבוד הרב במקומו מונח וכל זה הביא הב"י והגאון מהר"ר ליב ראה עיניו כל אלה שהרי הביא דברי הב"י ופליג עלייהו בראייה הנ"ל ולע"ד פשוט דאין ראיותיו ראייה כלל ולכן אין להניח פסק כל הני רבוותא ולילך אחריו בלי טעם ובפרט מאחר שהרא"ש הביא ג"כ ראיה לדבריו מדקאמר בגמרא אחד מפסיק לשנים ולדברים אין כאן הפסק אלא סעודה אחרת ואף שהגאון הנ"ל בא לתרצו אטיונא דחיקא לא סמכינן · ומ"ש עוד שאין ראייה לדברי הרא"ש מבעל ה"ג שה"ג פסק כרב אשי דס"ל דאין ברכת המזון מפסיק ולא קי"ל כוותיה דרב אשי דבריו הללו יותר תמוהים בעיני הפלא ופלא שאיך יסבור כרב אשי הרי רב אשי פסק שאין לברך אפילו ברכת בפה"ג אכוס של ב"ה ואזה כתבו התוספת דהיינו טעמא משום דס"ל דאין בה"מ הפסק אבל ה"ג ס"ל דצריך לברך בפ"ה אכוס דבה"מ וכמ"ש בה"ג בהדיא בפ' ג' שאכלו ריש ד' י' דמברכין בפ"ה אכוס של בה"מ אבל לא ברכה אחרונה ואי לא חשיב ב"ה הפסק אמאי צריך לברך עליו בפה"ג תחילה והא דלא מצריך לברך ברכה אחרונה כתב הרא"ש בפרק כיצד מברכין דס"ל דמשבינן להאי כוס דב"ה מדברים הבאים מחמת הסעודה אע"פ שמפסיק בב"ה עכ"ל ור"ל כיון דהאי כוס הוא נוטל אלא לצאת ידי חובת הסעודה מיחשב לרכי הסעודה וזה שהפסיק בב"ה מיחשב כאילו הפסק בתוך הסעודה והיסח הדעת בזה בתוך הסעודה מצריך ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה משום דב"ה פטרו ה"נ דכוותיה אעפ"י שכבר בירך ברכת המזון ושותה הכוס אחרון כן צריכין לייסב דעת ה"ג ומכח שסברא רחוקה הוא זה לא קי"ל כוותיה וכמ"ש הרא"ש שם והסמ"ג כתב דכ"ל דע"ם הוא זה בה"ג דודאי גם הוא מצריך לברך אחריו ברכה אחרונה ובאמת שגם הב"י כתב שם בסימן ק"ל דכ"ל דאין ע"ם ולמד זכות דס"ל כרב אשי וכמ"ש הגאון מהר"ל הנ"ל והוא פלאי שהרי הוכחתי שאינו ס"ל כוותיה מדהצריך לברך ברכה ראשונה ומה"ט אתי שפיר מה שהביא הרא"ש והטור ראייה מה"ג דכתב ג"כ דהמפסיק לזימון א"צ ליטול ידיו ולברך המוציא דהרי גם הוא מצריך בב"ה ברכה ראשונה מטעם דברכת המזון הוא הפסק לכן לע"ד אין להפליג המנהג שנהגו לצרף לזימון אך שיעשה כדרך שכתבתי לעיל דהיינו שקודם שאוכל אפיקומן ילך לבית חבירו ויאכל שם כזית מצה ובזה יכול להצטרף אפילו לדעת מהר"ם דס"ל דאין לצרף לכתחלה כ"א מי שאכל כזית דגן וישהא שמה עד שסיים חבירו ברכת הזן ויחזור לבית שסעד שמה ויאכל שם אפיקומן שלו בלי נטילה וברכת המוציא כדעת הרא"ש הנ"ל דקי"ל כוותיה כנ"ל ויצטרף גם עם ב"ה שלו בזימון אף שכבר יצא ידי זימון הא חזר ונתחייב במה שחזר ואוכל וגם זולת זה הלא הביא הרא"ש לבנו הר"ר יחיאל שיכול להפסיק להצטרף לזימון אפילו כמה פעמים וכמ"ש בשמו הטור סוף סי' ר' ואף שהגאון מהרי"ו כתב ג"כ ז"ל מצה אינה נאכלת בשני חבורות משום דאיתקש לפסח ומש"ה כ"ל דאין תקנה כו' והביאותיו לעיל בסמוך ע"ש ול"ע הא תנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן דפי' משהתחילו לאכול הפסח לא יעקרו ממקומן לאכול במקום אחר וגם אפילו באותו מקום אסור וכמ"ש הטור ריש סימן תע"ח אבל קודם אכילת פסח שנאכל על השובע לא מצינו שיהא אסור לעקור ממקומן לאכול בשני מקומות ודוגמא זה לנו אחר אכילת אפיקומן ולא קודם לכן גם בטור בסימן תפ"ד משמע מדברי רב כהן צדק דווקא בשכבר בירך ברכת המזון אסור ולא קודם לכן ונראה דגם מהרי"ו איירי בענין זה דכבר אכל אפיקומן בביתו וכמ"ש לעיל ע"ש ודו"ק · אלא שק' מה שמסיק וכתב שם ז"ל ואותם ההולכים לצרף יהא בדעתם כשעוקרים לילך שרוצים לשתות שם כדי שיוכלו לשתות שם בלא ברכה ממ"כ הא לדעת הרשב"ם דמהסבינן לפת ולענין דברים הצריכים ברכה במקומן לא צריך מחשבה ולדעת ר"י לא מועיל מחשבה וצריך לברך לפני השתייה כשיחזור וישתה וכמ"ש רבינו בשמם בסימן קע"ח ע"ש וצ"ל דס"ל כרשב"ם ומ"ש לשתות ר"ל אחר אכילה עוד כוסות שאינן מן הצורך : [ב] **ואפי'** באותו מקום לא יאכלו אחריו כו' שם בגמרא ד' קי"ט ע"ב פלוגתת רב ושמואל ור' יוחנן דרב פירש מפטירין שנפטר ממקום למקום ולומר הוציאו מגא לאכול במקום אחר ושמואל ורבי יוחנן דס"ל דאפילו באותו מקום אסור לאכול דבר אחר פסח וה"ה לדידן אחר אכילת מצה השמורה דאפיקומן ופי' אין מפטירין ר"ל שיהא נפטר מאכילת מצה לאכול מיני מתיקה דהיינו אפיקומן ולאכול מיני מתיקה הוא דאסור וכתב רבינו דעת שניהם לאשמועינן דאסור לאכול במקום אחר אפילו לא בעי לאכול שם שום מיני מתיקה אלא עוד כזית ממצה השמורה קמ"ל דלא משום דאין פסח נאכל בשני מקומות וכתב נמי דעת שמואל ור"י לאשמועינן דאפילו באותו מקום אסור לאכול דבר אחר לבטל

טעם

תעט ואח"ב מוזגין לו כוס ג' ומברך עליו בה"מ ומברך בפה"ג ושותהו בהסיבה ולא יברך אחריו לדעת א"א הרא"ש ז"ל ואם שתהו בלא היסיבה (א) צריך לשתות פעם אחרת בהיסיבה ולא ישתה יין בינו ובין כוס רביעי (א) [א] ומצוה לחזור אחר זימון והכי אתמר במדרש תהלים הקוראים את ההלל צריך שיהו ג' שיהא אחד אומר לשנים הודו וכתב א"א הרא"ש ז"ל ולא נהגו כן (ב) ואי משום הודו לומר בני סני באשתו ובניו שהגיעו לחינוך :

אפי' באותו מקום (ג) דחשיב כמקום אחר אבל אם ישנו מקצתן אם לא נשתקעו בשינה אלא נתנמנמו מעט לא חשיב סילוק ומותרין לאכול עוד ממנו ואפי' אותן שנתנמנמו אבל אם נשתקעו בשינה חשיב סילוק ולא יאכלו אותן שישנו והר"י כתב דוקא בישנו כולם יש חילוק בין ישנו לנתנמנמו דנתנמנמו יאכלו וישנו לא יאכלו (ד) אבל ישנו מקצתן אפי' שינת קבע יאכלו וכ"כ הרמב"ם וא"א ז"ל כתב כסברא ראשונה :

תעט ואחר כך מוזגין לו כוס ג' ומברך עליו בה"מ ומברך בפה"ג ושותהו בהיסיבה ולא יברך אחריו לדעת א"א הרא"ש ז"ל ואם שתהו בלא היסיבה (א) צריך לשתות פעם אחרת בהיסיבה ולא ישתה יין בינו ובין כוס רביעי (א) [א] ומצוה להזר אחר זימון והכי אתמר במדרש תהלים הקוראים את ההלל צריך שיהו ג' שיהא אחד אומר לשנים הודו וכתב א"א הרא"ש ז"ל ולא נהגו כן (ב) ואי משום הודו לומר בני סני באשתו ובניו שהגיעו לחינוך :

תפ כוס ד' גומר עליו את ההלל (א) ומתחיל לא לנו בלא בוכה וגו' ואומר עליו ברכת השיר ופליגי מאי ברכת השיר רב יהודה אומר יהללוך וחותם מלך מהולל בתשבחות רבי יוחנן אומר נשמת כל חי וחותם בישתבח וכתב רב אלפס מנהגא כרב יהודה ורשב"ם כתב כיון דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר עבדינן כתרווייהו וחותמין בהלל בא"י מלך מהולל בתשבחות [א] ואומר הלל הגדול ונשמת וחותם בא"י מלך מהולל בתשבחות ובהלל הגדול קי"ל כרב יהודה מהודו לה' עד על נהרות בבל (ג) שהן כ"ו כי לעולם חסדו וה"ר חיים כהן לא היה חותם ביהללוך בא"י וכו' אלא היה אומר עד כי מעולם ועד עולם אתה אל והיה אומר הלל הגדול ונשמת כל חי וחותם כי למה יחתום ב"פ בענין אחד וכן היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל ושותה כוס ד' בהיסיבה בלא ברכה ומברך אחריו על הגפן ואם שתהו בלא הסיבה צריך לשתות פעם אחרת בהיסיבה ומברך לפניו בורא פרי הגפן לפי שהסיח דעתו מלשתות עוד :

כוס

תעט ואח"ב מוזגין לו כוס ג' כו' כתב מהר"ם לוריא ז"ל שצריך ג"כ שטיפה והדחה וזהו דעת כל האחרונים ואף מי שלא נזהר בו כל השנה אם רואה שהכוס נקי אכן בזה הלילה יזהר ביותר כדי להדר המצוה וימלא הכוס לב"ה ויברך הבעל הבית בעצמו וכ"כ האגוד והאחרונים נתנו טעם משום טוב עין הוא יבורך :

ומ"ש ואם שתהו בלא הסיבה וכו' כן נראה מדברי הרא"ש במסקנתו דבכל הד' כוסות צריך לחזור ולשתות בהסיבה אבל המרדכי מיבעיא ליה בכל הד' כוסות · ונראה בעיני דאין לחזור ולשתות בהסיבה כל עיקר כיון דהמרדכי מיבעיא ליה ועוד דאנן קי"ל כראבי"ה דבארצנו לא בעי הסיבה ע"ל בסי' תע"ב :

ומ"ש ולא ישתה יין בינו ובין כוס ד' משנה בפרק ע"פ בין ג' לד' לא ישתה ודקדק רבינו שכתב ולא ישתה יין דמשמע אבל שאר כל מידי מותר לשתות משום דאיתא בירושלמי דטעמא הוי כדי שלא ישתכר וישכח מלגמור את ההלל וזה אינו אלא ביין ולא במים והמרדכי בסדר האחרון כתב דפי' בקונטרס הטעם שלא ישתה בין ג' לד' משום דמחזי כמוסיף על ד' כוסות וצריך לומר דבין ראשון לשני דרגילין לשתות כי היכי דנגרריה לליביה וכן בין שני לשלישי שיושב בסעודה לא מחזי כמוסיף ואף לפי פי' זה אינו אסור אלא ביין אבל לא במים וק"ל · ובתוס' כתבו שי"מ דהטעם שלא יבטל טעם מצה ולא איירי אלא ביין ולא במים :

ומ"ש ומצוה לחזור אחר הזימון כו' ונראה דדוקא לחזור אחר זימון מתחלה קודם הסעודה התם איכא מצוה וכך נהגו גם עכשיו אנשי מעשה אבל מה שנהגו העולם לילך באמצע סעודתו לבית אחר לצרף לזימון ואחר כך לחזור לסעודתו אינו נכון ממה נפשך אם יאכל שם עביד איסורא דמצה אינה נאכלת בב' חבורות דאיתקש לפסח כדלעיל בסי' תע"ח ואם לא יאכל אלא ישתה בלבד הלא כבר כתב מהר"ם דבשתייה אין לצרף לזימון שלשה אע"ג דהמרדכי בפרק ג' שאכלו כתב בשם מהר"ם דמצטרף ואפי' ברוך שאכלנו יכול לומר דשתייה בכלל אכילה אין זה כשאירע שהיה הג' שותה עם הנכים ולא רצה לאכול התם פסק מהר"ם שיש לסמוך על התוספות אבל לכתחלה היה נזהר מהר"ם שלא היה נותן לאדם הבא אליו לשתות אם לא שהיה יכול להזקיקו ליטול ידיו ולאכול עמהם כזית דגן לאפוקי נפשיה מפלוגתא וכן כתב להדיא בהגהת מיימוני פרק ה' דה' ברכות הלכה ז' ע"ש · ואם כן זה שאינו יכול לאכול עמהם משום ב' חבורות היאך יצטרף עמהם לכתחלה לזימון על ידי שתייה ומ"מ אותן שאינן רוצין לשנות מנהגם וסומכים על קבלתם כדעת התוס' דאפי' לכתחלה יכול להצטרף ע"י שתייה יהא בדעתם תחלה קודם שעוקרין עצמם לילך שרוצים לשתות לשם כדי שיוכל לשתות לשם בלא ברכה שלא יהא כמוסיף על הכוסו. ולאחר שברכו ב"ה לשם ג"כ לא ישתה מהאי טעמא וכן היא דעת מהרי"ו בדרשותיו ע"ש · ומהר"ל מפראג התמרמר על המנהג מטעם אחר שאמר מאחר שנצטרף לזימון אעפ"י שלא שתה כוס של ב"ה ס"ם כבר הפסיק סעודתו בב"ה ואסור לו לחזור ולאכול בביתו אלא ע"י נטילה וברכת המוציא ואח"כ הסעודה הראשונה יש לה ב' כוסות לפני המזון וסעודה השנייה יש לה ב' כוסות לאחר המזון ודבר זה לא תקנו חכמים ועוד האריך וסוף דבריו דהמנהג אינו הגון כלל וצריך לבטל אותו ע"כ :

תפ ומ"ש שאומר הלל הגדול על כוס ד' כן הוא לפי גירסת רשב"ם שגורס בברייתא כוס ד' גומר עליו ההלל ואומר הלל הגדול אבל יש גורסין בברייתא כוס ה' ויתבאר בסי' תפ"א :

ומ"ש ובהלל הגדול קי"ל כרב יהודה מהודו וכו' כ"כ הרי"ף דהכי נהגי עלמא · וכתבו התוס' דרננו צדיקים וגומר אינו מן המזמור ואין לאמרו וכן הוא כמהרי"ו : **ומ"ש** שגם בנשמת חותם מלך מהולל בתשבחות היינו משום דלא שייך לחתום בהבוחר בשירי זמרה אלא כשאומרים אותו אחר פסוקי דזמרה בשבתות וימים טובים' אבל כיון שעיקר החתימה על ההלל צריך לחתום במלך מהולל בתשבחות ועיין בתוספות · כתב מהרש"ל דמ"ש בטופסי המחזורים ברכת בפה"ג אכוס ד' אחר אז רוב ניסים ואומץ גבורותך אינו מן הראוי אלא בסוף חתימת ישתבח מיד יברך בפה"ג והכי משמע בשאלה ששאלו לרב האי גאון על דברי ר' סעדיה בסי' שאחר זה ואח"כ יתחיל אז רוב ניסים כו' ואומץ גבורותך ושאר פיוטים וכן עיקר :

תעט ואח"ב מוזגין לו כוס ג' ומברך עליו ב"ה משנה בפ' ע"פ (קיז:) : **ומ"ש** ומברך בפה"ג פשוט הוא : **ומ"ש** ושותהו בהסיבה' מסקנא בגמרא בפרק ע"פ (קח·) דבכל ד' כוסות בעו היסיבה : **ומ"ש** ולא יברך אחריו לדעת א"א ז"ל נתבאר בסי' תע"ד :

ומ"ש ואם שתהו בלא היסיבה צריך לשתות פעם אחרת בהסיבה הרא"ש כתב בפרק ע"פ בכוס ראשון ושני אם לא שתה בהיסיבה יחזור וישתה בהיסיבה אבל בכוס שלישי או ד' אם ישתה יותר נראה כמוסיף על הכוסות ומיהו איכא למימר כיון ששתה שלא כתיקונן הוברר הדבר שלא ממנין הכוסות היה ומה ששתה עתה הוא כוס של חובה ורבינו תפס עיקר סוף דבריו דבכוס ג' ורביעי נמי יחזור וישתה בהיסיבה :

ומ"ש ולא ישתה בינו ובין כוס ד' משנה בפרק ע"פ (קיז:) בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין שלישי לד' לא ישתה ומפרש טעמא בירושלמי כדי שלא ישתכר כלומר וישכח מלגמור את ההלל : **ומ"ש** ומצוה לחזור אחר זימון והכי אתמר במדרש תהלים וכו' כ"כ הרא"ש בפ' ע"פ ואח"כ כ' והעולם לא נהגו כן לחזור אחר זימון והביא דמדרש תילים עם אשתו וקטן שהגיע לחינוך יכול לומר הודו עד כאן לשונו :

תפ כוס ד' גומר עליו את ההלל משנה בפרק ע"פ (קיז:) ד' גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר ובגמרא (קיח·) מאי ברכת השיר רב יהודה אמר יהללוך ורבי יוחנן אמר נשמת כל חי ת"ר ד' גומר עליו את ההלל ואומר הלל הגדול דברי רבי טרפון וי"א ה' רועי לא אחסר מהיכן הלל הגדול רב יהודה אומר מהודו עד על נהרות בבל ורבי יוחנן אמר משיר המעלות עד על נהרות בבל רב אחא בר יעקב אמר מכי יעקב בחר לו יה עד על נהרות בבל · וכ' הרי"ף ומנהג דעלמא כרב יהודה בתרווייהו בברכת השיר ובהלל הגדול · והרא"ש כ' גבי ברכת השיר רשב"ם פירש דעבדינן כתרווייהו וחותמין בהלל בא"י מלך מהולל בתשבחות ואומר הלל הגדול ונשמת וחותמין שנית בא"י מלך מהולל בתשבחות ורבי חיים כהן לא היה חותם ביהללוך בא"י מלך מהולל בתשבחות כיון דבעו למיחתם בסוף ישתבח דשתי חתימות בחד גוונא למה לי עכ"ל וכל זה לפי גירסת רשב"ם שהוא גורס בברייתא כוס רביעי גומר עליו את ההלל ואומר הלל הגדול אבל הרי"ף והרמב"ם גורסים בברייתא כוס חמישי ולפי דבריהן אינו אומר על כוס רביעי הלל הגדול אלא גומר עליו את ההלל וחותם ביהללוך שהרי הם פוסקים כרב יהודה דאמר דברכת השיר היינו יהללוך ודין כוס חמישי כתב רבינו בסימן אחר זה : **ומ"ש** רבינו ומתחיל לא לנו בלא ברכה כן דקדק שם הרא"ש ז"ל :

ומ"ש ושותה כוס רביעי בהסיבה הכי אסיקנא בפרק ע"פ (קח·) דכולהו ארבע כוסות בעו היסיבה : **ומ"ש** שותהו בלא ברכה תחלה ומברך אחריו על הגפן נתבאר בסימן תע"ד : **ומ"ש** ואם שתהו בלא היסיבה צריך לשתות פעם אחרת בהיסיבה כבר כתבתי בסי' תע"ט דברי הרא"ש בזה : **ומ"ש** ומברך לפניו וכו' כ"כ הרא"ש בפרק ע"פ וז"ל אם שתה כוס ד' בלא היסיבה צריך לברך בפה"ג על כוס שישתה אח"כ בהיסיבה שהרי כששתה כוס ד' בלא היסיבה ולא נזכר להיסיבה הסיח דעתו מלשתות יותר :

כתב הרמב"ם בפ"ח שיש לו לגמור את ההלל בכל מקום שירצה אע"פ שאינו מקום סעודה והראב"ד כתב שאין הדעת מקבלת כן והרב המגיד כתב שדברי הרמב"ם מבוארים בס"פ כיצד צולין (א) :

כוס

דרכי משה

תעט (א) וכתב מהרי"ל דכוס של ברכת המזון חשיב חדא שתייה ולא חשיב מוסיף על כוסות ואפילו אם שותה מאותו כוס כמה פעמים וכ"ש שאר כוסות וכ"כ מהרי"ב שכן היה נוהג מהרא"י וכ"כ התשב"ץ : (ב) והמנהג בזמן הזה לחזור אחר זימון וכתב בכלבו הגדול שבקוראים קורא הודו וכן אנא וכולן עונים אחריו ומהרי"ב כתב דהודו לא יאמרו נשים וקטנים אבל אנא יכולין לומר וכן כתב דאין מצרף עמהם לזמן אא"כ אכל עמהם ונראה דדוקא לענין צירוף דבהמ"ז צריך שיאכל עמהן אבל לא לענין אמירת הודו ומהרי"ל כתב דאם אין הגדול רוצה לומר הודו נותן רשות לאחר מ"כ בשם אגודה דנוהגים שבעל הבית מברך ברהמ"ז בליל פסח כדי שיברך הוא על כל ד' כוסות עכ"ל ובשם מהר"ר שמשון משום דנראה הוא גדול הבית הואיל שהוא עושה הסדר ועוד דהוא נראה טוב עין ממה שאמר תחלה כל דכפין ייתי וייכול ואמרינן סוטה (לח·) אין נותנין כוס לברך אלא לטוב עין כו' :

תפ (א) והמנהג לומר קודם לא לנו שפוך חמתך כו' כתב מהרי"ב דנוהגים לפתוח הדלת כשאומרים שפוך משום דאיתא בא"ז שלא לנעול דלתות חבתים בליל פסח דליל שמורים

דרישה

טפס מלה וק"ל : ושוב מצאתי שרמ"י בש"ע שסידר כתב בהדיא כדברי בסימן תפ"ד ע"ש שכל זמן דלא אכל אפיקומן מותר לאכול בשני מקומות גם הרי"ף והרא"ש כתבו בהדיא דלא אסרו אלא היכא דכבר בירך והעתקתי לשונם לעיל בסימן זה ודו"ק :

סי' תעט [א] **ומצוה** לחזר אחר זימון נלע"ד דהטעם הוא אגב שמצריכין ג' משום הודו מהדרין נמי שיהיו הג' ג"כ בשעת הזימון דבזימון נמי אומר אחד לשנים **נברך** כו' כמו בהודו וזה שסיים ברא"יתו ממדרש תהלים שלא כתב שם אלא משום הודו גם הרא"ש כתב ואי משום הודו כו' וק"ל אלא כיון שבהלל שכתב הודו דמשמע אחד אומר לשנים כו' **לכך** נקט במדרש תהלים הלל לבד אשמ"כ בב"ס דאצ"ל נברך אלא יתחיל ברוך אתה כו' וגם רבינו לא כתב אלא מצוה לחזור אחר זימון ובהלל כתב צריך וק"ל :

סי' תפ [א] **ואומר הלל הגדול** כו' וחותם בא"י מלך מהולל בתשבחות נ"ע דהטו"ל דגומר החתימה דישתבח וחותם ואומר הבוחר בשירי ,זמרה מלך אל חי העולמים וכמ"ש בסי' תפ"א אבל עכשיו בעו התלמידים כו' עד ומותמין בנשמת כל חי הבוחר בשירי זמרה וכן יש להקשות בסוף סימן תפ"ג בנוסח הסדר שכתב הגה"ה בנדון קדרא ז"ל ונשמת וחותם מלך מהולל בתשבחות ולכאורה דרבינו קיצר ומשום דגם ברכת ישתבח נוסחא היא מלך גדול בתשבחות ונתפלא

פרישה

(ג) **דחשיב** כמקום אחר פי' ואסור לאכול פסח בב' מקומות וה"ס לאפיקומן הבא במקומו רשב"ם : (ד) **אבל** ישנו מקצתם אפילו שינת קבע כצ"ל :

סי' תעט (א) **צריך** לשתות פעם אחרת כו' כתב הרא"ש ולא חשיב כמוסיף על הכוסות דאיכא למימר דכיון ששתה שלא כתיקונן הוברר הדבר שלא ממנין הכוסות היה ומה ששתה עתה הוא כוס של חובה עכ"ל ועיין רמ"א בש"ע :

סי' תפ (א) **ומתחיל** לא לנו כו' עיין רמ"א בש"ע : (ג) **שהם** כ"ו כל"ח י"א שלכך דקדק במספרם לומר שתיקן כ"ו כל"ח נגד השם שהוייה שמספרו כ"ו ושעות בידם אלא לשון סגמ' נקט דקאמר דהני כל"ח תיקן **כנגד** כ"ו דורות שהיו קודם מ"ת וכן

לו

תפא **כוס** חמישי לא הוזכר לגירסת רשב"ם ואין לעשותו ולכך פירש שאומר הלל הגדול על כוס ד' (א) וכן יראה מדברי רבינו האי שנשאל לפניו אשכחן לרב סעדיה שאומר מי שרוצה לשתות כוס ה' יאמר עליו הלל הגדול (ב) ויניח יהללוך ויאמר לאהריו אבל עכשיו באו תלמידים ואמרו שעל כל כוס וכוס צריך ברכה לאחריו כמו לפניו ואומר יהללוך אחר ההלל והותמין מלך מהולל בתשבחות ושותה כוס ה' ואומרים עליו הלל הגדול וחותמין בנשמת כל חי עד הבוחר בשירי והשיב דברי רב סעדיה כן הוא ומנהג שלכם יפה הוא ואנו לא נהגינן בכוס ה' כל עיקר והני ת"ח דמברכי אחר הלל ואחר הלל הגדול דרב סעדיה ודילכון עדיפא מדילהון דלא אמרו רבנן ב' ברכות ע"ב והעולם נהגו בו לעשותו רשות וכ"כ רב יוסף טוב עלם שאם הוא תאב לשתות יעשה כוס ה' וכ"כ רב שר שלום כוס ה' רשות אם רוצה לשתות ישתה ואומר עליו הלל הגדול וחוזר ואומר עליו יהללוך וכן סידר רב כהן צדק ורבינו משה וכ"כ רב עמרם שחוזר ואומר עליו יהללוך

ב"י

תפא כוס חמישי לא הוזכר לגירסת רשב"ס ואין לעשותו וכו' הוא אשר כתבתי בסימן שקודם זה שרשב"ס גורס בברייתא רביעי גומר עליו את ההלל ואומר הלל הגדול ולפי גירסא זו לא הוזכר כוס ה' כלל לא במשנה ולא בברייתא אבל הרי"ף והרמב"ם גורסין בברייתא כוס ה' אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון וכתב הר"ן שהרז"ה סובר דר' טרפון פליג אמתניתין דתנן לא יפחתו לו מד' כוסות ורבי טרפון סבר דה' ניניהו ולפ"ז לא קי"ל כר' טרפון ולא נהירא דסוגיין בכוליה פירקין ריהטא דד' כוסות חובה וה' רשות ואם רצה לשתותו אומר עליו הלל הגדול א"כ דמצוה מן המובחר לשתות כוס ה' ולומר עליו הלל הגדול מהודו לה' כי טוב עד על נהרות בבל וכוס זה אינו חובה כמו ד' כוסות והרא"ש כ' רשב"ס גורס כוס ד' אומר עליו הלל הגדול דכוס ה' מאן דכר שמיה ואם בא לומר כוס ה' רשות ואם ירצה יעשה כוס ה' הכי הול"ל הרוצה לעשות כוס ה' אומר עליו הלל הגדול אבל לפי גי' הספרים משמע דלר"ט וי"א כוס ה' הו"ל חובה ונהגו העולם לעשותו רשות עכ"ל: **וכן** יראה מדברי רבינו האיי שנשאל לפניו וכו' כלומר כדברי רשב"ס שסובר שאין לעשות כוס ה' א נראה מדברי רבינו האי שכתב אנן לא נהגינן בכוס ה' כל עיקר וביאור דברי השאלה שרב סעדיה כ' דכוס ה' רשות ומי שרוצה לשתותו גומ' ההלל על כוס ד' ואינו אומר יהללוך ועל כוס ה' אומר הלל הגדול וחותם ביהללוך וזהו שכתב ויניח יהללוך ויאמר לאחריו כלומר יניח מלומר יהללוך על כוס ד' ויאמר על כוס ה' אחר הלל הגדול אבל עכשיו באו תלמידים ואמרו שעל כל כוס וכוס צריך ברכה לאחריו כמו לפניו פי' בכל כוס צריך ברכה דכשם שכוס שלפני בהמ"ז טעון ברכה דעל כוס ראשון אומר קידוש ועל השני אומר אשר גאלנו כך כוסות שלאחריו כל אחד טעון ברכה (א) ולאפוקי מרבינו סעדיה שסובר דכוס ד' אומר עליו ההלל בלא ברכה אלא על כוס ד' חותם ביהללוך ועל כוס ה' חותם בנשמת עד הבוחר בשירי זמרה ולפ"ז מ"ש ושותה כוס ה' ואומר עליו הלל הגדול וכו' היינו לומר שותה כוס ה' אחר שאומרים עליו הלל הגדול וכו' ואפשר לפרש שמ"ש שעל כל כוס וכוס צריך ברכה לאחריו כמו לפניו כלומר שכל כוס וכוס צריך שיוקדם לו ברכה לפניו ולאחריו שכוס ראשון אומר עליו קידוש היום ועל כוס ב' אומר ברכת אשר גאלנו הרי ברכה זו היא אחרונה לכוס א' וראשונה לכוס ב' ועל כוס ג' מברך בהמ"ז ובפה"ג וברכה זו היא אחרונה לכוס ב' וראשונה לכוס ג' וכוס ד' סוברים תלמידים הללו שמברכין עליו ברכת קריאת הלל וכמ"ש רבינו בסימן תע"ג שר"מ מרוטנבורג וקצת גאונים סוברים כן או שהם סוברים שצריך לברך בפה"ג על כוס ד' וכמ"ש רבינו בסי' תע"ד שי"א שצריך לברך בפה"ג לפני כל כוס וכוס אי זו ברכה מאלו שיסברו צריך לברך נמצא שהיא אחרונה לכוס ג' וראשונה לכוס ד' ואח"כ יתחיל יהללוך וחותם מלך מהולל בתשבחות על כוס ה' ושותיהו נמצאת ברכה זו אחרונה לכוס ד' וראשונה לכוס ה' ואח"כ אומר הלל הגדול וחותם בנשמת הבוחר בשירי זמרה והרי כאן ברכה אחרונה על כוס ה' נמצאו שכל אלו ד' כוסות אע"פ שאין לכל אחד מהן ברכה מיוחדת תחלה וסוף עכ"ז לפי סדר שתקנו חכמים נמצא שלכולם יש ברכה לפניהן ולאחריהם אבל קשה לפי' זה דאם כן היה לרבינו לכתוב כן ושותה כוס ד' ואומר יהללוך אחר ההלל וחותם מלך מהולל בתשבחות ושותה כוס ה' דהוה משמע דעל כוס ה' הוא אומר ההלל וחותם יהללוך ושותיהו ואח"כ אומר עליו ההלל הגדול אבל השתא שלא כתב ושותה כוס ד' משמע שעל כוס ד' הוא אומר יהללוך אחר ההלל וחותם מלך מהולל בתשבחות ואח"כ שותה כוס ה' וקודם שישתה אומר עליו הלל הגדול. והשיב דברי רב סעדיה כ"ה ומנהג יפה הוא כלומר למי שרוצה לשתות כוס ה' וכמ"ש לדעת הרי"ף והרמב"ם ואנו לא נהגינן בכוס ה' כל עיקר נראה שטעמו מפני שלא היה גורסין בברייתא כוס ה' אלא כוס ד' וכגירס רשב"ס: **ומ"ש** דדברי רב סעדיה מנהג יפה הוא היינו מפני שרוב הספרים גורסין בברייתא כוס ה' וכגירסת הרי"ף והרמב"ם. א"כ אפילו אם היה גורס רבינו האי ג"כ כוס ה' היה סובר דלרשות קתני ולא למצוה וכיון דלית ביה מצוה לא היו נוהגין לעשותו כלל ורב סעדיה סובר דלמצוה קתני ומפני כך היה נוהג לעשותו ואפי' אם היה מפרש דלא הוי מצוה אלא רשות היה מנהגם לשתות כוס ה' כיון דלית ביה איסורא ומה שהשיב דדברי רב סעדיה מנהג יפה הוא היינו לומר דמ"ש שלא לברך על כוס ד' ש"ד כלומר ועדיף ממנהג התלמידים וזה שכתב אח"כ והני ת"ח דמברכין אחר הלל ואחר הלל הגדול כלומר שמברכין על כוס ד' אחר הלל יהללוך ועל כוס ה' אחר הלל הגדול נשמת עד הבוחר בשירי זמרה דרב סעדיה ודילכון עדיפא כלומר דרב סעדיה דהיינו דילכון שאינם מברכין אלא אחת עדיפא מדילהון שמברכין שתים דלא אמרו רבנן ב' ברכות כלומר אחר בהמ"ז לא אמרו רבנן אלא ברכה אחת דהיינו ברכת השיר אבל ברכה אחרת לא נזכרה לא במשנה ולא בברייתא:

והעולם נהגו בו לעשותו רשות כך צריך לגרוס והם דברי הרא"ש שכתבתי בסמוך ולא כספרים דגרסי והעולם נהגו כן לעשותו רשות דאם כן משמע שרבינו סובר דלרשב"ס ולרבינו האי כוס ה' הוי רשות ומדברי הרא"ש משמע דלרשב"ס אין לעשותו כלל וכן נראה ג"כ מדברי רבינו האי ואין לפרש דאדברי רבינו האי קאמר והעולם נהגו כן שהרי על דברי רשב"ס כתב וכן יראה מדברי רבינו האי וא"כ כי היכי דלרשב"ס אין לעשותו כלל ה"נ לרבינו האיי לדעת רבינו ומשמע שהוא מפרש כפי' הראשון שפירשתי בדברי רבינו האי דאילו לפי' שני לרבינו האי רשות הוי והיכי קאמר על דברי רשב"ס וכן יראה מדברי רבינו האיי:

ומ"ש רבינו וכ"כ רב יוסף טוב עלם שאם הוא תאב לשתות יעשה כוס ה' כ"כ גם הרא"ש והמרדכי כתב בקושי התירו לאיסטנים וחולה להוסיף כוס ה' אם לא יכול להתאפק מלשתות ובעלילה צוו עליו לומר בו הלל הגדול עכ"ל: **ומ"ש** רבינו וכ"כ רב שר שלום כוס ה' רשות אם רוצה לשתות ישתה ואומר עליו יהללוך וכן סידר רב כהן צדק וכו'

ירא"ה

ב"ח

תפא כוס ה' לא הוזכר לגי' רשב"ס ואין לעשותו כלומר דכיון דלא הוזכר לא במשנה ולא בברייתא דיש לעשות ה' כוסות דלא יפחתו לו מד' כוסות יין תנן ה' לא תנן מש"ה גורס רשב"ס בברייתא רביעי אומר עליו הלל הגדול דס"ל דמאן דגרים חמישי טועה הוא דחמישי מאן דכר שמיה דאין לפרש דה"ק דאם בא לעשות כוס ה' הרשות בידו דא"כ הכי הול"ל הרוצה לעשות כוס ה' אומרים עליו הלל הגדול מדלא קתני הכי משמע דכוס ה' פשיטא ליה דהו"ל חובה והא ודאי ליתא שהרי לא הוזכר בשום מקום לשם חובה הלכך גרסי' רביעי אומרים עליו הלל הגדול וממילא אין לעשות כוס ה' אפי' לשם רשות ולכך פי' שאומר עליו הלל הגדול על כוס ד' דוקא: **וכן** ראה מדברי רב האי כו' דמתשובתו שהשיב ואנו לא נהגינן בכוס ה' כל עיקר שמעינן דאין לעשותו אפי' לשם רשות וכפי' רשב"ס וביאור דברי השאלה הוא לפי שרב סעדיה סובר דכוס ה' רשות ומי שרוצה לשתות כוס ה' יאמר עליו הלל הגדול כלומר שיאמר קודם כוס ה' הלל הגדול ולא יאמר יהללוך על כוס ד' אלא גומר הלל הקטן לבד בלא ברכת יהללוך ושותה כוס ד' וז"ש ויניח יהללוך ויאמר לאחריו כלומר יניח מלומר יהללוך על כוס ד' ויאמרנו על כוס ה' אחר הלל הגדול ואמרו דהכי אשכחן לרב סעדיה וכך היינו נוהגין עד עכשיו אבל עכשיו באו תלמידים ונחלקו על דבריו ואמרו שעל כל כוס וכוס צריך ברכה לאחריו כמו לפניו כו' כלומר דס"ל דאין לחלק בין הכוסות כל עיקר וכמו שצריך לברך על כל כוס וכוס לפניו בפה"ג ה"נ צריך לברך לאחריו על הגפן וכו' אבל כוס וכוס דכל כוס וכוס מצוה בפני עצמו הוא ולא ס"ל כאותן גאונים שחילקו בין הד' כוסות לענין ברכה אחרונה אלא ס"ל דלכל מילי הן שוין וכמ"ש בשיבולי לקט בשם רש"י ורבינו ישעיה שצריך לברך על הגפן על כל כוס וכוס והביאו האגור בסי' תת"ו ומש"ה נמי ס"ל דחותמין ביהללוך קודם כוס ד' כדי שיהיו כל הכוסות בסגנון חדא שיהיו כולן סמוכין לברכה דהיינו כוס א' אחר קידוש. כוס ב' אחר גאל ישראל. כוס ג' אחר בהמ"ז. כוס ד' אחר חתימת ההלל והשיר וא"כ ממילא כשמוסיף כוס ה' צריך שיהא כוס ד' סמוך לחתימת ההלל דהיינו ברכת יהללוך. כוס ה' סמוך לחתימת הלל הגדול דהיינו ברכת ישתבח אבל אם תניח יהללוך עד לבסוף א"כ כוס ד' לא יהא סמוך לברכה כשאר הכוסות. והנה הם תפסו בפשיטות דכוס ה' רשות ולא היתה השאלה אלא אם העיקר הוא כמו שמצאו על שם רב סעדיה וכמו שהיו נוהגין עד עכשיו או אם העיקר כתלמידים והשיב דברי ר"ס כן הוא כדברי וכו' כלומר ודאי כמו שמצאתם על שם ר"ס כן היו דבריו באמת ומנהג שלכם שתפסתם בפשיטות לעשות כוס ה' יפה הוא אלא שאנו לא נהגינן בכוס ה' כל עיקר אף לשם רשות ובעיקר שאלתכם אם העיקר כר"ס או כתלמידים שבאים לחלוק עליו השיב ואמר והני ת"ח דמברכים ב' אחר הלל ואחר הלל הגדול דרב סעדיה ודילכון שנהגתם כמותם עד עכשיו דיינו שלא לברך אלא פעם אחת ביהללוך אחר כוס ה' עדיפא מדילהון. ודע דבנוסחאות המדוייקות בספרי רבינו כתוב בהו בשאלה וחותמין מלך מהולל בתשבחות ושותה כוס ד' ומוזגין כוס ה' ואומרין עליו הלל הגדול כו' אבל הב"י נזדמנה לו נוסחא מוטעת בספרי רבינו גם האריך לפרש דברי התלמידים בפנים שונים ולא ראיתי להאריך בסתירת פירושו ז"ל אלא כאשר כתבתי הוא הנכון וכן מצאתי להרב מהרש"ל ז"ל. עוד אפשר לפרש מ"ש התלמידים על כוס וכוס צריך ברכה לאחריו כמו לפניו דה"ק צריך לסיים בברכה לאחר השבח שאומרים על הכוס כמו כוס של קידוש שמסיים בברכת מקדש ישראל והזמנים וכוס שני שמסיים בברכת גאל ישראל וכוס ג' מסיים בבהמ"ז וכוס ד' מסיים בברכת הלל שכל כוס וכוס מחולק לעצמו שמברך לפניו בפה"ג אבל כוס וכוס:

ומ"ש והעולם נהגו בו לעשותו רשות כו' כלומר אע"ג דלהרשב"ס ורב האי אין לעשותו כלל אף לשם רשות מכל מקום כבר נהגו העולם לעשותו רשות שלא כדבריהם ויש להם על מי שיסמכו שכ"כ ר"י ט"ע וכן כתב רב שר שלום כוס חמישי רשות אם רוצה לשתות ישתה ואומר עליו הלל הגדול וחוזר ואומר עליו יהללוך כך היא הנוסחא בספרי רבינו המדוייקים ועל זה כתב וכן סידר רב כהן צדק ורבינו משה וכן כתב רב עמרם שחוזר ואומר עליו יהללוך

דרכי משה

שמורים וזהו אמונה בהקב"ה ובהבטחתו ובזכות הבטחה זו אנו נגאלים ולזה פותחים בשפוך הדלת כלומר ע"י זה ראוי לבא משיח וכתב מהר"י ואין ראוי לומר רננו צדיקים שבסוף הלל הגדול כי אינו מן המזמור:

תפא (א) ול"נ דלאחריו ולפניו לאו אסעודה קאי דלא הוזכרו בדבריהם כלל אלא אכוס קאי וס"ל דכל כוס וכוס צריך ברכה אחרונה כמו שצריך ברכה לפניו ולכן סבירא להו דצריך

פרישה

סי' תפא (א) **וכן** יראה מדברי רבינו האי כו' עיין בב"י ביאור דברי השאלה ועוד איתא פי' בע"א וזהו עיקר למ"ו ז"ל פי' לאחריו היינו על הגפן ועל פרי הגפן כמו לפניו דהיינו בפה"ג ולא ס"ל כאותן גאונים שחלקו לעיל בין ברכה האחרונה בין הד' כוסות שלא ס"ל דלכל מילי שוין הם ומש"ה נמי חותמין ביהללוך קודם כוס ד' כדי שיהא כל הברכות שוין בסגנון אחד שיהא כולם סמוכין לברכה ואם תניח יהללוך עד לבסוף א"כ כוס רביעי לא יהיה סמוך לברכה כשאר הכוסות והו"ק עכ"ל: (ב) **ויניח** יהללוך ויאמר לאחריו

דרישה

לו במהולל בתשבחות ור"ל שמשם ואילך יסיים אבל הב"י בסימן תפ"ו הקשה קושיא זו דהול"ל דיסיים הבוחר בשירי כו' ושכן הוא בהגהת מיימוני החדשות וכתב בסוף ז"ל ולאפוקי נפשין

חדושי הגהות

תפא א אבל אינו ר"ל שגירסת רב האי בברייתא כגירסת הרשב"ם שהרי יתבאר בסמוך שרב האי היה גורס כוס ה' בברייתא וכמ"ש הב"י בסמוך אלא דהיה ס"ל דלא קתני לה אלא רשות (מהרל"ח) :

אע"ג

יהללוך יראה מדעתם מי שירצה לעשותו חותם ביהללוך אחר ההלל ואומר עליו הלל הגדול ונשמת וחותם ביהללוך וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב למעט בברכות ומי שרוצה לעשותו לא יחתום אחר ההלל ויאמר עליו ההלל הגדול ונשמת ויחתום וכ"כ הרי"ץ גיאת כתב א"א ז"ל יראה מדברי רב יוסף טוב עלם שאסור לשתות אחר ד' כוסות וכ"כ רי"ף בתר דאכלי כל מגדני ופירי אכלו בסוף כזית מצה דמינטרא ולא טעמין בתר הכי כלום בר מכסא דברכת מזונא וכסא דהלילא ומאן דצחי לית ליה רשותא למשתי חמרא אלא מיא וכ"כ כל הגאונים ותימא מנ"ל הא דהא לא קאמר אלא אין מפטירין לאחר הפסח אפיקומן היינו שלא לאכול אבל למשתי שרי ומנהג פשוט הוא שלא לשתות יין ופי' ה"ר יונה טעם למנהג לפי שחייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים ולספר בנסים ונפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו שינה ואם ישתה ישתכר והכי איתא בתוספתא חייב אדם לעסוק בהלכות פסח וביציאת מצרים כל הלילה וזהו ששנינו מעשה בר"א ורבי יהושע שהיו מספרים ביציאת מצרים כל הלילה וכו' :

תפב **כתב** רי"ף מאן דלית ליה (א) אלא כזית דמינטרא אכיל ברישא דלא מינטרא ומברך עליה המוציא (ב) [א] ולבסוף מברך על כזית דמינטר לאכול מצה ומברך אמרור ואכיל והדר כריך מצה ומרור ואכיל בלא ברכה (ג) [ב] ותמה עליו א"א ז"ל לפי סברתו שאכל כזית דמינטר לבסוף איך יעשה כריכה אחר שיאכל כזית דמינטר ואוכל שאינו שמור אחריו ויבטל טעם מצה (ד) ויותר מסתבר לפי סברתו להניח הכריכה (ה) שאינה אלא זכר למקדש ממה שיבטל טעם מצה שבפיו וכן כתב ה"ר יונה שיאכל כזית דמינטר (ו) באחרונה ויברך עליו על אכילת מצה ולא יאכל אחריו כלום ובעל העיטור כתב שיאכל מיד דלא מינטר ויברך עליו המוציא ועל אכילת מצה ויאכל דמינטר בסוף בלא ברכה וא"א הרא"ש ז"ל כתב שיאכל מיד כזית דמינטר כדי שיאכל מצה לתיאבון ויברך עליו המוציא ועל אכילת מצה (ו) [ד] ואינו חושש אם יאכל לבסוף דלא מינטר :

כתב

יהללוך יראה מדעתם כו' כלומר דממ"ש רב שר שלום וחוזר ואומר וכו' וכן סידר רב כהן צדק ור"מ וכ"כ ר"ע שחוזר כו' יראה מדעתם שס"ל דמי שירצה לעשותו חותם ביהללוך כו' ופשוט הוא והב"י נוסחא מוטעת נזדמנה לו בדברי רב שר שלום וכתב מ"ש · ומה שהזכירו כל הגאונים בדבריהם יהללוך היינו משום דכתב הרי"ף דמנהגם כר"י דברכת השיר היינו יהללוך ולא נשמת וא"כ צריך ליישב שמה שהצריכו לומר נשמת אחר הלל הגדול בכוס ה' ולחתום ביהללוך היינו משום דלא שייך לחתום ביהללוך אחר הלל הגדול גרידא לפיכך צריך לומר נשמת תחלה וק"ל :

כתב א"א ז"ל יראה וכו' כתב ב"י והעולם נהגו כדברי הרי"ף ולדידיה שאר משקים נמי אסור ובמהרי"ו כתב ודוקא מים כמו שהם ולא מים שנתמדו כגון עפי"ל טרנ"ק דהוא מבטל טעם מצה וגרע מיין ע"כ ואפשר דמי לקרי"ץ נמי אסור אבל במי זנגבי"ל שקורין אינגב"ר ווסי"ר לא ראיתי לאסור במדינתי שכך קבלתי להתי' אינגב"ר ווסי"ר:

תפב ותמה עליו הרא"ש וכו' ואפשר ליישב דכי קאמר הרי"ף דלית ליה אלא כזית לאו כזית בלחוד דוקא קאמר אלא כשיעור חובתיה קאמר וכן פי' הר"ן דברי הרי"ף בחד פירושא אבל אם אין לו אלא כזית בלחוד גם הרי"ף מודה שלא יעשה כריכה כל עיקר שלא לבטל טעם מצה שבפיו כמ"ש ה"ר יונה וכן פסק הרמב"ם בפ"ח וכן פסק הרז"ה : **ומ"ש** וב"ה כתב שיאכל מיד דלא מינטר ויברך עליה המוציא וע"א מצה כו' · יש לתמוה היאך מברך על אכילת מצה בלא מינטר הא מצת מצוה אינה אלא במינטר כדמוכח בפ' כל שעה ונראה דס"ל לב"ה דה"ת ודאי בכל מצה שהוא לחם עוני יוצא בה י"ח אפילו דלא מינטר ודרשת ושמרתם את המצות אסמכתא בעלמא הוא ולפיכך צריך לברך ע"א מצה מיד כשיאכל דלא מינטר שאם יאכל תחלה בלא ברכה היאך יברך עליה לבסוף לאחר שכריסו מלא ממנה הילכך יברך עליה תחלה ויפטור גם כזית שיאכל לבסוף דמינטרא שהיא עיקר המצוה ובאה באחרונה שישאר טעם מצ' בפיו זכר הפסח וכה"ג קאמרינן גבי מרור :

ומ"ש וא"א הרא"ש כתב שיאכל מיד כזית דמינטר וכו' מה שקשה מדתניא הסופגנין והדובשנין אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה כתב הרא"ש שם דהברייתא איירי בזמן הבית הלכך צריך שיאכל כזית שימור באחרונה לקיים על מצות ומרורים יאכלוהו אבל בזמן הזה שאין לנו חובת מצה אלא מבערב תאכלו מצות אין לאחר ברכת המצה ומוטב שיאכלו בתחלה לתיאבון עכ"ל אך קשה היאך מיישב הרא"ש ז"ל הא דקאמר רב הונא בפרק כל שעה בבקות של עו"ג אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה דרב הונא ודאי בזמן הזה קאמר והרא"ש גופיה הביא דבריו בסתם לפסק הלכה בפ' כ"ש · והר"א מפרא"ג כתב דצריך לפרש לדעת הרא"ש דהיא דבבקות וכו' איירי ביש לו ב' זתים ומברך המוציא וע"א מצה על כזית א' בראשונה וכזית הב' אוכל לבסוף אלא דקשיא א"כ הו"ל לרב הונא למימר נמי ובלבד שיאכל כזית מצה בראשונה לפי דעת הרא"ש עכ"ל ועוד קשה לי דא"כ מן הראוי היה שיבאר הרא"ש יישוב זה בפסקיו שאינו כ"כ פשוט ותו דגם הביא דסופגנין היה יכול ליישב בכה"ג ולמאי איצטריך לפרש דאיירי בזמן הבית אלא נראה לי ליישב דהרא"ש סובר דהברייתא דבבקות של עו"ג בע"כ דלא אתי רב הונא לאשמועינן איזו מהן יאכל בראשונה ואיזהו מהן יאכל באחרונה דא"כ מאי איריא דנקט בבקות של עו"ג הלא דין זה כולל לכל מצה שאינה של מצוה אלא ודאי עיקר כונתו לאורויי לן דבבקות של עו"ג אין לחוש בהן משום חמץ ואדם ממלא כריסו מהן ומפני שהיה אפשר לומר דמתיר לגמרי אף לצאת בה י"ח דשמור דאפייה לחוד הוי שמור לפיכך קאמר ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה דלענין שיצא י"ח אינו יוצא אא"כ יאכל כזית מצה שמורה ובאחרונה דקאמר לאו דוקא דודאי אם היה לו מצה שמורה עיקר המצוה שיאכלנה בראשונה לתיאבון אלא היכא שלא היה לו בראשונה והביאו לו באחרונה יוצא בה נמי י"ח אבל ברייתא דסופגנין דלא איצטריכא לן להתיר מצה עשירה דהא פשיטא דמצה עשירה אין בה משום איסור חמץ ושיאכל כזית מצה שמורה לצאת י"ח נמי לא איצטריך דהא פשיטא דלצאת בה י"ח לחם עוני בעינן אלא עיקרא לאשמועינן דתחלה יאכל הדובשנין ובאחרונה יאכל המצה שמורה ולא בהפך ולפיכך הוצרך הרא"ש ליישב הברייתא לפי סברתו דאיירי בזמן הבית כו' ודו"ק :

ירא מדעתם מי שירצה לעשותו חותם ביהללוך וכו' תימא שרב שר שלום כתב שעל כוס ה' אומר יהללוך ורבינו כ' יראה מדעתם שחותם ביהללוך אחר ההלל דהיינו שאומר יהללוך על כוס ד' ודוחק לומר דיראה מדעתם דקאמר רבינו לא קאי אלא לרב כהן ורבינו משה ורב עמרם ואפשר שרבינו מפרש שמ"ש רב שר שלום ואומר עליו יהללוך ה"ק אומר על כוס ד' יהללוך ועל כוס ה' נשמת וגם זה דוחק ויותר נראה לומר שרבינו סובר דלחתימת נשמת קרי רב שר שלום יהללוך ומאחר שלא כתב שאינו חותם בברכת ההלל על כוס ד' משמע שגומר עליו ההלל עם החתימה

(כ"ה) כל זה כתבתי כפי הנוסחא שהיתה לפני שהיה כתוב בדברי רב שר שלום ואומר עליו יהללוך ולא היה כתוב בו שחוזר ובדברי רב עמרם היה כתוב חוזר ואומר עליו יהללוך אח"כ מצאתי נוסחא שכתוב גם בדברי רב שר שלום חוזר ואומר יהללוך והיא הנוסחא הנכונה שאין צורך לדחוק כלל :

ולפי דעתי שרבינו משה שהזכיר כאן רבינו אינו הרמב"ם אלא רב משה גאון דאילו להרמב"ם אינו אומר שום ברכה על כוס ה' וכמבואר בלשונו : **כתב** א"א ז"ל יראה מדברי רב יוסף טוב עלם שאסור לשתות אחר ד' כוסות וכו' עד סוף הסימן הכל בפסקי הרא"ש פרק ע"פ וגם הגמ"י כתבו בפ"ו שרבינו יחיאל היה מתיר לשתות יין והעולם נהגו כדברי הרי"ף ומ"מ לד"ה מותר לשתות מים ומיהו שאר משקין נראה דלמאן דאסר לשתות יין ה"נ אסר בהו · והמרדכי כתב שה"ר שמואל מאוירא היה מחמיר על עצמו ולא היה שותה אפי' מים וכ"כ הגהות מיימון פ"ו ולא נהגו כן (ג) :

כתב הכלבו יש אנשים שנהגו למעט אכילתן ביום ראשון של פסח כדי שיאכלו מצה לתיאבון בליל ב' :

כתב האגור בשם שבלי הלקט המהדרין שבישראל נוהגין ליל שני כליל ראשון לכל דבריו זכר לפסח אבל מי שרוצה לאכול ולשתות ליל שני אחר גמר הלל אוכל ושותה ואין עליו כלום אבל נמצא מוציא עצמו מכלל המהדרים ועובר על דברי חכמים שאמרו לעולם לא יוציא את עצמו מן הכלל עכ"ל :

תפב כתב רי"ף מאן דלית ליה אלא כזית דמינטרא וכו' בסוף פרק ע"פ וכתב הר"ן יש תמיהים על הרי"ף שהתחיל ואומר היכא דלית ליה ממצה דמינטרא אלא כזית בלבד ואח"כ סיים בשני זתים שאמר דלבסוף מברך על כזית דמינטר לאכול מצה והדר אמר דכריך מצה ומרור ואכיל בלא ברכה והרי כאן שני זתים ואפשר שכשאומר הרב כריך מצה ומרור מההיא דלא מנטר קאמר דכיון דכריכה אינה אלא זכר למקדש מסתייה דעביד לה אפילו ממצה דלא מינטרא אי נמי דכי קאמר דל"ל אלא כזית בלחוד לאו כזית בלחוד דוקא קאמר אלא כשיעור חובותיה דוקא קאמר עכ"ל · והרא"ש נראה שתפס פירושא קמא בפשיטות דבאין לו אלא כזית בלחוד מיירי וכריכה דקאמר היינו ממצה שאינה שמורה ודברי הרמב"ם בסוף ה' חמץ ומצה כדברי ה"ר יונה שכשגומר סעודתו מברך על אכילת מצה ואוכל אותו כזית ואינו טועם אחריו כלום וכ' הר"ן בשם הרז"ה דהיכא דל"ל אלא כזית מצה דמינטר אינו כורך כלל אלא אוכל זה בעצמו וזה בעצמו שהכריכ' בזמן הזה אינה אלא לזכר בעלמא והיכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר :

כתב

דרכי משה

צריך לחתום אחר כוס רביעי מלך מהולל כו' ולא סגי בחתימת כוס חמישי מאחר דכבר סילק נפשיה מכוס רביעי לגמרי אף בברכה אחרונה כנ"ל פירוש דבריהם : (ב) ומהרי"ו כתב בדרשות דדוקא מים כמו שהן שרי אבל מים שנתמדו שקורין עפי"ל טראנק גרע מיין ואסור דמבטל טעם המצה והמנהג לשתות מים מבושלים עם שרשים המתוקים שקורין לאקרי"ץ וא"כ לפ"ז אפשר דאף עפי"ל טראנק שרי : ונראה

דרישה

כפסין מספיקא שמעתי בשם מהר"ר מאיר בן ערמאה ז"ל שגומר את ההלל ואינו אומר יהללוך כלל ואחר גמר הלל אומר הלל הגדול ונשמת וישתבח עד ומעולם עד העולם אתה אל ואז אומר יהללוך עד מלך מהולל בתשבחות ויטבו בעיני דבריו לצאת ידי ספק ואע"פ שאינו ממש כמו שפסקו הפוסקים מ"מ כיון דנפקי בהכי מידי ספיקא ש"ד עכ"ל ב"י וד"מ הביאו :

סי' תפב [א] **ולבסוף** מברך כו' בפרישה כתבתי שפירושו אחר סעודה וראיתי רבים מפרשים לבסוף לאחר שבירך על אכילת מצה וקודם סעודה וטעות בידם דא"כ קשה למה מצריך הרי"ף לברך המוציא על דאינה מנטרא לברך המוציא ואכילת מצה תרווייהו אכזית דמנטרא דהא הרי"ף ס"ל דא"צ אלא שתי מצות וכמ"ש לעיל בסימן תע"ה וע"ק אדפריך הרא"ש עליו מכריכה דהאיך יאכלנו אחר כזית דמינטר ויבטל טעמו ליפרוך עליו מעיקר הסעודה שיאכל אחר הכריכה ואחר כזית דמינטרא לפי הבנתם ועוד דהרי מסיק רבינו וכתב ז"ל וכ"כ ר' יונה שיאכל כזית דמינטר באחרונה כו' ולא יאכל אחריו כלום והרי מוכח דלסוף סעודה קאמר וק"ל :

[ב] **ותמה** עליו א"א הרא"ש לפי סברתו כו' בפרישה כתבתי מ"ש בגליון ע"ש והוא פלאי בעיני דא"כ מאי קאמר לפי סברתו הא כ"ע מודו בזה דאסור לאכול שום דבר אחר כזית דאפיקומן דע"כ ל"פ לעיל ס"ס תפ"א אלא בשתייה אבל באכילה כ"ע מודו לכן היותר נראה דלפי סברתו דקאמר לאפוקי מדעת הרא"ש ואיכך דכתב רבינו בסימן זה דס"ל דבאם אין לו אלא כזית אחד א"כ לאכלו בתוך הסעודה ולכן תמה על הרי"ף לפי סברתו דס"ל דאפילו אין לו אלא כזית א' נמי צריך לאכלו לבסוף היאך יעשה כו' וק"ל :

[ג] **ויותר** מסתבר לפי סברתו להניח הכריכה אבל לא קאמר דיותר טוב להפך הסדר ולעשות הכריכה תחלה משום דאיכא למיחש דיעשה כן בשאר השנים ואז אינו יוצא י"ח מצה דאורייתא דהא אתא מרור ומבטלו לטעם מצה ואחר שאכל ראשונה מצה אפי' עם מרור לא יאכל לתיאבון משא"כ בזה דאף אם יניח הכריכה בשאר השנים לא יעשה איסור דאינו אלא לזכר בעלמא כהלל וק"ל : [ד] **ואינו** חושש אם יאכל לבסוף דלא מנטר ז"ל מהרא"פ בהגהותיו וכ"ע דאמרינן בבקות של עו"ג כו' ובלבד שיאכל כזית מצה דמינטרא באחרונה ואף דבגמרא אמרו דאפי' באחרונה קאמרו וכ"ש בראשונה ע"ש בע"פ היינו לדיחוי בעלמא קאמר דלא מצי להביא ראייה משם דאין אוכלין אחר אפיקומן אבל לפי האמת דקי"ל

דאין

פרישה

לאחריו כו' כלע"ד דר"ל ברכה דיהללוך דלא יסיים בהלל בברכה ויניח עד אחר סיום נשמת וכל"ח שיסיים ועיין בדרישה :

סי' תפב (א) **אלא** כזית דמנטרא כו' כתב הר"ן לאו דוקא כזית אלא ר"ל כשיעור חובתיה עכ"ל פי' ב' כזיתים דהיינו לברכה ולכריכה ולפ"ז לא קשה קושית הרא"ש וק"ל : (ב) **ולבסוף** מברך כו' פי' אחר סעודה ודו"ק ועי' עוד בדרישה :

(ג) **ותמה** עליו א"א הרא"ש לפי סברתו שיאכל כזית כו' ככ"ל ועיין בדרישה

(ד) **ויותר** מסתבר עיין בדרישה : (ה) **שאינו** אלא זכר כו' לכאורה נראה דלפ"ז גם על מרור צריך לברך קודם אכילת שמורה כו' גיליון אבל אינו מוכרח דדוקא מצה בא ומבטל טעם מצה שאכל קודם לכן אבל מרור ומידי אחרונה לא תדע דהא אנו שותים ב' כוסות אחר אכילת אפיקומן וגם תמיהת הרא"ש אינו אלא היאך יעשה כריכה כו' אבל על אכילת מרור אינו מתמה איך יאכלנו אחר המצה וק"ל : (ו) **באחרונה** פי' אחר הסעודה

(ז) **ואינו** חושש אם יאכל לבסוף דלא מינטר עיין בדרישה :

שרי

תפג **כתב** רי"ף מאן דלית ליה חמרא בליל פסח מקדש אריפתא והיכי עביד (א) [א] שרי המוציא ובוצע לריפתא (ב) ומנח ידיה עילויה עד דגמר קדושה (ג) ומברך לאכול מצה ואכיל והדר אכיל שאר ירקי ולסליק לפתורא ואומר מה נשתנה וכל ההגדה עד גאל ישראל ומברך אמרור והדר כריך מצה ומרור ואכיל בלא ברכה והר"י גיאת כתב שאינו מברך בשעת קידוש אלא המוציא וגומר הקידוש ואוכל (ד) ומטבל ירקות בחרוסת (ה) וגומר ההגדה ואח"כ מברך על אכילת מצה ועל אכילת מרור ובעל העיטור כתב שמיד בקידוש אחר שבירך המוציא יברך על אכילת מצה וגומר הקידוש ואוכל וכיון שאוכל מצה יאכל מרור מיד שאין להפסיק בין אכילת מצה לאכילת מרור ע"כ ואי לא דמסתפינא הוינא אומר שיטבול בירק מיד בלא קידוש ואח"כ יסדר ההגדה וההלל עד למעינו מים (ו) ויקדש ויברך המוציא ויגמור הקידוש ויברך על אכילת מצה ויאכל אח"כ מרור כסדר שאם קדש מיד צריך לאכול מצה מיד ולברך עליה ומרור אחריה מיד שאין להפסיק בין מצה למרור ונמצא משנה כל הסדר ועוד אם מקדש מיד נמצא שאפי' טיבול הראשון הוא אחר המוציא ואין כאן היכירא לתינוקות הלכך מוטב לטעום קודם הקידוש לקיים המצוה כסדרה ממה שישנה כל הסדר וכן [א] יראה דעת רב נטרונאי שכתב ואם אין לו יין סודר הלל והגדה על הפת ומה נשתנה וחותם ומברך המוציא ולאכול מצה וגומר סעודתו כתב בעל העיטור מי שאין לו יין עבר אדרבנן דאמרי ולא יפחתו לו מד' כוסות וצריך למכור מה שיש לו לקיים מצות חכמים ולא יסמוך על הפת שאם קיים כוס אחד לא קיים הג' לכן ימכור מה שיש לו ולהוציא הוצאות עד שימצא יין או צמוקים כמו שאדם צריך להזר אחר לולב ואתרוג (ז) ורב יוסף בר רב ורב האי גאון כתבו מי שאין לו יין מקדש על הפת בלילי שבתות וי"ט חוץ מלילי פסח שהרי אמרו ולא יפחתו לו מד' כוסות:

כתב

תפג כתב רי"ף מאן ד"ל חמרא בליל פסח וכו' בס"פ ע"פ ופי' הר"ן שאחרי ברישא המוציא · מידי דהוה אבפה"ג דקדים לקידוש: ומנח ידיה עילויה עד דגמר קידושא · שכיון שמקדש עליו מצוה לאוחזו בידו כשם שאוחז בכוס שמקדש עליו ובתר דגמר קידושא מברך לאכול מצה משום דקידוש תדיר טפי:

ומ"ש רבינו בשם הר"י גיאת נראה שטעמו משום דכי היכי דכי אית ליה חמרא אינו מברך על אכילת מצה עד אחר ההגדה ה"נ כי לית ליה חמרא וסוג, עוד שאין להפסיק בין אכילת מצה לאכילת מרור ועוד דבעינן דליעביד תרי טיבולי הלכך אינו מברך בשעת קידוש אלא המוציא וכו' והרי"ף לא נראה בעיניו דברי הר"י גיאת משום דלפי דבריו אחר שאכל מצה בתחלה חוזר ומברך עליה וכדאמרינן בגמרא (קטו:) לגבי היכא דלית ליה שאר ירקי לאחר שמילא כריסו חוזר ומברך עליו ועוד שלעולם ברכת אכילת מצה סמוכה לברכת המוציא הלכך צריך לסמכה לה כל מאי דאפשר ומ"ה אמר דאין מפסיקין ביניהן אלא בקידוש לפי שהוא תדיר ואע"פ שמפסיק בין אכילת מצה לאכילת מרור לית לן בה שלא הצריכו חכמים לאכלם סמוכין וכן נמי לא חיישינן אי לא עביד תרי טיבולי דכיון דליתנהו אלא משום היכר היכא דלא אפשר לא אפשר ובעל העיטור סובר כהרי"ף דלא חייש לתרי טיבולי היכא דלא אפשר וסובר נמי שצריך לסמוך ברכת אכילת מצה להמוציא ועדיפא מהרי"ף דאפי' בקידוש שהוא תדיר אין מפסיקין ביניהן אלא דבעינן סמיכות אכילת מרור לאכילת מצה סובר כהרי"ג: **ורבינו** שכ' ואי לא דמסתפינא הוינא אומר שיטבל בירק וכו' סובר שיש לסמוך ברכת אכילת מצה להמוציא כל מאי דאפשר והלכך אינו מפסיק ביניהם אלא בקידוש דלפי שהוא תדיר יש להקדימו לברכת אכילת מצ' וכדע' הרי"ף וסובר שאין להפסיק בין מצה למרור כדברי הרי"ג וסובר שאין לאכול מצה ומרור קודם ההגדה וסובר דאיכא למיהדר אתרי טיבולי כי היכי דתיהוי היכיר' ואע"ג דלדברי הר"י גיאת נמי עביד תרי טיבולי לית בה היכירא כיון דתרווייהו בתר המוציא עביד להו וזהו שכתב ועוד אם מקדש מיד נמצא שאפי' טיבול הראשון הוא אחר המוציא ואין כאן היכירא לתינוקות: **ומ"ש** וכן יראה דעת רב נטרונאי שכתב ואם אין לו יין סודר הלל וכו' כלומר הרי שסובר בהדיא שאין לאכול מצה קודם ההגדה ודלא ככל הנך רבוותא וגם סובר שאין להפסיק בין ברכת המוציא לאכילת מצה בקריאת ההגדה כדברי הר"י גיאת ומיהו בקידוש כיון שלא הזכירו אפשר דסבר דמפסיק בו ביניהם דכיון דתדיר הוא יש להקדימו לברכת אכילת מצה כדעת הרי"ף ומאחר שלא כתב שלא יעשה אלא טיבול אחד משמע דבעינן תרי טיבולי וטיבולא קמא יעשה קודם ההגדה כסדר אלא שלפי שהוא צריך לקדש על הפת וא"א לו לקדש עד אחר ההגדה צריך להקדים הטיבול לקידוש · והגהות מיי' כתבו דאיתא בסדר רב שלום גאון דמקדש אריפתא וגומר סדר של פסח ובולע: **כתב** בעל העיטור מי שאין לו יין עבר אדרבנן וכו' ולא יסמוך על הפת שאם קיים כוס אחד לא קיים הג' כלומר שכיון שהוא מקדש על הפת הרי קיים מצוה הנעשית בכוס אחד אבל מצות ג' כוסות אחרים לא קיים. **ורב** יוסף בר רב ורב האי גאון כתבו מי שאין לו יין וכו' כלומר והן חולקים על כל הנך רבוותא שסוברים דאף בליל פסח מקדש על הפת וא"כ כשאין לו יין נמצא שלא קיים אפי' מצוה הנעשית בכוס אחד כתוב בא"ח בשם הרא"ה מי שעושה סדרו על הפת אינו מברך לא גאלנו ולא יהללוך כי שתיהן ברכה של כוס עכ"ל (א) ·

כתב

תפג כתב הרי"ף מאן דלית ליה חמרא כו' וטעמו דשרי ברישא המוציא משום דדמי לבפה"ג דקדים לקידוש וכדין כל שאר שבתות וימים טובים כשמקדשין על הפת שמברך המוציא תחלה:

ומ"ש ובלע לריפתיה היינו הפרוסה לפי סברת הרי"ף שמברך על הפרוסה המוציא וע"א מצה כדלעיל בסי' תע"ה ומשום הכי הצריך לבצוע לאלתר קודם קידוש דכיון דאיפסיקא הילכתא בפרק כיצד מברכין כר' חייא אליבא דרבא שאחר שיסיים ברכת המוציא בוצע מיד א"כ כאן אף על גב דמנח ידיה עלויה עד דגמר קידושא כשם שאוחז בכוס שמקדש עליו וה"כ כיון שמקדש על הלחם מצוה לאוחזה בידו מ"מ הבציעה צריכה שתהיה תיכף סיום הברכה משא"כ בכל שבתות וי"ט כשמקדש על הפת דבעינן שיקדש אתרתי שלימתא הלכך אינו בוצע עד אחר שיסיים כל הקדוש על השלמות כדלעיל בסי' רע"ב בשם רבינו האי גאון · ובתר דגמיר קדושה מברך לאכול מצה גם על אותה בציעה משום דקדוש תדיר טפי והדר אכיל שאר ירקי פי' ע"י טבול כשם שהוא מטבל בשאר ירקות אחר הקדוש מיד כשעושה הסדר על היין כמו ששנינו מזגו לו כוס ראשון בש"א מברך על היום כו' הביאו לפניו מטבל בחזר' וכו' וס"ל להרי"ף דאין חילוק בין כשהטבול קודם ברכת המוציא או לאחר ברכת המוציא לעולם איכא היכירא לתינוקות במה שחוזרין ומטבילין למרור שאז שואל התינוק למה מטבילין הלילה הזה ב' פעמים וכאשר כתבתי בסי' תע"ג בשם מהר"ל מפרא"ג · ומה שלא הצריך הרי"ף לטבל קודם קידו' היינו משום דאסור לטעום כלום לכתחלה משתחשך עד שיקדש כדאיתא להדיא בפ' ע"פ ע"ל בסי' רע"א:

והדר סליק לפתורא כו' טעמו משום דאין לאכול מצה ומרור עד שיאמר תחלה ההגדה · ומה שאכל מצה תחלה בשעת קידוש אותה אכילה איננה אלא במקום טעימת יין דקידוש ומפני שאין ראוי לברך ע"א מצה אחר שכבר מילא כריסו ממנה לפיכך היה מוכרח לברך אז גם כן ע"א מצה אבל מרור והכריכה שיכול לאכול אח"כ צריך לומר ההגדה תחלה כמו כשעושין הסדר על היין וס"ל להרי"ף דברכת גאלנו לא ניתקנה דוקא על כוס של יין הלכך אומר כל ההגדה עד גאל ישראל כנ"ל טעמו של הרי"ף בסדר שלו: **ומ"ש** והר"י גיאת כתב וכו' נראה דטעמו דטפי עדיף לברך ע"א מצה אחר ההגדה כמו כשעושין הסדר על היין ועוד דס"ל דאף לרבנן שאוכל מצה בפני עצמו ומרור בפני עצמו מ"מ צריך לאכלן יחד זה אחר זה בסמוך כמ"ש הרא"ש בפ' ע"פ ומה שקשה דלאחר שמילא כריסו ממנה יברך ע"א מצה נראה בעיני דס"ל לר"י גיאת שאינו אוכל אחר גמר הקידוש אלא פחות מכזית דברכת המוציא איננה טעונה כזית וא"כ לא שייך לומר בכה"ג לאחר שמילא כריסו כו' כמו שכתבתי בסימן תע"ג אבל מ"ש רבינו דא"צ כזית בטבול ראשון אבל הרי"ף סובר דלכתחלה ודאי צריך לאכול כזית מברכת המוציא וכמ"ש הרא"ש בע"פ ורבינו בסי' תע"ה וגם נתבאר טעמם וא"כ שייך לומר לאחר שמילא כריסו כו' לפיכך צריך לברך ע"א מצה מיד אחר הקידוש כדפי' וס"ל לר"י גיאות דטבול ראשון נמי בחרוסת כהרמב"ם ור"ע לעיל בסימן תע"ג כנ"ל טעמו של הר"י גיאות בסדר שלו: ומה שכתב ב"י דהרי"ף והר"י גיאות פליגי אי בעי שני טבולים לא הבנתי דבריו שהרי מפורש דלתרווייהו בעינן ב' טבולים ואני מוסיף לומר דאף לב"ה בעינן שני טבולים אף עפ"י שלא הזכירן בדבריו שהרי לא הזכיר ג"כ טבול דמרור משום דפשיטא דבעינן ב' טיבולים כדי שישאלו דלמה יגרע סדר דעל הפת מאחר כל הסדרים · וג"כ אפשר לומר שב"ה הזכיר בדבריו הב' טבולין אלא דרבינו לא העתיק מדבריו כי אם במה שחולקים בענין הסדר אבל בענין הטבולים אין ביניהם מחלוקת וטעמו של ב"ה היא דעיקר מצוה הראשונה בלילה זה היא ברכת ע"א מצה אלא שמברך תחלה המוציא משום דתדיר קודם וכמ"ש בסי' תע"ג שזו היא סברת אותן שמניחין הפרוסה על השלמה ע"ש ולפיכך סובר ב"ה שמיד בקדוש אחר שבירך המוציא יבוא ע"א מצה שברכת ע"א מצה היא המצוה הראשונה וסובר דאין להפסיק בין אכילת מצה למרור אלא יאכלם ביחד סמוכין זה אחר זה אף לרבנן כסברת הרא"ש ור"י גיאות · ועל סדר של רבינו קשה היאך יטעום לכתחלה משתחשך קודם קידוש שבזה עושה איסור בידים ולכן נראה עיקר דמוטב לשנות קצת הסדר שאין בזה איסור ממה שיטעום קודם קידוש ומרב נטרונאי אין ראיה דאפשר דאיהו ס"ל דא"צ לטבול טבול הראשון קודם המוציא דוקא אלא יכול לעשות הב' טיבולים לאחר המוציא אבל רבינו שתופס עיקר דדוקא בעינן קודם המוציא א"כ ודאי עושה איסור שטועם קודם קידוש הלכך לראשונים אנו שומעין שלא לטבול קודם המוציא · ולענין מעשה פסק ב"י בש"ע כדברי הרי"ף אלא דבזה צ"ע ·

דרכי משה

תפג (א) ונראה דצריך לברך אשר גאלנו דהא איתא במקום ברכת שעשה נסים דמברכין אבל ניסא ואף ביהללוך הוא סברא רחוקה שלא לאמרה משום שאין לו כוס דהא בבהכ"נ אמרינן אותה אחר הלל בלא כוס וה"ה כאן כן נ"ל כתב מהרי"ל במקום שנהגו לשתות משקה העשוי מדבש ואין חוששין לזיופא קמח מי שאין לו יין יקח אותה משקה לד' כוסות ובהגהות מנהגים כתב דלכוס של קידוש אין לוקחין שאר משקין ואין מקדשין אלא על היין או פת כדלעיל סימן ער"ב אמנם לי נראה דבליל פסח יש לסמוך אמ"ד דמקדשין על שאר משקין אם הוא חמר מדינה:

נראה

פרישה

סי' תפג (א) **שרי** המוציא ובלע לרפתא וכו' עי' בדרישה: (ב) **ומניח** ידיו עליו כו' פי' דכיון דמקדש על הפת מצו' לאוחזו בידו כשם שאוחז בכוס שמקדש עליו ר"ן: (ג) **ומברך** לאכול מצה הרי"ף אזיל לטעמיה שכתב לעיל סי' תע"ה דא"כ אלא ב' מצות ומברך על הפרוסה המוציא ואכילת מצה: (ד) **ומטבל** ירקות בחרוסת כו' סובר כהרמב"ם ור"ע דלעיל: (ה) **וגומר** ההגדה כו' כתב א"מ בשם הרמ"ה מי שעושה סדרו על הפת אינו מברך לא גאלנו ולא יהללוך כי שתיהן ברכות של כוס עכ"ל וכן משמע מדברי הטור בסמוך אבל לא משמע כן מדברי הרי"ף דלעיל: (ו) **ויקדש** ויברך המוציא ויגמר הקידוש כו' ר"ל דס"פ יטבל בירקי ויגמור ההגדה קודם הקידוש ואח"כ יקדש דהיינו שיברך המוציא מתחילת הקידוש כיון שמקדש על ריפתא ויגמור עליו הקידוש וק"ל: (ז) **ורב** יוסף בר רב כו' והם חולקים על כל הנך רבוותא וסוברים שלא קיים אפילו מצות כוס אחד ב"י:

אלא

דרישה

דאין אוכלין אחר אפיקומן דמצה א"כ ברייתא כפשוטו ומה"ט הביא רבינו הברייתא סתמא לעיל בס"ס תנ"ד ואפשר שסובר האשר"י דהתם מיירי כשיש לו שני זתים מצה דמנטרא ויאכל כזית בראשונה ויברך עליו המוציא ואכילת מצה וימלא כריסו מבליקות של עו"ג ואח"כ חוזר ואוכל כזית דמינטר שישאר הטעם בפיו אבל תמהני כי לפי זה למה לא אמר גם כן ובלבד שיאכל כזית מצה בראשונה עכ"ל וכתב מ"ו ז"ל עליו וז"ל ובודאי לא עיין בדברי הרא"ש שהרי כתב ז"ל דוקא בזמן הבית צריך שיאכל כזית דמנטר באחרונה לקיים על מצות ומרורים יאכלוהו אבל בזמן הזה שאין לנו חובת מצה אלא מבערב תאכלו מצות אין לאחר ברכת המצה שמוטב שיאכלו בתחלה לתיאבון ע"כ. ומיהו צ"ע א"כ למה סתם רבינו לכתוב כן בס"ס תנ"ד שאיירי גם בזמן הזה:

סי' תפג [א] **שרי** המוציא ובלע לריפתא צ"ע למה בלע לרפתא במקדש על הלחם בלילי פסח מבמקדש על הריפתא בשאר לילי שבת וכמו שכתב רבינו לעיל

סי'

חדושי הגהות

תפג א אע"ג שכתב בהדיא שאין לאכול מצה עד אחר ההגדה אלא דר"ל דנראה נמי מדבריו שמטבל בירקות קו' ההגדה וכמ"ש רבינו (מהרל"ח):

טובן

תפד **כתב** רי"ף מאן דבעי לברוכי בתרי או בתלתא בתי היכי עביד מברך ברישא בביתא דיליה ואכיל כל מאי דצריך ומברך בה"מ והדר מברך לכל הד והד בביתיה ושתו אינהו כסא דקדושא ודאגדתא ואכלי ירקי ומצה ואיהו לא אכיל ושתי בהדייהו ושביק להו למיגמר סעודתייהו ומברכי אינהו בה"מ והדר אזיל לביתא אחרינא ועביד הכי אע"ג דבברכת הנהנין קי"ל שאינו יכול לברך לאחרים (א) אא"כ יהנה עמהם שאני ברכת הלחם של מצה וקידוש היום שהן חובה הילכך יכול לברך להוציא אחרים ואע"פ שאינו נהנה והדר אזיל לביתיה וגמר הלילא ושתי כסא דהילילא (ב) [א] ואי בעי לאקדומי להני בתי ברישא בריך להו ולא אכיל ולא טעים והדר אזיל לביתיה ומקדש ושפיר דמי ואם ירצה יגמור הכל בביתו (א) ואח"כ ילך לקדש בבתים האחרים ויקדש להן ולא יאכל וישתה עמהם וכתב בעל העיטור מסתברא דלא מצי מברך בפה"א אשאר ירקי כיון שאינו טועם עמהן (ג) שלא אמרו אלא (ד) בברכת הלחם של מצוה וצריך למיעבד כרב הסדא דמברך בפה"א (ה) ולאכול מרור בחזרת ואכיל וכי מטי למרור אכיל בלא ברכה ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל דכיון דתקנת חכמים היא משום היכירא לתינוקות הוי כברכת מצוה ויכול להוציאם אע"פ שאינו טועם ומ"ש רי"ף ומברכי אינהו בה"מ הרי תקנה ליודעים בה"מ ואם אינן יודעים כתב רב עמרם שאין תקנה להוציאם שאם מברך להם בה"מ תו לא מצי למישתי בביתיה בה"מ וכ"כ רב כהן צדק שאם אינן יודעין בה"מ אסור לקדש כי אם בבית אחד ואם קדש בב' בתים הוי מוציא שם שמים לבטלה וליכא למימר אע"פ שבירך בה"מ אוכל עדיין מצה בבית אחד ומברך בה"מ דאטו איניש דבעי למיכל תרי זימני בליליא מצי אכיל ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה וכתב א"א הרא"ש ז"ל דאפילו אם אינן יודעין בה"מ יש תקנה (ו) להקרותם מלה במלה כקטן שמקרא את ההלל שעונין אחריו

מה

תפד כתב רי"ף מאן דבעי לברוכי בתרי או בתלתא בתי היכי עביד מברך ברישא בביתא דיליה וכו' בס"פ ע"פ :

ומ"ש שאני ברכת הלחם של מצה וקידוש היום שהם חובה כלומר ברכת המוציא של מצה וברכת בפה"ג של קידוש אע"פ שהן ברכות ההנאה כיון דחובה נינהו (ר"ה כט :) אע"פ שילא מוציא :

ומ"ש רבינו ואם ירצה יגמור הכל בביתו וכו' כלומר אף על פי שהרי"ף כתב ומברך בה"מ והדר מברך לכל חד וחד בביתיה וכו' והדר אזיל לביתיה וגמיר הלילא ושתי כסא דהלילא לאו דוקא שאם רצה לגמור בביתו גם כוס רביעי קודם שילך לברך בבתים האחרים הרשות בידו דלרבותא נקט הרי"ף שקודם שיגמור הסדר יכול לברך בבתים אחרים וכ"ש אחר גמר כל הסדר והכלבו כתב שאם רצה מקדש ועושה הסדר בביתו ואחר הכריכה קודם שיאכל סעודתו ילך ויעשה כן בכמה בתים ויחזור לביתו באחרונה ויגמור סעודתו ויברך על מזונו וישתה כוס ג' ויגמור ההלל על כוס ד' ואח"כ ילך לבית אחר והם יברכו על מזונם וישתו ויגמור להם ההלל על כוס ד' אבל הרד"א כתב להתחיל בביתו ולומר עד גאל ישראל ולברך המוציא ועל אכילת מצה ואחר כך הולך לשאר בתים ואחר כך חוזר לביתו וגומר סעודתו לפי שלא התירו לעקור מסעודתו ללכת למקום אחר אפי' הניח שם זקן או חולה אלא לדבר מצוה עוברת כגון לקראת חתן או כלה : **כתב** בעל העיטור מסתברא דלא מצי מברך בפה"א אשאר ירקי כלומר בטיבול ראשון וטעמיה משום דלא אמרו בגמרא דאע"פ שילא מוציא אלא בברכת הלחם של מצה דהיינו המוציא וברכת בפה"ג של קידוש היום דחובה נינהו אבל טיבול דאינו של חובה ולא עבדינן ליה אלא משום היכירא דתינוקות כיון שילא אינו מוציא והלכך צריך למעבד כדאמר רב חסדא גבי מאן דל"ל שאר ירקי שצריך לעשות שני הטיבולים במרור דמברך בפה"א ולאכול מרור בחזרת ואכיל וכי מטי למרור כלומר כשמגיע לטיבול שני שהוא טיבול שרגילות לאכול בו מרור דמצוה ולברך עליו השתא דל"ל שאר ירקי אכיל ליה בלא ברכה ה"נ עביד הכא דמברך לבתי אחריני דכיון דמברך בפה"א ולאכול מרור על טיבול אחד הו"ל ברכת בפה"א כברכת המוציא דמצה וברכת בפה"ג דקידוש היום שאע"פ שילא מוציא : **ומ"ש** ולא נהירא לא"א ז"ל היינו מדכתב בס"פ ע"פ דמדפשטינן בגמ' דברכת בפה"ג דקידוש היום אף ע"פ שילא מוציא שמעי' שאע"פ שבירך לעצמו המוציא על המצה שהוא חובה כי איכא מאן דלא שמע ולא נפק ידי חובתיה הדר ומברך ליה בין המוציא בין על אכילת מצה בין בפה"א בין אכילת מרור כולהו חד טעמא אינון דמצוה נינהו עכ"ל ופי' רבינו הטעם דברכת בפה"א כמי אע"פ שילא מוציא אע"ג דלאו חובה הוא לטבל טיבול ראשון בשאר ירקי דכיון דתקנת חכמים הוא משום היכירא דתינוקות הוי כברכת המוציא שהיא חובה ויכול להוציאם אע"פ שאינו טועם ודברי הרא"ש בזה הם דברי הרי"ף · ומאחר שלא הזכיר הרא"ש דברי העיטור כלל לא הו"ל לרבינו לכתוב ולא נהירא לא"א ז"ל אלא כך הו"ל לכתוב והרי"ף והרא"ש כתבו דאף מבפה"א דשאר ירקי מוציא את אחרים וטעמא משום דכיון דתקנת חכמים היא משום היכירא לתינוקות וכו' : **ומ"ש** רבינו ואם אינן יודעים כתב ר"ע שאין תקנה להוציאם שאם מברך להם ברהמ"ז תו לא מצי למישתי בביתיה ברהמ"ז נראה דה"פ דמאחר שברהמ"ז היא ברכת הנהנין ואינו יכול להוציא אחרים אא"כ הוא חייב לברך א"כ כל שמברך להם בהמ"ז ע"כ צריך לאכול עמהם כזית כדי שיוכל לברך להם תו לא מצי למשתי בביתיה בהמ"ז כלומר שוב אינו יכול לאכול ולשתות בביתיה דאסור לאכול בליל פסח ב' סעודות דמיחזי כאוכל שני פסחים · ורב עמרם מיירי בשהקדים לעשות הסדר בשאר בתים ומש"ה קאמר שאם בירך בהמ"ז דהיינו שאכל באחת מהבתים אינו יכול לאכול עוד בביתו · וכ"כ רב כהן לדק שאם אינם יודעים בהמ"ז אסור לקדש כי אם בבית אחת כלומר ולאכול כל סעודתו באותו בית דבבית אחר אינו יכול לברך להם בהמ"ז לפי שאסור לו לאכול עמהם · ואם קידש בשני בתים הוי מוציא שם שמים לבטלה שבאחת משני הבתים אינו אוכל עמהן ומברך להם וכיון שאינם יוצאים בברכתו הו"ל ברכה לבטלה וליכא למימר אע"פ שבירך ברכת המזון בבית שאכל שם חוזר ואוכל בבית השני ומברך בהמ"ז כדי להוציאה דמאחר שהוא ג"כ חייב בברכת המזון מוציאם ספיר ותו לא הוי מוציא ש"ש לבטלה דא"כ נמצא שאוכל שתי סעודות בליל פסח ואפי' אם יניח מלאכול מצת אפיקומן עד סוף סעודה שנייה אסור וז"ש דאטו איניש דבעי למיכל תרי זימני בליליא מצי אכיל ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה כלומר אע"פ שמניח מלאכול כזית מצה אפיקומן עד סוף סעודה מי מצי אכיל הא ודאי לא הלכך כל שאינה יודעים בהמ"ז אסור לקדש כי אם בבית אחד : **וכתב** א"א ז"ל דאפילו אם אינן יודעים בהמ"ז יש תקנה להקרותם מלה במלה וכו'

ואפשר

צ"ע דבה"ח בשם הרא"ה כתב מי שעושה סדרו על הפת אינו מברך לא גאלנו ולא יהללוך כי שתיקן ברכות של כוס ולא כהרי"ף וכן נראה מדקדו. לשון רבינו בסדר שלו שכתב עד למעיינו מים ולא כתב עד גאל ישראל כלשון הרי"ף וכיון דספק ברכות להקל דברכות אינן מעכבות הלכך יעשה הסדר כהרי"ף אלא שלא יברך גאלנו ויהללוך עוד צריך להיות נזהר לפי מנהגינו שמברכין המוציא על השלמה שלא יבלע אלא עד אחר גמר הקידוש ודלא כהרי"ף דאזיל לטעמיה שמברך המוציא על הפרוס' לכך מוטב שיבלע מיד אחר שיברך המוציא שהרי פרוס ועומד הוא אבל לדידן דבעיא שלמות משום לחם משנה כמו בשאר שבתות וי"ט לא יבלע מן השלמה אלא עד אחר גמר הקידוש ואח"כ מברך ע"א מצה ובולע מן הפרוסה ואוכל מכל א' וא' כזית ביחד וכו' : כתב מהרש"ל מצאתי בשם הגאון מה"ר משה יניק שאם אין לו יין שלא יקדש על הפת לשנות הסדר אלא יעשנו על מי דבש כי נפלו כמה דעות חלוקות בענין סדר על הפת וק"ל ע"כ וכ"פ בהגהת ש"ע :

תפד כתב רי"ף מאן דבעי וכו' עד ומקדש וש"ד :

ומ"ש אם ירצה יגמור הכל בביתו כו' כן פי' גם הר"ן דלרבותא נקט הרי"ף שיכול לברך לכ"א ואחד בביתו קודם כוס ד' וא"צ"ל אחר כוס ד' שיכול לברך לכל א' א' :

ומ"ש ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל כו' כתב ב"י דמדכתב בפסקיו כלשון הרי"ף דהדר ומברך ליה בין המוציא ובין ע"א מצה בין בפה"א בין ע"א מרור ובין בפה"ג כולהו חד טעמא אינון דמצוה נינהו וכן הלכה וכו' אלמא דס"ל דכיון דתקנת חכמים היא משום היכירא דתינוקות הוי כברכת המוציא שהיא חובה עכ"ל ואינו אין מזה ראייה דהא איכא לפרש דהכיס דמברך בפה"א לגבי מרור כמו שמברך המוציא לגבי ע"א מצה ובפה"ג לגבי קידוש דהני כולהו ודאי חד טעמא אינון דמצוה נינהו והמצוה תלויה בברכת ההנאה ולפיכך יכול לברך וקרוב לומר שגם ב"ה שכתב מסתברא כו' לא בא לחלוק אהרי"ף אלא לפרש דבריו שמ"ש דמברך בפה"א לא שמברך בפה"א אשאר ירקי אלא אמרור דוקא וכדרב חסדא אלא נ"ל דרבינו שמע כך מאביו בע"פ או בתשובה כתב כן · ותימה היאך אפשר לומר דבשביל תקנת חכמים הו"ל כברכת מצוה שהרי בע"פ אמרינן דליכא למימר דהא דתניא ר"י אומר אע"פ שטבל בחזרת מצוה להביא לפניו חזרת כו' דמשום דהיהוי היכירא לתינוקות הוא דא"כ מאי מצוה אלמא דלא חשבי' ליה למצוה משום תקנת חכמים · ואפשר דהרא"ש ה"ק דהמצוה של ספור יציאת מצרים תלויה בתקנת חכמים זו דכיון דעבדינן היכירא לתינוקות כדי שישאלו ויבואו לקיים מצות ספור יציאת מצרים וכמ"ש והיה כי ישאלך והגדת לבנך ה"ל כברכת המוציא לגבי ע"א מצה שהמצוה תלויה בברכת ההנאה אבל ברכה עצמה ודאי לאו מצוה היא ולכך קא מתמה בגמרא וקאמר א"כ מאי מצוה :

ומ"ש בשם רב עמרם שאין תקנה להוציאם שאם מברך וכו' משמע שבאותן בתים אינן יודעים אבל בני ביתו כולם יודעין וא"כ נראה דהכי פירושו דכיון שמברך להם ב"ה שהוא ברכת הנהנין א"כ בע"כ צריך הוא לילך לבית אחר לקדש ולברך מיד אחר אכילתו קודם שיברך ב"ה בביתו דלאחר שבירך ב"ה בביתו אי אפשר לו לברך עוד ב"ה לאחרים כיון שכבר יצא אלא ודאי דתחלה מברך ב"ה בבית אחר ושותה לשם כוס של ב"ה להוציא גם את עצמו וא"כ כשחוזר לביתו ובני ביתו יודעים מסתמא לברך ב"ה מ"מ אי אפשר לו שישתה שוב כוס של ב"ה בביתו ונמצא שלא ישתה בביתו רק שלש כוסות ולא הוציא לבני ביתו י"ח ד' כוסות וכ"י פי' מה שפי' ולא נהירא : **ומ"ש** וכ"כ רכ"ל כו' פי' שגם הוא סובר שאין תקנה שהרי כתב שאם קידש בשני בתים הוי מוציא ש"ש לבטלה ממה נפסך שאם יברך ב"ה תחלה בביתו הוי מוציא ש"ש לבטלה בבית אחר דכיון שהוא כבר יצא י"ח ב"ה ולא בא רק להוציא אותם בברכתו כשאר ברכת הנהנין הו"ל ברכה לבטלה ואם מברך תחלה ב"ה בבית אחר ואח"כ חוזר לביתו ומברך ב"ה ושותה כוס של ב"ה הויא נמי מוציא ש"ש לבטלה. מה"ט גופיה וליכא למימר שיחזור ויאכל דתו לא הויא מוציא ש"ש לבטלה כיון שהוא בא ג"כ להוציא עצמו י"ח בהמ"ז דא"כ נמצא שאוכל ב' סעודות בליל פסח שאז ודאי אעפ"י שמניח מלאכול כזית מצת אפיקומן עד סוף הסעודה מ"מ אסור דמיחזי כאוכל ב' פסחים ודו"ק :

ומ"ש וכ' הרא"ש דאפי' אם אינן יודעין ב"ה וכו' באיזה תשובה כתב כן כי לא נמצא כן בפסקיו וצריך לומר לפי זה דמ"ש הרא"ש בפסקיו כלשון הרי"ף דמברכים אינהו ב"ה לאו דוקא דודאי יש תקנה להקרותם כו' אלא דאורחא דמילתא

דרכי משה

תפד (א) וכ"כ הר"ן פרק ע"פ דה רב"ג דהכי עדיף טפי · וכתב

דרישה

סימן רע"ב ז"ל דמקדשין עליו ואומר ויכולו השמים ומברך ברכת המוציא ואינו פורס וגומר הקידוש ופורס ואפשר משום דהרי"ף לשיטתו דס"ל דמברך על אכילת מצה על אותה פרוסה דהמוציא ומש"ה מצריך לבלוע ברישא כדי שאח"כ כשבא לברך עליה על אכילת מצה ימצאנה בלוע אלא שק' מ"ש מאם יש לו יין דמברך שתי הברכות מיד בשעת בליעה כמ"ש רבינו לעיל סי' תע"ה :

סי' תפד [א] **ואי בעי** לאקדומי לסני בתי ברישא בריך להו ולא אכיל ולא טעים מידי אין להקשות לפי מה שכתבתי לעיל בסימן תע"ח דקודם שאכל אפיקומן מותר לאכול בשני מקומות א"כ קשה למה כתב כאן ולא אכיל ולא טעים מידי וא"י משום דאין קידוש אלא במקום סעודה הא קידש ג"כ בבתים אחרים ומותר לשתות ולאכול שם

ולמזור

פרישה

סי' תפד (א) **אלא** אם כן יהנה עמהם מטעם שכתבתי לעיל ס"ס קפ"ז ע"ש : (ב) **ואי** בעי לאקדומי כו' עי' בדרישה : (ג) **שלא** אמרו כו' אע"פ שילא מוציא : (ד) **בברכת** הלחם של מצוה פירוש לאפוקי טיבול שאינו חובה· אלא כדי שישאלו לכך צריך לעשות טיבול ראשון ג"כ מחזרת ולברך עליו בפה"א על אכילת מרור וכי מטי למרור פי' לטיבול שני שדרכו במרור לבד : (ה) **ולאכול** מרור בחזרת ואוכל וכו' אוכל בלא ברכה כצ"ל ופי' רב חסדא קאמר כן אמי שאין לו שאר ירקות שיעשה כן ולאפוקי ממ"ד שיברך פעם ראשונה בפה"א לחוד ופעם שנית על אכילת מרור כדאיתא בפרק ע"פ דף קט"ו : (ו) **להקרותם** מלה במלה כו' עיין מ"ש מ"ו ז"ל לעיל סימן קפ"ו דאפילו בלא זימון אסור לברך להן כשלא אכל כזית דגן :

מלה

ואפשר דאף בהמ"ז יכול לברך כדי להוציאם וכו' וכמ"ש בשם א"א ז"ל על טיבול של ירקות כתב רבינו כן משום דלא דמי כוס דבה"מ לברכת המוציא דמצה משום דהתם כיון שהוא חייב לאכול מצה וא"א לו לאכלה אא"כ יברך ברכת המוציא ה"ל ברכת המוציא כברכת המצות שאע"פ שיצא מוציא אבל ד' כוסות אפשר לקיימן בלא בה"מ שאע"פ שכל כוס תיקנו על דבר מיוחד ואחד מהכוסות תיקנו על בה"מ מ"מ אם שתאן שלא על הסדר שתקנו חכמים ודאי יצא וא"כ בה"מ אינה ענין לכוס ג' כברכת המוציא לאכילת מצה וכיון שכן בה"מ דליל פסח הרי היא כבה"מ דשאר ימים שאם יצא אינו מוציא לפיכך כתב דלמאי שסובר הרא"ש דבפה"א דטיבול ראשון אע"ג דלאו חובה הוא אלא משום היכירא דתינוקות חשיב כברכת המצות ואע"פ שיצא מוציא ה"ה בבהמ"ז דליל פסח כיון דתקנת חכמים היא לברך בה"מ על כוס ג' חשיב כברכת המצות ואף ע"פ שיצא מוציא :

ואיכא למידק כיון דהרי"ף סבר דברכת בפה"א דטיבול דשאר ירקי חשיב ברכת המצוה ואף ע"פ שיצא מוציא למה כתב ומברכים אינהו בה"מ דמשמע שהוא אינו יכול להוציאם ואמאי לא חשיבה מצות תקנת חכמים דכוס ג' בבה"מ כברכת בפה"א בטיבול ראשון דשאר ירקי · ואפשר לומר דאין ה"נ שהוא סובר שאם אינן יודעים לברך שיכול להוציאם דחשיבא ברכת המצות אלא דאתא לאשמועי' שאע"פ שאינו גומר לבן הסדר אלא הם גומרים לעצמם ש"ד ומיהו להרא"ש שכתב שאפילו אם אינם יודעים ברכת המזון יש תקנה להקרותם וכו' דמשמע דאל"כ אינו יכול להוציאם קשיא ושמא י"ל דברכת בפה"א דשאר ירקי אע"פ שאינו חובה מ"מ כיון דמפני שיכירו התינוקות וישאלו הוא וכיון שהוא דבר הגורם לספר ביציאת מצרים חשיב מצוה ומש"ה אף על פי שיצא מוציא אבל תקנת כוס ג' בבהמ"ז אינו ענין ליציאת מצרים כלל דכל ששתה ד' כוסות איכא שפיר זכר ד' גאולות ואפילו שתאן שלא על הסדר שתיקנו חכמים הלכך בה"מ לא חשיבה ברכת המצות אלא ברכת הנהנין וכל שיצא אינו מוציא :

אבל יש לתמוה על רבינו שכתב ואפשר דאף ברכת המזון יכול לברך כדי להוציאם וכו' כמ"ש בשם א"א ז"ל על טיבול של ירקות דמשמע דהרא"ש מאי סבר הכי : **כתב** ה"ר דוד אבודרהם על מ"ש רבינו ואפשר דאף בה"מ יכול לברך כדי להוציאם וכו' אין דבריו נכונים בעיני מדאמרי' בירושל' פרק מי שמתו כל מצוה שאדם פטור מהם מוציא את הרבים י"ח חוץ מבה"מ דכתיב ביה ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא מברך עכ"ל ואין משם הכרח כלל דשאני הכא שכוס זה חובה בליל זה וכיון שכ"ל עליו בה"מ דמי שפיר לברכת המוציא דמצה שמוציא אחרים אע"פ שאינו נהנה :

תפה אמר שבועה שלא אוכל מצה וכו' ירושלמי בפ"ג דשבועות כתבוהו הרי"ף והרא"ש בסוף פרק ע"פ ופירש הר"ן דטעמא דרישא משום דשבועה חלה לבטל את המצוה בשב ואל תעשה בכולל הלכך הך שבועה מגו דחיילא אמצה דכל השנה חיילא נמי אמצה דלילי פסח וטעמא דסיפא דכיון דליכא כולל אין שבועה חלה לבטל את המצוה וכתב עוד הר"ן שהרז"ה חולק על הרי"ף שכתב זה הירושלמי ואמר דלפום גמרא דילן ליתיה והוא ז"ל סתר דבריו והוכיח דלא פליג אגמרא דידן :

תפו סדר בדרך קצרה וכו' כל זה מבואר לעיל ומ"ש לוקח פחות מכזית משאר ירקות כבר כתבתי בסימן תע"ג דברי הרא"ש שכתב דעל ירקות דטיבול ראשון כיון שמברך עליהם בפה"א ואין מזכיר עליהם אכילה א"כ מהם כזית ומשמע שאם רצה לאכול מהם כזית או יותר הרשות בידו והרמב"ם כתב שאוכל מהם כזית ולכאורה נראה דכיון דלהרא"ש רשאי לאכול כזית ולהרמב"ם צריך לאכול כזית יותר טוב לאכול כזית דלכ"ע שפיר עביד מלאכול פחות מכזית דלהרמב"ם לא נפיק ידי חובתיה אבל נראה לומר דכיון שאם יאכל כזית צריך לברך אחריו לדעת ר"י כמו שנתבאר בסימן תע"ג ואם יאכל פחות מכזית א"צ לברך אחריו טפי עדיף לאכול פחות מכזית מלאכול כזית שאם מברך אחריו לדעת רשב"ס

מה שהוא אומר שאין כאן מוציא שם שמים לבטלה וכ"כ הרי"ץ גיאת ואפשר דאף בה"מ יכול לברך כדי להוציאם כי היכי דברכת הלחם של מצה מוציאם כיון שהוא חובה ה"נ בה"מ כיון שתקנו ד' כוסות ותקנו אחד מהם על בה"מ הוי חובה נמי א כמו שכתבתי בשם א"א הרא"ש ז"ל [ג] על טיבול של ירקות :

תפה אמר שבועה שלא אוכל (א) מצה סתם אסור לאכול מצה בליל פסח אמר שבועה שלא אוכל מצה בליל פסח לוקה ואוכל מצה בליל פסח :

תפו סדר בדרך קצרה (א) לפי שכתבתי הסדר בדיעות שונות אסדרנו על דעת א"א הרא"ש ז"ל למען ירוץ הקורא בו יתן לפני כל אחד ואחד כוס של רביעית אנשים ונשים וטף (א) ויקדש מיד קודם נטילה יקנ"ז יין קידוש זמן ואם הוא שבת אומר תהלה ויכולו ואם הוא מוצאי שבת אומר יקנה"ז יין קידוש נר הבדלה זמן (ג) וישתה רביעית או רובו בהיסיבת שמאל ולא יברך אחריו ויכול לשתות בין כוס ראשון לשני אפילו כמה פעמים ואם לא היסב צריך לשתות פעם אחרת בהיסיבה והיסיבת ימין ופרקדן לא הוי היסיבה ואשה חשובה צריכה היסיבה אבל לא אשה שאינה חשובה ובן אצל אביו צריך היסיבה אפילו אם הוא רבו

דמילתא נקט דמסתמא כיון דהכל חייבים בה כדתנן בפרק מי שמתו ודאי יודעים ב"ה : **ומ"ש** ואפשר דאף ב"ה יכול לברך כו' זהו מדברי רבינו שחולק על הרי"ף והרא"ש והר"י גיאת דלדידהו אינו יכול לברך להם ב"ה דאינו דומה לברכת הלחם של מצה והוא ז"ל סבירא ליה דאפשר דאף ב"ה יכול לברך להם דכיון דתקנת חכמים הוא הוי כברכת מצוה כמו שסובר הרא"ש בטבול של ירקות · אבל הרא"ש גופיה ודאי לא ס"ל הכי שהרי לא מצא שום תקנה כי אם להקרותם מלה במלה כו' וצריך לומר דס"ל להרא"ש גופיה לחלק דוקא טבול של ירקות דהמצוה של ספור יציאת מצרים תלויה בה לקיים והיה כי ישאלך בנך והגדת לבנך הלכך דומה לברכת הלחם של המוציא שמצות אכילת מצה תלויה בה אבל ב"ה דאין המצוה של הכוס תלוי בה כל עיקר אלא תקנת חכמים גרידא היא דקאמר בגמרא ד' כסי תקנו רבנן כל חד וחד נעביד ביה מצוה א"כ אינו דומה לברכת הלחם של המוציא ואינו יכול לברך להם ב"ה לדעת הרא"ש אבל עדיין קשה הלא הרא"ש פסק בפ"ג שאכלו שיכול ב"ה להוציא את האחר אף על פי שלא אכל כלל וה"ט דמאחר שכבר אכל והוא חייב לברך יש כאן ערבות ולא בעינן כזית דגן אלא כשהם ג' כדי שיוכל לומר שאכלנו וכמ"ש הסמ"ק בשם ר"י בהלכות ב"ה הביאו רבינו בסוף סימן קפ"ו ודוחק לומר דהכי נמי איירי בשהם ג' דהא סתמא נקט ועוד היאך שייך לזמן ע"י שיקרא לפניהם מלה במלה דזמון כה"ג אינו דומה להלל אלא ודאי איירי בדליכא ג' ונראה בעיני דדוקא מי שכבר אכל מעצמו יש כאן ערבות כמ"ש ר"י אבל כאן שהולך לבית אחר לקדש להם ומברך להם המוציא וע"א מצה ומאכילם לכתחלה פשיטא שאין ראוי לברך להם שאין כאן ערבות הא למה הדבר דומה למי שמצוה לחבירו שיאכל והוא יברך בעדו ב"ה דזה ודאי אסור · ובשם מהרש"ל ראיתי כתוב שהרא"ש לא הסכים לדעת ר"י פ' ג' שאכלו אלא לענין זה שאף בב"ה שייך ערבות מאחר שכבר אכל ונפקא מינה שיכול להוציא בכזית דגן אפילו מי שאכל כדי שביעה כדלעיל בסימן קכ"ו וה"ט דכיון דמן התורה לא בעינן אכילה כלל מטעם ערבות הלכך סגי בכזית דגן ומוציא אף מי שאוכל כדי שביעה אבל לא ס"ל כר"י בהא דיכול להוציא את האחר אפילו לא אכל כלל אלא לעולם בעינן כזית דגן אפילו אין שם רק שנים כדאיתא בירוש' ומסמך ליה אקרא ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא מברך והרא"ש הבי' לשם גם הירושלמי וכתב בסוף שהוא מדרבנן ואסמכוה אקרא וס"ל להרא"ש מאחר דלא אשכחן להדיא בתלמודא דפליג אירושלמי יש לנו לומר דלא פליגי ועבדינן כהירושלמי לחומרא וע"ל בסי' קפ"ו דגם רבינו הכי ס"ל דלא כר"י ולשם הארכתי בזה בס"ד :

תפה אמר שבועה שלא אוכל מצה סתם אסור לאכול מצה בליל פסח · ירושלמי כתבוהו הרי"ף והרא"ש בפ' ע"פ והר"ן לשם כתב דטעמא דרישא משום דשבועה חלה לבטל את המצוה בשב ואל תעשה בכולל : ומה שמשמע בפ' שבועות שתים בתרא שאין שבועה חלה לבטל את המצוה אפי' בכולל היינו דוקא בקום עשה וכ"כ התוס' לשם בשם ר"י (בדף כ"ד) בד"ה אלא הן ועיין עוד בהר"ן פ"ג דשבועות בדף ס"א ע"א ודף ס"ד ע"א ולשם נתבארו דברי בעל המאור והשגת הרמב"ן עליו בענין זה · ועיי' במ"ש בי"ד בסי' רל"ה דהנשבע על המצוה דרבנן אף על פי שהשבועה חיילא ויכול לעבור עליה בשב ואל תעשה מ"מ כופין אותו שישאל על שבועתו ולפיכך בנשבע שלא לאכול מרור בליל פסח דהשבועה חלה כיון דאכילת מרור בזמן הזה דרבנן היא כופין אותו שישאל על שבועתו אבל בנשבע סתם שלא לאכול מרור ומצה כיון דהשבועה היא בכולל לאו נשבע לבטל את המצוה הוא אין עליו דין כפייה אבל ודאי ראוי שישאל על שבועתו :

תפו סדר בדרך קצרה כו' כל זה מבואר למעלה ומ"ש וישתה רביעית או רובו פי' לכתחלה ישתה רביעית ובדיעבד יצא ברובו ומ"ש בסי' תע"ב דא"צ שישתה כולו אלא רובו הכי פירושו א"צ שישתה כולו דיצא ברובו אבל לכתחלה בעי כולו (והא) דכתב רבינו למעלה בסי' רע"א בכוס דקדוש בשאר שבתות דשותה מלא לוגמיו לכתחלה התם שאני דלא בעינן שישתה שיעור כוס אלא טעימה בעלמא הלכך אף לכתחלה סגי במלא לוגמיו כנ"ל וראיתי כתוב בשם מהרש"ל לפרש דברי רבינו דה"ק דבכוס שיש בו יותר מרביעית שותה רביעית כדעת התוספות ואם הוא של רביעית שותה רובו ולענין פסק הלכה נראה בעיני דבכוס שהוא יותר מרביעית צריך לכתחלה לשתות רביעית שלם מאחר דאיכא מותר ומה שפסק בתלמודא להדיא והוא דשתי רובא קאי אמאי דקתני השקה מהם לבניו יצא דעלה קאמר והוא דשתי רובא דהתם הוא דיצא דיעבד אבל לענין לכתחלה לא שמענו דסגי ברובא ואדרבה יש לדקדק ממאי דקאמר בקידוש דאם שתה מלא לוגמיו יצא דמשמע דלכתחלה לא סגי במלא לוגמיו דהיינו אפילו שתה רובו של כוס דהא סתמא קתני ומ"מ ודאי דוקא בכלי שהוא יותר מרביעית כדפי' · וראיתי מי שפי' דה"ק שאם הוא כוס גדול שלא יכול לשתות רובו צריך לשתות רביעית אבל בכוס קטן אע"פ שהוא יותר מרביעית סגי ברוב רביעית ולא נהירא דמדכתב הרא"ש בפ' ע"פ בדף קל"ז ע"ב דלאו מלא לוגמיו ממש בעינן והוא פחות מרביעית אבל מלא לוגמיו ממש הוי יותר מרביעית ודלא כר"ע ורב נמח גאון שכתבו אם קידש ולא טעם רביעית לא יצא דאמר מר המקדש אם טעם מלא לוגמיו יצא וכו' והשתא קשה שמא גם הגאונים ס"ל כהרא"ש ומה שכתבו דבפחות מרביעית לא יצא איירי בכלי גדול דלא שתה רביעית וגם לא שתה רובא דכסא אלא ודאי אין חילוק ביניהן אם לא כדפי' · ואין להקשות לדידי נמי לוקמיה הא דמלא לוגמיו יצא דאיירי בכוס שאין בו אלא רביעית ואינהו איירי בכוס שיש בו יותר מרביעית דא"כ לא הוי ליה למתני יצא כיון דבכה"ג

דרכי משה

תפו (א) וכתב מהרי"ב מי שעושה הסדר לא ימזוג בעצמו אלא אחר ימזוג. דרך חירות כתב מהרי"ל דכשמכין הקערה שבה ירקות והמצות יניח ירק איפו"ך שעושין בו טיבול ראשון סמוך לו יותר מן המצות כדי שיפגע בו בראשונה ולא יעבור על המצות ועיין במרדכי בע"פ סדר קצרה והרבה שאלות ותשובות בענייני הסדר ובהג"מ בנוסחא של מה נשתנה

פרישה

סי' תפה (א) מצה סתם אסור כו' פי' הר"ן הטעם דרישא משום דשבועה חלה לבטל המצוה בשב ואל תעשה בכולל שילכך הך שבועה מיגו דחיילא אמצ' דכל השנה חיילא נמי אמצה דליל פסח אבל בסיפא ליכא כולל דאין השבועה חיילא לבטל המצוה ע"כ :

סי' תפו (א) ויקדש מיד כו' צריך לפספס ידיו אחר שהיסב כדי שיביא את עצמו לידי נטילה קודם הקידוש ויברך אשר יצר ולא ענט"י מ"ו ז"ל :

(ג) **וישתה** רביעית פי' בכוס שיש בו יותר מרביעית צריך לשתות רביעית כדעת התוס' ואם כוס של רביעית שותה רובו אפי' לכתחלה כדלעיל סי' תע"ב וכ"פ בהלכות שבת מהרש"ל

דרישה

ולחזור לביתו לקדש ולברך ג"כ כדי להוציא בני ביתו ונראה דלרבותא קאמר אפילו אי בעי דלא ליכול שם מצי לקדש ולברך כל הברכות כדי להוציאם משא"כ בשאר ימים וע"ל סי' תע"ח מ"ש שם וכ"כ רמ"י בסימן זה בהדיא כמ"ש שם דמותר לאכול בשני מקומות כל זמן שלא גמר סעודתו באכילת האפיקומן ע"ש וכ"כ הרי"ף והרא"ש וכמ"ש לעיל לשונם בסימן תע"ח :

[ג] **על** טיבול של ירקות מה שדימה ב"ה לברכת בפה"א של טיבול ראשון ולא קאמר שיכול לברך להוציא אחרים אף ע"פ שכבר יצא כמו בשאר כוסות כגון כוס שני וכוס ד' עיין טעמו בב"י ונראה לומר דה"ט דרבינו משום דלגמרא דידן טעמא ואכלת ושבעת וברכת איתא

הדרושי הגהות

תפד א מובן מלשונו שהבין דברי הרא"ש דמש"ה אינו יכול להוציא אחרים בבהמ"ז שכבר יצא משום דלא הוי ברכת חובה ולכן כתב דאע"ג דלאו חובה גמור הוא מ"מ הוי מתקנת חכמים בלילה הזה שתיקנו ד' כוסות כמו טיבול של ירק ולכן שפיר יכול להוציא אע"פ שכבר יצא אבל כבר נתבאר בדברי הרא"ש בפ"ג שאכלו שאין דעתו כן דשפיר הוי ברהמ"ז ברכת חובה דכיון שכבר אכל חובה עליו לברך אלא משום כך אינו יכול להוציא חבירו כשלא אכל משום שאינו יכול לומר נברך שאכלנו יכ"ב התוס' שם וכמש"ל סימן קפ"ג וא"ב

רבו מובהק ותלמיד אצל רבו א"צ היסיבה אפי' אינו רבו מובהק אא"כ יתן לו רשות ושמש צריך היסיבה ויביאו לפניו קערה שיש בה ג' מצות סדורות זו על זו ומרור ושאר ירקות [א] וב' תבשילין זרוע של טלה וביצה בין אם פסח במ"ש או בחול (ג) ונוטל ידיו ומברך על נטילת ידים ולוקח פחות מכזית משאר ירקות ויברך עליו בורא פרי האדמה וטובל בחומץ אבל לא בחרוסת ואינו מברך אחריו בורא נפשות ובוצע מצה אמצעית מן הג' לשנים (ד) ונותן חציה לאחד מן המסובין לשומרה ומשים אותה תחת המפה לאפיקומן וחציה הב' ישים בין שתי השלימות ויגביה הקערה ויאמר הא לחמא עניא וכו' עד מה נשתנה וא"צ להסיר ממנה הב' תבשילין ומסיר הקערה מן השולחן כאילו כבר אכלו (ה) ומוזג כוס שני ואומר מה נשתנה ומחזיר הקערה לפניו וכשיגיע למצה זו יגביהנה וכן למרור ולא יגביה התבשיל כשיגיע לפסח שהיו אבותינו אוכלין וכשיגיע עד לפיכך יגביה כוסו ויאחזנו בידו עד סוף גאל ישראל וקורא ההלל עד למעינו מים ואינו מברך לפניו ואומר בא"י אמ"ה אשר גאלנו וגאל וחותם בא"י גאל ישראל ושותה כוס שני בהיסיבה (ו) ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריו ונוטל ידיו ומברך על נטילת ידים ויקח הקערה שיש בה המצות ב' השלימות והפרוסה ביניהן וישים ידו עליהן ויברך המוציא (ז) ולא יבצע ויברך על אכילת מצה ויבצע מן השלימה העליונה ומן הפרוסה כאחת כזית מכל אחת ויאכלם יחד בהיסיבה (ח) ואם אכל בלא היסיבה צריך לאכול פעם אחרת (ט) ואם אינו יכול לאוכלם ביחד יאכל תחלה של המוציא ואח"כ של אכילת מצה (י) ויקח כזית ממרור (יא) ויטבלנו כולו בתוך החרוסת ולא ישהנו בתוכו ויברך עליו על אכילת מרור ולא יברך ב"פ האדמה ויאכלנו בלא היסיבה ואם לא היה לו שאר ירקות אלא מרור בטיבול ראשון מברך עליו ב"פ האדמה ועל אכילת מרור ואוכל ובטיבול הב' טובלו בחרוסת ואוכלו בלא ברכה ולוקח כזית ממצה השלישית וכורכו בכזית ממרור וטובלו בחרוסת ואוכל בלא ברכה זכר למקדש כהלל ויש מצריכין היסיבה גם לזאת וגומר סעודתו ואוכל ושותה (יב) כמה שירצה ויאכל באחרונה כזית מאפיקומן בהיסיבה וקודם הצות ואחריו לא יאכל ולא ישתה יין זולת הכוסות שהן חובה ואם שכח מלאוכלו עד שנטל ידיו לברך או שאמר הב לן ונבריך או שבירך בהמ"ז ועדיין לא בירך בפה"ג יטול ידיו ויברך המוציא ויאכלנו אבל אם לא נזכר עד שבירך בהמ"ז ובירך בורא פרי הגפן לא יאכל פעם אחרת ויטול ידיו אם הוא רגיל במים אחרונים ולא יברך עליהן (יג) [ב] וידיח כוס של ברכה בפנים (ב) וישטפנו בחוץ וימלאנו ויאחזנו בימין ויברך יושב בלא היסיבה ואומר יעלה ויבא בבונה ירושלים ואם שכחו דינו מפורש למעלה בהלכות סעודה ויברך בורא פרי הגפן וישתה בהיסיבה ולא יברך אחריו ואם שתה בלא היסיבה צריך לשתות פעם אחרת ולא ישתה בין כוס זה לרביעי יין ומתחיל לא לנו בלא ברכה וגומר ההלל ואומר יהללוך ואינו חותם אלא עד עולם אתה אל ואומר הלל הגדול ונשמת (יד) וחותם מלך מהולל בתשבחות ושותה בהיסיבה בלא ברכה ומברך לאחריו על הגפן ואם שתאו בלא היסיבה ישתה פעם אחרת בהיסיבה וצריך לברך לפניו ואחר כך לא ישתה אלא מים ואם ירצה לשתות כוס ה' לא יחתום ביהללוך אחר ההלל ושותה בלא ברכה לפניו ולאחריו ואומר הלל הגדול ונשמת וחותם ושותה כוס ה' בלא ברכה ולאחריו יברך :

סדר

דכה"ג אפי' לכתחלה סגי כדפי' והרמב"ן הפריז על המדה דלעולם צריך לשתות רוב הכלי אפי' הוא גדול והיינו דס"ל דהא דקאמר תלמודא והוא דשתה רובא דכסא קאי אכלי וא"כ לפי זה אף בדיעבד לא יצא אם לא שתה רוב הכלי דהא אדיעבד קאי כדפרישית לעיל וא"כ קשה למאי קתני דאם לא שתה מלא לוגמיו דהיינו רוב רביעית לא יצא הא פשיטא דהא בעינן רובא דכלי אלא שנ"ל דס"ל דמלא לוגמיו ממש קאמר דהוה טפי מרביעית ובעינן רוב הכלי ובעינן נמי מלא לוגמיו דהוי יותר מרוב הכלי היכא שהוא כוס של רביעית או מעט יותר וכל זה דוחק הוא עכ"ל מהרש"ל ואני אומר ברור הוא דהרמב"ן ס"ל דהיא דמלא לוגמיו לענין קדוש הוא דהתם ודאי אף בכלי גדול לא בעינן אלא טעימה בעלמא וטעימת מלא לוגמיו הוי טעימה מעלייא אבל גבי ד' כוסות בעי' שתיית כוס הילכך בעינן לעולם רוב הכוס אפי' בכלי גדול לדעתו ודו"ק. ולענין הלכה לאפוקי נפשיה מפלוגתא לא יקח כלי גדול וכמ"ש בסימן תע"ב שם העיקר ע"ש : **ומ"ש** ויביאו לפניו קערה שיש בה ג' מצות וכו' כן כתבו כל האחרונים ולא ידעתי למה דבמשנתינו משמע שאין מביאין המצה אלא אחר טיבול הראשון שכך שנינו מזגו לו כוס ראשון בש"א מברך על היום כו' הביאו לפניו מטבל בחזרת וכו' הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת וב' תבשילין והוכיחו מקלת המחברים דמדקתני בכיפא הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת מכלל דעדיין לא הביאו אלמא דטיבול ראשון אינו בחרוסת וממילא מוכח דאין להביא מצה והחזרת והחרוסת ושני תבשילין עד אחר טיבול ראשון והכי מסתבר דכיון דהיכירא לתינוקות הוי מה שטובלין אם מביאין קודם סעודה אז הקערה עם המצות מחזי כטובל בתוך הסעודה שהרי המצה לפניו ונראה ליישב דלאו לפניו ממש קאמר אלא ר"ל שיהא מוכן הכל לפניו שלא יצטרך להפסיק והקערה שיש בה ג' מצות ומרור וב' תבשילין יניח מן הצד ושאר ירקות יניח לפניו ממש וטובל בחומץ וכו' ואח"כ ישים הקערה לפניו ובוצע המצה האמצעית וכו' אלא שלא נהגו כן אלא מביאין הקערה עם הכל ממש מיד : **ומ"ש** ויברך יושב בלא היסיבה כתב ב"י הוא ממה שנתבאר בסי' קפ"ג ע"ש :

ומ"ש וגומר ההלל ואומר יהללוך וכו' עד וחותם מלך מהולל בתשבחו' כבר כתבתי בסימן ת"פ דהטעם הוא כיון שהחתימה חוזרת גם על הלל חותמין במלך מהולל בתשבחות לד"ה ואין שום חולק בזה. ומ"ש בסימן תפ"א גבי עכשיו באו התלמידים כו' דבכוס חמישי חותם בנשמת כל חי הבוחר בשירי זמרה שאני התם כיון דהחתימה אינה על ההלל שכבר חתם עליו ביהללוך בכוס ד' ועכשיו הוא שחותם אחר הלל הגדול ונשמת לפיכך ס"ל להני תלמידים דחותם בהבוחר בשירי זמרה כמו בכל שבתות וי"ט כשאומרים אותו אחר פסוקי דזמרה וכ"כ בסמ"ג וכל בו והג"ה מיימוני שאחר כוס ה' חותם במלך אל חי העולמים אבל כשאינו שותה כוס ה' שאומר הכל על כוס ד' דברי הכל שחותם במלך מהולל בתשבחות ככ"ל ברור ואין שום מחלוקת בחתימת כוס ד' כמו שעלה על דעת ב"י והר"ס ערמאה ז"ל : **ומ"ש** ואם ירצה לשתות כוס ה' וכו' עד ואומר הלל הגדול ונשמת וחותם פי' חותם ביהללוך במלך מהולל בתשבחות כמו שנתבאר דעתו למעלה בסימן ת"פ :

סדר

רשב"ם הויא ברכה שאינה צריכה ואם אינו מברך אחריו נהגה מהעה"ז בלא ברכה לאחריו וכיון שאכילה זו אינה אכילת חובה אלא כדי שיהא היכר לתינוקות בפחות מכזית כמי סגי וכן ראוי לנהוג : **ומ"ש** ויקח כזית ממרור ויטבלנו כולו בתוך החרוסת כבר כתבתי בסי' תע"ה דבגמרא דחינן לה והפוסקים לא כתבוהו ושיעור כזית נראה מדברי התוס' בס"פ גיד הנשה (קג') דהוי כחצי ביצה (א עמ"ש סימן תע"ה אות א') : **ומ"ש** ויברך יושב בלא היסיבה הוא ממה שנתבאר בסימן קפ"ג : **ומ"ש** וגומר ההלל ואומר יהללוך וכו' עד וחותם מלך מהולל בתשבחות כבר נתבאר בסימן ת"פ שזהו דעת ה"ר חיים כהן ושכן היה נוהג הרא"ש ויש לדקדק כיון שחותם בישתבח יש לו לחתום בהבוחר בשירי זמרה שהיא חתימת ישתבח ומדכתב רבינו בסימן תפ"א גבי עכשיו באו תלמידים דבכוס ד' אומר יהללוך וחותם מלך מהולל בתשבחות ובכוס ה' חותם בנשמת כל חי הבוחר בשירי זמרה איכא למידק איפכא דכיון דהתם אדכר הבוחר בשירי זמרה והכא לא אדכר אלא מהולל בתשבחות דלא קאמר הכא שיחתום אלא עד מהולל בתשבחות בלבד ואח"כ מצאתי בהג"מ החדשות ופירש"י ור"י ט"ע שאם היה חולה או איסטניס וצריך לשתות ימזוג כוס ה' ויאמר הלל הגדול ויאמר נשמת וישתבח עד מלך אל חי העולמים וכ"כ סמ"ג וכלבו ולאפוקי נפשין מספיקא שמעתי בשם מהר"ר מאיר בן ערמאה ז"ל שגומר את ההלל ואינו אומר יהללוך כלל ואחר גמר הלל אומר הלל הגדול ונשמת כל חי וישתבח עד ומעולם עד עולם אתה אל ואז יאמר יהללוך עד מלך מהולל בתשבחות ויטבו בעיני דבריו לצאת ידי ספק ואע"פ שאינו ממש כמ"ש הפוסקים מ"מ כיון דנפקי בהכי מידי ספיקא שפיר דמי :

סדר

דרכי משה

בשתה טעם הסימנים מה שנתן ר"י דהיינו רצ"ך וכו' : (ב) וכתב מהרי"ב דבכוס ראשון פשיטא שצריך ג"כ הדחה אבל בשני א"צ ושמעתי שמהרא"י נהג לשטוף הכוס לכל כוס וכוס לפי דבריו צריכים למימר מה שהוזכר כאן הדחה היינו להדחה יתירה עכ"ל :

ול"ד

דרישה

אינו עיקר אלא לאסמכתא בעלמא נקט הירושלמי וכמ"ש רבינו לעיל בס"ס קפ"ו ז"ל ובירושלמי מסמיך לה אקרא ושם כתב בשם הסמ"ק שכתב בשם ר"י דמי שלא אכל יכול להוציא מי שאכל ואף שכתב שם סב"י דרבינו לא דק דאין דעת ר"י כן הא שם כתבתי טעם לדברי הסמ"ק ורבי' ע"ש א"ש דודקא מטעם שלא יכול לומר שאכלנו דהיינו בזירוף לזימון אינו יכול לברך אבל להוציא את הצבור שאינו יכול לברך כמו נדון דידן ס"ל דיכול לברך ואף שרבינו חולק שם עליו וכתב דל"כ ליה היינו נמי מטעמא דכתיבנא שם אבל על כל פנים טעמא דאכלת ושבעת אינו עיקר אלא אסמכתא בעלמא כדמוכח שם וא"כ ס"ל לרבינו בשמדמה לברכות טיבול דירקות דמחשבי למובח ומברכין לכן משום חובת הלילה ס"ס נמי בבהמ"ז וק"ל ולפ"ז מ"ש רבי' מתהלה בשם רב עמרם שאם אינן יודעין לברך בהמ"ז אין תקנה להוציאם אין עיקר טעמא מכח שנאמר ואכלת ושבעת וברכת כמ"ש ר' דוד אבודרהם אלא הטעם כמ"ש לעיל ס"ס קפ"ו וק"ל ועיין מ"ש בשם מ"ו ז"ל סי' קפ"ו גם בסימן זה כתב ליישב קושיות הנ"ל ע"ש בק"ש שלו והנלע"ד כתבתי ודו"ק :

סי' תפב (א) וב' תבשילין כו' ז"ל מהרש"ל בסדר פסח שלו יקח שני תבשילין דהיינו הזרוע והבילה ויאכלם ויזהר שלא יהיה שום אחד צלוי דהא אפי' בילה אסור לאכול באותו לילה אם היא צלויה כדאיתא במרדכי ובמנהג אשכנז שצולין הזרוע והבילה היינו לפי שאין אוכלין אותן ומשמרין אותן לליל שניה ומנהג זה זר הוא בעיני והוא נגד מנהג התלמוד עי' בע"פ :

[ב] וידיח הכוס כו' מבפנים כו' כתב מהרי"ו דבכוס ראשון פשיטא דצריך ג"כ הדחה אבל בשני

פרישה

מהרש"ל והאריך בהגהותיו : (ג) ונוטל ידיו ומברך כו' ומהרש"ל כתב שא"צ ליטול ידיו אלא סומך אנטילה דקודם הקידוש : (ד) ונותן המציה כו' ולא פחות מאכיה מהרש"ל :

(ה) ומוזג כוס שני ומסיר הקערה לפניו ואומר מה נשתנה כן הוא בדפוס ב"י אבל בספרים המדוייקים הוא איפכא ואומר מה נשתנה ומחזיר הקערה לפניו וכ"כ ה"מ דקודם שמתחיל עבדים מחזיר הקערה וכ"כ בש"ע וכן נלע"ד עיקר דהא לכך מסירין הקערה כדי שישאלו התינוקות למה מסירין הקערה כיון שעדיין לא אכלנו ואם שואלין כן א"צ לומר מה נשתנה כלל ומתחיל עבדים וכשאין שואלין שואל אדם את עצמו במקום התינוק גם כן יהיה השאלה כשאין הקערה לפניו שאז הוא שעת השאלה וק"ל :

(ו) ואינו מברך לא לפניו ולא כו', אבל מהר"ס ומ"ו ז"ל כתבו שצריך לברך ברכה ראשונה אכל ד' כוסות : (ז) ולא יבצע פי' ולא יפרידנה : (ח) ואם אכל בלא הסיבה כו' אבל מהרש"ל פסק בהגדה שא"צ לחזור וסומכין אראבי"ה :

(ט) ואם אינו יכול לאוכלם ביחד יאכל תחילה של המוציא כו' נלע"ד דאז של המוציא א"צ היסיבה וכמ"ש בפסקי מהרי"א ס"ס קכ"ב ע"ש דשם הביא דעת הפוסקים שלא הצריכו הסיבה אלא לכזית דמצה ודאפיקומן ע"ש :

(י) ויקח כזית שהוא כמלוא בילה : (יא) וטובלו בחרוסת וכ"פ מ"ו ז"ל בסדרו : (יב) כמה שירצה אבל לא לשובע ממש דאם כן יהיה אכילת אפיקומן אכילה גסה מהרי"ל : (יג) וידיח כוס של ברכה כו' עיין בדרישה : (יד) וחותם מלך מהולל כו' עיין מ"ש לעיל סימן ת"פ :

כי

חדושי הגהות

וא"כ אין ראיה מטיבול של ירקות דשא"ה שאינו יכול לומר שאכלנו וכבר השיגו הרד"א בזה והב"י כתב ליישב דברי רבינו ולא זכר מ"ש הוא עצמו לעיל סימן קפ"ז שהביא שם דברי תוס' והרא"ש דבפרק ג' שאכלו כמו שכתבתי בסמוך (מהרל"ח) : תפו א ר"ל בד"מ סימן תע"ה :

ר"ל

תפז **סדר** היום בשני ימים הראשונים ערבית שחרית ומנחה אומר ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע אתה בחרתנו וכו' ותתן לנו ה' אלהינו [א] את יום חג המצות הזה זמן חירותינו יעלה ויבא והשיאנו וחותם [ב] מקדש ישראל והזמנים ואם חל בשבת מזכיר גם של שבת ואומר את יום המנוח הזה ואת יום חג המצות הזה וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים כתב בעל העיטור על שם רבינו נסים שכשחל בשבת אין אומר ברכה מעין שבעה שנתקנה בשביל המאחרים בבה"כ שלא יזיקום המזיקים והאידנא אין צריך דליל שמורים הוא ונוהגין באשכנז שאין ש"ץ מקדש בבית הכנסת לפי שאין עני בישראל שאין לו ד' כוסות וא"כ כל אדם מקדש בביתו:

תפח **שחרית** נכנסין לבית הכנסת וקורין הזמירות (א) של שבת ומתפללין תפלת שחרית וגומרין את ההלל ומברכין לגמור את ההלל והר"מ מרוטנבורק לא היה מברך לגמור את ההלל אף כשגומרין אותו אלא לקרות את ההלל כי היה אומר כשמברך לגמור אם יחסר ממנה אות אחת או תיבה אחת הוי ברכה לבטלה וא"א הרא"ש ז"ל היה אומר שאין לדקדק בזה (א) כי לגמור הוי פירושו לקרות כמו ותיקין היו גומרין אותו פירוש [ב] קורין אותו אין מפסיקין בו אלא כדרך שאמרו בק"ש באמצע הפרק שואל בשלום אביו או רבו ומשיב שלום לאדם נכבד שנתן לו שלום ובין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד ומשיב שלום לכל אדם ואם פסק באמצע ושהה אפי' כדי לגמור את כולה אין צריך לחזור לראש אלא למקום שפסק (ג) תניא בהלל אפי' י' קורין וי' מתרגמין וסדר קריאתו כתבתי בהלכות ר"ח ואומר ש"צ קדיש שלם ומוציאין ב' ספרים וקורין בא' בפרשה בא מן משכו עד מארץ מצרים על צבאותם ויש מתחילין מן והיה היום הזה לכם לזכרון ומפטיר קורא בשני בפ' פנחס ובחדש הראשון עד סוף הפרשה ומפטיר ביהושע מן בעת ההיא עד ויהי ה' את יהושע ומחזיר הספרים למקומן ומתפללין תפלת מוסף ג' ראשונות ואתה בחרתנו ומפני חטאינו וכו' עד משה עבדך באמור ובחדש הראשון בארבעה עשר יום לחדש פסח לה' ובחמשה עשר יום לחדש וגו' והקרבתם עולה

תפז סדר היום וכו' ותתן לנו ה' אלהינו את יום חג המצות הזה זמן חירותינו השמיט רבינו את י"ט מקרא קודש הזה וזה כמנהג אשכנז שהרי בסימן תקפ"ב כתב וז"ל נוהגין בספרד לומר את יום פלוני הזה את י"ט מקרא קודש הזה ובחול המועד אומרים את יום פלוני הזה את יום מקרא קודש הזה והכי איתא במ"ס בין בתפלה בין בכוס צריך להזכיר י"ט מקרא קודש הזה את יום חג פלוני הזה ובאשכנז אין נוהגין לאומרו והכי מסתבר דכיון שאומר את יום חג פלוני הזה הכל בכלל דמ"ש להזכיר מקרא קודש טפי מאיסור עשיית מלאכה ושאר כל הלכותיו עכ"ל וכן א"ר האי גאון א"א בבבל אלא ותתן לנו את יום חג פלוני הזה עכ"ל ולי נראה כמנהג ספרד כיון דאיתא הכי במסכת סופרים ולא נמצא תנא או אמורא שיחלוק בדבר ומה שטען רבינו דמ"ש להזכיר מקרא קדש טפי מאיסור עשיית מלאכה ושאר כל הלכותיו וי"ל דשנא ושנא דמקרא קדש מורה על שצריך להזכירו בתפלה וכמ"ש הרמב"ן בפ' אמור טעם מקרא קודש שיהו כולם קרואים ונאספים ביום הזה לקדש אותו כי מצוה היא על כל ישראל להקבץ בבית אלהים ביום מועד לקדש היום בתפלה בפרהסיא בתפלה והלל לאל עכ"ל ועי"ל שאין אנו מזכירים בתפלה אלא מה שנזכר בתורה ומה שאין אנו מזכירים מלאכה שהוא נזכר בתורה היינו משום דבכלל מקרא קודש הוא דכיון שהוא קדוש ממילא משמע שהוא אסור בעשיית מלאכה ומה שמזכיר הכתוב אח"כ איסור עשיית מלאכה אינו ענין בפני עצמו אלא פי' מקרא קודש:

ומ"ש וחותם מקדש ישראל והזמנים כך פשוט בפרק שלשה שאכלו (מט.) וכתבו התוספות בפ"ק דברכות (יב.) שאם טעה ואמר מקדש השבת וחזר בתוך כ"ד יצא אחרי שהוא יודע שהוא י"ט: **כתב** בא"ח אם שכח לומר אתה בחרתנו ואמר יעלה ויבא יצא ואפילו בשבת וי"ט אם הזכיר בו של שבת וי"ט יצא עכ"ל מצאתי כתוב בתשובת אשכנזים שי"א דכשחל י"ט בשבת אין להזכיר של שבת ביעלה ויבא דלא שייך הזכרה דיעלה ויבא לענין שבת בשום מקום וי"א שיש להזכיר ומביאים ראיה מדכתב המרדכי בפ' במה מדליקין שאין להזכיר של שבת ביעלה ויבא שבעבודה בר"ח וחולו של מועד דאלמלא ר"ח אין שבת בעבודה משמע דבקדושת היום יש לאומרו דליכא האי טעמא גם באשיר"י פי' הטעם שאין להזכיר של שבת ביעלה ויבא שבעבודה לפי שכבר חתם קדושת היום ולא מצינו הזכרה אחר החתימה גם יש מרבותינו הפוסקים שפסקו שאין להזכיר של שבת ביעלה ויבא שבבה"מ שכבר הזכיר רצה והחליצנו ושני טעמים אלו לא שייך לקדושת היום עכ"ל: וכן נהגו העולם להזכיר של שבת ביעלה ויבא שבאמצע התפלה ומ"מ נראה שאם שכח ולא הזכיר בו של שבת שאין חוזר דכיון דפלוגתא דרבוותא היא בדיעבד סמכינן על האומרים שלא להזכיר (א):

ומ"ש רבינו נסים שכשחל בשבת אין אומרים ברכה אחת מעין שבע כתב ג"כ הכלבו וגם הרד"א כתב שי"א כן אלא שכתב ומיהו נהגו לאומרו אבל עכשיו פשט המנהג שלא לאמרו: **ומ"ש** שנוהגין באשכנז שאין ש"צ מקדש בבה"כ ג"כ כתב הכלבו והרד"א: **כתב** הרוקח בסוף סי' פ"ד למה א"א ישמח משה כשחל י"ט בשבת ואין עוקרין רצה והחליצנו ואומרים יעלה ויבא נראה טעמא לפי שבאתה בחרתנו מזכיר גם של שבת כמו ישמח משה שאין אומרין אותו אלא לפי שמתן תורה בשבת היה והוא מדבר ממתן תורה אבל יעלה ויבא אינו מדבר כ"כ משבת כמו רצה והחליצנו ע"כ:

תפח שחרית נכנסין לבה"כ וקורין הזמירות וכו' וגומרין את הלל מימרא בפ"ב דערכין (י.): **ומ"ש** ומברכין לגמור את הלל כ"כ מדברי המפרשים בפ"ב דברכות א: **ומ"ש** והר"מ לא היה מברך לגמור וכו' כן כתב המרדכי בפרק שני דשבת בשמו: **ומ"ש** וא"א ז"ל היה אומר שאין לדקדק בזה וכו' בפרק היה קורא כתב כן: **וכיון** שגומרין אותו אין מפסיקין בו וכו' נתבאר בסימן תי"ו וכן מ"ש ואם פסק באמצע ושהה אפילו כדי לגמור את כולה א"צ לחזור לראש אלא למקום שפסק נתבאר שם: **כתב** הרמב"ם בהלכות חנוכה שימי הפסח חוץ מב' ימים הראשונים שוים בקריאת ההלל לר"ח וכתב ה"ה שכן נראה שהוא דעת המפרשים חוץ מהרמב"ן שחולק ביניהם ואמר דבחולו של פסח אפילו יחיד מחויב לקרות בדילוג שעיקר התקנה כך היתה לאומרו בחולו של פסח בדילוג ולברך עליו: **תניא** בהלל אפילו י' קורין וי' מתרגמין בר"פ הקורא את המגילה עומד (כא:) תנו רבנן בתורה אחד קורא ואחד מתרגם ובלבד שלא יהא אחד קורא וב' מתרגמין ובנביא אחד קורא וב' מתרגמין ובלבד שלא יהא ב' קורין ושנים מתרגמין מ"ט כיון דחביבא להו יהבי דעתייהו ופירש"י ובלבד שלא יהא א' קורא ושנים מתרגמין וכ"ש שאין שנים קורין וטעמא משום דתרי קלי לא משתמעי ובהלל ובמגילה אפילו עשרה קלי משתמעי משום דכיון דחביבי להו יהבי דעתייהו ושמעי: **ומוציאין** שני ספרים כתבו הרא"ש והר"ן והמרדכי בפ' בני העיר שלא נמצא בתלמוד שמוציאין שתי תורות אלא שרב עמרם כתב כן ואולי כי רבנן סבוראי הנהיגו כן והגאונים אחריהם וסומכין על מה שאמרו בגמרא (תענית כז:) שא"ל הקב"ה לאברהם דבזמן שאין ב"ה קיים יהיו ישראל קורין בסדר קרבנות ומעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ומוחל אני להם על כל עונותיהם: **וקורין** בא' בפרשת בא מן משכו גו' ומפטירין ביהושע מן בעת ההיא וגו' בפ' בני העיר (לא.) כתבו התוספות בפרק הקורא עומד (כ"ג) בי"ט אם קרא כל

תפז סדר היום וכו' השמיט רבינו את י"ט מקרא קודש הזה וזה כמנהג אשכנז שכתב בסי' ת"כ ובסי' תקפ"ב ובסימן ת"ל יתבאר מנהגינו: **ומ"ש** ואם חל בשבת מזכיר גם של שבת כו' פלוגתא דתנאי בברייתא בס"ד בפ"ב דביצה ואיפסקא הילכתא כרבי דאף בשבת אינו מתפלל כי אם שבע ומתחיל בשבת ותתן לנו את יום המנוחה הזה וא"כ ואת יום חג המצות וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים. והתו' והמרדכי בספ"ק דברכות כתבו דאף בי"ט שאינו בשבת אם טעה ואמר מקדש השבת וחזר בתוך כדי דבור יצא אחרי שהוא יודע שהוא י"ט ומביאו ב"י. ובהזכרת שבת ביעלה ויבא כשא ונתן מהרי"ל בתשובתו סי' ג' ונראה מסוף דבריו שאין להזכיר של שבת וכן נראה עיקר בעיני דהכי מוכחא מפשטא דתלמודא פ"ב דביצה וכן משמע מפרש"י לשם כאשר כתב מהרי"ל ז"ל. ומה שהביאו ראייה ממה שהצריך המרדכי בפ' ב"מ לתת טעם אחר לשאין צריך להזכיר של שבת ביעלה ויבא בעבודה בר"ח וחש"ת דאלמלא ר"ח אין שבת בעבודה אינה ראייה כלל דהתם ודאי כיון דעומד בברכת עבודה והיא ברכה בפני עצמה ומזכיר בה של ר"ח סד"א דצריך לחזור ולהזכיר ג"כ של שבת לפיכך הוצרך לטעם אחר דאלמלא ר"ח וכו' אבל בקדושת היום שהכל ברכה אחת היא מה צורך להזכיר עוד ש"ש ביעלה ויבא הרי כבר הזכיר ש"ש באותה ברכה באתה בחרתנו ובזה נדחה גם הראייה שהביאו מן האשר"י בפ' ב"מ ותו דמ"ש מהזכרת יעלה ויבא שבברכת המזון שאין מזכירין בו של שבת מאחר שכבר הזכיר רצה והחליצנו באותה ברכה וא"כ ה"ל דכוותה הלכך אין להזכיר כל עיקר של שבת ביעלה ויבא לא בשום תפלה ולא בברכת המזון וכן קבלתי מאדוני אבי הרא"ש ז"ל ודלא כמ"ש בית יוסף והרב בהגהת ש"ע:

תפח שחרית נכנסין לב"ה כו' כלו' דאין משכימין דבי"ט מאחרין לבא וממהרין לצאת כדתניא בפ"ב דמגלה ועבמ"ש לקמן בסי' תקפ"ד ובסי' תרמ"ד ובסי' תרמ"ח: ואפילו

דרכי משה

תפז (א) ול"ד לר"ח שחל להיות בשבת שנתבאר לעיל סי' תכ"ה דאין מזכירין של שבת ביעלה ויבא דשאני התם דיש לשבת ברכה בפני עצמו וכבר חתם בשל שבת משא"כ בי"ט והילוק זה כתב הרא"ש פרק במה מדליקין ומטעם זה כתב ב"י שאין להזכיר של שבת ביעלה ויבא שבבהמ"ז שכבר הזכיר רצה שהוא תפלה של שבת:

תפח (א) וכתב מהרי"ל מנהגים שלנו שקורין מזמור שיר ליום השבת אך שמתחיל טוב להודות לה' וכ"כ אבודרהם בשם רבינו סעדיה ומיהו נהגו לאומרו די"ט נמי מיקרי שבת. עכ"ל וכן נוהגים:

פרישה

סי' תפח (א) **כי** לגמור הוי פירושו לקרות ורמ"א כתב בש"ע ז"ל ומברכין לקרות את ההלל ולשון רבינו אינו משמע כן מדכתב לעיל בהלכות דר"ח סי' תכ"ב שמברכין לקרות ההלל וכאן בסימן זה ולקמן בסימן תרמ"ד מתחיל וכתב דמברכין לגמור את הלל וכתב ע"ז והרמ"מ כתב דלא מברך לגמור אלא לקרות והרא"ש כתב שאין קפידא ולא כתב כלוגתתם לעיל בהלכות ר"ח ש"מ דבר"ח גם הרא"ש מודה דאין לברך לגמור כיון שמפסיק בהלל ואינו גומרו ואף שגם ל' לגמור פי' לקרות מ"מ עדיף טפי לומר לקרות כיון שאינו גומרו אבל ביו"ט כשגומרו ס"ל לרבי' לומר לגמור ולכך פתח וסיים כדעת הרא"ש לומר לגמור וק"ל שוב מצאתי שכתב רמ"י בש"ע שסידר דאין קפידא לומר בין בר"ח בין במועד בין לקרות בין לגמור רק שיזהר שלא ישנה לומר בר"ח לקרות ובמועד לגמור דמדמשנה מראה בנפשו דס"ל פי' לגמור כמשמעו ויש לחוש לחשש הרמ"מ דילמא יחסר תיבה א' כו' ע"ש ול"נ מ"ש דהרשות בידו לברך גם בר"ם לגמור דבהדיא כתב ב"י בסי' תכ"ב בשם שבולי לקט דכתב ז"ל מי שטעה ובירך בר"ח לגמור א"צ לחזור משמע דלכתחלה יברך לקרות וכ"כ מהרי"ל דנהגו לברך לקרות וכ"כ התוס' שם ומ"ש רמ"י דאין לשנות משום דמראה בנפשו דפי' לגמור הוא כמשמעו נ"ל דאין קפידא כיון דברוב פעמים אינו מדלג שום תיבה וגם פי' לגמור נוכל לפרש לקרות אף אם יארע שדילג אמ' או שתים אין מחשב ברכה לבטלה וטוב יותר לברך לגמור במועד כדדייק לישנא דרבינו וק"ל: (ג) **תניא** בהלל אפי' י' קורין כו' כיון דחביבא להו יהבי דעתייהו ושמעי אע"ג דבתורה אמרינן אחד קורא ואחד מתרגם משום דתרי קלי בהדי הדדי לא משתמעי: מכאן

דרישה

בשני א"נ ושמעתי שמהרא"י הצריך לשטוף הכוס לכל כוס וכוס ולפי דבריו צ"ל מה שמזכיר כאן הדחה היינו להדחה יתירתא עכ"ל והביאו ד"מ ונלע"ד מ"ש ולפי דבריו כו' ר"ל בשלמא אי אמרינן דכוס שני א"נ הדחה א"ש דהוצרך להזכיר הדחה דכוס ברכת המזון דהו"א דא"נ הדחה כמו כוס שני כיון שכבר הדיחו ראשונה קמ"ל דצריך שמא בתוך הסעודה בא לתוכו פירורין וכמ"ש לעיל סימן תפ"ב וק"ל:

סי' תפז [א] **את** יום חג המצות הזה וכתב ב"י ז"ל השמיט רבי' את י"ט מקרא קודש הזה והולך לשיטתו שכתב בסימן תקפ"ב שאין לאומרו ע"ש אבל במסכת סופרים איתא שצריך לאומרו וכ"כ הרמב"ן וכ"פ ב"י ע"ש. ורמ"א כתב שלא לאומרו: [ב] **מקדש** ישראל והזמנים כתבו התוס' בפ"ק דברכות שאם טעה ואמר מקדש השבת וחזר בתוך כדי דיבור יצא אחרי שהוא יודע שהוא י"ט. כתב בא"ח אם שכח לומר

חדושי הגהות

תפח א ר"ל תוס' ורא"ש ברכות י"ד: ב כתב מהרל"ח ר"ל לר"ח שכתב הרא"ש בשמו פ"ק דברכות שפסק דזמן ק"ש מהנץ החמה עד ג' שעות כריב"ל שפסק הלכתא כר"ש שאמר

עולה אשה לה' פרים בני בקר שנים ואיל אחד עד ושני תמידין כהלכתן וג' אחרונות ואין מזכירין גשם (ג) מכאן ואילך וכן פוסקין משם ואילך מלשאול בברכת השנים ולמעלה בתפלת החול כתבתי דינו אם טעה ושאל או הזכיר גשם מכאן ואילך:

תפט ערבית

אחר התפלה מתחילין לספור העומר שזמנו מתחלת ליל ט"ז בניסן ומונה והולך מ"ט יום [א] וזמן הספירה מתחילת הלילה ואפילו אינו לילה ממש אלא ספק חשיכה יכולין לספור שכח לספור בתחלת הלילה הולך (א) וסופר כל הלילה ומצוה על כל אחד ואחד (ב) לספור לעצמו וצריך לספור מעומד ולברך תחלה וסופר הימים והשבועות כיצד ביום הראשון עומד ומברך על ספירת העומר היום יום אחד עד שמגיע לשבעה ימים ואז יאמר היום שבעה ימים שהם שבוע אחד וביום שמונה יאמר היום שמונה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד עד שיגיע לי"ד יאמר היום ארבעה עשר ימים שהם ב' שבועות וכן לעולם וכתב אבי העזרי י"א שא"צ למנות הימים רק עד שיגיע לשבוע כגון היום יום אחד עד שיגיע לשבעה ימים ואז יאמר היום שבעה ימים שהם שבוע אחד אבל מכאן ואילך א"צ למנות ימים של שבוע שעברה עם השבוע הבא אלא ביום שמנה יאמר היום שבוע אחד ויום אחד וא"צ"ל היום שמנה ימים שכבר מנאם בשבוע שעבר וכן ביום ט' עד שיגיע לי"ד יאמר היום ארבעה עשר ימים שהם שני שבועות וביום ט"ו יאמר היום ב' שבועות ויום אחד וכן לעולם ויש אומרים שאין להזכיר השבועות אלא בסוף השבוע כגון ביום ז' יאמר היום ז' ימים שהן שבוע אחד וביום ח' אינו אומר אלא היום ח' ימים עד שיגיע לי"ד וכן לעולם וכאשר כתבתי כן נהגו וכן עיקר: וכתב עוד אבי העזרי היכא דפתח ואמר בא"י אמ"ה אדעתא דלימא היום ארבעה שהוא סבור שהם ארבעה ונזכר וסיים בחמש והן חמשה מי אזלינן בתר פתיחה וכיון דפתח אדעתא דלימא ארבעה לא נפיק או דלמא בתר חתימה אזלינן וכדין התים ונפיק אי נמי איפכא הם ד' ופתח אדעתא דלימא ארבעה וטעה וסיים בה' מי אזלינן בתר פתיחה ונפיק או בתר חתימה ולא נפיק ומסתברא דבתרווייהו לא נפיק דבעיא פתיחה וחתימה ודאי. אם אינו יודע החשבון ופתח אדעתא דליסיים כמו שישמע מחבירו ושתק עד שישמע מחבירו וסיים כמוהו יצא דפתיחה וחתימה איכא

תפט ואפילו אינו לילה ממש כו' כ"כ הרא"ש בשם רי"ו וכ"כ בסמ"ג בעשה ר' בשם הרשב"א אבל הר"ן כתב דאינו נכון וכ"כ התו' במנחות וכ"כ הרשב"א בתשובה דהמדקדקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים וכן ראוי לעשות אבל מנהג העולם עכשיו לברך בספק חשכה אבל קודם ספק חשכה פשיטא דאין לברך ואפילו בע"ש עיין בתשובת מהרש"ל בסי' י"ג ודלא כמה שכתב במנהגים בשם הראב"ן: **ומ"ש** ומצוה על כל אחד ואחד לספור לעצמו בפר"י ת"ר וספרתם לכם כ"א וא' מונה לעצמו פי' דאי הוה כתיב וספרת לשון יחיד הוה משמע דסגי בספור של אחד בשביל כולם השתא דכתיב וספרתם דרשינן מיניה דבעינן ספירה לכ"א וא' וכך פי' התו' ר"פ לולב הגזול וכ"כ הרא"ש לשם: **ומ"ש** ולברך תחלה כ"כ כל המחברים וה"ט דמדאזהר רחמנא שתהא ספירה לכ"א וא' ממילא צריך לברך על הספירה וכתבו התו' דמאי דכתיב גבי יובל וספרת לך אבית דין קמזהר להו רחמנא ושמא ב"ד סופרים ומברכין כמו שאנו מברכין על ספירת העומר וגבי זבה דכתיב וספרה לה שייך בה ברכה דאי חזיא אפילו בשביעי סתרה עכ"ל אבל הר"ן כתב דהכי גמרי רבנן דהאי וספרתם מונין ממש משא"כ בשאר ספירות הכתובים בתורה ע"כ: **ומ"ש** בשם אבי העזרי שי"א שא"צ למנות הימים רק עד שיגיע לשבוע כו' כ"כ המרדכי בשם רבינו אפרים בסוף פ' שני דמגלה: **ומ"ש** וי"א שאין להזכיר השבועות אלא בסוף השבוע וכו' כ"כ בעל המאור בסוף פסחים שהוא המנהג היפה אבל לא נהגו כמותם אלא כאשר כתב רבינו והרא"ש בתשובה: **ומ"ש** וכתב עוד אבי העזרי היכא דפתח ואמר בא"י כו' כ"כ המרדכי פ"ב דמגילה וכתב שם שלמד כן מדאיבעיא לן בספ"ק דברכות היכא דנקט כסא דשיכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא פתח אדעתא דחמרא וסיים בדשיכר' מאי בתר פתיחה אזלי' ולא יצא או דילמא בתר חתימה אזלינן ויצא ולא אפשיטא וכיון דלא איפשטא וספירת העומר דאורייתא חוזר ומברך וסופר וכדאמרינן בפ' מי שמתו ספק קרא ק"ש אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב חוזר וקורא קסבר ק"ש דרבנן אמת ויציב דאורייתא' וחוזר ואומר אמת ויציב ואין ברכה לבטלה וה"נ ספירת העומר דאורייתא וחוזר ומברך וסופר עד כאן לשונו וכתב ב"י ולפי מ"ש בשם הר"ן שרוב המפרשים מסכימים דספירת העומר עכשיו אינה אלא מדרבנן בעלמא הויא ספיקא במידי דרבנן ולקולא ואינו חוזר ומברך עכ"ל ועל פי הדברים האלה פסק הרב בש"ע דבין בסיים בה' והם ה' או סיים בה' והם ד' אינו חוזר ומברך ותימה היאך אפשר לומר בסיים ה' והם ד' שהוציא שקר מפיו דאינו חוזר ומברך דמאי שנא מפתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור בתפילת ערבית דלא יצא כדלעיל בסי' כ"ט ובההיא דנקט כסא דשיכרא כו' כתב בעל המאור בהדיא לשם דהיכא דנקט דשיכרא וקסבר דחמרא הוא ופתח אדעתא דשיכרא וסיים בדחמרא דבכה"ג לא איבעיא לן דפשיטא דלא יצא וכן משמע מפרש"י לשם ואף לפי פי' הרי"ף והרא"ש דהכי איבעיא לן היכא שאומר בפה"ג שהכ"ב יש להוכיח דדוקא בדסיים שהכ"ב הוא דאיבעיא לן אבל היכא שלא אמר רק בפה"ג פשיטא לן דלא יצא ואע"ג דמדברי הרמב"ם בפ"ח דה' ברכות נראה שסובר דבכה"ג נמי יצא ואינו חוזר כבר כתב ה"ר יונה בספ"ק דברכות לפרש דברי הרמב"ם שדעתו כדעת הרי"ף

כל המנין שהוא צריך ושכח לקרות בחובת היום יחזור ס"ת ויקרא אחד בחובת היום ואחרון שקרא קודם כמאן דליתיה אם קטן קורא בספר שני כתבתי בסי' רפ"ב:

תפט ערבית אחר התפלה מתחילין לספור העומר שזמנו מתחלת ליל ט"ז בניסן וכו' פשוט במנחות (סה:) פרק ר' ישמעאל בברייתא וכתבוה הרי"ף והרא"ש בסוף מסכת פסחים: **ומ"ש** וזמן הספירה מתחלת הלילה ואפילו אינו לילה ממש אלא ספק חשיכה יכולין לספור בסוף מסכת פסחים כתב הרא"ש ונראה דספק חשיכה יכול לברך וא"צ להמתין עד שיהא ודאי לילה כיון דהוי ספיקא דרבנן · ועוד נראה דעדיף טפי סמוך לחשיכה משום תמימות ומיהו התוספות כתבו בפרק ר' ישמעאל (סו.) דאינו נראה והר"ן כתב רוב המפרשים מסכימים דספירת העומר השתא דליכא הבא' ולא קרבן אינה אלא מדרבנן בעלמא זכר למקדש ולפיכך אמרו בתוספות דכיון דמדרבנן היא טוב לספור ביום ראשון בספק חשיכה כדי שיהיו שבע שבתות תמימות לגמרי ואין זה נכון שיכניס עצמו בספק לכתחלה ואי משום תמימות אין להחמיר בתמימות בזמן הזה שהוא מדרבנן טפי מספירה דאורייתא אלא כל שסופו בלילה תמימות קרינן ביה אבל הרמב"ם כתב בפ"ח מהלכות תמידין ומוספין שמצוה זו של ספירת העומר מוטלת על כל איש ישראל בכ"מ ובכל זמן עכ"ל · ובתשובת הרשב"א כתב צבור שטעו ביום המעונן ובירכו על ספירת העומר חוזרין דהיכי לימא היום י' ימים ואינם אלא ט' כי אותו היום ט' הוא ולא עשירי עד צאת הככבים והמדקדקים אינם סופרים עד צאת הככבים וכן ראוי לעשות עכ"ל וכך הוא מנהג העולם: **כתב** ה"ר דוד אבודרהם כתב במחזור ויטרי המתפלל עם הצבור מבע"י מונה עמהם בלא ברכה מיהר אמר אם אזכיר בלילה בביתי אחזור ואברך כדין ונמצא שלא בירכתי לבטלה ואם אשכח הרי מניתי ימים ושבועות למצוה אבל הרמב"ם כתב אם מנה ולא בירך יצא וכן עיקר ולפיכך צריך ליזהר מי ששואל אותו חבירו כמה ימי הספירה שיאמר לו אתמול הי' כך וכך שאם אומר לו היום כך וכך נמצא שכבר מנה ואינו יכול לחזור ולמנות בברכה ודוקא כשהגיע זמן הספירה דהיינו בין השמשות אבל אם שאל אותו מבע"י וא"ל כמה יהיה לנו מהספירה זאת הלילה יכול לומר לו כך וכך הם ואין בזה חשש עכ"ל כתב הרשב"א שאלת כשחזן מקדים לברך והקהל עונין אחריו אמן מי שחוזר ובירך לאחר מכאן אם היא ברכה לבטלה תשובה אם דעת היחידים שלא לצאת בספירת הש"ץ צריך לחזור ולברך ואע"ג דקי"ל מצות אין צריכות כוונה כתבו רבותינו הצרפתים דדוקא מן הסתם אבל אם אינו רוצה לצאת בו לא ע"כ:

שכח לספור בתחלת הלילה הולך וסופר כל הלילה זה פשוט מדתנן (מגילה כ:) כל הלילה כשר לקצירת העומר: ומצוה על כל אחד ואחד לספור לעצמו בפ' ר' ישמעאל ת"ר וספרתם לכם שתהא ספירה לכל אחד ואחד:

וצריך לספור מעומד כ"כ הרא"ש בסוף פסחים וכי מברכי מברכינן מעומד דת"ר בקמה תחל לספור אל תיקרי בקמה אלא בקומה:

(ב"ה) וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ז מתמידין ומוספין ואין מונין אלא מעומד ואם מנה מיושב יצא כתב עוד הרמב"ם בפ' הנזכר שנשים ועבדים פטורים ממצוה זו וכן בדין דמצות עשה שהזמן גרמא היא:

כתב הרשב"א שאלת אם צריך לומר היום כך וכך לעומר או היום כך וכך · תשובה הכל א' אבל יותר ראוי לומר כך וכך לעומר כדי לצאת יותר (א): **וסופר** הימים והשבועות בפ' ר' ישמעאל (סו.) אמר אביי מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי וכתבו הרי"ף והרא"ש בסוף פסחים: **ומ"ש** רבינו בשם אבי העזרי שי"א שא"צ למנות הימים וכו' וי"א שאין להזכיר השבועות וכו' הוא במרדכי פ"ג דמגילה · והר"ן כתב בסוף פסחים והפירוש הנכון במצוה למימני שבוע היינו בתשלום כל שבוע ושבוע אבל ברוב המקומות החמירו על עצמם לומר בכל יום ויום היום כך וכך לעומר שהן כך שבועות וכך ימים וכ"כ הרא"ש בתשובה וז"ל נהגו בכל תפוצות ישראל למנות יומי ושבועי בכל לילה ואומרין שהם כך וכך שבועות כך וכך ימים ולא שמענו מי שערער בדבר אלא הרז"ה ומנהג אבותינו תורה היא עכ"ל: **כתב** עוד אבי העזרי היכא דפתח ואמר בא"י אמ"ה אדעתא דלימא היום ארבעה וכו' כן כתב המרדכי פ"ב דמגילה וכתב שם שלמד כן מדאיבעיא לן בסוף פ"ק דברכות (יב.) היכא דנקיט כסא דשיכרא בידיה ופתח אדעתא דחמרא וסיים בשיכרא אי אזלינן בתר פתיחה אי בתר חתימה ולא איפשיטא וכיון

דרכי משה

תפט (א) וכ"ה בתא"ו נ"ה ח"ד בשם ספר אשכול וספר המנהיג ונראה דכי מטא זמן ספירה אסור להתחיל לאכול עד שיספור ואם התחיל אחר שמטא זמן חיובו למ"ד ספירה דאורייתא

דרישה

לומר אתה במרתנו ואמר יעלה ויבא יצא ואפילו בשבת ויו"ט אם הזכיר בו של שבת וי"ט יצא עכ"ל בתשובת אשכנ"ז אע"פ שאין מזכירין שבת ביעלה ויבא בתפלה בר"ח או בחש"מ כמ"ש האשר"י והמרדכי וגם בבהמ"ז אין מזכירין שבת ביעלה ויבא כיון שכבר אמר רצה מ"מ מזכירין שבת ביעלה ויבא בי"ט שחל בשבת אע"פ שהזכיר שבת כבר באתה במרתנו מיהו אם לא הזכיר אינו חוזר ועיין במהרי"ל שכתב בשם מהרר"ס סג"ל ומהר"י סג"ל שאין להזכירו ומביאין ראייה מדברי רש"י ומתרלים המרדכי פ"ט ד' ל"ב סוף ע"ב אבל דברי ב"י דברי טעם הם ע"ש וכן פי' רמ"א וכן מוכח לקמן ס"ס תרנ"ג שכתב שיחיד אינו מזכיר של שבת באתה נותן יד הואיל ואמרו אחר סיום תפלתו וכ"כ מנהגים וכ"כ הרא"ש ומזה הטעם אין מזכירין שבת ביעלה ויבא כשאומר ברצה ושמא הא כשאומר יעלה ויבא קודם רצה מזכיר של שבת בתוכה ומן התימה שבמהרי"ל בסדר תפילת נעילה ד' ס"ד ע"ד כתב שמהר"י סג"ל נהג עצמו כן כשהיה מתפלל בלחש לא היה מזכיר שבת באתה נותן וכשהיה מחזיר התפלה היה מזכירו וא"כ קשה מדידיה אדידיה מ"ש יעלה ויבא שכתב שלעולם אין להזכיר בה של שבת:

סי' תפט (א) **וזמן** הספירה מתחלת כו' כתב בתשובת הרשב"א כו' ציבור שטעו ביום המעונן ובירכו על ספירת העומר חוזרין דהיכא לומר היום י' ימים ואינו אלא ט' ומיהו המדקדקים אינן סופרין אלא בצאת הכוכבים וכן ראוי לעשות עכ"ל ועיין רמ"א בש"ע. כתב ר' דוד אבודרהם המתפלל עם הציבור מבעוד יום מונה עמהם בלא ברכה ואם

פרישה

(ג) **מכאן** ואילך כו' ואף באותו מוסף אינו מזכיר כמ"ש בסי' קי"ד. ותימה מ"ש ומכאן ואילך אינו מזכיר והלא כבר פסק מבעי"ט וי"ל דנ"מ לענין אם טעה והתחיל סברכות של מ"ל וקי"ל אם התחיל אותה ברכה לא יפסיק באמצע אלא גומר אותה ברכה כיון שאפי' בשבת וי"ט צריך לגמור י"ח ברכות אלא שחכמים הקילו בשבת וי"ט ובאף אם התחילו בברכת השנים וחייב לסיימה אין לומר ותן טל ומטר כמו בחול:

סי' תפט (א) **וסופר** כל הלילה דזמן העומר כל הלילה וכל שסופר תמימות קרי' ביה ר"ן: (ב) **לספור** לעצמו דכתיב לכם שתהא ספירה לכל א' וא' ומעומד דכתיב

חדושי הגהות

שאמר משום ר"ע ובמתניתין ליומא כתב הרא"ש שהוא מפרש שהא דאר"י ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה ר"ל קורים שהתחילו לקרות ק"ש עם נץ החמה: וא"ב

וכיון דספירה דאורייתא אזלינן לחומרא וצריך לחזור ולברך וכדאמרינן בפרק מי שמתו (כא·) ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר קסבר אמת ויציב דאורייתא וחוזר ואומר אמת ויציב ואין בו ברכה לבטלה ה"נ ספירת העומר דאורייתא וחוזר ומברך וסופר עכ"ל ולפי מש"ל בשם הר"ן שרוב המפרשים מסכימים דספירת העומר עכשיו אינה אלא מדרבנן בעלמא הויא ספיקא במידי דרבנן ולקולא א ואינו חוזר ומברך: **כתב** בה"ג שאם שכח לברך כל הלילה שיספור ביום כן כתבו בתוס' בפרק ר' ישמעאל (סו·) בשמו וכתב שכן נראה מדתניא מצותו בלילה לקצור אם נקצר ביום כשר אבל נראה לר"ת עיקר אידך שמעתא דפ' ב' דמגילה ומייתי לה בסוף פירקין כל הלילה כשר לקצירת העומר ודייקי מינה דקתני לילה דומיא דיום מה דיום בלילה לא אף דלילה ביום לא ומפני כך העלה הרא"ש בסוף פסחים והר"ן והמרדכי בפ"ב דמגילה שאם שכח ולא ספר בלילה יספור ביום בלא ברכה: **וכתב** עוד בה"ג שאם שכח לברך בא' מן הימי' שלא יברך עוד בימים שלאחריו כ"כ התוס' בשמו בפ' ר' ישמעאל וטעמו משום דבעינן תמימות והם כתבו עליו ותימא גדולה הוא ולא יתכן וגם הרא"ש כת' בסוף פסחים דאינו נראה לר"י דכל לילה ולילה מצוה בפני עצמה והר"ן כתב בסוף פ' ערבי פסחים בשם מר יהודאי דמאן דלא מני עומר בלילא קמא לא מני בשאר לילות פירוש משום דבעינן תמימות אבל בשאר לילוותא היכא דלא מני מאורתא מני מיממא ורב האי חולק ואומר דאי משום דבעינן תמימות שכח באחד מן הימים נמי חסר המנין ולפיכך הוא אומר שאם לא ספר בלילה סופר ביום עכ"ל ומשמע דרבי' האי נמי לא איירי אלא בשכח בלילה ונזכר ביום אבל היכא דלא נזכר גם ביום אפשר דסבר שלא יברך אלא שרבי' כ' שדעת רבי' האי כדעת ר"י ולר"י כיון דתליא טעמא דכל לילה מצוה בפ"ע היא ודאי אפי' אם לא נזכר ביום נמי מברך בשאר לילות:

כתב בתה"ד (סי' לז) אם ספק לאחד אם ספר לילה אחד או לאו יראה דיספור בברכה מכאן והלאה ולא מיבעיא אם נזכר ביום ההוא שאז ודאי צריך לספור בלא ברכה מתוך הספק ושוב יספור בשאר לילות בברכה והכי נוהגין אפי' בודאי שכח בלילה לספור וסופר ביום בלא ברכה וסופר שוב בברכה דמיקרי ספיר תמימות הואיל ולא דילג יום אחד לגמרי אלא אפילו לא נזכר הספק עד לילה השנייה אעפ"כ סופר בברכה מתוך הספק ואע"ג דבודאי שכח יום א' נהיגי כהלכות גדולות שכתב שכח יום אחד שוב אינו סופר פירוש בברכה דבלא ברכה מאי נפקא מינה דלא כתוספות דפ' ר' ישמעאל ודלא כאשיר"י דשילהי פסחים מ"מ בספק מצינא למיסמך עלייהו ע"כ וכתב עוד שם סי' ס' דבליל שבת או ליל י"ט מברכין וסופרין לאחר הקידוש ואע"ג דנהגו במוצאי שבת וי"ט לברך ולספור קודם הבדלה התם היינו טעמא דאפוקי יומא מאחרינן ליה וכשחל י"ט האחרון של פסח במ"ש דאז אומר על הכוס קידוש והבדלה בפעם אחת יש לספור קודם שמברך על הכוס בב"ה דיש לאחר ההבדלה היותר שנוכל:

כתב ה"ר דוד אבודרהם בליל מ"ש נהגו לספור העומר אחר שאומרים סדר קדושה וקדיש תתקבל והטעם שאין סופרים מיד אחר הקדיש שאומר לאחר התפלה מפני שאותו קדיש אינו שלם אלא עד לעילא ואין לספור אלא אחר קדיש תתקבל כמו בשאר לילות: **אסור** לאכול חדש אף בזמן הזה עד תחלת ליל י"ח בניסן וכו' בפ' ר' ישמעאל (סח:) אמר רבינא אמרה לי אם אביך לא הוה אכיל חדש אלא באורתא דשיבסר נגהי תמניסר דסבר לה כרבי יהודה דאמר מן התורה אסור אף לאחר חורבן וכתיב עד עצם היום הזה וקסבר עד ועד בכלל וחייש לספיקא דיומא הילכך שיבסר דספיקא דשיתס' הוא לא אכיל עד אורתא וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בסוף פסחים: **ומ"ש** ל"ש לחם ול"ש קלי ולא שנא כרמל הוא לשון התורה ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו:

תצ יום שני מתפללין כסדר שהתפללו ביום הראשון וקורין בפ' אמור שור או כשב וגו' ומפטיר במלכים בפסח דיאשיהו בפרק בני העיר (לא·):

יום ג' שהוא חולו של מועד ערבית שחרית ומנחה מתפלל כדרכו ואומר יעלה ויבא בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו וכן מזכירו בבה"מ ואם לא אמר אין מחזירין אותו ברייתא בפרק במה מדליקין (כד·): **שאלה** לרבינו האי אם י"ל בח"ה בעבודה ביעלה ויבא ביום חג פלוני הזה ביום מקרא קודש וכו' ואיני יודע מה חילוק יש בין יעלה ויבא שבעבודה ובין מוסף כ"ל דטעמא דרבינו האיי משום דתפלת מוסף הוא במקום קרבן מוסף שהוא בא לכבוד המועד הלכך מזכיר בו כדרך שהוא מזכיר בי"ט: אם אומרים בתפלה את יום מקרא

איכא ע"כ: כתב בעל הלכות גדולות שאם שכח לברך כל הלילה שיספור ביום ואינו נראה לר"י וא"א הרא"ש ז"ל כתב שיספור ביום בלא ברכה · כתב עוד בה"ג שאם שכח לברך באחד מן הימים שלא יברך עוד בימים שלאחריו ורב סעדיה כתב שאם שכח באחד מן הימים יברך בימים שלאחריו חוץ מלילה הראשון שאם שכח ולא בירך בו (ג) שלא יברך עוד (ד) ורב האי כתב בין בלילה הראשון בין בשאר לילות אם שלח ולא בירך בו יברך בשאר לילות וכ"כ הר"י: אסור לאכול חדש אף בזמן הזה (ה) עד תחלת ליל י"ח בניסן ל"ש לחם ול"ש קלי ול"ש כרמל:

תצ יום שני מתפלל סדר שהתפללו ביום הראשון וקורין בפרשת אמור שור או כשב עד סוף הענין ומפטיר קורא כמו ביום הראשון ומפטיר במלכים בפסח דיאשיהו מוישלח המלך עד ואחריו לא קם כמוהו יום ג' שהוא חולו של מועד ערבית שחרית ומנחה מתפלל כדרכו ואומר יעלה ויבא בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו וכן מזכירו בבה"מ ואם לא אמר אין מחזירין אותו ובמוסף מתפללין כדרך שמתפללין במוסף בי"ט אלא כשיגיע לע"י משה עבדך כאמור אומר והקרבתם עולה וגו' עד ושני תמידין בהלכתן: שאלה לרב האי אם יש לומר בח"ה בעבודה ביעלה ויבא ביום חג פלוני הזה ביום מקרא קודש הזה והשיב אין ראוי לומר כן ואין אומרים בבבל אלא ביום חג פלוני הזה ואין מזכירין יום מקרא קדש בעבודה אבל במוסף אומר ותתן לנו מועדים לשמחה את יום חג פלוני הזה את יום מקרא קדש הזה ויש מדקדקין וא"א מקרא קדש ואין זה דקדוק ע"כ ואיני יודע מה חילוק יש

הרי"ף והרא"ש אע"פ שאין לשון הרמב"ם משמע כפירושו מכל מקום נדחק להעמיד דבריו מפני שלא יעלה על הדעת לומר דילא כשהוציא שקר מפיו · ובעל מגדל עוז יישב דבריו בע"א על פי תשובתו של הרמב"ם לחכמי לוניל דלא נאמרו דבריו אלא בשכר היוצא מן הגפן אבל בשכר שעורים אין מקום לומר שיהא יוצא כשסיים בפה"ג וכמו שהשיגו הראב"ד וכבר האריך גם הכ"י על זה בביאורו להרמב"ם ע"ש ולענין הלכה נראה ברור דכשהוא עומד בד' וצריך אדעתא דלימא ד' וטעה וסיים בה' דלא יצא וצריך לחזור ולברך כאשר כתבתי דכן היא דעת כל הגאונים וכן הדין בדנקט כסא דשיכרא דשעורים וכו' אבל כשהוא סבור שהוא ד' וצריך אדעתא דד' ונזכר וסיים בה' והם ה' אינו חוזר ומברך לדעת רוב המפרשי' דספירת העומר דרבנן ואזלינן בה לקולא וכמו שפסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בהך בעיא דנקט כסא דשיכרא כו' דלא אפשיטא ואזלינן בה לקולא דלא מהדרינן ליה דספיקא דרבנן לקולא ואע"ג דלמאי שכתבו התו' והמרדכי בסוף פ"ק דברכות שר"י פוסק בההיא דנקט כסא דשכרא וכו' לחומרא וצריך לברך פעם אחרת וצריך לפרש דהיינו טעמיה דלא דמי לספק קרא ק"ש כו' דהוי ספק שלא יתברר לעולם משא"כ בספק שמסתפק בו בעל התלמוד דאע"ג דמדרבנן הוא אזלינן לחומרא וא"כ בספירת העומר נמי מה"ט צריך לחזור ולברך אף ע"ג דמדרבנן הוא דנראה דהעיקר כדברי הרי"ף והרמב"ם והרא"ש: **כתב** בה"ג שאם שכח לברך כל הלילה שיספור ביום כ"כ התוס' בפר"י והרא"ש והר"ן בסוף פסחים משמו וכן ראיתי כתוב בהלכו' גדולות שבידינו היום בהלכות עצרת בדף ל' וטעמו משום דפוסק כסתם מתני' בפר"י דאם נקצר העומר ביום כשר ממילא ג"כ הספירה כשירה ביום ותימה שהמרדכי כתב בשם בה"ג שלא יברך ביום: **ומ"ש** ואינו נראה לר"י טעמו שהוא פוסק כראב"ש שאם לא קצר בלילה אינו קוצר ביום לפיכך אם לא סיפר בלילה אינו סופר ביום וכך פסק ר"ת והאריך הסמ"ג בעשה קנ"ט ור' לבאר טעמו וכתב בסוף דבריו והעם נהגו לספור בלא ברכה וכדעת הרא"ש בסוף פסחים וכן היא דעת הר"ן והמרדכי בפ"ב דמגלה בשם ראבי"ה והכי נהוג:

וכתב עוד בה"ג שאם שכח וכו' טעמו משום דבעינן תמימות וליכא · וטעמו של רב סעדיא גאון משום דס"ל דכל ספירות הימים מצוה אחת היא התחלתה בי"ו בניסן וגמרה בה' בסיון הלכך כשהתחיל לספור בלילה הראשון שהתחיל במצוה אעפ"י ששכח בא' מן הימים לית לן בה ומברך בימים של אחריו שאינו רק שגומר המצוה שהתחיל בה אבל אם שכח בלילה הראשון שוב לא יתחיל לברך עוד כי אין זה מצות הספירה להתחיל בי"ו בניסן או ביום אחר ומאחר שעבר זמן ההתחלה בטלה ממנו המצוה לגמרי · וטעמו של רבינו האי משום דכל לילה ולילה מצוה בפני עצמה היא וכ"כ הרא"ש בשם ר"י ולענין הלכה היאך לנהוג עיין בתרומת הדשן בסימן ל"ז ומביאו ב"י: **אסור** לאכול חדש בזמן הזה עד תחלת ליל י"ח בניסן מימרא דרבינא בפ' ר"י כתבוהו הרי"ף והרא"ש בסוף פסחים ומה שנהגו בדורותינו להקל באיסור חדש לגמרי כתבתי שהטעם הוא שסמכו על מקצת מן האחרונים שהתירו החדש בשל עו"ג והחזקתי דבריהם בתשובה שחברתי על זה בס"ד ובי"ד סימן רצ"ג יתבאר עוד בס"ד וע"ש · כתבו התו' בספ"ב דמגלה ואחר שבירך על הספירה יאמר יהי רצון שיבנה וכו' משא"כ בתקיעת שופר ולולב וה"ט לפי שאינו עתה אלא הזכרה לבנין ב"ה אבל לשופר ולולב יש עשייה:

תצ שאלה לרב האי וכו' איכא למידק דהכא משמע דס"ל לרב האי דדוקא בחש"מ אין לומר מקרא קודש בעבודה ביעו"י אבל בי"ט באתה בחרתנו אומרו ולקמן בסי' תקפ"ב כתב בהדיא בשם רב האי שאין אומרים בבבל בי"ט אלא ותתן לנו את יום חג פלוני הזה ואפשר לומר דאע"ג דהשאלה היתה איעלה ויבא בעבודה בחש"מ מ"מ מה שהשיב רב האי אין ראוי לומר כן ואין אומרים בבבל אלא ביום חג פלוני הזה כוונתו לומר דאין אומרים בבבל כל עיקר מקרא קודש אף באתה בחרתנו בי"ט וכמ"ש בסימן תקפ"ב בהדיא: **ומ"ש** שאין מזכירין מקרא קודש בעבודה לאו דוקא בעבודה דודאי אף בי"ט בשחרית באתה בחרתנו נמי אין מזכירין מקרא קודש אלא לפי שהשאלה היתה אחש"מ שאין אומרים בשחרית אתה בחרתנו ולא יעלה ויבא בעבודה השיב ג"כ שאין מזכירין מקרא קודש בעבודה אבל במוסף אומר וכו': **ומ"ש** ואיני יודע מה חלוק יש וכו' נ"ל דטעמו של רבינו האי דפירושו של מקרא קודש הוא שיהו כולם קרואים ונאספים ביום הזה לקדושת קרבן מוסף

דרכי משה

דאורייתא צריך להפסיק ולספור ולמ"ד דרבנן א"צ להפסיק ואם התחיל לאכול קודם שהגיע זמן הספירה א"צ להפסיק אפילו למ"ד דאורייתא וכן מוכח הסוגיא פ"ק דשבת (יא·) לענין תפילה וק"ש כמ"ש הר"ן פ"ק דשבת:

והמנהג

פרישה

דכתיב בקמה תחל לספור אל תקרי בקמה אלא בקומה: (ג) **שלא** יברך עוד כו' דבעי' תמימות: (ד) **ורב** האי כתב בין בלילה כו' דכל לילה ולילה מצוה בפני עצמה היא: (ה) **עד** תחילת ליל כו' דכתיב עד עצם היום הזה וקסבר דעד ועד בכלל וחיישינן לספיקא דיומא הילכך שיבסר דספיקא דשיתסר נמי לא אכיל עד אורתא:

ובאשכנז

דרישה

ואם יזכיר בלילה יברך ויספור · עוד כתב מי ששואל אותו חבירו בין השמשות כמה ימי הספירה בזה הלילה יאמר לו אתמול היה כך וכך שאם יאמר לו היום כך וכך אינו יכול לחזור ולמנות בברכה אבל קודם בין השמשות כיון שאין זמן ספירה אין בכך כלום· כתב הרשב"א אפילו ענה אמן על ברכת הקהל אם היה דעתו שלא לצאת יחזור ויברך ויספור אחר כך דלדעת ג' דמצות אין צריכות כוונה ממש דווקא מן הסתם אבל אם אינו רוצה לצאת בו לא ע"כ וכתב עוד בתשובה אם צריך לומר היום כך וכך לעומר או היום כך וכך תשובה הכל אחד אבל יותר ראוי לומר כך וכך לעומר כדי לבאר יותר ע"כ· כתב בת"ס אם שכח לברך יום אחד בין יום ראשון בין שאר ימים סופר בשאר ימים בלא ברכה אבל אם הוא מסופק אם דילג יום א' ולא סיפר יספור בשאר ימים בברכה עוד כתב ליל שבת וי"ט מברכין וסופרין אחר קידוש בב"ה ובמ"ש וי"ט קודם הבדלה אחר קדיש שלם דאפוקי יומא מאחרינן ליה וכשחל י"ט האחרון של פסח במ"ש דאז אומר קידוש והבדלה בפעם אחד יש לספור קודם שמברכין על הכוס בבית הכנסת עכ"ל· ואחר שבירך על הספירה אומר יהי רצון וכו' לפי שהספירה אינה אלא זוכרה לבנין ב"ה משא"כ בשופר ולולב שהן מצות עשה תוס' פרק היה קורא:

כתב

חדושי הגהות

תפט א וא"כ לפמ"ש בריש הסימן בשם הרא"ש דספירה בזמן הזה דרבנן ליתא להא דאבי"ה ולא הו"ל לרבינו לכותבו בסתם כאילו אין חולק עליו הואיל והרא"ש חולק עליו אבל מ"ט

יש בין יעלה ויבא שבעבודה ובין מוסף (א) ובאשכנז א"א מקרא קדש כלל לא ביום טוב ולא בח"ה והכי מסתברא דמאי שנא להזכיר מקרא קדש טפי מאיסור מלאכה ושאר כל הלכותיו דכיון שהזכיר חג פלוני הכל בכלל · כל הימים של ח"ה וב' ימים אחרונים של י"ט קורין ההלל (ב) ואין גומרין אותו אלא כאשר כתבתי בהלכות ר"ח ומוציאין בכל יום ב' ספרים וקורין ביום הראשון של ח"ה ג' בפ' בא אל פרעה מקדש לי עד סוף סדרא ובשנייה קורא רביעי בקרבנות המוספין בפ' פנחס ומתחיל והקרבתם עד סוף פיסקא בשני קורין ג' בפרשת ואלה המשפטים מאם כסף תלוה את עמי עד לא תבשל גדי בחלב אמו והד' כמו אתמול וכן בכל ימי ה"ה בג' קורין בפרש' כי תשא מפסל לך עד לא תבשל גדי בחלב אמו בד' בפרשת בהעלותך מוידבר ה' אל משה עד ולאזרח הארץ בחמישי שהוא שביעי של פסח והוא י"ט סדר התפלה כבשני ימים הראשונים אלא שרב עמרם כתב שבתפלת מוסף מוסיף על הפסוקים של והקרבתם וביום השביעי מקרא קודש וגו' ואין נוהגין כן: ומקדשין בליל ז' על היין ואין אומרים זמן וקורין ה' בפרשת בשלח מריש סדרא עד רופאך ומפטיר קורא והקרבתם כמו בח"ה ומפטיר בשמואל מוידבר דוד עד סוף השירה בי"ט השני קורין ה' בפרשת ראה כל הבכור עד סוף סדרא ואם חל בשבת מתחילין עשר תעשר ומפטיר קורא כמו אתמול ומפטירין בישעיה עוד היום בנוב לעמוד עד צהלי ורוני · שבת שחל בח"ה (א) ערבית שחרית ומנחה מתפלל כדרכו של שבת ואומר הזכרה ברצה (ג) ובמוסף (ד) מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע וחותם בשניהם וקורין ז' בפרשת כי תשא מראה אתה אומר אלי עד בחלב אמו ומפטיר קורא והקרבתם ומפטיר ביחזקאל מן היתה עלי עד סוף הענין והכי אמר רב האי שמעתי מפי חכמים כי תחיית המתים עתידה להיות בניסן ונצחת גוג ומגוג בתשרי ומש"ה בניסן מפטירין העצמות היבשות ובתשרי ביום בא גוג (ה) וסימן הפרשיות משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא פי' משכו שור או כשב קדש לי כל בכור אם כסף תלוה פסל לך במדבר סיני ויהי בשלח כל הבכור וזה לא ישתנה אלא כשחל פסח ביום ה' כי כשחל ביום ז' או ביום א' אין שבת בח"ה וכשיבא ביום ג' בא שבת ביום ה' שסימנו פסל אבל כשיבא ביום ה' אז קורין ביום א' ב' משך תורא וביום ג' שהוא שבת קורא ראה אתה אומר אלי שהוא פסל וביום אב"ג קורין קדש בכספא במדברא כסדר שהן כתובין בתורה שמן הראוי לקרותם לעולם כסדר שכתובי' בתורה אלא שקורין שור או כשב בשני לפי שיש בו ענין הפסח ובט"ו יום וגו' ופרש' בשלח בז' לפי שאז עברו הים ובשאר הימים קורין כסדר שכתובים בתורה שבת שחל להיות בי"ט קורא במנחה בסדר אותה שבוע : במוצאי

מוסף שמקריבים בו ביום כי מצוה היא על כל ישראל להקבץ אל בית אלהים ביום מועד לקדשו בקרבנות הנוספים בשביל המועד לפיכך אין אומרים אותו אלא במוסף : **ומ"ש** דבאשכנז אין אומרים מקרא קודש כלל וכו' פי' שאין אומרים מ"ק כל עיקר אף באתה בחרתנו ואף בי"ט וכמ"ש להדיא בסי' תקפ"ב כן היה המנהג בזמנו אבל אנו עכשיו בני אשכנזי' מנהגינו לומר מקרא קודש באתה בחרתנו בין בי"ט ובין בחש"מ אבל ביעלה ויבא בעבודה אין אומרים מקרא קודש : **ומ"ש** הרב בהגהת ש"ע אנו אין נוהגין לומר מקרא קודש כלל לא בי"ט ולא בחש"מ ע"כ לא דק כי הוא ז"ל העתיק לשון רבי' שכ"כ לפי מנהג אשכנז שהיה בזמנו אבל עכשיו נהגו בני אשכנז לאומרו באתה בחרתנו וכ"כ מהר"ש לוריא וז"ל ומנהגינו לומר מקרא קודש עכ"ל: **שבת** שחל להיות בחש"מ ערבית שחרית ומנחה מתפלל כדרכו של שבת ואומר הזכרה ברצה ובמוסף וכו' בפ"ב דביצה ת"ר שבת שחל להיות בר"ח או בחש"מ ערבית שחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו ר"א אומר בהודאה ובמוספין מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע רשב"ג ור"י בנו של ר"י בן ברוקא אומר כל מקום שזקוק לשבע מתחיל בשל שבת ומסיי' בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע אמר רב הונא אין הלכה כאותו הזוג ופירש"י מסיים בשל שבת מקדש השבת ותו לא וכתב עוד אין הלכה כאותו הזוג אלא כת"ק דאמר ערבית ושחרית ומנחה מתפלל ז' ואומר מעין המאורע בעבודה ומיהו לאו הלכתא כוותיה בהא דקאמר ובמוספין וכו' אלא בהא הילכתא כרבי דאמר אף חותם בה מקדש השבת ישראל והזמנים או ר"ח בר"ח עכ"ל וכ"כ התו' לשם · וא"כ יש לדקדק על לשון רבינו שכתב מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת שהם דברי ת"ק במוספין ולית הילכתא כוותיה כך הקשה בית יוסף והאריך בכמה פי' ע"ש · ונלע"ד דס"ל לרבי' דודאי אף רבי סובר כת"ק דמסיים בשל שבת אלא שמוסיף עליו לומר דמסיי' ג"כ בשל ישראל והזמנים והיינו דקאמר אף חותם בה כו' דמלשון אף משמע שמוסיף על חתימת ת"ק ישראל והזמנים ולאפוקי מתני תנא קמיה דרבינא במילתי' דרבי מקדש ישראל והשבת והזמנים דלדידיה לא נקט רבי במילתיה לישנא דאף שהרי אינו מוסיף עליו אלא משנה החתימה לגמרי ולפיכך כתב רבינו לישנא דת"ק ואח"כ הוסיף לומר וחותם בשניהם וכ"כ ה"ר ירוחם ומסיים בשל שבת בתחלה בחתימה ואומר בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים ואינו אומר מקדש ישראל והשבת והזמנים והיינו כדפריסית : **ומפטיר** ביחזקאל מן היתה עלי עד סוף הענין ואין אומר בה של פסח לא באמצע ולא בחתימה כך היא הנוסחא בספרי רבינו המדוייקים והטעם משום דאם אין שבת אין הפטרה בחש"מ וכדאמר רב גידל בפ' ב"מ ר"ח שחל להיות בשבת המפטיר בנביא א"צ להזכיר של ר"ח שאלמלא שבת אין נביא בר"ח והכי נקטינן כרב גידל דאין מזכירין של ר"ח כלל בהפטרה לא באמצע ולא בחתימתה כמו שפסק ר"י וכמו שנתבאר למעלה בסי' רפ"ד וסי' תכ"ה וה"כ דכוותה בח"ה אלא שיש לתמוה על מנהגינו שבשבת חש"מ של סוכות חותמין בהפטרה מקדש השבת וישראל והזמנים ומ"ש מחש"מ של פסח ואפשר לומר דדוקא של פסח דאין גומרין בו ההלל כמו בר"ח נהגינן כרב גידל אבל בשל סוכות דגומרין בו ההלל ואינו דומה לר"ח נקטי' כריב"ל דפליג אדרב גידל ואומר יום הוא שנתחייב בד' תפלות וכמו שפסקו הרי"ף והרמב"ם וא"ג דאינהו ס"ל דצריך להזכיר אף של ר"ח בהפטרה דלא כרב גידל מ"מ אנן מחלקינן בינייהו דבר"ח ובח"ה של פסח דדומה לר"ח אינו מזכיר דנקטינן כרב גידל ובח"ה של סוכות דאינו דומה לר"ח ואינו ענין לדרב גידל מזכיר כנ"ל לומר ביישוב המנהג : **ומ"ש** שקורין בפרשת ראה אתה אומר אלי ומפטירין היתה עלי בפ' בני העיר (לא·) : **שבת** שחל להיות ביו"ט קורא במנחה בסדר אותה שבוע במסכת סופרים פרק י"א במה קורין במנחה של יום טוב בסדר שפסק מפני הרגל :

מקרא קודש הזה כתבתי בסימן תפ"ז : **כל** הימים של ח"ה וב' ימים אחרונים של י"ט קורין ההלל ואין גומרין אותו כך מפור' בערכין פ"ב (י·) והתם יהבא טעמא מ"ש בחג דאמרינן כל יומא ומ"ש בפסח דלא אמרינן כל יומא ושבלי הלקט כתב בשם מדרש הרנינו פ' סוכה שהטעם שאין גומרין ההלל כל ימי הפסח הוא לפי שנטבעו המצריים וכתיב בנפול אויבך אל תשמח ודין קריאת ההלל נתבאר בסי' תפ"ה ובה' ר"ח וכתב ה"ה בה' חנוכ' דעת רבינו להשוות חולו של פסח לר"ח וזה נראה כדעת כל המפרשים חוץ מהרמב"ן ז"ל שחילק ביניהם ואמר דבחולו של פסח אפי' יחיד מחויב לקרותו בדילוג שעיקר תקנה כך היתה לאמרו בחולו של פסח בדילוג ולברך עליו עכ"ל ודברים אלו כתבם הר"ן בפ' במה מדליקין : **וקורין** ביום הראשון ג' וכו' ובשנייה קורא ד' וכו' בפרק הקורא עומד (כא·) שנינו בר"ח ובחולו של מועד קורין ארבעה · וכתב ר"י בחה"מ שקורין ג' בספר אחד אינו אומר עליו קדיש כי לא נשלמה עדיין חובת עולי היום : **ומ"ש** שביום ראשון קורין קדש ובשני אם כסף תלוה וכו' וסימן הפרשיות משך תורא קדש בכספא וכו' וכן ההפטרות בפרק בני העיר (לא·) : **ומ"ש** וזה לא ישתנה אלא כשחל פסח ביום ה' וכו' כן כתב הרא"ש והמרדכי בפרק בני העיר וכ"כ ר"י בשם ר"ע : **ומ"ש** ומקדשין בליל ז' על היין וא"א זמן בפ' לולב וערבה (מז·) א"ר יוחנן אומרים זמן בשמיני של חג ואין אומרים זמן בז' של פסח והתם מפרש טעמא : **שבת** שחל בח"ה ערבית שחרית ומנחה מתפלל כדרכו וכו' ובמוסף מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת וכו' ברייתא בפ"ב די"ט (יז.) ופ' בכל מערכין (מ:) במוספין מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע ואע"ג דמשמע מינה שאינו חותם אלא בשל שבת בלבד כבר פירש"י והתוספות דלית הלכתא כוותיה בהא אלא כרבי דאמר אף חותם בה מקדש השבת וישראל והזמנים וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מה' תפלה שחותם כך ולשון רבינו אינו מכוון שכתב מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת וזו היא סברת תנא קמא ופרש"י בה מתחיל להזכיר של שבת תחלה ותתן לנו את יום המנוח הזה ואת יום חג פלוני הזה ומסיים הברכה בשל שבת ותו לא ומאחר דקי"ל דהלכה כרבי דאמר שצריך לחתום מקדש השבת וישראל והזמנים לא הוה ליה לכתוב מסיים בשל שבת דמשמע דאינו חותם אלא מקדש השבת בלבד וצ"ל דמשום דבעי לכתוב מתחיל בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע נקט נמי מסיים בשל שבת בלשון הברייתא ולא חש כיון דליכא למיטעי שהרי כתב בפירוש שחותם בשניהם ואפשר שרבינו לא היה מפרש מסיים בשל שבת כדפירש"י דאחתימה קאי אלא היינו לומר שאחר שהזכיר קדושת היום חוזר ומזכיר של שבת כגון ישמחו במלכותך וכו' ולא איירי ת"ק לענין חתימה והא דאמר רבי אף חותם בה מקדש השבת וישראל והזמנים היינו כשם שמזכיר ענין שבת וענין קדושת היום בברכה זו כך צריך לחתום בשניהם · אי נמי אפילו אם פירש מסיים בשל שבת דקאמר ת"ק לענין חתימה קאמר רבינו נקיט ליה לענין סיום בענין שבת כדפרישית ולא לענין חתימה ועי"ל שרבינו מפרש מסיים בשל שבת דקאי אחתימה ולאו למימרא שיחתום בשל שבת בלבד אלא לומר שיקדים של שבת לישראל והזמנים דלתחלת החתימה קרי סיום וכ"כ ר"י בנ"ד חלק ד' מתחיל בשל שבת כלומר ותתן לנו ה' אלהינו את יום המנוח הזה את יום חג וכו' ומסיים בשל שבת תחלה בחתימה ואומר ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל והזמנים ואינו אומר מקדש ישראל והשבת והזמנים ע"כ אלא שקשה ע"ז א"כ מאי מוסיף רבי דקאמר אף חותם בה מקדש השבת וישראל והזמנים דה"נ קאמר ת"ק וצ"ל דאה"נ דס"ל לר"י דמסיים בשל שבת דקאמר ת"ק היינו בשל שבת בלבד ולא קי"ל כוותיה אלא כר' ותפס לשון ת"ק לפי שהוא נח ופירשו אליבא דהלכתא וכך אפשר לומר לדעת רבינו :

במוצאי

דרכי משה

תצ (א) והמנהג לומר בו שיר השירים ואם שבת בימים האחרונים של פסח אומרים אותו ביום האחרון בשבת וכתב אבודרהם נהגו עולם לקרות בחג המצות שיר השירים מפני שמדבר

דרישה

סי' תצ **כתב** רבינו ירוחם בנתיב ה' כשקורין ג' בספר אחד אינו אומר עליו קדיש כי לא נשלם עדיין חובת עולי היום עכ"ל : **ומקדשין בליל ז'** ואומרים בתפלה ובקידוש זמן חירותינו כמו בי"ט ראשון רמ"א אבל מ"ו כתב שמלא כתב בשם מהר"ש שביום ז' של פסח יאמר בתפלה ובקידוש יום שמחתינו לפי שהכל שמחים שמצרים נטבעו בים : ויש

(ה) **וסימן** הפרשיות משך כו' ז"ל הר"ן ד' שס"ט ע"א וטעם סדר פרשיות הללו משום דבשני אית לן למיקרי שור או כשב משום דכתיב ביה וספרתם לכם ובשני מתחילין לספור את העומר

פרישה

סי' תצ (א) **ובאשכנז** א"א כו' ומנהגינו לומר מקרא קודש מ"ו : (ב) **ואין גומרין** אותו לפי שנטבעו המצריים וכתיב בנפול אויבך אל תשמח וזהו טעם אימים אחרונים ועיין מ"ש ב"י בשם שבלי לקט :

(ג) **ובמוסף** בשאר הימים כו' ס"א ובמוסף מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע וחותם בשניהם עיין בב"י שביארה ויישבה בדוחק :

(ד) **מתחיל** בשל שבת ותתן לנו יי' כו' ומסיים לומר ישמחו במלכותך כו' עיין בב"י :

חדושי הגהות

מ"מ ל"ק מדברי רבינו אדברי עצמו דלעיל פסק דספק השיכה יכולין לספור א"כ משמע דס"ל דספירה דרבנן הוא ומשום הכי יכולין לספור דסיפור לילה ספק דרבנן הוא וכאן כתב דברי ראבי"ה בסתמא דמשמע דה"נ ס"ל דבעי' פתיחה וחתימה והיינו משום דספירה דאורייתא היא די"ל דלעולם ס"ל דספירה דאורייתא ומ"ש לעיל דעם השיכה יכולין לספור לאו מטעמא דהרא"ש דספירה דרבנן הוא אלא משום

תצא **במוצאי** י"ט בין במוצאי י"ט לחול בין במוצאי י"ט לחוה"מ מתפללין ערבית (א) כמו במ"ש ומבדילין על הכוס כדרך שמבדילין במ"ש אלא שאין מברכין (ב) לא על הנר ולא על הבשמים · י"ט שחל להיות במ"ש בין יום א' של יו"ט בין יום ב' אומר ותודיענו שאומר אתה בחרתנו עד עלינו קראת ותודיענו ה' אלהינו משפטי צדקך וכו' עד והקדשת את עמך ישראל בקדושתך ותתן לנו ה' אלהינו וכו':

תצב **נוהגים** באשכנז ובצרפת להתענות שני והמישי ושני אחר הפסח והחג וממתינין עד שיעבור כל חודש ניסן ותשרי ואז מתענין לפי שאינן רוצין להתענות בניסן ותשרי וסמכו אותם על מקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' אולי חטאו בני וגו' ובשביל שימי המועד הם ימי משתה ושמחה אולי חטאו ועושים אותם כמו ת"צ לקרות ויחל:

תצג **נוהגין** בכל המקומות שלא לישא אשה בין פסח לעצרת והטעם שלא להרבות בשמחה שבאותו זמן מתו תלמידי ר"ע וכתב הר"י גיאת דוקא נישואין שהוא עיקר שמחה אבל לארס ולקדש שפיר דמי ונישואין נמי מי שקפץ וכנס אין עונשין אותו אבל אם בא לעשות בתחלה אין מורין לו לעשות כך וכזה הורו הגאוני' ויש מקומות שנהגו שלא להסתפר (א) [א] ויש מסתפרי' מל"ג בעומר ואילך שאומרים שאז פסקו מלמות מצאתי כתוב מנהג שלא לעשות מלאכה מפסח ועד עצרת משקיעת החמה עד שחרית

ב"י

תצא במוצאי יו"ט בין במוצאי יו"ט לחול בין במוצאי יום טוב לחול המועד מתפללין ערבית כמו במוצאי שבת כלו' שאומר אתה חוננתנו והכי אמרינן בשלהי יומא (פח ·) מתפלל י"ח ברכות שלימות מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת: **ומ"ש** ומבדילין על הכוס פשוט בפ' ערבי פסחים (קד:) מבדילין במוצאי יום הכפורים ובמוצאי יום טוב ובמוצאי שבת לי"ט ובמוצאי שבת לחולו של מועד: **ומ"ש** אלא שאין מברכין על הנר פשוט הוא דכיון דיו"ט מותר בהדלקת הנר לא שייך לברך על הנר: **ומ"ש** ולא על הבשמים כ"כ הרמב"ם בפ' כ"ט מהל' שבת וכן משמע מדאמרינן בפרק ע"פ (קב ·) דבמוצאי שבת ליו"ט מברכים יקנה"ז ולא הזכירו בשמים ובפרק המביא כדי יין (לג:) כתבו התוספות שהטעם משום דטעמא דמברכין אבשמים במוצאי שבת הוי משום נשמה יתירה וביום טוב ליכא נשמה יתירה וא"ת אמאי לא מברכין אבשמים כשחל יו"ט במ"ש וי"ל דכיון דביו"ט יש לו מאכלים משונים וטובים מיישב דעתו ממילא בלא ריח בשמים: **כתב** המרדכי בס"פ המביא כדי יין שנהגו במגנצ"א וקולני"א לברך על הבשמים ביום טוב שחל להיות במ"ש וכן פירש רבינו גרשום ורבינו משולם ורש"י אומר שאין מברכין ופירש ר"י הטעם דתענוג יו"ט ושמחתו משיב נפש שאבדה ע"כ וכבר כתבתי כן בסמוך בשם התוס' וכך נהגו שלא לברך על הבשמים: **יום** טוב שחל להיות במוצאי שבת וכו' אומר ותודיענו בפרק אין עומדין (לג ·):

תצב נוהגים באשכנז וצרפת להתענות שני וה' ושני וכו' כתבו התוס' בסוף מסכת קידושין אהא דאמרינן (פא ·) סקבא דשתא ריגלא פירוש רעוע ימות השנה ליחוד ולעבירה כל ימות הרגל שהם קבוצות אנשים ונשים לשמוע כולם הדרשה ונותנין עין זה על זה ומ"ה לכך נהגו להתענות לאחר הפסח ולאחר הסוכות עכ"ל: **ומ"ש** רבינו לפי שאינם רוצים להתענות בניסן ותשרי טעם ניסן כבר נתבאר בסימן תכ"ט שהוא מפני שרובו אסור בתענית ותשרי יש ליתן בו טעם לפי שהוא מרובה במועדות: **ומ"ש** רבינו ועושין אותן כמו תענית צבור לקרות ויחל יתבאר בסימן תקס"ו:

תצג נוהגים בכל המקומות שלא לישא נשים בין פסח לעצרת והטעם שלא להרבות בשמחה וכו' עד וכזה הורו הגאונים כ"כ רבינו ירוחם בנכ"ב: **ומה** שכתב יש מקומות שנהגו שלא להסתפר כ"כ הרי"ן שועיב בדרשת יום ראשון של פסח וכן המנהג פשוט בינינו: **ומ"ש** ויש מסתפרין מל"ג בעומר ואילך כ"כ הרד"א בשם אבן הירחי משמו של הרז"ה וכ"כ ג"כ הרי"ן שועיב וז"ל שמעתי שיש במדרש שמתו מפסח עד פרוסת העצרת והוא ט"ו יום קודם העצרת כאמרם עד פרוס הפסח פרוס החג שהם ט"ו יום בניסן ובתשרי וכשתסיר ט"ו יום ממ"ט יום נשארו ל"ד והנה הם ל"ג שלימים ומגלחים ביום ל"ד בבקר כי מקצת היום ככולו עכ"ל ובספר אדם וחוה הועתק כן · וכל זה כתב הרשב"ץ בתשובה וכו' ולפ"ז כל יום ל"ג אסור ומקצת ל"ד ולפי דעת הרמב"ן מקצת לילה סגי כדאיתא בספר תורת האדם ויש להתיר ביום ל"ג אם הוא ע"ש לכבוד השבת עכ"ל (א) ודע דכשם שמותר להסתפר מל"ג ואילך כך מותר לישא אשה דכיון שפסקו אז מלמות למה יהא אסור לישא אשה וכ"כ הרד"א ורבינו שלא הזכיר אלא שמסתפרים נקט חדא מינייהו (ב) ויש נוהגים להסתפר בר"ח אייר לפי שר"ח הוא כמו יו"ט ואין לנהוג בו דבר שהוא משום אבילות וכ"ל שכיון שלא נהגו רוב העולם כן טעות הוא בידם ואפשר שילא להם כן ממ"ש הרי"ן שועיב בשם התו' שמ"ש ל"ג לעומר אינו כמו שנוהגים אלא ל"ג יום כשתסיר שבעת ימי הפסח וז' שבתות ושני ימים של ר"ח שהם ט"ז ימים שאין אבלות נוהג בהם נשארו מן המ"ט יום ל"ג עכ"ל · ומפני שראו שם דב' ימים של ר"ח אין אבילות נוהג. בהם נהגו בהם היתר והא ודאי הוא שבוש דלא אמרו דב' ימים של ר"ח אין אבילות נוהג בהם אלא לנוהגים איסור תספורת עד עצרת דבלא ב' ימים דר"ח משכחת ל"ג יום אבל לדידן דלא נהגינן איסור אלא עד ל"ג יום בעומר בלבד כל ל"ג יום אסור להסתפר ואפי' בר"ח (ג): **מצאתי** כתוב מנהג שלא לעשות מלאכה מפסח ועד עצרת משקיעת החמה עד שחרית וכו' כן כתב רבינו ירוחם בנ"ה ח"ד בשם רבינו האיי גאון ז"ל:

ביום

ב"ח

תצא במוצאי י"ט כו' מתפללין ערבית כמו במ"ש כלו' שמתפלל י"ח שלימות ואומר אתה חוננתנו דהכי אמר ר"כ אמר שמואל בפ' ת"ה כל השנה כולה אדם מתפלל הביננו חוץ ממ"ש ומוצאי י"ט מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת אף על גב דסלקא בקושיא לא אדחייא ליה כיון דלא סלקא בתיובתא כך פסק רב האי וכן פסק הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכן פסק רבינו למעלה בסימן ק"י לאפוקי מדעת הרשב"א והר"י גיאת ור"י אחרון דאף במ"ש ומוצאי י"ט מתפלל הביננו ועיין בתוספות בסוף יומא משמע שהם גורסים במימרא דשמואל מ"ש לחוד ומפרשים דאף שמואל מודה דבמוצאי י"ט מתפלל י"ח שלמות מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת ע"ש: **ומ"ש** ומבדילין על הכוס כו' כ"כ הרי"ף בפ' ע"פ והילכת' אומר הבדלה במ"ש ומי"ט ומי"ה ומי"ט לחש"מ ובמ"ש לי"ט אבל לא במי"ט לשבת עכ"ל הרי"ף: **ומ"ש** אלא שאין מברכין על הנר פשוט הוא דכיון די"ט מותר בהבערה לא שייך לברך עליו: **ומ"ש** ולא על הבשמים כ"כ הרמב"ם בפכ"ט מהל' שבת וכן משמע מדאמרינן יקנה"ז ולא הזכירו בשמי' אבל במרדכי בפ' המביא כתב דנהגו במגנצ"א ובקלוני"א וכן פסקו ר"ג ור' משולם לברך על ההדס במ"ש שחל להיות בי"ט ולכך אמרו יקנה"ז ולא הזכירו הדס דאין נר בלא בשמים וכתב עוד במרדכי דרב עמרם ורש"י אומרים דאין מברכין על ההדס ופר"י הטעם דתענוג י"ט ושמחתו משיב נפש שאבדה עכ"ל וכך נהגו שלא לברך על הבשמים ועיין בתו' פ' המביא (דף לג) בד"ה כי הויא שם האריך על זה:

תצב נוהגין באשכנז כו' התו' בסוף קידושין כתבו טי"א · שלכך נהגו להתענות משום הא דאמרינן לשם סקבא דכולה שתא ריגלא:

תצג נוהגין בכל המקומות כו' עד וכזה הורו הגאונים נראה לי דאין חילוק בין נישואין של מצוה כגון שאין לו אשה ובניס לנשואין שאינו של מצוה דבאבלות ישנה כזו שאינה אלא מנהג לא חילקו ביניהם וכך נהגו · ומה שכתב יש מקומות שנהגו שלא להסתפר כלומר בענין נשואין נהגו בכל המקומות איסור אבל בתספורת יש מקומות שנהגו איסור ויש מקומות שנהגו היתר ועכשיו נוהגין כל המקומות שלא להסתפר: **ומ"ש** ויש מסתפרין מל"ג בעומר ואילך שאומרים שאז פסקו מלמות כתב בית יוסף דאין מסתפרין אלא ביום ל"ד אבל בל"ג עצמו נוהגין איסור והיינו טעמא דאיתא במדרש דט"ו ימים קודם עצרת פסקו מלמות ונשארו ל"ד יום שמתו בם לפיכך נוהגין אבלות כל ל"ד יום · ומה שאין נוהגין איסור ביום ל"ד גופיה ה"ט דמאחר שנוהגין אבלות בליל ל"ד ומקצת היום בהתחלתו אמרינן מקצתו ככולו ולפי זה אין להסתפר כ"א ביום ל"ד עצמו אחר שהתחיל עמוד השחר ולא בלילה שלפניו ולפי דעת זו כל ל"ג אסור אף בר"ח אייר ועיין בדבריו · אבל במדינות אלו נוהגין להסתפר ביום ל"ג עצמו וה"ט לפי שאנו תופסין עיקר כדברי התוספות שכתבו האחרונים משמם שלא מתו אלא בימים שאומרים תחנה בהם ונמצא שלא מתו בז' ימי הפסח ובז' שבתות ובשני ימים של ר"ח אייר ובר"ח סיון שהם י"ז ימים אלא שמאחר שאי אפשר לז' ימי הפסח בלא שבת נמצא שאינם רק י"ו ימים שלא מתו בהם נשארו ל"ג שמתו בהם לפיכך נוהגין אבלות ל"ב יום ומסתפרים בל"ג עצמו מטעם שנתבאר דמקצתו ככולו ואין מסתפרין אלא בל"ג עצמו ביום ולא בלילה שלפניו: ולפי טעם זה של תוספות כאשר כתבנו נתפשטו שני המנהגים יש מקומות שאין מסתפרים עד ל"ג ומל"ג ואילך ול"ג עצמו בכלל מסתפרין

במנהגים

דרכי משה

שמדבר בגאולת מצרים ובחג השבועות רות מפני שכתוב בו בתחלת קציר ועוד שאבותינו שקבלו התורה נתגיירו וכן רות נתגיירה ובחג הסוכות אומרים קהלת מפני שכתוב בו תן חלק לשבעה וגם לשמונה שהם ימי החג ואמרינן במסכת סופרים הקורא בחמש מגילות מברך על מקרא מגילה ואפילו היא כתובה בין הכתובים עכ"ל וכ"כ מהרי"ל וכ"ה בהג"מ הל' ט"ב וכן המנהג דלא כמרדכי שכתב פ"ק דמגילה דאם היא כתובה בין הכתובים יש לברך עליה על מקרא כתובים כתב במנהגים שלנו די"ל אף בי"ט אחרון של פסח זמן חירותינו וכ"כ מהרי"ל וכן המנהג דלא כי"א שכתבו די"ל זמן שמחתינו לפי שהיו שמחים שטבעו בים וכבר מוזכרת סברא זו בהגהת מהרי"ל:

תצג (א) והמנהג פשוט הוא להסתפר ביום ל"ג ומרבין בו משתה ושמחה קצת וכ"כ מהרי"ל ומנהגים דיש להסתפר ביום ל"ג וכתב טעמים ע"ז · כתב מהרי"ל אם חל ל"ג בעומר באחד בשבת אסור לגלח בע"ש אבל מהרי"ו כתב דשרי וכתב מהרי"ל עוד ואין מסתפרים עד יום ל"ג בעומר בעצמו ולא מבערב: (ב) וכ"ה במנהגים שלנו דשרי: (ג) וכ"ש שאין נכון אותו מנהג שנהגו קצת להסתפר כל ימי ניסן עד אחר ר"ח אייר ובמהרי"ל כתב דיש נוהגים להסתפר עד ר"ח אייר וכן מקילין קצת במקומינו ונראה שאין שום אחד מן המנהגים הוא טעות רק שלא ינהגו היתר בשתיהם כי אותו מנהג שנוהגים בו אבילות לאותו מנהג אין להסתפר מל"ג ואילך אע"ג דמסתפר בל"ג בעומר עצמו מ"מ נשארו ל"ב יום וזהו הטעם שאנו מסתפרים בל"ג בעומר ולא ביום ל"ד כי אנו מחשבים ג' ימים ר"ח אייר ב' ימים ור"ח סיון יום אחד אבל לאותו מנהג שנהגו היתר בל"ג בעומר אסור להסתפר בר"ח אייר וכ"ש קודם לכן כנ"ל ומ"מ בעיר א' לא ינהגו מקצתם כמנהג זה ומקצתם כמנהג זה משום לא תתגודדו כתב מהרי"ל ומנהגים שלא לומר תחינות בל"ג בעומר מ"כ בהגה"ה מנהגים כ"ד לעומר היה מילה ומהר"ד מלאנצ"הוד היה בעצמו בעל ברית והיה מגלח זקנו בדרכו ביום שקודם מילה סמוך לערב קודם הליכתו לבה"כ וצוה להאב להסתפר ג"כ עכ"ל:

פרישה

סעומר ובשביעי אית לן למקרי ויהי בשלח שבו' אמרו ישראל שירה על הים והשאר כולן נקראים כסדר כתיבתן בתורה וכתוב בהן מענייני עכ"ל וע"ד זה כתב רבינו בסמוך קורא ראה אתה אומר אלי שהוא כשל לך כו' שכתוב בו ששת ימים תעבודו וביום השביעי תשבות:

סי' תצא (א) **כמו** במ"ש פירוש שאומר אתה חוננתנו: (ב) **לא** על הנר כו' דכיון די"ט מותר בהדלקת הנר לא שייך לברך על הנר ולא על הבשמים כתבו התוס' שהטעם שמברכין על הבשמים משום נשמה יתירה ובי"ט ליכא נשמה יתירה וא"ת אמאי אין מברכין על הבשמים כשחל י"ט במ"ש וי"ל דכיון די"ט יש לו מאכלים משונים וטובים מייסב דעתו ממילא בלא ריח בשמים:

סי' תצג (א) **ויש** מסתפרים מל"ג בעומר כו' וה"ה שנושאים נשים וקדא מינייהו נקט ב"י:

סמוך

דרישה

סי' תצג [א] **ויש** מסתפרים מל"ג בעומר כו' הר"ר דוד אבודרהם כתב בשם אבן ירח משמו של הרז"ה וכ"כ נמי האבן שועיב וכן הועתק בספר אדם כ"ה וכן השיב הר"ש בר צמח בתשובה שכל ל"ג ימים אסור ומקצת יום ל"ד ולפי דעת הרמב"ם מקצת ליל ל"ד סגי ופסק ב"י עד יום ל"ד בבוקר אבל רמ"א כתב ובמדינות אלו אין נוהגין כן אלא מסתפרין ביום ל"ג ומרבין בו קצת שמחה וא"א בו תחנון ואין להסתפר עד ל"ג בעצמו ולא מבערב ואם חל ביום א' נוהגין להסתפר ביום ו' לכבוד השבת ומי שהוא בעל ברית או מל בנו מותר להסתפר בספירה לכבוד המילה עוד כתב ובהרבה מקומות נוהגין להסתפר עד ר"ח אייר ואותן מקומות לא יספרו מל"ג בעומר ואילך ואעפ"י שמותר להסתפר בל"ג בעומר עצמו ואותן מקומות שנוהגין להסתפר מל"ג בעומר ואילך לא יסתפרו כלל עד

אחר

חדושי הגהות

משום דלענין תפלה אמר רבי יודא מפלג המנחה לילה הוא ואמרינן שם מאו דעביד כר"י עביד ס"ל דה"ה נמי יכולין לספור אז וגם משום דכתיב תמימות (מהרל"ח):

ואפשר

שחרית משום תלמידי רבי עקיבא שמתו (ב) סמוך לשקיעת החמה ונקברו אחר שקיעת החמה והיה העם בטלין ממלאכה על כן גזרו שלא לעשות שמחה בינתיים ונהגו הנשים שלא לעשות מלאכה משתשקע החמה ועוד שאנו סופרים העומר אחר שקיעת החמה [ג] וכתיב שבע שבתות תמימות תהיינה מלשון שבות (ג) ולשון שמיטה שבע שבתות וכתיב וספרת לך שבע שבתות שנים מכאן שהספירה בבית דין מה שנת השמיטה אסור במלאכה אף זמן ספירת העומר דהיינו לאחר שקיעת החמה אסור במלאכה:

תצד **ביום** המשים (א) לספירת העומר הוא חג שבועות וסדר התפלה כמו בי"ט של פסח אלא שאומרים את יום חג שבועות הזה זמן מתן תורתינו ובמוסף מוכיר קרבנות המוספין וביום הבכורים וגו' עד ושני תמידין כהלכתן וגומרין ההלל ומוציאין ב' ספרים וקורין ביום הא' ה' בפרשת וישמע יתרו מבחדש השלישי עד סוף סדרא ומפטיר קורא בשני וביום הבכורים ומפטיר במרכבה דיחזקאל ומסיים בפסוק ותשאני רוח וביום השני קורין בפרשת כל הבכור עד סוף סדרא ומפטיר קורא כמו אתמול ומפטיר בחבקוק מן וה' בהיכל קדשו עד למנצח בנגינותי ונוהגין בכל המקומות לומר במוסף אחר חזרת התפלה אזהרות העשויות על מנין המצות וכל מקום ומקום לפי מנהגו:

הלכות יום טוב

תצה (א) **בחודש** הראשון בי"ד יום לחדש בין הערבים פסח לה' וגו' ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג המצות וגו' כל מלאכת עבודה לא תעשו וכן נאמר בז' שלו ובראשון ובח' של חג ובעצרת ור"ה הלכך כל מלאכה האסורה בשבת אסורה בי"ט חוץ ממלאכת אוכל נפש דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ותנן אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד שמותר בי"ט חוץ מהוצאה והבערה שמתוך שהותרו לצורך אוכל נפש הותרו נמי שלא לצורך ובלבד שיהא בהן צורך קצת כאשר יתבאר

מסתפרין כדפי' ויש מקומות שמסתפרים עד ר"ח אייר ור"ח אייר בכלל אבל אח"כ אין מספרים עד עצרת רק בל"ג בעצמו לחוד מסתפרין וס"ט דעד ר"ח אייר ור"ח אייר בכלל איכא י"ו ימים ונשארו ל"ג שמתאבלים בהם ולפיכך מספרים בל"ג עצמו משום דמקצתו ככולו כדפרי' וממילא דאף בר"ח סיון אין להסתפר לפי מנהג זה עיין בדרשות מהרי"ל · וכתב בהגה' ש"ע ולא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג זה משום לא תתגודדו וכל שכן שאין לנהוג היתר כשתיהן עכ"ל ופשוט הוא ומשמע דכל זה אינו אלא לענין תספורת אבל לענין נישואין כבר כתב רבינו שנוהגין בכל המקומות שלא לישא אשה בין פסח לעצרת דמשמע דאין היתר בעולם לישא אשה בכל הימים הללו אכן ב"י כתב דלמאי שכתב רבינו ויש מסתפרין מל"ג ואילך לדידהו נמי מותר לישא אשה כיון דפסקו אז מלמות למה יהא אסור לישא אשה וכ"כ ה"ר אבודרהם ורבינו שלא הזכיר אלא שמסתפרין נקט חדא מינייהו עכ"ל וכך פסק בש"ע וממילא לפי מנהגותו נמי כל מקום ומקום לפי מנהגו באיזה יום שמותר להסתפר מותר נמי לישא אשה וכ"כ במנהגים דמהר"א טירנא שעתה נוהגין גם לישא אחר ל"ג כמו שמסתפרין מל"ג ואילך וממילא לאותן שמסתפרין עד ר"ח אייר ור"ח אייר בכלל מותרים נמי לישא אשה באותן הימים: וצריך להתישב במ"ש בהגהות דמנהגים דאיתא במנהגי דור"א דכשחל ר"ח אייר בשבת אז נושאין בו דממ"נ אם נהגו לשם היתר עד ר"ח אייר ור"ח אייר בכלל מאי איריא בשבת אפילו אינו שבת נמי ואם לא נהגו היתר עד ר"ח אייר אלא מל"ג ואילך אפי' כשהוא שבת נמי לא · ונראה לי דודאי לא נהגו היתר אלא מל"ג ואילך אלא דמ"מ ס"ל דבחל ר"ח אייר בשבת מאחר דמיתוספ' שמחה ביום השבת שהוא שבת ור"ח אין להחמיר דאבילות ישנה כולי האי ונושאין בו ואע"ג דאין נושאין בר"ח אייר דעלמא שאינו של שבת מ"מ בחל בשבת נושאין בו כנ"ל והכי נקטינן ודו"ק: כתוב בדרשות מהרי"ל אם חל ל"ג בעומר ביום א' אינו מותר לגלח בע"ש שלפניו וע"ש הטעם · אבל מהרי"ו התיר והביא ראיה מרחיצה דשרי כה"ג באבל לפי שאינו אלא מנהג וגילוח דספירה נמי אינו אלא מנהג ולא עדיף מרחיצה דהתם: וכתב מהרש"ל דכן עיקר וכ"כ בהגהו' ש"ע דכן נוהגין:

תצה בחדש הראשון כו' כתב ב"י אף על גב דקרא קמא בערב פסח קאמר הביאו כאן להוכיח ממנו דקרא דבט"ו לחדש ניסן קאמר: **ומ"ש** ותנן אין בין כו' נראה דהביא המשנה משום דמפשטיה דקרא לא משמע שיהא מותר ביום טוב מלאכת אוכל נפש לישראל עצמו אלא על ידי אחרים כמו שאמר יעשה לכם דמשמע ע"י אחרים כמו שכתב בסמ"ג תחלת הלכות יום טוב על פי המכילתא לכך הביא המשנה דתני סתמא אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד שפירושו שאוכל נפש בלבד הוא שמותר ביום טוב ומשמע דלגמרי מותר אף לישראל עצמו והיא המשנה דפרק קמא דמגילה לענין מלאכה דאורייתא אבל המשנה דפרק משילין אינה אלא לענין שבות כמו שפי' התו' לשם ומש"ה הוסיף רבינו על לשון המשנה ואמר שמותר בי"ט לומר דהא ליכא מאן דפליג דמותר לגמרי כדפי' וקרא דיעשה לכם צריך לומר דמשמעו בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים בין עכו"ם ובין ישראל חברך וכדאיתא במכילתא · ואח"כ תיקן וכתב וחוץ מהוצאה והבערה כו' לאורויי לן דלשון אין בין וכו' דמשמע דוקא אוכל נפש ותו לא לא קי"ל הכי דטובא איכא בינייהו גם הרי"ף והרא"ש בפ' משילין הביאו המשנה כצורתה ואח"כ תקנו ע"פ סוגיית הגמרא דלאו דוקא אוכל נפש · ועוד יראה לומר דמה שהוסיף רבינו וכתב שמותר בי"ט בא להורות לנו דדוקא לענין איסור קאמר דאין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד שמותר בי"ט ובשבת אסור אבל יש בינייהו שזה בסקילה וזה בלאו וכמ"ש התו' בפ"ק דמגלה: **ומ"ש** וחוץ מהוצאה והבערה שמותר כו' כ"כ גם הרמב"ם בפ"א והוא מדתנן בפ"ק דביצה בש"א אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את הס"ת לר"ה וב"ה מתירין · ואסיקנא בגמ' דפליגי במתוך וכו' ואמרי' תו התם דהכי נמי פליגי בהבערה שלא לצורך וידוע דהלכה כב"ה:

תצד ביום נ' לספירת העומר הוא חג השבועות וכו' וגומרין ההלל פשוט בערכין פ"ב (י'): **ומ"ש** וקורין חמשה כן קורין בי"ט כמו ששנינו פ' הקורא עומד (כא'): **ומ"ש** שקורין ביום הראשון בחדש השלישי ומפטירין במרכבה ביחזקאל וכן פרשת והפטרת יום שני הכל בפרק בני העיר (לא'):

כתב האגור בסימן תרל"ה כתב ר' ישעיה שאסור להתענות במוצאי חג שבועות אפי' בזמן הזה וזהו אסרו חג אמרה תורה עשו אסר לחג ובירושלמי קורא לאסרו חג בנה דמועדא פירוש בן המועד ואסור לומר צידוק הדין כי אם ביחיד ע"כ: וכן כתב הריב"ש ז"ל בספר עין יעקב בפ"ב דחגיגה (יח:) אהא דמייתי התם מעשה ומת אלכסנדראי בלוד ובאו כל ישראל לספדו ולא הניחן ר"ט מפני שיום טבוח היה:

תצה בחדש הראשון בי"ד יום לחדש בין הערבי' פסח לה' וגו' ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג המצות וגו' כל מלאכת עבודה לא תעשו אע"ג דקרא קמא בע"פ איירי כתבו רבינו להוכיח על פסוק שני דבט"ו לחדש ניסן איירי: **ותנן** אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד משנה בפ' משילין (לו:) ובפ"ק דמגילה (ז:) ואע"ג דבפ"ק דמגילה אוקימנא האי מתניתין דלא כר"י דמתיר מכשירי אוכל נפש ורבינו סובר דהלכה כר"י כמ"ש בסי' תק"ט ובפ' משילין (לז') אוקימנא להאי מתני' כב"ש דאילו לב"ה הא איכא בינייהו הוצאה דאסורה בשבת ומותר בי"ט מ"מ רצה רבינו לתפוס לשון המשנה ותקן דבריהם וכתב חוץ מהוצאה והבערה ומכשירי אוכל נפש · ואף ע"פ שיש עוד דברים אחרים בין י"ט לשבת כגון הא דתנן (ביצה לה:) משילין פירות דרך ארובה בי"ט אבל לא בשבת לא נחית רבינו למנות כל הדברים שביניהם ולא הזכיר אלא הדברים שהן מלאכות גמורו' בלבד והוי יודע דאפי' דבר האסור משום שבות בשבת חייבין עליו בי"ט כדתנן בפרק משילין (לו:) כל שחייבין עליו משום שבות ומשום רשות ומשום מצוה בשבת חייבין עליו ביום טוב והכתוב פי' משנה זו בסימן תקכ"ד בס"ד · ומאחר דאסרינן שבות בי"ט שמעינן שכל מה שאסור לישראל לעשותו אסור לומר לעכו"ם לעשותו כמו בשבת ומיהו לצרכי חולה שאין בו סכנה אע"פ שאסור לעשותן ע"י ישראל אומר לעו"ג ועושה אפילו בשבת וכמ"ש בסימן שכ"ה: **ומ"ש** רבינו וחוץ מהוצאה והבערה שמתוך שהותרו לצורך אוכל נפש הותרו נמי שלא לצורך וכו' בפ"ק דביצה (יב:) תנן בש"א אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ס"ת לר"ה וב"ה מתירין ומפ' בגמרא דפליגי במתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך דב"ה אית להו מתוך וב"ש לית להו מתוך ואמרי' תו התם דלב"ה כי היכי דאמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ה"נ אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך וכ"כ הרמב"ם בפ"א וכתב ה"ה המכוון אלני בדעת רבינו כך הוא שכל מלאכה שחייבין עליה בשבת ואותה מלאכה היא שלא לצורך אכילה אם עשה אותה בי"ט לוקה חוץ מן ההוצאה וההבערה שאינו לוקה ואפי' עשאן שלא לצורך אכילה ופי' מלאכה שהיא שלא לצורך אכילה נתבאר בדברי רבינו שכולל כל מלאכה שאינה נעשית באכילה ושתייה וא"כ היה מן הדין שיהיו הבערה והוצאה נאסרין כמו כתיבה ואריגה אלא שמתוך שהותרו לצורך אכילה הותרו שלא לצורך ונראה טעם לשנים אלו ההוצאה לפי שאף היא באוכל ומשקה ואע"פ שהיא בדברים אחרים אמרינן מתוך והבערה אע"פ שאינה באוכלין ומשקין כתיב לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת בשבת הוא דאסור הא בי"ט שרי ודרשו כן לפי שביום השבת מיותר הוא דהא בשבת איירי קרא לעיל מיניה וביום השביעי וגו' אבל שאר מלאכות שאינן לצורך אכילה כגון כתיבה והריסה ואריגה ובניין אפילו עשאן לאכילה לוקה ושאר מלאכות שהן באכילה כגון שחיטה ואפייה אפי' עשאן שלא לאכילה אינו לוקה כמו שיתבאר בפ' זה שאם בישל לעו"ג או לצורך חולה אינו לוקה עכ"ל:
ומ"ש

ומ"ש ובלבד שיהא בהן צורך קצת זו היא דעת התוס' בשם ר"ח ור"ת דלא כפרש"י והרמב"ם ז"ל ויתבאר בסי' תקי"ח · ואיכא למידק מאי איריא הוצאה והבערה כל שאר מלאכות נמי הותרו במתוך לב"ה כדאיתא להדיא בפ"ק דביצה לענין שחיטת עולת נדבה בי"ט ופירשו התוס' דאיכא נמי צורך י"ט בשחיטתה
שלא

דרכי משה

תצד (א) במנהגים שלנו מר"ח סיון עד ח' בו אין נופלים על פניהם כ"כ בהגמיי' ח"ב:

וכ"ד

דרישה

(ב) אחר ל"ג בעומר ולא ינהגו מקצת טעם מנהג זה ומקצת מנהג זה משום דלא תתגודדו וכ"ש שאין לנהוג היתר בשתיהם עכ"ל וטעם דמנהגים הללו הוא משום דאיתא ל"ג ימים שאין מסתפרין בהן ונוהגין בהן אבילות דהיינו מתחלת הספירה עד ל"ג בעומר ואז מותר בכל דבר (ג) ואיכא דמפרש דהיינו כל הספירה עד שבועות אלא שמתחיל האבילות בר"ח אייר וגם ל"ג בעומר אינו בכלל נמצא שנשאר ל"ג ימים מר"ח אייר עד שבועות שהוא ו' בסיון וטעם שלהם הוא משום דאיתא במדרש ט"ו יום קודם שבועות פסקו מלמות וכשתסיר ט"ו יום ממ"ט יום ישארו ל"ד יום והם ל"ג שלימים ומגלחין ביום ל"ד דמקצת היום ככולו כ"כ רשב"ץ: [ג] **וכתיב** שבע שבתות תמימות תהיינה מל' שבות ול' שמיטה שבע שבתות שנים ר"ל דלהכי אין עושין מלאכה בשעת הספירה מדאפקיה רחמנא לספירה בל' שבתות ושבתות הוא ל' שבות דהיינו שישבתו וינוחו ממלאכה וג"כ הוא ל' שמטה כמ"ש שבע שבתות שנים דאותו שבת ר"ל שישמטו ג"כ ממלאכה חרישה וזריעה בימי השמיטה וכאשר פירשתי כ"כ רבינו ירוחם בהדיא בספר תא"ו נ"ה חלק ד' ע"ש ומסיק ע"ז הלימוד מה שמטה אסור במלאכת קרקע אף כאן אחר שקיעת החמה סופרין ושובתין ממלאכתן כן כתב רב האי בתשובה עכ"ל ומ"ש רבינו וכתיב וספרת לך שבע שבתות שנים וכתיב שבעה שבועות תספר מכאן שהספירות בב"ד כו' אינו שם ברבינו ירוחם וגם בשום מקבר לא מצאתיה והנה שמעתי מפרשים דפרשה: דר"ל דכמו שאנו לומדים שמטה מספירת העומר מדכתיב בשניהן לשון ספירה דצריכין ב"ד לספור שנת השמטה כמו שאנו סופרין שבתות העומר כך ילפינן נמי ספירת העומר משמיטה מה שנת השמטה אסור במלאכה אף אחר שקיעת החמה שהוא זמן הספירה

פרישה

(ב) **סמוך** לשקיעת החמה ביבמות פ' הבא על יבמתו תנא כולן מתו מפסח ועד עצרת ונראה שלא בכל יום מתו אלא פסקו בנתיים ולא מתו אלא בל"ג ימים ומ"ש שאז פסקו למות ר"ל שבכך מנין ימים פסקו מלמות:

(ג) **ולשון** שמיטה שבע שבתות וכתיב וספרת לך שבע שבתות שנים וכתיב שבעה שבועות תספר לך מכאן שהספירה בב"ד כו' כך היא הגירסא הנכונה וה"פ דלהכי אין עושין מלאכה אחר שקיעת החמה דהיינו זמן ספירה מדאפקיה רחמנא לספירה בל' שבתות שהוא ל' שבות דהיינו שישבתו וינוחו ממלאכה וג"כ הוא ל' שמיטה כמ"ש שבע שבתות שנים דאותו שבת ר"ל שישמטו ג"כ ממלאכת חרישה וזריעה בימי השמיטה ואחר כך כתב עוד ט"א דכיון דילפינן ספירת עומר משמיטה לענין ספירה בב"ד ילפינן נמי מיניה לענין ביטול מלאכה ועיין בדרישה שהארכתי בזה לפי צורך הענין:

סי' תצה (א) **בחודש** הראשון בארבעה עשר כו' אע"ג דקרא זה בע"פ איירי כתבו רבינו להוכיח על פסוק שני דבט"ו לחודש ניסן איירי ב"י:
אין
אסור

יתבאר בעז"ה וכן מכשירי אוכל נפש כיון שצריך לתיקון האוכלין מותר לעשותן בי"ט וכגון שא"א לעשותן מאתמול אבל אם היה אפשר לו לעשותן מאתמול אסור לעשותן בי"ט אבל שאר כל המלאכות אסורות בי"ט ולוקין עליהן וקצירה וטחינה ובצירה וסחיטה אע"פ שהן אוכל נפש אסרום חכמים ופר"י הטעם לפי שאדם רגיל לקצור שדהו ולבצור כרמו כאחד ולדרוך כל ענביו ולטחון הרבה ביחד וחשו חכמים שאם היו מתירין בי"ט היה קוצר כל שדהו ובוצר כל כרמו ודורך כל ענביו וימנע משמחת י"ט וכן צידה אסרו שפעמים שתעלה במצודתו דגים הרבה ובירושלמי מסמיך להו כולהו אקרא

ומ"ש רבינו וכן מכשירי אוכל נפש וכגון שא"א לעשותן מאתמול וכו' בפרק אין צדין (כח:) ויתבאר בסימן תק"ד בס"ד:

ומ"ש וקצירה וטחינה ובצירה וסחיטה אע"פ שהן אוכל נפש אסרום חכמים ופר"י הטעם לפי שאדם רגיל לקצור שדהו וכו' עד ובירושלמי מסמיך להו אקראי הכל דברי הרא"ש בר"פ אין צדין סבא לאפוקי ממאי דמשמע מדברי רש"י דצידה אסורה מדאורייתא:

ומ"ש וכן צידה אסרו שפעמים שתעלה במצודתו דגים הרבה כלומר צידה אף על גב דלא שייך בה טעמא דיהביה בקצירה וטחינה ובצירה וסחיטה אסרוה מטעם אחר שפעמים שתעלה במצודתו דגים הרבה ודמי לעובדין דחול: ומ"ש ובירושלמי מסמיך להו אקראי היינו לומר דאף ע"ג דבירושלמי מייתי מקראי שלא יקצור ולא יברור ולא ירקד ולא יטחון בי"ט אסמכתא בעלמא נינהו ואינן אסורין אלא מדרבנן ודעת הר"ן גם כן בר"פ אין צדין דהנך מלאכות אינן אסורות אלא מדבריהם לפום גמ' דידן (א) ונתן טעם לדבר שחכמים אסרו המלאכות הנעשות לימים הרבה כקצירה וטחינה וכיוצא בהם ואף לקיטת פירות הנפסדים כתותים וענבים אסרו לפי שהלכו אחר רובה של לקיטה שאינה ליומא ואף על פי שהתירו שחיקת הפלפלין ולא הלכו אחר רובה של טחינה היינו טעמא לפי שאין אותה שחיקה שהוא ליומא נעשית באותו ענין שהיא נעשית לימים הרבה שזו במדוך וזו בריחיים ואף פלפלין בריחיים שלהם אינה כדרך טחינת חיטים לימים הרבה ואף צידת דגים נמי אסרו לפי שאין דרך לצוד אותם יום יום לפי שאינו סומך על הספק שלא לתקן מאכלות שהרי אינו יודע אם תעלה מצודתו ריקנית אלא עיקרה מיום לחברו הוא ולפיכך אסרוה מדבריהם וכן מטין דברי הרמב"ם בפ"א מהלכות י"ט שכל מלאכת אוכל נפש האסורה בי"ט אינה אלא מדבריהם ועדיין אין כל זה מחוור לפי שהסוגיא מהירושלמי מוכחת שהן מן התורה ואף ברייתא שבפרק המצניע (צה.) כפשטא הכי מוכחא עכ"ל הר"ן וז"ל הרמב"ם כל מלאכה שאפשר לעשות מעי"ט ואין בה הפסד ולא חסרון אם נעשית מבערב אסרו חכמים לעשות אותה בי"ט אע"פ שהיא לצורך אכילה ולמה אסרו דבר זה גזירה שמא יניח אדם מלאכה שאפשר לעשותן מעי"ט לי"ט ונמצא י"ט כולו הולך בעשייתן אותן מלאכות וימנע משמחת י"ט ולא יהיה לו פנאי לאכול ומזה הטעם בעצמו לא אסרו ההוצאה בי"ט ואע"פ שכל ההוצאה היא מלאכה שאפשר לעשות מעי"ט ולמה לא אסרוה כדי להרבות בשמחת י"ט ויוליך ויביא כל מה שירצה וישלים חפציו ולא יהיה כמו שידיו אסורות אבל שאר מלאכות שאפשר לעשותן מעי"ט הואיל ויש בהן עסק אין עושין אותם בי"ט כיצד אין קוצרין ולא זורין ולא דשין ולא בוררין ולא טוחנין את החטים ולא מרקדין בי"ט שכל אלו וכיוצא בהם אפשר לעשות בעי"ט ואין בכך הפסד ולא חסרון אבל לשין ואופין ומבשלין בי"ט שאם עשה אלו מבערב יש בכך הפסד או חסרון טעם שאין לחם חם או תבשיל שבשל היום כלחם שנאפה מאמש ותבשיל שנתבשל מאמש ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאמש וכן כל כיוצא באלו עכ"ל הראב"ד השיגו וה"ה טען בעדו וכתב עוד ואני אומר שמלאכת עבודה כולל כל מה שדרך העבד לעשות לאדוניו ואין רוב בני אדם עושין אותן לעצמם אלא שוכרים אחרים לעשותן לפי שהוזהרנו במלאכות אלו לזכור כי היינו עבדים והיינו עושין מלאכה הרבה לאדונינו אבל כל מלאכה שדרך רוב בני אדם לעשותה כל אחד בביתו לעצמו לא הוזהרנו לפי שאינה מלאכת עבדים שגם האדונים עושים אותה ולזה כל מלאכה שאדם עושה ממנה לעצמו לימים הרבה דרך לעשותה ע"י אחרים כגון הברירה והקצירה והטחינה וההרקדה אבל אפייה ולישה ושחיטה ובישול אין אדם מכין מהם לימים הרבה ורוב בני אדם עושין אותן לעצמן עכ"ל וכתב עוד שיש מי שסובר שהטחינה והקצירה אסורים דבר תורה מפני שעושין אותם לימים הרבה ותלו בזה בסוגית הגמ' אף על פי שאינן מוכיחות עכ"ל:

כתב סמ"ג מדתנן (ביצה יד.) והמלח במדוך של עץ למדנו שכל מלאכת אוכל נפש מותר על ידי שינוי אפילו בדבר שאינו מפיג טעמו ואפשר לעשות מערב יום טוב (ג): כתב הכלבו שביתת בהמה ומחמר י"א שאחר שנקרא מלאכה ה"ז ביום טוב בכלל לא תעשה כל מלאכה אבל בח"ה ודאי מותר וי"א שאפי' בי"ט מותר שאין לאוסרה רק בשבת שפרט לך בה הכתוב ע"כ

שלא יהא שולחנך מלא ושלחן רבך ריקם כדמוכח בפ' שני ובפ"ק דכתובות נמי שרינן חבורה בי"ט במתוך וכו' ופשיטא דה"נ בכל שאר מלאכות שהרי כולן היה בכלל ל"ת כל מלאכה והותרה לצורך אוכל נפש ומתוך שהותרו לצורך הותרו נמי שלא לצורך ואפי' בנפל ביתו בי"ט כתבו התוס' פ' המצניע (דף צ"ה) בד"ה ומנורה דמדינא הוה שרי לבנות דמתוך שהותרו בנין לצורך אוכל נפש דמגבן הוי משום בונה הותרה נמי שלא לצורך אלא דאסור מדרבנן משום דהוי עובדא דחול וכ"ל דאה"נ שכל המלאכות הותרו במתוך אם יש בהן צורך שמחת י"ט ומה שהזכיר רבינו הוצאה והבערה לחוד היינו בזמן הזה כל שחיטה היא לצורך אוכל נפש או שלא לצורך כלל דשחיטת עולה ליכא האידנא ובנין בית כבר כתבו דאסור משום עובדא דחול וכ"כ המרדכי בפרק אין צדין ואפייה ובישול וכיוצא בהן לא תמצא בהן שלא לצורך אוכל נפש אם לא שאופה ומבשל לכלבים שאין בזה צורך שמחת י"ט כלל משא"כ הוצאה והבערה שתמצא בהן לעולם אף שלא לצורך אוכל נפש ויש בהן שמחת י"ט כמו שיתבאר לקמן בסימן תקי"ד ותקי"ח אבל להרמב"ם שמתיר ד"ת אפילו אינו לצורך כלל במתוך וכו' עדיין הקושיא במקומה עומדת למה נקט בלשונו הוצאה והבערה יותר משאר מלאכות דדמי להו כגון שחיטה ואפייה ובישול שלא בכולן אינו לוקה מטעם מתוך וכו' וה' המגיד כתב ע"ז מה שכתב ומביאו ב"י עיין עליו וצל"ע · ולהרמב"ם דמתיר במתוך אפי' שלא לצורך כלל אם כן אמאי כתב דהבונה בי"ט לוקה הלא מדהותר מלאכת בנין לגבן בי"ט לצורך אוכל נפש ד"ת הותרה שלא לצורך כלל: ומ"ש וקצירה כו' עד ובירושלמי מסמיך להו כולהו אקראי כ"כ הרא"ש בר"פ א"צ ולאפוקי ממאי דמשמע מתוך פי' רש"י לשם דצידה אסורה ד"ת כיון דאפשר מעי"ט וכן הבין הרמב"ן בספר המלחמות מפרש"י והשיג עליו כמו שהשיג עליו הרא"ש דבאוכל נפש ממש אין לחלק בין אפשר ללא אפשר ולעד"נ כדי ליישב דברי רש"י דגם הוא מודה דמדאורייתא שרי ומ"ש וז"ל ואף על גב דשחיטה ואפייה ובישול אבות מלאכות הן והותרו לצורך יום טוב ה"ק דאף על פי דאבות מלאכות הן ואפייה לא אחמרו בה רבנן והותרו לצורך מכוה ובצידה אחמרו בהו רבנן טעמא דמילתא משום דשחיטה אי אפשר מעי"ט פן יתחמם ויסריח אבל צידה אפשר לצודו מבע"י ויניחנו במצודתו במים ולא ימות ולמחר ישלהו הלכך אחמרו בהו רבנן · מיהו הר"ן ז"ל לא נעלם ממנו שכך אפשר לפרש דברי רש"י ואעפ"כ השיג עליו ואמר דאם כן אם עלתה מצודתו מעי"ט ריקנית יהא מותר לצוד בי"ט שהרי אי אפשר ואין זה השגה דרש"י ז"ל ס"ל דחכמים השוו מדותיהם וכיון דעל הרוב אפשר לצוד מעי"ט לא התירוהו כלל ומה"ט נמי אסרו כל לקיטה בי"ט אפילו בתותים ותאנים שנפסדין כשנלקטו מעי"ט כדי שלא לחלק בין לקיטה ללקיטה משא"כ בשחיטה ואפייה ובישול דלא תמצא כל עיקר שלא יהא נפסד אם עשאן מעי"ט ומה שהשיג עוד וכתב שהדגים שניצודו נפסדין אע"פ שעומדין במים במצודה לא ידענו מי הגיד לו להרב זה מיהו אין אנו צריכין לכל זה דאפשר דרש"י ס"ל דבאוכל נפש ממש נמי לא שרו ד"ת אלא בשלא אפשר מעי"ט כמו שיתבאר בסמוך בדברי הסמ"ג בס"ד:

ומ"ש בשם ר"י שהוא פי' הטעם לפי שאדם רגיל לקצור שדהו כו' אף על גב שהרא"ש לא כתב פירוש זה בשם ר"י כבר אפשר שראה כן כתוב בתוס' ר"י והכי משמע מדברי התוספות בפרק המצניע (דף צ"ה) שכתבו ז"ל ומיהו תימא לר"י כיון דמותר לגבן בי"ט מן התורה אפילו באפשר אפילו לא יהא מותר מדרבנן אלא בדלא אפשר א"כ נפל ביתו בי"ט יהא מותר לבנותו ביום טוב דמתוך וכו' וי"ל דאסור מדרבנן דהוי עובדא דחול כי היכי דאסורה טחינה והרקדה ביום טוב עכ"ל אלמא דס"ל לר"י דטחינה והרקדה אינה אסורה אלא משום עובדא דחול אך קשה ממ"ש הסמ"ג וז"ל אומר ר"י בר שמואל דמכשירין דין הוא שיהיו מותרין מן התורה בכל ענין אם לא מיעט רחמנא הוא שהרי כך יהיו טובים אם נעשים מאתמול כאילו נעשו היום אבל אוכל נפש ודאי אסור מן התורה אלא בדבר המתקלקל אם נעשה אתמול ולהכי גזרינן בפירות הנושרין גזירה שמא יתלוש ובמשקין שזבו גזירה שמא יסחוט מפני שתלישה וסחיטה אסורין מן התורה בדבר שאינו מתקלקל אם נעשה מאתמול שאם נאמר שתלישה וסחיטה עצמה אסורין מדרבנן גזירה י"ט אטו שבת א"כ היא גופיה גזירה ואנן ניקום וניגזור גזירה לגזירה

דרכי משה

תצה (א) וכ"ד המרדכי פ"ק דביצה אבל המ"מ פ"א די"ט כתב טעם אחר בזה וע"ש: (ב) ובמהרי"ל מחמיר לעשות אוכל נפש שאפשר לעשותו מעי"ט ולכן אוסר לעשות חלב שקדים בי"ט ודעת הטור משמע כדעת הסמ"ג. וכ"ד ר"ן אבל בא"ז כתב כדברי מהרי"ל שכל שאפשר לעשות מעי"ט אסור לעשות בי"ט:

וכ"ש

דרישה

אסור במלאכה וכן פירש כמי האלוף מהורר מרדכי יפה בספר לבוש החור שלו וק"ל על פי' זה טובא חדא דגזירה שוה זו לא מצאתיה לא במשנה ולא בברייתא לא בגמרא ולא בתורת כהנים ספרא וספרי ופסיקתא שיגעתי לחזר אחריה ולא מצאתיה אך זה מצאתי שבספרא פ' בהר דרש על מ"ש וספרת לך הנאמר בשמיטה ז"ל וספרת לך בב"ד ובספרי פ' ראה דורש על הספירה שנאמר בעומר ז"ל שבעה שבועות תספר לך בב"ד ומניין לכל א' ואחד ת"ל וספרתם לכם ר"ל בפ' אמור כתיב כן הרי לפנינו בשניהן שוין נדרש שיהא ספירה בב"ד והשנית מה ענין הג"ש זו ללמוד זה מזה מאי פסקא ומאי אולמא הא מהא וא"ל דלמדין מינה דדמו שכמו שאנו מברכין על ספירת עומר כך היה הב"ד מברכין במנין שנת השמיטה דממ"כ אם פשוט הוא דאמצות הש"י צריך לעשות ברכה בשעה שמקיימין ציווי א"כ אין אנו צריכין ללמוד זה מספירת העומר דמגופה נלמד ממה שנצטוו הב"ד למנות כמ"ש וספרת לך ואי אינו פשוט תקשה לנפשך בספירת עומר גופא מנ"ל שאתה צומד שמטה ממנו ואף שהתוס' כתבו במנחות פרק ר' ישמעאל דף ס"ה גבי יובל כתיב וספרת לך דאב"ד קאמר להו רחמנא ושמא ב"ד סופרין ומברכין כמו שאנו מברכין על ספירת עומר עכ"ל מ"מ אין שייך לומר ע"ז ג"ש אלא שכ"כ מן הסברא שהיו עושין ג"כ כמו שאנו עושין סופרים ומברכין וגם יש ראייה משם שאין כפירוש רבינו במ"ש שהרי הם מסופקים וכתבו זה בתורת שמא ואי ג"ש הוא מאי ספיקא יש בדבר וע"ק כיון דהתוס' המה מסופקים בדבר אם יספרו ויברכו למה כתב רבינו מכאן שהספירה בב"ד כאילו זה פשוט לו שיספרו ויברכו אלא שגילה לנו שמכאן הוא וכ"ש להרמב"ן שכתב בפי' בפ' אמור ז"ל בתורת כהנים וספרת לך בב"ד ולא ידעתי אם לומר שיהיו הב"ד הגדול חייבים לספור שנים ושבועות בראש כל שנה ולברך עליהם כמו שנעשה בספירת העומר או לומר שיזהרו ב"ד ויקדשו שנת החמשים עכ"ל הרי לפנינו שנסתפק בזה יותר מהתוס' וכ"ש לבעל החזקוני שכתב בסדר בהר ז"ל וספרת לך שבע שבתות שנים לפי שאין כאן אלא ספירה א' והוא בב"ד א"כ לברך אבל עומר דכתיב ביה ב' ספירות אחד בפ' אמור ואחד בפ' ראה אחד לב"ד ואחד לציבור צריך לברך הרי לפנינו שהוא סובר שלא היו מברכין הב"ד אספירת השמטה ולא באתי להקשות מחזקוני או מהרמב"ן אדברי רבינו דבודאי נוכל לומר גברא אגברא קרמית אלא להוכיח מינה דאין זה ג"ש מקובלת וגם לתמוה אפשיטות דכתב רבינו מכאן שהספירה בב"ד אי לענין ברכה קאי הרי אינו פשוט בעיני כל בני רבוותא ובעיני קצת פשיטא להיפך והיותר ק' מזה דאין הלשון של מכאן שהספירה בב"ד סובל זה הפי' דקאי אברכה דא"כ עיקר חסר מן הספר והלשון אינו סובל אלא כאילו בא ללמד שהספירה שנצטווינו למדנו מכאן שיהא בב"ד וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מאי אולמיה האי קרא דספירת עומר מהאי קרא דשמיטה דנלמוד ממנה עליה וע"ק דלפי דבריהם הוי לרבינו להפך להקדים קרא דספירה לקרא דשמיטה כי כן דרך הלימודים להקדים המלמד ללמד וכל זה ק' לי לגירס' הספרים המדוייקים שנדפס בהן כמ"ש לעיל וכ"ש שיותר ק' לגירסת הספרים שנדפס בהן בל' הזה וכתיב וספרת שבע שבתות שנים מכאן שהספירה בב"ד מה שנת השמיטה כו' דלגירסא זו בלי קושיותינו הנ"ל אין לה הבנה דמשמע מינה דנלמד דהספירה בב"ד מקרא זה לחוד מדכתיב בשמיטה וספרת לך שבע שבתות שנים זולת מקרא דוספרת הנאמר בספירת עומר ואם כן אין לו שום קישור בכאן לכן היה נלע"ד לפרש דכוונת רבינו הוא להיפוך ללמד ספירת עומר מספירה דשמיטה דכמו שאותו ספירה דשמיטה בודאי קאי אב"ד ור"ל שהם יקדשו היובל וימי השמיטות ויקבעו זמן התחלתן וסופן דמה"ט צוה הש"י לב"ד ע"ז כל מקראי קודש שנאמר בהן אלה מועדי יי' אשר תקראו אותם מקראי קודש אשר תקראו אותם במועדם ודרשו תקראו שהכל תלוי בכם אפי' מוטעין כו' כך מ"ש בפ' ראה שבעה שבועות תספר לך קאי אב"ד ואף שמצות ספירה מוטלת על כל א' וא' מישראל מ"מ תלה ציוו הספירה בב"ד שהם יאמרו לכם באיזה יום יהיה ראשון של פסח שידעו להתחיל כל ישראל למנות ספירה מיום השני וכן איתא בהדיא בפ' ר' ישמעאל הנ"ל וגם בתוספתא בפ' אמור ז"ל ר"א אומר הרי הוא אומר תספר לך ספירתך תלוי בב"ד ופירש"י תספר לך משמע לך תהא מסורה הספירה התלויה בב"ד שב"ד קובעין המועדות וצריך לשאול אימתי חל י"ט ראשון שתתחיל למנות הספירה ממחרת והשתא א"ש דהוצרך ללמד זה מספירה הנאמרה בשמטה משום דאי לאו מ"ש בשמטה ה"א מדגילה לן התורה ממ"ש בפ' אמור וספרתם לכם שהספירה יהיה לכל א' וא' מישראל ולא קפיד לצוות הב"ד ה"ה נמי במ"ש בפ' ראה שבעה שבועות תספר לך נמי קאי אכל א' וא' מישראל אלא שהתורה כותב פעם בל' רבים ופעם ל' יחיד וכמו שע"כ צריך אתה לומר במ"ש בתר הכי קרא ועשית חג שבועות לה' אלהיך מסת נדבת ידך שכתוב בל' יחיד וקאי אכל יחיד ויחיד מישראל אבל השתא שמצינו שכתב נמי גבי שמטה וספרת לך שבע שבתות שנים והתם ודאי אב"ד קאי שהרי לא כתב גביה בשום מקום לרבים מסתברא נמי לדרוש מ"ש שבעה שבועות תספר לך אב"ד וכמ"ש ומדילפינן בהא ספירת עומר משמיטה ילפינן נמי לענין שביתת מלאכה וזה שסיים מה שנת השמטה כו' ולא איירי בזה הלמד מענין ברכה כלל וי"ל דמברכין אספירה דשמיטה או לא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ע"כ שכתבתי לעיל דעת התוספות והרמב"ן והחזקוני · וא"ל מאמר דילפינן ספירת העומר משמיטה נילף נמי שמיטה מעומר דיברכו הב"ד אספירה דידהו וי"ל דאין זה ג"ש אלא גילוי מילתא ואסמכתא משמיטה שלא יעשו מלאכה בשעת הספירה

צירוף

אקראי ויש דבר שהחמירו בו יותר מבשבת כגון באיסור מוקצה לרב אלפס דאף על גב דקיימא לן בשבת כר' שמעון בי"ט פסק כר"י לפי שהוא קל והחמירו בו כדי שלא יבואו לזלזל בו וכ"כ בשאלתות וכ"פ הרמב"ם ז"ל אבל בעל ה"ג ורש"י ור"י ור"ת פוסקים כר"ש בין בשבת בין בי"ט אלא שר"ת היה מחלק לומר שאין הלכה כר"ש אלא במוקצה אבל בנולד הלכה כר"י וכן ר"ח פסק כר"ש אף בי"ט אלא במוקצה מחמת איסור ונולד פסק כר"י בי"ט :

תצו **ואנו** שעושין ב' ימים כל מה שאסיר בראשון אסור גם בשני וגוערין עליו למי שמזלזל בו ואם הוא צורבא מרבנן אין מחמירין ולענין מת לבד הוא חלוק שני מן הראשון כאשר יתבאר בעז"ה וכן לכחול העין אף על פי שאסור בראשון אלא על ידי עו"ג אלא אם כן יש בו סכנה בשני מותר אפי' ע"י ישראל אף ע"פ שאין בו סכנה וביו"ט שני של ר"ה אסור אם לא ע"י

גזירה עכ"ל וידוע דסתם ר"י הוא ר"י בר שמואל ואפשר לייטב דס"ל לר"י דדוקא אותה תליסה ושחיטה שלא היה מתקלקל אם נעשו מעי"ט אסורין מן התורה בי"ט אבל בדבר המתקלקל היה מותר ד"ת ואפ"ה אסרוהו חכמים משום דילמא ימנע משמחת י"ט כ"ל · וצ"ע דלהרמב"ם ושאר גאונים דאוכל נפש ממש שרי לגמרי ד"ת ואפי' אפשר מעי"ט א"כ מאי קאמר תלמודא בריש פ"ק דביצה גבי ביצה גזירה שמא יתלוש ושמא יסחוט היא גופיה גזירה וכו' וכמו שהקשה התוס' שם וצריך לומר מאחר דאסמכוה אקרא הוי כמו איסור דאורייתא ממש וגזרו עוד אף ביצה אטו הך ואעפ"י שהיא גופיה אינה אלא גזירת חכמים · כתב ב"י מ"ש הכל בו שי"א שאין איסור מחמר בי"ט רק בשבת שפרט לך בה הכתוב ונראה שטעמו מפני שבי"ט אינו אסור אלא מה שהוא אב מלאכה דהוי בכלל כל מלאכת עבודה לא תעשו . וכן מוכח בירושלמי לענין הבערה דאיכא מ"ד דהבערה שלא לצורך אסור ביום טוב משום דהבערה היתה בכלל שאר מלאכות ולחלק יצתה ואיכא מ"ד דמותר משום דסבר דהבערה ללאו יצתה ולא הוי אב מלאכה · והתוס' בפרק שני די"ט (דף כ"ג) הביאו הך ירושלמי וכן שאר מחברים הביאו וא"כ מאמר דלכ"ע אינו מאבות מלאכות מותר בי"ט וכן עיקר דלא כסברת המחמירין שבכל בו וכן מבואר בהרמב"ם וסמ"ג שכתבו דאין מוציאין משא על גבי בהמה בי"ט שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול אלמא דד"ת אין איסור בשביתת בהמתו במחמר כדפרי' ודלא כמ"ש בכ"י ודין שביתת הבהמה בי"ט כתוב לעיל סי' רמ"ו :

ויש דבר שהחמירו בו יותר מבשבת כגון באיסור מוקצה וכו' פי' דאע"ג דבפ' מי שהחשיך פליגי רב אחא ורבינא והלכה כדברי המיקל דבמוקצה מחמת מיאוס נמי הלכה כר"ש לבר ממוקצה מחמת איסור דדחייה בידים מכל מקום בי"ט פסק כר' יהודה לפי שהוא קל כו' וכדרב נחמן דמוקים לסתמא דמתניתין הכי בריש פ"ק דביצה ואע"ג דפליגי עלה רבה ורב יוסף ורב יצחק אפ"ה פסק כר"נ לפי שהסוגיות לשם מוכיחות כר"נ דהלכה כר"י בי"ט ועיין במ"ש האלפסי בסוף מסכת ביצה : **ומ"ש** וכ"כ בשאלתות בהגודה ובמרדכי בפ"ק דביצה כתוב דהשאלתות פוסקין כר"ש בין בשבת בין בי"ט : **ומ"ש** אלא שר"ת היה מחלק כו' אע"ג דהרא"ש והסמ"ג והמרדכי כולם כתבו בשם בה"ג שהיה מחלק בזה מ"מ כתבו רבינו בשם ר"ת מפני שמבואר מדבריו דבכל נולד אסור בין בשבת בין ביום טוב ואפילו קורה שנשברה הו"ל נולד ואסור כדכתב הסמ"ג בשמו לייטב הסתם משנה דאין מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה בי"ט שמביא רב נחמן ממנה ראייה דהלכה כרב יהודה ביום טוב וכתב הוא ז"ל דלא סתם לן כמותו אלא בנולד דקורה שנשברה הוי נולד כמו שברי כלים ומה שאין מבקעין עצים מן הקורות זהו משום מוקצה מחמת חסרון כיס דאפי' ר"ש מודה אבל בה"ג לא כתב דנולד אסור אלא כגון שברי כלים בי"ט כמו שהעתיק הסמ"ג לשונו ממש ולפיכך כתב רבינו חילוק זה על שם ר"ת להורות דאסורה בכל נולד שבעולם ועל זה כתב וכן ר"ח וכו' כלומר דגם הוא אוסר בסתם כל נולד בעולם אלא שבזה חולק אר"ת דלר"ת אסור הנולד אף בשבת ולר"ח אינו אוסר הנולד אלא בי"ט ועוד דלר"ח אסור בי"ט מוקצה מחמת איסור ולר"ת מותר · וכ"כ הרא"ש לשם על שם ר"ת כנ"ל וב"י פי' לפי שהרא"ש דחה ראיית בה"ג ולא דחה ראייה ר"ת על כן הזכיר דברי ר"ת לבד ואין זה מתקבל דאף על פי שהראייה נדחה מ"מ עיקר דבריו לא נדחו והיה לו לכתוב עיקר הדין על שם בה"ג כמ"ש משם ר"ת אבל למאי דפרי' ניחא ותדע שהרי אף ר"ש מודה בנולד דאסור כמ"ש רבינו בהדיא בסי' תצ"ח באפר שהוסק בי"ט דחשוב כנולד ואסור אף לר"ש וא"כ למה כתב דבנולד פסק ר"ת כר"י אלא ודאי דבכל נולד קאמר דפסק ר"ת כר"י דאילו לר"ש אינו אסור בנולד אלא בנולד כו הוא דבר חדש ממש : **ומ"ש** בשם ר"ח דבמוקצה מחמת איסור פסק כר"י בי"ט אע"ג דבשבת נמי הלכה כר"י במוקצה מחמת איסור כדפרי' מכל מקום יום טוב חמיר טפי דאילו בשבת אינו אסור אלא מוקצה מחמת איסור דדחייה בידים אבל בי"ט במוקצה מחמת איסור גרידא נמי אסור :

תצו ואנו שעושין שני כו' וכן לכחול וכו' בפ"ב דביצה בעא מיניה רב אשי מאמימר מהו לכחול את העין ביום טוב היכא דאיכא סכנה לא מיבעיא לי דאפילו בשבת שרי כי קא מיבעיא לי סוף אוכלא ופכוחי עינא ופי' רש"י שקרוב להתרפאות הוא ואינו כוחל אלא להגיה מאורתו · ומסקנת הגמרא כאשר פסק רבינו · והרמב"ם ז"ל כתב וכן מותר לכחול את העין ביום טוב שני ואף על פי שאין שם חולי נראה מדבריו שהוא ז"ל מפרש דתרתי קא מיבעיא ליה חדא סוף אוכלא דהיינו בחולי שאין בו סכנה ופכוחי עינא היינו דליכא חולי אלא להנאת הגוף אבל מדברי שאר כל המפרשים נראה כפירוש רש"י דלא מיבעיא ליה אלא בחולי שאין בו סכנה ומשום לערא והכא מסיק דשרי ביום טוב שני אבל כשאין שם חולי אסור וכך משמע מדברי רבינו והכי נקטינן :

ומ"ש ובשני מותר אפילו על ידי ישראל וכו' שם אמימר שרא למיכחל עינא בי"ט ב' של ר"ה וכתב האלפס דלית הילכתא כוותיה דקי"ל קדושה אחת היא אבל בי"ט ב' של גליות מותר וכ"כ הרא"ש ושאר מחברים אבל בהגודה כתב על דברי האלפס וז"ל אבל בתוספות אסור לישראל אפי' בי"ט ב' של גליות אך מתיר לומר לא"י עכ"ל : אין

ע"כ. ואיני יודע טעמו של המתיר דהא כיון דמקשינן יו"ט לשבת חוץ מקצת דברים שנתפרשו בתלמוד ושביתת בהמה אינה מכללם היאך אפשר לומר שהיא מותרת בי"ט ואע"פ שלא כתבה הכתוב בי"ט כל שאר מלאכות ג"כ לא נכתבו בי"ט בפרט ומלא תעשה כל מלאכה ילפינן להו והא נמי דכוותייהו ומיהו בהא איכא למימר דשביתת בהמתו ומחמר לאו בכלל לא תעשה מלאכה נינהו שהרי אינם מכלל ארבעים אבות מלאכות ולא מתולדותיהן אלא לאו לעצמו ייחד לו קרא והלכך אפשר דכיון דלא כתביה רחמנא בי"ט מישרא שרי אבל אין נראה שיהא כן דעת הפוסקים שהרי סתמו דבריהם לומר שי"ט שוה לשבת לכל דבר חוץ מהוצאה והבערה וכו' ולא הוציאו שביתת בהמה ומחמר מן הכלל אלמא סבירא להו דביו"ט נמי אסורין והרמב"ם בפ"ה וסמ"ג כתב דאין מוציאין משא ע"ג בהמה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול וכתב ה"ה שיש מי שכתב לפי שאין משתמשין בב"ח כל עיקר והרשב"א כתב שני הטעמים עכ"ל :

ויש דבר שהחמירו בו יותר מבשבת כגון באיסור מוקצה להרי"ף דאע"ג דקי"ל בשבת כר"ש וכו' בריש מס' י"ט (ב.) תנן ביצה שנולדה בי"ט ב"ש אומרים תאכל וב"ה אומרים לא תאכל ואוקמה רב נחמן בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ודאית ליה מוקצה אית ליה נולד ודלית ליה מוקצה ל"ל נולד ב"ש כר"ש וב"ה כר"י ואקשי' ומי אר"כ הכי והא תנן ב"ש אומרים מגביהין מעל השלחן קליפים ועצמות וב"ה אומרים מסלק את הטבלא כולה ומנערה ואר"כ אנו אין לנו אלא ב"ש כר"י וב"ה כר"ש כלומר אין לנו כשיטת משנה זו לפי שמוחלפת שיטתה אלא כך שמעתי מרבותינו דב"ש כר"י ומחמרי וב"ה כר"ש ומשני אמר לך ר"כ גבי שבת דסתם לן תנא כר"ש מוקים לב"ה כר"ש אבל גבי יו"ט דסתם לן תנא כר"י מוקי לב"ה כר"י ופסק כן הרי"ף בסוף מס' ביצה דבשבת נקטינן כר"ש וביו"ט נקטינן כר"י והביא עוד ראיות לדבריו והרא"ש כתב שם שרש"י ור"ת ור"י חולקין ואמרי דהלכ' כר"ש אף ביו"ט והביאו ראיות לדבריהם וכתב דלא אשכחן מאן דמפליג בין שבת ליו"ט אלא ר"כ נדחק לחלק להעמיד אוקימתא דידיה אבל לשאר אמוראי א"צ לחלק וכה"ג פסק כר"ש במוקצה בי"ט אבל בנולד פסק כר"י והביא ראיה מדדרש רבא (ביצה ל"ג·) אשה לא תכנס לבית העצים ליטול אוד וכו' ואינה ראיה דרבא לטעמיה דאפילו בשאר מוקצה דלאו נולד סבירא ליה כר"י אבל אנן דקי"ל כר"ש במוקצה ה"ה בנולד ותיהו ר"ת דייק משמואל דבשילהי שבת (קנו:) סבר כר"ש ואפ"ה קאמר בס"פ נוטל דלא הוה מטלטל גרעיני תמרי אלא אגב ריפתא ואין ראיה משמואל דמחמיר על עצמו היה ועוד דקדק ר"ת דנולד אסור מסתמא דתלמודא דפרק נוטל (קמג:) דאסר לטלטולי גרעיני דתמרי פרסייתא משום דהוי נולד והא דפריך בס"פ כירה (מה:) אמלתא דר"י מדר"כ דמאן דל"ל מוקצה לית ליה נולד לא קי"ל הכי והו"מ לשנויא דלא קי"ל הכי ולא חשש ור"ח כתב הכא מהא שמעינן דכל מידי דחזי ליה לאיניש דעתיה עילויה והא דאר"כ עז לחלבה ורחל לגיזתה ותרנגולת לביצתה ותורי דרידיא ותמרי דעיסקא באנו למחלוקת ר"י ור"ש הא בהדיא קי"ל כר"ש ואע"ג דביו"ט קי"ל כר"י ה"מ כגון נולד ומוקצה מחמת איסור וכיוצא בו אבל הני כולהו שרי ביום טוב וכן כתב בעל העיטור עכ"ל הרא"ש ז"ל ואע"פ שבה"ג ג"כ סובר דבנולד הלכה כר"י מפני שנדחית ראייתו לא כתב רבינו כן בשמו וחילוק סברות אלו כתב המרדכי בריש ביצה וגם סמ"ג אלא שהמרדכי כתב שהשאלתות סוברים דהלכה כר"ש במוקצה בין ביום טוב בין בשבת ורבינו כתב שהן סוברים דהלכה כרבי יהודה ביום טוב והרמב"ם בפ"א פסק כדברי הרי"ף וכתב ה"ה יש מן הגאונים חולקים ואומרים שאין מוקצה בי"ט יותר מבשבת ולזה כתב בהשגות א"א לא הכל שוים וכבר הכריע בעל המאור והרמב"ן והרשב"א כדברי ההלכות ורבינו והביאו ראיות לזה ועיקר עכ"ל · וכתב הר"ן בסוף ביצה שהרז"ה סובר דכי סתם לן תנא בי"ט כר"י ה"מ במידי דמיתסר בשבת כגון ביקוע עצים מן הקורות דאף על גב דלית לן מוקצה בשבת מ"מ הביקוע מצד עצמו אסור בו ולפיכך אע"פ שביקוע עצים מותר בי"ט אנו אוסרין לבקע מן הקורות מדין מוקצה וכן הדין בתורי דרידיא שאסורין לשחטן בי"ט משום מוקצה כיון שהשחיטה אסורה בשבת מצד עצמה אבל תמרי דעיסקא וכיוצא בהם כיון דבשבת שרי דלית לן מוקצה אף בי"ט שרי דליכא מידי דבשבת שרי וביו"ט אסור ואין זה דעת הרי"ף שהרי כתב כאן דתמרי דעסקא אסורין בי"ט ולקושייתו של בעל המאור יש לומר דכי אמרינן ליכא מידי דבשבת שרי וביו"ט אסור ה"מ בשבת וי"ה שדינם שוה וקדושה אחת להם ולא אתי לזלזולי ביה אבל בי"ט משום דאתי לזלזולי ביה לא רצו להשוותו לשבת והרי מצינו שמחלקין ביניהן שהרי אמרו שבת (מב:) מניחין נר על גבי דקל בשבת ואין מניחין נר ע"ג דקל ביו"ט ולפיכך כל מוקצה אע"פ שהוא מותר בשבת אסור בי"ט עכ"ל · ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת וגם הכריעו כדבריהם האחרונים הכי נקטינן : חילוקי מוקצה ובאיזה דברים יש מוקצה אפי' לר"ש נתבאר בסי' ש"י :

תצו ואנו שעושין שני ימים כל מה שאסור בראשון אסור גם בשני וגוערין עליו וכו' בפרק מקום שנהגו (נב:) רבי נתן בר אסיא אזיל מבי רב לפומבדיתא בי"ט שני של עצרת שמתיה רב יוסף א"ד נגדי' רב יוסף א"ל אביי נשמתיה מר דרב ושמואל דאמרי תרווייהו מנדין על שני יו"ט של גליות א"ל ה"מ איניש דעלמא הכא צורבא מרבנן הוא דטבא ליה עבדין ליה . והקשה הר"ן דהכא משמע דמאן דעבר אדרבנן משמתין ליה ואילו בפ' כירה (מ:) אמרינן דהמבשל בחמי טבריה לוקה מכת מרדות מדבריהם ובדוכתא טובא אמרינן הכי אלמא חילקא אין שמותי לא ותירץ דבמלתא דהוי עיקריה מדרבנן דכי עקר ליה קא עקר לכולה מצוה משמתינן ליה כגון האי וכדאמרי' כמי (עדיות פ"ה) את מי נדו את אלעזר בן הנכן שפקפק בנטילת ידים אבל בדבר שעיקרו מן התורה והוא עובר על מה שאסרו בו חכמים מכין אותו מכת מרדות כי ההוא דמבשל בחמי טברי' ע"כ ותמהני דהא מדרב ושמואל דאמרי מנדין על שני י"ט של גליות משמע דיום טוב ראשון שוה ליום טוב שני ועל אי זה מהם מנדין הרי שאע"פ שהראשון עיקרו מן התורה משמתי' ליה וכפ' זה בורר (כו:) אמרינן דהנהו קנראי דקבור נפשא בי"ט ראשון ושמתינהו רב פפא מיהו בהא איכא למימר דהני קנראי חללו י"ט בדבר שהוא אסור מן התורה ומש"ה שמתינהו דכיון דעברי על דברי תורה ממש היו משמתינן להו אבל אם לא היו עוברין אלא בדבר שאיסורו מדרבנן לא הוה משמתינן להו אלא היו מלקה אותם מכות מרדות אבל קושיא קמייתא עדיין במקומה עומדת וכ"ל דהא דאמרי רב ושמואל מנדין על שני י"ט של גליות אע"ג דבחד כללא כייל להו לא כדאיתא והא כדאיתא דעל י"ט ראשון לא היו מנדין אלא על דבר שאין איסורו אלא מדרבנן וכ"ט ליכא לפלוגי בי' שהרי כל איסורו אינו אלא מדרבנן והלכך לעולם משמתינן עליה : ודע שמ"ש רבינו בכל מה שאסור בראשון אסור בשני היינו לומר שהמלאכות האסורות בראשון אסורות נמי בשני אבל דבר שהוא אסור בראשון משום מוקצה או נולד מותר בשני כמו שיתבאר בסי' תקי"ג ותקט"ו בס"ד : **ובן** לכחול את העין אע"פ שאסור בראשון אלא ע"י עו"ג וכו' בפ"ב דביצה (כב.) בעא מיניה רב אשי מאמימר מהו לכחול את העין ביום טוב היכא דאיכא סכנה לא מיבעיא לי דאפי' בשבת שרי כי קא מיבעיא לי סוף אוכלא ופכוחי עינא

דרישה

[illegible]

עצי אמר ל: אסור אמימר שרא למיכחל עינא מעו"ג בשבתא א"ד אמימר גופי' כחל תיניה מעו"ג בשבתא א"ל רב אשי מאי דעתיך דאמר עולא כל צרכי חולה עושין ע"י עו"ג בשבת וא"ר המנונא כל דבר שאין בו סכנה אומר לעו"ג ועושה ה"מ דלאו מסייע בהדיה אבל מר קא מסייע בהדיה דקא עמיץ ופתח א"ל איכא רב זביד דקאי כוותך ושני ליה מסייע אין בו ממש אמימר שרא למיכחל עינא בי"ט שני של ר"ה ומפרש טעמא בגמ' משום דס"ל כמ"ד ב' קדושות הן ופשיטא דלית הלכתא כוותיה דהא קי"ל כמ"ד קדושה אחת הן וכתב הרי"ף והרא"ש דמ"מ גמרינן מהא דאמימר דשרי למיכחל בי"ט ב' של גליות וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהי"ט וכתב שאע"פ שאין שם חולי מותר וכתב ה"ה שהטעם לפי שהנאת הגוף הוא:

וכתב הר"ן ומינה שמעינן דכל צרכי חולה שאין בו סכנה עושין ע"י ישראל בי"ט ב' של גליות מיהו איכא למימר דה"מ כגון מיכחל עינא דמלאכה גופה שבות היא אבל להתיר אבות מלאכו' אין לנו וכו' ה"ה בפ"א מה' י"ט שזה דעת הרמב"ן שאין מתירין מלאכות גמורות ע"י ישראל אבל כל שבות מתירין לו:

וכתב עוד הר"ן ושמעינן נמי דמותר לכבות הנר מפני דבר אחר ומותר לכבות הדליקה משום איבוד ממון על פי הפירושים שפירשנו למעלה ביום טוב שני של גליות דבגמרא מוכח דהנהו כולהו כי הדדי נינהו ושרו לר"י ואסירי לרבנן וכיון דבמיכחל עינא סמכינן אדר"י בי"ט שני של גליות אף בלכבות הנר מפני ד"א ומפני הדליקה סמכי' עליה בי"ט שני של גליות עכ"ל והדבר ברור שאין דעת רבינו כן שהרי כתב שאין חילוק בין ראשון לשני אלא לענין מת ולכחול את העין בלבד וכ"כ שהוא דעת הפוסקים (א): אם יש חילוק בין שני לראשון לענין ספק מוכן יתבאר בסימן שא"ז בס"ד:

כתוב בא"ח בני א"י שבאו לח"ל אסורים לעשות מלאכה בי"ט שני בישוב אפי' דעתו לחזור וכ"ז שלא הגיע לישוב אפילו אין דעתו לחזור מותר לפי שעדיין לא הוקבע להיות כמותן אבל אם הגיע לישוב ואין דעתו לחזור נעשה כמותן ואסור בין במדבר בין בישוב וכל חוץ לתחום אין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם וקולי מקום שהלך לשם יש פוסקים שלעולם אינו נוהג כ"ז שדעתו לחזור לעולם עכ"ל ודברים אלו נלמדים מעובדא דרמי בר תמרי דפרק כל הבשר (קי:) וצ"ע:

תצז אין צדין דגים מן הביברים בי"ט ואין נותנין לפניהן מזונות משנה בר"פ ג' דביצה (כג:) אין צדין דגים מן הביברים בי"ט ואין נותנין לפניהן מזונות אבל צדין חיה ועוף מן הביברין בי"ט ונותנין לפניהן מזונות רשב"א לא כל הביברין שוין זה הכלל כל המחוסר צידה אסור ושאינו מחוסר צידה מותר ופירש"י (א) אין נותנין לפני הדגים מזונות · משום דאפשר להם בלא מזונות שהן אוכלין שרשי עשבים וקרקע וגדול אוכל את הקטן והר"ן כתב דבפרק ר"א דאורג (קו:) פירש"י דטעמא דאין נותנין לפניהם מזונות משום דכיון דמוקצין הם לא שרי לאיטרח עלייהו וכן מוכיח בירושלמי דגרסינן התם לפי שאין עושין תקנה לדבר שאינו מן המוכן וכתב והא דתנן (קנו:) מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים (שם קנו:) ומטלטלין את הלוף מפני שהוא מאכל לעורבים והא כלבים ועורבים אין ראויין כלל ואפ"ה נותנין לפניהן מזונות לאו קושיא היא דמ"מ מוכנים הם לצורך האדם ומאתמול היה דעתו עליהם כיון שהם ברשותו מה שאין כן בדגים ובחיה ובעוף בזמן שהן מחוסרין צידה שכיון שאין מזומנין לאדם אין נותנין לפניהם מזונות אבל כשאינן מחוסרין צידה כגון בביבר קטן כיון שדעתו עליהם וכאילו הם ברשותו של אדם ממש נותנין לפניהם מזונות ע"כ וכתב עוד אבל צדין חיה ועוף מן הביברים ונותנין לפניהם מזונות דחיה ועוף בביברין ניצודים ועומדין הם ולפיכך נותנין לפניהם מזונות רשב"א לא כל הביברין שוין דאיכא ביבר גדול דלא חשיבי ביה חיה ועוף ניצודים ע"כ · והתוס' (ביצה כג) כתבו דאין נותנין לפני הדגים מזונות גזירה שמא יצודם · והרמב"ם כתב בפ"ב מהלכות י"ט דגים ועופות וחיה שהן מוקצה אין משקין אותם בי"ט ואין נותנין לפניהם מזונות שמא יבא ליקח מהם וכל שאסור לאכלו או להשתמש בו בי"ט מפני שהיא מוקצה אסור לטלטלו וכתב ה"ה דע שאע"פ שאסור באלו שבמינן ראויים לאכילה אלא שהן מוקצין אינו אסור בבהמה טמאה ועופות טמאים ע"כ ואיכא למידק כיון דמתניתין מחלקא בין דגים לחיה ועוף היאך לא חילק הרמב"ם ביניהם וי"ל שהוא סובר דת"ק היא מחלק ביניהם ואין הלכה כמותו אלא כרשב"ג וסובר דרשב"ג קאי אדגים חיה ועוף הלכך דין כולם שוה דכל שאינן מחוסרין צידה לוקחין מהם בי"ט ונותנין לפניהם מזונות ואם הם מחוסרים צידה אין לוקחין מהם בי"ט ואין נותנין לפניהם מזונות ורבינו אפשר שהוא סובר כדעת הראב"ד והרשב"א שכתב ה"ה דרשב"ג לא קאי אלא אחיה ועוף אבל דגים בכל ביבר אסורין ואפי' הוא ביבר קטן והטעם מפני שהם מכוסים מן העין ולפיכך כתב סתם אין צדים דגים מן הביברין ואין נותנין לפניהם מזונות וגבי חיה ועוף כתב כל שאין מחוסרין צידה מותר לצודן וליתן לפניהם מזונות ומשמע אפי' בביברין וכדרשב"ג ואע"פ שיש להקשות על סברא זו מדין סוכר אמת המים שיתבאר בסמוך וכמו שהקשה ה"ה כי היכי דמיתרצא האי קושיא אליבא דהראב"ד והרשב"א מיתרצא נמי לדעת רבינו אם הוא תופס שטתם · ואפשר לפרש דברי רבינו בע"א ולומר דכהרמב"ם סבירא ליה דדגים שוים לחיה ועוף דרשב"ג אדגים נמי קאי דביברים דידהו שאינם מחוסרין צידה מותר ליקח מהן וכדמשמע מההיא דסוכר אמת המים וממילא משמע דמותר ליתן לפניהן מזונות ומש"ה לא חש לפרש · ויותר נראה לומר שסובר רבינו דדגים אפילו היכא דמותר ליקח מהן אין נותנין לפניהם מזונות מטעמא דפירש"י דאפשר להם בלא מזונות ולפ"ז ואין נותנין לפניהם מזונות לאו אאין צדין קאי אלא מלתא באפי נפשה היא · וה"ק לעולם אין נותנין לפניהם מזונות ואפילו היכא דמותר ליקח מהם: **ואם** סתם אמת המים וכו' מימרא בפרק אין צדין (כה ·) ומשמע בגמ' דאשמועינן שא"צ זימון דסכירת אמת המים חשוב זימון וה"ה הקשה על הראב"ד והרשב"א שסוברין שאין צדין מביברי דגים כלל מהא דסוכר אמת המים וי"ל לתרץ דביברים שאני שהם רחבי' הרבה ואע"פ שא"צ מצודה לצוד הדגים שבהם מ"מ מתוך שהם מכוסים מן העין הם נשמטים לכאן ולכאן והלכך לא חשובי כניצודים אבל אמת המים מתוך שאינה רחבה אינם יכולין להשמט הלכך הו"ל כניצודים ושרי ע"כ ונראה דלדעת הראב"ד והרשב"א אפי' ארוכה כמה דגים שבתוכו כניצודים הם דכיון שאינה רחבה אינם יכולין להשמט כ"כ: **ואפי'** ספק צידה אסור כגון מצודות חיה דגים ועופות שהיו פרושות מעי"ט וכו' משנה שם (כד:) מצודות חיה ועופות ודגים שעשאן מעי"ט לא יטול מהם בי"ט אא"כ ידוע שניצודות מעי"ט ופירש הר"ן לא יטול מהם בי"ט משום דהו"ל ספק מוכן ובגמרא איפליגו תנאי בספק מוכן ואיפסיקא הלכתא כמאן דאסר וכתב ה"ה בפ"ב דע שכל דין מוקצה ונולד בכלל זה והטעם מפני שהוא דשיל"מ או שרצו חכמים להחמיר בדבר זה והרשב"א חלק ואמר שכיון שהמוקצה והנולד מדבריהם הולכין בספיקן להקל ולא אמרו אסור אלא בדבר שקרוב ליגע בשל תורה כגון ספק ניצוד ביום טוב ספק ניצוד מערב יום טוב אבל שאר ספיקות מותרין. זו היא סברתו בספרו ואני תמה מזה שא"כ ספק ביצה אם נולד בי"ט או מעי"ט למה היא אסורה ועוד דברייתא דספק מוכן סתמא מיתנייא וכולה סוגייא דפ"ק מוכחא דספק נולד להחמיר ודבריו צ"ע ונראין דברי רבינו שלא חילק עכ"ל:

וכתב הר"ן שהרא"ש דלוני"ל התיר ספק מוכן ביום טוב שני ואמר שאין היתירו מכוון אבל אגלי יפה הורה משום דהו"ל ספק ספיקא דאית לן למשרייה אפי'

ע"י עו"ג או שיש בו סכנה והנני מסדר הלכותיו על סדר תיקון המאכל צידה זימון ושחיטה והפשט ומליחת העור והחלבים ולקיחת הבשר ועצים הראוין להסקה ותיקון האש והתבשיל וסדר הפת מדידת הקמח והרקדה ולישה והפרשת חלה ותיקון הפת ואפייתו והיסק התנור ומכשירי אוכל נפש ואיסור בישול לכלבים וביצה שנולדה ביום טוב וכבוי הפתילה והדלקתה והעו"ג המביא דורון לישראל ומה משלחין בי"ט והיתר קנייה מן החנוני וענין ההוצאה וטלטול מת בי"ט וערובי תבשילין וחצרות:

תצז (א) **אין** צדין דגים מן הביברים בי"ט ואין נותנין לפניהם מזונות ואם סתם אמת המים בכניסה וביציאה מעי"ט (ב) מותר ליקח ממנה דגים בי"ט דהוי להו ניצודין ועומדין ואפילו ספק צידה אסור כגון מצודות חיה דגים ועופות שהיו פרושות מערב י"ט ולמחר מוצא בהן אסורין (ג) אלא אם כן ידוע שניצודו מבעוד

תצז אין צדין דגים מן הביברין בי"ט ואין נותנין לפניהם מזונות משנה ר"פ א"צ ופרש"י דדגים אפשר להם בלא מזונות שהם אוכלין שרשי העשבים וקרקע וגדול אוכל את הקטן ולפי דבריו אף במקום שהם ניצודין ועומדין כגון באמת המים דבסמוך לא יתן לפניהם מזונות וה"ה להיפך כשהם בביבר קטן העשוי מחילות כל סביביו ואין להם לא שרשי העשבים וקרקע וכולם דגים גדולים מותר ליתן לפניהם מזונות אף על פי שאסור ליקח מהם בי"ט והתוספות הקשו על פירושו מסוגיית הגמרא וכתבו דהא בהא תליא דאם צידה מותרת מותר נמי ליתן לפניהם מזונות בי"ט וכשהצידה אסורה אין נותנין לפניהם מזונות בי"ט גזירה שמא יצודם ומדברי רבינו בסמוך גבי חיה ועוף מבואר דס"ל כפי' התוס' ולכך כתב דבמחוסרין צידה אסור לצודן וליתן לפניהם מזונות וכשאינן מחוסרים צידה מותר לצודן וליתן לפניהם מזונות דאלמא דהא בהא תליא דאילו לפירש"י לעולם נותנין לחיה ועוף מזונות אפילו במחוסרין צידה דלא אפשר להם בלי מזונות בימי החורף ואף בימי הקיץ במקו' דריסת בני אדם שאין עשבים עולין בו כמו שפרש"י במשנה: **ואם** סתם אמת המים כו' מימרא דרב בפרק א"צ ומוכח בגמרא שאינן צריכין זימון אחר דמעשה דסתימת המים חשיב זימון גמור וזהו שהרי"ף והרא"ש והרמב"ם כתבו בסוף מימרא זו דהא כבר ניצודו מעי"ט והו"ל מוכנין ורבינו ז"ל קיצר מלבאר דהו"ל מוכנין מפני שלא בא בכאן לפרש אלא דין צידה ולפיכך כתב בסתם דאם סכר אמת המים מותרין דאין בהם איסור צידה וכיון דמותרין בעל כרחך צ"ל דבסתימת המים הו"ל מזומנים וא"ת כיון דרבינו ז"ל פסק בסתם דאין צדין דגים מן הביברין ומשמע דאפילו בביבר קטן שא"צ לומר הבא מצודה אסורים א"כ קשה מ"ש מאמת המים דמותרין · וי"ל דביברין כיון שהם רחבים והדגים מכוסין מן העין נשמטים לכאן ולכאן לחורים ולסדקי' והויא צידה בי"ט משא"כ בחיה ועוף דאינם מכוסים מן העין ליכא משום צידה בביבר קטן כשאין צורך לומר הבא מצודה ונצודנו אבל אמת המים מתוך שאינה רחבה אינם יכולים להשמט אפילו ארוכה וכן היא דעת הראב"ד והרשב"א וכמ"ש ב"י ודלא כהרמב"ם שסובר דאף בביברין מותרין הדגים בביבר קטן כשא"צ לומר הבא מצודה כדכתב הרב המגיד בפ"ב ולפי זה הנוהגים לשום הדגים בביבר קטן העשוי ממחילות כל סביביו ומתחתיו כמו תיבה וקורין אותו קסט"ן בל"א שרחב קצת אסורים הדגים בי"ט משום צידה לדעת הראב"ד והרשב"א ורבינו וכן נראה מדברי רש"י שלא מצא היתר בביבר לדגים כי אם לצודן מבע"י ויניחנו במצודתו במים ולא ימות ולמחר יעלהו ולא דמי לאמת המים דשרי דגבול יש לה דאינה רחבה אלא אמה שעל כן נקראת אמת המים וכל שרחב יותר מאמה בת ו' טפחים אסורים הדגים: **ואפילו** ספק צידה כו' ריש פרק א"צ דין איפסקא הילכתא משמיה דשמואל דספק מוכן אסור איכא דמתני להא דשמואל אהא דתניא שוחטין מן הביברין בי"ט (פי' רש"י מן הביברים שניצודין ועומדין · אבל לא מן הרשתות ומן המכמרות רשב"א אומר בא ומצאן מקולקלין מעי"ט בידוע שמעי"ט ניצודו ומותרין הא ספיקא אסורין אמר שמואל הלכה כרשב"א והרי"ף לא הביא זה ונראה שדעתו דהלכה כלישנא קמא דשמואל ולא כלאיכא דמתני ולכן פסק כת"ק דרשב"א דאפי' מצאן מקולקלין אינו יוצא מידי ספק מוכן דשמא הקלקול היה בשביל שהחיה מנתקת במצודה ועדיין לא ניצודה ולפיכך לעולם אסור עד שיודע בודאי שניצודו מערב יום טוב כגון שראה שהחיה במצודה מערב יום טוב וכך כתבו כל המחברים ותימה על הרב המגיד שתופס לדבר פשוט דבמצאן מקולקלין מערב יום טוב מותרין כרשב"א וכן פסק בש"ע ולא

דרכי משה

תצו (א) וכ"ש דליתא לדברי המרדכי שכתב בפ"ב דביצה דלר"י דמתיר מכשירי אוכל נפש מותר לכחול העין בי"ט דנפשו עגומה עליו וקצה באוכל כדאמרינן (ביומא עד:) האי מאן דאית ליה סעודה לא ליכול אלא ביממא עכ"ל וכל הפוסקים לא התירו אלא בי"ט שני:

תצז (א) ונראה דאפי' לדעת רש"י הא דנוהגים האידנא דקונים דגים מבע"י והולכים במים תוך כלי דמותר ליתן לפניהם מזונות שהרי אין להם מזונות ממקום אחר:

וכתוב

פרישה

סי' תצז (א) **אין** צדין דגים מן הביברין לפי שבביבר רחב הרבה ונשמט אילך ואילך וכתב המ"מ בשם הראב"ד והרשב"א דאפילו אין הביבר מחוסר צידה (ר"ל שאינו מבקש תחבולה לצודן ולתופסן אבל מ"מ אינו יכול לתופסן בקל) אסור מתוך שהביבר רחב הרבה והדגים שבכן מכוסות מן העין הם נשמטים כאן וכאן הילכך לא חשיבי ניצודים אבל אם סתם אמת המים מתוך שאינה רחבה אינן יכולין להשמט הלכך הוי כניצודים ושרי אפי' היא ארוכה הרבה עכ"ל וכ"פ בש"ע ומ"ש שאמת המים אינה רחבה הרבה ר"ל שאינה רחבה אלא אמה וכמ"ש בד"מ ריש סי' רי"ז ע"ש ואין נותנין לפניהם מזונות גזירה שמא יצודם תוס' ועיין בב"י שכתב שבכל ענין אסור לרש"י ומטעם שא"צ למזונות שהגדול אוכל הקטן ושרשי אדמה ויכול להיות שרבינו ס"ל כוותיה ותרתי קתני שאין נותנין להם מזונות בכל ענין: (ב) **מותר** ליקח ממנה דגים שהיא צרה ואינן יכולין להשמט: (ג) **אא"כ** ידוע שניצודו מעי"ט כתב המ"מ שאם מצא המצודות מקולקלות מעי"ט בידוע שמעי"ט ניצודו וכ"פ ב"י:

אווין

מבעוד יום (ד) ואווזים ותרנגולין שבבית מותר לצודן וא"צ זימון ושאר כל חיה ועוף כל שמחוסרין צידה שצריך לומר הבא מצודה ונצודנו אסור לצודן וליתן לפניהם מזונות וכל שאין מחוסרין צידה מותר לצודן וליתן לפניהם מזונות · איל וצבי שקננו בפרדס וילדו בו עפרים ועדיין הם קטנים שא"צ צידה מותרין בלא זימון ודוקא בפרדס הסמוך לעיר בתוך ע' אמה דדעתו עילווה אבל אם אינו סמוך לעיר לא והאם אפילו זימון אין מועיל לה כיון שמחוסרת צידה : יוני שובך ויוני עלייה וצפרים שקננו בטפיחים אסור לצודן הלכך אין מועיל להם זימון [א] וה"מ בגדולים אבל בקטנים מותר לצודן אבל זימון צריכין וכיצד הוא הזימון אומר זה וזה אני נוטל למחר

ב ח

ולא נהירא אלא כדפרישית · עוד כתב הרב המגיד לשם שהרשב"א חולק ואומר דדוקא בדבר שקרוב ליגע בשל תורה כגון ספק נילוד אסור אבל שאר ספיקות דמוקצה ונולד שהוא מדבריהם הולכין בספיקו להקל ואני תמה שאם כן ספק ביצה למה היא אסורה וכו' ודבריו צ"ע עכ"ל ולעד"נ דדוקא היכא דאיתחזק איסורא כגון דהוה קמן ביצה שנולדה ביום טוב ואחר כך נסתפקו על ביצה אחת אם זאת היא שנולדה ביום טוב אם לאו מחמרינן בספיקו וכן בכל ספק נולד היכא דאיתחזק איסורא ואף על גב דהוי מדבריהם הולכין אחר ספיקו להחמיר בדשיל"מ אבל היכא דלא אתחזק איסורא הולכין להקל בשל דבריהם אפי' בדשיל"מ אם לא בכגון ספק נילוד שקרוב ליגע בשל תורה גם הר"ן ז"ל חילק בפרק קמא דביצה אמימרא דבדק בקינה של תרנגולת כו' בחילוק זה עיין שם (בדף רפ"א ע"ב) : **אווזין** כו' בריש פרק אין צדין הכל אווזין ותרנגולין ויוני הרדסיאו' פטור ומוכחת הסוגיא דפטור ומותר וכן כתב הרא"ש בשם בעל העיטור · וכתב עוד דאעפ"י דמדברי התו' משמע דמפרשים דפטור אבל אסור קאמר היינו דוקא לפי סברת המקשה שהקשה כ"כ בפשיטות אבל למסקנא דמותר דבאין לכלובן לערב ומזונתן עליך אפי' לכתחלה שרי למילדינהו · והא דאין צריכין זימון גם זה שמפני שהן ברשות אדם · וכתב ב"י בשם מהר"י אבוהב דאין חילוק בין אווזין לתרנגולים ההולכים בחצר להולכים בבית' וכדמוכח מדברי הרא"ש · עוד כתב ב"י דאין לחוש אי מטלטל ושביק להו דכולן חזו לאכילה ומותרין לטלטל ויכול לברור איזהו שירצה וכדכתב בהג"ה אשיר"י פרק קמא דביצה והרמב"ם בפ"ב מיהו בהג"ה מיימוני לשם בשם ראבי"ה ורשב"ט כתוב דאע"פ דאינו מוקצה מ"מ חשו חכמים לטירחא וירא שמים יתן עיניו מתחלה ליטול ולא יברור ע"כ ונראה לי ברור דלא פליגי בדינא אלא ראוי להחמיר קאמר כדמשמע לשונו שכתב מיהו ירא שמים וכו' : **ושאר** כל חיה ועוף כו' משנה וגמרא לשם וע"פ פי' רש"י דשיעורא דרב אשי כל היכא דרהיט אבתריה ומטי לה בחד שחייא ביבר קטן וכו' ושיעורא דרב יוסף כל שאומרים הבא מצודה וכו' חדא שיעורא היא וכן נראה מהרי"ף והרא"ש והרמב"ם שלא הביאו רק דברי רב יוסף ושלא כדברי התוספות שהקשו על פירש"י וכתבו דשיעורא דרב אשי קאי לבהמה וחיה ושיעורא דרב יוסף לעופות וכך הם דברי רבינו שכתב ושאר כל חיה ועוף כל שמחוסרין צידה כו' הורה לנו דאין חילוק בין חיה ועוף בדין זה וכ"כ ה' המגיד שכן עיקר : **וה"מ** בגדולים כו' כ"כ התו' בפ"ק במתניתין דב"ש אומרים אין מוליכין את הסולם כו' דלב"ה מועיל זימון ליוני שובך וכי היכי דלא תקשי אהך דאוסר משום צידה צריך לחלק בין גדולים לקטנים וכ"כ המרדכי וכ"כ הרא"ש בשם ה"ר יוסף גם הר"ן פירש כן לשם במתניתין דב"ש אומרים לא יטול אא"כ נענע מבע"י אכן מפי' רש"י בפיסקא ואם אין שם אלא הן מותרין מבואר דס"ל דזימון מועיל אף לגדולים ואין אסורין משום צידה לפי שאין יוני שובך צריכין צידה מעליא וזהו שפירש"י במפורחים גדולים ופורחים למרחוק דאלמא דאפי' בגדולים כשמכאן במקום שזימנן מותרין והא דתניא דהצד יוני שובך חייב היינו דוקא יוני הבר וכן פי' רש"י להדיא וז"ל יוני שובך ויוני עלייה יוני הבר הן ושטין ואוכלין בחוץ דבאותן שייך איסור צידה וכ"ל דרש"י ז"ל מפרש דקננו בטפיחים קאי אכולן דבין יוני שובך ויוני עלייה ובין צפרים דכל אלו כשקננו בטפיחים העשויות בחומות לקנן שם עופות הבר חייב בהן משום צידה אבל שאר יוני שובך דא"צ צידה אינן אסורין משום צידה וכן היא דעת הרי"ף בפ"ק דביצה והרמב"ם בפ"ב וכתב המגיד שזו היא ג"כ דעת העיטור מיהו לענין מעשה צריך להחמיר כדעת התו' והפוסקים מימיהם וכן פסק בש"ע וכדברי רבינו : **וכיצד** הוא הזימון אומר זה וזה וכו' משנה בפ"ק דביצה (דף י') בש"א לא יטול אא"כ נענע מבע"י ובה"א עומד ואומר זה וזה אני נוטל ומסיק בגמרא דאין חילוק בין בריכה ראשונה דאית בהו משום חורבן שובך ובין בריכה שנייה

ב"י

אפי' בדשיל"מ דכיון דאנן לא עבדינן י"ט שני אלא משום מנהג אבהתין לא מחמרינן ביה טפי מינייהו וכי היכי דלדידהו ספק לדידן נמי דינו כספק דכיון דחומרא מדרבנן הוא הכי דלא לוסיף עליה והא ודאי תרי ספיקי נינהו שא"א שיבא לפניך ספק מוכן בי"ט שני אלא בשני ספיקות : **כתב** ה"ה בפ"ב מהלכות י"ט מבואר בגמ' שאם מלא המצודות מקולקלות מעי"ט בידוע שמעי"ט ניצודו ולא נזכר בהלכות וגם לא הזכיר רבינו לפי שדבר הכרחי הוא ופשוט ולא נזכר בגמרא אלא בגררא דאם אין ידוע שהוא אסור עכ"ל : **אווזין** ותרנגולין שבבית מותר לצודן וכו' ברייתא בפרק א"צ (כה·) אר"ש בן אלעזר מודים ב"ה וב"ש על שהזמין בתוך הקן ומצא לפני הקן שאסורין בד"א ביוני שובך ויוני עלייה ולפרים שקננו בטפיחים ובבירה אבל אווזין ותרנגולין ויוני הרדיסאות א"צ זימון וכתבו הרי"ף והרא"ש וסיימו בה מפני שהן ברשות אדם והא דתנן כל המחוסר צידה אסור בעי בגמ' (שם כד·) ה"ד מחוסר צידה אמר ר"י אמר שמואל כל שאומרים הבא מצודה ונצודנו א"ל אביי והא אווזין ותרנגולין שאומרים הבא מצודה ונצודנו ותניא הצד אווזים ותרנגולים ויוני הרדיסאות פטור וכתבו התוספות על זה וא"ת והא קי"ל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור וי"ל לפי מה שפי' במתני' ניחא דגזרינן מזונות אטו שמא יבא לצוד מהם וא"כ ע"כ צריך לומר דאסור מן התורה דאם אינו אסור אלא מדרבנן לא הוי גזרינן ליתן מזונות משום שמא יצודם דהוי גזירה לגזירה וכתב הרא"ש ולפ"ז אסור לצוד בי"ט אווזין ותרנגולים ההולכים בחצר ואין העולם נזהרין מזה ובעל העיטור כתב דפטור דאווזין ותרנגולים פטור ומותר קאמר ואף לדברי התוספות איכא למימר מה שהוצרכו לתרץ דכל המחוסר צידה אסור היינו חייב משום דאביי הקשה כל כך בפשיטות לרב יוסף מאווזים ותרנגולים דמתני' ומאי הו"ל קושיא כולי האי כיון דמצינו לפרש דפטור דתרנגולים הוי פטור אבל אסור לכך הוצרכו לתרץ דמחוסר צידה חייב הלכך אפי' אי מפרש דפטור דאווזין ותרנגולין פטור אבל אסור אכתי תיקשי לך ומיהו אפשר אף לדברי התוספות הוי פטור ומותר כיון דבאין לכלוב ומזונתן עליך לא מיתסר למצדינהו : **כתב** הרמב"ם בפרק ב' מהלכות י"ט אווזין ותרנגולים ויונים שבבית הרי אלו מוכנים וכתב הגהת מיימון בשם ראבי"ה מיהו ירא שמים יתן עיניו מתחלה ליטול ולא יברור ויניח דאע"ג דאינו מוקצה מ"מ חשו חכמים לטרחא וכ"פ רשב"ט ע"פ וכך הוא דעת הגאון מהרי"א ז"ל שכתב על דברי רבינו אין לומר שיש חילוק בין ההולכים בחצר להולכים בבית שהרא"ש אמר ההולכים בחצר והמחבר אמר אווזים ותרנגולים שבבית שהנה המחבר לא אסר אלא במה שצ"ל הבא מצודה וכו' נראה לפ"ז שאין לחלק אבל נראה שיש להחמיר בזה שהרי גבי יוני שובך אסרו (ביצה ט:) בלא זימון שיאמר זה וזה אני נוטל למחר ואמרי' בגמרא שהטעם בזה הוא משום דחיישינן שאם לא יאמר זה וזה אני נוטל אלא שאומר מכאן אני נוטל למחר דשקיל כחושים ומנח להו וכו' ונראה שכשמטלטל הכחוש מטלטל מה שלא הזמין ובזה אסור וא"כ כשנוטל אווזין ותרנגולים ומניחן ונוטל אחרים נמצא שמטלטל מה שלא היה צריך ולפיכך אין להתיר ליקח אלא מה שיודע שהם ראויים לשחיטה ואפילו שנאמר דלא דמי ליוני שובך שבכאן כולם מוכנים משא"כ כשאומר מכאן אני נוטל שלא הכין אלא השמנים עכ"ז טלטול העוף שלא לצורך שאפשר לבדוק מעי"ט אי זו שמינה ואי זו כחושה נראה שאסור בי"ט עכ"ל · אבל בהג"א פ"ק דביצה כתב מי שיש לו תרנגולים בביתו שהקצה אותם לגדל ביצים צריך להזמין אותם מעי"ט אם עלה על דעתו לאכול מהם בי"ט ואם שלא הזמין אסורים בטלטול דמוקצה הם אבל תרנגולת העומדת לאכילה אין לחוש אי מטלטל ושביק להו ויכול לברור אי זה שירצה דכולן חזו לאכילה ומותרים כולן לטלטל עכ"ל וזה כדעת הרמב"ם והכי נקטינן : **ושאר** כל חיה ועוף כל שמחוסר צידה שצ"ל הבא מצודה ונצודנו אסור לצודן וכו' בפרק א"צ (כג:) תנן אבל צדין חיה ועוף מן הביברים ונותנין לפניהם מזונות רשב"ג אומר לא כל הביברים שוים זה הכלל כל המחוסר צידה אסור שאינו מחוסר צידה מותר ובגמרא (כד·) ורמינהי ביברין של חיה ועופות אין צדין מהם בי"ט ואין נותנין לפניהם מזונות קשיא חיה אחיה קשיא עופות אעופות ומסיק אמר רבה בר רב הונא הכא בצפור דרור עסקינן שאינה מקבלת מרות והשתא דאתית להכי חיה אחיה נמי ל"ק הא בביבר קטן הא בביבר גדול ה"ד ביבר קטן ה"ד ביבר גדול א"ר אשי כל היכא דרהיט אבתרה ומטי לה בחד שחייה ביבר קטן ואידך ביבר גדול א"נ כל היכא דאיכא עוקצי עוקצי ביבר גדול ואידך ביבר קטן א"נ כל היכא דנפיל טולא דכותלי אהדדי ביבר קטן ואידך ביבר גדול · ופירש"י בחד שחייה בפ"א שהוא שוחה עליו לתפסו אין לו להשמט ממנו : עוקצי · זויות : דנפיל טולא דכותלי אהדדי · מרוב קטנו וקצרו · ואיפסיקא בגמרא הלכה כרשב"ג : ואתו תו בגמרא (שם) ה"ד מחוסר צידה אמר שמואל כל שאומרים הבא מצודה ונצודנו ופירש"י הבא מצודה · כלומר שצריך לבקש תחבולות לתפסו · וכ' הר"ן כל שאומרים הבא מצודה ונצודנו נ"ל שזה כולל שיעור הביבר שאם הוא גדול כל כך שצריך בו מצודה אסור וכולל ג"כ המינים דאפילו בביבר גדול כל שאין המין צריך למצודה כגון אווזים ותרנגולים ויוני הרדיסאות דבאין לכלובן לערב ונוחין לתפשן שם שאין בהם משום צידה וכן הדין בחיות בני תרבות והכי מוכח בגמרא ועופות דלאו בני תרבות מוכח בגמרא דבכל היכא שהן במקום מקורה ואין להם מקום לצאת ממנו חשיבי נצודים בר מצפור דרור שאינה מקבלת מרות שדרה בבית כבשדה ושיעור דביבר קטן מפרשים בגמרא דכי רהיט בתר חיה ומטי לה בחד שחייה כלומר במרוצה אחת בביבר קטן ושחייה מלשון עיכוב א"נ כל היכא דנפלי טולא דכתלים אהדדי וכו' וכן נמי כל היכא דאית ליה עוקצים כלומר זווית להשמט בהם חשיב כביבר גדול שאומרים הבא מצודה ונצודנו עכ"ל והרי"ף והרא"ש לא כתבו אלא ה"ד מחוסר צידה כל שאומרים הבא מצודה ונצודנו ולא הזכירו אוקימתא דרבה ודרב אשי כלל וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ב · וכתב ה"ה יש מחלקין בפי' מחוסר צידה בין חיה לעופות מחמת אוקימתא דרב אשי דלעיל ממימרא דשמואל ודעת ההלכות ורבינו להשוותן ועיקר עכ"ל · ודברי רבינו כדברי הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל שסתמו דבריהם לומר דמחוסר ציד' היינו כל שאומרים הבא מצודה ונצודנו ולא חילקו בין חיה לעוף : **איל** וצבי שקננו בפרדס וילדו עפרים וכו' עד כיון שמחוסרת צידה וכו' מסקנא דגמרא בפרק א"צ (כה·) וטעמן של דברים פשוט דבפרדס הסמוך לעיר כיון שאינם מחוסרין צידה מאתמול דעתיה עלויהו וכמי שזימנן דמי אבל בפרדס שאינו סמוך לעיר אי זמין אין ואי לא זמין לא דאסח דעתו מינייהו ואע"ג דבגמרא לא אמרו אלא פרדס הסמוך לעיר ולא הזכירו שיעור סמיכתו כתב רבינו דהיינו בתוך ע' אמה מדתנן בפרק המביא כדי יין (לא·) איזהו קרפף כל שהוא סמוך לעיר ופירשו המפרשים דהיינו כל שהוא תוך ע' אמה ושירים וכמו שיתבאר בסימן תק"א : **יוני** שובך ויוני עלייה שקננו בטפיחים אסור לצודן וכו' בפ"ק דביצה (י:) גבי זימן שחורים ומצא לבנים וכו' כתב הרא"ש משמע דיוני שובך אינם אסורים אלא בלא זימון והקשה ה"ר יוסף דבריש אין צדין תניא הצד יוני שובך ויוני עלייה ולפורים שקננו בטפיחים חייב וי"ל דהתם מיירי בגדולים והכא מיירי בקטנים כדאמרינן התם גבי חיה שקננה בפרדס הא בה הא באמה וכ"כ המרדכי שם וכתבו הר"ן במתניתין (שם·) דב"ש אומרים לא יטול אא"כ נענע מבע"י וכמו שאכתוב בסמוך וכתב ה"ה בפ"ב דע שכל הדינין שיתבארו בדין הזימון הם ביוני שובך שאינם יכולין לפרוח אלא שהם מדדין אבל מפריחין ומחוסרין צידה אסור לצודן ואין זימון מועיל בהם ויש מתירים בזימון בכל גוונא לפי שאין יוני שובך צריכין צידה מעלייא וכן דעת העיטור והרשב"א כדברי האוסרים ומדברי רבינו יראה כדעת העיטור עכ"ל : **כתוב** בהג"א פ"ק דביצה אין אדם יכול להזמין אלא לפי מה שהוא צריך ואם הזמין יותר לא הוי הכנה : **וכיצד** הוא הזימון אומר זה וזה אני נוטל למחר וכו' משנה בפ"ק דביצה (שם) בש"א לא יטול אא"כ נענע מבע"י ובה"א עומד ואומר זה וזה אני נוטל וידוע דהלכה כב"ה וכתב הר"ן מיהו אמרינן

דרישה

סי' תצז [א] **וה"מ** בגדולים אבל בקטנים מותר משמע דבגדולים שייך צידה ולכאורה יש לדקדק ממאי דפריך בגמרא פ"ק דביצה והביאו ב"י בזה הסי' בד"ה ואם אין שם קן וז"ל ה"ד אלימא בפורחים איכא למימר הנך אזלי לעלמא והני אחריני ניכהו דעדיפא ה"ל למפרך אפי' לא אזלי לעלמא אסורים משום צידה וי"ל דבקטנים אפי' מפורחים אין אסור משום צידה אלא משום מוקצה ובגדולים דיקא שייך איסור צידה ובלא"ה יש לדחות · דהמקשה חדא מנייהו נקט והו"מ למפרך מאיסור צידה ג"כ :

זימן

פרישה

(ד) **אווזין** ותרנגולין שבבית כו' ב"י הביא דברי מהר"י אבוה"ב שכתב ז"ל אין לומר שיש חילוק בין תרנגולין ההולכים בבית להולכים בחצר שהרא"ש כתב ההולכים בחצר והמחבר כתב שבבית כו' נראה לפ"ז דאין לחלק אבל נראה שיש להחמיר בזה כו' וכתב ב"י שדעת מהר"י כדעת הגהת מיימוני שכתבו ג"כ ירא שמים יתן עיניו מתחלה כו' ומדברי ב"י נראה שמ"ש רבינו תרנגולים שבבית הוא ל"ד והוא בחצר וגם מ"ש רמב"ם אווזים ותרנגולים שבבית הוא ל"ד ויכול לברור איזה שירצה ולכן כתב בסוף שהגהת אשר"י שכתבו

למחר וא"צ לנענע · [ב] זימן שחורים ומצא לבנים או איפכא או ב' ומצא ג' [ג] פשיטא שאסורין אלא אפילו זימן שחורים ולבנים ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים אסורין (ה) [ד] זימן ג' ומצא ב' מותרין (ו) בתוך הקן ומצא לפני הקן ולא בתוכו אסורין ואם אין שם קן אחר מותרין וכגון שאינו פורח דליבא

אמרינן בגמרא דדוקא באומר זה וזה אני נוטל אבל באומר מכאן אני נוטל למחר לא סגי דאע"ג דהו"ל למשרייה כב"ה משום ברירה אפ"ה חיישינן דזימנין דמנח כחושים ושקיל שמינים ונמצא שטלטל אותן שלא הזמין א"כ דמשתכחי כולהו כחושים ואתי לאימנועי משמחת י"ט ולפיכך צריך שיאמר מעי"ט זה וזה אני נוטל שמאחר שאינו מקפיד למשמש בהם כבר נמלך עליהן בדעתו בין שיהו שמינים בין שיהו כחושים ולא אתי לטלטל ולמשבק ומיהו כי אמרינן דמהני זימון דוקא במדדין אבל במפריחין לא דהא אמרינן בפרק א"ל הלך יוני שובך ויוני עלייה ולפרים שקננו בטפיחים ובבירות חייב עכ"ל וכ"כ ר"י וכתב עוד ר"י אם זימן כל השובך וא"צ אלא לזוג אינו מועיל עד שיאמר זה וזה אני נוטל כ"כ התוספות פי' ואם אפשר שיצטרך לכולן מזמין כל השובך ולמחר נוטל כל מה שצריך : **זימן** שחורים ומצא לבנים וכו' אלא אפילו זימן שחורים ולבנים וכו' משנה וגמ' (שם :) ומפרש התם טעמא דשנים ומצא ג' אסורין ממ"נ אי אחריני נינהו הא אחריני נינהו ואי לא אחריני נינהו הא איכא חד דמערב בהו וכתבו התוס' (שם) והר"ן וליכא למישרינהו משום דחד בתרי בטיל דבעלי חיים חשיבי ולא בטלים ועוד דכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ובמצא שחורים במקום לבינים ולבינים במקום שחורים מפרש טעמא בגמרא משום דאמרינן הנך אזדו לעלמא והני אחריני נינהו · וכתב ר"י וכל זה מיירי שאין מכירן ופשוט הוא (ב) וכתוב בהג"א זימן שחורים ולבינים וכו' וכגון בקיני' המובדלים במחילה כדרך קינין שבשובכים אבל בקן א' ודאי אתהפיכו ומותרי' : **זימן** שלשה ומצא שנים מותרין ג"ז משנה שם ומפרש בגמרא מ"ט הני אינהו נינהו וחד מינייהו אזיל לעלמא ואפילו אם הניח ג' מקושרים ומצא שנים בלבד קאמר רב אשי דשרי דהואיל ומנתחי אהדדי ואורחייהו בהכי אמרינן דהני אינהו נינהו וחד מינייהו אזל לעלמא ויש לתמוה למה לא כתבו כן הפוסקים ואפשר' דטעמייהו משום דלא אמר רב אשי הכי אלא אליבא דמ"ד דכי פליגי רבי ורבנן בהניח מאתים מעשר שני ומצא מנה דרבי אמר מנה מונח ומנה מוטל וחכ"א הכל חולין בכיס אחד הוא דפליגי אבל בשני כיסים ד"ה מנה מונח ומנה מוטל דאילו למ"ד בשני כיסים מחלוקת אבל בכיס אחד ד"ה חולין ל"צ לאוקומי במקושרים כדמשמע בגמרא והפוסקים סוברים דהלכה כמ"ד בשני כיסים מחלוקת כו' וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מה' מעשר שני וכיון שכן ל"צ לאוקומי במקושרין ולפיכך לא הזכירו כן ואפשר דסברי דכיון דמקושרין היו אמרי' כולהו ניטלו והנך אחריני נינהו ומיהו רבינו כתב בס"ס תל"ט דהא דהניח עשר ומצא תשע צריך לבדוק אחר כולן דוקא בקשורין יחד אבל אם אינם קשורין ביחד א"צ לבדוק אלא אחר האחד והיינו אליבא דמ"ד בכיס אחד מחלוקת כמ"ש שם וא"כ סובר שהלכה כמותו וכיון שכן יש לתמוה למה לא כתב כאן דהא דזימן ג' ומצא שנים מותרין אפילו הניחם מקושרין נמי מותרים א ואפשר דכיון דכתב סתם זימן שלשה ומצא שנים מותרים אף אם הניחם מקושרין במשמע : **בתוך** הקן ומצא לפני הקן ולא בתוכו אסורין ג"ז משנה שם בגמרא (יא ·) לימא מסייע לרבי חנינא דאמר רוב וקרוב הלך אחר הרוב אמר אביי בדף רבא אמר בשני קינין זו למעלה מזו עסקינן ולא מיבעיא זימן בתחתונה ולא זימן בעליונה דאסירן דאמרינן הנך אזלו לעלמא והנך אשתרבובי אשתרבוב ונחות אלא אפי' זימן בעליונה ולא זימן בתחתונה ומצא בעליונה ולא מצא בתחתונה הנך נמי אסירי דאמרי' הנך אזלו לעלמא והנך סרוכי סריך וסליקו ופי' רש"י לפני הקן · דרך כל שובכין להיות מעט מן דף העלייה בולט חוץ למחילה של כל קן וקן ושם היונים יוצאים לאויר ונוחים שם כרבונס וחוזרים לקן : הלך אחר הרוב · כי הכא דלא אמרינן אלו אותן שזימן בתוך הקן שהוא קרוב ללפני הקן אלא אמרינן מעלמא אתו : בדף · דכולהו קרוב נינהו הלכך הלך אחר הרוב דאיכא תרתי : רבא אמר · הא לא איצטריך לאשמועינן אלא בב' קינין זו למעלה מזו ובשתיהן גוזלות וזימן את שבזו ולא זימן את שבזו ולמחר לא מצא בתוך הקן שזימן אלא לפניו ובאותו שלא זימן לא מצא לא לפניו ולא לתוכו הלכך אסירי ולא משום חשש יוני דעלמא אלא מאחר שלא מצאן במקומן ועוד שבקן האחר המוקצה לא מצא כלום יש לחוש שמא אלו שמצא לפני הקן המוכן לא מתוכו יצאו אלא מתוך המוקצה · ור"י כתב בח"ד דברי רבא אבל כל שאר פוסקים לא הזכירו דבר זה כלל ואפשר שטעמא משום דהא דאמרי אביי ורבא לאו לקושטא דמלתא אמרי הכי אלא לדחות דלא לסייע לר"ח וכיון דקי"ל דהלכה כרבי חנינא כדאיתא בפרק לא יחפור (כג :) אית לן למימר דטעמא דמתניתין משום דרוב וקרוב הלך אחר הרוב ותו ל"צ לאוקומי בשני קינין זו למעלה מזו והלכך איכא למימר דשני קינין זה למעלה מזה אפי' זימן בתחתונה ולא זימן בעליונה שרו דכיון דאותם שזימן מצאם במקומן לא חיישינן להו כלל :

ואם אין שם קן אחר מותרין וכגון שאינו פורח וכו' שם במשנה אם אין שם אלא הן הרי אלו מותרין ופירש"י אם אין סביבותיהם אתמול אלא הן הרי אלו

שנייה בכל ענין צריך שיאמר זה וזה אני נוטל וא"צ לנענע ופרכינן ולב"ה צ"ל למימר זה וזה אני נוטל לימא מכאן אני נוטל למחר ומסקינן דילמא מטלטל ושביק מטלטל ושביק דזימנין דמשתכחי שמנים כחושים וכחושים שמנים וקא מיטלטל מידי דלא חזי ליה ופרש"י כל אותן שטלטל יותר על צרכו מוקצין היו משמע מדבריו דאפילו הזמין כל היונים שבשובך אין הזמנה מועלת אלא למה שהוא צריך וכל מה שאינו צריך הוה ליה כמזמין עצים ואבנים לאכילה שאין הזמנה מועיל לכן לטלטלן כיון שאין אדם אוכלן וכדאמר בפ' א"ל אי דלא חזי כי אזמין להו מאי הוי ולפיכך אסור לטלטלן אא"כ שיאמר זה וזה אני נוטל וכן משמע בסוגיא וכ"פ האגודה בשם ר"י וז"ל דלמא מטלטל ושביק כו' והקשה ר"י ויכין כל יוני השובך ליקח למחר מה שהוא צריך ותירץ דאין זה מן המוכן כיון שיודע שאין צריך לכולן וכ"פ בהגהת אשיר"י וברבינו ירוחם וכתב עוד ה"ר ירוחם מיהו אם אפשר שיצטרך לכולן מזמין כל השובך ולמחר נוטל כל מה שצריך ע"כ וכן משמע מדברי האגודה בשם ר"י שכתבתי בסמוך וכ"פ בהגהת ש"ע : **זימן** שחורים וכו' משנה שם (דף י) זימן שחורים ומצא לבנים ומצא שחורים ב' ומצא ג' אסורין ג' ומצא ב' מותרין ובגמר' פשיטא אמר רבה הכ"ע כגון שזימן שחורים ולבנים והשכים ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים מה"ד הני אינהו נינהו ואיתהפוכי איתהפוך קמ"ל הנך אזדו לעלמא והני אחריני נינהו ונראה דהכך אוקימתא רבותא אשמועינן דל"מ במצא שחורים במקום לבנים ולבנים לא מצא כל עיקר דפשיטא דאסורין דאמרינן דכי היכא דאזדו הלבנים אזדו השחורים ואלו אחרים הן אלא אפי' מצא נמי לבנים במקום שחורים מ"ד לא אזדו כל עיקר ואתהפוכי אתהפוך קמ"ל · ודע שרש"י ז"ל פי' זימן שחורים ולא היה שם עוד כונתו שבאותו הקן לא היה עוד שחור שלא זימן שאילו היה כן אפילו בלא מצא לבנים אסורין דהא איכא חד דמערב בהו אבל אם לא היה שם עוד אעפ"י שבקן האחר היו שחורים שלא זימן מותרים אלו שבקן המזומן דכיון שמצאן במקומן לא חיישינן דלמא איתהפוכי אתהפוך מקן לקן עוד פי' רש"י זימן שחורים ולבנים בב' קינין כו' כונתו דאילו בקן אחד ודאי אתהפוכי אתהפוך ומותרין שכן דרך היונים שבקן ותדע דמדקתני בסיפא בתוך הקן ומצא לפני הקן אסורים משמע דוקא לפני הקן אבל אם מצאן בתוך הקן שהזמין אעפ"י שלא מצאן במקום שהניחן ממש מותרין ואפילו מצאן על פתח הקן כיון שלא מצאן לפני הקן מותרין וכל זה מפני שכן דרך היונים לשנות מקומן בקן או על פתח הקן וכן פסק בהג"ה אשיר"י משם הא"ז : והא דב' ומצא ג' אסורין קאמר בגמרא ממה נפשך אי אחריני נינהו הא אחריני נינהו ואי לא אחריני נינהו הא איכא חד דמערב בהו ונ"ל דהכי פירושו ממ"נ בין לר' בין לרבנן דפליגי במעשר הכא ודאי אסורין דאי אחריני נינהו כרבנן דאמרי הכל חולין הא אחריני נינהו ואי לא אחריני נינהו כרבי דאמר חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה הא איכא חד דמערב בהו הילכך בין למר ובין למר אסורין והיינו ממה נפשך דקאמר ולא כפרש"י ז"ל : **זימן** ג' ומצא ב' מותרין כתב ב"י דאע"ג דבגמ' מתרץ לה רב אשי דאפילו ב' גוזלות מקושרים תלינן לקולא ואמרינן הואיל ומנתחי אהדדי הני אינהו נינהו וחד מינייהו אזול לעלמא ורבינו תופס דבריו עיקר כמבואר בה' חמץ מ"מ אין תפיסה עליו שלא ביאר כן בהדיא משום דאיכא למימר דסתם דבריו משמען דבכל ענין מותרין אפילו היו מקושרין גם הר"ן כתב לפרש דברי הרי"ף שכתב בסתם מותרין דל"מ בשאינן מקושרים אלא אפילו במקושרין נמי מותרין השנים ע"ש · ואיכא למידק בזמן ב' ומצא ג' דאסורין בע"כ דאיירי נמי דהשנים שזימן מקושרין היו דומיא דג' ומצא ב' ואמאי אסורין אין לך היכר גדול מזה דאלו הב' מקושרין ואם נאמר דמתניתין איירי במצאן מותרין כל שכן דקשה מאי איריא דמצא ג' אפי' מצא ב' כמו שהניח נמי אסורין כיון דמצאן מותרין אימור הני אחריני נינהו דדוקא בהניח ג' ומצא ב' דחדא ודאי קא מדדה ואזיל לעלמא מינתחי והותר הקשר לגמרי אבל בהניח ב' מקושרין ומצא ב' מותרין אין לתלות לקולא וי"ל דהא"כ דבכה"ג אפילו במצא ב' מותרין אסורין והא דתנן ב' ומצא ג' היינו משום דמתניתין איירי נמי בשלא היו מקושרין מתחלה דהתם ודאי אינן אסורין אלא במצא ג' והשתא מתיישב שפי מה שסתמו המחברים דבריהן ולא כתבו רק המשנה כצורתה לאורויי לן דבהניח ב' ומצא ג' בכל ענין אסורה ובהניח ג' ומצא ב' בכל ענין שרי כ"ל :

בתוך הקן וכו' משנה שם בתוך הקן ומצא לפני הקן אסורים ופרש"י ובתוך הקן לא מצא כלום וכן מוכח בסוגיא ע"ש אבל מצא בתוך הקן שהזמין אעפ"י שלא מצאן במקום שהניחן ממש מותרין כדפרישית ודע דהתם קאמר לימא מסייע ליה לרבי חנינא דאמר רוב וקרוב הלך אחר הרוב ודחי אביי דמתני' איירי בדף ורבא דחי דמתניתין איירי בב' קינין זו למעלה מזו כו' והמחברים לא הביאו דבריהם וה"ט דמאחר דקי"ל כר' חנינא דהלך אחר הרוב א"כ אפילו בדליכא

דף

דרכי משה

(ב) וכתוב בא"ז הזמין בתוך הקן ומצא על פתח הקן מותרים וכ"ה בתוספתא וכתב האגור הרשב"א התיר בתשובה בני יונה קטנים שהובאו לישראל משובכי העיר למי שלא הובאו בשבילו עכ"ל ונ"ל דדוקא אם יש לחוש שבאו מחוץ לתחום אבל אם וודאי באו מתוך התחום אפילו לאותו ישראל שרי ועוד נ"ל דאע"ג דבעינן זימון מבע"י מ"מ בשל עו"ג אין שייך מוקצה כמו שיתבאר לקמן וכ"כ לעיל בהלכות שבת וכך כתב ב"י דזהו טעמו של תשובת הרשב"א משום איסור הבאת חוץ לתחום ולא משום מוקצה וכמ"ש :

ונראה

פרישה

שכתבו תרנגולים העומדים לאכילה אין לחוש אי מטלטל ושביק כו' שהוא כדברי הרמב"ם ולדבריו צ"ל מ"ש מהר"י אבוהב אבל נראה שיש להאמיר כו' הוא כחולק על משמעות דברי רבינו ולע"ד נראה דכל זה אינו מוכרח ונוכל לפרש דמ"ש רבינו תרנגולים שבבית דלהכי דייק רבינו בלשונו וכתב שבבית ר"ל שתרנגולים שבבית דעתו עליהם ויודעים לו איזה שמינה ואיזה כחושה ולא יבא לידי טלטול שלא לצורך וזה ג"כ דעת הרמב"ם שכתב ג"כ שבבית והרא"ש כתב הסולכים במאכר צ"ל דמיירי שנתן עיניו מתחלה עליהם ליטול וכדעת ר"י אבוהב ומ"ש ר"י אבוהב על דברי רבינו נראה לפי זה דאין לחלק כו' אבל נראה כו' ה"פ דר"ל לכאורה משמע מדברי רבינו דאין לחלק וזה שכתב אבל נראה דר"ל דליכא למשמע מדברי רבינו ומאי סבר בית דוקא וכמ"ש : (ה) **זימן** ג' ומצא שנים מותרין עיין מ"ש בזה הב"י ולדבריו קשה למה קיצר רבינו דהו"ל למכתב דאפי' במקושרים אפ"ה בהניח ג' ומצא שנים מותרים והוא כתב דאפשר דכיון דכתב רבינו סתמא יכל ענין איירי אפילו במקושרים ולי היה נראה לפרש דרבינו ס"ל כהרמב"ם ושאר פוסקים דהלכה כמ"ד בשני כיסין מחלוקת כו' אבל בכיס אחד דברי הכל חולין וסבר רבינו מקושרים כעין כיס אחד נמי מודו כ"ע אבל כשאין מקושרין אמרינן אינהו נינהו וחד מינייהו אזל לעלמא לכך כתב גבי הניח עשר ומצא תשע צריך לבדוק אחר כולן דוקא כשקושרין כו' אע"ג דפליגי דבשני כיסים ואפ"ה סברי חכמים שכל חולין די"ל דשאני גבי כיסים דאין מנתחין ואדם הנוטל נוטל שניהם משא"כ בגוזלות דעשוי לדדות וכמו שמשמע שם מדברי רש"י ע"ש וגם גבי חמץ לא עביד ליטול כולם אלא מה דצריך א"כ מקושרים אמרינן כולן נטל והני אחריני נינהו וה"כ מיירי רבינו דוקא כשאין מקושרים כנ"ל אבל בתוס' שמביא ב"י בא"ח בסי' תל"ט לא משמע הכי :

(ו) **בתוך** הקן ומצא לפני הקן כו' עיין מ"ש ב"י בזה ואיני יודע מנ"ל לפרש דברי כל הפוסקים דסברי להתיר · ולע"ד נראה לפרש דבריהם דסברי לאיסור וכן מוכח בגמרא מדפריך לימא מסייע ליה לר' חנינא דאמר רוב וקרוב הולכין אחר רוב ומשני אמר רבה בשני קינים זו למעלה מזו עסקינן כו' ואפילו זימן בעליונה ולא בתחתונה כו' ה"ל אסירי ומשמע דה"ק דלעולם רוב וקרוב אין הולכין אחר הרוב והא דאסור לאו משום יוני דעלמא אלא מאחר שלא מצאו במקומן ועוד שבקן האחר המוקצה לא מצא כלום וא"כ בהדיא דשני קינין

זו

דרישה

[ב] **זימן** שחורים כו' כתב ב"י בשם רבינו ירוחם כל זה מיירי שאין מכירן וא"כ כתב בשם סג"' אשר"י דמיירי בקינים שמובדלים במחילה כו' כל זה פירש"י להדיא שם פ"ק דביצה ולא הוצרך לכתבו בשם ר"י וס"מ :

[ג] **פשיטא** שאסורין בגמרא מפרש טעמא ממ"נ אי אחריני נינהו הא אחריני נינהו ואי לא אחריני נינהו הא איכא חד דמערב בהו וכתבו התוס' והר"ן וליכא למשרינהו משום דחד בתרי בטל דב"ח חשיבי ולא בטלי ועוד דכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל ע"כ : [ד] **זימן** ג' ומצא ב' כו' אפילו מקושרים ב"י ע"ש ועיין בפרישה :

צריך

חדושי הגהות

תצז א ואפשר משום דאין אנו בקיאים באיזה קשירה אמרינן דמנתחי דוודאי כשקשורים בחוזק לא אמרינן דמנתחי ואסורים ולכן לא כתב רבינו להתיר בקשורים (מהרל"ח) :

בר"ן

דף נמי אסורין והה"כ אפילו בדליכא שני קינין זו למעלה מזו א"כ דאיכא ב' קינין אלו מותרין דודאי אלו הם שהזמין בתוך הקן ובאו לפניהם ובגמרא היכי דמי אילימא
זו למעלה מזו אבל הזמין שניהם אפ"ה אסורין דחיישינן ליוני דעלמא שקן מן הרוב במפורחין איכא למימר הכך אזלו לעלמא והני אחריני נינהו אלא במדדין אי דאיכא
וא"ל היכא דאיכא דף או היכא דאיכא ב' קינין זו למעלה מזו והזמין באחת קן בתוך נ' אמה אדדויי אדדו ואי דליכא קן בתוך נ' אמה פשיטא דמותרים דא"ר
ובאחרת לא הזמין דפשיטא דאסורין ולכך כתבו המשנה בסתם להורות דבכל עוקבא בר חמא כל המדדה אין מדדה יותר מנ' אמה לעולם דאיכא קן בתוך נ'

דליכא למיתלי דאתו מעלמא אלא מדדה מעט מעט (ז) וכיון שאינו פורח אפילו אם יש קן בתוך נ' אמה שאפשר לו לדדות ממנו אם אינו עומד להדיא בענין שיכול לראותו אלא עומד בתוך קרן זוית מותר שאינו מדדה משם לכאן כיון שאינו יכול לראות קנו בכל פעם : (ח) השוחט בהמה בי"ט [ס] צריך שלא יבדוק עד שיפשיט שאם ימצא טריפה לא יהא רשאי להפשיטה ובענין טלטול הבשר לרב אלפס שפוסק במוקצה כר"י בי"ט אסור ולר"ת שפוסק כר"ש שרי ובענין מכירה לעו"ג נראה שמותר כדרך שהתירו מכירה לישראל שלא ישקול ולא יזכיר סכום דמים ואם אינו מאמינו יקח ממנו משכון שאם לא כן לא ישחטו ואתי לאמנועי משמחת יום טוב כדאמר גבי נתינת עורות לפני הדורסן :

תצח **אין** מראין סכין לחכם בי"ט לראותו אם הוא ראוי לשחוט אלא יראנו לעצמו וישאילו לאחרים ויכול להוליך סכין ובהמה אצל טבח לשחוט אפילו גדי קטן שצריך להוליכו

על

ענין אסורין כשמצאן לפני הקן ולא בתוכו אבל מדברי ב"י נראה שסובר דלמסקנא ב' קינין זו למעלה מזו והזמין באחת ובאחרת לא הזמין כו' מותרין היונים אפי' מצאן לפני הקן ודלא כרבא ולא ידעתי טעם לזה אדרבה למסקנא הכל אסור ולבי אומר לי שיש ט"ס בדבריו :

ומ"ש וכיון שאינו פורח כו' איכא למידק דמשמע דכשמצאן בתוך הקן שהזמין מותרין אפילו בפורחין ותימא דהא עכ"פ אסורים משום נולד דכיון דפורחין גדולים הן ואין הזמנה מועלת להן כדלעיל בס"ו וצריך לומר דאיירי בקטנים ובפריחה מועטת וכ"כ הר"ן להדיא ע"ש :

השוחט בהמה בי"ט צריך שלא יבדוק עד שיפשיט כו' פי' עלה טובה קמ"ל וכ"כ הכל בו וה"ר ירוחם בשם המפרשים ומה שאסור ההפשט כשנמצאת טרפה ולא שרינן סופו משום תחלתו ה"ט דהפשט הוא אב מלאכה וג' דברים דהתירו סופן משום תחלתן אינן אלא באיסור דרבנן :

ומ"ש ובענין טלטול הבשר לרי"ף שפוסק במוקצה כר' יהודה בי"ט אסור וכו' כן מבואר בפ' מי שהחשיך לוי כי הוה מייתו טרפה לקמיה בי"ט לא הוה חזי ליה אלא הוה יתיב אקיקלית' דאמר דילמא לא מיתכשרא ואפילו לכלבים לא חזיא ומפרש התם דלוי ס"ל כר"י דאית ליה מוקצה אבל לר"ש שרי וא"כ להרי"ף שפוסק במוקצה בי"ט כר"י אסור לטלטל בשר טרפה זו · אבל לר"ת שפוסק כר"ש שרי ומההיא דלוי משמע דאפי' לר"י יכול לטלטלה קודם שנודע שהיא טרפה ופשיטא דה"ה הפשט נמי שרי לפי שמשנשחטה בחזקת היתר עומדת וכ"כ בכל בו וב"י כתב לחלק בין בהמה בריאה שמתה דאסור לטלטלה אפילו לר"ש ובין נשחטה ונמצא טרפה דמותר לטלטלה שהרי היא עשויה להמצא טרפה וכן מוכח מההיא עובדא דלוי דלר"ש שרי לטלטל הטרפה ואע"ג דמודה ר"ש בבעלי חיים שמתו שאסורין כדאיתא בפ' א"נ :

תצח אין מראין סכין כו' אלא יראנו כו' הכי אסיק רב יוסף בפרק א"נ וד' טעמים נאמרו בזה וטובא איכא בינייהו לענין דינא · לרש"י הטעם לפי שנראה כמעשה חול דאושא מילתא שהטבח רוצה למכור בשר באיטליז ועמו הסכים הרשב"א כמו שכתב ה' המגיד וכתב בהגהת אשיר"י דלפי פי' זה אחר כל אדם שאינו טבח מותר להראות סכינו לחכם וכ"כ ב"י אכן מדברי הסמ"ג בשם רש"י משמע דלאו דוקא נקט רש"י טבח שהרי כתב וז"ל רש"י פירש אסור להראות הסכין להחכם מפני שנראה כמעשה חול בפרהסיא כסחורת מכירת בשר וחכם רואה לעצמו שאין בזה כ"כ בפרהסיא עכ"ל הנה שלא הזכיר בדבריו טבח · להרמב"ם הטעם לפי שיש לחוש שמא תהיה פגומה ויאמר לו אסור לשחוט וילך ויחדדנה במשחזת ולפי זה דוקא לע"ה אסרו להראות אבל כל שאינו ע"ה אין לחוש לזה כן מבואר בדברי הרמב"ם והסמ"ג גם הרמב"ן הזכיר פירוש זה ואמר שהוא נכון יותר מכל הפירושים · להרי"ף ולהרא"ש בשם בעל הלכות טעמיה דמילתא דחיישינן דילמא ילך אחר החכם חוץ לתחום ולפי טעם זה אין חילוק דאפילו אינו טבח ואפילו אינו ע"ה חיישינן דילמא מישתלי וילך אחריו בלי כונה חוץ לתחום · לבעל המאור הטעם הוא דראיית הסכין כראיית בכור היא שמעכבת השחיטה ונראה כמתקן וכדן את הדין ולפי טעם זה אפילו אם עבר והראהו אסור לשחוט בו כמו בעבר וראה מומי בכור כנ"ל לפי פירושו דבדיעבד ודאי שרי לשחוט אפילו אם עבר וראהו ומצאו יפה :

ויכול להוליך הבהמה אצל הטבח והסכין לשחוט ואפילו גדי קטן שצריך להוליכו על כתיפו או יוליך הטבח והסכין אצל הבהמה כך הוא הגרסא נכונה בספרי רבינו והכי תניא בפרק קמא אליבא דב"ה ולא חיישינן דילמא אתי לאמלוכי כדחייש ב"ש · ובמקצת ספרי רבינו כתוב ויכול להוליך הסכין והבהמה אצל הטבח כו' או טבח ילך אצל הבהמה והסכין והוא ט"ס דאין נדנוד איסור בהליכת הטבח בלא סכין ואף ב"ש מודים בזה דשרי והא דנקט טבח וסכין אצל בהמה לא נקט טבח אלא משום הולאת הסכין שביד הטבח א"כ רבותא אשמועינן דלא מיבעיא באינש אחרינא אלא אפילו בטבח דנראה כמעשה חול בפרהסיא ואתי למכור בשר באיטלז אפ"ה שרי : **ומ"ש** אפילו גדי קטן כו' טעמא משום דקשיא ליה למה ליה למתני הולכת הבהמה אליבא דב"ה דהא ודאי כיון דהולכת הסכין ביד הטבח שרי להוציא כ"ש הולכת הבהמה ברגליה שבין קרניה

ולכך

וכגון דקיימא בקרן זוית מ"ד אדדויי אדדו קמ"ל כל היכא דמדדה והדר חזי לקיניה מדדה ואי לא לא מדדה וכתב הרמב"ם כל זה בפ"ב אבל הרי"ף והרא"ש השמיטוהו ולא ידעתי למה : **כתב** הרשב"א בתשובה עו"ג שהביא דורון לישראל בי"ט בני יונה קטנים משובכו שיש לו בעיר נראה דמותרין הם כיון שאין צריך צידה דהו"ל כפירות שאין במינן במחובר דאפילו מחוץ לתחום מותרין למי שלא באו בשבילו אף ע"ג דבפירות של ישראל שבאו מחוץ לתחום אסורין בין לו בין לאחרים דמוקצין הן כל שהן חוץ לתחום הקלו אותם הבעלים מדעתן של ישראל צריכין הכן אבל עו"ג א"צ הכן עכ"ל ועיין בתשובות הרא"ש שכתבתי בסימן תקי"ז :

השוחט בהמה בי"ט צריך שלא יבדוק עד שיפשיט וכו' לא מצאתי זה מבואר לא בגמרא ולא בדברי הפוסקים אלא שר"י בח"ב גבי דין בהמה שצריכה בדיקה מפני שנפלה או רצצתה בהמה שוחטין אותה בי"ט ולא חיישינן שיבדקו אחר שחיטה ותמצא טריפה ונמצא שטרח בה ושחטה שלא לצורך כתב בשם המפרש שלא יבדקנה עד שיפשיט עורה שמא תטרף ויאסר לטלטלה ולא יוכל להפשיט והכלבו כתב השוחט בהמה ונמצאת טריפה ה"ז לא יפשיטנה ולא יזיזנה ממקומה ואין חוששין אם תסרח לערב וגם אין חוששין שמא ימנע מלשחוט וימנע משמחת י"ט בשביל זה ואם ירצה להפשיט הבהמה אחר השחיטה קודם הבדיקה הרשות בידו לפי שמשנשחטה בחזקת היתר עומדת ואחר ההפשטה מעמידין הבשר והעור בחום היום שלא יסרח אם נמצאת טריפה לא יזיזנה ממקומה עד מוצאי י"ט ואע"פ שזה קרוב להערמה כדי שלא ימנע משמחת י"ט התירו זה ע"כ ונראה דרבינו נמי עלה טובה אתא לאשמועינן : **ומ"ש** ובענין טלטול הבשר לרב אלפס שפסק במוקצה כר"י בי"ט אסור לר"ת שפוסק כר"ש שרי מחלוקת הפוסקים במוקצה בי"ט נתבאר בסימן תצ"ה ודע דבסי' תקי"ח כתב רבינו בהמה שהיתה מסוכנת מעי"ט ומתה בי"ט מותר לטלטלה אפילו לר"י היתה בריאה ומתה אפילו לר"ש אסורה היתה חולה קצת פלוגתא דר"י ור"ש עכ"ל · ולפ"ז מ"ש כאן שטלטול בשר הטריפה בי"ט הוא פלוגתא דר"י ור"ש צ"ל דבהיתה חולה קצת מיירי דאילו היתה בריאה אפילו לר"ש אסור וזה דוחק שהרי אין דרך לשחוט לאכילה בהמות חולות קצת ואמאי סתם הכא רבינו מילתא בדבר שאין דרכו בכך ושמא י"ל דהכא בבריאה ממש עסקינן ואפ"ה שרי לר"ש ולא דמי למתה דכיון דהיתה בריאה מעי"ט לא היה דעתו עליה שתמות ומשום הכי אסור לטלטלה אבל דעתו היה לשחטה ולפיכך מותר לטלטלה אם נמצאת טריפה שהרי עשויה היא להמצא טריפה :

תצח אין מראין סכין לחכם בי"ט וכו' בפ' א"נ (כח:) איבעיא להו מהו להראות סכין לחכם בי"ט רב מארי בריה דרב ביסנא שרי ורבנן אסרי ורב יוסף אמר ת"ח רואה לעצמו ומשאילה לאחרים ופירש"י מהו להראות · הטבח סכין לחכם בי"ט לבדוק שהטילו חכמים על הטבחים להראות סכין חכם קודם שישחוט שום בהמה ומהו לעשות כן בי"ט מי מיחזי כעובדא דחול דאוושא מלתא שדעתו למכור באיטליז : לעצמו · בביתו סכין שלו דלא אוושא מלתא עכ"ל : **וכתב** בהג"א בשם א"ז מפירש"י משמע דוקא טבח העשוי למכור בשר באיטליז אסור להראות סכינו בי"ט דאוושא מלתא שנראה כרוצה למכור בשר באיטליז ודבר זה אסור אבל לשאר כל אדם מותר להראות סכינו לחכם עכ"ל והרי"ף כתב בשם בה"ג דטעמא דאסור להראות סכין לחכם היינו משום דחיישינן דלמא אזיל חוץ לתחום והר"ן כתב בשם הרז"ה דמש"ה אין מראין סכין לחכם משום דהו"ל כעין ראיית מומין של בכור א ולעצמו מיהא שרי דהיינו אלא לברר הספק אבל לאחרים אינו אלא שמפני כבודו של חכם אמרו שלא יהא ראוי הסכין לשחוט בו עד שיתן רשות ונמצאת נתינת רשותו תיקון גמור בעשיית כלי והרמב"ם כתב בפ"ד שהטעם שאסרו להראות סכין לחכם שמא תהיה פגומה ויאמר לו אסור לשחוט בה משום פגימתה וילך ויחדדנה במשחזת וחכם שראה סכין לעצמו הרי זה משאילה לעם הארץ וכתב ה"ה שיש מי שהקשה על טעם זה שנראה ממנו שלא נאסר אלא לע"ה ובגמרא נזכר סתם ואין זו קושיא שכיון שהזכירו שת"ח רואה לעצמו ומשאילה ממילא שלא אסרו אלא להראות לע"ה וטעמו של הרמב"ם נראה עיקר לפי שהטעם הוא מפני איסור ההשחזה התיר לחכם לראות ולהשאילה והרשב"א ז"ל הסכים לטעם רש"י עכ"ל (א) :

ויכול להוליך סכין והבהמה אצל טבח לשחוט וכו' בפ"ק די"ט (יח:) בש"א אין מוליכין טבח וסכין אצל בהמה ולא בהמה אצל טבח וסכין ובה"א מוליכין זה אצל זה וכתב הר"ן פי' ואפי' דרך ר"ה ואע"ג דאפשר דעביד לה מאתמול אפ"ה שרי משום דהוצאה באוכל נפש כתיקון אוכל נפש עצמו היא ולא כמכשירין ותיקון אוכל נפש עצמו אפילו אפשר לעשותו מעי"ט שרי דלא מפלגינן בין אפשר ללא אפשר אלא במכשירין עכ"ל ואמרינן בגמרא דטעמא דב"ש שאוסרין להוליך בהמה אצל טבח וסכין משום דאתי לאמלוכי

דאמר

דרכי משה

תצח (א) ב ונראה מטעם של רמב"ם כתב מהרי"ל הרוצה לשחוט בי"ט צריך לבדוק הסכין מעי"ט וישמרנו מהפגימה וכ"כ מהרי"ו בהגהות הלכות שחיטה ונראה דטעמא מאחר דבזמן הזה אין מראין הסכין לחכם אלא כל שוחט בודק לעצמו הסכין יש לחוש שמא ימצאנו פגומה וישחזנו דמאחר שאין כל השוחטים ת"ח יש לגזור גזירה זו כמו בימיהם

דרישה

[ס] **צריך** שלא יבדוק עיין מ"ש בזה הב"י ומשמע מדבריו דדווקא אם נמצא טריפה מותרת משום דהיה דעתיה עליה והוי חזי לאדם אבל מתה אסורה אע"ג דחזי לכלבים מאחר שמבע"י לא היה דעתו שתמות וז"א דקי"ל כל מה דחזי לאדם חזי לבהמה ואם היה דעתו עליה מבע"י לשוחטה והוי חזי לאדם אע"ג דמתה מותרת וצ"ל דהרב קיצר קצת בלשונו דלקמן איירי דודאי אין דעתו לשוחטם בי"ט :

או

פרישה

זו למעלה מזו היא ממור מרוב וקרוב ואע"ג דהוי רוב וקרוב מותר מ"מ שני קינין אסור משום מוקצה וכיון דקי"ל כר' חנינא דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב ואסור מכ"ש דשני קינים זו למעלה מזו דאסור כנלע"ד פשוט :

(ז) **וכיון** שאינו פורח אפי' יש קן בתוך נ' אמה כו' עד אלא עומד בקרן זוית מותר שאינה מדדה משם לכאן כיון שאינו יכול לראות קנו בכל פעם · כן הוא בגמרא פ"ק דביצה דף י"א ע"א · וכתבו ג"כ הרמב"ם בפ"ב מהי"ט · אבל הרי"ף והרא"ש השמיטוהו בהלכותיהן ופסקיהן · גם בח"מ סי' ר"ס סעיף ט' צריכין לומר לרבינו סברא זו והוא ג"כ בסוגיא דפ' לא יחפור דף כ"ד וגם שם השמיטוהו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ג"כ לא כתבו שם והב"י כתב כאן גם שם בח"מ ז"ל ולא ידעתי למה השמיטוהו ועוד יש להתעורר שם בח"מ קושיות אחרות ועל הכל פקחתי עיני בס"ד וכתבתי ישוב הדברים שם בח"מ ע"ש בדרישה :

(ח) **השוחט** בהמה כו' ז"ל ב"י ואחר ההפשט מעמידין הבשר והעור בחום היום שלא יסרח אם נמצאת טריפה לא יזוזנה ממקומה עד מוצאי י"ט כו' דבריו צריכין ביאור קצת ונראה דהכי פירושו ואחר שהפשיטו מניחים הבשר והעור שמניחים הבשר עם העור ואין נוטלין העור מן הבשר אעפ"י שהפשיטו כדי שלא יסרח מחום היום ומ"ש אם נמצאת נראה שצריך להגיה שאם והוא נתינת טעם ור"ל שאם נמצאת טריפה לא יזוזנה ממקומה עד מי"ט ונסרח לכך מונח הבשר עם העור כדי שלא יסרח וכן מ"כ שם בכלבו :

וכגון

חדושי הגהות

תצח א בר"ן שלפנינו איתא בזה"ל והרז"ה כתב דמש"ה אין מראין סכין לחכם משום דהו"ל כעין ראיית מומין וכתב הרמב"ן שאם היה בטעם זה עיקר אף ת"ח בדין הוא שלא יהא רואה לעצמו ואין זו קושיא אצלי דלעצמו אינו אלא לברר הספק אבל לאחרים כו' : ב בד"מ שלפנינו איתא הכי כתב הרמב"ם פ"ד שהטעם שמא תהיה פגומה כו' וכתב ה"ה

על כתפו [א] או טבח ילך אצל סכין ובהמה ואין שוחטין המדבריות ולא משקין אותן השקאה שלצורך שחיטה שדרך להשקות הבהמה קודם שחיטה כדי להפריש בין העור ובין הבשר אבל שאר השקאה שרי להשקותה ומדבריות היינו שרועות חוץ לתחום ואינן באות ללון בתוך התחום ודווקא לר"י אבל מאן דפסיק במוקצה אפילו בי"ט כר"ש שרי אם הובאו שלא לצרכו ומיהו בעל העיטור כתב דאף לר"ש אסירי כיון דבחד לישנא קאמר בגמרא דר"ש מודי בהו דכגרוגרות וצמוקין דמו אזלינן להומרא אבל בה"ג כתב מוקצה הוא מדרבנן וכיון דאיכא תרי לישני אזלינן בה לקולא ושרי לר"ש [ב] ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל · עגל שנולד בי"ט מותר לשוחטו אם

דאמר נשבוק האי בהמה כחושה ומייתינא בהמה אחריתא דשמינה מינה וב"ה לא חייסי להכי ומשמע דמהאי טעמא נמי אסרי ב"ש להוליך סכין אצל בהמה דלמא ממליך ולא שחיט היא בהמה וב"ה לא חייסי להכי ונראה דהא דקתני טבח וסכין אבל בהמה עיקר מלתא משום הולכת סכין היא וטבח כדי נסביה דפשיטא שהאדם יכול לילך לכל מקום שירצה אפי' שלא לצורך כל שהוא בתוך התחום ובספרי רבינו כתוב או טבח ילך אצל סכין ובהמה וט"ס הוא וצריך להגיה או טבח ילך עם סכין אצל בהמה ומיהו י"ל שכך היה גורס בגמרא וב"ש אסרי לילך טבח אצל סכין ובהמה משום דלמא ממליך ולא שחיט או שמא ימלא הסכין פגום ונמצא שטרח שלא לצורך : **ואין** שוחטין המדבריות ולא משקין אותן וכו' בסוף מסכת י"ט (דף מ') תנן אין משקין ושוחטין את המדבריות אבל משקין ושוחטין את הבייתיות ובגמרא (שם) למה ליה למימר משקין ושוחטין מלתא אגב אורחיה קמ"ל דלישקי איניש בהמתו והדר לשחוט משום סרכא דמשכא ופירש הר"ן נ"ל למימר משקין דלענין השקאה ודאי אלו ואלו מותרות דאלו ואלו מזונתן עליך אלא משום שחיטה נקט ולשחיטה צ"ל השקאה משום סרכא דמשכא כלומר שתהא נוחה להפשיט : **ומ"ש** שאע"פ שהן מוקצות מותר להשקותן השקאה דלאו לצורך שחיטה יש להקשות עליו מדתנן אין צדין דגים מן הביברים בי"ט ואין נותנין לפניהן מזונות אלמא כל מידי דמוקצה אין נותנין לפניהן מזונות וי"ל דשאני דגים דאין מזונותן עליך שהרי אפשר להם בלא נתינת מזונות שהם אוכלים שרשי עשבים וקרקע וגדול אוכל את הקטן ולמאי דפירש"י בפ' ר"א דאורג (קו :) דטעמא דאין נותנין לפניהן מזונות משום דכיון דמוקצים הם לא שרי למיטרח עלייהו אפשר דלא אמרינן הכי אלא בדבר שהוא מוקצה מחמת שאינו ניצוד לגמרי אבל בדבר שהוא ניצוד ומצוי אצלך כבהמות מדבריות כיון שמזונותן עליך מותר להשקותן וליתן לפניהם מזונות ומיהו למ"ש הרמב"ם דדגים ועופות וחיה שהן מוקצה אין משקין אותם בי"ט ואין נותנין לפניהם מזונות שמא יבא ליקח מהם וכל שאסור לאכלו או להשתמש בו בי"ט מפני שהוא מוקצה אסור לטלטלו משמע דבהמות מדבריות נמי כיון שאסור לאכלן בי"ט לדידיה דפסק כר"י בי"ט אסור להשקותן כלל אלא שאפשר לומר דלא אסר הרמב"ם אלא בדברים המוקצים מפני שטעונין צידה דאיכא למיחש שמא מתוך שמאכילם יבא לצודם אבל בהמות מדבריות אינן טעונות צידה הלכך מותר ליתן לפניהם מזונות והכי דייק לישניה שכתב דגים עופות וחיה ולא כתב ג"כ בהמה שהיא מוקצה עמהם וטעמא משום דסתם בהמה אינה מחוסרת צידה אפי' אם היא מדברית : **מדבריות** היינו שרועות חוץ לתחום וכו' (ביצה מ') ת"ר אלו הם מדבריות ואלו הם בייתו' מדבריות כל שיוצאות בפסח ורועות באפר ונכנסות ברביעה ראשונה ואלו הם בייתות כל שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום רבי אומר אלו ואלו בייתות הן אלא אלו הן מדבריות כל שיוצאות ורועות באפר ואין נכנסות ליישוב לא בימות החמה ולא בימות הגשמים ומי אית לר' מוקצה והא בעא מיניה רבי שמעון ב"ר מר' פעילי תמרה לרבי שמעון מהו א"ל אין מוקצה לר"ש אלא גרוגרות וצמוקין בלבד אבע"א הני נמי כגרוגרות וצמוקין דמו ואבע"א לדבריו דר"ש קאמר וליה לא ס"ל ואבע"א לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי אין מוקצה אלא לדידכו אודו לי מיהת היכא דיוצאות בפסח ונכנסות ברביעה ראשונה דביתיות הן ואמרי ליה רבנן לא מדבריות הן ואיתא להאי סוגיא בפרק כירה (מה :) ופירש"י אלא כגרוגרות וצמוקים שהן מתחלה ראוים לאכילה והוא דוחה אותם בידים להעלותן לייבשן ושוב אינם ראוים עד שייבשו אבל אלו לא דחה אותם בידים ואיכא לאכול מינייהו הכי איבעית אימא הכי מדבריות שאין נכנסות ליישוב כלל כגרוגרות וצמוקין דמיין שמקצה אותם מאכלו בידים ופסק הרי"ף כסתם מתני' וכדפריש ת"ק דברייתא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות י"ט וז"ל בהמות שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום הרי אלו מוכנים ולוקחים מהם ושוחטין אותן בי"ט אבל הרועות ולנות חוץ לתחום אם באו ביום טוב אין שוחטין אותם ביום טוב מפני שהן מוקצין ואין דעת אנשי העיר עליהם וכתב הגאון מהרי"א ז"ל על דברי רבינו המחבר בלשונו לא פירש יפה כדעת מי סובר שהרי כתב מדבריות היינו שרועות חוץ לתחום ואינן באות ללון בתוך התחום וזה הלשון אפשר שיהיה פירושו שלעולם אין באות שזהו פירוש מדבריות לרבי או שיהיה פירושו שאינם באות ללון בכל יום אלא ברביעה שזהו פירוש מדבריות לדעת רבנן עכ"ל · ולי נראה דמסתמא ליכא למימר דפליג אפסק הרי"ף והרמב"ם שפסקו כת"ק ועוד שהרא"ש הביא דברי הרי"ף ומשמע דהכי נמי ס"ל ולישנא דרבינו שפיר דייק דכת"ק הוא פוסק דסתם אינם באות ללון בכל לילה משמע :

כתב הר"ן כי אמרינן דאסירי משום מוקצה ה"מ בבהמות של ישראל אבל של עו"ג לית בהו משום מוקצה דהא אמרינן בירושלמי דאין עו"ג צריך הכן ומיהו יש לחוש אם באו בשביל ישראל עכ"ל וז"ל א"ח כתב הרשב"א כבר בארנו שהמוקצה מד"ס והולכין בספיקו להקל לפיכך עו"ג שהביא בהמה במקולין אפי' באו לצורך ישראל אם ידוע שלנות חוץ לתחום אסורות ואם ספק מותרות ואם הביאום לצורך העו"ג או אפי' סתם בעיר שרובה עו"ג מותר שכל המביא לצורך הרוב מביא בהמות הידועות ללון חוץ לתחום ונמצאו בעיר בי"ט שני אני אומר שמא מבערב הכניסן וחוץ לחומה לנו ומותרות וכ"ש השוחטין בבקר שחזקה מבערב הכניסום לתוך התחום ולא ראיתי לאחד מרבותי שחששו לזה עכ"ל : **ודוקא** לר"י אבל מאן דפסיק במוקצה אפי' בי"ט כר"ש שרי והוא דעת בה"ג שכתב רבינו בסמוך דלר"ש שרי בהמות מדבריות : **ומ"ש** אם הובאו שלא לצרכו פשוט הוא דאילו הובאו לצרכו אסור לו לד"ה דהבאה מחוץ לתחום בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר אבל לאותו שהובאו בשבילו אסור כמו שיתבאר בסי' תקט"ו בס"ד : **ומ"ש** רבינו ומיהו בעל העיטור כתב דאף לר"ש אסירי כו' כיון דבחד לישנא קאמר בגמרא וכו' היינו לישנא קמא מתלת לישני שכתבתי בסמוך דקאמר הני נמי כגרוגרות וצמוקין דמו : **ומ"ש** אבל בה"ג כתב מוקצה הוא מדרבנן וכיון דאיכא תרי לישני אזלינן בה לקולא ושרי לר"ש דברי בה"ג כתב הרא"ש בסוף מסכת ביצה וז"ל בה"ג כתב מוקצה דרבנן וכיון דאיכא תרי לישני חד דאית ליה מוקצה לר"ש במדבריות וחד דלית ליה עבדינן לקולא ושוחטין את המדבריות עכ"ל ואע"ג דלתרי לישני בתראי לית ליה לר"ש מוקצה במדבריות לא כתב הרא"ש כן משום דהוה משמע דאי לא הוה אלא חד לישנא דאמר דל"ל לר"ש נמי אית ליה מוקצה במדבריות והא ודאי ליתא דאפי' לא הוה אלא חד לישנא כנגד חד לישנא הוי פסקינן כלישנא דמיקל משום דמוקצה מידי דרבנן הוא אזלינן לקולא ורבינו שכתב כיון דאיכא תרי לישני אפשר דה"ק כיון דאיכא תרי לישני דלחד לישנא אית ליה לר"ש מוקצה במדבריות ולאידך לישנא לית ליה נקטינן כלישנא דמיקל דכיון דמוקצה הוא מדרבנן נקטינן לקולא ואפשר עוד דה"ק בה"ג כתב דשרי לר"ש מתרי טעמי חדא דמוקצה דרבנן ועוד אפילו הוה דאורייתא כיון דאיכא תרי לישני דסברי דל"ל לר"ש מוקצה במדבריות אע"ג דללישנא קמא אמרינן דאית ליה מוקצה במדבריות אין דבריו של אחד במקום שנים הלכך אזלינן בה לקולא : **ויש** בדברי רבינו תוספת ג שהסברא הראשונה שהזכיר היא בעצמה סברת בה"ג ולא היה לו לכתוב אלא וכתב בעל העיטור דאף לר"ש אסירי כיון דבחד לישנא וכו' אבל בה"ג כתב וכו' : **ומ"ש** רבינו ולזה הסכים הרא"ש לאו למימרא שבהדיא פסק הרא"ש כך שהרי לא הכריע בין הפוסקים כר"י לפוסקים כר"ש אלא היינו לומר דלמ"ד הלכה כר"ש במוקצה איכא לספוקי אי אית ליה מוקצה במדבריות וכלישנא קמא או אי לית ליה וכאידך לישני דמקילי ומדכתב הרא"ש דברי בה"ג ולא כתב דברי בעל העיטור נראה שהוא מסכים למאן דסבר דהלכה כר"ש דל"ל מוקצה אפילו בי"ט במדבריות נמי ל"ל מוקצה : וסמ"ג בסוף הלכות י"ט כתב דברי בה"ג וכ"כ ג"כ רבינו ירוחם ולא כתב סברת העיטור ויש לדקדק שהם סוברים כבה"ג בזה וכמו שדקדק רבינו לדעת הרא"ש ז"ל ולענין הלכה כבר כתבתי בסימן תצ"ה דהלכה כמאן דאית ליה מוקצה בי"ט : **עגל** שנולד בי"ט מותר לשוחטו ברייתא בפ"ק דביצה (ו') עגל שנולד בי"ט

ולכך פי' דאשמועינן אפילו גדי קטן על כתיפו דאושא מילתא ואפ"ה שרי : **ואין** שוחטין המדבריות כו' בסוף פ' משילין תנן אין משקין ושוחטין את המדבריות אבל שוחטין ומשקין את הבייתיות · ובגמרא למה ליה למימר משקין ושוחטין מילתא אגב אורחיה קמל"ן דלישקי איניש בהמתו והדר לישחוט משום סירכא דמשכא ופירש"י שתהא נוחה להפשיטה שהוא נדבק יותר מדאי בבשר וכן פי' הר"ן וכך פי' רבינו אבל הרי"ף פי' משום סירכא דריאה דאי איכא סירכא מישתמט' ובהג"ה מצאתי בשם ה"ר שמואל השגה על פירושו דחס ושלום לא תהא כזאת בישראל להכשיר את הטרפ' בהערמה עכ"ל ולא קשה מידי דודאי סירכא גמורה לא תינתק על ידי ההשקאה אלא דוקא סירכות הבאות מחמת זיעה וכמ"ש הכלבו בשם רבותיו וכן נראה מפירוש המשניות להרמב"ם ס"פ משילין שכך הוא מפרש ע"ש : **ומ"ש** דאין משקין את המדבריות השקאה שלצורך שחיטה היינו לומר כגון אם רוצה לשחטו במוצאי י"ט ומשקה אותן בי"ט לצורך שחיטה זה אסור : **ומ"ש** אבל שאר השקאה שרי להשקותה אע"ג דבסימן שקודם זה נתבאר דאין נותנין מזונות לדגים שבביבר כבר פי' התוס' שהטעם הוא גזירה שמא יצודם וכך תופס רבינו עיקר כמ"ש לשם ובמדבריות שהם ניצודים לא שייך האי טעמא · ולפרש"י נמי דהטעם דאפשר להו בלא מזונות בהשקאה דמדבריות לא שייך גם זה ואפי' לפרש"י בפ' האורג דטעמא דמילתא כיון שהן מוקצין לא שרי למיטרח עלייהו ומדבריות נמי מוקצין הן מ"מ יש לחלק דשאני דגים כשמחוסרין צידה שכיון שאינן ברשותו אינן מוכנין לאדם אבל הני בהמות שהן ברשותו שאין מחוסרין צידה אעפ"י שהן מוקצין שאין דעתו עליהן לשוחטן אפ"ה נותנין לפניהם מזונות ולא גרעי מכלבים ועורבים שאינן ראויין כלל ואפילו הכי נותנין לפניהם מזונות כדתנן ואת הנבלה לפני הכלבים ומטלטלין את הלוף מפני שהוא מאכל לעורבים וכהאי גוונא כתב הר"ן בריש א"כ ובסוף משילין ע"ש אכן בדברי הרמב"ם יש לדון דס"ל להחמיר ושאני עורבים וכלבים שאינן מוקצה דדעתיה עלוייהו להשתמש בהם בכל צרכיו אעפ"י שאינן ראוים לאכילה משא"כ המדבריות דאקצה להו מדעתיה דאסור ליגע בהן והב"י כתב דלהרמב"ם נמי משקין המדבריות ע"ש ולי נראה כדפרישית ועיין בדברי הרמב"ם בפ"ב : **ומ"ש** ומדבריות היינו שרועות חוץ לתחום ואינן באות ללון בתוך התחום פי' אינם באות ללון בכל לילה אלא ברביעה והיינו כרבנן דפליגי עליה דר' במשנה ובברייתא ס"פ משילין דמיקל ואמר אלו ואלו בייתות הן וכו' דליתא וכך פסק הרי"ף והרמב"ם והרא"ש לשם : **ומ"ש** ודוקא לר' יהודה וכו' כן מבואר ברי"ף והרא"ש לשם : **ומ"ש** ומיהו ב"ה כתב כו' פי' דבעל העיטור חולק וראייתו מפ' משילין דקאמר בחד לישנא דר"ש מודה במדבריות דמוקצין הן כגרוגרות וצמוקין וא"כ יש לנו להחמיר כאותו לשון אבל בה"ג דחה ראייתו וכתב כיון דמוקצה מדרבנן הוא ואיכא תרי לישני בגמרא לחד לישנא אית ליה לר"ש מוקצה במדבריות ולאידך לישנא לית ליה נקטי' כלישנא דמיקל דבדרבנן נקטינן לקולא ולזה הסכים הרא"ש ז"ל כלומר שגם הוא סובר דלר"ש אין במדבריות משום מוקצה שהרי הביא בפסקיו דברי הרי"ף ודברי בה"ג שסוברין כן ולא הביא דברי העיטור וכתב ב"י דלענין אם ההלכה כר"ש בי"ט אם לא בזה לא הכריע הרא"ש כלום עכ"ל ולעד"נ מדבריו שמביא במסקנתו דברי ר"ת דאף בי"ט הלכה כר"ש חוץ מנולד ומוקצה מחמת איסור ע"ש אבל בשבת התיר הרא"ש להדיא אף הנולד כדכתב בסוף פ' נוטל ודלא כר"ת דמחמיר בנולד אף בשבת : **עגל** שנולד בי"ט מותר וכו' פי' הואיל ומוכן אגב אמו : ומ"ש

דרישה

סי' תצח [א] **או** ילך הטבח לסכין כו' כדי נסב טבח דפשיטא שיכול **לילך** בכל מקום שירצה. ב"י ולעד"נ למחוק הוי"ו של וסכין ואז לק"מ ודו"ק : [ב] **ולזה** הסכים א"א הרא"ש ז"ל כתב ב"י **לאו** למימרא דבהדיא פסק הרא"ש כן דהא לא הכריע בין הפוסקים כר"י לפוסקים כר"ש כו' ול"נ מאמר שהרא"ש ז"ל הביא דעת בה"ג ור"י

חדושי הגהות

ה"א שטעם זה עיקר אבל רש"י ור"ת והר"ן פירשו טעמים אחרים מטעמו של רמב"ם כתב מהרי"ל הרוצה לשחוט כו' : ג ולי נראה דביאור ל' רבינו כך הוא דמתחלה כתב סתמא דמתני'

אם האם עומדת לאכילה אבל אם עומדת לגדל ולדות אסור לר"י והא דשרי דוקא דקים לן בגויה שכלו לו חדשיו דאי לא"ה אסור עד ליל יום ח' (א) [ג] וכגון שהפרים ע"ג קרקע שיצא מכלל ריסוק אברים ואם נולד בשבת כתב הרב ר' אפרים שאסור ביום טוב שלאחריו משום הכנה ובעל העיטור כתב שמותר וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל

ומ"ש אם האם עומדת לאכילה כו' כ"כ הרא"ש לשם דבעומדת לגדל ולדות אסור למאן דאית ליה מוקצה ומשמע להדיא דלר"ש שרי וא"ת הא ר"ש מודה בנולד כשהוא דבר חדש ממש וי"ל דבבעלי חיים אין לאסור משום נולד וכן כתבו התוספות לשם וא"ת ומ"ש מאפרוח שנולד בי"ט שאוסרין מקצת הגאונים כדלקמן בסי' תקי"ג י"ל דאפרוח דמי לגרוגרות וצמוקים דבעודו בקליפתו לא היה ראוי לכלום אבל עגל שהיה ראוי לאכול אפילו קודם שנולד אגב שחיטת אמו שרי לד"ה וכהאי גונא כתב הרא"ש וכתב עוד דלא קשה ליתסר משום הכנה אפי' אם האם עומדת לאכילה כמו ביצה שנולדה ביום טוב דלא שייך הכא טעמא דהכנה דדוקא לידת ביצה חשוב הכנה משום דע"י הלידה הוכנה לגדל אפרוח דאילו נמצאת במעי אמה אינה מגדלת אפרוח וגם טובה יותר לאכול אבל ולד הוא טוב לאכילה וראוי לכל דבר אם נשחטה אמו ונמצא במעי אמו כמו אחר הלידה : ומ"ש והא דשרי דוקא דקי"ל בגויה דכלו לו חדשיו וכו' וכגון שהפרים כו' כן כתב הרא"ש לשם וה"ר ירוחם כתב על דבריו אלה וז"ל ותמהתי כי כבר נפסקה הלכה כרב נחמן דאמר בית הרחם אין בו משום ריסוק אברים וכן פסק הרא"ש בעצמו פ' אלו טרפות ובודאי ט"ס הוא כי אין צריך שיפרוס אכן מדברי רבינו שהעתיק דבריו אלה וגם הוא פסק בי"ד בסימן מ"ו ובסימן נ"ח דבית הרחם אין בו משום ריסוק אברים ואפי' אינו יכול לעמוד מותר לשחוט מיד אם ידוע שכלו לו חדשיו ובאין ידוע ימתין עד ליל ח' משמע דאין כאן ט"ס כל עיקר ולכך נתחבטו האחרונים ליישב סתירה זו בדברי הרא"ש ורבינו מהר"י בן חביב ז"ל כתב דלכתחלה דוקא יש לחוש לריסוק אברים וזהו מ"ש בה' י"ט דמדבר בענין היתר שחיטה אבל בה' טרפות מדבר בענין דיעבד אם הוא טרפה אם כבר נשחט ולכך אמרו דאין בו משום ריסוק אברים וכשר בדיעבד ודברי הרא"ש אפשר ליישב כן אבל דברי רבינו בי"ד שכתב לענין טרפה גם כן מותר לשחט מיד אי אפשר ליישב בכה"ג עוד כתב ב"י שיש מי שכתב דבה' י"ט מדבר במקשה לילד ובה' טרפות מדבר באינו מקשה לילד וגם על זה קשה שהיה להם לפרש בהדיא וגם למה כתב דין המקשה בהלכות י"ט ולא בהלכות טרפות והרב מהרר שלמה לורי"א ז"ל כתב וז"ל דהאי וגם צריך שיפרוס וכו' קאי אהיכא שאינו ידוע שכלו לו חדשיו שאסור עד ליל יום ח' וגם צריך שיפרוס וכו' אבל לא הפרים וכו' כגון שלא עמד אסור אפילו אחר ח' דחיישינן לריסוק אברים ולא אמר רב נחמן דלא חיישינן לריסוק אברים אפילו אית ביה ריעותא אלא היכא שידוע שכלו לו חדשיו והוא בשלמותו ובבריאותו כה"ג ודאי לא חיישי' אבל בלא כלו לו חדשיו חיישינן וכן פסק הרוקח ורבים טעו בפסק זה עכ"ל · ובי"ד העתיק לשון הרוקח שכתב בסי' תס"ח אבל בלא נודע שכלו לו חדשיו אסור וכן הורו כל רבני שפיר"א ומפרש הוא ז"ל דבתוך ח' ימים אין כאן חידוש הוראה דתלמוד ערוך הוא בפר"א דמילה דאסור אלא ודאי אפי' אחר ח' ימים הורו לאיסור אם לא עמד אכן לפע"ד למעיין לשם ברוק"ח יראה להדיא דהוראה זו היתה בעגל שנשחט תוך ח' ימים . גם שמעתי ממורי הרב מהר"ר הירש שור ז"ל שהקשה על פירושו דלמה לי הפרים ע"ג קרקע הא בשהייה מעת לעת כבר יצא מכלל ריסוק אברים וא"צ בדיקה וא"כ בלא כלו לו חדשיו דצריך להמתין עד ליל ח' שוב לא שייך לחוש לריסוק אברים · ומהר"ם איסרל"ש פי' דכלו לו חדשיו צריך שיפרים על גבי קרקע אם רוצה לשוחטו בי"ט משום דחיישינן שמא ימצא ריעותא באבריו הפנימיים ונמצא ששחט בי"ט שלא לצורך ודבריו נכונים וברורים בטעמא ואע"ג דגבי עוף הנדרס דצריך בדיקה פסקו הרא"ש ורבינו דיכול לשחטו בי"ט ולא חיישינן שמא ימצא טרפה שאני התם כיון דשהה מעת לעת אחר שנדרס ויצא מכלל ריסוק אברים וא"צ בדיקה אלא משום דחיישינן שמא נשתברו רוב צלעותיה או נשברה השדרה ונפסקה חוט שלה או אחד משאר מיני טרפות בהא ודאי סמכינן ארובא דבהמות בחזקת היתר עומדות ויכול לשוחטה ביום טוב אבל עגל זה שאינו בכלל הרוב שהרי תיכף שנולד אתייליד ביה ריעותא שאינו יכול לעמוד חיישינן לריסוק אברים לענין זה שאינו יכול לשוחטו בי"ט עד שיפרים ע"ג הקרקע כדי שיצא מספק ריסוק אברים לגמרי : ואם נולד בשבת כתב ה"ר אפרים שאסור בי"ט שלאחריו משום הכנה פי' לאו דמיתסרא מדאורייתא משום הכנה דהא בשבת גופיה אינו אסור אלא מחמת איסורו של שבת דרביע עליה שהרי בנולד בי"ט מותר לשחטו אלא כיון דבשבת עצמו אסור משום מוקצה מחמת איסור אסורה בי"ט שלאחריו משום הכנה שאם אתה מתירו בי"ט נמצא שהשבת הכין לי"ט ולא לעצמו כיון שאסורה בו והו"ל כביצה שנגמרה בראשון ונולדה בשני שלא הכינה לעצמה כלום אלא לשני אלא דהתם אסור משום הכנה דאורייתא והכא הוה כעין דאורייתא וכה"ג פי' התוס' והר"ן בביצה שנולדה בשבת שאסורה בי"ט שלאחריו משום הכנה דלאו הכנה דאורייתא קאמר אלא כעין דאורייתא : ומ"ש וכ"ה כתב שמותר וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל

בי"ט מותר הואיל ומוכן אגב אמו וכתב הרא"ש ובבהמה העומדת לאכילה דאי בבהמה העומדת לגדל וולדות אסור למאן דאית ליה מוקצה ולא שייך הכא טעמא דהכנה דדוקא לידת ביצה חשיב הכנה משום דעל ידי לידה הוכנה לגדל אפרוח דאילו נמצא במעי אמה אינה מגדלת אפרוח וגם טובה יותר לאכול אבל ולד הוא טוב לאכילה וראוי לכל דבר אם נשחטה אמו ונמצא במעי אמו כמו אחר הלידה והא דמותר לאכלו ביום הלידה היינו היכא דקים ליה דכלו חדשיו אבל אי לא קים ליה דכלו חדשיו אסור עד ליל שמיני כדאיתא פרק ר"א דמילה (קלו :) וגם צריך שיפרים ע"ג קרקע שיצא מספק ריסוק איברים כדאי' בפרק אלו טריפות (נא :) עכ"ל וכך הם דברי רבינו ודברי תימה הם דבפרק אלו טריפות אר"נ בית הרחם אין בו משום ריסוק איברים אע"ג דאיתא התם א"ל רבא לר"נ תניא דמסייע לך תינוק בן יום אחד וכו' ת"ש ושוין שאם נולד הוא ומומו עמו שזה מן המוכן וכו' הב"ע שהפרים ע"ג קרקע אין משם ראיה דהא דאוקימנא בשהפרים ע"ג קרקע לאו לקושטא דמלתא אוקימנא הכי אלא לדחויי דלא לסייע לר"נ מההיא מתניתא אבל לפום קושטא אע"פ שלא הפרים ע"ג קרקע נמי שרי וכ"כ מדברי כל הפוסקים והרא"ש בעצמו כתב שם דברי ר"נ סתם ולא הצריך שיפרים ע"ג קרקע וגם רבינו בספר י"ד סי' נ"ח כתב עובר שנולד אע"פ שבית הרחם הוא מקום צר אין חוששין לו לריסוק איברים אפילו אם רואים בו ריעותא שאינו יכול לעמוד ומותר לשוחטו מיד אם ידוע שכלו לו חדשיו עכ"ל ולא הזכיר שצריך שיפרים על גבי קרקע (ב) וכבר תמה רבינו ירוחם (נ"ד ח"א) כן על דברי הרא"ש והעלה שבודאי ט"ס יש בדבריו בהל' י"ט כי א"צ שיפרים והרב מהרי"ן חביב ז"ל כתב ליישב ולקיים גירסת הספרים וז"ל אומר כי חילוף הנוסחאות יסבב חילוף הדינים וקרוב אני לומר שההבדל ביניהם דומה להבדל שיש בין לכתחלה לדיעבד כי עיקר שאלתינו בי"ט הוא עגל שנולד בי"ט נתירהו לכתחלה לשוחטו בו ביום או לאו ובתשובת שאלה זו ראה הרא"ש כי ראוי להחמיר ושנסלק עצמינו מכל ספק ולא נשחטנו בו כיון שאחר עבור מעת לעת יצא מכלל ריסוק איברים וידמה זה קצת לדבר שיש לו מתירין שהחמירו בו בי"ט אמנם בדין הטריפה עיקר שאלתינו היא על הנולד ביום זה ושחטו קודם מעת לעת אם נטריפנו מטעם שנתרסקו איבריו בשעת הלידה ולתשובה זאת השאלה פסק ר"נ שאין לאסור אכילתו בשביל זה ומדברי הר"ן בזה למדנו שבעלי התלמוד חלקו במציאות נעלם הזה אם נחשוב זה במיעוטא דשכיח או במיעוטא דלא שכיח וכל זה היה ידוע להרא"ש וראה להכריע ביניהם כמ"ש כלל הדברים כי לענין טריפה פסק כרב נחמן ולענין היתר שחיטה בי"ט ניחוש לכתחלה לדברי הדוחה ואומר הב"ע כגון שהפרים ע"ג קרקע ויש לדקדק זה בלשון הרא"ש בדין י"ט שאמר וצריך שיפרים ע"ג קרקע כדי שיצא מספק ריסוק ולא אמר כדי שנדע שאין בו ריסוק איברים רק קאמר לשון ספק לרמוז אל כוונתו שאמרתי שכפי טבע הנושא הזה שהוא שחיטה בי"ט ראוי להסתלק מן הספק ולא נשחטנו ביומו משא"כ לאסרו באכילה משום טריפה עכ"ל ד וראיתי מי שכתב דכיון שהמפרשים חלקו בהא דר"נ אם הוא דווקא בשאינה מקשה או גם במקשה לילד אפשר לדחות ולומר שמה שכתב הרא"ש ורבינו בדיני י"ט הוא במקשה לילד ומ"ש בדיני מאכלות אסורות הוא בשאינה מקשה לילד (ג) וכתב ה"ה בפ"ב שכל שאמו אינה עומדת לחרישה או לחלבה הוי מוכן אגב אמו ואע"פ שהיא טריפה לפי שהטריפה עומדת היא לכלבים והכי איתא בהדיא בגמרא : ואם נולד בשבת כתב הר"א שאסור בי"ט שלאחריו וכו' וכ"כ הרא"ש דלא שייך הכנה בלידת העגל אף על פי שהרא"ש לא איירי בהדיא בנולד בשבת מ"מ מדכתב גבי עגל שנולד בי"ט דלא שייך ביה טעמא דהכנה למד משם רבינו דהיכא דנולד בשבת מותר בי"ט שלאחריו דהא לא מיתסרא ביצה בי"ט שאחר שבת אלא משום הכנה כדאיתא בגמ' (ביצה ב :) וכיון דסבר הרא"ש דבעגל שנולד לא שייך ביה טעמא דהכנה ממילא משמע דבנולד בשבת מותר בי"ט שלאחריו וה"ה בפ"ב הסכים ג"כ לדברי המתירים כשנולד בשבת לשחטו בי"ט שלאחריו ואפילו ביומו מותר לחולה ולזה הסכים הרשב"א ז"ל ע"כ והר"ן כתב בפ"ק דביצה סברת האוסרים וסברת המתירים וכתב אח"כ אבל עגל שנולד בי"ט הדבר ברור שהוא מותר בשבת דהואיל ושרי בי"ט נמצא שי"ט לעצמו הכין וממילא הותר לשבת :

בהמה

דרכי משה

בימיהם (בהולכה) בהלכות סכין ומצאתי כתוב בשחיטות ישינים דאם לא בדק מעי"ט מותר לבדוק בי"ט בשעת הדחק אבל לאחר השחיטה יבדוק ואין בכך כלום ומעשה באחד שרצה לשחוט שור בי"ט ולא בדק הסכין מעי"ט מה עשה הלך ושחט עוף קטן בלא בדיקת הסכין ולאחר השחיטה בדק סכינו והלך אח"כ לשחוט השור עכ"ל ומשמע מכאן דאע"ג דבחול אסור לשחוט בלא בדיקת הסכין על סמך שיבדקנו לאחר השחיטה כמ"ש בי"ד סימן י"ח מ"מ בי"ט שרי הואיל ולא אפשר בע"א : (ב) וכן הקשה מהר"א מפראג בהגהותיו : (ג) ועל תירוץ האחרון קשה לי דהו"ל להזכיר שני הדינים בכל א' מן המקומות ומה ראו להזכיר האיסור לענין י"ט והיתר לענין איסור מאכל הואיל דבשתיהן הדין שוה ועל תירוץ הראשון

דרישה

ור"י ור"ת ורש"י באחרונה וגם דרכו של הרא"ש להיות מסתמא בשיטת התוס' לכך סבר רבינו דהרא"ש ז"ל הסכים לדעת בה"ג ור"י ור"ת ורש"י · ומ"מ ב"י דייק שפיר דאין שייך לומר הסכים במקום שלא הכריע בהדיא וגם א"כ הו"ל למכתב כן לעיל בס"ס תצ"ה במקום שכתב דעת החולקים במוקצה בי"ט אי הלכה כר"ש אי כר"י :

[ג] וכגון שהפרים ע"ג קרקע כו' ב"י הקשה דכאן כתב רבינו והרא"ש אביו דצריכין שיפרים ג"כ על גבי קרקע והרא"ש בפ' אלו טריפות כתב דברי רב נחמן סתם דבית הרחם אין בו משום ריסוק איברים ולא הצריך שיפרים ע"ג קרקע וגם רבינו בי"ד סי' ט"ו וכ"מ כתב עובר שנולד אעפ"י שבית הרחם הוא מקום צר אין חוששין לו לריסוק איברים אפי' אם רואין בו ריעותא שאינו יכול לעמוד ותירץ מהרי"ן חביב ז"ל שההבדל ביניהן דומה להבדל שיש בין לכתחלה לדיעבד כי עיקר שאלתינו בי"ט הוא על עגל שנולד בי"ט אי נתירהו לכתחלה לשוחטו בו ביום או לאו ובתשובת שאלה זו כתב הרא"ש כי ראוי להחמיר ושנסלק עצמינו מכל ספק ולא נשחטנו כו' כיון שאחר עבור מעלה יצא מכלל ריסוק איברים וידמה זה קצת לדבר שיש לו מתירין שהחמירו בו ס"ט אמנם בטריפה עיקר שאלתינו היא על הנולד ביום זה ושחטו קודם מעלה אם נטרפנו מטעם שנתרסקו איבריו בשעת לידה ולתשובת זאת השאלה פסק רב נחמן שלא לאסור אכילתו בשביל זה כו' וצ"ל דמאי דנקט דין לכתחלה בי"ט דה"ה אם שואלין בשאר ימי החול לשוחטו לכתחלה ראוי להחמיר להסתלק מספק והא דנקט י"ט ה"ט מפני שהנושא הוא שחיטה בי"ט שמדבר בסי' זה מה ומי ובאיזה ענין הוא מותר לשחוט בי"ט לכך נקט בי"ט וגם מ"ש ודומה לדבר שיש לו מתירין שהחמירו בו בי"ט ג"כ לאו דוקא י"ט אלא ר"ל כמו שהחמירו בדבר שיש לו מתירין כמו כן הכא

פרישה

סי' תצח [א] וכגון שהפרים ע"ג קרקע כו' ז"ל מ"ו וגם שהפרים וכן הוא בהדיא בגמרא עכ"ל פי' שבא לפרש דהא דבעינן שיפרים ע"ג קרקע היינו כשלא ידעי' שכלו לו חדשיו אינו ניתר עד שיפרים אבל כשכלה חדשיו הא בהדיא כתב הרא"ש וגם הטור י"ד בסי' ט"ו ובסי' נ"ח דלא בעינן הפרסה ע"ג קרקע ואע"ג דכבר מי ח' ימים דילמא הואיל ולאו ודאי דכלו חדשיו שמא עדיין בן ז' היה ויכול לחיות וחיישינן הואיל וכך הוא יש לחוש לריסוק איברים ונטרף ממנה וצ"ע דזהו נגד מ"ש בפרק אלו טריפות והביאוהו הר"ן ס"פ המביא דף רכ"ז ע"ב דזהו סי' ריסוק איברים דכל שהי מעת לעת בידוע שלא נתרסקו איבריו ואין חוששין לריסוק איברים אפי' אם רואין בו ריעותא שאינה יכולה לעמוד עיין בסי' נ"ח בי"ד שכתבתי שם מה שתירץ מהר"י חביב וב"י ובד"מ הקשה בכאן על ב' אותם תירוצים ז"ל ועל תירוץ האחרון ק"ל דהיה לו להזכיר הדינים בכל א' מן המקומות ומה ראה להזכיר האיסור לענין י"ט והיתר לענין איסור מאכל הואיל ובשתיהן הדין שוה · ועל תירוץ הראשון ק' ג"כ דהיה לו להזכיר ג"כ איסור שחיטה לכתחלה בלא י"ט כיון דאפשר להמתין עד למחר עכ"ל · וז"ל רמ"א בש"ע דחיישינן שמא ירא' בו ריעותא באיבריו הפנימיים ונמצא שחט בי"ט שלא לצורך כנ"ל והוא מדברי הרא"ש והטור עכ"ל נראה מדבריו דלק"מ דלא חיישינן לריסוק איברים כלל וכמ"ש בי"ד סי' נ"ח דלא חיישינן בהכי אפי' אי חזינן ריעותא שאינו יכול לעמוד ומותר לשחטו לכתחלה בחול אלא בי"ט אסור לשחוט שמא יראה ריסוק או שינוי באיברים הפנימיים שלא יכול לראות קודם שחיטה ונמצא שטרח בי"ט שלא לצורך ומסיק שם בד"מ ז"ל וכבר נתבאר לעיל בסי' תצ"ו דאסור לשחוט במקום שטריפות מצוי וא"ל לפ"ז א"כ היה לו לרא"ש ולרבינו בעל הטור לפרש לענין איסור טריפות דאם נמצא בו שינוי באיברים

חידושי הגהות

דמתני' אין שוחטין המדבריות כו' ר"ל לד"ה וכתב מה שהוא ד"ה ודוקא לר"י כו' אבל לר"ש הוא מחלוקת בעל העיטור ובה"ג (מהרל"ח) : ד דברי הרא"ש יש ליישב כן אכן דברי רבינו אין סובלים פירושו שהרי כתב בהל' טריפות ומותר לשוחטו מיד משמע דאפילו לכתחלה שרי ומורי מו"ר"ם ז"ל כתב בתורת חטאת דבי"ט צריך שיפרים ע"ג קרקע משום דחיישינן

ז"ל דלא שייך הכנה בלידת העגל [ד] בהמה מסוכנת שירא שמא תמות והוא אבל כבר וא"צ לה אסור לשוחטה אלא א"כ יש שהות ביום לאכול כזית ממנה מבע"י ואפילו אין שהות ביום לבודקה ולנתחה יכול לאכול בלא בדיקה ואם שחטה בשדה לא יביאנה לעיר במוט או במוטה כדרך שעושה בחול אלא יביאנה בידו איברים איברים: עוף שנדרס שצריך שהייה מעת לעת ובדיקה אחר שחיטה משום חשש טריפות יכול לשוחטו בי"ט ולא חיישינן שמא ימצא טרפה אע"ג דאיתיליד ביה ריעותא בכור בזמן הזה שאסור לשוחטו בלא מום אין חכם יכול לראותו בי"ט אם יש בו מום לשוחטו אפילו אם עבר וראה ומצאו שיש בו מום אין יכולין לשוחטו

בהמה מסוכנת שירא שמא תמות וכו' משנה בפ' אין צדין (כה:) בהמה מסוכנ' לא ישחוט אא"כ יודע שהוא יכול לאכול ממנה כזית צלי מבע"י ר"ע אומר אף כזית חי מבית טביחתה וכתב הרא"ש התירו לאכול כזית מבית טביחתה בלא בדיקה משום הפסד ממונו ולכאורה משמע מדבריו דלא שרינן לשחוט אא"כ יאכל כזית ממנה וכ"כ מדברי הרמב"ם שכתב בפ"א מהלכות י"ט מי שהיתה לו בהמה מסוכנת לא ישחוט אותה בי"ט אא"כ יודע שיכול לאכול ממנה כזית צלי מבע"י כדי שלא ישחוט ביום טוב מה שיאכל בחול אבל ה"ה כתב שם פירוש כל שיש שהות ביום כדי לאכול אע"פ שאינו אוכל מותר דמשום הפסד התירו לו בכך וכן מבואר בפרק אלו עוברין (מו:) אבל בריאה לא ישחטנה אא"כ צריך לאכול ממנה בי"ט וכ"כ ז"ל עכ"ל וכ"כ הר"ן בפרק הנזכר ור"י כתב ואע"פ שלא אכל כזית כיון שגמר בלבו לאכלו למאן דלית ליה הואיל ואי מיקלעי ליה אורחים וכו' ולמאן דאית ליה הואיל אפילו גמר בלבו א"צ כדמוכח בפרק אלו עוברין והתירו לאכול כזית בלא בדיקה משום הפסד ממונו ע"כ ופשטא דסוגיין ר"פ אלו עוברין משמע כדברי ר"י הלכך מאחר שהרי"ף והרא"ש פסקו בפ' אלו עוברין כמאן דאית ליה הואיל וגם הרמב"ם פסק כן בפ"א מהל' י"ט אפילו גמר בלבו א"צ אלא כיון שיש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית צלי מבע"י שרי ומ"מ יש לתמוה על רבינו למה השמיט מלת צלי דמסתמא הלכה כת"ק ושמא י"ל דכיון דאין דרך לאכול בשר חי כל שאינו אומר חי בהדיא ממילא משמע דצלי קאמר: כתב הרשב"א בתשובה שלא התירו לשחוט אחר הסעודה אלא המסוכנת משום הפסד ממונן של ישראל אבל הבהמה הבריאה אסור באמה ואפילו בהמתן של ישראל אפילו אם יאכל ממנה כזית וכבר כתבתי כן בסמוך בשם ה"ה ז"ל:

ואם שחטה בשדה לא יביאנה לעיר וכו' משנה בפרק אין צדין שם ופירש"י לא יביאנה במוט ובמוטה בשני ב"א משום דאוושא מלתא ומזלזל בי"ט. וכתב הר"ן ואע"ג דמפיש בהלוכא שאני הכא כיון דמב"א במוט ובמוטה מחזי כעובדא דחול ואיכא מ"ד דלא מיתסר אלא במסוכנת שיש לה קול שלא נשחטה לגמרי בשביל י"ט אבל בריאה ששחטה לצורך י"ט מביאה אפילו במוט ובלבד שישנה אם אפשר אבל אחרים אומרים דה"ה לבריאה וכן דעת הרמב"ם בפ"ה וכתב שם ה"ה בשם הרשב"א שכזה ראוי להורות כתב הר"ן בשם הרשב"א שאינו נוטל את עורה שלא התירו אלא בשוחט מדעתו בי"ט שהתירו סופה משום תחלתה כדי שלא ימנע משמחת י"ט אבל בשוחט את המסוכנת לא והכי איתא בירושלמי דפרקין דגרסינן התם תני אבל מניחה ע"ג עורה כילד הוא עושה משייר ממנה אבר אחד ומביא עמו ע"כ (ד):

עוף שנדרס שצריך שהייה מעת לעת וכו' פירוש עוף שנדרס ברגלים ויש לחוש שנתרסקו איבריו ולכן צריך שהייה מעת לעת ובדיקה אחר שחיטה יכול לשחטו בי"ט ולא חיישינן שמא ימצא טריפה וכו' דין זה בעיא בפרק המביא כדי יין (לד.) אי מחזקינן ריעותא בגווה משום חשש איסור מלאכה בי"ט דלמא משתכחה טריפה ונמצא ששחטה שלא לצורך או לא מחזקינן ריעותא ומותר לשחטה בי"ט ולא איפשיטא בהדיא ונקיט לה הרא"ש לקולא וכ"פ הרמב"ם בפ"ב וכתב ה"ה שכן הוכיח הרשב"א אבל הר"ן כתב דנקטינן בה לחומרא דהו"ל ספק דאורייתא ולא דמי לשאר בהמות דאע"ג דמתמירין אנפשיה ובדקין מיהו סמכינן ארובא ורוב בהמות אינם טריפות וכ"כ הכלבו (ה) בשם בעל ההשלמה ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם והרשב"א ז"ל:

כתב בהג"א פרק המביא כדי יין בשם א"ז דמקום שהטריפות מצויות כמו הכשרות אסור לשחוט בהמה בי"ט ע"כ וזה כדעת מי שפוסק בהאי בעיא לחומרא דאילו לדעת מי שפוסק בה לקולא פשיטא דשרי דלא עדיף מה שהטריפות מצויות מהיכא דאתיליד ריעותא בגוף העוף עצמו:

בכור בזמן הזה שאסור לשחטו בלא מום אין חכם יכול לראותו בי"ט וכו' בפ' אין צדין (כה: כו.) תנן בכור שנפל לבור ר"י אומר ירד מומחה ויראה אם יש בו מום יעלה וישחוט ואם לאו לא ישחוט ר"ש אומר כל שאין מומו ניכר מעי"ט אין זה מן המוכן ואמרינן בגמרא דקא מיפלגי ברואין מומין בי"ט ר"י סבר רואין ור"ש סבר אין רואין וכתב הרי"ף והרא"ש דקי"ל כר"ש דאמרינן (שם כז:) אמי ורדינא לא חזי בוכרא בי"ט ואמר ר' אמי שפיר עבד דלא חזי איני והא רבי אמי גופיה חזי רבי אמי מאתמול הוה חזי ובי"ט שיולי הוה משייל היכי הוה עובדא ומנא תימרא דגרמא אסור דתניא מום לא יהיה בו אין לי אלא שלא יהיה בו מום מנין שלא יגרום לו על ידי ד"א וכו' ת"ל כל מום ואסיקנא בגמרא דהא דאמר רבי שמעון כל שאין מומו ניכר מעי"ט אין זה מן המוכן היינו לומר דאפילו היה בו מום מעי"ט כיון שלא הראהו לחכם מעי"ט אין זה מן המוכן ואפילו עבר וראהו בי"ט אסור לשחטו בי"ט ואסיקנא נמי דהיכא דנולד בי"ט ומומו עמו אם עבר ובקרו מבוקר אבל לכתחלה אסור לבקרו וכן כתב הרא"ש ז"ל וכתב הר"ן ר"ש ס"ל דאין רואין מומין בי"ט דהו"ל מתקן וכדן את הדין ומש"ה אסר ליה משום מוקצה אפילו בקרו חכם דהכי דייק לישנא דאינו מן המוכן והכי נמי מפרשינן ליה משום מוקצה בס"פ כירה (מו:) ומשום טעמא דמי יימר דמזדקיק ליה חכם ואמאי דאמרינן רבי אמי מאתמול הוה חזי ובי"ט שיולי הוה משייל כתב דראייה לחודה היא דחשיבא כמתקן ודן את הדין אבל היתר חכם שראהו מעי"ט כיון דהתירו הוי מחמת ראייתו וראייה מאתמול הות אין כאן תקון כלל ופעמים שהיה טרוד מעי"ט ומשראה את המום אומר לו לך עכשיו ובוא למחר והיה שואלו על המום איך בא לו מפני שנחשדו כהנים על הבכורות להטיל בהם מום. וכתב עוד ואע"ג דקיימא לן כר"ש אמרינן בגמרא שאם נולד ומומו עמו

ז"ל דלא שייך הכנה בלידת העגל כבר כתבתי דברי הרא"ש שמחלק בין לידת ביצה לולד דהולד כיון שהוא טוב לאכילה וראוי לכל דבר אם נשחטה אמו כמו אחר הלידה לא שייך ביה הכנה כל עיקר והר"ן כתב דיש מתירין מטעם אחר דכיון דאילו אית ליה חולה בתוך ביתו חזי אפילו לבריא באומצא אפילו בי"ט שרי וכ"כ ה' המגיד בשם הרשב"א והכי נקטינן ואצ"ל בנולד בי"ט שהוא מותר בשבת שלאחריו דכיון דמותר בי"ט נמצא שי"ט לעצמו הכין וממילא הותר לשבת וכ"כ הר"ן: **בהמה** מסוכנת כו' משנה פ' א"צ בהמה מסוכנת לא ישחוט אא"כ יודע שהוא יכול לאכול ממנה כזית צלי מבע"י ר"ע אומר אף כזית חי מבית טביחתה ופי' רש"י שהוא מזומן ומופשט מעורו ועומד ובגמ' אמר רמי בר אבא הפשט וניתוח בעולה וה"ה לקצבים מכאן למדה תורה ד"א שלא יאכל אדם בשר קודם הפשט וניתוח מאי קמ"ל אילימא לאפוקי מדרב הונא דאמר בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע במה נשחטה בחזקת היתר עומדת והא אנן תנן מתניתין כדרב הונא דתנן ר"ע אומר אפילו כזית חי מבית טביחתה ותני ר' חייא מקום טביחתה ממש קודם הפשט אלא רמי בר אבא אורח ארעא קמ"ל וכך כתב הרא"ש ש"מ דהפשט ונתוח לקצבים דרך ארץ הוא ולא איסורא והתירו לאכול כזית מבית טביחתה בלא בדיקה משום הפסד ממונו וכו' ירא"ה מדבריו דאע"ג דמדר"ע דאמר כזית חי מבית טביחתה שמעינן דלת"ק דוקא אחר הפשט ונתוח אפ"ה הלכה כר"ע מדפריך סתמא דתלמודא מיניה אלמא דהלכתא כוותיה וכך הם דברי רבינו ולכך כתב בסתם לאכול ממנה כזית מבע"י דמשמע אפי' חי כר"ע גם כתב ואפילו אין שהות ביום לבודקה ולנתחה כר"ע אבל הרמב"ם והסמ"ג כתבו כת"ק דבעי' כזית צלי ואחר הפשט ונתוח ודלא כמו שפירש ב"י דאף הרא"ש ורבינו פוסקים כת"ק דהא ודאי ליתא ודו"ק. ומה שמשמע מדברי הרא"ש ורבינו דלא שרינן לשחטה אא"כ יאכל ממנה כזית ה' המגיד והר"ן ורבינו ירוחם חולקים על זה דאע"פ שאינו אוכל אלא יש שהות לאכול שרי. עוד כתב ה' המגיד דדוקא במסוכנת התירו זה אבל לא בבריאה וכ"כ הרשב"א בתשובה: **ואם** שחטה בשדה כו' משנה שם וכתב הר"ן דאיכא מ"ד דוקא במסוכנת שיש לה קול שלא נשחטה לגמרי בשביל י"ט לא יביאנה במוט אבל בריאה שנשחט לצורך י"ט מביא אפילו במוט ובלבד שישנו אם אפשר והכי משמע מלשון רבינו שאמר ואם שחטה וכו' דדוקא במסוכנת קאמר והרמב"ם פוסק דה"ה לבריאה וה' המגיד כתב שהרשב"א כתב שכך ראוי להורות. כתב הר"ן דהמסוכנת לא יפשיט את עורה אא"כ שייר ממנה אבר אחד ומביאו עמו דהכי אית' בירושלמי אבל בהגהת אלפסי בשם ר' ישעיה אחרון כתב וז"ל ולא התירו בה אלא השחיטה שמא תמות ותפסד אבל להפשיטה לא התירו אלא לצורך י"ט עכ"ל וכן ראוי להורות: **עוף** שנדרס כו' פי' שנדרס ברגלים והיא בעיא דלא אפשיטא בפרק המביא ופסק הרמב"ם בפ"ק והרא"ש לשם לקולא וכתב ה"ה שכן הוכיח הרשב"א ואע"ג דצריך בדיקה משום טרפות כל בהמה נמי צריך בדיקה בריאה משום טריפות הריאה דשכיחא ואפ"ה שוחטין אותה בי"ט דסמכינן ארובא וה"נ סמכי' ארובא אע"ג דאתיליד ביה ריעותא דנדרס מ"מ מן הרוב הוא ומשום הכי פסק בהגהת אשיר"י דבמקום שהטרפות מצויות כמו הכשרות דליכא רוב אסור לשחוט בהמה בי"ט ודלא כמה שהבין ב"י מהגה"ה זו: **בכור** בזמן הזה כו' פלוגתא דר' יודא ור"ש במשנה בפ' א"צ ומסקנא דגמרא דהלכה כר"ש דאין רואין מומין בי"ט דהו"ל כמתקן ודן את הדין וכך פסקו כל המחברים ואפילו במום שנולד מעי"ט אם לא ראוהו בעי"ט כי אם בי"ט ומצא שהוא מום קבוע אינו נשחט בי"ט וטעמא דמילתא משום מוקצה ואע"ג דר"ש לית ליה מוקצה הכא כיון דאית ליה אין רואין הלכך לאו דעתיה עלויה מאתמול והלכך אסור אפילו ראוהו בדיעבד כן פי' התוס' והר"ן:

ומ"ש

עמו

דרכי משה

הראשון ג"כ קשה לי דהו"ל להזכיר ג"כ איסור שחיטה לכתחלה בלא י"ט כיון דאפשר להמתין עד למחר והנ"ל בקושיא זו דודאי אין חוששין לריסוק איברים כ"ז שאין אנו רואים שינוי באיברים הפנימים אבל אם אנו רואים שינוי באיברים הפנימים חיישינן ליה ולכן לענין איסור טריפות מותר לשחטו דאנו סומכים שאילו היה מרוסק היינו רואים בו שינוי איברים אחר כך ובלא שינוי ודאי אמרינן דלא נתרסק אבל לשוחטה בי"ט אסור דחיישינן שמא יראה בו שינוי אחר כך וכבר נתבאר לעיל סימן תצ"ז דאסור לשחוט במקום שהטריפות מצוי ומטעם זה נסתפקו בגמרא בשהייה עוף הנדרס כדלקמן סימן זה ואין להקשות לפ"ז א"כ הו"ל לרא"ש ולרבינו הטור לפרש לענין איסור טריפות אם נמצא בו שינוי טריפה י"ל שסמך אמ"ש בדין נפולה שאם שהתה מעת לעת אע"פ שאמרינן שיצא מכלל ריסוק אברים מכל מקום צריכים בדיקה באיברים הפנימים כמ"ש בי"ד סימן נ"ח ולכן עגל שנולד אף על גב דלא צריך בדיקה מ"מ כשרואים בו שינוי ודאי טריפה כנ"ל: (ד) ובהגהות אלפסי פרק אין צדין ולא התירו במסוכנת אלא השחיטה שמא תמות ותפסיד אבל הפשיטה לא התירו אלא לצורך י"ט עכ"ל: (ה) ונ"ל דדוקא גבי עוף הנדרס מתיר הרא"ש משום דמוקמינן ליה אחזקתיה הראשונה דהו"ל חזקת כשרות ולכן

לא

פרישה

באיברים הפנימים טריפה י"ל שסמך על מ"ש בדין נפולה שאם שהתה מע"ל אעפ"י שאמרי' שם שיצא מכלל ריסוק איברים מ"מ צריכין בדיקה באיברים הפנימיים כמ"ש בי"ד סי' נ"ח ולכן בעגל שנולד אע"ג דלא צריכין בדיקה מ"מ כשרואין בו שינוי ודאי טריפה כנ"ל עכ"ל ודו"ק ויש להקשות מ"ש מעוף שנדרס בסמוך דאתיליד ביה ריעותא ואפ"ה שרי לשוחטו בי"ט ודוחק לחלק ולומר שאני עוף שהיתה בחזקת כשרות קודם שנדרס משא"כ עגל זה שנולד עתה דהא עוף ובהמה בחזקת איסור עומדת עד שנשחטה כדאוי ועיין בדרישה:

יאמר

דרישה

הכא ג"כ השמיטו בדין זה שאיירי בעגל שנולד בי"ט אם מותר לשחטו לכתחילה בו ביום בי"ט וה"ה בנולד בחול אסור לשוחטו בו ביום מפני שיש לו מתירין למחר גם מ"ש אא"כ שכפי טבע הנושא הוא שהוא שחיטה בי"ט כאילו אמר שהוא עגל שנולד בי"ט דאסור לשוחטו לכתחלה בו ביום שהוא י"ט וה"ה בו ביום בחול נמי אסור אבל כל זה אינו מספיק לייסב דברי רבינו דהא בהדיא כתב רבינו בי"ד סי' ט"ו וב"ס דמותר לשוחטו ומותר משמע אפילו לכתחלה אבל אין להקשות לפי' מעוף הנדרס כו' דבסמוך דשוחטים לכתחלה דהא דשוחטין היינו דוקא לאחר ששהה מע"ע אלא שצריך עוד בדיקה. ולענין בדיקה אין לו מתירין דהא גם אם ימתין עד למחר צריך בדיקה ומיהו גם לתרץ רמ"א ז"ל יש לייסב דס"ל הואיל וכבר שהה מע"ל ויצא מכלל ספק ריסוק איברים א"כ אף הבדיקה שבודקים שמא ימצא טריפה מחמת בדיסה אינה אלא חומרא בעלמא ומש"ה הקילו בו ועיין בי"ד סי' נ"ח דלהרמב"ם צריך בדיקה לאחר מע"ל משום טריפה וגם משום ריסוק:

[ד] **בהמה** מסוכנת שירא שמא תמות כו' במשנה בפרק אין צדין בהמה מסוכנת לא ישחוט אא"כ יודע שהוא יכול לאכול ממנו כזית צלי מבע"י ר"ע אומר אף כזית חי מבית טביחתה והביא ב"י דברי רבינו ירוחם ע"ז שכתב ז"ל ורבינו ירוחם כתב ואעפ"י שלא אכל כזית כיון שגמר בלבו לאכול למאן דלית ליה הואיל ואי מיקלעי ליה אורחים ולמאן

דאית

חידושי הגהות

דחיישינן שמא ימצא בו ריעותא אחר שחיטה דאף על גב דמסתמא אין חוששין לריסוק איברים מ"מ כל שנמצא בו ריעותא אחר שחיטה חיישינן ולכן ביום טוב לא ישחטנו אא"כ יעשים מטום דשמא ימצא בו ריעותא אחר שחיטה ונמצא ששחט בי"ט שלא לצורך וישוב זה ג"כ אינו נ"ל דהא גבי עוף שנדרס שצריך בדיקה ואעפ"כ התירו הרא"ש ורבינו לשוחטה בי"ט

ומ"ש אבל אם נולד במומו בי"ט וכו' שם קאמר רב נחמן דהכי אמר רב הונא פי' רש"י שאין בזה משום תיקון ולא משום דין שלא היה בו חזקת איסור מעולם ואע"ג דבגמרא מוקי לה דוקא בדיתבי דייני התם פי' שמיד שנולד ראו בו את המום דלא הוקצה כלל היינו משום כי היכי דלא תידוק מיניה דאין מוקצה לחצי שבת אבל למאי דקי"ל דאין מוקצה לחצי שבת כמו שנתבאר למעלה בסימן ש"י תו לא צריכינן לאוקמי בדיתבי דייני התם דודאי אפילו בדלא יתבי דייני התם כיון שנולד עם מומו לא היה לו חזקת איסור מעולם ואין בו משום תיקון ולא משום דין ולא משום מוקצה אלא שאף עפ"כ לכתחלה אסור לבקרו בי"ט כי היכי דלא ליתי לאחלופי בשאר מומין. והיכא דנשחט ואח"כ הראה מומו פסקו התו' בשם ר"י דהלכה כר"י לגבי ר"מ דמתיר במומין דאינם עשויים להשתנות וכ"כ באגודה בשם התוס' בפ' אין צדין:

מותר לשחוט לכתחלה חיה ועוף בי"ט לר"ת

לשוחטו אבל אם נולד במומו ועבר וראהו נשחט על פיו ואם ראה המום מעי"ט וראה שהוא מום שראוי לישחט עליו יכול לחקור עליו בי"ט אם נפל בו המום מאליו ומתירו שכל מום שלא נפל בו מעצמו אלא אחרים גרמו לו בכוונה אינו חשיב מום לישחט עליו: בהמה חציה של עו"ג וחציה של ישראל יכולין לשוחטה בי"ט ואפילו יש להם ב' יכול לשחוט שתיהן כתב הרמב"ם ז"ל השוחט בהמה בי"ט מותר לתלוש הצמר לעשות מקום לסכין ובלבד שלא יזיזנו ממקומו אלא ישאר הצמר מסובך שם בשאר צמר הצואר אבל בעוף לא ימרט הנוצה והרמב"ן התיר למרוט אף הנוצה ור"י פסק כדברי הרמב"ם ז"ל אלא שהוסיף אף בתלישת הצמר לאוסרו אא"כ אינו מתכוין לתולשו אבל במתכוין אסור ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל [ס] מותר לשחוט לכתחלה חיה ועוף בי"ט לר"ת

עמו שזה מן המוכן כלומר שאם עבר ובקרו מבוקר ושוחטו לכתחלה ואין בו משום תיקון ולא משום דין מאחר שלא היתה בו חזקת איסור מעולם ומיהו דוקא דיעבד אבל לכתחלה לא מבקרינן ליה עכ"ל וה"ה כתב בפ"ב לא נתבאר בדברי רבינו אם עבר ובקרו זה שנולד בו מום מבערב מה דינו ונחלקו המפרשים בזה יש מתירין לשחטו ויש אוסרין ובטעם איסור ראיית המומין בי"ט כתב הרמב"ם בפ"ב שהוא מפני מומין שנולדו ביום טוב שאין שוחטין עליהם מדין מוקצה שהרי לא היה דעתו עליהם מעי"ט ומפני כך אסרו אף בנולדו מעי"ט כל שלא ראה אותם חכם מבערב וה"ה כתב שיש טעם אחר לאסור ראיית מומין יש מי שאומר מפני שיבא לטלטל לפעמים מה שאינו ראוי לו כלומר שאם ימצא שאין המום מום נמצא שאין הבהמה ראויה וא"א שלא יטלטלנה ויש מי שכתב משום דמיחזי כמתקן ע"כ וגבי בכור שנולד ומומו עמו כת' הטעם שזה מוכן לפי שלא היתה לו חזקת איסור מעולם ועוד שהיה מוכן אגב אמו ולכתחלה אין מבקרין אותו משום נולד מעי"ט וכולה חדא גזירה היא כך י"ל לפי טעם רבינו עכ"ל והוי יודע דהא דתניא שאם נולד ומומו עמו הוי מן המוכן מוקי לה בגמ' (שם) בדיתבי דייני התם כלומר כשנולד הוו יתבי דייני ובפיטורו את הרחם ראו את מומו דלא הקצו כלל וכך פירש"י שאם נולד היום ומומו עמו שזה מן המוכן שאין בזה משום תיקון ומשום דין שלא היתה חזקת איסור בו מעולם וכדמוקי לה לקמן כגון דייתבי דייני התם אבל אין נראה כן מדברי הפוסקים שכתמו דבריהם ולא חילקו ומשמע מדבריהם דאפילו לא הוו יתבי דייני התם אם עבר וראהו שרי וטעמא משום דלא איצטריכן לאוקומי ברייתא בהכי אלא למ"ד יש מוקצה להכי שבת ומכיון דקי"ל דאין מוקצה לחצי שבת כמו שנתבאר בסימן ש"י תו לא צריכין לאוקמה בדייתבי דייני התם ואע"ג דלמ"ד אין מוקצה לחצי שבת נמי אמרינן בגמרא כגון דיתבי דייני התם ההוא דיחוייא בעלמא הוא לומר דלא תבעייה מההיא מתניתא דהא איכא לאוקומה בדיתבי דייני התם אבל לקושטא דמילתא כיון דס"ל דאין מוקצה לחצי שבת אע"ג דלא יתבי דייני התם נמי אם עבר וראהו שוחטין אותו בי"ט:

תניא בפרק משילין (לז.) אותו ואת בנו שנפלו לבור רבי אליעזר אומר מעלה את הראשון ע"מ לשוחטו ושוחטו והשני עושה לו פרנסה במקומו כדי שלא ימות רבי יהושע אומר מעלה את הראשון ע"מ לשוחטו ואינו שוחטו וחוזר ומערים ומעלה את השני רצה זה שוחט רצה זה שוחט ופסק הרמב"ם בפ"ב מהלכות י"ט כרבי יהושע וכתב דמשום צער ב"ח התירו להערים. וכתב ה"ה בירושלמי נראה דאפי' אינו שוחט אחד מהם מותר ורבינו הביא ברייתא כפשטא בגמרא שלנו וכ"כ הרשב"א שראוי להחמיר ולשחוט אחד מהם ע"כ: **כתב** הרמב"ם בפ"ב מהלכות י"ט בכור שנפל לבור עושה לו פרנסה במקומו שהרי אינו יכול להעלותו מפני שאינו ראוי לשחיטה בי"ט וכתב ה"ה מפורש בפרק אין צדין דלדידן דקי"ל כמ"ד אין רואין מומין אפילו נפל לבור לא ירד מומחה לבור לראות אם יש בו מום כדי להעלותו אלא עושה לו פרנסה במקומו: **בהמה** חציה של עו"ג וחציה של ישראל יכולין לשחטה בי"ט בפ"ב דביצה: (כח.) א"ר חסדא בהמה חציה של עו"ג וחציה של ישראל מותר לשוחטה בי"ט מאי טעמא דא"א לכזית בשר בלא שחיטה עיכה חציה של עו"ג וחציה של ישראל אסור לאפות בי"ט דהא אפשר למיפלגה בליבה וכתב הרא"ש ובהמה אפילו הן שתים א"א למיפלג לפי שאינן שוין והכלבו כתב בהמה המשותפת עם העו"ג שוחטין אותה בי"ט לפי שא"א לאכול ממנה כזית בלא שחיטה פירוש ואף ע"פ שיש להם שתי בהמות אם אינם שוות בדמיהן שיאמר לו העו"ג טול איזה מהם שתרצה ע"כ משמע מדבריו שאם הן שוות בדמיהן אינו יכול לשחטה אלא חולקין אותה מחיים ול"נ שאע"פ שהן שוות בדמיהן אם אינם שוות לגמרי כגון שזו גדולה וכחושה וזו שמינה וקטנה שזה יכול לומר אי אפשי ליקח כל חלקי בכחושה או אי אפשי ליקח כל חלקי בקטנה ולפיכך יכול לשחטה בי"ט ולכן כתב הרא"ש וכו' לפי שאינן שוות ללמד שאע"פ שהן שוות בשום ענין כיון שאינם שוות לגמרי א"א למיפלגינהו ומ"מ יש לתמוה למה נתן טעם לפי שאינן שוות דמשמע שאם הם שוות לגמרי אסור לשחטה ואמאי והא אף על גב דאפשר למיפלגה מחיים שמא אינו רוצה לשחוט לצרכו בהמה שלימה אא"ל אלא לחציה ואם תהיה כולה שלו יפסיד הבשר והשתא ששוחטה בלא חלוקה מחיים אינו נוטל אלא חציה ומפני חלקו הוה לן למשרייה משום דא"א לכזית בשר בלא שחיטה ושמא י"ל שלא כתב כן הרא"ש אלא בששוחט את שתיהן בי"ט דאילו בשוחט אחת מהם לבד אע"פ שהן שוות לגמרי שרי מטעמא דפרישית: **כתב** הרמב"ם השוחט בהמה בי"ט מותר לתלוש הצמר וכו' כ"כ ברפ"ג מהלכות י"ט וטעמו מדתנן בבכורות פרק הלוקח בהמה (כד:) ר' יוסי בן משולם אומר השוחט את הבכור עושה מקום לקופיץ מכאן ומכאן ותולש השיער ובלבד שלא יזיזנו ממקומו ואיבעיא לן עלה בגמרא כנגדו בי"ט מהו טעמא דרבי יוסי בן משולם משום דקסבר תולש לאו היינו גוזז ובי"ט אסור דהו"ל עוקר דבר מגידולו או דילמא בעלמא כבר ר' יוסי בן משולם תולש היינו גוזז והיינו טעמא דשרי משום דה"ל דבר שאין מתכוין ובי"ט דבר שאין מתכוין מותר ואסיקנא דבי"ט מותר דתולש לאו היינו גוזז ופרכינן עלה והא תניא התולש את הכנף והקוטמו והמורטו חייב שלשה חטאות ואמר ר"ל תולש חייב משום גוזז ומפרקינן שאני כנף דהיינו אורחיה ומשמע דכיון דהיינו אורחיה דכנף בי"ט אסור אבל הרמב"ן כתב שמותר לתלוש נוצה מגואר העוף בי"ט כדי לשחוט דכיון דלא שאני לן באיסור תלישה בין מחיים לאחר מיתה וניתנה י"ט לידחות אצל מלאכה זו שהרי עתידה הנוצה ליתלש משום אוכל נפש אף מחיים מותר והביא דבכורות ה"פ והתניא התולש את הכנף וכו' כלומר היכי אמרת דתולש צמר מן הבהמה לאו היינו גוזז מ"ש מתולש את הכנף דחייב משום גוזז ומפרקינן דלא דמי כנף לצמר דצמר לאו היינו אורחיה בתלישה אלא בגזיזה וכנף היינו אורחיה וכיון דהיינו אורחיה אם לא היה סופו של י"ט לידחות אצל מלאכה זו כשם שאין סופו לידחות אצל צמר אה"נ דהוא אסור אבל כיון שסופו לידחות אע"ג דהיינו אורחיה מה לי מחיים מה לי לאחר מיתה ועוד דקי"ל כר"ש דמלאכה שא"צ לגופה פטור עליה הלכך אפי' לכתחלה שרי משום שמחת י"ט וכתב הר"ן בפ"ק דביצה ובפרק כלל גדול שכן נהגו אבל הרא"ש בפרק הלוקח בהמה סתר דברי הרמב"ן וז"ל מ"ש שמותר לגזוז לצורך אוכל נפש מחיים כמו לאחר שחיטה לא כ"ל דודאי לאחר שחיטה כיון דכבר הותרה לאכול וא"א לאכול בלא תליסת נוצה מותר לתלשה כמו שמותר ללותה ולבשלה אבל בעוד שלא נשחטה כל מה דעביד מכשירי אוכל נפש דאפשר למיעבד מאתמול הוא ואסור ומ"ש דמלאכה שא"צ לגופה היא כתבתי לעיל בשם ר"י דאין לדמות מלאכה שא"צ לגופה לעוקר דבר מגידולו כלאחר יד והמחמיר תע"ב עכ"ל והמרדכי כתב בפ"ב דביצה להיתר ובפרק כלל גדול כתב לאיסור וה"ה כתב שדעת הר"י והרשב"א כדעת הרמב"ם דאסר והוא ז"ל הסכים לדבריהם ולענין הלכה נקטינן ככל הני רבוותא והרא"ש שהסכימו לאסור: **ומ"ש** רבינו בשם הר"י שתלישת הצמר אסור אא"כ אינו מתכוין לתלשו כך פי' שם התו' והרא"ש וכ"כ לכאורה מפשט הבעי' דהא כי אתיון למשריי' ופירש"י (שם בגמ') שאין מתכוין לתלוש אלא מתכוין לתלוש הוא דאתיון למשרייה בי"ט מטעם שאין מפנהו ומושכו אילך ואילך ואם נתלש נתלש והרמב"ם נראה שסובר דהיינו למאי דהוה ס"ד מעיקרא דעוקר דבר מגידולו כי האי אסור בי"ט אבל בתר דאסיקנא דאפי' למ"ד דבר שאין מתכוין אסור שרי בי"ט משום דתולש לאו היינו גוזז דהוי עוקר דבר מגידולו כלאחר יד תו לא צריכינן למימר דלא שרי אלא בשאינו מתכוין דוקא דאפי' במתכוין נמי שרי משום דהוי עוקר דבר מגידולו כלאחר יד ודע דבפרק הלוקח בהמה אמרינן דהא דקאמר רבי יוסי בן משולם תולש את השיער ל"ש אלא ביד אבל בכלי אסור והא דקתני עושה מקום בקופיץ תני עושה מקום לקופיץ ונראה דה"ה בי"ט דבכלי אסור והכי משמע לישנא דהרמב"ם שכתב השוחט בהמה בי"ט מותר לו לתלוש הצמר למקום הסכין בידו דייק לכתוב בידו למעט כלי ולא ידעתי איך לא נתעורר ה"ה בזה וגם שאר הפוסקים שלא הזכירו זה לא ידעתי מאיזה טעם: **מותר** לשחוט חיה ועוף בי"ט לר"ת

דרכי משה

לא חיישינן שמא יהיה טריפה אבל במקום דלא הוי ליה חזקת כשרות אסור וכמו שכתבתי לעיל גבי עגל שנולד ביום טוב שהוא אסור לדעת הרא"ש כן נראה לי: ול"נ

דרישה

דאית ליה הואיל דמיקלעי אפילו גמר בלבו א"כ וכתב הוא ז"ל ר"ל פשטא דסוגייא דאלו עוברין משמע כדברי רבינו ירוחם וא"כ מאחר שרי"ף ורא"ש פסקו בפ' אלו עוברין כמאן דלית ליה הואיל וגם הרמב"ם בפ"א די"ט א"כ גמר בלבו כיון שיש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית מעי"ט שרי עכ"ל ולפ"ז נ"ל שזה היה ג"כ דעת רבינו כמ"ש אא"כ יש שהות ביום לאכול כזית ממנה מבעי"י ואפי' אין שהות ביום לבודקה ר"ל אעפ"י שהוא אכל כבר וא"כ לאכול ואפי' גמר בלבו א"כ דאמרינן הואיל ואי מקלעי אורחים וצריך שיהא שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית שהוא כדי לשוחטה ולהפשיטה ולאכול ממנה מיד ואפי' אין שהות ביום כדי לבודקה התירו לאכול כזית בלא בדיקה משום הפסד ממונו כך צריך לפרש דברי רבינו לפי מה שפי' ב"י ז"ל ולפירושו צריך שיהיה דברי רבינו מכוונים כדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דהא גם הוא פסק כמ"ד אמרי' הואיל ולעד"נ דדברי רבינו מבוארים בלשונו שלא כדברי ב"י שהרי כתב והוא אכל כבר וא"כ להם אסור לשוחטה ומה דין זה אם אכל כבר לשונו מוכיח דלא מלי סבר כמ"ש ב"י דא"כ לאכול וגם לגמר בלבו אין צריך רק שיהא שהות ביום כו' דא"כ למה תלה הדין זה אם אכל דעדיפא מיניה הל"ל אפי' לא אכל עדיין אסור לשחטו אא"כ יש שהות ביום כדי לאכול כו' או הכי הל"ל אפי' אכל כבר מותר לשחוט אם יש שהות ביום כדי לאכול ומדנקט אכל כבר כו' נוכל לפרש דבריו הכא דמ"ש אא"כ יש שהות ביום לאכול כזית ר"ל אם אכל כבר והוא שבע עד שאינו צריך לה כלל אז צריך שיהא שהות עוד ביום שירעב קצת עד שיוכל לגמור בלבו לאכול כזית ממנה ואעפ"י שאינו אוכל וא"ל על רבינו למה צריך לגמור הא קי"ל כמ"ד אמרינן הואיל דמיקלעי אורחים די"ל דסובר רבינו דבמסוכנת לא אמרינן הואיל דמיקלעי כיון דהקילו בה יותר לאכול אפי' בלא בדיקה כולי האי לא אקילנא בה וכן מוכח

שם מלשון הגמרא דפריך אליבא דמ"ד לא אמרינן הואיל ומסוכנת לא ישחוט אלא כדי שיוכל לאכול כו' וקאמר בשלמא לדידיה דאמרינן הואיל ואי בעי למיכל מאי אכיל מש"ה ישחוט כו' ומדנקט אבל מסוכנת הואיל ואי מאי אכיל ולא נקט הואיל דמיקלעי אורחי' מסיק שפיר דאפי' למאן דאית ליה הואיל במסוכנת לא אמרי' הואיל דאורחים מטעם שכתבתי אלא צריך הוא עצמו לגמור בלבו לאכול כזית והשתא א"ש דנקט רבינו והוא אכל כבר לכך צריך שיהא שהות ביום כדי שירעב קצת שיוכל לאכול כזית אבל אם לא אכל עדיין פשיטא דיכול לשחוט כיון דיכול לאכול מיד ונ"ל שכך היה ג"כ דעת הרי"ף והרא"ש ורמב"ם אעפ"י דפסקו כמ"ד אמרי' הואיל וכמ"ש על דברי רבינו:

[ס] **מותר** לשחוט לכתחלה חיה ועוף בי"ט לר"ת אם יש לו דקר כו' אבל להרי"ף לא ישחוט לכתחלה כו' מחלקותם תלוים בגירסת הגמרא פ"ק דביצה השוחט חיה ועוף בי"ט בש"א יחפור בדקר ויכסה ובה"א אומרים לא ישחוט אא"כ היה לו עפר מוכן ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה כו' ובגמ' רמי האי מתניתין אהא דתנן התם בש"א אין מסלקין כו' ומשני ר' יוחנן מוחלפת השיטה ופר"ת דמוחלפת השיטה היינו דהשוחט דב"ה סברי יחפור בדקר ויכסה ואע"ג דר"ת כתב דאין צריך הכנה מ"מ כתבו התוס' לפי שיטת רבינו תם דלצריך דקר נעוץ ואפי' בעפר תיחוח בעי הכנה וזהו שכתב רבינו לר"ת ר"ל לשיטת ר"ת כפי מה שפירשו בו התוס' והרי"ף גירסא אחרת היה לו ומתני' דהשוחט כדקאי קאי כמ"ש סר"ן וסבירא ב"י ולדידיה לא ישחוט לכתחלה כדי לכסותו בדקר נעוץ כדברי ב"ה אבל בדיעבד מודה ב"ה וכמו שמבואר במשנה שהבאתי:

הרמב"ם

חידושי הגהות

בי"ט כמ"ש בסימן זה ולא חיישינן שמא ימצא טריפה כ"ש בעגל שנולד בי"ט שא"צ בדיקה דלא חיישינן שמא ימצא טריפה והב"י כתב וראיתי מי שכתב כו' וג"ז אינו נ"ל חדא דלא היו סותמים דבריהם ועוד דלמה כתב בהל' י"ט דין המקשה ובהל' מ"א דין שאינה מקשה ומהרש"ל תירץ בספרו שמ"ש הרא"ש ורבינו שצריך שהפרים עג"ק קאי אלא בלו חדשיו דאם לא כלו חדשיו אסור עד ליל ח' וגם צריך שיפרים ע"ג קרקע דע"כ לא קאמר ר"ג דבית הרחם אין בו משום ריסוק איברים אלא בשכלו חדשיו אבל בלא כלו חדשיו יש ר' משום ריסוק איברים אם לא הפריס עג"ק וכ' שכן הוא ברוקח דבלא כלו חדשיו חיישינן לריסוק איברים מ"מ גם על ישוב זה יש לתמוה דבי"ד סי' ט"ו כתב רבינו דין

לר"ת אם יש לו דקר נעוץ ועפר תיחוח בענין שא"צ לחפור ולא לכתוש וכ"ש אם הזמין עפר מאתמול אבל לרי"ף לא ישחוט לכתחלה אא"כ יש לו עפר מוכן מאתמול ואם שחט כבר ויש לו דקר

לר"ת אם יש לו דקר נעוץ וכו' בפ"ק דביצה (ב.) תנן השוחט חיה ועוף ביום טוב בית שמאי אומרים יחפור בדקר ויכסה ובית הלל אומרים לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה ובגמרא (ח.) ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה אמר רבי זריקא אמר רב יהודה והוא שיש לו דקר נעוץ מבעוד יום והא קא עביד כתישה א"ר חייא בר אשי אמר רב בעפר תיחוח והא קא עביד גומא כדא"ר אבא החופר גומא וא"צ אלא לעפרה פטור עליה כלומר וכיון דבשבת פטור בי"ט היכא דשחט כבר שרי לכסות כן כתב הרא"ש והר"ן ובגמרא רמי הא מתניתין אהא דתנן התם (שם :) בש"א אין מסלקין את התריסין בי"ט וב"ה מתירין אף להחזיר ושני ר' יוחנן מוחלפת השיטה ופירש"י דמתניתין דסילוק תריסין מחליף והיא דהשוחט כדקאי קאי והקשו עליו התוס' וכתבו דלכך פר"ת דמוחלפת השיטה היינו דהשוחט דב"ה סברי יחפור בדקר ויכסה ואומר ר"ת תמיה אני על מה הצריכו העולם הככה וזכור אני דבימי נערותי לא היו מצריכין אך עתה לפי מה שטעו דמוחלפת השיטה לא קאי אהשוחט וב"ה לחומרא לפיכך מצריכין הככה ומיהו זה אינו דלפי פירושו נמי לכל הפחות סברי ב"ה מאי דסברי ב"ש מעיקרא וב"ש בעו דקר נעוץ ואפי' בעפר תיחוח בעו הככה דלא פליגי ב"ש וב"ה אלא בהא דבכה"ג דשרי ב"ש בדיעבד שרו ב"ה לכתחלה ולעולם בעו דקר נעוץ משום הככה **וכתב** הרא"ש ותימא על הרי"ף שכתב כל המשניות כצורתן ולא הביא הך גמר' דמוחלפת השיטה וה"ר יוסף פירש דלא מהפכינן מילתייהו כלל אלא ה"פ החליפו ב"ה שיטתן להקל בסילוק תריסין טפי מאחריני משום דהוו צרכי רבים ואין רוב צבור יכולים לעמוד בה והר"ן כתב דמשמע דהרי"ף גריס כמקצת נוסחי דגרסי עלה דהביא דלמא לא היא ע"כ לא אמרו ב"ה הכא אלא משום דאין בנין וסתירה בכלים אבל התם לא ולפי גירסא זו לא מיתהפכא חדא מינייהו עכ"ל ודברי הרמב"ם בפ"ב ופ"ג מהלכות י"ט כדברי הרי"ף : **והשתא** ביאור דברי רבי' כך הם מותר לשחוט לכתחלה חיה ועוף בי"ט אם יש לו דקר נעוץ מאתמול בעפר תיחוח שמאחר שהוא נעוץ מאתמול א"צ לחפור ומאחר שהוא בעפר תיחוח א"צ לכתוש אע"פ שלא הזמין עפר זה מאתמול שנעיצת הדקר לא היה לדעת הזמנה וכ"ש שאם הזמין עפר מאתמול שחט ומכסה בו אע"פ שאין לו דקר נעוץ בו דכל שהזמינו מותר לטלטלו להדיא וזהו לשיטת ר"ת כפי מה שפירשו התוספות אבל להרי"ף אע"פ שיש לו דקר נעוץ בעפר תיחוח לא ישחוט דמאחר שלא הזמינו מאתמול אסור לשחוט כדי לכסות בו ומיהו היכא דעבר ושחט מותר לכסות בדקר הנעוץ מאתמול בעפר תיחוח : **ומ"ש** רבינו גבי דקר נעוץ בענין שא"צ לחפור וכן ממה שאמרו בגמרא גבי יש לו דקר נעוץ והא קא עביד גומא משמע דכשאין לו דקר נעוץ ולא עפר מוכן טעמא דאסור לכסות היינו מפני מלאכת החפירה וקשה דא"כ כי הזמינו נמי יהא אסור לכסות בו אם אין לו דקר נעוץ שהרי הוא חופר וי"ל דכיון דחופר גומא וא"צ אלא לעפרה פטור עליה ומ"מ איסורא איכא לא רצו חכמים להתיר לעשותו בי"ט אלא דוקא ביש לו דקר נעוץ דהשתא לא מיחזי כחופר גומא להדיא והיינו בלא הזמינו אבל כשהזמינו לא גזרו ביה כלל . ומיהו רש"י פי' גבי מכנים אדם מלא קופתו עפר דבעפר תיחוח קאמר שאינו מחוסר לא חפירה ולא כתישה אלא הככה משמע דעפר תיחוח לית ביה משום חופר וקשה לי דהא בתר דאוקמוה לדקר נעוץ בעפר תיחוח פריך והא קא עביד גומא אלמא דבעפר תיחוח נמי אית ביה משום חופר גומא לכך נ"ל דהא דקאמר דבעפר תיחוח מיירי משום כתישה איצטריך וחפירה כדי נסבה שאע"פ שהוא תיחוח הוא מחוסר חפירה אלא שחכמים התירוה כדפרישית אח"כ מצאתי שהתו' הקשו גבי הא דבתר דאוקימנא לדקר נעוץ בעפר תיחוח פריך והא קא עביד גומא מפרק כירה דמשמע התם דעפר תיחוח לית ביה משום שמא יזיז עפר ממקומו ותירצו דהכא מיירי שהעפר קשה סביב והתיחוח באמצע דכשמגביה הדקר ניכרת הגומא ולפ"ז אפשר ליישב דשפיר קאמר רש"י דבעפר תיחוח אינו מחוסר חפירה דכיון דבמכנים מלא קופתו עפר מיירי כולה תיחוח אבל בעפר תיחוח שסביבותיו עפר קשה אית ביה משום גומא וצריך לטעמא דפרישית ומדאמרינן גבי שחט בהמה וחיה ונתערבו דמם שאם יכול לכסותן בדקירה אחת יכסה משמע דהיכא דאין שם תערובת דם בהמה אע"פ שלא הזמין עפר מאחר שיש לו דקר נעוץ מכסה אפילו בכמה דקירות ואפי' למ"ש הרמב"ם דבאין לו עפר מוכן מיירי כמ"ש שם רבינו מכל מקום יש להביא ראיה מדלא מפלגי הכא בין דקירה אחת לב' דקירות כדמפלגי התם : כתב סמ"ג מורי כתב דהיכא דשחט כבר ואין לו עפר מוכן שיכול לכסות באינו מוכן כדאמרינן ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה וגם סמ"ק כתב אם שחט ולא מצא עפר רק שאינו מוכן מכסהו בו והגה"מ כתבו בפ"ג דהר"י כתב היכא דשחט כבר ואין לו עפר מוכן יכול לכסות בשאינו מוכן כדאמרינן ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה וק"ל דהא מוקמינן להא בגמרא והוא שיש לו דקר נעוץ מבעוד יום ע"כ ול"נ דטעמא דהכי רבוותא שהם סומכים על ר"ת בדיעבד מיהא (ו) :

אפר

לר"ת כו' בפ"ק תנן השוחט חיה ועוף בי"ט בש"א יחפור בדקר ויכסה וב"ה לא ישחוט אא"כ היה לו עפר מוכן מבעוד יום ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה ובגמרא ומודים וכו' אמר רב יהודה והוא שיש לו דקר נעוץ מבע"י והא קא עביד כתישה אמר רב בעפר תיחוח והא קא עביד גומא כדאמר ר' אבא החופר גומא בשבת ואין צריך אלא לעפרה פטור עליה . ותו רמינן בגמרא מהך מתניתין דשמעינן מינה דגבי שמחת י"ט ב"ש לקולא וב"ה לחומרא אהכמה מתניתין דהתם דב"ש לחומרא וב"ה לקולא ואמר ר"י מוחלפת השיטה ומשמע מפירש"י דכל הנך משניות דמייתי מחליף ואותה דהשוחט כדקאי קאי וכתבו התו' דקשה טובא להדא פירושא ולכך פי' ר"ת דמוחלפת השיטה היינו היא דהשוחט כו' דב"ה סברי יחפור בדקר ויכסה והשתא ניחא הכל ואומר ר"ת תמה אני על מה הצריכו העולם הככה וזכור אני דבימי נערותי לא היו מצריכים כלל אך עתה לפי מה שטעו דסבורים דמוחלפת לא קאי אהשוחט וכו' וב"ה לחומרא לפיכך מצריכין הככה ומיהו זה אינו דלפי פירושו נמי לכל הפחות סברי ב"ה מאי דסברי ב"ש מעיקרא וב"ש בעו דקר נעוץ ואפילו בעפר תיחוח בעו הככה מדקאמר הכא ע"כ לא קאמרי ב"ש התם אלא היכא דאיכא דקר נעוץ משמע אפי' בעפר תיחוח בעו ב"ש דקר נעוץ מבע"י משום הככה כדפ"ה ותדע וכו' גם הרא"ש הביא דברי ר"ת ושר"י תמה על דבריו ע"ש . וכדי ליישב דברי ר"ת נראה שהיה ר"י סבור שגם ר"ת מפרש דדקר נעוץ בעינן כדי שיהא מוכן כמו שמפרש הוא ולכך היה סבור דכיון דלר"ת לא בעינן עפר מוכן ממילא לא בעינן דקר נעוץ והא ליתא דפשיטא שר"ת מפרש דלא שרינן במתניתין בין לב"ש בין לב"ה לחפור בדקר בעפר תיחוח ולכסות אא"כ בדקר נעוץ מבע"י כמו שכתב ר"י אלא שר"ת מפרש דאפילו לא הכין הדקר הנעוץ מבע"י כדי לכסות בו אלא שמצא כך דקר נעוץ בי"ט ונמצא שאין זה מן המוכן אפ"ה מותר אפי' לכתחלה לשחוט לב"ה למאי דמחליף היא דהשוחט דלא בעינן דקר נעוץ משום הככה כמו שהבין ר"י אלא משום דאיכא כד רמז חפירה דאף על גב דעפר תיחוח חפור ועומד הוא מכל מקום איכא כד רמז חפירה ואסורה משום מראית עין בלא דקר נעוץ וכן פירש"י להדיא אמאי דקאמר בגמרא ע"כ לא קאמרי ב"ש התם אלא היכא דאיכא דקר נעוץ כו' וז"ל אבל היכא דליכא דקר נעוץ דאיכא כד רמז חפירה לא שרי אפילו בעפר תיחוח שהוא כחפור ועומד כו' ועוד טעם אחר דאיכא למיחש דילמא איכא שם רגבים דבעו כתישה אבל בדאיכא התם דקר נעוץ מעי"ט וניתקן בי"ט והעלה עפר עינינו רואות שהעפר כולו תיחוח ולא עפר גוש וכה"ג כתב הרמב"ם בספ"ב מהי"ט ולפי זה דוקא בחופר מקרקע עולם ס"ל לר"ת דבעי' דקר נעוץ אבל בעפר המיטלטל דלא צריך לא חפירה ולא כתישה אעפ"י שלא הכין מותר לשחוט לכתחלה כדי לכסות באותו העפר . ולעניות דעתי נראה שדברי ר"ת עיקר שאם כדברי ר"י דדקר נעוץ משום הככה וא"כ בעינן שינעוץ הדקר מעי"ט כדי לכסות בו מה צריך דקר נעוץ במכאן אני נוטל למחר סגי כמו שדקדק הגמ' לב"ה דמתני' שאומר עומד ואומר זה וזה אני נוטל ל"ל למימר זה וזה אני נוטל במכאן אני נוטל למחר סגי והוצרך לתרץ דילמא מיטלטל ושביק וכו' ואולי ר"י סובר דבמוקצה דקרקע עולם צריך שיעשה שום מעשה של תיקון מבע"י כמו שכתוב במרדכי פ' כל הכלים בשם ר"ב לענין מוקצה דעצים ואבנים אבל לר"ת א"צ לדחוק בזה ועוד קשה לדברי ר"י דאמאי תנן ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה למה צריך דקר בשחט הא אפילו אפר כירה שהוסק בי"ט דנולד גמור הוא שרינן בירושלמי לכסות בו בשחט כבר כדי שלא יעבור על מצות כיסוי כ"ש בעפר תיחוח כשאינו מוכן אלא ודאי דלא בעינן דקר נעוץ משום שאינו מוכן אלא משום דאיכא כד רמז חפירה וכו' כדפי' ולפיכך אף בדיעבד בעינן דקר נעוץ לב"ש למאי דמחליף וממילא לב"ה נמי דמתיר לכתחלה בדקר נעוץ לא משום הככה אלא משום חפירה אבל הככה לא בעינן כל עיקר . ומה שתירץ הרא"ש קושיא זו בע"א ואמר דה"ט דבעינן דקר נעוץ משום דאיכא תרתי איסורי חדא דאינו מוכן ועוד דקא עביד גומא אע"ג דאינו צריך אלא לעפרה איסורא מיהא איכא עכ"ד לא נתחוורו דבריו אללי דאי משום גומא מה הועיל דקר נעוץ דהא אכתי איכא גומא כדמוכח ממאי דפריך והא קא עביד גומא דאלמא דאפילו בדקר נעוץ בעפר תיחוח איכא משום גומא אלא צריך לומר דמאי דשרי אפילו דעביד גומא היינו משום שמחת י"ט למר אפילו לכתחלה ולמר דיעבד כמו שפירש הרא"ש עצמו קודם זה וא"כ בעל כרחך מאחר שאין הדקר נעוץ מבטל הגומא שהרי אף בדקר נעוץ איכא משום גומא וגם לא משום שאינו מוכן דהא אפילו בנולד גמור שרי בשחט כבר א"כ אין הדקר נעוץ אלא משום דאיכא כד רמז חפירה וחשש כתישה כדפרישית אבל הככה לא בעינן . ונראה בעיני שכך היה מפרש גם רבינו דברי ר"ת ז"ל דלא כמה שהבין ר"י ז"ל וז"ש מותר לשחוט לכתחלה חיה ועוף בי"ט לר"ת אם יש לו דקר נעוץ ועפר תיחוח בענין שא"צ לחפור ולא לכתוש וכ"ש אם הזמין עפר מאתמול כוונתו להורות לנו דלר"ת אפילו לא נעץ מבע"י כדי לכסות בו למחר אלא יש לו דקר נעוץ ועפר תיחוח שאינו מן המוכן והיא בענין שא"צ לחפור ולא לכתוש דהיינו שהדקר הנעוץ העלה עפר תיחוח ולא עפר גוש שוחט אפילו לכתחילה : **ומ"ש** וכ"ש אם הזמין עפר מאתמול פי' וכ"ש אם אותו עפר תיחוח ודקר נעוץ הוא ג"כ מזומן מאתמול א"כ שאר עפר תיחוח המיטלטל שא"צ חפירה וכתישה והזמינה מאתמול דפשיטא דשרי וכתב זה אעפ"י דפשוט הוא כדי שלא תטעה לפרש דבריו שאמר תחלה בדקר נעוץ ועפר תיחוח דאיירי בהזמין כפי' ר"י לכך כתב וכ"ש אם הזמין כו' דממילא מוכן דמ"ש תחלה איירי בלא הזמין אלא שמצא כך דקר נעוץ שאינו מן המוכן וכ"ש אם הזמין תחלה כו' גם בסמ"ג מבואר שמפרש כשיטה זו שכתב וז"ל מורי כתב דהיכא דשחט כבר ואין לו עפר מוכן שיכול לכסות באין מוכן כדאמרינן ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה ע"כ ותימה מה ראייה מביא ממתניתין הא מוקמינן לה בגמרא בדקר נעוץ מבע"י שהוא מוכן לפר"י וכמו שהקשה בהג"ה מיימונית ולא תירץ כלום אבל ל"ק מידי דברור הוא דמורי מפרש דדקר נעוץ אינו כי אם משום דאיכא כד רמז חפירה אפילו אינו מוכן כמ"ש לדעת ר"ת ואעפ"י שהיה יכול להביא ראייה מהירושלמי דאפילו באפר שהוסק בי"ט דנולד גמור הוא מכסין בשחט כבר ומכ"ש בעפר דמוקצה וכמו שהביא הסמ"ג הירושלמי קודם זה . אפשר לומר דס"ל למורו דמהם ליכא ראייה דאיכא למידחי ולומר דלא התירו בירושלמי אלא למאן דשרי מוקצה ונולד בי"ט כי יש מי שסובר לפרש כן כאשר אכתוב לקמן בס"ד ולכך הביא ראייה ממתניתין דקתני וטוין וכו' דאלמא דאפילו לב"ה דאסרי נולד בי"ט אליבא דרב נחמן אפ"ה מתירין היכא דשחט כבר . ומה שהאריך ב"י לפלפל בדעת ר"ת ובדברי רבינו והבין דלר"ת בהזמין עפר מאתמול שאמר מכאן אני נוטל למחר אעפ"י שאין דקר נעוץ בו שרי לחפור מקרקע עולם ולשחוט לכתחלה ובלא הזמין שרי בדקר נעוץ ולרי"ף אע"פ שיש לו דקר נעוץ בעפר תיחוח לא ישחוט מאחר שלא הזמינו אבל אם הזמינו יכול לשחוט לכתחלה אף לרי"ף כל זה לא נכיר ולא האריכתי בקושיות לסתור דבריו כי לע"ד הכל מובן מתוך מה שכתבתי ועוד יתבאר בסמוך בס"ד : **ומ"ש** אבל לרי"ף לא ישחוט לכתחלה כו' טעמו משום דבסוף השמועה דקאמר מוחלפת השיטה גרסינן במקצת ספרים א"נ עד כאן לא קאמרי ב"ה התם אלא משום דאין בנין בכלים וכו' דלפי גירסא זו לא מיתהפכא כל עיקר והלכה כב"ה דלא ישחוט לכתחילה אא"כ היה לו עפר מוכן מבע"י פי' עפר המיטלטל המוכנת מאתמול אבל דקר נעוץ אפילו לא היה מוכן לא ישחוט לכתחלה משום דאיכא כד חפירה וכתישה ואם שחט כבר ויש לו דקר נעוץ בעפר תיחוח יכול לכסות בו ולמאי שכתבתי דדקר נעוץ לא בעינן אלא משום דאיכא כד חפירה

דרכי משה

(ו) ול"נ דעפר שאינו מוכן שהתירו הני רבוותא לא במקום דצריך דקירת דקר אמרו אלא באפר כירה שאינו מוכן וכמ"ש רבינו בסמוך כי ההיא שרי כמ"ש הרא"ש בהדיא ונראה ה שלא כתב בשם הכלבו בסמוך והביאו ראיה מהא דאמרינן בסמוך שאם שחט שיחפור כו' ר"ל דאינהו ס"ל דדקירת דקר לא מהני רק שלא מיקרי עשיית גומא בי"ט אבל לא מיקרי הכנה ואפ"ה שרי וה"ה

חדושי הגהות

דין נפל שאסור עד ליל ח' ולא כתב שם שצריך שהפרים עג"ק ועוד דכל ריסוק איברים לא חיישינן ליה רק מעת לעת ובלא כלו חדשיו הרי צריך להמתין עד ליל ח' ומה ריסוק איברים שייך עוד וגם ברוקח אינו מוכח כמ"ש הוא לפרש דבריו לכן נ"ל דוודאי דברי ר"י עיקר דט"ס בכל הספרים (מהרל"ח) : ה טעות סופר יש כאן והמעיין בד"מ הארוך הובא

דקר נעוץ ועפר תיחוח יכול לכסות בו: אפר כירה שהוסק מעי"ט יכולין לשחוט ולכסות בו הוסק בי"ט השוב כנולד ואסור אף לר"ש אא"כ הוא עדיין חם שראוי לצלות בו ביצה ואם שחט כבר מותר לכסות אפילו אינו ראוי לצלות בו: הכנים עפר הרבה לביתו לצורך גנתו והוא כנוס במקום אחד מותר לכסות בו דכל זמן שהוא צבור דעתו עליו לכל מה שיצטרך: מכנים אדם מלא קופתו עפר לבית בסתם ועושה בו כל צרכו ולא אמרינן שהוא בטל אגב קרקע הבית והוא שיחד לו קרן זוית ומיירי שהוא תיחוח שאינו צריך לא כתישה ולא הפירה ולא היה חסר אלא זימון אבל אם הכנים מלא קופתו לצורך גנתו לא דכיון שהוא מועט בטל: כוי אין שוחטין אותו בי"ט דכיון שהוא ספק בהמה אסור לכסותו מספק הלכך אסור לשוחטו ואם שחטו אין מכסין את דמו (ז) אפי' אם יש לו עפר מוכן שהרואה שמ סין את דמו (ב) יאמר ודאי חיה הוא ויבא להתיר חלבו (ג) ולערב אם רישומו ניכר יכסנו שחט בהמה והיה ונתערבו דמם זה בזה אם יכול לכסותו בדקירה אחת שא"צ להרבות בשביל דם הבהמה יכסנו ואם לאו לא יכסנו ואפילו

חפירה וכתישה אף לרי"ף לא בעינן בשחט כבר דקר נעוץ מוכן מבע"י אלא אפי' תגא כך דקר נעוץ שאינו מוכן נמי שרי וז"ש רבינו בסתם ויש לו דקר נעוץ דמשמע אפילו אינו מוכן מאתמול ודלא כדברי הרא"ש שהסכים לפי' ר"י דדקר נעוץ בעינן שיהא מוכן כנראה מדבריו במ"ש דס"ע דבעינן דקר נעוץ משום דבלא דקר נעוץ איכא תרתי לאיסורא חדא דאינו מוכן כו' דאלמא דדקר נעוץ בעינן כדי שיהא מוכן ונראה מדברי רבינו מדלא הביא דברי הרא"ש אביו בזה שהוא תופס עיקר כפי' ר"ת והדין עמו כדפרי' וכמו שנראה מפירש"י שהבאתי למעלה ואיכא לתמוה הרבה על מ"ש התוס' דדקר נעוץ משום הכנה כדפ"ה דלא מצאנו בפ"ה שום ענין שמורה על זה דמה שפירש"י ה"ג וליטעמיך ליכסייה בדקר נעוץ או באפר כירה דהא בהדיא תני במתניתין דמוכן הוא עכ"ל אאפר כירה קאמר דבהדיא תני במתני' שאפר כירה מוכן הוא ומינה קשי' וליטעמיך אמאי אין שוחטין כו' לכתחלה בדאית ליה אפר כירה אבל מדקר נעוץ ל"ק ול"ו מידי דפשיטא דאין שוחטין לכתחלה לב"ה אם אינה מוחלפת אלא דקשיא להיכא דכבר שחט לכוי אמאי אין מכסין דמו בדקר נעוץ בדאית ליה וזה דבר ברור נ"ל ולענין הלכה ירא' דאף עפ"י דהרז"ה האריך לבאר דמוחלפת היא דהשוחט וכמו שפי' ר"ת ולזה הסכימו התו' בכמה מקומות בפ"ק וכן ירא' מדברי הרמב"ם כמו שאבאר דבריו בסמוך בס"ד מ"מ כבר כתב הרמב"ן בספר המלחמות שכל הגאונים פסקו כדברי הרי"ף והאריך ליישב דבריו וכך היא הסכמת הרא"ש כנראה מדבריו שהביא באחרונה דברי ה"ר יוסף שפירש דלא מתכוין למילתייהו כלל אלא ה"פ החליפו ב"ה שיטתן להקל בסילוק תריסין טפי מאחריני משום דהוי צרכי רבים שבזה נתיישב התימה שתמה הרא"ש מתחלה על דברי הרי"ף גם במרדכי הארוך כתב שדעת הרי"ף כפי' ה"ר יוסף שהרי לא החליף השיטה כל עיקר ובלאו הכי נמי אתי שפיר לפי הגירסא שבספרים דגרסי הי נמי וכו' ובמרדכי כתב נמי שם שספר המצות והבי עזרי לא פסקו כר"ת הלכה למעשה הלכך נקטינן להורחא דלא ישחוט לכתחלה אפילו בדקר נעוץ בעפר תיחוח שהכין לכסות בו משום דאיכא צד רמז חפירה לכתחלה אבל בשחט כבר מכסה בדקר נעוץ בעפר תיחוח אפילו לא הכין מאתמול כנ"ל להלכה אבל למעשה ראוי להסור אם לא הכינה מאתמול ואף בשאר עפר המיטלטל שאינו מוכן אין לכסות אפילו שחט כבר כמו שפסק הרמב"ם ובסמוך אבאר דבריו בס"ד כתבו התוס' דדקר נעוץ בעפר תיחוח מיירי שאפילו עפר קשה סביב והתיחוח באמצע דכשמגביה הדקר ניכרת הגומא ואפ"ה שרי משום שמחת י"ט וכשכל המקו' סביב עפר תיחוח וכשמגביה הדקר אז נופלת הקרקע ואין ניכר כאן שום גומא פשיטא דשרי וא"ת א"כ מאי פריך תלמודא והאיכא גומא אמאי לא משני דמתני' איירי כשכל המקום סביב עפר תיחוח ואפשר לומר בדוחק דס"ל לתלמודא דמתני' סתמא קתני אף בעפר קשה סביב אבל נ"ל עיקר דת' [illegible] דס"ל דכשכה"מ סביב עפר תיחוח לא בעינן דקר נעוץ דדקר נעוץ אינו אלא משום דאיכא צד רמז חפירה וכתישה וכשכל המקום סביב עפר תיחוח לית ביה משום חפירה וכתישה כל עיקר ומאי דמשני בעפר תיחוח היינו לומר שהעלאת הדקר היא עפר תיחוח שכן דרך קרקע עולם על הרוב כשנועצין בה דקר מעלה עפר תיחוח בהעלאה רואין אם יש שם עפר גוש אם לאו וזהו שדקדק הרמב"ם וכתב וז"ל מי שהיה לו דקר נעוץ בי"ט ונתקו בי"ט והעלה עפר אם היה אותו עפר תיחוח ה"ז מכסה בו ומטלטלו אבל אם העלה עפר גוש ה"ז לא יכתוש בי"ט עכ"ל מבין רישי לשונו ירא' שמפרש דקר נעוץ דמתניתין בנעוץ בסתם עפר ומש"ה פריך והא קא עביד כתישה ומשני בעפר תיחוח כלומר שהעלה עפר תיחוח ומש"ה פריך והא קא עביד גומא דפשיטא דאיכא גומא דכל המקום סביב הקרקע קשה אלא שהעלה עפר תיחוח אבל כשכל המקום סביב עפר תיחוח ליכא משום גומא ולא בעינן כל עיקר דקר נעוץ אלא דינו כשאר עפר המיטלטל וכל זה שלא כפירוש ר"י דדקר נעוץ משום הכנה דלדידיה לעולם בעינן דקר נעוץ אפילו כל המקום סביב עפר תיחוח:

אפר כירה כו' משנה שם שאפר כירה מוכן הוא ומוכח בגמרא דלכ"ע שוחטין לכתחלה אם יש לו אפר כירה דעדיף מדקר נעוץ:

ומ"ש דחשוב כנולד ואסור אף לר"ש כ"כ התוס' והרא"ש לשם ועיין בב"ש למעלה סוף סימן תצ"ה ולקמן בריש סי' תק"א: **ומ"ש** ואם שחט כבר כו' ירושלמי כתבוהו התו' והרא"ש שם ומ"מ הרמב"ם חולק על זה כמו שיתבאר בסמוך בס"ד כתב הכלבו בשם ה"ר משולם שאם שחט מותר לכסות באפר כירה שהוסק בי"ט ולא יכסה בדקר ע"כ ופשוט הוא דבדקר נעוץ קאמר וס"ל דדקר נעוץ גרע מאפר כירה דאית ביה משום גומא דדקר נעוץ אינו מבטל הגומא וגם אינו מוכן וכמ"ש למעלה משא"כ אפר כירה שהוסק בי"ט דלית ביה משום גומא כי אם מוקצה לבד ודלא כמ"ש הב"י גם מכאן ראייה לכל מה שכתבתי למעלה: **הכנים** עפר הרבה לביתו לצורך גינתו כו' והוא כנוס במקום אחד כו' כן פי' רש"י לשם דלא כמה שכתבו התו' לחד פירושא דבהכנים לצורך גינתו לא שרי רק לכסות בו אבל לא לשאר צרכיו והא דבעינן כנוס טעמא דמילתא דאם אינו כנוס בטל אגב קרקע · ודבר פשוט הוא דמאחר דדעתו עליו לכל צרכיו יכול לשחוט אף לכתחלה לכסות בו · ומה שכתב מותר לכסות בו כמשך אחר לשון הברייתא ודלא כמ"ש בארחות חיים בשם הרשב"א דדוקא בשכבר שחט אבל לכתחלה לא והביאו ב"י: **מכנים** אדם מלא קופתו עפר וכו' ומיירי שהוא תיחוח כו' כן פרש"י ופשוט הוא דבהכנים הרבה לצורך גינתו דבסמוך נמי מיירי שהוא תיחוח וכו': **ומ"ש** אבל אם הכנים מלא קופתו לצורך גינתו לא דכיון שהוא מועט בטל כן משמע מפירש"י לשם וכך ביארו התו' דבריו ופשוט הוא דגם במלא קופתו יכול לשחוט לכתחלה וכן מוכח בגמרא:

שחט בהמה וחיה ונתערבו כו' שם תני ר' זירא לא כוי בלבד אמרו אלא אפי' שחט בהמה חיה ועוף ונתערבו דמם זה בזה אסור לכסות בי"ט א"ר יוסי בר יאסינא לא שנו אלא שאין יכול לכסותו בדקירה אחת אבל יכול לכסותו בדקירה אחת מותר פשיטא מהו דתימא נגזור דקירה אחת אטו ב' דקירות קמ"ל ופירש"י לא כוי בלבד אמרו דאין מכסין בי"ט דדין הוא שלא יכסוהו שמא בהמה היא וטרח טירחא דלא מצוה ואפילו באפר כירה אלא אפילו שחט וכו' דאיכא חד טעון כסוי אפ"ה אין מכסין משום דקא טרח נמי בשביל בהמה וזה מבואר בדברי הרמב"ם דאף בעפר מוכן יכסנו דוקא בדקירה אחת ומה שהשיג רבינו ואמר דאפילו בדקר נעוץ יכול לכסותו בדקירה אחת נראה בעיני דלא השגה היא דאף למאי שהבין הוא ז"ל מדברי הרמב"ם שסובר גם כן דדקר נעוץ לא שרי אלא דיעבד

אפר כירה שהוסק מעי"ט וכו' בפ"ק דביצה (ב' ·) תנן שאפר הכירה מוכן הוא ובגמרא (ח ·) לא שנו אלא שהוסק מעי"ט אבל הוסק בי"ט אסור ואם ראוי לצלות בו ביצה מותר ופירש"י שהוסק מעי"ט · מאתמול דעתיה עילויה לכל מילי: אבל הוסק בי"ט · דליכא למימר דעתיה עילויה מאתמול אסור: ואם ראוי לצלות בו ביצה מותר · דאתמול בעודן עצים היו מוכנים להיסק ולבשל ולצלות ועודנו בתשמישו זה ואיידי דחזי להפוכי ביה לצליית ביצה שקיל ליה נמי ומנח ליה על הדם: **ומ"ש** רבינו דכשהוסק בי"ט אסור אף לר"ש כ"כ שם התו' והרא"ש וז"ל ור"ש מודה בהך נולד שהוא מעשה חדש דמעיקרא עצים והשתא אפר וכן מוכח בפרק מי שהוציאוהו (מו ·) וכתב רבינו זה ללמד דאפילו למאן דפסק כר"ש ביום טוב בין במוקצה בין בנולד כמו שנתבאר בסימן תצ"ה מודה בהאי דאסור: **ומ"ש** רבינו ואם שחט כבר מותר לכסות ירושלמי כתבוהו התוס' והרא"ש בפ"ק דביצה (ח ·) וכתב עליו הרא"ש ואף ע"ג דבשחט בעו ב"ה דקר נעוץ אבל בלא דקר נעוץ לא משום דאיכא תרתי איסורי חדא דאינו מוכן ועוד דקא עביד גומא אע"ג דא"צ אלא לעפרה איסורא מיהא איכא: כתב הכלבו בשם ה"ר משולם שאם שחט מותר לכסות באפר כירה שהוסק ביום טוב ולא יכסה בדקר עכ"ל וכ"ל דה"ק ולא יחפור בדקר ויכסה אבל אם היה לו דקר נעוץ ודאי עדיף טפי והכי אמרינן בירושלמי אם שחט מוטב שיטול האפר שהוסק בי"ט ואל יחפור בדקר ויכסה אלמא דבאין לו דקר נעוץ קאמר אבל אם יש לו דקר נעוץ עדיף וכן נראה מדברי הרא"ש ורבינו: **מכנים** אדם מלא קופתו עפר וכו' בפ"ק דביצה (שם) אמר רב יהודה מכנים אדם מלא קופתו עפר ועוש' בה כל צרכו דרש מר זוטרא והוא שייחד לו קרן זוית ומקמי הכי תניא הכניס עפר לגנתו ולחורבתו מותר לכסות בו ופירש"י הכניס עפר הרבה במקום אחד לצורך גנתו או לצורך חורבתו לשוטחן בהם: מותר לכסות בו · דכל זמן שהוא צבור דעתיה עילויה לכל צרכיו: מכניס אדם מלא קופתו עפר · בסתם ונותנו במקום אחד ועושה בו כל צרכיו ולא אמרינן בטלה לה לגבי קרקע הבית איידי דזוטרא והוא שייחד לה וכו' ולא שטחה דמוכחא מלתא דלצרכיו קא בעי לה ובעפר תיחוח קאמר שאינו מחוסר לא חפירה ולא כתישה אלא הכנה ומשמע לרבינו דכיון דפירש"י הכניס עפר הרבה לצורך גנתו וכו' ודוקא בהכנים הרבה הוא דמותר לכסות בו אבל אם הוא מועט לא דבטל לגבי קרקע הגנה או החורבה משא"כ בהכניסו לבית או לחצר דהתם אע"פ שלא הכנים אלא מלא קופתו אינו בטל לגבי קרקע הבית והחצר וא"ת דמשמע דמיירי שהוא תיחוח שא"צ לא כתישה ולא חפירה ומשמע דבאין דקר נעוץ מיירי והא לעיל בסמוך פרישית דתיחוח לא מהני אלא לומ' שאין צריך כתישה ודקר נעוץ הוא דמהני לאין צריך חפירה י"ל דהתם שאני שהוא קרקע עולם הלכך אף על פי שהוא תיחוח צריך חפירה אם אין דקר נעוץ בו אבל הכא שהוא עפר המיטלטל אף על פי שאין דקר נעוץ בו אין צריך חפירה וכתב בא"ח בשם הרשב"א הכנים עפר לגנתו לחורבתו לכסות בו גנו ה"ז כדקר נעוץ ואין סומכין עליו לכתחלה בי"ט ואם עבר ושחט מכסין בו עכ"ל: **כוי** אין שוחטין אותו בי"ט דכיון שהוא ספק בהמה אסור לכסות וכו' משנה בפ' כיסוי הדם (פג ·) נוהג בכוי ואין שוחטין אותו בי"ט ואם שחטו אין מכסין את דמו: **ומ"ש** רבינו אין מכסין את דמו אפילו אם יש לו עפר מוכן שהרוא' שמכסין את דמו יאמר ודאי חיה הוא ויבא להתיר חלבו בפ"ק דביצה (ח:) אמרינן דאפילו יש לו עפר מוכן אין שוחטין אותו ויהיב טעמא רמי בריה דרב ייבא גזירה משום התרת חלבו ופי' הרי"ף והרא"ש דמאן דחזי דמכסי לדמיה בי"ט אתי למימר דמין חיה הוא דאי ספק הוא לא הוו מטרחי רבנן לכסות לדמי' מספק ביום טוב ואתי למישרי תרבא דיליה הלכך אין מכסין את דמו בי"ט כלל אבל לערב במוצאי י"ט מכסין את דמו דכיון דלא מכסי ליה בי"ט אע"ג דמכסי ליה בחול לא אתי למימר הכי: **כתב** הרא"ש עוד והא דאין שוחטין אותו לכתחלה וישמור את הדם עד הלילה ויכסנו לפי שאין שוחטין לתוך הכלי ואם ישחטנו על העפר יבלע בארץ ולא יהא רשומו ניכר ע"כ: **ומ"ש** רבי' ולערב אם רשומו ניכר יכסנו פשוט הוא וכן משמע מדברי הרא"ש ז"ל: **שחט** בהמה וחיה ונתערבו דמם זה בזה וכו' בפ"ק דביצה (ח:) תני ר' זיר' לא כוי בלבד אמרו אלא אפילו שחט בהמה חיה ועוף ונתערבו דמם זה בזה אסור לכסותו בי"ט א"ר יוסי בר יאסינאה ל"ש אלא שאין יכול לכסותו בדקירה אחת אבל יכול לכסותו בדקירה אחת מותר פשיטא מהו דתימא ניגזור דקירה אחת אטו שתי דקירות קמ"ל ופירש"י אלא אפילו שחט וכו' דאיכא חד דטעון כיסוי אפ"ה אין מכסין משום דקא טרח נמי בשל בהמה:

דרכי משה

א"ה שאר עפר שאינו מוכן ועיין באשר"י: (ז) ובהגהות אלפסי פ"ב דביצה בשם ריא"ז הא דאין מכסין דם כוי והינו שהיה הדם בזוית אחד אבל אם היה באמצע החצר שמלכלך חצירו ה"ז כדבר מאוס וכגרף של רעי וראוי לכסותו בעפר מוכן ואפילו אם היה דם בהמה:

פרישה

(ב) **יאמר** ודאי חיה הוא כו' דאי מספק לא הוי מטרחי רבנן לכסות דמו מספק בי"ט: (ג) **ולערב** אם רישומו ניכר כו' וכתב הרא"ש והא דאין שוחטין לכתחלה ויטמור הדם עד הלילה ויכסנו לפי שאין שוחטין לתוך הכלי ואם ישחוט על העפר יבלע בארץ ולא יהיה רשומו ניכר ע"ש וכתב רמ"א ודוקא ששחטו בקרן זוית וכה"ג אבל אם שחטו באמצע החצר אפי' דם בהמה יכול לכסות אם יש לו עפר מוכן דהוי ליה כגרף של רעי וצריך לכסות שלא יתלכלכו כליו בחצר עכ"ל:

ואפי' דקירה אחת אסור לעשות ולכסות בה [ו] והרמב"ם ז"ל כתב אם יש לו עפר מוכן ואפר כירה יכסנו בדקירה ' אחת ונראה אם יכול לכסותו בדקירה אחת כיון ששחט כבר מותר אפילו אין לו עפר מוכן רק שיהיה לו דקר נעוץ ועפר תיחוח ואם יש לו עפר מוכן יכול לכסותו ' ואפילו בהרבה דקירות · שחט צפור מעי"ט ולא כסה דמו לא יכסנו בי"ט :

אין

ומ"ש רבינו והרמב"ם כתב אם יש לו עפר מוכן וכו' בפ"ג מה' י"ט וטעמו משום דאע"ג דאית ליה עפר מוכן ואפר כירה כל שצריך יותר מדקירה אחת לכסותו אסור משום דטרח נמי בשל בהמה ואם אין לו עפר מוכן אע"פ שיש לו דקר נעוץ בעפר תיחוח אסור לכסותו אפילו בדקירה אחת דאי היתא דבדקר נעוץ אע"פ שלא הזמין העפר מותר בדקירה אחת א"כ אין חילוק בין עפר מוכן לדקר נעוץ הלכך ע"כ אית לן למימר דע"כ לא שריא בדקר נעוץ אף על פי שלא הזמין העפר אלא בשביל הדם בר כיסוי אבל כשנתערב בו דם בהמה לא · ורבינו שכתב שאם יכול לכסותו בדקירה אחת כיון ששחט כבר מותר וכו' נראה שהוא מפרש שהטעם שאסו' לכסות היינו מפני שמטלטל עפר בי"ט לצורך דם בהמה דלאו בר כיסוי הוא וא"כ היינו דוקא כשאין לו עפר מוכן אבל אם היה לו עפר מוכן מכסה אפילו בכמה דקירות :

שחט צ"ר מעי"ט ולא כסה את דמו לא יכסנו בי"ט מימרא בפרק קמא דביצה (שם) :

אין

מ"מ איכא למימר דאה"נ דס"ל להרמב"ם בנתערבו דשרי בדקר נעוץ אם יכול לכסות בדקירה אחת ומאי דנקט אם יש לו עפר מוכן ואפר כירה לרבותא נקט הכי דאפילו בהני לא שרי טפי מדקירה אחת אלא דנ"ל מבואר מדברי הרמב"ם דס"ל דדקר נעוץ דינו שוה לשאר עפר דאם נעצו מעי"ט כדי לכסות בו בי"ט עפר מוכן הוא ואם לא נעצו לשם זה לאו מוכן הוא ודינו כשאר עפר שאינו מוכן דאפילו בשחט כבר אין מכסין בו לפי סברתו וז"ש הרב בספ"ב המכניס עפר מעי"ט אם ייחד לו בקירו קרן זוית ה"ז מוכן ומותר לטלטלו ולעשות בו כל צרכיו וכן אפר שהוסק מעי"ט מוכן וכו' ומותר לטלטלו וכו' · מי שהיה לו דקר נעוץ מעי"ט וניתקן בי"ט והעלה עפר אם היה אותו עפר תיחוח ה"ז מכסה בו ומטלטלו כו' מדכתב ומטלטלו אלמא דבדקר נעוץ נמי מותר לכל צרכיו ויכול לשחוט לכתחלה כדי לכסות בדקר נעוץ אם נעצו מתחלה לשם כך דהו"ל מוכן הנה הודיע בכאן איזהו עפר מוכן ואיזהו שאינו מוכן וס"ל דדקר נעוץ דמתניתין איירי במוכן ושלא כפי' ר"ת דאיירי באינו מוכן וס"ל להרמב"ם דלמסקנא הסוגיא מוחלפת במתניתין דהשוחט ולב"ה שוחטין לכתחלה כשהכין לו דקר נעוץ מבע"י בדין שאר עפר מוכן וזה שכתב הרב אחר זה ברפ"ג מי שהיה לו עפר מוכן או אפר מוכן שמותר לטלטלו ה"ז שוחט חיה ועוף ומכסה דמם ואם אין לו עפר מוכן או אפר הראוי לטלטלו ה"ז לא ישחוט ואם עבר ושחט לא יכסה דמם עד לערב דקשיא טובא אמאי לא יכסה בדקר נעוץ שהרי הכל מודים דבדיעבד יכול לכסות בדקר נעוץ אלא ודאי דכשכתב הרב מי שהיה לו עפר מוכן בכלל זה אם היה לו דקר נעוץ שהכין שגם הוא עפר מוכן וכשכתב ואם אין לו עפר מוכן כו' היינו לומר שאין לו גם כן דקר נעוץ שהכין ולכך לא יכסנו עד לערב שלא התירו לכסות באינו מוכן בי"ט אפילו כבר שחט והיינו דקאמר בתלמודא דידן דאין מכסין באפר כירה בהוסק בי"ט ומשמע דאפילו שחט כבר אין מכסין אותו ומה שמתיר בירושלמי בשחט כבר ס"ל להרמב"ם דהיינו דוקא לדעת המתירין מוקצה ונולד בי"ט כמו בשבת אבל לדעת האוסרין מוקצה בי"ט אין לכסות בעפר שאין מוכן אפילו דיעבד וכן פסק ה"ר ישעיה אחרון ז"ל כמ"ש בהג"ה אלפסי וא"כ כשכתב הרמב"ם בנתערבו דאם היה לו עפר מוכן או אפר כירה דיכול לכסות הכל בדקירה אחת בכלל עפר מוכן הוה נמי אם היה לו דקר נעוץ שהכין שגם הוא נקרא עפר מוכן אבל אינו מוכן אסור לכסות בו אפילו לא נתערבו בין בדקר נעוץ בין בשאר עפר שאינו מוכן ולפי זה גם הרמב"ם ס"ל דדקר נעוץ אינו אלא משום דאיכא לד רמז חפירה וכתישה כמ"ש למעלה : ומ"ש רבינו ואם יש לו עפר מוכן יכול לכסותו אפילו בהרבה דקירות תימה גדולה דמנ"ל הא ותו דפשטא דברייתא דתני לא כוי בלבד אמרו וכו' משמע להדיא דאפילו בנתערבו דינו ככוי שאין מכסין ואפילו בעפר מוכן משום דקא טרח נמי בשביל בהמה וכמו שפירש רש"י להדיא ונראה לייסב דס"ל דאי אפשר לומר כפי' רש"י דמשום דקא טרח בשביל בהמה אסורה שהרי אף הנולד התירו בירושלמי לטלטל כדי שלא יעקר מצות כסוי בשחט כבר כ"ש דשרי לטרוח ותו דאי משום טורח מאי קא קשיא ליה לתלמודא מעיקרא ארבא דקאמר אפר כירה מוכן לודאי ואין מוכן לספק מ"ט לא כו' אמאי לא משני דרבא ה"ק דאע"ג דדעתו לכל מילי הכנסתו מועלת לודאי ואינו מועלת לספק משום דדילמא קטרח טירחא דלאו מצוה ומעיקרא נמי מאי קשיא לן ארב יהודה מכוי ליכסייה כדרב יהודה תיפוק ליה דאסור משום טירחא אלא ודאי דבעפר מוכן ליכא למימר משום טירחא ואפילו לכתחלה כ"ש אם כבר שחט ותנא דרבי זירא הכי קאמר לא כוי בלבד אמרו לאיסור אלא אפילו בנתערבו אסור אבל אין האיסורין שוין דבכוי אסור אף בעפר מוכן ובנתערבו אינו אסור כי אם בדקר נעוץ ודוקא ביותר מדקירה אחת וטעמא דמילתא דכל דקירה הוא תחלת חפירה וזה אסור אף בלא נתערבו משום דאיכא לד חפירה שלא התירו באינו מוכן אם שחט אלא בדקר נעוץ אבל בלא דקר נעוץ אסור וכיון שכן אף בדאיכא דקר נעוץ כיון שצריך לדקירה אחרת אסור ותדע דהא אף לפרש"י אין איסור הכוי שוה לנתערבו דבכוי אף דקירה אחת אסור ובנתערבו דקירה אחת שרי אלא ודאי דה"ק לא כוי בלבד אמרו לאיסור וכו' וא"ת לפי זה אמאי אשמועינן טפי בנתערבו דאסור בב' דקירות הלא אף בלא נתערבו אסור י"ל דאתי לאשמועינן בנתערבו כיון דאינו יכול לכסותו בדקירה אחת לא יכסנו כל עיקר ואפילו דקירה אחת אסור דשמא יכסה בדקירה זו דם הבהמה ולא יכסה דם החיה כל עיקר משא"כ בלא נתערבו דאף עפ"י שאינו יכול לעשות ב' דקירות מכל מקום דקירה אחת מיהא יכול לעשות כי היכי דלקיים מצות כיסוי כל מה דאפשר ונראה בעיני דמכאן הכריחו הרמב"ם ורבינו דין זה דאפילו דקירה אחת אינו יכול שזה אינו מפורש בגמרא אלא ודאי דקשיא להו ל"ל למיתני דאסור לעשות ב' דקירות בנתערבו הא אפילו בלא נתערבו נמי אסור כדפרי' · ומאי דמדקדק הלמודא פשיטא מה"ד נגזור דקירה אחת אטו ב' דקירות קמ"ל ולא קאמר דאתיא לאשמועי' דבאינו יכול לכסות בדקירה אחת דאפילו דקירה אחת אסור היינו משום דמליסנא דר' יוסי בר יאסינאה משמע דאתי לאורויי לן היתרא בדקירה אחת ותו דככר שמעינן להא מילתא מדתני ר' זירא גופא לכך הוצרך לומר דר"י בר יאסינאה אתי לאשמועינן היתירא דדקירה אחת דלא ליגזור אטו ב' דקירות כנ"ל לייסב דברי רבינו ולפי זה אף בלא נתערבו אסור בב' דקירות דלא כמ"ש ב"י להקל בזה ונמשך אחריו הרב בהגהת ש"ע ודו"ק וגם לא כמ"ש הרב המגיד והב"י דהרמב"ם סובר כהרי"ף דלא מיתהפכא חדא מינייהו ודקר נעוץ לא שרי אלא בדיעבד דליתא אלא כדפרי' ודוק היטב · כתב הר' ישעיה אחרון אהא דכוי דאין מכסין היינו דוקא כשהיה הדם בזוית אחת אבל אם היה באמצע החצר שמלכלך והרו ה"ז כדבר המאוס וכגרף של רעי וראוי לכסותו בעפר מוכן ואפי' אם היה דם בהמה · אבל באינו מוכן אסור אפילו היה באמצע החצר וכמו הוא באדם אם אסתנים כרב יוסף שהדם נמאס אליו אבל בשאר כל אדם אפשר דלא מכל מקום יש להקל באמצע החצר מטעם אחר שלא יתלכלכו כליו בחצר וכ"כ בהגהת ש"ע :

אין

דרישה

[ו] והרמב"ם ז"ל כתב אם יש לו עפר מוכן כו' וכתב ב"י ז"ל ואם אין לו עפר מוכן אעפ"י שיש לו דקר נעוץ בעפר תיחוח אסור לכסותו אפי' בדקירה אחת דאי תימא בדקר נעוץ אעפ"י שלא הזמין העפר מותר בדקירה אחת א"כ אין חילוק בין עפר מוכן לדקר נעוץ כו' וצ"ע מנ"ל לפרש דברי הרמב"ם דבדקר נעוץ אסור לכסות דילמא עפר מוכן ודקר נעוץ ולא הזמין עפר הם שווים להרמב"ם וצ"ל שה"ה ז"ל ראה לחלק להרמב"ם בין עפר מוכן לדקר נעוץ מדברי רבינו שחלק על הרמב"ם וכתב אם יכול לכסותו בדקירה אחת כו' רק שיהא לו דקר נעוץ כו' עכ"ל דרבינו דייק מדברי רמב"ם דנקט עפר מוכן ולא נקט דקר נעוץ משמע דבדקר נעוץ אסור לכסותו אפי' בדקירה והטעם הוא כמו שדייק ב"י :

ומיהו

חדושי הגהות

הובא שם במסובב וזה"ל (וכתב הכלבו בשם ה"ר משולם שאם שחט מותר לכסות באפר כירה שהוסק ביום טוב ולא יכסה בדקר עד כאן לשונו) : ו ומבואר שם דר"ל כשיכול לכסות הכל בדקירה אחת שרי וכמבואר שם בגמרא והבין רבינו מדבריו דר"ל דבשאין לו עפר מוכן אפילו יש לו דקר נעוץ אסור לכסות אפילו יכול לכסות הכל בדקירה אחת ולכן השיג עליו וכתב ונראה אם יכול לכסותו בדקירה אחת כיון ששחט כבר מותר וכו' רק שיהיה לו דקר נעוץ כו' אבל המעיין בדברי הרמב"ם יבין שלא היתה כוונתו כן אלא שהרמב"ם נקט עפר מוכן וה"ה דקר נעוץ דדקר נעוץ נמי קרוי מוכן לכסות דם בדיעבד דהא גבי וודאי דם היה ועוף נמי לא הזכיר הרמב"ם לדקירה בדקר נעוץ שכתב שם בר"פ הנזכר וז"ל מי שהיה לו עפר מוכן או אפר מוכן שמותר לטלטל הרי זה שוחט היה ועוף ומכסה דמם ואם אין לו עפר מוכן או אפר הראוי לטלטלו ה"ז לא ישחוט ואם עבר ושחט לא יכסה את דמם עד לערב עכ"ל הרי שכתב שאם אין לו עפר מוכן אפילו בדיעבד לא יכסה עד לערב ולא כתב שמותר לכסות בדקר נעוץ בדיעבד אלא שסמך עצמו עמ"ש דין דקר נעוץ בפ' שלפני זה הפ' וכתב ואם אין לו עפר מוכן ור"ל שגם דקר נעוץ אין לו כיון שגם הוא מוכן לכיסוי הדם בדיעבד ה"ה נמי בדין בהמה וחיה שנתערבו דמם סמך עצמו נמי עליו וכתב עפר מוכן ור"ל ה"ה דקר נעוץ דמלתא דפשיטא הוא דהואיל ויכול לכסות הכל בדקירה אחת מה לי אם הוא היה הכל דם חיה או אם דם בהמה מעורב בו דכיון שמכסה הכל בדקירה אחת הא לא קא טרח משום בהמה כלל וכסברת רבינו בעצמו (מהרל"ח) : ז מפשטא דגמרא לא משמע הכי אלא משמע דאפילו בעפר מוכן אסור לכסות בב' דקירות משום דקטרח טרחא דלא מצוה דבתר דמסיק התם דכוי אסור לכסות אפילו בעפר מוכן משום גזירה דהתרת חלבו איתא שם בגמרא תני ר"ז לא כוי בלבד אמרו אלא אפילו שחט בהמה חיה ועוף ונתערבו דמם זה בזה אסור לכסותו בי"ט דכוי דין הוא שלא יכסהו שמא בהמה היא וטרח טרחא דלא מצוה ואפילו באפר הכירה אלא אפי' שחט בהמה וחיה כולי דאיכא חד דטעון כיסוי אפ"ה אין מכסין משום דקטרח נמי בשל בהמה א"כ משמע בהדיא דדין בהמה וחיה שנתערבו דמן הוא ממש כדין הכוי דאפילו בעפר מוכן אסור לכסות בשתי דקירות משום דקטרח טרחא דלא מצוה וא"ל שמה שכתב רבינו שבעפר מוכן מותר לכסות אפילו בהרבה דקירות היינו כששחט באמצע החצר שצריך לנקר חצירו וכדאיתא שם בגמרא ולכן אפילו דם בהמה מותר לכסות ומ"מ בדקר נעוץ שאינו מוכן אסור שלא התירו דקר נעוץ אלא משום מצות כיסוי ולכן אסור לכסות דם בהמה וחיה שנתערבו בדקר נעוץ כל שאינו יכול לכסותו בדקירה אחת דאם היה דעת רבינו כן אין תפיסה מדבריו לדברי הרמב"ם דשמא הרמב"ם איירי בשלא שחט באמצע החצר שא"צ לנקר חצירו וממשמעות לשון רבינו משמע שרוצה לתפוס דברי הרמב"ם גם בזה ונ"ל שרבינו נמשך לדעת התוספות דפרק כיסוי דם (פד :) בזה ד"ה כסוי שאין ודאי כו' שנראה שם מדבריהם דס"ל כיון דמסיק בגמרא דביצה דטעמא דכוי אין מכסין את דמו בעפר מוכן הוא משום גזירה דהתרת חלבו משמע דמדינא מותר לכסותו בעפר מוכן משום דמפרשי דמק"ו. דמייתי בפרק כיסוי הדם דילפינן ספק כיסוי שאין דוחה יום טוב מודאי כיסוי שאינו דוחה שבת דמהך קל וחומר לא ילפינן אלא דדקר נעוץ שאינו דוחה יום טוב בספק כיסוי אבל עפר מוכן לא ילפינן בקל וחומר אלא שאסרו לכסות בעפר מוכן משום גזירה דהתרת חלבו וכדמסיק בגמרא דביצה אם כן בדם בהמה וחיה דליכא גזירת דהתרת חלבו מותר לכסות בעפר מוכן וא"כ ע"כ מפרש התוס' הא דתני ר"ז לא כוי בלבד אמרו כולי לאו לאסור עפר מוכן בדם בהמה וחיה קאתי אלא לאסור דקר נעוץ דאסור בכוי בק"ו משבת כדאיתא בברייתא דכיסוי הדם עלה קאי ר"ז וקאמר דלא כוי בלבד אמרו דאסור לכסות בדקר נעוץ אלא אפילו דם בהמה וחיה שנתערבו נמי אסור לכסות בדקר נעוץ אבל בעפר מוכן שאינו אסור בכוי אלא משום גזירה דהתרת חלבו בדם בהמה וחיה שנתערבו דליכא להך גזירה אה"נ וכ"ה דעת רבינו וז"ש ואם יש לו עפר מוכן מותר לכסות אפילו בהרבה דקירות אך הרמב"ם נראה שאין דעתו לפרש כן כלל חדא דמהך ק"ו דילפינן ספק כיסוי דיו"ט מודאי כיסוי דשבת משמע דאפי' עפר מוכן ילפינן דאסור בספק כיסוי די"ט כמו שהוא אסור בוודאי כיסוי דשבת ועוד אי לאו דעפר מוכן אסור בספק כיסוי די"ט מדין ק"ו ליכא משום גזירה דהתרת חלבו משום דיאמרו משום ספק מכסין ה"נ בי"ט אי לכסות מדינא משום ספק מצות כיסוי לא יאמרו דוודאי חיה הוא כי יאמרו נמי דמשום ספק מכסין כיון שמותר לכסות מספק ומחמת קושיות אלו דחקו התוס' דפ' כיסוי הדם לפרש דלפי האמת לא ילפינן בק"ו משבת אלא דדקר נעוץ אסור בספק כיסוי דיו"ט כמו בוודאי כיסוי דשבת אבל עפר מוכן לא ילפינן אע"ג דאסור נמי בוודאי כיסוי דשבת ונתנו שם טעם לדבר אבל העולם ישנו לומר דעפר מוכן נמי ילפינן בק"ו משבת כמו שאסור לכסות בוודאי כיסוי בעפר מוכן בשבת ה"נ אסור לכסות בספק כיסוי בעפר מוכן בי"ט וכיון שיראו שמכסים את הכוי בעפר מוכן בי"ט אמרו ודאי חיה הוא ויתירו חלבו כ"כ התוספות שם אבל הרמב"ם ז"ל אין נראה לו לדחוק כך אלא מפרש כפשטא דברייתא דפרק כיסוי הדם דילפינן מק"ו דאפילו עפר מוכן אסור בספק כוי די"ט כמו שאסור בוודאי כיסוי דשבת והא דמסיק בגמרא דביצה דטעמא דכוי הוא משום גזירה דהתרת חלבו היינו משום דקיהיב טעמא למה שאמרו אין שוחטין את הכוי לכתחלה בי"ט משום דאין יכול לכסות דמו דהשתא ל"ל משום דקטרח שלא לצורך דהא לצורך ולצורך הוא כדי שישחוט ולא ימנע משמחת י"ט כהא דתנן שם נותנים העור לפני הדורסים שהתירו גמי סופו משום תחלתו לכן מפרש טעמא כיון שמשום ספק מצות כיסוי אסור למיטרח בי"ט דילפינן בק"ו מודאי כיסוי דשבת אף משום שמחת י"ט לא רצו להתיר משום גזירה דהתר"ת חלבו דהרואה יאמר דוודאי חיה הוא דכיון דמשום ספק מצוה אסור למיטרח בי"ט בק"ו משבת וזה מכסה בי"ט יאמר שוודאי חיה הוא כי לא ידע שמשום שמחת י"ט התירו לו והשתא בדיעבד בוודאי משום ספק כיסוי אסור לכסות בי"ט אפילו בעפר מוכן בק"ו מוודאי כיסוי דשבת אלא משום שמחת י"ט היו מתירים לשחוט ולכסות אי לאו גזירה דהתרת חלבו וא"כ בדם בהמה וחיה דליכא משום שמחת י"ט שהרי כבר נשחטו קאמר ר"ז דאסור נמי לכסות משום דקטרח טרחא משום ספק כיסוי דאסור בי"ט אפילו בעפר מוכן מק"ו דוודאי כיסוי דשבת וע"כ צריכים אנו לפרש השיטה הכי לפי מה שפירש"י ביצה בהך דר"ז כמו שהבאתי לעיל פירושו דמפרש דאסור לכסות כוי אפילו בעפר מוכן משום טרחא ולא משום התרת חלבו והשתא ניחא דלא מייתי הך סוגיא דהתרת חלבו בפרק כיסוי הדם דשם הוא אלא משום דבפרק כיסוי הדם אלא לפרושי טעמא דאין מכסין וקמייתי ברייתא דילפינן בק"ו משבת אבל בביצה דאיירי בה' י"ט קמפרש טעמא ל.זה אין שוחטים בי"ט

ויתירו

תצה אין מרגילין בי"ט פי' שמפשיטין העור שלם כדי לעשות ממנו נאד כתב בה"ג אסור למלוג גדי ואם רצה למולגו כדי לאכול עורו מפני שיש בו טורח יותר בהפשט שרי בהמה שנשחטה בי"ט מותר להגביה עורה וליתנה במקום דריסת הרגלים אף על פי שאין בשר עליו כלל ומותר למלוח עליו בשר מליחה מועטת כדרך שמולחין לצלי אע"ג דדמי קצת לעיבוד ומותר להערים למולחו כאן מעט וכאן מעט עד שימלח את כולו אבל אם נשחטה מערב י"ט אסור אין מולחין החלבים ולא מהפכין בהם אפילו לשוטחן על גבי יתידות (א) אע"פ שנשחטו בי"ט ואם רצה למלוח בשר עליהן באויר בתוך ידו בענין שאינו נוגע בהן יש מתירין כיון שאין כאן הוכחה שעושה בשביל החלבים שיש לתלות שבשביל הבשר הוא עושה (ב) ויש אוסרין (ג) מדלא שרי אלא למלוח

תצה אין מרגילין בי"ט בברייתא בפ' כל פסולי המוקדשין וטעמא דמילתא דקטרח טירחא דלא חזיא ליה בי"ט שהרי אי אפשר להשתמש בכאן זו בי"ט זה: **ומ"ש** פירוש שמפשיטין העור שלם כו' כן פרש"י לשם ופי' עוד ל' אין מרגילין להפשיטו דרך הרגלים וכו' ולא ביאר דבריו אם ההפשט מרגלים כלפי ראשה או מראשה כלפי הרגלים אבל בפרק העור והרוטב ביאר דבריו וכתב דמרגיל היינו שמתחיל להפכו מרגלים כלפי ראשה וכו' ורבינו סתם וכתב פי' שמפשיט העור שלם כו' נראה שסובר דלענין י"ט אין חילוק דכל שמפשיט העור שלם דקטרח טירחא דלא חזיא ליה בי"ט אסור ודוקא לענין חבור לטומאה יש לחלק בין מתחיל מראשה כלפי הרגלים לבין מתחיל מכלפי הרגלים לכלפי ראשה כמו שמפורש במשנה לשם אבל לענין י"ט אין חילוק וזהו שרש"י ז"ל סתם דבריו בפרק כל פסולי המוקדשין וכתב להפשיטו דרך הרגלים וכו' דמשמע דבכל ענין אסור ולא כמה שפי' ב"י דאף לפרש"י דוקא מרגליה כלפי הראש אבל מראשה כלפי זנבה מותר ביום טוב דלא אסרו אלא להרגיל והאי לאו מרגיל הוא דליתא אלא בכל ענין אסור כדמשמע מדברי רבינו ועוד כ"ל ברור דברייתא דנקט מרגיל לרבותא נקט הכי לפי פרש"י במרגיל שהדבר ידוע דיותר טורח במפשיט העור שלם מראשה כלפי רגליה מבמפשיט מרגליה כלפי ראשה ולכך נקט מרגיל דאפי' במפשיט מרגליה כלפי ראשה אסור בי"ט ומכ"ש מראשה כלפי רגליה · אכן לפי פי' הרמב"ם במרגיל שהוא מתחיל מפיה ומוציא כל הבשר מרגל אחת כו' כמ"ש בפ"ג צריך לפרש דדוקא מרגיל אסור ולענין מעשה ראוי להחמיר בכל ענין במפשיט העור שלם כדברי רבינו כ"ל: **כתוב** בה"ג אסור למלוג גדי מפני שיש בו טורח יותר מבהפשט ואם רצה למולגו כדי לאכול עורו שרי כך הוא הנוסחא במקצת ספרי רבינו וטעמו מדתניא בס"פ המביא כדי יין מולגין את הראש ואת הרגלים ומהבהבין אותו באור וס"ל לבה"ג דלאו דוקא נקט הראש והרגלים דה"ה כל העור נמי אם רצה למלגו ברותחין כדי לאכול העור דשרי דמאי שנא אלא שדבר בהווה אבל אם אין כונתו במליגה זו כדי לאכול העור אלא שאינו רוצה להפשיט והמליגה במקום הפשט היא זה ודאי אסור מפני שיש בו טורח יותר מבהפשט וכך נוטה דעת הרשב"א בהוראה זו כמ"ש ה"ה משמו בפ"ג אלא דקשיא לי מ"ש רבינו דין זה בשם בה"ג והרא"ש בפ' המביא לא כתב כך אלא כתב וז"ל בה"ג אוסר למלוג את כל הגדי כדי לאכול העור משום דקל יותר להפשיט הנה מבואר דלבה"ג אסור אפילו אם כוונתו כדי לאכול העור וכן פסקו התוספות לשם וכמו שכתב האגודה וז"ל פי' בה"ג דוקא ראש ורגלים אבל כולו גדיא לא ופירשו התוס' אפילו רוצה לאכול עור הגדי עכ"ל וכ"כ ה"ר ירוחם ורבינו ישעיה אחרון ז"ל לכן נראה לי גירסת ספרים אחרים בספרי רבינו עיקר שכך כתוב שם כתב בה"ג אסור למלוג גדי כדי לאכול עורו מפני שיש בו טורח יותר מבהפשט עכ"ל שזה מסכים למ"ש הרא"ש ושאר מחברים בשם בה"ג · כתב בסמ"ק בסי' קצ"ד אבל בעוף דלא שייך בה הפשט מותר למלוג ולהבהב כל הגוף ע"כ: **בהמה** שנשחטה בי"ט מותר להגביה עורה כו' משנה בפ"ק דב"ש אין נותנין את העור לפני הדורסן ולא יגביהנו אא"כ היה עליו כזית בשר וב"ה מתירין ולא זו אף זו קתני ב"ש דל"מ לפני הדורסן דזהו צורך עבוד שמתעבד ע"י הדריסה אלא אפילו להגביה עורה לשוטחה ע"ג כלונסות נמי אסור ורבינו דקדק וכתב מותר להגביה עורה וליתנה במקום דריסת הרגלים הפך מלשון התנא משום דלמאי דקי"ל כב"ה דשרי איפכא הוי לא זו אף זו וק"ל: **ומ"ש** ומותר למלוח וכו' שם תנא ושוין שמולחין עליו בשר לצלי ואסיקנא דאפי' לצלי כעין קדרה נמי אסור פי' אדם שמולח צלי שלו קרוב למליחת קדרה שלו נמי אסור וכ"ש מליחה לקדרה דאסור ורבינו סתם וכתב לצלי דהיינו נמי כדרך שמולחין רוב בני אדם צלי שלהן: **ומ"ש** אף ע"ג דדמי קצת לעבוד הורה לנו טעם דין זה דמליחה לקדרה דאסו' היינו טעמא דזהו עבוד ממש ולא התירו לעשות מלאכה גמורה שלא לצורך אכילה הלכך לא התירו אלא נתינתם לפני הדורסן ומליחה מועטת שכל זה דמי קצת לעיבוד אבל אינו עיבוד גמור: **ומ"ש** ומותר להעריס וכו' ירושלמי כתבוהו הפוסקים ור"ל מולח מעט בשר בכאן ומעט בשר בכאן עד שימלח העור כולו וכ"כ הרמב"ם להדיא וכתב הר"ן דהתירו הערמה זו לפי שההפסד בא לו מחמת י"ט אבל אם ההפסד בא לו מחמת פשיעתו כגון שלא הניח עירוב תבשילין לא התירו לו להעריס והחמירו בו יותר מבמזיד וכמו שיתבאר לקמן בסי' תקכ"ז ועיין במ"ש בסימן תק"ג · והב"י כתב כאן וז"ל בסימן שאחר זה אכתוב דלא שרי להעריס אלא דוקא קודם אכילת שחרית עכ"ל וכונתו להורות לנו דאף בהערמת מליחה ע"ג העור לא שרי אלא קודם אכילה וכן כתב להדיא בסימן שאחר זה ולא נהירא דודאי כיון שהבשר ראוי לאכילה התירו סופן משום תחילתן אף אחר אכילת שחרית ועיין במה שאכתוב בסימן שאחר זה: **ומ"ש** אבל אם נשחטה מעי"ט אסור אוקימתא דגמרא לשם דדוקא בי"ט התירו סופן משום תחלתן אבל בעי"ט לא דהאי נמי לא שרית ליה אינו נמנע מלשחוט מעי"ט דהא יכול לשוטחו מבע"י ודעת רש"י להתיר אפילו בנשחטה מעי"ט אם הופשט בי"ט כנראה מפירושו וכן סוברים מקצת גאונים וכן יראה מדברי הרמב"ם אבל דעת הרא"ש והרשב"א להחמיר כיון שנשחטה מערב יום טוב וכך כתב רבינו והכי נקטינן: **אין** מולחין החלבים וכו' בברייתא פ"ק וכתב הר"ן אין מולחין את החלבים כדי שלא יסריחו דמולח מידי דשייך ביה עיבוד כגון חלבים דלאו אוכלים גמורין הן יש בו משום מעבד ע"כ כונתו ליישב דמה שהוצרך לומר דאין מולחין החלבים היינו משום דהו"א דאין כאן משום עיבוד דאוכלין הן קמ"ל דשייך ביה משום עיבוד דלאו אוכלין גמורים הן ופירוש דאין מהפכין היינו לומר שלא יהפוך אותו לצד שנתקשה שהוא מלמעלה למטה ומה שהוא למטה יהיה למעלה ויתקשה ג"כ מהרוח: **ומ"ש** אפילו לשוטחן ע"ג יתידות פי' ליכנס בהן הרוח שם בברייתא משום רבי יהושע אמרו שוטחן ברוח ע"ג יתדות ואיכא תרי לישני בגמרא חד אמר הלכה כרבי יהושע וחד אמר אין הלכה וכתב הרי"ף וסוגיין כלישנא בתרא דאין הלכה כר' יהושע וכן פסקו שאר כל הפוסקים אלא דמשמע ליה דר' יהושע דאמר שוטחן ע"ג יתדות לרבותא נקט ומכ"ש דהיפוך בעלמא שרי וא"כ יש לתמוה על לשון רבינו שכתב אפילו לשוטחן

תצה אין מרגילין בי"ט בבכורות פרק כל פסולי המוקדשין (לג.) ת"ר אין מרגילין בי"ט משום דקא טרח טרחא דלא חזי ליה ופירש"י אין מרגילין להפשיטו דרך הרגלים כל העור שלם לעשות ממנו מפוח לנפחים או למוכרו דבש ושמן שנותנין אותו בעורות כבשים המפשיטים שלימים · והרמב"ם כתב בפ"ד מהלכות י"ט לא ירגיל בי"ט כיצד הוא המרגיל זה המוציא כל הבשר מרגל אחת כדי שיוציא כל העור שלם ולא יקרע מפני שטורח בהפשט זה טורח גדול ואין בו צורך למועד ע"כ נראה מדבריו שכל שאינו מפשיט בענין שמוציא כל הבשר מרגל אחת מותר ואע"פ שכל עור הגוף שלם מלפניו ומאחריו כמו שנוהגים היום שהרי אין בזה טורח יותר מאילו היה פותחו מלפניו ואדרבה כשהוא שלם מלפניו ומאחריו הוא יותר נוח להפשיט וכן נראה ממה שפי' בפרק העור והרוטב (קכג.) אהא דתנן המפשיט בבהמ' ובחיה וכו' לשטוח כדי אחיזה ולאמה עד שיפשיט את כולו המרגיל כולו חיבור וכו' אבל לפי מה שפירש"י (שם) דמרגיל היינו שמתחיל להפכו מרגלים כלפי ראשה ומפשיטו כפול לאמה ומפשיט לאמה היינו שמפשיטו כפול לצורך אמה ומתחיל מפיה והופכו כלפי זנבה משמע דבי"ט אסור להפשיט העור שלם כה"ג כל שהוא מתחיל להפך העור מרגלים כלפי ראשה אבל אם מתחיל מפיה כלפי זנבה מותר דלא אסרו אלא להרגיל והאי לאו מרגיל הוא: **כתב** בה"ג אסור למלוג גדי וכו' דברי בה"ג כתבם הרא"ש בס"פ המביא כדי יין וגם התוס' כתב שם (לד) שאסור למלוג כל גופו של גדי הואיל ויכול בהפשט הקלה לעשות עפי וכתב ה"ה בפ"ג בשם הרשב"א אהא דתניא מולגין את הראש ואת הרגלים יש מן הגאונים שהורו שלא התירו למלוג כל בהמה אלא ראש ורגלים בלבד אע"פ שמתכוין לאכול עור של בהמה לפי שאין עושין אלא המפונקים ביותר ואסרו לעשות זה כדרך שאסרו לגמר את הכלים ועוד שנראה יותר כמעשה חול ויש מורי הוראה שהורו שלא אמרו ראש ורגלים בלבד אלא שדברו בהווה עכ"ל: **אם** מולגין הראש והרגלים או אם מהבהבין אותם או טופלין אותם בסיד ובחרסית או אם גוזזין אותם במספרים כתב רבינו בסי' ת"ק: **בהמה** שנשחטה בי"ט מותר להגביה עורה וליתנה במקום דריסת הרגלים וכו' ומותר למלוח עליו בשר וכו' בפ"ק דביצה (יא:) תנן ב"ש אין נותנין את העור לפני בית הדריסה ולא יגביהנו אלא א"כ היה עמו כזית בשר וב"ה מתירין ובגמרא (שם) תנא ושוין שמולחין עליו בשר לצלי אמר אביי ל"ש אלא לצלי אבל לקדירה לא פשיטא לצלי תנן הא קמ"ל דאפי' לצלי כעין קדירה אסור ופי' הר"ן לצלי כעין קדירה אדם שמולח צלי שלו קרוב למליחת קדירה שלו אסור: **ומ"ש** ומותר להעריס ולמלוח כאן מעט וכאן מעט וכו' ירושלמי כתבוהו הרי"ף והרא"ש שם וגם הרמב"ם הביאו בפ"ג מה' י"ט: בסי' שאחר זה אכתוב דלא שרי להעריס אלא דוקא קודם אכילת שחרית: **כתב** המרדכי בפ"ק דביצה אית מרבותינו דאמרי דלא שרי הערמות שום איסור אלא לצורבא מרבנן שאינו פורץ גדר ע"כ ואין נראה שיהא דעת הפוסקים כן שהרי כתבו דין זה סתמא ובהדיא כתב ר"י בח"ב דהערמה זו מותרת לכל אדם אפילו אינו צורבא מרבנן: **כתב** המרדכי בפ"ק דביצה מה שהתירו לטלטל נוצה של עופות לאחר שהסירו אותם מעוף מידי דהוי אעור לפני הדורסן דהתירו סופן משום תחלתן: **אבל** אם נשחטה מעי"ט אסור בפ"ק דביצה (שם:) אמר עולא ג' דברים התירו סופן משום תחלתן וחד מינייהו נתינת עור לפני בית הדריסה ופריך בגמרא תנינא כלומר מאי נפקא לן מעולא ומשני מ"ד טעמייהו דב"ה משום דחזי למיזגא עליה ואפילו מעי"ט נמי קמ"ל התירו סופן משום תחלתן די"ט אין דעי"ט לא כלומר דבעי"ט ליכא למיגזר משום תחלה דאי נמי לא שרית לה אינו נמנע מלשחוט מעי"ט דהא יכול לשוטחו ולמולחו מעי"ט ונראה שמפרש רבינו דכי אמרי' דעי"ט לא היינו לומר דכל שנשחטה מעי"ט אע"פ שהופשטה בי"ט לא התירו וכ"נ מדברי הרא"ש ז"ל וכבר כתב ה"ה בפ"ג שיש מי שסובר כן ומצאתי כתוב שכן דעת הרשב"א ז"ל אבל מדברי הרמב"ם נראה דכל שהופשט בי"ט אע"פ שנשחטה מעי"ט התירו וכ"כ שהוא דעת רש"י שפירש ואפי' מעי"ט שהופשט מבע"י וכ"כ הר"ן והקשה הרא"ש דהכא משמע דעור אסור לטלטל אי לאו משום שמחת י"ט ואילו במסכת שבת (מט.) משמע דשרי לטלטולי ותירץ בשם ר"ת דהתם ביבישים דחזי שפיר למיזגא עלייהו והכא בלחים שאינו ראוי להשתמש בהם אלא מדוחק וכ"כ הר"ן ז"ל: כבר כתבתי בסימן תנ"ח שהשוחט את המסוכנת לא מפני שהוא צריך לה אלא כדי שלא תמות שאסור להגביה העור אא"כ שייר בו אבר אחד: **אין** מולחין את החלבים ולא מהפכין בהם ברייתא בפ"ק דביצה (שם): **ומ"ש** אפילו לשטחן ע"ג יתדות שם פלוגתא דתנאי ופסקו הפוסקי' כת"ק דאסר וכתב הרמב"ם שהטעם מפני שאינם ראויים לאכילה: **ומ"ש** רבינו ואם רוצה למלוח בשר עליהן באויר וכו' הר"ן כתב בפ"ק דביצה שהרשב"א נסתפק בדבר והוא כתב דמשמע ליה דאסור דמתוך שאין דרך למלוח על החלבים מחמת איסורן מוכחא מילתא דלעבדן קא עביד:

עלי

פרישה

סי' תצה (א) **אעפ"י** שנשחטה בי"ט כו' מפני שאינה ראויה לאכילה רמב"ם: (ב) **ויש** אוסרין כו' ז"ל הר"ן כ"ל דאסור דמתוך שאין דרך למלוח על החלבים מחמת איסורא מוכחא מילתא דלעבדן קא עביד ע"כ: (ג) **מדלא** שרי אלא למלוח ע"כ כו' ולעד"נ דמשום הא לא איריא די"ל דהא דנקט בגמ' היתר למלוח ע"ג העור

חדושי הגהות

ויתירו סופו משום תחילתו וקמפרש טעמא משום התרת חלבו וכ"נ שהוא דעת הרי"ף והרא"ש שכתבו להא דר"ז סתמא משמע דס"ל אפילו בעפר מוכן אסור לכסות בדם בהמה וחיה שנתערבו כמו בכוי וכדעת הרמב"ם ורש"י כו' (מהרל"ח):

ונראה

למלוח ע"ג העור מכלל דע"ג החלבים אסור בכל ענין משום דבמליחה מועטת סני להו ואפילו במליחה לצלי הוי בהו כעיבוד והכי מסתבר : עלי שהוא דף עב וכבד וכלי הוא אלא שמלאכתו לאיסור לכתוש בו הריפות מותר לטלטלו לצורך גופו לקצב עליו בשר ולאחר שקצב עליו אסור לטלטלו ודוקא מחמה לצל אבל לצורך גופו ולצורך מקומו מותר (ד) ולר"י אפילו לצורך גופו ולצורך מקומו נמי אסור ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל :

תק **אין** קונין בשר מהטבח בפיסוק דמים (א) שיאמר לו תן לי בסלע או בשתים ושלא יאמר לו הריני שותף עמך בסלע אלא מחלק להם שלישיות או רביעיות כפי החלקים שדרך לחלק בעיר בלא פיסוק דמים ומביא שני בהמות ויאמר זו כזו ולמחר שמין הנשארת וכפי מה ששוה כך יפרע לו : אסור לשקול בשר ואפילו ליתנו בכף מאזנים לשומרו מן העכברים אסור אם היא תלויה במקום שרגילין לשקול בה מפני שנראה כשוקל ואסור לשקול מנה כנגד מנה או במים כגון שנותן מים בכלי ונותן בו החתיכה ולפי מה שעולין המים יודע כמה יש בחתיכה ומותר לשקול בידו שלוקח החתיכה בידו ומשער כמה יש בה וטבח אומן אפילו זה נמי אסור

עלי שהוא דף עב וכבד וכו' משנה בפ"ק דביצה (שם) בש"א אין נוטלין את העלי לקצב עליו בשר וב"ה מתירין ובגמרא (שם) תנא ושוין שאם קיצב עליו בשר שאסור לטלטלו ופירש"י טעמא משום דהא איתעביד צורך י"ט : וכתב הרי"ף וה"מ מחמה לצל אבל לצורך גופו ולצורך מקומו מותר כד' וקימנא לה בפרק כל הכלים והרא"ש כתב ר"י פי' דאפילו לצורך גופו ולצורך מקומו אסור דבפרק כל הכלים (קכג·) מדמי לה לסיכי זיירי ומזורי ורבה מוקי לה מחמה לצל והר"י פסק כאוקימתא בתרייתא דרבה ובירושלמי מוכיח כדברי ר"י עכ"ל ביאור הדברים דבריש פרק כל הכלים איתביה לרבה מהא דתניא ושוין שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו ושני דשאני עלי דדמי לסיכי זיירי ומזורי דכיון דקפיד עלייהו מייחד להו מקום ה"נ מייחד ליה מקום כלומר מקצה אותו בידים דבכה"ג לדברי הכל אסור אפילו לצורך גופו אלא דמשום שמחת י"ט התירו ב"ה לטלטלו לקצב עליו בשר ואחר שקצב עליו אסור לטלטלו דלית ביה תו משום שמחת י"ט ובתר הכי הדור לאותובי מהאי ברייתא גופה ושני דהא דקתני אסור לטלטלו דוקא מחמה לצל אבל לצורך גופו ולצורך מקומו מותר כדין כל סתם כלים שמלאכתן לאיסור והרי"ף פסק כאוקימתא בתרייתא דמדמי עלי לסתם כלים שמלאכתן לאיסור ור"י פסק כאוקימתא קמייתא דמדמי ליה לסיכי זיירי ומזורי מדמייחד להו מקום הלכך לצורך גופו ולצורך מקומו נמי אסור והיינו דוקא בעלי ובכלים דכוותיה שדרך לייחד להו מקום אבל כל שאר כלים שמלאכתן לאיסור מותר לטלטלן לצורך גופן ולצורך מקומן גם לדברי ר"י כדאסיק רבה בפרק כל הכלים וכתב רבינו בסימן ש"ח · ולשון ר"ו אינו מכוון שכתב כלי שאסור לטלטלו ר"י כתב דאפילו לצורך גופו ולצורך מקומו אסור ע"כ ומשמע מדבריו דבכל כלי שמלאכתו לאיסור איירי ר"י וליתא אלא בעלי ודכוותיה כדפרי' ואפשר שטעה הסופר בדברי ר"י וכתב כלי במקום עלי :

תק אין קונין בשר מהטבח בפיסוק דמים וכו' בפרק אין צדין (כז:) תנן אין נמנין על הבהמה לכתחלה ביו"ט אבל נמנין עליה מעי"ט ושוחטין ומחלקין ביניהן ובגמרא (שם) מאי אין נמנין אמר רב יהודה אמר שמואל אין פוסקין דמים על הבהמה לכתחלה ביו"ט היכי עביד א"ר מביא שתי בהמות ומעמידן זו אצל זו ואומר זו כזו תנ"ה לא יאמר אדם לחבירו הריני עמך בסלע הריני עמך בשתים אבל אומר לו הריני עמך למחצה לשליש ולרביע : ופירש"י היכי עביד · דקתני שוחט הוא ומחלקן ביניהם היכי עביד שידעו למחר כמה היתה שוה לפסוק דמיה : מביא להם · ביו"ט שתי בהמות שוות ואומר ראו שזו כזו ולמחר שמין הנותרות : הריני עמך · נמנה על בהמה זו בסלע והיינו כשמואל דאמר אין פוסקין לה דמים ביו"ט ובתר הכי תנן (כח:) לא יאמר אדם לטבח מכור לי בדינר בשר אבל שוחט ומחלק ביניהם ובגמרא (שם: כט) היכי עביד כי הא דבסורא אמרי תרטא ופלגי תרטא בנהרדעי אמרי חלקא ופלגי חלקא בפומבדיתא אמרי אוזיא ופלגי אוזיא בנהר פקוד ובמתא מחסיא אמרי ריבעא ופלגי ריבעא : ופירש"י היכי עביד . כשאינו רוצה ליקח כל הבהמה ולא מחצה ולא שליש ולא רביע אלא בדינר או בשנים מה יאמר לו : בסוריא אמרי · דרכן היה לומר לטבח תן לי תרטא או פלגא תרטא וכו' כל הטבחים היו מנתחין בהמותיהם בשוה כך וכך נתחין מן הבהמה ולאותם נתחין קרו בסורא תרטא ובנהרדעי חלקא ובפומבדיתא אוזיא ובנהר פקוד ריבעא עכ"ל ומשמע דהכא נמי היה מביא שתי בהמות ומעמידן זו אצל זו ואומר זו כזו דאל"כ היאך ידעו כמה צריך לפרוע שהרי יש בהמה שנתח ממנה שוה דינר ויש בהמה שנתח ממנה שוה שני דינרים :

אסור לשקול בשר אפילו ליתנו בכף מאזנים וכו' שם במשנה (כח·) רבי יהודה אומר שוקל אדם בשר כנגד הכלי או כנגד הקופיץ וחכ"א אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר ובגמרא (שם) מאי כל עיקר א"ר יהודה אמר שמואל אפי' לשומרו מן העכברין א"ר אידי בר אבין והוא דתלי בתריטא ופירש"י והוא דתלי בתריטא · בטבעת שתולין אותו בה כששוקלין דמחזי שנותנו לשם משקל וכתב הרי"ף והרא"ש והא דרבי חייא ור"ש בר' דהוו שקלי מנה כנגד מנה ביו"ט לא קי"ל כוותייהו אלא כרבנן דאמרי אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר וזהו שכתב רבינו ואסור לשקול מנה כנגד מנה וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם בפ"ד מהל' יו"ט ושלא כדברי רבינו ישעיה וגאון אחד שכתב האגור שפסקו הלכה כר"ש : **ומ"ש** רבינו או במים מימרא בפרק אין צדין (שם) : **ומ"ש** ומותר לשקול בידו וכו' טבח אומן אפילו זה נמי אסור שם טבח אומן אסור לשקול בשר בידו ופירש"י שלוקח הבשר בידו אחת והמשקל בידו אחרת ומכוין המשקל משמע דוקא בכה"ג אסור שדומה לכף מאזנים אבל אם יודע לכוין המשקל

לשוחטן כו' דמשמע דלא פליג ר"י אלא אשוחטן והא ודאי ליתא דת"ק לא הזכיר בדבריו שטיחה אלא היפוך וצ"ל דרבינו מפרש דת"ק דנקט ואין מהפכין אף השטיחה ע"ג יתדות בכלל זה שאסור ליגע בהן כל עיקר בין להפכן מלמטה למעלה ובין להפכן ולשוטחן ע"ג יתדות ור"י התיר ההיפוך לשטיחה אבל לא ההיפוך מלמטה למעלה שזה הוי עובדין דחול ולכך נקט בלשון אפי' ודוחק · וברמב"ם פ"ג וכן בסמ"ק ובסמ"ג כתבו ואין מהפכין בהם ואין שוטחין וכו' מבואר מדבריהם שאין בכלל ההיפוך השטיחה · ומה שלא התירו השטיחה בחלבים ג"כ סופן משום תחלתן כמו שהתירו השטיחה בעור לפני הדורסן מפרש בגמרא דחלבים כיון שאינן ראויים לאכילה מוכחא מילתא שלתיקון החלבים הוא מהפכן ושוטחן ואתי למימר מ"ט שרו ליה רבנן כי היכי דלא ליסרח מה לי למשטחינהו ומה לי למימלחינהו ומליחה בחלבים יש בו משום מעבד אבל גבי נתינת העור לפני הדורסן לא מוכחא מילתא שתהא שטיחתו לצורך עבוד דמימר אמר האי דשרו ליה רבנן מפני צורך י"ט התירו דחזי למזגא עלייהו ומאה שהתירו מליחת בשר לצלי ע"ג העור ליכא למטעי שהרי לא התירו אלא למלוח הבשר לא העור ומש"ה יש מתירין למלוח בשר ע"ג החלבים באויר משום דלא מוכחא מילתא שעושה בשביל החלבים ואע"ג דבעור שרי למלוח הבשר אף על העור ממש מכל מקום בחלבים אי אפשר אלא באויר כדי שלא יאסר הבשר ויש אוסרין מטעם שהמליחה מועטת לגבי החלבים הוי בהו כעיבוד גמור והכי ודאי משמע מדתניא סתמא אין מולחין את החלבים דמשמע כל מליחה אסור והר"ן כתב טעם אחר לאסור דמאחר שאין דרך לקרב הבשר לחלבים כדי שלא יאסור ועכשיו בא ומלחן ע"ג החלבים מוכחא מילתא דלעבדן קא עביד והכי נקטינן · פסק בהג"ה אשיר"י דהחלבים מותר לטלטלן ולאו מוקצה הוא דחזו להדלקה ועוד דדעתיה עלוייהו להכניען שלא יאבדו :

תק אין קונין בשר מהטבח בפיסוק דמים שיאמר לו תן לי בסלע או בשתים משנה פרק א"צ לא יאמר אדם לטבח שקול לי בדינר בשר אבל שוחט הוא ומחלק ביניהם ובגמרא היכי עביד כי הא דבסורא אמרי תרטא ופלגא תרטא וכו' ומשמע דשקול דקאמר לאו דוקא דה"ה באומר תן לי בדינר נמי אסור משום דאסור להזכיר שם דמים וכ"כ הרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק דתן לי בסלע אסור :

ומ"ש ושלא יאמר לו הריני שותף עמך בסלע ג"ז משנה שם אין נמנין על הבהמה בתחלה בי"ט אבל נמנין עליה בעי"ט ושוחטין ומחלקין ביניהם · ובגמרא מאי אין נמנין אמר רב יהודה אמר שמואל אין פוסקין דמים על הבהמה לכתחלה בי"ט היכי עביד אמר רב מביא שתי בהמות ומעמידן זו אצל זו ואומר זו כזו תנ"ה לא יאמר אדם לחבירו הריני עמך בסלע הריני עמך בשתים אבל אומר לו הריני עמך למחצה לשליש ולרביע ומשמע לי דהא דקאמר היכי עביד הכי קאמר היכי עביד אם לא נמנו עליה מעי"ט אבל לכתחלה ודאי צריך הוא שימנה עליה מעי"ט כדמשמע מפשטא דמתניתין דהיינו שיפסקו דמיה מעי"ט כמה היא שוה וכמה יקח כל אחד ואחד ואח"כ בי"ט שוחט ומחלק ביניהם כפי המינוי שהיה ביניהם בעי"ט ונמצא שבי"ט עצמו לא קא עבדי ולא מידי אלא שאם לא נמנו עליה מעי"ט דאסור לפסוק דמים בתחלה בי"ט היכי קא עביד וקאמר דמביא ב' בהמות כו' ולמחר פוסקים דמי השנייה וכל אחד ואחד נותן דמי חלקו דנמצא עכשיו שפיסוק דמיה אינו בתחלה אלא לאחר שחיטה וחילוק למחר ביום חול אכן מדברי רש"י משמע שגורס במשנה אין נמנין על הבהמה בתחלה בי"ט אבל שוחט הוא ומחלקים ביניהם דלפי גירסא זו מאי דקאמר היכי עביד ה"פ הא דקתני שוחט הוא ומחלקין ביניהם היכי עביד שידעו למחר כמה היתה שוה לפסוק דמיה וכמו שפירש"י להדיא דהשתא אף לכתחלה אין צריך למנות עליה מעי"ט דשפיר יכול לסמוך על זה לכתחלה לשחוט בי"ט ולעמוד ב' בהמות זו אצל זו וכן נראה מדברי שאר כל המחברים וכך היא דעת רבינו :

ומ"ש ושלא יאמר לו הריני שותף כו' ליתנא דברייתא נקט ולאו דוקא דה"ה נמי דאסור לומר בשעה שמחלקין ביניהם אני בסלע ואתה בשתים שאין מזכירין שם דמים אלא זה נוטל שליש וזה נוטל רביע וכ"כ הרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק להדיא · ומדברי רבינו נראה דבהיא דלא יאמר אדם לטבח שקול לי בדינר בשר דקאמר היכי עביד כי הא דבסורא כו' נמי איירי במביא ב' בהמות ומעמידן זו אצל זו כו' דאל"כ היאך ידעו כמה צריכין לפרוע והתלמוד לא חש לפרש שכבר פירשה כן אמתניתין דאין נימנין שנשנית תחלה ולי נראה דאף ע"פ שהדין אמת מכל מקום הפירוש בתלמוד אינו כן אלא דמתניתין דלא יאמר לטבח שקול וכו' לא קא עסיק בפיסוק דמי הבהמה שכבר הורה לנו דינו במשנה דאין נמנין אלא קא עסיק בדין אמירה לטבח ותיירי בבהמה שכבר פסקו דמיה מערב יום טוב ואפילו הכי לא יאמר לטבח תן לי בדינר בשר וכן נראה מלשון הרמב"ם והסמ"ג שתחלה כתבו המשנה דאין פוסקין דמים לכתחלה על הבהמה ביום טוב אלא מביא ב' בהמות כו' ואח"כ כתבו לא יאמר אדם לטבח כו' אלא תן לי חלק או חצי חלק ולמחר עושין חשבון על שויו משמע דשויו כבר ידוע :

אסור לשקול בשר וכו' שם פלוגתא דתנאי ופסקו המחברים דהלכה כחכמים דאין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר ופירשו בגמרא מאי כל עיקר אפילו לשמרו מן העכברים והוא דתליא בתריטא מפני שנראה כשוקל בשר ביו"ט : **ומ"ש** ואסור לשקול מנה כנגד מנה פירש"י כשיודע משקל ראשונה שהיא מנה ושוקל כנגדה עכ"ל ואע"ג דרבי חייא ורבי שמעון הוי שקלי מנה כנגד מנה לא קי"ל כוותייהו אלא כרבנן דאמרי אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר כ"כ הרי"ף והרא"ש : **ומ"ש** ומותר לשקול בידו כו' שם אמר רב יהודה אמר שמואל טבח אומן אסור לשקול בשר ביד · ופירש הרא"ש דאפילו לשקול בלא ליטרא אסור לאומן ודלא כפי' רש"י דאין איסור אלא דוקא בלוקח בשר בידו אחת והמשקל בידו אחת ומכוין המשקל שדומה לכף מאזנים · ורבינו דקדק וכתב תחלה ומותר לשקול בידו שלוקח וכו' להורות דבאינו אומן נמי לא שרי אלא בשוקל בידו בלא ליטרא אבל בליטרא אסור אפילו ביד ואפילו אינו אומן ונראה בעיני שנלמד כן מן התוספתא שהביא הרא"ש ממנה ראיה לפירושו דהכי קתני אבל שוקל בודו ומניח ואם היה טבח אומן לא ישקול בידו מפני שידו כמשקל אבל חותך בסכין

דרכי משה

תק (א) בהג"א פרק אין צדין הא דאין פוסקים דמים בי"ט היינו בדבר שאין מקחו ידוע וכתב עוד הא דמותר להביא שני בהמות ויאמר זו כזו דוקא ישראל מישראל אבל לא ישראל

דרישה

העור לרבותא נקט אע"ג דגבי עור שייך עיבוד אפ"ה שרי וכ"ש החלבים דלא שייך בהו עיבוד כ"כ דראויה קצת לאכילה ואין מליחה לאוכלים :

(ד) **ולר"י** אפילו לצורך כו' היינו דוקא עלי וכלים דכוותיה שדרך ליחד להו מקום דקפיד עלייהו מקצה אותן בידים דבכהאי גוונא לר"ס אסור אפילו לצורך גופו אלא משום שמחת י"ט התירו לטלטל לקצב עליו בשר אבל כל שאר כלים שמלאכתן לאיסור מותר לטלטלן לצורך גופן ולצורך מקומן גם לדברי ר"י כדמסיק רבא בפ' כל הכלים וכתבו רבינו בסימן ש"ח וסברא ראשונה היא סברת רי"ף שסובר שאין אדם מקפיד על עלי כ"כ ב"י ע"ש :

אלא

בסכין ונותן לזה ולזה משמע לבדיא דב"ה והאמר דאסור לאומן דהיינו בשוקל בידו לבד בלא משקל מפני שידו ימשק שרי בה זר כל אדם שאינו אומן ומשמע נמי בסיפא דאפילו באומן שרי אין דרך חתיכתו לחתוך לי רא או חצי ליטרא והיינו דקתני אבל חותך בסכין ונותן לזה ולזה ומכאן הוציא הרשב"א זכרונו לברכה

המשקל בידו אחת מותר והר"ן כתב שאחריט פי' שהוא יודע לכוין משקל הבשר בלא ליטרא ואסור שהרי הוא כמאזנים וכך פירש הרא"ש וכתב שפירש"י אינו נראה בעיניו וכך הם דברי רבינו וכתב ה"ה בפ"ג מהי"ט בשם הרשב"א שלא אסרו אלא דרך משקל אבל הטבח האומן אע"פ שיודע לכוין דרך חתיכתו לחתוך ליטרא או

אסור כתב הרשב"א לבאורה נראה דכל זה לא איירי אלא בלוקח מן הטבח או בשני שותפין שחולקין ביניהם אבל לשקול בבית לידע כמה יבשל מותר [א] ומיהו גבי מדידת קמח משמע דאפילו בביתו נמי אסור אין עושין בית יד בבשר פי' לנוקבו לתלות בו ודוקא בסכין אבל ביד מותר ולעשות בו סי' מותר אפילו בסכין מולגין הראש והרגלים ברותחין כדי להסיר השער ומהבהבין אותן באור אבל אין טופלין אותן בסיד ולא בחרסית ולא באדמה דמיחזי כעיבוד ואין גוזזין אותן במספרים שנראה כעושה לצורך השער [ב] מותר למלוח הרבה התיכות ביחד אף על פי שאינו צריך אלא אחת:

אין

דין זה שכתב עליו הרב המגיד דדבר פשוט הוא ד׳ אי פשוט כ"כ מאחר שהוצרך בתוספתא ׳. שיתר זה דלא תימא דבאומן הכל חשיב כמו משקל ואסור קמ"ל דלא: **כתב** הרשב"א לבאורה וכו' גם במרדכי בפרק א"נ כתב בשם הירושלמי דמותר לב"ה לשקול אם יחפוץ לידע כמה הגיע לחלקו שכן דרך ב"ה להיות מונה ומשם למד הרשב"א ז"ל דבשוקל בביתו לידע כמה יבשל נמי מותר מטעם זה שכן דרך ב"ה להיות מונה כדתנן נמי התם הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי בצים או אגוזים במנין שכן דרך בעה"ב להיות מונה בתוך ביתו שלא התמירו על בעל הבית לשנות דרכו בי"ט לקלקל עניינו

חצי ליטרא חותך כדרכו ואינו חושש ופשוט הוא עכ"ל: בני חבורה המקפידים זה על זה אם יש להחמיר עליהם שלא ישקלו ביד אפילו אם אינם טבח אומן יתבאר בסוף סימן תקי"ו בס"ד: **כתב** הרשב"א לבאורה נראה דכל זה לא איירי אלא בלוקח מן הטבח וכו' מהירושלמי נראה כדברי הרשב"א שהרי כתב המרדכי בפרק אין לדין ירושלמי מפיס אדם עצמו בליטרא לידע כמה הגיע לו פירוש אע"פ שאמרו אין משגיחין בכף מאזנים לא אמרו אלא לטבח אבל לבעל הבית אם יחפוץ לידע כמה הגיע לחלקו שרי לשקול שכן דרך בע"ה להיות מונה עכ"ל · ול"נ דתלמודא דידן לא סבר הכי דהא איפליגו רב

כיון דלא מוכח דמשום דמים הוא דמידכר מנין ומשקל אלא שכך צריכים וכן פי' הר"ן לשם ומה שהשיג רבינו וכתב ומיהו גבי מדידת קמח משמע דאפילו בביתו נמי אסור נ"ל לייסב דלמאי שכתבתי דטעמו של הרשב"א מפני שכך דרך בע"ה להיות מונה א"כ במדידת הקמח הדבר ידוע שאין דרכה של אשה להיות מודדת קמח דאדרבה דרכה ללוש עיסה מרובה בבת אחת מפני שהפת נאפה יפה בזמן שהתנור מלא אלא דוקא בי"ט שטוב יותר למעט באפייה מפני שאסור לאפות פת מרובה ולפיכך היא מודדת כמה היא צריכה לי"ט או כדי שלא תפחת משיעור חלה ושתטול חלה בעין יפה מדידה זו כיון שאין דרכה בכך מידמייא כמודד למקח וממכר ואסורה בי"ט והיינו נמי טעמא דנחתום דמודד תבלין ונותן לתוך קדירתו כדי שלא יקדיח תבשילו שכך דרך הנחתום להיות מודד בתוך ביתו כדי שלא יקדיח תבשילו אבל אי לאו חששא דשמא יקדיח לא היה דרכו בכך להיות מודד בתוך ביתו ונמצא שכשהוא מודד מיחזי כמודד לתקח וממכר והוא אסור ובזה נסתלקה גם השגת ב"י כנ"ל לייסב דברי הרשב"א ומ"מ לענין מעשה ראוי להחמיר:

מותר למלוח הרבה חתיכות וכו' בפ"ק דביצה א"ר יהודה אמר שמואל מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת אעפ"י שא"צ אלא לחתיכה אחת רב אדא בר אהבה מעריס ומלח גרמא גרמא והרי"ף והרא"ש הביאו דברי שניהם והרא"ש ז"ל כתב וז"ל משום דאין עבוד באוכלין מיקל במליחת בשר ואע"ג דלית ליה טעמא כלל בשריותא דשמואל שאין החתיכות שהוא צריך לה מיתקנת ומשובחת כלל במליחה באר התיכות וגם צריך להפוך כל חתיכה וחתיכה ולמולחה עכ"ל נראה מדבריו שבא לתת טעם להיתר אף ההערמה ואמר דה"ט דכיון דאין עבוד באוכלין יש להקל שהרי אין לומר טעם כלל אף במה שמתיר שמואל למלוח בבת אחת דאי מטעם דאמר רשב"א ממלאה אשה כל התנור פת מפני שהפת נאפה יפה כו' הא ודאי דאין החתיכה שהוא צריך לה מיתקנת וכו' ואי מטעם דאמר ת"ק ממלאה אשה קדרה בשר אעפ"י שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת כו' דבחד טירחא סגי הא ודאי דבמליחת בשר צריך להפוך כל החתיכה כו' וא"כ בע"כ אין להתיר אלא משום דאין כאן מלאכה ד"ת דאין עבוד באוכלין הלכך יש להקל אף ההערמה כך הוא פי' דברי הרא"ש ומה שפסק רבינו כשמואל ולא הביא דברי רב אדא דאמר מעריס וכו' תמה ב"י מפני מה לא פסק כרב אדא שהרי הרי"ף והרא"ש הביאו דבריו וכו' ולי נראה לייסב דמדכתב רש"י ותוס' בפ"ב דביצה וז"ל ולא דמי להערמה דרב אדא דמלח גרמא גרמא דאין עבוד באוכלין ואי משום טירחא הא עדיפא דילמא חס שלא יסריח הבשר וממנע ולא שחיט עכ"ל דאלמא דלא התירו ההערמה אלא בשחט בי"ט ולכך כתב דברי שמואל בסתם דמולח הרבה בבת אחת שזה מותר אף בנשחט מעי"ט אבל הערמה אסור בנשחט מעי"ט · ודין היתר הערמה בנשחט בי"ט כבר כתבו הרב בסימן שקודם זה שכתב ומותר להעריס למלוח כאן מעט כו' דפשיט דכי היכי דשרי הערמה זו ה"ה דשרינן להעריס למלוח גרמא גרמא ולפי זה אין רב אדא חולק על שמואל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי וכך הוא דעת הרמב"ם שהביא בפ"א דברי שמואל אבל דין ממלאה אשה קדרה בשר וכו' ונראה מדבריו שהוא מפרש דמליחת בשר בבת אחת הוי כמו ממלאה אשה קדרה בשר כו' דבחד טירחא סגי להו דלא כפירוש הרא"ש וכך פירש רש"י להדיא ולפיכך אף בנשחט מערב יום טוב שרי אבל רב אדא דמעריס דלאו חד טירחא הוא היינו דוקא בנשחט ביום טוב והתם ודאי שרי אף ההערמה כמו במולח כאן מעט כו' ועוד נראה דבנשחט ביום טוב מדינא שרי למלוח הכל גרמא גרמא אף בלא ההערמה שהרי בחלבים שאסרו לשוטחן אינו אלא מפני שאינן ראויין לאכילה ומוכחא מילתא וממילא בבשר הראוי לאכילה לא מוכחא מילתא ושרי אלא כיון דאיכא טירחא בכל גרמא וגרמא בפני עצמה לא שרינן ליה אלא ע"י הערמה מאחר שכבר מלח כדי צרכו · אבל למלוח בבת אחת אפי' נשחט מערב יום טוב שרי כנ"ל דעת רבינו והרמב"ם ז"ל גם דעת הרי"ף והרא"ש כך היא וכן מבואר מדברי הרא"ש פרק תולין שחילק בין הערמה להערמה וכתב דהערמה דרב אדא דמלח גרמא גרמא מותר לדברי הכל וע"ש · ודע דבתוספות ובסמ"ק כתב בשם מהר"ש מאוי"רא דהיא הערמה דרב אדא היינו דוקא קודם אכילה אבל לאחר אכילה אסור להעריס וכן כתב ה"ר ירוחם ובהג"ה אשיר"י ורבינו לא כתב כן ונראה דטעמו מפני שהוא מפרש דהר"ש מאיבר"א סובר דהערמה זו שרי אף בנשחט מערב יום טוב ולכך לא שרינן לה אלא קודם אכילה אבל למאי שכתבנו דלא שרי אלא בנשחט ביום טוב וכדי שלא ימנע משמחת יום טוב הלכך שרי

אפילו

ושמואל (שם כט:) במודדת קמח לעיסתה ומשמע דבמודדת בתוך ביתה איפליגו ואפילו רב לא שרי אלא כדי שתטול חלה בעין יפה אבל היכא דלא שייך האי טעמא רב נמי אסר וזהו שכתב רבינו ומיהו גבי מדידת קמח משמע דאפילו בביתו נמי אסור וגם מדאמרינן בפרק אין לדין (שם) הנחתום מודד תבלין ונותן לתוך הקדירה כדי שלא יקדיח תבשילו משמע הא אי לאו חששא דשמא יקדיח תבשילו אסור לו למדוד אע"ג דתוך ביתו הוא מודד וה"ה דלשקול נמי אסור דמ"ש הלכך נראה שאין לסמוך על הירושלמי הזה והגאון מהר"י אבוהב ז"ל כתב על מה שהקשה רבינו ממדידת קמח דשאני התם שהיה יכול לעשותו מעי"ט מה שאין כן בבשר אם שחטה בי"ט ומפני כך לא גזרו אפילו כשהיה לו בשר מעי"ט ועוד שהרשב"א סובר כסברת המתיר למדוד קמח ביו"ט עכ"ל ואינו נראה בעיני דקמח נמי הא אפשר שלא היה לו בעי"ט ולקחו ביו"ט ונמצא שאין חילוק בינו לבשר ועוד דלפי דברי הרב קשה מה ראו להתיר בנשחט מעי"ט משום נשחט בי"ט ואדרבה הוה להו למיסר בנשחט ביו"ט אטו נשחט בעי"ט ומ"ש שהרשב"א סובר כסברת המתיר למדוד קמח ביו"ט לפי מה שכתבתי לא שייך למדחי הכי שהרי הוכחתי דאפילו למאן דשרי למדוד קמח בי"ט משמע דהיכא דלא שייך טעמא דתטול חלה בעין יפה מודה דאסור למדוד: **אם** מותר להטיל גורל בי"ט כשחולקין בשר או שום דבר נתבאר בסימן שכ"ג: **אין** עושין בית יד בבשר ודוקא בסכין אבל ביד מותר פשוט בפרק אין לדין (שם) ופירש רש"י ביד לנקוב באצבעו שרי דלאו דרך חול הוא אבל בסכין דרך חול הוא כשמוכר בשר עושה בו בית יד ונותנו ללוקח להוליכו לביתו וביו"ט צריך לשנות לעשות היכר שאין מקח וממכר מותר בו: **ומ"ש** ולעשות בו סימן מותר אפי' בסכין שם א"ר הונא מותר לעשות סימן בבשר כי הא דרבה בר רב הונא מחתך לה אתלת קרנתא: **מולגין** את הראש ואת הרגלים וכו' עד ואין גוזזין אותם במספרים ברייתא בסוף פרק המביא כדי יין (לד.): **אם** מותר למלוג גדי ביחד וכו' בפ"ק כתב רבינו בסימן תל"ט: **מותר** למלוח הרבה חתיכות דביצה (יא:) א"ר יהודה אמר שמואל מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת אף ע"פ שאינו צריך אלא לחתיכה אחת ופירש"י בבת אחת · דחד טרחא לכולהו וכתב הרא"ש משום דאין עיבוד באוכלין מיקל במליחת בשר ואע"ג דליתא טעמא כלל בהאי שריותא שאין החתיכה שהוא צריך לה מיתקנת ומחשבת כלל במליחה שאר החתיכות וגם צריך להפוך כל חתיכה וחתיכה ולמולחה עכ"ל: **ודע** דסמוך להאי מימרא אמרינן בגמרא דרב אדא בר אהבה מעריס ומלח גרמא גרמא ופירש"י מעריס לאחר שמלח זו לאוכלה היום אומר חבירתה עריבה עלי לאוכלה היום וחוזר ומולחה · וכתב הר"ן ואף ע"ג דאמרינן לקמן (יז.) גבי מי שלא הניח עירובי תבשילין וביטל בהערמה דקנסינן ליה טפי ממזיד התם היינו טעמא לפי פפשיעתו גרמה לו פסידתו שהיה לו להניח עירוב תבשילין אבל הכא כיון שהפסד בא לו מחמת י"ט התירו לו להעריס וכתבו הרי"ף והרא"ש הא דא"ר יהודה אמר שמואל וגם הא דרב אדא ולכאורה נראה דרב אדא לא שרי אלא ע"י הערמה דווקא ובין אם נאמר דרב אדא לפרש דברי שמואל אתא בין אם נאמר דלאיפלוגי עליה אתא הו"ל לרבינו לכתוב דלא שרי אלא ע"י הערמה דמדכתבו הרי"ף והרא"ש דבריו משמע דס"ל דהלכתא כוותיה ולכן יש לתמוה על רבינו שכתב סתם מימרא דשמואל ולא הצריך להעריס ומצאתי שהרמב"ם ג"כ לא הזכיר הא דרב אדא בר אהבה שהרי סתם וכתב בפ"א מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת אף ע"פ שאינו צריך אלא לחתיכה אחת · וכתב ה"ה רבינו הזכיר מימרא דשמואל ולא כתב דרב אדא בר אהבה ואפשר שהיה סבור שהם חולקים ששמואל לא התיר אלא בבת אחת ורב אדא בר אהבה התיר בזו אחר זו ומעריס בכל אחת ואומר בזו אני רוצה וקי"ל כשמואל והרשב"א פסק כרב אדא וכתב ובמקום הפסד ממונו שלא יסריח הבשר התירו לו הערמה זו עכ"ל ורי"ו כתב מולח אדם כמה חתיכות בשר ביו"ט אפילו אין צריך אלא לחתיכה אחת ואפילו להעריס ולמלוח חתיכה אחת ואח"כ ליטול אחרת ולומר זו אני רוצה ליו"ט שהיא יפה מהראשונה עד שמולח כולן מותר וכתב ה"ר שמואל מאוירא ודווקא קודם אכילה אבל לאחר אכילה לא עכ"ל נראה שהוא מפרש דרב אדא להוסיף על דברי שמואל בא ולומר דאפי' במעריס שרי וכמו שפי' ה"ה אלא שרי"ו פסק כרב אדא ורבינו אפשר שהוא מפרש כן ופסק כשמואל לחומרא ועדיין יש לתמוה

דרישה

בי' תק [א] **ומיהו** גבי מדידת קמח משמע כו' ב"י הביא דברי מהר"י אבוה"ב שכתב על מה שהקשה רבינו ממדידת קמח דאסרינן בגמרא למדוד אפילו בביתו ותירץ דשאני התם שהיה יכול לעשותו מעי"ט משא"כ אם שחטה בי"ט ומפני כך לא גזרו אפילו כשהיה לו בשר מעי"ט ודחה הוא ז"ל דבריו דקמח נמי הא אפשר שלא היה לו מעי"ט ולקחו ביו"ט ועוד דלפי דברי הרב קשה מה ראו להתיר בנשחט מעי"ט משום נשחט בי"ט ואדרבא הוה ליה למיסר בנשחט בי"ט אטו נשחט מעי"ט ול"נ דלא שייך למידחי משום הכי דשפיר יש לחלק בין בשר לקמח דבבשר התירו לשחוט בי"ט אע"ג דיכול לשחוט מעי"ט משום דבשר השוחה הוא מפיג טעמא ומפני כך מותר לשקול בביתו אבל קמח יכול לעשותו מעי"ט אע"ג שלקח בי"ט אסור למדוד ומשום ה"נ התירו בנשחט מעי"ט משום נשחט בי"ט לפי שרוב שוחטים בי"ט מטעם שכתבתי ולא חש למעוטי השוחטים בעי"ט משא"כ בקמח שאפשר לו ליקח בעי"ט גם מה שמדקדק מגמרא דנקט טעמא דרב דמתיר בקמח כדי שתיטול חלה בעין יפה משמע אבל היכא דלא שייך האי טעמא רב נמי אוסר נראה דלק"מ דס"ל מה שקאמר הטעם כדי שתטול חלה בעין יפה לא קאמר אלא שלא תאמר כיון שמדקדקים

כ"כ א"כ איכא קפידא במדדה ואסור ע"ז קאמר כיון דהקפידא היא בשביל כדי שתטול חלה מבע"י מש"ה אין לחוש על הקפידא וה"ה מ"ש בנחתום כדי שלא יקדיח תבשילו ולא קאמר ה"ט אלא שלא תאסר כיון. שמדקדקים כ"כ במדידה בנמצא משא"כ בשקול בשר בביתו אין מדקדקים כ"כ א"צ לטעם להתיר כ"כ ודו"ק:

[ב] **מותר** למלוח הרבה חתיכות ביחד אעפ"י וכו' וכתב ב"י ז"ל בפ"ק דביצה אמר רב יהודה אמר שמואל מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת אעפ"י שאינו צריך אלא לחתיכה אחת ודע דסמוך להאי מימרא אמרינן בגמרא דרב אדא בר אהבה מעריס ומלח גרמא וכתבו הרי"ף והרא"ש הא דאמר רבי יהודה אמר שמואל וגם הא דרב אדא · ולכאורה נראה דרב אדא לא שרי אלא על ידי הערמה דוקא ובין אם נאמר דרב אדא לאפלוגי אתא עליה דשמואל ובין לפרושי אתא הו"ל לרבינו לכתוב דלא שרי אלא ע"י הערמה דמדכתבו הרי"ף והרא"ש דבריו משמע דס"ל דהילכתא כוותיה עכ"ל ולעד"נ דרבינו סבר כסברת הרשב"א שכתב הה"מ בפ"א דכשמולחין הכל ביחד גריעא ממה שימלח כל אחד לעצמו ע"י הערמה וסובר רבינו דרב אדא היה מחמיר על עצמו ולכן לא היתמר בדרך פלוגתא

רב

תקא **אין** מבקעין עצים מן הקורות שעומדין לבנין אפילו לר"ש ולא מהקורה הנשברה בי"ט לר"י אבל לר"ש מותר אם היא רעועה וקרוב הוא שתשבר ואם אינה רעועה אפילו רבי שמעון מודה ואם נשברה מעי"נ מבקעין ממנה וכשהוא מבקע לא יבקע (א) [א] אלא בקופיץ ובצד הקצר שלו אבל לא בצד הרחב שיש לו שתי פיות א' קצר וא' רחב והרחב דומה למלאכת אומן ובקורדום אפי' בצד הקצר אסור וכן לא במגל ולא במגירה ובספר המצות אסר גם בקופיץ לפי שאין אנו בקיאין מהו קופיץ ולא התיר אלא בסכין ואפילו ביקוע בקופיץ לא שרי אלא בקורה גדולה דא"א להסיקה בלא ביקוע אבל עצים של הסקה גדולים קצת וראויין להסקה בלא ביקוע לא יבקעם כלל כיון שאפשר להסיקם בלא ביקוע

לתמוה עליו א למה לא פסק כרב אדא מאחר שנראה מדברי הרי"ף והרא"ש שהם פוסקים הלכה כמותו : ומ"ש ר"י בשם הר"ש מאוירא כ"כ סמ"ק וז"ל מעריס למלוח גרמא גרמא ביו"ט ומיהו דווקא קודם אכילת שחרית אבל לאחר אכילה לא וכ"כ רבינו בסי' תק"ג בשם בעל העיטור לענין מבשל משמע דה"ה לענין מולח גרמא גרמא או מולח ע"ג העור · בסימן שקודם לזה כתבתי [..]"א דלא שרינן הערמת שום איסור אלא לצורבא מרבנן ויש מתירין לכל אדם הערמה זו וכיוצא בה : **כתב** המרדכי בפ"ק דביצה בשם אבי"ה אותן ב"א שקונין בשר מערב י"ט ומולחין אותם בי"ט כתב רבינו אפרים דאיסורא עבדי דאפשר לעשות מעי"ט ובת"ה (סי' פ') כתב שאחד מהגדולים קבל מרבותיו דלא נהגים הכי מפני שהדבר ידוע שהבשר השוהה במלח מפיג טעמו אמנם מסתפק בדגים שקרעו אותם מעי"ט אי שרי למולחם בי"ט והעלה שיש מיני דגים שבשרן רך שמתקלקלים בשהייה מועטת במלח ובודאי מפיגים טעמם טפי מבשר ואינהו ודאי שרי ויש מיני דגים שאדרבה אם שוהין במלח משביחים ואינהו : אי צריך למולחן מעי"ט ע"כ (ב) : **כתב** המרדכי בפרק קמא דביצה מצאתי שיש היתר בניקור הבשר ביום טוב ואין כאן משום שויא אוכלא דכל הבשר מותר בכל מקום שהוא ואוכל אשוב במקום קביעות הבשר וברירה לא שייכא כאן עכ"ל ובהגהות אשירי בפרק הנזכר כתב אהא דרב אדא מעריס ומלח גרמא גרמא משום פסידא שלא יסריח הבשר התירו ע"י הערמה ואומר ריב"א דאהא סמכינן לנקר הבשר ואפי' אינו צריך אלא למקצתה דדמי להא דמעריס ומלח גרמא גרמא וכ"כ הרוקח וז"ל מותר לנקר כל בהמה בי"ט ולמולחה אף ע"פ שאינו צריך אלא לחתיכה אחת כרב אדא בר אהבה ע"כ ובהגמ"י פ"ג כתב בשם ראבי"ה דמותר לנקר בשר בי"ט אפילו נשחט מעי"ט ואין בזה משום בורר אוכל משום דא"א לאכול בענין אחר עכ"ל ובעל תה"ד כתב שיש לתמוה על סברא זו מדאמרינן בפרק תולין (קלט :) דבין הגיתות מותר לתת יין עכור בשמרים לתוך המשמרת משום דבלא"ה משתתי ועוד שבאותה הגהה מסיק דראבי"ה מייתי ראיה דשרי לנקר אע"ג דנשחט מעי"ט מהא דשרי רב להפריש חלה בי"ט מעיסה הנילושה מעי"ט ואנן פסקינן בשם רוב הגאונים דלא ס"ל הכי ובהג"א מוכח דריב"א סבר דלניקור בשר שייך ברירה מדלא התיר אלא משום פסידא הא לא"ה אסור וע"כ מטעם ברירה הוא והא דשרי משום פסידא היינו בשוחט ביו"ט דא"א מקמי הכי אבל שחט מעי"ט דאין הניקור מפיג טעמו ואדרבה מסריח טפי כדמוכח מדברי ריב"א לכך נראה דיש לנקר ע"י שינוי (ג) כמו בקופיץ או בקורדוס דבסמ"ג כתב אפילו מלאכה גמורה שהיא לצורך אוכל נפש אף אם אפשר לעשות מעי"ט מותר לעשות ע"י שינוי כמו דיכת מלח עכ"ל והעולם נוהגין לנקר כדרכן לצורך יו"ט אפילו בהמה שנשחטה מעי"ט ונראה שהם סומכים על פשט דברי הנך רבוותא דשרו :

תקא אין מבקעין עצים מן הקורות וכו' בפרק המביא כדי יין (לא ·) תנן אין מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה בי"ט ומפ' בגמרא (שם) דה"ק אין מבקעין מן הסואר של קורות ולא מן הקורה שנשברה בי"ט אבל מבקעין מן הקורה שנשברה מעי"ט ופירש"י טעמא דרישא משום מוקצה: סואר של קורות · המוסכבות לארץ של בניין : ולא מן הקורה שנשברה בי"ט · ואע"ג דהשתא להסקה קיימא בין השמשות לאו להכי קיימא כלומר והו"ל נולד : **ומ"ש** אפילו לר"ש אין מבקעין עצים שעומדין לבנין כ"כ סמ"ג וטעמו מפני שהם מוקצין מחמת חסרון כיס דמודה ביה ר"ש : **ומ"ש** אבל לר"ש מותר אם היה רעועה וקרוב הוא שתשבר ואם אינה רעועה אפי' ר"ש מודה כ"ל דהיינו מדתניא בההוא פירקא (שם ל ·) אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ור"ש מתיר ואוקימנא לה בגמרא בסוכה נופלת וברעועה דמאתמול דעתיה עילויה ופירש"י ברעועה · דמסיק אדעתיה דנפלה ולמחר נפלה הלכך מוקצה ליכא דאמרינן דעתיה מאתמול עילויה ולת"ק לא אמרינן דעתיה עילויה בשום מידי דלא חזי בין השמשות : **גרסינן** בירושלמי אין מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה בי"ט הדא דאת אמר בקורה שנשברה בי"ט אבל בקורה שנשברה מעי"ט מותר בשאין בהם תואר כלי אבל אם יש עליה תואר כלי אפילו נשברה מעי"ט אסור (א) :

ובשהוא מבקע לא יבקע אלא בקופיץ וכו' בפרק המביא כדי יין (לא :) תנן אין מבקעין לא בקרדום ולא במגל ולא במגירה אלא בקופיץ ופירש"י דכל הני כלי אומן הם ונראה כעושה מלאכה ולפיכך אסור אבל קופיץ סתמיה לאו למלאכת אומן הוא וקופיץ פירוש שהוא סכין של קצבים דומה לקרדומות שלנו שאינם כלי אומן ויש שעושים בו שני ראשים והשני דומה לקרדום האוכפות שקורין אייז"ש : ואיכא בגמרא תרי לישני בפירוש דמתניתין ופסק הרמב"ם בפ"ד מהלכות יום טוב כלישנא בתרא דאמר דהא דשרי בקופיץ ל"ש אלא בזכרות שלו אבל בנקבות שלו אסור וכתב הרא"ש שכן פסק העיטור ופירש"י זכרות ראש הקצר נקבות הראש הרחב : **ובספר** המצות אסר גם בקופיץ וכו' כ"כ סמ"ק בשם התוספות : **ואפי'** ביקוע בקופיץ לא שרי אלא בקורה גדולה וכו' כ"כ הרא"ש בפרק המביא כדי יין וכתב דקצת משמע כן מדברי הרמב"ם וגם ה"ה כתב בפ"ד נראה מדברי רבינו שלא הותר הביקוע אלא

אפילו לאחר אכילה דכיון דעיקר ההיתר מאחר שהבשר ראוי לאכילה לא מוכחא מילתא וכמו נתינת העור לפני הדורסן דהתירו סופן משום תחלתן כיון דלא מוכחא מילתא וה"נ במאי דשרינן להעריס בנשחט בי"ט למלוח על העור כאן מעט וכו' אף במולח לאחר אכילה שרי ולא כמו שכתב ב"י להחמיר בלאחר אכילה דבלי ספק אין חילוק כיון שהטעם הוא משום דהתירו סופן משום תחלתן אבל נשחט מערב י"ט אפילו קודם אכילה אסור להעריס כדפרי' וכן נראה דעת הרא"ש שלא הביא דברי הר"ש מאוירא וכן עיקר כ"ל ועיין במ"ש לקמן בסימן תק"ב :

תקא אין מבקעין עצים כו' משנה פרק המביא אין מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב וכריש ביצה קאמר רב נחמן דהכא סתם לן תנא הלכה כרבי יהודה וכתבו התוספות לא מייתי מרישא דאין מבקעין קורות דהא מיירי בסואר של קורות דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס ובהא כ"ע מודו אפילו ר"ש אלא מייתי מסיפא ולא מן הקורה שנשברה · וא"ת והא ר"ש אינו מתיר אלא ביושב ומלפה ויש לומר דהכא נמי הואיל ונשברה ביום טוב מסתמא היתה רעועה מאתמול והוה כיושב ומלפה מתי תשבר קורתו ותהיה ראויה להסקה עד כאן לשונו ומשם הוציא רבינו חילוקי דינים אלו וכן מבואר בריש פרק המביא גבי עצי סוכה דאף ר"ש אינו מתיר אלא בסוכה רעועה דמאתמול דעתיה עילווה · וכן בנבלה שנתנבלה בשבת מוקים לה בפרק אין לדין במסוכנת דמלפה מתי תמות בהמתו ודכוותה בקורה רעועה אבל בריאה לא וכ"כ במרדכי פ"ק דביצה ועיין במ"ש לעיל סוף סי' תצ"ז : ולענין הלכה כבר נתבאר בסימן תצ"ה דר"ח מחמיר בנולד גבי י"ט וקורה שנשברה נמי הוי נולד כדכתב הרמב"ם פ"ב וכ"פ הסמ"ג להדיא א"כ אסור לבקוע עצים מקורה בי"ט אפילו היתה רעועה :

ובשהוא מבקע לא יבקע אלא בקופיץ כו' משנה שם אין מבקעין לא בקרדום ולא במגל ולא במגרה אלא בקופיץ ובגמרא לא בקרדום אמר רב חיננא בר שלמיא ל"ש אלא בנקבות שלו אבל בזכרות שלו מותר פשיטא בקופיץ תנן מה"ד ה"מ קופיץ לחודיה אבל קרדום וקופיץ אימא מגו דהאי גיסא אסור האי גיסא נמי אסור קמ"ל ואיכא דמתני לה אסיפא אלא בקופיץ אמר רב חיננא בר שלמיא ל"ש אלא בזכרות שלו אבל בנקבות שלו אסור פשיטא לא בקרדום תנן מה"ד ה"מ קרדום אבל קופיץ אימא מגו דהאי גיסא שרי האי גיסא נמי שרי קמ"ל · פי' נקבות שלו הצד הרחב והצד הקצר הוא הזכרות ויש לתמוה דמשמע דלישני לא פליגי בדינא אלא דלישנא קמא קאמר דבקרדום שרי בצד הזכרות וקופיץ כוליה זכרות הוא ובלישנא בתרא קאמר דבקופיץ אסור בצד הנקבות ובקרדום כוליה נקבות הוא אבל הכל מודים דבזכרות שרי בין בקרדום בין בקופיץ ובנקבות אסור בין בקרדום ובין בקופיץ וכן כתב הר"ן דבאתריה דהאי היו עושין לקרדום נקבות וזכרות וקופיץ כוליה זכרות ובאתריה דהאי הוי עושין לקופיץ נקבות וזכרות וקרדום כוליה נקבות וכן מבואר מלשון הרמב"ם והסמ"ג שכתבו דלא יבקע בקופיץ בצד הרחב מפני שהוא כקרדום אלמא דקרדום כוליה נקבות הוא והיינו כלישנא בתרא וא"כ קשה על רבינו שכתב דבקרדום אסור אף בצד הזכרות · וצריך לומר דס"ל דהני לישני פליגי וא"כ בע"כ דללישנא קמא אינו אסור בצד הרחב אלא בקרדום וללישנא בתרא אינו מותר בצד הקצר אלא בקופיץ דאל"כ מנ"מ בין הני לישני וכן ירא' מדברי הרא"ש שכתב וז"ל הרמב"ם ז"ל פסק כלישנא בתרא וכן בעל העיטור עכ"ל ואי לישני לא פליגי אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה מאי פסק שייך למימר בהני לישני אלא ודאי דפליגי ודו"ק · ומיהו ברמב"ם אינו מבואר דהכי ס"ל דאדרבה מדכתב מפני שהוא כקרדום משמע דס"ל לפרש דמר כי אתריה ומר כי אתריה כמ"ש הר"ן : **ומ"ש** וכס"ה אסר גם בקופיץ כ"כ בסמ"ק בשם התוספות וכן הוא בתוספתא שלנו : **ומ"ש** ואפילו בקוע בקופיץ לא שרי וכו' כ"כ הרא"ש והכי משמע בדברי הרמב"ם : ומ"ש

דרכי משה

שראל מעו"ג וע"ל מדין זה סימן תקי"ו : (ב) וכן פסק מהרי"ל היתר במליחת בשר ביום טוב אף על פי שקנאו מעי"ט : (ג) וכ"כ מהרי"ל בשם מוהר"ש לנקר על ידי שינוי ודווקא ניקור מעט כגון ניקור הצלעות אבל לא אחוריים שקורין הינטר טיי"ל שיש בו טורח רב :

תקא (א) ונראה שמיירי שמאתמול היה עליו תואר כלי ואחר כך נשבר ביום טוב ולכן אסור דאם לא כן אף שנשאר בו תואר כלי שרי כמו שיתבאר למטה בסימן זה :
והנה

פרישה

סי' תקא (א) **אלא** בקופיץ ובצד הקצר כו' קופיץ הוא סכין של קצבים דומה לקרדומות שלנו שאינו כלי אומן ויש שעושין לו ב' ראשים ואסור לבקע בו דנראה כעושה מלאכה רש"י · וכתב הר"ן וז"ל ק' למה התירו לבקע ע"י שינוי והא מכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט נינהו הראב"ד תירץ שעשאו כדיכת מלח שהתירו אותן ע"י שינוי כיון דא"א לבשל ולאפות בלא עצים ול"נ שכל שנהנה מגופו של דבר כאוכל נפש עצמו הוא ול"ד למכשירין שאין אדם נהנה מהן עצמו כסכין ושפוד ותנור אלא מה שהוכשר ע"י משא"כ בעצים שמתחמם כנגדם וכיון שלא קבען לעשות מדורה שרי אע"ג דאפשר מאתמול אף לבשל בהן שרי משו' מתוך :
המכונסים

דרישה

רב אדא אמר דהוי משמע דס"ל הכי מדינא ומדקאמר רב אדא מעריס ומלח משמע דלעצמו היה מחמיר ורבינו כתב דמדינא שרי למלוח הכל ביחד כשמואל ולא הצטריך להשמועי' דשרי בהערמה דמילתא דפשיטא היא כך נלע"ד לפרש דברי רבינו ואתי שפיר מה שהביא הרי"ף והרא"ש הא דשמואל והא דרב אדא דלא סתרי אהדדי כמ"ש · כתב בת"ה שאחד מן הגדולים קיבל מרבותיו שהבשר שקונים בעי"ט מותר למלוח בי"ט שהדבר ידוע שהבשר השוהה במלח מפיג טעמא וכן אותן דגים שבשרן דק שמתקלקלין בשהייה מועטת במלח ובודאי מפיגים טעמא טפי מבשר ואינהו נמי שרי למלוח בי"ט אף עפ"י שקנאו אותן מערב יום טוב אבל אותן דגים שאדרבה כששוהין אותן במלח משביחין ודאי צריך למולחן מעי"ט · עוד כתב על בשר ששחט מעי"ט שאסור לנקר אותו בי"ט דהא היה יכול לעשותו מעי"ט דודאי אין הניקור מפיג טעמו ואדרבה מסריח טפי כלמוכח מדברי ריב"א לכך נראה שיש לנקרו ע"י שינוי כמו בקופץ ובקרדוס דבסמ"ק כתב אפילו מלאכה גמורה שהיא לצורך אוכל נפש אפילו אם היה אפשר לעשות מעי"ט מותר לעשות בי"ט ע"י שינוי כמו דיכת מלח עכ"ל וכ"פ רמ"א וב"י מתיר אפילו בלא שינוי לנקר :

סי' תקא [א] **אלא** בקופיץ ובצד הקצר כו' וכתב הר"ן למה התירו לבקע ע"י שינוי והא מכשירי כו' עד לבשל בהם שרי משום מתוך עכ"ל וכתב מהר"י אבוהב על טעמו של הר"ן אינו מגמגם ביטעם זה שהרי מה שהתירו במדורה לאו ממש לא התירו אלא מתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש וא"כ היכא אמרינן מתוך שהותרה הבערה למדורה לבקע העצים נתיר אותה ג"כ לבשל אחר שהמדורה לאו ממש לא התיר אלא מכ"ז שהותר בבישול עכ"ל · ולעד"נ דטעם של הר"ן הוא נכון ואין לגמגם עליו כלל והכי דייק הר"ן מאחר שלא מצינו בתורה בהדיא היתר מלאכה בי"ט אלא מלאכת אוכל נפש אגא שממנו למדו הו"ל היתר הבערה ומדורה לאו ממש מכח מתוך שהותרה הבערה כו' וכמ"ש כאן
וכ"כ

חדושי הגהות

תק א ונראה לומר דסבירא ליה לרבינו דמדינא שרי אפילו בב"א בלא הערמה כדברי ר"י אלא דרב אדא החמיר על עצמו היה שלא להתיר לעצמו אלא ע"י הערמה כדא"ר אדא מערים כו' משמע דווקא לעצמו החמיר ולכן לא כתב רבינו אלא הא דר"י א"ש שהוא מדינא אכן הרי"ף והרא"ש כתבו ג"כ להא דרב אדא להורות למי שרוצה להחמיר על עצמו שיעשה כרב אדא (מוהרל"ח) ·

ביקוע אבל לשברם ביד יראה מפירש"י שמותר אבל מלשון א"א הרא"ש ז"ל יראה דאפילו לשברם ביד נמי אסור וטוב להחמיר אין מביאין עצים [ב] אלא מן (ב) המכונסין שבקרפף הסמוך לעיר בתוך ע' אמה וד"ט (ג) ואפילו אין לו פותחות או שיש לו פותחות אפי' בסוף התחום אבל מן השדה אפי' מכונסין או מפוזרין אפילו מן הקרפף אין מביאין: עלי קנים ועלי גפנים אפי' כנסם מאתמול חשיבי כמפוזרים (ד) מפני שהרוח מפזרם אא"כ הניח עליהם כלי מאתמול שלא יפזרם הרוח [ג] וכשמלקט בחצר עצים כדי לשרוף לא יעשה מהם צבור אלא יביא מעט וישרוף (ה) ויחזור ויביא מעט וישרוף

ומ"ש אבל לשברם ביד יראה מפרש"י שמותר וכו' ברש"י שלנו כתוב זו לא נראה מדבריו כן זולתי בתוספות שכתבו דכיון דאין אנו בקיאין בקרדוס ולכך יש לנו לאסור לבקע עצים רק ביד · וז"ל הרב מהר"ש לוריא מה שכתב יראה מפרש"י שמותר לא נהירא דלא כתב רש"י דשרי ביד אלא גבי מפסח לן אלותא כו' בפ' כתבי' והתם נמי עץ גדול הוא שאי אפשר להריח בו ולטלטלו אבל אחר שעשה ממנו מקלות אף שהיו גדולות וראויות לקתא דנגרי לא היה מפסח יותר כדמשמע דלא עביד אלא אלותא ודו"ק עכ"ל :

ומ"ש אבל מלשון א"א הרא"ש ז"ל יראה דאפילו לשברם ביד נמי אסור היינו מדכתב דעצים שהם גדולים קצת לא יבקעם כיון שיכול לאפות בהם בלא ביקוע טירחא שלא לצורך הוא ואב מלאכה דטוחן א"כ לפי טעם זה ודאי דאף ביד נמי אסור · כתב מהר"ש לוריא המדקדקים נהגו לאסור אף בח"ה ומתקני' כל עצים הקטנים הצריכים אף לבשל דגים מקודם י"ט ואין לזוז להם עכ"ל :

כתב הר"ן דיש מקשין למה התירו לבקע ע"י שינוי והא מכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט נינהו ותירץ הראב"ד דכיון דאי אפשר לאפות ולבשל בלא עצים עשו אותן כדיכת מלח שהתירו אותה ע"י שינוי עכ"ל וטעם זה אינו אלא לפי דעתו והוא דעת הרמב"ם בפ"א ששחיקת תבלין מכשירי אוכל נפש הוא אבל לפי דעת הסמ"ג שסובר שדיכת מלח אוכל נפש ממש הוא שהרי כתב וז"ל ומדתנן והמלח במדוך של עץ למדנו שכל מלאכת אוכל נפש מותרת ע"י שינוי אפילו בדבר שאינו מפיג טעמו ואפשר לעשות מעי"ט וכן היא דעת הרשב"א בתשובה בסימן תקפ"ד א"כ אין מכאן ראייה למכשירין · עוד כתב הר"ן ול"נ שכל שהוא נהנה מגופו של דבר כאוכל נפש עצמו הוא ולא דמי למכשירין דעצים עושה מהם מדורה ומתחמם כנגדה ואף לבשל בהם שרי משום מתוך והשיג עליו מהר"י אבוהב שהרי במדורה להתחמם לא הותרה אלא במתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש ואם כן היאך נתירו לבשל משום מתוך שהותר למדורה להתחמם מאחר שהמדורה עצמה להתחמם לא הותרה אלא ממה שהותר בבישול והשגה זו אי אפשר ליישבה לפי דעת הר"ן שהוא עצמו כתב בפ"ב די"ט במשנה דב"ש אומרים לא יחם וכו' ועושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה דכיון דמתני בה שרי משום מתוך עכ"ל אכן יראה לי דאפשר לומר דמדורה לחמם כיון דהנאת כל גופו היא דמיא לאוכל נפש ואע"ג דבפ"ב די"ט קא מבעיא לן האי מדורה מאן קתני לה ופשטינן דלב"ש לא שני להו בין הנאת גופו להנאת אבר אחד היינו דוקא לב"ש אבל לב"ה איכא למימר דס"ל דהנאת כל גופו דמיא לאוכל נפש ושרינן ליה בלא מתוך והכי משמע לישנא דתלמודא בפ"ב די"ט ע"ש ודלא כפי' הר"ן לשם וא"כ שפיר נוכל לפרש כאן גבי ביקוע כפירושו של הר"ן נ"ל :

אין מביאין עצים אלא מן המכונסין שבקרפף כו' מימרא דרב יהודה אמר שמואל בפרק המביא ופי' רש"י דטעמא משום מוקצה דמכונסין שבשדה ומפוזר בקרפף לאו דעתיה עלוייהו והר"ן כתב דטעמא משום גבוב והוי כמעמר ומדינא אפילו מפוזר בשדה שרי דגבוב ביום טוב הותר לצורך אכילה היא כבקוע עצים או כהבערה עצמה אלא שבשדה אסרו משום דמחזי כמגבב למחר וליומא אחרינא ומכונס נמי מיחלף במפוזר אבל בקרפף לא גזרו אלא במפוזר דמיחזי כמאן דעביד למחר ומשום הכי אין מביאין אלא במכונס שבקרפף. והתוספות בפרק המביא כתבו דלא שייך עמור אלא במקום שגדלים שם כדמוכח בפ' כלל גדול גם הר"ן הביא ראייה לסברא זו ע"ש בפרק המביא :

ומ"ש הסמוך לעיר בתוך ע' אמה כו' שם במשנה איזהו קרפף כל שהוא סמוך לעיר דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר כל שנכנסין לו בפותחת אפי' בתוך תחום שבת ואיבעיא לן בגמרא ר' יוסי לקולא קאמר או לחומרא קאמר ואסיקנא ש"מ ר"י תרתי לקולא קאמר ש"מ הכי גרים רש"י והתוס' פי' דבין בסמוך בלא פותחת ובין בפותחת ואינו סמוך תרוייהו שרי לר' יוסי ואפסיקא בגמרא הילכתא כר' יוסי גם הרא"ש כתב גירסת רש"י ופירושו ואחריו נמשך רבינו אבל מדברי הרי"ף יראה שהיה גורס ש"מ ר' יוסי לקולא קאמר ומפרש פי' אחר בהלכה דהיינו קולא להתיר בפותחת אפי' אינו סמוך אבל אם אין לו פותחת אפילו סמוך אסור וכן יראה מדברי הרמב"ם ז"ל · ושיעור סמוך פי' הרא"ש תוך עיבורה של עיר דהיינו ע' אמה וד' טפחים וכ"כ המפרשים :

וכשמלקט בחצר עצים כו' משנה שם ר"א אומר נוטל אדם קיסם לחצות בו שיניו ומגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא וחכ"א מגבב משלפניו ומדליק ותו איתא התם ת"ר מגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא ובלבד שלא יעשה צבורין ור"ש מתיר ופסק רבינו כת"ק דברייתא מפני שהוא מכריע דר"ש מתיר לגמרי וחכמים שבמשנה אוסרין לגמרי דלא התירו אלא לגבב מלפניו להדליק ועוד נראה דמה שלא פסק כחכמים שבמשנה שהם רבים מפני שת"ק ור"ש דברייתא כולהו ס"ל כרבי אליעזר דכל מה שבחצר מוכן הוא ועוד דלפרש"י דחכמים שבמשנה בתרתי פליגי דאפילו להדליק דוקא מלפניו ולחצוץ שיניו אפילו מלפניו לא דעצים לא ניתנו אלא להסקה א"כ חכמים ס"ל דלא כהילכתא כמו שכתבו התוספות לשם הילכך נקטינן כרבי אליעזר בכל דבריו והיינו כת"ק דברייתא דקאמר נמי מגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא ואע"פ שלא אמר ר"א בפירוש שלא יעשה צבורין מ"מ הכי ס"ל והכי משמע לישנא דמגבב מן החצר ומדליק דמיד שמגבב מדליק שלא יעשה צבורין ואף בברייתא לא היה צריך לומר כן בפירוש אלא משום דבעי למיתני עלה ור"ש מתיר וק"ל ומשום הכי מיושב שהרי"ף והרא"ש הביאו המשנה לבדה ולא הביאו הברייתא מפני שמלשון רבי אליעזר דקאמר מגבב מן החצר ומדליק היינו לומר שידליק מיד ולא יעשה

אלא בעצים גדולים אבל בעצים דקים שהם נוחים להדליק אסור וכ"כ הרשב"א שכ"כ לדברי רבינו וכך כתבו בתוס' עכ"ל : וגם הר"ן כתב כן בשם התוס' והמרדכי כ' בשם ... דביקוע דאמרינן דשרי ה"מ לחתיכות גדולות ואע"פ שאפשר לעשותו מעי"ט לאו מלאכה היא אלא עובדא דחול אבל דקות לא דאפשר לבקע מעי"ט ואמרינן בפ' כלל גדול (עד:) האי מאן דשליף סילתא חייב משום טוחן ע"כ :

ומ"ש אבל לשברם ביד יראה מפירש"י שמותר ואיני יודע מאיזה לשון של רש"י דייק הכי :

ומ"ש אבל מלשון א"א ז"ל יראה דאפי' לשברם ביד נמי אסור נראה שלמד כן רבינו ממ"ש אבל עצים של הסקה והם גדולים קצת לא יבקעם כיון שיכול לבשל ולאפות בהם בלא ביקוע טרחא שלא לצורך היא ואב מלאכה הוא כדאמרי' בפרק כלל גדול האי מאן דשליף סילתא חייב משום טוחן עכ"ל פי' שלית סילתא עצים דקים להבעיר האש · ומשמע לרבינו דכיון שכתב דטרחא שלא לצורך הוא ואב מלאכה הוא משום דהוי טוחן אם כן לא שאני לן בין בכלי לביד דביד נמי הוי טוחן וכיון דשלא לצורך הוא אסור ומיהו בתוספתא דביצה פ"ג משמע דשרי לבקע ביד דתניא לא יתן אדם אבן על גבי בקעת כדי לשוברה אבל מכניסה בחור ושוברה : כתב הר"ן ומקשו הכא למה התירו לבקע ע"י שינוי והא מכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט נינהו ותירץ הראב"ד דכיון דא"א לבשל ולאפות בלא עצים עשו אותו כדיכת מלח שהתירו אותה ע"י שינוי ול"נ שכל שהוא נהנה מגופו של דבר כאוכל נפש עצמו הוא ולא דמי למכשירין שאין אדם נהנה מן המכשירין עצמן כסכין ושפוד ותנור אלא ממה שהוכשר על ידיהם משא"כ בעצים שנהנה בהם בעצמם שעושה מהם מדורה ומתחמם כנגדה וכיון שלבקען לעשות מדורה שרי אף ע"ג דאפשר מאתמול אף לבשל בהם שרי משום מתוך ומיהו כיון שמבקען לצורך עשיית כלים לא התירו לבקע אלא ע"י שינוי עכ"ל · והרמב"ם כתב בפ"ד ולמה אסרו בקרדום וכיוצא בו שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול שהרי אפשר היה לו לבקע מעי"ט ולמה לא נאסר הביקוע כלל מפני שאפשר שיפגע בעץ עבה ולא יכול להבעירו וימנע מלבשל לפיכך התירו לבקע בשינוי וכל הדברים הדומים לזה מזה הטעם התירו בהן מה שהתירו ואסרו מה שאסרו ע"כ וכתב הגאון מהרי"א ז"ל על טעמו של הר"ן אני מגמגם בטעם זה שהרי מה שהתירו במדורה להתחמם לא התירו אלא מתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש וא"כ היכי אמרינן מתוך שהותרה הבערה למדורה לבקע העצים נתיר אותם ג"כ לבשל מאחר שהמדורה להתחמם לא הותר אלא ממה שהותר בבישול :

אין מביאים עצים אלא מן המכונסין שבקרפף הסמוך לעיר וכו' בפרק המביא כדי יין (שם) א"ר יהודה אמר שמואל אין מביאין עצים אלא מן המכונסין שבקרפף והא אנן תנן מן הקרפף ואפילו מן המפוזרים מתניתין יחידאה היא ופירש"י דטעמא משום דמוקצים הם והר"ן כתב שאחרים פי' דטעמא משום גיבוב דהוי כמעמר וסבירא לן דכל מגבב אפי' בקרקע מיחזי כמאן דעביד למחר ומכונס שבשדות מיחלף במפוזר ומשו"ה אין מביאין אלא מן המכונס שבקרפף :

ומ"ש רבינו אלא מן המכונסין שבקרפף הסמוך לעיר וכו' שם במשנה איזהו קרפף כל שהוא סמוך לעיר דברי ר"י ר' יוסי אומר כל שנכנסין לו בפותחות אפילו בתוך תחום שבת ואיבעיא לן בגמרא רבי יוסי לקולא דקאר"י כל שסמוך לעיר והוא דאית ליה פותחות ואתא רבי יוסי למימר כיון דאית ליה פותחות אפי' בתוך התחום נמי א"ד לחומרא קאמר דקאר"י איזהו קרפף כל שסמוך לעיר בין אית ליה פותחות בין לית ליה פותחות ואתא ר' יוסי למימר דוקא דאית ליה פותחות הא לית ליה פותחות אפילו סמוך לעיר נמי לא ופשטינן דרבי יוסי לקולא קאמר ואיפסיקא בגמרא הלכה כר' יוסי ופירש"י דלר' יוסי בחדא מתרתי סגי או בפותחות אע"פ שהוא רחוק ובלבד שיהא בתוך תחום שבת או בסמוך לעיר אפילו בלא פותחות וכ"כ הרא"ש ז"ל וכ"ה דברי רבינו אבל מדברי הרמב"ם בפ"ב נראה שהוא סובר דלרבי יוסי בין סמוך בין רחוק לא שרי אלא דוקא בפותחות שהרי כתב מביאין מן המכונסין שברה"י ואפי' היתה מוקפת שלא לשם דירה ובלבד שיהיה לה פותחות ותהיה בתוך תחום שבת ואם חסר אחת מכל אלו הרי הן מוקצה וכתב ה"ה שכן דעת העיטור אבל דעת הראב"ד והרשב"א כפירש"י :

ומ"ש רבינו דסמוך לעיר מיקרי בתוך ע' אמה וד"ט כן כתב שם הרא"ש וכ"כ הר"ן וה"ה בשם הרשב"א ז"ל ופותחות דתנן פי' מסגרת ונ"ל דטעמא משום דכל שיש לו מסגרת מחזי כחצר ולא הוה עצים שבתוכו כמוקצים :

עלי קנים ועלי גפנים אפילו כנסן מאתמול חשיבי כמפוזרין וכו' מימרא דרבא בפ' המביא כדי יין (שם) ופירש"י כמפוזרין דמו ואפי' לא פזרן הרוח דמסתמא לא סמכא דעתיה סבר מבדר להו זיקא ואי אתנח מנא עלייהו להכבידן שפי' דמי דסמכא דעתיה ולפירושא דאחרי' שכתבתי דטעמא דאיסורא משום גיבוב טעמא דעלי קנים ועלי גפנים משום דאף על גב דמכונסין נינהו חיישינן שמא בשעה שירצה ליקח אותם יפזרם הרוח ואתי ללוקטם ואי אתנח עלייהו כלי מאתמול ליכא למיחש להכי ושרי :

וכשמלקט בחצר עצים כדי לשרוף לא יעשה מהם צבור וכו' שם (לג:) ת"ר מגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא ובלבד שלא יעשה צבורין ורבי שמעון מתיר במאי קא מיפלגי מ"ס מיחזי דקא מכין למחר וליומא אחרינא ומ"ס קדירהו מוכחת עליו ומשמע דקי"ל כת"ק וכ"פ הר"ן אע"ג דסתם מגבב הוי בקסמים דקים וקשין כתב רבינו בשמלקט בחצר עצים מפני ששנינו (שם·) ר"א אומר נוטל אדם קיסם לחצוץ בו שיניו ומגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן וחכ"א מגבב מלפניו ומדליק ופירש"י מגבב · קסמים דקים

דרישה

כ"כ הר"ן והביאו הב"י לקמן בריש סי' תקי"א וכיון שלמדנו כיתר במדורה לחמם הוי כאילו נכתב בהדיא בתורה לחמם במדורה וכיון שנהנה מגוף הדבר עצמו הוי כאוכל נפש עצמו ולא כמכשירי אוכל נפש וכיון שלבקען לעשות מדורה שרי אע"ג דאפשר מאתמול אף לבשל מהם שרי מתוך :

[ב] **אלא** מן המכונסים שבקרפף כו' ז"ל ב"י אבל מדברי הרמב"ם בפ"ב נראה שהוא סובר דלר' יוסי בין סמוך ובין רחוק לא שרי אלא דוקא בפותחת כו' ולכאורה יש לדקדק בדברי הרמב"ם מדהמבואר בגמרא ר"י לקולא קאמר או לחומרא קאמר ופשטי' דר"י לקולא קאמר ולפי פי' רמב"ם דלר"י לא שרי אלא דוקא בפותחת וא"כ צ"ל דר"י לחומרא קאמר וצ"ל דהרמב"ם לא היה גורס ר"י לקולא או לחומרא וגם רש"י ותוס' בפרק המביא כדי יין לא היו גורסים ר"י לקולא או לחומרא וע"ש וא"ש להרמב"ם וגם מה שמסיק בגמרא ר"י תרתי לקולא קאמר צ"ל דהרמב"ם לא היה גרים ליה דלדידיה לא הוו תרתי לקולא אלא חד לקולא דבפותחת לחוד סגי בין סמוך בין רחוק :

[ג] **וכשמלקט** עצים בחצר כדי לשרוף לא יעשה מהם כו' משנה בפ' המביא כדי יין דף ל"ג ר' אליעזר אומר נוטל אדם קיסם משלפניו לחצוץ בו שיניו ומגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא וחכמים אומרים מגבב משלפניו ומדליק ופירש"י מלפניו דנקט רבי אליעזר לאו דוקא דלר"א אפילו מן החצר דקאמר כל מה שבחצר מוכן הוא ואם נקט מלפניו משום רבנן דפליגי דאפילו משלפניו להדליק אין לחצוץ לא · ותוספת פירשו שם דבתרתי פליגי חכמים ארבי אליעזר חדא דדוקא משלפניו מגבב אבל מן החצר לא ומש

פרישה

(ב) **המכונסים** שבקרפף טעמא דמפוזרין לא פירש"י משום מוקצה שם והר"ן פי' דגיבוב אפילו בקרקע מיחזי כמעמר ומיחזי כמאן דעביד למחר ומכונס שבשדה מיחלף במפוזר : (ג) **אפילו** אין לו פותחת ואפילו לא הוקף לשם דירה ופותחת פי' מסגרת וכל שיש לו מסגרת מחזי בחצר ולא הוי עצים שבתוכו כמוקצה : (ד) **מפני** שהרוח מפזרם ואפילו לא פזרם מ"מ לא סמך עלייהו :

(ה) **ויחזור** ויביא מעט וישרוף והרמב"ן התיר כה"ג אפי' בשדה כשמדליק בשדה מכח

וישרוף: עצים שנשרו מן האילן בי"ט אין מסיקין בהן ואם נשרו לתוך התנור יתבאר בדין התנור בע"ה: אוד שהוא עץ שמחתין בו האש ונשבר בי"ט אין מסיקין בו לר"י (ו) מפני שהוא שבר כלי: שקדים ואגוזים שאכלן מעי"ט מסיקין בקליפתן ואם אכלן בי"ט

דקים וקשין מן החצר ומדליקין וחכ"א מגבב משלפניו ומדליק אבל מן החצר לא סוליל ודקים כן וטורח לקושטן מאתמול לאו להכי קיימי וכתב הר"ן שם אברייתא דבלבד שלא יעשה צבורין צבורין ואע"ג דקיימא לן כרבנן דמתניתין שאין מותר לגבב אלא משלפניו נפקא מינה לעצים גסים דלא בטילו אגב חצר ולא מיתסר אפילו לרבנן דאינהו לא אסרי אלא בקסמים דקים מפני שהם בטלים אגב חצר אבל בגסי' לא ואפ"ה אסור לעשות מהם צבורין צבורין עכ"ל וכך הוא דעת רבינו ונראה דבעצים קטנים קצת מיירי אלא שהם גדולים יותר מקיסמים דקים עד שאינם בטלים לגבי חצר אע"פ שהם מפוזרים בו ומשמע מדברי הר"ן ורבינו דכיון דשייך בהו ניגוב קצת לא שרי לגבבן אלא בחצר דווקא אבל לא בשדה ואפשר דאפילו בקרפף נמי לא והרמב"ם כתב בפ"ב אין מביאין עצים מן השדה אפילו היו מכונסין שם מבערב אבל מגבב הוא בשדה משלפניו ומדליק שם וכתב ה"ה נראה שרבי' מפ' שחכמים לא הזכירו חצר לפי שהם סוברים שבכל מקום יכול לגבב משלפניו ולהדליק שם ולא נאסרו אלא להביאן עכ"ל ביאור הדברים דחכמים לא שאני להו בין חצר לשדה אלא הכל תלוי בין מלפניו לשלא מלפניו דמלפניו דהיינו סמוך למקום בישול הקדירה אפי' בשדה מותר ושלא בפניו אפי' בחצר אסור דכיון דרחוק ממקום בישול הקדירה הוא ליכא למימר קדירתו מוכיח עליו ומחזי כמי שמגבב לצורך מחר ויש לתמוה על הרי"ף והרא"ש שהשמיטו הא דתניא ובלבד שלא יעשה צבורין צבורין דאין לומר שפוסקים כר"ש דמתיר דמאיזה טעם יניחו דברי ת"ק ויפסקו כיחידאה ואפשר שטעמם משום דכיון דקתני בהאי ברייתא מגבב מן החצר סתם ולא קי"ל הכי אלא כרבנן דאמרי דאפי' בחצר אינו מותר לגבב אלא משלפניו ובעצים גדולים לא איירי ברייתא דסתמא לא שייך בהו גיבוב הלכך כל שהם קטנים דשייך בהו לשון גיבוב אסור לגבב אלא משלפניו ומדליק וכל שהם גדולים דלא שייך בהו לשון גיבוב אפי' עושה צבורין צבורין לית לן בה דכיון שאין טורח כ"כ בלקיטתם ליכא למימר בהו דמחזי כמאן דמכניף למחר וליומא אחרינא ועל רבינו יש לתמוה למה כתב שמגבב קסמים דקים וקשים מלפניו ומדליק א :

עצים שנשרו מן האילן בי"ט אין מסיקין בהם וכו' יתבאר בסי' תק"ז בס"ד :

אוד שהוא עץ שמחתין בו האש ונשבר בי"ט אין מסיקין אותו בפרק המביא כדי יין (שם) אוד שנשבר אסור להסיקו בי"ט לפי שמסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים ואמרינן בגמרא דהיינו דווקא לרבי יהודה והכי מפורש בהדיא בפ' במה מדליקין (כט ·) דגרסינן אר"י א"ר מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים דר"י ור"ש מתיר ודע דבפרק כל הכלים (קכד ·) דייק אהא דאין מסיקין בשברי כלים דנשברו אימת אילימא דנשברו מעי"ט עצים בעלמא נינהו אלא לאו בי"ט וכן פירש"י אהא דאוד שנשבר בי"ט אין מסיקין אותו דבנשבר בי"ט מיירי והכי דייק לשון רבינו שכתב ונשבר בי"ט דמשמע הא אם נשבר מעי"ט מסיקין בו · והרמב"ם לפי שהוא סובר דהלכה כר"י כתב בפ"ב דאין מסיקין בכלים שנשברו בי"ט מפני שהם נולד אבל מסיקין בכלים שלימים או בכלים שנשברו מעי"ט שהרי הוכנו למלאכה אחרת בערב · וגם רש"י פי' בפרק כל הכלים דטעמא דאין מסיקין בשברי כלים משום דהוו נולד וכדכתב הרמב"ם ואע"ג דבפ' המביא כדי יין אהא דדרש רבא אוד שנשבר אסור להסיקו בי"ט לפי שמסיקים בכלים וכו' אמרינן למימרא דרבא כר"י ס"ל דאית ליה מוקצה והא א"ל רבא לשמעיה טוי לי בר אווזא ושדי מעיה לשונרא נ"ל דלאו למימרא דטעמא דאין מסיקין בשברי כלים הוי משום מוקצה דמאי מוקצה שייך בהו אם נשברו מעי"ט הרי היו מוכנים להסקה מבעי"ט ואם נשברו בי"ט קודם שבירתן היו ראויים לטלטלם ודאי ואחר שבירתן אי לא הוו מיתסרי משום נולד ראויים היו לטלטלן כדין עצים דהסקה הלכך ע"כ לא מיתסרי אלא משום דהוו נולד אלא דמשום דבעי לאותובי לרבא ממאי דאמר שדי מעיה לשונרא דהוי מטעם מוקצה נקט למימרא כר"י ס"ל דאית ליה מוקצה דס"ל למקשה דמאן דסבר כר"י בנולד סבר נמי כוותיה במוקצה אבל לעולם מאן דאסר להסיק בשברי כלים לא אסר אלא משום דהוו נולד כדפרישית :

גרס' בירושלמי פרק המביא כדי יין רב אמר מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים הדא דאת אמר בכלים שנשברו בי"ט אבל בכלים שנשברו מעי"ט מותר כשאין עליהם תואר כלי אבל יש עליהם תואר כלי ואפי' שנשברה בי"ט מותר (ב) : **ודע** דבפ' במה מדליקין (כט :) גרסינן א"ל רב שמואל לרב יוסף לר"י דאמר מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים כיון דאדליק בהו הוו להו שברי כלים וכי קא מהפך באיסורא קא מהפך דעביד כדרב מתנה דאמר עצים שנשרו מן הדקל לתנור בי"ט מרבה עלים מוכנים ומסיקן וכתב ה"ה בפ"ב שמתוך כך כתב הרשב"א שכשאמרו מסיקין בכלים ובלבד שלא יהא מהפך בהם לאחר שאחזה בהם האור ואכלה קצתם לפי שנעשה שברי כלים והרי הם נולד וכשהוא מהפך באיסור קא מהפך ואם ריבה עליהם עצים מוכנים מותר להפך בהם שבהיתר הוא מהפך בהם ולא נזכר זה בהלכות ולא בדברי רבינו ואפשר שהיה להם גירסא אחרת או פי' אחר בזה עכ"ל והר"ן כתב בפרק המביא כדי יין להא דרב יוסף : **שקדים** ואגוזים שאכלן מעי"ט מסיקין בקליפתן וכו' בפ' במה מדליקין (שם) מסיקין באגוזים ואין מסיקין בקליפתן דר"י ור"ש מתיר מסיקין בתמרים ואין מסיקין בגרעיניהם דר"י ור"ש מתיר וכתב הרמב"ם בפ"ב אגוזים ושקדים שאכלן מעי"ט מסיקין בקליפתם בי"ט ואם אכלן בי"ט אין מסיקין בקליפתם ויש נוסחאות שיש בהם שאם אכלן מבערב אין מסיקין בקליפתן שהרי הוקצו ואם אכלן בי"ט מסיקין מפני שהן מוכנין על גב האוכל :

וכתב הראב"ד על הנוסחא השנייה מעולם לא שמענו זאת הנוסחא וגם ה"ה כתב שנוסחא הראשונה נראה עיקר וכך הם דברי סמ"ג שכתב דאין מסיקין בקליפי שקדים ואגוזים מפני שהם נולד ומדברי הרמב"ם עצמו נראה שנוסחא זו עיקר ובנוסחא זו היא שנויה בתוספתא דביצה פ"ג : **ודע** דבתוספתא בפרק הנזכר תניא אגוזים ושקדים עצמם אין מסיקין בהם בי"ט לפי שאינן מן המוכן והתוספתא זו פליגא אהא דתניא מסיקין באגוזים מסיקין בתמרי' ואפשר לומר דהתם בשם בקליפה שהאוכל מוכן להיסק אגב הקליפה ותוספתא בשאין קליפתן עליהם דאינם מוכנים להיסק כלל :

אסור

יעשה צבורין צבורין וגם הם סוברין דהלכה כר"א דתתני' ולא כחכמים וכמו שפסק רבינו ויותר נכון לומר שהם חולקים על רבינו ופוסקים כחכמים דמגבב משלפניו ומדליק ולכך לא הביאו הברייתא אלא המשנה כצורתה דמשמע דהלכה כחכמים וכמו שפסק הרמב"ם ומפרשים כמי דמגבב משלפניו ומדליק אפילו לעשות צבורין צבורין דהא טעמייהו דאסור לעשות צבורין אינו אלא משום דמחזי דקא מכנף למחר וליומא אחרינא וזה אינו אלא כשמבשל במקום אחר אבל כשמלקט מלפניו דהיינו סמוך למקום בישול הקדרה ד"ה דקדירתו מוכחת עליו ושרי ככ"ל לפרש טעמו של הרי"ף והרא"ש ורבי' ודלא כהב"י שכתב דדעת רבינו לפרש כפירושו של הר"ן לחלק בין גבוב של עצים קטנים ממש לגבוב של עצים קטנים קצת דבקטני' ממש לא שרי לגבב אלא משלפניו דהא ודאי ליתא לדעת רבינו דאם כן אמאי לא כתב דבקטנים ממש מגבב משלפניו ומדליק וכמו שתמה על זה ב"י עצמו ולא תירץ כלום אלא ודאי כדפרישית עיקר ולענין הלכה נקטינן כרוב המחברים דדוקא משלפניו וכל גבוב של עצים קטנים דין אחד להם דלא כהר"ן וכשמלקט מלפניו שרי אף לעשותן מהן צבור אבל שלא מלפניו אסור בכל ענין ובעצים גדולים דלא שייך בהו גבוב פשיטא דשרי אפילו שלא מלפניו דדעתיה עלוייהו מאתמול דאפי' מן המכונסין שבקרפף מביאין ובמפוזרין דאסור היינו משום מוקצה אבל בחצר אף במפוזרין אין בהם משום מוקצה לדברי הכל ולא נחלקו חכמים אלא בגבוב דבעצים קטנים שצריכים גבוב הוציל ודקין וטורח לקשטן מאתמול לאו להכי קיימי ובטלי לגבי החצר ככ"ל מדברי שאר כל המחברים זולתי כרמב"ם דמשמע דאף במפוזרין שבחצר אסור שאין היתר אלא במכונסין שברה"י או לגבב מלפניו ומדליק ואף בשדה ואין חילוק בין קטנים לגדולים ע"ש וצ"ע בלשון רבינו שדקדק וכתב וכשמלקט בחצר עצים כדי לשרוף וכו' דמשמע שאפילו מלקט מלפניו לא יעשה מהם צבור דסתמא קתני ובלבד שלא יעשה מהן צבורין צבורין דבכל ענין אסור דלא כמ"ש לדעת הרי"ף והרא"ש הילכך ראוי להחמיר אף בזה· המסקנא דכל שלא מלפניו אסור בין קטנים בין גדולים אלא א"כ במכונסין שברה"י אבל מלפניו שרי ללקט מעט וישרוף אבל צבור אסור בכל ענין אפילו כשמלקט מלפניו ומשמע דבמביא ממכונסין שברה"י אין איסור בצבור ואף הגבוב דמלפניו אין להתיר אלא בחצר אבל לא בשדה ודלא כהרמב"ם דמיקל בזה : **אוד** וכו' בפ' המביא דרש רבא אוד שנשבר אסור להסיקו בי"ט מפני שהוא שבר כלי ואסור משום מוקצה לר' יהודה ואע"ג דנולד נמי הוי כדפרש"י בפ' כל הכלים וכ"כ הרמב"ם בפ"ב ומכאן הוכיח בה"ג דנולד אסור בי"ט כמבואר בסמ"ג ובאשיר"י מ"מ מאחר דרבא אינו מחלק בין מוקצה לנולד דאף במוקצה שאינו נולד ס"ל כר"י כדמוכח בסוף נוטל לכך לא דקדק התלמוד וקאמר אליבא דרבא דהאי אוד שנשבר בי"ט אסור משום מוקצה ונמצא דלמאי דקי"ל בנולד כר' יהודה בי"ט אסור וכן בכל שאר שברי כלים אין מסיקין דהו"ל נולד : **שקדים** ואגוזים וכו' בפ' ב"מ אמר רב יהודה אמר רב מסיקין בתמרים ובאגוזים ואין מסיקין בקליפתן דר"י ור"ש מתיר ורבינו נקט שקדים ואגוזים ע"פ התוספתא ונמשך אחר הרמב"ם שכתב כן ובגמ' פ' ב"מ מבואר דאסור משום נולד דתמרים אע"ג דמעיקרא גרעינין והשתא גרעינין מ"מ מעיקרא מיכסיין והשתא מגליין ואגוזים נמי אע"ג דמעיקרא מיגליא והשתא נמי מיגליא מ"מ כיון שאין קליפה שלהן שלם כמו שהיה מתחלה דומה לשברי כלים ואסורין משום נולד ועוד יראה לי דמה שלא כתב רבינו דין תמרים היינו משום דאף לר"י שרי להסיק בקליפות משום דחזי למאכל בהמה כדאמרי' בפ' נוטל בתמרי ארמייתא ובפ"ב די"ט דא"ל אביי לרב יוסף הני ספלי לחיותא היכי שדינן להו וכו' ועיי' לעיל בהלכות שבת בסי' ש"ח בדין גרעיני תמרה :

אסור

דרכי משה

(ב) והגה צ"ע שב"כ כתב בשם הירושלמי דאם יש עליו תואר כלי אפילו נשברה מעי"ט אסור וכמ"ש לעיל אלא נראה דיש לחלק דאם נשברה מעי"ט ונשאר עליו תואר כלי ואח"כ נשברה לגמרי ביום טוב אסור להסיק דמאחר דעדיין היה עליו תואר כלי מבעי' הו"ל ככלי שנשברה בי"ט ואסור אבל אם לא נשבר אלא בי"ט ועדיין נשאר בו תואר הו"ל כאיל

לא

פרישה

(ו) **מפני** שהוא שבר כלי והוא נולד וביורשלמי איתא שאם עדיין תואר כלי עליו אפילו נשבר בי"ט מותר כמו שמסיקים בכלים שלימים עי' בגמרא שאסור להפוך בעצים שמסיקים בכלים שלימים ולאחר שאחזו בהם האש דהו"ל שברי כלים אא"כ ריבה עליהם עצים מוכנים :

ולא

דרישה

משלפניו לא יטול אלא להדליק אבל לתקן שיניו לא דלא נתנו עצים אלא להסקה והקשו תוס' על פירש"י דלפי' חכמים ס"ל דלא כהילכתא דפליגי בפלוגתא דר"ש ור"י באיסור מוקצה וכתבו לכן נ"ל דטעמא דרבנן דלכך אסור לתקן שיניו גזירה שמא יקטום ולא משום איסור מוקצה עכ"ל ואיכא למידק לפי' התוס' דטעמא דחכמים לאו משום איסור מוקצה הוא למה אמרו מגבב משלפניו דוקא וא"ל דטעמא הוי משום דהוי כמעמר וכמ"ש הר"ן דבחצר לא שייך מעמר כמו שמשמע במתני' שם ובגמרא דנקט קרפף ושדה לא מדברי חצר כלל משמע דבחצר לא שייך טעם דמחזי כמעמר לכך נלע"ד דס"ל לתוס' דמשלפניו דנקטי חכמים הוא ל"ד אלא נ"ל שלא יעשה ציבורין אלא יביא וישרוף מיד והשתא א"ש דחכמים דמתני' היינו ת"ק דברייתא ולא פליגי ולא כמו שדחק הר"ן ז"ל לפרש בע"א דלא פליגי אהדדי וב"י הביאו בסי' זה ולמו הכי א"ש וכמ"ש וזה נראה שהוא דעת הרי"ף והרא"ש ז"ל שהשמיטו הא דתניא ובלבד שלא יעשה ציבורין ציבורין דמאחר שכתבו מתני' שהבאתי לא הוו צריכין לכתוב ברייתא דת"ק דברייתא היינו חכמים דמתני' וכמ"ש והשתא א"ש טפי ממ"ש ב"י ז"ל ולהרי"ף והרא"ש חכמים דמתני' פליגי את"ק דברייתא וסבירא להו כחכמים דמתני' ולכך השמיטו הא דתניא ובלבד שלא יעשה ציבורים כו' דלדידיה היינו נ"ל דרבינו הא שכתב דתניא ובלבד שלא יעשה ציבורים לא ס"ל והרא"ש להרי"ף וזה דוחק גדול ולפי מה שפירשתי דחכמים דמתניתין היינו ת"ק דברייתא א"ש ומתיישב ג"כ מה שתמה ב"י ז"ל על הרי"ף והרא"ש שלא הזכירו הא דתניא ובלבד שלא יעשה צבורין כו' וגם מה שתמה על רבינו למה לא כתב שמגבב קסמין דקים וקשים מלפניו כו' ודאי ד"ל משום דס"ל לרבינו דמלפניו ל"ד אלא ר"ל שלא יצבור אלא יביא וישרוף מיד וכזה כתב רבינו וזה דנקט רבינו בלשונו עצים ולא נקט בלשון כמשנה דקתני נוטל אדם קיסם וסתם קסמים דקין כיון דבאיסור מוקצה ס"ל דלא הוי חילוק בין עצים גדולים לקטנים ומדא מינייהו נקט :

אסור

חדושי הגהות

תקא א ואפשר משום שכתב דעלי קנים אפילו מכונסים אסורים משום שדרכן להתפזר מכ"ש דקסמים דקים שמפוזרין כבר שאסור לגבבן ומה שלא כתב רבינו שמותר לגבב קסמים דקין משלפניו בתוך הבית שמותר אפילו לרבנן דמתני' אפשר משום דס"ל לרבינו שפשוט הוא דמאי דקתני במתני' והחכמים אומרים מגבב מלפניו ומדליק לא משום היתרא מלפניו קתני לה אלא משום דיוקא דבחצר אסור לגבב ולאפוקי מדר"א דמתיר לגבב מהצר והא דלא נקט דיוקא וחכ"א לא יגבב מן החצר משום דרבנן בתרתי פליגי אלא אר"א דרא"א נוטל אדם קיסם משלפניו להצוץ בו שיניו ומגבב מן החצר ומדליק כו' קאמר וחכ"א מגבב מלפניו ומדליק ר"ל דבתרתי פליגי עליה דלגבב בהצר אסור אפילו להדליק ולפניו נמי אסור לגבב לחצוץ בו

שיניו

בי"ט אין מסיקין בהם לר"י: [ד] אסור להסיק בי"ט ב' של ר"ה הלפידים שכבו בי"ט ראשון וכן בכל י"ט שאחר השבת אסור להסיק באותן שכבו בשבת אא"כ ג ירבה עליהם עצים אחרים ויבטלם ברוב ובלבד שלא יגע בהן עד אחר שיתבטלו ברוב ובשאר יום טוב מותר:

תקב **אין** מוציאין האש לא מן העצים (א) ולא מן האבנים ולא העפר ולא מן המים כגון שנותנין מים בזכוכית זכה כנגד

אסור להסיק בי"ט שני של ר"ה הלפידים וכו' טעם דין זה משום איסור הכנה כדין ביצה שנולדה בי"ט ראשון של ר"ה שאסורה בשני משום הכנה וכן בשבת וי"ט הסמוכין זה לזה דאסור בשני משום הכנה פי' שהרי בשני הותר בשביל אותה לידה של ראשון וא"כ הוי ראשון מכין לשני והכי נמי בלפידים אלו שיותר טובות הן להדליק כשהודלקו כבר וכבו א"כ הכבוי של יום ראשון הוי מכין לשני ואע"פ שלא היה בדעתו להכינה לא גרע מביצה שהוכנה בי"ט ואפי' הכי אסור משום הכנה ומקור דין זה מהירושלמי דאיתא התם דאסורין שירי שמן שירי מדורה שירי פתילה שנשארו משבת לי"ט כמו ביצה ובספר התרומה בסי' רכ"ג כתב דה"ה לב' י"ט של ר"ה והרא"ש בפ"ק דביצה הביא דבריו ואחריו נמשך רבי' ופסק בסתם לאיסור: **ומ"ש** אא"כ ירבה עליו עצים וכו' למדו מדין עצי' שנשרו לתוך התנור שיתבאר בסי' תק"ז בס"ד: **ומ"ש** ובשאר י"ט מותר היינו משום דאין שם איסור הכנה כיון שא' מהם חול כדין ביצה בב' י"ט של גליות דנולדה בזה מותרת בזה· וב"י השיב על בעל התרומה במה שאסר בב' י"ט של ר"ה דא"כ אף ביום ראשון היה לו לאסור הלפידים כמו ביצה שנולדה שאסורה בו ביום וכן בכל יו"ט הו"ל למיסר הלפידים ביום שכבו וצ"ע ול"ק מידי דברור הוא דטעם דין זה לדעתו מאחר שכבר אפו ובישלו לצורך היום ושוב אין בהם צורך ליום ראשון לא לעשות מדורה ממנו לחמם ולא לבשל אלא שנשארו כך כבוים אם כן אסורין לטלטלן ביום ראשון שלא לצורך שמחת י"ט דלא הותרה הבערה שלא לצורך במתוך אא"כ שהוא לצורך שמחת י"ט כמו שיתבאר לדעת בעלי התוס' ואם כן אם יבעיר אותן ביום שני לצורך י"ט הוי ראשון מכין לשני כמו ביצה אבל אינו דומה לגמרי לביצה דביצה אסורה ביום ראשון ואפילו לצורך והני לפידים שריין ביום ראשון לצורך י"ט אף אחר שכבו דלאו מוקצה הן אלא לענין זה קאמר דהוי כמו ביצה שאם נשארו עד למחר שלא היה צריך להן ביום ראשון אסורין בשני משום הכנה ואע"ג דעגל שנולד בי"ט מותר בשבת ואינו אסור משום הכנה דהואיל ושרי בי"ט כמא"ש י"ט לעצמו הכין וממילא הותר לשבת כדכתב הר"ן בריש ביצה ולא אמרי' מ"מחר שלא היה צורך בעגל זה בי"ט ולא היה יכול לשחטו שלא לצורך ונשאר עד למחר וא"כ אסור משום הכנה י"ל דשאני התם דלא שייך בלידת העגל איסור הכנה כמ"ש למעלה בסי' תל"ח בשם הרא"ש ומותר אפי' בי"ט שאחר שבת· מ"מ לענין הלכה אין נראה לאסור בב' י"ט של ר"ה אבל בשבת וי"ט ראוי להחמיר מאחר שמפורש בירושלמי לאיסור ודלא כהגהת ש"ע שכתב להתיר אף בשבת וי"ט כ"ל:

תקב אין מוציאין האש לא מן העצים כו' משנה פ' המביא ומפרש טעמא בגמ' משום דקא מוליד בי"ט ומדברי הרמב"ם דפ"ד מבואר דס"ל דלאו נולד קאמר לאסור לר' יהודה כביצה שנולדה דלפי זה אף אם כבר הוציא האש אסור להשתמש בו אלא ה"ק דאסור להוליד ולהמציא .אש בי"ט כיון שאפשר להמציא אותה מבערב ואף לר"ש אסור ואם הוציא אין איסור להשתמש בו וכ"כ הסמ"ג והסמ"ק כלשון הרמב"ם וכ"כ ב"י וכך נראה מדברי רבינו שכתב בסתם דאין מוציאין ולא כתב דאסור לר"י:

אסור להסיק בי"ט שני של ר"ה הלפידים שכבו בי"ט ראשון וכן בכל י"ט שאחר השבת וכו' בפ"ק דביצה (ד') את"ר שבת וי"ט רב אמר נולדה בזה אסורה בזה ורבי יוחנן אמר נולדה בזה מותרת בזה ואמרי' בגמ' דקא מיפלגי בהכנה דרבה ופסק רבא הלכתא כוותיה דרב בהא וגם במאי דאמרינן נמי התם בב' י"ט של ר"ה רב אמר נולדה בזה אסורה בזה:

וכתב הרא"ש וא"ת הא דאמרינן בירושלמי שירי פתילה שכבו בשבת מהו להדליק ביום טוב רב ורבי חנינא אוסרין ורבי יוחנן מתיר ומ"ט אין אנו נוהגין איסור מאחר דפסקינן הלכתא כרב ויש לומר משום דבירושלמי לא אסר ליה מטעם הכנה דלא שייך הכנה בכהאי גוונא אלא מטעם קדושה אחת הן אסר ליה דמסיק עלה בירושלמי רב הונא אמר בשם רב הלכה כד' זקנים רב חסדא מיחלפא שיטתיה דרב דתמן הוא עביד ליה שתי קדושות והכא הוא עביד ליה קדושה אחת אלמא בהדיא דמטעם קדושה אחת אסר ליה ולא מטעם הכנה והא דפסקינן כרב היינו באיסורי הכנה וה"ר ברוך בה"ת כתב דר"ח לטעמיה דל"ל הכנה בפ' בכל מערבין (לח:) הלכך מפרש טעמיה דרב משום קדושה אחת אבל לדידן דאית לן הכנה אין מחלפין שיטתיה דרב וטעמא משום הכנה שיותר טובות להדליק כשהדליקו כבר וכבו הלכך בשבת וי"ט ושני י"ט של ר"ה אסור להדליק בליל י"ט ב' הפתילה שכבה בראשונה אם לא שנדלקו ונכבו בחול והשתא הוכנו מעי"ט וכן הלפידים שכבו בראשון אם לא שירבה עליהם עצים אחרים ויבטלם ברוב כדרב מתנה ובלבד שלא יגע בהם אבל יכול להפוך בהם אחר שנתבטלו ברוב עכ"ל ורבינו סתם דבריו לדעת בעל התרומה וכ"כ בהגה"מ פ"א והמרדכי בריש ביצה כתב בשם ראבי"ה כדברי בעל התרומה וכתב דאסור לטלטלם כמו ביצה. וכתב עוד והקשה ה"ר יהודה מפרי"ש למנהגינו שאנו מדליקין שיורי פתילה ומדורה ושמן שכבו בשבת וי"ט זא"ז ותירץ לו ר"י דודאי הירושלמי סבר שיש שם הכנה אבל התלמוד שלנו לא חשיב ליה הכנה כיון שגוף הפתילה ועצי המדורה בעולם והוי כמו אפייה ובישול דלא מיקרי הכנה כיון שאינו מתקן אלא דבר שישנו בעולם כבר ונראה דעל זה סמכו העולם לחזור ולהדליקם בשבת שאחר י"ט או בי"ט אחר השבת עכ"ל וכתב בת"ה על דברי הרא"ש דמדכתב דמאי לבטלן בעצים אחרים ע"ש דלא אסירי הלפידים מדאורייתא דאיסור שהוא מן התורה לא שרי לבטל וי"ל דאשי"רי לא קאי אמאי דכתב אם לא שירבה אלא אשני י"ט של ר"ה השנה דהתם ודאי לאו דאורייתא היא דמן התורה אין י"ט אלא יום א' אי נמי קאי אי"ט ושבת ואיירי בי"ט ב' שלאחר השבת והלשון משמע קצת הכי דכתב להדליק בליל י"ט ב' ואילו שבת וי"ט לא הזכיר התם כי היכי דלא ליהוי עלה שריותא דביטול וצ"ע בספר אשיר"י עכ"ל ואינו יורד לסוף דעתו של בעל התרומות דלפי דבריו הוה ליה למיסר בי"ט של ר"ה השנה שיורי פתילה והלפידים שכבו בו ביום בין שתאמר דטעמא דאסר להדליק בהם בי"ט ב' של ר"ה משום דקדושה אחת הן בין שתאמר משום הכנה דכשם שביצה שנולדה בו ביום אסור הכי נמי מיתסרי הני ב וכן הוה ליה למיסר להדליק בכל י"ט הפתילה שכבו בו ביום וצ"ע (ג):

חילוקים בדין שיורי פתילה שכבו ביום ראשון של ראש השנה או בשבת שלפני י"ט אם מותר להדליק בהם ביום ב' אכתוב בסימן תקי"ד:

ומ"ש ובשאר י"ט מותר פשוט הוא דהא בפ"ק דביצה אפסיקא הלכה דשני י"ט של גליות נולדה בזה מותרת בזה: **ולענין** הלכה כיון ששאר פוסקים אלא הזכירו איסור זה משמע דלא סבירא להו כדברי בעל התרומות אלא אפי' בי"ט שני של ר"ה וכן בי"ט שאחר השבת שרי להדליק שיורי פתילה ולפידים שכבו ביום ראשון:

תקב אין מוציאין האש לא מן העצים ולא מן האבנים וכו' משנה בפרק המביא כדי יין (לג:) ומפרש טעמא בגמרא (שם) משום דקא מוליד והרמב"ם כתב בפ"ד שהטעם מפני שלא הותר בי"ט אלא להבעיר מאש מצויה אבל להמציא אש אסור שהרי אפשר להמציא אותה מבערב וכ' ה"ה שטעמו מפני שאין זה כביצה שנולדה שאסורה שהרי דבר זה אינו ראוי לעצמו אלא לבשל או לאפות בו ונראה שאם הוציא שמותר להשתמש בו ולא אסרוהו אלא מפני שלא היה לו להוליד כיון שאפשר לו מבערב והטעם הזה כ' ג"כ הרשב"א כדברי רבינו עכ"ל (א):

דרכי משה

לא נשבר כלל ומותר להסיק בו דהא מסיקין בכלים: (ג) ול"נ דאפשר דאה"נ דלדעת האוסרים אסור ולא נקטו דאסור להסיק בי"ט שני אלא משום דרגילות הוא שלא לחזור ולהבעירן עד י"ט שני וכל הבערה ראשונה שעושין בי"ט ראשון אף אם כבה מעט אין לו לחוש בזה שהכל הבערה אחת הוא וכחד היא חשיבא ותו דהרי בהג"מ כתב דאסור לבשל מיום אחד לחבירו אפילו בב' ימים של ראש השנה אע"ג דביומא אריכתא דמי דדוקא להחמיר אמרו כן ולא להקל א"כ אפ"ל אע"ג דחשבינן ראש השנה כיומא אריכתא לומר דב' ימים ודאי אסורין בשבת ויום טוב זה אחר זה ולא כב' י"ט של גליות מ"מ נחשבים כב' ימים לאסור להכין מאחד לחבירו אבל לעשותו כיום אחד ממש לא עשו אותו דאז הוי אמרינן להקל כיומא אריכא דמי ומ"ש דהוי לאסור כמו ביצה הכנה זו הכנה גרועה היא דהרי יש מתירים אותו א"כ די לנו לאוסרה במקום דעיקר הכנה דאורייתא דהיינו בי"ט אחר שבת או להיפוך אבל לאוסרה בו ביום דאף בביצה אינו אלא מדרבנן משום גזירת י"ט אחר שבת כדאיתא פ"ק דביצה לכן לא גזרו בהכנה זו כנ"ל:

תקב (א) כתב במהרי"ל באגודה התיר לכסות האש בי"ט והאשיר"י אוסר ותירץ מהר"ש דל"פ שאינו מכבה האש וגם האפר הוא מן המוכן מותר אבל לכסות בכלי או באפר שאינו מוכן אסור ודוקא לצורך י"ט ראשון מותר לכסותו אבל לצורך י"ט שני אסור עכ"ל וצ"ע דאמאי לא יכסה בכלי ואפשר דר"ל בכלי דמלאכתו לאיסור שאינו מן המוכן וגם זה אינו נראה דהא מותר לטלטל כלי לצורך גופו אף על פי שמלאכתו לאיסור ובתוס' ובאשר"י פ"ב דביצה כתב דאסור לכסות האש בי"ט ומשמע שם דדוקא כשמכסהו

דרישה

[ד] **אסור** להסיק בי"ט שני של ר"ה הלפידים שכבו כו' עיין מ"ש בזה בס"י ומ"ש עוד ... ודע שבמהרי"ל בהל' ר"ה דף מ"ט סוף ע"א כתב בשם מהרי"ל תמיהת ב"י וז"ל והקשה מהר"י סג"ל מאחר דבי"ט של גליות הנשאר בהבערה שרית מותר בזהרים באותו היום א"כ ה"נ ממ"נ יהיה מותר בשני אם הן קדושה א' ואם ב' קדושות הן מ"מ יהא מותר עכ"ל הרי שהיה ק"ל כקושית ב"י וכתב מ"ו בהגהותיו וז"ל ולא אאמין שלא אותי השאלה מפיו דהלא מה שאוסר ביום שני הוא משום הכנה כדאיתא בסמ"ג וביום עצמו לא שייך הכנה גם מ"ש דביום ראשון שרי לא נכירא דהא שם בסמ"ג כתב בשם ר"ש שאין הטעם משום הכנה אלא משום נולד וא"כ לפ"ז דווקא באותו היום אסור בי"ט של גליות ומ"מ בר"ה אסור אף ביום שני אפילו לפי זה הטעם מפני שקדושה אחת היא עכ"ל ור"ל לפי טעם של הכנה אסור בשני ימים של ר"ה משום דלקולא לא מחשבי' לקדושה אחת אלא בשבת וי"ט וא"ז ולפי טעם זה אפשר דמותר באותו יום עצמו ומיהו לפי דמחשב כנולד אסור אפילו באותו יום גם ביום שני דמחשבי' לקדושה אחת למומרא והרי זה קרוב לתירוצים של ד"מ ודו"ק · ועל ב"י יש לתמוה למה לא הקשה קושייתו על רב ור' חנינא דאוסרי' בהדיא וכמו שהביא בהדיא בד"ו בשם ירושלמי ויש לדחוק ולפרש שתמיהתו על שלא הזכיר בהדיא לאיסור כיון שדרך הפוסקים לפרש ולא לסתום אבל מ"מ כל דבריו בזה וריש שם בעיני מאוד ודבר ק' הוא לאסור הלפידים שכבו להדליק בו ביום שדומה ללפידים שכבו בי"ט וביצה שנולדה בי"ט דאסורה בו ביום ל"ד כלל להדדי דשאני גבי ביצה דלא היה לה שעת היתר בו ביום והיום נולדה לכך אסורה אבל גבי לפידים כיון דמתחלה היו מותרין אין סברא שאחר שכבו יאסרו ולכך מותר בו ביום ואף על גב דאמרו בירושלמי דב' י"ט של ר"ה קדושה א' הן וא"כ הו"ל להתיר גם ביום שני כבר כתבתי לעיל דדוקא למומרא אמרו כו' ומהא דאמרינן בירושלמי דטעמא דרב ור' חנינא דאמרו פתילה שכבה בשבת אסור להדליק בי"ט משום דקדושה אחת הן אין להקשות לפי זה ל"ל לטעמיה הוי כשני קדושות לא שייך למימר בשבת וי"ט אחד מהם חול כמו בשני י"ט של גליות וא"כ ל"ל לאכחורי אטעמא דקדושה אחת הס וי"ל דרב חסדא דמוקי הכי בירושלמי לטעמיה אזיל דלית ליה הכנה ואיסורא הוי משום נולד ולכן מפרש טעמא דרבא משום קדושה אחד יאסרו דאם הוו ב' קדושות היה נולד בזה מותר בזה אבל לדידן דאית לן הכנה א"כ לתלות בקדושה אחת דאפי' הוו ב' קדושות אסור להדליק דשני הוי קודם ואין אחד מכין לחבירו כנ"ל וזה ברור ועיין בביאור סמ"ג ד' ב' ע"ג דג"כ כתב דאפי' באותו יום אסורים ולק"מ דלא כתב שם כן אלא לרב חסדא דאסרה משום נולד אבל לדידן ס"ל דאינו משום איסור נולד ומש"ה בו ביום מותר עכ"פ וביום שלאחריו בשני י"ט של ר"ה או בי"ט שאחר שבת אסור משום הכנה כן הוא דעת מ"ו אבל לעד"נ דאפילו רב חסדא לא ס"ל הכנה וס"ל דטעם בי"ט אחר שבת דאסור משום איסור מוקצה ולא ס"ל לאסור ביום ראשון של ר"ה עצמו ודוקא בי"ט שאל אחר שבת קאמר דאסור בי"ט וה"ט כיון דכבו בשבת ועל כרחו היה בדיל ממנה כל יום השבת הו"ל מוקצה לבו ביום וכיון דשבת וי"ט קדושה אחת הן אסור ג"כ בי"ט שאחריו משא"כ בשני י"ט של ר"ה גם רב חסדא ס"ל דמותר לחזור ולהדליקם בו ביום שכבה דאין שייך בכה"ג איסור נולד ומוקצה כיון שהותר לו להדליק הפעם מתחלה ודרך העץ לכבות ולחזור ולהדליקם בו ביום וממילא שמותר ג"כ בי"ט שני לרב חסדא דלא ס"ל טעם הכנה וה"ה בי"ט שקודם שבת שכבה בו ומותר לחזור ולהדליקם בו ביום ביום טוב ואם הוי מוקצה הוי מוקצה לא הוי אסור משום מוקצה והשתא יתיישב ל' הסמ"ג שם דהוצרך לומר דדוקא לטעם דהכנה אסור בשני י"ט של ר"ה ושבת שאחר י"ט ואין צריך לתירוץ של מ"ו שם וע"ש ודו"ק:

פרישה

סי' תקב (א) ולא מן האבנים בגמרא מפרש משום נולד ורמב"ם מפרש שאסור שהרי אפשר להמציא אותו מבערב ובדיעבד אם הוציא מותר להשתמש בו: ואין

וכן

חדושי הגהות

שינוי אלא מגבב מלפניו ומדליק דוקא (מוהרל"ח) וכ"כ רש"י שם במתני' ע"ש: ב ול"נ שאין מקום לתמיהתו די"ט מכין לעצמו ומותר כשכבו באותו יום ומה שאסרו בביצה היינו משום דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול נגמרה וגזרו כל י"ט משום י"ט אחר שבת משא"כ בלפידים דליכא למימר הכי (מהרל"ח): ג כ"כ שם הרא"ש ויתבאר לקמן סימן תק"ז גבי עצים שנשרו מן הדקל בי"ט לתוך התנור כו' אלא שיש לתמוה דע"כ לא שרינן להרבות עליהן עצים מוכנים אלא בעצים שנשרו מן הדקל בי"ט שאין אסורין אלא משום מוקצה דרבנן דמוקצה דרבנן מבטלין איסורן לכתחלה אבל כאן שאיסורן משום הכנה והכנה דאורייתא ובדאורייתא אין מבטלין איסור לכתחלה אלא שיש לומר כיון שהלפידים היו כבר בעולם אלא שנוחים הן להדליק במה שכבו בשבת לא הוי הכנה ממש ולא הוי איסורן אלא מדרבנן משום דהוי כעין הכנה ולפיכך מותר לבטלן ברוב וב"כ מהרא"י בתה"ד סימן פ"א (מהרל"ח): והמיה

כנגד השמש והנעורת נדלק בה (ג) ואין עושין פחמין ואין נופחין במפוח מפני שדומה למלאכת אומן אלא בשפופרת כתב א"א הרא"ש ז"ל במפוח קטן של בעל הבית שרי (ג) דלא דמי למלאכת אומן ולא לנפחים ולא לצורפי זהב (ד) ומיהו אין להקל מדלא אשכחן היתירא אלא בשפופרת מכלל דכל מפוח אסור. כשעושה האש ונותן עליה הקדירה צריך ליזהר בסידור העצים ובנתינת הקדירה עליהן שלא יהא דומה לבנין (ה) דאמר רב יהודה מדורתא מלמעלה למטה שרי ממטה למעלה אסור וכן פוריא וכן חביתא פי' כשעושין מדורה גדולה עושין ד' שורות של עצים כעין ד' דופני התיבה ונותנין עליה עצים ובהא קאמר שלא יעשה הדפנות תחלה אלא אחד יאחז העליונה בידו ואחד יעשה הדפנות תחתיהם שלא יהא דרך בניין מדורה העשויה מעצים דקים (ו) מותר להסיר מהם כל זמן שלא אחז בהן האור וכן הקדירה כששופתין אותה לא יניח אבנים תחלה ויתן אותה עליהם אלא יאחזנה באויר ויתן האבנים תחתיה[א] וכן ביצים כשצולין אותם ומניחין אחד ע"ג ב' והאש ביניהם יאחזנה העליונה בידו ויתן האחרות תחתיה וכן פוריא כשרוצה להעמיד המטה אוחז הקרשים למעלה ומכנים הרגלים תחתיהן אבל לא יתן הרגלים תחלה והקרשים עליהן ודווקא כשהדפנות מחוברות כגון דופני התיבה הא לאו הכי שרי דאין עשיית אהל עראי כזה אסור בלא עשיית מחיצות וע"כ א"צ ליזהר כשמשימין השולחן שישימו השולחן ואח"כ הרגלים (ז) דכיון שאין לו מחיצות אין לחוש וכן חביתא כשרוצין להטותה על אבנים מטין אותה תחלה ואח"כ נותנים אבנים תחתיה או כשמסדרין חביות זו על זו אחד ע"ג ב' יאחזנה העליונה בידו ומסדר התחתונות תחלה (ח) אבל אבנים של בה"כ מותר לצדדן רש"י פירש דכל זה דלא כהלכתא דקי"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר אבל ר"י פירש דהשיב שפיר מתכוין (ט) שהרי מכוין למה שעושה כתב הרב רבינו שלמה בן אדרת בשם התוספות שלא אסרו אלא כי האי גוונא שצריך לאויר שלמטה אבל אם אינו צריך לאויר מותר ע"כ מותר להניח ספר מכאן ואחד מכאן ואחד על גביהן כיון שאינו צריך לאויר שלמטה אין סומכין הקדירה בבקעת עץ לחה דכיון שהיא לחה ואינה ראויה להסקה (י) אסור לטלטלה לצורך שום דבר (יא) אבל יבישה שראויה

בית יוסף

ואין עושין פחמין ג"ז משנה שם (לב.) ופי' רש"י משום דהוו כלי לצורפי זהב והר"ן פי' טעמא מפני שהוא מכבה: **ואין** נופחין במפוח מפני שדומה למלאכת אומן אלא בשפופרת ברייתא שם (לד.): **כתב** א"א ז"ל במפוח קטן של בעל הבית וכו' עד מכלל דכל מפוח אסור שם וכ"כ גם כן התוס' וסמ"ג אלא שהתוס' כתבו בסוף דבריהם מיהו העולם נהגו היתר על ידי להפכו מלמעלה למטה ואומר הר"פ דיש לדחות מה שפי' מדלא מפליג וכו' דשמא הא עדיפא ליה דכולה בשל אומן קא מיירי ע"כ: **בשעושה** האש ונותן עליה הקדיר' צריך ליזה' בסידור העצים ובנתינת הקדירה עליהם שלא יהא דומה לבנין דאמר רב יהודה האי מדורתא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור וכן ביעתא וכן קידרא וכן פוריא וכן חביתא בפרק המביא כדי יין (לב: לג.) איתא להאי מימרא דרב יהודה: **ומ"ש** רבינו פירוש כשעושין מדורה גדולה עושין ד' שורות של עצים וכו' כן כתב שם הרא"ש לפרש דברי הרי"ף וביאור דבריו שכשעושין מדורה גדולה עושין ד' שורות של עצים לד' רוחות כעין ד' דופני התיבה ונותנים עליהם עצים למעלה ודומה לאהל ובהא קאמר שלא יעשה הדפנות תחלה ואח"כ יעשה עליהם הגג משום דהוו דרך בנין אלא אחד יאחוז העליונים שהם לגג בידו באויר ואח"כ יסדרו תחתיו עצים הכתלים דהשתא לא הוי דרך בניין וכך הם דברי רש"י והרמב"ם כתב בפ"ד העושה מדורה בי"ט כשהוא עורך את העצים אינו מניח זה על זה שיסדר המערכה מפני שנראה כבונה אלא או שופת העצים בערבוב או עורך בשינוי כיצד מניח עץ למעלה ומניח אחר תחתיו ואחר תחתיו עד שהוא מגיע לארץ וכיוצא בזה הם דברי הרי"ף וכתב הרא"ש פי' לפירושו כשעושין מדורה גדולה עושין ד' שורות של עצים וכו' וכמ"ש רבינו בסמוך: **ומ"ש** רבינו מדורה העשויה מעצים דקים מותר להסיר מהם וכו' אינו ענין למימרא זו דר"י אלא מפני שהזכיר דין אחד במדורה סמך לו דין זה שהוא ג"כ במדורה ואח"כ סיים לפרש כל הדברים שנזכרו במימרא זו דרב יהודה קידרא וביעתא ופוריא וחביתא ודין זה דמדורה העשויה מעצים דקים איתא בפ"ב דביצה (כב.) א"ר יהודה קינסא שרי כך היא גי' הרי"ף ופירשה כמ"ש רבינו וכ"פ הרא"ש בשם הערוך וכ"פ המרדכי בשם ר"ח וכ"כ הרמב"ם בפ"ד ואיצטריך רב יהודה לאשמועינן דשרי דלא תימא דהוי כמסתפק משמן שבנר דאסור ומשמע דאם אחזה האור בהם אסור להסיר מהם מיהו משמע מלשון רבינו דדוקא בעצים דקים הוא דאסור לפי שכולם חשובים כאחד והרמב"ם כתב בפ"ד אגודה של עצים משמע דדוקא באגודת עצים הוא דאין מותר להסיר מהם אלא בשלא אחזה בהם האור ולא כשאחזה אבל עצים גסים אפי' אחזה בהם האור מותר להסיר מהם אבל הרוקח סתם וכתב עצים שבאש אין לסלק דהוי כמכבה והמרדכי כ' על פי' ר"ח דקינסא שרי ולפ"ז משמע שאם אחזה בהם האור אסור להסירם בי"ט מיהו ליקח האוד מצד זה להניחו בצד זה של מדורה מותר כיון שאין מתכוין כלל לכיבוי ע"כ ובפ"ב כ' אם לוקח אדם אוד מן המדורה להאיר בלילה לא דמי למסתפק מן הנר מיהו העולם רגילין ליזהר וכנון עכ"ל והע שיש גורסין קינצא במקום קינסא ומפרשי' בע"א ויתבאר בסי' תקי"ד בס"ד: **ומ"ש** רבינו וכן הקדירה כששופתין אותה וכו' לעיל קאי ולסיים פי' מימרא דר"י דאמר וכן קידרא וכן ביעתא וכן פוריא וכן חביתא בא עכשיו רבינו: **ומ"ש** וכן ביצים כשצולין אותם ומניחין אחת ע"ג שתים וכו' כך פירשו התוס' והרא"ש והר"ן ולאפוקי מרש"י שפי' ביעתא ביצים גסות הניתנות ע"פ כלי חלול כעין טרפייד או על האסכלא דכיון דלא עביד השתא מחיצות לא הוי דרך בנין ושרי והרמב"ם כ' בפ"ד אפי' ביצים לא יעמוד אותם שורה ע"ג שורה עד שיעמדו כמו מגדל אלא יסנה ויתחיל מלמעלה למטה: **ומ"ש** על וכן פוריא ודוקא כשהדפנות מחוברות וכו' כ"כ התוס' והרא"ש שם ומשמע מדברי התוספות שאע"פ שיש להם מחיצות אם אינם מגיעות לארץ מותר ומיהו כשמגיעות פחות מג"ט סמוך לקרקע נראה דכנוגעים בקרקע דמו דכל פחות מג"ט כלבוד דמי (ג) והר"ן בר"פ תולין כ' בשם הרשב"א טעם אחר להתיר פריסת השולחן ע"ג ספסליו שהוא מפני שא"צ לאויר שתחתיו משא"כ במטה שמשתמש באויר שתחתיה בנתינת סנדלים וכיוצא בהם וכבר כתב גם כן רבינו בסמוך טעם זה בשם הרשב"א והמרדכי בפ' המביא כתב ב' הטעמים: **ומ"ש** רבינו אבל אבנים של בית הכסא מותר לצדדן מימרא דר"כ בפרק המביא כדי יין (לב.) ופירש"י אבנים גדולות שמצדדין אותם להיות כמין מושב חלול ויושבין עליהם בשדות במקום המיוחד לב"ה ומפרש טעמא בגמרא משום דבנין עראי מדאורייתא שרי ורבנן הוא דגזרו ביה והכא משום כבוד הבריות לא גזרו: **ומ"ש** רבינו רש"י פי' דכל זה דלא כהלכתא וכו' כ"כ שם אהא דקאמר בגמ' והלכתא יבשתא שרי רטיבא אסור אבל התוספות כתבו דדוחק הוא לומר דכל הני מילי דלא כר"ש אלא נראה לומר דאפי' ר"ש מודה הכא דאסור דהא דאר"ש דבר שאין מתכוין מותר היינו כגון שעושה דבר שאין מתכוין לעשותו אבל הכא מתכוין לעשות מה שהוא עושה וגם הרא"ש כתב על דברי רש"י ול"נ דמה ענין זה לדבר שאין מתכוין הרי הוא עושה מה שמתכוין לעשות ואע"פ שאין מתכוין לבנין מ"מ מתכוין הוא לעשות דבר הדומה לבנין ואסרוהו חכמים גזירה אטו בנין ואליבא דהלכה היא מלתיה דרב יהודה וכן דעת הרי"ף שפסקה להא דרב יהודה וכ"פ הרמב"ם בפ"ד: **כתב** הרשב"א בשם התוספות שלא אסרו אלא כה"ג שצריך לאויר של מטה וכו' כ"כ ג"כ שם הר"ן בשם התוס': **אין** סומכין את הקדירה בבקעת עץ לחה וכו' בפ' המביא כדי יין (לב:) תנן אין סומכין את הקדירה בבקעת ופי' רש"י קסבר לא ניתנו עצים אלא להסקה ור"ש מתיר ופי' רש"י ור"ש מתיר דלית ליה מוקצה ובתר הכי איפליגו אמוראי (לג.) בחזרה כלומר ענף עץ שהוא חד כקוץ וראוי לתקעו בכלי כמין שפוד ולצלות בו ואסיקנא והלכתא יבישא שרי רטיבא אסור וכו' ע"ז רש"י הך הלכתא אליבא דמאן דאית ליה מוקצה איקבע אבל אנן כר"ש ס"ל ותמה עליו הרא"ש דרב אשי קבע הלכתא דלא קי"ל הכי ור"ת פי' דטעמא דאין סומכין לאו משום מוקצה אלא משום גזירה י"ט אטו שבת כדמסיק בפ' כל הכלים (קכד.) ומסיק התם דמתני' דהכא ב"ש היא ור"ש מתיר כב"ה והא דקתני שלא ניתנו עצים אלא להסקה ה"פ ובשבת לא חזו להסקה וגזרינן יו"ט אטו שבת ומסקנא דשמעתין והלכתא יבישא שרי רטיבא אסור קיימא שפיר כהא דמוקי התם מתני' כב"ש והא דאסור רטיבא לאו משום דסבר כב"ש דלא ניתנו עצים אלא להסקה אלא היכא דחזו להסקה שרו ב"ה לכל דבר ורטיבא דלא חזו להסקה אסרו לכל דבר ולא משום דמוקצה אלא משום דגזרינן בי"ט אטו שבת א עכ"ל וכך הם דברי רבינו והמרדכי כ' בשם אבי העזרי כדברי רש"י אבל הרי"ף כתב אין סומכין את הקדירה בבקעת וכן הדלת לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה וכ' הר"ן פי' שכיון שאין מיוחדים

בית חדש

ומיהו אין להקל וכו' פי' כיון דאיכא לפרש מכלל דכל מפוח אסור אע"ג דיש לדחות דהא דנקט היתר בשפופרת אשמועינן רבותא דאפי' בשל אומן שרי בשפופרת אבל בשל בעל הבית פשיטא דאפילו במפוח שרי וכמ"ש התוס' בשם הר"פ ומביאו ב"י אפ"ה אין להקל כיון דאיכא לפרש לאיסור דכל מפוח אסור: **מדורה** העשוייה מעצים דקים מותר ג"ז מימרא דר"י בפ"ב די"ט לפי גי' הרי"ף והרא"ש ופירושם דגרסי קינסא שרי וכ"כ המרדכי בשם ר"ח וכ"כ הרמב"ם בפרק ד' ונראה בעיני דעצים קטנים לאו דוקא אלא דרגילות הוא בעצים קטנים ליקח אחד מהם להאיר בלילה לכך הזכיר שאסור כשאחז בהן האור וה"ה דבעצים גסים נמי אסור אם אחז בהן האור גם הרוקח כתב בסתם עצים שבאש אין לסלק דהוי כמכבה: אסור

דרכי משה

בשמכבהו בדרך שגורם לו כיבוי אבל בלא"ה שרי ואפילו בכלי כמו שאומר שם בגמרא שכופין כלי ע"ג הנר מפני תשמיש המטה וכ"ש לצורך אוכל נפש: (ב) ואין דבריו נראים דלא אמרינן לבוד להחמיר אלא להקל וכ"כ הרא"ש בפ"ק דסוכה וכ"ה שם בגמרא (יח:) והוא לקמן ס"ס תרל"ב (ועי' מג"א): וכמדומו

פרישה

(ג) **ואין** עושין פחמין ופחמין אסור מטעם שהוא כלי לצורפי זהב רש"י. ור"ן פירש שהוא מכבה: (ג) **דלא** דמי למלאכת אומן ולא לנפחים ולא לצורפי זהב נראה דט"ס יש כאן וס"ג לא לנפחים בלא וי"ו וכן מלאתי באשר"י דהא אין מלאכת אומן שייך יותר כ"א בנפחים ולצורפי זהב ודו"ק: (ד) **ומיהו** אין להקל כו' ז"ל התוס' מיהו העולם נהגו היתר ע"י להפכו מלמעלה למטה ואומר הר"פ שיש לדחות מ"ש מדלא מפליג כו' דשמא הא עדיפא ליה דכולה בשל אומן איירי עכ"ל: (ה) **דאמר** ר"י האי מדורתא מלמעלה למטה שרי ממטה למעלה אסור וכן ביעתא וכן קדירה וכן פוריא וכן חביתא ורבינו הכניס מדורה העשויה מעצים דקים אגב דאיירי בדין מדורה ומ"ש אח"כ וכן הקדירה חוזר אדלעיל אהא דאמר רב יהודה כו' וכ"כ ב"י: (ו) **מותר** להסיר מהן כו' איצטריך לאשמועינן דשרי דל"ת דהוי כמסתפק משמע שכבר כו' שאסור ומשמע מדברי רבינו דבעצים גדולים אפי' אחז האור מותר להסיר מהם וכ"כ הרמב"ם בהדיא אבל הרוקח אוסר והמרדכי כתב מיהו ליקח האור מצד זה להניחו בצד אחר של מדורה מותר כיון שאין מתכוין לכיבוי כלל וכתב רמ"א מותר לכסות האש בכלי או בעפר מוכן אם אינו מכבה ודוקא לצורך י"ט א' אבל לצורך י"ט שני אסור: (ז) **דכיון** שאין לו מחיצות כו' ואפילו יש לו מחיצות מד' רוחות אם אינן מגיעות פחות מג"ט לארץ יש להתיר מכח שאין צריך לאויר כדבסמוך: (ח) **אבל** אבנים של בית הכסא כו' דבנין עראי מדאורייתא שרי ורבנן הוא דגזרו ביה והכא משום כבוד הבריות לא גזרו גמרא: (ט) **שהרי** מכוין למה שהוא עושה ז"ל הרא"ש אע"פ שאינו מתכוין לבנין מ"מ מתכוין הוא לעשות דבר הדומה לבנין ואסרוהו וגזרו אטו בנין: (י) **אסור** לטלטלה ולא משום מוקצה אלא משום דגזרינן י"ט אטו שבת: (יא) **אבל** יבישה שראוי כו' והו כפי' ר"ת בפ' המביא כדי יין אבל הרי"ף והרמב"ם אסרו אפי' בעץ יבש ועיין ב"י מ"ש בשם הר"ן: וכוא

דרישה

סי' תקב [א] **וכן** ביצים כשצולים כו' עיין ב"י: אין

חדושי הגהות

תקב א ותמיה הוא בעיני דכיון שאינו ראוי להסקה מ"ש י"ט מ"ש שבת אם הוא אסור לטלטל משום מוקצה אסור בי"ט כמו בשבת ואם אינו מוקצה מותר לטלטלו בשבת כמו בי"ט ושמא משום דסתם עצים להסקה קיימי ובשבת אסור להסיק הוו כל העצים מוקצים ואסור לטלטלן אלא דבי"ט שמותר לטלטל עצים הראויים להסקה כדי לבשל בהן ומתוך שמותרים

תקג אסור לבשל ביו"ט אלא כדי צורך היום כו' ברייתא פ"ב דביצה ת"ר אין אופין מיו"ט לחבירו ק"ו מי"ט לחול באמת אמרו ממלאה אשה קדרה בשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת ממלא נחתום חבית של מים אע"פ שאינו צריך אלא לקיתון אחד אבל לאפות אינו אופה אלא מה שצריך לו רשב"א ממלאה אשה כל התנור פת מפני שהפת יפה בזמן שהתנור מלא אמר רבא הלכה כרשב"א ופי' רש"י ממלאה אשה כו' דבחד טירחא סגי וכן בנחתום לגבי מילוי אבל לאפות כל ככר וככר צריך אפייה ורדייה לעצמו ומשמע לכאורה דלא שייך האי טעמא שהוא יפה בזמן שהוא מלא אלא לגבי פת אבל לא לגבי תבשיל והכי משמע בכל דברי הפוסקים הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק והאגודה שלא הזכירו זה אלא לגבי פת. והשתא ודאי דאף למאי דקיל"ן כרשב"א אפ"ה בתבשיל אינו מותר אלא בחד טירחא אבל אסור ליתן בקדירה חתיכה לאחר שהניח הקדרה ע"ג האש כיון דאין התבשיל מיתקן יותר בכך אבל רבינו ס"ל דאף התבשיל מיתקן יותר כשיש הרבה בקדרה וכ"כ הרוקח וכ"כ הרב המגיד בשם הרשב"א וצריך לפרש לדידהו דמאי דמתיר ת"ק בתבשיל יותר מבפת היינו דוקא כשנותן כל החתיכות בקדירה בבת אחת דהוי חד טירחא אבל בב' טירחות אסור בתבשיל כמו בפת דמשום תוספת תיקון התבשיל והפת לא שרינן ליה לטרוח ולפ"ז למאי דקיי"ל כרשב"א הכל מותר בין בתבשיל בין בפת ואפשר דאף רש"י סובר כן דאי אפשר להכחיש המפורסם שהתבשיל מיתקן יותר כשיש הרבה בקדרה ומ"ש דבחד טירחא סגי היינו דוקא לת"ק אבל לרשב"א הכל מותר וכך אפשר לפרש לדעת שאר כל הפוסקים ומה שלא הזכירו האי סברא אלא בפת נמשכו אחר לשון הברייתא אבל אה"נ דה"ה בתבשיל מיתקן יותר כשיש הרבה ומותר אפי' בב' טירחות וכן עיקר: **ויש** אומרים דאפילו אמרה בפירוש שהיא רוצה אותה לצורך מחר שהוא מותר ויש אוסרין ונראה שהוא מותר וכו' הא דיש אוסרין היא סברת הרוקח וז"ל אבל אין לומר אלו יהיו לצורך יום טוב ולא אלו אך כשממלאה הקדרה אז התבשיל טוב ואינה ניכרת הערמתה וכההיא דרב אדא דמלח גרמא גרמא דלא מוכחא מילתא וכן במועד קטן מטילין שכר במועד אע"פ שיש לו ישן דלא מוכחא מילתא כו' והאריך להביא כמה הערמות דבתלמוד שהתירו כיון דלא מוכחא מילתא ורבינו הסכים לסברת המתירין שהרי אין זה בכלל הערמה

שראויה להסקה מותרת לכל דבר [ב] אין מבשלין בקדירות של חרס חדשות אא"כ הרתיחן תחלה מעי"ט מפני שהבישול הראשון מחזקן (יב) והוא גמר תיקונם:

תקג (א) **אסור** לבשל בי"ט אלא כדי צורך היום (ב) אבל מי"ט לחבירו (ג) או מי"ט לשבת אסור אבל ממלאה אשה הקדירה מבשר אע"פ שאינה צריכה (ד) אלא לחתיכה אחת מפני שהתבשיל מיתקן יותר א כשיש הרבה בקדירה וי"א דאפילו אמרה בפירוש שהיא רוצה אותו לצורך מחר שהוא מותר (ה) ויש אוסרין ונראה

מיוחדים אלא להסקה בלבד ואין תורת כלי עליהם יש להם דין מוקצה לגבי שאר מלאכות ומיהו במידי דאיכא תורת כלי עליהם שרי לאישתמושי ביה אפילו למלאכה שאינו מיוחד לה דהא מסיקין בכלים אע"פ שאין מיוחדין להסקה וסוגיין דהכא מחלפא בהדי סוגיין דפרק כל הכלים דהתם מייתינן מתניתין דאין סומכין את הקדירה בבקעת ואמרינן דהיינו טעמא משום דגזרינן י"ט אטו שבת ומפקינן לה מהלכתא דמוקמינן לה כב"ש וכדאיתא התם ולא מדכרינן טעמא דלא ניתנו עצים אלא להסקה והכא לא מדכרינן עלה ב"ש וסוגיין דהכא עיקר משום דאיתא בדוכתא הילכך נקטינן כסוגיין והיא סוגיא ליתא עכ"ל ודעת הרמב"ם כדעת הרי"ף שכתב בפ"ד אין סומכין את הקדירה ולא את הדלת בבקעת של קורה שלא התירו לטלטל עצים ביו"ט אלא להסקה בלבד עכ"ל ולגבי חיזרא כתב הרי"ף כמסקנא דאסיקנא יבישא שרי רטיבא אסור ויש לתמוה עליו כיון שהוא פסק כמ"ד לא ניתנו עצים אלא להסקה היכי שרי ביבישה לתקעו בכלי ולצלות בו הא מאן דהוה אסר בחיזרא לא הוה אסר אלא מטעם דלא ניתנו עצים אלא להסקה כדאיתא בגמרא וי"ל דאע"ג דלא ניתנו עצים אלא להסקה שרי לתקעו בכלי ולצלות בו מפני שתשמיש זה דומה להסקה והיינו דיהבינן טעמא למאן דשרי מה לי לצלות בו מה לי לצלות בגחלתו כלומר כיון שתשמיש זה לצלות כלי הוא וכי מסיק לה בנורא תשמישו כמי לצלות כלי הוי תשמיש זה דומה להסקה ושרי והר"ן כ' הא דאמרינן רטיבא אסור לאו למימרא דרטיבא אסור למיתביה בהיסק גדול אלא לומר כיון דרטיבא לא חזי אלא ע"י תערובת לא אמרינן מה לי לצלות בו מה לי לצלות בתערובת גחלתו כיון שאינו ראוי לצלות בגחלתו בפני עצמו כדרך שהוא צולה בו לבדו ע"כ והרמב"ם כתב בפ"ב קוץ רטוב הרי הוא מוקצה מפני שאינו ראוי להסקה לפיכך אסור לו לעשות כמו שפוד לצלות בו בשר ובפ"ד כתב לא תכנס אשה בין העצים ליטול מהם אוד לצלות בו וכתב שם ה"ה כבר נתבאר בפ"ב שקוץ רטוב אסור לצלות בו וקוץ יבש כתבתי שם שמותר ואפשר שאוד ר"ל לדעת רבינו עץ לח ורטוב שאינו ראוי להסקה בפ"ע אבל עץ יבש ודאי מותר כ"כ הרשב"א ז"ל עכ"ל ול"נ דאין צורך לידחק בכך אלא אוד עץ יבש הוא ואפ"ה אין צולין בו ולא דמי לחיזרא שהוא חד ודק כמו שפוד וא"צ תיקון כלל הלכך כיון דיבש הוא שראוי להסקה צולין בו אבל אוד כיון דעב הוא ולא חזי לשפוד בלא תיקון אלא על ידי הדחק אף על גב דיבש הוא שראוי להסקה אין צולין בו ולפי זה צריך לומר שמה שנתן טעם הרמב"ם שם שלא התירו לטלטל עצים ביו"ט אלא להסקה בלבד לא קאי האי טעמא אלא לאין סומכין את הקדירה ולא הדלת בבקעת אבל מ"ש לא תכנס אשה בין העצים ליטול מהם אוד לצלות לא מיתסר אלא מטעמא דפרישית: **אין** מבשלין בקדירות של חרס חדשות וכו' בפ' המביא כדי יין (שם) תנן אין מלבנין את הרעפים לצלות ובגמרא (ד' לג.) מאי קא עביד אמר רבי יוחנן הכא ברעפים חדשים עסקינן מפני שצריך לבדקן ואמרי לה מפני שצריך לחסמן ופי' רש"י שצריך לבדקן אם יוכלו לקבל ליבון הילכך ביום טוב לא דלמא פקעי ואשתכח דטרח שלא לצורך ואמרי לה שצריך לחסמן להקשותן בהיסק ראשון אם מתחזקים ומתקשים הילכך אע"ג דלצורך יום טוב הוא כמי דהא צולין עליהם מיהו כיון דבהיסק זה נעשה כלי אסור ובתר הכי מייתינן בגמרא הא דתנן אחד מביא את האור ואחד מביא את העצים ואחד שופת את הקדירה כולם חייבים בשלמא כולהו קא עביד מעשה אלא שופת את הקדירה מאי קא עביד אמר ר"ל הכא בקדירה חדשה עסקינן ומשום ליבון רעפים נגעו בה וכתב הרא"ש מהכא משמע דהלכתא כלישנא דאמר דטעמא דאין מלבנין את הרעפים מפני שצריך לחסמן דקאמרינן הכא בקדירה חדשה עסקינן ומשום ליבון רעפים נגעו בה והיינו משום חיסום דאיכא חיוב חטאת משום מכה בפטיש אבל משום שצריך לבודקו ליכא חיוב חטאת ומכאן יש ללמוד שאין לבשל בקדירה חדשה ביו"ט דחסומי קא מחסם להו וקא חזינא דמדייתי ואין מחזיקין מים עד שיבשלו בהם פעם אחת וגרסינן בירושלמי דמועד קטן רבי יודן ב"ר ישמעאל אורי מדוחק להביא כירה חדשה מבית האומן לשפות עליה קדירה ביום טוב עכ"ל אבל התוספות כתבו הכא בקדירה חדשה עסקינן ומשום ליבון רעפים נגעו בה יש נזהרים שלא לבשל בתחלה בקדירה חדשה ולא היא דהכא בקדירה ריקנית דאז שייך בה ליבון רעפים ששופתם קודם שמביא המים אבל כשמבשלין בה מאכל לא שייך בה ליבון רעפים ובסמ"ג כ' גרסינן בירושלמי ר' יהודה ב"ר ישמעאל הורה מדוחק להביא כירה חדשה מבית האומן לשפות עליה קדירה ביום טוב ויש רוצים ללמוד מכאן שאסור לבשל בקדירה חדשה בי"ט וצריך ליתנה על האש מעי"ט אבל יש לחלק בין קדירות שלנו לכירה והמרדכי כ' וז"ל כתוב בסה"מ יש רוצים ללמוד מכאן שאסור לבשל בקדירה חדשה בי"ט לכתחלה וצריך לתתה על האש מעי"ט בלא מים וכ"כ ר' אבי"ה ואולי יש לחלק בין קדירה שלנו לכירה עכ"ל והגה"מ כתב בפ"ג דברי סמ"ג ואח"כ כתב אמנם הר"מ היה מזהיר לבשל בכל קדירה חדשה מעי"ט אם רוצים לבשל בה בי"ט וכ"כ התוספות וכן נמצא בתוס' הר"מ דאסר אם לא מדוחק כגון שאין לו מה יאכל וכן הרוקח עכ"ל ורבינו ירוחם כתב קדירה חדשה לבשל בה ביו"ט כתבו התוספת שאסור ודקדקו כן מדאסור ללבן רעפין כמו כן הקדירה אין גמר תיקונו עד שיבשלו בה פעם אחת שאז מתחזקת ונראה דבקדירות שלנו שכל תיקונן וגמר עשייתן היא בבישולן בתנור של יוצרים שאינו אסור וכן עמא דבר עכ"ל וכן המנהג פשוט היום לבשל בקדירות חדשות בי"ט ומעולם לא ראינו מי שפקפק בדבר (ג):

תקג אסור לבשל בי"ט אלא כדי צורך היום אבל מי"ט לחבירו או מי"ט לשבת אסור כלומר וכ"ש מי"ט לחול דאסור ודברים הללו פשוטים ומתבארים בפ"ג דביצה (טז:) וכתב בהגה"מ בשם סה"ק יזהר שלא ישחוט מי"ט לחבירו דשמא שני חול ואפילו בשני י"ט של ר"ה ואע"ג דקדושה אחת הן היינו להחמיר ולא להקל ועוד דהאידנא יום ראשון עיקר ע"כ ובסה"ק מסיים כלשון הזה אך אם הוא אוכל קצת מן העוף או מן הבהמה בו ביום שרי משום דא"א לכזית בשר בלא שחיטה אבל לאפות ולבשל מי"ט לחבירו אסור אפילו כשאוכל קצת ממנו בו ביום דהתם לא שייך האי טעמא עכ"ל וכ"כ הכלבו בשם הר"פ (א) ויש לתמוה שהרי התירו חכמים לבשל קדירה מליאה בשר אע"פ שא"צ אלא לחתיכה אחת ולאפות תנור מלא פת אע"פ שא"צ אלא לככר אחד מיהו בהא איכא למימר דמיירי בתנורים דידן שלא התירו לאפות יותר מכדי צרכו כדלקמן סימן תק"ז אבל מה שאסר לבשל מי"ט לחבירו אפילו כשאוכל קצת ממנו קשיא ואפ"ל דמיירי דמבשל לאחר אכילה וכסברת בעל העיטור דכתב רבינו בסמוך ואפי' הכי שרי לשחוט על ידי אכילת כזית מידי דהוי אבהמה מסוכנת שנתבאר בסימן תצ"ח שאפילו אחר אכילה יכול לשחטה וסובר דבריאה כמי יכול לשחוט אחר אכילה כל שאוכל ממנו כזית: **אבל** ממלאה אשה הקדירה מבשר אע"פ שא"צ אלא לחתיכה אחת ברייתא בפ"ב דביצה (יז.) באמת אמרו ממלאה אשה קדירה בשר אע"פ שא"צ אלא לחתיכה אחת ממלא נחתום חבית של מים אע"פ שא"צ אלא לקיתון אחד ופירש רש"י ממלאה אשה קדירה וכו' דבחד טרחא סגי וכן בנחתום לגבי מלוי: וה"ה כתב בפ"א בשם הרשב"א ממלאה אשה קדירה וכו' כדי שיאכלו משמנים לפיכך יראה לי שאפילו ליתן בקדירה חתיכה אחר שהניח הקדירה ע"ג האש מותר עכ"ל. ומיהו לדברי רש"י שנתן טעם משום דחד טרחא הוא כל כה"ג דהוי תרי טירחי נראה דאסור ודברי רבינו כדעת הרשב"א שהרי נתן טעם מפני שהתבשיל מיתקן יותר כשיש הרבה בקדירה והכי נקטינן כמאן דמיקל כיון דהוי מידי דרבנן: גבי מלוי חבית של מים כתב ה"ה בשם הרשב"א ובלבד שיתן את הכל קודם שהניח חבית על גבי האש ע"כ והטעם לפי שאין המים יפים יותר כשיש הרבה בכלי ולפי דעתו ז"ל אסור להוסיף שלא לצורך אבל מעיקרא חד טרחא הוא ושרי עכ"ל: **ומ"ש** ויש אומרים דאפי' אמרה בפירוש שהיא רוצה אותו לצורך מחר שהוא מותר ויש אוסרין כ"כ הרוקח וז"ל ממלאה אשה קדירה בשר אע"פ שאין צריך אבל אין לומר אלו יהיו לצורך י"ט ולא אלו אך כשממלאה הקדירה אז התבשיל טוב ואינה

דרכי משה

(ג) ובמדומה לי שנהגו במקומינו איסור שהרי המנהג פשוט שכל הקדירות החדשות שקונין לפסח מבשלין בהם מים קודם פסח ונראה שזו היא הטעם שאינן רוצים שיהיו תחלת בישולן בהם בי"ט: תקג (א) ונראה דמיירי שמרבה בבישול או באפייה בשביל יום טוב שני ואינו מבשלו ואופה בבת אחת דאילו מבשלו או אופה בבת אחת שרי כמש"ר בסמוך

דרישה

[ב] **אין** מבשלין בקדירות כו' וכתב ב"י ז"ל ורבינו ירוחם כתב קדירה חדשה לבשל בה ביו"ט כתבו התוס' שאסור ודקדקו כן מדאסור כו' נ"ע דהא התוס' כתבו בהדיא להתיר וסבילו

סי' תקג (א) **אסור** לבשל בי"ט וכו' וה"ה לאפות ולשחוט אסור אא"כ צריך לכזית וכן יכולה לבשל הרבה קדירות ולאכול מכל א' מעט קודם: ואם עבר ובישל אחר אכילה כתב ריב"ש בתשובה שמותר אם צריך לכזית וכ"פ ב"י ורמ"א: (ב) **אבל** מי"ט לחבירו כו' ומכ"ש מי"ט לחול וכ"כ ב"י אבל א"ל דדוקא מי"ט לחבירו קאמר וכדאשכחן לענין הכנה דאין י"ט מכין לחבירו דדוקא הנולד בזה אסור בזה אבל הנולד בי"ט מותר בחול דל"ד דדוקא גבי נולד דהאיסור נעשה מאיליו לכך מותר בחול אבל לעשות מלאכה בידים בי"ט לצורך חול אין סברא כלל לכך נ"ל דרבינו לרבותא נקט י"ט וכ"ש חול, ובד"מ נדפס בהדיא אפי' במקום אבל: (ג) **אי** מי"ט לשבת אסור ואפי' בב' ימים של ר"ה דכי אמרי' דקדושה אחת הן ה"מ לחומרא אבל לקולא לא וכמ"ש לעיל סימן תק"ח: (ד) **אלא** לחתיכה א' ואפי' לאחר שהניח הקדירה על האש מותר ליתן לתוכה חתיכה מיה להאי טעמא רשב"א: (ה) **ויש** אוסרין אלו יש אוסרין סברי כר"ש שהטעם שממלא משום דחד טירחא הוא וכה"ג הוו תרי טירחות:

פרישה

(יב) **והוא** גמר תיקונן כתב רמ"א וכן המנהג אם לא על ידי הדחק שסומכין על רבים המתירין ולכן נהגו כשקונין קדרות חדשות בפסח מבשלים בהן קודם י"ט עכ"ל ול"ד בפסח רק שבפסח דרך לקנות קדירות חדשות וק"ל:

חוץ

חדושי הגהות

שמותרים לטלטל להסקה מותרים לטלטל נמי לכל דבר ואף עצים שאינם עומדים להסקה הוו בכלל שאר עצים שמותר לטלטלן אלא שגזרו בהן בי"ט אטו שבת אך צ"ע מי דחקו לר"ת לפרש משום גזירה י"ט אטו שבת דהא עצים שאינם ראוים להסקה הוו כאבנים דאסור בי"ט כמו בשבת דלא שרי ר"ש מוקצה אלא בכלי אבל עצים שאינם ראוים להסקה כאבנים הם ואפי' לר"ש אסור לטלטלן (מהרל"ח):

תקג א לאו למימרא דאי לאו שהתבשיל מיתקן יותר היה אסור למלאות אפי' אם נותן הכל בבת אחת דהא מתיר נמי באותה ברייתא לנחתום לחמם חבית מלא מים כולי כמו שיתבאר

ונראה שהוא מותר כיון דטעם ההיתר מפני שהתוספת גורם טעם בתבשיל אם כן אפילו פירשה בפירוש נמי מותר כתב בעל העיטור דווקא קודם אכילה יכולה להרבות בבישול אבל לאחר אכילה אינה יכולה לבשל ולומר אוכל ממנו כזית דאין לך הערמה גדולה

ואינה ניכרת הערמתה : **ונראה** שהוא מותר כיון דטעם היתר מפני שהתוספת גורם טעם בתבשיל וכו' הם דברי רבינו ודברים של טעם הם לפי דבריו שכתב דטעמא דשרי למלאות קדירה בשר מפני שהתבשיל מיתקן יותר כשיש הרבה בקדירה ומיהו לפי טעמא של רש"י דמשום דחד טרחא הוא שרי הכי איכא למימר דלא התירו אלא במבשל סתם שנראה שאינו מבשל אלא לצורך יו"ט : **ונראה** דאיכא תו בין הני תרי טעמי דלדברי הרשב"א ורבי' אע"פ שאינו אוכל מהבשר כלל שרי לבשל כיון שדעתו לאכול מהתבשיל ולדברי רש"י משמע שצריך שיהא בדעתו בשעה שמבשל לאכול כזית מאותו בשר בו ביום אבל אם אין בדעתו לאכול בו ביום מאותו בשר כלל אף על פי שדעתו לאכול מאותו תבשיל אסור לבשל דלא חשיב תבשיל במקום בשר כדי שנתיר לבשל בשבילו ומיהו יש לדחות ולומר דלרש"י נמי שרי לבשל אף ע"פ שאין בדעתו לאכול היום אלא מהתבשיל בלבד ולא דמי למי שיש לו בשר בקדירה שאין מתירין לו להוסיף בשר בשביל תוספת תיקון התבשיל דשאני התם שכבר יש לו בשר ותבשיל ובשביל תוספת תיקון כל דהו לא שרינן ליה : **כתב** בעל העיטור דוקא קודם אכילה יכולה להרבות בבישול וכו' והתוספות כתבו בפ"ק דביצה (יא:) גבי הא דאמרי' רב אדא בר אהבה מעריס ומלח גרמא גרמא וכן רגילים העולם שמערימים וצולים התרנגולת ואוכלין ממנה מן הכבד ומיהו ה"ר שמואל היה אומר דהיינו דוקא קודם אכילה אבל לאחר אכילה לא וכ"כ בהג"ה שם וכן דעת הריב"ש בתשובה וכתב דמ"מ אם עבר ובישל אחר אכילה בהערמת אכילת כזית אין לו דין מערים לאסור עליו התבשיל אלא דין מבשל במזיד או בשוגג יש לו דשרי ובפ"ב דביצה (שם) גבי הא דתניא מבשל הוא ליו"ט ואם הותיר הותיר לשבת ובלבד שלא יערים פי' רש"י ובלבד שלא יערים לאחר שבישל לצורך לומר עוד אני צריך להזמין אורחים ויבשל תבשילין ויותירם לשבת וכתבו התוס' ע"ז וא"ת מ"ש מההיא דרב אדא מעריס ומלח גרמא גרמא וי"ל דשאני התם דהוי איבוד אוכלין בעלמא ומשום שמחת יום טוב התירו דאי לא"ה חייש שמא יסרח הבשר ויימנע ולא שחיט אבל הכא בבישול דחמור וגם היה יכול לעשות תקנה על ידי עירוב תבשילין מבעוד יום עכ"ל משמע מדבריהם דאפילו קודם אכילה נמי כל שמבשל קדירות יותר מכדי צורך היום הוי מערים ואסור מיהו אם אוכל מעט מכל אחד כיון דקודם אכילה הוא מבשלם אפשר דשרי וכ"כ רבי' ירוחם גבי מי שלא הניח עירוב תבשילין שיוכל לבשל ולאפות לצורך יו"ט ואוכל מכל מין ומין ואם יותיר יותיר עכ"ל וג' הרשב"א נשאל על א' שהתיר לטפל ביום טוב ראשון בלק בגבינה לצורך ליל יו"ט שני ובלבד שיאכל מעט מאחת מהנה לתינוק א' והביא ראיה מרב אדא בר אהבה דמעריס ומלח גרמא גרמא והוא ז"ל השיב שטעה שאם אתה אומר כן למה הוצרכנו להתיר למלאות קדירה בשר מחמת שהתבשיל יפה בזמן שהקדירה מליאה בשר והא לדברי המתיר מותר לבשל כמה חתיכות בזא"ז ואפי' בקדירות מוחלקות כיון שהוא רוצה לאכול אחד מהחתיכות ועל מה שהביא המתיר ראיה מרב אדא דמלח גרמא גרמא כתב דטעות גמור הוא בידו דהתם היינו משום שמחת יו"ט והתירו סופן משום תחלתן שאם אי אתה מתיר לו כן אף הוא לא ישחוט ואתי לאימנועי משמחת יו"ט והערמה זו מותרת לפי שלא באה לו מחמת פשיעתו כאותה הערמה דאפייה מחמת שנאבד עירובו בפשיעתו וכ"ש עכשיו שלא רבים יחכמו ולא עדיפי מבני בשכר והמרדכי כ' בפ"ב דביצה אמר רבא הלכה כרשב"א ל"ש תנור קטן וכו' ומשמע אפילו בהערמה והא דתניא לקמן ואם הערים אסור מוקמינן ליה בתלמודא דחנניא היא ואליבא דב"ש ורבינו יואל התיר לאפות ביום טוב לצורך ברית מילה שחל להיות ממחרת בחש"מ והיה יום חגם שלא היו יכולין לאפות אם לא ביו"ט ולא היה די לקהל בתנור אחד והתיר לאפות בב' פעמים מפני צריכות פת אחד לכל תנור ותנור לשנים וג' ישראלים ע"כ אבל הגה"מ כ' בפ"א על מ"ש הרמב"ם ממלאה אשה תנור פת אע"פ שא"צ אלא לככר אחד בפר"ח כתב ובלבד שלא יערים כך קבלתי מרבותי היינו דלא כרבינו יואל שהתיר ג' תנורים מליאים לצורך ברית מילה של מחר בחש"מ רק ע"י צריכות פת א' מכל תנור ע"כ לשון הגהות חדשות ודבר פשוט הוא שאין הלכה כרבינו יואל שהרי הגהות והרשב"א פליגי עליה בהדיא וכ"נ מדברי התוספת בפרק כל שעה (לז:) גבי היתר אפיית פת עבה וכ"כ שהוא דעת כל הפוסקים :

כתב הרמב"ם בפ"א אפה כדי לאכול ביום טוב והותיר מותר לאכול המותר בחול וכתב הרב המגיד זה פשוט וללמד מדין מי שלא עירב עירובי תבשילין : **כתב** המרדכי בפ"ב דביצה מעשה היה בקולוני"א שאפו לכתחילה פשטיד"א מיו"ט לחבירו והתירו רבני קולוני"א בדיעבד באכילה כר"י דאמר המבשל בשבת בשוגג יאכל למ"ש בין לו בין לאחר וכ"ש בי"ט דקיל ורבינו יואל אסר דע"כ לא שרי ר"י הלא גבי שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי ביה אבל יו"ט דקיל אי שרי ליה אתי לזלזולי ביה ואסור וכן אמר ה"ר אביגדור שראה שבא מעשה לפניו וצוה להשליך לאיבוד ואפילו ליתן לשפחתו אסר לו עד כאן לשונו ובתשב"ץ כתב שמהר"ם התיר אשה שאפתה מי"ט ראשון של ראש השנה לחבירו מדתנן המבשל בשבת בשוגג יאכל והרמב"ם כתב בפ"א המבשל או האופה ביו"ט כדי לאכול בו ביום או שזימן אורחים ולא באו ונשאר התבשיל והפת הרי זה מותר לאוכלו בין בחול בין בשבת ובלבד שלא יערים ואם הערים אסור. (ג) ואפי' בשבת שאחר יו"ט מפני שהחמירו במערים יותר מן המזיד וכתב ה"ה שכתב כן מדאמרינן גבי יו"ט שחל להיות ערב שבת ואכל עירובו קודם אפייה ובישול מבשל הוא ליו"ט ואם הותיר הותיר לשבת ובלבד שלא יערים ואם הערים אסור ואמר רב אשי דעפי החמירו במערים מבמזיד ולמד משם דכ"ש במערים לצורך חול דאסור וכן כתבו המפרשים עכ"ל וכ"כ הריב"ש בתשובה וז"ל הרשב"א שאלה תבשיל שנתבשל בי"ט ראשון לצורך י"ט שני אם מותר : **תשובה** זו בעיא בגמרא עבר ואפה מאי ואתינן למיפשטא מדתניא מי שהניח עירובי תבשילין וכו' ודחי רב נחמן והרי"ף לא פסק בה כלל ומיהו מסתברא דשרי חדא דמדדחו לה

רב

הערמה דטעם ההיתר הוא מפני שהתוספת גורם טעם בתבשיל והו"ל כאילו כל התבשיל נתבשל לצורך היום וא"כ אפילו פירשה בפירוש נמי מותר ודברי טעם הם ונראה בעיני שאף הרוקח ז"ל לא היתה דעתו לומר שאם אמרה בפירוש דהוי הערמה ממש והתבשיל אסור דהא ודאי אין כאן הערמה כיון שהוא צריך עכ"פ לחתיכה אחת וכמו שכתב רבינו אלא דלכתחלה הזהיר שלא תאמר כך מפני שמדבריהם ניכר קצת הערמה וכן נכון להזהיר על זה :

כתב בעל העיטור דוקא קודם אכילה כו' בפ"ב די"ט תניא גבי מי שנאבד עירובו בפשיעתו מבשל הוא לי"ט ואם הותיר הותיר לשבת ובלבד שלא יערים ואם הערים אסור ופי' רש"י שלא יערים לבשל בב' קדרות שיאמר אני צריך להזמין אורחים הו יבואו לי אורחים אבל בקדרה אחת מותר להערים ולהרבות וכן פי' התוספות ושאר מחברים אחריהם כמו שיתבאר בסמוך וכן מפרש בעל העיטור והשתא ודאי כיון דאפילו קודם אכילה אסרו הערמה לבשל לצורך היום וא"כ לחזור ולבשל ולומר שיזמין עוד אורחים מכ"ש כשחוזר ומבשל אחר האכילה דניכר הערמתו והדבר פשוט דקודם אכילה נמי אם אינו צריך אפילו לחתיכה אחת שכבר בישל לצורך סעודת שחרית כמה מיני תבשילין אף שאינו אוכל מכל תבשיל רק מקצתו וחוזר ומבשל תבשיל אחד לצורך הלילה דאסור ואף על פי דאוכל ממנו כזית בתוך הסעודה שחרית דלשון הברייתא משמע להדיא דוקא כשצריך לחתיכה אחת הוא דשרי הא לאו הכי הויא הערמה ואסור וכך מפורש בסמ"ק שכתב ויש ליזהר שלא ישחוט מי"ט לחבירו שמא השני חול ואפי' בשני י"ט של ר"ה דאע"ג דקדושה אחת הן דוקא להחמיר ולא להקל אך אם הוא אוכל קצת מן העוף או מן הבהמה בו ביום שרי משום דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה אבל לאפות ולבשל מי"ט לחבירו אסור אפילו כשאוכל קצת ממנו בו ביום דהתם לא שייך האי טעמא עכ"ל וא"כ העתיק הברייתא דממלאה אשה קדרה בשר וכו' אלמא דס"ל דהברייתא עכ"פ דוקא בשצריך לחתיכה אחת עכ"פ כמו שנוהגין לאכול הרבה מיני תבשילין מכל אחד חתיכה אחת או שתים אבל כשאינו צריך כלל ועיקר בישולו לצורך הלילה אסור אפילו כשאוכל ממנו קצת וליכא למימר דמאי דאסר בהלכה מיירי באחר אכילת שחרית כמו שפי' ב"י שהרי אחר כל זה כתב ומיהו דוקא קודם אכילת שחרית אבל לאחר אכילה לא ע"כ ואם כן תחלת דבריו הם בקודם אכילה כדפרי' וא"ה בשחיטה התיר אפילו בכה"ג דכיון שאוכל ממנו קצת אע"פ שא"צ הוה ליה כמו שמבשל תבשיל אחד לאחר אכילה ואכלו כולו דשרי אף על פי שאינו צריך לאכול עוד וה"נ הו"ל כמי שצריך לכל הבהמה הנשחטת מאחר שאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה ואע"פ דתנן בהמה מסוכנת לא ישחוט א"כ יודע שהוא יכול לאכול ממנה כזית צלי מבע"י דמשמע דוקא מסוכנת אבל לא בריאה דהתם ה"פ כשיכול לאכול אע"פ שאינו אוכל אבל בריאה אסור אפילו יכול לאכול אבל באוכל ממנה קצת שרי אפילו בריאה כך הוא לדעת הסמ"ק אבל כבר חלקו עליו דלא מפלגינן כלל בין שחיטה לבישול והכל אסור אם אינו צריך לאכול ממנו היום ובסגנון זה היא שיטת כל המחברים שכתבו היתר באוכל ממנו קצת דכונתם היא דוקא בכה"ג שצריך לאכול ממנו קצת ואף כשיש לו תבשילין הרבה מכל מקום הוא בכלל צריך כיון שדעתו היא מתחלה כדי לאכול מהמינים שחרית אבל כשדעתו אינה אלא לבשלו לצורך הלילה ואינו אוכל ממנו קצת אלא כי היכי דלא ליאסר עליו זאת היא הערמה ואסור והארכתי בזה מפני שראיתי הרבה טועין בפשט זה לבשל לצורך הלילה בקדירה אחת וא"כ בסעודת שחרית נותנין גם אותו תבשיל על השלחן ואוכלין ממנו קצת והוא איסור גמור ומה שכתבו התוס' בפ"ק דביצה וז"ל מעריס ומלח גרמא גרמא וכן רגילין העולם שמערימין ומולחין התרנגולת ומבשלין ואוכלין מעט מן התרנגולת כגון הכבד ומיהו הר"ר שמואל היה אומר היינו דוקא קודם אכילה אבל אחר אכילה לא וכ"כ בהגהת אשר"י וכ"כ רבינו ירוחם בח"ב נראה דהאי דכתבו ומיהו הר"ש היה אומר כו' הוא להורות דהעולם טועין בזה מפני שהם עושין כן אפילו לאחר אכילה וזה פשוט דאסור דדוקא קודם אכילה התיר רב אדא למלוח הרבה אפילו אינו צריך אלא לחתיכה אחת אבל ודאי דאפילו קודם אכילה אין היתר אלא אם כן שצריך לחתיכה אחת עכ"פ כדפרי' ואע"ג דבמה שהיו נוהגין העולם להתיר על סמך אכילת הכבד בסתמא אין בו צורך היום היה יכול לסתור מנהגם אפילו היה קודם אכילה מכל מקום נקט האמת בדבריו שהם היו עושין כן לאחר האכילה ולזה אין היתר בעולם משא"כ בקודם אכילה שיש היתר היכא דצריך לחתיכה אחת ותדע שהרי בפ"ב דביצה כתבו התוס' להדיא דההיא דמלח גרמא גרמא דמיירי בקודם אכילה כדכתב ה"ר שמואל שאני התם דהוי עבוד באוכלין בעלמא ומשום שמחת יו"ט כדי שלא ימנע מלשחוט הוא דשרי הא לאו הכי אסור וכן פי' הר"ן לשם וכ"כ הרשב"א בתשובה וכן הוא בפירש"י אלמא דאפילו בקודם אכילה אסור להערים והיינו בכה"ג שאין צריך אפילו לחתיכה אחת וכיון שאין צריך אין חילוק בין אוכל ללא אוכל. ורבינו יואל פי' ההיא דממלא אשה כולי דשרי אפילו בהערמה והא דתניא ואם הערים אסור לאו הלכתא היא וכל הגאונים חולקין עליו. ודע דבמרדכי הארוך כתב בפ"ב דביצה אההיא דאוסרין לזמן לעו"ג בי"ט שמא ירבה בשבילו וא"ת ומה בכך הא אמר לעיל ממלאה אשה את הקדירה כו' י"ל דהתם אילו היה כריסו מחזיק הכל ראוי לו ע"כ מותר לאפות ולבשל לו בבת אחת יותר מצרכו אבל לאפות להדיא או לבשל לצורך עכו"ם אסור ומה"ט נמי אסר רב חסדא עיסה אגיה של עכו"ם כו' וכה"ג כתב באגודה ולפ"ז יראה דאפילו כשצריך לחתיכה אחת ומבשל הרבה לצורך הלילה ונותנו על השולחן לאכול ממנו לא יאמר לבני ביתו שלא לאכול מזה התבשיל כי אם קצת דהא עיקר ההיתר הוא משום שאילו היה כריסו מחזיק הכל וכו' אלא אם יותיר יותיר ולא יאמר כלום ואפשר שזאת היא סברת היש אוסרים שהביא רבינו שלא לומר בפירוש כו'. אבל הרא"ש והר"ן ז"ל פי' בע"א דההיא דאסור לזמן לעו"ג וכו' ה"פ שמא ירבה בשבילו לבשל בקדירה אחרת לבדו וכן פי' רוקח ולפ"ז אין איסור באמירה

וו

דרכי משה

(א) בסמוך ממלאה אשה קדירה כולי או אפשר דר"ל דמפרש בהדיא דאופה ומבשל למחר ולכן אסור אע"ג דצריך לאכול מקצתן היום כמו שיתבאר בסמוך ולגבי שחיטה אפילו בכה"ג שרי מאחר דא"א לכזית בשר בלא שחיטה כנ"ל וולא כדברי ב"י שכתב שינויים דחוקים על דברי הסמ"ק ובתשובת מהרי"ל סימן מ"ט די"ט ראשון לגבי י"ט שני מחשב כחול וכל דבר שאפשר לעשותו בי"ט ראשון אסור לעשותו בי"ט שני דהוי כאפשר לעשותן מעי"ט : (ב) ונראה דאף הרמב"ם לא אסר אלא בהערים אבל בעבר ובשל בין בשוגג בין במזיד יש לסמוך אדברי המתירים ורבינו יואל ור"א כיחידים הם בכבכר לאוסרן : ספ"ק

חדושי הגהות

שיתבאר בסמוך אע"פ שאין המים מתוקנים יותר כשיש הרבה בכלי אלא מפני כן כתב רבינו שהתבשיל מיתקן יותר שאפילו ליתן בקדירת חתיכה אחר שהניח הקדירה על גבי האש מותר משא"כ במים דדוקא כשמילא כל החבית כאחת מותר ולא בשני פעמים וכ"כ הב"א בפ"א לדעת הרשב"א שכתב נמי שם בהך דממלאה אשה כולי כדי שיאכלו מ"מ מינים שכתב ה"ה שר"ל שאפילו ליתן חתיכה בקדירה אחר שהניח הקדירה סגי דלדידיה דווקא בשהניח כל הקדירה בבת אחת שרי ולא בזה אחר זה (מהרל"ה) :

גדולה מזו [ה] וכן נחתום יכול לחמם חבית מלא מים אע"פ שאינו צריך אלא לקיתון אחד :

תקד תבלין או פלפלין נידוכין כדרכן [א] לרב אלפס אפילו במדוך של אבן חוץ

ו. והמחמיר תע"ב. והיכא דעבר והערים ובישל לצורך הלילה על סמך שיאכל ממנו קצת אע"פ שא"צ אסור התבשיל לדידיה שהרי בלא הכי הניח ע"ת החמירו במערים יותר מבמזיד ונראה דכאן אפילו במזיד שמבשל לצורך הלילה ואין דעתו לאכול ממנו כל עיקר נמי דינא הכי ואע"פ דבמי שלא הניח ע"ת שרינן התבשיל במזיד כאן יש להחמיר יותר ולא כהריב"ש בתשובה סימן רנ"ד שאמר דהכל אחד וכבר הארכתי בזה בתשובתי בס"ד ואפילו היה שוגג קנסינן שוגג אטו מזיד ואסור לדידיה אבל לאחריני שרי ובני ביתו נמי כאחריני דמו :

ומ"ש וכן נחתום כו' כתב ה"ה בשם הרשב"א צריך שיתן את הכל קודם שהניח החבית ע"ג האש שהרי אין המים יפים יותר כשיש הרבה בכלי ואין היתירו אלא משום דחד טירחא הוא והכא איכא ב' טירחות ונראה בעיני לפ"ז שאסור לומר בפירוש שהוא רוצה אותו לצורך מחר לדעת רבינו שאמר דטעם ההיתר מפני שהתוספת גורם טעם בתבשיל ולכן אפילו פירש בפירוש נמי מותר א"כ לפ"ז במילוי מים אסור ויש הוכחה לזה מדכתב רבינו המחלוקת אתבשיל לבד ולא כתבה בסוף הסימן גם אמילוי מים אלמא דבמילוי מים אין היתר נ"ל וכבר כתבתי למעלה דאף בתבשיל ראוי להחמיר :

תקד תבלין או פלפלין נידוכין כדרכן לרב אלפס וכו' משנה בפ"ק בש"א תבלין נידוכין במדוך של עץ והמלח בפך ובעץ הפרור ובה"א תבלין נידוכין כדרכן במדוך של אבן והמלח במדוך של עץ ובגמרא דכ"ע מיהא מלח בעי שינוי מ"ט רב הונא ורב חסדא חד אמר כל הקדרות צריכות מלח ואין כל הקדרות צריכין תבלין וחד אמר כל התבלין מפיגין טעמן ומלח אינה מפיגה טעמה מאי בינייהו איכא בינייהו דידע מאי קדרה בעי לבשולי א"נ במוריקא א"ר יהודה אמר שמואל כל הנידוכין נדוכין כדרכן ואפילו מלח והא אמרת מלח בעי שינוי הוא דאמר כי האי תנא דתניא אר"מ וכו' א"ל רב לרב אחא ברדלא כי דייכת אדלי אדלויי ודוך ר"ש שמע קול בוכנא אמר האי לאו מגוויה דביתאי היא ודילמא אדלויי אדלי דשמעיה דהוי צליל קליה ודילמא תבלין הוי תבלין נבוחי מנבח קלייהו. והרי"ף ז"ל הביא המשנה כצורתה והביא גם כן הסוגיא דגמרא מרב יהודה אמר שמואל ואילך והשמיט דברי רב הונא ורב חסדא ופי' גם כן שמה שאמר אדלי אדלויי ודוך לענין מלח קאמר ליה אבל תבלין לא בעו הלכה והביא ראיה מדקמתני שמעיה דהוה צליל קליה והדר אקשינן ודילמא תבלין הוה שמעינן דתבלין לא בעי הלכה ומשמע לי דס"ל לרי"ף דכל מיני תבלין לא בעו הלכה אפי' ידע מאי בעי לבשולי ואפילו מוריקא וראייתו מדאקשינן ודילמא תבלין הוו ומאי קושיא דילמא אפי' את"ל דתבלין הוו מ"מ אסור במוריקא או היכא דידע מאי קדרה בעי לבשולי אלא ודאי דבכל ענין לא בעי שינוי בתבלין וכן מבואר בסמ"ג שכתב וז"ל ומקשה עוד ושמא דתבלין היו כותשין שא"צ הטייה ושינוי ומתרץ כי ידע שלא היה כותשין התבלין כי יש להם קול ניבוח משמע שכל מיני תבלין נידוכין כדרכן ודוקא במלח צריך הטייה עכ"ל ולפי זה נ"ל דהטעם שמלח צריך שינוי אחר מתבלין הוא משום הפגת הטעם וכל מיני תבלין יש בהן הפגת טעם אחד מרובה ואחד מועט ואף מוריקא ומשא ומתן זה חולק אמשא ומתן של בני ישיבה שאמרו דאיכא בינייהו דרב הונא ורב חסדא במוריקא ולכך לא הביא הרי"ף דבריהם והמשא והמתן שעליו גם כתב בסתם דתבלין לא בעו הלכה דמשמע דכל מיני תבלין שבעולם לא בעי שינוי ואפילו ידע מאי קדירה בעי לבשולי וכדמשמע ממאי דאקשינן ודילמא תבלין הוו דאלמא דסתמא דתבלין לא בעי שינוי בכל מיני תבלין שבעולם ומשמע נמי מדברי הרי"ף שהביא המשנה כצורתה דמלח במדוך של עץ ופסק נמי כרב דמלח סגי בהלכה דאין חילוק בין שינוי לשינוי דכל שינוי בין שינוי במדוך של עץ או שינוי דהטייה הכל הוי שינוי ושרי ולפ"ז רב דאמר דמלח בעי הלכה חולק אדשמואל דאמר כי האי תנא דתניא אמר ר"מ כו' דמלח לא בעו שינוי כל עיקר דיחידאה הוא ולית הלכתא כוותיה אלא כסתמא דמתניתין דמלח בעי שינוי אלא דלא בעינן בדוקא שינויא דמדוך של עץ דה"ה נמי בשינוי דהלכה סגי ולהכי הביא הרי"ף דברי שמואל לאורויי לן דרב פליג עליה דשמואל בהא והילכתא כוותיה דרב באיסורי ועוד טעם אחר דלית הילכתא כשמואל דהא רב ורב ששת וכל בני הישיבה שנשאו ונתנו אדברי ר"ש כולהו חלקו עליו וס"ל דמלח בעי שינוי וכתנא דמתני' והיינו דקאמר ר"ש האי לאו מגו ביתאי כלו' דאנא לא ס"ל להקל כשמואל אלא כרב ואיש אחר הוא שסובר כשמואל לדוך מלח בלא הלכה ובלא שינוי כל עיקר וכך הם דברי הרמב"ם שכתב בסתם דכין את התבלין כדרכן משום דמפיגים טעמם דמשמע כל מיני תבלין בעולם גם כתב דמלח בעי שינוי דהלכה או שידוך בקערה וכיוצא בה כדי שישנה כו' והיינו כדפרי' שרב ורב ששת חולקים אשמואל ודלא כפירש"י דרב ס"ל כשמואל עיין עליו ונתיישב מה שלא הביאו הרי"ף והרמב"ם והסמ"ג דברי רב הונא ורב חסדא והמשא והמתן שעליהם שנתקשו בו הר"ן והב"י עיין עליהם. ועתה נבא לבאר דברי רבינו דמ"ש תבלין או פלפלין נידוכין כדרכן כו' פי' כל תבלין אפילו מוריקא נידוכין כדרכן ולא בעו שינוי חוץ מן המלח שצריך שינוי קצת פי' ובהכי סגי וא"צ"ל אם ישנה טובא כגון לדוכם בקערה או במדוך של עץ ומה שאמר והפלפלין הוא לפי דבתוספתא תניא הפלפלין כתבלין אלמא דאין הפלפלין בכלל סתם תבלין ותו דבפרק תולין משמע דפלפלין אסור לדוכן ואשמועינן דהיינו בשבת אבל בי"ט שרי דלא כפי' רש"י ור"ח והשאלתות אלא כמ"ש ר"י בתוס' שם (דף קמא) ובפ"ק דביצה (דף יד) :

ומ"ש

רב נחמן ורבה ש"מ הכי ס"ל ועוד דהו"ל משל דבריהם דאי מדאורייתא מיסרא שרי דהא איכא הואיל וכ"כ מדבריהם אע"פ שלא כתב כן מפורש וכ"פ בעל העיטור ולזה דעתי נוטה : **ויותר** נ"ל הלכה שאפי' היו לו מאכלים אחרים ה"ז מותר ואע"פ שהקשו שם מהא דתנן המעשר פירותיו בשבת וכו' ואוקימנא בדאית ליה פירי אחריני ותו אקשינן מהמטביל כליו בשבת ואוקימנא בדאית ליה כלי אחריני א"כ אפשר בשאלה אני אומר שלא עמדו הדברים במסקנא שהרי חזרו והקשו עוד שם מהמבשל בשבת בשוגג יאכל וכו' ופירקו איסורא דשבת שאני ומסתברא לי דהשתא דאתית להכי כולהו אינך נמי איסורא דשבת נינהו ובהנהו הוא דאסרי במזיד דידהו אבל בי"ט כלל לא דמעיקרא הוא דמהדרי לפרקינהו כדי שלא תחלוק בין שבת ליו"ט אבל בסוף דלא קם ליה פריק פירוקא אחרינא דסגי לכולהו וכן נ"ל ישובן של דברים עכ"ל : **ובן** נחתום יכול לחמם חבית מלא מים אע"פ שא"צ אלא לקיתון אחד כבר נתבאר בתחלת סימן זה :

תקד תבלין או פלפלין נדוכין כדרכן לרי"ף אפילו במדוך של אבן וכו' בפ"ק דביצה (יד.) תנן בש"א תבלין נדוכין כדרכן במדוך של אבן והמלח בפך ובעץ הפרור וב"ה תבלין נדוכין כדרכן במדוך של אבן והמלח במדוך של עץ ובגמרא דכ"ע מיהא מלח בעיא שינוי מ"ט רב הונא ור"ח חד אמר כל הקדירות צריכות מלח ואין כל הקדירות צריכות תבלין וח"א כל התבלין מפיגין טעמן ומלח אינה מפיגה טעמא מאי בינייהו א"ב דידע מאי קדירה בעי לבשולי א"נ במוריקא ופי' רש"י כל הקדירות. כל מיני תבשיל צריכות מלח הילכך מאתמול הוה ידע דאיבעי ליה לדיכה : ואין כל הקדירות צריכות תבלין. ואדם אינו יודע מה יעלה בלבו לאכול למחר : מפיגין טעמם. ממירים טעמם אם ידוכם מאתמול : דידע. מאתמול מאי קדירה בעי לבשולי ללישנא קמא בעיא שינוי ללישנא בתרא לא בעי שינוי א"נ תבלין של מוריקא איכא בינייהו שיש קדירה שמתבלין אותה בכרכום ואינו מפיג טעמו אם נידוך מבע"י והוא לא היה יודע מה יבשל מחר ללישנא בתרא בעי שינוי ללישנא קמא לא בעי שינוי ואיתא תו בגמרא אר"י אמר שמואל כל הנידוכין נדוכין כדרכן ואפילו מלח והא אמרת מלח בעי שינוי הוא דאמר כי האי תנא דתניא א"ר מאיר לא נחלקו ב"ש וב"ה על הנידוכין שנדוכין כדרכן ומלח עמהם לא נחלקו אלא לדוכן בפ"ע שבש"א בפך ובעץ הפרור לצלי אבל לא לקדירה וב"ה לכל דבר ופי' רש"י דלב"ה מלח נמי נדוך כדרכו בלא שום שינוי ואיתא תו בגמרא (שם) א"ל רב לר' אחא ברדלא כי דייכת אדלי אדלויי ודוך ופי' רש"י הטה המדוכה על צדה דסבר כשמואל דאמר נדוכה כדרכה במדוך של אבן ומיהו שינויא זוטא בעי : ואיתא תו בגמרא (שם) דרב ששת שמע קל בוכנא אמר הא לאו מגוויה דביתאי הוא ודלמא אדלויי אדלי דשמעיה דהוי צליל קליה ודלמא תבלין הוו נבוחי מנבח קלייהו פירוש כשמשתברים הגרעינין נשמע קולם כמנבחים קרויסנ"ט ופסק הרי"ף כר"י אמר שמואל דאמר כל הנידוכין נדוכין כדרכן ואפי' מלח וכתב והא דאמר רב אדלי ודוך אוקמוה רבוותא במילחא אבל תבלין לא בעי הלכה ומסתייע הדין סברא מהא דאמרינן רב ששת שמע קל בוכנא וכו' והשמיט הרי"ף דברי רב הונא ור"ח ותמה הר"ן למה השמיטה דהא כי היכי דבעיא אמתני' דכ"ע מיהא מלח בעי שינוי מ"ט ויהבי טעמא ר"ח ורב הונא מר כדאית ליה ומר כדאית ליה ה"נ איכא למיבעי אהך מסקנא מ"ט מלח בעיא הלכה טפי מתבלין ואיצטריכנא לטעמייהו דר"ח ורב הונא וא"כ הו"ל להרי"ף להביאה בהלכות אבל נ"ל דמאי דא"ל רב אדלי ודוך חומרא בעלמא היא דאיהו ודאי כר"י אמר שמואל דאמר כתנא דברייתא ס"ל דאי כתנא דמתני' היכי סגי בהלכה והא מדוך של עץ בעי אלא ודאי לחומרא בעלמא אמר דלמלח ליגל פורתא וליסנא דרב ששת נמי דאמר האי לאו מגו דביתאי הוא הכי מוכח לומר שהוא מחמיר על עצמו דבמלתא דאיסור ממש לא שייך האי ליסנא וכיון דמשום חומרא בעלמא עבדי הכי דלמא לא מחמרי אלא במלח דלעולם אית בה תרתי שכל הקדירות צריכות לה ושאינה מפיגה טעמה אבל בחדא מינייהו לא מחמרי ומוריקא נמי וידע מאי קדירה בעי בשולי אע"ג דאית בה תרתי אפשר שלא החמירו בו דכיון דחומרא בעלמא היא ובדרבנן אין לנו אלא מלח מן הטעמים שכתבנו ועוד מפני שהיא נדוכת יפה בהלכה מפני רכותה משא"כ בתבלין עכ"ל וקשה לי קצת על דבריו דאי חומרא בעלמא הוא דהוו מחמרי הנך אמוראי במלח לדוכה על ידי שינוי ולא מן הדין לא הו"ל להרי"ף להביא אלא מימרא דרב יהודה דאמר כל הנדוכין נדוכין כדרכן ואפי' מלח דמשמע דמלח נמי לא בעי שינוי כלל ולא הו"ל להביא דברי הנך אמוראי דמצלו אדלויי כיון דחומרא בעלמא היא ולא מדינא לכך נ"ל שהרי"ף פסק כמ"ד כל התבלין מפיגין טעמן ומלח אינה מפיגה טעמא שמאחר שהדבר ניכר לחוש שהוא כן נקטינן כוותיה וכיון שכן ע"כ אית לן למימר דכי א"ר יהודה דאפילו מלח נדוך כדרכו לאו כדרכו לגמרי קאמר אלא לומר דלא בעי שינויא רבה כדמצריך תנא דמתניתין דאפילו לב"ה אסור לדוכה במדוך של אבן דליתא אלא במדוך של אבן נמי שרי ומש"ה קאמר כל הנדוכין נדוכין כדרכן ואפילו מלח אבל מ"מ מאחר שאינו מפיג טעמו שינוי זוטא מיהא בעי דהיינו דליגלי אדלויי והיינו דקאמר רב אדלי ודוך והיינו נמי עובדא דרב ששת וכ"כ מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ג דכין את התבלין כדרכן שאם ידוך אותה מבערב יפיג טעמן אבל מלח אינו נדוך ביו"ט אא"כ הטה המכתש או שידוך בקערה וכיוצא בה כדי שישנה שאם שחק המלח מעי"ט לא יפיג טעמו ע"כ ומיהו לפי

דרך

דרישה

והביאו ב"י בד"ה וז"ל יש נזהרים שלא לבשל בתחלה כו' ודוקא בקדירה ריקנית כו' אבל כשמבשלין בה מאכל לא שייך בה ליבון רעפים וצ"ע מיהו גם המרדכי כתב בשם התוספות דאסור והביאו ב"י לפני זה וצ"ל דגירסא אחרת היתה לפניהם :

סי' תקג [א] **וכן** נחתום יכול לחמם כו' לפי מ"ש המ"מ בשם הרשב"א והביאו ב"י וז"ל ובלבד שיתן את הכל קודם שהניח החבית ע"ג האש ע"כ נראה דוכן דנקט רבינו הוא צ"ד דל"ד ממש להא דלעיל דממלא קדירה דהתם מותר ליתן בקדירה חתיכה אפילו אחר שהניח הקדירה ע"ג האש וכמ"ש המ"מ והביאו ב"י אלא דבהא הם שוים דמותר למלאות קודם שיניח ע"ג האש. עיין בב"י שהביא דברי סמ"ג שכתב ז"ל אם הוא אוכל קצת מן העוף או מן הבהמה בו ביום שרי משום דאי אפשר לצלות בשר בלא שמיטה אבל לאפות ולבשל מי"ט לחבירו אסור אפי' כשאוכל קצת ממנו כו' ותמה עליו הוא ז"ל ממה שהתירו חכמים לבשל קדירה מלאה בשר אע"פ שא"צ אלא לחתיכה אחת ומתוך כך הוצרך לדחוק ולהעמיד דברי סמ"ג דמיירי כשמבשלו לאחר אכילה ולעד"נ דאינו מוכרח לזה די"ל דסמ"ג מיירי כשאומר בפירוש שהוא רוצה אותה לצורך מחר וסבר כי"א שהביא רבינו וכן מוכח לשונו שכתב לבשל מיום טוב לחבירו דמשמע דמיירי שאומר שהוא לצורך חבירו וקא דהתירו חכמים למלאות קדירה כו' איכא למימר דלא התירו אלא לבשל סתם שנראה שאינו מבשל אלא לצורך י"ט. ומ"ש על דברי הסמ"ק דשרי לשחוט בריאה אפי' אחר אכילה אע"ג דחכמים לא התירו אלא מסוכנת דוקא היינו לענין שא"צ בדיקה ואע"פ שאינו אוכל רק כזית ביום כדי לבודקה ולאכול דזה דוקא במסוכנת התירו משום הפסד אבל לא בבריאה אבל אם אוכל ממנה כזית בבדיקה מותר אפילו בבריאה :

סי' תקד [א] **לרב** אלפס אפילו במדוכה של אבן כו' עיין בב"י דברי הרי"ף ומה שהקשה הר"ן והב"י ומדבריהם משמע דס"ל לרי"ף דתנא דברייתא דקתני לא נחלקו ב"ש וב"ה על הנדוכין כדרכן ומלח עמהן לא נחלקו אלא לדוכן בפני עצמן כו' וב"ה מתירין לכל דבר דמשמע דלא בעי שינוי פליגי אתנא דמתני' דבעי שינוי ורב יהודה דאמר כל הנדוכין נדוכין כדרכן כברייתא ס"ל ולפ"ז רי"ף שפסק כרב יהודה אמר שמואל לא ס"ל כתנא דמתניתין ודבר תימה הוא וא"כ הרי"ף שהביא המשנה ודברי רב יהודה דסתרי אהדדי לא הו"ל להשמיט ברייתא דמסייע לרב יהודה וע"ק בעיני כיון דהתנא דברייתא דמתיר בלא שינוי פליג אתנא דמתני' מנ"ל להנך אמוראי להצריך שינוי כל דהו דכיון דהלכתא כתנא דברייתא שלא הזכיר שום שינוי וגם ק' מה שלא הזכירו הרי"ף והרא"ש ורבינו דין מוריקא דלא מתיישב שפיר לפי' ב"י ואף ע"ג דב"י כתב דס"ל דכרכום ישנו קצתה פגם טעם כו' מ"מ ק' מנ"ל זה מאחר שאינו מוכרח כלל בגמרא והוא היפך ממשמעות הסוגיא לכן היה נלע"ד דהרי"ף וכל הפוסקים שווים בהא דתנא דמתני' ותנא דברייתא לא פליגי אהדדי ומודה תנא דברייתא דאין דוכין מלח במדוך של אבן בלא שינוי וכמו שאוכיח מלשונו וגם תנא דמתניתין סבר כוותיה בהא דמלח נידוך במדוך של אבן ע"י שינוי כל דהו ול"ד מדוך של עץ קתני והא דפריך בגמרא ממתניתין דקתני מלח בעי שינוי עליה דרב יהודה דאמר כל הנידוכין נידוכין כדרכן ולפי מה שפירשתי דתנא דמתני' מודה דמותר לדוך מלח כדרכו ע"י שינוי דכל דהו א"כ מאי פריך י"ל דהיינו למאי דהוה ס"ד מעיקרא דמדוך בעי שינוי רבה ומדוך של עץ דקתני במתניתין דוקא של עץ ולכך פריך עליה דרב יהודה דמתיר אפילו מלח לדוך כדרכו אבל לפי מאי דמסיקו הוא דאמר כתנא דברייתא דמתיר אפי' מלח לדוך במדוך של אבן ולא בעי שינוי רבה

מבינו

(א) חוץ מן המלח שצריך שינוי שיטה קצת (ב) ומיהו אסור לטחון הפלפלין בריחיים קטנים שלהם וכ"כ הרמב"ם ז"ל אבל לדעת התוס' גם פלפלין (ג) ותבלין צריכין הטייה אם יודע מעי"ט כמה קדירות רוצה לבשל ואם אינו יודע שרי ושום וחרדל ושחליים אפילו אם יודע מעי"ט שרי לפי שנפגמים ביותר אם שוחקין אותם מעיו"ט (ד) מותר להוליך תבלין ומדוך אצל הקדירה או הקדירה אצלם :

אין כותשין הריפות וכיוצא בזה במכתשת גדולה (ה) אבל בקטנה שרי ובאתרא דאיכא למיחש שיכתשו

דרך זה הו"ל להרי"ף והרמב"ם לכתוב דמוריקא בעי הלכאה כיון שאינו מפיג טעמו ובשלמא להרמב"ם שהזכיר במלח טעמא דאינו מפיג טעמו ואיכא למימר דממילא משמע דמוריקא כיון שאינו מפיג טעמו דינו שוה למלח אבל להרי"ף שלא הזכיר טעמא דהפגת טעם קשיא וגם להרמב"ם קשה לפי מ"ש ה"ה דסבר דכרכום דינו כשום משמע דא"ל שינוי כלל ואפשר שהם סוברים דכרכום יש בו קצת הפגת טעם ואע"ג דבגמרא אמרי' דאינו מפיג טעמו היינו לומר שאינו מפיג טעמו כל כך כמו תבלין אבל מ"מ מפיג הוא קצת והכי דלמאי דהוה ס"ד דמלח בעי שינוי רבה לא הוה מדמיא מוריקא לתבלין כיון שאין הפגת טעמו דומה לשלהם אבל למה דאסיקנא דמלח לא בעי אלא שינוי דכל דהו אלמא שחיקה לא חמירא כולי האי הילכך כיון דכרכום מפיג טעמו אין להשוותו למלח והרשב"א כתב בתשובה דתבלין נדוכין כדרכן ומלח כל שאפשר לעשותו מבערב בעי שינוי שאין דכין אותה אלא במכתשת של עץ או שוטה וזה מבואר כדברי הרי"ף והרמב"ם : **ומ"ש** רבינו ומיהו אסור לטחון הפלפלים בריחיים קטנים שלהם בפ"ב דביצה (כג.) תנן דראב"ע מתיר לשחוק הפלפלים בריחיים שלהם וחכמים אוסרין ופסקו הפוסקים כחכמים וטעמא משום דהוו כעובדין דחול אבל נדוכין הן במדוך של אבן כדין התבלין והכי תניא בהדיא בתוספתא הפלפלים כתבלין וכ"פ הרמב"ם בפ"ג וכ"כ התוס' והרא"ש והר"ן בפ"ק דביצה וכ"כ סמ"ג והא דאיתא בפרק תולין (קמא) א"ר יהודה הני פלפלי מידק חדא חדא בקתא דסכינא שרי תרי תרי אסור רבא אמר כיון דמשנה אפי' טובא נמי התם בשבת איירי הכא ביו"ט ודלא כפירש"י התם וכן ר"ח והשאלתות דבי"ט איירי דא"כ הו"ל לפרושי דכולי מסכתא איירי בשבת וכת' הגה"מ בפרק ג' דפלפלים בריחיים שלהם אפילו חדא חדא אסור ביו"ט : וכתב ה"ה בפ"ג בשם הרשב"א שאסור לטחון החרדל בריחיים שלו שהרי זה דומה לשחיקת הפלפלין שאסור משום עובדין דחול אבל נדוך הוא כדרכו וכ"כ הר"ן בשמו בפ"ק דביצה ושלא כדברי המרדכי (א) שכת' בשם רבינו יקר דמותר לעשות חרדל ברחיים שלנו בי"ט : **ומ"ש** רבינו וכ"כ הרמב"ם על כל מ"ש לדעת הרי"ף קאי שכך הם דברי הרמב"ם בפ"ג וכמ"ש : **ומ"ש** רבינו אבל לדעת התוס' גם פלפלין ותבלין צריכין הטייה וכו' ז"ל הרא"ש בפ"ק דביצה על דברי רב הונא ורב חסדא צריך ליזהר שלא לדוך תבלין כדרכן היכא דידע מאי קדירה בעי לבשולי דלא ידענא כמאן הלכתא ואין לומר בשל סופרים הלך אחר המיקל כיון דמר מיקל בחד לד ומר מיקל בחד לד ומיהו שומין ודאי מותרין לדוך כדרכן דמתקלקלים ביותר אי עביד להו מאתמול זו היא שיטת ר"י שפוסק כדרב הונא וכדרב חסדא וכן דעת בעל המאור והכי איתא בירושלמי ר' אמי בשם ר' יוחנן השום והשחליים והחרדל נדוכין כדרכן משמע דוקא הני אבל אחריני לא עכ"ל וכך הם דברי רבינו שכתב בשם התוספות ומיהו יש בדבריו קיצור דהא לדעת התוס' שפוסקים כדברי רב הונא ורב חסדא לחומרא אם כן מוריקא דינו שוה למלח דלעולם בעי שינוי אפי' לא ידע מעי"ט כמה קדירות רוצה לבשל מחר וכ"כ הר"ן בשם התוס' ובעל המאור דנקטינן כחומרא דהני תרי לישני ולפ"ז מלח ומוריקא בעי שינוי וכולהו תבלין נמי היכא דידע מאי קדירה בעי בשולי בעי שינוי אבל היכא דלא ידע לא בעי שינוי עכ"ל והרא"ש שלא כתב דלפי שטה זו צריך ליזהר שלא לדוך מוריקא בלא שינוי אפי' לא ידע כמה קדירות בעי לבשולי משום דכיון דכתב דהיכא ביניייהו מוריקא ואח"כ כתב דהיכא דידע כמה קדירות בעי לבשולי צריך ליזהר שלא לדוך תבלין כדרכן משום דלא ידעינן כמאן הלכתא ממילא משמע דמוריקא בעי שינוי לעולם דהא לא ידעינן כמאן הלכתא ונקטינן לחומרא וכ"כ רבינו ירוחם דהיכא דידע כמה קדירות בעי לבשולי א"כ מוריקא אסור לדוכן כדרכן ויש לדקדק בדברי רבינו לשיטת התוספות דס"ל דלא קי"ל כרב יהודה כל הנדוכין נדוכין כדרכן ואפי' מלח וכדקתני תנא דברייתא אלא כרב הונא ורב חסדא דמפרשי טעמא דמתני' דמצריך שינוי במלח א"כ מאחר דמתני' קתני דלבית הלל מלח נדוך במדוך של עץ משמע דדוקא בשל עץ שרו ב"ה שהוא שינוי גדול אבל בשל אבן אפי' ע"י הטייה לא שהוא שינוי זוטא ומדברי רבינו משמע דגם לשיטת התוס' מלח בהטייה סגי לה במדוך של אבן ונראה שהוא ז"ל סובר דשינוי דמדוך של עץ בלא הטייה שוה לשינוי דמדוך של אבן בהטייה וב"ה חד מתרי שינויי נקטי והיינו דאמר רב אגלי ודוך וכן ברב ששת אמרינן ולמאן דאגלי אגלויי וע"כ סבר כתנא דמתניתין דאמר דלב"ה מלח נדוך במדוך של עץ אפי' בלא הטייה ומינה נשמע דה"ה למדוך של אבן בהטייה דאילו לתנא דברייתא אפי' מלח במדוך של אבן לא בעי הטייה : ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם והרשב"א מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן : **כתב** הגה"מ בפ"ב בשם סמ"ג העולם נוהגין כשדכין תבלין במדוך לעשות קצת הטייה או שינוי אחר וטעמא דמתוך כך יהיו זכורין שאסור לדוך יותר מהצריך ליו"ט (ג) : **כתב** הר"ן בשם הירושלמי דמותר לשחוק קונדיטון בי"ט ולא ידעתי למה הוצרך לכתוב כך שהרי כבר פסק הרי"ף דכל תבלין נדוכין כדרכן ומה לי לקדירה מה לי לקונדיטון ושמא י"ל דסד"א דלקונדיטון אפי' נשחקו מאתמול אינן מפיגין טעמן כמו שמפיגין לקדירה קא משמע לן : **כתב** הכלבו שהגרגיר שקורין אורוגא אסור לעשותה בי"ט לפי שהעשוי מבערב טובה (ג) : **כתב** הריב"ש שנשאל אם מותר לגרוד הגבינה בכלי שהוא מורג חרוץ בעל פיפיות והשיב דנראה שצריך לעשות איזה שינוי דומיא דמלח שהרי אם היה עושה מעיו"ט לא הוי מפיג טעמו (ד) ואם הוא מפיג טעמו א"צ שינוי דומיא דתבלין : **מותר** להוליך תבלין ומדוך אצל הקדירה וכו' בפ"ק דביצה (יא.) בש"א אין מוליכין תבלין ומדוך אצל מדוכה ולא מדוכה אצל תבלין ומדוך וב"ה מתירין ומפרש בגמ' (שם) טעמא דב"ש דחיישי דלמא אתי לאימלוכי שלא לבשל קדירה דבעיא תבלין ונמצא שטרח שלא לצורך וב"ה לא חיישי להכי : ופירש"י מדוך. בוכנא שדכין בו תבלין במדוכה : ורבינו כתב קדירה במקום מדוכה ואפשר שכך היתה גירסתו או דלא חשש מלהחליף זה בזה כיון שדינם שוה ונראה דאפי' דרך ר"ה שרי להוליך זה אצל זה כמ"ש הר"ן בדין הולכת סכין וטבח אצל בהמה ובהמה אצל סכין וטבח שנתבאר בסימן תצ"ח :

אין כותשין הריפות וכיוצא בזה במכתשת גדולה וכו' שם (יד.) ת"ר אין עושים טיסני ואין כותשים במכתשת ומפרשי' דה"ק מה טעם אין עושין טיסני לפי שאין כותשין במכתשת ופריך ולימא אין כותשין במכתשת אי תנא אין כותשין במכתשת ה"א ה"מ במכתשת גדולה אבל במכתשת קטנה ש"ד קמ"ל והתניא אין כותשין במכתשת גדולה אבל כותשין במכתשת קטנה אמר רבא ל"ק הא לן והא להו ופירש"י הא לן דלית לן עבדי דמזולזלי הא להו דאית להו עבדי דמזולזלי ועושין בגדולה ואומרים בקטנה עשינו והרמב"ם כ' בפ"ג אין כותשין את הריפות במכתשת גדולה אבל כותשין במכתשת קטנה שזהו השינוי שלה ובא"י אפי' בקטנה אסור שהתבואה שלהם טובה היא ואם כותשין אותה מעי"ט אין בכך הפסד ולפי דבריו בתבואות ח"ל שאינה יפה אע"ג דאיכא עבדי שרי ומיהו מדברי הרי"ף משמע דס"ל דהיכא דאיכא עבדי אסור שכתב הא דאיתא בגמ' רב פפי איקלע לבי מר שמואל אייתו ליה דייסא ולא אכיל ולמא במכתשת קטנה עבדוה חזייה דהוה דייק טפי ולמא מאתמול עבדוה חזייה דהוה קליף ליהריה טפי ואבע"א שאני בי מר שמואל דאיכא פרילותא דעבדי אלמא דס"ל דהיכא דאיכא עבדי חיישינן ושמא יש לחלק בין היכא דאיכא סתם עבדי להיכא דאיכא פרילותא דעבדי וכתב ה"ה בהשגות א"א אין הדעת נוחה מזה הטעם אבל אנשי א"י די להם כל ימיהם בקטנה ואין להם שינוי אבל אנשי בבל עיקר תבשיליהם בדייסא שאוכלים בה הלחם והיו עושין אותה במכתשת גדולה ומכתשת קטנה היא להם שינוי ולפי דבריו כ"מ שאין רגילין הרבה בדייסא הרי הוא כא"י,

ולזה

ומ"ש ומיהו אסור לטחון הפלפלין וכו' פלוגתא דתנאי במשנה בפ"ב דביצה (דף כג.) ופסקו הפוסקים כחכמים דאסרי ולא כראב"ע דמתיר וטעמא משום דהוה כעובדין דחול וכתב בסמ"ק דאפי' ע"י שינוי חדא חדא אסור ברחיים משום עובדא דחול : **ומ"ש** אבל לדעת התוס' כ"כ התוס' בסוגיית הנזכרות כיון דפליגי רב הונא ורב חסדא ולכל אחד איכא קולא וחומרא עבדינן לחומרא אלא דקשה לפ"ז דהו"ל לרבי' לפרש דבמוריקא אסור אפילו לא ידע מאי קדירה בעי לבשולי וכך תפס עליו ב"י ול"נ ליישב דרבינו ראה דכתב הרא"ש וז"ל וצריך ליזהר שלא לידוך תבלין כדרכן היכא דידע מאי קדרה בעי לבשולי דלא ידענא כמאן הילכתא וכו' דמדלא כתב נמי דצריך ליזהר במוריקא אפילו לא ידע אלמא דאין חלוק ולכך כתב בסתם לאורויי לן דכל תבלין לא אסירי אלא בדידע ואף ע"פ דלמאי דלא ידעינן כמאן הילכתא איכא להחמיר במוריקא אפילו לא ידע ס"ל להרא"ש דמ"מ בהא מילתא קיי"ל כדקאמר תלמודא ודילמא תבלין הוו דאלמא דכל מיני תבלין לא בעי שינוי ואפי' נפרש דה"ק ודילמא תבלין הוו ולא ידע מאי קדרה בעי לבשולי מ"מ שמעינן דכל מיני תבלין שוין דלא בעו שינוי היכא דלא ידע אבל בידע מודים דבעי שינוי אף בתבלין ועוד נראה דרבינו מפרש דאף לדעת התוספות חולקים רב ור"ש אשמואל וס"ל דמלח בעי שינוי ובשינוי דהטייה סגי . ולענין הלכה נראה דתפסינן לחומרא כדעת התוס' וצריך שינוי בכל תבלין היכא דידע וכו' ובמוריקא נמי בעי שינוי ואפילו דלא ידע דלא כרבינו ובפלפלין נמי יש להחמיר כראבי"ה דפסק כר"ש ור"ח והשאלתות דאף בי"ט צריך שינוי דליתנהו בכלל שאר תבלין שנידוכין כדרכן דפלפלין ומוריקא לא מפיגין טעמן וכההוא לישנא קיי"ל דתלי טעמא בהפגת הטעם ובריחיים שלהם אסור מפני שהוא כמכביר דתניא הריחיים של פלפלין יש בהם משום ג' כלים אמצעי משום כלי כברה וכו' ע"כ במרדכי הארוך ע"ש ראבי"ה ובסמ"ק כתב עוד להחמיר לעשות שינוי בפלפלים דמתוך כך זכורין שלא לדוך יותר מן הצורך והאריך בזה ע"ש : **ומ"ש** ושום וכו' ירושלמי הביאוהו הפוסקים השום והשחליים והחרדל נידוכין כדרכן ובמרדכי כתב ע"ש רבינו יקר דמלשון נידוכין כדרכן משמע דאף בריחיים שלנו מותר לעשות חרדל דהיינו דרכן אבל ה"ה והר"ן בשם הרשב"א כתבו דאסור משום עובדין דחול דלא התירו אלא דיכה ולא שחיקה והכי נקטינן דלא כדמשמע מדברי רבינו שכת' לפי שנפגמים ביותר אם שוחקין אותו מעי"ט אלמא דמתיר אפי' שחיקה בריחיים ביו"ט וכמ"ש ה"ר יקר דלא קיי"ל הכי וכ"פ בש"ע : **מותר** להוליך תבלין ומדוך אצל הקדרה וכו' ברייתא פ"ק די"ט (דף יד) ב"ש אומרים אין מוליכין תבלין ומדוך אצל מדוכה ולא מדוכה אצל מדוך ותבלין וב"ה מתירין וכך כתב במקצת ספרי רבי' אבל במקצתם כתוב אצל הקדרה או הקדרה אצלם ואפשר דאתא לאשמועינן דלא חיישינן לאימלוכי בקדרה דאמר נשבוק האי קדרה דבעיא תבלין ומייתינא אחרינא דלא בעיא תבלין כדאיתא בגמרא ד' י"א ונמצא דטרח שלא לצורך :

אין כותשין הריפות וכו' ברייתא פ"ק דביצה (דף יד) ודברי רבינו כפירש"י אבל הרמב"ם כתב דרך אחר והראב"ד פי' ג"כ בדרך אחר ומביאו ב"י :

ומ"ש

דרכי משה

תקד (א) ספ"ק דביצה וס"פ תולין : (ב) וג"ל דכן יש לנהוג דבזה יוצאים ג"כ דעת התוספות דמצריכים שינוי : (ג) ונראה דמ"מ על ידי שינוי שרי דלא גרע ממלח : (ד) ונראה ללמוד מזה דאסור ג"כ לפרר מצה על כלי זה בי"ט דהרי אפשר גם כן לעשותו מעי"ט אבל המנהג פשוט להיתר ונראה דבי"ט הראשונים של פסח אין להחמיר משום

דיש

פרישה

סי' תקד (א) **חוץ** מן המלח כו' דתבלין מפיגין טעמן אבל לא מלח שאינו מפיג טעמו ועוד דכל הקדירות צריכין מלח : (ב) **ומיהו** אסור לטחון הפלפלין כו' משום דהוי עובדא דחול וגם חרדל אסור בריחים שלו רשב"א : (ג) **ותבלין** צריכין הטייה וס"ס מוריקא : (ד) **מותר** להוליך תבלין ומדוך כו' ולא חיישינן שמא לא יבוק ונמצא שטרח בי"ט שלא לצורך : (ה) **אבל** בקטנה ובא"י אפי' בקטנה אסור שדרכן לדוך בקטנה כל השנה : ולנמתוס

דרישה

מלינו למימר דמדוך של עץ דנקט תנא דמתני' הוא ל"ד ואפי' במדוך של אבן מותר ע"י שינוי כל דהו כמו שמוכח מל' תנא דברייתא דקתני ובה"א לכל דבר ולא קתני כדרכן דהוי משמע כדרכן בלא שום שינוי מדקתני לכל דבר מוכרח הוא דס"פ נדוכין הן לכל דבר ר"ל בין לגלי בין לקדירה אבל לא כדרכן דצריך שינוי כל דהו ומ"ל דבעי שינוי רבה דעל מה נחלקו דומיא דלא נחלקו קאמר ולא נחלקו דקאמר ר"ל בעי שינוי קאמר וכמו שפירש"י בפ"ק דביצה ד' י"ד בהדיא אלא שמלשון רש"י משמע דלא בעי שינוי כלל ודומיא דלא נחלקו לגמרי קאמר מיהו זה אינו. מוכרח מדבעי הכי מהרש"ל דמביא מברייתא שינוי והוא שאמר הגמרא הוא דאמר כי הא תנא ר"ל אע"פ שלי' המשנה דמשמע דדוקא קאמר דאסור לדוך כ"א במדוך של עץ שמואל ס"ל כהאי תנא דמייתי נלמד דתנא דמתני' ל"ד קאמר והב"י גופא כתב בסוף ענין זה דרבינו ס"ל ע"פ שיטת התוס' דתנא דמתני' לאו דוקא קאמר אלא או מדוך של עץ בלא הטייה או של אבן עם הטייה ע"ש ואף שמואל סתמא קאמר כל הנידוכין נידוכין כדרכן אפי' במדוך של אבן ולא בעי דוקא של עץ ומ"מ סמך על המשנה דקתני של עץ דמינה נלמד דשינוי עכ"פ בעינן וסתמיה כפירוש: דמי ודו"ק. והשתא א"ש שהביא הרי"ף ז"ל תרווייהו מתני' ומימרא דרב יהודה דלא פליגי אהדדי ותרווייהו הלכה והא דהשמיט מוריקא נלע"ד דס"ל דדינו שוה לתבלין ומטעם שכתב ב"י וע"ש :

ורבי

ומ"ש וכיון שאין שיעור מפורש וכו' קשיא לי כיון שרש"י פירש דקטנה אינה אלא לתבלין כל שמיוחד לדוך בו תבלין הו"ל קטנה וא"כ מפורש השיעור :

אסור למדוד תבלין וכו' בס"פ א"נ דרש רב חסדא הנחתום מודד תבלין וכו' ומפרש רבינו דוקא נחתום אבל שאר כל אדם אסור אבל ה"ה כתב בשם מקצת גאונים דלאו דוקא נחתום וכן פסק בש"ע מותר אדם למדוד תבלין כו' :

תקה קדרה שיש בה אוכלין וכו' מימרא דרב חסדא בפרק חבית ופסק הרי"ף לשם כותיה והאריך על זה וכתב דדוקא בחולב לתוך הקדרה דכמברר אוכל הוא אבל ביונק מן הבהמה כסוחט משקה הוא ואסור אם לא במקום צער גניחת הלב כדאיתא בפרק חרש והר"ן כתב דבחולב לתוך הקדרה שיש אוכל נמי אסור אם הבהמה אינה עומדת לאכילה דהו"ל כבורר אוכל מתוך הפסולת אבל ממ"ש רבינו בסתם להיתר משמע דאפי' אינה עומדת לאכילה שרי כדעת הרמב"ן מיהו בש"ע החמיר כהר"ן :

ולזה הסכים הרשב"א ז"ל ודעת רבינו כדעת ההלכות ואין באחד מן הפירושים הכרח עכ"ל : ומ"ש רבינו וכיון שאין שיעור מפורש מה נקרא גדולה וכו' הם ד"ע :

אסור למדוד תבלין כדי ליתנה בקדירה ולנחתום מותר וכו' בפרק אין לדין (דף כט.) הנחתום מודד תבלין ונותן לתוך הקדירה כדי שלא יקדיח תבשילו ומשמע לכאורה שלא התירו אלא לנחתום דוקא ולא לשאר כל אדם וכדברי רבינו אבל ה"ה כתב בפ"ד דלאו דוקא נחתום אלא ה"ה לכל אדם אלא שדברו חכמים בהווה וכתב שכן נראה מדברי קצת גאונים :

תקה קדירה שיש בה אוכלין מותר לחלוב הבהמה בי"ט לתוכה וכו' בפרק חבית (קמה) אמר רב יהודה אמר שמואל סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה וכתב הרי"ף פירוש הקדירה יש בה אוכל הלכך הו"ל משקה הבא לאוכל וכאוכל דמי והקערה אין בה אוכל ולפיכך אסור ואיתא עלה בגמרא א"ר חסדא מדברי רבינו נלמוד חולב

שיכתשו בגדולה ויאמרו בקטנה עשינו אסור אף בקטנה וכיון שאין שיעור מפורש מה נקרא גדולה או קטנה נכון להחמיר לאסור בכל . אסור למדוד תבלין כדי ליתנם בקדירה (ו) ולנחתום מותר כדי שלא יקדיח תבשילו :

תקה **קדירה** שיש בה אוכלין מותר לחלוב בהמה לתוכה לרי"ף אע"פ שאסור ליינק מן הבהמה בי"ט אא"כ היה מצטער אם לא יינק אפ"ה מותר לחלוב לתוך הקדירה אבל אם אין בה אוכל אסור [א] ור"ח אוסר אף כשיש בה אוכל :

תקו (א) **אין** מודדין קמח בי"ט כדי ללוש אלא יפחות או יוסיף מעט על המדה ויש מתירין בפסח מפני שצריך לדקדק במדידה שלא יפחת משיעור חלה ושלא יוסיף משום חשש חימוץ

ומ"ש ור"ח אוסר אף בשיש בו אוכל טעמו דמדמה חולב ליונק שאינו מותר אלא במקום צער ולית הילכתא כרב חסדא אבל הרי"ף הביא דבריו והשיב עליהן ואיכא לתמוה דרבינו הביא כאן דברי ר"ח במסקנתו ולעיל ריש סי' ש"כ משמע מדבריו דלא ס"ל כר"ח אלא כהרי"ף :

תקו אין מודדין קמח וכו' ס"פ אין לדין פליגי בה רב מתיר למדוד כדי שתטול חלה בעין יפה ושמואל אוסר וכתב הרא"ש יש פוסקין כרב דהלכה כרב באיסורי ויש פוסקין כשמואל כיון דאפשר מאתמול וכן פסק הרי"ף והרמב"ם וב"ה וכן זהירות הגשים שלא למדוד במדה שמודדין בחול אלא או פוחתות או מוסיפות ואף למתירין דוקא בימיהם שהיו נותנין אחד מכ"ד בחלה וטעם זה לא שייך האידנא ומיהו בפסח שאין לשין יותר מעשרון וגם אין לפחות משיעור חלה אפשר שדומה לנטילת החלה בעין יפה למתירין עכ"ל משמע דלאוסרין אף בפסח אסור וכך הם דברי רבינו שכתב מתחלה לדברי הכל אין מודדין קמח בי"ט כדי ללוש וכו' כלומר האידנא דאין המדידה משום נטילת חלה בעין יפה אלא כדי ללוש בלחוד אסור למדוד לד"ה ונראה דאף בכלי המיוחד למדה שרי אם יפחות או יוסיף וז"ש הרא"ש שלא למדוד במדה שמודדין בה בחול לא על הכלי שמודדין בו קאמר אלא על כמות המדה קאמר ולכן שינה רבינו לשון הרא"ש וכתב אין מודדין וכו' אלא יפחות או יוסיף מעט על המדה אח"כ כתב ויש מתירין בפסח וכו' פי' אותם שפוסקין כרב שמותר כדי ליטול חלה בעין יפה בפסח נמי מותר דצריך לדקדק וכו' : ורב

אדם עז לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה וכתב רי"ף דאיכא מ"ד דהאי מימרא דשמואל לא מיתוקמא אלא ביו"ט ולא בשבת ואיכא מ"ד דהאי מימרא דשמואל בשבת היא ודיוקא דדייקא מינה רב חסדא בלחוד הוא דהויא בי"ט וכן הדעת נוטה ור"ח כך היה דעתו אלא שאמר שדברי שמואל ורב חסדא לא הלכה אינון ואנן עיינינן בדברי ר"ח ואשכחנא בהו פירכא דלעולם הלכה כשמואל לענין סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדירה הלכך הלכה נמי כרב חסדא דקא יליף מיניה דחולב אדם עז בי"ט לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה והכי חזינן לרב האי גאון כדפסיקנא ולית בה ספיקא והא דאמרינן בפ' חרש (קיד :) שאסור ליינק מן הבהמה ביו"ט אלא במקום צער יונק מן הבהמה חמור הוא מן החולב לתוך הקדירה ואף ע"פ שהוא מפרק כלאחר יד שהיונק בפיו כסוחט משקה הוא והחולב לתוך הקדירה כמברר אוכל הוא ולפיכך מותר ע"כ והא דשרי ליינק משום צער נתבאר בסימן שכ"ח דאפי' אם הוא מצטער מחמת רעבון מותר בי"ט וכתב הר"ן דהיינו טעמא דשרי לסחוט אשכול של ענבים לתוך הקדירה בשבת ואסור לחלוב עז לתוך הקדירה משום דאשכול גופיה ראוי לאכילה משא"כ בעז דלא חזיא בשבת ואי שרית לחלוב לתוך הקדירה נהי דהאי חלב כיון דבא לאוכל כאוכל דמי מ"מ הו"ל כבורר אוכל מתוך פסולת הילכך דוקא ביו"ט דעז גופיה חזיא לאכילה אבל שבת דלא חזיא לאכילה לא ובפ"ק דביצה כתב דהא דא"ר חסדא חולב אדם עז לתוך הקדירה בעז העומדת לאכילה דוקא עסקינן דהו"ל אוכלא דאפרת הא אם אינה עומדת לאכילה לא וכדאמרינן התם בגמרא אי בתרנגולת העומדת לגדל ביצים מ"ט דב"ש מוקצה הוא ואע"פ שבפרק חבית כתב בשם הרמב"ן שאין מוקצה מחמת איסור הבא מעצמו כגון זה דלא דחייה בידים ולא עבר עליו אפי' בשוגג מכיון שנסתלק האיסור נסתלק המוקצה ומש"ה שרי האי חלב שנחלב לתוך הקדירה שאע"פ שהעז היתה מוקצה מ"מ האי חלב שנחלב נסתלק ממנו תורת מוקצה ולא נעשה איסור בדבר וכבה"ג ליכא למיחש משום מוקצה ע"כ כבר כתב בפ"ק דביצה שאותו דרך שכתב שם דבעז העומדת לאכילה עסקינן הוא עיקר וכ"כ בסמ"ג וסמ"ק בהלכות שבת דבעז העומדת לאכילה עסקינן וכ"כ הג"א בריש ביצה חלב שנחלב בי"ט אפילו ממילא אסור בי"ט ל"ש נחלב לתוך הקדירה ול"ש לתוך הקערה משום נולד וכן אם נחלב בשבת הסמוך לי"ט אסור בי"ט משום הכנה והיא דחולב אדם עז לתוך הקדירה מיירי בבהמה שלא הקצה לחלבה ועומד לאכילה דאי בעי שחיט לה ולא חשיב נולד ואפ"ה לתוך הקערה אסור משום נולד דמעיקרא אוכל והשתא משקה והכלבו כתב יש שהחמירו בדבר זה אם העז עומד לחלבה שמאחר שהעז מוקצה חלבה גם כן מוקצה וי"א דאפי' עומד לחלבה אין חלבה מוקצה אם אינו עומד לגבן ולייבש הגבינות לסחורה דומיא דתרנגולת העומדת לגדל ביצים ולגדל אפרוחים וכ"ד הרז"ה ז"ל ע"כ :

כתב בהג"א ספ"ק דביצה אם חולב עכו"ם וישראל רואהו והביא לישראל דורון בי"ט ראשון בשני י"ט של גליות מותר לערב כביצה ע"כ נראה מדבריו דבו ביום אסור אבל הרשב"א כתב בתשובה מה שאמרת בעו"ג החולב בי"ט שחל להיות אחר השבת בפני ישראל אפשר שהוא מותר לאכילה כדין אמרת והחלב אינו מוקצה שהרי מוכן הוא שאפי' ישראל אפשר שהוא מותר לחלוב אותו לתוך הקדירה שיש בה אוכל ע"כ (א) ולטעמיה אזיל שכתב בפ' חבית שכדברי הרמב"ן הוא הנכון : ולענין הלכה כיון דמידי דרבנן הוא נקטינן כדברי המתירים :

כתב סמ"ג בהל' שבת חולב אדם עז לתוך הקדירה ולא לתוך הקערה ואם יש בקערה פרורין ש"ד ודוקא בי"ט ועז העומדת לאכילה שיוכל לשחטה בי"ט אבל סמ"ק כתב בה' שבת חולב אדם עז בי"ט לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה ואי אית בקערה בישולא שפיר דמי ויש שסומכין לעשות כן כשמשימין פירורין בקערה לחלוב עליו בי"ט אבל אין רוח חכמים נוחה הימנו אך אם העו"ג עשה כן מותר הישראל לאכול החלב אחרי שראהו ישראל אבל לשתותו אסור והג"מ בפ"ח מהלכות שבת כתבו דברי סמ"ג ודברי סמ"ק וכתב דברי סמ"ק כלשון הזה ואי אית בקערה בישולא ש"ד לחלוב לתוכה בי"ט אבל אי אית ביה פירורין ודאי שרי שהחלב נכנס בתוכו ונעשה אוכל והוי משקה הבא לאוכל אך מ"מ אין רוח חכמים נוחה הימנו אבל על חתיכת פת שאין החלב מתערב עמו זה אסר רבינו יחיאל אך אם עו"ג עושה כן וישראל רואהו מותר לישראל לאכלו אבל לשתותו אסור עכ"ל :

כתב הריב"ש בתשובה פי' לתוך הקדירה שהוא מותר כשיש בה אוכל דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי וזהו כשבא לאוכל לתקנו שאז נראה דלא בעי ליה למשקה וכך הם דברי רש"י אבל החולב כל נאנו למשקין לא הותר מפני פרוסה אחת שנתן בכלי :

אם מותר לומר לעו"ג לחלוב בהמתו בשבת נתבאר בסי' ש"ה : **אם** מותר להעמיד חלב או לעשות גבינה בי"ט נתבאר בסי' תק"י בס"ד : כתב סמ"ג בה' שבת ה"ר יוסף התיר לדוך שומין בי"ט ולקחת הבוסר ולדוך ולסחוט משקין של הבוסר על השומין הנדוכין משום דהוי משקה הבא לאוכל כסחיטת אשכול הבא לקערה ולא הודה לו ר' יעקב דדוקא נקט אשכול של ענבים שענבים ראויים לאכילה אבל בוסר אינו ראוי לאכילה כי אותן שאוכלין בטלה דעתן והוי כבורר אוכל מתוך פסולת ע"כ וסמ"ק לא הביא אלא דברי ר"ת דאסר וכבר נתבאר זה בסימן ש"ך ושם נתבאר אם מותר לסחוט לימונ"י :

תקו אין מודדין קמח בי"ט כדי ללוש וכו' בפ' אין לדין (כט.) א"ר ירמיה בר אבא אמר רב מודדת אשה קמח לעיסתה כדי שתטול חלה בעין יפה ושמואל אמר אסור והא תנא דבי שמואל מותר אמר אביי כיון דאמר שמואל אסור ותנא דבי שמואל מותר שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועי' ופירש"י הבא לשאול הלכה למעשה מורין לו אסור ואי חזינן איניש דעביד לא מחינן בידיה דהלכה דמותר אבל אין מורין כן וכתב הרא"ש ולפ"ז מצינו לפרושי דרב דשרי לאו הלכה למעשה קאמר ולא פליגי ויותר נראה דרב ושמואל בהלכה למעשה פליגי והלכה כרב באיסורי וכ"פ בה"ג בשם ישיבת סוריא אבל מתיבתא דפומבדיתא סדרו לאיסורא כשמואל וטעמייהו משום דיכול למדוד מאתמול דלאו צורך קדירה הוא דנימא שלא יפגום טעמא או שלא יקדיח התבשיל וכ"פ הרי"ף והרמב"ם בפ"ד ובעל העיטור וכן זהירות הגשים שלא למדוד במדה שמודדין בה בחול אלא או פוחתות או מוסיפות ואף למתירין היינו דוקא בימיהם שהיו נותנין א' מכ"ד חלה וטעם זה לא שייך האידנא ומיהו בפסח שאין לשין יותר מעשרון גם אין לפחות משיעור חלה אפשר שדומה לנטילת חלה בעין יפה למתירין עכ"ל והר"ן כ' ופסק הרי"ף כשמואל דלמעשה אסור ומיהו מסתברא דלצורך הפסח שהאשה צריכה למדוד אפי' למעשה דלא גרע מתבלין לנחתום וה"ה כ' בפ"ד דלהרי"ף והרמב"ם איסור גמור הוא למדוד קמח ביו"ט ומימחא נמי מחינן בידה דמאן דעביד הכי ושכן נראה עיקר והמרדכי כתב בשם אבי"ה מנהג כשר למדוד מע"פ לצורך ליל שני של פסח כשאופין מצות ואף על גב דהלכה כרב בהא קי"ל כשמואל דהלכה למעשה קאמר ורא"בן פסק כרב עכ"ל והגה"מ כ' בפ"ד עתה שאין מפרישין חלה כ"ה משהו אסור למדוד בי"ט ובליל י"ט שצריך לעשות ג' שלשה מצות של מצוה וצריך לעשות שיעור חלה לא ימדוד אותם אלא ילוש אותם בשני פעמים ובכל פעם ישים יותר מן חצי מדה וכן כתבו התוס' בסוף פרק אין לדין

דרכי משה

דיש אוסרים לפרר המצות קודם פסח כמש"ל סי' תע"א וא"כ א"א לעשות מעי"ט אבל בי"ט אחרונים של פסח נראה דיש להחמיר אבל במהרי"ל כתב דשרי דאין טחינה אחר טחינה ובזה דבריו נראים אבל מ"ש עוד שם דאסור לפרר משום פירורים הגדולים דהוי ברירה לא נהירא דהרי אפי' פסולת מתוך האוכל שרי לברור בי"ט כדלקמן סימן תק"י :

תקה (א) ואפשר דבעז העומדת לאכילה אפי' הג"א מודה דשרי משעמא דרשב"א ומ"ש דאסור היינו בעז שאינה עומדת לאכילה ולטעמיה אזיל דס"ל דאסור לחלוב לתוך הקדירה וכ"מ בב"י וא"כ לפי מה דנקטינן דבכל עז שרי לחלוב תוך הקדירה כמ"ש א"כ גם כאן שרי בכל ענין אבל במהרי"ל אוסר כדברי הג"א :

ואין

דרישה

סי' תקה [א] **ורבי** חננאל אוסר אף כשיש כו' ואפילו יש פירורין בקערה שהחלב נכנס לתוכם ונעשה אוכל אפ"ה כתב סמ"ג שאין דעת חכמים נוח הימנו וכתב עוד שאסור לכתוש הבוסר ולסחוט הימנו משקה לתת לתוך השומן משום שאין דרך לאכול הבוסר ואותן האוכלים בטלה דעתן אצל כל אדם והוי כמברר אוכל מתוך פסולת עכ"ל כתב בהגהות אשר"י ספ"ק דביצה אם חלבו עו"ג וישראל רואהו והביאו לישראל דורון ביום טוב ראשון בשני י"ט של גליות מותר לערב כביצה עכ"ל והרשב"א התיר אפי' בו ביום וכן פסק ב"י אבל רמ"א כתב שנהגו לאסור ואין לשנות ואסור לאכול עד יום שני עכ"ל :

פרישה

(ו) **ולנחתום** מותר כו' למבשל קדירה קרי ליה נמי נחתום בפרק אין לדין וז"ל סמ"מ בפ"ד ל"ד נחתום אלא ה"ה לכל אדם אלא שדברו חכמים בהווה וכתב שכן נראה מדברי קצת גאונים :

סי' תקו (א) **אין** מודדין קמח בי"ט כו' אבל מותר ליטול קמח מן הכלי בלא מדידה אף ע"פ שעושה מצוה שאין פוחתין מעשרון וכמ"ש ה"מ וסביאו ב"י :

ורב

אפילו

לדין דעכשיו שאין מפרישין חלה כ"א משהו אסור למדוד ביו"ט ובפסח נמי יש ליזהר מלמדוד בי"ט למצות וצריך לעשות פחות מכשיעור ולא ימדוד במדה שעשוי למדוד בחול בכמוס שלא יפחות או יוסיף אם המדה קטנה :

ומ"ש רבינו והרי"ף אוסר וכן הרמב"ם איני יודע לו טעם דאי אמדידת קמח בפסח קאי לא מלאתי להם שאסרו בפסח בהדיא ואי משום דאסרו בי"ט סתם ולא כתבו דבפסח שרי זו אינה ראיה שהם תפסו לשון הגמרא ולדעת המפרשים על ל' הגמרא דהיינו בשאר יום טוב אבל בפסח שרי גם על דבריהם יפרשו כן ואי קאי אמדידת קמח בשאר י"ט לא הו"ל לכתוב ורי"ף אוסר וכן הרמב"ם דמשמע שקודם לכן כתב דמותר אבל מאחר שקודם לכן כתב דאין מודדין כך הוה ליה לכתוב וכן דעת הרי"ף והרמב"ם וצ"ל דבשיטת הרא"ש כתב כן שהוא כתב דבפסח אפשר שדומה לנטילת חלה בעין יפה למתירין משמע דלדברי הפוסקים דאסור כדשמואל בפסח נמי אסור שהרי אפילו בימיהם שהיו נותנין אחד מכ"ד חלה אסר שמואל ולהרא"ש לא עדיף פסח מנטילת חלה בעין יפה בימיהם וכיון שהרי"ף והרמב"ם פסקו כשמואל דאסר ממילא משמע דאפי' בפסח אסור למדוד לדידהו הכי נקטינן :

ואין מרקדין קמח בתחלה בי"ט אפילו ע"י שינוי כ"כ הרא"ש בפרק אין לדין והר"ן כתב שם גרסינן בגמרא פוק חזי כמה מהולתא רקדן בנהרדעא ולפי גירסא זו נראה שאפי' ריקוד מותר בשינוי וכך העידו בתוספות על רבינו שמואל שהיה מתיר לרקוד בשינוי אבל רש"י גורס כמה מהולתא הדרן בנהרדעא כלומר חוזרות בעיר כדי לשנות אבל ריקוד לעולם אסור עכ"ל וכן דייק ה"ה מדברי הרמב"ם בפ"ג שהרקדה בתחלה אסורה וכן העלה הרשב"א ואפי' בשינוי אסור ע"כ והתוס' כתבו דיש לסמוך על רשב"ם להתיר לשפחה עו"ג תחלת הרקדה ע"י שינוי אבל אנו לעצמנו אין לסמוך ע"כ : **ומ"ש** אבל אם רקדו מאתמול ונפל בו צרור או קיסם וכו' וכן מ"ש לא נפל בו דבר אלא שרוצה לרקדו שנית וכו' שם ת"ר אין שונין קמח בי"ט משום ר' פפוס ור' יהודה בן בתירא אמרו שונים ושוין שאם נפל לתוכו צרור או קיסם שסונין דביתהו דרב יוסף נהלא קימחא אגבא דמהולתא אמר לה חזי דאנא ריפתא מעליא בעינא דביתהו דרב אשי נהלא קמחא אגבא דפתורא א"ר אשי הא דידן ברתיה דרמי בר חמא ורמי בר חמא מרא דעובדא הוה ואי לאו דחזיא מבי נשא לא הוה עבדא : ופי' רש"י אגבא דמהולתא . באחורי הנפה כדי לשנות : ריפתא מעליא . אין את צריכה לשנות דשונין קמח בי"ט : אגבא דפתורא . אחורי השולחן שיש לו תוך והיא היתה שונה הקמח על אחוריו משום שינוי . והתוס' כתבו אגבא דפתורא פ"ה אחורי השלחן כמו אגבא דמהולתא ואפשר ע"ג השולחן ממש וחשיב שינוי לפי שדרך לרקד בעריבה וכתב הר"ן דטעמא דאין שונין פירש"י משום דאפשר מאתמול פי' לפירושו ומיתסר מדרבנן דאילו מדאורייתא לא מפלגינן באוכל נפש עצמו בין לא אפשר ושוין שאם נפל לתוכו צרור או קיסם שסונין דהא לא אפשר מאתמול דבי"ט נפל ואחרים פי' דמש"ה אסר ת"ק שאע"פ שרוב בני אדם אין שונין אלא ליומן אפ"ה אסור דמיחלף במרקד שהיא מלאכה שנעשית לזמן מרובה וקי"ל כת"ק דאין שונין מיהו בשינוי שרי כדמוכח עובדא דדביתהו דרב אשי ואפשר דמדינא בלא שינוי שרי כדמוכח עובדא דדביתהו דרב יוסף דהוה נהלה קמחא אגבא דמהולתא ואמר לה חזי דאנא ריפתא מעליא בעינא מינך כלומר ואינך צריכה לשנות ואפשר שלכך הביאה הרי"ף בהלכות ודביתהו דרב אשי הות מחמרא אנפשה עכ"ל . והרא"ש כתב מה שהביא הרי"ף הני תרי עובדי אע"ג דלכאורה משמע דפליגי אהדדי רב יוסף לא בעי שינוי ורב אשי בעי שינוי ומסתמא הלכה כרב אשי ולא הו"ל להביא עובדא דרב יוסף אומר אני דס"ל דל"פ אהדדי דשינוי דאגב מהולתא לא בעי לפי שאינו נרקד יפה והיינו דאמר לה רב יוסף ריפתא מעליא בעינא ואגב מהולתא אין הפת יפה אבל שינוי דאפתורא בעי ודלא כהרמב"ם שדימה שניהם יחד שכתב ואם שינה מותר כגון שריקד מאחורי הנפה או שנרקד ע"ג השולחן עכ"ל ודברי רבינו כדעת הרא"ש ונראה דבריהם. שהם תופסים עיקר מה שפי' התוס' באגבא דפתורא שהוא ע"ג השולחן ממש וה"ה כתב בפ"ג דמהא דאמר רב יוסף לדביתהו יש פוסקים כר' פפוס ור' יהודה ששונין בלא שינוי וזה דעת ההשגות וגם הרשב"א ובעל העיטור הסכימו ששונין בלא שינוי ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש הסכימו דבעי שינוי הכי נקטינן ומיהו בשינוי דע"ג השלחן סגי וא"צ שינוי דאחורי נפה :

גרסינן בגמרא שם תני תנא קמיה דרבינא אין שונין קמח בי"ט אבל נפל בו צרור או קיסם בורר בידו א"ל כ"ש דאסור דהו"ל כבורר ופי' רש"י כ"ש דאסור . דמחזי כבורר ובורר אב מלאכה היא כהרקדה והשונה אינו מרקד שהרי נראה שהכל יוצא ואין כאן סובין . וכתב ה"ה בפ"ג שלזה נתכוין הראב"ד שכתב אם נפל בו צרור או קיסם אסור ואם שנה מותר ביאור דבריו שאסור לסלק הצרור ביד אבל יוכל לשנות הקמח אבל הרשב"א פי' שמותר לסלקו ביד וזה נראה דעת רבינו שלא כתב איסור הנטילה ביד עכ"ל אבל הכלבו כתב בשם הראב"ד פעם שנייה מרקדין אותו בי"ט אם לא נפל בו צרור או קיסם אבל אם נפל בו צרור או קיסם אין שונין לרקדו משום דמחזי כבורר ואם שנה מותר עכ"ל והרי"ף והרא"ש לא כתבו הא דרבינא ויש לתמוה עליהם ועל הרמב"ם למה לא פסקו כן דהא רבינא דבתרא הוא קאמר לה וליכא אמורא דפליג עליה ואפשר שהם סוברים דרבינא כלפי מה שרצה ההוא דקתני קמיה להחמיר בשונים קמח מבנטילת צרור א"ל דאת"ל דאסור לשנות קמח כ"ש דאסור ליטול צרור דהוה משמע ליה דהא דקתני אין שונין קמח אין שונין כלל קאמר ואפילו ע"י שינוי אבל לדידן דקי"ל דשונין ע"י שינוי מיהא מודה רבינא דלא עדיף נטילת צרור משונין קמח או אפ"ל דודאי אסור ליטול צרור או קיסם ביד ולא כתבוהו הפוסקים גבי הרקדת קמח לפי שאינו ענין להרקדה וסמכו על מ"ש בדין בורר וזה נראה יותר (א) :

הרי"ש עיסה בי"ט יכול להפריש ממנה חלה וכו' בפ' משילין (לו :) תנן אין מגביהין תרומות ומעשרות בי"ט ובגמרא (דף לז׳) ה"מ פירי דטבילי מאתמול אבל פירי דטבילי האידנא כגון עיסה לאפרושי ממנה חלה מפריש ויהבינא לכהן ובפ"ק דביצה (יב :) תנן בש"א אין מוליכין חלה ומתנות לכהן בי"ט בין שהורמו מאמש בין שהורמו מהיום ואיפסקא הלכתא בגמרא כר' יוסי דאמר לא נחלקו ב"ש וב"ה על המתנות שמוליכין לא נחלקו אלא על התרומה שבש"א אין מוליכין ובה"א

הימוין (ג) ורב אלפס אוסר וכ"כ הרמב"ם ז"ל **ואין** מרקדין הקמח בתחלה בי"ט אפילו על ידי שינוי אבל אם רקדו מאתמול ונפל בו צרור או קיסם ורוצה לרקדו פעם שנית (ג) מותר אף בלא שינוי לא נפל בו דבר אלא שרוצה לרקדו שנית כדי שיהא הפת נאה צריך שינוי קצת (ג) כגון ע"ג שולחן אבל א"צ שינוי גדול לרקד אחורי הנפה **הלש** עיסה ביום טוב יכול להפריש ממנה חלה ולהוליכה

ורב אלפס אוסר וכו' פי' אף בפסח אוסר ואע"פ שלא כ"כ בפירוש מ"מ מאחר שפוסקין כשמואל שאסור אע"פ שמודד לצורך מצוה כדי למדוד בעין יפה ה"ה דבפסח דלצורך מצוה היא נמי אסור למדוד לדידהו לדברי הרא"ש וכ"כ במרדכי בשם אבי עזרי דכיון דקי"ל הלכה למעשה כשמואל דאוסר צריך למדוד בע"פ לצורך ליל פסח ובתוספות התמירו יותר דאף לפוסקים כרב אפ"ה יש ליזהר אף בפסח שלא למדוד בכמוס אלא יפחות וכו' וה"ט דדילמא דוקא כדי למדוד בעין יפה התירו אבל היכא דלא שייך האי טעמא רב נמי מודה דאסור למדוד והר"ן כתב בהיפך דאפי' להרי"ף דפוסק כשמואל דאסור מודה דלצורך פסח שרי דלא גרע מתבלין לנחתום וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא נקטינן לחומרא :

ואין מרקדין הקמח וכו' שם ת"ר אין שונין קמח בי"ט משום רבי פפיים ור"י בן בתירא אמרו שונין ושוין שאם נפל לתוכו צרור או קיסם שסונין דביתהו דרב יוסף הות נהלא קימחא אגבא דמהולתא א"ל חזי דאנא ריפתא מעליא בעינא דביתהו דרב אשי הות נהלא קימחא אגבא דפתורא א"ר אשי הא דידן ברתיה דרמי בר חמא מרא דעובדא הוי ואי לא דחזאי בבי נשא לא הוה עבדא וכתב הרא"ש וכל הני עובדא אשונין דברייתא קאי אבל תחלת הרקדה אפילו ע"י שינוי אסור ומה שהביא הרי"ף הני תרי עובדי אף ע"ג דלכאורה משמע דפליגי אהדדי אומר אני דלא פליגי דשינוי דאגב מהולתא לא בעיא לפי שאינו נרקד יפה והיינו דקאמר רב יוסף חזי דאנא ריפתא מעליא בעינא ואגב דמהולתא אין הפת יפה אבל שינוי דאפתורא בעינן ודלא כהרמב"ם שדימה שניהם יחד שכתב אם שינה מותר כגון שרקד מאחורי הנפה או שנרקד ע"ג השלחן עכ"ל הרא"ש ומשמע דהרא"ש פוסק כמ"ד שונין כדדרש רבא בר רב הונא אלא דבעי שינוי אגבא דפתורא ושונין דקאמר ר' פפיים ור"י ב"ב היינו ע"י שינוי דוקא . וכך הם דברי רבי' אלא דאיכא לתמוה דמתיר בנפל בו צרור בלא שינוי והא ודאי משמע דהאי ושוין בנפל בו צרור איירי נמי ע"י שינוי דומיא דפלוגתייהו בלא נפל בו צרור דבכל דוכתא דקאמר לא נחלקו בהא מיירי דומיא דנחלקו וכדמוכח בסוגיא דדיכת תבלין בפ"ק דביצה והכי משמע מדאיתא התם תני תנא קמיה דרבינא אין שונין קמח בי"ט אבל נפל בו צרור או קיסם בורר בידו פי' אין שונין אפי' נפל בו צרור אלא בורר בידו הצרור וא"ל רבינא כ"ש דאסור דהו"ל כבורר וכיון דאין היתר בנפל בו צרור לא בשונין ולא ביד א"כ בע"כ צ"ל הא דקתני ושוין שאם נפל לתוכו צרור או קיסם שסונין אין זה אלא ע"י שינוי דוקא וצ"ל דס"ל לרבינו דהכי קא"ל רבינא לדידך דאסור להיות שונין כ"ש דאסור לברור ביד אבל לדידי מותר כדקתני ושוין וכו' אבל נטילה ביד ודאי אסור וכששונין לא בעי שינוי בין בנפל בו צרור ובין לא נפל בו צרור והאי לא נחלקו הוי דומיא דנחלקו דלא בעי' שינוי והלכה כרבי פפיים ור"י ב"ב דשונין אלא דמ"מ מדחזינן לרב אשי דאמר הא דידן ברתיה דרמי בר חמא מרא דעובדא וכו' אכן נמי מחמרי' דבעי שינוי זוטא דע"ג השלחן אם אינו מרקדו משום דנפל בו צרור אלא כדי שיהא פת נאה כעובדא דר"א והכו דלא לוסיף עליה להחמיר דבעי שינוי אף בנפל בו צרור דהא מדינא לא בעי' שינוי כלל ועוד דבשונין כדי ליפותו מרקד בכברה אחרת ואין הכל יוצא ודמיא לתחלת הרקדה פשיטא דבעי שינוי אבל במרקד לפי שנפל בו צרור מרקד בכברה הראשונה והכל יוצא הילכך לא בעי שינוי והכי משמע מפירש"י למעיין בו וזאת היא דעת רבינו וכן פסק הרמב"ם בפ"ג דבנפל בו צרור לא בעי שינוי ומדברי הסמ"ג יראה שתופס שיטה אחרת והוא דפלוגתייהו בשונין ואין שונין היינו במרקד פעם שנייה פן נפל בו צרור ולת"ק אין שונין מספק ושוין בנפל בו צרור בודאי דשונין ורב אשי החמיר בספק דבעי שינוי אע"פ דמדינא לא בעי שינוי אבל בודאי נפל בו צרור לא בעי שינוי ועובדא דרב יוסף דלא הוצרך שינוי איירי בודאי נפל בו צרור ורבינא דאמר לתנא דתני קמיה בורר ביד כ"ש דאסור היינו לומר דלדידך כ"ש דאסור כדפי' לדעת רבינו גם דברי הרמב"ם אפשר לפרשן כדעת הסמ"ג ע"ש ומשמע לפי זה דאם מרקדו שנית בכברה אחרת כדי שיהא הפת נאה דהיינו שמוציא הקמח וקולטת את הסולת אסור אפי' ע"י שינוי שזה הוי כתחלת הרקדה דאסורה דהו"ל תקון גמור ומלאכה דאורייתא לא התירו קודם לישה אף ע"י שינוי דכך לי תחלת הרקדה שמוציא את הסובין וכך לי הרקדה שנייה שמוציא את הקמח וכל שונין דקאמר בתלמודא היינו שמרקד פעם שנייה באותה כברה עצמה שהכל יוצא . וז"ל הראב"ד בהשגותיו הלכה כר"י ב"ב ורבי פפייאס שאמרו שונין ואם נפל בו צרור או קיסם אסור ואם שינה מותר עכ"ל וכוונתו דבנפל בו צרור אין שונין כדמוכח מדברי רבינא ואם שינה מותר דע"י שינוי ודאי שרי כדמוכח מדתניא ושוין וכו' אבל בלא נפל בו צרור אף שינוי לא צריך ופלוגתייהו בלא נפל בו צרור דלת"ק אין שונין אפי' ע"י שינוי ולר"י ב"ב ורבי פפיים שונין אף בלא שינוי ושוין בנפל בו צרור דשונין וע"י שינוי ופסק כר"י ב"ב וכר' פפיים דבלא נפל בו צרור לא בעי שינוי וס"ל דרב יוסף לא הצריך שינוי כל עיקר וחולק ארב אשי דמצריך שינוי א"כ רב אשי חומרא בעלמא קא עביד ולא מדינא אבל בנפל בו צרור אינו מותר בלא שינוי לדברי הכל וכך מפורש בכלבו שזו היא דעת הראב"ד ולא כמו שהבינם הרב המגיד ולענין הלכה יש להחמיר אף בנפל בו צרור בודאי דצריך שינוי כהראב"ד וכן פסק בשלטי הגבורים בשם ר' ישעיה אחרון ז"ל וכן בספק אם נפל בו צרור בעי שינוי כדעת רוב הגאונים וכל זה במרקד פעם שנייה באותה כברה אבל בכברה אחרה כדי שיהא הפת נאה אפי' על ידי שינוי אסור ודלא כמשמעות פי' רש"י והרא"ש ורבינו שאף זה מותר ע"י שינוי ואסור לברור הצרור ביד דמחזי כבורר כדאמר רבינא ודלא כמ"ש ה"ה המגיד בשם הרשב"א והרמב"ם להקל בזה וכל זה במרקד פעם שנייה אבל תחלת הרקדה אסור אף ע"י שינוי והתוס' כתבו דמותר אף תחלת הרקדה ועל ידי שינוי עוד כתבו דע"ג השלחן הוי שינוי לפי שדרך לרקד בעריבה דלא כפי' רש"י דדוקא באחורי השלחן וכן נראה ממ"ש הרא"ש ורבי' מדלא כתב אחורי השלחן כפי' רש"י אלמא דס"ל כמ"ש התוס' וב"ע לא פסק כן ולפעד"נ עיקר כדאמרן : **הלש** עיסה בי"ט יכול להפריש ממנה חלה הכי

דרכי משה

תקו (א) ואין דבריו נראים דאם היה דעתם לאסור היה להם לפרש בהדיא אלא ודאי נ"ל דמדסתמו שס"ל דשרי וכמו שפירש המ"מ דעת הרמב"ם : וכ"כ

פרישה

ולהוליכה לכהן (ס) וכן מתנות כהונה יכול להוליכם לכהן (ו) [א] אפי׳ הורמו מאמש ועיסה שנילושה מעי״ט בא״י לכ״ע אסור להפריש ממנה חלה בי״ט אבל בחוצה לארץ דקי״ל אוכל והולך ואח״כ מפריש רק שישייר ממנה מעט יותר מן החלה (ז) פסק ר״ח שיכול להפריש ורי״ף וכן רש״י (ח) פסקו שאין להפריש ורבינו חיים כתב בשם רש״י דאפי׳ מה שאוכל ומשייר החלה הוי בכלל אין מגביהין תרומות ומעשרות וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב שלא להפריש אלא אוכל ומשייר (ס) וכשפירש החלה בי״ט לא ישרפנה מיד אלא יניחנה עד הלילה וביום טוב של פסח שאסור להניחה משום הימוץ כתבתי בהלכות

הכי איתא במקלת נוסחאות בפ״ק משילין ובפ״ק דביצה נמי מוכח דלכ״ע בגלגל עיסה בי״ט דמפריש ממנה חלתה בי״ט כיון שהחיוב בא עכשיו :

ומ״ש ולהוליכה לכהן וכן מתנות כהונה כלומר ל״מ בחלה דנילושה ביום טוב ומפרישה בי״ט דמוליכה לכהן בי״ט אלא אפילו מתנות כשנשחטה מעי״ט מפרישן היום ומוליכן לכהן ביו״ט דאין בו משום מתקן דכמפורשות ועומדות הן וניכרות הם קודם פרשה כלאחר הפרשה וכי מפריש להו השתא לאו מידי עבד משא״כ בחלה דדוקא בהורמו מאמש יכול להוליכן ביו״ט וא״כ מ״ש רבינו אפילו הורמו מאמש לא כתב אלא משום חלה דאין יכול להוליכה בי״ט אא״כ הורמה מאמש אבל בלש עיסה מערב י״ט אסור להפריש חלתה בי״ט בא״י לד״ה ואם הפריש אסור להוליכה לכהן וכן כתב הרב מהר״י אבוהב בשם הרשב״א ז״ל והוא דבר ברור לפע״ד דלא כב״י שהשיב על דבריו : ומ״ש ועיסה שנילושה מעי״ט וכולי. פלוגתא דאבוה דשמואל ורבה בפ״ק דביצה ופסק הרי״ף כאבוה דשמואל דאסר ור״ח פסק כרבה דמתיר וכתב הרא״ש דטעמא דרבה כיון דחלת ח״ל אוכל והולך ואח״כ מפריש לא מיחזי כמתקנו ואפ״ה אסר אבוה דשמואל כיון דאם קרא עליה שם אסור לזרים אלמא שם תרומה עליה ואיתא בכלל אין מגביהין תרומות ומעשרות בי״ט אבל בא״י הוה כמתקן כיון דאסור לאכול בלא הפרשה : ומ״ש בשם רבינו חיים כ״כ הרא״ש לשם ורצונו לומר דאם משייר כדי שיעור חלה לבד שהוא כזית דשרי בחול לדעת רש״י אבל בי״ט אסור דהוה ליה בכלל אין מגביהין וכו׳ דכיון דלא השאיר אלא שיעור חלה נקרא עליו שם חלה והו״ל כאילו תיקן העיסה בי״ט אבל לדעת התוס׳ והרא״ש דחולקים אפירש״י אלא צריך לשייר יותר מכדי שיעור חלה מדכתיב ראשית שיהיו שיריה נכרים וכמו שסתם רבינו דבריו בכאן שכתב רק שישאר ממנה מעט יותר מן החלה לפ״ז ודאי דאף בי״ט אין כאן משום אין מגביהין וכו׳ מאחר שזה הנשאר לא נקרא עליו שם חלה עד שיפריש מזה הנשאר וז״ש רבינו וכיון דאיכא פלוגתא וכו׳ עד אלא אוכל ומשייר כלומר דמשייר בענין שכתבתי בסמוך שישייר ממנה מעט יותר כמ״ש התוס׳ והרא״ש וכמ״ש בי״ד ריש סי׳ שכ״ג וע״ל בסימן תנ״ז : כתבו התוס׳ והגהות אשיר״י בשם הירושלמי דאף רבה לא התיר אלא בעיסה שלא נגמרה לישתה לגמרי מעי״ט דאי נגמרה לגמרי מודה דאין מפרישין בי״ט וכ״כ במרדכי הארוך אבל ה׳ המגיד בשם הרשב״א כתב בהיפך דאף אבוה דשמואל לא פליג אלא בשנגמרה הלישה לגמרי מעי״ט אבל אם גמר הלישה בי״ט מפריש ממנה בי״ט בזמן הזה וכו׳ ונראה דאזלינן לחומרא : וכשפירש החלה בי״ט וכו׳ בס״פ א״ל תנן ועל החלה שנטמאת וא״ל לא יזיזנה ממקומה משום דאינה ראויה. לכהן באכילה ואפי׳ בהסקה אינה ראויה דאין מבערין קדשים בי״ט וכתבו התוס׳ דלכלבו נמי לא דמצותה בשרפה דוקא גזירה תרומה אטו קדשים עוד כתב הסמ״ג דא״א לאפותה שאין אופין ומבשלין בי״ט אלא לאכול וזו לשרפה עומדת כ׳ המרדכי בפ״ק דביצה שאם גלגל עיסה מעי״ט ולא הפריש ממנה חלה דאין להפריש ממנה חלה בי״ט וה״ה דאין לאפותה בי״ט כיון שאין יכול לאוכלה וכתב ב״י דאיכא לתמוה אמאי אינו יכול לאוכלה הרי תרומת ח״ל אוכל והולך ואח״כ מפריש עכ״ל ולא קשה כלל דה״ק כיון שאין יכול לאוכלה עכשיו קודם אפייה א״כ אסור לאפותה לפי שיש בעיסה חלק ממנה דערת באפייתה שלא לצורך דהיינו מה שהוא כדי חלתה מידי דהוה עיסה חליה של עו״ג וחליה של ישראל דאסור לאפותה משום דאפשר למיפלגא בלישה וה״נ אפשר למיפלגא אלא איסורא דאין מגביהין וכו׳ רביע עלה דאסור להפרישה בי״ט הלכך אסור לאפות כל העיסה בשביל חלק החלה שבה והכי נקטינן : מותר

ובה״א מוליכין וידוע דהלכה כב״ה ומשמע דאפי׳ תרומה שהורמה מאמש שרו ב״ה להוליך וחלה ומתנות דשרו לכ״ע להוליך בהורמו מאמש נמי שרו להוליך דהא במתניתין נמי שרו ב״ה אפי׳ בהורמו מאמש וכי אמרי׳ בברייתא דר״י אומר שלא נחלקו במתנות שמוליכין משמע דבגוונא דמתניתין דשרו ב״ה אפי׳ בהורמו מאמש אמרו דכ״ע מודו ביה וכ״כ הרמב״ם בפ״ד שאפילו תרומת מעשר שהפרישן מאמש מותר להוליכן לכהן בי״ט וא״כ הלה ומתנות וכ״ש שהוא דעת הפוסקים ומשמע מדברי כולם שאין חילוק בין חלה למתנות ולפי זה צריך לפרש שמ״ש רבינו אפילו הורמו מאמש קאי בין לחלה בין למתנות ואע״פ שלא הזכיר מבעוד יום אלא חלה שהורמה מדין מתנות הוא נלמד אבל מצאתי לגאון מהר״א ז״ל שכתב שיש חילוק בין מתנות לעיסה דבמתנות אפי׳ נשחטו מאמש יכול להפרישן משא״כ בעיסה וטעמא משום דמתנות כיון דלא טבלן ועוד דכמפורשות ועומדות הן וניכרין הן קודם הפרשה כלאחר הפרשה כי מפריש להו השתא לאו מידי קא עביד משא״כ בעיסה עכ״ל ולפ״ז מתפרש ל׳ רבינו כפשוטו דלא קאמר אפי׳ הורמו מאמש אלא במתנות אבל חלה דוקא בהורמה היום הוא שרשאי להוליכה אבל הורמה מאמש לא ומיהו קשה דבגמ׳ לא משמע הכי אלא דאפי׳ הורמה מאמש נמי מותר כמו שהוכחתי לכך נ״ל ע״כ דאפי׳ הורמו מאמש שכ״ר קאי גם אחלה ושלא כדברי הרב ז״ל : ועיסה שנילושה מעי״ט בא״י לכ״ע אסור להפריש ממנה חלה בי״ט וכו׳. בפ״ק דביצה (ט׳) אמר רבא גלגל עיסה מעי״ט מפריש ממנה חלתה בי״ט אבוה דשמואל אמר אין מפריש ממנה חלתה בי״ט ופירש״י דלרבא אע״ג דתנן אין מגביהין תרומות ומעשרות בי״ט והא נמי כתרומת דגן דמיא שהיה יכול להפרישה מעי״ט אפ״ה מפריש שלא גזרו על תרומת עיסה שהרי מותר לגלגלה בי״ט ולאפותה כדי לאכול פת חמה ואבוה דשמואל סבר שלא התירו להפריש חלה אלא בעיסה שנתגלגלה בי״ט אבל זו הו״ל להפריש מעי״ט כתרומת דגן ופירות ופסק הרי״ף כאבוה דשמואל וכ״פ הרמב״ם בפ״ג אבל הרא״ש כתב דטעמא דרבא כיון דקי״ל תרומת ח״ל אוכל והולך ואח״כ מפריש לא מיחזי כמתקנו כיון דיכול לאכול בלא הפרשה ואפ״ה אסר אבוה דשמואל כדמפרש טעמא בגמרא ופסק הרי״ף כאבוה דשמואל מדאמרינן בפרק משילין אין מגביהין תרומות ומעשרות בי״ט ואפי׳ ליתנם לכהן בו ביום וה״מ דטבילי מאתמול אבל פירי דטבילי האידנא כגון עיסה שנילושה בי״ט מפרישין ממנה חלה ויהבינה לכהן ולמאי דפרישית טעמיה דרבא אין מכאן ראיה דרבא דוקא בח״ל קאמר אבל בא״י שצריך להפריש קודם אכילה אסור והיא דפרק משילין אמתני׳ קאי דאיירי בא״י ור״ח פסק כרבא דהוא בתרא ויש ספרים דגרסי רב וכן מסתבר מדאקדמיה לאבוה דשמואל וגם ה״ר ברוך בעל התרומות פסק לקולא עכ״ל והר״ן כתב בשם הרז״ה כדברי הרא״ש דההיא דפרק משילין בחלת א״י שהיא טובלת מש״ה כי טבילא מאתמול אסור להפרישה דהוי מתקן אבל הכא בחלת ח״ל עסקינן שאינה טובלת וכדאמרינן בגמרא חלת ח״ל אוכל והולך ואח״כ מפריש והרמב״ן סמך אדברי הרי״ף דכיון דרבא אמר סתמא גלגל עיסה מעי״ט משמע דאפי׳ בחלת הארץ קאמר עכ״ל ומתוך מ״ש תלמוד׳ שזהו שכתב רבינו דלכ״ע בחלת א״י אסור להפריש הוא מפני שהוא סובר דר״ח וה״ר ברוך שפסקו כרבא הם סוברים כפי׳ הרא״ש דע״כ לא שרי רבא אלא בחלת ח״ל דאילו חלת א״י אסור כדאיתא בפרק משילין ומיהו אין זה מוכרח שהרי אפשר שהם מפרשים דאפי׳ בחלת הארץ שרי רבא וכדפי׳ הרמב״ן והיא דפרק משילין יסברו שאינה גירסא נכונה משום דליתא ברוב ספרים וכמ״ש הר״ן שי״א כן. והראב״ד כתב על דברי הרמב״ם בפ״ג אנו מחלקים בין חלת הארץ לחלת ח״ל דעיסת ח״ל כיון דקי״ל אוכל והולך ואח״כ מפריש אין זה משום מתקן טבלים בי״ט

והלכה כרבא דהוא בתרא ע״כ וזה כמ״ש רבינו לדעת ר״ח וה״ה כתב שהרשב״א הכריע כדברי הרי״ף והרמב״ם מיהו כתב שלא אמרו אינו מפריש בי״ט אלא שנגמר גלגול העיסה והלישה לגמרי מעי״ט אבל אם גמר הלישה היה בי״ט מפריש ממנה בי״ט בזמן הזה שכל העיסה טמאה מחמת טומאת מת והאריך בזה עכ״ל וכ״כ הגה״מ וז״ל ודוקא לשה מעי״ט אז אין מפרישין ממנה חלה בי״ט אבל עיסה שלא עירב רק מים וקמח מעי״ט שעדיין לא נתחייב בחלה עד גמר הלישה בי״ט מפריש חלה מסה״ג עכ״ל. והתוס׳ כתבו נראה דהלכה כרבא דהוא בתראה ודוקא גלגל שלא נגמרה לישתה לגמרי דאי נגמרה לגמרי אפי׳ רבא מודה דאין מפרישין אותה בי״ט והכי איתא בירושלמי : ורבינו חיים כתב בשם רש״י דאפי׳ מה שאוכל ומשייר החלה הוי בכלל אין מגביהין תרומות ומעשרות כ״כ הרא״ש בפ״ק דביצה וכיון דאיכא פלוגתא ברבוותא טוב שלא להפריש אלא אוכל ומשייר כלומר כיון דפליגי ר״ח והרי״ף דלמר יכול להפרישו ולמר אינו יכול להפרישו טוב שלא להפריש אלא אוכל ומשייר ואע״ג דלר׳ חיים בשם רש״י לאכול ולשייר נמי אסור לא חשש רבינו לאותה סברא דהומרא גדולה היא ואפשר דתיקון זה שכתב רבינו מהני גם לפי מ״ש רבינו חיים בשם רש״י דאוכל ומשייר שכתב ר״ח בשם רש״י דההוא אוכל ומשייר היינו לומר שאוכל כל הפת ומשייר בו כדי חלה בלבד או מעט יותר דהו״ל כמפריש ממש ואוכל ומשייר שכתב רבינו היינו שמשייר הרבה יותר מכדי חלה דתו לא הוי כמפריש חלה בי״ט שהרי במוצאי יו״ט מפריש חלה מתוך פת מרובה והכי דייק ל׳ רבינו דגבי רבינו חיים בשם רש״י כתב ומשייר החלה וגבי תקנתא לאפוקי מפלוגתא דרבוותא לא כתב אלא אוכל ומשייר ולא הזכיר החלה אלמא דמשייר יותר משיעור חלה קאמר : וכשפירש החלה בי״ט כלומר בין מעיסה שנילושה בי״ט בין מעיסה שנילושה מעי״ט למ״ד שיכול להפריש לא ישרפנה מיד מפני שאסור לשרוף קדשים בי״ט וזה פשוט. ולענין אם מותר לאפותה בי״ט וכן אם מותר לטלטל נתבאר בסי׳ תנ״ז :

כתב המרדכי בפ״ק דביצה גלגל עיסה מעי״ט אין מפריש ממנה חלה בי״ט והכי קיי״ל וה״ה שאין לאפותה בי״ט כיון שאין יכול לאכלה מיהו ודאי אם גלגלה ואפאה מעי״ט ולא הפריש ממנה חלה מצי לאכלה בי״ט בלבד שיניח מעט כדי חלה כשמואל דאמר תרומת ח״ל אוכל והולך ואח״כ מפריש עכ״ל ויש לתמוה על מ״ש דגלגל עיסה מעי״ט אין לאפותה בי״ט לפי שאינו יכול לאכלה ואמאי אינו יכול לאכלה הרי תרומת ח״ל אוכל והולך ואח״כ מפריש וא״כ שפיר יכול לאפותה שהרי ראויה לאכלה בי״ט ובלבד שישייר ממנה וכ״כ שהוא דעת הפוסקים שיכול לאפותה בי״ט : כתב הגה״מ פ״ג דדוקא כשנילושה עיסה כולה ביחד התם אמרינן אוכל והולך ואח״כ מפריש אבל מצות שלנו שכל אחת נילושה לבדו סברא הוא שלא יועיל בלא הקפה לפטור את כולן וכ״כ מדברי התוספות והרא״ש בפ״ק דביצה וכתב עוד שם בשם סה״ק אם שכח ולא הפריש חלה במצות שכל אחת לישתה לבדה צריך לשייר מכל אחת ואחת ומצרפם בכלי לאחר י״ט ומפריש מאחת על כולן ועל מה שנאכל ומיהו נראה שטוב ונכון שיפריש מכל אחד ואחד דלא מהני צירוף סל למה שנאכל כבר ע״כ והתוס׳ כתב בפ״ק דביצה דמצות בע״פ אם שכח ולא הפריש צריך לשייר מכל אחד ואחד מפני שגיבולן כל אחת ואחת בפ״ע ולמחר יניח כל החתיכות בסל אחד ומצרפן לחלה ויפריש מן כולן אחת ומיהו אם ירצה לעשות דבר קל יעשה מצה אחת ויאפה אותה ויצרפם ויפריש מכל האחרות אגב אותה מפני שחיובה בא עכשיו עכ״ל (ג) :

מותר

דרכי משה

(ב) וכ״כ המרדכי ר״פ אלו עוברין והגה״מ פ״ג די״ט דיכול מיעבד כה״ג בי״ט שילוש עוד עיסה וע״י אותה עיסה יפריש חלה על כל האחרות ומ״ש דמצות הנילושים כ״א בפ״ע אינו יכול

דרישה

סי׳ תקו [א] אפילו הורמו מאמש אחלה נמי קאי וכן משמע בהדיא בפרק קמא דביצה בברייתא דקתני אמר רבי יוסי לא נחלקו ב״ש וב״ה על המתנות שמוליכין לא נחלקו אלא על התרומה שב״ש אומרים אין מוליכין וב״ה אומרים מוליכין כו׳ וכיון דשמעינן לב״ה דמתיר להוליך אפי׳ תרומה דאין רשאי להפריש ולא נתנה לנו חכמים שום כח וזכות בהפרשתה וממילא נשמע מדבריהם במכ״ש חלה שיש לנו כח להפרישה בשנילושה בי״ט דמותר להוליכה אליבא דר״י דקי״ל כוותיה אפילו בעיסה שנילושה בעי״ט והופרשה בערב י״ט ולכך יש לתמוה על ב״י דאהדר להוכיח כן מלשון הפוסקים והוא ברייתא ערוכה היא ונלמד מכ״ש מתרומה. וגם על זה יש לתמוה על ב״י שהביא דברי מהר״י אבוהב שכתב שיש חילוק בין חלה למתנות אפילו נשחטו מאמש יכול להפרישן משא״כ בעיסה כו׳ ודמה הוא ז״ל דבריו וכתב דלפי דבריו צריך לפרש דברי רבינו כפשוטו דלא קאמר אפילו הורמו מאמש אלא במתנות אבל חלה דוקא בהורמה מהיום הוא שרשאין להוליכה אבל הורמה מאמש לא וכתב

דלא

פרישה

(ס) וכן מתנות כהונה יכול להוליכן מהא דלא כתב במתנה ג״כ שיכול להפריש יש להוכיח דס״ל לרבינו דבמתנות אפי׳ נשחטו מאמש יכול להפרישן ואפילו רי״ף דאוסר בחלה מודה דמותר להפריש במתנה מהר״י אבוהב וכאן מיירי בנשחטה בי״ט ואילתא דפשיטא הוא שיכול להפריש בי״ט :

(ו) אפילו הורמו מאמש אחלה נמי קאי דגם בחלה שייך לשון הרמה בלשון שכתוב מראשית עריסותיכם חלה תרימו וכן משמע בגמרא ודלא כמהר״י אבוהב דמחלק בין מתנה לחלה ב״י ורמ״א ועיין בדרישה : (ז) פסק ר״ח שיכול להפריש כה״ג דלא מיחזי כמתקנו

(ח) פסקו שאין להפריש כתב המ״מ בשם הרשב״א שלא אמרו אלא כשנגמר גלגול העיסה והלישה קודם י״ט לגמרי אבל אם גמר הלישה היה בי״ט מפריש ממנו ביום טוב בזמן הזה שכל עיסה טמא טומאת מת עכ״ל :

(ט) וכשפירש חלה וכו׳ והיא טמאה :

ול

בהלכות פסח מה יעשה בה: מותר לעשות פת עבה בי"ט פירוש פיתין גדולים (י) ולא חיישינן שמתוך כך יבא לאפות יותר ממה שצריך: היה לו קמח או עיסה בשותפות עם העו"ג (יא) אסור לאפות בי"ט:

תקז (א) **אופין** בפורני ולא חיישי' לטרחא ובלבד שלא תהא חדשה דחיישינן שמא תפחת וימנע משמחת י"ט ומחממין חמין באנטיכי אף על פי שעצים שנשרו מן הדקל בי"ט או בשבת שלפניו אסור להסיקן אם נשרו בתור התנור מרבה עליהם עצים מוכנים ומבטלן כיון דקליא א לאיסוריה מותר לבטל איסור דרבנן

ב"י

מותר לעשות פת עבה בי"ט וכו' בסוף פ"ב דביצה (כב ·) ת"ר בית שמאי אומרים אין אופין פת עבה בי"ט וב"ה מתירין ומפרש בגמרא (שם) מאי פת עבה פת מרובה ופי' התוספת דפת מרובה היינו פיתים גדולים ולפי שאין בו טורח כ"כ חיישי ב"ש שמא יעשה יותר מכדי צרכו והכי משמע בירושלמי דקאמר מתוך שאתה מייגעו אומנע ואינו עושה אלא כדי צרכו דפת קטן יש בו טורח יותר בעריכת כל אחת וא' וב"ה לא חיישי להכי ובפרק כל שעה פירש"י פת מרובה הרבה חררין ביחד ובחררין דקין קאמר ומשום דטרח טרחא דלא צריך ע"כ ולב"ה הכל מותר:

כתב סמ"ק אם יש לאדם הרבה פת נקייה אין אופין פת אחרת אבל יש לו פת הדראה הרבה יכול לאפות פת נקייה וכ"כ הר"ן בפרק כל כתבי בשם התוספות ולמדה מדתניא התם לענין הצלה מפני הדליקה הציל פת נקייה אין מציל פת הדראה הציל פת הדראה מציל פת נקייה מיהו כתב שהרשב"א חולק בדבר דלא דמי דהתם גבי הצלה אסרו אפי' דברים המותרין משום דאי שרית ליה אתי לכבויי אבל בי"ט אם הטיבתו פת הדראה אופה ואינו נמנע ע"כ והרא"ש כתב שם וז"ל הציל פת נקייה אין מציל פת הדראה וכו' וכן נמי בי"ט של פסח אם יש לו מצות נקיות מספיקות לאותו היום אין לאפות אח"כ פת הדראה ונראה אם יש לו בני בית ורגיל להאכילן פת הדראה שמותר עכ"ל: **היה** לו קמח או עיסה בשותפות עם עו"ג אסור לאפות בי"ט מימרא דרב חסדא בפ"ב דביצה (כא ·) וטעמא משום דאפשר למיפלגא בליסה וכתב הר"ן איכא מ"ד אפי' בתנור א' לא שרי לאפותה מטעמא דרשב"א דאמר שהפת נאפית יפה בזמן שהתנור מלא דלא שרי מהאי טעמא אלא בשלו אבל לרבות בשל עו"ג לא ואיכא מ"ד דשרי ורב חסדא לא אסר אלא בעיסה מרובה שיש בה יותר ממילוי תנור ע"כ: כתב המרדכי בפ"ק דביצה דאשה שעושה שאור לעיסה בי"ט נראה דאסור וטעמו מפני שהיה אפשר לעשותו מבע"י שכ"כ יפה הפת שנעשה שאור שלו מבע"י כמו כשנעשה ביומו ע"כ ומ"מ נראה דע"י שינוי מותר: א כתב הגאון מהרא"י ז"ל בשם הרשב"א דמתנות אפילו שנשחטו מאמש יכול להפרישן היום לד"ה כיון דלא טבלן ועוד דכמפורשות ועומדות הן וניכרים הם קודם הפרשה כלאחר הפרשה כי מפריש להו השתא לאו מידי עביד:

תקז אופין בפורני ולא חיישינן לטרחא וכו' ברייתא ס"פ המביא כדי יין (לד ·) אופין בפורני ומחממין חמין באנטיכי ואין אופין בפורני חדשה שמא תפחת ופירש"י פורני · הם תנורים שלנו הגדולים ופיהם בצדם ולא חיישינן לטרחא אם יש לו אוכלין הרבה דלא סגי ליה בתנור: שמא תפחת · ע"י שחדשה היא ונמצא טורח שלא לצורך והרמב"ם כתב בפ"ג דטעמא שמא תפחת ותפסיד הלחם וימנע משמחת י"ט וכך הם דברי רבינו וכתבו התוספות דהא דתניא אין אופין בפורני חדשה בפורני גדול איירי שיש לחוש יותר שמא תפחת דאילו בפורני קטן משמע התם בגמרא דשרי (א): **ועל** מחמין חמין באנטיכי כתב הר"ן ואע"פ שמשמר חומו הרבה אפילו לאחר י"ט לא חיישינן דמיחזי כמאן דמחמם לצורך חול · וה"ה כתב בפ"ב פירוש אנטיכי יורה גדולה ואין חוששין שמא יאמרו לחול הוא עושה והכלבו כתב מחמין באנטיכי פירוש הוא כלי נחשת ואין חוששין לו משום צירוף: **אע"פ** שעצים שנשרו מן הדקל בי"ט או בשבת שלפניו אסור להסיקן וכו' בפ"ק דביצה (ד :) א"ר יוחנן עצים שנשרו מן הדקל בשבת אסור להסיקן בי"ט כלומר בי"ט הסמוך לו וכתב הרי"ף והרא"ש דטעמא משום הכנה דרבה ואם נשרו מן הדקל בי"ט אסור להסיקן בפ"ע משום דהו"ל נולד ואסרו להו רבנן גזירה שמא יעלה ויתלוש: **ומ"ש** אם נשרו בתוך התנור מרבה עליהם עצים מוכנים ומבטלן וכו' שם א"ר מתנה עצים שנשרו מן הדקל

ב"ח

מותר לעשות פת עבה בי"ט וכו' בספ"ב דביצה פליגי בה ב"ש וב"ה והלכה כב"ה דמותר לאפות פת עבה ומפרש בגמרא מאי פת עבה פת מרובה ופירש"י פת מרובה יותר מכדי צרכו דקא טרח טירחא שלא לצורך וב"ה מתירין משום דרשב"א אמר שהפת נאפה יפה בזמן שהתנור מלא והתוספ' הקשו על פירושו וכתבו דב"ש אוסרים דחיישינן כיון שעושה ככרות גדולות אתי למיעבד יותר מלצורך י"ט וב"ה לא חיישי להכי ועיין במ"ש בזה לעיל סוף סי' ת"ס ע"פ פירש"י ותוס' בפ' כל שעה:

היה לו עיסה וכו' הך דעיסה מימרא דרב חסדא בפ"ב דביצה (דף כא) והך דקמח נמי שם הכי בי בגא ומה שקשה מדרשב"א דאמר ממלאה אשה תנור מלא פת וכו' כתב במרדכי הארוך דרבינו יואל הלוי תירץ דרב חסדא איירי בדאית ליה מעיסת ישראל שיוכל למלאות כל התנור ועי"ל שאני התם דאילו היה כריסו מחזיק הכל הכל ראוי לו אבל לאפות להדיא לצורך עו"ג או לבטל אסור והר"ן כתב ב' הסברות וע"ל בסימן תק"ג ולקמן בסימן תקי"ב:

תקז אופין בפורני ולא חיישינן לטירחא וכו' ברייתא ס"פ המביא ודעת רש"י לפרש דאשמועי' היכא דיש לו אוכלין הרבה ורוצה לאפות הכל בתנור הגדול שקורין פורני שפיו מן הצד כמו תנורים שלנו דאיכא טירחא מרובה בהסקה ובכבוד הגחלים במכבדות מקמי שישים הפת בתנור משא"כ אם יאפה הכל בתנורים קטנים שפיו למעלה שאין בהן טורח אפ"ה לא חיישינן לטירחא מיהו יותר מכדי צרכו ודאי אסור דלא קאמר רשב"א ממלאה אשה התנור מלא פת וכו' אלא בתנורים קטנים אבל לא בתנור גדול כמו שיתבאר בסוף סי' זה:

ומ"ש דחיישינן שמא תפחת וימנע משמחת י"ט כך פי' הרמב"ם בפ"ג שמא תפחת ותפסיד הלחם וימנע משמחת י"ט וכ"כ הסמ"ג והמרדכי אבל רש"י פי' שמא תפחת ונמצא שטורח שלא לצורך וכן פי' הרשב"ם וכתב הרב המגיד שדברי הרמב"ם עיקר ונראה דנפקא מינה לענין דינא דלרש"י אין לחוש אלא לשמא תפחת ע"י הסקה וכשלא תפחת ע"י הסקה שוב אין לחוש שתפחת אח"כ ותפסיד הלחם דלפי זה אם הסיקוהו בעי"ט ומשימין בתוכו הלחם בי"ט מותר אבל להרמב"ם איכא לחוש שמא תפחת לאחר ששמו בו הלחם בי"ט:

ומחממין חמין באנטוכי הב"י הביא ג' פירושים א' בשם הר"ן ב' בשם הה"מ ג' בשם הכל בו ולפעד"נ קרוב לפרש דמדתניא ומסיקין ואופין בפורני ומחמין חמין באנטוכי משמע דבאנטוכי נמי אשמועינן דלא חיישינן לטירחא והוא דבפרק כירה מפרש אנטיכי בי דודי פי' יורה גדולה שיש לה ב' שוליים וגחלים בין שניהם ומים על העליונה ואמרי לה בי כירי פי' חלל יש בכירה אבל חללה שהגחלים בו ומים נתונים בחללה השני דבין בזו ובין בזו איכא טירחא מרובה בחמום המים דצריך להשים גחלים פעם ושלש ולהוציא הכבויים ולהכניס תחתיהם הלוחשות עד שיחמו המים ולא זו אף זו נקט דלא מיבעיא דלא חיישינן לטירחא דפורני אלא אפילו לטירחא דאנטוכי שהוא טורח רב נמי לא חיישינן:

אע"פ שהעצים שנשרו מן הדקל וכו' כלומר אף על פי שכתבתי בסימן תק"א דעצים שנשרו מן הדקל וכו' אסורים וכדאיתא בפרק קמא (דף ז') דקאמר רבי יוחנן דאף על פי דגבי ביצה בשבת ויום טוב הסמוכין סבירא להו דנולדה בזה מותרת בזה דלית ליה הכנה דרבה אפילו הכי עצים שנשרו בשבת אסורין ביום טוב הסמוך לו מאי טעמא וכו' אלמא דלרב דאית ליה הכנה דרבה גבי ביצה אף בעצים אסור משום הכנה וכן כתב הרי"ף והרא"ש ומשמע נמי דבנשרו ביום טוב אסורין משום מוקצה ואפילו לרבי שמעון דמוקצה שבמחובר דמיא לגרוגרות וצימוקים כמו שכתב רש"י בפרק אין צדין גבי דורן והתוספות הביאו פירושו רפ"ק (דף ג') בד"ה גזירה אי נמי אסור משום גזירה דשמא יעלה ויתלוש דמודה ר"ש בפירות הנושרין והרמב"ם בפ"ב כתב דאסורין העצים משום נולד נראה דס"ל דשמא יעלה ויתלוש לא שייך אלא בפירות שאדם מתאוה להן ובעודם בכפו יבלעם וכדכתבו התוספות לשם והרי"ף והרא"ש כתבו וז"ל משום דהו"ל נולד ואסרו להו רבנן שמא יעלה ויתלוש ונראה דה"ק אפילו היכא דליכא משום נולד דחמיר טפי כגון שהיה דעתו עליהם או התנה עליהן ב"ה לא מהני בהו תנאה לפי דאכירי מדרבנן משום גזירה דשמא יעלה ויתלוש וכ"כ להדיא הרמב"ן בספר המלחמות: **ומ"ש** אם נשרו בתוך התנור וכו' שם מימרא דרב מתנה וס"ל לרבינו דאף בנשרו בשבת מותרין בי"ט ע"י ביטול ברוב דאע"ג דאסורין משום הכנה והכנה דאורייתא' היא כאן אינה הכנה דאורייתא ממש אלא כעין הכנה דאף ביצה שנולדה בשבת אינה אסורה בי"ט הסמוך לו משום הכנה דאורייתא שהרי נגמרה בע"ש שהוא יום חול ולא תמצא הכנה דאורייתא אלא בביצה שנולדה בי"ט שאחר השבת או בשבת שאחר י"ט שנגמרה מאתמול ביום קדש אבל היכא דלא נגמרה ביום קדש אע"פ שנתגדלה לא מיתסרא תדע דהא עגל שנולד בי"ט שאחר השבת דשחטינן ליה ואמאי הלא נתגדלה בשבת אלא ודאי דלא חשבה לן הכנה אלא כי גמרה מפני שאז מתחדש בריה חדשה לגמרי וכ"כ הר"ן בפ"ק ואם כן בע"כ ביצה שנולדה בשבת שאסורה בי"ט הסמוך לה אין בו איסור הכנה דאורייתא כיון שנגמרה ביום חול אלא דהכי קאמרינן כיון דאם היתה נולדה בי"ט עצמו היא אסורה והשתא שנולדה בשבת שלפניו אם היתה מותרת בי"ט שלאחריו בשביל אותה לידה דשבת הוי כאילו שבת מכין לי"ט א"כ דאף בשעת לידה איכא הכנת לידה וכל זה אינו אלא הכנה ומדבריהם הוא וכ"כ התוספות (ד' ד') בד"ה אלא בהכנה וכ"כ הר"ן והרמב"ן לשם ונמצא לפ"ז דאף העצים שכבר נגמרו ביום חול אלא שנתגדלו קצת בשבת לית בהו משום הכנה דאורייתא' אלא כעין הכנה דלא עדיף מביצה וניתרין ע"י ביטול מרוב ומה"ט כתב רבינו בסי' תקי"ד בדין לפידים שמועיל להן ביטול ברוב לפי שאין בהן הכנה דאורייתא אלא כעין הכנה וכ"כ מהרא"י בת"ה סי' פ"א דלפידים לית בהו אלא כעין הכנה אבל ה"ר יחיאל סובר דגבי עצים דאמרינן דאסורין בשבת משום הכנה אף ע"ג דאין כאן הכנה גמורה מ"מ יש בהן דין הכנה כאילו היו אסורין מדאורייתא דאין מבטלין איסור דאורייתא וה"ה גבי לפידים כמו ס"ל לר' יחיאל דאסור לבטלן אלא דעל עצים שנשרו לתנור שאלוהו ולא היה צריך להשיב גבי על לפידים שלא שאלוהו א"כ אפשר דגבי לפידים ס"ל לה"ר יחיאל כדעת מקצת גאונים דלא שייך איסור הכנה גבייהו כלל: **ומ"ש** כיון דקלי לאיסוריה מותר לבטל וכו' שם אוקימתא דגמרא אלא דקשה דלכאורה משמע

דרכי משה

יכול לשייר מאחת על האחרונה נראה דמיירי שלא נילוש העיסה מתחלה ביחד כלל אלא שמתחלת לשו כל מצה ומצה בפ"ע אבל במה שנהגו האידנא שלשים עיסות גדולות ואחר כך מחלקים למצות ועורכים כ"א לבדה יכול לפרוש מאחת על האחרות מאחר שנילושה תחלה ביחד וכ"מ בהג"מ פ"ג:

תקו (א) וצ"ל דאף על גב דאין אנו בקיאים איזה קרוי גדול או קטן ולכן כולם אסורות וכמ"ש הטור לעיל ס"ס תק"ד לענין מדוכה מ"מ מאחר שכתב רבינו לקמן סימן זה דמותר להסיק תנור חדש ש"מ דסתם תנורים שלנו אינם נקראים גדולים וכן נתבאר בי"ד סימן צ"ז וע"ש:

וכן

פרישה

(י) **ולא** חיישינן שמתוך כך כו' פי' הואיל שאין בה טירחא כ"כ כמו שיש בפת קטן בעריכת כל אחד מהן:

(יא) **אסור** לאפות ביום טוב אלא יחלקנה ויאפה את שלו ולא התירו משום שהפת נאפה יפה כשהתנור מלא אלא בשל ישראל ר"ן:

סי' תקז (א) **אופין** בפורני הוא כמו שלנו הגדולים ופיהם בצדם וכתבו התוספות דבפורני קטן משמע בגמ' אפי' חדש שרי:

מותר

דרישה

דלא משמע הכי בגמרא אלא אפילו שורמה מאמש נמי מותר ואיני יודע מה עלתה על דעת לדחות דברי מהר"י אבוה"ב בדברים אלו והלא דבר פשוט שמהר"י ז"ל לא הזכיר כלל הולכה בהורמה מאמש דבזה ס"ל שפיר כמ"ש ב"י דאפי' בחלה מותר וכמו שמשמע בברייתא שהבאתי ולא דיבר אלא בהפרשת חלה דמפרישין כשנילושה מאמש כמ"ש רבינו בהדיא בסמוך דבא"י לכ"ע אין מפרישין כו' אבל במתנות אפי' רי"ף דאסר בחלה אפילו בח"ל מודה דמתנות מותר אפילו בא"י מטעם שכתב מהר"י אבוה"ב ועיין מ"ש ב"י בשם המרדכי דפ"ק דביצה ותמה

ב"י

חדושי הגהות

תקו א כבר כתב הב"י כל זה לעיל בסימן זה וצריך טעם על הכפלו: **תקז** א לכך צריך לטעם דמקלי קלי דמשום האי טעמא בטיל שפיר אפילו דבר שיש לו מתירין אבל אם לא הוי דבר שיש לו מתירין בלא טעם דמקלי קלי קאמר שם דמבטלים איסור לכתחלה במוקצה שאין לו שורש מדאורייתא וכמ"ש התוספות שם מ"מ רבינו ס"ל כדברי הרא"ש שם שמפרש דלמסקנא כל איסור דרבנן אפי' שאין לו מתירין נמי

אסור

משום שלא הוצרך התלמוד לחלק בין מקלי קלי לאיסוריה ללא מקלי קלי אלא לרב אשי דאמר כל דבר שיש לו מתירין אפי' באיסור דרבנן לא בטיל והני עצים כמי כדבר שיל"מ הן שיש להן היתר אחר י"ט והוו אסירי אי לאו משום דמיקלי קלי אבל איסור דרבנן שאין לו מתירין אפילו איתיה לאיסורא בעיניה מבטלין לכתחלה כשאין לו שורש מן התורה דוגמתו מפורש לו וליכא למגזר כמו מוקצה שגזרו משום הוצאה שאינו דומה לו אבל סתם יינם אף על פי שהוא מדרבנן כיון דכתיב ישתו יין נסיכם והוא שנתנסך בפירוש לע"ג אין מבטלין לכתחלה אפי' סתם יינם וכ"כ במרדכי הארוך ע"ש ראבי"ה וא"כ קשה אמאי כתב רבינו בסתם דאין לבטל איסור דרבנן אלא היכא דמקלי קלי ומשמע אפילו אין לו מתירין היפך משמעות הסוגיא וי"ל דרבינו נמשך אחר דברי הרא"ש דלאחר שכתב לשון האלפסי אמר והא דקאמרינן נמי דמבטלין איסור' דרבנן לכתחלה היינו דוקא היכא דמקלי קלי לאיסורא אבל בעלמא אין מבטלין לכתחלה אפי' באיסורא דרבנן ואפי' אין לו מתירין כלל עכ"ל אלמא דמפרש דמעיקרא דמשני ה"מ בדאורייתא אבל בדרבנן מבטלין אמסקנא סמיך דדוקא במקלי קלי מבטלין בדרבנן והא דלא הוה משני מעיקרא ה"מ היכא דאיתיה לאיסור בעיניה הכא מקלי קלי לאיסוריה היינו כי היכי דלא תימא דאף איסורא דאורייתא מבטלין כי ליתיה לאיסורא בעיניה והא ליתא דבאיסורא דאורייתא אין מבטלין אפילו כי ליתיה לאיסורא בעיניה ולהכי קאמר תלמודא ה"מ בדאורייתא לאורויי דבדאורייתא אין היתר לבטל כלל לכתחלה וכן פסק במרדכי בשם רשב"ט והיא דעת מהר"ם לקמן בסימן תרע"ו גבי נר חנוכה ע"ש ועיין עוד בי"ד סוף סי' צ"ט ובמ"ש לשם בס"ד · ודע דממ"ש רשב"ס בהגהתו להרי"ף ומביאו המרדכי יראה דדוקא במידי דאכילה אין מבטלין כגון תרומה שנפלה לפחות מק' שעל דבר זה נשנה אין מבטלין איסור לכתחלה וכן איסור שנפל לקדרה בפחות מס' אין מוסיפין עליו וכן בעצים דאיסור אסור להוסיף ולבטל מפני שהגוף נהנה בחמום דהוי כמו אוכל נפש אם לא מטעם דמקלי קלי אבל בסכך פסול דסוכה מבטלין לכתחלה ברוב סכך של היתר כדתנן המקרה סוכתו בשפודין וכו' · וכתב הר"ן מסתברא דביטול ברוב בעצים דוקא שאינו מכיר האסור לאחר שנתערבו הא מכירן אין מועיל להן שאין ביטול מועיל לדבר שהוא ניכר לעין ע"כ וכן פסק הרב בהג"ה ש"ע ולפע"ד יראה דלמסקנא דמקלי קלי אפילו ניכר מתחלה כיון דלבסוף לא יהא ניכר דמקלי קלי מועיל להן ביטול ואין ראיה משאר איסורין שנשארין בעין וכדפי' בסמוך דמהך טעמא דמקלי קלי נמי שרי לבטל לכתחלה אעפ"י שיש לו מתירין כנ"ל להלכה אבל למעשה צ"ע:

אסור ליקח עץ מבין העצים וכו' בפרק המביא דרש רבא אשה לא תכנס לדיר העצים ליטול מהם אוד ופירש"י משום מוקצה דלא ניתנו עצים אלא להסקה והתו' כתבו דאפי' לר"ש אסור דהו"ל מתקן מנא לכבד בו את התנור וכ"כ הרא"ש בשם ר"ת ובה"ג וכך הם דברי רבינו ובין לרש"י ובין לתו' ליכא איסור' אלא בלוקח עץ מבין העצים שלא הכינו לכך אבל אם הכינו לכך מעי"ט ליכא משום מוקצה ולא משום מתקן מנא והתוספות בפרק נוטל כתבו עוד וז"ל ולפי זה כ"ל אע"ג דלא מיתקנא ליה אפ"ה אסור גזרינן שמא יבא לידי תקון כלי ע"כ:

תנור שנפל לתוכו מטיח הטיט וכו' משנה פ' המביא סוף (דף ל"ב) ורש"י פי' אין גורפין הטיח דמתקן מנא הוא ואתיא כרבנן דבפרק א"צ (דף כ"ח) דאמרי מכשירי אוכל נפש אסור ע"כ ובגמרא תני רב חייא בר רב יוסף קמיה דרב נחמן ואם אי אפשר לאפות אא"כ גורפו מותר ופי' רש"י מותר כרבי יודא ע"כ מבואר מדבריו דמפרש דהך ברייתא פליגא אמתניתין דאוסר לגרוף בשהם אפילו לא אפשר לאפות בלא גריפה כרבנן וברייתא אתיא כרבי יהודה דמתיר במכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותו מעי"ט ולפי זה איירי מתניתין דנפל הטיח בי"ט · א"כ מעי"ט ולא היה יודע מבע"י וכן פי' רש"י להדיא בפרק אין צדין בהא דדרש רב חסדא גריפת תנור וכירוים בי"ט באנו למחלוקת ר"י ורבנן בדלא היה יודע מבע"י שנפל הטיח לתוכו וכיון דקי"ל הלכה כר"י במכשירין שא"א לעשותן מעי"ט דמותרין לעשותן בי"ט כדלעיל ריש סימן תצ"ה א"כ קי"ל נמי כהך דתני רב חייא בר יוסף דאיתא כר' יהודה דלא כתנא דמתניתין מיהו ודאי מודה ר"י דכשאפשר לאפות ולצלות בו בלא גריפה דאסור לגורפו משום דמתקן מנא הוא לרש"י אבל הרא"ש כתב דאסור לגורפו משום דאסור בטלטול דמוקצה דעפר ואבנים מודה בה ר"ש דאסור אבל אין בגריפה זו משום מתקן מנא והכי משמע בגמרא דקא מפרש לרישא דאין סוברין את החרס משום דקא מתקן מנא ולא קמפרש הך טעמא לסיפא דאין גורפין את התנור אלמא דאין בו משום מתקן מנא ולא צריך נמי לפרש דאסור משום טלטול דפשוט הוא דאסור לטלטל את העפר שלא לצורך ולפ"ז לא פליגא ברייתא דר' חייא בר' יוסף אמתניתין דמתניתין מיירי באפשר לאפות ולצלות בו שלא יחרך כלל הפת והצלי בלא גריכה וכך הם דברי רבינו ומשום הכי לא כתב כפי' רש"י משכיבין את האפר והעפר דעפר ודאי אסור אלא כתב אבל מותר להשכיב האש והאפר דמותר לטלטלן:

ומ"ש אבל אם צריך לגורפו וכו' היינו ברייתא דרב חייא בר יוסף וכמו שפיר' הרא"ש דכיון דאין בו אלא משום איסור טלטול שרינן לה לצורך אוכל נפש שלא יחרך הפת והצלי אלא דקשיא לפי זה מה ענין זה לתנור שנפל בו טיח אפילו לא נפל בו טיח הו"ל למיתני דמותר להשכיב האש והאפר שלא יגע בפת ולרש"י ניחא דאתא לאשמועינן דמותר להשכיב הטיח שנפל בו ואין בזה משום מתקן מנא ואפשר דתנא דמתניתין מילי מילי קתני והך דמשכיבין האש והאפר קאי אכל תנור בי"ט דמותר להשכיב האש והאפר אלא דלישנא דמתניתין דתני בה אין גורפין תנור וכירויים אבל מכבשין לישנא דאבל משמע דקאי אנפל בו טיח

הדקל בי"ט מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן והא קא מהפך באיסורא כיון דרובא דהיתרא נינהו כי קא מהפך בהיתירא קא מהפך כלומר שהאיסור בטל ברוב והא קא מבטל איסור לכתחלה ותנן אין מבטלין איסור לכתחלה הני מילי בדאורייתא אבל בדרבנן מבטלין ולרב אשי דאמר כל דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטיל הני מילי היכא דאיתיה לאיסורא בעיניה הכא מיקלא קלי איסוריה ופרש"י והא קא מהפך באיסורא · כשמוליכין בתנור מזוית לזוית: בהיתירא מהפך · שהאיסור בטל ברוב ואהא דאמרינן מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן כתב הר"ן איכא מ"ד דדוקא כשיש בתנור עצים של היתר הא לאו הכי לא והכי מוכחי מקצת נוסחי דגרסי מוסיף ומרבה עליהם עצים מוכנים ואהא דאמרי' כיון דרובא דהיתרא נינהו כי קא מהפך בהתירא קא מהפך כתב מסתברא דדוקא בשאינו מכיר עצי האיסור לאחר שנתערבו הא מכירן אין ביטול מועיל להם שאין ביטול מועיל לדבר שהוא ניכר לעין: **ואחי** ה"ר יחיאל כתב שאם נפלו בתנו' בשבת אסו' להסיקן בי"ט שלאחריו וכו' אבל הנך שנשרו בשבת אסורין מדאורייתא בי"ט משום הכנה פירוש דאיתא בריש ביצה אמר רבה מאי דכתיב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו חול מכין לשבת וחול מכין לי"ט ואין י"ט מכין לשבת ואין שבת מכין לי"ט ומשמע מדברי התוס' דדרשא גמורה היא ומדאורייתא מיתסרא הכנה מי"ט לשבת ומשבת לי"ט:

אסור ליקח עץ מבין העצים לחתות בו האש וכו' בפרק המביא כדי יין (לג:) דרש רבא אשה לא תכנס לדיר העצים ליטול מהם אוד ופירש"י אוד לעשות ממנו אוד לתנור פורגון בלע"ז וטעמא משום דלא ניתנו עצים אלא להסקה והרא"ש כתב שר"ת פי' משום דמיחזי כמתקן כלי לכבד בו את התנור וכ"כ בה"ג וכתב רבינו ירוחם דלפירש"י למאן דלית ליה מוקצה שרי ולפירוש ר"ת וה"ג אסור לכ"ע ופשוט הוא · והרמב"ם כתב בפ"ד לא תכנס אשה בין העצים ליטול מהם אוד לצלות בו וכתב ה"ה כבר נתבאר בפ"ב שקוץ רטוב אסור לצלות בו וקוץ יבש כתבתי שם שמותר ואפשר שאוד ר"ל לדעת רבינו עץ לח ורטוב שאינו ראוי להסקה בפ"ע אבל עץ יבש ודאי מותר וכ"כ הרשב"א והוא ז"ל פירש ליטול מהם אוד לתקן בו את האש שבתנור אא"כ הוכן מעי"ט עכ"ל · ולי נראה דלהרמב"ם נמי אוד אפילו יבש אסור וטעמא משום דקוץ יבש לא חזי כל כך להסקה וטפי חזי לצלות בו ומש"ה שרי אבל עצים סתמן עומדין להסקה וכשמברר בי"ט מביניהן עץ דק הראוי לצלות בו מיחזי כמתקן כלי בי"ט ואסור אי נמי משום דלא התירו לטלטל עצים אלא להסקה כמבואר בדברי הרמב"ם ודייק רבא בלישניה דאמר לא תכנס לדיר העצים למימרא דטעמא משום דלא הוכרר לכך מעי"ט:

תנור שנפל לתוכו מטיח הטיט וכו' בפרק המביא כדי יין (לב) תנן אין גורפין תנור וכיריים אבל מכבשים ופירש"י אין גורפין · אם נפל לתוכו מן הטפילה והטיח אין גורפין אותו דמתקן מנא הוא ואתי כרבנן דאמרי מכשירי אוכל נפש אסור: מכבשין · משכיבין את האפר והעפר שיהא חלק משפילו ומשווהו שלא יגע בפת שמדובק בדופנותיו וישרפנו · ובגמרא (שם) תני רב חייא בר יוסף קמיה דר"נ אם אי אפשר לאפות אלא א"כ גורפו מותר דיתהו דרבי חייא נפל לה אריחא בתנורא בי"ט אמר לה חזי דהכא ריפתא מעליא בעינא א"ל רבא לשמעיה טוי לי בר אווזא ואזדהר מחרוכא ופירש"י אם א"א וכו' מותר כר"י: ריפתא מעליא בעינא · כלומר גרפי התנור: טוי לי בר אווזא · צלה לי אווז בתנור שתנוריהם היו קטנים ופיהם למעלה ותולה הצלי לתוכה וסותם פיו והוא נצלה: אזדהר מחרוכא · שלא יתחרך כלומר גרוף את התנור שלא יהא בשוליו דבר גבוה כמו הריח או אבן שהוסק בתנור שנוגע בצלי ושורפו: והרמב"ם כתב בפרק ג' אין גורפין תנור וכיריים אבל מכבשין את האפר שבהן ואם אי אפשר לאפות בו או לצלות אא"כ גרף מותר וטעמו אכתוב בסימן תק"ט בס"ד · והר"ן כתב אם א"א לו לאפות אלא א"כ גורפו מותר דמדינא שרי כר"י אלא דהיכא דאפשר בלאו הכי אסור וכתב הרא"ש הך גריפה דשמעתין מיירי בשנפלו לתוך התנור מן הטפילה והטיח של תנור ואין צורך כ"כ בגריפה זו אלא שיהא הפת נאה שלא יגע בפת ושלא יגע בצלי ויחרך ואפ"ה התירוה דאין בה אלא איסור טלטול בעלמא אבל גריפה שלנו שמכבין את הגחלים אפשר שלא היו מתירין הני אמוראים בשביל פת אבל בתנורים שלנו א"א לאפות כלל בלא גריפה הלכך מותר ואפילו לרבנן דכבוי לצורך אוכל נפש מותר אף לרבנן עכ"ל · וביאור דברי רבינו כך הם אם אפשר לאפות ולצלות בו בלא גריפה ולא יתחרך הפת או הצלי אסור לגורפו מפני שהוא מטלטלו שלא לצורך אבל מותר להשכיב האש והאפר שבו כדי שיהיה חלק ולא יגע בפת כלל אע"פ שאם היה נוגע בו לא היה כדי לחרכו אבל אם יש בטיח שנפל לתוכו כדי לחרך הפת או הצלי אם היה נוגע בהם אף על פי שבלא גריפה היה אפשר לאפות ולצלות בו כיון שהיה מתחרך מותר לגרפו דחשיב טלטול לצורך ומשמע מדברי רבי' דכי תנן משכיבין אש ואפר קאי אבל טיח אינו משכיב כיון דאין בו לחרך הפת כי משכיב ליה הוי מטלטל שלא לצורך ואסור ואע"פ שרש"י כתב משכיבין את האפר והעפר מדנקט עפר משמע דאטיח קאמר דמשכיבין רש"י לטעמיה דלא אסר לגרוף אלא משום דמתקן מנא אבל לא משום טלטול דכיון דאית ביה צורך כל דהוא שלא יגע בפת חשיב לצורך לענין טלטול אף ע"פ שאין בו כדי לחרך ורבינו סובר כהרא"ש דטעמא דאין גורפין הוי משום טלטול ואם כן משכיבין נמי לא דהא מטלטל ומפני כך לא הזכיר גבי משכיבין אלא אש ועפר שהם מותרין בטלטול כנ"ל · ובס"ס זה אכתוב שר"ת פירש דהא דתנן אבל מכבשין אפי' בשהיה אפשר לעשותו מאתמול שרי:

גרסינן בפרק אין צדין דרש רב חסדא אחד סכין שנפגם ואחד שפוד שנרצם ואחד

דרבנן ובלבד שלא יגע בהן עד שיתבטלו ברוב ואחי ה"ר יחיאל ז"ל כתב שאם נפלו בתנור בשבת אסור להסיקן בי"ט שלאחריו אפילו על ידי ביטול ברוב ולא דמי לנשרו בי"ט דבההיא ליכא אלא איסור דרבנן גזירה שמא יעלה ויתלוש אבל הנך שנשרו בשבת אסורין מדאורייתא בי"ט משום הכנה ובאיסור דאורייתא אין מבטלין איסור: אסור [ב] ליקח עץ מבין העצים לחתות בו האש בתנור דהו"ל מתקן מנא: תנור שנפל לתוכו מטיח הטיט אם אפשר לאפות ולצלות בו בלא גריפה אסור לגורפו אבל מותר להשכיב האש והאפר שבו כדי שיהא חלק ולא יגע בפת אבל אם צריך לגורפו אפילו אם אפשר לאפות ולצלות בו בלא גריפה ואינו גורפו אלא כדי ליפות הפת או הצלי שלא יגע בו הטיח ויחרך שרי

דרישה

ב"י עליו דמ"ם דגלגול עיסה מעי"ט אין לאפות בי"ט לפי שאינו יכול לאוכלה ואמאי אינו יכול לאוכלה הרי תרומת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש וא"כ שפיר יכול לאפות שיכול לאוכלה ולעד"נ ליישב דברי המרדכי דמ"ם שאינו יכול לא קאי אעיסה כיון דסבר כשמואל דתרומת ח"ל אוכל והולך אלא אחלה קאי וה"ק ואין יכול לאפותה בי"ט כיון שאין יכול לאוכלה ר"ל החלה וא"כ היאך יאפה העיסה בי"ט כיון שגם חלק חלה נאפה עמה ואפשר שב"י דייק מהא דקאמר בסיפא מיהו ודאי אם גלגלה ואפאה מעי"ט ולא הפריש ממנה חלה מצי לאוכלה וכיון דמצי לאוכלה דקאמר בסיפא קאי אעיסה כן ולא יכול כו' נמי אעיסה קאי כן נ"ל לדעת ב"י אבל אינו מוכרח:

ופי'

חדושי הגהות

אסור לבטלו לכתחלה אא"כ מקלי קלי איסורא וכמ"ש בשמו בטור י"ד סימן צ"ט וכ"כ בטור זה סימן תרע"ז בשם הר"ם מרוטנבורג וטעמייהו משום דס"ל דכי מפליג מעיקרא בין דאורייתא לדרבנן אמסקנא סמך לומר דדווקא בדקליה לאיסורא הוא דמבטל מדרבנן (מהרל"ח): ב ולעיל סימן תק"א גבי לפידים שכבו דאיסורן נמי משום הכנה כתב רבינו דמותר לבטלן ברוב צ"ל שטעמו דלאו הכנה גמורה הוא הואיל וכבר היו בעולם וכמ"ש למעלה ומהאי טעמא נמי אפשר לומר דגם עצים שנשרו בשבת מותר לבטלן ברוב הואיל וכבר היו בעולם ואפשר לומר דמ"מ כיון שהיה בהן איסור דמחובר שהוא דאורייתא הוי הכנה טפי מלפידים שכבו מהרל"ח:

וד"ב

שרי ודוקא בתנורים שלהן שהיו מדבקין הפת סביבם ואין צריכין לגורפן אלא מהטיח שנופל לתוכו אבל בתנורים שלנו שמכבין הגחלים בגריפתן אם אפשר לאפות זולתה אלא שרוצה לגרוף כדי ליפות הפת אסור אבל אם א"א לאפות בלא גריפה מותר: תנור וכיריים חדשים הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר אבל אין סכין אותן בשמן ולא טחין אותן במטלית ולא מפיגין אותן בצונן כדי לחזק אבל היסק ראשון מותר אע"פ שהוא חדש שאינו נגמר להתחזק עד שיפיגנו ואם צריך להפיגו כדי לאפות בו כגון שהוסק יותר מדאי יכול להפיגו בצונן ולכך היה אומר הר"ר מאיר מרוטנבורק שמותר לשרות במים המכבדת שמכבדין בו התנור אע"פ שמכבה: (ג) מותר לאפות תנור מלא פת אע"פ שא"צ אלא פת אחד ופירש"י דוקא להם שתנוריהם היו קטנים והיו מדבקין הפת בדפנותיהן ומתוך שהוא מלא אין מקום לחומו להתפשט והפת נאפה יפה אבל בתנורים שלנו אין לאפות יותר ממה שצריך: אסור לגבל טיט לטוח בו פי התנור אבל יכול ליקח מהטיט שעל שפת הנהר לטוח בו ובלבד שייחדו לכך מעי"ט שיציין אותו ואפר מותר לרש"י לגבלו ולטוח בו ולר"י אסור אא"כ נתן עליו מים מאתמול

ואחד גריפת התנור באנו למחלוקת ר"י ורבנן וכתב הר"ן גריפת תנור שנפל לתוכה מהטיח שלו ולא היה יודע מבע"י כ"כ רש"י אבל הרב בעל התוספות אוסר אלא בשנפל ביום טוב ואפשר שאף רש"י לזה נתכוון שנפל הטיח לתוכו ביום טוב אלא שלא היה יודע מבע"י שיפול שאילו היה יודע היה מתקן וה"ה כתב בפ"ג בשם הרשב"א דהא דשרי לגרוף דוקא בנפל בי"ט ורבינו לא חילק בין נפל בי"ט לנפל מעי"ט לפי שמעשה דרבי חייא כך היה ולאו דוקא בי"ט ע"כ:

ודוקא בתנורים שלהם שהיו מדביקים הפת סביבם וכו' אבל בתנורי' שלנו שמכבין הגחלים בגריפותם אם אפשר לאפותה זולתה וכו' אסור יש לתמוה דהכי שכתב הרא"ש דגריפה שלנו לא היו מתירים האמוראים בשביל פת היינו אי הוה אפשר לאפות בלא גריפה אבל כיון שסתם תנורים דידן א"א בלא גריפה כשכתב הרא"ש הלכך מותר משמע דבכל תנורים דידן מותר דאין גם אחד בהם שלא יהא צריך גריפה וא"כ כך הו"ל לרבינו לכתוב אבל תנורים שלנו כיון שא"א לאפות להם בלא גריפה מותר וכ"כ רבינו ירוחם ולא הו"ל לרבינו לכתוב אם אפשר לאפות זולתה אסור דמשמע דבתנורים דידן משכחת שאפשר לאפות בלא גריפה וליתא כדפרישית · ונראה דגריפה דידן אחר שגרף ריבוי האש והאפר אין לטבל המכבדת במים ולחזור ולגרוף מפני שאז לא נשאר אלא מעט אפר ואש והיה יכול לאפות הפת או הכלי בלא גריפה ואין מכבדין אותו אלא כדי שיהא הפת יפה ונמצא שהוא מכבה גחלים שלא לצורך אוכל נפש ואסור אם א"כ להפיג חום התנור ומיהו לכבד בלא טיבול המכבדת במים שרי אע"פ שכבר טיבלה מתחילה כיון שנתגוללה באפר וגם ע"י חום האש שוב לא נשאר כח במים שבה לכבות גחלים וכן אם הוסק התנור ביותר ומטבל המכבדת במים להפיג חום התנור שרי וכמ"ש רבינו בסמוך נראה דבענין זה הוו שריית המכבדת שכתב רבינו בשם ר"מ דשרי: **ואפשר** שמ"ש רבינו אם אפשר לאפות זולתה וכו' אסור נתכוון לטיבול המכבדת במים פעם שנית שכתבתי דאסור דכה"ג משכחת בתנורים דידן גריפה אסורה אבל ה"ה כתב בפ"ג בשם הרשב"א לגרוף התנור מן האפר והגחלים לאחר הסקה יראה לי שהוא מותר ואע"פ שהוא מכבה א"א בלא כן וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש וה"ז כמניח בשר על הגחלים וכן נהגו עכ"ל ונראה מדבריו שגורף כדרכו בחול ואינו חושש:

תנור וכיריים חדשים הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר אבל אין סכין אותן בשמן ולא טחין אותן וכו' ברייתא בפ' המביא כדי יין (לד:) ופירש רש"י חדשים · וכ"ש ישנים: הרי הן ככל הכלים הניטלין · בשבת בחצר דחזו למיתב בגווייהו מידי: אין סכין אותן שמן · להחליקן ולצחצחן: ואין מפיגין אותן · לאחר הסיקן בצונן שמתקשין על ידי הצונן וכולהו משום דמתקן מנא הוא: וכתב הרא"ש וכיון דחדשים הם א"כ בלא הפגת צונן אכי' היסק ראשון אסור כדאמרינן לעיל ברעפים חדשים וי"ל דתנור אינו נגמר בהסקה עד שיפיגנו בצונן ע"כ וזהו שכתב רבינו אבל היסק ראשון מותר: **ומ"ש** רבינו ואם צריך להפיגו כדי לאפות בו וכו' שם בברייתא וכתב הר"ן דלא דמי לליבון רעפים דאסרינן לעיל דהתם היקונו של כלי קודם לתשמיש שמשתמש בו אבל כאן בשעת תשמישו הוא דמתקן לתשמישו וא"ת היכי שרי הכא לאפות בתנור חדש והתניא התם אין אופין בפורני חדשה שמא תפחת וכתבה רבינו בסמוך תירצו בתוס' דפורני שאני שהוא גדול ויש לחוש יותר שמא תפחת: **ומ"ש** ולכך היה אומר הר"מ מרוטנבורק שמותר לשרות במים המכבדת וכו' נתבאר בסמוך:

מותר לאפות תנור מלא פת אע"פ שא"צ אלא פת אחד בפ"ב דביצה (יז) באמת אמרו ממלאה אשה קדירה בשר אע"פ שא"צ אלא לחתיכה אחת ממלא נחתום קיתון של מים אע"פ שא"צ אלא לקיתון אחד אבל לאפות אינו אופה אלא מה שצריך לו רשב"א אומר ממלאה אשה כל התנור פת מפני שהפת נאפה יפה בזמן שהתנור מלא אמר רבא הלכה כרשב"א ופירש"י ממלאה אשה קדירה וכולי דבחד טרחא סגי וכן בנחתום לגבי מילוי אבל לאפות כל ככר וככר צריך אפייה ורדייה לעצמו · בזמן שהתנור מלא שתנורים שלהם קטנים היו ומדביקין פת בדפנות ומתוך שהוא מלא מתמעט חללו ואין מקום לחמימותו להתפשט והפת נאפה יפה וסיים בו הרא"ש אבל בתנור גדול אין לאפות יותר מכדי צרכו וכן משמע מדשבק רשב"א נחתום דאיירי ביה ת"ק ונקט אשה משמע דוקא אשה שאופה לביתה בתנור קטן אבל נחתום שאופה בתנור גדול לא עכ"ל · ומשמע לרבינו שהכל תלוי באם מדבקים הפת בדפנותיו אם לאו הלכך תנורים דידן אפילו קטן שבקטנים חשיב גדול לגבי תנורים דידהו שהיו מדבקים הפת בדפנות והיה חומו יותר כשהוא מלא וכ"כ ממ"ש הגה"מ בפ"א בשם הרוקח וכתב שכן פירשו כל רבותינו · וזה שלא כדברי המרדכי שכתב אהא דאמר רבא הלכה כרשב"א לא שנא תנור קטן ל"ש פורני כדגרסינן בפרק המביא ואופין בפורני ומשמע אפי' בהערמה והא דתניא לקמן ואם הערים אסור מוקמינן לה בתלמודא דחנניה היא ואליבא דב"ש ורבינו יואל התיר לאפות ביום טוב לצורך ברית מילה שאל להיות ממחרת ולא היה די להקל בתנור אחד והתיר לאפות ב"פ מפני צריכות פת אחד לכל תנור עד כאן:

ומה שהתיר להעריס נתבאר בסי' תק"ג שיש חולקים עליו וז"ל א"ח מותר למלאות התנור פת אע"פ שא"צ אלא לככר אחד וכו' כתב הרא"ה דוקא במתכוון לכך אבל בלאו הכי אסור עכ"ל ואין נראה כן מדברי הפוסקים: **אם** יש לאדם אחד פת הדראה ורוצה לאפות פת נקייה או איפכא כתבתי בסי' תק"ו:

אסור לגבל טיט לטוח בו פי התנור אבל יכול ליקח מן הטיט וכו' בפרק המביא כדי יין (לב:) א"ל רבינא לרב אשי אמר לן רב אחא מהולל דמר סרקין ליה תנורא בי"ט א"ל אנן ארקתא דפרת סמכינן והוא דלייריה מאתמול: ופירש"י סרקין ליה תנור · עבדי אדוני טחים סביבות כסוי פי התנור בטיט שלא יצא חומו כשהלכי בתוכו שהרוח קשה ללכי ותימא לן מילתא משום דגיבול טיט תולדה דלישה הוא: ארקתא דפרת סמכינן · על שפתו של פרת אנו נסמכים בדבר שאין אנו צריכין לגבל טיט שספת פרת טיט מגובל הוא: והא דלייריה מאתמול · עשה בו סי' ונתקו לצד אחד · והרמב"ם כתב בפ"ג כלשון הזה סותמין פי התנור בטיט ורפש שסביבות הנהר והוא שרככו מאמש · וכתב הר"ן והוא דלייריה מאתמול ואע"ג דאכתי איכא משום ממרח כשטח אותו בתנור היינו טעמא משום דמדינא בין גיבולו ובין טיחתו מותר משום דלצורך אוכל נפש הוא והרי הוא כהבערה גופא לפי שבטיחה זו משתמר החום אלא דגיבול אסור משום שנראה כמגבל לצורך בניין:

כתב המרדכי אנן ארקתא דפרת סמכינן וכן מותר לטוח התנור שמטמינין בו את החמין בטיט המוכן מעי"ט או שהיה דעתו על הטיט שברחוב ע"כ · ואיני יודע מה מלמדינו דהא בהדיא אמרינן בגמרא דשרי ועוד מאי וכן דקאמר: ואפשר דאתא לאשמועינן שאע"פ שאינו לצורך י"ט עצמו אלא לצורך מחרתו שהוא שבת שרי דכיון שעירב כל מה שהוא מותר לעשות לצורך י"ט מותר לעשות לצורך השבת: **ואפר** מותר לרש"י לגבלו ולטוח בו וכו' בפרק המביא כדי יין (שם) אמר רבינא וקיטמא שרי ופירש"י שרי

טיח דאין גורפין אותו אבל מכבשין וי"ל דאשמועינן הכא בתנור שנפל בו טיח דמותר להשכיב האש והאפר ולא חיישי' דלמא אתא נמי לגרוף את הטיח או להשכיב גם העפר דאסור בטלטול:

ומ"ש ודוקא בתנורים שלהם וכו' כ"כ הרא"ש אלא דהב"י הקשה על לשון רבינו שאמר אם אפשר לאפות זולתה וכו' דהא בתנורים שלנו אי אפשר לאפות כלל בלא גריפה כמ"ש הרא"ש וה"ה בפ"ג בשם הרשב"א ותירץ דרבינו מדבר בשגרף כבר ריבוי האש והאפר דשוב אין לו לטבל המכבדת במים פעם שנית אם אינו צריך להפיג חום התנור אלא ליפות הפת והכלי וז"ש אם אפשר לאפות זולתה וכו' ולפי עניות דעתי נראה דאף באינו מטבל פעם שנית במים אלא חוזר ומכבד שנית הגחלים קטנים והאפר ליפות גם כן אסור כיון דיכול לאפות זולתה ועוד יש לומר דאף במכבד פעם אחת בלבד קאמר דאם התנור גדול והגחלים מונחים במקום אחד בתנור ושאר התנור פנוי דיכול לאפות הפת בלא כיבוד אלא דאתא לכבד הגחלים כדי שלא יהיו סמוכין לפת שמא יהא נחרך בקלתו דאסור · ואכתי קשיא לי טובא לדעת הרא"ש דמחשב כיבוי זה לצורך אוכל נפש א"כ פשיטא דמותר אף שלא לצורך כמתוך אם אית ביה צורך קצת כדין הוצאה והבערה ושאר מלאכות כדלעיל ריש סימן תצ"ה א"כ אם בא לגרוף כדי שיהא הפת נאה למה יהא אסור דאף למ"ש התוספות בשם ר"ח ור"ת דבעינן שיהא לצורך שמחת י"ט הא ודאי דבפת נאה איכא ביה יותר שמחת י"ט מבטיול לגבי הוצאה ואפשר לייסב ע"פ דברי התוספות בפ"ב ריש (דף כ"ג) בד"ה על גבי חרס דיש לחלק בין הבערה לכבוי וז"ל ואפילו למאן דשרי הבערה שלא לצורך כלל בירושלמי היינו לפי שישנו פעמים לצורך אוכל נפש אבל כבוי דלעולם אינו לצורך תקון אוכל נפש ודאי אסור לכ"ע בי"ט וכו' ואף על פי דכתב הרא"ש דכבוי לצורך אוכל נפש מותר אפילו לרבנן מכל מקום אינו דומה להבערה דא"א לתקן האוכל בלא הבערה ולפיכך אמרינן ביה מתוך אבל הכיבוי אינו מתקן האוכל נפש דפשיטא דאם לא היה צריך לכבוי היה ג"כ מתקן האוכל ע"י האש ולפיכך אע"פ דאם יש בכבוי צורך אוכל נפש מותר לכבות מ"מ לא אמרינן גביה מתוך ועי"ל דהכבוי לצורך הפת כדי שיהא נאה ולא יחרך דומה למכשירי אוכל נפש דגזירת הכתוב הוא דאסור מדכתיב הוא ולא מכשירין ולא שרינן ליה במתוך ואע"פ דהכבוי דהכא א"א לעשותו מעי"ט מ"מ לא דמי לשאר מכשירין שהן מכשירי אוכל נפש ממש משא"כ בכיבוי וכיוצא בזה כתב הרא"ש בפ"ב לייסב למה לא התירו הכבוי לצורך תשמיש המטה במתוך ותירץ בחד שינויא דכבוי זה חשיב כמכשירי אוכל נפש ואע"ג דפשיטא דלא שייך לומר התם דאפשר מאתמול אלא דנותנין עליו דין מכשירין שאפשר לעשותן מאתמול ואסור וה"כ דכוותה גבי כבוי ולענין הלכה כתב ב"י דנהגו לגרוף לאחר הסקה ואף עפ"י שהוא מכבה כיון דא"א בלאו הכי כמ"ש הרשב"א מיהו ודאי אין לגרוף בעצמו אם אפשר ע"י אחרים:

תנור וכיריים חדשים הרי הן ככל הכלים וכו' ברייתא פרק המביא (דף ל"ד) ופירש"י חדשים וכ"ש ישנים · הרי הן ככל הכלים וניטלין בשבת בחצר דחזו למיתב בגוייהו מידי · אבל אין טחין וכו' להחליקן ולצחצחן וכולהו משום דמתקן מנא · אבל היסק הראשון מותר וכו' וכ"כ הרא"ש דלא דמי לליבון רעפים שנגמרים בהיסק לחוד ואסור כדלקמן בסימן תק"ח דתנור אינו נגמר בהסקה עד שיפיג בצונן ועיין בריש סימן תק"ט בדין תנור חדש ולא פנו ממנו האבנים מעי"ט: **ומ"ש** ואם צריך להפיגו כדי לאפות בו וכו' הקשו בתו' ומ"ש מהא דתניא אין מלבנין את הרעפים כדי לצלות בהן וכאן מותר אם עושה לצלות בהן · וי"ל דתנור כיון דנעשה ע"י משקין אינו ודאי חוסמן והר"ן פי' בע"א והביאו ב"י ומיהו האי כדי לאפות בו היינו לומר שהוא חושש שמא ישרף הפת אבל אם אינו חושש אלא לשמא יחרך ולא יהא פת נאה אסור לכבות כדלעיל · ואכתי קשה היאך התירו תנור חדש להפיגו בצונן כדי לאפות בו והא אמרינן דאין אופין בפורני חדשה שמא תיפחת תירצו התו' דפורני שהוא גדול יש לחוש יותר שמא תיפחת ע"כ ונראה דרבותא לומר דתתוך שהוא גדול גם היסקו רב וגדול ויש לחוש שע"י היסק הגדול תפחת: **אסור** לגבל טיט וכו' בפרק המביא סוף (דף ל"ב) קאמר רב אשי אנן ארקתא דפרת סמכינן וה"מ דלייריה מאתמול ופירש"י עשה בו סי' ונתקו לצד אחר עכ"ל נראה דבסימן לחוד אסור משום דקא עביד גומא ולהכי בעינן נמי דנתקו לצד אחר ורבינו קיצר וכתב כלשון הגמרא: כתב הר"ן דגיבול אסור משום דנראה כמגבל לצורך בנין ומש"ה קיטמא שרי דלא מיחזי כמגבל לבנין דלאו לבנין קיימא וכו' ולעד"כ דגיבול אסור משום דאפשר מעי"ט אבל טיחה דאי אפשר אלא בי"ט שרי אף על פי דממרח כיון דלצורך אוכל נפש הוא וקיטמא דשרי יתבאר בסמוך: **ואפר** מותר לגבלו וכו' שם אמר רבינא וקיטמא שרי והרי"ף והרמב"ם בפ"ג ובספ"ח מהלכות שבת כתבו

פרישה

(ג) **מותר** לאפות תנור מלא פת כו' כתב הרא"ש אם יש לאדם סרבה פת נקיה אינו אופה פת אחת אא"כ יש לו בני בית שרגיל להאכילם פת סוראה אבל אם יש לו סרבה פת סוראה אין יכול לאפות פת נקייה עכ"ל:

מאתמול ור"ת פי' דאפר נמי אסור לגבלו ופירש הוא אפר מותר פי' להניחו על פי התנור כדי שישמור חומו אבל עפר אסור להניח עליו :

תקח (א) **אין** מלבנין הרעפים כדי לצלות עליהם שבליבון זה הם מתחזקין והו"ל כמתקן מנא (ב) ולא שוברין החרס ולא חותכין הנייר לצלות בו צלי (ג) ולא פוצעין הקנה לצלות בו מליח אבל פוצעין האגוזים במטלית (ד) ולא חיישינן שמא יקרע :

תקט **מכשירי** אוכל נפש (א) שאי אפשר לעשותן מעי"ט דוחין יו"ט כגון גריפת תנור ושפוד שנשבר חודו בי"ט בענין שאין ראוי לצלות בו מותר לתקנו אבל אם נתעקם קצת ועדיין ראוי לצלות בו (ב) אסור לתקנו אפי' אם יכול לתקנו בידו בלא כלי : סכין שנפגמה בי"ט מותר להדדה (ג) במשחזת של עץ או על חברתה ומורין

כתבו כפרש"י דאפר מותר לגבלו ולטוח בו בי"ט דלאו בר גיבול הוא אבל התוס' בפ"ק דשבת (דף י"ח) ובפרק המביא הוכיחו דמידי דלאו בר גיבול הוא חייב משום גיבול מיד שנתן עליו מים לרבי דהלכה כמותו לגבי ר' יוסי בר יהודה מש"ה כי נתן עליו מים מאתמול דנתגבל מעי"ט שרי לטוח בו בי"ט וכמ"ש רבינו משם ר"י ומיהו נראה דאסור לחזור וליתן מים עליו בי"ט דודאי נתחייב קלתו וה"ל מגבל בי"ט: **ומ"ש** ור"ת פי' וכו' היינו אפילו כי נתן עליו מים מאתמול אית ביה משום גיבול בי"ט והך וקיטמא שרי מיירי בלא נתינת מים ומניחו ע"פ התנור ואשמועינן דדוקא קיטמא דלית ביה מירוח הוא דשרי אבל עפר אסור להניח עליו שמא ימרח וכ"כ הרא"ש בשם ר"ת והקשה עליו דכולה שמעתתא משמע דלא חיישינן למירוח והתוס' פ"ק דשבת כתבו דקמ"ל דלא גזרינן בקיטמא בלא מים דילמא אתי לגבלו במים וק' לי דא"כ עפר נמי ואמאי נקט קיטמא אבל הסמ"ג פי' בשם ר"ת דרבינא קאי אהא דתנן דאסור לגרוף בי"ט הטיח דנפל בתוך התנור מעי"ט משום מתקן מנא אבל הדשן בלחוד שבתוכו מעי"ט שרי לגרפו בי"ט דאין בו משום מתקן מנא אלא משום איסור טלטול ועיין בתוספות בפרק קמא (דף ח') בד"ה א"ר יודא ובפרק אין צדין (דף כ"ח) בד"ה גריפת התנור ובפרק המביא (דף ל"א) בד"ה א"ר זירא ובאשיר"י כתוב בשם ר"ת וקיטמא שרי פי' להשכיב האפר שבתוכו מערב יום טוב משמע אבל לגרוף האפר אסור דאיכא לחוש לאשויי גומות כמ"ש התוספות בפרק אין צדין משם ר"י ז"ל גם בסמ"ג ראיתי יש מגיהין דשרי הדשן להשכיב ובהגהת מיימונית ספ"ה דה' שבת כתבו בשם התוספות דקיטמא שרי היינו לקטום אפר ע"ג גחלים לוחשות כדי שלא יחרך הפת ולא הוי כמכבה ביום טוב עוד כתבו התו' וקיטמא שרי ליקח אפר ולסתום הסדקים של תנור שלא יוציא האור כמות שהוא יבש בלא נתינת מים עליו ואעפ"י שהיה אפשר לעשותו מאתמול :

תקח אין מלבנים הרעפים וכו' משנה בפרק המביא ודברי רבינו בסתם משמע דאין חלוק בין רעפים חדשים לישנים וכרמב"ם אבל הרשב"א וה"ר ירוחם כתבו דאינו אסור אלא בחדשים ועיין בב"י הביא מ"ש ה' המגיד ליישב הסוגיא לדעת הרמב"ם : **ולא** שוברין את החרס וכו' הטעם דכולהו משום דמתקן מנא דכל מידי דעביד להשתמש בו הוי תיקון כלי : **ומ"ש** ולא חיישי' שמא תקרע פרש"י דאפי' נקרעת לא איכפת לן דאין זה קורע ע"מ לתפור :

תקט מכשירי אוכל נפש וכו' פלוגתא דת"ק ור"י בפרק א"כ בברייתא סוף (דף כ"ח) וא"ר חסדא הלכה כר"י דמכשירין שא"א לעשותן מעי"ט מותרין : **ומ"ש** כגון גריפת התנור וכו' נתבאר בסימן הקודם · אבל בתוספות פירשו גריפת התנור דהכא בתנור חדש ועדיין יש בו עפר ואבנים שלא פנו וכשיסירם הוי כמו גמר מלאכה ושרי לר' יהודה : **סכין** שנפגמה בי"ט וכו' שם במשנה אין משחיזין את הסכין אבל משיאין ע"ג חברתה ובגמ' א"ר הונא ל"ש אלא במשחזת של אבן אבל במשחזת של עץ מותר ופי' רש"י של אבן מתקן ליה שפיר ומיחזי כמתקן בחול ואיכא כמה לישני בגמרא והמיקל שבכולם דלחדדה אסור בשל אבן אבל בשל עץ מותר אפילו לחדדה וה"ה להשיאה ע"ג חברתה נמי מותר אפי' לחדדה · ולהעביר שמנונית מותר אפילו בשל אבן ואמר רב חסדא הא דאסור בשל אבן דלא כר' יהודה דלר' יהודה אף בשל אבן יכול לחדדה להאי לישנא דמיקל · ואמרינן תו בגמרא דהלכה כרבי יהודה ואין מורין כן כדי שלא יזלזלו להקל אף בסכין שנפגמה מעי"ט וכתב הרא"ש כיון דבשל סופרים הוא אזלינן בכך לישנא דלקולא ונדחק הרא"ש להסכים דברי הרי"ף לדעתו וכך הם דברי רבינו בסברא הראשונה שכתב :

ומ"ש

שרי לגבלו ולטוח בו דלאו בר גיבול הוא וכ"פ הרי"ף וכ"כ הרמב"ם בפ"ג · וכתב הרא"ש שהקשה ר"ת מדאמרינן בפ"ק דשבת אחד נותן את האפר ואחד נותן את המים האחרון חייב דר"י ור' יהודה אומר אינו חייב עד שיגבל אלמא כי מגבל ליה לכ"ע חייב · ועוד מוכח התם בפרק מי שהחשיך דמחייב טפי במידי דלאו בר גיבול דנתינת מים זהו גיבולו · ואליבא דרבי אפשר דמיירי שנתן בו מים מעי"ט ונתינתה זהו גיבולו וכבר נתגבל מעי"ט ור"ת פירש דקאי אמתני' אבל מכבשין כלומר שמשכיבין האפר וקמ"ל רבא דמותר אפי' היה אפשר מבע"י עוד פי' ר"ת דאיירי להניח קיטמא על כסוי התנור להחזיק החום ואשמועינן דוקא קיטמא אבל עפר אסור שמא ימרח מיהו בכולה שמעתא לא משמע איסור משום מירוח אלא משום גיבול דהא שרי רב אשי לסרוק התנור מטיט שעל שפת הנהר ולא חייש למירוח עכ"ל . והתוספות והר"ן בפ"ק דשבת כתבו בשם ר"ת קיטמא בלא מים לסרוק פי תנור שרי וקמ"ל דלא גזרינן דלמא אתי לגבל · וכתב ה"ה בפ"ג שהראב"ד סובר כפר"ת ושהרשב"א דחה פירוש זה והכריח שמותר לגבל האפר ונתן טעם לדבר שאפילו יהיה אפר בר גיבול כיון שמתייבש לשעתו וא"א לגבלו מעי"ט מותר לגבלו בי"ט ע"כ : **ומה** שהקשה הרא"ש בשם ר"ת לפירש"י והרי"ף והרמב"ם כבר יישבו ה"ה בפ"ה מהלכות שבת · וי"ל דלדעת הרי"ף אפשר לומר בענין אחר שמה שפירש שהאפר אינו בר גיבול לאו למימרא דלא מיחייב עליה משום מלאכה דודאי חייב הוא כדמוכח בפ"ק דשבת אלא היינו לומר דלאו בר גיביל לבניין הוא הלכך לא מיחזי כמגבל לבניין דקיטמא לאו לבניין קיימא וכיון דמדינא מישרא שרי דצורך אוכל נפש הוא והרי הוא כהבערה וגם ליכא למימר דמיחזי כמגבל לבניין מותר ומדברי הר"ן למדתי זה : אם מותר ליקח פת חמה מן הטעו"ג בי"ט יתבאר בסי' תקי"ז בס"ד :

תקח אין מלבנין הרעפים כדי לצלות עליהן וכו' משנה בפרק המביא כדי יין (לג י) וכבר כתבתי בסימן תק"ב דבגמרא אוקימנא לה ברעפים חדשים אבל ישנים מישרא שרו וכ"כ ר"י בח"ב שמותר ללבן רעפים ישנים לצלות עליהם אבל הרמב"ם בפ"ג כתב סתם אין מלבנין את הרעפים לצלות או לאפות עליהם מפני שמחסמן ולא חילק בין חדשים לישנים וכתב ה"ה שנראה שהוא מפרש דכי אמרינן בגמרא א"ר יוחנן הכא ברעפים חדשים עסקינן מפני שצריך לבדקן ואמרי לה מפני שצריך לחסמן ה"ק ואמרי לה אפילו ישנים אסור מפני שמחסמן בכל שעה שמלבנן א"נ ה"ק מפני שצריך ללבן כ"כ עד שיחסמו וזהו שבהלכות לא הביאו אלא משנה כפשטה ולא חילקו בין חדשים לישנים לפי שהם פוסקים כלשון אחרון וכפי מ"ש אבל הרשב"א פסק ג"כ כלשון אחרון וכתב דוקא רעפים חדשים עכ"ל : **ומ"ש** ולא שוברים החרס ולא חותכין הנייר לצלות בו צלי ג"ז משנה שם (לב) ופירש"י כשצולין דגים על האסכלא שוברים חרסים או חותכין נייר וזורין במים וסודרין ע"ג האסכלא מפני שהמתכת מתחמם ושורף את הדג : **ומ"ש** ולא פוצעים הקנה לצלות בו מליח ברייתא שם (לד) ופירש"י אין פוצעין את הקנה לתת קרומותיו תחת המליח על האסכלא שעושה כלי דכל מילי דעביד להשתמש בו הוי תיקון כלי · והרמב"ם כתב בפ"ד אין פוצעין את הקנה לעשותו כמו שפוד לצלות בו מליח : אבל פוצעין את האגוזים במטלית ולא חיישינן שמא תקרע שם בברייתא ופירש"י ואין חוששין שמא תקרע ואפי' נקרע לא איכפת לן דאין זה קורע ע"מ לתפור :

תקט מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותן מערב יום טוב דוחין יום טוב כגון גריפת תנור וכו' בפרק אין צדין (כח :) דרש רב חסדא ואיתימא רב יוסף אחד סכין שנפגמה ואחד שפוד שנרצם ואחד גריפת תנור וכירים ביום טוב באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן דתנן אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ר"י מתיר אף מכשירי אוכל נפש מ"ט דת"ק אמר קרא הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשיריו ור"י כתיב הוא וכתיב לכם לכל צרכיכם ול"ק כאן במכשירין שאפשר לעשותם מעי"ט כאן במכשירין שא"א לעשותם מעי"ט ופירש"י א' סכין שנפגמה ואחד שפוד שנרצם בי"ט איספוזיטני"ר בלעז שנשבר ראשו וא' גריפת תנור שנפל מן הטיח לתוכו ולא היה יודע מבע"י באנו למחלוקת ר"י ורבנן שממחלוקתם אנו יכולין ללמוד ופסק רב חסדא הלכה כר"י · ואע"פ שר"ח הזכיר בדבריו דסכין שנפגמה הוא מכלל הדברים שנלמדים ממחלוקת ר"י ורבנן לא הזכירו רבינו פה לפי שיש בו חילוקים כמו שיבאר בסמוך : **ומה** שי"ל במה שפסק רב חסדא הלכה כר"י הכתוב בסמוך ובסי' תקי"ד בס"ד : **אבל** אם נתעקם קצת ועדיין ראוי לצלות בו אסור לתקנו ואפילו אם יכול לתקנו בידו בלא כלי · שם אמר רב יהודה אמר שמואל שפוד שנרצף אסור לתקנו בי"ט ואע"ג דמפשיט ליה בידיה : ופירש"י נרצף · כמעך שדרסו עליו ונעקם אבל לא נשבר אסור לתקנו בי"ט שהרי יכול להשתמש בו כמו שהוא וטורח דלא צריך הוא : ואע"ג דמפשיט בידיה · ואין צריך להכות עליו בפטיש · וגם הרא"ש כתב אסור לתקנו בי"ט ואע"ג דפשיט ליה בידיה כי יכול לצלות בלא תיקון עד כאן ולפי דבריהם היינו דאיכא בין נרצם לנרצף דנרצם היינו שנשבר ראשו ומש"ה שרי דלא חזי לאשתמושי ביה ונרצף היינו שנעקם מעט שיכול להשתמש בו בלא תיקון ולפיכך אסור לתקנו וכ"ת והיכי שרי ר"י בנרצם והא אמרינן בפרק המביא דאין מתקנים את השפוד ואין מחדדים אותו תירץ רש"י דההיא דלא כר"י א"נ בנרצם מעי"ט וד"ה או שמא תיקון דהתם היינו תיקון גמור עד שנעשה כלי מחמתו כ"כ הר"ן וכתב שיותר נכון בעיניו מה שפי' הר"ז דנרצף היינו שנכפף לגמרי ומש"ה אסור לתקנו אע"ג דמפשיט בידא משום דשווי מנא הוא ולא דמי לנרצם דלעיל דהתם היינו שנתעקם מעט והוא היפך מלשון נורס באזנו ומש"ה שרי דלאו שווי מנא הוא · ור"י כתב בח"ג שפוד שנרצם כלומר שנפגם פיו ואין יכול לצלות בו מותר לתקנו בי"ט ודוקא כשנרצם בי"ט · והלכה ואין מורין כן לרבים שמא יבא לתקן כשנרצם פיו מעי"ט אבל אם נרצף כלומר שנתעקם ויכול לצלות בו ע"י הדחק אסור לתקנו בי"ט ואפילו נרצף בי"ט ואפי' יכול לפשטו בידו ע"כ : **ומ"ש** דהוי הלכה ואין מורין כן נראה דהיינו מפני שהוא מדמה אותו להשחזת סכין דאמרי' בה שהיא הלכה ואין מורין כן כמ"ש בסמוך : הרמב"ם כתב בפ"ד שפוד שנרצף אע"פ שהוא יכול לפשטו בידו אין מתקנין אותו ולא הזכיר דין שפוד שנרצם ונראה מדבריו שהוא מפרש דנרצף היינו שנתעקם מעט והוא יכול לתקנו בידו ונרצם שנעקם הרבה ולפיכך כתב דאפי' נעקם קצת אסור לתקנו וכ"ש אם נתקלקל הרבה דאסור שהוא סובר שאין הלכה כר"י דשרי מכשירין שא"א לעשותן מעי"ט : **כתב** המרדכי בפרק המביא כדי יין בשם אבי"ה שפוד שצולין בו עופות והיה ארוך יותר מדאי ואסר רבינו לחתוך אותו ולא לשרפו משום תיקון כלי ולא דמי לחתכו באור בפי שתי נרות דהתם נראה כמדליק שתי נרות : **סכין** שנפגמה בי"ט מותר לחדדה במשחזת של עץ וכו' בפ' אין צדין (שם) תנן אין משחיזין את הסכין אבל משיאה ע"ג חבירתה ובגמ' (שם) א"ר הונא ל"ש אלא במשחזת של אבן אבל במשחזת של עץ מותר ואיכא כמה לישני בגמרא בפירוש דברי רב הונא ובפירושא דמתניתין והרי"ף לא כתב שום לשון מהם ולא הביא גם כן דברי רב הונא · ואיתא תו בגמרא מאן תנא דהשחזה עצמה אסור אמר רב חסדא דלא כר"י דתניא ר"י מתיר במכשירי אוכל נפש ופסק רב חסדא הלכה כר"י א"ר נחמיה הוה קאימנא קמיה דרבה והוה מעבר לסכינא אפומא דדיקולא ואמרי ליה לחדודי או לעבורי שמנוניתא אמר לי לעבורי שמנוניתא וחזיתי לדעתיה דלחדודי קא עביד והאי דלא קאמר לי דקסבר הלכה ואין מורין כן אמר אביי הוה קאימנא קמיה דמר והוה קא מעבר סכינא אפומא דריחייא וא"ל לחדודי קא בעי מר או לעבורי שמניתא ואמר לי לעבורי שמניתא וחזיתי לדעתיה דלחדודי קא בעי וקסבר הלכה ואין מורין כן וכ' הרי"ף כל זה ופירש"י הלכה כר"י ומותר כל איש לעשות אבל אין מורין לרבים כן שלא יזלזלו אף באפשר לעשותו מבע"י

דכל

פרישה

סי' תקח (א) אין מלבנין הרעפים כדי לצלות עליהם כו' נלע"ד מדכתב רבינו סתם אין מלבנין הרעפים ולא חילק בין חדשים לישנים משמע דבכל גווני אסור וכן דקדק הסמ"מ מדברי הרמב"ם שסתם ג"כ כדברי רבינו והביאו ב"י ואע"ג דלעיל בסימן תק"ב גבי קדירה ס"ל לרבינו דוקא חדשות אסורים מ"מ שאני רעפים דבכל שעה שמתלבנים הן מתחזקים וכמו שמשמע מדברי הסמ"מ :

(ב) **ולא** שוברין החרס פרש"י כשצולים דגים על האסכלא שוברים חרסים או חותכין נייר ושורין במים וסודרים ע"ג האסכלא מפני שהמתכת מתחמם ושורף הדג דכל דבר דעביד להשתמש בו הוי תיקון כלי : (ג) **ולא** פוצעים פי' לתת קרומיותיו תחת המליח על האסכלא רש"י : (ד) **ולא** חיישינן שמא יקרע דאפי' נקרעים לא נפקא לן דאין זה קורע ע"מ לתפור רש"י :

סי' תקט (א) שא"א לעשותן מעי"ט כו' בפרק אין צדין כרבי יהודה דדריש כתיב הוא ולא מכשירין וכתיב לכם לכל צרכיכם ולא קשיא כאן במכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט וכאן במכשירין שא"א לעשותן מעי"ט : (ב) **אסור** לתקנו דטירחא שלא לצורך הוא רש"י : (ג) **במשחזת** של עץ כגון פומא דדיקולא וכיוצא בו :

אין

מורין לעשות כן אבל במשחזות של אבן אע"פ שמותר לחדד בה (ד) אין מורין לעשות כן אבל להעביר שמנוניתו אף בשל אבן מורין לעשות כן ואם (ה) נפגמה מעי"ט אסור והרמב"ם כתב אפילו על גבי עץ הלכה (ו) ואין מורין כן ועל גבי משחזת של אבן אין משחיזין כלל וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה נפגמה מעי"ט (ז) אסור לחדדה במשחזת ואם לא נפגמה מעי"ט אלא עמדה פי' התחילה קצת להתקלקל ואינה חותכה יפה אם יכול להתוך בה ע"י הדחק יכול להשחיזה בי"ט [א] ופי' רב אלפס אגב ריחייא או דיקולא

דכל הני דשרי כיון שנתקלקלו בי"ט או שהיה מאתמול טרוד כדאמרינן לקמן לא התיר ר"י אלא במכשירין שאי אפשר לעשותם מערב י"ט ואיתא תו בגמרא א"ר יוסף סכין שעמדה מותר לחדדה בי"ט והוא דפסקא אגב דוחקא וכתב הרי"ף של זה ודוקא אגב ריחייא או אגב דיקולא אבל במשחזת לא וכתב הרא"ש מה שפסק הרי"ף אבל במשחזת לא הייט שאין להורות כן אבל הלכה כר"י דאף במשחזת של אבן מותר דאמתניתא דאין משחיזין את הסכין דאוקמה רב הונא במשחזת של אבן קאמר רב חסדא דלא כר"י והרי"ף לא הביא כל הני לישני דאיתא בגמרא משום דקיימי אמתני' דאין משחיזין את הסכין דלאו הלכתא הוא דקי"ל כר"י ומה שהביא הרי"ף ההיא עובדא דרבה דקא מעבר סכינא אפומא דדיקולא לא הביאה אלא להשמיענו דהלכה כר"י אבל לא הביאה להשמיענו דאין מורין כן דלא מסתבר למימר דבמשחזת של עץ אין מורין כן דהא אפי' רבנן מתירין במשחזת של עץ אפילו לחדדה לחד לישנא וכיון דבשל סופרים הוא אזלינן בכך לישנא לקולא הלכך נראה דבשל עץ אפילו לחדדה מורין דמשיאין ע"ג חבירתה אפי' לחדדה ובמשחזת של אבן להעביר השמנונית מותר רק לחדדה במשחזת של אבן אין מורין כן עכ"ל אבל הר"ן פירש דברי הרי"ף כפשטן לומר שהביא ההיא עובדא דרבה דקא מעבר סכינא אפומא דדיקולא להשמיענו דהלכה כר"י ואין מורין כן בשבת דנהי דהלכה שמותר להשחיז את הסכין אפי' לחדדה במשחזת של עץ כר"י אפ"ה אין מורין כן לכל כדי שלא יבאו להשחיזה במשחזת שלה דבכה"ג אפילו ר"י מודה לפי שהוא עושה כלי · ומש"ה רבה דס"ל כר"י לא הוה מעבר סכינא אלא בדיקולא ולא במשחזת ורב יוסף אפומא דריחייא כדאיתא בגמרא אבל במשחזת לא דהו"ל עושה כלי ולפיכך כתב הרי"ף בסמוך דדוקא אגב ריחייא או אגב דיקולא אבל במשחזת לא ואע"פ שאפשר לדחות ולומר דרבה ורב יוסף משום דקיימי רב נחמיה ואביי קמייהו לא משחזי במשחזת של אבן דכיון דס"ל דאין מורין כן לא הוו מצי לאהדורי ולמימר להני רבנן דקיימי קמייהו דכרבנן עבדי דבגמרא מוכח דלרבנן במשחזת של אבן אפילו להעביר שמנוניתא אסור אבל אין הכי נמי דהיכא דלא הוי איניש בהדייהו דבמשחזת אבן משחזי כר"י אפ"ה כיון דלא חזינן דעביד אלא הכי מנ"ל לאהדורי בתר קולי ועוד דשמעתא דלקמן מוכחי דבמשחזת אפי' לר"י אסור ומש"ה אסרי להראות סכין לחכם וסכין שעמדה דלא פסקא אפילו אגב דוחקא וכן דעת הרמב"ם בפ"ד מהלכות י"ט עכ"ל · משמע מדבריו דסתם משחזת אינה אלא של אבן ומשחזת של עץ היינו כגון פומא דדיקולא וכיוצא וז"ל הרמב"ם ז"ל בפרק הנזכר אין משחיזין את הסכין במשחזת שלה אבל מחדדה ע"ג העץ או על גבי חרס או אבן ואין מורין דבר זה לרבים כדי שלא יבאו לחדדה במשחזת ואיכא למידק דמשמע הכא דהרי"ף והרמב"ם סברי דהלכה כר"י במכשירין ואילו מההיא דשפוד שנרצף משמע דהרמב"ם סבר לית הלכתא כר"י וצריך לומר דאע"ג דמדאורייתא שרי כר"י רבנן אסרוה לפי שאין צורך אוכל נפש כ"כ שהרי יכול לתחוב בו הבשר אע"פ שהוא עקום אי נמי לצלותה ע"ג הגחלים · ודעת ה"ה דלהרי"ף והרמב"ם לית הלכתא כר"י בשום מכשירין וכדמשמע ממ"ש בפ"ד גבי אין מכבין האש כדי שלא תתעשן הקדירה יש מקשין ע"ז ממה שאמר בפרק אין צדין הלכה כר"י ותירצו שלא כל המכשירין שוים ויש שהלכה בהם כר"י ומתוך כך אסרו לכבות את הבקעת מפני הדליקה ומפני תשמיש ומפני שלא תתעשן הבית אבל בשביל שלא תתעשן הקדירה ובשבילו שהוא מכשיר אוכל נפש ממש מותר והוא שאין לו מקום לפנותו ודעת רבינו לאסור הכל וכדעת ההלכות עכ"ל · והכי משמע נמי ממ"ש גבי השחזת הסכין ולפי דבריו יש לתמוה היכי שרי הכא להעביר הסכין אפומא דדיקולא או אפומא דריחייא · וי"ל שה"ה סובר דכל כה"ג אפילו רבנן מודו דשרי שאין כאן מלאכה כלל כיון שאינו משחיז במשחזת שלה וגם הסכין חוזר קצת הלכך לא בכלל מכשירין דאסרי רבנן הוא ושרי לכ"ע הלכך לא חילק בהשחזת הסכין בין נפגם בי"ט לנפגם מעי"ט דאפי' בנפגמה מעי"ט מותר לחדדה ע"ג העץ או על גבי חרס או אבן דלאו מלאכה היא כלל שאילו היתה מלאכה אפילו בנפגמה מעי"ט היה אסור דלית הלכתא כרבי יהודה כלל ולפ"ז הא דאמר רב חסדא דסכין שנפגמה מחלוקת ר"י ורבנן היינו לחדדה במשחזת שלה אבל ע"ג עץ או חרס או אבן לרבנן נמי שרי ושפוד שנרצף דקאמר דאתא למחלוקת ר"י ורבנן היינו בשנעקם לגמרי וצריך תיקון גמור הלכך הוי בכלל מכשירין דאסרי רבנן ואסר רב יהודה בנרצף דהיינו נעקם קצת אף ע"ג דמפשיט ליה בידיה גזירה משום נרצם · וגריפת התנור דאמר רב חסדא שהוא מחלוקת ר"י ורבנן ואפ"ה כתב הרמב"ם בפ"ג שאם אי אפשר לאפות או לצלות אא"כ גרף מותר צ"ל דגריפת תנור דקאמר רב חסדא היינו באפשר לאפות בו ע"י הדחק ואפ"ה שרי ר"י אבל כשאי אפשר לאפות בו כלל לרבנן נמי שרי דגריפת תנור לאו מלאכה גמורה היא ולא אסרוה רבנן אלא גזירה אטו שאר מכשירין שהם מלאכה גמורה והיכא דאי אפשר לאפות אא"כ גרף לא העמידו דבריהם כדי שלא ימנע משמחת י"ט והרמב"ם עצמו כתב טעם כיוצא בזה בפ"ד על מה שאסרו ביקוע עצים והתירוהו בקופיץ ובצד האחד שלו ככ"ל שצ"ל לדעת ה"ה שמפרש דהרמב"ם לא ס"ל דהלכה כר"י במכשירין כלל ומפני כך כתב על דברי הרמב"ם דינים אלו של השחזת הסכין הם כדעת ההלכות נמשך אחר האמור למעלה שאין הלכה כר"י במכשירין ומפורש בהלכות פרק אין צדין כדברי רבינו שלעולם אין משחיזין את הסכין במשחזת ואפילו עמדה או נפגמה בי"ט ודברי רבינו וההלכות עיקר וכמה משניות סתומות דלא כר"י עכ"ל ומיהו לדעת הרי"ף אי אפשר לומר דאין הלכה כר"י במכשירין כלל דא"כ למה כתב בפ' אין צדין הא דאמר רב חסדא הלכה כר"י ולפיכך דברי ה"ה במ"ש לדעת הרי"ף צ"ע: **ואיכא** למידק למה לא כתב הרמב"ם דלהעביר שמנוניתא מותר להעביר הסכין ע"ג עץ או חרס וכיוצא ומורין כן לרבים כדאשכחן בהנך רבנן דאמרו להנהו רבנן דקמייהו דלהעביר שמנוניתא קא בעו · ושמא י"ל דכיון דלא כתב אלא דלהשחיז אין מורין ממילא משמע דלהעביר שמנוניתא שרי דסתם השחזה אינה אלא כדי לחדדה אבל להעביר שמנוניתא מהיכא תיתי לן דאסור: **ולענין** הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחד כפי מה שפירש הר"ן דברי הרי"ף הכי נקטינן ואע"פ שהרא"ש פירש דבריו בע"א נראין דברי הר"ן שמסכים דעת הר"ב עם דעת התלמיד: **נפגמה** מעי"ט אסור לחדדה במשחזת ואם לא נפגמה מעי"ט אלא התחילה קצת להתקלקל וכו' מיתבא שם כתבתי בסמוך סכין שעמדה מותר לחדדה בי"ט וה"מ דפסקא אגב דוחקא ופירש"י שעמדה · מחריפות שלה שאינה חותכת יפה אבל לא נפגמה מותר לחדדה בי"ט · ואע"ג דמאתמול ומשלשום התחילה לקלקל ולילך דלא הו"ל לאסוקי אדעתיה מאתמול דסבר לא צריכנא אבל נפגמה מאתמול לא הוי שרי דמוכח קלקול שלה והו"ל למיעבד מאתמול: והר"ן כתב שאחרים פירשו שעמדה בי"ט דוקא: והרמב"ם בפ"ד השוה דין נפגמה לדין אינה יכולה לחתוך אלא על ידי הדחק ואין בה פגם ולא חילק בין נפגמה מעי"ט לנפגמה בי"ט שכתב וז"ל אין משחיזין את הסכין במשחזת שלה אבל מחדדה על גבי העץ או ע"ג חרס או אבן ואין מורין דבר זה לרבים כדי שלא יבואו לחדדה במשחזת בד"א כשיכולה לחתוך בדוחק או שנפגמה אבל אם אינה יכולה לחתוך כלל אין משחיזין אותה אפילו על העץ שמא יבא להשחיזה במשחזת עכ"ל

ודברי

ומ"ש והרמב"ם כתב אפי' ע"ג עץ וכו' טעמו דפסק כי האי לישנא דמחמיר בשל עץ לתנא דמתניתין וכתב הר"ן שכך הוא דעת הרי"ף וב"י האריך ליישב דברי הרב המגיד על זה והנכון אצלי מ"ש הרמב"ן בספר המלחמות שהרי"ף תפס לו דרך הגמרא והסוגיות מכריחות לומר שאף ע"פ שנפסקה הלכה כר' יהודה לא סמכו עליו לגמרי ודברים שהם עיקר מכשירי גוף האוכל כגון גריפת התנור הלכה ומורין כן היכא דלא אפשר שלא יחרוך כדאשכחן בר' חייא לדביתהו ורבא לשמעיה שאם אתה מחמיר עליו אתה מונעו לגמרי משמחת יום טוב ודברים שאינם עיקר מכשירי אוכל נפש אלא שהם צריכין כגון כיבוי שלא יתעשן הבית וכיבוי דליקת הבית או כיבוי הנר מפני תשמיש המטה אסורין לגמרי בין להורות ובין לעשות בכן מעשה בייחוד · ודברים שהם מכשירי אוכל נפש אלא שא"צ כגון סכין שעמדה שאפשר בשאלה שהרי מצויין לכל מותר ע"י שינוי דכיון דאפשר בשינוי לא שרינן ליה בענין אחר אלא שאין מורין משום דשכיחי ולא אתי לאמנועי משמחת יום טוב וזהו דעת הרב אלפס וכן דעת ר"ח עד כאן והר"ן בפ"ב הביא דבריו וכתב ה"ה שזו היא דעת הרשב"א והיא דעת התוס' בתירוץ אחרון בפ"ב די"ט (דף כ"ב) בד"ה ההיא וכ"כ הרא"ש לשם כלשון התוספות והסמ"ג הביא תירוץ זה בלחוד וכן עיקר והיא ג"כ דעת הרמב"ם מש"ה אע"פ שר"י מתיר גבי השחזת הסכין אפילו בשל אבן מ"מ אנן לא שרינן ליה אלא ע"י שינוי בשל עץ או ריחייא ודיקולא וכיוצא בזה שכל אלה הן שינוי ואף באלו הלכה ואין מורין כן כדי שלא יבא לחדדה במשחזת וכדמשמע פשטא דעובדא דרבא ורב יוסף ואין חילוק ג"כ בין סכין שנפגמה לסכין שעמדה ומש"ה כתב הרי"ף גבי סכין שעמדה ודוקא אגב ריחייא או דיקולא אבל לא במשחזת ורצונו לומר הלכה ואין מורין כן כעובדא דרבא ורב יוסף שאין לחלק בין נפגמה לעמדה וזו היא ג"כ דעת הרמב"ם שמדמה שניהם יחד ומיהו דוקא שנפגמה או שעמדה ביום טוב דלא הו"ל לאסוקי אדעתיה מאתמול והא דלא פירשו הרי"ף והרמב"ם דבר זה אפשר שנסמכו על מה שכתבו הלכה כר"י במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב אם כן פשיטא דסכין נמי שנפגמה או עמדה מערב יום טוב דהיה אפשר לתקנו מערב יום טוב אסור ביום טוב וכך פסק הסמ"ג והסמ"ק כלשון הרמב"ם וכתבו ג"כ דוקא בנפגמה ביום טוב והכי נקטינן דסכין שנפגמה ביום טוב או אינו יכול לחתוך בה אלא מדוחק דלא הו"ל לאסוקי אדעתיה מאתמול דצריך לתקנו הלכה היא דמחדדו על גבי עץ או על גבי אבן וחרס וכיוצא בהם או על גבי חבירתה ואין מורין כן לרבים כדי שלא יבואו לחדד במשחזת או לזלזל להקל גם בנפגמה מערב יום טוב אבל להעביר השמנונית משמע דמורים אף לרבים בשל עץ אבל על גבי משחזת ובנפגמה מערב יום טוב או עמדה שאינה יכולה לחתוך כלל אפילו על גבי משחזת של עץ אסור ואף להעביר השמנונית אסור · ואיכא להקשות להרא"ש הא דאמר רב חסדא אחד סכין שנפגמה ואחד שפוד שנרצף ואחד גריפת התנור וכירים ביום טוב באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן והלכה כרבי יהודה הא פשיטא היא דכיון דאף במשחזת של אבן דהוי עשיית כלי שרי ר' יהודה כל שכן הני תלת דדינם בכלל מכשירי אוכל נפש אבל להרמב"ם ניחא דאיצטריך דאף על גב דר"י מודה בעשיית כלי דאסור מכל מקום בכל הני שרי דליכא עשיית כלי אלא תיקון בעלמא וכדכתב הר"ן אלא דלהרא"ש קשה וי"ל דלא קי"ל כר"י בכל מכשירין אלא בדבר שהוא צורך אוכל נפש הא לאו הכי כגון כבוי דליקה ולכבות הבקעת בשביל שלא יתעשן וכו' החמירו בו וכן פי' התוספות והרא"ש בפ"ב וכ"כ הסמ"ג והבאתי דבריהם בסמוך ולפיכך איצטריך לאשמועינן בהני תלת דהלכה כר' יהודה ושריין: **נפגמה** מעי"ט אסורה וכו' מימרא דרבא שם סכין שעמדה מותר לחדדה בי"ט וה"מ דפסקה אגב דוחקא וס"ל לרבינו דוקא עמדה דלא הו"ל לאסוקי אדעתיה מאתמול דסבר לא צריכנא אבל נפגמה מאתמול לא הוי שרי דמוכח קלקול שלה והו"ל למיעבד מאתמול וכן פרש"י ודלא כהרמב"ם שמדמה שניהם יחד כדפרישית לעיל ומה שחזר וכתב רבינו דין נפגמה מעי"ט הוא לפי דמתחלה לא כתבה אלא להורות טעם הדין בנפגמה ביום טוב דה[illegible] ואין מורין כן לחדדה במשחזת של אבן דה"ט משום דאתי לאחלופי ולחדדה גם אם נפגם מעי"ט וכאן כתב גוף הדין דאיכא לחלק בין נפגמה לאינה חותכה יפה: **ופי'** רב אלפס וכו' נראה מדברי רבינו דלהרי"ף במשחזת אסור מדינא דלא כמ"ש הרא"ש דלר' יהודה אף במשחזת של אבן שרי מדינא להרי"ף אלא

דאין

דרישה

(ד) **אין** מורין לעשות כן שלא יזלזלו בשאפשר לעשותו מבע"י דשם אפי' ר' יודא מודה דאסור רש"י:

(ה) **נפגמה** מעי"ט וכתב ב"י ז"ל ויש יתור בדברי רבינו שהרי כבר כתב לעיל שאם נפגמה מעי"ט אסור ולעד"נ דלפרושי אתא דהא דאסור דוקא לחדדה אבל מותר להעביר שמנונות וק"ל ואפשר עוד דאפי' לחדדה לא אסור אלא בסתם משחזות דהיינו של אבן אבל בשל עץ מותר: (ו) **ואין** מורין כן דומיא דההיא מעשה דרבא דאפשר שהיה נפגם מעי"ט עיין בב"י: (ז) **אסור** לחדדה במשחזות נראה אע"ג דכתב סתם משחזות נראה דמיירי במשחזות של אבן שהרי הרי"ף ג"כ כתב אבל לא במשחזות סתם ופי' הרא"ש שמיירי במשחזות של אבן וכמו שהביא ב"י דבריו בסי' זה לכך נראה דבכל מקום דנקט סתם במשחזות דבשל אבן מיירי:

פרישה

סי' תקט [א] **ופי'** רב אלפס אגב ריחייא או דיקולא כו' וב"ה כתב אפי' במשחזות וכתב ב"י ז"ל דהרא"ש ס"ל כב"ה שהרי דברי רי"ף שכתב אהא דסכין שעמדה דוקא אגב ריחייא או דיקולא אבל במשחזות לא כתב הרא"ש דהיינו לומר שאין מורין כן משמע מדברי ב"י דגם ב"ה סבר דאין מורין כן ולא משמע הכי מדברי רבינו דא"כ מנ"ל לרבינו לעשות מחלוקת בין רי"ף ובין בעל עיטור כיון דאפשר לפרש דברי הרי"ף כדעת ב"ה וכמו שפי' הרא"ש לכן נלע"ד דב"ה ס"ל דהלכה ומורין כן ובזה הוא חולק על הרי"ף ואין לתמוה לפי' זה על רבינו שכתב והכי מסתבר כדעת ב"ה דהלכה ומורין כן ולעיל גבי סכין שנפגמה בי"ט כתב דבמשחזות של אבן אע"ג שמותר לחדד בה אין מורין לעשות כן י"ל דשאני גבי סכין שנפגמה בי"ט לכך אין מורין כן לרבים כדי שלא יזלזלו אף כשאפשר לעשותו מבע"י והתם אפי' לר"י אסור וכמו שהביא ב"י בשם רש"י אבל הכא גבי סכין שעמדה ויכול לחתוך בה ע"י

דוחק

דיקולא אבל לא במשחזות ובעל העיטור כתב אפילו במשחזות והכי מסתבר (ח) אבל אם אינו יכול להתוך בה אפילו על ידי הדחק אסור להשחיזה דהוה ליה מתקן מנא:

תקי מוללין מלילות ומפרכין קטניות בי"ט ומנפח מעט מעט ואוכל אפילו בקנון ותמחוי אבל לא בנפה וכברה:

הבורר

דאין מורין כן שזה הפירוש אינו במשמע דלשון הרי"ף אלא ס"ל מדינא אסור במשחזות אף לר' יהודה דכיון שעמדה ומאתמול התחילה להתקלקל ר' יהודה נמי מודה דאין להתיר אלא ע"י שינוי דריחיא או דיקולא ואם עמדה לגמרי שאינה חותכת כלל דינו כנפגמה מעי"ט דהו"ל מתקן מנא ממש בי"ט ואסור אבל כשחותך אגב דוחקא אי הוי משום תיקון ממש ושרי ע"י שינוי דריחייא ודיקולא אבל לא במשחזות של אבן דכולי האי לא מקילינן כיון שהתחיל להתקלקל מאתמול אבל בהתחיל להתקלקל בי"ט אפי' נפגמה הוי אינה חותכת כלל מותר לחדדה אף במשחזות של אבן לר"י ככל מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותן מעי"ט אלא דאנן מחמירין וקי"ל הלכה ואין מורין כן וזאת היא דעת רבינו לפרש בדברי הרי"ף דלא כהרא"ש אביו וכן פסק בהגהת אשר"י ע"ש הא"ז ואעפ"כ הסכים רבינו לדעת העיטור דסכין שעמדה ופסקה אגב דוחקא אף במשחזות שרי לר' יהודה דלא הו"ל לאסוקי אדעתיה מאתמול דתתקלקל כ"כ והכי משמע פשטא דמימרא דרבא ומשמע נמי מדהתיר רבינו בסתם דאף מורין כן דלא דמי לנפגמה בי"ט דאתי לאחלופי בנפגמה מעי"ט אבל סכין שעמדה דשרינן לה אפי' התחילה להתקלקל מאתמול ליכא למיחש לאחלופי מיהו ודאי אפשר לומר דאתי לאחלופי בסכין שעמדה לגמרי מערב י"ט אי נמי בסכין שנפגמה מערב יום טוב וכן נראה עיקר וכן מבואר בדברי הרא"ש דאף בסכין שעמדה הלכה ואין מורין כן והכי נקטינן דלא כדמשמע מדברי רבינו ובשפוד שנרכס משמע נמי הלכה ואין מורין כן משום דאתי לאחלופי בנרכס מעי"ט וכ"כ ה"ר ירוחם אבל בגריפת התנור משמע דלכ"ע הלכה ומורין כן דהא ר' חייא לדביתהו ורבא לשמעיה אורווי מורי לגרוף ואזהורי מזהירי מחרוכת וצ"ל דגריפת התנור שרינן טפי דעיקר מכשירי גוף האוכל הוא וכו' כמ"ש בסמוך ע"ש הרמב"ן ואיכא להקשות אמאי לא כתב הרמב"ם דין שפוד שנרכס בי"ט דמותר לתקנו כר' יהודה דהלכה כמותו · ומ"ש הרב המגיד דהרמב"ם פוסק לגמרי כרבנן ושזהו דעת הרי"ף הוא פי' תמוה ובודאי דלהראשונים שומעין הרמב"ן והרשב"א והתוס' שהבאתי לעיל דכולם כתבו דהלכה כר' יהודה במכשירין אלא שבפרטן איכא לחלק לפי מה שהוא הענין ואין ספק שגם הרמב"ם פוסק כר"י אלא דבשפוד שנרכס ס"ל דאף עפ"י דאמר רב חסדא סכין שנפגמה ושפוד שנרכס וגריפת התנור באנו למחלוקת ר"י ורבנן מ"מ לא אמר בפירוש שכולן שוין בדין להתיר כר' יהודה והלכך אנן מחלקין ביניהם דגריפת התנור בי"ט הלכה ומורין כן כדמוכחי עובדי דר' חייא לדביתהו ורבא לשמעיה וסכין שנפגמה בי"ט הלכה ואין מורין כן ודוקא ע"י שינוי כדמוכח הסוגיא דרבה ורב יוסף דקיימי קמייהו רב נחמיה ואביי ושפוד שנרכס בי"ט אסור לגמרי כדתניא בפ' מי שהביא ואין מתקנין את השפוד ואין מחדדין אותו דמשמע דלגמרי אסור לתקנו ורב יהודה אמר שמואל נמי דשפוד שנרצף אסור לתקנו בי"ט ואע"ג דפשיט ליה בידיה וכל שכן דאסור לעשות פחמין לעשות כלי ברזל ואע"ג דלר"י גופיה שרי כיון שנרכס בי"ט אנן לא ס"ל לזלזל בהכי כנ"ל לדעת הרמב"ם והכי נקטינן להחמיר כמותו לאסור כל תקון שפוד בין בשפוד של מתכת בין בשפוד של ברזל אפי' תיקון כל דהוא · ודלא כבעל המאור שחולק להקל בשפוד של מתכת עיין עליו · עוד נלע"ד דאף בדבר שהלכה ואין מורין כן יכול לעשות כן בפני רבים היכי דמצי לאישתמוטי כי הכא גבי סכין שנפגמה או שעמדה דיכול לחדדה בשל עץ דמצי לאשתמוטי ולמימר דלהעביר שמנוניתא הוא דקא עביד כדחזינן בהני עובדי דרב נחמיה ואביי כנ"ל:

תקי מוללין מלילות וכו' מימרא דרבא בפ"ק דביצה ומשמע מפירוש רש"י לשם דביום טוב דוקא ע"י שינוי שרי למלול אבל בשבת אסור אפי' ע"י שינוי וכן פי' התוספות לשם וכך היא דעת בעל המאור אבל דעת הרי"ף דביום טוב מותר למלול בלא שינוי וכבר ביאר הרמב"ן בספר המלחמות לשם שכן הוא העיקר וכן היא דעת הרמב"ם בפ"ג מהלכות יום טוב כמו שכתב הרב המגיד גם מדברי הר"ן לשם נראה שהוא סבור כן וכן היא דעת הרא"ש בפרק מפנין ואחריהם נמשך רבינו דלמעלה בסי' ש"ט לענין שבת כתב דמולל בשינוי מעט בראשי אצבעותיו וכאן כתב בסתם מוללין מלילות משמע אף בלא שינוי והכי נקטינן:

הבורר

ודברי רבינו כדעת רש"י · יש כאן ייתור בדברי רבינו שכתב לעיל ואם נפגמה מעי"ט אסור וחזר וכתב כאן נפגמה מעי"ט אסור לחדדה במשחזות א:

ומ"ש רבינו בשם העיטור דאפילו במשחזות כ"כ הרא"ש נ"ב שהרי כתבתי שכל דברי הרי"ף שכתב אהא דסכין שעמדה ודוקא אגב ריחיים או דיקולא אבל במשחזות לא כתב הרא"ש דהיינו לומר שאין להורות כך הדל"ל: כר"י דאף במשחזות של אבן מותר ומ"ש דטעמא דכשאינה יכולה לחתוך אלא ע"י הדחק אסור להשחיזה הוי משום מתקן מנא כ"כ הר"ן וכבר כתבתי שהרמב"ם כתן טעם אחר דהיינו שמא יבא להשחיזה במשחזות ורש"י כתב דטעמא משום דהוי טרחא יתירה:

כתב הרשב"א בתשובה שהרי אותה תפיר' מותר לתפור עוף ביום טוב ומילאהו בשר כתוש מבפנים צורך אוכל נפש הוא ור"י כתב בא"ב מולייתא כלומר שממלאים מבשר וביצים ותופרים אותו כתב בירושלמי שאסור לעשותו בי"ט שמא יחתוך התפירה אלא כילד יעשה יתקן מעי"ט החוט ויסימנו בתחט ויזהר שלא יחתוך החוט דכל מכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט אסור לעשותן בי"ט (א) כ"כ הרשב"ד עכ"ל והכלבו כתב ג"כ דברי הרשב"ד:

כתב האגור בשם שבלי הלקט שמותר לחתוך אגד גדיים ועופות מקולסים וחוטים תפורין וכ"כ המרדכי בפ' המביא כדי יין וכבר כתבתי זה בסי' ש"ז:

כתב בתשבץ סי' ש"פ שיכולין לשרוף פתילה או סמרטוט שקושרין בו האווז או התרנגול' בי"ט:

כתב במרדכי פ"ב דביצה ר"י התיר בתשובה ללבן בי"ט כלי שקורין טרפ"א בלע"ז שאפו בו ביום תחתיה פלאדו"ן ואחר הליבון יאפה עליה פשטיד"א של בשר ומשום תיקון כלי אין כאן שהרי נראה כמחממה לבשל תחתיו ומשום מכשירין נמי ליכא שהרי הבערה זו צריכה לבישול ע"כ וכ"כ הגה"מ בפ"א בשם סה"ג צריך ליזהר שלא ימתין עד שילבנו אחר הליבון אלא מיד שיעבירו מן האש יתנו אותו על מאכל שצריך לאפות ודוקא כשמלבנה מחלב לבשר או איפכא דהו לא בעי ליבון גמור שתשרף קליפתה אלא סגי ליה בליבון קלת כמו שרגילין העולם לתת עליה קש לנסות והכי סגי דלא גרע מהגעלה דמועלת אף בתשמישו ע"י האור היכא דהתירה בלע אבל טרפ"א של עו"ג הבלועה מאיסור שצריכה ליבון גמור שתסיר קליפתה לבון זה ודאי אסור לעשותו דניכר בטוב דלהכשירה הוא עושה ומיתסר מידי דהוי אהגעלת כלים דאסור לעשות בי"ט ע"כ וכ"כ המרדכי בסוף מס' ע"ג (ב):

אסור להטביל כלי חדש או להטבילו מטומאתו ונתבאר בסימן שכ"ג ויתבאר עוד בסי' תקי"ח: במה מותר לספסק את הכלים ובמה אסור נתבאר בסי' שכ"ג לענין שבת ונראה דה"ה לענין י"ט: כתב הרא"ש בתשובה אין נוקבין נקב חדש בי"ט בחבית דהוי מכשירי אוכל נפש דיכול לעשותן מעי"ט:

כתב התוס' בפ' דביצה (ח·) אהא דא"ר יהודה ל"ש אלא שהוסק מעי"ט וכו' וא"ת ואנו היאך אנו מסלקין אפר כירה בי"ט לאפות הפשטיד"א אע"פ שאין ראוי לצלות בו ביצה ואומר הר"י דמוקצה אינו אסור לטלטל ביו"ט בשביל אוכל נפש ושמחת י"ט וראיה מלקמן פרק אין צדין ע"כ וכ"כ המרדכי בפ' בכל מערבין:

תקי מוללין מלילות ומפרכין קטניות בי"ט וכו' מימרא דרבה בפ' קמא דביצה (יב:) והא דתניא המולל מלילות מעי"ט למחר מנפח על יד על יד ואוכל ואפילו בקנון ואפילו בתמחוי אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה מסיק בגמרא דה"ה דביום טוב שרי למלול אלא איידי דתנא רישא דברייתא מע"ש תנא נמי סיפא מעי"ט ופירש"י דמפרכים היינו שמפרך השרביטין ומוציא הזרע: מוללין מלילות · דיש כלאחר יד הוא: מלילות של חטין שמוללן בידיו כשהם רכים: על יד על יד · מעט מעט: אבל לא בטבלא וכו' · דמיחזי כמאן דעביד לצורך מחר שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה: וכתב הר"ן מוללין מלילות דדש כלאחר יד הוא ואפילו בשבת לאו איסורא מדאורייתא הוא אלא מדרבנן וכי"ט לא גזור וכתב ה"ה בפ"ג סובר רבי' שביום טוב מולל כדרכו בלא שינוי וכן דעת ההלכות ומה שאמר כיצד מולל והצריכו שינוי הוא בשבת דוקא ואע"פ שיש חולקין כן עיקר עכ"ל וגם הר"ן כתב בפרק קמא דביצה שלדעת קצת כי אמרינן מוללין בי"ט דוקא על ידי שינוי אבל בשבת אסור אפי' ע"י שינוי והוכיח שאין כן דעת הרי"ף אלא בי"ט מותר למלול אפי' שלא ע"י שינוי ונראה מדברי הר"ן שגם הוא סובר כך וכן הוא דעת הרא"ש בפ' מפנין והכי נקטינן:

הבורר

דרכי משה

תקט (א) וכן המנהג לשרוף החוט שתופרים בו אבל לפי המרדכי דאוסר שריפת השפוד כדי לקצרו היה נראה דאף כאן אסור אבל נהגו להקל בזה ונראה דאף לדברי המרדכי דאוסר לשרוף היינו דוקא קודם שנתמלא ורצה לשרוף החוט לצורך התפירה אבל לאחר שנתמלא העוף ונתפר ורוצה להסיר משם המחט או החוט הנשאר פשיטא דשרי אף להתוך דהא א"א לעשות זה מעי"ט אלא שנהגו לעשות בשריפת החוט: (ב) וכ"ה בהג"מ פ"א וכ"כ א"ז ומשמע דבליבון שרי אע"ג דמאתמול היה יודע שצריך ליבון אבל בהגעלה אסור כ"ז שהיה יכול להגעילו מבע"י וכתב מהר"א מפראג וז"ל נראה דכל שכן שפוד שצלו בו ביום כבד או בשר שאינו מלוח שמותר ללבנו כדי לצלות בו ביום מאחר שאין נראה שום תיקון כמו בהכשר טרפ"א של חלב עכ"ל ול"נ דשרי מט"א דהרי אי אפשר לעשותו מבעוד יום:

ושם

דרישה

הדחק ליכא למיגזר דילמא אתי לזלזולי אף כשאפשר לעשותו מבע"י כיון דסכין שעמדה אפי' מבע"י מותר להשחיזה בי"ט ליכא למגזר מידי · עיין בב"י בד"ה סכין שנפגמה כו' שהביא דברי הרי"ף ודעת הרא"ש ופי' על דברי הרי"ף וגם דעת הר"ן ופירושו על דברי הרי"ף ומדברי שניהם משמע דסברי הלכה כר' יהודה ואח"כ כתב דעת המ"מ דס"ל דלהרי"ף והרמב"ם לית הילכתא כר"י בשום מכשירין ותמה עליו ע"ש והניח הדבר בצ"ע ולע"ד ק' מאד לפרש כן בדברי המ"מ שיסיה בפירושו נגד כל הפוסקים וגם אמה שכתב הרי"ף ז"ל בפרק שני דביצה אהא דקא בעיא מהו לכסות את הנר בי"ט משום דבר אחר וקבעי למפשטיה ממתניתין דאין מכבין את הקערה כו' ודחה שם בגמרא ואוקמה כר"י וכתב הרי"ף ז"ל דמהא שמעי' דלית הלכתא כהא מתני' אלא אסור לכבות כו' שהשיג עליו הרז"ה מהא דפ' אין צדין דאמר רב חסדא הלכה כר' יהודה והביאה הרי"ף ותירץ דהא דמסקי' הכא אסור היינו משום דאין מורין כן אבל מדינא שרי כר"י והרמב"ן ז"ל דחה דברי הרז"ה ותירץ דהא דקי"ל כר"י היינו לומר שכן מותרין מן התורה ומיהו מדבריהם לא רצו להתירו אלא כפי מה שהם קרובים לאוכל נפש כו' והאריך שם וגם הרא"ש והר"ן כתבו דברי הרז"ה והרמב"ן ומאחר שכל הפוסקים שווים בהא דהלכה כר"י וכן מוכח מתוך הגמרא ואין חילוק ביניהם אלא בהא אם בכל מכשירין הלכה כר"י אם לאו וא"כ איך יעלה על הדעת לפרש דברי הרי"ף דלא כמאן לכן היה נלע"ד דהמ"מ דמפרש דברי הרי"ף בהא דאמר רב חסדא הלכה כר"י ומה שהביאה הרי"ף וגם מה שהקשו הרז"ה והרמב"ן בפ' אין צדין כמו שהבאתי ובתירוץ הקושיא דעת אחרת היה להמ"מ עם הרמב"ם והכי ס"ל דקי"ל כר"י היינו במכשירים שהן קרובים לאוכל נפש כמו גריפת התנור שהוא מיוחד לאוכל נפש דאי לא שרית ליה אתי לאמנועי משמחת י"ט וכמ"ש הרמב"ן וכיוצא בזה כתב הרמב"ם עצמו בפ' רביעי על מה שאסרו ביקוע עצים והתירוהו בקופיץ ובלד המד שלו וע"ש ומ"ש המ"מ דאין הלכה כר"י אינו ר"ל דהלכה כרבנן דודאי לרבנן גם פגימת הסכין וגריפת התנור ובקיעת עצים אסור ואע"ג דבפ"ד מהל' י"ט כתב המ"מ גבי שפוד שנרצף דאין הלכה כר"י אלא כרבנן לא בעי למימר דלגמרי הלכה כרבנן ומדינא אלא ר"ל דגבי שפוד שנרצף נוהגין הלכה כרבנן ואפשר משום דס"ל דשפוד לא הוי כ"כ קרוב לאוכל נפש וגם לא אתי לאמנועי משמחת י"ט כמ"ש הרמב"ם דאפשר בשאלה שהיא דבר המצוי אצל הכל וגם יכול לצלותה ע"ג גחלים כנ"ל שכ"ל לדעת המ"מ וז"ל הרמב"ם שם פ"ד אין מבקעין עצים בי"ט לא בקורדם כו' עד ולמה אסרו בקורדם שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול שהרי אפשר היה לו לבקע מעי"ט · ולמה לא נאסרה הבקוע כלל מפני שאפשר שפוגע בעץ עבה ולא יוכל לבשלו וימנע מלבשל לפי' התירו לבקע בשינוי וכל הדברים הדומים לזה מוס הטעם התירו בהן מה שהתירו ואסרו מה שאסרו עכ"ל הרמב"ם הרי לפנינו בכלל להתיר כל דבר שמחת י"ט תלוי בהן וגם שהתיר לבקע בשינוי אפי' היה אפשר לבקע ובודאי כה"ג לרבנן אסור דהביקוע מלאכה גמורה היא ואע"ג דגם לר"י לא שרינן מכשירין כ"א בדלא אפשר לעשותן מעי"ט מ"מ מדמצינו שהתורה התירה במכשירים שא"א לעשותן בעי"ט הקילו חכמים ג"כ אפי' באפשר לעשותן מעי"ט בדברים ששמחת י"ט תלוי בהן וע"י שינוי וגם לפי' הב"י בדברי המ"מ ק' מ"ש בדברי אביי ורבא הלכה ואין מורין כן דמדקאמר הלכה משמע דפליגי ולפי' ב"י דכתב דאפי' רבנן מודו בהא לא שייך לומר הלכה וגם מ"ש ב"י דמ"ש רב חסדא סכין שנפגמה פליגי ביה ר' יוחנן ורבנן מיירי לחדדה במשחזות של אבן אבל בשל עץ לדברי הכל מותר ק' דהא מתני' קתני אין משחיזין ואיכא חד ליסנא בגמ' דמוקי לה במשחזות של עץ וגם קשה מה מקשה הגמרא אדברי ר' יהודה שאסור לתקן שפוד שנרצף פשיטא מאי פשיטא הוא כיון דאפי' רבנן מודו דמותר לתקן סכין שעמד ונפגם ואפי' עמד ונפגם מעי"ט ולא אסר רב יהודה שפוד שנרצף כ"א משום גזירה דנרצף כמ"ש הב"י א"כ לא שייך ע"ז למפרך פשיטא לכן היותר נלע"ד כמ"ש דגם המ"מ לא ס"ל הלכה כרבנן אלא כר"י דמן התורה מותר ומיהו לא

חדושי הגהות

תקט א ול"נ דר"ל אף על גב דנפגמה מעי"ט אסור עמדה מעי"ט מותר (מהרל"ח):

אין

הבורר קטניות או שאר דבר אם יש טורח בברירת האוכל יותר מפסולת כגון שהאוכל מרובה בורר כדרכו לזרוק הפסולת ואם טורח יותר בברירת הפסולת כגון שהוא דק נוטל האוכל ומניח הפסולת ודוקא כשהאוכל מרובה על הפסולת מבמותו ומשכחת לה באוכל מרובה ואפ"ה יש טורח יותר בברירת הפסולת כגון שהוא דק כדפרישית אבל אם כמות הפסולת מרובה אסור אפי' לטלטלו שהאוכל בטל ברוב ומ"מ לוזים ובטנים שנשתברו ועדיין מעורין בקליפיהן אע"פ שהפסולת מרובה על האוכל מותרין דלא איקרי פסולת מרובה כיון דאורחייהו בהכי והוי כמו שומר לפרי ולא דמי לעצמות וקליפין כיון שנפרדו לגמרי מן האוכל: אין מסננין החרדל במסננת שלו ואין ממתיקין אותו בגחלת של עץ אבל בשל מתכת מותר: (א) אין תולין המסננת בי"ט לסנן בה שמרים היתה תלויה ועומ"ת מותר ליתן בה שמרים לסנן ומערים ותולה אותה ליתן בה רמונים ונותן בה שמרים ובלבד שיתן בה רמונים תחלה: (ב) אין עושין גבינה בי"ט (ג) ואין גוזזין הירק במספרים שרגילין להותכם בהן מן המחובר ומתקנין את (ד) הקונדס והעכביות אף על פי שמותר לטרוח לתקן צרכי סעודה ביום טוב מכל מקום מה שאפשר לשנות מדרך חול יעשה הלכך (ה) המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל וקופה לתת לתוכה ארבעה או חמשה כדים ביחד אלא יביאם לפניו בידו אחד אחד או שנים שנים דמוכח שלצורך י"ט מביאם (ו) וכן כל כיוצא בזה ישנה מדרך חול אפילו אין בשינוי קלות המשא ואם א"א לו לשנות

בגון

הבורר קטניות או שאר דבר אם יש טורח בברירת האוכל וכו' עד דלא איקרי פסולת מרובה כיון דאורחייהו בהכי והוי כמו שומר לפרי הכל נתבאר בסי' שי"ט (א) ודע דבנפה וכברה אסור לברור בי"ט וכדי תנן בהדיא בפ"ק דביצה (יד ·) ולא חשש רבי' לכתבו פה לפי שסמך על מ"ש גבי אוכלין מלילות: וכתב ה"ה בפ"ג שכתב הרשב"א שמה שאמרו אבל לא בנפה הוא מפני שיש בה בשבת חיוב חטאת ולא רצו להתירה בי"ט ומתוך הטעם הזה יצא לו שכל מה שיש בשבת חיוב חטאת כגון בורר שלא לאכול לאלתר אלא להניח לבו ביום אפי' בי"ט אסור והוא ז"ל נחלק עליו ואומר שאין חילוק בי"ט בין בורר לאלתר לבורר לבו ביום אלא הרי דינו כאופה ומבשל שמותר לאכול בו ביום וזהו שבהלכות ובדברי רבינו לא נזכר חילוק זה כלל עד כאן לשונו:

תנן בפרק קמא דביצה (שם) רג"א אף מדיח ושולה ובגמרא תניא אר"א ב"ר צדוק כך היה מנהגן של בית ר"ג שהיו מביאין דלי מלא עדשים ומציפין עליו מים ונמצא אוכל למטה ופסולת למעלה והתניא איפכא ל"ק הא בעפרא הא בגילי · ופירש"י מדיח · במים: ושולה · הפסולת שצף למעלה: איפכא · אוכל למעלה ופסולת למטה: עפר · למטה מן האוכל: גילי · קש למעלה מן האוכל וכתב הרמב"ם בפי' המשנה דאין הלכה כר"ג וכ"נ שהוא דעת הפוסקים שלא הזכירו זה וטעמא משום דמשמע דפליג את"ק והלכה כת"ק דסתם לן תנא כוותיה אבל ר"י פסק כר"ג ונראה שטעמו משום דאר"א ב"ר צדוק היו נוהגים בית ר"ג וכו' ומעשה רב:

אין מסננין את החרדל במסננת שלו ואין ממתיקין אותו וכו' ברייתא בפרק ר"א דמילה (קלד ·) ופירש"י אין מסננין · משום דמיחזי כבורר שמשליך הסובין שלו: ואין ממתיקים אותו בגחלת · כדרך שרגילין לכבות את הגחלת או אבן נסוקה: בגחלת של עץ · אסור דשייך בה כיבוי: גחלת של מתכת · לא שייך בה כיבוי דאינו נעשה פחם: ומפרש בגמרא טעמא דאסור משום דהוה אפשר לעשותו מאתמול בסי' תק"ד כתבתי שאסור לעשותו ביום טוב בגרגרת שקורין אורוג"א:

אין תולין המשמרת בי"ט וכו' פלוגתא במתני' פרק ר"א דתולין (קלז:) והלכה כחכמים דאמרי אין תולין המשמרת אבל נותנין לתלויה בי"ט ומפרש בגמרא דטעמא דאין תולין כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול: ומ"ש ותולה אותה ליתן בה רמונים ונותן בה שמרים ובלבד שיתן בה רמונים תחלה מימרא שם (קלט:) ופירש"י מערים ותולה אותה לצורך רמונים דלאו עובדין דחול נינהו ומסנן בה שמרים הואיל וניתלית דהא אמרינן נותנין לתלויה בי"ט: והוא דתלי בה רמונים ברישא דמוכח דמעיקרא לאו לשמרים תלויה: בכל שאר דיני סינון יין ושאר משקין נראה שי"ט שוה לשבת וכבר נתבאר משפט דברים אלו בסי' שי"ט:

אין עושין גבינה בי"ט בעיא דאיפשיטא בפרק ר"א דמילה (קלד ·) וטעמא מפרש בגמרא משום דהוה אפשר לגבן מאתמול וגבינה דאתמול חשיבא כשל היום גרסינן בירושלמי ספ"ק דביצה מהו להעמיד חלב אם אומר את כן אף הוא חולב ומעמיד מי"ט לחול וכתבו הר"ן בספ"ב דביצה והגה"מ בפ"ג מהלכות י"ט וכ"כ הרוקח דאסור להעמיד ולגבן בי"ט · ובפרק המצניע (צה ·) ת"ר החולב והמחבץ והמגבן כגרוגרות המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש שגג בשבת חייב חטאת הזיד בי"ט לוקה מ' דר"א וחכ"א אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות ופירש"י אחד זה ואחד זה אחד שבת ואחד י"ט וכתב רבינו ירוחם שמפני ברייתא זו כתבו קצת מפרשים דחולב ומחבץ ומגבן אסור וכן הרודה חלות דבש אפי' דבש הראוי לאכילה דלא התירו אלא מבשל ואופה וכיוצא בזה אבל בתוס' כתבו דלא אסרו אלא חלות דבש ועלה קאי בפרק המצניע דבי"ט לוקה אבל חולב ומחבץ ומגבן לצורך י"ט מותר דמעלי כשהוא בן יומו ורודה חלות דבש דאסור דוקא דבש והדביש אבל בראוי לאכילה מותר ואפילו שאפשר לעשותו מעי"ט מן התורה כל אוכל נפש מותר אפי' אפשר לעשותו מעי"ט ודוקא במכשירי אוכל נפש חילקו בין אפשר לעשותן ובין לא אפשר עכ"ל · ולפום ריהטא לא משמע מדברי התוס' בפרק המצניע שרוצים להתיר לגמרי אלא לומר דלא מיתסר מדאורייתא אבל מדרבנן מיהו מודו דאסור וגם לא הזכירו שם דהא דקתני לוקה לא קאי אלא ארודה חלות דבש מ"מ אפשר שבמקום אחר כתבו כדבריו או שבנוסחאות תוס' שבידו היה כתוב כן ומיהו על מ"ש לדעת התוס' דמגבן לצורך י"ט מותר דמעלי כשהוא בן יומו יש לתמוה דהא איבעיא לן בפרק ר"א דמילה ופשטיה לאיסורא וצ"ע · והר"ן בר"פ אין צדין הביא ברייתא זו וכתב דמשמע דהא דקתני הזיד בי"ט לוקה וכו' לא קאי אמחבץ ומגבן דהא גיבון בי"ט לא מיתסר אלא מדרבנן והכי מוכח מדלא אייתי הך ברייתא בפרק ר"א דמילה כי איבעיא לן מהו לגבן · כתב הריב"ש בתשו' מה שמוציאין החמאה מהחלב אסור משום בורר דהרי הוא כמחבץ שגם זה מעמיד שומן החלב ונעשה חמאה על ידי טורח גדול וראוי ליאסר ואפילו ע"י עו"ג דאמירה לעו"ג שבות ואפי' בדבר שאין בו אלא איסורא דרבנן עכ"ל:

ואין גוזזין הירק במספרים וכו' ומתקנין את הקונדס ואת העכביות ברייתא בפרק המביא כדי יין (לד ·) ופירש"י אין גוזזין הירק התלוש שיש בו ראשי עלין נרקבים וכמושים אין גוזזין אותם בתספורת שלו שגוזזין בה מן המחובר דמאן דחזי סבר שליקטן היום: קונדס ועכביות מיני ירקות שיש טורח בתיקונן:

אע"פ שמותר לטרוח לתקן צרכי סעודה בי"ט וכולי הלכך המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל וקופה אבל מביא הוא על כתיפו או לפניו שם (כט:) ופירש"י ממקום למקום · בתוך התחום או ע"י עירוב: לא יביאם בסל ובקופה · לתת שלש וד' בתוך קופה ויביאם משום דנראה כמעשה דחול לשאת משאות: אבל מביא על כתיפו אחד או ב' דמוכח לצורך י"ט: או לפניו · בידו ומשמע מדבריו דבמוליך הכדים בחוץ במקום רואים דוקא הוא דאמר דלא יביאם בסל ובקופה אבל מטלטל במקום שאין רואים כגון מזוית לזוית בתוך בית מביא כי היכי דבעי (ב): ומ"ש רבינו אפילו אין בשינוי קלות המשא שם (ל) אתקין רבא במחוזא דדרו בדקקא לידרו ברגלא דדרו ברגלא לידרו באכפא דדרו באכפא ניפרו' סודרא עליה ופי' רש"י בדקקא · משוי שאדם נושא על כתפו בחול בטורח בי"ט ישאנו ברגלא עתר שקורין פורק"א שהוא שינוי להקל: לידרו ברגלא · בשני בני אדם במוט על כתפיהם דהיינו נמי שינוי להקל: לידרו באכפא · במוט שבידיהם משום שינוי ואע"פ שאינו להקל מ"מ שינוי הוא ואינו מכביד ושינוי בעלמא הוא ולהכנע · והרמב"ם כתב בפ"ה משאות שדרכן לישא אותן במוט ישא אותן על גבו מאחוריו ושדרכן לישא אותן על גבו מאחוריו ישא אותם על כתפו ושדרכם להנשא על הכתף ישא אותם בידו לפניו או יפרוס עליהם בגד וכל כיוצא בזה משינוי המשא: ומ"ש רבינו ואם א"א לו לשנות

כגון

הבורר קטניות כו' ומ"מ לוזים כו' הרא"ש שם עיין במ"ש למעלה בסימן ש"ו בס"ד: אין מסננין וכו' ברייתא פר"א דמילה הביאו הרי"ף והרא"ש ספ"ב דביצה ואיתא התם א"ל אביי לרב יוסף מ"ש מבשרא אגומרי א"ל התם ליכא כבוי הכא איכא כבוי כך היא גירסת הרי"ף והרא"ש ופירש הרמב"ן דקס"ד הא דאין ממתקין אותו בגחלת של עץ משום דאין כבוי זה לצורך אוכל נפש והיינו דאמר ומ"ש מבישרא אגומרי שיש בו כבוי ואינו לצורך אוכל נפש ממש שהרי אפשר לצלות בלא כיבוי והמובחר שבצלי אינו על הגחלים ממש אלא סמוך להם שלא ע"ג גחלת או בתנור גרוף ואעפ"כ אין חוששין לכיבוי זה ומפרקינן התם ליכא כבוי כיון שסופו מבעירה ומשום הבערה נמי ליכא דמיירי שמניחו ע"ג האש הדלוק לקדרה ואינו עושה לו מדורה בפני עצמו ומש"ה שרי הכא איכא כבוי ואסור אבל רש"י ז"ל גורס התם לא אפשר הכא אפשר ופי' התם לא אפשר לצלות מעי"ט דבעינא שכיחא טפי וכיון שאינו אפשר לעשות אלא בו ביום אין מדקדקין בדבר לומר אפשר לצלות בענין אחר אלא באיזה ענין שמזדמן או הוא רוצה בו התירו משום שמחת י"ט הכא גבי חרדל אפשר למתק מעי"ט שדרכו למתק ממנו הרבה כטחינת חטים שלכך אסור למתק בי"ט בגחלת של עץ שמכבה וגם זה מדברי הרמב"ן אבל בעל המאור פירש התם לא אפשר לאכול צלי אלא כך כי הוא המובחר הכא אפשר בלעדיו לפי שאין במיתוק החרדל צורך כ"א לאנשים מפונקים דלפי פירושו אפילו אם לא היה אפשר מעי"ט למתק החרדל כגון שהיה טרוד נמי אסור למתקן בי"ט בגחלת של עץ דכיון שאין בו צורך כ"א לאנשים מפונקים ומעונגים יותר מדאי אינו דבר שוה לכל נפש ולא שרי' מלאכה בכך כי האי מילתא ונכון להחמיר ועוד דלפי גי' הרי"ף והרא"ש נמי אין היתר למתק בגחלת של עץ וק"ל: אין עושין גבינה בי"ט בפר"א דמילה בעא מיניה אביי מרבה מהו לגבן א"ל אסור ומ"ש מלישה התם לא אפשר דפת חמה מעלי' הכא אפשר מאתמול והא אמרי נהרדעי גבינה בת יומא מעלי ה"ק אפי' בת יומא וכ"ש מאתמול כך פירש"י והרב בעל המאור ספ"ב דביצה פי' ג"כ כאן התם לא אפשר באכילת פת אלא חמה כי הוא המובחר הכא אפשר כלומר הגבינה אפשר בלעדיה כי החלב טוב ממנה אפי' מן הגבינה המובחרת שהיא בת יומא והא אמרי נהרדעי גבינה בת יומא מעלי' קס"ד שהיא מעולה יותר מן החלב א"ל ה"ק אפי' גבינה בת יומא מעלי כלומר אפי' גבינה כל זמן שיש בה טעם החלב מעלי' משאר הגבינה שאינה בת יומא ואזלא הליחות ממנה וכ"ש שהחלב יותר טוב מכולן גם פה ראוי להחמיר שלא לעשות גבינה בי"ט אפי' כשלא היה אפשר לעשות מעי"ט כגון שהיה טרוד אפ"ה לא יעשה מאחר שהחלב טוב ממנה ולא כדמשמע מדברי רבינו ירוחם שכתב בשם התוס' דחולב ומחבץ ומגבן לצורך י"ט מותר היכא דלא היה אפשר מעי"ט מאחר דמן התורה מותר באוכל נפש אפילו היכא דאפשר מעי"ט א"כ בדלא אפשר מעי"ט שרי אפי' מדרבנן והיה מפרש בההיא דאפילו בגבינה בת יומא מעלי' כפרש"י דהיינו לומר וכ"ש היבשה דמעלי' ושניהם יותר טובים מן החלב ולכך היכא דלא היה אפשר לחלוב ולחבץ ולגבן מעי"ט מותר בי"ט כיון דמעלי' כשהוא ב"י יותר מן החלב דאין להקל כיון דיש לפרש דאפילו גבינה מעלי' וכ"ש החלב שטוב ממנה דלפי זה אין היתר בעולם לעשות גבינה בי"ט כדפי' וכן נראה מדברי רבינו שכתב בסתם לאיסור:

מותר

דרכי משה

תקי (א) ושם נתבאר דברים חולקים על רבינו וס"ל דמותר ליטול האוכל מתוך הפסולת אף אם הפסולת מרובה הג"ה. אמרינן דבטיל לגביה: (ב) וא"ז כתב בשם ריב"א דאיט אסור

פרישה

סי' תקי (א) אין תולין המשמרת בי"ט כו' כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ההולך בשתן תחלה בה רימונים דלאו עובדא דחול הוא הואיל שניטלת בשביל דבר אחר מותר רש"י: (ב) אין עושין גבינה בי"ט דגבינה של אתמול חשובה כשל היום גמרא: (ג) ואין גוזזין הירק כו' פרש"י ירק התלוש שיש בו ראשי עלין נרקבין וכמושין אין גוזזין אותן במספורת דמאן דחזי סבר שלקטן היום: (ד) קונדס ועכביות ירקות שיש טורח בתיקונן וכבר תנא קוץ זה שהקונדס תידד אלו בעכביות: (ה) המביא כדי יין כו' ובתוך התחום או ע"י עירוב רש"י: (ו) וכן כל כיוצא בזה כו' עיין בב"י

דרישה

לא קי"ל לגמרי כר"י שסברי כמה משניות סתמו דלא כוותיה אלא דחכמים אסרוהו ומ"מ כיון שמן התורה מותר יש ביד חכמים להקל ולהחמיר ולחלק בדבר שהוא יותר צורך לאוכל נפש ולשמחת י"ט ומ"ש המ"מ אבל כיבוי שאינו ז"ל ודעת רבינו לאסור הכל כדעת ההלכות מזה אינו מוכח דהא אסרי"ף דאסר ג"כ הכל כיוצא הרז"ה והרמב"ם והרא"ש על דבריו דדוקא בזה אסור אבל בפגימת הסכין ודכוותיה שהן קרובין יותר לאוכל נפש מותר אלא ר"ל לאסור הכל כל כיבוי אפי' מפני קדירה שאין לו מקום לבנות גם אמ"ש המ"מ גבי ספוד שנראה אין הלכה כר"י אלא כרבנן וכל תיקון דספוד אסור אפילו נתקלקל בי"ט האי טעמא דס"ל דלא התירו חכמים אלא מכשירין שקרובים לאוכל נפש עצמן כסכין וכדומה לו ולא

כגון שזימן הרבה אורחים וצריך למהר ולהביא לפניהם יעשה כדרכו:

תקיא מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ולחמם מים לרחוץ רגליו אבל לא כל גופו לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מעי"ט כתב רי"ף שמותר ור"י אסר ולזה הסכים א"א ז"ל: אדם מותר לטבול בי"ט מטומאתו אבל אסור להטביל כלים חדשים או טמאים לטהרם אין עושין מוגמר פירוש שמפזר מיני בשמים על הגחלים בין אם מכוין להריח בין אם מכוין למגמר הבית או הכלים אבל אם עושה כדי ליתן ריח טוב בפירות למתקן לאכילה מותר לא שנא אם מפזרן על גבי חרס או על גבי גחלת של עץ:
אין

תקיא מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ולחמם מים לרחוץ רגליו משנה בפ"ב דביצה בש"א לא יחם אדם המין לרגליו אא"כ היו ראויים לו לשתייה וב"ה מתירין ועושה מדורה ומתחמם כנגדה ובגמ' אסיקנא דב"ש פליגי נמי אמדורה ואסרוה · וכבר כתבתי בסי' תק"א דאיכא למימר אע"ג דלב"ש מדורה איכו כאוכל נפש ומש"ה אסרוה דלא ס"ל מתוך מ"מ ב"ה ס"ל דמדורה דהנאת כל גופו היא דמיא לאוכל נפש ושרינן ליה בלא מתוך אבל רחיצת רגליו ב"ה נמי מודו דלאו אוכל נפש היא ולא שרינן ליה אלא במתוך ודלא כהר"ן שפירש דמדורה נמי שרינן לב"ה מטעם מתוך ודבריו אלו סותרין למ"ש בפ' המביא דמדורה כיון שהגוף נהנה מגופו של דבר כאוכל נפש עצמו הוא: **אדם** מותר לטבול בי"ט מטומאתו משנה בפ"ב דביצה פלוגתא דב"ש וב"ה והלכה כב"ה דאדם בשבת וכלים מלפני השבת: **ומ"ש** אבל אסור להטביל כלים חדשים הכריחו הרא"ש מדקא יהיב רבא טעמא לטבילת כלים מפני שנראה כמתקן אבל אדם נראה כמיקר א"כ בטבילת כלים חדשים נמי איכא משום מתקן ואסור והלכתא כרבא וע"ל בסי' שכ"ג: **ומ"ש** אבל אם עושה כדי ליתן ריח טוב בפירות כו' בעיא שם מהו לעשן ואסיקנא רבא אמר ע"ג גחלת נמי מותר ואע"ג דמכבה ומבעיר ומוליד ריח בגחלים מידי דהוה אבישרי אגומרי דאיכא כל הכי ואפי' הכי שרי ה"נ שרי ולפי גירסת הרי"ף דבבישרא אגומרי ליכא כיבוי כמ"ש בסימן שקודם זה צריך לפרש דה"נ גבי עישון פירות ליכא כיבוי דסופו מבעיר ומשום הבערה נמי ליכא דהניחו ע"ג האש הדלוק לקדרה ומשום אולודי ריחא נמי ליכא כיון שאינו מכוין להריח אלא להכשיר וכ"כ הר"ן והעתיקו מדברי הרמב"ן ז"ל גם מה שהקשה ב"י ומ"ש דגבי מוגמר שרי אפי' בגחלת של עץ ולמתק החרדל לא שרי וכו' כלע"ד דהיינו הך דאקשינן בגמ' ומ"ש מבישרא אגומרי דעישון פירות דימהו בעל התלמוד לבישרא אגומרי ושינויא דפרקינן בגמרא אקושיית ומ"ש מבישרא אגומרי מצינן לשנויי נמי אקושיא דמ"ש מעישון פירות וכמו שתירץ הוא ז"ל דשאני חרדל דהא אפשר למתקו כו':
אין

כגון שזימן הרבה אורחים וכו' שם אם א"א לשנות · שאין לו סודר לכסותו ודינו מפרש דהיינו שזימן אורחים הרבה: **כתב** הר"ן הא דלא חיישינן הכא בסודרא דלמא אתי לידי סחיטה כתב הרז"ה דהכא ביין וביין ליכא למיחש לסחיטה והכי אמרינן בהדיא בגמרא ר"פ שואל (קמח:) דהני נשי דמליין חצבי מיא מש"ה לא פרסו סודרא עלויה חצבא משום דלמא אתי לידי סחיטה וכתבו שם התוספות מכאן מייתי ר"ת ראיה דביין ושמן לא שייך סחיטה: ואמרינן תו בגמ' ככסייה בככתמא זימנין דמפסיק ואתי למקטריה הלכך לא אפשר תנן תו במתני' פ' המביא כדי יין המוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו אבל נוטלה בידו ולא כתבו רבינו משום דבכלל מה שכתב שצריך לשנות מדרך חול הוא: **אם** אדם מצווה בי"ט על שביתת בהמתו או אם מותר לאמר בי"ט כתבתי בסימן תצ"ה: **תניא** בתוספתא פ"ג דביצה אין מביאין עצים לא בחבל ולא בקופה ולא במחצלת אבל מביא במטפחת ובחיקו (ג) בהמה ששחטה בשדה אם יביאנה לעיר במוט ובמוטה נתבאר בסי' תצ"ח:

תקיא מותר לעשות מדורה להתחמם מכנגדה ולחמם מים לרחוץ רגליו בפ"ב דביצה (כא:) תנן בש"א לא יחם אדם חמין לרגליו אא"כ היו ראויים לשתייה וב"ה מתירין ועושה מדורה ומתחמם כנגדה · וכתב הר"ן דטעמא דשרו הני תרי מילי משום דמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך · וכתב הרי"ף ודוקא חמין לרגליו הוא דשרו ב"ה אבל כל גופו לא כדתנן בפרק כירה (לט:) אמרו להם הכמים אם בי"ט כחמין שהוחמו בי"ט אסורין ברחיצה ומותרין בשתייה · וכ"כ התוספות (ביצה שם) דדוקא לרגליו אבל לכל גופו אסור דדבר השוה לכל נפש בעינן וזה אינו ראוי אלא לבני אדם מעונגים אבל ידיו ורגליו שוה לכל נפש": "ב"ה וכתב ה"ה דאפילו אינו רוחץ גופו בבת אחת אלא אבר אבר אסור כך מפורש בפרק כירה ומוסכם: **ומ"ש** לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מעי"ט כתב רי"ף שמותר ז"ל בפרק הנזכר חזינן לגאון שכתב דהאי דאמרינן לא ירחוץ אדם כל גופו בשבת בחמין שהוחמו מע"ש דוקא בשבת אבל בי"ט שרי לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו מעי"ט דלאו דבר שחייבין עליו משום שבות ולא משום רשות ולא משום מצוה אלא גזירה היא וכי גזרינן בשבת אבל בי"ט לא וכתב הר"ן מיהו דוקא חוץ למרחץ אבל במרחץ אסור מדתניא בפרק כירה (מ·) מרחץ שפקקו נקביו מעי"ט למחר נכנס ומזיע ויוצא ומשתטף בבית החיצון ובודאי מדקתני פקקו נקביו בחמין שהוחמו מעי"ט מיירי ואפ"ה משתטף אין רוחץ לא ומשתטף בבית החיצון אין בבית הפנימי לא הלכך בתוך המרחץ אפילו בחמין שהוחמו מעי"ט אסור אבל חוץ למרחץ שרי. ובפרק כירה (שם) אהא דאמר ר"ש בן פזי אמר ריב"ל בתחלה היו רוחצין בחמין שהוחמו מע"ש התחילו הבלנין לחמם חמין בשבת אסרו להם החמין והתירו להם את הזיעה ועדיין היו רוחצין בחמין ואומרים מזיעין אנהנו אסרו להם הזיעה והתירו להם חמי טבריא כתב הרא"ש אלו הגזרות היו אף בי"ט דהא ברייתא בי"ט מיירי דקתני מעשה במרחץ של בני ברק שפקקו נקביו מעי"ט ועלה קא מסיק מסרבו עוברי עבירה ומייתי מהא דריב"ל בתחלה היו רוחצין בחמין שהוחמו מע"ש אלמא דעל שבת וי"ט גזרו כאחד וכבר כתב כן רבינו בסימן שכ"ו ושם נתבאר אם יש חילוק בין אמבטי גדולה לקטנה והר"ן כתב בפ"ב דביצה וז"ל כבר כתבתי בפרק כירה מה שנ"ל שלדברי רבותינו בעלי התוספות שאומרים דלהחם חמין בי"ט לרחיצת כל הגוף מדאורייתא אסור בחמין שהוחמו מעי"ט נמי אסור לרחוץ בהם כל גופו גזירה ערב י"ט אטו י"ט כי היכי דגזרינן התם ע"ש אטו שבת אלא מיהו כיון דמדרבנן בעלמא היא על דברי הגאונים ז"ל ראוי לסמוך עכ"ל · והאגור כתב בשם תשובת הרשב"א לאסור אבל סמ"ג פסק כדברי הגאון וכ"פ הרמב"ם בפ"א וכתב ה"ה כן הסכמה מן הגאונים ואפילו לרחוץ כל גופו כאחד וכן עיקר עכ"ל והכי נקטינן: **כתב** המרדכי בפ"ב דביצה ר"י כתב דמותר לרחוץ תינוק קטן כדאיתא פרק בתרא דיומא (עח:) דתנוקות מותרין ברחיצה וסיכה בי"ט דכל מידי דאית ביה רביתא לתינוק לא גזרו ביה רבנן וצ"ע כי נ"ל דלא גזרו על תינוק לרחוץ אבל אסור לגדול לעשות הבערה לצורך שום רחיצה דהא אין שוה לכל נפש עכ"ל: כתב הכלבו [א] מותר להחם הרבה מן המים דומיא דממלאה אשה קדירה בשר ועל זה הורו חכמים הראשונים במקום שיש תינוק שיש צורך לרחוץ כל גופו שנותנין מים הרבה להחם להדיח הקערות ומן השיריים רוחצין גוף התינוק ע"כ · וסיים בה בא"ח אבל במרחץ אסור אפילו פניו וידיו ורגליו (א): רחיצה בחמי טבריא דין שבת וי"ט שוה וכבר נתבאר משפטם בסימן שכ"ו: **ומ"ש** אדם מותר לטבול בי"ט מטומאתו אבל אסור להטביל כלים חדשים או טמאים לטהרם בפ"ב דביצה (יז:) תנן חל להיות אחר השבת בש"א מטבילין את הכל מלפני השבת וב"ה כלים מלפני השבת ואדם בשבת ובגמ' (שם יח·) דכ"ע מיהת כלים בשבת לא מ"ט אמר רבה גזירה שמא יעלנו בידו ויעבירנו ד"א בר"ה תינח שבת י"ט מאי איכא למימר גזירה י"ט אטו שבת רב יוסף אמר גזירה משום סחיטה וגזרו בכלים דלאו בני סחיטה אטו כלים שהן בני סחיטה רב ביבי אמר גזירה שמא ישהא רבא אמר מפני שנראה כמתקן כלי וכתב הרא"ש וז"ל הביא הרי"ף טעמא דרב יוסף דאמר משום סחיטה וטעמא דרב ביבי דאמר גזירה שמא ישהא ושביק טעמא דרבה דאמר גזירה שמא יעבירנו ד"א בר"ה וטעמא דרבא משום דנראה כמתקן ותמהני למה האריך לפרש משנה זו מה שייך טבילת כלי האידנא ועוד לפי הטעמים שכתב מותר להטביל כלים חדשים בי"ט הלכך נראה דטעמא דרבה עיקר דהלכתא כוותיה לגבי דרב יוסף וכן מצינו זה הטעם גבי שופר ולולב ומגילה וכן רבא בתראה הוא ומאלו שני הטעמים אסור להטביל כלים חדשים בי"ט עכ"ל וכבר כתבתי זה בסי' שכ"ג ושם כתבתי שיש חולקין בזה ומתירים להטביל כלי עו"ג הלקוחים מן העו"ג: ושם כתבתי ג"כ שלדברי האוסרים להטבילם מה תקנה יעשה להן כדי להשתמש בי"ט וענין היתר טבילת אדם נתבאר בסימן שכ"ו: **ואין** עושין מוגמר משנה שם (לב:) שר"ג מתיר להניח מוגמר בי"ט וחכמים אוסרים משום דכתיב אשר יעשה לכל נפש ודבר זה אינו שוה לכל נפש שאינו אלא למפונקים או למי שריחו רע ובגמרא א"ר אסי מחלוקת להריח אבל לגמר הבית או הכלי ד"ה אסור איבעיא להו מהו לעשן פירות בעשן בשמים לקלוט טעם הבשם אר"י ע"ג גחלת אסור מפני שהוא מכבה ע"ג חרס מותר ואסיקנא רבא אמר ע"ג גחלת נמי מותר מידי דהוה אבישרא אגומרא וכן א"ר אסי לעשן שרי וכתב הר"ן פירש"י ע"ג גחלת נמי מותר דאוכל נפש הוא וראוי אף לעניים אלא שאינו מצוי להם ודמי לנזדמן לו צבי בי"ט כדאמרינן בפ"ק דכתובות (ז·) ואי משום כיבוי ואולודי ריחא והבערה שרי מידי דהוה אבישרא אגומרי דאיכא כל הכי ושרי אבל הרי"ף סובר דבבישרא אגומרא ליכא כיבוי ולדבריו ה"ק אף על פי שאין זה צורך אוכל נפש ממש מותר להניח לבונה ע"ג אש הדולק לפי שאין כאן כיבוי שסופו מבעיר וכיון שכיבוי אין כאן הבערה אין כאן ומשום אולודי ריחא נמי לא מיתסר כיון שאינו מכוין להריח אלא להכשיר אוכלין מידי דהוי אבישרא אגומרי דכולהו איתנהו ביה כיבוי והבערה כי הכא ואולודי ריחא בגחלים אע"ג שאינו לצורך אוכל נפש ממש שהיה אפשר לצלות סמוך לגחלים ולא על גבן עכ"ל הר"ן ומתוך דבריו יתבאר לן שמה שכתב הרי"ף גבי הא דאיבעיא לן מהו לעשן פי' מהו לעשן את הפירות כדי להכשירן לאכילה וגם הרמב"ם שכתב בפ"ד מותר לעשן תחת הפירות כדי שיוכשרו לאכילה לאו למימרא דדוקא שנכשירם ע"י עישון זה לאכילה וזולת העישון לא היו ראויים לאכילה אבל אם היו ראויים לאכילה קודם לכן אלא שע"י העישון מתעלים יותר לא אלא אפילו היכא דקודם העישון ראויין לאכילה כיון שהעישון מחשיב יותר שרי דהוי דבר השוה לכל נפש · ואיכא למידק מ"ש דגבי מוגמר שרי ואפי בגחלת של עץ ולמתק החרדל לא שרי אלא בגחלת של מתכת כמו שנתבאר בסימן שקודם זה וכ"ל דשאני חרדל דהוה אפשר למתקו מבע"י שכן דרכו למתק ממנו הרבה בבת אחת אבל עישון פירות אינו נעשה אלא ביומו כדי שלא יפחת ריחו · גרסינן בגמרא (ביצה כג:) רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו סחופי כסא אשיראי ביומא טבא אסור משום דקא מוליד ריחא ומ"ש ממוללו ומריח בו וקוטמו ומריח בו התם ריחא מיהא איתא ואוסופי הוא דקא מוסיף ריחא הכא אולודי הוא דקא מוליד ריחא ופירש"י סחופי כסא אשיראי · לכפות כוס מבושם על השיראים של מלבוש להכנים בהם ריח הבושם של הכוס אסור דקא מוליד ריח בשיראים ע"כ וה"ה כתב זה בפ"ד (ב) בעיני איסור גמור שמחממין יורות בית החורף בי"ט של פסח אף כי לפעמים אין קור גדול כ"כ דמדמינן ליה למוגמר ולמרחץ דהוי איסור דאורייתא דאינו שוה לכל נפש אלא למעונגים כך מצאתי בתשובת אשכנזים כמדומה לי שהיא של מהרי"ל מולן ז"ל:
אין

דרכי משה

אסור אלא ממקום למקום אבל מבית לבית באותו העיר מותר: (ג) במהרי"ל כתב דמוהר"ש היה מולח כמה חתיכות צנון ביחד כדי לאוכלן אחר כך ומהרי"ל היה אוסר להטביל רק אחת כדינו בשבת וכמה שאמר לעיל סימן שכ"א:

תקיא (א) וכתב מהר"א מפראג אבל על ידי עו"ג אסור להחם אפילו לצורך מילה אבל אם הוחמו לצורך עצמו או שעבר ישראל וחממו מותר לרחוץ בו עכ"ל: (ב) וכ"כ בהג"א ספ"ב ומרדכי

דרישה

שאין לשונו דהמ"מ משמע כן מ"מ מדסיים המ"מ וכתב אמ"כ ז"ל דינים אלו של השמות ספיקן הם כדעת ההלכות נמשך אחר האמור למעלה דאין הלכה כר"י במכשירין ומפורש בהלכות כו' וכיון שבהלכות מפורש וכתב דהלכה כר"י והוא כתב בשם ההלכות דאין הלכה כר"י ע"כ צ"ל דס"ל מ"ש בהלכות הלכה כר"י היינו לאפוקי לומר דהלכה כרבנן דס"ל דמדאורייתא מכשירין אסור דלדידהו כל דבר אסור אם לא עניני אוכל נפש עצמו משא"כ לר"י וכינו לחלק ביניהם כמ"ש ודו"ק:

סי' תקיא [א] מ"ש ב"י בשם הכל בו דמותר להחם הרבה מן המים דומיא דממלאה אשה קדירה בשר לכאורה יש לתמוה מה בא ללמדנו בזה הדומיא לקדירה כו' דהא בהדיא אמרו כן גבי נחתום דיכול למלא חבית מלא מים אעפ"י שאין צריך אלא לקיתון אחד נוכל לומר דבא לאשמועינן דיכול להוסיף בקדירה אפילו לאחר שהניח הקדירה ע"ג האש ואע"ג דלעיל בסימן תק"ג הביא ב"י בשם הרשב"א דגבי מילוי
חבית

תקיב **אין** מבשלין לצורך א"י ביו"ט הלכך אפילו להזמינו אסור שמא ירבה בשבילו ודוקא להזמינו דכיון שרוצה לכבדו היישינן שמא ירבה בשבילו אבל לעבדו ושפחתו בביתו וכן שליח השלוח לו מותר להאכילם עמו ולא היישינן שמא ירבה בשבילם [א] כתב הרמב"ם אבל אם בא הא"י מאליו אוכל עמו שכבר הכינוהו ואינו נראה דאע"פ שכבר הכינוהו אכתי איכא למיחש שמא ירבה בשבילו אם הוא חשוב וראוי לכך אלא צריך שיאמר לו אם יספיק לך במה שהכננו לעצמינו בוא ואכול: אנשים א"י שמוטל על בני העיר לאפות להן אסור לאפות להן ביו"ט אפילו אם אינן מקפידין אם יאכל הישראל ממה שהוא אוכל ובה"ג

תקיב **אין** מבשלין לצורך א"י ביו"ט פשוט בפ"ב דביצה (כא:) וטעמא משום דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ודרשינן לכם ולא לא"י: **ומ"ש** הלכך אפי' להזמינו אסור שמא ירבה בשבילו גם זה שם אריב"ל מזמנין את הא"י בשבת ואין מזמנין אותם ביום טוב גזירה שמא ירבה בשבילו:

ומ"ש ודוקא להזמינו וכו' אבל לעבדו ושפחתו בביתו וכן שליח השלוח לו וכו' כ"כ שם הרא"ש וז"ל אם נשלח שליח א"י לישראל ביו"ט מותר להאכילו ביו"ט וכן נוהגין באשכנז שיש להם עבדים ושפחות א"י דלא אסר ריב"ל אלא לזמן את הא"י כהוא חפץ ביקרו ומרבה לו מנות והיישינן שמא יבשל קדירה לבדה שלא היה מבשל בה אם לא בשביל הא"י דאם לא הרבה בשביל הא"י אלא בקדירה שהוא מבשל בה ליכא חשש איסור והא ליכא למיחש בעבדים ושפחות שבבית ישראל וכ"כ גם בפ' מי שהפך שלא אסרו חכמים אלא לזמן הא"י שהוא רוצה לכבדו ומרבה מנות בשבילו אבל אם יש לישראל עבדים ושפחות א"י אוכלין עמו ביו"ט ולא ראינו מי שנזהר מזה וגם שליח א"י שנשתלח לישראל אוכל עמו בבית ביו"ט עכ"ל וגם הר"ן כתב דמהאי טעמא שרי לאכול ביו"ט עבדים ושפחות שבבית ישראל דליכא למימר שמא ירבה קדירה אחרת בשבילן ומיהו משמע דלהרבות פת בשבילן אסור אלא בדאית ליה מידי אחרינא דאפשר לפרנסינהו כדאמרינן (בביצה כא·) ואף על פי שראיתי מי שהתיר מפני שמזונותן עליו ומטעם זה התירו אף בא"י ההולך עם ישראל מפני שמזונותיו עליו לא נתחוור לי אלא לדברי מי שפוסק כר"ע דאמר (שם) אפילו נפש בהמה במשמע מפני שמזונותיהם עליו אבל לדעת הרי"ף שפוסק כר"י הגלילי אינו נראה כלל עכ"ל ומ"ש דלהרבות פת בשבילן אסור אלא בדאית ליה מידי אחרינא אדקדק בו בס"ם זה בס"ד וגם בהגהות מיימון פ"א כתוב להתיר בשפחות שלנו משום דאפשר לפייסינהו במידי אחרינא (א) בהשב"ץ התיר ליתן לא"י חתיכה פשטיד"א או מאווזא ביו"ט דלא חיישי' שמא ירבה בשבילו רק בשמזמינו על השולחן: **כתב** הרמב"ם אבל אם בא הא"י מאליו אוכל עמו וכו' בפ' א' מהל' י"ט וכתב כן מדגרסי' בפ"ב דביצה (שם) מרימר ומר זוטרא כי הוה מיקלע להו א"י ביו"ט אמרי ליה אי ניחא לך במאי דטריח לן מוטב ואי לא טרחא יתירא אדעתא דידך לא טרחינן וסובר ז"ל שאין אמירה זו מעלה ולא מוריד בעיקר הדבר וכתב ה"ה שדקדק כן ממ"ש אין מזמנין את הא"י ולא אמרו אין מאכילין את הא"י משמע שלא אסרו אלא במזמינין אותו אבל בבא מאליו אין לחוש אבל הרשב"א כתב שהאמירה מעכב עכ"ל ורבינו סובר כדעת הרשב"א ולפיכך כתב ואינו נראה דאע"פ שכבר הכינוהו וכו' אלא צריך שיאמר לו אם יספיק לך במה שהכננו לעצמינו בוא ואכול: **כתב** הרמב"ם בפ"א עשה לעצמו והותיר מאכיל המותר לא"י וכתב ה"ה זה פשוט ונלמד מהנזכר למעלה בא"י הנכנס מאליו כתב הכלבו אין מזמנין הא"י ביו"ט גזירה שמא ירבה בשבילו והירוש' מתיר אם אין מכירו שאין לחוש שמא ירבה בשבילו · וכתב עוד עיסת א"י או ספחה שמזונותם עליו כל זמן שישראל אוכל מפתן או מתבשילן מאפית ביו"ט אבל אין ראוי לייחד להן פת או מנה לבדה · וכן ראוי להזהיר לאלו שאופין פתן בתנורים הא"י ונותנין שכרן פת או ככר שלא ייחדו לו אותו ככר עד אחר אפייה כדי שלא יהיה טורח האפייה ועשיית הככר ועלטולו ידוע ומפורסם שהוא בשביל הא"י אך אחר האפייה נותנין לו בשכרו אי זה שירצה לפי שכל ככר ראוי לישראל והוי כמי שמזונותיכן עליו אחר אשר לא יאפה לו הפת אם לא יתננו חלקו ע"כ ואף ע"פ שיש לדקדק בדבריו טוב לחוש ולהזהר כתב בהג"מ פ"א לשלוח לא"י ע"י א"י ביו"ט כתב בא"ז דשרי פי' שאע"פ שאסור לעשות ביו"ט שום מלאכה לצורך א"י מ"מ לשלח לא"י על ידי א"י שרי (ב): **כתב** בארח חיים לא ישלח לא"י דורון ביום טוב לא פת ולא תבשיל אם היה בדעתו לשלוח ביום טוב שאי אפשר שלא ירבה בשבילו ומה שאמרו ממלאה אשה קדירה וכו' היינו דוקא לצורך ישראל עד כאן לשונו וכבר נתבאר בתחלת סימן זה שאין כן דעת הפוסקים: **אנשי** הא"י שמוטל על בני העיר לאפות להם אסור לאפות להם ביום טוב כולי בפ"ב דביצה (שם) בעו מיניה מרב הני אכסי א"י דרמו עליה קימחא מהו לאפות ביו"ט א"ל חזינא אי יהבי ליה ריפתא לינוקא ולא קפדי כל חדא וחדא חזיא לינוקא ושרי ואי לא אסור ופסק הרמב"ם כן בפ"א אבל הרי"ף והרא"ש כתבו דליתא להא דרב אלא בין כך ובין כך אסור דאמר ריב"ל אין מזמנין את הא"י ביו"ט גזירה שמא ירבה בשבילו וכו' ה"ה שכן דעת הרבה מהמפרשים וטעמם מדקאמר בגמ' ופליגא דריב"ל והם מפרשים דהאי דרב קאי וכן פירש"י וכתב ה"ה שיש מי שמעמיד דברי הרמב"ם באומרו שלא היה בגירסת ספריו ופליגא וזהו שכתב רבינו על דברי הרמב"ם ואינו כן לפי גירסת הגמרא שלנו וכו' עוד ה"ה ואני מקיים הגי' ומקיים דבריו וכי אמרו ופליגא לאו אהא דרב קאי דלא דמיין להדדי דהכיא דרב אם לא היו אופין כל הפת להם לא היו יכולין לאפות ממנו פת א' ולתתו לתינוק אבל בזימון הא"י לא יגרע חלק הישראלים אם לא יזמנהו שהרי משל ישראל הוא נותן לו ופת התינוק הוא מאכסי א"י וכי אמרו ופליגא כ"ל דאמאי דסליק מיניה קאי דא"ל אביי לרב יוסף למ"ד לכם ולא לכלבים הני סופלי לחיותא היכי שדינן וכו' זה כ"ל נכון לדעת רבינו ודינו קיים ויש לו בזה הודאת בעל הריב שכך כתב בהשגות א"א יפה אמר אע"פ שלא הסכים לדעת הרב ז"ל עכ"ל ותמהני שלפי מה שפירש הוא דברי הרמב"ם דרב מיירי בשלא היו יכולין לאפות ממנו פת אחד ולתתו לתינוק גם הרי"ף לא יחלוק על זה וכ"כ שם הר"ן דבכה"ג ודאי שרי דבדידיה קא טרח וא"כ היאך הביא ראייה לקיים דינו של הרמב"ם מדכתב הראב"ד יפה אמר אע"פ שלא הסכים לדעת הרב ולדברי הראב"ד משמע ודאי דהרמב"ם מיירי אפי' בשיכולין לאפות ממנה פת אחד ולתתו לתינוק דבכה"ג הוא דפליג עליה הרי"ף ושמא י"ל שה"ה מפרש שמ"ש הראב"ד אף ע"פ שלא הסכים לדעת הרי"ף לאו לענין דינא קאמר דכפי מה שפירש ה"ה דברי הרמב"ם הדין שוה

דרכי משה

תקיב (א) ומרדכי פ"ב דביצה ע"ג דשפחות שלנו הואיל ואפשר לפייסינהו במידי אחריני שרי אפילו מרבה בשבילייהו וג"ל דווקא באותו תנור ובאותו קדירה עכ"ל ונראה דהאי דקאמר דוקא באותו קדירה כולי הוא סברת המרדכי ופליג אסברת ראבי"ה דמתיר מטעם דאפשר לפייסינהו דלפי אותו הטעם בקדירה אחרת נמי שרי ואי באותו קדירה בכל גוונא שרי והא דאסור לאזמוני מטעמא דאתי להרבות בשביליהו לא באותו קדירה כמו שאמר ממלאה אשה כולי אע"פ שא"צ אלא לחתיכה אחת וה"ה בתנור אלא חיישינן שירבה אחרת וכ"ה דעת הר"ן והרא"ש בפ"ב דביצה ובא"ח אסר להרבות בשביל עו"ג אפילו בקדירה אחת וכב"י ואין כן דעת הפוסקים ומ"ש ואין כן דעת הפוסקים הוא הרא"ש והר"ן אבל התוספות כתבו בהדיא כדברי אורח חיים לצורך עו"ג אסור אפילו באותו קדירה אלא דברי המרדכי אין ליישב בכך דהא מטעם אפשר לפייסינהו בכל ענין שרי וכמ"ש למטה: (ב) משמע דס"ל דהאי מותר לשלוח דקאמר בהג"א לא קאי אמידי דמאכל ולכן הוצרך לפרש אף על גב דאסור לעשות שום מלאכה כולי דאי אמידי דמאכל קאי הו"ל לפרושי אע"ג דאסור להזמין אותו מ"מ לשלוח שרי אלא ש"מ דס"ל דדבר המאכל אסור לשלוח לו כמו בהזמנה וכ"כ משם אורח חיים בהדיא דאסור לשלוח בי"ט ולא משמע כן מדברי הג"מ אלא

דרישה

מבית של מים לריך שיתן הכל קודם שהכיא מבית ע"ג האש י"ל דשאני הכא שיש לורך לרחוץ כל גופו חשיב קלת לצורך לכך התירו להוסיף:

סי' תקיב [א] **כתב** הרמב"ם אבל אם בא העו"ג מאליו כו' כתב ב"י שכ"כ מדגרסינן בפ"ב דביצה מרימר ומר זוטרא כי מקלעי כו' משמע מדבריו דהרמב"ם למד דין זה מהסיא מימרא דמר זוטרא ולכאורה נראה דאין ללמוד כלום מהסיא מימרא ואדרבה איפכא איכא למידק מהסיא מימרא דלריך שיאמר לו כו' והמ"מ כתב על הרמב"ם שדקדק כן ממה שאמרו אין מזמנין את העו"ג ולא אמר אין מאכילין משמע שלא אסרו אלא במזמינים כו' והביאו ב"י ואפשר לומר דס"ל לב"י דמהסיא למוד דאין מזמנין ליכא למידק כלום דאיכא למימר מ"ש אין מזמנין ל"ד אין מזמנין וה"ה דאין מאכילין כיון דלא מלינו שיתר אכילה לא"י לכך כתב דלמד ג"כ מהסיא מימרא דמרימר ומר זוטרא דמותר להאכיל בי"ט לעו"ג הבא מאליו וכיון דמלינו שיתר אכילה לעו"ג מלינו שפיר לדקדק על מ"ש אין מזמנין ולא אמרו אין מאכילין משמע שלא אסרו אלא לזמנו אבל בבא מאליו אין לחוש וממילא הא דקאמרי שם בהסיא מימרא אמרי ליה אי ניחא כו' הסיא אמירה לא מעלה ולא מוריד ועיין בב"י שהביא א"מ שכתב לא ישלח לעו"ג דורון בי"ט כו' עד היינו דוקא לישראל עכ"ל וכתב הוא ז"ל עליו וכבר נתבאר בתחלת סי' זה שאין כן דעת הפוסקים ואיני יודע למה דחה את דבריו והלא האמת אתו שאסרו לזמן את העו"ג ואפי' לא הרבה בשבילו אלא בקדירה שהוא מבשל דגזרי' שמא יבשל קדירה לבדה שלא היה מבשל בה וכן משמע מדברי הרא"ש בהדיא והביאו ב"י בריש סי' זה וגם כאן שהיה בדעתו. לשלוח לו קודם שבישל חיישינן שמא ירבה בשבילו קדירה אחרת לכך אסור אפי' למלא בקדירה שהוא מבשל · ב"י הביא דברי מהר' איסרל וז"ל אם לבנו בו מאכל או מלאוה כו' אסור אף ע"ג דלכאורה הרמב"ם והרא"ש פליגי כו' משמע שבמקום אחד מלא דהרא"ש מתיר היכא שעושין כדי לבסם התרנגולים ולטעמא ונראה דמש"ה כתב ב"י לפני זה על מ"ש הרא"ש בתשובה הרוטב שנתקן בי"ט בבילה בת יומא אסור דטעמא הוי משום דלמוותא עביד וכל מידי שנעשה למוותא לא בטיל דאי הוה משום טעמא למוד הוי בטיל להרא"ש וג' חילוקים יש בדבר מידי דעביד למוותא אסור אפי' להרא"ש ומילתא דעביד לטעמא מותר להרא"ש ולשערי דורא אסור ומידי דלא עביד לא למוותא ולא לטעמא מותר אליבא דכ"ע: מ"ש בב"י בשם הכלבו בילה שנולדה בי"ט שנתבשלה בשוגג בו ביום עם בשר כו' מותר דהא קי"ל דמין דביעי הוא שאינן נותנין טעם כו' ואע"ג דבי"ד סי' פ"ו משמע דלא אמרי' גיעול בילים מותר בקלופה והכא מיירי בקלופה כדמוכח מפאכד"א שהביא ואפ"ה התירו והטעם נראה דבי"ד מיירי שהבלים הם טריפה והאיסור הוא מן התורה לכך החמירו בקלופה משא"כ כאן בבילה שנולדה שאסורה משום דבר שיש לו מתירין ואינו אסור אלא מדרבנן הקילו אפי' בקלופה מהאי טעמא דגיעולי בלים כו' ונראה דאפי' ליכא ס' מותר מהאי טעמא ובזה נתיישב מה שתמה ב"י דלפי מ"ש בשם ר"ת בלאו האי טעמא כמי שרי כו' דלפי מה שפירשתי א"ש דבא ללמדינו דאפי' אין בו ס' מותר מה"ט דגיעולי בלים

מותרת וכן כתב בת"מ כלל ע"ד סעיף ג' ע"ש · מ"ש רבינו בשם אחיו הר"ר יחיאל שאם נולדה בשבת אסור בי"ט שלאחריו משום הכנה כו' והאריך עליו הב"י בהרבה קושיות חדא דהא רב אסר בנולד משום מוקצה הוא דאסור ולא משום הכנה ואם איתיה דשייך ביה הכנה מ"ט דשמואל ור"י כו' מ"ש מבילה שנולדה בי"ט · ותו הקשה דאי משום הכנה אסר רב באפרוח שנולד בי"ט ע"כ אסור בי"ט שאחר השבת וא"כ מאי אשמועי' הר"ר יחיאל והאריך בתירוצים לייסבו וכתב שהוא דוחק בעיניו ומשמע לי בהדיא מדבריו ז"ל דמדמה הכנה דאפרוח להכנה דבילה וע"ז העמיד קושייתו על הר"ר יחיאל ולעד"נ דל"ד כלל להדדי דשאני הכנה דאפרוח מהכנה דבילה דגבי בילה אין בו משום איסור מוקצה כלל אלא משום איסור הכנה כדאמרי' בפ"ק דבילה ד' ב' בתרנגולים העומדים לאכילה ובי"ט שחל להיות אחר השבת עסקינן ומשום איסור הכנה וקסבר רבה כל בילה דמיתילדא האידנא מאתמול גמרה כו' פי' וכיון דנגמרה בשבת אסור בי"ט שלאחריו משום דאין שבת מכין לי"ט אבל לא משום איסור מוקצה · כיון דתרנגולים העומדים לאכילה הוי מוכן אגב אמו ואפי' אי הוי עמדה לגדל ביצים לה"ט מותר דס"ל דאין אדם מקצה מדעתו מה שראוי לו וכיון שידע שהתרנגולת תלד בילה לא מקצים דעתיה מינה משא"כ באפרוח שנולד מבילה שאין אדם יודע זמנו שילא וג"כ הוי כמוקצה דגרוגרות כמ"ש לעיל וא"כ פריך אלא מעתה י"ט דעלמא תשתרי פרש"י שאין אחר השבת ומשני גזירה משום י"ט שאחר השבת ותו פריך שבת דעלמא תשתרי ומשני משום גזירה שבת אחר י"ט עכ"ל הגמרא ובהדיא משמע מתוך סוגיא זו דבבילה אין כלל איסור מוקצה ואין אסור אלא מטעם הכנה דכל בילה דמתילדא האידנא גמרה מאתמול כו' משא"כ באפרוח דלא שייך ביה כלל איסור הכנה דשייך גבי בילה אלא משום איסור מוקצה דאפרוח שבקליפה אינו ראוי לכלום ואפי' ר"ש מודה דהוי מוקצה כגרוגרות ולמוקים דדחה בידים וכמו שכתבו שם התוס' בהדיא ולפי מה שפירשתי דגבי בילה בי"ט דעלמא הוי מותר אלא שגזרו משום י"ט אחר השבת נראה דגבי אפרוח הוי איפכא דבי"ט אחר השבת ונולדה בשבת הוי מותר בי"ט שאחריו כיון דלא שייך ביה הכנה כמ"ש אלא שחכמים גזרו כיון דבי"ט דעלמא אם נולדה בי"ט אסור משום מוקצה וא"כ בי"ט שאחר השבת ונולדה בשבת אין לך להתיר בי"ט אלא משום נולדה מאתמול וא"כ הוי שבת מכין לי"ט לכך גזרו אפי' בי"ט שאחר שבת נולדה בשבת ואחר שהוכחתי לך מתוך סוגית הגמרא דהכנה דגבי אפרוח אין דומה כלל להכנה דגבי בילה דאין הכנה אלא מכח המוקצה בזה יתיישבו מאליו כל קושיות ב"י והבאר כל א' צפני עלמה מ"ש מאחר דרב אסר משום הכנה באפרוח שנולד בי"ט ע"כ אסור בי"ט שאחר השבת דהא בילה שנולדה בי"ט כו' וא"כ מאי אשמועינן כו' ולפי מ"ש א"ש כיון דהכנה דגבי בילה לא שייך כלל גבי אפרוח אלא איסור מוקצה וא"כ הו"א כשנולד בשבת מותר בי"ט שלאחריו דהשתא לאו מוקצה הוא ואע"ג דבין השמשות היה אסור לית לן בה וכמ"ש ב"י עצמו לכך אשמעי' הר"ר יחיאל דשפיר שייך ביה הכנה ואסרו משום י"ט דעלמא וכמ"ש וא"ש ג"כ מה שהקשה מהא דאסר רב משום מוקצה דמשמע דלא שייך ביה הכנה ולפי מ"ש דהכנה דגבי בילה לא שייך גבי אפרוח ולא

ומ"ש ובה"ג התיר כו' וכ"כ הרמב"ם וכו' טעמם דלא הוי גרסי בגמרא ופליגא דריב"ל ומפרשי' דלא פליגי דדוקא גבי זימון א"י דאפשר למיפלגי' מקודם בישול מה שהוא רוצה לאכול ממנו הלכך אינו מועיל מה שיוכל הישראל לאכול ממנו מקצתו מאחר שעיקר בישול הקדרה בשביל הא"י לבדו אבל הכא שלא היה אפשר ליקח מן הקמח לאפות לעצמו שהיו מקפידין אלא שלאחר שאפו את הכל אז לא קפדי הלכך כל ריפתא וריפתא חזיא לישראל ושרי אבל רבינו כתב לגרסתינו דגרסינן ופליגא דר' יהושע בן לוי וכן הוא גירסת הרי"ף והרא"ש ועל כן כתב ואינו כן לפי גירסת הגמ' שלנו ועיין בדברי ה' המגיד בפ"א :

וכשם וכו' פלוגתא דר' יוסי הגלילי ור"ע ופסקו המחברים כר' יוסי הגלילי דאמר לכם וכו' ולא כראבי"ה והרז"ה דפסקו כר"ע דמתיר לכלבים :

ומ"ש אבל לטלטל מזונות וליתן כו' כן הוכיח הרא"ש דאף לר' יוסי הגלילי אין איסור אלא לאפות ולבשל בי"ט לצורך בהמה מפני שהיא מלאכה ממש אבל טלטול שאינו אסור אלא מדרבנן שרי וכן פסק בהג"ה מיימוני פ"א ומש"ה פסק דאסור להביא דרך ר"ה בי"ט כל מאכל בהמה דהוצאה מכלל אבות מלאכות היא אבל לשלוח לא"י ע"י א"י בי"ט כתב בא"ז דשרי פי' אפי' דרך ר"ה דע"י א"י אינו כ"א שבות וה"ה דלבהמה ע"י א"י שרי אלא דלרבותא נקט אפי' לא"י ע"י א"י וק"ל • תנן במסכת חלה עיסת כלבים בזמן שהרועים אוכלים ממנה נאפית בי"ט ובפ"ב דביצה הביאו משנה זו להקשות ממנה ארב חסדא דאמר עיסה חציה של א"י וחציה של ישראל אסור לאפות בי"ט דאפשר למיפלגיה בלישה ומשני שאני עיסת כלבים הואיל ואפשר לפייסן בנבלה כו' והתוס' ושאר פוסקים כתבו משנה זו לפסק הלכה דאתיא כר' יוסי הגלילי דדרשינן לכם ולא לכלבים ולפיכך אם אין הרועים אוכלין ממנו אסור לאפות בי"ט ותימה אמאי לא כתבו רבינו בחבורו • וב"י הקשה אפי' אית ליה נבילה לפייסן מ"מ מאחר שאינו צריך לכל העיסה א"כ עושה מלאכה שלא לצורך י"ט ואסור ותירץ דמיירי שאופה הכל בתנור אחד ואתיא כרשב"א דאמר ממלאה אשה תנור פת כו' והכי איתא בירוש' ולי יראה דלמ"ש במרדכי הארוך אין אנו צריכין לזה די"ל דאפי' בשני תנורים שרי וטעמא דמילתא מאחר שאילו היה כריסו מחזיק הכל הכל ראוי לו על כן מותר לאפות ולבשל יותר ממה שצריך ודוקא לאפות להדיא לצורך כלבים אסור בשני תנורים או בקדרה לבדה אבל בכה"ג שיכול לפייסן בנבילה ואפשר שיאכלנו כולו אם היה כריסו מחזיק הכל אין בו איסור כל עיקר מידי דהוה אריבוי תבשילין שאנו מבשלין בי"ט אעפ"י שברור לו שלא יאכלנו כולו ומה שאמר רשב"א ממלאה אשה תנור פת מפני שהפת נאפה יפה בזמן שהתנור מלא דמשמע דוקא בתנור אחד הא לאו הכי אסור איכא למימר דהיינו דוקא שמבשל לצורך א"י להדיא כגון עיסה חציה של ישראל וכו' דהתם דוקא בתנור אחד שרי משום שהפת נאפה יפה אבל במבשל או אופה הרבה לצרכו אפי' בב' קדרות או ב' תנורים שרי הואיל אילו היה כריסו וכו' כדפרי' ועיין במ"ש למעלה בסימן תק"ג ובסוף סי' תק"ו :

תקי"ג ביצה שנולדה כו' ברייתא פ"ק דביצה אחת ביצה שנולדה בשב' ואחת ביצה שנולדה בי"ט אין מטלטלין אותה כו' : **ומ"ש** רבינו אסור ליגע בה דמשמע דאפי' נגיעה בלי טלטול אסור הכי איתא בירו' הביאו הרא"ש לשם גבי כפיית כלי על הביצה ובלבד שלא יהא הכלי נוגע בביצה אלמא דאפי' נגיעה בעלמא אסור • ואע"ג דשאר מוקצה אינו אסור אלא לטלטל גבי ביצה שהוא דבר המתגלגל אי אפשר שלא יזוזנה ממקומה כשנוגע בה הלכך אף הנגיעה אסור וכ"כ ה"ה בפכ"ה מה' שבת שזהו טעמו של דבר ודלא כמהרא"י שכ' שטעם זה דוחק הוא והוא ז"ל כתב טעם אחר עיין עליו בת"ה סי' פ"ז ועו"ל בסי' ש"י :

ומ"ש וכ"ש שלא לאוכלה ריש ביצה תנן ביצה שנולדה בי"ט ב"ש אומרים תאכל וב"ה אומרים לא תאכל ומפני שלא שנינו בהדיא בנולדה בשבת שאסורה הוכרח ללמדו במכ"ש מטלטול דאין אכילה בלא טלטול וכדכתבו התוספות לשם :

ומ"ש ואפי' ספק וכו' ברייתא שם וספקה אסורה נתערבה באלף כולן אסורות ומשמע מלשון רבינו דנתערבה אספיקא קאי ואפ"ה אסורה אע"ג דאיכא ס"ס וכ"כ להדיא בי"ד סי' ק"ב ולשם כתבתי הלכה למעשה ע"ש :

ומ"ש ואבי העזרי אסר אפי' התבשיל כו' כלומר לא מיבעיא כשממשו בעין אלא שאינו ניכר שנתערב בשאר ביצים שלמה בשלמות או טרופ' בטרופו' אלא אפילו נימוח כולו ולא נשאר כי אם טעמו כגון שנתנו בתבשיל אפ"ה אסור וכתב במרדכי ריש ביצה שני טעמים לסברתו חדא דלחזותא ולטעמא עבידא ותו דדשיל"מ אפילו באלף לא בטיל : ומ"ש

ובה"ג התיר אם אינן מקפידין וכ"כ הרמב"ם אנשים א"י שנתנו קמח שלהם לישראל לאפות להן אם אינן מקפידין שהישראל אוכל ממנו מותר לאפות להם ואינו כן לפי גירסת הגמ' שלנו וכשם שאסור לבשל לצורך א"י כך אסרו לבשל לצורך בהמה ודוקא בישול ואפייה אבל לטלטל מזונות וליתן לפניהם מותר אפי' בשבת ואבי העזרי והר"ז הלוי כתבו שמותר לבשל לצורך בהמה ולא נהירא לא"א ז"ל :

תקי"ג (א) **ביצה** שנולדה בשבת וי"ט אסור ליגע בה וכ"ש שלא לאוכלה ואפילו ספק נולדה בי"ט או בחול אסורה ואפי' נתערב באלף כולן אסורות ואבי העזרי אסר אפילו התבשיל שנעשה בספק ביצה שנולדה בי"ט וכ"כ הר"ם מרוטנבורק

ולפי

שוה לפניהם אלא לענין פירושא דפלוגתא קאמר דלהרי"ף קאי אהא דרב ולהרמב"ם לא קאי אהא דרב : **ומ"ש** רבינו ודוקא בישול ואפייה אבל לטלטל מזונות וליתן לפניהם מותר אפי' בשבת כתב כן רבינו מפני שכתב שם הרא"ש שהרז"ה הקשה על הרי"ף מדאיתא בגמרא (שם) א"ל אביי לרב יוסף לר"י הגלילי דאמר לכם ולא לכלבים הני סופלי לחיותא היכי שדינן להו ביו"ט א"ל הואיל וחזו להסקה תינח ביו"ט בשבת מאי איכא למימר מטלטלין להו אגב ריפתא ובהדיא תנן מחתכין את הנבילה לפני הכלבים ואפי' בשבת ולדין חיה ועוף מן הביברין בי"ט ונותנין לפניהם מזונות וקודר אדם קב או קביים ונותן לפני בהמתו ומתירין פקיעי עמיר לפני בהמה ומפספסין את הכיפין ומלקטין לתרנגולים וכולי וכל אלו מותרין בלא אגב ריפתא דלא כר"י הגלילי ולא ידענא מה הביא מכל אלו המשניות ראייה לר"ע אטו מי איכא מאן דפליג בטלטול מזונות ליתנה לפני בהמה אפילו בשבת והרי"ף פסק כר"י הגלילי שאסר לבשל ולאפות ביו"ט לצורך בהמה ומתוך קושיא דסופלי עלה בלבו דר"י הגלילי אסר אף לטלטל מאכל בהמה וזה א"א לומר כדפרישית אלא נ"ל כדפרשב"ם דסופלי לא חזי לחיותא אלא ע"י שמרככין או שוחקין אותן אלא שלפעמים אוכלין אותם ע"י הדחק הלכך לר"י הגלילי שא"א לתקנו בי"ט היכי מטלטלין להו למישדי לחיותא והלא מוקצין הם כיון דאינם ראויים לאכילה כ"א על ידי הדחק ומשני דחזו להסקה ופריך בשבת מאי איכא למימר ואפילו לר' עקיבא איכא למימר דמטלטלין להו אגב ריפתא עכ"ל וכתב ה"ה בפ"א בשם הרשב"א דכיון דקי"ל כר"י הגלילי אין מוציאין תבן ותבואה מרשות לרשות להאכיל לבהמתו שהוצאה מלאכה גמורה היא ולא התירו אבל בהמה אלא טלטול לבד שהוא מד"ס עכ"ל וזה כפי שטתו שכתבתי למעלה בדין הוצאה ע"כ וכ"כ הגה"מ בפ"א בשם ר"ח וכ"כ הרוקח אסור להביא כל מאכל דרך ר"ה ע"כ וכ"כ המרדכי דקי"ל כר"י הגלילי הלכך אסור להביא דרך ר"ה מאכל בהמה וכן אין עושין מורסן לעופות בי"ט דממעטינן מלכם ע"כ ויש לתמוה דהא שרינן בסוף מסכת שבת לגבל לשוורים ע"י שינוי ואפשר דמ"ש אין עושין מורסן לעופות ביו"ט בלא שינוי קאמר דאילו ע"י שינוי מישרא שרי דלא הוה אלא כמו טלטול בעלמא וכ"כ הכלבו בהל' י"ט שריית המורסן לתרנגולים מותרת ובלבד ע"י שינוי לפי שהדבר קרוב לגיבול • והא דתנן עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלין ממנה נאפית בי"ט כתב הר"ן ואמרינן בגמרא דדוקא בדאית ליה נבילה הוא דשרי מפני שיכול לפיים הכלבים בנבילה עכ"ל • ויש לתמוה עליו למה כ"כ דהא כי אמרינן הכי בגמרא היינו למאן דלית ליה הואיל ומש"ה בעינן דאית ליה נבילה שיכול לפייסם בה והלכך הויא כל העיסה נאכלת לאדם ומותר לאפותה שאילו לא היה לו במה לפייסן ע"כ צריך להאכילן מעיסה זו והו"ל כעיסה חציה של א"י וחציה של ישראל שאסור לאפותה בי"ט אבל מאן דאית ליה הואיל אע"פ שאין לו במה לפייסן שרי דהואיל ואם היה לו במה לפייסו הוי שרי השתא נמי שרי ומאחר דקי"ל כמאן דאית ליה הואיל וכמו שפסק שם הרי"ף וכ"פ הרמב"ם בפרק א' א"כ אפילו אין לו במה לפייסן שרי • וי"ל דאפילו מאן דאית ליה הואיל היינו לענין חיוב מלקות אבל מ"מ איסורא מיהו איכא והלכך כי אמרינן בגמרא שאני עיסת כלבים הואיל ויכול לפייסן בנבילה היינו לומר שאין בה חיוב אבל איסורא מיהא איכא • ואף על גב דנאפית קתני דמשמע לכתחלה לאו דוקא דלעולם לא שרי אלא דוקא בשיש לו במה לפייסן כנ"ל ואחר שכתבתי זה מצאתי לו ז"ל שכתב כיוצא בדברים אלו בפרק הנזכר גבי הא דאמר רב"ח עיסה חציה של עו"ג וחציה של ישראל אסור לאפותה ביו"ט אבל ה"ה כתב בפ"א שכתב בעל העיטור והרשב"א דלדידן דאית לן הואיל אפי' אין לו נבילה מותר הואיל ואפשר שתזדמן לו ולזה סתם רבינו עכ"ל ולד"ה איכא למידק אפילו אית ליה נבילה שאפשר לפייסן בה אמאי שרי לאפות כל העיסה שהרי כיון שהכלבים אוכלין ממנה כמאן שא"ל כולה לאדם בי"ט ובשלמא למ"ד דכי אסרינן לאפות עיסה שחציה של עו"ג אפי' בתנור אחד נמי אסרינן שאף על פי שהפת נאפת יפה בשעה שהתנור מלא לא שרינן מה"ט להרבות אלא בשלו אבל בשל עו"ג לא איכא למימר דהכא לא שרי לאפות אלא מלא תנור דכיון דכולה של ישראל ולכלבים אפשר לפיים בנבילה חשוב שלו ומפני כך מותר להרבות בו אע"פ שיהיה לצורך כלבים אבל למ"ד דלא אסרינן אלא ביותר מכדי תנור קשיא אחר שכתבתי כל זה מצאתי דמוקי לה בירושלמי פ"ק דמסכת חלה כרשב"א דאמר ממלאה אשה תנור פת מפני שהפת נאפת יפה בזמן שהתנור מלא (ג) :

תקי"ג ביצה שנולדה בשבת וי"ט אסור ליגע בה וכו' ברייתא בפ"ק דביצה (ג:) אחד ביצה שנולדה בי"ט ואחד ביצה שנולדה בשבת אין מטלטלין לא לכסות בה את הכלי ולא לסמוך בה כרעי המטה אבל כופה עליה את הכלי בשביל שלא תשבר וספיקה אסורה נתערבה באלף כולן אסורות ומפרש בגמרא דספיקה אסורה דקתני היינו ספק יו"ט ספק חול וטעמא משום דהוי דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין לא בטיל וכתב ה"ה בפ"א וספיקה שנתערבה באחרות יש מי שהורה שכולן מותרות וכי קתני נתערבה באלף כולן אסורות אודאי קאי ויש מי שאסר ולדעת המתירין הסכים הרשב"א ז"ל וכן נראה מדברי רבי' עכ"ל :

ומ"ש רבינו אסור ליגע בה נראה דל"ד דדבר שהוא מוקצה אינו אסור ליגע בה כל שאינו מטלטלו וכמ"ש בסימן ש"ח בשם המרדכי וכמה רבוותא ומיהו לפי מ"ש בסימן ש"י בשם ה"ה נראה דביצה שאני דמתוך שהוא דבר המתגלגל חיישינן שמא ינענע כשנוגע בו ולפי מ"ש בשם בעל תה"ד אין היתר ליגע בשום מוקצה א"כ ההנאה והתשמיש שמשתמש במוקצה אינו אלא לצורך דבר שאינו מוקצה : **ואבי"ה** אסר אפי' התבשיל שנעשה בספק ביצה שנולדה בי"ט כ"כ המרדכי בריש ביצה וכ"פ בשערי דורא דאם ליבנו מאכל בספק ביצה שנולדה ביו"ט או מלאו ממנו תרנגול אסור :

ולפי

דרכי משה

אלא משמע שם דאדבר מאכל קאי ואפ"ה שרי וכדברי התשב"ץ דלעיל : (ג) והביא פירוש הירושלמי זו בלא מחלוקת ונ"ל דלא קי"ל כוותיה דלפי הירושלמי בלא טעמא דמצי לפיים הכלבים בנבילה שרי כמ"ש ר"ס זה ולעיל סי' תק"ז ולפי טעם תלמודא דידן דתלי הטעם הואיל ואפשר לפייסן במידי אחרינא אפילו בקדירה אחת או בתנור אחד נמי שרי וכמ"ש ר"ס זה ומה שהקשה הב"י אף על גב דאפשר לפייסינהו מ"מ אמאי שרי לאפות כל העיסה מ"מ הכלבים אוכלים ממנו והוי כעיסה חציו של ישראל וחציו של עו"ג דאסורה לאפות בי"ט ומתוך כך נדחק לומר כדברי הירושלמי לק"מ דמאחר דאפשר לפייסינהו הוי כבולו של ישראל ולא עשה כלום לכלבים וכ"ה בגמרא ודברי ב"י ומ"מ צ"ע דלפי דבריו דמיירי כאן בתנור אחר ואפ"ה לא שרו אלא מכח דאפשר לפייסינהו הא בלא"ה אסור אפילו בתנור אחד א"כ לצורך עו"ג בתנור או בקדירה אחת אסור ולעיל בר"ס זה כתב שאין כן דעת הפוסקים כו' לכן נראה לי מה שכתוב הוא מוכרח על פי סוגית הגמרא דאל"כ לא הוי מקשה מידי מההיא עיסת כלבים להיא דעיסת עובדי גלולים וע"ש :

ובמרדכי

דרישה

לא אסרו י"ט אטו שבת אלא משום י"ט דעלמא דאסור משום מוקצה לכך אסור רב משום מוקצה דאל"כ שרי בכל מקום [illegible]

פרישה

סי' תקי"ג (א) ביצה שנולדה בשבת או בי"ט אסור כו' [illegible]

ולפי מה שפי' ר"ת דהא דאמרינן דבר שיש לו מתירין לא בטיל דוקא כשהוא בעין אבל טעמו בטל בס' היה נראה שהתבשיל מותר (ב) כיון שלא נתכוין לבטלה ומותר לכפות עליה כלי שלא תשבר (ג) ובלבד שלא יגע בה הכלי ובי"ט שני מותרת בשני י"ט של גליות אבל בשני י"ט של ר"ה או משבת לי"ט של אחריו (ג) או מי"ט שלפני השבת לשבת אסורה בשני : ביצה שיצא' רובה מעי"ט וחזרה ויצאה בי"ט מותרת דחשיב לידה משיצאה רובה הלכך אפילו בדק בקינה של תרנגולת מעי"ט סמוך לחשיכה ולא מצא בה בצים ולמחר השכים ומצא בה בצים מותרות שתרנגולת אינה יולדת בלילה ובודאי מאתמול ילדה אף על פי שבדק אתמול ולא מצא בה אנו תולין שמאתמול יצא רובה וחזרה וכגון דאיכא זכר בהדה ואפילו עד ס' בתי ובלבד שלא יפסיק נהר שאין בו גשר שאז אינה יולדת בלילה אבל אי ליכא זכר בהדה לא (ד) שאז יולדת בלילה ואם לא בדק מעי"ט אפילו אי ליכא זכר בהדה שריא דתלינן דמאתמול היתה שם דאף בלא זכר רובן יולדות ביום הלכך מותר ליקח בצים מן העו"ג בליל ראשון של י"ט דתלינן מעי"ט ילדה וכן בליל ב' בשני י"ט של גליות אבל לא בליל ב' של ר"ה ולא בליל א' של י"ט שאחר השבת (ה) דאימור מאתמול

ב"י

ולפי מה שפר"ת דהא דאמר דשיל"מ דוקא כשהוא בעין וכו' היה נראה שהתבשיל מותר כיון שלא נתכוון לבטלה נראה דאין זה מוכרח דאיכא למימר דלר"ת נמי אסור משום דלחזותא וטעמא עביד וכל מידי שנעשה לתת טעם לא בטיל וכן כתב המרדכי דמטעם זה ג"כ היה אומר אבי"ה דלא בטיל (א) ונראה שמטעם זה כתב הרא"ש בתשובה הרוטב שנתקן בי"ט בביצה בת יומא אסור דדשיל"מ הוא ולא בטיל ובהגהת שערי דורא מ"כ בשם ה"ר איסרל אם ליבנו בו מאכל או מלאו בו תרנגולת אסור והכי נהוג אע"ג דלכאורה הרמב"ם והרא"ש פליגי דהא ביצה במאכל ובתרנגולת מין בשאינו מינו הוא נוכל לומר דס"ל כשינויא הכתוב בתוס' דהיכא דהקדירה מיתקנה בכך חשיב מין במינו ובליבון הביצה מתקן התרנגולת והתבשיל דעושין כן כדי לבשם התרנגולת ויראה מה שהוצרך ראבי"ה טעם אחר לאסרו משום חזותא ולא ר"ל משום דהוי מין במינו דסבר כשינויא קמא שכתב ע"כ : **כתב** הר"ן בריש ביצה דהא דדשיל"מ אפילו באלף לא בטיל דוקא במינו אבל שלא במינו בטיל והכי משמע בהדיא בפרק הנודר מן המבושל (נב ·) ע"כ וכ"כ עוד בפרק בתרא דע"ג והן הן דברי ר"ת שכתב רבינו בסמוך ובס' י"ד סי' ק"ב וכתבו התוס' בפרק מסילין (לח :) וכ' דהכי איתא בהדיא בירושלמי וכ"ד הרמב"ם בפט"ו מהלכות מ"א ודעת הרשב"א בת"ה : **כתב** הכלבו ביצה שנולדה בי"ט שנתבשל בשוגג בו ביום עם בשר ותבשיל הכל מותר חוץ מן הביצה שמניחה עד למחר דהא קי"ל גיעולי ביצים מותרות דמיא דביעי הוא שאין נותנין טעם כלל וכ' שזה היה מעשה בלוני"ל בביצים שנולדו ביו"ט והושמו בטפילה שקורין פנאד"ה והתירו הכל חוץ מן הביצים ע"כ ולפי מ"ש רבינו בשם ר"ת בלאו האי טעמא נמי שרי דטעמו בטל בששים (ב) : **ומותר** לכפות עליה כלי שלא תשבר ברייתא בפ"ק דביצה (שם) ונתבאר בסי' ש"י שכך היא דעת רוב הפוסקים ושם נתבאר שלד"ה אין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה מפני שהוא מבטל כלי מהיכנו : **ומ"ש** ובלבד שלא יגע בה הכלי ירוש' בר"פ מסילין והביאו הרא"ש בפ"ק דביצה ובסימן ש"י כתבתי דברי ה"ה ודברי ת"ה בטעם הירושלמי הזה · גרסי' בירושלמי ר"פ מסילין ביצה שנולדה ביו"ט סומכין לה כלי בשביל שלא תתגלגל : **ומ"ש** ובי"ט שני מותרת ביו"ט שני של גליות אבל בשני י"ט של ראש השנה או משבת לי"ט שלאחריו או מי"ט שלפני השבת לשבת אסורה בשני בפ"ק דביצה (ד ·) אתמר שבת וי"ט רב אמר נולדה בזה אסורה בזה ור"י אמר נולדה בזה מותרת בזה ואתמר תו התם שני ימים טובים של גליות רב אמר נולדה בזה מותרת בזה ורב אסי אמר נולדה בזה אסורה בזה ואתמר תו התם (שם) ב' י"ט של ר"ה רב ושמואל דאמרי תרוייהו נולדה בזה אסורה בזה דתנן בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום פעם אחת נשתהו העדים מלבוא ונתקלקלו הלוים בשיר התקינו שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה ואם באו מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש אמר רבא הלכתא כוותיה דרב בהני תלת בין לקולא בין לחומרא ומפרש רבה טעמא דאיסור דביצה שנולדה ביום טוב משום הכנה וקסבר כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה ורבה לטעמיה דאמר רבה והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו חול מכין לשבת וחול מכין לי"ט ואין שבת מכין ליו"ט אלא מעתה י"ט דעלמא תשתרי גזירה משום י"ט שאחר השבת שבת דעלמא תשתרי גזירה משום שבת שאחר י"ט · ובשני י"ט של גליות פירש"י שאין עושין אותם אלא בני גליות הרחוקים מב"ד ואין השלוחין יכולין להגיע אצלם מר"ח עד י"ט להודיעם באיזה יום נקבע החדש ועושין ב' ימים יו"ט מספק : נולדה בזה מותרת בזה · דחד מינייהו חול וממ"כ שריא : ובשני י"ט של ר"ה פירש"י אסורה בזה שהם ודאי חוק קבוע להיות כיום ארוך מדרבנן שמתחלה לא מחמת ספק התחילו לעשותן אם באו עדים מן המנחה ולמעלה אע"פ שאין מונין למועדות מהיום לא מזלזלין ביה בהאי שלשים אלא גומרין אותו באיסורו אלמא תחלת עשיית שני י"ט של ר"ה אפי' בב"ד היה ולא מספק שהרי ודאי שי"ט למחר ואף ע"פ כן תקנו לעשותו ש"מ חק החכמים הוא ומצותן הוא היה לעשותן בבאו עדים אחר המנחה והרחוקים יש להן לעשותן בכל שנה שמא יבואו עדים אחר המנחה והרי קדושה אחת ואין לומר ממה נפשך חד מינייהו חול דשמא אין כאן חול אלא שניהם קודש · כתב הרמב"ם בפ' א' דבר שהיה מוקצה בי"ט ראשון או שנולד בא' אם הכין אותו לשני ה"ז מותר נראה מדבריו דביצה שנולדה בא' אינו מותרת בשני אא"כ הכינה בראשון ואיני יודע מניין למד כן ואפשר דלא אלא למוקצה ולא לנולד : **כתב** הר"ן שבת וי"ט הסמוכים וה"ה לי"ט ושבת ולא שנא שבת וי"ט ראשון ולא שנא שבת וי"ט ב' כגון שחל י"ט ראשון בשבת וכתב עוד והוא הדין בשני י"ט של גליות היינו משום דשני י"ט של גליות תרווייהו ספק ניהו ואכל חד וחד איכא למימר שמא האי חול הוא אבל שבת וי"ט טפי משני שבת ודאי קדוש הוא וי"ט הסמוך לה נמי שמא י"ט גמור הוא : **כתבו** הגמ"י בפ"א דביצה שנולדה בראשון תאכל בב' וכ"פ כל רבותי דלא כראב"ן שכתב שהנהיגו גאונים ראשונים בכוליה להחמיר גזירה י"ט של גליות אטו ב' י"ט של ר"ה : **כתב** ר"י אם נולדה בשבת אסורה בי"ט שלאחריו כגון אם היה י"ט יום א' פי' וכן ביום ב' אם הוא י"ט כיון שנולדה בשבת דאין י"ט מכין לשבת ולא שבת מכין לי"ט ע"כ ותמהני היאך כתב וכן ביום ב' אם הוא י"ט דכיון דאם נולדה בראשון מותרת בשני כשנולדה בשבת למה תיאסר ביום ב' והלא בין שיהיה יום ראשון קודש או שיהיה חול למחרתו שהוא יום ב' מותר ואפשר דבי"ט של ר"ה קאמר ושמא לא יום ב' של שבוע קאמר אלא יום שני של י"ט שחל להיות באחד בשבת אע"פ שלפ"ז אין טעם למ"ש אם הוא י"ט : **ביצה** שנולדה רובה מערב י"ט וכו' מימרא דר"י בפ"ק דביצה (ז :) : **הלכך** אפילו בדק בקינה של תרנגולת מערב יום טוב מימרא דרב מרי שם : **ומ"ש** וכגון דאיכא כר בהדה וכו' עד תלינן דמאתמול היתה שם הכל מבואר שם בגמרא : **ומה** שנתן טעם משום דאף בלא זכר רובן יולדות ביו' כך פירש"י והתוס' והר"ן : **הלכך** מותר ליקח ביצים מן העו"ג בליל ראשון של י"ט דתלינן מעי"ט ילדה וכן בליל שני בשני י"ט של גליות כ"כ הרא"ש והר"ן בפרק קמא דביצה · וכתב ה"ה בפ"ד בשם הרשב"א וטעמא משום דרובן הם של זכרים שאינם יולדות אלא ביום ואפי' בדספקא מארעא הרי אמרן דרובן אינן יולדות אלא ביום ומשום הכי כתב המרדכי דאפילו אין תרנגול זכר בעיר שרי : **ומ"ש** אבל לא בליל ב' של ר"ה כ"כ הר"ן והג"א ופשוט הוא · ובקצת ספרי רבינו כתוב ולא בליל י"ט שאחר שבת וגם זה פשוט דהא בשני י"ט של ר"ה ובי"ט הסמוך לשבת נולדה בזה אסורה בזה · כתב הר"ן דאיכא מאן דשרי ליקח ביצים מן העו"ג אפילו ביום א' של ר"ה ובשני י"ט של גליות משום דרובן של ביצים לאו בני יומן ניהו ואזלינן בתר רובא כל היכא דאתי מאן דמזבן לגביה אבל למיזל לבתי דידהו דהו"ל מקום קביעותן אסור דלמא איכא חד דמזבן ביצים בני יומן וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ובסוף פרק אין צדין כתב כך בשם התוס' ומיהו כתב שהוא חוכך אי אזלינן בתר רובא בדשיל"מ כיון דקי"ל

ב"ח

ומ"ש ולפי מה שפי' ר"ת כו' בתוס' בפ' מסילין כ"כ ע"ש בד"ה וליבטל (דף ל"ח) וב"י כתב ליישב דאיכא למימר דלר"ת נמי אסור משום דלחזותא וטעמא עביד וכו' ואני אומר מה בכך מ"מ חולק ר"ת אראבי"ה דמשמע מדבריו בטעם השני שכתב דאפי' לא עביד לחזותא וטעמו ואפי' אינו ממשו ונתערב ג"כ באינו מינו אפ"ה אסור משום דשיל"מ ולר"ת טעמו בטל בס' בשאינו מינו : **ומותר** לכפות עליה כלי וכו' לעיל בסי' ש"י התבאר כל זה ע"ש : וביום טוב שני וכו' פרק קמא דביצה ואסיקנא אמר רבא הלכתא כוותיה דרב בהני תלת בין לקולא ובין לחומרא פירוש בשני יום טוב של גליות דב' קדושות הן נולדה בראשון מותרת בשני דממ"כ חד מינייהו חול וסעודת חול לא חשיבא ולא שייכא ביה הזמנה אבל בב' יום טוב של ראש השנה דקדושה אחת הן וכן שבת וי"ט הסמוכין נולדה בזה אסורה בזה משום הכנה דכתיב והכינו את אשר יביאו חול מכין לשבת וחול מכין לי"ט ואין י"ט מכין לשבת ואין שבת מכין לי"ט ואם חל ר"ה בה"ו ונולדה ביצה ביום ה' כתב בכלבו שיש מתירין הביצה בשבת ויש אוסרין וכן פסק הרוקח לאיסור ע"ש בסי' ש' · כתב הר' ירוחם ואם חל יום טוב בא' בשבת ובשני בשבת ביצה הנולדה בשבת אסורה אף בשני בשבת וכן פסק במהרי"ל והב"י תמה על דברים אלו ובתשובה הארכתי לתת טעם לזה ומכ"מ לענין מעשה אין להחמיר : **ביצה** שיצאה רובה מערב יום טוב וכו' דאף בלא זכר רובן יולדות ביום כ"כ התוס' פ"ק דביצה כדי לתרץ למה תלינן לקולא בלא בדק הא ביצה דשיל"מ הוא וניזל בספיקו לחומרא לומר דילדה בלילה שהרי בדליכא זכר בהדה יולדות בלילה כמו ביום ואמר כיון דרובן יולדות ביום אזלינן בתר הרוב כיון שלא בדק מאתמול והשכים קודם עמוד השחר אבל בבדק מעי"ט סמוך לחשיכה אפילו השכים קודם עמוד השחר לא תלינן לקולא אחר הרוב ולומר דילתה רובה וחזרה הואי דילתה רובה וחזרה לא שכיח ותלינן דילדה בלילה דשכיח טפי מילתה רובה אבל בדאיכא זכר בהדה דקים לן דאינה יולדת בלילה כל עיקר תלינן דילתה רובה וחזרה הואי שהרי בדק יפה סמוך לחשיכה ולא מצא ולמחר השכים קודם עמוד השחר ומצא א"כ אי אפשר בענין אחר אלא שילתה רובה וחזרה וזה דבר פשוט דבלא השכים קודם עמוד השחר אפי' לא בדק סמוך לחשיכה וליכא זכר בהדה אזלינן לחומרא דכיון דרובן יולדות ביום הוי ספק נולדה בעי"ט ספק נולדה ביום וכיון דדשיל"מ הוא אזלינן בספיקו לחומרא כתב במרדכי דא"י המל"ת דביצים אלו נולדו קודם י"ט שמכינן עליה כיון דאינו משגיח מקחו וכתב מהרא"י דדוקא בי"ט דעלמא שאינו לאחר השבת ואפילו בי"ט שני של ר"ה משום דלדידן דבקיאין בקביעא דירחא אין איסור ההכנה אלא מדרבנן וה"ה בי"ט אחר השבת אם הוא י"ט שני אבל בי"ט שאחר השבת והוא יום טוב ראשון דאיכא הכנה דאורייתא אינו נאמן · מ"מ נראה דאם הוא קודם עלות השחר דליכא למיחש אלא לשמא נולדה בשבת דאין איסור ההכנה אלא מדרבנן נאמן הא"י במל"ת

דרכי משה

תקיג (א) ובמרדכי דפ"ק דביצה אם ליבנו המאכל עם הביצה אינו בטל לפי שהחזותא ניכר ואינו בטל וכתב באו"ה דהכי נוהגין וכ"כ בהגהת ש"ד בשם מהרא"י אם ליבנו מאכל או מלאו בו תרנגולת אסור והכי נהוג דאף על גב דבמין בשאינו מינו אפי' דשיל"מ בטל בס' וכ"כ מהרי"ח דכל שאין האיסור בעין אפילו מין במינו בטל בס' מ"מ הרי כתבו התוס' דהיכא שהקדירה מתוקנת בכך חשיב מין במינו ובליבון הביצה מתקן התרנגולת והתבשיל דעושין כן לבסם התרנגולת והשיב נמי ממשות של איסור ולא השוב נ מיח ארא בשאינו ניכר במראה אלא בטעם עכ"ל : (ב) ומ"מ יש ללמוד מדברי הכלבו לענין אם נתבשלה עם שאר ביצים דשרי מטעם הכלבו ובהג"א פרק השוכר הא דדשיל"מ אינו בטל היינו דוקא כשממשות האיסור קיים אבל נתמחה מותר : (ג) ומיהו ביום שני של י"ט של אחר שבת שרי כגון אם אירע י"ט יום א' ב' מותר ביום ב' וכ"ה במהרי"ל וכתב ב"י וכ"מ מדברי הר"ן שכתב שאם חל י"ט ביום ז' א' אסור בי"ט שני משמע הא אם חל י"ט א' ב' שרי ביום שני דממ"נ אם יום ראשון הוא יום טוב א"כ יום שני הוא חול ושרי ואם יום שני יום טוב א"כ יום ראשון הוא חול . אם כן

פרישה

טובים של גליות דאף בתחלה קבעו חכמים כך שכשבאו עדים מן המנחה ולמעלה דהיו נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש אע"ג דודאי היה להם ולא היו מונין מועדות מהיום מ"מ לא היו מזלזלין בהשוא יומא וגומרין אותו בקדושה והרחוקים מב"ד היו צריכין לעשות בכל שנה ב' ימים ר"ה שמא יבואו העדים מן המנחה ולמעלה דאז אין מקבלין עדותן באותו היום ועושין ב' ימים קודש רש"י :

(ב) **כיון** שלא נתכוון לבטל אבל בהג"ה ש"ד כתב בשם מהרא"י דר"ת מודה בזה אם לבנו מאכל או מלאו בו תרנגולים כיון שהמאכל והתבשיל מתוקן בכך חשיב ספיר מין במינו ולא בטיל וכ"פ ב"י וכ"כ המרדכי : (ג) **ובלבד** שלא יגע בה הכלי שאסור לבטל כלי מהיכנו עיין בסי' ש"י ב"י :

(ד) **שאז** יולדת בלילה דספק' מארעא יולדת : (ה) **דאימור** מאתמול הוה נראה דר"ל יום

מאתמול הוה : השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותרות ואפילו בי"ט שלאחר השבת : אפרוח שנולד בי"ט יש מתירין והגאונים אוסרין וגם רי"ף אוסר ואם נולדה בשבת כתב אחי ה"ר יהיאל ז"ל (ו) שאסור בי"ט שלאחריו משום הכנה דודאי שייך ביה חכנה דבעודו בקליפתו לא היה ראוי לכלום :

תקיד **אסור** לכבות הדליקה בי"ט אפי' רואה את ביתו שנשרף · אסור לכבות הבקעת בין אם מכבה מפני שהם עליה שלא תשרף בין אם מכבה כדי שלא תתעשן הקדירה ודוקא

דקי"ל אפילו באלף לא בטיל ואפשר דהתם שאני דאיתחזק איסורא עכ"ל · אבל ה"ה כתב בפרק ד' בשם הרשב"א כיון דדבר שיש לו מתירין הוא אסור וכ"כ מדברי רבינו בסימן תקי"ז וכ"כ המרדכי בריש ביצה וז"ל אין להתיר ביצים של עו"ג בי"ט מטעם דאזלינן בתר רובא דנולדים קודם י"ט דאיכא למימר דביצים הוו כמו דבר המתכבד שמתמעט בכל יום דמיד שנולדו הביצים מיד אוכלים אותם וא"כ ליכא רוב כדמוכח פ"ק דפסחים (ז') בדבר המתכבד גבי מעות הנמצאין בהר הבית דלא אזלינן בתר רובא משום דאמרינן הראשונים נתבטלו · וכתב עוד שאם החנוני עו"ג מסיח לפי תומו דנולדה קודם י"ט נראה דשרי הואיל ואין העו"ג משביח מקחו דיותר טובים שנולדו מחדש מאותם שנולדו מעי"ט והוא שאין העו"ג בקי בטיב ישראל אבל אם ידע העו"ג דנולד אסור בי"ט לא סמכינן עליה דמתכוין להשביח מקחו ולהתיר וכתוב בתה"ד דאיירי בי"ט דעלמא שאינה לאחר השבת דבדידיה ביצה שנולדה אינה אסורה אלא מדרבנן אבל בי"ט שאחר השבת שאסור מדאורייתא' משום הכנה לא סמכינן עליה אמנם נראה דאם חל י"ט בשבת וביום א' דהשתא הוי י"ט שני י"ט שלאחר השבת סמכינן אעו"ג מסיח לפי תומו משום דלדידן דבקיאים בקביעא דירחא אינו אלא מדרבנן ונראה נמי דכ"ש בי"ט של ר"ה דקי"ל נולדה בזה אסורה בזה אם העו"ג מסיח לפי תומו סמכי' עליה דהכא ליכא הכנה מן התורה כל עיקר ע"כ · ואע"פ שכתב הרא"ש בתשובה כלל י"ח דאין עו"ג מל"ת נאמן אלא בעדות אשה בלבד וכ"כ גם הרשב"א והריב"ש בתשובה כיון דמידי דרבנן הוא הסומך על דברי המרדכי לא הפסיד (ד) :

השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותרות ברייתא בריש ביצה (ג') וכתב הרא"ש משמע דבכל י"ט איירי אף בי"ט שאחר השבת וא"ת כיון דאשכח גמורות דלמא אם לא נשחטה היתה יולדת היום ותיאסר מספק' וי"ל דלא מיקרי הכנה אם לא שנגמרה הביצה היום ע"י הכנה שמאתמול ובמעי אמה לא נגמרה עד שתצא לאויר העולם ודלא כר' אפרים דמוקי הך ברייתא בי"ט דעלמא אבל בי"ט שלאחר השבת אסורה מספק דלמא הוו מתילדא היום ע"כ והר"ן הסכים לדעת הרא"ש וכתב שכ"כ מדברי הרי"ף וכתב ה"ה בפ"א שכך הכריחו המפרשים ז"ל : **אפרוח** שנולד בי"ט וכו' בריש ביצה (ו') אתמר אפרוח שנולד בי"ט רב אמר אסור מוקצה הוא ושמואל ואיתימא ר"י אמר מותר וכתב הר"ן לא פסק בזה הרי"ף הלכתא כמאן משום דמספקא ליה ור"ח פסק כרב וכ"ד הרמב"ם בפ"ב אבל הרז"ה פסק כשמואל וכ"ד הרשב"א ז"ל · והרא"ש כתב יש פוסקים הלכה כרב ויש פוסקים כשמואל והגאונים פסקו כרב וכ"ד הרי"ף דאזלינן לחומרא ולהכי לא הזכיר פסק עכ"ל והכי נקטינן (ה) : **ואם** נולד בשבת כתב אחי ה"ר יחיאל שאסור בי"ט שלאחריו משום הכנה דודאי שייך ביה הכנה וכו' ויש לתמוה דהא רב דאסר בנולד בי"ט משום מוקצה הוא דאסר ולא משום הכנה אלמא לית ביה משום הכנה ועוד דאם איתא דשייך ביה הכנה מאי טעמייהו דשמואל ור"י דשרו מ"ש מביצה שנולדה בי"ט א מיהו בהא איכא למימר דשאני אפרוח דאית ביה טעמא דהואיל ומתיר עצמו בשחיטה כדאיתא בגמרא ואקמייתא נמי יש לתרץ דה"ק מוקצה הוא ומאחר שהוא מוקצה שייך ביה משום הכנה אבל קשה דאי משום הכנה אסר רב באפרוח שנולד בי"ט ע"כ אסור ביום טוב שאחר השבת דהא ביצה שנולדה ביום טוב לא מיתסרא אלא גזירה משום יום טוב שאחר השבת ואם כן מאי אשמעינן ה"ר יחיאל שאם נולד בשבת אסור ביום טוב שאחריו ואפשר שהיא גופה קא משמע לן ה"ר יחיאל דלא מיתסר משום מוקצה דא"כ כשנולד בשבת יהא מותר בי"ט שאחריו דהשתא לאו מוקצה הוא ואע"ג דבין השמשות שלו היה אסור לית לן בה דלא אמרינן מגו דאתקצאי לבין השמשות אלא היכא שהאיסור מחמת אותו היום אבל היכא שהאיסור מחמת יום שעבר כי הכא לא וכמו שכתבו התוספות (ד') והר"ן בריש ביצה והרא"ש בפרק לולב וערבה אלא טעמא דאיסורא משום הכנה דהשתא כיון דבנולד בי"ט קי"ל דאסור כ"ש בי"ט שאחר השבת וה"פ ואם נולד בשבת כתב ה"ר יחיאל שאסור בי"ט שאחריו דכיון דשייך ביה הכנה כי אסרינן ליה בי"ט משום גזירה אטו י"ט שאחר השבת הוא כנ"ל ודוחק והר"ן סובר כדברי רבי יחיאל שכתב בריש מס' ביצה הלכך לדידן דאית ליה הכנה דרבה נולדה בזה אסורה בזה ופירות נמי שנשרו בזה אסורים בזה דאע"ג שא"א שיהו אסורין מן התורה כביצה אפ"ה כיון דביומן אסירי אף הוא אינו מכין לחבירו וה"ה לאפרוח שנולד בי"ט נראה דאסור משום מוקצה דאף בשבת שלאחריו אסור דכל שאינו מכין לעצמו אינו מכין לשבת : **תקיד אסור** לכבות הדליקה בי"ט אפילו רואה ביתו שנשרף וכו' בפ"ב דביצה (כב :) בעא מיניה אביי מרבה מהו לכבות הדליקה בי"ט היכא דאיכא סכנת נפשות לא קא מיבעיא לי דאפילו בשבת שרי כי קא מיבעיא לי משום איבוד ממון מאי א"ל אסור איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדירה מותר הוא ר"י היא כי קאמינא לרבנן ופירש"י איתיביה וכו' ואין לך עישון בית גדול מן הדליקה וצורך י"ט הוא לכבותה שלא יצטרך לישב בשרב וגשמים : ר"י דאמר לקמן מכשירי אוכל נפש דשרו ודריש יעשה לכם לכל צרכיכם והאי נמי צרכיהם הוא ואנא דאסרי כרבנן דדרשי הוא לבדו : והר"ן כתב שאחרים פי' דבשביל שלא יתעשן הבית היינו מפני הפסד ממונו ואין כאן צורך י"ט שלא כדברי רש"י דאי מפני שלא יתעשן הבית שהוא יושב אין לך אוכל נפש גדול מזה ואפי' לרבנן שרי ויש בגמ' הוכחה לזה עכ"ל וכ"כ המרדכי בשם רבינו אלחנן דהא דאיבעיא לן מהו לכבות בבית

שאין

במל"ת אם אומר שנולדה קודם שבת ופשוט הוא : **השוחט** תרנגולת ואפי' בי"ט שלאחר השבת כ"כ הרא"ש לשם וכן כל שאר המפרשי' ונחלק על ה"ר אפרים שאוסר בי"ט שלאחר השבת מספק דילמא מאתמול גמרי לה ואין שבת מכין לי"ט דלא מיקריא הכנה אלא ע"י לידה עיין בספר המלחמות להרמב"ן ריש ביצה : **אפרוח** שנולד בי"ט כו' שם רב אמ' אסור מוקצה הוא ושמואל אמר מותר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה והרי"ף הביא דברי שניהם ולא פסק כלום ואמרו עליו שהוא נוטה להחמיר כרב דהלכתא כוותיה באיסורי ובעל המאור פסק לקולא משום דבגמרא משמע דרב כהנא ורב אשי סברי כוותיה דשמואל וכן היא דעת הרשב"א : **ואם** נולד בשבת כת' אחי הר"י שאסור בי"ט שלאחריו משום הכנה וכו' פי' שיש בזה איסור הכנה כמו גבי ביצה שנולדה בשבת שאסורה בי"ט שלאחריו משום הכנה כדאיתא בגמרא ה"נ באפרוח ולאו הכנה דאורייתא קאמר דלא תמצא הכנה דאורייתא אלא בביצה שנולדה בי"ט שאחר השבת ומטעם דמאתמול גמרה לה אבל בנולדה בשבת דהגמר היה בע"ש ביום חול אינה אסורה בי"ט שלאחריו משום הכנה ד"ת אלא מדבריהם כעין הכנה כמו שהארכתי בזה למעלה גבי עגל בסי' תצ"ח וגבי פירות שנשרו מן הדקל בסימן תק"ז ונמצא שגם באפרוח איכא משום הכנה מדבריהם כשנולד בשבת שהרי ע"י הלידה של שבת הוכן לאכלו בי"ט אבל בנולד בי"ט אפילו בי"ט שלאחר השבת אינו אסור משום הכנה כל עיקר שהרי האפרוח לא נגמר בשבת שלפניו אלא שנתגדל ולא שייך הכנה אלא כי גמרה מאתמול שאז מתחדש בריה חדשה לגמרי ולפיכך אמרו בגמ' לרב דאפרוח שנולד בי"ט אסור משום מוקצה דליכא איסור הכנה באפרוח אלא בנולד בשבת שלפני י"ט דאסור בי"ט שלאחריו משום הכנה מדבריהם כדפי' ומ"ש הר"י דודאי שייך ביה הכנה כו' כתב כן כדי שלא תקשה על זה ומ"ש מעגל שנולד בשבת לעיל בסי' תצ"ח שהתיר הרא"ש בי"ט שלאחריו ונחלק ארבינו אפרים שאוסר משום הכנה לכך כתב ה"ר יחיאל דבאפרוח ודאי שייך הכנה כלומר אף להרא"ש שכתב דבעגל לא שייך הכנה שאני התם דהולד הוא טוב לאכילה וראוי לכל דבר אם נשחטה אמו ונמצא במעי אמו כמו אחר הלידה כדכתב הרא"ש בפ"ק דביצה אבל אפרוח דבעודו בקליפתו לא היה ראוי לכלום ודאי אף להרא"ש שייך ביה הכנה כמו בביצה שנולדה בשבת שאסורה בי"ט שלאחריו משום הכנה משום דע"י הלידה הוכנה לגדל אפרוח וגם טובה יותר לאכול ה"נ בלידת האפרוח איכא הכנה יותר ויותר ומה שדקדק הר"י וכתב דאם נולדה בשבת שאסורה בי"ט שלאחריו משום הכנה ולא כתב נמי דאם נולדה בי"ט דאסור בשבת שלאחריו משום הכנה היינו משום דבשבת בלאו הכי לא חזי לשוחטו משום איסור שבת וא"כ דגם התם איכא איסור הכנה וכ"כ הר"ן להדיא ופשוט הוא והב"י הבין שדעת הר"י שאיסור הכנה באפרוח דומה ממש לאיסור הכנה דביצה ועיקר האיסור הוא באפרוח שנולד בי"ט שאחר השבת או בשבת שאחר י"ט ובי"ט דעלמא או שבת דעלמא נמי אסור משום הכנה גזירה אטו י"ט אחר שבת או שבת אחר י"ט ומש"ה טען עליו ונסתפק בדבריו ולא נהירא אלא העיקר כאשר כתבתי : **תקיד אסור** לכבות הדליקה בי"ט וכו' בפ"ב דביצה בעא מיניה אביי מרב' מהו לכבות את הדליקה בי"ט היכא דאיכא סכנת נפשות לא קא מבעיא לי דאפילו בשבת שרי כי קא מבעיא לי משום איבוד ממון א"ל אסור איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר היא ר"י דאמר לכם לכל צרכיכם כי קאמינא לרבנן ופסקו הרי"ף והרא"ש דהכי הילכתא ואסור לכבות את הבקעת בין לחוס עליה ובין שלא יתעשן הבית או הקדרה הכל אסור ורבינו לא הזכיר דין עישון הבית מפני שנסמך על מ"ש דאסור לכבות הדליקה ומכ"ש עישון בעלמא דאסור וכך פי' רש"י וז"ל איתיביה וכו' ואין לך עישון בית גדול מן הדליקה וצורך י"ט הוא לכבותה שלא יצטרך לישב בשרב ובגשמים עכ"ל וזהו שדקדק רבינו וכתב דאפילו רואה את ביתו שנשרף כלומר ומכ"ש דאסור לכבות בשביל שלא יתעשן הבית עוד אפשר שדקדק לומר אפי' רואה את ביתו שנשרף כלומר ויש בו משום איבוד ממון לחוד אבל אם היה שם סכנת נפשות לא קא מבעיא לן דפשיטא דמותר כדאיתא בגמרא ונ"ל דלדעת רבינו שכתב בסמוך גבי עישון קדרה דאם אי אפשר לו להצילו מעישון בלא כיבוי דהותר לכבות כיון שהוא צורך לאוכל נפש ה"נ בדליקת הבית יכול לכבות אם יפסיד סעודתו וכלי תשמיש ולצורך סעודה או אם אין לו בית אחר שיוכל לדור בו בי"ט והה"נ כדי שלא יתעשן הבית שהוא יושב בו דאין לך צורך לאוכל נפש גדול מזה לפי סברא זו ובסמוך אכתוב מזה עוד : **אסור** לכבות הבקעת וכו' ודוקא כשאפשר לו להצילה כו' כ"כ הרא"ש וכתב טעמו של דבר דכיון דאם לא יכבה תתעשן הקדרה מותר לכבות לצורך אוכל נפש כמו שמותר לבשל ולאפות ותימה שהרי אף ר"י מודה דאסור אם אפשר לו להצילה מעישון בלא כיבוי דאף בגריפת התנור דאין בה אלא איסור טלטול בעלמא לפי דעת הרא"ש קאמר בברייתא אליבא דר' יהודה דלא שרי אלא א"כ שאי אפשר לו לאפות בלא גריפה וא"כ כ"ש כיבוי דאסור היכא דאפשר בלא כיבוי ובגמרא קאמר דלר' יהודה שרי ולרבנן אסור לכן יראה לי עיקר דאף כשאי אפשר לו להצילה מעישון אסור לרבנן דאינו דומה למבשל ואופה שהוא מתקן גוף האוכל ממש אבל הכיבוי אפילו לצורך מ"מ אין בכיבוי תיקון לאוכל אלא הצלה מהפסד האוכל כמו כיבוי דליקת הבית משום איבוד ממון דדמיין למכשירי אוכל נפש ואסור וכ"כ כל המחברים בסתם לאסור הכבוי כדי שלא

תתעשן

דרכי משה

כן הפסיק יום הול בין שבת לי"ט ושרי ודלא כדמשמע מדברי רי"ו [בס'] תא"ו דאף ביום שני אסור : (ד) ואפשר דבאיסור דרבנן אפילו הרא"ש והריב"ש והרשב"א מודים דנאמן ולא אמרו דאינו נאמן אלא בדבר דאורייתא דומיא דעדות אשה : (ה) ובהג"א פ"ב דביצה דאף דמאן דמתיר לא שרי אלא בנולד עם הכנפים דהיינו נוצות גדולות שיש להם קנים שעל גופו דבלאו הכי אסור לאוכלו משום שקץ עכ"ל מא"ז :

ומאחר

פרישה

יום ראשון וקראו אתמול כיון דכבר סתמיל יום אחר אבל אין לפרש דס"ק דלאיסור הייתי להתיר ולומר דמאתמול בעי"ט וליזל בתר רובא כמה שכתב הר"ן והביאו ב"י דהלשון לא משמע הכי : (ו) **שאסור** בי"ט שלאחריו משום הכנה נראה דמש"ט נמי ביצה שנולדה בי"ט אסור בשבת שלאחריו או איפכא וכמ"ש ב"י בסי' זה בד"ס כתב רבינו ירוחם כו' אם נולדה בשבת אסורה בי"ט שלאחריו כו' :

ודווקא

חידושי הגהות

תקיג א אין דבריו מובנים כלל דאף אם שייך ביה הכנה למה יהיה אסור ביום שנולד הא יום טוב מכין לעצמו ומותר ומה שמקשה מביצה אין איסור ביצה שנולדה בי"ט משום שהוכנה בי"ט אלא משום דכל ביצה דמ׳ילדא האידנא מאתמול נגמרה וחיישינן משום י"ט אחר שבת שאז הוכנה בשבת ואין שבת מכין ליום טוב כמבואר בגמרא ריש ביצה מה שאין כן באפרוח שהכנהו ביום שנולד ולא מאתמול ולכן כשנולד ביום טוב התירוהו שמואל ור"י משום דיו"ט מכין לעצמו אלא שרב אסרו משום מוקצה אבל כשנולד בשבת לדברי הכל אסור ביום טוב שאחריו משום דאין שבת מכין ליום טוב (מהרל"ח) :

פשוט

(א) ודווקא כשאפשר לו להציל מעישון בלא כבוי כגון שיסירנה מאש זה ויתננה על אש אחר אבל אם אין לו אש אחר ואם לא יכבנה תתעשן הקדירה מותר לכבותה (ב) כדי שלא תתעשן הקדירה אסור לכבות את הנר אפילו אם צריך לכבותו כדי לשמש מטתו (ג) ואפי' להטותו כדי להתרחק השמן מן הפתילה אסור דאף זה חשיב כבוי ואסור ליקח פתילה מנר הדולק אפי' ליתנה בנר אחר שהרי מיד כשמוציאה מכבה אותה ומאי נפקא מינה כשידליקנה אחר כך : נר של שעוה שרוצה להדליקו בי"ט והם עליו שלא ישרף כולו יכול ליתן סביביו דבר המונע מלישרף בענין שיכבה

שאין בו צורך י"ט כלל אלא דר בבית אחר אבל דר באותו בית ואין לו בית אחר לדור בו אין לך צורך י"ט גדול מזה ומותר אפילו לרבנן דר"י וכתוב בא"ח בשם התוס' דליקה שנפלה בבית שהוא דר בו ואם לא יכבנה יפסיד סעודתו מותר והא דתניא אם בשביל שלא יתעשן הבית מותר כתב המרדכי דמפרש בירושלמי היינו בשאין שם אויר אבל יש שם אויר משליכה ואמאי דאמרינן ההיא ר"י היא כי קאמינא לרבנן כתב הרי"ף וכן רבה וכן אמימר כולהו דחו להא מתניתא ואוקמוה כר"י למימר דלאו הלכתא היא ושמעי' מינה דלית הלכתא כי הא מתניתא אלא אסור לכבות את הבקעת בין לחוס עליה בין שלא יתעשן הבית או הקדירה הכל אסור והקשו המפרשים דהכא משמע דלית הלכתא כר"י ואילו בפרק אין צדין (כח:) אמרינן דהלכה כר"י וכתב הר"ן שמפני כך כתב הרז"ה דהא דמסקינן הכא דאסור היינו משום שאין מורין כן ומיהו מדינא קי"ל דשרי והרמב"ן אומר שאינו נראה כן דהכא ודאי לגמרי אסרי אלא דשמעתא קשיין אהדדי לפיכך כתב ז"ל כהי דקי"ל כר"י במכשירין היינו לומר שהם מותרים מן התורה ולא דרשי' הוא ולא מכשירין ומיהו מדבריהם לא רצו להתירם אלא כפי מה שהם קרובים לאוכל נפש דגריפת התנור התירו לגמרי מפני שהוא מיוחד לאוכל נפש דאי לא שרית ליה אתי לאימנועי משמחת יום טוב אבל בסכין שעמדה מתוך שאפשר בשאלה שהסכין מצוי הוא אבל הכל לא התירו לגמרי אלא על ידי שינוי כיון דאפשר בהכי ובכה"ג כמי אין מורין דסכיני שכיחי ולא אתי לאימנועי משמחת יו"ט אבל כבוי בקעת כדי שלא תתעשן הבית וכבוי הנר מפני דבר אחר אף על פי שהוא צורך אוכל נפש לא רצו להתיר מכשיריו וכן בכחילת העין לא סמכי אדרבי יהודה אלא ביום טוב ב' כללו של דבר קי"ל כר"י דמכשירין מדאורייתא שרו אלא שחכמים חלקו בהם לפי מה שהם עכ"ל וכך הם דברי ר"י שכתב בכ"ד ח"ב וז"ל ולפי מ"ש המפרשים יש בזה ג' חילוקים האחד דבר שאין בו מכשירי אוכל נפש ממש החמירו בו ואסור כגון כבוי הנר מפני תשמיש המטה או כדי שלא יתעשן הבית או לכחול העין וכיוצא בזה הב' דבר דאי לא שרי ליה אתי לאימנועי משמחת י"ט כגון גריפת תנור וכירייס וכיוצא התירו אותן לכתחלה הג' מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותן עם אחרים כגון השחזת סכין ושפוד שנרצם וכיוצא באלו הלכה ואין מורין כן לרבים עכ"ל · ומ"ש ואין מורין כן לרבי' אינו מדוקדק דאפי' יחיד הבא לשאול אין מורין לו כן והרא"ש כ' שמעי' מהא דלית הלכתא כי הא מתני' אלא אסור לכבות את הדליק' בין לחוס עליה בין שלא תתעשן הקדירה והבי' והאי דאסור לכבות כדי שלא תתעשן הקדירה היינו באפשר להצילה מעישון בלא כיבוי כגון שיסירנו מאש זה לבשלה על אש אחר ואם אין לו אש וצריך לבשל קדירתו באש זה ואם לא יכבה תתעשן הקדירה מותר לכבות לצורך אוכל נפש כמו שמותר לבשל ולאפות ומיהו קשה דכל הני אמוראי סברי כרבנן ובפ' אין צדין פסקי' כר"י ואפשר משום דאמרי' התם הלכה ואין מורין כן א"כ במידי דלאו אוכל נפש ממש החמירו טפי עכ"ל וה"ה כתב בפ"ד שיש מקשין על דברי הרי"ף ממ"ש בפ' אין צדין הלכה כר"י ותירצו שלא כל המכשירין שוין ויש שהלכה בהם כר"י ומתוך כך אסרו לכבות את הבקעת מפני הדליקה ומפני תשמיש ומפני שלא תתעשן הבית אבל בשביל שלא תתעשן הקדרה ותבשילו שהוא מכשירי אוכל נפש ממש מותר והוא שאין לו מקום לפנותה וזהו דעת הרשב"א אבל דעת רבינו לאסור הכל כמו שיתבאר בסמוך וכדעת ההלכות עכ"ל וכ"כ שם הרמב"ם בפירוש אין מכבין את האש בשביל שלא תתעשן הקדירה או הבית ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש והרשב"א ז"ל (א) ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן : ומ"ש אסור לכבות את הנר אפילו אם צריך לכבותו כדי שישמש מטתו בפ"ב דביצה בעא מיניה אבא בר מרתא מאביי מהו לכבות את הנר מפני ד"א אמר לו אפשר בבית אחר אין לו בית אחר אפשר לעשות לו מחיצה אין לו לעשות לו מחיצה מאי אפשר לכפות עליו את הכלי אין לו כלי מאי א"ל אסור איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדירה מותר אמר ליה ההיא ר"י כי קאמינא לרבנן וכתב הרא"ש שם ובפרק קמא דיום טוב דאף על גב דבעילת מצוה שרי בפ"ק דכתובות (ז·) במתוך הכא שאני משום דהוי כעין מכשירין וכתב הרוקח מכבין בקעת שלא יתעשן הבירה או שלא יתעשן הבית שאינו יכול לישב או לכבות הנר כדי לשמש אבל אם יכול לכפות כלי על הנר או להוציא הנר בבית אחר אין לכבות כדאמרי' בפ' י"ט עכ"ל ונראה שטעמו מפני שהוא סובר שהלכה כר"י לגמרי ולא קי"ל כפשיטותא דאביי אבל כל שאר פוסקים סוברים דקי"ל כפשיטותא דאביי דאסור לכבות הנר מפני ד"א : בסימן תכ"ו נתבאר אם יש חילוק בין י"ט ראשון לי"ט שני בעניינים אלו : כתבו התוספות בפ"ב דביצה (כב·) יש למחות בנשים שלא לכסות האור בי"ט אבל בשם ספר אגודה מצאתי כתוב לכסות האש בעפר בלילה כדי שימצאו למחר בי"ט מותר :

תתעשן הקדרה או הבית ומשמע אפי' יש בזה הפסד אוכל גם התוס' כתבו בפ' ב' דביצה דליכא כבוי לצורך תיקון אוכל נפש כאשר הארכתי למעלה בסי' תק"ז ובזה כמי מיושב מה שלא התירו הכבוי לעשן הבית או הקדרה או הדליקה במתוך שהרי ודאי יש בזה שמחת י"ט שלא ישרף או יתקלקל הבית וכן הקדרה אלא ודאי דכל כבוי אינו לצורך תיקון אוכל נפש. ולפיכך אין היתר אלא הכבוי לצורך אוכל נפש ממש אי נמי במכשירין לא אמרינן דמותר במתוך ועיין במה שכתב בסי' תק"ז סעיף ח' כן נ"ל מיהו בהגהת ש"ע פסק להקל דהיכא דאי אפשר להציל או לבשל הקדרה בע"א רק שיכבה מותר לכבות וכן בבית אם אין לו מקום אחר לאכול שם ויפסיד סעודתו מותר לכבות וכבר הורה זקן :

אסור לכבות את הנר וכו' אפילו אם צריך לכבותו כדי לשמש מטתו פי' לא מבעיא לכבותו מפני שחס עליו שלא ישרוף כולו אלא אפי' כדי לשמש מטתו אסור א"כ הכי קאמר לא מיבעיא אם אפשר לו לשמש מטתו בלא כבוי כגון לילך לבית אחר או לכפות עליו הכלי או לעשות מחיצה דפשיטא דאסור לכבותו אלא אפילו אם צריך לכבותו כדי לשמש מטתו כגון שאין לו בית אחר ולא כלי לכפות עליו ולא וילון לעשות ממנו מחיצה אפ"ה אסור והכי איתא בגמרא להדיא ואין להקשות ומאי שנא מעישון קדרה והבית דשרינן לה לכבות אם אי אפשר להציל הקדרה והבית שהוא יושב בו בלא כבוי לדעת רבינו כדפי' דיש לומר דהתם דמי לאוכל נפש ממש אבל הכבוי לצורך תשמיש הנאת הגוף לחוד הוא ולא דמי לאוכל נפש · כתב בהגהת מיימוני' התוספות הוכיחו מכאן דלא יועיל שיאפיל בטליתו דלא משכח תלמודא שמותר בכה"ג ש"מ דבלילה אסור לשמש אבל הנר ע"י האפלת טלית אלא יעשה לו מחיצה או יכפה עליו כלי או יוצא וכן מצאתי ביסוד של הר"א אב"ד ע"כ וה"ה בשבת מותר לכפות כלי על הנר כדי לשמש מטתו ואין לחלק בין שבת לי"ט בשום חילוק והא ראייה דכופין קערה על הנר כדי שלא תאחז ואין לומר דהתם משום סכנה דהא לשם בס"פ האורג פרש"י ואשמועינן דכלי ניטל לצורך הצלת הקורה שאינו ניטל ע"כ משמע דליכא שום חשש איסור מאחר דאנן קי"ל דכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל אף שלא לצורך דבר גדול וק"ל בשם מהרא"ש והרב מהר"ש לוריא כתב וז"ל והא דעושין מחיצה בפני הנר אינו צריך לעשות אלא הפסק בעלמא כמו לפני ס"ת אבל לא שלא יבהיק אורו למעלה מן המחיצה או מן הגדדים רק להפסיק בין הנר הדולק ומ"מ צריך להאפיל בטליתו מאחר שהחדר מלא אור דלא גרע משימש מטתו ביום ומה שיש רוצים לדקדק מלשון התוס' שכתבו מכאן נראה שלא יועיל במה שיאפיל וכו' ואי הוה צריך האפלת טלית לא היו צריכין לשום ראיה ל"ק מידי דהתוס' הוכרחו להביא ראייה דלא תימא אין הכי נמי שיעשה מחיצה שלא יבהיק אורו דומיא דכופין עליו כלי וכה"ג אין צריך להאפיל לכך כתבו שלא יועיל האפלת טלית בלא מחיצה עכ"ל : **נר** של שעוה כו' יראה מדברי רבינו דאסור לחתוך מן הנר של שעוה בשעה שהוא דולק וכדכתב בהג"ה אשיר"י משם הא"ז ודלא כדעת התוס' בפ"ב דביצה דמתירין לחתכה באור משום דהו"ל גרם כבוי מאחר דבשעה שחותך אותה אינו מכחיש מאור שלה כלל דליתא דלא שרינן גרם כבוי אלא היכא שאינו נוגע בדבר הדולק אלא עושה חוצה לה דבר הגורם כבוי כשתגיע שמה הדליקה ולפיכך יכול ליתן סביביו דבר המונע מלישרף בענין שיכבה כשיגיע שם דגרם כיבוי כה"ג מותר אבל כשלוקח הפתילה או השמן בעצמו או ממעט מאחד מהם וה"ה בחותך בקנדיל"א בעודו דולק חשיב מכבה ואסור וכך היא מסקנת הרא"ש ומה שדקדק ב"י מדכתב רבינו שרוצה להדליק דדוקא כשלא הדליקה עדיין אבל אם היתה דלוקה כבר אינו יכול לעשות שום תיקון תימה דא"כ מאי אירייא דיכול ליתן סביביו דבר המונע מלשרוף אפי' לחתוך ממנה באור יכול כיון שלא הודלקה עדיין אלא ודאי דליתן סביביו דבר המונע מותר אפילו כבר הודלקה כיון שאינו עושה מעשה בגוף הקנדיל"א ומה שכתב שרוצה להדליק לאו דוקא קאמר דאפי' הוא דולק שרי מאחר דגרם כבוי הוא זה שעושה דבר חוצה לה אלא דאורחא דמילתא הוא ליתן סביביו כו' קודם שידליקנו ועי"ל דאתי לאשמועינן דאפילו קודם שדולק דוקא ליתן סביביו כו' אין אבל אסור לחתוך למטה בסכין דהוי כעובדא דחול פסק מהר"ש לוריא דאסור לחתוך מן הנר אפילו באור או ליקח חתיכת חלב מעל הנר בשעה שהוא דלוק כדברי הא"ז שהרי ר' יואל הלוי אסר גרם כבוי לכתחילה בי"ט אם לא בהפסד מרובה ומ"מ נראה דדוקא בגרם כבוי ע"י מעשיו כגון החותך מן הנר והדומה לו אבל לתת סכין או שאר כלי הניטל על נר של שעוה שלא במקום הדלקתה שרי וכן התיר הר' קלונימוס במרדכי פ' כל כתבי בשם ה"ר י"ט וה"ה דשרי להטמין הנר בחול

ואפילו להטותו כדי להתרחק השמן מן הפתילה אסור דאף זה חשיב כיבוי ואסור ליקח פתילה מנר הדולק וכו' נר של שעוה שרוצה להדליקו ביום טוב וחס עליה וכו' בפ"ב דביצה שם עולא איקלע לבי רב יהודה קם שמעיה זקף שרגא איתיביה רב יהודה לעולא הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה א"ל לאו אדעתאי ופירש"י זקף שרגא · שהיה רוצה שיסתלק השמן לאחוריו ולא ימשך אחר הפתילה ותכבה : הנותן שמן בנר · בשבת : והמסתפק · הנוטל ממנו ואוכל חייב משום מכבה וכבוי ביום טוב לא אשתרי וכתבו התוספות והמסתפק ממנו חייב משום מכבה אינו ר"ל מפני שממהר כבויה דלא הוה אלא גרם כיבוי וגרם כיבוי בי"ט שרי אף ע"פ שממהר כבויה ובשבת נמי אינו חייב אלא היינו טעמא הואיל דבאותה שעה שהוא מסתפק ממנה מכבה קצת ומכחיש אורו דלא יכול לאנהורי כולי האי כי איכא שמן מועט בנר לכך נראה ככבוי ומכאן יש להתיר קנדילא (ב) של שעוה גדולה לחתוך למטה ממנה כיון דבשעה שחותך אותה אינה מכחיש מאור שלה כלל אף ע"פ שהוא גורם לגרום כבויה שרי ודוקא לחתוך אותה באור אבל בסכין אסור אליבא דכ"ע דאמרינן לקמן במתני' חותכה באור בפי שתי נרות עכ"ל וכ"כ המרדכי בפ"ב דביצה טעמא דהכא חייב משום מכבה דכשנוטל השמן מכחיש מאור הנר ודבר זה לא שייך אלא בשמן אבל אם יש חתיכה של חלב והסיר חתיכה אחת מן הנר או פתילה של שעוה וחתכה באור כיון דאין כאן אלא גרם כיבוי אין כאן איסור וכן אם לוקח אדם אוד מן המדורה להאיר בלילה לא דמי למסתפק מן הנר מיהו העולם רגילים ליזהר וכן ע"כ וכ"כ בהג"מ פ"ד ובהגה"א כתוב אם חתיכה קטנה של חלב בנר דולק ונוטל אחד מן החתיכות

דרכי משה

תקיד (א) ומאחר שנתבאר שגם המרדכי והר"ן כך דעתייהו א"כ נראה דהכי נקטינן להלכה ומידי דרבנן הוא דאזלינן לקולא מכ"ש במקום דרוב בתראי ס"ל דאזלינן בתרייהו ודלא כדברי הב"י דכתב כיון דהרמב"ם והרי"ף הסכימו לדעת אחת אזלינן בתרייהו : (ב) וכן המנהג פשוט להתיר ואפשר שגם דעת הטור להתיר ומה שלא כתב שיתחבנה באור לפי שבזה לא יוכל להציל כל הנר שלא ישרף [illegible] ולכן כתב שיוכל לעשות שיכבה הנר ולא ישרף

פרישה

סי' תקיד (א) **ודווקא** כשאפשר לו להציל מעישון כו' זה מדברי הרא"ש וכבר כתבו [illegible] וגבי מכבה שלא תתעשן הבית לאסור כתבו הר"ן והמרדכי [illegible] דוקא מפני הפסד ממונו דאי מפני שלא יתעשן הבית שהוא יושב בו אין לך אוכל נפש גדול מזה [illegible] (ב) **כדי** שלא תתעשן הקדירה [illegible] לכבות הדליקה מבית [illegible] כ"כ המרדכי והר"ן :

(ג) **ואפילו** להטותו כדי להתרחק כו' כתבו התוס' דאין ר"ל דאסור משום גרם כיבוי [illegible] שהוא מסתפק ממנו מכבה קצת [illegible] של שעוה גדולה לחתוך למטה [illegible] ועיין בב"י שכתב כל זה :

שיכבה כשיגיע שם דגרם כבוי מותר : נר שכבה מותר לחתוך ראש הפתילה כדי שיהא נוח לידלק ולא חשיב תיקון מנא (ד) ודוקא שרוצה להזור ולהדליקו בו בלילה (ה) אבל בליל ב' של ר"ה וכן בליל י"ט של אחר השבת אסור להדליק שירי פתילה שכבו בראשון שבמה שכבה בראשון הוכנו להדליק בו פעם שני והוה ליה מכין משבת לי"ט ואסור אם לא שהודלק ונכבה מע"ש· נר של בטילה פירוש שאינו צריך לו אסור להדליק אבל של ב"ה לא חשיב של בטילה ומותר להדליקו וכתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה שמותר להדליקו ביום הראשון בערב לצורך ליל ב' ואפילו בי"ט שני בערב ואין בזה משום אין י"ט מכין לחול שמיד בהדלקתו יש מצוה לאותו שעה שבכל שעה אפילו ביום יש מצוה בהדלקת נרות

בחול כדי שלא ישרוף אלא כשיעור שירצה עכ"ל : נר שכבה מותר לחתוך ראש הפתילה כו' בפ"ק דביצה אמר רב יהודה קינב' שרי והסכים הרא"ש לפירוש הערוך דאחר שכבה הנר חותכין ראש הפתילה שנסרף כו' כמ"ש רבינו ומ"ש ודוקא שרוצה לחזור ולהדליקו בו בלילה כלומר צריך שיהא כוונתו להדליקו באותו לילה עכ"פ אבל אם כוונתו בתקונו זה אינו כי אם להדליקו בליל שני הוי מתקן מי"ט לחבירו או מי"ט לחול דאסור ומאי דנקט להדליקו בו בלילה אורחא דמילתא נקט שאין דרך להדליק ביום דשרגא בטיהרא מאי אהני : ומ"ש אבל בליל ב' של ר"ה וכו' כלומ' הא דלא אסרינן ליה אם כוונתו להדליק בליל ב' של י"ט אלא א"כ חתך ראשי הפתילה כדי שתהא נוח לידלק היינו דוקא בשני י"ט של גליות אבל בליל שני של ר"ה וכן בליל י"ט של אחר השבת אסור להדליק שירי פתילה שכבו בראשון אפי' לא חתך ראש הפתילה והיינו טעמא לפי שבמה שכבה בראשון מעצמה הוכנו להדליק בו פעם שנית שבמקום שנכבית הפתילה נעשית וניתקנה בהיותה פחם ונדלקת יותר בקל ואע"ג שלא היה בדעתו להכינס לא גרע מבילה שהוכנה בידי שמים והו"ל מכין משבת לי"ט ואסור אם לא שהודלק ונכבה מע"ש דהשתא כבר הוכנו מחול לי"ט ושרי ונתיישב מה שהיה קשה להב"י מלשון אבל ועיין לעיל בסי' תק"ח גבי דין לפידים : נר של בטלה וכו' בירושלמי משמע שאסורה מספק הביאוהו התוס' והרא"ש ספ"ב דביצה וכתב ה"ר ירוחם נראה דמדליקו לכבוד דאילו לבטלה ממש פשיטא שאסור דלא אמרינן מתוך שהיתרה הבערה לצורך הותרה שלא לצורך כלל אלא דלא בעינן לצורך אוכל נפש אבל מיהא בעינן דליהוי לצורך שמחת י"ט ונראה שזהו דעת רבינו שכתב פי' שא"צ לו דלכבוד כמי מקרי אינו צריך לו : ומ"ש אבל של ב"ה וכו' כ"כ הרא"ש בפ"ב דביצה וטעמא משום דלצורך מצוה ושמחת י"ט מדליקין אותו ושרי ע"י מתוך ודלא כהרשב"א שכתב דנרות ב"ה אינן אלא לכבוד ואפשר דאסור דליתא אלא יש בכן כמי שמחת יום טוב גם הוא ז"ל כתב דנהגו בו היתר וכן כתב ה"ר ירוחם בשם התוספות דלשם מצוה הם ולשמחת י"ט אמרינן בזה מתוך כדאמרינן בהוצאת קטן וס"ת ולולב :

וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה וכו' כלל ה' סימן ח' והבית יוסף הביא תשובת הרשב"א שאסור לתקן הפתילות והעששיות בי"ט אחר המנחה ופי' דהיינו דוקא אם לא נודע בבירור שידליקו בו ביום שהרי אין דרך להדליק אחר המנחה אבל אם בא להדליק מתקן הפתילות והעששיות ומדליקן כדברי הרא"ש

התיכות הרחוקות מן הפתילה אין נראה שיהא חייב ומיהו לכתחלה אסור לעשות כן בין בשבת בין בי"ט וכן לחתוך מן הנר של שעוה בשעה שהוא דולק מא"ז ע"כ והרא"ש כתב המסתפק ממנו חייב משום מכבה הא דחשיב ליה מכבה היינו משום דכשממעט השמן ומרחיקו מפי הנר כהה אור הנר ואין דולק יפה כבתחלה והו"ל מכבה ואין לפרש משום שממהר בכביית הנר כשיכלה השמן דהיינו גרס כיבוי שנחלקו רבי יוסי וחכמים דתנן עושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה רבי יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים שאינם יכולים לקבל האור והן מתבקעים ומכבים הדליקה וקי"ל כרבנן דגרס כיבוי מותר ומיהו הכא דשפופרת ע"פ הנר דאסור דלמא אתי לאסתפוקי מיניה היינו ע"כ מפני שממהר כיבוי שאינו מכחיש מאור הנר כלל שהרי הנר לעולם מלא שמן כי מן השפופרת מטפטף תמיד לאור הנר אף אם יסתפק מעט משמן שבתוך השפופרת אינו מכחיש מאור הנר הלכך נראה לי טעמא דמסתפק מן הנר משום שממהר כבויו ואף רבנן דר' יוסי מודו בהאי גרס כיבוי דחייב דע"כ ל"פ התם אלא משום דאינו נוגע בדבר הדולק אלא עושה חוצה לו דבר הגורם הכבוי כשתגיע שמה הדליקה אבל השמן והפתילה שניהם גורמים הדליקה והממעט מאחד מהם ממהר את הכיבוי ואין ליטול פתילה דולקת מנר זה ליתן בנר אחר דמיד שסלקה מן הנר הו"ל מכבה ומה הועיל אם חזר והדליקה עכ"ל ונראה מדבריו דקנדיל"א של שעוה בעודו דולק אסור לחתכו לשנים אף אם חתכו באור דכיון שעשה מעשה בשעוה ובפתילה חשיב מכבה ואסור ולא דמי לפתילה דשרי לחתכה באור דשאני התם דכשבא לחתכה באור עדיין לא היתה דולקת דלית ביה משום מכבה וכך הם דברי רבינו שלא מנא תיקון לנר של שעוה אלא לתת סביביו דבר המונע מלשרוף קודם שידליקנה כמו שנראה מדקאמר נר של שעוה שרצה להדליקו בי"ט משמע דכשרוצה להדליקה ועדיין לא הדליק מיירי אבל אם היתה דלוקה כבר אינו יכול לעשות שום תיקון וכ"מ מדברי הרא"ש שכתבתי · כתב המרדכי בפ' כל כתבי שיש מתירים ביום טוב לתת סכין או כלי או דבר הניטל על נר של שעוה שלא במקום הדלקתה שאינה אלא גרס כיבוי אבל רבינו יואל פירש דאפילו בי"ט לא שריא גרס כיבוי לכתחלה אלא במקום היזק דוקא עכ"ל :

וכתב הר"ן אהא דאמרי' המסתפק ממנו חייב משום מכבה מיהו להוסיף בה פתילות כתבו דשרי דכולה הדלקה היא דאי לא תימא הכי אסור להדליק ב' פתילות בנר אחד דהא א"א להדליקן כא' אלא ודאי שרי (ג) :

נר שכבה מותר לחתוך ראש הפתילה כדי שיהא נוח להדליק וכולי בפ"ק דביצה שם אמר רב יהודה קינבא שרי ופירש"י למחוט ראש הפתילה שנעשה פחם שקורין מוקיי"ר וכתבו התוספות דל"נ דלקמן קרי ליה מוחטין את הנר לכך נראה דתרי חיטויי יש אחד בשעה שדולק והיינו ההיא דלקמן ויש אחר לאחר שכבה שמתקנין אותו כדי שידליק מהר ומסיר הפחם שבראש הפתילה ובכך נוח כשידליק אותה והיינו ההוא דהכא גם הרא"ש כ' דאין נראה לו פירש"י מהטעם שכתבו התוספות אלא נראה כמו שפירש הערוך אחר שכבה הנר חותכין ראש הפתילה שנסרף וקמ"ל שאין בו משום תיקון כלי שמתקן הפתילה כדי שתהא נוחה לידלק ודוקא כשרוצה להדליק באותה לילה עכ"ל פירוש באותה לילה או באותו יום אבל לתקן מי"ט לחבירו אסור וכ"ש לתקן מיום טוב לחול :

ומ"ש רבינו אבל בליל שני של ראש השנה וכו' נראה שצריך להגיה ולמחוק אבל לפי שאינו נופל בלשון דמשמע שמה שאוסר להדליק בליל ב' של ר"ה הוא מטעם מה שאמר בתחלה שחתך ראש הפתילה ואינו כן שבליל ב' של ר"ה או בליל יום טוב שאחר השבת אפילו לא חתך ראש הפתילה אסור להדליק בה כדפרישית ואפילו לטלטלה אסור לדעת רבינו כמו שנתבאר בסימן תק"א וכך מצאתי בספר מדוייק שלא היה כתוב בו אבל וטעם איסור זה נתבאר בסימן הנזכר וכתב בתה"ד לדברי האוסרין להדליק בליל ב' של ראש השנה או בליל יום טוב שאחר השבת שיורי פתילה שכבו בראשון איכא למימר דוקא מאותו הצד שהודלקה אבל אם היא ארוכה קצת שיכול להדליק בצדה השני מודה ראבי"ה דמותר להפכה ולהדליק באותו צד והא דאסר ראבי"ה לטלטלה צ"ל דאיירי כגון שהיא קצרה שאינה ראויה להדליק בה באידך גיסא מיהו כהב דאיכא למימר דלא ידליק בצד השני דאיכא למיגזר דלמא אתי למעבד באידך גיסא כיון דאיסור הכנה דאורייתא היא שייך למגזר בה אפס לכאורה משמע להוכיח דהכנה זו דפתילה לאו דאורייתא היא וכיון דאינו אלא מדרבנן לא גזרינן דלמא אתי למעבד באידך גיסא · וכתב עוד ולפי מה שביארנו שאסור להדליק באידך גיסא א"כ אסור לטלטל כדכתב ראבי"ה והיה נראה אפי' היא מונחת בפי הנר דצריך הוא למקומה להניח אחרת תחתיה וקי"ל דכל כלי אע"פ שהוא מוקצה לטלטל מ"מ לצורך גופו ומקומו מותר גבי פתילה לא שרי דלאו כלי הוא כדמשמע בפרק במה מדליקין אמנם בתוס' בפרק כירה איתא להדיא דפתילה שלימה חשיב כלי וכן משמע בכמה דוכתי בגמ' ומיהו י"ל דהך פתילה חשיב כלחייה בידים וא"כ אפי' לצורך גופו ומקומו אסור (ז) :

בהג"מ פ"א כתב כדברי האוסרין להדליק בליל שני של ר"ה או בליל יום טוב שאחר השבת שיורי פתילה שכבו בראשון וכתב דה"ה דאסור להדליק בשמן שנשאר בנר שכבה משבת לי"ט או מי"ט של ר"ה לחבירו משום דשמן ניל טפי כשדולקין בו פ"א והוי הכנה [א] וכתב הרוקח דלדברי האוסרין להדליק באותו שמן מרבה עליו שמן אחר ומותר כדאשכחן גבי עצים שנשרו מן הדקל מרבה עליהם עצים מוכנים ומבטלן נראה מדברי הרוקח בדינין הללו דלד"ה נרות לווי"ש בלע"ז שהדליק בהם בשבת מותר להדליק בהם בי"ט וליכא למימר בהו מגו דאתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא משום דבשבת דין הוא דנר שכבה אסור לטלטלו משום מגו דאתקצאי דחשבינן ליה כאילו דולק כל היום אבל הכא אפי' חשבינן ליה שעודנו דולק מה בכך הרי מותר לטלטל בי"ט נר הדולק ולענין הלכה כבר כתבתי בסימן תק"א שדעת רוב הפוסקים שמותר להדליק בי"ט שני של ר"ה או בי"ט שלאחר השבת שיורי פתילה שכבו ביום ראשון והכי נקטינן :

נר של בטילה פי' שאינו צריך לו אסור להדליקו ירושלמי בפ' משילין כ' התוספות והרא"ש בסוף פ"ב דביצה ודין זה שנוי שם בירושלמי מחלוקת ובסוף הדברים אמרו רבי נחום בעי קמיה דר"י אמר לא תיאסור ולא תישרי משמע שאין להתיר ולפיכך סתם רבינו דבריו לאיסור וכ"ד הראב"ד וכן דעת הגה"מ בפ"א כ' ר"י נר של בטילה נראה שמדליקו לכבוד דאילו לבטלה ממש פשיטא דאסור אבל מדברי הרמב"ם בפ"א משמע דמותר להדליק נר של בטילה וכתב ה"ה דאע"ג דר"י אמר בירושלמי לא תיאסור ולא תישרי לא סמך עליו רבינו דכיון דבגמרתינו ר"י עצמו השוה אותם דאמר בפ"ק דביצה דכי היכי דאמרי ב"ה מתוך בהוצאה ה"נ בהבערה :

אבל של בית הכנסת לא חשיב של בטילה ומותר להדליקו כ"כ הרא"ש בפ"ב דביצה וטעמא משום דלשם מצוה ושמחת י"ט מדליקין אותו ושרי על ידי מתוך והרשב"א בתשובה נסתפק בדבר מפני שלא התירה תורה אלא אוכל נפש א"נ דבר השוה לכל נפש אבל כאן שאינו אלא לכבוד בעלמא לא ואע"פ שיש שם משום כבוד בית אלהינו שהרי אסרו לשחוט נדרים ונדבות ביו"ט אלא דבירושלמי שאלו מהו להדליק נר של בטילה וכו' מ"מ נהגו בו היתר להדליק ביו"ט נרות של ב"ה :

וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה כלל ה' סימן י"ח ונראה לפרש דבריו במדליק מבעוד יום דאילו במדליק סמוך לחשיכה אפילו בנר שאינו של מצוה שרי כי היכי דלא ליפלוג על מ"ש התוספות בפ"ב די"ט דמה שנהגו העולם להדליק הנר מי"ט לחבירו ואין מדקדקין אם הוא לילה י"ל דאף על גב שאינה לילה מכל מקום הוה סמוך לחשיכה ואף באותו יום צורך הוא אותו הדלקה אבל רבי' ירוחם כתב יש מי שאוסר להדליק הנר מיום טוב לחבירו דהויא הכנה כלומר שמדליקין ועדיין אינו לילה וכתבו התוספות דנהגו להתיר בסמוך לחשיכה וכו' משמע דפלוגתא היא ומ"מ משמע דהלכה כמאן דשרי דמסתבר טעמיה כתב הרשב"א שנשאל אם מותר לשמש הכנסת לתקן הפתילות והעששיות בי"ט אחר המנחה מאחר שכוונתו הוא לצורך היום כי באולי באותו יום יביאו שמן לאותן עששיות וידליק ונמצא שטורח לצורך י"ט ואע"פ שלא היתה שעת תפלה שכבר גמרו סדר היום והשיב נראה דאסור דכיון דגמרו במנחה סדרו של יום אין דרך להדליק לבו ביום אלא לצורך הערב דומה למ"ש בפ' כל כתבי קערות שאכל בהם ערבית מדיחן לאכול בהן שחרית וכו' מן המנחה ולמעלה אין מדיחין אותן כוסות וקיתוניות מדיחין

דרכי משה

ישרף כולו אבל אה"נ אם רוצה לעשות בכה"ג שרי וע"ל סימן רס"ח (אות ג) מדין זה : (ג) כתב מהרי"ל דמותר לילך עם נר של שמן בי"ט אף על פי שמזיז השמן הואיל ואינו מתכוין בכיבוי שרי וכתב עוד דיכול להעמיד נר של שמן בי"ט במקום שהרוח שולט בו ואתי לידי כיבוי אבל לא יעמידנו שם במקום שהרוח מנשב : (ד) ומאחר שכבר נתבאר שנקטינן

דרישה

סי' תקיד [א] ב"י כתב דברי הרוקח שכתב: לדברי האוסרים להדליק באותו שמן מרבה עליו שמן אחר ומותר והביא ראיה מעצים שנשרו מדקל כו' ולפי מ"ש הר"ן הביאו ב"י בסימן תק"ז דלא שרי אלא כשיש בתנור עצים של היתר נראה דמותר דלפ"ז אין ראיה מעצים דגבי שמן הכל הוא איסור :

ומותר

פרישה

(ד) ודוקא שרוצה לחזור ולהדליקה כו' מכאן מדוקדק דלא כב"י שכתב בסימן תק"ח דלבעל התרומות שיורי פתילה ועצים אסור אפילו לבו ביום והכא כתב בהדיא דמותר וכתב מו"ז ז"ל אורחא דמילתא נקט שאין דרך להדליקה ביום אבל ה"ה ביום שלאחריו נמי מותר :

(ה) אבל בליל שני של ר"ה כו' ז"ל ב"י נ"ל דיש למחוק מלת אבל דהא בליל ב' של ר"ה או בי"ט אחר שבת אפי' לא חתך ראש הפתילה אסור להדליק בה ולפי' לטלטלה אסור לפי דעת רבינו כמ"ש בסי' תק"א וכך מצאתי בספר מדוייק שלא היה כתוב בה אבל כו' ולענין הלכה כבר כתבתי בסי' תק"א שדעת רוב הפוסקים שמותר להדליק בי"ט של ר"ה או בי"ט שאחר השבת בשירי פתילה שכבו ביום ראשון והכי נקטינן עכ"ל ונראה דבלא"ה הוי מצי לדקדק כן דאל"כ מאי איריא שני י"ט של ר"ה אפילו שני י"ט של גליות נמי אסור דלא שרי אלא דוקא באותו יום או באותו לילה דאין מכין מי"ט לחבירו וכ"ש מי"ט לחול :

והאיסור

נרות בבה"כ : אין נותנין נר ע"ג אילן מעי"ט דחיישינן (ו) שמא יבא להשתמש באילן : אין פוחתין הנר פי' נר של חרס בעודו רך כמו ביצים של יוצר ממעכין אותו ביד לעשות לו בית קיבול אסור לעשותו בי"ט משום דמתקן מנא (ז) אין חותכין הפתילה לשנים אבל בפי ב' נרות שנותן ב' ראשיה בפי ב' נרות וצריך להדליק שניהם ומדליקה באמצע מתיר רי"ף אבל אם אין צריך להדליק שניהם אלא שעושה כדי להותכו לשנים לא וא"א הרא"ש ז"ל חוכך בה להחמיר (ח) אף בפי ב' נרות וצריך לשניהם ולא גודלין אותה ולא מהבהבין פירוש להחריכה כדי שתהא נוחה להדליק אבל אם היתה גדולה כבר אלא שא'נה קשה כל צורכה יכול למעכה בידו כדי להקשותה ויכול לשרותה בשמן [ג] ומותר להסיר הפחם שבראש הנר כשהוא דולק ואפילו בכלי (ט) אע"פ שנופלת לארץ וכבתה והרמב"ם ז"ל אוסר בכלי ולא נראה לא"א הרא"ש ז"ל : תקנו **עו"ג** שהביא דורון לישראל ביום טוב אם יש במינו במחובר

מדיחין כל היום שאין קבע לשתייה ונרות בית הכנסת נראה לי דכעין קערות הן שיש להם קבע שאין מדליקין בחול אלא לכבוד תפלת ערב ובקר ולהריס גם מכבין אותם אחר תפלת הבקר עכ"ל · ותשובה זו נראה שהיא חולקת על תשובת הרא"ש דבסמוך דלהרא"ש אפי' אחר המנחה יש מצוה בהדלקת הנרות ולהרשב"א אחר תפלת המנחה אסור להדליקו לפי שמשם ואילך אין מצוה בהדלקתן וכ"כ האגור ולי נראה דאפשר דלא פליגא שאם בא להדליק נרות בבה"כ אחר תפלת המנחה רשאי להדליק להרשב"א נמי דמ"מ מצוה איכא בהדלקת נר בבה"כ באי זו שעה שתהיה ולא אסר אלא לתקן הפתילות והעששיות על סמך שמא יביאו שמן באותו היום משום דכיון דגמרו במנחה סדרו של יום אין דרך להדליק בו ביום ואם כן אין דרך להביא שמן אחר תפלת המנחה להדליק לצורך היום אבל אה"נ שאם רצה להדליק מדליק ואינו נמנע ותדע דהא מדמי להו לקערות שאין מדיחין אותן מן המנחה ולמעלה ואם נזדמנה לו סעודה אחר תפלת המנחה פשיטא שרשאי להדיח' והכי נמי דכותיה אם רצה להדליק אפילו אחר תפלת המנחה מדליק דבכל שעה שיש נרות דולקות בבהכ"נ הוא כבוד בית ה' והלכך אם בא לתקן הפתילות והעששיות אחר תפלת המנחה ויש לו שמן להדליקם בו ביום רשאי : **אין** נותנין נר על גבי אילן מעי"ט בפרק כירה (מה·) ומה שנתן רבינו טעם דחיישינן שמא יבא להשתמש באילן כן כתב הרמב"ם בפ"ד והרא"ש כתב בפרק במה בהמה דהא דאין נותנין נר ע"ג דקל בי"ט לא בשביל שיהא נקרא משתמש במחובר אם נוטלו משם אלא גזרינן שמא יעלה באילן כדי ליטלו דלא אמרו חכמים אלא אין עולין על גבי אילן בי"ט ע"כ : **כתב** הכלבו אסור להניח נר על גבי אילן מעי"ט שמא יעלה באילן ויתלוש עליו או פריו והוי פסיק רישיה וכל תשמיש במחובר אסור משום האי גזירה ודוקא למעלה מג' אבל למטה מג' מותר ע"כ וטעמו ממה שנתבאר בסי' של"ו דשרשי אילן שאינם גבוהים מן הארץ ג"ט מותר להשתמש בהם דכקרקע חשיבי : **אין** פוחתין הנר משנה בפרק המביא כדי יין (לב :) ופי' רבינו בה כפירש"י אבל התוס' פירשו שרגילים לשום באוירו קודם אפייתו קש או ד"א כדי לשמור האויר בשעת אפייה שלא יפלו המהילות יחד ויסתום האויר ולאחר אפייתו קצת מסלקין אותו דבר שבתוכו וע"ז קאמר אין פוחתין הנר כלומר שאין מסירין מה שבתוכו דהוי כמו גמר כלי והר"ן פי' שדרך היוצרים לעשות כיסוי לכלי חרס שיש להם בית קיבול ומשימין אותם בכבשן כדי שיתייבשו מעט לפי שא"א לתקנם בעודם לחים ואח"כ מוציאין אותם קודם שישרפו לגמרי ונוטלין כיסויים ומתקנין אותם ואותה נטילת כיסוי נקרא פחיתה והיינו דתנן אין פוחתין את הנר כלומר אין נוטלין כיסוי ממנו דבנטילתו משוי ליה מנא והרמב"ם פירש בפ"ד שני כלים שהם מחוברים בתחלת עשייתן כגון שתי נרות או שני כוסות אין פוחתין אותם לשנים מפני שהוא כמתקן כלי וכך פי' בפי' המשנה ג"כ ובהג"מ כתב פי' רי"ף ע"ז וז"ל ולאו הכין הלכתא דהא בגמרא מוקי לה כיחידאה וגם בעל הה"ג לא אדכרה כלל משום דלא קי"ל הכי ע"כ ואני לא מצאתי לרי"ף שכתב כן ולא הביא אלא משנתינו כצורתה אלמא קסבר דהכי נקטינן ואולי שנתכוונו לכתוב ר"פ והמעתיקים שגו וכתבו רב אלפס במקום רבי' פרץ : **אין** חותכין הפתילה לשנים אבל בפי ב' נרות שנותן ב' ראשיה בפי ב' נרות וכו' משנה שם אין חותכין את הפתילה לב' ר"י אומר חותכה באור לשתי נרות ובגמרא (שם) מ"ש בסכין דלא דקא מתקן מנא באור נמי קא מתקן מנא תני ר' חייא חותכה באור בפי שתי נרות ופירש"י דקא מתקן מנא · אחת היתה ועושה אותה שנים : בפי ב' נרות · נותן ב' ראשיה בתוך ב' נרות אם צריך להדליקן כאחד ומדליק באמצע דלא מוכח דלתקוני מנא קא מכוין אלא להדלקה בעלמא · וכתב הרא"ש משמע דאם אין צריך להדליק שניהם לא והכי איכא בירושלמי בצריך לשתיהן ומדהביא הרי"ף הגמרא שמפרש דברי ר"י מכלל דס"ל דהלכה כר"י ולא ידענא טעמא מאי יפסוק כיחידאה במקום רבים דמשמע דרבנן אסרי לגמרי עכ"ל ונראה שטעמו של הרי"ף מדאיתא בגמרא תני בר קפרא ששה דברים נאמרו בפתילה וכו' וחותכה באור בפי שתי נרות ומדסתם בר קפרא כרבי יהודה אלמא הלכתא כוותיה וכן פסק הרמב"ם בפ"ד (ה) : **ולא** גודלין אותה ולא מהבהבין אותה עד ויכול לשרותה בשמן בברייתא שם ופירש"י במשנה דפתילה כלי היא להדלקה שצריכה עשייה ותיקון מטעם זה אין גודלין ולא מהבהבין אותה וכתב הרוקח הא דיכול לשרותה בשמן כשאין הנר דולק אבל אם הנר דולק אז חייב משום מכבה שמסתפק מן השמן ופשוט הוא : **ומותר** להסיר הפחס שבראש הנר כשהוא דולק שם אמר רב נתן בר אבא אמר רב מוחטין את הפתילה ביום טוב מאי מוחטין אמר רב חיננא בר שלמיה משמיה דרב לעדויי חושכא ופירש"י לעדויי חושכא · כשהיא נעשית בראשה פחס מעבירה · וכתב הרא"ש לעדויי חושכא מסיר ראש הפתילה שנשרף ונעשה פחס ומחשיך את הנר ואע"פ שמפילו לארץ והוא כבה מותר כמו שהוא מותר להדליק את הנר להשתמש לאורו כך מותר לכבות מה שמונע הדלקת הנר והרמב"ם אסר להסירו בכלי ואפשר דחשיב ליה תיקון כלי שהוא מתקן הפתילה ולא מסתבר דאין כאן תיקון כלי · וגם מדקאמר מוחטין סתם משמע דבכל ענין מותר עכ"ל · וז"ל הרמב"ם בפ"ד אינו חותך את ראש הפתילה בכלי אבל נופץ את ראשה בידו · וכתב ה"ה דמדאמרי' גבי אין חותכין את הפתילה לשנים מ"ש בסכין דלא דקמתקן מנא באור כמי מתקן מנא סובר רבינו שכשם שאין חותכין אותה בכלי כך אינו חותך פיה בכלי וכשאמרו מוחטין דוקא ביד אבל שאר המפרשים אומרים שלנפץ את ראשה אפילו בכלי מותר וכשאמרו מוחטין רצו לומר שאפילו במחט מותר להסיר חשכה וזהו דעת ההגהות ולזה הסכים הרשב"א ואין זה מוכרח עכ"ל · ומדברי רש"י והרא"ש נראה שאין מותר להעביר אלא ראש הפתילה שהוא עשוי פחס אבל לחתוך גוף הפתילה לא וכן יל"ד מדברי הרמב"ם שכתב ואינו חותך ראש הפתילה בכלי אבל נופץ ראשה בידו ומדלא כתב אבל חותך ראשה בידו כדקתני רישא אינו חותך ראש הפתילה בכלי משמע דה"ק אינו חותך ראש הפתילה כלומר גוף הפתילה ואפילו בידו מפני שהוא דבר שדרכו להעשות בכלים והוי כמתקן מנא אבל נופץ ראשה בידו כלומר מעביר פחס שבראשה ואפילו במחט מפני שדרכו להעבירו בידו והלכך לית בה משום מתקן מנא : **כתב** המרדכי בריש ביצה הנשים המדליקות נרות ומכבות אותם מבע"י יפה עושות בערב ר"ה או ערב י"ט שלפני השבת או ע"ש שלפני י"ט משום הכנה ע"כ וטעמו מפני מה שנתבאר בסימן תק"א ובסי' זה דבליל שני של ר"ה ובליל י"ט שאחר השבת אסור להדליק שיורי פתילה שכבו בראשון לדעת קצת פוסקים מפני שבמה שכבה בראשון הוכנו להדליק בהם פעם שנית והו"ל מכין משבת לי"ט ואסור אם לא שהודלק וכבה מע"ש וכבר נתבאר שאין הלכה כן : **כתוב** בהג"א פרק המביא כדי יין וברוקח המדליק ליל יום טוב צריך לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום טוב וכתב הגה"מ פ"ה מה"ש והמרדכי בפרק ב"מ דהכי איתא בירושלמי :

תקנו עו"ג שהביא דורון לישראל בי"ט אם יש במינו במחובר או שמחוסר צידה אסור לאוכלו בו ביום וכו' בפרק אין לדין (כד :) א"ר פפא הלכתא עו"ג שהביא דורון לישראל בי"ט אם יש באותו המין במחובר אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו ואם אין מאותו המין במחובר תוך התחום מותר חוץ לתחום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר ופירש"י אם יש מאותו המין במחובר אסורין משום מוקצה ואפילו לר"ש יש מוקצה בגרוגרות וצמוקים ומחובר כגרוגרות

הרא"ש דבכל שעה יש מצוה : **אין** חותכין הפתילה לשנים כו' משנה שם אין חותכין את הפתילה לשנים רבי יהודה אומר חותכה באור לשתי נרות ובגמ' מ"ש בסכין דלא דקא מתקן מנא באור נמי קא מתקן מנא תני ר' חייא חותכה באור בפי שתי נרות ופרש"י נותן ב' ראשיה כו' וכמ"ש רבינו ומ"ש בשם הרא"ש היינו משום דס"ל דאין הלכה כר' יהודה דמשמע דרבנן פליגי ואסרו לגמרי ולי נראה דאפשר לומר דאף הרי"ף סובר דהלכה כת"ק ומה שהביא הרי"ף הגמר' שמפרש דברי רבי יהודה לא מפני דס"ל דהלכה כר' יהודה אלא דמדרבי יהודה נשמע לת"ק דלא תימא דעד כאן לא קאמר ת"ק דאין חותכין אלא בחותכה לשתי נרות אבל בפי שתי נרות מודה דשרי אבל השתא דקא מפרש בגמרא דר' יהוד' לא שרי אלא בפי שתי נרות מכלל דלת"ק אפילו בפי שתי נרות אסור אכן הרמב"ם בפ"ד פסק כר' יהודה ויפה פי' הב"י דמדתני בר קפרא סתמא כר' יהודה אלמא דהלכתא כוותיה :

ולא גודלין אותה כו' שם תני בר קפרא ששה דברים נאמרו בפתילה ג' להחמיר וג' להקל וכו' וכאן קא חשיב ד' שתים להחמיר אין גודלין ואין מהבהבין שתים להקל ממעכה ביד ושורה בשמן ולמעלה כתבה עוד שנים א' להחמיר אין חותכין את הפתילה לשנים וא' להקל אבל חותכה באור בפי ב' נרות וכתב אלו השנים בפני עצמן מפני המחלוקת שנחלקו בו הרי"ף והרא"ש אם הלכה היא להקל באור בפי שתי נרות :

ומ"ש ומותר להסיר פחס וכו' שם אמר ר' נתן בר אבא אמר רב מוחטין את הפתילה בי"ט והרמב"ם מפרש דוקא בידו אבל לא בכלי דחשיב ליה תיקון כלי והרא"ש נחלק על זה דאין כאן תיקון כלי וגם מדאמר מוחטין סתם משמע דבכל ענין מותר גם ה' המגיד כתב בשם מקצת גדולים דאפי' בכלי מותר וכשאמרו מוחטין ר"ל שאפי' במחט מותר להסיר חשכה · ונראה בעיני שאותו הכלי העשוי כעין צבת לחתוך ראש הפתילה שנעשה פחס ורחב בשני ראשיו ובשעה שהוא מעביר הפחס נמעך בין שני ראשים אלו ונכבה זה אסור אפילו לדעת המתירין דכבוי זה אין צורך בו דדוקא בכלי כעין מחט שמפילו לארץ והוא כבה מעצמה מותר הא לאו הכי ודאי אסור לכבות בידים וה"ה שאסור להעביר בשני אצבעותיו דדבר ידוע שנכבה בין אצבעות אלא דוקא נופץ את ראשה בידו לדעת הרמב"ם או לדעת המתירין במחט וכיוצא בו בענין שאינו מכבה ממש בשעת הסרה אלא לאחר שנפל לארץ היא כבה מאליו וא"ת א"כ פשיטא דמותר ומאי אתא רב נתן לאשמועינן י"ל דאשמועי' דלא תימא דאסור דחיישי' שמא יבא לידי כבוי או שמא כיון שהוא כבה אחר שנפל לארץ הו"ל גרס כבוי קמ"ל דלא חיישינן להא ולענין הלכה נקטינן כדברי הרמב"ם דדוקא נופץ את ראשה בידו הא לאו הכי אסור ומה שפי' הב"י בדברי הרמב"ם נראה בעיני דרחוק הוא מדבריו מאד אלא נראה ברור דהרמב"ם הרתי אתי לאשמועינן חדא דאפילו חתיכה לבד בסכין ובמחט שאינו מכבה בשעת חתיכה אפ"ה אסור ואצ"ל כשמסירו בכלי העשוי כמין צבת כדפרישית ואחר כך כתב אבל נופץ את ראשה בידו דדוקא נופץ אין אבל להסירה בין ראשי אצבעותיו אסור אעפ"י שאינה מסירה בכלי והכי נקטינן כ"ל :

תקנו עו"ג שהביא דורון כו' בפ' אין לדין אמר רב פפא הילכתא עו"ג שהביא דורון לישראל בי"ט אם יש מאותו המין במחובר אסור

דרכי משה

שנקטינן להלכתא שמותר להדליק בו אין צריך לומר דבטלטול שרי ואפילו למי שרוצה להחמיר לענין הדלקה מכל מקום לענין לטלטולי יש לסמוך אמתירין : (ה) וכן המנהג פשוט להיתר :

כתב

פרישה

(ו) **והאיסור** שלא יעלה משום שאין משתמשין במחובר כתב הכלבו דווקא למעלה מג' טפחים אבל למטה מג' מותר ע"כ ופי' ב"י דטעמא ממ"ש בסי' של"ו דשרשי האילן הסמוכין לארץ בג' טפחים מותר להשתמש בהן דכקרקעי חשיבי : (ז) **אין** חותכין הפתילה לשנים דפתילה מנא הוא ומתחלה א' היתה ועושה אותה שנים והוי מתקן מנא : (ח) **אף** בפי שתי נרות כו' דסבר הלכה כרבנן דפליגי אר"י ולא מהבהבין במים דכל זה מיקרי תיקון מנא : (ט) **אע"פ** שנופל לארץ וכבה דכשם שמותר להדליק הנר כדי להשתמש לאורו כך מותר לכבות מה שמונע הדלקת הנר אסר"י :

מותר

דרישה

[ג] **ומותר** להסיר הפחס שבראש הנר כו' ז"ל ב"י ומדברי רש"י והרא"ש נראה שאינו מותר להעביר כו' עד אבל לחתוך גוף הפתילה לא נראה דר"ל גוף הפתילה בראש הפתילה דדוקא הפחס מותר להסיר מראשה אבל לא יקטוט שם מגוף הפתילה עם הפחס דאל"כ פשיטא דאסור דהא הרא"ש אפילו לחתוך באור בפי שתי נרות אוסר וכמ"ש רבינו בשמו וגם כו' דר"ל דאסור לעבר' בכלי דאילו ביד אינו מוכח מל' רש"י אלא שהב"י בא לומר כיון שע"כ צריכין לחלק בין העברת הפחס להעברת ראש הפתילה בזה יש ליישב דהרמב"ם לא פליג ומ"ש אחר כך עוד בית יוסף ז"ל וכו' יש לדקדק מדברי הרמב"ם פי' דברים אלו

צריכין

אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו ואם אין מאותו המין במחובר בתוך התחום
מותר חוץ לתחום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר פרש"י אם יש
מאותו המין במחובר אסורין משום מוקצה ואפילו לר"ש יש מוקצה בגרוגרות וצמוקים
ומחובר כגרוגרות וצמוקים דמי דמדלא לקטן מאתמול אקלינהו מדעתיה ולא תחלוק
במחובר בין שלו בין של עו"ג ולערב אסורין בכדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת
י"ט והא דקאמר ולערב אסורין בכדי שיעשו הא לאחר מכן מותרים אפילו לערב
ראשון נמי אע"ג דליל י"ט שני הוא ממתין בכדי שיעשו ומותרין ממ"נ אם הלילה
הוא חול הרי המתין בכדי שיעשו ואם קדש הוא נמצא שלקטו בחול כך דעתי נוטה
ויש לי ראיות הרבה מההיא דר טביא דעירובין ומבילה שנולדה בזה המותרת בזה
אלמא האחד חול הוא וממ"נ מותר ולא זכיתי לשאול את פי רבינו יעקב בדבר
זה כי היו נוהגין בו היתר במקומינו והיה לי דבר פשוט ולאחר פטירתו של רבי
שמעתי את רבינו יצחק הלוי שהוא אוסר עד מוצאי י"ט שני וכל אנשי עירו כמותו
וגם ה"ג אוסרין כן ודנתי לפניו ולא הועיל לי הדבר וכל טעמו אינו אלא מדנקט
בכדי שיעשו בלילה הראויה לעשייה קאמר ואני אומר צריך להמתין בכדי שיעשו
משום שמא היום היה קדש והלילה חול ותדע מדלא קאמר לערב של שני אסורים בכדי
שיעשו לערב הראשון קאמר ובתשובת ר"ג מ"ה מצאתי כמותי גם עתה בא אלי
מכתב מגרמיי"ש שבא לשם אדם גדול זקן ויושב בישיבה מן רומא ושמו ר' קלונימוס
ובקי בכל התלמוד והורה כן ונחלק עליהן · חוץ לתחום אסורין לא שמעתי טעם
מקובל בדבר דאי משום מוקצה אמאי מותר לישראל אחר ואי משום שנעשה בו
איסור בשבילו א"כ לישראל אחר נמי אסור דעו"ג שהדליק את הנר בשבת תנן
אם בשביל ישראל אסור ולא חלקו בינו לחבירו · וי"ל דגבי איסור תחומין דרבנן
לא אחמור כולי האי ודיין אם אסרוה על זה עד כאן לשונו · ובפרק בכל מערבין
האריך רש"י זכרונו לברכה בטעמו של דבר והביא ראיות לדבריו והתוספות בפרק
אין צדין ובפרק בכל מערבין כתבו משם רבינו תם ור"י שהקשו על פירוש רש"י
דפירש דלכך בעינן כדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת יום טוב אם כן המבשל
בשבת אמאי יאכל הא נהנה ממלאכת שבת אלא ודאי אין זה הטעם אלא הטעם
שמא יאמר לעו"ג לך ולקט ומזה הטעם אסורין עד מוצאי יום טוב האחרון בכדי
שיעשו דאי אמרת דמותרין בליל י"ט שני במוצאי י"ט הראשון חיישינן שמא יאמר
לעו"ג בי"ט ראשון לך והבא כדי לאכול מהן בשני וא"כ ע"כ לילה הראויה לעשייה
קאמר ומה שהביא רש"י מבילה כו' יש לדחות אותה דהתם נולדה מאליה מן השמים
וגם ראיה שהביא מההוא בר טביא דעירובין י"ל דמיירי שהיו המצודות פרוסות
מעי"ט ומאליהן נצודו וכללא הכי הוא דדבר הבא מאליו או דבר מוקצה הבא
בידים שהביא העו"ג בשביל עצמו או בשביל עו"ג אחר ונתן לישראל בי"ט ראשון
מותר בשני אבל אם הביאו בשביל ישראל מן המחובר אסור עד מוצאי י"ט שני
בכדי שיעשו ואם לאו שאין במינו במחובר חוץ לתחום אסורין תוך התחום מותרין
עכ"ל ונראה לי שעיקר כוונת התו' להוכיח דהא דבעינן בכדי שיעשו אינו אלא כדי
שלא יאמר לעו"ג לך ולקט כו' אבל עיקר טעמו של איסור שאסרו בכל שני הימים
אפשר לומר שאסרו לגמרי אפילו היכא דליכא למיחש שמא יאמר לעו"ג לך ולקט
כו' כגון בישראל אחר שלא הובא בשבילו אעפ"י כן אסור משום שלא חילקו חכמים
בדבר שנעשית בו מלאכה גמורה בשביל ישראל בין אותו ישראל לישראל אחר
ואפשר דהיינו טעמא דמאחר שאיסור זה קל הוא בעיני הבריות עשו הרחקה ביותר
באיסור דאורייתא ואסרו אף לישראל אחר כיון שהובא בשביל ישראל תדע דהא
רבינו יהודה מפרי"ז אסר לפי פירוש ר"ת במחובר אפילו לא הביאה בשביל ישראל
כלל רק בשבילו או בשביל עו"ג אחר וכמ"ש בסימן זה בס"ד וא"כ לשאר גאונים
אסור לכל הפחות לכל אדם מאחר שהובא בשביל ישראל. וכ"כ התו' והרא"ש
להדיא בפ' כל כתבי וז"ל נכרי שהדליק את הנר משתמש ישראל לאורו ואם בשביל
ישראל אסור מדקאמר אסור בסתם משמע דאסור לכל ישראל ואפילו לישראל
אחר והא דאמר בפרק בכל מערבין ההוא ליפתא דאתא למחוזא דחזיא רבא
דמיכמשא שרי רבא למיזבן מיניה אמר האי ודאי מאתמול עקרוה מאי אמרת
חוץ לתחום אתא הבא לישראל זה מותר לישראל אחר ואמרינן נמי בפרק אין צדין
הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר היינו דוקא באיסור חוץ לתחום דרבנן
אבל דאורייתא כי הכא לא עכ"ל וכן נמי משמע מדברי רש"י שהבאתי והתוס' העתיקו
ג"כ דבריו בפ' אין צדין דאלמא מדבריהם אלו דאין מחלקין בין ישראל זה לישראל
אחר אלא באיסור תחומין שהוא דרבנן אבל בדאורייתא כלל וכלל לא וכן משמע
עוד מדברי התו' בפ' אין צדין ובפ' בכל מערבין שכתבו דבדבר שאין במינו במחובר
הבא מחוץ לתחום לא בעינן בכדי שיעשו דלא החמירו אלא בדבר שנעשה בו מלאכה
דה"כ הקלו שמותר לישראל אחר אפי' בו ביום והשתא קשה הלא אף בדבר שנעשה
בו מלאכה הקלו שמותר לישראל אחר ביום שני אעפ"י שאסור לאותו ישראל הבא
בשבילו אף ביום שני מאי אמרת סוף סוף לא הקילו שמותר לישראל אחר ביום
ראשון כמו שהקילו גבי תחומין זה אינו הוכחה כלל דמה שאסור לישראל אחר ביום
ראשון אינו משום שהוא דבר שנעשה בו מלאכה אלא משום שהוא מוקצה שהיה
במחובר ולא עדיף משאר מוקצה ותדע שהרי היכא דלא שייך מוקצה כגון נר
שהדליק עו"ג או כבש שעשה עו"ג אעפ"י שנעשה בו מלאכה גמורה מותר להשתמש
בו מיד כל היכא שלא נעשה בשביל ישראל ובמחובר אסור להשתמש בו ביום שנתלש
אעפ"י שלא נתלש בשביל ישראל כלל אלא בשביל עו"ג והיינו משום שהוא מוקצה
וכמו שהאריכו בזה התוס' בפ' בכל מערבין בד"ה הא ודאי מאתמול נעקרה וכו'
ע"ש וא"כ מאי זו ראיה שהביאו התוס' דלא בעינן בכדי שיעשו בדבר הבא מחוץ
לתחום אלא ע"כ לומר דתו' ס"ל דבמחובר אסור אף לישראל אחר אף בי"ט שני
כמו לאותו ישראל הבא בשבילו ואעפ"י דלא שייך למגזר בישראל אחר שמא יאמר
לע"ג לך ולקט לי וכו' אפ"ה אסור שלא חילקו בדבר שנעשה בו איסור דאורייתא
כדפי' ומזה הוכיחו התוס' דהשתא כיון דמחמרינן כולי האי במחובר החמירו נמי
בו דבעינן בכדי שיעשו במוצאי י"ט שני וליכא למילף מיניה לדבר הבא מחוץ
לתחום דהתם כיון שהקילו בו שמותר לישראל אחר אפילו לבו ביום ה"נ לאותו
ישראל מותר מיד וא"צ להמתין בכדי שיעשו כללו של דבר מפשטן של דבריהם
משמע להדיא דבמחובר לא חילקו כלל בין אותו ישראל לישראל אחר וכן משמע
להדיא מדברי הר"ן בפ' כל כתבי ובפ' שואל · וכן כתב הרמב"ן בס' המלחמות

בפ' אין צדין וע"ש גם בר"ן גם הר"ף בסמ"ק כתב בביאור דבמחובר אסור לישראל
אחר כמו לאותו ישראל הבא בשבילו וכ"כ המרדכי להדיא כדבריו בפ' בכל מערבין
וכ"כ בספר הכל בו · ומה שכתבו התו' ומזה הטעם אסורין עד מוצאי י"ט האחרון
כו' אין זה עיקר הטעם למה שאסרו גם בי"ט שני אלא מזה בא להוכיח דמה
שאסרו לערב בכדי שיעשו היינו לערב מוצאי י"ט אחרון דלא כפירש"י דהא כיון
שאיסור בכדי שיעשו היינו משום שלא יאמר לך ולקט וכו' אם אתה אומר שלא
אסרו רק בעי"ט הראשון תמה על עצמך הא אכתי איכא למיחש שמא יאמר לעו"ג
לך ולקט לי כו' ומאי אהני להו מה שאסרו בכדי שיעשו אלא בע"כ דאסרו בלאו
הכי עד מוצאי י"ט האחרון והשתא אהני מה שאסרו נמי בכדי שיעשו משום כדי
שלא יאמר לעו"ג לך ולקט לי וכו' ודו"ק · מיהו בדברי הרא"ש צריך לי עיון שאחר
שכתב בפ' אין צדין פרש"י ומה שהקשה עליו ר"ת ופי' בע"א כתב ולפרש"י אסור
לכל ישראל בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת י"ט אבל לפי' ר"ת דפי' משום שמא
יאמר לעו"ג להביא בי"ט שיאכל לערב מיד מסתבר שמותר לישראל אחר מיד
ולא חיישינן שיאמר לעו"ג להביא בשביל אחר דאין אדם חוטא ולא לו והא דלא
קאמר ומותר לישראל אחר מיד כדקאמר גבי בא מחוץ לתחום כיון דבו ביום אסור
לכל בשביל שעה מועטת דבכדי שיעשו לא חש להאריך עכ"ל מדכתב דלדעת ר"ת
מותר לישראל אחר מיד אלמא דר"ל שתכף ומיד שילא מכלל איסור מוקצה שהיה
עליו מתחלה מותר לו מיד והיינו מיד בליל י"ט שני וא"צ להמתין כלל בכדי שיעשו
משמע שס"ל להרא"ש דלדעת ר"ת עיקר טעם האיסור שאסרו במחובר עד בכדי
שיעשו למוצאי י"ט שני ולא התירו בליל שני בכדי שיעשו מכח ממה נפשך כמו שהוא
לדעת רש"י היינו משום דגזרינן שמא יאמר לעו"ג לך ולקט לי וכו' וכיון דבישראל
שלא הובא בשבילו לא שייך הך גזירה א"כ ליתא גביה איסור כלל אלא משום
מוקצה ולכן מותר בליל י"ט שני מיד וא"צ בכדי שיעשו · וקשה לי דא"כ מאי תירץ
הרא"ש במה שאמר בשביל שעה מועטת דבכדי שיעשו לא חש להאריך והלא מבואר
לפי דבריו כמו שפירשנו דישראל אחר מותר בליל י"ט שני מיד ולאותו ישראל
שהובא בשבילו אסור עד מוצאי י"ט שני ועד בכדי שיעשו וא"כ חילוק יום שלם
ויותר יש ביניהם ויש לדחוק דסוף סוף כיון דאם הובא בי"ט שני מן המחובר אסור
אף לישראל אחר אלא בו ביום ואין חילוק ביניהם כ"א בשעה מועטת לכן לא חש
להאריך ואפשר לומר עוד דהרא"ש ג"כ מפרש לדעת ר"ת דבמחובר אסור אף
לישראל אחר עד מוצאי י"ט שני דהא לא חילקו חכמים בגמרא בין ישראל זה
לישראל אחר לגבי איסור חוץ לתחום שהוא מדרבנן אלא שאף על פי כן להרא"ש
כיון שאיסור בכדי שיעשו אינו אלא מפני שמא יאמר לעו"ג לך ולקט לי כו' מסתבר
לומר שלא אסרו זה בישראל אחר כיון דליכא למיחש גביה שיאמר לעו"ג לך ולקט
לי כו' אבל בי"ט גופיה אסור אף לישראל אחר ואף בי"ט שני ואתי שפיר השתא
מ"ש דבשעה מועטת דבכדי שיעשו לא חש להאריך אלא דקשה לפי זה מ"ש רבינו
לדעת ר"ת במחובר וז"ל ודוקא לאותו שהובא בשבילו אבל לאחרים מותרים מיד
בלילה משמע דמותרין מיד בלילה במוצאי י"ט ראשון דליכא לפרש דלענין בכדי
שיעשו קאמר דמותרים ביד בלילה וא"צ להמתין בכדי שיעשו אבל לעולם אסורין
אף לאחרים עד ליל מוצאי י"ט שני דא"כ לא יתיישב מ"ש בסמוך לזה ואפילו
לאותו שהובא בשבילו כו' וכן דבר הנילוד מאליו או פירות שנשרו מאליהן אסורין
בו ביום ובלילה מותרין מיד משמע דהא דכתב בתחלת דבריו אבל לאחרים מותרין
מיד בלילה ר"ל נמי דאסורין בו ביום לבד ובלילה של י"ט שני מותרין מיד כמו
דבר הנילוד מאליו ופירות הנושרין ואפשר לומר דמ"ש וכן דבר הנילוד כו' היינו
לומר דלענין זה הם שוין שבלילה הם מותרין מיד ושאין צריך להמתין בכדי שיעשו
אבל לענין שיהא מותר בליל י"ט שני חילוק יש ביניהם דאם הובאו בשביל ישראל
אסורין לאחרים בכל ב' ימים אלא שאין צריך בכדי שיעשו בליל מוצאי י"ט שני
וכן אפילו אם הובאו בשבילו אם העו"ג תלשן לצרכו ושוב הביאן לו מותרין מיד
בלילה וא"צ להמתין בכדי שיעשו דליכא למיגזר שמא יאמר לעו"ג לך ולקט לי וכו'
אבל מכל מקום אסור בשני הימים מאחר שהובא בשביל ישראל משא"כ בדבר הנילוד
מאליו או פירות שנשרו דאסורין רק בו ביום ומלשונו של רבינו משמע הכי מדכתב
גבי דבר הנילוד מאליו או פירות כו' אסורין בו ביום ובלילה מותרין מיד ובתחלת
דבריו לא כתב אסורין בו ביום ואע"פ שקשה דהו"ל לרבינו לפרושי ולא ליסתום
מ"מ נגד הדוחק הגדול הבא בדברי הרא"ש אם נפרש שדעתו לומר דלאחרים
מותר מיד בליל י"ט יש לנו לסבול דוחק קטן כזה בדברי רבינו ומיהו בתשובת
מהרא"י סימן ע"ח משמע להדיא שתפס בפשיטות שדעת הרא"ש הוא דלר"ת
במחובר מותר לאחרים מיד בליל י"ט שני ודלא כדעת הר"ף שבסמ"ק וכן משמע
להדיא בדרשות מהרי"ל בהלכות יום טוב שכתב ולא נהגינן כמו הרא"ש דכתב דגם
הנילוד ונתלש בשביל ישראל זה מותר לאחר בי"ט שני ע"כ ואני אומר אם כך
קבלו הם ז"ל הפירוש בדברי הרא"ש נקבל ואם לדין יש תשובה כדפרי':

פסק נראה כיון דנהגינן לכתחלה להחמיר כדעת ר"ת ור"י ולא כדעת רש"י
ככון ג"כ להחמיר לכתחלה לאסור לישראל אחר אף בי"ט שני כמ"ש הסמ"ק
והמרדכי להדיא וכדמשמע פשט דברי התו' והרא"ש וכמו שהסכי' הר"ן והרמב"ם דלענין
מלאכה גמורה אין לחלק כלל בין ישראל זה לישראל אחר · וכבר ראיתי מ"ש מהרש"ל
בתשובותיו סי' ל"ט ופסק דבסתמא דמילתא שרי לישראל אחר ביום שני ודלא כמ"ש
מהרא"י דאין להתיר אלא היכא דקבעי להו הך דורון לאורחים · ועיקר סברתו דהא
בישראל אחר לא שייך למיגזר שמא יאמר לעו"ג לך ולקט וכו' והא ליתא דפשוט הוא
דאסרו מטעם שמא יאמר לעו"ג לך ולקט לי וכו' אינו אלא לתת טעם על מה שאסרו
בכדי שיעשו אבל מה שאסרו בי"ט עצמו אינו דוקא מפני זה אלא אף היכא דלא
שייך למיחש שמא יאמר לעו"ג לך ולקט לי וכו' כמו בישראל אחר נמי אסרו
בכל שני הימים דבדבר הנעשה בו איסור דאורייתא לא רצו לחלק בין ישראל זה
לישראל אחר כלל וכמ"ש רוב המפרשים וכדלעיל וראיה לזה מדמחלקינן בגמרא
דוקא בחוץ לתחום בין אותו ישראל לישראל אחר משמע דבמחובר אין לחלק וכמו
שהזכירו התוס' ומה שדחה מהרש"ל ז"ל ואמר דאין זו ראיה כלל דהתם גבי
תחומין שרי לישראל אחר אפי' ביום טוב ראשון ובמחובר אסור לכ"ע ביום ראשון
משום מוקצה ומה שמותר ביום שני אין בו חדוש דלמה יהא אסור שהרי אין בו
שום

דרישה

צריכין ביאור ולכאורה יש לדקדק מנ"ל לפרש הא דכתב הרמב"ם בסיפ' נופץ ראשה בידו ר"ל
כיון שדרכה להעביר בידו ומותר אפילו בכלי דילמא הוי כפשוטו וגם מדבריו נראה שהוא
מפרש דברי הרמב"ם היפך ממה שמפרש הרא"ש והמ"מ דברי הרמב"ם ולכאורה לא משמע
הכי מתוך לשונו ונראה דה"פ מתחלה הביא דברי הרא"ש והמ"מ שמפרשים דברי הרמב"ם
דס"ל שאסור להסירו בכלי היפך שאר מפרשים והוא ז"ל בא להוכיח קצת מלשון הרמב"ם ולייסבו
לשאר פוסקים ולזה התחיל והוכיח דמשמע מדברי הרא"ש ורש"י שיש לחלק בין ראש הפתילה
ובין גוף הפתילה ועפ"י חילוק זה יש לייסב דברי הרמב"ם מה שהקשה בלשונו על מה ששינה
בסיפא ליטנא וכתב ונופץ ראשה בידו ובריטא כתב ואין חותך ראש הפתילה משמע דרישא
מיירי בגוף הפתילה וסיפא מיירי בראש הפתילה וה"ק אינו חותך ראש הפתילה כלומר גוף
הפתילה ואסור אפילו בידו והא דנקט בכלי ר"ל כיון שדרכו להעשות בכלי וא"ל דהא דנקט
כלי ר"ל דדוקא בכלי אסור אבל ביד מותר אפילו גוף הפתילה א"כ הו"ל לפלוג בדידיה
ולאשמעינן דאפילו בגוף הפתילה מותר בידו ממילא הוי שמעינן ג"כ דראש הפתילה מותר
להסיר בידו ולכך נ"ל דבגוף הפתילה אסור אפילו בידו וכיון דבריטא מיירי אפילו ביד והא
דנקט בכלי ר"ל כיון שדרכו להעשות בכלי ע"כ נ"ל הא דנקט בסיפא גבי ראש הפתילה נופץ
ראשה בידו ר"ל אפילו בכלי והא דנקט בידו ר"ל כיון שדרכו לעשות בידו דאין לפרש דדוקא
נקט בידו א"כ הו"ל לכתוב סתם אבל נופץ ראשה ואנן ידעינן דאותו שאסר ברישא ביד
גבי גוף הפתילה התיר בסיפא גבי ראש הפתילה ומדכתב בסיפא בידו מוכרח הוא דה"ק
כיון שדרכו להעשות בידו מותר אפילו בכלי כנ"ל לפרש דבריו כאן אבל בכ"מ לא הוכיר כלל
מדבריו

במחובר או שמחוסר צידה אסור לאוכלו בו ביום אפילו לטלטלו ולערב אסורין בכדי שיעשו לפירש"י בב' ימים טובים של גליות (א) מותר מיד בליל י"ט שני בכדי שיעשו ומיהו גם אם הובא ביום ב' צריך להמתין במוצאי י"ט בכדי שיעשו (ב) אבל בשני י"ט של ר"ה או בי"ט שלאחר השבת או שלפניו צריך להמתין במוי"ט ושבת כדי שיעשו ופי' כדי שיעשו כדי התלישה והצידה

כגרוגרות וצמוקין דמו מדלא לקטן מאתמול אקצינהו מדעתיה ולא תחלוק במחובר בין שלו בין של עו"ג ולערב אסורין בכדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט והא דקאמר לערב אסורין בכדי שיעשו הא לאחר כן מותרין אאולי לערב ראשון נמי דאע"ג דליל י"ט ב' הוא ממתין בכדי שיעשו ומותרין ממ"נ אם הלילה חול הרי המתין בכדי שיעשו ואם קודש הוא נמצא נלקטו בחול כך דעתי נוטה ויש לי ראיות הרבה מההיא דבר טביא דעירובין ומביצה שנולדה בזה מותרת בזה אלמא האחד חול הוא וממ"נ מותר וכתב הרא"ש שהקשה ר"ת לפירש"י דפי' משום שלא יהנה ממלאכת יו"ט מהא דתנן המבשל בשבת בשוגג יאכל ואמאי והא נהנה ממלאכת שבת היא ואפ"ה שרי וכל שכן כשהעו"ג עושה המלאכה מעצמו ויש ליישב פירש"י דיותר החמירו בעו"ג שעשה לצורך ישראל ממה שעשה ישראל בשוגג דבמלתא דלא שכיח לא גזרו ור"ת פי' דטעם שצריך להמתין לערב בכדי שיעשו משום גזירה שמא יאמר לעו"ג להביא לו בי"ט כדי שיאכל לערב מיד ולהאי טעמא צריך להמתין עד ערב שני בכדי שיעשו דחיישינן שמא יאמר לעו"ג להביא ביום ראשון כדי שיאכל בי"ט שני והאי טעמא לא שייך אלא בעו"ג שעושה בשביל ישראל אבל אם עשה בשביל עצמו מותר לערב מיד כדמוכח בפ' שואל גבי מרחץ אם רוב עו"ג בעיר למ"ש רוחץ בה מיד דאפי' ביום השבת מותר ליהנות ממה שעושה העו"ג לעצמו כדתנן מילא מים לבהמתו משקה אחריו ישראל וכו' או בדבר הניכור מאליו לא שייכא הך גזירה הלכך מההוא טביא אין ראיה שנצוד מאליו ולפר"ת היה צריך להמתין בכדי שילך העו"ג למקום שצד העו"ג הצבי והדגים ותלש הפירות ויחזור לכאן דהלת"ה אלא בכדי תלישה וצידה בלבד אכתי איכא למיחש שמא יאמר לעו"ג בי"ט כדי שיאכל בלילה אחר שעה מועטת ושמא י"ל דלא החמירו כולי האי ויראה שימתין עד שעה שיוכל להביא מאותו המין הנמצא בסמוך לעיר ולא נחמיר כולי הא בכדי שיביא מן המקום שהביאן העו"ג וגם בעל ההלכות כתב כר"ת ושני י"ט שחלו בחמישי ובששי והובא ביום ראשון כ' בעל העיטור שאסור עד מ"ש בכדי שיעשו שלא להביא לצורך שבת וה"ר יחיאל מפרי"ש התירו בשבת שאין להחמיר כולי האי וכן מסתבר ולפי' רש"י אסור לכל ישראל בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת י"ט אבל לפר"ת שפי' משום שמא יאמר לעו"ג להביא בי"ט שיאכל לערב מיד מסתברא שמותר לישראל אחר מיד ולא חיישינן שיאמר לעו"ג להביא בשביל אחר דאין אדם חוטא ולא לו כל זה לשון הרא"ש ז"ל ומחלוקת זה דרש"י ור"ת כתבוהו התוס' בפרק הנזכר (שם) ובפ' בכל מערבין (לט:) והמרדכי בפ' בכל מערבין ומעתה יתבארו דברי רבינו דמ"ש אם יש במינו במחובר היינו מימרא דרב פפא:

ומ"ש או שמחוסר צידה הכי משמע התם בגמרא דמחוסר צידה דינו כמחובר לקרקע וכן משמע מדאיתא בפרק בכל מערבין (לט:) ההוא בר טביא דאתציד בראשון ואשתחיט בשני ואסיקנא דשרי משום דב' קדושות הן אלמא בו ביום מיהא אסור: **ומ"ש** אסור לאכלו בו ביום ואפי' לטלטלו כן כתבו שם הרי"ף והרא"ש וז"ל הא דאמרינן אם יש מאותו המין במחובר אסור לא מיבעיא באכילה דאסור אלא אפי' לטלטל נמי אסור דלא חזי לאכילה וכמוקצה דמי והכי אמרינן בהדיא בגמרא (ביצה כד:) פירות בני יומן מי שרו בטלטול:

ומ"ש ולערב אסורין בכדי שיעשו לפי' רש"י בשני י"ט של גליות מותר מיד בליל י"ט שני בכדי שיעשו מבואר הוא: **ומ"ש** ומיהו גם אם הובא ביום ב' צריך להמתין במוי"ט בכדי שיעשו פשוט הוא דהא סתמא קאמר רב פפא אסורין לערב בכדי שיעשו ל"ש נלקט ביום ראשון ל"ש נלקט ביום ב' ובהדיא אמרינן בפ' בכל מערבין (מ') גבי הנהו בני גננא דגזו להו עו"ג אסא בי"ט שני ואסיקנא דבעינן בכדי שיעשו ומ"מ ל' רבינו שכתב ומיהו צריך ביאור ונראה דה"ק אע"פ שרש"י מיקל בנלקט בראשון להתירו בי"ט שני בכדי שיעשו לא תימא די"ט שני כחול משוי ליה ודבר הנלקט בשני יהא מותר בו ביום לדעתו או לערב בלא כדי שיעשו דליתא דגם בנלקט בשני צריך להמתין במוי"ט בכדי שיעשו: **ומ"ש** אבל בשני י"ט של ר"ה או בי"ט שלאחר השבת או שלפניו צריך להמתין במוי"ט ושבת כדי שיעשו זהו פשוט דהא לא שרי רש"י מיד בליל י"ט שני אלא משום מה נפשך אם חול הוא הרי המתין בכדי שיעשו ואם קודש הוא הרי נלקט בחול והאי טעמא לא שייך בשני י"ט של ר"ה ולא בי"ט הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה וכ"כ התוס' בפרק בכל מערבין (לט:) דבשבת וי"ט אף לפי' רש"י אסור מזה לזה וכ"כ הר"ן בריש מסכת ביצה דאפי' פירות שנשרו בזה אסורין בזה דכיון דביומן אסורין אף הוא אינו מכין לחבירו: **ומ"ש** ופירוש כדי שיעשו כדי התלישה והצידה לבדה וכו' כ"כ התוס' בפ' בכל מערבין דלפי דברי רש"י שפי' דטעם בכדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת י"ט א"צ להמתין כשיעור שילך ויצוד ויבא ויתלוש ויביא אלא שיעור תלישה שהוא ברגע אחד קטן דאז לא יהנה ממלאכת י"ט וכתבו דבה"ג מפרש דצריך להמתין עד מוצאי י"ט בכדי שיעשו וטעם כדי שיעשו יש לפרש משום שמא יאמר ישראל לעו"ג לעשות בי"ט כדי שיאכל לאלתר במוי"ט ולפי טעם זה היה צריך להמתין במוי"ט שני כשיעור שיתלוש ויביא דאי כדי שיתלוש לבד איכא למיחש שמא יאמר לעו"ג בי"ט לתלוש כדי שיאכל במוי"ט אחר שעה מועטת ושמא י"ל דכולי האי לא החמירו חכמים עכ"ל. וכבר כתבתי כן בשם הרא"ש לדעת ר"ת שהוא כדעת בה"ג אלא שהוא כתב שנ"ל שימתין עד שעה שיוכל להביא מאותו המין הנמצא סמוך לעיר ויתבאר בדברי רבינו בסמוך [א] אבל הר"ן בפרק א"נ אע"פ שכתב שדברי רש"י עיקר כתב דכדי שיעשו היינו כדי שילך העו"ג למקום שלקט ונגמר המלאכה ויחזור לכאן ואם נסתפק לו מהיכן הביאו כדי שיבואו מחוץ לתחום והכי מוכח במס' מכשירין (פ"ב) דתנן התם מלא בה ירק אם רוב עו"ג לוקח מיד כלומר למ"ש אם רוב ישראל ממתין בכדי שיבואו ממקום קרוב מחלה על מחלה ממתין בכדי שיבואו ממקום קרוב והאי ירק ודאי איסורו משום מחובר הוא ולא הזכיר שיעור תלישה לפי שהיא נעשית בשעה מועטת וקאמר דצריך להמתין כדי שיבואו ממקום קרוב אלמא שיעור הבאה נמי בעינן עכ"ל וגם הרשב"א כתב בתשובה בשם ר"ח דכדי שיעשו היינו כדי שילך משחשכה בגן ויגזוז ויביא ומבואר בדבריו שר"ל שצריך להמתין לפי ריחוק מקום הבאתן או הקירוב וה"ה כתב בפ"ב מה' י"ט פי' כדי שיעשו יש מי שכתב כדי שילך לפרדס או לגן שממנו היו הפירות ויביא כאן ויש מי שכתב שאם הוא רחוק שרי כשיעור שהיה חוץ לתחום והראשון נראה יותר וכ"כ רבינו בפ"ו מה' שבת עכ"ל והגה"מ כ' בפ"ו מה' שבת בשם סמ"ק דבר שיש במינו במחובר אסור לישראל בכדי שיעשו היינו הלקיטה ולא ההבאה אבל לישראל שבשבילו בא צריך להמתין גם בכדי ההבאה למאן דבעי בכדי שיעשו בחוץ לתחום ומיהו יש להסתפק אי סגי בכדי הבאה מחוץ לתחום לחודא או ממקום שהובאה משם אפי' רחוק הרבה וגם יש לספק אי סגי בלילה או אם צריך להמתין בכדי שיעשו ביום ומסתברא להקל בכולה עכ"ל כתבו התוס' בפ"ג דביצה (כד:) יש לספק אם הביא קופה מליאה פירות אם צריך להמתין כדי שילקט באדם אחד או בכמה בני אדם (א): ומ"ש

שיש לו למיסר כמו שפרש"י עכ"ל גם זה אינו כלום דהא ודאי חדוש גדול הו"ל לאשמעינן כיון דהרב ר"י מפרי"ז ס"ל לפי האמת דאסור אף אם לא הובא בשבילו לכל הב' ימים והלכך נראה שאין להקל נגד פסק מהרא"י וגם מהרש"ל הודה שאחד מן החכמים חלק עליו לאסור וככי דברי מהרא"י גם מדברי הרב בהגה"ת ש"ע משמע שפוסק כמהרא"י והכי נקטינן ועוד נראה המחמיר לעצמו כדברי הסמ"ק המפורשין לאיסור אף באורחין הע"ב כי כן נראה לי פשוט בכל המפרשים שהביאו דברי התוס' שאין מחלקין כלל באיסור דאורייתא בין אותו ישראל לישראל אחר אבל לאחרים אין להחמיר כ"כ אלא כמו שפסק מהרא"י להקל באורחים. והב"י הקשה על מ"ש מהרא"י להקל באורחים הלא תלמוד ערוך הוא בפ' בכל מערבין שאסור לכל בני הבית כשהובא הדורון בשביל הבעל הבית והאריך ביישוב זה ולפעד"כ פשוט שאין דעת מהרא"י להתיר בשביל האורחין המסובין על השלחן מי שהובא הדורון בשבילו דפשיטא דאין לזה היתר דעל כל המסובין על שלחנו איכא למיגזר שמא יאמר לעו"ג לך והבא ויותר יש מקום לגזירה זו כשיש לו אורחים וכ"כ גם הרשב"א בתשובה דבכל אוכלי שלחנו יש לגזור שמא יאמר לעו"ג והביאה האגור. ולא אמר מהרא"י להקל לישראל אחר היכא דקבעי להו לאורחין אלא היכא דהישראל אחר הזמין אורחין לביתו וקבעי ליה הך דורון שהובא לזה מיהו מהרי"ל הלכות י"ט נסתפק במי שזימן אורחים אם יש להן דין בני ביתו אם לאו ע"ש ע"כ הפסק דרך כלל שדברי ר"ת עיקר לאסור הדורון שיש במינו במחובר או שמחוסר צידה בכל הב' ימים אף בב' ימים של גליות בין לאותו ישראל ובין לישראל אחר:

ומעתה כנא לבאר דברי רבינו שמ"ש עו"ג שהביא דורון וכו'. ואפילו לטלטלו ה"א בגמ' פרק אין צדין וליטעמיך פירות בני יומן מי שרו בטלטול וה"ט דכיון דלא חזו לאכילה לשום אדם או משום דמחובר וצידה דמי לגרוגרות וצמוקים כדפי' רש"י דמדלא לקטן מאתמול אקצינהו מדעתיה או משום דמודה ר"ש בכל מוקצה מחמת איסור שאין דעתו עליו כגון כוס וקערה ועששית כדפי' הר"ז הלוי הילכך אסור נמי בטלטול משא"כ בדבר הבא מחוץ לתחום דאע"ג דאסור באכילה מותר בטלטול כיון דמותר לישראל אחר אף באכילה וכמו שיתבאר בסוף סימן זה: **ומ"ש** ולערב וכו' ומיהו וכו' בפ' בכל מערבין כ' רש"י בסוף הפסק וז"ל ותדע דעיקר מלתא דרב פפא לעי"ט ראשון איתמר וכו' עד ומסקנא קבעינן הלכתא אף בי"ט שני בכדי שיעשו דלא אתי לזלזולי ביה עכ"ל ועל פירוש זה כתב רבינו ומיהו גם אם הובא ביום שני וכו' כלומר מדינא לא בעינן בכדי שיעשו אלא כי היכי דלא ליתי לזלזולי:

ומ"ש אבל בשני י"ט של ר"ה הכי משמע מפי' רש"י דלא שרינן ביום טוב אלא בשל גליות וכ"כ התוספות פרק בכל מערבין וז"ל ובשבת וי"ט אף לפי' רש"י אסור מזה לזה אף בדבר הבא מחוץ לתחום וכו' אלא מיהו אין זה דעת הרא"ש ורבינו אלא אף לר"ת שרי ביום שני בבא חוץ לתחום וכל שכן לרש"י כמו שיתבאר בסוף סימן זה: **ומ"ש** ופי' כדי שיעשו כדי התלישה והצידה לבד וכו' כ"כ התוספות בפרק בכל מערבין דלפי טעמו של רש"י כדי שלא יהנה ממלאכת

דרכי משה

תקטו (א) כתב הר"ש בפירוש המשניות פ"ח דתרומות דאם נתן פירות שנשרו לתוך פיו אף ע"ג דכבר לעסן צריך לפלטן ואסור לבלען וע"ש וע' לעיל סימן שכ"ח אם הביאו לו

פרישה

סי' תקטו (א) מותר מיד בליל י"ט שני כו' דרש"י אסר ביומו משום מוקצה דמחובר כגרוגרות וצמוקים דמי דמודה בו ר"ש דמדלא לקטינהו מאתמול אקצינהו מדעתיה ולא תחלוק בין מחובר שלו לשל עו"ג ולערב אסור שלו בכדי שיעשה כדי שלא יהנה ממלאכת יום טוב ולאחר מכדי שיעשה מותר אפי' בליל שני של י"ט עצמו ממ"נ אם מנייהו חול הוא כדאמרינן בביצה שנולדה בזה מותרת בזה ומה"ט אסור אפילו לישראל אחר שלא הותה בשבילו דהא מ"מ נעשית מלאכה ואסור ליהנות ממלאכת י"ט אבל בב' ימים של ר"ה או בי"ט ושבת דליכא למימר חדא מינייהו ממ"נ חול הוא אסור בתרווייהו אבל ר"ת פירש דטעמא שצריך להמתין לערב בכדי שיעשה משום גזירה שמא יאמר לעו"ג כדי שיאכל לערב מיד ומש"ה הוצרך להמתין עד ערב ליל שני בכדי שיעשה דחיישינן שמא יאמר לעו"ג להביא לו ביום ראשון כדי לאכול בי"ט שני והאי טעמא לא שייך אלא אם העו"ג עושה בשביל ישראל אבל אם עושה בשביל עצמו מותר לערב מיד כדאמרינן גבי מרחץ וגם לישראל שלא הובא בשבילו מותר דלא חיישינן שיאמר לעו"ג להביא בשביל אחר דאין אדם חוטא ולא לו ולר"ת היה צריך להמתין בכדי שילך העו"ג למקום שצד הדגים והתליש הפירות ויחזור לכאן אלא נראה שאין להחמיר אלא ימתין כדי שיוכל להביאן ממקום הסמוך לעיר שנמצא אותו המין ולא חיישינן שמא יאמר לעו"ג להביאן בי"ט כדי שיאכלנו שעה מועטת קודם מפני שהוא דר ברחוק יותר כל זה ל' הרא"ש אבל הר"ן כתב שצריך להמתין בכדי שיוכל להביאן ממקום מיבורן שלקטן שם ואם נסתפק לו היאך מהיכן הביאן כדי שיבואו מחוץ לתחום ואפילו לרש"י צריך להמתין שיעור זה וכן כתב הרשב"א והמ"מ וכ"פ ב"י: (ב) **אבל** בשני י"ט כו'. כתב בתשובת

דרישה

מדבריו אלו משמע דלא לקושטא דמילתא כ"כ אלא דלכאורה יש לדקדק כן מדברי הרמב"ם:

סי' תקטו [א] ב"י ז"ל הביא דברי הר"ן ז"ל אבל הר"ן בפרק אין צדין אע"פ שכתב שדברי רש"י הם עיקר כתב דכדי שיעשו היינו כדי שילך העו"ג למקום שלקט כו' ואם נסתפק לו מהיכן הביאו כדי שיבואו מחוץ לתחום והביאו ראייה ממסכת מכשירים מהא דתנן מלא בה ירק כו' אם מחצה על מחצה ממתין בכדי שיבואו ממקום קרוב כו' דברים אלו צריכין ביאור ולכאורה משמע דהא דקאמר אם נסתפק כו' ר"ל אם הוא ספק אם בא מחוץ לתחום אם לא וע"ז יש לתמוה דהא לרש"י הוו ספק זה מותר וכמ"ש רבינו בסוף סימן זה ואיך כתב הר"ן לפירש"י צריך להמתין כדי שיבואו מחוץ לתחום וגם יש לתמוה על מה שהביא ראייה מהא דתנן גבי ירק כדי שיבואו ממקום קרוב ופירוש ממקום קרוב משמע דלא בעי להמתין כדי שיבואו חוץ לתחום וכמו מקום קרוב דתנן גבי חלילין והביאו ב"י בסוף סימן זה ולהר"ן ז"ל צריך להמתין כדי שיבואו חוץ לתחום לכן נראה דמ"ש אם נסתפק ר"ל שידוע הוא שהא"י הביא מחוץ לתחום אבל אין יודע אם הוא רחוק הרבה מחוץ לתחום או קרוב וע"ז כתב א"צ להמתין אלא כדי שיבואו מחוץ לתחום ר"ל ממקום קרוב מחוץ לתחום והשתא א"ש מאי שהביא ראייה מירק אם מחצה על מחצה ממתין בכדי שיבואו ממקום קרוב דהוי גם כן פי' ממקום קרוב ממש וכמו שפירשתי. וג' חילוקים בדבר האחד אם ידוע שהביא מחוץ לתחום ומהיכן הביאו צריך להמתין כדי שילך העו"ג למקום שלקט ויחזור לכאן. הב' אם ידוע שהביא מחוץ לתחום אבל אינו יודע מאיזה מקום הביאו צריך להמתין כדי שיבואו ממקום קרוב שחוץ לתחום. הג' אם הוא ספק אם בא מחוץ

והצידה לבדה וא"צ להמתין כדי הבאה לכאן וקודם בכדי שיעשו אסורין לכל אף למי שלא הובאו בשבילו (ג) ואפילו אם ספק אם נלקטו היום אם לאו אסורין אבל אם ניכר בהן שלא נלקטו היום מותרין מיד אם היו בתוך התחום ולר"ת אפי' בשני ימים של גליות אסורין עד מי"ט שני כדי שיעשו ופירוש כדי שיוכלו להביא ממין זה ממקום הקרוב הנמצא ממנו סמוך לעיר ודוקא לאותו שהובא בשבילו אבל לאחרים מותרין מיד (לערב יום א') בלילה ואפילו אותו שהובאו בשבילו (ד) אם העו"ג תלשן לצורכו ושוב הביאן לו מותרין מיד בלילה וכן דבר הניצוד מאליו או פירות

ב"ח

מלאכת י"ט אין צריך להמתין כדי שילך ויתלוש ויביא אלא כדי שיעור תלישה לבד שהוא ברגע קטן כדי שלא יהנה ממלאכת י"ט וכו' וכך הוא מבואר ממה שכתב הרא"ש פ' אין צדין : **ומ"ש** וקודם בכדי שיעשו אסורין לכל וכו' פירוש אע"פ שלא לקטן בשבילו מן המחובר אלא בשביל עו"ג אפ"ה בעינן בכדי מפני שלפי טעמו שלא יהנה ממלאכת י"ט אין חלוק ואסור כל היכא שנעשה בו מלאכה בי"ט והכי משמע מדברי הרא"ש דדוקא לר"ת לא בעינן בכדי שיעשו אם נעשית המלאכה אבל לא לפי' רש"י וזה שלא כדעת התוס' בס"פ בכל מערבין והסמ"ק שכתבו דאף לרש"י לא בעינן בכדי שיעשו אם נעשו בשביל עו"ג מיהו נראה דאף להרא"ש ורבינו בפירות שנשרו או בדבר הנצוד מאליו לא בעינן בכדי שיעשו אף לפי' רש"י דהא לא שייך הכא טעמא שלא יהנה ממלאכת יו"ט כיון שנעשית מאליו : **ומ"ש** ואפי' אם ספק וכו' הכי משמע ליה מלישנא דרב פפא דאמר אם יש במינו במחובר וכו' דאלמא אפי' ספק שנלקטו היום מ"מ מאחר שיש במינו במחובר אסור וכתבה רבינו פה בשיטת רש"י לאורויי דבספק אסורים נמי בכדי שיעשו דאע"פ דרש"י פי' בפרק שואל בהא דאמר שמואל חיישינן שמא חוץ לחומה לנו דחששא זו לקולא וא"צ להמתין לערב בכדי שיעשו מ"מ בחששא דמחובר דרכן של בני אדם ללקטן ביומו ואין דרכן ללקטן מבערב הולכין אחר הרוב ואין תולין להקל והכי משמע מדאמר רב פפא אם יש במינו במחובר אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו אלמא דכל שיש במינו במחובר אפי' לא נודע בבירור שנלקט היום אסור בכדי שיעשו וכ"כ הר"ן בפ' שואל בשם ה"ר יונה לפי פי' רש"י וזה דעת רבינו גם כן לרש"י ז"ל שכתב דין ספק כאן בפירש"י אך קשה דלעיל בסימן שכ"ה כתב רבינו בסתם כדברי הסמ"ג דבספק נלקטו היום מותרין מיד כיון שהוא ספק ונראה דדוקא בשבת ראה רבינו דברי הסמ"ג שהם מפורשים להתיר בספק אבל בי"ט דקיל ואתי לזלזולי ביה מחמרינן טפי וכדמשמע מפשטא דרב פפא דהחמיר ביום טוב בספיקו ומדלא קאמר הכי בשבת אלמא דוקא בי"ט מחמרינן אבל לא בשבת : **ומ"ש** ולר"ת וכו' כבר נתבאר דעתו ולפי טעמו נראה לכאורה דפירש בכדי שיעשו הוא בכדי שילך ויתלוש ויביא כדי שלא ירויח במה שיאמר לעו"ג לך ולקט והביא אלא שהרא"ש כתב שאין להחמיר כ"כ לדעת ר"ת וסגי במקום קרוב הנמצא ממנו סמוך לעיר וכמ"ש רבינו : **ומ"ש** ודוקא וכו' כבר בארתי לשון זה בסעיף א' בס"ד ע"ש : **ומ"ש** ואפי' אותו שהובא בשבילו וכו' תימא דמשמע דאסור בכל ב' הימים אלא דא"צ להמתין בכדי שיעשו והתוס' בפ' אין צדין וכן בהאשיר"י משמע דאם תלשן העו"ג לצרכו ושוב נתנן לישראל בי"ט ראשון דינו כנצוד מאליו ופירות הנושרין דאינן אסורין אלא בו ביום כיון שלא נעשית המלאכה בשביל ישראל ונראה דרבינו תופס עיקר כה"ר יהודה מפרי"ז שהביאו התוס' לשם לפי שיטת ר"ת וז"ל רבינו יהודה היה אוסר במחובר ובנצוד אפי' לא הביאם מן המחובר בשביל ישראל רק בשבילו או בשביל עו"ג אחר דבדבר אכילה להוט יותר וגזרינן שמא ישראל בעצמו יעשה המלאכה דה"נ גזרינן בפירות הנושרין דאסורין בו ביום גזירה שמא יעלה ויתלוש אלא דהכא כיון שנעשה בו מלאכה אסור בכל שני הימים אף ע"פ שנעשה בשביל עו"ג גם המרדכי בפרק בכל מערבין כתב האי טעמא ע"ש ולפי זה מ"ש רבינו ואפי' אותו שהובאו בשבילו אם העו"ג תלשן לצרכו וכו' לאו דוקא לצרכו דה"ה נמי בתלשן לצורך עו"ג אחר אסור בכל שני הימים אלא דלא בעינן בכדי שיעשו וס"ל לרבינו דכך היא דעת רבינו יהודה ואע"פ דמחמיר בנעשה בשביל עו"ג דאסור בכל שני הימים מ"מ בלילה מותר מיד וא"צ להמתין בכדי שיעשו לפי טעמו של ר"ת ולפי זה צריך להבין דמ"ש הפוסקים במחובר ונידה כשהובא בשבילו דאסור ר"ל שהובאו מן המחובר ולקטן לצורך ישראל. ומ"ש כשלא הובאו בשבילו אלא בשביל עו"ג דשרי ר"ל שלא הובאו מן המחובר בשביל ישראל אלא לקטן בשביל עו"ג אע"פ שלאח"כ הובאו דורון לישראל ורבינו ז"ל ביאר זה בלשונו הקצר והניח וכתב ואפי' אותו שהובאו בשבילו אם הא"י תלשן לצרכו וכו' ודעתו לפי שיטת ר"ת כדעת ר"י מפרי"ז וכדפרי' והכי נקטינן כדעת רבינו והב"י כתב דלדעת רבינו יהודה אסור אף בכדי שיעשו וליתא. כתב האגור ונהגו להתיר באשכנ"ז כשהובאו מאליהן אבל מורי אבי ז"ל החמיר לעצמו עכ"ל ונראה דה"ק דלרש"י דלא גזרינן שמא יאמר לעו"ג לך ולקט ואין האיסור אלא שלא יהנה ממלאכת י"ט ומש"ה אינו אסור אלא בו ביום כל זה דוקא כשהובאו הדורונות מאליהן בביתו של ישראל ולא שלא הישראל שלוחו לעו"ג להביא לו אבל אם שאל הישראל מן העו"ג להביא לו אף רש"י מודה דאסור בשני הימים דאי שרית ליה ביום שני יאמר לעו"ג לך ולקט וכו' ומורי אבי החמיר לעצמו אף בהובאו מאליהן כר"ת וצ"ל הכין מ"ש כשהובאו מאליהן דהיינו לומר פירות הנושרין מאליהן ושרי ליה מאריה :
ואם

ב"י

ומ"ש רבינו וקודם בכדי שיעשו אסורים לכל אף למי שלא הובאו בשבילו נתבאר בדברי הרא"ש שכתבתי דלפי' רש"י אסור לכל ישראל בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת י"ט אבל לפר"ת שפי' משום שמא יאמר לעו"ג להביא בי"ט שיאכל לערב מיד מסתבר שמותר לישראל אחר מיד : **ומ"ש** ואפי' אם ספק אם נלקטו היום אם לאו אסורין זהו בין לפי' רש"י בין לפי' ר"ת דהכי אסיקנא בהדיא בגמרא (ביצה כד:) דהלכה כמ"ד ספק מוכן אסור ובסי' תצ"ז כתבתי שי"א דהא דאסרינן ספק מוכן דוקא ביום ראשון אבל יום שני לא משום דהוה ליה ספק ספיקא ויש שחולקים בדבר ואם ספק מוכן צריך להמתין בכדי שיעשו נתבאר בסימן שכ"ה ויתבאר עוד בסימן זה ותור וגוזל שביד עו"ג אם חוששין שמא ניצוד היום אכתוב בסי' תקט"ז בס"ד : **ומ"ש** רבינו אבל אם ניכר בהם שלא נלקטו היום מותרין מיד אם היו בתוך התחום בפרק בכל מערבין (מ') הויא ליפתא דאתי למחוזא ונפק רבא חזייה דכמישא שרא רבא לזבוני מיניה אמר הא ודאי מאתמול נעקרה מאי אמרת מחוץ לתחום אתאי הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכל שכן האי דאדעתא דעו"ג אתא כיון דחזא דקא מפשי ומייתי להו אסר להו וכתב רבינו אם היו בתוך התחום משום דבישראל שהובאו לצרכו מיירי אבל לישראל אחר אפילו הובאו מחוץ לתחום שרי כמבואר בהאי עובדא וכמ"ש רבינו לקמן דהבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר. ומהאי עובדא משמע דפירות שתלש עו"ג לעצמו בי"ט שהם אסורין לישראל ביומן משום מוקצה וכ"כ הר"ן בפ' א"צ ובגמ' פ' אין צדין (כד:) אמרינן דכוורי דאדימי ופירי דכבישי בירקא שרו ופירש"י כוורי דאדימי. אדומים שלא נס ליחן ואדמימות שתחת לחייהן : ופירא דכבישי בירקא. כשלקטם וטמנם מיד בירק שלא יבריח לחלוחן והני ודאי מוכן נינהו דניכרין שמעי"ט הם ואשמעינן דאע"ג דדמי לבני יומן לא חיישינן למראית העין : **ומ"ש** ולר"ת אפי' בשני י"ט של גליות אסורין עד מוצאי י"ט שני כדי שיעשו כבר נתבאר שזהו דעתו של ר"ת : **ומ"ש** ופירוש כדי שיעשו כדי שיוכלו להביא ממין זה ממקום הקרוב וכו' גם זה נתבאר בדברי הרא"ש שאע"פ שלפי טעמו של ר"ת היה ראוי להמתין כדי שילך למקום שצד העו"ג הצבי והדגים ותלש הפירות ויחזור לכאן מ"מ י"ל שלא החמירו כ"כ ויראה שימתין עד שעה שיוכל להביאו מאותו המין הנמצא בסמוך לעיר ולא נחמיר כולי האי בכדי שיביא מן המקום שהביאו העו"ג : **ומ"ש** ודוקא לאותו שהובא בשבילו אבל לאחרים מותרים מיד בלילה פירושו הא דאסר ר"ת עד מי"ט שני דוקא לאותו שהובא בשבילו אבל לאחרים מותר בליל י"ט שני מיד אפי' קודם בכדי שיעשו דכיון שטעמו של ר"ת אינו אלא משום שמא יאמר לעו"ג להביא בי"ט כדי שיאכל לערב מיד או שיאמר לעו"ג להביא ביום ראשון כדי שיאכל בי"ט שני כל שאינו מותר אלא לישראל אחר לא חיישינן שיאמר לעו"ג להביא בשביל אחר דאין אדם חוטא ולא לו וכ"כ רבי' ירוחם עו"ג שהביא דורון לישראל זה מתוך התחום ויש במינו במחובר לפי' רש"י אסור אף לישראל אחר עד לערב בכדי שיעשו ולפי' ר"ת מותר לישראל אחר לערב מיד ולא בעינן בכדי שיעשו אלא דוקא לישראל שבאו בשבילו ע"כ ואע"ג דלרש"י אפי' לישראל עצמו מותר בכדי שיעשו בהא ר"ת לקולא ורש"י לחומרא דרש"י לטעמיה שפירש דטעמא דאיסורא כדי שלא יהנה ממלאכת י"ט דאפי' בישראל אחר שייך האי טעמא אבל לפי' ר"ת שפי' דטעמא כדי שלא יאמר לעו"ג להביא בי"ט כדי לאכול לערב מיד כל שאסור לאותו שנלקטו וניצודו עד כדי שיעשו בישראל אחר לא שייך האי טעמא דאין אדם חוטא ולא לו מיהו היינו לדעת הרא"ש שכתב לפי' רש"י אסור לכל ישראל בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת י"ט אבל לפי' ר"ת שפירש משום שמא יאמר לעו"ג להביא בי"ט שיאכל לערב מיד מסתבר שמותר לישראל אחר מיד וכו' וכן כתב בתה"ד לדעת הרא"ש אבל סמ"ק כתב אם יש בו חששא דאיסורא דאורייתא כגון דמחובר או דצידה אסור לשני הימים עד כדי שיעשו של ליל מוצאי י"ט אפי' בב' י"ט של גליות ואפי' לישראל אחר שלא הובאו בשבילו אסורין וכ"כ המרדכי בפ' בכל מערבין וכ' בתה"ד שהורה אחד מהגדולים כדברי סמ"ק אמנם אם יש בדבר צורך כגון שזימן אורחים נכבדים וקא בעי להו הך דורון נראה דיש לסמוך אדברי האשיר"י דכתב אפי' לפי' ר"ת שרו לישראל אחר משום דליכא למיגזר בכה"ג. ולכך נראה להתיר הואיל ולפרש"י שרי אפי' לאותו ישראל שהובאו בשבילו : **ומ"ש** ואפי' אותו שהובאו בשבילו אם העו"ג תלשן לצרכו מותרין מיד בלילה וכן דבר הניצוד מאליו או פירות שנשרו מאליהן אסורין בו ביום ובלילה מותרין מיד ג"ז מבואר בדברי הרא"ש שכתבתי דטעמא דר"ת לא שייך אלא בעו"ג שעושה בשביל ישראל אבל אם עשה בשביל עצמו מותר לערב מיד או בדבר הבא מאליו לא שייכא הך גזירה ומשמע ודאי דלא אתא הרא"ש אלא להתירם לערב מיד אבל בו ביום פשיטא דאסורין משום מוקצה וכ"ה דעת הגה"מ בפ"ו מהל' שבת וכ"כ הרא"ש עצמו בתשובה והביאה רבי' בסימן תקי"ז והביא ראיה מליפתא דמחוזא ואף על פי שכתב הרא"ש דאפי' ביום השבת מותר ליהנות ממה שעושה העו"ג לעצמו כדתנן (קכב') מילא מים לבהמתו משקה אחריו ישראל וכו' הנך שאני דלית בהו משום מוקצה ואע"ג דקתני הדליק נר משתמש לאורו ישראל הא לא נגע ישראל בנר מש"ה בפירות הנושרין או תלשן עו"ג לצרכו או דבר הניצוד מאליו או שצדו עו"ג לצרכו דאית בהו משום מוקצה ולא מייתי הרא"ש ראיה מהנך אלא לומר דכל שעושה העו"ג לעצמו לא מיתסר מפני מעשה העו"ג. והלכך אי מידי דלית ביה מוקצה הוא מותר בו ביום ואי מידי דאית ביה מוקצה הוא כיוצא ביום שכבר עבר איסור מוקצה אינו אסור כלל משום מעשה העו"ג אלא מותר מיד ואפי' בליל ב' של גליות וכ"כ המרדכי והגה"א בפרק בכל מערבין וז"ל אבל דבר הניצוד או הנלקט ממילא או בשביל עו"ג א"צ כלל להמתין בכדי שיעשו ומותר בי"ט שני לכ"ע ואפי' אם אחר לידתו נמלך והביאו לישראל כיון שלא לדו בשביל ישראל א"צ להמתין בכדי שיעשו עכ"ל. ואע"פ שהרא"ש לא חילק בין עו"ג העושה בשביל ישראל לעושה בשביל עצמו אלא לדעת ר"ת התוספת בס"פ בכל מערבין (דף לט:) חילקו כן גם לדעת רש"י מההיא דפרק שואל (דף קנא') אם רוב עו"ג בעיר במ"ש רוחץ בו מיד כ"כ רבי' ירוחם וכ"כ בהגה"מ פ"ב בשם סמ"ק וז"ל דבר שנעשה בשביל עו"ג או נעשה מאליו אם יש שם חשש דלידה או דמחובר דיש לחוש שנצוד או נלקט היום אז ודאי בו ביום שהובא אסור משום מוקצה אבל הובא בי"ט ראשון מותר בי"ט שני בב' י"ט של גליות אבל בשני י"ט של ר"ה או י"ט שלאחר השבת או לפניו אסור אף ביום ב' אבל במוצאי"ט שני מותרין מיד אף בלא כדי שיעשו כיון שלא נעשה בשביל ישראל ואם נצוד או נלקט בשביל ישראל לפי' ה"ג צריך להמתין עד מו"ט שני בכדי שיעשו ולפירש"י

דרישה

מחוץ לתחום אם לאו לרש"י מותר ולדברי הגאונים אסור כמו שהביא רבינו בס"ס זה וכן משמע שם . מ"ש ב"י בד"ה ולענין הלכה כו' ז"ל ונראה שזה שכתב הסמ"ג דאם ליקט בשביל הישראל ובשביל עו"ג אסור למוצאי שבת בכדי שיעשו כו' היינו דוקא ברוב ישראל ולפחות מחצה על מחצה אבל אם שרוב עו"ג. לא צריך בכדי שיעשו וכ"כ הרא"ש בסוף פרק אין צדין דקמח שנטחן ביום שרי בעיר שרובה כו' דאדעתא דעו"ג טחני ליה עכ"ל וצ"ע מנ"ל להביא ראייה מדברי הרא"ש כיון דהרא"ש בנטחן סתמא איירי ומו איכא למימר דסתמא אדעתא דרוב עו"ג. נטחן אבל סמ"ג מיירי אם ליקט בשביל עו"ג ובשביל ישראל ובהא מני סבר אפי' ברוב עו"ג נמי אסור כיון שלקט גם כן בשביל ישראל וצ"ע . מ"ש ב"י בד"ה ולענין הלכה נקטינא כדברי התוס' כו' ז"ל ויש לדקדק בדברי בעל ת"ה שכתב בסימן ע"ח אם יש בדבר צורך כגון שזימן אורחים נכבדים וקא בעי להו הך דורון נראה דיש לסמוך על האשר"י שכתב אפי' לפי' רש"י שרי

פרישה

בתשובת הרשב"א דאם חלו דיום ה"ו אסור גם בשבת שהרי כיומא אריכתא נינהו :

(ג) **ואפילו** אם ספק אם נלקטו היום כו' אין להקשות מאי אפי' דקאמר והלא ברישא כבר כתב אם יש במינו במחובר ומשמע גם כן דמיירי בספק אם נלקטו דאל"כ מה לי יש במינו במחובר או אין במינו במחובר כיון שנלקטו היום . דיש לומר דברישא מיירי דלקטו היום ואפי' הכי צריך שיהא במינו במחובר כמו שפירש"י בפרק אין צדין כיון שיש במינו במחובר אסורים משום מוקצה ואפילו לר"ש יש מוקצה בגרוגרות וצמוקין ומחובר כגרוגרות וצימוקים דמי מדלא לקטן מאתמול ור"ל כיון דמינו במחובר מסתמא אקצה דעתו מיניה דלא ידע שיתלשו מאן דהו בשבת ויביאן לו משמע אבל אם אין במינו במחובר לא הוי אסור משום מוקצה ולפ"ז מיירי רבי' ברישא בידוע שלקטן היום ולכך כתב אח"כ ואפי' בספק וק"ל :

(ד) **אם** העו"ג תלשן לצורכו אבל המרדכי כתב אבל ר' יהודה מפרי"ז היה אומר דבכל מידי דאכילה

ולפי' רש"י צריך להמתין רק מוצ"ט ראשון בכדי שיעשו ע"כ ובפ"א כתב בשם סמ"ג והתוספת דפירות שנשרו מאליהן בי"ט ראשון של גליות מותרות בי"ט שני. והתוס' כתבו בפרק אין צדין (כד:) ר' יהודה היה אוסר במחובר ובילה אפי' לא הביאום בשביל ישראל רק בשבילו או בשביל עו"ג אחר ולא משמע כן גבי מרחץ בשבת דשרי רואיל והיכא עו"ג בעיר ואין סברא לחלק בין דבר אכילה לד"א ע"כ. ומשמע דלענין ליל י"ט שני וכן לענין כדי שיעשו קאמרי דר"י סובר שכשם שכשנלקטו בי"ט ראשון בשביל ישראל צריך להמתין עד מי"ט שני בכדי שיעשו ה"ה כשנלקטו בשביל עו"ג בי"ט ראשון דצריך להמתין עד מי"ט שני בכדי שיעשו דאין חילוק בין נלקטו בשביל עו"ג לנלקטו בשביל ישראל והם חולקין עליו ואומרי' דהא ודאי יש חילוק בין נלקטו בשביל עו"ג לנלקטו בשביל ישראל כדאשכחן גבי מרחץ דשאני לן בין היכא דרובא עו"ג להיכא דאין רובא עו"ג כמו שנתבאר בסימן שכ"ו כתב האגור כל דברי רבינו ואח"כ כתב ונהגו להתיר באשכנז כרש"י כשבאו מאליהן אבל מורי אבי ז"ל החמיר לעצמו ע"כ (ג) ואיני יודע למה תלה ההיתר ברש"י שהרי כבר נתבאר דלדברי הסוברים כרבינו תם נמי שרי כשבאו מאליהן ואפשר

פירות שנשרו מאליהן אסורין בו ביום * ובלילה מותרין מיד ואם חל יו"ט ביום ה' וששי ב והובאו ביום הראשון כתב בעל העיטור שאסורין עד מוצ"ש בכדי שיעשו וכ"כ בה"ג והר"י מפרי"ש התירה בליל שבת בכדי שיעשו ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ודבר שאינו במינו במחובר ואינו מחוסר צידה אם בא מתוך התחום מותר לכל ואם בא מחוץ לתחום אסור לאוכלן למי שהובאו בשבילו אבל

ואם חל י"ט ביום ה' וו' וכו' פי' אליבא דשיטת ר"ת נחלקו וכ"כ הרא"ש וטעם מחלוקתם מפורש בתוס' וכמ"ש הרא"ש ומביאו ב"י:

ודבר שאין במינו במחובר וכו' עד ומותר לטלטלו כ"כ הרא"ש בפ' א"צ ונראה שלמד כך מפלוגתא דת"ק ור"ג בספק מוכן דע"כ לא פליגי אלא בספק מוכן אבל בודאי מוכן ד"ה דמותר לקבלו דאף ע"פ דאסור באכילה בהובא מחוץ לתחום בשבילו משום קנסא שמא יאמר לעו"ג להביא מ"מ אינו מוקצה דבשל עו"ג א"כ הכן ומש"ה מותר לישראל אחר אף באכילה דאין עליו דין מוקצה וע"ל בסימן ת"א נתבאר שאפי' העו"ג שהביאן חוץ לתחומן לתוך העיר דמותר לטלטלן בכל העיר דכל העיר כד' אמות והא דאסור באכילה לאותו ישראל שהובא בשבילו

כתבו התוס' בפרק בכל מערבין דביום ראשון הוא דאסור אבל ביום השני מותר והסמ"ק והמרדכי אוסרין אף ביום שני ורבינו לא כתב דין זה כאן לפי שנסמך על מ"ש בסוף סימן זה דאפי' בר"ה אינו אסור אלא ביום א' כ"ש בב' י"ט של גליות: ומ"ש

דמשום דלדעת רש"י ליכא מאן דפליג דשרי דהא לא איתעביד בהו מלאכה בשביל ישראל אבל לדעת ר"ת אע"ג דכמה רבוותא שרו מ"מ רבינו יהודה אסר מש"ה תלה שריותא ברש"י ולפ"ז נראה שאביו שהיה מחמיר טעמו מפני שהיה חושש לדברי רבינו יהודה לפי שנראה מדברי המרדכי שהוא נוטה לדעתו שכתב אבל רבינו יהודה מפרי"ש היה אומר דבכל מידי דאכילה אסור גם כשנעשה בשביל עו"ג גזירה שמא יעשה המלאכה דמתוך שהוא להוט כ"כ גזרינן ומדכתב סברת רבינו יהודה לבסוף משמע דהכי ס"ל: **ואם** חל י"ט ביום ה' וששי והובאו ביום ראשון כלומר דאילו הובאו ביום ו' גם לפירש"י צריך להמתין עד מ"ש בכדי שיעשו כמו שיתבאר אבל היכא שהובאו בראשון דלפי' רש"י מותרין בליל י"ט ב' בכדי שיעשו ולרבי' תם אסורין גם בי"ט שני איפליגו בעל העיטור והר"י מפרי"ש לדעת ר"ת אם אסורין עד ליל שבת או מוצאי שבת ואע"פ שהרא"ש לא כתב אלא והר"י מפרי"ש התירו בשבת שאין להחמיר כולי האי ולא הזכיר כדי שיעשו סובר רבינו שלא התיר אלא דוקא בכדי שיעשו דאין סברא להקל יותר במי"ט לשבת מבמי"ט לחול ודין זה שנחלקו בו בעל העיטור והר"י מפרי"ש כתבו הרא"ש בפ' אין צדין והתוס' כתבו שם אומר הר"י די"ט שחל להיות בה' בשבת ובע"ש או באחד בשבת ובשני בשבת הבא ביום ראשון שרי ליום ג' ולא בעינן הראוי לעשות דשני ימים קודש לא שייך שמא יאמר לעו"ג ויש להחמיר בדבר ע"כ ואע"פ שהתוספות כתבו שיש להחמיר בדבר כתב הרא"ש דמסתבר כדעת ר"י: **כתב** בה"ה לדברי סמ"ק דקאמר דדבר שיש בו חשש מחובר או צידה שהובא ביו"ט ראשון אסור ביו"ט שני אפילו לישראל אחר א"כ אם הובאו דגים בי"ט ראשון שחל להיות בה' א"א ליהנות מהן אפילו בשבת שאחר יו"ט ואע"פ שכתב אשיר"י בשם ר' יחיאל דאפילו לפר"י שרי בשבת שאחריו נראה דהיינו בפירות שנלקטו מן המחובר דחזו לשבת למיכלינהו חיים אבל דגים דצריכים בישול ובשבת אסורין לבשלם וביו"ט שני כמי א"א לבשלם משום דמוקצין הם אסורין אפי' לישראל אחר עכ"ל: כתב הכלבו שנוהגין היתר חכמי לוניל וגם הראב"ד ז"ל בפירות או בביצה שנולדה ביו"ט הא' של ר"ה והוא ביום ה' בשבת לפי ששני ימים של ר"ה אינן משום קדושה א' אלא משום גזירה דהא אנן בקיאינן בקביעא דירחא הלכך די לנו שנאסור אותו הדבר לעצמו של יו"ט שני ששני הימים הם כיומא אריכתא ולא נאסור אותו ליום השבת משום גזירה אחרת דהככה שאין לנו לגזור שתי גזירות זה אחר זה אמנם יש מן החכמים חולקין על זה בשני י"ט של ר"ה ע"כ ודעת הרוקח נראה שהיא כדעת האוסרין: **וכתב** בתשובת הרשב"א מה שאמרת בעו"ג שהביא דורון לישראל בדברים שיש במינן במחובר לקרקע ביו"ט של ר"ה שחל להיות בה' בשבת וה"ר שלמה בן אברהם דמונטפלי"ר התיר לאכלן בשבת משום דלא אמרינן הככה משני ימים כ"א מיום א' תשובה מי הוא שיבא אחרי הר"ב ז"ל את אשר כבר עשה וכבר הורה זקן בהככה דרבנן אבל לדין יש תשובה דכל יו"ט של ר"ה כיומא אריכתא שוו להו רבנן לכולהו מילי בר מלגבי מת ואנו לא ראינו מי שנהג בו היתר בכל מקומותינו עכ"ל: **כתב** בהג"מ החדשות שדעת הרמב"ם כדעת ה"ג ולא חש לקימחיה מי שכתב כן דבהדיא סובר הרמב"ם כדעת רש"י שהרי כתב בפ"א שני ימים טובים אלו של גליות שתי קדושות הן ואינם כיום אחד לפיכך דבר שהוא מוקצה ביום טוב ראשון או שנולד בראשון אם הכין אותו לשני ה"ז מותר כילד בילה שנולדה בראשון תאכל בשני חיה ועוף שניצודו בראשון יאכלו בשני דבר המחובר לקרקע שנעקר בראשון יאכל בשני ולא חילק בין ניצודו ונתלשו בשביל ישראל לניצודו ונתלשו בשביל עו"ג. וכתב ה"ה שמדין בילה המפורש בגמרא דשני י"ט של גליות נולדה בזה הותרה בזה למד לדבר המחובר ובפ"ג יתבאר אם צריך להמתין בכדי שיעשו וי"א המחובר שנתלש בי"ט אינו מותר עד מי"ט שני בכדי שיעשו והעיקר כדברי רבי' וכן הסכים הרשב"א ז"ל עכ"ל וכתב רבי' ירוחם שכן דעת הראב"ד והרי"ף שכן הורה הרשב"א הלכה למעשה וכבר כתבתי שהר"ן ג"כ כתב שדברי רש"י עיקר. אבל הרא"ש נראה מדבריו שסובר כר"ת שהרי כתב על דברי הר"י מפרי"ש שהם לדעת ר"ת שכן מסתבר וסמ"ג כתב ג"כ שריב"ש היה נוהג הלכה למעשה כדעת ה"ג: **ולענין** הלכה נקטינן כהנך רבוותא דשרו דרבים וגדולים הם ובמידי דרבנן כתב סמ"ג אם ליקט העו"ג בשבת פירות וצד דגים בשביל עו"ג ובשביל ישראל אסור למ"ש בכדי שיעשו כמו שמפורש בירושלמי אבל אין ידוע אם בשביל ישראל צד דגים בשבת אם לאו או בהיפוך שידוע לכל שבשביל ישראל נעשה אבל ספק אם נלקט היום בשבת אם לאו אותו היום אסור משום ספק מוכן אמנם אם מותרים למ"ש מיד כשמואל ר"פ שואל (קנא.) דאמר אין צריך להמתין במ"ש כדי שיעשו גבי הא דתנן עו"ג שהביא חלילין לא יספוד בהם ישראל אא"כ באו ממקום קרוב ואמר שמואל חיישינן שמא חוץ לחומה לנו פי' חששא זו לקולא יש לנו לומר שבאו ממקום קרוב ומותר עכ"ל. וכש"ס זה יתבאר שהגאונים חולקים ומפרשים דהא דאמר שמואל חיישינן לחומרא קאמר וגם אכתוב דברי הר"ן וה"ר יונה דמשמע מינייהו דאפי' לדברי המפרשים דחיישי' לקולא קאמר שמואל היכא דמספקא לן אם נלקטו היום אם לא אסור. ונראה שזה שכתב סמ"ג דאם ליקט בשביל עו"ג ובשביל ישראל אסור למ"ש בכדי שיעשו היינו דוקא כשהרוב ישראל או לפחות מחצה על מחצה אבל אם הרוב עו"ג לא בעינן כדי שיעשו ואפילו בו ביום היה מותר אם לא מפני שהוא מוקצה וכ"כ הרא"ש בס"פ אין צדין דקמח שנטחן היום שרי בעיר שרובה עו"ג דכיון דרובה עו"ג אדעתא דעו"ג טחני ליה וכתבו רבינו בסימן תקי"ז: כתב הרוקח כמהין ופטריות שהביא עו"ג לישראל אסורין וצ"ל דאיצטריך לאשמועינן דלא תימא חשיבי מחובר לקרקע מאחר שגם על העצים הם גדלים לפעמים דכיון דמקום גדילתם הוא כמחובר לקרקע דמי וכדאמרינן בפ' ח' שרצים האי מאן דעקר פיטורא מחצבא חייב משום דעוקר דבר מגידולו: גרסינן בפ' בכל מערבין הנהו בני גננא דגזו להו עו"ג אסא ביומא טבא לאורתא שרי להו רבינא לאורותי לאלתר אתו ושיילוה לרבא אמר להו בעינן בכדי שיעשו וכתב הר"ן בפרק אין צדין וא"ת ואמאי מצריכינן להריח כדי שיעשו דהא מחובר מותר להריח בו בשבת ויו"ט כדאמרינן בסוכה (לז:) הדס במחובר מותר להריח בו י"ל כיון דאי אפשר להם להשתמש ממנו במקום זה אלא על ידי הגזיזה אסור להריח בו דמ"מ הרי הן נהנין עכשיו ממלאכ' י"ט והיכא למיגזר שמא יאמר לעו"ג לגוזו: **ודבר** שאינו במינו במחובר ואינו מחוסר צידה אם בא מתוך התחום מותר לכל פשוט במימרא דר"פ שכתבתי אם אין מאותו המין במחובר תוך התחום מותר: **ומ"ש** ואם בא מחוץ לתחום אסור לאוכלן למי שהובאו בשבילו ואחרים מותרי' אף לאכלן ג"ז שם במימרא דר"פ חוץ לתחום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר ופירש"י דטעמא משום דכיון דאיסור תחומין דרבנן לא אחמור כולי האי ודי אם אסרוהו על זה וכתב הר"ן דלדברי הרי"ף והרמב"ם שסוברים דתחום ג' פרסאות דאורייתא אפשר שהטעם שהקילו להתירו לישראל אחר היינו משום דאיסור תחומין אינו שוה בכל שמה שהוא לאחד חוץ לתחום הוא לאחר תוך התחום לפיכך הקילו בה ודע דבכה"ג דאין במינו במחובר ואינו מחוסר צידה אלא שבא מחוץ לתחום מודה ר"ת דמותר בי"ט שני משום דבתחומין הקילו כך כתבו התוספות בפרק בכל מערבין בשם בה"ג וכ"כ סמ"ק בשם רבינו יחיאל והמרדכי כתב בפרק בכל מערבין דלאותו ישראל שהובאו בשבילו אסור עד כדי שיעשו במוצאי י"ט דכיון דהביאם בשביל ישראל א"כ איכא למיחש שמא יאמר לעו"ג לך והבא בשביל י"ט ב' אי שרינן ליה בב' אבל לישראל אחר שלא הובאו בשבילו גם בי"ט ראשון מותר מיד עכ"ל וגם הכלבו כתב בשם הר"י לאותו שהובאו בשבילו אסורין עד מי"ט שני דכיון שהובאו בשביל ישראל איכא למיחש שמא יאמר לעו"ג לך והבא לי בשביל יום ב' אי שרינן ליה בשני מיהו אח"כ כתב בשם הרי"ף ג"כ כמדומה לי שהתיר ר' יחיאל בב' י"ט של גליות גבינות שהובאו מחוץ לתחום גם לאותו ישראל שהובאו בשבילו: **ולענין** הלכה נקטינן כדברי התוספות וה"ר יחיאל דגדולים הן ומקילין במידי דרבנן וכתב הרשב"א בתשובה דהא דאמר דדבר שאין במינו במחובר והובאו מחוץ לתחום מותר למי שלא הובאו בשבילו ה"מ בפירות עו"ג אבל בפירות ישראל אסורין לכל דמוקצין הן דכל שהן חוץ לתחום הקצום הבעלים מדעתן דשל ישראל צריכין הכן אבל עו"ג אין צריך הכן: **וכתב** עד שאלת אי סמכינן על בעל העיטור עו"ג שהביא דורון לישראל דאפי' למי שבא בשבילו מותר תוך ד"א תשובה נ"ל דלא שהוא סמך על הירושלמי שאמר קבליתון ואוכליתון גו מוגריון דידך ואילו מגמרא רב פפא סתם אמר: **כתב** בתשובת הגאונים אפילו בקרטבא ששם מקום מלכות ועו"ג מרובים וישראל מעט אם יש לחוש שמרבים ומביאים בשביל ישראל אסור כדאמרינן בההוא ליפתא דאתא למחוזא. ובא"ח כתב בשם הרשב"א כבר ביארנו שהמוקלה מד"ס והולכין בספיקו להקל ואם הביאום לצורך העו"ג או אפי' סתם בעיר שרובה עו"ג מותר שכל המביא לצורך הרוב מביא: **ומ"ש** רבינו אם בא מחוץ לתחום אסור לאוכלן למי שהובאו בשבילו אבל מותר לטלטלן כ"כ הרא"ש בפרק אין צדין וטעמא משום דכיון דשרי באכילה לישראל אחר אין לו דין מוקצה ליאסר בטלטול. ומיהו הא

דרכי משה

לו כלים מבית האומן בי"ט אם מותר ללובשן בי"ט עד כאן לשונו: (ב) נראה מדברי האגור דס"ל כדברי הר"י מפרי"ש דלדעת ר"ת אף נעשו בשביל עו"ג או הובאו מעצמן אסורים

דרישה

דאכילה גם כשנעשה בשביל עו"ג גזירה שמא יעשה המלאכה דמתוך שהוא להוט כ"כ גזרו והאגור כתב נהגו להתיר באשכנז אבל מורי אבי ז"ל החמיר לעצמו:

אבל

פרישה

לישראל אחר כו' ומשמע מדבריו שאורחים דין אחר יש להם וזה הספק ממה שאמרו בגמרא כל דאתא לבי ריש גלותא אדעתא דכולהו רבנן הוא ותירץ ע"ז ב' תירוצים. ולעד"נ דאפשר לחלק בע"א וכמ"ש בעל ת"ה בסי' ע"ב והביאו ב"י בסי' של"ג ז"ל כל שבות דשרי משום מצוה שרי נמי משום כבוד אורחים מיהו הנ"מ באורחים שבאו לתוך ביתו כו' אמנם אם זימן אורחים לסעוד סעודה בביתו כו' אין לנו ראייה להקל כו' וכתב ב"י ע"ז דלא במזמן חבירו שיסעוד אצלו מיירי דהא פשיטא דסעודת הרשות היא אלא באורחים שנתארחו אצל אחר וזימנם אחר לסעוד סעודה בביתו הוא דמספקא ליה עכ"ל ונלמד מכאן ג' חילוקים באורחים הא' האורחים שבאו לתוך ביתו הוא חשיב סעודת מצוה. הב' במזמן את חבירו לסעוד אצלו פשיטא

חדושי הגהות

תקטו א פשוט הוא דלר"ת דינא הכי הוא דהא לא נעשית בה שום מלאכה לומר שלא יהנה כו' אלא בין לרש"י בין לר"ת מותרים בלילה מיד וביאור לשון רבינו כך הוא ואפילו אותו שהובאו בשבילו אם העו"ג תלשן לצרכו כו' מותרים מיד בלילה לר"ת דהא וכן דבר הניצוד מאיליו כו' מותר מיד אף לרש"י וכיון דליכא משום שלא יהנה כמו כן דבר שנעשה בשביל עו"ג מותר מיד לר"ת כיון דליכא למיחש לשמא יאמר לעו"ג לעשותו בי"ט כיון שלא עשאו בשבילו (מהרל"ח): ב אבל אם הובאו ביום ה' שני שביום ו' אפי'

ומ״ש ואם הוא ספק וכו׳ טעם מחלוקת זה בפירש דברי שמואל בפרק שואל חיישינן שמא חוץ לחומה לנו וע״ל בסימן שכ״ה ושם נתבאר :

וכתב הרשב״א וכו׳ וטעמו דכיון דהפירות מצויין בעיר למה נחוש לפירות שמחוץ לעיר הדרכה כאן כמצאו כאן היו ועוד דספק דרבנן הוא ולקולא אזלינן ועי׳ במרדכי ר״פ א״נ :

תקטז מותר לשלוח ביום טוב דורון וכו׳ פלוגת׳ דב״ש וב״ה בפ״ק דביצה והלכה כב״ה דאפי׳ בהמה וחיה וכו׳ מותר לשלוח. ומ״ש

הא דשרי לטלטל דוקא בתוך ד״א או בתוך העיר דכולה מתא כד״א דמיא אבל להוציאן לא לפי שחפצי עו״ג קונים שביתה וכיון שיצאו חוץ מתחומן אין להם אלא ד״א ג וכדאיתא בפרק מי שהוציאוהו כ״כ הר״ן בפ׳ א״נ וה״ה בפ״ב מהלכות י״ט וכ״כ הרא״ש בפרק מי שהוציאוהו וז״ל צריך ליזהר בדבר הבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה שמותר לישראל אחר או אפי׳ בא בשביל עו״ג שלא לטלטל חוץ לד״א בעיר שאינה מוקפת חומה ואפי׳ מוקפת מחיצה צריך שתהא מוקפת לשם דירה וכתב ר״מ ז״ל דסתם עיירות מוקפו׳ לדירה הם דאין דרך להקיף מחיצה עד שיבנו הבתים תחלה אבל מבצרים שתחייהו הוקפו ולבסוף ישבו עכ״ל וכ״כ התוס׳ והמרדכי שם והג״מ בפ״ה מהלכות י״ט וכתבו רבי׳ בסי׳ ת״א. וכתב ה״ה בפ״ב מה׳ י״ט והגה״מ בפ״ו מה״ש בשם סמ״ג דכי אמרינן דאסור לאכלן מי שהובאו בשבילו כל בני ביתו נמי אסורים כמוהו דאדעתא דכולהו אתא כדאיתא בכל מערבין כל דאתא לבי ריש גלותא אדעתא דכולא רבנן אתא וכ״כ המרדכי בפ׳ בכל מערבין דאסור לכל בני הבית כשהובאו בשביל בעל הבית ויש לדקדק בדברי בעל הט״ד שכתב בסי׳ ע״ח אם יש בה בדבר צורך כגון שזימן אורחים נכבדים וקא בעי להו הך דורון נראה דיש לסמוך אדברי האשירי שכתב אפי׳ ד לפירש״י שרי לישראל אחר משום דליכא למיגזר בכה״ג לכך נראה להתיר הואיל ולפירש״י שרי אפי׳ לאותו ישראל שהובא בשבילו ע״כ ומשמע מדבריו שהאורחים דין ישראל אחר יש להם וזה נראה הפך ממ״ש בגמרא כל דאתא לבי ריש גלותא אדעתא דכולהו רבנן אתא וא״ל שהוא סובר כמאן דפליג התם ואמר דכישראל אחר חשיבי דהיכי נשווי לבעל תה״ד חולק על כל הני רבוותא. וצ״ל דרבנן הוו סמיכי תדיר אתכא דריש גלותא והלכך כל דאתי לביתיה אדעתא דידהו אתי דהא כ״ע ידעי דא״א להכא דריש גלותא בלא רבנן ומשם למדו המפרשים לבני ביתו הסמוכים תדיר על שולחנו אבל מי שזימן אלו אורחים כיון שאינם רגילים לסמוך תדיר על שלחנו לא חשיבי מבני ביתו אלא כישראל אחר דמו (ג) ואפשר לחלק בע״א ולומר דאורחים נמי חשיבי כבני ביתו וכל מה שאסור לבעה״ב אסור גם להם מיהו ה״מ כשזימנם קודם שהביאו לו הדורון דאיכא למימר דאדעתא דידהו אתא אבל אם זימנם לאחר שהביאו לו הדורון חשיבי כישראל אחר דליכא למימר דאדעתא דידהו אתא וכי שרי בעל תה״ד לאורחים היינו כשזימנם אחר שהביאו לו הדורון דאילו זימנם קודם לכן גם לאורחים אסור דאדעתא דידהו נמי אתא. וראשון נראה עיקר : **ולערב** צריך להמתין מי שהובאו בשבילו כדי שיעשו להרי״ף וכו׳ בפ׳ א״נ (כד :) אהא דאמר רב פפא אם אין אותו המין במחובר בתוך התחום מותר חוץ לתחום אסור כתב הרא״ש וא״צ להמתין לערב בכדי שיעשו דלא החמירו חכמים אלא בדבר שנעשה בו איסורא דאורייתא ואין לחוש שמא הביאו העו״ג דרך ר״ה סרטיא ופלטיא דלא שכיח האידנא ר״ה דששים רבוא בוקעים בו והא דתנן בפ׳ שואל (קנא :) עו״ג שהביא חלילין לא יספוד בהם ישראל במ״ש עד כדי שיבואו ממקום קרוב תירץ ר״י דשאני מלתא דמת דאוושא טפי והכל יודעים שבשביל המת הביאו ואתמור טפי והרי״ף כתב בתשובה דאף בבא מחוץ לתחום צריך להמתין בכדי שיעשו וכ״כ בסה״ת ובסה״מ דאין לסמוך על מה שחילק ר״י במת ומסתברא כדברי ר״י כיון שמלינו בקבר שנעשה בשביל ישראל דאסור עולמית ובשאר דברים שנעשו בשביל ישראל כגון מינו במחובר מותר לערב בכדי שיעשו גם במובא מחוץ לתחום יש לחלק עכ״ל והר״ן כתב מסתברא דבאין במינו במחובר בעי נמי לערב בכדי שיעשו דלא קיל טפי אין במינו במחובר מיש במינו אלא שהוא מותר לישראל אחר וכבר כתבו בהפך ואינו נראה עכ״ל וכ״כ הרשב״א בתשובה שנראין הדברים דאפי׳ בבא מחוץ לתחום צריך בכדי שיבואו דבכל כי הא באיסורא דרבנן איכא למיגזר ולמיסר טפי מאיסורא דאורייתא דבכל שהאיסור קל איכא למיגזר טפי דלמא אתי לזלזולי ביה וכתב עוד שהמתנת הערב לפי מקום ריחוק הבאתן או הקירוב. וגם סמ״ג כ׳ בה׳ שבת בסוף דבריו דנכון להחמיר ואע״פ שיש לדחות אדיחוי לא סמכינן : ובתה״ד סי׳ פ״ג כתב דעו״ג שהביא דורון לישראל בי״ט חוץ לי״ב מיל והוא דבר שאין בו חשש צידה או מחובר אע״פ שרוב הגאונים כתבו דתחומין די״ב מיל דאורייתא ירא״ה דאין להחמיר כמו מחובר וצידה וטעמא משום דכיון דנהגינן כר״י וה״ג דמפרשים שהטעם שאסרו חכמים דורון שהביא עו״ג לישראל היינו משום גזירה שמא יאמר לעו״ג להביא לו מן המחובר או דבר הניצוד ויעשה איסור דאורייתא בשבילו והאי טעמא לא שייך כ״כ בתחומין די״ב מיל דלא שכיח שיאמר לעו״ג להביא לו אוכל או משקה כ״כ מרחוק ע״כ וכ״כ מדברי הר״ן שכתבתי גבי הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר : **ואם** הוא ספק אם בא מחוץ לתחום אם לא לרש״י מותר ולדברי הגאונים אסור בפ׳ שואל (קנא ׳) עלה דמתני׳ דעו״ג שהביא חלילין לא יספוד בהם ישראל אלא אם כן באו ממקום קרוב אמרינן בגמרא מאי מקום קרוב רב אמר קרוב ממש ושמואל אמר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו וקי״ל דהלכה כשמואל ופי׳ רש״י דשמואל לקולא לומר דאע״פ שלא נכנסו לעיר עד הבקר חוששין שמא מבע״י באו בתוך התחום ולנו בלילה חוץ לחומה ולפי דבריו כל היכא דמספקא לן האי מלתא תלינן לקולא אבל הגאונים פי׳ דשמואל להחמיר אתא ולומר שאע״פ שנכנסו בבקר השכם אסור דחיישינן שמא בלילה הביאום ממקום רחוק ולנו חוץ לחומה ולפי דבריהם כל היכא דמספקא לן האי מלתא תלינן לחומרא ודעת הרי״ף כדעת הגאונים וכן דעת הרמב״ם בפ״ו מה׳ שבת. וכתב הר״ן בפ׳ שואל דאיכא למידק על דברי רש״י מדאמר ר״פ עו״ג שהביא דורון אם יש במינו במחובר אסור עד הערב בכדי שיעשו והא התם דאיכא למיתלי שנתלשו מעי״ט ואפ״ה אסור תירץ הר״י דכל שיש במינו במחובר דרכן של ב״א ללקוט אותו ביומו ואין לוקטין אותו מבערב וכיון דרובן עושין כן אין תולין להקל עכ״ל ולפ״ז ספק אם נלקטו או ניצודו היום אסורים למ״ש או מוכאי י״ט עד כדי שיעשו כאילו ודאי נלקטו או נצודו בשבת או בי״ט ואפי׳ לדברי רש״י שמפרש דחיישינן שמא חוץ לחומה לנו לקולא קאמר וכבר כתבתי שסמ״ג חולק ע״ז. ולענין הלכה נקטינן כדברי הגאונים וסיעתם שהן רבים וגדולים (ד): **וכתב** הרשב״א שאף לדברי הגאונים אין לאסור אלא בעו״ג שאין שרוי עמו בעיר וכו׳ כ״כ הר״ן בפ׳ שואל ובפ׳ אין צדין וכ״כ ה״ה בפ״ב מה׳ י״ט וכ״כ בסמ״ק : **כתב** המרדכי בר״פ א״נ א״ר״י אמר שמואל הלכה כר׳ יהושע משמע דשמואל אית ליה מוקצה אפי׳ בספק מוכן וכתב אבי״ה אע״ג דבספק מוכן מחמירין היינו משום דמוקצה הוא כדאיתא פ׳ כל הכלים וגם הרקה לאיסור ולא להקל אבל אם אין ספק מוקצה אלא ספק תחומין כגון שיש לעו״ג המביא דורון ב׳ בתים וא׳ בתוך התחום שרי אפי׳ למי שהובא בשבילו דגרסינן בפ׳ מי שהוציאוהו (מג :) גבי יש תחומין למעלה מי׳ ספק תחומין דרבנן להקל ואע״ג דדבר שיש לו מתירין הוא לא דמי לביצה דאמר רב אשי פ״ק דביצה (ד ׳) לעולם ספק י״ט ספק חול דהתם כי מוקמת לה אחזקתה הרי לא נולדה וכן בספק צידה שלא ניצוד מאתמול כ״ב בספק תחומין עכ״ל :

ודבר שאין במינו במחובר שהובא לישראל בי״ט ראשון של ר״ה מותר בשני וכו׳ כ״כ הר״ן בפ׳ א״נ בשם חכמי לוני״ל ואע״פ שכתב על דבריהם ואני אומר כמה רב גובריהו דשרו הכי הרא״ש כתב דברי חכמי לוני״ל סתם לפסק הלכה וגם ה״ה כתב בס״פ א׳ כדברי חכמי לוני״ל וכ״כ בא״ח וכתב דה״ה לשבת וי״ט :

כתב הכלבו אפשר לומר דוקא עו״ג שהביא דורון לישראל יש לגזור שמא יאמר לו לך והבא לי אבל ישראל ששלח דורון לחבירו ע״י עו״ג כגון שמסר לו מעי״ט ושהא העו״ג ולא הביאו עד י״ט זה היה מעשה והסכימו חכמינו ז״ל להתירו אפי׳ למי שבא בשבילו והטעם שאין לחוש שמא יאמר לו לך והבא לי עוד באיסור לפי שלא ישמע לו ע״כ וכ״כ הרשב״א שאלת ישראל שגר לחבירו ע״י עו״ג פירות מעי״ט שאין במינם במחובר לקרקע ונתעכב העו״ג והביאם בי״ט אם מותרין אפי׳ לבא בשבילו תשובה מסתברא לי שמותר תוך ד״א אפי׳ לבא בשבילו כ״ש אחרים שהרי אין העו״ג מביא משלו כדי שנגזור שמא יאמר הבא לי :

תקטז מותר לשלוח בי״ט דורון בין מנות של תבשיל הראוי לאכילה או בהמה חיה ועוף וכו׳ משנה בפ״ק דביצה (יד :) בש״א אין משלחין בי״ט אלא מנות וב״ה אומרים משלחין בהמה חיה ועוף חיים ושחוטים משלחין ייגות שמנים וסלתות וקטניות אבל לא תבואה ר״ש מתיר אף בתבואה ופירש רש״י אבל

(ה) אבל מותר לטלטל ואחרים מותרין אף לאכלן ולערב צריך להמתין מי שהובאו בשבילו כדי שיעשו לרב אלפס וכ״כ בעל התרומות ולר״י א״צ (ו) ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל ואם הוא ספק אם בא מחוץ לתחום אם לא לרש״י מותר ולדברי הגאונים אסור וכתב הרשב״א שאף לדברי הגאונים אין לאסור אלא בעו״ג שאין שרוי עמו בעיר דאיכא למיחש שמא מחוץ לתחום הביאם אבל עו״ג השרוי עמו בעיר ופירות המצויין בעיר אין לחוש מספק ודבר שאין במינו במחובר שהובא לישראל בי״ט ראשון של ר״ה מותר בשני אע״פ שקדושה אחת הן שאין עליו איסור הכנה ולא דבר התלוי בקדושה שנאמר קדושה אחת הם אלא משום קנסא שמא יאמר לו להביא ודיו אם קנסו בראשון וכן משבת ליו״ט :

תקטז (א) **מותר** לשלוח בי״ט דורון בין מנות של תבשיל הראוי לאכיל׳ או בהמה חיה ועוף בין חיים בין שחוטים

דרכי משה

אסורים ולכן כתב דהמנהג כרש״י וכבר נתבאר דנקטינן כדברי רש״י אף בנעשו בשביל ישראל כ״ש אם נעשו בשביל עו״ג או נעשו מאיליו דאף לדברי ר״ת שרי לדעת הפוסקים והמחמיר יתמיד והמיקל לא הפסיד : (ג) וכ״מ מת״ה סימן ע״ח : (ד) ומעתה נדחו הם דברי המרדכי ר״פ א״צ שכתב היכא שיש לעו״ג שני בתים אחד חוץ לתחום ואחד תוך התחום תלינן שהביאן מתוך התחום דהיינו דס״ל כרש״י שכבר מבואר דלא קי״ל הכי והתימא על הב״י שכתב דקי״ל כדברי האוסרים ואח״כ הביא דברי המרדכי כאילו לא היה בו שום מחלוקת (גם לעיל סימן שכ״ה בש״ע סעיף ט׳ פסק כדעת הרי״ף והגאונים ומ״מ כתב דאם יש לעו״ג שני בתים ואחד מהן בתוך התחום דתולים להקל וצ״ע ולא דמי להא דכתב הטור בשם הרשב״א דאף לדעת הרי״ף והגאונים אם עו״ג שרוי עמו בעיר ופירות מצויין בעיר אין לחוש בספק דל״ד דוודאי כאן שהעו״ג שרוי עמו בעירו ופירות מצויין בתוך העיר מה״ת לאסור ולחוש שהובא מחוץ לעיר אבל כשיש לו שני בתים והאחד מחוץ לתחום אזי יש לספק אם הובא מתוך התחום או מהוץ לתחום כיון שיש לו נמי בית אחר מחוץ לעיר ואינו שרוי עמו בעיר ומה דהתיר משום דס״ל כדעת רש״י וכ״כ המרדכי בהדיא וצ״ע) : עיין

דרישה

פשיטא דאין בו מצוה כלל וכו׳ כשנתארחו אצל אחר ווימנם אחר לסעוד ולפי זה יש ליישב ככה מה שדקדק ב״י על ת״ה מכח דאמרינן כל דאתא לבי ריש גלותא אדעתא דכולהו רבנן אתא משמע דאורחים אין להם דין ישראל אחר יש לומר דהתם מיירי דריש גלותא זימנם לאכול אצלו ובזה פשיטא דאין בסעודה זו מצוה כלל ובעל ת״ה מיירי כשנתארחו אצלו ובאו מן השדה לתוך ביתו דזה פשיטא הוא דהוי מצוה וכמו שכתבתי לעיל בשמו. בסמ״ג כתוב דדבר שיש בו חשש מחובר או צידה שהובא בי״ט ראשון אסור בי״ט שני אפילו לישראל אחר ע״ש. וכתב בת״ס לדבריו אם חל יו״ט ביום ה׳ ו׳ והובאו בה׳ אסור לאכול ממנו אפילו בשבת שאחר יום טוב ואף על פי שכתב האשר״י בשם ר״י דאפילו לפירוש ר״י שרי בשבת שאחריו נראה דהיינו בפירות שנלקטו מן המחובר דמוו לשבת למיכליהו חיים אבל דגים דצריכים בישול ובשבת אסור לבשלם וביום ו׳ נמי אסור משום דמוקצין הם אסורין אפילו לישראל אחר עכ״ס :

ורי״ף

פרישה

(ה) **אבל** מותר לטלטל דכיון דלאחרים מותר לאכלם אין להם דין מוקצה לאסור בטלטול ומיהו דווקא תוך ד׳ אמות או עיר המוקפת לדירה דנחשבת כולה כד׳ אמות והיינו סתם עיר דנבנו הבתים תחלה ואח״כ מקיפין אותו אבל מבצר דסתמייהו הוקפו תחלה וכיוצא בו אסור לטלטל בו אלא ד׳ אמות דחפצי העו״ג קונים שביתה וכיון שיצאו חוץ לתחום אין להם אלא ד׳ אמות. כ״כ בהר״ן והרא״ש והמ״מ :

(ו) **ולזה** הסכים א״א הרא״ש ז״ל וכתב דלא החמירו חכמים אלא היכא דנעשה בו איסורא דאורייתא ואין לחוש שמא הכניסו דרך סרטיא ופלטיא דלא שכיח אבל הר״ן כתב וכן הרשב״א כהרי״ף וכתבו דאדרבא באיסור דרבנן דקיל יש להחמיר בכה״ג טפי וכתב המ״מ דכי אמרינן דאסור למי שהובאו בשבילו לכל בני ביתו נמי אסורים וב״י דקדק מכח ת״ה לחלק בין זימון אורחים לבני ביתו אצלו תמיד עוד חילק בע״א ע״ש :

סי׳ תקטז (א) **מותר** לשלוח בי״ט דורון כו׳ ורי״ף מתיר אף בתבואה שפוסק כר״ש שמתיר בתבואה

חדושי הגהות

אפילו לדעת רש״י אסורים בשבת משום הכנה דאין י״ט מכין לשבת (מהרל״ח) : ג כמו שנתבאר בסימן ת״ה (מהרל״ח) : ד בתה״ד איתא לפר״י והובא כן לעיל בסימן זה בב״י והמכוון לפי׳ ר״ת וכן הועתק בד״מ שלפנינו :

שחוטים יינות שמנים וסלתות וקטניות [א] ורי"ף מתיר אף בתבואה והרמב"ם ז"ל אוסר ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ובשושלה לא יעשה שורה לשלוח בג' בני אדם ביחד (ב) משום דאוושא מלתא וג' מינים בג' גברי מיבעיא ולא איפשיטא (ג) והרמב"ם ז"ל מתיר [ב] משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין שאף הם ראויים לישען עליהן ואפילו אם יש בהן כלאים (א) אם הם קשין שראוין להציע תחתיו ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם ואפי' תפילין משלחין אף על פי שאינן ראוין במועד ראויין בחול וכל דבר שראוי בחול (ד) משלחין אותו ביו"ט :

תקיז מותר לומר לחנוני ישראל תן לי ביצים או אגוזים או לרועה הרגיל אצלו תן לי גדי או טלה ולטבח תן לי כתף או ירך ולנחתום תן לי ככר ולחנוני תן לי ה' ביצים וי' רמונים וכל כיוצא בזה [א] ובלבד שלא יזכיר לו שם מדה לומר לו תן לי קב או קבים ולא סכום דמים לומר אטול כך וכך ואשלם לך דינר ולא סכום מנין לומר כך וכך יש לך בידי תן לי כך וכך ויהיה לך בידי כך וכך והני מילי חנוני ישראל אבל חנוני עו"ג אסור ליקח ממנו דבר

אבל לא תבואה שאינה ראויה היום שאין טוחנין ביו"ט ובגמרא תניא ר"ש מתיר בתבואה של חטים לעשות מהם לודיות פירוש לודיות מאכל העשוי מחטים וכתב הרא"ש מדהביא הרי"ף א ברייתא זו משמע דפסק הלכה כר"ש ולא ידענא טעמא מאי והרמב"ם פסק בפ"ה כת"ק וכן עיקר עכ"ל גם ה"ה כתב איני יודע למה נפסוק כר"ש במקום ת"ק וכ"ש דמסתבר טעמיה דת"ק דאזיל בתר רובא לפיכך נ"ל דדברי רבינו עיקר גם י"מ שפסק כן עכ"ל : **ובשושלה** לא יעשה שורה לשלוח בג' ב"א ביחד וכו' שם תני רב יחיאל ובלבד שלא יעשנו בשורה תנא אין שורה פחותה מג' ב"א ופירש"י שלא יעשנו בשורה לא ישלח הדורון ע"י אנשים הרבה דאוושא מלתא ונראה כמוליכים למכור בשוק . והר"ן כ' שרבינו אפרים פי' מפני שנראה האחד מוכר והשני לוקח והג' סרסור : **ומ"ש** וג' מינים בג' גברי בעיא ולא איפשיטא גז"ש והרמב"ם בפ"ה פסקה לקולא . וכתב ה"ה דטעמיה משום דהוי ספיקא דרבנן ולקולא כ"פ ז"ל עכ"ל וכ"פ סמ"ג והר"ן כתב אבל בה"ג פסקה לחומרא וכ"כ דעת הרי"ף שהשמיטה וצ"ע למה עכ"ל : **משלחין** כלים בין תפורים בין שאינם תפורים וכו' משנה שם ומשלחים כלים בין תפורים בין שאינם תפורים ואע"פ שיש בהם כלאים ובגמרא (שם) בשלמא תפורים חזו למילבש שאינם תפורים חזו לכסויי אלא כלאים למאי חזו ואוקימנא בקשים : **ומ"ש** רבינו בין שאינם תפורים שאף הם ראויים לישען עליהם אפשר שהיה גורס חזו לזגויי במקום חזו לכסויי או אפשר שכתב כן משום דכלאים אפי' לישען עליהם אינם ראויים אא"כ הם קשים : **ומ"ש** דקשים ראויים להציע תחתיו ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם יתבאר בה' כלאים בס"ד : **ומ"ש** ואפי' תפילין משלחין אע"פ שאינם ראויים במועד וכו' ג"ז בסוף פ"ק דביצה (טו.) וכתב בעל ההשלמה הא דאמרינן משלחין תפילין בי"ט והרי אינם צורך כלל לא צורך אכילה ולא צורך היום אפשר דמבית לבית קתני לא מר"ה א"נ תפילין שרי ללבשן אלא שא"צ אות וכתב עוד יש שואלים היאך שרי לשדורי תפילין בי"ט משום דהוי דבר שנאותין בו בחול מ"מ לא הוי צורך י"ט ואפי' במועד אמרינן אין מוליכין ומביאין כלים מבית האומן אלא לצורך המועד כ"ש בי"ט י"ל כיון ששמח עכשיו בכן צורך הוא א"נ שרוצה ללמוד בהם תורה א"נ שרוצה להניחם לנטורי נפשיה ולא בתורת חיוב עכ"ל . ומדברי פוסקים שסתמו דבריהם נראה דאפי' להוליכם דרך ר"ה בידו שרי דכיון דאיכא שמחת י"ט בשילוח מתנות אלו שפיר הוי צורך י"ט ואפי' לדברי הפוסקים דאסור לשלוח תבואה איכא למימר בתבואה שאני שאף בחול אינה ראויה כמות שהיא שהרי היא מחוסרת טחינה אבל תפילין ראויין בחול כמות שהן הילכך שרי (ב) :

תקיז מותר לומר לחנוני ישראל תן לי ביצים או אגוזים משנה בס"פ א"כ (כט.) : **ומ"ש** או לרועה הרגיל אצלו תן לי גדי או טלה וכו' ברייתא שם ופי' רש"י הרגיל אצלו שמתוך שרגיל אצלו מאמינו ונותן לו בלא פיסוק דמים ודע שיש בדברי רבינו תוספת שלא היה צריך לכתוב מותר לומר לחנוני תן לי ביצים ואגוזים כיון דכתב בתר הכי ולחנוני ה' ביצים וי' רמונים אלא מפני שבמשנה שנינו אומר אדם לחנוני תן לי ביצים ואגוזים במנין שכן דרך בעה"ב להיות מונה בתוך ביתו פתח רבינו בחנוני ולא הזכיר במנין מפני שהיה עתיד לומר לחנוני תן לי ה' ביצים וי' רמונים . והא דקתני שכן דרך בעה"ב להיות מונה בתוך ביתו פי' הר"ן הלכך לא מוכח דמשום דמים הוא דמדכר ליה מנין אלא שכך צריכין : **ומ"ש** ובלבד שלא יזכיר לו שם מדה וכו' שם בברייתא ובלבד שלא יזכיר לו סכום מדה רשב"א אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח ור"ח גורס ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח רשב"א אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מנין וכתבו התוס' והרא"ש שיש ליזהר בשניהם וכ"כ הרמב"ם בפ"ד שלא יזכיר שם דמים ולא סכום מנין ונתבאר כל זה יפה בסימן שכ"ג :

וה"מ חנוני ישראל אבל חנוני עו"ג אסור ליקח ממנו דבר שבמינו במחובר כו' בפ' א"כ כתב הרא"ש וז"ל כתב בה"ג ה"מ חנוני ישראל אבל חנוני עו"ג במה דאיתא במחובר א"נ קימחא דאיכא למימר נטחן בי"ט או בא מבחוץ לתחום א"נ ביעים דאיכא למימר דמתילדא בי"ט אסור למישקל מיניה כדגרסינן (שם כד:) עו"ג שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין במחובר לקרקע אסור וה"ה כל דבר שנעשה בו איסור מלאכה האסורה לישראל ולא היה לו להזכיר מחוץ

ומ"ש ורי"ף מתיר אפי' בתבואה טעמו משום דפסק כר"ש דמתיר אף בתבואה ותמהו עליו למה פסק כיחידאה ונראה ליישב דס"ל לרי"ף כיון דאפי' תפילין מותר לשלוח משום דכל דבר שנאותין בו בחול משלחין אותו בי"ט אם כן כ"ש תבואה חדא דנאותין בה בחול לטחנה ולאפות פת ועוד דאף בי"ט יש בני אדם שמבשלים דגן ועושין ממנו מאכל בעודם חטים זאת היא דעת הרי"ף אבל הרמב"ם והרא"ש פוסקין כת"ק ומתפילין אין ראיה כיון דאפילו מניחן בי"ט ליכא איסור הלכך משלחין אותו וכן פי' התוס' לשם :

תקיז מותר לומר לחנוני ישראל וכו' משנה סוף פ' א"כ הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי בצים ואגוזים במנין שכן דרך ב"ה להיות מונה ורבינו השמיט מה ששנינו במנין וכו' לפי שבברייתא נחלקו בה כמו שיתבאר בסמוך ונקטינן דאסור להזכיר לו סכום מנין אלא א"ל בסתם תן לי בצים או אגוזים כמו תן לי גדי או טלה וכו' ואיכך השנויים בברייתא בסתם : **ומ"ש** ולחנוני תן לי ה' בצים וי' רמונים נראה דלא זו אף זו קתני דלא מיבעיא כשא"ל בסתם תן לי בצים דלא הזכיר לו מנין כלל דשרי אלא אפילו הזכיר לו מנין ה' בצים כיון דלא הזכיר לו סכום מנין לומר כך וכך יש לך בידי וכו' שרי : **ומ"ש** ובלבד שלא יזכיר לו שם מידה שם בברייתא ובלבד שלא יזכיר לו סכום מדה רשב"א אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח ופירש"י סכום מדה קב או קביים . סכום מקח דמים והתוספות כתבו דהא פשיטא דאסור ועוד מאי קאמר סכום מדה הו"ל למימר שלא יזכיר לו מדה ולכך נ"ל כר"ח דגרים סכום מנין לומר לו כך וכך יש לך בידי וכו' רשב"א אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח תן לי ה' אגוזים בששה פשיטים וכבר נתת לי כך וא"כ אני חייב לך מכל י"ב פשיטים אבל סכום מנין שרי וכן איתא בתוספתא ובה"ג ומכאן יש ליזהר שלא להזכיר אפילו סכום מנין לפי שדומה למקח וממכר עכ"ל ונראה מדברי התוס' דלרשב"א נמי כשמזכיר סכום דמים בסתם אסור אפילו לא הזכיר סכום מקח לומר לו וכבר נתת כך וכך וכו' אלא דכיון דת"ק ס"ל דאפי' סכום מנין אסור קאמר רשב"א דאינו אסור אלא סכום מקח אבל סכום מנין שרי וכן נראה מדברי הרא"ש שכתב וז"ל ורשב"א מתיר אע"פ שמזכיר סכום מנין מאחר שאינו מזכיר סכום מקח שלא יאמר לו טול כך וכך להשלים דינר ולכן כתב רבינו בסתם ולא סכום דמים לומר אטול כך וכך ואשלם לך דינר עכ"ל ולא כתב וכבר נתתי לי כך וכך וא"כ אני חייב לך מכל י"ב פשיטין משום דאפי' מזכיר לו דמים בסתם נמי אסור דהא נמי מקרי סכום דמים דאסור וכ"כ ממה שהקשו התוס' אפירש"י אמאי תנא סכום מדה אבל אסכום מקח לא הקשו כלום מיהו באלפסי גורס בדברי ת"ק סכום מקח ובדברי רשב"א סכום מנין וכתב עוד סכום מקח כגון שיש עליו כסף לא יאמר לו תן לי בכסף ויש לך עלי כסף אחר הרי יש לך בידי שתי כספים ומשמע דוקא בכה"ג הוא דאסור אבל סכום דמים בסתם לומר תן לי כך וכך ואשלם לך דינר מותר דאין לפרש כאן דלא נקט סכום מקח אלא לאפוקי סכום מנין כמו שפי' לדעת התוס' דהא ודאי כיון דגרס בדברי ת"ק סכום מקח משמע דקאמר דאפילו סכום מקח אסור וכ"ש סכום מנין דאי הוה ס"ל לת"ק דסכום מנין שרי הו"ל לחלק ולומר דסכום מקח אסור וסכום מנין שרי אלא ודאי הכי קאמר אף סכום מקח אסור וכ"ש סכום מנין דאסור וקאמר רשב"א דסכום מנין לחוד אסור אבל סכום מקח שרי וכבר תמה ע"ז הר"ן דהא פשיטא היא אם א"ל תן לי בכסף דאע"פ שלא עשה עמו חשבון דאסור דהיינו מקח וממכר ותירץ דמיירי באינו פוסק עמו בפירוש על מה שהוא לוקח עכשיו לומר לו תן לי בכסף אלא א"ל תן לי בכלי שיהיה לך בידי שני כספים וסד"א דשרי קמ"ל ע"ש ובאלפסי ישן כתובה הגה"ה ואני שמואל קבלתי סכום מקח אם ישאל לו מאה אגוזים אם מאה נמכרים בפשוט אל ישאל ממנו מאה אלא או פחות או יותר ישאל ממנו עכ"ל וע"ל בסימן שכ"ג היאך נקטינן :

וה"מ חנוני ישראל וכו' כ"כ התוס' והרא"ש דלא כבה"ג שאוסר בחנוני עו"ג אף בדבר שאינו במחובר אם יש לחוש שבא מחוץ לתחום וכן בקמח אוסר אם יש לחוש שנטחן היום וכך היא דעת רוב פוסקים דמדינא ליכא איסורא וב"י האריך בזה וע"ל בסימן שכ"ה מה שכתבתי ביישוב דעת בה"ג וגם במ"ש לשם בדין קמח או פת שנאפה בשבת או ביום טוב ועיין לעיל בדין מדידה בסימן שכ"ג וסימן שכ"ד :

כל

דרכי משה

תקטז (א) עי' סימן ש"ח אם מותר לטלטל שעטנז בי"ט : (ב) כתב הכלבו בשם השלמה דסנדל המסומר אסור לשלחו בי"ט דלמא יבא לנעלו ולא דמי לתפילין דאף אם לבשן אינו עושה איסור : וכתב

פרישה

בתבואה של חטים מפני שראוים לעשות ממנה מאכל אבל הרמ"ם פסק כת"ק שאזלינן בתר הרוב והרי אסור לטחון בי"ט : (ב) **משום** דאוושא מילתא כן פירש"י אבל הר"ן פי' מפני שנראה האחד מוכר והב' לוקח והג' סרסור : (ג) **והרמב"ם** ז"ל מתיר משום שהוא ספיקא דרבנן והרב אלפס וסה"ג אוסרים : (ד) **משלחין** אותן בי"ט ואפי' דרך רשות הרבים דכיון שהוא שמחת י"ט כשלוח מתנות שפיר הוי צורך י"ט ול"ד לחטים דלעיל שאוסרים הרא"ש דשאני תבואה דאפי' בחול אינם ראוים כמו שהן שהרי צריכין טחינה ב"י וע"ש מ"ש בשם בעל ההשלמה : וכן

דרישה

סי' תקטז [א] **ורי"ף** מתיר אף בתבואה כו' משנה בפ"ק דביצה בש"א אין משלחין בי"ט אלא מנות ובה"א משלחין בהמה חיה ועוף חיים ושחוטים . משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות אבל לא תבואה ר"ש מתיר אף בתבואה ובברייתא תניא שם ר"ש מתיר בתבואה כגון חטים לעשות מהם לודיות שעורין ליתן לפני בהמתו עדשים לעשות מהן רסיסין ורי"ף פסק כר"ש ורמב"ם והרא"ש פסקו כת"ק שאסר בחיטים ואע"ג דחטים חזי לכוס בין השמשות אפ"ה אסרו משום דאזלינן בתר רובא והרא"ש תמה על הרי"ף דפסק כר"ש במקום ת"ק וגם המ"מ תמה בזה על הרי"ף . ולענ"ד דס"ל לרי"ף דר"ש לא פליג את"ק אלא מפרש מה שסתם ת"ק וכתב אבל לא תבואה סתמא ולכאורה משמע דכל תבואה אסור להוליך לזה א"ר שמעון דאף בתבואה מינו התיר כגון חטים דראוים לעשות לודיות וכיוצא בו וליכא דר"ש דייק הכי שכתב ר"ש מתיר אף בתבואה וזה נראה יתור בלשונו דהוי מצי למימר ר"ש מתיר ותו לא ואנן ידעינן דאמאי שאסר ת"ק ר"ש מתיר ומדהאריך בלשונו נראה קצת מוכח דס"ק ר"ש דלכאורה משמע מדברי ת"ק דלא מינו היתר בתבואה לכך א"ר שמעון מתיר אף בתבואה ר"ל אף בתבואה מינו התיר כמו חטים וכיוצא בו ואפשר דת"ק גם כן מודה בתבואה אלו הראויים לעשות מהן מידי והשתא א"ש שפסק הרי"ף כרא"ש כיון דלא פליגי דהלכה כתרוייהו : [ב] **משלחין** כלים בין תפורין ובין שאינן תפורין כו' משנה שם בפ"ק דביצה והביאו ב"י ופריך בגמרא בשלמא תפורים חזו למלבוש שאינם תפורים חזו לכסויי אלא כלאים למאי חזו ואוקימנא בקשין וכתב ב"י על דברי רבינו שכתב בין שאינן תפורין שאף הן ראויים לישען עליהן ז"ל אפשר שהיה גרס חזו לזגויי במקום חזו לכסויי בו עכ"ל לעד"נ דבלא"ה א"ש וס"ל לרבי' דמאי דנקט חזי לכסויי היינו לפי מאי דס"ד דמקשן מעיקרא אבל לפי אמת דאוקימנא כלאים בקשין ופירש"י חזו ליסב עליהן תו לא איצטריך למימר גבי שאינן תפורין דחזו לכסויי דטעמא דשייך גבי כלאים דחזו ליסב וליסען עליהם שייך נמי גבי בגדים שאינן תפורין ולכך כתב רבינו גבי בגדים שאינן תפורין וגבי כלאים טעם דראויין ליסען עליהם דשייך גבי תרווייהו :

סי' תקיז [א] **ובלבד** שלא יזכיר שם מידה כו' ולא סכום דמים כו' ולא סכום מנין כו' ברייתא בפרק אין צדין ורש"י ורי"ף כל אחד גירסא אחרת היה לו בברייתא זו והביאם ב"י בסימן שכ"ג ומה שהביא בסימן זה בשם ר"מ נראה דט"ס הוא כי היא גירסת הרי"ף וגירסת ר"מ הוא הפך גירסת הרי"ף וכתב הרא"ש ולכך יש ליזהר בשניהם ופ"פ זה כתב רבינו כל הג' מידה ומניין ודמים שכל אחד מהם הוא סברת ת"ק על פי הגירסא הנ"ל ואף שהרא"ש לא הזכיר אלא שנים מידה ומנין ולא הזכיר דמים נראה דדמים

חדושי הגהות

תקטז א: ר"ל שמפרש דברי ר"ש (מהרל"ח) :

מחוץ לתחום דהא ודאי שרי כדאיתא בפ' בכל מערבין (מ·) גבי ליפתא דאתא למחוזא ופ' מי שהוציאוהו (מז :) גבי הנהו דיכרי דאתו למברכתא וכן קמח שנטחן בי"ט מאי איסור איכא כיון דרובא עו"ג אדעתא דרובא טחני ליה כדאמרינן בנר הדלוק במסיבה ומשום מוקצה ליכא למימר דחטים חזו לכוס בין השמשות או לעשות מהם קליות ודייסא עכ"ל וגם הר"ן כתב בשם בה"ג דכולה ברייתא בישראל אבל בעו"ג לא משום דקתני בה הולך אצל פטם הרגיל אצלו ואומר לו תן לי תור אחד או גוזל אחד ואילו בעו"ג אסור דחיישינן שמא יצוד וכן ככר או גלוסקא לא דחיישינן שמא היום נטחנו החטים ואפשר דאפי' בעו"ג נמי שרי בר מפירות שיש במינם במחובר אבל בתור וגוזל ליכא למיחש שמא היום ניצודו שרובן ניצודין מאתמול וביצים נמי רובן מאמש הן ולפיכך מותרין דאזלינן בתר רובא כדכתבינן בפ"ק וכ"כ בתוס' אלא שאני א הכא אי אזלינן בתר רובא בדשיל"מ כיון דקי"ל דאפי' באלף לא בטיל ואפשר דהתם שאני דאיתחזק איסורא ומיהו בפת ליכא למיחש למידי שאפילו נטחן היום משום מוקצה ליכא שכבר היו החטים ראויין לכוס ומשום מלאכה ליכא דלצורך עו"ג נעשית עכ"ל וזה שכתב דביצים אפשר למיזבן מעו"ג בי"ע כתב בפ"ק דהיינו דוקא כדאתא מאן דמזבן לגביה אבל למיזל לבתי דידהו דהו"ל מקום קביעותן אסור דלמא איכא דמזבין ביצים בני יומן וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי וכבר כתבתי זה בסימן תקי"ג וכתבתי שם שמדברי הפוסקים נראה דביום אסור למיזבן ביצים מעו"ג אפי' אתי מאן דמזבן לגביה וה"ה כתב בפ"ד כדברי הרא"ש והר"ן דחנוני ופטם ורועה שאמרו בין עו"ג בין ישראלים הכל מותר חוץ מדברים שיש במינן במחובר או שיש לחוש שמא נצוד היום שאסור ליטלו מן העו"ג אא"כ נסתלק הספק כגון שמכיר בו שלא נעקר אלא נצוד היום . והמרדכי כתב בס"פ א"ל משמע מדברי הגאון דכשאין לחוש למחובר ולמוקצה שרי למישקל אפי' כנגד עו"ג הרגיל אצלו ולכאורה משמע כן מההיא דגרסינן בעירובין גבי ההוא ליפתא דאתא למחוזא וכו' ופ' מי שהוציאוהו גבי הנהו דיכרי דאתו למברכתא דכי מעיינת התם משמע שעו"ג הביאום ויש לדחות דחנוני ישראל אמר קודם י"ט להביאם להם ופסקו את דמיהם ואיחרו העו"ג שלא הביאום לחנוני ישראל עד י"ט ובני העיר היה להם לקנות לנגד הישראל ולא לנגד העו"ג יש תשובה לאסור ויש להתיר ראב"ן כתב לאיסור וטעמא משום שמא ירבה בשבילו להביא כיון שרגיל אצלו עכ"ל והתוס' כתבו שם הולך אצל חנוני הרגיל אצלו בין הוא עו"ג בין ישראל דאין לחלק רק היכא דאיכא חששא דמחובר או נולד והרוקח כתב שאביו ורבני שפירא הורו לאיסור בחנוני עו"ג ורבני צרפת מתירין ואע"פ שנ"ל להתיר אני מחמיר כהוראת רבותינו כדאיתא בירושלמי שילהי בכל מערבין אע"פ שכתבו לכם סדר מועדות אל תשנו ממנהג אבותיכם נוחי נפש עכ"ל ולענין מעשה נראה דבמקום שלא נהגו איסור מותר ליקח אפי' מחנוני עו"ג כל דבר אכילה אע"פ שהוא מוקצה דבדבר שהוא של עו"ג לא שייך מוקצה ואפילו ידוע שהובא מחוץ לתחום נמי שרי כיון שלא הובא בשביל ישראל זה ומיהו אם הוא דבר שיש לחוש שמא נלקט או נצוד או נולד היום אסור . ולענין ליקח פת חמה מן העו"ג בי"ט התוס' בפ"ב דע"ז (סו :) גבי ריחא לאו מלתא היא כתבו מכאן יש להתיר פת חמה שנאפה ביום טוב דאין לאסור משום שהעצים שנאפה בו נתלשו היום ומוקצים הם דמה בכך הא פר"י דלא אמרינן יש שבח עצים בפת רק לענין איסורי הנאה ואי משום שמא טחנו החטים היום וגם נילושו אין בכך כלום כיון דמעיקרא בעודן החטים היו ראויים לכוס מיהו בה"ג חשיב להו נולד בשטחנו בי"ט מיהו רבינו יחיאל היה נוהג היתר בדבר אמנם בשני ימים של ר"ה שמע מורי שיש אוסרים לפי שלפעמים נמשך הקציר עד ר"ה ויכולין לקצור בי"ט של ר"ה ולאפות בי"ט שני ונכון להחמיר בשני י"ט של ר"ה עכ"ל ובהג"מ פ"א כתוב אסרו ר"י ור"ת ליקח פת מן העו"ג בי"ט אא"כ הוה ידעינן שהקמח הוא מנופה מעי"ט וטעמא דכל מידי דאכילה גזרינן אי שרית ליה פת של עו"ג שנאפה בי"ט אתי ישראל גופיה לנפות קמחו ובמקום שיש לירא שהעצים שאפה בו ליקטן היום מן המחובר צריך ליזהר גם בזה שידע שנלקטו מעי"ט והרמ"ה הנהיג לחתום הקמח מעי"ט או לסוגרו בחדר והמפתח יהיה ביד ישראל היכא שרוצה לקנות קמח או פת שנאפה היום בי"ט מן העו"ג וגם הג"א כתב בפ' אין צדין שר"י ורבי' תם אסרו ונהיגו שלא ליקח פת מן העו"ג כתחומין בי"ט אם לא שיודע שהקמח היה נטחן מעי"ט והעצים נלקטו מעי"ט והר"י ב"ר ברוך והר"ש התירו לקנות פת שאפה עו"ג בשבת בשעת הדחק (א) . וכתב האגור אם י"ט חל אחר השבת פת שנאפה בשבת אסור בי"ט משום הכנה ומהר"י מולן הודה לדברי נמוס יעקב ווי"ל עכ"ל ואין הוראה זו נכונה שהרי נתבאר בסימן שכ"ה דאף בשבת עצמה התירו הרא"ש וגדולים אחרים ורבינו ירוחם בהל' שבת

ב דבר שבמינו מחובר שמא נלקט היום ולא דבר שמחוסר צידה שמא ניצודו היום ולא בצים שמא נולדו היום אבל דבר שאינו במינו במחובר אפילו הובא היום מחוץ לתחום שרי (א) וכן קמח שנטחן היום ג שרי בעיר שרובה עו"ג דאדעתא דעו"ג טחני ליה ומשום מוקצה ליכא דחיטין נמי חזו לכוס ביה"ש ולעשות מהן קליות ודייסא כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה לא התירו לקנות בי"ט אלא כדרך שמפרש בגמרא הולך אדם אצל הנוני וכו' אבל ישראל שאומר לעו"ג מעי"ט שתקנה לי יונים למחר לא יפה עשה אבל אם עשה כבר מותר לאכול מהם אפי' בו ביום ובלבד שלא יהיו מפריחין ולא יהיו אסורין משום מוקצה אבל אם רגיל בכך אסור לאכול מהן אפי' קנה כבר דאין זה חשוב דיעבד כיון שרגיל בכך : מותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה אפילו הוא מיוחד למדה ובלבד שלא יזכיר בו שום מדה לומר תן לי מדה פלונית ד והרמב"ם ז"ל אוסר בכלי המיוחד למדה ה ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל : לא ימדוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו אבל קודר הוא קב או קביים ונותן לפניה ופירש"י קודר נוקב נקב בכרי עצמו וממלא שלא כדרך מדה ור"ת פי' קודר משער לפי אומד דעתו :

כל

כתב סברת ר"ת וסברת הרא"ש ואח"כ כתב ובאותן המקומות שרגילין הגוים או אנסים לקנותו בשבת ואומרים לעו"ג ממש סכום מקח ואומרים תן לי פשוט או ב' פשיטים מלחם וגם קוראים לעו"ג בביתם ונותנים לו המעות ראוי לאסור להם אכל וכל שלא יאכלו פת הנאפה בשבת כך נ"ל עכ"ל :

כתב א"א ז"ל בתשובה כלל כ"ב וז"ל ישראל שאמר לעו"ג מעי"ט קנה לי יונים למחר לצורך י"ט דע כי לא יפה עשה לקנות לו במעות בי"ט כי אסור לקנות בי"ט אפי' בלא מעות אלא בכה"ג דאמרינן בפ' אין צדין הולך אצל רועה הרגיל אצלו ואומר לו תן לי גדי א' וכו' ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח הלכך זה שצוה לעו"ג לקנות לו לא יפה עשה אבל אם עשה כבר בדיעבד מותר לאכול ממנו אפי' בו ביום ובלבד שלא יהיו היונים מפריחים ולא יהו אסורים משום מוקצה כדאמרינן בפ' בכל מערבין גבי ההוא ליפתא דאתא למחוזא חזינהו רבא דכמישן אמר הני ודאי מאתמול עקרינהו מאי אמרת מחוץ לתחום אתו הכא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכ"ש הכא דאדעתא דעו"ג אתו וקניה זו בלא דמים כי ההיא דס"פ אין צדין ואע"ג דנלקטו לשם עו"ג אם נלקטו היום היו אסורים משום מוקצה הלכך אם היונים גדולים שיכולין לפרוח חוץ לתחום אסורים משום מוקצה ואם לאו מותרין בדיעבד היכא שקנאם אבל אם רגילים לעשות כך אסור לאכול מהם אפי' קנו כבר דאין זה נקרא דיעבד אלא לכתחלה כיון שרגילין בכך : **מותר** לומר לחבירו מלא לי כלי זה וכו' בפ' אין צדין (שם) וכבר נתבאר בסי' שכ"ג כל מאי דשייך לדין זה :

לא ימדוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו אבל קודר הוא קב או קביים וכו' בס"פ אין צדין (שם) וכתב הרא"ש והר"ן פי' רש"י וכו' ופי' הרי"ף ולא הכריעו והרמב"ם בפ"ד כתב כדברי הרי"ף . אם מותר למדוד תבלין ליתן בקדרה נתבאר בסימן תק"ד . אם מודדין קמח כדי ללוש נתבאר בסי' תק"ו . גרסינן בפרק שואל (קמט ·) ובסוף פ' א"כ (עה ·) א"ר יהודה אמר שמואל בני חבורה המקפידים זה על זה עוברין משום מדה ומשום משקל ומשום מניין ומשום לוין ופורעין בי"ט וכדברי הלל אף משום ריבית ופי' רש"י בפ' א"כ המקפידין זה על זה . שאין מוחלין על דבר מועט ומקפידים להלוות זה את זה במדה במשקל ובמנין עוברין בשבת וי"ט משום לוין ופורעין דתנן במסכת שבת ובלבד שלא יאמר לו הלוני והתם מפרש טעמא שמא יכתוב ובתוס' כתבו פי' מתוך שמקפידין באים לידי כך שהקפידות גורמת להם להזכיר המדה כדי שיהא מבורר יפה מה שמתחייב לזה וכן מתוך שמקפידים שוקלים במאזנים א"כ אפי' ביד אסור להם לשקול כמו במאזנים לפי שמדקדקים הרבה אע"ג דשרי התם בטבח שאין אומן בשאינו מקפיד וכן אסור להם לומר מלא לי כלי זה אפי' בלא הזכרת מדה וכן משמע מתוך פירש"י בפ' שואל בני חבורה שמדקדקים זע"ז שאמר אחד לחבירו מנה שלקחת גדולה היא תן לי כמותה והוא שוקלה בידו משום מניין פר"ח אם היו אגוזים ושקדים ודומה להם ואמר לקחת כ' אגוזים גם אני אקח כ' או אומר בשעה שנוטל המתן עד שאשקול המנה ועד שאמדוד אורך הדגים והקישואים ואמנה הביצים והאגוזים והשקדים שאתה נוטל שאטול גם אני כמשקלה וכמדתה וכמנינה משמע שר"ל אע"ג דשרי לומר לחנוני הרגיל אצלו תן לי כ' אגוזים זהו לפי שאין משמע שם שתהא שום קפידא על המניין אלא שמודיעו שכל כך הוא צריך אבל כשאומר לקחת כ' גם אני אטול כ' מראה שמדקדק ומקפיד על המניין והוי עובדא דחול כעין משא ומתן וא"כ שרי בכה"ג כעמיד כגון שאמר לו המתן עד שאמנה לך האגוזים שאתה נוטל ואטול גם אני כמנינם וכן כעין זה במידה ובמשקל אסור ע"כ והרא"ש כתב שם ב' פירושים אלו ולא הכריע ביניהם גם רי"ו כתב ולא הכריע אבל במסכת שבת ובמסכת ביצה לא הזכיר זה הרא"ש כלל ונראה שהטעם מפני שהתוס' כתבו בפרק שואל פירוש לפי שמקפידין זה על זה עוברין אפי' על מה שאין שאר בני אדם עוברין משום מדה דאמרינן בביצה יכול אדם לומר לחבירו מלא לי כלי זה אבל לא במדה פירוש כלי שמודדין בו אסור דדמי למקח וממכר והם כיון שהם מקפידים כל כלים הוי לגבייהו מדה לפי שמקפידים לידע שיעורו לשלם להם כך וכן משקל ששוקלין ומכוונין זה כנגד זה ואמרינן בביצה אין משגיחין במאזנים בי"ט ומשום מניין דאמרינן בביצה הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי וכו' ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח שאם היו נותנים מאה אגוזים בדינר ולקח כבר תשעים לא יאמר לו תן לי כ' אגוזים שאתחייב לך י' אגוזים שנראה שעושה להשלים המכר אבל יכול לומר תן לי עשרים אגוזים סתם ובבני חבורה המקפידים אסור שיבאו לידי איסור שיזכירו להשלים וכדברי הלל אף משום ריבית וכו' וקשה לפירוש זה דאם הלל לא איירי אלא במקפידים א"כ אמאי קאמר לעיל

לימא

דרכי משה

תקיז (א) וכתוב במהרי"ל דפת הנאפה בי"ט אסור לקנותו מן העו"ג אף למ"ד דפת הנאפה בשבת מותר לאכלו בשבת דבי"ט גזרינן דאתי למיעבד ההיתרא בעצמו אבל בהג"א פרק אין צדין משמע דהתיר פת שנאפה בשבת מפת שנאפה בי"ט וא"כ למאן דמתיר בשבת כ"ש דמתיר י"ט ועיל סימן שכ"ה מדין פת שנאפה בשבת :

דלא

דרישה

דמים לא איצטריך ליה לאשמעינן כיון שאסר מידה ומניין מכ"ש דדמים אסורים ומ"מ רבינו מתקילין כתב כל הג' לפי ג' הגירסאות :

פרישה

סי' תקיז (א) וכן קמח שנטחן היום שרי כו' ומשום מוקצה ליכא דחיטין נמי חזו לכוס כו' מה שהתיר מטעם דהוו לכוס ולא התיר מטעם דגמרו בידי אדם וכמו שהתיר הרא"ש לעיל בסי' שכ"ה פת של עו"ג שנאפה בשבת משום דגמרו בידי אדם [illegible] התם שהיה קמח או עיסה בין השמשות ולא היה מחוסר אלא לישה ואפייה או אפייה לחוד לכן מתירין מטעם דנגמרה בידי אדם אבל הכא כשהיו חטין בין השמשות שמחוסר מלאכות טחינה הרקדה לישה ואפייה לא אמרינן הוי גמרו בידי אדם ודינן כאילו הוי במחובר דמודה בו ר"ש וכמו שהארכתי בביאורי לעיל סימן שכ"ה ע"ש :

העיסה

חדושי הגהות

תקיז א זה משולל הבנה ואולם בהר"ן שלפנינו שם נוסף מלה אחת בתוך שני חצי אריח כזה אלא שאני (הוכך) הכא אי אזלינן כו' : ב לפי מה שנתבאר בסימן (תקי"ג) שהבא מחוץ לתחום בשביל זה מותר לאחר ולכן גם החנווני עו"ג שהביא בשביל עו"ג מותר לישראל ליקח ממנו (מהרל"ח) : ג יש בכלל התר הפת בשבת שכתב לעיל סימן שכ"ה בשם הרא"ש להיתר וכ"ש קמח ולפי מה שכתבתי לעיל לדעת ר"ת אף ר"ת מודה בקמח בי"ט שמותר דע"כ לא אסר בפת בשבת אלא משום שמחוסר טחינה ואפייה והוי כגרוגרות וצימוקים משא"כ קמח בי"ט שאינו מחוסר אלא טחינה (מהרל"ח) : ד נ"ל להגיה והרמב"ן אוסר שכ"כ הרא"ש שם בשמו שהוא פוסק כר"י שמפרש דברי ת"ק דמתני' הכי אבל הרמב"ם בפ"ד מה' י"ט פוסק אפי' בכלי המיוחד למדה מותר וכמו שמפרש רבא שם דברי ת"ק דמתני' וגם לעיל סי' שי"ג הביא דברי הרמב"ם ולא הביאו בלשון מחלוקת כלל כמו שנתבאר לעיל ולכן נ"ל להגיה והרמב"ן אוסר (מהרל"ח) : ה שכ"כ בפרק א"צ ומסתברא כרבא דבתרא הוא ורבא קאמר דאפי' כלי המיוחד למדה מותר לת"ק (מהרל"ח) :

וא"כ

לימא מתני' דלא כהלל להכי נראה לפרש עוברין משום מדה ומשום משקל כלומר קרובים לבא לידי כך שיעברו משום מדה שעל ידי שמקפידים זה על זה ורגילים ליקח במדה זה מזה גם בי"ט יעשו כך וגם כל בני אדם היו אסורים בכלי של מדה כדאמרינן בביצה אבל למקפידים נותן הוא עצה שלא ישתתפו שקרובים הם לבא לידי איסור מדה וכן לידי איסור משקל מתוך שרגילים לשקול על ידי הקפדתן גם בי"ט לא ירגישו עד שישקלו ולידי מנין כשישאר לאחד מהם ס' אגוזים יאמר לו תן לי מ' להשלים מאה כמו שרגילים לעשות ע"כ. ומאחר שהכריחו התוספת לפרש הפירוש הראשון נמצא שלענין הדין אין חילוק בין בני חבורה לשאר בני אדם ולכן לא הוצרך לפרש הרא"ש לא במסכת שבת ולא במסכת י"ט הא דשמואל ונראה שזה היה דעת הרי"ף והרמב"ם וסמ"ג שלא חילקו בין בני חבורה לשאר בני אדם ומטעם זה לא חילק רבינו ביניהם (ב):

תקיח

כל הוצאה שיש בה קצת צורך אפילו אינה לצורכו אלא לצורך מצוה כגון קטן למולו וס"ת לקרות בו ולולב לצאת בו מותר וכשם שמותר להוציא כך מותר להחזירו וכן אם צריך לילך לב"ה או לטייל בשמחת יו"ט ואינו יכול להניח קטן בבית יחידי יכול להוציאו עמו וכן מפתח שסגר בו האוכלים שירא להניחו בבית יכול להוליכו עמו וכת' רבינו שמואל דוקא להוליכו בידו אבל ברצועה כדרך חול לא ואין נראה לחלק דלא מיחזי כ"כ עובדא דחול מה שהוא תלוי ברצועה וכן כל צרכי תכשיט יכול להוציא כדי להתקשט בו בי"ט אבל דבר שאין בו צורך אכילה ולא צירך תכשיט כגון

תקיח כל הוצאה שיש בה קצת צורך אפי' אינה לצרכו אלא לצורך מצוה וכו' בפ"ק דביצה (יב.) תנן בש"א אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ס"ת לר"ה וב"ה מתירין וכתב הרא"ש פירש ר"ח קטן למולו לולב לצאת בו ס"ת לקרות בו דטעמא דב"ה דשרו מפרש בגמרא דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ולא שרי במתוך אלא דבר שהוא לצורך קצת כגון הנך שהם לצורך מצוה ור"ת פירש דלאו דוקא למולו אלא ה"ה נמי אם צריך לילך לב"ה או לטייל בשמחת י"ט וא"א להניח את הקטן יחיד בבית יכול הוא להוציאו עמו וכן להוליך עמהם ספרים לב"ה ואף להחזירן דהתירו סופן משום תחלתן. גרסינן בירושלמי בש"א ולא את המפתח וב"ה מתירין א"ר הושעיא בר רב יצחק הדא דתימא במפתח של אוכלין אבל במפתח של כלים לא הא רבי אבהו יתיב ומתני ומפתחא דפלטרין בידיה פלפלין הו"ל בהדיה. בתשובת הגאונים כל הוצאה גבי צורך י"ט שמותרת משום אכילה דכוותיה מותר משום תכשיט משום כבוד י"ט אבל הוצאה שלא לצורך אכילה ושלא לצורך תכשיט כגון אותן שיוצאין עם המפתחות קשורות באיזוריהן שלא כדין הם עושים ואסור לעשות כן וכן פסק הלכה בשתי ישיבות עכ"ל הרא"ש וגם הר"ן כתב על הירושלמי דקאמר הדא דתימא במפתח של אוכלין אבל של כלים לא משמע דלאו דוקא אוכלין אלא ה"ה לכלים שיש בהם צורך ליום דמפתח של כלים דקאמר דלא היינו כלים שאין ליום צורך בהם עכ"ל וכך הם דברי רבינו וכתבו התוספות בשם ר"ח דלאו דוקא קטן למולו דה"ה שלא למולו דשרי גם טיול דהא אשכחן נמי דמשחקין בכדור שקורין פלוט"א בי"ט בר"ה אע"ג דליכא אלא טיול וכתב רבינו ירוחם ז"ל ור"ת כתב כי אפילו לטייל מותר להוציא כגון כדור שמשחקין בו וכיוצא בו וכן אם אדם צריך לילך לב"ה או לטייל ואינו יכול להניח הקטן יחידי שיכול להוציאו עמו וגם המרדכי כתב בפ"ק דביצה בשם ר"ת ור"ח שמותר להוציא הקטן לטייל שיש שם שמחת יום טוב: **ומ"ש** רבינו במפתח שסוגר בו האוכלין שירא להניחו בבית כלומר דאל"כ הוצאה שלא לצורך היא ומשמע דמפתח שסוגר בו כלים שאין בהם צורך היום כלל אפילו אם ירא להניחו בבית אסור להוציאו אבל בהג"ה סמ"ק סי' רפ"ב כתוב דמפתח תיבה שאין בה אלא מעות כיון דלבו דואג משום פסידא חשיב צורך קצת וכ"כ ג"כ בסימן קנ"ג וכ"כ רבינו ירוחם שר"ת התיר להביא מחזורים מב"ה אפילו שלא היו צריכים להם עד מוצאי י"ט לפי שדרין בין העו"ג כדאמרינן בירושלמי שלא יהא לבו דואג עליו והמרדכי כתב בפ"ק דביצה שמותר ליטא מחזורים לב"ה ונראה דה"ה להחזירם ללמוד אע"ג דאינו רוצה להחזירם ללמוד בהם היום אע"ג דעולא לא חשיב ליה בהדי ג' דברים שהתירו סופן משום תחלתן משום דלא מתני במתניתין בהדיא ואח"כ כתב בשם הר"ס דלהחזיר ספרים לבית בי"ט אסור אם אינו רוצה ללמוד בהם היום (א): **ומ"ש** רבינו בשם רבינו שמואל דדוקא להוליכו בידו אבל ברצועה כדרך חול לא כ"כ סמ"ק וכ"כ רבינו ירוחם בשם הר"פ. והרי"ף כתב ב"ה סברי מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך פי' לצורך לצורך אכילה ושלא לצורך כגון קטן ולולב וס"ת וה"ה לכלים אבל אבנים וכיוצא בהם אפי' ב"ה אסרי וכן הלכה ע"כ והרא"ש כתב דברי הרי"ף נראה שהוא מפרשה ע"פ שיטתו וכן דעת הר"ן שכתב אבל אבנים וכיוצא בהם אפילו ב"ה אסרי פי' דכי אמרי' מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך היינו דוק' כשיש בה צורך קצת כגון קטן למולו או לטיילו בחוץ דאיכא משום עונג י"ט או ס"ת לקרות בו ומ"ש הרי"ף וה"ה כלים בכה"ג כמו הוא שיש בהם צורך היום קצת אבל אין בהם צורך היום כלל אסור ולוקה כאבנים וכיוצא בהם וזה היא הסכמת האחרוני' אבל מדברי רש"י ז"ל נ"ל דהוצאת כלים אע"פ שאין בהם צורך ליום כלל כל שאינו מוציא אותם לצורך מחר שרי ואף דברי הרי"ף מטין כן וזה תלוי בדקדוק סוגית הגמרא וכתבתיו בחידושי עכ"ל והרמב"ם כתב בפ"א כל מלאכה שחייבין עליה בשבת אם עשה אותה בי"ט שלא לצורך אכילה לוקה חוץ מן ההוצאה שמרשות לרשות וההבערה שמתוך שהותרה הוצאה בי"ט לצורך אכילה הותרה שלא לצורך אכילה לפיכך מותר בי"ט להוציא קטן או ס"ת ומפתח וכיוצא מאלו מרשות לרשות וכתב ה"ה אסיקנא בגמ' דב"ה סברי אמרי' מתוך ופירש"י דדבר תורה מותרת לגמרי בכ"ד אלא בהוצאת אבנים וכיוצא אסורה מדבריהם משום טירחא וכ"כ מן ההלכות וזה דעת רבינו ולא הוצרך להזכיר איסור דבריהם בהוצאת אבנים לפי שכתב בפרק זה שכל שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו בי"ט אלא לצורך אכילה ויש בזה שיטה אחרת לקצת מפרשים אחרונים שהם סוברים שלא הותר אלו שלא לצורך כלל אא"כ יש בו צורך היום קצת כקטן ולולב אבל כשאין בו צורך מצוה ולא צורך הדיוט ביומו כלל כהוצאת אבנים לוקה עליה ואפי' לב"ה עכ"ל ושיטת המפרשים האחרונים שכתב היא שיטת הרא"ש: **ולענין** הלכה כיון שה"ה סובר שדעת הרי"ף כדעת הרמב"ם ורש"י וגם הר"ן כתב שדברי הרי"ף מטין כדברי רש"י וטעמא דמסתבר הוא דהרמב"ם בשיטת הרי"ף רבו אמרה הכי נקטינן ומשמע דלד"ה אסור להוציא דבר שאין בו צורך מצוה ולא צורך הדיוט ביומו כלל אלא דלשיטת האחרונים אסור מדאורייתא ולשיטת הרמב"ם אינו אסור אלא מדרבנן וכ"כ שהוא דעת רש"י אלא שמלשון הר"ן נראה דלרש"י נמי מדרבנן לא מיתסר. טעם למה אמרו מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה שלא לצורך כתבתי בסי' תצ"ה ירושלמי בפ"ק דביצה ר"ש ברבי יוסי ברבי בון הוי מטעני ליה מערס לערס א"ר זעירא קומי רבי יוסי נימא דהוא איסטנים בריא הוא מיני ומיכך: **כתב** הר"ן בפ"ק דביצה שנראה מלשון הרי"ף שהוא סובר דבי"ט לא בעינן עירובי חצירות כלל אבל הרשב"א כתב דכלים שאין בהם צורך ליום כלל אסור להוציאן מחצר לחצר בלא עירוב דכי היכי דמרש"י לר"ה אית בהו איסורא דאורייתא ה"נ מחצר לחצר איכא איסורא דרבנן הלכך צריך עירוב הא דאמרינן באידך פירקא מערבין עירובי חצירות וכו' דמשמע מהכיא דאין צריך לערב בחצירות בי"ט כלל ההיא בכלים שיש בהם צורך ליום קצת וכדכתיבנא שמותר להוציאם וקרוב היה לחלוק ולומר שכיון שרוב ההוצאות

תקיח כל הוצאה וכו' משנה בפ"ק דביצה בש"א אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את הס"ת לר"ה וב"ה מתירין ומפרש בגמרא דפליגי במתוך וכו' מתקיף לה רבה דילמא בעירוב והוצאה פליגי דמר סבר יש עירוב והוצאה לי"ט ומר סבר אין עירוב והוצאה לי"ט מתקיף לה רב יוסף אלא מעתה ליפלגו באבנים אלא מדלא מפלגו באבנים ש"מ בהוצאה שלא לצורך פליגי אי אמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותר' נמי שלא לצורך כך היא גירסת רש"י ז"ל ופי' אלא מעתה דס"ל לב"ה אין איסור והוצאה לי"ט ליפלגו באבנים אלא מדלא אפלוג באבנים ש"מ דכ"ע יש איסור והוצאה לי"ט אלא שמן התורה הותרה לצורך וב"ה אית להו כיון דהותרה לצורך הותרה מן התורה לגמרי אלא רבנן גזור במידי דהוה טירחא דלא צריך כגון אבנים אבל בקטן וס"ת דצריכין להו בי"ט לא גזור וב"ש לית להו מגו ומידי דלצורך אכילה שהתור' התירתו הותר ושאינו לצורך אכילה באיסורו עומד מן התורה עכ"ל ודבריו סתומים שאפשר לפרש דלא אסרו טירחא דלא צריך אלא כגון אבנים שאין מוציא אותם אלא לצורך מחר אבל דבר שאין מוציא אותם לצורך מחר אעפ"י שאין בהן צורך ליומו כלל שרי כגון הוצאת המפתח שסוגר בו הכלים שירא להניח בבית ואין בהן צורך ליומו כלל או הוצאת אותן הכלים עצמן נמי שרי וכן נראה מדברי הר"ן שמפרש כך דעת רש"י ז"ל ושכך מטין דברי הרי"ף ז"ל מיהו נוכל לומר שאף לרש"י ז"ל אינו מותר אלא דומיא דקטן ולולב וס"ת דצריכין להו בי"ט וכדמשמע מסוף לשונו שכתב אבל בקטן וכו' דצריכין להו בי"ט לא גזור וכן נראה מדברי התוס' שמפרשים כך דעת רש"י ז"ל ע"ש וכך כתבו בשם ר"ח ז"ל ועוד הוסיפו בשם ר"ת ז"ל להתיר הוצאת הקטן בשביל טיול ואין חילוק בין פירש"י לפי' ר"ח ור"ת אלא דלפרש"י וגרסתו אפילו הוצאת אבנים אין בהם מלקות ד"ת אלא איסור דרבנן וכך היא דעת הרמב"ם בפ"א וכמ"ש ה' המגיד וכתב שכן נראה מדברי הרי"ף וכ"כ במרדכי הארוך דמדכתב הרי"ף אבל אבנים וכיוצא בהם אפילו ב"ה אסרי משמע דאין בהם אלא איסור דרבנן וכדברי רש"י ולפר"ח ור"ת וגרסתם איכא בהוצא' אבני' מלקו' מדאורייתא' ולזה הסכימו הרא"ש והאחרוני' וכך הם דברי רבינו שמ"ש כל הוצאה שיש בו קצת צורך פי' שיש בו קצת צורך ליומו אפילו אינו לצרכו אלא לצורך מצוה לצאת בה ידי חובת היום כגון קטן וכו' ומשמע דלצורך שאר מצוה אסור כיון שאינו מצוה לצאת בה ידי חובת היום: **ומ"ש** וכשם שהוא מותר להוציא כך מותר להחזירו טעמו דהתירו סופן משום תחלתן אבל לא משום שלבו דואג עליו שלא יגנבו הס"ת והלולב וכ"ש בקטן דצריך להחזירו לאמו דדואג עליו דא"כ ק' כיון דבשלבו דואג משום פסידא חשיב צורך היום קצת מפתח שסוגר בו הכלים אמאי אסור אפילו ירא להניחם שמא יגנבו כמו שיתבאר אלא ודאי דלא התירו אלא משום תחלתן וכ"כ הרא"ש בהדיא גבי החזרת הספרים:

וכן מ"ש מפתח שסוגר בו האוכלים וכו' ירושלמי הביאו הרא"ש ושאר מפרשים והיינו דוקא כשירא להניחו בבית הא לאו הכי אין בהוצאתו שום צורך: **ומ"ש** בשם רבינו שמואל נראה שטעמו מדתניא בתוספתא דביצה יוצא אדם במפתח שבאצבעו לר"ה ואינו חושש ופי' הרא"ש לשם דהיינו במפתח של אוכלין וסובר רבינו שמואל דמדתני באצבעו משמע דוקא באצבעו אבל ברצועה כדרך חול לא ורבינו שכתב עליו ואין נראה לחלק וכו' הוא תמוה שהרי ראיית ר"ש ברורה בירושל' ואפשר מאחר שהרא"ש הביא בסוף דבריו תשובת הגאונים שכתוב בה בסוף התשובה אבל הוצאה שלא לצורך אכילה ושלא לצורך תכשיט כגון אותן שיוצאין עם המפתחו' קשורות באזוריהן שלא כדין הם עושים ואסור לעשות כן עכ"ל משמע דלצורך אכילה אפי' קשורות באיזוריהן שרי והתו' דנקט באצבעו ל"ד ולענין הלכ' נראה כדברי הר"ש שכך כ' הסמ"ק ורבי' ירוחם וכך משמע פשטא דתוספתא כדפי' ותשובת הגאונים אפשר לייסב דלא נקט קשורות באיזוריהן לדייק מיניה דלצורך אכיל' שרי אפי' קשורין באיזוריהן דהאי ודאי ליתא אלא נקט קשורין באיזוריהן לאורויי לן איסורא דקא עבדי הני אינשי חדא שמוציאין שלא לצורך אכילה ועוד שמוציאין כדרך חול קשורין באיזוריהן וזהו שכפלו דבריהם וכתבו שלא כדין הן עושין ואסור לעשות כן כלומר דמה שמוציאין שלא לצורך אכילה שלא כדין הן עושין כן ומה שקשורין באיזוריהן אסור לעשות כן אפילו היו לצורך אכילה או לצורך תכשיט כנ"ל שאסור לקשור ברצועה באיזוריהן כדרך חול וכמו שפסק ה"ר שמואל: **ומ"ש** וכן כל צרכי תכשיט כו' תשובת הגאונים הביאה הרא"ש: **ומ"ש** אבל דבר וכו' כגון מפתח שסוגר בו הכלים וכיוצא בו שאין בו צורך כלל כלומר שאין בו צורך ליומו כלל אעפ"י שיש בהן צורך למחר וירא שמא יגנבו דמה שלבו דואג משום פסידא לא חשיב לצורך היום זו היא דעת רבינו כמו שנראה ממ"ש תחלה במפתח של אוכלין שירא להניחו בבית דמשמע דבשל כלים אפי' ירא לא ויש לתמוה אדברי המקילין בסמ"ק בשל כלים בירא להניחו בבית דא"כ הירושלמי דמחלק בין של אוכלין לשל כלים במאי קמיירי דאי בירא אפילו בשל כלים נמי שרי ואי באינו ירא אפילו בשל אוכלין נמי לא דהא ודאי הוצאה שלא לצורך היא וצריך לומר לדברי המקילין בסמ"ק דדוקא בשביל מעות שיש לו בתיבה או דבר חשוב כגון מחזורים שבב"ה שלבו דואג עלייהו התם ודאי חשיב צורך היום אבל בשביל סתם כלי תשמישו שאינן חשובים וכיוצא בהן אף על פי שירא להניחו בבית שמא יגנבו מ"מ אין לבו דואג עליהן אם נפסדים אסור להוציא ובכה"ג מותר בשל אוכלין ולענין הלכה יראה להקל באיסור דרבנן וכן נהגו עפ"י דברי הסמ"ק אלא שההמון לא ידעו לחלק ומקילין אף בהוצאת המפתח שלא לצורך לגמרי וצריך לכופן לשמוע דברי חכמים והמחמיר

דרכי משה

(ב) דלא כתוספות פרק אין צדין והגמ"ר דשבת דכתבו דאף במקום שאחרים שרי הם אסורים כתב מהרי"ל אסור להטיל גורלות אפי' על ידי עו"ג בשבת וי"ט דהוי כמשחק בקוביא ועי"ל סימן שכ"ב: תקיח (א) ואפשר דהמרדכי לא מיירי במקום שיש להתיירא מן העו"ג:

כגון מפתח שסוגר בו הכלים וכיוצא בו שאין בו צורך כלל אסור להוציא בי"ט וכל דבר שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו בי"ט לקח עץ שאינו מיוחד לשפוד וצלה בו בשר אסור לטלטלו אח"כ שאינו כלי אלא שומטו ומניחו בקרן זוית כדי שלא יוזקו בו אפי' אין עליו בשר כלל : מותר לטלטל הסולם משובך לשובך אפילו בר"ה וה"מ סולם קטן כגון של שובך אבל גדול כגון של עלייה אסור לטלטלו ואפי' בבית :

מותר

והמחמיר בכל אלה תע"ב : **וכל** דבר שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו בי"ט כ"כ הרמב"ם בפ"ה ובפ"ב וכ"ל שראייתם בזה מדקאמר אלא מעתה ליפלגו באבנים כו' ופי' רש"י אי אין איסור הוצאה אין איסור טלטול שלא נאסר טלטול אלא משום הוצאה ומה שלא גזרו על כל טלטולים אפי' על אוכלים וכלים משום דאין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה אלא מדלא אפלוג באבנים ש"מ דכ"ע יש איסור הוצאה בי"ט אלא שמן התורה הותרה לצורך כו' אלמא משמע דבי"ט נמי אף ע"ג דהותרה הוצאה במתוך מ"מ כיון דאיכא איסור הוצאה איכא נמי איסור טלטול בכ"ד שאסרו לטלטל משום הוצאה בשבת אסור נמי בי"ט : לקח עץ וכו'. בס"פ א"נ אמר רב יהודה אמר שמואל שפוד שצלו בו בשר אסור לטלטלו בי"ט רב מלכיו אמר שומטו ומניחו בקרן זוית א"ר חייא בר אשי והוא שיש עליו כזית בשר רבינא אמר אע"פ שאין עליו כזית בשר מותר לטלטלו מידי דהוה אקוץ בר"ה כך היא גירסת רש"י ופי' שפוד שצלו בו בשר בי"ט אסור לטלטלו מיד לאחר שנצלה הצלי לפי שנמאס ומוקצה וכבר נעשה צורך י"ט שומטו מלפניו מהר בגרירה וטלטול מן הצד עד שיעבירו מלפניו לקרן זוית אבל לא טלטול גמור. שרי לטלטולי בטלטול גמור ולסלקו שלא יוזקו בו אנשי ביתו עכ"ל משמע מדבריו דמיירי בשפוד שמיוחד לצלות בו דהו"ל כלי ואפ"ה אוסר שמואל משום מוקצה מחמת מיאוס כיון שצלו בו עכשיו ולרבינא שרי לטלטולי בטלטול גמור אבל הרי"ף והרא"ש גורסין בדברי רבינא אע"פ שאין עליו בשר שרי מידי דהוה אקוץ בר"ה ומפרש רבינו ורבינא לא אתא אלא לומר דשרי לשומטו ולהניחו בקרן זוית ולא בעי בשר כדבעי רב חייא בר אשי ומפרש נמי דמיירי בלקח עץ שאינו מיוחד לשפוד דאינו כלי דמוקצה הוא אף לרבי שמעון דלא כפירש"י דמיירי בשפוד ישן דמוקצה מחמת מיאוס הוא דא"כ קשיא הך דרבינא אדרבינא בפרק מי שהחשיך דאית ליה הלכה כר"ש אף במוקצה מחמת מיאוס וקשיא נמי דשמואל אדשמואל לשם דאית ליה הלכה כר"ש דלית ליה מוקצה וכמו שהקשו התוס' בפ' אין צדין ומה שכתבו התוס' ליישב דשאני שפוד דלאחר מלאכתו אין כאן תורת כלי עליו וכונתם משום דאינו עושה מעשה כלי אלא מעשה קוץ בעלמא מש"ה לא התירו לטלטלו אלא לצורך גופו דאין עליו תורת כלי לא נהירא ליה לרבי' ייסוב זה דלמה יגרע שם כלי משפוד המיוחד לצלות בו משאר כלים ולכך פירש דמיירי בעץ שאינו מיוחד לשפוד ויפה פי' וכ"פ בש"ע :

מותר לטלטל הסולם כו' כבר הגיע הב"י המשנה והגמרא ודברי הפוסקים ע"ז ונתקשה ביישוב דעת רבינו ומניחו בצ"ע ולי יראה מבואר מדברי התוס' פ"ק דביצה ופ' חלון ודברי הרא"ש פ"ק דביצה דלר"ת שרי לטלטל סולמות קטנים של בית שדרך לטלטלם מזוית לזוית ובין בי"ט ובין בשבת שרי ובכה"ג איירי בפ' חלון ולא דמי לסולמות של שובך ושל עלייה שהם גדולים וחזו להטיח בהן גגו ולפיכך אסורים בין בי"ט ובין בשבת ובכה"ג איירי פ"ק דביצה אלא דלרבי דוסא בשל שובך שרי להטות מחלון לחלון דליכא חשדא ולת"ק שרי אף להוליך משובך לשובך משום דשובכו מוכיח עליו דכיון שהוא ניכר שהוא של שובך לא חיישינן להרואה שיאמר להטיח גגו הוא צריך ולפי זה סולמות שלנו שהן קטנים ולא חזו להטיח בהן גגו שרי לטלטל אף בי"ט ולהר"א מבורגיי"ל אין חלוק בין גדולים לקטנים דכולהו חזו להטיח בהן הגג אלא בין י"ט לשבת דבי"ט אסור בר"ה משום דהרואה אומר להטיח גגו הוא צריך הלכך אף ברה"י אסור דכל דבר שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור אבל בשבת דליכא הך חששא כיון שאסור להוציא לחוץ לא גזרו בחצר ולפי זה אסור לטלטל אף סולמות שלנו בי"ט ואפי' בביתו ורבינו ז"ל דקדק בדברי הרא"ש פרק חלון שכתב וז"ל משמע הכא כו' דמדלא כתב ולפ"ז אסור לטלטל סולמות שלנו בי"ט וכו' מוכח דהרא"ש מפרש דכוונת ר"ת בדבריו היא הא דשרי של שובך היינו טעמא דליכא חשדא מהרואה כו' דכיון דקטנים הם אין ראויין לעלות בהן לגג וז"ש בפרק קמא דביצה שובכו מוכיח עליו דכיון דסולם של שובך קטן הוא מוכיח דלא להטיח גגו הוא מוליך שהרי אין ראויין לעלות בהן לגג ולפיכך מותר לטלטלו אפי' בר"ה אבל של עלייה שהיא גדולה ראויין לעשות בהן לגג אסור ברה"ר דאיכא חשדא מהרואה והילכך אפילו ברשות היחיד נמי אסור דכל שאסרו מפני מראית עין כו' ואף להר"א מבורגיי"ל שרי בסולמות שלנו מטעם זה דכיון דאין ראויין לעלות בהן לגג ליכא חשדא מהרואה כמו שהוא לר"ת ולא נחלק הר"א מבורגייל אתירוצו של רבינו תם אלא במ"ש דבפרק חלון איירי בסולמות קטנים וכו' דס"ל דבשל גדולים שראויין לעלות בהן לגג אסור לטלטל בשבת כמו בי"ט וע"ז קאמר הר"א מבורגיי"ל דליתא דאף בשל גדולים שרי בשבת דכיון שאין מטלטל בר"ה מותר לטלטלו בחצר אבל במ"ש ר"ת דבקטנים שאין ראויין לעלות בהן לגג שרי אף בי"ט מודה הר"א מבורגיי"ל לר"ת דפשיטא דשרי מדשרינן בשל שובך אף בר"ה מטעם דשובכו מוכיח עליו דהיינו לומר דכיון שהוא קטן שאין ראוי לעלות בו לגג ליכא חשדא וה"ה כל סולמות שבבית שמטלטלין מזוית לזוית כמו סולמות שלנו שרינן להו אף בי"ט וע"ג דדברי הרא"ש בפ"ק דביצה סותרין לזה ס"ל לרבינו דלשם העתיק לשון התוס' וכאן חזר בו דאף להר"א מבורגיי"ל שרינן לטלטל סולמות קטנים בי"ט. ומעתה נבא לבאר דבריו דמ"ש מותר לטלטל הסולם משובך לשובך אפי' בר"ה היינו כלישנא קמא דרב חנן דב"ה שרי אף לר"ה וכמו שפסק הרא"ש בפ"ק דביצה ומ"ש וה"מ סולם קטן כגון של שובך פי' שאינו ראוי לעלות בו לגג וליכא חשדא מהרואה אבל גדול כגון של עלייה אסור לטלטלו אפי' בבית ולמעלה בסי' ש"ח כתב סולם אפי' של עלייה והוא גדול מותר לטלטלו בשבת בחצר והיינו כפירוש הר"א מבורגיי"ל שהוא העיקר. והרמב"ם כ' וז"ל אין מוליכין את הסולם של שובך משובך לשובך בר"ה שמא יאמרו לתקן גגו הוא מוליכו אבל ברה"י מוליכו אע"פ שבכ"מ שאסרו חכמים מפני מראית עין אפילו בחדרי חדרים אסור כאן התירו מפני שמחת י"ט עכ"ל פסק כלישנא בתרא דר' חנן דב"ה לא שרו אלא ברה"י אבל במ"ש דהטעם הוא משום שמחת י"ט הוא כנגד הגמרא שבביאור אמרו דלרב חנן לית ליה דרב שאמר כ"מ שאסרו חכמים מפני מראית העין וכו' ורב דאית ליה כל מקום וכו' פליג ארב חנן וס"ל דב"ה שרו אף בר"ה ותנאי היא וכבר השיגו הראב"ד ולא נתיישב בלבי מ"ש ה"ה על זה אכן יראה לי דדעת הרמב"ם דלמאי דאר"י מוחלפת השיטה דהיינו מתני' דהשוחט כמ"ש למעלה בסימן תצ"ח שכך מפרש הרמב"ם וכפירושו של רבי' תם ובעל המאור דהכא דהשוחט היא שמוחלפת ואיכך כולהו מתניתין כדקאי קאי וטעמייהו דב"ה דשרו להוליך משובך לשובך משום שמחת י"ט הוא א"כ לא צריכנן לאוקמי דרב חנן בתנאי בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא

הוצאות א"נ עירוב אף במיעוטן לא הזקיקו לערב ושריין בלא עירוב ודברי הרי"ף מטין כן כמ"ש אלא שיש בגמרא הוכחה לסברת הרשב"א ז"ל ע"כ. ובפ"ב דביצה כתב דכלים שאין בהם צורך ליום כלל אפשר דכי היכי דמפיק להו מרה"י לר"ה עבר אדאורייתא ה"נ לאפוקינהו מחצר לחצר בלא עירוב אסור מדרבנן או אפשר שכיון שרוב הוצאות בי"ט א"צ עירוב אף מפני מיעוטן לא הצריכוהו וכבר כתבתי זה בפ"ק ומיהו ליכא ספיקא שאם עירב מהני ליה עירוב להוציא מחצר לחצר אף דבר שאין בו צורך היום כלל ובלבד שיהא תורת כלי עליו וכמו שהוא דינו בטלטול עכ"ל וכ"כ מדברי המרדכי שאם עירב מהני :

כתב המרדכי בספ"ק דביצה דמותר לשלוח משכון לעו"ג בי"ט ע"י עו"ג אם ישלח לישאל לו אבל לא ע"י ישראל דהוי כמו אפייה ובישול שאסור לעשות בשביל עו"ג ומשכונות שאנו אוסרים להחזיר בשבת וי"ט משום דמיחזי כמשא ומתן אם לא מפני הדחק לעו"ג אלס אנו מתירים ע"י עו"ג והתוס' כתבו בפ"ק דכתובות (ז:) הוצאה לצורך עו"ג נראה דאסור ומה שנהגו עתה להוציא לצורך עו"ג היה נראה לרשב"א משום דר"ה דידן לא הוי אלא כרמלית דאין רחבו ט"ז אמה וגבי י"ט לא גזור רבנן כי היכי דלא תיקון עירובי חצירות בי"ט כדמשמע בר"פ דביצה (טו:) ושוב חזר בו דמחצר שאינה מעורבת אין ללמוד לכרמלית דחמיר טפי : אם מותר להוציא לצורך בהמה נתבאר בסי' תקי"ב : **וכל** דבר שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו בי"ט כ"כ הרמב"ם בפ"ה וסיים בה אלא לצורך אכילה וכיוצא בה ופשוט הוא (ב) ובפ"ב כתב כל שאסור לאכלו או להשתמש בו בי"ט מפני שהוא מוקצה אסור לטלטלו : אם אין כהן בעיר אם מותר לישראל לטלטל החלה והתרומה כתבתי בסימן תנ"ו : **הנושא** משא בי"ט היאך צריך לשנות נתבאר בס"ס תק"י : **לקח** עץ שאינו מיוחד לשפוד וצלה בו בשר אסור לטלטלו אח"כ וכו' בפרק אין צדין (כח:) אמר רב יהודה אמר שמואל שפוד שצלו בו בשר אסור לטלטלו בי"ט רב אדא בר אהבה א"ר מלכיו שומטו ומניחו בקרן זוית א"ר חייא בר אשי והוא שיש עליו כזית בשר רבינא אמר אע"פ שאין עליו בשר מותר לטלטלו מידי דהוי אקוץ בר"ה ופסקו הרי"ף והרא"ש כרבינא ופי' רש"י אסור לטלטלו. מיד לאחר שנצלה הצלי לפי שנמאס ומוקצה וכבר נעשה צורך י"ט : שומטו ומניחו בקרן זוית. שומטו מלפניו מהר בגרירה וטלטול מן הצד עד שיעבירו מלפניו לקרן זוית אבל לא טלטול גמור : שרי לטלטולי. בטלטול גמור ולסלקו שלא יוזקו בו אנשי ביתו : מידי דהוה אקוץ בר"ה. דאמרינן בפרק כירה דמותר להוליכו פחות מד"א עד שמסלקו לצידי ר"ה כדי שלא יזיק. וסובר רבי' שלא נאמרו דברים אלו אלא בעץ שאינו מיוחד לשפוד דאילו מיוחד לשפוד תורת כלי עליו ומותר לטלטלו בכל ענין שירצה וכ"כ מדברי התוס' שכתבו על דין זה דשאני שפוד דלאחר מלאכתו אין תורת כלי עליו והיינו ע"כ כשאינו מיוחד לשפוד אבל רבינו ירוחם כתב דמאחר שאינו עושה מעשה כלי אלא מעשה קוץ בעלמא לא התירו לטלטלו אלא לצורך גופו וכן נראה סברת התוס' עכ"ל ונראה מדבריו שאפי' בשפוד המיוחד לצלות בו מיירי והכלבו כתב שפוד שצלו בו בשר אסור לטלטלו פירוש ואפילו ע"ג הבשר שנשאר עליו אחר הסרת הצלי ממנו אלא שומטו בקרן זוית ושוב לא יטלנו אלא לצורך גופו או לצורך מקומו ע"כ. ועל מ"ש רבי' אסור לטלטלו אלא שומטו ומניחו בקרן זוית איכא למידק דהיינו לרב מלכיו אבל לרבינא דקיי"ל כוותיה שרי לטלטולי בטלטול גמור כדפירש"י וי"ל שרבינו גורס רבינא אמר אע"פ שאין עליו כזית בשר שרי ואינו גורס מותר לטלטלו וכך היא גירסת הרי"ף והרא"ש ומפרש רבי' דשרי לשומטו ולהניחו בקרן זוית קאמר דלא אתא למימר אלא דלא בעי בשר כדבעי רב חייא בר אשי : **מותר** לטלטל הסולם משובך לשובך וכו' בפ"ק דביצה (ט') תנן בש"א אין מוליכין את הסולם משובך לשובך אבל מטהו מחלון לחלון וב"ה מתירין ואיכא תרי לישני בגמרא (שם) לחד לישנא מודו ב"ה דבר"ה אסור ולחד לישנא שרי ב"ה אפי' בר"ה וכתב הרא"ש שפסקו הגאונים דלקולא עבדינן ולכך לא הביא הרי"ף אלא המשנה כצורתה משום דס"ל דב"ה מתירין בכ"מ והר"ן כתב שהטעם שלא הביא הרי"ף שום א' מהלשונות הוא מפני שפסק בפרק חבית כדאמר רב יהודה א"ר כ"מ שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור הלכך ע"כ ב"ה אפי' בר"ה שרי דאי הוי אסרו בר"ה ברה"י נמי הוי אסרו אלא ודאי בכל ענין שרו :

ומ"ש רבינו אבל גדול כגון של עלייה אסור לטלטלו ואפי' בבית ג"ז שם תניא אמר ר' יהודה בד"א בסולם של שובך אבל בסולם של עלייה דברי הכל אסור משום דהרואה אומר להטיח גגו הוא צריך. וכתב הרא"ש דלפרושי דברי ת"ק אתא והכי הלכתא וכן נראה שהוא דעת הרי"ף ז"ל וכתב הר"ן דמוכח בגמרא דאפי' הטוי מחלון לחלון אסור והקשה הרא"ש מדאמרינן בפ' חלון שמותר לטלטל סולם בשבת ותירץ ר"ת דהתם איירי בסולמות של בית שדרך לטלטלם מזוית לזוית ולא דמי לסולמות של עלייה שהיו גדולים וחזו להטיח בהם גגו וה"ר אברהם מבורגיי"ל תירץ דהכא ביו"ט שמותר להוציא הסולם לר"ה והרואה אומר להטיח גגו הוא צריך וכיון דאסור בר"ה גם בחדרי חדרים אסור אבל בשבת דאין דרך להוציא דרך ר"ה הלכך בבית מותר ולהאי שינויא אסור לטלטל סולם שלנו בי"ט. עכ"ל ורבי' נראה מדבריו כאן שהוא פוסק כשינויא דר"ת שהרי כתב אבל גדול כגון של עלייה אסור והיינו כדמפרש ר"ת דסולמות של עלייה טעמא דאסורים מפני שהם גדולים וקשה שבסי' ש"ח נראה שסובר כשינויא דה"ר אברהם מבורגיי"ל שהרי כתב סולם אפי' של עלייה והוא גדול מותר לטלטלו בשבת בחצר והיינו כה"ר אברהם דאילו לר"ת בין בשבת בין בי"ט אסור וי"ל דכה"ר אברהם הוא פוסק כדמשמע מדבריו בסימן ש"ח ומ"ש כאן אבל גדול כגון של עלייה אסור כה"ר אברהם נמי אתי דסתם סולם של עליה גדול הוא לד"ה אלא שר"ת מפרש דסולם של עליה בין בשבת בין בי"ט אסור והא דשרי התם מיירי בסולם של בית שאינו גדול כ"כ ובין בשבת ובין בי"ט שרי וה"ר אברהם מפרש דסולם של עלייה שהוא גדול אסור בי"ט ומותר בשבת אבל סולם של בית בכלל סולם של שובך הוא ומותר בין בשבת בין בי"ט אבל קשה על זה ממ"ש הרא"ש על דברי ה"ר אברהם להאי שינויא אסור לטלטל סולם שלנו בי"ט ומשמע דבסולם של בית קאמר ושמא יש לחוק ולומר דבסולם גדול כמו של עלייה קאמר ואע"פ שהתוס' כתבו אמאי דקאמר התם מאי דקא שרי ת"ק אסר רבי דוסא דאפילו בשאר סולמות לא שרי אלא הטוי ותימא רבי דוסא דאמר כמאן וי"ל דרבי דוסא יאמר דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה ומשמע דקי"ל כר' דוסא ותימא דבפרק חלון אמרינן דמטלטלין את הסולם וי"ל דשני מיני סולמות הם והתם מיירי בקטנים והכא מיירי בגדולים נ"ר

(ב) וכ"כ המרדכי ר"פ בכל מערבין .

מותר להוציא גרף של רעי לאשפה ואסור להחזירו אלא אם כן יתן לתוכו מים ואפילו רעי בלא גרף מותר להוציאו אף על פי שאסור להביא לפניו דבר שעתיד לימאס כדי להוציאו לכשימאס מותר לקבוע ישיבתו אצלו כדי להוציאו לכשימאס : בהמה שהיתה מסוכנת מערב יום טוב ומתה ביום טוב מותר לטלטלה אפי' לר"י היתה בריאה ומתה אפי' לר"ש אסורה היתה חולה קצת פלוגתא דר"י ור"ש : [א] מתחילין בערימת התבן שהוא מוכן שעומד להסקה אבל לא בעצים שהן מוקצין והא איכא לאוקומי כר"ש וסיפא בארזי ואשוחי דמודי בה רבי שמעון כיון שעומדין לבניין הוי מוקצה מחמת הסרון כיס ואיכא נמי לאוקומי כר"י ובכל מיני עצים ורישא איירי בתיבנא סריא דאית ביה קוצי ואינה ראויה אלא להסקה וזה תלוי בשינוי דעת הפוסקים בענין מוקצה (א) העושה סוכה בעצרת לצל אסור ליטול ממנה עצים ביום טוב ואפי'

ב"י

אברהם מבורגויי"ל פירש דהתם מיירי בשבת וכו' ולפ"ז אסור לטלטל הסולם שלנו בי"ט ואפי' בביתו דשמא הלכה כרבי דוסא וצ"ע עכ"ל דנראה מדבריהם דסולם של בית אע"פ שאינו גדול אסור להוליכו ממקום למקום וכדר' דוסא מ"מ י"ל שאחר שהרא"ש לא הזכיר דרבי דוסא כלל אם כן בשל שובך פשיטא ליה דהרי כב"ה ולפיכך יש מקום לומר דכשכתב דלהוצא שיגויא אסור לטלטל סולם שלנו בי"ט בסולם גדול כמו של עלייה דוקא קאמר אבל של בתים שהם הוו בכלל של שובך כנ"ל וצ"ע והרמב"ם כתב בפ"ה אין מוליכין את הסולם של שובך משובך לשובך בר"ה שמא יאמרו לתקן גגו הוא מוליכו אע"פ שבכ"מ שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור כאן התירו מפני שמחת יו"ט ופי' ה"ה כוונות הגמ' לדעתו · ואח"כ כתב וז"ל וכתב רבי' סולם של שובך לפי שסולם של עלייה אסור אפילו להטותו מחלון לחלון וכן מוכח בגמרא ולא הוצרך רבי' לבאר זה בביאור לפי שכבר כתב בפכ"ו מהל' שבת שסולם של עלייה אסור בטלטול ונתבאר בפ"א מהל' אלו שכל מה שאסור בשבת אסור ביו"ט חוץ ממה שנזכר בהל' אלו : **מותר** להוציא גרף של רעי לאשפה וכו' עד כדי להוציאו לכשימאס הכל נתבאר יפה בסי' ש"ח :

בהמה שהיתה מסוכנת מעי"ט ומתה ביו"ט מותר לטלטלה אפילו לר"י וכו' בפרק אין צדין (כז·) תנן בהמה שמתה לא יזיזנה ממקומה וכתב הרי"ף תרגמא זעירי בבהמת קדשים והיתה מסוכנת מעי"ט טעמא דבהמת קדשים דאין מאכילין אותה לכלבים הא דחולין שרי לטלטלה דכיון דמסוכנת היא מעי"ט דעתיה עילוה מעי"ט להאכילה לכלבים ולפיכך שרי לטלטלה וכתב הר"ן שהשיג עליו הרז"ה משום דבגמרא אמרינן דפלוגתייהו דר"י ור"ש במחתכים את הנבילה דמודה ר"ש בבע"ח שמתו שאסורין ופלוגתייהו במסוכנת דוקא הלכך לדברי הרי"ף שפסק בסוף מכילתין בי"ט כר"י דאית ליה מוקצה אפי' בהמת חולין מסוכנת שמתה לא יזיזנה ממקומה ואפשר שהרי"ף היה גורס כמ"ש בקצת נוסחאות בגמרא הב"ע במסוכנת וד"ה כלומר דבמסוכנת אפי' ר"י מודה דשריא ובבריאה אפי' ר"ש מודה דאסורה כ"פ בחולה מאתמול ומתה בשבת או בי"ט אבל זו הגירסא אינה בעיקר הנוסחאות עכ"ל ורבינו תופס אותה גירסא עיקר וכך היא בספרים שלנו ונראה שכך היתה גירסת הרא"ש שגם הוא כתב כדברי הרי"ף וסיים בה ולפיכך שרי לטלטלה לד"ה ודעת הרמב"ם ג"כ כדעת הרי"ף שכתב רפ"ב בהמה שמתה ביו"ט אם היתה מסוכנת מעי"ט ה"ז מחתכה לכלבים ואם לאו הואיל ולא היה דעתו עליה ה"ז מוקצה ולא יזיזנה ממקומה וכתב ה"ה מסקנא בגמרא ובהל' דבמסוכנת בבהמת חולין מותר לד"ה ודוקא מסוכנת אבל חולה לא כיון שיש לנו מוקצה בי"ט עכ"ל :

כתוב בהג"א בפרק אין צדין בשם א"ז אם היתה בריאה בין השמשות ונטרפה ביו"ט אסור לטלטלה ולכך רואין את הטריפה אצל האשפה שאם תטרף יניחנה שם ולא יטלטלנה ע"כ וזה שכתב רואין את הטריפה אצל האשפה הכי אמרינן בסוף מסכת שבת (קנו:) לוי כי הוו מייתו טריפה לקמיה ביומא טבא לא הוי חזי לה אלא הוה יתיב אקוקילתא דאמר דלמא לא מתכשרה ואפילו לכלבים לא חזיא מיהו התם מפרש טעמא דלוי דסבר לה כר"י דאית ליה מוקצה אבל לר"ש שרי ולפי מ"ש רבי' ז"ל דמיירי בהיתה חולה קצת מעי"ט שאם היתה בריאה אפי' לר"ש אסור ואם היתה מסוכנת אפי' לר"י שרי : ואם יש חילוק בין בהמה שמתה לבהמה שנטרפה לענין טלטול הבשר כתבתי בסוף סי' תל"ז :

מתחילין בערימת התבן וכו' משנה בפרק המביא כדי יין (ל:) מתחילין בערימת התבן אבל לא בעצים שבמוקצה ופירש"י רחבה שאחורי הבתים קרויה מוקצה ושם נותנין עצים וכל דבר שאין דעתו ליטול עד זמן מרובה ובגמרא (שם) אמר רב כהנא זאת אומרת מתחילין באוצר תחלה כלומר בדבר האוצר שהיה מוקצה לאוצרו לזמן ארוך כה"ג דסתמא אוצרין אותו לבהמה מני ר"ש הוא דלית ליה מוקצה אימא סיפא אבל לא בעצים שבמוקצה אתאן לר"י דאית ליה מוקצה הכא בארזי ואשוחי עסקינן דמוקצה מחמת חסרון כיס ואפילו ר"ש מודה ופירש"י ארזי ואשוחי · אין אדם מסיק אותן דעומדין לבניין : אשוחי · ארז נקבה דמוקצה מחמת חסרון כיס נינהו שדמיהם יקרים : איכא דמתני לה אסיפא אבל לא בעצים שבמוקצה א"ר כהנא זאת אומרת אין מתחילין באוצר תחלה מני ר"י היא דאית ליה מוקצה אימא רישא מתחילין בערימת התבן אתאן לר"ש דלית ליה מוקצה התם בתיבנא סריא פי' נרקב ומסריח שאין ראוי למאכל בהמה וסתמיה לעצים ולאו היינו אוצר ופריך תיבנא סריק הא חזיא לטינא כלומר אם כן אין סתמו להסקה קאי ומשני דאית ביה קוצים כלומר ואין יכול לגבלו בידו וברגליו הלכך להסקה קאי : **ומ"ש** רבינו מתחילין בערימת התבן שהוא מוכן ועומד להסקה אינו מדוקדק דהא לר"ת אע"פ שאינו עומד להסקה מתחילין וצריך לפרש דה"ק מתחילין בערימת התבן לר"י דוקא כשהוא מוכן ועומד להסקה ולר"ש אע"פ שעומד לבניין הוי כאילו הוא מוכן ועומד להסקה דלית ליה לר"ש מוקצה ועי"ל שבתחלה כתב שמתחילין בערימת התבן שהוא מוכן ועומד להסקה דבהא כ"ע מודו דמתחילין אבל לא בעצים שהם מוקצים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דלכל חד מינייהו במוקצה דידיה אין מתחילין ואח"כ כתב דאיכא לאוקומי כר"ש וסיפא בארזי ואשוחי ולפ"ז רישא אפי' בתבן העומד לבניין קאמר דמתחילין : **ומ"ש** רבינו שזה תלוי בשינוי דעת הפוסקים בענין מוקצה נראה דהיינו לומר דמאן דפסק כר"ש מוקי מתניתין כר"ש כי היכי דתיקום סתם מתניתין אליבא דהלכתא ומאן דפסק כר"י מוקי לה כר"י ויל"ד מה בא רבי' ללמדנו דדבר פשוט הוא דלר"ש כיון דלית ליה מוקצה דמתחילין בערימת התבן אע"פ שאינו עומד להסקה ולר"י דאית ליה מוקצה אין מתחילין אא"כ אינו עומד אלא להסקה וכן בדבר שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס אסור אף לר"ש כתבאר ממ"ש בהלכות שבת סימן ש"י ואפשר דאף ע"פ שכתב שם בענין שבת חזר ושנאו כאן בהלכות י"ט · ועי"ל דאתא לאשמעינן דעצים אע"פ שאינם עומדין אלא להסקה אם אין דעתו ליטול מהם עד זמן מרובה הו"ל מוקצה ואסור ליטול מהם לר"י דאית ליה מוקצה ובהכי ניחא לי מ"ש וזה תלוי בשינוי דעת הפוסקים בענין מוקצה דמשום מאי דנפקא מינה לענין דינא כתב כן ולא לענין מתניתין כמאן אתיא שאינו ענין לכוונת רבינו בחיבור זה : **העושה** סוכה בעזרת לצל אסור ליטול ממנה עצים וכו' בפרק המביא כדי יין (שם) תנן אין מביאין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ובגמרא (שם) מ"ש מן הסוכה דלא דקא סתר אהלא מן הסמוך לה נמי קא סתר אהלא אר"י א"ש מאי סמוך סמוך לדפנות רב מנשיא אמר אפי' תימא כשאין סמוך לדפנות כי תניא ההיא באסורייתא תני רבי חייא בר יוסף קמיה דר' יוחנן אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ור"ש מתיר ושוין בסוכת החג בחג שאסורה ואם התנה עליה הכל לפי תנאו ופריך ור"ש מתיר והא קא סתר אהלא אר"כ בר יצחק בסוכה נופלת עסקינן ור"ש לטעמיה דלית ליה מוקצה דתנן מותר השמן שבנר ושבקערה אסור ור"ש מתיר ופריך מי דמי התם אדם יושב ומצפה מתי תכבה נרו הכא אדם יושב ומצפה מתי תפול סוכתו אר"כ בר יצחק הכא בסוכה רעועה עסקינן דמאתמול דעתיה עילויה ושוין בסוכת החג בחג שהיא אסורה ואם התנה עליה הכל לפי תנאו ומי מהני בה תנאה והא א"ר ששת משום ר' עקיבא מנין לעצי סוכה שאסורין כל ז' שנאמר חג הסוכות לה' וגו' א"ר יוסף סיפא אתאן לסוכה דעלמא אבל סוכה דמצוה לא מהני בה תנאה ופירש"י אין נוטלין עצים מן הסוכה · כגון בפסח או בעצרת ויושב בסוכה בגינה או בפרדס : אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה · השתא משמע אם הוא עב שנתנו קנים הרבה מותר ליטול מהם · ובגמרא פריך הא סתר אהלא דכיון דביטלה לגבי סכך כל פורתא דשקיל מיניה סתירה הוא : סמוך לדפנות · קנים הנזקפים סביבות לדפנות : כיון שלא נארגו עם הדופן לא בטלי לגבי דופן ואינו דומה לסמוך לסכך שהסכך אינו ארוג לפיכך הכל שוה העליון כתחתון סכך הוא : אפילו תימא כשאין סמוך לדפנות · אלא סמוך לסכך : וכי תניא מתניתין באיסורייתא · חבילות של קנים שנתנן על הסכך ומדלא התיר אגדן לא בטלינהו לגבי סכך אלא להצניעם שם

ור"ש

ב"ח

בתרא דהכא משום שמחת י"ט הוא דאקילו ביה רבנן ללישנא קמא הקילו ב"ש ברה"י וב"ה הקילו אף בר"ה וללישנא בתרא הקילו ב"ה ברה"י וכולהו משום שמחת י"ט ומאי דמוקי לה בגמרא בתנאי היינו לפום מאי דלא מהפכינן להיא דהשוחט וב"ה לגבי שמחת י"ט לחומרא קאמרי אבל למסקנא דמהפכינן להיא דהשוחט לא צריכין לאוקמי בתנאי זה נ"ל ברור בדעת הרמב"ם ובש"ע פסק לחומרא כהרמב"ם אלא דמחלק דבשבת לא שרו אלא לנטותו מחלון לחלון אבל יוליכנו משובך לשובך ובי"ט מותר להוליכו משובך לשובך :

בהמה שהיתה מסוכנת כו' בפרק א"צ הב"ע במסוכנת וד"ה כך היא הגירסא בספרים שלנו והיא גי' הרי"ף והרא"ש אבל רש"י גרס הב"ע במסוכנת ופי' דלר"ש דוקא שרי אבל לר' יהודה אף במסוכנת אסור וכך היא דעת בעל המאור והר"ן העיד שזו הגירסא היא בעיקר הנוסחאות לכך יראה להחמיר בין במסוכנת ובין בחולה קצת וכר"י וכ"ש בריאה דאפילו ר"ש מודה בה :

מתחילין בערימת התבן כו' משנה ר"פ המביא ומתחילין בערימת התבן אבל לא בעצים שבמוקצה ובגמרא א"ר כהנא זאת אומרת מתחילין באוצר תחילה מני ר"ש היא דלית ליה מוקצה אימא סיפא אבל לא בעצים שבמוקצה אתאן לר"י דאית ליה מוקצה הכא בארזי ושוחי עסקינן דמוקצין מחמת חסרון כיס ואפילו ר"ש מודה · איכא דמתני לה אסיפא אבל לא בעצים שבמוקצה אמר רב כהנא זאת אומרת אין מתחילין באוצר תחלה מני ר"י היא דאית ליה מוקצה אימא רישא מתחילין בערימת התבן אתאן לר"ש דלית ליה מוקצה התם בתבנא סריא תבנא סריא הא קא חזי לטינא דאית ביה קוצי וכתבו התו' וז"ל התם בתבנא סריא דאית ביה קוצים וגם אינו ראוי למאכל בהמה וקאי להסקה ואפי' ר"י מודה וא"ת ומ"ש מעצים שבמוקצה דקאסר ר"י אע"ג דחזיין להסקה וי"ל דלא דמי דדוקא גבי אוצר של תבן לא הקצה דעתו למה שראוי עתה דלא הקצה דעתו כי אם ממאכל בהמה ועתה היא ראוי להסקה ומזה לא הקצה דעתו אבל אוצר של עצים הקצה דעתו ממה שראוי עתה עכ"ל ומשמע דדוקא ללישנא בתרא דמודה ר"י בתיבנא סריא דאית ביה קוצים צריך לחוקי ולחלק בחלוק זה שכתבו התו' אבל ללישנא קמא דמתניתין ר"ש היא ודאי דלר"י אסור אף בתיבנא סריא דאית ביה קוצים דאע"פ שעומדין להסקה מ"מ כיון שערימת התבן אוצר הוא ולא זימנן מבע"י דינן כשאר אוצר של עצים שעומדין להסקה ואסורין משום מוקצה לר"י ומעתה נבאר דברי רבינו דתחלה כתב המשנה מתחילין בערימת התבן וכו' אח"כ מפרש דהא איכא לאוקמא בין לר"ש ובין לר"י דלר"ש רישא בסתם אוצר של תבן דשרי מפני שהוא מוכן ועומד להסקה כלומר דאע"פ דאצור למאכל בהמה מ"מ עומד נמי להסקה וכיון דלית ליה לר"ש מוקצה א"כ מוכן הוא ושרי וסיפא איירי בארזי ושוחי שהן מוקצין מפני שעומדין לבנין ולר"י סיפא בכל מיני עצים תניא דאסור דכל אוצר מוקצה הוא לר"י ואסור ורישא איירי בתיבנא סריא דאית ביה קוצי דאינה ראוייה עכשיו אלא להסקה ואף ר"י מודה בה שהוא מוכן ומ"ש וזה תלוי בשינוי דעת הפוסקים בענין מוקצה רצונו לומר דמאן דפסק כר"ש מוקי מתניתין כר"ש ומאן דפסק כר"י מוקי לה כר"י ואף ר' יהודה מודה בתבנא סריא דאית בה קוצי דשרי ואתי רבינו לאורויי דלא כפרש"י דאף למאן דפסק כר"י מוקי למתניתין כר"ש וסיפא בארזי ושוחי אבל לר"י אסור להתחיל בערימת התבן אפי' בתיבנא סריא דאית ביה קוצי הואיל ואוצר הוא ולא זימנן להסקה וקאמר רבינו דליתא אלא ודאי הוא דלמאן דפסק כר"י מוקי למתניתין כר"י ולפיכך תיבנא סריא דאית ביה קוצי מודה בה ר"י אפי' הוא אוצר שרי להסקה בי"ט כנלע"ד פשוט ולא כמה שפי' ב"י ע"ש : **העושה** סוכתו בעצרת לצל וכו' משנה ובריי' פרק המביא דף ל' ומ"ש רבינו בעצרת לאו דוקא דה"ה בפסח וכן פי' רש"י להדיא לשם במשנה אלא דשכיחא טפי לעשות סוכה בעצרת בגינה או בפרדס

פרישה

סי' תקיח (א) **העושה** סוכה בעצרת פי' שאז בזמן עצרת הוא חום גדול ועושין לצל ולאפוקי פסח שהחום אין גדול כ"כ :

ואם

דרישה

סי' תקיח [א] **מתחילין** בערימת התבן שהוא מוכן כו' וכתב ב"י ז"ל דלשון רבינו במה שכתוב ברישא שהוא מוכן כו' אינו מדוקדק ונדחק לפרשו ולתקנו ולענ"ד

ואפי' היתה רעועה ונפלה ור"ש מתיר ברעועה ונפלה (ג) ואם לאחר שתקנה בדפנותיה ובסככה סמך לה עוד חבילות ולא חברם שמה או שזרקם עוד יותר על הסכך מותר ליטלו לכולי עלמא ואם התנה ליטול ממנה ביום טוב ונפלה מותר אף לתנא קמא אפילו מעיקר סככה אבל בסוכת החג לא מהני תנאה :

בית

בפרדס כפי שאז חום השמש גובר ועושין סוכה לצל : **ומ"ש** ואפי' היתה רעועה ונפלה פי' לא מבעיא בלא נפלה דאסור לכ"ע ליטול ממנה עצים בי"ט משום דסתר אהלא אפי' סככה עב מאד וא"צ כל הסכך לצל אפ"ה אסור משום דבטלי לגבי סכך והכל שוה עליון כתחתון סכך הוא וכל פורתא דשקיל מיניה סתירה הוא וכן אסור ליטול מן הדפנות מהך טעמא דסתר אהלא ואפילו נפלה בי"ט ולא היתה רעועה דלאו דעתיה עליה מאתמול דלאו נביא הוא ידע שעתידה ליפול למחר ואסור משום מוקצה אפי' לר"ש אלא אפי' היתה רעועה וגם נפלה נמי ס"ל לת"ק דלא אמרי' מאתמול דעתיה עלויה בשום מידי דלא חזו ביה"ש ור"ש מתיר ברעועה ונפלה דאמרינן דעתיה עלויה מאתמול כיון שהיתה רעועה וכיון דנפלה ליכא סתר אהלא הכי מוקמינן לה בגמרא : **ואם** לאחר שתקנה וכו' שם במשנה וברייתא אין מביאין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ובגמרא מקשינן מאי שנא מן הסוכה דלא דקא סתר אהלא מן הסמוך לה נמי קא סתר אהלא א"ר יהודה אמר שמואל מאי סמוך סמוך לדפנות רב מנשיא אמר אפי' תימא בשאין סמוך לדפנות כי תניא ההיא באיסורייתא ומשמע לרבינו דלרב מנשיא אף בסמוך לדפנות לא שרי אלא באיסורייתא ולא חברם שמה וחולק אדרב יהודה דמתיר בסמוך לדפנות בקנים הנזקפים דכיון דלא נארגו עם הדופן לא בטילי לגבי דופן משא"כ בסמוך לסכך דאין הסכך ארוג והכל שוה עליון כתחתון הכל סכך הוא ואסור אבל לרב מנשיא בין בסכך ובין בדפנות לא שרי אלא באיסורייתא אבל באינן איסורייתא אסור אף בסמוך לדפנות ואין לחלק ביניהם אלא בהא דבדפנות אם חברם שמה אפי' באיסורייתא אסור שהרי נתכוין לעשות שיהא הכותל עב אבל בסכך כל שהן איסורייתא שלא התיר אגדן לא בטלינהו לגבי סכך אלא הניחם עליו להצניעם דלא שייך חיבור גבי סכך וז"ש רבינו ואם לאחר שתקנם בדפנותיה ובסככה סמך לה עוד חבילות וכו' כלומר שסמך לדפנותיה עוד חבילות ולא חברם שמה או שזרק החבילות עוד יותר על הסכך מותר אלמא משמע דבקנים הנזקפים סביב הדפנות אסורים אפי' לא חברם שמה דלא שרי בלא חברם אלא באיסורייתא וב"י כתב להשיג על זה מלשון רש"י דמשמע דבסמוך לדופן אפי' אינם חבילות אלא קנים הנזקפים מותר ליטלם ואינה השגה דרש"י לא כתב כן אלא בפירוש דברי רב יהודה אבל לרב מנשיא מתניתין סתמא קתני אלא מן הסמוך לה בין בסמוך לסכך בין בסמוך לדפנות ובאיסורייתא דוקא קתני דשרי אבל באינן איסורייתא אסור בכל ענין גם לא כמ"ש ב"י דרב יהודה ורב מנשיא לא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא דליתא אלא ודאי פליגי והלכה כרב מנשיא דמחמיר ובתרא הוא וכדפי' הוא העיקר · עוד נראה דבאיסורייתא שרי לכ"ע אפי' לא נפלה דהא אין בה לא משום סתר אהלא ולא משום מוקצה והכי משמע בסוגיא דמוקי למתניתין באיסורייתא לכ"ע ובתר הכי מוקי לברייתא לר"ש דמתיר ברעועה ונפלה והכי משמע מדברי רבינו דהיתר עצים תלוי או ברעועה ונפלה לר"ש או בסמוך לה איסורייתא ואפי' לר"י ופשוט הוא ומשמע נמי דלא שרינן באיסורייתא אלא בסוכה דעגלת ופסח אבל בסוכת החג אפי' באיסורייתא אסור מדרבנן משום מוקצה כי היכי דאסור היתר על כדי הכשר סוכה כדלקמן בסימן תרל"ח וכן פי' ב"י ומש"ה כתב רבינו דין זה כאן בסוכה של עגלת : **ומ"ש** ואם התנה ליטול ממנה בי"ט ונפלה מותר וכו' שם בברייתא ואם התנה עליה הכל לפי תנאו ופריך מי מהני בה תנאה בסוכת החג והאמר רב ששת וכו' אמר רב מנשיא אמר שמואל סיפא דמהני בה תנאה אתאן לסוכה דעלמא ופי' רש"י ואריסא דברייתא קא מהדר דאפליגו בה ת"ק ור"ש ואוקימנא בשנפלה ומשום מוקצה וקאמר אם התנה עליה מבע"י שאם תפול למחר יסיקנה הכל לפי תנאו דכיון דנפלה לית בה משום דקא סתר אהלא וכיון דהתנה לית בה משום מוקצה ומשמע מדברי רבינו דתנאה מהני אפי' לא היתה רעועה ולא כדעת התוס' בפ' כירה (דף מ"ד) ע"ל בסי' רע"ט ולקמן בסימן תרל"ח :

ומ"ש אבל בסוכת החג לא מהני תנאה כלומר אפי' היתה רעועה מעי"ט ונפלה בי"ט נמי לא מהני ביה תנאה דמקרא דחג הסוכות שבעת ימים לה' נפקא לן מה חג לה' אף סוכה לה' פי' שהוא הקדש לה' דאסור ליהנות ממנה ודרשא גמורה היא כדמוכח בפ"ק דסוכה אלא דר"י פי' בתוס' דדוקא כל זמן שהסוכה בעמידה שייך בה מה חג לה' וכו' אבל כשנפלה לא שייך בה מה חג לה' וכו' ואינה אסורה אלא משום מוקצה ולר"ת אפי' נפלה נמי שייך בה מה חג לה' וכו' והיינו לפי שיעור סוכה ב' דפנות שלמות ושלישית אפי' טפח אבל אי עביד דפנות שלמות יותר משיעור סוכה לא נפיק מקרא ועל היותר קאמר שאסור מטעם מוקצה כמ"ש התוס' בפ' המביא סוף (ד' ל') בד"ה אבל עצים ורבינו קיצר כאן וכתב בסתם דבסוכת החג לא מהני תנאה אבל לקמן בסי' תרל"ח ביאר דבריו ע"ש :

בית

ור"ש מתיר · אפי' מן הסכך : ואם התנה עליה · לפני יו"ט : נופלת · שנפלה ביו"ט דליכא סתירת אהל וטעמא דת"ק משום מוקצה דהא בין השמשות היתה קיימת מוקצה היא מחמת איסור סתירה אבל הסמוך לה לאו מוקצה הוא דלית ביה משום סתירה : אדם יושב ומצפה אימתי תפלה כרו · שיודע שסופה לנפול הלכך בין השמשות דעתיה על המותר : הכא אדם יושב ומצפה · וכו' בתמיה וכי נביא הוא ויודע שעתידה ליפול למחר : בסוכה רעועה · דמסיק אדעתיה דנפלה ולמחר נפלה הלכך לר"ש מוקצה ליכא דאמרינן דעתיה מאתמול עילויה ולת"ק לא אמרי' דעתיה עילויה בשום מידי דלא חזי בין השמשות : סיפא · דקתני ואם התנה עליה אסוכה דעלמא קאי ואריסא דברייתא קא מהדר דאיפליגו בה ת"ק ור"ש דקתני אין נוטלין עצים מן הסוכה ואוקימנא כשנפלה ומשום מוקצה וקאמר אם התנה עליה מבע"י שאם תפול מחר יסיקנה הכל לפי תנאו עכ"ל רש"י וכ' הר"ן ואם התנה עליה הכל לפי תנאו ואפילו לר"י דתנאי מהני לכל מוקצה מחמת איסור לאחר שיעבור זמן איסורו ומעתה יתבארו דברי רבינו מ"ש העושה סוכה בעגלת פשוט הוא דלאו למימרא שעשאה בעגלת דהא אסור לעשותה ביו"ט אלא העושה סוכה בחול בזמן עגלת אסור ליטול ממנה עצים ביו"ט ודייק לכתוב עגלת לאפוקי חג הסוכות דאז כיון דזמן מצותה הוא ליכא לד היתר אבל קשה בעגלת או בפסח כיון דלאו זמן מצותה הוא כי עשאה לשם חג מאי הוי ועוד דאם לא עשאה לשם מצוה אע"פ שיושבין בה בחג אפשר לומר דמהני בה תנאה דלא חל שם שמים עלה מאחר שלא נעשה בה מעשה לשם מצוה וא"כ מאי איריא עגלת דנקט אפילו בחג נמי הוי דינא הכי ואע"ג דהא איכא לדחויי דסבר רבינו דבלא עשיית מעשה חל שם שמים עליה כיון שהיא ראויה למצוה והיינו דסתם וכ' בתר הכי אבל בסוכת החג לא מהני תנאה ולא חילק בין עשאה לשם מצוה לעשאה לצל אבל מ"מ טענה קמייתא טענה היא דכיון דלאו מצותה היא כי עשאה לשם חג מאי הוי לכך נראה לפרש דלא כתב לצל אלא לייסב דלא תיקשי סוכה בעגלת היכי משכחת לה הא אין סוכה אלא בחג ואחר כך ע"י הגשמים והשלגים היא נסתרת לכך כתב שעשה אותה אח"כ לצל והיינו דכתב העושה סוכה ולא כתב אין נוטלין עצים מן הסוכה בי"ט כלישנא דמתני' ואפשר דמש"ה דייק וכ' בעגלת ולא כתב בפסח אע"פ שדינם שוה מפני שקודם פסח אין חום השמש גדול שיצטרכו לעשות סוכה לצל אבל בין פסח לעגלת חום השמש חזק ודרך לעשות סוכה לצל : **ומ"ש** אסור ליטול ממנה עצים בי"ט אפי' היתה רעועה ונפלה ורבי שמעון מתיר ברעועה ונפלה כלו' אבל אם לא היתה רעועה מאתמול מודה ר"ש דאפי' נפלה אסור דמוקצה מחמת איסור הוא דכיון שהיתה בריאה מאתמול לא יהיב דעתיה עילויה ודמיא לכוס וקערה ועששית דמודה בהו ר"ש וכן אם לא נפלה אסור משום דקא סתר אהלא והכל מבואר בגמרא שכתבתי · ומ"ש ואם לאחר שתקנה בדפנותיה ובסככה סמך לה עוד חבילות וכו' משמע דה"ק לאחר שתקנה בדפנותיה סמך לדפנותיה או אחר שתקנה בסככה זרק יותר על הסכך דאין לפרש דדוקא בשתקנה בדפנותיה וסככה הוא דכי סמך לדפנותיה מותר ליטלו אבל אם סמך לדפנותיה קודם שיתן הסכך אסור ליטלו דמאי שנא ואע"פ שיש קצת טעם לחלק אינו כדאי ולשון רבינו בדין זה אינו מכוון שכתב אבל סמך לדפנות חבילות וכבר נתבאר מל' הגמ' ומלשון רש"י שכתבתי דבסמוכות לדופן אפי' אינם חבילות אלא קנים הנזקפים סביב הדפנות מותר ליטול דכיון דלא נארגו עם הדופן לא בטלו לגבי דופן ומיהו בזורק על הסכך אע"פ שלא פירש רבינו בהדיא דדוקא בזורק חבילות מקושרות הוא דמותר ליטלם הא לא"ה לא איכא למימר דאחבילות שהזכיר בסמוך קאי וסתם חבילות מקושרות הן א :

וכתוב בהג"א בשם א"ז דהא דשרי ליטול מהסמוך לדפנות דוקא בשלא נתכוון לעשות שיהא הכותל עב דאם נתכוון לעשותה עב אסור והכי אמרינן בירושלמי וכ"ל דהיכא דסמך לדופן או שורק על הסכך חבילות מקושרות כיון דשרי ליטול מהם לד"ה משום דלא בטלי לגבי דופן וסכך ה"ה דבסוכה של מצוה נמי שרי ליטול דכיון דלא בטלי לגבי דופן וסכך לא חל שם שמים עליהם ומיהו אפשר דמדרבנן מיהא אסירי משום מוקצה כמו שאסרו היותר על כדי הכשר סוכה מטעם זה כמו שיתבאר בסימן תרל"ח בס"ד : **ומ"ש** ואם התנה ליטול ממנה בי"ט ונפלה מותר וכו' מבואר הוא שהרי אמרו ואם התנה עליה הכל לפי תנאו והיינו ודאי כשנפלה דאל"כ הא קא סתר אהלא ומשמע לי דאע"פ שהיתה בריאה מהני בה תנאה דכיון שהתנה עליה לא אקצי דעתיה מינה וכמ"ש בסמוך בשם הר"ן דאפילו לר"י מהני תנאה בכל מוקצה מחמת איסור לאחר שיעבור זמן איסור ובפרק כירה כתב ג"כ דהא דאסיקנא דנר שהדליקו עליו באותו שבת אסור דוקא בשלא התנה עליו אבל התנה עליו שיטלטלנו אחר שכבה שרי לטלטלה משכבה ואפי' נר גדול וכן דעת הרמב"ן ואע"פ שיש מי שחולק בדבר וכמ"ש בסימן רע"ט וכ"כ התוס' בפ' כירה (מח) · דבסוכה רעועה דוקא מהני תנאי מ"מ לדעת הרמב"ן והר"ן משמע דמהני בה תנאה אע"פ שהיתה בריאה : **ומ"ש** אבל בסוכת החג לא מהני תנאה כלומר אפי' היתה רעועה מעי"ט ונפלה ביום טוב וככר כתבתי דהיינו דוקא בחג שהוא זמן מצותה ולישנא דברייתא דייק הכי דקתני ושוין בסוכת החג בחג שאסורה ויתבאר זה בסי' תרל"ח ובסי' תרס"ז בס"ד והרי"ף השמיט כל מאי דשקלי וטריא בהאי ברייתא אליבא דר"ש מפני שהוא פסק דלית הלכתא כר"ש במוקצה · ומטעם זה השמיט ג"כ הרמב"ם כל זה ולא כתב בפ"ב אלא דברים אלו בלבד נוטלים עצים הסמוכים לדופני הסוכה ומסיקין בהם ונראה מדבריו דשמואל דאוקי מתניתין בסמוך לדפנות לית ליה דרב מנשיא דאוקמא באיסורייתא דכל שהוא על הסכך חשוב כסכך ופסק כשמואל אבל הרי"ף והרא"ש כתבו דברי שמואל ודברי רב מנשיא משום דס"ל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ול"פ ומ"מ יש לתמוה למה השמיט הרמב"ם הא דתניא ואם התנה עליה הכל לפי תנאו כיון דאפילו ר"י מודה בה וכמ"ש הר"ן ורא"ש ומשמע דע"כ הכי הוא דלר"י איצטריך דאי לר"ש למה לי התנה כי לא התנה נמי שרי ואפ"ל שהוא מפרש דלר"ש איצטריך נמי התנה להיכא שהיתה בריאה מעי"ט דבלא התנה לא שרי אלא כשהיתה רעועה מבע"י דוקא אבל לר"י אפי' התנה נמי לא דסבר הרמב"ם דבמוקצה לא מהני תנאה :

בית

דרישה

(ב) ולעד"נ דס"ל לרבינו דמודה ר"ש בערימת התבן כשאוצרין אותו לבהמה שהוא מוקצה לזמן ארוך ואסור משום דהוי כגרוגרות וצמוקין ולא שרי ר"ש אלא דבר שמוכן לשיהם לבהמה ולהסקה כגון שמונח במקום שנסתפקים לשיהם ולכך דייק רבינו וכתב ברישא שהוא מוכן משום דקשיא ליה ברישא דתני מתחילין בערימה דמשמע אפי' שאצרו לזמן ארוך וא"כ לא אתיא כמאן דאפי' לר"ש אסור כמו שפירשתי לזה כתב מפני שהוא מוכן ר"ל לר"ש גם להסקה או בתיבנא סריא לרבנן דלא סגי בהכי מדפריך בגמרא אליבא דרבנן תבנא סריא הא מז לטינא כו' איירי כגון דאית ביה קוצים ור"ל למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דלכל חד מינייהו במוכן דידיה ומתחילין כדמפרש ואזיל ונראה שגם לזה נתכוין רבינו בסיפא שכתב אבל לא בעצים שבמוקצה שהן מוקצים והו"מ למימר אבל לא בעצים שבמוקצה ותו לא כלשון המשנה אלא ע"כ צ"ל דגם בסיפא דקתני אבל לא עצים היה קשה לו דאתיא דלא כמאן כיון דסתם עצים עומדים להסקה ואפי' לר' יודא שרי לכך כתב שהם מוקצים ר"ל למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דלכל חד מנייהו במוקצה דידיה אין מתחילין וכדמפרש ואזיל ומה שתמה על רבינו מאי בא ללמדינו במ"ש שזה תלוי בשינוי דעת הפוסקים כו' דדבר פשוט הוא דלר"ש מתחילין בערימה אע"פ שאינו עומד להסקה כו' ונדחק גם בזה ליישב דבריו ולעד"נ דשפיר יש נפקותא לענין דינא כיון דמסיק בגמרא הכ"ע דאית ביה קוצים ולפום פשיטותא דגמרא משמע דגם לר"ש צריך הכנה זו כיון דמסיק בפשיטות הכי לכך אשמעי' רבינו דלר"י צריך לאוקמי הכי ולא לר"ש ולמר כדאית ליה וה"ה באורזי ושומי דוקא לר"ש קא"ל הכי ולא לר"י אע"ג דקאמר סתמא הכא במאי עסקינן וזהו הטעם רבינו שהאריך לבאר ולומר דלר"ש מפורש הכי ולר"י הכי וק"ל :

בית

פרישה

(ב) **ואם** לאחר שתקנה בדפנותיה ובסככה כו' משמע לי דה"ק לאחר שתקנה בדפנותיה סמך לדפנותיה או אחר שסככה זרק יותר עוד על הסכך ול' רבינו בדין זה אינו מכוון :

ואסור

חדושי הגהות

תקיח א וא"כ עכ"ל שצריך להגיה בדברי רבינו וכצ"ל ואם לאחר שתקנה בדפנותיה ובסככה סמך לה עוד יותר ולא חברם שמה או שזרק חבילות על הסכך מותר ליטלו לכ"ע והשתא הוי פירוש כדאמרינן בגמרא דבדפנות אפילו סמך לה קנים מותרים ובסכך דווקא כשזורק עליו חבילות מותרים (מהרל"ח) :

מלות

[ג] בית שאינו טוה בטיט אלא לבנים מסודרים זה על זה והוא מלא פירות ונפחת ביום טוב מותר ליקח מהם במקום הפחת ולא אמרי' מוקצין הן כיון שאין בפחיתתו אלא איסור דרבנן לא אסח דעתיה מינייהו אבל אם היה בנוי בניין גמור אפילו ר"ש מודה שאסור ליטול ממקום הפחת:

תקיט **חניות** שאינן מחוברין בקרקע אלא כעין מגדל של עץ וסוגר אותו בדלת וכשרוצה לפותחו מסלק הדלת ונותנו

בית שאינו טוח בטיט אלא לבנים מסודרים זה על זה וכו' משנה בפרק המביא כדי יין (לא.) בית שהוא מלא פירות וסתום ונפחת נוטל ממקום הפחת רמ"א אף פותח בתחלה ונוטל ובגמרא (שם) אמאי והא קא סתר אהלא אמר שמואל באוירא דליבני ופירש"י ונפחת מאליו · נוטל ממקום הפחת ולא אמרינן מוקצין הם מחמת איסור דאין יכול לפתחו ביום טוב ואסח דעתיה מינייהו דכיון דלא הוי פתיחתו איסורא דאורייתא כדמוקמא לה באוירא דליבני לאו מוקצה הוא · באוירא דליבני סידור של לבנים בלא טיט וכ"כ הרא"ש וז"ל הא דאמרינן נוטל ממקום הפחת דוקא באוירא דליבני כדמוקמינן לה בגמרא דליכא בסתירתה אלא איסורא דרבנן הלכך לאו מוקצה הוא אבל בבנין גמור דאיכא בסתירה איסו' דאורייתא אסור דאתקצאי בה"ש מחמת איסור ואפי' לר"ש דלא שרי אלא בסוכה רעועה שנפלה עכ"ל אבל הרמב"ם סתם וכו' בפ"ב בית שהוא מלא פירות מוכנים ונפחת נוטל ממקום הפחת ומשמע דאפי' בבית בנוי בניין גמור מיירי ונראה שטעמו משום דכיון דלא אוקימנא באוירא דליבני אלא משום דקשיא לר"מ אית לן למימר דת"ק מיירי בכל ענין הלכך כיון דקי"ל כת"ק אפילו בבית בנוי בנין גמור שרי וזה נראה שהיה דעת הרי"ף שלא כתב אלא מתניתין כצורתה ויש לתמוה על הר"ן שלא השגיח בזה וכתב לשון רש"י דת"ק לא שרי אלא באוירא דליבני וליתא להרי"ף אלא אפי' בניין גמור שרי וא"ת לדעת הרי"ף והרמב"ם היאך שרו בבית שהוא בניין גמור הא כיון דסתום היה מעי"ט נמצא שהפירות היו מוקצין מחמת הבית והיאך הותרו ביו"ט כבר כתב ה"ה בשם הרשב"א שלא נאמרו דברים הללו אלא בבית רעועה שדעתו שיפחת והרמב"ן כתב שאפילו בריא ונפחת בי"ט מותר לפי שאין הפירות מוקצים מחמת עצמן ואינן בסים לדבר האסור וכתב ה"ה שכדברי הרמב"ם עיקר וכן דעת הר"ן שכתב דברי הרמב"ן בלבד · והמרדכי כתב פרק בכל מערבין וא"ת ונהי דאוקימנא באוירא דליבני דהשתא ליכא משום סתירה ובניין מ"מ היאך שרי לפתחו והלא מטלטל האבנים והעפר שהן מוקצות ואומר ריב"א דטלטול מוקצה שהוא לצורך אוכל נפש מותר לטלטלו כדי לקחת האוכל וראיה ממנהגינו שאנו מסיקין על גב אפר שהוסק בי"ט שהוא מוקצה ומטלטלין אותו לצורך אוכל נפש לכסות הפסטיד"א עכ"ל ויש לתמוה דא"כ למה לא התירו לשחוט לשחוט לכתחלה כדי לכסות באפר שהוסק ביו"ט וצ"ע · כתב ר"י בח"ד עומד אדם על המוקצה מבע"י ואומר מכאן אני נוטל למחר ואצ"ל מכאן ועד כאן כי יש ברירה כלומר דלמחר כשיטול ממנו הוברר הדבר שזה היה בדעתו אע"פ שלא רשם מה שיטול פי' וזה מיירי בפירות שלא נתבשלו כל צרכם ויש אנשים שאוכלין אותו כך ויש שאין אוכלין וחזו ולא חזו ומאחר שאמר מכאן אני נוטל גלי אדעתיה דראויים הם לו וכתבתי ממנו למעלה כך פשוט ומוכח בביצה פרק המביא עכ"ל וכתב כן מדתנן בפרק המביא (לד:) ר"א אומר עומד אדם על המוקצה ע"ש בשביעית ואומר מכאן אני נוטל למחר וחכ"א עד שירשום ויאמר מכאן ועד כאן ופירש"י ע"ש בשביעית דאין מעשר נוהג בה ואין מחוסר אלא הזמנה וה"ה במעושר ובשאר שני שבוע אלא אורחא דמלתא נקט דסתם מוקצה לאו מעושר הוא: ואומר מכאן אני אוכל למחר · וסגי בהכי דיש ברירה: עד שירשום · בסימן דאין ברירה ע"כ · ופוסק רבינו ירוחם הלכה כר"א ומ"ש פי' וזה מיירי בפירות שלא נתבשלו כל צרכן וכו' הוא מדתניא בפ' אין צדין (כו:) היה אוכל בענבים והותיר והעלן לגג לעשות מהן צמוקים בתאני' והותיר והעלן לגג לעשות מהן גרוגרות לא יאכל מהן עד שיזמין מבע"י וכן אתה אומר באפרסקין ובחבושין ובשאר כל מיני פירות ה"ד אי דחזו למה ליהזמנה אי דלא חזו כי אזמין להו מאי הוי ואסיקנא דהכ"ע בדאחזו ולא אחזו דאיכא אינשי דאכלי ואיכא אינשי דלא אכלי אזמין גלי דעתי' לא אזמין לא גלי דעתיה וכ"כ רש"י אמתני' דעומד אדם על המוקצה דמיירי בצריך הזמנה והזמנה מועלת לו כגון אחזו ולא אחזו דאמרינן בפ' אין צדין ויש לתמוה על ר"י למה פסק כר"א במקום שחולקין עליו רבים אומרים עד שירשום ואפשר משום דתנן בפ"ק דביצה (י·) בש"א לא יטול אא"כ נענע מבע"י ובה"א עומד ואומר זה וזה אני נוטל ומשמע דקס ליה ר"א כב"ה וחכמים כב"ש והלכה כב"ה וקס לה הלכתא כר"א ומיהו התוס' כתבו דמוקצה דבעלי חיים עדיף ומחמירין טפי וספיר אתי ר"א כב"ש דמוקצה דשפיר אתי חכמים כב"ה דשאני הכא דאקצייה בידים וכיון שכן קמה לה הלכתא כחכמים דאמרי עד שירשום וכ"פ הרמב"ם בפ"ב מה' י"ט ויש לתמוה עליו אם הוא מפרש פלוגתא דר"א ורבנן ביש ברירה ופוסק הלכה כרבנן נמצא שהוא פוסק דאין ברירה במוקצה דרבנן ואנן קי"ל דבדרבנן יש ברירה וכ"פ הוא ז"ל בסוף הל' עירובין דדבר שהוא מד"ס יש ברירה וצ"ע:

כתב הכלבו נשאלה שאלה על מוקצה של אוצר וכיוצא בו אם נמלך עליו בי"ט ראשון ואמר הרי אני מכינו למחר אי שרי ליה ממ"נ כיון דב' קדושות הן כי היכי דשריא בעו"ג שהביא דורון לישראל ביו"ט ראשון דשרינן ליה ביו"ט שני והשיבו דבמוקצה דאיכא למיגזר ביה דילמא מטלטל ושביק כגון תרנגולת העומדת לגדל ביצים בהא מיחזי ודאי דאסור כדחזינן ביומי שובך דלא סגי להו במכאן אני נוטל למחר עד דאמר זה וזה אני נוטל אבל במוקצה אחר דליכא למיגזר האי גזירה כגון עלים ופירות של אוצר ודאי מיחזי דמהני בהו הככה דאמרינן ממ"נ ע"כ:

תניא בתוספתא דביצה פ"ד סוכי תאנים ובהם תאנים מכבדות תמרה ובהם תמרה הכניסן לעזים אין אוכל מהם ביום טוב למאכל בהמה אוכל מהם ביו"ט:

כתוב בהג"א פרק א"ל עו"ג שעשה מנעלים ביו"ט בסתם למכור לכל מי שירצה ובא יהודי אחד הרגיל אצלו ולקחם מחנותו זה היה מעשה ואסרם ה"ר יו"ט משום מוקצה וה"ר אליה התירם הואיל וגמרו בידי אדם ויכול לגמרו ביו"ט לית ביה משום מוקצה מא"ז ע"כ וכבר נתבאר זה בסימן רנ"ב · בפרק כירה (מג·) מייתי הא דתניא היה אוכל בתאנים והותיר והעלן לגג לעשות מהם גרוגרות בענבים והותיר והעלן לגג לעשות מהם צמוקים לא יאכל עד שיזמין וכן אתה אומר באפרסקין וחבושין ושאר כל מיני פירות ואוקימנא כר"י ואוכל אצטריכא ליה סד"א כיון דאכיל ואזיל לא בעי הזמנה קמ"ל כיון דהעלן לגג אסוחי אסחיה לדעתיה מינייהו וכתבו התוס' מדנקט אוכל במוקצה דדחייה בידים נראה דאכיל ואזיל שרי ליה לר"י במוקצה דלא דחייה בידים כגון גבי אוצר:

כתוב בא"ח תירוץ הזב מגיגית ענבים שאינו ראשאי להניח כלי תחתיו שלא יבטלנו מהיכנו כיצד יעשה יניח גרף של רעי ויכול להניח שם כלי לקבלו כדי שלא יעשה שם טיט וכשיתמלא הכלי לא יריקנו לתוך כלי שם מטתו או שולחנו ואז יהיה אותו הדלף לפניו אחר שלא יבטלנו מהיכנו אלא מריקה בתוך הגיגית שזהו ממנה המתקין ויש שהורו להניח כלי שיש בו מים תחת הדלף שנוטף מהגיגית משום דאותו דלף קמא קמא בטיל במים שבכלי ויש לפקפק בהוראה זו לפי שהוא דבר שיש לו מתירין ואפילו באלף לא בטיל עכ"ל:

תקיט חניות של עץ שאינם מחוברים בקרקע אלא כעין מגדל של עץ וכו' בפ"ק (יא:) תנן בית שמאי אומרים אין מסלקין את התריסין ביום טוב ובית הלל מתירין אף להחזיר ובגמרא (שם) מאי תריסין אמר עולא תריסי חנויות אמר עולא שלשה דברים התירו סופן משום תחלתן וחד מינייהו תריסי חנויות ופריך מאי קמ"ל תנינא ומשני מהו דתימא טעמייהו דב"ה משום דאין בנין וסתירה בכלים ואפילו דבתים נמי קמ"ל התירו סופן משום תחלתן דחנויות אין דבתים לא אמר אביי בשיש להם ציר מן הצד דברי הכל אסור אין להם ציר כל עיקר ד"ה מותר כ"פ בשיש להם ציר באמצע מר סבר גזרינן

בית שאינו טוח בטיט וכו' משנה בפ' המביא (ד' לא) בית שהוא מלא פירות סתום ונפחת נוטל ממקום הפחת ר"מ אומר אף פותח לכתחלה ונוטל ומפרש בגמ' דר"מ לא התיר לכתחלה אלא באוירא דליבני פירש"י סדור של לבנים בלא טיט דאם טוח בטיט קא סתר אהלא ואסור לכו"ע לכתחלה אלא מיירי בלא טיט ואפ"ה לת"ק אסור לכתחלה אלא דבנפחת מאליו בי"ט שרי ליקח מהם כיון שאין בפחיתתו אלא איסור דרבנן לא אסח דעתיה מינייהו כן פירש"י וכ"כ הרא"ש וכו' עוד אבל בנין גמור אפי' ר"ש מודה וכו' וכמ"ש רבינו שהרי ר"ש לא התיר בסוכה שנפלה אלא ברעועה דדעתיה עלויה והכי נמי בבית לא שרי בנפחת כשבנוי בנין גמור אלא כשהיה רעוע וכ"כ הרב המגיד בשם הרשב"א אבל בשם הרמב"ן כתב שאפי' בריא ונפחת בי"ט מותר לפי שאין הפירות מוקצין מחמת עצמן ואינן בסים לדבר האסור והא דמוקמינן לה באוירא דליבני היינו דוקא לר"מ דמתיר לכתחילה אבל לת"ק דאינו מתיר אלא בנפחת מאליו אפילו בנוי בנין גמור שרי אם מותר לטלטל מוקצה משום אוכל נפש נתבאר למעלה בסי' תק"ז דשרי וב"י בסי' זה הקשה על זה דא"כ למה לא התירו לשחוט לכתחלה כדי לכסות באפר שהוסק בי"ט ול"ק ולא מידי דשאני כיסוי דלאו לצורך אוכל נפש שהרי מותר לאכול אפי' לא כיסה א"כ הכיסוי מצוה בפני עצמה היא ואסור:

תקיט חניות שאינן מחוברין בקרקע וכו' בפ"ק (דף יא) תנן בש"א אין מסלקין את התריסין בי"ט וב"ה מתירין אף להחזיר ומפרש בגמרא הא דמותר להחזיר אעפ"י דחזרה שלא לצורך י"ט היא אינו משום דאין בנין וסתירה בכלים דלפי זה אף דבתים נמי שרי אף להחזיר והא ודאי דמדרבנן מיהא היה אסור להחזיר כיון דטירחא שלא לצורך י"ט היא אלא טעמא דהיתירא היא דהתירו סופן הוא החזרה משום התחלתן הוא סילוק התריסין דסילוק התריסין להניח עליו צרורות רוכלין בשוק צורך י"ט הוא לרבים ואי לא שרית ליה להחזיר ירא הוא להניחה פתוחה בשוק ולא פתח לה כלל ואתי לאמנועי משמחת י"ט לפיכך התירו אף להחזיר ולפי זה אם אין בהן צרכי רבים אלא לצרכו בלבד אסור להחזיר אפי' דחניות שבשוק אבל תריסין דכלים שבבתים אעפ"י שהן צרכי רבים אסור להחזיר דאין שייך להתיר כאן סופן משום תחלתן דבכלי הבית אינו ירא להניח אותן פתוחות ואפי' לא שרית ליה להחזיר ודאי מסלקן כדי למכור לרבים ולא אתי לאימנועי משמחת י"ט · ומש"ר וסוגר אותו בדלת וכו' למוכרן פירוש למוכרן לרבים וכן פירש"י (בדף י' י"א) וכ"כ הרי"ף והרא"ש כאן בפירוש וכ"כ עוד הרא"ש בסוגיא דמוחלפת השיטה בשם ה"ר יוסף דמאי דמקילין ב"ה בסילוק תריסין היינו משום דהוו צרכי רבים ואין רוב הצבור יכולין לעמוד בה וכך הם

דרישה

[ג] **בית** שאינו טוח בטיט כו' ולא אמרינן מוקצין הן כיון שאין בפחיתתו אלא איסור דרבנן משמע דס"ל הלכתא כרבנן דר"מ דפליגי בפ' המביא והביאו ב"י וצ"ע דלעיל בסימן שכ"ו כתב רבינו ז"ל ונתן עירובו במגדל ונעל לפניו ואבד המפתח אם הוא של לבנים מסודרים אלו על אלו בלא טיט בי"ט הוי עירוב וכתב ב"י שהוא משנה בפרק בכל מערבין ואוקמיה רב ושמואל במגדל של לבנים ור"מ כו' ומשמע ליה דמדאוקמוה כר"מ הכי קי"ל עכ"ל ב"י הרי בהדיא דסובר רבינו הלכתא כר"מ · לכן נלע"ד דמ"ש רבינו בסי' שפ"ז אם הוא של אבנים סדרים כו' מפני שיכול לסותרו כו' לאו משום דס"ל כר"מ וכאוקימתא קמייתא אלא אפי' אליבא דרבנן דפליגי אדר"מ קאמר דעירובו עירוב והטעם כיון דמיירי באוירא דליבנא דליכא בסתירתה אלא איסור דרבנן ואנן קי"ל כרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות ומש"ה הוי עירובו עירוב אפי' לרבנן · וא"ל א"כ למה מוקי בגמרא כר' מאיר כיון דמצי לאוקמי אפי' כרבנן וכמו שפירשתי כבר הקשו בתוס' שם כיוצא בזה ותירצו דניחא לאוקמה כרבנן דפליגי עליה כו' ע"ש אבל אנן דקי"ל כר' דבר ברור הוא דאף בלא ההיא אוקימתא הוי דינא דעירובו עירוב ולא קי"ל כההיא אוקימתא דמוקי כר' מאיר ולא כמ"ש ב"י בסי' שפ"ז דס"ל לרבינו שהלכה כר"מ ונראה כמו מדבריו שכתב דסבר רבינו כו' משמע אבל רי"ף שלא הביא אלא אוקימתא בתרייתא דמוקי בשל עץ כו' פליג אמ"ש רבינו באוירא דליבני דהוי עירובו עירוב · ולפי מה שפירשתי א"ש די"ל דאף על גב שהרי"ף לא הביא אוקימתא דרב ושמואל דמוקי כר' מאיר ולא סביר כההיא אוקימתא מ"מ גבי אוירא דליבני סובר כרבינו דעירובו הוי עירוב מטעם שכתבתי כיון דקי"ל כר' ומ"ה לא הצריך רי"ף להביא דין זה כיון דלכבר כתב גבי פלוגתא דרבי ורבנן ממילא הוי ג"כ הכא דינא הכי והרא"ש שהביא ג"כ אוקימתא קמייתא לאו משום דס"ל הלכה כר"מ הביאה אלא משום מילי אחריתא דכתב שם הרא"ש דכ"מ לפי ההיא אוקימתא הביאה וק"ל · ב"י הביא דברי מרדכי בשם ריב"א דטלטול מוקצה שהוא לצורך אוכל נפש מותר לטלטלו כדי לקחת אוכל כו' ותמה עליו ב"י דא"כ למה לא התירו לשחוט לכתחלה כדי לכסות באפר שהוסק והניחו בצ"ע ולעד"נ דל"ד כלל דשאני הכא גבי אוירא דליבני דשרי לפותחו משום דהוי כמו ששובר אגוז או שקדים בשביל האוכל שבהם דשרי משא"כ גבי בהמה לשחוט ועוד יש לחלק שאני גבי אוירא דליבני דהוי צורך אוכל נפש ממש אבל גבי בהמה דאכתי לא הוי אוכל והוו כמו מכשירי אוכל נפש לכך לא התירו · ב"י הביא בד"ה בית שאינו כו' דברי רבינו ירוחם שכתב עומד אדם על המוקצה מעי"ט ואומר מכאן כו' וכתב שהוא מדתנן בפרק המביא ר"א אומר עומד אדם על המוקצה כו' אומר מכאן אני נוטל וחכמים אומרים עד שירשום כו' ותמה עליו למה פסק הלכה כר"א במקום שחולקין עליו רבים ותירץ דמשמע ליה לרבינו ירוחם דקס ליה ר"א כב"ה כו' וע"ש והוא כנגד התוס' והרמב"ם ב"י ולעד"נ דלא צריך לאוקמי דברי רבינו ירוחם כנגד התוס' אלא ס"ל לרבינו ירוחם דפלוגתא דר"א ורבנן הוא ביש ברירה ור"א סבירא ליה יש ברירה ורבנן סברי אין ברירה ולפי מאי דקי"ל דבדרבנן יש ברירה הוי הלכתא כר"א לכך פסק רבינו ירוחם כר"א וזה נראה ברור בעיני ותמה אני על ב"י דלא פי' דברי רבינו ירוחם כן כיון דאליבא דרמב"ם פי' הוא עצמו כך בסמוך · ומ"ש ישוב על דברי רבינו ירוחם דס"ל דר"א קס כבית הלל כו' אע"ג דב"ה סברי דלא סגי לה במכאן אני נוטל למחר עד דאמר

הם דברי רבינו במ"ש ומסדר עליו צרורות רוכלין למוכרן וכו' פי' דלמכרן לרבים
צרכי רבים נינהו ומש"ה התיר גם החזרה ולפי זה נראה דבחנויות שלנו שהן עשויין
בכותלי הבית המחוברין לקרקע אסורין אף לסלק התריסין לבד דמה שלא אסרה
התלמוד דבתים אלא החזרה אבל לסלקו שרי אינו אלא בכלים שבבתים כגון

גזרינן ציר באמצע אטו ציר מן הצד ומר סבר לא גזרי' ופירש"י חנויות כמו תיבות
ועומדות בשוק ואינן מחוברות לקרקע : תריסין · דלתות פתחיהן : התירו סופן ·
שאינו צורך י"ט : משום תחלתן · שהוא צורך י"ט ואי לא שרית סופן לא עביד
תחלתן : דאין בנין וסתירה בכלים · והלכך ב"ה אפילו בתיבות הבית שרו לסלק

ונותנו לפני החנות ומסדר עליו צרורות רוכלין למוכרן מותר לסלקו ולההזירו אבל אם יש לו כיוצא בזה בבית מותר לסלקו (א) ואסור לההזירו והא דשרי בחנויות דווקא כשיש לו ציר באמצע פי' באמצע הדופן יש ציר ויש לדלת שם בליטה כנגדו שתוחבין אותו בציר ואינו נראה כ"כ כבונה אבל יש לו ציר למעלה ולמטה אפי' בחנויות אסור ואם אין לו ציר כלל אפי' בבית נמי מותר : חותמות שבכלים כגון שידה תיבה ומגדל שהכסוי קשור בהן בחבל יכול להתירו או לחותכו בסכין (ב) או להתיר קליעתו וכתב א"א הרא"ש ז"ל דווקא כגון קשירת חבל וכיוצא בו אבל פותחות של עץ או של מתכת אסור להפקיע ולשבר דבכלי נמי שייך בניין וסתירה גמורה ובספר המצות קטן כתב ובשבירת פותחות של כלים נחלקו בו ה"ר אליעזר ממיץ מתיר וה"ר שמעון אוסר ומיהו ע"י עו"ג יש להקל ע"כ ושל קרקע כגון דלת של בור שקשור בו בחבל יכול להתירו דלאו של קיימא הוא שהרי עומד להתיר אבל לא מפקיע וחותך (ג) משום דהוי סותר : אוכלי בהמה אין בהן משום תיקון כלי הלכך מותר לקטום קש או תבן לחצוץ בו שיניו אפי' בסכין אבל קיסם שאינו אוכל בהמה אפי' ליטלו בלא קטימה ולחצוץ בו שיניו אסור : מותר לטלטל עצי בשמים כדי להריח בהן

תריסין דתיבות הבית וכ"כ רש"י והכל בו להדיא והכי משמע מדברי רבינו ומיהו אם אין לו ציר כלל אלא מעלים אותן בקרסים דהיינו שעושין חקיקה למעלה ולמטה שהקרסים נכנסים בו דזה אין לו דין ציר לאסור משום דמחזיר ציר למקומו ושרי כמ"ש ב"י לעיל סי' ש"ג אפשר לומר דאף במחוברין לקרקע נמי שרי מיהו אפשר לומר דלא התיר ב"י אלא באותן שהם מיטלטלין אבל במחוברין לקרקע אסור וצ"ע ומיהו כשהוא מקרש אחד ודאי דאסור בין אין לו ציר ובין יש לו ציר כמו שנתבאר לעיל בסי' ש"ג וכן פסק לשם בש"ע סעיף ד' : **חותמות** שבכלים וכו' כבר נתבאר כל זה למעלה בסימן ש"ד ואיכא למידק אמאי לא הביא רבינו כאן דברי הר"פ שאוסר להסיר את היתדות וכו' וכדכתב לעיל גבי שבת ואפשר כיון דה"ר יעקב מקינו"ן חולק על זה ומתיר להסיר היתידות שאחורי התיבות משום דסתירה גרועה היא כיון שאינו צריך לשבור שום דבר אע"פ דהר"פ חולק עליו מטעם גזירה שמא יתקע כדאמר בפרק כל הכלים וכמ"ש במרדכי בפרק בכל מערבין ראה רבינו להכריע

דלתותיהן ולהחזיר ואע"ג דלאו לשמחת י"ט קמ"ל עולה דאע"ג דאין בנין וסתירה בכלים קאסרי ב"ה מדרבנן אי לאו משום תהלתן דהנויות שהן צרכי רבים אבל תריסי כלי הבית לא : ביש להם ציר · ידות לשני ראשים דדומות לבנין בשיש להם ציר באמצע כעין בליטה ותוחבין אותו בחור שבאמצע דופן פתח התיבה עכ"ל : וכ"כ ה"ה בפ"ד בשם הרשב"א דמאי דאמרינן דבתים לא פי' שידה תיבה ומגדל שבבתי' וכ"כ הר"ן על מ"ש הרי"ף ודוקא תריסי חנויות דבעי לאפוקי תבלין דאי לא שרית ליה להחזיר לא פתח ואתי לאימנועי משמחת י"ט אבל דבתי לא דכיון דברשותיה נינהו א פתח ולא מימנע דכיון דברשותיה נינהו כלומר שאותן תיבות עומדות בתוך הבית פתח ולא אתי לאימנועי שאינו ירא להניח אותן תיבות פתוחות וכתב הכלבו בשיש להם מן הצד ופרש"י כאותן של דלתות בתינו שהן מלמעלה ולמטה אסור גזירה שמא יתקע והוא כבונה ע"כ וביאור דברי רבינו חנויות שאינן מחוברים לקרקע אלא כעין מגדל עץ כלומר והן בשוק מותר לסלקו ולהחזירו אבל אם יש לו כיוצא בזה בבית

דדוקא בשבת יש להחמיר כהרי"ף אבל לא בי"ט דלא גרע מזקיפת המנורה של חוליות דב"ה מתירין אף להחזיר והוא שלא יתקע ולא גזרינן שמא יתקע כדכתב הרמב"ם בפ"ד מה' י"ט ובשבת במנורה של חליות כ"ע ל"פ דאסור משום שמא יתקע אלא ודאי דבי"ט לא החמירו בענין זה כדכתבו התוס' להדיא בפ"ב בתירוץ הראשון ע"ש (בדף כ"ב) בד"ה וב"ה סברי : **אוכלי** בהמה אין בהן משום תיקון כלי מימרא דרב יהודה בפ' המביא (דף ל"ג) ופירש"י כמ"ש רבינו ומ"ש אפילו בסכין כ"כ לשם הרא"ש בפלוגתא דר"א ורבנן דבתנן וקש שרי לקטום אפילו בכלי אבל בקיסם אסור אפי' בלא קטימה ופירש"י דהטעם משום מוקצה דהואיל ודרכן לדבר האסור לעשות ממנו כלי לא התירו לטלטלן אלא להסקה ואפי' לר"ש אסור לטלטל הקיסם לשום צורך דמודה ר"ש במוקצה דעצים והבנים אבל התוס' כתבו דלר"ש ודאי שרי לטלטל הקיסם לשום צורך אלא לכך אסרו לחצוץ בו שיניו גזירה משום שמא יקטום וכן מסיק נמי בגמר' עכ"ל ועיי' בת"ש התוס' לשם בד"ה וחכמים וכן נראה מלשון רבינו שכתב תחלה דאוכלי בהמה דאין בהן משום תיקון כלי מותר לקטמו אפילו בסכין אבל קיסם דאית ביה משום תיקון כלי אם היה קוטמו הילכך אפילו בלא קטימה אסרו לחצות בו שיניו גזירה שמא יקטום : **מותר** לטלטל עצי בשמים וכו' שם פלוגתא דר"א ורבנן והלכה כרבנן דשרי ומסיק בגמרא דה"ט דרבנן דאזלי לטעמייהו דקוטמו לכלי לחצות בו שיניו ולפתוח בו את הדלת אינו אלא משום שבות דקטימה תיקון כלאחר יד הוא ולאו תיקון מעליא הוא אא"כ מחתכו וממחקו בסכין א"כ הכא דלהריח מותר לכתחלה ולפי זה אפי' אם הן קשין שראוי לעשות ממנו כלי כגון מקלות גדולות שראוי

מותר לסלקו ואסור להחזירו וכ"כ הכלבו מסלקין תריסי חנויות להוציא תבלין הצריכין לו בי"ט כתב הרי"ף פירוש כעין תיבות שמסלקין המכסה שעליהם לתת עליו תבלין וכיוצא בו למכור אבל כעין חנויות שלנו שהן בכותל הבית אסור הכל בין סילוק בין החזרה ומה שאמר בגמרא דבתים הכל קאי אכלים כדפ"ה ע"כ והא דאסרינן ביש להם ציר מן הצד פשיטא דהיינו דוקא כשהוא צריך להסיר קרש שבו הציר כדי לפתוח דאילו בפותח ונועל בעוד שהוא קבוע ודאי שרי דאל"כ יהא אסור לפתוח דלתות הבית בשבת ולישנא דמתני' הכי משמע דקתני אין מסלקין את התריסין דאלמא בסילוק התריסין דוקא הוא דשייך למיסר אבל שלא בסילוק התריסין נראה דודאי שרי ובכה"ג דצריך לסלק התריסין קאמר הכלבו דכעין חנויות שלנו שהן בכותל הבית אסור בין סילוק בין החזרה ולפי מ"ש רבינו בסימן ש"ג גבי דלת העשוי מלוח א' וכו' נראה דאפי' אינו מכניס הציר כלל · ומיהו כבר כתבתי שם שיש מתירים כל שאינו מכניס הציר כלל · גרסינן בירושלמי אהא דתנן וב"ה מתירין אף להחזיר א"ר אחא מחזיר ובלבד שלא יחזיר כל צרכו א"ר יוסי בר בון כשאין שם פתח אבל יש שם פתח משתמש דרך הפתח ונראה דהכי פירושו דרב אחא אמר אף ע"פ שהתירו להחזיר כיון שלא התירו אלא בקושי אינו מחזיר לגמרי אלא מחזיר כדי שיהא משתמר לבד ודיו ורבי יוסי בר בון אמר שלא התירו לסלק ולהחזיר אלא בשאינו יכול להשתמש אלא ע"י כך אבל אם יכול להשתמש ע"י חלון שבמגדל אע"פ שהוא משתמש בדוחק ישתמש דרך שם ולא יסלק ויחזיר והפוסקים שלא כתבו הירושלמי הזה אפשר שהם סוברים שמאחר שלא נזכר זה בגמרא דידן כיון שהתירו חכמים לסלק ולהחזיר בכל ענין התירו שלא נתנו דבריהם לשיעורין והילכך אף להחזיר כדרכו התירו וכן לא חילק בין יש שם חלון שהוא יכול להשתמש בו לאין שם חלון בכל גוונא שרי לסלק ולהחזיר דלא פלוג רבנן :

כתב הרמב"ם בפ"ד מה' י"ט כלים שהם מפוללין כגון מנורה של חוליות וכסא ושולחן .שהן התיבות מעמידין אותה בי"ט והוא שלא יתקע לפי שאין בניין בכלים וכתב ה"ה עליו משנה בפרק י"ט שחל (כח:) ב"ש אומרים אין זוקפין את המנורה בי"ט וב"ה מתירין אף להחזיר ואמרו בגמרא במנורה של חוליות עסקינן משום דמיחזי כבונה וסברי בית שמאי יש בניין בכלים ויש סתירה בכלים וב"ה סברי אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים וכתב רבינו והוא שלא יתקע פשוט הוא ונלמד מתריסי חנויות שאם יש להם ציר מן הצד שאסור להחזירן וגדולה מזו כתב הרשב"א שיראה לו שלא אמרו אלא במנורה שאין עשויה לתקוע חוליותיה אבל בעשויה לתקוע אסור לזקפה ואין נראה כן מדעת רבינו ואין זה כתריסין שיש להם ציר מן הצד שחוששין שמא יתקע משום דהתם קרוב הוא מאד לתקוע מפני הציר שהוא מן הצד מש"כ כאן עכ"ל : **חותמות** שבכלים כגון שידה תיבה ומגדל וכו' בפרק המביא כדי יין (לא:) אמר שמואל חותמות שבקרקע מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך שבכלים מתיר ומפקיע וחותך ופירש"י טעמא דחותמות שבכלים משום דאין סתירה בכלים וכבר כתבתי בדינים אלו בסי' ש"ד (ה) :
וכתב א"א ז"ל דוקא כגון קשירת חבל וכיוצא בו אבל פותחות של עץ או של מתכת אסור וכו' בפרק בכל מערבין (לד:) וכ"כ התוספות שם ובפרק הבית (קמו·) וכ"כ המרדכי בפרק חבית : **ומ"ש** וסמ"ק כתב ובשבירת פותחות של כלים נחלקו בו הר"מ מתיר והרא"ש אוסר כ"כ ג"כ בסמ"ג ולא כתבם בשם סמ"ק אלא משום דמסיים בה שנהגו להקל ע"י עו"ג · וכתב האגור בסי' תפ"ו שמימיו לא ראה מי שהורה לשבר הפותחות ומשמע לי דע"י ישראל קאמר דאילו ע"י עו"ג אין להחמיר כיון דאיכא מאן דשרי אפי' ע"י ישראל : **ושל** קרקע כגון דלת של בור שקשור בו בחבל יכול להתירו וכו' מימרא דשמואל הזכרתיה בסמוך ופירש"י מתיר את הקשר · דהא לאו קשר של קיימא הוא שהרי להתיר תמיד הוא עשוי : אבל לא מפקיע · החבל לסתור עבות גדילתו ולא חותך דהא סתירה הוא ויש סתירה בבנין של קרקע : אם מותר לתפור מולייתות בי"ט כתבתי בסימן תק"ט ושם כתבתי שמותר לחתוך אגד גדיים ועופות מקולסים וחוטים תפורים : **אוכלי** בהמה אין בהם משום תיקון כלי הלכך מותר לקטום קש או תבן לחצוץ בו שיניו וכו' בפרק המביא כדי יין (לג·) א"ר יהודה אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי ופירש"י אוכלי בהמה כגון קש ועלי קנים אין בהם משום תיקון כלי ומותר לתקן ולקטום קש של שבלין בשבת לחצוץ שיניו ותניא רא"א נוטל אדם קיסם מלפניו לחצוץ בו שיניו וחכמים אומרים לא יטול אלא מאבוס של בהמה ושוין שלא יקטמנו ואם קטמו לחצוץ בו שיניו ולפתוח בו הדלת בשוגג חייב חטאת במזיד בי"ט סופג את המ' דברי ר"א וחכ"א אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות ופרש"י לא יטול אלא מן האבוס של בהמה · דדבר הראוי לאכילה מוכן לכל צורך אבל עצים הואיל ודרכן לדבר האסור כגון לעשות כלים לא התירו לטלטלן אלא להסקה : שלא יקטמנו אקיסם קאי · וכתב הרא"ש וכן משמע דאקיסם קאי דאבוס של בהמה לא חזי לפתוח בו הדלת והא דאמרי רבנן שאין בו אלא משום שבות בשקטמו בידו דהוי כלאחר יד דאי בסכין אמאי לא מיחייב כיון דעביד לחצוץ שיניו ולפתוח בו את הדלת ובתוספתא משמע דקאי אאבוס של בהמה ולפום גמרא דידן ושוין ע"כ קאי אקיסם ואמרי רבנן דבקיסם לחצוץ בו שיניו איכא חיוב חטאת בכלי ושבות ביד האבוס של בהמה אף בכלי שרי לקטום לחצוץ בו שיניו דדוקא בקיסם דאיכא חיוב חטאת בכלי גזרינן ביד אטו כלי אבל באבוס של בהמה לא גזרינן כלי דיד אטו כלי דקיסם אבל לפי התוספתא משמע דרבנן אסרי באבוס של בהמה לקטום בסכין וגמרא דידן עיקר ואפילו בסכין מותר לחתוך מן האבוס של בהמה לחצוץ בו שיניו עד כאן לשונו : **מותר** לטלטל עצי בשמים כדי להריח בהם וקוטמין ומוללין להריח בהם אפי' אם הם קשים גם זה שם פלוגתא דרבנן ור"א והלכה כרבנן דשרי : קמטים

דרכי משה

תקיט (א) כתב מהרי"ל עו"ג שהביא כתב חתום מותר לפתוח ביום טוב :

ועיין

דרישה

דאמר זה וזה אני נוטל וכמ"ש הכלבו בסמוך וא"כ מאי אייתי ראייה מבית הילל מ"מ נראה דהכי מייתי ראייה דב"ה לא הצריכו לרשום ואע"ג דהצריכו לומר זה וזה כו' י"ל דוקא התם גבי בעלי חיים הוצרכו דמוקצה דבעלי חיים עדיף וממשמשין בהו או מטעם דילמא יראה שכחושים הם ויטבקם וכמו שכתב אמר כך אבל גבי פירות אין חילוק בין

פרישה

סי' תקיט (א) ואסור להחזירו דלא אתי לאמנועי לפותחן כיון דברשותיה הוא אינו · ירא להניחן פתוחות :
(ב) או להתיר קליעתו דאין בנין וסתירה בכלים : (ג) משום דהוי סותר ויש סתירה בבנין של קרקע :

ולגם

חדושי הגהות

תקיט א מלות אלו" פתח "ולא "מימנע "דכיון "דברשותיה "נינהו בהר"ן שלפנינו ליתא :

בהן וקוטמין ומוללין להריח בהן אבל אם הן קשין · קמטים שעושין הנשים בבתי זרועותיהן ובבתי שוקיהן אסור לעשותן משום תיקון מנא :

תקכ **רבן** גמליאל אומר מותר לכבד בי"ט בין המטות במקום שאכלו משום פירורין אבל בשאר הבית אסור ושבת אפי' בין המטות אסור ורבנן פליגי עליה ואוסרין הכל והלכתא כוותייהו ומיהו ר"ח ורי"ף פסקו דאפילו בשבת מותר לכבד בבה"מ כמו שמותר לרבץ והתוס' אוסרין לכבד (א) ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל :

תקכא **מי** שיש לו פירות בראש הגג וראה מטר שבא יכול לשלשלן למטה דרך ארובה שבגג (א) שיורידם למטה בחבל אבל לא יטרח להורידם לא בסולם ולא במדריגה (ב) ולא בחלונות שבמעקה (ג) אפילו להפילם דרך שם (ד) ולא יושיטם מגג לגג ואפילו להורידם בארובה ולא התירו אלא ד' או ה' קופות אבל טפי לא (ה) ובשבת אסור : מותר לכסות פירות או כדי יין או לבנים מפני הדלף שלא ירד עליהם לרש"י דוקא בי"ט ולר"י אפי' בשבת (ו) נותנין כלי תחת הדלף אף ע"פ שאינו ראוי לשתייה ואפי' בשבת ואם נתמלא כולו שופכו וחוזר ונותנו :

תקכב (א) **אין** הסומא יוצא במקלו ולא הרועה בתרמילו ואין יוצאין לכסא אחד אנשים ואחד הנשים פי' שיושב בכסא

[קמ]טים שעושים הנשים בבתי זרועותיהם וכו' בפ"ב דביצה (כג.) אמרינן קטורי בידים מעשה אומן הוא ואסור ופירש הרא"ש דהיינו שעושין [בתי] זרועות של נשים סמוך ליד וכן בתי שוקיים קמטים וכ"פ הר"ן פריכזי"ש בלע"ז :

[תק]כ רבן גמליאל אומר מותר לכבד בי"ט בין המטות [וכו'] משנה בפ"ב דביצה (כב:) אף הוא [...ר]"ג אומר ג' דברים להקל מכבדין [בין ה]מטות ומניחין את המוגמר ועושין [גדי מ]קולס וחכמים אוסרים וכתב הרא"ש [מש]מע דאף ר"ג דמיקל לא שרי לכבד [אל]א בין המטות ובי"ט אבל כל הבית אסור [כדא]יתא בהמצניע והתם מסיק על ריבוץ [הב]ית והאידנא דקי"ל כר"ש שרי לרבץ [הב]ית ופסק ר"ח וה"ג דה"ה לכבד שרי [ול]א נהירא דבפרק כל הכלים פליגי [במכ]בדות של תמרה וכו' אלא ודאי ר"ש [מו]דה דהו"ל מזיז עפר ממקומו א"כ דחשיב [פס]יק רישיה טפי מריבוץ ובין המטות [דו]קא התירו ומשום פירורין ובי"ט ולא [בש]בת עכ"ל וכבר נתבאר בסי' של"ז דעת [הרא]"ש והחולקים עליו בדין זה :

[תק]כא מי שיש לו פירות בראש הגג וראה מטר שבא [יכו]ל לשלשלן למטה וכו' ר"פ משילין (לה:) [...פיר]ות דרך ארובה ביום טוב אבל לא [בש]בת ופירש"י מי שיש לו חטים ושעורים [שט]וחין על גגו להתייבש וראה גשמים [מ]משמשין ובאים התירו לו לטרוח ולהשליך [דר]ך ארובה שבגג והם נופלים לארץ [דלי]כא טירחא יתירא ודוקא ארובה דכל ארובה מלמעלה למטה היא בתקרת [הג]ג אבל חלון כגון גג שמוקף מחיצה וחלון בכותל וצריך להגביהו עד החלון [ול]השליכו לא טרחי' כדלקמן ובגמרא (לו.) אר"כ לא שנו אלא באותו הגג אבל [מג]ג לגג לא תניא נמי הכי אין מטלטלין מגג לגג אפי' בשגגותיהם שוים תנא [לא] ישלשלם בחבלים בחלונות ולא יורידם בסולמות ופירש"י אין מטלטלין · בפירות [מג]ג שבא להשילם מפני הגשמים מיירי ואפי' בשגגותיהם של שני בתים שוים [ש]אין זה גבוה מזה שיהא שם טורח עלייה וירידה בחלונות כגון אם מוקף מחיצה [וא]ין בו ארובה אבל יש חלון במחיצה לחצר או לבית לא ישלשל' בשקי' דרך החלון [בח]בל מפני שיש טורח להעלות מן הגג לחלון ומשם לארץ וסולם כל המדריגה [קר]י סולם ואף הכבשים שלנו וביאור דברי רבינו יכול לשלשלם למטה דרך ארובה [שב]גג ושלשול זה דוקא שמורידם בחבל אבל ע"י סולם למדריגה לא ואפי' שלא [ע"]י סולם ומדריגה אלא ע"י הורדה בחבל דוקא דרך ארובה אבל דרך חלונות [לא] ולא מיבעיא בהורדה בחבל דלא אלא אפי' להפילם שלא בחבל נמי לא דהא אפילו מפילם דרך שם מ"מ יש טורח להעלותם לחלון :

[ו]דע [א] דלהרמב"ם פי' אחר במשנה זו שכתב בפרק ה' מי שהיו לו פירות על גגו וצריך לפנותן למקום אחר לא יושיטם מגג לגג וכו' אבל משילין [אפ]י' דרך ארובה ממקום למקום באותו הגג : **ואפי'** להורידם בארובה לא [הת]ירו אלא ד' וה' קופות וכו' שם אמתני' דמשילין פירות דרך ארובה [בע]י בגמרא (לה) : עד כמה א"ר זירא א"ר אסי כאותה ששנינו מפנין אפי' ד' וה' [קו]פות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש ודלמא שאני [הת]ם דאיכא ביטול בה"מ אבל הכא דליכא ביטול בה"מ לא אי נמי התם היינו [טע]מא דליכא הפסד ממון אבל הכא דאיכא הפסד ממון אפי' טובא נמי וכתב [הרא]"ש דהלכה כרבי זירא ואע"ג דתלמודא שקיל וטרי דלמא לא שריא הכא כולי [הא]י או דלמא שריא הכא טפי מ"מ הני אמוראי לא מספקא להו אלא מדמו לה [לה]היא דהתם ושבקינן ספיקא דסוגיא דגמרא ואזלי בתר פשיטותא דהני אמוראי [וכ]תב הר"ן שכן הוא דעת הרז"ה אבל הרי"ף כתב המשנה כמות שהוא לבד וגם [הר]מב"ם בפ"ה סתם ולא חילק ומשמע דאפי' טובא משילין וכתב ה"ה שכן עיקר להקל בשל דבריהם : **ומ"ש** רבינו ובשבת אסור אכולה מלתא קאי וכדתנן [מש]ילין פירות דרך ארובה בי"ט אבל לא בשבת גרסינן בגמ' התם (לו.) תנן אבל לא [בש]בת שמואל מאי אבל לא את האוצר ואמר ... אבל לא את האוצר אבל לא יגמור [את] האוצר כולו דלמא אתי לאשויי גומות הכא מאי התם בשבת הוא דאסור משום דחמיר אבל בי"ט דקיל שפיר דמי א"ד התם דאיכא ביטול בית המדרש לא הכא דליכא [בי]טול בה"מ לא כ"ש ולא הזכירו הפוסקים זה משום דכיון דתלמודא ספוקי מספקי ליה מסתמא דינו כשבת וא"ת ולדברי הרי"ף ורמב"ם שפסקו בההיא דד' וה' קופות לקולא [הכ]א נמי הו"ל לפסוק לקולא וי"ל דשאני התם דתניא סתם ותני משילין פירות דמשמע אפי' טובא אבל לגמור את האוצר דלא איירי במתניתין אית לן למימר שי"ט שוה [לש]בת דאל"כ הו"ל למתניתין לפרושי והר"ן כתב דלפי דרכו של הרז"ה כיון דבההיא דד' וחמש קופות נקטינן כמאן דיליף י"ט משבת בהא נמי יליף י"ט משבת והכלבו [כת]ב לגמור את האוצר אסרו בשבת משום אשויי גומות ובי"ט בעיא ולא איפשיטא ואפ"ל דהאי ספיקא דרבנן ולקולא שכן משילין פירות דרך ארובה ביום טוב מה שאין כן בשבת ובעל השלמה כתב דלחומרא עבדינן עד כאן : **מותר** לכסות פירות או כדי יין וכו' עד סוף הסימן הכל נתבאר בסימן של"ח :

[ת]קכב אין הסומא יוצא במקלו ולא הרועה בתרמילו ואין יוצאין בכסא אחד אנשים ואחד הנשים ברייתא בפרק אין צדין (כה :) ופירש"י אין הסומא יוצא במקלו דהוי דרך חול ואיכא זילותא די"ט וכתב הרא"ש אין הסומא יוצא במקלו אע"ג דלפירש"י בפ' במה אשה (סו ·) מי שנכווצו גידי שוקיו [מו]תר לצאת במקל בשבת שאני התם דאינו יכול להלך כלל בלא מקל וכמנעלים דידיה דמו אבל סומא במקל דידיה לתרוצי סוגיא דידיה עביד ואיכא זילותא די"ט וגם הר"ן כתב כן ומשמע בירושלמי פ"ק דביצה דהא דאין יוצאין בכסא דוקא בכסא הוא דאסור משום עובדין דחול אבל שלא בכסא מותר להוציאו :

[כ]תב הרוקח דה"ה לחולה שעמד מחליו שמותר לילך במקל ונראה דהיינו דוקא בשאינו יכול להלך כלל בלא מקל דאם לא כן אסור דדמי לסומא דלתרוצי סוגיא

[שר]אוי לעשות ממנו בית יד לקורדום אפ"ה שרי לקטמן להריח בהן דלא גזרינן שמא יקטום לשם כלי גמור כיון דהתם נמי אין בהם אלא משום שבות ואין נ"ל ברכין שאינן ראויין לעשות מהן כלי כל עיקר : **קמטים** וכו' בפ"ב ריש (דף כ"ג) קטורה בידים מעשה אומן הוא ואסור ופי' הרא"ש כמ"ש רבינו דעושין קמטים קמטים וכו' אבל רש"י פי' קטורה לשון קשר שמקשרין בתי ידים ובתי שוקיים של נשים על עץ חלק או על אגוד' של קשים משמע שאסור לעשות אותו הקשר לבד אעפ"י שאינו קשר של קיימא משום דמעשה אומן הוא ויש קצת נוסחאות בפי' רש"י שכתוב בהן שמקמטין במקום שמקשרין והיינו כפי' הרא"ש אלא דקשה לפי זה במה שפי' קטורה לשון קשר לכן נראה עיקר כנוסחא הראשונה וצריך ליזהר אף בקשר בלבד ובאלפסי כתב וי"א שהוא עישון בית הידים עכ"ל וקיטורא ל' קיטור הכבשן ור"ל שמעשנין אותו בבושם ואסור ומאי דמסיק התם דלעשן פירות מבשמים לקלוט טעם הבושם שרי מידי דהוה בישרא אגומרי ואוכל נפש הוא דשרי אבל מה שאינו אוכל נפש אסור והקשה מהרש"ל דלפי פי' זה משמע דבחש"מ שרי לעשן בי ידיה דדוקא בי"ט אסור מוגמ' משום דאינו שוה לכל נפש ובספ"ק דמ"ק אמרי' קטורה בי ידיה אסור בחש"מ והרי"ף מייתי ליה התם וצ"ל דאין עישון זה דבי ידיה כעישון ומוגמר דשאר בגדים דבי"ט אסור ובחש"מ מותר אלא בענין אחר הוא ואסור אפי' בחש"מ ואכתי איכא להקשות לפי' הרא"ש ורבינו דהיינו קמטים קמטים כיון דאפי' בחש"מ אסורים הקמטים וכדלקמן בסי' תקמ"א א"כ פשיטא דכ"ש דאסור בי"ט ולאיזה צורך איתמר ליה בי"ט וי"ל דבגמרא הכי איתא קטורה שרי מאי קטורה אי קטורה בידיה מעשה אומן הוא ואי לעשן אסור דקא מכבר לעולם לעשן מידי דהוה בישרא אגומרי השתא ודאי ל"ק דתלמודא לא אתא לאשמעינן אלא היתירא דלעשן פירות בבושם שרי אבל קטורי בידיה לעשות קמטים דאסור בי"ט לא איצטריך דפשיטא דאפי' בחש"מ אסור כ"ש בי"ט אלא דלפי דעולה מן הסוגיא דאסור לעשות קמטים בי"ט כתבוהו הפוסקים בהלכות י"ט וכן חזרו וכתבוהו במקומו בהלכות חש"מ וק"ל :

תקכ ר"ג אומר וכו' משנה פ"ב (דף כ"ב) ודברי רבינו הם כמו שפי' הרא"ש לשם וע"ל בסי' של"ז נתבאר באריכות בס"ד :

תקכא מי שיש לו פירות כו' משנה ר"פ משילין ומ"ש אבל לא יטרח להורידם לא בסולם ולא במדרגה פי' אפי' במדרגה שלנו דליכא טירחא כולי האי כמו בסולם שיש אויר בין השליבות ואפ"ה אסור וכן פירש"י סולמות כל מדרגה קרוי סולם ואף הכבשים שלנו עכ"ל ומ"ש ולא בחלונות שבמעקה וכו' שם פירש"י אם הגג מוקף מחיצה ואין בו ארובה אבל יש חלון במחיצה לחצר או לבית לא ישלשלם בשקין דרך החלון בחבל מפני שיש טורח להעלות מן הגג לחלון ומשם לארץ עכ"ל וז"ש רבינו אפי' להפילם דרך שם כלומר אפי' אינו טורח להורידם בחבל דרך חלון אלא להפילם לשם אפ"ה אסור מפני שיש טורח להעלות מן הגג לחלון ומשם לארץ עכ"ל וכ"פ רש"י במשנה וצריך להגביהו עד החלון ולהשליכו לא טרחינן :

ומ"ש ובשבת אסור פי' מה שמותר לשלשל פירות דרך ארובה מפני המטר אינו אלא בי"ט אבל בשבת אסור וע"ל בסי' של"ח :

תקכב אין הסומא יוצא במקלו כו' ברייתא בפ' א"צ (דף כ"ה) ואסיקנא דאם רבים צריכין לו מותר ולפי' התוס' לשם בד"ה שאני ילתא דבאשה נמי דרבים צריכין לה דומיא דילתא דבת ריש גלותא היתה ורבים צריכים לה

פרישה

סי' תקכ (א) **ולזה** הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכתב דאף ר"ש מודה דהו"ל מזיז עפר ממקומו א"כ דחשיב פסיק רישיה טפי מהריבוץ ובין המטות דוקא התירו בי"ט אבל שבת אסור :

סי' תקכא (א) **שיורידם** למטה בחבל וכ"ש להפילן בלא חבל : (ב) **ולא** בחלונות שבמעקה דיש טורח להגביהן עד החלון : (ג) **אפי'** להפילו דרך שם פי' בלא חבל : (ד) **ולא** יושיטם מגג כו' אפילו הן שווים : (ה) **ובשבת** אסור אכולה מילתא קאי ב"י :

(ו) **נותנין** כלי תחת הדלף אעפ"י כו' ול"ד לתירוש הזב מגיגית ענבים שאינו רשאי להניח כלי תחתיו שלא יבטלנו מהיכנו כמו שהביא ב"י בשם א"ח בס"ס תקי"ח [ד]שאני התם דגיגית היא חוץ לביתו לכך אין להתירו משום דהוי כגרף של רעי כיון דלא [הוי] במקום דירתו אבל הכא מיירי שהדלף יורד במקום דירתו ולכך התירו ליתן כלי תחתיו משום דהוי כגרף של רעי ועיין בב"י סי' ש"ח מדינים אלו :

סי' תקכב (א) **אין** הסומא יוצא במקלו אע"ג דבסמוך מתיר למי שנתכווצו רגליו היינו משום דלא יכול לילך בלא זה כמנעלים דידיה דמי אבל סומא [במ]קל דידיה לתירוצי סוגיא דידיה עביד והוי דרך חול ואיכא זילותא די"ט אסר"י ומזה הדין

דרישה

בין אומר זה וזה או אמר מכאן אני נוטל ושפיר קס ר' אליעזר כבית הלל :

סי' תקכ [א] **ב"י** הביא משנה בפ"ב דביצה ר"ג אומר ג' דברים להקל מכבדים הבית כו' והביא הרא"ש דברי ר"ג וכתב משמע אף ר"ג דמיקל לא שרי לכבד אלא בין המטות ובי"ט כו' ולכאורה יש לתמוה על הרא"ש כיון דפסק כרבא לא הוי ליה להביא דברי ר"ג כלל ונראה לפרש דהרא"ש בא להוכיח שלא כדברי ר"ח וה"ג דכתבו אהא דמסיק בפ' המצניע על ריבוץ הבית והאידנא דקי"ל כר"ש שרי לרבץ הבית וכתבו דה"ה לכבד שרי ולזה כתב הרא"ש משמע דאף ר"ג דמיקל לא שרי לכבד אלא בין המטות ובי"ט אבל כל הבית אסור משום דהוי פסיק רישא טפי מהריבוץ ולרבנן אפי' בין המטות אסור וא"כ בה"ג ור"ח שכתבו דאפי' לכבד שרי פסקוה דלא כמאן ולכך הביא הרא"ש דברי ר"ג. גם רבינו הביא דברי ר"ג מה"ט ללמדינו דשבת או שלא בין המטות ליכא מאן דמתיר אבל א"ל שהביאו לדברי ר"ג ללמדינו דמדברי ר"ג שלא התיר אלא בין המטות למדנו לדברי רבנן שאוסרין אפי' בין המטות · דו"א דהא פשוט הוא דחכמים אוסרין קאי אמ"ש ר"ג בין המטות מותר ואף את"ל שר"ג ל"ד בין המטות קאמר מכל מקום איסור דחכמים קאי אמ"ש ר"ג בפי' דהיינו בין המטות וק"ל :

סי' תקכא [א] **מ"ש** ב"י דלהרמב"ם מי שהיו לו פירות על גגו וצריך לפנותו למקום אחר לא יושיטם מגג לגג כו' אבל משילין אפי' דרך ארובה ממקום למקום באותו גג עכ"ל נראה דס"פ דלרבינו ורש"י כל הסוגיא מיירי דמשליכין דרך ארובה שבגג והן נופלין לארץ ולרמב"ם מיירי הכל במשילין דרך ארובה מגג לגג או באותו גג ממקום [למ]קום · מ"ש ב"י בד"ה ודע דלהרמב"ם כו' ונ"ל מ"ש רבינו ובשבת אסור אכולה מילתא קאי כו' איני יודע מה בא ללמדינו במ"ש אכולה מלתא קאי כיון דרבינו לא כתב קודם זה אלא דין [ה]מותר דמותר לשלשלן למטה כו' אפי' ד' וה' לא הוי לב"י צריך לאשמעינן דאכולה מילתא קאי · מ"ש ב"י בד"ז ולא הזכירו הפוסקים זה משום דכיון דתלמודא ספיקי מספקא ליה מסתמא דינו כשבת נראה דר"ל דגם רי"ף ורמב"ם בכלל הפוסקים

בכסא (ב) ונושאין אותו בו ואם רבים צריכין לו (ג) ואינו יכול לילך שם בענין אחר מותר (ד) ובלבד שלא יכתף פי' שלא ישים כל א' ידו על כתף חברו והכסא על זרועותיהם ואי איכא ביעתותא שירא לילך בלא כיתוף מותר אף ע"י כיתוף: מי שנכווצו גידי שוקיו יכול לילך במקל: אין פרה יוצאה ברצועה שבין קרניה (ה) ואין מנהיגין אותה במקל:

תקכג

מקרדין הבהמה בי"ט אף על פי ששיני המגרדת קטנות ועושה חבורה שרי כיון שאינו מכוין לכך וכ"ש קרצוף ששיניה גדולות ואינו עושה חבורה (א) ופירש ר"י שמגרדות שלהן היו בענין שאין השער נתלש אבל שלנו שבודאי השער נתלש

לה מותר : **ומ"ש** ואם רבים צריכין לו ואינו יכול לילך שם בענין אחר כתב ב"י דהר"ן חולק דאפי' יכול לילך שם בענין אחר התירו לו משום דוחקא שלא ידחפוס בני השוק או שלא לטנף הבגדים ותימה נראה דאף רבינו לא אמר להיכא שאינו יכול לילך כלל בע"א דא"כ אפי' אין רבים צריכין לו מותר כמו למי שנתכווצו גידי שוקיו אלא ר"ל דאינו יכול לילך בטוב אלא ביגיעה רבה כגון שהוא זקן או חולה קצת דלתרוצי סוגיא דידיה קא עביד דומיא דסומא במקלו ואיכא זילותא די"ט וא"ת כאן משמע דוקא בי"ט שרי היכא דרבים צריכין לו ובסי' ש"א כתב דאף בשבת שרי לד"ה אע"ג דאיסור דאורייתא הוא וי"ל דכיון דקי"ל הנושא את החי במטה פטור אף על המטה מפני שהמטה טפלה לו א"כ אף בשבת אין שם אלא איסור דרבנן והיכא דרבים צריכין לו מותר וכדפי' לשם : וכתב מהרש"ל היכא דאין רבי' צריכין לו דאסור אף בי"ט היינו דוקא בר"ה או בכרמלית דמיחלף בר"ה אבל מבית לחצר היכא דלא עירב שרי דאין עירוב והוצאה לי"ט לאפוקי בשבת דאפי' חוץ לעירוב אסור :

ומ"ש ובלבד שלא יכתף וכו' ה"א בסוגיא דגמ' דקא משני שאני ילתא דבעיתא ולאו דוקא ילתא אלא ה"ה איש דבעית אלא כיון דהקושיא היתה מעובדא דילתא קא משני כמי שאני ילתא ויש גורסין שאני איתתא דבעיתא משמע דבסתם אשה שרי אבל בסתם איש אסור אא"כ בידוע דבעית וזה דעת הרשב"א הביאו ב"י עוד כתב ב"י דמלשון הרמב"ם שכתב ואיש שהיו רבים צריכין לו יוצאין בכס' אחריו ומוציאין אותו על הכתף אפי' באפריון עכ"ל משמע דאין איסור בכתף כלל והכי משמע מדברי הרי"ף וטעמם דפסק הלכה כאמרי לה לקולא דמשום דוחקא דצבורא שרי לכתופי דלא לידחקו ליה צבורא וה"ה מפני טעם אחר איזה שיהיה ונראה מדברי הרמב"ם דיציאה בכסא שאמרו היינו שהיו נוהגין להוציא אחר האנשים החשובים כסא ביד איש אחד לישב בו במקום שירצה ואלונקי הוא אפריון שיושב בו כשמכתפין אותו עכ"ל ומהרש"ל קשיא ליה דבסוגיא לא משמע הכי מדמקשה על הא דאין יוצאין בכסא איני והא שלח רב יעקב בר אידי זקן אחד היה בשכונתינו והיה יוצא בגלודקי שלו וכו' וסמכו כמי על דברי אחי שקיא וכו' וכן אמר רב נחמן אנא אפיקתיה למר שמואל משמשא לטולא ומטולא לשמשא משמע להדיא דקאי על מה שמוציאין האנשים בכסא ועוד הקשה על פי' הב"י ומסיק דט"ס הוא בדברי הרמב"ם אלא כך צ"ל ויוצא בכסא עכ"ל בפ' א"נ ס"ס י"ד ולפעד"נ דאין כאן ט"ס גם לא כפי' ב"י אלא דהרמב"ם ס"ל דכיתוף שהוא נקרא בשם אלונקי ופירושו אפריון שמוציאין בו אותו שרבים צריכין לו לדרוש להם בשבתא דריגלא כעובדא דאמימר ומר זוטרא וכיוצא בזה ואז מותרין לצאת אחריו בכסא למקום שנושאין הגדול כדי לשמוע הדרשה אם הם זקנים או חולים קצת שהליכה ברגליהם קשה להם יוצאין בכסא אחר הגדול והיינו דקא פריך תלמודא מברייתא דתני אין יוצאין בכסא מזקן אחד שהיה בשכונתינו וכו' דקשיא טובא מאי פריך הא קאמר ריב"ל אם רבים צריכין לו מותר ותו מאי היה שאלתם מריב"ל הלא הלכה פסוקה היא דמותר מעובדא דאחי שקיא ומדרב נחמן בר יצחק אלא בע"כ דלא שאלו אלא על אותן שבאו לשמוע הדרשה אם מותרין הן גם כן לצאת בכסא אחריו והשיב אם רבים צריכין לו מותר לצאת בכסא אחריו כולי עלמא וא"כ קשיא מברייתא דקתני אין יוצאין בכסא וכו' ומשני התם כדקאמר טעמא אם היו רבים צריכין לו מותר פי' דכשרבים צריכין לו כגון בשבתא דריגלא כולי עלמא יכולין לצאת בכסא אחד אנשים ואחד נשים הגדול יוצא אפי' בכתף באלונקי שהוא אפריון וכ"ע יוצאין בכסא אחריו אם הן זקנים או חולים ולפי זה אין צריך לדחוק דילתא דיצאה באלונקי לפי שרבים צריכין לה דבת ר"ג היתה כדכתבו התוס' אלא דילתא יצאת כדי לשמוע הדרשה והא דיצאת באלונקי משום דבעיתא והכי משמע מלישנא דהרמב"ם להדיא שכתב ואיש שהיו רבים צריכין לו יוצאין בכסא אחריו ומוציאין אותו על הכתף אפי' באפריון אלמא דלכ"ע שרי לצאת אחר הגדול שרבים צריכין לו בכסא דוקא ולא בכתף ובאפריון ולגדול עצמו שרי אפי' על הכתף ואפי' באפריון ודלא כמו שפי' ב"י דלהרמב"ם אין איסור בכתוף כלל דודאי דהכתוף אסור לכ"ע שהולכין אחר הגדול שרבים צריכין לו ולא שרינן להו אלא לצאת בכסא בלא כתוף מיהו פירושו של ב"י הוא נכון לפרש בו דעת הרי"ף שלא הזכיר איסור כתף כלל שוב ראיתי בספר הרמב"ם שנדפס בויניצי"א שנת ש"י שהגיהו הרב מהר"ם מפדוא"ה דכתוב בו יוצא בכסא וכדעת מהרש"ל ועם כל זה נראה עיקר כספרים ישנים דכתוב בהן יוצאים בכסא אחריו וכדפי' ודו"ק :

אין

סוגיא עביד (א) : **ואם** רבים צריכין לו מותר בפרק אין צדין אם רבים צריכין לו מותר ובירושלמי לא סוף דבר שצורך לרבים בו אלא שמא יצטרכו הרבים בו וכתב הר"ן אין יוצאין בכסא פי' דרכן היה להוציא אנשים חשובים בכסא ע"ג ב"א שלא ידחפום בני השוק או שלא יטנפו בדרכים והוא כעין עובדין דחול וכשרבים צריכין לו לא חיישינן להכי :

ומ"ש רבינו ואינו יכול לילך שם בע"א הוא סברת עצמו שאם הוא יכול לילך בע"א למה יתירו לו אלא ודאי בשהדרך רחוק והוא זקן או חולה שא"א לילך שם ברגליו אלא ביגיעה גדולה הוא דשרי להוליכו בכסא אם רבים צריכים לו אבל מדברי הר"ן שכתבתי בסמוך נראה דאפי' אם יכול לילך ברגליו שלא ביגיעה אם רבים צריכים לו מותר להוציאו בכסא כדי שלא ידחפוהו בני השוק או שלא יטנף בדרכים : **ומ"ש** רבינו ובלבד שלא יכתף שם בגמ' ופירש"י טעמא משום דמתחזי דרך חול ופרהסיא ולהוליך למקום רחוק טפי מכשנושאין בין ידיהם :

ואף איכא ביעתותא שירא לילך בלא כיתוף מותר אף ע"י כיתוף גם זה שם איני והא ר"כ שרא לילתא למיפק באלונקי פי' בכיתוף שאני ילתא דבעיתא והרא"ש גורס שאני איתתא דבעיתא ונראה שכך היה גורס הרשב"א ולפיכך חילק בכיתוף בין איש ואשה ואמר שהאיש כל זמן שאינו מבעית ואין בכיתופו מפני כבוד הצבור אסור לכתפו וכמ"ש ה"ה בשמו בפ"ה ורבינו תפס עיקר כספרים דגרסי ילתא ואפי' למאן דגרים איתתא יש לפרש דאורחא דמלתא נקט שהאשה דרכה ליבעת יותר מן האיש אבל אה"נ שאם האיש נבעת שרי לכתף ואם האשה אינה נבעתת אסור : **ודע** שהרי"ף לא הזכיר איסור בכיתוף כלל והרמב"ם התירו בהדיא שכתב בפ"ה איש שהיו רבים צריכים לו יוצאים בכסא אחריו ומוציאין אותו בכתף אפי' באפריון ונראה שהטעם משום דגרסינן התם בגמרא אמימר ומר זוטרא מכתפי להו בשבתא דריגלא משום ביעתותא ואמרי לה משום דוחקא דציבורא אלמא דאיש שרבים צריכים לו שרי לכותפו כי היכא דלא לידחקו ליה ציבורא וה"ה מפני טעם אחר איזה שיהיה וכיון דאמימר ומר זוטרא עבדי בה עובדא נקטינן כוותייהו ולא חיישינן למ"ד התם ושלא יכתף ואע"ג דלחד לישנא אמרינן דהוו מכתפי להו משום ביעתותא ומשמע דמשום ביעתותא דוקא הוא דשרי וכדשרי ר"כ לילתא הא לא"ה לא סוברים הרי"ף והרמב"ם דכיון דמידי דרבנן הוא נקטינן כלישנא דמיקל טפי כנ"ל · ונראה מדברי הרמב"ם דיציאה בכסא שאמרו היינו שהיו נוהגים להוציא אחר האנשים החשובים כסא ביד איש אחר לישב בו במקום שירצה ואלונקי הוא אפיריון שיושב בו כשמכתפים אותו : **מי** שנכווצו גידי שוקיו יכול לילך במקל נתבאר בסמוך גבי סומא ונתבאר בארוכה בסי' ש"א : **אין** פרה יוצאה ברצועה שבין קרניה בפ"ד דביצה (כג·) תנן ג' דברים ראב"ע מתיר וחכמים אוסרים וחד מינייהו לצאת פרה ברצועה שבין קרניה ומשמע לרבינו דבי"ט מיירי והלכה כחכמים דאסרי אבל רש"י והר"ן פי' דבשבת איירי ומשום דמשוי הוא ואינו תכשיט לה ונראה מדבריהם דבי"ט ל"ל בה : **ואין** מנהיגין אותה במקל משנה בפ' המביא כדי יין (לב:) אין מנהיגין את הבהמה במקל בי"ט ואמרי' בגמ' (לג·) דבהא אפילו ר"ש דלית ליה מוקצה מודה משום דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא ופירש"י דלא מטעם מוקצה אסור אלא מפני שנראה כמוליכה ממקום למקום שהוא צריך להנהיגה הרבה כדי למכור בשוק · וכתב הר"ן וכ"ת למה לן האי טעמא תיפוק ליה משום מוקצה דהא לא ניתנו עצים אלא להסקה כלומר ואפי' ר"ש אית ליה מוקצה כי האי איכא למימר כ"מ דאפי' אזמניה מאתמול דלאו מוקצה הוא אפ"ה אסור משום האי טעמא דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא :

תקכג מקרדין הבהמה בי"ט וכו' פלוגתא דתנאי בפ"ב דביצה (כג·) ואיפסיקא בגמרא הלכה כראב"ע דשרי לקרד אע"פ שהוא עושה חבורה משום דקי"ל כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר וכתבו התוס' והרא"ש תימא דלא מדכר הכא אלא איסור חבורה ואנו רואים כשמגרדין סוסים במגרדת של ברזל שתולשין מן השער והוי כפסיק רישיה כההיא דתנן נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק וי"ל שלא היה עשוי כעין שלנו ולא היה תולש את השיער אבל שלנו ודאי אסור עכ"ל הרא"ש וזה שכתב רבינו בשם ר"י וכתב רבינו ירוחם שיש מי שכתב דאפי' בשלנו מותר אע"פ שמשיר שיער מאחר שאינו נהנה לא הוה פסיק רישיה וכדאמרינן בפ"ק דכתובות (דף ו) להדק נזייתא בי"ט דמותר ולא דמי לסורק שיער שהוא נהנה ע"כ וכבר נתבאר בסי' ש"ג סברא זו ודברי החולקים עליה והרמב"ם כתב בפ"ד מה' י"ט מסירין זבובים הנתלים בבהמה אע"פ שאין עושין חבורה וכתב ה"ה זהו פי' מקרדין את הבהמה ואמרו ספ"ב דביצה דהלכה כת"ק דשרי אפי' בקטנים שעושים חבורה דדבר שאין מתכוין מותר ופי' מסירין הזבובים בכלים קטנים וחדים שלפעמים עושים חבורה עכ"ל והנה ה"ה רצה לפרש ע"פ שיטת המפרשים דגדולים וקטנים שאמרו בגמרא קאי אשיני המגרדת ואין הדבר כן דהרמב"ם סובר דלא נזכר דין מגרדת כלל ומ"ש בגמרא דקירוד הוי קטנים וקרצוף הוי גדולים אזבובים הנתלים קאי דכשהם קטנים כשעוקרין אותם ביד או בכלי מיקרי קירוד וכשהן גדולים נקרא קרצוף וכשעוקרין הקטנים נעשים חבורה לפעמים אבל כשעוקרין הגדולים אין נעשית חבורה וכן פירש הוא ז"ל בפי' המשנה פ"ב דביצה ופ"ג דעדיות וז"ל קירוד הוא הסרת הזבובים הקטנים הנאחזים בירכות הבהמה והם מניחין המקומות פצועים כשעוקרין אותם וקרצוף היא הסרת הזבובים הגדולים שאין פוצעין המקום שהן אוחזים בהם עכ"ל וגם הערוך הזכיר פי' זה שכתב קירוד כמין תולעים והוא רמש כמו איכל"א הנושכין בבשר הבהמה והם קטנים ואין נפרדין מן הבהמה אלא בעשיית חבורה כגון האיכל"א שאין שולפין אותם מן השיער אלא בקושי והפרדת הגדולים נקרא קרצף ובלשון ערבי קורין לתולעת קירוד עכ"ל ולפ"ז ניחא שאין אנו צריכין לחלק בין מגרדות שלנו למגרדות שלהם דלא הזכירו חכמים דין מגרדת כלל דפשיטא להו דבכל גונא אסור מפני שתולש שיער והוי פסיק רישיה ולדברי הסוברים דפסיק רישיה שאינו נהנה שרי פשוט להו דבכל שאינו עושה חבורה אע"פ שתולש שיער שרי :

אין

דרכי משה

תקכב (א) ועיין בדינים אלו סימן ש"א :

ונתב

דרישה

הפוסקים דס"ל דדינו כשבת ולכך הקשה וא"ת לדברי רי"ף ורמב"ם שפסקו בהסיא דד' וחמש קופות לקולא בהא נמי הו"ל לפסוק לקולא כו' ולזה כתב אח"כ והר"ן כתב דלפי דרכו של הרז"ה כיון דבהסיא דד' וה' קופות נקטינן כמאן דיליף י"ט משבת בהא נמי יליף י"ט משבת אבל לרי"ף ורמב"ם דלא ילפי י"ט משבת בהסיא דד' וה' קופות ה"נ לא יליף לענין לגמור את האוכר ולא כמ"ש ב"י לדעת רי"ף ורמב"ם :

אין

פרישה

סדין דהסומא אסור לילך במקלו יש ללמוד דהזקנים אסורים להלך במקל בי"ט וכ"ש בשבת דדמי לסומא דלתירוצי סוגיא עביד :

(ב) **ונושאין** אותו בו עיין בב"י שמביא דברי הרמב"ם והר"ן שפי' כל א' בענין אחר :

(ג) **ואינו** יכול לילך שם בע"א כו' כגון שהוא זקן או חולה :

(ד) **ובלבד** שלא יכתף פירש"י משום דמיחזי דרך חול ופרהסיא ולהוליך למקום רחוק מדברי רבינו שכתב כאן גבי י"ט התירו אי איכא ביעתותא ולעיל גבי שבת כתב סתמא לאיסור ובלבד שלא יכתף ולא הזכיר היתר משום ביעתותא ואיכא למשמע מיניה דגבי שבת אסר רבינו לכתף אפי' היכא דאיכא ביעתותא משום דשבת חמור ולא יליף מי"ט ואפ"ה שרי להוציא בשבת בכסא והטעם אפשר כיון דקי"ל החי נושא את עצמו לא מיתסר להוציא את האדם אלא מדרבנן ובמקום שרבים צריכים לו לא גזרו וכמ"ש ב"י בסי' ש"א ואע"ג דמר זוטרא ואמימר מכתפי להו בשבתא דריגלא אלמא דבשבת נמי שרי לכתף הרי כבר פירש"י דבבית המדרש היו מכתפים אותם עד מקומם ועל"ז נראה שיש ליישב הרי"ף ורמב"ם שלא הזכירו דין זה גבי שבת משום דאזלי לטעמייהו דסברי יציאה בכסא שאמרו היינו שהיו נוהגים להוציא אחר האנשים החשובים כסא ביד איש אחר לישב בו במקום שירצה וכמ"ש המ"מ וב"י בסי' זה לפי' דברי הרמב"ם ע"ש וכיון שנושאין הכסא בפני עצמו אין לו טעם להתירו בשבת ולכך לא הזכירו דין זה בשבת ויכול להיות דאם נושאין אותן אנשים בכסא מודה הרי"ף דשרי אף בשבת מטעם דחי נושא את עצמו ובדיכא הם שוים לרבינו ובזה נתיישב תמיהת ב"י שתמה בסי' ש"א ע"ש : (ה) **ואין** מנהיגין אותה במקל אפי' כשהכינו אותו מאתמול לכן משום שנראה כאילו רוצה להוליכה ממקום למקום שהוא צריך להנהיגה הרבה כדי למוכרה בשוק :

בפי' תקכג (א) **ופר"י** שמגרדות שלהן כו' נראה דר"י לטעמיה שאסור לתלוש הצמר לעשות מקום לסכין לשחוט וכדאיתא ב"י בסי' תצ"מ והטעם משום דהוי פסיק רישא :

ולא

אין מיילדין הבהמה בי"ט אבל מסעדין אותה וכו' הכל משנה וגמ' בס"פ מפנין (קכח:) ופירש"י נופח לו בחוטמו שנחיריו סתומין לו בריריו:

בהמה טהורה שריחקה ולדה מותר לזלף וכו' עד סוף הסי' גם זה שם ארשב"ג מרחמין היינו על בהמה טהורה בי"ט היכי עביד אמר אביי מביא גול של מלח ומניח לה בתוך הרחם כדי שתזכור צערה ותרחם עליו ומזלפין מי שליא ע"ג ולד כדי שתריח ריחו ותרחם עליו ודוקא טהורה אבל טמאה לא מרחקה ולדה ואי מרחקה לא מקרבה ופירש"י מרחמין · מאהבין את ולדה עליה: גול של מלח · מלא אגרוף דכייב לה ווזכרת צער לידה: ומרחמין את הולד · אם ריחקתו: מי שליא . שורה את השליא במים: לא מרחקה · אין דרכה לרחק: ע"ג המכנים בהמותיו לדייר שדה של ישראל בי"ט אם יכול ליתן לו שכר כתב רבינו בסי' תקל"ז:

תקכד אין עולין ע"ג אילן בי"ט ולא רוכבין על גבי בהמה ולא שטין על פני המים ולא מספקים ולא מטפחים ולא מרקדים ולא דנין ולא מקדשין ולא מייבמין ולא חולצין הכל משנה בפרק משילין (לו ·) ויהיב טעמא בגמ' (שם) לא עולין באילן גזירה שמא יתלוש ולא רוכבין ע"ג בהמה גזירה שמא יחתוך זמורה ולא שטין ע"פ המים גזירה שמא יעשה חבית של שייטין פי' כלי של גומא שאורגין אותו ועושין כמין חבית ארוכה ולמידין בו לשוט ולא מספקין ולא מטפחין ולא מרקדין גזירה שמא יתקן כלי שיר ואמרינן בירושלמי לא מספקין הבא מחמתו ולא מטפחין טיפוח שהוא לרצונו וכתבוהו הרי"ף והרא"ש ז"ל וזהו שכ' רבינו לא בחמתו ולא בדרך שמחה ואלא דנין פריך בגמרא והלא מצוה קא עביד ומשני ל"צ דאיכא דעדיף מינה ואלא מקדשין פריך והלא מצוה קא עביד ומשני ל"צ דאית ליה אשה ובנים ואלא חולצין ואלא מייבמין פריך בגמרא והלא מצוה קא עביד ומשני ל"צ דאיכא גדול ומצוה בגדול לייבם וכולהו טעמא מאי גזירה שמא יכתוב ומשמע דהיכא דליכא דעדיף מיניה שרי לדון והיכא דלית ליה אשה ובנים שרי לקדש והיכא דליכא גדול שרי להלוץ ולייבם וכ"כ הר"ן בשם ר"ת מיהו כתב שהשיב ר"ת שאין מקדשין אשה בשבת אלא מדוחק גדול ואפי' קדש מבע"י אסור לכונסה לחופה בשבת שהרי קונה אותה ליורשה וכ"כ הגה"מ בפ"ד בשם סמ"ג שכתב ר"ת כי מדוחק גדול היה מתיר ולא היה מורה כן הלכה למעשה וכתב עוד בשם סמ"ק דאסור לכנוס בי"ט וכ"כ הרשב"א דאסור לישא בי"ט ובכלל לא מיבמין הוא אבל רש"י פירש והא מצוה קא עביד כלו' והו"ל למחשביניהו בהדי הנך דמני התם שהם משום מצוה ומשני דהכא במאי עסקינן בדאיכא דעדיף מיניה וכו' ומש"ה לא מני להו בהדי הנך דמשום מצוה אבל אין הכי נמי דאפילו ליכא דעדיף מיניה אין דנין ואפי' לית ליה אשה ובנים אין מקדשין ואפי' ליכא גדול לא חולצין ולא מיבמין וזה דעת הרי"ף והרא"ש ז"ל שכתבו המשנה כצורתה לבד דמשמע דבכל גוני אסור ומפני כך כתב רבינו ולזה הסכים א"א ז"ל אע"פ שאין הלשון מדוקדק שמאחר שלא כתב הרא"ש בפי' לא דברי רש"י ולא דברי ר"ת לא שייך לשון הסכים אלא כך הוה ליה לכתוב וכן נראה שהוא דעת א"א ז"ל והרמב"ם נראה שהוא סובר כדעת רש"י שבפכ"ג מה' שבת כ' סתם דאין דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מייבמין · ויש לדקדק בדברי רבינו מאחר שכ' פלוגתא דרש"י ור"ת בלא דנין ולא מקדשין למה לא כתבה בלא חולצין ולא מייבמין א: **ומ"ש** ולא מגרשין כ"כ שם הר"ן ונתן טעם גזירה שמא יכתוב והתוס' כתבו טעם מפני שנראה כקונה קנין בשבת שהרי הוא קונה א"ע לזכות במציאתה ובמעשה ידיה ומיהו בשכיב מרע דתקיף ליה עלמא טובא שרי לגרש אפי' בשבת כדאיתא בהזורק (גיטין עז): **ולא** מקדישין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומות ומעשרות ג"ז במשנה פ' משילין (שם) ומפרש בגמרא טעמא גזירה משום מקח וממכר ופירש"י דלמקח וממכר דמי שמוציא מרשותו לרשות הקדש ומקח וממכר אסור מן המקרא דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר א"כ מקח וממכר אתו לידי כתיבת שטרי מכירה וא"ת הו"ל גזירה לגזירה כולה חדא גזירה היא והר"ן כ' ואע"ג דמקח וממכר לא מיתסר אלא מדרבנן הני בהדי מקח וממכר חדא מלתא נינהו ואתי לאיחלופי: **ומ"ש** דאין מפרישין תרומות ומעשרות אפילו ליתנם לכהן בו ביום כן פירש"י שם דאפילו ליתנם לכהן בו ביום דאיכא למימר לא מוכחא מלתא דלתקוני טבלא מכוין דאין ידוע שיהא הוא צריך לשיריים ורואים שמוליך תרומה לכהן ומיחזי דכולא מלתא משום שמחת י"ט דכהן שצריך לה הוא אפ"ה אסור: **ומ"ש** ודוקא דטביל מאתמול אבל טביל בו ביום כגון שלש עיסה מותר להפריש ממנה חלה שם בגמרא ונתבאר בסי' תק"ו: **וכולן** אם עשאן בין שוגג בין מזיד מה שעשה עשוי ירושל' כתבוהו שם הרי"ף והרא"ש וכתב שמעינן מינה דמאן דעבר ואקני בשבת מקרקעי או מטלטלי הקנאתו הקנאה וכ"כ הרמב"ם בסוף הלכות מכירה (א): **כתב** רבינו ירוחם בשם גאון מי שרכב בי"ט כדי להציל ממון אע"פ שיצא חוץ לתחום כיון דקי"ל דתחומין דרבנן ורכיבה איסורה אלא משום שמא יחתוך זמורה אין ראוי לפוסלו לעדות אבל מלקין ומנדין אותו ואי צורבא מרבנן הוא לא מנדינן ליה ע"כ: תנן בפרק המביא אין מנהיגין במקל בי"ט ונתבאר בסימן תקכ"ב: דינים הנזכרים בסי' זה נתבארו ג"כ בסי' של"ט ושם תמצא קצת חידושים בהם: **כתב** הריב"ש בתשובה שאסור לפדות הבן בשבת או ביום טוב:

תקכה הלואת י"ט פליגי בה רבה ורב יוסף וכו' בר"פ שואל (קמח:) ופירש"י לא ניתנה ליתבע בב"ד שאין ב"ד נזקקין לה לעולם ומפרש התם טעמא דרב יוסף משום דאי אמרת ניתנה ליתבע אתי למיכתב טעמא דרבה משום דאי אמרת לא ניתנה ליתבע לא יהיב ליה ואתי לאימנועי משמחת י"ט וע"כ לא איפליגו אלא בלא משכון אבל במשכון הא תנן שואל אדם מחבירו וכו' ואם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר השבת: **ומ"ש** רבינו שהרי"ף פסק כרבה אינו ברור שהוא כתב דאיכא מאן דפסק כרב יוסף משום דרביה דרבה הוא ועוד דהא רב אויא סבר לה כוותיה דשקיל משכנתא פי' בשעת הלואה ורבה בר עולא קא מערים אערומי שלא היה תובעו בפירוש אלא אומר לו הלויני וכשהלוהו אומר לו יש לי אצלך כך וכך ואיכא מאן דפסק כרבה משום דהוא בתרא וקי"ל כבתראי עכ"ל · ונראה שלא הכריע כדברי שום אחד מהם וכ"כ הר"ן וה"ה שהרי"ף לא הכריע בזה דבר: **ומ"ש** שהתוספות פסקו כרבה כ"כ שם הרא"ש בשמם וכן פסק הרמב"ם בפכ"ד: **וכתב** הר"ן דאפילו לדברי מי שפוסק דלא ניתנה ליתבע אי תפיס מלוה לא מפקינן מיניה כי הא דרבה בר עולא דמערי' ושקיל מיניה ועוד דאנן לא ניתנה ליתבע קא אמרינן כלומר בב"ד אבל בין דידיה תבעה ואי תפיס תפיס ולא עוד אלא דאי אזל אידך ותפיס מיניה מידי מפקינן מיניה דלוה ויהבי' למלוה דהשתא לאו הלואת י"ט מגבינן אלא גזילה דמפקי' ומיהו היכא דלא תפס מלוה זוזי אלא משכון והדר לוה ותפיס ההוא משכון גופיה לא מפקינן מיניה דהא לא קנינהו מלוה לגמרי וכי הדר תפיס ליה לוה דידיה קא תפיס הלכך אי מפקינן ליה מידי לוה הלואת י"ט הוא דקא מגבינן: **וכתב** עוד דאמרינן בגמרא גבי י"ט של ר"ה אם היה החדש מעובר דאמרינן עלה שאני התם דאיגלאי מלתא דחול הוא כתב הרשב"ם מכאן כ"ל ללמוד דכ"ע בי"ט דרבנן ניתנה ליתבע ואינה ראיה אלאי דשאני הכא שנהגו בראשון בטעות אבל לדידן דעבדינן תרי יומי מתקנתא אפשר דאפי' הלואת י"ט שני לא ניתנה ליתבע עכ"ל: **ולענין** הלכה כיון שהרמב"ם והתוס' מסכימים דהלכה כמ"ד ניתנה ליתבע הכי נקטינן (א): **כתב** הרמב"ם גבאי צדקה גובין מן החצירות ביום טוב אבל לא יכריזו כדרך שמכריזין בחול וכו' כ"כ

תקכג אין מיילדין הבהמה בי"ט ואבל מסעדין אותה וכו' משנה ונמ' בס"פ מפנין · ואפשר לומר אין גירסא ב"ש וכו' בשבת ה' ובגמ' וכשט אמ"ה ...

נתלש הוה פסיק רישיה והכל אסור: [א] אין מיילדין הבהמה בי"ט אבל מסעדין אותה שאוחז בולד כדי שלא יפול לארץ ונופח לו בחוטמו ונותן לו דד לתוך פיו · בהמה טהורה שרחקה ולדה מותר לזלף מן שלייתה עליה וליתן מלא אגרוף מלח ברחמה כדי שתרחם עליו ואסור לעשות כן לטמאה:

תקכד אין עולין (א) ע"ג אילן בי"ט (ב) ולא רוכבין ע"ג בהמה (ג) ולא שטין ע"פ המים [א] ולא מספקים להכות כף על הירך ולא מטפחין להכות כף על כף לא בחמתו (ד) ולא דרך שמחה ולא מרקדין ולא דנין לר"ת היכא דאיכא דעדיף מיניה אבל איליכא דעדיף מיניה שרי ולרש"י אסור בכל ענין ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ולא מקדשין לרבינו תם דוקא כשיש לו אשה ובנים ולרש"י אסור בכל ענין ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ולא מגרשין ולא מייבמין (ה) ולא חולצין ולא מקדישין ולא מעריכין (ו) ולא מחרימין ולא מפרישין תרומות ומעשרות אפי' ליתנם לכהן בו ביום ודווקא דטביל מאתמול אבל טביל בו ביום כגון שלש עיסה מותר להפריש ממנה חלה וכולן אם עשאן בין שוגגין בין מזידין מה שעשה עשוי:

תקכה הלואת י"ט פליגי בה א רבה ורב יוסף רבה אמר ניתנה ליתבע בדין ורב יוסף אמר לא ניתנה ליתבע יש פוסקין כרב יוסף ורב אלפס פסק כרבה וכן דעת התוספות כתב הרמב"ם גבאי צדקות גובין מן החצירות בי"ט אבל לא יכריזו כדרך שמכריזין בחול אלא גובין בצנעה ונותנין לתוך חיקם ומחלקין לכל שכונה ושכונה בפני עצמה:

תקכד אין עולין ע"ג אילן וכו' משנה בפ' משילין סוף (דף לו) וע' לקמן בסי' של"ט ובמ"ש לשם בס"ד · הקשה הב"י אמאי לא כתב רבינו פלוגתא דרש"י ור"ת בלא חולצין ולא מיבמין כמ"ש בלא דנין ולא מקדשין · ונרא' ליישב דרבינו ס"ל דלכ"ע אסור לייבם משום דקונה אותה ליורשה כי היכא דאסור ליכנס לחופה וכדכתב בב"י וכן חליצה דאיכא קושר ומתיר פשיטא דהוא מצוה הבאה בעבירה ולכולי עלמא אסור ותלמודא דקפריך והלא מצוה קעביד לא פריך אלא אלא מייבמין ודקא משני לא צריכא דאיכא גדול ומצוה בגדול לייבם ס"ק לדידך דקא מקשת והא מצוה קעביד בייבום נמי ל"ק דאפי' היה שם מצוה איכא למידחי דאיכא גדול וכו' אבל לפי האמת אפי' ליכא גדול נמי לא מייבמין:

תקכה הלואת יו"ט פליגי בה וכו' ר"פ שואל אדם: **ומ"ש** יש פוסקין כו' כ"כ הרי"ף ומשמע דרב אלפס פסק כרבה לא משמע הכי בספרי הרי"ף שבידינו היום דכתב שתי הסברות ולא הכריע ואין ספק דבספר הרי"ף שביד רבינו היה כתוב דהכריע כרבה:

מת

דרכי משה

תקכד (א) וכתב הר"ן פרק משילין ע"א דף רנ"ו ומיהו אם עשה במזיד לא יאכל בו ביום מידי דהוי אמבשל בשבת במזיד אבל בשוגג יאכל: **תקכה** (א) ובתא"ו נ"ד ח"א דשבת וי"ט דין אחד להם:

כתב

פרישה

סי' תקכד (א) **ולא** ע"ג אילן גזירה שמא יתלוש: (ב) **ולא** רוכבין ע"ג בהמה שמא יחתוך זמורה: (ג) **ולא** שטין על פני המים שמא יעשה חבית של שייטין שמלמדין בו לשוט: (ד) **ולא** דרך שמחה שמא יתקן כלי שיר: (ה) **ולא** חולצין כולהו משום שמא יכתוב: (ו) **ולא** כו' דכמקח וממכר דמי שמוציא מרשותו לרשות הקדש: קונטרס

דרישה

סי' תקכג [א] **אין** מילדין הבהמה בי"ט אבל מסעדין כו' כ"כ רבינו ג"כ לענין שבת בסי' של"ב כו' ומשנה היא בפרק מפנין ואע"ג דר"י נסתפק אם גם לענין שבת דינא הכי הוי וכמו שהביא ב"י בסי' של"ב מ"מ סבר רבינו כיון דמשנה זו נשנית במסכת שבת מוכרח הוא דלענין שבת נמי נשנית לכך כתב ג"כ לענין שבת דאל"ה לא הו"ל לתנא להזכירה במסכת שבת:

סי' תקכד [א] **ולא** מספקין להכות כף על ירך ולא מטפחים להכות כף על כף כן פרש"י והביאו בסמ"ק ובירושלמי משמע דשניהם בענין א' הם אלא ספוק עושה בחמתו וטפוח ברצונו והביאו ב"י וגם בסמ"ק ורבינו שכ' פרש"י ופי' ירושלמי נראה שתפס אלו ב' הפירושים יחד ויש עוד פי' אחר בזה והביאו בהג"ה סמ"ק והוא הפך פירש"י ופי' דמספקין הוא כף על כף כדכתיב ויספוק את כפיו ונראה שזה היה דעת רבינו שכתב בסי' של"ט ובלבד שלא יספוק על כף ולכאורה נראה כסתרי אהדדי דברי רבינו וצ"ל דרבינו כתב שני הפרושים פי' רש"י כאן ולעיל כתב בפי' הג"ה סמ"ק ויש לדקדק קצת בדברי רבינו דלעיל בסי' של"ט כתב כסדר המשנה וכתב ולא מטפחין בריש' וכאן כתב ולא מספקין ברישא: [ב] **ולא** מגרשין כו' כתב ב"י כ"כ שם הר"ן

חדושי הגהות

תקכד א אין נראה לדקדק כלל דכי פריך בגמרא אלא חולצין ולא מייבמים והלא מצוה קעביד לא פריך אלא על לא מייבמים דהוי מצוה גמורה אבל אלא חולצין לא פריך וכן כי משני לא צריכא דאיכא גדול מיניה דלפר"ת כי ליכא גדול מיניה שרי היינו דוקא לייבם אבל לא לחלוץ דחליצה לאו עיקר מצוה היא וגם לר"ת אין חולצין בי"ט אפילו אי ליכא גדול וע"כ לומר כן דאי ס"ד אלא חולצין נמי פריך בגמרא והלא מצוה קעביד ומשני ל"צ דאיכא גדול א"כ לחד לישנא דבפרק החולץ דאתמר חליצת קטן וחליצת גדול פליגי בהו ר"י וריב"ל ח"א חליצת גדול עדיפא וח"א כי הדדי נינהו א"כ למ"ד כי הדדי נינהו לא הוי משני מידי כי משני דאיכא גדול דהא כי הדדי נינהו אלא עכ"ל דאלא חולצין ל"פ בגמרא והלא מצוה קעביד משום דלא הוי מצוה גמורה וא"כ הואיל וליכא בין ר"ת ורש"י אלא בהא דלא מייבמים דלר"ת כי ליכא גדול מייבמים בי"ט ולרש"י אין מייבמים כיון דר"ת פסק דהשתא מצות חליצה קדמה אפי' אם שניהם רוצים אין שומעין להן כמ"ש רבינו בשמו בטור ע"א סימן קס"ה א"כ ליכא נפקותא השתא במחלוקת דרש"י ור"ת בהא דלא הולצין ולא מייבמין ולכן לא כתבו רבינו (מהרל"ח):

תקכה א בגמ' איתא ג"כ רבה אבל גיר' הרי"ף רבא והוא הגירסא הנכונה לפי מה שמבואר בפוסקים וגם מדהזכירוהו לבתר רב יוסף ובר"ש איתא רבה והוא טעות דמוכח להמעיין שם:

ומה

תקכו מת המוטל לקברו אם הוא בי"ט ראשון יתעסקו בו עו"ג אפי' מת בו ביום ואפי' אם יכולים להשהותו עד למחר שלא יסריח ורש"י פירש דלא שרי אלא היכא דאשתהי כגון שמת בשבת שלפני י"ט וכ"כ בה"ג דלא שרינן ליה אלא אי הוי מסריח אי משהינן ליה עד למחר וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונה כתב ה"ר יחיאל הלוי שישראל יכולין להוליכו דמתוך שהותרה הוצאה לצורך (א) הותרה נמי שלא לצורך וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל והרמב"ן אוסר דלא שרי ע"י מתוך אלא בדבר שיש בו צורך היום להנאת הגוף ממש והוצאת המת דומה לטלטול אבנים בי"ט ב' יתעסקו בו ישראל אפי' בי"ט שני של ר"ה ואפי' לא אשתהי (ב) ואפי' למיגז ליה אסא ולעשות לו תכריכין ולבנות ארון ולחצוב קבר מותר וה"מ

תקכו מת המוטל לקברו אם הוא בי"ט א' וכו' בפ"ק דביצ' ריש (ד' ו') אמר רבא מת בי"ט ראשון יתעסקו בו עממין בי"ט שני יתעסקו בו ישראל ואפילו בשני י"ט של ר"ה משא"כ בביצה אמר מר זוטרא ל"ש אלא דאשתהי אבל לא אשתהי משהינן ליה רב אשי אמר אע"ג דלא אשתהי נמי לא משהינן ליה מ"ט י"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן אפילו למיגז ליה גלימא ולמיגז ליה אסא ופירש"י מת המוטל לקברו אם יום ראשון הוא וכו' עכ"ל נראה דס"ל לרש"י דאם היה פירושו דרבא מחלק בין מת בי"ט ראשון למת בי"ט שני א"כ קשה למר זוטרא דקאמר לא אמרן דיתעסקו בו ישראל ביום שני אלא דאשתהי וכו' דהו"ל לרבא לחלק במת ביום טוב ראשון בין נקבר ביום ראשון דיתעסקו בו עממין ולא ישראל כלל אפי' יסריח ודאי ואם לא נקבר עד יום ב' יתעסקו בו ישראל כיון דאשתהי לכן פי' רש"י דא"כ דכך הוא פי' דברי רבא מת המוטל לקוברו אם י"ט ראשון הוא יקברוהו עממין ולא ישראל ואם י"ט ב' הוא למר זוטרא היכא דאשתהי יתעסקו בו ישראל ואי לא אשתהי משהינן ליה אבל בי"ט ראשון אפי' אשתהי יתעסקו בו עממין ולא ישראל כלל ולרב אשי אע"ג דלא אשתהי לא משהינן ליה די"ט שני כחול שויוה רבנן אבל בי"ט ראשון אע"ג דאשתהי יתעסקו בו עממין ולא ישראל כלל דבהא לא פליגי אלא בי"ט שני הוא דפליגי כך הוא לפי פרש"י והר"ן כתב עוד דיש מי שפי' דלמר זוטרא לא שרי בי"ט ראשון בעממין אלא בדאישתהי אבל לא אשתהי אפילו בעממין לא ורב אשי נמי מודה ולא פליגי אלא אי"ט שני דיתעסקו בו ישראל דאפי' לא אשתהי לא משהינן ליה דכחול שויוה רבנן ולא נהירא דאפילו ביום טוב ראשון יתעסקו בו עממין אפי' לא אשתהי בין למר זוטרא ובין לרב אשי ולא פליגי אלא ביום טוב שני כדפי' וכך היא דעת הרא"ש שכתב דלרש"י בפרק תולין בי"ט ראשון לא יתעסקו בו עממין אלא בדאישתהי אבל לא אשתהי משהינן ליה וכ"כ בה"ג והשיג עליהן אלא בי"ט ראשון נמי שרי ע"י עממין אפילו לא אשתהי וזהו שכתב רבינו מת המוטל לקוברו אם הוא ביו"ט ראשון וכו' ותיקן לישנא דרבא כמו שתיקנו רש"י וכתב דבי"ט ראשון מותר ע"י עממין אפי' לא אשתהי דלא כפירש"י בפרק תולין : **כתב** ה"ר יחיאל הלוי וכו' נראה דט"ס הוא וצ"ל ה"ר יואל הלוי שכ"כ התשב"ץ משמו והיה כתוב בספרים הר"י הלוי וחשבו המדפיסים שר"ל ה"ר יחיאל ואינו כן אלא הוא ה"ר יואל הלוי אביו של ראבי"ה אבל ה"ר יחיאל הלוי לא אשכחן בשום מקום בפוסקים : **בי"ט** שני יתעסקו בו ישראל וכו' היינו כרב אשי די"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן דאפי' היכא עממין שרי ע"י ישראל : ומ"ש

כ"כ בפ"ד מהלכות י"ט וכתב ה"ה שהוא ירושלמי ובריית' במסכת דמאי : **תקכו מת** המוטל לקוברו אם הוא בי"ט ראשון יתעסקו בו עו"ג וכו' בפ"ק דביצה (ו') אמר רבא מת בי"ט ראשון יתעסקו בו עו"ג בי"ט שני יתעסקו בו ישראל ואפי' בשני י"ט של ר"ה משא"כ בביצה אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דאשתהי אבל לא אשתהי משהינן ליה ורב אשי אמר אף ע"ג דלא אשתהי לא משהינן ליה מ"ט י"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן ואפי' למיגד ליה גלימא ולמיגז ליה אסא וכתב הר"ן איכא מ"ד דמר זוטרא אכולה מלתא דרבא קאי דלא אמרי' בי"ט ראשון ע"י עו"ג ולא בי"ט שני ע"י ישראל אלא בדאשתהי אבל לא אשתהי לא ופי' אשתהי בין שנשתהא כבר בין שעתיד לשהות כגון שיש שבת אחריו ורב אשי נמי דאמר אע"ג דלא אשתהי לא משהינן ליה לא פליג אלא במת בי"ט שני משום דכחול שויוה רבנן אבל מת ביום טוב ראשון דהוי מדאורייתא מודה רב אשי למר זוטרא דדוקא בדאשתהי אבל לא אשתהי לא ולא נהירא דא"כ לא הו"ל סתמא אף ע"ג דלא אשתהי נמי לא משהינן ליה אלא ודאי משמע דמר זוטרא לא קאי אלא אמת בי"ט שני משום דשרי לאיעסוקי בה ישראל אבל מת בי"ט ראשון דלא שרי אלא בעו"ג אפי' למר זוטרא שרי אע"ג דלא אשתהי ע"כ והרא"ש כ' שם דבשבת גבי עובדא הוה בבי כנישתא דמעון וכו' ואמר רבא מת בי"ט ראשון וכו' פירש"י בדאשתהי וכ"כ בה"ג מאן דשכיב בי"ט ראשון וחזו ליה דלא מינטר עד למחר טרחינן ומייתינן עו"ג וקברי ליה ואי ליכא עו"ג אסור לישראל למקבריה בי"ט ראשון אע"ג דסריח ובי"ט שני היכא דליכא עו"ג לעסוקי ביה יתעסקו בו ישראל משמע דלא קברינן בי"ט ראשון ע"י עו"ג אי מינטר עד למחר ולפי דבריהם כ"ל דמר זוטרא דאמר לא אמרן אלא דאשתהי קאי אכל מה דאמר רבא אי"ט ראשון ואי"ט שני וכ"כ בה"ז ופוסק כמר זוטרא ורב אשי דפליג אמר זוטרא לא קאי אכל מאי דאמר מר זוטרא אלא דוקא איום ב' ולישנא דתלמודא לא משמע הכי וגם לא מסתבר כלל שלא יהא כבוד הבריות דוחה אמירה לעו"ג שבות דרבנן ואע"ג דלא סריח כבוד המת הוא שלא להלינו והמדחה מטתו ה"ז משובח ועוד איכא תוספת צער לאוננים בי"ט עכ"ל וכ"כ הר"ן שהוא דעת הרמב"ם בפ"ח וכתב ה"ה שכך הוא המחוור ושכך העלה הרמב"ן ז"ל : וכתב הר"ן בפ' תולין שכך הוא מנהגן של ישראל להתעסק בעו"ג בי"ט א' אע"ג דלא אשתהי (א) : **כתב** ה"ר יחיאל הלוי שישראל יכולין להוליכו וכו' כ"כ תשב"ץ בשם רבינו יואל הלוי ובהג"מ פ"א אחר סברת ר"ת כתבו וכל זה דווקא בעשיית ארון ותכריכין אבל להלבישו ולהוציאו ולהשימו בקבר כתב ראב"ן דמותר אפילו בי"ט ראשון לישראל דומיא דהוצאת קטן למולו ולולב לצאת בו וס"ת לקרות בו דשרי מטעם כיון דאיכא צורך מצוה ע"כ וכ"כ המרדכי בפרק תולין : **ומ"ש** רבינו וכ"כ א"א ז"ל נראה שכתב שסובר כן הרא"ש מדכתב בפ"ק דביצה גבי י"ט ב' שנהגו באשכנז שהעו"ג חופר הקבר ועושה ארון ותכריכין וכל דבר שהוא איסור דאורייתא אבל טלטול והוצאת המת עושה ישראל דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך והוא דאיכא צורך מצוה ע"כ ומשמע לרבינו דמההוא טעמא שרי הרא"ש הוצאתו ביום א' · ובתשובה כתב כן בפירוש וז"ל וגם בי"ט א' ישראל מכתפין בו עד הקבר ומשימין אותו בקבר דמתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ובלבד שיהא לצורך מצוה כגון קטן למולו וז"ל הר"ן בפ"ק דביצה ודאמרינן יתעסקו בו עו"ג איכא מ"ד דדוקא בקבורתו אבל טלטולו מותר ע"י ככר או תינוק והוצאתו נמי מותרת כב"ה דאמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ואיכא מאן דאסר ולישנא דיתעסקו בו עו"ג הכי משמע דמדלא אמרי' יקברו אותו עו"ג דוקא שאין כאן כבודו של מת שנתיר בו משום כבודו כלל כיון שסופו להתעסק בו עו"ג · ועוד כתב הרמב"ן דהוצאת מת לקבורה כהוצאת אבנים לבנין שאין לומר בו מתוך כיון שאין בו צורך היום כלל עכ"ל והרשב"א בתשובה כ' כדברי הרמב"ן ז"ל : ומדברי הרמב"ם בפ"א היה נראה להתיר שכ' המת ביו"ט ראשון יתעסקו בקבורתו העו"ג וביו"ט ב' יתעסקו בו ישראל ועושין לו כל צרכיו וכו' ומדנקט גבי י"ט ראשון יתעסקו בקבורתו העו"ג משמע דבקבורתו ממש הוא דיתעסקו העו"ג אבל בטלטולו והוצאתו יתעסקו בו ישראל אלא שה"ה כ' שלדעת הרמב"ם בי"ט ראשון אין ישראל מתעסקין בו כלל אפי' לטלטלו אלא מה שמותר בשבת וכ' בכלבו שבנרבונה נהגו להתיר וגם בתרומת הדשן כתוב דסמכינן אר"י ואשיר"י דמסקו כוותיה ושרו אמנם היכא דאין רוצים לקוברו בו ביום אלא שרוצים להוציאו מן הבית לבית הקברות כדי לקוברו למחר ומוציאין אותו היום בשביל עגמת נפש או בשביל כהנים אין נראה דשרו וכ"כ בהגה' באשיר"י פ"ק דמועד קטן מפירש"י דאפי' בי"ט ב' אם אין רוצין לקוברו בו ביום לא שרי לעשות בו שום איסור מלאכה רק טלטול בעלמא ודבר שאין בו טורח : וכתוב עוד בת"ה על מ"ש המרדכי פרק תולין נהגו לקוברו על ידי עו"ג אפילו בו ביום ומטהרין אותו על ידי עו"ג מפני שצריך סדין משום כבוד ואתו לידי כיבוס ע"כ מצאתי תשובה דישראל מטהרין אותו וכן נמצא כתוב על שם אחד מהגדולים וכן הדעת נוטה למה שכתב מרדכי דצריך סדין מפני כבוד אדרבה יש לחוש טפי לכבוד זה לטהרו על ידי ישראל בידים או בקש ועל גבי עור דליכא למיחש לסחיטה וכיבוס משנעשה על ידי עו"ג בסדין דמרדכי גופיה כתב שם בפ' תולין בתשובת ר"ב דאפי' בהוצאה מבית לכרמלית למת ע"י ישראל ולא ע"י עו"ג כ"ש אם יגעו בו עו"ג הטמאים כזבים לכל דבריהם · כתב הכלבו נהגו בנרבונה שישראל נושאין המת אפי' בי"ט ראשון עד הקבר וכן רוחצין אותו בלי ככר ותינוק והטעם משום דטלטול בעלמא הוא ולחמם המים לרחיצה ג"כ מותר שמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך והוא דאיכא צורך י"ט או צורך מצוה אבל אחר יציאת נשמה מטלטלין אותו מן המטה לארץ על ידי ככר או תינוק משום דהוי כמחמה לגל ע"כ וסיים בה בא"ח ואפי' בשבת מותר ע"י ככר כיון דליכא אלא איסור טלטול ויש אוסרים טלטול על ידי ככר מחמה לגל וכן הוצאתו כי אם ע"י עו"ג וכ"כ הרמב"ן דמאן דמתיר הטלטול וההוצאה טעה בשתיהן וכן פסק הרשב"א : **וכתב** עו"ש שמענו על הראב"ד שצוה להלין מת בי"ט ראשון עד י"ט שני כדי שיתעסקו בו ישראל וחלקו עליו חביריו דלאו שפיר עבד דאין לנו להשהות מת לי"ט שני המוטל לקברו בעו"ג דאסור להלינו עכ"ל : **כתב** הרמב"ן בספר תורת האדם כתב בעל הלכות עבדים דישראל אסור להן למיקבר מיתא בי"ט ראשון דאמר רבא יתעסקו בו עו"ג ודוקא עו"ג אבל עבדים לענין מלאכה דשבת וי"ט איתקש למריהו ואי קברי מחינן ע"כ הוציא זה ממה שאמרו בפרק החולץ (מח :) וינפש בן אמתך בעבד ערל הכתוב מדבר וכו' אלא מיהו לא כל מלאכה אסורה להם אלא לצורך ישראל בלבד דאתמר בפרק ארבעה מחוסרי כפרה (ט' י') עבד ואמה התושבין עושין מלאכה בשבת לעצמן כישראל בחול הלכך קבורת המת הוה לצורך ישראל הוא ואסור על ידם כדברי בעל הלכות אלא שאני אומר עבד ערל עו"ג עובד עבודה שלו שאינו תושב אינו בכלל איסור שלא הזכירה תורה אלא תושבים שהרי קבלו עליהם ז' מצות והזהירה תורה על שביתתן בשבת לצורך ישראל אבל אלו עו"ג ערלים אינם בכלל ומ"מ לא נתברר לי מנין לבעל הלכות שיהא י"ט כשבת לענין איסור מלאכה לעבדים שאני אומר כיון שגזרת הכתוב בשבת אין למדים ממנה י"ט שאין דנין קל מחמור להחמיר עליו ע"כ וכבר כתבתי בסי' ש"ד סברת הפוסקים בענין מלאכת עבד ערל של ישראל : **כתב** הר"ן בפ"ק דביצה מת בי"ט ראשון דוקא הוא דיתעסקו עו"ג אבל בשבת וי"ה לא דאמרינן בפ"ק דר"ה (כ' ·) אפשר בעו"ג כלומר אבל בשבת וי"ה לא וכ"כ הרמב"ן בספר ת"ה דלא מיבעיא חפירת קבר וכוך דאית בהו מלאכות גמורות דאסור בעו"ג בשבת אלא אפילו הוצאתו בבה"ק להניחו בכוך העשוי מאתמול דהוה ע"י ישראל שבות וע"י עו"ג שבות דשבות אפ"ה אסור ונתן טעם לדבר מפני כבוד המת שלא יאמרו נתחלל עליו שבת במיתתו וכ"כ הריב"ש בתשובה : **וכתב** עוד הדבר ברור שלעולם לעשות בי"ט ראשון דע"י ישראל אי אפשר אפילו י"ט הסמוך לשבת כדאמרינן בפרק תולין (קלט ·) ובפ"ק דביצה ומה שאמרת שמת בי"ט ראשון שחל להיות בערב שבת ואי אפשר בעו"ג כגון שאין במקומן בית הקברות ולהמתין עד יום ראשון לא ירצו העו"ג להוליכו לפי שהוא יום חגם ולהמתין עד יום השני הרי המת מסריח תמה על עצמך דוד מלך ישראל מוטל בחמה לא התירו לטלטלו רק ע"י ככר או תינוק ולכן אין לזה תקנה אלא שיקברנו בביתו בו ביום ע"י עו"ג ויפנהו משם אחר השבת ויקברנו עם אבותיו או שיעשה לו סדין בו ביום ע"י עו"ג וארון וישימהו בו ויחמרהו בחמר וזופת כדי שלא יהא ריחו נודף ולמ"ש יקברנו עכ"ל : **בי"ט** שני יתעסקו בו ישראל אפי' בי"ט שני של ר"ה ואפי' לא אשתהי ואפילו למיגז ליה אסא ולעשות לו תכריכין כבר כתבתי בסמוך דהכי איתא בפ"ק דביצה וכתב הר"ן מסתברא כיון דחול שויוה רבנן אפי' אפשר בעו"ג יתעסקו בו ישראל וכן הסכים הרמב"ן (ג) שלא כדברי רב אחא משבחא שכ' דדוקא היכא דליכא עו"ג אבל בדוכתא דשכיחי עו"ג לא שריא אלא בעו"ג : וכתב

דרכי משה

תקכו (א) כתב בהג"א פ"ק דביצה דל"ד אשתהי אלא ה"ה אם המת אינו יכול להמתין עד למחר שלא יסריח מחמת חום או נפוח דינו כנשתהא עכ"ל א"ז : (ב) וכ"כ המרדכי וכ"כ

דרישה

הר"ן ונתן הטעם גזירה שמא יכתוב כו' נראה דמ"ש כ"כ הר"ן אע"ג דגם התוס' כתבו שם והביאו ב"י בסמוך בא ללמדינו שרבינו ס"ל טעמא משום כתיבה מדעירב גירושין בין ייבום לחליצה ש"מ דייבום וגירושין טעם א' להם ולזה כ' וכ"כ הר"ן דטעם הוי משום קנין וקטן :

פרישה

סי' תקכו (א) **הותרה** נמי שלא לצורך · ודוקא אם רוצה לקוברו אבל לפנותו מבית לבית אסור אין לתמוה על רבינו שלא הזכיר גלימא ג"כ אף ע"ג דהוי' בגמרא ג"כ די"ל דבכלל תכריכין דנקט הוי גלימא ג"כ בכלל וכדי שלא תטעה לפרש דתכריכי דנקט הן תכריכים ממש ולא גלימא לכן הפך מסדר הגמרא והתחיל בלמיגז ליה אסא ואח"כ ולעשות לו תכריכים לומר כי היכי דלמיגז אסא לא מעכבא דהא אפשר בלא אסא כמו כן לעשות תכריכין מיירי ג"כ אפי' שאין מעכב כגון גלימא ומ"ש ולבנות ארון ולחצוב קבר מותר מה שחולק לבנות ארון וקבר ולמיגז אסא וגלימא לתרתי בבא לפי שבתרא כתב לשון הגמרא דמתיר למיגז אסא וגלימא ואח"כ כתב מאי דפליגי ביה הפוסקים רש"י ור"ן והרא"ש והביא ב"י : (ב) **ואפילו** למיגז ליה אסא שמניחים אותו על מיטת המת לכבוד ונראה

וה"מ שרוצים לקוברו בו ביום אבל אם אין רוצין לקוברו בו ביום
אין עושין לו שום דבר איסור מלאכה ואפי' ע"י עו"ג אבל טלטול
שרי (ג) ונראה שהכיפה שבונין על הקבר שאין לבנותה בי"ט דכיון
שנקבר בקבר למה יחלל י"ט שלא לצורך אלא יכסו הקבר בנסרים
ועפר עד אחר המועד (ד) וטוב למעט באיסור דאורייתא בכל מה
שיוכלו (ס) וכן נוהגין באשכנז שהעו"ג עושה הארון והתכריכים
וחופר הקבר וכל מה שהוא איסור דאורייתא אבל טלטול המת
והוצאתו עושין על ידי ישראל (ו) ור"ת היה מחמיר בדבר שלא
לעשות האידנא כלל ע"י ישראל וכן כתב ר"ח אבל רב אלפס לא
כתב כן ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל: כתב ר"י שלא יעשו הדבר
אלא בצנעה דאפי' בחה"מ תנן וארון עם המת בחצר פירוש כשעושין לו הארון עושין אותו אצל המת
כדי שידעו הכל שהוא לצרכו ומיהו איתא בירושלמי לא שנו אלא באדם שאינו מפורסם אבל האדם
מפורסם ואפי' בשוק ומטעם זה האידנא שיהודים מועטין דרין במקום אחד וכשיש מת בעיר ידעו כל
השכונה הוו כולהו כמו מפורסם כתב בה"ג מותר ללוות המת בי"ט הראשון בתוך התחום ובי"ט שני
אפילו חוץ לתחום והרמב"ן היה מסופק אם מותר לחזור למקומו או אם נאמר שאין לו אלא אלפים
ממקומו ואם אותם אלפים נבלעים בתוך תחומו יחזור למקומו

וכתב עוד הר"ן ולמיגד ליה גלימא למיגד לחתוך כמו גודו אילנא גלימא
לתכריך למיגז ליה אסא לגזוז הדס מן המחובר שהיו מניחין אותו על
מטת המת לכבוד וכתב רש"י במסכת מ"ק (ח:) דדוקא הני לפי שטירחתן מועט
אבל לחצוב לו קבר שטירחתו מרובה לא שרי ולא נהירא אלא ה"ק דאפי' הני דלא
מעכבי דהא אפשר בלא אסא ואפשר נמי
לכרכו בתכריכין אפ"ה שרי וכ"ש חפירת
הקבר דלא אפשר בלא"ה וכ"כ הרא"ש
ואפי' למיגד ליה גלימא ולמיגז ליה אסא
וכל שכן לחפור לו קבר ולעשות לו ארון
ובפ"ק דמ"ק כתב ליישב דברי רש"י שלא
יחלוק ע"ז וכ"כ בהג"א שהתיר ריב"א
לתלמידיו אפילו החפירה והתחיל בעצמו
לחפור וכן נהגו העולם:

וה"מ שרוצים לקוברו בו ביום אבל
אם אין רוצין לקוברו בו ביום
אין עושין לו שום דבר איסור מלאכה
ואפי' ע"י עו"ג אבל טלטול שרי כן כתב
הרא"ש בפ"ק דמ"ק שלמד מדברי רש"י
ז"ל וכתב בת"ה דמדלא מסיק רק טלטול
הא הוצאה אסורה אפילו לכרמלית כמי
מלאכה דרבנן נקראת ואף על גב דמשמע
דלכבסו למת ולגזוז שערו נמי שרי מ"מ
הוצאה הויא מלאכה טפי דגזיזת שער של
מת אינו מלאכה כלל:

ונראה שהכיפה שבונין על הקבר
שאין לבנותה בי"ט וכו'. משמע מדבריו דבכיפה של בניין דוקא קאמר דאין לבנותה בי"ט אבל כיפה של עפר שצוברים העפר על הקבר עד שנעשה כמו
כל נראה שמותר לעשותו בי"ט שגמר הקבורה הוא זה ומיהו הגאון מהרי"א ז"ל כתב דמכיון שאמר טוב למעט באיסור דאורייתא יש ליזהר אפי' בזה עכ"ל ואיני רואה
שום הכרע לדבריו: ור"ת היה מחמיר בדבר שלא לעשות האידנא כלל על ידי ישראל סברת ר"ת כתבו התוס' והרא"ש בפ"ק דביצה אהא דאיתא התם אמר רבינא
והאידנא דאיכא חברי חיישינן ופירש"י דחברי היו כופין את ישראל לעשות מלאכתן ובי"ט היו נדחין מהם ע"י שאומרים להם י"ט הוא ואם יראו אותם מקברים
מתיהם יכופו אותם למלאכה וז"ל הרא"ש בזמן הזה אין לאסור מטעם זה כיון דליכא חברי האידנא כמו שאין נזהרים מגילוי לפי שאין נחשים מצוים וכה"ג לא הוי
דבר שבמנין והרי"ף נמי לא כתבו בהלכותיו אבל ר"ת היה מחמיר בדבר וגם ר"ח פסק כרבינא ומעשה אירע בלרפת ועשו כל צרכי המת ורבנו עמו עד שהביאוהו
לעיר אחרת וקברוהו שמה וכעס עליהם ר"ת משום דאמרינן בפרק תולין (קלט:) דשלח להו לבני בשכר מת לא יתעסקו בו לא יהודים ולא עו"ג לא בי"ט ראשון ולא
בי"ט שני לפי שאינם בני תורה ואין ראיה מהא דאמרי' בס"פ ר' ישמעאל (נט:) ר' חייא בר אבא איקלע לגבלא ואסר להו תורמוסין דשלקי עו"ג ואכלי ישראל לפי
שאינם בני תורה ואנו נוהגין להקל בכל הנאכל כמות שהוא חי או שאינו עולה על שלחן מלכים ולא מחמירינן לפי שאין אנו בני תורה ועוד היה אומר ר"ת לפי שיש
יהודים שמשתדלים לכתוב להם ולעשות כל צורכם ואם יראו שיתעסקו לעשות מלאכה לצורך המת יכופו אותם לעשות מלאכה לצרכם: ונהגו באשכנז שהעו"ג חופר
הקבר ועושה ארון ותכריכין וכל דבר שהוא איסור דאורייתא אבל טלטול והוצאת המת עושה ישראל דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה שלא לצורך וז"ל ת"ה כתב
השיר"י דנהגו באשכנז בי"ט שני שעושין ע"י העו"ג עשיית הקבר והארון והתכריכין כל מלאכה שהם דאורייתא אבל כל מה שהוא רק איסור דרבנן עושין ע"י ישראל
ונראה דהיינו בדאיתא עו"ג אבל אי לא אפשר ע"י עו"ג כגון ביום חגם וכה"ג עושין הכל ע"י ישראל ונראה דאפי' בי"ט של ר"ה יש לעשות כן עכ"ל (ג) והריב"ש
כתב בתשובה וכן הטעם האחר שהביא ר"ת משום שעושים מלאכת השרים לכתוב להם ודמי לחברי הא נמי ליתא דשאני חברי שהיו כופים כל היהודים לעשות מלאכתן
אבל מפני יהודים מועטים הנכנסים מרצונם לעבודת השרים לא נחדל מקבור מתינו עכ"ל: ומ"ש רבינו ולזה הסכים א"א ז"ל כ"כ בתשובה וז"ל ר"ת אוסר לעשות
צרכי המת ע"י ישראל בי"ט שני ולא נהגו העולם כמותו וגם ר"י פסק להתיר עכ"ל: לחמם מים לרחוץ המת בי"ט שני פשיטא דשרי כיון דכחול שויוה רבנן
ואפי' בי"ט ראשון כתבתי לעיל בשם הכלבו דשרי משום מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך: כתב ר"י שלא יעשו הדבר אלא בצנעא וכו' ומטעם
זה האידנא שיהודים מועטים דרים במקום אחד וכשיש מת בעיר ידעו כל השכונה הוו כולהו כמו מפורסם כ"כ הרא"ש והר"ן בפרק קמא דביצה:
כתב ר"י החופר קבר למת בי"ט שני מותר ליטול שכר ממנו כיון שהתירו לו חז"ל דשאה לא ימלא בחנם אע"ג דאסור ליטול שכר בשבת אפילו במלאכה המותרת
בשבת: כתב בה"ג מותר ללוות המת בי"ט הראשון וכו' והרמב"ן היה מסופק אם מותר לחזור למקומו וכו' ז"ל הרמב"ן בספר ת"ה בהלכות מותר
ללוות את המת בי"ט ראשון בתוך התחום ובי"ט שני אפי' חוץ לתחום וכ"כ הרי"ץ גיאת ז"ל אלא שאני חוכך בחוזר לאחר קבורת המת שיש לומר שאין להם
אלא אלפים ואין לנו בכל היוצאין חוץ לתחום אפי' ברשות ב"ד לדבר מצוה אלא שיש להם אלפים אמה להתיר להם חזרה בהבלעת תחומין אבל לחזור יותר מד'
אלפים לא אבל כיון די"ט של דבריהם שהתירו חזרה משום שלא תהא מכשילן לעתיד לבא כדאמרינן בי"ה (עו:) וצריך תלמוד עכ"ל וה"ה כתב
בפ"א כתבו מקצת הגאונים מותר ללוות המת בי"ט ראשון בתוך התחום ומיהו בי"ט שני אם מותר להם לחזור למקומם כל שיש שם פחות מד' אלפים שהוא הבלעת
תחומין הנזכרת כב"ן ליוצא ברשות ונראה להקל עכ"ל: וכתב הריב"ש בתשובה שהטעם שמותר ללוות המת אע"פ שאינו דבר הכרחי לקבורתו משום שהוא כבוד
המת עושין בשבת כמו בחול דומיא דלמיגד ליה גלימא ולמיגז ליה אסא ור"י כתב בכה"ת ח"א קוברי המת בי"ט שני והוליכו אותו חוץ לתחום י"א שאינם
יכולים לחזור בו ביום למקומן אבל הרמב"ן כתב בתשובה שחוזרים למקומם בו ביום כדאמרינן שאתה מכשילן לעתיד לבא וכ"ש דכחול שויוה רבנן לגבי מת ועוד כתב
בתשובה שכלי הקבורה שהוליכו עמהם חוץ לתחום שמותרים כמו כן להחזיר אותן למקומן מאחר שמלאכתן להיתר ושמא יצטרך להם למת אחר בו ביום וכן נמי שמא
יגנבו ואפי' היה בית סמוך לחומה המשתמר להם מותר להחזירם בבית שירצו דגבי דבר שמלאכתו להיתר כל מחמה לצל שרי ולא אמרינן אם אפשר להצילן מן החמה
בטלטול מועט לא יטלטלם יותר אלא כיון שהוא נוטלן משם כדי להניחן בכל מטלטלן ומניחן באיזה מקום שיזדמן לו לדעתו ולרצונו ה"נ מחזירן לאיזה מקום שירצה
ע"כ: כתב הרמב"ן בספר ת"ה ראיתי בתוס' שמעשה היה בלרפת בי"ט ב' והלכו אחרי המת רוכבים על סוסים עד מקום קבורה וכמדומה מדבריהם שלא מיחו
בידם הכמים שבאותו הדור וחס ושלום שלא התירו רבותינו כן אלא במקום דלא אפשר כעין ששנינו לגבי עדות החודש מי שראה את החודש ואינו יכול
לילך מוליכין אותו על החמור ואפי' במטה השתא הכא בעדות החודש שהוא צורך כל ישראל ודבר שמחללין עליו את השבת חששו לשבות זו ולא התירוה אלא במקום דלא
אפשר כל שכן דבר קל שאינו דוחה שבת אפי' בעו"ג שילכך לא מיבעיא הבאים משום כבוד שאסור אלא אפי' אבלים שחייבין לקוברו אסור ומיהו קוברים שצריכים
לקברו במקום שאי אפשר מתירין להם אפי' לרכוב על גבי בהמה די"ט שני לגבי צרכיו בכל דלא אפשר כחול שויוה רבנן עכ"ל: כתב הרשב"א בתשובה על אחד
שבאו עו"ג ואמרו שהכוהו לסטים בדרך רחוק מן העיר כפרסה וחצי ונסתפק השואל אם ימצאוהו מת אם מותר להביאו לעיר לקוברו או אם יקברוהו
במקומו והשיב דמותר להביאו לקוברו בקברי ישראל וכ"ש אם יש בעיר מקום קבר לאבותיו די"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן אפי' למיגז ליה אסא כ"ש ליקבר
בקברי ישראל וכ"ש בקברי אבותיו וזו הקפדת האבות היתה וכל גדולי ישראל ומעשה בכל יום ואין אנו משגיחין בתחומין כלל במת בי"ט שני וכן מעשים ומביאים אותו
מעיר שאין שם קברות לישראל לעיר שיש שם שכונת קברות ע"כ וזה שלא כדברי הג"א שכתב בפרק אלו מגלחין בשם א"ז מעשה היה בלרפת שהוליכו מת בי"ט שני
לקוברו אל עיר אחרת וכעס עליהם ר"ת אע"ג שבאותה העיר לא היה בה"ק שאמר שהיה להן לקברו באותה העיר ולאחר י"ט להוציאו ולהוליכו אל עיר אחרת ורבי'
שמחה כתב דאם ליוהו צריכים כפרה ואין להוליך המת מעיר שיש בה קברות לעיר אחרת אבל מחוץ לארץ לארץ ישראל מוליכים עכ"ל ומ"ש ואין להוליך המת
מעיר שיש בה קברות וכו' נ"ל דמיירי בחול ומלתא באנפי נפשה הוא דאי בי"ט אפי' מעיר שאין בה קברות ס"ל דאין מוליכין: ולענין הלכה כדברי הרשב"א נקטינן
שהם נכונים בטעמא דלא גרע מלמיגז ליה אסא: כתב הרוקח בסימן ש"א שמותר לשכור ספינה בי"ט שני
להוליך המת ממקום למקום דקי"ל בי"ט שני יתעסקו בו ישראל אע"ג דלא אשתהי כ"ש הכא אם לא יסכיר ישתהא ויסריח: נשאל הריב"ש על יהודי
שמת רחוק מיישוב ישראל והעו"ג שמוהו במערה במלבושיו וסגרו פי המערה ולא ניתן לקבורה ונודע הדבר לקרוביו בי"ט אם מותר לצאת לדרך בי"ט
שני ללכת למקום שהוא שם כדי לקברו והשיב שאין ללכת חוץ לתחום בעד קבורת מת שאינו לפניהם ולא יוכלו להגיע אליו עד לאחר המועד והביא ראיה לדבר אבל
הרשב"ץ כתב בתשובה דהא ודאי מת זה מוטל עלינו לקברו אע"פ שהוא רחוק ממנו הרבה כיון שאין שם יותר קרובים ואדרבה הוי מת מצוה וכיון שבחול מוטל עלינו
לקברו מחללין עליו י"ט שני שהרי אמרו י"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן ואע"פ שמת זה רחוק ד' או ה' ימים כיון די"ט לגבי מת כחול הוא לא מפלגי בין נקבר
בו ביום לנקבר למחרת כל שמעכב י"ט ממהר הקבורה שכ"ז שמשתהא הוא מרבה להתנוול וכ"ש אם יחושו לאכילת כלבים והממהר לעשות צרכיו למהר קבורתו
עושה מצוה עכ"ל (ב"ה) ונראים לי דבריו:

ומ"ש ור"ת היה מחמיר וכו' טעמא מדקאמר בתר הכי והאידנא דאיכא חברי
חיישינן פי' אומה רשעה שקודין חברי שכופין את ישראל לעשות מלאכה
ובי"ט איכא לאשתמועי' לומר דאסור לנו לפי דת ישראל לעשות מלאכה וכשרואין
שקוברין את המת בי"ט שני יכופם ג"כ לעשות מלאכתם ואמר ר"ת שבזמן הזה
איכא לחוש ג"כ שיכופו אותנו לעשות
מלאכתם ע"ש בתוס' ובאשיר"י שנחלקו
עליו דכיון דליכא השתא חברי שרי ע"י
ישראל אלא שנוהגין להחמיר באיסור
דאורייתא בדאיכא עממין אבל כשלא
אפשר ע"י עממין כגון ביום חגם עושין
הכל ע"י ישראל בי"ט שני אבל יום ראשון
אפילו ליכא עממין ואשתהי ואפי' יסריח
אסור ע"י ישראל אלא משהינן ליה עד
י"ט שני אם אינו שבת ואם י"ט שני
בשבת משהינן עד יום א' והכי נקטינן:

דרכי משה

(נ) וכ"כ המרדכי הלכות אבל:

פרישה

(ג) ונראה שהכיפה שבונין כו' והביא ב"י דברי מהרי"א שכתב כיון שאמר טוב למעט
באיסור דאורייתא יש ליזהר מלעשות אף כיפה של עפר וכתב שאינו רואה
שום הכרע מדבריו ולענ"ד לדקדק מדברי רבינו שכתב דכיון שנקבר בקבר למה יחלל י"ט שלא
לצורך מזה הטעם יש ליזהר גם כן מלעשות כיפה של עפר וכדעת מהרי"א אבוהב דהא כבר
נקבר בקבר ומ"ש רבינו שאסור לבנות הכיפה משום דבימיהן היו בונין כיפה ולא הגביהו עפר על
הקבר וק"ל: (ד) וטוב למעט באיסור כו' נראה דר"ל דאף שמדינא מותר הכל אפי' איסור
דאורייתא מכל מקום טוב להחמיר וכמו שנהגו באשכנז שהעו"ג עושה הכל כל מה שהוא
איסור דאורייתא אבל טלטול והוצאתו עושין ישראל משום מתוך שהותרה כו' ולכן מכח דיכא
דר"ת שהחמיר מכח דלא בני תורה נהגו איסור דר"ת אסור הכל וכמ"ש רבי' ור"ת היה מחמיר
בדבר שלא לעשות האידנא כלל על ידי ישראל ר"ל אפילו טלטול והוצאה משום דלא שרינן
מתוך אלא בצורך מצוה וחיישינן שאם יראו העו"ג שיתעסקו לעשות מלאכה לצורך המת
יכופו אותו לעשות מלאכה לצורכם וכן נ"ל באשר"י אע"ג שהביא דברי ר"ת באחרונה ולא
דחה אותה לא משום דסבר כר"ת דמחמיר אלא לא הוצרך לדחות אותם כיון דכבר דחה
אותם בתחילת דבריו דכתב שלא שכיח חברים האידנא כו':
(ס) וכן נוהגין באשכנז שהעו"ג כו' ואם אין עו"ג הכל מותר ע"י ישראל ע"ש:
(ו) ור"ת היה מחמיר כו' דיש ישראל ויהודים המשועבדים למלכות השרים ודומים לחברי

מעשה שמת תינוק בן שלשים ביו"ט השני ואמר הריב"ם כיון שלא היה יודע ודאי שכלו לו חדשיו אין דינו כשאר מת לחלל עליו יו"ט והר"ר יעקב בן הר"ר יצחק הלבן אומר כיון דרוב נשים יולדות ולד של קיימא דינו כשאר מת:

תקכז יו"ט שחל להיות בע"ש לא יבשל בתחלה לצורך שבת בקדירה בפני עצמה דאילו בקדירה אחת יכול לבשל כמו שירצה אבל מבשל הוא ליום טוב ואם הותיר הותיר לשבת [א] (א) ועל ידי עירוב מבשל לכתחלה לצורך שבת ועירוב זה פי' ר"ת שצריך לעשותו מפת וממיני תבשיל (ב) פת לאפות עליו ותבשיל לבשל עליו ור"י פי' דסגי בתבשיל לבד והר"ר שמשון הזקן כתב כר"ת וכן בה"ג וכן נהגו וצריך שיהא התבשיל ראוי ללפת בו

מעשה שמת תינוק וכו' נראה דהא דנקט בן שלשים לרבותא דהריב"ם נקט דאפי' ביום ל' אין לקוברו אף בי"ט שני וכ"ש בתוך ל' אבל להר"ר יעקב הלבן דמתיר בבן ל' ה"ה בתוך ל' נמי מותר אלא דהמעשה שנחלקו עליו כך היה בבן ל' מיהו בי"ט שני דנקט דוקא הוא דלא קפיד אלא בי"ט שני דכחול שויוה רבנן לגבי מת ולכן היה מיקל לקוברו בשני אבל בי"ט ראשון מודה דמחמרינן וחיישינן למיעוט המצוי ואסור לקוברו אפי' ע"י עו"ג ובתשובה הארכתי:

תקכז יו"ט שחל להיות בערב שבת כו' משנה ר"פ מי ורצונו לומר אבל מבשל הוא לי"ט בכמה קדרות ואם הותיר אפילו הותיר שתים הותיר לשבת ושרי כיון דמתחלה לא נתכוונו לבשל קדרה בפני עצמה לצורך שבת אבל בקדרה אחת יכול לבשל אפילו מרבה בה התיכות לצורך שבת ועי"ל סימן תקג:

ועירוב זה פי' ר"ת שצריך לעשותו מפת וממיני תבשיל וכו' ור"י פי' דסגי בתבשיל לבד כו' טעם מחלוקתם זה מפורש בתוס' (דף י"ז) בד"ה אמר רבא ובאשר"י לשם ומסקנת כל הפוסקים שכן עמא דבר כר"ת והג"ה מיימון כתבו עוד ומיהו היכא דאירע דלא עירב אלא בתבשיל לבד סומכין על כל הנך רבוותא דשרו. ובמרדכי הארוך הביא ירושלמי רבי חייא רבה עלה לביתו וכבר נכנס יו"ט א"ל אנשינן עירובי אמר לון איתא להכי טלופחין מאתמול א"ל אין ומדקדק לשם הדא אמרה אפילו מין אחד פירוש שאין צריך אלא תבשיל אחד שהרי סמך על העדשים לחוד וכן פסק בש"ע. מיהו מ"ש וכבר נכנס י"ט זהו לפי פי' ה"ר אפרים שהביא רבי' בסוף סימן זה אבל כל הגאונים מפרשים שלא נכנס י"ט וכך היא דעת רבינו ועיין במ"ש בסוף

מעשה שמת תינוק בן ל' בי"ט השני ואומר הריב"א כיון שלא היה יודע ודאי שכלו לו חדשיו וכו' והר"ר יעקב בן הר"י הלבן אומר כיון דרוב נשים יולדות ולד של קיימא דינו כשאר מת משמע דע"כ לא פליגי אלא כשמת ביום ל' דאילו עברו עליו ל' יום הא קי"ל (שבת קלה:) דכל ששהה ל' יום באדם אינו נפל ואם מת בתוך ל' יום הרי הוא כאבן ואין דוחין י"ט לצורך קבורתו (ד) וכ"כ בהג"מ פ"א מה' מילה וז"ל נפלים אשר נהגו להסיר ערלתם בצרור אבן אסור אפילו בי"ט ב' של גליות דהא דאמרינן גבי י"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן ה"מ מת שהוא בר קיימא שעובר המלינו בלאו ויש בזיון בשהייתו אבל נפל דאין מצוה לקוברו כדמוכח בכמה מקומות בתלמוד שמטילין אותו לבור אין י"ט נדחה על צרכי קבורתו ועוד דמה שנהגו להסיר ערלתו אין זה מנהג של תורה אך שהמנהג להסירו משום תקנת הפושעים דאמרינן בב"ר שהקב"ה מעביר ערלה מן הקטנים שמתו ולא תלו ותולה על פושעי ישראל עכ"ל וכן כתוב בהגהות אחרונות דמרדכי בסוף עירובין: (ב"ח) ויותר נראה לומר דבתוך ל' כיום ל' והמתיר בזה מתיר בזה ונראים דברי המתיר והוא שגמרו שערו וצפרניו שהרי על ספק זה דרוב נשים יולדות ולד קיימא אנו מוהלים בשבת לכל סתם וולדות שאין אנו יודעים שכלו להם חדשיהם ודברי ההגהות אינם אלא בנפלים שאנו יודעים בוודאי שלא כלו להם חדשיהם: כתב הר"ן בפ"ק דביצה (ה) איכא מ"ד דכיון די"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן קורעין בו שאף זה כבודו של מת ואינו נראה שאין אלו עסקיו וכן דעת הרמב"ן שלא לקרוע כלל עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בסוף פ"ו מה' י"ט אין קורעין בי"ט כלל אפי' קרוביו של מת וכתב ה"ה שכן עיקר (ו) ואפי' בי"ט שני האחרון של פסח ושל עצרת ושל סוכות שהקובר בהם את מתו נוהג בהם אבילות לדברי הגאונים אף בימים אלו אינו קורע לדעת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל וכ"כ רבינו בטור י"ד סי' ש"מ. אם אומרים לידוק הדין וקדיש בי"ט כתב רבי' בטור י"ד סימן ת"א. דיני מת לו מת ברגל או קודם הרגל ושמע שמועה ברגל כ' רבינו בסי' תקמ"ח ותקמ"ח ובספר י"ד בה' אבל. כתוב בתשובת הרשב"א דאע"ג די"ט שני לגבי מת כחול הוא מ"מ אסור בתפילין דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ומת שאני דמשום כבודו הקילו וכן לענין ז' ימי אבילות דרבנן הקילו ופשוט הוא. כתב הכלבו בסימן קי"ד כשמת בליל י"ט ב' משכימין וקוברים אותו למחר קודם תפלה וכשמת ביום קוברין אותו אחר אכילה:

תקכז יו"ט שחל להיות בערב שבת לא יבשל בתחלה לצורך שבת משנה ברפ"ב דביצה (טו:) ופי' רש"י לא יבשל בתחלה להיות תחלת בישולו ועיקרו לשם שבת אלא לשם י"ט יהא תחלת בישולו והמשוייר יהיה לשבת כדקתני ואזיל: ומ"ש דהיינו דוקא בקדירה בפ"ע דאילו בקדירה אחת יכול לבשל כמו שירצה כמבואר בסי' תקג"ג ויתבאר עוד בסימן זה: ומ"ש אבל מבשל הוא לי"ט ואם הותיר הותיר לשבת שם במשנה והיינו לומר דיכול לבשל כמה קדירות לצורך י"ט ואם הותיר הותיר לשבת ופי' רש"י ובלא הערמה כדקתני לקמן: ומ"ש וע"י עירוב מבשל לכתחלה לצורך שבת שם במשנה ועושה תבשיל מעי"ט וסומך עליו לשבת ופירש"י עושה תבשיל לשם עירוב ושיילינן בגמרא מ"ט אמר רבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה לי"ט רב אשי אמר כדי שיאמרו אין אופין מי"ט לשבת ק"ו מי"ט לחול. ופירש"י מ"ט. למה תקנו עירוב: כדי שיברור וכו'. מתוך שמערב זוכר את השבת ואינו מכלה את הכל לי"ט ובורר מנה לזה ומנה לזה: רב אשי אמר. לא לכבוד שבת תקנוהו אלא לכבוד י"ט כדי שיאמרו אין אופין מי"ט לשבת אא"כ התחיל מעי"ו דאינו אלא כגומר והולך אבל מתחולי לא ק"ו דמי"ט לחול לגמרי לא: והרמב"ם כתב י"ט שחל להיות ע"ש אין אופין ומבשלין בי"ט מה שהוא אוכל למחר בשבת ואיסור זה מד"ס כדי שלא יבא לבשל מי"ט לחול שק"ו הוא לשבת אינו מבשל כ"ש לחול ולפיכך אם עשה תבשיל מעי"ט שהיה סומך עליו ומבשל ואופה מי"ט לשבת ה"ז מותר ותבשיל שסומך עליו הוא הנקרא ע"ת. וכתבו ההגהות על מ"ש והיסור זה מד"ס אבל התוס' וכל רבותינו מגרפת פי' דהכנה לרבה אסורה מן התורה אפי' מי"ט לשבת כגון היכא שאינו יכול ליהנות ממנה בי"ט כגון סמוך לחשיכה דליכא למימר הואיל ומקלעי ליה אורחים חזי להו או לענין קניין שביתה שהוא צורך מחר ואפ"ה מועיל ע"ת דרבה לטעמיה דאית ליה הואיל והא דאמר רב אשי כדי שיאמרו וכו' על טעם העירוב קאמר שלכך נתקן כדי שיאמרו וכו' וכן פ"ה וכ"כ בסה"מ ע"כ. וכתבו התוס' בריש ביצה תימא הואיל והכנה מדאורייתא היאך אופין ומבשלין מי"ט לשבת וכ"ת על ידי ע"ת וכי אתי תקנתא דרבנן ועוקר הכנה דאורייתא וי"ל דרבה גופיה אזיל לטעמא דאית ליה הואיל ואפי' לדידן ניחא דכל דבר אפוי ומבושל לא שייך ביה הכנה שאינו מחוסר רק תיקון בעלמא דמעיקרא הוה חזי ליה רק גבי ביצה שהוא דבר חדש שלא היה בעולם ע"כ. ובאמת שדעת הרמב"ם מבואר בגמרא פ' אלו עוברין (דף מו:) דאמרינן התם מדאורייתא צרכי שבת נעשים בי"ט ורבנן הוא דגזרו ביה גזירה שמא יאמרו אופין מי"ט לחול וכיון דאמרכוה רבנן ע"ת אית ליה היכרא ואע"ג דלמאן דלית ליה הואיל אמרינן התם הכי משמע דמאן דאית ליה הואיל נמי סבר הכי דבההיא פ"פ והתוס' נ"ל שסוברים שאע"פ שאינו מפורש בגמרא שחולקים בכך מ"מ לרבה לא שאני ליה בין מי"ט לשבת למי"ט לחול: כתב הרמב"ם למה נקרא שמו עירוב כשם שהעירוב שעושים בחצירות ובמבואות מע"ש משום היכר כדי שלא יעלה על דעתם שמותר להוציא מרשות לרשות בשבת כך זה התבשיל משום היכר וזכרון כדי שלא ידמו ויחשבו שמותר לאפות בי"ט מה שאינו נאכל בו ביום ולפיכך נקרא תבשיל זה ע"ת. וכתב ה"ה כבר נתבאר בפ"א מה"ע למה נזכר בהיכר החצירות עירוב ומדעתי שהוא סובר שע"ז ג"כ אמרו עיקר מלת עירוב בדברים אלו היא בתחלת סנחתה אלא גבי חצירות והושאלה לתחומין ולתבשילין לפי שאף כן נעשין באוכל. והראב"ד כתב שאינו כך אלא שהוא מערב צרכי שבת על י"ט לעשותו יחד ואפשר שאף בתחומין יאמר כן שהוא מערב התחומין שלא היה יכול לילך וכוון הוא עכ"ל: ועירוב זה פר"ת שצריך לעשותו מפת וממיני תבשיל וכו' שם במשנה דעושה תבשיל מעי"ט וסומך עליו לשבת בש"א שני תבשילין וב"ה תבשיל אחד וכן משמע ליסנא דמתניתין הרא"ש ר"ת היה אומר דפלוגתא דב"ש וב"ה הוא בבישול דב"ש סברי דלבשל סגי בתבשיל אחד כתב דלא הזכיר אלא בישול אבל לאפות אף בית הלל מודו דבעינן פת דכולהו אית להו דר' אליעזר דאמר אין אופין אלא על האפוי והא דאמר אביי ל"ש אלא תבשיל אבל פת לא לצורך בישול קאמר וכל מילי בכלל בישול דכתיב ויבשלו את הפסח וכן להאס חמין כדאיתא בפרק כירה (מ:) גבי מים הפושרים זהו בישולו אבל אפייה לאו בכלל בישול הוא כדאשכחן דפת ושלקות הוו שתי גזירות ומ"מ הואה והדלקה שריין אע"ג דלא הוו בכלל פת ותבשיל דלא אמרכוה רבנן אלא בעיקר תיקון הסעודה ור"י אומר מה שמדקדק ר"ת מפת ושלקות דאין אפייה בכלל בישול אינה ראיה אלא אפי' הוי בכלל הוציאוהו מכללו לפי שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה כמו בשלקות אא"כ הוסיפו לאסור את הפת והא דדרשינן את אשר תאפו אפו לאו ד"ה הוא דתניא בתוספתא העושה תבשיל מערב י"ט אופה ומבשל עליו בשבת ומטמין עליו את החמין: עוד תניא התם רשאין בני מבוי לעשות תבשיל ולאפות ולבשל עליו ובהדיא פליגי ר"א ור' יהושע בירושלמי וז"ל כתיב את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ר"א אומר אופין על האפוי ומבשלין על המבושל ור' יהושע אומר אופין ומבשלין על המבושל וקי"ל דר' אליעזר שמותי הוא ונהגו להחמיר כדברי ר"ת וכ"כ בה"ג וכ"כ רבי' שמשון הזקן עכ"ל והר"ן סתר דברי ר"ת והעלה דא"צ פת ושכן דעת הרי"ף ז"ל וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם בפ"ו: והמרדכי כתב כדעת ר"ת דבעינן פת ותבשיל והתוס' כתבו שר"י הולך על ר"ת ומ"מ אור"י לא מלאני לבי לעבור על דברי דודי וצריך פת ותבשיל וכן עמא דבר עכ"ל וה"ה כתב בפ"ו דע שבתבשיל אחד בלא פת סגי וכ"כ מן ההלכות וכ"כ מקצת הגאונים וזה דעת הרמב"ם והרשב"א ז"ל וכדברי רבי' אלא שנהגו להחמיר להצריך פת ותבשיל להוציא מידי כל ספק עכ"ל. וכתב הגה"מ שר"י ורבו של רש"י היו נוהגים לערב בפת ותבשיל וכן פשט המנהג ומיהו היכא דאירע דלא עירבו אלא בתבשיל לבד סומכים על כל הנך רבוותא דשרו. כתב המרדכי שם דאיתא בירושלמי עירובי תבשילין כך הם בפת כביצה ותבשיל כזית והא דקאמר פת כביצה ותבשיל כזית פליג אתלמודא דידן דמשמע שיעור כזית ולא מפליג בין פת לתבשיל ע"כ (ח): וצריך שיהא התבשיל ראוי ללפת בו הפת להפוקי דייסא שם בגמרא (דף ז') איכא תרי ליסני ופסקו הפוסקים כליסנא בתרא שהוא אמר אביי ל"ש אלא תבשיל אבל פת לא מ"ט מידי דמלפת בעי' ופת לא מלפת ודייסא נמי לא מלפתא דא"ר זירא הני בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא ופירש"י דמלפת. ליפתן בעינן דמוכחא מלתא שעשוי לשבת ופת לא מלפת הלכך לא מוכחא מלתא שהרי בכל יום יש לחם. וכתב ה"ה וכ"ש פירוש דלא

דרכי משה

(ד) אבל בש"ע שחיבר לא חילק בין תוך ל' ליום ל' וכתב דמותר לקברו אם גמרו שערו וצפרניו. ומ"מ נ"ל דאם לא נימול עדיין אין לקברו בי"ט ויש להמתין עד למחר ולהסיר ערלתו כמנהג: (ה) ובפרק תולין דף קנ"ח: (ו) וכ"כ המרדכי במ"ק ד' שצ"א ע"ב: תקכז (א) ובא"ז כתוב דטוב ליקח לכתחלה כביצה דכן הוא בירושלמי וצ"ל:

דרישה

סי' תקכז [א] ועל ידי עירוב מבשל לכתחלה לצורך שבת אין לפרש דכיון דשרי רבינו לבשל מי"ט לשבת על ידי עירוב דס"ל דהכנה מדברי סופרים וכדעת קצת הפוסקים זה אינו דהא בהדיא כתבו התוס' דלמ"ד הואיל דהוי הכנה דאורייתא ומסתמא רבי' קאי בשיטתיה וסבור ג"כ דהכנה הוי דאורייתא וטעם דעירוב תבשילין מועיל אע"ג דהכנה הוי דאורייתא ולא אתי תקנתא דרבנן ועוקרת הכנה דאורייתא כבר כתבו התוס' שני תירוצים פ"ו ובביאם ב"י תירוץ ראשון הוא דרבה לטעמיה אזיל דאית ליה הואיל ואח"כ כתבו טעם אחר דכל דבר אפוי ומבושל לא שייך בו הכנה שאין מחוסר רק תיקון בעלמא דמעיקרא הוי קחזי ליה רק גבי ביצה שהוא דבר חדש שלא היה בעולם עכ"ל ונראה לע"ד לדקדק מדברי הרא"ש ורבינו שסתמו וכתבו להתיר ע"י עירוב ולא חילקו בין סמוך לחשיכה דליכא למימר הואיל ובין מבע"י דאיכא למימר הואיל משמע שפיר דס"ל כתירוץ בתרא דתוס' דכל דבר מבושל לא שייך בו הכנה וממילא אין חילוק בין סמוך לחשיכה מבע"י והכל שרי ולכן סתמו דאי הוה ס"ל כתירוץ ראשון של תוס' א"כ לא הו"ל לסתום ורבינו להשתמועי אלאדכורי בשום דוכתא דסמוך לחשיכה אין מועיל העירוב אלא ודאי הם סתמו כתירוץ שני שבתוס'. ולפי זה צ"ל לומר שגם הרמב"ם שכתב ואיסור זה מדברי סופרים כדי שלא יבא ולבשל מי"ט לחול כו' נראה שגם הוא ס"ל כשאר דהוא ליה הואיל ולא דקאמר איסור

פרישה

סי' תקכז (א) ועל ידי עירוב מבשל כו' וטעם דתיקנו עירוב כדי שיברור מנה יפה לשבת פי' מתוך שמערב זוכר את השבת ולא מכלה הכל ביום טוב ובורר מנה לזה ולזה רב אמר לא לכבוד שבת תקנוהו אלא לכבוד י"ט כדי שיאמרו אין אופין מי"ט לשבת אא"כ שהתחילו מבערב י"ט דאינו אלא כגומר והולך אבל אתחולי לא ק"ו דמי"ט לחול לגמרי לא רש"י ז"ל:

(ב) פת לאפות עליו דאפייה לאו בכלל בישול הוא אע"ג דהולאה והדלקה נמי לאו בכלל פת ותבשיל ניניהו מ"מ לא אמרכוה רבנן אלא בעיקר תיקון הסעודה: (ג) וכן נהגו לכתחלה

בו הפת (ד) לאפוקי דייכא ומיהו כל מיני תבשיל צלי שלוק ומבושל ראוי לכך ואפילו עדשים (ה) שנשארו בשולי הקדירה ושמנונית שנדבק בסכין (ו) גורדו וסומך עליו ובלבד שיהא בו כזית שזהו שיעורו בין בתחלתו בין בסופו בין לאחד בין לאלף יש אומרים דוקא שבשלו העדשים מעי"ט וחתך בסכין השמנונית מעי"ט דהשתא איכא הוכחה אבל אם נשארו העדשים והשמנונית מג' או ד' ימים קודם אין סומכים ונראה דשרי בכל ענין : דגים קטנים מלוחין אף על פי שאין בישולן בישול לאוסרם משום בישולי עו"ג אפי' הכי חשיבי בישול לענין עירובי תבשילין להיות תבשיל אבל במליחה בלא בישול לא אף על פי שנאכלין מחמת מלחן : מצוה על כל אדם לערב וגם מצוה על כל גדול העיר לערב על כל בני עירו ונפקא מינה למי שהוא טרוד או שכח ולא עירב שיוצא בעירובו של חבירו אבל מי שאפשר לו לערב ואינו מערב אלא שרוצה

דלא ופשוט הוא (ג) וכבר נתבאר בסמוך דהא דאמרינן אבל פת לא לדעת ר"ת הוא לצורך בישול אבל כדי לאפות בעינן פת : **ומ"ש** ומיהו כל מיני תבשיל צלי שלוק ומבושל ראוי לכך ברייתא שם ופירש"י שלוק . מבושל הרבה מאד : מבושל . כהלכתו : ודע דבברייתא איתא דכבוש ראוי לכך וכתבוהו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ופירש"י כבוש . בחומץ וחרדל ומיני ירקות ולא ידעתי למה השמיטו רבי' ואפשר שטעמו מפני שהוא סובר דבלא חומץ נמי כל ששהה בדבר לח יום אחד מיקרי כבוש כמ"ש בספר י"ד סימן פ"ז וכיון דדגים מלוחים אין מערבין עליהם בלא בישול כמו שיבאר בסמוך ממילא אידחיא לה הא ברייתא דקתני דמערבין בכבוש דהא דגים מלוחים כבוש מיקרי ואפי' הכי אין מערבין בהם ומ"מ לענין הדין סומכים על דברי הפוסקים שכתבוהו . גרסינן תו בברייתא דאפילו קוליים האספנין שהדיחן בחמין מעי"ט סומכין עליו משום ע"ת ופי' רש"י קוליים האספנין . דג מליח הוא ונאכל כמות שהוא חי אלא שנותנין עליו חמין וזהו בישולו והרמב"ם כתב וז"ל אפי' דגים קטנים שהדיחן במים חמין והדחתן הוא בישולן לאכילה ה"ז סומך עליהם וכתב ה"ה שזהו פי' מאי דתניא דאפי' קוליים האספנין שהדיחן בחמין מעי"ט סומכין עליו משום ע"ת . כתב הרמב"ם דמעושן יוצאין בו משום ע"ת וכ' ה"ה שהוא ירוש' בפ' הנודר מן המבושל . גרסי' תו בירוש' בההוא פירקא כל אוכל שהוא חי אין בו משום בישולי עו"ג ויוצאין בו משום ע"ת וכתבו הר"ן בסוף תעניות והמרדכי בה' ט"ב שבתחלת מ"ק וכ"כ הגה"מ בשם סמ"ג פ"ה מה' תעניות יוצאים בתפוחים מבושלים משום ע"ת כדמוכח בירושלמי דנדרים : **ואפי'** עדשים שנשארו בשולי קדירה ושמנונית שנדבק בסכין גורדו וסומך עליו ובלבד שיהא בו כזית פשוט בפ"ב דביצה (שם) פירש רש"י שבשולי קדירה . שנשארו בלא מתכוין סומך עליהם מעי"ט לשם עירוב ולא אמרינן לא חשיבי ובטלי : גורדו . מעי"ט . כתב המרדכי פירש"י סומך עליהם מעי"ט ולא בי"ט עצמו וכן פר"י (ג) דצריך להתנות מעי"ט ולומר אם אשכח לעשות ע"ת אסמוך ע"ז התבשיל או על שמנונית זה הנגרד מן הסכין ואשמעינן רבי חייא דהא דתנן עושה תבשיל ה"מ לכתחלה אבל בדיעבד היכא דשכח עבדין כדפר"י ובירושלמי איכא פלוגתא אם צריך להתנות מעי"ט ואיכא מ"ד שא"צ להתנות מעי"ט גם ע"ז סמך הר"ש מבונביר"ק והתיר לסמוך עליהם בי"ט עצמו בלא תנאי משום דבשל סופרים הלך אחר המיקל עכ"ל . ולטעמיה אזיל הר"ש מבונביר"ק שסובר שבי"ט שני עצמו יכול לערב כמ"ש בס"ס זה דס"ד ושם אכתוב שאין לסמוך על דבריו : ומ"ש דאשמעינן רבי חייא דהא דתנן עושה תבשיל ה"מ לכתחלה וכו' שנראה מדבריו שאין סומכין על עדשים שבשולי קדירה אלא בדיעבד דוקא לא משמע לי הכי תפשטא דמלתא אלא לכתחלה נמי סומכין על עדשים שבשולי קדירה או על שמנונית שנדבק בסכין שאם אין לו בעי"ט שום תבשיל אלא עדשים שנשארו בשולי קדירה או אותו שמנונית שנדבק בסכין יכול לערב עליהם לכתחלה :

ומ"ש רבינו שזהו שיעורו בין בתחלתו בין בסופו בין לאחד בין לאלף גם זה בפ"ב דביצה (שם) א"ר אבא אמר רב ע"ת צריכין כזית בין לא' בין לק' תנן אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחלה שייר ממנו כל שהוא סומך עליו לשבת מאי כל שהו לאו אע"ג דליכא כזית לא דאית בהו כזית ת"ש תחלתו וסופו אין לו שיעור מאי לאו אין לו שיעור כלל לא אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה : ופירש"י סופו . אכלו או שאבד ושייר ממנו קצת : למטה . לא פחות מכזית :

ומ"ש וי"א דוקא שבשלו העדשים מעי"ט וכו' : דגים קטנים מלוחים אע"פ שאין בישולם בישול וכו' גם זה בפ"ב דביצה (שם) א"ר אסי אמר רב דגים קטנים מלוחים אין בהם משום בישולי עו"ג א"ר יוסף ואם צלאן עו"ג סומך עליהם משום ע"ת וכתב הרא"ש אפי' מלחן עו"ג וצלאן דמליחת עו"ג לא אסרה אע"פ שנאכלים מחמת מלחן חיים דלא אסר אלא בישולי עו"ג וצליית העו"ג לא אסרהם כיון דנאכלים חיים וכתב הר"ן אם צלאן עו"ג סומך עליהם משום ע"ת שאע"פ שאין בו משום בישולי עו"ג לאו משום דלא ליהוי תבשיל אלא דהתם משום איקרובי דעתא הוא וכל שנאכל כמות שהוא חי אין קירוב הדעת בבישולו אבל מ"מ כיון דתבשיל מיהא הוי סומכין עליו משום ע"ת :

ומ"ש אבל במליחה בלא בישול לא אף ע"פ שנאכלין מחמת מלחן כן משמע מדברי הגמ' ודברי הרא"ש שכתבתי בסמוך : **מצוה** על כל אדם לערב וגם מצוה על כל גדול העיר לערב על כל בני העיר וה"מ למי שהוא טרוד וכו' שם (טו :) ושלחו מתם לאין נכון לו מאי לאין נכון לו למי שלא היה לו להניח ע"ת אבל מי שהיה לו להניח ולא הניח פושע הוא וכתב הרא"ש למי שלא היה לו להניח ע"ת כגון שהיה טרוד מעי"ט ולא היה לו פנאי להניח אבל היה לו פנאי להניח ולא הניח פושע הוא דכל אדם חייב להניח ע"ת ואין לו לסמוך על גדול העיר שמניח על כל בני העיר כדאמרינן לקמן שמואל מערב אכולה נהרדעא ר' אמי ור' אסי מערבי אכולה טבריא דודאי כל גדול העיר יש לו לערב על כל בני עירו וה"מ למי שהיה טרוד ולא היה יכול לערב או ששכח ולא עירב אבל לכתחלה אין לו לאדם לסמוך על עירוב של גדול העיר אלא צריך כל אדם להניח בביתו עירוב ואם נזכר ולא הניח עירוב ולכתחלה סומך על עירוב של גדול העיר פושע הוא ואינו יוצא בעירובו כדאמרינן לקמן ההוא סמיא דהוה מסדר מתנייתא קמיה דשמואל יומא חד חזייה דהוה עציב א"ל אמאי עציבת א"ל דלא אנחי ע"ת א"ל סמוך אדידי לשתא אחרינא חזייה דהוה עציב א"ל אמאי עציבת א"ל דלא אנחי ע"ת א"ל פושע את לכ"ע שרי לדידך אסור עכ"ל וכך הם דברי רבי' אבל רש"י פירש בההיא עובדא דכמיא לדידך אסור שאין דעתי על המזידים והפושעים שאינם חרדים לדברי חכמים נראה דטעמא משום דשמואל לא

בסוף הסימן : **ומיהו** כל מיני תבשיל צלי שלוק ומבושל ראוי לכך וכו' שם (דף ט"ז) מייתי תלמודא ברייתא תבשיל זה צלי ואפי' כבוש שלוק ומבושל וקוליים האספנין שנתן עליו חמין מעי"ט והרמב"ם כתב עוד דמעושן נמי יוצאין בו דכ"ה בירושלמי ורבינו השמיט כבוש וקוליים האספנין ומעושן ולא כ"כ אלא מיני תבשילין דנתבשלו ממש אבל האי דשכיחי אצל כל אדם : **ואפי'** עדשים וכו' שם תני ר' חייא עדשים שבשולי קדירה סומך עליהם משום ע"ת וה"מ דאית בהו כזית א"ר יצחק בריה דר"י שמנונית שע"ג הסכין גורדו וכו' ופירש"י סומך עליהן מעי"ט וכו' גורדו מעי"ט נ"א דדעת רש"י היא דוקא שבשלו העדשי' מעי"ט וחתכו השמנונית בסכין בעי"ט דהשתא איכא הוכחה שהשאירו וגורדו בעי"ט לצורך ע"ת ויכול לסמוך עליו אבל אם נשארו מג' או ד' ימים מקודם אין סומכין עליו ודעת רבינו דשרי בכל ענין ולא נקט רש"י מעי"ט אלא להוציא י"ט עצמו והוא לומר דצריך להתנות מעי"ט ולומר אם אשכח לעשות ע"ת אסמוך על זה התבשיל או על שמנונית זה הנגרד מן הסכין אבל מקודם עי"ט ודאי נמי שרי והכי משמע להדיא מהך ירושלמי דאמר ליה רבי חייא אית הכא טלופחין מאתמול אלמא דאפי' בעדשין שמאתמול קודם עי"ט נמי שרי לסמוך עליו וא"כ בע"כ דרש"י לא בא אלא להוציא י"ט עצמו וכ"כ המרדכי בשם ר"י שזאת היא דעת רש"י שכתב בעי"ט לאפוקי בי"ט עצמו ודלא כמ"ד בירוש' דא"צ להתנות מעי"ט אלא נקטינן כרב חסדא דצריך להתנות מעי"ט ונראה דמה שפי' רש"י סתמא דתלמודא דידן לחומרא כמאן דאמר צריך להתנות מעי"ט הוא לפי דבפיסקא דעושה אדם תבשיל מערב י"ט קבעה תלמודא להא דתני רבי חייא עדשים וכו' משמע פשטא דקאתי לאשמעינן דאפי' בעדשים ושמנונית סומך עליו מעי"ט וחשיב כאילו עושה תבשיל מעי"ט וסומך עליו לשבת אלמא משמע דצריך להתנות מעי"ט ודלא כהר"ש בונבור"ק שבמרדכי שפסק כדברי האומר בירושלמי דלא צריך להתנות דבשל סופרים הלך אחר המיקל דליתא אלא קי"ל כפשטא דתלמודא דידן לחומרא דצריך להתנות ותו משמע דסומכין לכתחלה אעדשים וגרידת השמנונית מן הסכין ואין ראיה מלשון סומכין עליו דמשמע סומכין עליו בשעת הדחק אבל לא לכתחלה כמ"ש מהרש"ל דהא במתני' תני נמי ועושה תבשיל מעי"ט וסומך עליו לשבת והתם לכתחלה קאמר דסומך עליו לבשל בי"ט הרבה תבשילין לצורך שבת והכי נמי יכול לסמוך עליו לכתחלה וכ"כ ב"י מיהו נראה ודאי דמצוה מן המובחר היא לעשות תבשיל לכתחלה לצורך ע"ת כמו ששנינו ועושה תבשיל מעי"ט כו' ועובדא דירושלמי נמי משמע הכי דתני בה ר' חייא רבה עלה לביתו אמרין ליה איגשון מערבא א"ל אית הכא טלופחין מן אתמול א"ל אין וכו' משמע דוקא היכא דשכח ואין הזמן מספיק לעשות תבשיל א"כ שהשעה דחוקה לו ואין לו דבר לעשות תבשיל אבל היכא דאפשר לו לעשות תבשיל יעשה לכתחלה תבשיל אע"ג דמדינא יכול לסמוך לכתחלה אעדשים שנשארו בקדרה מ"מ מצוה מן המובחר היא לעשות תבשיל וזהו הוא דעת המרדכי שכתב ואשמעינן ר' חייא דהא דתנן עושה תבשיל ה"מ לכתחלה אבל דיעבד היכא דשכח עבדין כדפרישית עכ"ל דהכל מודים דלכתחלה מצוה מן המובחר לעשות תבשיל אלא דהיכא דשכח סומך עליו דיעבד ומיהו מדינא יכול לסמוך עליו לכתחלה אע"ג דלא שכח אלא דלא עבד מצוה מן המובחר כתב מהרש"ל בפ"ב ס"ס ח' וז"ל נראה דלא בעי להתנות מעי"ט אלא בדסומך על תבשיל שנשאר בלא מתכוין כגון שולי קדרה והדומה לו אבל מי שעשה תבשיל מיוחד לשם ע"ת או שהפרישו לשם כך אפי' היה דעתו אח"כ להתנות ולברך עליו ושכח מלהתנות ולברך סומך עליו בדיעבד והברכה אינה מעכבת עכ"ל וכדבריו משמע בירושלמי דלא פליגי בצריך להתנות אם לאו אלא בעובדא דר' חייא דסמך על טלופחין דנשארו בקדרה בלא מתכוין מאתמול דלחד מ"ד תנאי הו"ל לרבי חייא הגדול ולאידך מ"ד לא הו"ל תנאי לר' חייא כלל הא לאו הכי א"צ תנאי (הגה"ה הא דכתב הר"ש מבונבור"ק דבפלוגתא דע"ת כיון דמדברי סופרים הוא הלך אחר המיקל כך כתב גם הרמב"ם דע"ת מד"ס הוא ומביאו ב"י והכי איתא בפרק אלו עוברין ואע"ג דלמאן דלית ליה הואיל אמרינן התם הכי משמע מאן דאית ליה הואיל נמי סבר הכי דהא לא פליגי עכ"ל ולא משמע הכי בסוגיא אלא בהא מילתא ודאי פליגי וכן השיג עליו מהרש"ל פ"ב סימן ג' ע"ש עכ"ה) : **דגים** קטנים מלוחים וכו' פי' אע"פ דאם נתבשלו אח"כ על ידי עו"ג אינם נאסרים משום בישול עו"ג כיון שנאכלים חיים ע"י מליחה אפ"ה חשיבי בישול לענין ע"ת וסומך עליהם משום תבשיל אבל במליחה בלא בישול לא וכו' משום דלא דמי לכבוש דהוי כמבושל אבל מליחה אינה אלא כרותח דצלי ואע"ג דצלי גופיה חשיב תבשיל מ"מ מליחה דאינה אלא כצלי ולא צלי ממש לא חשיב לסמוך עליו והיא מימרא דרב אסי שם (דף ט"ז) : **מצוה** על כל אדם לערב וגם מצוה על כל גדול העיר לערב על כל בני עירו שם ר"פ שני ולפי שקשה כיון דכל אדם מצוה לערב לאיזה צורך יהא גם הגדול מערב לזה אמר ונפקא מינה למי שהוא טרוד וכו' ודברי רבינו בזה כדברי הרא"ש לשם אבל מי שהו"ל להניח ולא הניח פושע הוא היינו שלא הניח מפני שסמך על הגדול זהו פושע ואינו יוצא בעירובו של גדול אע"פ שהגדול הניח עליו את העירוב ואפי' אם שכח לערב אינו יוצא בעירוב של גדול אלא בשכח פעם אחת אבל בשכח פעם שנייה פושע הוא כדמוכח מעובדא דסמיא למי פשוטו . והכי נקטינן לחומרא וכדמשמע מפי' רש"י לקולא גם מפי' הר"ן משמע דאזלינן לקולא וכמ"ש ב"י ע"ש וליתא וכן פסק בש"ע שוב ראיתי למהרש"ל שכתב לחלק בין בר בי רב לע"ה דע"ה לא ידע שמחוייב כל א' להניח עירוב וסמך על גדול או על אחר חשיב כאונס אבל אם הוא בר בי רב חשיב כפושע דאפי' לא ידע דשגגת תלמוד עולה זדון ע"כ ואין לזה ראייה אלא אין חילוק דכיון דלא ידע חשיב כאונס אפי'

דרכי משה

(ב) וע"ל דיתבאר דיוצאים בפירות המבושלים : (ג) וכ"כ בתא"ו פ"ב דביצה ובא"ז :

פרישה

לכתחלה : (ד) **לאפוקי** דייסא דאע"ג דמיקרי גם כן נהמא : (ה) **שנשארו** בשולי הקדירה כו' בלא נתכוין : (ו) **גורדו** פי' מעי"ט :

וכל

דרישה

איסור זה מדברי הסופרים נראה שהוא ע"פ תירוץ שני שבתוס' דכל דבר שהוא אפוי ומבושל לא שייך ביה הכנה כו' ולזה כתב דאיסור זה מדברי הסופרים וחכמים אסרו בלא עירוב והתירו ע"י עירוב כדי שלא יבואו לבשל מי"ט לחול והטעם מפורש בגמרא ובדברי הרמב"ם שהבאתי וב"י שכתב אחר דברי הרמב"ם וז"ל אבל הגהות מיימוני כתבו ז"ל אבל התוספות כתבו דהכנה הוי דאורייתא הביאו ב"י משמע דסבירא להרמב"ם כל הכנה הוי מדברי סופרים ונראה שדקדק כן מהגהות מיימון שהשמיטו תירוץ שני שבתוס' ולא כתבו אלא תירוץ אחד משמע דלא סבירא ליה תירוץ שני ולפ"ז א"ש לפרש דברי הרמב"ם בפ"א אלא דסבור כל הכנה מדברי סופרים כך היא דעתו של ב"י אבל לפי האמת אינו מוכרח וגם הגהות שם לא כתבו

בלשון

שרוצה לסמוך על עירובו של גדול העיר נקרא פושע ואינו יוצא בו וכשמערב על אחרים צריך שיכוין בדעתו על אותו שרוצה לערב בשבילו ואינו צריך לפרש אלא שמניח בכלל על כל בני העיר ודי (ז) וכל מי שהוא בתחום העיר יוצא בו (ח) אבל אותו שהניחו בשבילו א"צ לדעת בשעת הנהה רק שיודיעוהו למחר בי"ט קודם שיתחיל לבשל לצורך השבת וצריך לזכות להם ע"י אחר ואינו מזכה להם לא ע"י בנו ובתו הקטנים ועבדו ושפחתו הכנענים אלא על ידי בנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העברים [ג] וקטן שאינו סמוך על שולחן אביו חשיב כגדול וגדול הסומך על שלחן אביו חשיב כקטן ואשתו

אפי' אם היה בר בי רב ודוקא בפעם אחת אבל בשנייה פושע הוא כי היכי דבשכח מחמת טירדא חשבינן ליה אונס ובשניה הוה ליה פושע כעובדא דסמיא דמסדר מתנייתא דהו"ל בר בי רב הכי נמי בלא ידע הו"ל אונס בראשונה ולא אמרינן בכה"ג סגגת תלמוד עולה זדון שלא יהא יוצא בעירובו של גדול כנ"ל. ובהגהות ש"ע כתב דע"ה שאינו יודע לערב דינו כשכח או כאנס דסומך על הגדול והוא מדברי הא"ז וכו' : **וכשמערב** על אחרים צריך שיכוין בדעתו וכו' שם (דף ט"ז) א"ר הונא א"ר ע"ת צריכין דעת פשיטא דעת מניח בעינן דעת מי שהניחו לו בעינן או לא בעינן ת"ש דאבוה דשמואל מערב אכולה נהרדעא וכתב מהרש"ל על מה שכתבו הפוסקים דכשמודיעו בי"ט שהוא ע"ש שעירב עליו סומך עליו דיש מקשים הא פשיטא הוא דצריכים לידע דאם לא ידעו איך יבשלו או יאפו ותירץ בדוחק דאתא לאשמעינן שאם לא ידע בבירור שיערבו עליו לא מהני עד שידע בודאי שיערבו עליו או על כל בני העיר ומתוך כך פסק דעכשיו דנוסח העירוב הכתוב בסידורים הוא שכ"א מערב על כל בני העיר א"צ לידע דודאי עירבו עליו וכמ"ש הר"ן דכיון דשמואל ורב אמי ורב אסי הוי מערבין על כולה מתא והיו רגילין בכך היו סומכים עליהם אע"פ שלא הכריז ודהיה הדבר נודע לכל אנשי העיר עכ"ל ואע"פ שפסק זה נראה ודאי אמת מ"מ א"צ לתרץ מה שיש מקשים בסברא זו דנלפע"ד דאין כאן שום קושיא דצריך לתירוץ דהא בפי' רש"י מפורש דהא דקא מיבעיא לן מי בעינן דעת מי שהניחו לו ה"פ כלום צריך שימלך בו תחלה לעשותו על פיו עכ"ל נראה דמספקא לן דילמא לא מהני אם הודיעו לאחר שהניח עליו ע"ת אפי' הודיעו בערב י"ט ופשט ליה מאבוה דשמואל דמערב אכולה נהרדעא דמסתמא לא היה נמלך עם כל בני העיר אלמא דאפי' לא נודע לבני העיר עד אחר שהניח נמי סומך עליו ומשמע לפוסקים דמכתמא משמע אפי' לא נודע לו אלא בי"ט עצמו נמי סומך עליו ועיקר דעת הפוסקים להורות דסגי בנודע לו בי"ט וא"צ שיהא נודע לו בעי"ט וכן הוא משמעות ל' האלפסי והרא"ש והסמ"ג וכך מפורש בדברי רבינו וא"כ אין כאן קושיא דלא אתא לאשמעינן דצריך שיהא נודע לו בי"ט בע"ש דהא פשיטא הוא אלא לדיוקא אתא דיכול לסמוך עליו בידיעה זו בי"ט עצמו וא"צ שיהא נודע לו בי"ט ודבר פשוט הוא וא"צ להביא זה לפנים כי אין כאן קושיא כלל : **ומ"ש** וכל מי שהוא בתחום העיר יוצא בו שם ועד כמה עד תחום שבת ופירש"י דלעומדין חוץ לתחום לא היה דעתו של מניח עליהן ותימא הא פשיטא הוא כיון שעומד חוץ לתחום דאפי' היה דעתו עליו לא מהני עירובו כיון שלא יכול לבא אל עירובו דליהוי כגומר והולך וי"ל דמיירי באותו שהניחו ע"ת ויכול לבא ע"י עירוב ואפ"ה כיון דעומד חוץ לתחום לא היה דעתו של המניח עליו מן הסתם אא"כ פי' דמניח עירוב אף על אותן שהן חוץ לתחום ויכולין לבא ע"י שהניחו עירובי תחומין אז יכולין גם לסמוך עליו וכ"כ ה"ה בשם הרשב"א והתוס' והביאו ב"י והכי נקטינן : **ומ"ש** ואינו מזכה להם ע"י בנו ובתו הקטנים וכו' ע"ל סי' שס"ו היאך היא המסקנא : ומ"ש

לא היה דעתו על הפושעים הא לא"ה הוה מהני גם לפושעים וכן כתב הרשב"א בתשובה וז"ל א"ל פושע את לכ"ע שרי לדידך אסור כ"ל טעמא שאין דעת המניח על הפושעים אבל אם אמר המניח בפירוש שהוא מניח אף על הפושעים הוא סומך לעולם על מי שהניח ומיהו ממה שפירש הר"ן פושע את דכיון דעליבת גלית אדעתך שאינך רוצה לסמון בשל אחרים ולא הנחת ואף אני אין דעתי על הפושעים שאינם רוצים לסמוך עלי ע"כ דמשמע דאם היה דעתו של שמואל גם על הפושעים שאינם רוצים לסמוך עליו הוה מצי סמיא לסמוך עליו וכן אם היה דעתו של סמיא לסמוך בשל אחרים היה יכול לסמוך על עירובו של שמואל אין להכריח דפליג אדברי הרא"ש דהכי פושעים דדייקינן שם היה דעתו של שמואל עליהם שהם יכולין לסמוך עליו היינו פושעים בגדול העיר ואינם רוצים לסמוך עליו אבל מי שהוא פושע שלא להניח עירוב איכא למימר דלא מהני וכדכתב הרא"ש ועל מאי דמשמע מדברי רש"י יש לתמוה מדאמרינן אבל היה לו להניח ולא הניח פושע הוא ואמאי קרי ליה פושע כיון שיכול לסמוך על גדול העיר וי"ל דהא דיכול לסמוך על גדול העיר היינו בשעבר ולא הניח אבל לכתחלה מודה רש"י שצריך כל אדם לערב בביתו ואם לא עירב בביתו מיקרי פושע אע"פ שהוא יכול לסמוך על גדול העיר ולדעת הרא"ש בדיעבד נמי אינו סומך על גדול העיר כיון שנזכר ולא הניח ורבי' ירוחם אחר שכתב דברי הרא"ש כתב אבל מורי ה"ר אברהם בן אסמעאל כתב ומסתברא דהאידנא דנהגו שש"צ מערב אכל בני מתא ומכריז מותר לסמוך עליו לכתחלה ולא הוי פושע ע"כ וזה כדברי רש"י והרשב"א :

כתב הכלבו התירו בעלי הוראה לסמוך על עירוב אפי' מי שהניח עירוב ואבד ואע"פ שגילה דעתו כשהניח עירובו שאין בלבו לסמוך על עירוב חבירו אם יאבד עירובו ואין בעירובו שהניח גילוי דעת ע"כ (ד) : **ומ"ש** וכשמערב על אחרים צריך שיכוין בדעתו על אותו שרוצה לערב בשבילו בפרק שני דביצה פשיטא דעת מניח בעינן : **ומ"ש** וא"צ לפרט אלא שמניח בכלל על כל בני העיר ודי שם (טז') שמואל מערב אכולה נהרדעא רבי אמי ורבי אסי מערבי אכולה טבריא : **ומ"ש** וכל מי שהוא בתחום העיר יוצא בו גם זה שם ועד כמה עד תחום שבת ופי' רש"י דלעומדים חוץ לתחום לא היה דעתו של מניח עליהם ונראה מדבריו שאם פירש שהוא מערב אף על אותם העומדים חוץ לתחום מהני אבל הר"ן כתב עד תחום שבת דמסתמא דעתו על כל הנמצאים בתחומו אבל טפי מהכי אפשר דאפי' בשפירש ומתנה לא מהני שאינו בדין שיערב אחד על כל העולם. וכתב ה"ה בשם הרשב"א אפילו עירב עירובי תחומין ויכול לבא אינו סומך עליו שלא נתן דעתו מן הסתם אלא על אותן שהן תוך תחומו ולפיכך אם פירש אפי' על מי שיכול לבא אלא ע"י עירובי תחומין אף הם סומכין עליו ע"כ וזה דעת התוס' ואין לדברים אלו ראיה עכ"ל : **ומ"ש** אבל אותו שהניחו בשבילו א"צ לדעת בשעת ההנחה לעיל קאי וה"ק כשמערב על אחרים צריך שיכוין בדעתו על אותו שרוצה לערב בשבילו אבל אותו שהניחו בשבילו א"צ לדעת בשעת הנחה ודין זה בעיא שם ופשטינן מדמכריז ר' יעקב בר אידי כל מי שלא הניח ע"ת יבא ויסמוך על שלי ומדמכריז משמע שלא היו יודעין בדבר בשעת הנחה וכתב הר"ן דשמואל ור' אמי ור' אסי דהוו מערבי אכולה מתא ולא הוו מכרזי משמע שמתוך שהיו רגילין בכך כבר היה הדבר נודע לכל אנשי המקום וסומכין עליהם ומהא שמעינן שמי שדרכו להניח בכל שנה כשמואל ורבי אמי ור' אסי א"צ להכריז אבל מי שאין דרכו להניח כר' יעקב בר אידי צריך להכריז עכ"ל : **ומ"ש** וצריך לזכות ע"י אחר פשוט בפרק חלון (עט :) : **ומ"ש** ואינו מזכה לא ע"י בנו ובתו הקטנים וכו' כ"כ הרי"ף והרא"ש בפ"ב דביצה ולמדוה מהמשנה השנויה בפרק חלון (עט :) אבל עירובי חצירות וגם הרמב"ם כתב בפ"ו כל שזוכה בעירוב שבת זוכה בע"ת וכל שאינו זוכה באותו עירוב אינו זוכה בזה :

ומ"ש וקטן שאינו סומך על שלחן אביו חשיב כגדול וגדול הסומך על שלחן אביו חשיב קטן כבר נתבאר בסימן שס"ו שזה הוא דעת הרא"ש ושהרמב"ם והרי"ף וגדולים אחרים חולקים עליו וכתב שם רבי' שטוב להחמיר כדברי שניהם ומיהו היינו לכתחלה אבל בדיעבד כל אחד מהם חשיב גדול דכיון דמידי דרבנן הוא סומכים על דברי המיקל : ובתב בהגהת סמ"ק גבי עירובי חצירות דאפי' לדברי האומר דגדול הסומך על שלחן אביו חשיב קטן לאחר שנשא אשה לא מהני סמיכות שלחן וכ"כ הכלבו בשם הר"פ : ובתב הרא"ש (שם) בפ"ב דביצה ובפ' חלון דעבדו ושפחתו העברים אע"פ שסמוכים על שלחנו לא הויא ידם כידו דדוקא בנו גדול הוא דהויא ידו כיד אביו לפי שרגיל להיות תמיד סמוך על שלחנו אבל אחר הסמוך על שלחן בעה"ב אין מציאתו לבעל הבית ואפי' אוכל אצלו בחנם כ"ש עבדו ושפחתו העברים דבשכרן קא אכלי והוא מדברי התוס' בפרק התקבל (גיטין סד :) ובפ"ק דמציעא (יב :) : כתב הכלבו שמזכה ע"י עבדו ושפחתו העברים אפי' הם קטנים שהקטן זוכה לאחרים בדבר שהוא מד"ס והא דמזכין עירוב ע"י קטן כתבו הרמב"ם בה"ע פ"ו וכתב ה"ה דהכי איתא בפרק התקבל :

ואשתו

דרכי משה

(ד) תוב א"ז בע"ה שאינו יודע בטיב עירוב ולא הניח עירוב תבשילין הו"ל כשכח וסומך על אחרים ולא מקרי פושע בבכך :

אבל

דרישה

בלשון אבל התוס' כמ"ש הב"י בשמם לשון אבל דמשמע דפליגי ודו"ק . ומ"ש בסוף הגהות מיימון הנ"ל וב"י הקלר ולא הביאם ז"ל אמנם טעמים האלו אין מספיקין לאסור מבע"י כו' ולכאורה דברים הללו תמוהים וקשים שם מיניה וביה וביאור הדברים נראה כך לפי שהיה קשה לו כיון דמדאורייתא שרי אלא חכמים אסרו מחשש שמא יבא לבשל אחול א"כ למה שרי ע"י עירוב הו"ל לאסור לגמרי לבשל ביום טוב אשבת כי מצינו פעמים הרבה שאסרו חכמים דבר המותר לגמרי לכך כתב אמנם טעמים האלו אין מספיקין לאסור כו' כיון דאיכא למימר הואיל לא אסרו לגמרי והתירו ע"י עירוב ואין לתמוה כיון דאמרינן הואיל אם כן למה אסרו בי"ט משום שמא יבשלו מי"ט לחול הא מטעם הואיל יש להתיר ג"כ מי"ט לחול די"ל דאפ"ה אסרו מו"ל מי"ט לחול דאין מן הדין לטרוח בי"ט לצורך חול ואע"פ שאין לוקין ע"ז ואין בו איסור דאורייתא מטעם הואיל מ"מ רבנן אסרוהו והצריכו גם כן עירוב תבשילין כדי להתיר לבשל מי"ט לשבת מטעם גזירה שמא יבא גם כן לבשל מי"ט אחול מטעם הואיל . ב"י הביא דברי הרא"ש בד"ה ואשתו כו' וז"ל וכתב הרא"ש על דברי הרי"ף ול"נ דאין מזכה על ידי אשתו דהא דאמרינן גבי עירובי חצירות במזכה ע"י אשתו מוקי לה בשלבי נדרים בשיש לה בית באותו חצר דמיגו דזכיא לנפשה זכיא נמי לאחריני כו' יש לתמוה בדברי הרא"ש שהוכיח מהאי אוקימתא דשילהי נדרים משמע דסבר כן ולעיל בסימן שס"ו הביא ב"י בשם התוס' והרא"ש דהשוא אוקימתא אתיא כרבי יהודה בן בבא כו' ושפוסקים הלכה כר' יהודה בן בתירא ופי' שם ב"י דהשיא אוקימתא דלא כהלכתא הלכך בנשים לית לן בה בין שיש לה בית לאין לה בית ואינה מקבלת פרס ואינה מקבלת פרס תליא מילתא דכל דמקבלת פרס ידה כידו וכל שאין מקבלת אין ידה כידו וכר' יהודה בן בתירא דקי"ל כוותיה א"כ משמע בהדיא דסבר הרא"ש דהשיא אוקימתא דלא כהלכתא והכא סתר דברי הרי"ף מהשיא אוקימתא משמע דסבר כן ונראה לע"ד ליישב דבריו הכי דס"ל להרא"ש ז"ל מאחר שהרי"ף כתב שם משנתינו כלורתה שמזכה ע"י אשתו ודבר פשוט הוא דסתם אשה יש לה מזונות מבעלה או נתן לה מעות למזונותיה או אמר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך ובכל אלו מקבלת פרס מקרי וכמ"ש ב"י לפי האמת ואפ"ה סתם וכתב דמזכין על ידי אשתו ע"כ צ"ל דסבר כרבי יהודה בן בבא ועי"כ צ"ל דסבר ג"כ כהשיא אוקימתא דשילהי נדרים דקוי ג"כ כרבי יהודה בן בבא וכיון דסבר הרי"ף כהשיא אוקימתא לכך דחה הרא"ש דברי הרי"ף מהשיא אוקימתא אבל הרא"ש עצמו לא סבר כהשיא אוקימתא אלא כר' יהודה בן בתירא ולא שאני לן בין יש לה בית לאין לה בית אלא במקבלת פרס תליא מילתא וכמו שפירשתי ועיין בב"י סימן שס"ו ומ"מ צריך ליתן טעם למה לא כתב רבינו פלוגתת הרי"ף ורי"ו עם הרא"ש בענין זה לעיל סימן שס"ו ובאמת ארבינו לק"מ שנמשך אחר דברי הרא"ש והרא"ש לא הזכיר דברי הרי"ף ומחלוקתו בעירובין לא בפרק הדר ולא בפרק חלון ע"ש ומ"ש רבינו בשם ר"י לא מצאתי כ"כ בשם ר"י בשום מקום כ"א התוס' כ"כ שתם שם בפ' חלון ב"י הביא בד"ה כתבו הגהות כו' וז"ל ומלאתי כתוב כגון שחל סוכות בה"ו ואם הותיר פת יאכלנו כו' הא דלא נקט כל שני י"ט ומסיים למאר דמילתא דפשיטא הוא דלא שייך הכנה כלל מסיום למאר כיון דממ"כ אחד מהם חול ואם דלא נקט שחל י"ט שחל בה"ו דבא לאשמעינן דאפי' יום שמיני דסוכות דהוי כי"ט אחר שהוא י"ט בפני עצמו אפ"ה יכול לסמוך על אותו עירוב שעירב י"ט ושבת ראשון והאי דנקט שחל בה"ו ולא נקט שחל ביום ו"ז משום דבעי לאשמעינן רבותא דיכול לאוכלו ביום ה' שאחריו אע"פ שהוא י"ט בפני עצמו ואי חל בו' ז' דעירב על יום ו' לבשל בו לצורך שבת לא הוי רבותא כ"כ לאוכלו ביום ו' וק"ל . ב"י סתר טעם רבינו שכתב מפני שאין העולם יודעים כו' ונתן טעם אחר כיון שהוא לא עירב נאסר לאכול ולבשל כלל לא לו ולא לאחרים וטעמו אין כ"ל משום דק"ל לפי טעמו למה לא יוכל לבשל לאחרים לא יהא אלא שכירו שלא עירב וכי לא יכול לבשל לבעליו בשלמא לטעם רבי' מפני שאין העולם יודעים שהוא לאחרים לפ"ז יש לאסור אפי' שכירו שלא עירב אבל ב"י דסבר כיון שאין מבשל בביתו אלא בבית אחרים מוכחא מילתא לאחרים הוא מבשל ולפ"ז שפיר יכול לבשל לבעליו ואין טעם לאסור וא"כ למה אסר מי שלא עירב לבשל לאחרים דמסתמא כיון שמבשל לאחרים מטו ליה הנאה מיניה והוי כשכירו ולמה יהא אסור לכך נראה טעם רבינו יותר נכון . ב"י הביא בש"ס זה המרדכי בשם מהר"ם לעשות עירוב תבשילין עכשיו ביום טוב שני כראה דל"ד קאמר י"ט שני דגם בי"ט ראשון יכול לערב והא דנקט יו"ט שני לרבותא נקט אפילו בי"ט ב' דלא מצי לערב ע"י תנאי אפ"ה מצי לערב וכמו שהביא ראייה וע"ש . ב"י וז"ל הביא ס"ם זה דברי הרוקח שכתב וז"ל כתב הרוקח שכח ולא עירב ביום טוב ונזכר בי"ט בלילה אין להניח ואם הניח עשוי והביא ראייה מהא דאמרינן בפרק משילין אין מגביהין תרומה ואיני יודע אם הכונה זו לומר שהוא מערב על תנאי או אם סובר שאם הניח עירוב בי"ט עצמו אפילו שלא בתנאי מהני וע"ש ויש לתמוה עליו איך עלתה על דעתו לפרש דברי הרוקח שהוא מערב על ידי תנאי דהא תלמוד ערוך הוא בפ"ב דביצה והביאו ב"י דיכול לערב ע"י תנאי בי"ט ולא צריך ראייה לזה וצ"ל שהוא היה סובר שמיירי דשכח ג"כ לערב בי"ט ראשון ונזכר בליל שני לכך היה מסופק אם ע"י תנאי קאמר ואשמעינן דמועיל על ידי תנאי אפי' בשני וצ"ל שהוא היה גורס אם שכח אפילו בי"ט ראשון וזה דוחק גד ב איך יועיל תנאי בליל י"ט שני אבל לפי גירסא שמלאתי ברוקח שגורסים אם שכח מעי"ט ולפ"ז הוי כפשוטו ומיירי שנזכר בי"ט ראשון ובלא תנאי קאמר דע"י תנאי דבר פשוט הוא שיכול לערב ואין להקשות למה לא יערב ע"י תנאי די"ל כגון שחל י"ט בו' ז' או שטעה וסבר שא"צ תנאי ועירב בלא תנאי ואשמעינן דעירובו עירוב ודו"ק : [ג] וקטן שאינו סמוך על שלחן אביו חשיב כגדול

פרישה

(ז) **וכל** מי שהוא בתחום אבל אותם שחוץ לתחום אפילו הניחו עירוב דיכולין לבא מסתמא לא נתן דעתו עליהן אא"כ התנה עליהן בפי' התוס' והרשב"א ורמ"ה :

(ח) **אבל** אותו שהניחו כו' אדלעיל קאי ברא
שון שהוא ודאי קודם אסרי' : על

ואשתו פסק רב אלפס ור"י שמזכה להם על ידה וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאינו מזכה על ידה וכ"כ בעל העיטור כיצד הוא עושה לוקח העירוב בידו ונותנו למי שיש לו זכות בשביל מי שמערב על ידו ואומר לו זכה בעירוב זה בשביל פלוני ונוטלו הזוכה מידו וחוזר ונוטלו מיד הזוכה ומברך על מצות עירוב ואומר בדין יהא שרי לן לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולמיעבד כל צרכנא מי"ט לשבת ולכל בני העיר הזאת או למי שירצה לפרט ואע"פ שהניח עירוב כתב א"א ז"ל שאינו יכול לבשל מיום טוב הראשון לשבת וכ"כ בעל העיטור ויכול להניח העירוב (ט) על דעת להיות סומך

ואשתו פסק הרב אלפס ור"י שמזכה להם על ידה דברי הרי"ף בפ"ב דביצה וכן דעת הרמב"ם וכתב הרא"ש על דברי הרי"ף ולי נראה דאין מזכה ע"י אשתו דהא דאמרינן גבי עירובי חצירות במזכה על ידי אשתו מוקי לה בשילהי נדרים (פח:) בשיש לה בית בתוך חצר דמגו דזכיא לנפשה זכיא נמי לאחריני אבל אין לה בית בתוך חצר לא דיד אשה כיד בעלה ובע"ת אין אדם צריך לזכות לאשתו ולבני ביתו אלא כשהוא עירב כלם מותרין וכיון דאין צריך לזכות אין מזכין על ידה א מידי דהוה אעירובי חצירות כשאין לה בית בחצר אבל הר"ן כתב דליתא דהא אוקימתא התם הכי ה"מ אליבא דר"מ דאמר אין קנין לאשה בלא בעלה כדאיתא פ"ק דקידושין (כג:) אבל לרבנן דפליגי עליה דר"מ התם לא צריכינן בעירובי חצירות שתהא לה בית בתוך מבוי הלכך מצי מזכה על ידי אשתו עד כאן לשונו ולענין הלכה נקטינן ככל הני רבוותא דשרו לזכות על ידי אשתו :

כיצד הוא עושה לוקח העירוב בידו ונותנו למי שיש לו זכות וכו' דבר פשוט הוא דברוצה לערב על אחרים מיירי ומפני כך צריך לזכות דאילו באינו רוצה לערב על אחרים אינו צריך לזכות כלל אלא לוקח העירוב בידו ומברך ואומר בדין עירובא יהא שרי לנא לאפויי וכו' כתב הר"ן בפ"ב דביצה צריך שהזוכה להגביה מן הקרקע טפח דכיון דברשות מזכה הוא לא מצי זכי בלא הגבהה דהכי תני לה בתוספתא גבי עירובי חצירות ורבי' לא הזכירו כאן לפי שסמך על מ"ש בסימן שס"ו לגבי עירובי חצירות דמשם נלמד לע"ת :

ואומר בדין יהא שרי לנא לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא וכו' הרי"ף והרמב"ם לא כתבו אלא לאפויי ולבשולי וכתב ה"ה יש מי שהוסיף בנוסח האמירה להדליק את הנר וכ"כ בעל ההלכות לאפיא ולבשולי ולמיעבד כל צרכין ולאדלוקי שרגא וכתב הרשב"א שכן ראוי לומר עכ"ל וכ"כ הרא"ש והר"ן בפ"ב דביצה גבי מתני' דג' דברים ר"ג מחמיר כדברי ב"ש ואכתוב דבריהם לקמן בס"ד : **אע"פ** שהניח עירוב כתב א"א ז"ל שאינו יכול לבשל מיו"ט ראשון לשבת כ"כ בתשובה ונתן טעם משום דודאי יום ראשון עיקר ויו"ט שני אינו אלא משום גזירה וכו' וכיון שאפשר לו לשחוט בב' שהוא כחול למה ישחוט בראשון שהוא ודאי קודש וכ"כ רבינו ירוחם בשם המפרשים וכ"כ הר"ן בפ"ב בשם רבינו אפרים דאינו מבשל מיו"ט ראשון לשבת ונתן טעם משום דשבת קרובה התירו ע"י עירוב שבת רחוקה לא התירו וכ"כ ה"ה בשם העיטור וגם הרשב"א כתב בתשובה דאינו מבשל מי"ט ראשון לשבת על ידי עירוב מהטעם שכתב הירושלמי ואע"פ שכתב שמתוך גירסת הירושלמי הוא מסופק בדבר נקטינן ככל הנך רבוותא דפשיטא להו לאסור : **כתב** הגה"מ דאיתא בירושלמי מי"ט לחבירו ומי"ט לשבת ופי' ראבי"ה כגון שב' ימים של י"ט הם שבת וע"ש ואשמעינן שצריך בעי"ט שניהם עכ"ל נראה שר"ל שצריך שיאמר בעירוב זה יהא מותר לבשל מיו"ט לחבירו ומי"ט לשבת שאע"פ שאינו מבשל אלא ביום א' לצורך יום אחר כיון שאותו יום שמבשלים לצרכו יש לו ב' שמות צריך להזכירו בב' שמותיו (ה) וקשה לי שאין הלשון מכוון דמשמע דבשני ימים הוא רוצה לבשל לצורך שני ימים אחרים ואינו כן אלא ביום א' רוצה לבשל לצורך יום אחר וכך היה ראוי לומר מי"ט לחבירו שהוא י"ט ושבת והמרדכי בפ"ב דביצה כתב דברי ראבי"ה בע"א וז"ל והא דקאמר הירושלמי מי"ט לחבירו פי' ראבי"ה כגון אם חל י"ט ע"ש ושבת אז צ"ל מי"ט לחבירו דהיינו כמו מיום טוב לשבת ע"כ ולפ"ז אפשר דה"ק או יאמר מי"ט לחבירו או יאמר מיום טוב לשבת דבאיזה מהם שיאמר ס"ד ומנא"י כתוב שיתכן לפרש הירושלמי הזה כגון שחל סוכות בה"ו ואם הותיר פת ביום ה' יאכלנו ביום ה' אחריו שגם באותו יום יהיה י"ט אע"פ שיש ימי חול בינתיים צ"ל י"ט דהכנה שייך בה משום דסעודת י"ט חשובה מידי דהוי אביצ' ואי משום ימי היתר שבינתיים ודכוותייהו לענין ביצה שרי לא דמי דהתם מתילא הכא בידים ע"כ ודברי התוס' בריש ביצה בהפך שהרי כתבו דלא שייך הכנה אלא בביצה שהוא דבר חדש שלא היתה מעולם ולא היתה ראויה כלל מעיקרא אבל דבר שאינו מחוסר רק תיקון בעלמא כגון אפייה ובישול לית ביה משום הכנה :

ומ"ש ויכול להניח העירוב ע"ד להיות סומך עליו כל זמן שהוא קיים אפילו לי"ט אחר ברפ"ב דביצה (טו:) בעי מ"ט תקנו ע"ת אמר רבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה לי"ט רב אשי אמר כדי שיאמרו אין אופין מי"ט לשבת ק"ו מי"ט לחול וכתב הרא"ש נראה דנפקא מינה בין אלו ב' הטעמים דלרבא צריך לערב דוקא בעי"ט כדי שיברור מנה יפה לשבת ולרב אשי יכול לערב אפי' קודם עי"ט וי"ט של סוכות שחל להיות בה' בשבת יכול לערב עי"ט עירוב א' לשבת זו ולשבת הבאה וכ"כ המרדכי בשם הירושלמי דע"ת של י"ט ראשון מועיל גם לאחרון ובלבד שיאמר בפירוש עד מוצאי י"ט האחרון וכ"כ הגה"מ וכ' עוד אבל להניח בי"ט א' שיועיל בכל י"ט שבאותה שנה לא ולא דמי לעירובי חצרות שמניח בפעם אחת לכל שבתות השנה משום דהכא הוי טעמא כדמפרש רבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט ואי מקדים לערב כולי האי אין לך שכחה גדולה מזו עכ"ל. ויש להסתפק בדברי הרא"ש אם הוא סובר כדברי ההגהות ולפיכך כתב דבי"ט של סוכות יכול לערב עירוב אחד לשבת זו ולשבת הבאה ולא כתב לערב בי"ט אחד שיועיל בכל י"ט שבאותה שנה או אם סובר דנקטינן כרב אשי ומפני כך כתב דבי"ט של סוכות יכול לערב עירוב אחד לשבת זו ולשבת הבאה דאילו לטעמא דרבא אינו יכול לערב מי"ט ראשון לי"ט אחרון דכיון דמרחק כמה יומי אין לך שכחה גדולה מזו וכיון דהלכה כרב אשי לית לן למיחש לשמא יברור כלל ואם כן אפי' מי"ט אחד לכל י"ט שבשנה יכול לערב ומה שלא כתב הרא"ש כן היינו מפני שאין דרך

ומ"ש ואשתו פסק רב אלפס ור"י שמזכה להם על ידה וא"א הרא"ש כתב שאינו מזכה על ידה טעמו כיון דבע"ת אין מזכין על ידה אלא כשיש לה בית בתוך חצר דמגו דזכיא לנפשה זכיא נמי לאחריני ובע"ת דאינה צריכה לזכות אין מזכין על ידה מידי דהוה אע"ח כשאין לה בית בחצר עכ"ל ולפי זה מודה הרא"ש שאם אינו מעלה לה מזונות כיון דצריכה לעשות ע"ת לעצמה דמזכין נמי על ידה שהרי צריכה לזכות לעצמה ופשוט הוא והר"ן דחה ואמר דהא דאוקימנא התם כשיש לה בית בתוך חצר ה"מ לר"מ דאמר אין קנין לאשה בלא בעלה אבל לרבנן לא צריכינן דאית לה בית וכו' הלכך מצי מזכה ע"י אשתו עכ"ל ומביאו ב"י ופסק הלכתא דשרי לזכות ע"י אשתו ודע שמ"ש רבינו דרב אלפס התיר לזכות ע"י אשתו כך כתוב בספרי הרי"ף ישנים אבל מזכה ע"י בנו וכו' וע"י אשתו כדאמרי' לענין שבת אבל בספרי הדפוס שבידינו כתבו תוס' וז"ל ואוקמינן להאי דקתני ע"י אשתו פ' אלו נדרים (דף פ"ח) שיש לה לאשתו חצר בתוכה מבוי והיא שרויה לבדה מגו דזכיא לגופה זכיה נמי לאחריני אבל איתתא דיתבה בהדי בעלה בחצר אחת לא זכיא מידי לאחרינא דקי"ל יד אשה כבעלה ואע"ג דהתם משמע דלר"מ הוא דצריך לרבנן לא צריך מיהו כיון דרב קאמר התם כר"מ קי"ל כרב באיסורי ועוד דבקדושין קאמר רבא דכ"ע יד אשה כבעלה ובע"א פליגי דאשתכח דלד"ה צריך שיהא לה חצר ואותה חצר נתנוהו לה ע"מ שאין לבעלה רשות בה וכדרבנן דלר"מ לא משכחת לה שיהא לה חצר שלא יהא שלו דקאמר במשנה פ"ק דקדושין (דף כ"ב) בכסף ע"י אחרים ובשטר ע"י עצמו דקנייה רבו בכל ענין אלא אליבא דרבנן וכיון דחצר שלה ולא לבעלה ומקבלת פרס ואוכלת במקומה דינא הוא דצריכה לערב כר"י ב"ב דאמרינן בפרק הדר (דף ע"ג) דאוסר בגשים אבל בעירוב תבשילין דלא שייך לא מציא זכיא לאחריני מש"ה לא תנן (פ"ד דמסכת מעשר שני ועיין בפ"ק דקידושין דף כ"ב) גבי מעריס אדם על מעשר שני ע"י אשתו אלא בשיתופי מבוי בלבד כדאמרינן לענין שבת עכ"ל והגה"ה זו חולקת אפסק האלפסי דמתיר לזכות ע"ת ע"י אשתו ומהרש"ל הקשה דהיאך תלינן הא דאוקימנא התם כשיש לה חצר וכו' בפלוגתא דר"מ ורבנן דהלא מפורש בנדרים לשם דמותיב אמתני' דבפרק חלון דתני בה ומזכה ע"י אשתו מדתניא להדיא דאין זכין לכן ע"י אשתו ומסיק רב אשי מתניתין בשיש לה חצר וכו' אלמא דהך אוקימתא אינו תלוי כלל בפלוגתא דרב ושמואל אי הלכה כר"מ או כרבנן וכן פי' התו' והרא"ש לשם להדיא גם הר"ן כתב להדיא בנדרים דאין תלוי האי אוקימתא במילתא דרב וכו' והאריך ודחה לדברי הר"ן דבפ"ב די"ט ולע"ד גברא קא חזינא תיובתא לא קא חזינא דאין ספק דהוה מצי לשנויי מתניתין כרבנן ברייתא כר"מ דהא פשיטא דלרבנן דאין יד האשה כיד בעלה יכול לזכות על ידי אשתו אלא דניחא ליה לתלמודא לאוקמי מתניתין כר"מ משום דסתם מתניתין ר"מ דמה"ט פריך ר' זירא ממתני' דחלון אמתניתין דנדרים אליבא דרב כדפי' רש"י לשם אבל ברייתא דאין זכין לכן על ידי אשתו פשיטא דכר"מ אתיא ולא כרבנן כדפי' ואיתא לדברי הר"ן בפ"ב די"ט דלא כמהרש"ל ואיתא נמי למ"ש בהגהות דאלפסי שבדפוס ומ"מ לענין הלכה נקטינן אעפ"י דלכתחילה אין לזכות על ידי אשתו בדיעבד סומכין על דברי המיקל בעירוב וכדלעיל בסימן שס"ו :

כיצד הוא עושה וכו' לעיל קאי דקאמר מצוה על כל אדם לערב וגם מצוה על כל גדול וכו' וכדי לפרש כיצד יעשה הגדול אמר דנותנו למי שיש לו זכות וכו' דאילו במי שמערב לעצמו לוקח העירוב בידו ומברך ואומר בדין יהא שרא לנא לאפויי וכו' ועכשיו נהגו כל העולם לזכות לכל בני העיר ומברכין ג"כ בלשון זה שכתב רבינו וכמ"ש בכל הסידורים ומ"ש לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא כ"כ הרא"ש לשם שכך נהגו אעפ"י שלא תקנו אלא לעיקר סעודה היינו דא"צ לעשות העירוב אלא מפת ותבשיל שהוא עיקר סעודה אבל צריך להזכיר כל דבר שאסור לעשות בלא עירוב עכ"ל וזה שלא כדעת הרי"ף והרא"ש דלא כתבו אלא לאפויי ולבשולי. ודע דמהרש"ל בתשובתו סי' ע"ח למד מדברי הרא"ש דאסור לשחוט בי"ט שני לצורך שבת אפי' עושה ע"ת כיון שלא התנה ולא פי' ולשחוט דכי היכי דצריך להתנות ולומר ולאדלוקי ולא הוי בכלל ולמעבד כל צרכנא הכי נמי כ"ש שחיטה ואף עפ"י דבתשובת הרא"ש מפורש דיכול לשחוט דחה ואמר דהיינו דוקא דהזכיר בע"ת לשחוט ע"ש ושרי ליה מהריה דאין ספק דמותר לשחוט כמפורש בתשובת הרא"ש בסתם ולא דמי למאי דמצרכינן לפרש ולאטמוני ולאדלוקי שרגא דהתם כיון דאפשר לאפות ולבשל לצורך שבת וא"צ להטמין וכן אפשר בלא הדלקת נר שאין זה מעיקר הסעודה אבל לשחוט פשיטא שהיא בכלל ולבשולי שאי אפשר לבשל אם לא ישחוט תחלה וכן שאר מלאכות הפשט ומליחה וכל המלאכות שקודמין לבישול דאין צריך להתנות עליהן בפירוש לפי שהן בכלל ולבשולי וזהו מיושב במה שהוסיפו לומר ולמעבד כל צרכנא דקאי על מ"ש תחלה לאפויי וכו' ובא לומר שהוא מתנה על ד' מלאכות אלו אפייה ובישול והטמנה והדלקת הנר שיעשה ג"כ כל מה שצריך עוד מלאכה לצורך תשלום אלו הד' מלאכות וכדפי' ולפע"ד דחזר בו מתשובה זו בחבורו כיון שלא הזכיר דין זה לשם : **ויכול** להניח עירוב ע"ד להיות סומך עליו כ"ז שהוא קיים אפילו לי"ט אחר וכו' ע"פ מ"ש הרא"ש ריש פ"ב דרבא ורב אשי פליגי בהא מילתא והלכה כרב אשי דבתרא היא ומשמע דס"ל להרא"ש ורבינו דיכול לסמוך בכל י"ט שבאותה שנה וכן פי' ב"י אבל מהרש"ל השיג ואמר דאפי' לרב אשי צריך לערב בכל עי"ט ולא יועיל ע"ת דעי"ט ראשון לי"ט אחרון כ"ש דלא יועיל לכל י"ט שבאותה שנה וכן לא יועיל ע"ת כלל אף לאותו י"ט אלא היכא שעשה מעי"ט אבל כשעשאו קודם ערב יום טוב לא יועיל ואפי' לרב אשי וכן עמא דבר והאריך בזה מיהו אף על גב דהכי נהוג לכתחלה מ"מ כדאי הם הרא"ש ושאר הפוסקים לסמוך עליהן

דרכי משה

(ה) אבל בא"ז כתב דאין לאומרו וטעות נפל בירושלמי וכ"נ דעת ב"י שאין לאומרו וכן המנהג. כתב מהרי"ל שאם אינו יודע לומר העירוב בלה"ק יאמר בלשון חול : כתב

פרישה

(ט) על דעת להיות סומך עליו כו' לכתחלה לא יסמוך עליו : שיכול

דרישה

כגדול ולעיל בסי' שנ"ו כ' רבי' וטוב להחמיר כדברי שניהן והא דלא כתב ג"כ הכא י"ל שסמך על מ"ש לעיל וגם בשאר דברי' קיצר בעירוב תבשילין וסמך על מ"ש לעיל גבי עירובי חצירות אלא שיש לדקדק קצת לפי מאי שפירשתי דרבינו רצה לקצר כאן וסמך אלעיל וזה אינו מכוון כי רואה אני בדברי רבינו כאן ארוכות וכתב יותר במה שהביא תחלה ל' המשנה ומ"כ הביא פירוש הרא"ש וגם שיש יכול לקצר שיטב ולא הו"ל להביא אלא פי' הרא"ש ותו לא וכמו שהביא שם בסימן

חדושי הגהות

תקכז א ומה שלא כתב רבינו הטור שיכול לזכות על ידי אשתו בשאין מעלה לה מזונות כמ"ש לעיל סימן שס"ו לענין עירובי חצירות אפ"ה משום דמלתא דפשיטא היא דכיון דזכיית העירוב לענין בישול הוא והוא אינו מעלה לה מזונות צריכה עירוב תבשילין לעצמה פשיטא דאשתו כאחר דמיא אבל לעיל סימן שס"ו קמ"ל אע"ג שהיא עמו בביתו

סומך עליו כל זמן שהוא קיים אפילו לי"ט אחר. נאכל או נאבד קודם שבשל לשבת אינו יכול לבשל עליו אפילו באותו י"ט נשאר ממנו כל שהוא (ס"א כזית) סומך עליו ולאחר שהכין צרכי שבת יכול לאוכלו מיד התחיל בעיסתו ונאכל העירוב אמר אביי גומר וא"א הרא"ש ז"ל כתב איכא לאיסתפוקי במלתיה דאביי אי בעי למימר גומר עיסה זו שהתחיל בה ושוב לא יבשל ולא יטמין וכן אם התחיל לבשל תבשיל אחד יגמרנו לבד או שמא כיון שהתחיל להתעסק באחד מצרכי שבת בעוד העירוב קיים גומר כל צרכי שבת והלשון משמע כן דקאמר גומר דמשמע כל צרכי שבת דאי אעיסה להוד קאי הו"ל גומרה והדבר שקול עד יבא יורה צדק: מי שלא עירב אסור להדליק נר של שבת וכשם שאסור לבשל לעצמו כך אסור לבשל לאחרים [ב] אפילו בביתם שאין העולם יודעין שהוא לאחרים וגם אחרים אסורין לבשל לו ואין לו תקנה אלא שיקנה קמחו ותבשילו לאחרים והם אופין ומבשלים ונותנין לו דשלהם הם מבשלין ונותנין לו אח"כ ואפי' בביתו יכולין לבשל דאחר שנתנה להם במתנה קנו אותו ובעל העיטור כתב מסתברא אחרים שלא הניחו עירוב אופין ומבשלין למי שהניחו דשלוחו של אדם כמותו ולא נהירא דבהדיא גרסינן אינו אופה לאחרים ואם עבר במזיד ובשל מותר לאכלו אבל אם הערים לבשל שתי קדירות לצורך היום והותיר אחת לצורך מחר אסור לאוכלה

ואם

ב"ח

עליהן בדיעבד וכ"פ ב"י בספרו הארוך ובש"ע והכי נקטינן:

ומ"ש נשאר ממנו כל שהוא וכו' כתב ב"י דרבינו נמשך כאן אחר לשון המשנה שאמרה ואם שייר ממנו כל שהוא סומך עליו לשבת כדמפרש בגמרא כל שהוא לאו דוקא דשיור כזית בעינן וסמך על מ"ש לעיל דכזית הוא שיעור העירוב בין בתחלתו בין בסופו ע"כ מיהו בספרי רבינו המדוייקים כתוב בכאן נשאר ממנו כזית. ומיהו כתב מהרש"ל דכיון שצריך להיות העירוב קיים אין ראוי לאכלו עד ליל שבת ומ"מ היה מנהג מהר"ם להניח הככר תחת הלחם המשנה בליל שבת ובמחרתו ובסעודה שלישית היה בוצע עליו דמאחר דמתעביד ביה מצוה חדא ראוי לעשות עליו מצוה אחרת וכן נהגו בעירובי חצירות ע"כ:

התחיל בעיסתו וכו' עד יבא יורה צדק מיהו הראב"ד בהשגות אינו מסופק אלא מפרש לחומרא גומר עיסה זו לבד וכתב להקל בצד אחד וז"ל מה שעשה בעוד שהעירוב קיים מותר לו לשבת ופי' ה' המגיד דמה שנעשה בהיתר אפי' נתכוין בו לצורך י"ט יכול הוא להניחו לשבת ולבשל מכאן ואילך לי"ט עכ"ל ומביאו ב"י והכי נקטינן כקולו וכחומרו וכן פסק בש"ע:

מי שלא עירב וכו' זהו ע"פ שיטתו של הרא"ש שצריך להתנו' ולומר לאטמוני ולאדלוקי אבל להרי"ף ולהרמב"ם יכול להדליק ונראה דאע"פ דנהגו לכתחלה כהרא"ש כדאי הם הרי"ף והרמב"ם לסמוך עליהן בדיעבד אם לא עירב להדליק נר של שבת שהיא מצוה: וכשם שאסור וכו' שם בעיא דאיפשטא וכגירסת התוספות וקנייה זו היא בלא ק"ס אלא בל' מתנה גרידא ובמשיכה ואע"פ דמחזי כעובדין דחול משום מצוה התירו להקנותו כי היכי דמקני לולב ואתרוג בי"ט וכ"כ במרדכי ומביאו ב"י: **ומ"ש** שאין העולם יודעין שהוא לאחרים כלומר אע"פ דשלוחו של אדם כמותו ואם כן אחרים שערבו אין צריכין לזכות לבני ביתם דכשעירב כולם מותרים וכמ"ש הרא"ש וא"כ מדינא ודאי זה שלא עירב מותר לאפות ולבשל לאחרים בביתם כשעירבו הם אפ"ה אסרו חכמים מפני מראית העין דאותן שידעו שזה לא עירב סבורים שמבשל ואופה לעצמו משלו בבית אחר כדי שלא יבינו שעובר על דברי חכמים כנ"ל דעת רבינו ודלא כמה שנראה ממ"ש ב"י ומהרש"ל לדחו דברי רבינו בזה אלא דבריו ברורים וישרים:

ומ"ש רבינו על דברי בעל העיטור ולא נהירא הוא לפי דכך הוא משמעות לשון הברייתא בסתמא דתני בה מי שלא הניח ע"ת הרי זה לא יאפה ולא יבשל לא לו ולא לאחרים ולא אחרים אופין ומבשלין לו אבל הדבר פשוט דלא קשיא כלל דמדינא ודאי מותר לאפות ולבשל לאחרים כדפי' בסמוך דרבי' מודה בזה אלא דס"ל לרבינו דברייתא אוסר לפי שאין העולם יודעים אבל בעל העיטור לא ס"ל הך פירושא אלא הכי פירושו דאינו אסור אלא שלא יאפה ולא יבשל משלו לא לו ולא לאחרים וכן אחרים אין אופין ומבשלין לו משלו והכריח בעל העיטור לפרש כן דהא בע"כ פשיטא הוא דאחרים יכולין לאפות ולבשל משלהם וליתן לו אח"כ במתנה כדמוכח מהך בבא דמקנה קמחו לאחרים וא"כ בע"כ הא דתני ולא אחרים אופין ומבשלין לו היינו לומר דמשלו אין אופין ומבשלין א"כ רישא נמי דאסור לו לאפות ולבשל לא לו ולא לאחרים היינו לומר ג"כ דמשלו אסור דומיא דסיפא ולפע"ד העיקר כדברי בעל העיטור ופירושו והכי נקטינן:

ואם ערב במזיד ובשל וכו' שם איבעיא להו עבר ואפה מאי ת"ש מי שהניח ע"ת וכו' ואם הערים אסור וקס"ד דה"ה לעבר ואפה א"ר אשי הערמה קא אמרת שאני הערמה דאחמירו ביה רבנן טפי ממזיד ר"נ בר יצחק אמר אפי' את"ל דמזיד והערמה שוין כדקס"ד דפשטן איכא למדחי דהך ברייתא דאוסר הערמה וה"ה למזיד חנניא היא ואליבא דב"ש (אבל לב"ה שרי תרווייהו) ונראה דרנב"י לא אתא אלא למידחי פשיטותא דאפי' למאי דקס"ד ליכא ראיה לאיסורא היכא דעבר ואפה אבל קושטא ודאי הכי הוא דאחמירו רבנן הכא בהערמה טפי ממזיד וכדמשמע מלישנא דרב אשי דדחי ליה ברייתא ואמר הערמה קאמרת וכו' אלמא דדבר פשוט הוא דהערמה דהכא חמירא טפי ממזיד ורנב"י נמי מודה לרב אשי דקושטא הכי אלא דדחי ליה לפשטן דאף למאי דקס"ד ליכא למיפשט לאיסורא:

ומ"ש

ב"י

דרך תבשיל להתקיים כ"כ ומיהו אי מערב במעושן שהוא עשוי להתקיים זמן הרבה אה"כ שיוכל לערב מיו"ט אחד לכל ימים טובים שבשנה לדעת הרא"ש וזה נראה יותר וכ"כ מדברי רבי' שסתם וכתב שיוכל להניח העירוב ע"ד להיות סומך עליו כל זמן שהוא קיים אפי' לי"ט אחר והכלבו כתב יש לעיין אם יניח ע"ת קודם י"ט ב' ימים או יותר אם יועיל לו ועל זה כתב ה"ר נתנאל לחומרא דאין לשנות מנהג עי"ט בלא ראיה ברורה ואין לנו אלא לשון משנתינו עושה אדם ע"ת מעי"ט וסומך עליו לשבת וגם הברייתות והתלמוד כך הוא ועוד כיון דאין אופין [אלא] על האפוי ואין מבשלין אלא על המבושל אין כבוד י"ט בתבשיל שכבר עברה צורתו ואין בתבשיל שייך זכרהו מאחר שבא להשכיחו וכן טעמא דכולהו אמוראי לא שייכי אלא עי"ט ועוד האריך בטעמו של דבר ולענין הלכה לכתחל' נקטינן להחמיר ובדיעבד להקל כיון דמידי דרבנן הוא:

נאכל או נאבד קודם שבישל לשבת אינו יכול לבשל עליו וכו' משנה בפ"ב דביצה אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחלה ואם שייר ממנו כל שהו סומך עליו לשבת וכבר כתבתי דמפרש בגמרא דשייר ממנו כל שהו לאו דוקא דלעולם בעינן שישתייר ממנו כזית וכל שנשתייר ממנו פחות מכזית אינו סומך עליו ורבינו נגרר כאן אחר לשון המשנה וכתבה כמות שהיא וסמך על מ"ש לעיל שכזית הוא שיעור העירוב בין בתחלתו בין בסופו: **ומ"ש** ולאחר שהכין צרכי שבת יוכל לאכלו מיד ברייתא שם: **ומ"ש** התחיל בעיסתו ונאכל העירוב ואמר אביי גומר ג"ז שם: **ומ"ש** בשם הרא"ש איכא לאסתפוקי במלתיה דאביי וכו' עד והדבר שקול עד יבא יורה צדק ג"ז שם. והר"ן ג"כ נסתפק בכך וה"ה כתב בהשגות א"א נ"ל שאם אפה ולא בישל או בישל ולא אפה ונאכל העירוב או אבד מה שעשה בעוד שהעירוב קיים מותר לו לשבת ע"כ וסברא נכונה הוא שמה שנעשה בהיתר אפי' נתכוין בו לצורך י"ט יכול הוא להניחו לשבת ולבשל מכאן ואילך לי"ט עכ"ל: **מי** שלא עירב אסור להדליק נר של שבת כ"כ הרא"ש והר"ן שם גבי מתניתין דג' דברים ר"ג מחמיר כדברי בית שמאי ודקדקו כן מן הירושלמי אבל מדברי הרמב"ם שכתבתי אצל נוסח לשון העירוב נראה דהדלקת הנר אינו תלוי בעירוב: **וכשם** שאסור לבשל לעצמו כך אסור לבשל לאחרים וכו' שם (יז.) איבעיא להו מי שלא הניח ע"ת הוא נאסר ואין קמחו נאסר או דילמא הוא נאסר וקמחו נאסר למאי נ"מ לאקנויי קמחו לאחרים אי אמרת הוא נאסר וקמחו נאסר צריך לאקנויי קמחו לאחרים ואי אמרת הוא נאסר ואין קמחו נאסר לא צריך לאקנויי קמחו לאחרים מאי ת"ש מי שלא הניח ע"ת ה"ז לא יאפה ולא יבשל ולא יטמין לא לו ולא לאחרים ולא אחרים אופין ומבשלין לו כיצד הוא עושה מקנה קמחו לאחרים ואופין ומבשלין לו ש"מ הוא נאסר וקמחו נאסר ש"מ ופי' הר"ן לאקנויי בלשון מתנה בלא סודר אלא כשאר מטלטלין הניקנין במשיכה (ו). והמרדכי כתב בה"ג התיר להקנותו בי"ט משום מצוה וכן לולב ואתרוג יוצאין בהם כל העם ע"י מתנה ע"מ להחזיר ודכוותיה קונין בש"מ ואפי' בשבת עכ"ל ואיני מבין דבריו דאי בלשון מתנה בלא סודר מאי איריא משום מצוה בלא מצוה נמי אמאי ליתסר ואי בקנין סודר מאי מייתי מלולב הא גבי לולב לאו בקנין סודר מקנינן ועוד דכיון דאפשר להקנות לו קמחו במשיכה תו ליכא מצוה בקנין סודר ולמה התירוהו. ואפשר דאפי' להקנות במשיכה בלא קנין סודר סובר המרדכי דאסור משום דמחזי כמקח וממכר ובמקום מצוה התירו: **ומ"ש** רבי' שהטעם שאסור לבשל לאחרים אפי' בביתם הוא מפני שאין העולם יודעים שהוא לאחרים אינו נראה דמה יודעים העולם אם זה עירב או לא עירב ועוד שאפי' אם יודעים שלא עירב כיון שאינו מבשל בביתו אלא בבית אחרים הא מוכח מלתא דלאחרים הוא מבשל אלא טעם הוא מפני שכיון שלא עירב הוא נאסר לאפות ולבשל כלל לא לו ולא לאחרים כשם שאסור לבשל מי"ט לחול לא לו ולא לאחרים [ג]: **ומ"ש** על דברי בעל העיטור ולא נהירא דבהדיא גרסינן אינו אופה לאחרים אפשר לומר שבעל העיטור מפרש דהא דאמרינן אינו אופה לאחרים היינו לומר שהקמח שלו אינו אופה אותה לא לו ולא לאחרים דקמחו נאסר כ"ז שהוא שלו אבל קמח של אחרים שהניחו עירוב מותר לו לאפותו לצרכם דשלוחו של אדם כמותו ומ"מ פשטא דברייתא לא משמע אלא אפי' קמח של אחרים שהניחו עירוב אסור לאפותו ואפי' לצרכם וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל: **ואם** עבר במזיד ובישל מותר לאוכלו אבל אם הערים לבשל שתי קדירות וכו' שם איבעיא להו עבר ואפה מאי ואתינן למיפשטא מדתניא אכלו עד שלא בישל עד שלא הטמין ה"ז לא יבשל ולא יטמין אבל מבשל הוא לי"ט ואם הותיר הותיר לשבת ובלבד שלא יערים ואם הערים אסור וס"מ דאם עבר ואפה אסור ודחי רב אשי שאני הערמה דאחמירו בה רבנן טפי ממזיד ולא איפשטא בעיין ופירש"י שלא יערים לאחר שבישל לצורך לומר עוד אני צריך להזמין אורחים ויבשל תבשילין אחרים ויותירם לשבת הא אמרינן דאפי' לחול שרי כדלעיל ממלאה אשה קדירה בשר ואע"פ שא"צ אלא לחתיכה אחת וכתב הרא"ש דמשמע מדברי רב אשי ואינך אמוראי דדחו להך פשיטותא מסתבר להו משום כבוד שבת אין לקונסו וגם הר"ן כתב דכיון דלא איפשטא בעיין הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא וכ"פ הרמב"ם וכתב ולמה החמירו ואסרו על המערים ולא אסרו על המזיד שאם תתיר למערים נמצאו הכל מערימין ויתבטל שם ע"ת אבל המזיד אינו מצוי: כתב הכלבו בשם הר"פ אפשר לומר דוקא לו אבל לאחרים מותר וכ"כ בתשובת שאלה עכ"ל ומשמע מדבריו דלמערים קאי: כתוב בהג"א אבל בשוגג פירש ריב"א דשרי ולא כדברי רבי' יואל והמחמיר תע"ב או שמא אין להחמיר כדי שלא ימנע משמחת י"ט אלא מתירין לו בדיעבד ומלמדין אותו שלא יעשה

דרכי משה

(ו) כתב מהרי"ו מי שמתענה בי"ט אסור לו לבשל לאחרים דכיון שאינו יכול לבשל לעצמו אסור לבשל לאחרים כמי שלא הניח עירוב דאסור לבשל לאחרים:

ואינו

דרישה

בסימן תכ"ו לכן נלע"ד דבאריכות דברים האלו הראה רבינו מ"ש לעיל דטוב להחמיר כדברי שניהן והכי משמע מדבריו שכתב וצריך לזכות כו' ואין מוכה לא ע"י בנו ובתו הקטנים אלא על ידי בנו ובתו הגדולים ודעתו היה כך כיון דהא דאין מוכה אלא ע"י בנו הגדול מיירי לפי' הרא"ש בשאין אוכל על שלחנו דהכי קאמר ברישא אבל לא ע"י קטן ר"ל אפילו כשאין סמוך על שלחן אביו וזהו כמ"ש לעיל וטוב להחמיר כדברי שניהם ודוקא ע"י גדול שאינו סומך על שלחן אביו והא דכתב בסמוך וקטן שאינו סומך על שלחן אביו חשוב כגדול ונראה דזה מיירי בדיעבד משום דס"ל דברי הרא"ש שעיקר ודוקא לכתחלה חושש רבינו לדברי הרמב"ם אבל בדיעבד סמכינן אהרא"ש אף לקולא וכ"ש לחומרא ולכך כתב וגדול הסומך על שלחן אביו חשיב כקטן שהוא כדברי הרא"ש לקולא ולחומרא וב"י שכתב דבדיעבד כל אחד חשוב גדול נראה דב"י כתב לפי סברתו שסבר דברי הרמב"ם עיקר וק"ל כנ"ל:

והאנשים

חדושי הגהות

בביתו וא"צ עירובי חצירות לעצמה מ"מ כיון שאינו מעלה לה מזונות יש לה יד ויכול לזכות על ידה (מהרל"ח): ב ונראה שיש להגיה בדברי רבינו אפילו בביתם שאז העולם יודעים שהוא לאחרים ור"ל דאפ"ה אסור משום שהוא אסור במלאכה לגמרי (מהרל"ח): ג לפי מה שהגהתי לעיל בדברי רבינו ניחא דר"ל אין החשש משום מראית העין אלא מה שהוא אסור לבשל לאחרים אפי' בביתם היינו משום שהוא נאסר במלאכה ולא משום מראית עין שאין העולם יודעים שהוא של אחרים ולכן ג"כ כשמקנה קמחו לאחרים דמותר לאחרים לבשל לו ג"כ מותרים לבשל לו אפי' בביתו (מהרל"ח):

וכן

ואם אין אחרים שערבו שיוכל להקנות להם התירו לו חכמים משום כדי חייו משום כבוד שבת לעשות דבר מועט ואפילו הוא בעצמו כגון לאפות ככר אחד ולבשל קדירה אחת ולהדליק נר אחד וכתב ה"ר מאיר מרוטנבורק (י) שיכול לחפש בחדר שום חפץ בנר אפי' מבע"י ולהניחו דולק עד הלילה : ואם נזכר ביום ראשון של י"ט יכול לערב בתנאי שיתנה ויאמר אם היום קודש איני צריך לערב ואם היום חול ולמחר קודש בעירוב זה יהא שרי לן לאפויי ולבשולי וכו' למחר אצ"ל כלום שאם קודש הוא הרי כבר עירב מאתמול ואם הוא חול א"צ לעירוב וכתב ה"ר אפרים דדוקא דלית ליה מידי דבשיל מאתמול אבל אית ליה מידי דבשיל מאתמול לא מהני תנאה ונראה שא"צ וכ"כ בע"ד ודוקא בב' י"ט של גליות יכול להניחו על תנאי אבל י"ט של ר"ה לא :

תקכח יו"ט א"צ עירובי חצירות ושתופי מבואות אבל עירובי תחומין צריך כמו שבת וכל הלכות תחומין כתבתי בהלכות שבת : יו"ט שחל להיות בע"ש (א) אין מערבין לא עירובי חצירות (ב) ולא עירובי תחומין אבל

יעשה כך יותר והכל לפי ראות עיניו של החכם ששואלין אותו יעשה מא"ז עכ"ל כתב המרדכי בפ"ב דביצה שמי שלא עירב יבשל בהשכמה לי"ט הרבה בקדרה אחת ויותיר לשבת דהכה"ג אפילו לצורך חול שרי כדתניא ממלאה אשה קדירה וכו' וכן כתב סמ"ק ופשוט הוא וכבר כתב כן רבינו בתחלת סימן זה ור"י כתב מי שלא הניח ע"ת יכול לבשל ולאפות לצורך י"ט ואוכל מכל מין ומין ואם יותיר יותיר כמ"ש למעלה עכ"ל ונראה שזו היא שאינו אבל מבשל הוא לי"ט ואם הותיר הותיר לשבת והיינו ודאי אפילו בכמה קדירות ומשמע דקודם אכילה דוקא הוא דשרי אבל אחר אכילה לא וכמ"ש בסימן תק"ג ואע"פ שיש מי שמתיר סברא זו עיקר וכבר כתבתי שם דמדברי רש"י נראה דקודם אכילה נמי כל המבשל קדירות יותר מכדי צורך היום הוי מערים ואסור מיהו היכא דאוכל מעט מכל אחד כיון דקודם אכילה הוא מבשלם אפשר דלרש"י נמי שרי : **ומ"ש** ואם אין אחרים שעירבו שיוכל להקנות להם התירו לו חכמים משום כדי חייו וכו' בפ"ב דביצה אמתני' דג' דברים ר"ג מחמיר כדברי ב"ש אין טומנין את החמין מי"ט לשבת אמרינן בגמרא היכי דמי אי דאנח ע"ת מ"ט דב"ש ואי דלא אנח ע"ת מ"ט דב"ה א"ר הונא לעולם שלא הניח ע"ת וכדי חייו שרי ליה רב הונא לטעמיה דא"ר הונא מי שלא הניח ע"ת אופין לו פת אחד ומבשלין לו קדירה אחת ומחממין לו קיתון אחת ומדליקין לו את הנר משום רבי יצחק אמרו אף צולין לו דג קטן וכתב הרא"ש יש מדקדקים מדקתני אופין לו ומבשלים לו משמע דאחרים עושין לו אבל לא הוא עצמו וליתא דאם יש אחרים שעירבו יקנה להם קמחו ויעשו לו כל צרכיו ועוד מאי קאמר משום כדי חייו שרו ליה רבנן מה הוצרכו להתיר זה כיון שיכול להקנות להם קמחו הלכך מיירי בדליכא מאן דעירב ומשום כדי חייו התירו לעשות דבר מועט ואופין ומבשלין אבני ביתו קאי וכן משמע בירושלמי וכך כתב הר"ן וכתב דהכי קיי"ל אבל הרי"ף והרמב"ם השמיטו הא מימרא דרב הונא וכתב ה"ה שהם סוברים שאינה הלכה אבל הרז"ה והרשב"א פסקו וכ"כ בספר קצר שלו לא כיון שם אחרים להקנות קמחו או שלא רצה להקנות קמחו לאחרים אופין לו במקום פת אחד וטומנין לו קדירה אחת וצולין לו דג קטן ומדליקין לו את הנר עכ"ל ונראה דטעמא דהרי"ף והרמב"ם הוה משום דרבא אוקי מתניתין בשהניח ע"ת וכ"ת א"ה מ"ט דב"ש שאני בטמנה דמוכחא מלתא דלדעתא דשבת קא עביד ומשמע דרבא לית ליה הא דרב הונא ואע"ג דתניא כוותיה דרב הונא מאחר דרבא בתרא הוה לא חש לה אנן נמי לא קיימינן לה ורבי' שכתב ואפי' הוא עצמו נראה שהוא סובר כמו הרשב"א שאף ע"פ שיש כאן מי שעירב אם לא רצה זה שלא עירב להקנות לו קמחו מותר לאפות הוא עצמו פת אחת וכו' אפשר שסובר שכן הוא דעת הרא"ש ג"כ אע"פ שדבריו סתומים דאלו כדמשמע לכאורה מדברי הרא"ש דדוקא בדליכא מאן דעירב איירי אבל היכא מאן דעירב לא מאי ואפי' הוא עצמו דקאמר הא כיון דאין כאן מי שעירב הוא ואחרים שוים הם וכדברי הרשב"א מצאתי בתשובה אשכנזים וז"ל ועוד נ"ל אפי' היכא דהרבה שעירבו שרי איהו למיעבד כל הני לנפשיה ואף ע"ג דאפשר באחרים ובאקנויי קמח לאחרים חדא דלא אשכחן פלוגתא בהכי אלא לגמרי שרי משום כדי חייו ועוד בהדי ראייה פשוטה מתוספתא דביצה פ"ב הרי שבשבת ולא עירב עירבו אחרים מותרים לעשות לו או משלו או משלהם בהקנאה אם בא לעשות יותר מכדי חייו אבל דבר מועט יכול לעשות אפי' הוא כגון הדלקת הנר ומילוי מים ולכאורה ה"ה פת אחד וקדירה אחת דהא הדלקה מנית בהדייהו כי שרית ליה משום כדי חייו עכ"ל (ז) : כתב הרא"ש מדקאמרו מדליקין לו את הנר משמע מי שלא עירב אף להדליק אסור ומדליקין לו את הנר דקאמר היינו נר אחד כמו פת אחד וקיתון אחת אע"פ שלא פי' כן לכן נהגו כשמניח עירוב לומר לאפויי ולבשולי ולאדלוקי ולאטמוני ואע"פ דפירשתי לעיל שלא תיקנו אלא לעיקר סעודה היינו דא"צ לעשות העירוב אלא מפת ותבשיל שהוא עיקר סעודה אבל צריך להזכיר כל דבר שאסור לעשות בלא עירוב עכ"ל וכ"כ הר"ן ודחה דברי החולקים בזה וכתב שכן דעת בה"ג וכן משמע בירושלמי וכן דעת התוס' וכתבו שאפי' הניח עירוב אם לא הזכיר הדלקה אסור להדליק לו רק נר אחד (ח) ונראה שכל זה שלא כדעת הרי"ף והרמב"ם שהרי לא הזכירו בנוסח דברי העירוב לאדלוקי שרגא וגם המרדכי אחר שכתב דעת ר"ת כתב המגס בירושלמי אינו מזכיר רק לאפויי ולבשולי ומ"מ ה"ה כתב יש מי שמוסיף בנוסח האמירה להדליק את הנר וכן כתב בה"ג למיפא ולבשולי ולמיעבד כל צרכין ולאדלוקי שרגא וכתב הרשב"א שכן ראוי לומר עכ"ל : וכתב הר"ת שיכול לחפש בחדר שום חפץ וכו' : **ואם** נזכר ביום הראשון של יו"ט יכול לערב בתנאי שיתנה ויאמר אם היום קודש וכו' פשוט בפ"ב דביצה (יז) ואם יש חילוק בין זמן זה לזמן שהיו מקדשים ע"פ הראייה כתב רבינו בסימן שאח"ז : **ומ"ש** בשם ה"ר אפרים דוקא דאית ליה מידי דבשיל מאתמול וכו' כ"כ הר"ן בשמו וכתב שכ"כ מן הירושלמי : **ומ"ש** אבל י"ט של ר"ה לא פשוט בפ"ק די"ט ופי' רש"י דטעמא מפני שהוא כיום ארוך ושניהם קודש בס"פ במה מדליקין (לד) אהא דתנן ספק חשיכה מערבין ואקשינן רישא אסיפא ושנינן כאן בעירובי חצירות כאן בעירובי תחומין כתב המרדכי ה"ה ע"ת ספק חשיכה מערבין ודבר פשוט הוא : כתב המרדכי בפ"ב דביצה שהורה הר"ש מבונבורג לעשות ע"ת עכשיו בי"ט ב' ופוסק בד"ם הלך אחר המיקל והלכתא כרבא דאמר כדי שיברור מנה יפה לשבת ופריך אפי' בי"ט שני נמי ומשני שמא יפשע משמע הא לא"ה יכול להניח עירוב תבשילין אפי' בי"ט עצמו וכיון ששבת דאין כאן פשיעה יניח בי"ט עצמו עכ"ל ואין נראה שיהא כן דעת הפוסקים שהרי לא התירו אלא לערב מי"ט לחבירו כדאמרינן בגמ' ואפי' בה אפליג הרמב"ם בזמה"ז כמבואר בדברי רבי' בסימן שאחר זה ואם באנו לסמוך על דברי המתירים לערב מי"ט לחבירו הבו דלא לוסיף עלה הלכך נראה שאין לסמוך על אותה הוראה כתב הרוקח שבת ולא עירב בי"ט ונזכר בי"ט בלילה אין להניח ואם הניח עשוי דדמי להא דאמרינן בפ' משילין (לו :) אין מגביהין תרומות ומעשרות בי"ט ובשלהי המביא (לה ·) טבל מוכן הוא ואם עבר ותקנו מתוקן עכ"ל ואיני יודע אם הנחה זו לומר שהוא מערב על תנאי או אם סובר שאם הניח עירוב בי"ט עצמו אפי' שלא בתנאי מהני וכדברי הר"ש מבונבורג וזה נראה יותר דדין מניח אדם ע"ת מי"ט לחבירו ומתנה אא"כ כתבו מפורש ומיהו כבר כתבתי שאין לסמוך על דברי הר"ש מבונבורג :

תקכח יו"ט א"צ עירובי חצירות ושיתופי מבואות אבל עירובי תחומין צריך כמו שבת כך העלו הרי"ף והרא"ש בפ"ק דביצה וכ"כ הרמב"ם בפ"ח מהל' עירובין וכבר כתבתי בסימן תקי"ח היכא דעירב עירובי חצירות אם מועיל לו לשום דבר : **וכל** הלכות תחומין כתבתי בה"ש בסימן ש"ז נתבאר שכל אדם יש לו ולכליו ולבהמתו אלפים אמה ודין בהמת העיר ושור של רועה ופטם והשואל כלי מחבירו ושנים שקנאו בשותפות או שיש להם חבית ובהמה בשותפות ואשה ששאלה מים ומלח וכלים המיוחדים לאחד מן האחים ובור של יחיד ומים הנובעים ומי שפירותיו בעיר אחרת או שהפקיד ביד אחר ומי שזימן אורחים מעיר אחרת ובסימן תקי"ו נתבאר דין שבת וי"ט הסמוכים ודין ב' י"ט של גליות וי"ט של ר"ה לענין עירובי תחומין : **יו"ט** שחל להיות בע"ש אין מערבין לא עירובי חצירות ולא עירובי תחומין מסקנא בגמרא בפ"ב דביצה (טז :) ופי' רש"י דטעמא דעירובי חצירות לא היינו משום דמיחזי כמתקן וטעמא דעירובי תחומין משום דמיקלא ביתא הוא וכתב הר"ן דהא דאין מערבין דוקא כגון שלא עירב בא' אבל אם עירב בראשון מערב ברגלוו בב' וכבר נתבאר זה בסימן ת"ו :

ומ"ש

ומ"ש הרא"ש וז"ל ונראה מרב אשי ומרנב"י דקאמר הא מני חנניא היא ואליבא דב"ש דאיכון אמוראי בתראי ודחו להך פשיטותא · ומתבר להו משום כבוד שבת אין לקונסו עכ"ל כלומר אע"ג דעיין לא איפשטא ומסתברא לקונסו כיון דעבר במזיד מ"מ מדברי האמוראים ירא' דמסתברא להו איפכא דאע"פ דעבר במזיד אין לקונסו משום כבוד שבת דאם לא כן למה ל"ל להאמוראים לדחות הך פשיטותא לאיסורא ודאיכא למימר עבר ואפה מותר הפך הסברא אלא בע"כ דמסתברא להו דמותר משום כבוד שבת אבל לענין הערמה ודאי כולי עלמא מודו דהכא חמירא טפי ממזיד ולא הייתי צריך לפרש זה אלא להוציא ממ"ש מהרש"ל דיראה דתופס הרא"ש כל הדחויים האלו ואף הערמה בדיא והך ברייתא דאוסר' הערמה חנניא היא ואליבא דב"ש היא דלאו כהלכתא וא"כ קשה על מ"ש רבי' דהערמה אסורה ונדחק בפי' דברי הרא"ש ואין כאן קושיא כי הדברים מבוררים כשמש דהערמה דהכא אסור לדברי הכל וכ"כ הרא"ש בפי' תולין גבי הא דא"ל הערמה מדרבנן הוא וצורבא מדרבנן לא אתי למיעבד לכתחלה דכתב וז"ל לא כל הערמה במילי דרבנן שוין יש הערמה שמותר לכל אדם כי ההיא דפ"ק די"ט רב אדא מערים ומלא גרמא גרמא ויש הערמה דלא שריא אלא לצורבא דרבנן כי הך דהכא ויש הערמה דאסור לכ"ע ואחמור בה רבנן טפי ממזיד כי ההיא דפ"ב די"ט גבי ע"ת וכו' עד ואם הערים אסור ויש דאיכא פלוגתא כי ההיא דפרק כל כתבי אין מערימין בכך ר"י בר יהודה אומר מערימין וכן אותו ואת בנו שנפל לבור בי"ט דפליגי בהו ר"א ור' יהושע עכ"ל : כתב ב"י וכי תימא למה החמירו הכא בהערמה טפי ממזיד וי"ל שאם תתיר למערים נמצאו הכל מערימין וישתקע שם ע"ת אבל המזיד אינו מצוי עכ"ל ולפ"ז שוגג ג"כ אינו מצוי ושרי וכ"כ בהגהת אשיר"י ע"ש ריב"א וכ"כ בהגהות ש"ע מיהו בהגהת אשיר"י מסיק דהכל לפי ראות עיניו של החכם ששואלין אותו יעשה עכ"ל נראה דרצונו לומר דאפשר לחוש בשואל שיעשה מזיד ויאמר שוגג הייתי ויש להחמיר לו אפי' היה שוגג ומ"מ מסתברא שלא להחמיר בשוגג טפי ממזיד והכי נקטינן : **וכתב** ה"ר אפרים וכו' ונראה שא"ל וכ"כ בעל העיטור פי' דעת ה"ר אפרים היא לפרש הך עובדא דר' חייא רבה בירושלמי דעל לביתיה א"ל אכסיגון מערבא א"ל אית הכא טלופחין מאתמול א"ל אין דקשיא ליה להר"א דלאיזה צורך שאל אית הכא טלופחין מן אתמול הו"ל להניח ע"ת בי"ט ראשון ולהתנות דמשמע ליה דכשנכנס ר' חייא לביתו כבר נכנס י"ט כמ"ש במרדכי הארוך הבאתי לשונו בתחלת סימן זה אלא בע"כ דאין להניח ע"ת ע"י תנאי אלא בדאית ליה מידי דבשיל מאתמול וכ"כ ממ"ש הר"ן בפ"ב שזאת היא דעת ה"ר אפרים ע"ש אבל דעת רבי' היא דהך ירוש' מיירי דרבי חייא ודאי לא נכנס לביתו קודם שנכנס י"ט ולא הכינו תבשיל כדי לעשות ע"ת ונסמך ר' חייא על כזית טלופחין שנשאר בשולי קדרה כמ"ש רבינו בסעיף ב' ולא היה מקום לעשות ע"ת ע"י תנאי כיון דעדיין לא נכנס י"ט אבל אם לא נזכר דשכח לעשות ע"ת עד שנכנס י"ט פשיטא דמניח ע"ת על ידי תנאי אפי' לית ליה מידי דבשיל מאתמול דבהא מלתא לא איירי הירושלמי והכי נקטינן דלא כה"ר אפרים דיחיד הוא בדין זה כנגד כל הגדולים :

תקכח יום טוב אין צריך ע"ח ושתופי מבואות כך העלו הרי"ף והרא"ש בפ"ק ומיהו הר"ן כתב על שם הרשב"א דכלים שאין בהן צורך ליום

דרכי משה

(ז) ואינו נ"ל שיהא דעת רבינו והרא"ש כן שהרי כתב בהדיא ואם אין אחרים שיוכל להקנות כולי דמשמע דלא ברצונו תליא מלתא אלא בדאיכא אחרים צריך להקנות להם :
(ח) ובא"ז כתב וצ"ל בדין יהא שרא לנא לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולהוציא מרה"י לרה"ר ומרה"ר לרה"י ואם לא הזכיר כל זה אלא אמר כך בסתם בדין יהא שרא לנא למיעבד כל צרכנא לא עשה ולא כלום עכ"ל :

תקכח (א) וכתב בהג"א פ"ב דביצה בשם א"ז הא דלא מניח עירובי חצירות בי"ט היינו דלא הניח עירוב תבשילין אבל אם הניח עירוב תבשילין מותר לערב בי"ט עירובי חצירות. אבל

פרישה

(י) **שיכול** לחפש בחדר שום חפץ בנר אפילו מבע"י כו' נראה דר"ל מלבד נר אחד שהתירו לו להדליק בחדר שהוא אוכל שם יכול לחפש בחדר שום חפץ אפי' מבע"י ולהניחו דולק עד שלילה אפי' בחדר שאין בו צורך כל כך להדליק בו :
סי' תקכח (א) **אין** מערבין לא עירובי חצירות דמשוי כמתקן : (ב) **ולא** עירובי תחומין

אבל אם נזכר ביום הראשון בשני י"ט של גליות יכול לערב עירובי חצירות בתנאי שיאמר ביום הראשון אם היום חול בעירוב זה יהא מותר לטלטל מחצר לבתים ומבתים לחצר ואם היום קודש אין בדברי כלום ולמחר יאמר אם היום קודש כבר ערבנו מאתמול ואם חול בעירוב זה נהא מותרין אבל עירובי תחומין (ג) אין מניחין אותו בי"ט בתנאי כתב הרמב"ם ז"ל (ב) דוקא בזמן שב"ד מקדשין ע"פ הראייה ובני גליות עושין שני ימים מספק אבל האידנא שבני ארץ ישראל סומכין ע"פ החשבון ואין אנו עושין ב' ימים מספק אלא משום מנהג וכדשלחו מתם הזהרו בשני ימים טובים של גליות משום מנהג אבותינו אע"ג דבקיאין בקביעי דירחא לפיכך אין מערבין בתנאי בזמן הזה לא עירובי חצירות ולא עירובי תחומין ולא שתופי מבואות וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן :

תקכט **מצות יו"ט** לחלק אותו חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתייה (א) ואע"פ שצריך כל אדם לצמצם יציאותיו אל יצמצם בהוצאת י"ט (ב) וצריך לכבדו ולענגו כדרך שמענג ומכבד השבת ובהלכות שבת כתבתיו (ג) וי"א שצריך לעשות בו ג' סעודות וכן כתב הרמב"ם ז"ל וא"א הרא"ש לא נהג כן כתב הרמב"ם ז"ל חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו כל אחד כראוי לו כיצד (ד) הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו [א] והאנשים אוכלין בשר ושותין יין כשהוא אוכל ושותה

ליום כלל אסור להוציאן מחצר לחצר בלא עירוב וכו' ומביאו ב"י בתחלת סימן תקי"ח ע"ש : **כתב** הרמב"ם דוקא בזמן שב"ד מקדשין ע"פ הראיה וכו' פי' דאז בני הגולה לא היו יודעין יום שקדשו בו החודש בארץ ישראל אם קדשוהו ביום ל' או ביום ל' ואחד והיו בני הגולה עושין ב' ימים יו"ט כדי להסתלק מן הספק והיה בדין להתנות מספק אבל היום שבני ארץ ישראל סומכין על החשבון ומקדשין את החודש עליו אין עושין י"ט שני כדי להסתלק מן הספק אלא מנהג בלבד כי הראשון ודאי קדש וכך שלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם אף ע"פ דבקיאין בקביעא דירחא שמא ח"ו יגזרו שמד ויבואו לשכוח סוד העיבור אין לנו לערב ולהתנות : **ומ"ש** וא"א הרא"ש לא כתב כן הוא מדכתב בסתם כלשון התלמוד דבב' י"ט של גליות מערב בי"ט הראשון ומתנה ולא כתב להא דהרמב"ם אלמא דתופס עיקר כדעת החולקים עליו דכיון דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם כו' לית לן לאחמורי טפי מינייהו וכיון דאינהו מאי מתנו אנן נמי מתנינן והכי נקטינן ועיין בב"י :

תקכט מצות יו"ט לחלק אותו וכו' פסק כרבי יהושע לגבי ר"א משום דר"א שמותי הוא וע"ל ריש סימן רמ"ב נתבאר באריכות : **כתב** הרמב"ם חייב אדם וכו' הקשה הב"י דהא בפרק ע"פ איתא תניא ריב"ב אומר בזמן שבה"מ קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ועכשיו שאין בה"מ קיים אין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש ומשמע דסגי ביין בלא בשר ולמה הצריך הרמב"ם שיאכלו בשר וישתו יין ע"כ ונראה דס"ל לרבי' דממתני' דכפ' אותו ואת בנו בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט וכו' בד' פרקים אלו משחיטין את הטבח בע"כ וכו' משום שהיו מרבין בשמחה לעשות סעודות כדפי' רש"י לשם אלמא דאיכא נמי שמחה בבשר אע"פ שאינן שלמים ובפרק כל כתבי נמי קאמר במה מענגו לשבת בבשר שמן ודגים גדולים והך דע"פ הכי פירושו בזמן שבה"מ קיים עיקר שמחה בבשר שלמים כדכתיב קרא וזבחת שלמים וגו' דאיכא תרתי שמחה הדא שמחת הבאת שלמים לה' אידך שמחת אכילת בשר משא"כ ביין דליכא אלא חדא שמחה אבל עכשיו שאין בה"מ קיים אין עיקר שמחה אלא ביין כדכתיב קרא ויין ישמח לבב אנוש אבל בשר אינו עיקר שמחה דלא אשכחן קרא דכתיב בו שמחה בבשר שאינו של שלמים . וזאת היא דעת התוס' שכתבו התוס' לשם ריש (דף ק"ט) וז"ל במה משמחן ביין היינו בזמן הזה אבל בזמן ב"ה אין שמחה אלא בבשר עכ"ל פי' בזמן הזה עיקר שמחה ביין ובזמן בה"מ אין עיקר שמחה אלא בבשר מטעמא דפי' . עוד הקשה ב"י דמ"ש הרמב"ם הקטנים נותן להם קליות ואגוזים לא מצאתי מפורש דבפרק ע"פ לא אמרו אלא דמחלק קליות ואגוזים לתינוקות כדי שלא ישנו וישאלו וא"כ היכא דלא שייך האי טעמא מנ"ל עכ"ל וי"ל דהיא גופא דלא ישנו וישאלו אינו אלא דלפי שהם שמחים ומשתעשעים בקליות ואגוזים הם נעורים וא"כ מכאן נשמע דהא מילתא יש לשמוח בתינוק ביום טוב ומהרש"ל כתב דבתוספתא דע"פ איתא להדיא הקטנים בי"ט בראוי להם דהיינו קליות ואגוזים : ומ"ש

ומ"ש אבל אם נזכר ביום הא' בב' י"ט של גליות יכול לערב עירובי חצירות בתנאי שיאמר ביום הא' אם היום חול וכו' בפ"ב דביצה (יז·) אר"ח בר אשי א"ר מניח אדם עירובי תחומין מי"ט לחבירו ומתנה וכ"ש עירוב תבשילין ורבא אמר מניח אדם ע"ת מי"ט לחבירו ומתנה אבל לא עירובי תחומין דלמיקנא ביתא בי"ט לא כתב הרי"ף והרא"ש הלכתא כרבא דהוא בתרא ומסתברא לן דה"מ בעירובי תחומין דמיקנא ביתא הוא אבל עירובי חצירות דביטול רשות הוא מניח אדם עירובו בא' ומתנה ונימא הכי אי האי יומא חול בהאי עירובא לישתרי לן לטלטולי בשבת וכו' וכבר נתבאר בסימן שקודם זה דהיינו דוקא בב' יו"ט של גליות אבל בב' ימים טובים של ר"ה אינו יכול לערב על תנאי : **כתב** הרמב"ם דוקא בזמן שבית דין מקדשין על פי הראייה וכו' אבל האידנא שבני ארץ ישראל סומכין על החשבון וכו' לפיכך אין מערבין בתנאי בזמן הזה לא עירובי חצירות וכו' בפ"ו ומבואר בדבריו שם דה"ה לעירובי תבשילין שאין אדם מערב ומתנה מי"ט לחבירו בזמן הזה והראב"ד השיגו וה"ה טען בעד הרמב"ם והר"ן כתב שאין דברי הרמב"ם מחוורין דרבה דאמר מניח אדם ע"ת מי"ט לחבירו ומתנה מסתברא דלדידיה הוא דקאמר ואע"ג דבקיאים בקביעי דירחא כן בדין כיון דהשתא לא עבדינן להו אלא משום דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם לית לן לאחמורי טפי מינייהו וכיון דאינהו הוו מצו מתני אנן נמי מתנינן וכ"כ הרשב"א בתשובה שלא נראו לו דברי הרמב"ם בזה : **ומ"ש** רבינו על דברי הרמב"ם ז"ל וא"א לא כ"כ היינו מדסתם וכתב ההיא דמניח אדם עירובי תבשילין מי"ט לחבירו ומתנה ולא חילק בין זמן שמקדשים ע"פ הראייה לזמן הזה וכ"כ שהוא דעת הרי"ף ז"ל שגם הוא סתם וכתב דין זה ולא חילק בין זמן לזמן : **כתב** בכתבי מה"ר ישראל סי' קנ"ה שיש לעשות כדברי האשיר"י דבשל סופרים הלך אחר המיקל . ולפי מ"ש דכמה רבוותא פליגי עליה דהרמב"ם ז"ל בלאו האי טעמא נמי שפיר דמי למיעבד כוותייהו :

תקכט מצות יו"ט לחלק אותו חציו לבה"כ וחציו לאכילה ושתיה פלוגתא דר"א ור' יהושע ברפ"ב דביצה (טו:) ובפסחים פרק אלו דברים (סח:) והלכה כר' יהושע דאמר חציו לה' וחציו לכם תניא בפרק הקורא עומד בי"ט מאחרין לבא וממהרין לצאת ופי' רש"י בי"ט מאחרין לבא לבה"כ שצריך לטרוח בסעודת י"ט כך מפורש במסכת סופרים וממהרין לצאת משום שמחת י"ט : **ואע"פ** שצריך כל אדם לצמצם יציאותיו אל יצמצם בהוצאת י"ט (ביצה טו:) אמר להם הקב"ה לישראל לוו עלי וקדשו היום והאמינו בי ואני פורע ונתבאר זה יפה בסימן רמ"ב וז"ש רבינו ובהל' שבת כתבתיו : **ומ"ש** וצריך לכבדו ולענגו כדרך שמכבד ומענג השבת כ"כ הרמב"ם בפ"ו וז"ל כשם שמצוה לכבד שבת ולענגו כך כל ימים טובים שנאמר לקדוש ה' מכובד וכל ימים טובים נאמר בהם מקרא קודש וכן ראוי לאדם שלא יסעוד בערבי י"ט מן המנחה ולמעלה כע"ש שדבר זה בכלל הכבוד עכ"ל (א) וי"א שצריך לעשות בו שלש סעודות וכ"כ הרמב"ם בפ"ל מה"ש ואינו מוכרח בדבריו : **וכתב** הכלבו שיש שכתבו שהסעודה הג' בי"ט הוא כשאוכלין תבשיל אחר לבד הראשון שאע"פ שאין מפסיק בה בברכת המזון ולא החמירו לעשותן רק בשבת ע"כ : אימתי מותר להתענות בי"ט נתבאר בהלכות שבת סימן רפ"ח די"ט שוה לשבת בענין זה אם חייב אדם לאכול פת בי"ט כתבתי בסימן קפ"ח (ג) ושם כתבתי אם חול המועד דינו כי"ט לענין זה או לא · גרסינן בפרק כל כתבי (קי"ז ·) א"ר אבא חייב אדם לבצוע על ב' ככרות בשבת מ"ט לקטו לחם משנה כתיב וכתב הרי"ף בפרק ערבי פסחים ופירשו רבנן דבימים טובים נמי בעי לבצוע על ב' ככרות כשבת דעיקר חיובא בשבת משום דלא הוה המן נחית בשבת אלא הוה נחית בע"ש זוגי זוגי ובימים טובים נמי לא הוה נחית אלא הוה נחת בעי"ט זוגי זוגי כמה דהוה נחית בערבי שבתות הלכך בעינן למבצע בי"ט על תרתי ריפתן שלימתא כדמחייביה בשבת וכ"כ הרמ"ס בפ"ל מהלכות שבת וכתב גם כן שצריך לקבוע בכל סעודה על היין כמו בשבת : **כתב** הרמב"ם צריך אדם להיות שמח וטוב לב במועד וכו' עד ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה הכל בפ"ו : ומ"ש רבינו והאנשים אוכלים בשר ושותין יין מסיים הרמב"ם שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין ובפרק ערבי פסחים (קח ·) ת"ר חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל במה משמחן ביין ר' יהודה אומר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להם אנשים בראוי להם ביין ונשים בראוי להם תני רב יוסף בבבל בבגדי צבעונין בא"י בבגדי פשתן המגוהצין תניא רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבה"מ קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ועכשיו שאין בה"מ קיים אין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש · ויש לתמוה על הרמב"ם למה הצריך שיאכלו בשר וישתו יין דהא בברייתא קתני דבזמן הזה אין שמחה אלא ביין ומשמע דביין סגי בלא בשר : **ומ"ש** הקטנים נותן להם קליות ואגוזים לא מצאתיו מפורש דאע"ג דתניא בפרק ע"פ (שם) אמרו על ר"ע שהיה מחלק קליות ואגוזים לתינוקות בע"פ הא מפרש התם טעמא כדי שלא ישנו וישאלו וא"כ היכא דלא שייך האי טעמא מנ"ל וצ"ע כתבו הגה"ה בפ"ו מהלכות י"ט גרסינן בירושלמי פ"ק דקידושין בההיא דאמרינן האחין שחלקו ר' מונא אומר כלי רגל חולקין כלי שבת מיבעיא מכאן משמע שבגדי י"ט יהיו טובים מבגדי שבת (ג) עכ"ל · תניא בפרק מקום שנהגו (נ:) העושה מלאכה בע"ש וי"ט מן המנחה

דרכי משה

אבל לא עירובי תחומין אבל בהר"ן פ"ב דביצה דף רפ"ה ע"ב לא משמע כן דכתב דלא מבעי עירוב תבשילין אלא לצרכי סעודה היינו אפייה ובישול משמע אבל לקנות עירוב לא מהני : (ב) ואין להקשות לדברי הרמב"ם דלפי טעם זה היה לנו להחמיר גם בזמן הזה בביצה שנולדה ביום זה לאוסרה ביום ב' כמו בב' ימים של ראש השנה וי"ל דלא קאמר הר"מ אלא לענין עירוב דצריך להתנות ולומר אם היום חול אבל בביצה שא"צ שום אמירה אפי' בזמן הזה שרי וכ"נ מדברי המ"מ דלא קאמר הר"מ אלא במקום דבעינן תנאי :

תקכט (א) מיהו אם ע"ט בשבת יכול לקיים סעודה ג' בעת האוכל מעט לכבוד י"ט כ"כ מהרי"ל בה' י"ט : (ב) כתב מהרי"ו מי שמתענה בי"ט צריך ללמוד כל היום או לומר תחינות כיון דהאי גברא לא מקיים הציו לה' וחציו לכם דבהא מודה ר"י לר"א דבעיא כולו לה' עכ"ל ולא נהירא חדא דהא מתענה לה' והרי כולו לה' ועוד דכתבתי לעיל סימן רפ"ח דהא דמותר להתענות היינו משום דהו"ל עונג וא"כ זהו תענוגו וא"כ מיקרי כולו לכם דמה לי עונג זה או עונג אכילה ושתיה בנ"ל : (ג) בתא"ו נ"ד ס"א כל השמנים שאסור להדליק בהן בשבת מותר להדליק בהן בי"ט חוץ מבשמן שריפה וע"ל סימן רס"ג דיש לברך על הדלקת נר של י"ט ושם נתבארו כל דיני הדלקה : בתא"ו

דרישה

סי' תקכט [א] **והאנשים** אוכלים בשר ושותין יין כו'. ותמה עליו ב"י מהא דתניא אמר רבי יהודה בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת ושמחת ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש ואם כן למה הצריך הרמב"ם שיאכלו בשר וישתו יין עכ"ל ולענ"ד דל"ק מברייתא גופא שהביא ב"י לדקדק בדברי הרמב"ם שחלק בברייתא בין בזמן שבה"מ קיים בין בזמן שאין בה"מ קיים בשמחה שיא ביין ונראה כי הטעם הכי הוא לפי שבזמן שבה"מ קיים כתוב בתורה בהדיא וזבחת שלמים ואכלת ובפסוק זה לא מבואר הטעם אם הבשר מלד עצמו או משמע או משום חשיבות הקרבן אבל מ"מ מצינו שהיה השמחה בבשר ועכשיו שאין בה"מ קיים אין שמחה בלא יין ר"ל יין ודאי משמח אבל בשר אע"ג דבזמן שבה"מ קיים היה שמחה בבשר מ"מ אנו לא יודעים טעם אם מלד עצמו הוא משמע וא"כ ג"כ עכשיו הוי שמחה בבשר או מלד חשיבות הקרבן ועכשיו שאינו קרב אין שמחה אלא ביין וי"ל ביין הוי ודאי אבל מ"מ יכול להיות שגם בבשר יש שמחה קלת וזה היה דעת הרמב"ם שכתב ז"ל באין שמחה בלא בשר ואין שמחה אלא ביין ומלקינהו לתרי בבא והוי מצי לערבינהו בחד בבא מוכח קלת מלשונו דסבר גם כן שאין טעמם שוים דיין הוא משמח מלד עצמו וכמ"ש ויין משמח

פרישה

(ג) **אין** מניחין אותו ביום טוב בתנאי דאסור למיקני בית בי"ט אבל דמיקני ביתא הוא : עירובי חצירות ביטול רשות הוא :

סי' תקכט (א) **ואע"פ** שצריך כל אדם לצמצם יציאותיו כו' כן פרש"י בפ"ב דביצה דף ט"ז אהא דתניא מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה כו' ופירש רש"י ליזהר מלעשות יציאה מרובה שלא יוסיפו לו אלא מה שפסקו לו : (ב) **וצריך** לענגו שנאמר ולקדוש ה' מכובד וכל י"ט נאמר בו מקרא קודש :

(ג) **וי"א** שצריך לעשות בו ג' סעודות וא"א הרא"ש ז"ל לא כ"כ ואע"ג דלענין לבצוע על שתי ככרות אמרינן בפרק כל כתבי חייב לבצוע על ב' ככרות כו' וכתב הרי"ף בפרק ע"פ אמרו רבנן דבי"ט נמי בעי לבצוע על ב' ככרות והביאו ב"י ומ"ש דלא פליג הרא"ש ג"כ שם י"ל דשאני התם גבי לענין לבצוע על ב' ככרות דטעם דשבת הוי משום דלא הוי המן נחית בשבת אלא הוי נחית בע"ש זוגי זוגי ובי"ט נמי לא הוי נחית אלא הוי נחית בעי"ט זוגי זוגי וכמ"ש רש"י וכמו שפירש הרי"ף אבל ג' סעודות דשבת ילפינן מג' פעמים היום דכתובים גבי שבת וס"ל שבת דוקא והו"ק :

(ד) **הקטנים** נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות כתב ב"י זה לא מצינו מפורש ואף על גב דתניא

המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם ונתבארו פרטי דין זה בסימן רל"א :

מדת החסידים אשר ה' לנגדם תמיד ובכל דרכיהם ידעוהו בעת שמחתן אז יותר ויותר משבחין להקדוש ברוך הוא אשר שמחם וכו' :

ומ"ש ואע"ג שהאכילה והשתייה במועד מ"ע היא וכו' אלא כך היא המדה וכו' הקשה מהרש"ל מעובדא דר"א שהיה דורש כל היום כולו ואח"כ אמר להם לכו אכלו משמנים אלמא דהתפלה והדרשה תהיה קודם סעודת שחרית ולא קשיא מידי שהרי בגמ' מקשה היאך אר"א על הכתות שילאו שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה שמחת יום טוב מלוה הוא ומשני ר"א לטעמיה דאמר שמחת י"ט רשות וכו' אלמא דלמאי דקי"ל כר' יהושע דשמחת יום טוב מלוה היא מיד שיגיע שעה רביעית דהיא זמן סעודה חייב לקיים המלוה בזמנה ואח"כ לעסוק בתורה עד חצי היום וכסדר ההנהגה שכתב הרמב"ם והיינו משום דלאחר חצי היום הגיע זמן המנחה אבל לר"א דשמחת י"ט רשות היא חייב להקדים תלמוד תורה עד חצי היום ולא יותר דמכאן ואילך כזורק אבן לחמת ולהכי אמר ר"א על אותן שילאו קודם שעה ששית שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה ודו"ק ומהא דאמר בפ"ק דרב לא אוקי אמורא עליה מי"ט לחבריה נמי ל"ק דהתם כדקאמר טעמא דרב אורויי הוה מורי בדרשתו כדאיתא בפרק אמרו לו אבל הרמב"ם לא אמר אלא דלאחר הסעודה הולכין לבתי המדרשות ושונין עד חצי היום והיינו לימוד בלא הוראה ותו לא מידי :

הלכות יו"ט

ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים אבל מי שנועל דלתי ביתו ואוכל ושותה עם בניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו מצוה אלא שמחת כריסו ועל אלו נאמר זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם הוא אע"ג שהאכילה והשתייה במועד מצות עשה היא לא יהא אוכל ושותה כל היום אלא כך היא המדה כל העם (ה) משכימין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומתפללין וקורין בתורה בענין היום וחוזרין לבתיהם ואוכלין (ו) והולכין לבתי מדרשות ושונין עד חצי היום ומתפללין תפלת המנחה וחוזרין לבתיה' לשתות שאר היום עד הלילה כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא ימשוך בבשר ויין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר כל המוסיף בזה מרבה בשמחת מצוה לפי שאין השחוק וקלות ראש הרבה שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר חייבין ב"ד להעמיד שוטרים ברגלי' שיהו שוטטים ומחפשין בגנות ופרדסים ועל הנהרות שלא יתקבצו שם לאכול ולשתות אנשים ונשים ויבואו לידי עבירה וכן יזהרו בדבר זה לכל העם שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה מדת החסידים אשר השם לנגדם תמיד ובכל דרכיהם ידעוהו בעת שמחתם אז יותר ויותר מברכין ומשבחין להקב"ה אשר שמחם ויאמר האדם בלבו בעת שמחתו והנאתו ואם כך היא שמחת העה"ז אשר היא הבל כי יש אחריה תוגה וצער א"כ מה תהא שמחת העה"ב התמידית שאין אחריה תוגה ויתפלל להקב"ה שיטה לבו לעבדו לעשות רצונו בלב שלם ושישמחנו בשמחת העולם ויזכנו לחיי העה"ב לאור באור פני מלך החיים :

הלכות חול המועד

תקל **חול** המועד שהן הימים שבין ראשון של פסח לשביעי ושבין ראשון של חג לשמיני מותרין בכל מלאכה מן התורה אלא שחכמים אסרום במקצת מלאכות אע"ג דילפי' להו מקראי טובא אסמכתות בעלמא נינהו אבל עיקרן אינו אלא מדרבנן הלכך התירו דבר האבד פירוש שהוא אבד אם לא יעשנו והתירו כל צרכי רבים ואפי' צרכי יחיד אם אינו מעשה אומן והתירו כל צרכי המועד ואפי' בדברים האסורים התירו בשביל הפועל אם אין לו מה יאכל והנני מסדר אותם תחלה אבאר דברים שבגופו ואחר כך דברים הצריכין לו בעניני האכילה ואחר כך הצריכין לו לשאר תשמישין ודבר האבד בענין קרקע ודבר האבד בתלוש ומשא ומתן ובניין מלאכת הדיוט וצרכי רבים וכתיבה כניסת נשים ותכשיטיהן הספד וקריעה וקבורת המת והבראה ודיני אבילות הרגל וחול המועד :

תקלא **אין** מגלחין במועד והטעם שלא יכנס למועד כשהוא מנוול פי' שאם היה יכול לגלח במועד לא היה חושש לגלח ערב המועד ונמצא נכנס למועד מנוול ומצוה על כל אדם לגלח קודם המועד לכבוד המועד וכיון שהוא אסור לגלח במועד יהא זהיר לגלח קודם המועד ור"ת פי' כיון שזהו הטעם אם כבר גלח קוד' המועד מותר לגלח במועד וקשה מאד להתיר וגם אינו נראה כן מתוך הגמרא

מדת החסידים אשר ה' לנגדם תמיד וכו' :

תקל חול המועד שהן הימים שבין ראשון של פסח לשביעי ובין ראשון של חג לשמיני מותרים בכל מלאכה מן התורה אלא שחכמים אסרום במקצת מלאכות אע"ג דילפי' להו מקראי טובא אסמכתות בעלמא נינהו אבל עיקרן אינו אלא מדרבנן כ"כ התו' בפ"ב דחגיגה (יח:) והרא"ש בריש מ"ק דאע"ג דמדוכתי טובא משמע דאיסור מלאכה בחש"מ דאורייתא מדוכתי אחריני משמע שהן מדרבנן והכריעו דקושטא הכי הוי דלא מתסר אלא מדרבנן וכ"כ שם המרדכי ומיהו כתב בשם רא"מ דחה"מ אסור במלאכה מדאורייתא ורבינו כתב בסימן תקל"ו דלרב אלפס מלאכת חה"מ היא מדאורייתא וגם אכתוב שאיני יודע מנין למדה רבינו שהרי"ף סובר כן ודעת הרמב"ם בפ"ז מהלכות י"ט כדעת התו' והרא"ש דאין אסור מלאכה בח"ה אלא מדרבנן · ונמוקי יוסף כתב בריש מ"ק שהרמב"ן הטיל פשרה ואמר שכל מלאכה שאינה לצורך המועד ואינה דבר האבוד אסורה מן התורה ושהיא לצורך המועד מותרת בין במלאכת אומן בין במלאכת הדיוט אע"פ שאינו דבר האבד וכן כל שהוא דבר האבד מותרת אע"פ שאינו לצורך המועד ואע"ג דאית ביה טירחא יתירתא וחכמים מדבריהם אסרו קצת מלאכות אלו ועיקר חש"מ ודאי דבר תורה הוא ולזה הסכים הרשב"א ספ"ק דע"ג עכ"ל וגם המגיד כתב דברים אלו בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל · ולע"ד נראה דאיסור מלאכה בחה"מ ד"ת כדמשמע בסוגי' שבפ' אין דורשין (יח·) אלא שהתור' מסרה לחכמים שיאסרו המלאכות שנראה להם ויתירו מה שנראה להם וכעין מ"ש הר"ן בריש יומא גבי עינוי די"ה בר מאכיל' ושתיה · וכן מבואר בהדיא בפ' אין דורשין ברייתא אפלא מסרו הכתוב אלא לחכמים לומר אי זו מלאכה אסורה ואי זו מותרת ואע"פ שהנמ"י כתב דאין לדקדק מכאן דמדאוריית' הוא דא"א שיהיו חכמי' מקילי' כ"כ אם היה דאורייתא לאו מלתא הוא דאין קולות הללו גדולות ממה שהקלו בי"ה לרחוץ פניהם המלך והכלה כדי שיהו נראים יפים וכולי אחריני דשרי התם :

ומ"ש הלכך התירו דבר האבד והתירו כל צרכי רבים ואפילו צרכי יחיד אם אינו מעשה אומן והתירו כל צרכי המועד ואפילו בדברים האסורים התירו בשביל הפועל אם אין לו מה יאכל הכל מתבאר והולך בהלכות אלו וטעם הלכך כלומר מפני שאיסורו מדרבנן היה להם כח להתיר דבר האבד משא"כ אילו היה איסורו מדאורייתא וזה ע"פ מ"ש בשם הגה"מ :

תקלא אין מגלחין במועד והטעם שלא יכנס במועד כשהוא מנוול פשוט בר"פ אלו מגלחין (יג: יד·) ור"ת פירש כיון שזהו הטעם אם כבר גלח קודם המועד מותר לגלח במועד וקשה מאד להתיר וגם אינו נראה כן מתוך הגמרא

תקל חול המועד וכו' עד אסמכת' בעלמא נינהו כ"כ התוס' בפ"ב דחגיגה (דף י"ח) והרא"ש ריש מ"ק מיהו בב"י הביא דעת הרמב"ן והרשב"א דעיקר חש"מ ודאי ד"ת הוא והיינו כשאינו לצורך מועד ואינו דבר האבד אבל לצורך המועד א"נ שלא לצורך המועד אלא שהוא דבר האבד מותר מן התורה לגמרי אלא שהחכמים אסרו מדבריהם קצת מלאכות אלו ודעת זו נכון לפע"ד והוא דכיון דבי"ט לא התירה התורה אלא לצורך אוכל נפש מכלל דבחש"מ מותר כשהוא לצורך המועד אפי' אינו אוכל נפש ומדכתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו שהוא לומר אפי' מלאכת דבר האבד אסור כמו שפירש"י בפ' אמור מכלל דבחש"מ מותר בדבר האבוד דאל"כ מאי איכא בין חש"מ לי"ט וה"א להדיא בתורת כהנים סדר אמור פרשה י"ב וכל מלאכה לא תעשו הרי זה בא ללמד על ימי מועד שהם אסורים במלאכה יכול יהיו אסורין במלאכת עבודה ת"ל הוא הוא אסור במלאכת עבודה ואין ימי מועד אסורין במלאכת עבודה וכו' ומה שאמרו בפ' שני דחגיגה שהתורה מסרה לחכמים אינו אלא שהם יבחנו איזה מלאכה אסורה לפי שאינו דבר האבד ואיזהו היא דבר האבד ושריא אבל כשאינו דבר האבד כלל אסורה דבר תורה מדאיצטריך קרא בי"ט למיכתב מלאכת עבודה וא"ת לדעת התוס' והרא"ש דחש"מ מותר לגמרי מן התורה למה נכתב מלאכת עבודה גבי י"ט לימא קרא סתמא כל מלאכה לא תעשו דכיון דאין חילוק בין מלאכה למלאכה דבי"ט אסור אפי' דבר האבד ובחש"מ מותר אפי' אינו דבר האבד מהי תיתי לחלק וי"ל דאי כתב סתמא סד"א דכי היכי דשרי בי"ט אוכל נפש ה"ה דשרי נמי דבר האבד אע"פ שאינו אוכל נפש דכך היא הסברא מבחוץ להכי כתב מלאכת עבודה לאורויי דאע"פ דאוכל נפש שרי אפ"ה דבר האבד אסור הפך הסברא אך קשה להרמב"ן בפירושו לתורה בסדר אמור דמשיג על רש"י ופי' דמלאכת עבודה דקאמר קרא הכי פירושו מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש דאוכל נפש מלאכת הנאה תקרא ושאינה אוכל נפש מלאכת עבודה תקרא ובסדר בא דקאמר קרא בפי' אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם כתב קרא סתם כל מלאכה לא יעשה בהם אבל בשאר פרשיות כתב קרא מלאכת עבודה להורות דמלאכת אוכל נפש שריא ומש"ה בשבת ויה"כ כתב בסתם כל מלאכה לא תעשו משום דאוכל נפש נמי אסור השתא לפי זה קשה מנ"ל להרמב"ן מקרא דמלאכת דבר שאינו אבד אסור בחש"מ מן התורה וי"ל דהרמב"ם לא השיג אפירש"י אלא במה שפי' מלאכת עבודה משמעו דבר האבד שאין זה לפי פשוטו של מקרא מטעם הקושיות שהקשה שם אבל מדרש חכמים בתורת כהנים דכתב הוא הוא אסור במלאכת עבודה ואין ימי המועד אסורין במלאכת עבודה הך דרשא ודאי לא דרשינן ליה אלא לענין דבר האבד דמלאכת עבודה אע"פ דפשוטו פי' מלאכה שאינו אוכל נפש דרשו חכמים דמשמעו נ"כ מלאכה שיש בו צורך וחסרון כיס וזה מוכרח מדאיצטריך קרא למיכתב הוא למידרש הוא אסור במלאכת עבודה שהוא דבר האבד ואין ימי המועד אסורים בדבר האבד דאם לא כן לא אצטריך למיכתב הוא :

ומ"ש הלכך התירו דבר האבד וכו' וכל צרכי רבים וכו' כלומר לפי דעת זו שעיקרן אינו אלא מדרבנן ניחא טפי מה שהתירו דבר האבד וצרכי רבים וכו' דהם אסרו והם התירו אבל להרמב"ן והרשב"א קשיא טובא היכן מלינו איסור דאורייתא מקלתו אסור ומקלתו מותר כמו שהקשה ר"ת הביאו הרא"ש בריש מ"ק ועוד הקשה כמה קושיות וכיוצא בזה כתב גם נימוקי יוסף ע"ש :

תקלא ור"ת פי' וכו' כ"כ בהגהת אשירי ר"פ ואלו מגלחין דכתב הא"ז יש שרוצים לומר אדם שגילח ערב הרגל מותר לגלח ברגל כו' ואין נראה וכו' :

ומ"ש רבינו וקשה מאד להתיר פי' כיון דכל ישראל נוהגין שלא לגלח במועד היאך נתיר לאחד לבדו דבר זה קשה מאד להתיר אפי'

פרישה

דתניא בערבי פסחים ר' עקיבא היה מחלק קליות ואגוזים לתינוקות הא מפורש התם טעמא שלא ישנו וישאלו וא"כ היכא דלא שייך ה"ט מנ"ל הכיח בב"ע ול"נ דאין כדאי לתמוה מטעם זה דר"ל אע"ג דלא מלינו מפורש בהדיא אבל מ"מ כיון דמלינו גבי ר"ע דקליות ואגוזים ממשיכים דעתם ולבן דתינוקות אהריהם שהם משמחים כתינוקות לכן ראוי ליתן להם בי"ט להיות שמחים : (ה) **משכימין** לבתי כנסיות כו' לכאורה יש לתמוה קצת מהא דתניא בפ' הקורא עומד בי"ט מאחרין לבא וממהרין לצאת ונראה דמ"ש הרמב"ם ומשכימין לא בעי למימר מיד בבקר והשכמה אלא ר"ל אע"פ שאכילה במועד מצות עשה מ"מ צריך שיקדים לב"ה קודם שיאכל ואח"כ חוזרין לבתיהן ואוכלין כו' ומשכימין דקאמר ר"ל מקדימין לב"ה לאמר אכילה שהזכיר לפני זה וק"ל :

(ו) **ומ"ש** והולכין לבתי מדרשות ושונין עד חצי היום כו' ומכאן משמע דלא יפה הם נוהגין שמאחרים לצאת מב"ה עד חצי היום וכאן משמע אחר ביאה מבית הכנסת ואחר אכילתן חוזרין לבית המדרש ושונין עד חצי היום כו' :

כתב הכלבו שיש שכתבו שבסעודה ג' בי"ט הוא כשאוכלין תבשיל אחד לבד הראשון ואף ע"פ שאין מפסיק בה בברכת המזון ולא הזמירו לעשותן רק בשבת ע"כ :

ועוד

הגמ' דאם איתא הו"ל לפורטה בהדי הנך דתנן ואלו מגלחין כי היכי דקאמר גבי כיבוס כל מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו במועד משום דאפילו אם כבסו קודם המועד הוא חוזר ומתלכלך ה"נ הו"ל לפרושי היתר דאם גלח קודם המועד (א) ועוד מי יודע אם גלח קודם המועד (ב) דכה"ג קאמר בגמ' על הא דבעי מי שאבדה לו אבידה בערב המועד אם מותר לגלח במועד מפני שהיה אנוס שלא היה לו פנאי לגלח קודם המועד וקאמר מי יודע שהיה אנוס הלכך נראה שאין להתיר אלא לאותם שמפרש בהדיא ואלו מגלחין מי שיצא מבית השביה ולא היה לו פנאי לגלח קודם המועד ומי שיצא מבית האסורין ואפילו היה חבוש ביד ישראל שהיו מניחין לו לגלח אפ"ה כיון שהיה חבוש היה בצער ולא היה יכול לגלח [א] וכן המנודה בימים הקדמונים שלא היה יכול לגלח קודם שהרי הוא אסור בתגלחת וכגון שהתירו לו קודם הרגל וחל יום ל' ברגל שלא היה יכול לגלח קודם (ג) שאין נידוי פחות

ב"ח

אפי' היה מותר מן הדין ועוד דבגמרא משמע דמדינא אסור דאי איתא דשרי הו"ל לפורטה בהדי הנך דתנן ואלו מגלחין במועד: ומ"ש כי היכי דקאמר גבי כבוס וכו' איכא למידק הלא גבי כבוס לא תנן ליה במתני' דלותיב תיובה לר"ת דהו"ל למתני כמו גבי גילוח במתני' דהלא כבוס איתא אלא מימרא דרב אסי אמר ר' יוחנן ואפי' נפרש דרבינו כמו קשיא ליה דהו"ל לתלמודא לומר כן על משנת אלו מגלחין כי היכי דקאמר על משנת ואלו מכבסין דמי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לו לכבסו וכו' וכמו שפי' ב"י אכתי קשה דמי הגיד לו לרבינו בחלוק אחד דמותר לכבסו אפי' אם לא כבסו קודם המועד דליקשי מיניה לגילוח ודלמא לא התירו בחלוק אחד אלא בדכבסו קודם המועד אבל בדלא כבסו קודם המועד אסור לכבסו במועד ובדאית ליה תרי ומיטנפי אפי' כבסם קודם המועד אסור לכבס במועד משום דדי לו בשתי חלוקים שכבסם לפני המועד אחד לי"ט ראשון וא' לי"ט אחרון וכמ"ש התוס' לשם (ד' יד) בד"ה שאין לו וא"כ לפי זה ניחא דבגילוח נמי יכול לגלח במועד אם גילח לפני המועד אלא דתלמודא אשמעינן לגבי כבוס כדי לחלק דלא שרי בחלוק אחד אלא היכא דכבסו קודם המועד אבל לא כבסו קודם המועד אסור ובתרי ומיטנפי אסור אפי' אם כבסם קודם המועד משא"כ בגילוח דליכא לפלוגי במידי דלא איירי בה תלמודא דפשיטא דשרי לגלח במועד כיון שגילח קודם הרגל ולא נכנס למועד מנוול דהדין נמשך אחר הטעם ולא צריך לפרש ונראה דרבינו תופס עיקר כמו שנמצא בתוס' לשם (ד' י"ח) בד"ה אע"ג דכתבו וז"ל אע"ג דאית ליה תרי ומיטנפי מדלא משני הב"ע בשלא כבסו לפני הרגל דלא שרינן במי שאין לו אלא חלוק אחד אלא היכא דכבסו משמע דמי שאין לו אלא חלוק אחד שרי לכבסו במועד אפי' פשע ולא כבסו לפני המועד כך נ"ל ובתוספ' מסופק בזה וכ"ל דהכא משמע דלא פלוג עכ"ל כלומר דליכא לפלוגי במידי דבחלוק אחד אפי' לא כבסו לפני המועד נמי שרי משום דאפילו אם כבסו קודם המועד הוא חוזר ומתלכלך אבל בתרי ומיטנפי אסור לכבסם במועד אפילו כבסם קודם המועד ולפי זה ודאי קשה דבגילוח נמי ליכא לאפלוגי במידי והוה ליה לפרושי היתירא דאם גלח קודם המועד כדי שלא נטעה לומר דמתניתין דוקא נקט אלו מגלחין הני אין מי שגילח קודם המועד לא כי היכי דמפרש גבי כבוס דלא נטעה דדוקא נקט אלו מכבסין הני אין מי שאין לו אלא חלוק אחד לא אלא בע"כ קושטא הכי הוא דבגלוח אסור אפי' אם גילח קודם דלא דמי לכיבוס דשרי משום דאפי' כבסו קודם המועד חוזר ומתלכלך ודו"ק: וכן וכו' ה"א בירושלמי כתבו שם הרא"ש הקשה הב"י הלא הרי"ף והרא"ש פסקו שם דאפילו לאפקירותא כי פייס לבעל דיניה ומיפייס שרי ליה לאלתר ואין הלכה כאביי דלאפקירותא עד דחייל שמתא עליה תלתין יומין וכן פסק הרמב"ם וא"כ היאך כתב הרא"ש ורבינו כאן דאע"פ שהתירו קודם הרגל אין נידוי פחות משלשים יום דמשמע לכאורה דפסקו כאביי ולהרא"ש אפשר לומר שלא הביא הירושלמי לפסק הלכה דנידוי שלשים יום אלא ללמד שאם היה אפשר לו לפייס לבעל דינו קודם הרגל ולא פייסו עד הרגל אינו מגלח אבל בדברי רבינו שפסק כאן בפי' דאין נידוי פחות מל' יום ובי"ד סימן של"ד כתב ע"ש הרא"ב"ד הא דאמר סתם נדוי ל' יום היינו לענין כשהיו מנדין אותו היו אומרים פלוני יהא בנידוי ל' יום ומ"מ אם חזר בו ופייס לבעל דינו מתירין אותו לאלתר אפילו נידהו לאפקירותא וכמ"ש הרי"ף והרא"ש ודאי דקשה טובא דפסקיו סותרין זה את זה והאריך ב"י ליישב קושיא זו בכמה גווני ולפע"ד אין כאן קושיא כלל שיהא צריך ליישב דהלא מפורש בי"ד דאין מתירין לו לאלתר אא"כ חזר בו ופייסיה לבעל דיניה אבל אם לא חזר בו ולא פייסיה לבעל דיניה אלא שבא לב"ד ומבקש שיתירו לו מתירין לו שיהא מותר לאחר ל' יום וכמ"ש הרא"ש גופיה ע"ש הרא"ב"ד וז"ל א"כ דלא פייסיה ואפ"ה אחר ל' יום מתירין לו וכו' ומ"מ צריך הוא שיבא לב"ד ויבקש שיתירו לו וכו' עכ"ל ומביאו ב"י השתא הירושלמי דקא מסיק אלא במה אנן קיימין בשהתירו לו קודם הרגל וחל ל' שלו ברגל שאין נדוי פחות מל' יום נמי מוקי למתניתין במי שלא חזר בו ולא פייסיה לבעל דיניה אלא שבא לב"ד וביקש מהם שיתירו לו והתירו לו קודם הרגל ואפ"ה כיון שלא חזר בו אסור לגלח עד אחר ל' יום דאין נדוי פחות מל' יום וכך הם דברי רבינו וז"ש אבל אם נשאר בנדוי שלא ביקש שיתירו לו וברגל בקש וכו' דהדין תלוי באם בקש מב"ד קודם הרגל שיתירו לו והתירו לו אע"פ שלא פיים לבעל דיניה מגלח ביום ל' שחל ברגל אבל אם לא ביקש מב"ד שיתירו לו עד שנכנס הרגל והתירו לו אינו מגלח ולפי זה צריך לומר דמ"ש הרא"ש במה אנן קיימין אם כשהתירו לו קודם הרגל יגלח ואי בשלא התירו לו קודם הרגל אל יגלח כלומר אל יגלח ברגל דלאו אנוס הוא דהו"ל לפייס את בעל דינו כדי שיתירו לו עכ"ל לאו דוקא לפייס את בעל דינו קאמר דהא אפילו לא פייס את בעל דינו נמי מתירין כשבקש מב"ד שיתירו לו אלא נקט הרא"ש האי לישנא משום דלמאי דקס"ד דקושיא דקודם הרגל כבר נשלמו ל' יום א"כ קשיא טובא הא ודאי דאף אם היה מפויים שהרי אין עליו

ב"י

הגמרא דא"כ הוה ליה לפורטה בהדי הנך דתנן ואלו מגלחין כי היכי דקאמר גבי כיבוס כל מי שאין לו אלא חלוק א' מותר לכבסו במועד וכו' פי' הו"ל למתני' לפורטה בהדי הנך דתנן ואלו מגלחין או התלמוד הו"ל לומר כן על משנת ואלו מגלחין כי היכי דקאמר על משנת ואלו מכבסין דמי שאין לו אלא חלוק א' מותר לכבסו במועד וכו' ומ"ש דכי האי גוונא קאמר בגמרא על האי דבעי מי שאבדה לו אבידה בערב מועד וכו' וקאמר מי יודע שהיה אנוס איכא לאקשויי גבי מי שאין לו אלא חלוק א' נמי נימא מי יודע שאין לו אלא חלוק אחד כבר הקשו כן בגמרא ותירצו אזורו מוכיח עליו ופי' רש"י דמי שאין לו אלא חלוק אחד פושטו ומתעטף במקטרנו וחוגרו באזורו ועומד ומכבס החלוק ומודיע לכל שאין לו אלא חלוק א' ודין זה שכתב רבינו נסתפקו בו התו' בפרק אלו מגלחין אבל בהג"א בשם א"ז ובהגה"ת פ"ז מהי"ט כתב כדברי רבינו וז"ל לשונם יש רוצים לומר אדם שגלח ערב הרגל מותר לגלח ברגל דטעמא מאי אין מגלחין משום שלא יכנס מנוול וזה לא נכנס וטעות הוא בידם חדא דלא חשיב בהדי אלו מגלחין מי שגלח ערב הרגל ועוד הרי אבדה לו אבידה דאנוס הוא וכו' וכ"ת התם לא מוכחא מלתא הכא נמי לאחר שגלח ברגל לא מוכחא מלתא אם גלח ערב הרגל אם לאו וכ"כ המרדכי וכן נראה שהוא דעת הרשב"א שכתב בתשובותיו שאלה חולה שנתרפא בחולו ש"מ אם מותר לגלח במועד מפני שלא היה יכול לגלח לפי שאמרו שהגלות קשה לחולה ומחזירו לחליו מסתברא לי שאסור לגלח שא"כ ליתנייהו בהדי הנך דמתני' דאלו מגלחין ובהדיא אמרו בגמרא הא שאר כל אדם אסורים ועוד נראה לי ראיה מדאמרינן (יז:) קטן הנולד במועד מותר לגלח שאין לך יוצא מבית האסורים גדול מזה אלמא משום לתא דבית האסורים דוקא הוא שאין להתיר ומשום דבכלל השנויין במשנתינו הוא הא משום דלא היה יכול לגלח קודם המועד לא עכ"ל והא דמי שאבדה לו אבידה בערב מועד הכי איתא בגמרא (יד:) בעי ר' זירא אבדה לו אבידה ערב הרגל כיון דאנוס מותר או דלמא כיון דלא מוכח מלתא לא רב אשי מתני הכי בעי ר' זירא אומן שאבדה לו אבידה ערב הרגל מהו כיון דאומן הוא מוכח מלתא או דלמא כיון דלא מוכח מלתא כי הנך לא תיקו ופירש"י כגון ספר שהכל באים אצלו ערב הרגל ורואין שאבדה לו אבידה ואנוס הוא ואינו יכול לספר עצמו כי הנך דמתני' דקתני מגלחין דידוע לכל וכתבו התוס' דלא מיבעיא ליה אלא באומן עצמו אבל בני העיר אע"פ שאין להם אומן אחר פשיטא ליה דאסורים וכתב א בנ"י דכיון דסלקא בתיקו אזלינן בה לחומרא וכ"נ שהוא דעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם שהשמיטוה אבל הג"א בשם א"ז פסקוה לקולא ויש לתמוה על הרמב"ם והרא"ש שכתבו מלאכת ח"ה דרבנן למה לא פסקוה לקולא:

ואלו מגלחין מי שיצא מבית השביה וכו' ר"פ ואלו מגלחין (יג:) הבא ממדינת הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורים והמנודה שהתירו לו חכמים וכן מי שנשאל לחכם והותר: ומ"ש ולא היה לו פנאי לגלח במועד ברייתא שם (יז:) כל אלו שאמרו מותרים לגלח במועד בשלא היה להם פנאי אבל היה להם פנאי אסורים: ומ"ש ומי שיצא מבית האסורים ואפי' היה חבוש ביד ישראל וכו' ירושלמי כתב הרא"ש שם: וכן המנודה בימים הקדמונים שלא היה יכול לגלח קודם וכו' וכגון שהתירו לו קודם הרגל וחל יום שלשים ברגל וכו' גם זה ירושלמי כתב שם הרא"ש במה אנן קיימין אם בשהתירו לו קודם הרגל יגלח ואם בשלא התירו לו קודם הרגל אל יגלח כלומר אל יגלח ברגל דלא אנוס הוא דהו"ל לפייס את בעל דינו כדי שיתירו לו אלא במה אנן קיימין בשהתירו לו קודם הרגל וחל ל' שלו ברגל שאין נדוי פחות מל' יום · ויש לתמוה ע"ז דגרסי' בפרק אלו מגלחין (טז:) ההוא טבחא דאתפקר ברב טובי בר מתנא איממו אביי ורבא ושמתוהו לסוף אזיל ופייסיה אמר אביי היכי ליעביד לישרי ליה לא חיילא שמתא עליה תלתין יומין לא לישרי ליה ב קא בעו רבנן לאיפטורי א"ל לרב אידי בר אבין מידי שמיע לך בהא א"ל הכי אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל טוט אסר וטוט שרי א"ל ה"מ לממונא אבל לאפקירותא עד דחיילא שמתא עליה תלתין יומין וכתב הרי"ף הא דסבר אביי דלא שרינן שמתא דאפקירותא ואע"ג דמפייס לבעל דיניה אלא עד דחיילא שמתא עליה תלתין יומין ליתא אלא כי מפייס לבעל דיניה ומיפייס שרי ליה לאלתר ג ממעשה דרשב"ל וממעשה דרב הונא (נדרים ז:) וכ"פ הרמב"ם ג"כ והיינו דלא כהאי ירושלמי ואפשר היה לומר שהירושלמי סובר כדאביי ולא קי"ל כוותיה אבל קשה כיון דאתי דלא כהלכתא למה כתבוה הרא"ש ורבינו · ועוד דאם כן קשה אמתניתין מאי דמקשה בירושלמי במה אנן קיימין אם בשהתירו לו קודם הרגל יגלח ואי בשלא התירו לו קודם הרגל כיון דלאו אנוס הוא דשהיה לו לפייס את בעל דינו כדי שיתירו לו אל יגלח ומלאתי בירושלמי ביומוי דר' זירא הוון מרחקין ומקרבין אמר לון ר' אילא השתא מרחקין והשתא מקרבין א"ר יוסי חזרו ונמנו לכשיחזור בו יהו מקרבין אותו ומשמע ליה דה"פ ביומוי דר' זעירא היה מנדין וכיון שהיה מפייס לבעל דינו היו מתירין

דרישה

שמחה אבל בשר הפסח היה שמחתו מצד חשיבות קרבן ולא מצד עצמו אבל מ"מ יש שמחה קצת וכיון דאין טעמם שוה לכך חלקינהו לתרי בבי ולזה כתב הרמב"ם האנשים אוכלין בשר ושותין יין ר"ל עיקר שמחה הוי ביין ובבשר ג"כ איכא קצת שמחה משא"כ בזמן בהמ"ק היה קיים היה עיקר שמחה בבשר כמ"ש בתורה בהדיא שמחה בבשר ולא נזכר שם שמחה ביין:

סי' תקלא [א] וכן המנודה שלא היה כו' כתב ב"י ואפשר היה לומר שהירושל' סובר כאביי כו' ואע"ג דבירושלמי שרי להתיר קודם ל' דלכשישלמו ל' יום יהא מותר ואביי לא רצה להתיר קודם ל' וא"כ היכי קאמר הב"י דירושלמי סבר כאביי נראה דה"ק דירושלמי ואביי לכל הפחות בהא הם שווים שלא היו מתירין קודם ל' יום להיות מותר לאלתר דאביי ג"כ לא רצה להתיר מיד ויכול להיות שגם אביי התיר מיד קודם ל' יום לכשישלמו ל' יום יהא מותר והא דלא רצה להתיר היינו שיהא מותר לאלתר:

פרישה

סי' תקלא (א) ועוד מי יודע אם גלח קודם המועד אבל גבי אין לו אלא חלוק אחד אזורו מוכיח עליו גמ' ופירש"י לכל שהוא פושט את חלוקו ומתעטף במקטרנו וחוגרו באזורו ועומד ומכבס החלוק ומודיע לכל שאין לו אלא חלוק א': (ב) כמו גבי מי שאבדה לו אבידה כו' ויש ליישב דברי ר"ת הכי דלגלח ברבים מודה ר"ת דאסור מטעם שכתב רבינו והא דשרי לגלח היינו למי שדר ביחידי דליכא למימר מי יודע אם גלח קודם המועד ומש"ה לא פירשה במתני' ולא בגמרא משום דהם דברו בהיתר בכל ענין אפילו בפרהסיא אלא שקלת ק' דבמועד אין חילוק בין הוא במקום שאין רואין או בפרהסיא וכמו גבי בנין בקיבולת דאסרי' לקמן אפי' במקום שאין רבים מצוין שם משום דחיישי' שמא יבואו ויראו: (ג) שאין נידוי פחות מל' יום וכ"כ הרא"ש והוא מהירושלמי וא"ת א"כ למה היו מתירין לו כיון שעומד היה בנידויו נגד סוף גמ' דמ"ק היכא שהיו שהמנדים ילכו בתוך ל' למדינת

חדושי הגהות

תקלא א הנה בכל הלכות חה"מ יחס הב"י הפירוש שסביב הרי"ף במ"ק בשם נ"י כאילו הוא היה המחבר אותו ועמדתי משתומם מרעיד שבכל ספרי הרי"ף שבידינו ציין המציין למעלה בראש כל עמוד שהמדבר הוא הרבינו נסים ולענ"ד נראה שהדין עם הב"י שבר"פ מי שהפך כתוב בפירוש שסביב הרי"ף והמגיד משנה כתב וכולי · ואין זה מדרך הר"ן להביא דברי ה"ה אע"כ שהנ"י הוא המחברו ודוגמא לזה הראני אדמו"ה הגאון האמיתי מופת הדור מו"ה ישעיה ברלין נ"י בתשובת חכם צבי סימן נ"ב שהביא במישור שפירוש הרי"ף בב"ק הוא הנ"י כיון שהביא דברי הריטב"א שאין זה דרכו של הר"ן וא"כ ה"ה הבא: ב בגמרא שלפנינו איתא קא בעו רבנן למיעל פירוש שצריכים למיעל לביתא דטבחא אבל הגירסא שבב"י היא גרסת הרא"ש ופי' בספר קרבן נתנאל פירוש גירסא זו שצריכין רבנן לילך לדרכם ואין שם מי שיתיר לו: ג היינו מעשה דר"ש בן לקיש דאיתא שם יז: ודלא כמ"ש ברי"ף דר"ש בן לוי שהוא ט"ס: ד ואפשר שהרי"ף ורמב"ם מפרשין המשנה כשלא היה יכול לפייס קודם הרגל ולכך מותר

פחות מל' יום אבל אם נשאר בנידוי שלא ביקש שיתירו לו וברגל ביקש והתירו לו לאו אנוס הוא ואינו יכול לגלח וכן מי שנדר שלא לגלח (א) ונשאל על נדרו ברגל (ד) וכגון שלא מצא מי שמתיר לו קודם הרגל אבל אם מצא (ה) ולא נשאל לא והבא ממדינת הים שלא יכול לגלח קודם וכגון שהלך להרויח מזונותיו או להתעשר אבל אם לא הלך אלא לטייל לא יגלח דלאו אנוס הוא דאפשר לו שלא ילך [ג] והראב"ד פירש אפילו לטייל דאמרינן לא יגלח דוקא מא"י לחוצה לארץ אבל אם הכל בחוץ לארץ או בארץ

מתירין לו ואמר להם ר' אילא שאין להתיר לו עד שיעברו שלשים יום כדתניא בברייתא ואמר ליה ר"י שאחר שנשנית אותה ברייתא נמנו וגמרו שלא יהא הדבר תלוי בשלשים יום אלא כיון שיחזור בו יתירו לו מיד והשתא מתני' נשנית בזמן שהיו אומרים אין נידוי פחות מל' יום ואביי סבר דלעולם דינא הכי איתיה שלא חזרו ונמנו ואנן לא קי"ל כוותיה אלא כמ"ד חזרו ונמנו שכיון שיפייס לבעל דינו יתירו לו ואפילו מיד ולפי זה כשכתב הרא"ש הירושלמי שעל משנתינו לא לפסוק הלכה דנידוי ל' יום כתב אלא ללמד שאם היה אפשר לו לפייס לבעל דינו קודם הרגל ולא פייסו עד הרגל אינו מגלח [ב] אבל מדברי הרא"ש שכתב שם בשם הראב"ד נראה שהיה מפרש הירושלמי דביומוי דר' זעירא הוו מרחקין ומקרבין וכו' בע"א שכתב וז"ל הקשה הראב"ד לדברי הרי"ף שפסק דלית הלכתא כאביי דאמר לאפקירותא בעינן דליחול עליה שמתא תלתין יומין אלא שרינן ליה לאלתר אי פייסיה לבעל דיניה א"כ מאי הך דקתני בברייתא אין נידוי פחות מל' יום אי דפייסיה לבעל דיניה הא אמרת דלאלתר שרינן ליה ואי לא פייסיה לבתר ל' יום אמאי שרינן ליה וי"ל דמיירי כשמפייסיה לבעל דיניה וה"ק אין מנדין אותו תחלה לפחות מל' יום ואם חזר מתירין לו מיד מ"מ מתחלה מנדין אותו לדעת ל' יום וכן אומר בשעת הנדוי יהא בנדוי ל' יום וא"א יהא בנדוי ט"ו יום ומיהו אם חזר באמצע מתירין לו א"כ דלא פייסיה ואפ"ה אחר ל' יום מתירין לו שכבר קבל דינו כמי שחייב מלקות כיון שלקה בין חזר בין לא חזר אין מלקין אותו יותר ומ"מ הוא שבא לב"ד וביקש שיתירו לו אבל אם זלזל בנדויו ולא חש לבקש שיתירו לו מניחין אותו בנידויו עד שימות ולכשימות סוקלין את ארונו עכ"ל ・ ואפ"ל דמאי דקאמר מתחלה מנדין אותו לדעת ל' יום ומיהו אם חזר באמצע מתירין לו היינו לומר שמתירין לו מיד דלכשישלמו ל' יום יהא מותר אבל להתירו בתוך ל' שיהא מותר מיד לא ואביי סבר דלכל בתוך ל' יום אין מתירין לו כלל אף ע"פ שלא יהא מותר עד אחר ל' יום ולא קי"ל כוותיה אלא אפי' בתוך ל' יום מתירין לו דלכשישלמו ל' יום יהא מותר ואם תאמר כיון דלעולם הוא עומד בנידויו עד סוף ל' מנ"מ שיתירו לו בתוך ל' י"ל דנ"מ היכא שבתוך ל' ילכו למדינת הים המנדים אותו והיינו דקאמר בעובדא דההוא טבחא לא לישרו ליה קא בעי רבנן לאיפטורי ובהכי א"ש הירושלמי הזה אף ע"פ שפיים לבעל דינו והתירו לו אין היתר חל עד שיעברו ל' יום וחל יום ל' ברגל ・ וכ"כ ממ"ש פסקי התוס' אסור לגלח במועד לבד הבא ממדינת הים ברגל ומנודה שפיים קודם לרגל ושלמו ל' ימי נידוי ברגל או נידוי שלנו שהוא שבעה ולפי זה מ"ש הרא"ש בשם הראב"ד על הירוש' דביומוי דר' זעירא הוו מרחקין ומקרבין וכו' מדקאמר השתא מרחקין והשתא מקרבין מיחזי דהוו מרחקין ומקרבין לאלתר ואע"פ שלא חזר בו ואני תמה על מה שנהגו כך ומה היו אומר בהא דתניא אין נידוי פחות מל' יום ונראה מכאן שהכל תלוי בדעת ב"ד למעט ולרבות בימי נידויו להוסיף על הנידוי ולמעט בימי הנידוי ולרבות ממה שהיו מרחקין ומקרבין לאלתר בלא חזרה אלא כך היתה כונתם בתחלה בשעת הנדוי וכ"ש אם התנו לו ימי הנדוי בכך וכך שמתירין לו הנדוי כשיבא זמן שפסקו לו אלא שנער בהם ר' אלעאי שהיו עושין דבריהם כחוכא ואטלולא והיתה יראתם מתמעטת וחזרו ונמנו לכשיחזור בו יהא מקרבין אותו עכ"ל נ"ל שמה שכתב שהכל תלוי בדעת בית דין למעט ולרבות בימי נידויו היתה לומר שמתחלה היו מתנין שלסוף כך ימים יתמנו עליו ויתירוהו כלומר דלכשיגיע תשלום ל' יום יהא מותר אבל שיהא מותר קודם שיחול עליו הנדוי ל' יום לא ויותר נראה לומר שכוונתו בפירוש הירוש' הזה דהא דתניא אין נידוי פחותה מל' יום היתה לומר שאם נידוהו סתם אינו פחות מל' יום אבל אם לא נדוהו מתחלה אלא לי' או לט"ו ימים אינו מנודה יותר ומתני' בשנדוהו סתם שאע"פ שיכולין מיד להתירו עדיין הוא בנידויו עד תשלום ל' יום ומ"מ דברי רבינו אינם בדקדוק שכתב וכגון שהתירו לו קודם הרגל וחל יום ל' ברגל דכיון דקי"ל דנדוי שלנו כנזיפה שלהם דהיינו שבעה ימים הכי איבעיא ליה למכתב וכגון שהתירו לו קודם הרגל וחל יום ז' ברגל אלא שנמשך אחר לשון הירו' שכתב שחל ל' שלו ברגל : והרמב"ם כתב מי שהיה מנודה ולא התירוהו אלא במועד מותר לגלח משמע דלית ליה הא דירוש' דלא משכח פתרי אמתניתין אלא בשהתירו לו קודם הרגל וטעמא משום דבגמרא דידן משמע דבשהתירו לו ברגל עסקינן דאמתניתין דקתני שהתירו לו חכמים קאמר דאזל ופייסיה לבעל דינו ואתא קמי רבנן ושרו ליה ונראה דטעמא משום דכיון שלא היה בדעתו קודם הרגל לפיים את בעל דינו חשוב אנוס ואפשר שזה היה דעתו של הרי"ף שהשמיט הירוש' : **וכן** מי שנדר שלא לגלח ונשאל על נדרו ברגל וכגון שלא מצא מי שמתיר לו קודם הרגל וכו' ג"ז הירוש' שם כתב הרא"ש במה אנן קיימין אי בשנשאל קודם הרגל יגלח אם בשלא נשאל קודם הרגל אל יגלח כלומר אל יגלח ברגל דלאו אנוס הוא דהיה לו לישאל על נדרו קודם הרגל אלא אנן קיימין בשנשאל קודם הרגל ולא מצא פתח לנדרו אלא ברגל כהדא ר"ש בר' לא מצאו פתח לנדרו עד שבא אחד מזקני גליל : **וכתב** הרא"ש ולפי הירוש' מאן דאית ליה פותחין בחרטה פירוש חרטה כל דהו וא"צ למצוא פתח וטעם לעקור את הנדר מעיקרו אסור לגלח במועד כיון דהיה יכול לישאל קודם הרגל ואף ע"ג דאיכא למימר היה בדעתו להשלים נדרו ונמלך ברגל והתירו לו לא חשיב זה אונס ורש"י לא פי' כך עכ"ל ・ והרי"ף והרמב"ם שלא הביאו הירושלמי הזה נראה שהם סוברים דכיון דתלמודא דידן לא פירש כן שהיא סובר דכל שהיה בדעתו להשלים נדרו ונמלך ברגל והתירו לא חשיב אונס : **והבא** ממדינת הים שלא היה יכול לגלח קודם משנה הזכרתיה בסמוך וכתב ר"י הבא ממדינת הים פי' כגון שלא בא לייסוב עד ח"ה או שלא היה לו שהות לגלח קודם הרגל כי כשבא לא היה שהות ביום : **ומ"ש** רבינו וכגון שהלך להרויח מזונות או להתעשר וכו' שם (יד:) והבא ממדינת הים מתני' דלא כר"י דתניא רבי יהודה אומר הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשות אמר רבא לשוט דברי הכל אסור לגלח למזונות ד"ה מותר כי פליגי להרויח רבי יהודה מדמי ליה לשוט רבנן מדמי ליה למזונות : ופירש"י לשוט ・ אם יצא שלא לצורך אלא כדי לשוט בעולם ולראותו וחזר במועד ד"ה אסור לגלח במועד : למזונות ・ שיצא לחזור אחר מזונות שאין לו מזונות וחזר במועד ד"ה מותר לגלח במועד לפי שיצא באונס : להרויח ・ שיש לו נכסים הרבה ויוצא כדי להרויח יותר וקי"ל כרבנן : **ומ"ש** רבינו והראב"ד פי' אפי' לטייל דאמרי' לא יגלח דוקא מא"י לח"ל וכו' שם כתב הרא"ש בשמו דפלוגתא דר"י ורבנן איירי ביוצא לח"ל והכי מוכח בירושלמי

ומסתבר

עליו נדוי יותר מל' יום וא"ל דאם היה מפיים לבית דין דהוו מתירין לו אבל למסקנא מוקי לה בירושלמי בדלא פייסיה לבעל דיניה אלא שביקש מב"ד וכו' ולשון פסקי התוספות שהביא ב"י ומנודה שפיים קודם לרגל נמי מוכח הכי דרצונו לומר שפיים לב"ד דאל"כ הוה ליה לומר שפיים לבעל דיניה אלא ומנודה שפיים סתם קאמר ומשמע אפי' לא פיים לבעל דיניה אלא פיים לבית דין בלבד דמנודה הוא ל' יום ואח"כ מותר כיון דפיים לב"ד והתירוהו לו וכדפי' וכן ראיתי במרדכי הארוך שכתב לפרש הירושלמי כמ"ש הרא"ש וכתב כל לשון הרא"ש זולתי במ"ש הרא"ש דלאו אנוס הוא דהו"ל לפייס את בעל דינו כדי שיתירו לו כתוב לשם דהו"ל לפייס קודם הרגל ואינו אנוס לגלח ברגל וכו' והיינו דהו"ל לפייס לב"ד וכדפי' בפסקי התוס' והכי נקטינן לחומרא דוקא בהתירו לו קודם הרגל ודלא כמה שפסק בש"ע שכתב כלשון הרמב"ם להקל אף בלא התירוהו אלא ברגל וכן כתב במרדכי דהכי משמע בגמרא דידן דליתא אלא כמפורש בירושלמי : **וכן** מי שנדר וכו' וכגון שלא מצא מי שמתיר לו קודם הרגל אף ע"ג דהרא"ש כתב דבירושלמי קא מוקים לה בשנשאל קודם הרגל ולא מצא פתח לנדרו אלא ברגל כהדא ר' שמעון בר ר' לא מצאו פתח לנדרו עד שבא אחד מזקני גליל לא כתב רבינו כן משום דכתב עוד הרא"ש דלמאן דאית ליה פותחין בחרטה וא"צ פתח אסור לגלח במועד אלא דוקא היכא דלא מצא אדם שיתיר לו קודם הרגל ועי"ל דבכלל מ"ש וכגון שלא מצא מי שמתיר לו קודם הרגל הוה כמי שלא מצא מי שימצא לו פתח להתיר נדרו עד שבא אחד ברגל ומצא לו פתח וכעובדא דר"ש בר רבי :

מותר

דרכי משה

תקכא (א) בתא"ו נ"ד ח"ה דאף אם היה בדעתו לגמור הנדר ותוך המועד נמלך ונשאל עליו אפ"ה אסור לגלח ・ ורש"י ורי"ף ורמב"ם מתירין בכה"ג ודעת הרא"ש לאסור וכן משמע דעת

פרישה

למדינת הים אבל דעת הרמב"ם מותר מיד לאחר שמפייס בעל דינו ושמתירין לו ועיין בב"י שהאריך בזה :

(ד) **וכגון** שלא מצא מי שמתיר לו קודם הרגל נראה דלפי מאי דקי"ל כמאן דאית ליה פותחין בחרטה פי' חרטה כל דהוא וא"צ למצוא פתח לפ"ז צ"ל מ"ש רבינו שלא מצא מי שמתיר לו ר"ל ג' שיתירו לו :

(ה) **ולא** נשאל לא ב"י כתב שדעת הרי"ף והרמב"ם דכל שהיה דעתו להשלים נדר ונמלך ברגל והתירו לו חשוב אונס וכדלעיל אם התירו למנודה ברגל מותר לגלח ע"ש ול"ש

דרישה

[ג] **מ"ש** ב"י שם אבל מדברי הרא"ש שכ' שם בשם הראב"ד נראה שהיה מפרש הירושלמי דביומוי דר' זעירא בענין אחר כו' והביא מה שהקשה הראב"ד על הרי"ף שפסק דלית הלכתא כאביי דאמר לאפיקורוס בעינן דליחול עליה שמתא תלתין יומין אלא שריק לאלתר אי פייסי' לבעל דיניה א"כ מאי הך דקתני בברייתא אין נידוי הי' פחות מל' יום כו' ונראה מדבריו שמכאן מוכח דהרא"ש פי' שהיה ירושלמי דר' זעירא בע"א וצ"ל דהכי דייק כיון דהראב"ד הקשה לדברי הרי"ף מברייתא דקתני אין נידוי הי' פחות מל' יום כו' ולפי מה שפי' ב"י שהיה דירושלמי דזעירא דלקמן דאיכא לשנויי שאחר שנשנית אותה ברייתא נמנו וגמרו שלא יהא הדבר תלוי בל' יום וכמו שפי' ב"י בהדיא אלא ע"כ צ"ל דהראב"ד והרא"ש שהביא דבריו פירשו הירושלמי בענין אחר ואע"ג דבהדיא כתב הרא"ש בשם הראב"ד פי' אחר בירושלמי דר' זעירא והביאו ב"י בסמוך אין לתמוה על ב"י דמהדר להוכיח מדיוק דברי הראב"ד ועפי הו"ל לאתויי מ"ש הראב"ד בהדיא נראה דב"י ז"ל רצה להעתיק כל דברי הרא"ש בסוגיא זו מראש ועד סוף כיון דגם מריש דבריו מוכח דסבר פירוש אחר בירושלמי וביאר דברי הרא"ש מראש ועד סוף כדי ליישב דברי הירושלמי אליביה וגם לדברי הרי"ף וע"ש ולעד"נ דברי ב"י דחוקים ולפי הבנתו בדברי הירושלמי יש לדקדק מה בא הירושלמי להקשות אי בשלא התירו לו קודם הרגל אל יגלח דהו"ל לפייס את בעל דינו ומאי קושיא היא דילמא מיירי בדלא מטי זמנו עד הרגל ולא יוכלו להתיר קודם הרגל ולמה ליה לדחוק ולפרש דהתירו קודם הרגל ומטו סוף זמנו ברגל ועוד נדקדק מאד מאד בפי' הירושלמי ובדברי הראב"ד לכן נלע"ד לייש מה שקשה לרבינו והרא"ש מסוגיא דירושלמי במה אנן קיימין כו' על פי מ"ש הרא"ש בשם הראב"ד על ההיא ירושלמי דר' זעירא וז"ל מדקאמר השתא מרחקין והשתא מקרבין מימוי דהוי מרחקין ומקרבין לאלתר אפילו בלא חזרה ואני תמה על מה שנהגו כך ומה היו אומרים בהא דתניא אין נידוי היה פחות מל' יום ותירץ מכאן נראה שהכל תלוי בדעת ב"ד למעט או לרבות בימי נידוי ומה שהיו מרחקין ומקרבין לאלתר אפילו בלא חזרה כך היתה כוונתם בתחילה כו' ור' אילעי גער בהם שהיו עושים דבריהם כחוכא ואטלולא וחזרו ונמנו לכשיחזור בו יהו מקרבין אותו עכ"ל והביאו ב"י ופשוטו דה"פ דהכל תלוי בדעת ב"ד ר"ל שמדינא יכול להתיר אפי' מיד ובלא חזרה אם היה כוונתם כך בתחלת הנידוי אלא שלא היו רגילים לפסוק כן וביומי דר' זעירא היה נוהגין לפסוק כן וגער בהן ר' אילעי ומשום הכי דר' אילעי החמירו על עצמם שלא להתיר כ"א ע"י חזרה אבל ע"י חזרה היו מתירין לפעמים אפי' מיד שהכל תולה בדעת הב"ד ולפי פי' זה נראה לייש דברי ירושלמי אליבא דכ"ע ומה שהקשה בירושלמי ואם בשלא התירו קודם הרגל אל יגלח משום דהו"ל לפייס קודם הרגל נראה דה"ק אף את"ל דמיירי בדלא מטי זמנו עד הרגל מ"מ לא הוה אנוס כיון דהכל תלוי בדעת ב"ד א"כ הו"ל לפייס ולבקש שיתירו לו דילמא הב"ד היו מתרצים להתיר לו מיד קודם הרגל וכיון דלא פייס ובקש קודם הרגל שיתירו לו א"כ לא היה בדעתו קודם הרגל שיתירו ולא חש לבקש שיתירו לו לכך לא הוי אנוס ולא יגלח ומ"ש אי בשלא התירו לו ר"ל שלא ביקש שיתירו לו ומשני בשהתירו לו קודם הרגל וחל ל' יום שלו ברגל ר"ל דמיירי כשהיה אצל ב"ד וביקש ופייס שיתירו לו והב"ד לא נתרצו לו דאף דיש ביד ב"ד להתיר תוך ל' מ"מ הב"ד לפי ראות עיניהם ולפי האפיקורוס שעשה כן דנין ולכך קאמר שזה מיירי שלא יתרצה לו להיות מותר עד סוף ל' ואותן ל' כלו במועד ・ ומ"ש שאין נידוי היה פחות מל' יום ר"ל מתחלה נידוהו לזמן ב"ד שהוא ל' יום ועדיין לא כלה אותו זמן וק"ל ובהכי אתי שפיר הכל ומה שהקשה ב"י כיון דלא קי"ל כאביי לא קי"ל ג"כ כירושלמי ולפי מה שפירשתי א"ש דמאי דלא קי"ל כאביי משום דסבר דלאו תלוי כלל בדעת הב"ד להתיר מיד ולכך לא רצה להתיר להסוא טבחא אף על גב שהיה חפץ להתירו כדמשמע מדבריו ורי"ף סבר דאם ב"ד מתרצים להתיר רשאי להתיר מיד וכן דעת הירושלמי כמו שפירשתי וכן דעת הרא"ש ורבינו ג"כ ודוק שלפי מ"ש יפורשו דברי הירושלמי והראב"ד כפשוטן בלי דוחק כלל ובזה ג"כ נתיישב קצת קושיא אחרונה שהקשה הב"י ז"ל מ"מ דברי רבינו אינם בדקדוק שכתב וכגון שהתירו לו קודם הרגל וחל ל' יום ברגל כיון דקי"ל דנידוי שלנו כנזיפה שלהם ז' ימים הו"ל כגון שהתירו לו קודם ואם חל יום ז' ברגל כו' די"ל כיון דלא כ"כ הירושלמי אלא שלא הקשה למה לא בא לו קודם זמנו ואם לנידוי וזה היה בימיהן שייך בל' יום ולכך נקט דינו אל' יום וק"ל : [ג] **והראב"ד** פי' אפילו לטייל דאמרי' לא יגלח דוקא מא"י לח"ל כו' כרא"ש

חדושי הגהות

לו לגלח ברגל (מהרל"ח) : ה בירושלמי מפרש שלא מצא פתח לנדרו קודם פסח וכיון דכתב שם הרא"ש דלמאן דאית ליה פותחין בחרטה פירוש בחרטה כל דהו ואין צריך למצוא פתח א"כ היה אסור לגלח במועד לכן כתב רבינו שלא מצא מי שמתיר לו שטעם זה אזיל לר"ה (מהרל"ח) ועיין בב"י :

פירש"י

בארץ אפילו הלך לטייל יגלח: קטן מותר לגלח בח"ה לא שנא נולד במועד (ו) ול"ש קודם לכן: אבל שחל ז' שלו בשבת (ז) ערב הרגל מותר שלא היה יכול לגלח קודם וכל אדם מותר לגלח מה שעל שפת פיו אפי' אינו מעכב עליו ומה שאצל השפה מכאן ומכאן אם מעכב עליו מגלח (ח) ואם לאו לא יגלח והראב"ד כתב שאפילו מה שעל השפה לא יגלח אלא אם כן מעכב עליו ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל:

תקלב **מותר** ליטול צפרנים לא שנא דיד לא שנא דרגל ופירש ה"ר יהודה דוקא בסכין אבל לא במספרים והרב ר' ברוך מוסיף לאסור אפילו בסכין ולרב אלפס התירו אפילו במספרים (א) ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל · כל רפואה מותר בח"ה:

תקלג **מותר** לטחון קמח לצורך המועד (א) ואפי' כיון מלאכתו במועד ולקוץ עצים מן המחובר ולהטיל שכר בין של

תקלב **מותר** ליטול צפרנים ברייתא בפרק אלו מגלחין פליגי בה ר' יהודה ור' יוסי ופסקו הפוסקים כשמואל דאמר הלכה כר' יוסי דמתיר ואמר רב ובגנוסטרי אסור פי' במספרים וכתבו הרי"ף והרא"ש וה"מ בימי אבלו אבל במועד אפי' בגנוסטרי שרי אבל ה"ר יהודה מפרש דאף במועד אסור בגנוסטרי אבל בסכין שרי וה"ר ברוך מפר' דהסכין נמי הוו בכלל גנוסטרי ולא שרי אלא ליטלם בשיניו או בידיס או דרך שינוי אחר שלא במספרים וסכין · כתב סמ"ק דלצורך מצות טבילה נוטלן כדרכן בחול והכי נהוג איסור אם לא בטבילה: **ומ"ש** ל"ש דיד ל"ש דרגל פי' ל"מ דיד מותר ליטול משום דמאיס אלא אפילו דרגל דלא מאיס נמי שרי, והכי איתא בגמרא דף (יח:):

תקלג **מותר** לטחון קמח וכו' ברייתא בפרק מי שהפך דף י"ב וסוף הברייתא ובלבד שלא יערים ורבי' לא הביאו לפי דאסיקנא תנאי היא וסמך על מה שכתב אח"כ דהרמב"ם כתב לקולא ודעת הרא"ש להחמיר כרבנן ופירש"י שלא יערים שלא יעשה הרבה ויאמר לצורך המועד אני עושה ומתכוין כדי שישייר

ומסתבר כהאי פירושא דלא קרי ר"י שלא ברשות היוצא להרוחה שכן הוא דרך כל התגרים ועוד דגרסי' בגמ' (שם) אלא למזונות הא אמרת ד"ה מותר והאיך סליק אדעתיה דר' יהודה קרי למזונות שלא ברשות אבל לפי הירוש' ניחא דאף למזונות לצאת ח"ל שפיר דמי דחשיב ר' יהודה שלא ברשות עכ"ל · ומשמע לרבי' דכיון דלא איירי ר' יהודה ורבנן אלא ביוצא לח"ל א"כ הכל בח"ל או הכל בארץ בכל גוונא מותר אפי' יוצא לטוט דאין לפרש שאין חלוק בין מא"י לח"ל להכל בארץ או הכל בח"ל אלא ביוצא להרוחה אבל ביוצא לטוט אפי' הכל בארץ או הכל בח"ל אסור דא"כ יכפל הראב"ד והרא"ש לאשמעינן מלתא דלא כהלכתא דהא ליכא בהאי מלתא נפקותא אלא לר' יהודה דאסר בהרוחה דאילו לרבנן אין חילוק בין מא"י לח"ל להכל בא"י או הכל בח"ל דאי להרוחה אפי' מא"י לח"ל שרי ואי לטוט אפי' הכל בא"י או הכל בח"ל אסור הלכך ע"כ לומר דאתי לאשמעינן דלא אסרי רבנן לטוט אלא מא"י לח"ל אבל הכל בארץ או הכל בח"ל אפילו לטוט שרי וכ"כ נ"י בפירוש בשם הראב"ד דכל שהכל בארץ או הכל בח"ל אפי' לטוט כיון דברשות יצא מותר לגלח לדברי הכל:

קטן מותר לגלח בח"ה וכו' (שם:) איכא תרי לישני בגמרא ופסקו הרמב"ם והרא"ש כלישנא בתרא דאמרי משמיה דשמואל קטן מותר לגלחו במועד לא שנא נולד במועד ל"ש נולד מעיקרא והרי"ף לא הכריע ואפשר שסמך דמסתמא הלכה כלישנא בתרא וכתב הרא"ש דטעמא משום דלא שייך בהאי גלות שלא יכנס מנוול לרגל · וכ"י כתב קטן מותר לגלח פי' אם יש לו שער רב ומצער מותר לגלחו ולא אמרינן והלא יכנס ברגל כשהוא מנוול דלאו בר מצוה הוא ולא גזרינן קטן אטו גדול: **אבל** שחל שביעי שלו בשבת ערב הרגל מותר וכו' שם בברייתא (יז:) האבל מותר בגלוח ואוקימנא כגון שחל ז' שלו להיות בשבת ערב הרגל וכאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו ויום ז' עולה לו לכאן ולכאן כלומר עולה לז' ולל' וכיון דכבר התחילו ל' איבעי ליה לגלוחי קודם הרגל אלא דשבת הוי ואנוס הוא להכי מגלח במועד ופסקו הפוסקים כן ויתבאר עוד בסימן תקמ"ח והרמב"ם כתב בפ"ז מהלכות יו"ט כל מי שאי אפשר לו לגלח ולכבס בעי"ט ה"ז מותר לכבס ולגלח במועד כיצד אבל שחל ז' שלו להיות בעי"ט או שחל להיות בעי"ט והרי הוא שבת שאי אפשר לגלח וכתב ה"ה ומה שנמצא בספרי רבינו שאם חל שביעי שלו להיות בערב י"ט שהוא מגלח במועד הוא טעות סופר או אגב שיטפא שהרי בביאור כתב בפ"י מהלכות אבל חל שמי שלו בערב הרגל ואין צ"ל ה' או ג' אינו מגלח ולא בטלה ממנו אלא גזרת ז' בלבד ואין מותר לרחוץ ולסוך ולא לעשות דבר עד שיכנס יו"ט ויו"ט מפסיק שאר השבעה ולאחר י"ט משלים ל' מיום המיתה ואסור בהם בכל חמש דברים ובפ"ו מפרש שם שמה' דברים אלו הוא תספורת וברור ופשוט הוא כן בגמרא שאין רגל מפסיק גזירת ל' אלא כשחל ז' ערב הרגל דאמרי' כבר נהג בגזירת ל' יום שביעי עולה לכאן ולכאן ושם מבואר שאין אבל מגלח במועד אלא כשחל שביעי שלו בערב הרגל והוא שבת וכדעת אבא שאול דקי"ל כוותיה וכן מבואר מדבריו פ"י מהלכות אבל בביאור ומ"ש שם אמת וליב עכ"ל · ול"כ דאפשר ליישב דמאי דנקט הרמב"ם חל ז' שלו להיות ביום טוב לאו משום שיתירא לגלח נקטיה דגלוח ודאי אסור עד תשלום ל' דכל שקבר את מתו פחות משבעה ימים לפני הרגל לא בטלה ממנו גזירת ל' אלא משום שיתירא לכבס שהזכיר קודם לכן בסמוך נקטיה ולדדין קתני וה"ק כל מי שאי אפשר לו לכבס ולגלח בערב י"ט ה"ז מותר לכבס ולגלח במועד כיצד אבל שחל ז' שלו להיות בעי"ט הרי זה מותר לכבס במועד ואם חל להיות בעי"ט והוא שבת שאי אפשר לגלח בו ביום מפני שהוא שבת מגלח במועד ואע"פ שבסוף דבריו כתב הרי אלו מגלחין ומכבסין במועד הבא ממדינת הים ויוצא מבית השביה וכו' קאי תרוייהו אתגלחת וכבוס ואחל שביעי שלו להיות ביו"ט לא קאי אלא מכבסין דאילו תגלחת אסור עד תשלום ל' יום כמו שנתבאר ודבר פשוט הוא דמאי דנקט כשחל ז' שלו להיות ביו"ט רבותא קאמר דלא מבעיא אם חל ג' או חמישי שלו בי"ט דפשיטא שלא היה אפשר לו לכבס מעי"ט ומפני כך מותר לכבס במועד אלא אפי' חל ז' שלו להיות בי"ט נמי א"א לו לכבס מעי"ט והלכך מותר לכבס במועד:

כתב המרדכי תניא בתוספתא אע"פ שהתירו לספר לא יסתפר בר"ה אלא בצנעא וכ"כ הרמב"ם בספר תורת האדם (ג):

כתב בתה"ד מי שעשה עבירות ובא ליטהר במועד יראה דשרי לגלחו במועד כדי לטובלו ולהכניסו לדת האמת דכיון דנהגינן לגלח בעלי תשובה כאלו ע"פ ר' משה הדרשן כדפירש"י בפ' בהעלותך שנתן טעם להתגלח הלויים לפי שהיו כפר' על בכורי ישראל שחטאו בע"ג וע"ג קרויה מת ומת אתקש למצורע והמצורע טעון תגלחת וא"כ דמי להא דתניא בפרק אלו מגלחין (שם) דנזיר ומצורע אפי' היה להם פנאי לגלח קודם המועד מותרין לגלח במועד כדי שלא ישהו קרבניהם ובעלי תשובה נמי נראה להתיר כדי שלא ישהא כמה מצות שהרי אין מצטרפין אותו לכל דבר שבקדושה עד שיגלח ויטבול ואע"ג דודאי אינו מעכב מ"מ מנהג אבותינו תורה היא וכדאסמכינן אקרא ודמי' גלוח דרבנן מקמיה עכ"ל והיינו למנהג אשכנז אבל אנן דלא נהגינן להצריך לבעלי תשובה גלוח כלל פשיטא דאין מגלחין במועד:

וכל אדם מותר לגלח מה שעל שפת פיו וכו' (שם יח·) אמר אביטול ספרא משמיה דרב שפה מזוית לזוית הנחה כל שמעכבת א"ר אמי ובשפה המעכבת כך הוא גירסת הרא"ש וכתב ז"ל פירש הראב"ד דמזוית לזוית זהו כל שלמעלה מפתיחת הפה הנחה זה הוא מה שחוץ לפה מכאן ומכאן וקרי ליה הנחה מפני שצריך להניחו שלא יגלח אותו במועד אלא מה שמעכב עליו אבל בשפה יכול לגלח בין שהוא מעכב בין שאינו מעכב ר' אמי אמר ובשפה נמי כל שמעכב ופליג אדרב ואמר דשפה אינו יכול לגלח אלא מה שהוא מעכב ממנה כך מצאתי הנוסח בה"ג הלכך דרב ואמי פליג אדרב והוא בתראה הלכתא כוותיה ע"כ ולא נהירא לי דהא דפסקו הגאונים כבתראי היינו מאביי ואילך אבל מקמי הכי אין הלכה כתלמיד במקום הרב ועוד בשל סופרים הלך אחר המיקל והכי ס"ל להרי"ף שכתב בהלכות ומותר לגלח שפה בחול המועד ומשמע דלא מפליג עכ"ל · והרמב"ם ג"כ סתם וכתב בפ"י מהלכות יו"ט מותר ליטול שפה בחולו של מועד וכתב ה"ה יש מי שכתב דדוקא שמעכבת האכילה או שהוא איסטנים ורבינו כתב כלשון ההלכות ואפשר שבמועד בכל גוונא מותר עכ"ל ומדלא כתב הרי"ף והרמב"ם הנחה כל שמעכבת נראה שאינם גורסים בדאביטול ספרא אלא שפה מזוית לזוית בלבד וכך הוא בנוסחי דידן בגמרא וסוברים דהלכה כוותיה ומשמע שהם סוברים שאף מה שמן הצדדים מותר לגלח אע"פ שאינו מעכב וכ"כ ר"י שנראה מדבריהם וכיון דאיסור דרבנן הוא נקטינן לקולא: **כתב** המרדכי שרבינו מאיר מלא בשם ר"ת דשמא לא התירו שפה אלא בתער ולא במספרים דומיא דתכפוהו אבילוו וכן כתבו התוס' אהא דאיתא התם בקטן ממנו שפה והתיר להם יש לפרש ע"י שינוי דומיא דלפרנים וסמ"ג כתב מותר ליטול צפרנו ושפה בח"ה אפילו בלא שינוי וי"מ בשינוי דוקא ע"כ וכיון דאיסורא דרבנן הוא נקטינן לקולא: **כתב** המרדכי דמותר לחוף ולסרוק ראשו בח"ה דאין לאוסרו משום תליסת שיער וכן מותר לרחוץ בחמין בחש"מ והאריך בטעם הדבר:

תקלב **מותר** ליטול צפרנים לא שנא דיד ל"ש דרגל בפרק אלו מגלחין (יז:) ת"ר כשם שאמרו אסור לגלח במועד כך אסור ליטול צפרנים במועד דברי ר' יהודה ור' יוסי מתיר וכשם שאמרו אסור אבל אסור לגלח בימי אבלו כך אסור ליטול צפרנים בימי אבלו דברי ר' יהודה ורבי יוסי מתיר ואיפליגו אמוראי בפסק הלכה ופסקו הפוסקים כשמואל דאמר (שם יח) הלכה כר"י במועד ובאבל א"ר ענן בר תחליפא לדידי מיפרשא לי מיניה דשמואל ל"ש דיד ל"ש דרגל א"ר חייא בר אשי אמר רב ובגנוסטרי אסור וכתבו הרי"ף והרא"ש וה"מ בימי אבלו אבל במועד אפילו בגנוסטרי מותר ואיכא מ"ד דבגנוסטרי אסור ואנן לא ס"ל הכי וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות י"ט מותר ליטול צפרנים אפילו בכלי וכ"כ סמ"ג: **ומ"ש** רבינו ופירש ה"ר יהודה דוקא בסכין וכו' טעמו משום דסבר דבסכין הוי שלא כדרכן ובמספרים הוי כדרכן וז"ל סמ"ק וה"ר ברוך סבר דבסכין נמי כדרכן בגנוסטרי אסור פי' במספרים ופירש רבינו ברוך דה"ה בסכין דאסור שכן דרך ליטול צפרנים בסכין: **כתוב** בהג"א בשם מהר"ם אשה שאירעה טבילתה בח"ה לא תטול צפרנים בגנוסטרי היא בעצמה ושמא ה"ה בסכין אסור אלא אומרת לעו"ג ליטול צפרניה ואע"ג דאמירה לעו"ג שבות במקום מצוה לא גזרו אבל היא עצמה אינה יכולה ליטול יפה בשיניה או בידיה וכן כתב סמ"ק בהגהות וכן כתוב בהגהת מיימון בשם הר"ם מאיגנלטיר"א וכתב עוד וכן כתב בספר התרומה וכתב אם אין לה שפחה או תנקר יפה ויפה תחת צפרניה ותסיר כל לכלוך וטיט וצואה מתחתיהן או תטלם בשיניה או דרך שינוי אחר שלא במספרים וסכין והתוס' פי' פ"ב דמועד קטן דהטובלת לנדותה מותר ליטול צפרניה היא בעצמה בלא שינוי דלא גרע מהעברת שער של בית הסתר והערוה דשרי וכ"כ סמ"ק (א) ולענין הלכה מאחר שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל מסכימים להתיר אפי' שלא במקום מצוה ואפי' במספרים הכי נקטינן (ב): **כל** רפואה מותרת בח"ה תוספתא כתבה הרי"ף והרא"ש בפ"ק דמ"ק שותים מי דקלים וכוס של עיקרים במועד:

תקלג **מותר** לטחון קמח לצורך המועד וכו' בפרק מי שהפך (יב:) ת"ר טוחנים במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם טחן והותיר ה"ז מותר קוצצים עצים במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם קצץ והותיר ה"ז מותר מטילין שכר במועד לצורך המועד ושלא

דרכי משה

עת הטור וכתב המרדכי דמ"ק דף ש"ץ ע"ד דמתירין נדרים במועד אפילו שלא לצורך וכן מתירין חרמים במועד: (ב) זמשמע מדברי המרדכי דוקא אלו שמגלחין במועד כגון היוצא מבית השביה כו' דמאחר שאסור לאחרים צריך לגלח בצנעא אבל לגלח השפה או קטן דלכ"ע בכה"ג שרי:

תקלב (א) וכדברי הגה"מ כתב המרדכי דמ"ק ע"ב ובהלכות נדה ד' של"ג ע"ג כתב סתמא כדברי סה"ת וכ' מהרי"ל דכן נוהגים ול"נ דיש לסמוך לצורך טבילה אדברי המתירין ליטול במועד אפי' שלא לצורך מצוה וכמ"ש ב"י דהכי נקטינן וכ"ש דהסמ"ק והתוספות הסכימו דלצורך מצוה שרי ונראה דמכי עדיף טפי ממה שמנקרים מטיט וצואה דיש להוש שמא לא תנקרם יפה וכ"ה המנהג לחתוך הצפרנים לצורך טבילה: (ב) אבל אין המנהג כן אלא אין חותכין צפרנים במועד: ובמרדכי

פרישה

(ו) ול"ש קודם לכן דלא שייך גבי' הטעם כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול דלאו בר מצוה הוא אסרי' ואפי' בפרהסיא מותר רמ"א: (ז) **ערב** הרגל דמקצת יום ז' ככולו ויום ז' עולה לו לכאן ולשלשים וכיון דכבר התחילו השלשים איבעי ליה לגלוחי קודם הרגל אלא דשבת הוי ואנוס הוא להכי מגלח במועד וע"ל סי' תקמ"ח ב"י: (ח) ואם לאו לא יגלח. ב"י שיכים ופסק דמגלח. כתב המרדכי דמותר לחוף ולסרוק ראשו בח"ס דאין לאוסרו משום תליסת שער וכן לרחוץ בחמין בח"ס והאריך בטעם הדבר:

סי' תקלב (א) **ולזה** הסכים א"א הרא"ש ז"ל ורמ"א כתב שהמנהג לאסור אפי' בסכין אם לא לדבר מצוה כגון טבילת אשה שמותר אפילו במספרים כדרכה בחול וכ"כ התוס':

סי' תקלג (א) **ואפילו** כיון מלאכתו במועד דלצורך הוכל לא אסרו כיון הלאכתו אסר"י:

של תמרים בין של שעורים לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם עשה לצורך המועד והותיר מותר ואם יש לו שכר ישן ומערים לעשותו חדש (ב) שאומר שחפץ יותר בחדש כתב הרמב"ם ז"ל דמותר וא"א הרא"ש ז"ל לא הביא זה בפסקיו ונראה שדעתו לאסור דפלוגתא דתנאי היא: מותר לעקור פשתן מפני שראוי לכסות בו את האוכלים ולעקור כשות' שראוי להטיל בו שכר לצורך המועד: (ג) ולעקור שומשמין שהיבשים שבו ראויין לאכול מיד · פירות שנתבשלו קצת ונאכלין ע"י הדחק מותר ללוקטן כדי לאוכלן ואם לקטן לאכלן והותיר וחושש שמא יתליעו אם לא יכבשם להוציא ליחה שבהם יכול לכבשם אבל אסור ללוקחן תחלה כדי לכבשם (ד) וכן מותר לצוד דגים לאכלם ולכבוש אם הותיר מהם אבל אסור לצודן או לקנותן כדי לכבשן אא"כ יהו ראויין לאכול מהן במועד ומיהו אפי' אינן ראויין אלא ע"י הדחק מותר וכן כל דבר אסור לכבשו אא"כ יהא ראוי לאכול ממנו במועד (ה) אבל אם הוא דבר שאינו נמצא אחר המועד מותר לקנותו ולכבשו: ציידי חיה ועוף צדין בצנעה לצורך המועד וכן כותשי חטין לעשות דייסא וטוחני פולין לעשות גרוסות (ו) נעשין בצנעה לצורך המועד:

תקלד **אין** מכבסין במועד והטעם כמו גילוח ואלו שמכבסין (א) הבא ממדינת הים ומבית השביה ומבית האסורין ומנודה

ושלא לצורך המועד אסור ואם הטיל והותיר מותר ובלבד שלא יעריס ורמינהי מטילין שכר במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים ואע"פ שיש לו ישן מערים ושותה מן החדש תנאי היא דתניא אין מערימין בכך ר' יוסי בר יהודה אומר מערימין ופירש"י ובלבד שלא יעריס שלא יעשה הרבה ויאמר לצורך המועד אני עושה ומתכוין כדי שתשתייר לאחר המועד: וכתבו הרא"ש והמרדכי הא דשרי הכא לצורך היינו אפי' כיון מלאכתו במועד דבצורך אוכל לא אסרו כיון מלאכתו והרי"ף והרא"ש לא הזכירו דין הערמה כלל משמע דס"ל כת"ק שלא התיר להעריס · והרמב"ם בפ"ז מה' י"ט פסק שאע"פ שיש לו שכר ישן מעריס ושותה מן החדש שאין הערמה זו נכרת לרואה וכן כל כיוצא בזה וכתב ה"ה בהשגות א"א הא דלא כהלכתא דר"י הוא דאמר הכי ופליגי רבנן עליה אבל בודאי אם החדש טוב לו מישן שלא בדרך הערמה מותר ע"כ ורבינו פוסק להקל בשל דבריהם אבל בהל' הרי"ץ גיאת פוסק כת"ק שאסר להעריס עכ"ל וכיון דלא אשכחן מאן דשרי אלא הרמב"ם הו"ל יחידאה ולא נקטינן כוותיה בהא · כתוב בפסקי התוס' אין צריך לצמצם שלא יטחון יותר מכדי צרכו וכן להטיל שכר ולקוץ עצים ולא יעריס לטחון בכוונה יותר מכדי צרכו וכן כתב המרדכי וז"ל א"צ לצמצם שלא יטחון יותר מכדי צורך אכילה אלא יטחון בהרווחה ואם יותיר יותיר ואסור להעריס שלא יטחון יותר בכוונה או שיש לו קמח ויעריס ויאמר מזה אני רוצה וכ"כ לר"ת [להחמיר] שלא להעריס ע"כ כתב הרשב"א בתשובה דאפילו יש לו לחם מותר לטחון דפת חמה עדיף מן הצוננת:

גרסינן בגמרא (שם) רב חלדו ליה חלא בחולא דמועדא משום דלא היה לו מה יאכל וכתבו רבינו בסימן תקל"ז · גרסינן בגמרא אמר רב חננאל א"ר קוצץ אדם דקל במועד אע"פ שאינו צריך אלא לנסורת שלו לייט עלה אביי רב אשי הו"ל א אבא בשלניי"א אזל וקציא בחולא דמועדא א"ל רב שילא משלניי"א לרב אשי מאי דעתיך דאמר רב חננאל אמר רב קוצץ אדם דקל במועד אע"פ שא"צ אלא לנסורת שלו הא לייט עלה אביי א"ל לא שמיע לי כלומר לא ס"ל אישתמיט נרגא בעא למפסקיה לשקיה שבקיה והדר אתא ומשמע דלא קי"ל כדרב חננאל כיון דרב אשי הדר ביה אבל בהג"א בשם א"ז כתב דנראה בעיניו דהלכה כרב חננאל ונראה דטעמא משום דרב אשי לא סבר לה לדאביי והא דאשתמיט נרגא ובעא למפסקיה לשקיה לאו משום דלית הלכתא כר"ח אלא מפני שזלזל בכבודו של אביי ואמר לא סבירא לי והלך לעשות מעשה כנגדו ונראה שלזה נתכוין רש"י שכתב אשתמיט נרגא בעא למפסקיה לשקיה דרב אשי משום דעבר אדאביי · ומ"מ הפוסקים שהשמיטו להו נראה שסוברים דלית הלכתא כרב חננאל:

מותר לעקור פשתן מפני שראוי לכסות בו את האוכלים וכו' שם רב יהודה שרא למעקר כיתנא ולמקטל כשותא ולמעקר שומשמי א"ל אביי לרב יוסף בשלמא כיתנא חזי לחפיפה כשותא חזי לשכרא אלא שומשמי למאי חזי חזי לגזזי דאית בהו: ופרש"י לחפיפה · לכסות בו מאכל כגון תאנים ותמרים לצורך המועד: לגזזי · גרעינין דאית בשומשמין דחזי למעבד בהו משחא [א] וכתב רבינו ירוחם כל דבר שצריך לצורך המועד אפי' שלא יהיה לצורך אכילה כגון פשתן לחפיפה וכל כיוצא בזה מותר לעקור משמע מלשונו שאינו יכול לעקור אלא כדי מה שצריך אבל ה"ה כתב הר"א פי' לחפיפה לגוי הכנים לחוף בו הפנים ולפי שאין דרך הפשתן לעקרו לאלתר התירו לעקרו כולו כיון שצריך למקלת עכ"ל וטעם זה צ"ל גם בעקירת כשותא ושומשמי: **פירות** שנתבשלו קצת ונאכלין ע"י הדחק וכו' בספ"ק דמ"ק (י:) אמר רבא הני תוחלני מגזריניהו שרי מיילניהו אסור וכתב הרא"ש פי' תמרים שלא נתבשלו כל צרכן מותר ללקטן במועד לצורך אכילה והנותרים מאכילה אסור לכבשן כדי שתהא מהם הליחה שלא יתליעו רב פפא אמר כיון דאי שבקי להו מתלעי כפרקמטיא האבד דמי ושרי כלומר כיון שלקטן לאכילה ואם יניח מותר שאינו צריך לאכילה יתליעו ויופסדו הויא כפרקמטיא אבודה אם לא ימכרנה עתה שמותר למכרה במועד הלכך הני תוחלי נמי שרא למייינהו כדי שלא יפסדו כיון דמתחלה לקטינהו לאכול עכ"ל ורש"י פי' בע"א והרמב"ם לא הזכיר דין זה: **ומ"ש** וכן מותר לצוד דגים לאכלם ולכבוש וכו' שם (יא·) תנן כל כבשים שהוא יכול לאכול מהם במועד כובשן ופירש"י כבשים שכובשן במלח שיכול לאכלן במועד שלא יהא צריך להמתין באכילתן עד לאחר המועד שיהיו נכבשין מהר וראוין לאכול מיד ובגמרא בדיתא לבאי כוורי אזל כ"ע נודי אייתו כוורא שרי להו רבא למימלח מינייהו א"ל אביי והא תנן כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד כובשן א"ל כיון דמעיקרא אדעתא דאכילה אייתינהו ואי שביק להו פסדי כפרקמטיא האבד דמי ושרי ואיכא דאמרי שרי להו רבא מיצד מיזל אתווי מימלח א"ל אביי והא תנן כבשין שהוא יכול לאכול מהן כובשן תנן א"ל הני נמי מתאכלי אגב איללא: ופירש"י בדיתא · שם נהר: לבאי · שם מקום: כוורי · הכי עשו דרך לנהר שילא מימיו ונשתיירו שם דגים הרבה: למימלח הרבה · אף על גב שאין יכולים לאכלם במועד שהרי היו מלוחים הרבה: א"ל ה"נ · דמלחינהו: מתאכלי במועד אגב איללא · שמושך המלח מהם: ובה"ג פירש איללא דוחקא אם רוצה לדוחקן תחת המכבש ולסוחטן מן המלח יהיו ראוין לאכלם במועד והרמב"ם כתב בפ"ז מהלכות יו"ט צד אדם דגים כל שיכול לצוד ומולח הכל במועד שהרי אפשר שיאכל מהם במועד אם יסחוט אותם בידו פעמים רבות עד שיתרככו וכתב בכ"י שאע"פ שמלח הרבה יותר מהצריך הרי יכול לומר בכל א' בשעת הבאה ומליחה לזה נעשה איללא וכן כשימלח חבירו והערמה כי האי שריא אפי' בי"ט וכ"ש בח"ה כדאמרי' בפ"ק דביצה (יא:) מעריס ומלח גרמא גרמא: **ומ"ש** רבי' אבל אם הוא דבר שאינו נמצא אחר המועד מותר לקנותו ולכבשו נראה שלמדו מדין השיירות שמותר לקנות מהן לפי שהוא דבר שאינו מצוי תמיד וכמו שיתבאר סימן תקל"ט וגם מדין מי שצריך לקנות יין בעת בציר לצורך שתייה כל השנה ואם יעבור המועד לא ימצא כמו שמצא עכשיו שנתבאר בסי' ההוא שמותר לקנותו: **ציידי** חיה ועוף צדין בצנעא וכו' משנה בספ"ב דמ"ק (יג:) הציידין והדשושות והגרוסות עושין בצנעא לצורך המועד ופירש"י והדשושות · שדשין וכותשין חטין לדייסא: והגרוסות · שטוחנין פולין לגריסין: בצנעא · שמא יאמר זה שלא לצורך המועד וז"ל הרמב"ם כל מלאכות לצורך המועד כשעושין אותן אומנין עושין בצנעא כיצד הציידין והטוחנין והבוצרין למכור בשוק הרי אלו עושין בצנעא לצורך המועד וכתב ה"ה וז"ל כתב רבינו כשעושין אותן אומנין לפי שא"צ לעשותן בצנעא אלא האומנין שעושין מלאכות לרבים וכ"כ הרמב"ן והטעם מפני שהן צריכין לעשות הרבה ביחד ונראה כאילו עושין אותן לצורך חול: **כתב** המרדכי ציידי דגים שהדבר ניכר שהוא לצורך המועד היה נראה להתיר אף בפרהסיא מדאמרינן בפ"ק שרא למיזל ולמיצד משמע בפרהסיא ויש לדמותו לתבלין שניכר שהוא לצורך המועד ושרי בגמ' עכ"ל: **כתוב** בתה"ד סי' קנ"ג היתר פשוט דהולכין הבהמות בח"מ אפי' ע"י ישראל ונראה דאפי' שלא לצורך המועד קאמר משום דהוי דבר האבד:

תקלד אין מכבסין במועד והטעם כמו גלות פשוט בפרק אלו מגלחין: **ואלו** מכבסין הבא ממדינת הים ומבית השביה וכו' עד מטפחות הספגין משנה

שישייר לאחר המועד עכ"ל ואכולהו תלתא בבי אקמח ועצים ושכר קאי וקאמר ובלבד שלא יעריס ורמינן עלה מדתניא מטילין שכר במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים ואעפ"י שיש לו ישן מעריס ושותה מן החדש פי' רש"י שיכול לומר לצורך המועד הטילו ופרקינן תנאי היא דתניא אין מערימין בכך ר"י ב"ר יהודה אומר מערימין והרמב"ם פוסק להקל כר"י ב"ר יהודה דכל בדבריהם אזלינן להקל אבל הראב"ד בהשגות כתב דהלכה כרבנן דהם רבים וזו היא דעת רבינו שכתב שדעת הרא"ש לאסור הערמה כיון דפלוגתא דתנאי היא כלומר והלכה כרבים לגבי יחיד אבל אפשר ליישב דעת הרמב"ם דגם הוא פוסק כרבים לגבי יחיד אלא דמפרש דמסקנא הערמה זו לשתות מן החדש אף רבנן מודו דשרי ולא פליגי אלא בהערמה לעשות שכר יותר מצורך המועד דמוכחא מילתא דהערמה ואסור לרבנן ומעיקרא דרמינן ברייתות אהדדי קס"ד דאין לחלק בין הערמה זו לזו ופרקינן תנאי היא הך ברייתא דמתיר בהערמה דתניא אין מערימין בכך דלישנא יתירא דקאמר בכך משמע בכך דוקא היינו במותיר הוא דאסור להעריס אבל בשותה מן החדש מערימין ר"י בר יהודה אומר מערימין ואפי' במותיר וכ"ש בשותה מן החדש אלמא בשותה בהערמה הכל מודים דשרי ואחר כן כתב בסתם הציידין והטוחנין וכו' אם עשה לצורך המועד והותיר ה"ז מותר ולא כתב לפרש דאסור להעריס ולהותיר דממילא משמע מדלא התיר אלא לשתות מן החדש בהערמה אלמא דלהותיר בהערמה אסור כרבנן דאמרי אין מערימין בכך וכדפי' מיהו פשטא דסוגיא משמע דאין חלוק בין מותר בהערמה ובין שותה בהערמה בכולהו לרבנן אסור אבל לשון הרמב"ם מורה כדפירש' וכ"כ במגדל עוז ופשיטא דלהרמב"ם ה"ה בטחינה ובצירה יכול להעריס ולטחון ולבצור ולומר רוצה אני לאכול מן החדש או לאכול פת חמה וכל כיוצא בזה ולענין הלכה נקטינן ככל הפוסקים דכל הערמה דהכא אסור לרבנן שהם רבים כנגד ר"י ב"ר יהודה ועיין לעיל בסימן תקכ"ז בדין הערמה דע"ת הבאתי מ"ש הרא"ש בפ' תולין דאיכא חלוקים טובא בדין הערמה:

מותר לעקור פשתן וכו' שם שומשמין חזו לגזזייהו דאית בהו פירש"י גרעינין דאית בהו בשומשמין דחזו למיעבד בהו משחא עכ"ל דהיינו לומר דחזו מיד דהו"ל לצורך המועד ורבינו כתב שיבשים שבו ראוין לאכול מיד משמע שהשומשמין עצמם ראוין לאכול מיד לא הגרעינין למעבד בהו משחא ביד:

תקלד אין מכבסין במועד וכו' עד ומטפחת הספרים שנותנין עליהן כשמסתפרין פי' שצריך להסתפר לכל אותם שהתירו חכמים ובירושלמי קאמר עלה מכבסין אותם מפני הכבוד פי' התו' מפני כבוד המסתפרים שנותנין

דרכי משה

תקלד (א) ובמרדכי דמ"ק דף שצ"ב ע"ב דאף אלו לא יכבסו רק חלוק א' וכ"ה בהג"א פרק אלו מגלחין:

וכן

פרישה

(ב) **שאומר** שחפץ יותר בחדש או שיעשה הרבה ויאמר לצורך המועד אני עושה ומתכוין שישתייר אחר המועד אסור רש"י: (ג) **ולעקור** שומשמין אמרו לי שלועזים דשומשמין מין אחר הוא מה שנקרא בתרגום שומשמין ממה שאנו קורין: (ד) **וכן** מותר לצוד דגים כו' ואפילו בפרהסיא שניכר שהוא לצורך המועד מרדכי: (ה) **אבל** אם הוא דבר כו' במ"ש לקמן סי' תקל"ט: (ו) **נעשין** בצנעא לצורך המועד ודוקא האומנים שעושים הרבה

סי' תקלג [א] **ב"י** סביא בשם רבינו ירוחם דכל דבר שצריך לצורך המועד אפילו שלא לצורך אכילה כגון פשתים לחפיפה מותר לעקרו וכתב דמשמע מדבריו שאינו יכול לעקור אלא מה שצריך אבל סמ"ע כתב לפי שאין דרך לעקור פשתן לאלתר התירו לעקרו כו'

דרישה

הרא"ש כתב בשמו דפלוגתא דר"י ורבנן איירי ביוצא לח"ל כו' וכתב ב"י דמשמע ליה לרבינו דבא לאשמעינן הכלל דהכל בח"ל או הכל בח"י אפי' לשוט שרי ואין לפרש דבא לאשמעינן דלא פליג ר"י אלא ביוצא לח"ל אבל הכל בח"ל או הכל בח"י מודה ר"י דשרי כשילא לשרות אבל לשוט אסור בכל מקום דא"כ איכפל הרא"ש והראב"ד לאשמעי' מילתא דלא כהלכתא כו' וע"ש ואכתי יש לדקדק דילמא בא לאשמעי' דשרי לרבנן אפילו מח"י לח"ל דלא תימא דרבנן דשרי דווקא הכל בח"י או הכל בח"ל והוא לא איצטריך לאשמעינן וע"כ צ"ל דבא לאשמעינן אע"ג דרבנן אסרו לטייל ה"מ מח"י לח"ל אבל הכל בח"ל או הכל בח"י שרי שפיר לטייל:

חדושי הגהות

תקלג א פירש"י אבא יער ושלניי"א שם העיר כלומר שהיה לו יער באותו מקום:

כל

ומנודה שהתירו לו חכמים שמנודה היה אסור בתכבוסת ומי שנדר שלא לכבס ונשאל ברגל והתירו לו (א) שכל אלו לא היה להם פנאי לכבס כדפי' לעיל גבי תגלחת ומטפחות הידים שאפילו אם כבסן קודם הרגל חוזרין ומתלכלכין ומטפחות הספרים שנותנין עליהן כשמסתפרין (ב) ואית דגרסי הספרים ומטפחות הספגנין שמסתפגין בהן כשיוצאין מבה"מ ובגדי קטניב וכל כלי פשתן (ג) מותרין לכבסן [א] וכתב א"א הרא"ש ז"ל ולא נהיגין כן ואין להתירן ומי שאין לו אלא חלוק אחד אפילו אינו של פשתן מותר לכבסו שהוא מתלכלך מיד אף אם כבסו קודם לכן [ב] ובספר המצות קטן אסר אלא א"כ אזורו מוכיח עליו וה"ר פרץ הוסיף לאסור בכל חלוקים שלנו שאין לנו אזור מוביח עליו וכ"ש מי שאין לו אלא מפה אחד או סדין אחד שאין לו לכבסו דליכא הוכחה כלל וא"א הרא"ש ז"ל הביא מימרא דר' יוחנן שאין לו אלא חלוק א' וכו' ולא הביא ההיא

שנותנין אותם בפניהם ואין כבוד להם כ...נפים ויש גורסין הספרים ואיירי בספרי הקודש דמכבסין אותן בימי הרגלים מפני כבוד הרגל :

וכל כלי פשתן מותרים לכבסן מימרא דרבי יוחנן שם וכתב הרא"ש עלה והאידנא נהגו בהן איסור ואין ספק דלא קאי אלא אכלי פשתן ונהגו כן משום דמהר"ס פסק דכלי פשתן נמי אסור כאביי ורבא דפליגי אר' יוחנן כדמוכח הסוגיא דף (י"ח) אבל בגדי קטנים נהגו בהם היתר בכל מקום ובכל זמן דלא אשכחן מאן דפליג אמ"ש בירושלמי דבגדי קטנים דינן כמי שאין לו אלא חלוק אחד דמותר לכבסו ואינו ענין לכלי פשתן גם לשון רבינו משמע הכי ואינו יודע למה נסתפק ב"י בדברי הרא"ש ורבינו אי קאי גם אבגדי קטנים וכן נראה מדברי הר' ירוחם כמ"ש ב"י גופיה ופשוט הוא :

ומי שאין לו אלא חלוק אחד וכו' מימר' דר' יוחנן שם ומ"ש ובסמ"ק אסר אא"כ איזורו מוכיח עליו ה"א בגמרא ריש פ' אלו מגלחין (דף יד) ובפרק כל הבשר (דף קח) :

ומ"ש והר"פ הוסיף לאסור וכו' הקשה הב"י דמאי הוסיף הלא להסמ"ק נמי כשאין אזורו מוכיח עליו אסור כמ"ש לשם להדיא בפנים אבל אין אזורו מוכיח עליו אסור ותירץ דהסמ"ק מפרש כפירש"י בפ' אלו מגלחין דאיזורו מוכיח עליו פי' דכשפושט חלוקו ומתעטף במקטריג"ו וחוגרו באיזורו ועומד ומכבס החלוק נודע לכל שאין לו אלא חלוק אחד דלפי זה לא התירו לכבסו בעצמו אבל ע"י אחר א"כ מכבסו בעצמו אלא שהוא לבוש חלוק שאול בשעת הכבוס אסור כיון דאין שם אזורו מוכיח עליו אבל הר"פ מפרש איזורו מוכיח עליו כדפי' רש"י בפ' כל הבשר דכשמכבס החלוק אם איזורו שהוא קבוע בו מוכיח שאין לו אלא חלוק אחד דאם היה לו חלוק אחר היה נוטל האזור מזה וקובעו בזה שהוא לבוש דלפי זה אפילו מכבסו ע"י אחר או שהוא לבוש חלוק שאול מ"מ חלוק זה שמכבסו עם האזור הוא מוכיח שאין לבעל החלוק זה שום חלוק אחר אלא זה בלבד וז"ש רבינו והר"פ הוסיף לאסור בכל חלוקים שלנו דאפילו מכבסו בעצמו ומתעטף במקטריג"ו נמי אסור כיון שאין לנו איזור קבוע בחלוקו שיהא מוכיח עליו אבל להרי"ף והרמב"ם והרא"ש מותר לכבסו אפי' אין איזורו מוכיח עליו דתופסין פירש"י בפ' אלו מגלחין וס"ל כיון דמסתמא מכבסו בעצמו והתירו לו משום דאיזורו שחגור על מקטריג"ו מוכיח עליו לא חלקו בין מכבסו בעצמו למכבסו ע"י אחר ובין לבוש חלוק שאול בשעת כביסה לאינו לבוש דסתם התירו לו דלא נתנו דבריהם לשעורין ולפיכך לא הוצרכו הפוסקים להביא להך דאיזורו מוכיח עליו כלל עכ"ד וכל זה נראה דוחק אבל מה שנראה אמת דהסמ"ק ג"כ מפרש כפרש"י בפ' כל הבשר ולכך כתב דאם אין איזורו מוכיח עליו אסור דהיינו כשאין מכבס החלוק עם האיזור הקבוע בחלוק ומ"ש והר"פ הוסיף וכו' היינו לפי דהסמ"ק כתב דכלי פשתן אפילו טובא מותר לכבס ואם אינו כלי פשתן מותר בשאין לו אלא חלוק אחד כשאיזורו מוכיח עליו והוסיף הר"פ לאסור בכל חלוקים שלנו אעפ"י שהם של פשתן כיון שאין לנו איזור קבוע בחלוק שיהא מוכיח עליו וע"ז כתב וכ"ש מי שאין לו אלא מפה אחת או סדין אחד שאין לו לכבסו דליכא הכא הוכחה כלל וסתם סדין בכל התלמוד הוא בשל פשתן וקאמר דהא פשיטא דאסור אלא אפילו חלוק א' דאיכא קצת הוכחה כשחגור על מקטריג"ו והוא ג"כ של פשתן דאיכא תרתי לטיבותא נמי אסור כיון שאין איזורו מוכיח עליו לגמרי דהיינו שיהא קבוע האיזור בחלוק ומכבסו עמו שאין לנו איזור מוכיח עליו בכה"ג אבל דעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והסמ"ג שלא הביאו הך דאיזור מוכיח עליו נראה שדחו אותו מהלכה וכמ"ש מהרא"י בכתביו סי' רל"ט דכל היכא דחזינא דמביא האלפסי שאר מילי מהך דינא דאתמר בלא פלוגתא והשמיט אינך מילי ש"מ דסבר דלאו הילכתא היא ודכוותא הכא דהשמיט הך דאיזורו מוכיח עליו סובר דלאו הילכתא היא וטעמו דבריש פרקין גרסינן בעי ר' זירא אבדה לו אבדה ערב הרגל וכו' רב אשי מתני הכי בעי ר' זירא אומן שאבדה לו אבדה וכו' תיקו ומשמע להאלפסי דלישנא קמא נמי קאי בתיקו ואע"ג דאביי הקשה אלישנא קמא יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין והכא נמי יאמרו כ"ע אסורין לגלח וזהו מותר דלא מגליא אונסיה לכ"ע ולא דמי לחלוק אחד דמגליא אונסיה דאיזורו מוכיח עליו מכל מקום כיון דלר' זירא לא אפשיטא ליה דאינן לסברא דאביי מקמי ספיקא דר' זירא ור' זירא לית ליה הך סברא דאיזורו מוכיח עליו אלא סובר דאינה הוכחה כלל ואפ"ה שרי לכבסו כיון דאנוס הוא דאין לו אלא חלוק אחד אע"ג דלא מיגליא אונסיה וכן באבדה לו אבדה ערב הרגל אע"ג דמבעיא ליה לר' זירא ולא אפשיטא נקטינן להקל באיסור חול ש"מ דהוי מדרבנן וכיון דאנוס מותר לגלח אע"ג דלא מיגליא לכ"ע אונסיה וכדין מי שאין לו אלא חלוק אחד ובזה מתיישב דלא הביאו האלפסי והרא"ש והרמב"ם הך דינא דאבדה לו אבידה ערב הרגל וכתב ב"י בריש סי' תקל"ח דנראה דס"ל דאזלינן

משנה בפ' אלו מגלחין (יג : יד) : **ומ"ש** ואית דגרסי הספרים כלומ' מטפחות של ספרי הקודש וכן משמע בירושלמי כתב הכלבו עכשיו נהגו בזה חומרא וכן ראוי לעשות : כתב המרדכי דהא דתנן ואלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים וכו' וכל העולים מטומאה לטהרה פירש רבינו אברהם להביא בעל קרי שאירע לו קרי במועד ולאיתויי נמי בעלת הכתם שנמצאת במועד (ב) ·

ובגדי קטנים וכל כלי פשתן מותרין לכבסן · בגדי קטנים הוא ירושלמי שם כתבוהו הרא"ש וסמ"ג וכ"י וכתב דבודאי בשל צמר אצטריך למימר דאילו בשל פשתן אפילו בשל גדולים נמי והגהות מיימון הביא גם כן הירושלמי הזה וכתב עליו פי' כי דרך הקטנים להתלכלך בטיט ובצואה תדיר מ"מ לא יכבס אלא אחד עכ"ל וכ"כ המרדכי וגם הג"א כתב וז"ל דמיירי דמיטנפי ופירוש ראב"ד היכא דאית ליה תרי דמיטנפו אסור לכבס שתיהן אלא אחד יכבס ותו לא · וכתוב בת"ה דאע"ג דהני רבוותא כתבו דאין לכבס בגדי קטנים אלא אחד אחד נראה דהיינו דוקא חלוקותיהן ומטפחותיהן אבל סדינין קטנים שמלפפין בהם התינוקות כיון דלא סגי לתינוק באחת מהן אלא צריכין בכל פעם ג' או ד' לכרוך בהם התינוק שרי לכבס ג' או ד' בפעם אחת ותו דבהני סדינין איכא רבותא לתינוק וכל מידי דאית ביה רבותא לתינוק לא גזרו ביה רבנן וכתב עוד בת"ה דבחלוק של קטן לא בעי אזור מוכיח דניכרים וידועים דשל קטנים הם והתוספות כתבו בסוף תענית (כט :) יש לנשים לכבס בגדי התינוקות בת"ה כדי לשכב דהוי כמי שאין לו אלא חלוק אחר שיש רגילות להחליף בגדיהם וכל שעה צריך לו כל בגדיו ועל זה נהגו העולם לכבסן בת"ה עכ"ל (ג) : **ובגדי** פשתן הוא בגמרא דידן (יח ·) מימרא דרבי יוחנן ופסקוה הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והמרדכי כתב דלכאורה משמע בגמרא דאביי ורבא פליגי עליה דר' יוחנן וסברי דאסור ואזלינן לחומרא אכן ראבי"ה ורבינו אברהם פסקו כרבי יוחנן והגהת מיימון החדשות כתבו דנראה למהר"ס דאסור לכבס כלי פשתן כאביי ורבא והרא"ש כתב הירושלמי וסמך לו כתב הא דכלי פשתן מותר לכבסן ואח"כ כתב והאידנא נהוג בו איסור ואין להתירו ויש לדון בדבריו אי קאי גם אבגדי קטנים או אי לא קאי אלא אכלי פשתן בלבד ומדברי רבינו נראה שהוא מפרש דקאי גם אבגדי קטנים דהא עריב ותני בגדי קטנים בהדי כלי פשתן וא"כ כשכתב בשם הרא"ש ולא נהגו כן וכו' משמע דאתרוייהו קאי אבל מדברי ר"י נראה דלא קאי אלא אכלי פשתן בלבד : **ומי** שאין לו אלא חלוק אחד אפי' אינו של פשתן מותר לכבסו שם א"ר אסי א"ר יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחול המועד ופי' רבינו דהיינו דוקא בחלוק שאינו של פשתן דאילו בשל פשתן מאי איריא אין לו אלא חלוק אחד אפילו אית ליה תרי נמי דהא רבי יוחנן גופיה הוא דאמר כלי פשתן מותר לכבסן וכן כתב סמ"ג מי שאין לו אלא חלוק אחד אפילו אינו של פשתן מותר לכבסו במועד · וכתבו התוספות מדלא משני הכ"ע בשלא כבסו לפני הרגל וכו' משמע דמי שאין לו אלא חלוק אחד שרי לכבסו במועד אפי' פשע ולא כבסו לפני המועד כנ"ל ובתוס' מסופק בזה עכ"ל ובסמ"ק אסר אא"כ אזורו מוכיח עליו והר"ף הוסיף לאסור בכל החלוקים שלנו וכו' לשון רבינו אינו מדוקדק בזה דמאי הוסיף לאסור דקאמר הא כיון דסמ"ק אסר אא"כ אזורו מוכיח עליו ממילא משמע דחלוקים שלנו כיון שאין להם אזור אסור וז"ל סמ"ק ומי שאין לו אלא חלוק אחד ואזורו מוכיח עליו מותר לכבס אבל אין אזורו מוכיח עליו אסור ובחלוק שלנו ליכא אזור מוכיח עליה ולכך אסור לכבס אפי' מי שאין לו אלא חלוק אחד וכ"ש מי שאין לו אלא מפה וסדין דאסור לכבס דליכא הוכחה כלל ע"כ ואע"פ שבסמ"ק של רבינו היה כתוב הא דחלוק שלנו בשם הר"ף מ"מ לא הו"ל לכתוב והר"ף הוסיף דהא לאו תוספת הוא כדפרישית ומיהו בסמוך אכתוב ליישב זה ויש לתמוה על מה שכתב סתם לאסור בחלוקים שלנו דהא סתם חלוקי דידן של פשתן הם וכלי פשתן מותר לכבסן והו"ל לפרש דבחלוקים שאינן של פשתן קאמר (ד) : **ומ"ש** רבינו וא"א ז"ל הביא מימרא דרבי יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד וכו' ולא הביא ההיא דאזורו מוכיח עליו אע"ג דההיא דאזורו מוכיח עליו לא אתמר בגמ' סמוך להא דא"ר יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד וכו' אלא דבריש פרקא (יד ·) אהא דאמרינן דמי שאבדה לו אבידה בערב הרגל אסור לספר ברגל אע"ג דאנוס הוא משום דלא מוכחא מלתא כלום דלא ידעי כולי עלמא דאנוס היה פריך ממי שאין לו אלא חלוק אחד שמותר לכבסו אע"ג דלא ידעי כ"ע שאין לו אלא חלוק אחד ומשני הא אתמר עלה אמר מר בר רב אשי אזורו מוכיח עליו מ"מ הו"ל להרא"ש לכתוב על מימרא דמי שאין לו אלא חלוק אחד הא דאמר עלה מר בר רב אשי אזורו מוכיח עליו וכן יש לתמוה על הרי"ף והרמב"ם שכתבו הא דמי שאין לו אלא חלוק אחד ולא הביאו ההיא דאיזורו

דרכי משה

(ב) וכ"כ רי"ו נ"ד ח"א אבל המ"מ פ"ז די"ט כתב דזהו דעת הרמב"ם אבל רש"י ומפרשים אחרים סוברים דאם היו יכולין לגלח או לכבס תוך טומאתן אסור : (ג) דלא כמהרי"ל שכתב אסור לכבס רק אחד אחד : (ד) ובהג"א פ"ק דמ"ק דכל שאר מינים דינו ככלי צמר : (ה) ול"נ דקושיא השנייה הוא תירוץ הראשונה וזה תוספות של ה"ר פרץ לאסור אף בשל פשתן בלא אזור מוכיח · דאף על גב דבגמרא התיר בכלי פשתן הרי כבר כתב הרא"ש ולא נהגו כן ואין להתירן וא"כ היה לנו לומר לכל הפחות באין לו אלא חלוק אחד היה להיות שרי בלא אזור מוכיח ע"כ כתב והר"פ הוסיף

דרישה

כו' עכ"ל משמע מדבריו דס"ל דפליגי אהדדי ולעד"נ דנוכל לפרש דלא פליגי אהדדי ומ"ש המ"מ שאין דרך לעקור למלאין ר"ל גבעול אחד אין דרך לעקור למלאים ליקח מה שצריך לאפיפה ולהשאיר העיקר בקרקע לכך התירו לעקור כל הגבעול אבל לעקור שדה כו' לא התירו ולפ"ז לא פליג אר' ירוחם :

סי' תקלד [א] **וכתב** א"א הרא"ש ז"ל ולא נהגו כן וכתב ב"י מדברי רבינו נראה דמ"ש הרא"ש ולא נהגו כן קאי גם אבגדי קטנים דהא עירב ותני בגדים קטנים בהדי כלי פשתן ולע"ד איפכא מסתברא דלא קאי אלא אבגדי פשתן וכדעת רבינו ירוחם וכו' יש לדקדק ממ"ש וכל כלי פשתן מותרין לכבסן ומותרין שכתב נראה שהוא מיותר וי"ל דקאי אכלי פשתן למוד וכל כלי פשתן התחלת ענינים ולכך הוצרך לסיים דמותרין לכבסן דאף די"ל דבגדי קטנים התחלת ענינים הוא מדלא כתב וכל כלי פשתן ובגדים הקטנים משמע דכל בגדי פשתן התחלת ענינים · עיין בב"י שהביא ת"ה שכתב ז"ל אע"ג דהני רבוותא כתבו דאין לכבס בגדים קטנים אלא אחד אחד נראה דהיינו דוקא חלוקותיהם אבל סדינים קטנים שמלפפים בהן התינוקות כיון דלא סגי לתינוק בא' כו' משמע מדבריו דבגדי קטנים דאסרו הוי אפי' בגדי פשתן דאי לא תימא הכי א"כ הו"ל לכתוב אע"ג דאין לכבס בגדי קטנים היינו דוקא חלוקותיהם כו' אבל סדינים קטנים כו' כיון דבגדי קטנים הם של פשתן אלא הכי הו"ל למימר שאני בגדים קטנים שהם של צמר משא"כ סדינים דהוי של פשתן אלא ע"כ צ"ל דבגדים של קטנים דקאמר איירי אפי' של פשתן לא התירו אלא א' ולפ"ז צ"ל דקאי אליבא דמהר"ס והגהות מיימוני שהביא ב"י א"כ בסמוך דפסקו כאביי ורבא שאסרו אפילו של פשתן אבל לפי הפוסקים כר' יוחנן דשרו בכלי פשתן א"כ בגדי קטנים שרי אפי' בשל צמר וכמ"ש הרא"ש בהדיא והביאו ב"י בסמוך :

[ב] **ובסמ"ק** אסר אלא א"כ איזורו מוכיח עליו ותמה ב"י על רבינו דלא הו"ל לכתוב והר"פ הוסיף כיון דלאו תוס' הוא ומה הוסיף לאסור דקאמר כיון דסמ"ק אסר אלא אם כן איזורו מוכיח עליו ממילא משמע דחלוקים שלנו כיון שאין להם איזור מוכיח אסור ונדחק ליישבו וכתב אדהא דקאמר בגמרא איזורו מוכיח עלין פירש"י שני פירושים בפרק אלו:

פרישה

הרבה יחד ומוכרים בשוק ונראה כאילו עושין לצורך חול כ"כ המ"מ ב"י :

סי' תקלד (א) **שכל** אלו לא היה להם פנאי נראה דמיירי שבאו בח"ה וכמו שהתחיל בריש סי' ואלו שמכבסין הבא ממדינת הים כו' ולזה כ' כדפרי' לעיל ר"ל דמיירי שבח"ה באו וק"ל : (ב) **ואית** דגרסי הספרים כלומר מטפחת של ספרי הקודש וצ"ע קצת במאי נשתנה גירסא זו מראשונה דכתב ואית דגרסי ואית דמפרשי הו"ל למכתב : מי

דאזורו מוכיח עליו ונ"ל שהם מפרשים אזורו מוכיח כדפירש"י כאן דמי שאין לו אלא חלוק אחד פושטו ומתעטף במקטרינ"ו וחוגרו באזורו ועומד ומכבס החלוק ומודיע לכל שאין לו אלא חלוק אחד ע"כ וכן פי' הערוך דלפ"ז הא דאמרינן אזורו מוכיח עליו לאו תנאה הוא לומר שאם אין אזורו מוכיח עליו אסור לכבס אלא היינו לומר שכל שאין לו אלא חלוק א' ומכבסו אזורו מוכיח עליו שאין לו אלא חלוק א' שהרי הוא חגור בלא חלוק דמאי דאמרינן הא אתמר עלה אמר מר בר רב אשי וכו' לאו למימרא שמר בר רב אשי אתא לפרושי דר' יוחנן לא שהיר אא"כ אזורו מוכיח עליו דוקא דא"כ הו"ל לתלמוד' לאתויי הא דמר בר רב אשי אבל מימרא דר' יוחנן בסמוך אלא היינו לומר דכי אקשו בני הישיבה על ר' יוחנן אמאי שרי לכבס מי שאין לו אלא חלוק אחד דהא איכא לאסור מפני הרואים שאינם יודעים שאין לו אלא חלוק א' שני מר בר רב אשי דכל שאין לו אלא חלוק אחד כל הרואים אותו שמכבסו יודעים שאין לו אלא חלוק א' שאזורו מוכיח עליו והשתא ניחא שלא הוצרכו הפוסקים להביא דברי מר בר רב אשי אלא דאכתי איכא למידק דא"כ לא שרי רבי יוחנן למי שאין לו אלא חלוק אחד אלא לכבסו ע"י עצמו דאז אזורו מוכיח אבל לכבסו ע"י אחר ואפי' ע"י אשתו לא דהא הרואים כביסת החלוק אינם רואין את בעליו חגור בלא חלוק ואפשר לומר דא"כ דלא שרי רבי יוחנן אלא לכבסו ע"י עצמו דוקא וליסנא דמי שאין לו אלא חלוק א' מותר לכבסו ע"י עצמו משמע וכיון שכן לא הוצרכו הפוסקים לפרש יותר דהא מליסנא גופיה משתמע אלא דא"כ אנו צריכים לומר דכשבא לכבס חלוקו אסור לשאול חלוק מחברו וללבוש בעודו מכבס חלוק זה כדי שיהא אזורו מוכיח עליו וא"כ הו"ל לפוסקים לכתוב ההיא דאזורו מוכיח עליו ללמדנו דין זה ואע"פ שיש לדחות דודאי בשאינו מוצא מי שישאילנו חלוק מיירי דאי במוצא למה התירו לו לכבס במועד וכיון דבשאינו מוצא מי שישאילנו מיירי לא הוצרכו הפוסקים לכתוב ההיא דאזורו מוכיח עליו וא"ל שהו"ל לכותבה משום דאפשר שימצא מי שישאילנו חלוק בעוד שהוא מכבס חלוק זה בלבד דאינו רוצה להשאילו לזמן יותר ואסור לו ללבוש החלוק השאול בעודו מכבס זה דשאלה כה"ג לא שכיחא ולא חשו לה הפוסקים ועי"ל דהכן ה"ק דמי שאין לו אלא חלוק א' מסתמא אין לו מי שישאילנו והוא מכבסו ע"י עצמו ואז אזורו מוכיח עליו וליכא למגזר ביה מפני כך התירו חכמים למי שאין לו אלא חלוק אחד לכבסו במועד ולא חלקו בין מכבסו ע"י עצמו למכבסו ע"י אחר ובין מוצא מי שישאילנו חלוק בשעת הכביסה בלבד לאינו מוצא דכהם התירו למי שאין לו אלא חלוק א' לכבסו ולא חלקו בדבר דלא נתנו חכמים דבריהם לשעורין ולפיכך לא הוצרכו הפוסקים להביא ההיא דאזורו מוכיח עליו כלל והר"פ שכתב דחלוקים שלנו אסור מפני שאין לנו אזור מוכיח עליו נראה שהוא מפרש כדפירש"י בפ' כל הבשר (קח.)

דאזלינן בה לחומרא אבל לפע"ד איפכא מסתברא דכיון דכתבו הך דר' יוחנן דאין לו אלא חלוק אחד דמותר לכבס אע"ג דלא מוכחא מילתא דלית לן הך סברא דאיזורו מוכיח עליו א"כ שמעינן להדיא דבאבדה לו אבדה ערב הרגל אע"ג דלא מוכחא מילתא כלל נמי אזלינן בה לקולא ומותר לגלח דהא בגמרא מדמינן להו להדדי אלא דאביי דחי ואמר דיש להקל טפי בחלוק אחד משום דאיזורו מוכיח עליו וכיון דאידחי ליה הך סברא ונקטינן דאזורו לאו הוכחה היא ואפילו הכי שרי ה"ה באבדה לו אבדה דמותר לגלח וכמ"ש הגהת אשיר"י משם הא"ז דנקטינן בהא לקולא כך היא דעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם דאזלינן בהו לקולא מיהו לענין הלכה למעשה נקטינן כהר"פ דאפי' בכלי פשתן ואפילו אין לו אלא חלוק אחד כיון שאין לנו איזור קבוע בחלוק שמוכיח עליו אסור וכ"כ באגוד' וכך יראה ממ"ש מהרא"י

ההיא דאזורו מוכיח עליו: **מי שיש לו כלים בבית האומן והן לצורך המועד יכול להביאם לביתו ואם אינן לצורך המועד לא יביאם ואם אין לאומן מה לאכול נותן לו שכרו ומניחו אצלו ואם אינו מאמינו נוטלו ממנו ומניחו בבית הסמוך לו ואם ירא שמא יגנבו משם מפנן משם למקום הראשון המשתמר:**

תקלה אין מפנין מחצר לחצר לא לפנות דירתו ולא לפנות כליו שאינן לצורך המועד אבל באותו הצר מותר מבית לבית ואם אין הבתים פתוחין לחצר אלא למבוי י"א שמותר מבית

בת"ה גבי בגדי קטנים הקשה ב"י דהמרדכי כ' בשם התוספתא אע"פ שהתירו לכבסם לא יוליך לכובס אלא מכבס בצנעא בתוך ביתו ואח"כ כתב כל אלו שמכבסין במועד לא בעינן צנעא מפני כבוד המועד שאין מתכבסין יפה בבית כמו על הנהר וזהו סותר למ"ש תחלה דצריך לכבס בצנעא תירץ דמאי שכתב דבעי צנעא היינו למי שהוא מותר לכבס בימי אבלו אבל במועד לא בעי צנעא עכ"ל אבל בהגהת ש"ע מבואר דאף במועד לא שרי בפרהסיא אלא כשרוחץ ע"ג הנהר משום דמתכבד יותר יפה ע"ג הנהר ואיכא כבוד המועד אבל אם אינו כובסו ע"ג הנהר אינו כובסו אלא בצנעא ולא בפרהסיא וכדאיתא בתוספתא: **מי** שיש לו כלים וכו' ברייתא ס"פ מי שהפך משמע אבל להוליך כלים אסור אפי' לצורך המועד ולא דמי. לי"ד בניסן דשרי להוליך כדלעיל בסימן תס"ח דמועד חמיר טפי:

תקלה אין מפנין מחצר לחצר וכו' משנה וגמרא בפרק מי שהפך והיינו דוקא כשאין פתח בין שתי החצירות וצריך לפנות מחצר דרך ר"ה דהו"ל פרהסיא כ"כ ב"י וא"ת לפלוג וליתני בחצרות בין יש פתח ביניהם לאין פתח ביניהם וי"ל דאתא לאשמועינן היתירא מבית לבית דאע"פ שאין פתח ביניהם וצריך לפנות מזה לזה דרך החצר נמי שרי: **ואם** אין הבתים פתוחים לחצר אלא למבוי וכו' פי' ואין פתח ביניהם וצריך לפנות דרך מבוי או דרך ר"ה אסור דהו"ל פרהסיא אבל לבית הסמוך לו מותר דלא חשיב פרהסיא וכ"כ במרדכי הארוך דאם לא הוצרך להוציא דרך ר"ה כי אם דרך פתח שבין שניהם או דרך חצר מותר ומיהו חולק הוא אדעת י"א בזה דאם צריך הוא להוציא דרך מבוי או דרך ר"ה אסור אפילו מבית לבית הסמוך לו ומביאו ב"י ונראה דיש להחמיר כמ"ש המרדכי דכל דרך ר"ה או דרך מבוי חשיב פרהסיא כמו מחצר לחצר דרך ר"ה או

אזורו מוכיח עליו תמיד הוא קבוע בחלוקו וכשהוא פושט חלוק ולובש חלוק אחר נוטל האזור מזה וקובעו בזה וזה שאין לו אחר מכבסו עם אזורו והרואה כשהוא מכבסו והאזור עמו יודע שאין לו חלוק אחר ע"כ דהשתא חלוקים שלנו שאין אזור קבוע בהם אם לא היו של פשתן אסור לכבס אפי' אם אין לו אלא חלוק אחד משום דליכא אזור מוכיח עליו וכך הם דברי התוס' בפ"ד דתענית (כט:) והשתא יש ליישב מ"ש רבינו בסברת הרי"ף לשון הוסיף שרבינו גורס בסמ"ק שהגהות הר"פ מתחיל מאבל אין אזורו מוכיח עליו אסור וכמ"ק לא כתב אלא שמי שאין לו אלא חלוק א' ואזורו מוכיח עליו מותר לכבס ולשון זה אפשר לפרשו כדפירש"י במ"ק והוא כפי' הרי"ף והרא"ש והרמב"ם אלא שהם כוברים דלא נפקא לן מיניה מידי כדפרישית ולפיכך לא הזכירוהו וסמ"ק סובר דנפקא לן מיניה להני מילי שכתבתי בסמוך שלא התירו אלא לכבסו ע"י עצמו דוקא ושלא יהיה לבוש הלוק שאול בשעת הכבוס ומ"מ כל שמכבסו ע"י עצמו ואינו לבוש חלוק אחר בשעת כבוס בחלוקים דידן שרי אפילו אם לא היו של פשתן שאין לנו אזור מוכיח עליו שהוא מפרש אזורו מוכיח עליו כדפירש"י בפרק כל הבשר וזה אינו נמצא בחלוקים שלנו: **כתב** המרדכי תניא בתוס' אע"פ שהתירו לכבס לא יוליך לכובס אלא מכבס בצנעא בתוך ביתו ואח"כ בסמוך כתב כל אלו שמכבסין במועד מכבסין כדרכן ואפי' בנהר והלא ולמועד לא בעי צנעא מפני כבוד המועד שאין מתכבסין יפה בבית כמו על הנהר ודאיה מבר הדיא (במ"ק יח:) לדידי הוי לי יומא דעבדיה דמפקא לה משיכלי דמני אלמא דהא דשרי לכבסם במועד אפי' בפרהסיא ע"ג הנהר וכ"כ בהגה"מ (ו) והיה קשה בעיני היאך חולקין על התוספתא ובדקתי ומצאתי שבלשון הזה היא שנויה כל אלו שאמרו מכבסים במועד הותר לכבס בתוך ל' יום של אבל ואע"פ שהתירו לו לכבס לא יוליך כליו לכובס אבל מכבס הוא בצנעא בתוך ביתו ומשמע שהם מפרשים דהא דקתני לא יוליך כליו לכובס לא קאי אלא למי שהוא מותר לכבס בתוך ימי אבלו אבל מי שהוא מותר לכבס במועד לא בעי צנעא: **מי** שיש לו כלים בבית האומן והן לצורך המועד וכו' ברייתא בס"פ מי שהפך (יג.) ובפ' מקום שנהגו (נה:) מביאים כלים מבית האומן כגון כד מבית הכדד וכוס מבית הזגג אבל לא צמר מבית הצבע ולא כלים מבית האומן ואם אין לו מה יאכל נותן לו שכרו ומניחו אצלו ואם אינו מאמינו מניחו בבית הסמוך לו ואם חושש להם שמא יגנבו מביאן בצנעא בתוך ביתו כך היא גירסת ספרים שלנו אבל הרי"ף והרא"ש גורסים ואם חושש להם שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת וכן נראה שהיא גירסת רבינו שכ' מפנן למקום הראשון המשתמר וכ"כ שהיה גורס סמ"ג והרמב"ם כתב בפ"ח אם חושש להם שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת אבל לא יביא לביתו אלא בצנעא ונראה שהוא היה גורס כספרים דידן דגרסי מביאן בצנעא בתוך ביתו ומ"ש מפנן לחצר אחרת הוא ממה ששנינו שם במשנה אין מביאין כלים מבית האומן אם חושש להם מפנן לחצר אחרת ומה שחלק רבינו בין כלים שהם לצורך המועד לשאינם לצורך המועד כן פירש"י דה"ט דשרי ברייתא להביא כד וכוס משום דלצורך המועד הם וכ"כ הפוסקים ז"ל. וה"ל כ"י אין מביאין כלים מבית האומן אם אינם לצורך המועד שיחשבו הרואים שהבעל הבית נתכן לתקן אותם במועד ויאמרו שהאומן תקנן במועד (ז):

תקלה אין מפנין מחצר לחצר לא לפנות דירתו וכו' משנה בפ' מי שהפך (יג.) אין מפנין מבית לבית אבל מפנה הוא לחצירו ובגמרא (שם) אבל מפנה הוא לחצירו והא אמרת רישא אין מפנין אמר אביי סיפא אתאן לבית שבחצר ופי' בכ"י סיפא אתאן ורישא ה"ק אין מפנין מבית זו לבית שבחצר אחרת דרך ר"ה אבל מפנה הוא מבית לבית שבאותה חצר דבצנעא הוא: **ומ"ש** רבינו לא לפנות דירתו ולא לפנות כליו משום דבכלל אין מפנין הוא בין פנוי דירה בין פנוי כלים. וכתב שאינו לצורך המועד מפני שאם הוא לצורך המועד ודאי שרי כמו שנתבאר בסי' שקודם זה. וכתוב בהגהות אשיר"י דכשאינה לצורך המועד אם חושש שמא יגנבו יכול לפנותן למקום המשתמר אפי' הוא רחוק הרבה ופשוט הוא (ח): **ומ"ש** רבינו ואם אין הבתים פתוחים לחצר אלא למבוי י"א שמותר מבית לבית הסמוך לו מכן ; ואילך אסור וכ"כ בהג"א בשם א"ז ז"ל ולדידן דליכא חצירות יש להחמיר בדבר ומבית לבית הסמוך לו נראה דמותר אבל יותר מכאן אסור ובמרדכי ישן כתוב ולדידן דליכא חצירות צריך להחמיר שלא לחנות מבית לבית לא פירות ולא כלים ולא שאר דברים דרך ר"ה כל עיקר ואף כי נר לו במקום ואף בצנעא אסור אך אם לא הוצרך דרך ר"ה כי אם דרך פתח שבין שניהם דרך חצר מותר עכ"ל:

הא

דרכי משה

הוסיף לאסור כו' וזה הפירוש נ"ל ברור ולא כמש ב"י : (ו) **מ"ו ד"ט וכל זה דלא** כמהרי"ל שכתב דסרינן של קטנים צריכים לכבס בצנעא בבית ולא על גב נהר ונ"ל דדוקא בפרהסיא כה"ג שרי דעדיף הכיבוס שעל גב נהר מהכיבוס שבבית ולכן שרי משום דהוה כבוד מועד בזה אבל לכבס בפרהסיא ולא על גב הנהר אסור כדברי התוספת' שאוסר להוליך הכלים לכובס עו"ג דמאהר דאפשר בצינעא עדיף טפי לעשות בצינעא. ובזה מתורץ מה שהקשה ב"י שהמרדכי והג"מ חולקים על התוספתא וישבו בדוחק ולפי דברי אינן חולקי' כלל ודברי שניהם הלכה וע"ל סי' תקמ"ג דין נתינת כלים לכובסת עו"ג במועד : (ז) וכתוב בהג"א ספ"ב דמ"ק מביאים כלים מבית האומן אע"פ שאינו לצורך המועד לעיל סי' רנ"ב כב"י בשם רוקח הא דאין מביאין כלים מבית האומן היינו בנגמרה מלאכתן במועד אבל נגמר קודם מועד מותר והר"י אוסר בכל ענין וכ"נ דעת שאר הפוסקים :

תקלה (א) דהא כל דבר האבד מותר כמ"ש סימן תקל"ז :

וכתוב

דרישה

אלו מגלחין כו' דמי שאין לו אלא חלוק א' פושטו ומתעטף במקטרנ"ו וחוגרו באיזורו ועומד ומכבס חלוק ומודיע לכל שאין לו אלא חלוק א' ובפרק כל הבשר פי' איזורו מוכיח עליו תמיד הוא קבוע בחלוקו וכשהוא פושט חלוקו ולובש חלוק אחר נוטל האיזור מזה וקבעו בזה וזה שאין לו אלא חלוק א' מכבס עם איזורו והרואה כשהוא מכבס והאיזור עמו יודע שאין לו אלא חלוק א' והעולה דרי"ף סובר כפרש"י בפרק אלו מגלחין והוכיח מדברי הרי"ף והרא"ש במד תירוצא דלפי פירש"י באלו מגלחין כיון דכל מי שאין לו אלא חלוק אחד מסתמא אין לו מי שישאילנו והוא מכבסו ע"י עצמו ואז איזורו מוכיח עליו מפני כך התירו לכבסו בין ע"י עצמו בין ע"י אחר דסתם התירו חכמים ולא חלקו דלא נתנו דבריהם לשיעורים כו' ולפי פי' זה אין לחלק בין חלוקים שלהם לחלוקים שלנו אבל לפי פירש"י בפרק כל הבשר שהאיזור תמיד הוא קבוע בחלוקו לפי זה יש לחלק בחלוקים שלנו שאין לנו איזור מוכיח ובזה מתיישב דברי רבינו שכתב דברי מהר"פ בלשון הוספה דרבינו סובר דסמ"ק שכתב מי שאין לו אלא חלוק א' ואיזורו מוכיח עליו מותר לכבס הוא סובר כפרש"י בפ' אלו מגלחין וכדעת הרי"ף והרא"ש אלא שהם סוברים דלא נפקא לן מיניה מידי בזה ולכך השמיטו הא דאיזורו מוכיח עליו דנפקא לן מיניה שלא יכבס ע"י אחר או שלא ישאל כו' וא"כ לסמ"ק אין חילוק בין חלוקים שלנו לשלהם אבל

הרי"ף שחילק בין חלוקים שלנו לשלהם ע"כ צ"ל דסבר כפירש"י בפ' כל הבשר דלפ"ז יש לחלק ביניהם וכמו שפירשתי ומש"ה כתב רבינו דברי הר"פ בלשון הוספה ומ"ש דרבינו היה גורס בסמ"ק שהגהות הר"פ מתחיל מאבל אין איזורו מוכיח עליו אסור נראה דמש"ה כ"כ משום דאי הוי האבל אין איזורו כו' מדברי סמ"ק א"כ הוי ק' לפי מה שפי' דסתם כל מי שאין לו אלא חלוק א' אין לו מי שישאילנו ומכבסו ע"י אחר לא הו"ל לסמ"ק לכתוב אבל כו' כיון דלא שכיח כלל הא דאיזורו מוכיח עליו. ומש"ה הרי"ף והרא"ש לא הזכירו. ולכך פי' דרבינו היה גורס אבל הגהות מהר"פ מתחילין מאבל אין איזורו כו' כך צריך לפרש לפי מה שפירש ב"י ז"ל ולענ"ד דלקמן והכא הוי דעתו של רבינו שכתב דברי הר"פ בל' הוספה משום דסובר רבינו דסמ"ק שכתב מי שאין לו אלא חלוק א' ואיזורו מוכיח עליו מותר ולא חילק בין חלוקים שלנו לשלהם פ"כ צ"ל דסובר כהפוסקים כר"י דכלי פשתן מותר וחלוקים שלו הוי מפשתן ולכך לא חילק אבל הר"פ שחילק ואסר חלוקים שלנו ע"כ צ"ל דסובר כמסר"ם והגהות מיימוני דפסקו כאביי ורבא דאמרו אפילו כלי פשתן ולכן אסר חלוקים שלנו כיון שאין לכם איזור מוכיח עליו ומ"ש מה שכתב רבינו דברי הר"פ בל' הוספה ואסר שבתבתי

מצאתי בד"מ שכתב כן בקיצור :

או דרך מבוי: **והא** דאין מכנין מחצר לחצר וכו' כ"כ הרא"ש בשם הראב"ד דמשנתינו דאין מפנין מחצר לחצר אע"ג דתנן בסתמא צריך לפרש דאינו אסור אלא דוקא כששניהם שלו או של אדם אחר אבל מאדם אחר לתוך שלו מותר דאל"כ היה חולק אירושלמי דמייתי בסמוך וכיון דאיכא לאוקמי דלא פליגא אגמ' דידן ניחא טפי והא דמייתי רבינו נמי ירושלמי אינו אלא לאורויי דין דירה נאה וכעורה: **גרסינן** בירושלמי אין מפנין מדירה נאה לנאה וכו' משמע מכעורה לנאה מפנין אפילו שתיהן שלו או של אדם אחר וכ"כ בהגהות מיימוניות ומביאו ב"י וכתב עוד ב"י אבל בנוסחא דידן בירושלמי איתא דכשאינה בתוך שלו אין מפנין ואפילו מכעורה לנאה וכ"כ בש"ע: וצ"ע בדין הבאת כלים מבית האומן שלא לצורך המועד דאסור להביא מחצר לחצר דרך מבוי לביתו וכמ"ש בסי' הקודם מי שרי מבית לבית באותו חצר כי היכי דשרי לפנות כליו ולכאורה משמע דמותר אבל במרדכי הארוך ראיתי שכתב דאסור ופי' בשם ר"ת דהטעם הוא שלא יאמר הרואה כי במועד זה לתקנו והכי משמע ממ"ש ב"י בשם נמוקי יוסף בסוף סימן הקודם:

והא דאין מפנין דוקא כששניהם שלו או של אדם אחר וכו' היינו כירושלמי שכ' בסמוך ונראה שהיה ראוי לכתוב דגרסינן בירושלמי · והירושלמי הזה כתבו הרא"ש שם וכתב עליו בשם הראב"ד נראה דכה"ג אפילו מחצר לחצר מותר והא דקאמר בגמרא סיפא אתאן לבית שבחצר היינו משלו לשלו או משל אחרים לשל אחרים אבל משל אחרים לשלו הכל מותר וליכא פלוגתא בין גמ' דידן לירושל' עכ"ל · כתבו הגה"מ דירושלמי מתיר מדירה כעורה לנאה ובתוך שלו אפי' מדיר' נאה לכעורה שרי ע"כ ובנוסחא דידן בירושלמי דכשאינו בתוך שלו אין מפנין אפי' מכעורה לנאה · והרמב"ם פ"ח מה' י"ט התחיל לכתוב מהירושלמי דאין מפנין מכעורה לנאה ולא מנאה לכעורה ולא גמרו וכתב ה"ה רבינו סובר שהירושלמי אין מסכים לגמרתינו במה שהתירו הפנוי לתוך שלו שא"כ למה הקשו על משנתינו ולמה לא תירצו אבל מפנה הוא לחצר שלו וכפשט הלשון אלא ודאי סוף הירושלמי חולק עם הגמרא שלנו ולזה אין לסמוך בזה עליו עכ"ל ונראה שזה היה ג"כ דעת הרי"ף שלא הביאו · כתב המרדכי בפ' מי שהפך תנא ובלבד שיכניסם בצנעא בתוך ביתו וכ"ש שאסור להסיע ממונו מעיר לעיר אם לא בשביל דבר האבוד ע"כ ויתבאר זה בסימן תקל"ח בס"ד · כתוב במרדכי ישן פרק מי שהפך א"ר יוחנן אם הזכירוך לבולי יהא ירדן גבולך פי' בולי שר עו"ג וקאמר ר' יוחנן אם הזכירוך לשר עו"ג ואתה ירא מותר לך לברוח על הספק דאין לך דבר האבד גדול מזה ור' יוחנן דקאי בארץ ישראל נקט לברוח בעבר הירדן ואע"ג דאסור לצאת ממקום למקום על לא דבר במועד דהא אין יוצאין מדירה לדירה משום טירחא וכל שכן לצאת למרחקים אם אינו למזונות או לעשות פרקמטיא בדבר האבד הכא שרי דגם זה דבר האבד עכ"ל:

מבית לבית הסמוך לו מכאן ואילך אסור והא דאין מפנין מחצר לחצר דווקא כששניהם שלו או של אדם אחד אבל מאדם אחר לתוך שלו מותר גרסי' בירושלמי אין מפנין מדירה נאה לנאה ולא מכעורה לכעורה והני מילי בששתיהן שלו או של אדם אחר אבל מאדם אחר לתוך שלו אפילו מנאה לכעורה מותר הזבל שבחצר אסור להוציאו אלא יסלקנו לצדדים ואם נתרבה עד שנעשית החצר כרפת מותר להוציאו:

תקלו (א) **מי** שצריך לרכוב לצורך המועד ולא נסה ללכת ברגלים יכול ליטול צפרני הסוס ולתקן ברזליו והאוכף והרסן וכל צרכי הרכיבה ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד · מותר להקיז דם לבהמה ואין מונעין ממנה כל רפואה ואין מרביעין אותה · אין מושיבין תרנגולת על הביצים לגדל אפרוחים הושיבה עליהם קודם המועד וברחה מעליהם יכול להחזירה והני מילי תוך ג' ימים לבריחתה שאין טורח בהזרתה וישבה עליהם ג' ימים קודם שברחה שכבר נפסדו הבצים אבל לא ישבה עליהם ג' ימים או אפי' ישבה עליהם ג' ימים ויש ג' ימים שברחה מעליהם אין מחזירין אותה וזהו לרב אלפס דמלאכת הה"מ מדאורייתא אבל לר"ת שהוא מדרבנן

תקלו מי שצריך לרכוב וכו' ספ"ק דמ"ק (דף י') משום רבינו (פי' רב) אמרו אפי' סוס שרוכב עליו וחמור שרוכב עליו מותר ליטול צפרנים בחש"מ אבל חמרא דריחיא לא רב יהודה שרא למישקל טופרא לחמרא דריחיא ופסקו הפוסקים כרב יהודה וכאן כתב רבינו דין סוס וחמור שרוכב עליו ובסימן תק"מ כתב דין חמור דריחיא ומ"ש ואפי' סוס שרוכב עליו וכו' נראה דר"ל אפילו אינו לצורך המועד אלא שרוכב עליו לטייל כמו משרא שרינן פסק ב"י ומ"ש התו' משמע שאסור לרכוב בחנם היינו שאינו לצורך המועד כלל ואפי' לטייל אבל במקצת ספרים לא גרסינן אפי' וכן באלפסי ובאשיר"י לא גרסי אפי': כתב הרמב"ם והסמ"ג מותר לסרוק הסוס כדי ליפותו הוא מדאמרי' ספ"ק רב שרא לסרוקי סוסיא אבל התוס' הקשו אפרש"י שכתב איסטלי"ר דהא קי"ל דבין קידור ובין קירצוף שרי אפי' בי"ט דקי"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר עכ"ל ומיהו במרדכי הקשה ג"כ קושיא זו אפירוש רש"י ותירץ דסרוקי סוסיא היינו כעין איסטריגל"א שלנו דודאי אסור בי"ט דהוי פסיק רישיה שמשיר נימין עכ"ל וע"ל בסי' תקכ"ג כתב רבינו כן בשם ר"י:

ואין מרביעין אותו ברייתא בפ' מי שהפך (דף י"ב) ואע"פ דר' יהודה פליג ואמר חמורה שתבעה מרביעין עליה זכר שלא תצטנן ושאר כל הבהמות מכניסין אותם לבקרות פסקו הפוסקים כת"ק דאסור להרביע כל בהמה ומה שהביא הגהות אשיר"י דברי ר' יהודה אינו אלא משום דמתיר הבהמות שאסורין בהרבעה להכניסה לדיר והיא רובעת מעצמה ומסתמא לא פליג עליה ת"ק בהא אבל ודאי דהלכה כת"ק דכל הבהמות אסורין בהרבעה ואפי' חמורה שתבעה ודלא כמ"ש ב"י דמשמע מדברי הגה"ת אשיר"י דהלכה כר' יהודה דליתא:

אין מושיבין תרנגולת וכו' משנה פ' מקום שנהגו (דף כ"ה) וכרב הונא דמחמיר דלא שרי להחזירה אלא כשישבה עליהן ג' ימים דנפסדו הבצים לגמרי ואיכא הפסד מרובה ודלא כרב אמי דמיקל להחזירה אפי' לא ישבה עליהן ג' ימים דלא נפסדו לגמרי וראויין לאכילה למי שאינו איסתנים אלא דאיכא הפסד מועט דמוכרן בזול לפי שאינן ראויין לכל אדם ולהפסד מועט נמי חששו והאלפסי פרק מקום שנהגו הביא דברי רב הונא ולא הביא דברי רב אמי אלמא דפוסק כרב הונא דמחמיר וסובר רבינו דלהאלפסי מלאכת חש"מ דאורייתא ולכך פסק לחומרא ועליו קאמר הרא"ש יש פוסקים כרב הונא לחומרא אבל למאי דפסק ר"ת וריב"א דאיסור מלאכה בחש"מ דרבנן אזלינן ביה לקולא אבל מדברי ב"י מבואר שנוסחאתו באלפסי אינו רק המשנה כצורתה וכתב מה שכתב אבל רבינו גורס באלפסי כנוסחא דידן דהביא דברי רב הונא ומיהו איכא לתמוה דמנ"ל לרבינו דרב אלפס פוסק כרב הונא משום דס"ל דמלאכת חול המועד דאורייתא דילמא דמשום דמסתברא טעמא דרב

הזבל שבחצר אסור להוציאו וכו' עד סוף הסי' ברייתא ואוקמתא דרבא בפרק מקום שנהגו (נה:) וכתבה הרא"ש בפרק מי שהפך:

תקלו מי שצריך לרכוב לצורך המועד ולא נסה ללכת ברגליו יכול ליטול צפרני הסוס וכו' בספ"ק דמ"ק (י') סוס שרוכב עליו וחמור שרוכב עליו מותר ליטול צפרניו בחול המועד · וכתב הרא"ש ומיירי באדם שרגיל ברכיבה ולא למוד ללכת ברגליו וצריך לרכוב לצורך המועד וה"ה נמי לתקן ברזלי רגליו ומה שלא הזכירה לפי שבימיהם לא היו רגילים לתקן ברזלים לרגלי הבהמות כמו שעושין בארץ רוסיא"ה שאינם עושים ברזלים לטלפי סוסיהם אלא רק הצפרנים נוטלים לפי שהארץ עפר תיחוח ואין אבנים מצויים שם אבל בארץ הזאת שאין הבהמות יכול' לילך בלא ברזלים מותר לתקנם במועד וכן האוכף והרסן אם הוא צריך לרכוב לצורך המועד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד עכ"ל וגם התוס' והמרדכי וסמ"ג התירו לתקן ברזלי הסוס ומשמע מדברי הרא"ש דדוקא לרכוב לצורך המועד הוא דשרינן לתקן צרכי רכיבה והוא שלא נסה ללכת ברגליו אבל אם נסה ללכת ברגליו או אפי' אם לא נסה ללכת ברגליו אם הוא שלא לצורך המועד אסור לתקן צרכי רכיבה אבל לרכוב אע"פ שאינו לצורך המועד שרי כיון שאינו עושה שום מלאכה אבל בתוספות שלנו כתוב בלשון הזה סוס שרוכב עליו פירשו בתוס' לצורך המועד משמע שאסור לרכוב בחנם ע"כ ומיהו לרכוב כדי לטייל נראה דאפילו לפי דבריהם לצורך המועד מיקרי לענין להתיר לרכוב ואפשר דאף לתקן צרכי רכיבה נמי שרי ומ"ש התוספות שאסור לרכוב בחנם היינו שאינו לצורך המועד כלל ואפילו לטייל אבל לטייל מישרא שרי וכן נוהגים העולם לרכוב על הסוס בחול המועד לטייל וגם נוהגים לרכוב על הסוס לילך מעיר לעיר אפי' שלא לצורך המועד והא ודאי שלא כדברי התוספות הוא אבל הם סומכים על מה שנראה מדברי הרא"ש לרכוב אף שאינו לצורך המועד מותר ומיהו לפי מ"ש בסימן שקודם זה בשם מרדכי יש איסור לילך במועד מעיר לעיר אם לא לצורך מזונו שאין לו מה יאכל או לעשות פרקמטיא בדבר האבד ולענין הלכה נקטינן להקל כדמשמע מדברי הרא"ש וכמנהג העולם · כתב הרמב"ם וסמ"ג מותר לסרוק הסוס כדי לייפותו והוא פשוט בספ"ק דמ"ק (שם):

מותר להקיז דם לבהמה ואין מונעין ממנה כל רפואה ברייתא שם וכתבו התוספת דאפי' רפואה שיש בה מלאכה שרי: **ומ"ש** דאין מרביעין אותה ברייתא בפ' מי שהפך (יב') ופירש"י משום דעביד מלאכה בחול המועד כלומר שהוא טורח בדבר שאינו לצורך המועד ואינו דבר האבד ואע"ג דרבי יהודה פליג ואמר בהמה שתבעה מרביעין עליה זכר בשביל שתצטנן הרי"ף והרא"ש לא הזכירו אלא דברי ת"ק בלבד וכ"פ הרמב"ם ודלא כדמשמע מדברי הגהות אשר"י דהלכה כרבי יהודה: **אין** מושיבין תרנגולת על הביצים לגדל אפרוחים וכו' משנה בפרק מקום שנהגו (נה:) מושיבין שובכין לתרנגולים בארבע עשר ותרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה ואם מתה מושיבין אחרת תחתיה ובגמרא (שם) השתא אותובי מותבינן אהדורי מבעיא אמר אביי סיפא אתאן לחולו של מועד אמר רב הונא לא שנו אלא תוך ג' למרדה דאכתי לא פרח צימרא מינה ואחר ג' לישיבתה דפסדי לה ביעי לגמרי אבל לאחר ג' למרדה דפרח לה צימרא מינה ותוך ג' לישיבתה דאכתי לא פסדי ביעי לגמרי אסור ר' אמי אמר אפילו תוך ג' לישיבתה מהדרינן במאי קא מיפלגי מר סבר להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו ומר סבר להפסד מועט נמי חששו ופירש"י סיפא דקתני מחזירין בחולו של מועד קאמר ומשום הפסד ביצים דדבר האבד מותר: לא שנו דאף במועד מחזירין אלא תוך ג' למרדה שעדין לא עברו ג' ימים שברחה מעליהם דאכתי לא פרח צימרא לא עבר חמימותה ממנה והיא נוחה להחזירה: ולאחר ג' לישיבתה שכבר ישבה עליהם ג' ימים קודם שעמדה מעליהם וכבר נשתנו הביצים ואם לא תחזור הרי הן אובדים דאין ראויים לאכילה: אבל לאחר ג' למרדה שהיא קשה וטורח גדול להחזירה או אפי' תוך ג' למרדה אם תוך ג' עמדה מעליהם דאכתי לא פסדי ביעי שהרי ראויין לאכילה לא מהדרינן: אפי' תוך ג' לישיבתה הואיל ונשתנו קצת ואין ראויי' לכל אדם אלא למי שדעתו יפה ואינו איסטנים מהדרינן: להפסד מועט שמוכרן בזול למי שדעתו יפה עכ"ל' וכך הם דברי הרא"ש וכ' עוד ונראה דבהפסד מועט תוך ג' פליג ר' אמי אבל בטרחה דבתר שלשה למרדה לא פליג ארב הונא וכ' עוד יש פוסקים כרב הונא לחומרא אבל למאי דפסיק ר"ת וריב"א דאיסור מלאכה בח"ה דרבנן א"כ אזלינן ביה לקולא ונתבארו דברי רבי' ומיהו מ"ש שהרי"ף סובר דמלאכת ח"ה מדאורייתא איני יודע מנין לו שאם מפני שכתב הברייתות דילפי מקראי דמלאכת ח"ה דאורייתא אין משם ראיה דהא איכא למימר דאע"ג דסבר דאסמכתות בעלמא ניהו כתבס' [א] ואיכא לעיוני למה לא כתב רבינו אם מתה מושיבין אחרת תחתיה וי"ל שהוא מפרש דכי אמרי' סיפא אתאן לח"ה אברחה מחזירין אותה בלבד קאי אבל אאם מתה מושיבין אחרת תחתיה לא קאי אלא אי"ד וכ"כ מדברי הרמב"ם והכי דייק לשון רש"י וטעמא משום דכיון דההיא פירקא בי"ד עסיקא ואתו כל מאי דאפשר לאוקמי מתניתין בי"ד מוקמי' ולפ"ז ה"פ דמתניתין מושיבין שובכין בי"ד וכח"ה אין מושיבין לכתחלה אבל מחזירין ובי"ד כיון דמושיבין לכתחלה אנ"ל שאם מתה מושיבין אחרת אבל בח"ה לא ואע"ג דדבר האבד הוא דפסדי ביעי כיון דנפיש טרחא אסור דומיא דלאחר ג' ימים למרדה דאסור להחזירה משום דפרח צימרא מינה ואיכא טורח להחזירה וכ"ש דאם מתה אין מושיבין אחרת ולכן לא כתב רבינו כאן שאם מתה מושיבין אחרת משום דלאו במועד מיתנייה אלא בי"ד ולא כתבה ג"כ גבי י"ד משום דכיון שכתב מושיבין שובכין לתרנגולים לכתחלה מכ"ש שאם מתה מושיבין אחרת' וא"ת לפי זה קשה

דרישה

סי' תקלו [א] **ב"י** תמה על רבינו למה לא כתב אם מתה מושיבין אחרת תחתיה ותירץ דרבינו סובר דכי אמרי' בגמ' דסיפא אתאן לחול המועד אברחה מחזירין לבד קאי אבל אאם מתה לא קאי וא"כ הקשה לפ"ז מאי מעני סיפא אתאן לחש"מ הא אכתי איכא למפרך לגבי י"ד השתא אותובי לכתחלה מותבינן אם מתה מושיבים אחרת מיבעיא והאריך קצת ביישוב סוגיא זו ולענ"ד דלפי מאי דמסיק הוא עצמו בסמוך בביאור דברי הרמב"ם דסובר שיש טורח יותר כשמתה להושיב אחרת תחתיה מלהושיב שובכין לכתחלה כו' ע"ש אם כן גם דברי רבינו הו"מ לייש' כן ומה שהקשה דאכתי איכא למיפרך גבי י"ד השתא אותובי לכתחלה מותבינן כו' אם מתה מושיבין אחרת מיבעיא ולפי מאי דמסיק לק"מ כיון דאם מתה יש טורח יותר להושיב אחרת מלהושיב לכתחלה ולכך הוצרך תנא דמתני' לאשמועי'

פרישה

סי' תקלו [א] **מי** שצריך לרכוב לצורך המועד אבל לרכוב בלא מלאכה מותר אפי' בחנם: אסור

מאי משני סיפא אתאן לחולו של מועד והא אכתי איכא למפרך לגבי י"ד השתא אתובי לכתחלה מותבינן אם מתה מושיבין אחרת מיבעיא וי"ל דמעיקרא לא הוה קשיא ליה דניתני מתני' זו ואצ"ל זו דהא בכל דוכתא אמרינן זו ואצ"ל זו קתני אלא משום דהכי תלת בבי לא מיתני בחדא סוגיא דרישא ומציעתא מיתני בזו ואצ"ל זו ומציעתא וסיפא מיתני בלא זו אף זו ה קשיא ליה וכיון דאוקימנא מציעתא ח"ה קמו להו רישא וסיפא דסיפא דמיירי ד בזו ואין צ"ל זו ותו לא קשה מידי · הרמב"ם כתב בסוף הלכות י"ט מושיבין שובכין לתרנגולים ותרנגולת שישבה על הביצים ג' ימים או יותר מושיבין אחרת תחתיה בי"ד כדי שלא יפסדו הביצים במועד אין מושיבין אבל אם ברחה במועד מעל הביצים מחזירין אותה למקומה עכ"ל · ויש לתמוה עליו דהא פלוגתא דרב הונא ור' אמי ע"כ אבבא דברחה קאי אפילו במתה לא שייך למימר למרדה והוא ז"ל סתם וכתב ברחה מחזירין אותה למקומה דמשמע אפילו תוך ג' לישיבתה אחר ג' למרדה ועוד דבבא דמתה מושיבין אחרת תחתיה משמע ליה דמיירי אחר ג' ימים לישיבתה שהרי כתב בה שישבה על הביצים ג' ימים וא"כ אמאי קאמר במועד אין מושיבין כיון דאיכא הפסד הו"ל למישרי כדשרינן כל דבר האבד ועוד כיון שהוא ז"ל סובר דבבא דמתה מושיבין אחרת תחתיה מיתוקמא בי"ד אמאי מצריך שיהיה אחר ג' ימים לישיבתה אפי' תוך ג' לא גרע ממושיב בתחילה דשרי כדקתני רישא · וי"ל דהרמב"ם נמי סבר דבמתה אפי' תוך ג' ימים לישיבתה מושיבין אחרת בי"ד ולא כתב במתה שישבה על הביצים ג' ימים אלא לאשמעינן דאפ"ה במועד אין מושיבין וכן מ"ש מושיבין אחרת תחתיה בי"ד כדי שלא יפסדו הביצים משום רבותא דמועד נקטיה לאשמועינן דאע"ג דאיכא פסידא דביעי אין מושיבין דאילו לי"ד גופיה אפי' ליכא פסידא דביעי שרי דהא במושיבין שובכין לכתחלה ליכא שום פסידא ואפ"ה שרי ומאחר שכתב דבמועד במתה אין מושיבין אחרת אפי' אחר ג' ימים לישיבתה ממילא משמע שמ"ש שאם ברחה במועד מחזירין אותה למקומה אחר ג' ימים לישיבתה דוקא קאמר וכדרב הונא דהא על מ"ש בתחלה שישבה על הביצים ג' ימים או יותר קאי וסברא הוא כיון דבמתה אסור אפילו אחר ג' לישיבתה שלא נתיר בברחה אפילו תוך ג' ומסתיין שנתיר בה אחר ג' לישיבתה דוקא וטעמא דמחמרינן במתה טפי מבברחה משום דבברחה אין טורח כ"כ להחזירה מאחר שהיא עצמה ישבה כבר עליהן אבל במתה ובא להושיב אחרת תחתיה איכא טרחא טובא דכיון שהושמו תחת תרנגולת אחת אין תרנגולת אחרת רוצה לישב עליהן אלא בקושי וכיון דטרחא יתירה הוא אע"פ שהוא דבר האבד אסור · וא"ת אמאי לא כתב דהא דשרי להחזיר בברחה היינו דוקא תוך ג' למרדה כדאמר רב הונא ורבי אמי נמי משמע דלא פליג עליה בהא כדכתב הרא"ש י"ל שמאחר שכתב דבמתה אין מושיבין אחרת משום דהוי טרחא יתירא ממילא משמע דבברחה אחר ג' למרדה אין מחזירין כיון דטרחא יתירא הוא א"נ שהרמב"ם מפרש אבל אחר ג' פרח נימרה מינה הלך לו החום ואפי' אם תחזור ותשב על אותם בצים שוב לא יועיל ומשום דהוי טרחא שלא לצורך אין מחזירין וכיון דאחר ג' למרדה אין הנאה בחזרתה לא הוצרך הרמב"ם לאסרו דבלא"ה אין לך אדם שיחזירנה כיון שאין שום תועלת בחזרתה ועי"ל שהרמב"ם דנקט ג' ימים לאו אברחה ואמתה ובא להושיב אחרת תחתיה במועד בלחוד קאי אלא גם להיכא דמתה ובא להושיב אחרת תחתיה בי"ד נמי קאי דדוקא אחר ג' ימים לישיבתה מושיב אחרת תחתיה אבל תוך ג' ימים לישיבתה לא שהוא ז"ל סובר שיש טורח יותר כשמתה להושיב אחרת תחתיה מלהושיב שובכין בתחלה ומש"ה אע"פ שהתיר בי"ד להושיב שובכין בתחלה אסור להושיב אחרת תחתיה כשמתה משום דהוי טרחא יתירא אלא כשהוא אחר ג' ימים לישיבתה דאיכא פסידא דביעי דאז אע"ג דהוי טירחא יתירא שרי בי"ד אבל במועד לא כיון דטרחא יתירה הוא והוא מפרש דפלוגתא דרב הונא ורבי אמי קאי אבבא דברחה ואבבא דמתה אע"ג דתוך שלשה למרדה ואחר ג' למרדה לא קאי אלא לברחה תוך ג' לישיבתה ואחר שלשה לישיבתה קאי בין אברחה בין אמתה ולפ"ז ניחא שמ"ש שישבה על הבצים ג' ימים וכן מ"ש כדי שלא יפסדו הבצים לי"ד גופיה נמי אצטריך והרי"ף כתב המשנה כצורתה ולא כתב שום דבר מה שאמר בגמרא עליה וצריך טעם למה ואפשר שהוא מפרש דרבי אמי אחר ג' למרדה נמי פליג דאע"ג דאיכא תרתי לריעותא שהוא תוך ג' לישיבה ואחר ג' למרדה אפ"ה שרי וסובר ז"ל דהלכה כרבי אמי ומפני כך לא הוצרך להביא אלא המשנה כצורתה וממילא משמע דבכל גוונא שרי ולפ"ז צ"ל שסובר דלר' אמי לא צריכינן לדחוקי מתני' לאוקומי בח"ה דלדידיה לא שייך למיפרך השתא אותובי מותבינן אהדורי מיבעיא דכיון דמתני' אפילו אחר ג' למרדה שרי ליכא למיפרך הכי דרבותא איכא בהדורי טפי מבאתובי דהא ודאי מאחר שמרדה ג' ימים איכא טרחא להחזירה יותר מלהושיבה בתחלה ומאן דמתמה ואמר השתא אה[illegible] אהדרינן אותובי מבעיא וכן אביי דאצטריך לדחוקי ולמימר סיפא בח"ה הוי סברי כרב הונא דאחר ג' ימים למרדה אין מחזירין דכיון דתוך ג' ימים למרדה ליכא טרחא כמו באותובי בתחלה ושייך למיפרך השתא אותובי מותבינן אהדורי מיבעיא ואצטריך לדחוק ולאוקומה בח"ה אבל אנן דלית לן דרב הונא ל"ק לן מידי ומיתוקמא מתני' שפיר בי"ד כפשטה ומפני כך לא כתב הרב אלא משנתינו כצורתה והשתא דאתית להכי אפשר לומר דהרמב"ם נמי מפרש דר' אמי אאחר ג' למרדה נמי פליג שאף ע"פ שהוא תוך ג' לישיבתה ואחר שלשה למרדה שרי והלכה כרבי אמי ולפיכך סתם וכתב שאם ברחה במועד מעל הבצים מחזירין אותה למקומה ולא אג' ימים שהזכיר ברישא קאי אלא אפילו תוך שלשה ימים לישיבתה נמי מחזירין ומיהו בהא פליג אהרי"ף שהוא סבור דאוקימתא דאביי לרבי אמי נמי איתא ומ"ש גבי מתה תוך ג' ימים וכן מ"ש כדי שלא יפסדו הבצים אפשר דלרבותא דמתה במועד נקטיה כדברי הפירוש הראשון או דלי"ד נמי איצטריך כדברי הפי' השני ובין כך ובין כך לא קאי לברחה דברחה בכל גוונא שרי להאי פירושא :

מדרבנן אפילו לא ישבה עליהם ג' ימים אם הוא תוך שלשה ימים לבריחתה מחזירין אותה :

תקלז דבר האבד (א) מותר לעשותו בח"ה בלא שינוי הלכך בית השלחין שהיא שדה שצריך להשקותה תמיד שאם לא כן תפסד מותר להשקותה ודוקא שהתחיל קודם המועד שאז נפסדת אם לא ישקנה יותר אבל אם לא השקה קודם לכן אסור להשקותה ואם היא שדה לחה הוי כאילו התחיל להשקותה קודם אבל שדה הבעל שהיא שדה שא"צ להשקותה שדי לה במטר השמים ואין משקין אותה אלא להשביחה (א) אסור להשקותה ואפילו בבית השלחין לא התירו אלא היכא דליכא טרחא יתירה כגון מן המעיין לא שנא ישן או חדש ולא חיישינן כיון שהוא חדש (ב) שמא יתקלקל אבל מים מכונסים ונקוין בגומא וצריך לדלות מהן ויש בו טורח (ג) או ממי גשמים מקובצים אסור להשקות

דרב הונא להפסד מועט לא חששו במידי דאיסורא וכדמסיק אביי ספ"ק דפסחים סוף (דף כ') ועיין בפסק שחברתי על ענין זה בסעיף ג' והוא נדפס בתחלת ספר בית חדש לי"ד :

תקלז דבר האבד מותר וכו' ריש מ"ק משקין בית השלחין במועד וכו' ובגמרא מפרש דשלחין לישנא דצחותא הוא דכתיב ואתה עיף ויגע מתרגמי' ואת משלהי ולאי וה"א מתחלף בחי"ת ובית הבעל לישנא דמייתבותא הוא דכתיב כי יבעל בחור בתולה ומתרגמינן ארי כמה דמיתותב עולם עם בתולתא ורש"י פי' בית השלחין שדה שהיא עומדת בהר וצריך להשקותה תמיד משקין אותה אפי' בחש"מ לפי שהיה לו הפסד גדול אם אינה משקה אותה וכו' בית הבעל שדה הוא בעמק ואינו צריך להשקותה ואין בה הפסד אם אינו משקה אותה עכ"ל :

ומ"ש ל"ש ישן או חדש מפרש בגמרא דבבית השלחין שרי אפי' חדש דכיון דאיכא פסידא לא חיישינן דלמא אתי לאינפולי וטרח טירחא יתירא אבל בית הבעל אסור אפילו ישן דלא אתא לאינפולי דכיון שאין בה הפסד ואין משקין אותה

תקלז דבר האבד מותר לעשותו בחול המועד בלא שינוי הכי אמרי' בפ' מי שהפך (יב :) דס"ל לר' יוסי ואפסיקא בגמ' הלכתא כוותיה : **הלכך** בית השלחין שהיא שדה שצריך להשקותה תמיד וכו' מותר להשקותה ריש מסכת מ"ק (ב ·) משקין בית השלחין במועד בין ממעיין שיצא בתחלה ובין ממעיין שלא יצא בתחלה אבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון ובגמ' (שם) מאן תנא דפסידא אין ורווחא לא ואפילו במקום פסידא מיטרח נמי לא טרחינן כלומר טרחא יתירה לא טרחינן דקתני אבל לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון · ופירש"י מאן תנא · דמתני' דפסידא שרי למיטרח בה בח"ה כגון בית השלחין : ורווחה לא · כגון דבית הבעל דאסור להשקות מאחר שאין בה הפסד שאין צריך להשקותה אלא להרווחה דמלתא לשווי אפלי חרפי וכתוב בנ"י אף ע"ג דאי הוה משקה שדה בית הבעל הוה עביד טפי לא מיקרי פסידא אלא דבר שהגיע לפירות והדר מפסיד אבל להוסיף על מה שנראה לעין הרווחה מיקרי ולא הפסד ולא דחינן חול המועד משום הרווחתו : **ומ"ש** רבינו ודוקא שהתחיל קודם המועד וכו' אבל אם לא השקה קודם לכן אסור משנה שם (ו :) ר"א בן יעקב אומר זרעים שלא שתו מלפני המועד לא ישקם במועד וחכמים מתירין ופסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כראב"י ובגמרא תניא כשאמרו אסור להשקותן במועד לא אמרו אלא בזרעים שלא שתו מלפני המועד אבל זרעים ששתו מלפני המועד מותר להשקותן במועד ופירש"י זרעים שלא שתו לפני המועד · שלא היו מלומדים לשתות תמיד לפני המועד : לא ישקם במועד · דהואיל ולא משקה להו תדיר לפני המועד לא הו"ל פסידא אי לא משקה להו במועד · וכ"י פירש שלא שתו מלפני המועד לא ישקום במועד לפי שאין פסידא במועד ואם היה בהם הפסד כבר הגיע ההפסד להם מערב מועד ואין מותר אלא דבר האבד במועד והראב"ד כ' כ"ל שאם אירע אונס בהם לפני המועד שלא יכול להשקותם שמותר להשקותם במועד ואינו אסור אלא כששכח להשקותם או שנתעצל בהם עכ"ל נ"י והרמב"ם כתב בפ"ח מהלכות י"ט זרעים שלא שתו מלפני המועד לא ישקם במועד מפני שהם צריכים מים רבים ויבא לידי טורח יותר כלומר וכל היכא דאיכא טרחא יתירה אפילו במקום פסידא לא טרחינן ורבינו ירוחם כ' זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד פירוש דנראה כמכוין מלאכתו במועד פירו' וכן באילן עכ"ל : **ומ"ש** רבינו ואם היא שדה לחה הוי כאילו התחיל להשקותה קודם שם על האי מתניתין אם היתה שדה מטוננת מותר וכתוב בנ"י מטוננת פירוש לחה כעין טיט מותר להשקותה במועד דאף על פי שלא שתו לפני המועד הוי כאילו שתו כיון שהיא לחה אבל רש"י פירש דקאי אהא דתנן התם ראב"י אומר מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה וקאמר שאם היתה שדה לחה ויבש' מותר להשקותה אף על גב דהוה שדה בית הבעל דכיון דהויא לחה עד השתא אי לא משקה לה הוי פסידא יתירא וכך הם דברי הרמב"ם ופירש הטעם לפי שאין בזה טורח יותר ודברי רבינו כפירוש נ"י : **ומ"ש** אבל שדה הבעל וכו' אסור להשקותה כבר נתבאר : **ומ"ש** ואפילו בבית השלחין לא התירו אלא היכא דליכא טרחא יתירה כבר נתבאר : **ומ"ש** כגון מן המעיין לא שנא ישן או חדש זהו מה ששנינו (ב ·) בין ממעיין שיצא בתחלה בין ממעיין שלא יצא בתחלה דיצא בתחלה היינו חדש ושלא יצא בתחלה היינו ישן : **ומ"ש** ולא חיישי' כיון שהוא חדש שמא יתקלקל ליתא בגמ' דלמא אתי לאינפולי ופירש בנ"י דלא חיישינן שמא יפלו כתליו ויבא לתקנן במועד והוי טרחא יתירא : **ומ"ש** אבל מים מכונסים ונקוים בגומא וכו' או ממי גשמים מקובצים אסור זו היא ששנינו (שם) אבל אין משקין לא ממי גשמים ולא ממי הקילון ופי' הרמב"ם קילון בור עמוק וכן פי' בנמוקי יוסף וז"ל קילון בור עמוק וכו מים מכונסים דאיכא טרחא יתירא לדלות ונקטיה אחר מי גשמים לאשמעינן דאיסור מי גשמים אינו אלא שאפילו אפשר להשקות בתחלה מהכנוס של מי גשמים בלא טורח כשיחסרו המים היה צריך לדלות ומעיין שאם היה אגם מים שלא יבאו לעולם במועד לצורך דלי אלא שמשקה מהם ברגליו בקל היה מותר וכך מפורש

דרכי משה

תקלז (א) וכתוב בתא"ו נ"ד ח"ח ולא נאמר שיעשה מלאכה עד כדי שלא יפסיד אלא מכל דבר יעשה המלאכה מכל וכל ויגמור אותה והכל בו כתב דכל מה שאפשר להקל בטרחא

פרישה

פי' תקלז (א) **אסור** להשקותה פי' ב"י לפי שאין פסידא במועד ואם היה בהם הפסד כבר הגיע ההפסד מערב המועד ואין מותר אלא דבר האבוד במועד : (ב) **שמא** יתקלקל פי' שמא יפלו כתליו ויבא לתקן במועד והוי טירחא יתירה ב"י : (ג) **או** ממי הגשמים ומקובצים אסור דאע"ג דמתחלה א"צ לדלות ומשקה מהם בקלות מ"מ

דרישה

לאשמעי' דאפילו להושיב אחרת מותר ומה שדקדק ב"י מהא דלא כתב רבינו גבי י"ד דמושיבין אחרת משמע דסבור כיון דמושיבין לכתחלה מכ"ש שאם מתה מושיבים אחרת מזה אין לדקדק דרבינו איפכא ס"ל שום טורח יותר להושיב לכתחלה מלהחזיר אחרת כשמתה הראשונה משום דאיכא למימר כיון שכתב רבינו גבי י"ד אם ברחה מעל הביצים שיכול להחזירה עליהם כלא יפסדו הבצים נראה דבכלל זה הוי גם כן מתה דמושיבין אחרת תחתיה ולרבותא נקט ברחה

וכמ"ש ב"י להרי"ף דברחה ומרדה אינו טירחא להחזירה יותר מלהושיבה בתחלה ובהכי א"ש דברי רבינו ומה שהקשה ב"י על דברי הרמב"ם ועוד דבבא דמתה מושיבין אחרת תחתיה משמע

אותה אלא להרוחה לשויה אפלי הרפי לא טרחינן לאטרוחי במועד:

יאורות מים המושכים מאגמים וכו' מימרא דשמואל לשם (דף ד') והכי פי' יאורות שאין נעשין בידי אדם אלא מעצמם נמשכו נהרות מהאגמים אם אינן פוסקין לעולם אפי' בשנה שחונה מקלחין תמיד מותר להשקות מהן אבל אם דרכן לפסוק אסורין שמא יפסקו ויבא למלאות בדלי והוי טירחא יתירא. חריצין וכו' ברייתא שם והכי פי' יאורות הנעשים בידי אדם כדי שיבואו המים דרך שם מן הנהר לשדה דודאי הוא שרגילין לפסוק אסור להשקות מהן מטעמא דפרי' ואם אמת המים עוברת ביניהם פי' דלאחר שנעשו חריצין להמשיך לתוכן מים מן הנהר נמשך לתוכן גם אמת המים דהשתא אעפ"י שמי הנהר פוסקין מן החריצין מ"מ אמת המים אינו פוסק לעולם מותר אפי' אם אין רוב השדה ראוי להשקות מן האמה וכרב אשי ודלא כרב פפא ולפענ"ד דכך היא גם דעת רש"י בפירושו וכמ"ש כ"י בשם הראב"ד הביאו ב"י ודלא כמ"ש ב"י דרש"י לא פי' כן

מפורש בגמרא דאמרינן בשלמא מי קילון איכא טרחא יתירא אלא מי גשמים מאי טרחא יתירא איכא אמר ר' אילעא אמר ר' יוחנן גזירה מי גשמים אטו מי קילון רב אשי אמר מי גשמים גופייהו לידי מי קילון אתו ופירש"י מי גשמים נמי אתו לידי מי קילון כלומר כי מדלו מינה דלא הויא מליאה נעשית ממילא מי קילון שאינו מלא וטריחא מלתא: ומ"ש להתיר אגם מים שלא יבואו לעולם במועד לצורך דלי יתבאר בסמוך. והרמב"ם כתב כלשון הזה לא ידלה וישקה מן הבריכה או ממי גשמים מפני שהוא טורח גדול אבל משקה הוא מן המעיין בין שהיה בין שלא בתחלה ממשיכו ומשקה בו וכן כל כיוצא בזה עכ"ל נראה מדבריו לכאורה שכל שהוא צריך לדלות ולהשקות מיקרי טרחא יתירא ואסור אבל אם אינו צריך אלא להמשיך ולהשקות ולא לדלות כלל משמע דשרי אפי' במי בריכה ומי גשמים ויש לתמוה שכפי מ"ש בגמרא במי גשמים אפי' ממשיך אסור או גזירה אטו מי קילון או משום דמי גשמים נמי לידי מי קילון אתי

להשקות מהן אפי' ב' ערוגות זו למעלה מזו אין דולין מהתחתונה להשקות העליונה ואפי' אחת חציה גבוהה וחציה נמוכה אין דולין מהמקום הנמוך להשקות הגבוה יאורות מים המושכים מהאגמים אם אינן פוסקין שמקלחין תמיד מותר להשקות מהם ואם הן פוסקין אסורין: (א) חריצין שהמים באין דרך שם מהנהר לשדה אסור להשקותה מהן אע"פ שנתמלאו קודם י"ט (ד) לפי שהן פוסקין ואם אמת המים עוברת ביניהם (ג) שאז אינן פוסקין מותר אפי' אם אין רוב השדה (ה) ראוי להשקות מן האמה: בית השלחין שיש בה מעיין שמימיו נוטפין ממנה לשדה אחרת ומתקבצין שם ונעשין בריכה כל זמן שמנטפין ולא פסק מעיין ראשון יכולין להשקות ממנה שדה אחרת מהבריכה שנתקבצה בו אבל אם פסק מעיין הראשון או

עוד האריך ב"י לפרש בכמה גווני הך דיאורות והך דחריצין ולא נהירא ומה שכתבנו הוא הנכון

ולפיכך צריך לפרש דה"ק לא ידלה וישקה מן הבריכה וכן לא ישקה ממי גשמים אף על פי שאינו דולה אלא ממשיך ברגלו: ומ"ש מפני שהוא טורח גדול אדולה ומשקה מן הבריכה קאי כפשטיה דטורח גדול הוא והמשקה ממי גשמים ה"ק לפי שאפשר לבא לידי טורח גדול כלומר שכשיתחיל להמשיך ולהשקות יחסרו ויצטרך לדלות דהוי טורח גדול וסוף דבריו דייקי הכי שכתב גבי מעיין ממשיכו ומשקה בו משמע דלא שרי אפילו ממשיך אלא במעיין דוקא אבל לא בבריכה ולא במי גשמים וכן נראה מדבריו בפי' המשנה:

ומ"ש אפי' ב' ערוגות זו למעלה מזו אין דולין מהתחתונה להשקות העליונה ואפי' אחת חציה גבוה וחציה נמוכה וכו' ברייתא שם (ד.) ופי' בכ"י ב' ערוגות והאחת גבוה מחבירתה ואין המים יכולין לעלות לערוגה העליונה אלא ע"י זריקה שיזרוק בכלי מזו לזו וקמ"ל ברייתא זו שאע"פ שאין גבוה אלא מעט אפ"ה אסור משום טרחא:

יאורות מים המושכים מהאגמים אם אינם פוסקים וכו' שם א"ר זירא נהרות המושכים מים מהאגמים מותר להשקות מהם בחולו של מועד איתיביה ר' ירמיה אבל לא ממי גשמים ולא ממי הקילון א"ל הני אגמו דבבל כמיא דלא פסקי דמו וכתבו הרי"ף והרא"ש נהרות המושכים מים מן האגמים מותר להשקות והוא דלא פסקי וכ"כ הרמב"ם בפ"ח ופי' בנ"י המושכים מן האגמים שנקבצים ממי גשמים והוא דלא פסקו כלומר שיש בהם שפע מים ואולא הא כהא דרב אשי דלא אסרה משום גזירה אלא דמיירי במיעוט מי גשמים אבל כל היכא שיש בהם שפע מים לא גזרי בה וגם רש"י כתב דר' אילעא א"ר יוחנן דאמר גזרינן מה גשמים אפי' היכא דלא פסקי אטו מי קילון כ"ל הא דרבי זירא דלא גזר והרב המגיד פ' נהרות המושכים מן האגמים פי' נהרות קטנים שהמים שלהם נמשכים מן האגמים דהיינו מי גשמים מותר להשקות מהם והוא דלא פסקי פי' שאין אותו נהר פוסק מן האגם אלא עד זמן נמשך ממנו לפי שאם פסק שמא יבא למלאות בכדו להשקות והוי טורח יותר וכן נראה מדברי רש"י שכתב נהרות המושכים מהאגמים מותר להשקות מהם לא גזרו דלמא פסיק מי גשמים ואזיל וטרח ומייתי מנהר אחר ע"כ מדבריהם משמע דדוקא כשאין אותו נהר פוסק מן האגם אבל אם הוא פוסק אע"פ שיש בנהר זה שפע מים רבים שלא יכול לבא במועד לצורך דלי אפ"ה אסור להשקות ממנו ונראה דטעמא משום דאע"ג דאית ביה שפע מים רבים כיון דלאו מלתא פסיקתא היא גזרי' שמא יחשוב שהם מרובים כ"כ שלא יוכל לבא במועד לצורך דלי ואולי לא יהיו כ"כ מרובה ויצטרך לדלות והוי טרחא יתירה אבל כל שאין אנו מתירין אלא בשלא פסק מן האגם דוקא הויא מלתא פסיקתא וליכא למטעי ביה שכל שלא פסק א"א לבא לצורך דלי ולכיכך מותר (ב):

חריצין שהמים באים דרך שם מהנהר לשדה אסור להשקות מהם וכו' שם ת"ר הפסיקות והבריכות שנתמלאו מים מעיו"ט אסור להשקות מהם בחולו של מועד היתה אמת המים עוברת ביניהם מותר א"ר פפא והוא שרובה של אותו שדה שותה מאותה אמת המים רב אשי אמר אף על פי שאין רובה של אותה שדה שותה כיון דקא משכה ואתיא מימר אמר אי לא שתיא לחד יומא תשתי לתרי ותלתא יומי וידוע דהלכה כרב אשי דבתרא הוא וכן פסק הרמב"ם ופירש"י פסיקות ובריכות חדא מלתא היא: אם אמת המים עוברת ביניהם. בין הבריכות הללו מותר להשקות ממי גשמים דאי פסקי מי גשמים משקה מאמת המים: והוא שרובה של אותה שדה שותה מאותה אמת המים, שיכול להשקות רוב השדה בפעם אחת מאותה אמת המים אבל אם אינו יכול להשקות בפעם אחת מאותה אמת המים רובו של שדה אינו משקה מפסיקות ובריכות דלמא מפסיק ואזיל: תשתי לתרי או תלתא יומי. מההיא אמת המים ולא טרח ומייתי מאמת המים אחרינא ע"כ ונראה מדבריו שאע"פ שאין אמת המים נכנסת לתוך הפסיקא או הבריכה כיון שעוברת באותה שדה שרי אבל בנ"י כתב בשם הראב"ד דדוקא בשאמת המים עוברת בתוך הבריכה או הפסיקא מדקתני עוברת ביניהם ואז הוא דאמרינן מימר אמר וכו' אבל אי לא עיילה לגווה אע"ג דעיילה לשדה אסור דאיכא למיחש דלמא אתי למטרח ולאתויי עכ"ל וכ"נ מדברי רבינו שכתב ואם אמת המים עוברת ביניהם שאז אינם פוסקים דאי בשאינה עוברת ביניהם כבר אפשר להם להפסיק אע"פ שהיא עוברת בתוך השדה ולפ"ז דין הבריכות והפסיקות שוה לדין נהרות המושכים מן האגמים דהלו ואלו אם פוסקים אסור להשקות מהם ואם אינם פוסקים מותר להשקות מהם וביאור דברי רבי' כך הם חריצים שהמים באים דרך שם מהנהר לשדה אסור להשקותם מהם לפי שהם פוסקים כלומר לפי שדרך הוא שאחר שנתמלאו החריצים שבשדה זו מים פוסקים מי הנהר מלבא להם לפי שבעלי שדות אחרים ממשיכין המים לתוך שדותם למלאות חריציהם וכיון שהם פוסקים אין משקין מהם בעודם פוסקים אע"פ שהם מליאים משום דחיישינן דלמא אתי לידי מי קילון כדאמרינן לעיל גבי מי גשמים דאם אמת המים עוברת ביניהם. כלומר שמי הנהר אינם פוסקים מלבא לתוכם מותר ויותר נראה לפרש שרבינו סובר דהחריצים אע"פ שלא פסקו מי הנהר מלשפוך לתוכה כל שהמים הבאים להם מכונסים בתוכם ואין יוצאים מהם אסור להשקות מהם מפני שהם עשויים לפסוק שבעלי שדות אחרים ממשיכין המים לשדותיהם אחר שנתמלאו חריצי שדה זו וחיישינן שאחר שיתחיל זה להשקות יפסיקו המים מלבא לתוך החריץ וע"י השקאתו יחסרו המים ויצטרך לדלות הלכך אסור להשקותה מהן אבל כשאמת המים עוברת ביניהם כלומר שמי הנהר נכנסים לתוך החריץ מצד זה ויוצאים מצד זה שהולכת אמה זו להשקות שדות אחרות כל כה"ג ליכא למיחש שיפסיקו בעלי שדות מי הנהר הבאים לחריצים אלו אחר שנתמלאו שהרי צריכים עדיין להשקות כמה שדות אחרות ואמת המים כזו אין דרך להפסיקה מהנהר והלכך שרי להשקות מהם, ונראה דיאורות המושכים מהאגמים כי לא פסקי ה"ט דשרי להשקות מהם שהם נמשכים והולכים ע"פ השדות כמו אמת המים זו ומפני כך אין דרך להפסיקן מהאגמים ומש"ה שרי להשקות מהם אבל אם היו נכנסים לתוך חריצין שבשדה זו בלבד אף על גב דלא פסקי אסור להשקות מהם ומשמע לי דהיינו דאמר רבי זירא הני אגמי דבבל כמיא דלא פסקי דמו כלומר אע"פ שהם מי גשמים כיון שהם נמשכים והולכים תמיד על פני כמה שדות יש להם דין אמת המים הנמשכת תמיד מהנהר על פני כמה שדות ואינה פוסקת שמותר להשקות ממנה כדקתני בברייתא:

בית השלחין שיש בה מעיין שמימיו נוטפין ממנה לשדה אחרת וכו' שם הנו רבנן בריכה שנטפה מים משדה בית השלחין זו מותר להשקות ממנה בית השלחין אחרת והא עבידא דפסקא אמר רבי ירמיה ועדיין היא מטפטפת אמר אביי והוא שלא פסק מעיין ראשון פירש"י בית השלחין שהיה גבוה והיה מעיין נובע מלדו ובלד אחד היה בית השלחין נמוך ובין אלו בית השלחין היה בלד בית השלחין הנמוך בריכה קטנה וכשמשקין בית השלחין הגבוה מן המעיין נוטף טיפין מן בית השלחין הגבוה לתוך הבריכה הנמוכה מותר להשקות אותו בית השלחין הנמוך מאותה בריכה ואף על גב דבריכה עבידא דפסקא הואיל ומטפטפת מבית השלחין הגבוה מים שבאו לו מהמת המעיין: והא עבידא דפסקא. בריכה ואזיל ומייתי: עדיין היא מטפטפת. מבית השלחין גבוה לתוך הבריכה דודאי לא פסקא: והוא שלא פסק מעיין. המטפטפת מבית השלחין גבוה לבריכה מותר להשקות מבריכה לבית השלחין נמוך אבל אי פסיק מעיין אע"ג דעדיין מטפטף בבית השלחין גבוה לתוך הבריכה אין משקין מן הבריכה לבית השלחין נמוך דלמא פסקא ואזיל וטרח ומייתי ממעיין אחר:

ירקות

דרכי משה

בפרהא יעשה: (ב) ומדברי רבינו נראה כדברי המ"מ: (ג) ונ"ל דאין חילוק בין אם אמת המים נכנס לתוך החריצים ואינה יוצא ממנה לחוץ או שיוצאה ממנו לצד השני לחוץ ולעולם אם

דרישה

תשמע דמיירי אחר ג' ימים לישיבה' כו' וא"כ אמאי קאמר דבמועד אין מושיבין כיון דאיכא הספד כו"ל למשרי כו' ואע"ג דקושיא זו איכא למדחי דמשום הכי אסור במועד משום דהוי טירחא יתירה דלהושיב אחרת הוי דומיא לאחר ג' ימים למרדה וכמו שפי' ב"י בריש הסי' על דברי רבינו מ"מ שפיר הקשה משום דסמך אקושיא להשונה כיון דסתם הרמב"ם וכתב אבל אם ברחה במועד מעל הבילים מחזירים אות' למקומה משמע הפי' אחר ג' להרדה וא"כ לא חיים לטירחא יתירה ולכן הקשה דגם במתה הוי ליה להתיר במועד כו' והאריך בתירוצים ומ"ם בסוף דבריו דמ"ש הרמב"ם אם ברחה מותר להחזירה מיירי דוקא תוך ג' למרדה ומה שלא תירץ כן מיד אחר קושייתו בלא הארכת דברים משום דהוי ק' היכא סתם הרמב"ם ובמאי ברסה דמיירי תוך ג' למרדה ולכך הוכיח תחלה דבמתה אין מושיבין אחרת משום דהוי טירחא יתירה ממילא משמע דבברחה אחר ג' למרדה אין מושיבין אחרת משום טרחא יתירה אבל לתירוץ שני שכתב טעם אחר למה נקט הרמב"ם ג' ימים במתה וע"ש ולפ"ז הכתי יהיה קשה למה סתם הרמב"ם והתיר במורדת ובמה שכתבתי לא יתיישב ול"ל דס"ל כתירוץ השני שכתב על הא דסתם הרמב"ם וז"ל א"נ שהרמב"ם מפרש אבל ג' פרח למרה מינה הולך לו החוס כו' ע"ש בב"י:

סי' תקלז [א] **חריצין** שהמים באים דרך שם מהנהר כו' בס' מי שכפך ת"ר הפסיקות והבריכות שנתמלאו מים מעי"ט אסור להשקות מהם במ"ה ואם היתה אמת המים עוברת ביניהם מותר אמר רב פפא והוא שרובה של אותו שדה שותה מאותו אמת המים רב אשי אמר אעפ"י שאין רובה של אותה שדה שותה כיון דקא משכה ואתיא מימר אמר אי לא שתי' לחד יומי תשתי לתרי ותלתא יומי עכ"ל הגמרא ופירש"י פסיקות ובריכות חדא מלתא היא אם אמת המים זה עוברת ביניהם בין הבריכות האלו מותר להשקות מימי הגשמים דאי פסק מי גשמים משקה מאמת המים והוא שרובה של אותה שדה שותה מאותה אמת המים אבל אם אינו יכול להשקות בפעם אחת מאותו אמת המים רוב של שדה אינו משקה מפסיקות ובריכות דילמא מפסיק ואזיל. תשתי לתרי או תלתא יומי מההיא אמת המים ולא טרח ומייתי מאמת המים אחרינא ע"כ ונראה מדבריו דמיירי בחריצים אלו הם נתמלאו מים ממי הגשמים דעבידא דפסקי ולפי פ' משמע אעפ"י שאין החריצין מושכים מאמה אינם אלא הם בפני עצמם ונתמלאו ממי גשמים אפ"ה אם אמת המים עוברת ביניהם שרי להשקות ממי גשמים משום דאי פסקי מי גשמים משקה מאמת המים אבל ב"י כתב ז"ל והראב"ד כתב דדוקא כשאמת המים עוברת בתוך הבריכה או הפסיקא מדקתני

פרישה

מ"מ אה"נ כשנתמעט צריך לטרוח ולדלות משא"כ במעיין דלעולם הוא משקה ברגליו בקלות כ"י: (ד) **לפי** שהן פוסקים ז"ל ב"י אעפ"י שלא פסקו מי הנהר מלשפוך לתוכן כיון שאין יוצאין מהן אסור דבעלי שדות אחרים ממשיכים המים לשדותיהן אחר שנתמלא חריצי שדה זה וחיישינן שיפסקו המים מלבא לתוך החריץ וע"י השקאתו יחסרו המים ויצטרך לדלות אבל כשאמת המים עוברת ביניהם ר"ל שנכנס לתוך החריץ מצד זה ויוצא מצד זה שהולכה אמה זו להשקות שדות אחרים כל כה"ג ליכא למיחש שיפסקו בעלי השדות מי הנהר שהרי צריכין עדיין להשקות כמה שדות אחרים ואמת המים כזו אין דרך להפסיקה מהנהר ולכך שרי להשקות וכ"ל דיאורות המושכים מהאגמים דלא פסקו דשרי נמי מיירי שהם נמשכים והולכים על פני השדות ומפני כך אין דרך להפסיקה מהאגמים כו' ע"ש במפורש עוד בע"ח אבל זה נ"ל עיקר: (ה) **ראוי** להשקות מן האמה גמרא דמימר אמר אי לא שתיא לחד יומא תשתי לתרי

מדקתני

(ו) או אפי' לא פסק ואינה מנטפת יותר אסור: ירקות שרוצה לאוכלן במועד יכול לדלות מים להשקותן כדי שיגדלו ויהו ראויים למועד אבל אם אינו רוצה לאוכלן (ז) ועושה כדי להשביחן אסור: שדה הבעל שיש בה אילנות יכול להמשיך המים (ח) מתחת אילן זה לתחת אילן זה ובלבד שלא ישקה כל השדה: אין עושים בתחלה ההריצין שסביב עיקרי הגפנים היו עשויים כבר ונתקלקלו יכולין לתקנן אין עושין בתחלה האמה המושכת מים לשדה היתה עשוייה כבר ונתקלקלה שלא נשאר בעומקה אלא טפח יכול להעמיקה ו' טפחים: אסור לפתוח מקום לשדה כדי שיכנסו בה מים להשקותה ואם עושה כדי לצוד דגים כדי לאוכלן במועד כגון שפותח למעלה מקום שיכנסו ולמטה מקום שיצאו מותר אע"פ שסוף גם השדה שותה: אסור להשוות השדה לצורך חרישה (ד) ואם ניכר שמכוין כדי לדוש לצורך המועד כגון שמשוה כולם מותר אסור ללקט עצים מן השדה לייפותו לחרישה ואם ניכר שמכוין לצרכן שצריך העצים כגון שנוטל הגדולים ומניח הקטנים מותר. אסור לקצץ ענפי האילן לתקנו ואם ניכר שמכוין בשביל הענפים להאכילן לבהמתו

ירקות שרוצה לאוכלן במועד יכול להשקותן במועד וכו' ברייתא שם מדלין מים לירקות ואם בשביל לייפותן אסור וכתבו התוספות (שם:) מדלין לירקות ממקום עמוק קרוי דילוי ואע"ג דאיכא טרחא יתירא בשביל לאכול התירו אבל לייפות אפי' ליכא טרחא לא התירו וכתב ה"ה בס"ת מהלכות יום טוב הטעם שכל שהוא לצורך המועד אפי' טורח גדול מתירין בו אבל אם אינו לצורך המועד אין מתירין להם הדלאה שהיא טורח גדול ואפי' הוא דבר האבוד ובברייתא לאו דוקא כדי לייפותן אסור אבל אם היו נפסדין מותר בהדלאה אלא כל שאינו כדי לאכלן הרי הוא כבית השלחין שאין מתירין בו טרחא יתירא כך כתבו ז"ל וברור הוא בדברי רבינו עכ"ל:

שדה הבעל שיש בה אילנות יכול להמשיך וכו' משנה שם (ו:) ר"א בן יעקב אומר מושכין המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקו את כל השדה ופירשו התוס' בראש הפרק (ב:) דטעמא משום דאילן כבית השלחין דמי וצריכים למים טפי והרמב"ם כתב דטעמא משום דאין בזה טורח יותר וכ"כ רבינו ירוחם וכתב שהן קרובים כמו שדרך לנטוע ממטעו לבית סאה אבל לא רחוקים וכך אמרו בירושלמי מה אנן קיימין אי במרווחין דברי הכל אסור אי ברצופין ד"ה מותר אלא אנן קיימין בנטועים מטע עשר לבית סאה ראב"י עביד לון כמרווחין ורבנן עבדין לון כרצופין וכ' עוד רבי' דמיירי שעומדים במקום משקה דאי לא ישקה איכא פסידא ופשוט הוא ואע"ג דהכמים פליגי עליה דראב"י פסקו הפוסקים כראב"י וה"ה כ' שהרי"ף גיאות פי' משנה זו בבית השלחין ואין שם לא ירקות ולא זרעים אלא אילנות לבד והמשכת המים מאילן לאילן מספיק להו וכ"כ מדברי רבינו עכ"ל:

כתב הרשב"ם אם היתה שדה להה (וכן פירש"י) מותר להשקות את כולה והיינו מדאמרי' בגמ' אם היתה שדה מטוננת מותר פירוש מטוננת להה ואין שם טורח יתר ולפיכך מותר ולא הזכיר זה רבי' לפי שהוא סובר דהא דשדה מטוננת לא קאי אהא דמושכין מאילן לאילן מים אלא אההיא דזורעים שלא שתו לפני המועד לא ישקום במועד וכמו שנתבאר בתחלת סימן זה:

אין עושין בתחלה ההריצין שסביב עיקרי הגפנים משנה שם (ב.) אין עושין עוגיאות לגפנים ופי' עוגיאות חריצין שבעיקרי הגפנים כדי שיתמלאו מים:

ומ"ש היו עשויין ונתקלקלו יכולים לתקנן שם בגמרא (ד:) וכתב בנ"י בשם הראב"ד בגמרא לא אסרינן אלא בחדתי וה"ה כעין הדתי אם לא ניכר ההריץ אבל אם ניכר ההריץ מעט מותר ולא בעי טפח כדבעינן בגמרא דאמת המים דהתם בעינן מקום לעבור בו מים בשטף אבל הכא מימיו עומדים ובמשהו סגי להו וגם ה"ה כתב פי' רבי' עתיקי אם היו עשויות ונתקלקלו וכן הוא כדבריו שאם נסתמו לגמרי ואין מקום גומא ניכר ודאי אסור שהרי זה כעושה אותם כך כתב ז"ל עוד כתבו שאין מותר להעתיק בהם יותר ממה שהיו עכ"ל:

אין עושין בתחלה האמה המושכת מים לשדה היתה עשויה כבר ונתקלקלה וכו' משנה שם (ב.) ר"א בן עזריה אומר אין עושין את האמה בתחלה במועד ובשביעית והכ"א עושין את האמה בתחלה בשביעית ומתקנין את המקולקלות במועד ובגמרא (ד.) מאי מקולקלות א"ר אבא שאם היתה עמוקה טפח מעמידה על ו' טפחים: ופירש"י כלומר שבתחלה היתה שם אמה בת ששה טפחים ונסתמה עד טפח: מעמידה על ששה טפחים. כלומר חוזר ומעמיד אותם ה' טפחים שנסתמה וה"ה כתב בשם רש"י א"כ אפי' לא חפר בה עדיין אלא טפח מעמידו על ששה ע"כ:

גרסינן בגמרא (שם) פשיטא האי טפח על ג' טפחים כיון דלא עבר מיא לאו כלום הוא טפחיים על שנים עשר דקא טרח טרחא יתירא לא טפחיים על שבעה מהו הכא קא מעמיק והכא המשא קא מעמיק או דלמא כיון דאיכא טפח יתירא איכא טרחא טפי תיקו ופירש"י אם היתה בתחלה בת ג' טפחים ונסתמה עד הני טפח: כיון דלא עברי ביה מיא. כלומר ודאי באמה בת ג' טפחים לא עברי בה מיא שפיר לא קודם לכן ולא עכשיו הוי טרחא דלא צריך: טפחיים על י"ב. שבתחלה היתה של י"ב ונסתמה עד ב' טפחים והאי בעיא דסלקא בתיקו פסקא הרמב"ם לקולא בפ"ה וכתב ה"ה שהטעם לפי שהוא בשל דבריהם:

אסור לפתוח מקום לשדה כדי שיכנסו בה מים להשקותה ואם עשה כדי לצוד דגים וכו' עד כגון שקיצץ כולן מצד אחד מותר הכל מימרות פסוקות בספ"ק (י:) ושם ביארו במה ניכר בכל אחת ואחת לאיזה דבר הוא מתכוין ובענין משוה השדה הכי איתא בגמרא אמר רבא האי מאן דמתקיל ארעא אדעתא דבי דרי שרי אדעתא דארעא אסור היכי דמי מוליא במוליא וגלא בגלא אדעתא דבי דרי שקל מוליא ושדא בגלא אדעתא דארעא: ופירש"י דמתקיל תיקלא. שחופר מעט האדמה לצורך הגורן להבוט שם חיטים לצורך המועד היינו אדעתא דבי דרי ושרי: אדעתא דארעא. שחופר שדהו לצורך זריעה אסור משום דדמי כחורש בי"ט: מוליא במוליא. שנוטל הקרקע ממקום גבוה ומניחו שם על מקום גבוה היינו מוליא במוליא: או גלא בגלא. שחופר במקום נמוך ומניחו במקום נמוך היינו אדעתא דארעא ואסור שזה דרכו של חורש שאינו משגיח באיזה מקום שירד המחרישה בקרקע ואפילו במקום נמוך חורש והיינו דומיא דחרישה ואסור: אבל שקל מוליא. שנוטל הקרקע ממקום גבוה: ושדא בגלא. במקום נמוך היינו אדעתא דבי דרי אדעתא דגורן שכך דרכו של גורן שמשוה הגרנות נראה מדבריו שהיה גורס מוליא במוליא וגלא בגלא אדעתא דארעא שקל מוליא ושדא בגלא אדעתא דבי דרי אבל גירסת רי"ף והרא"ש כמ"ש ורבינו שכתב גבי מתכוין לדוש שמשוה כולה נראה שתופס כדברי רש"י שיותר צריך קרקע שוה לדוש מלחרוש ומדברי הרמב"ם פ"ב מהלכות זכייה נראה כדמשמע מגירסת רי"ף והרא"ש שכתב וז"ל המשוה פני הארץ אם דעתו לתקן ארץ קנה ואם דעתו להשוות מקום שיעמיד בו גורן לא קנה כיצד היה לוקח עפר ממקום גבוה ונותנו למקום הנמוך ה"ז מתקן הארץ ראינוהו שאינו מקפיד על זה אלא משליך העפר והצרורות בכל מקום בלא הקפדה הרי זה בחזקת אינו מתכוין אלא להשוות מקום לדיש וכיוצא בזה כתב ר"י בנ"ד וברמב"ם בפ"ה מהל' י"ט סתם וכתב המשוה פני הקרקע אם מתכוין לתקן מקום שיעמיד בו כרי של תבואה

הנכון: **ירקות** וכו' ברייתא שם מדלין לירקות כדי לאכלן ואם בשביל ליפותן אסור ופירש"י מדלין משמע שהוא דולה מים ומשקה לירקות כדי לאוכלן בחה"מ ואם בשביל ליפותן שיגדלו הירקות אסור דהרווחה היא ואיכא להקשות הלא לדלות שיש בו טורח אסור אפי' כן נפסדים ולמה תני דליפותן אסור הלא אפי' כדי שלא יהא נפסדין נמי אסור וה' המגיד פי' דאה"נ דלאו דוקא ליפותן אסור אלא אפ' היו נפסדין נמי אסור ומביאו ב"י והוא דוחק ולפעד"נ דמשום רבותא דרישא נקט מדלין וה"ק מדלין לירקות כדי לא כלן דאפי' טורח רב מותר כדי לאוכלן בחה"מ ואם בשביל ליפותן אסור אפי' אינו טורח כלל דהרווחה היא אבל בדלות משום פסידא לא קמיירי דכבר תני לה גבי בית השלחין דאסור וכך הם דברי רבינו ירקות שרוצה לאוכלן במועד יכול לדלות מים כדי להשקותן וכו' ואף ע"פ שיש בו טורח אבל אם אינו רוצה לאוכלן ועושה כדי להשביחן אסור להשקותן אע"פ שאין בו טורח:

שדה הבעל שיש בה אילנות וכו' משנה שם (דף ו') ראב"י אומר מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה דאיכא טירחא ובשדה בית הבעל איירי דאילו בית השלחין אפילו אין בה אילנות נמי שרי אלא בבית הבעל איירי דאע"פ דאין משקין אותה אפ"ה בית בה אילנות דצריכין למים טפי ופסידא יתירא איכא דינו כשדה בית השלחין וכן פירש"י וז"ש רבינו שדה הבעל דאפי' של בעל כיון שיש בה אילנות יכול להמשיך וכו' ומיירי בממשיך המים מאילן לאילן בלא טורח דאי איכא טורח אף בית השלחין דאיכא פסידא נמי אסור וכמ"ש הרמב"ם הביאו ב"י והשתא ניחא הא דהקשו התוס' אמאי תנא מושכין ולא תנא משקין משום דלשון משיכה משמע דמשקה אותן ע"י משיכה בעלמא בלא טורח וזה דעת ה"ר ירוחם שכתב מושכין אמת המים מאילן לאילן פי' שאין בו טורח גדול וכו' דהא ליישב למה לא תנא משקין: ומ"ש אח"כ ומיירי שעומדין במקום משקה דאי לא ישקה איכא פסידא נראה דתרתי גופי הלכות אתא לאשמעינן חדא דלא התירו להשקות אלא דוקא כשהאילנות עומדים במקום משקה דא"ל להשקות ע"י דלי דאיכא טירחא אלא יכול להשקותה במשיכה בעלמא בלא טורח וכמ"ש תחילה אידך אשמעינן דוקא דאם לא ישקה איכא פסידא אבל אי ליכא פסידא אלא משקה להרווחה אסור אע"פ דליכא טורח וכדין בית השלחין:

אין עושין בתחלה וכו' בגמרא (ד' ד) ומשמע דוקא נתקלקלו שלא נסתמה הגומא לגמרי וניכר ההריץ מעט מותר לתקן ולא בעינן טפח אלא במשהו סגי לה כיון דמימיה עומדין סביב הגפנים אבל באמה המושכת מים לשדה שצריך שהמים מקלחין ושוטפין לשדה בעינן שנשאר בעומקה טפח אבל אם נסתמו שלא ניכר ההריץ כלל אף בסביב הגפנים אסור שהרי זה כעושה אותם מתחלה מיהו אפילו ניכר מעט אינו מותר להעמיק בהם יותר ממה שהיו דכיון דסגי בהכי הוי טירחא דלא צריך אבל באמה אפי' לא חפר בה עדיין אלא טפח מעמידו על ששה כך כתב ה' המגיד בשם רש"י והיינו טעמא דאמרן דבאמה בעינן דמעמיק ששה טפחים כדי שיקלחו המים לשדה שעל כן נקראת אמה לפי שעומקה אמה בת ששה טפחים:

אסור לפתוח מקום לשדה וכו' בפ"ק בגמרא (ד' י) ומצאתי בפירש"י דאלפסי ישן וז"ל רוצה הוא שיתפשטו המים בשדהו ויעברו שם כדי לזבל שדהו שאותם המים ובשדה בור עסקינן וכי שרו רבנן להשקות במועד שדה שיש בו זרעים עכ"ל:

אסור להשוות השדה וכו' שם בגמ' ורש"י גורס מוליא במוליא וגלא בגלא אדעתיה דארעא ואסור קשקל מוליא ושדא בגלא אדעתיה דבי דרי ושרי וכתבו התוס' שכך גרס רבינו גרשם וכך נראה מדברי רבינו אבל האלפסי והרא"ש גורסין איפכא מוליא במוליא וגלא בגלא אדעתיה דבי דרי ושרי מוליא בגלא וגלא במוליא אדעתא דארעא ואסור וכו' ב"י אדעתא דארעא הוא ואפי' מתכוין לצורך בי דרי כיון דמתחזי כמאן דעביד אדעתא דארעא אסור עכ"ל ומביאו ב"י וכ"כ ה"ר ירוחם ולפי זה נראה דלהלכה בפלוגתא דרבוותא היאך הוא מתחזי כמאן דעביד אדעתא דארעא או אדעתא דבי דרי דתרווייהו אסירי ודלא כמ"ש בש"ע בלשון רבינו שתופס פירש"י עיקר אלא תרווייהו אסירי:

אסור לקצץ ענפי אילן וכו' עד שקוצץ כולו מצד אחד מותר פירש"י דכשקוצץ ענפים שראויין למאכל בהמה מצד גיסא בין לחין בין יבשין שרי אבל כשקוצץ מהאי גיסא דדיקלא ומהאי גיסא ענפים יבשין שבו היינו אדעתא דדיקלא

דרכי משה

אם דרכן לפסוק אסורים ואם לאו מותרים ודלא כנ"י דחילק בהכי: (ד) וכתב בנ"י דכל שאינו ניכר שעושה לדוש אסור אע"פ שמכוין לדישה וכ"כ המ"מ וכתב דה"ה אם עושה מעשה המוכיח לאסור אע"ג דכוונתו להתיר אפ"ה אסור:

ונראה

פרישה

לתרי או לתלתא יומי פרש"י מנהיא אמת המים ולא טרח ומייתי מאמת המים אחריני:

(ו) **או** אפי' לא פסק אע"ג דעדיין לא פסק חיישינן שמא יפסיק וטרח ומייתי ממעיין אחר:

(ז) **ועושה** כדי להשביחן אסור כתב המ"מ ל"ד להשביחן אלא אפילו אם נפסדים אסור לדלות מהן שהיא טירחא יתירא כמו שאמרו בשדה בבית השלחי' אם לא לצורך אכיל' התירו:

(ח) **מתחת** אילן זה לתחת אילן זה ואילן בשדה בית השלחים איירי דמיד צריכין למים ועוד

דרישה

מדקתני עוברת ביניהם ואז הוא דאמרי' מימר אמר כו' אבל אי לא עילה לגוה אע"ג דעיילה לשדה אסור דאיכא למיחש דילמא אתי למיטרח ולאיתויי עכ"ל ונראה מדבריו דסהא פליג עם רש"י דלרש"י סגי אם אמת המים עובר' בתוכו שדה אע"פ שהבריכות אין נוגעות בה כלל ולב"י צריך שיהא הבריכה או הפסיקה מושכת מאמת המים הנובעים וליכא הכי דייק שכתב שאם אמת המים עוברת בתוך הבריכה ונראה שדעת רבינו היא כדעת ב"י וביאור דברי רבינו כך הוא הריצין שהמים באין דרך שם מהנהר ובדה ונהר דנקט נראה שהוא מים מכונסים במקום אחד כמי גשמים ואין נובעים וכמו נהרות המושכים מים מהגגים ופירשו כל

נפרשים דהיינו מי גשמים והביאו ב"י קודם זה וה"ה נהר דנקט רבינו הוי נ"כ מים מכונסים ודהא הוא פוס לפירש"י ומ"ש אם אמת המים עוברת ביניהם בהא אין פוסקים זה הוא כדעת ב"י

לבהמתו כגון שקוצץ כולן מצד אחד מותר: (ט) אין מתליעין האילנות ולא מזהימין הנטיעות אבל סכין האילנות ואת הפירות בשמן: (י) אישות ועכברים שמפסידין בשדה אילן מותר לצודן כדרכו שחופר גומא ותולה המצודה בה ואפי׳ בשדה הלבן הסמוכה לשדה האילן מותר לצודן כדרכן שיוצאין ממנה ומפסידין שדה האילן ואם אינה סמוכה לשדה האילן אין צדין אותן אלא ע״י שינוי שנועץ שפוד בארץ ומנענע לכאן ולכאן עד שנעשית גומא ותולה בה המצודה (יא) והרמב״ם אוסר בשדה הלבן הסמוכה לשדה האילן בלא שינוי וא״א הרא״ש ז״ל התיר (יב) אין מכניסין צאן לדיר בח״ה לזבל השדה ואם הכניסן העו״ג מעצמו (יג) מותרין אף בשבת אפי׳ אם מחזיק לו טובה על שהכניסן ובלבד שלא יתן לו שכר ואפי׳ אין נותן לו אלא שכר מזונו אסור ובי״ט יכול ליתן לו שכר מזונו ובלבד שלא יתן לו שכר אחר ובח״ה אפי׳ אם נותן לו שכר אחר מותר (יד) ובלבד שלא ישכרנו ובלבד שלא יסייעו ולא ימסור לו שומר (טו) לנער הצאן ואם היה העו״ג שכיר שבת שכיר הדש שכיר שנה מסייעין אותו בח״ה ומוסרין לו שומר לנער הצאן בשבת: אסור לקצור השדה בח״ה אם הוא בענין שאינו נפסד אם יעמוד עד לאחר המועד (טז) ואם אין לו מה יאכל קוצר ודש

וזורה

דיקלא ואכו׳: **אישות** וכו׳ משנה פ״ק סוף (ד׳ ו) ובגמרא מאי אישות בריה שאין לה עינים וטעם מחלוקת הרמב״ם והרא״ש בדין שדה הלבן הסמוכה לשדה אילן תלויה בגירסאות ומביאו ב״י ונקטינן לחומרא כהרמב״ם:

אין מכניסין צאן לדיר וכו׳ ברייתא בפ׳ מי שהפך (דף י״ב) אין מדיירין לא בשבת ולא בי״ט ולא בחש״מ ואם באו מאליהן מותרין (לטניחן) ואין מסייעין אותם ואין מוסרין להם שומר לנער את צאנם היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע מסייעין אותם ועושה בה עו״ג בשבת וי״ט ומסייעין אותם במועד ומוסרין להם לנער את צאנם רבי אומר בשבת בטובה ביום טוב במזונות במועד בשכר א״ר יוסף הלכתא כר׳ כך היא גירסת רש״י ומפר׳ דמסייעין במועד כלומר יכולין לסייע לאותו שכיר לדייר ומוסרין לו רועה אחר לנער את צאנו במדיירים אותה היאיל ואיגו שכיר לשבת ממש נראה מבואר דס״ל דלדדין קתני היה שכיר שבת וכו׳ מסייעין אותן ומוסרין להו לנער את צאנם דבמועד מות׳ אף לסייעם כאילו של עו״ג הוא ואצ״ל דמוסרין להם לנער וכו׳ ובשבת מוסרין להם לנער וכו׳ אבל אסור לסייעם ועל פי זה כתב רבינו ואם היה העו״ג שכיר שבת וכו׳ מסייעין אותו בחש״מ ומוסרין לו שומר לנער את הצאן בשבת כלומר אבל אין מסייעין אותו בשבת אע״פ שהיה שכיר שבת אבל גירסת הרי״ף והרא״ש היא היה שכיר שבת וכו׳ מסייעין אותן ומוסרין להם שומר וכו׳ משמע בהיה שכיר שבת וכו׳ מותר ג״כ לסייע אותם אפילו בשבת וי״ט ואיכא לתמוה אמ״ש בש״ע ואם היה העו״ג שכיר שבת וכו׳ מסייעין אותו בחש״מ ומוסרין לו שומר לנער את הצאן דמשמע דבשבת אף למסור לו שומר אסור והא דלא כגירסת רש״י ולא כגירסת האלפסי והרא״ש וצ״ע ומ״ש רבינו ואם הכניסן העו״ג מעצמו מותרין אף בשבת אפי׳ אם מחזיק לו טובה וכו׳ זהו לפ״מ דמפרש דרבי אריישא קאי בבאו מאליהן ולא היה שכיר שבת וסובר דבמועד אין שוכרין אותם לכתחלה אבל באו מאליהן מותר לתת שכר ובי״ט מזונות וכ״כ הרב המגיד בפ״ח מהלכות י״ט בשם רש״י ומביאו ב״י אבל בפרש״י שלנו נראה דקאי רבי אהיה שכיר שבת וכו׳ ובמועד שוכרין אותו לכתחלה וכן נראה מדברי הרמב״ם כמו שפי׳ לשם ה״ה ומביאו ב״י ובי״ט יכול ליתן לו שכר מזונו כתב כ״י פי׳ דלאחר י״ט יתן לו שכר מזונו וכו׳ כלומר אבל בי״ט לא יאכל עמו דהא אין מזמנין עו״ג בי״ט וכ״כ הרא״ש לשם בשם הראב״ד והשיג עליו הרא״ש דאין אסור אלא לזמנו לעו״ג שהוא רוצה לכבדו ומרבה מנות בשבילו אבל בעו״ג שהוא שלוח אצלו מותר להאכילו וכמ״ש לעיל בסי׳ תקי״ב ולכן כתב רבינו כאן בסתם מותר בי״ט לתת לו מזונות:

מי

הבואה או שידוש בו מותר ואם נתכוין לעבודת הארץ אסור וממעשיו ניכר לאיזה דבר הוא מתכוין וכתב עליו הרב המגיד פ״ב מהל׳ זכייה ביאר רבינו פרטי המעשים גבי הרוצה לזכות בנכסי הגר וכל מה שבנכסי הגר לא קנה במועד מותר לעשותו ומ״ש כאן אפשר שהוא מפני שכל שיש לו כוונה האסורה אע״פ שאינו עושה מעשה מוכיח ודאי אסור לעשות במועד ולא הזכירו חכמים ההוכחה אלא שאם הוא עושה מעשה המוכיח כוונה אסור לא כל היימנו לומר לכך נתכוונתי אבל בנכסי הגר הכל הולך אחר מעשה המוכיח זה נראה ואולי קיצר רבינו בכאן וביאר שם וילמד סתום מן המפורש עכ״ל וז״ל כ״י אדעתא דארעא היא ואפי׳ הוא מתכוין לצורך בי דרי כיון דמתחזי כמאן דעביד אדעתא דארעא אסור ע״כ וכתבו התו׳ שיש מפרשים דבי דרי דקאמר איגו גורן אלא דיר לבהמות וכתב ר״י וז״ל שקל מוליא ושדא בגלא אדעתא דארע׳ שרוצה להשוותה יפה אסור אפי׳ שמתכוין לצורך בי דרי כלומר להכניס שם בהמות לזבל השדה כיון שנראה דמתקן השדה על דעת הקרקע וכתב עוד רבינו ירוחם להשוות הבית שלא יכשל בגומות בחש״מ מותר כך כתבו המפרשים מההיא דגלא בגלא וכ״כ דעת רש״י עכ״ל וכ׳ הגהות מיימון בפ״ח בשם סמ״ק שמותר להסיר גבשושית שבביתו בח״ה שאינו אסור אלא חרישה בלבד וכתבו רבינו בסי׳ תק״מ:

אין מתליעין את האילנות וכו׳ בברייתא בעבודת כוכבים בפ׳ ר׳ ישמעאל (נ:) ופירש״י מתליעין נוטלין תולעת שבאילן: מזהימין כשיש מכה באילן ונסרה קצת קליפתו מדביקין שם זבל וקושרים שלא ימות: מגזמין קוטם את הנוף כדי שיוציא טפות הרבה סביבות הגזום: אבל סכין שמן לגזום כדי שלא ימות האילן אם נגזם קודם לכן וכתבו התוספות אין מתליעין ומזהמין במועד מיירי כגון שאינו אבד בהמתנה עד אחר המועד דאל״כ שרי כיון דאוקמי אילנא הוא אי כמי אפילו הוא עבד ממש איכא למימר דאסור במועד משום טרחא יתירא: **אישות** ועכברים שמפסידין בשדה אילן מותר לצודן כדרכו וכו׳ משנה בפ״ק דמ״ק (ו:) צדין את האישות ואת העכברים בשדה האילן ובשדה הלבן כדרכו במועד ובשביעית רבי יוסי אומר בשדה האילן כדרכו ובשדה הלבן שלא כדרכו ובגמרא (ז׳) תניא רשב״א אומר כשאמרו בשדה הלבן כדרכו לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוכה לאילנות שמא יצאו משדה לבן ויחריבו את האילנות כך היא גירסת הרי״ף והרא״ש אע״פ שבספרים דידן בגמרא כתוב בענין אחר ומשמע דהלכה כסתם מתני׳ וכדפי׳ רשב״א והלכך בשדה האילן ובשדה הלבן הסמוך לשדה האילן צדין אותן כדרכן אבל בשדה לבן שאינו סמוך לשדה האילן אין צדין אותן כדרכן ומיהו שלא כדרכן מיהו משמע לרבינו דצדין אותן וכן דעת הראב״ד ג״כ אבל הרמב״ם נראה מדבריו בפירוש המשנה שבמקום ר״י אומר הוא גורס וחכ״א ופסק הלכה כמותם ונראה שהוא גורס בדברי רשב״א כשאמרו בשדה הלבן שלא כדרכו לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוך לאילנות והחכמים קאי ואפי׳ אי גרים ביה כדרכו כגירסת הרי״ף והרא״ש דהשתא ע״כ קאי את״ק סובר הרמב״ם דמדת״ק נשמע לחכמים דכיון דת״ק כי שרי בשדה הלבן כדרכן איירי דוקא בשדה לבן הסמוך לאילנות א״כ חכמים כמי אשדה לבן הסמוך לאילנות מהדרי ואמרי דאינו צד אלא שלא כדרכו וממילא משמע א דכשאינה סמוכה לאילנות מהדרי ואמרי דאינו צד אלא שלא כדרכו וממילא משמע דכשאינה סמוכה לאילנות אינו צד כלל ואפי׳ שלא כדרכו: וה״ה כתב שהרי״ן גיאות פסק כדברי הרי״ף והרא״ש דבשדה הלבן סמוך לשדה האילן צד כדרכו וכתב שמ״מ נראה מדבריו שהוא מסכים לדעת הרמב״ם שלא לצוד אפילו בשינוי בשדה הלבן שאינו סמוך לאילנות וכן עיקר שלא כדברי הראב״ד שכתב דכשאינה סמוכה לדין בשינוי ואין זה נכון דכל שאינו סמוכה אין צדין כלל עכ״ל: **ומה** שפירש רבינו כיצד הוא כדרכו וכיצד שלא כדרכו ברייתא שם כיצד כדרכו חופר גומא ותולה בה מצודה כיצד שלא כדרכו נועץ שפוד ומכה בקרדום ומדדה האדמה מתחתיה ודברי רבינו בפירושו כדברי הרמב״ם אבל רבינו ירוחם פי׳ שלא כדרכו כיצד נועץ שפוד ומכה עליו ומנענעו אילך ואילך כדי שינענע האדמה שתחתיה וירחיב הגומא פירוש ושם היא מתה שאין לה כח להלוך בעפר תיחוח אבל אין עושין חפירה דכל מה שיוכל לשנות משנה: **אין** מכניסין צאן לדיר בח״ה לזבל השדה וכו׳ בפרק מי שהפך (יב׳) ת״ר אין מדיירין לא בשבתות ולא בימים טובים ולא בחולו של מועד ואם באו מאליהן מותר ואין מסייעין אותם ואין מוסרין להם שומר לנער צאנם היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע מסייעין אותן ומוסרים להם שומר לנער את צאנם ר׳ אומר בשבת בטובה בי״ט במזונות במועד בשכר א״ר יוסף הלכה כר׳ ופי׳ בנ״י אין מדיירין שמכניסין בהמות לשדה ושוכבות שם בלילה ומזבלות אותו וכל הלילה מטיילות ממקום למקום עד שמזבל כל השדה ואסור אע״פ שאינו בידים מפני שנראה כמזבל והמזבל מתולדות זורע או חורש הוא: ואם באו עו״ג מאליהם לדייר שלא מדעתו של ישראל אין מסייעין אותן לדייר: וכן אין מוסרין להם שומר לנער בירושלמי מהו מנערים מוליכם ממקום למקום ומתוך כך הגללים מתנערים דכמאן דאמר להו עבידו דמי: היה שכיר וכו׳ אם היה העו״ג שבא לדייר השדה שכיר שבת וכו׳ מסייעין ומוסרין דכיון דמעיקרא לאו אדעתא דמועד שכר אותו אין זה מכוין מלאכתו במועד: בטובה שבא העו״ג לדייר ברצון נפשו בלא שכר של כלום אין צריך למחות בידו במזונות דמזונות לא מיחזי כשכר ממש כיון דמדייר כמי איכה מלאכה גמורה שרי: במועד בחש״מ אם בא העו״ג מאיליו לדייר אף כי דעתו ליטול שכר מותר להניחו וליתן לו לאחר המועד שכר מיהו לומר לעו״ג עביד ויהבינא לך שכר לאחר המועד אסור דכל שאינו עושה אינו אומר לעו״ג ועושה עכ״ל: והרמב״ם בפ״ח מהל׳ י״ט כתב היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע מסייעין אותן ושוכרין שומר לנער את צאנם ממקום למקום כדי שיזבלו את כל השדה: וכתב ה״ה נראה מלשון רבינו שהוא מפר׳ מימרא דרבי על שכיר שבת ועל השומר המנער את הצאן קאמר רבי שבשבת מחזיקין לו טובה ובי״ט נותנין לו מזונות ובמועד שוכרין אותו בדמים וזהו שכתב ושוכרין שומר וכו׳ ויש מי שפירש דהא דרבי בבאו מאליהן מותר לתת להם שכר ובי״ט מזונות כך פירש״י ודברי רבי׳ נראין אלא שאני תמה למה לא כתב וי״ט עכ״ל: ומשמע מדבריו דבמועד שוכרין אותו ממש ושלא כדברי נ״י דכיון דלאו מלאכה היא לא אסרו אמירתו לעו״ג במועד וכ״כ הכלבו בשם הרי״ף שמותר לדייר לכתחלה במועד ואפי׳ בשכר: **אסור** לקצור השדה בח״ה וכו׳ בפרק מי שהפך (שם:) רב הונא אגדו ליה אגדא בח״ה איתיביה רבה בר רב הונא דבר שאבד במועד מותר לעשותו בד״א בתלוש אבל מחובר לקרקע אפי׳ כולו אבד אסור ואם אין לו מה יאכל קוצר ומעמר ודש וזורה וכורר וטוחן ובלבד שלא ידוש בפרות אמר ליה יחידאה הוא ולא

ס״ל

דרישה

ב״י דצריך שיהא הבריכה מושכת ממים הנובעים ונוגעים בה דאז איכא פוסקים וזה שכתב רבינו שאז איכא פוסקים דאי כשאין עיברת ביניהם כבר אפשר להם להפסיק ולישנא דרבינו נמי הכי דייק דמתחלה כתב ל׳ נהר ובסיפא כתב אמת המים משמע דתרתי נינהו וכמו שפירש״י ולפ״ז א״כ לחלק כמו שחילק ב״י אם אין אמת המים עוברת ביניהם אסור להשקות כו׳ שבעלי שדות אחרים ממשיכים המים כו׳ ע״ש וצריך לומר דלא היה בדעתו לחלק בין נהר לאמת המים לכך האריך במילוקים אחרים וגם מ״ש ב״י דמי הנהר נכנסים לתוך המרוץ מצד זה ויוצאים בצד זה ולפ״ז ק״ק למה לי כלל הריץ זה כיון שאמת המים עוברים דרך שם בלאו הכי היה עובר ולפי מה שפירשתי א״כ לכל זה גם מ״ש דדין הבריכות והפסיקות שוה לדין הנהרות המושכים מן האגמים ולפי מה שפירשתי הוי ב׳ ענייגים ומ״ש שם בב״י וז״ל ואם היתה אמת המים כו׳ והוא שרובה של אותה שדה יכולה לשתות מאותה אמת המים דודאי כיון דמיעוטא יכול להשקות מן הבריכות לא יטרח להביא מנהרות רחוקות ע״כ נראה דר״ל כיון דהמיעוט של שדה יכול להשקות מבריכות ורוב יכול להשקות מאותה אמת המים ליכא למיחש למידי דודאי לא יטרח להביא מנהרות רחוקים וק״ל: ב״י הביא בשם דברי הרמב״ם שכתב וז״ל דהיכא דאין לו מה לאכול כו׳ ובלבד שלא ידוש בפרות שכל דבר שאין בו הפסד צריך לשנות ע״כ ולכאורה יש לתמוה על מה שכתב שכל דבר שאין בו הפסד והלא אפי׳ יש בו הפסד מודה כו׳ דצריך לשנות כמ״ש ב״י בסמוך ע״פ הגמרא וצ״ל דמאי דנקט כל דבר שאין בו הפסד ר״ל שע״י שינוי לא יגיע לו שום הפסד וכמ״ש ב״י בסמוך אבל לשונו אינו מכוון יפה לפ״ז ומ״ש אא״כ דאדם חשוב א״כ להחמיר נראה דהיינו דוקא בכדי אכילתו דאל״כ קשיא מאי דכתב בס״ם זה בשם רבינו ירוחם דאדם חשוב צריך ליזהר אפי׳ במלאכת דבר האבוד כו׳:

מ״ש

פרישה

ועוד דאין בזה טירחא יותר: (ח) **אין** מתליעין האילנות פירש״י שנוטל תולעת שבאילן ולא מזהימין כשיש מכה באילן ונסרה קליפתו מדביקין שם זבל וקושרים שלא ימות אבל סכין שמן לגזום כדי שלא ימות אם נגזם קודם לכן ואסורים משום שאינן אבודים בהמתנה עד אחר הרגל א״נ משום טירחא יתירא תוס׳: (ט) **אישות** בריה שאין לה עינים: (י) **והרמב״ם** אוסר בשדה לבן הסמוכה כו׳ ק״ק על רבינו מאחר שכתב פלוגתא דהרמב״ם ורא״ש והו״ל לכתוב ג״כ דבאינה סמוכה אסור לרמב״ם אפי׳ ע״י שינוי כמ״ש בשמו ודלא כהרי״ף והרא״ש: (יא) **אין** מכניסין צאן לדיר כו׳ אע״פ שאינו מזבל בידים מפני שנראה כמזבל והמזבל מתולדה דזורע או חורש הוא: (יב) **מותרין** אף בשבת פי׳ א״כ למחות לו ויכול ליתן לו שכר דמזונו דמזונות לאו שכר ממש הוא ומדייר לאו מלאכה ממש הוא: **ובלבד** שלא ישכירנו דכל שאינו עושה אינו אומר לעו״ג ועושה: (יג) **לנער** את הצאן בירושלמי מוליכן ממקום למקום ומתוך כך הגללים מתבערין: (טו) **ואם** אין לו מה יאכל כו׳ אפי׳ אם מוצא בשוק לקנות

פירוש

חדושי הגהות

קלז (א) כל אלו התיבות מן "דכשאינה" סמוכה כולי עד משמע שפת יתר המה ושגגו בזה כל מדפיסי הטורים שלפנינו:

והזרה ובורר כדרכו ובלבד שלא ידוש בפרות וה"מ שאינו צריך אלא לו לבדו אבל אם הוא צריך לדוש לצורך רבים דש אפילו בפרות: מי שיש לו כרם אצל כרמו של עו"ג והעו"ג בוצר שלו בחול המועד (יז) ואם לא יבצור הישראל גם את שלו יפסיד יכול לבוצרו ולדרוך היין ולעשות החביות וכל צרכי היין בלא שינוי ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד:

תקלח מי שלקט זיתיו ונתנן בבית הבד והפכן בענין שנפסדין אם אינו דורכן מיד או שיינו בבור וצריך לדורכו ואירעו אונס שלא היה יכול לדורכו עד שתגיע המועד דורך זיתיו ועגביו כדרכו ומכניסן להביות וסותמן ועושה כל הצריך להם כדרכו בלא שינוי ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד כגון שהיה סבור שהיה יכול לשהות עד אחר המועד ואירע דבר שאינו יכול לשהות או שאירעו שום אונס קודם המועד: ומותר לזפת בין החביות בין כלים קטנים שהם לשתייה ויש אוסרין בקטנים ומתירין בגדולים [ג] וא"א הרא"ש ז"ל כתב סתם להתיר ולא חילק · מותר להכנים פירות

ס"ל כוותיה דתניא בכלל אמר רשב"ג משום רבי יוסי דבר התלוש מן הקרקע אפילו מקלתו אבד מותר והמחובר לקרקע אפילו כולו אבד אסור ואי רבי יוסי ידוש נמי בפרות הא אמר רבי יצחק בר אבא מאן תנא שינוי במועד בדבר האבוד דלא כר' יוסי א"ל הכי נמי כיון דכל יומא לאו בפרות דייש האי נמי לאו שינוי הוא ופירש"י א"ל · האי דקתני מחובר אפי' כולו אבוד נמי אסור רבי יוסי היא ויחידאה היא ולא סבירא לן כוותיה: כיון דכל יומא לאו בפרות דייש · האידנא לאו שינוי הוא כד דייש בלא פרות ולעולם רבי יוסי היא והא דאסר בפרות משום דאוושא מלתא היא ובתר הכי אמרינן רב אגדו ליה אגדא בחולא דמועדא שמע שמואל אקפד ליתא שמואל כיחידאה סבירא ליה לא אגדא דחטי הזה דלא פסיד כלומר שאם היה של שעורים לא היה מקפיד שמואל לפי שהוא דבר האבד שדרך השעורים כשהם יבשים יותר מדאי שהגרגרים נופלים משא"כ חטים ורב מאי טעמא עבד הכי אין לו מה יאכל הוה ושמואל לא סיימוה קמיה אי נמי אדם חשוב שאני ונתבארו דברי רבי' וכ"כ הפוסקים וכתב הרמב"ם דהיכא דאין לו מה יאכל אע"פ שמוצא בשוק לקנות אין מצריכין אותו ליקח מן השוק אלא קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר וטוחן מה שהוא צריך ובלבד שלא ידוש בפרות שכל דבר שאין בו הפסד צ יך לשנות ונראה לי שלמד כן מדאמרינן גבי עובדא דרב דאין לו מה יאכל הוה ואפילו הכי אקפד שמואל לחד לישנא משום דאדם חשוב הוא ואם איתא שלא היה מוצא לקנות אטו משום דאדם חשוב ימות ברעב אלא ודאי בשמוצא לקנות מיירי ואפ"ה מותר לקצור לכ"ע אם אינו אדם חשוב ומ"מ יש לתמוה עליו במה שכתב שהטעם שלא ידוש בפרות הוא מפני שכל דבר שאין בו הפסד צריך לשנות דהא אסיקנא דטעמא דלא ידוש בפרות לאו משום שינוי הוא ואפשר שהוא ז"ל מפרש כיון דכל יומא לאו בפרות דייש כלומר דלפעמים דייש בלא פרות אשתכח דכי דייש בלא פרות ליכא הפסד וכיון שכן לאו שינוי הוא כלומר אינו בכלל מה שאמרו מאן תנא שינוי בדבר האבד דלא כר' יוסי דעד כאן לא אמר רבי יוסי דלא בעי שינוי בדבר האבד אלא היכא דאי משנה איכא הפסד אבל היכא דאפי' משנה ליכא הפסד מודה ר' יוסי דצריך לשנות ונראה דהא דאמרי' שלא ידוש בפרות ה"ה לשאר בעלי חיים דלא אלא במקלות וכיוצא בהם דבשאר ב"ח כמי אוושא מלתא ומיהו להרמב"ם שנתן טעם משום שינוי אפשר דבשאר ב"ח שרי שהרי שינוי הוא ואיכא למידק למה לא כתבו הפוסקים דאדם חשוב אפי' אין לו מה יאכל אסור ואפשר דכיון דרב אגדו ליה אף ע"ג דאדם חשוב הוה כוותיה נקטינן דהלכה כרב באיסורי ועוד דהא ללישנא דקאמר לא סיימוה קמיה לשמואל כמי אי הוה ידע דלא היה לו מה יאכל לא הוה מקפיד עליו אע"פ שהיה אדם חשוב וכיון דאיסור מלאכה בח"ה דרבנן הוא נקטינן כלישנא דמיקל וכתב הרא"ש והא דשרינן הכא לצורך המועד היינו אפילו כיון מלאכתו במועד דלצורך אוכל לא גזרו כיון מלאכתו וכבר כתב רבינו זה בסי' תקל"ג: ומ"ש רבינו אבל אם הוא צריך לדוש לצורך רבים דש אפילו בפרות ירושלמי כ"כ הרא"ש שם: מי שיש לו כרם אצל כרמו של עו"ג וכו' יכול לבצרו ולדרוך היין וכו' בפ' מי שהפך (שם) ר' ינאי הוה ליה ההוא פרדיסא כי מטא חולא דמועדא קטפיה לשנה שיהויה כולי עלמא לפרדיסא לחולא דמועדא אפקריה רבי ינאי לפרדיסיה ההוא שתא משמע שאם יש לו כרם שמותר לבוצרו במועד והיינו כשהוא דבר אבד וכתב שם הרא"ש אהאי דקאמר זופתין חביתא מיירי בשלא כיון מלאכתו במועד אלא ארעו אונס שלא היה יכול לעשות קודם המועד א"נ היה סובר שהיה יכול להמתין עד לאחר המועד ואירע דבר שאם ימתין יהא דבר אבד ובכה"ג איתא בירושלמי אמתניתין דמי שהיה יינו בתוך הבור הא לכתחלה אסור מה אנן קיימין אם כשהגיע זמנו לבצור ולא בצר הוא חטא אנפשיה כלומר אפילו הוא דבר האבד כיון מלאכתו במועד הוא ואי בשלא הגיע זמנו לבצור יכול הוה קאים אלא ב כי כן קיימין כשהגיע זמנו לבצור הוה דסבר דיכול קאים ולא קם ואם הגיע זמן הבציר במועד אם יש לישראל כרם צריך הוא לבצור כמו כן פן יהיה לבער כשיבצר העו"ג סביבות כרמו כי יפרצו כרמו ויהיה למרמס וכיון שצריך לבצור מותר לדרוך וליתנו לחביות פן יפסידו וגם העו"ג רוצה ליתן לו יין בחובו נראה דכמציל מידו דמי וכן אדם שצריך לקנות יין בבציר לצורך שתיית כל השנה ואם יעבור המועד לא ימצא כמו שנמצא במועד דבר האבד הוא ומותר לקנות לצורך כל השנה ומותר לקשור חבית ולזופתן ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד עכ"ל ורבי' כתב דברים אלו בסי' תקל"ט וכ"כ המרדכי ג"כ וכ"כ הגהות מיימוניות בשם ס"ה וכתב ר"י בשם הראב"ד אע"פ שהפועלים הדורכים אותו אינו אוכלים דבר האבד ויש להם מה שיאכלו מותר משום אבידה דבעל הבית כי היכי דמותר לבעל הבית כשאין לפועל מה יאכל וכתב עוד ר"י דמההיא עובדא דר' ינאי שכתבתי יש ללמוד דאדם חשוב צריך ליזהר אפילו במלאכת דבר האבד שמא יטעו העולם לומר שכיון מלאכתו במועד וכ"כ הרוקח:

(ב"ח) ולי נראה דאין משם ראיה דשאני התם שאירע תקלה על ידו ואדרבא משם ראיה דאדם חשוב אין לו ליזהר כל שלא באה תקלה על ידו דהא רבי ינאי מעיקרא לא היה נזהר ועוד י"ל דאפילו בתר ההוא עובדא לא נמנע רבי ינאי אלא דבההוא שתא אפקריה להודיע לבני אדם שלא כיון מלאכתו במועד ואף גם זאת מדת חסידות היתה ולא מן הדין:

תקלח מי שלקט זיתיו ונתנן בבית הבד והפכן בענין שנפסדין וכו' עד ועושה כל הצריך להם כדרכו בלא שינוי בריש פרק מי שהפך (יא·) איפליגו רבי יהודה ורבי יוסי במתניתין ואיפסיקא הלכתא בגמרא (יב·) כר' יוסי דשרי בדבר האבד לעשות בלא שינוי ודע שהרמב"ם כתב בפ"ז הופך אדם את זיתיו במועד והשיג עליו הראב"ד אני לא מצאתי אלא זיתיו הפוכים אבל הופך לא שאינם מתעפשות כ"כ והכי איתא בירושלמי וה"ה הביא ראיה כדברי הרמב"ם וכתב [א] דמתניתין דקתני מי שהפך לרבותא הוא דאע"פ שכבר הפכן ואינם מתעפשות כ"כ מותר: **ומ"ש** רבינו ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד שם במשנה: **ומותר** לזפת בין החביות בין כלים קטנים שהם לשתייה שם אמר שמואל זופתין כוותא ואין זופתין חביתא רב דימי מנהרדעא אמר זופתין חביתא ואין זופתין כוותא מר חייש לפסידא ומר חייש לטרחא פירוש כוותא כלי קטן ומאן דאמר זופתין חביתא חייש לפסידא ובחביתא איכא פסידא יתירא אי לא זפית לה משום דנפיש יינה ובכוותא ליכא פסידא יתירא ומאן דאמר זופתין כוותא דחייש לטרחא יתירא ובכוותא ליכא טרחא יתירא ובחביות איכא טרחא יתירא והרי"ף והרא"ש כתבו ההלוקת זו ולא הכריעו הלכה כדברי מי והרמב"ם פסק פ"ח מהלכות י"ט כדברי שניהם להקל וכן פי' סמ"ק וסובר רבינו שכך היתה דעת הרא"ש מדכתב אח"כ גבי מי שצריך לקנות יין לצורך כל השנה ואם יעבור המועד לא ימצא כמו שנמצא במועד מותר לקנות ומותר לקשור החביות ולזופתן ומדלא חלק בין חביות קטנות לגדולות משמע דבכולהו שרי ואין נ"ל משם ראיה דסתם חביות גדולות הן ואפשר דמדכתב דברי שמואל ודברי רב דימי ולא הכריע משמע דמספקא לן הלכה כדברי מי וספיקא דרבנן לקולא: **ומ"ש** שיש אוסרים בקטנים ומתירין בגדולים היינו כרב דימי מנהרדעא וקשה לי על מי שפסק כן דהא שמואל מריה דתלמודא הוה טפי מיניה ועוד דהא סוגיין ריהטא דחייש לטרחא דהא אמרינן בריש מ"ק (ב·) דאפילו במקום פסידא מטרחא נמי לא טרחינן מיהו בהא איכא למימר דהתם שאני דהוי מידי דמחובר אבל הכא דהוי מידי דתלוש לא מחמרינן כולי האי והא דקאמר זופתין חביתא דבר פשוט דבשלא כיון מלאכתו במועד מיירי וכבר כתבתי לשון הרא"ש בזה בסי' הקודם: **כתב** המרדכי דאף למאן דאסר זפותי חביתא נראה דהשתא מותר לתקן חביות בגלגלים שלהם וכן צרכי תיקון שא"א לתת יין בלא תיקון דפלוגתא דזופתין חביתא דהכא בחבית שלימה איירי וזופתין אותה מבפנים כדי שיתחזק היין והשכר אבל תיקון הגלגלים צירקל"ם וסידקי החביות האלו ודאי דבר האבד הוא ושרי וכתב בהג"מ צריך ליזהר לקשור החביות קודם המועד אם ידוע שיהיה לו יין ויגיע הבציר תוך המועד דהיינו כיון מלאכתו במועד אבל אם אין ידוע לו מקודם ועתה קנה יין או נתנו לו בחובו מותר וכ"פ בס"ה ודווקא כשהן לצורך המועד מותר לקשרן ולתקן להם שוליים אבל לצורך אחר המועד אסור עכ"ל כתב בהג"א בשם א"ז אומר דלדידן מותר לזפות חביות שלנו משום דפליגי ביינות שלהם שהם חזקים וטובים דליכא פסידא כ"כ אי לא הוה מזופף אבל יינות שלנו שקל כמים אפילו שמואל מודה דמותר לזפות חביות דאיכא פסידא מרובה אבל לזפת נאדות וקנקנים אסור וירא שמים יזפף כליו קודם המועד עכ"ל: **מותר** להכניס פירות

תקלח מי שלקט זיתיו וכו' נראה דמ"ש בכל ספרי רבינו ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד כגון שהיה סבור כו' הוא טעות נפל בספרים והשורות צריכין להיות מהופכות וכצ"ל ואירעו אונס שלא היה יכול לדורכו עד שהגיע המועד או כגון שהיה סבור שהיה יכול לשהות עד אחר המועד ואירע דבר שאינו יכול לשהות או שאירע שום אונס קודם המועד דורך זיתיו ועגביו כדרכו וכו' ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד ומותר לזפת וכו' דמכוין מלאכתו במועד דאסור היינו דוקא דיודע דילטרך לעשות מלאכתו במועד ואינו עושהו קודם המועד אלא ממתין עד המועד שיהי' פנוי כמ"ש במרדכי ספ"ק דמ"ק וכמ"ש הגה"ת מיימוני להדיא אבל היה סבור שיכול לשהות עד אחר המועד ואירע אונס קודם המועד מותר לעשות במועד כל מה שצריך וכ"כ במרדכי וכן פסק בש"ע ופשוט הוא ומ"ש ומכניסן לחביות וסותמן ה"א במשנתינו ר"פ מי שהפך ר' יוסי אומר זולף וגומר וגף כדרכו אבל במקצתה כתוב זולף וגומר כדרכו וכן הוא בפרש"י שבאלפסי ובנ"י דלא גרסינן וגף גבי זיתים משום דאין דרך לעשות לזיתים מגופה דאפילו הניחם מגולה לא פסדי אבל בל"א פי' דגרסינן ליה משום דאיכא פסידא כשמוליכין אותו ממקום למקום בלא מגופה שניתז השמן ונשפך לארץ ועוד אפילו כשעומד במקומו נמי צריך לכסות שלא יכנסו לתוכו שרצים או יפול לתוכו דברים המאוסים ויתקלקל השמן אלא מיהו לפי זה לא היה צריך לתקן מגופה דהיה מספיק בכיסוי מועט אלא דאיכא למימר דצריך מגופה שלא יפיג השמן טעמו ויתקלקל דאעפ"י דשמן שהניחו מגולה לא מתקלקל שמא כשהוא חדש מתקלקל כל זה כתבו התוס' לשם בדבור ראשון: **ומותר** לזפת בין החביות בין כלים קטנים שהם לשתייה כלומר בין החביות שהם גדולים וכו' ובמקצת ספרים כתוב בפירוש בין חביות גדולות ובין קטנות שהם לשתייה והוא פלוגתא דאמוראי לשם דשמואל חיישינן לטרחא יתירא ולכן קטנות מותרות דליכא טירחא אבל גדולות אסורים ולרב דימי מנהרדעא חיישינן לפסידא ובגדולות איכא פסידא יתירה אי לא זפתם משום דנפיש יינם וזה שאמר רבינו ויש אוסרים בקטנים וכו' דפוסקים כרב דימי דבתרא הוא אבל רוב פוסקים פסקו הלכה כדברי שניהם להקל וכדעת הרא"ש:

פרישה

לקנות אין מצריכין אותו לקנות אלא קוצר כו' רמב"ם: (טז) **ואם** לא יבצר הישראל מ' גם את שלו יפסיד כי יפרצו כרמו ויהיה למרמס ואעפ"י דלפועלים אינו דבר האבוד התירו להם כמו שהתירו לו כשאין לפועל מה לאכול ראב"ד ואשר"י:

דרישה

סי' תקלח [א] **מ"ש** המ"מ והביאו ב"י בריש סי' שמתניתין דקתני מי שהפך לרבותא הוא דאעפ"י שכבר הפכן ואינן מתעפשות כ"כ מותר ק"ק למה לא כתב הרמב"ם ג"כ לרבותא מי שהפך ונ"ל דיש פנים לכאן ולכאן וכ"א הוי רבותא ורמב"ם נקט אבל הופך לרבותא ר"ל אפי' הופך אף על גב דאינה מתעפשת כ"כ וכמ"ש הרא"ש וק"ל: [ג] **וא"א** הרא"ש ז"ל כתב סתם ולא חילק וכתב ב"י ז"ל ואין נ"ל משם ראייה דסתם חביות גדולות הן ואע"ג דיש להוכיח שפיר דלהרא"ש הכל שרי כיון דמנינו דהיתר בחביות גדולות והוא כדעת רב דימי עכ"ל נ"ל דגם בקטנה היתר דאל"כ הוי הכל כרב דימי וזה דוחק לפסוק כרב דימי כנגד שמואל כיון דשמואל הוי מריה דתלמודא טפי מיניה אלא ע"כ נ"ל דפסק בתרווייהו לקולא וא"כ שפיר יש להוכיח מדברי הרא"ש דהכל שרי מ"מ שפיר דחה ב"י דברי רבינו שתלה בדבר מדסתם הרא"ש להתיר ומזה אין להוכיח כלום ולזה כתב ואפשר דמדכתב כו' ור"ל מדהביא הרא"ש תרווייהו סתמי ולא הכריע הלכה כדברי מי משמע דפסק כתרווייהו לקולא: ב"י הביא דברי כ"י וכתב רבינו ירוחם בשם המפרשים דהא דלא קנסו בנו אחריו דווקא בדבר האבוד אבל בדבר שאינו אבוד אם עשאו בח"ה היה מאבדין אותו ממנו ואפילו

חידושי הגהות

ב פירוש כמו הכא במאי עסקינן שבתלמוד בבלי:

פירות מן הגנבים ואם הם במקום המשתמר אסור להכניסם ושולה פשתנו מן המשרה וכל כיוצא בזה מדבר האבד ובלבד שלא יכוין להשהותו עד המועד ומיהו יעשה בצנעה כגון שיכניסם בלילה ואם הוא דבר שיש בו פרסום בלילה יותר מביום כגון שצריך להכניסן באבוקות ובקולות יכניסם ביום • היו לו תאנים שטוחין בשדה לייבש וירא מהמטר יכול לכסותן בקש כיסוי רפה אבל לא כיסוי עב: המכוין מלאכתו במועד קונסין אותו שלא יעשנה אע"פ שהוא דבר האבד ואם מת לא יקנסו בנו אחריו ומותר לו לעשות' אם הוא דבר האבד:

תקלט (א) **כל** סחורה אסורה אפי' כל שהוא בין לקנות בין למכור ואפי' סחורה שנמכרת לפני המועד (ב) אסור לתבוע דמיה במועד אא"כ יהא הלוקח אדם שאינו מצוי במקו' המוכר ונזדמן לו בח"ה אז הוא מותר דהוה כדבר האבד ואם יש לו סחורה ואם לא ימכרנה עתה יפסיד מן הקרן מותר למוכרה אבל אם לא יפסיד מן הקרן אלא שאם ימכרנה עתה ירויח יותר משאם ימכרנה אח"כ אסור למוכרה ואם אין לו מה יאכל או אפילו יש לו אלא שאם ימכרנה עתה יהיה לו מעות בריוח ויוציא יותר לשמחת י"ט מותר למכור

תקלט כל סחורה וכו' **עד** אסור לתבוע דמיה ספ"ק דמ"ק סוף (ד' י) אמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסור א"ר יוסי בר אבין ובדבר האבוד מותר • רבינא הוה מסיק זוזי בבני אקרא דשנותא אתא לקמיה דרב אשי א"ל מהו למיזל האידנא עלייהו א"ל כיון דהאידנא משכחת להו וביומא אחרינא לא משכחת להו כפרקמטיא האבוד דמי ושרי ומשמע ליה לרבי' מדברי הרא"ש לשם ומביאו ב"י דלא יתכן לאסור משום פרקמטיא אלא משא ומתן של סחורה כגון סחורה שנמכרה לפני המועד ומקבל דמיה במועד א"כ המלוה לו מעות לפני המועד ומקבל סחורה בפרעון דמיה במועד דאיכא משא ומתן של סחורה או בתחלה או בסוף אבל אם לפני המועד הלוה לוה מעות ומקבל מעותיו מן הלוה במועד פשיטא דשרי אפילו אינו דבר האבוד ולא על זה שאל רבינא לרב אשי אלא כמה שהבין ב"י דאם מכר לו סחורה לבני המועד דשרי לקבל דמיה במעות במועד וכן פסק בש"ע דליתא אלא כמו שמבואר בא"ש רבינו שזה אסור:

ואם יש לו סח רה וכו' שם תימרא דר"י בר אבין שהבאתי בסמוך וע"פ דברי הרא"ש דוקא היכא דיפסיד מן הקרן: **ומ"ש** דמותר למכור אם על ידי כך יוציא יותר לשמחת י"ט כתב ב"י דאינו מותר אלא במי שיש לו מעות מועטים דאילו היה לו מעות בריוח היה מוציא יותר לשמחת י"ט אבל מי שיש לו מעות הרבה שיוכל להוציא לשמחת י"ט בלא מכירה לא הותר לו למכור כדי שיוציא

מפני הגנבים משנה בפר' מי שהפך (שם) : **ומ"ש** ואם הם במקו' המשתמר אסור להכניסה כלמד א מתוך המשנ' הנזכרת: **ומ"ש** ושולה פשתנו מן המשרה שם במשנה: **ומ"ש** ובלבד שלא יכוין להשהותו עד המועד ג"ז שם במשנה: **ומ"ש** ומיהו יעשה בצנעה כגון שיכניסם בלילה שם על המשנה זו תנא ובלבד שיכניסם בצנעה לתוך ביתו וכתב המרדכי אולי אף בפרהסיא יש להתיר דבר שהוא ידוע שלצורך המועד ומעשה בא לפני ר"י בשעורים של ישראל שהיו בבית העו"ג והיה ירא שאם לא יוליכם לביתו יאכלום והתיר להביאם בעגלות בח"ה משום דבר האבד (א) וכתב עוד המרדכי תנא ובלבד שיכניסם בצנעה בתוך ביתו וכ"ש שאסור להסיע ממונו מעיר לעיר אם לא בשביל דבר האבד: **ומ"ש** רבינו ואם הוא דבר שיש לו פרסום בלילה יותר מביום וכו' שם רב יוסף הוה ליה כשורי עייליננו ביממא אמר ליה והא תניא ובלבד שיכניסם בצנעה בתוך ביתו א"ל נצנעה דהני יממא ה"א דכיון דבלילה בעי גברי יתירי ובעי מדוכרי דנורא פי' אבוקות של אש אוושא מלתא:

היו לו תאנים שטוחים בשדה לייבש וכו' משנה שם (יג:) מחפין את הקליעות בקש ר' יהודה אומר אף מעבין בגמרא (שם) פליגי בה אמוראי חד אמר מחפין אקלוסי מעבין אסמוכי וחד אמר מחפין בין אקלוסי בין אסמוכי מעבין עושה אותה כמין כרי תניא נמי הכי מעבין עושה אותה כרי דברי ר"י ופי' רש"י אקלוסי • שמכסהו בענפים מרוחקים זה מזה דלא הוי כסוי גמור : אסמוכי • הענפים סומך זה לזה דהוי כיסוי גמור : כמין כרי • מכניסין אותן ביחד כדי שיהו נוחין לכסות ע"כ וכ"י פירש מעבין אותן כמין כרי ומניח אלו על אלו כדי שיהו העליונות מגינות על התחתונות ורבינו פסק כת"ק וכמ"ד מחפין אקלוסי אבל דברי הרמב"ם בפירוש המשנה כמ"ד מחפין אסמוכי וכ"כ דהא תניא כוותיה וגם ה"ה כתב בפ"ח דהכי קיימא לן ומפני כך סתמו הרי"ף והרמב"ם דבריהם וכתבו לשון המשנה בלבד • כתב כ"י בפרק מי שהפך ירושלמי אבודה שרי מטלטלתא במועדא כלומר אם יש לו סחורה ממיני פירות או תבואה ואם תעמוד שלא יחפכו מחמיה למעלה יתעפש או ירקב מותר להפך אותה בח"ה ע"כ ומיני תבואה או פירות דנקט לאו דוקא דה"ה לכל סחורה כיון דדבר האבד הוא : **המכוין** מלאכתו במועד קונסין אותו שלא יעשנה משנה שם (יב) על דבר האבד שמותר לעשותו במועד וכולם אם כיונו מלאכתן במועד יאבדו ופירש"י יאבדו שאסור ליהנות מהם והרמב"ם כתב וכל המכוין מלאכתו והניחה למועד ועשאה במועד ב"ד היו מאבדין אותה ומפקירין אותה לכל וכ"כ סמ"ג וכו' ה"ה הרמ"ך כתב הגאונים מפרשים היו מניחים אותה לאבד ומונעין אותו מלעשות אותה מלאכה אבל להפקירה לכל ולאבדה בידים לא היו קונסין ע"כ ומצאתי בהלכות הרי"ף גיאת בשם רב פלטוי ורב מתתיה ורב נטרונאי ז"ל דמאי יאבדו דב"ד היו מחוייבים להפסידה ולהפקירה משום קנסא ומ"מ לא משמע בגמ' מידי אבל הסכמת הגאונים כדברי רבי' יעקב עכ"ל ודברי רבינו כדברי הרמ"ך ז"ל : **וכתב** בכ"י והיכא דליכא ממונא למקנסיה כגון חייט או אורג או סופר שעשו מלאכת אחרים היו קונסין אותו בעצמו ומשמתינן ליה עד שיקבל דינא וכ"כ רבי' בשם רב נטרונאי" : כתוב בפסקי התוספות פ"ק דמ"ק (ז.) גבי אם היה כותלו גוהה לרשות הרבים סותרו ובונהו מפני הסכנה אם נתעצל שהיה סבור להמתין לא מיקרי כיון מלאכתו וכ"כ המרדכי ג"כ ובפ"ב גבי עו"ג הפורע לו יין בחובו כתב הבטיחו העו"ג ליתן לו לפני המועד והמתין לפי שסבור להמתין עד אחר המועד ועתה מתקלקל וכל כה"ג שרי וכך הוא מפורש בירושלמי שכתבתי בסי' זה גבי בצירת כרם וז"ל כ"י יש מי שכתב דדוקא מכוין מלאכתו הוא דקנסו אבל שוכח או מתעצל וכ"ש אנוס אין מונעין אותו ע"כ : **ומ"ש** רבינו ואם מת לא יקנסו בנו אחריו שם בעיא דאיפשיטא : **ומ"ש** מותר לו לעשותה אם הוא דבר האבוד לפירוש רבינו דיאבדו פשוט הוא וגם הרמב"ם וסמ"ג שהחמירו במכוין עצמו לאבד' ממנו ולהפקירה כתבו דבנו לא קנסינן ליה כלל ואין מונעין אותו מלעשותה כדי שלא תאבד וכתב רבי' ירוחם בשם המפרשים דהא דלא קנסו בנו אחריו דוקא בדבר האבד אבל בדבר שאינו אבד אם עשאו בח"ה מאבדין אותו ממנו ואפי' מת קונסין בנו אחריו וכ"ל כי זהו למאן דסבר דאיסור מלאכה בח"ה דאורייתא ולפיכך בדבר שאינו אבד קונסין בנו אחריו כדאמרינן גבי כהן שגרם אוזן בכור וקנסו בנו אחריו מאחר שהוא איסור מדאורייתא עכ"ל וז"ש בגורם אוזן בכור לא דקדק בשמועתו דהא בהדיא פשטינן בפ' כל פסולי המוקדשין (לד:) דגורם אוזן בכור לא קנסו בנו אחריו ומינה נשמע במתכוין מלאכתו בח"ה אע"פ שאינו דבר האבד דלא עדיף מגורם אוזן בכור ומת דלא קונסין בנו אחריו :

תקלט כל סחורה אסורה אפילו כל שהוא בסוף פ"ק דמ"ק (י:) אמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסורה וכתב הרא"ש פי' לקנות סחורה או למכרה אפילו כל שהו אסור משום טרחא וכ"כ הרמב"ם ומשמע דלא שנא בצנעא ול"ש בפרהסיא אסור ושלא כדברי הרוקח שכתב בסי' ש"ד דמי שבא דבר סחורה לידו ליטא וליתן בצנעא מותר ותיהו האגור כתב כדברי הרוקח וז"ל רבינו נתן הסיב מי שבא סחורה לידו ליטא וליתן בתוך ביתו בצנעא בח"ה מותר שאפילו בשבת איסור קל הוא הלכך בצנעא מותר וכ"כ בעל סיראים דוקא בשוק דאיכא טורח אבל בבית נראה דמותר מרדכי עכ"ל ולענין הלכה נראה דאם ריוח מרובה הוא שרי בצנעא כיון דמידי דרבנן הוא כדאי הם הני רבוותא לסמוך עליהם ויוציא ממנו לשמחת י"ט יותר על מה שהיה בדעתו להוציא : **ומ"ש** רבינו ואפילו סחורה שנמכרה לפני המועד אסור לתבוע דמיה במועד וכו' שם רבינא הוה מסיק זוזי בבני אקרא דשנותא אתא לקמיה דרב אשי א"ל מהו למיזל עלייהו האידנא א"ל כיון דהאידנא משכחת להו וביומא אחרינא לא משכחת להו כפרקמטיא האבודה דמי ושרי ומפשטו של מעשה זה נראה דאפילו דמים שהלוה אסור לתובעם במועד אא"כ אינו מצוי בעיר בשאר ימים אלא שהרא"ש כתב על שמלוין לעו"ג ברידית כתב ר"י בתשובה שלא היה נראה לר"ת לאסור משום פרקמטיא אלא משא ומתן של סחורה ולא הלואה והא דרבינא הוה מסיק זוזי בבני אקרא דשנותא ולא הוה שרי ליה רב אשי אלא משום דבתר הכי לא משכח להו אלמא אפילו פרעון הלואה וכ"ש להלוות אותה הלואה היתה כעין פרקמטיא שהיה מלוה להן מעות ונותנין לו יין בפרעון והיה משתכר בו כדאיתא בפרק איזהו נשך (עג •) אבל הלואה איננה כעין פרקמטיא ושרי עכ"ל ונראה דמש"ה כתב רבינו אפילו סחורה שנמכרה לפני המועד אסור לתבוע דמיה במועד ולא כתב אפילו מעות שהלוה אסור לתבעם במועד אלא דא"כ הוה ליה לפרש דאינו אסור אלא כשמקבל פירות או סחורה בפירעון הפרקמטיא שמכר כי ההוא עובדא דרבינא שהיו נותנין לו יין בפרעון פרקמטיא שמכר להם אבל אם אינו מקבל אלא מעות שרי דאע"ג דמכח פרקמטיא אתו כיון שהפרקמטיא נמכרה קודם המועד וזקף עליו המעות בחוב הו"ל כהלואה וכיון שעכשיו במועד אינו מקבל אלא מעות משמע ודאי דשרי לדעת ר"ת . וכתב שם בהגהת אשיר"י פרעון לקבל מישראל היכא דמצי למפרע מיניה אחר המועד כמו במועד אין ראיה כ"כ לאסור אבל הקפה של עו"ג שחייב לישראל בלא משכון מתיר רש"י לקבלו במועד ורשב"ם אומר דישר כח המחמיר עכ"ל ונראה דבחוב הבא מחמת הלואה מיירי ומש"ה כתב דאין ראיה כ"כ לאסור דהויא עובדא דאקרא דשנותא איכא לאוקמי בהלואה דכעין פרקמטיא וכדאוקמה הרא"ש ומ"ש בהקפה של עו"ג דרשב"ם אומר דישר כח המחמיר יש לתמוה דמה שחייב עו"ג לישראל בלא משכון חשיב דבר האבד ולמה יחמיר אדם על עצמו בדבר האבד ונראה דכיון שהיה ודאי אבד אם לא יתבענו עכשיו סובר רשב"ם דשפיר דמי להחמיר דלא הוי דבר האבד אלא דבר שיאבד בודאי אם לא יעשה עכשיו וה"ה כתב בפשיטות [illegible] עו"ג דברי הכל מותר דבכלל דבר האבד הוא וכן הלכה (א) : **ואם** יש לו סחורה ואם לא ימכרנה עתה יפסיד מן הקרן וכו' שם א"ר יוסי בר אבין ודבר האבוד מותר וכתב הרא"ש ולא מקרי דבר אבד אלא שיחסר מן הקרן כגון הנך דמייתי התם בגמרא אבל אם יום השוק הוא במועד ויוכל עתה למכור סחורתו ב[illegible] המועד לא יוכל להרויח כ"כ אבל מן הקרן לא יפסיד אסור למכור במועד והכי איתא בירושלמי אי ידע דלא מוזבן והוא פחות מקרנא מוזבן : **ואם** אין לו מה יאכל או אפי' יש לו אלא שאם ימכרנה עתה יהיה לו מעות בריוח וכו' שם כתב הרא"ש דהכי משמע בירושל'

הין ... ב"ה ואיני מבין דבריו דהא בהייט או סופר או אורג איכא ממונא למקנסיה שכר פעולתו ושמא כשלקחו כבר שכר פעולתן ואכלוה מיירי ואכתי איכא למידק מאי משמתין אותו עד שיקבל דינו דקאמר ושמא שיקבל דינו היינו שיחזיר המעות השכירות שקבל ויתנהו ביד ב"ד כדי שיאבדוהו ועוד יש לדקדק מאי ומלקינן ליה דקאמר דהא לא אשכחן בגמ' מלקות דיאבדו תנן מסתיים פבדיה :

דרכי משה

תקלח (א) ונראה דזה המעשה מיירי דא"א לעשות כי אם בפרהסיא אבל במקום דאפשר לעשות בצנעא עושה בצנעא והט"מ כתב פ"ז די"ט הא דצריך להכניסם בצנעא דוקא בדבר שאינו נפסד ודאי כגון הכנסת פירות דאינו אלא ספק שמא יגנבו וכן כל כיוצא בזה עכ"ל • ומשמע הא בודאי דבר אבוד מותר אפילו בפרהסיא אבל במרדכי פרק מי שהפך משמע דבכל דבר אבד יעשה בצנעא מיהו נראה במקום דא"א שרי לעשות בפרהסיא וכמעשה שעשה ר"י :

תקלט (א) וכ"כ בנ"י פ"ק דמ"ק דף שע"ד וכן משמע לקמן מדברי רבינו בסימן זה וכתב המרדכי סוף מי שהפך דראבי"ה התיר לקבול בשביל חובותיו במועד עכ"ל [ופשוט הוא

דרישה

מת לא קונסין בנו אחריו וכ"ל כי זהו למאן דסבר איסור מלאכה בח"ה דאורייתא ולפיכך בדבר שאינו אבד היו קונסים בנו אחריו • כדאמרי' גבי כהן שגרם אוזן בכור קנסו בנו אחריו מאחר שהוא איסור דאורייתא עכ"ל ר"י ועל מ"ש בגורם אוזן בכור כתב ב"י דלא דקדק בשמועתו דהא בהדיא פשטינן בפ' כל פסולי המוקדשין דגורם אוזן בכור לא קנסו בנו אחריו וכן כתב דמכוון מלאכתו בחול המועד אפי' שאינו דבר האבד לא קנסו בנו אחריו דלא עדיף

פרישה

סי' תקלט (א) כל סחורה אסורה כו' משום טירחא וטירדא וימנע משמחת י"ט הפרי' והמ"מ כתב גזירה שמא יכתוב בי"ט : (ב) **אסור** לתבוע דמים במועד ב"י פסק דהיינו דוקא שיקח ממנו בעד הדמים סחורה או יין אבל קבל לו במלוה קודם י"ט שרי לתובעם וכ"ש שיכול לתבוע הלואתו מהעו"ג שלוה לו בלא משכון ופסק ברוקח והאגור אם נזדמן לו ריוח מרובה במועד יכול למכור בצינעא ויוציא לשמחת י"ט יותר ממה שהיה

הידושי הגהות

תקלח א דמדקתני במתניתין דמפני הגנבים מותר מכלל דבלא"ה אסור (מהרל"ח) :

למכור וכן אם באו שיירות והביאו סחורות שאינן מצויין כלל אחר המועד * או יקנו ממנו (וכן אם אינו מצוי) שיבואו שיירות כאלו לקנות מהם ולמכור להם (ג) והרמב"ן ז"ל כתב דוקא למכור להם מותר כל דבר אבל לקנות מהם אם קונה הדבר להשתכר אסור אע"פ שהריוח ניכר שקונה בזול מהשיירא אבל אם צריך הדבר לצורכו ודעתו לקנותו ונזדמן לו עתה מי שמוכר בזול והדבר ידוע שלא יזדמן לו אחר המועד שיירא כזו דבר האבד הוא ומותר (ד) וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק בזה (ה) אבל מציאה אסור לטרוח ולחפש עליה כגון נהר שהציף דגים על שפתו אסור לאוספם כדי לכבשם

ביהוש' דגרסי' התם בפ"ב ר"י ור"א הוו מפקידין לר' אושעיא אי את ידע דאת מזבן ואתי שתי גבין זבין ר' יונה הוה ליה ספרין אתא שאיל לרב הונא מהו למזבינינהו במועדא א"ל שרי מיחדי את במועדא ואת שתי קונדיטון במועדא התיר לו למכור בשביל שישמח במועד וישתה יין קונדיטון ואילו לא היו לו מעות בריוח לא היה שותהו עכ"ל וכ"כ סמ"ג וגם סמ"ק כתב אין קורין דבר האבד אא"כ פוחת מן הקרן אך אם מרויח להרבות בשמחת י"ט ממה שמרויח מותר ע"כ · וכ"ל שאם יש לו מעות הרבה ואומר אמכור סחורתי ואוציא לשמחת י"ט יותר ממה שהיה בדעתי להוציא דלא שרינן ליה דלא כאמרו דברים הללו בירושלמי אלא כמי שיש לו מעות מועטים ואם עליהם מלהוציא כ"כ לשמחת י"ט כדי שלא יצטרך ללוות או לשאול מהבריות ואילו היה לו מעות בריוח היה מוציא בריוח יותר בכה"ג שרינן ליה למכור כדי שישמח בי"ט כחפצו אבל מי שיש לו מעות בריוח להוציא לשמחת י"ט ככל אשר יתאוה ואין בדעתו להוציא כל כך לא נתיר לו למכור כדי שיוציא יותר וכ"נ ממ"ש המרדכי בסוף פ"ק דמועד קטן אהא דתנן אין לוקחין בתים עבדים אבנים ובהמה אלא לצורך המועד או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל מתוך הירושלמי משמע דאינו ר"ל אין לו מה יאכל ממש אלא יש לו בצימצום ורוצה למכור ולהרויח כדי שיהיו לו מעות בריוח מותר והרמב"ם כתב כל שאסור לעשותו במועד אם אין לו מה יאכל ה"ז עושה כדי פרנסתו וכן עושה סחורה כדי פרנסתו ע"כ נראה מדבריו שאינו מותר אלא בשאין לו מה יאכל ע"כ ואפשר שגם הוא ז"ל מתיר ביש לו בצימצום ורוצה למכור ולהרויח כדי שיהיו לו מעות בריוח דגם זה בכלל כדי פרנסתו הוא : **וכן** אם באו שיירות והביאו סחורות שאינן מצויין כלל אחר המועד וכו' שם כתב הרא"ש גרסי' בירוש' פרקמטיא אבודה שרי מזבנינה במועד ר' יעקב בשם ר' אחא בשם ר' יוסי הדא שיירתא שרי למיזבן מינה במועד לא הוה ידע דשיירתא עלתא ומוזלא עבידתיה אלמא עבורי רווחא פסידא היא משמע מהך ירושלמי אם נזדמן במועד דבר שאינו מצוי מיקרי שפיר דבר האבד כגון אם באו שיירות של סוחרים במועד והביאו סחורות הרבה ומוכרין בזול ולא ימצאו אחר המועד אף השיירות קונין עתה הסחורות ביוקר קונין מהם ומוכרים דמניעת הריוח הוא הפסד כיון דדבר שאינו מצוי הוא עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות י"ט וז"ל אין עושין סחורה במועד בין למכור בין לקנות ואם היה דבר האבד שאינו מצוי תמיד לאחר המועד כגון ספינות או שיירות שבאו או שהם מבקשים לצאת ומכרו בזול או לקחו ביוקר הרי זה מותר לקנות או למכור וכן פירש סמ"ג וכתב ה"ה בירושלמי הדא שיירתא שרי למיזבן מינה בחולא דמועדא וכתב בהלכות בפ"ב וגם הגאונים כתבוהו ומדברי רבינו נראה שמותר לקנות מן השיירא אפי' כדי להשתכר ולעשות סחורה וכן פירש הראב"ד וקצת המפרשים שהעברת ריוח נקרא דבר האבד ומכאן יצא להם שמותר להלוות בריבית בחולו של מועד והטעם בזה לפי שאין בכל אלו מלאכה גמורה שתהיה אסורה דבר תורה אפי' בי"ט ואין כאן אלא מקח וממכר שאסור מדבריהם בי"ט גזירה שמא יכתוב ובחולו של מועד התירו מפני העברת הריוח אבל הרמב"ן כתב שלא התירו לקנות מן השיירא אלא מה שהוא צריך לתשמישו ואם לא יקנהו מן השיירא ויצטרך לקנות אחר המועד יהא נפסד שלא ימצאהו בערך שמוצאו עכשיו אבל כדי להרויח ולעשות סחורה בודאי אסור לפי שהעברת ריוח אינו כדבר האבוד ולפיכך אסור להלוות לעו"ג בריבית עכ"ד ולהפרע ממנו ד"ה מותר וכן מותר לו לזקוף חובו כדי להבטיח מה שהוא חייב לו שכל זה בכלל דבר האבד הוא לד"ה עכ"ל ה"ה וכ"ז כ' נ"י וכתב שטעם הירושלמי דקאמר דהא שיירתא שרי מיזבן מיניה במועדא משום דאע"ג דבדבר של טורח מקרי הרווחה ואסור מ"מ מידי דליכא טרחא כגון מקח וממכר מקרי דבר האבד לפי שכל עסקי סחורה הוא שקונה בשעת הזול ומוכר בשעת היוקר · והמרדכי בפ"ק דמ"ק כתב בשם ר"ת על פרקמטיא המזדמנת במועד ולאחר המועד לא משכחינן לה אפ"ה אסור דלא קרינן דבר האבד אלא זרעים שיבשו ותאנים דמיתלעי ומי שהפך זיתיו שהקרן כפחת אבל מה שלא בא לידו לא מקרי דבר האבד וגם מי שיש לו פרקמטיא למכור ונזדמנו לו לוקחין או אירע יום השוק בח"ה ויכול למכרה עתה ביוקר שאם לא ימכרנה עכשיו אינו יודע מתי ימכרנה כ"כ בטוב ודאי האי לא מקרי דבר האבד וכן פי' ריב"א דאם זה ענין פרקמטיא מיקרי דבר האבד א"כ כל סחורה הוא כך שלכך הוא רוצה למכור שכך הוא הענין שאם לא ימכור עתה לא יוכל למכור כ"כ בטוב והא לא מיקרי דבר האבד דכמו כן לפעמים ימכרנה אח"כ יותר ביוקר · וכ"כ הגה"מ ומיהו כתבו אמנם אם מוכר כדי שיהיו לו מעות בריוח מותר וכדאמרינן בירוש' וכבר נתבאר זה : **וכתב** הריב"ש בתשובה ירושלמי הדא שיירתא שרי למיזבן מינה בחולא דמועדא לא הוה ידע דשיירתא אזלא ומוזלא עבידתיה אמר רבי מונא אין ידע דלא מיזבן ופחית מן אגרא יזבין ואי לא לא יזבין אמר רבי יוסי בר בון אגרא וקרנא קרן הוא אין ידע דלא מזבין והוא פחית מן קרנא יזבין ואי לא לא יזבין פירוש פחית מן קרנא דרב' יוסי בר בון ר"ל מן השכר שהוא מכלל הקרן לפי סברתו כי הוא חולק עם ר' מונא וכן פי' זה הירוש' הריא"ג וסמך על דברי רבי יוסי בר בון כמו שהוא מן הדין להקל בדרבנן כי אין בזה מלאכה גמורה וכן הביא תשובה לרבי' האיי בענין שיירא של חוגגים הבאה בחש"מ ויש במה שנמכר להם שכר וכשנמנעים באים לידי הפסד וחסרון שכר וכן במה שהם מוכרים אם אין לוקחים מהם אי אפשר ליקח כמותו לאחר מכאן והאריך לומר שמותר משום דבר האבד גם הראב"ד כתב כן וגם להרמב"ן שחלק על הראב"ד אין נראה שיקפיד במכירה להצריך שיהא נפסד בקרן דכיון שהפרקמטיא היא בידו והוא מוצא מי שקונה אותה עתה ביוקר ובריוח גדול ואחר המועד לא יתנו לו כ"כ ריוח אין לך הפסד מן הקרן גדול מזה שהרי עתה שוה סחורתו כמו שנותנין בה וזה דעת ר"י בר בון איברא שהר"מ מקוצי כתב שאפי' למכור צריך שיהיה פוחת מן הקרן ונראה שפוסק כרבי מונא או שהיה לו נסחא אחרת בירושלמי או שלא היה מפרש אותו כפירוש הנכון שפירש הריא"ג עכ"ל :

ומ"ש שפסק הר"מ מקוצי כרבי מונא לא דק שסמ"ג לא הביא אלא דברי ר"י בר בון : וכתב הריב"ש בסוף דבריו בדברים כאלה שהם מדרבנן ויש הרבה מן המתירים אין לחוש לגעור במקילים ולהוכיח אותם וגם אני כך דרכי אלא שלבא לישאל אני אומר כי יש מתירים ויש אוסרים וראוי להחמיר כדברי הרמב"ן ושכן אני מחמיר לעצמי והשומע ישמע והחדל יחדל עכ"ל (ב) ולע"ד נראה שמאחר שהרמב"ם והרא"ש והראב"ד וסמ"ג וקצת מפרשים מתירין וכ"כ מדברי הרי"ף והגאונים שכתבו הירושלמי כתם דמשמע דאפי' כדי להשתכר ולעשות סחורה מותר לקנות ולמכור בשיירא יש לסמוך עליהם הלכה למעשה ולהורות להיתר במקום שאין להם מנהג קבוע לאסור : **ואיכא** למידק כיון דהרא"ש סבר דהעברת ריוח הוי כדבר האבד למה כתב שאם יום השוק הוא במועד ויכול עתה למכור סחורתו בריוח ולאחר המועד לא יוכל להרויח כל כך אבל מן הקרן לא יפסיד אסור במועד ונראה לומר דשאני התם שיום השוק הוא יום אחד בשבוע מבני העיר וסביבותיה וכיון שהוא מצוי בכל שבוע נגלה שאין כאן הפסד שאם לא מכרו ביום שוק של שבוע זו ימכרנו ביום שוק של שבוע הבא ומפני ספק שמא לא ימכרנו כל כך ביוקר לא שרינן ליה למכרו במועד דהא אפשר שביום שוק הבא ימכרנו ג"כ ביוקר : **ומ"ש** הרא"ש ולאחר המועד לא יוכל להרויח כל כך היינו לומר דאפשר דלא ירויח כל כך וכיון דלאו דבר האבד בודאי הוא אסור אבל שיירות כיון שהוא דבר שאינו מצוי תמיד הוי דבר האבד בודאי ומפני כך התירו · אחרי שכתבתי זה מצאתי שכתב כוה ז"ל בתשובה דלא מקרי דבר האבד אלא ספינות או שיירות שבאו וקונין ביוקר או מוכרין בזול ולא ימצא כיוצא בזה אחר המועד אבל הלו אם לא ימכרו ביום השוק שבתוך המועד ימכרו בשוק שלאחר המועד לא הוי דבר האבד עכ"ל · וזה מבואר כמ"ש (ג) :

וכתב מהרי"ו קולן בשורש ק"ח על דבר ההלואה לא"י על המשכונות דאתריה דמר כיון שהוא דבר קבוע לעולם באותו עיר להיות היריד תמיד בתוך חג הפסח וכן בחג הסוכות הדעת מכרעת דבכה"ג שרי אפי' פרקמטיא גמורה דכדבר האבד דמי כיון שהוא עיקר מחייתם וריוח שלהם ואם יאסר עליהם דבר זה הרי הם יורדים לחייהם ופשיטא דעדיף משיירא שנזדמנה ומבקשת לצאת ואפי' הפוסקים החולקים ואומרים דכיון שלא בא לידו עדיין דלא מקרי דבר האבד אפשר דבכה"ג מודו דכיון שידוע הוה בלי ספק שהסוחרים באים המיד למועד היריד הקבוע חשיב כבא לידו ודוגמא לדבר מצינו בפ"ב דבתרא (כא :) וכו' · מ"מ אע"פ שאנו מדמים לא הייתי אומר לעשות מעשה אם לא מכח מנהג ע"כ · וכתב עוד דמכ"ש שהן יכולין למכור המשכונות שכבר נהלטו ואי זה נקרא מכוין מלאכתו במועד שהרי א"א בענין אחר וגם אם היה מזדמן להם קונה ביוקר כאשר בימי היריד לא היו ממתינים אלא אדרבה פשיטא שהיו מוכרים מיד פשיטא הוא שאין זה נקרא מכוין מלאכתו במועד ועוד האריך בדבר : **ומ"ש** רבינו אבל מציאה אסור לטרוח ולחפש אחריה כגון נהר שהציף דגים וכו' בספ"ק דמ"ק (יא :) בדיתא לבאי כוורי שרא רבא מידי דמיזל אתיי ומימלח א"ל אביי והא אנן כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד כובשן הכן

שוולא עוד יותר ודבריו נכונים וכן פסק בש"ע : **ובן** אם באו שיירות וכו' שם כתב הרא"ש כך על פי הירושלמי וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מה' י"ט וכ"כ סמ"ג ורוב פוסקים ודלא כהרמב"ן ודלא כמ"ש המרדכי בשם ר"ת לאיסור פסק ב"י הלכה למעשה להיתר וכן בירידים מותר למכור ולקנות כיון שקבועים מזמן לזמן אבל ביומא דשוקא שהוא יום אחד בשבוע אסור וכן פסק בש"ע ועיין בב"י שהאריך : **אבל** מציאה אסור וכו' כתב ב"י דלא דמי לשיירא דמותר כיון דאיכא מצויה תמיד דהתם ודאי חשיב דבר האבד כיון דפרקמטיא היא ודעתם של ב"א עליה להרויח ממנו פרנסתם אבל מציאה אינה מצויה כלל ואין דעתם עליה כלל לא חשיב דבר האבד א"נ מליחת דגים הוה מלאכה ואיכא טירחא לא שרינן לה משום רווחא ועי"ל מציאה ליכא פסידא אלא רווחא בעלמא היא אבל פרקמטיא ביטול דידה פסידא היא וע"ש : מי

דרכי משה

הוא ולא שרי אלא במקום דמותר לתבוע החובות] : (ב) וכתב האגור והמנהג שלא למחות ביד העושים ונוהגים היתר והמתע"ב : (ג) ונראה דוקא ביום השוק השכיח בכל שבוע ושבוע ולכן אסור אבל ביום השוק דאינו שכיח הוה דינו כשיירות הבאות וכ"כ מהרי"ק שורש ק"ח דיריד שאינו שכיח הוה כשיירות שאינן מצויות ומיהו נראה דכל זה לא שרי אלא שיום השוק בעירו או שהשיירות באו לעירו אבל שיסע בסחורתו על יום השוק למקום אחר לכ"ע אסור אם לא בדבר האבד וכמ"ש לעיל סימן תקל"ח ומיהו אפשר לומר דאם לא יוכל להרויח אחר המועד כמו במועד אף כה"ג שרי לדעת המתירים שסוברים דהעברת הריוח הוה כדבר האבד וכבר נתבאר לעיל סימן תקל"ח דבדבר האבד ממש לא בעינן צנעה ומותר לעשות אפילו בפרהסיא כתב הכלבו תגר שקונה מזה ומוכר לזה מיד וחוזר וקונה ומוכר מותר לקנות ולמכור דהוי דבר האבד

פרישה

שהיה בדעתו להוציא וכ"ה רמ"א : (ג) **והרמב"ן** ז"ל כתב דוקא למכור להם מותר כל דבר כו' מה שמחלק בין למכור בין לקנות הטעם הוא כיון שפרקמטיא היא בידו והוא מוצא מי שקונה אותה עתה ביוקר ובריוח גדול ואחר המועד לא יתנו לו כ"כ ריוח אין לך הפסד מן הקרן גדול מזה שהרי עתה שוה סחורתו כמו שנותנים בה משא"כ לקנות דלא בא לידו ואין שייך האי טעמא וכה"ג כתב הריב"ש והביאו ב"י בסימן זה : (ד) **וא"א** הרא"ש ז"ל לא חילק בזה דס"ל דהעברת ריוח מקרי דבר האבוד ומטעם זה מותר להלוות והטעם דאין בכל זה מלאכה גמורה דאפילו בי"ט אינו אלא מדבריהם גזירה שמא יכתוב ובח"ה התירו משום העברת ריוח כ"כ המ"מ וה"ה ליסע לירידים הקבועים מותר אפי' מעיר לעיר אבל הירידים שבכל שבוע יש יום אחד שבאים שם סביבותיה אסור שאם לא ימכרו היום ימכרו ביום השוק אחר : (ה) **אבל** מציאה אסור לטרוח כו' הטעם משום דגבי מציאה לא הוציא עליו שום קרן וליכא הפסד כלל משא"כ בסחורה דהוצאת ממונו נכנס הוי הפסד דאילו היה כמעות בידו הוי מרויח בהם וכעין זה כתב הרא"ש דשאני מציאה דליכא משום

דרישה

עדיף מכרם אונן בכור דלא קנסו בנו אחריו · ואני אומר דלא על רבינו יתומם לבד היה לו לתמוה אלא גם על המפרשים שכתב ר"י בשמם לכן נלע"ד לייסב דברי ר"י הכי ועיקר דיוקו הוא מריש פ' מי שהפך דבעי מיניה ר' ירמיה מר' זירא כיון מלאכתו במועד ומת מהו שיקנסו בנו אחריו את"ל כרם אונן בכור קנסו בנו אחריו משום דאיסורא דאורייתא ע"כ ופירש"י אבל האי כיון דמלאכתו במועד דלאו איסורא דאורייתא הוא דהא בלא מתכוין מותר לגמרי הוי מוכח בהדיא מתוך סוגיא זו דעד כאן לא קבעי אלא במתכוין מלאכתו במועד והוא דבר האבד שאין איסורא דאורייתא אבל בדבר שאינו אבוד פשיטא ליה דקונסים בנו אחריו כיון דאיסורא דאורייתא ואף על גב דבהדיא פשטינא בפ' כל פסולי המוקדשין דכרם אונן בכור לא היו קנסו בנו אחריו י"ל שאני כרם אונן בכור דלא עשה אלא חד איסורא לכך לא היו קונסו לבנו אבל הכא כיון מלאכתו במועד והוא דבר שאינו אבוד דעביד תרתי כיון מלאכתו במועד ועביד איסורא דאורייתא יש לומר דלכך קנסוהו שלא יעשנה ואם מת קנסו בנו :

ומ"ש

חדושי הגהות

תקלט * גירסת או אי אפשר לקיימה אלא צ"ל אז יקנו ממנו וכו' ואם נגרוס או יקנו כו' כצ"ל או יקנו ממנו ואינו מצוי שיבואו שיירות כאלו וגו' וב' גירסות אלו מצאתי בקצת

מי שמלוה לחבירו וכו' נראה דאפילו לחבירו דאיכא למיחש שיערימו יחד ואפ"ה מותר ורבינו נמי לא השיג על זה אלא במלוה לחבירו לפי שהם יערימו וכו' וכ"כ בהג"א בשם א"ז להתיר במלוה לעו"ג: **אבל** יותר מכדי שתייתו לא יקנה דהו"ל כקונה סחורה להרויח דאסור מיהו אם הוא בענין שיגיע לו ריוח גדול שאינו מצוי לו אח"כ כדי להרויח בו כל כך דמי לשיירות ושרי לקנות יותר מכדי שתייתן וכן נראה מדברי ב"י וכ"כ בהגהת ש"ע:

ואם הוא מוכר ירק וכו' שם רב הונא שרי להו להני כרופייתא למיזל לזבוני כי אורחייהו בשוקא ואותבוה מדתניא ערב י"ט האחרון של חג מוציא ומעטר את שוקי העיר בפירות בשביל כבוד י"ט האחרון מפני כבוד י"ט אחרון אין שלא מפני כבוד י"ט האחרון לא לא קשיא הא בפירי הא בתבלין פירש"י בתבלין מוכר כדרכו כגון כרוב' וכרשינין הכל יודעין דלצורך המועד הן וליכא חשד' שאין ראויין להתקיים הלכך אפילו בפרהסיא מותר עכ"ל נראה דהני כרופייתא פירושו מוכרי כרוב וכרשינין שאינן ראויים להתקיי' ועל פי פירוש זה כתב רבינו ואם הוא מוכר ירק וכו' אבל התו' בשם הר"פ הקשה על פירש"י שפי' תבלין כרוב וכרשינין דאינן תבלין וכתב בשם הערוך דפירוש כרופייתא מוכרי מיני בשמים וא"כ מה שכתוב בפירש"י שלנו כרופייתא מוכרי בשמים אינו מפירש"י אלא הגה"ה היתה כתובה בגליון והכניסוה הסופרים בפנים אבל רבינו נמשך אחר פרש"י שהרי לא כתב תבלין שהן בשמים מותר למכור כדרכו אלמא דס"ל דפי' תבלין הוא ירק כגון כרוב וכרשינין ונראה דדעת רבינו דפרש"י עיקר דלשון תבלין משמעו בשמים ומשמעו נמי כל מה שנותנין בקדרה לתקן התבשיל וכל דבר שהוא תיקון לדבר אחר נקרא תבלין וכיון דהכא צריך לפרש דמותר כדרכו לפי שאין ראויין להתקיים א"כ בע"כ ירק הוא ונקרא תבלין לפי שהכרוב והכרשינין הם מתקנין התבשיל שנותנין טעם בתוכו כמו בצל וקפלוט גם הרי"ף והרא"ש והרמב"ם לא כתבו אלא תבלין בסתם כלשון הגמרא ואפשר דגם הם תופסים פרש"י וקושיית התוס' בשם הר"פ אינה קושיא דלשון תבלין לפעמים פירושו בשמים ולפעמים פירושו מיני ירקות שמתקנים בהם הקדרה וכמו שפירש"י בחומש על תובל קין שתבל והתקין אומנות קין מיהו במרדכי הארוך מפרש דתבלין היינו בשמים דמותר למכור בפרהסיא לפי שדרכו ליקח לצורך המועד ואעפ"י שהן דברים המתקיימים עד החול שרי ודוקא פירות וכסות וכלים דברים המתקיימים עד החול לא שרי אלא בצינעא כיון דאית בהו תרתי חדא שאינו ניכר כל כך שהוא לצורך המועד אידך שהן דברים המתקיימים עד החול אבל דברים שאין מתקיימים אפילו אינו ניכר שהוא לצורך המועד • א"כ דברים המתקיימים וניכר שהוא לצורך המועד כגון בשמים שרי והכי נקטינן: **ומ"ש** ועי"ט האחרון וכו' כתב ב"י דמשמע מדברי הרמב"ם דלא התירו לעטר השוק בפירות אלא בערב י"ט האחרון של חג הסוכות מפני כבוד הרגל דרגל בפני עצמו הוא אבל לענין למכור בפרהסיא מותר אף בי"ט האחרון של פסח עכ"ל אבל מדברי רבינו משמע דאף לעטר השוק בפירות מותר אף בערב י"ט האחרון של פסח והכי משמע פשטא דלישנא דסתמא דתלמודא דהביאו הרי"ף והרא"ש ולא חילקו כלל: **אין** לוקחין בתים ואבנים וכו' כך היא גירסת הרי"ף והרא"ש וכתב בהגהת אשיר"י וצריך לאבנים כגון שהיה כותלו רעוע דסותרו ובונהו בי"ט והתירו סופו משום תחילתו עכ"ל אבל בסדר המשנה לא גרסינן אבנים וכן הרמב"ם ספ"ז לא הזכיר אבנים אלא בתים ועבדים ובהמה:

בנין

תנן א"ל ה"כ מתאכלי אגב איללא וכבר כתבתי זה בסי' תקל"ג ושם נתפרש וא"ת מהטעם שהתירו בשיירות מפני שהוא דבר שאינו מצוי תמיד היה להם להתיר במציאה שהוא יותר בלתי מצוי ונראה דשיירות דמידי דפרקמטיא הוא ולפי שבני אדם מרויחים בו פרנסתם דעתם עליו והלכך חשיב דבר האבד אבל מציאה שמתוך שאינה מצויה כלל כמעט אין דעתם של בני אדם עליו לא חשיב דבר האבד ואחר שכתבתי זה מצאתי להרא"ש שהקשה קושיא זו בשם הראב"ד ותירץ דשאני מציאה דליכא שום פסידא אלא רווחא בעלמא הוא אבל פרקמטיא ביטול דידה פסידא הוא אי נמי ע"כ לא שרינן משום רווחא אלא מקח וממכר שהוא דרך כל אדם לא מקרי מלאכה וגם ליכא טרחא אבל מליחת דגים מיקרי מלאכה ואיכא טרחא לא שרינן לה משום רווחא עכ"ל: **מי** שמלוה לחבירו על חפץ על תנאי שאם לא יפרע לו לסוף ח' ימים שיהא קנוי לו יש מתירין וכו' כ"כ בהג"א ספ"ק דמ"ק בשם א"ז וז"ל אם הלוה ישראל מעות לעו"ג שלא בריבית על הסחורה ע"מ שאם לא יפרע אחר ח' ימים שתהא הסחורה קנויה אחר ח' ימים לישראל המלוה אפשר דמותר מ"מ יש להשתיק על העושה בו כפרקמטיא גמורה עכ"ל: **עו"ג** שפרע יין לישראל בחובו מותר לקבלו ממנו כ"כ הרא"ש בפ' מי שהפך וכתבתיו בסימן תקל"ד: **ומ"ש** ומי שצריך לקנות יין בעת בציר וכו' עד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד גם זה מדברי הרא"ש שם וכתבתיו בסי' הנזכר: **ומ"ש** אבל יותר מכדי צורך שתייתו לא יקנה הם דברי רבינו וטעמו מפני שהוא כעשיית סחורה דאסור ויש לדחוק ולומר דכיון דאינו מצוי תדיר הוי כדין השיירות דשרי וכתבו התוס' גבי הא דאמרינן (י:) דדבר האבד מותר לאסור לקנות סחורה שמא תהיה יותר ביוקר לאחר המועד אבל לקנות יין כשר בתוך המועד מותר וה"ר יוסף פי' דיש לאסור דאע"פ שלא ימצא בזול הרי ימצא ביוקר ואין זה דבר האבד ע"כ • וגם בהג"א כתב בשם א"ז לקנות יין ולדרכו לצורך החול לא שמעינן מנין ראיה להתיר ואפי' אם יש לירא שיתייקר אחר המועד ואין רוצה לומר אסור היכא שיתייקר ואפי' את"ל דמותר צריך לקנות בצנעא עכ"ל והמרדכי כתב לקנות יין במועד שלא לצורך המועד אע"פ שיתייקר לאחר המועד אין ביד ר"ת להתיר ורשב"ם היה שותק מלומר לא אסור ולא היתר דמוטב שיהיו שוגגין ואל יהו מזידין אך המשכיל יזהר עכ"ל ומדברי הרא"ש ודאי נראה דהביא להתיר שכתב ומי שצריך לקנות יין בעת הבציר לצורך שתיית כל השנה ואם יעבור המועד לא ימצא כמו שמוצא עתה דבר האבד הוא ומותר ומדכתב ואם יעבור המועד לא ימצא כמו שמוצא עתה משמע דלאחר המועד ימצא אלא שלא ימצא כל כך בזול כמו שמוצא עתה ואפ"ה מותר: **מוכרי** פירות כסות וכלים לצורך המועד מותרים בצנעא משנה בפ"ב דמ"ק (יג:) וכ"כ ה"ה שמפני שאומנתן בכך כל השנה בעי צנעה אע"פ שהוא לצורך המועד וזהו שהזכירו מוכרי: **ומ"ש** כגון אם חנותו פתוח לר"ה כו' ברייתא שם: **ומ"ש** ואם הוא מוכר ירקוכו' שם רב יהודה שרי להנהו כרופייתא למיזל לזבוני כי אורחייהו בשוקא ואותבוה מדתניא עי"ט האחרון של חג מוציא ומעטר את שוקי העיר בפירות בשביל כבוד יום טוב האחרון מפני כבוד יום טוב האחרון אין שלא מפני כבוד יום טוב לא לא קשיא הא בפירי הא בתבלין ופירש"י כרופייתא. מוכרי בשמים: בתבלין • מוכר כדרכו כגון כרוב וכרשינין הכל יודעין דלצורך המועד הן וליכא חשדא שאין ראויין להתקיים הלכך אפי' בפרהסיא מותר וז"ל הרמב"ם מוכרי תבלין מוכרין כדרכן בפרהסיא וכתב ה"ה מפני שהדבר ידוע דתבלין לצורך סעודת היום לוקחין אותו ע"כ:

לכבשם אא"כ יהו ראויין לאכול מהם במועד: מי שמלוה לחבירו על חפץ על תנאי שאם לא יפרע לו לסוף ח' ימים שיהא קנוי לו יש מתירין שהרי עיקר הקנייה היא לאחר המועד ואינו נראה להתיר שא"כ מותר כל משא ומתן שהם יערימו לעשות כן: עו"ג שפרע לישראל יין בחובו מותר לקבלו ממנו דכמציל מידו דמי ומי שצריך לקנות יין בעת בציר לצורך שתיית כל השנה ואם יעבור המועד לא ימצא כמו שמוצא עתה דבר האבוד הוא ומותר • ומותר לקנות ולתקן החביות ולזופתן ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד אבל יותר מכדי צורך שתייתו לא יקנה: (ו) מוכרי [פירות] כסות וכלים לצורך המועד מותרין בצנעה כגון אם חנותו פתוח לרה"ר פותח הציו ומניח הציו נעול ואם הוא פתוח לסטיו פותח כדרכו ואם הוא מוכר ירק וכל דבר שאינו מתקיים (ז) פותח ומוכר כדרכו [א] ועי"ט האחרון מוכרין כדרכן ומעטרין השוק בפירות משום כבוד י"ט האחרון י"א שצריך ליזהר בעי"ט האחרון שלא להכין ליום ב' של י"ט אלא ע"י הערמה שיאכל ממנו מעט בו ביום דכיון דבקיאינן בקביעא דירחא הו"ל חול וא"כ מכין מחול המועד לחול ונ"ל דאדרבה שאין ליזהר בכך כי היכי דלא אתו לזלזולי בי"ט שני דמהאי טעמא נמי לא מבדילינן בליל ב' כי היכי דלא לזלזולי ביה ולא ראיתי לא"א הרא"ש ז"ל נזהר בזה • (ח) ואין לוקחין בתים ואבנים עבדים ושפחות אלא לצורך המועד או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל שאז מותר לקנות ממנו כל דבר: בענין הלואה בריבית לעו"ג יש אוסרים שדומה לסחורה וכתב ר"ת להתיר דלא מיקרי פרקמטיא אלא משא ומתן של סחורה ולא הלואה וכתב ר"י כיון שר"ת התיר ורוב בני אדם נוהגין היתר

ועי"ט האחרון מוכרין כדרכן וכו' שם וכתב הרמב"ם דהיינו עי"ט אחרון של סוכות וכתב ה"ה שכן הוא כדבריו לפי שי"ט האחרון של חג הוא רגל בפני עצמו ומעטרין את השוק לכבוד הרגל מה שאין כן בי"ט האחרון של פסח ע"כ ואפשר דלענין למכור בפרהסיא אפי' בעי"ט האחרון של פסח נמי מותר ולא הזכיר עי"ט האחרון של חג הסוכות אלא לענין עיטור השוק בפירות דבעי"ט האחרון של פסח אין מעטרין: **וי"א** אומרים שצריך ליזהר בעי"ט האחרון שלא להכין ליום שני של י"ט וכו' וראיתי לא"א הרא"ש ז"ל נזהר בזה כך הגירסא בספרינו ובספר אחר מצאתי דגרים ולא ראיתי והיא הגירסא נכונה מפני שהיה מנהג העולם שאינם נזהרים בכך: **אין** לוקחין בתים אבנים ובהמה אלא לצורך המועד או לצורך המוכר כו' משנה בפ"ב דמ"ק (שם י) וכ' בהג"א דמשכחת אבנים שיהיו לצורך המועד כגון שהיה כותלו גרוע דסותרו ובונהו בי"ט והתירו סופו משום תחלתו וכתבו התוס' אין לוקחין בתים עבדים וכו' אלא לצורך המועד פירש ה"ר יוסף דה"ה בשאר דברים צריך לצורך המועד דהא אסור למכור פירות אלא לצורך המועד אלא רבותא קמ"ל דאפילו הני דהוין בפרהסיא שרי לצורך המועד וצ"ע אי צריך בהני צנעא כמו בההיא דפירות כסות וכלים וה"ה כתב אין לוקחין בתים עבדים וכו' פי' אין זה בלוקח מן השיירא אלא בלוקח כדרכו וכ"ל פירושא ששאר דברים כיון שצריך להם אף על כי שא"צ להם במועד רשאי הוא לקנותן לפי שמקח וממכר אינו אסור דבר תורה אפי' בי"ט ולפיכך במועד כל שהוא צריך לו או להשתכר שמוצא בזול לפי דעת רבינו והרא"ה מותר הוא לקניתו אבל בתים ועבדים ובהמה כיון דאוושי ואוושא מלתא לא התירו לקנות אלא לצורך המועד או לצורך המוכר ושדות וכרמים דאוושא מלתא ג"כ איכא למימר דאין לוקחין ומתניתין לא תנא להו לפי שאין לומר בכן לצורך המועד ולא תנא מה שצריך לעשות בו מלאכה קודם שיהנה ממנו עכ"ל • וכתוב עוד בהגהות אשיר"י אהא דאמרינן דמותר לשכור הפועל שאין לו מה יאכל לעשות מלאכה שאינה לצורך המועד אפי' יש למוכר ואין לשכיר הצריך להשתכר כדי להוליכו לבית הקונה מה יאכל מותר להם להקנות משום שישתכר השכיר וה"ה לפירות וכסות שמותר לקנות בצנעה לצורך המועד • כתב הכלבו שפירש ריב"א דמותר לקנות מנעלים חדשים במועד אמנם אומרים שאבי העזרי אוסר והר"ף כתב מיהו נהגו העולם עתה לקנות כלים חדשים (ב עבסי' תקמ"א בכ"י) : **בענין** הלואה בריבית לעו"ג יש אוסרים שדומה לסחורה וכתב רבי' תם להתיר וכו' עד וויליאוהו לשמחת יום טוב הכל מדברי הרא"ש והמרדכי בסוף פ"ק וכ"כ הגה"מ וסמ"ג וכבר כתבתי בסי' זה דיעות בדבר :

ומ"ש

דרישה

סי' תקלט [א] **ועי"ט** האחרון מוכרין כדרכן וכתב ב"י בשם הרמב"ם כו' ולפי מה שפי' ב"י דברי הרמב"ם לענין למכור בפרהסיא אפי' בעי"ט האחרון של פסח נמי מותר ולא הזכיר עי"ט האחרון של חג הסוכות אלא לענין העיטור השוק בפירות דבעי"ט האחרון של פסח אסור ולפ"ז ק"ק מאי פריך בגמרא מהא דתניא עי"ט האחרון של חג מוציא ומעטר כו' עי"ט האחרון אין שלא מפני כבוד י"ט לא כו' ומה פריך אפילו בשאר יום דה"ה נמי מותר והא דנקט עי"ט האחרון לענין עיטור נקט דבשאר חול המועד אין מעטרין וצ"ל דפריך מהא דקאמר מוציא ר"ל למכור דמשמע דוקא מעי"ט האחרון כו' • ב"י בשם הגהות אשר"י שכתבו אפי' יש למוכר ואין לשכיר הצריך להשתכר כדי להוליכו לבית הקונה מה יאכל מותר כו' נראה דה"פ ר"ל הא דשרי לקנות בצינע' לצורך מועד ל"ד לצורך הקונה

פרשה

משום פסידא אלא רווחא בעלמא הוא אבל פרקמטיא ביטול דידה פסידא הוא א"נ ע"כ לא שרינן משום רווחא אלא מקח וממכר שהוא דרך כל אדם לא מקרי מלאכה וגם ליכא טירחא אבל מליחת דגים מקריא מלאכה ואיכא טירחא לא שרינן משום רווחא עכ"ל: (ו) **מוכרי** פירות כסות כו' כתב המ"מ מפני שאומנתן בכך כל השנה בעי צינעא אעפ"י שהוא לצורך המועד וזהו שהזכירו מוכרי: (ז) **פותח** ומוכר כדרכו שהכל יודעים שקונה לצורך המועד: (ח) **אין** לוקחים בתים ועבדים כו' עיין ב"י ובמ"מ: ומלשון

חדושי הגהות

בקצת ספרי הטורים הישנים : ב לא ידעתי כוונתו בזה ואולי כיון שכתוב בד"מ הנדפס בפ"ע על דברי הכלבו שכ"כ גם בתשב"ץ והמדפיסים שהעתיקו כל דבר הנוסף אשר מצאו בד"מ כתבו כאן עיין סימן תקמ"א וכוונתם בזה שהב"י כ"כ לקמן בשם התשב"ץ וכזה עשו הרבה פעמים ועמ"ש בסי' תקנ"א ס"ק ב':

היתר אין בידי לאסור והמחמיר תבא עליו ברכה ואני רגיל לומר למלוים בחול המועד שיקחו מיד העו"ג ריבית של שבוע הראשון ויוציאוהו לשמחת י"ט והה"ר מאיר מרוטנבור"ק כתב שמותר להלוות למכירין ובלבד שילוה להם שבוע הראשון בחנם וא"א הרא"ש ז"ל התיר למכירין אפי' אם יקח השבוע הראשון וז"ל בתשובה ובאשכנז הירא את דבר ה' נוהגין איסור בהלואה בריבית לעו"ג בחול המועד ואני התרתי בביתי להלוות לאלו שרגילין תמיד ללות בביתי שאם לא ילוה להם ילכו ללות במקום אחר וירגילום לבא אצלם ואיכא פסידא :

תקמ **בנין** אפי' כל שהוא אסור ואם נפרץ גדר שדהו מקרהו בהוצא ודפנא או צר בצרור ואינו טח בטיט ושל חצירו בונהו כדרכו אבל אסור לסותרו כדי לחזור ולבנותו ואם הוא מסוכן ונוטה ליפול מותר לסותרו ולהזו' ולבנותו מותר ליטול גבשושי' שבבי' ומותר לעשות מעקה לגג ומרפסת מעשה הדיוט כגון בהוצא ודפנא או צר בצרור ואינו טח בטיט · סדקין שבגג שהמים יורדין דרך שם מותר לסותמן ביד ובלבד שלא יעשה מעשה אומן במחצלים שהוא כלי האומנות ציר הדלת והמפתח והצנור והקורה שנשברו אפי' מעי"ט יכול לתקנם בח"ה לא שנא הן של עץ או של ברזל ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד : מותר לבנות ארוות סוסים פי' אבוס שיאכלו בהן מעשה הדיוט ולבנות ספסל קטן או אצטבא לצורך המועד כתב הרי"ף י"מ אצטבא בניין שעושין מאבנים או מטיט ולא נהירא דזה הוי בנין גמור אלא נ"ל אצטבא כעין ספסל שלנו : נסר שמחברין לו רגלים וכן ארוות (סוסים) דשרי לאו בנין גמור אלא להושיב האבוס של בהמה למקומו וא"א הרא"ש ז"ל כתב בסתם ונראה שדעתו להתיר אפילו של בנין : תנור שראוי להתייבש בענין שיהיה ראוי לאפות בו במועד מותר לעשותו ואם לאו

ומ"ש בשם הר"ח כ"כ שם בהג"א וז"ל ר"י היה מורה שלכה להעשה להלוות למערופות שלו בחנם שבת רא[illegible] שבמועד בסוכה ואם יעכב יותר יתן ריבית מסם והילך וז"ל הרא"ש בתשובה לענין הלואה בח"ה אע"ג דדמי לפרקמטיא אינו דומה לגמרי כי בקניית פרקמטיא יש טורח גדול בעיון שדקדוק של מקח ומתוך טרדתו ימנע משמחת י"ט וגם לפעמים יקנה ביוקר וילטער ואם ימכור במועד לפעמים בפחות ממה שקנה איכא פסידא אבל במלוה בריבית שמחה היא וגם ליכא טרחא כולי האי ולהכי הקילו בה והתירו ע"י שמוליא הריוח של אותה שבוע במועד יותר על מה שהיה מוליא אם לא היה לו זה הריוח ומ"ש במנהגי הר"מ שלמערופות שלו היה מלוה בחנם אותה שבוע כדי שלא יסורו ממנו ודבר האבד מותר מאחר שחושב אותו דבר האבד לא ידעתי למה היה מלוה בחנם אפי' בשכר מותר כמו שיירא העוברת עכ"ל והגאון מהר"י קולון כתב בשורש ק"ח דמאחר שדעת ר"י נוטה לאסור להלות בריבית היה לו לחלוק ולומר דע"כ לא פליג רבינו תם על ר"י אלא דוקא בהלואה דאשראי שאינה על המשכון אבל במלוה על המשכון שצריך המלוה לעיין ולשום המשכון כדי לדעת כמה יכול להלוות עליו דמיא טפי למשא ומתן של סחורה מ"מ מאחר שכבר פשט המנהג פשיטא שאין בידינו למחות אפי' היתה הלכה ברורה לאסור דהנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין וכו' וגם מתוך מ"ש בטא"ח מי שמלוה לחבירו על הפך על תנאי שאם לא יפרע לו תוך שמנה ימים שיהיה קנוי לו וכו' משמע דלא איפליגו אלא משום הקנייה אבל בהלואה גופא לא פליגי דשרי ואע"ג דהויא על המשכון עד כאן ולענין הלכה כיון דאיסור מלאכה בח"ה דרבנן והרא"ש דברא וגדול הוא וגם מהר"י קולון כתב שכך פשט המנהג הכי נקטינן :

וכתב עוד בהג"א וגם להתנות וליקח ערבות במועד על מלו' שלאחר מועד כתב דיכול להיות שהוא מותר וכבר כתבתי בסי' זה דברי הג"א בדין אם מותר להפרע וכתבתי בשם ה"ה דלד"ה מותר לזקוף חוב העו"ג כדי להבטיח מה שהוא חייב לו וכן מותר להפרע ממנו שכל זה בכלל דבר האבד הוא לד"ה וכ"כ ב"י : **ומ"ש** רבינו בשם הרא"ש בתשובה איני יודע למה חזר רבינו אחר דבריו בתשובה שהרי בספ"ק דמ"ק כתב לשון זה בעצמו · כתבו התוס' בספ"ק דמ"ק דהלואה דשולחנות בקביעות וחילוף נראה דחשיב פרקמטיא ואפי' לדעת ר"ת אסור עכ"ל (ד) :

תקמ בנין אפי' כל שהוא אסור הכי משמע בפרק קמא דמ"ק (ז') : **ומ"ש** ואם נפרץ גדר שדהו מקרהו בהוצא ודפנא או צר בצרור וכו' בפ"ק (ו:) תנן מקרין את הפרצה במועד ופירש"י שאם נפלה מקלתה חוזר ומתקנה במועד ובגמרא (ז:) כיצד מקרין רב יוסף אמר בהוצא ודפנא מתני' תנא וצר בצרור ואינו טח בטיט ופירש"י הוצא · ענפי דקלים : ודפנא · בוי"ר וקא עביד גדר מדפנא ומגדל אותה מהוצא דקל : צר בצרור · מניח אבנים זה על גב זה : א"ר חסדא ל"ש אלא כותל גנה אבל כותל חצר בונה כדרכו ופי' רש"י בכותל גנה · דליכא פסידא יתירא אי עיילי בה אנשי : אבל בכותל חצר בונה כדרכו · דאיכא פסידא יתירא אי עיילי בה גנבי וגנבי ממוניה : **כתבו** התוס' בשם הר"ף דהא דכותל חצר בונה כדרכו דוקא במקום סמוך לר"ה שיש לחוש לגנבים אבל בין חצר לחצר ומשום בני חצר אסור לבנות כדרכו : וגם המרדכי כתב בשם ר"י דכותל שבין ב' חצירות ושכיני ישראל דליכא למיחש לגנבי אסור לבנותו כדרכו אלא שלא כדרכו כגון צר בצרור ואינו טח בטיט או הוצא ודפנא וכ"כ הגה"מ וכ"כ סמ"ק · וכ' ה"ה גבי הא דשרי למבני אצטבא דלפי דברי הרמב"ן כותל חצר שנפל מפני שמירת ביתו עשאוהו כצורך אוכל נפש לפי שהוא דבר האבד ואינו צריך שינוי : **ומ"ש** רבינו אבל אסור לסותרו כדי לבנותו כך מפרש שם בגמרא : **ומ"ש** ואם הוא מסוכן ונוטה ליפול מותר לסתרו ולחזור ולבנותו ברייתא שם ומפרש טעמא דסתר ליה מפני הסכנה ופריך דלסתור ולא ליבני ומשני א"כ מימנע ולא סתר · וכתב ב"י בשם הראב"ד דל"ג נוטה לר"ה דאפי' למבוי או לחצר מותר מפני שהכל סכנה וכ"כ ר"י והמרדכי כתב וז"ל אף כי יש לחוש לגנבי כמו בסמוך לר"ה אינו מותר לבנותו כדרכו אא"כ נפרץ מאיליו אבל לסתור ולבנותו אסור אפי' רעועה וגוהה דלא התירו לסתור ולבנות אלא א"כ גוהה לר"ה מפני סכנת נפשות וה"ה אם היה מקום שהגנב בא על עסקי נפשות ואיכא למיחש לסכנת נפשות נראה לר"י דמותר אף לסתור ולבנות כותל הצר אם הוא רעוע וגוהה עכ"ל ודברי ב"י ור"י נראין עיקר : **מותר** ליטול גבשושית שבבית כ"כ בפסקי התוס' בפ"ק דמועד קטן וכ"כ סמ"ג וסמ"ק וכ"כ הגהות מיימוניות בשם ס"ה דאע"ג דמלאכה גמורה היא ואינו דבר האבד שרי בח"ה כיון שאינה מלאכה של טורח :

ומותר לעשות מעקה לגג ולמרפסת מעשה הדיוט משנה בפרק קמא דמ"ק (יא') : **ומ"ש** כגון בהוצא ודפנא או צר בצרור וכו' שם בגמרא :

סדקין שבגג שהמים יורדים דרך שם מותר לסותמן ביד ובלבד שלא יעשה מעשה אומן במחללים כו' משנה שם שפין את הסדקים ומעגלין אותן במעגל' ביד וברגל אבל לא במחללים ובגמרא השתא במעגלה אמרת שרי ביד וברגל מיבעיא ה"ק שפין את הסדקין ומעגלין אותן כעין מעגלה ביד וברגל אבל לא במחללים ופירש"י כעין מעגילה · ולא מעגילה ממש אלא כעין מעגילה ביד וברגל וכ"כ כל הפוסקים ודלא כדמשמע מדברי ר"י דשרי להעגיל במעגילה :

ציר הדלת והמפתח והצנור והקורה שנשברו אפי' מעי"ט יכול לתקנם וכו' משנה שם הציר והצנור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו מתקנן במועד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד · ופירש"י צנור הוא חור שבאסקופה התחתונה : הקורה · מה שעל הפתח שמחזק בו הדלת : ובלבד שלא יכוין לעשות מלאכתו במועד · כשיש לו לתקן כל אלו בשאר ימות השנה ומניחו עד המועד ע"כ ומדקתני ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד משמע דכשנשברו מעי"ט מיירי · וכ"כ המרדכי דאף אם נשברו קודם המועד מותר לתקנם : **ומ"ש** לא שנא הן של עץ או של ברזל הכי משמע בגמרא וטעמא דשרי לתקן כל הני מפני שהן דבר האבד שאם יניח הפתח פתוח ולדלתות שבורות כמאן דמאבד כל מה שבבית וכיון דדבר האבד הוא לא בעי שינוי והכי אמרינן בהדיא בגמרא דרבי יוסי דקי"ל כוותיה לא בעי שינוי בדבר האבד : **גרסי'** בגמרא (שם) אמר רבינא כמאן מדלינן האידנא קביותא דדשא בחולא דמועדא כמאן כר' יוסי דאמר לא בעינן שינוי בדבר האבד וכתב ר"י ופירש"י קביותא יתד כמין נגר שעושין אותו לנעול הדלת וי"מ קביותא המשקוף שהדלתות שוקפות בו ונסתלקו המסמרים ורוצה ליפול מחזירים אותו למקומו ותוקע אותו במסמרים : **מותר** לבנות ארוות סוסים וכו' שם (י:) רב יהודה שרי וכו' ולמיבני אוריא רבא שרי וכו' ולמיבני אצטבא וכתב ה"ה אוריא פי' אבוס של בהמה וכתב הרמב"ן דדוקא במעשה הדיוט וכ"כ דודאי לא עדיף מעשיית מעקה שאינו מותר במעשה אומן כתב ר"י ובונין אוריא פי' רפת בקר וכן אוריות הסוסים שהוא דבר האבד שמזיק לבהמה כשאינה שוכבת יפה ופי' רמ"ה אוצר הצריך לו בח"ה או שהוא דבר האבד אם לא יניחנו באוצר ומיירי שלא כיון מלאכתו במועד והמרדכי כתב אוריא פי' מקום שהאיבו' שם הכוס אבל אין לפרש בית הכוס דהא ודאי אסור וכ"כ סמ"ק וז"ל למיבני אוריא אינו ר"ל בנין גמור כדפי' בקונדרס אלא ר"ל להושיב האבוס של בהמה למקומו כדפירשו התוספות עכ"ל :

ומ"ש דבי' בשם הרי"ף עד להושיב אבוס של בהמה למקומו כתבוהו הגהות מיימון בפ"ח מהל' י"ט בשם סמ"ק וכתב שהתוס' פירשו כדבריו ורש"י פי' כדברי ר"ח והרב המגיד כתב בשם הרמב"ן דהא דשרי למיבני אצטבא דוקא במעשה הדיוט אבל לא במעשה אומן לפי שכל שהוא לצורך המועד כיון שאינו צורך אוכל נפש לא הותר במעשה אומן אלא במעשה הדיוט ע"כ ולפי דבריו כותל חצר שנפל שבונה כדרכו הוא מפני שמירת ביתו ועשאוהו כצורך אוכל נפש לפי שהוא דבר האבד ואינו צריך שינוי עכ"ל וכ"כ ב"י : **תנור** שראוי להתייבש בענין שיהא ראוי לאפות בו במועד מותר לעשותו וכו' שם (יא') ר"י שרא לאתויי תנוראה למגדל תנורי אוני והא תני רבה בר שמואל ושוין שאין גודלין תנור לכתחלה לא קשיא כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים ופי' רש"י למגדל תנורי לעשות התנור מחדש : בימות החמה · כלומר בסוף ימות החמה כגון בפסח שאין יורדים בו גשמים מותר לפי שלאלתר ייבש ויכולין לאפות בו פת ברגל לצורך הרגל : כאן בימות הגשמים · כלומר שיורדים הגשמים ברגל כגון בסוכות אין עושין תנור לפי שאינו יבש לאלתר עד לאחר הרגל ועביד טרחא שלא לצורך הרגל :

ומ"ש

תקמ בנין אפי' כל שהו אסור וכו' משנה וגמרא פ"ק דמ"ק (דף י) ומשמע מדברי רבינו דכל שהוא מסוכן ונוטה ליפול מותר לסותרו ולחזור ולבנותו אפי' אינו נוטה לר"ה וכ"כ ב"י בשם הראב"ד דל"ג נוטה לר"ה וכ"כ ה"ר ירוחם ומביאו ב"י והא דמחלק במרדכי לשם בין סמוך לר"ה דאסור לסתור ולבנותו אפי' רעוע וגוהה ולא התירו לסתור ולבנו' אא"כ גוהה לר"ה מפני סכנת נפשות אין זה אלא בסמוך לר"ה ולא לר"ה בעצמה דמסתמא ליכא סכנת נפשות בסמוך לר"ה שאין שם עוברים ושבים מיהו ודאי לאו דוקא לר"ה אלא ה"ה בגוהה למבוי או לחצר דאיכא נמי עוברים ושבים מבני המבוי או מבני החצר ואיכא נמי סכנת נפשות דמותר לסותרו ולבנותו ומ"ש אפי' סמוך לר"ה דליכא עוברים ושבים היכא דאיכא למיחש לגנבי שבאים על עסקי נפשות כתב המרדכי דמותר לסותרו ולבנותו כ"ש בגוהה למבוי ולחצר דאיכא סכנה כמו בגוהה לר"ה ולא אמר המרדכי דאסור בסמוך לר"ה אלא בדוכתא דליכא עוברים ושבים כגון בכונס לתוך שלו אי נמי בקרן זוית סמוך לר"ה ואין כאן מחלוקת דלא כמה שהבין ב"י דאיכא מחלוקת בין המרדכי ובין ב"י וה"ר ירוחם דליתא אלא כדפי' : **מותר** ליטול גבשושית שבבית כ"כ הסמ"ג והסמ"ק והם דברי התוס' בפ"ק ולא נמצא בתוס' שלנו אבל הוא כתב בפסקי תוספו' ומביאו ב"י · במחללים כתוב בהגה"ה עץ הוא כעין רגל שדוחק הוא במערכה לסתום הסדקים עכ"ה :

תנור שראוי להתייבש וכו' שם ריש (דף י"א) רב יהודה שרי לאתויי תנוראה למיגדל תנורי ומסיק דהיינו דוקא בראוי להתייבש וז"ל רש"י בסוכה (דף ל"ז) ולשון תלמודא לומר לכל אומן בדבר לשון זה מגדלי כגון למגדלי אוהרי ולמיגדלי תנורי בחש"מ הא למדת שפי' לשון זה לשון עשיה ותיקון הוא עכ"ל :

ומ"ש

דרכי משה

האגור : (ו) ובמהרי"ל כתב [illegible] ביום טוב ישנה [illegible] רגיל לשנה כ"ב [illegible] :

ומשמע

דרישה

הקונה או הלוקח אלא אפי' כשאין לפני שצריך להשתכר להוליך לבית הקונה ואין לו לאכול שרי לקנות :

לאו אסור לעשותו והעשוי כבר מותר לעשות לו בית מושב להעמידו עליו ומותר לעשות בית מושב לריחים להעמידה עליו ולנקר אותם כשהם חלקים ביותר בין אם היא חדשה או ישנה ולתקן אמת המים שטוחנין על ידה וליטול צפרני החמור המגלגל הריחים אבל אסור לתקן הנקב שבאמצע האבן המתגלגל שהוא מעשה אומן :

תקמא **מותר** לעשות מצודות דגים מערבה שהוא מעשה הדיוט אבל לא הארוגין מהוטין שהוא מעשה אומן

[א] מסרגין המטות פי' לארוג אותם שתי וערב בחבלים שהיו בה כבר אלא שלא היו סדורים והוא מסדרן אבל לא יפשיל החבלים בתחלה (א) ומל' רש"י יראה שמותר להפשיל לה החבלים לכתחלה רק שלא יעשה החבלים מחדש וכל זה בצריך לה במועד : בסכוסי קרמי מותר פירוש שממעכין בגדי פשתן בידים אחר הכיבוס כדי ללבנן ולרככן ואסור לעשות הקמטין שבבתי הידים והשוקיים ואסור לתקן מלבושיו (ב) ומנעליו הקרועין ולא אמרי' דהוי דבר האבד שהרי יתקלקלו אם לא יתקנם דלא מיקרי דבר האבד אלא כשעיקר הדבר נפסד כמו מי שהפך זיתיו וכו' אבל בשביל מעט תוספת קלקול לא מקרי דבר האבד הלכך אסור ג"כ לומר לעו"ג (א) לתקנו לו דכל מה שאסור לעשות אסור לומר לעו"ג לעשותו : (ג) ההדיוט שאינו יודע להוציא מלא מחט כאחד שכן דרך האומן תוחב הרבה תחיבות במחט

ומ"ש והעשוי כבר מותר לעשות לו בית מושב להעמידו עליו כ"כ התוס' לשם (דף י) בד"ה ר' יהודה וז"ל נראה דוקא העמדה דתנור אין זה בנין בתחלה אלא הוא עשוי כבר אבל אינו מחובר בקרקע וצריך לחברו בטפילה בארץ כדמפרש בפ' כל הכלים א"כ כי היכא דפ' המביא וכו' כלומר אע"ג דהעמדה דתנור לאו בנין בתחלה הוא מ"מ במה שמחברו בארץ הוא בנין גמור שצריך לחברו בטפילה דהיינו טיד וטיט וכו' והרמב"ם בפ"ח כתב ובונין על חרס של תנור ועל הכירה הטפילה שלהם עכ"ל נראה שמפר' העמדה דתנור הוא שבונין מבחוץ לתנור וכירה טפילה מטיט כל סביב החרס כדי שישמור חומו :

תקמא מותר לעשות מצודות דגי' וכו' ספ"ק דמ"ק ריש (דף י"א) רב שרא למיגדל אוהרי בחולא דמועדא מ"ט מעשה הדיוט הוא אבל אוזלי אסור מ"ט מעשה אומן הוא ופי' בו הרא"ש וב"י כמ"ש רבינו ותימ' היאך מותר לעשות מלאכה כי האי בלא שינוי וצריך לומר דחשיב ליה דבר האבד כמ"ש בסמוך בדין מסרגין המטות :

מסרגין המטות וכו' משנה ומסקנא דגמרא (דף י) דשתי וערב כמי שרי בלא שינוי דחשיב ליה דבר האבד אבל לא יפשיל חבלים בתחלה כלומר חבלים שלא היה במטה זו אסור להפשילם ולארוג אותם במטה זו אבל מלשון רש"י שכתב שאין גודלין אותם לכתחלה מבואר שאין אסור אלא שלא יעשה החבלים במועד מחדש אבל אם נעשה קודם מועד מותר להפשילם אע"פ שלא היו החבלים מעולם במטה זו : **ואסור** לעשות הקמטים וכו' מה שקשה על זה דאם אסור בחולו של מועד כ"ש בי"ט ולמה כתבו גם רבינו בי"ט כתבתי ליישב זה לעיל בסימן תקי"ט :

ומ"ש ואסור לתקן מלבושיו וכו' עד הלכך אסור לומר לעו"ג וכו' כ"כ התוס' ריש (דף י) וכ"כ הרא"ש ולשון הלכך פי' לא תימא כיון דאיכא קצת דבר האבד יש להתיר לתקנם ע"י עו"ג אלא אסור ג"כ ע"י עו"ג דלא פלוג רבנן דכל היכא דאסור ע"י ישראל אסור לומר לעו"ג לעשותו :

ההדיוט וכו' משנה וגמרא ריש (דף י) וכתב הכל בו ההדיוט תופר כדרכו ואפי' לאחרים ואפי' בשכר אם יהיה צורך המועד בזה עכ"ל וצורך המועד דקאמר הכא היינו לומר שצריך לשכר זה במועד לפי שאין לו מה יאכל במועד דשרי וכמו שיתבאר בסימן שאחר זה והב"י לא פירש כך וכתב עליו וטעות הוא וכו' ואין כאן טעות :

אפי'

מדברי רבינו שאפי' בימות הגשמים מותר לעשות בית מושב לתנור וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"ח וכו' ה"ה שיש לו ממה שהעמידו בגמרא ברייתא דרבה בר שמואל בימות הגשמים ונראה הברייתא אמרו מעמידין תנור וכירים במועד :

ומ"ש ולנקר אותם כשהם חלקים ביותר וכו' שם (י.) שנינו ר' יהודה אומר אין מכבשין את הריחים בתחלה ובגמרא מאי מכבשין א"ר יהודה מנקר ריחים ר' יחיאל אמר בת עינא פירש"י בת עינא נקב שעושין באמצע הריחים וכתב הרא"ש אין מכבשין את הריחים בתחלה פירוש חדשה אבל ישנה מכבשין כתב הראב"ד ומסתברא מדא"ר יהודה אין מכבשין בתחלה מכלל דרבנן שרי אפי' חדשה והלכתא כת"ק והביא ראיה לדבר מדאיתא התם דרש רב חמא נוקרין ריחיים במועד ומדלא מפליג בין חדשה לישנה אלמא בכל גוונא שרי וכ"כ דעת הרמב"ם שכתב וכתב בפ"ח נוקרים את הריחיים ולא חלק בין חדשה לישנה :

ומ"ש ולתקן אמת המים שטוחנין על ידה וליטול צפרני החמור המגלגל הריחים (שם :) רב יהודה שרא למשקל טופרי לחמרא דריחים ולמיבני אמתא דרחייא . ואע"ג דאמרינן התם משום רבינו אמרו חמור שרוכב עליו מותר ליטול צפרניו אבל חמרא דריחיא לא פסקו הפוסקים כרב יהודה :

ומ"ש אבל אסור לתקן הנקב שבאמצע האבן המתגלגל שם אהא דאפליגו רב יהודה ורב יחיאל בפי' מכבשין כתב הרא"ש בשם הראב"ד דרב יהודה כבר דווקא מנקר ריחים דמעשה הדיוט הוא אבל בת עינא לא דמעשה אומן הוא ורב יחיאל אמר בת עינא וכ"ש מנקר ריחיא והלכה כרב יהודה מדדרש רב חמא נוקרים ריחים במועד ומכדי רב חמא הלכה למעשה אתא לאשמעינן ואם איתא דבת עינא נמי שריא איבעי ליה למימר נוקרים ריחים ועושים לה בת עינא עכ"ל וכך הם דברי רבינו אבל הרמב"ם פסק בפ"ח פותחים עין לריחיים וכתב ה"ה שכ"ד הגאונים בניקור הריחים ובת עין שלהם מותר ואפי' לגמור מלאכתן כדרכו וכן הסכים הרמב"ן ז"ל עכ"ל : **כתב** כ"י בספ"ק דמ"ק בשם הרמב"ן בירושלמי התירו להסיק אלפסין וקדירות לצורך המועד וכ"כ ה"ה בפ"ח מה' י"ט וכו' עוד בשמו וכ"ל שאף עשייה מתחלה בכלל היתר זה מפני שהן מכשירי אוכל נפש ונעשות כדרכן ומפני זה התירו עשיית תנור וכיריים וכן התירו לגדל מהולתא ע"כ : **כתב** המרדכי בפ"ק דמ"ק בשם הירושל' והתוספתא מפרקין המנעל מעל גבי האימום אבל לא מחזירין אותו : **וכתב** עוד המרדכי בשם אבי העזרי כי היכי דמתני' ס"פ המביא (לד .) דתניר וכירים חדשים אין טשין ואין כבין אותן ואין מפיגין אותן בצונן כדי לחזקן ואם בשביל לאפו' מותר ה"כ מתני' בירושל' לענין ח"ה ומכייס הורה ר' יודן מדוחק להביא כירה חדשה מבית האומן לשפות עליה הקדירה בי"ט (א) : **וכתב** ה"ה בפ"ח בשם הרמב"ם ככין ודאי מותר לחדד כדרכו פי' במלאכת אומן ולעשותו לכתחלה כשנשבר במועד אפשר שהוא אסור לפי שהוא דבר הנשאל ויש להתיר עכ"ד :

תקמא מותר לעשות מצודות דגים מערבה וכו' בספ"ק דמ"ק (יא .) רב שרי לחייא בר אשי למיגדל אוהרי בחולא דמועדא מ"ט מעשה הדיוט הוא אבל אוזלי אסור מ"ט מעשה אומן הוא . ופי' בכ"י אוהרי מצודות של דגים עשויות מזמורות והדיוט יכול לעשות אוזלי רשתות של מטוה וכן פי' הרא"ש :

מסרגין המטות משנה שם (ח :) מסרגין את המטות ר"י אומר אף ממתחין וכתב הרא"ש הרי"ף הביא משנה זו כצורתה ר"ל דהלכה כרבנן ואסיקנא בגמרא (י :) דמסרגין היינו שתי וערב שרי ליה רבנן בלא שינוי דחשיב ליה דבר האבד ואמרי' בגמ' (שם) ושוין שאין מפשילין חבלים לכתחלה ומפרש רבינו דהיינו לומר דלסרג בחבלים שלא היו בה מעולם לד"ה אסור דכיון דלא היו בה מעולם הוי עושה אותה מחדש ולא שרו רבנן לסרג אלא בחבלים שהיו בה כבר והוסרו ועכשיו בא לסרג בהם דלא מיחזי כעושה כלי מחדש אבל רש"י פי' אין מפשילין חבלים לכתחלה אין גודלין חבלים לכתחלה ונראה מדבריו שאם החבלים גדולים קודם המועד שמותר לסרג בהם המטות במועד ואפילו לא היו החבלים אלו מעולם במטה שרו וכ"כ ממ"ש ה"ה בפ"ח שהוא דעת הרמב"ם וכ"כ ר"י וז"ל מסרגין המטות כלומר לארוג המטות בחבלים שתי וערב ונעשה ביניהם כמו חלונות פי' ובלא שינוי מותר דדבר האבד חשבינן ליה ול"כ כי מעשה הדיוט הוא מותר ובלבד שלא יהיה לצורך המועד וכ"ש שממתחין כלומר שאם היו החבלים כבר ארוגות במטה זה ימים רבים ונעשה רפויות ממתחן וכ"פ רי"ף כסתם מתני' ויש מי שפסק כרבי יוסי דברייתא דממתחין אבל לא מסרגין ולשון נראה עיקר עכ"ל . ומ"ש דלא שרי לסרג אלא לצורך המועד כ"כ ג"כ כמ"ג וכ"כ רבינו וכ"כ דשלא לצורך המועד למה יתירו לעשות שום דבר אע"פ שהוא מעשה הדיוט : **ומ"ש** רבינו מלשון רש"י יראה שמותר להפשיל בה חבלים לכתחלה אינו מדוקדק דכיון דבהדיא אמרי' בגמרא דאין מפשילין לה חבלים לכתחלה היאך אפשר שרש"י חולק על הגמרא וע"כ כוונת רבינו לומר שמתוך פירש"י בהפשלת חבלים יראה שמותר לסרג אפילו בחבלים שלא היו מעולם במטה וכמ"ש וביאור לשון רבינו כך הוא מסרגים את המטות פי' לארוג אותם שתי וערב בחבלים שהיו בה כבר אבל לא יסרג חבלים בתחלה כלומר בחבלים שלא היו מעולם במטה זו ומלשון רש"י יראה שמותר לסרג בחבלים שלא היו במטה מעולם רק שלא יעשה החבלים מחדש שזהו פירוש מ"ש אין מפשילין חבלים בתחלה : **בסכוסי** קרמי מותר מימרא דרבא שם בסוף הפרק (י .) ומה שפירש בו רבינו כך הם דברי הרמב"ם בפ"ה וכן פי' סמ"ג וכתב עוד ור"י פי' שמחליקין את הבגדים באבן זכוכית לאחר הכיבוס והוא גיהוץ ל"א לכסכוסי במי קמח ולשון עיקר דכסכוס הוא לשון שפשוף כדאמרינן בפרק תולין (קמא .) עכ"ל וכן פירש ר"י וכ' דוקא בצריך לו בח"ה ופשוט הוא : **ומ"ש** ואסור לעשות הקמטין שבבתי הידים והשוקיים גם זה שם קטורי בירי אסור מ"ט מעשה אומן הוא ופירש"י קטורי בירי . לכווץ הקמטים שאדם עושה בבית יד שמשלאין אותן בקנה של שבלים חלקות ומקמטין וכתב המרדכי שאף ע"פ שהם לצורך המועד אסור וכ"כ ר"י וכ"כ בהגהות וכתב בהג"א בשם א"ז שאע"פ שצריכין למועד אסור משום דליכא פסידא ונראה כבנין מעליא ועוד פירש"י דקטורי בירי היינו שהיו נוטלין כלים חלוקין והיו מחליקין עליהם בית יד של חלוקים מעשה אומן הוא ואסור ור"י כתב שהחלקה זו נקראת כסכוסי קרמי דשרי רבא והרמב"ם פי' קטורי בירי היינו לעשות קשרי בית הידים : **ומ"ש** אסור לתקן מלבושיו ומנעליו הקרועים ולא אמרי' דהוה דבר האבד וכו' עד דכל מה שאסור לעשות אסור לומר לעו"ג לעשותו הכל דברי הרא"ש שם על מתני' דהדיוט תופר כדרכו וכ"כ שם התוספות וכ"כ סמ"ג וגם המרדכי כתב שם כן בשם ר"ת וכ"כ הגה"מ ומיהו כתב שראב"ן ורבי' יואל וראבי"ה פסקו להיתר היכא דנתקרעו במועד וריב"א מסופק בדבר ור"י כתב בשם כמה גדולים לאסור ואפילו לומר לעו"ג שיתקן לו ואפי' לצורך המועד אם לא ע"י שינוי והוא שיהא לצורך המועד כתוב א בתשב"ץ לתקן מנעלים בח"ה אסור אבל לקנות חדשים מתיר ריב"א אמנם מהר"ם אומר שראבי"ה אוסר ומיהו נהגו העולם לקנות חדשים ע"כ : **ההדיוט** שאינו יודע להוציא מלא מחט וכו' משנה שם (ח :) ההדיוט תופר כדרכו והאומן מכליב ובגמ' (י .) ה"ד

דרכי משה

תקמ (א) ומשמע דדעתו דגם לשפות הקדירה על כירה חדשה אסור במועד כמו בי"ט לכן הביאו התם לגבי דיני ה"ה : **תקמא** (א) ובא"ז כתב דמותר לתקן על ידי עו"ג מאחר

דרישה

סי' תקמא [א] **מסרגין** המטות כתב הב"י וכ"כ רבינו ירוחם כו' נראה דב"י מייתי ראייה מדנקט רבינו ירוחם בסיפא דמילתא וכ"ש שממתחים שאם לא יפשיל החבלים בתחלה דפי' לסרג בחבלים שלא היו בה מעולם ועליה קאי ומלשון רש"י יראה שמותר להפשיל לה החבלים בתחלה ר"ל שלא היה בה מעולם אבל לעשות חבלים לכתחלה מודה רש"י שאסור וליכא דרבינו לאוקמי דגמרא לאסור : (ב) **ומנעליו** הקרועים ומיהו ע"י שינוי שרי לתקנם לצורך המועד ר' ירוחם ורמ"א : (ג) **ההדיוט** שאינו יודע להוציא כו' וגם אינו יודע ר"ל לא נקרא הדיוט אא"כ יהיה הדיוט בשניהם וכדעת הרא"ש והביא ב"י ולזה סיים בל' שאינו יודע בכל א' מאלו כו' וא"ש שפי' הוא של ומי וא"כ למוקמו אין

פרישה

סי' תקמא (א) **ומלשון** רש"י יראה שמותר להפשיל לה החבלים כו' וכתב ב"י דלשונו אינו מדוקדק דכיון דבהדיא אמרינן בגמרא דאין מפשילין לה חבלים לכתחילה היאך אפשר שרש"י חולק על הגמרא ונדחק ליישבו ולעד"נ לגרוס בדברי רבינו בתחילה ולא לכתחלה כלשון הגמרא ורבינו לישנא דידיה נקיט ובמה שהתחיל אבל

חדושי הגהות

תקמא א גם הד"מ כ"כ בסוף סימן תקל"ט בשם התשב"ץ ובתשב"ץ שלפנינו לא מצאתי כלל מזה רק כל זה אף מ"ש כאן בשם הר"מ הוא מדברי הכלבו : בגמרא

בבחט מלא ארכו ואחר כך מושבו ומי שאינו יודע לעשות כן וגם אינו יודע לכוין אימרא בשפת החלוק שדרך לתפור בגד על השפה שלא יקרע והדיוט אינו יודע לכוין בה שתהיה שוה אלא פעמים מרחיב ופעמים מקצר ומי שאינו יודע שום אחד מאלו יכול לתפור כדרכו לצורך המועד ואם יודע אחד מאלו לא יתפור אלא דרך שינוי שיפסיע פסיעות גסות וגם יתחוב אחת למעלה ואחת למטה כשיני כלב :

תקמב **אפילו** מלאכות המותרות אינן מותרות אלא לעשותן לעצמו או לאחרים בחנם (א) אבל אסור לעשותן בשכר ומיהו אם אינו נותן לו שכר קצוב אלא שאוכל עמו בשכרו מותר וכל מלאכה מותר על ידי פועל שאין לו מה יאכל כדי שישתכר וירויח :

תקמג **כל** מלאכה או דבר שאסור לעשותו אסור לומר לעו"ג לעשותו ואפילו דבר שמותר לעשות בי"ט כגון עו"ג שקבל לבנות ביתו של ישראל מעי"ט בקבלנות שמותר לו לבנותו בי"ט אם הוא חוץ לתחום העיר וגם אין עיר אחרת בתוך תחומו של הבית בח"ה אסור אפילו חוץ לתחום שהרי יבולין לילך שם

ה"ד הדיוט אמרי דבי רבי ינאי כל שאינו יכול להוציא אלא מחט כאחת רבי יוסי בר חנינא אמר כל שאינו יכול לכוין אימרא ב בשפת חלוקו · ופירש"י שאינו יכו׳ לכוין אמרא בשפת חלוקו · שאינו יודע לחתוך אותו כנגד עב שפוליו תחתון אותו בשפת חלוקו אלא שבמקום אחד מקצרו ובמקום אחד מרחיבו ע"כ ונראה מפירש דקאי אתפירת האימרא שאינו יודע לכוין שתהיה האימרא שוה אלא כאן קצר וכאן רחב והוא מעוקם וכן פירש ר"י וכתב הרא"ש ולא איפסיקא הלכתא כמאן הלכך המכיר בעצמו שהוא יודע באחד מאלו לא יתפור במועד ואמרי׳ תו בגמרא מאי מכליב רבי יוחנן אמר מפסיע רבה בר שמואל אמר שיני כלבתא : ופירש"י מפסיע שאינו תופר ביושר אלא מפזר התפירה ולהכי קרי מכליב שדומים תחובי המחט לשיני הכלב רחוקות זה מזה כשיני הכלב : שיני כלבתא · שאינו תופר כדרכו תוחב זה בסמוך זה אלא שתוחב המחט פעם אחת למעלה ופעם אחת למטה ולהכי קרי ליה כלבתא דהכי קיימי שיני הכלב שן אחד גבוה מחבירו וכתב הרא"ש הכי נמי לא איפסיקא הלכתא כמאן הלכך אומן הצריך לתפור לצורך המועד יעשה כאותרי שניהם תפירות רחבות ותפירה אחת למעלה ואחת למטה כשיני הכלב וכ"כ המרדכי וכ"כ הגה"מ בשם סמ"ק וכתב עוד לכך יזהר כל אדם שלא יתפור כי אם ע"י שינוי כי רוב ב"א בקיאים בהוצאת מלא מחט והרמב"ם כתב בפ"ז מהל׳ י"ט מי שצריך לו בגד או לבנות לו מקום במועד אם היה הדיוט ואינו מכיר באותה מלאכה ה"ז עושה אותה כדרכו ואם היה אומן מהיר ה"ז עושה אותה מעשה הדיוט כיצד בתפירה מכליב ובבניין מניח אבנים ואינו טח בטיט עליהם ומאחר שסתם הדברים משמע לי שסובר דכל הני אמוראי ליכא בינייהו פלוגתא כלל אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא והלכך כל שאינו אומן מהיר מיקרי הדיוט בין שאינו יכול להוציא מלא מחט בין שאינו יכול לכוין אימרא מיקרי הדיוט לכ"ע ואומן כל שמשנה בין שמפסיע בין כשיני הכלב מותר לדברי הכל וכתב רבינו ירוחם שכ"כ שהוא דעת הרי"ף ז"ל וכתבו התוספות ההדיוט תופר כדרכו נראה דדוקא לצורך המועד אבל בחנם למה יתירו אפי׳ ע"י שינוי מיהו לא איירי בדבר האבד דהיכא דאיכא דבר האבד קיימא לן כר׳ יוסי דאין מצריך שינוי בדבר האבד עכ"ל וכ"כ המרדכי ומיהו אם אין הפסד בשינוי כתבתי בסי׳ תקל"ז בשם הרמב"ם שצריך לשנות · כתב הכלבו ההדיוט תופר כדרכו אפילו לאחרים ואפי׳ בשכר אם יהיה לצורך המועד מזה ע"כ וטעות הוא דהא כל בשכר אסור כמו שיתבאר בסי׳ שאחר זה (ג) : **כתב** בת"ה שנשאל אם תופס המחט בשינוי באצבעותיו אי שרי לתפור בח"ה כה"ג או לא והשיב דירא׳ דלא שרי : **כתב** בפסקי התוס׳ בפ׳ אלו מגלחין אין לגדל פתילה במועד [גם] ע"י עו"ג אסור ואף לפתילות ב"ה דלאו מצוה יתירה כניסת אבל כ"י כתב בפ׳ ההוא יש מי שכתב דלגדל פתילות בחולו של מועד נראה שמותר דגדילת פתילות מעשה הדיוט הוא ושרי וכ"כ ר"י בשם הרי"ט וכן נהגו :

תקמב אפילו מלאכות המותרות אינם מותרות אלא לעשותן לעצמו וכו׳ בפרק מי שהפך (יג ·) רב חמא שרא להו לאבונגרי דבי ריש גלותא למיעבד להו עבידתא בחולא דמועדא אמר כיון דאגר לא שקלי שרשווי הוא דקא משרשי ליה ולית לן בה · ופירש"י אבונגרי · מסדרי שולחנות : למעבד עבידתייהו · אם נשבר השולחן שרי לתקנה : שרשווי · ריוח בעלמא כדי סעודתא דקא אכלי בהדייהו ולא קא חשיב מלאכה וכתב הרא"ש כיון דשרושי הוא דקא משתרשי לא מיחזי כשכירות פירוש סעודתם הם נוטלים ולא דבר אחר על כרחין הני שמשום מלאכה המותרת במועד היו עושין כגון תיקון הספסלים והאיצטבלאו׳ ואפ"ה דוקא שרשויי אבל בשכר אסור שמע מינה דאסור בשכר אפילו מלאכה המותרת במועד דקבלת שכר במועד כעובדא דחול דמיא וכיוצא בזה אמרינן לקמן בפ"ב כותב אדם תפילין ומזוזה לעצמו ולאחרים בטובה פירוש בחנם אבל לא בשכר וכן פירש"י לקמן עכ"ל וכ"כ המרדכי : **ומ"ש** וכל מלאכה מותר על ידי פועל שאין לו מה יאכל וכו׳ בפרק מי שהפך (יג ·) איבעיא לן ופשטינן לה מדתנן בפרק ואלו מגלחין אין כותבין שטרי חוב במועד אם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל ה"ז יכתוב ודייקינן שאין לו מה יאכל לאיתויי מאי לאו לאיתויי שכר פעולה ס"מ ופירש"י לאו לאיתויי שכר פעולה שאין לו לסופר מה יאכל שרי בחולו של מועד וכתב בעל נ"י כתוב בשם הרמ"ה דהא דשרי הכא למיכתב בשכר טעמא דכיון דאשתרי הלואה לצורך הלואה אשתרי נמי אגרא לצורך הסופר אבל מידי אחרינא כגון לכתוב ס"ת אפי׳ בספר העזרה אע"ג דלית ליה לסופר מה יאכל אסור לאגורי כלל אלא למידי דהוי לצורך המועד ותמהני דשכר פעולה סתמא שרינן ממתניתין ועוד דאמרינן בגמרא בכי י"ד דלא שריא אלא ג׳ אומניות וכו׳ ומכל זה משמע היתר פעולה בכל מלאכה למי שאין לו מה יאכל ע"כ וכ"כ שהוא דעת כל הפוסקים דכל מלאכה שרי ע"י פועל שאין לו מה יאכל כתב רבינו ירוחם פועל שאין לו מה יאכל פי׳ וגם אין לו מה שימכור מותר ליתן לו מלאכה לעשות כדי שירויח ממה שיאכל עכ"ל ואין נראה כן מדברי הפוסקים שסתמו דבריהם ולא הזכירו שאין לו מה ימכור וטעמא דמסתבר הוא דאם לא כן אטו איכפלו רבנן לאשמעינן האי דינא בגברא ערטילאי שאין לו מה למכור ועוד דהיאך אם חייבוהו חכמים למכור כלי תשמישו כדי שלא יעשה מלאכה מה שלא חייבוהו למכור אם אין לו מאתים זוז ורוצה ליטול לקט שכחה ופאה ושמא אף רבינו ירוחם לא אמר אלא אם יש לו סחורה למכור אבל כלי תשמישו לא ובסוף סי׳ תקמ"ד אכתוב דלצורך מצוה אפי׳ יש לו מה יאכל שרי ושם יתבאר לך אם מותר לבנות בית הכנסת :

תקמג כל מלאכה או דבר שאסור לעשותו אסור לומר לעו"ג לעשותו ברייתא בפ׳ מי שהפך (יב ·) כללו של דבר כל שהוא עושה אומר לעו"ג ועושה וכל שאינו עושה אינו אומר לעו"ג ועושה : **ומ"ש** ואפי׳ דבר שמותר לעשותו בי"ט כגון עו"ג שקבל לבנות ביתו של ישראל וכו׳ שם אמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר אמר רב פפא ואפי׳ חוץ לתחום לא אמרן אלא דליכא מתא דמקרבא להתם אבל איכא מתא דמקרבא להתם אסור אמר רב משרשיא

תקמב אפילו מלאכות המותרות וכו׳ כל מ"ש רבינו בסימן זה הוא תלמוד ערוך בפרק מי שהפך ריש (דף י"ב) ופי׳ רש"י כיון דלא שקלי שכר אלא ריוח בעלמא כדי סעודתו דקא אכל בהדייהו לא קא חשיב מלאכה עכ"ל וכיוצא בזה בפרק אלו מגלחין (סוף דף י"ח) דתנן ר׳ יהודה אומר כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו ופי׳ רש"י לעצמו לקיים זו המצוה אבל לצבור למכור דדרך שכירות הוא חשיב מלאכה וכו׳ עכ"ל : **וכל** מלאכה וכו׳ שם (דף י"ג) תנן דמות׳ למכור בתים וכו׳ כשאין לו למוכר מה יאכל וקמבעיא לן שכר פעולה שאין לו מה יאכל מהו ופשטינן מדתנן אין כותבין שטר חוב במועד ואם אינו מאמינו שאין לו לסופר מה יאכל ה"ז יכתוב שמע מינה וכתב ה"ר ירוחם פועל שאין לו מה יאכל פירוש וגם אין לו מה שימכור מותר ליתן לו מלאכה לעשות כדי שירויח ממה שיאכל עכ"ל · ונראה דהכי מוכח בהך סוגיא דקא בעי למיפשט מדתנן לצורך המוכר שאין לו מה יאכל לאתויי מאי לאו לאתויי שכר פעולה ודחינן לא פירושי קא מפרש לצורך המוכר כיצד כגון שאין לו למוכר מה יאכל ולעולם לא תיפשוט מינה לשכר פעולה אלמא דלמכור בתים ועבדים ובהמה כשאין לו מה יאכל כיון דליכא מלאכה שרי טפי מה שאין כן בשאין לו דבר למכור אלא צריך לשכר פעולה כדי שיהיה לו ממה שיאכל איכא למימר דאסור השתא לפי זה אף למאי דפשטינן דשכר פעולה נמי שרי היינו דוקא כשאין לו מה שימכור אבל כשיש לו למכור בתים או עבדים ובהמה לא התירו לו שכר פעולה לעשות מלאכה שאסורה במועד וב"י תמה על זה דהלא לא חייבוהו חכמים למכור אם אין לו מאתים זוז וכו׳ ואיכא לתמוה על דבריו דהתם לא עביד איסורא אם נוטל לקט שכחה ופאה הלכך לא חייבוהו למכור אבל במועד דאיכא איסורא חייבוהו למכור כי היכי דלא ליעבד איסורא :

תקמג כל מלאכה או דבר שאסור לעשות וכו׳ ברייתא בפרק מי שהפך ריש (דף י"ב) כללו של דבר כל שהוא עושה אומר לעו"ג ועושה וכל שאינו עושה אינו אומר לעו"ג ועושה דאלמא אפילו אינה מלאכה אלא כגון סחורה נמי כיון שאינו עושה אינו אומר לעו"ג ועושה : **ומ"ש** ואפי׳ דבר שמותר לעשות ביו"ט וכו׳ שם אמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר א"ר פפא ואפי׳ חוץ לתחום נמי לא אמרן אלא דליכא מתא דמיקרבא להתם אבל איכא מתא דמקרבא להתם אסור א"ר משרשיא וכי ליתא למתא דמיקרבא להתם נמי לא אמרן אלא בשבת וי"ט דלא שכיחי אינשי דאזלי ואתו להתם אבל בחש"מ דשכיחי אינשי דאזלי ואתי להתם אסור מר זוטרא בנו ליה אפדני מקבלי קיבולת חוץ לתחום איקלע רב ספרא ורב הונא בר חנינא ולא עלו בגויה וא"ד הוא נמי לא על בגויה ומקשינן והאמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר ומפרקינן אדם חשוב שאני · וא"ד סיוע סייע בתיבנא בהדייהו וצריך לומר דעובדא דמר זוטרא הוי נמי בשבתא דאי בחש"מ לא הוה קשה לדשמואל מידי דהא לא התיר שמואל לבנות חוץ לתחום אלא בשבת אבל בחש"מ אסור מדינא כדרב משרשיא ואפילו לא הוי אדם חשוב שפיר עבדי דלא עלו בגויה כיון שנבנה באיסור אלא ודאי דהך עובדא בשבתא הוי דמחוץ לתחום מדינא שרי ולהכי צריך לשנויי דאדם חשוב שאני א"כ סיועי סייע בתיבנא אלא דקשה דלעיל בסי׳ רמ"ה הו"ל לרבינו לכתוב חלוק זה דבאדם חשוב אם בנו לו בשבת חוץ לתחום דלא יכנסו לתוכו וצריך לומר דס"ל דהלכה כלישנא בתרא דסיוע סייעיה בתיבנא אבל אי לא סייע מותר ליכנס בתוכו ואפילו באדם חשוב כיון דליכא איסורא בבנו לו מחוץ לתחום בשבת ולהכי לא הזכיר רבינו דין זה כלל בהלכות שבת אבל הכא בחש"מ דאיכא איסורא בבנו לו חוץ לתחום מדינא נכון להחמיר שאין ליכנס לתוכו ואפילו לא הוי אדם חשוב וכל זה פשוט וברור לפע"ד בסוגיא ובדעת רבינו בהלכות שבת ובהלכות חולו של מועד אבל דברי ב"י אינני מבין דכתב כאן וז"ל ומדכתב רבינו סתם נכון להחמיר ולא חילק בין אדם חשוב לשאינו חשוב נראה שהוא סובר דכלישנא סיוע סייעיה בתיבנא נקטינן וכו׳ דהא ודאי אפילו ללישנא קמא דאדם חשוב שאני היינו דוקא בשבת דליכא איסורא לבנות לו חוץ לתחום אבל בחש"מ דאיכא איסורא אין ליכנס לתוכו אפילו לא בנו לאדם חשוב וכדפירש׳ וכדי ליישב קצת דברי ב"י נראה שהיה מפרש דשמואל ודאי אף בחש"מ קאמר דחוץ לתחום מותר לבנות מדקבעה סתמא דתלמודא לאימרא דשמואל הכא בחש"מ ולא קבעוה למימריה בהלכות שבת וס"ל דאף בחש"מ לא שכיחי אינשי דאזלו מדוכתא לדוכתא כמו בחול ממש וכדכתב הרא"ש ורב פפא ורב משרשיא פליגי עליה דשמואל וס"ל דלא

דרכי משה

מאחר שהוא קצת אבוד : (ב) וכדי שלא להשוותן טועה אומר דמיירי בשכר ושרי כמ"ש לקמן בסימן תקמ"ב דיש שכר דשרי ע"ל ס"ס תקמ"ד מעשה אומן לצורך מצוה :

תקמב (א) וכתב רי"ו בתא"ו נ"ד ה"ד אף על גב דכשעושה לאחרים בחנם מתרבה השכר לפועלים העושים בשכר אפ"ה שרי הואיל דהעושה אינו עושה בשכר עכ"ל · וכ"ה בנ"י פרק מי שהפך וכן משמע בגמרא גבי הני דבי נגרא דריש גלותא וכתב הכלבו דדבר האבד מותר לעשות אפילו בשכר קצוב :

כתב

דרישה

שאם היו הסבלים כבר במטה זו ימים רבים ונעשו רפוים כו׳ מדנקט לישנא דכ"ס משמע דמתיר אפי׳ כשלא היו במטה ככ"ל :

בד"ה

חידושי הגהות

ב בגמרא איתא בחפת הלוקו וברש"י שאינו יודע לתחוב אותו כו׳ :

ברש"י

דלא שרי אלא בשבת אבל בחש״מ אסור אפילו בנו לו חוץ לתחום ועובדא דמר זוטרא בחש״מ הוה ומותבינן עלייהו מדשמואל דכיון דמתיר אפילו לכתחלה לבנות לו חוץ לתחום אפילו בחולו של מועד א״כ לא היה להם להחמיר כל כך שלא יכנסו לתוכו בשכבר נבנה ואפילו לרב פפא ורב משרשיא דאסרי לבנות לו חוץ לתחום בחש״מ מכל מקום כשכבר נבנה לא היה ראוי לאסור ליכנס לתוכו כיון דשמואל מתיר אפילו לבנות לכתחלה ומשני אדם חשוב שאני וכו׳ אבל אין פירוש זה אמת חדא דלא משמע כלל דרב פפא ורב משרשיא פליגי עליה דשמואל אלא פירושי קא מפרשי לדשמואל ותו דהלא פירש״י להדיא לדשמואל דבשבת דוקא קאמר וחוץ לתחום שרי והיאך נעלה על דעתינו לפרש לדברי שמואל דאף בחולו של מועד קאמר דחוץ לתחום שרי הפך פירש״י אלא כאמת הוא דתקפה עליו משנתו כשכתב דברים אלו והעיקר הוא כדפרישית:

משרשיא וכי ליכא מתא דמקרבא להתם כמי לא אמרן אלא בשבתות וי״ט דלא שכיחי אינשי דאזלי להתם אבל בחש״מ דשכיחי אינשי דאזלי ואתי להתם אסור:

ומ״ש ואפילו נבנה הבית באיסור ע״י עו״ג נכון להחמיר שלא יכנסו בו כלומ׳ אפילו נבנה כבר הבית כיון שנבנה באיסור נכון להחמיר שלא יכנסו בו

שם הלכך אין חילוק בין חוץ לתחום או תוך התחום ואפילו נבנה הבית באיסור ע״י עו״ג נכון להחמיר שלא יכנסו בו וה״מ בבית שהוא במחובר אבל בתלוש שנתן לו מלאכה קודם המועד בקבולת לעשותו בביתו מותר: מותר ליתן לעו״ג מלאכה בקבולת או כשכיר יום שיעשנה אחר המועד ובלבד שלא ימדוד וישקול ויִמנה כדרך שעושה בחול:

תקמד צרכי

רבים מותרין לעשותן בח״ה כגון לתקן הדרכים ולהסיר מהם המכשולות ולציין הקברות שיזהרו בהם הכהנים ולתקן המקואות בורות ומעיינות של רבים שנפל בהם עפר ואבנים ונתקלקלו מותר לתקנן ואפי׳ אין רבים צריכין להם עתה כיון שאינו עושה מעשה אומן אבל לחפור להם בורות מחדש שהוא מעשה אומן אם הרבים צריכין להם עתה מותר אפי׳ כוונו מלאכתן במועד ואפי׳ בפרהסיא ובשויתא יתירא ואם אין צריכין להם עתה לא יעשו אבל בורות שיחין ומערות של יחיד אסור לחפור אותם מחדש אפילו אם צריך להם עתה ואם היו עשויין כבר ונתקלקלו אם צריך להם עתה מותר לתקנן ואם א״צ להם עתה אסור לתקנן אבל מותר להמשיך מים לתוכן אפי׳ אם אין צריך להם עתה:

ועגין זה שם מר זוטרא בריה דרב נחמן בנו ליה אפדנא מקבלי קיבולת חוץ לתחום איקלע רב ספרא ורב הונא בר חיננא ולא עלו לגויה ואיכא דאמרי הוא נמי לא על בגויה והאמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר אדם חשוב שאני איכא דאמרי סיועי סייע בתיבנא בהדייהו ופירש״י סיועי הוה מסייע בתיבנא שהיה נותן להם תבן למלאכה דהואיל והוא מסייע בהדייהו אסור [א] מדכתב רבינו סתם נכון להחמיר ולא חילק בין אדם חשוב לשאינו חשוב נראה שהוא סובר דכלישנא דסיועי סייע בתיבנא נקיטין דבתרא הוא וא״כ נבנה באיסור ומדלא קאמר תלמודא אסור ליכנס בה אלא דהנך רבנן אי נמי מר זוטרא גופיה לא על בגויה משמע דלא מדת הדין היתה אלא מדת חסידות וזהו שכתב רבינו נכון להחמיר כלומר אף על גב דמדינא שרי נכון להחמיר:

ומ״ש וה״מ בבית שהוא במחובר וכו׳ שם אהא דאמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום וכו׳ כתב הרא״ש

תקמד צרכי

רבים מותרים לעשות בחולו של מועד וכו׳ משנה וגמרא ריש מ״ק ועל פי פי׳ הרא״ש לשם ומביאו ב״י:

ומ״ש אפילו כיונו מלאכתן במועד וכו׳ כתוב לשם בשם הראב״ד ועל פי פירוש׳ דטעמ׳ דמלתא שאם לא יהיו נעשים דברים אלו במועד בשעה שהם בטלים ממלאכתם ומתחברים כולם שוב לא יהא נעשה ולפי זה נראה דהאי אפי׳ כיונו מלאכתן וכו׳ לאו דוקא במעשה אומן ורבים צריכין להם עתה קאמר אלא ארישא נמי קאי כשאינו מעשה אומן ואין רבים צריכין להם עתה דמותר גם כן אפילו כיונו מלאכתן במועד ואפי׳ בפרהסיא ובטירחא יתירתא והכי משמע להדיא מלשון הרא״ש שכתב האי אפילו אם כיונו מלאכתן במועד אדין צרכי רבים שאינו מעשה אומן ואין רבים צריכין להם עתה שכתב תחלה ורבינו דקדק וכתבו בסוף לאורויי דאתרוייהו קאי ואמר אפילו אם כיונו מלאכתן במועד וכו׳:

בשם הראב״ד האי קיבולת לאו קיבולת דשדה איירי דההיא אפילו בימי אבלו מותר לכתחלה וכ״ש במועד ולא קיבולת דתלוש הוא דאפילו בשבת מותר אלא בקיבולת דבניין איירי וכתבו הגה״מ בשם סמ״ק דתלוש מותר בביתו של עו״ג וה״מ בקיבולת אבל בשכיר יום אסור בכל ענין ע״כ ובהגהות אשיר״י כתוב מי שמקבל עליו קיבולת קודם המועד כגון מידי דאית ליה קלא כמו קרקעות ובהמות אסור לישראל שיניח לעשות מלאכתו במועד ואפי׳ עושה מלאכתו חוץ לתחום ע״כ:

מותר ליתן לעו״ג מלאכה בקיבולת או בשכיר יום וכו׳ שם תניא מקבלין קיבולת במועד לעשותה לאחר המועד ובלבד שלא ימדוד ושלא ישקול ושלא ימנה כדרך שהוא עושה בחול ופי׳ בנ״י מקבלי קיבולת פי׳ נותנין מלאכה לעו״ג במועד כדי לעשותה לאחר המועד ולאו דוקא קיבולת אלא אפילו לשכור שכיר י״א דאף אם יעשה העו״ג במועד א״צ למחות בידו כדאמרי׳ בפ׳ קמא דשבת (יט׳) ופוסק עמו לשבות ואינו שובת: לא ישקול כגון מטוה שנותנים לארוג מפני שהוא דרך חול וכן כסף שנותנים לצורף לעשות כלי אסור לשוקלו ודעת המרדכי כסברא זו וכתב נ״י דאף אם יעשה העו״ג במועד שרי וכו׳ רבינו ירוחם שכן עיקר כתב בנ״י שם בגמרא משמע מעובדא דבי נגרי דריש גלותא דכל סיוע שאינו אלא הכאה בעלמא ואינה ניכרת מותר לעשותה לכתחלה בחולו של מועד לקבלנין ופי׳ בי נגרי עו״ג אוכלי שולחנו והיו רודים על בעלי מלאכתו למהרם ופעמים היו מסייעים להם שמתוך שממציאים להם הצריך למלאכה ממהרים ושכרם של פועלים מתרבה בזה מ״מ כני בי נגרי לא הוו שקלי אגרא אלא למצוה חן בעיני ר״ג עבדו ולפיכך אע״פ שהיו מביתו של ר״ג והמלאכה היתה של ר״ג שרא להו רבא למעבד וגם רבינו ירוחם כתב שאותם הבי נגרי היו מסייעים לאריסי ריש גלותא וכיון שלא לוקחים הבי נגרי שכר שרי:

תקמד צרכי

רבים מותרים לעשותם בחול המועד כגון לתקן הדרכים ולהסיר מהם המכשולות וכו׳ משנה בריש מ״ק (ב׳) עושין את האמה בתחלה בשביעית ומתקנין את המקולקלות במועד ומתקנין את קלקולי המים שבר״ה וחוטטין אותן ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקואות המים ועושין כל צרכי הרבים ומציינים את הקברות ובגמ׳ (ד׳ ה) תניא יוצאין לקוץ את הדרכים פי׳ לפנות קוצים שבדרכים ולתקן את הרחובות ואת האסטרטאות ולמוד את המקואות וכל מקוה שאין בו מ׳ סאה מרגילין לתוכו מ׳ סאה: **ומ״ש** בורות ומעיינות של רבי׳ שנפל בהם עפר ואבנים וכו׳ והו ששנינו מתקנין את קלקולי המים שבר״ה וחוטטים אותן ופירש״י חוטטין נפל צרורות בקרקעית הבור מעלה אותן ובגמרא (שם) חטיטה אין חפירה לא א״ר יעקב א״ר יוחנן לא שנו אלא שאין רבים צריכים להם אבל רבים צריכין להם אפי׳ חפירה מותר ואיתא תו בגמרא (ד:) אביי שרי להו לבני הרמך לסחופי נהרא פי׳ שנפלו אבנים ועפר ומנעו מרוצתו ונעלם להיות פוחק כבתחלה ר׳ ירמיה שרא להו לבני סכותא ב למיכר נהרא טמומא רב אשי שרא להו לבני מתא מחסיא לאקדוחי נהר בירס אמר כיון דרבים שהו מיניה צרכי רבים ניגהו ותנן עושין כל צרכי הרבים וכתב הרא״ש פי׳ הראב״ד שהיה רחוק הנהר מבירס העיר והיה להם טורח לשאוב מן הנהר וקדחו את גדותיו והביאו את המים דרך חריץ אל העיר ואמר כיון דשתו רבים מינה כי היו לבני בירס מעט בורות ולא היו מספיקין להם אלא בדוחק ועתה ישתו מים רבים מן הנהר בהרוחה דצרכי רבים ניגהו וכל אלו אע״פ שהיה טורח גדול ופרהסיא וכיון מלאכה במועד אפ״ה התיר להם לפי שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעת הבטלה משום דדמי לקידרא דבי שותפי ובשעה שהם בטלים ומתחברים כולם ועושים אם לא יעשה אז לא יעשה לעולם וגרסינן בירושלמי בהדא דבני סוכתא אתפתחא מסותא פי׳ מרחץ של עיר ששמה סכותא נפתחה ושרא לגו העבדיניה במועד מן הדא מתקנין את קלקולי המים שבר״ה בטריחא וכוונו פי׳ בתמיה כ״כ התיר להם שהם כוונו מלאכתם במועד והיה בו טורח גדול ולא כן תנינן ובלבד שלא יכוין מלאכתו אי לא מתעבדא במועד כדין לא מתעבדא וכל אלו ירא שלא היה לצורך המועד ואפ״ה התיר להם מטעמא דפרישית דצרכי רבים לא יעשו לעולם אם לא במועד וא״ת מ״ש מחפירת בורות שיחין ומערות של רבים דבעינן צורך המועד התם מפני שהן מלאכת אומן ואינו יכול לשנות בהם ואם ישנה יפסיד בהם אבל כל אלו מעשה הדיוט וזהו ההפרש שיש בצרכי רבים כי מעשה אומן בעינן שיהא צורך המועד ואם צורך המועד הוא אע״פ שכיונו מלאכתן במועד וטורח גדול הוא מותר והיינו חפירת הבורות שיחין ומערות ובני דסוכתא דירושלמי אבל במעשה הדיוט לא בעינן צורך המועד והיינו דומיא דחטיטת בורות שיחין ומערות שמותר לרבים ואפי׳ אינו לצורך המועד וכן היו כל אלו המעשים של בני הרמך ובני דסוכתא ונהר בירס אע״פ שלא היו לצורך המועד מעשה הדיוט הם כי החפירה ההיא לא היתה אומנות ואינו דומה לחפירת בורות שצריך לטוח יפה להחזיק מימיה ומטעם זה אסור חפירת בורות שיחין ומערות ואפי׳ צריך להם למועד לפי שמעשה אומן הם ולא התירו מעשה אומן אלא לצורך רבים אבל חטיטת בורות שיחין ומערות מעשה הדיוט והתירו ליחיד שצריך לו במועד ולרבים אפילו א״צ להם עכ״ל והרמב״ם כתב בפ״ח מהל׳ י״ט בורות שיחין ומערות של יחיד אם היה צריך להם חוטטין אותן ושפין סדקיה אבל אין חופרין אותן לכתחלה ובפ״ז כתב עושין כל צרכי הרבים במועד כיצד מתקנין קלקולי המים שבר״ה ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות וחופרין לרבים בורות שיחין ומערות וכורין להם נהרות כדי שישתו מימיהם עכ״ל ומדכתב גבי חפירת בורות וכריית נהרות כדי שישתו מימיהן דמשמע כדי שישתו אותם במועד וגבי מתקנין קלקולי המים לא כתב כן משמע דחטיטת דרבים אפי׳ שלא לצורך המועד שריא וכדברי הראב״ד ז״ל וכתב ה״ה שם וז״ל כתב הר״מ דודאי אם אין לו ליחיד מה ישתה אפילו חפירה מותרת ובלבד שלא יערים לחפור בור גדול מכפיק להרבה ימים דומיא דאין לו מה יאכל שקוצר ודש ודין הגמרא הוא בשיכול לשתות מי נהר ואפשר לו לטרוח ולילך לדלות מן הנהרות עסקינן ורוצה לשתות מי באר ולזה התירו חטיטה ולא חפירה ואם יש לו מים בבור או שותה ממקום שהוא רגיל לשתות אפילו חטיטה אסורה לו אבל כשאין לו מה ישתה ודאי מותר אפילו לחפור ע״כ ויש לחוש לפי שהמים מצויים בזול ואפשר שאפילו אין לו מה ישתה אלא מפני דוחק הרבה לא התירו לו חפירה וזה נראה כדעת רבי׳ שלא חלק עכ״ל: **ומ״ש** רבינו אבל מותר להמשיך מים לתוכן ואפי׳ אם א״צ להם עתה ברייתא שם בורות ומערות של יחיד כונסין מים לתוכן אבל לא חוטטין וע״כ בשא״צ להם במועד היא דאי בצריך להם חטוטי נמי משרא שריא וכ״כ הרי״ף והרמב״ם והרא״ש בהדיא דבורות שיחין ומערות של יחיד אם א״צ להם אין חוטטין אותם ואין שפין סדקיהם אבל כונסין לתוכן מים ואע״פ שא״צ להם ופירש נ״י כונסין לתוכן מים שמקבלים מימי גשמים שמקבלין בכלים כשיורדים מהגגים ומוליכין לבורות שיחין ומערות ואע״פ שיש בהם כבר מים די לכל ימי הרגל מותר לפי שאין בזה טורח מרובה: **כתב** הרשב״א שאלת ציבור שהיו בונים ב״ה אם מותר להשלים בח״ה. תשובה מסתברא לי שאסור כיון שהיא מלאכת אומן ואינה מלאכת האבד ואינה צריכה למועד שיש להם בית אחר להתפלל שם או שיש בבנוי שבאותו ב״ה מקום להתפלל ועוד אני מסתפק אם התירו צרכי רבים במועד במלאכת אומן יותר מצרכי יחיד אלא מדברים הצריכים לגוף כחפירות בורות שיחין ומערות וכיוצא בהם בהסרת הקוצים מן הדרכים ותיקון הרחובות שבכל אלה יש בהם צורך לרבים לחיותן ולשמור מהניזקין שאי אפשר לרבים להתבונן בדרכים לטלטל כדאיתא בב״ק (כז:) ואפי׳ בשבת התירו (שבת מב.)

דרישה

סי׳ תקמג [א] בד״ה ומ״ש ואפי׳ נבנה כו׳ וכתב ב״י ז״ל ומדכתב רבינו סתמא נכון להחמיר ולא חילק בין אדם חשוב לשאינו חשוב. נראה שהוא סובר דכלישנא דסיועי סייע בתיבנא נקיטין דבתרא הוא וא״כ נבנה באיסור עכ״ל ולכאורה משמע מדבריו דבעי למימר דרבינו לא סבר כלישנא קמא וזה אינו מוכרח דע״כ לא מחלק לישנא קמא בין אדם חשוב לשאינו חשוב אלא כשנבנה בי״ט או בשבת ממוץ לתחום דמדינא הא שרי כשמואל והביאו ב״י והבדיא מוכח בגמרא דמיירי בשבת וי״ט מדפריך מהא דשמואל דמיירי ג״כ בשבת או בי״ט ולכך מפלק בין אדם חשוב לשאינו חשוב אבל כשנבנה באיסור אסור לכנוס בו אפילו ללישנא קמא ולכך צריך לפרש דברי ב״י דס״ק מה שלא מחלק רבינו בין אדם חשוב לשאינו חשוב הוא אליבא דלישנא בתרא אבל לישנא קמא לא מיירי בהכי. ב״י כביא בס״ם זה וז״ל כתוב בנ״י שם בגמרא אמסיק עובדא דבי נגרי דבי ריש גלותא כו׳ פי׳ בי נגרי עו״ג כו׳ ולעיל ריש סי׳ תקמ״ב בשם הרא״ש הביא אבי נגרי מסוירים שלמות למיעבד עבודתייהו ומשמע דבישראל מיירי:

ב״י

חדושי הגהות

תקמד א ברש״י שלפנינו פירש בע״א אבל ברש״י שסביב הרי״ף פירש כעין העה״ הב״י: ב פירש״י למיברא נהרא שמימא לפנות מקור המעיין שנסתם: רש״ל

תקמה אסור לכתוב בח"ה ואפי' להגיה אות אחת בספר אסור ואסור לכתוב תפילין ומזוזות לאחרים בשכר אבל לעצמו או לאחרים בחנם או אפי' בשכר כדי שיהיה לו הוצאותיו יותר בריוח לשמחת י"ט מותר אפי' יש לו מה יאכל שאם אין לו מה יאכל כל מלאכה נמי שרי ודוקא תפילין ומזוזות משום מצוה שאף בח"ה צריך להניח תפילין ולברך עליהן וכן היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל אבל שאר ספרים אסור בין בחנם בין בשכר אם יש לו מה יאכל: מותר לטוות תכלת לציציותיו

לטלטל הקוץ בר"ה ולהוליכו פחות מד"א ובכרמלית אפי' טובא כדי שלא יוזקו הרבים וכן תיקון המרחצאות דשרי בירושלמי ומשמע התם דאפי' אם כוונו מלאכתן במועד דאף המרחצאות יש בהן חיי נפש משום רחיצת הגוף דלא ליתי שיחנא וכיבי כדאיתא בר"פ אלו נדרים (פ:) ומיהו ל"ש אלא בצריכי להו רבים אבל לצורך יחיד לא משום דאפשר ליה למחיי שלא במרחץ אי נמי לא צריך ליה או אזיל לדוכתא אחרינא אבל רבים אי אפשר והאי האי לא צריך האי צריך והוא הדין לקלקולי המים ולתקוני הדרכים דאפשר ליחיד להתבונן בדרכים ואף בברייתא משמע נמי דמשום חיי נפש התירו כן שהרי שנינו בברייתא יוצאין לתקן את הדרכים וכו' ומנין שאם לא יצאו ולא עשו כל אלו דמים שנשפכו מעלה עליהם הכתוב כאילו שפכום ת"ל ועשית מעקה לגגך והיה עליך דמים אבל לתקן את העיר וחומותיה אע"פ שהן צרכי רבים כל שאין בו משום חשש נפשות אינו מותר וכעין ששנינו בתוס' מי שהיה כותלו גוהה לר"ה סותרו ובונה אותו משום סכנת נפשות חומת העיר שנפרצה גודרין אותה גדרה ונפרצה אין גודרין אותה ואם היתה כמוכה לספר סותר אותה ובונה כדרכו ולפיכך מסתבר לי שאין בונין בית הכנסת ואפי' של רבים ואע"פ ששנינו עושין כל צרכי רבים היינו כגון אלו חפירות ובורות ובירושל' אמרו אלו הן צרכי רבים דיני נפשות דיני מכות ערכין וחרמין והקדשות ומשקין את הסוטה ועורפין את העגלה ושורפין את הפרה ורוצעין עבד עברי ומטהרין את המצורע ופורקין מנעל מעל היבמום אבל אין מחזירין אותו וככל אלו אין דבר שצריך למלאכת אומן ומה שמנו בהדי הנך טובא שאין בהם צ"ר כבר פי' הראב"ד למה שנאוה כאן עכ"ל (א):

ב"ה ובנין ב"ה בזמן הזה דבר האבוד הוא שאם יתעכבו בבנינו היישינן שמא ימנעום העו"ג מלבנות:

תנן בריש מועד קטן (ג.) דבמועד יוצאין על הכלאים ובעיא בגמ' (ו.) מ"ט בחולו של מועד דנפקי' ומשני משום שכר פעולה דמוזלי גבן ודייק מינה בגמרא דיהבינן להו שכר מתרומת הלשכה דאי מדידהו מאי נפקא לן מינייהו והקשו התו' למ"ד שכר פעולה שאין לו מה יאכל אסור היאך שוכרין פועלים תירצו דשמא י"ל דהני דמצות התירו ואע"ג דקי"ל כמאן דאמר שכר פעולה שאין לו מה יאכל מותר כתבתי זה כדי ללמוד דהיכא דהוה לצורך מצוה אע"פ שיש לפועל מה יאכל מותר כתב המרדכי בשם הירוש' והתוספות אלו הן צרכי רבים דנין דיני ממונות ודיני נפשות ופודין את השבויין וכתב ראבי"ה לא ידענא מאי חשיב פדיון שבויים שהרי אפי' בשבת מותר וכ"ל למנות ולטלטל כסף הפדויים עד כאן (ב):

תקמה אסור לכתוב בחול המועד ואפי' להגיה אות אחת בספר אסור משנה בפרק ואלו מגלחין (יח:) וכתב הרמב"ם שהטעם מפני שזו מלאכה שאינה לצורך המועד וכ"כ סמ"ג: וכתב ה"ה בשם הרא"ה שכשם שמותר לכתוב תפילין ומזוזות לעצמו כך מותר להגיה בס"ת לצורך עצמו לשם מצוה שמשנתינו אינה אלא בעושה לאחרים ע"כ והוא ז"ל חלק עליו דאיכא למימר כיון שכתיבת ספרים אסורה במועד אפי' לעצמו שרי שהרי לא התירו בברייתא אלא תפילין ומזוזות והטעם מכוי שא"א לעשות ס"ת אחת בחולו של מועד או מטעם אחר אף הגהתו אסור וכ"כ מדברי רבינו עכ"ל . ול"נ שאם לא היה להם ספר כשר מותר להגיהו בח"ה כדי לקרות בו בצבור וכדברי הרא"ה ואם אין להם ספר כלל מותר לכתוב בח"ה ספר שלם אם אפשר ע"י סופרים הרבה דהא ודאי צורך המועד הוא לקרות בתורה בצבור ולישנא דהרמב"ם דייק הכי שנתן טעם לאין מגיהין אות אחת אפי' בספר העזרה מפני שזו מלאכה שאינה לצורך המועד משמע שאם היה בה צורך המועד כגון שצריכין לקרות בו בצבור שרי ובתה"ד סימן פ"ה כתב דאיתא בא"ז דהא דאין מגיהין אפי' אות אחת בספר העזרה פי' כשמוציאין בעזרה לקרות בו ואפי' לצורך רבים ע"כ ואח"כ כ' בעל תרה"ד דספר העזרה יש לומר שלא היה צריך לקרות בו במ"עד וכ"כ במיימון בהדיא ע"כ . וגם הרוקח כתב אם אין לו ספרים מותר לכתוב:

כתב הכלבו נראה שמותר להגיה ולכתוב ספרים בחנם שמא לאחר י"ט לא יהיה לו פנאי על זה עכ"ל . וכ"ל דכותב או מגיה לצורך רבים קאמר ושרו ליה מדין צרכי רבים דאפי' במכוין לעשותן במועד שרו כמו שנתבאר בסימן תקמ"ד אלא דהתם לא התירו שלא לצורך המועד אלא בדבר שאינו מעשה אומן:

ומ"ש רבינו ואסור לכתוב תפילין ומזוזות לאחרים בשכר וכו' שם (יט.) ת"ר כותב אדם תפילין לעצמו ולאחרים בטובה דברי ר' מאיר ר"י אומר מערים ומוכר שלו וכותב לעצמו ר"י אומר כותב ומוכר כדי פרנסתו ואסיקנא הלכה כותב ומוכר כדי פרנסתו ופי' הרא"ש כדי פרנסתו בריוח דמי שאין לו מה יאכל מותר לעשות כל מלאכה וכן פירש"י וכ"כ בכ"י לצורך פרנסתו לאו כדי חייו קאמר אלא אע"פ שיש לו לחם ומים מותר כדי שיעשה הוצאת י"ט יותר בהרוח' בבשר ויין אבל אם היה עשיר לא וז"ל רבינו ירוחם כותב ומוכר לאחרים כדי פרנסתו אפילו אם יש לו מה יאכל ואפילו בהרווחה כותב ומוכר כלומר שיהיה לו יותר בריוח לקנות יין ובשר לצורך המועד וכן פי' בה"ג דמיירי שאין לו מה יאכל וי"מ דאפילו יש לו מוכר כדי פרנסתו ובלבד שלא יעשה תחבולה כדי למכור בחול אחר המועד עכ"ל . וסובר רבינו דר"י להקל מכולם אתא וא"כ לדידיה נמי שרי לאחרים בטובה ולכן כתב דלאחרים בחנם מותר וכ"כ כמ"ק אבל הרמב"ם כתב בפ"ז ואם אין לו מה יאכל כותב ומוכר לאחרים כדי פרנסתו וכתב ה"ה כדי פרנסתו פירש רבינו אם אין לו מה יאכל אבל רש"י פי' כדי פרנסתו בהרווחה ולא הוי שאין לו מה יאכל דהתם אפי' ר"מ מודה דשרי ע"כ ודעת הגאונים היא כדעת רבינו שאין מלאכה זו מותרת לפי שאין לו מה יאכל יותר משאר מלאכות וכן מבואר בהלכות הרי"ץ גיאת ואפשר לדעת רש"י שכיון שעשיית תפילין ומזוזות מותר לצורך עצמו הקלו לעשות לאחרים אפילו בהרווחה וכדי פרנסתו עכ"ל . ואפשר שטעמו של הרמב"ם מפני שהוא סובר דאין מניחין תפילין בח"ה דבכלל י"ט היא וא"כ אין להתיר בכתיבתן יותר מבמלאכה אחרת והרא"ש מכוי דסובר שמניחין תפילין בח"ה הוצרך לפרש שהקילו בכתיבתן יותר מבמלאכה אחרת וכיון דבכל שאר מלאכות אם אין לו מה יאכל עושה ואם יש לו מה יאכל אלא שאין לו כדי פרנסתו בהרווחה לא יעשה צ"ל שבתפילין הקילו שאפילו יש לו מה יאכל אם אין לו כדי פרנסתו בהרווחה כותב . ולפי דברי הרמב"ם נראה שצריך לפרש דר"י לאחמורי מכולהו אתא דלאחרים בטובה או להערים ולמכור את שלו אסור ולא שרי אלא אם כן אין לו מה יאכל: **ומ"ש** רבינו ודוקא תפילין ומזוזות משום מצוה וכו' אבל שאר ספרים אסור וכו' פשוט הוא וכבר כתבתי בסמוך דין כתיבת ספרים והגהתן: **כתב** סמ"ק אסור לכתוב במועד ספרים תפילין ומזוזות אבל כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו ובירושלמי מפרש רב בד"א להניח פי' להניחם אחר המועד אבל להניחם במועד אפי' להניחם לאחרים יכול לכתבן עכ"ל. ולדברי האומרים דאסור להניח תפילין בח"ה יפרשו הירושלמי דה"ק בד"א להניח כלומר להניח בקרן זוית כדי למוכרם אבל אם אין לו או לחבירו תפילין וצריך להם כדי להניחם במוצאי י"ט יכול לכתבן:

כתבו התוספות (שם) בעשיית תפילין וציצית לא איירי במתני' ושמא אין אסור כי אם בכתיבה וטוויה עד כאן: **מותר** לטוות תכלת לציציותיו וכו' שם במשנה ובגמרא ת"ר טווה אדם על ירכו תכלת לציציתו אבל לא בידו בין אצבעותיו ובפלך כדרך חול ופירש"י על ירכו תכלת לציציתו אבל

תקמה אסור לכתוב בחש"מ אפי' להגיה אות אחת בספר אסור משנה בפרק אלו מגלחין סוף (דף י"ח) ופירושו דאע"פ דאסור להשהות כפר שאינו מוגה בתוך ביתו מ"מ כיון דהיה לו להגיהו קודם המועד הו"ל מכוין מלאכתו במועד ואפי' אם לא נמצא הטעות אלא עכשיו במועד ולא ידעו מקודם אפ"ה אסור מפני שזו מלאכה שאינה לצורך המועד וכ"כ הרמב"ם בפ"ז אלא דלפי זה אם אין להם ס"ת אחרת אלא זו מותר להגיהו כדי לקיים מצות קריאה בס"ת בצבור לחובת היום וכן נראה מלשון הרא"ה שהביא ה' המגיד לשם והכי נקטינן ועי' בב"י. כתוב בתרומ' הדשן סימן פ"ה דאסור לכתוב במועד אפילו לצורך רבים בלא שינוי אם אינו לצורך המועד דסתם כל כתיבה מעשה אומן הוא שהרי הרמב"ם כתב דשאילת שלום וחשבונותיו התירו חכמים לכתוב משום שאין אדם מקפיד על כתיבתו וה"ה כמעשה הדיוט משמע שמה שאסרו חכמים אינו אלא משום דמעשה אומן הוא עכ"ל ואיכא לתמוה דהחמיר יותר בכתיבה דלצורך רבים מכתיבה דשאילת שלום וחשבונותיו דלפע"ד הדבר פשוט דלא אסרו כתיבה במועד אלא בכתב אשורית שכותבין בהם תפילין ומזוזות וס"ת דמעשה אומן הוא אבל כל כתיבה מאשי"ט שלנו אינו מעשה אומן ומש"ה התירו לכתוב אפי' שאילת שלום וחשבונותיו ומכ"ש דשרי לכתוב לצורך רבים בכתיבה שלנו דמאשי"ט אפי' אינו לצורך המועד ובלא שינוי וכדעת הגדול שהביא בת"ה דראה שהוא עצמו כתב במועד בלא שינוי לצורך רבים אע"פ שלא היה צורך המועד ונראה דודאי הגדול היה כותב מאשי"ט אפי' לא היה צורך רבים אלא צורך יחיד כגון אגרת שלומים וחשבונותיו אלא דמעשה שהיה כך היה לצורך רבים מיהו נוהגין לדקדק לכתוב בשינוי קצת ונראה דהשינוי יהא שהכתב בעצמו לא יהא יפה באותיותיו כמו שהוא נוהג לכתוב כתב יפה בחול אבל אם הכתב יפה כמנהגו בחול אלא שנוהגים להתחיל לכתוב בקרן זוית של הנייר אין זה שינוי וכן כתבו התוספות ריש (דף י"ט) בד"ה וטווה ועוד יתבאר דין זה בסמוך בסעיף ד':

ואסור לכתוב תפילין וכו' עד שאם אין לו מה יאכל כל מלאכה נמי שרי כך פי' רש"י ריש (דף י"ט) וכ"כ הרא"ש ונימוקי יוסף ושאר מפרשים אבל ברמב"ם מפורש דלא התירו לכתוב אפי' תפילין ומזוזות אלא כשאין לו מה יאכל וס"ל דאין חילוק בין שאר מלאכות דאסיקנן בפרק מי שהפך דשכר פעולה שאין לו מה יאכל שרי ובין מלאכת כתיבה דתפילין ומזוזות דהלכה כרבי יוסי בברייתא דאומר כותב ומוכר כדי פרנסתו ואתא לאשמעינן רבותא דאפילו במלאכה שהיא מצוה כגון כתיבת תפילין ומזוזות לא שרי אלא כדי פרנסתו בצמצום ולא יותר להרווחה וכל שכן שאר מלאכה דלית בה מצוה דלא שרי אלא כדי שיהא לו כדי פרנסתו ולא להרווחה ולכן לא כתב הרמב"ם כאן המסקנא דפרק מי שהפך דשכר פעולה שרי אם אין לו מה שיאכל אלא כתב הך דר' יוסי דפרק אלו מגלחין דאפי' בתפילין ובמזוזות לא שרי אם אין לו מה יאכל אלא כדי פרנסתו אבל לא יותר להרווחה ומכל שכן בשכר פעולה שאינה של מצוה דלא שרי טפי אלא כדי פרנסתו בצמצום ודו"ק ועוד נראה דהרמב"ם נתכוון להוציא מדעת הרמ"ה שהביא נ"י בפ' מי שהפך דלא התירו שכר הפעולה כשאין לו מה יאכל אלא כשבא ללוות מחבירו התם הוא דאפילו מאמינו מותר לסופר לכתוב שטר חוב אם אין לסופר מה יאכל דמתוך שהותרה הלואה במועד לצורך הלוה הותר נמי שכר הפעולה לצורך הסופר אבל שכר פעולה גרידא אפילו להגיה בספר העזרה אסור אפילו אין לו לסופר מה יאכל אא"כ שהוא לצורך המועד ומביאו ב"י בסימן תקמ"ב הנה להוציא מדעת הרמ"ה נזהר הרמב"ם כשכתב להביא דפרק מי שהפך שלא כתב אלא מי שצריך ללות במועד ולא האמינו המלוה בטל פה ה"ז כותב שטר חוב עכ"ל ולא כתב דאפילו מאמינו כותב אם אין לו לכותב מה יאכל כדי שלא נפרש דדוקא כאן התירו שכר פעולה אם אין לו מה יאכל מטעם מתוך וכו' כמו שפי' הרמ"ה וכתב להביא דפרק אלו מגלחין דכותב תפילין ומזוזות במועד ומוכר לאחרים כדי פרנסתו אם אין לו מה יאכל דאף על פי שאין שייך כאן לומר מתוך וכו' נמי שרו שכר פעולה אף אם יש לו מה יאכל ומכל שכן בבא ללוות במועד דהותר שכר פעולה אם אין לו לסופר מה יאכל מטעם מתוך וכו' וכן כתב עוד הרב בסוף אותו פרק דבכל מלאכה מותר לשכור פועל עני שאין לו מה יאכל כדי שיטול שכרו להתפרנס בו . מיהו בין לפי' הראשון דפרישית ובין לפירוש שני דעת הרמב"ם היא שאין להתיר שכר פעולה אף בכתיבת תפילין ומזוזות אלא כדי פרנסתו בצמצום שיגיע לידו מה שיאכל ולא יותר להרווחה וכתב הרב המגיד שכך היא דעת הגאונים וכן מבואר בהלכות הרי"ץ גיאות ודלא כפירש"י ודעימיה דמתירין אפי' להרווחה ולפי הנראה כך הלכה מיהו דוקא לדידהו שאין מניחין תפילין בחולו של מועד ולכן פסק ב"י בש"ע כאן כדברי הרמב"ם ולעיל בסימן ל"א פסק דאין להניח תפילין במועד דהשתא כיון דאין כתיבה זו לצורך המועד אסור להרווחה אבל לדידן שמניחין תפילין בחולו של מועד הו"ל לצורך המועד ומותר להרווחה וכן כתב בית יוסף וכן כתב בהגהת ש"ע ע"ש: **מותר** לטוות תכלת לציציותיו שם במשנה ודקדק רבינו מדלא קאמר בכתם מותר לטוות תכלת לציצית אלא אמר

דרכי משה

תקמד (א) כתב ריב"ש סימן רכ"ו בתשובותיו דלא התירו מלאכת אומן במועד לצורך מצוה שאע"פ שהתירו צרכי רבים במלאכת אומן הלכות מועד עקרות הן ואין למידין זו מזו כולי וצ"ע אי מותר לתפור תכריכי מת במלאכת אומן ואע"ג שאפילו י"ט שני גבי מת בחול שוויה רבנן מ"מ אפשר דח"ה גרע טפי למ"ד מלאכה בח"ה אסור מדאורייתא משא"כ בי"ט שני דאינו אלא דרבנן ומיהו המנהג פשוט דתופרין לו כדרכו דהרי עושים כל צרכיו בלא שינוי כמ"ש לקמן סימן תקמ"ז: (ב) וצ"ע דמאי איסור בענין טלטול הכסף דהרי לא מצינו בשום מקום שאסור למנות ולטלטל כסף במועד אפי' אם אינו כסף פדויים ואפשר דה"פ דודאי פדיון שבוים ממש קאמר דמותר במועד והא דקשיא אפי' בשבת נמי על זה קאמר שה"ה שבת אלא דנקט מועד דאז הכל שרי אפי' המנין והטלטול ואז יכול לפדותו ממש אפילו בנתינת המעות משא"כ בשבת כנ"ל וכ"ה

אחר לציציותיו אלמא דוקא לעצמו מותר אבל לאחרים אפי' בחנם אסור דלא דמי לתפילין דהוי חובת הגוף הלכך מותר לאחרים בחנם כדי שיקיים המצוה שמוטל על אחרים מטעם ערבות אבל ציצית דחובת גברא הוא כשלובש את הטלית ואם אינו לובשו פטור כדלעיל בסימן י"ט אם כן אין על האחרים חיוב ערבות והא דנקט תנא תכלת עיקר המצוה שהוא פתיל תכלת נקט והוא הדין כשאין תכלת מותר גם כן לטוות הלבן ופשוט הוא והכי נקטינן :

מותר לכתוב חשבונותיו וכו' כבר נתבאר בס"ס דכתיבה זו היא מאשי"ט מעשה הדיוט היא ושרי אפילו אינו לצורך המועד והא דכתב בספר רוקח סימן ש"מ דרבינו שמריה התיר לכתוב חשבונות בחולו של מועד ע"י שינוי משו' דדבר האבד הוא דקשה הדא הלא מאשי"ט לא בעי שינוי דמעשה הדיוט הוא י"ל צ"א דס"ל כדעת מהרא"י דכתיבה יפה דמאשי"ט שכותב אדם בחול צריך ג"כ שינוי במועד שלא יהיו כותבים האותיות יפה אלא אותיות שבורות וכ"כ הגה' ריש (דף י"ט) וז"ל ויש כותבין ע"י חלוק האות וכן היה עושה רבי זקני והיו"ד אלף אפשר היה כותב בכתב הפוך עכ"ל ומשמע דכל זה איירי בכתיבה מאשי"ט אלא דקשה עוד שאמר משום דדבר האבד הוא דדבר האבד לא בעי שינוי כמ"ש בסי' תקל"ז וכך הקשה ב"י ולפע"ד נראה דצריך להגיה וי"ו על תיבת משום דצריך להיות ומשום ותרתי היתירא אתא לאורויי חדא דמותר ע"י שינוי או אפי' בלא שינוי משום דדבר האבד והכי מוכח מסוף דבריו שהקשה מדאיתא בתוספתא כותב אדם חשבונותיו ויציאותיו במועד והיינו דהלכון משמע דכותב כדרכו בלא שינוי ומשמע ליכא הכא דבר האבד ומתרץ י"ל דמיירי ביציאותיו שהם לצורך שמחת י"ט אבל לכתוב משכנות שאין כתיבה זו לצורך מועד לא שרי בלא שינוי ואפ"ה משום דאיכא דבר האבד במשכנות מותר אפילו בלא שינוי וניחא השתא הא דמביא ראייה לשם מפרקמטיא דכל שהוא אסור ופרקמטיא האבד מותר בלא שינוי ואי קשיא דמצריך תרתי שינוי וגם שיהא דבר האבד והקשה מתוספתא והירץ דהתם הוי לצורך המועד מאי האי דקאמר בתר הכי אפי' הכי משום דבר האבד מותר ומאי מביא ראיה נמי מפרקמטיא ודו"ק ונראה דעפ"י דברי הרוק"ח נהגינן שלא לכתוב אפי' מאשי"ט בלא שינוי היכא דליכא דבר האבד והשינוי צריך שיהא בכתיבת כל אות ואות שלא יהא כתקונו וכדמוכח מדברי התוספתא ולא מהני בשינוי על הנייר ומהרא"י החמיר עוד אפילו בכותב לצרכי רבים כל שאינו לצורך המועד כמ"ש בס"א וב"י השיג עליו בזה ופסק דיש לכתוב בלא שינוי ושכן נהגו אבל מנהגינו במדינות אלו להחמיר שלא לכתוב כלל אלא ע"י שינוי וכדפי' שיהא השינוי בכל אות ואות וכמ"ש הג"ה מיימוני שהיה נוהג מהר"ם לכתוב אותיות שבורות ומתוכות ומביאו בית יוסף :

ואגרות רשות פירוש שאלת שלום וכו' וכן פי' הרי"ף והרא"ש והרמב"ם וכן פירש בירושלמי : **ומ"ש** ויש אוסרין ומפרשין וכו' כן פי' רש"י : **ומ"ש** אבל דיסקי לא נראה דרצונו לומר כל כתב בעלמא נקרא דיסקי והכי משמע בפרק השולח (דף ל"ו) דכתב רש"י דיסקי שטרי שאלות ותשובות ושלומות והא דאיתא פ' י' יוחסין (ד' ע) אפיק דיסקא דהזמנתא משמע נמי דלשון דסקי הוי כתב בעלמא ומפרש דלשם הוי כתב של הזמנה ולפי זה סבירא ליה לבה"ג דכל הכתבים אסורים חוץ מפסקי דרשותא וכ"כ בהגהת מיימוני פ"ז בשם ה"ג והשאלתות וכבר נתבאר דנהגו להקל בכל כתבים ועל ידי שנוי וכתב מהרש"ל וז"ל וכתבי הזמנות שנוטלין שכר נראה שצריך להוציא אותן מעות לשמחת י"ט מיד עכ"ל :

אין כותבין שטרי חוב וכו' משנה פרק אלו מגלחין סוף (דף י"ח) ומ"ש או שאין לו להסופר מה יאכל מותר אוקימתא דגמרא בפרק מי שהפך ומכאן יצא לו לרבינו מ"ש בתחלת הסימן שאם אין לו מה יאכל כל מלאכה נמי שרי דלא כהרמ"ה דמפרש דלא התירו שכר פעולה אלא בלוה מטעם מתוך וכו' וכבר הארכתי מדין

לציציותיו בין ביד בין בפלך אבל לאחרי' אסור מות' לכתו' חשבונותיו לחשב יציאותיו וכותבין גיטי נשים וקדושין ושוברין דייתיקי ומתנות ופרוזבולין ואגרות שום ששמו ב"ד נכסי לוה למלוה ואגרות מזון חליצה ומיאונין ושטרי בירורין שכותבין פלוני בירר פלוני דיין ופלוני לפלוני ואגרות ב"ד פירוש פסקי דינין ואגרות רשות פירוש שאלת שלום שאדם שולח לחבירו ויש אוסרין ומפרשים אגרות של רשות שטרי ממשלה וכן כתב בה"ג אגרות רשות ומפרשים רבנן פתקי דרשותא אבל דיסקי לא וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה אין כותבין שטרי חוב שיכול להמתין מלכותבן עד אחר המועד ואם אינו מאמינו והלוה צריך למעות למועד או שאין לסופר מה יאכל מותר יש מתירין לכתוב על ידי שינוי כגון בעיגול או בעיקום וריב"א היה אוסר כיון דאפי' אות אחת אסור להניה

ב"ש

אבל לא באבן דר"א ופירש"י אבל לא באבן. שתולה באוט כדי שיוכל לשזרו יפה וחכ"א אף באבן ר"י אומר באבן אבל לא בפלך וחכ"א בין באבן בין בפלך ואסיקנא הלכה בין באבן בין בפלך ומשמע דה"ה דלא בעי שינוי דעל ירכו אלא טווה כדרכו ולזה סתם רבינו וגם הרמב"ם בפ"ז סתם וכתב וטווה תכלת לבגדו וכ"כ בהג"ה אסיר"י דבלא שום שינוי שרי וכ"כ רבינו ירוחם. וכתב עוד בהגהות דאיכא למימר דוקא תכלת שהוא דבר מועט אבל כל חוטין של ציצית לא וצריך שינוי. וכתב עוד שם וכל הני דשרי לכתוב ולטוות דווקא בשלא כיון מלאכתו במועד ורבינו ירוחם כתב וז"ל טווה ציצית לטליתו ומתקנו בח"ה דכיון דציצית נוהג בח"ה מותר. ומשמע מדבריו דבכל חוטין של ציצית קאמר דשרי וכן נמי משמע דאפי' כיון מלאכתו נמי שרי דכיון דדבר מצוה הוא ליכא למקנסיה : **מותר** לכתוב חשבונותיו ולחשב יציאותיו הוספתא כתבוה הרי"ף והרא"ש בפרק אלו מגלחין וכתב הרמב"ם בפ"ז דטעמא מפני שכתיבות אלו אין אדם נזהר בתיקונן מאד ונמצאו כמעשה הדיוט והרשב"א כתב בתשובה דטעמא משום שנזה לא יזכור ויאבד ממונו. וה"ה כתב בשם הרמב"ן דטעמא מפני מלאכת הדיוט ולצורך המועד הותרו. וי"א משום דבר האבד ואינו נראה עכ"ד והם כדברי רבינו ובהשגות פירש משום דבר האבד ודברי רבי' והרמב"ן עיקר עכ"ל והראב"ד גם הוא כתב דמשום לצורך המועד התירו לכתוב חשבונותיו ויציאותיו ולא כתב דטעמא משום דבר האבד אלא באיגרות הרשות. ונ"ל שלדעת הרמב"ם נ"ל שאם אינם לצורך המועד אע"פ שמעשה הדיוט הוא לא היו מתירין חכמים וכמו שנתבאר בסי' תקמ"א גבי ההדיוט תופר כדרכו ומיהו לדברי הרשב"א דמפרש טעמא משום דבר האבד אפי' אינם לצורך המועד שרי :

כתב הרוקח סי' ש"ח רבינו שמריה התיר לכתוב משכונות בחולו של מועד ע"י שינוי משום דדבר האבד הוא ואע"ג דאמרי' בתוס' כותב אדם חשבונותיו ויציאותיו במועד י"ל יציאותיו שיש לו להוציא והכל משום שמחת י"ט אבל משכונות לא ואפ"ה משום דבר האבד מותר ע"כ והכלבו התיר לכתוב מזכרת חובותיו של מעות שהלוה לעו"ג ולא הצריך שינוי וכן נראה מדברי הרמב"ם שנתן טעם מפני שאין אדם נזהר בתיקונן ולדברי הרוקח קשה שהרי דבר האבד א"צ שינוי כמו שנתבאר בסי' תקל"ז (א) : **וכותבין** גיטי נשים וקדושין וכו' עד ואיגרות רשות משנה שם (יח:) : **ומ"ש** איגרות של רשות פי' שאלת שלום שאדם שולח לחבירו כן פירשו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם וכן פירשו בירושלמי וטעמא דשרי למיכתב כל הני כתב הרמב"ם בפ"ז דאגרות של רשות מפני שאין אדם נזהר בתיקונן מאד והו"ל כמעשה הדיוט והראב"ד כתב דטעמא משום דשמא לא יזדמן לו מוליך הכתב כלומר והוי דבר האבד וה"ה כתב בשם הרמב"ן דטעמא משום דמעשה הדיוט הן דכל הדיוט כותב כפי מה שיזדמן לו ולפיכך א"צ שינוי וגיטין ושוברות ומתנות כתב הרמב"ם דטעמא דשרו משום דכצרכי רבים הם וכתב ה"ה רש"י ושאר מפרשים פירשו שהוא משום דבר האבד וכתב רש"י גיטין שרוצה לצאת בשיירא ואם אינו כותב תשב זאת עגונה נראה מדבריו דהא לאו הכי אסור וקשה דהא מתני' סתמא מתני' ובודאי דבכל גוונא שרי וכן עיקר עכ"ל. ולי נראה דאפשר דרש"י נמי בכל גוונא שרי אלא דיהיב טעמא שמפני שאפשר לבא לידי עיגון התירו לכתוב כל גיטין. ובאינך כתב הרמב"ם דטעמא דשרו מפני שהם דברים דשייכי לב"ד וכשם שמותר לדון כך מותר לכתוב כל הדברים דשייכי לב"ד והתוס' כתבו דכל הני הוי דבר האבד פן ימות הנותן או העדים או ב"ד או תלך למדינת הים וכ"כ כ"י ורבינו ירוחם :

כתב בתשובת ריב"ש בשם הר"ן כל דבר המוזמן תדיר אע"פ שבכל פעם ופעם הוא דבר פרטי נראה דצרכי רבים ניהו מדתנן בריש מ"ק ועושין כל צרכי הרבים ואמרו עלה בירוש' אלו הן צרכי הרבים דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות וכו' והטעם מפני שצורך הרבים הוא להעמיד המשפט ולנהוג בדברים הללו וכן מה ששנינו ואלו כותבין במועד גיטין ושוברות וכו' כ' הרמב"ם שהטעם מפני שכל אלו צרכי רבים הם ע"כ והא דכותבין קידושי נשים משמע בגמרא דבין שטר קידושין שכתב בו הרי את מקודשת לי בין שטרי פסיקתא שרי וכ"כ רבינו ירוחם וכתב סמ"ק אבל שטר כתובה שט"ח הוא ואסור לכותבו במועד והכלבו כתב בשם ה"ר דוד בר לוי איש דתוכחי מדיכול להחזיר גרושתו דמי שנשא ערב הרגל מותר לכתוב כתובה ולתמה בח"ה דהא מחזיר גרושתו עביד לה כתובה ויש לדחות דדלמא על כתובה ראשונה המזירה ויש להתיר מטעם דבר האבד שמא יצא ערעור בהסכמת אנשיהם עכ"ל : **ומ"ש** רבינו שיש מפרשים אגרות של רשות שטרי ממשלה כלומר כתב גווי השלטון דרשות הוא שלטון כמו (אבות פ"א) אל תתוודע לרשות כך פירש"י וכ"כ בהגהות מיימון בשם בה"ג והשאלתות : וכתב עוד בהגהות אבל שאר כתבים כותב שלא כדרכן וכן היה נוהג הר"מ להחמיר וכותב ע"י אותיות שבורות ומתוכות עכ"ל והתוספות והמרדכי כתבו לאסור לכתוב אגרות ואפי' על יהודי שהיה תפוס כתבו התוספות שהתירו בדוחק לכתוב ובהגהת אשיר"י כתבו לכתוב מצרכיו לשלוח לחבירו ליכא מאן דשרי ומה שנוהגין לכתוב אגרות בעיגול איסור גמור הוא עכ"ל : ותרומת הדשן כתב בשם אחד מהגדולים שמותר לכתוב לחבירו ע"י שתופס הקולמוס בין האצבע והגודל ומאחר ששינה בשעת הכתיבה אינו חושש בתיקונו ומותר אע"פ שלמשתלח אין ניכר ששינה (ב) : כתוב עוד בת"ה על צבור המבקשים לשלוח אחר מנהיג או אחר ש"צ לשוכרו על זמן לאחר המועד דלאו שרי למכתב אע"פ דלצרכי רבים הוא משום דלא התירו צרכי רבים שלא לצורך המועד אלא בדבר שאינו מעשה אומן ואין דבריו מחוורין כלל דמשמע ודאי דלא חשיבא כתיבה מלאכת אומן אלא כגון כתיבת סת"ם אבל כתיבת אגרות ודאי מעשה הדיוט הוא וכמ"ש בשם הרמב"ן ז"ל וכיון שכן אפילו לדברי האוסרים לכתוב אגרות לכתוב אגרות שלום במועד כל שהוא לצורך רבים שרי אפי' שלא לצורך המועד ואפי' אם כוונו מלאכתם במועד : **כתב** בספר אורח א"ו בסימן נ"ד כלשון הזה מצאתי בגליון שמתיר ר"ת לכתוב בח"ה בכתיבת משיט"ה שהיא כתיבה דקה בלא שינוי שהרי לא נתנה בסיני רק כתיבה גסה כדאמרינן (שבת קג:) בתיקון סופרים וכתבתם כתיבה תמה בעינן דהיינו גסה עכ"ל וכ"כ בא"ח ואין זה ברור בעיני (ג) : **ולענין** הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והראב"ד והרמב"ן ז"ל מסכימים להתיר לכתוב אגרות שלום וירושלמי הוי סייעתייהו הכי נקטינן ואפי' בלא שינוי מותר מדלא הוזכר בדבריהם והמרדכי כתב בפסיטות האלפסי מתיר לכתוב כתבי' בלא שינוי. ונראה דכל כתבים מותר לכתוב בין של שאלת שלום בין של פרקמטיא ואפי' אינה אבודה ולאפוקי מחלוקת האגור שהרי סתם התירו ולא חלקו וכן נהגו (ד) : **אין** כותבין שטרי חוב וכו' משנה פ' אלו מגלחין (יח:) אין כותבין שטרי חוב במועד אם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל ה"ז יכתוב ופירש"י אם אינו מאמינו המלוה ללוה או שאין לו מה יאכל לסופר ואע"ג דבירושל' הקשו על זה ואמרו אם אתה אומר כן נמצאת מתיר את האומנות במועד אלא אם אינו מאמינו למלוה או שאין לו מה יאכל למלוה הכא גמרא דידן פליגא עליה שהרי התירו כל מלאכה משום פועל שאין לו מה יאכל כתבו התוספות אין כותבין שטרי חוב פירש בתוספתא ה"ה שטר מכירה דהא בהדי אלו כותבין במועד לא חשיב שטר מכירה ול"נ דהא דלא קתני משום דאין כותבין שטר מכירה אלא על הקרקע ואמרינן לעיל אין מוכרין בתים אלא לצורך המועד ולצורך המועד פשיטא דשרי וה"ה אם מכר קודם למועד ועתה רוצה לכתוב דשרי במועד דהא כמי דבר האבד רק אם היה לו אונס ולא היה יכול לכתוב קודם המועד עכ"ל :

כתוב בספר ת"ה תניא בתוספתא אין כותבין כתב אריסות וקבלנות במועד ר"י מתיר שמא יקדמנו אחר פי' בשקבל השדה קודם לכן התיר ר"י כדי שלא יחזרו בהם קודם כתיבת שטר שנכנס חוזרים עד שירד לתוכה ואפ"ה אסר ת"ק והלכה כמותו עכ"ל : **ויש** מתירין לכתוב ע"י שינוי וכו' בסמוך כתבתי בשם הגהות אשיר"י שאסור לכתוב בעוגל והתוס' כתבו בפרק אלו מגלחין (יט.) מה שנהגו לכתוב בעוגל לא מלינו היתר גם ע"י היפוך שהוא נקרא מלד א' לא היו מתירין וגם אי לא אסור משום מלאכה הא אסרינן אפי' טרחא דלאו מלאכה מיהו נהגו לומר דמתני' לא איירי ע"י היפוך ויש כותבין ע"י חלוק האות וכן היה נוהג רבי זקני והיו"ד

דרכי משה

תקמה (א) וכ"ה בהג"מ סוף פי שהפך דמותר לכתוב בלא שינוי כשמלוה לעו"ג וכ"כ מהרי"ל דכותבין הכתבים שתולים במשכנות : (ב) ובמהרי"ל כתב דיש לכתוב בכתב ששינה כדי שידע המשהלח ודוקא אם כותב לע"ה אבל אם כותב לת"ח אין צריך שיודיעו דיודע בעצמו שהכותב שינה וכ"פ הכלבו ונהגו לכתוב בשינוי והמחמיר הרי זה משיבח עכ"ל : (ג) וכ"נ דהרי בימים האחרונים היה נוהג כתיבה משיט"ה אפילו הכי הצריכו בו שינוי : (ד) וכ"נ אליבא דהלכתא אך מקומות אלו נוהגים לשנות וכן ראוי להורות לכתחלה והמיקל

והיו״ד שא״א שהיה כותב בכתב היפוך עכ״ל וגם המרדכי כתב שאסור לכתוב בעיגול משום דלכל הפחות יש אות א׳ כתובה כהוגן אבל נהגו לכתוב אותיות חתוכות ופסוקות וקטועות ואף כי לא מצינו שהתיר התלמוד על ידי שינוי אולי אין זה כתיבה ואין כח לאסור וגם הגהות מיימון כתבו בפ״ז מהלכות י״ט בשם סמ״ק שיש לאסור שלא לכתוב על ידי שינוי בעיגול אלא צריך לעשות בכל אות ואות שינוי אותיות חתוכות ושבורות באמצעיתן והיו״ד יעשה אותה כעין עיגול קטן עכ״ל (ה) :

וא״א הרא״ש כתב תשובת שאלה בח״ה והתיר לי להעתיקה דחשיב דבר האבד ובתשובת הרא״ש כלל רביעי כתוב פסק אחד על ענין הוכרת גשם בפסח שרצה הרא״ש שיזכירו ולא קבלו ממנו וכתב בסופו לא הייתי כותב בחול המועד כי לא הורגלתי בכך אלא שצורך שעה הוא מפני חילול שמים וגם יש בדבר הזה קצת לצורך המועד ע״כ ונראה שאותו פסק הוא שהתיר לו להעתיק לפי שהיה רוצה לשלחו למקום אחר ואם לא היה בשאר השעתק בידו היה דבר האבד ולאותו פסק קורא תשובה לפי שהוא משיב על החולקים עליו דאי לא תימא הכי אלא שתשובה אחרת היתה צריך לתת טעם להרא״ש עצמו למה כתבה בחול המועד אח״כ מצאתי בתשובות הרא״ש כלל כ״ג בלשון הזה כתב תשובה על שאלה בח״ה מפני שהיה השליח ממתין לה והתיר אף להעתיקה עכ״ל הרי שנתן טעם למה כתב התשוב׳ במועד מפני שהיה השליח ממתין לה כלומר ולא היה השליח רוצה להתעכב עד אחר המועד ומפני כך חשיב לה דבר האבד דשמא אח״כ לא ימצא ביד מי ישלחנה או כמו שהשאלה היתה דבר שיש בו צורך המועד :

מדין זה בש״א ובש״ב : **וא״א** הרא״ש ז״ל כתב תשובה שאלה והתיר לו להעתיקה דחשוב דבר האבד פי׳ דמשום הכי התיר להעתיקה משום דהיה שולח גוף התשובה למקום אחר והו״ל דבר האבד ממנו אם לא יעתיקנה כי לא יהיה זכור מ״ש בתשובה אבל מ״ש בתשובה בלאו האי טעמא שרי לכתוב דאפילו אגרת שלומים שרי להרא״ש וכדעת הרי״ף והרמב״ם כ״ש תשובה אבל בכלל כ״ג כתב וז״ל וכתב תשובה על השאלה בח״ה לפי שהיה השליח ממתין לה וכו׳ משמע דצריך ליתן טעם על כתיבת התשובה ואפשר דכיון דהרא״ש היה מחמיר על עצמו שלא לכתוב בחולו של מועד משום הכי הוצרך לומר טעם על כתיבת התשובה במועד משום דהשליח היה ממתין לה ולא היה רוצה להתעכב עד אחר המועד וכן כתב להדיא בכלל רביעי וז״ל לא הייתי כותב בחולו של מועד כי לא הורגלתי בכך אלא לצורך שעה היא וכו׳ אבל מי שנוהג היתר לכתוב תשובת שאלה וכל שכן הוא וב״י כתב ג״כ כיוצא בזה :

כ״ש זה שהוא כתב נמור אדרבה בשרוצין ליפות הכתב כגון למסורת עושין כן ואפילו מי שכותב האותיות בהיפוך שמצד השני נראית ובאותו צד שכותב אינן נראית היה אוסר ולא היה מתיר לכתוב אלא אותיות חתוכות והיו״ד שכולה גוף אחד יעשה נקודה אחת ויש שעושין אותה עיגול קטן וא״א הרא״ש ז״ל כתב תשובת שאלה בח״ה והתיר לי להעתיקה דחשיב דבר האבד : דנין בח״ה בין דיני ממונות ובין דיני נפשות ומשמתין ומכין למי שלא יקבל עליו הדין :

תקמו (א) **אין** נושאין נשי׳ במועד לא בתולו׳ ולא אלמנו׳ ולא מייבמין ומותר לארס (ג) ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין ומותר להחזיר גרושתו מן הנשואין ולא מהאירוסין ובערב המועד הכל מותר

תקמו אין נושאין נשים במועד וכו׳ משנה פרק קמא דמ״ק סוף (ד׳ ח׳) והאריכו בגמרא בטעם האיסור ויליף לה מקרא דאין מערבין שמחה בשמחה • וכתב בהגה״ת סמ״ק וז״ל ומכאן יש נזהרין שלא לעשות שני חופות ביום אחד גם מביאין ראייה מהירושלמי דמפיק מקרא שלא לערב שמחה בשמחה מיעקב אבינו דא״ל לבן מלא שבוע זאת וגו׳ ולא היא דהתם השתי שמחות היו לאדם אחד דיעקב היה נושא שתי נשים וכן גבי רגל שמחת האשה שהוא נושא ושמחת הרגל הם שתיהן לו הלכך שייך בהו עירוב שמחות אבל בב׳ חופות שעושין משתי נשים לשני אנשים לא שייך הכא עירוב שמחה בשמחה וכן היה נוהג מורי רבינו יחיאל לעשות חופת יתום או יתומה עם חופת אחד מבניו הכל ביום אחד אך משתי אחיות פי׳ בספר חסידים (דאין לעשות ביום א׳ עכ״ל) ובמקלת ספרים כתוב דאפי׳ בשבוע אחד אין לעשות ואין לשנות המנהג עכ״ל הגה״ה ממרפ״א :

וכתוב בהגהת סמ״ק מצאתי כתוב דמותר לכתוב קידושין בחולו של מועד ונ״ל ראיה מהא דפריך בפרק ב׳ דתמורה (יד :) והא א״ר אבא א״ר יוחנן כותבי הלכות כשורפי תורה וכו׳ דלמא מלתא חדתא שאני פי׳ דבר חדש ויראה שמא ישכחנו אלמא דאפי׳ בזמן שנאסרת הכתיבה בדברים שבע״פ הותרה בדבר של חידוש גם בחש״מ נתיר מטעם זה לכתוב דברים שהם חדשים אלו ויראה שמא ישכח עכ״ל ובתשו׳ הרשב״א (ח״ג סי׳ רע״ג) כתוב שאלת אם מותר לכתוב חשבון תקופות בחולו של מועד כמו שמותר לכתוב חשבונותיו כדאיתא בתוספתא דמשקין משום דכדבר האבד דמי שמא ישכח חשבונות שבינו לבין אחרים ואמרינן שבתוס׳ מדקדקים מאותה תוספתא שאם שמע מרבו דבר חדש או עלה בידו עיון או סברא ומתיירא שמא ישכחנו שמותר לכתבו תשובה מסתברא שאפי׳ היה כדברי התוס׳ שאמרת בכתיבת התקופות אסור דחשבונות של הוצאות ודבר עיון מחודש בהלכה הוי כדבר האבד שמא ישכח אבל חשבון התקופות ידוע הוא למי שבקי בחשבונות התקופות ואין זה מוצא מלבו דבר מחודש ואין זה אלא כמי שכותב מה שמקובל על פה או כמי שכותב ומעתיק אחד מהספרים • גם במ״ש התוס׳ אני מסתפק זה כמה ואף בימי רבותי נ״ע מפני שאמרו אין מגיהין אות אחת ואפילו בספר העזרה ולמה לא ניחוש שמא ישכח וכל הספרים נגיה מטעות שמא ישכח ועוד דמצוה היכא איכא משום ואל תשכן באהליך עולה (כדאיתא בכתובות יט׳) ויכתוב אדם פירושיו וחידושיו ועושה אדם חיבוריו וכותב ונמצא עושה מועדיו חול ויכתוב תפילין לאחרים דהא איכא מצוה אלא מסתברא לי שלא אמרו אלא ביגיעותיו וחשבונותיו שבינו לבין אחרים שהכל תלוי בזכרון שמא לא יזכור ויאבד ממונו אבל חידוש ששמע או שעלה בידו בעיונו זו באובנתא דליבא תלי ולאחר המועד עשוי הוא לחזור אחר שמועותיו ויבין כמו שהבין מתחלתו וכן אם מתיירא שמא ישכח ישנה בעל פה פעמים הרבה כדי שיהא שגור בפיו כמ״ש (מגילה ז׳) תנא מניה מ׳ זמנין ודמיא כמאן דמנחא בכיסתיה ודרך שהיו עושים לזכרון עד שלא נכתבה המשנה והגמ׳ וכן הטעם בהגה׳ ספרים עשוי הוא לחזור ולראות בהם ולהגיה עכ״ל ועל מ״ש רבינו שהרא״ש התיר לו להעתיק תשובת שאלה נראה שהוא סובר כדברי התוס׳ ושלא כדברי הרשב״א ולפי מה שנתן הרמב״ם טעם לכתיבת חשבונותיו מפני שכתיבות אלו אין אדם נזהר בתקונן מאד ונמצאו כמעשה הדיוט אפשר דה״ה דשרי לכתוב דבר חידוש שאין אדם נזהר מאד בתיקון כתיבתו שאין כוונתו אלא שלא תשכח מפיו וגם רבי׳ ירוחם כתב וז״ל אם שמע דבר חידוש ורוצה לכתבו כדי שלא ישכח מותר או להעתיקו אם לא ימצא להעתיק אחר המועד דאין לך דבר האבד גדול מזה וכ״כ רבינו פרץ זולתי שהיה הוא מחמיר על עצמו והיה כותבו בשינוי עכ״ל : **כתב** הרוקח לתקן קונטריסין לכתוב אחר המועד אסור ז״ל א״ח י״מ ספר העזרה ספר שקורא בו כ״ג בי״ה ועל זה אין מגיהין אותו במועד לפי שאינו צריך עד יה״כ הא אם צריך לקרות בו מגיהין אותו במועד בין במקרא בין בתלמוד שאין לך דבר האבד גדול מזה כ״כ הריטב״א בשם רבותיו וכן נראה הלכה למעשה ובלוחות של שעוה מותר לכתוב לד״ה לפי שאינה נקראת כתיבה והראב״ד כתב מותר לכתוב לאחרים בחנם : ולכתוב שמועות וקושיות ותירוצים נראה שמותר דהוי כדבר האבד שמא ישכח (ו) וכן נראה שמותר להגיה ספרים בחנם שמא לאחר י״ט לא יהיה לו פנאי א והרשב״א כתב שאם הרב עומד שם לאחר המועד אסור שהרי יכול לשאלו עכ״ל : **דנין** בח״ה בין דיני ממונות וכו׳ כל זה ברייתא בר״פ אלו מגלחין (יד :) ומבואר בירושלמי דהוא משום לקבול בשביל חובותיו במועד והביא ראיה מדאמר בירושלמי קובלין לרשות שהוא שליט על בוני׳ ורבי רבים כתב המרדכי בש״פ מי שהפך שהתיר ראבי״ה

[בין דיני נפשות כו׳ פי׳ בזמן שהיו הסנהדרין בלשכת הגזית ודנים דינים כאלה] :

תקמו אין נושאין נשים במועד לא בתולות ולא אלמנות ולא מייבמין משנה בפ״ק דמ״ק (ח :) ונאמרו בגמרא כמה טעמים בדבר וחד מינייהו מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו וכתב הרמב״ם זה הטעם ורבינו כתב בטור אבן העזר סי׳ ס״ד וטעמא דאין נושאין נשים במועד משום דאין מערבין שמחה בשמחה או משום ביטול פריה ורביה פי׳ שלא יבא לישא עד המועד לפיכך מותר לישא בערב המועד עכ״ל : **ומ״ש** ומותר לארס ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין בפרק אלו מגלחין (יח :) אמר שמואל מותר לארס במועד ותנא דבי שמואל מארסין ואין כונסין ואין עושין סעודת אירוסין וטעם משום דאירוסין בלא סעודה ליכא שמחה כדאיתא בפ׳ החולץ (מג :) וכתב הריב״ש בתשובה (סי׳ רס) אפי׳ יעשו ריקודין ומחולות אין זו שמחה האסור במועד ואפי׳ אם הארוס עושה סעודה עם ריעיו כל שאינה בבית ארוסתו לא ממעיט מושמחת בחגך ולא באשתך וכ״כ רבינו האיי והרא״ג וכן לסעוד החתן בבית חמיו שלא בשעת אירוסין נמי שרי עכ״ל : **ומ״ש** ומותר להחזיר גרושתו משנה בפ״ק דמ״ק (ח :) ופירש״י משום דליכא שמחה כ״כ : **ומ״ש** מן הנשואין ולא מן האירוסין כ״כ שם התוס׳ והרא״ש וב״י בשם הירושלמי והטעם פשוט דמאחר שלא כנסה עד עתה שמחה היא לו והרי״ף והרמב״ם לא הזכירו הירושלמי הזה ולא ידעתי למה :

ומ״ש ובערב המועד הכל מותר ברייתא שם כל אלו שאמרו אסורין במועד מותרים לישא ערב הרגל ומייתי התם (ט׳) דלא תקשי מברייתא לכל הטעמים שנתנו למה אין נושאין נשים במועד ומ״ד דטעמא מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו משני עיקר שמחה חד יומא הוא כלומר עיקר שמחה דנשואין ביום ראשון דנשואין : **כתב** הרמב״ם אין נושאין נשים ולא מייבמין במועד וכו׳ ומארסין נשים במועד ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין ולא סעודת נשואין שלא יערב שמחה אחרת בשמחת החג נראה מדבריו שאפי׳ נשא אשה קודם המועד לא יעשה סעודת נשואין במועד ומיהו יש לדחות דדוקא בנושא אשה במועד וכגון שהחזיר גרושתו קאמר שלא יעשה סעודת נשואין אבל מי שנשא ערב מועד מותר לעשות סעודת נשואין במועד וכן נראה מדברי רש״י שפי׳ אהא דתניא כל אלו שאמרו אסורים לישא במועד מותרים לישא ערב הרגל כלומר מותר לישא לכתחילה ואע״ג דז׳ ימים של סעודה הוו ברגל וכ״מ מדברי הגה״א בפ״ב דסוכה וכ״כ מדברי הריב״ש בתשובה והרשב״א כתב בתשובותיו שאלת הא דאמרי׳ אין נושאין נשים במועד ומותר לישא ערב הרגל משום דעיקר שמחה חד יומא אי דוקא בשאכלו סעודה ראשונה מסעודת נשואין ערב הרגל משום דאין שמחה אלא במקום סעודה או אפילו לא אכל אלא בנשואין לחוד תשובה נראין הדברים בין עשה סעודה בין לא עשה סעודה שעיקר השמחה בן הנשואין ואין מערבין אותה שמחה עם שמחת הרגל אבל הסעודה טפלה היא לעיקר השמחה וזהו שאין עיקר השמחה אלא יום אחד שהוא תחלת הנשואין ואע״פ ששמחין בסעודת הנשואין כל שבעה ומצוה נמי הוו שעליהם פטרו את החתן ואת השושבינים מן הסוכה עכ״ל ובתשובה אחרת כתב מי שנשא אשה עי״ט ובאו פנים חדשות אם צריך לחזור ולברך ז׳ ברכות תשובה אסור לעשות סעודת נשואין במועד כדאיתא בפרק אלו מגלחין ומיהו אם באו לו פנים חדשות מעצמן אפשר שמברכין לפי שחתן טעון ברכה כל שיש פנים חדשות וכיון שבאו פנים חדשות אפשר לומר שאין מבטלין הברכה מפני שמחת מועד• ובתשובה אחר כתב לכנוס בערב י״ט מותר כדאמרינן פרק אלו מגלחין ודקשיא לך שהרי עושין סעודה כל ז׳ לשם חופה ומערבין שמחה בשמחה כבר הקשו כן שם ופריקו למ״ד משום פריה ורביה לחד יומא לא משהי נפשיה למ״ד משום שמחה וכן משום טרחא עיקר שמחה ועיקר טרחא חד יומא עכ״ל וכיון שהוא עצמו כתב להתיר וכדברי רש״י ומידי דרבנן הוא נקטינן לקולא ומותר לזמן קרואים לעשות סעודת נשואין במועד כיון שנשא ערב הרגל וכן נהגו : **כתבו** התוס׳ שם (ח :) דסעודת ברית מילה מותר לעשות בח״ה דליכא שמחה כדאמרי׳ פ״ק דכתובות דלא מברכין שהשמחה במעונו משום דאית ליה צערא לינוקא א״כ כיון שזמנו קבוע אין לבטל זה מפני זה וכ״כ בהג״א פ״ב דסוכה בשם א״ז : **וכתבו** עוד התוס׳ אבל סעודת פדיון הבן צ״ע אם תותר לעשות במועד ואין לומר הא זמנה קבוע תינח בזמנה שלא בזמנה היאך יהא מותר ונ״ל דקי״ל כרב אשי דדריש בפ״ק דחגיגה בחגך ולא באשתך ואינו אסור לערב שמחה בשמחה ועי״ל דלא חשיב שמחה בשמחה כי אם סעודת נשואין לבד עכ״ל :

דרכי משה

והמיקל במקום שאין מנהג לא הפסיד : (ה) מיהו נוהגים שכותבין איגרת שלומים ע״י שורות עקומות ואין למחות בידן מאחר דהכבר כתבתי דאליבא דהלכתא יש להתיר באיגרת שלום לגמרי אפילו בלא שינוי כלל • אבל בשאר כתבים האסורים לכתוב במועד יש להחמיר דאפילו ע״י עיגול אסור ; (ו) ונראה דהכי נקטינן לענין הלכתא ודלא כמהרי״ל דאוסר :

פרישה

ב״י תקמו (א) אין נושאין כו׳ בא״ע בסי׳ ס״ד וגם כתב הטעם משום דאין מערבין שמחה בשמחה ועוד שלא ישהה לישא עד המועד ויבטל מפריה ורביה ועוד שלא יניח שמחת הרגל ויעסוק בשמחת אשתו ומב״ס : (ב) ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין דאין שמחה בלא סעודה :

חדושי הגהות

תקמה א לעיל מזה כתב בשם הרשב״א דלגמרי אסור ועיין בשכ״ג ישוב לזה :

עושה אשה תכשיטיה בחה"מ משנה וברייתא שם (דף ט') פי' כוחלת נותנת כחול בין עיניה כדי שיהיו נאים : פוקסת מחלקת שערה לכאן ולכאן : סרק שם כדי שתראה אדומה :

תקמז ואפילו כל שלשים וכו' משנה בפרק קמא (דף ח') פי' רגילים היו לשכור ספדן לחזור על קרוביו של מת שמת מלפני שלשים ולומר בכו עמי כל מרי נפש ואסור להספיד כך כל שלשי' לפני המועד : **ומ"ש** ואפילו יש לו הספד בלא זה וכו' גם זה שם נשנה ונחלקו בה רב ושמואל רב קאמר דהטעם דשלשים יום הוא משום דהמועות שכינס לשמחת יום טוב יתנם להספדן בשכרו ונמנע משמחת יום טוב ולפי זה אם סופדו בחנם שרי · ולשמואל הטעם הוא שאותו שעכבון והצער ע"י הספדן אינו נשכח מלבו עד ל' יום לפי זה אפילו סופדו בחנם נמי אסור :

אין קורעין בח"ה וכו' משנה בפרק אלו מגלחין סוף (דף כד) תנן סתמא אין קורעין ולא חולצין וכו' ומפרש לה הרא"ש לשם בשם הראב"ד במועד דוקא קאמר שאין קורעין וכו' אלא קרוביו שחייבין להתאבל עליו אבל שאינן קרוביו אין רשאין לקרוע במועד אבל הסמ"ק מפרש הך משנה בחול שאינו מועד דאם אינן קרוביו אסורין לקרוע משום בל תשחית וכו"ד סימן ש"מ סעיף ל' ול"א האלרכתי בזה ע"ש · לשון ב"י וכתוב בסמ"ג ובסמ"ק אומרים שרש"י קרע בחש"מ אבל הברכה אין עושין דהוי פרהסיא ונראה דה"ה לקריעה וגם לאחר המועד אין להברות כיון שעברה סעודה ראשונה עכ"ל והאי ונראה וכו' הוא לשון הגהת סמ"ק אבל הסמ"ג כתב בלשון אחר : **חכם** ששואלין אותו וכו' נראה דטעות הוא וכצ"ל חכם ות"ח ששואלין אותו וכו' וכ"כ בי"ד סי' ש"מ כעי' ח' וכל מה שכתב רבינו כאן עד התם מכל המצות נתבאר לשם מסעיף ד' עד סעיף עשירי :

מותר עושה אשה תכשיטיה בח"ה מ̇ין כוחלת ופוקסת ומעברת סרק על פניה ומעברת סכין על פדחתה ועל פניה שלמטה :

תקמז ח"ה אסור בהספד ובתענית (א) הלכך אין מניחין המטה ברחוב העיר שלא להרבות בהספד והנשים מענות פי' שכולן עונות כאחת אבל לא מקוננות שתהא אחת מדברת וכולן עונות אחריה ולא מטפחות להכות כף אל כף נקבר המת אף לא מענות ואפילו כל ל' יום לפני המועד אסור להספיד על מת שמת לו מלפני שלשים יום קודם המועד (ודוקא להספיד בשכר אסור על מת שמת שלשים יום קודם הרגל) ואפי' אם יש לו הספד בלא זה כגון שמת לו מת עתה שאותו מותר לסופדו אפי' מת ערב הרגל אסור להספיד עמו על המת שמת לפני ל' יום קודם המועד אבל בחנם מותר לרב אבל לשמואל אפי' בחנם נמי אסור והרמב"ן פסק כרב והראב"ד פסק כשמואל ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל : אין קורעין בח"ה ולא חולצין כתף ולא מברין אלא קרובים של מת אבל קרובים קורעין אפילו ביום שמועה אם שמעו תוך שלשים יום ומברין האבל ומידי אין מברין אלא על מטות זקופות שאין אבילות נוהג בחול המועד שיצטרך לכפות המטות להברותו עליהן והספר המצות קטן כתב שאין קורעין ולא מברין בח"ה וא"א הרא"ש כתב כסברא ראשונה · חכם ששואלין אותו דבר הלכה בכ"מ ואומרה הכל קורעין עליו בין

עושה אשה תכשיטיה בח"ס משנה בפ"ק דמ"ק (שס) : **ומ"ש** כגון כוחלת ופוקסת וכו' עד סוף הסי' ברייתא שם (ע :) :

תנן התם (ח :) עושה אשה תכשיטיה במועד ר' יהודה אומר לא תסוד בסיד מפני שהוא נוול לה וכגמ' (ט :) תניא מודה ר"י בסיד שיכולה לקפלו במועד שטופלתו במועד שאע"פ שצירה היא בכשיו שמחה היא לאחר זמן ומשמע דת"ק שרי אע"פ שאינה יכולה לקפלו במועד והלכה כמותו וכן פסקו הגה"א בשם א"ז אבל הרמב"ם כתב טופלת עצמה בסיד וכיוצא בו והוא שתוכל לסלקו במועד וכתב ה"ה שאפשר שסובר דת"ק לא פליג אדרבי יהודה וסמ"ג כתב כדברי הרמב"ם כתב עוד הרמב"ם מעברת אשה שער מבית השחי ומבית הערוה בין ביד בין בכלי וטעמו מדתניא התם מעברת סכין על פניה שלמטה :

תקמז חול המועד אסור בהספד ובתענית הלכך אין מניחין את המטה ברחוב העיר שלא להרבות בהספד משנה בפרק אלו מגלחין (כז ·) אין מניחין את המטה ברחוב שלא להרגיל את ההספד וכתב ה"י מפני שאסור להרגיל אלא לכבוד ת"ה לפיכך אין מוליכין המת בבה"ק במועד עד שיהיה כל הקבר מתוקן ומזומן : **ומ"ש** והנשים מענות וכו' שם במשנה (כח :) נשים במועד מענות אבל לא מטפחות בראשי חדשים בחנוכה ובפורים מענות ומטפחות אבל לא מקוננות איזהו הענוי שכולן עונות כאחת קינה שאחת מדברת וכולן עונות אחריה וכתב רבינו בהלכות אבל דה"מ לאינש דעלמא אבל לת"ח מענות ומקוננות כדרכן בחול וה"מ בפניו אבל שלא בפניו לא ויתבאר בסמוך ושם יתבאר דיום שמועה כבפניו דמי : **ואפי'** כל ל' יום לפני המועד אסור להספיד וכו' משנה בפ"ט דמ"ק (ד' ח ·) לא יעורר אדם על מתו ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום ובגמרא (שם) מאי לא יעורר על מתו אמר רב כי הדר ספדנא במתיבתא אמרי יבכון עמיה כל מרירי ליב' ופי' בכ"י כד הדר הוא ספדנא בעיר ולועק שיבכו עמו כל מרי נפש כי הוא יודע לספוד כגון ומי שהיה לבו דוה עליו הולך וסופד על קרובו וכתב רבינו ירוחם פי' לא יעורר לא ישכור ספדן לעורר על מתו שמת זה כמה ימים והראב"ד פי' מת לו מת במועד לא יעורר ההרים שהם מרי נפש על קרוביהם שמתו שיבכו עמו וז"ל סמ"ג שנינו שאסור לאדם שיספוד על מתו קודם הרגל ל' יום כדי שלא יבא הרגל והוא נעצב ולבו דואג ומזכיר הלא יסיר הדאגה מלבו ויכוין לבו לשמחה ואיתא תו בגמרא מ"ש ל' יום אמר רב כהנא ואמרי לה א"ר יהודה אמר רב מעשה באדם שכנס מעות לעלות לרגל ובא הספדן ועמד על פתח ביתו ונטלתן אשתו ונתנתן לו ונמנע ולא עלה באותה שעה אמרו לא יעורר אדם על מתו ולא יספידנו קודם לרגל ל' יום ושמואל אמר לפי שאין המת משתכח מן הלב ל' יום מאי בינייהו איכא בינייהו דקעבדי בחנם ופירש"י שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום · כלומר כיון דמת אינו משתכח מן הלב ל' יום הוי מספידו פחות מל' יום לפני הרגל אתי למיספד ברגל דעדיין לא שכחו וכתבו התוס' נראה דהלכה כרב באיסורי ואפי' לשמואל י"ל דלא אסירי אלא ע"י ספדנא אבל הוא עצמו שרי דיותר מתאפק מלערו ע"י לעקה וישמח אחר זמן והרא"ש כתב וז"ל כתב הרי"ץ גיאת כיון דטעמא משום עליית הרגל שרי והקשה הר"מ א"כ לימא איכא בינייהו בזמן הזה אלא אף בזמן הזה אסור אי משום דכל דבר שבמניין צריך מניין אחר להתירו אי משום דלאו דוקא משום עלייה רגל אלא כמי משום שמחת הרגל שאדם מקמץ מעות לצורך המועד אתי לבטולי משמחת הרגל והראב"ד כתב וקי"ל כשמואל דגרסינן בירושלמי לא יעורר אדם על מתו איזהו העורר מזכירו בין המתים לא יספידנו קודם לרגל ל' יום העושה לו הספד בפני עלמו הדא דיישן אבל בחדש מותר אי זהו חדש תוך ל' יום ישן אחר ל' יום כלומר אם מת לו מת בתוך ל' יום אפילו ערב הרגל מותר לספדו כדרכו מפני שהמרירות כבר הוא בלבו על מיתת המת ואין בו תוספת מפני ההספד מזה נראה דמפני לער המועד היא כשמואל והרמב"ן ז"ל כתב כיון דקי"ל דהלכתא כרב באיסורי אין לשנות כל זה מפני שיטת הירושלמי אי אתיא כוותיה דשמואל ול"כ כיון דבחד לישנא אמר רב כהנא נסמוך על הירושלמי דהאי לישנא עיקר ואין אנו לריכין לסתור הכלל שלנו עכ"ל וכתב ה"ה שכן דעת הרשב"א לפסוק כרב אבל הרמב"ם בפ"ז מהל' יום טוב פסק כשמואל וכן כתב בפרק י"א מהל' אבל וגם כתב בד"א במת ישן אבל אם מת בתוך ל' יום סמוך לחג מעורר וגם הרמב"ן כתב בת"ה דמת חדש בתוך ל' יום לד"ה מותר וג"ל שלא נאמרו דברים הללו אלא לפי מנהגם שהיו הולכים להספיד מתיהם באמלע השנה או אחר תום השנה לעורר בכי ויללה שאותו העלבון והלער אינו נשכח מלבו עד ל' יום אבל מה שנוהגים בזמן הזה שבתשלום השנה סופדים את המת ומזכירים נשמתו אף לדברי שמואל שרי דאין זה עורר שלא ישכח מן הלב ל' יום אדרבה דעתם להפסיק ע"י כך אבלותם שהרי קודם לכן לובשים שחורים ואח"כ מסירים אותם ולובשים מחלצות ונראה דמי שבאה לו שמועה אפי' רחוקה בתוך ל' קודם לרגל מותר לסופדו דהו"ל כחדש דקאמר בירושלמי דשרי שהטעם שכתב הרא"ש שייך גם בזה שהמרירות כבר היא בלבו על מיתת המת ואין בו תוספת מפני ההספד :

אין קורעין בח"ה ולא חולצין כתף ולא מברין אלא קרובים של מת וכו' משנה בפרק אלו מגלחין (כד :) אין קורעין ולא חולצין ולא מברין אלא קרוביו של מת ואין מברין אלא על מטות זקופות וכתב הרא"ש בשם הראב"ד כל הני במועד דוקא שאין רשאין לקרוע על מת במועד אלא דוקא קרובים הראויים להתאבל והכי מפרש לה בירושלמי וכן חליצת כתף ולהברות ברחבה אינם במועד אלא בקרוביו של מת ואין מברין את האבל במועד בתוך ביתו אלא על מטות זקופות ואפי' מי שלבו גס בו אפי' קרוביו ממש שאין כפיית המטה נוהגת ברגל כלל וכ"כ ראבי"ה דמתניתין איירי במועד דגרסי' בירושלמי על משנה זו ובלבד קרובים הראויים להתאבל תניא חכם שמת הכל קרוביו ואפילו קרובים שאינם ראויים להתאבל כהדא דרבי בון דמך במועדא א ולא עבד ליה רב מנא חסדא אמרי לפוראי עד מית סנאה בתר מועדא עביד ליה יקרא על ואמר קדמיכן הדא דתניא חכם שמת הכל קרוביו בהיותן דהוון גביה אנן לא הוון גביה וכיון דמתניתין איירי במועד שמעינן דיש קריעה במועד ושמעינן נמי דעושין הבראה במועד והר"ס מהרץ האי כתב דאין עושין הבראה בנו"ה והביא ראיה מהירושלמי דגרסינן התם רבי תנחום דמך בחנוכה רב חסדא דמך בריש ירחא עבדי להו אוכריא סברין מימר דמודעתיה דרבי אתי אשכחין דלא מדעתיה דרבי אתי ויש לדחות שעשו הבראה ולא נמלכו בו ואפשר שאם שאלוהו לא היה מוחה ואפי' היה מוחה מאן לימא לן דהלכתא כוותיה דטפי מסתבר דהלכה כסוגיא דירושלמי דמוקי מתני' במועד וש"מ דהבראה שריא בחול המועד עד כאן לשונו · וכתב המרדכי בפ"ג כתב על מתו קורע ביום קבורה במועד ולא ביום שמועה אם שמע במועד וראבי"ה כתב דאפילו ביום קבורה לא יקרע בחה"מ ורא"מ כתב דאפי' ביום שמועה קורע בח"ה ודבריו נראין וכן משמע בירושלמי עכ"ל ובהגה"מ כתבו ג"כ סברות אלו והסכימו לדברי האומרים דאפי' ביום שמועה קורע · ובסמוך אכתוב שכך הוא דעת הרא"ש לקרוע במועד ביום שמועה קרובה וכתוב בסמ"ג ובסמ"ק אומרים שרש"י קרע בח"ה אבל הבראה אין עושין דהוי פרהסיא ונראה דה"ה לקריעה וגם לאחר המועד כיון שעברה סעודה ראשונה עכ"ל וגם בתו' פרק אלו מגלחין כתוב שרש"י היה אומר שאין עושין הבראה ברגל הואיל דליכא אבילות ולאחר המועד נמי לא יעשה הואיל ובטלה סעודה ראשונה והמרדכי כתב י"א דהיכא דלריך למנות ז' אחר הרגל נראה לומר דלריך לעשות הבראה כדאמרינן אכילה ראשונה אינו אוכל משלו והרי הוא מתחיל עכשיו אבילותו וכן הדין אם שמע שמועה בשבת ויש חולקין כיון דנדחה יום ראשון אין מברין ע"כ ובהגה"מ הסכימו לדברי האומרים דמברין בח"ה ודברי הרמב"ם בפ"ו מה' י"ט כדברי הרא"ש ז"ל וכך הם דברי הרמב"ן בת"ה וכתב דבין קרובים הראויים להתאבל בין כל המחוייבים קריעה קורעין במועד אבל לכבוד הרשות קתני מהני' דאין קורעין וכן נוהגין העולם לקרוע ולהברות בח"ה כדעת הרמב"ם והראב"ד והרמב"ן והרא"ש ז"ל (ג) : **חכם** ששואלין אותו דבר הלכה בכ"מ ואומרה הכל קורעין עליו וכו' (שם כה ·) על הא דתנן אין קורעין ולא חולצין וכו' פריך בגמרא ואפי' חכם והתניא חכם שמת הכל [illegible] הכל קורעין עליו הכל חולצין עליו הכל מברין עליו ברחובה של עיר ל"ל דלאו חכם הוא ואי אדם כשר הוא חיובי מחייב למקרע דלאו אדם כשר הוא אי דקאי התם בשעת יציאת נשמה חיובי מחייב דלא קאי התם בשעת יציאת נשמה וכתב הרא"ש בשם הראב"ד חכם שמת הכל כקרוביו הכל קורעין עליו וכו' אפילו במועד דהא פריך אמתניתין דאיירי במועד ואפילו ביום שמועה איירי דאי בין מיתה לקבורה אפילו על אדם כשר דלאו חכם חייב לקרוע מדקאמר הכל כקרוביו אלמא דקרובים קורעין בח"ה אף ביום שמועה ודלא כה"ג שכתבו דמי שבאה לו שמועה קרובה אסור לקרוע ואחר המועד קורע ונוהג אבילות ע"כ וכן פסק ר"מ שמועה קרובה קורע בח"ה וכתב עוד ירוש' כשם שקורעין על החכמים כך קורעין על ת"ח איזהו ת"ח אמר חזקיה כל ששנה וכו' ובגמרא דידן בפ' אלו קשרים (קיד ·) אמר רבי יוחנן איזהו ת"ח כל ששואלין אותו דבר הלכה בכ"מ ואומרה כתב הרמב"ן וכן לענין קריעה וכך מלינו בתשובה אמר ה"ר משה איזהו ת"ח שאין מועד בפניו כל ששואלין אותו דבר הלכה בכ"מ ואומרה ואפילו במסכת כלה עכ"ל הרא"ש : ומ"ש

דרכי משה

תקמז (א) וע"ל סימן תקס"ח : (ב) ובמהרי"ל כתב דאין לקרוע במועד רק על אביו ואמו וכ"כ בג"ה סימן רפ"ח דכן נוהגין באשכנז ועיין בי"ר סימן ש"ם : עיין

חדושי הגהות

תקמז א פירוש על זה שלא עבד ליה רבי מנא חסדא שלא ספדיה לרבי בון אמרי ציפוראי עד מית כנאה כלומר עד מיתת שנאו שלא היו אוהבים רבי מנא לרבי בון זה לזה בתר מועדא עביד ליה יקרא שספדו כראוי ואמר הא דלא ספדיניה במועד משום דהדא דתניא חכם שמת הכל קרוביו איגו אלא באינון דהויין גביה במיתתו אבל אנן לא הווינו

בין בפניו בין שלא בפניו והולצין עליו ומברין עליו ואפי' בח"ה ואפי' ביום השמועה שאינו יום קבורה ואפי' לא קרע ביום שמועה יקרע בכל זמן שעוסקים בהספד אפי' עוסקין בו יותר מז' ימים כגון בשאר ימות השנה אבל בח"ה אין מספידים אלא בפניו וביום השמועה כמו בפניו דמי ועל רבו שלמדו חכמה או שהאיר עיניו במשנה אחת כגון חברים שלומדים זה עם זה קורעין בח"ה אפי' ביום שמועה ואין מתאחין לעולם ועל אדם כשר דלא סנו שומעניה ואינו חשוד על שום עבירה ולא על ביטול מצוה אלא שאינו חכם בתורה קורעין בח"ה אם ידע בין מיתה לקבורה אבל אם לא ידע בין מיתה לקבורה לא ועל כל אדם אם עומד בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע אפי' בחול המועד ואפילו אם הוא חשוד בעבירות רק שלא יהא מומר לע"ג או מומר להכעים לעבור על אחת מכל המצות · עושין כל צרכי המת בח"ה גוזזין לו שערו ומכבסין לו כסותו ומנסרין לו ארזים ובלבד שלא יקוץ אותם מן המחובר ומיהו דוקא בצנעה שיעשה הארון עם המת בחצר שיהיה ניכר שהוא לצורכו ואם מת אדם מפורסם שיש לו שם מותר אפי' אם יעשנו בשוק ובמקום שיהודים מועטים דרים במקום אחד והכל יודעים כשיש מת בעיר הכל חשוב כמפורסם אין חופרין כוכין וקברות בח"ה ופי' הראב"ד (אפי') לקבור בהן במועד אבל מהנכין אותם שאם הוא ארוך מקצרו או כ"יריכו או מרחיבו ורש"י פירש אין חופרין כוכין לקבור בהן אחר המועד אבל לקבור בהם במועד חופרים אותן אפי' בח"ה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל :

תקמח (א) כתב בה"ג מי שמת לו מת באחד מימי הרגל או בחש"מ חוץ מביום האחרון אינו נוהג אבילות ברגל עד שיצא כל הרגל (ב) ומיהו יום האחרון עולה לו אע"פ שאין אבילות נוהג בו ימשלים עליו ו' ימים ואם מת ביום האחרון נוהג

ומ"ש רבינו בין בפניו בין שלא בפניו וכן מ"ש ואפי' ביום שמועה שאינו יום קבורה ואפי' לא קרע ביום שמועה יקרע בכל זמן שעוסקין בהספד וכו' ביום שמועה כמו בפניו דמי שם כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה אמרי לא גמרינן מיניה אמר להו אביי מי תניא הרב שמת חכם שמת תניא ועוד כל יומא שמעתתיה בפומין בבי מדרשא סבור מאי דהוה הוה א"ל אביי תנינא חכם כ"ז שעוסקין בהספד חייבין לקרוע סבור למקרע ילאלתר אמר אביי תניא חכם כבודו בהספדו וכתב הרא"ש בשם הראב"ד לא קרעו רבנן עליה וכו' פי' הראב"ד שלא היו שם בשעת מיתה וקבורה אלא אח"כ באו ולא קרעו עליו דאמרי לא גמרינן מיניה וקשיא לן אטו רב ספרא לאו אדם כשר הוה והלא הכל קורעין על אדם כשר אפילו בחולו של מועד וי"ל ה"מ הני העומדים שם בין מיתה לקבורה ואי לא לא מחייבי והם סוברים דחכם דינו כאדם כשר ואו לא אא"כ היה רבו אז בין בפניו בין שלא בפניו קורע ביום שמועה אפילו במועד א"ל מי תניא הרב שמת תניא וקאמר הכל כקרוביו בין בפניו בין שלא בפניו ואי תקשי לך הך ירושלמי שכתבתי לעיל ואמר קדמיהון חכם שמת הכל כקרוביו באינון דהוו גביה אבן לא הוינן גביה איכא למימר ההיא לא בקריעה איירי אלא בהספד וקי"ל דאין מספידין במועד אלא בפניו סבור מאי דהוה הוה כיון שלא קרעו ביום השמועה אע"פ שהוא בתוך ז' שוב אינו קורע דהא לאו שעת חימום הוא אמר להו חכם כל זמן שעוסקין בהספדו והוא תוך ז' או לפי מה שהוא ההספד עכ"ל : ומ"ש אבל בח"ה אין מספידין אלא בפניו שם (כו :) אמתני' דאין מניחין את המטה ברחוב אמר עולא אין מועד בפני ת"ח כלומר לענין הספד וה"מ בפניו אבל שלא בפניו לא ואסיקנא דיום שמועה כבפניו דמי וכתב הרמב"ם בפ' כ"א מהלכות אבל ויום שמועתו כבפניו הוא וסופדין אותו אע"פ שהיא רחוקה : ומ"ש רבינו ואפילו לא קרע ביום שמועה יקרע כל זמן שעוסקין בהספד אפי' עוסקין בו יותר מז' ימים כגון בשאר ימות השנה לא ניתן ליכתב בהלכות אלו דאינו ענין לחול המועד אלא שמאחר שהתחיל לכתוב דיני ת"ח גמרם : ומ"ש ועל רבו שלמדו חכמה או שהאיר עיניו במשנה אחת כגון חברים שלומדים זה עם זה קורעין בח"ה וכו' בס"פ ואלו מגלחין (כו ·) אמרינן דת"ח שבבבל עומדים זה מפני זה וקורעין זה על זה וכתב הרא"ש בפרק אלו מגלחין פירש"י דקורעין זע"ז כדין רבו שאין מאחין לעולם דכל יומא שמעתתא דהדדי בפומייהו דאילו בקריעה עצמה אין חלוק בין חכם לרבו מובהק עכ"ל וכ"כ התו' והר"ן וג"י ודלא כהרמב"ן שכתב בתורת האדם דמתאחה : ומ"ש רבינו גבי עומד בשעת יציאת נשמה דאפילו אם הוא חשוד בעבירות כמי קורעין עליו כ"כ שם הרא"ש בשם הר"מ ודלא כהר"י שאמר דהא דחייב לקרוע כשעומד בשעת יציאת נשמה ה"מ באדם שאינו רשע אבל באדם רשע וחשוד אין אדם חייב לקרוע : עושין כל צרכי המת בהוה"מ וכו' ברייתא בפ"ק דמ"ק (ח) : עושין כל צרכי המת גוזזין לו שערו וכו' ועושין לו ארון מנסרים המנוסרים מעי"ט רשב"ג אומר אף מביא עצים ומנסרן בצנעה בתוך ביתו וכתב הרי"ף והרא"ש והלכתא כרשב"ג דסתם לן תנא כוותיה וכ"פ הרמב"ם : ומ"ש ובלבד שלא יקוץ אותם מן המחובר ירושלמי הכל מודים שלא יקוץ לו ארזים ואמרי' תו בירושלמי ודכוותיה לא יחצוב לו אבנים מן ההר פלוגתא דר' יהודה ורבנן פי' היו חצובות מן ההר אלא שצריך לחלקן ולרבען או לחלוק אחד לשנים או לשלשה דומיא דארזים לנסר וכתב הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כתב בפ"ז דאין חוצבין אבנים לבנות בהם קבר וכתב ה"ה דאבנים חצובות מותר לחלקן דומיא דנסרים דקי"ל כרשב"ג וג"י כתב היו חצובות אלא שהיו צריכים לחלק אחד לשנים או לג' דומיא דארזים לנסר פלוגתא דרבי יהודה ורבנן דפליגי במתניתין דלרבנן לא בעי עמו בחצר ולר' יהודה בעינן ואיכא למידק אמאי אסרינן לקוץ לו ארזים ושרינן למיגז ליה אמא וי"ל דאסא שאני שידוע לכל שהוא ראוי לחי להריח ולמת להעביר הזוהמא וליכא שום חשדא אבל ארזים אתי למימר לצורך בנין הוא קוצץ כ"כ ג"י בשם המפרשים ז"ל : ומ"ש ומיהו דוקא בצנעה שיעשה הארון עם המת בחצר פי' שהמת שם כדי שיהיה ניכר שהוא לצורך מת ולא יאמרו שהוא עושה מלאכה בח"ה סתם מתני' היא בפ"ק דמ"ק (שם) : ומ"ש ואם המת אדם מפורסם וכו' ירושלמי כתבוהו הרי"ף והרא"ש שם : ומ"ש ובמקום שהיהודים דרים במקום א' וכו' כ"כ שם התוס' וכ"כ שם המרדכי והג"א בשם מהר"ם וכ"כ הר"ן בפ"ק דגילה וכ"כ הגמ"י וכ"כ סמ"ק : אין חופרין כוכין וקברות בח"ה משנה שם אין חופרין כוכים וקברות במועד אבל מחנכין את הכוכין ועושה נברכת במועד ומפרש בגמרא כוכין בחפירה וקברות בבניין ריגלד מחנכין אמר רב יהודה שאם היה ארוך מקצרו במתניתא תנא מאריך ומרחיב בו וכתב הרא"ש שאין חופרין כוכין פירוש להקבר לאחר המועד וכ"פ רש"י שהיה דרכן לחפור כוכין להיות מזומנים לצורך מתים שימותו דטרחא יתירה הוא ותמה הראב"ד אם לצורך אחר המועד הוא למה מחנכין אותו במועד · ופי' הראב"ד ז"ל דלקבור בו במועד איירי ואפ"ה אין חופרין אותו בתחלה במועד מ"ט משום דאפשר ליה בנברכת והוא הבקיע שכן הקברות שלנו ירושלמי עושין נברכת במועד זה הבקיע וכל שהוא תושב נקרא בקיע כי זה הבקיע אין עושין אותו קבר לעולם אלא לשעה כמו גר ותושב והיינו מהמערות דאמרן לעיל זה שמת במועד נותנין אותו לתוכו עד לאחר המועד שחופרין לו כוך או בונין לו קבר לפי כבודו ולא מסתבר כלל כפירושו כי גנאי גדול הוא למת לפנותו מקבר לקבר קודם שיתעכל הבשר וראוי הוא להתיר לצורך קבורה יותר מהיתר דבר האבד ומה שתמה על החינוך תירץ הרמב"ן לפי שכוכין והקברות לצרכי רבים הן רבי' שתו ורבים ישתו ובצרכי רבים כתבתי למעלה דאין עושין אותו בתחלה במועד באין צריכים להם במועד כמו שאין חופרין בורות שיחין ומערות של רבים במועד בשאין צריכים להם במועד אבל חוטטין אותם אף על פי שאין צריכים להם עד לאחר המועד והחינוך דמיא לחטיטת בורות עכ"ל וכ"ד הרי"ף שכתב על משנה זו פי' להקבר בהם לאחר המועד וגם הרמב"ם כתב בפ"ח אין חופרין קבר להיות מוכן למת שימות ואין בונין אותו אבל אם היה עשוי מתקנו במועד וכתב ה"ה טעם הדבר בשם הרמב"ן וכ"ד הר"ן בפ"ק דגילה וכו' בשם הרמב"ן דטעמא משום דכיון דלצרכי רבים הן אע"פ שאינן לצורך המועד להתחיל בכן הוא דאסור אבל להרחיב שרי ואפי' בקבר של בני משפחה ואפי' של יחיד נמי אפשר דשרי דכיון דמצוה הוא התירו בו מקצת מלאכה אפי' שלא לצורך המועד כמו שהתירו בצרכי רבים וכ"ש שמא יצטרך לו במועד והא דתנן עושין נברכת כתב ג"י מותר לחפור לכתחלה נברכת של כובסין לפי שיש בה צורך לח"ה כדתנן ואלו מכבסין במועד כן פירש"י והגאונים ומפרש בדברי רש"י דטעמא משום דלית בה טרחא כולי האי וכתב ה"ה בפ"ח שהרא"ש והאחרונים הקשו על פי' זה ופירשוהו מענין קברות ופי' הרמב"ן שהוא תוספת חפירה לקבר העשוי כבר והותרה לצורך המתים שימותו ורבי' כתב לשון המשנה אבל ממ"ש סמוך לחפירת בורות ולא למטה בדין חפירות הקברות נראה שהוא מפרשה כפרש"י והגאונים והעיקר כפי' הרמב"ן ז"ל עכ"ל ובפירוש המשניות כתב בהדיא הרמב"ם כפירש"י והגאונים ז"ל : אם אומרים ל"ה וקדיש בח"ה כתב רבי' בהל' אבל סימן ת"א : כתב הגה"מ בפ"ח מהי"ע גבי המלקט עצים מתוך שדהו וכו' מכאן כתב הר"מ דאין לתלוש עשבים ועפר במועד בבה"ק כמו שנוהגים לעשות בחול :

תקמח כתב בה"ג וכו' כ"כ הרא"ש בשמו בפרק אלו מגלחין (דף כ"ה) וכ"ד סוף סי' שצ"ט כתב שדעת הגאונים כדעת בה"ג ושאין כך דעת ר"ת והרא"ש ומ"מ לא היה מוחה בנוי שנוהג כדברי הגאונים עכ"ל אבל כאן לא כתב רבינו זה לפי שנמשך אחר מ"ש הרא"ש ריש (דף כח) שהכריעו החכמים האחרונים שאין שום אבילות דאורייתא אף ביום הראשון כ"א אמינות וראיותיהם ברורות וחזקות ולא חזו מינה עכ"ל דלפי זה אפילו היתה מיתה וקבורה ביום האחרון של חג או בי"ט שני של עצרת אינו נוהג אבלות כלל בי"ט דלא אתי עשה דרבנן דיחיד ודחי עשה דרבים דרבנן והכי נהוג · מי שבא לנהוג כדברי הגאונים מוחין בידו משום לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות שכבר קבלנו עלינו לנהוג בזה כר"ת והרא"ש : ומ"ש

תקמח כתב בה"ג מי שמתה לו מת באחד מימי הרגל וכו' כ"כ הרא"ש בשמו בפ' אלו מגלחין וז"ל כתב בה"ג היכא דשכיב שכבא בי"ט ראשון או בי"ט שני או בחש"מ או ביום ח' של ב' י"ט האחרונים לא נהיג אבילות עד דנפקו כולהו יומי טבי אבל יומא בתרא מיסלק סליק למנין ז' ימי אבילות אבל לא נהיג ביה אבילות כלל אבל אי שכיב ליה שכבא בי"ט שני של ב' ימים אחרונים נהיג ביה אבילות וסליק ליה למנין ז' דאתי עשה ודאי דיחיד ודחי עשה ספק דרבים דכתיב ואחריתה כיום מר והוה דאורייתא וי"ט האחרון ספיקא דרבנן וכ"כ הרי"ף שם ולטעמייהו אזלי דסברי דאבילות יום ראשון דאורייתא וכ"כ הרמב"ם פ"י מהל' אבילות וז"ל המקומות שעושין שני י"ט מונה הז' מי"ט האחרון אע"פ שאינו נוהג בו אבילות הואיל ומדבריהם הוא עולה לו מן המנין ומונה אחריו ו' ימים בלבד ומונה ל' יום מיום הקבורה הקובר את מתו בי"ט האחרון או בי"ט שני של עצרת נוהג בו אבילות הואיל וי"ט שני מדבריהם ואבילות יום ראשון של תורה ידחה עשה של דבריהם מפני עשה של תורה אבל אם קבר בי"ט שני של ר"ה אינו נוהג בו אבילות שניהם כיום ארוך הן עכ"ל ויתבארו דבריו להלן בסי' זה · וכתב הרא"ש בפ' הנזכר דלפי דבריהם צריך לחלק באבילות דאם מת אחיו אמו ואחותו נשואה בי"ט שני אינו מתאבל דלא אתי עשה דיחיד דרבנן ודחי עשה דרבים ורבינו בספר י"ד סי' שצ"ט כתב שכדעת בה"ג הוא דעת כל הגאונים וכ"כ הרמב"ן וכתב דלדעת הגאונים אין דינם אלא בז' מתים המפורשים בתורה אבל באותן שהוסיפו עליהם מדברי סופרים אין מתאבלים עליהם בי"ט וי"א דבי"ט שני של ר"ה אין מתאבלין כלל דקדושה אחת להן אע"פ שעלה אינו נוהג בו אבילות וזו

פרישה

סי' תקמח (א) כתב בה"ג מי שמת לו מת כו' עיין בי"ד סימן שצ"ט ות"ב ושם תמצאנו מבואר יותר ושם כתבתי קצת הגהות מהרש"ל ע"ז הסי' : (ב) ומיהו יום האחרון כו' ואם מת ביום האחרון כו' נוהג בו אבילות כו' מדמחלק בין מת ביום טוב האחרון למת קודם י"ט האחרון ויסבתי מה שכ' של הרמב"ם בהלכות פורים שכתב אין אבילות נוהג בפורים ובדוכתא אחרינא כתב אבילות נוהג וע"כ צ"ל אם מת בפורים נוהג אבילות והא דקאמר אינו נוהג מיירי שמת קודם פורים וכמו שסילק בה"ג הכא לענין י"ט האחרון ומ"ש יום האחרון עולה כו' ר"ל חוץ מיום ב' של ר"ה שאינם עולה שניהם כיום ארוך וכ"כ מהרי"ל בדף ק"ט ע"א והביאו מהרש"ל ז"ל בהגהותיו בי"ד ס"ס ת"ו אם מת בשבת שאינו נקבר עד יום א' אין האבילות מתחיל אלא משעת הגלגל כדאיתא בי"ד סיס שבת שני ר' לאבילות וק"ל :

ואם

הדושי הגהות

תרגן גביה : ב בגמרא דמ"ק איתא רב פפ. ובמגילה (ג :) איתא רבה בר רב הונא וכ"ה גירסת הרי"ף והרא"ש :

ומ"ש שאין אבלות נוהג במועד כלל אלא אנינות וכו' נראה דה"ק דלבה"ג דאבלות נוהג במת ביום אחרון פשיטא דגם אנינות נוהג בו דלא עדיף משבת דנוהג בו אנינות אלא אפי' לר"ת דאין אבלות נוהג בי"ט כלל לא תימא דשמחת הרגל דוחה ג"כ לאנינות דעדיף משבת לזה אמר דלענין אנינות מודה ר"ת דלא עדיף משבת: ומ"ש ומיהו אעפ"י שאסור בתשמיש המט' א"צ לישן וכו' נראה דלפי דלהרמב"ם מותר בתשמיש המטה כמ"ש בשמו בי"ד בסי' שפ"ט א"כ סד"א כיון דאיכא מאן דמיקל אעפ"י שאנו נוהגין להחמיר דאסור בתשמיש המטה מ"מ כיון דקילא ליה כך אבלות למקצת הגאונים צריך שמירה דישן בין האנשים וכו' וכדחיישינן גבי חתן לכך אמר דא"צ שמירה דלא דמי לחתן דאיכא תרתי

נוהג בו אבילות וכ"כ רב אלפס ור"ת כתב (א) שאף אם מת ביום אחרון אינו נוהג אבילות שאין אבילות נוהג במועד כלל א"ג אנינות שאם מת לו מת בח"ה אסור בדברים שאונן אסור בהם ואם מת בי"ט אם אינו רוצה לקוברו בו ביום אין עליו דין אנינות אא"כ צריך להחשיך על התחום להבין לו צרכי קבורה אז חל עליו דין אנינות משעה שמחשיך אבל אם מת בי"ט שני והוא רוצה לקוברו או בי"ט ראשון ורוצה לקוברו ע"י עו"ג חל עליו אנינות אבל לאחר שנקבר אין עליו דין אבילות אלא לענין דברים שבצנעה שנוהגין ברגל ומיהו אע"פ שאסור בתשמיש המטה א"צ לישן בין האנשים אלא אשתו ישנה עמו בחדר ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל אע"פ שאין אבילות ברגל אם מת לו מת ברגל הרגל עולה למנין שלשים ומתעסקין בו ברגל לנחמו ולאחר הרגל מתחיל למנות שבעה וכשיכלו ז' למיתת המת אע"פ שעדיין לא כלה האבילות מלאכתו נעשית על ידי אחרים ועבדיו עושין לו בצנעה בתוך ביתו מת לו מת קודם הרגל ונהג אבילות אפי' שעה אחת לפני הרגל בטלה ממנו גזירת שבעה וימי הרגל עולין לו למנין ל' הרי שבעה לפני הרגל וימי הרגל ומשלים עליהם עד ל' ודוקא שנהג אבילות באותה שעה אבל אם שגג או הזיד ולא נהג אבילות

וזו היא דעת הרמב"ס ולפי דעתי ודעת הגאונים כיון שהוא דרבנן אתי אבילות יום ראשון שהוא דאורייתא ודחי ליה הלכך נוהג בו כשאר י"ט של גליות עכ"ל ובסי' שצ"ח כתב דאחותו אנוסה או מפותה הויא כמי מדברי סופרים ושהרמב"ן כתב דאשתו נמי הוא מדברי סופרים והוא נחלק עליו ואמר דהא ודאי דאורייתא היא אם היא גדולה וכתב הרשב"א בתשובה דלא אמרו הגאונים אלא בשי"ט האחרון הוא יום מיתה וקבורה אבל אם מת בי"ט ראשון ונקבר בשני לא הכי דייק לישנא דבה"ג והרי"ף והביא ראיה מדתניא בפ"ק דכתובות (ג:) היה טבחו טבוח וכו' ומת אביו של חתן וכו' מכניסין המת לחדר וכו' ואינו נקבר עד יום מחר ואם איתא דיום מיתה אפי' בלא קבורה דאורייתא איך הותר בתשמיש וכן אם יום קבורה דאורייתא לא היה נוהג לכשיקבר ז' ימי חופה דלא עדיפי ימי חופה מי"ט שני ועוד דבהדיא איתא בפ' טבול יום (ק') לענין אנינות מת לו מת בי"ד וקברו בי"ד יום מיתה דאורייתא וכו' מת בי"ג וקברו בי"ד יום קבורה דרבנן וכו': ומ"ש רבינו שר"ת חולק ואומר שאף אם מת ביום אחרון אינו נוהג אבילות כ"כ שם הרא"ש בשמו ושהקשה על דברי בה"ג ואח"כ כתב על מתניתין דהקובר את מתו ג' ימים קודם הרגל

ז"ל למעלה כתבתי שהכריעו חכמים האחרונים שאין שום אבילות דאורייתא אף ביום ראשון כי אם אנינות וראיותיהם ברורות וחזקות ולא תזוז מינה עכ"ל וזהו שכתב רבינו בסמוך ולזה הסכים א"א ז"ל וכתבו רבינו בסי' שצ"ט ומ"מ לא היה מוחה במי שנוהג כדברי הגאונים ור"י כתב שכדברי בה"ג נראה עיקר וכן בדין כיון שהרי"ף והרמב"ם סוברים כן: ומ"ש שאין אבילות נוהג במועד כלל אלא אנינות שאם מת לו מת בח"ה אסור בדברים שאונן אסור בהן ואם מת בי"ט אם אינו רוצה לקברו בו ביום אין עליו דין אנינות כלל וכו' בפרק אלו מגלחין (כג') אהא דתנו רבנן מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית אחר ואינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ואינו מברך ואינו מזמן ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו ופטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ובשבת מיסב ואוכל בשר וכו' כתב הרא"ש רש"י פי' במס' ברכות (יח') אין מברך א"נ לברך ברכת המוציא משמע שאם רצה לי רך הרשות בידו ולא משמע כך בפ' מי שמתו דקאמר התם חוץ לד"א נמי אסור אלמא דיש בדבר איסור וי"א דהא דמשמע דאסור לברך היינו בשצריך לעסות בצרכי המת אבל אם כבר עסק או שיש לו עוסקים אחרים יכול לברך ובירושלמי לא משמע הכי ועוד אמרי' פ' מי שמתו אין המת מוטל לפניהם הם יושבים וקורין והוא יושב ודומם ואינו עוסק בצרכי המת מדקתני והוא יושב ודומם והוא יכול לכוין בפסוק ראשון של שמע וקאמר דאינו קורא הלכך נראה שאסור להתפלל כל מי שמוטל עליו לקברו והיינו אותן שמתאבלין עליו וכן משמע בירוש' דגרסי' התם תני אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו מפני כבוד המת או מפני שאין לו מי שישא משאו מאי ביניהו כגון שיש לו מי שישא משאו אי תימא מפני כבוד המת אסור אי תימא מפני שאין לו מי שישא משאו הרי יש לו מי שישא משאו והתניא פטור מנטילת לולב תפתר בחול פירוש חול המועד והתניא פטור מתקיעת שופר מה אית לן למימר בחול ולא ביום טוב א"ר חנינא מכיון שהוא זקוק להחשיך על התחום להביא לו ארון ותכריכין כמי שנשא משאו דמי [א] מיהו בהא פליגא ירושלמי אגמרא דידן דמשמע התם דאפי' בשבת כיון דמחשיכין על התחום להביא לו ארון ותכריכין דחלה עליו אבילות והכא אמרי' דבשבת חייב בכל מצות האמורות בתורה וה"ה בי"ט וי"א דגמרא דידן איירי בשחרית והתם איירי לעת ערב דשייך אז למימר דמחשיכין על התחום ולא בשחרית ולי נראה דלא קשיא דודאי בחול שיכול לעשות צרכי המת אע"פ שאינו עסוק יש עליו דין אנינות מפני כבודו של מת שיהא לבו פנוי לחשב על צרכי המת ויעסוק בהם תמיד אבל בשבת וי"ט שאין יכול לעסוק לצורך המת אלא להחשיך בעלמא דוקא בשעה שהוא מחשיך פטור אבל כל היום חייב והא דקתני פטור מתקיעת שופר היינו בשעה שהוא מחשיך ולישנא משמע הכי מכיון שהוא זקוק להחשיך משמע בשעה שהוא עסוק להחשיך ובי"ט שני דנקבר ע"י ישראל כחול שויוה רבנן ונוהג דין אנינות ובי"ט ראשון אם רוצים לקברו בו ביום ע"י עו"ג כיון שהוא צריך להמציא להם צרכי ארון ותכריכין יראה דלא גרע ממחשיך על התחום להביא לו ארון ותכריכין ופטור עכ"ל: ומ"ש אבל לאחר שנקבר אין עליו דין אבילות אלא דברים שבצנעה שנוהגים ברגל בפ"ק דכתובות (ד') אמר מר הוא ישן בין האנשים והיא ישינה בין הנשים מסייע ליה לר' יוחנן דאמר ר"י אע"פ שאמרו אין אבילות במועד אבל דברים של צנעא נוהג ובסמוך אכתוב שיש מי שחולק בזה: ומ"ש ומיהו אע"פ שאסור בתשמיש המטה א"צ לישן בין האנשים וכו' בפרק אלו מגלחין הביא הרא"ש הא דתניא בפ"ק דכתובות גבי מת אביו של חתן או אמה של כלה הוא ישן בין האנשים ואשתו ישינה בין הנשים וכ' עליה בשם הראב"ד איכא מ"ד דאי אתרמי ליה אבילות ברגל שצריך כמו כן שיישן הוא בין האנשים ואשתו ישינה בין הנשים משום דדמי האי אבילות לאבילות דחתן דמזלזלין דלא נהגו אבילות ברגל וקי"ל דאסור בתשמיש המטה דאמרי' דברים שבצנעא נוהג הלכך בעי הרחקה יתירה כי הכא ול"נ דשאני רגל משבעת ימי המשתה דשבעת ימי המשתה אית ביה אפושי שמחה לשושבינים ולכל בני החופה ומשום הכי אתי לזלזולי ביה אבל שמחת רגל לית בה כה"ג ול"נ דלא דמיא קילותא דרגל לקילותא דהכא דהכא אקילו ביה טפי שהרי מת לו מת קודם שחלו שבעת ימי המשתה והתירו לו חכמים להכניס את המת לחדר ואת הכלה לחופה כדי לדחות אבילות מעליו אבל רגל חל מאליו הלכך לא קיל ליה כולי האי ע"כ לשון הרא"ש ול' רבי' אינו מסודר שנראה ממנו שכל דברים אלו אינו אלא לדעת ר"ת והרא"ש ולא לדעת בה"ג ורב אלפס ואינו כן שהרי מ"ש שאם מת לו מת בח"ה אסור בדברים שאונן אסור בהם וכו' עד אלא אשתו ישינה עמו בחדר גם לה"ג ורב אלפס איתנהו זולת מ"ש אבל לאחר שנקבר אין עליו דין אבילות וכו' דקאי גם אי"ט האחרון דמשמע דה"ג ורב אלפס חולקים בזה וכך היה לו לסדר לשונו ור"ת כ' שאף אם מת ביום אחרון אינו נוהג אבילות ולזה הסכים א"א ז"ל ואח"כ הו"ל לכתוב אע"פ שאין אבילות נוהג במועד כלל מ"מ נוהג בה אנינות שאם מת לו מת בח"ה וכו' עד חל עליו אנינות ואע"פ שאין אבילות במועד דברים שבצנעה נוהג ומיהו אף על פי שאסור בתשמיש המטה א"צ לישן בין האנשים וכו' דהוה משמע ודאי שמחלוקת ר"ת וה"ג אינם בדברים אלו: והוי יודע שזה שכתב רבי' שהקובר את מתו ברגל נוהג דברים שבצנעה הרמב"ם נראה שחולק עליו שכתב בפ"י מהלכות אבל הקובר את מתו בתוך הרגל לא חלה עליו אבילות כלל ואינו נוהג אבילות ברגל אלא לאחר הרגל מתחיל למנות ז' ונוהג בהם כל דברי אבילות ואח"כ כתב הקובר את מתו בי"ט שני שהוא י"ט האחרון נוהג בו אבילות ומדכתב גבי קובר את מתו ברגל לא חלה עליו אבילות כלל דמשמע דאפילו דברים שבצנעא אינו נוהג וגבי לאחר הרגל מתחיל למנות ז' כתב שנוהג בהם כל דברי אבילות דמשמע אפי' דברים של פרהסיא וגבי קובר את מתו בי"ט האחרון כתב נוהג בו אבילות ולא כתב כל דיני אבילות משמע דלא קאמר דנוהג אלא דברים שבצנעא בלבד ולא דברים של פרהסיא ובתחלת הפרק כתב אין אבילות בשבת אלא בדברים שבצנעה כגון עטיפת הראש וכן רגלים וכן ר"ה וי"ה אין דבר מדברי אבילות נוהג בהם משמע בהדיא דאפי' דברים שבצנעא אינם נוהגים ברגל וכבר כתב רבינו בי"ד סי' שצ"ט שהרמב"ם סובר שאפי' דברים שבצנעה אינו נוהג ברגל ושם אכתוב טעמו בס"ד ומ"מ התוס' והרא"ש פסקו בריש כתובות דדברים שבצנעה נוהג וכן העלה הרמב"ן בספר ת"ה וכן נ"ל הלכה למעשה וא"ת והיאך אפשר שיסבור הרמב"ם שהקובר את מתו בתוך הרגל שלא ינהוג בו אפי' דברים שבצנעה ומי עדיף י"ט משבת שדברים שבצנעה נוהגים בו י"ל דשאני התם דכיון דז' ימי אבילות בעי ואין שבעת ימים בלא שבת הלכך ע"כ צריך לנהוג קצת דיני אבילות אבל ברגל כיון דכשקדם האבילות הרגל מפסיקו כשלא חל האבילות עדיין דין הוא שלא ינהוג בו כלל ועפ"ז היה אפשר לומר דליכא פלוגתא בין ה"ג לר"ת בי"ט האחרון לענין דינא שמ"ש בה"ג שהקובר את מתו בי"ט האחרון נוהג אבילות היינו דברים שבצנעה דוקא שאילו קברו בשאר ימות החג אינו נוהג כלל אבילות בחג ואפי' דברים שבצנעה ור"ת סובר דבין קברו באמצע הרגל בין קברו ביום האחרון נוהג דברים שבצנעה ולא דברים של פרהסיא וא"כ קובר את מתו בי"ט האחרון הכל שוים שנוהג דברים שבצנעה ולא דברים של פרהסיא אבל מדברי הרא"ש נראה שה"ג ור"ת חולקין לענין הדין בי"ט אחרון דלה"ג נוהג אפילו דברים שבפרהסיא ולר"ת אינו נוהג דברים שבפרהסיא אבל דברים שבצנעה מיהא נוהג:

אע"פ שאין אבילות ברגל אם מת לו מת ברגל הרגל עולה למנין ל' וכו' עד ועבדיו עושין לו בצנעה בתוך ביתו ברייתא בפ' אלו מגלחין (יח:) ומסיים בה ואין רבים מתעסקין בו שכבר נתעסקו בו ברגל וכ' רבי' בסמוך וגם בספר י"ד סי' שצ"ט ופירש"י ואין רבים מתעסקין עמו כלומר אין צריכין לנחמו אחר הרגל שכבר נחמוהו ז' ימים ברגל וכ' ר"י בה"ג מלאכתו נעשית ע"י אחרים פי' בבתיהם אבל לא בביתו ודוקא דבר שאינו אבד אבל דבר האבד הוא בעצמו עושה: ודיש לתמוה על הרי"ף שהשמיט הא דקתני מלאכתו נעשית ע"י אחרים וכו' עד סוף הברייתא וכן יש לתמוה על הרמב"ם שכתב בפ"י מהל' אבל שהקובר את מתו ברגל אחר הרגל מתחיל למנות ז' ונוהג בהן כל דברי אבילות: מת לו מת קודם הרגל ונוהג אבילות אפי' שעה אחת וכו' שם במשנה (יט:) הקובר את מתו ג' ימים קודם לרגל בטלה ממנו גזירת ז' ובגמרא (כ') ת"ר קיים כפיית המטה ג' ימים קודם לרגל א"צ לכפותה אחר הרגל דברי ר"א וחכ"א אפי' יום א' ואפי' שעה אחת א"ר אלעזר בר"ש הן הן דברי ב"ש הן הן דברי ב"ה שב"ש אומרים ג' ימים וב"ה אומרים אפי' יום א' א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן אפי' יום א' אפי' שעה אחת רבא אמר הלכה כת"ק רבינא אמר אפי' יום א' ואפי' שעה אחת וכדבריו פסקו כל הפוסקים: ומ"ש דימי הרגל עולין לו למנין ל' ברייתא שם גבי קובר את מתו ברגל ומשמע ודאי דכ"ש לקובר את מתו קודם הרגל ובסמוך האריך רבינו לבאר היאך ימי הרגל עולים למנין ל' וכ"כ ר"י: ומ"ש ודוקא שנהג אבילות באותה שעה וכו' שם כתב הרא"ש בשם הראב"ד דמדקתני בברייתא קיים כפיית המטה ולא קתני ליתנא דמתניתין הקובר את מתו ש"מ בעינן קיים אבילות קודם הרגל שאם לא קיים אבילות קודם הרגל שוגג או מזיד אין רגל מפסיקו שלא

דרכי משה

תקמח (א) עיין בי"ד סימן שצ"ט נתבאר דינים אלו בארוכה ושם כתבתי דנוהגין כר"ת:

הגה

דרישה

סי' תקמח [א] ב"י בד"ה מ"ש שאין אבילות כו' הביא לשון הרא"ש וסוף דבריו ומיהו וי"א דגמרא דידן איירי בשחרית והתם איירי לעת ערב דשייך אז למימר דמחשיכין על התחום ולא בשחרית וא"כ כתב ול"נ דודאי בחול שיכול לעשות צרכי המת כו' ע"ש וכ"ע בהא פליג ירושלמי אגמרא דידן דמשמע התם אפילו בשבת כו' דסה

אבילות או שהיה קרוב לחשיכה ולא היה יכול לנהוג אין הרגל מבטל אבילות אלא נוהג ברגל דברים שבצנעה ומונה ז' ימים אחר הרגל ובאותן השבעה מלאכתו נעשית ע"י אחרים ועבדיו עושין לו בצנעה בתוך ביתו א ואין רבים מתעסקין בו לנחמו שהרי נתעסקו בו ברגל ורגל עולה למנין ל' ואם נהג ז' לפני הרגל והרגל פוגע בתוך ל' מבטל ממנו גזירת ל' אפילו אם חל יום ז' ערב הרגל מותר לספר ולכבס ולרחוץ ערב הרגל וכן נמי אם חל יום ח' להיות בשבת ערב הרגל מותר לספר ולכבס ולרחוץ ע"ש ואם לא גילח בערב הרגל מותר לגלח אחר הרגל שהרי נתבטל ממנו גזירת ל' אבל בתוך הרגל לא יגלח כיון שהיה אפשר לו לגלח קודם הרגל ואם חל יום ז' שלו בשבת ערב הרגל מותר לגלח ברגל כיון שלא היה אפשר לו לגלח (ד) קודם ואם חל יום א' או יום ו' שלו (ב) בערב הרגל מותר לספר ולכבס ואסור לרחוץ עד הלילה וגם אסור ללבוש מה שכבס עד הלילה וריב"א פי' כמו שאסור לרחוץ כך אסור לכבס כל היום ומיהו (ה) שניהם מותרין סמוך לחשיכה ואין צריך להמתין עד הלילה וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא

שלא יהיה חוטא נשכר וא"כ כתב מסקנא דמלתא הקובר את מתו שעה אחת קודם הרגל אם קיים מצות אבילות באותה שעה בטלה ממנו גזירת ז' ואם נקבר עם חשיכה ולא קיים מצות אבילות לא בכפיית המטה ולא בחליצת הסנדל לא בטלה ממנו גזירת ז': **ומ"ש** אלא נוהג ברגל דברים שבצנעא כבר כתבתי בסי' זה שכן פסקו התוס' והרא"ש וכן העלה הרמב"ן שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב שאין נוהג ברגל אבילות כלל ואפי' בדברים שבצנעא:

ומ"ש ומונה ז' ימים אחר הרגל וכו' כ"כ שם הרא"ש וטעמא משום דחשיב כאילו קברו ברגל דתניא ביה דמונה ז' ימים אחר הרגל ובאותן השבעה מלאכתו נעשית ע"י אחרים וכו' ולא היה צריך רבינו לכפול הדברים וכך היה לו לכתוב אין הרגל מבטל האבילות ודינו כמו קובר את מתו ברגל:

ומ"ש ורגל עולה למנין ל' כבר נתבאר בסמוך: **ואם** נהג שבעה לפני הרגל והרגל פוגע בתוך ל' מבטל ממנו גזירת ל' אפילו אם חל יום שביעי ערב הרגל וכו' וכן נמי אם חל יום שמיני להיות בשבת ערב הרגל וכו' שם (יט:) תנן הקובר את מתו ג' ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזירת ז' ח' ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזירת שלשים ובגמרא (שם) תניא הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל בטלה ממנו גזירת שבעה שמונה ימים קודם לרגל בטלה ממנו גזירת שלשים ומגלח ערב הרגל אם לא גלח ערב הרגל אסור לגלח אחר הרגל אבא שאול אומר כשם שמצות שלשה מבטלת גזירת שבעה כך מצות שבעה מבטלת גזירת ל' שבעה והא אנן שמונה תנן קסבר אבא שאול מקצת היום ככולו ויום ז' עולה לכאן ולכאן אמר רב חסדא הלכה כאבא שאול ומודים חכמים לאבא שאול כשחל ח' שלו בשבת ערב הרגל שמותר לגלח בערב שבת ולשון רבי' אינו מכוון שלא היה לו לכתוב וכן נמי אם חל יום ח' להיות בשבת ערב הרגל וכו' דמשמע דטפי רבותא הוי בח' שחל להיות בשבת ערב הרגל מז' שחל להיות בשבת ערב הרגל ואין הדבר כן שהרי בח' מודים חכמים ובשביעי הם חולקים וכך ב היה לו לכתוב וא"ל אם חל יום ח' להיות בשבת ערב הרגל שמותר לספר ולכבס ולרחוץ בע"ש: כתב בהג"א בשם א"ז אפי' חל יום ח' או יום ט' בערב הרגל צריך להמתין עד סמוך ללילה שאז ניכר שבשביל הרגל הותר כך כתב ראבי"ה ובסמוך אכתוב עוד בזה גבי חל יום ו' שלו להיות בערב הרגל: **ומ"ש** רבינו ואם לא גילח בערב הרגל מותר לגלח אחר הרגל שהרי נתבטל ממנו גזירת ל' כבר נתבאר בסמוך שהוא פלוגתא דאבא שאול ורבנן ואיפסיקא הלכתא כאבא שאול: **ומ"ש** אבל בתוך הרגל לא יגלח כיון שהיה אפשר לו לגלח קודם הרגל ואם חל יום ז' שלו בשבת ערב הרגל מותר לגלח ברגל וכו' שם (יז:) אמתני' דאלו מגלחין במועד תנא אבל מותר בגילוח היכי דמי אילימא שחל ח' שלו בערב הרגל איבעי ליה לגלוחי בערב הרגל אלא שחל ח' שלו להיות בשבת ערב הרגל איבעי ליה לגלוחי ע"ש לא צריכא שחל ז' שלו להיות בשבת ערב הרגל וסבר לה כאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו ויום ז' עולה לו לכאן ולכאן וכיון דשבת הוי אנוס הוא: **ואם** חל יום ראשון או יום ו' שלו בערב הרגל וכו' שם (יט:) א"ר הונא בריה דרב יהושע הכל מודים שאם חל ג' שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב וכתבו הרי"ף והרא"ש וה"ה אפי' יום ו' מ"ט דאכתי לא שלים אבילות דידיה אלא רגל הוא מפסיק ליה אבילות הלכך אין מותר לרחוץ עד דעל רגל וקי"ל כותיה עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפ"י מהלכות אבל · וכתב הגהות אשיר"י פירש"י ורוחץ בלילה בגונן ורבי' אב"ן כתב עד הערב עד אחר תפלת מנחה דעמדו מנחמים אללו וחלה אבלותו וכ"כ רבינו שמואל ורוב הגאונים כתבו לאסור כאשר מבואר בה' מהר"מ אעפ"כ נהגו העולם היתר מהר"מ וכ"כ המרדכי ובהגהות מיי' פ"י מהלכות אבל כתב בשם ה"ג וריב"א כפירש"י ואח"כ כתבו סברת ראב"ן ואח"כ כתב שיש נוהגין דאפי' חל יום ח' או תשעה ערב הרגל שלא היו רוחצים עד הערב משום דעתה נוהגים העולם חומרא ברחיצה כמו בתספורת גזרו הא אטו הא ויש שנוהגים היתר כה"ג לרחוץ בבקר ומקילין בערב הרגל אע"פ שמחמירים כל השנה וכן דעת ראבי"ה ור"י הלוי שהיה נוהג להתיר רחיצה לעת ערב אחר תפלת המנחה ובתשובת הר"ש הלוי שמותר לרחוץ בחמין בערב הרגל סמוך לחשיכה וכן העידו משום הרי"ז הגאון ז"ל וכ"כ בס"ה וכתב הר"מ אחר שרבותינו הנזכרים לעיל אוסרים עד הלילה נכון להחמיר ואעפ"כ נהגו העולם היתר עכ"ל וכ"כ המרדכי במ"ק · וכתוב בת"ה דכיון דנהגו היתר ה"ה היכא שמת לו מת בע"ש ואותו שבת ערב הרגל מותר לרחוץ בחמין בע"ש: וכתב הרא"ש וז"ל כתב הראב"ד הא דלא אמרי' מקצת היום ככולו לענין רחיצה משום דאפשר ליה לרחוץ לאורתא משא"כ בתגלחת ותכבוסת שהרי אסור לגלח ולכבס משתחשך ואף ע"פ שמותר לכבס ערב הרגל מ"מ אסור ללבש עד שתחשך דהוי כרחיצה והכי אמרינן לקמן בזקיפת המטה שזוקפה ע"ש ואעפ"כ אינו יושב עליה עד שתחשך ובתו' שפירשו לפני ריב"א הקשו מ"ש מגילוח דשרי בשביעי ערב הרגל ותירצו דברחיצה ותכבוסת בתוך שבעה החמירו יותר מגילוח דהוי בתר שבעה ולפ"ז אסור לכבס תוך שבעה אפי' ערב הרגל ומסתברא כדברי הראב"ד דאף כיבוס מותר תוך שבעה בערב הרגל כיון דא"א לכבס בלילה וכ"כ הרמב"ן עכ"ל: **ומ"ש** רבינו ומיהו שניהם מותרין סמוך לחשיכה וכו' התוס' אחר שכתבו דברי ריב"א כתבו והרי"ט פי' עד הערב היינו מבעי"ט ולאפוקי דלא שרי מן הבקר ונראה דה"ה לכיבוס מותר לערב מבעי"ט עכ"ל ומשמע דלריב"א קאמר שאע"פ שלא הקילו לומר בו מקצת היום ככולו להתירו מן הבקר בערב סמוך לחשיכה מיהא שרי דהוי כאילו כבר נכנס י"ט וזהו שכתב רבינו ומיהו שניהם מותרין סמוך לחשיכה כלומר אע"ג דריב"א אוסר לכבס בעי"ט כל שהוא סמוך לחשיכה מותר לכבס ולרחוץ ולא כסברא קמייתא שמתרת לכבס כל היום ואוסרת לרחוץ אפי' סמוך לחשיכה ולפי מ"ש רבינו להתיר לספר ולכבס היה אפשר לפ' דה"ק ריב"א כמו שאסור לרחוץ כך אסור לכבס כל היום וה"ה לספר ומיהו שניהם מותרין כלומר כיבוס ותספורת מותרים סמוך לחשיכה משום דא"א לעשותן משתחשך אבל לרחוץ אסור אפי' סמוך לחשיכה משום דאפשר לעשותן משתחשך אלא דא"כ מאי ואין צריך להמתין עד הלילה דקאמר הלא כיבוס ותספורת שניהם אסורין בי"ט אבל למאי דפרישית דקאי לרחיצה וכיבוס כיון דרחיצה מותר בי"ט שייך למימר וא"צ להמתין עד הלילה ועוד דא"כ אמאי נקט ריב"א כיבוס ושבק תספורת הלכך מחוורתא כדפרישית מעיקרא ומה שיש לדקדק על מ"ש רבינו בסברא קמייתא דמותר לספר אכתוב בסמוך בס"ד: **ולענין** הלכה נקטי' כדעת הראב"ד שהסכימו בהם הרמב"ן והרא"ש ואע"פ שהרי"ף והרמב"ם לא התירו עד דעל רגל דמשמע דהיינו דוקא משחשיכה אפשר שלא אמרו כן אלא ברחיצה מפני שאפשר לעשותה משחשיכה אבל כיבוס כיון שא"א לעשותה משחשיכה מודו דמותר ולא ילבישנו עד שחשיכה מיהו טוב ליזהר מלכבס עד אחר חצות כדי שיהא ניכר שמפני כבוד הרגל הוא מכבס: **ומ"ש** רבינו אם חל יום א' או יום ו' שלו בערב הרגל נראה שהוא מפרש דהא דנקט ר"ה בריה דרב יהושע דהכל מודים אם חל ג' שלו בערב הרגל זהו מפני שהם סוברים דשלשה ימים עדיפי משנים וכדקתני הקובר את מתו ג' ימים קודם לרגל בטלה הימנו גזירת שבעה ומש"ה נקט חל שלישי שלו לומר שאע"פ שכבר עברו ג' ימים החמורים אסור לגלח אבל אנן לא שני לן בין ג' לפחות מג' לענין זה כלל לפיכך לא רצה רבינו לכתוב אם חל שלישי כדנקט רב הונא בריה דרב יהושע וכתב במקומו חל יום ראשון דלדידן הוי יום ראשון כמו יום ג' לדידהו וכתב או יום ששי כמו שכתבו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כי היכי דלא תימא דוקא כשחל בראשון אבל חל בו' לא ומן הראוי היה לרבי' לסתום דבריו ולכתוב אם חל א' מימי האבילות חוץ מן השביעי בשבת מותר וכו' אלא שנגרר אחר דברי הגמ' שהזכירה ג' ואחר דעת הרי"ף והרא"ש שכתבו וה"ה אפי' יום ששי: **ומ"ש** רבינו מותר לספר הוא תמוה בעיני מאד דהא בריש פרק אלו מגלחין (יד:) אהא דתניא דאבל מותר בגילוח במועד אמרי' האי אבל היכי דמי אילימ' שחל שמיני שלו בערב הרגל איבעי ליה לגלוחי בערב הרגל אלא שחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל איבעי ליה לגלוחי בע"ש לא צריכא שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב

תרתי דקילא ליה ואיכא נמי אפוקי שמחה: **ומ"ש** וכן נמי אם חל יום ח' וכו' הקשה ב"י דמאי וכן דקאמר דמשמע לא זו אף זו ואינו לא זו ואף זו ליתא ולא כתב יישוב על קושייתו אבל בי"ד סי' שצ"ט סעיף ז' כתבתי ליישב זה בס"ד: **ואם** חל יום ז' שלו בשבת ערב הרגל וכו' ואם חל יום א' או יום ו' שלו בערב הרגל מותר לספר ולכבס וכו' עיין בב"י בסימן שצ"ט כתוב שם ג"כ לשון זה וביארתי שם דבור זה באורך וגם כתבתי דמ"ש לספר הוא ט"ס וצריך להעביר קולמוס על לספר ולהגיה מותר לכבס וכו' ע"ש שוב ראיתי שכתב מהר"ש איסרלש ליישב הנוסחא דמותר לספר מיירי בתספורת המותר תוך ל' כגון נטילת השער שעל השפה דמותר באבל לאחר ז' להרי"ץ גיאות כמו שכתב רבינו בשמו בי"ד ריש סימן ש"ן ומ"ש המגיד משנה פ"ז דה' י"ע שמ"ש הרמב"ם שם דאבל שחל ז' שלו בי"ט דמגלח במועד שהוא טעות ולא מוקי לה בנטילת שער שעל השפה וזהו לפי שהרמב"ם כתב להדיא ריש פ"ו

(ב) ואם חל יום א' או יום ו' בערב הרגל מותר לספר בו כך הוא הגירסא בספרים כאן ובספר י"ד סימן שצ"ט וכ"ה הגירסא בספר רבינו ירוחם וכתב מהר"א מפרא"ג דלספר ט"ס הוא דהא איסור תספורת הוי כל ל' וכשחל יום א' או ו' בערב הרגל אין הרגל מבטל רק גזירת ז' עכ"ל וכן ב"י הקשה קושיא זו וכתב דקשה עליו לומר דטעות נפל בספרים בב' מקומות בשוה והניח הדבר בצ"ע ובמ"מ פ"ז דיום טוב כתב דגם בכפרי מיימון היה כתוב גירסא זו וכתב האגור שהוא טעות ובאמת שקשה עליו לומר שטעות נפל בספרים דא"כ לא הוזכר כאן תספורת כלל וא"כ אמאי קאי מ"ש אחר כך ודווקא בשאר קרובים כו' וראיתי בספר מראה מקום רבי יחיאל שכתב דיום ו' הוא טעות ויש לו להיות יום ל' והאי יום א' דקאמר לאו יום א' למנין ז' קאמר אלא יום א' למנין ל' מאחר דמקצת יום ככולו

(ד) **ואם** חל יום א' או יום ו' שלו בערב כו' כיון שא"א לעשות בלילה בי"ט:

(ה) **שניהם** מותרים סמוך לחשיכה וכ"פ מהרש"ל ורמ"א ועיין בי"ד סי' שצ"ט בהגהות

דהא לא הוסיף בתירוצו ממה שתירצו י"א והכל עולה בקנה א' · מ"ש ב"י בד"ה והוי יודע כו' וז"ל וע"פ זה היה אפשר לומר דליכא פלוגתא בין בה"ג לרבינו תם לענין דינא ומ"ש בה"ג הקובר מתו בי"ט האחרון נוהג בו אבילות היינו דברים שבצינעא דאילו מת בשאר ימי הרגל אינו נוהג אפילו דברים שבצינעא ולעד"נ דלא אפשר כלל לומר הכי כיון דטעמא דבה"ג דיום ראשון הוא דאורייתא כמ"ש בה"ג בהדיא והביאו ב"י בריש סי' זה וא"כ היאך אפשר לומר לבה"ג דבי"ט האחרון אינו נוהג אלא דברים שבצינעא ובשאר ימות הרגל אינו נוהג כלל כיון דיום ראשון דאורייתא יש לו לנהוג אפי' דברים של פרהסיא · ב"י בד"ה ואם נהג כו' ז"ל ל' רבינו אינו מכוון כו' ולעד"נ דלשון רבינו הוי מכוון שפיר וסובר רבינו דטפי הוי רבותא כשחל יום שמיני בשבת ערב הרגל משביעי שחל להיות ערב הרגל וטעם סברא זו הוא ע"פ מ"ש ב"י עצמו בסימן זה בד"ה ומ"ש רבינו אם חל יום ח' שכתב דטפי יש להתיר כשחל יום שלישי בערב הרגל משביעי שחל להיות בשבת ערב הרגל דשאני התם גבי שביעי שחל ביום ששי כיון דלמחר אכתי לאו רגל הוא הילכך לא אתי לבטל איסור התגלחת משא"כ ביום הסמוך לרגל ממש דמפני כבוד הרגל מבטל מיניה איסור תגלחת כו' וכה"ג יש לפרש דברי רבינו הכא ג"כ דלרבותא כתב וכן אם חל

תקמח א גם לעיל גבי מת ברגל הו"ל לרבינו לכתוב שכשכלו ז' למיתת המת אף על פי שעדיין הוא תוך ז' שלו אין רבים מתעסקים לנחמו וכמ"ש רבינו בי"ד סימן שצ"ט אלא שכתבו כאן גבי מת קודם הרגל שאין צריך לנחמו בכל ז' שלו כיון שכבר כלו כל ז' למיתת המת (מהרל"ח): ב אפשר לומר כיון דאיכא ג"כ סברא למימר איפכא בשחל יום ה' בשבת ערב הרגל אסור שאז הוא מכפר בשביעי ועדיין לא הגיע הרגל [וכמ"ש הב"י לקמן גבי חל יום ו' ערב הרגל ע"ש בסוף דבריו] אף על גב דבאמת בגמרא מודה

פ"ו דהלכות אבל דאבל אסור כל ל' אפי' לגלח שפמו וכדעת הראב"ד שהביאו רבינו בסימן ש"ן אבל דברי רבינו וה"ר ירוחם יש ליישב בכך :

ומ"ש רבינו כאן ודוקא בשאר מתים וכו' לאו אבבא זו קאי אלא ארישא קאי דהרגל מבטל גזירת שלשים וכו' וכן כתב בית יוסף :

ומ"ש ומיהו כתב בסמ"ק וכו' כך הוא בסמ"ק שלנו בהלכות אבל בדין הרגלים ולפני ב"י לא היה כתוב זו בסמ"ק שלו וכתב מה שכתב :

ר"ה וי"כ חשיבי כרגלים וכו' כל זה עד ומשלי' עליהן שמונה נתבאר ביורה דעה סוף סימן שצ"ט ולשם כתב בקובר מתו ביום ראשון דר"ה דמונה מיום שני דר"ה וכי"ט של גליות מונה מיום האחרון ואפי' היה שבת דעולה למנין ע"ש :

שמע

כסברא הראשונה ודוקא בשאר מתים אבל באביו ואמו שאסור לספר עד שיגערו בו חביריו אפילו פגע בו הרגל אינו מבטלו ומיהו כתב בסמ"ק דווקא שפוגע בו הרגל בתוך ל' אבל אם עברו ל' ופגע בו הרגל או אפילו חל יום ל' ערב הרגל הרגל מפסיק ומותר לגלח : ראש השנה וי"ה חשיבי כרגלים לבטל האבילות נהג שעה לפני הפסח אותה שעה חשובה כז' וח' ימי הפסח הרי ט"ו ומשלים עליהם ט"ו שעה אחת לפני עצרת חשובה כז' ועצרת חשיב כז ימים שכיון שאם לא הקריב קרבנות עצרת בעצרת יש לו תשלומין כל ז' חשיב כז' הרי י"ד ומשלים עליהם ט"ז ויום ב' של עצרת עולה למנין ט"ז דכיון שאנן בקיאים בקביעא דירחא ואין אנו עושים ב' ימים אלא משום מנהג חשיב כחול ועולה למנין ט"ז שעה אחת לפני ראש השנה וראש השנה הרי י"ד ומגלח עי"ה שמבטל ממנו גזירת ל' שעה אחת לפני י"ה וי"ה הרי י"ד ומגלח ערב החג שעה אחת לפני החג והחג הרי י"ד ושמיני עצרת חשיב ז' הרי כ"א ויום ב' של שמיני עצרת הרי כ"ב ומשלים עליהם שמונה

ערב הרגל תנא ברא סבר לה כאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו ויום ז' עולה בו לכאן ולכאן וכיון דשבת הוי אנוס הוא תנא דידן ס"ל כרבנן דאמרי לא אמרי' מקצת היום ככולו ואכתי לא שלים אבילות דז' הרי בהדיא דכשחל ז' שלו בשבת ערב הרגל אפי' לאבא שאול אסור לגלח בע"ש שהוא יום ו' ואע"פ שהרא"ש כתב בשם הראב"ד הא דלא אמרי' מקצת היום ככולו לענין רחיצה משום דאפשר ליה לרחוץ לאורתא משא"כ בתגלחת ותכבוסת שנראה מדבריו אלא דתגלחת ותכבוסת כיון דלא אפשר למיעבד לאורתא שרי למיעבד מבע"י התם בחל שביעי שלו ערב הרגל היא וה"פ דהוה קשיא ליה מ"ש כשחל שביעי בערב הרגל דאמרינן ביה מקצת היום ככולו ויום ז' עולה לכאן ולכאן ושרינן ליה לגלוחי בערב הרגל כאילו כבר עברי כל שלשים וכן לענין תכבוסת אם חל יום ג' שלו בערב הרגל אמרי' ביה מקצת היום ככולו ומותר לכבס בו ביום כאילו כבר עברו כל השבע' דמדלא נקט ר"ה בריה דרב יהושע אלא אסור לרחוץ עד הערב משמע דלכבס שרי בו ביום וגבי רחיצה לא אמרי' הכי וניחא ליה דרחיצה שאני דאפשר לרחוץ לאורתא משא"כ בתגלחת ותכבוסת הלכך כשחל יום שביעי בערב הרגל מותר לגלח בו ביום וכשחל יום ג' בערב הרגל מותר לכבס בו ביום אבל כשחל יום שלישי או יום ששי בערב הרגל אסור לגלח ולפיכך היה נ"ל שט"ס יש בדברי רבינו וצריך למחוק לספר אבל מצאתי בספר י"ד סימן שצ"ט שכתוב שם דין זה וכתוב ג"כ לספר והוא דוחק לומר שנפל הטעות בשני הספרים ועוד שרבינו ירוחם ג"כ כתב שאפי' יום ראשון שחל להיות בערב הרגל מותר לגלח ולכבס בו ביום ודוחק גדול לומר שגם בספרו נפל הטעות לכן נ"ל שהם סוברים דמשא"כ בתגלחת ותכבוסת דקאמר הראב"ד אחר יום שלישי בערב הרגל קאי דשרי לגלח ולכבס בו ביום ולא דמי לחל שביעי שלו בשבת ערב הרגל דלכ"ע אסור לגלח בע"ש שהוא ששי לאבלו דשאני התם דלמחרת אכתי לאו רגל הוא הלכך לא מצי מבטל איסור תגלחת משא"כ ביום הסמוך לרגל ממש דמפני כבוד הרגל מיבטל מיניה איסור תגלחת ואע"פ שהוא יום ג' או יום ראשון לאבלו ומיהו קשה דהיכי אפשר למימר דכשחל יום ששי בערב הרגל שיהא מותר לגלח בו ביום דהא אפי' אמרי' ביה מקצת היום ככולו כהי דחשבינן כאילו עברו כבר כל שבעה אכתי בתוך ל' הוא דהא לאחר הרגל הוא צריך להשלים גזירת שלשים וא"כ היאך יהא מותר לו לגלח בערב הרגל הלכך משמע ודאי דחל ז' בערב הרגל אסור לגלח וא"ל בחל שלישי או ראשון וכ"כ מדברי הרמזים ולפיכך דברי רבי' ודברי רבי' ירוחם צ"ע : ודוקא בשאר מתים אבל באביו ואמו וכו' לעיל קאי שהרגל מבטל גזירת ל' וכ"כ בהדיא בספר י"ד בסי' שצ"ט והא דרגל מבטל גזירת ל' דוקא בשאר מתים וכו' ודין זה מדתניא בפ' אלו מגלחין (כב:) על כל המתים כולם מסתפר לאחר ל' יום על אביו ועל אמו עד שיגערו בו חביריו וכתב הרא"ש על זה ואפי' פגע רגל אחר ל' יום אינו מגלח עד שיגערו בו חביריו וכ"ד סמ"ג שכתב אהא דתניא דעל אביו ועל אמו אינו נכנס לבית המשתה עד י"ב חדש מכאן למדנו לדבר שאינו תלוי בשבעה ושלשים אין רגל מפסיק וכן פוסק בירוש' וגם הרמב"ם כתב שאפי' מתו קודם הרגל בלי יום אינו מגלח עד שישלח פרע או עד שיגערו בו חביריו :

ומ"ש רבינו בשם סמ"ק שאפילו חל יום שלשים בערב הרגל מפסיק ד ליתיה בסמ"ק שבידינו ואפשר שרבינו כתב כן לדעת סמ"ק שאם פגע בו הרגל אחר שעברו ל' מפסיק כשיום ל' חל בערב הרגל הוי כאילו הוא יום ל"א דהא קי"ל מקצת היום ככולו הלכך הרגל מפסיק ומותר לגלח אחר הרגל · אחר כך מצאתי בהגהות מיימון פ"י מהלכות אבל בשם ספר מצות קטן כדברי רבינו ומן הטעם שכתבתי :

ר"ה וי"כ חשיבי כרגלים וכו' בפ' אלו מגלחין (יט:) פלוגתא דתנאי במתני' ואיפסיקא הלכתא בגמרא כר"ג דאמר ר"ה וי"כ כרגלים : נהג שעה לפני הפסח אותה שעה חשובה כז' וכו' בפרק אלו מגלחין (ד' כד:) דרש רב ענני בר ששון יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן י"ד דא"ר אלעזר א"ר אושעיא מנין לעצרת שיש לה תשלומין כל ז' שנאמר בחג המצות ובחג השבועות וכו' אדבריה רב פפא לרב איויא סבא ודרש יום ראשון ור"ה הרי כאן י"ד אמר רבינא

(ב"ה ולשון ומיהו שכתב רבינו אינו מדוקדק שהוה לי' לכתוב בתחלה סברת הרא"ש שאפי' פגע בו הרגל לאחר ל' אינו מגלח וסמ"ק חילק בזה ולא לכתוב ומיהו שנראה שפירושו הוא שמפרש סמ"ק ואין חולק עליו ולענין הלכה בקטינן כהרמב"ם והרא"ש וסמ"ג :

הלכך יום אחד לפני החג וחג וח' שלו הרי כאן כ"א יום וא"ת למה ר"ה עצמו חשיב שבעה שהרי אין לו תשלומין כמו העצרת תירץ הרמב"ן דכיון דהוי כרגל לגזירת ל' חשיב כרגל שלם לגזירת שלשים מפני שהוקשו כל המועדים זה לזה דכתיב אלה מועדי ה' וכתב הרא"ש וז"ל הקשה הראב"ד מכדי רב פפא כר"ג סבירא ליה דאמר ר"ה וי"כ כרגלים וכיון דר"ה רגל הוא ומפסיק למה לי חושבנא דידיה בין דלחשביה לר"ה ז' בין דלא לחשביה אלא חד יומא כי מטי ר"ה בטלו גזירת ז' וכי מטו י"ה בטלו גזירת ל' ותירץ דכה"ג כי מטי י"ה לא בטלו גזירת ל' כיון דלא הוי אבילות ז' כי אורחייהו דתרתי הפסקות בהדי הדדי בחדא אבילות לא עבדינן אלא ז' כי אורחייהו או ל' כי אורחייהו וכיון דר"ה חשבינן במקום ז' יוה"כ אפי' במקום ז' לא חשבינן ליה וכי מטי סוכות הוא דבטלי ממנו אבילות ומעיקרא לא דתרי עילויי בחדא אבילות לא עבדינן ולהכי קאמר הרי כאן י"ד ולא קאמר בטלה ממנו גזירת ז' כמתני' לאשמעינן דבעינן אשלומי ומיזל עד הרגל וליכא הפסק כלל מהנך עד דמטי לעיקר הרגל משום דלא חשיבי כרגלים גמורים ומיהו אם קובר מתו ז' ימים קודם ר"ה בטלו ממנו גזירת ל' כרגל גמור וכ"כ בה"ג היכי דמית לו מת קודם ר"ה יום א' עולה לו למנין ז' ור"ה ז' הרי י"ד וז' ימים שבין ר"ה לי"ה הרי כ"א יום וי"ה שהוא כרגל ז' ונקיט ליה תרי יומי בתר יום הכפורים למשלם תלתין יומין והרז"ה הקשה על פי' זה הקובר את מתו אחר ר"ה מותר לגלח בעי"ה שהוא יום ז' שלו ואם זה מפני שנהג מקצת יום א' בגזירת ל' מותר לגלח זה שנהג כל אלו הז' בגזירת ל' נאסר אותו ואין הדעת סובלת כן מיהו לא קשה כולי האי כי הראב"ד ז"ל פירש בו טוב טעם והרמב"ן ז"ל כתב דאגב דנקיט רבי ענני בר ששון יום א' לפני עצרת ועצרת הרי כאן י"ד לאשמעינן דאין הלכה כר' אליעזר אלא עצרת כרגלים אף בזמן הזה נקט נמי רב פפא האי לישנא גבי ר"ה לפסוק כר"ג דר"ה כרגלים וכן נ"ל שאין לעשות בניין בלא יסוד כי באו להחמיר ולומר סברות רחוקות ודחוקות מכח קושיא ואם יש תירוץ לקושיא נתרועע היסוד ונפל הבניין ויפה תירצה הרמב"ן ז"ל ורבינו שמשון ז"ל פי' דכ"מ לענין הא דתניא לקמן שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו שניה יוצא ואינו יושב במקומו שלישית יושב במקומו ואינו מדבר וכו' ולענין זה קאמר הרי כאן י"ד דמיד אחר ר"ה יש לו דין שבת שלישית וכיון דנתרצה הקושיא א"כ י"ה תבטל ממנו גזירת ל' וא"ת א"כ בחג נמי יבטל ממנו שמיני עצרת גזירת שלשים שאני הכא שלא נהג כלל דין שלשים אע"פ שגיהוץ ותספורת אסורים דמועד מ"מ מטעם אבילות מיהא לא נאסר עכ"ל ומ"ש הא"כ גבי מסקנא דמלתא הקובר את מתו שעה אחת קודם הרגל וכו' שעה א' לפני ר"ה ור"ה הרי י"ד ומגלח ערב החג נ"ל שחסרון יש בספרים שבידינו כי כן צ"ל הרי י"ד ומגלח עי"כ שעה א' לפני י"ה וי"ה הרי י"ד ומגלח ערב החג שהרי הסכים לדעת הרמב"ן דסבר דשעה א' לפני ר"ה מגלח בעי"ה ושלא כדברי הראב"ד וכ"כ ברמזים וכך הם דברי רבינו וכו' בכ"י שכ"כ הרמב"ן הלכה למעשה : ומ"ש רבי' דיום ב' של עצרת עולה למנין י"ו הואיל ובקיאינן בקביעא דירחא כ"כ שם הרא"ש במסקנא דמלתא וכ' רבינו ירוחם דביום ב' דר"ה לא אמרינן הכי דתרוויהו כחד יומא חשיבי דקדושה אחת הן הלכך יום א' לפני ר"ה וב' י"ט של ר"ה הרי כאן י"ד ומשלים עליהם י"ו ודבריו לדעת בה"ג שהקובר את מתו יום א' לפני ר"ה אין י"ה מבטל ממנו גזירת ל' אבל להרא"ש שסובר שי"ה מבטל ממנו גזירת ל' אין נפקותא ביום ב' של ר"ה כלל אם עולה או אם אינו עולה והרמב"ם כ' בפ"י הקובר את מתו אפי' שעה אחת קודם הרגל או קודם ר"ה וי"ה בטלה ממנו גזירת ז' נמצא מונה לאחר ר"ה וי"ה כ"ג יום ולאחר הפסח י"ו יום שהרי בטלה גזירת שבעה ושבעה ימי החג הרי י"ד וכן אם קבר קודם עצרת מונה אחריה ט"ז יום אף ע"פ שהוא יום א' הרי הוא רגל ועולה לז' ימים קבר את מתו קודם חג הסוכות מונה אחר החג ט' ימים בלבד שהרי ש"ע רגל בפ"ע ונמצא י"ט הראשון מפסיק ז' ושבעת ימי החג ושמיני של חג רגל א' הרי כ"א יום עכ"ל ויש לתמוה עליו שהרי אמרו בגמ' בפי' יום א' לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד ונמצא שא"צ למנות אחר ר"ה אלא י"ו יום והאיך כ' שהוא צריך למנות כ"ג וכבר השיגו הראב"ד ונראה שטעמו מדאמרי' בגמ' רבינא אקלע לסורא דפרת א"ל רב חביבא מסורא דפרת לרבינא אמר מר יום א' לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד א"ל אנא מסתברא כר"ג הוא דאמינא והוא ז"ל מפרש דרבינא לא אודי במנין ר"ה שיהא עולה ז' מפני שאינו רגל והיינו דאמר מסתברא

כר"ג

דרכי משה

בכולו וכ"מ באשיר"י עכ"ל וגם זה אינו שוה לי דהא דיני כיבוס ורחיצה דקאמר לא שייכי אלא בהפסקת ז' ולא בהפסקת ל' דהא מדינא כיבוס ורחיצה מותרים לאחר ז' ולא מסתבר למימר דמיירי לפי המנהג דנוהגין לאסור כיבוס ורחיצה תוך ל' דהא לא נזכרים אותן מנהגין בדברי הפוסקים הנ"ל ועוד דמ"מ קשה להגיה כל הספרים ולכן נראה ליישב גירסת הספרים ועניין תספורת דקאמר ר"ל תספורת המותר תוך ל' כגון נטילת שפה לדעת מקצת רבוותא כמ"ש בי"ד סימן ש"צ ומ"ש המ"מ על גירסא זו שהיא טעות בדברי הרמב"ם היינו משום דהרמב"ם לית ליה ההיא דנטילת שפה תוך ל' כמ"ש בדברי הרמב"ם אבל דברי רי"ו ודברי רבינו יש ליישב בכך ומ"ש לקמן בסמוך בד"א בשאר מתים כו' לאו אבבא זו קאי אלא ארישא קאי שהרגל מבטל גזירת ז' וכן כתב ב"י ע"פ מה שהקשה בגירסת הספרים ולפי מ"ש ניחא כן נ"ל :

וכתב

דרישה

חל יום ח' בשבת ערב הרגל ר"ל לא מיבעיא כשחל יום ז' ערב הרגל דמותר לגלח כיון דהוי סמיך ממש לפני הרגל משום כבוד הרגל התירו אלא אפי' כשחל יום ח' בשבת ערב הרגל אפ"ה מותר לגלח בע"ש אע"ג דלמחרת לא הוי רגל מ"מ כיון דע"ש יום שביעי הוא מותר לגלח ואע"ג דבגמרא משמע איפכא דטפי הוי רבותא יום שביעי מיום ח' שחל להיות בשבת ערב הרגל יש לומר דסברא זו הוא אליבא דת"ק דפליג אאבא שאול וסובר דלא אמרינן מקצת היום ככולו ולא אמרינן דרגל מבטל ממנו שלשים לכך הוי רבותא טפי בח' שחל להיות בשבת ערב הרגל דלא צריך למימר מקצת היום ככולו ולכך מודים חכמים בזה אבל רבינו כתב לפי מאי דאיפסק הלכה כאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו וא"כ הוי רבותא טפי בח' שחל להיות בשבת ערב הרגל ולא הוי ע"ש סמוך לרגל ואפ"ה מותר לגלח ככ"ל ליישב דברי רבינו :

מ"ש ב"י בד"ה ומ"ש רבינו ואם חל יום ראשון כו' ולפיכך היה נ"ל שט"ס יש בדברי רבינו וצריך למחוק ולספר כו' וע"ש והאריך הרבה לתמוה על רבינו ולעד"נ דגירסת הרא"ף הוא עיקר דגרס ואם חל יום שביעי או יום ו' שלו בערב הרגל ולפ"ז נראה ליישב דברי רבינו דמה דנקט חל ו' שלו להיות ברגל לאו משום התירא דלגלח נקיט דלספר ודאי אסור עד תשלום ל' יום דכל שקבר את מתו כמות משבעה ימים לפני הרגל לא בטלה ממנו גזירת ל' אלא משום היתירא דלכבס שהזכיר א"כ נקט ולאידך קתני וה"ק אם חל יום שביעי שלו או יום ו' שלו מותר לספר ר"ל ביום שביעי ולכבס אפי' ביום ו' וכה"ג כתב ב"י בהדיא ליישב דברי הרמב"ם בסי' אקל"א ע"ש כן נראה ברור בעיני :

אלמא

חדושי הגהות

מודים חכמים בזה לפי שהוא קיל מ"מ לא רצה רבינו לכותבו באצ"ל (מהרל"ח) : ד אבל בהגה"ת סמ"ק איתא וז"ל ההג"ה אם עברו שלשים הראשונים מותר להסתפר ערב הרגל וה"ט דאמרו בירושלמי דשיעור גערה ל' יום כלומר מלבד ל' הראשונים הלכך הוי דבר משום ל' והרגל מפסיקו ונראה דאפי' אם חל יום ל' משלשים הראשונים ערב הרגל מותר

לספר

כר"ג אמרי' להפסיק כרגלים אבל לא למנות יומי שבעה ועוד סובר שאין י"ה מבטל גזרת ל' מן הקובר את מתו קודם ר"ה שכל שלא הפסיקו רגל ראשון שפגע בו החלה אין רגל מפסיקו כפי הסברא הנזכרת למעלה כ"כ הרמב"ן ליישב דברי הרמב"ם ומ"מ כ' שאין דבריו נראין שאין הפרש בין ר"ה לשמיני של חג הנמנה ז' ואע"פ שזה מכלל הרגל וזה אינו רגל אנו אין לנו בגמרא ביהא מניין זה תלוי ברגל ולא רגל אלא או שנגלה הדבר כמו שיש לו תשלומין ז' או שנאמר דכל המפסיקין עולים כמימרא דרב פפא דאמר אפילו ר"ה וכיון דמוסיף רבינא אפילו שמיני של חג שמעינן מינה דכל המפסיקין כמנין ז' ליומן :

שמע שמועה קרובה בשבת או ברגל ולמ"ש ורגל נעשית רחוקה וכו' בפרק אלו מגלחין (שם) א"ר יוסי בר אבין שמע שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה עולה לו והינו נוהג אלא יום א' תני רב אדא דמן קיסרי קמיה דר' יוחנן שמע שמועה קרובה בשבת ולמ"ש נעשי' רחוקה אינו נוהג אלא יום א' :

ומ"ש ונוהג אבילות ביום ראשון וכו' כך הוא דין כל שמועה רחוקה שאינו נוהג אלא יום אחד ומקצתו ככולו :

ומ"ש ובשבת או ברגל נוהג דברים שבצנעא כ"כ הרא"ש בשם הרמב"ן דכיון דאכתי שמועה קרובה היא הוי כקובר את מתו ברגל :

ומ"ש שמע שמועה רחוקה בשבת או ברגל אינו נוהג בשבת וברגל אפי' דברי' שבצנע' וכו' ג"ז מדברי הרא"ש בשם הרמב"ן ז"ל : **שמע** שמועה קרובה בשבת כתב בסמ"ק דשבת עולה ליום א' ולמחר קורע והו"ל יום ו' יום ז' לאבילות וה"ר יחיאל כ' דשבת אינו בתחלת המנין אלא יתחיל למנות מיום א' והו"ל שבת יום ז' וינהוג דברים שבצנעא מקצת היום כך מצאתי כתוב בקצת ספרי רבינו :

כתב רבינו ירוחם בנתיב כ"ח מת לו מת ערב הרגל שאמרנו שערב החג והחג ושמיני עצרת עולין למנין כ"א יום וצריך לנהוג ט' ימים אחר החג להשלים ל' ולא ידע שמת עד שעברו י' ימים אחר הרגל ולפי המנין שמנינו כבר עברו ל' יום והוי שמועה רחוקה כתב בעל המאור יש מן החכמים שנסתפקו בזה וכתבו דהו"ל ספק אבילות וקי"ל כדברי המיקל באבל והוה ליה שמועה רחוקה ולדעתי נ"ל דהוה ליה שמועה קרובה שאין בדברים כראין שיעלה הרגל למי שלא בא לו עדיין שמועת המת כי לעולם אין דין מי שלא נהג אבילותו ולא שמע בו כדין מי שנהג הלכך ל"ש ערב הרגל ול"ש יום שמיני עצרת וכל כיוצא בו אינן נמנין לגבי שמועה אלא לעצמן עד כאן הוכן דבריו והרבה ראיות על זה עכ"ל וגם כ"י בפרק אלו מגלחין כתב כל זה והרמב"ן בס' ת"ה הסכים לדברי בעל המאור ז"ל והכי נקטינן :

תקמט גרסינן בפרק בתרא דתעניות (כו :) ה' דברים אירעו לאבותינו בי"ז בתמוז וחמשה בת"ב וכו' משנה שם ופירש"י בטל התמיד לפי שגזרו מלכות מלהקריב עוד : והועמד צלם בהיכל · שהעמידו מנשה כדמפורש בתרגום ירושלמי דהשמים כסאי : על אבותינו · דור המדבר אם יראה איש באנשים האלה : ביתר · עיר הגדולה והיו ישראל דרים בה בפ' הניזקין (נז :) אשקא דריספקא חרב ביתר · ובירושלמי והעמיד צלם בהיכל אית תנויי תני הועמד מאן דאמר הועמד דמות צלם של מנשה מאן דאמר העמיד צלם של אפוסטמוס ובגמרא מייתי מקראי דשבירת הלוחות והבקעת העיר והעמדת צלם בהיכל היו בשבעה עשר בתמוז ובטל התמיד ושריפת התורה קבלה היתה בידם שבי"ז בתמוז היו וכן מייתי מקראי שגזירת דור המדבר וחורבן בית ראשון היו בט"ב וחורבן בית שני שנוי בברייתא שבו ביום היה ולכידת ביתר וחרישת העיר קבלה היתה בידם שבאותו היום היו : **ורבי** עקיבא היה דורש כה אמר ה' צום הרביעי וצום החמישי וגו' צום הרביעי זה י"ז בתמוז שבו הובקעה העיר וכו' עד אלא שכ' בסדר החדשים בפ"ק דר"ה (יח :) אלא שבמקום זה י"ז בתמוז שנוי בברייתא זה ט' בתמוז ורבינו כתב זה י"ז בתמוז מפני הטעם שכתב בסמוך דחורבן בית שני חמיר לן · ועוד דבירושלמי פרק בתרא דתענית איתא להאי ברייתא וכתוב בה צום הרביעי זה י"ז בתמוז ומקשי עלה כתיב בתשעה לחודש הובקעה העיר ואת אמרת הכין א"ר תנחום בר חנילאי קילקול חשבונות יש כאן וכתבו התוספות בספ"ק דר"ה דפליג אתלמודא דידן ור"ל דמתוך טרדתם טעו בחשבונם ולא רצה הפסוק לשנות מכמות שהיו סוברים עכ"ל · וכיון שבירושלמי היא שנוייה בלשון זה י"ז ולדידן הוי י"ז יום תענית לד"ה שפיר נקט רבינו כן · ואע"ג דבגמרא דידן קאמר רשב"י שאין נראין לו דברי ר"ע אלא צום העשירי זה ה' בטבת שבו באה שמועה לגולה שהוכתה העיר לא כתב רבינו אלא דברי ר"ע משום דנהוג עלמא כוותיה : **ומ"ש** אע"ג דכתיב בקרא צום הד' בט' לחודש האידנא מתענין בי"ז בו משום דמתחלה תקנו תענית בט' בו וכו' כ"כ התו' וז"ל זה ט' בתמוז שבו הובקעה העיר היינו בראשונה אבל בשנייה הובקעה בי"ז ומש"ה עבדי י"ז תענית וכ"כ הרמב"ן בספר

שמע שמועה קרובה בשבת או ברגל ולמ"ש ורגל נעשי' רחוקה וכו' כן כתב בי"ד סי' ת"ב וגם נתבאר דדברים שבצנעא כל היום אסור ע"ש באורך :

שמע שמועה קרובה בשבת כתב בסמ"ק וכו' עד סוף הסימן כן כתב רבינו בי"ד סוף סימן ת"ב ולגם בסימן ת' כתבתי ביאורו ודלית הילכתא כר' יחיאל דמחמיר ע"ש :

תקמט גרסינן כו' והעמיד צלם בהיכל כך היא הגירסא בכל הספרים ורצונו לומר דאפוסטמוס' העמיד צלם בהיכל אבל רש"י פי' והועמד שהעמידו מנשה וכו' ובירושלמי כתובים שני הדיעות ומביאו ב"י ומ"ש ונחרשה העיר שחרש טורנוסרופוס הרשע את ההיכל נראה דרבינו נמשך בלשון זה אחר לשון הרמב"ן בספר תורת האדם ופי' מה ששנינו ונחרשה העיר הוא ההיכל לבדו כמה דקתני בברייתא כשחרש טורנוסרופו' הרשע את ההיכל נגזרה גזרה על ר"ג להריגה וכו' אבל הרמב"ם והסמ"ג כתבו וזה לשונו ובו ביום חרש טורנוסרופוס הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו לקיים מ"ש ציון שדה תחרש עכ"ל הוסיפו לומר ואת סביביו כדי ליישב מה ששנינו בסתם ונחרשה העיר מפני שגם שאר העיר שסביב ההיכל נחרש וגם נתיישב מאי דקתני בברייתא היכל מפני שהתחלת חרישתו בהיכל היתה וז"ל רש"י בגמרא נחרשה העיר כדכתיב ציון שדה תחרש שנחרשה כולה ונעשית כשדה חרושה עכ"ל ולפי פירושו צ"ל מאי דקתני בברי' היכל אינו אלא לומר שבשעה שנחרש ההיכל אז תיכף נגזרה גזירה על ר"ג וכו' אבל מודה שכל העיר נחרשה :

צום חמישי זהו ט' באב בפרק בתרא דתענית מוקי קרא דבסוף מלכים דנשרף בשבעה והיינו דבשבעה נכנסו להיכל ואכלו ושתו בו ז' וח' וט' עד שפנה היום לעיתותי ערב הציתו בו האש ונשרף עד שקיעת החמה בעשור כדכתיב בספר ירמיה וכ"כ התו' בפ"ק דר"ה וע"ל סימן תקנ"ח : **צום** השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ולמה נכתב כאן ללמדך וכו' כך היא גירסא הנכונה בדברי רבינו ובגמרא זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמדך כו' ומפרש רבינו דמ"ש ללמדך וכו' הוא כדי לתרץ למה נכתב כאן וכן הוא הלשון בספר תורת אדם להרמב"ן וקצת קשה מאי קאמר למה נכתב כאן שלא המקרא לא בא אלא להורות שכל הד' צומות אסורין בהספד ובתענית כשבית המקדש קיים ואי משום שנכתב תוך הצומות שהן בעבור החורבן הלא מדרש זה לר"ע הוא שמפרש הכתובים כסדר החדשים וכמ"ש רבינו גופיה בסמוך ונראה לי דמאחר שעולי בית שני לא שאלו רק האבכה בחדש החמישי גו' ולא הזכירו שאר הצומות נראה דעיקר שאלתם לא היתה כי אם מפני הצומות שהם לאים בעבור חורבן הבית והעיר האם מחוייבים לצום גם לאחר שנבנה הבית והעיר על תלם וכדאיתא התם בגמ' הנהו הוא דתלנהו בבנין ב"ה ופירש"י דעל ידי החורבן הוקבעו לצום וע"י הבנין הוקבעו לי"ט וכו' ומפני זה לא שאלו רק על הצום החמישי שהוא נתקן על עיקר החורבן וכדינו דין צום הרביעי וצום העשירי שנתקנו ג"כ על חורבן העיר אבל צום גדליה לא שאלו מפני שהיה נחשב בעיניהם כשאר צומות שצמין בעבור מיתת הצדיקים שאין נוהגין להתענות בהן כי אם בשעת החורבן והשתא שפיר קאמר בברייתא למה נכתב כאן כלומר מאחר שלא נכתב צום השביעי בשאלה ששאלו לא הו"ל לכתוב ג"כ באן בתשובה שהשיב להן המקום בענין הצומות של חורבן הבית והעיר דמסתמא ודאי כשישיב להם שלא יצומו בצומות שהם

עיבורת שמע שמועה קרובה בשבת או ברגל ולמ"ש ורגל נעשית רחוקה אינו נוהג אלא יום אחד כדין שמועה רחוקה ונוהג אבילות ביום א' ומקצתו ככולו ובשבת או ברגל נוהג דברים שבצנעה שמע שמועה רחוקה בשבת או ברגל אינו נוהג בשבת וברגל אפי' דברים שבצנעה אלא למ"ש נוהג שעה אחת ודיו וכן למוצאי הרגל שמע שמועה קרובה בשבת כתב בסמ"ק דשבת עולה ליום אחד ולמחר קורע והו"ל יום ו' יום ז' לאבילות (ו) והרב רבי' יחיאל כתב דשבת אינו בתחלת המנין אלא יתחיל למנות מיום ראשון והו"ל שבת יום שביעי וינהוג דברים שבצנעה מקצת היום :

הלכות תשעה באב ושאר תעניות

תקמט גרסינן בפרק בתרא דתענית ה' דברים אירעו את אבותינו בי"ז בתמוז וה' בט"ב בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות (א) ובוטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה (ב) והעמיד צלם בהיכל בט' באב נגזר גזירה על אבותינו שלא יכנסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשנייה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר שחרש טורנוסרופוס את ההיכל : ור"ע היה דורש כה אמר ה' צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיו לבית יהודה לששון ולשמחה צום הרביעי זה י"ז בתמוז שבו הובקעה העיר שנאמר בחדש הרביעי בט' לחדש ויחזק הרעב בעיר וכתיב ותבקע העיר ולמה נקרא רביעי שהוא בחדש הרביעי שמונין לחדשים מניסן צום החמישי זה ט"ב (א) שבו נשרף בית אלהינו שנאמר בחדש החמישי בעשור לחדש וגומר ולמה נקרא שמו חמישי שהוא בחדש החמישי צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ולמה נכתב כאן ללמדך ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלהינו ולמה נקרא שביעי שהוא בחודש השביעי צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך וגומר ולמה נקרא שמו עשירי שהוא בחדש העשירי והיה ראוי להקדימו בסדר הפורענות אלא שכתב בסדר החדשים אע"ג דכתיב בקרא צום הרביעי בט' לחד"ש הובקעה העיר האידנא מתענין בי"ז בו משום דמתחלה תקנו תענית בט' בו לפי שבט' בו הובקעה העיר בראשונה ובשנייה הובקעה בי"ז וכיון דבשנייה הובקעה בי"ז תקנו להתענות בי"ז בו לפי דהורבן

דרכי משה

תקמט (א) וכ' הגה"מ רמ"ק השייכים בהלכות ט"ב דאיתא בתוספתא דשבת שלפני ראש חדש אב אין מברכין החדש שנאמר במספר ירחים אל יבא וליתא דאדרבא צריך לברך שראל באותו זמן שהוא זמן מוכן לפורענות עכ"ל וכן נוהגים וע"ל סימן תכ"ו אם מקדשים החודש קודם שבת נחמו : ואין

פרישה

צב׳ [illegible] ז"ל : (ו) והרר"י כתב דשבת אינו בתחלת המנין אלא יתחיל למנות מיום א' כו' נראה דהא דכתב אינו מן המנין היינו דוקא למנין שבעה אבל למנין שלשים נראה דמודה ר"י דשבת עולה ולכך סתם רבינו לעיל בסי' זה וכתב ואם מת יום שמיני בשבת ופי' בי"ד דהיינו כגון ששמע שמועה קרובה בשבת משמע שבת עולה למנין ונראה ג"כ דמודה ר"י אם נהג אבילות בשבת לערב שעה אחת דעולה דמברייתא נלמד ולכך סתם רבינו בריש סי' שצ"ט בי"ד וע"ש :

סי' תקמט (א) ובוטל התמיד שגזרה מלכות מלהקריב עוד : (ב) והועמד צלם בהיכל שהעמידו מנשה וכן בתרגום ירוש' ולית דגרסי העמיד וקאי על אפוסטמוס · לשון הרמב"ם יש ימים שכל ישראל מתענין בהם מפני הצרות שארעו בהן כדי לעורר הלבבות ולפתוח בדרכי תשובה ויהיה זכרון למעשים הרעים ולמעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות שבזכרון דברים אלו נשוב להטיב שנ' והתודו את עונם וגו' ואלו הן יום ג' בתשרי שנהרג בו גדליה בן

חידושי הגהות

לספר ערב הרגל כיון דמקצת היום ככולו א"כ אותו יום ל' מקצתו מל' יום שניים והוי כמו יום ז' דשאר מתים דאבילות דאבא שאיל דהא' ערב הרגל מותר לספר ערב הרגל דמבטל גזירת המת משום דמקצתו יש לו דין של שים ה"ה יום ל' דאביו ואמו שמקצתו יש לו דין ל' שניים והאריך שם בביאור הענין ע"ש (מהרל"ח) :

דהורבן בית שני חמיר לן ומ"מ צום הד' הוא להבקעת העיר ולצרות שהוכפלו בו :

תקנ **פריך** בגמרא קרי להו צום וקרי להו ששון ומשני רב פפא בזמן דאיכא שלום וליכא שמד כגון שב"ה קיים ששון בזמן דאיכא שמד וליכא שלום צום והאידנא דליכא שלום וליכא שמד רצו מתענין רצו אין מתענין ופירוש דליכא שלום שהבית חרב וליכא שמד במקום ידוע בישראל רצו רוב ישראל והסכימו עליהם שלא להתענות אין מתענין רצו רוב צבור מתענין והאידנא רצו ונהגו להתענות לפיכך אסור לפרוץ גדר וכ"ש בדורותינו הלכך הכל חייבין להתענות מדברי קבלה ומתקנת נביאים ומיהו כולם מותרים ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ואין צריך להפסיק בהן מבע"י חוץ מתשעה באב ואם חלו בשבת נדחין עד אחר שבת :

תקנא **ט"ב** אין בית דין יכולין לבטלו כיון שהוכפלו בו חצרות משנכנס

בספר ת"ה וז"ל ובט' בתמוז אין מתענין אבל בי"ז בו מתענין דכיון שמתחלה קבלו עליהם על שם שבו הובקעה העיר בראשונה ובשניה הובקעה בי"ז בו נהגו להתענות בי"ז דחורבן שני חמיר לן ומ"מ צום רביעי הוא להבקעת העיר ולצרות שהוכפלו בו וה"נ מוכח בפ"ק דמגילה (ה:) די"ז תענית ומיהו בט' בו אין מתענין שלא רצו לגזור עליהם להתענות בט' ובי"ז דד' צומות קבלו עליהם ואין מטריחין על הצבור יותר מדאי עכ"ל : **ומ"ש** ומ"מ צום הרביעי הוא להבקעת העיר וכו' היינו לומר דאע"ג דצום הד' דקאמר קרא אינו אלא על ט' בתמוז שפיר מצינן למקרי לי"ז בתמוז צום הד' להיות לו כל דין שהיה לט' בתמוז מקודם וזה לסיבת הבקעת העיר שנבקעה בו וצרות שהוכפלו בו הלכך אע"פ שצום הד' הכתוב במקרא אינו אלא על ט' בתמוז לדידן יש לי"ז בתמוז כל דין שהיה לט' בתמוז לדידהו כתב רבינו ירוחם ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם אמרו כי בר"ה נהרג ונדחה תעניתו ליום חול :

תקנ **פריך** בגמרא קרי להו צום וקרי להו ששון וכו' בפ"ק דר"ה (יח:) תנן על ו' חדשים השלוחים יוצאים על ניסן מפני הפסח על אב מפני התעניות וכו' ופריך בגמרא (שם:) וליפקו נמי אתמוז וטבת דאמר רב חנא בר ביזנא אמר ר"ש חסידא מאי דכתיב כה אמר ה' צום הד' וצום הה' וצום הז' וצום הי' יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה קרי להו צום וקרי להו שמחה בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום אמר רב פפא ה"ק בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה יש שמד צום אין שמד ואין שלום רצו מתענין רצו אין מתענין אי הכי ט"ב נמי א"ר פפא שאני ט"ב הואיל והוכפלו בו הצרות ופירש"י דאמר רב חמא בר ביזנא וכו' דכולהו ימים תענית ניניהו: בזמן הזה שאין ב"ה קיים · ומתני' בזמן הזה קא מיירי: שיש שלום · שאין יד העו"ג תקיפה על ישראל: יהיו לששון ולשמחה · ליאסר בהספד ובתענית: יש שמד צום · חובה להתענות בהם: רצו אין מתענין · וכיון דרשות הוא לא מטרחינן שלוחים עלייהו: והרמב"ן פי' יש שלום שב"ה קיים וכך הם דברי רבי' ואיכא למידק מאי קשיא ליה קרי להו צום וקרי להו ששון דשפיר קאמר הני ימים דהשתא הוו צומות עתידין להיות לששון וי"ל שמקרא זה הוא תשובה למה ששאלו עולי בית שני האבכה בחדש החמישי הנזר כאשר עשיתי זה כמה שנים ובאה התשובה צום הד' וצום הה' וכו' יהיו לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו ומשמע דה"ק כל הצומות הללו יהיו לששון ולשמחה ולא תצומו בהם כי אין חפץ לה' בצומות כי אם שתאהבו האמת והשלום וכיון דקרא אתא למימר שלא יצומו בימים אלו מאותו היום והלאה לא היה לו להזכירם בלשון צומות אלא הכי הול"ל ימי חדש ד' והה' וכו' יהיה לששון ולשמחה וממילא משתמע דאימי הצומות קאמר וכדאמר האבכה בחדש החמישי וממילא משמע דאיום הצום קאמר אע"ג דלא קאמר האבכה בצום החדש החמישי הלכך מדאפקינהו בלשון צום איכא למימר דאתא לאשמעי' שאף על פי שהם בטלים באותו זמן אם יהיה שמד חס ושלום יחזרו הצומות לקביעותם :

ומ"ש רבינו פירוש דליכא שלום שהבית חרב וליכא שמד במקום ידוע מישראל וכו' עד הלכך הכל חייבין להתענות מדברי קבלה ותקנת נביאים הכל לשון הרמב"ן בספר ת"ה וגם כך כתב ה"ה בפ"ה שעכשיו נהגו הכל להתענות תעניות אלו והרי הן חובה על כל ישראל עד שיבנה בית המקדש :

ומ"ש ומיהו כולם מותרין ברחיצה וסיכה וכו' כתב הר"ן בפ"ק דר"ה בשם הרמב"ן מסתברא דכולהו ד' צומות תענית צבור הן ונביאים גזרו אותם וכל חומרי תענית עליהם מפסיקים בהם מבעוד יום ואסורים ברחיצה וסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה כט"ב אלא האידנא כיון דנהגו להתענות בהן ולא נהגו בחומרות הללו משמע דמעיקרא כך רצו להתענות בלבד אבל לא רצו לנהוג באותן חומרות וכיון דהני ברצו תליא א הרשות בידן אבל מעיקר התקנה ודאי אסורין בכולן ע"כ · וכתבו התוס' בספ"ק דתעניות (יג:) דשאר תעניות בר מט"ב מותר ברחיצה אפילו בחמין כך פסק ראבי"ה ור' יואל אביו אסר לרחוץ בחמין ע"כ · וכ"כ המרדכי וכ' בשם ראבי"ה שנהגו העולם היתר בדבר ע"כ וכן מנהג הפשוט :

ומ"ש ואם חלו בשבת נדחין עד אחר השבת בפ"ק דמגילה (ה·) תנן זמן עצי הכהנים והעט בט"ב וחגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין ופירש"י ט"ב שחל להיות בשבת וה"ה לי"ז בתמוז ולי' בטבת והאי דנקט ט"ב משום דהוכפלו בו צרות והכל מתענין בו אבל שאר צומות אמרי' במסכת ר"ה רצו מתענין רצו אין מתענין וגם הרמב"ם כתב אחד מד' צומות שחל להיות בשבת דוחין אותו לאחר השבת חל להיות בע"ש מתענין בע"ש וכתב ה"ה אחד מד' צומות שחל להיות בשבת וכו' ט"ב מאחרין ולא מקדימין משום דאקדומי פורענותא לא מקדמינן וממילא דה"ה לשאר תעניות ושחל להיות ע"ש כתב כך נפסקה הלכה בעירובין (מ:) מתענה ומשלים וכ' הראב"ד שלא אמרו משלים אלא שאינו אוכל קודם שקיעת החמה אבל ודאי משתשקע החמה מתוספת שבת הוא וכבר קדש היום אם רצה לאכול אוכל שכיון שנכנס לתחום שבת שוב אינו רשאי להתענות עכ"ד וז"ש בשם הראב"ד נתבאר ממ"ש בסימן רמ"ט וסימן תקע"ב : וה"ר דוד אבודרהם כתב בהלכות תענית שי' בטבת הוא משונה משאר תעניות שאם היה חל בשבת לא היו יכולין לדחותו ליום אחר מפני שנאמר בו בעצם היום הזה כמו בי"ה ולא ידעתי מנין לו זה וכ' עוד די' בטבת חל לפעמים בששי ומתענין בו ביום ושאר צומות לעולם אין חלים בששי · כתב האגור בשם שבלי הלקט שאין קורין בספר במנחה בע"ש כשחל בו אחד מד' צומות הללו עכ"ל ולא נהגו כן כתב הרד"א אם חל י' בטבת ביום ו' מתפללין שחרית כשאר הצומות וכן במנחה אבל א"א הוידויים ולא נפילת אפים במנחה מפני שהוא ע"ש · כתב עוד הרד"א בשבת שקודם לצומות הללו אחר קריאת ההפטרה קודם אשרי צריך שיכריז ש"צ להודיע לקהל באיזה יום יחול הצום ואומר אחינו ישראל שמעו צום פלו' יום פלו' יהפוך אותו הקב"ה לששון ולשמחה כמו שהבטיחנו בנחמות ונאמר אמן וג' תעניות אין מכריזין עליהם ט"ב י"ה ופורים וסימניך אכ"ף (א): **דין** עוברות ומניקות בצומות יתבאר בסימן תקנ"ד ובסימן תקע"ה :

תקנא **תשעה** כתב אין ב"ד יכולין לבטלו כיון שהוכפלו בו הצרות בפ' קמא דר"ה (יח:) וכתבתיו בסימן שקודם זה וא"ת י"ז בתמוז נמי הוכפלו בו הצרות כבר תירצו התו' דחורבן ב"ה תקיפא טובא ולא דמי לט"ב דצרה אחת הוכפלה בו

שהם בעבור החורבן מכ"ש שאין להם לצום בצום שנתקן מפני מיתת הצדיק כמו שחשבו בשאלתם והשיב ללמדך ששקולה וכו' ומפני זה נמי דקדק עליהם המקום בתחלת תשובתו להם · אמר אמור אל כל עם הארץ ואל הכהנים לאמר כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי כו' הנה הזכיר הה' והז' לבד להורות להם הדרך האמת שדין צום הז' שקול כמו צום הה' כצ"ל לפי דעת רבינו והרמב"ן מיהו יראה לי שמה שאמר התנא ללמדך וכו' אינו כדי לתרץ למה נכתב כאן אלא כדי לתרץ למה חזר והזכיר הכתוב צום הה' וצום הז' אחר שכבר הזכירן בתחילת התשובה ומה בא הכתוב ללמדנו והשיב דיתורא דקרא אתא ללמדך ששקולה מיתת הצדיקים שהיתה בחדש השביעי כשריפת בית אלהינו שהיתה בחודש החמישי ומש"ה חזר וכתבו אבל הרמב"ן ורבי' שכתבו ולמה נכתב כאן לא כיונו לזה דא"כ הכי הול"ל ולמה חזר ונכתב כאן וק"ל ומלשון הרמב"ם והסמ"ג יראה שמפרשים ללמדך שמיתת צדיק כזה שקולה כשריפת בית אלהינו לאשר נכבה גחלת ישראל הנשארים וסיבב להם גלותן ע"ש :

תקנ **פריך** בגמרא קרי לה צום פי' הלשון אינו מיושב דמשמע הוא גופיה ששון ושמחה מאי שאי אפשר שהרי הצום עצמו לער יגון ואנחה הוא והו"ל למימר חדש הרביעי וחדש החמישי וכו' יהיה לששון שהחדש נהפך מאבל לי"ט ומיגון לשמחה והב"י פי' בע"א והפירוש שכתבתי הוא פשוט :

והאידנא דליכא שלום וליכא שמד רצו מתענין רצו אין מתענין משמע מדברי רבינו דכל הד' צומות ברצו תלו ומאי דקאמרינן בגמרא א"ה ט' באב נמי אמר רב פפא שאני ט"ב הואיל והוכפלו בו הצרות היינו לומר דרבנן תקנו להחמיר בו בכל החומרות אע"פ שאין שמד ואין שלום מאחר דהוכפלו בו הצרות וכמו שהיו נוהגין כשיש שמד אבל המקרא שאמר צום הרביעי גו' השוו כל הד' צומות ולפיכך כאן בסימן זה בפי' המקרא כתב סתם והאידנא וכו' אבל בסימן שאחר זה כתב דיני ט' באב כפי תקנת חכמים ועוד יתבאר בסמוך בס"ד :

ומ"ש רצו רוב ישראל פי' רוב ישראל שבאותה מדינה והיינו רוב צבור :

ומ"ש והאידנא רצו ונהגו וכו' עד הלכך הכל חייבים להתענות מד"ק ומתקנות הנביאים ומיהו כולם מותרים ברחיצה וכו' איכא לתמוה דלפי מ"ש דהכל חייבין להתענות מד"ק ומתקנת הנביאים כל הד' צומות אסורין ברחיצה וכו' דלא גרע תקנת נביאים מגזירת נביאים בתעניות אמצעיות ואחרות ועוד דדברי קבלה כד"ת ובי"ה אסור ברחיצה וכו' וכמ"ש הר"ן בשם הרמב"ן דמעיקר התקנה אסור ברחיצה וכו' בכל הד' הצומות ומה שלא נהגו בחומרות הללו בג' צומות היינו משום כיון דהני ברצו תלו הרשות בידן ומעיקרא רצו להתענות בלבד והיינו בזמן שאין שמד ואין שלום כמו האידנא דכיון דמן הדין תלו ברצו לא רצו בג' צומות כי אם להתענות בלבד וא"כ לפמ"ש רבינו וכ"ש בדורות הללו הלכך הכל חייבין להתענות מדברי קבלה וכו' לאו ברצו תלו וכל דין תענית צבור יש בהן ואסורין ברחילה וכו' והיאך כתב שוב ומיהו מותרין ברחילה כו' · וצריך לפרש דמ"ש רבינו ומיהו כולם מותרים ברחילה כו' לאו אדסמיך ליה קאי אלא אמ"ש תחילה והאידנא רצו ונהגו להתענות לפיכך אסור לפרוץ גדר עליו קאי ואמר ומיהו כולם מותרין ברחילה וכו' ודו"ק ועיין במ"ש הסמ"ק בשם הרי"ץ גיאות ביישוב מה שנהגו לקבוע ג' צומות אלו חובה : גרסינן בפ"ק דמגילה ר' נטע נטיעה בפורים ורחץ בקרוני של צפורי בי"ז בתמוז וכו' משמע לכאורה דבא להורות דאע"ג דאסור בתענית אינו אלא רשות דכך רצו ושלא לנהוג באיסור רחילה וסיכה וכו' כדין תענית צבור וכ"כ התו' והמרדכי בשם ראבי"ה שהביא ראיה מהאיך דקאמר שמואל בפ"ק דתעני' לענין נעילת סנדל אין תענית צבור בבבל אלא ט' באב בלבד וכיון דמותר בנעילת הסנדל ה"נ מותר לרחוץ בחמין בג' צומות ור"י הלוי אביו היה אוסר וראייה מפ"ק דר"ה דמתיב רב כהנא אמ"ד בטלה מגילת תענית ממעשה דגזרו תענית בחנוכה בלוד וירד ר"א ורחץ ור"י וסיפר ואמרו לאותן שגזרו תענית לאו והתענו על מה שהתעניתם אלמא דר"א ור"י באו כדי לעקור את התענית משמע דלמתענים בו אסור ברחילה ולדעתו ההיא דפרק קמא דמגלה דרבי שרחץ נמי כדי לעקור את התענית לגמרי בא וממילא משמע דלמתענים בו אסור ברחילה וכה"ג כתב הר"ן בפ"ק דר"ה בשם הרמב"ן · ומ"מ נ"ל דאין משם ראייה כלל לזמנינו זה לאסור בו רחילה משום דהתם הם טעו ונהגו חובה לאסור הרחילה וסיכה כו' אפילו היכא דליכא שמד על כן באו הם לעקור את התענית לגמרי לומר דאינו חובה להתענות דברצו תלו וכיון דברצו תלו ואנן לא נהגינן איסור ברחילה ובשאר חומרות דאיתנהו בתענית צבור הרשות בידינו הוא וזהו שכתב המרדכי בסוף דבריו וכתב ראבי"ה דנהגו היתר ברחילה עכ"ל ודו"ק אמנם עכשיו לא ראינו מי שנהג לרחוץ בג' צומות ואסור להורות היתר משום אל תטוש וגו' ואע"ג דבהגהות אשיר"י פ"ק דתענית כתב וכן הוא המנהג שרוחצין באלו התענית עכשיו אין המנהג כן :

תקנא **תשעה** באב וכו' עד כיון שהוכפלו בו הצרות אע"ג דבי"ז בתמוז נמי הוכפלו בו הצרות מ"מ חורבן ב"ה תקיפא טובא ועוד

דרכי משה

תקנ (א) ואין המנהג להכריז שום א' מהן.

חדושי הגהות

תקנ א ואע"ג דלפמ"ש רבינו ולמ"ש הר"ן בשם הרמב"ן שבדורותינו חיבים להתענות מדברי קבלה היה נראה לומר שיהא אסורים בכל החומרות כמו ט"ב כיון שאין החיוב עתה משום המנהג רק מדברי הקבלה מ"מ צ"ל דס"ל לרבינו דלאו ממש הוא אלא ראוי לנהוג כחומר שנהגו הדורות שלפנינו וכיון שהם לא נהגו בשאר החומרות גם אנו אין לנו לנהוג איסור בשאר החומרות (מהרל"ח):

משנכנס אב ממעטין בשמחה ובר ישראל דאית ליה דינא בהדי עו"ג לישתמוט מיניה דריע מזליה תניא בפרק החולץ קודם לזמן הזה פירוש מר"ח עד התעני' העם ממעטים בעסקיהם מלישא וליתן מלבנות ולנטוע ומארסין ואין כונסין ואין עושין סעודת אירוסין דבאירוסין בלא סעודה ליכא שמחה אבל בנישואין בלא סעודה איכא שמחה · רבי' נסים התיר לארס אפי' ביום ט"ב והכי איתא בירושלמי ומפ' טעמא שלא יקדימנו אחר וקאמר בירוש' הדא דתימא בניין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה ונוטה ליפול מותר ובניין של שמחה מפרש בפ"ק דמגילה הבונה בית חתנות לבנו ונטיעה של שמחה כגון אבורנקי של מלכים פי' שנוטעין לצל להסתופף בצלו ולפי זה הא דאמר אם היה כותלו גוהה מותר אפי' בכותל של בית חתנות קאמר שמותר אם גוהה וי"א כיון דגמרא דידן אוסר בניין סתם כל בניין קאמר (א) כדרך שאסרו כל משא ומתן כמו שאבל אסור בכל כדי שיהו נראין כמתאבלין על

משנכנס אב ממעטין בשמחה משנה בפ' ב' דתעניות (כו:) : **ומ"ש** ובר ישראל דאית ליה דינא בהדי עו"ג לישתמיט מיניה דריע מזליה שם (כט:) : **תניא** בפרק החולץ (מג:) קודם לזמן הזה העם ממעטים בעסקיהם וכו' עד ואין עושין סעודת אירוסין ומפרש בגמרא דקודם לזמן הזה דקתני קודם הוא ופי' דס"י קודם שבת שחל ט"ב בתוכה וכתב הרמב"ן בספר ת"ה קודם לזמן הזה כלו' מר"ח עד התענית וכן העתיק רבינו : **ומ"ש** רבינו דאיתא בירושלמי מותר ליארס אפילו ביום ט"ב הוא בפ"ק ובפ' בתרא דתעניות ומפרש טעמא שמא יקדמנו אחר ברחמים וכדאיתא בגמרא דידן פרק אלו מגלחין (יח:) לענין ח"ה וכ"כ הרמב"ם בפ"י מה"א מותר לארס בכל יום חול אפילו בט"ב בין ביום בין בלילה : **וקאמר** בירושלמי הדא דתימא בניין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה ונוטה ליפול מותר בפ' בתרא דתעניות אמתניתין דמשנכנס אב ממעטין בשמחה וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בפרק קמא דתעניות אהא דתנן עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ובמתן ובבניין ובנטיעה ותני עלה בניין בניין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה והרמב"ן כתבו בת"ה על ברייתא דהחולץ :

ומ"ש בניין של שמחה מפרש בפ"ק דמגילה הבונה בית חתנות לבנו וכו' בגמר' דידן פ"ק דמגילה (ה:) מייתי הא דתנן בפ"ק דתעניות גבי תעניות צבור עברו אלו ולא נענו ממעטים במשא ובמתן בבניין ובנטיעה באירוסין ובנשואין ותני עלה בניין בניין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה איזהו בנין של שמחה זה הבונה בית חתנות לבנו איזו היא נטיעה של שמחה זה הנוטע אבורנקי של מלכים ולא היה צריך רבינו לאתויי מפ"ק דמגילה דמייתי לה התם אגב גררא דהא בפ"ק דתעניות (יד:) גופיה איתיה :

ומ"ש ולפ"ז הא דאמר אם היה כותלו גוהה מותר אפילו בכותל של בית חתנות קאמר שמותר אם גוהה כלומר דאי בשאינו של בית חתנות אפי' אינו גוהה נמי דהא לא אסר ברייתא כלל באינו של חתנות וכ"כ הרא"ש בפ"ק דתעניות גבי תעניות צבור על הירושלמי דקאמר אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו פי' כותלו של בית חתנות והרמב"ם כתב בפ"ג מהלכות תעניות עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן ובבניין של שמחה כגון ציור וכיור ובנטיעה של שמחה כגון מיני הדס ומיני אהלים וכ"כ הר"ן בספ"ק דתעניות וז"ל מדאמרינן בירושלמי הדא דתימא בבניין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו משמע דכי אמרי' איזהו בניין של שמחה זה הבונה בית חתנות לבנו דלאו דוקא אלא ה"ה לכל בניין שא"צ דאינו נעשה אלא לנוי ולהרווחה בעלמא וכתב עוד בשם רבינו האיי גאון מדקא משוינן בניין נטיעה אירוסין ונשואין ומתן מה משא ומתן רשות אסור והוא של שמחה אף בניין ונטיעה אירוסין ונשואין אסור בשל שמחה אבל מי שאין לו בית חתנות כלל ואין לו אשה ובנים הא ודאי של מצוה הוא ואע"פ שהוא שמחה מותר ואע"ג דלענין עברו תעניות צבור ולא נענו מיירי משמע לכאורה דה"ה מר"ח עד ט"ב דהני תרתי זמני כי הדדי נינהו ומה שאין נוהגין לישא אשה כלל אפי' מי שאין לו אשה ובנים משום דלא מסמכא להו מלתא ואע"פ שהיה אפשר דרב האיי לא אמר אלא בעברו תעניות צבור ולא נענו אבל מר"ח עד ט"ב חמיר ואע"פ שאין לו אשה ובנים אסור אי משום דהאי זימנא חמיר טפי אבלותא דידיה ואי משום דזמן קצר הוא ולא דמי לעברו תעניות צבור ולא נענו דהוי זמן ארוך טובא מ"מ התוספות פ"ק דמגילה (ה:) כתבו על עברו תעניות צבור דחמירי מט"ב שמארסין בו : וכתבו התוס' בפ"ק דמגילה ממעטין במשא ומתן פירוש של שמחה דומיא דבניין ונטיעה דבסמוך ובפרק החולץ (מג.) כתבו י"מ דמשא ומתן נמי איירי בשל שמחה כגון צרכי חופה ואין נראה דלא אסר אלא סעודה עצמה ונראה דריבוי משא ומתן קא אסר שימעטו יותר מבשאר ימים (א) :

ומ"ש רבינו וי"א כיון דגמרא דידן אוסר בניין סתם כל בניין קאמר כלומר אע"ג דבירושלמי קאמר אמתניתין דמשנכנס אב ממעטין בשמחה הדא דתימא בבניין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו דמשמע דאתא למימר דלא אמרו למעט בבניין משנכנס אב אלא בבניין של שמחה דוקא כיון דגמרא דידן בפרק החולץ אוסר בניין סתם כל בניין במשמע ואע"ג דבגמרא דידן נמי בפ"ק דמגילה ובפ"ק דתעניות אמרו דכי תנן ממעטין בבניין ובנטיעה היינו דוקא בשל שמחה היינו לענין תענית צבור אבל מר"ח עד התענית דקתני סתמא ממעטין מלבנות ולנטוע משמע דאפילו שאינו של שמחה אסור :

ומ"ש כדרך שאסרו משא ומתן נראה שאין זה הכרע שהרי גבי תעניות צבור קתני כי האי לישנא ממעטין במשא ובמתן ובבניין ובנטיעה אפ"ה אמרי' בגמרא דלא נאסר אלא בניין ונטיעה של שמחה דוקא אלא כל עיקר הטענה מדאסר בגמרא דידן בניין סתם גבי מר"ח עד התענית ולא פי' דהיינו דוקא בדשמחה כדפירש גבי תעניות צבור אלמא דאפילו באינו של שמחה אסר ומ"ש כדרך שאסרו משא ומתן ה"ק א"ת למה אסרו בניין שאינו של שמחה אל תתמה שהרי אסרו משא ומתן אע"פ שאין בו שמחה והטעם שאסרו דברים אלו אע"פ שאינם של שמחה מפני שהם דברים שאבל אסור בהם כדי שיהו נראים כמתאבלים על ירושלים ומדברי התוספות בפרק החולץ נראה דאית למילף למשנכנס ר"ח עד התענית מתעניות צבור דכי היכי דהתם לא מתסר אלא בניין ונטיעה של שמחה ה"ה הכא וכסברא ראשונה שכתב רבינו ועכשיו לא נהגו רוב העולם למעט במשא ומתן כלל משנכנס אב ונראה שהם מפרשים דלא מתסר בניין ונטיעה אלא דוקא בדשמחה כדברי הסברא הראשונה שהזכיר רבינו ומפרשים דלא נאסר משא ומתן אלא בדשמחה דומיא דבניין ונטיעה . וכדברי הסברות שדחו התוס' ומפני כך נושאים ונותנים כדרכן ואינם חוששים ולפ"ז צריכים ליזהר ממשא ומתן של שמחה

ועוד דלא דמי לט' באב דצרה אחת הוכפלה בו תוס' פ"ק דר"ה ומביאו ב"י והנה לאחר רוב דיני ט' באב הם מנהג שנהגו רוב ישראל ועיקרי הדינים לא נודע ביניהם ומפני זה נשתבשו ההמון במקצתם להחמיר או להקל שלא כדין על כן ראיתי לכתוב תחלה עיקר הדין כדמות הקדמה למה שיבא אחר זה · תשעה באב מצוה מד"ס היא ומפורש בדברי הנביאים איסור אכילה ושתייה שבו כדכתיב צום החמישי וכו' ופרק בתרא דתענית ת"ר כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט' באב אסור באכילה ובשתייה וברחיצה ובסיכה כו' כדלקמן ריש סי' תקנ"ד ועתה שאין שמד ואין שלום אף ט' באב אינו מתקנת נביאים אלא מתקנת חכמים כמו שיתבאר · וקודם לזמן הזה משנכנס אב צריכין למנוע מדבר שמשמח הלב ואעפ"י שאינו מלאכה וכמו ששנינו משנכנס אב ממעטין בשמחה והיינו שהעם ממעטין במשא ומתן ובבנין ונטיעה ואין נושאין נשים ומארסין ואין עושין סעודת אירוסין דכל אלו משמחין את הלב · אבל באכילת בשר ושתיית יין אעפ"י שמשמח לא אסרום חכמים מפני שבמניעתם יש צער לגוף משא"כ במו"מ שאעפ"י דאיכא שמחה בהיותם מ"מ אין צער לגוף במניעת' ואף לספר ולכבס לא אסרו מר"ח דאין בהם שמחה וגם ה"א צורך הגוף אבל בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה אסרו לספר ולכבס וסמכוה על המקרא שאמר והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה · ויליף טעמא מדכתיב ושבתה לאסור השבת שחל ט"ב להיות בתוכה ומשום הכי אסרו דוקא לספר ולכבס מפני שהוא מלאכה לצורך תענוגי הגוף שבזה מראים קצת אבלות שכשעוסקים בתספורת וכביסה נראים כאינם חוששין להתאבל על החורבן אבל אכילת בשר ושתיית יין ורחיצת חמין וסיכה וכו' שהוא שומר הבריאות דאף המרחצאות יש בהן חיי נפש דלא ליתי שיחנא וכיבי כדאיתא ר"פ אלו נדרים וכמ"ש הרשב"א בתשובה לענין חול המועד הביאה ב"י לעיל סי' תקמ"ד וגם אינה מלאכה לא אסרוהו כלל כי אם בסעודה שמפסיק בה וה"ט דמאחר שהסעודה גופה לצורך ט"ב צריכה שתהיה בעניות ושפלות · וברחיצה וסיכה חולקים מקצת גאונים שאינו אסור כי אם משחשכה כמו שיתבאר כל זה בס"ד וביאור עיקר דינים אלו והמנהגין שנהגו יבא בסימנים הבאים בס"ד : **והכי** איתא בירושלמי ומפרש טעמא שלא יקדמנו אחר ברחמים פי' שיתפלל אס. לא ישאנה ימות הוא או היא ולא יראה שישאנה אחר ולטעמא הוא אבל לא שמא יקדמנו אחר וישאנה דהא מ' יום קודם יצירת הולד בת קול יוצא ואומר בת פלוני לפלוני ומה נפסך אי חזיא ליה לא אזלא מיניה ואי לא לא תועיל התפילה וכן איתא בפרק אלו מגלחין בדין אירוסין בחול המועד (סוף דף י"ח) והתו' הקשו שם תימא אמאי לא משני הא בזיווג ראשון הא בזיווג שני ע"כ ולא קשיא ולא מידי דתלמוד מהדר אטעמא דאפילו היכא דהוא והיא לא נישאו עדיין : **וקאמר** בירושלמי ה"ד בנין של שמחה ה"א בפ"ב דתענית אמתני' דמשנכנס אב ממעטין בשמחה ורבינו מפרש דזהו בנין חתנות כדקאמר בפ"ק דמגלה לענין תענית צבור ואיכא להקשות למה לא הזכיר רבינו דאיתא בפ"ק דתענית ששם הגוף וכך הקשה הב"י ויראה שרבינו נתכוון להביא קצת סמך דמאי דאתמר לענין תענית צבור דזהו בנין חתנות נילף מיניה נמי לעניין ט' באב שהרי בפ"ק דמגלה אייתינן ליה למילף מיניה דמותר לנטוע נטיעה בפורים בשל שמחה דכיון דביומי דתענית אסור בשל שמחה ממילא בפורים מותר בשל שמחה השתא לפי זה נדון בדרך כ"ש למילף דין ט' באב מתענית צבור דמאי דאסור שם בבנין של שמחה ה"ה בט' באב :

ומ"ש ולפי זה וכו' כ"כ הרא"ש ותימא למה נתיר כותלו גוהה שהרי סוף סוף של שמחה הוא וי"ל דדוקא ביש בו סכנה ולאו דוקא דגוהה ברשות הרבים אלא אפילו גוהה למבוי ולחצר מותר לסותרו ולבנותו מפני שבכל סכנה וזהו שאמר בירושלמי אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו ולא כתב גוהה לר"ה והכי איתא בירושלמי לענין מועד כותל הגוהה סותר ובונה כדרכו וכמ"ש הנימוקי יוסף בשם הרא"ה בפ' משקין וע"ל בסימן תק"מ וכמ"ש לשם בס"ד אך קשה מ"ש רבינו ולפי זה דהא אפילו לסברת י"א דאוסרין כל בנין מ"מ בכותל גוהה ומפני הסכנה מותר לסתור ולבנות כדרכו דלא חמיר ממועד דהתירו לסתור ולבנות ולא סגי לסתור לבד משום דמימנע ולא סתיר והוי סכנה ה"נ ודאי לענין תשעה באב ויש לומר דעיקר כוונת רבינו במ"ש ולפי זה אינו אלא להורות דלפי סברא זו הא דקאמר אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו לאו בכל בנין קאמר דאינו מותר אלא בכותלו גוהה אלא דוקא בשל חתנות קאתי לאשמעינן והכי קאמר דאפילו בשל חתנות מותר אם גוהה אבל בשאינו של חתנות אפילו אינו גוהה מותר לאפוקי לסברת י"א דאפילו בשאינו של חתנות אינו מותר אלא בכותל גוהה :

ומ"ש וי"א כיון דגמרא דידן אוסר וכו' סברא זו לא מצאתי בפוסקים בפירוש אבל מדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש יראה דסבירא להו הכי שהרי לא כתבו ההיא דירושלמי לענין ט' באב אלא לענין תענית צבור ובדיני תשעה באב כתבו סתם משנכנס אב ממעטין בשמחה שהוא כולל כל דבר המשמח כגון משא ומתן ובנין ונטיעה והדומה להם אלא שאוסרין כל בנין כדרך שאסרו כל משא ומתן דאל"כ היה להם לפרש עלה דמתניתין דמשנכנס אב ממעטין בשמחה מאי דקאמר עלה בירושלמי הדא דתימא וכו' כדי לבאר דלאו בכל ענין אסור וכמו שפירשו בירושל' ויותר נראה שסברת י"א שכתב רבינו היא ע"פ סברא אחת מסברת התוס' שכתבו בפ' החולץ וז"ל מלישא וליתן מלבנות ולנטוע בפ' בתרא דתענית מוקי בירושלמי ובבנין ונטיעה של שמחה כגון אבורנקי של מלכים וי"א דמשא ומתן נמי איירי בשל שמחה כגון צרכי חופה ואין נראה דלא אסר אלא סעודה עצמה ונראה דרבוי משא ומתן קא אסר שימעטו יותר מבשאר ימים עכ"ל ועל פי זה כתב רבי' די"א כל בנין קאמר כדרך שאסרו כל משא ומתן פי' כמו שאסרו בין משא ומתן של שמחה כגון צרכי חופה או שאר משא ומתן ה"נ אסרו כל בנין אבל מ"מ אינו דומה ממש למשא ומתן

דרכי משה

תקנא (א) וכ"כ הכלבו בשם הרי"ף :

במנהגים

פרישה

בן אמיקם ונכבה גחלת ישראל כו' עד ונלכדה ביתר והיה בה אלפים ורבבות מישראל והיה להן מלך גדול ודמו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא מלך המשיח ונפל ביד הרומיים ונהרגו כולם והיתה צרה לישראל כמו חורבן ב"ה רמ"ק :

סי' תקנא (א) **בדרך** שאסרו כו' מ"ז כתב ז"ל כדרך שאסרו כל משא ומתן פי' בין משא ומתן של שמחה כגון צרכי חופה או שאר משא ומתן ה"נ כל בנין אסרו אבל מ"מ אינו דומה למשא ומתן דהתם ממעטין מעסקיהם קאמר ר"ל רק כדי פרנסתן

על ירושלים : שבת שחל ט"ב להיות בתוכה פי' השבוע שחל בו ט"ב אסורים לספר ולכבס ואפי' אינו רוצה ללובשו עתה אלא להניחו עד אחר תשעה באב ואפי' אין לו אלא חלוק אחד אסור לכבסו וללובשו וכן המכובסים מקודם לכן אסור ללובשן ולא ללובשן לבד אלא בין ללבוש בין להציע בהן המטה בין איש בין אשה אסור ואפי' מטפחות הידים והשלחן הכל אסור וכיבוס שלנו מותר אבל ניהוץ שלנו אסור וכלי פשתן אין בהם משום ניהוץ והרי הן בכיבוס שלנו ומותר לפי שאין חוששין לנוהצן לפי שהן קרובין לבשר (ג) ומתמלאין זיעה תמיד והא דשרי דוקא לנוהצן ולהניחן אחר ט"ב אבל אסור ללובשן בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה כתב הרמב"ן הא דאין בכלי פשתן משום ניהוץ דוקא בישנים אבל בהדשים

ומתן דהתם ממעטין בעסקיהם קאמר ר"ל רק כדי פרנסתן אבל בבנין אפי' מעט אסור ודלא כהירושלמי ומ"ש התוס' פ"ק דמגלה ממעטין במשא ומתן פירוש של שמחה דומיא דבנין ונטיעה וממעטין רוצה לומר שלא יהו ששים כלל ואחריני תנ' באב שמארסין בו אבל אין לפרש ממעטין אבל ששים קצת דא"כ הו"ל לפרש השיעור מהו קורא ממעט עכ"ל ונראה לכאורה דדברי התוס' סתרי אהדדי אכן כשתעיין בם יראה דלא קשה מידי דבפ"ק דמגילה לענין תענית של גשמים הוא ותנן התם עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבנין ובנטיעה באירוסין ובנשואין ומאחר דלענין אירוסין ונשואין ליכא לפרש אבל ששים קצת דא"כ הו"ל לפרש מהו השיעור ופשיטא דפירושו שאין מארסין וכונסין כלל ה"נ דכוותיה לענין משא ומתן ובנין ונטיעה נמי אסור לגמרי קאמר פירוש בשל שמחה לגמרי אסור אם המשא והמתן אינו אסור אלא בשל שמחה דומיא דבנין ונטיעה · אבל בפרק החולץ לענין תשעה באב קאמר ותני התם העם ממעטים בעסקיהם מלישא וליתן מלבנות ולנטוע ומארסין אבל לא כונסין ואין עושין סעודת אירוסין וכיון דלא אסר אלא סעודה עצמה אלמא דצרכי חופה נמי מותר והשתא בע"כ צריך לפרש דריבוי משא ומתן דוקא הוא דקא אסר ולא שני לן בין צרכי חופה לשאר משא ומתן ומעתה נמי צ"ל דכל בנין אסור אפילו אינו של שמחה דומיא דמשא ומתן דאסור בכל ענין ולא קי"ל כהירושלמי דמיקל אף לענין תשעה באב בבנין והב"י מנוחתו כבוד לא פירש כן · ולענין הלכה נראה כסברא הראשונה וכמו שמפורש בהירושלמי ולא כשוה הירושלמי חולק אתלמודא דידן בדבר שאינו מפורש להדיא בתלמודא דידן והדרבא בלשון ממעטין דקאמר משמע דממעטין לאסור בשל שמחה דוקא ודומיא דהכי משא ומתן נמי אינו אסור אלא בצרכי חופה ומ"ש התוס' בפ' החולץ דאינו נראה שהרי לא אסר אלא סעודה עצמה יש לתרץ דעשיית הסעודה לחוד ומשא ומתן לצרכי חופה דאושא מלתא לחוד וכל אחד יש לו סברא להיתר ולאיסור ולדינא תרווייהו אסורין גם מה שכתבו התוס' בפ"ק דמגלה לענין תענית של גשמים דממעטי' רוצה לומר שלא יהו ששים כלל אין צריך לפרש כן דהתם נמי הלשון ממעטין פי' שממעטין קצת באירוסין ובנשואין והיינו שאין מארסין ואין כונסין אא"כ לא קיים מצות פריה ורביה ולעולם הלשון דממעטין לא ישתנה פירושו ומשמעו וה"נ לענין משא ומתן ובנין ונטיעה קאמר דממעטין קצת לאסור בשל שמחה דוקא וכך מטין דברי הרמב"ם בפ"ג מהלכות תענית ומ"מ לענין בנין יראה כדברי הר"ן דכל בנין שאינו לנוי ולהרווחה אסור אפילו אינו בנין של חתנות ואינו מותר אלא בכותל נוטה ומפני הסכנה וכך מטין דברי הרמב"ם שלא הזכיר בית חתנות אלא ציור וכיור שהוא לנוי ולהרווחה וכתב הרב המגיד שלמד כן מההוא דירושלמי שלא התיר רק בכותל נוטה · ועוד יראה לי דמאחר דהירושלמי עיקר דבריו אמתני' דמשנכנס אב ממעטין בשמחה איתאמר' ולהם לא הזכיר של בית חתנות היאך תסלק אדעתין להקל ולפרש דדוקא בשל חתנות קאמר אלא ודאי מאי דקאמר הדא דתימא בבנין של שמחה כל שהוא של שמחה כגון לנוי ולהרוחה אסור ולכן נקט להתיר כותל נוטה דמילתא דפסיקא הוא שאינו של שמחה שהרי אינו אלא מפני הסכנה וה"ה לכל בנין שהוא צריך לו הוא דשרי דוקא ומ"מ הדעת מכרעת אם שכר עו"ג קודם ר"ח אב לבנות לו בית בקבלנות דעו"ג אדעתיה דנפשיה קעביד אין בו איסור דעיקר טעמא הוא למעט בשמחה והרי הישראל יושב בטל ואינו עוסק בשמחה ואפילו בשבת מותר מן הדין ואינו אסור אלא מפני הרואה ופשיטא דלענין ט' באב שהוא דרבנן אין לאסור מפני הרואה והדבר צריך הכרע אמנם לשכור לו עו"ג מר"ח אב ולבנות לו בית מיד פשיטא דאסור וכן שלא יסייע הישראל עצמו בבנין הבית כל שהוא לנוי ולהרווחה ועיין במהרי"ל ולפי פסק זה כל משא ומתן שאינו של שמחה מותר וכן נהגו ומהר"ש לוריא כתב ישוב לתהנג אפילו לסברת י"א וז"ל ועכשיו נהגו להקל שלא חשו באיסור משא ומתן כלל ואפשר דס"ל דעכשיו בזמן הזה הכל הוא כדי חיינו כמ"ש התוס' בפ' איזהו נשך עכ"ל :

שבת שחל תשעה באב וכו' משנה וגמרא בפרק בתרא דתענית · ומ"ש ואפילו אין לו אלא חלוק א' שם דאפי' לר"נ דמתיר לכבס ולהניח אפ"ה אוסר בחלוק א' לכבס וללבוש כ"ש לרב ששת דקי"ל כוותיה דאוסר לכבס ולהניח דאוסר בחלוק אחד לכבסו וללובשו : **ומ"ש** וכן המכובסין קודם לכן וכו' שם שלח רב יצחק בר גיורי אעפ"י שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ אבל אסו' ללבשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה משמע דלגמרי אסור אפילו המכובסים קודם לכן שהרי לא חילק ומעתה נדון בק"ו בכלי צמר דכ"ש דאסור :

ומ"ש ולא ללבשן לבד וכו' שם אמר רב ששת תדע דבטלי קצירי דבי רב אלמא דהכל אסור דאי לא אמאי בטלי וכ"כ הרמב"ן והרשב"א בתשובה סימן קפ"ז וממילא שמעינן שאף המכובסין מקודם לכן אסור אף להציע כמו לענין לבישה דאסור הכל כדמוכח מההיא דשלח רב יצחק דלא חילקו חכמים :

ומ"ש לפי שאין חוששין לגוהצן יפה כו' הרא"ש שם ומשמע דס"ל להרא"ש דהגיהוץ הוא שמעבירין אבן על הבגדים להחליקן ולעשותן כעין חדשים ואין זה רק ליפות הבגד כמ"ש הערוך וכמ"ש הר"ן ע"ש הגאון ה"ר יהודה בר ראובן ומשום הכי כתב הרא"ש דבכלי פשתן אין חוששין לגוהצן יפה ליפותן שהרי אין הגיהוץ מתקיים בהן ומתקלקל מיד מפני הזיעה ולפי טעם זה אפי' בחדשים אין בהם משום גיהוץ אבל הרמב"ן חולק על זה כמו שיתבאר בסמוך בס"ד :

כתב הרמב"ן הא דאין בכלי פשתן משום גיהוץ דוקא בישנים כו' פירוש דעת הרמב"ן הוא שהגיהוץ עיקרו אינו אלא כדי ללבן הבגד מהזיעה והטינוף שעליו

שמחה כגון צרכי חופה וכיוצא בהם דאי לאו הכי נמ"א שאינם חוששים למה שאמרו ממעטין במשא ומתן ונראה שזה היה דעת קצת פוסקים שלא הזכירו ברייתא זו דהחולץ מפני שהם מפרשים דבניין ונטיעה ומשא ומתן דקא אסר כולהו בשל שמחה דוקא הוא דקא אסר ומאחר שכתבו משנכנס אב ממעטין בשמחה ממילא משמע דכל הנך מילי כיון דשמחה נינהו אסור וכן מצאתי שכתב הכלבו בשם הר"ם דאמרי' ביבמות שבת שחל ט"ב להיות בתוכה אסור לישא וליתן י"ל היינו משא ומתן של שמחה כגון צרכי חופה דומיא דלבנות ולנטוע דמפ' התם כגון אבורנקי של מלכים א"נ אסור להרבות במשא ומתן ר"ל שיתמעטו יותר משאר ימים עכ"ל · ואפשר לומר עוד שהעולם סוברים שאין למעט בעסק כלל ואפי' הם צרכי חופה והוא דהחולץ מדת חסידות היא או במקום שנהגו ולפיכך השמיטוה הרי"ף והרא"ש והרמב"ם וראיתי בני אדם נוהגים שלא לישא וליתן כלל משנכנס אב ונראה שאין להם על מה שיסמוכו דהא דלא כמאן דאי לסברא שדחו התוס' כל משא ומתן דלאו צורך חופה היא שרי ואי לסברת התוס' בהחולץ כל משא ומתן שרי ובלבד שימעטו יותר מבשאר ימים ואפי' צרכי חופה משמע דשרי ע"י מיעוט דהא לא שאני להו בין צרכי חופה לשאר משא ומתן ואע"פ שבסברא שנייה שכתב רבינו קאמר כדרך שאסרו כל משא ומתן הא כיון דעל הברייתא קאי אין להחמיר יותר ממה ששנוי בברייתא ומאחר שבברייתא לא אסרו אלא למעט מלישא וליתן משמע דלא נאסר משא ומתן לגמרי ועוד שסברא זו לא באה לומר כל משא ומתן אפי' ע"י מיעוט אסור אלא לומר דכי היכי דלא שני לן בין משא ומתן דשמחה לשאינה של שמחה דבין של שמחה בין שאינו של שמחה אסור בבניין נמי אפילו דלאו דשמח' אסור ומיהו לא נחית בעל סברא זו לאסור במשא ומתן יותר ממה ששנוי בברייתא דהיינו למעט דוקא אבל לא לאסור לגמרי ומיהו אפשר שנהגו כן ע"פ מ"ש התוס' בפ"ק דמגילה ממעטין ר"ל שלא יהיו ששין כלל אבל אין לפרש ממעטין אבל ששין קצת דא"כ הו"ל לפרש השיעור מה קורא מעט ע"כ. ואע"פ שלענין עברו ת"צ כ"כ והם סוברים דת"צ חמירי מט"ב מ"מ יש ללמוד מדבריהם דהיכא דקתני ממעטין לא נתברר השיעור ויש לאסור לגמרי זה כתבתי למצוא להם על מה שיסמכו אבל חומרא יתירא היא דאפילו מלאכה ממש אינה אסורה בט"ב עצמו מן הדין וכ"ש משא ומתן דקיל טפי ודי שנאסור אותו בט"ב עצמו אבל לא שנקדים לאסור קודם לכן ומיהו הנוהגים כן אסורים עד שיתירו להם כעין התרת נדרים וכמ"ש המרדכי בפ' מקום שנהגו : **שבת** שחל ט"ב להיות בתוכה פי' השבוע שחל בה ט"ב אסורים לספר ולכבס משנה בפרק בתרא דתענית (כו :) :

ומ"ש ואפי' אינו רוצה ללבשו עתה וכו' שם (כט :) אר"נ לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר ורב ששת אמר אפילו לכבס ולהניח אסור מיתיבי אסור לכבס לפני ט"ב אפילו להניח לאחר ט"ב וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ תיובתא ופירש"י דטעמא דאסור משום דנראה כמסיח דעתו שעוסק בכיבוס בגדים : **ומ"ש** דאפי' אין לו אלא חלוק א' אסור לכבסו וללבשו כ"כ הרמב"ן בס' ת"ה ופשוט הוא :

ומ"ש וכן המכובסין מקודם לכן אסור ללובשן ולא ללובשן לבד וכו' עד הכל אסור כל זה כתב הר"ן שם וכ"כ הרמב"ן בספר תורת האדם והביאו ראיה מדאמר רב ששת תדע דאסור אפילו לכבס ולהניח דהא בטלי קצרי דבי רב פי' שהכובסים היו בטלים באותו שבוע ובטלי לגמרי משמע וכן פסק הרשב"א בתשובה : **ומ"ש** וכבוס שלנו מותר אבל גיהוץ שלנו אסור וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ ברייתא כתבתי' בסמוך גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ ופירש"י גיהוץ שלנו אינו יפה אלא ככיבוס שלהם ואסור לגהץ אבל כיבוס שלנו מותר וכן הכריע הר"ן וגם הרמב"ן כתב פירשו הגאונים דה"ק גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם שהוא אסור הא כיבוס שלנו מותר וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ שלנו ולא כיבוס שלהם והיתר זה אינו אלא לכבס ולהניח דוקא אבל ללבוש אסור כדין כלי פשתן דבסמוך וכ"כ רבינו בסמוך בשם הרמב"ן כיבוס שלנו לכבס ולהניח מותר אבל ללבוש בין חדשים בין ישנים צבועים ולבנים בין מכובסים עכשיו בין מכובסים קודם אסור ללבשן בשבת זו ושלא ככתוב בכלבו יש סוברין להתיר אפילו לכבס וללבוש בכיבוס שלנו :

ומ"ש רבינו גבי כלי פשתן לפי שאין חוששין לגוהצן אין לומר דאין מגהצין אותן קאמר דהא בשגיהצום קאי וקאמר דאין בהם משום גיהוץ אלא ה"פ לפי שאין חוששין לגוהצן יפה וכ"כ הרא"ש וכתב הרמב"ן גבי אבל דטעמא דכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ מפני שאינם מתגהצים כהוגן ואין זיעה וטינוף יוצאה מהם : **ומ"ש** והא דשרי דוקא לגוהצן ולהניחן אחר ט"ב וכו' שם שלח רב יצחק בר גיורי משמיה דרבי יוחנן אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ אבל אסור ללבשן בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה וז"ל הרמב"ם שבת שחל ט"ב להיות בתוכה אסור לספר ולכבס וללבוש כלי מגוהץ אפילו כלי פשתן עד שיעבור התענית ואפי' לכבס ולהניח לאחר התענית אסור וכ"ל שמה שאמר אפילו לכבס ולהניח אסור אשאר כלים קאי ולא אכלי פשתן ואפשר דאע"ג דמדינא שרי סתם דבריו כי היכי דלישתמע מינייהו איסור מפני שנהגו העולם איסור וכן נראה ממ"ש ה"ה וז"ל העולה מכל זה שאסור ללבוש אפי' כלי פשתן מכובסין עד התענית אבל לכבס כדי להניח כולן אסורין חוץ מכלי פשתן והרמב"ן הוסיף להתיר כיבוס שלנו אפי' בכלי צמר כדי להניח ורבינו לא כתב בזה שום היתר לפי שנהגו להחמיר עד כאן לשונו ומדאמרי' גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם משמע דכיבוס שלנו מותר וגיהוץ שלנו מיהא אסור אבל הרא"ש כתב גיהוץ שלנו הרי הוא ככיבוס שלנו ומותר ואם נוסחא אמיתית היא צריך לומר דלגיהוץ דזמן הזה קאמר דגריע טובא דבני בבל היו אמרי דגיהוץ דידהו לא חשיב אלא ככיבוס דבני א"י הלכך כיבוס דגריע טובא שרי ולדידן דגיהוץ דידן הוי ככיבוס דבני בבל א"כ גם גיהוץ שרי ומיהו לא נפקא לן מינה מידי שהרי כתב רבינו בסמוך דנהגו אבותינו איסור אף בכיבוס שלנו ובסי' זה אכתוב שי"א דכיבוס שלנו אסור מן הדין וכתב בת"ה שמהר"ת אסר לכבס בגדי קטנים בשבת זו אבל מתוך דברי ת"ה נראה שלא נהגו כן וגם אנו לא ראינו ולא שמענו מי שנוהג כן :

כתב הרמב"ן הא דאין בכלי פשתן משום גיהוץ דוקא בישנים וכו' ז"ל הרמב"ן בספר תורת האדם באבילות ישנה הא דאמרינן כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ

פרישה

פרנסתן ובבנין אפילו מעט אסור ואעפ"י שפי' התוס' פ"ק דמגילה פי' ממעטין לאו דוקא דאל"כ היה לו לפרש מאי קרי מיעוט שמחה אכן התוס' דפ' החולץ כתבו להדיא איפכא וז"ל ונראה דריבוי משא ומתן קאמר שימעטו יותר מבשאר ימים ע"כ ועכשיו נהוג להקל שלא חוששין באיסור משא ומתן כלל ואפשר דס"ל דעכשיו הכל הוא כדי חיינו וכמ"ש התוס' בפרק איזהו נשך ע"ש עד כאן לשונו : (ג) ומתמלאין זיעה תמיד ואין מועיל גיהוץ בהן שאין זיעה יוצא מהן הואיל דנתבאר דאיסור חדשים הוי בין בצמר בין בפשתן ואיסור ישן דוקא בצמר הלכך חדשים ר"ל איסור הנשנה בחדשים דהיינו בין בצמר בין בפשתן אסור כמו בו בין לבנים בין צבועים :

בחדשים יש בהן משום גיהוץ [א] אלמא דכלי צמר אפי' ישנים אסורים הלכך כלים חדשים בין לבנים בין צבועים אסורים (ג) וכן ישנים מכובסין כולן אסורין אפי' להניח אחר השבת וגיהוץ שלנו נמי אסורין בין בישנים בין בחדשים יוצאין מתחת המכבש ומיהו כיבוס שלנו לכבס ולהניח מותר דמלאכת עראי הוא וכל כלי פשתן בכ"מ אפי' בגיהוץ שלהן מותר לגוהצן ולהניח אבל ללבוש בין חדשים בין ישנים צבועים ולבנים בין מכובסין עכשיו בין מכובסין קודם אסור ללובשן בשבת זו אפי' כלי פשתן ע"כ כתב אבי העזרי נהגו אבותינו איסור אף בכיבוס שלנו

כתב

גיהוץ ודאי בישנים הוא דאילו בחדשים אפי' בכלי פשתן יש בהן משום גיהוץ באבל כדפרשינן אלא בישנים היא אלמא דכלי צמר אפילו בישנים קאמרינן דאסור וכולה שמעתא במכבס ישנים היא וש"מ דכל שם גיהוץ אסור הלכך כלים חדשים בין לבנים בין צבועים אסורים וכן ישנים מכובסין כולם אסורים ואפי' להניח אחר השבת וגיהוץ שלנו נמי אסור בין בחדשים בין בישנים יוצאים מתחת המכבש מיהו כבוס שלנו לכבס ולהניח מותר דמלאכת עראי היא וכן כלי פשתן בכל מקום ואפי' בגיהוץ שלהם וללבוש בין חדשים בין ישנים לבנים וצבועים בין מכובסים עכשיו בין קודם לכן כולן אסור ללבשן בשבת זו ואפי' של פשתן עכ"ל ביאור דבריו דגבי אבל תניא בפ' אלו מגלחין (כג:) כל ל' יום לגיהוץ אחד כלים חדשים ואחד כלים ישנים יוצאים מתחת המכבש ר' אומר לא אסרו אלא בכלים חדשים בלבד ר' אלעזר ב"ר שמעון אמר אלא בכלים חדשים לבנים בלבד ופסקו הפוסקים כת"ק לא אסרו אלא כלים חדשים לבנים בלבד וכתב הרמב"ן דלת"ק דאסר כלים ישנים בגיהוץ כלי פשתן ישנים אינם בכלל לפי שאינם מתגהצים כהוגן אלא חדשים ולבנים ודאי אסורים הלכך לר' אלעזר בר' שמעון דאמר חדשים לבנים כלי צמר וכלי פשתן שוים הם לענין אבלות בירושלמי על כל המתים כולם הוא אסור בגיהוץ עד ל' יום וכו' מ"מ למדנו לכלי פשתן שהם בכלל גיהוץ ואנן דקי"ל אפי' בשל צמר חדשים ולבנים נמצאו כולם שוים בדיניהם עכ"ד בענין גיהוץ דאבל והשתא אתא למימר דגיהוץ דשבת שחל ט' באב להיות בתוכה חמיר טפי דכלים חדשים בין דצמר בין דפשתן בין לבנים בין צבועים אסורים וכלים ישנים דצמר יוצאים מתחת המכבש בין לבנים בין צבועים אסורים אפילו לכבס ולהניח ומיהו כלי פשתן ישנים בין לבנים בין צבועים לכבס או לגהץ ולהניח מותר אבל ללבוש הנך נמי אסורים ואפי' היו מכובסים או מגוהצים מקודם לכן ולמד הרב ז"ל דינים אלו מדאמרינן כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ וע"כ בישנים קאמר דאילו בחדשים ודאי יש בהם משום גיהוץ כמו שנתפרש גבי אבל וכיון דבישנים אצטריך לאשמעינן דאין בהן משום גיהוץ אלמא דכלי צמר אפי' ישנים אסורין בגיהוץ וכיון שכן למדנו מכאן דכל שום גיהוץ אסור וכשם שאין אנו מחלקים בין חדשים לישנים בבגד צמר כך לא נחלוק בהם בין לבנים לצבועים וכן בכלי פשתן חדשים שהם אסורים בגיהוץ לא נחלק בין לבנים לצבועים וזהו שכתב הלכך כלים חדשים בין לבנים בין צבועים אסורים וכו' וכך פירושו כלים חדשים בין לבנים בין צבועים בין דצמר בין דפשתן אסורים וכן ישנים מכובסים בין לבנים בין צבועים בין דצמר בין דפשתן כולן אסורים דבכיבוס לא שאני לן בין צמר לפשתן וכל הני דאמרן אסורים בין דגיהוץ בין דתכבוסת אפי' לגהץ ולכבס להניח לאחר השבת אסור : ומ"ש עוד וגיהוץ שלנו נמי אסור בין בחדשים בין בישנים יוצאים מתחת המכבש פי' בכלי צמר בין בחדשים בין ישנים בין לבנים בין צבועים ובכלי פשתן דוקא בחדשים אבל ישנים כבר נתבאר דאפי' בגיהוץ שלהם שרו ומ"ש יוצאים מתחת המכבש הוא משום דמשמע ליה דבגיהוץ לא מתסר בישנים אא"כ יוצאים מתחת המכבש דשבת דט' באב כיון דמתסר בישנים ילפי' לה מת"ק דאסר גבי אבל בישנים וכיון דחזינא דלא אסר ת"ק בישנים אלא ביוצאים מתחת המכבש דוקא ה"כ דכוותיה ובספרי רבינו כתוב בין בישנים בין בחדשים יוצאים מתחת המכבש וטעות סופר היא שהרי הראב"ד הוא שסובר כן דיוצאין מתחת המכבש בין חדשים בין בישנים היא והרמב"ן חלק עליו וכתב דלא קאי יוצאין מתחת המכבש אלא לישנים דוקא אבל בחדשים אפי' אינם יוצאים מתחת המכבש אסורים וכתב כ"ד הרמב"ם ולפיכך צריך להגיה ולכתוב בין בחדשים בין בישינים יוצאים מתחת המכבש ומ"ש ומיהו כיבוס שלנו לכבס ולהניח מותר כבר כתבתי שכן פירש"י והמפרשים ונתן הרב ז"ל טעם לדבר משום דמלאכת עראי היא : ומ"ש וכן כלי פשתן בכל מקום ואפי' בגיהוץ שלהם מותר לגהצם ולהניח פירוש כלי פשתן ישנים דאילו חדשים יש בהם משום גיהוץ כמו שנתבאר אלא ודאי בישנים מיירי וכבר נתבאר שעליהם אמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ : ומ"ש וללבוש בין חדשים בין ישנים בין לבנים וצבועים בין מכובסין עכשיו בין קודם לכן כולן אסור ללבשן בשבת זו ואפי' של פשתן פשוט מדאמרי' שלא ר"י בר גיורי משמיה דר' יוחנן אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ אבל אסור ללבשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה וכבר נתבאר דהא דכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ בישנים מיירי ועלייהו קאמר דאסור ללבשן וכ"ש בכולהו אינך : **כתב** בא"ח כיבוס במים להניח מותר אפי' בעט"ב : **גיהוץ** פי' הערוך שמעבירין על הבגדים אבן חלקה להחליקן ובנ"י פי' בפרק אלו מגלחין דגיהוץ היינו מים ואפר או נתר ובורית ולדבריו צריך לומר דכיבוס היינו א במים לבדם :

שעלו בו כבר ובגדי פשתן מדרכן להתרבה בזיעה וטינוף לפי שהן קרובין לבשר ולפיכך אינם מתגהצים כהוגן וטינוף הלכך דוקא בישנים אבל בחדשים שעדיין לא נתרבה בהם הזיעה והטינוף ויוצא מהן ע"י הגיהוץ יש בהן משום גיהוץ אבל כלי צמר אפילו ישנים יש בהם משום גיהוץ שהזיעה והטינוף שבהם יוצא מהם על כל פנים כשמגהצים אותן ומ"ש הלכך כלים חדשים וכו' ר"ל כלי צמר חדשים המגוהצים בגיהוץ שלהם בין לבנים ובין צבועים אסורים ללבוש וכן ישנים המכובסין בכבוס שלהם כולן אסורין ללבוש בין לבנים ובין צבועים ולא לבד ללבוש אסור אלא אפי' לגהץ או לכבס ולהניח אסור נמי וגיהוץ שלנו נמי אסורין בין לבנים בין צבועים בין בחדשים ובין בישנים אלא שבישנים יש לך היתר אם אינן יוצאים מתחת המכבש ומ"מ דעת הרמב"ן דדוקא בגיהוץ יש לך היתר אבל בכבוס שלהם אע"ג שהוא כמו גיהוץ שלנו חמיר טפי ואסור בישנים לגמרי דלא שייך הא מילתא דיוצאין מתחת המכבש אלא לענין גיהוץ ופשיטא דגם בגיהוץ שלהם אין איסור בישנים אלא ביוצאין מתחת המכבש וזהו שכתב הרמב"ן בתחלת דבריו הלכך כלים חדשים וכו' וכן ישנים מכובסים כו' כלומר דדוקא בחדשים אין לחלק אפי' בגיהוץ וכן במכובסים אפי' בישנים אין לחלק אבל בגיהוץ ובישנים יש לחלק דדוקא ביוצא מתחת המכבש וזה ברור שהרי בפ' אלו מגלחין קתני יוצא מתחת המכבש בגיהוץ שלהם אח"כ כתב הרמב"ן ומיהו כבוס שלנו פי' אפי' בחדשים מותר לכבס ולהניח וכל זה דוקא בכלי צמר אח"כ כ' וכל כלי פשתן פי' בין לבנים בין צבועים בגיהוץ שלהם מותר להניח ומ"מ דוקא בכלי פשתן ישנים אבל בחדשים כבר כתב בתחלת דבריו שיש בהן משום גיהוץ ומ"ה סתם דבריו פה לפי שנסמך על מ"ש בתחלת דבריו ומ"ש אפי' בגיהוץ שלהם הוא לומר ומכ"ש בכבוס שלהם או בגיהוץ שלנו דמותר לכבס ולגהץ ולהניח בכלי פשתן ישנים וכ"כ הר"ן להדיא שזו היא דעת הראב"ד והרמב"ן גם הב"י העתיק דברי הרמב"ן גופיה בדין זה שכך כתב בשם הגאונים שפירשו כן ואיכא לתמוה על הב"י שכתב בביאורו לדברי הרמב"ן במ"ש וכן ישנים מכובסין כו' ז"ל וכן ישנים מכובסין בין דצמר ובין דפשתים כולן אסורות דבכבוס לא שאני לן בין צמר לפשתן וכו' דדבר זה אי אפשר לפרש לדעת הרמב"ן דלדעתו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ שלנו ולא משום כיבוס שלהם כדפרי' גם דברי הב"י גופיה קשה אהדדי שהוא עצמו כתב קודם זה לדעת הרמב"ן וז"ל ומיהו כלי פשתן ישנים בין לבנים ובין צבועים לכבס או לגהץ ולהניח מותר וכו' ונראה דלא דק או הוא טעות סופר מכל מקום במה שפירש הוא תחלת דברי הרמב"ן שכתב הלכך כלים חדשים כו' דאכלי צמר ופשתן קאי אי אפשר אלא דוקא אכלי צמר קאי כדפי' ויש רוצים לפרש דודאי תחלת דברי הרמב"ן אכלי צמר קאי אלא שלא הזכיר בדבריו רק מדין גיהוץ וז"ש וכן ישנים מכובסים היינו לומר דגם המה אסורין לגהץ ובא להוציא שאין איסור לגהץ בגדי צמר ישנים שאינן מכובסים תחלה מאחר שאין הגיהוץ פועל בהם כלום וז"ש וגיהוץ שלנו נמי אסורין בין בחדשים בין בישנים כמו שאסור גיהוץ שלהם בין בחדשים ובין בישנים המכובסין וה"כ בגיהוץ שלנו ודוקא בישנים היוצאין מתחת המכבש וכן משמע קצת בספר תורת אדם שכתב ושמע מינה כל שם גיהוץ אסור הלכך כלים חדשים וכו' דמשמע שלא בא לבאר רק כל מילי דגיהוץ דשלהם ודשלנו אבל אי אפשר לפרש כן שהרי לדעת הרמב"ן עיקרו של הגיהוץ אינו רק ללבן והיינו מים או אפר או נתר ובורית כמ"ש נימוקי יוסף בפרק ואלו מגלחין וא"כ אין טעם למ"ש וכן ישנים מכובסין כו' כ"ל ודו"ק ומ"מ לענין דינא ב' הפירושים שכתבתי הם האמת לדעת הרמב"ן : **כתב** אבי העזרי נהגו אבותינו איסור אף בכיבוס שלנו פירוש דוקא בשבת שחל להיות תשעה באב בתוכה וכ"כ המרדכי שכך נהגו אבותינו וכ"כ התו' בפרק בתרא דתענית בשם רש"י ור"ן משמע שגם הרמב"ן סובר לאיסור מדינא וה"ט משום דכבוס שלנו עכשיו הוא יפה ככבוס של ארץ ישראל ואינו דומה לשל בבל ואין דברי הב"י נוחין לי במה שכתב דדברי הרמב"ם הם לפי המנהג שנהגו העולם לאסור אלא דינא היא וכשיטת הר' יהודה בר ראובן מיהו עכשיו נהגו איסור מר"ח וכ"כ מהרי"ל ובמנהגים האחרונים ואין לשנות וכתוב ברוקח אבל אשה בימי לבונה מלבנת ומכבסת אפי' בשבוע שחל ט' באב להיות בתוכה ע"כ ודבר פשוט הוא דודאי במקום מצוה לא גזרו גם הר"ן בשם רבינו האי גאון גבי בנין ונטיעה וכו' השוה מידה זו דבשל מצוה אפי' בשל שמחה מותר וכ"כ הרמב"ם בפ"ג לענין תענית של גשמים ממעטין באירוסין ובנשואין אלא א"כ לא קיים מצות פריה ורביה וכו' וכתב הרב המגיד ודבר ברור הוא כו' ומזה אתה למד להתיר בכל דבר שהוא לענין מצוה ומה שאנו נוהגין להחמיר לענין נשואין אפי' מי"ז בתמוז ואפי' לא קיים מצוה פריה ורביה אפשר משום דלא

מסמני

כתב הר"ן בפ' בתרא דתעניות הא דאמרי' כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ ודאי בישנים הם ומיהו דכלי צמר אפי' בישנים אסור איכא מ"ד דטעמא דכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ הוא מפני שאינם מתלבנים כ"כ ולפיכך אין בהם לא משום גיהוץ בבל ולא משום כבוס ארץ ישראל וכ"ד הראב"ד והרמב"ן ולפ"ז מותר לתת פשתן לכובס בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה לכבס ולהניח אבל ה"ר יהודה ב"ר ראובן כתב שהגיהוץ אין עקרו על הליבון אלא על חימרתא שמעבירין עליו ועל המכבש שמכבשין אותו שם שע"י כן הוא מחזירן לחידושן שיש להם צורת כלים חדשים שהן אסורין בכל ענין בין בלבנים בין בצבועים וכן מוכיח בברייתא של מסכת שמחות שהגיהוץ אין עיקרו משום ליבון ששנינו שם ואלו הן כלים המגוהצים כלים היוצאים מתחת המכבש דברי ר' וכו' נראה מזה שעיקר הגיהוץ מפני שהן כחדשים וכן ידוע מכלי הצמר הדקים והגסים שהן חוזרים ע"י אומנות זו עד שאינו ניכר בהן אם חדשים הן ישנים ולפיכך אמר דכלי פשתן שאין בהם משום גיהוץ שאין אומנות זו עושה בהם כלום שלעולם ניכרים בשחיקותם ואין מלאכת הגיהוץ מחזרת אותן לחידושן ולפיכך מותרין בבבל שאין הכיבוס אסור בהן משום כיבוס אלא הגיהוץ שמחדש אותם אבל בארץ ישראל אע"פ שאין הגיהוץ מחדש אותן הרי הגיהוץ מלבן אותן ונאסרים מעני הליבון ולפ"ז כלי פשתן החדשים אסורים בכל מקום שבשעה שהם חדשים יש בהן משום גיהוץ כדאמרינן בפרק ערבי פסחים (קט.) במה משמחם בארץ ישראל בכלי פשתן המגוהצים ואסורין שלא יקנה אותם לעצמו בשבת של ט"ב אפי' להניח לאחר ט"ב כדינן דלכבסם ולהניח ולכבסן בארץ ישראל אסור מפני שהם מתלבנין אבל בבבל מותר מפני שאין מתלבנין שם יפה לפי שמימיהם עכורים שאינה ארץ וגבעות כארץ ישראל הלכך כיבוס שבארצות הללו אפשר שהיא ככיבוס א"י וכיון שלפי שטה זו יש בכלי פשתן משום כיבוס א"י אף אנו אוסרים לתת כלי פשתן לכובס בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה אפי' לכבס ולהניח וכך מטין דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות תעניות עכ"ל: **כתב** אבי העזרי נהגו אבותינו איסור אף בכיבוס שלנו כ"כ גם התוס' בפרק אנו מגלחין (כג:) וכתב המרדכי בתחלת מ"ק וכ"כ עוד התוס' פרק בתרא דתעניות (ל:) שהחמיר רש"י שלא לתת סדינים לכובס בשבוע שחל ט"ב להיות בתוכה וכבר כתבתי בסי' זה שכתב המגיד שלא כתב הרמב"ם שום צד היתר

פרישה

(ג) **וכן** ישנים מכובסים כו' ר"ל איסור דישנים דהיינו לצמר נמי כולן אסורין כו' בין לבנים בין צבועים וכו' ר"ל דאסור לגהץ אפי' להניחם אחר השבת והשתא א"ש דא"ל להזכיר ברישא בין צמר ובין פשתן דגם איסור חדשים ניכר דקאי גם כן אפשתן וגם איסור ישנים ניכר דקאי

דרישה

סי' תקנא [א] **אלמא** דכלי צמר אפי' ישנים אסורים הלכך בין כו' וכתב ב"י הלכך פי' כיון דלא שאני לן בצמר בין חדשים לישנים ה"ה נמי דאין חילוק בהן בין לבנים לצבועים וכן בכלי פשתן חדשים לא נחלק בין לבנים לצבועים שכולן אסורים

חדושי הגהות

תקנא א ולפ"ז הרמב"ן ע"כ דס"ל כפירוש הערוך דהא מתיר אפילו גיהוץ שלהם בכלי פשתן ישנים ואוסר כיבוס שלהם אפילו בכלי פשתן ישנים כמבואר

כ׳ רבי׳ שב"ט דה"ה נמי כלים חדשים אסור לתקן בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה דגרסי׳ בירוש׳ בפ׳ מקום שנהגו (ד) נשי דנהיגי דלא למשתי עמרא מגו דעייל אב מנהגא ופירש רבי׳ ניסים מלשון או בשתי או בערב וכיון שהשתי אסור כ"ש תיקון בגדים חדשים וראוי להחמיר בזה מר"ח דהיינו נמי בכלל מיעוט שמחה ואית נוסחות דגרסי דלא למיכל בשרא ולמשתי חמרא ומזה נהגו במקומות שלא לאכול בשר ולא לשתות יין בשבת זו ויש מוסיפין מר"ח עד התענית · ותספורת של שבת זו כתב הרמב"ן שדינו כדין אבל אחד ראשו ואחד כל שער שבו ובזקן כל שמעכב האכילה מותר מי שתכפוהו אבילות של מת ושל שבת של ט"ב והכביד שערו מיקל בתער

מסווני להו מילתא א"כ ועיקר שסוברים כמו שחילק ר"ת בפ׳ החולץ ומהר"ס הביא בדין תשמיש המטה דשאני אבלות דרבים דהחמירו בו טפי שאם לא יעשה היכירא יהא נראה כאילו אינם חוששים להתאבל על ירושלים הלכך דווקא נשואין שהוא מפורסם ורבי׳ מתעסקין עמו אבל מילי דצנעא ודיחיד כמו לכיסת לבנים ומכ"ש דמלוה הוא פשיטא שאין להחמיר ומכ"ש נדה שיכולה לרחוץ ולטבול וכמ"ש במהרי"ל ובהגהת ש"ע סי׳ כ׳ ובסעודת מלוה כגון מילה ופדיון הבן וסיום מסכתא וסעודת אירוסין אוכלין בשר ושותין יין כל השייכים לסעודה אבל יש לצמצם שלא להוסיף ובשבוע שחל ט׳ באב להיות בתוכה אין לאכול בשר ויין רק מנין מצומצם וזה אפי׳ בערב ט"ב שרי ובלבד שלא יהא בסעודה שמפסיק בה עכ"ל וכל זה כתוב במנהגי מהר"א טירנא ומהרי"ל והא דאיתא בפ׳ החולץ דקודם דקודם והיינו מר"ח מקמי שבת שחל להיות בתוכה מארסין ואין עושין סעודת אירוסין וכדכתב רבינו בתחלת סי׳ זה וכן פסק בש"ע ס"ב אין זה אלא שלא במקום מלוה כגון שיש לו אשה ובנים אבל לצורך מלוה מותר אפי׳ בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה וכמ"ש הר"ן מיהו עכשיו נוהגין איסור אפי׳ אין לו אשה ובנים : וז"ל מהר"ש לוריא אמ"ש רבינו אפי׳ מטפחת וכו׳ ואנחנו נוהגים איסור אפי׳ מר"ח כל דבר שנוהג בשבוע שחל להיות ט"ב בתוכה חוץ ממה ששייך לכבוד השבת אין לשנות כלל כגון כתונת ומטפחת דנהגינן היתר אבל בסדינים כמדומה שנהגו איסור וצ"ע דמחמירין באבל ממש אף הכתונת לשבת אבל מטפחת היד,ס והשלחן כמדומה שנהגו היתר פשוט אפי׳ באבל הגלע"ד כתבתי וע"ל ביורה דעה סימן ספ"ט עכ"ל : עוד נוהגין עכשיו להחמיר מתחלת ראש חדש לענין כבוס אבל תספורת נוהגין להחמיר מי"ז בתמוז וכמ"ש במנהגי מהר"א טירנא ונשאלתי באבל שאירע שלשים שלו בי"ח בתמוז והשבתי דאין להחמיר בתספורת דאע"ג דבתכפוהו אבליו זה אחר זה מיקל בתער אבל לא במספרים כדאיתא בפרק אלו מגלחין מ"מ כאן שאינו אלא מנהג בעלמא אין להחמיר כולי האי אבל כה"ג בשבת שחל להיות ט׳ באב בתוכה אסור בין בכבוס בין בתספורת : **כתב** רשב"ט דה"ה וכו׳ פי׳ כמו שאסור לספר ולכבס בשבוע זו מפני שהוא מלאכה לצורך תענוגי הגוף הוא הדין נמי כלים חדשים ומפני שנראה כמוסיף על התלמוד שלא אסרו אלא לספר ולכבס לכן הביא ראייה מהירושלמי לפי פירוש הר"ן גאון שאפי׳ בשתי יש מנהג לאיסור כ"ש תיקון בגדים חדשים ומעתה סברא לומר דבכלל האיסור תספורת וכביסה נמי איסור תיקון כלים חדשים ואע"ג דלפי הסברא היה ראוי לאסור אף תקון כלים ישנים כמו לענין כיבוס דישנים דאסור אלא דמאחר דלא אתי במכ"ש דשתי דאיכא למימר דשאני שתי שהוא תקון מחדש והוי נראה כמוסיף על התלמוד הלכך לא אסרו רשב"ט ומשום הכי נמי לא אסר רשב"ט מר"ח מפני שלא אסרו בתלמוד מר"ח אלא דברים המוסיפים שמחה וכמו שלא אסרו לספר ולכבס מר"ח וכמי שנתבאר בתחלת סימן זה אח"כ כתב וראוי להחמיר בזה מר"ח וכו׳ כלומר אעפ"י שבתספורת וכביסה אין איסור מר"ח מפני שאינו בכלל מיעוט שמחה אבל תקון בגדים חדשים יש בהן משום מיעוט שמחה · ונ"ל קצת סמך לדבריו שהרי הקונה כלים חדשים מברך שהחיינו וזה פשוט דברכת שהחיינו אינה באה אלא על דבר שמחה ונ"ל לפי מנהגינו לאסור כבוס מר"ח אפי׳ בישנים וכדעת הרמב"ן ולאו מדינא ה"ה נמי תקון כלים יש לאסור מר"ח אף בישנים ואף עפ"י שאינו בכלל מיעוט שמחה בתספורת וכביסה ונראה עוד דלפי הדין אין איסור אלא שלא יכבס הישראל בעצמו שהרי עיקר הטעם דנראה כמסיח דעתו מלהתאבל על ירושלים שעוסק בכיבוס בגדים ה"ה לענין תיקון בגדים אלא שנהגו לאסור וכן משמע במהרי"ל : **ותספורת** של שבת זו כתב הרמב"ן שדינו כדין אבל וכו׳ עד כל שמעכב האכילה מותר הרב ז"ל נמשך לדעתו שכך פסק בדין אבל אבל להרי"ף גיאות דבאבל תוך ז׳ אף למה שמעכב האכילה אסור וכן פסק בש"ע בי"ד סי׳ ש"ץ א"כ הכא נמי אסור אף למה שמעכב האכילה ואיכא לתמוה דבש"ע פסק כאן כהרמב"ן וביורה דעה פסק כהרי"ף גיאות :

ולאחר

היתר בכיבוס בשבוע זו לפי שנהגו להחמיר וכן פשט המנהג כתב בתה"ד מתוך הסברא נראה להתיר לנשים העבריות לכבס בגדים לעו"ג בשבת זו שהרי אין איסור כיבוס בשבת זו משום דאסור במלאכה אלא כדי למעט בשמחה ולהראות האבילות והא לא שייך בכיבוס בגדי העו"ג אמנם סובר אני להחמיר משום דאיכא למיחש למראית העין עכ"ל · ואני אומר דהכי משמע בירושלמי לאסור דגרסינן התם בפ׳ בתרא דתעניות הדין קצרא אסיר ליה למעבד עבידתיה משמע דבכל גווני קאמר ל"ש דישראל ל"ש דעו"ג : **כתב** רבינו שב"ט דה"ה כלים חדשים אסור לתקן בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה דגרסינן בפרק מקום שנהגו נשי דנהיגי דלא למשתי עמרא וכו׳ כל זה במרדכי בתחלת מ"ק וז"ל רשב"ט כתב ופסק דה"ה כלים חדשים אסור ללבשן ואסור לתקן ולהניח ובירושלמי פ׳ מקום שנהגו הני נשי דנהיגי דלא למשתי מדעייל אב מנהגא וי"ל דלא לישתי חמרא אבל רבינו נסים גאון לא גרים חמרא ופירש לשון בשתי או בערב וכיון שהשתי אסור כ"ש תיקון בגדים וראוי להחמיר בזה אפי׳ מר"ח תניא בהחולץ קודם הזמן הזה העם ממעטין בעסקיהן וכו׳ וה"ה לתיקון בגדים חדשים דהוא נמי בכלל מיעוט שמחה ע"כ ובהג"מ הזכירו זה ג"כ ובהג"מ החדשות בשם הרוקח כתוב וז"ל נראה דאסור לתקן בגדים חדשים ומנעלים חדשים בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה (ג·) וכתוב בתה"ד נראה דאותה מלאכה שעושין הנשים לצעיפים קודם הכביסה שמוללים הקצוות אין לאסור בשבת זו כל עיקר בצעיפי עו"ג דאפי׳ בצעיפי ישראליות אינו אלא חומרא יתירה דלא דמי כלל לתיקון השתי ולבגדים החדשים וגם הנשים הטוות חוטים כדי לתפור בהם בגדים ומחייתם ממלאכה זו נראה דשרי לטוות בשבת זו דהך נמי לא דמי לתיקון השתי שהוא תחלת אריגת הבגדים (ג) ואיכא שמחה בדבר משא"כ בחוטי התפירה עכ"ל ודע דהתם בירושל׳ יהיב טעמא למנהגא דלא למשתי מפני שבו פסקה אבן השתיה מהטעם כי השתות יהרסון (ד) ויש לשאול מאחר שהירושל׳ אומר מגו דעייל אב דהיינו מר"ח מה ראה רבי׳ שב"ט שלא לאסור אלא בשבת עצמה שחל ט"ב להיות בתוכה כמו שמבואר בדברי רבי׳ וכדמשמע במרדכי ועוד יש לשאול למה כתב שהטעם שראוי להחמיר מר"ח הוא מפני שזה בכלל מיעוט שמחה הוא תיפוק ליה משום דאמרי׳ בירושלמי דמדעייל אב הוי מנהגא ועוד יש לשאול היאך כתב רשב"ט דאסור לתקן כלים חדשים הא בירושלמי לא קאמר דאסור אלא שהוא מנהג כשר וי"ל דמשום דבירושל׳ קאמר דמדעייל אב הוי מנהגא למד רשב"ט דבאותה שבת איכא איסורא דאי לא"ה לא היו מחמירין לנהוג איסור מר"ח והיה מספיק שהיו אוסרים באותה שבת אלא ודאי מדינא אסור באותה שבת והם החמירו לנהוג איסור מדעייל אב וכתב שראוי להחמיר בזה מר"ח ולאסרו אף במקום שלא נהגו מטעם מיעוט שמחה וכדתניא בהחולץ דמר"ח עד התענית ממעטין בעסקיהן כו׳ ועי"ל שרשב"ט סובר דהא דקאמר בירושלמי מנהגא היינו לומר שהוא מנהג כשר אבל אינו אסור מן הדין אלא באותה שבת בלבד דלא קי"ל כר"מ דאסר מר"ח אלא כרשב"ג דלא אסר אלא באותה שבת וזהו שכתב רשב"ט דשבת שחל ט"ב להיות בתוכה אסור כלומר מדינא כשאר דברים האסורים באותו שבת וקודם לאותה שבת מותר כרשב"ג ומיהו ראוי להחמיר מר"ח אע"ג דלא קי"ל כר"מ משום דבכלל מיעוט שמחה הוא וכההיא דתניא בפרק החולץ והא דקאמר דלא למשתי עמרא נראה דל"ש לו ל"ש לאחרים בין בשכר בין בחנם נהגו דלא למעבד דהא בכל גווני שייך טעמא דשפסקה בו אבן שתיה וכי השתות יהרסון :

ותספורת של שבת זו כתב הרמב"ן שדינו כדין אבל וכו׳ עד ולא בכתר וחול כך כתב בספר ת"ה וטעמיה משום דבפ"ב דתעניות (כו·) תנן שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור לספר ולכבס ואתא הרמב"ן למימר דהא דאסור לספר לאו שער ראשו דווקא קאמר אלא ה"ה לכל שער שבו דאסור כמו באבל חוץ ממה שמעכב האכילה בזקן דגם האבל מותר בו לדעת הרמב"ן : **ומ"ש** דמי שתכפוהו אבילות של מת ושל שבת של תשעה באב מיקל בתער וכו׳ הוא משום דמדמי ליה למי שתכפוהו אבליו דאיתא בפרק אלו מגלחין (יז:) ופי׳ דבר זה כתבתי בטור י"ד סי׳ ש"ל כתב הכלבו אין איסור לספר אלא אותה שבת בלבד עד התענית ולפני אותה שבת מותר מ"מ מנהג הזקנים שלא להסתפר כלל לפני אותה שבת כדי שיכנסו ליום התענית כשהם מנוולים וגוערין מאד למי שיספר ע"כ (ה) כתב בהלכות שמחות אסורים הגדולים לספר לקטנים ולכבס כסותם בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה ע"כ : והא דאסר לכבס

כסות

דרכי משה

(ב) במנהגים על מילה שהיתה בין ראש חדש אב לט"ב ולבשו המוהל ובעל ברית בגדי שבת ונוהגים דגם האב לובש בגדי שבת : (ג) והאריך בתשובה ומשמע שם דאם ידוע שהמלאכה לעו"ג ומפורסם לרבים דשרי גם משמע מכאן דאסור לאומן לתקן כלים של אחרים בשבת זו אף על גב שלאומן אינו שמחה דבמלאכתו הוא עוסק דהרי לא התירו כאן אלא טווית ההוטין משמע הא הבגד עצמו אסור וכ"כ ב"י : (ד) ולפי טעם הירושלמי זה צ"ע דמנ"ל ללמוד דכ"ש תיקון בגדים חדשים אסור דלמא דוקא שתי אסור מטעם אבן שתייה אבל שאר תקונים שרי : (ה) ובמנהגים שלנו דנוהגים איסור תספורת מי"ז בתמוז ואילך וכן אין נושאין נשים מי"ז בתמוז ואילך :

כתב

דרישה

אסורים בגיהוץ וז"ש הלכך כלים חדשים כו׳ עד וכן ישנים מכובסים בין לבנים בין לבועים בין דלמר בין דפשתן כולם אסורים דבכבוס לא שאני לן בין למר לפשתן כו׳ רבים תמהין על ל׳ ב"י וז"ש דבכיבוס לא שאני לן בין למר לפשתן משום דמשמע להו דמ"ש וכן ישנים מכובסים כולן אסורין לגהץ אפי׳ לבנים אחר השבת הכל בבא א׳ וא"כ ק׳ להו דדברי ב"י סתרי זה את זה דאיך כתב בישנים בין למר בין פשתן אסור לבנים הא לפי זה כתב לעיל כפי׳ דברי הרמב"ם וכופל דברי הרמב"ן כמה פעמים דכלי פשתן לא נאסרו בישנים לא בכיבוס ולא בגיהוץ וגם מיד אחר זה כתב והא דכתב הרמב"ן בין בישנים יוצאין מתחת המכבס דבכלי למר בין בישנים בין בחדשים וכלי פשתן דוקא בחדשים אבל בישנים כבר נתבאר דאפילו בגיהוץ שלהם שרי · ומכח זו הקו׳ רוצים קצת לידחק ולומר דבכלים מכובסין אסור הגיהוץ טפי מבכלים יוצאים מתחת המכבס ויש שרוצים לדחוק ולפרש דמ"ש וכן ישנים מכובסים דר"ל לכבס ישנים דהכיבוס דידהו אין חילוק בין למר לפשתן אפי׳ בישנים כיון שהכיבוס מלבנו משא"כ בהגיהוץ שעושה אותו כמו חדש אבל אינו משום ליבון וזה אין שייך בפשתן וכמ"ש ב"י בשם הר"ן די"מ כך ויש איסור כיבוס בפשתן טפי מגיהוץ וכל זה טעות בעיני דהא כבר כתב ב"י לעיל בפי׳ הרמב"ן דגם כיבוס דידהו להניח לית בו איסור בפשתן גם הר"ן כתב בהדיא דהרמב"ן בעל שמועה זו לית ליה האי פירושא אלא ס"ל דטעם דכלי פשתן לית בהו משום גיהוץ מפני שאין מתלבנים הילכך לית בהו משום גיהוץ לכל ולא משום כיבוס א"י גם מ"ש דאסוגה לחלק בין כיבוס ליוצא מתחת המכבס ליתא דהא כתב הרא"ש במועד קטן ד׳ מ"א ריש ע"ב דאין איסור גיהוץ אלא עד שנותנין אותו במכבש אחר הגיהוץ וכמ"ש ג"כ הב"י בשם הרמב"ן בסמוך וגיהוץ הוא לפי פי׳ במים ואפר או בורית וכיבוס הוא במים בלבד וא"כ מאחר שכבר נתגהץ הוא נתלבן טפי מאילו נתכבס דאין לחלק ולומר דאם נתכבס במים תחילה לבד וא"כ מגהצין אותו נתלבן יותר מאילו מגהצין אותו תחילה דזה הכל שטות ורעיון רוח דוודאי כשמגהצין אותו לא מגהצין אותו ונותנין אותו אח"כ במכבש כדרך שהאומנים עושין במדש עד שנתכבס תחילה

פרישה

דקאי אלמר וכן מה שמסיק וכתב וגיהוץ שלנו נמי אסור בין בחדשים בין בישנים נמי מפורש ועומד הוא דחדשים קאי גם אפשתן משא"כ ישנים וק"ל · ומ"ש הרמב"ן דבחדשים יש בו משום גיהוץ גם בפשתן נ"ל דהרמב"ן לטעמיה דס"ל דהא דאי׳ בפשתן משום גיהוץ משום דאין מתגהצים כסיגן ואין זרע וטינוף יוצא מהם ווהו דוקא בישנים אבל בחדשים לא שייך האי טעמא ומה"ט לא כתב רבינו האי חילוק משום דלפי טעמא דאין חוששין לגיהוץ כיון דיתמלאו אח"כ זיעה מה"ט אפי׳ חדשים הוה נמי מסתבר שאין בהן משום גיהוץ · ול"ע מ"ש הרמב"ן וכן כלי פשתן דאין בו משום גיהוץ אפי׳ בגיהוץ שלהן מותר לגוהצן ולהניחן והב"י כתב לפני זה בשם הרמב"ן דוקא בגיהוץ שלנו וז"ל וגם הרמב"ן כתב פירשו הגאונים דה"ק גיהוץ שלנו ככבוס שלהן ואסור הא כיבוס שלנו ולא כיבוס שלהם מותר וגם רבינו סתם וכתב ז"ל וכיבוס שלנו מותר וגיהוץ שלנו אסור וכלי פשתן אין בהן משום גיהוץ והרי הוא ככיבוס שלנו ומותר משמע שאגיהוץ שלנו קאי גם ל׳ הברייתא דקתני ז"ל וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם וכלי פשתן אין בו משום גיהוץ משמע דאגיהוץ שלנו קאי · ודוחק לומר מ"ש הרב"י וכן כלי פשתן אפי׳ בגיהוץ שלהן ר"ל לאפוקי גיהוץ בזמנינו ושלהן ר"ל של בני בבל דוגמא מ"ש הרא"ש ז"ל גיהוץ שלנו הרי הוא ככיבוס שלנו דפי׳ הב"י מ"ש וגיהוץ שלנו ר"ל בזמנינו דגריע עובא מגיהוץ דבני בבל ויותר נ"ל דמ"ש ב"י לעיל בשם הרמב"ן דאין בו משום גיהוץ שלנו דלאו דוקא קאמר אלא נקט האיסורים שנזכרו בגמר דהיינו גיהוץ שלנו ר"ל דבני בבל וכיבוס שלהם ר"ל דבני א"י דהם מותרין בפשתן ישנים אבל ה"ה דגיהוץ דבני א"י נמי ליכא איסור בכלי פשתן ישנים דזיל בתר טעמא דאין חוששין לגוהצן יפה לפי׳ רמב"ן בישנים דכבר נתמלאו זיעה וטינוף לא מועיל בהן אפי׳ גיהוץ א"י ועוד בגיהוץ אפשר אין חילוק גדול בין גיהוץ דבני בבל לגיהוץ דבני א"י ודו"ק :

(ד) **הני** נשי דנהיגי דלא למשתי עמרא כו׳ בירושלמי מפני שבו פסקה אבן השתייה מהטעם כי השתות יהרסון וכתב בת"ה שמותר לטוות חוטים כדי לתפור בהן בגדים דלא

דמי

חדושי הגהות

כמבואר לעיל ואי כ"ל דגיהוץ היינו מים ואפר כולי א"כ הוי ליה לאסור יותר בגיהוץ שלהם מבכיבוס שלהם דאינו אלא במים לבד (מהרל"ח) :

בקצת

בתער אבל לא במספרים ומכבס כסותו במים אבל לא בנתר ובחול ולאחר התענית מותר מיד כר"ט ודלא כרשב"ג דאסר כל השבת והלכה כרשב"ג דלא אסר אלא באותה שבוע ולא כר"מ דאסר מר"ח ואילך ואם חל ט"ב יום או ב' בשבת ונדחה עד אחר השבת מותר בב' שבתות בשבוע שלפניו מותר כיון שנדחה התענית עד יום הראשון א"כ שבת ראשונה אינה שבת שחל ט"ב להיות בתוכ' ובשנייה נמי הוא אחר התענית הלכך מותר בשניהם ובספר המצות כתב שנהגו כשחל להיות בשבת לאסור כל שבוע שלפניו לספר ולכבס וכתב בספר המצות קטן פי' לפירושו כל השבוע לבד מיום ה' ומיום ו' כי היאך יאסור ביום ה' ו' הלא כשחל ט"ב בע"ש שרי ביום ה' כ"ש כשחל להיות בשבת וגם בשאר ימי השבוע הוא חומרא יתירה ואם חל ט"ב בע"ש כגון למקדשין ע"פ הראייה מותרין בה מפני כבוד השבת: (ס) כתב אבי העזרי נהגו אבותינו שלא לרחוץ מר"ח ויש עלינו לקיים משום אל תטוש תורת אמך • ויש פרושים שמתענין מי"ז בתמוז ואילך ויש מתענין מבשר ויין וגרסינן בירושלמי מה יש ביניהם בין י"ז בתמוז לט"ב כ"א יום משהובקעה העיר עד שחרב הבית וי"א כנגד שלשה שבועים שהתענה דניאל ומנהג אשכנז

כסות קטנים משמע דלא בגדים שמלפפין בהם קטנים המוציאים רעי ומשתינים בבגדיהם קאמר דהנהו מישרא שרי ודייק לישניה שכתב לשון כסות ולא לשון בגד (ו): **ולאחר** התענית מותר מיד כר"מ וכו' בפרק בתרא דתעניות (כט: ל.) אסור לספר ולכבס מר"ח עד התענית דברי ר"מ ר"י אומר כל החודש כולו אסור רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד אמר רבא הלכה כרשב"ג ואמר רבא הלכה כר"מ ותרווייהו לקולא וצריכא דאי אשמעינן הלכה כר"מ ה"א אפי' מר"ח קמ"ל הל' כרשב"ג ואי אשמעי' הלכה כרשב"ג ה"א אפי' לאחריו קמ"ל הלכה כר' מאיר: **ואם** חל ט"ב יום א' או בשבת ונדחה וכו' ירושלמי כתבוהו הרא"ש והר"ן שם ט"ב שחל להיות בשבת שתי שבתות מותרין וכתב הרא"ש הטעם דכיון שנדחה התענית עד יום א' לא הוי שבת שחל ט"ב להיות בתוכה: **ובספר** המצות כתב שנהגו כשחל להיות בשבת לאסור כל השבוע שלפניו וכו' עד כ"ש כשחל להיות בשבת כל זה כתבו הגה"מ והכלבו: **ומ"ש** רבינו ואם חל ט"ב בע"ש וכו' ברייתא בפרק בתרא דתעניות (כט.) וכתבו התוספות שם (ל.) היכא דחל ט"ב להיות בה' בשבת מותר לספר ולכבס מחצות ואילך מפני כבוד השבת דאין להמתין עד מ"ש מפני טורח השבת עכ"ל ודבר תימא הוא להתיר לכבס ולספר ביום ט"ב עצמו ותו דבהדיא תניא התם חל להיות בה' לפניו אסור לאחריו מותר ואם איתא לאשמעינן דביום עצמו מותר ותו דגבי חל להיות בע"ש קתני אם לא כבס בה' מותר מן המנחה ולמעלה ומסיק דלייט עלה אביי וכ"ש כשחל להיות בה' דודאי אסור בו ביום אפילו מן המנחה ולמעלה • ואין לומר דמאי דכתבו התוס' מחצות ולמעלה היינו ביום ד' שהוא עט"ב דהא תניא בחל להיות בה' לפניו אסור ותו דטפי איכא לאחמורי אחר חצות מקודם חצות הלכך אין לסמוך על הוראה זו: **כתב** אבי העזרי נהגו אבותינו שלא לרחוץ מר"ח וכו' כ"כ המרדכי בשמו בתחלת מ"ק וכתוב בתה"ד סימן ק"נ דמשמע דאפילו בצונן אסור אע"ג דלשון הרמב"ן דוקא בחמין נהגו איסור נראה דא"ז ומרדכי פליגי עליה בהא דאינהו סברי דנהגו מר"ח ואילך ואיהו לא כתב אלא בשבת זו הכא נמי נימא דבהא נמי פליגי אמנם כמדומה לי שראיתי בימי חורפי רוחצים בנהרות מר"ח ולא מיחו בידם והמחמיר תבא עליו ברכה עכ"ל (ז): **ויש** פרושים שמתענים מי"ז בתמוז ואילך • ויש מתענין מבשר ויין כ"כ הג"מ: **ומ"ש** וי"א כנגד ג' שבועים שהתענה דניאל גז"ש בשם רבינו סעדיה: **כתב** הכלבו יש נמנעים מאכילת בשר משנכנס אב לפי שאין שמחה אלא בבשר ואף על פי כן אין להמנע מהתבשיל שנתבשל בו הבשר דלצעורי נפשיה קא מכוון והא אצטער ועוד דאמרינן בנדרים (נב.) הנודר מן הבשר מותר בתבשיל וכתב בשם ה"ר אשר שטעם הנמנעים מבשר ויין מי"ז בתמוז מפני שבו בטל התמיד וגם נסוך היין בעונותינו ומדברי המרדכי שאכתוב בסי' שאחר זה נראה שהנוהגים איסור מר"ח או מי"ז בתמוז בבשר ויין אפי' בשר עוף או בשר מלוח ויין תוסס אסור ומיהו אם כשהתחיל לנהוג התנה שלא יאסר בבשר עוף וכיוצא פשיטא דלא נאסר בהם: וכ"כ

ולאחר התענית מותר מיד כר"ת • ויש נוהגין איסור עד שבת נחמו וכמו שכתב במנהגי דמהר"א טירנא ובמהרי"ל ויראה פשוט דנוהגים כן שלא לאכול בשר ולשתות יין עד שבת נחמו ומחמירין כרשב"ג צריכין להחמיר נמי בתספורת וכביסה ותיקון בגדים וכ"כ במהרי"ל שאסור לספר ולכבס עד יום ו' אם לא מפני השבת • ודברים אלה אין דין כי אם לאותן פרושים שנמנעין מבשר ויין עד שבת נחמו צריכין להזהר נמי בתספורת וכביסה אם לא בה' מפני כבוד השבת ואעפ"י שנמנעין מבשר ויין עד שבת עצמו וכל זה פרישה בעלמא ולאו מדינא וכמ"ש במהרי"ל גופיה לשם דאינו אסור אלא עד התענית והיינו מדינא ואין דברי מהרש"ל נראין שהשיג בתשובה על הנוהגין כן לפי שמחמירין כרשב"ג לאחר שכבר נפסקה הלכה כר"מ דמאחר שגם רשב"ג נסמך על המקרא שאמר ושבתה אלא שאנו לא ראינו להחמיר על הצבור כל כך וזהו שאמרו בגמרא ותרווייהו לקולא מ"מ יחיד הרוצה להחמיר על עצמו אין מוחין בידו ולא גרע מעשירי באב שרגילין הפרושים בכל החומרות שנוהגין בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה ומקצתן נמין בו והכל אינו מן הדין כי אם חומרא בעלמא מפני כבוד הבית שנחרב בעונינו ומה שהביא ראייה מפ"ק דברכות שאם בא להטות בערב כב"ש חייב מיתה אע"ג דלב"ה נמי שרי להטות מ"מ מאחר שבא לכוין לעשות נגד הלכ' חייב מיתה וה"ה נמי הכא שבא לכוין להחמיר כרשב"ג נגד ההלכה דאסור אינה ראייה כל עיקר דהתם ודאי לא אמרו דחייב מיתה אלא כשהיה זקוף והטה במתכוין דאף לב"ה דאית להו מטין וקורין ה"מ דמטה ואתא מעיקרא כדאיתא התם בעובדא דר"א בן עזריה ור' ישמעאל אבל כל שאר חומרות פשיטא דיכול להחמיר כ"א לעצמו תדע דהא בפ"ב דביצה תנן בג' דברים ר"ג מחמיר כדברי ב"ש אין טומנין את החמין מי"ט לשבת כו' עד מה נעשה לבית אביך שהן מחמירין על עצמן ומקילין על כל ישראל ובפ"ק דשבת נמי תנן אמר רשב"ג נוהגין היו של בית אבא שהיו נותנין כלי לבן שלהם לכובס עו"ג ג' ימים קודם השבת והיינו שהיו מחמירין על עצמן כב"ש וכפירש"י לשם אלמא דכל שאר חומרות שרי ואינו דומה להטייה דק"ש וה"ה נמי חומרא זו דט' באב עד שבת נחמו הלכך אין לבטל המנהג ועד היום נוהגין כן מקצת פרושים וכן עיקר ודלא כמהרש"ל: הגה"ה מיימוני ויש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מר"ח עד שיעבור התענית ע"כ וזהו מנהג אשכנז ועיין במה שאכתוב לקמן בסימן תקנ"ח. ומי שיש לו תישים שזמנן הגיע לשוחטן ולמכור העורות מר"ח ואילך ורוצה ליתן לקצב עו"ג לנוחרן נראה דכיון דישראל אסור לנוחרן וכדתניא עיקור שיש בה טריפה אסור ושאין בה טרפה מותר ופירש"י בפ"ק דע"ג (דף י"א) עיקור שיש בה טרפה שהבהמה נטרפת בו אסור לעשותן ואעפ"י שאין סופו ליהנות ממנה אסור לגרום טרפות לבהמה בידים עכ"ל וכל שאסור לישראל עצמו אסור לומר לעו"ג לעשותו בשלו וכ"ש הכא דסופו ליהנות מתנה ואעפ"י שהתו' הקשו על פרש"י והתירו לגרום להם טרפות יש לנו לתפוס כרש"י לחומרא ואף לפי' התו' כיון שנהגה אסור לעשות סחורה בנבלות וטרפות כמבואר בי"ד סימן קי"ז: **וכתב** בספר המצות הקטן פי' לפירושו כל השבוע לבד מיום ה' ומיום ו' נראה בעיני דה"ה אם אינו רוצה להמתין עד יום ו' מפני טורח השבת שפיר דמי לכבס בה' ובגמרא ובשאר פוסקים לא הזכירו כי אם כיבוס אבל בסמ"ק לשם כתוב לספר ולכבס בה' וכו' ובתוס' כתבו דאם חל ביום ה' מותר לספר ולכבס מחצות ואילך כו' ור"ל ביום ד' מחצות ואילך דאילו ביום ה' פשיטא דאסור דאפי' אם חל בע"ש לייט עלה אביי וכמ"ש הב"י והוא מדברי הר"ן אלא ודאי דביום ד' קאמר ולא קשה מהא דתניא אם חל בה' לפניו אסור היינו דוקא שלא לצורך שבת אלא לכבס ולהניח אבל לצורך שבת ודאי מותר אם אי אפשר להמתין עד ע"ש מפני טורח השבת ולא גרע מחל בע"ש דמותר לכבס בה' מפני כבוד השבת וסתמא קתני דמותר ומשמע אפי' לאחר חצות ואדרבה נראה דטפי עדיף דכל כמה דמיקרבא לשבת טפי עדיף דמיחזי לכבוד שבת וה"ה לחל ביום ה' שמותר לכבס ביום ד' ויש לסמוך על הוראה זו שנראה מדברי התוס' שפסק כן הלכה למעשה ודלא כדברי הב"י שדחה מהלכה • ועל סמך הוראה זו הורתי הלכה למעשה ליוצא בדרך למרחקים בשבוע שחל בה ט' באב לכבס לו בגדי פשתן לכבוד שבת אפי' לכמה שבתות שהוא צריך דודאי אי אפשר לו להמתין עד אחר ט' באב דאז כבר החזיק בדרך ואי אפשר לו לכבס בהיותו הולך בדרך • ומה לי אם אי אפשר לו להמתין עד אחר ט' באב מפני טורח שבת כמ"ש התוס' או שום טורח אחר או טירדא המונעו וק"ל ומ"מ אם אפשר ע"י עו"ג לא יכבס בעצמו דע"י עו"ג אין איסור אלא מנהג כמ"ש בסמוך כ"ל: **כתב** אבי העזרי נהגו אבותינו שלא לרחוץ מר"ח ואילך וכ"כ במרדכי במנהגיו וכ"כ בהג"ה אשיר"י מא"ז וכן שאר מחברים האחרונים ועיין בתרומת הדשן אם אף בצונן אסור ומסיק דנוהגין לאסור כל גופו אפי' בצונן אבל חפיפת הראש מותר אפי' בחמין למי שנזהר בו בכל שבת ע"ל סי' תקנ"ב ס"ז: ואם אירע ר"ח בערב שבת נ"ל דרוחצין לכבוד השבת וכ"כ במנהגים שכן נהגו ואף עפ"י שכתב שם ג"כ ובמנהגי דורא דרבותינו שבמג"נ"א נזהרין ומקדימין לרחוץ מ"מ לא נראה כלל להורות להחמיר שהרי במרדכי בפ' ב' דשבת האריך לבאר בראיות דמצוה לרחוץ בע"ש ובמרדכי הארוך מסיים בסוף דבריו אבל ביום ה' לא הוי יקרא דשבתא אא"כ אי אפשר לו לרחוץ בע"ש עכ"ל ועוד שאף בשבת של חזון הוא חומרא יתירא שהרי אף הכבוס התירו חכמי התלמוד לכבוד השבת אפי' ביום ה' שחל ט' באב להיות בתוכה ואף אנו נוהגין יותר בזה וא"כ היאך נחמיר ברחיצה שלא אסרוה חכמי התלמוד כל עיקר וכבר הפליג על זה הרב מהר"ש לוריא בתשובה סי' צ"ב ושאין המנהג כ"כ יאות לבטל הרחיצה בע"ש אלא מה שעשה שכבר נתפשט המנהג עכ"ל וא"כ נימא הכו דלא לוסיף עלה דדוקא בערב שבת של חזון דחל לפעמים בערב ט' באב ראוי להחמיר מחצות ואילך כמו ערב תשעה באב דעלמא אבל בערב שבת של חזון אבל בכל ערב שבת שהוא ר"ח שאינו שבת של חזון לא ראיתי לאסור כלל ובפרט הרגיל לרחוץ בכל ע"ש כשאפשר לו ונמנע עתה עון יש בידו: **ויש** פרושים שמתענין מי"ז בתמוז וכו' ואותן צריכין להשלים מהרי"ש: **ומ"ש** וי"א כנגד ג' שבועים שהתענה דניאל כו' פרש"י בדניאל ג' שמטות שנים והם כ"א שנים ובר"ש ירמיה כתב מקל שקד אני רואה ופירש"י אמגדלייר ומדרש אגדה השקד הזה משעת חניטתו עד גמר פירותיו כ"א יום כמנין שבין י"ז בתמוז שבו נבקעה העיר לט' באב שבו נשרף הבית ע"כ ואפשר ע"ד זה

דרכי משה

(ו) כתב מהר"א מפראג ואשה בימי ליבונה מלבנת ומכבסת אפילו בשבוע שחל להיות ט"ב בתוכה עכ"ל הרוקח ונדה יכולה לרחוץ ולטבול מהרי"ל עכ"ל הג"ה וכ"כ האגודה וכתב עוד דאם אירע ליל טבילה י' באב רוחצת וטובלת ליל י' באב ואם א"א רוחצת בעט"ב ותטבול בליל י' וכ"כ הגה"ת ש"ד דכל יום מר"ה ועט"ב לובשת לבנים מלבד ט"ב עצמו דאסורה ללבוש לבנים ממש אבל לובשת חלוק בדוק ויפה ולא מגוהץ וכן הדין עכ"ל וכתב במהרי"ל שהיה אוסר לתת כלי לכובס העו"ג מר"ח ואילך אבל קודם ראש חדש שרי • וכ"כ התוס' בפרק בתרא דתענית בשם רש"י ולפי דבריו ה"ה דאסור ללבוש המכובסים קודם לכן דהא דין אחר להם וכ"ז לחומרא לדעת הפוסקים שהרי לא אסרו הכל אלא בשבוע שחל ט"ב בתוכה: (ז) כתב הר"ן בתענית בג' פרקים דף ער"ב ע"א דמדינא רחיצה שרי וכתב המ"מ פ"ח דהתם דמדינא רחיצה שריא אפילו בעט"ב

פרישה

ומי לשתי שהוא בתחלת אריגת בגדים ואיכא שמחה וכן בדברים ישנים ע"ש: (כ) **כתב** אבי העזרי נהגו אבותינו שלא לרחוץ כו' כתב בת"ה דמשמע אפי' בצונן אמנם כמדומה לי שראיתי בימי חורפי רוחצין בנהרות מר"ח ולא מיחו בידם והמחמיר תע"ב ורמ"א כתב המנהג לאסור אפי' בצונן מר"ח ובע"ש של חזון רוחצין פניו ידיו ורגליו בצונן • וגרסי' בירושלמי מה יש ביניהם פי' בין י"ז בתמוז לט' באב כצ"ל ור"ל מה אירע ביניהם שכך נוהגין להתאבל מי"ז בתמוז עד ט' באב ומשני כ"א כו' ר"ל מתחלת הבקעת העיר עד שנשרף ב"ה היה כ"א יום א"כ הצרות היו מתגברין ומתחדשות ביניהן בכל יום ולא נחו וע"ד שאמר ירמיה מקל שקד אני רואה ואמו"ל שמקל זה משעת חנטתו עד גמר פירותיו כ"א יום כמנין ימים שבין י"ז בתמוז לט' באב ואפשר ע"ד זה הוא גירסת ירושלמי ועיין בהגהות מהרא"ף ומ"ש כנגד ג' שבועות שהתענה דניאל פי' שהתענה ג' שמיטות שנים שהם כ"א שנים משום חורבן הבית עלה

דרישה

תמילה יפה יפה לכן נלע"ד דאין פי' רבינו לדעת ב"י כאשר הבינו אותו כל אשר שמעתי מימי דהיינו לפרש מ"ש אפילו להניח אותו אחר השבת דקאי אשלפניו ולהיות הכל בבא א' אלא תרתי קתני דמתחלה כתב דברי רב נחמן בגמרא דאוסר ללבוש ואח"כ כתב דברי רב ששת דאוסר אפילו להניח ומש"כ מתחלה דאיירי מאיסור לבישה בשבוע זו קאמר דבחדשים בין לבנים בין צבועים וכן ישנים מכובסים כולם אסורים פי' ללובשו דוגמא מ"ש רבינו לעיל ,'ל וכן המכובסים מקודם לכן אסור ללובשן ולכן כתב סתם אסורין ולא כתב איסור לגהצן ואלא ודאי מלבישה איירי וקאמר דסוס בעצמם אסורין מלהשתמש בהן והיינו בחדשים משום וסתם חדשים הן כאילו הן מכובסים ומגוהצין דהא כיבוס וגיהוץ ומכבס האסור בשבוע ז; אינו אלא משום דעושה אותו כחדש וכ"כ הרא"ש שם בהדיא ע"ש ואח"כ קתני ואפילו להניח ר"ל לא לבישה לבד אסרינן לך אלא אפילו לגהץ או לכבס ולהניח נמי אסור

נמו

אשכנז היחידים נמנעים מבשר ויין מי"ז בתמוז ואילך ומראש חודש ואילך נמנעים כולם מבשר ויין זולת שבת שאוכלין ושותין כדרך כל השנה כולה וכן כתב הרמב"ם י"מ שנוהגים שלא לאכול בשר (ח) מר"ח עד התענית ונהגו הכל שלא ליכנס לבית המרחץ בשבת זו ואסור לשנות מנהג אבותינו:

תקנב **עט"ב** לא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא יאכל ב' תבשילין רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה שאם רגיל לאכול ג' יאכל ב' היה רגיל לשתות ד' כוסות ישתה ג' והלכה כתנא קמא ובשר מליה מותר ועד כמה אינו נקרא בשר מליה מפרש

זה הוא גירסת הירושלמי מהו"א"פ: וכתב מהר"ש לורי"א בתשובה סימן נ"ב דמי שאינו אוכל בשר ושותה יין מי"ז בתמוז מותר ליכנס במרחץ והאריך בזה. ובספ' חסידים והאחרונים הביאוהו לפסק הלכה דאין לברך שהחיינו בין המצרים ולפי זה ג"כ אין לקנות אז כלים חדשים או ללבוש כלי חדש מאחר שאי אפשר לו לברך שהחיינו כל בין המצרים: נשאלתי על מי שקבל עליו בפירוש שלא לאכול בשר מי"ז בתמוז עד ט' באב וכן שלא לאכול פירות כל הזמן הזה אם מותר לאכול בשבת והשבתי כ"ל פשוט דאסור ויתירו לו נדרו ואפי' נדר לצום סך ימים ואירע בהן שבתות וי"ט צריך התרה לכל הפחות מדרבנן ולא דמי להא דתנן ראה אותם אוכלין תאנים וכו' וכמ"ש רבינו בי"ד סימן רל"ב דאפי' התרה א"צ דשאני התם דהנדר טעות דשגגה גמורה וכמ"ש התו' בפ"ד דנדרים לחלק בין ההיא דראה אותן אוכלין תאנים ובין ההיא דתנן פותחים לאדם בכבוד שבתות וי"ט ומכ"ש בנדון זה שלא נדר רק שלא לאכול בשר ופירות דאינו מוכיח כ"כ שלא נתכוון גם לשבתות ובכה"ג ודאי דברים שבלב דלא מוכחי כי הני לא הוו דברים ואעפ"י שנהגו הפרושים לאכול בשר ופירות בשבתות בין המצרים היינו לפי שמתחלה כך קבלו עליהם בפירוש ועל"ד כך נהגו כן כל ימיהם אבל מי שלא נהג כן אלא דעכשיו מקבל עליו ואומר בסתם שלא לאכול בשר ופירות בין המצרים צריך התרה:

וכ"ב הרמב"ן י"מ שנוהגין וכו' עד סוף הסי' בת"ה וז"ל הרמב"ם בפ"ה כבר נהגו כ"י שלא לאכול בשר בשבת זו ולא יכנסו למרחץ עד שיעבור התענית • ויש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מר"ח עד התענית עכ"ל וכתב על זה ה"ה המנהג הזה לא פשט בארצות אלו לענין אכילת בשר שאין נמנעין אלא ערב התענית אבל אין נכנסין למרחץ ודבר ברור הוא שבדין גמור אפילו ערב ט"ב מותרין לרחוץ עכ"ל: **כתב** הרשב"א בתשובה נהגו אבותיכם כ"ע שלא לאכול בשר משנכנס אב ואע"פ שאין כאן איסור כלל מדין התלמוד שאפי' בערב הכוס בסעודה שאין מפסיק בה מותר לאכול בשר ולשתות יין אפי' כן מי שאוכל בשר בכל המקומות שנהגו בו איסור פורץ גדרן של ראשונים ופורץ גדר ישכנו נחש של דבריהם עכ"ל: **מצאתי** כתוב בשם מהר"י מולן לחוף הראש ערב שבת של חזון ישעיהו הורו רבותי דשרי ועל הרגלים לא שאלתים ולכאורה נראה דהקילו ברחש מהא דאמרינן (תענית יג:) אבל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר ואף הכא לא שנא • וכתב בפרנס ורוחצין הראש סמוך להכנסת כלה • מלאתי כתוב בתשובה אשכנזית לשתות יין הבדלה לא ראיתי רבותי נזהרים וגדולה מזו אמר לי מהר"ש משפירא שדן לפני מהר"ש שמותר לברך ברכת המזון על כוס של יין ולטועמו והודה לו מהר"מ אכן לבי מגמגם בזה כיון דמדמי ליה לנדר כמו שפסק מהר"מ דלריך התרה למי שנהג איסור (ט) וגם בספר אגודה התיר לבשל דגים בחומץ משום דנודר ביין מותר בחומץ משמע דלענין יין חשיב נדר עכ"ל (י) מלאתי בתשובת אשכנזית לברך שהחיינו בין המצרים כתוב בספר חסידים דלא ונראה לע"ד כגון מלתא דאפשר לדחויי כגון פרי או מלבוש אבל אי מיקרי פדיון הבן אין מחמילין את המלוה או הברכה עכ"ל (יא) כתוב בהגהות מיימוניות החדשי' באיכה רבתי איתא שלריך ליזהר מי"ז בתמוז עד ט"ב שלא לילך יחידי מד' שעות עד ט' שעות ואין להכות אפילו הרב את תלמידו ואפי' ברלועה שבהן קטב מרירי שולט וסכנה יש בדבר שנאמר כל רודפיה וגו' כדאיתא התם עכ"ל וכ"כ הרוקח בסי' ש"ט ובמדרש תילים מזמור נ"א מוזכר זה ג"כ יותר באורך:

תקנב ערב ט' באב וכו' משנה בפרק בתרא דתענית והכריע הרמב"ן דהלכה כת"ק וכן נראה מדעת הפוסקים והרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק ורבינו ירוחם שלא הביאו אלא דברי ת"ק והרא"ש והרי"ף והאגודה נמי אף עפ"י שהביאו המשנה כלורתה מ"מ מאחר שהביאו מאי דקאמר בגמרא עלה דת"ק תנא אבל אוכל הוא בשר מליח כו' אלמא דפוסקים כת"ק דאי כרשב"ג אפי' בשר שאינו מליח מותר רק שישנה אלא ודאי הלכה כת"ק ולא ס"ל כהאי כללא כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו חוץ מערב וכו' וכמ"ש הרי"ף בסוף פ' המדיר ועיין בנ"י פ"ק דב"ב בשם הר"ן:

ומ"ש

תקנב ערב ט' באב לא יאכל וכו' משנה בפרק בתרא דתעניות (כו:) והכריע הרמב"ן דהלכה כת"ק וכ"כ שהוא דעת הפוסקים: **ומ"ש** ובשר מליח מותר שם בגמרא (ל:): **ומ"ש** ועד כמה נקרא בשר וכו' גז"ש ולכאורה דמשעה שנשחט מונין הכי ג' ימים ולילה א' וכן פירשו התוס' וכ"כ סמ"ק ורש"י פי' דאשהה במלח קאי וכן פי' ה"ה והר"ן ז"ל וכתבו התוס' לדידן אסור לאכול בשר אפילו מלוח מזמן מרובה כיון דאנו רגילין לאכול בשר מלוח ע"כ וכיוצא בזה כתב רבינו בסמוך בשם סמ"ק:

ומ"ש

דרכי משה

בעט"ב א"כ נראה לכבוד שבת היה לנו להתיר מכל שכן דכיבוס דאסור מדינא ואפ"ה מותר לכבוד שבת אלא שנהגו איסור אפילו ברחיצה וכ"כ במהרי"ל בשבת של חזון מותר לרחוץ ראשו במים צוננים אבל לא בחמין וב"י כהב בשם מהר"י מולין דמותר לרחוץ ראשו בחמין אבל לא פניו ידיו ורגליו אלא בצונן וכתב בספר הפרנס ההופף ראשו סמוך לשבת וכן איתא בתשובת מהרי"ל סימן ט"ו ושמעתי מקצת ב"א נוהגים שמי שהופף ראשו כל ע"ש גם בע"ש זו הופפין ראשן אבל לרחוץ כל גופו כל אדם נוהגין בו איסור: (ח) כתב בתא"ו נ"ח ח"ב ויש מקומות שנוהגים להצניע סכין של שחיטה ולא לשחוט לקצבים מר"ח אב עד אחר ט"ב וכ"כ הרמב"ן עכ"ל וכ"ה בהג"מ וכ"ה המנהג מלבד מה ששוחטים לצורך השבת או לחולה או למילה וכדומה לו: (ט) וכתב בחשו' מהרי"ל סי' ט"ו ול"ב דמאחר דכבר כתבתי דמותר לשתות יין בסעודת מצוה א"כ כ"ש יין הבדלה ההוה יין של מצוה ואין לספקפק דליבעי התרה מאחר דהוה כמו נדר די"ל דמעיקרא בכה"ג לא נהגו וכמ"ש מהר"מ בהג"מ פ"א דהלכות תענית לענין תענית בה"ב שאירע בהן ברית מילה: (י) וכתב עוד באגודה דנוהגין שלא לשתות שכר ואין המנהג כדבריו דאפילו שכר דבש שותין כתוב במנהגים מהרא"ק דאם אירע סעודת מצוה כגון מילה ופדיון הבן או סעודת אירוסין או סיום מסכתא מותר לקבץ מנין מצומצם לאכול בשר ולשתות יין וכן כתב מהרי"ל ומנהגים מהר"א טירנא וכתבו דאף בערב תשעה באב דינא הכי ומ"מ נ"ל ובלבד שלא בסעודה המפסיק בה ובמהרי"ל חולק דבעט"ב אסור לאכול שם רק מנין מצומצם וכן בשבוע שחל ט"ב להיות בתוכה ויש מקילין בו אבל מר"ח עד שבוע שחל ט"ב בתוכה מותר לאכול שם השייכים למילה כגון קרוביו ורעיו עכ"ל: (יא) וכ"ה בתשובת מהרי"ל וכ"כ בב"י סימן קס"ג דאם יכול לברך על הפרי אחר ט"ב שהחיינו לא יברך עליו בין המצרים משמע דבדבר דא"א לברך עליו אחר כך מותר לברך עליו ולאכלו דלא כמהרי"ל שכתב שלא לברך שהחיינו על שום פרי כתב בהגהת אשר"י פ"ב דתענית בשבת של חזון אין מחליפין כליהם רק הכתונת בלבד וכ"ה במרדכי הלכות ט"ב וכתב שם והכתונת הוא מעיל ולא חלוק וכן פירש רד"ק ומ"ש כתונת המעיל פעמים קורא שניהם כאחד עכ"ל והמנהג שלא ללבוש שום בגד לשבת חזון חוץ מהכתונת לבד וכ"ה באגודה וברוקח בהדיא וכ"ה במהרי"ל וכתב דאין להחליף את הטלית אלא ילבש טלית של חול וכתב שם מעשה בר"ש בנו הבחור שהיה לו נישואין בשבת נהמו וציווהו ללבוש כל בגדי שבת בשבת של חזון ואף במהרי"ל עשה שפינהל"ץ לבנו בשבת ז' אב והיה האב לובש קטא של שבת לכבוד החתן • וכתב עוד דפורסין פרוכת של שבת אבל אם הל ט"ב בשבת ונדחה היו פורסין פרוכת המיוחד לחול כ"ה המנהג באוסטרייך ומגענ"ץ:

כתב

דרישה

ווהו שדקדק ב"י וכתב ז"ל וכל הני דאמרן אסורין בין דגיהוץ בין דתכבוסת אפילו לגהץ ולכבס ולהניח לאחר השבת נמי אסור עכ"ל ר"ל דהאי אפילו להניח הוא בבא בפני עצמו וקאי להוסיף אמאי דכתב לפני זה דאסור ללבוש חדשים מפני שהם מגוהצים ולא ישנים מכובסים מפני הכיבוס ובא להוסיף ולומר דהאי איסור גיהוץ וכיבוס אפילו בלהניח נמי אסור וא"ז"כ בא להוסיף עוד וקאמר ל"מ גיהוץ שלהם אלא אפילו גיהוץ שלנו נמי אסיר להניח אלא שכיבוס שלנו ולהניח מותר אפילו בלמר ובכלי פשתן אפילו בגיהוץ שלה' והיינו דוקא להניח אבל ללבוש אפילו כלי פשתן ואפילו ישנים אפילו נתכבסו בכיבוס שלנו ואפילו לבועים בכל ענין אסור ללובשו ומש"ה א"ש מ"ש ב"י תחילה אותן ישנים כו' דאיירי בין בלמר בין דפשתן כיון דאלבישה קאי ואע"ג דפשוט הוא דאסור דהא מוסר אח"כ אפילו בכיבוס דידן מ"מ לא מנע הרמב"ן עצמו מלכתיב כל המחלוקה בדרך לא זו אף זו וגם כדי לכתוב תחילה דברי רב נחמן ואח"כ דברי רב ששת וכמ"ש לעיל והשתא א"ש כל מ"ש ב"י גם לפני זה שכתב ז"ל והשתא אתי למימר כו' עד וכלים ישנים דלמר יולאין מתחת המכבש בין לבנים בין לבועים אסורים לכבס ולהניח דדקדק לומר דלמר ועוד דכתב לכבס וק' דבדברי הרמב"ן אבל מכבס הזכיר גיהוץ ועוד דהרמב"ם כתב תחילה ובין ישנים מכובסים אסורים ולא הזכיר בבא דאשונה מכבס אלא ודאי ה"ט משום דהב"י השמיט ברישא דבבא זו דוכן ישנים מכובסים אסורים דאיירי בלבישה וכללה במ"ש בסוף אבל ללבוש הכך נמי אסורים והא דכתב רישא הלכך במדשים אע"ג דגם בלבישה איירי כדי לאשמעינן דאין חילוק בין לבוע ללבן וכיון דאשמעינן הלא וימנא תו לא לריך ובישנים יולאים מתחת המכבש דכ' רמב"ם דאסורים בגיהון שלנו ל"ד גיהון דבבל אלא ה"ה כיבוס דידהו ומדוייק בדברי הרמב"ם דכ' כיבוס שלנו מותר לכבס ולהניח משמע דמכיבוס שלהם איירי נמי לפני זה דאסור אפילו להניח כמו גיהון שלנו וכמ"ש ב"י לעיל מינה ז"ל בני בבל הוי אמרין דגיהון דידהו לא חשיב אלא ככיבוס דא"י והיינו דוקא בכיבוס דידהו אסור לכבס ולהניח אבל בכיבוס דידן מותר לכבס ולהגיח וכלי פשתן אפילו לגהץ תניא ביסנים אבל ללבוש בכל ענין אסור ובזה נתיישב הכל אלא דמ"ש הב"י דבכיבוס לא שאני לן בין למר לפשתן לפין זה לא נתיישב יפה ונלע"ד דנתחלף כף בלמ"ד וצ"ל דבליבוש שאני לן בין למר לפשתן וק"ל כן נלע"ד לפרש דברי רבינו לפי מ"ש ב"י אבל לע"ד היה נראה לפרשו בע"א יותר ונאמר דלפי האי פירושו ק' דמ"ש אפילו להניח ולא קאמר ואפילו בזי"ן ש"מ דהכל בבא א' הוא ומאיסור גיהון קאי גם איסור לבישה פשוט הוא ונקטה בסיפא גם ק' דאדקאמר בחדשים בין לבנים בין לבועים הו"ל למימר נמי בין למר בין פשתן גם הוקק לומר דברישא בחדשים ובישינים איירי בין בלמר בין בפשתן וכתב אלה וגיהון שלנו נמי אסור בין במדשים בין בישינים והא ישנים נחלק מישנים דלעיל מיניה גם מחדשים דקתני בסיפא דמתרווייהו איירי גם בפשתן וישנים דמכבש איירי דוקא בלמר ולא בפשתן ולא הו"ל לסתום אלא לפרש לכן נלע"ד דפי' כאשר כתבתי בפרישה • כתבו בגהות אשר"י בסוף מסכת תענית והגהות מרדכי דמ"ק וכ"פ האגור בשם שבולי לקט יחיד שקבל עליו להתענות ב"ה כל השנה ואל ערב ט' באב להיות בשני מתפלל מנחה ואוכל סעודה מפסקת טרם יבא השמש ויהיב טעמא דקי"ל כמ"ד מתענין לשעות ואומר עננו בתפלת מנחה וכתב ומ"א שכן הדין בתענית חלום: כתבו הגהות מיימוני שא"א תחנון בעט"ב במנחה משום דאיקרי מועד וכמ"ש רבינו בסימן תקכ"ט שלא לומר לו"ן בשחל ט' באב בשבת או במוצאי שבת • כתבו הגהות מיימוני החדשים באיכה רבתי איתא שלריך ליזהר מי"ז בתמוז עד ט' באב שלא לילך יחידי מד' שעות עד ט' שעות ואין להכות אפי' הרב לתלמידו ואפילו ברלועה שבהן קטב שולט וסכנה יש בדבר שנאמר כל רודפיה השיגוה •

כתב הרמ"א המנהג שלא ללמוד בעט"ב מחצות ואילך כ"א בדברים המותרים ללמוד בט' באב ולכן אם חל בשבת א"א בו פרקי אבות וכן לא יטייל עט"ב עכ"ל אבל מ"ו כתב ומלילה לי לנהוג כוותייהו כמנהגם אלו שלא ללמוד והתיר ללמוד עד בין השמשות ונהג לעצמו בפרישות שלא ריבה בסעודה כמו שנהגו קודם מנחה אלא בשחרית קודם חצות אכל ב' תבשילין ואח"כ לא אכל עד אחר מנחה שאז אכל ביצים ופירות לסעודה מפסקת ורמ"א כתב בש"ע ז"ל ומנהג בכל גלילות אשכנז לאכול סעודה קבועה קודם מנחה ואח"כ מתפללין ואוכלין סעודה מפסקת ונוהגין להרבות קלת בסעודה הראשונה כדי שלא יזיק להם התענית שפוסקים מבע"י כמו בי"כ ויש קלת ראייה לזה ממדרש איכה רבתי ומיהו מי שיכול לסגף את עצמו ויודע שאין התענית מזיק לו קדוש יאמר לו כנ"ל עכ"ל • כתב הת"ה אתן המתענה ביום חופתו נראה שראוי להתפלל מנחה קודם שיכנס לחופה ויתפלל עננו כדי שיהא מותר לשתות הכוס דקי"ל מתענין לשעות ומתפלל תפילת תענית בכה"ג כהגינן אבל לשתות קודם תפילת תענית נראה דלא שפיר דמי • כתב רבינו ירוחם מי שנדר ואומר אם לא אלך למקום פלוני אשב בתענית מאחר שמה שהתנה היה דבר הרשות הוי הסמכתא אבל אם אמר אם לא אעשה מצוה פלונית אשב בתענית וכן אם אמר אם יגילני הש"י מלרה או אם יגליח דרכי לא הוי הסמכתא • ליישב שיטת הרא"ש ורבינו דאין יתור ופקפוק לקושות עליהם מדברי הגמרא שהביא ב"י ע"ש וכדי ליישב מ"ש הוספה דסליחות מקוספת טל ומטר דהא איידי דליבור הוא וא"ל דסליחות אומר הש"ץ עם הקהל בימד משא"כ בטל ומטר שאומר בל' יחיד בפני עצמו בתפילתו דא"כ הו"ל להרא"ש לחלק בקיצור ולומר דשאני טל ומטר דבל יחיד אומרו לנפשו מש"ה לא מקרי רבים לכן נ"ל דשאני טל ומטר דבאומרו ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה זה מיחשב שינוי ברכה דאינו מתפלל אשום ברכה לתתו על פני האדמה כ"א בטל ומטר משא"כ באומר ותן ברכה ע"פ האדמה שהוא בקשה כוללת אבל בשאינו משנה בברכה כלום אלא מוסיף בה בקשת לרכו או לרכי רבים אין זה מקרי שינוי וע"ז אמרו בא להוסיף מוסיף רק שיתחיל תחילה מעין הברכה ולפ"ז אם אמר ותן ברכה ע"פ האדמה בלא שינוי ואח"כ הוסיף ואמר ותן טל ומטר וגם אם אמר בהזכרה משיב הרוח ומוריד הגשם לא הוי מיקרי שינוי אלא הוספה ודוקק לחלק ולומר דשאני טל ומטר שקבעו לו חכמים עתים לומר בתפילתו ועתים שלא לאומרו לכך הקפידו עליו ומקרי שינוי ברכה כשאינו אמרו בעתו דמ"ש שהקפידו בהוספת לרכיו מבקשת לרכיו בענין אחר מיהו הב"י הביא הגהות הרא"ש ישן שמשמע מיניה שס"ל כהאי חילוק שו"ל וסברא הוא לקרות בתורה ולשנות מטבע של תפילה מפני פחד וסכנת נפשות כו' עד מקרי יחידים ולולי פה הקדוש הרא"ש ז"ל היה נלע"ד חילוק אחר דשאני בקשת מטר שהוא תולה במערכת שמים דאף אם יצטרך עיר כניניה למטר מ"מ מטר זה יכול להיות שמזיק במקומות אחרים שהמטר רע להם וידוע שהמטר מתפשט והולך כמה פרסאות משא"כ שאר בקשות שמבקש להש"י על נפשו ואין להתפלל על שינוי טבע שיתן מטר על זאת העיר בלבד • ז"ל הרמב"ם כל השרוי לתענית כיון שהיה מתענה על לרתו או על חלומו בין שהיה מתענה על ליבור על לרתם ה"ז לא ינהג עידונין בעצמו ולא יקל ראשו ולא יהיה שמח וטוב לב אלא דואג ואונן כענין שנא' מה יתאונן אדם חי וגו' כתב ר"א בכתבים סי' ע"ו ובהגהות מרדכי מי שנדר להתענות סך תעניות יכול לדמותה עד ימות החורף ויכול ללות יום ארוך ולשלם יום קלר דכל א' מיקרי יום וכתב רמ"א עוד כתב ר"א בכתובים סי' ס"א ששני ימים ושני לילות רלופים יש להשוותם למ' תעניות שאינם רלופים וי"א דוקא באדם חלוש בג' ימים אבל אדם בריא לריך ג' ימים רלופים:

ואסור

מפרש בגמ' כל זמן שהוא כשלמים (א) שלא עבר עליו יותר מב' ימים ולילה אחת אבל מכאן ואילך נתבטל טעמו ואבי העזרי פירש משום דבשלמים כתיב שמחה וכיון שעבר עליו זמן שלמים לית ביה משום שמחה ואמרי' נמי גבי בן סורר ומורה ב דאינו חייב אלא בבשר שהוא כשלמים (ב) שיש בו שמחה וממשיך בתריה ואמר רבא אכל בשר עוף אינו נעשה בן סורר ומורה וגרסינן בפ"ק דחגיגה ישראל יוצאין ידי חובתן בגדיים אבל לא בעופות דכתיב ושמחת את שיש בו שמחה יצאו עופות שאין בהן שמחה מכל הני משמע דה"ה נמי בסעודה המפסקת שרי וכן פסק רבינו שב"ט ע"כ ונראה אף ע"פ שאין בו שמחה אסור שלא משום שמחה לבד אסרו בשר אלא כדי להרבות אבל תדע שהרי אבל אחר מצוה להשקותו יין דאמרינן לא נברא יין אלא לנחם בו אבלים שמצוה לנחמו לשכח צערו והכא אסרו יין כי אם ישתה ישכח רישו ומצוה שיזכור חורבן הבית ויצטער עליו הלכך מטעם זה (ג) יש לאסור אפי' עופות כמו בשר ובסמ"ק כתב עתה שרוב מאכל שלנו בשר לאחר שעברו עליו שתי ימים נראה שאסור ומותר לשתות יין מגיתו דהיינו תוך ג' ימים לדריכתו ושתי תבשילין כתב רבי' האי גאון כגון אורז ועדשים שהם ב' מינין והרי"ץ גיאת כתב כל שתי תבשילין הוא דרך כבוד ואסרו חכמים אפילו מין אחד של קטניות או מין אחד של ירק ואצ"ל ב' מינין וכ"כ הרמב"ן ונוהגים בצרפת ליתן כמה מינים בקדירה א' דכיון שמתבשל יחד נקרא הכל תבשיל אחד ובאשכנז מחמירין ונראה דאפי' לדברי המחמירין דבר שדרכו בכך כל השנה כגון אפונין שנותנין בהם בצלים וביצים שרי כתב א"א הרא"ש ז"ל י"א דווקא ב' תבשילין מדבר שאינו נאכל כמו שהוא חי אבל דבר הנאכל כמו שהוא חי כגון חלב וגבינה ודג מליח יבש לא מקרי תבשיל והראב"ד כתב דאפילו תבשיל מגבינה נקראת תבשיל והכי

ב"י

ומ"ש דבשר עוף שרי בסעודה מפסקת כ"כ המרדכי בתחלת מ"ק בשם אבי"ה ורשב"ט ומיהו כתב בשמם דלדידן דנהיגינן איסור מר"ח אסור אפילו בשר עוף או בשר מליח ויין תוסס וכ"כ בהג"א סוף תעניות בשם א"ז וז"ל אע"פ שמתוך הלכה משמע שמותר לאכול בסעודה המפסקת בשר מליח או בשר עופות א וגדיים ולשתות יין תוסס מ"מ אין נכון לעשות כן ואיסור נמי איכא משום אל תטוש תורת אמך עכ"ל: ומ"ש רבינו ומותר לשתות יין כו' פשוט בגמרא פ' בתרא דתענית וכתב סמ"ק דגם בזה הלב נוטה לאסו' וכן נהגו עכ"ל וכבר כתבתי בסמוך שכן כתב המרדכי והג"א: ומ"ש ושני תבשילין כתב רבינו האיי וכו' ובאשכנז מחמיר הכל שם בפסקי הרא"ש וביאור הדברים שרבי' האיי סובר דלא אסרו אלא שני תבשילין משני מינין כל תבשיל ממין א' אבל אם בישל ממין אחד בב' קדירות מותר והרי"ץ גיאות חולק ואומר דגם זה אסור וכתב הרמב"ן דכדברי הרי"ץ גיאות עיקר דכל שני מיני קדירה או אילפס אסורים וכם שנקראים תבשיל בתלמוד בכל מקום אבל ב' מינים שבקדירה אחת תבשיל אחד הוא ויש שמחמירין לאסור בב' מינים בקדירה אחת ואפי' בדג וביצה שעליו ואותך קפלוט תחת הדג מפני שהם קרויין ב' תבשילים לענין עירוב ואינו כן קל הוא לענין עירוב ואינו לענין ט"ב עכ"ל בתורת האדם והר"ן כתב בסוף תעניות שיש מהגאונים הראשונים שלמידין דין ב' תבשילין לענין ט"ב מדינן לענין עירובי תבשילין ומתוך הדברים האלו יתבאר לך מ"ש רבינו ונראה דאפי' לדברי המחמירין דבר שדרכו כך כל השנה וכו' שרי אינו כן שהרי דג וביצה שעליו דרכו בכך כל השנה ואפ"ה איכא מאן דאסר ומ"מ לענין מעשה כדאי הוא הרמב"ן לסמוך עליו שדחה סברת המחמירים (א):

כתב א"א הרא"ש ז"ל דוקא ב' תבשילין וכו' עד והכי מסתבר בפ"ב דתעניות ופי' הטעם דמסתבר הכי דלא שייך לחלק בין נאכל כשהוא חי ובין אינו נאכל כמו שהוא חי כלו' הוא הטעם אלא דבריבוי תבשילין יש כבוד ותענוג וכן עושין תבשילין טובים מדבר שנאכל כמו שהוא חי כמו מדבר שאין נאכל כמות שהוא חי וגם הגמיי' כתבו דדבר הנאכל חי בשלו מיקרי תבשיל וכ"כ המרדכי בהלכות ט' באב שבתחלת מ"ק בשם סמ"ג והר"ן כתב בסוף תעניות דעת הרמב"ן שכל מה שמתבשל בקדירה אחת אפילו שלענין עירוב נידונין כשני תבשילין כאן אינו אלא כתבשיל אחד לפי שאינו דרך חשיבות אלא במתבשל בפני עצמו ויש מתירין לפי שטה זו לאכול מיני פירות מבושלים כל שהן נאכלים כמות שהן חיין ושמם הראשון עליהם אע"פ שאמרו בירושלמי כל שהוא נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי עו"ג וסומכין בו משום עירוב תבשילין שכבר אמרנו שאין למדין בזה מדין עירובי תבשילין אלא שהרמב"ן ז"ל לא כתב היתר בפירות אלא בחיין עכ"ל: ומ"ש

ב"ח

ומ"ש מפרש בגמרא כל זמן שהוא כשלמים פי' התוס' והסמ"ג דהיינו משעת שחיטתו אבל רש"י והר"ן וה"ה פירשו דאשהה במלח קאי וכן מבואר ברמב"ם בה' ממרים כמו שאכתוב בסמוך בס"ד: ומ"ש אבל מכאן ואילך נתבטל טעמו זהו מפרש"י שם בגמרא: ומ"ש ואבי העזרי פי' משום דבשלמים כתיב שמחה וכו' היינו לומר דאבי העזרי חולק אפירוש זה וס"ל דאעפ"י דאין הטעם נתבטל ומשובח הוא ויש בו מעדן ותענוג אפ"ה מותר משום דלית ביה משום שמחה והוי כמו שאר מיני מעדנים שעושין מדגים וחמאה וחלב ומש"ה נמי גבי בן סורר ומורה אינו חייב כיון דלית ביה משום שמחה לא ממשיך בתריה ומשום האי טעמא נמי אכל בשר עוף אינו נעשה בן סורר ומורה ואע"ג דמעדן ותענוג הוא וכדגרסי' פ"ק דחגיגה כו' וממילא לענין ט' באב נמי שרי בשר עוף כיון דלית ביה שמחה ורבינו השיג על זה וס"ל דכל מה שהוא מעדן ותענוג אסור ואפילו אבל אחר מצוה להשקותו יין כו' יש לדקדק דהבשר גופיה הו"ל להביא ראייה שהרי אבל אע"פ שאסור בכל מיני שמחה הותר בבשר: ומ"ש דלענין ט' באב אסור גם בבשר אלא ודאי כדי להרבות אבל וצ"ל דעדיף ליה טפי למידק מיין דאפי' מצוה הוא באבל להשקותו ואפילו הכי לענין ט' באב אסרוהו · אבל בבשר ליכא מצוה אפי' בשאר אבל ומ"מ אין הוכחתו ברורה ולע"ד שלפי סברתו גם שאר מאכל שהוא מעדן ותענוג כמו של חלב או של דגים כיוצא נמי יהא אסור כדי להרבות אבל אלא ודאי לא אסרו אלא בשר ויין שבמגלה כתוב אבלס לשון שמחה וכן משמע פשט לשון התלמוד בפ' בן סורר ומורה דקאמר התם משום שמחה הוא וכו' וכמ"ש בסמוך וה"ה בשר דגים ובשר עופות נמי שרי לדין התלמוד כדברי ראבי"ה ועיקר ומ"מ צ"ע לבאר מ"ש ראבי"ה ואמרינן נמי גבי בן סורר ומורה דאינו חייב אלא בבשר שהוא כשלמים כו' ובפ' בן סורר ומורה מבואר להדיא איפכא והכי איתא התם רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אכל בשר מלוח ושתה יין מגתו אינו נעשה בן סורר ומורה: תנן התם ערב ט' באב לא יאכל וכו' תנא אבל אוכל הוא בשר מליח וכו' עד כמה אמר ר"ח בר כהנא כ"ז שהוא כשלמים כו' הכא מאי התם משום שמחה הוא כ"ז שהוא כשלמים נמי אית ביה משום שמחה הכא משום אמשוכי הוא וכל שהוא לא מימשך ויין עד מ' יום אלמא דלגבי בן סורר ומורה אפי' יש בו משום שמחה אינו נעשה בן סורר ומורה דלא מימשך ואפי' מסעבר לילה אחת מפיג טעמא ולא חשיב וה"ה בעופות איכא למימר נמי דאיכא שמחה אלא דלא חשיב ולא מימשך וצ"ל דראבי"ה מפרש מאי דקאמר בגמרא הכא מאי בלשון קושיא הוא והכי קא קשיא ליה ארבה ורב יוסף מאחר דלענין ט' באב בשר מליח ויין מגתו לא אקרי בשר ויין כדתניא בברייתא א"כ ה"ה ודאי לענין בן סורר ומורה לא אקרי בשר ויין ותדע לך שכן הוא מדרב חנינא בר כהנא שנתן שיעור למה ששנינו לענין ט' באב ולא נתן שיעור למה ששנינו לענין בן סורר ומורה אלא ודאי דדין אחד להם א"כ רבה ורב יוסף מאי אתו לאשמעינן וזהו שאמר הכא מאי כלומר הכא מאי סברא איכא למימר דליהוי ביה שיעור אחר מלענין ט' באב דאיצטריך רבה ורב יוסף להשמיענו · ומשני התם משום שמחה כו' פי' רבה ורב יוסף סבירא להו הך סברא אבל רב חנינא בר כהנא לא ס"ל כוותייהו אלא הכל שוה ודין אחד להם והילכתא כותיה דמשום שמחה הוא גם בשר עוף טעמא משום שמחה הוא גם הרמב"ם בפ' י"ז מה' ממרים פסק כן לענין בן סורר ומורה וז"ל וכן אם אכל בשר מליח כיום הג' למליחתו או שתה יין מגתו פטור כו' וכדברי ראבי"ה והיינו כרב חנינא בר כהנא ודעתם עיקר וכ"כ בהג"ה אשיר"י משם הא"ז ובמרדכי בשם רשב"ט ולא כדעת רבינו שהוא יחיד ומיהו לפי המנהג הכל אסור אף מר"ח ומ"מ איכא נפקותא בדבר למי שאי אפשר לו לאכול חלב רק בשר יאכל בשר עוף כיון דמן ההלכה אין איסור רק בבשר בהמה גם לסעודה המפסקת: ונראה דאפי' לדברי המחמירין כו' הב"י הביא מ"ש הרמב"ן דיש מחמירין לאסור בב' מינין בקדרה אחת ואפילו בדג וביצה שעליו וכו' ומפני זה השיג על דברי רבינו וכו' שהרי דג וביצה שעליו דרכו בכך כל השנה ואפילו הכי איכא מאן דאסר ולעד"נ דרבינו ס"ל דוקא כגון אפונין שאין ממשות הבצים והבצלים נראה שהכל מתערב ונימוח ברוטב שבו דהשתא האפונין הם עיקר התבשיל והבצים בטלים הן במיעוטן ברוטב ואין כאן ב' תבשילין אבל בדג וביצה שעליו או אותך קפלוט

דרכי משה

תקנב (א) כתב המרדכי הל' ט"ב דצלי מיקרי בישול

ובן

פרישה

סי' תקנב (א) שלא עבר עליו יותר משני ימים ולילה אחד כו' שהו' וסמ"ק כתבו דמשעת שחיטה מיכן הני שתי ימים אבל לרש"י ור"ן ור"מ פירשו דאשהה במלח קאי ב"י ול"ע לפרש"י דהא אמרו בגמרא כל זמן שהוא כשלמים א"כ אפילו לא במלח הבשר נמי יהא מותר דהא ודאי בשלמים היה נותר אחר ב' ימים ולילה א' בין נמלח בין לא נמלח ע"כ נראה לע"ד דגם רש"י ס"ל אפילו בלא מלח נמי הוא מותר לאכלו אחר ב"י דטפי מתקלקל כשהוא מונח בלא מלח מכשהוא מונח במלח דהא ברית כרותה למלח שהוא מקיים כל דבר שנמלח בו ולרבותא נקטו בשר מליח ושמעתי מפרשים הא דתניא בפ' בתרא דתענית ד' ל' ע"א דמותר לאכול בשר מליח וכל הפוסקים הנמשכים אחריו דר"ל מליח יבשה וחריבה פ"ד ארץ מליחה לא תשב דלאחר ששהה ב' ימים משחיטתו כבר כלה ממנו לחלוחיתו וזהו כוונת התוס' ולסמ"ק אבל לפי' ר"י ז"א דבהדיא פרש"י שם בגמרא דלא הויא בשר מלוח עד שיהא במלח ב' ימים אלמא דפי' בשר מלוח בשר שנמלח וכן משמע בר"ן שם · אבל לפי מ"ש ר"ל אפילו מלח וק"ל וכן התו' לא הזכירו שם מלח משמע דל"ד מלח ע"ש:

(ב) שיש בו שמחה וממשיך בתריה עיין בפ' בן סורר ומורה דמשמע בהדיא שבן סורר ומורה אינו חייב על בשר ששהה לילה אחת שאז אינו ממשיך וז"ל רא"פ בהגהותיו בפ' בן סורר ומורה אמרי' התם בערב ט' באב משום שמחה וכל זמן שהוא כשלמים נמי אית ביה שמחה כאן גבי סורר ומורה משום אמשוכי הוא ובכל שהוא לא ממשיך ופירש"י בכל שהוא מסעבר לילה אחת מפיג טעמא ולא חשיב וזהו דלא כהפנים וע"כ הפנים אינו נכון ע"ש ואמנם עכ"ל והביאו מו"ז ז"ל ולעד"נ דלק"מ דהאבי העזרי דבא להוכיח בזה דאין איסור באכילת בשר עוף משום דלית ביה תורת שמחה ולא תורת אמשוכי כמו שיש בשאר בשר והוכיח זה מבן סורר ומורה דממה שאדם יוצא י"ח שמחה ברגל מתרווייהו יחד וה"פ מדאמרי' גבי סורר ומורה דאבשר עוף אינו נעשה בן סורר ומורה ש"מ דלית ביה אמשוכי דהיינו לומר שיש בו תענוג גדול באכילת בשר עוף ומ"מ אינו כדאי לאכלו בע"ט באב והוכיח מדאמר הכא דלא נעשה בו בן סורר ומורה ש"מ דלית בו תענוג יתירא דניקום שנמשך ע"י וא"ת אף שאין בו תענוג לאמשוכי ע"י מ"מ יש בו שמחה ע"ז מייתי ראייה דחגיגה דלית בבשר עוף משום שמחה וזה שסיים וכתב אבל הכי משמע דה"ה נמי בסעודה המפסקת שרי והכי הלעת דבריו מדאמר רבא גבי דין בן סורר ומורה שאינו חייב אלא בבשר שהוא כשלמים וממשיך בתריה קאמר דאבשר עוף ג"כ אינו נעשה בן סורר ומורה והיינו ע"כ מטעם דאינו נמשך בתרים והוא אינו חייב אלא אבשר הנמשך בתריה וממילא צריך להיות בו שמחה שבכלל מאתים מנה דהא אמרינן שם דהשמחה היא כל זמן שהיא כשלמים דהיינו שני ימים ולילה אחד ובן סורר ומורה אינו נעשה אלא כל זמן שלא עבר עליו לילה ראשונה והא דנקט בלישניה בבן סורר דתליא בשמחה משום דהאבי העזרי קאי אדלעיל מיניה דמה שהתירו לאכול בשר מליח בסעודה המפסקת לאו מטעם דנתבטל טעמו לחוד אלא משום דלית ביה שמחה וכיון שכן דבעי' בשר שיהא בו שמחה ממילא נשמע דבבשר עוף ג"כ מותר דהא בבן סורר ומורה דבעי' גבי שמחה ואמשוכי מותר בבשר עוף וברגל אינו יוצאים בעופות וכמ"ש לעיל וק"ל ולפ"ז היה כ"ל למחוק ו"ו מומר רבא ולגרוס אמר רבא וז"ל הגמרא בפ' בן סורר ומורה ד' ע"א רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אכל בשר מליח ושתה יין מגתו אינו נעשה בו בן סורר ומורה תנן התם כו' עד ערב ט' באב אוכל אדם בשר מליח ושותה יין מגתו בשר מליח עד כמה כ"ז שהוא כשלמי' ויין מגתו עד כמה כל זמן שהוא תוסס הכא מאי ומסיק התם דמשום שמחה כו' כדלעיל · ומ"ש נמי נקט אבי העזרי בלישניה משום שמחה לאשמעי' מטעם בשר מליח משום דאינו נזכר שם בסוף מסכת תענית הטעם דצריך להיות דומיא דשלמים אי משום שמחה או משום דאין בו עוד טעם יוצאין י"ח פי' משום שמחת י"ט · בנדרים שהוא בשר בהמה וז"ל המשנה ישראל יוצאין י"ח בנדרים ונדבות ובמעשר בהמה והכהנים בחטאות ואשמות ובבכור וחזה ושוק אבל לא בעופות ולא במנחות ע"ש בפרש"י:

(ג) ויש לאסור אפי' עופות כמו שאר בשר פי' על עופות לבד הוא חולק דנהי שאין בו שמחה

חדושי הגהות

תקנב א ט"ס יש כאן עיין מג"א סק"ב : כ ר"ל לפי דעת הבעיין דבעי בסנהדרין (ע') גבי בן סורר ומורה אי הוי נמי ריגיה כמו ט"ב דכל שהוא כבשר שלמים חייב הוי מעט משום

קפלוט תחת הדג שכל א' בעין וניכר בפני עצמו חשוב תבשיל כמו הדג ואף ע"ג דדרכו בכך : **ומ"ש** ובירקו' ופירות וכו' כ"כ הרמב"ן ומשמע אבל במבושלין אסו' וכ"כ הר"ן לדעתו וכ"כ הסמ"ג בשם ריב"א וזה עולה כדעת הראב"ד דאפילו דבר שנאכל כמות שהוא חי מקרי תבשיל גם הסמ"ק הוכיח כן מדברי ריב"א ע"ש וכן האגודה הביא דברי סה"מ לענין תפוחים וכתב אח"כ וכן נהגו שלא לשתות שכר ועיין בתשובת מהר"ש לורי"א בדין שכר :

ומ"ש וכל זה בסעודה שמפסיק בה וכו' אכל מה שכתוב בסי' זה קאמר דאינו נוהג אלא בסעודה שמפסיק בה ואף מ"ש הרמב"ם מימינו לא אכלנו כו' אינו אלא בסעודה שמפסיק בה דאילו בסעודה שאינו מפסיק בה אין שם מנהג ולא חסידות שלא לאכול תבשיל ואפי' כמה מיני תבשילין :

וכתב הרמב"ן ומסתברא סעודה המפסיק בה שאין דעתו עוד לאכול אחריה סעודת קבע כן מבואר בסוגיא דקאמר רב יהודה ל"ש אלא בסעודה שמפסיק בה אבל בסעודה שאינו מפסיק בה מותר וא"כ הסועד ערב ט"ב אם עתיד לסעוד סעודה אחרת מותר לאכול בשר ולשתות יין וכו' אלמא דוקא כשעתיד לאכול סעודה אחרת שהוא קבועה הא לאו הכי אסור ודבר פשוט הוא שמ"ש הרמב"ן לא כאלו שבטנם בטן רשעים אוכלים בשר כו' שדבריו אלה לפי המנהג ספרד שנוהגין לאכול בשר כל היום כדין התלמוד ולא פשט ביניהם המנהג שכתב הסמ"ג שלא לאכול בשר כל היום כולו וכמ"ש הב"י אלא ודאי שיש לקרא תגר גם לפי מנהגינו שלא לאכול בשר אם אוכלין אחר חצות סעודה גמורה ברבוי תבשילין ואח"כ אוכלין עראי דהוי בכלל בטן רשעים ואע"ג שאין עוברין באיסור בשר ויין שאסרו לסעודה המפסקת מכל מקום עוברין על איסור ב' תבשילין שאסרו לסעודה המפסקת שהרי אין אחריה סעודת קבע ולכן ירא שמים לא יאכל אחר חצות

והכי מסתבר ע"כ ובירקות ופירות מותר ללפת בהן הפת כשהן חיין אפילו כמה מינין : ויש מקומות שנוהגין להפסיק בעדשים שהוא סימן לאבילות מה עדשה זו גלגל אף אבילות גלגל הוא שחוזר בעולם ומה עדשה זו אין לה פה אף אבל אין לו פה שאין לו להרבות בדיבור ובאשכנז נוהגין לאכול ביצים שהוא ג"כ סימן לאבילות לכך אין אוכלין תבשיל אחר בסעודה המפסקת וכל זה למי שא"א אבל למי שאפשר (ד) יחמיר על עצמו כר"י בר' אלעאי שבעט"ב היו מביאין לו פת חריבה במלח ויושב בין תנור לכירים ושותה קיתון של מים ודומה לו כמי שמתו מוטל לפניו כתב אבי העזרי (ס) מיבעי ליה לאינש לשנויי שאם היה רגיל לסעוד בי' בני אדם יסעוד בה' שבזה מודה ת"ק לרשב"ג (ו) וישב על גבי קרקע ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא יאכל ב' תבשילין ויש פרושים שמונעין עצמן מכל לפתן אלא פת במלח ומים במשורה כמו רבי יצחק בר' מנחם ויש אוכלין ביצה לבדה שהיא מאכל אבל כמו רבי יצחק בר"י ע"כ וכ"כ הרמב"ם ז"ל מימינו לא אכלנו אפילו תבשיל של עדשים בעט"ב אא"כ בא בשבת כתב בתשובה שרבי' משולם אכל בעט"ב עם ג' בני אדם ולא בירך בזימון אלא בירך לבדו וכן נהג ר"י ואני תמה דאפי' אבל חייב בזימון וא"א הרא"ש ז"ל היה נוהג לאכול לבדו בסעודה המפסקת להתבודד וכל זה בסעודה שמפסיק בה וכשהיא אחר חצות אבל אם היה קודם חצות או אחר חצות ודעתו לאכול עוד אחרי כן שרי וכתב הרמב"ן סעודה המפסיק בה שאין דעתו עוד לאכול אחריה סעודת קבע אע"פ שדעתו לאכול אחריה עראי לא כאלו שבטנם בטן רשעים אוכלין בשר ושותין יין ומשתכרין (ז) ואח"כ אוכלין עראי כדי להפסיק באבילה שאין בה בשר ויין ואם חל ט"ב באחד בשבת או שחל בשבת ונדחה לאחד בשבת אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת ומעלה על שלחנו אפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו כתב רב שר שלום ט"ב שחל ביום א' או בשבת ונדחה ליום א' שפיר

ומ"ש רבי' ובירקות ופירות וכו' כ"כ הרמב"ן ז"ל בתה"א : **ומ"ש** ובאשכנז נוהגים לאכול ביצים וכו' וכ"כ הרא"ש בסוף תעניות ובהגהות מיימון כ' שאוכלים ביצים קרים וקשים : **ומ"ש** וכל זה למי שא"א אבל למי שאפש' יחמיר על עצמו כר' יהודה בר אילעאי וכו' הא דר' יהודה בר אילעאי איתא בסוף תעניות (ל ·) וז"ל הרמב"ם בפ"ה חסידים הראשונים כך היתה מדתן ערב ט' באב היו מביאין לו לאדם לבדו פת חריבה במלח ושורה במים ויושב בין תנור וכירים ואוכלה ושותה עליה קיתון של מים בדאגה ובשממון ובכייה כמי שמתו מוטל לפניו כזה ראוי לעשות לחכמים או קרוב לזה ומימינו לא אכלנו עט"ב תבשיל אפילו של עדשים אא"כ היה בשבת עכ"ל כתב הגהות מיימון ודומה כמי שמתו מוטל לפניו לכך נהגו לישב על גבי קרקע בסעודה המפסקת וכ"כ התוספות צריך לשנות מקומו שהוא רגיל לאכול כמו שהיה מנהג ר' יהודה בר אילעאי שישב ואכל ערב ט"ב בין תנור וכירים מקום שהיה מנוול ע"כ וכתב בת"ה דבסעודה המפסק' צריך לישב על גבי קרקע ואפ"ה אינו צריך לחלוץ מנעליו (ב) דהא דבעינן בה ישיבת קרקע לא מטעם אבילות הוא אלא טעמא משום דבעי' סעודה ענייה ושפלה דבהכי חשיבא שפלה וענייה כדאמרינן בכמה דוכתי להשיבות סעודה מיסב ואוכל ולדידן דלא נהגינן לעולם בהיסיבה אין שפלות הסעודה ניכר אלא בישיבה על גבי קרקע ומ"ש שא"צ לחלוץ מנעליו מבואר בדברי הרמב"ן שכתב רבינו בסי' שאחר זה · גרסינן בירושלמי בסוף תענית רב מן דהוה אכיל כל צרכו הוה צבע פסתיה אקוטמא כלומר היה מטבל פת באפר ואמר זו סעודת ט"ב לקיים מה שנאמר ויגרס בחצץ שיני וכתב הרמב"ן בת"ה וגם הגהות מיימון כתבוהו אלא שכתב ר"י בר אלעי במקו' רב : **כתב** אבי"ה איבעי ליה לשנויי שאם היה רגיל לסעוד בי' בני אדם יסעוד בה' שבזה מודה ת"ק לרשב"ג פי' דהתם בגמרא (ל:) מפ' רשב"ג דאמר ישנה כילד משנה שאם היה רגיל לאכול ג' תבשילין יאכל שנים היה רגיל לשתות עשר כוסות שותה ה' היה רגיל לסעוד בי' בני אדם יסעוד בה' ומפ' אבי"ה דלא פליג ת"ק ארשב"ג אלא בתבשילין וכוסות דלעולם אינו רשאי לאכול יותר מתבשיל א' וגם אינו רשאי לשתות אפילו כוס א' של יין אבל במאי דאמר שאם היה רגיל לסעוד בי' ב"א יסעוד בה' לא פליג ת"ק דהא ת"ק מחמיר טפי מדרשב"ג דלרשב"ג סגי בשינוי שיעור תבשילין ובכוסות ות"ק לא סגי ליה בשינוי אלא צריך שלא ישתה יין כלל ושלא יאכל יותר מתבשיל אחד וא"כ במאי דמחמיר רשב"ג דלא איירי ביה ת"ק משמע דלא פליג עליה אבל אין נראה שיהא כן דעת הרמב"ם שלא הזכיר כלל הא דאם היה רגיל לסעוד בעשרה יסעוד בה' ודברי אבי העזרי כתבם המרדכי בתחלת מ"ק · וכ"כ הרוקח וכ"כ מדברי התוס' שכתבו שצריך למעט בשתייתו שאם היה רגיל לשתות י' כוסות משכר או משקה אחר לא ישתה כי אם חמש וכתב עוד המרדכי בשם אבי"ה דלא פליג ת"ק בהא דקאמר רשב"ג באידך ברייתא אם היה רגיל לאכול אחר אכילה לנון או מליח הרשות בידו אע"ג דקאמר הרשות בידו מצוה להתנהג בפרישות ע"כ : **כתוב** בתשובה שרבינו משולם אכל בעט"ב עם ג' ב"א ולא בירך בזימון וכו' כ"כ הגה"מ וז"ל הנהיגו רבותינו וכ"כ רב שרירא גאון שנהגו שלא לזמן בג' בזו הסעודה אלא כל א' ישב לעצמו דכתיב ישב בדד וידום וכן נהגו ר"י ורבינו משולם לברך לעצמם אפילו כשאכלו עם ג' ב"א וכנון הוא שלא ישבו ג' יחד לאכול שלא יתחייבו בזימון אלא כל אחד ישב בדד וידום ויברך לעצמו ע"כ וכיוצא בזה כתוב בהג"א בסוף תעניות : **וכל** זה בסעודה שמפסיק בה וכשהיא אחר חצות כו' בפ' בתרא דתעניות (שם ·) אהא דתנן עט"ב לא יאכל אדם ב' תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין א"ר יהודה ל"ש אלא משש שעות ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר וא"ר יהודה לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה אבל בסעודה שאינו מפסיק בה מותר ותרווייהו לקולא כתב סמ"ג כבר נהגו כל ישראל שלא לאכול שום בשר ושלא לשתות שום יין כל היום כולו ע"כ ולא פשט מנהג זה בינינו להמון העם (ג) : **וכתב** הרמב"ן סעודה המפסיק בה שאין דעתו עוד לאכול אחריה סעודת קבע וכו' כך כתב בספר ת"ה · וכ"כ הר"ן בפרק בתרא דתעניות וכתב דהכי דייק לישנא דברייתא כתבו הג"א בסוף מסכת תענית יחיד שקבל עליו תענית ב' וה' כל ימות השנה ואירע עט"ב להיות בשני מתפלל מנחה ואוכל סעודה המפסקת טרם יבא השמש (ד) וכ"כ האגור בשם שבלי הלקט ויהיב טעמא משום דקי"ל כמ"ד מתענין לשעות וכ"כ בהגהות מרדכי דמ"ק · וכתב בתה"ד סימן ער"ה אחד מן הגדולים העתיק מתשובת הרא"ש מי שנדר להתענות ב' וה' ואירע ט"ב ביום ג' ישאל על נדרו או ילוה תעניתו ויפרענו ובא"ז כתוב בנימוקי רב שרירא שסועד טרם יבא השמש דקי"ל מתענין לשעות ומתפללין מנחה תפלת תענית וצריך להתפלל מנחה ואח"כ סועד כתבו הגה"מ נהגו שלא לומר תחינות בעט"ב במנחה משום דאקרי מועד : **ואם** חל ט"ב בא' בשבת או שחל בשבת ונדחה לא' בשבת אוכל בשר ושותה יין וכו' ברייתא בפ"ב דתעניות (כ"ט ·) :

כתב רב שר שלום ט"ב שחל להיות ביום א' או בשבת ונדחה ליום א' שפיר דמי למיכל בשרא וכו' ואפילו בשבת אין אנו אוכלין בשר ושותין יין וליכא דאפי' דנקט אפשר דה"ק לא מיבעיא כשחל להיות בא' בשבת דהשתא התענית קבוע בזמנו וחמיר טובא אלא אפילו כשחל להיות בשבת ונדחה דהשתא כיון שאין התעניות קבוע בזמנו לא חמיר כולי האי דביום השבת שהוא זמנו אינו חל כלל אפ"ה אין אנו אוכלין בשר ושותין יין בסעודה מפסקת · ואפשר דהאי ואפי' אינו מדוייק כאילו כתוב ואף בשבת אין אנו אוכלים בשר ושותין יין בסעודה המפסקת וכך מצאתי בסמ"ק וז"ל אבל אנו אין אנו רגילין בכך ואף בשבת אין אנו אוכלין בשר ושותין יין

דרכי משה

(ב) וכן המנהג דלא כמנהג מהרא"ק שכתב דצריך לחלצם : (ג) וכבר כתבתי לעיל סימן תקנ"א שהמנהג פשוט במדינות אלו שלא לאכול בשר ולשתות יין מר"ח רק לדבר מצוה שרי וכתוב באגודה דאין לשתות שכר בסעודה המפסקת ואין נוהגין כן · כתב מהרי"ל בעט"ב אוכלין סעודה השייכה ללילה קודם מנחה ואחר כך הולכין לב"ה ומתפללין מנחה וחוזרין ואוכלין סעודה המפסקת עכ"ל וכ"ה דמנהג אך טוב לאכול אותה סעודה קודם חצות או שלא יאכל כדי שבעו ויהא בדעתו לאכול עוד סעודה קבוע שלא יהיה בכלל אותן שכתב הרמב"ן דהוה בטנם בטן רשעים ונוהגין בכל המקומות להרבות קצת בסעודה זו שאוכלין קודם מנחה רק נזהרין מבשר ויין זהו מנהג של רוב העם חוץ מהמדקדקים שנזהרים גם בסעודה זו למעט באכילתו ונ"ל טעם המנהג דס"ל דלא מקרו בטן רשעים רק כשאוכלין בשר ויין אבל בשאר מינים יש להרבות דומיא דעי"כ שמרבין בסעודה כדי שיוכלו להתענות ולא יזיק להם התענית וראיה קצת ממדרש איכה רבתי דאמר ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר אלו ישראל שאוכלין ושותין ומשתכרין בעט"ב ואחר כך קורין איכה עכ"ל אבל מ"מ שומר נפשו ירחק מזה כי כדאי הוא בית אלהינו לאבד עליו סעודה א' בשנה ודי שיאכל האדם כדי צרכו כמו שאר העם שמתענין ולא להרבות בסעודה כלל וכתוב (ד) ובמהרי"ל וכן אם התענה תענית חלום :

דרישה

(ו) **וישב** על גבי קרקע כו' אבל לא יחלוץ מנעליו כמ"ש בסמוך בשם הרמב"ן בסי' תקנ"ב וכ"כ בת"ה וביאר הטעם דהא דיושבים בסעודה זו ע"ג קרקע לאו משום אבילות הוא אלא משום דבעי סעודה ענייה ושפלה : (ז) **ואח"כ** אוכלין עראי כו' שמעתי מפרשים דברי הרמב"ן דווקא אכילת עראי שאינו קובע לסעודה כלל הוא דאסור הא אם קובע עצמו כמו שאנו עושין שאנו נוטלין הידים ויושבין על הארץ ומברכין ברכת המזון שרי ומדקדקין בו מלשון הרמב"ן שכתב שאין דעתו עוד לאכול משמע הא אם דעתו עוד לאכול אף שכבר שבע מאכילה ראשונה ש"ד · ולעד"נ דוח ליתא דא"כ מאי קמ"ל הרמב"ן פשיטא הא סעודה מפסקת אמו"ל והא דקאמר ואין דעתו עוד לאכול ר"ל שאוכל תחלה כל שבעו וממילא אף שאוכל אח"כ מקרי אכילה גסה ולא סתם אכילה · וז"ל מ"ו לא כאלו שבטנם בטן רשעים אוכלים בשר כו' מדבר למנהג מקומות שהיו אוכלין בבשר בע"ט באב רק שבסעודה מפסקת לא היו אוכלין בדין התלמוד וס"ס לדידן נמי בריבוי המעדנים אפילו הן של מיני חלב עכ"ל : אין

שמחה ממש ולא נתקיים בו ושמחת בחגיך מ"מ מעדן הן ותענוג אבל בשר מליח לאחר זמנו שאין בו שמחה אין בו מעדן ותענוג ושרי כמו שאר כל מאכל ומ"ה כתב אח"כ ובסמ"ק כתב שרוב מאכל שלנו בשר כו' ר"ל אפילו אין בו שמחה מ"מ הוא עונג ומעדן שהוא רוב מאכל שלנו ואסור כמו עופות מ"ו :

(ד) **יחמיר** על עצמו כו' בהגהות מיימוני"י כתב שהיה טובל פתו בעפר לאחר שגמר אכילתו מפת חריבה במלח היה אוכל מעט ממנה ואמר זו סעודת ט' באב לקיים מה שנאמר ויגרס בחצץ שיני : (ס) **מיבעי** ליה לאיניש לשנויי כו' וכתבו התו' שצריך למעט בשתייתו שאם רגיל לשתות עשרה כוסות משכר או משקה אחר לא ישתה כ"א חמש וכתב עוד במרדכי בשם אבי"ה שאם הוא רגיל לאכול אחר סעודתו לנון או מליח מצוה להתנהג בפרישות ושבזה מודה ת"ק לרשב"ג שהרי אפי' במה שמקיל רשב"ג מחמיר ת"ק ושלא יאכל ב' תבשילין כדלעיל כ"ש שמחמיר במה שמחמיר בו רשב"ג ולא איירי בו ת"ק :

חדושי הנהות

משום שכשהוא כשלמים יש בו שמחה וממשיך בתריה אבל לא קאי למסקנא הכי דמסיק התם דגבי ט"ב הטעם משום שמחה אבל בבן סורר הטעם משום אמשוכי ובכל שהוא לא מימשך ולא הביא ראבי"ה ד' הבעיין אלא ללמוד ממנו שבעיין רצה לדמות דין עט"ב לדין בן סורר ומורה גבלל דס"ל כשם שבשר עוף אין בן סורר ומורה חייב עליו בעט"ב נמי שרי (מהרל"ה) :

צ"ל

שפיר דמי למיכל בשרא ולמשתי יין אבל אנו (ח) אין אנו רגילין כך ואפי' בשבת אין אנו אוכלין בשר ושותין יין בסעודה המפסקת משום חורבן הבית וכ"כ אבי העזרי ויש נוהגין שאין אוכלין בשר ואין שותין המרא בסעודה המפסקת שאין חובה להעלות על שולחנו בסעודת שלמה אך רשאי לעשות כן וסעודה שלישית יכול לקיים קודם סעודה המפסקת ע"כ ונ"ל דכיון שנמנע מלאכול בשר ולשתות יין משום אבל הוא אסור כדמוכח במ"ק (כג ·) דכל דבר שניכר בו שעושה אותו משום אבל אסור לעשותו בשבת וא"א הרא"ש ז"ל היה נוהג לאכול בשר ולשתות יין :

תקנג **כתב** הרמב"ן משהתחיל לאכול סעודה המפסקת מו' שעות ולמעלה אסור לרחוץ ולסוך כמו בט"ב עצמו וטעמא משום כיון שהתחיל באבילות אסור לרחוץ אע"ג דאכתי לא עייל ט"ב דהנאה דסיכה ורחיצה הנאה שלאחר שעה היא ונראה כרוחץ לצורך ט"ב אבל נעילת סנדל ושאר אבילות אין נוהגין עד שתחשך וכ' א"א הרא"ש ז"ל דבר תימה הוא שיהא מותר לאכול ולשתות ויהא אסור לרחוץ ולסוך : כתב הראב"ד כיון שהפסיק סעודתו חל עליו התענית מן הסתם ואסור לאכול ואפי' לרחוץ אע"פ שלא פירש מן הרחיצה כיון שהפסיק סעודתו ופירש ממנה ונאסר לו עוד לאכול נאסר נמי ברחיצה · וא"א הרא"ש והתוס' פירשו דאפי' לאחר שהפסיק יכול לחזור ולאכול וכ"כ רי"ף משום גאון לענין תענית צבור שפוסק מבע"י אע"פ שפסק חוזר ואוכל עד שיבא השמש וכתב הוא ומסתבר ה"מ דלא קבליה עליה לתענית אבל קבליה עליה איתסר למיכל ולמשתי וכתב הרמב"ן דלא שייך למימר קבלה אלא בי"ה שצריך להוסיף עליו מבע"י אבל בשאר תעניות אפי' ט"ב שבין השמשות שלו אסור אם נפסק ונמלך דבר פשוט הוא שחוזר ואוכל ע"כ ואין נראה לחלק דודאי קבלה אוסר בכל תענית שצריך להפסיק בו מבע"י :

תט

יין בסעודה המפסקת: **וכ"ב** אבי העזרי ויש נוהגין שאין אוכלין בשר ואין שותין המרא וכו' כן כתב המרדכי בריש מ"ק וכ"כ סמ"ג בשם גאון ומיהו אח"כ כ' שיש מי שסובר שאין להחמיר בדבר זה שלא לזלזל בכבוד שבת דכי קתני ומעלה על שלחנו וכו' ודאי בסעודה המפסקת קתני אמנם צריך להפסיק מבע"י כמו כשאירע בחול ע"כ · כתבו הג"מ יש גדולים שנהגו כשחל ט"ב במ"ש שאוכלין אחר סעודה שלישית בין מנחה למעריב סעודה אחרת ואוכלין ביצים ושותין מים ואין מברכין נחמינו והר"ס לא חש על זה המנהג ולא שינה בסעודותיו מאחר שבת וכן פשט המנהג כדברי הר"ם וכתב בהג"מ חדשות אמנם בבגדי שבת נהגו לשנות קצת בשבת ואין מחליפין כל בגדיהם שבת זו כבשאר שבתות להראות קצת סימני אבילות עכ"ל וכיוצא בזה כתוב במרדכי ריש מ"ק ולא נהגו כן כ' עוד הגה"מ מנהג לחלוץ מנעלים קודס התחלת תפלת ערבית ואם הוא שבת לא יחלוץ עד אחר ברכו לבד מש"צ שיחלוץ קודם מפני הטירוף ע"כ (ה) כשחל ט"ב במ"ש אם אומר נדקחך כתב רבינו בסי' תקנ"ט :

תקנג כתב הרמב"ן משהתחיל לאכול סעודה המפסקת משש שעות ולמעלה אסור לרחוץ ולסוך וכו' כ"כ בספר ת"ה וטעמו מדתניא בפ' דתעניות (ל ·) כל שהוא מחמת ט"ב אסור לאכול בשר ולשתות יין ואסור לרחוץ רבי ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כל זמן שמותר לאכול מותר לרחוץ פירוש כל שהוא מחמת ט"ב זהו הסעודה המפסיק בה שאסור לאכול בשר ולשתות יין ומכיון שקבל עליו מקצת אבילות אסור לרחוץ ואע"ג דאכתי לא עייל ט"ב רחילה הנאה דלאחר שעה הוא ונראה כרוחץ לט"ב ומש"ה אסור הא בנעילת הסנדל ובשאר דיני אבילות אינו נוהג אלא משתחשך ור' ישמעאל בר' יוסי לית ליה האי סברא אלא כ"ז שמותר לאכול דהיינו עד שתחשך מותר לרחוץ וליתנא דתוספתא כל שהוא מסעודת ט"ב אסור לאכול בשר וכו' ואסור לרחוץ ולסוך ור' ישמעאל בר' יוסי מתיר והלכתא כת"ק דסתמא תניא ורבי ישמעאל בר יוסי משום אביו יחידאה הוא ולא סבירא לן כוותיה עכ"ל והרי"ף לא הביא ברייתא זו בהלכותיו ותמהו עליו הרמב"ן והר"ן והעלו דמכי מתחיל בסעודה המפסיק בה מו' שעות ולמעלה אסור לרחוץ אפי' פניו ידיו ורגליו ואסור לסוך כט"ב עצמו · והרא"ש אחר שהביא בפ' בתרא דתענית כל דברי הרמב"ן כתב ולא כן עמא דבר ודבר תימא הוא שיהא מותר לאכול ולשתות ויהא אסור לרחוץ ולסוך והראב"ד פי' כל שהוא משום ט"ב כלו' סעודה המפסיק בה אסור לרחוץ משהפסיק כמו שאסור לאכול אפי' לא פירש כלו' מרחילה כיון שפירש מאכילה וחל עליו התענית לענין אכילה אסור גם ברחילה וכל שאינו משום ט"ב כגון תענית צבור אע"פ שמפסיק מבע"י מותר לאכול בשר ולשתו' יין בסעודה שהוא מפסיק בה ומותר לרחוץ ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כל שעה שמותר לאכול פי' אם לא היה מפסיק מותר לרחוץ ואע"פ שהפסיק מאכילה מותר ברחילה והני כתבתי לעיל בשם ר"י שאע"פ שהפסיק מותר לאכול והביא ראיה מעובדא דאיכא רבתי שר' יהודה בן בתירא אכל ערב י"ה אחר שהפסיק ואם כן גם לרחוץ ולסוך מותר וכן עמא דבר עכ"ל · וכ' הרמב"ן בשם הראב"ד שאע"פ שהוא סובר שכיון שהפסיק סעודתו אסור לשתות ולרחוץ אם התנה הנאו מועיל לרחילה ולשתות מים ואפי' לרחוץ כל גופו עד שקיעת החמה ודע שיש ט"ס בספרי רבינו וכך היא הנוסחא הנכונה כתב הראב"ד כיון שהפסיק סעודתו חל עליו התענית מן הסתם ואסור לאכול ואפי' לרחוץ אע"פ שלא פירש מן הרחילה כיון שהפסיק סעודהו ופירש ממנה ונאסר לו עוד לאכול נאסר נמי ברחילה וא"א

הלות סעודה בריבוי תבשילין שמה שנוהגין לאכול אח"כ סעודה המפסקת בפירות על הקרקע היא אכילת עראי ובעל נפש שאינו רוצה לשנות המנהג שכתוב בהגהת ש"ע ירבה בסעודה קודם חצות וכבר העיר על זה הרב מהר"ש לוריא בתשוב' סי' ל': **ונ"ל** דכיון דנמנע וכו' וכתב מהרש"ל על זה וז"ל סוף דבר בשבת אין לעשות אבילות כלל רק מה שנהגו להראות אבלות בעניין הבגדים שאין משנין כלל כי אם הכתונת משום עונג שבת וחפיפת הראש בחמין אסור אפי' לכבוד השבת כי אם בצוננין וכן המסקנא ועיקר עכ"ל ומיהו יש נוהגין היתר בחפיפת הראש ע"ל סימן תקל"א סי"ב · ונראה לי דמה שכתוב במרדכי הג"ה ופי' כתונת הוא מעיל ולא חלוק וכו' אינו עיקר ושוס תלמיד הגיהו לפי מה שנוהגין רוב האשכנזי' שלא לשנות החלוק הסמוך על בשרו לפיכך דחק לפרש כתונת הוא המעיל אבל העיקר שלא להראות אבלות בחלוק שעל בשרו · וכן נוהגים במלכותינו ועיין במהרי"ל ובתשו' שכתב מהר"ש לורי"א בזה :

כתב בש"ע סעיף י"א והוא מתשובת הרא"ש יחיד שקיבל עליו תענית בה"ב כל השנה ואירע ערב ט' באב להיות בשני ישאל על נדרו או ילוה תעניתו ויפרע ובהגהות ש"ע כתב דהגאונים סוברים דאין לו ללוות התענית דקבלת בה"ב כל השנה הו"ל יום זה כדלקמן בסי' תקס"ח דאין יכול ללות ולפרוע אע"פ שהוא מצער אלא צריך להתענות עד אחר תפילת המנחה ואוכל סעודה המפסקת קודם ביאת השמש ואסור לאכול יותר אלא סעודה המפסקת מפני נדרו וכן נוהגין ועיין בת"ה סימן רע"ח ובהגהות מרדכי דפוס גדול :

תקנג כתב הרמב"ן משהתחיל וכו' אע"ג דלפי מה שהעתיקו הרא"ש והר"ן לא הוזכר להדיא בדברי הרמב"ן משהתחיל מ"מ רבינו דקדק דלפי טעמו של הרמב"ן שכתב דכיון שהתחיל באבלות שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מחמת תשעה באב כך יש לו לנהוג אבלות שלא לרחוץ ושלא לסוך דכיון דהנאתם לאחר שעה ניהנו הוי כרוחץ לצורך ט' באב א"כ לפי טעם זה ודאי מיד משהתחיל לאכול סעודה המפסקת ונמנע מבשר ויין ושאר חומרות שבו אסור נמי לרחוץ ולסוך כמו בט' באב עצמו : ומ"מ הרא"ש שחולק עליו וכתב ודבר תימא הוא חולק נמי אהיכא שכבר פסק מסעודתו דמאחר דיכול לחזור ולאכול כל זמן שלא קבל עליו התענית לדעת הרא"ש והתוס' א"כ לדעת הרמב"ן שחוזר ואוכל עד חשיכה ה"ה נמי שמותר לרחוץ ולסוך כל אותן הזמן ומ"ש רבינו אדברי הראב"ד וא"א הרא"ש והתו' פירשו דאפי' לאחר שהפסיק יכול לחזור ולאכול היינו נמי לומר וכיון שמותר לאכול גם לרחוץ ולסוך מותר אע"פ שהפסיק מסעודתו וכ"כ הרא"ש להדיא בפסקיו ורבינו קיצר לפי שנסמך על מה שכתב תחלה ודבר תימא הוא ומבואר לפע"ד מדברי הרא"ש שלא חלק אהראב"ד אלא כל זמן שלא קבל עליו התענית אבל משקבל עליו התענית שאסור לו לאכול אסור נמי לרחוץ ולסוך אלא שמתוך תשובת מהר"ש לוריא סימן ל"ב יראה שהבין לדעת התוס' והרא"ש אפילו קבל עליו התענית מותר לו לרחוץ ולסוך ולא נהירא : **וכתב** הרמב"ן דלא שייך למימר קבלה כו' כ"כ בספר המלחמות בפ"ק דתעניו' גם בעל המאור נחלק על הרי"ף בדין זה מטעם אחר ע"ש וכתב שכן נמצא בפירוש בתשובה לרבינו האי גאון ז"ל וכמדומה שהמנהג להחמיר כדעת הרי"ף ואין לשנות וכך פסק גם הב"י להחמיר ועיין לקמן בסימן תר"ח כתבתי דהמנהג הוא שאף בקבלה בלב הוי קבלה ואסור לו לחזור ולאכול ע"ש :

ת"ר

הרא"ש והתוס' פירשו דאפי' לאחר שהפסיק יכול לחזור ולאכול וכ"כ רי"ף משום גאון לענין ת"צ : **ומ"ש** רבי' וכ"כ הרי"ף משום גאון לענין ת"צ שפוסק מבעוד יום וכו' עד איתסר למיכל ולמשתי בפ"ק דתעניות · והרמב"ם כ' בפ"ג כל תענית שאוכלין בה מבע"י אם אכל ופסק וגמר שלא לאכול אינו חוזר ואוכל אע"פ שיש שהות ביום וכתב הר' המגיד זו היא סברת ההלכות שכתבו ולענין תענית שפוסק בה מבע"י חזינן לגאון דקאמר הכי וכו' ולזה כתב רבינו אם אכל ושתה ופסק וגמר שלא לאכול וכו' לפי שאינו אסור אלא בשגמר שלא לאכול אבל אם לא גמר שלא לאכול ודאי אינו אסור והגמר הזה הוא קבלת התענית שהזכירו בהלכות ויש מן האחרונים שחלקו בזה ואמרו שאפילו פסק על דעת שלא לאכול חוזר ואוכל כל היום והביאו ראיה מעובדא דאיכה רבתי דר' יהודה בן בתירא אכל ערב י"ה אחר שהפסיק ואני אומר שאם כוונת ההלכות ורבי' היא בשקבל עליו בפירוש והוציא בשפתיו שלא יאכל עוד היום וקבל עליו תענית אין מן המדרש הזה תשובה עליהם עכ"ל ובאמת שכך נראה מדברי הרא"ש דלא אסר הרי"ף אלא בשקבל עליו בפירוש שלא יאכל עוד היום ואע"פ שבהגהות פירשו דברי הרמב"ם כפשטם דבגמר בדעתו שלא לאכול אסור אע"פ שלא קבל בפי' ודע שהגמ"י בפ"ג כתבו שהר"מ דחה אותה ראיה דר"י ב"ב שאותו מעשה היה בבקר ודקאמר אכלי ופסקי פירושו שבעתי כבר דאת"ל בער' היה ופי' אכלי ופסקי נתכוונתי שלא לאכול עוד היום א"כ הרי קבלו עליו והיאך חזר ואכל וכן פי' אבי"ה עכ"ל אבל סמ"ג הביא ראיה מההיא עובדא שאע"פ שפסק חוזר ואוכל עד שיבא השמש וכדברי ר"י : **ומ"ש** רבי' בשם הרמב"ן דלא שייך קבלה אלא בי"ה וכו' כ"כ שם הר"ן בשמו וגם הרב המגיד כ' בפ"ג דברי הרמב"ם וכתב שאע"פ שמדברי הרמב"ם נראה דת"צ יש להם תוספ' שהרי כתב שאוכלין ושותין בהם מבעוד יום כמו שעושין בלום כיפור דברי הרמב"ן נראין עיקר לא יהו חמורין אלו מט"ב שאין לו תוספת עכ"ל : **ומ"ש** רבינו ואין נראה לחלק דודאי קבלה אוסר בכל תענית שצריך להפסיק בו מבע"י י"ל דלא קשיא דהיכא דתוס' אסור מדינא כיון דתוספ' אין לו שיעור למעלה כל מה שהוא מוסיף לקבל עליו להתענות מכלל תוספת הוא ואסור משום דהוי כמרחיב זמן התוס' ובידו הוא להרחיבו אבל כל תענית א שאין לו תוס' כשמקבל עליו להתענות בסוף יום זה כיון שאכל ושתה בתחלת היום לא נוקרי תענית אפי' תענית שעות לא הוי כדעת הרא"ש שכ' רבינו בסי' תקס"ב ולענין הלכה נראה דלא נאסר מלאכול אלא כשקבל עליו בפי' שלא יאכל עוד היום כיון שהרי"ף סובר כן והרמב"ם אפשר שסובר כן ושאר מפרשים חוץ מהראב"ד סוברים כן ומיהו היכא שקבל בפירוש שלא לאכול אסור כמבואר בדברי הרי"ף ולא כדברי הרמב"ן כתב הרמב"ן בספר תורת האדם הקבלה שהזכיר הרי"ף אינו עמן אלא לי"ה מפני שיש לו תוספת אבל י"ל שהקבלה אוסרת עליו בזמן הזה שהוא משקיעת החמה והוא מפלג המנחה ולמעלה הואיל והוא יכול לעשותו תוספת ימים של תורה יכול נמי לעשותו כיום של דבריהם הואיל ורצה להוסיף אותו עליו ולעשותו כיום עצמו · כתב הרמב"ם בפ"ה ט' באב לילו כיומו לכל דבר ואין אוכלין אלא

דרכי משה

(ח) וכתוב במנהגים משום מהרא"ק ויש לשליח צבור לומר המבדיל בין קודש לחול קודם שיחלוץ מנעלים :

כתב

פרישה

(ח) אין אנו רגילין בכך ואפילו בשבת כו' עיין ב"י :

ונראה

חדושי הגהות

תקנג א צ"ל דס"ל לרבינו דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון וא"כ כל התעניות שהצריכו להפסיק מבעוד יום יכול לאסור עליהם מבעוד יום ולכן כל שקבל עליו אינו יכול לחזור בו (מהרל"ח) :

ר"ל

תקנד **תנו** רבנן כל המצות הנוהגות באבל נוהגות בט"ב אסור ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ואסור לקרות בתורה נביאים וכתובים ולשנות במשנה ובמדרש ובתלמוד בהלכות ובאגדות אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות ושונה הוא במקום שאינו רגיל לשנות דברי ר"מ מפני שהוא צער לו ר"י אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות ולא שונה במקום שאינו רגיל לשנות והלכתא כוותיה אבל קורא הוא באיוב ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן בטלים בו משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב באשכנז נוהגים לקרות פ' קרבו גוים לשמוע אחרי שקראו דברים הרעים שבירמיה וכתב הר"מ מרוטנבורק איני יודע מהיכן נהגו שקורין כמה פסוקי נחמה שבירמיה וגם קורין פרשה קרבו גוים שבישעיה שכולה נחמות שהרי לא התיר הספר לקרות אלא דברים הרעים שבירמיה וא"כ היה ראוי לדלג כל פסוקי דנחמה אח"כ שמעתי שיש נקיי הדעת שמדלגין כל פסוקי דנחמה ע"כ: וכתב הרמב"ן ונהגו קצת שלא לקרות פרשת הקרבנות ומשנת איזהו מקומן ומדרש ר"י בבה"כ לפי שאסור לקרות בתורה ואינו נראה לפי שאין לנו איסור בסדר היום שהרי קורין ק"ש ומברכין לפניה ולאחריה וכן קורין בתורה ומפטירין בנביא ופ' הקרבנות ואיזהו מקומן כנגד התמיד תקנוה ואומר כדרכו ואינו חושש ואיסור אכילה ושתייה בו כדרך איסורו בי"ה אלא שזה ענוש כרת וזה מדברי קבלה ומכין אותו מכת מרדות וגרסי' בפ' מקום שנהגו עוברות ומניקות מתענות בו ומשלימות כדרך שמתענות ומשלימות בי"ה ובין השמשו' שלו אסור וכ' הרמב"ן ומיהו חיה כל ל' יום וכן חולה שהוא צריך לאכול א"צ אומד אלא מאכילין אותם מיד דבמקום הולה לא גזרו רבנן וכן רחיצה וסיכה אסורין בו לגמרי כמו בי"ה בין בחמין בין בצונן דא"ר אלעזר אסור לאדם שיושיט אצבעו במים בט"ב כדרך שאסור ביה"כ ומיהו טבילה של מצוה מותרת ומותר לרחוץ ידיו לתפלה דהוי כטבילה של מצוה כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב בין בי"ה וכן שאר היום אחר שעשה צרכיו צריך לברך א"י יכול ליטול ידיו ומיהו צריך ליזהר שלא ליטול כל ידיו אלא לפי הצורך להעביר הלכלוך ואפי' שלא לצורך ברכה ותפלה אם היו ידיו מלוכלכות בטיט וצואה רוחץ ואינו מתכוין אלא להעביר הטיט והצואה:

ב"ח

תקנד **ת"ר** כל המצות וכו' בפרק בתרא דתענית ועיין פירושא לקמן ריש סי' תקנ"ה ומ"ש ותינוקות של בית רבן בטלים וכו' הלשון משמע שאפי' בדברים הרעים שבירמיה קינות ואיוב אסור ולא ידענא טעמא מאי ואפשר דתינוקו' שאינן מבינין בטוב מה שמוציאין מפיהם ועיקר שמחתם במה שיודעין לטוב להקרות ראשי הפרשיות אין לחלק בהן בין דברי נחמות לדברים הרעים אבל התינוק שהגיע למדה זו שמבין מה שהוא אומר אה"נ דמותר ללמוד עמו בדברים הרעים ומ"ש משום שנא' פקודי ה' ישרים משמחי וגומר הוא טעם למה שאסור לגדולים בדברי הנחמות ולתינוקות לגמרי שכל זה משום שמחה היא שנאמר פקודי ה' גו' וק"ל: **וכתב** הרמב"ן מיהו חיה כל ל' יום פי' כל ל' יום היא בחזקת חולה שאין בו סכנה וכדאיתא בפ' מפנין וכמ"ש רבינו לעיל בסימן של"ו א"כ בי"כ אפי' אמרה צריכה אני אין מאכילין אותה אחר ז' ללידתה וכן שאר חולה שהוא צריך לאכול בי"כ צריך אומד אבל בט' באב א"צ אומד אלא מאכילין אותה מיד ואפי' אמרה איני צריכה דכללא הוא דבמקום חולי לא גזרו רבנן וט"ב בזמנינו דאין שמד ואין שלום נמי גזירה דרבנן היא ואינה מדברי קבלה שהוא כדברי תורה כדאמר בפ"ק דר"ה רצו מתענין וכמ"ש ר"ת ביולדת בצום גדליה להתיר לאכול וה"ה לט' באב גם הר"ן והרב המגיד פסקו כדברי הרמב"ן וכתב עוד ה"ה דדבר פשוט הוא וכו' והרב מהר"ש לוריא בתשובה הבין שר"ת חולק על הרמב"ן בדין זה ופסק להחמיר וכבר השבתי עליו בתשובה בס"ד דמן הדין אין איסור כלל ומ"מ כבר נהגו בנות ישראל להחמיר להתענו' כל זמן שאין להם חולשא ונתרפאת מלידתה ואף בשאר ג' צומות נהגו להחמי' כשהן בריאות ולא מן הדין: וכתב הב"י לדברי ר"ת שהתיר ליולדת בצום גדליה לאכול כיון דרצו תלו כו' ולפי' הרשב"א והרב המגיד בלאו האי טעמא שרי מטעם מניקה עכ"ד ונראה לי דלדברי ר"ת הם אף ביולדת שאינה מניקה כגון שמת הולד וכיוצא בזה גם לדברי הרמב"ן בחיה כל ל' יום אפי' אינה מניקה קאמר שמותר מטעם חולה ותו דר"ת שכתב האי טעמא היינו מפני שהוא כולל להתיר אף בט באב דכיון שהאידנא אין שמד ואין שלום א"כ רשות הוא ואף ט"ב אינו אלא תקנת חכמים ובמקום חולי לא גזרו רבנן וכמו שכתבתי בסמוך אבל טעם דמניקה אינו מועיל כי אם לג' צומות וק"ל:

ומ"ש וכן רחיצה וסיכה אסורין כו' דא"ר אלעזר וכו' וקשה שהרי בפ"ק דתענית אמרו והילכתא דאבל פניו ידיו ורגליו בצונן מותר והתם מדמה אבל לט' באב וכן פסק המרדכי לשם לענין ט' באב בשם ר"ש משאנ"ץ וי"ל דרבינו נמשך אחר הרא"ש אביו שכתב וז"ל ואע"ג דמשמע הכא דאבל ות"ב שוין לענין ספק הלכה החמירו בת"ב יותר מבאבל וכדר"א בפרק מקום שנהגו ע"כ וזהו שדקדק בלשונו לכתוב דא"ר אלעזר וכו' גם הר"ן כתב כשיטה זו פ"ק דתענית:

ומ"ש ומיהו טבילה של מצוה מותר כו' לכאורה יראה שרבינו פוסק כאן שתהא אשה טובלת בי"כ ובת"ב כדברי ת"ק שחולק אר"ח סגן הכהנים ותימה דלקמן בה' י"כ משמע להדיא שדעתו נוטה להחמיר כר"ת מדהביא דבריו באחרונה משמע שכך היא מסקנתו לאסור ע"ש סוף סימן תרי"ג ונראה לומר דעיקר כוונת רבינו אינו רק להורות היתר לרחוץ ידיו לתפלה ולברכה מאחר דרחיצה זו לכ"ע הוי רחיצה של מצוה דלצורך תפילה וברכה היא וזהו שהביא דברי ת"ק שאמר דכל חייבי טבילות טובלין כדרכן וכו' וטעמא דת"ק מפני דשל מצוה היא ועד כאן לא פליגי

ב"י

אלא מבע"י וכן השמשות שלו אסור כ"ה וכתב ה"ה זה נתבאר בהרבה מקומות ועיקר בפסחים פ' מקום שנהגו (נד:) שם נתבאר שבין השמשות שלו אסור ומכאן למד הרמב"ן שאין לט"ב תוספת מבע"י כמו שיש לי"ה שאם היה לו תוספת לא היה צריך לומר שבין השמשות שלו אסור שהרי תוספת מבעוד יום הוא ודבר ברור הוא עכ"ל:

תקנד **תנו** רבנן כל המצות הנוהגו' באבל נוהגות בט"ב וכו' עד משמחי לב הכל בפ"ג דתענית (ל·) וכתב הר"מ מרוטנבורק איני יודע מהיכן נהגו שקורין בפסוקי נחמה שבירמיה וכו' כל זה כתבו הגה"מ וז"ל מהר"מ קורא תגר על הקורין קרבו גוים וכמה פסוקי נחמות וכתב דנקיי הדעת מדלגין את כולם ונהגו לקרות איוב ודברים הרעים שבירמיה ודבר זה תירו חכמים אבל הקורא פסוקי נחמות שבירמיה וקרבו גוים שבישעיה עבירה היא בידו שהרי אפי' דברי תורה שיש לא נחמה ולא תוכחה אסור כ"ש וכ"ש דברים טובים ונחמות שאסור לקרותן ע"כ לשונו מגהמ"י החדשים כתב הר"י קורא הוא בקינות ובאיכה ובדברים הרעים שבירמיה ובמדרש איכה רבתי כדי להזכיר חורבן ב"ה כ' ה"ר יצחק גם אלו מגלחין וכיוצא בהן והר"פ כתב ובפר' איכה אבל לא בפי' איוב משום דהוי עמוק טפי ואמרי' קורין דוקא אבל לענין סברא אסור עכ"ל · ובתשובת מהרי"ל כתוב ללמוד בט"ב פי' ירמיה ואיוב לא ידעתי במה נסתפק אדוני לחלק בין הפירוש והקריאה אטו בשופטני עסקינן שאינם מבינים מה שמוציאין מפיהם אי משו' שיש בו עיון מכ"ש דעדיף דהא ר"מ מתיר אפי' אינו תוכחה לקרות ולשנות במקום שאינו רגיל ואע"ג דקי"ל כר' יהודה מ"מ חזינן דכל מה דמצטער ללמדו ומתקשה טפי עדיף וללמוד בפ' אלו מגלחין התיר ג"כ באותה תשובה אע"ג דלאו ענינא דט"ב הוא דאם איתא דהוי ביה שום שמחה לא היו מתירים לאבל לקרות בו וגם התירו פרק אלו מגלחין סתמא אף ע"פ שיש בו כמה דינין מנודה ומוחרם הכל לא חשיב שמחה ועוד דחשיב נמי תוכחה כמו איוב באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן לבו ודאי ליטא וליתן לפניו דמפרסמי מלתא טובא אפשר דאסור כדמפרש הרא"ש באבל ע"כ· כתב האגור בשם מהר"י מולן ללמוד בט"ב ע"י הרהור אסור (א):

כתב הרמב"ן נהגו קצת העם שלא לקרות פרשת הקרבנות וכו' עד ואומרים כדרכו ואינו חושש כ"כ בספר תה"א: **ומ"ש** ואיסור אכילה ושתיה בו כדרך איסורו בי"ה אלא שזה ענוש כרת וכו' כ"כ שם הרמב"ן ופשוט הוא: **וגרסי'** בפרק מקום שנהגו (נד:) עוברות ומניקות מתענות בו ומשלימות וכו' ובין השמשות שלו אסור וכתב ה"ה בפ"ה מה' תענית שנראה לו לדקדק שעוברות ומניקות פטורות מלהתענות בג' צומות אחרים שלא התחילו עליהם אלא בט"ב בלבד וכ"כ הרשב"א בתשובה וכתב עוד ואעפ"כ ראוי לעוברות ומניקות שלא להקל כל כך ואם תאכלנה שלא להתענג במאכל ובמשתה אלא אוכלות ושותות כדי קיום הולד והכי איתא בירושלמי וכתבו הגה"מ בפ"א וכ"כ הרמב"ם פ"ג (ב) ומשמע מדברי הגה"מ דלא שרי לאכול עוברות ומניקות בג' צומות אחרים אא"כ היו מצטערו' אבל רבינו ירוחם כתב בנתיב כ"ז בשם הגאוני' מעוברת אסורה להתענות זולתי בט"ב וי"ה משום צער הוולד ע"כ (ג):

וכתב הרמב"ן ומיהו חיה כל ל' יום וכן חולה שהוא צריך לאכול א"צ אומד וכו' כ"כ בתה"א וכ"כ הר"ן בסוף תעניות (ד) וכתבו הגה"מ שר"ת התיר לאשה יולדת לאכול בצום גדליה אפי' אחר ז' ואע"ג דאמרי' בפרק מפנין (קכט·) דלאחר ז' אם אמרה איני צריכה אין מחללין עליה את השבת וצום גדליה דברי קבלה ודברי קבלה כד"ת אפ"ה מותר דכיון דרצו מתענין רצו אין מתענין א"כ רשות הוא ומותר לה לאכול ע"כ · וכ"כ בהגהות מרדכי דמ"ק ומסיים בה ועתה אין שמד ואין שלום ולפמ"ש בסמוך בשם הרשב"א וה"ה בלא האי טעמא שרי מטעם מניקה: **וכן** רחיצה וסיכה אסורים בו לגמרי וכו' דאר"א אסור לאדם וכו' בפרק מקום שנהגו (שם): **ומ"ש** ומיהו טבילה של מצוה מותרת דכל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב בין בי"ה כ"כ הרמב"ם בפ"ג מהלכות שביתת עשור וטעמו מדתני' בספ"ק דתענית (יג) כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב בין בי"ה א"ר חנינא סגן הכהנים כדאי הוא בית אלהינו לאבד עליו טבילה אחת בשנה ופסק כת"ק וכ"פ הרמב"ן בתה"א דהלכה כת"ק וה"מ טבילה בזמנה דקי"ל טבילה בזמנה מצוה אבל שלא בזמנה אסורה אבל התו' כתבו בפ"ב דביצה (יח:) כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב בין בי"ה היינו דוקא להני שטובלין טבילת מצוה בזמנה אבל האידנא שכל טבילות שבנשותינו טובלות היינו טבילה שלא בזמנה דהן סופרות ז' נקיים מספק שהן זבות אין טובלות בט"ב ובי"ה · ומיהו יש לחלק כדאמרי' ביומא (פח·) נדות ויולדות טבילתן בלילה זב וזבות טבילתן ביום וכו' אלמא ס"מ קסבר ההוא תנא דטבילה שלא בזמנה לאו מצוה היא ואפ"ה שריא בי"ה ומיהו בט"ב אין טובלין כר' חנינא בן אנטיגנוס דאמר כדאי בית אלהינו לאבד טבילה א' בשנה וקאמר עלה בירושל' הורה רבי לוי כרבי חנינא בן אנטיגנוס ועוד אומר ר"י דבזמן הזה אין טובלין לא בי"ה ולא בט"ב דדוקא הם שהיו עוסקים בטהרות היה צריכין לטבול מיד כדי שלא יטמאו הטהרות אבל השתא דהטבילה אינה באה אלא לטהרה לבעלה יכולה היא לרחוץ ולחוף עי"ה כדי שתסרוק שערה וחופפת מעט למוצאי י"כ משום דצריך חפיפה סמוך לטבילה וכן בט"ב דהא אפי' תטבול בי"ה ובט"ב אסורה לבעלה וגם בפ' שמנה שרצים (קיא·) כתבו דהלכה כרבי חנינא ורבינו אע"פ שכתב כאן סתם דכל חייבי טבילות טובלין בין בי"ה בין בט"ב בהלכות י"ה כתב שר"ת חולק ואומר דאין טובלין והא דתניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בי"ה היינו דוקא למ"ד טבילה בזמנה מצוה ואנן קי"ל דלאו מצוה הלכך ימתין עד למחר וגם מהרי"ק כתב בסימן ל"ה שמעולם לא ראה מי שטבלה בימי אבלה וכ"ש בי"ה או בט"ב והכי נקטי' אפי' לרחוץ כדי ללבן כ' בא"ז דשרי רק שתשנה הרחיצה קצת אבל חלוק לבן ודאי תלבש וסדין לבן תציע שלא תבא לידי ספק ע"כ (ה): **ומ"ש** רבינו דמותר לרחוץ ידיו לתפלה משום דהוי כטבילה של מצוה וכו' עד ודלא כהרמב"ם שכתב בי"ה וט"ב שאין בהם רחיצה וכו' הכל לשון הרא"ש בסוף תעניות וכן כ' הרמב"ן בתה"א וכ' עוד דנטילת ידים לתפלה מצוה היא ולהקביל פני רבו עובר במים להקביל פני שכינה לא כ"ש אבל שלא בשעת התפלה אם היו מטונפות מדרך קינוח רוחץ כדרכו ואם לאו אינו רוחץ אלא לתפלה וכדבריו כתב הר"ן במסכת יומא וז"ל רבינו ירוחם הסכימו בעלי התוספות שנוטל ידיו שחרית ומ"מ צריך ליזהר שלא ליטול אלא עד סוף קשרי אצבעותיו ולא כל היד והכי נקטי':

ומ"ש

דרכי משה

תקנד **א** כתבו מנהגים ומהרי"ל דאסור ללמוד בעט"ב אחר חצות ואם חל ט"ב ביום א' א"א פרקים במנחה בשבת: וכתוב עוד במנהגים דמותר לחזור הפרשה בט"ב וכתב [illegible] בתשובת מהרי"ל סימן מ"ד דאפילו חל ערב ט"ב בשבת אפ"ה אין ללמוד אחר חצות: (ב) וכ"כ הכלבו: (ג) ומשמע שם דאפילו אינה מצטערת נמי אסור ואין [illegible] כדבריו: (ד) והמ"מ ריש פ"ה מיהו לקמן סי' תקנ"ט משמע מדברי ב"י דיולדות נוהגות להתענות אחר ז' וע"ל גבי ברכת כוס של מילה: (ה) ונראה דאף על גב דלענין טבילה מחמירין ואין טובלין משום דכדאי בית אלהינו לאבד עליו טבילה אחת בשנה או משום טעמים אחרים שכתבו התוס' פ"ב דביצה מ"מ לענין רחיצה לתפלה או לשאר [illegible]

כ"ע

ואינו מכוין לתענוג מותר שלא אסרו אלא רחיצה וסיכה של תענוג כדאיתא בגמרא מי שיש לו הטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש ירושלמי ט"ב רוחץ ידיו ומעבירם ע"ג עיניו פירוש לאחר שנגבם ועדיין לחות קצת ואם היה לפלוף ע"ג עיניו ודרכו לרוחצם במים רוחץ ומעבירו ואינו חושש דהו"ל כמלוכלך בטיט וצואה שרוחץ כדרכו ואינו חושש וב"כ הרי"ץ גיאות ודלא כהרמב"ם ז"ל שכתב ביה"כ וט"ב שאין בו רחיצה אינו מברך על נט"י ולא המעביר חבלי שינה: ההולך להקביל פני רבו מותר לעבור במים עד צוארו ואינו חושש בפרק בתרא דיומא ערב ט"ב מביאין לו מטפחת ושורה במים ומקנח בה בלילה פניו ידיו ורגליו פי' שורה במים עט"ב ומוציאה מן המים והיא מתנגבת ומקנח בה בלילה ידיו ורגליו כדי להצטנן ולמחר מעבירה על גבי עיניו להעביר הלכלוך אפי' אין דרכו לרחוץ עיניו בכל יום ועושה עתה לתענוג שרי כיון שהיא נגובה: ירושלמי הבא מן הדרך ורגליו כהות מותר לרחוץ במים ואיסור נעילת הסנדל כאיסורו ביה"כ דוקא של עור אבל של בגד או של עץ או של שעם וגמי מותר תנא אבל ומנודה שמהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל ולכשיגיעו לעיר יחלוצו וכן בט"ב ותענית צבור כתב אבי העזרי נראה דבזמן הזה שאנו בין הא"י שאין להלוך אלא כשנכנס ברחוב היהודים או בבית ישראל ואם חל ט"ב בשבת מותר בכולן וה"ר יצחק כתב אע"פ שאנו דוחין אותו עד למחר אסור בתשמיש המטה מידי דהוה אקובר מתו ברגל שנדחה עד אחר הרגל אפ"ה דברים שבצינעא נוהגין ה"נ שבת זו גבי ט"ב הוא כמו רגל ואסור בתשמיש המטה והר"ם מרוטנבורג חלק עליו וסוף דבריו ומיהו נכון להחמיר כדברי מורי שאפי' הוא מיקל ואני מחמיר היה לי לעשות כדבריו וכ"ש עתה שהוא מחמיר ואני מיקל וא"א הרא"ש ז"ל כתב ומיהו לשון התוספתא דקתני ומעלה על שולחנו ואינו מונע עצמו משום דבר משמע אפילו בדברים שבצינעא וכן עמא דבר וכ"כ הרמב"ן אין שאילת שלום לחברים בט"ב הדיוטות שאינן יודעין ונותנין שלום משיבין אותן בשפה רפה וגרסינן בפרק מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בט"ב עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ובב"מ ת"ח

ומ"ש כדאיתא בגמרא מי שיש לו הטטים בראשו סך כדרכו ואינו חושש בפרק בתרא דיומא (עז:) והירושלמי הזה שכתב הכי איתיה בפ"ק דתעניות ובפ"ב דיומא בע"ב מרחיץ ידיו ומעבירן על פניו. וכן כתב הרא"ש ורבי' נראה שגורס עיניו ומפרש דלא שרי אלא לאחר שנגבם ועדיין לחות קצת אבל להרחיצם להדיא לא: **ומ"ש** ואם היה לפלוף על גב עיניו וכו' כ"כ גם כן הרמב"ן בתה"א: **ומ"ש** הרמב"ם ביה"כ וט"ב שאין בהם רחיצה וכו' הוא בפ"ז מהל' תפלה כתב הרא"ש בפ"ב דיומא בשם גאון מי שמבקש לקנח פניו ביה"כ אם איסטניס הוא ואין דעתו מיושבת עליו כל השנה עד שיקנח במים יקנח אבל שאר כל אדם אסור אבל אם ניצוצות של מי רגלים ניתזו על רגליו חייב לרחוץ ולשפשף אותן ביד וכתב רבי' בסי' תרי"ג וגם אכתוב סברות הפוסקים בדינים אלו: **ההולך** להקביל פני רבו עובר במים וכו' בפרק בתרא דיומא (שם) ת"ר ההולך להקביל פני רבו או פני אביו או פני מי שהוא גדול ממנו עובר במים עד צוארו ואינו חושש ואיבעיא להו הרב אבל התלמיד מאי ולא איפשיטא ופסקו הפוסקים לחומרא לגבי יה"כ אבל לגבי ט"ב היה נראה למיפשטא לקולא כיון דספקא דרבנן היא אלא שהפוסקים לא פסקו כן לפיכך נ"ל שהם סוברים כיון דתקנת נביאים הוא חמיר כדברי תורה ועוד נ"ל שמאחר שדין זה לא נזכר אלא ביה"כ וקטינן ביה לחומרא הרי לא הותרה העבירה במים אלא אבל גדול ממנו ולא אבל קטן ממנו ומהיכי תיתי לן למשרי בט"ב לעבור הרב אבל התלמיד: גרסינן בפ"ב דיומא (שם) רב יוסף שרא לבני רבנו למעבר במיא למיתי לפרקא ושרא נמי למיזל כמי כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבא וגרסינן תו רבה שרא לבני עבר ימינא למעבר במיא לנטורי פירי ולא כתב רבינו דבר מזה לפי שסמך על מ"ש בהלכות יה"כ וגם בגמר' לא נאמרו דברים אלו וגם קצת דינים אחרים אלא לגבי יה"כ ומשם נלמוד לט"ב ולא כתבו רבינו מכולם כי אם דין ההולך להקביל פני רבו ולא כיים הברייתא ששנוי בה אביו גדול ממנו כדי לעורר לב המעיין בהל' ט"ב שילך לעיין בה' יה"כ:

פליגי עליה אלא דס"ל דטבילה בזמנה אינה מצוה וכן ר"ח סגן הכהנים אינו חולק אלא מטעם דכדאי הוא בית אלהינו וכו' אבל כל היכא דאיכא רחיצה של מצוה ליכא למ"ד שיהא אסור ולפיכך לצורך תפלה וברכה דלכ"ע הוי של מצוה מותר לרחוץ וכשיטה זו כתב גם הרא"ש בסוף תענית והר"ן ביומא ולא בא רבינו להורות כאן שתהא אשה טובלת בט"ב או ביה"כ אלא נסמך על מ"ש לקמן בשם ר"ת להחמיר דס"ל דטבילה בזמנה אינה מצוה אפי' ביה"כ ומכל שכן בט"ב שנוסף עוד חומרא דר"ח סגן הכהנים גם הסמ"ג החמיר טפי בט"ב מביה"כ שכתב על דברי ת"ק ובט"ב אין כך הלכה כאשר ביארנו בהל' נדה ושם כתב שר"י פסק כר"ח סגן הכהנים מטעם דכדאי כו' ומשמע להדיא אבל ביה"כ קי"ל כת"ק וא"כ רבינו שכתב להחמיר ביה"כ כר"ת מכ"ש לענין ט"ב. ומ"מ יראה דדוקא לענין יה"כ וט"ב ס"ל להחמיר כר"ת ולאו מן עיקר ההלכה אלא חומרא בעלמא אבל לענין שתהא אשה טובלת בשבת ס"ל לרבי' דמותרת לטבול וכמ"ש בי"ד ריש סי' קצ"ז ע"ש:

בפרק בתרא דיומא עט"ב מביאין וכו' פירוש שורה במים כו' נראה דרבי' בא לבאר שלא נפרש דמפה זו יש בה טופח ע"מ להטפיח דא"כ ודאי רחיצה גמורה היא ואסור כשעושה כך לתענוג וזהו שכתב והיא מתנגבת כלומר שאין בה כדי טופח ע"מ להטפיח אבל מ"מ נשאר בה קצת מלחלוחית המים שכשיקנח בה תצטנן דהשתא אע"פ שאין עושה כן אלא לתענוג שרי דאין כאן משום איסור רחיצה אבל אם היה עושה כן כדי להעביר הלכלוך לבדו ולא לשום תענוג כלל אפי' רחיצה במים להדיא הוי שרי כמ"ש הרי"ץ גיאות והסמ"ק בהל' ט"ב אחר שכתב דרחיצת ידים שחרית מותר וכן כל היום כשעושה לרכיו משום דאין איסור רק לתענוג כתב ויש שנוהגין לשרות מפה ליטול הידים ע"כ כלומר שאינן רוצים לרחוץ ידיהם להדיא במים אלא ע"י מפה השרויה שיש בה טופח ע"מ להטפיח ורא"וי ליטול בה הידים ועל הנוהגין כן כתב במרדכי סוף מסכ' יומא שהוא מנהג שטות דאי כבר נטל ידיו ואינו עושה כן אלא משום תענוג להקר ידיו הא ודאי אסור דלא התירו ליטול הידים בבקר אלא להסיר הלכלוך אבל רחיצה לתענוג אסור והא רחיצה גמורה היא כיון שיש בה ספק כדי ליטול הידים ויותר יש בו מטופח ע"מ להטפיח ואי ליטול ידיו שהם מלוכלכין הא ודאי שרי אפי' רחיצה להדיא ומה צורך במפה והב"י מ"כ לקמן בה' יה"כ הביא דברי המרדכי בזה והשיג עליהם ולא ירד לדקדק אחר כונתו האמיתית שהוא כדפרישית שיש כל כך מים במפה השרויה כדי ליטבול בה ידיו ואינה בענין המפה דריב"ל בגמרא שהיא היתה נגובה ואינה ליטול הידים אלא להעביר הלכלוך שבעיניים כמו שפירש רבינו ודו"ק ומיהו נראה ליישב קצת לנוהגים כך מפני שהם מחמירין לחוש לדעת הרמב"ם שאוסר ליטול ידיו אפי' שחרית שהרי כתב שאינו מברך ענט"י וסוברין דליטול שחרית ע"י מפה שרויה אפי' יש בה טופח ע"מ להטפיח מודה הרמב"ם דשרי כיון שאינה רחיצה גמורה אבל מ"מ אין לו לברך ענט"י מאחר שאינו נוטל ידיו ע"י כלי כדין נט"י שחרית והמרדכי השיג עליהן מאחר שרוב הגאונים חולקין אהרמב"ם וחשיב ליה למנהג שטות והמנהג עכשיו ליטול ידיו במים ע"י כלי כדין נט"י שחרית בין בט"ב ובין ביה"כ כדעת רוב הגאונים ולא כהרמב"ם: **ואיסור** נעילת הסנדל וכו' מיהו בסמ"ג כתב על של בגד ובתוספתא אוסר עכ"ל ונכון להחמיר גם יש גאונים שסוברין דכל מידי דמגין מנעל איקרי ואסור הילכך יש להחמיר לילך יחף לגמרי וכן ראיתי רוב רבותינו גם בט"ב ומיהו אין לגעור באותן שנהגו להקל בנעל של בגד: **וכן** עמא דבר וכ"כ הרמב"ן כתב מהרש"ל בהגהת ש"ע וכ"כ והאידנא עמא דבר לאיסור ע"כ וכ"כ גם במנהגי דמהר"א טירנא כתוב שמכריזין בלילי שבתות דברים שבצנעא נוהג: **אין** שאלת שלום לחבירים פי' תלמידי חכמים אין נותנין זה לזה שלום בט"ב וכ"כ הרמב"ם פ"ה הלכה י"א אבל במרדכי כתב לשון התוס' אין שאלת שלום לחבירו וכו' משמע כל שהוא חבירו אפי' אינן חברים: תשעה

בפרק בתרא דיומא ערב ט"ב מביאין לו מטפחת ושורה במים ומקנח בה בלילה פניו ידיו ורגליו פי' שורה במים ערב ט"ב ומוציאה מן המים והיא מתנגבת ומקנח בה בלילה פניו ידיו ורגליו כדי להצטנן וכו'. כך היא הגירסא הנכונה בדברי רבי' והדין מבואר בפ"ב דיומא (עח.) זעירא בר חמא א"ל ליוסף בריה דריב"ל תא אימא לך מלתא מעלייתא דהוה עביד אבוך ערב ט"ב מביאין לו מטפחת ושורה במים ומקנח בה פניו ידיו ורגליו למחר מעבירה על גב עיניו ואינו חושש ופי' הרא"ש שורה במים ערב ט"ב ומוציאה מן המים והיא מתנגבת ומקנח בה בלילה פניו ידיו ורגליו כדי להצטנן בה ולמחר מעבירה ע"ג עיניו להעביר מהם לפלוף ואבלי שינה וכן פירש הר"ן וכך הם דברי רבי' וטעם פירוש זה משום דא"א לומר שבלילה היה מוציאה מן המים דמי התיר לו להוציאה מהמים שהרי הוא נוגע במים בשעה שמוציאה וכן מי התיר לו לקנח בה בלילה פניו ידיו ורגליו כיון שבלילה הוציאה מהמים הרי עדיין המים נוטפים ממנה והיאך אפשר לו לקנח בה לכך פי' שמבע"י היה מוציאה וכשבא בלילה לקנח בה כבר היתה נגובה ולא היה מקנח בה אלא כדי להצטנן. ומשום דקשיא ליה למה היה צריך להעביר מפה זו הנגובה על עיניו הרי נתבאר לעיל שאם היה לפלוף ע"ג עיניו ודרכו לרחצם במים רוחץ ומעבירו ואינו חושש לכך כתב שמפה זו לא הוצרכו אלא למי שאין דרכו לרחוץ עיניו בכל יום ועושה עתה לא מפני שמצטער בכך שהרי אין דרכו לרחוץ עיניו בכל יום אלא שעושה כן להתענג בעלמא ושרי מאחר שהיא נגובה וכיוצא בפירוש זה כתב המרדכי בתחלת מ"ק בשם אבי העזרי וז"ל מעינוף שרי לרחוץ אף ביה"כ וגם בט"ב אם מלוכלך בטיט וצואה מותר ומטפחת דריב"ל היהה כדי להעבירה על עיניו משום תענוג להקר ועוד אכתוב בזה בסימן תרי"ג: **ירושלמי** הבא מן הדרך ורגליו כהות מותר לרחוץ במים בפרק בתרא דיומא: **ואיסור** נעילת הסנדל כאיסורו ביה"כ דוקא של עור אבל של בגד או של עץ או של שעם וגמי מותר הכי משמע בפ' בתרא דיומא (שם) וכך הסכימו הרי"ף והרא"ש וכ"כ הרמב"ם בהל' יה"כ דלא כדעת רש"י ודעת הרז"ה שכתב הר"ן שם: וכתב רבי' בספר י"ד סימן שפ"ב שאם הוא של עץ ומחופה עור אסור וכ"כ הרמב"ן בתורת האדם:

תניא אבל ומנודה שמהלכים בדרך מותרין בנעילת הסנדל ולכשיגיעו לעיר יחלוצו וכן בט"ב וכן בתענית ציבור ירושלמי בפ"ק דתעניות וכתבוהו הרי"ף והרא"ש: **כתב** אבי העזרי נראה דבזמן הזה שאנו בין הא"י שאין לחלוץ וכו' כ"כ רבינו ירוחם ג"כ בשם אבי העזרי אלא שכתב עליו קולא גדולה היא זו והג"מ כתב דברים אלו בשם הר"ם מאינגלשטיר מפי ר' שמשון וז"ל הגהות מרדכי במ"ק ההולך בדרך מותר בנעילת הסנדל עד רחוב הקהל בזמן הזה משום א"י עכ"ל כלומר משום שמלעיגים כשהולכים יחיפים ולענין מעשה אין להקל בדבר (ו): **ואם** חל ט"ב בשבת מותר בכולן בסוף מסכת תענית (כט:) תניא ט"ב שחל להיות בשבת אוכל ושותה ומעלה על שולחנו ואפי' כסעודת שלמה בשעתו וכתב שם הרא"ש תוס' השנויה בלשון ברייתא זו וכתוב בה עוד ואינו מונע עצמו כלום ופי' הרא"ש כלומר שאינו נמנע מרחיצה וסיכה ותשמיש וא"כ לנהוג דברים של צנעא: **ומ"ש** והר"י כתב אע"פ שאנו דוחין אותו עד למחר אסור בתשמיש המטה מידי דהוה אקובר מתו ברגל וכו' עד (ז) וכן עמא דבר בפסקי הרא"ש פרק בתרא דתעניות: כתוב בהגהות מרדכי דמ"ק דבט"ב ויה"כ אסור ליישן עם אשתו במטה: **אין** שאלת שלום לחבירים בט"ב והדיוטות שאינן יודעים משיבין אותם בשפה רפה תוספתא וירושלמי כתבן הרא"ש בסוף תענית והרמב"ן בתורת האדם והרמב"ם בסוף הל' תענית כתב הכלבו לא ילך ויטייל בשוק כדי שלא יבא לידי שחוק והתול (ח):
וגרסינן בפרק מקום שנהגו לעשות מלאכה בט"ב עושין וכו' משנה שם (כד:) ומפרש בגמרא דהיינו טעמא דרשב"ג משום דלא מחזי כיוהרא דאמרי מלאכה הוא דלית ליה פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא ופי' רש"י הרואה אותו בטל אומר אין לו מה לעשות ולא מיחזי כנוהג בו איסור והג"מ

דרכי משה

כ"ע מודו דשרי וכ"ה המנהג: (ו) ואינו נ"ל לדחות דברי הגאונים מפני סברא בעלמא וכדאי הם לסמוך עליהם ואע"פ שכתב רבינו ירוחם דקולא גדולה היא מ"מ לא מלאו לבו לחלוק עליהן ולא כב"י שדחה דבריהם בקש וכתב דאין להקל בדבר: (ז) ומהרי"ל כתב בהגהותיו דאנו נוהגין בו איסור ושמש בית הכנסת מכריז דברים שבצנעה נוהג. וכ"ה במנהגים ובאגודה ובהג"מ דמ"ק [illegible] בט"ב [illegible] אסור לישן עם אשתו במטה [illegible] ואפשר דה"ה בט"ב: (ח) וכ"ה במרדכי ובמנהגים

ת"ח בטלים רשב"ג אומר לעולם יעשה אדם עצמו ת"ח ויבטל ולא חיישינן ליוהרא ר"ג אומר כל העושה מלאכה בט"ב אינו רואה סימן ברכה לעולם וכל האוכל ושותה בט"ב אינו רואה בשמחה של ירושלים וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה שנא' שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה וכל האוכל בשר או שותה יין בסעודה שמפסיק בה עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמותם :

תקנה ט"ב אינו חייב בכפיית המטה ולא בעטיפת הראש שהן נוהגות באבילות והא דתניא כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט"ב ההוא לענין מצות לא תעשה הנוהגות באבל תניא אבל לענין מצות עשה שבאבל כגון כפיית המטה ועטיפת הראש לא ואצ"ל קריעה דליתיה בכלל מצות הנוהגות באבל כדאמרינן אבילות לחוד וקריעה לחוד וכתב א"א הרא"ש ז"ל ומסתברא דחייב בתפילין כיון דאבל גופיה לא מיתסר אלא ביום ראשון דלא אחמיר ט"ב משאר ימי אבילות וברייתא מצות הנוהגות באבל כל ז' ימים קאמר ופרושי קא מפרש להו כגון רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ולקרות בתורה והר"מ מרונטבורג כתב (א) ונראה דבט"ב אין להניח תפילין כמו ביום ראשון של אבל שאין יום מר יותר ממנו יום קביעות בכייה לדורות וכתב א"א הרא"ש ז"ל אפשר שדחק למצוא טעם למנהג אשכנז אבל לכאורה נראה כמ"ש ועוד כתב הר"מ מרוטנבורג וציצית נהגו קדמונינו ובכל אשכנז שלא להתעטף בו בט"ב ואסמכוה אקרא בצע אמרתו ואיתא במדרש בזע פרפורין דיליה ויש שאינן רוצין לשנות המנהג וגם אין רוצין להיות בלא ציצית (ב) ומתעטפין בטלית קטן תחת בגדיהם כתב רבינו האי אבל שחל יום ז' שלו בט"ב מה שהוא אסור בט"ב כגון רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה עומד באיסורו כל היום אבל דברים (ג) המותרים בו (ד) ואסורין באבל כגון עיטוף וכפיית המטה והסרת תפילין הרשות בידו אם רצה להמתין עד הערב ימתין ואם רצה להסיר מנהג אבילות מיד יעשה והביא ראיה הרמב"ם ז"ל מדבריו שט"ב מותר בתפילין ואיני מבין מ"ש דברים המותרין בו ואסורין באבל כגון סילוק תפילין שהרי גם אבל מותר מיום ראשון ואילך :

תקנו כתב בה"ג אע"ג דקיי"ל מתפלל אדם של מוצ"ש בשבת ואומר הבדלה על הכוס אם חל ט"ב באחד בשבת לא יבדיל מבעוד יום דאי אבדיל קבליה לתשעה באב ואסור לו לשתות

אלא

תקנה תשעה באב אינו חייב בכפיית המטה עד ואיני מבין כו' כתב הב"י ואפשר לדחוק ולומר דר' האי סובר דהלכה כרבי יהושע כו' ותימה גדולה היאך עלה על דעתו לפרש דר' האיי חולק אתלמוד ערוך דפוסק עולא הלכה כר' אליעזר בחליצה והלכה כר' יהושע בהנחה וכן פסקו כל הפוסקים ואפי' בשני פסקו דאינו חולץ כרבא דהתם גם הסמ"ג הביא בשם הירושלמי שפוסק כן אלא שמהפך הגירסא ע"ש ולי נראה לתרץ קושית רבי' דר' האי סובר דע"כ לא קאמרינן דהלכה כר"א אלא שאינו חולץ בשביל פנים חדשות אם הניחן עליו קודם שבאו אבל אם באו קודם שהניחן אין מניחן עד שילכו וכמ"ש המרדכי פרק אלו מגלחין וכן בהגה"מ פ"ד דאבל אלא דאינהו כתבו דביום ג' אפי' יש שם פנים חדשות מניחן בפניהן ועל זה חולק רב האי דכל שבעה אין לו להניחן עד שילכו וזהו שכתב רבינו האי כגון הסרת תפילין דלפירוש הב"י הול"ל חליצת תפילין כלשון התלמוד אלא ודאי דר"ל כגון שבאו פנים חדשות קודם שהניחן וצריך הוא להסירן לצד אחר שלא להניחן בפניהם עד שילכו ועל זה קאמר דהרשות בידו אם רצה להמתין עד הערב ימתין ואם רצה להניחם אחר שילכו מאצלו מיד יניחן אבל להניח תפילין כל ז' אם לא באו פנים חדשות וכן אם הניחן כבר שאינו חולץ אפי' באו פנים חדשות מזה לא דיבר רבינו האי כלום דפשיטא דהלכה כעולא דפוסק הלכה כר' אליעזר בחליצה והלכה כר' יהושע בהנחה ונתיישבו דברי רבי' האי בלי שום דוחק בס"ד :

תקנו כתב בה"ג אע"ג דקיי"ל כו' פי' סד"א כיון דאי אפשר להבדיל על הכוס במ"ש מאחר שאז אסור לו לשתות א"כ יבדיל מבע"י כדי שיוכל לשתות קמ"ל דלא דהא אף עתה אסור לו לשתות דאי אבדיל קבליה לט"ב כו' :

ומ"ש

והג"מ כתבו רשב"ג לא חייש ליוהרא ות"ק חייש ליוהרא ופי' תוס' דאפי' לת"ק עכשיו יעשה כל אדם עצמו כת"ח ואל יעשה מלאכה בט"ב וליכא יוהרא כיון דבשאר ימים נמי אין אנו רגילין כל כך במלאכה דדוקא בימיהם שהיו כולם רגילין במלאכה שייך יוהרא ולא עכשיו מיהו במקום שרגילין לעסוק במלאכה כמו בספרד צ"ע אם צריך לבטל ממלאכה בט"ב ושמא גם שם נהגו שלא לעשות מלאכה סמ"ק עכ"ל ואני אומר כי מנהג פשוט היה בספרד שלא לעשות מלאכה בט"ב וכן מנהג כל ישראל בכ"מ ששמענו שמעם (ט) כתב הרוקח אפי' במקום שנהגו שלא לעשות הני מילי ע"י עצמו אבל על ידי עו"ג מותר אפילו בביתו. כתב בתה"ד דלחלוב הפרות בט"ב ע"י ישראל משמע לכאורה דשרי ואח"כ נסתפק קצת בדבר והעלה דטוב להחמיר אם אפשר ע"י עו"ג : **כתב** הרשב"א בתשובה (סי' תקכ"א) ולענין פרקמטיא שאמרתי אם מותר בט"ב מסתברא שהכל תלוי במנהג ואם הוא מקום שנהגו שלא לעשות בודאי נראה שאסור בפרקמטי' להרויח ולהשתכר אבל במקום שנהגו לעשות מלאכה נראה שמותר אלא שממעט שאפי' משנכנס אב ממעטין מלישא וליתן ומלאכת האבד מסתברא שמותר כדרך שאמרו בחש"מ עכ"ל (י) : **ר"ג** אומר כל העושה מלאכה בט"ב אינו רואה סימן ברכה לעולם וכו' עד סוף הסימן בפרק בתרא דתעניות (ל :) וגי' רבינו א כגי' הרי"ף והרא"ש ועל אינו רואה סימן ברכה פירש"י מאותה מלאכה ועל ותהי עונותם על עצמותם פי' הר"ן דלהכי נקט עצמות משום דאמרינן בהמפלת השותה יין חי עצמותיו שרופים מזוג עצמותיו סכויין כראוי עצמותיו משופין : כתב הרא"ש בתשובה ששאלת אם בט"ב מן המנחה ולמעלה או סמוך למנחה קטנה אם יכול אדם לרחוץ פניו ידיו ורגליו להקר אי אמרינן מקצת היום ככולו כיון דהוי אבילות ישנה הלילה וחם אלא כל היום אסור ע"כ וכתב הכלבו מי שמיקל לרחוץ מן המנחה ולמעלה רגליו עובר על דברי חכמים אך מנהג קדוש שהנשים רוחצות ראשן מן המנחה ולמעלה ביום ט"ב וזקני הראשונים הנהיגו זה ועשו סמך לדבר על מה שאמרו בהגדה כי המשיח נולד ביום ט"ב וצריך לעשות זכר לגואל ולנחמם כדי שלא יתיאשו מן הגאולה וזה דוקא לנשים לפי שהן חלושות מלהאמין בנחמות מפני שאינן יודעות ספר לפיכך צריכות חיזוק ע"כ ואני אומר כי המנהג הזה נשתקע ולא נאמר וכל הבא להקל בדבר בין איש בין אשה כופין אותו שלא יעבור על דברי חכמים (יא) כתבו התוספות בסוף תעניות (ל :) היכא דחל ט"ב בה' בשבת מותר לכבס ולספר מחצות ואילך מפני כבוד השבת דאין להמתין עד ע"ש מפני טורח השבת עכ"ל וכבר כתבתי בסימן תקנ"א שאין לסמוך על הוראה זו :

תקנה ט"ב אינו חייב בכפיית המטה ולא בעטיפת הראש עד כדאמרינן התם אבילות לחוד וקריעה לחוד כ"כ הרמב"ן בספר תה"א וכ"כ הרא"ש והר"ן בסוף מסכת תעניות : **ומ"ש** בשם הרא"ש דחייב בתפילין וכו' עד ומתעטפין בטלית קטן תחת בגדיהם בפסקי הרא"ש בסוף מסכת תעניות : **ומ"ש** ומסתברא דחייב בתפילין וכו' כ"כ הרמב"ן בספר תה"א והר"ן בסוף תעניות והרמב"ם כתב מקצת החכמים נוהגין שלא להניח בו תפילין של ראש נראה מדבריו שרשאי אדם להניח תפילין בט"ב אלא שמקצת החכמים נהגו שלא להניח של ראש וכן דקדק הרב המגיד מדבריו ולאפוקי מרבי' ירוחם שכת' בשם הרמב"ם שאין להניח בו תפילין ביום ראשון של אבל וכתב עוד שכן דעת הרי"ף ואיני יודע מנין לו שהרי"ף סובר כן : וז"ל הרשב"א בתשובה תפילין בט"ב נמצא לגאון רבי' האי שמותר להניחם ולזה הסכים הרמב"ן בספר תה"א עכ"ל והגה"מ כתב על מ"ש הרמב"ם מקצת החכמים נוהגין שלא להניח בו תפילין של ראש כ"כ בסמ"ג והרוקח מפני שנקראים פאר וכן הר"ם אמנם היה מניח תפילין מן המנחה ולמעלה עכ"ל וכן נהגו העולם שלא להניח תפילין בתפלת שחרית ובמנחה מניחין אותם (א) כתב האגור היחידים לובשין טלית קטן תחת בגדיהם בלי ברכה עכ"ל כתבו הכלבו הר"ש מאוויר"א היה מחמיר על עצמו לשכב מוטה על הארץ ובהגהות מרדכי דמ"ק כתב יש בני אדם שמשימין אבן תחת ראשם ליל ט"ב ורמז לדבר ויקח מאבני המקום ובסמ"ק ראה דכתיב מה נורא המקום הזה וחורבן ראה ממעשה הגאונים מצאתי עכ"ל : **כתב** רבי' האי אבל שחל יום ז' שלו בט"ב וכו' בספר תורת האדם : **ומ"ש** רבי' ואיני מבין מ"ש דברים המותרים בו ואסורין באבל כגון סילוק תפילין שהרי גם אבל מותר מיום ראשון ואילך אין ספק שזו קושיא חזקה על דברי רבי' האי ואפשר לדחוק ולומר דרבי' האי סובר שהלכה כר' יהושע דאמר בפרק אלו מגלחין אבל שני ימים הראשונים אסור להניח תפילין משני ושני בכלל מותר להניח תפילין אם באו פנים חדשות חולץ ומשמע לרבי' האי דכל ימי האבילות אם באו פנים חדשות חולץ ואפי' ביום הז' בבוקר כל זמן שלא עמדו מנחמים מאצלו אם באו פנים חדשות חולץ והשתא קאמר שאם חל שבעה שלו בט"ב ובאו פנים חדשות קודם שעמדו מנחמים מאצלו וחלץ תפיליו אם רצה להמתין מלהניחם עד הערב ימתין ואם רצה להניחם אחר שעמדו מנחמים מאצלו מיד יניח ונראה מש"ה לא נקט רבי' האי הנחת תפילין אלא הסרת תפילין דאי הוה נקט הנחת תפילין הוה משמע דאסור להניח תפילין בז' של אבל והשתא דנקט הסרת תפילין משמע שכבר היו מונחין התפילין והסירם מפני הפנים חדשות :

תקנו כתב בה"ג אע"ג דקיי"ל מתפלל אדם של מ"ש בשבת ואומר הבדלה על הכוס אם חל ט"ב באחד בשבת לא יבדיל מבע"י וכו' דברי בה"ג וטעמות הרמב"ם עליו והכרעת הרא"ש הכל כתוב באורך בפסקים בסוף מסכת תעניות ולא ראיתי להאריך בו וכתב הרא"ש שנהגו העם כדברי ה"ג וכ"כ סמ"ג והכי נקטינן כתב המרדכי בתחלת מ"ק שהר"ש מבונגבורק היה אומר בקול רם בלא כוס בורא מאורי האש ולא היה אומר בשמים דהוי תענוג וכ"כ הגה"מ וגם סמ"ק כתב שמברך בורא מאורי האש וכ"כ הרד"א אין מבדילין על הכוס עד מוצאי ט"ב ואין מריחין עצי בשמים מפני שבליל ט"ב אין לעשות נחת רוח אבל

מברכין

דרכי משה

(ט) במנהגים שלנו כתוב ואסור במלאכה עד חצות : (י) כתב בת"ה סימן קצ"ו כל מלאכה בין של טורח בין שאינו של טורח אפי' מלאכת הדיוט אם יש בה שיהוי קצת שמשתהה בה אין לעשותה בט"ב מפני שע"י כך מתבטל מעינוי אבל הדלקת נרות וקשירה וכדומה שאין בה שיהוי מותר : (יא) מיהו נוהגין להקל במלאכה ובכמה דברים אחר חצות אבל ברחיצה לא ראיתי שנוהגין להקל : **תקנה** (א) כתב הכלבו בשם ראב"ד ועדיף טפי לשום אפר מקלה בראשו במקום תפילין אפר תחת פאר עכ"ל :

וכן

פרישה

פי' תקנה (א) **ונראה** דבתשעה באב אין להניח תפילין שנאמר בכן פארך חבוש עליך : (ב) **ומתעטפי'** בטלית קטן תחת בגדיהם כו' כתב האגור שאין מבוכים עליו וכתב הגהות מיי' אלא מניחין במנחה ציצית ותפילין ומברכין עליהן : (ג) **המותרים** בו ואסורים באבל פי' בב' ימים ומקצת יום ז' : (ד) **ואסורין** באבל כגון סילוק תפילין כו' ב"י דחק לייסב שרב האי סבר כר' יהושע דב"ז שלא עמדו שמנחמין מאצלו אפי' ביום ז' אם באו פנים חדשות חולץ תפילין מפניהן אע"פ שמותר להניח מפני ואילך והשתא קאמר שאם חל ז' שלו בט' באב ובאו פנים חדשות קודם שעמדו מנחמים מאצלו וחולץ תפילין מפניהן אם רצה להמתין מלהניחם עד הערב ימתין ואם רוצה להניחם מיד אחר שעמדו מנחמים מאצלו יניח ומש"ה נקט רב האי הסרת תפילין משמע שכבר היו מונחין התפילין בראשו והסירם מפני הפנים חדשות שבאחר ששה ימים לאחר שהסירם מפני פנים חדשות אינו חוזר ומניחם אבל ביום ז' היה מותר וצריך להניח אותם אפי' אחר הסרתם מפני שמקצת היום ככולו ועבר האבילות אבל משום ט"ב הרשות בידו :

ואין

חדושי הגהות

תקנד א ר"ל משום דבגמרא איתא להאי מימרא בשם רבי עקיבא והטור הביאו בשם ר"ג והוא כגי' הרי"ף והרא"ש אבל יש לתמוה שהך וכל האוכל ושותה וכו' כתב סתמא באילו ג"כ ר"ג אמרה והוא דלא כמאן דברי"ף כתבו בשם חכמים וברא"ש בשם ר"ע :

ואפשר

אלא יברך במ"ש על האש ואינו מבדיל עד אחר התענית ואז מבדיל על הכוס ואינו מברך על האש והרמב"ן כתב שאין לו להבדיל על הכוס וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדברי הלכות גדולות וכ"כ רב נטרונאי :

תקנז **בט"ב** צריך להזכיר מעין המאורע מאי היא נחם ה' אלהינו את אבילי ציון ואומר אותה בבונה ירושלים לפי שהיא מענינה וכתב א"א הרא"ש ז"ל כל ימי תמהתי למה א"א אותו אלא בתפלת המנחה כיון דקאמרינן יחיד בט"ב צריך להזכיר מאין המאורע מסתמא בכל תפלותיו קאמר כמו ערבית שחרית ומנחה דר"ח חנוכה ופורים וה"ר יהודה אלברצלוני כתב ומדכרינן מעין המאורע ערבית ושחרית ומנחה ובשומע תפלה מדכרינן דתעניתא כשאר תענית צבור ואיכא דוכתין דנהיגי למימר ערבית שחרית רחם ובמנחה נחם והא מלתא תליא במנהגא אע"ג דליכא שינוי בין נחם לרחם דאנן כל יומא דט"ב מצלינן על נחמה ובעינן רחמים על הא מלתא :

תקנח **תניא** בז' באב נכנסו עו"ג להיכל ואכלו בו ושתו בו וקלקלו בו יום ח' וט' עד שפנה היום לעת ערב הציתו בו האש ונשרף עד שקיעת החמה ביום י' והיינו דא"ר יוחנן אלמלא הייתי התם קבעתיו בי' שרובו של היכל בו נשרף ואיתא בירושלמי רבי אבין צייס ט' וי' ר' לוי צייס ט' וליל י' מפני שלא היה בו כח לצום כל יום י' צם ליל י' ואנו בזמן הזה תש כחנו ואפי' ביה"כ שהיה ראוי לעשות מספק ב' ימים אין אנו מספיקין ומ"מ מנהג כשר הוא שלא לאכול בשר בליל י' ויום י' רק להשיב הנפש שיהא קרוב לעינוי :

תקנט **סדר** היום כתב אבי העזרי ליל ט"ב חולצין מנעליהם (עסי' תקנ"ב) והולכין לבה"כ ויושבין לארץ כאבילים (א) ואין מדליקין נרות רק נר אחד לומר לאורו איכה וקינות ועומד ש"ץ ומתפלל ערבית ואומר קדיש שלם (ג) וקורא (ב) איכה ואומר קינות ואח"כ סדר קדושה ויתחיל ואתה קדוש ולא יאמר ובא לציון גואל שאין גאולה בלילה ולא ואני זאת בריתי שנראה במקיים ברית על הקינות ועוד דלא שייך למימר ואני זאת בריתי שהכל בטילים בו אבל בבית האבל יש לאומרו שאם האבל בטל המנחמין אינן בטלין ואומר קדיש בלא תתקבל והולכין לבתיהן

ואין

מברכין על האור קודש שקורין איכה וכ"כ בה"ג עכ"ל וכן נהגו העולם (א) :

תקנז **בט"ב** צריך להזכיר מעין המאורע מאי היא נחם ה' אלהינו את אבילי ציון וכו' ירושלמי כתבוהו הרי"ף והרא"ש בסוף מסכת תעניות ואיתא התם היכן אומרה א"ר ירמיה כל דבר שהוא להבא אומרו בעבודה וכל שהוא לשעבר אומרו בהודאה וכתבו הרי"ף והרא"ש ונהגו עלמא למימר בבונה ירושלים וסמכו אהא (ע"ז ח') דאמר רב יהודה בר שמואל בר שילת משמיה דרב אף על פי שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר. וכתב א"א ז"ל כל ימי תמהתי למה אין אומרין אותו אלא בתפלת המנחה וכו' בפרק בתרא דתעניות רבי' ירוחם כתב שכדברי הרא"ש עיקר והכלבו כתב סתם דבכל תפלות ט"ב אומרים אותה אבל הרוקח כתב אין מתפלל נחם בברכת ירושלים אלא במנחת ט"ב. והרד"א כתב שהוא מחלוקת בין רב עמרם ורבינו סעדיה ושפשט המנהג כדברי רבי' סעדיה שאינו אומר אותו אלא במנחה (א) ונראה לי טעם רבינו סעדיה משום דלעת ערב הציתו בו אש הלכך באותה שעה מזכירין תפלות ירושלים ואביליה ומתפללין על תנחומיה וז"ל הריטב"א בתשובה לענין נחם בט"ב דעתי דכיון דמשום המאורע אמרינן ליה על פי הירושלמי לאומרו בכל תפלותיו ערבית שחרית ומנחה ככל מעין המאורע שבכ"מ אלא שבערבית ושחרית שהוא כמי שמתו מוטל לפניו א ואינו בנחמה אומרים רחם ולמנחה אומרים נחם שדומה לנו שנקבר מתו ומ"מ ש"ל אינו אומרו אלא במנחה כמו שנהגו עכ"ל : **ומ"ש** רבינו בשם הר"י ברצלוני יש בקצת ספרי רבי' חסרון הניכר וכך היא הנוסחא הנכונה והר"י אלברצלוני כתב ומדכרין מעין המאורע ערבית שחרית ומנחה ובשומע תפלה מדכרי דתעניתא : **ומ"ש** דאיכא דוכתא דנהיגי למימר ערבית ושחרית רחם ובמנחה נחם כ' הכלבו שכן נהגו הראשוני' אמנם הר"ש מאוירא היה אומר נחם בין ביום בין בלילה והעולם נוהגים עכשיו שלא לאמרו אלא במנחה כתב הרד"א בתפלת החול בשם ה"ר גרשום בר' שלמה שאם טעה ולא הזכירו במקום הנהוג שיאמר אותו בהודאה שהוא מקומו המיוחד לו מן הדין ואם לא נזכר עד שהשלים תפלתו אינו חוזר ומתפלל משום דקיי"ל בפרק ב"ת (כד:) כי בימים שאין בהן קרבן מוסף אם טעה ולא אמר מעין המאורע אין מחזירין אותו (ב) :

תקנח **תניא** בז' באב נכנסו עו"ג להיכל ואכלו ושתו בו וכו' בסוף מסכת תעניות (כט.) ואמרינן התם שהטעם שקבעוה בט' משום דאתחלתא פורענותא עדיפא : **ואיתא** בירושלמי רבי אבין צייס ט' וי' ר' לוי צייס ט' וליל עשרה בסוף תעניות כתב הרד"א שהרא"ש היה נוהג שלא לאכול בשר בליל י'. והגה"מ כתב יש ב"א שמתענים מבשר ויין עד חצי יום י'. כתוב בתשובת מהרי"ל העושה ב' ימים ט"ב ט' וי' וט"ב חל בשבת ונדחה נראה דא"צ להתענות יום י"א דהא י' גופיה חומרא יתירא הוא והא קמן חזינן דאפי' ביום י' גופיה אקילינן בעובדא דרבי' יעבץ וא"כ י"א מנין לנו אבל שלא לאכול בשר ולשתות יין ליל מוצאי ט"ב נ"ל דיש ג"כ למנוע כה"ג למי שנוהג שלא לאכול במוצאי ט"ב דאין זה משום חומרא א דריב"ז דבו נשרף ההיכל דאפי' מי שאוכל ביום י' בשר יש שנמנעים במוצאי ט"ב משום חומרא דתענית ואבילות של יום ושייך לבין המצרים :

תקנט **סדר** היום כתב אבי העזרי ליל ט"ב חולצין מנעליהם וכו' ויושבים לארץ כאבילים כ"כ הגהת מיי' גרסינן בגמרא כל מצות הנוהגות באבל נוהגין בט"ב לכן נראה למהר"מ מנהג לרפתים שאין יושבין על גבי ספסלים עד תפלת המנחה דומיא דאבל שיושב על גבי קרקע כל ז' ימי אבילות עכ"ל (א) : **ומ"ש** ואין מדליקין נרות רק נר אחד לומר לאורו איכה וקינות כתב הרא"ש בסוף תעניות שזה מנהג כשר הוא כדאמרינן באיכה רבתי שאמר הקב"ה למלאכי השרת בשעת חורבן מלך בשר ודם כשהוא אבל מה עושה א"ל מכבה את הפנסי' שלו א"ל אף אני אעשה כן שנא' שמש וירח קדרו וכן כתב הגה"מ וכ"כ המרדכי במ"ק בשם הר"ס : **ומ"ש** ואומר קדיש שלם כלומר שאומר תתקבל וכ"כ הגהת אשיר"י דמסכת תעניות וכסמוך אכתוב דברי הגה"מ : **ומ"ש** ועוד דלא שייך לומר ואני זאת בריתי שהכל בטילים בו פי' מד"ת וכ"כ הגה"מ מדלג ואני זאת בריתי עד ואתה קדוש וטעמא משום דאסור בד"ת ולא שייך לומר לא ימושו מפיך : **ומ"ש** ואומר קדיש בלא תתקבל כ"כ הגה"מ ונתנו טעם לפי שכבר אמר באיכה שתם תפלתי אבל קודם קריאת קינות

ומ"ש והרמב"ן כתב שאין לו להבדיל על הכוס פירוש שאין לו להבדיל כלל לא בשבת ולא במוצאי שבת ולא במוצאי ט"ב וסגי בשיבדיל בתפלה ועיין בדבריו באשיר"י סוף תענית וכתב עוד הרמב"ן גם לדחות דברי האומר דנותנין לתינוק לשתות וע"ל בסי' תקנ"ט גבי מילה וכתב הרא"ש וכן נהגו העם כדברי בה"ג וכ"כ רבינו ירוחם שראה כן בכמה מקומות אבל כתב לשם שלא יכניס עצמו בספק ברכה לבטלה ושכן עיקר :

תקנז **בט"ב** צריך להזכיר וכו' ירושלמי כתבוהו הרי"ף והרא"ש בסוף מסכת תענית : ומ"ש כתב הרא"ש כל ימי תמהתי וכו' לפעד"כ דהקדמונים היתה קבלה בידם שלא תקנוה אלא במנחה והוא שתקנו לומר נחם להתפלל על הנחמה אם כן בערבית ושחרית שהוא כמי שמתו מוטל לפניו ואינו בנחמה אין לומר אותו אלא במנחה :

תקנח **תניא** בז' אב וכו' עד רק להשיב נפש נראה דר"ל דאפי' שאר מאכלים לא יאכל רק כדי להשיב נפש אבל לא קאי אאכילת בשר דבשר אין לאכול כלל גם מהר"ש לוריא בתשובה כתב דאנו נוהגין כדברי רבי' שלא לאכול בשר אף ביום העשירי וכן ראיתי רבותי נוהגין וגזרו על הציבור לנהוג כן וגם כשחל ט"ב בשבת ונדחה ליום א' אסור לאכול בשר במוצאי התענית כמו שפסק מהרי"ל בתשובה סימן קכ"ה אבל ביום ב' שלאחריו מותר בבשר ויין וכ"ש לרחוץ או לספר ולכבס מותר וכתב עוד מהרש"ל דבעשירי אסור אף לספר ולכבס ולרחוץ ודלא כמה שפסק במנהגים דמהר"א טירנ"א עיין עליו ומאחר שאין לאכול בשר במוצאי תענית נ"כ לא ישחוט עד שיעבור התענית וכן משמע בהגה"מ שכתב שנהגו לבטל השחיטה עד שיעבור התענית ודלא כמלא בתשובת הרשב"א סי' ש"ו שנוהגין העם שלא לשחוט עד חצות או עד לערב וכן במרדכי אכן כשחל ט"ב ביום ה' יש להקל ולשחוט לצורך שבת :

תקנט **סדר** היום ויושבין לארץ וכ"כ בהגהת אשר"י מא"ז וכן במרדכי וז"ל הגה"מ ת"ר כל מצוה הנוהגת באבל נוהגת בט"ב אסור באכילה וכו' ונראה למהר"מ מנהג לרפת שאין יושבין על הספסלים כל היום עד תפלת המנחה דהא אבל כל ז' הימים אין לו לישב אלא ע"ג קרקע עכ"ל. וקצת קשה שהרי היא בברייתא דוקא לענין מצות ל"ת הנוהגות באבל תניא ואף שם לאו בכל מילי אלא הני דוקא דקא מפרש רחיצה וסיכה וכו' וכמ"ש הרא"ש וכדלעיל ריש סי' תקנ"ה ותו קשה דא"כ עד חשיכה היה לו לנהוג איסור זה כמו שהשיב הרא"ש לענין רחיצה וז"ל על שאלת אי שרי לרחוץ פניו כו' כדי להקר סמוך למנחה קטנה חלילה וחס אלא כל היום אסור דאי אמרת מקצת היום ככולו א"כ כיון שנהגו בבקר קצת אבלות יפסוק איסור ט"ב ולא הוזכר אבלות ישנה לענין זה עכ"ל ונראה דאף מהר"ם לאו דינא קאמר אלא שהביא סמך למנהג ולא נהגו איסור רק עד מנחה שאז עבר רוב היום באבלות ומש"ה אין לגעור באותן שנוהגים לישב על הספסלים אחר יציאה מב"ה ובכאן טועין ההמון שנועלין מנעליהן אחר חצות ומקצתן נוהגין היתר מיד כשיושבים על הספסלים ולא ידעו לחלק בין מה שאסור מן הדין כגון נעילת הסנדל דפרושי קא מפרש בברייתא דאסור ובין מה שאינו אלא מנהג וצריך לכופן שלא לעבור על דברי חכמים וכמ"ש הרא"ש לענין רחיצה דכל הנך דקא מפרש בברייתא דאסורים מדינא אסורים עד חשיכה גם במהרי"ל כתוב להדיא והולכין יחפין עד חשיכה ופשוט הוא לפי מה שהביא מהר"ם סמך מהברייתא לישיבת קרקע יש ללמוד ממנו דבכל מידי דאסור באבל כל ז' יש לנהוג בו איסור גם בט"ב לכל הפחות עד אחר חצות אבל כפיית המטה ועטיפת הראש אפי' באבל ממש אין אנו נוהגין בזמנינו זה וכ"ש בט"ב : **ומ"ש** ועוד דלא שייך לומר ואני זאת בריתי שהכל בטילים בו פי' בטילים מד"ת הנקרא ברית ולפי טעם זה גם בשחרית אין לאמרו וכן המנהג שאין לומר ואני זאת בריתי לא בערבית ולא בשחרית

דרכי משה

תקנו (א) וכן במנהגים שלנו ובמרדכי בהגהות בהל' ט"ב ומבדילין בתפלה אע"פ שאין מבדילין על הכוס וע"ל סימן רצ"ט המתענה ג' ימים אחר השבת אימתי מבדיל :

תקנז (א) וכ"ה המנהג : (ב) כתב מהרי"ל מי שאכל בט"ב צ"ל נחם בבה"מ ומיהו נראה אם לא אמרו אין מחזירין אותו :

תקנט (א) [illegible] לישב ע"ג ספסלים מיד אחר יציאת בה"כ של שחרית דהיינו עד אחר חצות היום מאריכים עם הקינות בגו"כ כתב במנהגים ומסירין הפרוכת מלפני ארון הקודש על [illegible] בצע אמרתו וכ"ה המנהג : (ב) במהרי"ל כשהיה קורא איכה היה קורא איכה ראשון בקול נמוך ובב' איכה היה מגביה קולו מעט יותר וכן הפסיק מעט בין כל איכה ואיכה וכ"ה המנהג וע"ל סי' ת"ץ דמברכין על איכה לקרות מגילה וכ"ה בהגהת מרדכי דמ"ק דף שצ"ו והג"מ [illegible] מוהר"ם וב"י כתב והעם נהגו שלא לברך על שום מגילה רק על מגילת אסתר עכ"ל ואין המנהג כדבריו וכתבו עוד הגהות אכן יש לאומרה בנחת ובלחש וכשיגיע החזן עד השיבנו אליך וגומר יאמר הקהל אותו פסוק בקול רם וחוזר

פרישה

פי' תקנט (א) **ואין** מדליקין נרות רק נר אחד כו' בממשכים שסיבנו ובאיכה רבתי איתא ח"ל הקב"ה כו' ומכאן הביא ראייה מהר"ס למנהג שנהגו שלא להדליק בב"ה כ"א נר אחד כנגד השזן רפ"ק מ"ו. וכתב המגוים עוד נר אחד להדליק ממנו נר מזן אם יכבה : (ב) **וקורא** איכה כו' הגהות מיימוני וכתב ר"ס דמגילת רות וקינות

חדושי הגהות

תקנז א ואפשר שזה ג"כ הטעם שפשט המנהג שא"א נחם אלא במנחה (מהרל"ח) : **תקנח א** צ"ל רבי יוחנן :

ואין נותנין שלום זה לזה אלא כאבלים ונזופין ואם חל ט"ב בשבת או במ"ש א"א צו"ץ מידי דהוה אר"ה שחל (להיות באחד) בשבת שאין אומרים צו"ץ בשבת דט"ב נמי אקרי מועד וא"א ויהי נועם (ד) ויש מהגאונים שכתבו כיון שא"א ויהי נועם גם סדר קדושה אין לומר ורב צמח גאון כתב א"א ויהי נועם אבל אומרים ובא לציון וכולה סדר קדושה אבל ואני זאת בריתי א"א ורבינו נסים כתב א"א ויהי נועם אבל מנהגינו לומר ערבית ושחרית ואני זאת בריתי ולמה לא נאמר והעם עוסקים באיוב וירמיה וקינות בשחרית מסדרין הברכות והזמירות כמו בשאר הימים (ה) ויש מקומות שנוהגין שלא לומר השירה ומתפללין י"ח ברכות ויחיד אומר עננו בשומע תפלה (ג) וש"ץ בין גואל לרופא כמו בשאר תענית ואומר נחם בבונה ירושלים ואינו כשאר תענית צבור לא לענין כ"ד ברכות ולא לענין תפלת נעילה וכתב רב עמרם מנהגינו להרבות סליחות בסלח לנו וא"א תחינות דאיקרי מועד (ד) ואם חל בב' ובה' אומר אל ארך אפים וא"א והוא רחום ובספרד א"א אא"א (י) ומוציאים ס"ת וקורין ג' בפ' ואתחנן כי תוליד בנים ומפטיר הוא הג' ומפטיר בירמיה אסוף אסיפם וכתב אבי העזרי וגולל ס"ת במקומו שלא למעט בכבודו אבל במסכת סופרים כתב יש קורין ספר קינות בערב ויש שמאחרין עד הבוקר לאחר קריאת ס"ת שאחר קריאת ס"ת עומד ומתפלש באפר ובגדיו מפולשין וקורא בבכייה ויללה אם יודע לתרגמו מוטב ואם לאו נותנו למי שיודע לתרגם כדי שיבינו כל העם והנשים והתינוקות שהנשים חייבות כאנשים וכ"ש בנים זכרים והקורא בט"ב אומר ברוך דיין האמת ויש מניחין א את תיק הספר על הקרקע ואומר נפלה עטרת ראשינו וקורעין ומספידין כאדם שמתו מוטל לפניו ויש שמשנין מקומותיהן ויש שיורדין מספסליהן וכולם מתפלשין באפר ואין אומרים שלום זה לזה כל הלילה וכל היום עד שישלימו כל העם קינותיהן ובשעת הקינות אסור לספר דבר ולצאת חוץ כדי שלא יפסיק לבו מן האבל וכל שכן שלא לשוח עם העו"ג ואם יש אבל בעיר הולך בלילה לב"ה וגם ביום עד שיגמרו הקינות ואם יש תינוק למול מלין אותו אחר שגומרין הקינות (ס) ויש ממתינין למולו עד אחר חצות ויש

ב"ח

בשחרית וכ"כ מהרש"ל: ומ"ש וכתב ר"ע ואם חל בב' וה' אומרים אא"א אין המנהג כן: **ומ"ש** ויחיד אומר עננו הייינו לפי דעת הכ"ר לקמן בסי' תקס"ה המנהג כן כמו שיתבאר לשם בס"ד: **ומ"ש** אבל במ"ס וגם בזה אין העזרי וכו' כתב וכו' אתחלת הסימן קאי שאמר סדר היום כתב אבי לומר לאורו איכה וקינות וכו' וקורא איכה וכו' בשחרית מסדרין הברכות וכו' עד שלא למעט בכבודו ועכשיו אמר אבל במ"ס כתוב סדר אחר דיש שמאחרין שאין אומרין ספר קינות דהיינו איכה עד הבקר לאחר קריאת ס"ת וכו' והקורא בס"ת בט"ב אומר ברוך דיין אמת ויש מניחין תיק של ס"ת על הקרקע ואומר נפלה עטרת ראשינו וקורעין בגדיהם ומספידין כו' ואין חוששין להם שממעט בכבוד הס"ת: **ואם** יש תינוק למול מלין אותו אחר הקינות ויש ממתינין למולו עד אחר חצות מל' רבינו יראה שתופס עיקר כסברא הראשונה ולכן כתבה בסתם ותימא על הרב מהר"א טירנ"א שכתב ואם יש מילה מלין אחר איוב כן מסיק באורח חיים עכ"ל שהרי רבינו לא הזכיר בדבריו איוב. אולי הבין ממ"ש בסברא אחרונה ויש ממתינין למולו עד אחר חצות דהיינו אחר איוב שעל הרוב אינו נמשך יותר מאחר חצות וכיש מנהגים כתוב גירסא אחרת ולפע"ד משמע דמל' רבינו משמע שסובר עיקר עד אחר הקינות גם מהר"ש לורי"א כתב שכן המנהג וכ"כ בהגהת הש"ע וכן הוא במהרי"ל הלכה למעשה דווקא לאחר קינות ולא אחר איוב ומלכותינו לא נהגו לומר איוב בציבור: ודעת

ב"י

קינות אומר קדיש כולו כבשאר ימות השנה ויש מקומות שאין מדלגין תתקבל אלא בלילה אחר תפלה אבל בשחרית אומרים אותו לפי שכבר סלקו וסיימו לומר קינות ואומרים קצת פסוקי נחמות בסופו עכ"ל (ג): **ומ"ש** ואם חל ט"ב במ"ש ה"א לדקדק וכו' כ"כ הגהות אשיר"י בסוף תענית והמרדכי בתחל' מ"ק:

ומ"ש שא"א ויהי נועם כך מצאתי במרדכי ישן ונתן טעם משום דמקום שלא נהגו לעשות מלאכה בט"ב אין עושין ותו דאקרי מועד וסמ"ק כתב שהטעם לפי שהוסד על הקמת המשכן ועתה אין לאומרו ביום שנחרב: דין הבדלה בט"ב שחל להיות במ"ש כת' רבינו בסי' תקנ"ו: בסי' תקנ"ה כתבתי שיש לשכב בליל ט"ב מוטה על הארץ ולשום אבן מראשותיו כתבו הגה"מ יש במס"ס דאמגילת רות וקינות ושיר השירים מברך אקב"ו על מקרא מגילה וכן נהג הר"ס אכן יש לאומרה בנחת ובלחש עכ"ל והעולם לא נהגו לברך כלל על שום מגילה חוץ ממגילת אסתר:

בשחרית מסדרין הברכו' והזמירו' כמו בשאר הימים כבר כתוב בסי' תקנ"ד שאע"פ שאסור לקרות בתורה כל דבר שהוא סדר היום מותר: ומ"ש שיש מקומות שנוהגין שלא לומר השירה כ"כ הכלבו והטעם משום דאין לומר שירה לעת כזאת והעולם נוהגין לומר במקומה שירת האזינו (ו):

ומ"ש ויחיד אומר עננו בשומע תפלה וש"ץ בין גואל לרופא כמו בשאר תענית כ"כ הג"מ ודלא כר"י הלוי שהנהיג שלא לאמרו משום שתם תפלתי:

ומ"ש ואינו כשאר ת"צ לא לענין כ"ד ברכות ולא לענין תפלת נעילה הכי איתא בפרק מקום שנהגו (נד:): ומ"ש וא"א תחינות דאקרי מועד כ"ה בהל' ט"ב במרדכי שבתחלת מ"ק וכן כת' הרוקח דמטעם זה אין נופלים על פניהם ועוד נתן טעם אחר משום שתם תפלתי סכותה בענן לך וכו' ז"ל הגה"מ אין אומר תחינות ולא והוא רחום ולא אא"א אפי' חל להיות ביום ה' ורא"בי"ה כ' שיש לומר אל ארך אפים אפי' חל להיות בשאר ימות החול שלא בשני וה' וכן נוהגים ביש מקומות ע"כ ובהגה"מ החדשות כתוב דברי אבי"ה בלשון הזה י"ל אל ארך אפים וכן נוהגים ביש מקומות אם חל בה' ע"כ. כתב הגהות אשיר"י כבר נהגו אבותינו בכל המקומות שא"א סליחות בט"ב משום דאקרי מועד ומצוה עלינו לקיים מנהג אבותינו עכ"ל (ח): **ומ"ש** רבינו ומוציאין ס"ת וקורין ג' בפ' ואתחנן ומפטיר אסף אסיפם הכי אמר אביי בפרק בני העיר (לא:): **ומ"ש** שקורין ג' ומפטיר הג' פלוגתא דתנאי בפ' הקורא עומד (כג:) והלכה כר"י דסבר הכי. כתב הכלבו המפטיר בין בשחרית בין במנחה מברך לפניהם ברכה אחת וג' לאחריה שאינו אומר על התורה רק מסיים מגן דוד וכן בכל שאר התעניות שלא נתקנה ברכה על התורה רק לשבתות וי"ט שמזכירין בהם ענין היום ומודים השם על המתנה הנכבדה שנתן לנו מאותם הימים עכ"ל. וכתב אבי העזרי וגולל ס"ת במקומו שלא למעט בכבודו הטעם מפני שמניחים עליו מפה שאינה נאה וגם רגילים להפכה ואם היו מוליכין אותה ממקום שקורין בו למקום שדרכן לגוללו היו ממעטים בכבודו ח"ו וכתב הג"מ שאחר קריאת התורה עומד ופותח באשרי ויש נוהגין לומר למנצח ויש שאין נוהגין לאמרו (ט) ואומר ובא לציון בדלוג כדפי' וקדיש בלא תתקבל עכ"ל: **אבל** במ"ס כתב יש קורין ספר קינות בערב וכו' עד וכ"ש שלא לשוח עם העו"ג הכל בפי"ח וכתב כל זה הרמב"ן בתורת האדם ותיבת אבל שכתב רבינו נראה שטעמו מפני שכתב קודם לכן שקורין איכה בלילה ולא כתב שקורין אותה ביום מש"ה קאמר אבל במסכת סופרים כתוב שיש מאחרים אותה עד הבוקר ואין קורין אותה בלילה ואפשר לומר עוד דה"ק כבר כתבתי סדר היום בע"א אבל במ"ס מסדר אותו בענין אחר. וכתב הרמב"ן בת"ה על האי ברייתא דמ"ס מסתברא דהך מכילתא מנהגא תניא וכך היו נוהגין שאחד קורא מגילת קינות וכולם שומעין כדרך שאמרו במגילת אסתר ומברך בקריאתה על מקרא מגילה וכך הזכירו שם בפי"ד וכך אמרו שמברך דיין האמת ונמצא שמברך עליה שתים וכן מאי דאמר קורעין ומספידין מנהגי ניניהו וכן מקום שנוהגין לשנות מקומם שעושין אותו כשבת שנייה של אבילות ומקום שיורדים מספסלים עושין אותו כשבת ראשונה וכן נהגו עכשיו שאילו מן הדין אין לנו בגמרא שינוי מקום ישיבת קרקע בט"ב כלל ק"ו מכפיית המטה עכ"ל ונראה מדבריו שהוא מפרש דהא דקאמר מ"ס שאומר ברוך דיין האמת אקורא איכה קאי אבל פשטא דלישנא משמע דאקורא בתורה קאי וכן נראה שהרי כל לשון זה של מ"ס אינו שנוי זה אחר זה שבהלכה ד' מתחיל יש קורין ספר קינות בערב וכו' עד וכ"ש בנים זכרים ובהלכה ז' מתחיל והקורא אומר ברוך דיין האמת ויש שמניחין את התורה על הקרקע כאבילות שהורה ואומרים נפלה עטרת ראשינו וכו' עד וכ"ש שלא לשוח עם העו"ג וא"כ והקורא אומר ברוך דיין האמת דקתני לאו אקורא קינות קאי אלא אקורא בתורה כדפרישית וכן נהגו העולם שהעולה לקרות קודם שיב"ד ברכת התורה אומר ברוך דיין האמת: (י) **ואם** יש אבל בעיר הולך בלילה לבהכ"נ וכו' כ"כ הרא"ש בסוף תעניות בשם הר"ס וכתב דטעמא משום דאבל כל ג' ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל במקום המנחמים אלא במקום המתנחמים ב ובט"ב נמי הוי כמו אבל מג' ימים ואילך והולך לב"ה עם שאר הקהל שהם כמו אבלים: (ב"ה) מ"ש דהוי כמו אבל מג' ימים ואילך שטעמו מפני שהיא אבילות ישנה לא חמירא אלא כמו אבל מג' ימים ואילך:

ואם יש תינוק למול מלין אותו אחר הקינות ויש ממתינין עד אחר חצות שתי הסברות כתובות במרדכי דמ"ק ונתן טעם לממתינים עד אחר חצות דקודם לזה חל אבילות עליו ומילה עושין אותה בשמחה דכתיב שש אנכי על אמרתך וכתב שבספר החכמה קורא תגר עליהן שתולין לומר שתולין הקדמת זריזין ובהג"א כתב אם יש תינוק למול משהינן ליה עד המנחה בזמן שאומרים נחמות משום שש אנכי וגו' והעולם נוהגין שלא למול עד אחר חצות (יא) אבל אין ממתינים עד זמן שאומרים נחמות וכתב הרוקח בסימן קי"ג שכן נוהגין בשפיר"א שאין מלין קודם

דרכי משה

וחוזר החזן וגומרו עכ"ל ובמהרי"ל כתב ובסיומו היו הקהל אומרים פסוק השיבנו שנית בקול רם והחזן נופלו: בהג"מ פ"ה דתענית וחוזר ואומר זכור ה' מה היה לנו אוי הביטה וראה את חרפתנו אמה"ל וכן הולך כל הפסוקים אמצעיתן באוי וסופן באוי מה היה לנו עכ"ל עוד שם בהגהה ואומר בסוף קינות קצת פסוקי נחמה וכן נוהגים ברוטנבורג עכ"ל וכן נוהגים במקומינו: (ג) ובמנהגים שלנו קדיש שקודם איכה שלם אבל כל הקדישים שהן לאחר האיכה בלא תתקבל עד למחר אחר יציאת מב"ה: (ד) ובמנהגים שלנו וא"א למנצח בנגינות ולא ויתן לך וכ"כ הכלבו כתב מהרי"ל ואין מברכין הבנים באותו מ"ש: (ה) וכתב המרדכי דמ"ק דף שצ"ו ע"ג דאין לאומרן רק בלחש: (ו) ואין מנהגנו כן אלא אומרים השירה כמו בשאר ימים: (ז) וכן נוהגין וכתוב במנהגים שלנו דא"א ג"כ פיטום הקטורת אף מי שנוהג לאומרו בכל יום: (ח) וכן נוהגים: (ט) ובמרדכי הלכות ט"ב דא"א אותו: (י) ואין מנהג זה במקומינו ואין מברכין דיין אמת כלל: (יא) והמנהג במדינתינו למולו מיד אחר הקינות וכ"כ מהרי"ל וכן ראיתי מעשה:

עיין

פרישה

וקינות וסה"ש מברכין בה"י אמ"ס אקב"ו על מקרא מגילה בלחש כדאיתא במסכת סופרים: (ג) וש"צ בין גואל לרופא כמו בשאר תענית לפי דעת האשיר"י בסימן תקס"ס. וכתב רב עמרם מנהגינו להרבות סליחות בסלח לנו כתב אשר"י כבר נהגו אבותינו שלא לומר סליחות דאקרי מועד ומצוה עלינו לקיים מנהג אבותינו: (ד) **ואם** חל בשני לדידן אינו יכול למול בשני שהרי לא בד"ו פסח והסימן א"ת ב"ש כו' וק"ל: (ס) **ויש** ממתינים למולו עד אחר חצות דמילה עושין אותו בשמחה דכתיב שש אנכי על אמרתך ודעת התוספות שיברך על הכוס ויתן לתינוק לשתות ר"ל לתינוק הנימול מ"ו וק' אי דוקא קאמר הא לשאר תינוק אסור א"כ היך מסיק ע"ז רבינו וכתב ז"ל ומ"מ בט"ב שחל במ"ש לא אמרינן שיגדיל ויתן לתינוק כו' עד מפני שהוא קבוע בלא קבוע נמי הא לא מתירין גם במילה כ"א לתינוק הנימול אלא ודאי לכל התינוקות ס"ל דמותר וכן מוכח לקמן בסי' תקס"ט בב"י שמחלק בין כוס דהבדלה בי"כ לכוס דמילה משום דקבוע וכן הוכחתי ג"כ בי"ד סי' רס"ס בהל' מילה ע"ש אלא נראה שמ"ו כ"כ שלכתחלה לא יתנו אלא לתינוק הנימול ודו"ק: שסוק

חדושי הגהות

תקנט א במ"ס איתא שמניחין הס"ת בעצמה וכמ"ש ג"כ הב"י: ב דברי הרא"ש המוהים מאוד עיין מג"א ס"ק ה' ולפי מה שרצה ליישב דברי הרא"ש עדיין נשארו דברי הבד"ה תמוהים ע"ש. וראיתי בספר קרבן נתנאל שיישב דברי הרא"ש בטוב טעם והוא דודאי מיירי הרא"ש באבל מג' ימים ואילך וכמו שהוכיח ג"כ המג"א שם אלא דקשיא ליה להרא"ש נהי דאחר ג' ימים לא התירו בגמרא רק לילך לבה"כ וא"ל דכל הקהל הוי כאבילים בט"ב דא"כ קשיא על כל הקהל היאך מותרים לילך לבה"כ דהא אצלם הוי יום ראשון של אבל על זה כתב הרא"ש דלק"מ דודאי ט"ב חשיבי כולם אבילים אלא שדינם כמו אבילים מג' ימים ולכן שפיר יכול האבל לילך לבהכ"נ עם שאר הקהל ביון שהם כמו אבילים וזה נכון מאד ולפ"ז אתי נמי שפיר דברי הבד"ה דעל הרא"ש קשה כיון דט"ב חשובים אבילים על מה ולמה יהיה כאבל אחר ג' ימים הא אצלם יום ראשון הוא על זה פירש הב"ה הטעם דכיון שאבילות ישנה היא לא חמיר כולי האי:

ויש אומרים שאין לברך על הכוס אלא יברך בלא כוס ודעת התוספות שיברך על הכוס ויתן לתינוק לשתות ולא חיישינן דלמא אתי למסרך פי' יבא לשתות אף לאחר שיגדיל כיון שאינו דבר קבוע ומש"ה ט"ב שחל במ"ש לא אמרינן שיבדיל ויתן לתינוק משום דחיישינן דאתי למסרך דהשיב שפיר דבר קבוע כיון שלפי קביעות השנים בא לפעמים באחד בשבת לסוף ג' או ד' שנים פעם אחת ובעל ברית לובש בגדים אחרים אך לא לבנים ממש מעשה שחל ט"ב בשבת ונדחה עד למחרתו והיה רבינו יעבץ בעל ברית והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורחץ ולא השלים תעניתו לפי שי"ט שלו היה וראיה מהא דתניא (עירובין מא.) א"ר אליעזר בר צדוק אני הייתי מבני סנאה בן בנימין וחל ט"ב בשבת ודחניהו עד לאחר שבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שי"ט שלנו היה ונוהגין שלא לשחוט ושלא להכין צרכי סעודה עד לאחר חצות. במנחה קורין ויחל כמו בשאר תעניות ומפטירין דרשו ורבי' האי כתב שמנהג להפטיר שובה ומתפללין י"ח ברכות ואומר נחם בבונה ירושלים ועננו בשומע תפלה וש"ץ אומרו בין גואל לרופא :

תקס **משחרב** הבית תקנו שבכל דבר שמחה שיהיה בה זכר לחורבן הבית וע"כ אמרו סד אדם את ביתו בסיד ומניח בו אמה על אמה בלא סיד זכר לחורבן הבית והרמב"ם ז"ל כתב אין בונין בניין מסיד כבנין המלכים אלא טח ביתו בטיט וסד

בית יוסף

קודם חצות לפי שקודם חצות חל עדיין האבילות : **ור"א** שאין לברך על הכוס אלא יברך בלא כוס ודעת התוספו' שיברך על הכוס ויתן לתינוק לשתותו ולא חיישינן דלמא אתי למסרך בס"פ בכל מערבין (מ :) אמרי' דבי"ה א"א לומר זמן על הכוס משום דאי אפשר לטועמו משום דכיון דאמר זמן קבליה עליה לי"ה ואסר ליה ולמיתביה לינוקא לא דלמא אתי למסרך וכתבו התוספות אומר רבינו שמואל דוקא גבי זמן שהוא קבוע חיישינן דלמא אתי למסרך אבל אם אירע ברית מילה בט"ב או בי"ה דלא הוי אלא אקראי בעלמא לא חיישינן דלמא אתי למסרך וכ"כ שם המרדכי וכתב הר"ן בפרק תולין שהרשב"א הקשה עליה' מכשותא בכרמא דאמרינן התם דלא ליתביה לינוקא למזרעיה דדלמא אתי למסרך ולי אינה קושיא דאי שרינן בכשותא ע"י תינוק ישראל אתי למעבד הכי בכל שתא ושתא מה שאין כן במילה בט"ב או בי"ה דלא מתרמיא בהו כולי האי ומ"מ הגאונים אמרו דלא מברכינן אכסא אלא מייתינן אסא ומברכין עליה עכ"ל : והמרדכי כתב במסכת יומא בשם ר"ת דבכוס דמילה לא חיישינן דלמא אתי למסרך דלא דמי לזמן די"ה דהתם שתיית כוס משום י"ה וכן נמי כשותא בכרמא פרק תולין דאסור דלמא אתי למסרך דהתם סרוכה משום זריעה דכלאי' ואתי למסרך ובמרדכי ישן כתב שם דבכי האי ינוקא לא חיישינן למסרך וכי חיישינן למסרך ה"מ בתינוק שגדול קצת ונותן אל לבו כדמשמע בפרק תולין גבי זרע כשותא בכרמא ע"כ כתב המרדכי בס"פ בכל מערבין פעם אחת אירע חופה בי' בטבת והורה רשב"ם לברך על הכוס וליתביה לינוקא. וכתב הר"ד אבודרהם שהרמב"ם כתב בתשובה כדברי הגאונים וכ"ד בעל העיטור כמבואר בדברי רבי' בטו' י"ד סי' תקנ"ט וגם הרשב"א כת' בתשובה בשם הרי"ף כל תענית שאין היולדת שותה בו אין מברכין על יין של ברכת המילה ולענין הלכה נקטינן כדברי הגאונים והרי"ף והרמב"ם ז"ל לברך ברכת המילה בלא כוס ובט"ב אסא נמי לא מייתינן (יב) מטעמא דאין מברכין על הבשמים כשחל להיות במ"ש ובי"ז בתמוז ובג' בתשרי ובעשרה בטבת שהיולדת יכולה לשתות מברכין על הכוס ותשתה ממנו היולדת והוא שתשמע הברכה ולא תפסיק בדברים בין שמיעת הברכה לשתיי' הכוס (יג) : **ובעל** ברית לובש בגדים אחרים אך לא לבנים ממש כ"כ המרדכי בסוף תעני' : **ומ"ש** מעשה שחל ט"ב להיות בשבת ונדחה למחרתו והיה רבינו יעבץ בעל ברית והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורחץ ולא השלים תעניתו וכו' כ"כ הגהות מיימוניות והמרדכי בסוף תעניות ובעל ברית דאמרן נראה דהיינו אבי הבן אלא שהמרדכי כתב בסוף תעניות בעלי ברית ולפ"ז אפשר דגם המוהל והסנדק בכלל וזה לשון התשב"ץ מעשה היה בימי רבינו יעקב בן רבינו יצחק סגן לויה שהיה ברית מילה בי' באב וט"ב שחל להיות בשבת ונדחה לאחר השבת כתיקון חכמים והוא היה אבי הבן והמתין עד לאחר חצות וצוה להתפלל מנחה גדולה והלך ורחץ הוא ובעל בריתו ומלו הנער ואכלו כל צרכיהם ולא השלימו עם הציבור מטעם דאמרינן (תענית טו :) ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כ"ש ברית מילה דחמירא טפי מחמישי לכבוד השבת עד כאן משמע מדבריה' דבעל ברית היינו הסנדק או המוהל די"ט שלהם הוא כמו שהוא של אבי הבן אבל מדברי הג"א פרק אלו מגלחים נראה קצת דבעל ברית קרי בהאי עובדא לסנדק ולא למוהל ומ"מ נראה דלא גרע מוהל מסנדק ומשמע לי דהא דרבינו יעבץ דוקא בט' באב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו דכיון דאדחי לא חמיר כולי האי אבל אם לא היה נדחה אלא שחל להיות בא' מימי השבוע לא היה מיקל בו בכך וכן משמע מההיא דמייתי מרבי אליעזר בר צדוק דאמר וחל ט"ב בשבת ודחינוהו לאחר השבת ואם איתא דה"ה לחל ט"ב בא' מימי השבוע הו"ל לסתום ולומר והתענינו בט"ב ולא השלמנוהו מפני שי"ט שלנו היה ואין לומר דאיצטריך למימר דחל ט' באב בשבת ודחוהו למחרתו לאשמעינן דאפ"ה התענו בו רוב היום וכדקתני והתענינו דהא ודאי לא אתא אלא לומר דלא השלימוהו מפני שי"ט שלהם היה וא"כ למה ליה למימר דט"ב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו הוה אי לאו למימרא דדוקא בכה"ג הוא דלא בעי לאשלומי אבל אם חל להיות בא' מימי השבוע צריך להשלים וכ"כ מתוך תשובה אחת מחכמי אשכנז שבאו לידי : **ונוהגים** שלא לשחוט ושלא להכין צרכי סעודה עד אחר חצות כ"כ הרא"ש בסוף תענית בשם הר"מ וכתב שלשון התוס' משמע כן דתניא מתקנין בט"ב למוצאי ט"ב פירוש מסוף היום כמו ממנחה ולמעלה דומיא די"ה דמותר בקניבת ירק מן המנחה ולמעלה ע"כ וכ"כ הגהות מיימוניות וכ"כ במרדכי בתחלת מ"ק וכתב דטוב להמתין ממנחה ולמעלה ומשמע מדבריו דלהמתין עד מנחה קטנה קאמר אבל העולם לא נהגו להמתין אלא עד חצות : **כתב** הרשב"א בתשובה על אחד ששחט קודם חצות כל דברים אלו לא נהגו בהם אלא כדי שיהא יושב ומיושב מאבילות של ירושלים ולהתאונן ולהתעסק בנהי וקינות כאבל ואם נהגו שלא לשחוט עד חצות או עד הערב אסור להקל בזה עכ"ל : **במנחה** קורין ויחל ומפטירין דרשו וכו' הר"ד אבודרהם סתם שמפטירין שובה : **ואומר** נחם בבונה ירושלים כבר כתוב משפטו בסי' תקנ"ז ומשפט עניינו יתבאר בסי' תקס"ה ותקס"ו : כ' התוס' בפ"ב דתעניות (טז.) אהא דאמרינן וויצאין לבית הקברות ביום ת"צ מכאן נוהגים בכ"מ לילך לבה"ק בט"ב שהרי ט"ב הוי ת"צ : **כתב** בתשב"ץ סימן תס"א שבימי רבינו יעקב סגן לויה מת אדם אחד בט"ב ולא הניח לומ' עליו צ"ה משום דכתיב קרא עלי מועד :

תקם משחרב הבית תקנו שכל דבר שמחה שיהיה בה זכר לחורבן הבית ועל כן אמרו סד אדם את ביתו בסיד ומניח בו אמה על אמה בלא סיד זכר לחורבן פשוט ס"פ חזקת הבתים (ד' ס) ומפרש שם שזה השיור יהא כנגד הפתח וכתבו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל ורבי' אגב שיטפיה נשמט ממנו : **והרמב"ם** כתב אין בונין בניין מסיד כבניין המלכים וכו'

בית חדש

ודעת התוספות שיברך על הכוס ויתן לתינוק לשתות כתב במרדכי הארוך בתשובת ראבי"ה שהשיג על תשובת רבינו יצחק ב"ר יודא וז"ל סגי ליה במאי דיהבינן ליה לינוקא דאיתמהיל ביומא דתעניתא דגבי ינוקא כי האי לא חיישינן למיסרך וכו' הנה שדעתו דוקא תינוק הנימול ולא כדעת ר"ת דמתיר בסתם לכל תינוק ואין להקשות לדעת ראבי"ה גם בי"כ לענין זמן או בט"ב במ"ש ניתיב לתינוק קטן כי האי דאינו אלא בן ח' ימים משום דאיכא למימר דשמא אינו נמצא תינוק הזה בכל המקומות והו"ל אבילות אבילות וכ"כ שם ראבי"ה וכתב עוד דין זה דיהיב לתינוק הנימול בשם ראב"ן זקינו ע"ש אבל הר"ן בתשובה סי' כ"ב כתב דאין מועיל זה והוי ברכה לבטלה וצריך לשתות ממנו תינוק שהגיע לחנוך וגם אם הביאו הכוס ליולדת שלא שמעה הברכה בב"ה אינו מועיל כלל וכתב על זה דדבר פשוט הוא והאריך בזה עיין עליו מיהו מנהגינו ליתן לתינוק הנימול כדעת המנהגים בה' י"כ וכ"כ בהגהת ש"ע לשם וכ"כ מהר"ש לורי"א לענין ט' באב וככי הא ודאי אין לזוז מן המנהג : כתב בית יוסף ולענין הלכה נקטינן כדברי הגאונים וכו' וכי האי גוונא כתב ביורה דעה סי' רס"ה ומדבריו אלה משמע שסובר דיולדת בט' באב תתענה ותימה שכתב דלא כדברי הרמב"ן שהביא רבינו סי' תקנ"ד דאי' כל ל' יום מאכילים אותה מיד ונראה דהכא כתב לפי המנהג שנהגו הנשים בעצמן להתענות שלא מן הדין ותדע שהרי בסי' זה בש"ע כתב ב"י להדיא שגם בתשעה באב תשתה ממנו היולדת אלמא דלא תתענה וכן פסק לעיל בש"ע סי' תקנ"ד אלא ודאי מה שכתוב כאן וביורה דעה סי' רס"ה הוא לפי המנהג שנהגו ובתשובה הארכתי בזה בס"ד : הגה"ת מיימונית וכתב רב שמואל דאמגלתא ורות וקינות ושיר השירים מברך בא"י אמ"ה אקב"ו על מקרא מגילה בלחש כדאיתא במ"ס ע"כ והביאו מהר"ש לורי"א בהגהותיו · תנן רפ"ג דמגילה ואין מפטירין בנביא במנחה וכתבו התוס' שם והטעם שמפטירין במנחה בתענית ולא בשחרית משום דכתיב ביה דרשו משפט ועשו צדקה ואגרא דתעניתא צדקתא לעת ערב ומש"ה נכון לאמרו בערב לאחר שעשו צדקה ע"כ :

תקם משחרב הבית תקנו כו' בברייתא ס"פ חזקת הבתים ואיתא התם אמר רב חסדא וכנגד הפתח וכתבוהו הפוסקים וכתב הב"י ורבינו אגב שיטפא נשמט ממנו ולי נראה דרבינו ס"ל דרב יוסף דאמר וכמ' אמה על אמה פליג ארב חסדא דכל היכא דמשייר אמה על אמה סגי אפילו שלא כנגד הפתח ופסק כרב יוסף ומכל מקום לא קי"ל הכי אלא כדעת שאר כל הגאונים דס"ל דלא פליגי ורב חסדא מפרש דברי רב יוסף היא : **והרמב"ם** ז"ל כתב אין בונין בנין מסיד כבנין המלכים אלא טח ביתו בטיט וסד בסיד ומשייר בו אמה על אמה ואינו משמע כן בגמרא וכו' כך היא גירסא הנכונה בדברי רבינו ופירוש דבריו שהוא ז"ל הבין לפרש דברי הרמב"ם שאין בונין בנין מלכים לסוד בתיהם בסיד בלי טיח טיט תחלה שזה אסור אפילו ע"י שיור אמה וזהו שכתב הרמב"ם שאין בונין לעולם בנין מסוייד ומכוייד כבנין המלכים ר"ל מסוייד זהו כשסד בסיד בלי טיח טיט תחלה או מכוייד זהו מיני פתוחים וציורים שזהו אסור לעולם פי' שאין לו תקנה אפי' ע"י שיור אמה על אמה אלא טח ביתו בטיט תחלה ואח"כ סד בסיד על הטיט ואז יש היתר בשיור אמה על אמה בלא סיד והיה סבור שטעמו של הרמב"ם בזה מדתניא אין מסיידין אין מכיידין אין מפייחין בזמן הזה שפירושה אין מסיידין בענין זה שהוא דרך גדולה ומעלה בסיד בלי טיח טיט וכן אין מכיידין ואין מפייחין היינו מיני פתוחים וציורים ומדתניא בסתמא אין מסיידין כו' משמע דאין לזה שום היתר בעולם וזהו שכתב הרמב"ם שאין בונין לעולם כו' ומאי דתניא בברייתא דסד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מועט ופריש רב יוסף דהיינו שיור אמה על אמה היינו כשטח בטיט תחילה ואח"כ סד בסיד והא דתניא באידך ברייתא לא יסוד אדם את ביתו בסיד ואם עירב בו חול או תבן מותר היינו ע"י שיור אמה על אמה דכיון שעירב בו חול או תבן משחיר קצת וה"ה כשטח בטיט תחלה ואח"כ סד בסיד עליו דמשחיר קצת נמי שרי ע"י שיור אמה על אמה · אבל בסיד ממש כדרך בנין מלכים אסור אפי' ע"י שיור אמה על אמה וכן נראה מלשון הר"ן שכתב אלא סד אדם ביתו בסיד ומשייר בה דבר מועט משמע שאם עירב בו חול או תבן צריך לשייר עכ"ל דעל זה השיג רבינו וכתב ואינו משמע כן בגמרא וכו' וס"ל הך ברייתא דתני סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו אמה על אמה בכל מיני סיד קאמר דמותר ע"י שיור שהרי בסתמא קתני סד בסיד ואפי' הכל סיד בלי טיח טיט או עירוב חול ותבן וכיון דמאי דתלמודא מייתי לה הך ברייתא במסקנא דמילתא ואמוראי רב יוסף ורב חסדא פירשו בה דינא דשיור היכא הוי ולא פירשו בה דדוקא בעירב תבן או חול או טיט תחילה אלמא דכל מיני סיד מותר על ידי שיור אמה על אמה דאל"כ הו"ל לפרש דהאי נמי ע"י עירוב חול קאמר כאידך ברייתא דמייתי מקמי הכי גם הרי"ף והרא"ש והסמ"ג והסמ"ק לא כתבו רק ברייתא דסד אדם את ביתו ומשייר בו דבר מועט ואמר רב יוסף אמה על אמה ואמר רב חסדא וכנגד הפתח משמע להדיא דכל מיני סיד שרי ע"י שיור אמה על אמה וכן נראה מפשט הסוגיא ולפיכך יראה לי שגם הרמב"ם ס"ל הכי ומה שאמר אין בונין לעולם בין מסוייד ומכוייד כעין מלכים היינו מיני ציורים לבד הוא שאסור לעולם ומאי דתני בברייתא אין מסיידין ואין מכיידין ואין מפייחין משמע ליה דה"ק אין מסיידין בסיד ואין מכיידין ציורין בכותל מן הסיד וכן פי' בערוך ערך כייד וערך פח וזה אסור לעולם אפי' ע"י שיור אמה על אמה אבל בסד ביתו בסיד גרידא בלי ציורין ופתוחין מותר ע"י שיור אמה על אמה ומה שאמר אח"כ אלא טח ביתו בטיט

דרכי משה

(יב) עיין בי"ד סימן רס"ה : (יג) וכתב במהרי"ל במילה שחלה בט"ב עצמו ופסק דהמוהל וסנדק ואבי הבן ילבשו בגדי שבת אחר הקינות כשבאין למול התינוק :

וסד בסיד (ס"א בסיד ובטרכסיד) ומשייר בו אמה על אמה ואינו משמע כן בגמרא דבתר דמייתי הך ברייתא ת"ר לא יסוד אדם את ביתו בסיד ואם עירב בו חול או תבן מותר ר"י אומר חול הרי הוא טרכסיד ואסור תבן מותר ומסיק כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו אמה על אמה אלמא ע"י שיור אמה על אמה מותר כל מיני סיד ועושה אשה תכשיטיה ומשיירת בהם דבר מועט ומאי היא בת צדעא פירוש טפול סיד שמטפלת במקום הצדעים ועושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר בה דבר מועט אפילו כסא דהרסנא : תקנו להניח אפר בראש החתנים במקום הנחת תפילין ואסרו עטרות לחתנים ודוקא לחתנים שלא אסרו אלא בעת ריבוי שמחה אבל לשאר כל אדם מותר וקאמר רב לא שנו אלא של מלח וגפרית אבל של ורד והדס מותר ושמואל אומר אף של ורד והדס אסור אבל עושה של קנים וחילת ופסק הרמב"ם ז"ל כשמואל ואיני יודע למה דהא קי"ל כרב באיסורי ופירשו התוס' דלא בעטרות של הראש איירי שאין דרך לעשותו מקנים וחילת אלא כעין כיפה ששושין לחתן שיושב בה וכלות מותרות בכל חוץ מבעיר של זהב שאסרו אף לכלות והרמב"ן כתב דלאו דוקא

בטיט וסד בסיד ומשייר בו אמה על אמה ה"ק אלא טח ביתו בטיט אפי' בלא שיור או סד בסיד ומשייר וס"ל דמאי דתניא על ידי עירוב חול או תבן מותר הוא דוקא על ידי שיור מפני שמשחיר קצת אבל בטח בטיט אפילו בטיט לבן משחיר טובא ולא בעי שיור ולעולם אפילו כשסד בסיד גמור סגי נמי בשיור וזה ברור ונכון למבין ומדוקדק בלשון הרמב"ם ויש נוסחאות במקצת ספרי רבינו דגרסי הכי והרמב"ם ז"ל כ' אין בונין בנין מסיד כבנין מלכים אלא טח ביתו בסיד ובטרכסיד ומשייר בו אמה על אמה ואינו משמע כן בגמרא וכו' וכך היתה הגירסא לפני הב"י והרבה על זה קושיות ופירוקים ולא כיון נכונה אלא הנוסחא ופירושא שכתבתי הוא העיקר והנכון ולענין הילכתא לפי מה שפירשנו דעת הרמב"ם שהיא אינה חולקת על דעת שאר כל רבותינו כך הדין דע"י שיור אמה על אמה מותר אפי' אין טחים בטיט תחלה ואפילו בלא עירוב חול או תבן אלא הכל סיד שרי וה"ה בטרכסיד שהוא עירוב חול בסיד או בלא טרכסיד שהוא עירוב תבן נמי שרי דוקא ע"י שיור אמה על אמה מאחר שהוא ע"י סיד אבל כשטח בטיט שרי אפילו בלא שיור בסיד אמה על אמה אבל כשסד בסיד ומצייר ציורין בכותל מן הסיד אסור אפי' ע"י שיור אבל ציורין בכותל בלא סיד תחלה לא תואר לו ולא הדר ושרי ונראה לי דה"ה ציורין בכותל על טיח בטיט נמי אין בו איסור כיון שאינו על הסיד · ועוד יראה לי דכל היכא שאסור אפילו בדיעבד מחייבין אותו לקלוף שהרי תניא לקח חצר מסויידת מכויידת מפוייחת הרי זו בחזקתה משמע דוקא לקחה אבל אי עביד איהו גופיה אסור דאין בזה לומר שהיא בחזקתה שהרי לא היה לה חזקת היתר בעולם וכן מוכח עוד בסוגיא דפריך מאותה ברייתא אחזקת זוזין וגזוזטראות לר"ה ומה התם דאי עביד שלא כדין מחייבין אותו לסתור מכ"ש לענין איסורא דחמיר טפי כדמשני התם איסורא שאני ודו"ק ועוד יראה דבזמן הזה אפילו לקח חצר מסויידת ומכויידת מחייבין אותו לקלוף דמאי דתניא הרי זו בחזקתה היינו טעמא שיש לנו לתלות שבהיתר עשה בזמן שב"ה קיים וכמו שפירשו שם התו' ובזמן הזה ליכא למימר הכי ונראה שמטעם זה השמיטו הפוסקים דין זה דלקח חצר מסויידת זולתי הרמב"ם אפשר שהוא ז"ל פירשה דהרי הוא בחזקתה היינו דתלינן לומר שהבית היה מקדש של עו"ג ופשיטא דהלוקח מן העו"ג אין מחייבין אותו לקלוף כיון דלא נעשה באיסור ביד עו"ג ומ"מ נראה דאין להקל בלוקח מישראל כ"ל : **ומאי** בת הלדעא פי' טפול סיד וכו' וז"ל רמב"ם שרגילות לסוד שם ולהשיר שערות והר"ן כתב לשם דהיינו כשהאשה קולעת שערה כולה משיירת ממנה דבר מועט בין אזנה לפדחתה כנגד לדעתא ומביאה סיד טרוף שהוא חבוט וטחה אותו שער ואינה קולעת אותו אלא מטילה אותו כנגד פניה כך עושות בנות עניים אבל בנות עשירים שורקתו בבשמים ובשמן טוב כדי שיתחברו השערות זו בזו עכ"ל : **ומ"ש** ואפילו כסא דהרסנא איכא למידק למה כתב כאן בלשון אפילו טפי מאיכך דקא חשיב ובגמרא פ' חזקת לא הוזכר אפילו בכל הני ואולי ריהטא דלישנא בפ' כל כתבי נקט דאתא התם רב אשי אמר אפילו דבר מועט ועשאו לכבוד שבת הוה ליה עונג מאי היא אמר רב פפא כסא דהרסנא ובגמרא פרק חזקת נמי קאמר עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר דבר מועט מאי היא אמר רב פפא כסא דהרסנא וכיון דהתם בלשון אפילו קאמר כתב רבינו פה נמי בלשון אפי' שוב מצאתי בסמ"ג שכתב אמר רב פפא אפי' כסא דהרסנא אולי כך היו גורסין בפ' חזקת : **ופסק** הרמב"ם כשמואל ואיני יודע למה דהא קי"ל כרב באיסורי ולי נראה דל"ק מידי דדעת הרמב"ם כיון דשמואל אמר מילתא מציעתא דרב קאי כוותיה דלא אסרינן טפי משל ורד והדס ולוי קאי כותיה דלא שרינן טפי משל קנים וחילתא הלכך הלכתא כוותיה וכה"ג כתב הר"ן בפרק המדיר שזהו ג"כ דעת הרמב"ם ז"ל דפסק בהמדיר את אשתו שלא תתקשט כשמואל אע"ג דקי"ל שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן אלא טעמיה משום דשמואל אמר מילתא מציעתא וכה"ג כתבתי לעיל לענין ק"ש דלא בעינן עמידה בכל פרשה אלא עד לבבך כר' נתן דהוא אמר מילתא מציעתא אמנם לפי גרסתינו בדברי הרמב"ם מבואר שפוסק כלוי דאוסר כל העטרות של חתנים וכ"כ ה' המגיד שהרמב"ם פסק כלוי וכדברי הב"י וצ"ל דרבינו היה לו נוסח' אחרת בדברי הרמב"ם ז"ל : **ומ"ש** דפירשו התו' דלאו בעטרות של הראש איירי וכו' בפ"ק דגיטין (דף ו') כתבו כן וחלקו על פרש"י דעטרה ממש היא דאין דרך לעשות עטרה משל קנים אלא עטרות שעושין כעין כיפה ומשמע לי דלפי' התו' כיון

וכו' בסוף הל' תענית כ"כ : **ומ"ש** רבינו ואינו משמע כן בגמרא דבתר דמייתי הך ברייתא ת"ר לא יסוד את ביתו בסיד וכו' מסיק כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד וכו' נראה מדבריו שהוא סובר שטעמו של הרמב"ם שאסר לבנות בניין מסיד כבניין המלכים הוא מהא דת"ר לא יסוד את ביתו בסיד ומפני כך הוקשה לו מדמסיק בתר הכי סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו אמה על אמה אלמא ע"י שיור אמה על אמה מותר כל מיני סיד ותמהני עליו כמה תמיהי חדא דהא דקתני כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בה וכו' לא מסקנא דשקלא וטריא על דין סד את ביתו בסיד הוא אלא הכי איתא ת"ר כשחרב הבית בראשונה רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין נטפל להם רבי יהושע א"ל מפני מה אין אתם אוכלים בשר וכו' שלא להתאבל כל עיקר א"א להתאבל יותר מדאי א"א אלא כך אמרו חכמים סד את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מועט וכיון דברייתא באנפי נפשה היא לא שייך למימר דמסיק כך אמרו חכמים סד את ביתו בסיד דהא לאו מסקנא היא ועוד דאם ת"ל מדפליגי ברייתות אהדדי אפשר דהלכה כקמייתא ולא כבתרייתא דמשום דמאי תלמודא מייתי לה בבתרייתא לא מכרעת מלתא דתיהוי הלכתא כוותה ועוד דהא איכא למימר דלא פליגי דבחדא מתרי גווני שרי או שיערב בו חול או תבן או שישייר בו אמה על אמה וברייתא קמייתא תני תקנתא דבחול ותבן ואידך ברייתא קתני תקנתא דשיור אמה · ועוד לפי דבריו מאי ניהו סיד כבניין המלכים ומאי ניהו טח את ביתו בסיד דתרוייהו סיד ניכהו ומה בין זה לזה שאסר הרמב"ם בזה והתיר בזה לכך נ"ל דרבינו לא דק בדברי הרמב"ם כלל דהרמב"ם לאו אמיני סיד קפיד דכל מיני סיד שוים ולא אתי למיסר אלא מיני סיוד וכיור כך מפורש בדברי הרמב"ם בנוסחא דידן שכתב כלשון הזה תקנו חכמים שהיו באותו הדור שאין בונין לעולם בניין מסויד ומכוייר כבניין המלכים וזה ברייתא מפורשת היא שם ס"פ חזקת הבתים שנוייה בלא מחלוקת אין מסיידין ואין מכיירין ואין מפייחין בזמן הזה ומשמע ליה דסיוד וכיור ופיוח מיני פתוחים וציורים הם ואפשר דאין מכיירין ואין מפייחין הם פתוחים וציורים ואין מסיידין אינו מיני ציור אלא כמשמע וה"ק אין מסיידין ועל הסיוד יכייר ויפיח דאפילו כיור ופיוח בלא סיוד לא תואר לו ולא הדר הלכך לא מיתסר ואפשר עוד לומר שדרך העולם כשרוצים לסוד בתיהם טחים בטיט תחלה ואחר כך סדין בסיד אבל המלכים אין טחים בטיט תחלה אלא הכל סיד וקתני דאין מסיידין בענין זה שהוא דרך גדולה ומעלה ובסיד וכיור כזה אין שום תקנה ואפילו ע"י שיור אמה והיינו דלא קתני האי מתניתא שום תקנתא וזהו שכתב הרמב"ם שאין בונין לעולם בניין מסוייד ומכויי' כבנין המלכים ומדקאמ' לעולם משמע שאין לו שום תקנה ובאידך תרי ברייתות סובר הרמב"ם דלא פליגי אהדדי אלא חדא ברייתא תני תקנתא חדא ואידך תני אידך תקנתא ותקנתא דשיור אמה הרי כתב אותה בהדיא ותקנתא דערוב תבן או חול לגירס' רבי' בדברי הרמב"ם דמצריך בטרכסיד שיור אמה פוסק כר' יהודה ולנוסחא דידן שאין כתוב בה טרכסיד נראה שהוא פוסק כרבנן ולא הוצרך להזכיר תקנתא דערוב חול או תבן דההוא טרכסיד מיקרי והיינו לא קאמר דבעי שיור אמה אלא בסיד דוקא דאילו טרכסיד בלאו הכי נמי שרי · והרי"ף והרא"ש כתבו בסוף תעניו' ההיא דסד אדם ביתו בסיד ומשייר אמה על אמה ואע"פ שלא כתב הא דתניא אין מסיידין ואין מכיירין ואין מפייחין אפשר דלא משום דסבירא לן שאינה כהלכתא השמיטוה אלא משום דמכיון דסיוד פשוט לא התירו אלא ע"י שיור אמה ממילא משמע דסיוד וכיור כבני המלכים ודאי אסור אפי' ע"י שיור (א) ואפשר שהם סוברים דהנך נמי שרו על ידי שיור אמה אלא שהר"ן כתב על דברי הרי"ף ברייתא דאין מסיידין ואין מכיירין נראה שהוא סובר דלהרי"ף נמי איתא וכמ"ש תחלה והרמב"ן גם כן כתב בת"ה ודע דבההיא ברייתא דאין מסיידין ואין מכיירין מסיים לקח חצר מסויידת מכוייר' ומפוייחת הרי זו בחזקתה נפלה אינו חוזר ובונה אותה כלומר אינו סד ומכייר ומפייח אותה והרמב"ם כתב הלוקח חצר מסויידת ומכויירת הרי זו בחזקתה ואין מחייבין אותו לקלוף הכתלים ולא חשש לכתוב שאם נפלה אינו חוזר ובונה אותה משום דמלתא דפשיטא הוא : **ומ"ש** ועושה אשה תכשיטיה ומשייר' בהם דבר מועט וכו' עד מקום הנחת תפילין זהו סיום הברייתא שכתבתי בסמוך דמשחרב בית המקדש רבו פרושים בישראל : **ומה** שפירש רבינו לידעא טפול סיד כך פי' רשב"ם והר"ן כתב בסוף תעניות בשם העיטור דכשהאשה קולעת שערה משיירת ממנו דבר מועט בין אזנה לפדחתה כנגד לדעת' והרמב"ם כתב כשהאשה עושה תכשיטי הכסף והזהב משיירת מין ממיני התכשיט שנוהגת בכן כדי שלא יהא תכשיט שלם ובהא דתני עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר בה דבר מועט כתב הרמב"ם וז"ל וכן התקינו שהעורך שולחן לעשות סעודה לאורחים מחסר ממנו מעט ומניח מקום פנוי בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם ותקנו להניח אפר בראש חתנים במקום הנחת תפילין גם זה ס"פ חזקת הבתים וכתבו רבינו בטור א"ע סי' ס"ה וכן נוהגים באשכנז בשעת ברכה נותנין לחתן אפר בראשו במקום התפילין ובספרד נוהגין ליתן בראשו עטרה עשויה מעלה זית לפי שהזית מר זכר לאבילות ירושלים ונהרא נהרא ופשטי' עכ"ל וכתב הכלבו יש מקום נמנעו שלא לתת אפר מקלה בראשי חתנים מפני שאין העם מוחזקים כלל בהנחת תפילין ולא יהיה להם האפר תחת פאר ויחשבו ג"כ שמא לא יהיה ג"כ פאר תחת אפר ונהגו לעשות זכרון אחר במקומו שנותנין מפה שחורה על ראש החתן והכלה ועל זה פשט המנהג לשבר הכוס אחר ז' ברכות ע"כ (ב) : **ואסרו** עטרות לחתנים משנה בסוף סוטה (מט.) בפולמוס של אספסיאנו' גזרו על עטרות חתנים : **ומ"ש** ודוקא לחתנים שלא אסרו אלא בעת ריבוי שמחה כ"כ הרמב"ן בת"ה גבי עטרות כלות וז"ל ודוקא לכלה אבל שאר נשים מותר כדתנן (נו.) ולא בעיר של זהב מאי עיר של זהב ירושלים דדהבא כדעבד ליה ר"ע לדביתהו אלמא אינה אסורה אלא לכלות וכן עטרות חתנים שאינו דוקא חתנים אבל שאר כל אדם מותרים בהם שלא גזרו אלא בשעת שמחה וכ"כ התוספות בפרק במה אשה (נט:) ובפ"ק דגיטין (ז·) וכ"כ ה"ה : **ומ"ש** וקאמר רב לא שנו אלא של מלח וגפרית וכו' (שם:) בסוף סוטה ופירש"י של מלח ושל גפרית · ענין עטרה עושים מאבן מלח שהוא צלול כאבן הבדולח וצובעין אותה במיני ציורין בגפרית כמו שעושים בכלי זהב וכסף שקורין נאיל"ה : חילתי · כמין גומא הגדל במים : **ומ"ש** רבי' ופסק הרמב"ם כשמואל אינו מכוון דהא לשמואל של קנים וחילת מיהא שרי ואילו הרמב"ם סתם וכתב גזרו על עטרות חתנים שלא להניחם כלל ולא חלק בין של שאר מינים לשל קנים וחילת וטעמו מפני שבגמרא אחר מחלוקת רב ושמואל אמרינן ולוי אמר אף של קנים וחילת אסור וכן תני לוי במתני' אף של קנים ושל חילת אסור ופסק הלכה כלוי משום דגדול מרב ושמואל הוה : **ומ"ש** ופירשו התוספות דלא בעטרות של ראש איירי וכו' בפ"ק דגיטין (ז.) כתבו כן ולא נראה להם דברי רש"י שפירש דעטרה ממש היא : **וכלות** מותרות בכל חוץ מבעיר של זהב וכו' בסוף סוטה (שם) תנן בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות ובגמרא (שם) מאי עטרות כלות אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן עיר של זהב תנ"ה איזהו עטרות כלות עיר של זהב

דרכי משה

תקס (א) ומיהו המנהג כדברי הטור דעל ידי שיור אמה על אמה נוהגין היתר בכל : (ב) ובעירינו נהגו בשתיהן אפר על ראש החתן וגם החתן משבר הכוס שמברכין עליו ברכת אירוסין ולכן נהגו לברך ברכת אירוסין על כוס של חרס :

וב"ח

דוקא עיר של זהב אלא כל שעיקרו של כסף או של זהב אסור אף לכלות ולא התירו להם אלא שעיקרן של מיני צבעונים אע"פ שיש בו משבצות זהב וכ"כ הרמב"ם ז"ל גזרו על עטרות כלות של כסף וזהב אבל עטרות של גדיל מותר לכלות ושאר כל אדם חוץ מחתן וכלה מותרין בכל **ואסרו** כל מיני שיר בין בכלי בין בפה ופירש"י כגון לשורר בבית המשתה והתוס' מפרשים דאפי' בלא משתה נמי ודוקא למי שרגיל בכך כההיא דאיתא בירוש' ריש גלותא הוה קאים ודמיך בזמרא פירוש בשכבו ובקומו היו מזמרין לפניו ומלשון הרמב"ם ז"ל משמע דבכלי אסור לשמוע בכל ענין ובפה דוקא על היין אבל הוא ביאר בתשובת שאלה דאפי' בפה אסור אף בלא משתה ואין חילוק בין לשון עברי ולשון ערבי כ"ש אם הן דברי ניבול שאסור לשומעו אף בלא מליצה וניגון וה"מ שירת אהבים כגון לשבח יפה ביופיו וכיוצא בו אבל מותר לומר שירות ותשבחות על היין בבית המשתה ואסור לאדם שימלא (א) שחוק פיו בזמן הזה שנאמר אז ימלא שחוק פינו :

תקסא הרואה ערי ישראל בחורבנן אומר על הראשונה שרואה ערי

זהב אבל עושה אותה כיפה של מילת ופירש"י עיר של זהב עטרה של זהב ועיר של זהב מצויירת עליה וכתב הרמב"ן בת"ה גרסינן בפ"ק דגיטין (שם) רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דקא גדיל כלילא לברתיה א"ל לא סבר לה מר הסר המצנפת והרם העטרה כ"ז שמצנפת בראש כהן גדול תהא עטרה בראש כל אדם נסתלקה מצנפת מראש כהן גדול נסתלקה עטרה מראש כל אדם א"ל דומיא דכהן גדול בגברי והיא לבתו כלה גדיל וכן הני גברי דאסר להו כלילת חתנים ניכהו דעטרות חתנים תנן דמיא דגברי בנשי מותר כך פי' ר"ת נמצאו חתנים אסורים בכל העטרות והכלות מותרות בכולן חוץ מעיר של זהב ושאר אנשים ונשים מותרין בכולן וקשה לי מה שאמרו בפרק במה אשה (נט:) גבי אסטמא משום ר"א בר' שמעון אמרו אין בה משום א עטרות כלו' אלא י"ל דכל דאניסכא אסור משום עטרו' דלאו דוקא עיר של זהב ואסטמ' יש בה משבצות זהב וכיון דעיקרה בגד לא גזרו ודרבינא של מיני צבעונים הוה דקאמר דקא גדיל דומיא דמצנפ' דאסורה לחתני' ומותר' לכלות שא"א לנוולן לגמרי והיינו דתניא התם איזו היא עטרות כלות עיר של זהב אבל עושה הוא כפה של מילת לא התיר בה עטרה שיש בה כסף וזהב אלא של מילת היו וכתב ה"ה שכך היא דעת הרמב"ם שכתב של כסף או זהב אבל בנוסח שלנו בספר הרמב"ם כתוב אם היה שם כסף משמע לפי נוסחא זו שאע"פ שעיקרה של גדיל אם קבועים בה משבצות כסף או זהב אסור : **ומ"ש** רבינו ושאר כל אדם חוץ מחתן וכלה מותרים בכל כבר נתבאר בסמוך : **ומ"ש** רבי' בשם הרמב"ן דכל שעיקרו של כסף או של זהב אסור אף לכלות לאו למימר דלשאר נשים אסור דהא כל שאינה כלה לא מיתסרא במידי אלא היינו לומר דלא מיבעיא לחתנים דאסור אלא אף לכלות :

ואסור כל מיני שיר בין בכלי בין בפה בסוף סוטה (מח.) תנן משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות שנאמר בשיר לא ישתו יין ובפ"ק דגיטין (ז:) שלחו ליה למר עוקבא זמרא מנ"ל דאסור שירטט וכתב להו אל תשמח ישראל אל גיל כעמים ולישלח להו מהכא בשיר לא ישתו יין אי מההוא הוה אמינא הני מילי זמרא דמנא אבל דפומא שרי קמ"ל ופירש רש"י זמרא לשורר בבי' המשתאות וכתבו התוס' וכן משמע מדקאמר ולישלח להו מהכא בשיר לא ישתו יין וראוי להחמיר כגון דההוא דירושלמי דהוה קאים ודמיך בזמרא שמתענג ביותר ושיר של מצוה שרי כגון בשעת חופה שעושין לשמח חתן וכלה וגם סמ"ג כ' בהל' ט"ב דלשמח חתן וכלה שהוא שיר של מצוה מותר ורבינו כתב בסי' של"ח בשם א"י"ה שמותר לומר לעו"ג בשבת לנגן בכלי שיר בחופות דאמירה לעו"ג במקום מצוה שרי ואין שמחת חתן וכלה בלא כלי שיר ע"כ: **ומ"ש** רבינו ולשון הרמב"ם משמע בכלי אסור בכל ענין ובפה דוקא על היין כ"מ ממ"ש בסוף הלכות תענית וז"ל וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהן ואסור לשמען מפני החורבן ואפי' שירה בפה על היין אסורה שנאמר בשיר לא ישתו יין וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תשבחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין : **ומ"ש** רבינו שמותר לומר שירות ותשבחות על היין בבית המשתה כן כתב הרי"ף והרא"ש בפרק אין עומדין בשם גאון וכ"כ ה"ה בשם גאון ג"כ וכך הם דברי הרמב"ם שכתבתי בסמוך :

גרסינן בסוף סוטה (מח.) א"ר הונא דשמעא זמרא תיעקר אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא שנאמר קול ישורר בחלון חרב בסף אמר רב הונא זמרא דנגדי ודבקרי שרי דגרדאי אסור ופירש"י דנגדי. מושכי ספינות בחבל שרי שאינו אלא לזרוז במלאכתן : ודבקרי · שמזמרים בשעה שחורשים אינו אלא לכוין את השוורים לתלמיהם שהולכים לקול השיר שערב עליהם : דגרדאי. אינו אלא לשחוק : **ואסור** לאדם שימלא שחוק פיו בזמן הזה שנאמר אז ימלא שחוק פינו וכו' בריש פרק אין עומדין (לא.) אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה ומפרש רבינו דבזמן הזה דוקא קאמר וכך פירש הרמב"ן בת"ה אבל ה"ר יונה פירש דשלא בזמן הזה נמי קאמר שהשמחה יתירה מרגילין את האדם לשכוח המצות :

תקסא הרואה ערי ישראל בחורבנן אומר על הראשונה שרואה ערי

כיון דבשל כיפה אסור כ"ש בעטרה ממש וא"כ בזמנינו זה שדרך לעשות **עטרה** בראש משל קנים וחילות כמו שנוהגים העו"ג בשעת נשואין שלהם אסור לישראל וכן משמע להדיא בסוף סוטה דטפי איסור יש בעטרה שבראש מבאותן שעושין כעין כיפה ונראה דפי' התו' אינה אלא בעטרות חתנים אבל בעטרות כלות אפילו בעטרה ממש מותר כשעיקרן של מיני צבעוני' ועיין בסמ"ג בפי' עטרות חתנים :

ואסרו כל מיני שיר בין בכלי בין בפה ופרש"י כגון לשורר בבית המשתה ור"ל אפילו למי שאינו רגיל והתוספות מפרשים דאפי' בלא משתה נמי אסור למי שרגיל ולפי זה אין פי' התו' חולק אפרש"י ונראה ג"כ מדעת התו' דלמי שרגיל אסור אפי' בפה ואפי' בלא משתה עיין בפ"ק דגיטין (דף ז') :

ומ"ש ומלשון הרמב"ם משמע וכו' פי' המחמיר מלד דבכלי אסור אפי' למי שאינו רגיל אפילו בלא משתה ומיקל מלד דבפה דוקא על היין אבל שלא על היין שרי אפי' למי שרגיל וצ"ל שהוא מפרש מאי דתנן משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות שנאמר בשיר לא ישתו יין היינו אפי' שיר בפה ומאי דקאמר בפ"ק דגיטין אי מההיא הו"א ה"מ זימרא דמנא אבל דפומא שרי קמ"ל דצריך לומר בהאי קרא אפשר דטעי לומר שפירושו בזמרא דמנא אבל לפי האמת ודאי שגם המקרא שאמר בשיר לא ישתו יין היינו אפי' שיר בפה ולכך קאמר להו האי מקרא אל תשמח ישראל אל גיל כעמי' דליכא למיטעי בהא דזימרא בפה קאמר דאסור נמי בבי' המשתאות : **ומ"ש** אבל הוא ביאר בתשובת שאלה דאפי' בפה אסור אף בלא מנא משמע דאפילו לשאינו רגיל ובעל כרחך שדעתו לפרש ההיא דמר עוקבא דפ"ק דגיטין דאסר אפילו בפה היא היינו אפילו בלא משתה ומאי דפריך התם ולישלח ליה מהכא בשיר לא ישתו יין היינו דס"ל דהמקרא דקאמר בשיר לא ישתו יין לאו דוקא קאמר בבית המשתה דעיקר קפידא אינה אלא בשביל השיר ואורחא דמילתא הוא לשורר במשתה היין אבל אה"כ דאפי' בלא משתה אסור ומתניתין דסוף סוטה דבטל השיר מבית המשתאות נמי לאו דוקא אלא אפילו בלא משתה נמי אסור כנ"ל לדעת הרמב"ם :

ומ"ש שירת אהבים כו' זהו מדברי רבינו שמפרש כל האיסורים שהזכיר למעלה לפירש"י ותו' והרמב"ם כל אלה דוקא בשירי אהבים וכו' וכ"כ כל הפוסקי' בשם גאון ולענין הלכה יראה עיקר כדברי הרמב"ם בתשובת שאלה דכל שאינה של שירות ותשבחות אסור אפילו בלא משתה ואפילו בפה ובדגרסינן בסוף סוטה אמר רב הונא דשמע זימרא תעקר אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא אמר רב הונא זימרא דנגדי ודבקרי שרי דגרדאי אסור פי' הנגינות שמנגנין בני אדם בשעה שמושכין משאוי או בשעה שמנהגין השוורין לחרישה מותר שאינו אלא לתקן מלאכתן אבל הנגינות שמנגנין האורגים וה"ה שאר האומנין באומנתן אסורין שאינן אלא לשמח לבבן ואסור וכדכתיב אל תשמח ישראל אל גיל כעמים וכו' וכ"ש דאסור לשמוע כלי זמר ולפיכך יש להזהיר על המקילים לשתות בכלי זמר ואפילו בשבתות וי"ט דלא התירו אלא בחופה משום שמחת חתן וכלה וכן נשים המזמרים בפה בעת מלאכתן יש למחות בהם ואם אינן שומעין מוטב שיהו שוגגין ואל יהיו מזידין כדאמר בריש המביא דאפי' באיסור דאורייתא אין למחות בדבר שאנו יודעין בודאי שלא יקבלו ועיין בתו' בהגהות אשיר"י סוף פרק חזקת הבתים :

תקסא הרואה ערי ישראל בחורבנן אומר וכו' בפ' אלו מגלחין ת"ר ואלו קרעין שאין מתאחין כו' ועל ערי יהודה ועל המקדש ועל ירושלי' וקורע על מקדש ומוסיף על ירושלי' ובגמ' ערי יהודה מנלן דכתיב ויבואו אנשים משכם משילה ומשומרון שמונים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים ומתגודדים ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה' מקרא זה כתוב בירמיה במעשה גדליה אחר החורבן שכבר היו ערי יהודה חריבות וכשנסעו ממקומם לא ידעו בחורבנם וכששמעו בדרך גלחו זקנם וקרעו בגדיהם והתגודדו ומ"ש הכתוב ויבואו האנשים משכם וגו' אינו לומר שקרעו על שכם ושילה ושומרון שהן ערי ישראל אלא לומר כי שם ביתם ונעקרו לילך ליהודה להביא מנחה בית ה' ובדרך שמעו כי נחרב וקרעו בגדיהם וזה פשוט ולא הוצרכתי לכתבו אלא מפני שראיתי בב"י דק"ל כיון דכתיב ויבואו אנשים משכם וגו' והני עיירות ערי ישראל הם הו"ל דעל כל ערי ישראל קורעין ולא דק· ואיכא למידק ודילמא לא קרעו בגדיהם מפני חורבן יהודה אלא מפני חורבן הבית שמשמעו בדרך שזהו פשוטו של מקרא וכן פי' רש"י והרד"ק לשם דקרעו בגדיהן על חורבן בית המקדש וכן משמע המקרא שסיפר ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה' דלא לומר מפני ששמעו חורבן הבית שמקריבין שם מנחה ולבונה שהיה בידם קרעו בגדיהם וכ"ל דמאחר שלא הגיעו אז אלא למצפה שהיא אחת מערי יהודה לא היה להם לקרוע על המקדש עד שיגיעו שם ויראו חורבנם סמוך להם כמן הצופים לירושלים אלא בע"כ דקריעתם היה בשביל החורבן מצפה שראו אז סמוך להם שהיא אחת מערי יהודה ומינה נלמד במכ"ש שצריך לקרוע על המקדש ועל ירושלי' כשרואה חורבנם ומשמע דעל ערי ישראל אין צריך לקרוע דלא אמרו אלא בערי יהודה וכמעשה שהיה אבל ערי ישראל דלא חשיבי כערי יהודה לא גם כל הפוסקי' כתבו דין זה בערי יהודה דוקא וכן כתב רבינו בסי' ס"מ וא"כ ערי ישראל דנקט הכא לאו דוקא וכ"כ ב"י ושכן המנהג שלא לקרוע אלא על ערי יהודה דוקא ע"כ : ופשוט הוא דהאי ערי יהודה בחורבנן דקאמר היינו אפי' יש שם ייסוב כל שיד האומות שולטת עליו בחורבנן מיקרי דהא מצפה שקרעו עליה היה שם ייסוב עם רב מיהודי' וכשדים אנשי מלחמה דעדיין לא ידעו הם שנהרג גדליה ואת כל היהודים אשר היו אתו במצפה ואעפ"כ קרעו בגדיהם מפני שהיתה נכבשת תחת יד מלך בבל : **ומ"ש** אומר על הראשונה שרואה ערי

פרישה

סי' תקס (א) **שחוק** פיו בזמן הזה כו' וכת' ב"י אבל הר"ר יונה פי' דשלא בזה"ז נמי קאמר שהשמחה יתירה מרגילה את האדם לשכוח המצות עכ"ל וז"ל ר' יונה ר"פ אין עומדין י"מ שטעם הדבר מפני חורבן בית המקדש אבל לא בשעת חורבן מותר ואין זה נכון דא"כ לא היה לו לומר בעולם הזה אלא משחרב בית המקדש אסור לאדם שימלא שחוק פיו כו' מדלא אמר הכי שמעי' שאינו תלוי בחורבן אלא אפי' בזמן ב"ה אמר שאסור למלאות שחוק פיו בעה"ז בשום ענין שהשמחה מרגיל האדם שישכח המצות כמו שאמרנו למעלה · ומאי דאמרי' אימתי ימלא שחוק פינו בזמן שיאמרו כו' לא מפני המקדש לבד אומר אלא ה"ק אימתי יהיה השמחה מותרת בזמן שיעשה עמנו ניסים ויושיענו ואז באותו הזמן נשמח כדי לגלות נפלאותיו וגבורותיו ויאמרו העו"ג הגדיל ה' לעשות עם אלה ויראו בשמחתינו · ושמחה בזה שהוא שמחת הבורא היא מצוה גדולה משום פרסומי ניס' ודומה לזה מ"ש במדרש זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה ב"ו הוי אומר בשם כלו' אע"פ שזה היום הוא י"ט ונעשה לנו בו ניסים ונפלאות ואנו שמחים בו אפ"ה עיקר השמחה אינו בעבור י"ט אלא בעבור השם לפרסם את כל הגדולות ואת כל הנוראות שהוא עושה עכ"ל ולע"ד פי' לפי דהאי או ימלא שחוק פינו לאו בעה"ב איירי אלא בימות המשיח או בימי בית שני שהרי נאמר שם לפני זה במזמור קכ"ו שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים אז ימלא שחוק כו' וידוע מדמז"ל על היינו כחולמים שנדרש על ע' שנה דגלית בבל ועכ"פ לא איירי מימי עה"ב אלא מימי הגאולה אלא ה"פ דר"י בעה"ז אפילו בזמן שב"ה קיים אסור למלאות שחוק פיו כל זמן שהיצ"ר גובר עלינו משום שהשמחה גורם שישכח את המצות וזה הוא אפילו בזמן שב"ה קיים ואפילו לימות המשיח נמי אסור אם לא באותו זמן ועת שיעשה לנו הש"י ניסים ונפלאות אז כדי שיגולה הנס מותר לשמח משום פרסומי ניס' דהיינו מתוך שיראו האומות שנשפך לנו אבל לי"ט ולשמחה אז יכירו בגודל שבותינו ויאמרו הגדיל ה' לעשות עם אלה ובאם לא נשמח אזי לא יוכר הבדל בין מה שהיינו בו בזמן הגלות לזמן הגאולה אבל מיד שיפורסם הנס יחזור הדבר לאיסורו מטעם הנ"ל והיינו כל זמן עה"ז עד שנזכה לעה"ב ואז אין יצה"ר יגבר עלינו כי בלע המות לנצח ואז יהיה מותר השמחה עכ"פ ולפ"ז מה שמייתי הקרא אז ימלא שחוק פינו לא מייתי ראייה שאז יהיה מותר אלא מייתי ראייה לאיסור שהרי לא התיר לנו הקרא לשמוח אלא בזמן הנס שעי"כ יאמרו העו"ג הגדיל ה' לעשות וכמ"ש ר"י ראייה ממש זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו בשם ולא בי"ט ומה שמותר בעה"ב זה א"צ ראייה אלא מסתבר טעמא דמטעם האיסור אנו לומדים ההיתר וק"ל וזה נלע"ד בפי' הרר"י ולא כמ"ש רמ"י

חדושי הגהות

קם א ר"ל כיון דאשמועינן אסטמא משמע דיש עוד דברים שיש בהם משום עטרות כלות :

עלי קדשך היו מדבר וקורע ואינו צריך לקרוע עוד באחרות וכשרואה ירושלים אומר ציון מדבר היתה ירושלים שממה וקורע וכשרואה בית המקדש אומר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך בו אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה וקורע ומהיכן חייב לקרוע משיגיע לצופים ואם ראה המקדש תחלה קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים ואם ראה ירושלים תחלה קורע על ירושלים בפני עצמו ועל המקדש בפני עצמו היה הולך ובא אם שהה ל' יום שלא ראה אותו צריך לקרוע פחות מכן א"צ לקרוע וצריך לקרוע מעומד וכל בגדים שעליו עד שמגלה לבו ואסור לאחותן פי' תפירה מבפנים ואחרת עליה מבחוץ אבל מותר למוללן ולשוללן וללוקטן ולעשות כמין סולמות פירוש תפירות שאינן מיושרות :

הלכות תענית

תקסב **אמר** רב חסדא כל תענית שלא קבלו מאתמול ושלא שקעה עליו חמה פי' שלא השלימו עד צאת הכוכבים

עלי קדשך היו מדבר וקורע מימרא דר"א בפ' ואלו מגלחין אלא דהגירסא לשם אומר ערי יהודה היו מדבר וקורע אבל כל הפוסקים כתבו הגירסא כלשון רבינו עלי קדשך : **ומ"ש** ואין צריך לקרוע באחרות כן דקדק שם הרא"ש וכ"כ הרב המגיד בסוף הלכות תענית בשם הרמב"ן :

ומ"ש וכשרואה ירושלים אומר ציון מדבר היתה ירושלים שממה וקורע וכשרואה ב"ה אומר בית קדשינו ותפארתנו כו' במימרא הנזכרת אלא שברמב"ס בסוף הלכות תענית כתוב ראה ירושלים בחורבנה אומר בית מקדשינו ותפארתינו כו' וקורע וכשיגיע למקדש קורע קרע אחר כו' :

ומהיכן חייב לקרוע משיגיע לצופים ברייתא שם אחד השומע ואח' הרואה כיון שהגיע לצופים קורע וכן בפרק אלו הן הלוקין כיון שהגיע לצופים קרעו בגדיהם ובפרק אלו עוברין כתב רש"י צופים שם כפר שיכול לראות בית המקדש משם · וכן פסק הרמב"ם בסוף הלכות תענית אבל הרי"ף והרא"ש השמיטו זה גם רבינו עצמו לא כתבו ביורה דעה והכי משמע בברייתא דאף השומע ואינו רואה כיון שהגיע לצופים קורע אבל ברואה אפי' ברחוק הרבה יש לו לקרוע ומטעם זה השמיטוהו הרי"ף והרא"ש ונראה דאף הרמב"ם מודה בזה דיצא ידי קריעה אפי' קרע קודם שהגיע לצופים אלא דאשמעינן דבהגיע לצופים חייב לקרוע תכף מה שאין כן בקודם לצופים דאף על גב דיוצא ידי קריעה מכל מקום יכול הוא להמתין מלקרוע עד שיגיע לצופים וזה דעת רבינו דכאן כתב דמן הצופים חייב לקרוע וביו"ד כתב בסתם משום דאף קודם לצופים יצא ידי קריעה כ"ל ודלא כדברי הב"י שאמר דקודם שיגיע לצופים לא חשיבא ראייה וכל זה ע"פ פי' רש"י אבל ר"י חולק וסבר דצופים אינו כפר אלא כל מקום סביב לירושלים שיכול לראותה משם עיין בתוספות פרק אלו עוברין מתניתין דההולך לשחוט את פסחו א"ק דת"כ מאי אחד השומע וכו' : **ואם** ראה המקדש תחלה וכו' שם בגמרא ופירש"י וכגון שנכנס לירושלים בשידה ותיבה ומגדל דלא ראה ירושלים עד שראה ב"ה תחלה וכ"כ נימוקי יוסף והרמב"ם כתב דכשבא בדרך המדבר פגע במקדש תחלה ולדידי מאחר דהשתא בחורבנן קיימין אפשר דבתי ירושלים כ"כ חרבין עד שלא יראה משהגיע לצופים כ"א כותל המערבי ובזה הוא פוגע במקדש תחלה · וכתב הרמב"ן בתורת האדם והב"י הביאו ומוסיף על ירושלים כל שהוא ואם פגע בירושלים תחלה קורע טפח לכל אחד ומשמע דאפי' בתוך קרע עצמו בשקורע ומוסיף בו טפח יצא אבל בנימוקי יוסף כתב וז"ל ומוסיף על ירושלים כשיראה ירושלים יוסיף בעבור ירושלים עד טבורו אבל אם ראה ירושלים תחלה קורע על ירושלים שיעור טפח ואינו מוסיף על המקדש בעבור כבוד המקדש דשמא לא יהא ניכר קרע המקדש לפיכך ירחיק ג' אצבעות משפת בית הצואר וקורע שיעור קריעה עכ"ל :

מצאתי בלקוטים כשאדם בא לירושלים ורואה את הקובה של ב"ה שהיא עזרה אז חייב להשתחוות כנגדה ולקרוע את בגדיו ולבכות ולהתאונן ולהתאבל ולדאג על חורבן בית המקדש ולבכות במרה ולקונן ולומר זה המזמור מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתיך טמאו את היכל קדשך כו' עד סוף וכשקורע מברך ואומר ברוך דיין אמת כי כל משפטיו צדק ואמת הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו · וכשרואה ציון וירושלים הוא חייב כמו כן להוסיף על הקרע הראשון טפח ולבכות במר נפש ולהתאנח ולומר בית מקדשינו ותפארתינו אשר הללוך אבותינו וערי קדשינו היתה לחרבה ולשרפת אש כלה ה' חמתו שפך חרון אפו ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה · וכשרואה שערי רחמים שהם בכותל מערבי הוא הכותל אשר בנה דוד המלך ע"ה צריך לומר פסוק זה טבעו בארץ שעריה אבד ושבר בריחיה מלכיה ושריה בגוים אין תורה גם נביאיה לא מצאו חזון מה' ע"כ וצריך לבאר דמה שכתב דכשרואה הקובה של בית המקדש דחייב לקרוע ולהשתחות וכו' ורצונו לומר דתחלה יאמר בית מקדשינו וכו' כדאיתא בגמ' דקודם הקריעה חייב לומר כן כדי שיהא ניכר על מה הוא קורע :

ומ"ש ולבכות ולהתאונן וכו' אין לה גמרא אבל השכל יחייב כן דהו"ל כמי שמתו מוטל לפניו דקורע ובוכה ומתאונן וכן משמע בפשטיה דקרא מגולחי זקן וקרועי בגדים ומתגודדים דהיו שורטי שריטות בבשר ובוכים ומתאוננים :

ומ"ש ולומר מזמור לאסף וכו' כל זה לעורר לבו להתאונן ולדאג על חורבן ולהתפלל על בניינה בבונה עלומה : **ומ"ש** שיברך דיין האמת נראה דאין לברך בשם ומלכות דברכה זו לא נתקנה אלא על שמועות הרעות שהם מתחדשים ובאים אבל זו אבילות ישנה היא ולא שייכ' כלל במה שרואה חורבנ' :

ומ"ש כשרואה ירושלים חייב להוסיף על הקרע הראשון טפח הוא דלא כפי' הרמב"ן דכתב דבכל שהוא סגי אלא סובר דדין זה דומה למי שקורע ואח"כ מת לו מת אחר תוך ז' דמוסיף וקורע עוד טפח ונראה שזהו דעת נימוקי יוסף שכתב דמוסיף בה עד טיבורו והיינו טעמא מאחר שהקרע הראשון עד כנגד לבו וצריך להוסיף קרע טפח ממילא יגיע עד טבורו :

ומ"ש ולבכות במר נפש ולומר בית מקדשינו ותפארתנו וכו' כבר כתבתי דכן משמע מדברי הרמב"ם דגם ברואה ירושלים אומר בית מקדשנו ותפארתנו וכו' והיינו מפני ציון וירושלים אבל כפי גרסתינו בגמרא לא משמע הכי אלא ברוא' ירושלים אומר ציון מדבר וכו' : **ומ"ש** וכשרואה שערי רחמים כו' אין לה גמר' ולא ידעתי מניין לו זה :

תקסב אמר רב חסדא כל תענית וכו' בפרק קמא דתענית אמר רב הונא יחיד שקיבל עליו תענית אפי' אכל ושתה כל הלילה למח' הוא מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו למחר אינו מתפלל תפלת תענית ואסיק אביי קסבר רב הונא מתענין לשעות ומתפללין תפלת תענית ושאני הכא דאיכא שעות דליליא דלא קביל עליה מעיקרא אמר רב חסדא הא דאמר מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום עד הערב א"ל אביי הא תענית מעליותא הא לא צריכא דאימלוך אמלוכי רב חסדא לטעמיה דאמר רב חסדא כל תענית שלא תקעה עליו חמה לאו שמיה

עלי קדשך היו מדבר וקורע מימרא דר"א פרק אלו מגלחין (כג ·) אלא ששם כתוב ערי יהודה וכך הם דברי כל הפוסקים וגם רבינו כתב בטור י"ד סי' ש"מ וערי ישראל דכתיב נמי לאו דוקא וכן המנהג שלא לקרוע אלא על ערי יהודה דוקא וק"ל דכיון דבגמרא מייתי לה מדכתיב ויבאו אנשים משכם משילו ומשומרון מגולחי זקן וקרועי בגדים הו"ל דעל כל ערי ישראל קורעין דהא הני עיירות ערי ישראל הם ולא ערי יהודה ושמא י"ל דהני לא קרעו בגדיה' עד שראו המצפה שהיא מערי יהודה . והאי ערי יהודה בחורבנן דקאמר דהיינו שהן חרבות ואין בהם יישוב כלל אבל אם יש בהם יישוב אף על פי שהם בידי עו"ג היה נראה לכאורה דא"ל לקרוע ואפשר דכל שהם בידי עו"ג אע"פ שיש בהם יישוב בחורבנן מיקרי וכן עיקר : **ומ"ש** ואינו צריך לקרוע באחרות כן דקדק שם הרא"ש וכ"כ ה"ה בסוף הלכות תענית בשם הרמב"ן ז"ל :

ומ"ש וכשרואה ירושלים אומר ציון מדבר היתה ירושלים שממה וקורע במימרא הנזכרת : וכתב ה"ה בשם הרמב"ן אני תמה כיון דקתני על ערי יהודה בחורבנן קורע מה צ"ל בירושלים בחורבנן והלא בכלל היתה ויש לומר שאם קרע בערי יהודה חוזר וקורע על ירושלים שאילו בשאר ערי יהודה קרע על אח' מהן אינו קורע על השנייה וקורע על ערי יהודה בפני עצמה ועל ירושלים קרע אחר בפני עצמו ואם קרע על ירושלים תחלה אינו קורע על שאר ערי יהודה שכבר קרע לקדושה שבכולן · וגם הרא"ש כתב יראה דעל ערי יהודה אינו קורע אלא על הראשונה שראה ועל כל האחרות שראה אינו קורע דאי צריך לקרוע על כל אחת ואחת שהוא רואה למה ליה למימר וקורע על ירושלים דגם היא בכלל ערי יהודה ולא מסתבר למימר שהזכיר ירושלים בשביל פסוק אחר שיש לו לומר ואגב זה נקט וקורע ע"כ : **ומ"ש** רבינו כשרואה בה"מ אומר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך בו אבותינו היה לשרפת אש וכו' וקורע גם זה במימרא הנזכרת : **ומ"ש** ומהיכן חייב לקרוע משיגיע לצופים ברייתא שם וצ"ל דהיינו לומר שכל שראה בהמ"ק או ירושלים קודם שיגיע לצופים לא חשיבא ראיה דרחוק מקום הוא ומשהגיע לצופים חשיבא ראיה ומשמע דה"ה לערי יהודה שאינו קורע עליהם עד שיהיה סמוך להם כשיעור שיש מן הצופים עד ירושלים :

ומ"ש ואם ראה המקדש תחלה קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים ואם ראה ירושלים תחלה קורע על ירושלים בפני עצמו ועל המקדש בפני עצמו שם בגמרא : והא דאמרינן שאפשר לראות המקדש קודם ירושלים פירש"י דמשכחת לה כגון שנכנס לירושלים בשידה תיבה ומגדל דלא ראה ירושלים עד שראה ב"ה והרמב"ם כתב דכשהוא בא מדרך המדבר פוגע במקדש קודם שיראה את ירושלים ובמאי דאמרינן קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים פירש הרמב"ן בתה"א כשפוגע במקדש קורע טפח ועל ירושלים מוסיף כל שהו · ובמאי דאמרינן קורע על ירושלים בפני עצמה ועל המקדש בפני עצמו פירוש קריאה טפח לכל אחד ופשוט הוא ונלמד מדין מי שמת לו מת אחר מת :

היה הולך ובא אם שהה ל' יום וכו' ירוש' בפ' הרואה כתבו הרא"ש בפרק אלו מגלחין וגם הרמב"ם כתבו : **ומ"ש** וצריך לקרוע מעומד וכל בגדים שעליו עד שמגלה לבו כ"כ הרמב"ם והוסיף לכתוב שקורע בידו כלומר ולא בכלי וכתב ה"ה שטעמו משום דתניא בפרק אלו מגלחין אלו קרעים שאינן מתאחין הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו וכו' ועל ערי יהודה ועל המקדש ועל ירושלים והוא סובר שכל אלו הדברים הם קרעים שוים וכשם שעל אביו ואמו הם ביד ועד שמגלה את לבו ה"ה לאלו והשגו' א"א לא נראה כן מן הגמרא שהרי שנו בתוספתא לא השוו לאביו ולאמו אלא לאחויי בלבד אבל בכלי וכל הבגדים שעליו עד שיגל' את לבו לא הושוו ע"כ ואף דברי הרמב"ם נראין כן עכ"ל ה"ה :

ואסור לאחותן ומותר למוללן ולשוללן וללוקטן ולעשות כמין סולמות ברייתא בפרק אלו מגלחין (כו .) ומה שפירש רבינו על לאחותן הם דברי הרא"ש שם :

תקסב אמר רב חסדא כל תענית שלא קבלו מאתמול ושלא שקעה עליו חמה אינו תענית בפ"ק דתענית (יב ·) אלא שאין ב' דינים אלו אמורים שם בשם רב חסדא אלא האחד מהן דהיינו כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית אבל הדין הא' דהיינו כל תענית שלא קבלו עליו מבע"י שמואל הוא דקאמר ליה ופירש"י שלא שקעה עליו חמה שלא התענה עד אותה שעה וכתב הרא"ש דשקיעת החמה דקאמר רב חסדא היינו צאת הכוכבים ואע"ג דאמרינן בפרק מי שהיה טמא (לד .) דמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים ה' מילין פי' ר"ת דהיינו מתחלת שקיעת החמה כשהחמה מתחלת להכנס בעביו של רקיע אבל שקיעת החמה היינו סוף שקיעה והוא זמן צאת הכוכבים וכ"כ המרדכי בשם ראבי"ה וכ"כ התוס' בפרק בתרא דע"ג (לד .) וכך הם דברי רבי' וכ"כ הגה"מ בפ"א בשם סמ"ק וז"ל הרבה בני אדם נוהגין לאכול מיד כששקעה החמה מיהו בתוספות ע"ג פי' רבי אלחנן פוק חזי מאי עמא דבר שנהגו להתענות עד צאת הכוכבים אפילו בתענית יחיד והיא דשלא שקעה עליו חמה ר"ל גמר שקיעה ואע"ג דבגמרא מוכח דגמר שקיעה מתחיל בין השמשות דהוא קודם צאת הכוכבים מ"מ לפי שאין העולם בקיאים מה הוא סוף שקיעה לכן נהגו להמתין עד צאת הכוכבים ואע"ג דבגמרא מוכח דהי לאו מומרא דט"ב בין השמשות שלו הוה שרי משמע דבשאר התעניות שרי ספיקא דידהו וי"ל שאני עיולי יומא מאפוקי יומא דבעיולי יומא היינו ליכנס בתעני' שרי בין השמשות שלו כגון ערב ט"ב אבל אפוקי יומא פי' סוף התענית מספיקא לא נפיק עד צאת ג' כוכבים דאז הוי ודאי לילה עכ"ל : כתבו עוד הגה"מ בפרק הנזכר אמרינן בירושלמי כיון שהלבנה זורחת ומאירה

פרישה

רמ"י בט"ע בלו ג"ל או ימלא ספוק פינו בעס"ב בכסיס נכנין מזוו הספינה לא בעס"ז עכ"ל ורומז כמי לפי' דר"י הכ"ל דאילו לפי' הרמב"ם ורבינו אינו אוסר אלא בזמן הגלות אבל ברור דלא דק בפי' ר' יונה :

ומשני

הכוכבים אינו תענית להתפלל עננו ואפי' קבלו עליו במנחה ליום המחרת והתענה ובלילה שלאחר התענית נמלך להתענות גם ביום הב' אף על פי שלן בתעניתו וקבל עליו הראשון השני אינו תענית כיון שלא קיבלו תחלה הלכך הא דקיימא לן מתענין לשעות ומתפלל עננו צריך לפרש שקבלו מאתמול וגם שקעה עליו חמה והיכי

ומאירה על הארץ בידוע שכבר שקעה החמה ונפקא מינה לגבי תענית ולשבת עכ"ל (א) : **ומ"ש** רבינו אינו תענית להתפלל עננו הכי משמע בגמ' דהיכא דאמרינן אינו תענית היינו לומר שאינו מתפלל תפלת תענית וכן משמע מדברי הרמב"ם והרא"ש והר"ן ז"ל גבי תענית שעות והא דקאמר שאינו מתפלל עננו כשלא שקעה עליו חמה נראה דלא מיבעיא אם אכל כבר אלא אפילו אם עדיין לא אכל כיון שדעתו לאכול קודם שתשקע החמה אינו מתפלל עננו · כתוב בתרומת הדשן סימן רנ"ז חתן שמתענה ביום חופתו כמו שאנו רגילים לעשות החופה קודם תפלת המנחה בערב שבת היאך יעשה בשתיית כוסות ברכות אירוסין ונשואין קודם שהתפלל עננו נראה דראוי הוא שיתפלל מנחה קודם שיכנס לחופה ויתפלל עננו דקי"ל מתענין לשעות ומתפלל תפלת תענית ואע"ג דרבו בו פתרונים בכמה גווני מ"מ בהאי גוונא נהגו אבל לשתות קודם תפילת תענית נראה דלאו שפיר דמו עכ"ל : דין י' ימי תשובה כתב רבינו בסמוך וגם אכתוב דין תענית חלום והא דבעינן קבלה מבע"י כדי להתפלל תפלת תענית היינו חוץ מת"ל כמ"ש רבינו בסמוך וחוץ מתענית חלום כמבואר בדברי רבינו בסי' תקס"ח וכדברי הרמב"ם בפ"א : והמרדכי כתב כל תענית שלא קבל עליו מבע"י לאו שמיה תענית ודמיא למפוחא מליא זיקא משמע דלא חשיב תענית ומותר לאכול אע"פ שקבל עליו אחר חשיכה להתענות כל היום דכיון דלא קביל מבע"י כאילו לא קביל (ב) ומיהו נראה לר"י דאם התענה מתפלל עננו דלא גרע מתענית חלום שמתפלל עננו תוס' וראבי"ה פליג עליה בהא וה"ר מרדכי שמע מפי מורינו ז"ל דאם לא קבל מבעוד יום אין מתפלל עננו למחר עכ"ל וז"ל התוס' בפ"ב דע"ג (לד·) מעשה בא לפני ר"ת באחד שעשה הרבה תעניות ולא קבלם מאתמול ואמר ר"ת שלא הפסיד תענויותיו כי מאחר שהיה בדעתו להתענות היינו גמר בלבו והוי בכלל נדיב לב דאמרינן (שבועות כו·) דגמר בלבו אע"פ שלא הוציא בשפתיו והא דבעו שמואל ורבי יוחנן קבלה היינו לכתחלה ועוד היה אומר ר"ת כי אף לא גמר בלבו עד הלילה יכול להתענות ולא יתפלל תפלת תענית ויצא ידי נדרו כאילו קבל מאתמול אך לא היה בידי ראיה ברורה על זה ומיהו מלוה מן המובחר לקבל מבע"י בתפלת המנחה עכ"ל (ג) ודברי ר"ת כתבו בשמו סמ"ג וסמ"ק והגה"מ בפ"א וכס"ס תקס"ג כתב רבינו דברי ר"ת דקבלה במחשבת הלב סגי וגם אכתוב שכן דעת מהרי"ק ובסי' הנזכר יתבאר ג"כ שכן דעת הרא"ש דסגי במחשבת הלב אע"פ שלא הוציא בשפתיו והוא שיהרהר בשעת תפלת המנחה (ד) : **ומ"ש** ואפי' קבלו עליו במנחה ליום המחרת והתענה ובלילה שלאחר התענית נמלך להתענות וכו' פשוט הוא דאמימרא קמייתא דכל תענית שלא קבל עליו מאתמול אינו תענית קאי דאילו למימרא דשלא שקעה עליו חמה אינו ענין וכך היה לו לרבינו לסדר א"ר חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית פי' שלא השלימו עד צאת הכוכבים אינו תענית להתפלל עננו : אמר שמואל כל תענית שלא קבלו מאתמול אינו תענית להתפלל עננו ואפי' קבלו עליו במנחה ליום המחרת והתענה ובלילה שאחר התענית נמלך להתענות וכו' · דין זה שם (י"א :) אמר זעירי א"ר הונא יחיד שקבל עליו תענית אפילו אכל ושתה כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו למחר אין מתפלל תפלת תענית · וכתב הרא"ש כך היה הגירסא בספרים שלנו והכי פירושו אפילו אכל ושתה כל הלילה למחר בכרם מליאה מתפלל תפלת תענית ולאו דוקא למחר אלא אפילו בלילה כמי כדקאמר בפרק ב"מ (כד·) לן בתעניתו שנמלך ולא אכל בלילה והתענה כל היום למחר אינו מתפלל תפלת תענית כיון שלא קבל עליו להתענות כל אותו היום : **ומ"ש** הלכך הא דקיימא לן מתענין לשעות ומתפלל עננו צריך לפרש שקבלו מאתמול וכו' שם (יא :) על האי מימרא תירץ אביי לעולם קסבר רב הונא המתענה לשעות מתפלל תפלת תענית ושאני הכא דאיכא שעות בלילה דלא קבל עליה מעיקרא ופירש"י לעולם קסבר בעלמא דמתענין לשעות והמתענה מתפלל תפלת תענית והכא מ"ט אין מתפלל תפלת תענית דשא"ה היכא דהתענה אתמול ובלילה לן בתעניתו שלא קבל עליו תענית זה בפ"ע מאתמול כדרך שאר מתענין לשעות ואינו חשוב להתפלל עליו עננו · אמר רב חסדא הא דאמרן מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום עד הערב וא"ל אביי האי תענית מעלייתא היא לא צריכא דאימלך אימלוכי ואמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית וכתב הרא"ש תענית שעות כגון שקבל עליו בזמן המנחה להתענות עד חצי היום ושוב נמלך והתענה עד הערב ורש"י פי' במס' ע"ג (לד:) מתענין לשעות כגון שקבל עליו תענית משש שעות ולמעלה אך לא טעם חצי היום הראשון אלא שלא נתכוין לשם תענית וצ"ל שקבל עליו מאתמול מזמן המנחה והרמב"ם כתב דאפי' לא קבל עליו בזמן המנחה כיון שקבל עליו תענית קודם שעות התענית ותימא מ"ש מתענית יום שצריך לקבל עליו בזמן המנחה ואם קבל עליו בלילה לא הוי תענית הלכך נ"ל דכל תענית צריך קבלה בתפלת המנחה עכ"ל ומיהו דברי הר"ן אהא דאמר שמואל כל שלא קבלה מבעוד יום לאו שמיה תענית כדברי הרמב"ן וכך הם דברי הרמב"ם ג"כ ועל מאי דאמרי' לא צריכא דאימלך אימלוכי כתב הרא"ש לפירושא קמא בשהגיע חצי היום נמלך והשלים תעניתו עד הערב ולאידך פירושא קבל עליו להתענות משש שעות ולמעלה ונמלך ולא אכל ו' שעות הראשונות רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית הלכך לא מיקרי תענית שעות אם לא שיהיה שרוי כל היום בתענית בלא טעימה כלום וסלקא שמעתתא דלא מיקרי תענית אם לא שקבל עליו מבערב וגם שיתענה עד הערב והרמב"ם כתב אם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות שאר היום ה"ז תענית שעות ובירושלמי משמע כדבריו דגרסי' בנדרים פרק קונס יין מלתיה דר' יוחנן אמרה מתענה לשעות דא"ר יוחנן הריני בתענית עד דנחסל פירקין מתלתיה דר' יונה הוה מתענין לשעות דר' יונה הוה בצור ושמע דדמיך בריה דר' יוסי אע"ג דאכל גובנא ושתא מיא אסקיה צום ההוא יומא וראבי"ה נדחק מאד להשוות יחד הירושלמי והבבלי ופי' על שיטת הרמב"ם ולא נראה בעיני אך נראה שהירושלמי חולק על הבבלי א"נ נוכל לומר דלא פליג דהא דקא"ר יוחנן ור' יונה דמתענין לשעות לאו לענין תפלת תענית קאמר אלא לענין זה שצריך לקיים נדרו דלא תימא דלא מיקרי נדר כיון שלא קביל עליו להתענות יום שלם קמ"ל דמיקרי שפיר נדר וצריך לקיים דברו אבל לענין עננו לא מיקרי תענית אם לא שהתענה היום שלם עכ"ל

שמיה תענית כך היא גירסת הרא"ש ופי' דלא קביל עליה מעיקרא כלומר מבע"י לא קביל להתענות ביום ב' אלא לאחר שהחשיך דאף במתענה לשעות צריך קבלה בעוד יום וכיון דאסיק אביי דבעי קבלה מבע"י אף במתענה לשעות ועלה קאמר רב חסדא הא דאמר מתענין לשעות כו' לאורויי דבעינן כמי דשקעה עליו חמה אף במתענה לשעות לכך כתב רבינו א"ר חסדא כל תענית שלא קבלו מאתמול ושלא שקעה עליו חמה אינו תענית להתפלל עננו כו' ואע"ג דלא א"ר חסדא דין זה דקבלו מאתמול להדיא אלא מכללא כדפי' ושמואל הוא דקאמר ליה בהדיא כל תענית שלא קבל עליו מבע"י לאו שמיה תענית מ"מ מאחר דדברי שמואל אפשר לפרש דוקא במחויב תענית יום שלם אבל לא במתענין לשעות ודברי רב חסדא הם אף במתכוין לשעות לכך כתבו רבינו ע"ש רב חסדא וזהו שכתב הילכך הא דקי"ל מתענין לשעות ומתפלל עננו כו' דמדברי רב חסדא אנו למדין האי דינא וכדפי' : **ומ"ש** ואפי' קבלו עליו במנחה כו' כלומר לא מיבעיא כמי שאוכל ושותה בלילה והשכים בבוקר ונמלך להתענות שאין זו תענית להתפלל עננו מאחר שאין כאן קבלה מבע"י ולא הועיל לו הקבלה משנכנס הלילה אלא אפי' יש כאן קבלה מבע"י בתפלת המנחה של ערב יום הראשון אפ"ה אין קבלה זו עולה לו לתענית יום ב' מאחר שלא קבל תענית יום ב' בתפלת המנחה של יום ראשון ולא אמרינן תענית אריכתא הוא והא איכא קבלה · ודין זה מימרא דרב הונא דלעיל לן בתעניתו למחר אינו מתפלל תפל' תענית ועל פי פי' הרא"ש דטעמא דהאי דינא הוי לפי שלא קבלו מבע"י אכן המרדכי כתב לן בתעניתו פי' הלילה שאחר התענית ומסיק קסבר מתענין לשעות כשקבל ושאני הכא שלא נתכוין לשם תענית מעיקרא אלא להאריך תעניתו של יום שעבר · וזו היא דעת הרמב"ן שהביא הרא"ש דאם קיבל עליו התענית קודם שעות התענית הוי קבלה ולפיכך מי שלא היה בדעתו להתענות ובלילה נמלך וקבל עליו התענית הוי תענית והיא דלן בתעניתו היינו שלא נתכוין לשם תענית אלא להאריך תעניתו של יום שעבר והיינו דקאמר אביי שאני הכא דלא קבליה עילויה פי' דלא הוי קבלה כלל ונדחו דברי הרא"ש שהשיג על הרמב"ן וכתב ואי אפשר לומר כן מדקאמר אביי שאני הכא דלא קבליה עילויה וכו' דודאי אפשר וכנון וכך כתב הר"ן אהא דאמר שמואל כל תענית שלא קבלו מבע"י לאו שמיה תענית דקבלת תענית קודם שעות התענית הוי קבלה וכ"כ המרדכי בשם ראבי"ה בענין מתענין לשעות ואף על גב דאח"כ כתב המרדכי דראבי"ה ומהר"ם חולקין אר"י וז"ל דאם לא קבל עליו מבע"י אין מתפלל עננו ואין לו דין תענית היינו דוקא כשלא קבל כלל עליו התענית אלא נתענה כך לילה ויום שאם היה רוצה לאכול בתוך תעניתו זה היה רשאי ואפ"ה ס"ל לר"י דלא גרע מתענית חלום וע"ז חלקו ראבי"ה ומהר"מ אבל בקבלת התענית קודם שעות התענית מודה ראבי"ה דהוי תענית וכ"כ הר"ן הלוי אהן דרב הונא דלעיל וכ"כ הרמב"ם להדיא מתענה אדם שעות כו' אלא דקשה לי ממאי דכתב הרמב"ם קודם זה במי שהתענה ובלילה נמלך ביום שני אעפ"י שלן בתעניתו אינו תענית מפני שלא קבלו עליו מבע"י משמע אעפ"י דקבלה עליו בלילה אינו תענית וזה סותר למה שכתב אחר זה דהוי קבלה ונראה לי דדעת הרמב"ם לומר דהא דמתענין לשעות היינו בשקבל עליו בפירוש קודם שעות התענית והיא דלן בתעניתו שלא קיבל עליו בפירוש אלא בנמלך בדעתו לבד והיינו דקאמר אביי קסבר רב הונא מתענין לשעות ומתפללין תפלת תענית ושאני הכא דלא קבליה עלויה כלומר שאינו אלא נמלך בדעתו ולא קבל בפירוש ואשמעינן דאעפ"י שקבל עליו בפירוש בתפלת המנחה של ערב יום הראשון לא הועיל לו לתענית יום ב' וזהו שכתב הרמב"ם קבל עליו מבע"י להתענות למחר בלבד והתענה ובלילה נמלך להתענות ביום שני אעפ"י שלן בתעניתו אינו תענית מפני שלא קבל עליו מבע"י כלומר אף על פי שקבל עליו כבר בערב יום הראשון לא הועיל לו מאחר שלא קבל עליו מבע"י ראשון אלא נמלך בדעתו בלבד אבל ודאי אם קבל עליו בפירוש לא גרע מקבל עליו תענית שעות דמהני בקבלה קודם שעות התענית להתפלל עננו כמו שכתב אחר זה כ"ל ומכל מקום נראה אפי' לאלו הגאונים צריך לפרש דבמחוייב תענית יום שלם ובא ביום א' להתענות אם לא קבלה מבע"י אינו יוצא ידי נדרו והיינו דאמר שמואל כל תענית שלא קבלה עליו מבע"י לא שמיה תענית להיות יוצא ידי נדרו דאילו באינו מחוייב תענית יום שלם אפי' קבלה לאחר שהחשיך הוי קבלה לענין עננו לדעת אלו הגאונים וכ"כ הרא"ש להדיא לפי דעת הרמב"ן הנמשך לשיטת אלו הגאונים וצריך לי עיון לדעת הרא"ש דאעפ"י דס"ל דאף במתענין לשעות צריך קבלה מבע"י להתפלל עננו מ"מ במחוייב תענית י"ם שלם אפשר דיוצא ידי נדרו אפי' לא קבלה מבע"י והיא דשמואל דכל תענית שלא קבלה עליו מבע"י לא שמיה תענית להתפלל עננו היא בדוקא וכן משמע מדברי הרא"ש שסובר כן שהרי כתב או דילמא לעולם קא סבר מתענין לשעות ואם קבל עליו תענית יום אחד יוצא ידי חובתו וגם אסור לאכול אלא דלא מקרי תענית לענין עננו אמר אביי לעולם קסבר מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית ושאני הכא דלא קבליה עילויה משמע דה"ק לעולם קסבר מתענין לשעות ואם קבל עליו תענית יום אחד יוצא י"ח וגם אסור לאכול והמתענה לשעות וקבליה עילויה מתפלל כמי תפלת תענית ושאני הכא דלא קבליה עילויה מעיקרא הלכך אינו מתפלל תפלת תענית בלן בתעניתו אלמא דלענין יוצא י"ח תענית אפי' בלא קבליה עילויה מעיקרא יוצא י"ח והדעת נותנת כן דכיון דמיקרי תענית לענין זה שאסור לו לאכול דלא גרע ממי שקבל עליו תענית לשעות ואכל אח"כ דכתב הרא"ש ורבינו בסמוך דהוי תענית לענין שצריך להשלים נדרו ממילא יוצא נמי ידי חובת נדרו שהיה מחוייב להתענות יום אחד וצ"ע · ויש לדקדק במאי דקאמר רב הונא יחיד שקיבל עליו תענית וכו' ועלה קאמר לן בתעניתו למחר אינו מתפלל תפלת תענית וכיון דיחיד גוללה בשומע תפלה מה בכך שמתפלל תפלת תענית דהא כל יחיד יכול להוסיף בשומע תפלה מכל צרכיו ורש"י כתב למחר אינו מתפלל תפלת תענית אינו יכול להתפלל עננו וכו' משמע דמפרש דאינו יכול אף על פי שרוצה להתפלל בלא חיוב דאם לא כן הו"ל לפרש אין צריך להתפלל ונראה דרש"י פי' כן למאי דקס"ד דאין מתענין לשעות ואין שם תענית עליו ואם רוצה לאכול ולסעוד בתוך התענית הרשות בידו · הלכך אינו יכול להיאך יאמר עננו ביום צום תעניתו והוא לאו תענית כל עיקר אבל למאי דמסקינן דמתענין לשעות ושם תענית עליו ואפי' הכי בלן בתעניתו כיון דלא קבליה עילויה מעיקרא כדרך שאר מתענין לשעות אינו חשוב להתפלל עליו עננו בדרך **חיוב** אבל

דרכי משה

תקסב (א) וכ"ה בהג"א פ"ק דתענית בעינן להמתין עד שיראה ג' כוכבים או עד שהלבנה זורחת בכח ומאירה על הארץ : (ב) והטור חולק עליו כמ"ש בסמוך לענין **תענית** שעות וכן דעת הרא"ש ותוספות : (ג) ומדברי הטור למטה משמע כדברי המרדכי והגמי' : (ד) ונ"ל דמאי דכתב מהר"י דנוהגים להתפלל עננו אף על פי שאינו **משלים** הוא הדין אם לא קבלו מאתמול דהא תענית שעות מיהא איתא וכל זה בתענית יחיד דהא בלאו הכי יכול להוסיף בשאלת צרכיו בשומע תפלה כמ"ש לעיל סימן קי"ט אבל **ש"ץ לא**

והיכי משכחת לה כגון שקבל עליו מאתמול להתענות עד חצי היום וכשהגיע להצי היום נמלך וגמרו או שקיבל עליו להתענות למחר מחצי היום ואילך ולמחר נמלך ולא אכל גם בחצי היום הראשון אבל אם קבל עליו תענית עד חצי היום ואכל אח"כ או שאכל עד חצי היום וקבל עליו תענית משם ואילך אינו נקרא תענית להתפלל עננו ומיהו נקרא תענית לענין שצריך להשלים נדרו והרמב"ם ז"ל כתב שאם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות נקרא תענית לשעות ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל

ואם

אבל ודאי אם ירצה להתפלל הרשות בידו שהרי יש תענית עליו לענין שאסור לו לאכול וכן מבואר בפירש"י במה שפי' אבל או דילמא מתענין לשעות וכו' ואבל לעולם קסבר בעלמא דמתענין לשעות ע"ש · ולפ"ז אפילו קבל עליו תענית עד חצי היום יכול להתפלל עננו אם ירצה אף אם יאכל אחר חצי היום אף לדעת הרא"ש דמאחר דיש תענית עליו לענין שאסור לו לאכול בשעות שקבל עליו להתענות שצריך להשלים נדרו לא מיחזי כשיקרא אם יאמר עננו ולכך נראה להלכה אע"פ דס"ל להרא"ש דאם לא קבלו עליו מבע"י לא הוי תענית אף במתענין לשעות מכל מקום יש לו להתפלל עננו מאחר שרוב הגאונים דהיינו הרמב"ם והרמב"ן והרז"ה וראבי"ה והר"ן חולקין וס"ל דקבלת תענית קודם שעות התענית הוי קבלה ופשט הסוגיא משמע כדבריהם ועוד שאף להרא"ש דס"ל דאינו מתפלל תפלת תענית היינו שאינה חובה אבל רשות מיהו איכא כדפי' הלכך כדי לצאת י"ח כולם עדיף טפי להתפלל עננו ולפי זה מי שנמלך בלילה להתענות למחר וקבל עליו התענית מתפלל עננו · ומיהו דוקא בקבל עליו בפירוש התענית אחר שהחשיך אבל אם לא קבל עליו כלל אלא נתענה כך לילה ויום כיון דלא הוי תענית לענין שצריך להשלים נדרו ויכול לאכול אין עליו שם תענית ואינו יכול להתפלל עננו ואע"פ דמדברי המרדכי והאגודה בשם ר"י משמע דאפי' יכול לאכול מכל מקום אם התענה מתפלל עננו דלא גרע מתענית חלום הלא ראבי"ה ומהר"ם חלקו עליו בזה כמבואר לשם וגם מדברי שאר המחברים יראה שחולקין על זה ועוד נראה מבואר דאינו דומה לתענית חלום דהתם הוי שפיר קבלה דמשמיא רמיא עליה האי תעניתא שאין לו לאכול הלכך יאמר ג"כ עננו משא"כ הכא שיכול לאכול ולא הוי תענית דפשיטא דלא יאמר עננו אכן אם גמר בלבו להתענות ולא הוציא בפיו יראה כיון דלר"ת הוי כמו אם קבל בפירוש ממילא אפי' גמר בלבו לאחר שהחשיך נמי הוי קבלה לפי מה שנתבאר דלאחר שהחשיך נמי קבלתו קבלה ואין צריך לומר אם גמר בלבו מבעוד יום ואף על פי שלא היה אז שעת תפלת מנחה הוי קבלה לר"ת שהרי ראיית ר"ת היא מצדקה דגמר בלבו הוי כמוציא בשפתיו וכן כל ענייני נדר וכיון שאם קיבל בפירוש מבעוד יום קודם שעת המנחה הוי קבלה כמ"ש בהגהת מיימוני' פ"א והמרדכי בשם ראבי"ה וכ"כ באגודה דשמואל מודה לרב אם קבלו במנחה קודם תפלת המנחה ש"ד וכ"ש קודם לכן וכן נהגו בתענית בה"ב לברך בשבת ושוב אין צריכין לקבל א"כ ה"ה גמר בלבו ולכך יש לתמוה על דברי הרא"ש בפ' קמא דתענית שכתב על דברי ר"ת שאמר דגמר בלבו מועיל וכו' דלישנא דתלמודא לא משמע הכי דקאמר כל תענית שלא קבלו עליו מבע"י לא שמיה תענית משמע שאין שם תענית כלל עליו להתפלל עננו ולצאת ידי נדרו ולא הבינותי דבריו הלא לר"ת כשגמר בלבו הוי כאילו הוציא בפיו וקבלו עליו בפי' מבעוד יום · עוד כתב הרא"ש ונראה לי דראיית ר"ת לא היתה אלא למי שהרהר קבלת תענית בלבו בתפלת המנחה ולא הוציאו בפיו מדהביא ראייה מנדיב לב ומצדקה דמחשבת הלב הוי כאילו הוציאו בפיו אבל לא עדיף הרהור שמהרהר כל היום יותר מהוצאת פיו ואם הרהר בשעת התפלה לענין זה ראייתו טובה ונכוחה וקרינן בה שפיר קבלה עליו עד כאן לשונו ותימה דמשמע דס"ל דאם קיבל עליו התענית בפירוש קודם שעת המנחה דלא הוי קבלה ואין צריך להתענות שהרי דימהו להרהור בעלמא ואיני יודע למה לא יהיה עליו דין נדר כיון שהוציאו בפיו ואפשר דדוקא לענין שלא להתפלל עננו קאמר דאין עליו דין תענית כיון שלא היתה הקבלה בשעת מנחה אבל פשיטא דצריך להתענות לקיים נדרו ומ"מ חולק הוא אראבי"ה שכתב דכ"ש קודם לכן הוי קבלה זה אפשר לומר לדעת הרא"ש אלא שמ"מ ממה שכתב תחלה וז"ל משמע שאין שם תענית עליו כלל להתפלל עננו ולצאת ידי נדרו ואח"כ כתב ונראה לי דראיית רבינו תם לא היתה וכו' משמע שדעתו שאם היתה הקבלה קודם מנחה אינו תענית כלל לא להתפלל עננו ולא לענין שצריך להשלים נדרו אלא יכול לאכול וזה ודאי תימה · ועוד תימה שהסכים לראיית רבינו תם להיכא שהרהר בשעת התפלה ובריש שבועות כתב הוא עצמו הא דקאמר שמואל גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו וה"ה לנדר אלמא דסבירא ליה דגמר בלבו לא הוי כלום אף בנדר דלא כר"ת שמחלק בהא בין שבועה לנדר · וגם על רבינו קשה זה דבסימן שאחר זה הביא דברי ר"ת לפסק הלכה ובי"ד סי' ר"י פסק בכתם דאין הנדר חל עד שיוציא בשפתיו והוא כדברי הרא"ש בריש שבועות וכ"כ בח"מ סימן רי"ב שכך פסק הרא"ש בתשובה והיא דעת הרמב"ם פ"ב מנדרים דדין הנדר שוה לדין שבועה בדבר זה ואינו דומה למי שגמר בלבו להביא עולה ואם כן דבריהם סותרים זה את זה ולענין הלכה למעשה יראה ודאי אם הוציא בפיו להתענות למחר אף בהיה אז קודם תפלת המנחה יש לו דין נדר וצריך להתענות וממילא כיון שאסור לו לאכול מהכלל גם כן עננו לדברי הכל דלא כדעת הרא"ש ולדעת הראבי"ה הוי קבלת תענית ממש ואם גמר בלבו לבד יש להחמיר כר"ת לענין זה דצריך להתענות מדין נדר דכן כתבו הסמ"ג והגה"ת מיימוניות בשם רבינו תם · וכ"כ המרדכי והאגודה משם ה"ר פרץ ומשמע דהכי סבירא ליה ואין חילוק בין גמר בלבו קודם שעת מנחה או בשעת המנחה או בלילה הכל שוה דצריך להתענות מדין נדר לר"ת דסבירא ליה לחלק בין נדר לשבועה בדין זה אבל לענין תפלת עננו נראה דבכל ענין לא יתפלל עננו אפילו גמר בלבו בשעת תפלת המנחה דהרי לדעת הרמב"ם והרא"ש בתשובה ובריש שבועות מבואר דאין לו דין נדר מאחר שלא הוציא בשפתיו כלום ולדידהו אם היה רוצה יכול לאכול ואם כן אינו יכול להתפלל עננו דמחזי כשיקרא וכמו שביארתי דזאת היא דעת רוב הגאונים ויש להחמיר כותייהו ותו דמדינא נראה דהכי הוא דהא מסקינן בפ"ג דשבועות דתרומה וקדשים הוי ב' כתובים ואין מלמדין ואפילו למאן דאמר מלמדין חולין מקדשים לא גמרינן ומדלא קאמר שבועה מנדר לא ילפינן אלמא דודאי הוה ילפינן לה מהדדי אי לאו משום דחולין מקדשים לא ילפינן והילכך נדר דתענית דהוי נמי חולין כמו שבועה שלא לאכול פת חטין לא ילפינן לה מתרומה וקדשים שאף על פי שהן נדרים ומועיל בהם גמר בלבו אפילו הכי בנדר דחולין כמו תענית לא מהני גמר בלבו כנ"ל מדינא ודלא כר"ת ומכל מקום לא מלאני לבי להקל נגד דעתו אלא להחמיר הכא הכא כדפרי' ועיין במ"ש לקמן סוף סימן תקס"ג ודע דכל משא ומתן בדין עננו אינו אלא שיאמר עננו ביום צום תעניתנו אבל אם ישמיט מלות אלו פשיטא דיכול לומר כל הנוסח דאינו אלא תחנונים לבד ואפילו לא נס כל עיקר יכול לומר כן ופשוט הוא כ"ל : **ומ"ש** והרמב"ם ז"ל כתב שאם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות נקרא תענית לשעות בפ"א מהלכות תעניות ומבואר בדבריו דהיינו דוקא בשקבל עליו התענית קודם שעות התפלה ונמשך הרמב"ם בדין זה אחר תלמוד הירושלמי ודעת הרא"ש היא דהירושלמי מיירי לענין שצריך להשלים נדרו אבל לא לענין תפלת עננו שהרי בתלמודינו מבואר דאמר רב חסדא הא דאמר מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום עד הערב וכו' וראבי"ה הלך בשיטת הרמב"ם והשוה יחד הירושלמי והבבלי וכמבואר במרדכי גם הר"ן האריך בזה ונדחק ביישוב דברי הרי"ף במה שלא הזכיר דין תענית שעות ולא עלה בידו טעם ולי יראה מלשון הרי"ף שכתב לן בתעניתו כלומר אם לא קיבל עליו תענית אלא יום אחד בלבד והתענה אותו יום ובלילה נמלך ולן בתעניתו למחר אין מתפלל תפלת תענית שהרי לא קבלו עליו מבע"י עכ"ל משמע דהיכא דקיבל עליו מבע"י להתענות בלילה למחר מתפלל עננו על תעניתו של לילה ויכול לאכול אח"כ וא"כ מבואר דס"ל דמתענין לשעות מאחר שקבל התענית קודם שעות התענית וכ"כ באגודה לדעת הרי"ף עיין עליו וס"ל להרי"ף דרב חסדא דאמר הא דאמרת דמתענין לשעות והוא שלא טעם כלום כל אותו היום כו' חולק הוא אדרב הונא והילכתא כרב הונא חדא דבירושלמי קאמר דר' יוחנן ור' יונה ורב הכי ס"ל ועוד דרב הונא רביה דרב חסדא הוא ומטעם זה פסק הרי"ף ז"ל הלכתא כרב הונא לגבי רב חסדא בדין צואה על בשרו פרק מי שמתו וגירסת הרי"ף ז"ל היא ואמר רב חסדא ולא גרסינן רב חסדא לטעמיה דלאו חד טעמא לתרווייהו איכא :**ולכך** סבירא ליה להרי"ף דמחוייב תענית יום שלם קי"ל כרב חסדא דבעי שקעה עליו חמה דליכא דפליג בהא ובעי נמי קבלה מבעוד יום כדשמואל אבל בתענית שעות לא בעינן אלא קבלה קודם שעות התענית וכדרב הונא וכדמסיק עלה אביי לעולם קסבר מתענין לשעות והכא שאני דלא קבליה עילויה וזו היא גם כן שיטת הרמב"ם שנמשך אחר שיטת הרי"ף ושיטה זו ברורה למדקדק מרמזי הרב המגיד אלא שלא עלה בידו הדרך שפירשנו בס"ד והאריך לבאר דעת הרמב"ם וסוף דבריו שהרמב"ם חזר בו מפסק זה ודאי עיקר דלא נקרא תענית גמור להתפלל עננו בחיוב אלא אם כן לא טעם כלום כל אותו היום וכדמשמע פשט תלמודינו וכבר כתבנו דמכל מקום הרשות בידו להתפלל עננו אפי' אכל מאחר שקבל התענית קודם שעות התענית ;

ואם

עכ"ל ודברי ראבי"ה כתב המרדכי שם וז"ל התוס' בפ"ב דע"ג הא דמתענין לשעות צ"ל דמיירי שקבל עליו מאתמול שאם לא יאכל למחר עד חצי היום יהא בתענית עד שתחשך א"נ איכא למימר דמיירי נמי בדלא קבלה מאתמול והא דבעי שמואל קבלה היינו לכתחלה ומי יתיב דמי לתפוחא היינו שאינו מקבל עליו שכר תענית אלא נקרא חוטא על שציער עצמו ומ"מ נדרו נדר עכ"ל · וז"ל סמ"ג הא דמתענין לשעות יש לפרש כגון דאמר מאתמול שאם לא יאכל למחר עד חצות יהא בתענית עד שתחשך א"נ יש לפרש דשמואל מיירי באדם שנדר להתענות יום אחד ולא בירר באיזה יום וכשבא יום אחד להתענות אם לא קבלה מאתמול אינו יוצא ידי נדרו ומעשה באחד שעשה כמה תעניות ולא קבלם מאתמול וא"ר יעקב לא הפסיד תעניותיו עכ"ל · והר"ן כתב דלא מקרי תענית שעות אלא בשהתענה כל היום וכתב דשמעינן לה מהני תרי מימרי דרב חסדא דבמימרא קמייתא דאמר והוא שלא טעם כלום כל אותו היום אשמועי' דאם אכל מתחלת היום ואח"כ קבל עליו תענית שעות אינו כלום ומשום הכי פרכינן עליה דא"כ תענית מעלייתא היא ופרקינן לא צריכא דאימלך אמלוכי כלומר שלא קבלה עליו מתחלת היום אלא שנמלך להתענות בחצי היום ובברייתא דכל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית אשמעינן דאפילו קבל עליו להתענות שעות ראשונות של יום אינו כלום כל שהוא אוכל קודם ששקעה עליו חמה · ונמצא שאין תענית שעות כל שאוכל כלום באותו יום אבל הרמב"ם כתב מתענה אדם לשעות והוא שלא יאכל שאר היום כלום כיצד הרי שהיה טרוד בחפציו ולא אכל עד חצות ונמלך להתענות אותן שעות שנשארו מן היום ה"ז מתענה אותן שעות ומתפלל בהן עננו שהרי קבל עליו התענית קודם שעות התענית וכן אם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות שאר שעות היום ה"ז תענית שעות וכבר השיג עליו הראב"ד אבל הרי"ף נראה שסובר כדברי הרמב"ם שלא הביא בהלכות הא דרב חסדא דאמר והוא שלא אכל כל אותו היום והוא תימא אחר שלא מצינו מי שנחלק עליו ואפשר שהיה גורס כגירסת ר"ח שכתוב בה רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית ולפ"ז כי א"ר חסדא והוא דלא אכל כלום כל אותו היום לא בא למעט מי שאכל בתחלת היום אלא האוכל בסוף היום בלבד ואף בירושלמי נמי משמע הכי שאמרו במסכת נדרים מלתא דר"י אמרה מתענין לשעות דר"י הוה בצור ושמע דדמך ר' ואע"ג דאכל גובנא ושתי מיא אסקי היא יומא בתעניתא אלא שאין לסמוך על הירושלמי בזה לפי שנראה שם שדעתם הוא גם כן דלא בעינן שקעה עליו חמה אלא מקבל אדם להתענות ג' שעות ראשונות ואוכל אח"כ שאמרו שם מלתיה דרבי יוחנן אמרה מתענין לשעות דאמר אהא בתענית עד שאשלים פרקי עד שאשלים פרשתי ובגמרא דילן לא ס"ל הכי דהא דחי עלה דהא דא"ר יוחנן אהא בתענית עד שאבא לביתי דלשמוטי נפשיה הוא דעבד ומ"מ תמהני על הרי"ף שלא הזכיר תענית שעות בפירוש ולא ידעתי אם היא דוחה אותה מדשמואל דאמר כל תענית שלא קבלה מבע"י לאו שמיה תענית ואמרינן עלה למאי דמי' לתפוחא דמלי זיקא אלמא הכי מסיק ליה תלמודא או אין זה מוכיח דהא מסתבר דלאו לאיפלוגי אתענית שעות אתא אלא לומר דכל תענית שאין בו קבלה לא שמיה תענית דתענית שעות נמי קבלה בעי וכיון שאפשר לפרשה כך אינו בדין לדחות מפני המסקנא דמסיק תלמודא דמתענין לשעות ומתפללין תפלת תענית עכ"ל : וה"ה כתב החלק הראשון שכתב רבינו נראה מוסכם מן הגאונים שזהו מתענין לשעות שהעלו בגמרא שהוא תענית ומתפלל בהן עננו אבל מ"ש וכן אם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות ה"ז תענית שעות לא ראיתי כן לאחד מן המפרשים והיפך ללמד זכות על הרמב"ם ובסוף דבריו כתב שדברי הרמב"ם המתמיהים וכתב עוד ראיתי להרשב"א (סי' ה') שכתב בתשובת שאלה ששמע השואל שהרמב"ם חזר בו ותקן כך עינוי שעות אחר אכילה אינו אלא אם לא טעם באותו היום ונמלך להתענות חושבין לו שעות מאותה שעה שנמלך וזהו דבר אמת

דרכי משה

לא יאמר עננו אלא אם קבלו מאתמול ומשלים כן נ"ל וכן נוהגין דוודאי דברי הפוסקים שכל תענית שלא שקעה עליו חמה ושלא קבל עליו מאתמול אינו תענית לענין עננו עיקר

שהרי

ואם קבל במנחה להתענות שני ימים או שלשה זה אחר זה אלא שיאכל בלילות שבינתיים הוו קבלה לכולם אע"פ דלא קבל כל א' וא' במנחה שלפניו אבל אם קבל במנחה הרבה תעניות ולא רצופין זה אחר זה מספקא ליה לא"א הרא"ש ז"ל אי הוה קבלה לכולם או לא כתב אבי העזרי מי שרגיל להתענות בעשי"ת א"צ להתענות י' ימים עד צאת הכוכבים רק עד שיצא מבית הכנסת דצערא בעלמא קביל עליה מדפריך תלמודא עליה דרב חסדא מאנשי משמר שמתענין ולא משלימין (א) ומשני התם לצעורי בעלמא ורב חסדא לא אמר אלא מי שקבל עליו תענית בפירוש וסתם תענית יום שלם אבל בעשר' ימי תשובה לא ואין רגילות לקבל בתפלה בעשרת ימי תשובה: תענית שגוזרין על הציבור אין כל יחיד ויחיד צריך לקבלו תחלה אלא ש"ץ מכריז התענית והרי הוא מקובל וכל שכן תעניות הכתובים בפסוק: אימתי

אחת וכן עיקר עכ"ל: ואם קבל במנחה להתענות ג' ימים או ג' זה אחר זה וכו' שם אהא דאמר זעירי אמר רב הונא יחיד שקבל עליו תענית אפי' אכל ושתה כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית כתב הרא"ש ר"ח גורס יחיד שקבל עליו תענית ב' ימים זה אחר זה קבל עליו במנחה להתענות ב' ימים זה אחר זה ולא רצופין אלא שיאכל בלילה בנתיים אפי' אכל ושתה כל הלילה בינתיי' למחר מתפלל תפלת תענית דמקרי שפיר קבלה מה שקבל ב' תעניות ביחד אע"פ שאכל ושתה בינתיים וכן גורס הרי"ף וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"א וכתב עוד הרא"ש וה"ה אם קבל כמה תעניות ביחד עליו רצופים זה אחר זה דסגי בקבלה אחת ואיכא לספוקי אם קבל עליו בשעת המנח' תענית ב' וה' אי סגי בקבלה אחת כיון שאינם רצופים. והמרדכי כתב שם אפלוגתא דרב ושמואל באימתי מקבלים לתענית נראה הדבר דשמואל מודה לרב שאם קבלו במנחה קודם תפלת המנחה שפיר דמי וכ"ש קודם לכן וכן נהג העם לברך בשבת מקבלי תעניות ב' וה' וב' ושוב א"צ לקבל וכ"כ ג"כ בהג"מ · והרוקח כתב יחיד שקבל עליו ב' ימים ליסב בתענית אם אכל בלילה בין שני הימים מתפלל תפלת תענית יום ראשון ויום שני לן בתעניתו ולא אכל אותה הלילה שבין ב' הימים אין צריך להתפלל עננו ביום שני אם התפלל יום ראשון עכ"ל (ה) נראה שהוא מפרש מימרא זו דזעירי לומר דכל שלן בתעניתו שני הימים חשובים כיום אחד וא"צ להתפלל עננו אלא באחד מהם בלבד: כתב המרדכי יחיד שקבל עליו שני ימים זה אחר זה נראה לרבי דרבותא נקט שאע"פ שקבל רצופים והתחיל כבר בתענית יום אחד מהו דתימא אם אכל הלילה שבין שני הימים כאילו מפסיק בתענית ודמי כאוכל בחצי היום קמ"ל דלא חשיבא הפסקה דמסתמא כך קיבל שני ימים ולא לילה שבינתיים וכתב הכלבו בשם הראב"ד והוא שלא הכניס הלילה בכלל התענית שאם אמר שמקבל עליו תענית שני ימים עם הלילה האמצעי' ואכל בלילה האמצעי' איבד תעניתו ומשלים שני ימים אחרים ואין מתפלל בזה תפלת תענית:

כתב אבי העזרי מי שרגיל להתענות עשרת ימי תשובה אין צריך להתענות עד צאת הכוכבים וכו' כ"כ המרדכי וז"ל כל תענית שלא שקעה עליו חמה נראה דהיינו עשרה בטבת או י"ז בתמוז או צום גדליה וה"ה מי שקבל עליו התענית בפירוש דסתם תענית יום שלם אבל י' ימי תשובה אין רגילות לקבלם בתפלה וכן תענית חלום לצער בעלמא קביל עליה מדפריך מדתנן אנשי משמר מתענין ולא משלימין ומשני התם לצעורי נפשייהו קא מכווני והא ליער וכן שמעתי מעידים על זקני ראב"ן שלא היה מתענה בי' ימי תשובה עד שקיעת החמה אלא אחר צאתו מב"ה היה אוכל ואפ"ה כמי מתפלל עננו ע"כ וכ"כ בהג"א וזה שלא כדברי הרוקח (ו) דאין אומרים עננו בימים שבין ר"ה לי"כ חוץ מצום גדליה לפי שאינן אלא בשביל תשובה בלבד ומה שכתבו דבתענית חלום נמי אין צריך להמתין עד שתשקע החמה רבינו כתב בסימן רמ"ט שהר"מ חולק בדבר ובתה"ד כתב על לשון זה של המרדכי נראה דהני תרי טעמי בעינן שאין רגילות לקבלם בתפלה וגם משום דלצערא בעלמא קביל עליה וא"כ יש לחלק דדוקא אותם הרגילות להתענות כל ימי התשובה דאינהו לא צריכי לקבלם בתפלה דמקובלים ועומדים מכח מנהגא ואפילו אותם שרגילים להתענות כולם חוץ מיום אחד כדי שלא יהא עליהן כנדר שאם יארע להם אונס שלא יוכלו להתענות שלא יצטרכו להתרה היינו נמי כמו מתענין כולם אבל המתענין רק ב' או ג' ימים בזו נראה דצריכים לקבלם בתפלה בלילה מקודם וא"כ לא מהני טעמא דלצערא קביל עלייהו בלחוד עוד נראה דאותן שרגילין להתענות בכל שנה מי"ז תמוז עד ט"ב אע"ג דמסתמא אין צריכין לקבלם בתפלה מ"מ צריכין להשלים עד הלילה דהתם ליכא למימר דלצערא בעלמא קביל עלייהו דאדרבא דמו לד' תעניות י"ז וט' וג' וי' שמתענין בהם על החורבן והנהו ג' שבועות נמי רמוזים הם בדניאל להתענות בהם על החורבן ולא דמי לאנשי משמר ולי' ימי תשובה דאותן תעניות לצערא בעלמא על העתיד כדי לקבל התפלה ויקרע גזר דינם ובאנשי משמרות כדי שיתקבלו הקרבנות:

תענית שגוזרין על הצבור אין כל יחיד ויחיד צריך לקבלו תחלה וכו' כ"כ הרא"ש בשם הראב"ד בפ"ק דתעניות גבי פלוגתא דרב ושמואל מאימתי מקבלו וז"ל ולכ"ע הסכמת צבור להתענות אין צריך קבלה לא במנחה ולא בתפלה אלא ש"צ מכריז והתענית מקובל ומתפללין תפלת תענית ואיתא להא מלתא בירושלמי דר' יהודה נשיאה גזר תעניתא א"ל ר"ל לר' יוחנן והא לא קבילנא א"ל אדבי ריש גלותא סמכינן עכ"ל וכ"כ הכלבו בשם הראב"ד וכ"כ הגה"מ פ"א וז"ל אם הקהל קבעו תענית אע"פ שהיחיד לא ידע ולא קבל צריך להתענו' עמהם כדא"ל רבי יוחנן לר"ל אנן בתרייהו גרירינן אבל הר"ן כתב בסוף הפרק אהא דאמרינן אין ת"צ בבבל שעיקרן של דברים כמו שפי' הרמב"ן שכל התעניות שמתענין בבבל אינם אלא כתענית יחיד לפיכך אינו אסור כחומר תענית צבור הטעם מפני שהדיינים שלהם הדיוטות הם ולא סמוכים ולא היה להם נשיא שתהא גזירתו קיימת על כל ישראל לפיכך כשהצבור מקבלין תענית צריכים לקבל כולם על עצמם כיחידים שכל אחד מקבל על עצמו ומש"ה אינו חייב לנהוג בו אלא כתענית יחיד אבל בא"י שהיה להם נשיא לא היו צריכים לקבל תענית על עצמם לפי שגזירתו קיימת על כולן וכולהו בתריה גרירי כדאמרינן בפ"ג (כד·) דבי נשיאה גזר תעניתא ולא אודעינהו לר' יוחנן ולר"ל לצפרא אודעינהו א"ל ר"ל לר' יוחנן והא לא קבלינן א"ל אנן בתרייהו גרירינן אלמא כל תענית שגוזר הנשיא א"צ היחידים לקבלו ולפיכך הוא ת"צ אבל בבבל אינו כן אלא תענית יחידים ע"כ. וה"ה כתב בפ"ג מהלכות תעניות דברי הרמב"ן וכתב שאין נראה כן מדברי הרמב"ם בפ"א וכ"ל שהוא מדייק כן מדכתב הרמב"ם בפ"א כל תענית שלא קבלו עליו היחיד מבע"י אינו תענית משמע דדוקא יחיד אבל

ואם קבל במנחה להתענות שני ימים וכו' דין זה הוא מימרא דרב הונא דלעיל על פי גירסת ר"ח ורי"ף והרמב"ם: ומ"ש מספקא ליה להרא"ש אי הוה קבלה לכולם או לא היינו דוקא לענין חיוב עננו אבל פשיטא שצריך להתענות על כל פנים לקיים נדרו וכבר כתבתי להלכה דצריך להתפלל עננו שהרי לדעת ראבי"ה הוי קבלה גמורה וכן נוהגין בתענית בה"ב ותו דאף להרא"ש מאחר שצריך להתענות יכול להתפלל עננו אע"פ שאינו מחוייב ופשיט' דעדיף טפי לצאת ידי כל הגאונים וכיון דלראבי"ה מחוייב הוא להתפלל יש לו להתפלל וק"ל: כתב אבי העזרי מי שרגיל להתענות עשרת ימי תשובה א"צ להתענות עד צאת הכוכבים כו' לאו דוקא עד צאת הכוכבים דה"ה שקיעת החמה נמי אין צריך דלפי הטעם דלצערא בעלמא קביל עלויה אפי' בעוד יום גדול יכול לאכול דאין לו דין תענית כלל לקובעו עליו חובה וכל שעה שהוא רוצה לאכול אוכל וכן נראה ממה שאמר רק עד שילא מב"ה ולפעמים אנו יוצאין מב"ה בעוד יום גדול וכך היו נוהגין גם הקדמונים ביציאה מב"ה אלא לפי שסובר ראבי"ה בתענית דעלמא דבעינן עד צאת הכוכבים לכך כתב בי' ימי תשובה א"צ להתענות כמו בשאר תענית וק"ל ואיכא למידק דמשמע דראבי"ה ס"ל דבי' ימי תשובה א"צ להתענות כמו בשאר תענית ואפ"ה מתפלל עננו דאם היה סובר דאין מתפלל עננו א"כ מאי אתא לאשמועינן דאין צריך להתענות עד צאת הכוכבים הא ודאי כיון דלא קיבל עליו התענית דאין צריך להתענות אלא ודאי דאתא לאשמועינן אע"ג דהוי תענית לענין עננו אפ"ה אין צריך עד צאת הכוכבים וכ"כ ראבי"ה להדיא בשם ראב"ן דהיה אוכל מיד אחרי צאתו מב"ה ואפ"ה התפלל עננו עיין במרדכי והגהת אשיר"י ותימא דהא בההיא דאנשי משמר דמשני לצעורי נפשיה בעלמא הוא דמינה מייתי ראיה כתב רש"י וז"ל לצעורי נפשיה עם הצבור אבל אינו תענית לא להתפלל עננו ולא לקבעו עליו חובה כלל אלא כל שעה שהוא רוצה לאכול אוכל עכ"ל וליכא למימר דפליג אפירש"י ומפרש דהכי קא מסני תלמוד' דכל היכא דלצעורי נפשיה קא מכוין מתענה קרי ליה להתפלל עננו ואינו משלים התענית דא"כ לא תירץ המתרץ כלום ועוד קשה ארב דאמר כל תענית שלא שקעה עליו החמה לאו שמיה תענית להתפלל עננו וכי גרע האי שקבל עליו התענית ולא השלים עד צאת הכוכבים ממי שלא קבל עליו רק לצערא בעלמא דמתפלל עננו אף כשאוכל בעוד היום גדול ונראה לי דודאי הכי הוא כפרש"י: ומ"ש ראבי"ה בשם ראב"ן בי' ימי תשובה דאפי הכי מתפלל עננו ה"ט מפני שהראב"ן תפס עיקר כר"י בעל התוס' דאפי' לא קבל עליו כלל התענית מתפלל עננו וזה שדימהו לתענית חלום לדעתו שביד האדם הוא שלא להתענות תענית חלום ואפ"ה מאחר שהתענה מתפלל עננו וה"נ דכותא וע"ז נתכוין ראבי"ה במ"ש ואפ"ה התפלל עננו כדפי' לעיל ורצונו לומר למ"ש לעיל מוכיח דעת ר"י שמתפלל עננו אפי' היכא שהיה יכול לאכול כמו תענית חלום ואף עפ"י שראבי"ה חולק אר"י בזה כמבואר לשם אפילו הכי הביא דברי ראב"ן ללמוד ממנו שתענית י' ימי תשובה אפי' קיבל עליו בסתם להתענות י' ימי תשובה אינם מן הסתם תענית גמור כמו שמקבל עליו בשעת מנחה בפירוש להתענות דצריך הוא להתענות עד צאת הכוכבי' ולהתפלל עננו דאינו כן אלא מן הסתם אינם רק לצערא בעלמא ואינו מתענה עד צאת הכוכבים ואם היה רוצה היה יכול לאכול כל שעה שהוא רוצה ונמצא שא"צ ג"כ להתפלל עננו ולפי דעת ראבי"ה החולק על ר"י וכן נראה מהלשון שהעתיק רבינו דברי ראבי"ה והשמיט סוף דבריו שכתב להתפלל עננו וז"ל המרדכי כל תענית שלא שקעה עליו חמה וכו' נראה דהיינו עשרה בטבת או שבעה עשר בתמוז וה"ה מי שקבל עליו התענית בפירוש דסתם תענית יום שלם הוא אבל עשרת ימי תשובה אין רגילות לקבלם בתפלה וכן תענית חלום דלצער בעלמא קביל עליה אין צריך להשלים התענית עד הלילה מדתנן אנשי משמר וכו' והנה מ"ש דלצער בעלמא קביל עליה הוא נתינת טעם למ"ש דעשרת ימי תשובה אין רגילות לקבלם בתפלה ואמר שהוא מפני שאין מתכוונים לשם תענית גמור רק לצערא בעלמא אבל עיקר הטעם דאין צריך להשלים עד הלילה הוא מפני שלא קבלום בתפלה שאם היו מקבלין אותם בתפלה הו"ל תענית גמור לכל דיניו להשלים ולתפלת עננו · ולא הבינותי מה שכתב הרב מהרא"י ז"ל בת"ה וז"ל דהמתענין רק ב' וג' ימים נראה דצריכין לקבלם בתפלה בלילה מקודם כו' דמאחר דלאו שם תענית עליו אלא לצערא בעלמא מי ימחה ביד מי שרוצה לקבל עליו לצער ב' וג' ימים שלא לשם תענית אכן הוא ז"ל הבין דאף בתענית עשרת ימי תשובה שאינו משלים עד צאת הכוכבים מתפלל עננו מן הדין ולכך דוקא מי שרגיל להתענות כולם דמקובלין ועומדין מכח מנהגם יכול להתפלל עננו ואעפ"י שאינו משלים דבכך קבלום עליהם מתחלה שלא להשלים אבל מי שאינו מתענה רק ב' וג' ימים דלא היה להם קבלת תענית אין להם דין תענית לענין עננו אם לא מקבלן בתפלה וממילא אם קבלן סתם צריך להשלים עד כאן וכ"ל דמפרש מאי דמשני תלמודא התם לצעורי נפשיה בעלמא הוא הכי פירושו דכיון דלצעורי הוא ולא היה כונתם לשם תענית אם כן מתחלה קבלו על עצמם שלא להשלים אבל לעולם צריך להתפלל עננו ורב חסדא דקאמר כל תענית שלא שקעה וכו' היינו היכא שקבל עליו סתם תענית ודלא כפירוש רש"י וזה ודאי דוחק גדול דא"כ אין חילוק בין לצעורי ושלא לצעורי אלא בין סתם למפרש שלא להשלים והו"ל לשנויי התם דקתני שלא להשלים ואפשר לומר בהא דכל מי שמתענה בתחלה שלא להשלים אין כוונתו לשם תענית גמור אלא לצעורי דלא נקרא תענית אלא אם כן שקעה עליו חמה אבל תפלת עננו הוא להתפלל אפילו כיון לצעורי כן נראה לפי דעת מהרא"י שהבין דברי ראבי"ה ושהוא חולק על פירוש רש"י: עוד כתב

דרכי משה

שהרי הם רוב הפוסקים והעיקרים ולדידהו אין מתענין לשעות אלא א"כ משלימין ומה שנוהגים להתפלל עננו היינו ביחיד מטעם שכתבתי וכ"נ בי' ימי תשובה שהיחיד אומר עננו והש"ץ אינו אומר עננו אלא בצום גדליה כשמשלימין וכן עיקר: (ה) ואין המנהג כן אלא מתפלל כל יום ויום עננו בתפלת מנחה וכ"פ מהרא"י בכתביו בסימן ק"פ: (ו) ול"נ דודאי לדעת המפרשים שכל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית לענין עננו קאמר כמ"ש לעיל בודאי דגם בי' ימי התשובה אין להתפלל עננו כשאינו משלים דלא עדיף משאר תענית וראב"ן שהתפלל עננו אפשר דמפרש הא דקאמר לא שמיה תענית לא לענין עננו קאמר אלא לענין שאינו יוצא ידי נדרו כמ"ש לעיל: וכ"כ

פרישה

סי' תקסב (א) ומשני התם לצעורי בעלמא כדי שיקבלו הקרבנות · אבל בעשרת ימי התשובה לא עיין בהגהות אשר"י ובמרדכי בשם ראבי"ה בפ"ק דתענית ד' ל"ד ע"ב שכולל עם י' ימי תשובה ג"כ תענית חלום שא"צ להמתין ואין להקשות ע"ז ממה דקי"ל דמשלימין תענית חלום בע"ש ולמדו דין זה כיון דשם מותר להתענות בשבת די"ל סתם

תקסג אימתי מקבלו רב אמר במנחה כשיגיע זמן המנחה יאמר הריני בתענית יחיד למחר ושמואל אמר בתפלת המנחה פירש ר"ח שיאמר בשומע תפלה הריני בתענית יחיד למחר יהי רצון מלפניך שתקבלני באהבה והרמב"ם כתב שיאמר עננו בתפלת המנחה וגומר להתענות למחר וכ"כ בה"ג ולא נהירא דהא אמרינן גבי הזכרת עננו ערבית שחרית ומנחה ולא קאמר במנחה שלפני התענית רי"ף פסק כשמואל והראב"ד פסק כרב וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב שלא להפסיק בתפלה ואם היה בדעתו להתענות והרהר בלבו קבלת תענית היה אומר ר"ת דהוי שפיר קבלה אע"פ שלא הוציאו בשפתיו דהוי כמו נדר דאמרינן שאם גמר בלבו להביא עולה חייב אע"פ שלא הוציאו בשפתיו ודוקא שהרהר בשעת מנחה לרב ולשמואל בתפלת המנחה :

הלכתא

ב"ח

כתוב בתרומת הדשן לשם דתעניות שבין המצרים אין צריך לקבלם בתפלה ומשלים עד הלילה וליכא למימר בהו לצערא בעלמא קבילו עליה כמו אנשי משמר ועשרת ימי תשובה דאותן התעניות שהן לצעורא בעלמא על העתיד כדי לקבל התפלה ויקרע גזר דינם ובאנשי משמרות כדי שיתקבלו הקרבנות ברצון אבל הני ג' שבועות הם על העבר על החורבן ודמו לתענית י"ז בתמוז ואיכך ובמחילה מכבוד תורתו ועצמותיו הקדושים כי פי' לצעורא בעלמא אינו כמ"ש דדוקא על העתיד דהא כן מאי משני תלמודא אעובדא דר"א בר צדוק שהיה מתענה בי' באב ולא השלימו התם נמי לצעורי נפשיה בעלמא הוא והא התם התענו על העבר על החורבן אלא פירושו פשוט שרוצה לומר בלצעורי בעלמ' שלא נתכוונו בתענית לקבל עליהן תורת תענית אלא להצטער במניעת אכילה כפי מה שאפשר להם שלא יזיק להם התענית ואם היו רוצים היו אוכלין באמצע היום ולכך אין לו דין תענית לא להשלים ולא להתפלל עננו שאינו רק כמי שסובל יסורין בא"ש ובמים שיהא כפרה על עונותיו שנהנה מהן וכך הוא מתכוין בצער שסובל בתעניתו ולכך נראה פשוט דאף בתענית שבין המצרים אין להם דין תענית כל עיקר אם לא קיבל עליו התענית כדין כל שאר תענית ודמי למפוח מלא זיקא ואף בי' ימי תשובה דלצעורי בעלמא היא לא הוי תענית כל עיקר שאם היה רוצה היה אוכל וא"כ אין לו להתפלל עננו ואפילו התענה עד חשכה וכמו שהארכתי בזה למעלה שכך היא דעת רוב הגאונים וכ"כ ברוקח להדיא דאין אומר עננו בתענית שבין ר"ה לי"כ חוץ מצום גדליה וכן עיקר ואין חילוק בין מתענה כל י' ימי תשובה לב' וג' ולכן אני נוהג בי' ימי תשובה לקבל עלי התענית להשלימו עד צאת הכוכבים ולהתפלל עננו כדין כל שאר תענית מיהו אם קבל עליו בפירוש שלא להשלים הוי תענית ומתפלל עננו כיון שהתנה שלא להשלים כדמוכח בס"פ בכל מערבין דאפי' אינו משלים הוי תענית גמור והיא דכל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית היינו דוקא בשקבל עליו תענית בסתם :

ומ"ש רוב מפרשים דאף במתענין לשעות צריך שיתענה עד צאת הכוכבי' וכמ"ש רבינו היינו דוקא אם לא פי' להדיא בשעת קבלה שלא להשלים דהו"ל כקיבל עליו תענית סתם ודלא כסברת הרוקח דס"ל דלעולם בעינן צאת הכוכבים ואינו מועיל תנאי כדלעיל בסי' רמ"ט ע"ש ולפי זה החתנים דמתענין דנהגינן בתענית ממש שהרי מתענין אפילו במקצת הימים שאין אומרים בהם תחנה אין להם לשתות מכוס של ברכת אירוסין ונשואין קודם צאת הכוכבים אם לא שהתנו מתחלה שלא להשלים ומהרא"י פסק בסתם בת"ה סי' קנ"ז דיכול לשתות אפשר דס"ל דכיון דנהוג כך הו"ל כמי שהתנה שלא להשלים והמחמיר להתנות בפירוש תע"ב · ואין להקשות א"כ אמאי לא משני תלמודא דאנשי משמר ור"א בר צדוק התנו מתחלה שלא להשלים דפשיטא דתירוץ זה הוא דוחק דהא סתמא קאמרינן והתענו ולכך משני עדיפא מינה לצעורי בעלמא הוא וק"ל :

ומ"ש רבינו שפירוש שקיעת החמה הוא צאת הכוכבים כ"כ הרא"ש פ"ק דתענית ע"פ ר"ת וכ"כ המרדכי לשם בשם ראבי"ה וכן התוס' פ' אין מעמידין וכ"כ הסמ"ק בהג"ה המתחלת הרבה בני אדם נוהגין לאכול בתענית מיד וכו' אכן בתשב"ץ כתוב ע"ש מהר"מ שא"צ עד צאת הכוכבים כמו שאמר רבי אלחנן שכתב הסמ"ק בשמו דבעינן צאת הכוכבים דהיינו גמר השקיעה אלא עם שקיעת החמה יכול לאכול ומשמע לי דכונתו לומר דאין צריך להתענות אלא עד תחלת השקיעה דהיא שעה א' ורביע שעה פחות חלק כ' מן השעה קודם צאת הכוכבים דהמסקנא בפ' מי שהיה טמא כר' יהודה דברייתא דתני משקיעת החמה עד צאת הכוכבים ד' מילין ר"ל מתחלת שקיעה וכן נוהגין מקצת העולם אבל אינו נכון כלל אלא דוקא עד צאת הכוכבים מיהו בחתן יש להקל שלא לשנות המנהג וליתן לו לשתות אם הוא בתחלת שקיעת החמה אעפ"י שעדיין לא הוי לילה אבל קודם התחלת שקיעת החמה אין לו לשתות :

תקסג אימתי מקבלו רב אמר במנחה כו' בפ"ק דתענית ומבואר לשם בפרש"י דלרב בין בתפלה ובין שלא בתפלה שפיר דמי ולשמואל אי מקבלו בתפלה אין אי לא לא ומשמע דלכ"ע קודם שעת מנחה לא הוי קבלה דבעינן סמוך לתחלת יום תעניתו אבל הר"ן כתב דלרב אפי' קבלו ב' ימים קודם התענית סגי ואפשר שגם רש"י סובר כן וצ"ע בדבריו ולשמואל כ' גם הר"ן דדוקא בתפלת המנחה כדלעיל וכן מבואר בדברי הרא"ש אהא דשמואל דכל תענית שלא קבל עליו מבעוד יום כו' דדוקא בשעת תפלה אבל כל היום אפילו הוציא בפיו לא הוי קבלה וכן מבואר בדברי ה"ר ירוחם אבל ראבי"ה סובר דשמואל מודה לרב דהוי קבלה קודם תפלת מנחה וכ"ש קודם לכן אבל רב לית ליה דשמואל כ"כ המרדכי והגה"ה מיימונית והגה"ה אשיר"י והאגודה · נראה ודאי דרבינו נמשך לשיטת רש"י והרא"ש אביו ולכך הוצריך לבאר מחלוקת המפרשים בדברי שמואל דבעי דוקא קבלה בתפלת המנחה באיזה ענין הוי קבלה ואח"כ כתב מחלוקת הפוסקים אי הלכה כשמואל או כרב וכתב וכיון דאיכא פלוגתא דרבוואתא טוב שלא להפסיק בתפלה וטעמו דקבלה זו שאומר הריני בתענית יחיד למחר אינו אלא ספור דברים ואינו מענין התפלה והוי כשח שיחה בטילה דהוי הפסק בתפלה ולכך טוב יותר לקבלו בשעת מנחה כרב ואין לדקדק שמא הלכה כשמואל ואם כן לא הוי קבלתו דאף לשמואל בדיעבד אי לא קיבל עליו בתפלה ועבר זמן התפלה הוי קבלה בשעת מנחה קבלה ואעפ"י דלא הוי בשעת תפלת מנחה דהא סוף סוף סמוך ליום תחלת תעניתו הוא אלא לכתחלה ס"ל לשמואל דבעינן דוקא בתפלת המנחה ורב פליג דאפי' לכתחלה יכול לקבל שלא בשעת תפלה ושפיר דמי והכי הלכה והעיקר כמו שכתבתי :

ומ"ש ולא נהירא דהא אמר גבי הזכרת עננו ערבית שחרית ומנחה ולא קאמר במנחה שלפני התענית גם הרא"ש השיג עליו בזה ויש ליישב [illegible]

ב"י

אבל ת"צ לא בעי קבלה :

כתב רבינו ירוחם בריש נתיב י"ט מי שנדר ואמר אם לא אעשה כך אשב בתענית הוי אסמכתא ויש ג' חלוקים בדבר אחד אם התנה לדבר הרשות כגון שאמר אם לא אלך למקום פלוני אשב בתענית הוי אסמכתא שנית אם התנה לדבר מצוה כלומר לזרז עצמו אם לא אעשה מצוה פלונית אשב בתענית מועיל ולא הוי אסמכתא שלישית אם התנה להציל עצמו מצרה בעת הצרה כגון יעקב אם יהיה אלהים עמדי או כיוצא בזה מועיל ולא הוי אסמכתא ע"כ :

תקסג אימתי מקבלו אמר רב במנחה ושמואל אמר בתפלת המנחה (יב :) וכתב הרא"ש במנחה כשיגיע זמן המנחה יאמר הריני בתענית יחיד למחר ושמואל אמר בתפלת המנחה פר"ח יאמר בתפלת המנחה מחר אהיה בתענית יה"ר שתהא תפלתי ביום תעניתי מקובלת ובשאלתות דרב אחאי מפרש שיתפלל עננו בתפלת המנחה ולא משמע הכי דרב לא קאמר שיתפלל עננו בתפלתו וכן לשמואל בתפלת המנחה ועוד דבפרק ב"מ (כד ·) לא קאמר דמתפלל עננו אלא ערבית שחרית ומנחה ע"כ :

ומ"ש רבינו בשם ר"ח שקבלת התענית תהיה בברכת שומע תפלה כן כתב המרדכי והרמב"ם כתב כיצד מקבלו כשיתפלל תפלת מנחה אומר אחר התפלה מחר אהא בתענית וגומר בלבו להתענות למחר וה"ה כתב בקצת ספרי רבינו מצאתי כשיתפלל תפלת המנחה או אחר תפלה ונראה פירושו קודם שיעקור רגליו אחר שסיים תפלתו וכשיתפלל ר"ל בשומע תפלה ודאי דשמואל ה"ק בתפלת המנחה באיזה מקום שירצה אלא שאין להזכיר צרכיו אלא בשומע תפלה או לאחר תפלתו והרד"א כתב שיאמר בשומע תפלה קבלתי עלי תענית למחר יהר"מ או"א שתענני בקראי ותרהיב לעדי ותענני בצר לי ותחנני ותשמע תפלתי וחותם בא"י שומע תפלה :

ומ"ש רבינו שהרמב"ם כתב שיאמר עננו אינו בנוסחא דידן אבל בנוסחת ה"ה נראה שהיה כתוב כן ותמה עליו · וכבר כתבתי בסמוך שהרא"ש כתב כן בשם השאלתות ותמה עליו : וז"ל א"ח כתב (הר"מ) שקבלת התענית אומר עננו בתפלת המנחה ושאלו לו היאך יוכל לומר עננו והוא אינו מתענה ועוד כי מתפלת המנחה מתחיל התענית והביא ראיה ממה שאמרו (ברכות כז :) מתפלל אדם של שבת בע"ש עכ"ל : **ומ"ש** רבינו רי"ף פסק כשמואל שם וכ"כ הרמב"ם :

ומ"ש הראב"ד פסק כרב ז"ל הרא"ש שם הראב"ד פסק כשמואל משום דא"ר יוסף כוותיה מסתבר' ולא מחוור דלא פסיק הלכתא אלא מסתברא אמר וכיון דתניא בהדיא דלא כרב יוסף מדחי סברא דיליה וקיימא שמעתתא בין רב ושמואל וקי"ל הלכתא כרב כן נ"ל וכן עמא דבר עכ"ד הראב"ד ומשמע שיש חסרון לשון בנוסחא דידן בספרי הרא"ש וכן נ"ל הראב"ד כתב הרי"ף פסק כשמואל משום דא"ר יוסף כוותיה מסתברא ולא מחוור דלא פסיק הלכתא וכו' :

ומ"ש רבינו כיון דאיכא פלוגתא דרבוואתא טוב שלא להפסיק בתפלה איני יכול ליישבו לפי מה שפירש"י בדברי רב ושמואל שכתב במנחה בזמן המנחה ואפילו בשוק אומר הריני מחר בתענית : בתפלת המנחה · בסופה תוספת רצוי ותחנונים עד שאומר הריני מחר בתענית ודוקא נקט מנחה משום דסמוך לתחלת יום תעניתו לאפוקי תפלת יוצר ודייקא מדפסיק שמואל ופליג אדרב דאמר בזמן המנחה שעורא יתירה עכ"ל אלמא דשמואל בתפלת המנחה דוקא קאמר וכיון שכן היאך כתב רבינו כיון דאיכא פלוגתא דרבוואתא טוב שלא להפסיק בתפלה שנראה שבכך יוצא ידי כולם וליתא דהא למאן דפסק הלכה כשמואל בתפלת המנחה בעי בדוקא וגם אין לומר דרבינו סובר כמ"ש המרדכי דשמואל מודה לרב דאם קבלו במנחה קודם תפלת המנחה שפיר דמי וכ"ש קודם לכן אבל רב לית ליה דשמואל ע"כ דלהאי פירושא נ"ל דרב סובר דקודם תפלת המנחה צריך לקבלו אבל משהתחיל להתפלל תפלת המנחה לא מהני קבלה דאל"כ במאי פליגי וא"כ יקשה דלמאן דפסק כרב קודם תפלת המנחה דוקא בעינן והוה לרבינו לכתוב כן בהדיא ואפשר לומר דסבר כפירש"י וה"ק טוב שלא להפסיק בתפלה כלומר שלא לאומרה בשומע תפלה כמו שפי' ר"ח אלא בסוף התפלה וכמ"ש הרמב"ם שיאמר אחר התפלה מחר אהא בתענית דכיון דסומך הקבלה לתפלת המנחה הוה ליה שואל בתפלת המנחה ויוצא ידי חובתו לדברי הכל ויותר נכון לפרש דהכי קאמר מאחר שאין הכל מסכימים דהלכה כשמואל מוטב להניח דבריו ולאחוז כדברי רב דדלמא לית הלכתא כוותיה דשמואל ונמצא מפסיק בתפלה אבל אם לא משום הפסק התפלה הוה אמרינן כיון דאיכא פלוגתא דרבוואתא דעבד הכי עבד ודעבד הכי עבד אבל משום הפסק תפלה יש לאחוז כדברי רב ולהניח דברי שמואל כן נ"ל לפרש דבריו אבל אינם נראים בעיני משום דחשש זה דשלא להפסיק בתפלה דקאמר איני מכיר דהא קי"ל (ע"ג ח ·) שואל אדם צרכיו בשומע תפלה ועוד הא אפשר לאומרו בתפלה בלי שיפסיק בה דהיינו שיאמר אותו בסוף התפלה כמ"ש רבינו בסי' תקס"ח שהמתענה בשבת יכלול עננו באלהי נצור וזה הדרך טוב ויש לצאת ידי כולם (א) דלפי פירוש רש"י שהוא כפי פשט השמועה לרב ודאי שפיר דמי לקבל בתפלת המנחה במכל שכן · כתבו התוספות בפ"ק דתעניות (יב ·) צריך שיאמר למחר אהיה בתענית יחיד כי היכי דלא ליחזי כמוציא בה"ל וכ"כ סמ"ק וכבר כתבתי בשם הרא"ש שאומר הריני בתענית יחיד וכ"כ רבינו ואף על גב דאין ח"ש בכלל אלא ע"ב א"מ אם היה מקבל עליו להתענות כחומרות ה"ל יהי' צריך לנהוג בהם ולפיכך טוב לפרש ולומר שאינו מקבל אלא תענית יחיד כי היכא דלא ליחזי כמטעי אבל אין הכי נמי דאם קבל עליו תענית סתם דה"ל לנהוג אלא כדין תענית יחיד בלבד וכ"כ רבינו בס"ס תקס"ח :

ואם היה בדעתו להתענות והרהר בלבו קבלת התענית היה אומר ר"ת דהוי שפיר קבלה וכו' · הרא"ש בפ"ק דתענית כתב וז"ל בהוס' ע"ב (לד ·) כתוב ה"ר יהודה בשם ר"ת אם בדעתו להתענות מאתמול ולא קבל עליו במנחה אין בלבו

דרכי משה

תקסג (א) וכ"כ בהגה"מ ובכלבו ובב"ש :

פרישה

[illegible]

תקסד הלכתא אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר וכתב הראב"ד דוקא שלא גמר סעודתו אלא היה יושב ואוכל יכול לאכול עד שיעלה עמוד השחר אבל גמר סעודתו או אפי' לא גמר וישן בתוך הסעודה אסור לאכול ולשתות ורי"ף פסק אפילו גמר מלאכול כל זמן שלא ישן מותר לאכול וכן אם ישן בתיך הסעודה מותר עד שיגמור ויישן אח"כ ודוקא שינת קבע

בלבו היה להתענות מאתמול אלא שלא הוציאו מפיו מיקרי שפיר תענית דהוי בכלל נדיב לב כדאמרי' בפ"ג דשבועות דאם גמר בלבו אע"פ שלא הוציא בשפתיו מועיל ואע"ג דקאמר התם דלענין שבועה לא מהני גמר עד שיוציא בשפתים דכתיב לבטא בשפתים מסתבר דכל ענייני נדר ילפינן מהדדי דהא גבי צדקה דרשינן מוצא שפתיך תשמור ומועיל גמר בלבו וה"ה גבי תענית והא דבעינן קבלה בתפלת המנחה לכתחלה הוא דבעינן הכי ולישנא דתלמודא לא משמע הכי מדקאמר כל תענית שלא קבלו עליו מבע"י לא שמיה תענית משמע שאין שם תענית עליו כלל להתפלל עננו ולצאת ידי נדרו ונראה לי דראיית ר"ת לא היתה אלא למי שהרהר קבלת תענית בלבו בתפלת המנחה ולא הוציאו מדמביא ראיה מנדיב לב ומצדקה דמחשבת הלב הוי כאילו הוציאו מפיו אבל לא עדיף הרהור שמהרהר כל היום יותר מהוצאת פיו ואם הרהר בשעת תפלה לענין זה ראייתו טובה וכו' וקרינן ביה שפיר קבלה עליו עכ"ל וכבר כתבתי בסי' תקס"ב שסמ"ג והגמי"י כ' דברי ר"ת וגם המרדכי כתב כן בשם הר"ף וגם מהר"י קולון כתב בשורש קס"א דאע"ג דר"י סובר שצריך להוציא בפה נראה לפסוק הלכה כר"ת :

תקסד הלכתא אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר בפ"ק דתעניות (יב:) ת"ר עד אימתי אוכל ושותה פירוש בכל תעני' שאוכל ושותה משתחשך עד אימת אוכל ושותה בלילה כשמתענה למחר עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי ר"א ב"ר שמעון אומר עד קריאת הגבר וידוע דהלכה כר' מחבירו אמר אביי לא שנו אלא שלא גמר סעודתו אבל גמר סעודתו אינו אוכל איתיביה רבא גמר ועמד ה"ז אוכל התם כשלא סלק ופירש"י אבל גמר ד"ה אינו אוכל : אכל ועמד · אע"פ שבירך ועמד משולחנו חוזר ואוכל ואין בכך כלום : שלא סלק · את הטבלא דלאו עקירה היא ולא אסח דעתיה מאכילה וכסעודה אריכתא דמיא · איכא דאמרי אמר רבא לא שנו אלא בשלא ישן אבל ישן אינו אוכל איתיביה אביי ישן ועמד ה"ז אוכל התם במתנמנם ה"ד מתנמנם אמר רב אשי נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר וכ' הרא"ש פי' הראב"ד שלא ישן אבל ישן אפילו בתוך הסעודה אסור דהו"ל כמי שגמר סעודתו וסילק משום דאסח דעתיה למיכליה וקי"ל כלישנא בתרא לחומרא אפי' ישן בתוך סעודתו קודם שסילק אסור וכ"ש גמר ובירך עכ"ד הראב"ד וחומרא גדולה היא זו ולישנא דברייתא לא משמע הכי כפירושו דקתני עד מתי אוכל ושותה וכו' וכן נהגו כל העולם דשינה בתוך הסעודה לא הוי הפסק הלכך ליתא פירושא דידיה והרי"ף כ' האי מלתא לא איפסיקא בה הלכתא בהדיא אלא מדחזינן לגמרא דקא טרחה לפרושי מתנמנם שמעינן דהלכתא כלישנא בתרא ועוד דאיסורא דרבנן היא ולקולא עבדינן ובין סלק ובין לא סלק אם לא ישן אוכל והולך עד שיעלה עמוד השחר והיינו דלא כפירוש הראב"ד דהא קרי ללישנא בתרא קולא ועוד שהרי פסק דסלק מותר לאכול וכל שכן ישן לאונסו בתוך סעודתו דמותר לאכול עכ"ל הרא"ש ורבינו ירוחם כתב כדברי הרא"ש דכל שכן ישן תוך סעודתו באונס דמותר לאכול ואינו נקרא ישן אלא שינת קבע שישן אדם במטתו ע"כ ואין דבריו מדוקדקים דהא ודאי שלא על מטתו נמי הוי היסח דעת ואסור לאכול ולא אמרי' דלא הוי היסח דעת אלא במתנמנם או בישן תוך סעודתו והר"ן כתב משמע דללישנא קמא הכל תלוי בגמר ולא גמר שכל שלא גמר אע"פ שישן אוכל וכל שגמר אע"פ שלא ישן אינו אוכל וללישנא בתרא הכל תלוי בישן ולא ישן שאם לא ישן אע"פ שגמר וסלק אוכל וכל שישן אע"פ שלא גמר דינו כגמר וסלק אבל הרי"ף כ' דקי"ל כלישנא בתרא דאיסורא דרבנן הוא ולקולא עבדינן ואם כפי מה שפירשנו הרי בכל אחד מהלשונות יש בו להקל ולהחמיר אבל נראה דדעתו ז"ל כלישנא בתרא דקאמר לא שנו אלא שלא ישן אע"פ שגמר אבל ישן וגמר אסור עכ"ל וזה כדברי הרא"ש אבל הרמב"ם כתב אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר והוא שלא ישן אבל אם ישן אינו חוזר ואוכל וכתב ה"ה בהלכות פסקו כלישנא בתרא דכל שלא ישן אפי' סלק אוכל עד שיעלה עמוד השחר והכל תלוי בשינה וזה דעת רבינו עכ"ל נראה שהוא סובר שדעת הרי"ף דללישנא בתרא אם ישן אע"פ שלא גמר אסור וא"ת לפ"ז קשה היאך כ' דקי"ל כלישנא בתרא דאיסורא דרבנן הוא ולקולא עבדינן הרי בכל אחד מהלשונות יש בו להקל ולהחמיר וכמו שהקשה הר"ן י"ל שהוא סובר היאך דהרי"ף מפרש דללישנא קמא דגמר אסור ה"ה לישן דישן כגמר דמי וללישנא בתרא דוקא בישן הוא דאסור אבל גמר כל שלא ישן מותר והשתא הוי שפיר לישנא בתרא לקולא ובאמת שפשט דברי הרי"ף ודברי הרמב"ם מוכיחין כדברי ה"ה וגם פשט השמועה מוכיח כן כמ"ש הר"ן ולא בא הוא ז"ל לפרש מה שפירש בדברי הרי"ף אלא משום דהוה קשיא ליה מ"ש דקי"ל כלישנא בתרא לקולא ולא הוי משכח דליהוי לישנא בתרא לקולא אם כפרש כן ומאחר דאשכחנא לה פתרי ליישב דליהוי לישנא בתרא לקולא לפי פי' זה נראה לומר דהרי"ף נמי כהרמב"ם ס"ל שהכל תלוי בשינה והדברים מוכיחים דהרמב"ם בשיטת הרי"ף רביה אמרה כמנהגו ברוב המקומות והכי נקטינן ויש לדקדק בדברי הרמב"ם למה לא חלק בין ישן למתנמנם כדמפליג בגמ' וי"ל דלא אצטריך ליה דסתם ישן ישן ממש משמע ולא מתנמנם וכ"כ סמ"ג וז"ל אמר רבא ל"ש אלא שלא ישן אבל ישן שינה גמורה כדרך שינת הלילה אינו אוכל אבל מתנמנם אוכל ע"כ · כתב הרמב"ם בפ"א דהא דאמרינן אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר אפי' בת"צ שאוכלין בה בלילה מיירי :

ואם

דהתם לא קאמר אלא מה שתקנו לומר בתפלה ושאם לא אמר אין מחזירין אותו אבל עננו דקבלת התענית הוא בהכרח שאם לא אמר לא הוי תענית כל עיקר להתפלל עננו וא"כ אינו דומה להם ולכך לא שנאן יחד והכי מסתברא לומר עננו בשעת קבלת התענית דהשתא הוי הקבלה בלשון תפלה אבל אם אמר הריני כו' זהו ספור דברים בעלמא והוי הפסק בתפלה ולענין הלכה נקטינן שלא לומר עננו אף ערבית ושחרית כ"א במנחה במוצאי תענית והטעם שמא ימצא שקרן כמו שיתבאר בסי' תקס"ה בס"ד וא"כ פשיטא שאין לומר עננו במנחה בכניסת התענית מ"מ גם יש להחמיר שלא להפסיק באמצע תפלה לומר הריני וכו' אלא מקבלה באלהי נצור וכ"כ סמ"ק שזהו פי' דברי שמואל שאומר מקבלה בתפלת המנחה ושכך היה מקבל ר"י התענית באלהי נצור וכ"כ ה' המגיד לפי מקצת נוסחאות שברמב"ם ומצאתי כתוב למהר"ש לורי"א שהיה מקבלה ג"כ בש"ת בלב לחומרא קצת כשמואל אבל לא בפה משום חשש הפסק לחומרא כרב ושוב מקבלה באלהי נצור בפה אכן למאי דכתבינן למעלה דהעיקר לענין נדר דקבלה בלב לא מהני א"כ אין צורך לקבלה בלב מ"מ נכון לנהוג כן מאחר דלר"ת הוי קבלה גמורה גם המרדכי כתב כן פ"ק דב"ב בשם רש"י בתשובה ותשובה לגאון וכבר הארכנו בדין זה למעלה בסי' תקס"ב ס"ב בס"ד ע"ש · מי שמתענה ג' ימים רצופין ולילותיהן עמהן צריך להתפלל בכל יום עננו כן נראה לי עיקר ואע"ג דהקבלה של יום ג' היתה קודם ב' ימים לית לן בה ואעפ"י שלא היתה בשעת מנחה כמו שקבעתי ההלכה למעלה בסי' תקס"ב ומדברי הרוקח משמע שא"צ שהרי כתב בההיא דלן בתעניתו דמיירי במי שקבל עליו לישב בתענית שני ימים ולן בתעניתו באותו הלילה שבין שני הימים שא"צ להתפלל עננו יום ב' אם התפלל יום ראשון ומשמע שטעם דין זה לפי שב' הימים חשובים כיום אחד וא"כ להתפלל עננו אלא באחד מהם בלבד וכן פי' הב"י לדעתו בסימן תקס"ב וכן מצאתי באגודה פ' ב"מ ואיני מבין תוכן דעתם שלא לפי דין התלמוד מתפלל עננו ערבית שחרית ומנחה כדקאמר בפרק ב"מ ומשמע ודאי דבכל תפלותיו צריך לומר עננו אפי' מתפלל כל היום כולו כמ"ש ר' יוחנן ולואי וכו' וא"כ למה יגרע במתענה ב' ימים רצופין שלא יאמר עננו בכל תפלותיו ועוד לפי פרש"י בההיא דלן בתעניתו והיא גירסת רוב המפרשים מבואר להדיא דדוקא מפני שלא קבל עליו התענית ביום ב' כל עיקר אלא נמלך להתענות בלא קבלה הילכך אינו מתפלל עננו ולא הועיל לו הקבלה של יום ראשון ליום ב' להיות לו דין יום ארוך להתפלל עננו ביום ב' וכך הוא ע"פ גירסת הרי"ף ופירושו אלמא להדיא דאם קבל עליו מתחלה התענית לשני ימים ולן בתעניתו מתפלל עננו גם ביום ב' בכל תפלותיו ונראה דאפילו לדידן דאין מתפללין עננו כי אם במוצאי התענית משום שמא ימצא שקרן מ"מ מתפלל עננו בכל יום דאפי' לא יוכל לגמור נדרו מ"מ כל יום תענית בפני עצמו הוא שהרי שקעה עליו החמה וקבלו מבע"י וכן נמצא בהגהות : כתב המרדכי בשם מהר"ם ריש פ' מקום שנהגו על תענית י' ימי תשובה אם בשעה שהתחיל לנהוג כן היה בדעתו לנהוג כן לעולם צריך התרה כדין דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור ואפילו לא נהג כן אלא פעם אחת ע"כ ולאו דוקא בשעה שהתחיל אלא אפי' אח"כ לשנה אחרת נמי אלא מפני שכ' ואפילו לא נהג כן אלא פעם אחת הוצרך לומר בשעה שהתחיל משמע דאם לא נהג כן אפי' פעם אחת אלא היה דעתו מתחלה להתענות י' ימי תשובה ואח"כ נתחרט אין צריך התרה דמה שהיה כך דעתו לא מיקרי קבלה גמורה ואפי' לר"ת אין צריך התרה כ"ל :

תקסד הילכתא אוכל ושותה עד עמוד השחר וכתב הראב"ד כו' פ"ק דתענית ת"ר עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי ר"א בר שמעון אומר עד קרות הגבר וקי"ל כר' מחבירו עוד שם אמר רבא ל"ש אלא שלא גמר סעודתו אבל גמר סעודתו אינו אוכל איתיביה אביי ישן ועמד הרי זה אוכל התם כשלא סילק איכא דאמרי אמר רבא ל"ש אלא כשלא ישן אבל ישן אינו אוכל · איתיביה אביי ישן ועמד ה"ז אוכל התם במתנמנם ה"ד מתנמנם אמר רב אשי נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מידכר ליה מדכיר וכתב הרי"ף הא מילתא לא איפסקא ביה הלכתא בהדיא אלא מדחזינן לגמרין דקא טרחה לפרושי מתנמנם שמעינן דהילכתא כי האי לישנא בתרא ועוד דאיסורא דרבנן הוא ולקולא עבדינן הלכך בין סילק בין לא סילק אם לא ישן אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר הדין הוא סברא דילן ואיכא מרבואתא מאן דכתב הכין קי"ל דלגבי תענית באכיל בליליא ומפסיק אם גמר וסילק לא יאכל אבל אם לא סילק ודעתו עוד לאכול אעפ"י שישן עומד ואוכל והאי מימרא דיליה אתי כלישנא קמא ומשמע דלהרי"ף לעולם מותר לאכול אלא א"כ גמר וישן שינת קבע וכך הבינו הר"ן והרא"ש ז"ל מדקרי ללישנא בתרא קולא ועוד כתב הרא"ש דמאחר שפסק הרי"ף דסילק מותר לאכול כ"ש ישן לאונסו בתוך סעודתו דמותר לאכול והקשה הר"ן א"כ כי פרכינן מדתניא ישן ועמד ה"ז אוכל לוקמא בשלא גמר ותירץ דא"כ הוה קשיא דהא פשיטא לן דישן בתוך סעודתו לא הוי הפסק דבתר דעתיה אזלינן שהרי בירושלמי אמרו אפילו גמר וישן אם התנה הרי זה אוכל דבתר דעתיה אזלינן ולי נראה דקושיא מעיקרא ליתא דהסוגיא מוכחת דלא ניחא ליה לאוקומי ישן בשלא גמר דפשטא משמע כשגמר ועמד וישן על מטתו כדרך העולם תדע דבלישנא קמא פריך נמי מההיא דישן ועמד ה"ז אוכל ולא הוה ניחא ליה לאוקומי בדלא גמר אלא ודאי משום דפשטא דישן לא משמע הכי ורבא הוא שנדחק והשיב התם כשלא סילק אבל בלישנא בתרא דפריך ישן אישן לא הוה ניחא ליה לשנויי דברייתא בדלא גמר דהא פשטא לא משמע הכי ולכך מוקי לה במתנמנם ונראה דמכאן מוכיח הרי"ף ז"ל דלישנא בתרא לקולא היא דישן פשטא משמע גמר וישן ודו"ק וז"ל הרמב"ם אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר והוא שלא ישן אבל אם ישן אינו חוזר ואוכל ודעתו כדעת הרי"ף ומיירי בסתם ישן שכבר אכל וסילק ובירך התם הוא דאינו חוזר ואוכל אבל אם ישן תוך סעודתו מודה הרמב"ם דחוזר ואוכל כיון דאפי' גמר ובירך חוזר ואוכל כ"ש ישן תוך סעודתו גם ה' המגיד פי' כן שדעת הרמב"ם כדעת הרי"ף אלא שכתב כל שלא ישן אפי' סלק אוכל עד שיעלה עמוד השחר והכל תלוי בשינה משמע מלשונו שדעתו דישן בתוך סעודתו אינו חוזר ואוכל וכך הבין הב"י ואני אומר דמה שאמר הכל תלוי בשינה הוא לאפוקי מלישנא קמא דבגמרא דאפי' אינו ישן אינו חוזר ואוכל לכך כתב דהלכתא דהכל תלוי בשינה לענין זה דאפי' גמר חוזר ואוכל אם לא ישן והב"י כתב שדעתו לפרש דעת הרי"ף דס"ל דישן בתוך סעודתו נמי אינו חוזר ואוכל ללישנא בתרא ומ"ש דלישנא בתרא לקולא היינו משום דבלישנא קמא בין גמר ולא ישן ובין ישן ולא גמר אינו חוזר ואוכל אבל ללישנא בתרא אם גמר ולא ישן חוזר ואוכל ולפיכך קרי ליה ללישנא בתרא קולא ואני שמעתי ולא אבין הלא מבואר בלישנא קמא כי פרכינן מישן ועמד הרי זה אוכל ותרצינן התם בשלא סילק דבישן ולא גמר חוזר ואוכל ללישנא קמא וכן מבואר במ"ש הרי"ף ואיכא מרבוותא' כו' · אכן הב"י ז"ל כתב דבריו אלה לפי גירסתינו בלישנא קמא איתיביה אכל ועמד ה"ז אוכל וכו' וחשב שכך יש לייסב דברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל ס"ל דכי היכא דבגמר ולא ישן אינו חוזר ואוכל ה"ה בישן ולא גמר ושזאת היא דעת ה' המגיד ומ"מ תימה על שלא השגיח בדברי ה' המגיד בהעתקתו בלישנא קמא איתיביה אביי ישן ועמד וכו' והיא גירסת הרי"ף והרא"ש עיין עליהם אלא כדפרי' עיקר ודעת הראב"ד נמי לפסוק כלישנא בתרא אלא שמפרש מדקאמר רבא בסתם אבל

ישן

פרישה

לצעורי בעלמא ושניהם הם ג"כ בתענית חלום שלא קבל עליו הלא צער בעלמא ומ"ש קבל לא מקרי קבלה אם לא שקבל מאתמול בשעת מנחה וא"כ מן הדין לא היה צריך להשלים אם

לא שנאמר שזמן הסתם מפחד החלום סתם קבלת תענית של חלום הוא עד צאת הכוכבים וכל המתענה אדעתא דמנהגא מתענה וכאילו קיבל כן בפירוש :

יעיד

קבע אבל מתנמנם שרי ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ואם התנה לאכול עוד מותר לאכול עד שיעלה עמוד השחר אפי' גמר וישן וי"א שא"צ תנאי לשתיה דמסתמא דעתו של אדם לשתות אחר השינה כיון שדרך כל אדם להיות צמא הוי כאילו התנה :

תקסה (א) **יחיד** אומר עננו בשומע תפלה לא שנא יחיד שקבל עליו תענית לא שנא יחיד המתפלל עם הצבור בתענית צבור ואומר אותו ערבית שחרית ומנחה ואם לא אמר אין מחזירין אותו ואם נזכר קודם שעקר רגליו אומר אותו בלא חתימה וי"א כיון שסיים כבר כל י"ח ברכות שיכול לאומרה בחתימה ואין כאן משום אין יחיד קובע ברכה לעצמו א ולא נהירא יש מהגאונים שכתבו שא"ל אלא במנחה שמא יאחזנו בולמוס שיצטרך

ישן אינו חוזר ואוכל משמע אפילו ישן בתוך סעודתו כמי אינו חוזר ואוכל וסבירא ליה במכל שכן אם גמר ולא ישן דאינו חוזר ואוכל וזהו שכתב רבי' וכתב הראב"ד דוקא שלא גמר וכו' אבל גמר סעודתו או אפי' לא גמר וישן וכו' דלא גמר וישן בתוך סעודתו לא הוה הפסק כל כך כמו גמר ולא ישן שהרי דעתו על האכילה ואין שינה מפסיקתו כדלעיל · ולענין הילכתא נקטי' כסברת הרי"ף שהסכימו עמו רוב הגאונים דדוקא גמר וישן הוא דאינו אוכל והמחמיר כסברת הראב"ד קדוש יאמר לו : **ואם** התנה לאכול עוד כו' ירושלמי כתבוהו רוב הפוסקים דלא כה' המגיד שכתב דיש להחמי' דיחיד הוא כדבר זה : **י"א** שא"צ תנאי לשתיי' כו' כ"כ בסמ"ק ובהג"ה דוקא במים וראוי להחמיר להתנות אף בשתייה דרבים חולקים על סברא זו :

תקסה יחיד אומר עננו בש"ת מימרא דרב יצחק ורב ששת פ"ק דתענית ופסקוה הפוסקים :

ומ"ש ל"ש וכו' כלומר לא תימא דבתענית צבור כיון דצבור קבעי לה אע"ג דקא מצלי ביחידי צבור נינהו וקובעים ברכה בפני עצמו בין גואל לרופא קמל"ן דאין חילוק דלעולם יחיד אומר בש"ת כ"כ הרא"ש בשם ראבי"ה ומשמע לי דלדעת רבינו שסובר דש"ץ שאינו מתענה יכול להתפלל עננו בשביל הצבור כדלקמן בסי' תקס"ו וא"כ יחיד המתפלל עם הצבור בתענית צבור צ"ל עננו אפי' מתענה דכיון דצבור הוא דקבעי לה להאי תעניתא על הכל מוטל להתפלל תפלת תענית רק שלא יאמר ביום תעניתי אלא ביום תענית צבור זה ואינו כלל תפלת שוא כ"ל פשוט :

ומ"ש ואומר אותו ערבית שחרית מנחה כו' כן פסקו הרי"ף והרא"ש פ"ק דתעני' ודלא כהרז"ה : **ומ"ש** וי"א כיון שסיים כו' כ"כ בסמ"ק ה' תפלה בהג"ה וז"ל והר"פ קבל מרבותיו מר' יחיאל מפרי"ש שיכול לחתום בברכה מאחר שנסתיימו כבר סדר הברכות וכן כשמתענים בשבת אומר עננו באלהי נצור ומסיים בא"י ש"ת ועוקר רגליו עכ"ל וכ"כ בהג"ה מיימונית פ"י דה' תפלה ע"ש ומ"ש ולא נהירא פי' אלא כוללה באלהי נצור ואיכא למידק ומ"ש מתענית חלום בשבת שכתב למעלה בסי' ר"ך ב' פירושים בדברי בה"ג ולחד פירוש' אין לחוש אם קובע ברכה לעצמו כיון שסיים הברכות ולאידך פירושא יאמר עננו בלא חתימה ולא הכריע וכאן כתב דלא נהירא ונראה דדעת רבינו דבחול שמתפלל י"ח ודאי אפי' סיים י"ח אינו קובע ברכה לעצמו דאל"כ היה מתפלל י"ט ברכות ואין יחיד חשוב כל כך כדאיתא בגמרא אבל בשבת שאינו מתפלל אלא שבע יכול להיות שאומר עננו בחתימ' ברכה ואין זה חשיבות לו כיון שאין כאן אלא ח' ברכות כ"ל : **י"ש** מהגאונים שכתבו שאין לומר אלא במנחה כו' כ"כ רש"י בשם הגאונים פ' ב"מ וכ"כ בסמ"ק ה' ע"כ בשם בה"ג ואיכא למידק לדעת רבינו בסי' תקס"ו מנ"מ באחזו בולמוס הלא אפי' לא התענה הש"צ כלל יכול לומר עננו בת"צ א"כ כל יחיד ויחיד נמי יאמר עננו כיון שאי אפשר שלא יתענו קצת מהקהל ואפשר כיון שנוסח עננו הוא ביום תעניתנו הוי שקרן אם יאחזנו בולמוס ולכך נהגו שלא לאמרן כל עיקר ואה"נ דאם רצה לומר ביום תענית צבור זה היה יכול לומר עננו כל יחיד ויחיד בת"צ לדעת רבינו אלא כדי שלא יטעו אין אומרים אותו כל עיקר אלא במנחה ומ"ש ובספרד נוהגין לומר אותו ערבית ושחרית ומנחה וכן היה נוהג א"א הרא"ש בפ"ק דתענית כתב וז"ל ועל מה שחששו הגאונים שמא יאחזנו בולמוס תימא א"כ היאך אדם לוה תעניתו ופורע ועוד דא"ל רב אסי לר' יהושע לוזיף מר לימא ליה כבר התפללתי תפלת תענית כו' כונת קושייתו כיון דהגאונים הם דתיקנו שלא לומר אלא במנחה אבל קודם תקנה ודאי היו אומרים אותו ערבי' שחרית ומנחה א"כ תלמודא דקאמר בסתם לוה אדם תעניתו וכן ר' יהושע כל הני ודאי איירי כשהתפללו כבר תפלת תענית כדין התלמוד ואם כן קשיא היאך ילוה הלא נמצא שקרן בתפלתו אלא ודאי כיון שבשעה שהתפלל היה בדעתו להתענות לא מקרי שקרן בתפילתו אם יאכל אח"כ גם הסמ"ק דחה דברי בה"ג שהכניסם לסברא זו שמא ימצא שקרן וכתב אף בתלמוד משמע שאין קפידא אם ימצא שקרן בתפלתו דאמר ירדו גשמים קודם חצות אוכלין והולכין אעפ"י שכבר התפללו עננו ע"כ והב"י השיג על ראיית הרא"ש ז"ל שהם דברי ר"י כמבואר בתו' ובמרדכי פ' ב"מ ואמר דהא דקאמר תלמודא דילוה איירי בלא התפלל תפלת תעני' וכה"ג כתבו התו' בפ"ק דתענית ואין זה כלום דפשטא דמתניתין ודאי איירי בהתפלל ת"ת כדין התלמוד כדפרישית אלא דמ"מ נראה לי ליישב כדעת הגאונים דלא נמצא שקרן ממש קאמרי אלא נראה כנמצא שקרן ואע"ג דמדינא לא הוי שקרן ועוד דההיא דלוה אדם תעניתו אינו שכיח ובשעה שאמר עננו לא עלה על דעתו שלא יגמור התענית הלכך אפי' לוה אח"כ לא הוי בכלל נמצא שקרן משא"כ בדורות האחרונים שירדו חולשא לעולם ושכיח חולי ובולמוס ואם יאמר לכתחלה עננו הו"ל כאילו ידע מתחלה בשעת אמירת עננו שלא יגמור התענית ואפ"ה אמרו הרי הוא ודאי כמצא שקרן למפרע ולכך תקנו שלא לאומרו לכתחלה בערבית ושחרית ולפי טעם זה אין חילוק דאף בד' צומות אין לומר עננו ערבית ושחרית מאחר דשכיח הוא בדורות הללו חולשא כדפי' ואין אנו נוהגין דלא כמ"ש בכל בו וכמשך אחריו הב"י ומ"מ כתב הר"ן בפ"ק דתענית שאף עתה אם בטוח שיתענה כגון דורות הראשונים מזכיר לעולם וכן נראה עיקר ודוק :

ומ"ש

ואם התנה לאכול עוד מותר לאכול עד שיעלה עמוד השחר אפי' גמר וישן כך היא הנוסחא הנכונה והוא ירושלמי בפ"ק דתעניות וכתב שם הרא"ש בשם ר"ח והר"ן והתוס' והמרדכי וסמ"ג כתבוה ג"כ וה"ה כתב שהוא כתוב בפי' הראב"ד בספר העיתים אבל לא נכתב בהלכות ויש להחמיר עכ"ל · והגה"מ כתבו בשם הר"מ מצאתי דר"ל דתנאי לא מהניא מדפריך תלמודא והא תניא ישן מותר ולא משני בשהתנה שמע מינה דתנאי לא מהני מיהו נוכל לומר דלא רצה לאוקומא בשהתנה דמלתא דפשיטא היא להכי אוקמה במתנמנם ונמצא דתלמודא דידן והירושלמי לא פליגי והכי שפיר טפי בכל מקום ע"כ · וכדאי הם כל הני רבוותא שכתב הירוש' הזה לסמוך עליהם להקל בדרבנן : **ויש** אומרים שא"צ תנאי לשתייה וכו' כ"כ המרדכי שי"א כן וכתב בהג"מ שא"ז וסמ"ק פסקו כן וכ"כ הגהות אשיר"י בשם א"ז ומשמע מדבריו שכל משקין מותרין אבל הכלבו כ' בשם הרי"ף דדוקא מים והתו' כתבו בפ' כל כתבי (קיח ·) ריב"א פי' במסכת תענית שאף לאחר שישן מותר לשתות ע"פ הירוש' ואין ר"י רוצה להקל כ"כ כיון שלא נזכר בהדיא בתלמוד שלנו והרא"ש כתב בתשובה נהגו ע"פ גמרא דידן כשאדם הולך לישן שמתנה לשתות כל הלילה אע"ג דבירוש' משמע שאין תנאי מועיל אחר שינה בגמרא דידן משמע שמותר בתנאי וכן נוהגין עכ"ל נראה מדבריו שלא נהגו לשתות אלא ע"י תנאי ומיהו מ"ש דבגמרא דידן שרי בתנאי והירושל' אוסר אגב-שיטפיה לא דק דאדרבה מגמרא דידן איכא למשמע דאסר במתנה והירושלמי הוא שכתב בהדיא דשרי כמו שנתבאר בסמוך וכבר כתבתי דנקטינן להקל כדברי הירושלמי ולענין הלכה בשתייה נראה לפסוק כדברי האומרים שצריך תנאי :

תקסה יחיד אומר עננו בשומע תפלה לא שנא יחיד שקבל עליו תענית ל"ש יחיד המתפלל עם הצבור וכו' בפ"ק דתענית (יג :) אדבריה רב יהודה לרב יצחק בריה ודרש יחיד שקבל עליו תענית מתפלל תפלת תענית והיכן אומרה בין גואל לרופא מתקיף לה רב יצחק וכי יחיד קובע ברכה לעצמו אלא אמר רב יצחק בש"ת וכן אמר רב ששת והלכתא בש"ת וכתב הרא"ש יש שהיו רוצים לומר דיחיד שהיה מתפלל בת"צ אומר בין גואל לרופא דלאו קביעותא דיחיד לעצמו הוא דלצבור קבעי לה ואע"ג דקא מצלי ביחידים צבור נינהו ואין נראה לראבי"ה דא"כ הא דפריך מברייתא דאין בין יחידים לצבור וכו' ליתני ליה כפשטא דברייתא אין בין יחיד דעלמא דהיינו תענית יחיד לצבור יחידים בת"צ אלא שהיחיד מתפלל י"ח ויחידים בת"צ מתפללין י"ט אלא ודאי כל יחיד אינו קובע ברכה לעצמו אלא אומרה בשומע תפלה עכ"ל וזהו מ"ש רבינו ל"ש יחיד שקבל עליו תענית ל"ש יחיד המתפלל עם הצבור בת"צ בקמייתא אשמעינן דאפי' יחיד שקבל עליו תענית אומר עננו ובבתרייתא אשמועינן דאפי' יחיד המתפלל עם הצבור בת"צ אומרו בש"ת ולא בין גואל לרופא וכתב הכלבו וש"צ כשמסדר תפלתו בלחש כיחיד דמי ואומרה בש"ת וכתבו התוס' (שם) תפלת תענית בש"ת ואין יחיד קובע ברכה לעצמו לכך צריך כשאומר עננו בש"ת שצריך לאומרו קודם שיאמר הברכה כשמגיע לעננו קודם שיתחיל לומר כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים יאמר עננו ולא יחתום אלא יאמר כי אתה ה' עונה בעת צרה ומושיע ואח"כ כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים בא"י ש"ת עכ"ל (א) :

ומ"ש ואומר אותו ערבית שחרית ומנחה ואם לא אמר אין מחזירין אותו וכו' שם כתב הרי"ף ירושלמי ר' יונה בשם רב אמריחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע והיכן אומרה ר' זעירא בשם רב הונא אמר אומרה בליל שבת ויומו פי' בערבית שחרית ומנחה וגרסינן בפ' במה מדליקין (כד ·) שני וחמישי של תענית ערבית שחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע בש"ת ואם לא אמר אין מחזירין אותו אלמא צ"ל עננו בתפלת ערבית וש"מ שאם טעה ולא אמר עננו בתפלת תענית אין מחזירין אותו אבל אי אדכר מקמיה דעקר להו לרגליה נימא הכי עננו ה' עננו כי בצרה גדולה אנחנו וכו' כי אתה שומע תפלה ופודה ומציל ועונה בכל עת צרה וצוקה יהיו לרצון אמרי פי וכו' עכ"ל הרי"ף וכתב הר"ן שהרז"ה חולק ואומר שאין מתפללין תפלת תענית בערבית של ליל כניסת התענית ודחה ראיות הללו הכתובות בהלכות והרמב"ן כתב שאי אפשר לדחותן ויישב כל מה שהקשה הרז"ה וכתב עוד הר"ן ובתו' נמי יש ראיה לדברי הרי"ף דתניא התם פעמים שאין אדם שרוי בתענית ומתפלל תפלת תענית ופעמים שאדם שרוי בתענית ואין מתפלל תפלת תענית כילד כאן בכניסה כאן ביציאה ושמא תאמר והיאך יתפלל בערבית תפלת תענית והרי הוא אינו מעונה עדיין ועתיד לאכול ולשתות כל הלילה איכא למימר דהיינו מפני הקבלה שקבל התענית על עצמו מבערב שיום של תורה לכל דבר מערב עד ערב וכן בכל תענית שגוזרין ב"ד בגזירה המורה כט"ב ותעניות אחרונות מבע"י מפסיקין בהם אלא שבתענית יחיד הקילו עליו שדיו שיהא כמנע מאכילה בשעה שבני אדם אוכלים דהיינו י"ב שעות של יום ומ"מ התעני' מתחיל מתחלת הלילה שאם לא היה כן לא היה נאסר לאכול ולשתו' כל הלילה אע"פ שגמר וסלק וישן אלא היה אוכל והולך עד שיעלה עמוד השחר כשם שאוכל כל היום בתעניו' שמפסיק בהם מבע"י אלא ודאי התענית מתחיל מתחלת הלילה ומשום הכי אמרינן שצריך לקבל אפי' תענית יחיד מבע"י ואם אינו מתחיל עד למחר למה הוא מקבלו עליו עד הלילה והא אדרבה כל שהקבלה סמוכה יותר לתענית מעליא טפי כדשקלו וטרו רב ושמואל אי מקבלה במנחה או בתפלת המנחה אלא ודאי משמע שהתענית מבערב הוא מתחיל ולפיכך מתפלל תפלת תענית ומיהו רש"י כתב בפ' במה מדליקין שאפי' בשחרית אין להזכיר עננו מפני שאינו יודע אם יוכל לסיים התענית ונמצא שקרן בתפלתו אך אם בטוח שיתענה כגון דורות הראשונים מזכיר עכ"ל והרא"ש כתב כדברי הרי"ף ואח"כ כתב וז"ל רש"י כתב בפ' במה מדליקין בשם הגאונים שאין אנו רגילין לאמרו ערבית ושחרית שמא יארע לו אונס או בולמוס ויטעום כלום ונמצא שקרן בתפלתו ומה שרגילין שש"צ אומר היינו לפי שא"א שלא יתענו מן הקהל קצת ועל מה שחששו הגאונים שמא יאחזנו בולמוס תימא א"כ היאך אדם לוה תעניתו ופורע והלא נמצא שקרן בתפלתו ועוד לעיל דא"ל רב אסי לר' יהושע בריה דרב אידי לוזיף מר תעניתא וליפרע לימא

דרכי משה

תקסה א כתב הרשב"א סימן כ"ה מיחיד שהתענה ששאלתם אם יאמר עננו ה' ביום התענית הזה תשובה יאמר עננו ובלשון רבים אף על פי שהוא יחיד דלעולם ישתתף עצמו עם הציבור וכך נוהגין ואם ירצה לומר תחנונים ובקשת רחמים כפי מה שצריך לשעתו ובלשון יחיד כעין חלבי ודמי שנתמעט היום אף על פי שאמרה בלשון יחיד הרשות בידו עכ"ל ונראה לומר דלאו דוקא שיאמר עננו ביום תענית הזה אלא יוכל לומר עננו ה' ביום תעניתנו אף על גב דרבים אין מתענים עמו מ"מ יכול לומר תעניתנו כלומר כשיתענו כמו

פרישה

תקסה (א) **יחיד** אומר עננו בש"ת כו' בל' רבים וכ"כ בתשובת רמב"ן :

אבל

הדושי הגהות

תקסה א נ"ל דטעי' משום דכיון דלא נקבע ברכת עננו אלא בי"ח כשאומרים אותה אחר התפלה שלא במקום שקבעוהו כ"ש דהוי ברכה לבטלה (מהרל"ח) :

ואפשר

שיצטרך לאכול ונמצא שקרן בתפלתו (ב) אבל ש״ץ אומרו בכל פעם שא״א שלא יתענו קצת מהקהל (ג) וכ״נ באשכנז ובספרד נוהגין לומר אותו (ד) ערבית שחרית ומנחה וכן היה נוהג א״א הרא״ש ז״ל וטוב לומר במנחה בתחנונים שאחר התפלה לאחר אלהי נצור רבון כל העולם גלוי וידוע לפניך שבזמן שבה״מ קיים אדם חוטא מקריב קרבן ואין מביאים ממנו אלא חלבו ודמו ואתה ברחמיך הרבים מכפר ועתה בעונותינו חרב בית מקדשך ואין לנו מקדש ולא כהן שיכפר בעדינו לכן יהר״מ שיהא חלבי ודמי שנתמעט היום כחלב מונח על המזבח ותרצני כתב רב נתן שאין מנהג ליחיד המתענה לומר י״ג מדות (ה) ואיני יודע מה חשש יש בדבר שהרי אינו אלא כקורא בתורה שהרי לא אמרו חכמים אלא כל דבר שבקדושה כגון קדיש וקדושה וברכו:

תקסו בתענית

צבור אומר ש״צ עננו (א) בין גואל לרופא וחותם ברוך אתה ה׳ העונה לעמו ישראל בעת צרה וכתב אבי העזרי ששמע מאביו רבי׳ יואל ומרבו רבי שמשון ז״ל שהיו תמיהין על מה סמכו הראשונים שמתפלל ש״צ עננו בין גואל לרופא כשמתפללין על גזירה או על כל צרה שלא תבא עליהם וכן למה קורין ויחל דביחידים דמו דחזינן אפי׳ באנשי ננוה דחשיבי כיחידים לענין שאלת מטר אבל תענית בה״ב שאחר הפסח ואחר החג נהגו בהן בכל תפוצות ישראל ולא הוי תענית יחיד (ב) והראב״ד כתב על אלו שהן תענית יחיד ולא יאמר בהם ש״צ עננו בין גואל לרופא ולא יקראו בהן ויחל: וכתב א״א הרא״ש ז״ל ובאשכנז עשאום קבע והכל מתענין בהם וסמכו על מעשה דאיוב דכי הקיפו ימי המשתה והעלה עולות למספר כולם כי אמר איוב אולי חטאו בני וכן בשמחה ומשתה של החג אולי חטאו נ״ל דנהי דכיחידים דמו לענין שאלה היינו טעמא כדמפרש בירוש׳ (ג) שאין לשנות מטבע ברכות די״ח ברכות תיקון נביאים הם ואין לשנות בהם אבל קהל שמקבלין עליהם תענית ודאי רבים איקרו ויכולין לקבוע ברכות ע״כ

ומיהו

כימא ליה כבר התפללתי תפלת תענית אלא ודאי כיון דבשעה שהתפלל היה בדעתו להתענות לא מיקרי שקרן בתפלתו אם אכל אח״כ עכ״ל וזה שתמה הרא״ש יש לדחותו ולומר דלא אמרינן לוה אדם תעניתו ופורע אלא דוקא כשלא התפלל תפלת תענית אבל אם התפלל תפלת תענית לא והיא דר׳ יהושע בריה דרב אידי בלא התפלל תפלת תענית שמא ימצא שקרן בתפלתו מיירי ומש״ה לא אהדר ליה כבר התפללתי תפלת תענית שלא רצה להוציא שקר מפיו זר״י כתב. שנהגו העולם כדברי הגאונים וכ״כ סמ״ג והרוקח (ב):

ומ״ש רבינו בדעת הגאונים שש״צ אומרו בכל פעם נראה דהיינו בשחרית ומנחה שהוא מתפלל בסליחות הצבור אבל בערבית וכן בשחרית כשהוא מתפלל בלחש דין יחיד יש לו וכ״כ מדברי סמ״ק והרוקח והמרדכי בפרק במה מדליקין וכתב המרדכי על דברי הגאונים שכתב רש״י שאין רגילין להזכיר של תעני׳ לא ערבית ולא שחרית אלא במנחה שמא יאחזנו בולמוס ונמצא שקרן בתפלתו אע״ג שבלאו הכי קיבל עליו מאתמול באלהי נצור מ״מ גנאי הוא יותר אם יאמר עננו בתפלה וכתב הכלבו ועכשיו נהגו שלא להתפלל יחיד עננו אפילו בתפלת שחרית אלא בד׳ צומות בלבד ונראין דבריו דאפי׳ לדעת הגאונים בד׳ צומות אומרו בכל תפלותיו דאפי׳ יאחזנו בולמוס ויאכל כיון שתקנו חכמים להתענות בו שייך שפיר למימר עננו ביום צום התענית הזה:

ומ״ש רבינו שיש אומרים כיון שיסיים כל י״ח ברכות שיכול לאמרה בחתימה ואין כאן משום אין יחיד קובע ברכה לעצמו היינו לומר דלא חשיב קובע ברכה לעצמו אלא כשהוא קובעה בתוך י״ח וכתב דלא נהירא:

וטוב לומר במנחה בתחנונים שאחר התפלה לאחר אלהי נצור רבון כל העולם גלוי וידוע לפניך בזמן שבית המקדש קיים וכו׳ בקשה זו איתא בפרק היה קורא (יז׳) ובתשב״ץ סי׳ רמ״ה כתב שאומרה אחר תפלת ערבית הרוקח בסי׳ רי״א גבי ת״צ כתב בקשה זו בלשון רבים (ג) ובתשובות להרמב״ן סי׳ קנ״א יחיד אומר עננו דלעולם לישתתף איניש בהדי צבורא וכן מעשים בכל יום ואם בא להוסיף ולומר דברים שהם דברי תחנונים ורבוי בקשות רחמים כעין מה שהוא צריך לשעות ובלשון יחיד וכעין קבל חלבי ודמי שנתמעט וכו׳ אע״פ שהוא אומר בלשון יחיד שפיר דמי ע״כ והיא בתשובת הרשב״א: **כתב** רב נתן שאין מנהג ליחיד המתענה לומר י״ג מדות כך היא דעת הרשב״א (סי׳ רי״א) שכתב בתשובה (ה) וז״ל מסתברא דכל שאומרה דרך תפלה ובקשות רחמים אין נאמרין ביחיד דדבר שבקדושה הן וכמו שאמרו (ר״ה יז:) באגדה נתעטף הקב״ה כש״צ ואמר להם כשישראל עושין לפני כסדר הזה וכו׳ אבל אם בא לאומרן דרך קריאה בעלמא ב אומרן כדרך שאומרים האופנים וקראי דקדושה דרך קריאה עכ״ל ואע״פ שכתב הר״ד אבודרהם שה״ר יונה כתב כדברי רבינו לא נהוג עלמא הכי׳ כתב תשב״ץ סי׳ ק״פ אסור לומר לאחרים מתענה אני ומביא ראיה מירוש׳ פ׳ אין דורשין ההיא אתתא דמיתא כבר הוה נפיק לה אור של גיהנם מאודנא לאודנא חד אמר משום דהוי משתעיא בשעת תענית אחד עשיתי שתים וחד אמר משום דמשתעיא לאחריני מתענה אנא:

תקסו בתענית צבור אומר ש״צ עננו בין גואל לרופא הכי משמע בפ׳ קמא דתעניות (יג:) דקאמר יחיד שהתענה אומר עננו בין גואל לרופא ופריך וכי יחיד קובע ברכה לעצמו אלא בשומע תפלה אלמא דש״ץ קובע ברכה לעצמו ואומרה בין גואל לרופא וכ״כ הרי״ף וכו׳ בה״ח אומר עננו בין גואל לרופא דכתיב ה׳ צורי וגואלי וסמיך ליה יענך ה׳: **ומ״ש** שחותם בא״י העונה לעמו ישראל בעת צרה כ״כ הרמב״ם בפ״ג מהלכות תפלה שחותם העונה בעת צרה ומושיע: **אם** שכח ש״צ מלומר עננו אם חוזר ולהיכן חוזר כתב בסי׳ קי״ט: **וכתב** אבי העזרי ששמע מאביו רבי׳ יואל ומרבו רבי שמשון ז״ל שהיו תמהים על מה סמכו הראשונים וכו׳ עד ויכולין לקבוע ברכה הכל בפסקי הרא״ש בספ״ק דתענית ואיכא למידק דמ״ש ובאשכנז עשאום קבע והכל מתענין בהם משמע שאם לא היה קבע והכל מתענין בהן לא היה להם דין ת״צ וממ״ש אח״כ אבל קהל שמקבלים עליהם תענית ודאי רבי׳ איקרו ויכולין לקבוע ברכה משמע דכל תענית שקבלו הקהל עליהם אע״פ שאינו קבע יכולין לקבוע ברכה וי״ל שמה שכתב בתחלה הוא כלפי מ״ש הרא״ש בשם הראב״ד דהנך תעניות כיון דאיכא דעביד להו ואיכא דלא עביד ולא חובה נינהו ולא על מלתא ידיעה עבדי להו כיחידים דמו ולא יאמר ש״צ עננו אלא בשומע תפלה כתב דהני תעניתא לא שייכי בארץ אשכנז דהתם ליכא מאן דלא עביד להו שעשאום קבע והכל מתענין וגם ליכא למימר דלאו על מלתא ידיעא עבדי להו שהרי סמכו אותה על מעשה דאיוב וכו׳ וא״כ אפילו לדעת הראב״ד באשכנז שפיר עבדי להתפלל עננו בין גואל לרופא ואחר כך בא לסתור דברי האומרים שאין אומר ש״צ עננו בין גואל לרופא כשמתפללין על גזירה מעו״ג או על כל צרה שלא תבא וה״ה לתעניות שאחר הפסח והחג בשאר מקומות חוץ מאשכנז וכתב דלא דמי לשאלת מטר דאמרינן (תענית יו:) דבני נינוה כיחידים דמו דשאני שאלת מטר שהוא שינוי מטבע הברכה אבל לקבוע ברכה כל עשרה שמקבלין עליהם תענית יכולין לקבוע ברכה נראה שמאחר שהם יכולים לקבוע ברכה קורין ויחל דהא הטעם שנתנו אביו רבו של ראבי״ה לשלא יקראו ויחל הוא משום דכיחידים דמו ותניא בתוספתא אין קורין בתורה בתענית יחיד וכמ׳ בשמם בפסקי הרא״ש וכיון דהרא״ש סבר

דכצבור

ומ״ש אבל ש״ץ אומר אותו בכל פעם כו׳ פי׳ בכל פעם שהוא מתפלל בקול רם בסליחות הצבור אבל כשמתפלל ערבית ושחרית בלחש אינו אומר עננו כל עיקר אבל במנחה אומר עננו בלחש בש״ת וחוזר ואומר עננו בין גואל לרופא בסליחות הצבור כ״כ במרדכי ובשאר מחברים:

ומ״ש וטוב לומר במנחה בתחנונים כו׳ בפרק היה קורא רב ששת כי הוה יתיב בתעניתא בתר דמצלי הוה אמר הכי רבון העולמים וכו׳ · כתב רב נתן כו׳ הרשב״א בתשובה בסימן רי״א כתב דכל שאומרה דרך תפלה ובקשת רחמים אין נאמרין ביחיד דדבר שבקדושה הן ובתשובת מהרי״ו כתב וז״ל בא״ז שלהי מסכת תענית כתב אין ליחיד לומר סליחו׳ ולא ויעבור עכ״ל ויראה לי דבסליחות בלא ויעבור אין שום איסור דאינו אלא תחנונים בעלמא ודברי הא״ז נ״ל דה״ק אין ליחיד לומר סליחות כנהוג עם ויעבור שזה ודאי אסור ולא משום סליחות אלא משום ויעבור שהרי אומר ויעבור דרך תפלה ובקשת רחמים אלא אפי׳ ויעבור לחוד בלא סליחות נמי אסור ולא תימא דהוי כדרך קריאה בעלמא כמו קדושה ואופנים מאחר שעיקר כונתו לבקש רחמים ונראה בעיני שחולק אדברי הרשב״א שמתיר בכה״ג שאינו אוסר אלא כשאמרן דרך תפלה דהיינו עם סליחות ודעת ה״ר נתן כדעת הא״ז לאסור אפי׳ ויעבור לחוד וכן נוהגין אבל בסליחות לחוד בלא ויעבור אין איסור נ״ל פשוט ודלא כמהרא״י בת״ה סימן י״ח ע״ש: בתשובת הרשב״א סימן כ״ה יחיד המתענה אומר עניינו בלשון רבי׳ ע״ש ונוהגין לומר עניינו ביום צום תעניתי וכמו שכתב באגודה בפרק ב״מ:

תקסו בתענית צבור וכו׳ עד וכתב הכי העזרי כו׳ כ״כ הרא״ש והמרדכי משמו פ״ק דתענית וטעמם במ״ש אפי׳ באנשי נינוה היינו לומר כיון דקהל או קהילות מקרי יחידים לענין שאלת מטר אע״פ שאין שם הוספת ברכה כ״ש דכיחידים דמו לענין עניינו שאין היחיד קובע ברכה לעצמו כדאיתא פ״ק דתענית וכן לענין ויחל דתניא בתוספתא דאין קורין בתורה בתענית יחיד והוא ברכה שאינה צריכה הוו כמי כיחידים אבל תענית בה״ב מודו דלא הוי תענית יחיד אלא תענית צבור לכל דיניו:

ומ״ש והראב״ד כתב על אלו שהן תענית יחיד וכו׳ פי׳ על אלו תעניות בה״ב שאחר הפסח ואחר החג וטעמא מפני דאיכא דעביד להו ואיכא דלא עביד ולאו חובה נינהו ולאו על מילתא ידוע עבדי להו ואע״ג דמכרזו עלייהו בבי כנישתא כיחידים דמו משמע לי מדבריו דלדעתו בתענית שמתענין על גזירה או על כל צרה שלא תבא עליהם איפכא מסתברא ליה ועדיפא נינהו מאלו שאחר החג ואחר הפסח ואומר ש״ץ עניינו בין גואל לרופא כיון דהכל קבלו עליהם לחובה ועל מלתא ידועה והרא״ש סכ׳ ובאשכנז עשאו׳ קבע והכל מתענין בהם וכו׳ כונתו לומר דאפי׳ להראב״ד ושפיר עבדי בני אשכנז שנוהגין בם כדין ת״צ מאחר שקבלו עליהן לחובה שהכל מתענין ועל מלתא ידועה דאולי חטאו מתוך משתה ושמחה:

ומ״ש ונ״ל כו׳ הוא כדי להשיג על ר׳ יואל ודעימיה שסוברים דקהל או קהילות הוי כיחידים כדאשכחן אפילו באנשי נינוה אף עפ״י שאין שם הוספת ברכה כי אם שאלת מטר וע״ז כתב הרא״ש דאדרבה איפכא מסתברא דדוק׳ לענין שאלת מטר דהוא שינוי מטבע השיבי כיחידים אבל לענין הוספת ברכה חשיבי רבי׳ ויכולין לקבוע ברכות ולקרות ויחל וממילא לדעתו אף בתענית ב׳ ה׳ ב׳ שאחר הפסח ואחר החג אפי׳ איכא קהל דלא מתענין אלא עשרה נמי יכולין לקבוע ברכות ולקרות ויחל כיון שקבלו עליהן התענית על מילתא ידוע אולי חטאו וכן נהגו בדעת הרא״ש ומשמע לי דמה שכתב הרא״ש סתם אבל קהל שמקבלים עליהן תענית ודאי רבים אקרו היינו דוקא שהתענית הוא על גזירה או על צרה שלא תבא עליהן כגונא שכתב בתחלת דבריו דעלייו קאי אבל ללא שום צורך אלא

לשוב

דרכי משה

כמו שיוכל לומר עננו כשיתפללו וכן נ״ל וכן נהגו: (ב) וכ״ה המנהג ומדברי הכלבו משמע דבד׳ צומות אף יחיד אומרו בכל תפלותיו ולא נהיגין כן: (ג) ובתשובת הרשב״א דלעיל כדברי רבינו לאומרה בלשון יחיד: (ד) אבל ממנהגות שלנו דיכול לאומרה אבל לא יפסיק בהן בשמונה עשרה כתב מהרי״ו בשם א״ז דאין ליחיד לומר סליחות כתב מהרי״ו תפלת האדרת והאמונה יכול יחיד לאומרה כל ימות השנה אבל צבור אסור לאומרה רק ביוה״כ: (ה) וכ״כ בתה״ד סי׳ ח׳:

וז״ל

דרישה

(ב) **אבל** ש״ץ אומרו בכל פעם וכשמתפלל בלחש מיחשב כיחיד מ״ו בשם הכל בו: (ג) **וכן** נוהגין באשכנ״ז כו׳ שחרית ומנחה מ״ו וקאי אש״צ וק״ל: (ד) **ערבית** שחרית ומנחה כו׳ אעפ״י שיאכל וישתה כל הלילה אח״כ מ״מ אומר עננו מפני שקבלה שקבל עליו בתפלת המנחה ועיין בב״י שכתב דברי הר״ן בזה והאריך ומ״ו ז״ל היה נוהג לאומרו בשחרית כשהתפלל בצבור וגם ציבור התענו דאז א״א שלא יתענה חד והרי הוא אומר עניינו בל׳ רבים:

סי׳ תקסו (א) **בין** גואל לרופא כו׳ דכתיב ה׳ צורי וגואלי וסמיך ליה יענך ה׳ ביום צרה: (ב) **והראב״ד** כתב על אלו שהן תענית יחיד ר״ל על תענית בה״ב: (ג) **שאין** לשנות מטבע ברכות אבל מה שמאריכין בסליחה בברכת סלח לנו אין

זה

חדושי הגהות

ואפשר שגם רב נתן מודה בזה ולא אמר רב נתן אלא יאמרו היחיד דרך בקשה וא״כ אין לתמוה עליו מה שתמה עליו רבינו (מהרל״ח):

בגמרא

ומיהו נראה שצריך שיהו עשרה שמתענין ואפי' לרבינו תם שכתב שאם יש ששה או שבעה שלא שמעו קדיש וברכו יכולין לומר קדיש וברכו אף על פי שהשאר שמעו הכא מודה דבעי עשרה דהתם היינו טעמא כמו שכתב אדוני אבי ז"ל מידי הוא טעמא אלא שכל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה והרי הוא מקדש השם בעשרה אבל הכא לענין קביעות ברכה צריך שיהו עשרה ואפי' אם יש עשרה בעיר שמתענין אם אין י' בבה"כ אינן יכולין לקבוע ברכה: ונוהגין להרבות סליחות (ב) בברכת סלח לנו ופר"י שסומכין על הא דאמרינן (ע"ג ח ·) (ד) ואם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר (ה) רק שיתחיל מעין הברכה ואח"כ יכול להאריך בדברי ריצוי ותחנונים כפי רצונו בין יחיד בין רבים והא דאמר רבי יהושע בן לוי שיכול לומר אחר תפילתו אפי' כסדר י"ה לא בא למעט בסוף כל ברכה וברכה אם התחיל מעין הברכה אלא שלאחר התפלה יכול להתחיל ולומר היאך שירצה מה שאין כן בתוך התפלה ויש מקומות שנוהגין לומר סליחות אחר סיום י"ח ברכות וכ"כ רב עמרם שיכולין לומר סליחות בסלח לנו והכי קאמר רב נטרונאי מנהג ב' ישיבות בתענית צבור בשחרית אומרים ז' סליחות ובמנחה ג' ואם יש פנאי אומר ה' וכ"כ רב שר שלום בתענית צבור אין מנהגינו לומר סליחות אחר י"ח ברכות אלא בסלח לנו כתב רב נתן ש"צ שאינו מתענה אינו יכול להתפלל שכיון שאינו מתענה אינו יכול לומר עננו ואיני יודע למה שאינו אומר ביום תעניתי אלא ביום תענית הזה ותענית הוא לאחרים ודאי אם אפשר שיהיה ש"ץ המתענה טוב הוא מאחר אבל אם אי אפשר נ"ל שיכול להתפלל איתא במדרש אהרן וחור תמכו בידיו מכאן שאין פוחתין מג' העוברין לפני התיבה בתענית צבור לכך צריך בתענית צבור שיעמדו שנים אצל ש"צ (ו) שיאמרו עמו סליחות וי"א שכל תענית שיארע בב' וה' שקורין שחרית פרשת היום ובמנחה ויחל דתדיר קודם או יקראו שנים בפרשת היום והשלישי ויחל (ז) ורב עמרם כתב שבתעניות הכתובים בפסוק דוקא קורין ויחל חוץ מבט"ב ורב שר שלום כתב שבכל תעניות צבור וכל תעניות שגוזרים על הגשמים וכל דבר הצריך להם אומרים ויחל בשחרית ומנחה בין בב' ובה' בין בשאר ימים כל תעניות יש בו נשיאות כפים במנחה חוץ מביום הכפורים שתחת מנחה נושאין כפיהן בנעילה וכן נוהגין בשתי ישיבות:

תקסז **השרוי** בתענית (א) יכול לטעום עד כדי רביעית ובלבד שיפלוט

לשוב בתשובה אין לו דין תענית צבור כל עיקר וכמו שהעתיק הב"י בשם הגהו"ת מרדכי גם מלשון רב שר שלום שבסוף הסימן יש לדקדק כן והב"י כתב שיש מקומות נוהגין אפילו בבה"ג דין תענית צבור לענין עננו וקריאת ויחל ואנו נהגינן הכי שהרי בער"ה שנהגו הכל להתענות ואפ"ה אין ש"ץ אומר עננו ולא ויחל אכן תימא על מנהגינו שמן הראוי היה שהש"ץ יאמר עננו לפחות בש"ת בשחרית ובמנחה כמ"ש הראב"ד לפי סברתו בתענית שאחר הפסח ואחר החג דלאו על מילתא ידועה היא והוי תענית יחיד וש"ץ אומר עננו בש"ת וה"ה דכוותא וצ"ע:

ומ"ש ומיהו נראה שצריך שיהו עשרה וכו' כ"כ הרשב"א בתשובה ודלא כמו שנמצא בשם ספר אגודה דאפי' אין מתענים רק ג' יכולין להתפלל עננו ולקרות ויחל דלא קי"ל הכי: במהרי"ל כשגוזרים תענית על כל צרה שלא תבא בה"ב קורין שחרית פ' השבוע ולערב ויחל אבל אם גזרו תענית בימי אגד"ו קורין ויחל ג"כ בשחר וכן בתענית בה"ב דאחר החג ואחר הפסח קורין בקר וערב ויחל ע"ש בה' תענית וכן נוהגין ולעולם אין מפטירין אלא במנחה:

ונוהגין להרבות בסליחות בברכת סלח לנו ופר"י וכו' ולא מצאתי בשום מחבר שכתב כן בשם ר"י והתוס' והמרדכי פ"ק דע"ג וכן במרדכי פרק אין עומדין כתבו בפירוש דלא כר"י וסבירא ליה דריב"ל בא למעט בסוף כל ברכה וברכה ואפי' התחיל מעין הברכה דאינו יכול להאריך אלא לקצר דוקא ומה שאנו מאריכין בסליחות היינו משום דצרכי רבים נינהו אבל יחיד אינו רשאי להאריך כלל אפי' מעין הברכות נ"ל דאפי' בצבור אין לומר רק סליחות ווידויים ופסוקי דרחמי עם ויעבור אבל אחר ויעבור כגון עשה למען אמתך ועננו ה' עננו וכו' שכל זה אינו מעין הברכה שניתקנה על סליחות העונות ואין זה אלא כמו אבינו מלכנו שאין לומר רק אחר התפלה אפי' בצבור:

כתב ר"נ ש"ץ שאינו מתענה כו' ואינו יודע למה כו' ונראה טעם סברת רבינו דמאחר דאיכא עשרה שמתענין דין תענית צבור יש לו לענין עננו וקריאת ויחל והם מביאין החיוב על הצבור לתפלת עננו אלא מפני שמשקר בדבריו צריך לומר ביום תענית זה ומ"ש דש"ץ המתענה טוב הוא מאחר היינו לפי שהש"ץ הוא שליח בשביל המתענין כמו משה ואהרן וחור ולפי סברת רבינו נראה דה"ה דיכול לקרות בתורה אפילו אינו מתענה דקריאת הצבור חובה מוטל על הכל ע"י העשרה שמתענין ואפי' ר"נ מודה בזה דע"כ לא קאמר אלא לענין תפלת עננו מאחר שהוא שליח בשביל המתענין אכן המנהג הוא שכל מי שלא התענה אינו עולה בתורה כשקורין ויחל ומהרי"ק כתב דהמנהג הוא שהכהן שאינו מתענה והוא בב"ה יצא משם ויקראו במקומו ישראל המתענה ודבר פשוט הוא שאם טעו וקראו לס"ת אותו שאינו מתענה יעלה ויברך שאין כאן איסור כל עיקר לד"ה אלא שנהגו לכתחלה שלא לעלות אבל אם כבר קראוהו עולה:

תקסז השרוי בתענית יכול לטעום עד כדי רביעית ובלבד שיפלוט בעיא דאיפשיטא דאכילה ושתייה קיבל עליה והא ליכא דהא פולט ואע"ג דאיכא הנאה הנאה לא קביל עליה ולפיכך טועם ואין בכך כלום מיהו טפי מרביעית ואפי' פולט הך הנאה חשיבא כמו אכילה ושתייה ואסור לענין תענית

דכלכור חשיבי לענין לקבוע ברכה ה"ה דחשיבי כלבו' לענין קריאת ויחל וכ"כ ממ"ש רבינו בסוף סימן זה בשם רב שר שלום דבתענית שגוזרין על כל דבר הצריך להם קורין ויחל ומיהו היכא שגוזרין תענית שלא לשום צורך אלא לשוב בתשובה אין לנו שיהיה לו דין תענית צבור לקבוע עננו בין גואל לרופא ולא לקרות בתורה וכך הם דברי הגהת מרדכי ישן שאכתוב בסמוך (א) והמרדכי כתב ג"כ שתמהו רבינו יואל ורבינו אלעזר בר שמואל על מה סמכו כשמתענין בגזירות וכדי שלא תבא צרה שמתפלל ש"צ עננו בין גואל לרופא וקורין בתורה ויחל כדין תענית צבור וגבי אנשי נינוה משמע דכיחידים דמו ויש לדחוק ולומר כיון שאינו שקבעו לום בהריגת גדליה והוא תענית צבור ה"ה לשאר קושי עולם · ובהגהת מרדכי ישן מצאתי נראה דתענית יחיד ר"ל כגון מי שיש לו חולה בתוך ביתו וכיוצא בזה דלא שייך לקהל אחד ולא למדינה אם מפני פחדים מגזירות או אפי' עלילות מעו"ג כי לקהל או לקהלות לא קרי בתוס' תענית יחיד וסברא איכא לקרות ולשנות מטבע של תפלה מפני פחדים ומסכנת נפשות דעדיפי מעצירת גשם שאומרים עליהם כמה תפלות והך דבני נינוה הוי משום שתקנו חכמים להזכיר טל ולא מטר וגשם והם היו צריכים למטר אמר להם שלא ישנו ממטבע של תפלה לומר בהזכרה מוריד הגשם ובשאלה תן מטר וכן משמע שלא אמר להם ובלבד שלא תוסיפו אבל אמר להם שלא ישנו מטבע התפלה כדאיתא בירושלמי פ' אין עומדין אבל בין כסא לעשור אין קורין בתורה לפי שכל אחד מתענה לבדו לשוב ולשבור לבו ואינו אומר עננו בין גואל לרופא דמיקרי יחידים לענין קביעות עכ"ל · ודברי הרא"ש נראה דלא שנא שסתם וכתב שקהל המקבלין עליהן רבים איקרו ויכולין לקבוע ברכה וכבר כתבתי בסמוך דמשמע דה"ה לקרות בתורה ובדורינו זה ראיתי נוהגין כן וראיתי חולקין עליהן והנראה נכרא ופשטיה:

ומ"ש רבינו ומיהו צריך שיהו עשרה שמתענים וכו' ואפי' אם יש עשרה בעיר שמתענין אם אין עשרה בבית הכנסת אינן יכולין לקבוע ברכה כן כתב ג"כ הרשב"א בתשובה וז"ל לעולם אין ש"צ אומרה ברכה בפני עצמה עד שיהיו שם עשרה שאין סליחות ליחיד עד שיהיו עשרה מקובצים במקום אחד:

ונוהגים להרבות סליחות בברכת סלח לנו ופר"י שסומכין על הא דאמרינן אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר וכו' והתוספ' כתבו בפ"ק דע"ג (ח ·) אהא דאמר ריב"ל אם בא לומר אחר תפלתו כסדר יה"כ אומר משמע אבל באמצע תפלתו לא ומה שנוהגין עתה בתענית להאריך בפסוקי דרחמי ובסליחות בברכות סלח לנו איכא למימר דליבור שאני עכ"ל ונראה שטעמם משום דמשמע להו דהא דאמרינן אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר היינו לומר קצת דברים אבל להאריך כל כך כמו שאנו מאריכים לא:

כתב רב נתן ש"צ שאינו מתענה אינו יכול להתפלל הר"ד אבודרהם כתב שרב עמרם כתב כדברי רב נתן וכ"כ בסוף ספר הכלבו בשם רב יהודאי ודבריהם דברי קבלה ועליהם יש לסמוך: **כתב** מהרי"ק בשורש ט' מעשים בכל יום כשאין הכהן מתענה יוצא הכהן מב"ה ועומד לקרות בתורה ישראל המתענה נראה מדבריו שאין עומד לקרות בתורה מי שלא התענה:

איתא במדרש אהרן וחור תמכו בידיו מכאן שאין פוחתין מג' העוברים לפני התיבה בתענית צבור לכך צריך בתענית צבור שיעמדו שנים אצל ש"צ

כו' · וכ"כ הרוקח בסימן ר"ג וכן כתב המרדכי ביומא בשם פרקי ר"א: **ויש** אומרים שכל תענית שיארע בשני ובחמישי שקורין שחרית פרשת היום ובמנחה ויחל וכו' יתבאר בסימן תקע"ה בס"ד ושם יתבאר ג"כ אם מפטירין בתענית צבור: **כל** תענית יש בו נשיאות כפים במנחה חוץ מביום הכפורים וכו' בפרק בתרא דתעניות (כו:) ונתבאר בסימן קכ"ט: **אם** חל ת"צ בע"ש או בערב ר"ח או בר"ח אם נופלים על פניהם אכתוב בסימן תקע"ט בשם הר"ן ושם אכתוב כשחל להיות בר"ח באיזה פרשה קורין ובסי' ר"ך נתבאר באיזה מקום מזכיר עננו במוסף:

תקסז השרוי בתענית יכול לטעום עד כדי רביעית וכו' בפרק היה קורא (יד ·) בעא מיניה אשיאן תנא דבי ר' אמי מר"א השרוי בתענית מהו שיטעום אכילה ושתייה קביל עליה והא ליכא או דלמא סתם הנאה קביל עליה והא איכא א"ל טועם ואין בכך כלום ותניא נמי הכי ר' אמי ורב אסי טעמו

דרכי משה

תקסו (א) וז"ל מהרי"ל מצאתי במנהגים אם הסכימו הקהל להתענות בה"ב או יותר או פחות לא קורין בבקר כי אם פרשת השבוע ולערב קורין ויחל אבל אם קבעו תענית בימי אגד"ו קורין ויחל גם בשחר: (ב) כתב הרד"א כשאומרים ויקרא בשם ה' יש להפסיק מעט בין בשם לשם ובקרא כתיב בטיפחא:

ובמהרי"ל

פרישה

זה מקרי שינוי אלא הוספה מענינה של ברכה ועיין מ"ש בסמוך: (ד) **ואם** בא לומר בסוף כל ברכה כו' והסליחות אמרי' בסוף ברכה דמעין החתימה הוי סוף ברכה אבל ותן טל ומטר שאומר אחריו ושבעינו מטובה אינו באמצע הברכה ודו"ק כן היה נ"ל לכאורה אבל זה אינו דהא ג"כ מוסיפין באמצע הברכות וכמ"ש רבינו בסי' ס"ח בשם הראב"ד שכתב ז"ל למעט או להרבות באמצע הברכה אין קפידא לפיכך נהגו להוסיף פיוטין במאורות ובאהבה והזולות כו' גם ב"י כתב בסי' קי"ט וז"ל וא"ת הרי אנו נוהגין ביום תענית להאריך בתחנונים בלשון רבים באמצע ברכת סלח לנו וזהו היפך דברי ר"י וי"ל דבצבור שאני כו' ע"ש הרי לפנינו מה שאנו מוסיפין בברכת סלח לנו קרי אמצע ברכה גם כתב שם ב"י דלהרא"ש ורבינו ס"ל מ"ש ואם בא להוסיף בסוף כל ברכה כו' בסוף לאו דוקא דה"ה באמצע אלא אורחא דמילתא נקט א"כ לרבותא דאע"ג דאינו אומר סמוך לחתימה מה שתקנו חכמים כו' ע"ש מ"ש ב"י ומ"ש שם לייסב: (ה) **רק** שיתחיל מעין הברכה כו' ר"ל הא דאמרי' אם בא להוסיף בסוף כל ברכה מעין הברכה אומר ל"ד שאסור לומר כ"א מה שהוא מעין אותה ברכה וז"א רק דצריך להתחיל בדבר שהוא מעין אותה ברכה ואח"כ יכול להאריך בדברי תחנונים כמו שירצה ולאפוקי בש"ת יכול להתחיל במה שירצה ופי' זה נ"ל ברור ולא כמו שפירשוהו ב"י בסימן קי"ט ע"ש ופירושו תפסו רמ"א ז"ל ורמ"י בש"ע שלהם ע"ש ועיין מ"ש שם והארכתי בדבר זה: (ו) **שיעמדו** שנים אצל ש"צ ותימא על מנהגינו שאיך אנו נוהגין בזה ונראה ליישב בדוחק דוקא בימיהם דלא הוי לפני כל אחד ואחד מחזורו אלא היו אומרים בע"פ ולא היו בקיאים היו צריכים שנים להיות עומדים אצל הש"צ שהוא בקי ורגיל ולומר עמו משא"כ בזמננו כשקורא כל א' מתוך מחזורו מקרי עומדים אצל הש"צ א"כ דוקא בתענית שמתפללין בו כל היום דומיא דתענית של משה: (ז) **ורב** עמרם כתב שבתעניות כו' ז"ל מ"ו ואנו נוהגין לקרות ויחל בכל תענית אשר גזרו הראשונים דרך קבע אפילו תענית בה"ב שאחר החג אבל תענית שגוזרין דרך מקרה נוהגין לקרות בבוקר מעין הפרשה ובערב ויחל וכ"כ רמ"א:

סי' תקסז (א) **יכול** לטעום עד כדי רביעית ז"ל בגמרא פרק היה קורא השרוי בתענית מהו שיטעום אכילה ושתייה קיבל עליה והא ליכא או דלמא הנאה קיבל עליה והא איכא א"ל טועם ואין בכך כלום ותני ר' אמי ור' אסי טעמו עד שיעור רביעית ומזה למד ראבי"ה שיכול ללעוס עצי קינמון כו' כמ"ש בשמו בסמוך וכ"כ המרדכי בפ' תעניות בשמו ז"ל כיון דאסיקנא דהנאה לא קיבל עליה כ"ל דיכול ללעוס עצי קנמון כו' ואמרי' בפ' כילד מברכין כס וזנגבילא בי"כ פטור וצ"ל דפטור ומותר · ופטור דנקט משום דשייך באכילה גמורה חיוב חטאת ואפי' אם בי"כ אסור שאני התם דהוי דאורייתא ועוד דטובא הנאה כאסרו

בו

שיפלוט (ג) וביה"כ וט"ב אסור וכתב אבי העזרי שיכול ללעוס עצי קנמון ועץ המתוק ללחלח גרונו ולפלוט כדאמרינן כס פלפלי ביה"כ פטור וה"ה נמי לכתחלה (ב) והא דנקט דיעבד (ג) משום דבאכילה גמורה (ד) איכא חיוב חטאת:

תקסח **נדר** להתענות ואכל כזית אבד תעניתו וה"ט שאינו יום ידוע להתענות הילכך (א) אבד תעניתו של אותו היום ויאכל וישלימנו ביום אחר אבל אם יש לו יום ידוע להתענות כגון ביום שמת אביו או רבו ושכח ואכל כזית ישלים תעניתו **נדר** להתענות ומצטער יכול ללוותו ולפרוע **וא"צ**

יותר מד שיעור רביעית. כ' האגור בשם המרדכי פירש"י רביעית הלוג ור' יהודה בר נתן פי' רביעית ביצה עכ"ל ופי' רש"י עיקר וכתבו התוס' והרא"ש פר"ח כגון שחוזר ופולט הילכך לא חשיבה הטעימה הנאה ומיהו דוקא רביעית אבל טפי מרביעית חשיבה הנאה לענין תענית וכ"כ הרי"ף בפ"ק דתעניות וכ"כ הרמב"ם. וכתב הרשב"א דאפילו בפעם אחת יכול לטעום עד כדי רביעית אם יודע בעצמו שיכול להעמיד עצמו שלא יבלע כלום אבל הגה"מ כ' בפ"א דלא יטעום רביעית בפ"א אלא מעט מעט ולרוקקו וכן כתב הרוקח: ומ"ש רבינו וביה"כ וט"ב אסור כ"כ הרא"ש בפ"ק דתעניות בשם ה"ר יהודה הברצלוני וכתב הריב"ש בתשובה דטעמא משום דעשה שאר תעניות כתענית יחיד כיון דברכו מתענין אוקמינהו. ובפ' היה קורא כתבו התוס' או דלמא הנאה קביל עליה האי לישנא משמע דמיירי בתענית יחיד שקבל עליו אבל בתענית הכתוב לא ע"כ ומשמע דבכלל תענית הכתוב הם י"ז בתמוז וי' בטבת אבל כל שאר תעניות אפילו תע"צ מאחר שהוא צריך קבלה משמע דשרי דהא פשוט ליה טועם ואין בכך כלום אלמא ס"ל דאכילה ושתייה דוקא קביל עליה והא ליכא אבל בת"ה כתב דהא דטועם ואין בכך כלום דוקא בתענית יחיד אבל בתענית צבור לא משמע דכל תענית צבור קאמר ומיהו אפשר דלא קרי תע"צ אלא לתעניות הכתובים בלבד אבל שאר תעניות צבור כיון דבעו קבלה דינם כדין תענית יחיד לענין זה (א) וכתב עוד בת"ה ששאלוהו על מי שדרכו לרחוץ פיו בשחרית אי שרי למיעבד הכי ביום תעניתו והשיב דבתענית צבור לא כשר למיעבד הכי אבל בתענית יחיד שרי ואפי' יש במים שרוחץ פיו יותר מרביעית דדוקא הרוצה לטעום אסור ביותר מרביעית דכיון דמתכוין לטעום מתהני מיניה אע"ג דפולט אבל המתכוין לרחוץ פיו לא מתהני ליה אפי' יותר מרביעית אם חוזר ופולטו ועוד דדוקא תבשיל ושאר משקין לא שרו אלא עד רביעית משום דבטפי מרביעית אית ליה הנאה אבל מים אפי' ביותר מרביעית לא חשיב מתהני כיון דפליט ובסמ"ק סימן ר"כ כתוב דבי"ה אסור לרחוץ פיו ושיניו משום דאפי' חצי שיעור אסור מן התורה ושמא יבאו לו מים בגרונו: **וכתב** אבי העזרי שיכול ללעוס עצי קנמון ועץ המתוק וכו' כ"כ המרדכי בשמו במסכת תענית וז"ל גרסינן פרק היה קורא וכו' דלמא הנאה קביל עליה כתב ראבי"ה כ"ל כיון דאסיקנא דהנאה לא קביל עליה דיכול לכוס עצי קנמון קנימ"א בלעז כדי ללחלח גרונו ולפלוט ואמרי' פרק כיצד מברכין (ד' לו:) כס זנגבילא ביומא דכפורי פטור וכ"ל דפטור ומותר ופטור דנקט משום דשייך באכילה גמורה חיוב חטאת ואפי' אם ביה"כ אסור שאני התם דהוי דאורייתא ועוד דטובא הנאות נאסרו בו עכ"ל וכ"כ הגה"מ בשמו פ"א: (ב"ה) ואין דבריו נראים לי דהא דכס פלפלי ביה"כ פטור היינו טעמא משום דאין בהם הנאה כלל ארדבה אזוקי מזיק ליה ששורפו גרונו:

תקסח נדר להתענות ואכל כזית אבד תעניתו וכו' בפ"ק דתעניות כתב הרי"ף ירושלמי בפרק קונם יין נדר להתענות ושכח ואכל ככר איבד תעניתו רבי אבא בשם רבנן דתמן והוא שאמר יום סתם הא אם אמר יום זה מתענה ומשלים ולא אמרן אלא אם אכל אבל אם טעם לא וכתב הרמב"ם בפ"א מה' תעניות שכח ואכל משלים תעניתו ומיירי באמר יום זה אבל אמר יום סתם כתבו בפ"ד מה' נדרים ודברי הרא"ש והר"ן על הירושלמי הזה אכתוב בסמוך אבל לוה אדם תעניתו ופורע וכתב הר"ן בשם הרא"ה דהא דאמרינן שכח ואכל ככר אבד תעניתו והוא שאכל כותבת שכן שיעור אכילה לתענית ומי"ה ילפינן לה ע"כ אבל הרא"ש גורס שכח ואכל כזית אבד תעניתו וכך הם דברי רבי': כתב הגה"מ בפ"א שכח ואכל משלים תעניתו פירוש גומר תעניתו אם ירצה אבל אם ירצה לוה תעניתו דקי"ל לוה אדם תעניתו ופורע וכך הם דברי הרשב"א בתשובה ששאלוהו מ"ש הראב"ד דהיא דלוה אדם תעניתו אפי' באומר יום זה הוא דהירושלמי הזה הויא תיובתיה דאם כדבריו למה באמר יום זה מתענה ומשלים והשיב מאן אמר לך דמשלים בע"כ ושלא יהא רשאי ללות ישלים תעניתו ודי עכ"ל: וכתב סמ"ק בתענית חלום שאינו יכול ללות ולשלם אם שכח ואכל כזית מתענה ומשלים: כתוב בתה"ד סימן קנ"ו שכח ואכל יותר מכזית בי"ז בתמוז נראה דאין מתענה יום אחר ואע"ג דנוהגין המדקדקים כשמתענים תענית יום זה כגון שאמר הריני בתענית למחר ואעפ"כ מתענה יום אחר אע"פ שאין צריכים כדכתוב בא"ז דאם לא רצה ללות ישלים ויפטר ואם רצה ילונו ויפרענו וא"כ להשלים מ"מ מחמירין המדקדקים למיעבד תרוייהו משלימים מפני קבלת יום זה ופורעים לקיים תענית שלם וצ"ע באשר"י פ"ק בההוא דירושלמי דלוה אדם תעניתו ופורע אי מתיישב שפיר פסק דא"ז דלעיל אמנם בתע"צ קבוע מגזירת חכמים וחובה להתענות ואם שכח ואכל צריך להשלים ע"כ שהרי יום זה אסור באכילה מדרבנן וא"צ לפרוע אחר תחתיו דדוקא יום זה חובה ולא אחר וא"א לתקן את אשר עוות אם לא שכוונתו להתענות לכפרה על עונו וסגגתו עכ"ל (א): **נדר** להתענות ומצטער יכול ללותו ולפרוע ואין צריך התרת חכם וה"מ בתענית סתם וכו' בפ"ק דתעניות (יב.) א"ר יהודה א"ר לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתא קמיה דשמואל אמר לי וכי נדר קביל עליה דלא סגי דלא משלים לצעורי נפשיה קביל עליה אי מצי מצער נפשיה אי לא מצי לא מצער נפשיה איכא דאמרי כי אמריתא קמיה דשמואל אמר לי פשיטא לא יהא אלא נדר נדר מי לא מצי בעי לשלומי ומיזל למחר וליומא אחרינא וכתב הרי"ף לישנא בתרא והרא"ש כתב פר"ח היכא דאיכא צערא או אונס לוה תעניתו ופורע ושמעינן מהאי סברא דשמואל דאמר צערא מקבל עליה אי מצי מצער נפשיה מכלל דרב בת[...]ר קאמר ע"כ משמע דכלישנא קמא ס"ל וכן דעת הרמב"ם שכתב בפ"ד מה' נדרים הנודר לצום והצרך לדבר מצוה או מפני כבוד אדם גדול כ"ז אוכל ופורע יום אחר אלמא דאי לאו משום דבר מצוה או כבוד אדם גדול אינו יכול ללוות וכ"כ בהג"א וז"ל לוה ופורע ולא בלבד שהתענית קשה עליו או שנזדמנה לו סעודה של מצוה כגון ברית מילה או סיום מסכת אלא אפי' שמחת מריעות משום דרכי שלום נמי שרי ע"כ אלמא דאי ליכא חד מהני אינו יכול ללותו. וזה שכתב הרמב"ם דמתני כבוד אדם גדול שרי נראה דהיינו כמו מה שכתבו הגהות דמשום שמחת מריעות מפני דרכי שלום שרי ושניהם למדו מדגרסינן בגמרא רב יהושע בריה דרב אידי איקלע לבי א רב אסי עבדו ליה עגלא תלתא אמרו ליה ליטעום מר מידי אמר ליה בתעניתא יתיבנא א"ל לוזיף מר וליפרע לא סבר לה מר להא דאר"י אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע א"ל תענית חלום הוא ואמר רב יפה תענית לחלום

תענית אבל לענין ברכה אין חלוק בין רביעית ליותר מרביעית דאם הוא בולע אפי' כל שהוא צריך לברך ואם הוא פולט א"צ לברך אפי' על הרבה כך הוא לדעת ר"ח והרא"ש בפרק היה קורא (ד' יד) ועי"ל בסימן ר"י ובמ"ש לשם: **ומ"ש** וביה"כ וט"ב אסור כך כתב הרא"ש לשם ומשמע דוקא הני דאסירי בהי' עינויין אסירי נמי בהנאת טעימה אבל בי"ז בתמוז ושאר ת"צ מותר לטעום אבל התוס' לשם כתבו דלישנא דקאמר אכילה ושתייה קיבל עליה משמע דאיירי בתענית יחיד שקיבל עליו אבל בתעניות הכתובים לא עכ"ל משמע דבכלל ת"צ אסור לטעום והכי נקטינן ועיין בתה"ד סימן קנ"ח:

תקסח נדר להתענות וכו' ירוש' פ' קונם יין הביאו הרי"ף בפ"ק דשבת ופ"ק דתענית נדר להתענות ושכח ואכל ככר איבד תעניתו ר' אבא בשם רבנן דתמן והוא שאמר יום סתם ומתענה יום אחד כדי לקיים נדרו הואיל ושכח ואכל ביום זה איבד תעניתו הא אם אמר יום זה מתענה ומשלים ולא אמרן אלא אם בלע אבל אם טעם לא כלומר אפי' אמר יום סתם אם לא אכל אלא טעם בלבד מתענה ומשלים אותו היום. ונראה דהאי טעם היינו בטעם עד רביעית וחוזר ופלטו כדלעיל בסימן הקודם הא לאו הכי הו"ל אכילה. ומ"ש באלפסי ואכל ככר וכך תפס הר"ן לשון זה הוא מגומגם אבל הרא"ש גורס ואכל כזית ולהר"ן בשם הרא"ה ז"ל דהיה גורס ואכל ככותבת ורבי' נמשך אחר גירסת הרא"ש והכי נקטינן והא דתניא ושכח ואכל נראה דלאו דוקא שכח דאפי' היה מזיד נמי אלא אורחא דמילתא נקט דלאו ברשיעי עסקינן דעובר על נדרו במזיד ותדע שהרי בסמוך כתב רבי' דאפי' לכתחלה יכול ללות ולפרוע כשאינו יום ידוע להתענות אם כן פשיטא דשכח לאו דוקא ולכן לא כתב רבי' שכח אלא כתב נדר להתענות ואכל כזית: **ומ"ש** אבל אם יש לו יום ידוע וכו' כ"כ הרא"ש לשם דיום זה היינו כשיום זה הוא קבוע לו להתענות בו תמיד כגון שמת בו אביו וכו' וה"ה במתענה תענית חלום כמ"ש הסמ"ק או שהיה תע"צ או שנדר על יום זה להתענות בו דהני כולהו יומי קביעי נינהו להתענות בהם ולא נקרא יום סתם אלא כשנדר להתענות יום אחד או שכום ימים ולא פירש ימים ידועים ואח"כ בורר להתענות יום ידוע לקיים נדרו וקבלו במנחה לשם אמרינן כיון דאותו יום אינו מעיקר נדרו אם טעה ואכל בו כזית איבד תעניתו של אותו יום וכו' וכך הוא דעת הרמב"ם בפ"א מה' תענית ועיין במ"ש לשם ס"ה ובת"ה סימן קנ"ו כ' בשם המדקדקים דאף בנדר להתענות יום זה דחייב להשלים תענית מ"מ מחמירין להתענות יום אחד אבל אם היה י"ז בתמוז ושאר צומות הכתובים א"צ להתענות יום אחד אם לא שכונתו להתענות לכפרה על עונו ושגגתו עכ"ל ומביאו ב"י והדבר פשוט דמ"ש רבי' בנדר יום זה להתענות ואכל כזית ישלים תעניתו דלאו דוקא באכל כזית בלחוד אלא אפי' אכל סעודה גמורה לא יאכל יותר כל אותו היום דמי שאכל שום וריחו נודף אינו אוכל עוד שום ויהא ריחו נודף יותר שהרי ביום זה קי"ל דאסור באכילה מפני נדרו אלא כיון דשיעור אכילה הוי בכזית נקט כזית: **נדר** להתענות ומצטער וכו' בפ"ק דתענית אמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתא קמיה דשמואל אמר לי וכי נדר קביל עליה דלא סגי דלא משלם לצעורי נפשיה קביל עליה אי מצי מצער נפשיה אי לא מצי לא מצער נפשיה ונראה ממ"ש הרא"ש והמרדכי ע"ש ר"ח דרב נמי מודה דאי מצי מצער נפשיה ואינו יכול ללות ולפרוע בחנם אלא היכא דלא מצי לצעוריה נפשיה קאמר דלוה ופורע ופליג עליה שמואל וקאמר שאין זה נדר גמור אלא כקבלה לדבר מצוה ואין במשמע קבלתו אלא אי מצי למצער נפשיה אבל היכא דלא מצי אינו זקוק לפרוע ואיכא תו התם א"ד כי אמריתא קמיה דשמואל אמר לי פשיטא לא יהא אלא נדר מי לא מצי בעי לשלומי ומיזל למחר וליומא אוחרא וכתב הרי"ף לישנא בתרא וכתב הרא"ש שמה שלא הביא הרי"ף לישנא קמא משום דאף ללישנא קמא הילכתא כרב באיסורי עכ"ל אלמא דס"ל להרא"ש דהך דרב לוה ופורע הילכתא היא והיינו היכא דלא מצי לצעורי נפשיה אבל אי מצי מצער נפשיה אינו רשאי ללות בחנם כמ"ש ר"ח וז"ש רבינו נדר להתענות ומצטער יכול ללות ולפרוע וכך היא דעת הרמב"ם פ"ד דנדרים וכ"כ בהגהת אשר"י פ"ק דתענית דמשום מצוה או כבוד אדם גדול או מפני דרכי שלום לשמחת מריעות שרי ללות ולפרוע הא לאו הכי לא ועיין במ"ש התוס' לשם (בדף י"ב) ד"ה אי מני:

ומ"ש

דרכי משה

תקסז (א) ובמהרי"ל כתב דמותר לשפשף גרונו במים בתענית צבור אבל לא בתשעה באב וביה"כ: (ב) ובמרדכי דתענית ע"ב דף רע"ז משמע דבי"כ יש להחמיר לכתחלה אבל לא בשאר תעניות וכן הוא בהגה"מ פ"א ועיין לקמן הל' יה"כ סימן תרי"ב: **תקסח** (א) ובמהרי"ל מעשה באחד ששכח ואכל בעשרה בטבת וצוהו מהרי"ל להתענות בה"ב לכפרה

פרישה

פי' פכ"ל והביאו ב"י בשם אגודה רבינו וחברי רבינו בסמוך קלרים ממה שמשמע שעיקר סמירו הוא מההוא דכם וזנגבילא בי"כ פטור וז"ל אלא מדטעימה בתענית מותר. וס"ל לא דאמרו כם פלפל וזנגבילא ביבשתא בי"כ פטור דה"פ דאין אכילה בכך כמ"ש שם ואין בו אלא טעימה בעלמא וטעימה בתענית מותר ומ"ה פי' פטור האי דפטור ומותר קאמר ומ"ש משום דבאכילה גמורה שייך חיוב חטאת ר"ל פלפלין וזנגבילא רטיבא ואוכלו אבל יבשתא אפילו אוכלו ושוגג עליו לית ביה חיוב חטאת כיון דאין דרך אכילה בכך והכי מוכח שם בגמרא דפריך אמימרא ולא שני כאן בפולטו וכאן באינו פולטו ע"ש דף פ"א ע"ב ודו"ק:

(ב) **וביה"כ** וט"ב אסור ובת"ה משמע דאסור בכל תענית ציבור וכ"כ רמ"א המנהג:

(ג) **משום** דבאכילה גמורה פי' ברטובים כמ"ש לקמן בסי' תרי"ב:

(ד) **איכא** חיוב חטאת ואילו אמר מותר לכום לא הוי שמעינן מדיוקא אלא דאכילה גמורה אסור ולא חיוב:

סי' תקסח (א) **אבד** תעניתו של אותו יום עיין בב"י בשם ת"ה

חדושי הגהות

תקסח א בגמרא איתא רב אסי וגירסת הרי"ף ורא"ש רב אשי וכ"ה בגמרא שבת (יא :)

וא"צ התרת חכם וה"מ בתענית סתם כגון שנדר להתענות יום אחד וקבלו במנחה אבל אם יש לו יום ידוע להתענות כגון יום שמת בו אביו או רבו (ב) אין יכול ללוותו ולפורעו וכן תענית חלום אין לווין אותו שצריך להתענות מיד למחרת ואפי' בשבת וצריך להתענות יום אחר על שבטל עונג שבת וא"צ שיהיה תענית האחר (ג) מיד ביום ראשון של אחר השבת

ומ"ש ואין צריך התרת חכם כן הכריע הרא"ש דלא כדעת רבותיו שהיו מזקיקים להתיר: **ומ"ש** וה"מ בתענית סתם וכו' כ"כ הרא"ש דהכי משמע מהירושלמי שמחלק בין יום סתם דאיבד תעניתו ליום זה דמתענה ומשלים דמשמע דה"ט דיום סתם שיכול ללות ולפרוע לפיכך איבד תעניתו שהרי יכול להתענות יום אחר תחתיו אבל יום זה אינו לוה ופורע לפיכך משלים אע"פ שאכל כזית ואע"פ דלאחר כך כתב דסוגיא דתלמודא לא משמע הכי אלא אפי' ביום זה נמי לוה ופורע אם ירצה אלא שמכ"מ לא איבד תעניתו כיון שקיבל עליו יום זה ומתענה ומשלים אם אינו רוצה ללותו על יום אחר מה שא"כ ביום סתם שמחוייב להתענות יום אחר ואיבד תעניתו של אותו יום והוא דעת הרשב"א בתשובה ודעת הא"ז בהג"א לשם וכ"כ בהגה"מ פ"א שכן הורה ר"י וכ"כ הר"ן בשם הראב"ד מ"מ מאחר שחזר הרא"ש וכתב וז"ל וכ"ל דאפי' לוה שהביא ראיה מהירושלמי דיש חלוק בין יום זה ליום סתם דה"פ וכו' משמע דלא ברירא ליה להרא"ש דיהא היכא הוי ולכך תפס רבינו לחומרא דביום זה אינו לוה ופורע: **ומ"ש** וכן תענית חלום וכו' כבר כתבתי דלאו דוקא תענית חלום אלא ה"ה תע"צ או נדר להתענות ביום זה אלא כיון דאתא לאורויי לן דין תענית חלום בשבת נקט תענית חלום ותו דתענית חלום מפורש לשם בעובדא דר' יהושע בן לוי דאין לוין אותו: **ומ"ש** וא"צ שיהיה התענית האחר מיד ביום א' וכו' כ"כ המרדכי פ"ק דשבת אבל בהג"א פ"ק דתענית כתב שהמנהג להתענות בא' בשבת מיד ואין לשנות המנהג וע"ל בסי' ר"ך ובסי' רפ"ח: יחיד

לחלום כאן לנעורת ואר"ח ובו ביום הרי דאי לאו משום דתענית חלום הוה הוה לוה אותו אע"פ שלא היתה סעודה של מצוה אלא מפני כבוד רב אמי דאדם גדול הוה או מפני דרכי שלום ולהרי"ף שלא כתב אלא לישנא בתרא נראה דאפילו בלי שום טענה אם רוצה ללוות תעניתו הרשות בידו דלא יהא אלא נדר ונדר בלי שום טענה יכול לשלומי ביומא אחרא ועוד שהרא"ש כתב הרי"ף לא הביא לישנא קמא משום דאף ללישנא קמא הלכתא כרב באיסורי ע"כ ומשמע לכאורה דלרב ברצונו תלוי אם רצה ללות לוה אף על פי שאין לו אונס כלל אלא שמ"מ הרא"ש פר"ח היכא דאיכא צערא או אונס לוה תעניתו ופורע ושמעינן הא' סברא משמואל דאמר צערא מקבל עליה אי מצי מצער נפשיה אלמא דרב במצטער קאמר ע"כ משמע דאפי' לרב לא שרי ללות אלא במצטער או אונס כגון מפני כבוד אדם גדול או מפני דרכי שלום וכיוצא בזה הא לא"ה לא וז"ל הרשב"א בתשובה מה שכתבת בלוה אדם תעניתו ופורע שאין לו לאדם ללות אלא באונס גדול טעות הוא בידך שהרי אמרו לוזיף מר וליפרע ושם לא היה אונס גדול כמו שאמרת עכ"ל ויש לתמוה עליו למה כתב שהוא טעות דבההוא לוזיף מר כיון שהיה שם כבוד אדם גדול אין לך אונס גדול מזה. ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש פוסקים כלישנא קמא הכי נקטינן: **ומ"ש** ואין צריך התרת חכם שם כ"כ הרא"ש ראיתי רבותי שהיו מזקיקים להתיר נדר תענית בג' דכיון שאמר הריני בתענית מחר הו"ל כמו נדר ויראה כיון דצריך לפרוע לא נתבטל הנדר אלא מאומד הדעת אמרינן שהיה בדעתו להתענו' יום א' ולא לקבוע יום זה לחובה וגם מירושלמי דנדרים יש ראיה דקאמר מלתיה דרב אמרה מתענין לשעות דאמר רב לוה אדם תעניתו ופורע ולגמרא דידן דכל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית א"א לפרושי אלא דמיקרי תענית מה שהתענה מקצת היום לענין זה דא"צ לשאול על נדרו. כתבו הגה"מ בפ"א פסק הר"מ כשמתענין בה"ב אחר החג או אפי' בי' ימי תשובה ואירע ברית מילה מצוה לאכול וא"צ התרה אע"ג דדבר שאינו כי אם מנהג צריך התרה הכא א"צ כי לא נהגו להתענות בכה"ג ודוקא האוכלים שם אבל אם שולחין לאדם מן הסעודה לבית אין לו לאכול מיהו מי שקבל עליו תענית במנחה באחד מעי"ת צריך התרה ע"כ:

ומ"ש רבינו וה"מ בתענית סתם כגון שנדר להתענות יום א' וכו' שם כתב הרא"ש בירושלמי פרק קונם יין משמע דוקא ביום סתם אבל ביום זה לא דגרסי' התם נדר להתענות ושכח ואכל כזית אבד תעניתו רב אמר בשם רבנין דתמן והוא שאמר יום סתם אבל יום זה מתענה ומשלים משמע ביום סתם הוא דאבד תעניתו לפי שיכול להתענות יום אחר תחתיו דלוה ופורע אבל יום זה אינו לוה ופורע לפיכך משלים אע"פ שאכל כזית והתם מייתי לה לעיל ההיא דלוה אדם תעניתו ופורע וסוגיא דשמעתין לא משמע הכי מדקאמר שמואל וכי נדר הוא דלא סגי דלא משלים צערא הוא דקביל עילויה אי מצי מצער נפשיה וכו' ואי איירי ביום זה ניחא דכי לא מצי אין זקוק לשלם דאי ביום סתם למה לא ישלם אי לא מצי השתא ליעבדיה זמנא אחריתי כשיהיה בריא וחזק ויוכל לעשותו. וכ"ל דאפי' למה שהביא ראיה מהירושלמי דיש חלוק בין ביום זה ליום סתם דה"פ יום זה היינו דיום זה קבוע לו להתענות תמיד כגון שמת בו אביו וכיוצא בו וביום סתם דהיינו שקבל עליו להתענות יום אחד ובמנחה קבל עליו להתענות אותו תענית למחר ובשביל קבלתו לא מקרי יום זה וע"כ צריך לפרש כן דהיאך תמצא שקבל עליו יום סתם והלא צ"ל הריני בתענית למחר עכ"ל. וכ"כ הגהות אשיר"י בפ"ק דשבת דיום זה דקאמר בירושלמי היינו שהיום גורם שקבל עליו להתענות יום שמת בו אביו וכיוצא בו ויום סתם היינו שאומר יום פלוני ובפ"ק דתענית כתבו בשם א"ז שכח ואכל כזית איבד תעניתו והוא שאמר יום סתם אבל אם אמר יום זה מתענה ומשלים אם אינו רוצה ללותו על יום אחר ישלימו אחר שאכל ויפטור ע"כ. וכתב בתה"ד סי' ר"ע נראה דהא דכתב הא"ז דאפי' ביום זה יכול ללותו ר"ל ביום זה כגון אתענה ביום פלוני (ב) אבל ביום קבוע מודה שאין יכולין ללוות דמסתמא לא פליג אירושלמי והר"ן כ' וז"ל י"א דכי אמרינן לוה אדם תעניתו ופורע ה"מ בשקבל עליו סכום תעניות ולא פירש ימים ידועים ואח"כ בירר להתענות יום ידוע בעד אחד מאותם הימים דכיון דאותו יום אינו מעיקר נדרו וכשהוא לוהו עדיין נשאר נדרו קיים בכה"ג לוה ופורע וסמכי לה מהירושלמי שהביא הרי"ף נדר להתענו' ושכח ואכל אבד תעניתו רב בשם רבנין אמר והוא דאמר יום סתם אבל אם אמר יום זה מתענה ומשלים ומשמע להו דהיינו טעמא דביום סתם איבד תעניתו מפני שיכול להתענו' יום אחר תחתיו דלוה ופורע אבל ביום זה דלא שייך למימר דלוה ופורע משלים והתם נמי מייתי לעיל מינה הך דלוה אדם תעניתו ופורע ואחרים אמרו דאפי' ביום זה לוה ופורע דהא אמרינן הכא לא יהא אלא נדר ומנדר לצדקה הוא דאתיא עלה וכדכתיבנא והתם בפ"ק דערכין מסקינן דאפי' באומר סלע זו לצדקה כל שלא באת ליד גבאי לוה ופורע וכן דעת הראב"ד והרשב"א ז"ל והך ירושלמי דכתיבנא לא מוכח מידי דהיינו טעמא דביום סתם אבד תעניתו לפי שעדיין הוא מחוייב להתענות יום א' אבל ביום זה כל ששכח ואכל אינו מחוייב שיפרענו והרי נדרו בטל מעתה ומש"ה מתענה ומשלים עכ"ל והדעת הראשון הוא דעת הרמב"ם שכתב בפ"ד מה' נדרים הנודר לצום י' ימים באיזה יום שירצה והיה מתענה ביום א' מהן והוצרך לדבר מצוה או מפני כבוד אדם גדול ה"ז אוכל ופורע יום אחר שהרי לא קבע הימים בתחלת הנדר ע"כ וכך נראה שהוא דעת הרא"ש במה שפי' הירושלמי דקאמר דיום סתם לוה ופורע היינו שקבל עליו להתענו' יום א' ובמנחה קבל עליו להתענות למחר ובשביל קבלתו לא מיקרי יום זה דמשמע הא אם לא קבל עליו קודם להתענו' יום א' אלא במנחה קבל עליו להתענו' למחר מקרי תענית זה ואינו יכול ללותו אלא דא"כ קשה למה הוצרך לדחוק ולהעמיד הא דקאמר בירושלמי דיום זה מתענה ומשלים בשיום זה קבוע לו להתענו' תמיד ליתא דהיינו בשלא קבל עליו להתענו' קודם לכן אלא עכשיו במנחה קבל עליו להתענו' למחר לכן נ"ל שהוא סובר דאפי' בכה"ג יכול ללותו וכמה שפי' הירושלמי לא בא אלא לייסב דיום סתם דקאמר בירושלמי היינו שקבל עליו במנחה להתענו' מחר ולדידיה כיון שמקבל עליו במנחה להתענו' למחר אין חילוק בין בקבל עליו קודם לכן להתענו' יום א' ללא קבל ובירושלמי חד מנייהו נקטי ואמרי דלוה ופורע וה"ה לאידך דתרוייהו בחד שיטה שייטי כך נ"ל לפי מ"ש בפ"ק דתעניות אבל ממ"ש בפ"ק דשבת משמע דאינו יכול ללות אלא בקבל עליו להתענו' יום א' ובמנחה קבל עליו אותו תענית למחר אבל ביום זה ממש אינו יכול ללות: ולענין הלכה כיון דהרמב"ם סבר דהיכא דלא נדר להתענו' קודם לכן סך ימים אלא קבל עליו סתם להתענו' ביום זה אינו יכול ללוותו כלל אפי' מפני דבר מצוה והרא"ש בפ"ק דשבת משמע דהכי ס"ל הכי נקטינן. כתוב בת"ה סי' ער"ה שמי שנדר להתענו' שני וחמישי שנה תמימה או חצי שנה נוכל לומר דדמיין ימים הללו קצת ליום קבוע הואיל ובירר ימים הללו משאר ימי השבוע משום דיומי דרחמי אינון ולא מצי ללוותן וכן משמע בא"ז וכו' אפס י"ל דכל זה מיירי אם לא ירצה ללוות ומ"מ הדעת נוטה בנידון דידן דאין ללוות התעני' אלא בשביל אונס או צער ממש או בשביל סעודת מצוה דשייך בגווייהו ואעפ"כ צריך להתענו' מקצת היום זמן מועט יותר משהוא רגיל עכ"ל ומ"ש שצריך להתענו' מקצת היום וכו' נראה שהטעם מפני שכתב הרא"ש בפ"ק דתעניו' דמיקרי תעני' מה שהתענה מקצת היום לענין זה דא"צ לשאול על נדרו: במרדכי סוף תעניו' מצאתי כתוב מספקא לר' שמא דוקא תעניתו אבל תע"צ שמא אינו רשאי לפרוש מן הצבור ע"כ ורב"י כתב בפשיטות נראה שהתעני' שמתענין הצבור אינו לוה ופורע ואם שכח ואכל משלים תעניתו כיון שאינו יכול לפרעו וכ"כ הכלבו בשם הראב"ד דתע"צ שהסכימו עליו על כל צרה אינו רשאי ללות ולפרוש מהם ואצ"ל בד' צומות שיש להם זמן קבוע שאינו לוה וכ"כ בפסקי התוס' ופשוט הוא והכי דייק תיבת תעניתו וכתב עוד הכלבו בשם הראב"ד שאפי' באומר יום זה לוה ומיהו מי שקבל עליו שני וחמישי של כל השנה אינו לוה תעניתו לפי שלצער עצמו צער גדול נתכוין. כתב הרא"ש וז"ל הראב"ד פירש לא יהא אלא נדר אילו אמר סלע זו לצדקה עד שלא באה ליד הגבאי מי לא מצי יזיף ופרע והאי נמי כל כמה דלא עביד תעניתא כמאן דלא בא ליד גבאי דמי שהרי בידו הוא וקבלת תעני' אינו אלא לצדקה כאילו מתנדב מחלבו ודמו לגבוה ותמורתה יתן לעניים ואומדן דעת הוא דאדעתא דהכי קביל הלכך לוה ופורע ומ"ש ותמורתה יתן לעניים לא ידעתי למה כיון דצריך לפרוע תעניתו אפשר שר"ל שבו תלוי הדבר אם ירצה יתן תמורתה לעניים ולא יתענה ואם ירצה יפרע תעניתו ולא מסתבר לי דהא אמרינן גדולה תעני' מן הצדקה שזה בגופו וזה בממונו נמצא שאין התשלום שוה עכ"ל ורבינו ירוחם כתב כל זה ואח"כ כתב וראיתי לאבותי נוהגין לפדותו כשיש בו צער או אונס ע"כ ותימא כיון דאיכא צער או אונס מה היו צריכים לפדותו הרי יכולין הם ללותו וי"ל דמיירי כשלא היו רוצים לצער עצמם להתענו' יום אחר א"כ שהם היו סוברים כדברי האומרים דבמקבל עליו להתענו' יום זה אינו רשאי ללותו ובמקום צער או אונס היו פודים אותו בדמים ונותנים לעניים:

כתוב בכתבי מה"ר איסרלן סי' ס' שמי שהוא נדור ובא להתענו' סך תעניות יכול לדחותם עד ימות החורף וכ"כ בהגהת מרדכי ס"פ איזהו נשך: עוד בכתבים הנזכרים סי' ס"א שב' ימים וב' לילות רצופים כ"ל להשוותם כנגד מ' תעניות שאינן רצופים: **ובן** תענית חלום אין לווין אותו שצריך להתענות מיד למחרת ואפי' בשבת כלומר שצריך להתענות מיד למחרת הלילה שראה החלום ואפי' אם הוא בשבת אלמא דלא מהני לבטל חלום רע אלא תענית של אותו יום עצמו הילכך ליכא למימר ביה שילוה אותו וכבר נתבאר זה בעובדא דר' יהושע בריה דרב אידי (יב:) שכתבתי: **ומ"ש** שצריך להתענות יום אחר על שביטל עונג שבת פשוט הוא בפ"ק דתעניו' ובפ"ק דשבת (יא.) ול' רבינו אינו מתוקן כל צרכו ושעור דבריו כך הם וכן תענית חלום אין לווין אותו שצריך להתענות בו ביום עכ"פ כדי לבטל חלום רע ואפי' בשבת צריך להתענו' על חלום רע וצריך להתענות ביום אחר על שביטל עונג שבת: **ומ"ש** וא"צ שיהיה התענית האחר מיד ביום א' שלאחר השבת כ"כ המרדכי בפ"ק דשבת וה"ה בפ"א מה' תענית ובשם הרשב"א מצאתי כתוב דוקא מי שחשש כחו ואינו יכול להתענות ג' ימים רצופים שאל"כ ראוי לו שלא יתעכב לבקש סליחה וכפרה ע"כ וכבר כתבתי בסי' רפ"ח שהזוהר בפ' ויקהל מצריך להתענו' ביום שאחר השבת מיד וגם בהג"א בפ"ק דתענית כ' שהמנהג

דרכי משה

לכפרה: (ב) וכ"כ רי"ו פי"ד ח"א ובהגה"ה פ"ק דשבת באשר"י משמע דכה"ג מקרי יום סתם:

ונראה

פרישה

(ב) **אין** יכול ללוותו ולפורעו ודעת הרמב"ם והר"ן והרא"ש וב"י ורמ"א לפסק הלכה דוקא אם נדר להתענות סכום תענית לזמן באיזה יום שירצה והיה מתענה ביום א' אע"פ שקבלו עליו מאתמול והוצרך לדבר מצוה או מפני כבוד אדם גדול או שמצטער הרי זה לוה ופורע יום א' שהרי לא קבע הימים בתחלת הנדר נמצא דיום זה אינו מעיקר הנדר וכשהוא לווהו עדיין נדרו קיים אבל אם לא קבל עליו קודם לכן להתענות יום אחד אלא במנחה קבל עליו להתענית למחר מקרו תענית זה ואינו יכול ללותו וכתב המרדכי וכ"כ רמ"א וכ"ש שאינו יכול ללות ולפרוע תע"צ ומיהו תענ"ה בה"ב שנוהגין להתענות אחר הפסח וסוכות או אפילו בי' ימי תשובה ואירע בהם ברית מילה מצוה לאכול וא"צ התרה כי לא נהגו להתענות בכה"ג ודוקא כשאוכלין שם אבל אם שולחים לב"א לביתו אין לאכול ואם קבל עליו התענית במנחה צריך להתענות י"א שאם מצטער הרבה בתעניתו יכול לפדותו בממון וה"ה באונס אחר וכתב רמ"א וכ"ל דוקא בקיבל עליו תענית בעלמא אבל קבלו דרך נדר צריך לקיים נדרו: (ג) **מיד** ביום א' שלאחר השבת ז"ל מ"ן ע"ש בתוס' וסגנות רמ"ם בשם א"ז שנהגו להתענות

ביום

השבת כתב רב עמרם ור' קלונימוס שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום בשבת שאין אנו בקיאין בפתרון החלומות לידע איזה רע ואיזה הוא טוב ואין מתענין בספק (ד) וכ"כ אבי העזרי והמתענה בשבת י"א שאומר עננו ברכה בפני עצמה ונראה יותר לכוללו באלהי נצור (ד) בלא התימה כדפירשית לעיל בסוף ברכות אין תענית צבור בבבל ליאסר במלאכה ולהפסיק מבע"י אלא ט"ב בלבד הלכך יחיד שקבל עליו תענית לא חיישינן שמא תענית צבור קבל עליו ומותר בכולן :

תקסט **יחיד** שמתענה על צרה ועברה או חולה ונתרפא או מת צריך להשלים כל תעניות שקבל עליו אבל הצבור שמתענין על שום דבר ונענו קודם חצות לא ישלימו :

תקע **מי** שנדר להתענות כך וכך ימים וארעו בהם שבתות וימים טובים או ראשי חדשים חנוכה ופורים נדרו בטל וצריך

שהמנהג להתענות באחד בשבת ואין לשנות המנהג וכתוב בתה"ד סי' רע"ח כתוב במנהגים מתענה בשבת לא יתענה באחד בשבת בחנוכה אלא ימתין עד לאחר חנוכה אבל המתענה בי"ט ראשון משום חלום יתענה בי"ט שני עכ"ל ודבר תימה הוא לומר שיתענה בי"ט שני דא צ"ג דבקיאים בקביעא דירחא מ"מ הרי אנן נוהגים בו קודש ואסור לזלזל בו הלכך לא יתענה עד מוצאי י"ט אח"כ מצאתי בשבלי הלקט וז"ל כמצא בספר החסידים אדם שהתענה תענית חלום בשבת וחנוכה לא יתענה בא' בשבת בחנוכה אלא ימתין עד לאחר חנוכה ויתענה אבל אם התענה בי"ט בשביל חלום יתענה בי"ט האחרון וכ"ל דהכא שבקוה לחסידותייהו שאין להקל ולבטל עונג י"ט דלא גרע י"ט שני של גליות מחנוכה ופורים עכ"ל : וכ' בהג"מ פ"א מה' תענית פסק ה"ר אלחנן הנודר להתענות בשבת או בר"ח וחנוכה ופורים (ג) צריך למיתב תעני' לתעניתיה כדאמר בפ"ק דר"ה (יח:) לאו והתענו על מה שהתעניתם וזה היה בחנוכה ובשוגג וכן הדין בתענית חלום ע"כ ומשמע דה"ה למתענ' בעי"ה תעני' חלום שצריך להתענו' תענית אחר שהרי הוא מצווה לאכול בו ואית ליה סמך בקרא דאורייתא :

כתב ר"ע ורבי' קלונימוס שבזמן הזה אין להתענו' תענית חלום בשבת וכו' כ"כ הגה"א בפ"ק דתעני' ואח"כ כתבו ומנהג בזמן הזה שמתענין בשבת תענית חלום וכן היו נוהגין רבותינו ואם הוא ת"ח ישב כל היום כולו וילמוד בתעניתו ויתכפר לו והמרדכי כתב בפ"ק דשבת דאין להתענו' אלא על חלום שראה תלת זימני ע"כ . והעולם נוהגין להתענו' בשבת על אחד מג' חלומות והם הרואה ס"ת שנשרף או יה"כ בשעת נעילה וקורות ביתו או שיניו שנפלו וי"א שהקורא בס"ת הוא אחד מאלו ואחרים אומרים שהרואה שנושא אשה הוא אחד מהן וי"א הרואה שהוא יה"כ אע"פ שאינו שעת נעילה והא דרואה שיניו שנפלו דוקא שיניו אבל הרואה שנשברו לחייו חלום טוב הוא דמתו היועצים עליו רעה כדאיתא בפרק הרואה (נו:) : **והמתענה** בשבת י"א שאומר עננו ברכה בפ"ע וכו' נתבאר בסי' ר"ך : **דין** המתענה בר"ה ת"ח אכתוב בסי' תקצ"ז המתענה תעני' חלום אם צריך להמתין עד שקיעת החמה כתבתי בסי' תקס"ב : **אין** תע"צ בבבל ליאסר במלאכה ולהפסיק מבע"י אלא ט"ב בלבד בפ"ק דתעני' (יא:) א"ר ירמיה בר אבא אין ת"צ בבבל אלא ט"ב בלבד. כ' הרא"ש פי' ראבי"ה לפי שאין שם נשיא דגרסינן בירושלמי פ"ב דמכילתין ב רבי חלבו אמר לרבי יודן פוק עמון דלערך עבר א"ר יוסי הדא דתימא אילין תעניתא דעבדין ליתנא תעניתא דלית נשיאה עמנא וכ' ראבי"ה דיחיד שקבל עליו תעני' סתם לא חיישינן שמא ת"צ קבל עליו כיון שאין ת"צ בבבל והביא ראיה שכן הצבור כשמקבלין עליהם תענית ב' וה' וב' ומברכין למי שמתענה אומרים תעני' יחיד וכו' עוד הרב אלפס לא הביא מימרא דרב כהנא אמר יחיד שקבל עליו תענית אסור בנעילת הסנדל חיישינן שמא ת"צ קביל עליה ונראה דס"ל כמש"ל בשם אבי"ה דהאידנא ליכא למיחש משום דקיי"ל אין ת"צ בבבל עכ"ל . ומיהו המרדכי כתב בשם אבי"ה כשמקבל התעני' אומר הצא בתעני' יחיד למחר עכ"ל משמע דלכתחלה צ"ל כן וכ"כ רבי' בסי' תקס"ג : כ' בתשובו' מהר"י ווי"ל כשבא יום שמת אב או אם באדר שמעתי שהורה מהר"י מולן לצום בשתיהן . אבל נראה שיש לצום באדר שני ולא בראשון דאמרינן בנדרים (סג.) הנודר עד אדר אם לא ידע שהשנה מעובר' עד אדר הראשון ואם יודע שהשנה מעובר' עד אדר השני והכא נמי הא ידע ואני רגיל כמו מהר"י ז"ל עכ"ל מצאתי כתוב מתענין יום המיתה כ"כ אגודה ועל המתענים יום הקבורה כתב הכל הוא ורצויתו מדקאמר שמואל יום שמת בו אביו וכו' מהר"י קולון בשורש ל"א שאם אירע יום שמת בו אביו בשבת או בר"ח יש לדחותו למחר כ' מהרי"ל בתשובה על אשה שנדרה לילך על קברי הצדיקים שבמקום פלוני ועכבה ימים רבים ואח"כ אירע שהשכירוה לילך שם פסק דדי בהליכה זו דכיון דלא נדרה להוציא מעות דמיא לנודר לקנו' בית בא"י דאין מחייבין אותו עד שימצא הראוי לו דלדעתא דהכי נדר הכא נמי ל"ש וכן הנודר להתענו' סכום ימים רצופים ומקלע ליה בהון תעני' חובה או שאר תעניו' חובה מי לא נפיק הלא לצעורי קביל עליה כ"כ ל"ש ודמיא נמי להא דתנן (חגיגה ז:) ישראל יוצאין ידי חובת שמחה בנדרים ובנדבו' אלמא אע"ג דבעי לאיתויי שלמי נדר או נדבה אפ"ה נפיק ביה ידי שמחה אלמא לא אמרינן כיון דאי לא נדר בעי אתויי שלמי שמחה ברגל לא ליפוק ידי נדרו ולא דמיא להאי (נזיר יג:) דהריני נזיר ונזיר לכשיהיה לי בן וכו' דמייתי ליה מהר"מ בשמחות דהתם תרי נדרי נינהו כ' הרמב"ם בפ"א כל השרוי בתעני' בין שהיה מתענה על צרתו או על חלומו בין שהיה מתענה עם הציבור על צרתם הרי זה לא ינהוג עידונין בעצמו ולא יקל ראשו ולא יהיה שמח וטוב לב אלא דואג ואונן כענין שנאמר (איכה ג) מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו (ה) :

תקסט יחיד שמתענה על צרה ועברה וכו' בפ"ק דתעניו' (י:) ת"ר הרי שהיה מתענה על החולה ונתרפא או על הצרה ועברה ה"ז מתענה ומשלים וכתב המרדכי בשם ראבי"ה דהא דקתני מתענה ומשלים היינו כגון שנתרפא החולה או שעברה הצרה לאחר הנץ החמה לר"מ ולרבי יהודה אחר חצות ולר' יוסי אחר ט' שעות ומשמע דהלכה כר' יהודה עכ"ל אבל רש"י פי' על החולה ונתרפא . ה"ה אם מת החולה בעי לקיומי נדרו . על הצרה ועברה מתענה ומשלים ואם לאו נראה כמתנה עם קונו . משמע מדבריו דאפי' נתרפא או עבר' הצרה קודם חצות מתענה ומשלים וכ' הרא"ש הקשה הראב"ד מ"ש מתעני' גשמים שמפסיקים ביום אם ירדו להם גשמים קודם חצות ותירץ דשאני תעני' גשמים דכיון שירדו להם גשמים כל צרכן שוב אין להם צורך בזה הפעם אבל צרה אחר' כל שעה צריך רחמים שלא תחזור ואינו טעם מספיק דבגשמים נמי אפי' לא ירד להן כל צרכן אוכלין ושותין ושמחים ואומרים הלל לפי שנתקבלה תפלתם ובוטחי' בבורא שירדו להם כל הצורך וזה שייך לומר אף בשאר צרות אלא נ"ל לחלק בין צבור ליחיד דצבור צריכים להלל ולהודות מתוך שמחה וכברם מלאה אבל יחיד משלים תעניתו וכן משמע מתוך הרמב"ם שכתב גבי צבור שהיו מתענים וירדו גשמים קודם חצות שמפסיקין וכן אם מתענים על צרה ועברה אם קודם חצו' לא ישלימו אחר חצות ישלימו אלמא לא מפליג בצבור בין גשמים ובין צרו' אחרות וא"כ צריך לחלק בין צבור בין יחיד ה"ז משלים כל התעניות שקבל עליו ונראה דה"ה נמי אם מת החולה דכיון שקבל עליו תענית סתם ולא התנה דעתו היה אקבלה זו מתוך שקבל עליו תעני' הללו תהיה מקובלת תפלתו שיתפלל על החולה ועל הצרה והאי דנקט ונתרפא משום דבדבר זה יש חילוק בין צבור ליחיד עכ"ל . וכ"כ הר"ן ג"כ דמסתברא שלא יומו בלבד הוא משלים אלא כל הימים שקבל עליו להתענו' ובטעם הדבר כתב דברי הראב"ד שחלק בין תעני' גשמים לתענית דשאר צרות וכ' עוד אבל מדברי הרמב"ם בפ"א מה' תעני' נראה שעל היחיד אמרו שהוא מתענה ומשלים בכל הצרות כולם והיינו דקא מייתי לה הכא גבי תעני' של יחידים והיא דאמרי' התם לא ישלימו בת"צ דוקא היא שאין מטריחין על הצבור אלא כפי הצורך בלבד והיינו דתני לה התם בלשון רבים לא ישלימו וגם ה"ה כתב שדעת הרמב"ם לחלק בין צבור ליחיד ונתן טעם לדבר משום טרחא דצבורא א"כ משום דב"ד כי גזרו תעני' לבן מתנ: עליהם בכך אבל יחיד דברים שבלבו אינן דברים : ולענין הלכה כיון דהרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן . כתוב בת"ה סי' ר"פ ת"ח וצבור שגזרו תענית בשביל צבור אחד שנתונים בצרה גדולה תפיסה חמורה ולאחר שהתענו יותר מחצי היום בא להם שמועה ברורה שנפטרו מן התפיסה אתמול קודם שקבלו עליהם התענית יראה דמן הדין א"צ להשלים דאפי' היה נדר גמור כיון דאשתכח למפרע דבטעות הוא א"צ התרה כדאיתא בנדרים פרק רבי אליעזר (סו:) והלכך בנידון דידן אפי' אי הוי יחיד א"צ להשלים וכ"כ נמי דהא דכת' א"ז (א) אההיא דקודם חצות לא ישלימו שאם ת"ח ורוב הצבור רוצים להשלים אין היחיד רשאי להפריש מהם בנידון דידן לא שייך לת"ח ולרוב הצבור להחמיר על עצמם ולהשלים הואיל ומעיקרא בטעות הוה אמנם זכורני בימי הורפי דהוה עובד' ממש בנידון דידן והשמועות באו בערב סמוך ליכנס בב"ה שנפטרו מן התפיסה קודם קבלת התענית ואעפ"כ צוה ת"ח אחד מהגדולים וסיימו היום בתעני' וקראו בתורה והפטירו במנחה כבשאר תעניות ואפשר משום דהעריב היום כל כך לא חשו למלתא עכ"ל (ב) :

תקע מי שנדר להתענות כך וכך ימים ואירעו בהם שבתות וימים טובים וכו' כל סימן זה נתבאר יפה לעיל בסימן תי"ח :

תקסט יחיד שמתענה וכו' בפ"ק דתענית ת"ר הרי שהיה מתענה על החולה ונתרפא או על הצרה ועברה ה"ז מתענה ומשלים וכתב הרא"ש הקשה על הראב"ד מ"ש מתענית גשמים שמפסיקים ביום אם ירדו להם גשמים קודם חצות ותירץ דצרת גשמים שאני שעוברת לגמרי אבל שאר צרות שאינם כן מתענה ומשלים והוא ז"ל השיג על תירוצו וכתב שעיקר החלוק בין יחיד לצבור וכן מבואר ברמב"ם וכ"כ הר"ן וה"ה דלצבור לא ישלימו קודם חצות משום טירחא דציבורא א"כ משום דב"ד כי גזרו תעניתא לבן מתנה עליהן בכך אבל יחיד דבריו שבלב אינן דברים וכך כתב רבינו ודלא כמ"ש המרדכי ע"ש ראבי"ה דהך דחולה ונתרפא כגון שנתרפא לאחר חצות דליתא אלא אפי' קודם חצות נמי מתענה ומשלים ביחיד ומ"ש או מת וכו' כן פירש רש"י וכ"כ הרא"ש ומשמע מדבריו דאמת אין חלוק בין יחיד לציבור דאפי' ציבור צריכין להשלים כל תענית שקבלו עליהם ואין לחלוק בין יחיד לצבור אלא בנתרפא ועברה הצרה ועיין במ"ש מהרא"י בת"ה בסי' ר"פ :

תקע מי שנדר להתענות וכו' כל מ"ש

ומ"ש

דרכי משה

(ג) ונראה דה"ה חש"מ וכ"כ מהרי"ל : (ד) וכתב באגור דאומר אחר תפלה אלהי בזמן שבית המקדש קיים כו' : (ה) כתב בספר של מהרא"י ז"ל שב' ימים וב' לילות רצופים יש לחשבן ולהשוותן נגד מ' יום שאינן רצופים עכ"ל ומצאתי כתוב במנהגים וז"ל בתשובת מהר"ם מ"ץ סי' ס"ב בקנס לאחד שעבר חרם קדמונים להתענות מ' יום בכל שבוע ב"ה וכתב על זה ואם רוצה להתענות נגד זה ג' ימים וג' לילות רצופין לא יפטור בכך למען ישים אל לבו עונותיו ימים רבים ויתכפר לו באריכות הזמן עכ"ל הר"מ הר"י פירש שאין לדמות ג' ימים למ' יום אע"פ שאינן רצופים מהר"ם מזמין אמר ששמע ממהר"ש שנראה לו ששני ימים ולילות רצופין בתענית חשובין כמ' יום שאינן רצופין כתב מהר"י ברין אם אדם בריא דוקא ג' ימים וג' לילות ואם חלש די בב' ימים וב' לילות וכן בתשובת מוהר"ר חיים פלטיאל על נשים שמוצאות אצליהם ילדים כתב שג' ימים וג' לילות חשובין כמ' ימים רצופין ע"כ מצאתי ונראה דכל זה לא מיירי אלא לענין אדם שנתחייב להתענות מ' יום מכח איזה חטא ובהא מיירי כאן אבל מי שנדר להתענות מ' יום לא יוכל לפטור נדרו אפי' בג' ימים וג' לילות ויותר אלא צריך לקיים מה שנדר וכ"ש אם היה המ' יום שמתענין קודם ר"ה ויה"כ דוגמת מ' יום שהיה מרע"ה בהר שדוקא קאמר ולא יוכל לפטור עצמו בג' ימים ולילותיהן ודלא כמו שהורה מוהר"ר שלמה לוריא ז"ל לאחד שנדר להתענות מ' יום קודם ר"ה והורה לו להתענות בעד זה ב' פעמים ב' ימים וב' לילות ונ"ל שטעה בהוראה זו מטעם שכתבתי ומצאתי ראייה לדברי במנחות פ' הרי עלי עשרון במשנה שור מנה והביא שנים במנה לא יצא אפי' זה במנה חסר דינר וזה במנה חסר דינר לא יצא וה"ה כאן ואע"ג דיש לחלק בין קבלת תענית לנדר כדלקמן סי' תק"ע מ"מ נראה דבזה אין לחלק וצריך לקיים מה שקיבל עליו ולא דמי להא דכתבתי בשם הראב"ד דיכול לפדות תענית במקום צער או אונס דשאני התם דאדעתא דהכי לא קיבל עליו אבל כאן דסוף סוף יצטער עצמו צריך לקיים מה שקבל עליו או ישאל על קבלתו כן נ"ל :

תקסט (א) וכ"כ הג"א בשמו : (ב) עיין בי"ד סי' ר"ך :

פרישה

[illegible] מ' מיד ובפרט האידנא שהוא יום איד שלהן : (ד) וכ"כ אבי העזרי והעולם נוהגין להתענות וע"ל סי' רפ"ח שכתבתי על מה נוהגין להתענות פ"ש :

מי

חדושי הגהות

ב רבי חלבו אמר לרבי יודן נשיאה פוק עמון וצערך עבר (כלומר צא עמנו וצערך שאתה מצטער על הצבור יעבור שע"י יציאת הנשיא התענית מקובל) א"ר יוסי הדא אמרת אילין תעניתא וכו' כן פסק בעל קרבן עדה :

דבנשבע

וצריך התרת חכם שיאמר לו אילו שמת אל לבך שיארעו בו אלו הימים לא היית נודר ומתיר לו והותר כל הנדר וכתב הרמב"ן דוקא דאפקיה בלשון הרי עלי שהוא לשון נדר אבל אפקיה בלשון קבלת תענית אינו חמור כשאר נדר ואפי' התרה א"צ ואם נשבע בהם להתענות א"צ התרה א שאין שבועה חלה על דבר מצוה אלא לוקה על שנשבע שבועת שוא :

תקעא **היושב** בתענית (א) אי מצי מצער נפשיה נקרא קדוש ואי לא מצי מצער נפשיה נקרא חוטא (ב) ות"ח אינו רשאי לישב בתעניות מפני שממעט במלאכת שמים וכן מלמדי תנוקות :

תקעב **אין** גוזרין ת"צ בתחלה ביום ה' שלא להפקיע השערים לפי (א) שהרואה שקונין ביום ה' בערב לצורך א ד' סעודות גדולות לצורך סעודת הלילה ולצורך סעודת שבת תמהין וסבורין שרעב בא לעולם אבל משהתחילו כבר להתענות יודעין שהוא בשביל התענית : אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו כבר להתענות ואירעו אלו הימים אפי' לא התענו אלא יום אחד אין מפסיקין ומתענין בהן ומשלימין וכן יחיד שקבל עליו תענית סתם בע"ש מתענה ומשלים אלא א"כ פירש בשעת קבלה שאינו רוצה להתענות אלא עד שישלימו הקהל תפלתם :

תקעג **הלכתא** בטלה מגילת תענית שכל הימים הכתובים במגילת תענית שלא להתענות בהם מותר להתענות בהם חוץ מבחנוכה ופורים (א) וכתב הראב"ד דדוקא יחיד

מ"ש בסימן זה נתבאר לעיל סימן תי"ח : ומ"ש ואם נשבע בהן להתענו' וכו' פי' שנשבע בהן לבדן להתענו' דאי כשנשבע להתענו' כך וכך ימים ואירעו בהם שבתו' וי"ט הא כבר נתבאר בי"ד סימן רט"ו דחלה השבועה אף על השבתו' וי"ט מטעם איסור כולל בשב ואל תעשה וכ"כ לעיל בסי' תפ"ה וצריך נמי לומר דדוקא בנשבע בשבתות וי"ט שהם דאורייתא אבל חנוכה ופורים ור"ח כיון שהם מדרבנן חלה עליהן שבועה כמ"ש הרא"ש הביאו רבינו בי"ד סימן רל"ט וכאן קיצר רבינו וסתם דבריו לפי שנסמך על מה שמבואר בי"ד כי שם מקום עיקר דינים אלו :

תקעא היושב בתענית וכו' פשוט פ"ק דתעני' וכ' בעל ראשית חכמה דאף ת"ח אם נודע לו חטאתו אשר חטא שראוי להתענו' עליהם מחוייב הוא להתענו' על כל פנים והאריך ע"ז והסמ"ג כ' דכשהצבור מתענין יש לו לת"ח להתענו' ולצער עצמו עמהם ומביאו ב"י :

תקעב אין גוזרין וכו' משנה בפ"ב דתעני' ודברי רבינו בשלא להפקיע השערים ולפי שהרואה שקונין ביום ה' וכו' הם פירש"י וטעם זה שייך בכל התעניו' שגוזרין על כל צרה שלא תבא אבל הר"ן פירש בשם ר"י דבתעני' של גשמים בלבד אמרו לפי שאז מתייקר השער כשרואין מתענין על הגשמים ולא רצו חכמים שתהא הפקעת השער בתחלה בה' מפני כבוד השבת ע"כ ולפ"ז משמע דבעיר שרובה עו"ג גוזרין בתחלה בה' בין לפירש"י ובין לפי' הר"י אבל ה"ה כתב שנהגו שבשום מקום אפי' בעיר שרובה עו"ג אין גוזרין תעני' לכתחל' אלא בשני ושכן עיקר ומביאו ב"י וכתב בפסקי תוס' דתע"צ שגזרו תעני' ואירעו בהן ר"ח או פורים ולא העלו על דעתם מפסיקין אותו היום ואין מתענין דעכשיו צבור הוו כיחיד לענין תעני' וצריכין לפרוע אותו יום שמפסיקין עכ"ל וכ' ב"י משמע מדבריהם דאפי' התחילו מפסיקין ר"ח חנוכה ופורים משום דחשיבי כיחיד כדאמרינן אין תע"צ בבבל ומ"מ אין נראה שיהא כן דעת הפוסקים שהרי כתבו סתם דהתחילו אין מפסיקין ולא חילקו בדבר והיא דאין תע"צ בבבל איכא לאוקמי במילי אחריתא כמו שנתבאר בסימן תקס"ח עכ"ל ולפעד"נ דאין ראיה ממ"ש הפוסקים בסתם דהתחילו אין מפסיקין להוות פסק מפורש דמחלק בכך ובהגה"מ פ"א מה' שופר ג"כ מפורש לגבי ט"ו בשבט דוחין התעני' לשבת הבא ומביאו ב"י ומשמע כמי אפי' אם התחילו מפסיקין דלא כב"י דמפרש לה דלא התחילו דא"כ מאי דוחין קאמר דהא ר"ל דאין גוזרין בתחלה הא משנה שלמה היא בפ"ב דתעני' כדלעיל בסימן תי"ח ומאי אתא לאשמעינן ותו דבסי' תקס"ז כ' הב"י גופיה דאפי' תע"צ דצריך קבלה דין תעני' יחיד יש לו לענין דרשאי לטעום עד רביעי' ואין זה אלא מטעם דהך דאין תע"צ בבבל מפרשינן לה לחומרא דאיירי בכל מילי כמי חיישינן לחומרא שלא להתענו' בר"ח ובט"ו דוחין לשבת הבא וכמדומה דכך נהגו מעולם והכי נקטינן :

תקעג וכתב הראב"ד כ"כ הרא"ש בשמו ולא דחה דבריו אבל הר"ן דחה דבריו וכתב ב"י שהמנהג כר"ן ותמה על רבינו וה"ר ירוחם שהביאו דברי הראב"ד בסתם וכו' בהגהת ש"ע מי שיש לו נשואין בחנוכה אין לו להתענו' אבל אם יש לו נשואין בניסן מתענה ביום חופתו אפי' בר"ח ניסן מפני שהוא א' מן הימים שמתענין בהם כדלקמן בסימן תק"פ עכ"ל ומ"ש אפילו בר"ח ניסן ר"ל אע"פ שנקרא י"ט וקבוע כמו חנוכה ואינו דומה לשאר יומי דניסן דאינן כי אם מנהג שנהגו כן ולא קבוע ע"פ תקנת רז"ל אפ"ה יש לו להתענו' בר"ח מפני שהוא

ומ"ש וצריך התרת חכם וכו' והותר כל הנדר משנה בנדרים פרק ר"א (סו:) ודין צבור שהתחילו להתענו' ואירעו אלו הימים כ' רבינו בסימן תקע"ב ואם יש לך היתר להתענו' בשבתות וי"ט כתבתי בסימן רפ"ח :

תקעא היושב בתענית אי מצי מצער נפשיה נקרא קדוש וכו' עד מפני שממעט במלאכ' שמים פשוט בפ"ק דתעני' (יא.) ואי מצי מצער נפשיה פי' רש"י אם יכול לסבול התענית :

ומ"ש וכן מלמדי תינוקות פשוט הוא דאין לך עוסק במלאכת שמים גדול מהם שעל הבל פיהם של תינוקו' העולם עומד . כ' סמ"ג אין ת"ח רשאי לישב בתעני' ואעפ"כ כשהצבור בצער חייב לצער עצמו עמהם וגם סמ"ק כ' דאם הצבור מתענין יש לו להתענו' . וכ' עוד סמ"ג בשם התוס' עיר שהקיפוה אויבים וכן יחיד הנרדף מפני הגיים או ליסטים או רוח רעה אין רשאין להתענות שלא לשבר כחן ע"כ וכ"ל שנודרים שאם ינצלו יתענו כך תעניו' ועולה להם כאילו התענו אותם וכדאי' בפ"ק דתעניו' (ח.) גבי ר' זירא דאמרי ליה מנא לך הא אמר להו דכתיב ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום אשר נתת אל לבך להבין ולהתענו' לפני אלהיך נשמעו דבריך :

תקעב אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה ביום ה' וכו' משנה בפ"ב דתעניו' (טו:) אין גוזרין תעני' על הצבור בתחלה בה' שלא להפקיע שערים אלא ג' תעניו' בה"ב שלש שניו' ה' וב' וה'. ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בה' כך לא שניו' ולא האחרונו' ופסק הרמב"ם פ"א כרבי יוסי וכן נראה מדברי רבי' בסי' תקע"ה ולפ"ז מ"ש כאן אבל משהתחילו כבר להתענו' יודעים שהוא בשביל התעני' היינו לתת טעם למה בג' תעניו' עצמם מתענין בה' תעני' שנייה אבל לא בא להתיר להתענו' בתעניו' שניו' ואחרונות ה' וב' וה' דמאחר שיש הפסק זמן בין תעניו' אלו לאלו אין העולם זוכרים שהוא בשביל התעני' ושייך ביה טעמא דהפקע' שערים ודברי רבינו בשלא להפקיע שערים הם דברי רש"י וכ' הר"ן ולפ"ז לא בתעני' של גשמים בלבד אמרו כן אלא בכל צרה שלא תבא על הצבור והכי מוכח מדמתני לה הכא בהדי אין גוזרין תעני' על הצבור בר"ח בחנוכה ובפורים דמשמע דכי היכי דהך מתניא בכל תעניו' הכי נמי הך דאין גוזרין תעני' הצבור בתחלה בה' והר"י פי' דבתעני' של גשמים בלבד אמרו שאז השער מתייקר כשרואין שמתענין על הגשמים ולא רצו חכמים שתהא הפקעת השער בתחלה בה' מפני כבוד השבת והרמב"ם לא הזכיר טעם למה אין גוזרין תעני' על הצבור בתחלה בה' וכ' ה"ה שלא הזכירו לפי שאפילו במקום שאין לחוש לכך כגון בעיר שרובה עו"ג הדין כן וכ"כ הגאונים שבשום מקום אין גוזרין תעני' לכתחלה אלא בשני וכן נהגו ועיקר עכ"ל :

אין גוזרין תעני' על הצבור בר"ח בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין משנה שם ואפליגו אמוראי (יח:) בכמה תעניו' מיקרי התחילו ופסקו הפוסקים כדברי האומר דאפי' תעני' א' הויא התחלה והיינו דוקא לצבור אבל יחיד אפילו התחיל מפסיק וכמו שנתבאר בסי' תק"ע ותקע"ה ובסוף סימן זה יתבאר שי"א דעכשיו צבור הוי כיחיד ובסי' תקע"ט יתבאר כשמתענין בר"ח אם נופלים על פניהם ואי זו פרשה קורין ומתי נלמוד לחנוכה ופורים ובסי' ר"ך נתבאר באיזה מקום יאמר עננו במוסף והרמב"ם בפ"א השוה ח"ה להנך ימים דבח"ה נמי אם התחילו אין מפסיקין :

כתב הגה"מ בפ"א מה' שופר דט"ו בשבט אין להתענו' ולצבור שגזרו תעניו' ב' וה' וב' ואירע אחד מהם בט"ו בשבט דוחין תעני' זה עד שבת הבאה דלא אשכחן תעני' בר"ה ותו כיון דד' ראשי שנים מתני גבי הדדי מידמו כמי להדדי לה מלתא דכולן שוין שלא להתענו' בהן עכ"ל ונראה דלאו למימרא דאם התחילו מפסיקין דהא מי חמיר ט"ו בשבט מחנוכה ופורים דתנן בהו אם התחילו אין מפסיקין אלא היינו לומר דמעיקרא דוחים מלהתחיל להתענו' עד שבת הבאה כדי שלא יתענו בט"ו בשבט וכ"כ ממ"ש דין זה במרדכי ריש ר"ה בלשון זה לצבור שבקשו לגזור תענית ב' וה' וב' ופגע בתענית ט"ו בשבט דעתי נוטה שהתעני' נדחה לשבת הבאה ואין קובעין תעני' בו שלא מצינו תעני' בר"ה כלל וכו' ומדכתב שבקשו לגזור משמע דדוקא קודם שיתחילו מיירי וכדפרישי' והגה"מ נראה שלא חשש לדקדק לכתוב שבקשו לגזור משום דממילא משמע דלא איירי בהתחילו מהטעם שכתבתי : בפסקי תוס' פ"ק דתעניו' מצאתי כתוב לצבור שגזרו תעניו' ואירעו בהן ר"ח או פורים ולא העלו על דעתם מפסיקין אותו יום ואין מתענין ועכשיו לצבור הוי כיחיד לענין תעני' וצריכין לפרוע אותו יום שמפסיקין עכ"ל משמע מדבריהם דאפי' התחילו מפסיקין לר"ח חנוכה ופורים משום דחשיבי יחיד כדאמרי' (שם יא:) אין ת"צ בבבל ומ"מ אין נראה שיהא כן דעת הפוסקים שהרי כתבו סתם דאם התחילו אין מפסיקין ולא חלקו בדבר והא דאין ת"צ בבבל איכא לאוקמא במילי אחריני כמו שנתבאר בסי' תקס"ח :

וכן יחיד שקבל עליו תעני' סתם בע"ש מתענה ומשלים וכו' שם גבי ט' באב שחל להיות בע"ש מסיק בסוף הפרק הלכה מתענה ומשלים וכ' הרא"ש דה"ה בתעני' יחיד והכי איתא בירושלמי אמר רב הונא אפי' יחיד שגזר על עצמו תעני' מתענה ומשלים פי' אם ירצה ולא חשיב כמתענה בשבת וכיון שיכול להשלים אם ירצה והוא קבל עליו תעני' סתם וכל תעני' שלא שקעה עליו חמה אינו תעני' צריך להתענו' עד צאת הכוכבים אם לא שפירש בשעת קבלת תעני' עד שישלים תפלתו עם הצבור עכ"ל ובסימן רמ"ט נתבאר שיש חולקים בזה :

תקעג הלכתא בטלה מגילת תענית וכו' חוץ מחנוכה ופורים מסקנא דגמ' מספ"ק דר"ה (יט:) : **ומ"ש** רבינו בשם הראב"ד כך כתבו בשמו הרא"ש והר"ן בספ"ב דתעניו' והביא ראיה מדאמרי' בגמ' (דתענית) (יח:) דרב נחמן גזר תעני' בי"ב באדר ואמרו ליה יום טוריינוס הוא אלמא משמע דאע"פ דבטלה אין גוזרין בו תעני' לכתחלה על הצבור והר"ן דחה דבריו וכתב דאין נראה מדאמרינן בפ"ק דר"ה (יח:) שגזרו תעני' בחנוכה וא"ר אליעזר לאו והתענו על מה שהתעניתם ופשטינן מהא דלא בטלה מגילת תעני' אלמא מאן דאמר בטלה אף לגזור בו תענית ומאי דאמרי ליה רבנן לרב נחמן והא יום טוריינוס הוא בעו למיקם אדעתיה אי עביד הכי משום דסבר בטלה ואהדר ואמר להו דאפי' למ"ד לא בטלה דיום טוריינוס בטולי בטלוה ע"כ. וכן המנהג שלא לדקדק כלל בימי מגילת תעני' לא ליחיד ולא לצבור ויש לתמוה על רבינו ור"י שכתבו דברי הראב"ד בלא חולק עליהם ולא כתבו שאין המנהג כן :

ומ"ש

פרישה

סי' תקעא (א) אי מצי מצער נפשיה ר"ל שהוא חזק ובריא ויכול להתענות : (ב) **ותלמיד** חכם אינו רשאי כו'. אם לא בתענית צבור דלא יפרוש עצמו מהן :

סי' תקעב (א) שהרואה שקונין ביום ה' בערב לצורך שני סעודות גדולות י"ס שהגיהו ד' סעודות וכבר הוא נדפס בדפוס ב"י אבל ברש"י ור"ן פרק סדר תעניות ד' י"ס כתיב שני סעודות ונ"ל דה"ט דסעודות שבת יחד מקרי סעודה אחת ור"ל סעודה לצורך יום הכוס שבעולם רעבים וסעודת שבת ועיקר הקפידא הוא בשביל סעודה הנוספת בשביל הכוס דאילו לצורך שבת דכל יום ה' קונין לשבת. גם מדכתב שני סעודות גדולות ל' גדולות משמע דכל סעודת שבת קרי סעודה גדולה וק"ל :

סי' תקעג (א) וכתב הראב"ד דוקא יחיד כו' והר"ן דחה דבריו וכן המנהג. ב"י :

ושבתות

דרושי הגהות

תקע א דבנשבע להתענות בשבתות וי"ט לבד מיירי רבינו דאין שבועה חלה לבטל המצוה דאי בשנשבע להתענות כך וכך ימים ואירעו בהם שבתות וי"ט כמ"ש בראש הסימן הא כבר נתבאר לעיל סימן תפ"ה דשפיר חייל השבועה לבטל המצוה בשב ואל תעשה בכולל וצריך נמי לומר דלא קאי רבינו אלא אשבתות וימים טובים דהם דאורייתא דאין שבועה חלה לבטלן אבל חנוכה ופורים שהם מדרבנן פשיטא דחיילא שבועה וצריכה התרה (מהרל"ח) : **תקעב** א ב' סעודות כן היא ברש"י ועיין בר"ן :

נ"ל

יחיד יכול להתענות בהן אבל צבור אסורין לגזור תענית בהן ואפי' לפניהם ולאחריהם נמי אסור (ג) ושבתות וימים טובים מותרין לפניהם ולאחריהם :

תקעד **ההולך** ממקום שמתענין למקום שאין מתענין ודעתו לחזור צריך להתענות כל תעניות שקבלו עליהם שנותנין עליו חומרי מקום שיצא משם כיון שדעתו לחזור : ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין יתענה עמהם ופירש ריב"א ואפי' דעתו לחזור ומיהו כיון שלא קבל עליו תענית אם יצא מן העיר חוץ לתחום מותר לאכול וי"א דאפי' בעיר מותר לאכול שלא בפניהם ע"כ ויראה מדבריו א שמפרש שהולך שם ביו' התעני' ומסתבר בדבריו אם הולך שם ביום התענית אבל סוגיא דשמעתא מוכח דמיירי בהולך שם קודם לכן וקבל עליו תענית ואז ודאי הוי תענית גמור ואסור לאכול אפי' יצא חוץ לעיר שבה ואבל (א) אל יראה בפניהם כאילו אבל ואל יראה עידונין בעצמו מצוה להרעיב אדם עצמו בשנת רעבון [א] (ג) ואסור לשמש בו מטתו ולהשובי בנים מותר כל הפורש מן הצבור אינו רואה בנחמתן וכל המצטער עמהן זוכה ורואה בנחמתן :

סדר

ומ"ש ושבתות וימים טובים מותרים לפניהם ולאחריהם בפ"ב דתעניו' (יז:) תניא דאפילו בימים שהיתה נוהגת מגילת תעני' שבתות וי"ט מותרים לפניהם ולאחריהם משום דדברי תורה אינם צריכים חיזוק ומפורש התם בגמרא (יח.) דר"ח נמי דאורייתא הוא ולפניו ולאחריו מותר :

תקעד ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין וכו' ברייתא פ"ק דתעניו' (י:) ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענים הרי זה מתענה עמהם ממקום שמתענין למקום שאין מתענין ה"ז מתענה ומשלים שכח ואכל ושתה אל יתראה בפניהם ואל ינהג עידונין בעצמו: פירש"י ה"ז מתענה ומשלים . כל התעניו' שקבלו עליהם בני עירו דנותנים עליו חומרי מקום שיצא משם וסיים בה הרא"ש כיון דדעתו לחזור אכל ושתה דיעבד אל יתראה בפניהם שנראה כחתן בין אבלים הקנאו בו ואל ינהוג עידונין בעצמו שלא יאמר הואיל ואכלתי כל שהוא אוכל הרבה : **ומ"ש** רבי' בשם ריב"א שם במרדכי וז"ל ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין פי' ריב"א אפי' אם דעתו לחזור מתענה ומיהו כיון שלא קבל עליו להתענו' נראה שאם יצא מחוץ לעיר חוץ לתחום מותר לאכול וא"צ להשלים מדלא קתני בסיפא מתענה ומשלים כדתני ברישא וכ"מ בחולין (קי.) דחוץ לתחום מותר כדקאמר התם חוץ לתחום אכלתינהו . ופירש רבי' אבי העזרי ואני מוסיף דאפי' בעיר שמתענין שרי ליה למיכל בחדר אחר במקום שלא יהו רואין אותו וסרכי כדמוכח בפ' מקום שנהגו (נא.) בעובדא דרבה בר בר חנה דדעתו לחזור הוה ואפ"ה כסייה ואין לחלק בין תעני' לדבר איסור והתוס' פסקו דכל זמן שהוא בעיר צריך להשתתף עם הצבור בצרתם ואם שכח ואכל אל ינהוג עידונין בעצמו נראה דהכי בעי למימר לא יאמר כיון ששכח ואכל מעט אגמור סעודתי עד שובעי אלא מיד שנזכר יפרוש מלאכול וראבי"ה פי' דעדון אפי' בפני עצמו אסור דמתוך כך פניו צהובות מי שאכל שום וריחו נודף וכי יחזור ויאכל כדי שידוף יותר תוספות ונראין הדברים דאל"כ היינו רישא דקתני אל יתראה בפניהם עכ"ל : **ומ"ש** רבי' דסוגיא דשמעתא מוכח דמיירי בהולך שם קודם לכן וקבל עליו תעני' לא ידעתי היכי מוכח סוגיא דשמעתא הכי ועוד קשה דאי בשקבל עליו תעני' מאי קמ"ל פשיטא דמתענה ומשלים מיהו בהא איכא למימר דאיצטריך לאשמעי' דלא תימא לא קבל עליו להתענו' אלא בעודו עמהם בלבד : **מצוה** להרעיב אדם עצמו בשנת רעבון וכו' עד סוף הסימן בפ"ק דתעני' (יא.) והא דאמרינן שאסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון מייתי לה בגמ' מדכתיב וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב וכתבו התוס' וא"ת הרי יוכבד נולדה בין החומות ואותו העת עת רעב היה וע"כ שמשו מטותיהן בשני רעבון י"ל דלכ"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות ויוסף לא שמש אבל שאר ב"א שמשו ומה"ר אליה מזרחי ז"ל כ' בפרש' ויהי מקץ דשמא י"ל דכיון דא"א לבטל מפריה ורביה אא"כ יש לו נקיבה בכלל בניו כל זמן שלא נולדה ללוי בת חשוך בנים מיקרי והותר לשמש וק"ל דא"כ גם יוסף היה מותר לשמש שלא היה לו בת דא"כ היה מונה אותה הכתוב בשבעים נפש . והר"ן תירץ דאיסור תשמיש המטה בשני רעבון אינו אלא משום שישראל שרויין בצער ויורדי מצרים יודעים היו בעצמם שהם שבעים ויוסף כמי יודעים היו בו שהוא בריוח אבל יוסף היה סבור שהן שרויים בצער ולפיכך לא שמש עכ"ל והא דקאמר הר"ן שהיו יודעים ביוסף שהוא שרוי בריוח איני יודע מהיכן ידע שהיו יודעים כן ט' חדשים או ז' קודם ירידתם למצרים שמפשטי הכתובים נראה שלא ידעו ממנו אם הי אם מת עד שנתודע להם ותיכף ירדו למצרים ואז נולדה יוכבד ונמצא ששמש לוי ט' חדשים או ז' קודם לכן . ול"נ שקודם מתן תורה לא הוה מתסר לשמש בשני רעבון והא דמייתי מוליוסף יולד שני בנים וגו' אסמכתא בעלמא הוא ומייתורא דבטרם תבא שנת הרעב דייק ליה דאחר שבא שנת הרעב אסור לשמש אחר שנתנה תורה ותדע שכן הוא דהא חשוכי בנים משמשים מטותיהם בשני בצורת ויוסף קודם שנולדו לו שני בנים חשוך בנים היה ומותר היה לו לשמש אפי' אם היו שני רעבון וא"כ היכי מייתי מיניה הלכך ודאי משמע דאסמכתא בעלמא הוא :

גרסינן בירושלמי ספ"ק דתעני' תני בשם רבי יהודה תאיבי בנים משמשין מטותיהם א"ר יוסי ובלבד יום שטבלה ולכאורה משמע דתאיבי בנים קאי דלא שרי להו לשמש אלא בליל טבילה בלבד ואם כן הוא יש לתמוה דתאיבי בנים צריכים לשמש תמיד עד שידעו שנשותיהם מעוברות וכ"ל שנ"ל דאדלעיל קאי דקאמר בשעה שאתה רואה חסרון בא לעולם עשה אשתך גלמוד ואתא ר"י למימר דהיינו חוץ מליל טבילה שבאותה הלילה צריך לשמש אף על פי שהוא שנת רעבון :

שהוא אחד מן הימים שמתענין בהם ולפ"ז אף בכ"ח בכסליו שהוא ג"כ אחד מן הימים שמתענין בהם ולא עדיף מר"ח ניסן ג"כ מתענה בו ביום חופתו והא דלא הזכירו הרב הוא לפי שאין רגילין לעשות נשואין בסוף החדש :

תקעד ההולך וכו' ברייתא פ"ק דתעני' ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין הרי זה מתענה עמהם ממקום שמתענין למקום שאין מתענין ה"ז מתענה ומשלים ופי' רש"י הרי זה מתענה ומשלים כל התעניות שקבלו עליהם בני עירו דנותנין עליו חומרי המקום שיצא משם עכ"ל נראה דר"ל אף ע"פ שלא קבל עליו התעני' אלא בני עירו קבלו עליהם ודוקא כשדעתו לחזור וכ"כ הרא"ש לשם וטעמו משום דבפרק מקום שנהגו מוכח דיש לילך אחר מנהג המקום שדעתו להשתקע לשם בין לקולא בין לחומרא כמו שהאריך הרא"ש לשם :

ומ"ש התוס' בפ"ק דתעני' דאפילו כשאין דעתו לחזור מתענה ומשלים היינו דוקא כשהוא עצמו קיבל עליו התעני' דצריך לקיים נדרו עכ"פ :

ומ"ש בשם ריב"א דההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין דמתענה עמהם אפילו דעתו לחזור כ"כ גם המרדכי בשמו ונראה דדעתו דאע"פ דקי"ל דהולכין אחר מנהג המקום שדעתו להשתקע שם בין לקולא ובין לחומרא היינו דוקא בצינעא אבל בפרהסיא צריך לנהוג כמנהג המקום שהלך לשם מפני המחלוקת בין לקולא ובין לחומרא כמ"ש הרא"ש בפרק מקום שנהגו והילכך כאן יתענה עמהם אפי' דעתו לחזור ואפילו בצינעא לא יאכל דמתוך שיאכל פניו צהובות והוי כמו פרהסיא כמ"ש המרדכי משם ראבי"ה : **ומ"ש** ומיהו כיון שלא קבל עליו התענית וכו' נראה דאפי' אין דעתו לחזור כמי שרי חוץ לתחום כיון שלא קבל עליו התעניו' גם הר"ן בפרק מקום שנהגו כתב דהא דאמרינן בפרק כ"ה חוץ לתחום אכלתינהו בדין הוא דבתוך התחום נמי הוי שרי בצינעא אם היה דעתו לחזור אלא דבעי לשנויי אפילו אין דעתו לחזור נמי שרי כיון דחוץ לתחום אכלתינהו :

ומ"ש וי"א דאפי' בעיר מותר לאכול וכו' כלומר לסברא קמייתא אין היתר אלא בחוץ לתחום אבל בעיר אסור אפי' בצינעא אפי' דעתו לחזור משום דחשיב כמו פרהסיא דפניו צהובו' כדפי' אבל לי"א כל שהוא בצינעא שרי כשדעתו לחזור ולא חיישינן לפניו צהובות אבל כשאין דעתו לחזור אף בצינעא אסור כדמוכח בהדיא בפרק מקום שנהגו ופ"ק דחולין דנותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם כשאין דעתו לחזור : **ומ"ש** ויראה מדבריו שהולך שם ביום התעני' וכו' פי' מדכתב ריב"א ומיהו כיון שלא קיבל עליו התעני' וכו' אלמא דפשוט לו שלא קיבל עליו התעני' ואי איירי בהלך שם לפני התענית כבר אפשר שקיבל עליו התעני' מאחר שמחוייב להתענות עמהם :

ומ"ש אבל סוגיא דשמעתא מוכח דמיירי בהולך שם קודם לכן הקשה ב"י לא ידענא היכא מוכחא סוגיא דשמעתא הכי ועוד קשה דאי בשקבל עליו התעני' מאי קמ"ל פשיטא דמתענה ומשלים וכו' עד כאן לשונו ולפע"ד נראה דמשמע ליה מדתני בסיפא שכח ואכל ושתה אל יתראה בפניהם דמשמע דוקא שכח ואכל ושתה דיעבד אבל לכתחלה לא אלמא דאיירי בהלך לשם קודם לכן וקבל עליו התעני' כדי להתענו' עמהם דהוי תעני' גמור ואסור לאכול לכתחילה ואפי' יצא חוץ לתחום ואין צ"ל דאסור לאכול בעיר שלא בפניהם דאילו הלך לשם ביום התעני' ולא קיבל עליו התעני' אם כן אף לכתחלה יכול לאכול מחוץ לתחום או בצינעא שלא בפניהם ואמאי תני שכח ואכל וכו' הלא אף בלכתחלה הוה ליה לאורויי לן שלא יתראה בפניהם כנ"ל . ומה שהקשה עוד ב"י דאי כשקבל עליו התעני' מאי קמ"ל וכו' נראה דלא קשה כלל דהיא גופיה אתא לאשמעינן דצריך להתענו' עמהם וצריך לקבל עליו התעני' ואע"פ שדעתו לחזור לא אמרינן דא"צ לקבל עליו התעני' ולא להתענו' אלא חייב להתענו' עמהם ולקבל עליו התענית :

ואסור לשמש בו מטתו וכו' . מימרא דר"ל פ"ק דתעני' ויליף לה מדכתיב וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב . וא"ת והלא יוסף חשוך בנים היה דמותר לשמש בשני הרעב תירצו התוס' לשם דיוסף מדת חסידות עבוד אך קשה מכ"ל לרבותי' ז"ל דמותר לשמש בשני רעבון ויוסף חסידות עביד דילמא אסור אפי' חשוך בנים ויוסף דינא קעבד וי"ל דא"כ קשיא יוכבד שנולדה בין החומה דבע"כ צ"ל דהיה לוי מתמש בשני רעבון וכי ס"ד דלוי קעביד איסורא אלא בע"כ כיון דלא הו"ל בת ולא קיים פריה ורביה הו"ל חשוך בנים ומדינא מותר לשמש אלא דיוסף לא שמש משום חסידות והא דיליף ר"ל מקרא דיוסף דאסור לשמש כשקיים פריה ורביה הכי יליף לה דאי איתא דליכא איסורא אפי' בדקיים פריה ורביה אין מקום למדת חסידות בחשוך בנים כיון דהכא ליכא דררא דאיסור בע"כ דאיכא איסורא בדקיים פריה ורביה ולפיכך היה מקום לחסידות אפי' בחשוך בנים :

ולפירש"י

פרישה

(ב) **ושבתות** וימים טובים מותרין לפניהם ולאחריהם אפי' בזמן שנוהג מגילת תענית דדברי תורה אין צריך חיזוק :

סי' תקעד (א) **אל** יראה בפניהם כאילו אכל ומהאי טעמא שום ובצל ודברים שיש להם ריח אסור לאכול ריב"א : (ב) **ואל** יראה עידונין בעצמו אפילו שלא בפניהם לומר הואיל ואכלתי מעט אאכול הרבה אלא מיד שיזכור יפרוש מלאכול מרדכי : (ג) **ואסור** לשמש בו המטה חוץ מבליל טבילה . כך דקדק ב"י מהירושלמי ע"ש וכ"פ בש"ע :

דרישה

סי' תקעד [א] **ואסור** לשמש בו המטה חוץ מבליל טבילה כן דקדק ב"י מהירושלמי ובזה נלע"ד ליישב מה שהקשו התוס' בפ"ק דתענית מלוי שנולדה לו יוכבד בין החומות בדרתם למצרים ואיך שימש בשני רעבון דאין לתרץ קודם מתן תורה היה דהא יליף זה שם בגמרא מיוסף שנא' בו וליוסף יולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב ובזמן א' היה ותירצו שם התוס' דלכ"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות כיוסף לא שימש אבל שאר בני אדם שמשו והר"ן תירץ שאינו אסור אלא בזמן שישראל שרויין בצער ובני ישראל יודעים היו בעצמן שהן שבעים ויוסף גמי היו יודעים בו שהוא שרוי בריוח אבל וסוהין יוסף היה סובר שהן שרויין בצער ולפיכך לא שימש וב"י הקשה ע"ז התירוץ איך ידעו ז' חדשים קודם רדתם למצרים שיוסף היה שרוי בריוח ומהר"ר אליה מזרחי תירץ שלוי חשוך בנים היה שעדיין לא היה לו בת ולכך היה מותר (וכמ"ש לקמן בע"א) וב"י הקשה ע"ז דא"כ יוסף ג"כ היה מותר שהרי לא היה לו בת דא"כ הו"ל למנותה בכלל שבעים נפש יורדי מצרים וב"י תירץ דקודם מתן תורה היה מותר לכל ולא מייתי הגמרא מיוסף אלא אסמכתא בעלמא מיתורא דקרא ע"ש . ולע"ד יותר נראה דאין להקשות מלוי שנולדה לו יוכבד די"ל דנתעברה ממנו אשתו בליל טבילתה דאין להקשות הא עדיין לא נצטוו אדין נדה דהא ע"כ קיימי כל התורה דאל"כ למה לא שימש יוסף בשנת רעבון וק"ל . במסכת תענית איתא אמרי ליה לרב יהודה איכא מותנא בחוזרי גזר תענית משום דדמיין מעייהו לבשר אדם יש שלמדו מכאן ק"ו שגוזרין תענית אם יש בחומות דבר ואמרים סולקים וסמכו דבריהם מפרק במה מדליקין שטנא בתגי חומות לא שליט וב"י פסק כסברא ראשונה דק"ו הוא וכ"כ רמ"ף בהגהותיו :

שנאמר

חדושי הגהות

תקעד א נ"ל דאינו מוכח כלל דאף אם הלך שם לפני התענית ס"ל לריב"א דאינו מחוייב לקבל עליו תענית הואיל ודעתו לחזור אלא כל זמן שהוא בעיר אינו רשאי לאכול בפניהם אפשר (מהרל"ח) :

תקעה סדר תעניות שמתענין בא"י על הגשמים כך היא הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו הגשמים היחידים מתענין

פי' ת"ח מתענין בה"ב ואוכלין ושותין משחשכה ומותרין בעשיית מלאכה וברחיצה וסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ומפסיקין בר"ח אע"פ שכבר התחילו להתענות אם פגע בהן ר"ח מפסיקין וכל תלמיד יכול להחזיק עצמו בחזקת ת"ח ואין בו משום יוהרא אבל לא שאר העם הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו הגשמים ב"ד גוזרין שלש תעניות על הציבור ב' וה' וב' אוכלין ושותין משתחשך ומותרין במלאכה ורחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ונכנסין לבהכ"נ ומתפללין ומתחננין כבשאר תעניות כיצד אחר תפלה של שחרית מעיינין בענין העיר עד חצי היום לבטל עושי רשעה ודורשין וחוקרין על עוברי עבירות ומבערין אותן ומכאן ואילך רביע היום קורין ומפטיר בנביאים בתוכחות מענין הצרות ורביע האחרון מתפללין ומתחננין עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עוד ג' תעניות אחרות ב' וה' וב' ומפסיקין בהן מבע"י כמו ביה"כ ואסורין במלאכה ביום אבל בלילה מותרין ואסורין ברחיצת כל הגוף בחמין אבל פניו ידיו ורגליו בחמין ורחיצת כל הגוף בצונן מותר ואסורין בסיכה של תענוג אבל להעביר הזוהמא מותר ואסורין בתשמיש המטה ובנעילת סנדל בעיר אבל בדרך מותר ומתפללין

תקעה סדר תעניות וכו' משנה פ"ק דתעני' וכ' הר"ן אע"ג דלפי מקצת נוסחאו' משמע דאין היחידים מתחילין להתענו' בא"י עד ר"ח כסליו הרי"ף והרמב"ם סמכו על סתם מתני' ומיהו כל זה אין לו ענין אלא בארץ ישראל אבל בגולה כיון שמאחרין את השאלה עד ס' בתקופה אם לא ירדו הגשמים עד ס' בתקופה ממתינין אח"כ כדי שיעבור ג' רביעות באומד הדעת וכו' ומש"ה כתב רבי' ג"כ דסדר הזה בא"י הוא ועיין בסוף סימן זה : ומ"ש וכל תלמיד וכו' ברייתא שם לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה והתלמידים אין עושין עצמם יחידים דברי ר"מ ר"י אומר עושה וזכור לטוב שאינו שבח לו אלא צער היא לו כך היא גי' הרי"ף והרא"ש ופירוש' דרבי יוסי לא פליג אלא אתלמידים דרשאין לעשות עצמן יחידים דלא כר"מ מפני שכל התלמידים ראוין לכך אבל אשאר העם לא פליג דמודה ר"י לר"מ דאינו רשאי לעשו' עצמו יחיד דאית ביה משום יוהרא ור"מ ור"י הלכה כר"י וכך הם דברי רבי' ודלא כהר"ן שהיה גורס כדברי הרי"ף בדר"מ והתלמידים עושין עצמן יחידים ואחריו נמשך ב"י וכתב מ"ש ולא נהירא : הגיע ר"ח כסלו וכו' משנה שם ומ"ש ונכנסין לב"ה וכו' כלומר אין מתפללין ברחוב העיר ולעשות כסדר הכתוב בשבע תעניות האחרונות אלא נכנסין לב"ה ומתפללין ומתחננין כבשאר תעניו' וכך פשוט בפ"ק ובפ"ב ומ"ש כיצד וכו' פי' מאי עושין בשאר תעניו' מטעה שנאספין לב"ה מן הבקר ובכולי יומא דתעני' וקאמר אחר תפלה של שחרית מעיינינן וכו' והוא מימרא דאביי פ"ק : ומ"ש ומכאן ואילך כו' עד בתוכחות וכו' האי בתוכחו' לא קאי אלא אמפטירין ולא פי' במה קורין לפי שסמך על מ"ש בסי' תקס"ו המסקנא בשם רב שר שלום דקורין בשחרית ובמנחה ויחל בכל תעני' צבור וכל תעני' שגוזרין על הגשמים ואע"ג דבתעניו' אחרונו' כתב בסימן תקע"ט דבשחרית קורין ומפטירין בתוכחו' ובמנחה קורין ויחל ומפטירין בשובה מכל מקום בראשונו' אינו כן אלא קורין בין בשחרית בין במנחה ויחל ואינו מפטיר בשחרית כלל אלא במנחה מפטיר בתוכחו' מענין הצרו' כן נראה לדעת רבי' ובסמוך יתבאר טעמו בדברי הרא"ש והרמב"ם ספ"א מה' תענית כ' וז"ל בכל יום תעני' שגוזרין על הצבור מפני הצרות הב"ד והזקנים יושבין בב"ה ובודקין על מעשה אנשי העיר מאחר תפלת שחרי' וכו' ומחצי היום ולערב רביע היום קורין בברכו' וקללו' שבתורה שנא' מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו ומפטיר בנביא בתוכחו' מענין הצרה ורביע יום האחרון מתפללין מנחה ומתחננים וזועקים ומתודים כפי כוחם עכ"ל . וכ' הרב המגיד מ"ש רבינו קוראים בברכות וקללות וכו' משנה בפרק בני העיר בתעניו' ברכות וקללות ואנו מנהגינו לקרות בבקר ובערב בפ' ויחל ומפטירין בדרשו ואין אנו נוהגין לא כסדר שאמרו חכמים ולא לקרו' אחר חצי היום ולא לקרו' מה שנהגו הם ומדברי קצת גאונים נראה שאף הם היו נוהגין כמנהגינו ואיני יודע טעם לשינוי מנהג חכמים ז"ל שתקנו ושנהגו הם עכ"ל אבל הרא"ש בס"פ בני העיר כתב טעם למנהג הזה וז"ל נמי בתעני' אנו קורין נמי ויחל ובמשנה תנן שקורין ברכו' וקללות אלא שאנו עושין ע"פ מ"ס דגרסינן התם בט"ב ובז' אחרונות של עצירת גשמים קורין ברכו' וקללות אבל בתענית אחרו' קורין ויחל ומפטירין דרשו וי"א שאין להפטיר והעם נהגו להפטיר מיהו איכא למימר דמתני' נמי איירי בט"ב ובז' אחרונו' ולא פליגי וכיוצא בזה כתבו התוס' פרק כל שעה (ד' מ) בד"ה אבל עושהו ומ"ש הרא"ש שהעם נהגו להפטיר היינו במנחה וכדאמר אביי מכאן ואילך ריבעא דיומא קרינן בספרא ואפטרתא דמשמע דבשחרית ליכא אפטרתא אלא קריאה בספרא לחוד וכבר כתבנו מנהגינו עכשיו לחלק בקריאה בספר בין כשגוזרין תעני' בב' וה' ובין בהגד"ו ובין בה"ב אחר חג הסוכו' ופסח עי"ל בסי' תקס"ו ס"ב : ומתפללין

תקעה סדר תעניות שמתענין בארץ ישראל על הגשמים כך היא הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו הגשמים היחידים מתענים וכולי' משנה בפ"ק דתענית (י:) : ומ"ש ומפסיקין בר"ח ברייתא שם : ומ"ש וכל תלמיד יכול להחזיק עצמו בחזקת ת"ח וכו' שם ת"ר לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה והתלמידים עושים עצמן יחידים דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר עושה וזכור לטוב לפי שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו כך היא גי' הרי"ף ולפ"ז ר' יוסי למי שאינו תלמיד קאמר דעושה עצמו יחיד דאילו למי שהוא תלמיד ר' מאיר נמי הא קאמר שעושה עצמו יחיד ופסק רבי' כר' מאיר ותימא דהא קי"ל ר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי לפיכך נ"ל שהוא גורס ת"ר לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה דברי ר"מ וכדגרים רש"י בלשון שני וסיפא לא לענין תענית קאמר אלא להתנהג במדת ת"ח בחלוקו ובמטתו ובסודרו ורבי יוסי לא קאי אלא ארישא והוא מפרש דבתלמיד פליגי אבל בשאר העם לד"ה אין שום אחד מהם יכול לעשות עצמו יחיד ופסק כרבי יוסי ומ"מ יש לתמוה על רבינו שכתב יכול להחזיק עצמו בחזקת ת"ח דמשמע שהרשו' בידו אם רוצה שלא להחזיק עצמו בחזקת ת"ח ולא משמע התם הכי דת"ר אל יאמר אדם תלמיד אני איני ראוי להיות יחיד אלא כל ת"ח יחידים הם משמע שצריכים הם לעשות עצמם כיחידים על כרחם ושמא הוא ז"ל מפרש דה"ק אל יאמר איני ראוי להיות יחיד אלא כל ת"ח יחידים הם כלומר אם רצו לעשו' עצמם כיחידים רשאים הם : הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרים ג' תעניות על הצבור וכו' עד ובתשמיש המטה משנה שם : ומ"ש ומתפללין ומתריעין כבשאר תעניו' כלומר ואין עושין הסדר הכתוב בסי' תקע"ט בג' תעניו' ראשונו' וכך פשוט בספ"ק (יג :) ובפ"ב (טו) ולענין אם נופלין על פניהם בתעני' שחל להיות בע"ש או בערב ר"ה או בר"ח עצמו אכתוב בסימן תקע"ט בשם הר"ן : ומ"ש רבי' כיצד אחר תפלה של שחרי' מעיינין בענין העיר עד חצי היום וכו' תיבת כיצד שכ' רבינו היא נוספת ואין לה טעם ודברים אלו עד ורביע האחרון מתפללין ומתחננין בפ"ק דתעני' (יב :) היכי עבדי אמר אביי מצפרא עד פלגא דיומא מעיינינן במילין דמתא מכאן ואילך רובא דיומא קראו בספרא ואפטרתא מכאן ואילך בעינן רחמי שנא' ויקומו על עמדם ויקראו בספר תורת ה' רביעית היום ורביעי' היום מתוודין ומשתחוים לה' אלהיהם וכ' הרא"ש מעיינינן במילי דמתא ב"ד והזקנים בודקים על מעשה אנשי העיר ומפרישין אותם מעבירו' שבידם ומטילין שלום ביניהם ואז תשמע תפלתם כדכתיב (ישעיה א') גם כי תרבו תפלה אינני שומע למה ידיכם דמים מלאו ומה תקנתא רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם ואז לכו ונוכחה ופי' רבינו שמה שאמרו מצפרא היינו אחר תפלת שחרית שהרי דבר פשוט הוא שצריכין להתפלל תפלת שחרית וכ"כ הרמב"ם מאחר תפלת שחרי' במקום מצפרא . וכ' הר"ן מדאמרינן דמפלגי דיומא לפניא ריבעא דיומא קורין ומפטירין משמע שלא היו קורין בבקר בפרש' תעני' אלא מחצי היום ואילך ואף הגאון רב פלטוי כ' בתעני' של ב' וה' בצפרא קרינן בפרשה דשבתא ובמנחה בפרש' תעני' ולפיכך יש לתמוה על מה שאנו נוהגים לקרות ויחל בבקר ובערב בשני ובחמישי ג"כ עכ"ל ודברי רבי' פה כדברי הגמרא דמשמע דאין קורין בתורה אלא במנחה ולא בשחרי' אלא שבסי' תקע"ט אצל שבע תעניו' כתב שקורין ג"כ בשחרי' ואם דעתו לחלק בין תעניו' ראשונות לאחרונו' איני יודע זו מנין לו ואפשר שרבי' העתיק פה לשון הגמרא ולא חשש לפרש לפי שסמך על מ"ש אצל תעניו' אחרונו' שקורין ג"כ בשחרית וכ"כ שהוא דעתו שהרי כ' בס"ס תקס"ו וי"א שכל תעני' שאירע בשני ובחמישי שקורין שחרית בפרש' היום ובמנחה ויחל דתדיר קודם או יקראו שניהם בפרש' היום והשלישי ויחל ורב עמרם כ' דבתעניו' הכתובים דוקא קורין ויחל חוץ מט"ב ורב שר שלום כ' שבכל תע"צ וכל תעניו' שגוזרין על הגשמים וכל דבר הצריך להם אומרים ויחל בשחרי' ומנחה בין בשני וחמישי בין בשאר הימים עכ"ל ומשמע שעל דברי רב שר שלום הוא סומך שקורין בפרש' תענית בין בשחרית בין במנחה שהרי הביא דבריו לבסוף ועוד שזהו מנהג העולם ואם רבינו היה סובר שהמנהג אינו מכוון היה לו לתמוה על המנהג וכ"כ עוד ממ"ש בסי' תקע"ט גבי תעניו' אחרונות שקורין בתוכחות וכאן אצל תעניו' ראשונו' כתב סתם קורין משמע דלאו בתוכחו' קאמר ואע"ג דסתמא תנן (לא ·) בתעני' ברכות וקללו' ולא חלקו בין תעניו' ראשונות לאחרונו' אפשר שהוא מפרש דסתם תעניו' דתנן בהאי מתני' בתעניו' אחרונו' מיירי שהם חמורים ביותר ומיהו אפשר לומר דגם בתעניו' הראשונו' סובר רבי' שקורים בתוכחו' ובתוכחות שכתב לא אמפטירין בלחוד קאי אלא אקורין נמי קאי אבל קשה שאם דעתו דבתעניו' הראשונו' קורין בתורה בשחרי' ובמנחה צ"ל דקורין בתוכחו' לא קאי אלא אתפלת שחרי' דאילו בתפלת המנחה אפי' בתעניו' אחרונו' אין קורין בתוכחו' שהרי כ' בסי' תקע"ט שבמנחה תעניו' אחרונו' קורין ויחל וא"כ היאך כ"ר דבמנחת תעניו' הראשונו' קורין בתוכחו' ולכן נ"ל דבתוכחו' לא קאי אלא אמפטירין ולא פירש במה קורין לפי שסמך על מ"ש בסי' תקס"ו בשם רב שר שלום . ומ"מ מ"ש שמפטירין בתוכחו' קשה דכיון דבמנחה קאי לא הו"ל דמפטירין בתוכחו' דהא אפי' במנחת תעניו' אחרונו' אין מפטירין בתוכחו' שהרי כתב בסי' תקע"ט דבמנחת תעניו' אחרונו' מפטיר שובה ואפשר לומר דשאני הכא שכבר קראו והפטירו בשחרית בתוכחו' אבל בתעניו' ראשונו' כיון שהוא סובר כדברי רב שר שלום שבין בשחרי' בין במנחה אין קורין בתוכחו' צריך שבהפטרה יזכירו הצרה ואין הפטרה בהם בשחרית אלא במנחה ולפיכך כ' רבינו כן במנחה והר"ד אבודרהם כ' בשם תעניו' ראשונו' זועקין ומתריעין ומתפללין כמו בשאר תעניו' נראה שאם נוהגים שלא להפטיר בשאר תעניו' גם בתעני' אלו אין מפטירין ונראה שהטעם מפני טורח צבור ולא דמי לז' אחרונו' שמפטירין בהם גם בשחרית כמ"ש רבי' בסימן תקע"ט דהתם שאני שכל היום הם עסוקים בסדר היום ואין שם משום טורח צבור וז"ל הרא"ש בס"פ בני העיר גרסי' במ"ס בתעניו' של ט"ב ובז' אחרונות של עצירת גשמים קורין ברכו' וקללו' אבל בתעניו' אחרות קורין ויחל ומפטירין דרשו וי"א שאין להפטיר והעם נהגו להפטיר ע"כ וכ"כ ר"י פשוט במסכ' סופרים שמפטירין בנביא בתענית דרשו ויש מקומות שנהגו להפטיר ויש נהגו שלא להפטיר והכל לפי המנהג ע"כ . ומדברי הרמב"ם בפי"ג מה' תפלה נראה שאין מפטירין בשום תעני' לא בשחרי' ולא במנחה אלא בט"ב בשחרית בלבד . וכ"כ הר"ד אבודרהם אלא שכתב להפטיר במנחת ט"ב וכן מנהג בני ספרד שלא להפטיר בשום תעני' לא בשחרית ולא במנחה חוץ מט"ב שמפטירין בו שחרית ומנחה : (ב"ה) אבל בפ"ה מתענית כתב אצל כל יום תענית שגוזרים על הצבור מפני הצרות לעבב רביע יום קורים ברכות וקללות ומפטירין בתוכחות מעין הצרה : וממ"ש רבי' כאן יתבאר לך שאין דעתו כן אלא בכל תעניו' שגוזרים על הצבור מפטירין ואצ"ל בתעניו' הכתובים בפסוק וכ"כ הכלבו סי' ס' שבצומו' הג' מפטירין דרשו כמו במנחת ט"ב וכ"כ הרוקח סי' רי"א דבתע"צ מפטיר במנחה ובסימן רי"ב כתב ג"כ דדוקא במנחה ולא בשחרי' ע"כ והרא נהרא ופשטי' ולענין איזו פרשה קורין בתעניו' ומה מפטירין יתבאר בסימן תקע"ט ושם יתבאר ג"כ כשחל בר"ח באיזו פרשה קורין : עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עוד ג' תעניו' אחרות משנה שם (יב ·) : ומ"ש ב' וה' וב' כלומר ואין מתחילין להתענו' בה' וכבר נתבאר בסימן תקע"ב : ומ"ש ומפסיקין בהם מבע"י וכו' במשנה הנזכרת ב"ד גוזרין ג' תעניות אחרות על הצבור אוכלין ושותין מבע"י ואסורים ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ובגמ' (יג ·) תנא כשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר : ומ"ש ואסורין ברחיצת כל הגוף בחמין וכו' שם במשנה (יב :) על ג' תעניו' אמצעיו' נועלין את המרחצאו' ובגמרא (יג ·) אמר רב חסדא כל שהוא משום תענוג כגון ת"ל בחמין אסור בצונן מותר ותניא כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר ומשמע דהיינו בחמין אבל בצונן כל גופו נמי שרי וכן פי' הר"ן וכך פסק הרמב"ם : ומ"ש ואסורין בסיכה של תענוג אבל להעביר הזוהמא מותר כ"כ הרמב"ם בפ"ג וכתב ה"ה שהוא כלמד מק"ו מאבל דאמרי' בההוא פירקא (שם :) דלהעביר את הזוהמא מותר : ומ"ש ובנעילת הסנדל בעיר אבל בדרך מותר ברייתא שם :

ומ"ש

ומ"ש ומתפללין בבתי כניסיו' כלומר ולא ברחובה של עיר כמו בתעניות אחרונות וזה פשוט בפרק ב' דתעניות (טו.) :
ומ"ש ומתפללין כבשאר תענית כלומר ואין מוסיפין שם ברכות בתפלה כמו שמוסיפין בשבע תעניות אחרונות ובספ"ק דתענית (יג :) שקלו וטרו

ומתפללין בבתי כניסות וכו' כלומר גם באמצעיות אין מתפללין ברחובה של עיר ואין מוסיפין שם ברכות בתפלה כמו באחרונו' וכך היא דעת הרמב"ן וכן הר"ן בשם הרמב"ן וסכך נראה דעת הרי"ף כמ"ש בפ"ב דתענית עברו אלו ולא נענו וכו' עד פותח כדרכו נראה שלא התירו לפתוח חניות אלא

ומתפללין בבתי כנסיות ומתפללין כבשאר תעניות עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין ז' תעניות ב' וה' וב' וה' וב' וה' וב' וכל מה שאסור בג' שלפני אלו אסור אף באלו ויתירין אלו שמתריעין בהם בשופר על הברכות שמוסיפין בהן ומתפללין ברחוב העיר ומורידין זקן להוכיחב ומוסיפים ו' ברכות בתפלת שחרית ומנחה ונועלין החניות ובשני לעת ערב פותחין מעט כדי שימצאו לקנות לסעודת הלילה ובחמישי פותחין כל היום משום כבוד השבת ואם יש לחנות ב' פתחים פותח אחד ונועל אחד ואם יש אצטבא לפניו פותח כדרכו ועוברות ומניקות אין מתענות באלו הז' מפני שהם רבים ולא יוכלו לעמוד בהם ולא בג' ראשונים שעדיין א"צ כ"כ אלא בג' אמצעיות ומיהו לא יאכלו אלא כדי קיום הולד והרמב"ם כתב שמתענין באלו הז' ולא בראשונים ואם לא נענו אין גוזרין עוד תענית וה"מ כשמתענין על הגשמים לפי שכשעברו אלו כבר עברה זמן הגשמים ואין בהם תועלת אבל על שאר פורעניות מתענין והולכין עד שיענו ואע"פ שאין גוזרין עוד תעניות אבל ממעטין במשא ובמתן ובבנין של שמחה כגון בית התנות אבל כותל של בית חתנות נטוי ליפול יכולין לסותרו ולחזור ולבנותו וממעטין בנטיעה של שמחה כגון אילן שנוטעין להסתופף בצלו והרמב"ם ז"ל כתב בניין של שמחה כגון ציור וכיור ונטיעה של שמחה כגון הדס ואהלים וממעטין בנשואין ואירוסין אא"כ לא קיים פריה ורביה ובשאלת שלום לחבירו אלא כבני אדם הנזופין המנודין למקום ועם הארץ שנותן שלום מחזירין לו בשפה רפה ות"ח לבדן מתענים ב' וה' וב' עד שיצא תקופה של ניסן וכשמתענין מותרין לאכול בלילה ובמלאכה ובשאר הדברים ומפסיקין בר"ח

יצא

במלתא ולא איפשיט בה מידי שפיר ודעת הרמב"ם שאין אומרים אותה אלא בשבע תעניות אחרונות בלבד וכתב הר"ן בפ"ב שכן סובר הרמב"ן וכ"כ שהוא דעת הרי"ף ז"ל וכך הם דברי רבינו : עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עוד ז' תעניו' וכו' משנ' שם (יב) : ומ"ש וכל מה שאסור בג' שלפני אלו וכו' באותה משנ' מה אלו יתירות על הראשוני' שבאלו מתריעין ונועלין את החנויו' בשני מטין עם חשיכה ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת ומפרש בגמרא (יד.) דהאי ומתריעין הוי בשופרות ואמאי דתנן בשני מטין עם חשיכה וכו' פירש הרמב"ם בפי' המשנה שפותחין קצת דלתי החנויות עם חשיכה ואין מוציאין הסחורות שבחנות ואין עושה בהם סורה עכ"ל ותניא בגמרא (יד :) בשני מטין לעת ערב ובה' פותחין כל היום כולו מפני כבוד השבת היו לו שני פתחים פותח אחד ונועל אחד היה לו אצטבא כנגד פתחו פותח ונועל כדרכו ואינו חושש ופירש"י אצטבא · כסא דהשתא אין החנות פתוחה לר"ה ואם הוא פתוח אינו נראה כל כך : פותח כדרכו · אפי' בשני והרמב"ם כתב בפ"ג נועלין את החנויות וכשמטין לעת ערב ופותחין את החנויו' אבל בחמישי פותחין כל היום מפני כבוד השבת ואם יש לחנות שני פתחי' פותח אחד ונועל אחד ואם יש לחנות אצטבא פותח כדרכו בחמישי ואינו חושש עכ"ל ויש לתמוה עליו שלא הזכיר הטייה בשני ובדקתי בספר ישן מצאתי כתוב

כשמוכרין מיני מאכל ומשקין דמפני הצורך לחיי נפש התירו להם אבל שאר הדברים אסור וכן פי' ב"י : ומ"ש שמוסיפין ו' ברכות בתפלת שחרית ומנחה כ"כ הרמב"ם בפ"ג וכ' הרב המגיד שכ"כ הרמב"ן אבל הר"ן בפ"ק' דתענית תפס בפשיטות שאין בתפלת שחרית והביא לשם ג"כ דעת ר"ח ודעת הרז"ה על זה : ועוברות ומניקות וכו' בספ"ק דתענית מייתי תלמודא תלתא ברייתות דקשיין אהדדי ואוקמא רב אשי בגוונא דמיתרצן כולהו תלתא כמ"ש רבינו וכגירסת רש"י והרי"ף והרא"ש :
ומ"ש והרמב"ם כתב שמתענין באלו הז' ולא בראשונים טעמו כמ"ש ה"ה שהיה גורס גירסא אחרת ע"ש בפ"ג.
אבל כותל של בית חתנות נטוי ליפול וכו' ירושלמי אם הי' כותלו גוהה סותר ובונהו ומפרש לה רבינו בשל בית חתנות דאי לאו הכי אפי' אינו גוהה נמי מותר והרמב"ם כתב בנין של שמחה וכו' בפ"ב וכתב ה"ה על זה לשון משנה ברייתא והירושלמי דמכאן למד הרמב"ם דלאו דוקא חתנות ממש ולאו דוקא אבורנקי ממש אלא כיוצא בהן דהיינו ציור וכיור ונטיעות העשויות להריח ולהתענג עכ"ל ולפע"ד שלמד כך מהירושלמי דכיון שאינו מתיר אלא בכותל גוהה אלמא דמ"ש איזהו בנין של שמחה זהו הבונה בית חתנות לבנו לאו דוקא אלא ה"ה לכל בנין שא"צ אלא לנוי ולהרוחה כמו ציור וכיור וכ"כ הר"ן בפ"ק דתענית הביאו ב"י לעיל בסימן תקנ"א ובזה נתיישב מה שהיה קשה לב"י כאן אדברי הרב המגיד ע"ש :
ותלמידי חכמים לבדן מתענין בפ"ב וכו' משנה שם והטעם דאף על פי שאין הגשמים מועלין עכשיו כמו קודם לכן מ"מ קצת הנאה איכא בהו ומפני אותה הנאה מתענין היחידים ומשום דלאו הנאה כולי האי אין גוזרין על הצבור : ומ"ש וכשמתענין מותרין לאכול בלילה וכו' כ"כ הרמב"ם וטעמו שמדמ' תעני' יחידים הללו לתענית יחידים שמתענין משהגיע י"ז חשון ולא

מטין במקום נשמטין וזהו היא הנוסחא האמיתי' והסופר טעה שלא הבין מהו מטין והגיה נשמטין במקום מטין. וטעה ובמה שפירש"י בהיה לו אצטבא כנגד פתחו פותח ונועל כדרכו ואפי' בשני מותר מבואר בדברי הרמב"ם שאינו סובר כן אלא דוקא בחמישי מותר מפני כבוד השבת אבל לא בשני ומשמע דה"ה ביש לחנות שני פתחים דקתני פותח אח' ונועל אחד דדוקא בה' קאמר אבל בשני לא יפתח לגמרי אפילו פתח אחד ודבר פשוט הוא דהא דבשני מטין עם חשיכה ובה' מותרין היינו דוקא בחנויות המוכרות מאכל ומשתה ומפני הצורך התירו להם אבל חנויות המוכרות שאר דברים אין פותחין אותם כלל וכן משמע מדברי רש"י :
ומ"ש רבינו שמתפללין ברחוב העיר ומורידין זקן להוכיחן ומוסיפין ו' ברכות פשוט במשנה פ"ב דתעניו' (טו ·) וביאר זה רבינו בסימן תקע"ט : ומ"ש שמוסיפין ו' ברכות בתפלת שחרי' ומנחה כ"כ הרמב"ם בפ"ג וכתב ה"ה אע"פ שלא נתבאר כן בגמ' כיון שהזכירו סתם משמע שבכל התפלות מוסיפין אותן ולא בשחרית בלבד שא"כ היה להם להזכיר וכ"כ הרמב"ם עכ"ל :
ועוברות ומניקות אין מתענו' באלו הז' מפני שהם רבים וכו' בספ"ק דתעניו' (יד ·) תני חדא עוברות ומניקות מתענו' בראשונות ואין מתענות באחרונו' ותניא אידך מתענות באחרונות ואין מתענו' בראשונו' ותניא אידך אין מתענו' לא בראשונות ולא באחרונו' אמר רב אשי נקוט אמצעיתא בידך דמיתרצן כולהו ופירש"י נקוט מציעייתא בידך כלומר תריץ דבשלש אמצעיות היו מתענין ומתרצא לכולהו הנך מתני' הא דקתני בראשונות ולא באחרונות הנך ראשוני' לאו ראשונות ממש ניכהו אלא אמצעיות דאיכהו הוו ראשונות לאחרונות לא מתענות דכיון דשבע ניכהו לא מצו עוברות ומניקו' למיקם בהו והא דקתני באחרונות ולא בראשונות הנך אחרונות אמצעיות ניכהו והראשונות ראשונו' ממש ואין מתענין בהם דלא תקיף רוגזא כולי האי וכ"כ הרי"ף והרא"ש וכך הם דברי רבינו אבל הרמב"ם כתב בפ"ג ובאלו הז' בלבד עוברו' ומניקות מתענו' אבל לא בשאר תעניו' וכתב ה"ה שהוא גורס נקוט מציעתא בידך והוא ז"ל מפרש שהברייתו' האלו חולקות זו על זו ורב אשי פסק כברייתא אמציעתא ופירש אחרונות הן שבע אלו שאין אחריהן תענית ע"כ ובירושלמי אמרו שמתענות בראשונות ואמצעיו' ולא בשבע אחרונות ולד"ה הוא חולק על תלמודא דידן ולא קי"ל כוותיה כתוב בתשב"ץ סי' תכ"ח עוברות ומניקות שמתענו' ברע הן עושות כי הוא רע לולד וגם שמתקולק' בעיני בעליהן : ומ"ש רבינו ומיהו לא יאכלו אלא כדי קיום הולד כ"כ שם הרמב"ם וכתב ה"ה דבר מבואר הוא בירושלמי באותן שאין מתענו' וגם סמ"ג כ"כ בשם הירושלמי :
ומ"ש רבינו ואם לא נענו אין גוזרין עוד תענית וה"מ כשמתענין על הגשמים וכו' בספ"ק דתעניו' (שם) ר' יהודה נשיאה גזר י"ג תעניתא אלא איענו סבר למיגזר טפי א"ל רב אמי הרי אמרו אין מטריחין את הצבור יותר מדאי א"ר אבא בריה דרבי חייא בר אבא רבי אמי דעבד לגרמי' הוא דעבד אלא הכי א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן לא שנו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענים והולכין עד שיענו מן השמים תנ"ה כשאמרו שלש וכשאמרו שבע לא אמרו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכים עד שיענו ומפרש בברייתא טעמא דלגשמים אין גוזרין יותר מי"ג מפני שיצא זמנה של רביעה וכ"פ הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכתב הר"ן הא דרבי יהודה נשיאה מוכח בגמרא דבשאר פורעניות הוה אע"פ שאין נראה כן ממ"ש סתם הרי"ף וכתב אחריה לא שנו אלא לגשמים אבל בגמ' נראה כמו שכתבתי ומדגזר י"ג תעניתא משמע דעל סדר תעניו' גשמים גזר אותם ג' ואח"כ ג' ואח"כ שבעה ויש לתמוה למה דהא בפרק סדר תעניו' אלו משמע דבשאר צרות מיד הן מתענין בג' ראשונות וא"כ למה גזר ג' וז' והלא תחלתן חמורין כסופן והוה ליה לגזור ב' וה' עד שיענו אבל מכאן נראה שאין גוזרין תעני' אלא במנין זה של תענית גשמים וגזירה ראשונה ושנייה של שלש שלש ואם לא נענו ממהרין עוד לגזור גזירה גדולה של ז' תעניות עכ"ל ונראה שר"ל שכשאמר' דלשאר פורעניות מתענין והולכין עד שיענו הי"ג הראשונים הם כדרך של גשמים הג' אמצעיים חמורים מן הראשונים והז' חמורים הרבה ואח"כ גוזרים ג' קלים וג' חמורים וז' חמורים יותר וחוזרים חלילה על דרך זו עד שיענו וזהו דעת הר"ן אבל הרמב"ם כתב בפ"ג שאין גוזרין על הצבור תענית כגון צום כיפור אלא בא"י בלבד ובגלל המטר ובאותן עשר התעניות שהם ג' אמצעיות ושבע אחרונו' וכתב ה"ה דעתו לומר שבשאר הצרות אפילו בא"י אין להם חומר זה לטעם לדבריו שלא ראינו שהזכיר בכן בגמרא חומרות ולפיכך מן הסתם הן מותרין וכ"כ מדברי רש"י ז"ל אבל הרמב"ן ז"ל חולק בזה ואומר שבשאר צרות יש בהן חומרות אלו ומנהגינו כדברי רבינו ז"ל עכ"ל : ומ"ש רבינו ואע"פ שאין גוזרין עוד תעניו' כלומר כשל גשמים אבל ממעטין במשא ומתן ובבניין של שמחה וכו' משנה בפ"ק דתעניו' (יב :) עברו אלו כלומר כל הי"ג תעניו' ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבנין ובנטיעה ובאירוסין ובנשואין ובשאלת שלום בין אדם לחבירו כבנ"א נזופים לפני המקום ומפרש בברייתא' בגמרא (יד :) דלא אסור אלא בנין של שמחה ונטיעה של שמחה ואמרי' בירושלמי שאם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו ומפרש רבינו בכותל של בית חתנות דאי לאו הכי מאי איריא כותלו גוהה אפי' אינו גוהה נמי מותר וכבר נתבאר בסי' תקנ"א : ומ"ש בשם הרמב"ם דבניין של שמחה היינו כגון ציור וכיור וכו' הוא בפ"ג וכתב הרב המגיד על לשון הגמרא ולשון הירושלמי שכתבתי בסמוך ומכאן למד רבינו דלאו חתנות ממש ולאו דוקא אבורנקי ממש אלא כיוצא בהן דהיינו ציור וכיור ונטיעות העשויות להריח ולהתענג ע"כ (ואיני יודע היאך למד כן לא מהירושלמי ולא מגמרא דידן)" כתבו התוס' בפ"ק דמגילה (הי :) ממעטין ר"ל שלא יהו ששים כלל וחמירי מט"ב שמארסין בו אבל אין לפרש ממעטין אבל ששים קצת דא"כ הו"ל לפרש השיעור מה קורא מעט עכ"ל : ומ"ש אא"כ לא קיים מצות פריה ורביה וכ"כ הרמב"ם שם וכתב ה"ה דבר ברור הוא שאינו מבטל מצות פריה ורביה ובגמרא אסור לאדם שישמש מטתו בשני רעבון תנא תשובי בנים משמשין מטתן בשני רעבון ע"כ וכ"כ הר"ן בספ"ק דתעניו' וז"ל כתב רבינו האיי גאון מדקא משוינן בנין נטיעה ארוסין ונשואין למשא ומתן מה משא ומתן רשות אסור והוא של שמחה אף בניין ונטיע' ארוסין ונשואין אסור בשל שמחה אבל מי שאין לו בית חתנות כלל ואין לו אשה ובנים הא ודאי של מצוה הוא ואע"פ שהוא שמחה מותר עכ"ל : ומ"ש ועם הארץ שנותן שלום מחזירין לו בשפה רפה ברייתא שם : ומ"ש ות"ח לבדן מתענ' ב' וה' וב' וכו' שם במשנה (יב :) והיחידים חוזרין ומתענין עד שיצא ניסן ובסמוך יתבאר דהיינו של תקופה ואיכא למידק דהא אמרי' לעיל דאין גוזרין על הגשמים יותר מי"ג תעניו' מפני שכבר יצא זמנה של רביעה משמע שאח"כ אין תועלת בגשמים ולפיכך אין מתענין עליהם וא"כ למה היחידים חוזרין ומתענין וי"ל שאחר שיצא זמנה של רביעה אע"פ שאין הגשמים מועילים לארץ כמו קודם לכן מ"מ קצת הנאה אית בהו ומפני אותה הנאה מתעני' היחידים ומשום דלא הוי הנאה כולי האי אין גוזרין על הצבור דומה להגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים שאין גוזרין תעני' על הצבור והיחידים מתחילין להתענו' משום דלצורך קצת הוא מתענין היחידים ומפני שאינו צורך כל כך אין גוזרין על הצבור : ומ"ש וכשמתענין מותרין לאכול בלילה ובמלאכה ובשאר דברים ומפסיקים בר"ח כ"כ הרמב"ם ונראה שלמד כן מדין תעניו' שמתענים היחידים כשהגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים :

ב"ה צריך לכתוב במקומו וטעמו משום בירושלמי לא קאמר זה הבונה בית התנות לבנו אלא בניין של שמחה פתם משמע דכשאמרו בגמרא דידי בית חתנות לאו דוקא דה"ה לכל דבר של שמחה :

יצא תקופה של ניסן אין מתענין עוד שהגשמים סימן קללה הואיל ולא ירדו בתחלת השנה וכל זה הסדר כשלא ירדו כלל אבל ירדו ברביעה ראשונה וצמחו העשבים וכמשו מתריעין מיד כשמתענין ב' וה' וב' ונוהגין בהן כל חומר שבע אחרונות אבל יבשו לגמרי אין מתענין שאין בהן עוד תקנה וכן אם פסקו הגשמים בין גשם לגשם מ' יום מתריעין מיד [א] ומתענין עד שירדו הגשמים או שיעבור זמנם: ירדו לצמחים ולא לאילנות כגון שירדו מעט בנחת ואין מספיקין לאילנות מתריעין לפני הפסח שפסח הוא זמן הוצאת פרח האילנות ירדו לאילנות ולא לצמחים כגון שירדו בגבורה מתריעין מיד ירדו לצמחי' ולאילנות ולא ירדו כדי למלאות בהן הבורות לשתייה מתריעין עליהם לפני החג עד שירדו כדי מלוי הבורות ואם אין להם מים לשתייה מתריעין עליהם מיד וכולם אין מתריעין עליהם אלא [ב] במקום הצריך להם כתב הרמב"ם ז"ל ה"מ בא"י אבל מקומות שעונות גשמים שלהם קודם י"ז במרחשון או אחריו כשיגיע זמנן ולא ירדו גשמים יחידים מתענין ב' וה' וב' ומפסיקין בראשי חדשים חנוכה ופורים (א) ושוהין אח"כ כמו ז' ימים לא ירדו גשמים ב"ד גוזרין על הצבור שלש תעניות על הסדר

ולא ירדו גשמים: ומ"ש יצא תקופה של ניסן וכו' ה"א בירושלמי ופירושו לסוף ל' של תקופת ניסן יצא ניסן של חמה והגיע השמש לתחילת מזל שור ואז הגשמי' סימן קללה הואיל ולא ירדו בתחלת השנ': ובכל זה הסדר כשלא ירדו כלל וכו' משנה רפ"ג סדר תעניות האלו האמור ברביע' אבל צמחים ששינו מתריעין עליהם מיד ופרש"י ששינו שנשתנו ממנהגן תחת חטה יצאה חוח תחת שעורה באשה שלא היו חטים בשבולים או שינוי אחר עכ"ל ובערוך פי' שינוי כמשו וכך הם דברי רבינו:

ומ"ש ומתריעין מיד שמתענין בה"ב וכו' וכך פרש"י וז"ל מתריעין עליהן מיד אפילו בראשונות שכל חומר האחרונות נוהג בהן ע"כ וכן הכריח הר"ן בריש פ"ג דהאי מתריעין דתנן סתמא בכולה מתני' מתריעין ומתענין קאמר דצמחי' ששינו מתריעין עליהם לפי שאינו דבר שסובל מתון שאם לא יתקנו במהרה יפסדו לגמרי ולפיכך גוזרין תענית בתחל' בחומר ז' תעניות אחרונות דהיינו התרעה בשופר וכן כשפסקו גשמים בין גשם לגשם מ' יום הרי הצמחים נפסדים במהרה אלא כדמשמע מדברי הרמב"ם בפ"ב דמתריעין דתנן בצמחים ששינו וכו' התרעה בפה הוא ולא בשופר ולדידיה אין נוהגין בהם חומר תעניות אחרונות והרשב"א בתשובה שהביא ב"י בסוף סי' זה כתב שמה ששינו מתריעין מיד לא אמרו אלא כששינו מחמת מכה אחרת כשדפון וכיוצא בו וכן פי' הראב"ד וכן נראה גם מדברי הרמב"ם אבל כשירדו גשמים ושינו זרעים לאחר מכאן מחמת עצירת הגשמים על זה לא תקנו להתריע ע"ש: ומ"ש רבינו שמתענין בה"ב היינו לומר שאין מתענין רצופים יום אחר יום וכ"כ הרמב"ם בפ"א וז"ל תעניו' אלו שגוזרין על הצבור מפני הצרות אינן יום אחר יום שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בדבר הזה וכו' והכי משמע בגמרא הא דתניא ואם אין להם מים לשתות מתריעין עליהן מיד קאמר בגמרא ואיזהו מיד שלהן בה"ב למעוטי רצופין משמע דכללא הוא דכל היכא דקתני מתריעין מיד דבה"ב קאמר וכ"כ ב"י:

ובן אם פסקו וכו' שם במשנה ופירש"י בין גשם לגשם בין רביעה ראשונה לשניה: ומ"ש או עד שיעבור זמנם כ"כ הרמב"ם בספ"ב אבל פסקו הגשמים בין גש' לגשם אבל בצמחים שכמשו אין מתענין אלא עד שיבשו לגמרי ואעפ"י שלא עבר עדיין זמן הגשמים דכיון דיבשו לגמרי שוב אין להם תקנה ולפיכך אין מתענין אלא עד שירדו גשמים או עד שיבשו הצמחים וכ"כ הרמב"ם להדיא ורבינו קיצר בזה ונסמך על המבין: וכולם אין מתריעין עליהן אלא במקום הצריך להם שם ברייתא ועל כולן אין מתריעין עליהם אלא באפרכיא שלהן ופירש"י באותו מלכות שכלו בו מי בורות שיחין ומערות עכ"ל דהיינו במקום הצריך להם ומ"מ כיון דקי"ל כת"ק דמתניתין דבשאר צרות סביבותי' מתענו' ולא מתריעות כדי להשתתף בצרתן כאן נמי אף על גב דסביבותיהם אין מתריעין מ"מ מתענין עליהן דלא קיל טפי אין להם מים לשתייה ממפולת ושאר צרות כ"ל: כשם

ומ"ש יצא תקופה של ניסן אין מתענין עוד וכו' במשנה ספ"ק דתעניו' (שם) יצא ניסן וירדו גשמים הגשמים סימן קללה הם ואתמר עלה בירושלמי ובלבד ניסן של תקופה ובפ"ק דר"ה (טו.) אהא דקאמר התם שבט דחדשים או שבט דתקופה פירש"י שבט דחדשים של לבנה או שבט דתקופת חמה לסוף ל' של תקופת טבת נכנס שבט של חמה וכתב הרמב"ם בפ"ג מה' תעניו' דיצא ניסן של תקופה היא כשתגיע השמש לתחלת מזל שור ואיתא תו בירושלמי יצא ניסן הגשמי' סימן קללה א"ר אסי בר אבין הדא דתימא כשלא ירדו להם גשמים אבל אם ירדו להם גשמים מכבר סי' ברכה הם וכתב הרי"ף והרא"ש והרמב"ם וכך הם דברי רבינו שכתב הואיל ולא ירדו בתחיל' השנה משמע הא אם ירדו בתחלת השנה אינן סימן קללה: ובכל זה הסדר כשלא ירדו כלל אבל אם ירדו ברביעה ראשונ' וצמחו העשבי' וכמשו מתריעין מיד וכו' ריש פ"ג (יח:) סדר תעניו' האלו האמור ברביעה ראשונה אבל צמחים ששינו מתריעים עליהם מיד ופירש רש"י סדר תעניות האלו האמורים בפ"א שבתחלה יחידים מתענין ואחר כך צבור הולכים ומתענים עד שלש עשרה תעניות אם לא נענו ברביעה ראשונה אם עבר זמן רביעה ראשונה של יורה ולא ירדו גשמים מתענין והולכים כסדר הזה אבל צמחים שנשתנו ממנהגם תחת חטה יצאה חוח ותחת שעור' באשה או שינוי אחר מתריעין עליהם מיד בראשונות שכל חומר האחרונות נוהג בהם וכתב רבינו מתריעים מיד שמתענין ב' וה' וב' ונוהגין בהם כל חומר שבעה אחרונות מדתניא (יט:) בגמרא מתריעין על האילנות בפרוס הפסח וכו' וזהו מיד שלהן ב' וה' וב' ומשמע דכללא הוא לכל היכא דקתני מתריעין מיד דשני וחמישי ושני קאמר ומשמע דה"ק אין גוזרין שם תעניות בלא התרעה ואח"כ שבע בהתרעה כמו שעושין כשלא ירדו כלל אלא מיד מתחילין להריע וממילא משמע דנוהג בהן כל חומר ז' אחרונות זה נראה שהוא דעת רבינו אבל הרמב"ם בפ"ב במקום מתריעין כתב מתענין וזועקין נראה שהוא מפרש דמתריעין דתנן בפה הוא ולא בשופר וממילא משמע דלדידיה אין נוהגין בהם חומר תעניות אחרונות ולפיכך כתב בפ"ג שאין גוזרים תענית כגון לוס כיפור אלא בגלל המטר ובגמרא אר"נ דוקא שנו אבל יבשו ולא ואמרי' בגמרא דקמ"ל רב נחמן דאע"ג דהדר אקון אקנתא לאו מלתא היא ופירש"י דאקון שעלו בקנה שנתקנו מעט מהו דתימא אם יתפללו מועיל להם וקמ"ל ר"נ דאקנתא לאו מלתא היא ע"כ ומפרש רבינו דיבשו אין בהם עוד תקנה בשום פנים ואפילו ראינו שנתקנו מעט לאו כלום הוא כי לא יצלח לכל. וכ"פ רש"י בחד לישנא וכך הם דברי הרמב"ם והראב"ד וכתב ה"ה שכן עיקר וכתב הר"ן דה"ק רב נחמן דוקא שינו מתריעין מיד אבל יבשו לא לפי שאין להם תקנה אלא בזריע' בתחל' ולפיכך הרי הם כאילו לא ירדו עליהם גשמים כלל ולפיכך מתענים כפי הסדר השנוי בפ"ק ובלבד שלא תלא זמנה של רביעה אבל כל שילאה הא אמרי' בפ"ק בגמרא ששוב אין מתענין וכשלא יצאה נמי משמע שאם אין להם שהות לגזור י"ג תעניו' על הסדר מתריעי' מיד בלבד בשביל גשמים הצריכים להם למה שהם צריכים לזרוע בתחלה עכ"ל ודברים של טעם הם:

ומ"ש וכן אם פסקו גשמים בין גשם לגשם מ' יום מתריעין מיד וכו' שם במשנה ופירש"י בין גשם לגשם בין רביעה ראשונה לשנייה: ירדו לצמחים ולא לאילנות כיון שירדו מעט בנחת וכו' עד ואם אין להם מים לשתייה מתריעין עליהם מיד הכל שם משנה ובגמרא וברייתא ול' הברייתא (יט:) מתריעין על האילנות בפרוס הפסח על הבורות שיחין ומערות בפרוס החג ומפרש רבינו פרוס הפסח לפני הפסח ופרוס החג לפני החג וגם הרמב"ן כת' במקום פרוס הפסח הגיעה זמן הפסח או קרוב לו ובמקום פרוס החג כתב הגיע זמן חג הסוכות והא דקתני מתריעין עליהן מיד מפרש בברייתא בגמ' איזהו מיד שלהן ב' וה' וב' ולא חשש רבי לכך לפי שסמך על מ"ש בסמוך מתריעין מיד שמתענים ב' וה' וב' דמהתם משמע דכל היכא דקאמר מתריעין מיד היינו ב' וה' וב':

גרסינן בירושלמי תני מתריעין על האילן בפרוס הפסח לבורות שיחין ומערות בפרוס העצרת מעתה אפילו יותר מכן יותר מכן מעשה נסים ואין מתריעין על מעשה נסים ע"כ וכי היכי דלא ליפלוג אתלמודא דדן נראה לפרש דעצרת דקאמר היינו שמיני עצרת ואתיא כדתניא בגמר' דידן מתריעים על הבורות שיחין ומערות בפרוס החג ומיהו הא דקאמר יותר מכאן מעשה נסים קשה לפי זה דעיקר גשמים אחר החג הם ושמא י"ל דיותר מכאן מעשה נסים דקאמר לא קאי אלא למאי דקתני מתריעין על האילן בפרוס הפסח: ומ"ש וכולם אין מתריעין עליהם אלא במקום הצריך להם נראה שכתב כן מדתנן התם (יט.) וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים וכו' אותה העיר מתענה ומתרע' וסביבותיה מתענות ולא מתריעו' ר' עקיבא אומר מתריעו' אבל לא מתענו' ולא קיימא לן כר"ע בהא ולפיכך כתב רבינו אין מתריעין עליהם אלא במקום הצריך להם דמשמע התרעה הוא דלא במקום שאינו צריך להם אבל תענית מיהא מתענין ויותר נראה לומר שכתב כן מדתניא התם על כולם אין מתריעין עליהם אלא באפרכיא שלהם ופירש"י באפרכיא שלהם באותו מלכות שכלו שם בורות שיחין ומערות ע"כ. ולפי דברי רש"י צ"ל דהא דתנן סביבותיה מתענות ולא מתריעות בשלא ירדו עליהם גשמים כלל היא דאילו ירדו לצמחים או לאילן אין סביבותיה מתענות ולא מתריעות ומיהו בהא דאין מתריעין עליהם אלא באפרכיא שלהם יש להר"ן פי' אחר ואכתבנו בסימן תקע"ו בס"ד:

כתב הרמב"ם הני מילי בא"י אבל מקומות שעונת גשמים שלהם קודם י"ז במרחשון או אחריו וכו' בפ"ג מה' תעניות כתב כן וכתב הרב המגיד זה ברור ומבואר בירושלמי וגם נראה מן הגמרא שלנו עכ"ל: ומ"ש הרמב"ם ושוהין אח"כ כמו ז' ימים טעמו שכך שוהין בא"י שהרי כשהגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים היחידים מתענין ב' וה' וב' נמצאו נגמרים בכ"ה לחשון ואם הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרין ג' תעניות הרי ה' ימים שנשארו מחשון ויום ר"ח כסליו הרי ו' ימים ובז' שהוא מחרת ר"ח כסליו מתחילין להתענות אם הוא יום ב' ואם לא יהיה יום ב' ימתינו מלהתענות עד יום ב' הבא ראשון ונמצאו שוהין יותר מז' ימים ואפשר שמפני כך כ' שוהין כמו ז' ומפני שלפעמים שוהין יותר מז' אבל קשה שלא היה לו לכתוב אלא שוהין כמו ו' ימים שהרי ה' ימים מסוף חדש חשון ויום ר"ח כסליו ו' ימים הם ולא ז' ואפשר שהרמב"ם כתב כמו ז' ימים והיה כתוב ו"ו וטעה הסופר בין ו"ו לזיין ג והר"ן כתב בפ"ק דהא דתנן הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרין ג' תעניות על הצבור הל זה אין לו ענין אלא בא"י אבל בגולה כיון שאמרינן את שאלה עד ס' בתקופה נ"ל שאם לא ירדו גשמים עד ס' בתקופה ממתינין אח"כ כדי שיעור ג' רביעיות כאומד הדעת ואם לא ירדו התחילו היחידים מתענין וגוזרים על שאר תעניות מכאן ואילך

דרישה

כי' תקעה ושוהין אח"כ כמו ז' ימים ר"ל אחר כלות תענית בה"ב ולפ"ז הא דכ' ומפסיקים בחנוכה ופורים חנוכה אפשר לומר שהוא דוקא כגון שעונת גשמים שלהם היו בחודש כסליו אבל פורים ק' לומר שהוא דוקא שמשם והלא' אין גוזרין ג' תעניות אלא אגב שיטפא נקט והדין אמת שאין תענית יחיד דוחה חנוכה ופורים מיהו לפי המקומות שעונת גשמים שלהם הוא מאוחר כמו ארץ אשכנז שצריכין מטר אחר ימי הפסח לפעמים אחר שבועות לק"מ מפורים והרמב"ם מינה איירי ג"כ שהרי כתב אבל מקומות שעונת גשמים שלהם לפניו או אחריו כו' וק"ל וטעמו שכך שוהין לפי שכך היו שוהין בא"י שהרי כשהגיע י"ז במרחשון לא ירדו גשמים היחידים מתענין בה"ב נמצא כלו' בכ"ה לחשון ואם הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרי' ג' תעניות הרי ה' ימים שנשארו מחשון ויום ר"ח כסליו הרי ששה ימים ושביעי שהוא מחרת ר"ח כסליו מתחילין להתענות אם הוא יום ב' ואם לא יהיה יום שני ימתינו מלהתענות עד יום ב' הבא ראשון ונמצא שוהין יותר משבעה ואפשר שמפני כך כתב שוהין כמו שבעה מפני שלפעמים שוהין יותר מז' אבל ק' שלא היה לו לכתוב אלא שוהין כמו ששה ימים שהרי ה' ימים נשארו מסוף חשון ויום ר"ח כסלו ששה ימים הם ולא שבעה ואפשר שהרמב"ם כתב כמו ששה והיה כתוב ו' וטעה הסופר בין ו' לז': תגיה

חדושי הגהות

תקעה א אפשר דקאי נמי [א]צל אצמחו עשבים וכמשו דמתריעין נמי עד שירדו גשמים או עד שיעבור זמנם או אפשר לומר דלא קאי אלא אפסקו גשמים בין גשם לגשם שלפניו אבל בצמחים שכמשו אין מתענין אלא עד שיבשו אפילו אם לא עבר זמן גשמים עדיין דכיון שיבשו אין להם תקנה עוד (מהרל"ח): ב ואע"ג דתנן שם במתניתין גבי עיר שלא ירדו עליה גשמים או עיר שיש בה דבר כו' דאותה עיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות וכן גבי שאר צרות שנתבאר בסי' תקע"ו סביבותיה מתענות ולא מתריעות כבר פירש"י שם לפיכך מתענות שאותה עיר שלא ירדו עליה גשמים הל[ך] לקנות התבואה באותן הסביבות ויהיה בה רעב עכ"ל וה"ה דכן שייך לומר בעיר שיש בה דבר שמעבירין את הדבר מאותה העיר לסביבותיה וכן גבי שאר צרות שבסימן תקע"ו שייך לומר שיבואו לסביבותיה משא"כ כאן שירדו לצמחים אלא שלא ירדו לבורות שאין חשש כלל לסביבותיה לפיכך אין מתענין ולא מתריעים כלל (מהרל"ח): ג אפשר שכיון שלפעמים חשון מלא נמצא נשארו ה' ימים מרחשון וראש חדש כסליו ב' ימים ובב' בכסליו שהוא יום השביעי גזרו להתענות לכתחלה נמצא ששהו אחר התענית היחידים כמו ז' ימים או אפשר שמ[נ]ין חדשים לחדשי החמה שהחדש כמעט ל"א יום נמצא שנשארו ו' מחשון וראש

על הסדר השנוי במשנתינו ולא נתבארו אלא יפה דברי הרמב"ם שכתב בזה בפ"ג מה' תענית עכ"ל (א) : **וכל** תענית שגוזרין על הצבור בחוצה לארץ אוכלין בו בלילה וכו' כך כתב הרמב"ם שם והוא פירוש למה שאמרו בפ"ק דתעניות (יא:) אין ת"צ בבבל אלא ט"ב בלבד והר"ן כ' על הא דאמר שמואל אין ת"צ בבבל אלא ט' באב בלבד פירשוהו שאין חומר ת"צ של נעילת הסנדל ורחיצה וסיכה נוהגת בבבל אלא ט' באב ופירש"י דטעמא לפי שאין צריכין לגשמים שהיא טבעי ולפי זה לא אמרה שמואל אלא בתעניות של גשמים אבל בשאר צרות בבל וארץ ישראל שוין וקשה דא"כ היכי פסיק ואמר אלא ט"ב בלבד והראב"ד פי' דהיינו דאין ת"צ בבבל מפני שהארץ קרה שאין להחמיר עליהם לאסרם בנעילת הסנדל ולא לחייבם להפסיק מבע"י ולא לאסרם במלאכה מפני שהם עניים ולא ברחיצה וסיכה מפני שאינם בריאים כל כך וצריך להם או כיון שהותרו במלאכה ובנעילת הסנדל הותרו בכולן ואלה הדברים תלושים לפיכך נראה עיקרן של דברים כמו שפי' הרמב"ן ז"ל דאין שם ת"צ בבבל אלא כל התעניות שמתענין בבבל אינן אלא כתענית יחיד לפיכך אינו אסור כחומר ת"צ והטעם מפני שהדיינים שלהם הדיוטות הם ולא סמוכים ולא היה להם נשיא שתהא גזירתו קיימת על כל ישראל לפיכך כשהצבור מקבלים תענית צריכים לקבל כולם על עצמם כיחידים שכל אחד מקבל על עצמו ומשום הכי אינו חייב לנהוג בו אלא כתענית יחיד ע"כ ורבינו שהביא כאן דברי הרמב"ם סתם פשיטא שאינו מפרש כפירש"י דהא כל תענית שגוזרין על הצבור קאמר דמשמע דלאו בתענית של גשמים בלחוד אתמר וגם אינו מפרש כפי' הראב"ד דהא בחוצה לארץ קאמר דמשמע כ"מ שבחוצה לארץ ולא בבל דוקא אלא ע"כ לומר שהוא מפרש כפירוש הרמב"ן וא"כ קשה שהרי לפי פירושו של הרמב"ן בח"ל שאין להם נשיא כשהצבור מקבלים תענית צריכים כולם לקבל [על] עצמם כיחידים שכל א' מקבל על עצ... ומשום הכי אינו חייב לנהוג בו אלא כתענית יחיד וכמ"ש הר"ן בשמו ואילו רבינו כ' בסימן תקס"ב תענית שגוזרין על הצבור אין כל יחיד ויחיד צריך לקבלו תחלה אלא ש"צ מכריז התענית והרי הוא מקובל דמשמע שאין בין חוצה לארץ לא"י בענין זה וכמו שנראה מדברי הרא"ש שכתבתי שם וי"ל דלעולם יש חילוק ביניהם דבח"ל נהי דאין כל יחיד צריך לקבלו הכרזה מיהו בעי ואילו לא הודיעום אפשר דלא מהני אבל בא"י אפילו לא הודיעום עד יום התענית שפיר דמי ועוד י"ל דלעולם סובר רבינו שא"י וח"ל שוין בענין זה ואע"פ שהוא מפרש אין ת"צ בבבל כמו שפירש הרמב"ן שמפני שאין נשיא בבבל אין לתעניות שלהם חומר ת"צ מ"מ במה שסובר הרמב"ן שמפני שאין להם נשיא כשהצבור מקבלים תענית צריכים לקבל כולם על עצמם כיחידים שכל א' מקבל על עצמו לא ס"ל כוותיה אלא דבכל מקום אע"פ שאין להם נשיא אין הצבור צריכין לקבל על עצמם כיחידים דכל בני הצבור בתר ראשיהם גרירי :

הסדר שאמרנו וכל תענית שגוזרין על הצבור בח"ל אוכלין בו בלילה ודינו כשאר התעניות שאין גוזרין על הצבור תענית כמו בי"ה אלא בא"י לבד היו מתענין על הגשמים ונענו כמה ירדו ויהיו פוסקין משיכנסו בעומק הארץ החריבה טפח ובבינונית שני טפחים ובעבודה שלשה טפחים ואם התחילו אחר חצות ישלימו אותו היום ואם התחילו לירד קודם חצות לא ישלימו אלא יאכלו וישתו ויעשו יום טוב ולערב יתקבצו ויאמרו הלל הגדול :

תקעו **כשם** שמתענין ומתריעין על הגשמים כך מתענין ומתריעין על שאר הצרות כגון שצרין על עיירות ישראל כתב הרמב"ם ז"ל אפי' לא באו אלא לשאול מהם מס או לגזור עליהם אפי' על מצוה קלה מתענין ומתריעין עד שירחמו וכל הערים אשר סביבותיהם מתענין ולא מתריעין אלא תוקעין להתקבץ לעזרה ואפי' לא באו אלא לעבור דרך ארצם שאין להם מלחמה עמהם אלא על אחרים ועוברים על מקום ישראל מתענין

תקעו כשם שמתענין וכו' משנה פ"ג על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה אויבים וכו' ואיכא למידק על לשון רבינו שאמר כשם דהא לא דמיין להדדי דבגשמים אם לא נענו בי"ג תענית אין גוזרין עוד תענית ובשאר צרות מתענין והולכין עד שיענו כדלעיל בסימן תקע"ה ס"ג וי"ל דלא אתא אלא לאורויי לן דאף בשאר צרות גוזרין תענית במנין זה ובחומרות אלו של תענית גשמים וכמ"ש הרב המגיד בשם הרמב"ן וכ"כ הר"ן שבשאר צרות יש בהן חומרות אלו להוציא מדברי הרמב"ם שבשאר צרות אפילו בא"י אין להם חומרות אלו ולכך אמר גם רבינו כשם וכו' לאפוקי מדברי הרמב"ם אלא מיהו דמ"ש הרמב"ם בפ"ב דבאויבים שצרין על עיירות ישראל נמי מתענין נמשך רבינו אחריו שלא כהר"ן בפרק סדר תעניות אלו שכתב דעל עיר שהקיפוה אויבים אין גוזרין תענית על הצבור כלל לפי שסכנתם בכל יום ויום היא והצלתם קריבה שתהא נחפזת מאד ולפי שאי אפשר לגזור תענית על הצבור בכל יום שאין מטריחין על הצבור יותר מדאי ולפי ענייננו אין מקום לתענית של בה"ב לא ראו לגזור תענית כלל וכך היא שיטת הרמב"ן :

כתב הרמב"ם אפילו לא באו וכו' איכא להקשות מאין יצא לו להרב ז"ל דסביבותיהם מתענין ולא מתריעין דהא דקי"ל כת"ק במשנה בעיר שלא ירדו עליהם גשמים או עיר שיש בה דבר או מפולת דסביבותיה מתענות ולא מתריעות התם איירי מכה מהלכת ואין מתענות אלא להשתתף בצרתן כמ"ש הר"ן לשם אבל עיר שהקיפוה אויבים דמכה מהלכת היא מתענות ומתריעות בכל מקום וכדתנן התם ועל אלו מתריעין בכל מקום וכו' ועל החרב מפני שהיא מכה מהלכת וצריך לומר דהרמב"ם מחלק בין על החרב ובין עיר שהקיפוה אויבים דחרב היינו חיילות ההולכים למלחמה ממקום למקום אע"פ שלא באו על ישראל אלא המלחמה היא עו"ג עם עו"ג אפ"ה מכה מהלכת היא ומתענין ומתריעין עליהן בכל מקום באותו מלכות כי כולם בסכנה עומדין אבל עיר שהקיפוה אויבים שבאו לגזור עליהן מס בלחוד זו אינה מכה מהלכת שלא באו אלא על אותה העיר בלבד ולפיכך סביבותיהם מתענין כדי להשתתף בצרתם אבל לא מתריעין וכדין עיר שיש בה דבר או מפולת : **ומ"ש** אלא תוקעין להתקבץ לעזרה נראה שלמד כך מדתנן בעיר שהקיפוה אויבים דאין מתריעין בשבת לר' יוסי אבל לעזרה מתריעין שמעינן מינה דלת"ק נמי דמתריעין אלא דסביבותיה אין מתריעין מ"מ לעזרה ודאי אף בסביבותיה נמי מתריעין ואפי' לא באו אלא לעבור דרך ארצם וכו' כן משנה וברייתא וזו מכה מהלכת היא וכל סביבותיה נמי מתענין ומתריעין

כתב הרשב"א שאלה בכל מלכותנו נמנע המטר מחדש אייר עד לאחר חג השבועות והתחילו הצמחים לשנות מקצתן וגזרו תענית ונחלקו התלמידים בתפלה כת אומרת שאין לומר עכשיו ו' ברכות אלא שמרבין בתפלה ומתריעין בשופרות בלבד וכת אומרת שאין שהות לגזור י"ג תעניות לפי שיתייבש כל העולם ולפיכך נתנו לזה תומרא כשבע תעניות וכך מצאנו מפורש לה"ר יונתן תשובה נ"ל כדברי הכת הראשונה דכיון שאינם מזכירים גשמים אז אלא בשומע תפלה וכההיא דבני נינוה היאך יוסיפו ו' ברכות ולא ראינו מעולם מי שעשה כן עכ"ל :

וכתב בתשו' אחרת מה שאמרת שעשית מעשה כשירדו גשמים בעתם ואח"כ נעצרו הגשמים ושנו זרעים ואמרת להתריע ולהוסיף הברכות כמו שנתקנו בז' אחרונות לולא שאמרת שמצאת כן להרמב"ן ז"ל לא הייתי אומר כן שלא תקנו על הגשמים להתריע אלא באחרונות דוקא אבל כשירדו גשמים ושנו זרעים לאחר נוכאן מחמת עצירת גשמים זה לא שמענו ומה ששנינו שנו מתריעין מיד לא אמרו אלא כששנו מחמת מכה אחרת כשדפון וכיוצא בו וכן פי' הראב"ד וכן נראה גם מדברי הרמב"ם אבל אם מצאת להרמב"ן ז"ל אני אומר כבר הורה זקן שאין משיבין את הארי אלא שאני לא ראיתי לו בשום מקום כן עכ"ל : **היו** מתענין על הגשמים ונענו כמה ירדו ויהיו פוסקין משיכנסו בעומק הארץ החריבה טפח וכו' בספ"ג דתעניו' (כה:) פלוגתא דתנאי ופסקו הפוסקי' כרבי יהודה דאמר הכי ופירש הר"ן בחריבה קרקע שלא היתה עבודה מזמן הרבה : בינונית · שהיתה עבודה מזמן קרוב ועכשיו אינה עבודה ורש"י פירש בחריבה · קרקע יבשה טפח כיון דחריבה היא ונכנסו בה הגשמים טפח ודאי רוב גשמים ירדו : בעבודה · חרושה כגון שדה ניר הנכנסים בה גשמים הרבה ג' טפחים דאפי' בגשמים מועטין נכנסין בה כטפח או כטפחי' :

ואם התחילו לירד אחר חצות ישלימו וכו' משנה שם (יט:) היו מתענין וירדו להם גשמים קודם להנץ החמה לא ישלימו לאחר הנץ החמה ישלימו רבי אליעזר אומר קודם לחצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות אמר להם ר' טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו י"ט ובאו בין הערבים יצאו ואכלו ושתו ועשו י"ט ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול ובגמרא (כה:) ולימרו הלל הגדול מעיקרא אביי ורבא דאמרי תרווייהו א"א הלל הגדול אלא בנפש שביעה וכרס מלאה ובפרק ע"פ (קיח·) אמרי' אי זהו הלל הגדול רב יהודה אמר מהודו לה' עד על נהרות בבל וקיימא לן כוותיה ופירש"י אלא בנפש שביעה מתוך שכתוב בו נותן לחם לכל בשר נאה להיאמר על השבע ואמרינן בגמ' דבמקום דאיכא למיחש לשכרות אומרים אותו קודם שיאכלו וישתו · כתב הרשב"א בתשו' (סי' קנ"ב) קרוב אני לומר שאם ירדו להם גשמים בליל התענית שא"א הלל הגדול כלל לפי שאינם מתחילים להתענות אלא מעמוד השחר שזהו עיקר תענית שבבבל ואע"פ שקבלוהו מבערב וירדו להם גשמים לאחר שקיעת החמה או לאחר צאת הכוכבים אין זו התחלה ואם מפני שהכתוב אומר למן היום אשר נתת אל לבך להבין ולהתענות נשמעו דבריך אפי' כן אין זו התחלה שא"כ אפילו קבלוהו קודם יום או יומים וירדו גשמים באמצע יהו אומרים כן אלא לא אמרו אלא בשהתחילו ממש ע"כ :

וכתב עוד בתשובה א"א הלל אלא כשנענו ביום התענית ואם התענו ביום ב' ולא ירדו גשמים אע"פ שירדו ביום ג' א"א הלל אדרבה בתעניתא לא נענו וברחמי שמיא ירדו להם ביום אחר עכ"ל " ב"ה וכך הם דברי הרמב"ם והמגיד בפרק א · והא דתנן שאומרים הלל הגדול כתב הרי"ף אי זהו הלל הגדול רב יהודה אמר מהודו עד על נהרות בבל וקי"ל כוותיה מודים אנחנו לך ה' אלקינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו ברחמיך וכו' כדכתבנוה בפ"ק דהיא מסכתא וכתב הר"ן ואמרינן בפ"ק דמברכין על הגשמים ואילו פינו הראב"ד ז"ל כ' דמסילא אתן לקראת כלה מברכין ואילו פינו ובין הערבים אומרים הלל הגדול או אפשר שכשיורדים גשמים בלא תענית מברכין ואילו פינו אבל כשיורדין ע"י תעני' כיון שצריכין לומר הלל הגדול ולברך אחריו א"כ ליחידים לברך ואילו פינו עכ"ל (ב) דין ברכת הגשמים כ' רבינו בסי' רכ"א כתוב בפסקי התוספו' הלל הגדול מפני הגשמים יתחילו העומדים דבית ה' בלילות שירות גשמים בלילה וכתיב מעלה נשיאים וגו' · כתבו הרא"ש והר"ן דטעמא דמפלגינן בין קודם חצות לאחר חצות מפרש בירושלמי קודם חצות לא ישלימו עד כדון לפרא הוא לאחר חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה וכתוב בהג"א בא"ז אם רוב הצבור ותלמידי חכמים שבעיר אינם רוצים להשלים לא ישלימו אבל אם רוב הצבור ות"ח רוצים להשלים אין היחיד רשאי לאכול וכן משמע בירושלמי ספ"ג דתעני' דגרסינן התם ביומי דרבי יודן גזרין תענית ונחת מטרא ברמשא סליק רבי מנא לגביה אמר ליה בגין דאנא צחי מהו דנשתי א"ל אוריך שמא ימלכו להשלים :

תקעו כשם שמתענין ומתריעין על הגשמים כך מתענין על שאר הצרות וכו' בסימן שקודם זה נתבאר כמה תעניות מתענין על שאר צרות : **ומ"ש** כגון שצרין על עיירות ישראל משנה בפ"ג דתעניו' (י"ט:) : **ומ"ש** הרמב"ם אפי' לא באו אלא לשאול מהם מס או לגזור עליהם אפילו על מצוה קלה וכו' הוא רפ"ב מהל' תעני' וכ' ה"ה על הרחת אויבים וכו' הוא בפ"ג דתעניות תנן על עיר שהקיפוה אויבים וכו' בפרק הבא על יבמתו (סג:) אמרו ליה לר' אחו חברי לבבל גזר תעניתא וגם מתבאר שגוזרין תענית על ביטול מצוה ודבר ברור הוא ודין הסביבות מבואר בפרק ג' דתענית (שם) כדעת תנא קמא דריש מתני' דהוא סתם משנה : **ומ"ש** ואפילו לא באו אלא לעבור דרך ארצם וכו' בפ"ג דתענית (יט:) תנן דמתריעין על החרב ובגמרא (כב:) חרב שאמרו אפי' חרב של שלום שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה ואע"פ כן נכשל בה יאשיהו שנאמר וישלח

דרכי משה

תקעה (א) והא דכתב דעושין התענית על הכלל כן דעת הרשב"א בתשובה דלא כי"א דאם היה צ"ך גדול לגשמים ... מיד תענית כחומרות ז' אחרונות : (ב) והרשב"א בתשובה כתב כדברי הראב"ד :

וכ"ב

חדושי הגהות

וראש חדש ככליו כהן ז' ימים ולכך כתב ככו ז' ימים לפי שאינו בדקדוק (מהרל"ח) : ד' בגמרא ל' תא רבי יהודה אלא וחכמים אומרים אבל גירסת הרי"ף ... יהודה: אכברה

מתענין ומתריעין וכן על דבר ואיזהו דבר עיר שיש בה ת"ק רגלי ויצאו ממנה ג' מתים בג' ימים בזה אחר זה הוי דבר ביום א' או בד' ימים אינו דבר יש בה אלף ויצאו ממנה ששה בשלשה ימים זה אחר זה הרי זה דבר יצאו ביום אחד או בד' ימים אינו דבר וכן לפי החשבון זה וכתב הרמב"ם ז"ל ואין נשים וקטנים וזקנים ששבתו ממלאכה בכלל אנשי המדינה לענין זה ואם היה דבר בארץ ישראל מתענות שאר גליות עליהם היה בהוצר לארץ ושיירות הולכות ובאות ממדינה למדינה אחרת שתיהן מתענות אע"פ שהם רחוקות זו מזו וכן מתענין על מפולת שבעיר ואיזו היא מפולת שנופלין בתים חזקים שאין ראויין ליפול ועומדין במקום שאין ראוין ליפול אבל אם הם עומדים על שפת הנהר אפי' הם חזקים הם ראוין ליפול וכתב הרמב"ם ז"ל וכן על הרעם והרוחות שמפילין הבנינים מתריעין עליהם וכן החולים כגון שיש אסכרה בעיר להרבה אנשים אם מתים ממנה מתענין ומתריעין ואם אינן מתים ממנה אין מתענין ואין מתריעין וכ' הרמב"ם ז"ל וכן חיכוך לח הרי הוא כשחין פורח ואם פשט ברוב הצבור מתענין ומתריעין עליו אבל חיכוך יבש צועקים עליו בלבד · וכן על חיה רעה שנשתלחה אפי' לא הזיקה אלא נראית בלבד מתענין ומתריעין בכ"מ אפי' הרחוקים אבל אם אינו משולחת אינו אלא מקרה ואין מתענין וה"ד משולחת נראית ביום בעיר הרי זו משולחת אבל בלילה או ביום בשדה אינה משולחת ראתה ב' בני אדם ורדפה אחריהם משולחת ברחה מפניהם אינה משולחת טרפה ב' בני אדם ואכלה אחד מהם משולחת שאינה עושה מחמת רעבון כיון שאינה אוכלת שניהם אלא שנשתלחה להזיק אכלה ב' אינה משולחת שמחמת רעבון עשתה נכנסה לבית ולקחה תינוק מהעריסה הרי זו משולחת כתב הרמב"ם ז"ל שאר מיני רמש ועוף ורמש הארץ ששולחו והזיקו כגון שילוח נחשים ועקרבים ואצ"ל צרעין ויתושין והדומין להם אין מתענין עליהם ואין מתריעין אלא זועקין בלא תרועה ע"כ ונראה דנחשים ועקרבים מתענין עליהם ועל

ומתריעין כדפי' אלא שרבינו קיצר בזה: **ואם** היה דבר בא"י וכו' פ"ק דתענית ומשמע דבח"ל אם אין שיירות הולכות ובאות ממדינה למדינה א"צ להתענות כיון שהן רחוקים משום דאין זו מכה מהלכת אבל מכל מקום כל סביבותיה מתענות ולא מתריעות כדתנן בפ"ג אליבא דת"ק דהלכה כמותו דמתענות כדי להשתתף בצרתן: **ומ"ש** וכן המפולת וכו' משנה וברייתא' שם והיינו כמי לומר שהרחוקים לא מתענות ולא מתריעות וסביבותיהם מתענות כדי להשתתף בצרתן:

וכן על החולים ברייתא בפ"ג גם בכאן נראה פשוט דאם מתים ממנה דהם עצמן מתענין ומתריעין וסביבותיהם מתענות ולא מתריעות:

וכתב הרמב"ם וכן חכוך לח וכו' היא בס"פ מרובה ושלא כפי' רש"י לשם דיבש קשה מלח:

ומ"ש דוקא דפשט ברוב צבור היינו משום דבברייתא תניא ומשאר פורעניות הבא על הצבור משמע דכל הצבור בעינן ורובו ככולו ואע"ג דגבי אסכרה אפילו פשט ברוב הצבור אם אינן מתים ממנה אין גוזרין תענית מ"מ בחכוך שהיא כשחין פורח שהיה במצרים קשה כמות וגוזרין עליו תענית:

ונראה דנחשים ועקרבים מתענין עליהן טעמו משום דאלו סתמן כשנושכין ממיתין אבל צרעין ויתושין אפי' נושכין אינן ממיתין אלא מזיקין לפיכך אינן מתענין אלא זועקין בלא תרועה אך קשה דברייתא' תני בהדי' צירעא ויתושין ושלוח נחשים ועקרבים לא היו מתריעין אלא צועקין וצ"ל דס"ל דמדתני ושלוח נחשים ועקרבים ולא קתני כולהו בהדי צירעא ויתושין ונחשים ועקרבים משמע דנחשים ועקרבים כיון דשלוחין להמית היא אין דינן כצרעין ויתושין דבצרעין ויתושין לא מתענין ולא מתריעין אלא זועקים בלא תרועה אבל נחשים ועקרבים אין מתריעין אבל מ"מ מתענין עליהם משום דאיכא סכנת מיתה ומאי דתני לא היו מתריעין אלא צועקין לבדין קתני דבצירעין ויתושין לא היו מתענין ולא היו מתריעין אלא צועקין ובשלוח נחשים ועקרבים לא היו מתריעין אבל היו צועקים עם התענית דעל כל פנים היו מתענין וז"ש רבינו ונראה דנחשים ועקרבים מתענין עליהן כלומר אע"פ שלא היו מתריעין מכל מקום היו מתענין עם הצעקה כנ"ל לדעת רבינו דהכא מלתא דפסיקא

וישלח אליו מלאכים מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אתה היום כי אל בית מלחמתי: **ומ"ש** וכן על דבר ואיזהו דבר עיר המוציאה ת"ק רגלי ויצאו ממנה ג' מתים בשלשה ימים ה"ז דבר ביום א' או בארבעה אין זה דבר משנה שם (יט ·) וטעמא משום דכשמתו ביום אחד או בד' ימים אין זה קבע אלא אקראי בעלמא:

ומ"ש יש בה אלף ויצאו ממנה ו' וכו' וכן לפי החשבון פשוט שם בגמ' (כא ·) גרסינן בירושלמי תני א אסכרה כל שהוא שנים בדבר ואחד באסכרה מהו איתא חמי אסכרה כל שהוא ואת אמר הכין לכן צריכה בשהתויעו על האסכרה והלכה לה אא"כ מתו שנים בדבר ואחד באסכרה:

וכתב הרמב"ם ואין נשים וקטנים וכו' בכלל אנשי המדינה לענין זה בפ"ב כתב כן וכתב הרב המגיד דהכי דייק מתניתין דקתני עיר המוציאה ת"ק רגלי דרגלי משמע הגברים לבד מטף והר"ן כתב דלשון המוציאה דייק הכי ול"נ שמהירושלמי למד כן דגרסי' התם בתים שאמרו בריאים ולא מרועעים ודכוותה בחורים אבל לא זקינים וכי היכי דממעט זקינים יש למעט קטנים וכן יש למעט נשים לפי שהן חלושות המזג: **ואם** היה דבר בא"י מתענין שאר גליות עליהם היה בחוצה לארץ ושיירות הולכות ובאות וכו' פשוט בפ"ג דתעניות (כא :) ואמרי' בגמרא דטעמא דכשיש דבר בארץ ישראל מתענין בני חוץ לארץ משום דגבירה לוקה שפחה לא כ"ש וכתב הר"ן דאיכא למידק מדתניא בתוספתא שאם היה בא"י אין מתריעין עליה בסוריא תירץ הרמב"ן דאפשר לומר דקסבר דכיבוש יחיד שמיה כיבוש וגבירה וגבירה ניכהו אי נמי אין מתריעין מפני שאין המכה הולכת כל כך אבל מתענין מפני גבירה ושפחה אי נמי כי אמרינן גבירה ושפחה ה"מ כשהמכה בכל א"י אבל אם היתה במקצתה בני חוצה לארץ אין מתענין כלל דהא איכא גבירה דאינה לוקה ושפחה תגלל עם הגילולים גרסי' בגמרא (שם :) אמרו ליה לרב יהודה איכא מותנא בחזירי גזר תעניתא משום דדמיין מיעייהו לבשר אדם וכתב הר"ן יש למדו מכאן בק"ו שגוזרין תענית אם יש בעו"ג דבר ואחרים חולקין כיון שהם שתי אומות וסמכו דבריהם מדאמרינן בפ' ב"מ (לב ·) שיטנא בתרי אומי לא שליט עכ"ל (א) והתו' כתבו כסברא ראשונה ומשמע כיון דר' יהודה עביד עובדא וליכא מאן דפליג עליה נקטי' כוותיה ואיני יודע למה השמיטוה הפוסקים: **וכן** מתענין על מפולת שבעיר משנה שם (יט) · וכן עיר שיש בה דבר או מפולת אותה העיר מתענה ומתרעת וסביבותיה מתענות ולא מתריעות: **ומ"ש** ואי זו היא מפולת שנופלים בתים חזקים שאינן ראוין לנפול וכו' שם (כ:) ת"ר מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות שאינן ראויות ליפול ולא הראויות ליפול הי ניהו בריאות הי ניהו שאינן ראויות ליפול הי ניהו רעועות הי ניהו ראויות ליפול לא צריכה מחמת גובהייהו אי נמי דקיימן אגודא דנהרא ופירש"י לא צריכה הא דקתני שאין רעועות וראויות ליפול אלא כגון דקאי אגודא דנהרא שאע"פ שהיא בריאה ראויה היא ליפול שהמים מפילים אותה שמקלקלים הקרקע ושוחקים את היסוד: **וכתב** הרמב"ם וכן על הרעם והרוחות וכו' בפ"ב וכתב ה"ה נראה שזה בכלל מפולת שהזכירו חכמים: **וכן** החולי' כגון יש אסכרה בעיר וכו' ברייתא ברפ"ג דתעניו' (יט :) אסכרה בזמן שיש עמה מיתה מתריעין עליה בזמן שאין עמה מיתה אין מתריעין עליה · וז"ל הרמב"ם בפ"ב הרי שירד חולי אחד לאנשים הרבה באותה העיר כגון אסכרה או חרחור וכיוצא בהם והיו מתים באותה החולי הרי זה צרת צבור וגוזרין להתענות ומתריעין ויש לדקדק למה לא חלקו בין אם מתו ג' מתים בג' ימים לת"ק רגלי למתו ביום אחד או בד' ימים כמו שחלקו בדבר ואפשר דשאני דבר שהוא שינוי אויר הממית בלי שהיית זמן בחולי וכל שאינו באותו ענין שמתו ג' בג' ימים בעיר המוציאה ת"ק רגלי אינו דבר קבוע אלא אקראי בעלמא ואינו עשוי להתעכב הלכך אין מתענין עליו וכ"כ בסמוך מה שאמרו בירושלמי אסכרה כל שהוא:

וכתב הרמב"ם וכן חיכוך לח וכו' בפ"ב כתב כן והוא מדאמרינן בס"פ מרובה (פ:) מתריעין על החיכוך בשבת ואותיבנא מדתניא ושאר מיני פורעניות הבאים על הצבור כגון על חיכוך לא היו מתריעין אלא צועקין ואסיקנא דלא קשיא כאן בלח כאן ביבש דאמר ריב"ל שחין שהביא הקב"ה במצרים לח מבפנים ויבש מבחוץ ומפרש הרמב"ם שהלח קשה מהיבש כיון דשחין מצרים היה לח והיה קשה אבל רש"י פירש יבש קשה מלח: **ומ"ש** הרמב"ם דאם פשט ברוב צבור מתענין ומתריעין דמשמע דרובה דוקא בעינן אפשר שכ' כן משום דקתני גבי חיכוך שאר פורעניות הבאים על הצבור משמע דכל הצבור בעינן ורובו ככולו: **וכן** על חיה רעה שנשתלחה משנה בפ"ג דתעניו' (יט ·) על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון וכו' על חיה רעה: **ומ"ש** אפי' לא הזיקה אלא נראית בלבד שם במשנה מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תעני' על שאכלו ב' זאבים שני תינוקו' בעבר הירדן ר' יוסי אומר לא על שאכלו אלא על שנראו ומשמע דלא פליגי ת"ק ור"י אלא בעובדא היכי הוה אבל לד"ה נראו אע"פ שלא אכלו מתענין וגם מתריעין דהוי בכלל חיה רעה דקתני מתני' דמתריעין עליה וכך מפורש שם בברייתא: **ומ"ש** אבל אם אינה משולח' אינו אלא מקרה ואין מתענין שם בברייתא (כב ·): **והיכי** דמי משולחת נראית ביום בעיר וכו' עד נכנסה לבית ולקחה תינוק מהעריסה הרי זו משולחת ברייתא שם ודברי רבינו באו פה בקיצור דבגמ' דייק עלה דברייתא דקתני ראתה ב' בני אדם ורצתה אחריהם משולחת הא עומד' אינה משולחת והדר קתני נחבאת מפניהם אינה משולחת הא עומד' משולחת ושני ל"ק כאן בשדה הסמוכה לאגם כאן בשדה שאינה סמוכה לאגם ופירש"י בשדה הסמוכה לאגם · עמדה אינה משולח' דכיון דסמוכה לאגם היינו רביתא ולא ברחה סברה אי אתו בתרה עריקנא לאגם מיד: בשדה שאינה כמוכה לאגם עמדה משולחת דכיון דלאו מקום רבותא היא וקיימא ודאי משולחת היא · ותו דייק טרפה ב' ב"א ואכלה א' מהם משולחת שניהם אינה משולחת והא אמרת אפי' רצתה אמר רב פפא באגמא גופיה ופירש"י כי תניא ההיא דהכלה אין רצתה לא באגם דכיון דהיינו דוכתא סמכה דעתה ורפטא אבתרייהו · ואמאי דקתני עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה משולחת פריך פשיטא אמר רב פפא בכוכי דציידי ופירש"י כוך קטן של ציידין ואע"ג דלאו בניין קבוע הוא ולא הוי כייש:ב הוי משולחת והרמב"ם כ' כל דברים אלו מבוארים יפה בפ"ב וז"ל אין מתענין על חיה רעה אלא בזמן שהיא משולחת כילד נראתה בעיר ביום ה"ז משולחת נראתה בשדה ביום אם ראתה שני בני אדם ולא ברחה מפניהם הרי זו משולח' ואם היה שדה הסמוכה לאגם וראתה שני בני אדם ורדפה אחריהם הרי זו משולח' לא רדפה אחריהם אינה משולחת ואם היתה באגם אפי' רדפה אחריהם אינה משולח' אא"כ טרפה שניהם ואכלה א' מהם אבל אם אכלה שניהם באגם אינה משולחת מפני שזה הוא מקומה ומפני הרעבון טרפה לא מפני שהיא משולח' בתים הבנוים במדברות ובאחרנות הנטמות הואיל והן מקום גדודי חיה אם עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה הרי זו משולח' ואם לא הגיעה למדה זו אינה משולח' שאלו בני אדם שם סכנו בעצמם ובאו למקום חיות עכ"ל וזאת היא נוסחת הרמב"ם האמיתיים שמצאתי בספר ישן ובספרינו היא כתובה בטעות: **כתב** הרמב"ם שאר מיני רמש העוף ורמש הארץ ששולחו והזיקו כגון שילוח נחשים ועקרבים וכו' בפ"ב כתב כן ודין זה ברייתא בסוף פ"ק דתעניו' (יד :) וכ' הראב"ד אם היו נושכים וממיתים אפילו צרעין ויתושין וזבובים כי כולם שלוחי המקום וכתב עליו ה"ה אם כדבריו כשהזכירו בברייתא שילוח נחשים ועקרבים הו"ל לחלק בין ממיתים לאינם ממיתים אלא הטעם שאינם מתענים הוא מפני שאדם יכול להרגן ולהשמט מהם מש"כ בחיה רעה עכ"ל ול"נ שאם היו נושכים וממיתים ודאי שמתענין עליהם כדברי הראב"ד שאין אדם יכול להשמט מהם שהרי עשויין לבא ולנשוך את האדם שלא מדעתו וברייתא באינם ממיתים אלא מזיקים והכי דייק לשון הרמב"ם שכתב ששולחו והזיקו (ב): **ומ"ש** רבינו ונראה דנחשים ועקרבים מתענין עליהם דעתו משום דאלו סתמן

דרכי משה

תקעו (א) וכ"כ מהר"א מפר"ג בהגהות: (ב) ומדברי רבינו נראה דהבין דברי הרמב"ם אפילו בממיתין ולכן כתב דבנחשים ועקרבים מתענין אבל לא באחרים מטעם שכתב שם המ"מ

חדושי הגהות

תקעו א אסכרה חולי הנעשה בפה ובגרון והיא חונקת את האדם ולשון אסכרה כמו כי יסכר פי דוברי שקר כל שהוא אפילו מת אחד באסכרה מתריעים עליה · שנים בדבר ואחד

ועל הירקון והשדפון משהתחיל בתבואה אפילו לא התחיל אלא במקום אחד כמלא פי תנור מתענין ומתריעין בכל המקומות אפילו הרחוקים שהם דברים המתפשטין וכן על הסחורות שנזדלזלו בענין שהשכר אבד מתענין ומתריעין כיצד אם ירדו רוב הסחורות שרוב היי אנשי אותה העיר תלויין בה ונתמעט המשא ומתן עד שצריך למכור עשרה בו' מתענין ומתריעין אפילו בשבת אבל על כל האחרים אין מתענין ולא מתריעין לא בשבתות וי"ט חוץ מהעיר שהקיפוה אויבים או נהר וספינה

פתן שנושכין וממיתין ובמה שביארתי דעת הרמב"ם אין צורך לדברי רבינו :

ועל הירקון והשדפון משנה בפ"ג (יט.) על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון וכו' מפני שהיא מכה מהלכת : ופירש"י שדפון בתבואות ירקון חולי אבל מדברי הרמב"ם נראה שהוא מפרש ירקון נמי הוא בתבואה :

ומ"ש אפילו לא התחיל אלא במקום א' כמלא פי התנור שם במשנה מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון ומפרש בגמרא דהיינו כמלא פי תנור פת פי' תבואה שיעשה ממנה פת כמלא פי תנור ובברייתא תניא ר' עקיבא אומר על השדפון ועל ירקון בכל שהו ופירש"י שדפון וירקון כיון שנראה כל שהו מתריעין ומלא תנור דמתניתין להתענו' א"כ מעשה היה כך והרב המגיד הקשה על לשון אחרון ופירש דלמלא פי תנור קרי כל שהוא לפי שהוא דבר מועט וכך נ"ל לדעת הרמב"ם ורבי' :

ומ"ש מתענין ומתריעין בכל המקומות הרחוקים שהם דברים המתפשטים א"א לומר דאשדפון ואירקון בלחוד קאי שהרי שנינו בפ"ג דתעניות על אלו מתריעין בכ"מ על השדפון ועל הירקון ועל הארבה ועל החסיל ועל חיה רעה ועל החרב מפני שהיא מכה מהלכת ואם נאמר דקאי אכל הנך שהזכיר בסי' זה קשה שהרי כתב כאן צרות שאינן מוזכרות במשנה זו דמתריעין עליהם בכ"מ וצ"ע :

ואהא דתנן מתריעין בכל מקום פירש"י בכל מקום אם נראו באספמיא מתריעין בבבל ב"ל מתריעין באספמיא כדקתני טעמא בסופה מפני שהיא מכה מהלכת ולפיכך כל המקומות יש להם לראות כאילו התחילה בהם המכה כבר · וכ"כ הר"ן וכתב עוד ופירוש מתריעין מתענין ומתריעין קאמר וכן דעת רש"י והרמב"ן ז"ל וכך הם דברי רבינו · ושלא כדברי הראב"ד שפי' דהתרעה בלא תענית קאמר וכר' עקיבא דאמר סביבותיה מתריעות ולא מתענות :

אבל הרמב"ם לא כתב בהל' תענית שיהו מתריעין על שום מכה בכל מקום וצריך ליישב משנה זו לדעתו וי"ל שטעמו משום דלפשטא מתני' משמע דעל אלו בלבד מתריעין בכ"מ מפני שהיא מכה מהלכת אבל על שאר צרות כגון מטר או דבר או מפולת אין מתריעין עליהם במקומות הרחוקים לפי שאינה מכה מהלכת וסביבותיה לבדם מתענות ולא מתריעו' לת"ק והוקשה לו ז"ל היכי מצינן למימר דדבר אינה בכלל מכות המהלכות והלא הדבר ידוע שאין בעולם מכה מהלכת ומתפשטת יותר ממנה · ועוד היאך אפשר לומר דבמקומות הרחוקים מתריעים על שום מכה דא"כ היינו צריכים להתענות לעולם שהרי אין זמן בעולם שלא יהא בו חרב בא' מהמקומות וכיון שכן בכל העולם היו צריכים להתענות מפני שהיא מכה מהלכת ולכך הוא מפרש דהא דתנן על אלו מתריעין בכל מקום לאו במקומות הרחוקים קאמר אלא בסביבותיה דוקא וקאי אמאי דקתני לעיל דעל מטר או דבר או מפולת אותה העיר מתענה ומתרעת וסביבותיה מתענות ולא מתריעין ר"ע אומר מתריעות אבל לא מתענות והשתא קאמר דגם על אלו הצרו' מתריעין בכל מקום כלומר בסביבות על השדפון ועל הירקון וכו' מפני שהיא מכה מהלכת ויש לסביבות לחוש לעצמם פן תדבקם הרעה אבל עיירות שחוץ לסביבות אין חוששין לדבר כלל והאי מתני' דקתני על אלו מתריעין בכל מקום אתיא כר"ע דאילו לת"ק על אלו מתענין בכל מקום מיבעיא ליה וכיון דקי"ל כת"ק הוי דינא בין בהנך דמני האי מתני' שדפון ירקון וארבה וכו' בין באינך דלעיל מטר דבר מפולת אותה העיר מתענה ומתרעת וסביבותיה מתענות ולא מתריעות וזהו שכתב אלו הן הצרות של צבור שמתענין ומתריעין עליהם על הצרת האויבים לישראל על הדבר ועל חיה רעה ועל הארבה ועל החסיל ועל השדפון ועל הירקון ועל המפולת ועל המזונות ועל המטר כל עיר שיש בה צרה מכל אלו אותה העיר מתענה ומתרעת עד שתעבור הצרה וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות אבל מבקשים עליהם רחמים · ועדיין יש לדקדק בדבריו שכלל כל הצרות ופסק בהן דסביבותיה מתענות אם כן היכי יהיב מתני' טעמא מפני שהיא מכה מהלכת דמשמע דאיכא מכה שאינה מהלכת שאין הסביבות חוששין להם כלל וי"ל שהוא מפרש דמפני שהיא מכה מהלכת אינו הבדל בין מכה למכה אלא נתינת טעם הוא כלומר למה כשיש צרה בעיר אחת מתענות או מתריעות סביבותיה ויהיב טעמא מפני שכל מכה שיש בעיר אחת דרכה להיות מהלכת ומתפשטת לסביבותיה :

והוי יודע דתניא ברפ"ג דתענית (יט:) על כולם אין מתריעין אלא בהפרכיא שלהם וכו' הר"ן שבא לומר אפי' במכה מהלכת אע"פ ששנינו שמתריעין עליהם בכל מקום אעפ"כ אין מתריעין אלא בהפרכיא שלה לפי שאפילו במהלכת אין לחוש על יותר מכאן וכך שניה בתוספתא מתריעין על הגובאי בכל שהן מפני שהיא מכה מהלכת ר"ש אומר אף על החרב חרב העובר ממקום למקום אפי' חרב של שלום מתריעין עליה וכו' ועל כולם אין מתריעין עליהם אלא באותה הפרכיא בלבד היה בסוריא אין מתריעין עליהם בא"י בא"י אין מתריעין עליהם בסוריא ולפ"ז נ"ל שאע"פ ששנינו ג' ארצות לחזקה יהודה ועבר הירדן והגליל אפ"ה כל א"י הפרכי' אחת חשובה שהרי זקנים שבא"י גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן כדתנן בפירקין וכן מוכח מן התוספתא שכתבנו דקתני היה בא"י אין מתריעין עליה בסוריא הא בכל א"י מתריעין עליו ואגמרא אמרינן לקמן אפי' לא נראה אלא מין אחד בכל א"י מתריעין עליו מיד ואשקלון נמי אע"ג דחוצה לארץ הוה כדתנן בגיטין (ב.) כיון שכבשוהו עולי מצרים אף ע"פ שלא החזיקו בו עולי בבל נידון כא"י לענין תענית ולפיכך גזרו תענית זקנים שבירושלים על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון כדתנן בפירקין עכ"ל · ומאי דאיכא למידק על תוספתא זו מדאמרינן בפ"ב דתעניות דאי איכא מוקנה בא"י גוזרין תענית בח"ל כתבתי בסמוך בשם הר"ן · ורש"י פי' הא דאין מתריעין אלא בהפרכיא שלהם בע"א וכתבתיו בסימן תקע"ה :

ובן על הסחורות שנזדלזלו בענין שהשכר אבד וכו' בס"פ הספינה (צא.) ת"ר מתריעין על פרקמטיא ואפי' בשבת א"ר יוחנן כגון כלי פשתן בבבל ויין ושמן בא"י אמר רב יוסף והוא דזל וקם שוי עשרה בשיתא :

ומ"ש רבינו מתענין ומתריעין אפילו בשבת קשה דהא אין מתענין בשבת על שום צרה שלא אמרו אלא שמתריעין אבל לא אמרו שמתענין · ואין לפרש דה"ק מתענין בימות החול ומתריעין אפילו בשבת דהא מדקאמר אבל על כל האחרים אין מתענין ולא מתריעין לא בשבתות וי"ט וההוא אין מתענין ע"כ בשבת קאמר דבחול הא אמרן לעיל דמתענין וכיון דאין מתענין דסיפא אשבת קאי א"כ מתענין דרישא אשבת קאי וע"כ לומר דלא דק רבינו בזה וגם מ"ש סתם מתריעין דמשמע התרעה בשופר אינו מדוקדק דהא אמרינן בספ"ק דתעניות (יד.) דהתרעה בשופרות ליכא בשבת ומאי מתריעין מתריעין בפה וכ"כ הרמב"ם בפי' בפ"ב וז"ל ובכל מקום אין צועקין ולא מתריעין בשבת חוץ מצרת המזונות שצועקין עליה אפי' בשבת אבל אין מתריעין עליה בחצוצרות בשבת וכ"כ הר"ן ברפ"ג דתעניות דהא דתנן על אלו מתריעין בשבת לפי שהדבר ידוע שאסור להתענות בשבת ממילא משמע דכי תנן מתריעין בלא תענית קאמר והך התרעה נמי בעניינו היא ולא בשופר כדאמרינן בספ"ק :

ומ"ש אבל על כל האחרים אין מתענין ולא מתריעין לא בשבתות וי"ט חוץ מעיר שהקיפוה האויבים או נהר וכו' משנה בפ"ג דתעניות (יט.) על אלו מתריעין על עיר שהקיפוה אויבים או נהר ועל ספינה המטורפת בים ר' יוסי אומר לעזרה אבל לא לצעקה ופירש"י בספ"ק (יד.) לעזרה צועקים לבני אדם שיבואו לעזרה ולהצילם אבל לא לצעקה שאין אנו בטוחים כ"כ שמועיל תפלתינו לצעוק עליהם בשבת ומדברי רבינו נראה דלדברי הכל הלכה כר' יוסי דנמוקו עמו ומאחר שרש"י מפרש דטעמא דרבי יוסי משום דאין אנו בטוחים שתשמע תפלתינו א"כ אין לנו להתחנן ולזעוק כלל דרך תפלה והרמב"ם שכתב שזועקין ומתחננין עליהם לפי זה נ"ל שהוא מפרש דמתריעין בשופר קאמר ת"ק ובהא הוא דפליג

דפסיקא נקט לא היו מתריעין אפילו על נחשים ועקרבים אבל היו צועקין אפילו על צרעין ויתושין ואילו מתענין לא תני לה משום דלא פסיקא ליה דעל נחשים ועקרבים מ"מ ענין אבל בצרעין ויתושין אין מתענין :

ועל הירקון וכו' משנה שם וכפי' הרמב"ם דתרוייהו מכת תבואה הן ודלא כפי' רש"י דירקון הוא חולי :

ומ"ש ואפי' הרחוקים וכו' שם במשנה על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל הארבה ועל החסיל ועל חיה רעה ועל החרב מתריעין עליהם מיד מפני שהיא מכה מהלכת ולמעלה גבי חיה רעה כתב רבינו ג"כ מתענין ומתריעין בכל מקום אפי' הרחוקים וגבי חרב כתב בסתם שיהיו מתענין ומתריעין דמשמע דאפי' הרחוקים כדפי' לעיל אך קשה למה לא כתב ג"כ דעל הארבה ועל החסיל מתריעין בכל מקום דאין לתרץ דהו"ל בכלל על הירקון ועל השדפון שהן ג"כ מכת התבואה דכיון שאין שיעורן שוה דירקון ושדפון דוקא כמלא פי התנור וארבה וחסיל אפי' לא נראה אלא כנף אחד בכל א"י מתריעין עליהן מיד בכל מקום א"כ הו"ל להזכיר גם דין ארבה וחסיל בפני עצמו ואיכא להקשות היאך קאמר דבמקומות הרחוקי' מתריעין על שום מכה דא"כ היו צריכין להתענות לעולם שהרי אין זמן בעולם שלא יהא בו חרב באחד מן המקומות וכיון שאף הרחוקים צריכין להתענו' מפני שהיא מכה מהלכת א"כ יתענו לעולם וי"ל דאף במכה מהלכת אין צריך לחוש לה אלא הרחוקים שבאותו הפרכיא דהיינו באותו מלכות וכתב הר"ן דכך היא שנוייה בתוספתא ולפי זה מה שפירש הר"ן במשנה דעל אלו מתריעין בכל מקום אם נראו באספמיא מתריעין בבבל וכו' לדוגמא בעלמא נקט אספמיא ובבל דהא אין מתריעין בכל מקום אלא א"כ באותה הפרכיא והב"י האריך לבאר דברי הרמב"ם שלא כתב שיהיו מתריעין על שום מכה בכל מקום ולא עלה בידו דבר ברור ולפעד"נ דגם הרמב"ם ס"ל דבכל מקום מתריעין על החרב ועל החיה רעה וכל הנך דקא חשיב במתני' ומש"ה סתם דבריו גבי חרב וחיה רעה וכתב דמתענין דבסתם משמע דמתענין בכל מקום · וגבי ארבה וחסיל ג"כ כתב אפילו לא נראה מהן אלא כנף אחד בכל א"י מתענין ומתריעין וכן גבי שדפון וירקון כתב משיתחיל בתבואה וכו' דמשמע נמי דבכל מקום מתענין ומתריעין כיון שהתחיל בתבואה במקום אחד אבל בעיר שהקיפוה אויבים כתב בהדיא סביבותיה מתענין ולא מתריעין דמשמע סביבותיה ולא הרחוקים ובעיר שיש בה דבר כתב דבח"ל דוקא כשהשיירות הולכות ובאות ממנה למדינה אחרת שתיהן מתענות אף עפ"י שהן רחוקות זו מזו הא לאו הכי אין מתענות כיון שאינה מכה מהלכת וגבי מפולת כתב דכשרבתה מפולת בעיר מתענין ומתריעין עליה משמע דוקא אנשי העיר ולא הרחוקים וכן בכל שאר החלקים שכתב לשם מבואר דדוקא אנשי העיר מתענין ומתריעין קאמר והא דכתב הרב תחלה דרך כלל כל עיר שיש בה צרה מכל אלו אותה העיר מתענה ומתרעת עד שתעבור הצרה וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות וכו' היינו דוקא במכה שאינה מהלכת דאין לחוש אלא לאותה העיר וכדדייק הלשון שאמר כל עיר וכו' אבל חרב העובר ממקום למקום וחיה רעה משולחת וארבה וחסיל ושדפון וירקון כל אלה אין הצרה תלויה באותה עיר לבד אלא כל העיירות שבאותה מלכות הם ג"כ בסכנה לפיכך מתענין ומתריעין בכל מקום כמו שביאר בתוך דבריו וכדפרי' כנ"ל לדעת הרמב"ם :

ובן על סחורות וכו' ברייתא ס"פ הספינה מתריעין על פרקמטיא ואפי' בשבת ורבינו כתב תחלה מתענין ומתריעין כיצד וכו' עד מתענין ומתריעין ואח"כ כתב ואפי' בשבת כלומר אף בשבת רשאין לגזור על מעוט משא ומתן מה שאפשר ורשאי לעשות בשבת דהיינו התרעה בפה משא"כ בשאר צרות דאפילו בפה אסור בשבת ואין מתענין כדי נקטה דהא אפילו על פרקמטיא אין מתענין וכ"ש בשאר צרות אבל אין לפרש דעת רבינו דנמשך אחר דעת הרמב"ם בפ"א דמתענין אף בשבת על עיר שהקיפוה אויבים ומש"ה כתב דאף על פרקמטיא מתענין אף בשבת דאם כן למה כתב אח"כ מחלוקת רש"י והרמב"ם אם זועקין בשבת על עיר שהקיפוה אויבים וכו' הלא כבר סתם דבריו דאף על פרקמטיא מתענין בשבת אם כן כ"ש דזעקה שרי ואין צריך לומר דשרי בעיר שהקיפוה אויבים ועוד מנ"ל לרבינו ללמוד להקל בפרקמטיא מעיר שהקיפוה אויבים תדע שהרי הרמב"ם גופיה כתב בפ"ב גבי פרקמטיא דמתריעין עליה וזועקין עליה בשבת ולא כתב דמתענין כמ"ש בפ"א אעיר שהקיפוה אויבים אלמא דבפרקמטיא יש להחמיר טפי אלא ודאי דרבינו לא התיר בפרקמטיא אלא התרעה בפה גם בדין עיר שהקיפוה אויבים לא כתב להתיר בשבת בשם הרמב"ם בסמוך אלא לזעוק בלבד נראה שכך היתה נוסחתו ברמב"ם וכך היא הנוסחא האמיתי' כי מה שכתוב בספרי הרמב"ם שבידינו היתר תענית בשבת הוא דבר מתמיה כמ"ש הרב המגיד וכ"כ ב"י : **ומ"ש** חוץ מעיר שהקיפוה אויבים וכו' משנה פ"ג על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה אויבים או נהר ועל ספינה המטורפת

דרכי משה

אם שיכולין להשמר מהן אבל אי איירי במזיקין להזיק מ"ש אלו מאלו וכן יש להקשות על דברי הרמב"ם אי במזיקין להזיק איירי מ"ש אלו דנקט אפילו כל דבר נמי מזיק יש לדחות דלעיל איירי במזיקים להזיק מיד ודברים אחרים יש לחוש שמא ימותו ג"כ אבל באלו ס"ל להרמב"ם דאין לחוש ורבינו ס"ל דאפילו בנחשים ועקרבים נמי חיישינן וכן נ"ל :

כתב

וספינה המטורפת בים ואפי' על יחיד הנרדף מפני לסטים או רוח רעה זועקין ומתחננין בתפילות בשבת אבל אין תוקעין אא"כ תוקעין לקבץ העם לעזור לאחיהם להצילם כך כתב הרמב"ם ז"ל ורש"י פי' אפי' תפלה להתחנן ולזועק אין לעשות אלא צועקים על בני אדם שיבואו לעזרתם ומסתברא כדברי הרמב"ם:

תקנו מתפללין על כל צרה שלא תבא עליהם חוץ מעל רוב הגשמים שאין מתפללין על ריבוי הטובה

וה"מ

המטורפת בים ר' יוסי אומר לעזרה אבל לא לצעקה ומפרש רבינו דכיון דכתב הרמב"ם אבל אין תוקעין אלא אם כן תוקעין לקבץ העם לעזור וכו' שהם דברי ר' יוסי אלמא דפוסק כר"י והתרעה שהיא לתקוע לצעוק הוא דאסור אבל תקיעה לעזור שרי ולזעוק בפה בתפלה שרי אפילו לר"י ועל זה כתב דרש"י חולק שהוא ז"ל פירש דר' יוסי דקאמר לעזרה היינו לומר שצועקין על בני אדם שיבואו לעזור ולא כת"ק דמתריעין בפה בתפלה להתחנן ולזעוק וכיון דהלכה כר' יוסי אף תפלה לזעוק אסור אלא דקשה דהתם קאמר תלמודא מתריעין במאי אילימא בשופרות שופרות בשבת מי שרי אלא לאו בעינינו אלמא דהתרעה בשופר לכולי עלמא אסור ובהתרעה בפה הוא דפליגי ולר' יוסי בפה נמי אסור ואם כן היאך פסק הרמב"ם דשרי בפה לר' יוסי וכך הקשה ב"י כ"ל ליישב דהרמב"ם מפרש דת"ק ודאי לא שרי התרעה בשופר אלא בפה ור' יוסי נמי לא פליג להחמיר ולאסור התרעה בפה אלא להקל בהתרעה בשופר קא אתי ר' יוסי ולומר דלעזור שרי אף לתקוע ולא כדמשמע מת"ק דאוסר התרעה בשופר לגמרי אבל בהתרעה בפה לכ"ע שרי וכתב רבינו דהכי מסתברא דשרי לכולי עלמא בהתרעה בפה דכיון דאפילו בפרקמטיא הכל מודים דשרי התרעה בפה אפילו בשבת כ"ש בעיר שהקיפוה אויבים וכו' אבל הרב המגיד היה סבור דהרמב"ם פסק כת"ק ותימא דא"כ אמאי כתב הלשון שאמר ר' יוסי לעזרה ולא לצעקה כיון דלית הילכתא כוותיה ותו קשה דילמא ר' יוסי לא פליג אלא לענין זה דאף התרעה בפה לא שרי אלא לעזרה ולא לצעקה ולית הלכתא כוותיה ושרי לצעוק בפה כת"ק אבל הכל מודים דתקיעה אסורה אפילו אינו תוקע אלא לעזור דלא שרינן משום פיקוח נפש לתקוע בשופר כיון דאפשר בפה אלא כדעת רבינו בפי' דברי הרמב"ם הוא העיקר עוד יש להאריך במה שקשה על דברי רבינו שדבריו בכאן הם סותרין לכאורה למ"ש בסי' רפ"ח ועיין במ"ש לשם בס"ד:

תקנו מתפללין וכו' משנה ספ"ג דתענית ובגמרא מייתי לה מקרא דכתיב עד בלי די ואמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די דכיון דכך היא מדתו של הקב"ה שכשהוא כועס לעמו ישראל משפיע להם מטובתו עד שיבלו שפתותיהם מלומר די אין מתפללין עליה ומיהו מרצין לפניו בנוסח תפלה שהביא ב"י יר"מ י"א ואלהי אבותינו שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין בטובך הגדול רחם עליהם שאין פורענות בא לעולם אלא בשביל ישראל והם עמך ונחלתך אשר הוצאת מארץ מצרים ואינם יכולים לקבל לא רוב רעה ולא רוב טובה

דפליג ר"י ואמר לעזרה אבל לא לצעקה אבל התרעה בפה לר' יוסי נמי שרי ולפיכך כתב זועקין ומתחננין בתפלות בשבת אבל לא תוקעין והיינו כר' יוסי כנ"ל שהוא דעת רבינו דאין לפרש שהוא סבור דלהרמב"ם מתריעין דקאמר ת"ק לאו בשופר הוא אלא בפה והא פליג ר' יוסי ואמר לעזרה אבל לא לצעקה והלכה כת"ק דשרי להתריע בפה כלומר לזעוק ולהתחנן אבל להתריע בשופר ודאי אסור דאפי' ת"ק מודה ביה דא"כ מנ"ל שרש"י חולק על הרמב"ם שאם מפני שכתב אבל לא לזעקת תפלה שאין אנו בטוחים כ"כ שתועיל תפלתינו על דברי ר' יוסי הוא שפירש כן ושמא הוא ג"כ סבור דהלכה כת"ק דמתריעין בפה להתפלל עליהם וכדברי הרמב"ם אלא ודאי שהוא סבור דלדברי הכל הלכה כר"י וכדפרישי' ויש לתמוה על רבינו היאך פירש כן בדברי הרמב"ם ולא עוד אלא שכתב דמסתברא כוותיה דהא בספ"ק דתעניות אמרינן אמתני' מתריעין במאי אילימא בשופרות שופרות בשבת מי שרי אלא לאו בעינינו הרי מפורש דהתרעה בשופר לכ"ע לא ובהתרעה בפה הוא דפליגי וכיון שכן הרמב"ם שהתיר לזעוק עליהם בתפלה ע"כ לומר שפסק כת"ק וכ"כ ה"ה בפ"ב מהל' שבת שהרמב"ם פסק כת"ק וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה דאין הלכה כר' יוסי ומעתה אפשר דלא פליג רש"י אהרמב"ם שדברי רש"י הם פירוש דברי רבי יוסי אבל לתנא קמא זועקין ומתחננין עליהם והלכה כוותיה והיינו כהרמב"ם ממש ולפ"ז מ"ש הרמב"ם שתוקעין לקבץ העם לעזור לאחיהם להצילם אע"ג דר' יוסי קאמר לה ואנן קי"ל הלכה כתנא קמא בהא לא פליג ת"ק דהא קי"ל דמחללים שבת לפיקוח נפש:

ומ"ש אפי' על יחיד הנרדף מפני לסטים או רוח רעה זועקין ומתחננין בתפלו' בשבת ברייתא בפ"ג דתעניות (כב:) דעל הנך מתריעין בשבת ופירש"י רוח רעה שנכנסה בו רוח שידה ורץ והולך ושמא יתבע בנהר או יפול וימות:

ויש לתמוה על רבי' שכ' כאן דמסתבר כדברי הרמב"ם שזועקים על אלו ומתחנני' עליהם בתפלה ב ובסי' רפ"ח כתב שאין מתריעין עליהם בתפלה ותחנה ואפשר דבסי' רפ"ח שאמר אין מתריעין בתפלה לא מנע אלא התרועה אבל תפלה בלא תרועה מותר וזהו מ"ש כאן בשם הרמב"ם זועקים ומתחננים אבל אין תוקעין ומיהו קשה דא"כ מאי בתפלה ותחנה דקאמר לא הול"ל אלא ואפי' על אלו אין מתריעין אלא להשמיע קול שיבואו להם לעזרה ולכן י"ל שבסימן רפ"ח כתב פירוש המשנה כשיטת רש"י ולא חשש לכתוב דברי הרמב"ם כלל לפי שסמך על מה שעתיד לכתוב בסי' זה וכן מנהג רבינו בכמה מקומות:

וכתב הרמב"ם בפ"א מהל' תענית שמתענין על כל אלו אפי' בשבת וכ"כ בפירוש המשנה בפ"ג דתעניות וכתב ה"ה שנראה שטעמו משום מאי דאמרינן בגמרא אהא דתנן דמתריעין על אלו בשבת מאי התרעה אילימא בשופרות שופרות בשבת מי איכא אלא לאו בעינינו והוא מפרש מאי עניינו תפלת תענית שהיא עניינו מתפללין אותה לפי שמתענין ומכאן למד רבינו שמתענין על דברים אלו בשבת ולא ראיתי כן לאחד מהמפרשים והרבה ראיתי שהם מפרשים דהך התרעה דעניינו ר"ל מי שענה ולא עניינו ממש בתפלת תענית ואדרבה יש שפירש שאפילו בחול אין גוזרין תענית על הצבור מחמת דברים אלו וזה שאמרו שהיחיד רשאי לסגף את עצמו כלומר על הצבור אין גוזרין אבל היחיד רשאי לסגף עצמו ולפי דברי רבי' יש לפרש שהיחיד רשאי לסגף עצמו בתעניות רצופים זה אחר זה ואין כן הצבור אלא על הסדר ובאמת שדברי רבינו במ"ש שמתענים בשבת תמוהים בעיני וצ"ע עכ"ל ורבינו השמיט מדברי הרמב"ם שמתענין בשבת על אלו אולי לא היה כתוב בנסחתו ונוסחא ישרה היתה שהרי בה' שבת פ"ב ופ"ל שכתב שם שזועקין ומתחננין על אלו בשבת לא כתב שמתענין עליהם בשבת:

כתב הרמב"ם ספ"ב כל עיר שיש בה צרה מכל אלו אותה העיר מתענה ומתרעת עד שתעבור הצרה וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות אבל מבקשים עליהם רחמים וכתב ה"ה שכן דעת הר"א דלרבנן דפליגי אר"ע בפ"ג דתעניות אין שום צרה שהסביבות מתענות ומתריעות ואפילו מכה מסולח' אלא מתענות ולא מתריעות אבל הרמב"ן סבור שיש צרות מסולחות שאפילו הסביבות מתענות ומתריעות ופי' סביבות אותה הפרכיא ע"כ וכבר כתבתי בסימן ז"ז פי' הא דתניא על כולן אין מתריעין עליהם אלא בהפרכיא שלהם ופלוגתא דרבנן ור"ע שכתב ה"ה הוא במתני' פ"ג דתעניות גבי עיר שלא ירדו עליה גשמים או שיש בו דבר או מפולת וסובר הרמב"ם דה"ה לשאר הצרות כולם וכתב הר"ן אהא דתנן דעיר שלא ירדו עליה גשמים סביבותיה מתענות ולא מתריעות י"מ שלפיכך מתענות מפני שאותה העיר שלא ירדו עליה גשמים תלך לקנות תבואה מאותן שסביבותיה ויהיה שם רעב ואחרים פירשו סביבותיה מתענות כדי להשתתף בצרתם ולבקש רחמים עליהם כשם שמתענות על עיר שיש בה דבר או מפולת והא דתנן על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה אויבים וכו' כלו' התרעה דעניינו ולא תענית דתענית בשבת ליכא ומשמע שאין מתענין עליהם אפילו בחול מדאמרי' בגמרא ועל כולם יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית ור' יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף עצמו וכו' ע"כ לא פליגי אלא ביחיד אבל בצבור משמע דמודה ת"ק דאין מתענין ולא עוד אלא דאפילו ביחיד אפשר דקי"ל כר' יוסי משום דא' רב יהודה אמר רב עלה מ"ט דר' יוסי אבל מ"מ צבור אין מתענין וסביבותיה אמאי לא מתענין תירץ הרמב"ן דכשאותם עצמם שהם בצרה מתענין ומתריעין אף סביבותיה מתענין אבל כיון שהם עצמם אין מתענין אע"פ שאין נמנעין בכך אלא מפני בהלתן ותוקף צרתן אפ"ה כיון שהם אין מתענין אין מתענין אף סביבותיהם ואין זה מחוור לפיכך נ"ל דכיון דכל מתריעין השנוי במשנתינו היינו ב' וה' וב' ולא רצופים וכדתנא בברייתא דלעיל אי זו היא התרעה שלהן ב' וה' וב' לפי שכל שאין הסכנה בת יומא בכל אלו השנויים במשנתינו שיש להם איזה מיתון גוזרין תעניות על הצבור ב' וה' וב' אבל עיר שהקיפוה אויבים וספינה המטורפת בים ויחיד הנרדף מפני הליסטים אם באנו להתענות עליהם היינו צריכים להתענו' תעניות רצופים לפי שסכנתן בכל יום ויום היא והצלתם צריכה שתהא נחפזה מאד ולפי שאי אפשר לגזור תענית על הצבור בכל יום שאין מטריחין על הצבור יותר מדאי ולפי ענינם אין מקום לתעניות של ב' וה' וב' לא ראו לגזור תענית כלל אבל אמרו להתריע עליהם בבקשת רחמים בכל יום ויום אפי' בשבת עד שיצאו מחזקת סכנה והיינו ליסנא דאמרינן בגמרא ועל כולם יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית לפי שכל המתענה על כיוצא באלו אינו מתענה בהפסקות אלא ברציפה וסיגוף ור' יוסי נמי דאמר אין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית כלומר שאילו היו התעניות מופסקין ודאי דלא הוה אסר דבכה"ג לא שייך שמא יצטרך לבריות הלכך ודאי משמע שהבא להתענו' על כיוצא באלו ברציפה וסיגוף הוא שיתענה ולפיכך לא הטילו מהמתהן תענית על הצבור כלל וביחיד אי רשאי אי לא פלוגתא דר' יוסי ורבנן כנ"ל עכ"ל:

ואהא דתניא ר' יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמים עליו פירוש שמא יצטרך לבריות שאין בו כח להתענו' ולהתפרנס מיגיעו ומר בריה דרבינא שהיה מתענה כל השנה ור"ל דלם חלת מאה לומין כדאיתא בירושלמי לא היו צריכים למעשה ידיהם והיו יכולים להתענות ולסגף עצמם:

תנן בפ"ג דתעניות (יט) על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל הארבה ועל החסיל ובברייתא (כב) ארבה וחסיל אפילו לא נראה בא"י אלא כנף אחד מתריעין עליהם וכתב זה הרמב"ם בפ"ב מה' תענית:

וגרסי' בההוא פרקא (כא:) אמרו ליה לרבי יהודה אתו קמצי גזר תעניתא א"ל לא קא מפסדן א"ל זוודא אייתו בהדייהו ופירש"י זוודא אייתו בהדייהו בתמיה וכי לידה הביאו עמם שלא יפסידו התבוא':

תניא תו בריש ההיא פרק (יט:) מתריעין על הגובאי רשב"א אף על החגב ומשמע דנקטינן כת"ק וכ"כ הרמב"ם בפ"ב וז"ל על הארבה ועל החסיל אפילו לא נראה מהם אלא כנף אחד בכל א"י מתענין ומתריעין עליהם ועל הגובאי בכל שהוא אבל על החגב אין מתענין עליו ולא מתריעין אלא זועקין בלבד והרי"ף השמיט כל זה · ואפשר שהטעם הוא מפני שאינן מצויין עכשיו אלו המינים ואפילו אם יבואו אין מי שיכיר אותם ומטעם זה השמיטו רבינו ג"כ:

כתב הרמב"ם בפ"א תעניות אלו שמתענין על הצרות אין מתענין בהן לא עוברות ולא מניקות ולא קטנים ומותרין לאכול בלילה אע"פ שמתענין למחר חוץ מתענית המטר כמו שיתבאר: וכתב ה"ה דע שכל תענית של דבריהם עוברות ומניקות אין מתענין בהן וכל אדם אוכל בהם בלילה חוץ מאותם שביארו חכמים בהם שהן מתענות ושהלילה אסור וזה שהוצרכו לומר בט"ב ובקצת תעניות של מטר וזהו מוכרח מן הגמרא ומוסכם מן הפוסקים ז"ל עכ"ל:

גרסינן בפ"ק דתעניות (ח:) בימי רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומותנא אמרי היכי נעביד ניבעי רחמי אתרתי לא אפשר אלא ניבעי רחמי אמותנא וכפנא נסבול א"ל ר"ש בר נחמני ניבעי רחמי אכפנא דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב דכתיב פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון ומנ"ל דלא מצלינן אתרתי דכתיב ונלומה ונבקשה מאלהינו על זאת מכלל דאיכא אחריתי ופירש"י דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב לחיים ולא למתים דאינו מביא שובע כדי להמית בני אדם אלא כדי שיחיו ומשביע לכל חי רצון שובע נותן לבני אדם חיים ע"כ:

גרסינן בירושלמי פרק ב' דתעניות רבי חגי בשם ר' זעירא שאם היו ב' דברים כגון עצירת גשמים וגובאים מתריעין עליהם ר' חגי כד הוי נפיק לתעניתא הוי אמר קומיהון אחנא ג אף ע"ג דאית בלבבן עקין סגי אין אלא להון דאתינן:

גרסי' בפ"ק דתעניות (שם) בגמ' דידן בימי ר' זירא גזור עו"ג גזירה וגזור דלא למיתב בתעניתא א"ל ר' זירא נקבליה עילוון ולכי בטיל גזירה ליתביה א"ל מנא לך הא א"ל דכתיב ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום אשר נתת לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך:

תקנו מתפללין על כל צרה שלא תבא עליהם חוץ מעל רוב הגשמים שאין מתפללין על רבוי הטובה בסוף פ"ב דתעניות (יט:):

חדושי הגהות

וא"ד באסכרה מהו מי הוי כג' מתים · ופריך איתא חמי בא ורגה הא תני אסכרה כל שהוא וכ"ש אם מתו עוד שנים · לכן צריכה לא קא מיבעיא ליה אלא שהתריעו על אסכרה והלכה לה ואח"כ מתו ב' בדבר ואחד באסכרה מהו מי אמרינן כיון שכבר הלכה אין מתריעין עליה עוד או לאו כך פירש הגאון בעל קרבן העדה דברי הירושלמי: ב ובבר ביארתי שם שאין דבריו סותרים זה את זה ע"ש (מהרל"ח): ג אע"ג שיש בלבינו צרות רבות אין לבקש עכשיו רק על דבר זה שהתענינו עליו עכ"ל הגאון בעל קרבן העדה ז"ל

וה"מ בארץ הרים שצריכה לרוב גשמים אבל ארץ מצולה שרוב גשמים קשין לה ולא עוד אלא שמפילין בתים עליהם אין לך צרה גדולה מזו ומתפללין עליהם :

תקעח **כתב** הרמב"ם כשם שצבור מתענין ומתפללין על צרותם כך כל יחיד מתענה ומתפלל על צרתו כיצד היה לו חולה או תועה במדבר או חבוש בבית האסורים יש להתענות ולבקש רחמים בתעניתו ולא יתענה בשבת ומועד וחנוכה ופורים וראשי חדשים עד כאן :

תקעט **כל** יום ויום מז' תעניות האחרונות או שאר תעניות שמתריעין בהם עושין כסדר הזה מוציאין התיבה לרחבה של עיר וכל העם מתכנסין ומתכסין בשקים ונותנין אפר מקלה ע"ג התיבה וע"ג ס"ת להגדיל הבכייה כדי שיכנעו לבם ואחד מן העם נוטל אפר ונותן בראש הנשיא וראש אב ב"ד במקום הנחת תפילין ואח"כ כל אחד ואחד נותן על ראשו ואח"כ מעמידין ביניהם זקן שהוא חכם לא היה שם זקן שהוא חכם מעמידין זקן או חכם אין שם לא זה ולא זה מעמידין החכם שביניהם ואומר לפניהם דברים המשברין את הלב כגון אחינו לא שק ותענית גורמין אלא תשובה ומעשים טובים גורמין שכן מצינו באנשי נינוה שלא נאמר וירא ה' את שקם ואת תעניתם אלא וירא אלהים את מעשיהם כי שבו איש מדרכו הרעה ובקבלה הוא אומר וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ומוסיף בעניינים אלו כפי כחו עד שיכנעו לבם וישובו בתשובה ואח"כ עומדין להתפלל ואם היה אותו שאומר לפניהם דברים כבושין בקי וראוי להתפלל עומד להתפלל ואם לאו מעמידין ש"צ וראוי ואיזהו ראוי זה הרגיל בתפלה ובכל הברכות ורגיל לקרות בתורה נביאים וכתובים ויש לו טיפול ואין לו במה לפרנס ויש לו יגיעה בשדה ושפל ברך ופרקו נאה ומרוצה לעם ולא יהא בעל עבירות ולא יצא עליו שם רע בילדותו ויש לו נעימה וקולו ערב והרמב"ם ז"ל הוסיף בו ולא יהא בבניו ובבני ביתו

ב"י

ומ"ש והני מילי בארץ הרים שצריכים לרוב גשמים אבל ארץ מצולה וכו' ג"ז פשוט שם (כב·) כתב הר"ש בר צמח שבכל מקום אם רוב גשמים מטשטשין הקרקע ומונעים החרישה מתריעין ומבקשים רחמים והתרעה הזאת יש לעיין אם הוא כסדר שאר תעניות ממה ששנינו וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים וכו' אותה העיר מתענת ומתרעת וכו' וכתבו עלה רבותא דמתענת שלא כסדר התעניות לפי שבכל הסביבות ירדו גשמים ובה לא ירדו הדבר מוכיח שבא להם בגזירתו של מקום לפיכך מתריעין בה מיד והכל לפי הענין שאם הענין נחפז ואין פנאי להתריע כסדר נראה שאין גוזרין בו תענית על הצבור שאין הצבור יכולים להתענות בכל יום אלא מתריעין בכל יום ובכל תפלה ובהתרעה בפה די ואם יחידים רוצים להתענות רשאין הם בכך ובהתרעת הפה דהיינו בעננו אבינו עננו תקן נוסח תפלה שהיא הרכבת ב' תפלות של ר' ישמעאל בן אלישע כ"ג ושל חוני המעגל וזה נוסחה ירמי"א ואלהי אבותינו שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במד' רחמיך ותכנס להם לפנים משורת הדין ובטובך הגדול רחם עליהם שאין פורעניות בא לעולם אלא בשביל ישראל והם עמך ונחלתך אשר הוצאת מארץ מצרים ואינם יכולים לקבל לא רוב רעה ולא רוב טובה השפעת עליהם רוב טובה אינם יכולים לקבל כעסת עליהם אינם יכולים לקבל יהי רצון שיהיה ריוח בעולם וזכור רחמיך (א) :

תקעח כתב הרמב"ם כשם שצבור מתענין ומתפללין על צרתם כך כל יחיד מתענה ומתפלל על צרתו וכו' בפ"א מהל' תעניו' כתב כן · וכתב הרב המגיד אע"פ שאין לו הכרע מן הגמרא הדברים נראים הם שכיון שהתענית הוא מדרכי התשובה והכנעה כל יחיד ויחיד מחוייב לחפש בדרכיו בעת צרתו ולשוב אל ה' וברור הוא בהרבה מקומות שאינו רשאי להתענו' בימים שהזכיר רבי' ואפי' התחיל כגון שקבל להתענות ב' וה' של כל השנה והתחיל בו ופגע בו א' מימים אלו אינו מתענה בהם ובציבור אמרו בפ"ק שהיחידים מפסיקין לראשי חדשים :

תקעט כל יום ויום משבעה תעניות האחרונים או משאר תעניות שמתריעין בהם עושין כסדר הזה מוציאין את התיבה לרחבה של עיר וכו' רפ"ב דתעניות (טו·) סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה לרחובה של עיר וכו' וכל הסדר הזה שהזכיר רבינו עד הרי אנו כמתים אם לא תרחם עלינו הכל שם במשנה ובגמרא (טו:) : **ומ"ש** או שאר תעניות שמתריעין בהם לאו לאתויי תעניות אמצעיות דההיא אין מתריעין כמו שמפורש במשנה פ"ק דתעניו' (יב:) אלא לאיתויי מאי דאיתמר ביה מתריעין עליהם מיד כגון פסקו גשמים בין גשם לגשם מ' יום או שאין להם מים לשתייה וכיוצא בהם ובסוף פ"ק דתעניות (יג:) לחד שינויא בתעניות אמצעיות מצלינן כ"ד ברכות ולחד שינויא לא מצלינן להו בתעניות אמצעיו' ודעת הרמב"ם בפ"ד דלא מצלי כ"ד אלא באחרונות בלבד · וכ' הר"ן בפ"ב שכן סובר הרמב"ן ושכן נראה דעת הרי"ף וזהו דעת רבינו והוא סובר דכיון דבתעניות ראשונות ואחרונות שאין מתריעין בהן אין עושין כסדר הזה השנוי במשנה ואין אומרים כ"ד ברכות ובז' אחרונות שמתריעין בהם עושין סדר זה ואומרים כ"ד ברכות א"כ בכל תענית שמתריעין בו עושין כסדר הזה ואומרים בו כ"ד ברכות ולטעמיה אזיל שכ' בסי' תקע"ה דבהנך דתנן מתריעין מיד נוהגים בהם כל חומר שבעה אחרונות וכבר כתבתי שם שאין כן דעת הרמב"ם שאין מתריעין בשופר באותם תעניות וכן אין נוהג בהם חומר שבעה אחרונות וא"כ לפי דעתו אין סדר זה נוהג בהם וכ"כ מדבריו בפרק ד' שאין עושין כסדר הזה אלא בשבע אחרונות בלבד : **ואם** עושין כסדר הזה בתעניות שאר צרות אכתוב בסוף הסימן בס"ד : **ומ"ש** רבינו וכל העם מתכנסים ומתכסין בשקים שם (יו·) למה מתכסין בשקים א"ר חייא בר אבא לומר הרי אנו חשובים כבהמה ופירש"י דמשער בהמה ניגהו מגולה של עזים :

ומ"ש ונותנין אפר מקלה וכו' שם במשנה (טו) נותנים אפר מקלה על גב התיבה בראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל א' נוטל ונותן בראשו ופירש"י אפר מקלה אפר ממש ונראה הוא מעפר סתם והתו' כתבו שאותו אפר הוי מעלם אדם שהרי אפר זה לזכרון העקידה ועקידה היה עצמות ואמרינן בגמרא (שם) נשיא ואב ב"ד נמי נשקלו איהו ונינחו ברישייהו מ"ש דשקיל איניש אחרינא ומנח להו א"ר אבא דמן קיסרי אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים והיכא מנח להו א"ר יצחק במקום תפילין שנאמר לשום לאבילי ציון לתת להם פאר תחת אפר : **ומ"ש** רבינו וע"ג ס"ת כך כתב הרמב"ם ולא ידעתי מנין לו :

ואהא דתנן מוציאין את התיבה לרחובה של עיר בעיא בגמרא (יו·) למה יוצאין לרחוב ר' חייא בר אבא אמר לומר זעקנו בצנעה ולא נענו נבזה עצמינו בפרהסיא ר"ל אמר גלינו גלותינו תכפר עלינו מאי ביניהו איכא בינייהו דגלי מבי כנישתא לבי כנישתא ולמה מוציאים את התיבה לרחובה של עיר אמר ריב"ל לומר כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעונותינו ולמה נותנין אפר מקלה ע"ג התיבה א"ר יהודה בן פזי כלומר עמו אנכי בצרה ר"ל בכל צרתם לו צר א"ר זירא מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דיהבי אפר מקלה ע"ג תיבה מזדעזע כל גופאי ולמה נותנין אפר בראש כל אחד ואחד פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חנינא חד אמר הרי אנו חשובים לפניך כאפר וחד אמר כדי שיזכור לנו אפרו של יצחק מאי בינייהו איכא בינייהו עפר סתם · ובירושלמי ר' יודן ב"ר מנשה ור' שמואל בר נחמן חד אמר כדי להזכיר זכותו של אברהם וחורנא אמר כדי להזכיר זכותו של יצחק מ"ד כדי להזכיר זכותו של אברהם בין אפר בין עפר על שם ואנכי עפר ואפר מ"ד כדי להזכיר זכותו של יצחק ובלבד אפר רואין אפרו של יצחק כאילו צבור ע"ג המזבח : **ומ"ש** ואח"כ מעמידים ביניהם זקן שהוא חכם וכו' שם אם יש זקן והוא חכם אומר ואם לאו אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה ופירש"י אדם של צורה בעל קומה שישמעו ויקבלו דבריו למרך את הלב · וכן פירשו התוס' אבל הרא"ש פירש אדם של צורה ת"ח ולא גמיר כחכם כדאי' במ"ק (ט·) הללו ב"א של צורה הם א"כ שראוי למנותו פרנס על הצבור כלומר מצוייר הוא לחכם ועומד לקבל גדולה ורבי' מפרש כדברי הרא"ש ולפיכך כתב מעמידין החכם שביניהם כלומר אותו שיודע יותר מכולם אע"פ שאינו חכם לפי האמת :

ויש לתמוה על מ"ש רבינו לא היה שם זקן שהוא חכם מעמידין זקן או חכם דמשמע מעמידין זקן אע"פ שאין חכם והא ליתא דהא אמאי דת"ר אם יש שם זקן אומר זקן וא"ל אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה מתמהינן אטו זקן דקאמרינן אע"ג דלאו חכם הוא ושני אביי ה"ק אם יש שם זקן והוא חכם אומר ואם לאו אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה וכ"כ הרמב"ם ולפיכך נ"ל שיש טעות בספרי רבינו וצריך להגיה לא היה שם זקן שהוא חכם מעמידין חכם אין שם לא זה ולא זה מעמידין החכם שביניהם : **ומ"ש** ובקבלה הוא אומר וקרעו לבבכם וכו' שם במשנה (טו·) וקבלה נקרא מה שהנביא מצוה ומודיע ומזהיר את ישראל ובקרא דמייתי לעיל בסמוך וירא אלהים את מעשיהם לא קאמר ובקבלה הוא אומר מפני שאותו פסוק לא בא בדרך ציווי ואזהרה אלא כמספר והולך ולפיכך אינו נקרא קבלה : **ומ"ש** ואם היה אותו שאומר בפניהם דברי כבושין בקי וראוי להתפלל עומד להתפלל ואם לאו מעמידין ש"צ הראוי ואיזהו ראוי זה הרגיל בתפלה ובכל הברכות וכו' ברייתא שם (יו:) ופירש"י ושפל ברך · עניו : ומרוצה לעם · נוח לבריות ומסכימים לתפלתו : ופרקו נאה · מפרש בגמ' שם דהיינו שלא יצא עליו ש"ר בילדותו ולפ"ז יש ככפל בדברי רבינו שכ' ופרקו נאה ואח"כ כתב ולא יצא עליו ש"ר בילדותו וא"ל דפרושי מפרש מאי פרקו נאה שלא יצא עליו ש"ר בילדותו שהרי הפסיק ביניהם במרוצה לעם ולא יהא בעל עבירות : **ומ"ש** רבינו והרמב"ם הוסיף בו ולא יהא בבניו ובני ביתו וכו' בעל עבירה נראה שטעמו מדתניא (שם:) וביתו ריקם ומפרש בגמ' מאי ריקם ריקם מן העבירה ומפרש הרמב"ם דהיינו לומר שלא יהא בבניו ובני ביתו וכל הנלוים אליו בעלי עבירה דאילו ללמד שלא יהא הוא עצמו בעל עבירה מפרקו נאה שמעינן לה שמאחר שצריך שאפי' בילדותו לא יצא עליו שם רע כ"ש שצריך שבזקנותו לא יהיה בעל עבירה :

ומ"ש

ב"ח

טובה השפעת עליהם רוב טובה אינן יכולין לקבל כעסת עליהן אינן יכולין לקבל יהי רצון שיהא ריוח בעולם וזכור רחמיך דאין זה תפלה שתפסוק רוב הטובה אלא שיפר את כעסו ויזכור רחמיו עלינו ושיהא ריוח בעולם וכן נוהגין בקראקא לומר ריצוי זה בש"ת הצבור והש"ל על רוב גשמים :

תקעח כתב הרמב"ם כשם שצבור מתענין וכו' נראה דאע"פ דדבר פשוט הוא וכמו שבקש אהרן ממשה רבינו שיתפלל בעד מרים ואברהם התפלל בעד אבימלך וגם הקדים תפלה לצרה בין בית אל ובין העי אעפ"כ כתבו הרמב"ם כדי להורות דאע"פ דיש לו ליחיד להתפלל על כל צרה שלא תבא כמו הצבור מ"מ צריך להפסיק בר"ח אע"פ שקבל עליו סך כך וכך ימים להתענות והתחיל בהן דבזה יש חלוק בין צבור ליחיד ובסי' תקע"ב כתבתי דעכשיו נוהגין להפסיק בר"ח אף בצבור שגזרו תענית בסתם והתחילו להתענות ע"ש ובסימן תי"ח ועוד נראה דהרמב"ם סבור שהיחיד חייב להתענות על צרתו כשם שהצבור חייבין להתענות על צרתן והכי משמע לשונו שאמר מ"ע מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה וכו' ומד"ס להתענות על כל צרה שלא תבא על הצבור עד שירוחמו מן השמים · כשם שהצבור מתענין על צרתן כך היחיד מתענה על צרתו אלמא להדי' שהוא סבור שהיחיד חייב להתענות על צרתו כשם שהציבור חייבים להתענות על צרתן וכן פי' ה' המגיד עיין עליו :

תקעט כל יום ויום מז' תענית וכו' עד אם לא תרחם עלינו הכל הוא בפ"ב דתענית משנה ובריית' ובגמרא מפרש טעם לכל דבר ודבר : **ומ"ש** או שאר תעני' שמתריעין בהן פי' באותן שמתריעין עליהם מיד כגון שכמשו ופסקו מים בין גשם לגשם מ' יום או כשאין להם מים לשתיי' וכיוצא בהן משאר צרות כמ"ש בסי' תקע"ה ותקע"ו דכיון שמתריעין בהן מיד נוהג בהן סדר הזה וכל חומרות של ז' אחרונות משא"כ בתעניות הראשונות והאמצעיות של גשמים דאין מתריעין בהן ואין נוהגין כסדר הזה וכך היא דעת הרמב"ם בפ"ד דלא מצלינן כ"ד ברכות אלא באחרונות ולא באמצעיות וכתב הר"ן שכן סובר הרמב"ן ושכן נראה דעת הרי"ף וזאת היא דעת רבינו : **ה"ג** מעמידין ביניהם זקן שהוא חכם לא היה שם זקן שהוא חכם מעמידין חכם אין שם לא זה ולא זה מעמידין החכם שביניהם ואומר לפניהם וכו' : **ולא** יצא עליו שם רע בילדותו לא גרסי' ליה בספרים מדוייקים ועיין בב"י :

ובסידור

דרכי משה

תקעז (א) כתב הר"ן פ"ק דתענית דס"ט ע"ב ואומר עננו ה' עננו על סדר האל"ף בי"ת כמו שאנו עושים ·שרת ימי תשובה :

בהג"א

ובסדור הגאונים מסדר זה אחר קריאת הספר פי' זה שיוצאין לבית הקברות מסדרו אחר קריאת הספר וכו' : **ומ"ש** וזה סדורו וכו' פי' זהו סידור התפלה מתחלתה ע"פ הגאונים יתחיל אשר יצר כלומר ויסדר כל הברכות והקרבנות כמו שנתבאר בתחלת ספר זה :

ומ"ש ראה בענינו וכו' עניכו ה' עניכו וכו' עד בא"י גואל ישראל שם במשנה מפורש שבברכת ראה נא בעניינו מוסיף בה דברים ומסיים בה מי שענה את אברהם אבינו וכו' וסיים הברכה בא"י גואל ישראל והר"ן כ' בשם הרמב"ן שמאריכין בברכת גואל ישראל בנוסח זה של תפלת תענית ואומר בה עניכו ביום צום תעניתנו וכך היא דעת רבינו ושלא כנראה מדברי הרמב"ם שלא הזכיר עניכו משום דס"ל דשש ברכות שמוסיפין עומדות במקומם :

ומ"ש ותוקעין תר"ת ה"א בברייתא לשם אחר ברכת גואל ישראל והן עונין אחריו אמן וחזן הכנסת אומר להם תקעו בני אהרן תקעו :

ומ"ש ויעבור היום יבואונו וכו' כל אלו ויעבור והיום וכו' שסידר רבינו כאן אין להם סמך בגמרא :

אתה זוכר מעשה עולם וכו' שם במשנה ובברייתא קתני דמוסיף שש ברכות בין ברכת ראה בעניינו ובין ברכת רפאינו ובברכה הראשונה משש אלו אומר פסוקי זכרונות ומסיים מי שענה את אבותינו על ים סוף וכו' וסיום הברכה בא"י זוכר הנשכחות והטעם לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים כמה שנים ונתייאשו מן הגאול' וזכרם המקום וגאלם :

ומ"ש ותוקעין תרועה תקיעה תרועה שם בברייתא שנינו אחר ברוך זוכר הנשכחות והן עונין אחריו אמן וחזן הכנסת אומר להם הריעו בני אהרן הריעו וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו באחת אומר הריעו וכך הוא סדורו של רבי' וכך הוא ברמב"ם פ"ד ומ"ש ב"י דלעולם היו תוקעין תר"ת אלא שבאו לחלוק כבוד לתרועה כמו לתקיעה איני יודע מי הזקיקו לפרש כן הלא מפורש בדברי רבינו שכתב על פי הגמרא וכמ"ש הרמב"ם :

אתה נגלית וכו' שם בשנייה אומר פסוקי שופרות ומסיים בה מי שענה את יהושע בגלגל וסיום הברכה בא"י שומע תרועה והטעם לפי שיהושע נענה בשופרות ביריחו וזהו בעוד שהיו ישראל בגלגל : **שיר** המעלות אל ה' בצרתה שם בשלישית אל ה' בצרתה ומסיים בה מי שענה לשמואל וכו' וחותם בא"י שומע צעקה והטעם דשמואל במצפה הוי מעין אל ה' בצרתה דכתיב ויצעק שמואל אל ה' :

שיר למעלות אשא עיני אל ההרים שם ברביעית אומרים אשא עיני וכו' והטעם דאליהו נענה בהר הכרמל מעין אשא עיני אל ההרים וחותם בשומע תפלה דכתיב באליהו ענני ה' ענני דהיינו תפלה :

שיר למעלות ממעמקים וכו' שם בחמישית אומרים ממעמקים דיונה במעי הדגה מעין ממעמקים קראתיך ה' וחותם בעונה בעת צרה שכן כתיב ביה קראתי מצרה לי :

תפלה

ביתו וקרוביו ובכל הנלוים אליו בעל עבירה ויוצאין לבה"ק להתחנן כלומר הרי אנו כמתים אם לא תרחם עלינו ובסידור הגאונים מסדר זה אחר קריאת הספר לפי שאז נתקבצו כל העם וזה סידורו יתחיל אשר יצר וזמירות של שבת עד ואראהו בישועתי ואומר אלו המזמורים תפלה לדוד שמעה ה' צדק (תהלים יז) לדוד אליך ה' נפשי אשא (כה) לדוד משכיל אשרי נשוי פשע (לב) בבא אליו נתן הנביא (נא) לך דומיה תהלה (סה) רצית ה' ארצך (פה) לדוד הטה ה' אזנך ענני (פו) לדוד ברכי נפשי את ה' (קג) ברכי נפשי את ה' (קד) הללויה הללו עבדי ה' (קיג) שיר המעלות אל ה' בצרתה לי (קכ) שיר למעלות אשא עיני אל ההרים (קכא) אליך נשאתי את עיני (קכג) לולי ה' שהיה לנו (קכד) ממעמקים קראתיך ה' (קל) הלל הגדול וב"ש וכדי שלא יעבור זמן ק"ש טוב לומר אלו המזמורים בין יוצר למנחה ולא יאמרו בשחרית אלא זמירות של חול וב"ש וישתבח ויוצר עד גאל ישראל ויתפללו היחידים י"ח ברכות ועניכו בש"ת ויחזיר ש"צ התפלה אבות וגבורות וקדושת השם אתה חונן השיבנו וסלח לנו ויאמר כל הסליחות והוידויין וידוי גדול בכללם ויאמר כשחטאו ישראל במדבר ובתכלית הוידוים יאמר עזרא הסופר וכו' ראה בענינו וכו' עניכו ה' עניכו וכו' עד כי אתה ה' עונה ומציל פודה ומרחם בכל עת צרה וצוקה וקיים לנו ה' אלהינו את הברית ואת החסד והשבועה שנשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה ותראה לפניך העקידה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח וכבש רחמיו לעשות רצונך בלב שלם כן יכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך וישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומנחלתך מי שענה לא"א בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה בא"י גואל ישראל ועונים אמן ותוקעין תר"ת ויעבור ויאמר היום יבואונו חסדיך עם רחמיך היום הרק עלינו מי גשמים אם כבנים אם כעבדים אם כבנים וכו' אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם כי זכר כל היצור לפניך בא מעשה איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש אשרי איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך כי דורשיך לעולם לא יכשלו ולא תכלים לנצח כל החוסים בך וגם את נח באהבה זכרת ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים בהביאך עליהם את מי המבול ככתוב בתורתך ויזכור אלהים את נח וגומר וכל פסוקי הזכרונות אלהינו ואלהי אבותינו זכרנו בזכרון טוב מלפניך ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים משמי שמי קדם ובעבור שמך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומנחלתך וקיים לנו ה' אלהינו את הדבר שהבטחתנו בתורתך ע"י משה עבדך כאמור וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים וגומר מי שענה את משה ואבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה בא"י זוכר הנשכחות ותוקעין תרועה ותקיעה ותרועה ויעבור ויאמר היום גשם נדבות תניף אלהים היום מלא מים פלג אלהים היום תכין מטובתך לעני אלהים אם כבנים וכו' אתה נגלית בענן כבודך על עם קדשך לדבר עמהם וגומר כמו שהוא בתפלת ר"ה עד והלך בסערות תימן ויריעו העם ויתקעו בשופרות ויהי כשמוע העם את קול השופר ויריעו העם תרועה גדולה ותפול החומה תחתיה ויעלו העם העירה איש נגדו וילכדו העיר ובתורתך ה' אלהינו כתוב לאמר וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני ה' אלהיכם ונושעתם מאויביכם וזכור לנו ה' אלהינו זכותו של יהושע עבדך היום ורחם עלינו למען שמך מי שענה את יהושע בגלגל הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה בא"י שומע תרועה ותוקע תקיעה ותרועה ותקיעה ויעבור ויאמר היום אל תזכור לנו עונות ענושה היום אל תשים שמיך כנחושה היום זכור לנו ברית אבות שלשה אם כבנים וכו' שיר המעלות אל ה' בצרתה לי עד סוף המזמור אנא ה' אלהינו זכור לנו היום זכותו של שמואל חוזך ורחם עלינו למען שמך מי שענה את שמואל במצפה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם ביום הזה בא"י שומע צעקה ותוקעין תר"ת ויעבור ויאמר היום עניכו בגשמי רצון ברכה ונדבה וטובה היום עננו אל נערץ בסוד קדושים רבה היום עניכו ופתח לנו אוצרך הטוב אם כבנים וכו' שיר למעלות אשא עיני וגומר עד סוף המזמור אנא ה' אלהינו זכור לנו היום זכותו של אליהו נביאך ורחם עלינו למען שמך מי שענה את אליהו בהר הכרמל הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה בא"י ש"ת ותוקעין תקיעה תרועה תקיעה ויעבור ויאמר היום מטר משמיך גשם על פני האדמה היום תעלה איד מן האדמה והשקה את כל פני האדמה היום תבשר ברחמים אל תראי אדמה אם כבנים וגומר שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה' וגומר אנא ה' אלהינו זכור לנו היום זכותו של יונה נביאך ורחם עלינו למען שמך מי שענה את

יונה

ומ"ש ויוצאין לבה"ק להתחנן וכו' (שם :) למה יוצאין לבה"ק פליגי בה רבי לוי בר חמא ורבי חנינא חד אמר הרי אנו חשובים לפניך כמתים וחד אמר כדי שיבקשו מתים עלינו רחמים מאי בינייהו איכא בינייהו קברי עו"ג : **ומ"ש** ובסדור הגאוני' מסדר זה אחר קריאת הספר וכו' איוצאין לבה"ק להתחנן קאי וכ"כ הרמב"ם וז"ל תעניו' האלו כל מקום שגוזרין אותם שם אחר שמתפללין יוצאין כל העם לבה"ק ובוכין ומתחנני' שם כלומר הרי אתם מתים כאלו אם לא תשובו מדרכיכם וכ"כ הר"ן וז"ל ודאמרי' למה יוצאין לבה"ק היינו שהיו נוהגים אחר שמתפללים שיוצאים כל העם לבה"ק ובוכים ומתריעין שם אבל לא שיוציאו את התיבה וס"ת לבה"ק ויתפללו שם וכ"ש בקברי עו"ג ח"ו שלא כמנהג המקומות שמוציאין את התיבה לבה"ק ומתפללים שם עכ"ל : **ומ"ש** וזה סדורו פי' זה סדור התפל' מתחלתה יתחיל אשר יצר כלומר ויסדר כל הברכות והקרבנות כמו שנתבאר בתחלת ספר זה :

ועניכו תוס' ברכות אלו מפורש במשנה שם אומר לפניהם כ"ד ברכות י"ח שבכל יום ומוסיף עליהם שש ואלו הן זכרונות שופרות אל ה' בצרתה לי וגו' · אשא עיני אל ההרים וגו' ממעמקים קראתיך ה' תפלה לעני כי יעטוף ואומר חותמותיהם על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע צעקתכם היום הזה בא"י גואל ישראל על השנייה הוא אומר מי שענה את אבותינו על ים סוף וכו' עד בא"י המרחם על הארץ ופירש רש"י זכרונות ושופרות כל הפסוקים שאומרים בר"ה אל ה' בצרתה לי וגומר כולן הן מזמורים ואומר חותמותיהן על כל פרשה ופרשה אחר זכרונות חתימת זכרונות ואחר שופרות חתימת שופרות וכן אחר כולן מענין הפרשה כדמפרש ואזיל · על הראשונה בפעם ראשונה הוא אומר מי שענה לאברהם וכו' בגואל ישראל היה מתחיל להאריך והולך ואומר לכולן שש ברכות · על השנייה זו היא ברכה ראשונה של שש ברכות כדאמרינן בגמ' והיאך דגואל ישראל זו היא ברכה עצמה של י"ח ואינה מאותן שש אלא שבה מתחיל להוסיף ולהאריך על הזכרונות הוא אומר זוכר הנשכחות ועל השופרות שומע תרועה והיא שנייה למניינה · ועל אל ה' בצרתה לי היא שלישית למנין ו' שומע צעקה וכן כולן ומי שענה את אבותינו על ים סוף לפיכך אומרה בזכרונות לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים כמה שנים ונתייאשו מן הגאולה וזכרם המקום וגאלם · ובשופרות הוא אומר מי שענה את יהושע בגלגל לפי שנענה בשופרות ביריחו וזהו בעוד שהיו ישראל בגלגל וכן כולן לפי ענין המזמור ושמואל במצפה מעין אל ה' בצרתה לי וחותם בשומע צעקה דכתיב ויצעק שמואל אל ה' · ואליהו נענה בהר הכרמל מעין אשא עיני אל ההרים וחותם בש"ת דכתיב באליהו עניכו ה' עניכו דהיינו תפלה ויונה במעי הדגה מעין ממעמקים קראתיך ה' וחותם העונה בעת צרה שכן כתיב ביה קראתי מצרה לי על השביעית היינו שביעית לאותה ברכה שהתחיל להאריך בה מי שענה את דוד ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה ושלמה כשהכנים ארון לבית קודש הקדשים ולפיכך חותם מרחם על הארץ שהם התפללו על הארץ ותפלה לעני כי יעטוף על דוחק גשמים נופל עכ"ל ונראה דהא דקאמר דתפלה לעני כי יעטוף נופל על דוחק גשמים היינו מפני שהכל עניים בימי הרעב כדאמרינן לא נקראו ישראל דלים אלא על עסקי תבואה א"נ מדכתיב ביה משמים אל ארץ הביט דכשהגשמים יורדים נמצא שהשי"ת מביט אל הארץ ברחמים וכ"ל עוד מדכתיב ביה אתה תקום תרחם ציון הוי מעין מרחם על הארץ ופריך בגמ' (יז :) מכדי יונה בתר דוד ושלמה הוה מ"ט מקדים ליה ברישא ומשני משום דבעי למחתם מרחם על הארץ ומדברי הרמב"ם בפ"ד נראה

זכרונות ושופרות ואל ה' בצרתה לי וכו' עד תפלה לעני כי יעטוף הכל אומר קודם שיתחיל ראה נא בעניינו ואח"כ אומר ראה נא בעניינו ומתחנן ובסוף תחנוניו אומר מי שענה את אברהם אבינו וכו' בא"י גואל ישראל וכתב ה"ה שדבריו צריכין עיון שלשון משנ[ה] מוכיח כדברי רש"י ושכ"כ הרמב"ן והמפרשים האחרונים וכך דעת הר"ן ג"כ וכך הם דברי רבינו :

וכתב

יונה במעי הדגה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה ברוך אתה ה' העונה בעת צרה ותוקע תרועה תקיעה תרועה ויעבור ויאמר היום העתר לעם שופכים לב כמים היום רוח אדמה לא שבעה מים היום הבא ברכה עם גולת המים אם כבנים וכו' תפלה לעני כי יעטוף וגומר אנא ה' אלהינו זכור לנו זכותו של דוד עבדך משיחך ושלמה בנו מלכא ורחם עלינו למען שמך מי שענה לדוד ולשלמה בנו בירושלים הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה בא"י מרחם על הארץ ותוקע תקיעה תרועה תקיעה ויעבור ויאמר היום רצה תפלתנו לשום שארית בארץ היום גשם אל יכלה לרוות הארץ היום הפר כעסך עמנו ומטובך תשבע הארץ אם כבנים וכו' רפאנו ה' וכו' ושמע קולנו ה' אלהינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו ועננו בורא עולם במדת רחמיך בחר בעמו ישראל להודיע גדלו והדרת כבודו ש"ת תן טל ומטר לברכה על פני האדמה ושבע את העולם כולו מטובך ומלא ידינו מברכותך ומעושר מתנת ידיך שמרה והצילה שנה זו מכל דבר רע ומכל מיני משחית ומכל מיני פורענות ועשה לה תקוה ואחרית שלום חוס ורחם עלינו ועל כל תבואתה ופירותיה וברכה בגשמי רצון ברכה ונדבה וחיים ושובע ושלום כשנים הטובות והסר ממנו דבר וחרב ורעב וחיה רעה ושבי וביזה ויצר הרע והולאים רעים וקשים ומאורעות רעות וקשות וגזור עלינו גזירות טובות מלפניך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת רחמים וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה בא"י ש"ת רצה ומודים וברכת כהנים וקדיש [ב] עד למעל' ופזומני' ותוכחות ופתיחות וסליחות כולם עד בדיל שמך רבא ויאמר תחינה ומיושב אם עוננו ענו בנו וקדיש עד למעלה ופזומנים ותוכחות ומוציאין ס"ת וקורין בפ' אם בחקותי כהן עד וישבתם לבטח לוי עד והקימותי את בריתי אתכם שלישי והוא המפטיר עד סוף הקללות עד בהר סיני ביד משה קדיש עד למעלה ויקרא המפטיר על דברי הבצרות ויברך ברכות ראשונות ואחרונות. עד מגן דוד ויקראנה בניגון הפטרת ט"ב ויאמר מצלאין אנחנא ונדרוש מי שראוי לדרוש וקדיש דרבנן ויחזור ספר תורה למקומו ויאמר קדיש תתקבל [ד] לך דומיה לקדיש וסליחות ואם ירצה יתחיל תילים ויקרא קצת

כמו

וכתב הר"ן יש שמתמיהין במה שאין אומרים כאן ברכת עננו שהיא תפלת תענית ולאו פירכא היא שהרי שש ברכות האלו שמוסיפין עומדו' במקומם אבל הרמב"ן כתב בליקוטיו שמאריכין בברכת גואל ישראל בנוסח זה של תפלת תענית ואומר בה עננו ביום צום תעניתנו והרמב"ם שלא הזכיר עננו אפשר שטעמו כדברי הר"ן אבל דברי רבינו כהרמב"ן וגם הרד"א כתב שאומר עננו בתוך ברכת ראה נא בענינו אלא שכתב אחריו מאריך בזכות העקידה וחות' בא"י העונה לעמו ישראל בעת צרה ואח"כ אומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה וכו' בא"י גואל ישראל ויש לתמוה עליו דא"כ נמצא שהוא מוסיף ז' ברכות ואנן ז' תנן דמוסיף שבע לא תנן כמו שפירש"י במתני' וכך מפורש בגמ' דפריך הני שש שבע הויין כדתנן על השביעית הוא אומר ברוך מרחם על הארץ אמר ר"נ בר יצחק מאי שביעית שביעית לארוכה כדתניא בגואל ישראל מאריך ובחותמו הוא אומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך גואל ישראל והן עונין אחריו אמן וחזן הכנסת אומר תקעו בני אהרן תקעו וחוזר ואומר מי שענה את אבותיכם על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך זוכר הנשכחות והן עונין אחריו אמן וחזן הכנסת אומר להם הריעו בני אהרן הריעו וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו בד"א בגבולין אבל במקדש אינו כן וכו' ופירש"י שביעית לארוכה שביעית לאותה ברכה שהתחיל להאריך בה ואותה אינה מן המנין אלא מי"ח ברכות היא כדתניא בגואל ישראל הוא מאריך הרי מפורש דאין שם תוספת ברכה כלל זולת אותן שש: וכתב הר"ן שם אמתניתין דמעשה בימי ר' חלפתא ור' חנינא בן תרדיון שעבר אחד לפני התיבה וכו' אמרו לא היו נוהגין אלא בשערי המזרח ובהר הבית כיון שבסדר המשנה מתחלת' לא אמרו בסדר ההתרעות כלום היה נראה לומר שעל סדר ההתרעו' אמרו שלא היו נוהגים כן אלא בשער המזרח ובהר הבית אבל בגבולין אומרים הברכות על הסדר ולא היו מפסיקין ביניהם בהתרעות וכן דעת הרמב"ם בפ"ד מהל' תענית אבל מ"מ ע"כ תוקעים היו בסוף התפלה ולפ"ז צ"ל שהמשנה חולקת עם הברייתא השנויה בגמרא אבל רש"י סובר דלתנא דמתני' נמי תוקעין היו בגבולין בין ברכה לברכה כמו ששנינו בברייתא בגמרא ואין הפרש בין מקדש לגבולין אלא שבגבולין עונין אמן על כל ברכה וברכה ובמקדש אין עונין אמן אלא שאומרים אחריה בשכמל"ו כדאיתא בגמרא · וכתב ה"ה שדעת האחרונים כדברי רש"י וכך הם דברי רבינו · א וצ"ל שהוא מפרש דלת"ג דפעם אחת היה אומר תקעו ופעם אחרת היה אומר הריעו לא היה אלא לחלוק כבוד לתרועה כמו לתקיעה אבל לעולם היו תר"ת ושלא כדברי הרמב"ם שכתב דבשער מזרח בהר הבית כשהיה אומר תקעו היו תוקעין ומריעין ותוקעין וכשהיה אומר הריעו היו מריעין ותוקעין ומריעין: **ודע** שהרמב"ם כתב בתחלת הלכות תעני' מצות עשה לזעוק ולהריע בחצוצרו' על כל צרה שלא תבא על הצבור שנאמר על הצר הצורר אתכם והריעותם בחצוצרות כלו' כל דבר שיצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהם זעקו עליה והריעו ודבר זה מדרכי התשובה היא וכו' ומד"ס להתענות על כל צרה שלא תבא על הצבור עד שירוחמו מן השמים ובימי התעניות האלו זועקים בתפלות ובתחנונים ומתריעין בחצוצרות בלבד ואם היה במקדש מריעין בחצוצרו' ובשופר · וכ' ה"ה מדברי רבינו נראה שאין תוקעין בגבולין אלא בחצוצרות ולא בשופר כלל וכ"כ לכאורה מהברייתא שבפרק ראוהו ב"ד (כז:) והראב"ד כ' שתקיעת החצוצרות היתה על סדר הברכות אבל בשופרות היתה בשאר היום בשעה שהיו מתפללין והמחוור כדברי הרשב"א דבמקדש איכא תרתי חצוצרות ושופר בגבולין ליכא אלא חד מינייהו חצרות או שופר וז"ש בדברי הגאונים תקיעה בשופר בתעניו' לפי שבאיזה מהם שירצה רשאי ע"כ והר"ן כ' בסוף פ"ק דתעניות שתקיעות אלו שעל סדר ברכות דתעניות בשופר היה ולא בחצוצרות וכ"כ הרז"ה בשם תשובות הגאונים והכי מוכח נמי בירושלמי והא דמשמע בפרק ראוהו ב"ד (כו:) דבתענית תוקעין בחצוצרות י"ל דהתם בתעניות שבמקדש שהם במעמד כל ישראל היה אבל בגבולין אין תוקעין אלא בשופרות וכך נהגו בכל מקום ע"כ · ודברים אלו כתב גם כן בפרק ראוהו ב"ד: **כתב** הר"ן בסוף פ"ק דתעניות מדאמרינן הכא דבעי רחמי בריבעא בתרא דיומא משמע דכ"ד ברכות אינן בתפלת שחרית דא"כ תהא עיקר התפלה בבקר והכא משמע דעיקר התפלה היא בערב ולא ע"ד אלא שמכאן סמך ר"ח לומר שא"א כ"ד ברכות אלא בערב בתפלת נעילה ואין זה ראיה אבל מ"מ אינו נראה שהיו מתפללין כ"ד ברכות בשחר אלא בערב כיון ששעת הערב יותר מיוחדת לבקשת רחמים והרז"ה אמר שלאותן כ"ד ברכות היו מיוחדים תפלה בפני עצמה כעין מוסף וסמך לו על מה שאמרו בירושלמי פ"ק דברכות ואינה ראיה ומשמע ודאי שאינה תפלה אחרת שלא מצינו יום שנתחייב בד' תפלות אלא י"ה בלבד כדמוכח בפ"ב דר"ה (לד·) ורבינו כתב שמתפלל הכ"ד ברכות בשחרית ובערב וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ג וכתב ה"ה אע"פ שלא נתבאר בגמרא כיון שהזכירו סתם משמע שבכל התפלות מוסיפין אותן ולא בשחרית בלבד וכ"כ הרמב"ן ז"ל: **תניא** בפ"ב דר"ה תקיעות אין מעכבות זו את זו וברכות אין מעכבות זו את זו תקיעות וברכות של ראש השנה וי"ה מעכבות זו את זו וכתב הרא"ש דה"פ ו' ברכות שם סיפין בת"ל אם אינו יודע כולן יאמר מקצתן דאינן מעכבות זו את זו וכן תקיעות שמפורש התם דאחר כל ברכה תוקעין ומריעין ותוקעין אם יודע לתקוע ולא להריע או להריע ולא לתקוע יעשה מה שיודע אבל ר"ה וי"ה מעכבות זו את זו וצריך לברך מלכיות זכרונות ושופרו' או לא יברך כלל וכן תר"ת אם הוא יודע שלשתן יתקע ואם לאו לא יתקע:

ומ"ש רבינו רפאינו ה' ושמע קולינו ה' אלהינו וכו' פי' שאומר רפאינו ה' וכו' עד בא"י מצמיח קרן ישועה ואחר כך מתחיל ברכת שמע קולנו ה' אלקינו ומוסיף בה התוספת זה שהזכיר רבינו בורא עולם במדת רחמים בחר בעמו ישראל להודיע גדלו והדרת כבודו שומע תפלה תן טל ומטר לברכה על פני האדמה כו':

ומ"ש ומוציאין ספר תורה וקורין בפרשת אם בחקותי משנה בפרק בני העיר (לא·) ובתענית ברכות וקללות פי' רש"י ברכות וקללות דאם בחקותי להודיע שעל עסקי החטא באה פורענות לעולם ויחזרו בתשובה ויגללו מארה שכן מתענין עליה: **ומ"ש** רבינו שהשלישי קורא מוהקימותי את בריתי אתכם עד סוף הקללות הוא משום דתנן בפרק בני העיר (שם) אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן · וכ' הר"ן ומיהו אין אנו נוהגים כן אלא קורין ויחל משה וגם התוספות כתבו בס"פ כל שעה (מ:) שאנו קורין בתעני' ויחל אע"ג דתנן בתעניות ברכות וקללות ואנו סומכין על מ"ס ע"כ · וגם ה"ה כתב בפ"א אנו מנהגינו לקרות בבקר ובערב בפרשת ויחל ומפטירין בדרשו (א) ואין אנו נוהגים לא כסדר שאמרו חכמים לא לקרות אחר חצי היום ולא לקרות מה שנהגו הם ומדברי קצת גאונים נראה שאף הם היו נוהגים כמנהגינו ואינו יודע טעם לשינוי מנהג חז"ל שתקנו ונהגו הם עכ"ל אבל הרב רד"א כתב סתם שקורין ברכות וקללות ומפטיר בירמיה על דברי הבצרות עד ושמך נקרא עלינו אל תניחנו וקור' אות' בניגון הפטר' ט"ב עכ"ל נראה מדבריו שכך היו נוהגין בזמנו: **כתב** הר"ן בס"פ שני דתעניות בירושלמי משמע דכשמתענים בר"ח נופלים על פניהם שאמרו שם ובמה קורין ג ר' יוסי אומר קורין ברכות וקללות א"ל ר' מונא בגין מודעתין דהוא תעניתא רביעין על מעוהין ולא ידעון דהוא תעניתא א"ל להודיעך שקורין ברכות וקללות ר' יודן קפוטקאי אמר רבי יוסא בשם רבי יהודה בן פזי קורין בר"ח קם ר' יוסא ואמר קומי דרבי יהודה בן פזי את שמע מן אבוך הדא מלתא א"ל אבא לא הוה עביד כן אלא בעין טב ע"י דלאינון ידעין דהוא ריש ירחא קורין בר"ח ושאר כל המקומות

תפלה לעני כי יעטוף וכו' שם בששית אומרים תפלה לעני וכו' דבדוד כתיב ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה ובשלמה כשהכניס הארון לבית קדש הקדשים אמר נמי רעב כי יהיה בארץ ולפיכך חותם מרחם על הארץ שהם התפללו על ארץ ישראל ותפלה לעני כי יעטוף על דוחק הגשמים נופל מפני שהכל עניים בימי הרעב כדאמרי' לא נקראו ישראל דלים אלא על עסקי תבואה: **רפאנו** ה' וכו' ושמע קולנו וכו' כלו' לאחר שסיים השש ברכות מתחיל רפאינו וכו' ואומר כל הברכה בלי הוספה עד בא"י מצמיח קרן ישועה ואח"כ מתחיל ברכת שמע קולינו וכו' ומוסיף בה התוספת זה שהזכיר בורא עולם במדת רחמים וכו' עד בא"י שומע תפלה ואח"כ רצה וכו' מ"ש וקדיש עד למעלה כלומר חצי קדיש שאומרים עד לעילא מכל ברכתא וכו' ולא יותר: וקורין בפ' אם בחקותי וכו' משנה בפ' בני העיר בתעניות ברכות וקללות ומ"ש שהשלישי קורא מן והקמותי את בריתי אתכם עד סוף כל הקללות הוא מדתנן בפ' בני העיר אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן משום שנאמר ואל תקוץ בתוכחתו:

ומ"ש דבשחרית קורין ברכות וקללות ובמנחה קורין ויחל הארכתי על זה בסי' תקע"ה ע"ש:

מנחה

דרכי משה

תקעט (א) ובהג"א בכל תענית צבור קורין ויחל ומדלג מעשה עגל ומתחיל פסל לך עד אשר אני עושה עמך וכ"ה ברוקח וכתב שם דהקהל קורין פסוק שוב מחרון אפך וגומר וכן ה' ה' עד ונקה ופסוק וסלחת וגומר והחזן שותק בשעה שהקהל אומרים פסוקים אלו וגם החזן חוזר וקורא אותן וכן המנהג כתב האגור בשם שיבולי לקט תענית בע"ש אין קורין למנחה ובמהרי"ל כתב דקורין ויחל:

ומצאתי

חדושי הגהות

תקעט א ר"ל הטור מפרש כן וצריך לומר שהיה לפניו גירסא אחרת בטור שהרי בגירסא שלפנינו כתוב ג"כ לפעמים תקיעה תרועה תקיעה ולפעמים תרועה תקיעה תרועה ומה שיש לתמוה על הרב"י בזה עיין בלח"מ על הרמב"ם פ"ד הלכה י"ז : ב ר"ל עד לעילא : ג ובמה קורין (ר"ל בר"ח) ר"י אומר וכו' א"ל רבי מנא בגין מודעתין דהוא תענית (בשביל להודיע שהיום תענית) רביעין על מעוהין נופלין על פניהם) ופריך ולא ידעי' דהוא תעניתא (וכי לא ידעינן בלא"ה שהוא תענית ולמה להו למיפל אאפין) א"ל להודיעך וכולי (לכך נופלין להודיעך שקורין ברכות וקללות ולא כפסק ר"ח) רבי יודן קפוטקאי אמר קמי רבי יוסי וכולי קם רבי יוסי ואמר את שמע מינאי הדא מלתא (שקורין בר"ח) א"ל אבא לא אמר כן אלא בעין טב וכו' (ששם היו יושבין לקדש החודש כדאיתא בר"ה וכיון ששם מקדשין החודש קורין בר"ח) ושאר כל המקומות (אף אני אומר שקורין בר"ח שמתענין ברכות וקללות) כך פירש בעל קרבן העדה דברי הירושלמי : ד הנך ג' תיבות לך דומיה לקדיש לא מצאתים בספרי הטורים הישנים אבל באבודרהם כתב ג"כ כמו שהוא בטורים שלפנינו :

יל"ב

שקורין בליל י"ה או יותר עד זמן המנחה : מנחה אשרי וקדיש עד למעלה אא"א ויוציא ס"ת וקורין ויחל כהן לוי ומפטיר וקדיש עד למעלה ויפטיר שובה ויתפללו היחידים כמו ביוצר ויחזור ש"צ התפלה כמו ביוצר וידויין וז' ברכות ובלבד שיאמר ואישי ישראל שא"א ברכת כהנים במנחה תחינה ומיושב אם עונינו ענו בנו קדיש ותתקבל ומזמור שיר לך דומיה תהלה קדיש עד לעילא פזמונים סליחות ותילים עד שעת נעילה : נעילה קדיש עד למעלה וש"ץ יזכיר הקהל לומר מה אנו ויתפללו היחידים י"ח ברכות ועננו בש"ת ואחר המברך את עמו ישראל בשלום יאמר וידוי מה נאמר לפניך יושב מרום עד אתה יודע מה אנו וכו' עד מוחל וסולח ויחזור ש"צ התפלה עד סלח לנו וכו' הוידויין אשמנו וכו' לעינינו וכו' מה אנו אתה הבדלת אנוש וכו' עד ואם יצדק מה יתן לך ואומר ואתה ברחמיך הרבים ויעבור עזרא הסופר ראה בענייננו וז' ברכות כמו ביוצר רצה ומודים וברכת כהנים ושים שלום קדיש תתקבל תענו ותעתרו מן השמים תקובל צעקתכם ותשמע תפלתכם ואח"כ תפלת ערבית :

תקפ **כתב** בה"ג אלו הימים שמתענין בהם מן התורה והמתענה בהם לא יאכל בהן ולא ישתה עד הערב באחד בניסן מתו בני אהרן בי' בו מתה מרים ונסתלק הבאר בכ"ו בו מת יהושע בן נון בי' באייר מת עלי הכהן ושני בניו ונשבה ארון הברית בכ"ח בו מת שמואל הנביא וספדוהו כל ישראל בכ"ג בסיון בטלו הבכורים מלעלות לירושלים בימי ירבעם בן נבט בכ"ה נהרג רשב"ג ורבי ישמעאל ור"ח סגן הכהנים בכ"ז בו נשרף ר"ח בן תרדיון וס"ת עמו בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות ובטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס התורה והעמיד דמות ע"ג בהיכל באחד באב מת אהרן הכהן בט"ב נגזרה גזרה על אבותינו

מנחה אשרי וכו' עד ושבע ברכות אע"ג דאינו מוסיף כי אם שש ברכות מ"מ מפני שמוסיפין ומאריכין בברכת גואל ישראל כתב שבע כלומר שבע הן עם ברכת גואל ישראל שמוסיפין בה תוספת מרובה על העיקר וכן במשנה פ"ב מונה שבע ברכות ומתחיל מברכת גואל ישראל לפי שמאריכין בה הרבה :

ובלבד שיאמר ואשי ישראל וכו' פי' שלא יתחיל ברכת עבודה מרצה אלא מתחיל ואשי ישראל שאין אומרין רצה במנחה אלא כשיש בו נשיאות כפים כמ"ש לעיל בסי' ק"ך בשם רב שרירא גאון והיינו במנחה של שאר תענית שמתפללין סמוך לשקיעת החמה אבל כאן כיון שמתפללין עוד תפילת נעילה ומתפללין מנחה מבע"י מפני שצריכין להתפלל נעילה אחריו ג"כ בעוד שהוא יום וא"כ דמי' תפלת מנחה זו למנחה של שאר ימות השנה שאין לו תענית ושכיחא שכרות ואתיא לאחלופי בה לישא כפים בשעת שכרות ומ"ש אין במנח' זו שמתפללין מבע"י נשיאות כפים ולכן אין אומרים בה רצה ואעפ"י דביה"כ שאין בו ג"כ נשיאות כפים במנחה מה"ט גופיה ואפ"ה נהגו בו לומר רצה כדלעיל בסי' ק"כ איכא למימר היכא דנהוג נהוג והכו דלא להוסיף עליה וע"ל בסי' קכ"ט :

נעילה וכו' מדברי רבינו משמע שאין אומרים תפלת נעילה אלא בז' אחרונות והר"ן כתב בפרק בתרא דתענית דאף באמצעיות מתפללין נעילה והאריך בזה ע"ש :

תקפ כתב בה"ג אלו הימים שמתענין בהן מן התורה וכו' נראה דלפי שתקנו על מקצתם להתענות בהם בחנוכה ובר"ח כאילו היה התענית מן התורה כמו יה"כ דמתענין אף בשבת ולכך אומר דשקולין תענית אלו כאילו היו מן התורה ועי"ל דכיון שמ"ע מן התורה לזעוק ולהריע על כל צרה שלא תבא על הצבור שנאמר וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות וכמ"ש הרמב"ם רפ"א מה' תענית סובר בה"ג דגם דבר זה בכלל מ"ע זו לזעוק ולהתענות בימים שהיה בהם גזירה וצרה גדולה אע"פ שעברה הצרה שגם דבר זה מדרכי התשובה הוא שידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב עונותיכם הטו את אלה וכו' וזה הוא שיגרום להם להסיר הרעו' מעליהם וגם בכלל מן התורה להורות שצריך להשלים התענית עד צאת הכוכבים כאילו היו מתענים מדברי קבלה שהוא כד"ת כמו ד' צומות דמתענה עד צאת הכוכבים ואיכא למידק במאי דגזרו להתענות בר"ח ובחנוכה הלא משנה שלימה היא דאין גוזרין תענית על הצבור בר"ח בחנוכה ובפורים וכדלעיל בסי' תי"ח וי"ל דאין זה אלא כשגוזרין על כל צרה שלא תבא דאפשר להתענות לאחר ר"ח אבל בתעניות שקבעו על הצרות שעברו בימים אלו שהוא יום מר אי אפשר לדחותם כיון שהתעני' צריך להיות קבוע ביום זה שהיינו בו בצרה וזה היה דעת הרוקח בסי' רי"ב שכתב דבוירמ"ש מתענים גזירה בר"ח סיון וכו' :

ומ"ש בי"ז באלול מתו מוציאי דבת הארץ במגפה הקשה על זה הרא"ש בתשובה דממשמעות הכתובים שמתו בט"ב מיד ובאותו היום הית' הגזיר' שימותו במדבר לאחר שהתפלל משה עליהם בט"ב ואז אמרו ישראל חטאנו וכו' ע"כ וב"י נדחק

מקומות הן קורין ברכות וקללות ע"כ וכיון שאמרו שם שנופלי' על פניהם כשמתענין בר"ח משמע דכ"ש כי' בטבת שחל להיות בע"ש שנופלים על פניהם בתפלת המנחה וכן כשהצבור מתענין בערב ר"ח ולפיכך אמרו שמנהגינו שאין אנו נוהגים כן שלא כהלכה אבל אני אומר ליישב המנהג דדוקא בר"ח אמרו שם דרביעין על מעוהין להודיעך שקורין ברכות וקללות כלומר להודיעך שלא יקראו בר"ח אלא ברכות וקללות · אבל בשאר ימי תענית דליתיה להאי טעמא אין נופלין על פניהם כל שלא היו נופלין אילו לא היה תענית כגון מנחה של ע"ש או של ערב ר"ח ומ"מ מה שאמרו בירושלמי שקורין ברכות וקללות ואין קורין בר"ח נראה דאינו מסכים עם התלמוד שלנו דבפ"ק (יב ·) אמרינן פלגא בתרא דיומא בריבעא קמא דידיה קורין ומפטירין אלמא אין קורין בשל תענית אלא במנחה ואע"פ שלא נהגו כן אלא קורין בתענית בבקר ובערב מכל מקום כשמתענין בר"ח אינו בדין שתדחה פרשת ר"ח ממקומו עכ"ל וכ"כ הרוקח בסימן רי"ב וז"ל בוירמי"ש מתענין גזירה בר"ח סיון ונהגו לקרות בשחרית בר"ח ולערב ויחל ודרשו: **מנחה** אשרי וקדיש וכו' וז' ברכות אע"ג דאינו מוסיף אלא ו' ברכות כמו שנתבאר מפני האריכות שצריך להאריך בברכת גואל ישראל כתב שבע: **וזה** שכ' רבינו שגם במנחה מוסיף ברכות אלו כבר כתבתי שכן דעת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל : **ומ"ש** ובלבד שיאמר ואשי ישראל פי' שלא יתחיל ברכת עבודה מרצה אלא מואשי ישראל והטעם לפי שאין ברכת כהנים במנחה וזה על פי הסברא שכתב בסימן ק"כ בשם הגאונים ואף על פי שכ' שם שאינו יודע טעם למנהגם מ"מ כתב כאן כדבריהם משום דדברי הגאונים הוו דברי קבלה או שכל סדר זה דתפלת שחרית ותפלת מנחה הוא מדברי הגאונים העתיק דבריהם כהוייתן אע"פ שאינו יודע להם טעם אבל קשה לי שהרי בסימן ק"כ כ' רבינו בשם הגאונים שאין אומרים רצה אלא במנחה של תעניות משמע דבמנחה של תעניות אומר רצה והיאך כ' כאן שאינו אומרו וי"ל דהתם בשאר תעניות שאין בהם נעילה שיש במנחה שלהם נשיאות כפים אבל בתעניות אלו שיש בהם נעילה אין נשיאות כפים במנחה הלכך אין אומרים בה רצה ואע"פ שכ' שם דבי"ה במנחה אע"פ שאין נושאין כפיהם נהגו לומר רצה איכא למימר דבי"ה דנהוג נהוג והכו דלא לוסיף עליה שאר תעניו' שיש בהם נעילה שאין נשיאות כפים במנחה שלהם : **ומ"ש** רבי' שמתפללין בתעניות אלו תפלת נעילה בר"פ בתרא דתעניות (כו :) תנן בשלשה פרקים בשנה הכהנים נושאים את כפיהם ד' פעמים ביום בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילת שערים בתעניו' ובמעמדות וביה"כ ומתמה בגמרא (שם :) תעניות ומעמדו' מי אית בהו מוסף וכתב הר"ן ומדמתמהי' אמוסף ולא מתמהינן אנעילה משמע דבתעניו' אית בהו נעילה אבל הדבר ספק אם הוא בכל התעניות אם לא ומשמע ודאי שכשם שהוא באחרונות כך הוא באמצעיות ואפילו לדברי מי שסובר שאין מוסיפין ו' ברכות באמצעיות נראה לי דתפלת נעילה מיהו מתפללין באמצעיו' דהא שקלינן וטרינן בפ"ק דגמרא (יג :) אי מוסיפין ו' ברכות באמצעיות ורב אשי ס"ל דמוסיפין ומוכח לה מדתנן מה אלו יתירות על הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות אבל בכל דבריהם זה וזה שוין דלדידיה לא שייר מידי הלכך משמע ודאי שמתפללין נעילה באמצעיות אבל בראשונות הדבר צריך תלמוד אי מתפללין בהם נעילה אי לא וכיון דדחי לעיל בפ"ק הא דתניא אין בין ג' ראשונות לאמצעיות אלא שבאלו מותרים בעשיית מלאכה ואלו אסורים דבאיסורים מיירי בתפלה לא קא מיירי אפשר לומר דהכי דבאמצעיות איכא נעילה ליתא בראשונות וכי קתני אין בין באיסורי בלחוד קא מיירי וכך כ"ל מן התוס' דקתני מה בין תענית יחיד לת"צ בת"צ כ"ד ברכות משא"כ בתענית יחיד בת"צ נושאים כפיהם ד' פעמים ביום משא"כ בתענית יחיד אלמא כ"ד ברכות ותפלת נעילה כי הדדי ניניהו וכיון דליכא כ"ד בראשונות נעילה לית בהו אלא שאם נסמוך על ראיה זו נצטרך לומר דאיכא כ"ד באמצעיות כסדריה דרב אשי כיון דנעילה אית בהו כמו שכתבתי וכבר כתבתי בזה שני דעות לעיל ויש שלמדו שמתפללים נעילה אף בראשונות מתעניות של מעמדות דאינו נראה שיהיו תעניות מעמדות חמורים יותר מג' ראשונות וכיון שמתפללים בהם נעילה יש לדון מהם לג' ראשונות ומעתה בכל ת"צ ראוי להתפלל תפלת נעילה חוץ מד' צומות דבהדיא אמרי' בפרק מקום שנהגו (נו :) דט"ב אינו כת"צ לתפלת נעילה וה"ל שאר צומות והטעם שלא תקנו נעילה אלא בתעניות שהוקבעו לתפלה אבל ד' צומות לא הוקבעו אלא לאבל אבל עכשיו לא נהגו להתפלל נעילה בתעני' שגוזרין על הצרות ועל הגשמים נראה שהם סומכים על מה שכתבנו למעלה שאין מתפללים נעילה בג' ראשונים וזו של מעמדות יש לדחותה יש מי שאומר שאנשי מעמד אף באותן ב' ימים שלא היו מתענין היו מתפללין תפלת נעילה עכ"ל · והרמב"ם כתב בפ"ד בכל תעניות מתעניות הצרות שגוזרין על הצבור מתפללין תפלת נעילה בכ"מ ע"כ וכ"ד הראב"ד וכ' היה שכן עיקר אע"פ שלא נהגו כן רבי' נראה שסובר דבתעניות ראשונות ואמצעיות אין מתפללין תפלת נעילה ובאחרונות דוקא הוא שמתפללין אותה שהרי בסימן תקע"ה אבל תעניות ראשונות ואחרונות לא הזכיר תפלת נעילה וכאן גבי תעניות אחרונות הזכירה: **כתב** הר"ן ברפ"ב דתעניות יש שלמדו מדאמרינן לר"י שח"א זכרונות ושופרות אלא ביובל ובר"ה ובשעת מלחמה דהיינו כ"ד ברכות לא על צרת גשמים בלבד נתקנו אלא על כל הצרות והיינו דאמרינן הכא ובשעת מלחמה וה"ה לשאר צרות אלא דנקט שעת מלחמה לישנא דקרא דכתיב (במדבר י') וכי תבואו מלחמה בארצכם ולא פליגי ר"י ורבנן אלא בתעניות גשמים דרבנן סברי שאומרים זכרונות ושופרות ור"י סבר שאומרים תחתיהם רעב כי יהיה בארץ אבל מ"מ הכל מודים שעל כל הצרות עושין כסדר משנתינו וכן נראה עיקר עכ"ל ואין נראה כן מדברי הרמב"ם שכ' בפ"ד בכל יום ויום מז' תעניות האחרונות של מטר מתפללין על סדר זה משמע דבתעניות שאר צרות אין מתפללין על סדר זה :

תקפ כתב בה"ג אלו הימים שמתענין בהם מן התורה אע"ג דמתקנת חכמים הם קרי להו מן התורה לומר שיש ליזהר בהן כמו בשל תורה : **ומ"ש** והמתענה בהם לא יאכל ולא ישתה עד הערב כלומר עד שקיעת החמה דהיינו צאת הכוכבים כמו שנתבאר בסימן תקס"ב ולא כמו מי שרגיל להתענות עשרת ימי תשובה שא"צ להתענו' רק עד שילאו מב"ה כמבואר שם : **כל** הימים האלו הכתובים בסימן זה כתובים בכלבו סימן ס"ג אבל לא ראיתי מעולם ולא שמעתי מי שנהג להתענות בהם ובאמת שיש לתמוה על מי שתקנם היאך תיקן קצתם להתענות א בר"ח (א) : **כתב** בתשובת הרא"ש בסוף כלל י"ג על זה שכתב בה"ג בז' באלול מתו מוציאי דבת הארץ אם על המרגלים הוא אומר קשה על סדר המקראות כי משמע שמתו קודם שאמר משה לישראל שימותו במדבר ומסתמא משה לא המתין להתפלל על ישראל ובט"ב התפלל ואז אמר לו הקב"ה שימותו ומשה אמר מיד לישראל ואז אמרו ישראל חטאנו ועשו תשובה והיאך ימותו המרגלים בז' באלול

דרכי משה

תקפ (א) ומצאתי כתוב בליקוטי מהר"ש כשנשא אשתו הרבנית בחנוכה לא התענה אותו היום של חתונתו ובנו היה לו חופה בראש חדש ניסן וצוהו להתענות משום דר"ח ניסן הוא מן הימים שדרכן של בני אדם להתענות בהן עכ"ל ובגליון מצאתי כתוב אבל שמעתי שבנו של מהר"ש היה לו חופה בחנוכה דר"ח טבת יצוהו להתענות ואמר שאילו לא היה ר"ח וחנוכה גם הוא היה מתענה כי כן היה דרכו להתענות בחתונת בניו עכ"ל ובמנהגים החדשים כתוב בשם גליון דבחנוכה אין להתענות ובניסן יש להתענות :

ובמנהגים

חידושי הגהות

תקפ א ול"נ דאפשר משום שנתקנו בהסכמת כל ישראל יש להם רשות לגזור תענית אף בר"ח והא דתנן (תענית טו :) אין גוזרין תענית על הציבור בר"ח כו' היינו כשאינו בהסכמת כל ישראל ועי"ל דדוקא תענית שגוזרים על הצרה שלא תבא אין גוזרין כתחלה בר"ה מה שאין כן בתעניות אלו שהם על דברים שעברו (מהרל"ז) :

ב"פ

אבותינו שלא יכנסו לארץ ונחרב הבית ראשונה ושנייה בי"ח כבה נר מערבי בימי אחז בי"ז באלול מתו מוציאי דבת הארץ במגפה בג' בתשרי מת גדליה בן אחיקם והיהודים אשר עמו במצפה בה' בו מתו כ' איש מישראל ונחבש ר"ע בן יוסף בבית האסורין ומת בז' בו נגזרה גזירה על אבותינו שימותו בחרב וברעב ובדבר מפני מעשה העגל בז' במרחשון עיורו עיני צדקיהו ושחטו בניו לעיניו בכ"ח בכסליו שרף יהויקים את המגילה אשר כתב ברוך מפי ירמיה בח' בטבת היה מעשה דתלמי המלך בט' בו לא כתבו רבותינו על מה הוא בי' בו סמך מלך בבל על ירושלים להחריבה בח' בשבט מתו הזקנים שהיו בימי יהושע בן נון בכ"ג בו נתקבצו כל ישראל על שבט בנימין על ענין הפלגש ועל פסל מיכה בז' באדר מת מרע"ה בט' בו גזרו תענית על שנחלקו ב"ש וב"ה זה על זה אלו ימי תעניות קבלו ישראל מן התורה ועוד גזרו רז"ל שיהו מתענין מפני שלשה דברים בב' וה' על חורבן הבית ועל התורה שנשרפה ועל חרפת ה' ולע"ל הקב"ה עתיד להפכם לששון ולשמחה דכתיב והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם וכן יהי"ר במהרה בימינו אמן :

הלכות ראש השנה

תקפא (א) **תניא** בפרקי ר"א בר"ח אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה שאז עלה לקבל לוחות אחרונות והעבירו שופר במחנה משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר ע"ג והקב"ה נתעלה באותו שופר שנאמר (תהלים מ"ז) עלה אלהים בתרועה וגו' (ב) לכן התקינו חז"ל שיהו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה (ג) וכל החדש כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה [א] שנאמר (עמוס ג') אם יתקע שופר בעיר וגו' וכדי לערבב השטן וכן נוהגין (א) באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפלה ויש מי שמרבין (ב) לומר סליחות ותחנונים מר"ח אלול ואילך לרב כהן צדק מנהג ב' ישיבות לומר סליחות ותחנונים בעשרת ימי תשובה וכן אמר רב עמרם בעשרת ימי תשובה משכימין לב"ה בכל יום ומתחיל ש"צ (ד) אשרי וקדיש ומתחיל תחנונים ומסיים ואנחנו לא נדע וקדיש ואמר רב האי מנהג לומר תחנונים בהנך עשרה ימים לחוד ושמענא דמקצת אתרוותא קיימי מר"ח אלול (ג) ואמרי דביה סליק משה להר בפעם ג' ונחית בלוחות שניות בי"ה וכל המוסיף לבקש רחמים זכות הוא לו ואינו מנהגינו כהנך קיימי

באלול וכי היו מוציאין דבה מט"ב עד ז' באלול ודבריו תמוהים ושמא מוציאי דבה אחרים עכ"ל ול"נ דאפ"ל שעונשן של מרגלים היה שמיד נשתרבב לשונם כדברי המדרש והיו מתמסים בחולאים רעים עד ז' באלול מה שלא היה כן לשאר מתי מדבר שלא היה מיתתם אלא כ כמשחל בניתא מחלבא אבל מה קשיא לי למה שתקינו להתענות ביום שמתו מוציאי דבת הארץ שמחה מיבעיא באותו יום דבאבוד רשעי' רנה ושמא מפני שלא זכו שתתקבל תשובתם מלטעריין דמסתמא שבו ולא נתקבלו :

תקפא תניא בפרקי ר"א בר"ח אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה שאז עלה לקבל לוחות אחרונות והעבירו שופר במחנה וכו' עד כדי לערבב את השטן בפ' מ"ו הביאו הרא"ש בסוף ר"ה והמרדכי בתחלתה : **לכן** תקנו חז"ל שיהיו תוקעין בר"ח אלול וכו' שנאמר אם יתקע שופר בעיר וכו' איכא למידק שבכר הביא ראיה משופר שתקעו במדבר וי"ל תו לאיתויי ראיה מאם יתקע שופר בעיר י"ל משום דאיכא למדחי דאע"פ שע"י שופר נמנעו ישראל במדבר מלחטוא אינו מפני שהשופר מיוחד לכך דה"ה אם היו מעבירין כרוז היו נמנעים על ידו מלחטוא לכך הביא מאם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו דמשמע שקול השופר גורם להחריד האדם מפחד ה' ומהדר גאונו ועי"ל דמשופר המדבר לא למדנו אלא שעל יד' נמנעו מלחטוא אבל עדיין אנו צריכים ללמוד שע"י קול שופר אדם מתעורר לשוב בתשובה ולכך הביא פסוק דאם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו : **לרב** כהן צדק מנהג ב' ישיבות לומר סליחות ותחנוני' בעשרת ימי תשובה וכו' עד ואנו מנהגינו כהנך דקיימי מר"ח אלול כל זה כתב הרא"ש בסוף מסכת ר"ה :

נוהגים

נדחק ליישב יה ע"ש ולפעד"כ דאין כאן קושיא שהרי במקרא כתובים בתחלה תפלת משה על ישראל ואח"כ הגזירה שימותו במדבר ואח"כ כתוב והאנשים אשר שלח משה וכו' וימותו במגפ' לפני ה' ואיכא למימר שפיר דתפלת משה וגזירה דימותו במדבר היה בט"ב אבל מיתת המרגלים עצמן לא היתה אלא לאחר ט"ב בי"ז אלול דכך גזרה חכמתו יתברך ומה שהוקש' לב"י למה התקינו להתענות ביום זה אדרבה שמחה מיבעי באותו יום דבאבוד רשעים רנה ומה שתירץ על זה אינו מתקבל אבל לפע"ד האמת הוא דלפי שכל ישראל נענשו על ידם לפי ששמעו לקולם ונגזרה עליהם גזירה וצרה גדולה שימותו במדבר ועל כן מדרך התשובה קבלו עליהן להתענות ביום זה לדורות כדי שישימו ללבם העון הגדול ששמעו לקול הרשעים ולא יחזרו עוד לעשות כמעשה רשעים :

תקפא תניא בפרקי ר"א וכו' בפ' מ"ו הביאו הרא"ש סוף ר"ה והמרדכי בתחלת' בדפוס גדול ומ"ש על החדש וכו' עד לערבב השטן ליתא בספרי פר"א דידן בר"ח אלול אמר הקב"ה וכו' וכך פירש"י בחומש משמע לכאורה דביום שני דר"ח קאמר וקשה שהרי מר"ח עד בקרו של יה"כ אינו כ"ח ל"ח יום ולילותיהן עמהם ותירץ הרא"ש שעלייתו בכ"ט באב בבקר היה ע"כ ואין הלשון משמע כן ותו דא"כ אמאי לא תקעינן בכ"ט באב וי"מ דאלול דההיא שתא מלייה מליוה ובר"ח שהוא ל' של אב עלה וירד בבקרו של יה"כ דהשתא איכא מ' יום ומ' לילות ואעפ"י דאהידנא לא מלינו אלול מעובר קודם עזרא אפשר שהיה מעובר כדאיתא בפ"ק דבילה ופ"ק דר"ה ועוד אפשר ליישב דירידתו ביה"כ סמוך לערב היתה ויה"כ תמנין מ' הוא ועלייתו בתחלת ליל ר"ח שהוא ל' של אב היתה כי אז א"ל הקב"ה עלה אלי ההרה ועלה מיד ומ"ש כל עליותיו בהשכמה היו אין זה אלא בעלה מאליו אבל ע"פ הדיבור עלה מיד וכמ"ש הרא"ש בסדר יתרו : **ומ"ש** רש"י בסדר כי תשא ובר"ח נאמר לו ועלית בבקר וכו' ה"פ בליל ר"ח א"ל היה נכון לבקר והוא שיהא מזומן עצמו בליל' בענין שיהא בבקר בראש ההר וז"ש היה נכון לבקר ועלית בבקר אל הר סיני וכן עשה דבלילה היה בשיפולי ההר ובבקר עלה אל ראש ההר ולא תקנו לתקוע בערב אלא בשחרית דל' של אב כי אז עלה אל ראש ההר כי באותה שעה העבירו שופר במחנה וכו' : **והעבירו** שופר בכל המחנה שהרי עלה לשר כצ"ל ופירוש שע"י תקיעה זו נתקבצו כולן והגידו להם הרי משה עלה להר וכו' ולפי דאיכא למימר דאם היו מעבירין כרוז נמי היו נמנעים מחטוא ואין מעלה בשופר זה לכך אמר והקב"ה נתעלה אותו יום באותו שופר שנאמר עלה אלהים בתרועה וגו' פי' עלה אלהים בתרועה היא תרועה דר"ה דכתיב יום תרועה יהיה לכם אבל ה' בקול שופר מקרא יתר הוא ואתא לדרשה דבקול שופר דמדבר דעל ידו הלכו אחרי ה' ולא טעו בע"ג גם בזה נתעלה המקום ב"ה וב"ש ולכן התקינו שיהיו תוקעין בשופר בר"ח אלול בכל שנה ושנה ולפי שעדיין לא ידענו למה תוקעין כל החדש אמר שהוא להזהיר על התשובה ומשופר המדבר למדנו שמתחילין בר"ח ולפי שלפי זה קשה דגם כל עשרת ימי תשובה יתקעו כדי להזהיר על תשובה ע"כ אמר וכדי לערבב על השטן שלא יהא נודע לו מתי יהא ר"ה דמטעם זה אין ראוי לתקוע אלא לפני ר"ה בלבד ומיהו טעם זה בלחוד היה מספיק לתקוע ג' או ד' ימים לפני ר"ה אבל מטעם זה להזהיר על תשובה צריך כל החדש משום דאיכא אסמכתא מקרא אני לדודי ודודי לי ר"ת אלול וס"ת עולה מ' כנגד מ' יום מר"ח אלול ועד יה"כ כי באלו מ' ימי התשובה מקובלת להיות לבו קרוב אל דודו בתשובה ואז דודו קרוב לקבל תשובה מאהבה ועוד סמך מקרא ומל ה' אלהיך "את "לבבך "ואת "לבב זרעך ר"ת אלול וכמ"ש האחרונים בספריהם : **ואמר** רב האי וכו' עד ואנו מנהגינו כהנך דקיימי מר"ח אלול משמע מדברי רב"י

שכל

דרכי משה

תקפא (א) ובמנהגים של מהר"א טירנא מנהג לתקוע מר"ח אלול עד ער"ה שהוא זכור ברית ואז מפסיקין לתקוע וחוזרין ותוקעין בר"ה והוו ל' יום וסמך לדבר תקעו בחדש שופר דמשמע חודש שלם שהוא ל' יום והכל כדי לערבב השטן שלא ידע מתי יפי ר"ה ולכן נמי אין מברכין חדש תשרי עכ"ל וכן המנהג רק שאין תוקעין רק בשחרית ובהגהו' מהר"א שיש נוהגין להפסיק לתקוע ג' ימים קודם ר"ה אבל המנהג כדברי מהר"א טירנא : (ב) כתב מהרא"י בפסקיו סימן ל"ג דאבל אסור לילך לסליחות אף על פי שהוא בלילה אפילו ביום הראשון של סליחות אמנם זכור ברית דהיינו ער"ה שהוא יום התענית לכל משמע דשרי וכתב בהג"א סוף תענית משום א"ז שת"ח שיש לו יראת שמים צריך להתפלל סליחות אלו שקודם ר"ה וכתב המרדכי רתענית דף ר"ז ע"א דנהגו לעבור לפני התיבה בר"ה וי"ה פרנסים המנהיגים המגינים על הדור שלהם וכ"ה ברוקח ומצאתי בהגהת מנהגים מי שאינו נשוי אשה לא יתפלל ר"ה וי"ה דומיא דכ"ג דהיו מתקינים לו אשה כדאיתא (ביומא ב.) אבל בשאר ימי סליחות שרי עכ"ל כתב מהרי"ו סימן מ"ז ששאלת אם אבל יכול להתפלל ימים נוראים זכורני כשהייתי במי"ץ היה שם א' אבל על אביו ומהר"י מולין לא רצה להתיר לו להתפלל בישוב א' ומהר"י מולין עצמו התפלל ימים נוראים בימי אבלו וכן מהר"ר געציל ואפשר שאני התם דלא הוי עדיף מינייהו והרי אבל אסור בת"ת ואם רבים צריכים לו מותר וה"נ הוי כרבים צריכין לו עכ"ל ובמהרי"ל ס"ה י"ט כתב בשם מהר"ש שהורה לאבל להתפלל אחר ז' ימי אבלו ואע"פ שמת לו מת תוך ז' קודם ר"ה מ"מ י"ט מפסיק האבילות וא"צ כלים הז' קודם ר"ה ולכן מותר להתפלל כתב הכלבו יש מקומות שנוהגין מי שמתפלל שחרית באשמורת הבקר סליחות מתפלל אמש ערבית ושחרית תפלת יוצר ונהגו לחזור אחר הש"ץ ראוי והגון כו' ע"ש על כי התפלה נגד עבודה תקנוה וצריך לדקדק במספר שניו כמספר שני העובדים עבודה שהוא מבן כ"ה שנה ולמעלה והמצוה מן המובחר שיהא למעלה מן ל' שנים שאז לבו נשבר ונדכה ונהגו שאין מתפלל אלא מי שיש לו אשה דומיא דכ"ג שהיו מכינים לו אשה אחרת ושתהיה לו אשה לשומרו מן החטא עכ"ל בהגהת מנהגים ישנים ש"ץ שאינו מוציא אחד מן הקהל אפילו אחרים לא יצאו וכן המתפלל שלא ברשות אלא מחמת אלמות אין עונין אמן אחריו שנאמר בוצע ברך ונומר ע"כ מצאתי ועיין בח"מ סי' קס"ז אי בני העיר כופין זה את זה לשכור להם מנין להתפלל ימים נוראים : (ג) והר"ן פ"ק דר"ה דף ס"ג ע"ב

כתב

פרישה

סי' תקפא (א) **תניא** בפרקי ר"א פרק מ"ו · באותו שופר סא דדייק וכתב באותו שופר משום דס"ל דהאי קרא דעלה אלהים בתרועה כו' על אותו השופר שהיה במדבר נאמר כי ע"י נמנעו מלטעות אחר ע"ג וזהו שכתב לעיל והעבירו שופר במחנה דלכאורה לא מצינו בשום מקום שהעבירו שופר באותו זמן במדבר אלא דס"ל שהיה כן . וסמיך ליה מפסוק עלה אלהים בתרועה ולכן כתב נתעלה באותו שפיר כו' כי פסוק זה אשופר במדבר קאי : (ב) **לכן** התקינו חז"ל שיהו כו' בר"ח אלול כו' פי' מפני שנתעלה ה' באותו שופר שהציל ישראל מן הטעות לכן גם אנו תוקעין : (ג) **וכל** החודש כו' פי' ות"ת ואכתי קשה מ"ש מתוקעין כל החודש הוה לן לפסוק מיד אמר ר"מ ע"ז מפני כדי להזהיר כו' ועושין בכל חודש כן לעורר על התשובה דכיון דהוי עת רצון למשה בעלייתו ללוחות אחרונות · וכמ"ש אח"כ ומ"ה קיימי מר"ח אלול ומרבים בתחנונים עד יה"כ מה"ט שנא' אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו הוקשה לו לרבינו א"כ שהטעם כדי לעורר העם לתשובה יותר היה לנו להעמיד להעם חכמים שידרשו ברבים בכל קהלה ויעוררו העם לתשובה לכן אמר שהתקיעה בכל החודש הוא ג"כ כדי לערבב השטן אבל א"ל דתוקעין אהאי טעמא למודא כדי לערבב דא"כ מאי יום מיוחס ומ"ש עכשיו דמערבים השטן אלא משום שישראל עושין תשובה והוא לא יעכב התשובה א"כ ממיל' צריך אתה לומר ג"כ שעכשיו מוזהרין ישראל יותר לעשות תשובה · ומ"ת ומ"כ למה לי לומר משופר מדבר י"ל דמ"ש וכדי לערבב השטן כאילו אומר ועוד כדי לערבב אלא שקשה למה מתחילין בר"ח שבוע שלפני ר"ה היה לכן להתחיל כמו בסליחות ותחנוני' אלא דטעם ההתחלה בר"ח מכח שופר של מדבר וכיון ששבוע שמל בו ר"ס צריכין ג"כ לתקוע כדי לעורר העם לתשובה לכך אין פוסקין וחוזרין ומתחילין אלא תוקעין כל חודש ועיין בדרישה : (ד) **אשרי** וקדיש כו' פי'

דרישה

סי' תקפא [א] **שנאמר** אם יתקע שופר כו' עיין ב"י :

חדושי הגהות

ג פירוש כמו שמוציאין שיער מן החלב עיין בברכות (ח:) : **תקפא** א מ"מ צריך להביא ראיה ג"כ מקרא דאם יתקע כו' משום הראיה שהביא משופר שתקעו במדבר אינה ראיה אלא לתקוע בר"ח כמו שתקעו במדבר דה"ק לכן התקינו חז"ל שיהיו תוקעים בר"ח משמע דלא הביא משופר המדבר אלא מה שתוקעים בר"ח אבל למה שתקנו לתקוע בכל החודש צריך להביא ראיה ממה שנאמר אם יתקע וגומר וראיה דאם יתקע לחוד לא סגי משום דמחמת התשובה לא היו מתחילין בר"ח לתקוע רק ביום ב' לחודש כמו שאין גוזרים תענית בר"ח ולכן הביא ראיה משופר שתקעו במדבר וא"צ לדחוק כמו שדחק עצמו הב"י בפירושו (מהרל"ח) : ב בסימן קס"ז לא נזכר מזה כלל ואולם בר"מ שם סימן קס"ג אות

דקיימי מר"ח אלול ומנהג אשכנז כשחל ר"ה ביום ה' או בשבת אז מתחיל ביום ראשון שלפניו (ס) לעמוד באשמורת הבקר ואומרי' סליחות ותחנונים (ו) ורוב צבור מתענין ומתפללין תפלת תענית וכשחל ר"ה בבב"ג אז מתחילין (ז) ביום ראשון בשבוע שלפני השבוע שחל ר"ה לחיות בתוכה · נוהגין באשכנז להתענות כולם בער"ה וסמוך לזה ממדרש ר' תנחומא ולקחתם לכם ביום הראשון (ח) וכי ראשון הוא והלא ט"ו הוא אלא ראשון לחשבון עונות (ט) משל למדינה שחייבת מס למלך ולא נתנו לו בא אליה בחיל לגבותו כשנתקרב אליה (י) בעשרה פרסאות יצאו גדולי המדינה לקראתו ואמרו לו אין לנו מה ליתן לך הניח להם שליש כיון שנתקרב יותר (יא) יצאו בינוני העיר לקראתו הניח להם שליש השני כשנתקרב יותר יצאו כל בני העיר לקראתו והניח להם הכל כך המלך זה הקב"ה בני המדינה אלו ישראל שמסגלים עונות כל השנה (יב) ער"ה הגדולים מתענין ומוותר להם שליש עונותיהם בי' ימים בינונים מתענין ומוותר להם ב' שלישים בי"ה הכל מתענין ומוותר להם הכל במוצאי י"ה עוסקים במצות סוכה ולולב ואין עושין עונות לכך קורא י"ט ראשון ראשון לחשבון עונות ורוחצין ומסתפרין ע"פ המדרש א"ר סימון כתיב כי מי גוי גדול וגומר ר' הנינא ור' יהושע אומרין איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלהיה פי' מנהגיו ודיניו שמנהגו של עולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואין הותך צפרניו לפי שאינו יודע איך יצא דינו אבל ישראל אינן כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם ומחתכין צפרניהם ואוכלין ושותין ושמחים בר"ה לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס לפיכך נוהגין לספר ולכבס בער"ה ולהרבות מנות בר"ה ומכאן תשובה למתענין בר"ה ונוהגין באשכנז שאין נפילת אפים בער"ה [ב] כמו בשאר עי"ט אע"פ שנופלין על פניהם בבקר באשמורת:

תקפב **ערבית** (א) נכנסין לב"ה וקורין קריאת שמע בברכותיה וחותמין ופרוס (ב) ומתפללין שבע ברכות ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע כמו בשאר המועדות אלא שחותמין בשלישי המלך הקדוש כדאיתא בפ"ק דברכות אר"ח סבא משמיה דרב כל השנה מתפללין האל הקדוש מלך אוהב צדקה ומשפט חוץ מי' ימים שבין ר"ה וי"ה שאומרים המלך הקדוש המלך המשפט ר"א אומר עשרת ימי תשובה אם אמר האל הקדוש מלך אוהב צדקה ומשפט יצא ואסיקנא מאי הוי עלה רב יוסף אמר האל הקדוש מלך אוהב צדקה ומשפט רבה אמר המלך הקדוש המלך המשפט ובדיעבד פליגי מראמר ר"א יצא מכלל דלרבה אפילו בדיעבד לא יצא והלכתא כרבה הלכך

ב"ח

שכל זה אמר רב האי אבל ממ"ש בסוף ר"ה משמע דהאי ואנו מנהגינו וכו' הוא להרי"ץ גיאות וכ"כ ה"ר ירוחם ח"ג : **ומ"ש** לעמוד באשמורת הבוקר וכו' הטעם מהא דאיתא בפ"ק דע"ג הקב"ה שט בי"ח עולמות ובג' שעות אחרונות שט בעולם הזה ועיין בספר המוסר פ"ד : **וכי** ראשון הוא פי' דליכא למימר דביום הראשון של חג הסוכות קאמר דלמה תלה יותר מצות נטילת לולב ביום הראשון של חג ובמצות עשיי' סוכה וחגיגה תלה אותם במנין ט"ו בחדש · ותירצו דאתא לדרש' לאורויי דיום ט"ו הוא ראשון בחודש לחשבון עונות דקודם ט"ו בחדש לא היו נחשבין דמער"ה הניח להם שליש וכו' ומיהו הדרא קושיא לדוכתא למה תלה הכתוב דרשא זו בלולב יותר מבסוכה ומבחגיגה ונראה דלפי דבריש תענית תנן מאימתי מזכירין גבורות גשמים ר' אליעזר אומר מי"ט הראשון של חג ואמר רבי אבהו לא למדה ר"א אלא מלולב דכיון דארבע מינין הללו באין לרצות על המים דכשם דאי אפשר לאלו הד' מינין בלא מים כך אי אפשר לעולם בלא מים לכך צריך להזכיר ג"כ משיב הרוח ומוריד הגשם מי"ט הראשון של חג כדי לרצות על המים ולפי זה ניחא דכתיב ביום הראשון גבי נטילת לולב למדרש זה ראשון לחשבון עונות והוא דבפ"ק דתענית איתא א"ר תנחום בר חנילאי אין הגשמים יורדין אא"כ נמחלו עונותיהם של ישראל שנאמר רצית ה' ארצך שבת שבות יעקב וגו' וא"כ בא הכתוב בעצמו ליישב מה שהקשה הוא גופיה למה ציוה הקב"ה להקדי' נטילת לולב לרצות על המים מי"ט הראשון והלא זמן הרביעה לא הגיע אלא בר"ח כסליו ולכל היותר לא הגיע אלא בי"ז בחשון ועל זה אמר תדעו למה הקדים לרצות על המים כי הלא היום הוא יום ראשון בחדש לחשבון עונו' כי מהיום והלא' נחשבין כל עונות ואם יהיו נחתמין העונות לפניו יתעלה לא תהיו זוכין לירידת גשמים ועל כן צריכים אתם לרצות על המים מי"ט הראשון כדי שיתרצה המקום להוריד לכם גשמים בשעה שנמחלו עונותיהן של ישראל מכאן והלא' חושבנא כי יום זה ראשון בחדש לחשבון עונות : **אבל** ישראל אינם כן וכתב מהרש"ל ויש מקשין לפ"ז ילבוש בגדים מרוקמים ולבעי ארגמן וי"ל דא"כ אין כאן הוכח' שבטוח בו ית' כי שמח אינו מפחד מיום הדין כלל ואינו חש אבל כשלובש לבנים זוכר ביום המיתה אי נמי מראה הסליחה ע"ד אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו וגו' :

תקפב ובדיעבד פליגי וכו' כ"כ

ומסתפרין על פי המדרש א"ר סימון כתיב כי מי גוי גדול וגו' שיודע אופיה של אלהיה פירוש שהם פירשו גדול מלשון גידל כלומר שנתגדלה עם אלהיה וידעת מדותיו :

תקפב ערבית נכנסין לב"ה וקורין ק"ש בברכותיה וכו' אלא שחותמין בשלישי המלך הקדוש כדאיתא בפ"ק דברכות (ד' יב:) א"ר חנא סבא משמיה דרב כל השנה מתפללים האל הקדוש מלך אוהב צדקה ומשפט חוץ מי' ימים שבין ר"ה ליה"כ וכו' : **ומ"ש** מדקאמר ר"א יצא מכלל דלר'

ב"י

נוהגים באשכנז להתענות כולם בערב ראש השנה וסמך לזה ממדרש רבי תנחומא ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' עד שבמקום מ"ש רבינו הניח להם הכל כתב במדרש אמר להו מלכא מאן דאזל אזל מכאן ולהלאה חושבנא וכן במקום מ"ש רבינו ומוותר להם הכל כתב שם והקב"ה אמר להם מאן דאזל אזל ומן הכא ולהלן חושבנא ובסוף הענין כתב שם מי"ה עד החג כל ישראל עסוקים במצות זה הוא עוסק בסוכתו וזה הוא עוסק בלולבו וביום הראשון של חג כל ישראל עומדי' לפני הקב"ה ולולביהן בידן ואתרוגיהן בידן ומקלסין לשמו והקב"ה אמר להם מאן דאזל אזל ומן הכא ולהלאה חושבנא לפיכך קורא אותו יום הראשון : **ואהא** דדריש וכי ראשון הוא והלא ט"ו הוא איכא למידק מנ"ל למדרש הכי אימא ראשון של חג קאמר ומצאתי כתוב בשם רבינו הגדול מוהר"ר יצחק דיליאון ז"ל שהטעם מפני שבאותה פרק הביא ג' ענייני סוכה וחגיגה ולולב וגזר הכתוב בסוכה שתהי' בט"ו וגם חגיגה וא"כ בלולב הול"ל כך שדרך הכתוב להזכיר עשיית הקרבנות או עשיית המצות הזמניות למנין החדש ולכן הוקשה להם ז"ל וכי ראשון הוא : **ואיבא** למידק על המדרש דאם כן ער"ה חשיב כי"ה שהרי הוא מתכפר בו שליש העונות כמו י"ה והוא חשוב כמו כל ט' ימי תשובה שהרי בכל ט' ימי תשובה אינו מתכפר אלא שליש ובער"ה לבדו מתכפר שליש וי"ל דשליש ראשון קל להתכפר ושליש שני קשה יותר ושליש אחרון קשה מכולם וקל להבין ואע"ג דבמדרש קאמר דבער"ה גדולים מתענים נהגו באשכנז להתענו' כולם משום דבדבר שהוא צער לו כל הרוצה לעשות עצמו גדול עושה כדאיתא בפ"ק דתעניות (י:) ומפני שאינה ראייה גמורה למנהג שהמנהג להתענות כולם והמדרש אינו אומר אלא הגדולים מתענים לפיכך לא כתב רבינו ראיה לזה אלא וסמך לזה : **כתב** הגה"מ בתחילת הל' ר"ה יש ב"א שנזהרים שלא להתענות ערב ר"ה משום חוקות העו"ג מיהו בפסיקתא בפרש' ביום השמיני יש מצוה להתענות בער"ה וכן יש בירושלמי פרק ב' דתעניות ר' יוחנן לייס כל עירובא ריש שתא וזה ראיה למנהגנו עכ"ל : **מצאתי** כתוב בתשובת אשכנזים בער"ה יכולי' לאכול בברי' מילה השייכים לברית ומי שירצה (ד) : **כתב** המרדכי פ"ק דר"ה שתיקנו חכמים להתענות ד' ימים לפני ר"ה כנגד ד' ימים שמר"ה ליוה"כ שאוכלים בהם ואלו הם ב' ימים של ר"ה ושבת בינתיים ועי"ה (ה) :

דרכי משה

כתב דיש נוהגים לקום ג מר"ח אלול : (ד) כתב מהרי"ל מנהג בכל תפוצות ישראל שאוכלין נערים ובתולות קודם עלות השחר של ער"ה עכ"ל ואני ראיתי הרבה מדקדקים שאכלו מעט כדי שיצאו ג"כ דברי הגהות דלעיל שכתב דיש נמנעים להתענות משום חוקות העו"ג לכן אוכלין מעט קודם עלות השחר ועוד נ"ל דאין צריך להתנות לאכול כמ"ש לעיל סימן תקס"ד דשאני תענית זה דהואיל והמנהג לאכול הוי כאילו התנה וכן נוהגים דלא כמהרי"ל שכתב שצריך להתנות כתב הכלבו בער"ה ניהגין להתענות ולתת צדקות גדולות ולטבול בנהר ואין מברכין על טבילה זו ומוהר"ם היה נוהג לשפוך על גופו ט' קבין מים חמין שהם רי"ו בצים במקום טבילה זו דאינה אלא משום טהרה ולא משום חובה עכ"ל . והמנהג הוא לטבול וע"ל סי' תר"ו כתב מהרי"ל דנוהגים בער"ה ועי"כ לילך על הקברות למען להכניע עצמו ליום הדין והמנהג בזמן הזה לומר על הקברות תחינות ובקשות כי בעוד לבו נכנע תפלתו רצויה ודעת המתים מהני כמו שמצינו בכלב שנשתטח על קברי אבות וע"ל סימן תר"ה אם נוהגים להביא כפרות בער"ה כמו שנוהגים בעי"כ עוד כתב מהרי"ל תענית ער"ה א"צ להשלים ואין קורין ויחל וכ"כ במנהגים דאינו ת"צ לכן א"ל בער"ה ברכת כהנים ולא אלהינו ואלהי אבותינו כו' ורין עננו ע"ל סימן תקס"ב : (ה) כ"כ המרדכי ריש יומא וכ"ה המנהג שכל א' מתענה י' ימים לכל הפחות :

תקפב (א) במהרי"ל כתב דיש מקומות נוהגין לומר מערבית בב' לילות של ר"ה ואין מנהג כן במקומינו : (ב) ובמנהגים הקהל אומר פסוק של תקעו בחדש שופר וגומר : וב"כ

פרישה

[ב] **כמו** בשאר עי"ט ולא הוי טעמ' מפני שהוא יום כניסת החג וזה אינו דגם בשאר ימים שלפניהם א"א תחנון . בפסח כל חדש ניסן וגם ערב שבועות ג"כ מטעם דא"א תחנון מר"ח סיון וכן מי"כ עד סוכות א"א תחנון מר"ח סיון וכן עי"כ הוא י"ט לעצמו : נ"ע

דרישה

פי' כל המזמור מדאמרינן אחריו קדיש וכמ"ש לעיל ריש סי' כ"ה : (ס) **לעמוד** באשמורת כו' לפי שאמרי' בפ"ק דע"ג דהקב"ה שט בי"ח עולמות בלילה ובג' שעות אחרונות בבוקר הוא שט בעולם הזה מנהגים : (ו) **ורוב** צבור מתענין כתב המרדכי שתקנו חכמים להתענות ד' ימים לפני ר"ה כנגד ד' ימים שמר"ה לי"כ שאוכלין בה דהינו ב' ימים של ר"ה ושבת בינתיי' ועי"כ : (ז) **ביום** ראשון כו' אע"ג דהיה די אם היו מתחילין ד' ימים קודם ר"ה מ"מ תקנו יום ראשון בשבוע שהוא יום מסויים דלא יטעו העם : (ח) **וכי** ראשון הוא פי' מהרר"י ליאון דהוקשה לו זה מפני שבפרשה הביא ג' ענייניס סוכה וחגיגה ולולב וגזר הכתוב בסוכה וחגיגה שיהיו בט"ו א"כ בלולב ג"כ הול"ל ולקחתם לכם בט"ו בחודש ואין לתרץ שכתב ראשון מפני שהוא ראשון לימי סוכות דלמה שינה יותר בלולב מבסוכה ומגיגה : (ט) **משל** למדינה כו' וא"ת מאי עניין משל זה לורך לקושייתנו דהא יכול לתרץ בקיצור דכיון דבי"כ נמחלו העונות וא"כ עוסקין במצות סוכה ולולב נמצא שהט"ו הוא ראשון לחשבון עוונות וי"ל דאי לאו המשל הייתי אומר דבי"כ לא נמחלו כל העונות כ"א רובן ועדיין נשארו קצת עוונות ישנות בידן ואפ"ה נקרא י"כ דהש"י כיפר להן מליגזור עליהן מיתה ואבדון בעוונם ולא הוי א"ש מלת ראשון אבל השתא נשמע מן המשל דבי"כ נמחל הכל כמו שהמלך מוחל כל המס מרוב הבקשות שבקשו מאתו וק"ל : (י) **בי'** פרסאות לכך אמר י' פרסאות כנגד י' ימי תשובה ואע"ג דאנו מתענין בערב ר"ה שהוא קודם י' ימי תשובה היינו משום דא"א להתענות בר"ה אבל א"ל משום דצריך לצאת לקראתו קודם שנכנס ובא לתוך י' פרסאות דא"כ אין דמיון י"כ למה שאמרי' במשל כשנתקרב יותר יצאו כל בני העיר לקראתו ובי"כ אין מתענין הכל עד שנכנס בעיר שהרי יום כיפור הוא היום שרצה הש"י לגבות מובו מבני אדם כמ"ש התורה : (יא) **יצאו** בינוני העיר כו' פי' וגם הגדולים עדיין הם עם המלך מיום שיצאו לקראתו לא הלכו מאתו אלא מלווין אותו לעיר ותמיד המה עמו בבקשתו והשתא הוא דומה לנמשל דבי' ימי תשובה בינונים מתענין וכ"ש גדולי' : (יב) **ערב** ר"ה הגדולים כו' והא דבאשכנז מתענין כולם מפני שבדבר שהוא צער לו כל הרוצה לעשות עצמו גדול עושה כדאיתא בפ"ק דתעניות ואין להקשות א"כ בי' ימי תשובה דקאמר בינונים מתענין ולמה אין עושין הכל עצמו כבינונים ועוד שהרי בי' ימים תשובה גם הגדולים מתענין וכמ"ש וי"ל דדוקא יום אחד מצוי שהכל עושין עצמן גדולים ולא להתענות הרבה ימים שאין מצוי לעשות הכל כגדולים אלא הבינונים וק"ל :

ואין

חדושי הגהות

ב' הביאו בשם מהרא"י ועיין לעיל סי' נ"ג וסימן נ"ה : ג בד"מ שלפנינו איתא מכ"ה באלול וכן הוא להדיא בר"ן פ"ק דר"ה על מתני' כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון וכו' · ואמנם חר"ן עצהו דחי לה שם והסכים לדעת הנוהגים לקום מא' באלול ע"ש :

דלרבי אפי' בדיעבד לא יצא כ"כ שם הרא"ש כלומר ולא כאבי"ה שפירש דלכתחלה פליגי אבל בדיעבד לד"ה יצא דליתא אלא בדיעבד פליגי ולרב ורבה דקיימא לן כוותייהו לא יצא וצריך לחזור וכ"כ הרי"ף שם וכ"פ הרמב"ם בפ"י מהל' תפלה. ומ"ש רבי' שהראב"ד כ' כדברי אבי"ה בהשגות בפרק הנזכר כ' שיש מי שמפרש כן אבל אינו מכריע בהדיא שיהיה דעתו כן:

ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל מסכימים דבדיעבד נמי לא יצא הכי נקיטינן: **והמלך** המשפט פירש"י (שם) כמו מלך המשפט כמו (יהושע ג') נושאי הארון הברית כמו ארון הברית. וה"ר מנוח כ' בפרק ב' מה' תפלה דמלך אוהב צדקה ומשפט משמע שיתנהג עם ברואיו בצדק ומשפט אבל המלך המשפט ר"ל שהוא יתברך שופט העולם אי נמי משמע שהוא עצמו הוא המשפט כמו שאנו אומרים הוא החכמה הוא המדע שאין לומר עליו יתברך חכם ומבין שנראה שהוא קונה החכמה והבינה מאחר ע"כ:

ואם הוא מסופק אם אמר האל הקדוש או אם אמר המלך הקדוש התוס' (שם) והרא"ש בפ' הנזכר דחוזר כדאיתא בירושלמי דתעני' פ"ק כל ל' יום חזקה מה שהוא למוד הוא מזכיר:

ומ"ש רבי' ואם טעה בהמלך המשפט אם נזכר קודם שעקר רגליו חוזר לברכת השיבה ואומר משם והולך על הסדר למאי דפרישי' לעיל דאמצעיות אין להם סדר כלומר כפירוש רשב"ם ור"י שנתבאר בסימן קי"ט ולא כפי' רש"י:

כ"כ הרא"ש לשם לכאורה משמע דרצונם לומר דדוקא בדיעבד פליגי אבל בלכתחלה הכל מודים דצ"ל המלך הקדוש וקשה דא"כ במסקנא דקאמר והילכתא המלך הקדוש הו"ל לומר בפירוש והלכתא אם אמר האל הקדוש לא יצא דהוה ליה למיפסק הלכתא במאי פליגי לכן נראה עיקר דפליגי אף בלכתחלה לרבי אלעזר הכל תלוי ברצונו ולפיכך קאמר והלכתא המלך וכו' כלומר אין לו לומר כלל אלא המלך אבל ודאי דס"ל לרבה דאף בדיעבד לא יצא מדאמר ר"א יצא מכלל דלרבה לא יצא אף בדיעבד כן כי' ה"ר יונה וקרוב לפרש כן גם דברי הרא"ש ורבי' דר"ל דאף בדיעבד פליגי ולאפוקי מדעת אבי העזרי שבסמוך דלא פליגי אלא בלכתחלה וכו': **ואבי** עזרי וכו' כתב דלא פליגי אלא לכתחלה וכו' ונראה דס"ל דכיון דאין מפורש בתלמוד דמחזירין יש לנו לתפוס הכלל דתניא בפ' במה מדליקין כל ימים שאין בהן קרבן מוסף טעה ולא הזכיר א"צ להחזיר פירוש כל דבר שהזכרתו מדרבנן א"צ לחזור דמה שיש בו קרבן מוסף הזכרתו מן התורה היא ואע"פ דהזכרה דמשיב הרוח נמי מדרבנן היא וצריך לחזור אם טעה התם פסק התלמוד בפירוש דצריך לחזור והא דקאמ' יצא לא מכרעה דבדיעבד פליגי דאיכא לפרש דה"ק הכא לימלך א"צ שיצא בהאל כמו בהמלך אבל לרב עדיף המלך ומיהו אף לרב אין צריך לחזור בדיעבד וכך פי' המרדכי לדעת ראבי"ה וכן ברים פ' הקורא את המגילה

הילכך לא יצא וצריך לחזור הילכך בהאל הקדוש אם טעה בו חוזר לראש כדלעיל דג' ראשונות חשובות כאחד ואם טעה בהמלך המשפט אם נזכר קודם שעקר רגליו חוזר לברכת השיבה ואומר משם ואילך על הסדר למאי דפרישית לעיל גבי אמצעיות אין להם סדר ואם לא נזכר עד שעקר רגליו חוזר לראש ואבי"ה כתב דלא פליגי אלא לכתחלה אבל בדיעבד [א] לכולי עלמא אינו חוזר וכ"כ הראב"ד והרמב"ם ורי"ף כתב שחוזר ולזה הסכים א"א ז"ל: נוהגים באשכנז להתפלל בר"ה ויה"כ בכריעה לפי שאנו תלויין בדין לפיכך יכוין להתפלל באימה וביראה והמדקדקים מכוונין לזקוף בסוף הברכות משום הא דתניא בפרק אין עומדין (לד:) (א) אלו ברכות ששוחין בהם תחלה וסוף באבות ובהודאות (ג) ואם בא לשחות בסוף כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא לשחות ותקנו להוסיף בברכת מגן זכרנו לחיים כי בחיים נופל לשון זכירה דכתיב (יחזקאל יח) ובשוב [א] רשע מרשעתו כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה וכתיב זכירה באברהם דכתיב כי זכר את דבר קדשו וגומר לפיכך תקנו זכירה במגן ויש במטבע זה י"א תיבות עד מלך עוזר ומושיע ומשם ואילך הוא מטבע הברכה כנגד י"א תיבות שבפסוק החפץ אחפוץ מות רשע וגו' וי"א תיבות שבפסוק ובשוב רשע מרשעתו וכן

כתבו תלמידי הר"י נראין הדברים שאם אמר מלך אוהב צדקה ומשפט א"צ לחזור הואיל ומזכיר מלכיות אבל אם אינו מזכיר לשון מלכיות צריך לחזור משא"כ בשאר ימות השנה מפי הרב מורי נרו עכ"ל וא"ה כ' בשם הראב"ד אפי' אמר מלך אוהב צדקה ומשפט או המלך המשפט חוזר עכ"ל וכ"נ מדברי הפוסקים שסתמו דבריהם (ג):

נשאל הרשב"א על ש"ץ שטעה ואמר האל הקדוש בי' ימים שבין ר"ה ליה"כ ותוך כדי דיבור חזר ואמר המלך הקדוש אם צריך לחזור והשיב דלדברי הגאונים דנקיט כסא דשיכרא בידיה כו' ודאי אינו חוזר שהרי הוא כמוסיף שבח באמצע ברכתו ומסיי' בעניין הברכה ואין הכל הולך אלא אחר החיתום אבל לדעת רש"י שפי' (ברכות יב.) פתח אדעתא דחמרא ואמר בא"י אמ"ה ונזכר ואמר שהכ"ב יצא אבל אילו היה מזכיר ממש חמרא לא יצא הכא נמי לא יצא ואע"פ שדבריו נוחין בהלכה אין בנו כח לחייב לחזור משום לעשות מעשה כנגד הגאונים שב ואל תעשה עדיף עכ"ל (ד): **כתב** ה"ר מנוח בפ"י מה' תפלה דבשבת בינתיים ערבית י"ל בברכה אח' מעין שבע המלך הקדוש ע"כ:

נוהגים באשכנז להתפלל בר"ה ויה"כ בכריעה לפי שאנו תלויים בדין וכו' והמדקדקים מכוונים לזקוף בסוף הברכות משום הא דאמרינן בפרק אין עומדין אלו ברכות ששוחין בהם וכו' כ"כ שם התוס' בספ"ק דברכות (יב:) ובפרק אין עומדין (לד.) וכ"כ סמ"ק וכבר נתבאר בסימן קי"ג:

ותקנו להוסיף בברכת מגן זכרנו כי בחיים נופל לשון זכירה וכו' פירוש תקנו בברכת מגן זכרנו לחיים מפני שבחיים נופל לשון זכירה וכתיב זכירה באברהם והוי כאילו כתוב באברהם חיים ובר"ה אנו צריכים להתפלל על החיים לפיכך בברכת מגן שהיא ברכת אברהם תקנו להתפלל על החיים במילת זכירה ולכן אנו אומרים זכרנו לחיים: **ומ"ש** כי בחיים נופל לשון זכירה דכתיב ובשוב רשע מרשעתו וגו' את נפשו יחיה אע"ג דלא כתיבה זכירה בהאי קרא מדכתיב בקרא דלעיל מיניה ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול וגו' כל צדקותיו אשר עשה לא תזכרנה לו משמע ממילא דבשוב רשע מרשעתו תזכרנה צדקותיו והא דלא מייתי מקרא דכתיב והרשע כי ישוב מכל חטאתיו אשר עשה וגו' כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה דכתיב זכירה בהדיא גבי חיים איכא למימר דהתם לא יזכרו לו פשעיו כתיב ואנן בעי' דתזכרנה לו צדקותיו יהיה כתוב גבי חיים ומש"ה מייתי מקרא דובשוב רשע מרשעתו דהוי כאילו כתיב תזכרנה לו צדקותיו וכתיב ביה את נפשו יחיה ובספר מוגה מצאתי שהיה כתוב מקרא דכל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה: **ומ"ש** ויש במטבע זה י"א תיבות נראה שהנוסחא היא זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר חיים למענך אלהים חיים מלך עוזר ומושיע ומגן דאין כאן תוס' אלא י"א תיבות אבל נוסחא שלנו היא אל מלך חפץ בחיים וכו' למענך אלהים חיים אל חי מלך עוזר ומושיע ומגן וכו' ובספר שערי אורה בספירה השניה כתב כלשון הזה ולפיכך אנו מזכירים בר"ה שהוא יום הדין שתי אלו השמות אלהים חיים ואל חי ומגן בברכה ראשונה כמו שאנו אומרים זכרנו לחיים אל מלך חפץ בחיים כתבנו

עומד או יושב יצא פי' הר"ן דיצא אפי' לכתחלה קאמר ועי"ל סימן תר"ל והכי נמי משמע מדלא שמעינן ליה לרבה דקאמר בפירוש דבדיעבד לא יצא ועיין במ"ש ה"ר יונה בפ"ק דברכו' ועוד נראה דמדקאמר רב כל השנה וכו' דלא איצטריך נראה דה"ק כל השנה מתפללין לכתחלה האל חוץ מעשרה ימים שבין ר"ה ויה"כ שאומרים לכתחלה המלך אבל בדיעבד יצא בכל ענין בין בכל השנה בין בר"ה ויו"כ דאין לפרש דאדיעבד קאי ואמר כל השנה וכו' דאין ספק דבכל השנה אין קפידא אם אמר המלך דמ"ש המלך מהאל אלא אלכתחלה קאי ולא קשה אמאי לא אמר ר"א דבי' ימים נמי אומרין האל דא"כ הוה משמע דלכתחלה נמי אמרינן האל ולא המלך והא ליתא דלפי שיטה זו בלכתחלה ס"ל לר"א דיצא בזה כמו בזה משא"כ בשאר ימות השנה דלכתחלה צ"ל האל בדוקא. כ' ב"י בשם הרשב"א על ש"ץ שטעה ואמר האל הקדוש ובתכ"ד חזר ואמר המלך הקדוש א"צ לחזור ולמד ב"י ממנו דה"ה בהמלך המשפט וכ"פ בש"ע ובהגה"ת פ"י דתפלה דחו לדברי האומר דלא פליגי רבה ור"א אלא בהמלך המשפט אבל בהמלך הקדוש אין מחזירין והכי משמע מדברי הפוסקים דאין חלוק אלא דרבי' לעיל בסי' קי"ח בשם אביו הרא"ש ואחיו ה"ר יחיאל כתב לחלק דמאחר שנהגו לומר בכל שנה מלך אוהב צדקה ומשפט א"צ לחזור אם טעה ולא אמר המלך המשפט וכ"פ בהגה"ת ש"ע ואע"פ שהראב"ד כתב דחוזר ומביאו ב"י אזלינן לקולא בהך מלתא אבל אם טעה בהמלך הקדוש צריך לחזור והכי נקטינן: **נוהגין** באשכנז וכו' נראה דס"ל דאף בסוף ברכה ותחלתם נוהגין להתפלל בכריעה דהכי משמע מדניאל שהיה עומד בדין שהלשינו עליו על התפלה והוה בריך על ברכוהי וכן משלמה דכתיב ויהי ככלות שלמה להתפלל וגו' קם מלפני ה' מכרוע על ברכיו ומלך נדון בכל יום וכ"כ אבודרה"ם ובהגה' סמ"ק סי' י"א אבל המדקדקים מכוונים לזקוף וכו' ולאו דוקא בסוף הברכו' דה"ה בתחלתם וכ"כ בסמ"ק בפנים כדעת המדקדקים מיהו משמע דלכ"ע כיון שאנו תלויין בדין צריך להתפלל בכריעה על ברכיו כשלמה ודניאל אבל אין נוהגין כן אלא יתפלל בכריעת ראשו עם גופו בלבד והכי משמע להדיא בתוס' ספ"ק דברכו' שכתב ובר"ה וביה"כ שאנו שוחין כל שעה בתפלה צריך ליזהר שיסיים הברכה רק שיכרע בברוך ושיגביה מיד וכו' כלומר רק שיכריע עד ברוך ושיגביה מיד: **ותקנו** להוסיף וכו' עד דכתיב ובשוב רשע מרשעתו כל פשעיו וכו' לפי נוסח' זו צריך לפרש דמ"ש דכתיב בשוב כו' רבינו הוא שאומר דאבל הרשע כשישוב מרשעתו כתיב ביה כל פשעיו וכו' דעיקר ראייתו אינה אלא מפסוק כל פשעיו ולא מפסוק ובשוב וגו' ובתקלת נוסחאו' כתיב דכתיב ובשוב רשע מרשעתו אשר עשה ועשה משפט וצדקה הוא את נפשו יחיה וכתיב כל פשעיו וכו' וקשה הא לא כתיב זכירה בהאי קרא ותירץ ב"י דכתיב בקרא דלעיל מיניה והרב בע"י בסדר אמור כתב דמאי דקאמר דכתיב ובשוב רשע וכו' אינו להביא ראיה דבחיים נופל לשון זכירה דהא פשיטא היא אלא לפרש על שתקנו להתפלל על החיות בלבד לזה הביא ראיה דכתיב בשוב וכו' הוא את נפשו יחיה דאלמא דעיקר הבקשה לבעל התשובה הוא על חיותו:

בספר החיים למענך אלהים חיים אל חי ומגן עכ"ל: **ומ"ש** וי"א תיבות שבפסוק ובשוב רשע מרשעתו וגו' ואע"ג די"ב תיבות ניניהו ב מלת יחיה איננה מן הכלל דכיון שקודם שיזכיר מלת חיים איכא י"א תיבות שפיר קאמר שיש י"א תיבות בפסוק ובנ"א מצאתי כלשון הזה דכתיב ובשוב רשע מרשעתו כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה ונוסחא מכוונת היא שהרי כל פשעיו ראש פסוק הוא ויש בו י"א תיבות ואע"ג דפתח רבינו בקרא דובשוב רשע מרשעתו והוא קרא לא קודם קרא דכל פשעיו כתיב אלא בתריה איכא למימר דכוונת פסוק דכתיב קודם פסוק כל פשעיו וגו' נקט דהיינו והרשע כי ישוב מכל חטאתיו אשר עשה וכו' ובדין הוא דהו"ל למפתח בההוא קרא אלא משום דקרא דובשוב רשע מרשעתו יותר קצר נקטיה:

ומ"ש

דרכי משה

(ג) וכ"כ הרמב"ם פ"י מה' תפלה ולעיל סי' קי"ח כתב בהדיא כדברי הר"י ולכן נ"ל דא"צ לחזור אם אמר מלך אוהב צדקה ומשפט ויש לסמוך אדבריהם בדיעבד וכן משמע המסקנא בהגהות מנהגים ובעין זה כתב הרשב"א בתשובה סי' ל"ה: (ד) וכ' מהרי"ל דבשבת ור"ה אומרים בברכה א' מעין ז' המלך הקדוש ואתמין בשל שבת לחוד וכן בי"כ וכ"כ במנהגי' שלנו:

ואפי'

פרישה

סי' תקפב (א) אלו ברכות כו' וסוף באבות ובהודאות ואם כו' כצ"ל: (ג) ואם בא לשחות בסוף כל ברכה כו' ר"ל בתחילת הברכה מורי ונ"ל דמפ"ה קאמר בסוף משום דהתם אתי למיטעי כיון שמסיים בברוך אתה ה' כו' סומך הרואה שמחויב לשחות. ומזה הטעם אמר רבינו נמי לעיל והמדקדקים מכוונין לזקוף בסוף כו' נמי דה"ה בתחילת הברכה:

ועוד

דרישה

סי' תקפב [א] לכ"ע אינו חוזר גו' לשון המרדכי ספ"ק דברכות לאבי העזרי פ"פ ר' אליעזר אומר שכך יצא בהאל הקדוש כמו בהמלך הקדוש ושניהם כאחת טובים אבל לרב עדיף המלך הקדוש ומיהו בדיעבד יצא ונ"ל דהא דנקט אבי"ה לפרש כך הוא משום דק' ליה ל' דרב דאמר כל השנה מתפללין כו' דמשמע דלכתחלה קאמר ומדפליג ר"א עליה כדמשמע ל' דר"א אומר ע"כ נ"ל דר"א ס"ל דאפילו לכתחלה

יצא

חדושי הגהות

תקפב א כפי הגהת הב"י עדיין האי קרא ובשוב רשע וגו' שמביא הטור כאן מ"מ ואולי נמשך למה שביאר הב"י לקמן ד"ה ומ"ש וי"א תיבות שבפסוק ובשוב כו': ב כתב מהרל"ד אפשר דתיבת את לא קחשיב משום דאת נפשו כתיבה אחת יוצא משום דהרי יש מקף מאת לנפשו ואין צריך לדחוק כמו שדחק הרב"י בביאורו עכ"ל:

לצאורה

וכן יש בפסוק (ישעיה ו) (ג) ועוד בה עשיריה וגו' ג (ד) ותקנו כנגד אלו הפסוקים שיש בהם תשובה לפי שהן ימי תשובה ויש בהם ס"ח אותיות כמניין חיים וזהו זכרנו לחיים וכנגד ס"ח תיבות שיש בפרש' הקרבנות של ר"ה בפנחס וכנגד ס"ח אלפין (ד) שהם בעשרת הדברות על שם עץ חיים היא למחזיקים בה ואנו מבקשים חיים בזכות התורה והר"מ מרוטנבורג [ג] היה אומר לחיים בשוא ולא לחיים בפתח (ה) כי לחיים משמע לא חיים כדאיתא בנדרים [יא·] להולין כמו לא חולין ולא היה אומר לחיים טובים אלא לחיים עד לבסוף בהודאה שהיה אומר וכתוב לחיים טובים כי המבקש צריך לבקש תחלה דבר מועט ואח"כ מוסיף והולך כמו שמצינו (תהלים יט) בדוד תחלה אמר שגיאות מי יבין ואח"כ בקש על הזדונות דכתיב גם מזדים חשוך עבדך ואח"כ אל ימשלו בי אז איתם פירוש העבירות החזקות ומביא משל לזה א"ר אבא כותים הללו יודעים לבקש על הפתחים תחלה אומר תן לי מעט מים ונותנין לו תנו לי בצל אחד ונותנין לו אומר בצל בלא פתא נסיב ליבא כך הצדיקים יודעים לרצות בוראם שנאמר שפתי צדיק ידעון רצון וגם לפי חשבון התיבות שכתבתי שיש בה אין לאומרו: מי כמוך יש בו ח' תיבות עד ונאמן אתה כנגד ויזכור כי בשר המה שיש בה ח' תיבות: ובכן תן פחדך (ו) יש בו מ"ד תיבות וכן יש ה במלוך עד בכל משלה כנגד מ"ד תיבות שיש מן (זכריה ח) כה אמר ה' צבאות עד אשר יבא עמי לחלות פני ותקנו לומר ובכן לשון המקרא ובכן אבא אל המלך וגו' לפי שהוא עתה יום הדין יאנו באין לפני ממ"ה הקב"ה בבן עולה ע"ב רמז לשם של ע"ב ושם של ד' מתגלגל בצירופו ע"ב ומוסיפין בהודאה וכתוב לחיים כשמגיעין לוכל החיים יודוך סלה

וכן יש בפסוק ועוד בה עשיריה אע"ג דיש בו ט"ו תיבות כתב הר"א מפראג דכנגדו ט"ו תיבו' עם מלך עוזר ומושיע ומגן עכ"ל ואע"ג דקודש זה לא מנה אלא האום' כיון דמנייניס אלו אינן אלא סמך בעלמא היכא דלא סליק חושבנא אלא בהדייהו עבדינן בהדייהו וכן פי' ב"י בסמוך ומהרש"ל פי' דמתחיל למנו' י"א אחרי ושבה ואותן ד' תיבו' הקדמה היא דאיירי בתשובה ולשון רבינו מוכח הכי דקאמר וכן יש בפסוק ועוד בה עשיריה ושבה ולא אמר וי"א תיבו' שבפסוק ועוד בה וכו' עכ"ל וכיוצא בזה כתב ב"י:

ויש בהן ס"ח אותיו' כמנין חיים הב"י נדחק ליישב לשון זה וכתב דס"ח אותיו' בזכרינו כשיהיה זוכרינו מלא וי"ו יו"ד ולא נהירא דצריך ליזהר שלא יאמר זוכרינו בחולם דאינו ל' בקשה אלא פירוש זוכר שלנו ויפסיד הכונה וכמ"ש במנהגים ולפי דרכו היה אפשר למצוא ס"ח אותיו' כשיהא כתבינו מלא וי"ו יו"ד ותיב' החיים בה"א ותיבת זכרינו מלא יו"ד וכך היא נוסחא שלנו וב"י לא פי' כן מפני שנוסחת ספרדים אינה כלשון זה ומיהו קשה בלשון רבינו שאמר ויש בהן דאי אזכרנו קאמר הו"ל לומר ויש בו על כן נראה דאזכרנו ואכל הפסוקים שהביא קאי ואמר ויש בהן ס"ח אותיו' ופירוש אותיו' תיבו' כלשון רבי' ז"ל בברכו' גדולה נקמה שניתנה בין ב' אותיו' לחד פירושא א"כ ט"ס הוא וצ"ל ויש בהם ס"ח תיבות והוא דבזכרינו י"א תיבות וי"א בפסוק החפץ אחפוץ וי"א בפסוק כל פשעיו וי"א בפסוק ובשוב רשע וט"ו בפסוק ועוד בה עשיריה וח' בפסוק כי זכר סך הכל ס"ח תיבו' ואומר רבינו וזהו לחיים כלומר לפ"ז מתיישב מה שאין אומרים זכרינו שתחיינו אלא שבאו לבקש שבזכות התשובה המפורש' בפסוקים אלו ובמטבע של זכרינו שיש בהן ס"ח תיבות כמנין חיים יזכרנו לחיים:

והר"ם מרוטנבור"ק היה אומר לחיים וכו' הר"א מפראג תמה ע"ז ואמר שהרי בישעיה כתב לחיים בירושלים בפת"ח וכו' ומהרש"ל כ' כי מהר"ם אזיל לטעמיה דכל היכא דאיכא למיטעי לא סמכינן אקרא וכמ"ש גבי ברהמ"ז בענין נודה לך כדלעיל בסימן קפ"ז עכ"ל ומיהו אינו מתיישב למה הקפיד כאן יותר מעל מה שאנו אומרים בכל יום בהשכיבנו והעמידנו מלכנו לחיים ושמור צאתנו ובואנו לחיים אלא יראה העיקר שלא הקפיד אלא בר"ה ויה"כ שאנו תלויין בדין והשטן מקטרג לומר פיו הכשילו שאומר לחיים בפת"ח דמשמעו לא חיים וברית כרותה לשפתים לפסוק עליו הדין למות לא לחיים על פי מעשיו ואין לכנס עמו לפנים משורת הדין ע"פ החסד והרחמים אבל בשאר ימות השנה היה קורא לחיים בפת"ח על פי הדקדוק דכשהשו"א באה בתחלת התיבה באותיו' שאינה אהע"ה ולא בי"ת קוראין אותה בפת"ח: **ומ"ש** עד לבסוף בהודאה וכו' ומיהו במנהגים כתב שלא יאמרו לחיים טובים אלא אבל בספר החיים וכך נראה מכתובים דדוד דעשה ג' חלקים דתחלה התפלל על השוגג דאין ראוי להקפיד עליו וככותי שמבקש מעט מים שאינן מקפידין עליכן דאין חנם לעולם ואחר כך על המזיד שראוי להקפיד עליו כשאלת הכותי על הבצל שלא הגיע בחנם אלא בדמים ומקפידין עליו ואח"כ על העברות החזקות שאם ימשלו הם באדם לא יועיל לו מה שנמחלו לו השגגות והזדונות כשאלת הכותי בצל בלא פיתא אין בו תועלת דנסיב ליבא וכן שאלתינו תחלה זכרינו לחיים כי אין להקפיד על הזכירה ואח"כ וכתוב לחיים דראוי להקפיד על מעשה ומלאכת הכתיבה ואח"כ לבסוף שאלתינו דאין תועלת לא בזכירה ולא בכתיבה אם לא יהיו חיים טובים ולכן בסוף יאמר בספר חיים טובים כנ"ל עיקר אלא שמהרש"ל כ' שאין לומר אלא וכתוב לחיים כל בני בריתך וכן בספר חיים ברכה ושלום וכו' ובנעילה אומר וכתוב לחיים טובים בני בריתך ומדלגים כל כי אין להוסיף אלא ה' תיבו' ואין להזכיר חיים טובים אלא בנעילה וכ"כ בהגהו' דמנהגים וכן ראיתי שנהגו כך כל המקומו' ועכשיו על ידי המדפיסים נשתבש המנהג איש הישר בעיניו ידפיס לו וזה אומר בכה וזה אומר בכה. ה"ג כנגד מ"ד תיבו' שיש מן כה אמר ה' צבאות עוד אשר יבואו עמי וגו' עד ולחלות את פני ה': ומ"ש ושם של ד' מתגלגל בצירופו ע"ב עי' פירושו בב"י. עוד מצאתי פירושו
היו"ד

ומ"ש וכן יש בפסוק ועוד בה עשיריה קשה שהרי ט"ו תיבות יש בו ואפשר לומר שאין הכוונה לומר שבפסוק ועוד בה עשיריה יש י"א תיבות ולכן לא כתב רבי' וי"א תיבות שבפסוק ועוד בה עשיריה כמ"ש אבל פסוק ובשוב רשע מרשעתו אלא היינו לומר דועוד בה עשיריה הוי כאילו כתיב י"א דועוד בה עשיריה משמע עוד א' על י' דהיינו י"א וכתיב ביה ושבה. דמשמע לשון תשובה ועי"ל דמתיבת ושבה ואילך קאמר דאיכא י"א תיבות: **ומ"ש** ויש בהם ס"ח אותיות כמניין חיים כך גירס' קצת ספרים ומשמע דאהנך קראי קאי וליתא דהא לא משכחת בחד מינייהו ס"ח אותיות ואפשר לדחוק ולומר דבפסוק החפץ אחפוץ ובפסוק ובשוב רשע כשיהיה תיבת דרכיו מלא בקריאתו וכן כשאתה מונה אותיות שם אלקים בקריאתו יש ג' אותיות כשתוציא מהם כ"ב אותיות כנגד כ"ב תיבו' שבשני הפסוקים ישארו ס"ח אותיו' וזה דחוק מאד ומצאתי נוסחא שכתב בה ס"ח תיבו' וע"פ נוסחא זו אפשר דאקרא דועוד בה עשיריה קאי וה"ק ויש בהם כלומר באותם הפסוקים הכתובים אצל ועוד בה עשיריה ס"ח אותיות פירוש ס"ח תיבו' כמניין חיים דמשמעו שמוע ואל תבינו וכו' עד זרע קודש מצבתה יש ס"ז תיבו' ואף ע"פ שחסר אחד מהמניין אין מדקדקין באחד והוי כאילו הם ס"ח שלימים ואפשר עוד דקאי אקרא דועוד בה עשיריה וה"ק ברכת מגן יש בה מ"ב תיבו' וזכרנו יש בו י"א תיבו' ופסוק ועוד בה עשיריה יש בו ט"ו תיבו' הרי כאן ס"ח אותיו' פי' ס"ח תיבו' כמנין חיים וכל זה דוחק ויש ספרי' דגרסי ויש בה ס"ח אותיו' ולפי גירסא זו אפשר דה"ק מזכרנו לחיים עד ומגן משכחת ס"ח אותיות כשיהיה זוכרינו מלא בוי"ו בין זיי"ן לכ"ף ויו"ד בין רי"ש לנו"ן וכתבינו יהיה גם כן מלא מאות א' דהיינו וי"ו בין כ"ף לתי"ו או יו"ד בין בי"ת לנו"ן אלא שיש לתמוה למה גבי מנין התיבו' לא מנה מלך עוזר ומושיע ומגן לפי שתיבו' אלו ממטבע הברכה הם ולא מהתוס' וגבי מנין האותיו' מנה אותם ואפשר לומר דמנייניס אלו אינם אלא סמך בעלמא ומש"ה היכא דסליק לן חושבנא בלא תיבו' שהם ממטבע הברכה עבדינן חושבנא זולתם והיכא דלא סליק לן חושבנא אלא בהדייהו עבדינן לה בהדייהו: **ומ"ש** וזהו זכרנו לחיים היינו לומר דיש בתוספת ברכה זו ס"ח אותיות כמנין חיים והטעם שכוונו המנין הזה כנגד חיים מפני שעיקר תוספ' זה נתקן על החיים שכך מתחיל זכרנו לחיים: **ומ"ש** וכנגד ס"ח תיבו' שיש בקרבנו' של ר"ה כך היא הגירסא האמיתי' וכן מצאתיה בספר ישן ודלא כספרים דגרסי אותיות דהא אותיו' דקרבנות ר"ה טובא הוו אלא תיבו' גרסינן שכך הוא מנין תיבו' שבקרבנו' ר"ה ס"ח: **ומ"ש** וכנגד ס"ח אלפין שהם בעשרת הדברות קאמר שיש בהם ס"ח אלפין דאילו דברות אחרונות בדברות הראשונות ע"ח אלפין יש בהן: **ומ"ש** ומביא משל לזה א"ר אבא כותים הללו יודעי' לבקש על הפתחים וכו' הוא ד במדרש תילים: **ומ"ש** מי כמוך יש בו שמנה תיבו' כנגד ויזכור כי בשר המה נראה שהוא סובר דהאי קרא שייך למי כמוך אב הרחמן זוכר יצוריו לחיים ברחמים כלומר מפני שזוכר כי יצוריו בשר המה ובטבע הם חוטאים לפיכך מרחם עליהם:

ובכן תן פחדך יש בו מ"ד תיבות מכאן נראה שצ"ל כמו שידענו ה' אלהינו לאפוקי מהמוחקים תיבת כמו דא"כ אינם אלא מ"ג תיבות:

ומ"ש וכן יש במלוך עד בכל משלה פירוש כשמתחיל למנות מתיבת מלוך:

ומ"ש כנגד מ"ד תיבו' שיש מן כה אמר ה' צבאות עד אשר יבא עמי לחלות את פני נראה מדברי רבינו שפסוקים אלו מתחילין בכה אמר ה' צבאות ומסיימים אשר יבא עמי לחלות פני ויגעתי ולא מצאתי פסוקים כאלה אך ראה זה מצאתי בנבואת זכריה כה אמר ה' צבאות עוד יבואו עמים ויושבי ערים רבות והלכו יושבי אח' אל אחת לאמר נלכה הלוך לחלות את פני ה' ולבקש את ה' צבאות אלכה גם אני ובאו עמים רבים וגוים עצומים לבקש את ה' צבאות בירושלים ולחלות את פני ה' ע"כ ויש בהם מ"ד תיבו' וצ"ל שגי' רבי' האמיתית הוא כך כנגד מ"ד תיבו' שיש מן כה אמר ה' צבאו' עוד אשר יבואו עמים עד ולחלות את פני ה'

אלא שהסופרים טעו ופסוקים אלו מבואר הוא שעניינם כענין מה שנזכר בוכן תן פחדך ויראוך כל המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים ויעשו כולם אגודה אחת וכו' וכן מענין מה שנזכר במלוך וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו וכו': ומ"ש וכבן עולה ע"ב וכו' ושם של ד' מתגלגל בצירופו ע"ב פירוש כשתכתוב
י'

דרישה

(ג) יוצא דאם לא כן מנ"ל לר"א לאפלוגי דלמא גם רב מודה בדיעבד וכדמשמע לשון דרב וכמ"ש וק"ל ומ"ש רבי' על דברי אבי"ה וכן כתב הראב"ד ז"ל ב"י ומ"ש רבי' שהראב"ד כתב כדברי אבי"ה בהשגות בפ"י מה' תפלה כתב הראב"ד שיש מי שמפרש כן אבל אינו מכריע בהדיא שיהיה דעתו כן עכ"ל ולע"ד נראה לסוכים שהראב"ד לא ס"ל כוותייהו דהשתא י"מ שהרי ב"י הביא מיד אחר זה שא"מ כתב בשם הראב"ד אפי' אמר מלך אוהב צדקה ומשפט או מלך המשפט חוזר ע"כ. וכ"כ הכלבו בשמו בהל' תפלה מ"ש וכדי שלא יסתור דבריו זא"ו ע"כ צ"ל שבשם י"מ כ"כ ולי' לא ס"ל. ורבינו ז"ל שהוא לא נאה מ"ש הא"מ בשמו ועלתה על דעתי שס"ל כמ"ש בשם י"מ בהגהות וק"ל:

[ג] **היה** אומר לחיים בשוא כו' בקצת טורים נדפס בגי' והוא מהגהות רמ"ף ז"ל ותימא כי

כדגשת וה' אינה מקבל דגוש ונופלת תחת הפתח להיות הקמץ וזהו דחוק בעיני דהא אמרו כן גם באומר לקרבן כמו לא קרבן כמ"ש רבינו בי"ד סימן ר"ז והתם לא שייך האי טעמא. ועיין מה שכתב רבינו לקמן סימן תקצ"א שאין לומר פסוק ויזכור כי בשר כו' בפסוקי זכרונות ושם פירשתי: (ו) **יש** בו מ"ד תיבות כתב ב"י מכאן נראה שצ"ל כמו שידענו ה' אלהינו ולא כיס

פרישה

(ג) **ועוד** בה עשיריה כו' אע"ג דהוא ט"ו אפשר לומר שהן נגד זכרינו עם מלך עוזר כו' אבל הוא דוחק וב"י תירץ דמן ושבה ואילך קאמר דאיכא י"א תיבות ועיין לעיל סימן קט"ו דמשמע דאי אפשר לומר כן וכן תירוץ שכתב בשם הגמ"ס א"א לומר ותירוץ ראשון עיקר וכן תירץ מהר"ס מלובלין ע"ש. וכתב מורי לזה יתיישב לשון דקאמר ועוד יש בפסוק ועוד בה עשירה כו' כלומר שבאותו פסוק יש אבל לא מתחילתו ועוד תירץ ב"י בע"א ע"ש ובהג"ה מצאתי שר"ל ועוד יש בפסוק עשרה כתובים ע"ד גוזמא כלומר הרבה פסוקים של תשובה ביחזקאל שיש בהן י"א תיבות וכן משמע הל' שאמר ועוד יש בפסוק כו' שאם לא כן הול"ל וי"א תיבות שבפסוק ועוד בה עשיריה ע"כ וק"ל:

(ד) **שהם** בעשר דברות פי' בדברות ראשונים דאילו באחרונים ע"א אלפין יש בהן: (ה) **כי לחיים** משמע לא כו' שמעתי מפרשים דהיינו מכח דהאות אחר הפתח צריכין להיות

חדושי הגהות

ג לכאורה אות ד' הנרשם כאן ט"ס וצריך למחוק ואחרי העיון בד"מ מצאנו שלא ט"ס הוא רק שחסרו כאן דברי הד"מ אשר המה בכתובים בקונטרס תד"מ שבסוף הספר: ד הוא בילקוט תהילים סי' י"ט וכן במדרש שוחר טוב שם: ה לפי מ"ש הלבוש וז"ל ואומר יעלה ויבא מלוך על כל העולם כולו ואצ"ל כל שהרי הוא אומר אח"כ כולו עכ"ל (וכן ראיתי בכמה

סלה יאמר וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך ובשים שלום סמוך לחתימה מוסיפין בספר היים ברכה ושלום ויש מהגאונים שאמרו (ז) שאין לאומרו משום דקי"ל (ברכות לד) לא ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות וכ"כ בה"ג לא ישאל אדם צרכיו בג' ראשונות וכו' ומהכא לא י שבקו רבנן למימר (ח) אפי' זכרנו לחיים במגן וכתוב במודים נמי לא אמרינן אבל בספר חיים אומרים בשים שלום דסלקו להו י"ח והוו להו כתחנונים ורב האי כתב שיש לומר אותו וההיא דאל ישאל אדם צרכיו בג' ראשונות היינו דוקא בצרכי יחיד אבל בצרכי רבים שרי וכן יש במסכת סופרים (פי"ט) כשם שחתימתן של ר"ה ויה"כ משונה משאר ימים טובים כך תפלתן משונה ואין אומרים זכרנו בג' ראשונות וכתוב בג' אחרונות אלא בשני ימים טובים של ר"ה וביה"כ בלבד (ט) ובקושי התירו ע"כ וכבר נהגו לאמרו כל י' ימי תשובה ואדרבה תמהתי מעולם למה א"א ובכן תן פחדך כל עשי"ת דמ"ש זה התוספת שבברכת קדושת השם ממה שמוסיפין באבות וגבורות ושמעתי שיש מקומות שנוהגין לאומרו וכתב ר"י שאם לא אמר זכרנו ומי כמוך וכתוב לחיים ובספר חיים שמחזירין אותו כמו בהמלך הקדוש ואם מסופק אם אמרו אם לאו חוזר וכתב א"א הרא"ש ז"ל אני תמה למה מחזירין אותו [ג] כיון שאינו מוזכר בתלמוד דבהמלך הקדוש והמלך המשפט איכא פלוגתא ופסיק תלמודא דלא יצא אבל בזכרנו ומי כמוך אם תקנת גאונים היא לאומרו מנלן דמחזירין אותו אין זה משנה ממטבע ברכות כיון שאינו מוזכר בתלמוד ע"כ וכ"כ הרמב"ן ז"ל בשם הגאונים שאין מחזירין אותו בין יחיד בין ש"צ ואומר אתה בחרתנו וכו' ותתן לנו ה' אלהינו את יום הזכרון הזה (י) ואין צריך להזכיר ר"ח לומר ואת יום ראש חדש הזה דקי"ל זכרון אחד עולה לכאן ולכאן וכשאמר את יום הזכרון הזה גם ר"ח בכלל (יא) דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם וכתיב והיה לכם לזכרון ואכולהו קאי ואם הוא שבת אומר את יום המנוח הזה ואת יום הזכרון הזה וא"א ותתן לנו ה' אלהינו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון לא בר"ה ולא ביה"כ אבל רב שר שלום כתב אומר בב' ישיבות בר"ה וביה"כ בין בתפלה בין בקדושה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום הזכרון הזה שהרי כתיב אלה מועדי ה' בריש ענינא ובסוף ענינא וידבר משה את מועדי ה' וקאי אכל ענינא אפסח עצרת ר"ה ויה"כ סוכה ושמיני עצרת כולהו איתקוש להדדי לקרותו מועדי ה' מקראי קודש וכ"כ רב פלטוי גאון זצ"ל ותתן לנו ה' אלהינו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום הזכרון הזה וכ"כ רב שמואל בן חפני מנהג ב' ישיבות לאומרו וכתב עוד שאם חל ר"ה בחול אומר יום תרועה מקרא קודש ואם חל בשבת אומר זכרון תרועה מקרא קודש וכן נוהגין באשכנז (יב) וכתב רב האי שאין מנהג לומר מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון אלא את יום הזכרון הזה זכרון תרועה וכן

פשט

בית יוסף

י' יו"ד ה' ה"א ו' וא"ו ה' ה"א עולה הכל ע"א ועם השם עצמו עולה ע"ב. או בדרך אחר כשתכתוב שם בן ד' בענין זה יו"ד ה"י וי"ו ה"י עולה ע"ב או כשתכתוב י' י"ה יה"ו יהו"ה עולה ע"ב כ' בא"ח וכן בגימטריא אני והו:

כתב הכלבו ענין אלה הג' ובכן שאומרין בקדושה הם עניני מלכות וזכרונות ושופרות הראשון שהוא ובכן תן פחדך כלומר ענין מלכות שממליכין אותו על הכל ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונו והשני שהוא ובכן תן כבוד לעמך הוא לבקש מלפניו זכרון לטובה. והג' שהוא ובכן צדיקים יראו וישמחו הוא מענין שופרות כי כל הרשעה כעשן תכלה וכו' זה נוטה למה שמצינו בת"כ ובמה בשופר של חירות ומה שגומרין בה ותמלוך אתה ה' לבדך וכו' הוא לומר מעין חתימה סמוך לחתימה שחותם בה המלך הקדוש:

ויש מהגאונים שאמרו שאין לאומרו וכו' וכ"כ בה"ג לא ישאל אדם צרכיו בג' ראשונות וכו' ומהכא לא שבקי רבנן למימר אפילו זכרינו לחיים במגן וכו' כ"כ הרשב"א בשמו ס"פ אין עומדין וכתבתיו בסימן קי"ב אבל מ"ש דלדעת בה"ג אומר בספר חיים בשים שלום משום דסלקו להו י"ח והוי כאומר תחנונים אחר תפלתו לא ראיתיו בשום מקום וגם אינו נראה טעם. זה דכיון דעדיין לא חתם בברכה לא מיקרי סיים תפלתו:

ומ"ש בשם רבינו האי לחלק בין צרכי יחיד לצרכי רבים כבר כתבתי בסימן קי"ב שכן דעת ר"ת ור"ח וה"ר יונה והרא"ש והרשב"א והר"ן:

ומ"ש וכן יש במסכת סופרים כשם שחתימתן של ר"ה ויה"כ משונה משאר י"ט כך תפלתן משונה וכו' הוא בפי"ט והביאו הר"ן בפרק בתרא דר"ה:

וכתב ר"י שאם לא אמר זכרינו ומי כמוך וכו' כ"כ התוס' בספ"ק דברכות (ד' יב:) ודברי הרא"ש שכ' רבי' נ"כ הם שם ודעת הר"ן בר"פ בתרא דר"ה כדעת הרא"ש וכ"נ מדברי הרמב"ם בפ"ב ופ"י דהל' תפלה וכ' בתה"ד יראה שאע"ג דכולהו גאונים כתבו דחוזר אין לנהוג כן אלא כדפסקי מהר"ם ואשיר"י דאינו חוזר ואפי' לא עקר רגליו ואע"ג דכתבו רבוואת' דר"י ראה את ר"ת שחזר בו בדבר שאמרו חכמים אם לא אמר אין מחזירין אותו אפי' ר"ת לא סבר הכי אלא באותם דברים הנזכרים בתלמוד לאומרם אבל הני דאינן מוזכרים כלל לא (ה):

ואומר אתה בחרתנו וכו' ותתן לנו את יום הזכרון הזה וא"צ להזכיר ר"ח דקי"ל זכרון אחד עולה לכאן ולכאן הכי אסיקנא בס"פ בכל מערבין (מ'): **וא"א** ותתן לנו ה' אלהינו באהבה מועדים לשמחה וכו' כ"כ מדברי ראבי"ה שכ' הרא"ש בסוף מס' ר"ה: **ומ"ש** בשם רב שר שלום שאומר בר"ה ויה"כ מועדים לשמחה וכו' עד וכן פשט המנהג הכל שם בפסקי הרא"ש אלא שאין כ' שם בדברי רבי' האי אלא עד וזמנים לששון בלבד ורבי' שכתבו נ"ל דבחל בשבת מיירי דאי בחל בחול יום תרועה מבע"ל ואפשר דאף בחל להיות בחול מיירי וכיון דבלילה היא שאין בה תקיעה אומר זכרון תרועה כמ"ש בסמוך:

ומ"ש שאם חל ר"ה בחול אומר יום תרועה מקרא קודש ואם חל בשבת אומר זכרון תרועה כ"כ הרא"ש בסוף ר"ה וכ"כ במסכת סופרים פי"ט וז"ל ואם חל ר"ה להיות בשבת אינו אומר יום תרועה אלא זכרון תרועה לפי שאין תקיעת שופר דוחה את השבת בגבולין משום גזירה עכ"ל: **וכתב** בתה"ד שנ"ל שי"ל בקידוש ובתפלת ערבית זכרון תרועה אפי' כשחל להיות בחול משום דלילה לאו זמן תרועה היא (ו) אבל העולם לא נהגו כן והטעם משום דלא דמי

לשבת

בית חדש

היו"ד שהיא אות ראשונה לד' אותיות השם חשוב אותה ד' פעמים ה' חשוב אותה ג"פ וא"ו חשוב אותו ב"פ ה"א אחרונה חשוב אותה פעם אחת בין הכל עולה ע"ב:

ויש מהגאונים שאמרו שאין לאמרו פי' כל התוס' אין לאומרו וכ"כ בה"ג וכו' אבל בספר החיים אומרים וכו' דלשון לא בג' ראשונות כו' משמע דבתוך ג' הראשונות ובתוך ג' אחרונות בעוד שהוא עוסק בשבחו של מקום אין לו להפסיק בשאלת צרכיו אבל כשכבר סיים השבח ולא חסר כ"א לחתום בברכה אין זה הפסק והו"ל כתחנונים:

וכתב ר"י וכו' וכ"כ התוס' סוף פ"ק דברכות ונראה דר"י סובר דסתמא דמילתא דנוסח התפלה שביד כל ישראל קבלנוה מאנשי כנסת הגדולה וכל המשנה ממטבע שתקנו חכמים ז"ל הו"ל ברכה שאינה צריכה וצריך לחזור והא דלא הוזכר בתלמוד דמחזירין היינו משום דלא פליגי בה דלכ"ע מחזירין אם שינה כמו כל התפלות שתקנו חכמים ובהמלך הקדוש ובהמלך המשפט דפליגי בה ואיכא מ"ד דילא בזה כמו בזה הוזכרה בתלמוד אבל כל שאר נוסח התפלה לא הוצרכו להזכיר כנ"ל ליישב דעת ר"י מיהו רבים חולקים עליו והכי נקטינן לקולא שלא לחזור בזכרינו וכו': ה"ג וכתיב והיו לכם לזכרון ואכולהו קאי וע"ל סימן תקצ"א אם בכלל זה שלא להזכיר פסוקי דר"ח בתפלת מוסף:

ואין אומרין ותתן לנו וכו' עד וכן פשט המנהג הכל כתוב באשיר"י סוף ר"ה אלא שרבינו שינה וכתב דברי רבי' האי סמוך לדברי רשב"א מפני שרב האי אמר אלא את יום הזכרון הזה זכרון תרועה דמשמע דחולק אדברי הרשב"א שמחלק בין שבת לחול אלא לעולם יאמר זכרון תרועה אלא דצריך טעם למה דאי משום דכתיב זכרון תרועה מקרא קודש גבי ר"ה ויום תרועה לא כתיב הלא רב האי ס"ל כבסמוך דא"א מקרא קודש. ובתרומת הדשן סימן קמ"ה פי' משום דלילה לאו זמן תרועה לפיכך אפי' בחול קאמר רב האי דאומר זכרון תרועה ומ"מ חולק הוא אהרשב"א שאינו מחלק אלא בין שבת לחול דמשמע דבחול אפי' בלילה יאמר יום תרועה והמנהג עכשיו כהרשב"א דבחול אפילו בלילה אומר יום תרועה דההוא יומא זמן תרועה הוא למחר ובשבת אומר זכרון תרועה אפילו ביום:

ומ"ש רבינו על דברי רב האי וכן פשט המנהג אינו חוזר על אמירת זכרון תרועה אלא על אמירת מועדים לבד וכן מבואר באשיר"י וכמ"ש ה"ר ירוחם שלא הזכירו בדברי רב האי כי אם מאמירת מועדים בלבד ועל זה כתבו שכן המנהג פשוט שלא לומר

מועדים

דרכי משה

(ה) ואפי' אם אחד רצה לחזור לא יחזור ע"ל סימן ק"ו: (ו) וכ"ה בהג"מ כתוב במנהגים כ"מ שאומרים בחול יום תרועה בשבת אומרים זכרון תרועה:

כתב

פרישה

בים מוקים תיבת כמו דא"כ לא הוי אלא מג' תיבות. ומהר"ל מלובלין גרס עוד אשר יבואו עמים וגו' עד ולאלות את פני כו' כנ"ל והטעם שיש באלו הפסוקים הענין כענין שנזכר בוכן תן פחדך ומלוך רמז לשם של ע"ב ושם בן ד' מתגלגל

כו' ר"ל כזה
י'
י"ה
יה"ו
יהו"ה

יו"ד	ה"י	וי"ו	ה"י

הרי לך ע"ב

הכל ע"ב וזה הפירוש האחרון נראה יותר שכן משמע ל' רבינו שכתוב מתגלגל בצירופו שמשמע שמגלגלין תמיד אות הראשון ומצטרפין הכל יחד אגל אות שאחריו

א"נ כזה	
י'	יוד
ה'	הא
ו'	ואו
ה'	הא
ועם השם עצמו וכו'	

ועוד שדרשו ופרשו באר היטב בשבעים לשון והביאו רש"י בפרשת דברים ובפרש' כי תבא ופירשו רא"ש שם כן ע"ש אבל לפי' הראשון הנ"ל מהגלגל במלואו וכתב הכלבו שהני ג' ובכן כנגד מלכיות זכרונות ושופרות עי' בב"י שהביאו: (ז) **שאין** לאומרו פי' אכולהו קאי גם אזכרינו ומי כמוך והא דקאמר לאומרו ל' יחיד משום דר"ל דאין לומר להאי הוספה הנזכרת וק"ל: (ח) **אפי'** זכרינו לחיים במגן כו' אבל מי כמוך משמע דלא דקדק שלא לאומרו דאינו בקשה אלא כ שבח להש"י עוד י"ל דמכל חד נקט חדא מג' כתב מהר"ל מלובלין יש לתמוה דכאן כתב רבי' בשם בה"ג דאפי' זכרינו לחיים לא יאמר בג' ראשונות ולעיל בסי' קי"ב כתב בשם בה"ג דלצרכי צבור שרי וכתב וכבר כתבתי לעיל שנ"ל להגיה שם לעיל רב האי במקום בה"ג: במס' סופרים כו'. פי"ט הלכה ח': (ט) **ובקושי** התירו צ"ע דלטעמיה דיהיב רב האי דלצרכי רבים שרי ועליו כתב וכן יש במסכ' סופרים א"כ למה בקושי התירו וצ"ל דמ"ש וכן יש במסכ' סופרים הוי מדברי רבי' שכתב שבמ"ס יש כדברי רב האי ולא מטעמיה דלדידיה שרי בכל עשי"ת ובמ"ס מתיר דווקא בר"ה וצ"ל שהיה לו טעם אחר ולא ס"ל חילוק דרב האי כיון דצרכי רבים הוא: (י) **וא"צ** להזכיר ר"ח כו' ומשמע מל' דלא ס"ל לעיקר האי דרשה שדרשו ז"ל מפסוק בכסה ליום חגינו איזהו חג שהחודש מתכסה כו' וכמ"ש רבי' בסי' תקפ"א בשם בעל הערוך. א"כ ס"ל האי דרשה לעיקר דכיון דא"צ להזכיר ממילא נשמע שאינו רשאי להזכירו מדכתיב בכסה וכו' שצריך לכסות החודש בכל מאי דלא צריכה לגלויי וק"ל: (יא) **דכתיב** וביום שמחתכם כו' והיה לכם לזכרון גו' אע"פ דדרשו רז"ל וביום שמחתכם זה שבת א"כ גם עליו קאי לזכרון ולמה אמר בסמוך שאם הוא שבת אומר את יום כו' מ"מ מנוחת שבת קובע הזכרה לעצמו וק"ל: (יב) **וכתב** רב האי שאין מנהג כו' כמו אבל רב האי כ' ואדלעיל קאי וכן מצאתי בס"א נדפס.

מ"ש

דרישה

כי לשון הפסוק הוא בפתח בישעיה סי' ל"ד כל הכתוב לחיים בירושלים וגם על ראייתו יש לפקפק הרבה גם נראה לומר לחיים בפתח לידיעה כמו מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים עכ"ל הגהות רמ"ף וז"ל מורי על זה ונראה דלק"מ כי מהר"ם אזל לשיטתו דכל היכא דאיכא למיטעי לא סמכינן אמקרא. וכמ"ש הטור בשמו גבי ב"ה בסי' קכ"ז שאמר מודך ולא אמר מודים לך דמשמע מודה לך את פלוני ושם כתב הטור עליו ז"ל ולא נהגו כן ועוד קרא כתיב מודים לך לעולם לדור ודור כו' עכ"ל וצ"ע על רבי' הטור שהם הקשה עליו מל' הקרא וכאן לא הקשה עליו וי"ל דשם אף אם אחד יטעה לפרשו מודה לך את פלוני אין כאן גדוף או קללה אלא שמספר בשבח הקב"ה. משא"כ כאן שמכוון אל ברכה וקללה תחשב לו ולכך מודה רבינו דאין הולכין אחר הקרא ויותר נ"ל דשאני לעיל דהנוסח בעצמו כאשר היא בבהמ"ז הוא כעין לשון המקרא מודה לך. משא"כ כאן שאין הנוסח לשון המקרא רק תיבת לחיים לבד לא שייך לתפוס על מהר"ם מכח לשון המקרא וק"ל:

[ג] **כיון** שאינו מוזכר בתלמוד אע"ג שמוזכר במ"ס אינו מיחשב תלמוד וכיוצא בזה איתא

סי'

חדושי הגהות

בבמה סידורים שנדפס אחריו הנוסח כן) הרי חסר מלה א' להשלים מספר מ"ד תיבות שבפסוקים זכריה ולכן מהראוי לומר מלוך על כל העולם כולו וכן איתא להדיא ברמב"ם בנוסח התפלות מכל השנה שהסדור אחר הל' מילה וכן העתיק הטור לקמן בסימן זה ועיין ט"ז ס"ק ג': ו אלא שיש לתמוה דכאן כתב רבינו בשם בה"ג דאפילו זכרנו לא יאמר

ב:'

פשט המנהג ונוהגין בספרד לומר את יום חג פלוני הזה את יו"ט מקרא קודש הזה ובח"ה לומר את יום חג פלוני הזה את יום מקרא קודש הזה והכי איתא במ"ס (שם) בין בתפלה בין בכוס צריך להזכיר י"ט מקרא קודש הזה יום חג פלוני הזה ובר"ה ביו"ט מקרא קודש הזה ובר"ח הזה וביום ר"ה הזה וביום תקיעת שופר הזכרון הזה ובאשכנז אין נוהגין לאומרו והכי מסתבר דכיון שאומר את יום חג פלוני הזה הכל בכלל דמאי שנא להזכיר מקרא קודש טפי מאיסור עשיית מלאכה ושאר כל הלכותיו וכן א"ר האי גאון א"א בבבל אלא ותתן לנו את יום חג פלוני הזה: ואומר יעלה ויבא מלוך על כל העולם כולו בכבודך קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך ושמחנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת כי אתה אלהים אמת (יג) ודברך מלכנו אמת וקיים לעד בא"י מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון ואם הוא שבת חותם מקדש השבת וישראל ויום הזכרון אבל והשיאנו הנהיג ר"י בגרמיש"א שלא לאמרו לפי שברכת מועדין לא שייך אלא בג' רגלים דכתיב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וסמיך ליה איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך וכ"ב רב שאלתיאל דברכת מועד זה קרבן חגיגה דכתיב כברכת ה' אלהיך וזה אינו כי אם ג' פעמים בשנה ומטעם זה אין לומר במוסף ואין אנו יכולין לעלות ולראות לפניך אלא ואין אנו יכולין לעשות חובותינו לפניך אבל ר"י בר"י הנהיג במגנצא לאומרו בר"ה ויה"כ בשם ר"א הגדול וגם רבי משולם שאל את פי ראש ישיבה שבירושלים והשיבו שאומר אותו וכ"כ רב יהודאי ריש מתיבתא יחיד צ"ל בתפלה בר"ה מלוך והשיאנו ובאשכנז ובצרפת נוהגין שלא לאומרו ובשאר ארצות אומרין אותו ומקדש ש"צ בב"ה כמו בשאר י"ט ואומר זמן (יד) דהכי מסקינן הלכתא אומרים זמן בר"ה ויה"כ ונפטרין לבתיהם לשלום נוהגין באשכנז כל אחד מבקש לחבירו ואומר לו (טו) תכתב בשנה טובה:

תקפג **גרסינן** בפ"ק דכריתות (ה:) אמר [א] רבה מאן דבעי למידע אי מסיק שתא אי, לא מייתי בהדין עשרה יומי שבין ר"ה ליה"כ שרגא בביתא דלא נשיב זיקא אי משיך נהורא ידע דמשיך שתא ומאן דבעי למידע אי מצלח עסקיה אי לא מרבי תרנגולא אי [ב] שמין שפיר ידע דמצלח אמר אביי השתא דאמרת [א] סימנא מלתא היא יהא איניש רגיל למיכל בריש שתא אתרוגא קרי רוביא כרתי סלקי ותמרי רוביא פירש רש"י תלתן רוביא ירבו זכיותינו כרתי יכרתו כו' סלקי יסתלקו כו' תמרי יתמו כו' קרי מפני שממהר להיות גדל ומזה רבו המנהגים כ"מ ומקום לפי מנהגו כמו באשכנז שרגילין לאכול בתחלת הסעודה תפוח מתוק בדבש (ג) לומר תתחדש עלינו שנה מתוקה ובפרובינצ"א נוהגין להביא על השלחן כל מיני חידוש ואוכלין ראש כבש והריאה לומר נהיה לראש ולא לזנב והריאה לפי שהיא קלה והר"מ מרוטנבורג היה רגיל לאכול ראש איל זכר לאילו של יצחק:

שחרית

מועדים וכו' ע"ש: **ונוהגין** בספרד וכו' עד ובאשכנז אין נוהגין לאמרו והכי מסתבר וכו' וכ"כ לעיל בסי' ת"ך מיהו עכשיו נשתנה המנהג באשכנז שאומרים מקרא קודש בי"ט ובחול המועד וכיוצא בזה אשכנזן שנשתנה המנהג בענין לדקדק כדלעיל בסימן רצ"ב וכן לענין לכפול כל סוף פסוק של כל מזמור לעיל בסימן נ"א וכמ"ש ב"י לשם. ועיין עוד למעלה בסי' ת"ל במ"ש לשם ואומר יעלה ויבא וכו' עד ודברך מלכנו אמת וכו' המרדכי כתב הטעם מדאיתא בהגדה לעולם ה' דברך נצב וגו' כמו שהעתיק ב"י ועיין בספר כד הקמח אות רי"ש מה שכתב בזה: ובמנהגים בהגה' הזהיר שלא לומר ודברך מלכנו אלא ודברך אמת וכו' שנא' לעולם ה' דברך נצב וכו' והכי נהוג: **אבל** והשיאנו וכו' סברות אלו כולם כתבם הרא"ש סוף ר"ה ולשון אבל חוזר אל מ"ש לעיל בסמוך דמנהג פשוט שלא לומר ומועדים לשמחה והיה עולה על לב דגם והשיאנו שהיא ברכת מועדים אין לאומרו ע"כ אמר אבל בוהשיאנו עדיין מחלוקת ובאשכנז ובצרפת אין אומרין אותו אבל בשאר ארצות אומרים אותו וכן מבואר באשיר"י שאף שהמנהג פשוט בכל המקומות שלא לומר מועדים לשמחה וכו' מ"מ להשיאנו אומרי' אותו בשאר ארצות זולתי אשכנז וצרפת ונראה דשפיר יש לחלק דוהשיאנו אע"פ דעיקרא ניתקנה אברכת מועדים כדכתי' כברכת ה' אלהיך וזה נאמר בג' רגלים מ"מ מאחר שגם ר"ה ויה"כ אקרו מועדי ה' ראוי הוא להתפלל אף עכשיו אברכת מועדים אע"פ שהוא נאמר בג' רגלים אבל ותתן לנו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום חג הזכרון הזה דלשון זה משמעו שניתנה ר"ה ויה"כ היא לשמחה ולששון כשאר חגים ומועדים וזמנים וזה ודאי אינו אלא לדון לברואי עולם ניתנו ולשוב בתשובה לכך א"א אותו בשום מקום כך נראה לפרש לדידהו מיהו מנהגינו שלא לומר גם והשיאנו:

תקפג גרסינן בפ"ק דכריתות וכו' וז"ל האגוד' סוף ר"ה י"מ רוביא כדי שירבו ישראל וכרתי כדי שיכרתו שונאי ישראל וקשה א"כ יאכל כל דבר אם טוב הוא יהיה כנגד ישראל ואם רעה הוא יהפוך כנגד שונאי ישראל אלא יש לתרץ רוביא וכרתי שניהם גדלים מהר וסימן טוב הם עכ"ל וכתב עוד בשם הגאונים הילכך רגילין לאכול דבש ותפוחים מתוקים סימן לשנה מתוקה ולא יאכלם בלא ברכה ואף כי אוכלים בתוך הסעודה אחר ברכת המוציא עכ"ל ואוכלין ראש כבש וכו' בהגהות אשיר"י להטביל הראש בדבש וכן כתב התשב"ץ בשם מהר"ם וכן נהג מהרי"ל:

שחרית

לשבת הבוא יומא זמן תרועה הוא למחר: **ונוהגין** בספרד לומר את יום פלוני הזה את י"ט מקרא קודש הזה וכו' נתבאר בסי' תפ"ז: **ודברך** מלכנו אמת וקיים לעד כתב המרדכי שהטעם מדאיתא בהגדה לעולם ה' דברך נצב בשמים קיים דברך כשם שהתקנת עם אדם כשם שדנת אותו ברחמים כך אתה תרחם הדורות הבאים אחריו לעולם לא כך גזרת על אדם כי ביום אכלך ממנו מות תמות אמר להם ושמא פירשתי יום שיש לך יום משלי אמרתי היום אני נותן לו תתק"ל שנה ומניח לתולדותיו ע' שנה לפיכך אמר רבש"ע אלמלא שדנת אדם הראשון בשעה שאכל מן האילן לא חיה אפי' שעה אחת והתקנת עמו ברחמים כך התקנת עמו שאתה דן את בניו ברחמים ע"כ והכלבו כתב טעם אחר שלפי שאמר מלוך על כל העולם כולו בכבודך וכו' ומלכותו בכל משלה אומר ודברך אמת וקיים לעד פירוש אתה הבטחתנו בכמה מקומות בענין הגאולה שתהיה לך לבדך המלוכה ולכך אנו מבקשים שתאמת דבריך כי דברך אמת וקיים לעד והרד"א כ' שני הטעמים. וכ' עוד הכלבו שהר"ם לא היה אומר ודברך אמת וקיים לעד לא בברכות ההפטרה ולא בקידוש ע"כ והעולם לא נהגו כן (ז): **אם** אומרים הזכור תפלות ר"ה בקול רם כתבתי בסי' ק"א: **כתב** הר"י בפ' תפלת השחר סי"א די"ט של ר"ה כיון שתלוי בר"ח אם טעה ולא הזכיר של י"ט בערבית אין מחזירין אותו דבר"ח דיינינן להו. ונוכל לומר שאע"פ שתלוי בר"ה כיון שהוא י"ט ומנו' י"ט אלימא טפי שיש בה איסור מלאכה משא"כ בר"ח ובתפלה ג"כ אין אנו מזכירין ענין ר"ח כלל אלא ענין י"ט יותר יש לנו לדון אותו כמו י"ט מלדון אותו כמו ר"ח ואם לא הזכיר בערבית מעין י"ט מחזירין אותו עכ"ל:

תקפג גרסינן בפ"ק דכריתות אמר רבה מאן דבעי למידע אי מסיק שתא אי לא וכו' בקצת ספרי רבינו כתוב בפ"ק דברכות וט"ס הוא שנתחלף לכן כריתות בברכות ואיתא להאי מימרא נמי בפרק בתרא דהוריות (יב.) והא דאמרינן אי משיך נהוריה פירש"י שדולק כ"ז שהשמן בתוכו: **וידע** דהא דמאן דבעי למידע אי מצלח עסקיה איתא התם נירבי תרנגולת על שמיה דההוא עסקא ורבינו לא חשש לכתוב על שמיה דההוא עסקא משום דממילא משמע דעל שמיה דההוא עסקא קאמר דנירבי ליה: **ואיתא** תו התם בסמוך האי מאן דבעי למיפק לאורחא ובעי למידע אי חזר לביתו או לא ניקום בביתא דחברא פירוש בית חשוך אי חזי בבואה דבבואה נידע דהדר ואתי לביתא ולאו מלתא היא דלמא חלש דעתיה ומיתרע מזליה וסובר רבינו דהא דאמרינן ולאו מלתא היא לא קאי אלא למאן דבעי למיפק לאורחא ולא לאינך וכ"כ מפי רש"י וכ"כ המרדכי במס' יומא בפירוש דלא קאי אלא למאן דבעי למיפק לאורחא מפני שהשטן מקטרג בשעת הסכנה כגון בדרך ובדבר קטן חלש דעתיה ואיתרע מזליה ולפיכך כ' רבינו הני ולא כתב ההיא דבעי למיפק לאורחא: **אמר** אביי השתא דאמרת סימנא מלתא היא יהא איניש רגיל למיכל בריש שתא אתרוגא קרי רוביא וכולי גז"ס וגיר' ספרים דידן בגמרא [ג] למחזי במקום למיכל פירש"י דטעמא משום דה"מ גדלי לעגל טפי משאר ירקי ומיהו בתמרי לא שייך האי טעמא: **ומ"ש** רבינו אתרוגא ליתיה בגמרא בנוסחי דידן: רוביא ירבו זכיותינו כרתי יכרתו וכו' כתב המרדכי בריש ר"ה שהיה מנהגו של רבי' האי לומר על כל דבר ודבר כעין מ"ש רבינו ועל הקרא כתב שאומר יקרע גזר דיננו אבל מדברי רבינו אין נראה שצ"ל שום דבר אלא שם אותם הדברים רומז על הענינים ההם. והרד"א כתב כדברי המרדכי וכתב עוד שי"א בלשון תפלה ירמ"י או"א שיקראו לפניך זכיותינו ושיקרע גזר דיננו. ירמ"י או"א שיתרבו זכיותינו וכן כולם (ח): וכתב עוד שיש מביאין רמון ואומרים עליו נרבה זכיות כרמון והטעם שפי' רבינו טעם הקרא לבסוף הוא משום דכל אינך שמם מוכיח על סימן טוב אבל הקרא אין אנו מביאין אותה אלא מפני שגדילתה בשדה היא מהרה והפעולה ההיא אינה נעשית עכשיו בפנינו לפיכך הקדים לפרש שאר מינים ששמם מוכיח על הסימן הטוב: **כתוב** בהג"א אנו נוהגין לאכול ראש איל ודבש חי ומטבילין את הראש בדבש. ובמרדכי דמסכת יומא כתוב בשם הגאונים על ראשי כבשים שאנו אוכלים כדי שישמיענו הקב"ה לטובה בר"ה וישימנו לראש ולא לזנב ומה שאנו אוכלין טוסנית ובשר שמן ושותין דבש וכל מיני מתיקה כדי שתהא השנה הבאה עלינו מתוקה ושמינה וכ"כ בספר ד עזרא אכלו משמנים שתו ממתקים (ג):

שחרית

דרכי משה

(ז) כתוב במנהגים ואין לומר ודברך מלכנו אמת כו' אלא ודברך אמת: **תקפג** (א) וכ"כ הכלבו כתב עוד שאוכלין הריאה כו' לפי שהיא מאירת העינים וכן היה נוהג הר"ם ולא היה נזהר לאכול שום ואגוזים ולא שום דבר עכ"ל הכלבו ולא כמקצת שנזהרים לאכול אגוזים בר"ה ואומרים דאגוז בגימטריא חטא ובמהרי"ל דיש ליזהר בהן משום דמוציאין כיחה וניעה ומבטלין התפלה: (ב) כתב מהרי"ל שנוהגים שרגילין לילך אל הנהר ולומר תשוב תרחמנו וגו' משום דאיתא במדרש זכר לעקידה שעבר אברהם במים עד צוארו ואמר הושיעה כי באו מים עד נפש עכ"ל וכ"ה במנהגים אלא שהוסיף שרואין דגים חיים ואפשר שהיא לסימן שלא תשלוט בנו עין הרע ונפרה ונרבה בדגים בירושלמי דר"ה איתא האי מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזליה ולכן נזהרים שלא לישן בר"ה: (ג) כתב במהרי"ל שצריך לברך תחלה בפה"ע דהוי כדברים הבאים תוך הסעודה ומה שלוקחין תפוח כדי לרמוז על שדה תפוחים הידוע הנרמז במקרא (בראשית כז) ראה ריח בני כריח שדה עכ"ל מהרי"ל:

ואין

דרישה

סי' רע"ח שכתב הרא"ש אך בספרים המיוחסים יש שיש לתופרס מבמון אע"פ שבמ"ס כתוב כמ"ש אמ"כ וי"א מ"ע במ"ס שיש לתופרס מבמון כו' ומשמע דהרא"ש לא ס"ל כמו שתירצו הי"א ואפ"ה כתב הרא"ש אך בספרים מיוחסים נמצא וע"ש וכ"כ התוס' בהדיא בפרק כל שעה דף ס' ד"ה אבל עושין תכריכין למת כו' ע"ש וכ"כ הרא"ש בהדיא בהגהת דס"ת סוף דף ע"ד אענין פתיחה וסתומה ז"ל והירושלמי הוא עיקר נגד מ"ס כי מ"ס נתחבר מדורות אחרונים ולא הובא מדבריו בתלמוד עכ"ל:

סי' תקפג [א] **סימנא** מילתא היא ק"ק מאי ענין סימנא דאביי לסימנא דרבה דבשלמא סימנא

פרישה

מ"ש להזכיר מקרא קודש לשון מורי ואנו נוהגין לאומרו ועי' בבי' ת"ך ושם כתבתי טעם למה אנו אומרין אותו:

(יג) **ודברך** מלכנו אמת במנהגים כתב שא"ל מלכנו וקיים לעד: (יד) **דהכי** מסקינן הלכתא כו' ס"פ בכל מערבין פי' ולא אמרינן דלא שייך זמן אלא אג' רגלים ע"ש: (טו) **תכתב** בשנה טובה אפשר שבספר נקרא כן וכמ"ש מהרי"ל שבספר נקרא ומילה וסליחה ע"ש. א"כ משום דתכתב לשנה ר"ת תל"ט ל' לטיא וקללה וכן לשנה טובה תכתב ר"ת לט"ת שהוא ל' לטיא ומש"ה אפשר דכתב דנוהגין תכתב בשנה טובה בבי"ת. אבל בש"ע כתב

רמ"א

חדושי הגהות

בג' ראשונות ולעיל בסי' קי"ב כתב בשם בה"ג דצרכי ציבור שרי וכבר כתבתי לעיל שנ"ל להגיה שם רב האי במקום בה"ג (מהרל"ח): **תקפג** א הגי' שלפנינו בהוריות ובכריתות א' רבה: ב לפנינו איתא שמין ושפיר ופירש"י משמנת ומשבחת: ג כפי הנוסחא שלפנינו בכריתות איתא להדיא למיכל וטעמא בגמ' אף דמן הדין א"צ למיכל רק למחזי מ"מ נקט פעם אחרת לישנא דלמיכל משום סומא. ולכן לענ"ד בחר רבי' לתפוס יותר מלתא למיכל לפי שהוא דבר הנהוג אצל כ"א: ד הוא בנחמיה ח' ונקרא ג"כ על שם עזרא (עי' ב"ב י"ד):

כבר

תקפד שחרית משכימין לבה"כ ומסדרין הברכות וקורין הזמירות כדרך שאומרים בשבת ויש מקומות שמוסיפין מזמורים מענינו של יום כגון מלפניך משפטנו יצא והרנינו לאלהים עוזנו וקורין ק"ש בברכותיה ומתפללין כדרך שהתפללו ערבית ומחזיר ש"צ התפלה בכוונה ובנחת מלה במלה וכל הציבור יכוונו למה שאומר ש"צ ולא ישיחו שיחה בטלה ויש מקומות שנוהגין לומר פיוטים מעניינו של יום וא"א הלל בר"ה ויה"כ דא"ר אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה א"א ישראל שירה לפניך לא בר"ה ולא ביה"כ אמר להם אפשר אני יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים לפני נפתחין וישראל יאמרו שירה ומוציאין ב' ספרים בא' קורין ה' (ג) בפרשת וירא אליו מן וה' פקד את שרה עד ויהי אחר הדברים האלה ואם הוא שבת קורין בו ז' ומפטיר קורא בשני בקרבנות בפ' פנחס ובחדש השביעי עד סוף פסקא ומפטיר קורא בתחלת ספר שמואל ויהי איש אחד מן הרמתים עד וירם קרן משיחו:

תקפה ועומד התוקע לתקוע שצריך שיתקע מעומד דכתיב יום תרועה יהיה לכם (א) וילפינן מלכם דכתיב גבי עומר וספירת העומר מעומד דכתיב מהחל חרמש בקמה אל תקרי בקמה אלא בקומה (א) וקודם שיתקע יברך לשמוע קול שופר ולא לתקוע דלאו בתקיעה תליא מילתא אלא בשומע [א] כדתנן (כז:) התוקע לתוך הבור כו' לא יצא כתב א"ה ויברך שהחיינו

תקפד שחרית משכימין לבהכ"נ וכו': **ואין** אומרים הלל בר"ה ויה"כ דא"ר אבהו אמרו מ"ה לפני הקב"ה וכו' בפרק בתרא דר"ה (לב:): **נוהגין** בקצת מקומות לומר בר"ה אחר התפלה אבינו מלכנו חטאנו לפניך וכתב הכלבו שהטעם משום דגרסי' בפ"ג דתעניות (כה.) שפעם אחת גזרו תענית ולא נענו וירד ר"ע לפני התיבה ואמר אבינו מלכנו חטאנו לפניך ומיד נענה וכשראו הדור שנענה באותה תפלה הוסיפו עליו דברי בקשות ותחנונים וקבעוה לעשי"ת עכ"ל ונ"ל דשאר בקשות שאומרים באבינו מלכנו אומרים בר"ה אבל חטאנו לפניך וכל כיוצא בו דבר שיש בו הודאת חטא אין אומרים מהטעם שאין אומרים וידוי בר"ה (א) וכתב הר"ן בפ"ד דר"ה כשחל ר"ה להיות בשבת א"א אותו והרשב"ץ כתב בתשובה המנהג הוא לומר אבינו מלכנו בין בר"ה בין בשבת בינתיים בין ביה"כ שחרית ומנחה (ב) ואף על פי שהר"ן לא כתב כן טועה היה במנהג מקומו כמו ששמענו מתלמידיו פה אל פה וכל אלו הדברים תלויים במנהג והמשנה אין רוח חכמים נוחה הימנו עכ"ל: **ומוציאין** ב' ספרים כבר נתבאר בסי' תפ"ח שאע"פ שלא נמצא בתלמוד שהיו מוציאין ספר שני לקרות בו פרשת הקרבנות אנו נוהגין להוציאו ע"פ סדר רב עמרם: **ומ"ש** באחד קורין ה' נתבאר בסימן רפ"ב שבי"ט קורין ה': **ומ"ש** שקורין וה' פקד את שרה ומפטיר ויהי איש אחד מן הרמתים בפ' בני העיר (לא:) בר"ה וה' פקד את שרה ומפטיר בחנה ופי' הר"ן לפי שבתיכן נפקדו בר"ה כדאיתא בפ"ק: **כתב** המרדכי בספ"ק דר"ה מצאתי בתשובה אחת דבכ"א החבושים בבית האסורים אין מביאין אצלם ס"ת אפילו בר"ה ויה"כ כדאמרינן בירושלמי פרק בא לו בכל אתר את אמר הולכין אחר התורה והכא תימא מוליכין תורה אצלו א"ל ע"י ב"א שהם גדולים התורה נתעלה בהם והא תמן מוליכין אורייתא גבי ריש גלותא א"ר יוסי בר בון תמן ע"י שזרעו של דוד משוקע שם אינון עבדין ולא כמנהג אבותיהם עכ"ל: כתב בהג"א בפ"ק דר"ה מלין בין קריאת התורה לתקיעת שופר. וכתב בת"ה סימן רס"ו שהטעם משום דכל הסדר ברית אברהם ועקידת יצחק ע"כ והרוקח כתב בסימן רי"ז שהטעם לפי שהשכינה אצל התורה:

תקפה ועומד התוקע לתקוע שצריך שיתקע מעומד דכתיב יום תרועה יהיה לכם וילפינן מלכם דכתיב גבי עומר וכו' כן כתב הגה"מ בפ"ג בשם סמ"ק: **וקודם** שיתקע יברך לשמוע קול שופר ולא לתקוע דלאו בתקיעה תליא מלתא וכו' ז"ל הרא"ש בפרק בתרא דר"ה ר"ת כתב שיש לברך על תקיעת שופר משום דעשייתה היא גמר מצוה וראבי"ה הביא הירושלמי תוקע שופר צריך לברך אקב"ו לשמוע בקול שופר ושהחיינו ואח"כ תוקעין וכ"כ בה"ג הא דמברכין לשמוע קול שופר ולא מברכין לתקוע בשופר או על תקיעת שופר כמו על מקרא מגילה משום דבשמיעת קול שופר הוא יוצא ולא בתקיעת שופר כדתנן התוקע לתוך הבור וכו' פעמים שהתוקע בעצמו לא יצא כגון שהיה עומד על שפת הבור והכניס פיו לתוך הבור ותוקע עכ"ל. ורבינו נתכוון לכתוב דברי בה"ג וקיצר במקום שאמרו להאריך והרמב"ם כתב ג"כ שמברך לשמוע קול שופר וכתב רבינו ירוחם שכן עיקר וסמ"ק כתב כדברי ר"ת ואין נוהגין כן: **וכתב** הגאון מהר"ר אליה מזרחי זלה"ה על דברי סמ"ג דאי כדמפרש לה הטור משום דבשמיעה תליא מלתא ולא בתקיעה והביא ראייה מדתנן התוקע לתוך הבור וכו' הא א"ר הונא ל"ש אלא לאותן העומדין על שפת הבור וכו' ואיכא למימר שאני העומדין על שפת הבור דלא תקעו אבל היכא דתקע אפילו לא שמע יצא עכ"ל. ודבר ברור הוא של' רבינו הקצר גרם לו לכתוב כן שאילו היה מעתיק דברי הרא"ש לא היה מקשה כן שהרי מתוקע עצמו מייתי לה: **וכתב** הר"ן בפ"ק דפסחים איכא למידק מפני מה אנו מברכים במגילה על קריאתה ותקנוה בעל מפני שיכול הקריאה להתקיים ע"י אחר ובשופר תקנו הברכה על שמיעתו ותקנוה בלמ"ד לפי שא"א להתקיים ע"י שליח נעביד איפכא שתהא ברכת מגילה על השמיעה ובלמ"ד וברכת שופר על התקיעה ובעל וי"ל שלפי שהמגילה יש בה פיסוק אותיות שצריך לשמוע אותן תקנו ברכתה על קריאתה ללמד שלא בקול בלבד הוא יוצא אלא בשמיעת קריאתה אבל בשופר אין ל' תקיעה מוכיח פיסוק קולות יותר משמיעה עכ"ל: **כתוב** בתה"ד דמי שסבר יצא י"ח תקיעת שופר ובא לתקוע כדי להוציא את חבירו דמן הדין לא יברך התוקע אלא השומע מברך אבל אין נוהגין כן: **כתב** א"ח ויברך שהחיינו וכ"כ הרמב"ם וסמ"ג:

כתב

תקפד שחרית משכימין וכו' אע"ג דבפרק הקורא עומד תניא בי"ט מאחרין לבא וממהרין לצאת ופי' רש"י מאחרין לבא לבהכ"נ שצריך לטרוח בסעודת י"ט וממהרין לצאת משום שמחת י"ט ס"ל לרבינו דאין זה אלא בג' רגלים שניתנו לששון ולשמחה אבל בר"ה שהעולם נדון בו ומקצת גאונים כתבו דטוב להתענות בו אע"ג דלא קי"ל הכי מ"מ אינו הגון להרבות בסעודה וכדלקמן בסימן תקצ"ז ועוד דמנהגנו להרבות בקרוב"ץ והגון ליזהר ביותר בר"ה שהוא יום הדין לקרות שמע בעונתה גם לקיים מצות תקיעת שופר בהשכמה ועוד צריך למהר לצאת קודם שש שעות לכן כתב שחרית משכימין וכו' וכן בסימן רפ"א גבי שבת ובסימן תר"כ גבי יה"כ כתב ג"כ שחרית משכימין כדתניא התם אבל בה' י"ט בסי' תפ"ח כ' בשחרית נכנסין בבהכ"נ נזהר דלא כתב משכימין לפי דבשלש רגלים מאחרין לבא לבהכ"נ משום דמצוה לטרוח בסעודת י"ט ועיין במ"ש לקמן בסי' תרמ"ד: **ומחזיר** ש"ץ וכו' אע"ג דאזהרה זו גם בכל שאר ימות השנה כדלעיל בסימן קכ"ד מ"מ כיון דקי"ל כר"ג דבתפלות ר"ה ויה"כ הש"ץ מוציא אף לבקי לדעת רבינו אף בתפלת יוצר דר"ה כך הדין כדלקמן בסימן תקצ"א לפיכך הזהיר על הש"צ ליזהר בר"ה להתפלל בכוונה ובנחת וכו' וז"ש וכל הצבור יכוונו וכו' דאפילו הבקי יכוין משא"כ בשאר ימות השנה דאין הש"צ מוציא אלא לשאינו בקי ואין הבקי צריך לכוין אבל ר"ה כולם צריכין לכוין. כתב במרדכי ספ"ק דר"ה בני אדם החבושים אין מביאין אצלם ס"ת אפי' בר"ה ויה"כ ומהר"ם מפדוא"ה חילק דדוקא כשלא היו מייחדן אצלם מערב ר"ה שום ארון או תיבה רק מביאין אותה ממקום אחר בשעת קריאה ואחר הקריאה מחזירין הספר למקומו בענין זה הוי גנאי לס"ת שיוליכו הס"ת אצלם וכו' ע"ש בתשובה סימן פ"ח:

תקפה ועומד התוקע לתקוע וכו' כ"כ בהגהות סמ"ק סימן צ"ג: **ומ"ש** יברך לשמוע קול שופר כך היא הסכמת הפוסקים וכך נוהגין דלא כהסמ"ג שפסק כר"ת לברך לתקוע בשופר ומיהו בדיעבד אם בירך לתקוע בשופר יצא וא"צ לחזור לברך לשמוע. ובשם אגודה שכל טוב דאין לומר בקול דמשמע לעשות צוויו ולשמוע בקולו אלא יאמר קול שופר: **ומ"ש** דלאו בתקיעה תליא מילתא וכו' כן כתב הרא"ש וכתב עוד ופעמים שהתוקע בעצמו לא יצא כגון שהיה עומד על שפת הבור והכניס פיו לתוך הבור ותוקע עכ"ל ודעת רבי' דהאי ופעמים וכו' הוא לפרש הא דתנן התוקע לתוך הבור לא יצא דמשמע דהתוקע עצמו נמי לא יצא ולמה לא יצא הלא העומד בבור ותוקע ודאי שומע קול שופר ועל זה אמר ופעמים וכו' דבהא ודאי אף התוקע אינו שומע קול שופר אלא קול הברה ולא יצא ולפי זה הא דאיתא התם ל"ש אלא לאותן העומדין על שפת הבור וכו' לא אתא להוציא התוקע עצמו דיצא אפי' עומד על שפת הבור והכניס פיו לתוך הבור ואין לחלק בין העומד על שפת הבור ובין עומדין בבור אלא לשומעין דהא ודאי ליתא דפשטא דמתני' משמע דתוקע עצמו נמי קאמר דלא יצא אם שמע קול הברה וה"ק ל"ש דלא יצאו אלא לעומדין על שפת הבור בין תוקע עצמו ובין לשומעין ממנו התקיעה כיון דלא שמעו אלא קול הברה אבל אותן העומדין בבור דשומע קול שופר יצא בין התוקע עצמו ובין השומעין ממנו התקיעה השתא מפשטא דמתני' שמעינן דאף התוקע לא יצא אם לא שמע קול שופר אלא קול הברה א"כ השמיעה עיקר אם שמע קול שופר אע"פ דלא תקע ולכן יש לברך לשמוע קול שופר ולזה לא הביא רבינו אלא המשנה לבדה שממנה עיקר הראייה והשמיט האי ופעמים וכו' מפני שאינה אלא לפרש המשנה ובזה נתיישבה ההשגה שהשיג הר"א מזרחי על רבינו לפי מה שהבין דאין הוכחת דין זה דבשמיעה תליא מילתא מגופא דמתני' אלא בהצטרף מילתא דרבא דליתא אלא מגופה דמתני' לחוד מייתי כדפי': כתב אבי העזרי ויברך שהחיינו וכ"כ הרמב"ם בפי"א

דרכי משה

תקפד (א) ואין המנהג כדבריו: (ב) ובתשובות בר ששת סי' תקי"ב שלא לאומרו וכ"ה המנהג ובמהרי"ל כתב דנוהגים להאריך בתפלת ר"ה עד חצות: (ג) וכ"כ בנימין זאב בשם תשובת הגאונים: (ד) כ' הכלבו ויש מקומות שנהגו לקרות התוקע ממנין הה': (ה) וכתב מהרי"ל ומנהגים דאפי' חל בשבת מלין מיד אחר אשרי ואומר יהללו וכתב מהרי"ל כשחל מילה בר"ה יאמר סליחות השייכים למילה דהיינו זכור ברית במוסף גבי כי זוכר כל הנשכחות אתה קודם יאמר זכור ברית עכ"ל ואין נוהגין כן ונוהגים לומר יום ליבשה כשחל מילה בר"ה:

תקפה (א) בכלבו יש מקומות שנוהגין לתקוע בר"ה יום ראשון על הבימה וביום ב' במקומו עכ"ל ואין נוהגין כן אלא תוקעין ב' הימים על הבימה קודם התפלה והתקיעות שתוקעין

פרישה

רמ"א דנוהגין לומר לשנה טובה:

סי' תקפה (א) וילפינן מלכם כו'. אע"ג דכתיב נמי שבו לכם פה עם החמור התם פי' המתינו פה כו' וק"ל: בב"י

דרישה

סימנא דדבש י"ל כיון שרואה שהנר דולק יפה והתרנגול משמן שפיר יכול לידע שהש"י הסכים עמו להיות לו לסימן טוב אבל בהאי דאכל כרתי ותרוגא ואינך מאי סימנא מילתא שייך לומר ביה וי"ל דלאו לדמות אתא אביי אלא ה"ק השתא דאמרת סימנא מילתא בעלמא היא ולית ביה משום ניחוש א"כ בהאי נמי לית ביה משום ניחוש ומותר וכ"פ בתשובת הגאונים והביא הג"ה במנהגים ז"ל ומנהג לאכול מתיקה ואין בזה משום ניחוש מרדכי ריש יומא עכ"ל:

סי' תקפה [א] כדתנן התוקע לתוך הבור ז"ל ב"י כתב הר"ר אליה מזרחי ז"ל בביאורי סמ"ג דאי כדמפרש לה הטור משום דבשמיעה תליא מילתא כדתנן התוקע לתוך הבור כו' קשה הרי אמר רב הונא ל"ש אלא לאותן העומדים על שפת הבור כו'. וא"ל שאני העומדים על שפת הבור דלא תקעו אבל היכא דתקע אפי' לא שמע עכ"ל רא"ם ודבר ברור הוא שלשון רבי' הקצר גרם לו לכתוב כן שאילו היה רואה דברי הרא"ש לא היה מקשה כן שהרי מתוקע עצמו מייתי לה עכ"ל ב"י. וי"ל דהרא"ש בפ' בתרא דר"ה דף ע"א ריש ע"ג כתב בשם הג' שכתב ז"ל דמברכין לשמוע קול שופר ולא לתקוע בשופר או על תקיעת שופר כמו על מקרא מגילה משום דבשמיעת קול שופר הוא יוצא ולא בתקיעת שופר כדתנן התוקע לתוך הבור כו' ופעמים שהתוקע בעצמו לא יצא כגון שהיה עומד על שפת הבור והכניס פיו בבור ותוקע עכ"ל הרא"ש והביאו ב"י בריש סימן זה. וק"ל על ישובו דלא ייטב מידי דמכ"ש דיש

חדושי הגהות

תקפד א כבר כתבנו למעלה שדרך הרב"י למינקט בריש הסי' דברי הטור ואף אם לא יאמר עליהם דבר למען ידעו שהוא התחלת הסימן וכ"ה לקמן בסי' תקע"א ובסי' תקצ"ה ול"ב:

שהחיינו ויתקע תשר"ת ג"פ ותש"ת ג"פ ותר"ת ג"פ ואם התחיל ולא יכול להשלים כתב ר"י דבר פשוט הוא שמשלים אחר ואפילו ג' וד' ודי בברכה שבירך הראשון כי הראשון מברך בשביל כל הצבור ותוקע ולמה יברך השני ואפילו אם בירך ולא יכול לתקוע כלל השני תוקע בלא ברכה וברכה לבטלה לא הוי כיון שיוצא בתקיעת השני אמר רבי יצחק למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין וחוזרין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין (ג) כדי לערבב השטן פירוש למה תוקעין מיושב קודם מוסף וחוזרין ותוקעין על סדר ברכות ב למה מקדימין לתקוע מיושב כדי לערבב השטן פי' כדי שיתערבב מיד בתקיעה ראשונה שלפני התפלה ולא יקטרג בשעת תפלה (ד) וי"ם שמכח תקיעה ראשונה מתערבב בשנייה והכי איתא בירושלמי בלע המות לנצח וכתיב והיה ביום ההוא יתקע (ה) בשופר גדול כד שמע קול שופר חדא זימנא בהיל ולא בהיל אומר שמא ההיא זימנא דשופר גדול כד שמע תניינא אומר ודאי מטא זמניה ומירתת ומתערבב ולית ליה פנאי למיעבד קטיגוריא אבל לעולם עיקר תקיעה היא מעומד שהיא על סדר ברכות כדתנן

כתב הרמב"ם פרק י"א מה' ברכות אחד העושה מצוה לעצמו ואחד העושה לאחרים מברך קודם עשייתה אקב"ו לעשות אבל א"ל לברך שהחיינו אלא על מצוה שעשה לעצמו עכ"ל. נראה מכאן שמי שילא כבר ידי תקיעה ואח"כ תוקע להוליא אחרים שלא יברך שהחיינו וכן מי שילא כבר ידי מקרא מגילה וכן מי שאומר קידוש להוליא אחרים והוא אינו רולה ללאת ידי אותו קידוש כך מלאתי כתוב נראה שזה כדעת ת"ה דבסמוך ואין נוהגים כן. ואפשר דהרמב"ם לא איירי אלא במלוה שיש בה מעשה אבל מלוה שאין בה מעשה אלא דיבור או קול מברך שהחיינו אפילו כשעושה אותה לאחרים: **ויתקע** תשר"ת ג"פ וכו' יתבאר בסימן תק"ל בס"ד: **ואם** התחיל ולא יכול להשלים כ' הר"י דבר פשוט הוא שמשלים אחר ואפילו ג' וד' ודי בברכה שבירך הראשון וכו' כ"כ ג"כ הרא"ש בפ' בתרא דר"ה וז"ל ואם התחיל לתקוע ועף והולרך אחר לגמור מתחיל ממקום שפסק ואינו לריך לברך כיון ששמע ברכת הראשון ואע"פ שלא היה בדעתו לתקוע מ"מ גם על השמיעה היה לריך לברך לשמוע קול שופר אלא שנפטר בברכת התוקע וה"ה אם תקע נפטר בשמיעת הברכה ואף אם לא יוכל המברך לתקוע כלום נפטר התוקע בברכת המברך עכ"ל. וכ"כ ה"ה בפ"ג בשם רבינו האי וכ"כ המרדכי בסוף ר"ה בשם רבינו יואל שראה מעשה בפני רבינו אפרים וריב"ם שאחד בירך ותקע מקלת התקיעות ושלח השופר לאחר וסיים התקיעות בלא ברכה ורשב"ט הביא ראיה מתוספתא דמגילה מעשה בר"מ שקרא מיושב ונתנה לאחר ובירך עליה ופריך עלה בירושלמי זה קורא וזה מברך א"ר ירמיה מכאן שהשומע כקורא וכי היכי דהשומע כעונה ה"נ שומע כתוקע עכ"ל. ומשמע דהיינו דוקא כשהיה שם התוקע בשעת הברכה אבל אם לא היה שם באותה שעה לריך הוא לברך בודאי: **ומ"ש** רבינו וברכה לבטלה לא הוי כיון שילא בתקיעת השני נ"ל דה"ק ברכה לבטלה לא הוי כיון שהשני יולא בברכתו אלא שתלה הדבר בשילא בתקיעת השני א ולא דק דכיון שהשני יולא בברכתו אע"פ שלא ילא הוא בתקיעת השני כגון שילא והלך לו או שסתם אזניו ולא שמע התקיעה לא היתה ברכתו לבטלה: **א"ר** יצחק למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין וחוזרין ותוקעין וכו' בפ"ק דר"ה (טז') (ב) ומשום דלכאורה משמע דאתקיעות דמעומד מתמה למה הן לריכות כיון שכבר תקעו מיושב וא"א לפרש כן שהרי עיקר התקיעות על סדר הברכות הן לכך פי' רבינו דאתקיעות דמיושב מתמה למה הן לריכות כיון שסופן לתקוע על סדר הברכות והן תקיעות של עיקר וכ"פ הר"ן ג"כ: וכתב עוד הר"ן נ"ל שלכך הקדימו תקיעות דמיושב אף ע"פ שהיה ראוי להקדים אותם שעל סדר הברכות שהן עיקר לפי שאילו היו מקדימים אותם אפשר שלא היו חוששים אח"כ לתקיעות מיושב שאינן אלא לערבב את השטן בלבד ולפיכך הקדימו תקיעות דמיושב שבידוע שלא יזלזלו באותם שעל סדר הברכות: **וכתב** עוד שהקשו בתוס' דהא עבר משום בל תוסיף ותירלו דלא שייך בל תוסיף בעשיית המלות ב"פ: **ואמאי** דאמרינן כדי לערבב את השטן פי' הר"ן ולהכניע את היצר כדכתיב (עמוס ג) אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו דשטן היינו יצה"ר: **ומ"ש** רבינו פירוש כדי שיתערבב מיד בתקיעה ראשונה וכו' וי"מ שמכח תקיעה ראשונה מתערבב בשנייה והכי איתא בירושלמי וכו' כל זה כתוב ברוקח וסמ"ג

בפי"א מה' ברכות והסמ"ג בה' שופר ואינו מפורש בתלמוד וכן דאומרים שהחיינו על קביעות מזוזה; ומעקה כמ"ש הרמב"ם לשם אינו מפורש בתלמוד ובמרדכי הארוך סוף סוכה ראיתי בשם הגאונים דהא דמברך אקידוש דר"ה שהחיינו ואינו פוטר זמן דתקיעת שופר היינו משום דלאו דאורייתא היא אלא רבנן שווינהו כרגלים דהא בעיא היא ס"פ בכל מערבין אי אמרינן זמן בר"ה ויה"כ משום דלאו רגלים נינהו ואסיקנא דאומר זמן מדרבנן והשתא לא אתא זמן דמדרבנן אקידוש ומפיק זמן דתקיעת שופר אורייתא אבל זמן דסוכה שעל הכוס תדאורייתא הוא ומפיק זמן דלולב דהוי דאורייתא השתא ניחא דכיון דתניא בפרק לולב וערבה דמברך שהחיינו אלולב ואסוכה שמעינן דכל שכן דלריך לברך שהחיינו אתקיעת שופר: **ואם** התחיל לתקוע וכו' פי' מתחיל ממקום שפסק וכן כתב הרא"ש ומביאו ב"י וכן הדין בש"ץ שטעה שמתחיל השני מתחלת הברכה שטעה זה כדלעיל בסימן קכ"ו ולא דמי להקורא בתורה ונשתתק דהשני מתחיל ממקום שהתחיל הראשון אף על פי דשומע כקורא בתורה שאני ד תיב תורת ה' תמימה וכו' כדלעיל סימן ק"מ וכמ"ש הרא"ש ע"ש ראבי"ה בפרק הקורא עומד: **ומ"ש** ואפי' אם בירך ולא יכול לתקוע כלל וכו' אינו מדברי ר"י כי במרדכי הארוך סוף ר"ה כתב משם ראבי"ה דאם לא התחיל הראשון לתקוע מספקא ליה לר"י אם אחר יכול לתקוע בברכה שבירך הראשון או לא אלא מדברי רבינו הוא שפסק כן כמ"ש הרא"ש: **ומ"ש** וברכה לבטלה לא הוי כיון שיולא בתקיעת השני כתב ב"י וז"ל נ"ל דה"ק ברכה לבטלה לא הוי כיון שהשני יולא בברכתו אלא שתלה הדבר בשיולא בתקיעת השני ולא דק כיון דהשני יולא בברכתו אע"פ שלא ילא הוא בתקיעת השני כגון שילא והלך לו או שסתם אזניו ולא שמע התקיעה לא היתה ברכתו לבטלה עכ"ל דעת ב"י דכיון דקיי"ל דכל ברכות שהם חובה אע"פ שילא מוליא כדאיתא ס"פ ראוהו ב"ד א"כ ה"נ זה שבירך ולא תקע ואפי' ילא והלך לו ולא ילא ידי חובת תקיעה נמי לא הוי ברכה לבטלה כיון דברכת חובה היא ומטעם דכל ישראל ערבים זה בזה מיהו אפשר לייסב דברי רבי' דלא אמרו בברכת חובה אף על פי שילא מוליא אלא להוליא את שאינו בקי אבל לא להוליא את הבקי כדלעיל בסימן רע"ג בשם בה"ג ובק"ש ובתפלה אף שאינו בקי לא כדלקמן בסי' תקל"ד והשתא בתקיעת שופר היה נראה שלריך השני לברך לכתחלה אם הוא בקי שאינו יולא בברכת הראשון ואם כן נמשך דברכת הראשון לבטלה היא ע"כ אמר דכיון שהראשון יולא בתקיעת השני כאילו תקע הוא עלמו כמלא שאין השני לריך לחזור ולברך ולא הוי ברכה שבירך הראשון לבטלה והרב מהר"ל מלובלין פי' דדברי רבי' הם ע"פ דבריו שכתב לעיל בסימן ר"ו דמי שנטל בידו פרי לאכלו ובירך עליו ונפל מידו ונאבד לריך לחזור ולברך אע"פ שהיה לפניו יותר מאותו המין כשבירך על הראשון כיון שלא היה דעתו מתחלה לכך וה"נ לא כיון המברך מתחלה אלא לברך על תקיעת עלמו וכיון שלא יכול לתקוע הויא ברכה לבטלה ולריך הב' לחזור ולברך ע"ז אמר דלא דמי דכיון דבירך לשמוע ולא נאבדה ממנו השמיעה כשיתקע הב' א"כ יולא הראשון בתקיעת הב' ולא הוי ברכה לבטלה. ואין פירוש זה במשמעות לשון רבינו כלל אבל העיקר כדפרישי': **א"ר** יצחק וכו' בפ"ק דר"ה ופירש"י כדי לערבב שלא ישטין כשישמע שישראל מחבבין המלות מסתתמין דבריו עכ"ל אבל הר"ן כתב כדי לערבב השטן פי' להכניע את היצר כדכתיב אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו דהשטן היינו יצה"ר וכדר"ל דאמר הוא השטן הוא יצה"ר הוא מלאך המות אבל בספר הערוך כתוב דגרסינן בירושלמי כתיב ובלע המות וגו' וכתיב ביום ההוא יתקע בשופר גדול כד שמע השטן קול שופר חדא זימנא בהיל ולא בהיל וכו' ונראה לי שלכך הקדימו תקיעות שמיושב אע"פ שהיה ראוי להקדים אותם שעל סדר הברכות שהן עיקר לפי שאילו היו מקדימין אותם אפשר שלא יהיו חוששין אח"כ לתקיעות שמיושב שאינן אלא לערבב את השטן וכו' עכ"ל ומביאו ב"י ומשמע לי מדבריו דלפירוש קמא דכתב דלהכניע את היצר קאמר לא קשיא כלל למה לא הקדימו התקיעות שעל סדר הברכות שהן עיקר דפשיטא היא דקודם התפלה לריך להכניע היצר ואפילו קודם תפלת שחרית היה ראוי לתקוע להכניע היצר אלא משום גזירת שמד שהיה אז תקנוהו אחר תפלת שחרית כדאיתא התם אבל להירושלמי דלערבב השטן ממש קאמר שיהא בהיל ומפחד ולא יקטרג השתא ודאי קשה כיון שאינו מעורב אלא בשמעו שנית לאחר שהתפלל מוסף ולא יוכל לקטרג בסוף היום בגמר הדין א"כ היה ראוי להקדים אותן שהן עיקר. ותירץ מה שתירץ: **ומ"ש** אבל לעולם עיקר התקיעה היא מעומד שהיא על סדר הברכות כדתנן

דרכי משה

שתוקעין על סדר התפלה בשניהם במקומו ב"י כתב במנהגים ויהפוך השופר לצד ימין שנא' (זכריה ג) והשטן עומד על ימינו לשטנו ובמהרי"ל והתוקע אל יספוק לשום דבר שאם ינטל אותו דבר הסומך עליו היה נופל ודרש מהרי"ל

דרישה

ויש לתמוה על רבי' דכיון דהרא"ש פי' דבריו והביא ראייה מתוקפא עלמו למה סתם הוא והביא ראייה מהא דתנן כו' וגם אעומד על שפת הבור קאי. ולענ"ד דרבי' דקדק יפה בקילור ולעתיק תחלה ל' המשנה וגמרא ומ"ש עליו הרא"ש ואח"כ נבוא אל ביאור דברי רבי'. בפרק ראוהו ב"ד דף כ"ד ע"ב שנינו התוקע לתוך הבור או לתוך הדות אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא. ושם בגמרא אמר רב הונא ל"ש אלא לאותן העומדים על שפת הבור אבל אותן העומדין בבור יצאו עכ"ל ופרש"י מפני שהעומדים בתוך הבור שמעו קול שופר לעולם. וכ' הרא"ש פ"ז דף ל"ט ריש ע"ב ז"ל משמע מתוך פי' רש"י דאותן העומדים על שפת הבור פעמים שומעים קול שופר ופעמים שומעים קול הברה וכן משמע ליישנא דרב הונא דאמר לא שנא דמתניתין מפלגא בין שמע קול שופר ובין שמע קול הברה אלא לאותן העומדים על שפת הבור אבל העומדים בבור לעולם שומעין קול שופר ולא ידעתי מה הבחנה יש אם קול שופר שומע אם קול הברה שומע אם תלוי בהבחנת אדם שיאמר שמעתי קול שופר או תלוי בעומק הבור או בהתקרב אדם על שפת הבור והתרחקו ממנו ולא מסתברא שיהא תלוי בהבחנת האדם דילמא נשתנה תקיעת הבור פעמים קול שופר ופעמים קול הברה שמע ואם תלוי באמירה או בקירובו וריחוקו להגיר כל זה לריך שיעור ע"כ נראה לי אע"ג דרב הונא אמר לא שנא אינו בא כ"א לפרש המשנה וה"פ ל"ש אם קול הברה אלא לאותם העומדים

פרישה

(ג) בב"י משום דלכאורה משמע דמתקיעות דמעומד מתמה למה הן לריכין כיון שכבר תקעו מיושב לכ"כ דכיון כו' ר"ל עיקר התימה על התקיעות שמיושב: (ג) כדי לערבב השטן כתב ב"י בשם הר"ן דפי' כדי להכניע היצה"ר כדכתיב אם יתקע שופר דהיינו שטן היינו יצה"ר ול"נ דרבי' לא ס"ל פי' זה אלא ר"ל לערבב השטן שלא יקטרג על ישראל וכן פי' בהדיא שם התוס' ורש"י ע"ש דף י"ו ע"ב: (ד) וי"מ שמכח תקיעה ראשונה מתערבב בשנייה כו' ר"ל ולפי' הראשון הוה תקיעות שבברכות גזירת הכתוב וכ"ע בהאי עימא. דלפי הי"מ אם אין האדם שם כ"כ והומר די בתקיעה ראשונה או שלא היה מלוי שופר על עירבוב השטן א"ל לתקוע שנית. ולדעת ראשונה כיון דגזירת הכתוב הוא לריך לתקוע פעם שנית. וא"ת אמאי לא תני במתני' כי אם תקיעה שניה כמ"ש רבי' לקמן מיד בסמוך ז"ל כדתנן העובר לפני התיבה בשני כו' י"ל דבין לפי' ראשון ובין לפי' שני דמתני' לא תני אלא התקיעות שהן עיקר. ולפי' ראשון הוי תקיעות שבברכות עיקר טעמא שהן גזירת הכתוב ומעירבוב השטן לא קא מיירי וכן לפי' שני כמי נקט תקיעות שעל סדר הברכות לומר לך שבסדר הברכות לריך התקיעו' כדי שלא יערבב השטן בשעת התפלה וממה שלריך לתקוע ב"פ משום בהיל ולא בהיל. מזה לא קמיירי וק"ל: (ה) בשופר גדול כתב במהרי"ל כ"ב ע"א דנראה לו שיתקע בקרן ימין של איל שהוא גדול מדשמאל:

תקפה א ול"נ דרבינו לא כיון למה שהבין הוא אלא שהיה קשה לרבינו אע"פ ששניהם יוצאים בתקיעה זו מ"מ לא כיון המברך בברכתו אלא על התקיעה שיתקע הוא בעצמו וכיון שלא היה יכול לתקוע כלל א"כ להוי ברכתו לבטלה מידי דהוי אנטל בידו פרי לאוכלו ובירך עליו ונפל מידו ונאבד שנתבאר לעיל בסי' ר"ו שצריך לחזור ולברך אע"פ שהיה מאותו המין לפניו יותר כשבירך על הראשון, ומידי דהוי אמברך אדעתא לקרות בפ' חנוכה ונזכר שיש לו לקרות בפ' ר"ח תחלה שנתבאר לעיל בב"י סי' ק"מ שצריך לחזור ולברך א"כ ה"נ לימא הכי כיון שבירך אדעתא שיתקע הוא ולא היה יכול לתקוע א"כ ליהוי ברכתו לבטלה ולברך שנית על התקיעה השנייה מפני זה כתב רבינו לא דמי משום שהראשון לא בירך לתקוע אלא לשמוע וכיון שיוצא בשמיעה תקיעת השני א"כ שפיר שמע תקיעת השופר כמו שהיתה כוונתו בברכתו מה לי שמע תקיעת עצמו מה לי שמע תקיעת אחר מ"מ השמיעה חדא היא וא"כ אה"נ אילו לא יצא הראשון בתקיעת השני דהוי ברכתו לבטלה וודאי אם בירך מתחלה אדעתא להוציא האחרים ולא שיצא הוא בברכתו לא הוי ברכתו לבטלה מידי דהוי אבל ברכת חובה שאע"פ שיצא כבר מוציא אבל זה שבירך אדעתא שיצא הוא ג"כ אם לא היה יוצא בתקיעתו הוי ברכתו לבטלה כמו גבי ברכת הפירות והס"ת שהביא וא"כ דברי רבינו מכוונים ודקדק שפיר (מהרל"ח) : ב דבזה שעיקרם ניתקנו על סדר ברכות למה תוקעין כו' כצ"ל וכן איתא בטור שלפני מהרל"ח

(ו) כדתנן העובר לפני התיבה בי"ט של ר"ה השני מתקיע פירוש מי שמתפלל תפלת מוסף מתקיע ודקדק רב האי מדקאמר מתקיע ולא אומר תוקע אלמא אחר תוקע ולא ש"צ (ז) וכתב א"א ז"ל והטעם כי הא דתנן בפרק אין עומדין (לד ׳) העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטרוף פי' שמא יטרף דעתו בעניית אמן ואז לא ידע מהיכן יתחיל לחזור ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו מזה הטעם עצמו ואם הוא בטוח שנושא כפיו וחוזר לתפלתו שאינו מתבלבל רשאי וכן הטעם בכאן דתקיעה ודאי לא הוי הפסק הלכך אם הוא מובטח שחוזר לתפלתו רשאי לתקוע וכ"כ בעל העיטור מסתברא שאם ש"צ יודע לתקוע הרשות בידו אלא מנהג הראשונים שהיו זריזין במצות ומחבבין אותן כל אחד ואחד נוטל חלקו כדי לקבל שכר וכ"כ אחי ה"ר יחיאל ז"ל וכן עוד מנהג באשכנז שגדולי העיר מקדימין לתקוע כל מי שזריז בו יותר מה שאין כן בספרד שבורחים מן המצוה עד שצריכים לשכור אחד מן השוק לתקוע להם ולא ידעתי מאין מצאו היתר זה כי נ"ל שאסור כדתניא (ב"מ נח:) השוכר את הפועל לשמור הפרה והתינוק אין נותנין לו שכר שבת אלמא בהדיא קתני שאסור ליטול שכר שבת אלא ע"י הבלעה כדמפרש בסיפא דברייתא ששכרו לשמור חדש משם יראה שיצא שכרו בהפסדו וע"ז נאמר עבירה גוררת עבירה ע"כ: וא"ר יצחק כל שנה שאין תוקעין בה בתחלתה מריעין לה בסופה מ"ט משום דלא מיערבב שטן ומפרש בה"ג דלא דאקלע בשבתא אלא דאיתיליד אונסא ולא תקעו רמז לדבר אין שטן ואין פגע רע ראשי תיבות שופר פי' כשיש שופר אין פגע רע אע"פ שאין שופר מפורש בתקיעות ר"ה אנו לומדין אותו מיובל דכתיב בי' והעברת שופר תרוע' בחדש השביעי:

שופר

סמ"ג כתב כא דירוש' בשם המדרש וכתב ע"ד וכל' המדרש אם לא יתפחד מ"ת זוכר שלקץ הימים כשיתקע בשופר גדול יגיע זמנו להיות נבלע לנצח ולעולם כששומע קול שופר זוכר אותה שעה כאדם שרואה מת שזוכר יום המיתה ומעורבב בזה ואינו יכול לקטרג ובספר הזוהר כתוב ת"ח ביומא דר"ה עלמא איתדן וכו דינא דקב"ה יתיב ודן כל עלמא ואיהו סטרא אחרא קאים מסטרא דא וכל אינון דאתדנו למותא אשגח עלייהו ואתרשימו קמיה ובשעתא דישראל מתערו רחמי עלייהו בההוא קול דשופר כדין אתערבו כול' דלא ידעי ולא משגחי באינון דאתדנו עד דלבתר כל אינון דלא מהדרי בתשובה ואגזר עלייהו מותא ודאי נפקין פתקין מבי מלכא ואתמסרו ליה כיון דאתמסרו לא אהדרו פתקין עד דיתעביד דינא וישראל כולהו בעיין לאסתמרא מיניה: כדתנן (שם לב:) העובר לפני התיבה בי"ט של ר"ה הב' מתקיע פירוש מנהגם היה שש"צ המתפלל ביוצר אינו מתפלל במוסף אלא ש"צ אחר וקתני דתקיעות שעל סדר הברכות אין תוקעין אותם אלא במוסף ולא ביוצר ומתמה בגמרא אמאי אין תוקעין ביוצר דהא זריזים מקדימים למצות א"ר יוחנן בשעת השמד שנו ופירש"י עו"ג גזרו שלא יתקעו והיו אורבים להן כל שש שעות לקץ תפלת שחרית לכך העבירום לתקוע במוספין וכתבו התוספות (שם) ואף על פי שבטל השמד לא עבדינן כדמעיקרא דחיישינן שמא יחזור דבר לקלקולו ולפירו' הירושלמי ניחא טפי דמפרש שם שדמו עו"ג שנאספו לתקוע תרועת מלחמה ועמדו עליהם והרגום ולכך תקנו תקיעות וברכות במוסף דכי חזו דקרו בקריאת שמע ומתפללין וקורין בתורה וחוזרין ומתפללין ותוקעין אמרי בנימוסייהו אינון עסקין כלומר בחוקיהם ובתורתם: ומ"ש רבינו דקדק רבינו האי מדקאמ' מתקיע ולא קאמר תוקע אלמא אחר תוקע ולא ש"ץ כ"כ בשמו הרא"ש והר"ן בפרק בתרא דר"ה: ומ"ש בשם הרא"ש עד רשאי לתקוע הכל בפרק הנזכר וביאור המשך לשון רבינו כך הוא ר"ל שעיקר התקיעות הם אותן שמעומד ומדיקדוק רבינו האי משמע שאותן שמעומד אינן עיקר שאם היו עיקר היה יכול הש"ץ לתקוע ולא היה הפסק אבל כיון שאין הש"ץ רשאי לתקוע ומשמע דטעמא משום דהוי הפסק אלמא אינם עיקר לכך כתב דברי הרא"ש דמפרש טעמא שאין ש"ץ תוקע לא הוי משום הפסק אלא מפני הטירוף אבל הפסק לא הוי מאחר שהן עיקר התקיעות: הכלבו כתב דברי רבי' האי וכתב עוד ואע"ג דאמרינן נמי סוטה (ל:) מקרא את ההלל שהוא גם כן לשון מפעיל התם נמי טעמא לפי שמקרא אותו לצבור כדאמרינן התם הוא אומר הללויה וכל העם אומרים הללויה: וכתב עוד אחרי שהטעם כדי שלא יטעה בברכות נ"ל שש"ץ רשאי לתקוע תקיעות שמיושב משום דלא שייך בהו האי טעמא ופשוט הוא (ג): ולא ידעתי מאין מצאו להם היתר זה כי נ"ל שאסור כדתניא השוכר את הפועל וכו' המרדכי כתב בס"פ אע"פ אהא דקאמר התם (סד ׳) מיחזי כשכר שבת מכאן פסק הר"ב יש לי חשש על החזני' שמשכירים אותם להתפלל בשבת וה"ר שמואל אומר דאין איסור דהא נותנים שכר לקיים המצוה להתפלל עכ"ל ויש לתמוה על ה"ר שמואל דאטו כדי לקיים המצוה נחלל שבת וי"ל דבגמרא איתא הא על מורד ומורדת דקא בעי מ"ש איהו דיהבינן ליה דשבת ומ"ש איהי דלא יהבינן לה דשבת ומשני איהי דמיפחת קא פחית לא מיחזי כשכר שבת איהו דאוסופי קא מוספא מיחזי כשכר שבת ופירש"י כשכר שבת וגזירה משום מקח וממכר ושכירות עכ"ל ומשמע דאפי' אי הות מוספא ליכא איסורא אפי' מדרבנן דהא מקח וממכר גופיה לא מתסר אלא מדרבנן והיכי גזרינן במורד דאוסופי מוספא אטו מקח וממכר הו"ל גזירה לגזירה אלא ודאי לית ביה איסורא כלל אפי' מדרבנן אלא דלתקן להוסיף לכתחלה לא רצו חכמים משום דהוי מיחזי לאינשי כשכר שבת וכן משמע בפרק מקום שנהגו (נ:) דת"ר ד' פרוטות אין בהם סימן ברכה לעולם וחד מינייהו שכר מתורגמנין מפרש טעמא משום דמיחזי כשכר שבת ואם איתא דהוה שום צד איסור בדבר לא הול"ל אין בהם סימן ברכה דמשמע דלית בהו איסורא אלא שאין רואין סימן ברכה ועוד דמשמע שהיה דרכם לשכור מתורגמנין בשבתות וי"ט להשמיע הדרשה לרבים וטעמא כדפרישית דכיון שאינו שוכר אותו בשבת עצמה אלא מע"ש שוכר אותו שאין איסור בדבר אלא שיש לחוש לכתחלה היכא דאפשר ובמקום מצוה לא חששו כלל וזהו דעת ה"ר שמואל שכתב דאין איסור דהא נותנים שכר לקיים המצוה כלומר כיון דאין איסור בדבר כלל אלא חששא בעלמא כיון דלקיים המצוה הוא שרו ושלא כדברי ה"ר יחיאל כנ"ל: ומ"ש ואור"י כל שנה שאין תוקעין בה בתחלתה מריעין לה בסופה וכו' בפ"ק דר"ה (יו ׳) פי' צריכים להתריע בסופה מפני הצרות שיבואו עליהם כדתנן בפ"ב דתעניות שמתריעין על הצרות: ומ"ש ומפרש בה"ג לא דאיקלע בשבת וכולי כ"כ גם הר"ן בשמו: ומ"ש רמז לדבר אין שטן וכו' הם דברי רבינו שכתב שבנוטריקון שופר נרמז הא דא"ר יצחק כל שנה שאין תוקעין בתחלתה מריעין בסופה דנוטריקון שופר אין שטן ואין פגע רע שתוקעין שופר משמע הא אם אין תוקעין יש שטן ויש פגע רע והיינו שמריעין בסופה כדקאמר רבי יצחק: אע"פ שאין שופר מפורש בר"ה אנו לומדים אותו מיובל וכו' בפ' בתרא דר"ה (לג: לד) ת"ר מנין שבשופר ת"ל והעברת שופר תרועה אין לי אלא ביובל בר"ה מנין ת"ל בחדש השביעי שאין תלמוד לומר בחדש השביעי ומה ת"ל בחדש השביעי שיהו כל תרועות חדש השביעי זה כזה ובסוף הברייתא מייתי לה מדכתיב שביעי ביובל וכתיב שביעי בר"ה בג"ש ומפרש בגמרא דה"ק אי לאו ג"ש הוה מייתינא לה בהיקישא השתא דאתא ג"ש היקישא לא צריך:

כדתנן העובר וכו' נראה דמביא ראייה שהיא העיקר מדלא תנן במתני' דתוקעין מיושב אלא תנן דתוקעין על סדר הברכות אלמא דעל סדר הברכות הוא העיקר ואגב גררא הביא מה שדקדק רבינו האי מדקאמר מתקיע: ומ"ש הרא"ש על דבריו ומהרש"ל כתב וז"ל אינו מביא ראיה אלא על שהוא על סדר הברכות עכ"ל ולא משמע הכי ומה שפי' ב"י שלפי דעת רבינו האי משמע שעל סדר הברכות אינם עיקר ולכך היה הפסקה בתפלה אם היה ש"ץ תוקע והרא"ש סובר דהם עיקר אלא הא דאין ש"ץ תוקע לאו משום דהוי הפסקה בתפלה אלא מפני הטרוף נראה דאינו אמת דא"כ הו"ל להרא"ש לכתוב הך דר' יצחק סמוך לאותה משנה ודברי רבינו האי עליהם אבל מדכתב הרא"ש הך דר' יצחק בריש פרק קמא והך דר' האי בפ' בתרא אלמא דאין ענין זה עם זה כלל אלא רבינו מביא ראיה דעל סדר הברכות הוא העיקר ואגב גררא הביא רבינו מה שכתב הרא"ש על משנה זו כדפרי': הילכך אם הוא מובטח וכו' וכתב מהרש"ל דלמהר"ם גבי כהנים דאפי' הוא מובטח לא סמכינן עליה היכא דאיכא אחר הכי נמי לענין תקיעה עכ"ל: מריעין לה בסופה ׳ ב"י פי' צריכין להתריע בסופה מפני הצרות שיבואו עליהן כדתנן בפ"ב דתענית ומהרש"ל פי' דהוא מלשון רעה עיין בהגהותיו לסמ"ג: ומפרש בה"ג וכו' איכא לתמוה על מ"ש במהרי"ל דוקא שהיו מזידין שלא לתקוע אבל נתבטלה מחמת אונס לא יהונה להם און וי"ל דבה"ג מדבר באונס דאבדה דקרוב לפשיעה הוא וכ"כ בהגהת מרדכי פ"ק דר"ה לאו שחל בשבת אלא כגון שנאבד השופר או אונס אחר כלומר אונס אחר הדומה לאבידה שהיו יכולין להשמר ממנו שלא יגיע לו שום אונס ולא נשמרו זה נחשב למזיד אבל מהרי"ל מדבר באונס דגנב' דקרוב לשוגג הוא א"כ שהמושל גזר שלא לתקוע א"כ כשתוקעין אינם יכולין לתקוע דכל זה חשיב אונס דאיקלע בשבתא:

שופר

דרכי משה

מהרי"ל כשתוקע יהפוך השופר למעלה שנאמר (תהלים מז) עלה אלהים בתרועה וכ"ה ברוקח: (ח) נוהגים שהחזן המתפלל שחרית מקרא לפני התוקע מלה במלה סדר תקיעות כדי שלא יטעה בתקיעתו ומנהג יפה הוא:

ושוב

פרישה

(ו) כדתנן העובר לפני התיבה אינו מביא ראייה אלא על סדר הברכות ודו"ק מורי אבל לע"ד נראה דמייתי ראייה שהן עיקר שהרי לא נזכר במשנה שתקעו שום תקיעה ב"ה אלו שמתקיע המתפלל מוסף. והא דאמר רבי יצחק למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין כו' על מנהגינו בעלמא קא יהיב טעמא וכ"כ הר"ן שם אמ"ש בגמרא ובר"ף לפני מימרא זו אמר אבהו מפני מה תוקעין בשופר של איל כו' שבשום דוכתא לא תנן הכי אלא אמנהגינו הוא דיהיב טעמא והביא ראייה ממסכת תענית שמצינו כיוצא בזה ע"ש:

(ז) וכתב א"א ז"ל והטעם והמשך דברי רבינו הוא כך שלא תדקדק מדברי רבינו האי כיון שאין ש"ץ רשאי לתקוע משום הפסק ש"מ דתקיעות מעומד אינן עיקר דאל"כ לא הוו הפסק לכן כתב רשאי לתקוע ז"ל מהרי"ל דף כ"ב ע"א וכן היה נוהג מהר"י סג"ל אם לא היה שום תוקע אחר אלא הוא והיה נשאר עומד במקומו לפני העמוד והיה תוקע ולא נשאר תוקעין שתוקעין על סדר הברכות והולכין על המגדל. וז"ל מורי מאמר שפסק מהר"ם [עיין בהגהות רא"ף בסי' קכ"ח שמביא דברי מהר"ם בארוכות וראיותיו והוא מהמרדכי שכתב] גבי כהנים שאפי' הוא מובטח כו' לא סמכינן עליה היכא דאיכא כהן אחר ה"ה לענין תקיעות וק"ל עכ"ל וכן פי' כולם הב"י ורמ"א ורמ"י בסי' קכ"ח שדוקא כשאין שם כהן אחר וגם בטוח שלא יטרוף או עולה לדוכן עיין סי' קכ"ח. שהעתקתי ג"כ בק"ש ע"ש בסי' קכ"ח ע"ש. ותימא דכאן פסק ב"י בש"ע דאפי' יש אחר אם הש"צ מובטח יכול לתקוע דהכי דייקי לשונו דכתב בסי' זה סעיף ד' ז"ל אחר תוקע ולא ש"צ כדי שלא יתבלבל ואם הוא מובטח שחוזר לתפלתו רשאי לתקוע עכ"ל ודוק בל' אחר תוקע וגם במה שסיים רשאי לתקוע דמשמע אפי' יש אחר וגם ק' דברי רבינו הטור אהדדי דלעיל סי' קכ"ח מביא דברי הר"מ בקיצור ומשמע מיניה ג"כ דס"ל דווקא כשאין כהן אחר סמכינן אזה שכתב בטוח שהרי כתב ז"ל אפי' אם אין שם כהנים אחרים לא יעלה אא"כ הוא מובטח וגם כאן בסי' זה כ' ואם הוא בטוח אחר שכתב ואם אין שם כהן אחר דמשמע דעל אם אין כהן אחר קאי וק' דמסיק מיד וכו' ע"ז ז"ל וכ"כ ב"ה מסתברא שאם ש"צ יודע לתקוע הרשות בידו אלא מנהג ראשונים שהיו זריזים במצות כו' דמשמע דאחרי אפילו יש אחרים שיכולין לתקוע אפ"ה רשאי הש"ץ לתקוע אם הוא מובטח וכבר דימה

נרכס

דרישה

העומדים על שפת הבור שהקול מתבלבל קודם שיצא לחוץ דלעולם אין שומעין אלא לקול הברה אבל לאותם העומדים בבור לעולם קול שופר הם שומעין ויצאו עכ"ל הרא"ש. והנה יש לעורר על רבינו שמייתי ל' וכתב כדתנן התוקע בתוך הבור לא יצא דמשמע לעולם לא יצא דהרי המשנה סילק ותנא אם קול שופר שמע יצא. לכן ע"כ צ"ל דרבינו תפס פי' הרא"ש הנ"ל לעיקר דפי' דברי רב הונא דמה שאמר אם קול הברה שמע לא יצא דהיינו העומדים על שפת הבור. דהם לעולם לא יצאו. ומ"ש אם קול שופר שמע יצא ר"ל העומדים בתוך הבור לעולם יצאו ומינה נשמע דצריך לגרוס בדברי רבינו כדתנן התוקע לתוך הבור לתוך בלמ"ד ולא בתוך בבי"ת וכן מצאתי הגירסא בדברי רבינו בספרים מדוייקים וכ"כ במהר"י וכן לשון המשנה הנ"ל התוקע לתוך הבור כו' ור"ל שעומד על שפת הבור ומכניס פי השופר לבור ותוקע לא יצא התוקע דעליה קאי דאילו גירסת ספרים שלפנינו דכתוב בה התוקע בתוך הבור בבי"ת לא הוי מיושב למה קתני לא יצא סתמא דהא התוקע בתוך הבור משמע נמי דהתוקע עומד בתוך הבור ותוקע שם ואז יוצא התוקע וגם כל העומדים עמו בתוך הבור דכולן שומעין קול שופר ולמה סתם וקתני לא יצא וא"כ הוא לא ק"מ ארבינו דמייתי ראייה בקצרה מהא דתנן התוקע לתוך הבור לא יצא דאף שהעומדים בתוך הבור יצאו בתקיעה זו מ"מ האי ליתנא משמע דהתוקע אינו יוצא וה"ט משום דבשמיעה תליא מילתא ולא בתקיעה והוא קול הברה שמע ולא קול שופר. ומה"ט קתני כמו במתניתין לא יצא ל' יחיד משום דאתוקע קאי אלא דה"ה הוא הדין שאר העומדים אצלו על שפת הבור דלא יצאו ומשום דקתני ל' יחיד באומרו אם קול הברה שמע לא יצא דקאי אתוקע קתני נמי אם קול שופר שמע יצא ג"כ בל' יחיד אע"פ שקאי אהעומדים בתוך הבור. ורב הונא פירשו ונקט בלשונו לשון רבים משמע דאם קול שופר שמעו יצאו צריכין לפרש דקאי אעומדים בתוך הבור פי' ולא אתוקע וכמ"ש כו' נמי אם קול הברה שמע לא יצא ג"כ אהעומדים על שפת הבור וה"ה נמי דהתוקע לא דהא הוא נמי לא שמע רק קול הברה ודו"ק. ולולי פה קדוש הרא"ש נלע"ד דמ"ש במשנה אם קול שופר שמע או קול הברה שמע קאי אקול כת קע וה"פ אם קול שופר שמע דהיינו העומד

תקפו שופר של ר"ה צריך שיהיה ראוי לתקוע בו ושיתקע התוקע במקום שראוי לתקוע ובזמן שראוי לתקוע ויהיה התוקע ראוי לתקוע ושתהיה התקיעה כסדרה והכשרה: **שופר** הראוי לתקוע בו כיצד שיהא של איל וכפוף דא"ר אבהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידתו של יצחק ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני וכפוף דא"ר לוי מצות שופר של ר"ה וי"ה בכפוף ואיתא בירו' כדי שיכפפו לבם בתפלה ודווקא לכתחלה אבל בדיעבד או שאין לו איל וכפוף יוצא בשאר מינין ובפשוט חוץ מבשל פרה דתנן כל השופרות כשרים חוץ משל פרה נמצא שיש בו ג' חילוקים של פרה פסול אפילו בדיעבד

תקפו שופר של ר"ה וכו' עד אבל בדיעבד או שאין לו איל וכפוף יוצא בשאר מינין משמע דבכפוף ואינו של איל אינו יוצא אלא בדיעבד ותימה דבסמוך כתב דבכפוף יוצא בו לכתחלה אף שאינו של איל ותירץ ב"י שמה שכתב רבינו בתחלה או שאין לו אלא איל וכפוף הכי קאמר שאינו של איל וגם אינו כפוף וכו' ופירש עוד שהשלשה חלוקים מלבד של איל וכפוף ומה שלא מנה אותו בחלק הרביעי היינו מפני שאינו אלא למצוה מן המובחר ע"ש ולא נהירא אלא לדעת רבינו חלק הראשון הוא של פרה דפסול אפילו בדיעבד חלק השני שאר המינים דכשרים בדיעבד חלק שלישי אילים כפופים דכשרים לכתחלה כמבואר בדבריו ודעתו דאעפ"י דהרא"ש הסכים לדברי הרמב"ן דלכתחלה מצוה בכפופים ובכל הכפופים תוקעין והא דתנן זכרים לאו דוקא וכו' אין זה אלא כדי לפרש מתניתין בהא דאמר רבי יהודה בזכרים דפשטא לאו דוקא זכרים כי היכי דשל יעל לתנא קמא לאו דוקא יעל כמ"ש הרא"ש בשם הרמב"ן ה"נ זכרי' לר"י על כן הוסיף ואמר דאי לר' יהודה זכרים דוקא משום עקדת יצחק א"כ כי אמר בגמרא מר סבר פי' ר' יהודה כל דכייף טפי עדיף הו"ל דעדיף טפי משום עקדת יצחק אלא ודאי זכרים לר"י לאו דוקא כל זה לפרש מתניתין אבל לבתר דאתא ר' אבהו ואמר למה תוקעין בשופר של איל דאלמא דמצוה מן המובחר בשל איל כמ"ש הרמב"ן בסוף דבריו א"כ ממילא נשמע דשל יעל וכפוף אינו כשר אלא בדיעבד ולזה כתב רבינו מתחלה שיהא של איל וכפוף דאמר ר' אבהו וכו' ולא הביא דר' יהודה דמתניתין משום דלאו דוקא זכרים קאמר אבל מדרבי אבהו דצריך איל למצוה מן המובחר כדי להזכיר עקידתו של יצחק א"כ זה דינו לכתחלה והיינו דבר"ה בדאיכא לפנינו שופר של איל ושל עזים צריך לתקוע לכתחלה בשל איל וע"ז כתב רבינו ודוקא לכתחלה אבל בדיעבד פי' כשכבר תקעו בשל איל או שאין לו של איל וכפוף בין באיל ואינו כפוף ובין בכפוף ואינו איל או אפי' אינו איל וגם אינו כפוף יוצא בדיעבד כדתנן כל השופרות כשרים וכו' וכמ"ש הרמב"ן דעד כאן לא פליגי אלא למצוה וכו': **ומ"ש** נמצא שיש בו ג' חלוקים וכו' חזר וכתב כדי לפרש כל חלק וחלק ואמר של פרה פסול ואפילו דיעבד וכו' וזהו חלק אחד כדי להביא ע"ז דברי הרמב"ן

תקפו שופר של ר"ה צריך שיהיה ראוי לתקוע בו וכו' כל זה סוגי' ומתבאר בסי' זה ובסימנים שאחריו עד ס"ס תקצ"ו: **שופר** הראוי לתקוע בו כיצד שיהא של איל וכפוף דא"ר אבהו למה תוקעין של איל וכו' בפ"ק דר"ה (טז.) כלומר הרי שצריך שיהא של איל ואח"כ מביא ראיה שצריך שיהא כפוף מדא"ר לוי ומימרא דרבי לוי היא בפרק ראוהו ב"ד (כו:) והא דמשמע מדרבי לוי דבר"ה תוקעין היינו דוקא בר"ה של יובל: **ומ"ש** דוקא לכתחלה אבל בדיעבד או שאין לו איל וכפוף יוצא בשאר מינים ובפשוט יתבאר טעמו בסמוך אבל סברת הרמב"ם: **ומ"ש** דתנן כל השופרות כשרים חוץ משל פרה משנה זו היא בפ' ראוהו ב"ד (שם) וטעמא מפורש במתני' מפני שהוא קרן דאע"ג דכל השופרות נקראו קרן דכתיב והיה במשוך בקרן היובל בשמעכם את קול השופר אמרינן בגמרא דכל השופרות איקרו קרן ואיקרו שופר דפרה קרן איקרי שופר לא איקרי וכתב הר"ן בשם התוס' דהא דלא מפיק נמי של ראם מפני שהוא קרן דכתיב וקרני ראם קרניו ולא אשכחן דאיקרי שופר היינו משום דלא איצטריך למעוטי אלא אותן שהן חלולים אבל אותן שאינן חלולים כגון של ראם וצבי לא איצטריך ליה למעוטי דפשוט דלא מקרי שופר אלא אותם שהם חלולים מלשון שפופרת עכ"ל · וזהו מ"ש רבינו בסמוך בשם הרמב"ן וכ"כ ר"י דשל ראם ושל שאר חיות שאינם חלולים פסולים לכ"ע: **וכ'** עוד הר"ן וא"ת דתיש ליתסר דלא איקרי שופר ואיקרי קרן דכתיב והצפיר קרן חזות בין עיניו איכא למימר דתיש וכבש חד מינא הוא ובחד שמא מיקרי כדכתיב שה כשבים ושה עזים א"נ דהתם במראה הנבואה היה נראה לנביא כדי להראותו תקפו של צפיר שלא היה בה נקבות אלא זכרות ולפיכך קראה קרן: **וכ'** עוד תימה אע"ג דמסקינן חוץ משל פרה אפשר דדוקא בטהורים אבל בטמאי' לא דהא אמרינן בפ' במה מדליקין (כח:) לא הוכשרו למלאכת שמים אלא של בהמה טהורה בלבד ושופר מלאכת שמים היא דאמרי' לעיל כיון דלזכרון קא אתי כלפנים דמי ומיהו לאו ראיה גמורה היא דהתם בפרק במה מדליקין משמע דמשכן גופיה לא גמרי' מהיא דלא הוכשרו למלאכת שמים דהא אמרינן בההוא שמעתא מאי הוי עלה דתחש וכדאיתא התם ולפיכך הדבר צ"ע עכ"ל (א): **ומ"ש** רבינו נמצא שיש בו ג' חילוקים וכו' דברים אלו יתבארו טעמם בסמוך והג' חילוקים שהזכיר רבינו נראה מתוך לשונו שהחילוק האחד הוא השופרות הפסולים אפי' בדיעבד דהיינו של פרה וכן קרני החיות שהם עצם אחד. והחילוק השני הוא השופרות שאינם כשרים אלא בדיעבד דהיינו שופרות של שאר מינים שקרניהם חלולים אבל הם פשוטים. והחילוק הג' הוא השופרו' שיוצאים בהם לכתחלה דהיינו שופרו' של מינים שקרניהם חלולים והם כפופים ואע"פ שכתב שמצוה מן המובחר לחזר אחר של איל לא מנה אותו בחילוק ד' משום דכיון דכל שהם כפופים דאפי' אינם של איל יוצאים בהם לכתחלה לא רצה למנות של איל חילוק בפני עצמו. אבל מצאתי להרא"ש שכתב בשם הרמב"ן פ' ראוהו בין דין וז"ל שלשה [illegible] בשופרות כל השופרו' כשרים בדיעבד בין פשוטים בין כפופים חוץ משל פרה מפני שהוא קרן ולכתחלה מצוה בכפופים ובכל הכפופים תוקעים והא דקתני בזכרים זכרים לאו דוקא אלא אכפופים לחוד קפיד ונקט זכרים לפי שהם כפופים וה"ה לכל הכפופים והא דאר"א למה תוקעין בשופר של איל ל"ד נקט איל דשאר כפופים נמי שרי לכתחלה אלא טעמא דמנהגא קא מפרש וה"ק למה תוקעין בשופר של איל ומחזירין עליו למצוה מן המובחר כדי שיזכור לנו עקידת יצחק הלכך מצוה מן המובחר בשל איל עכ"ל וכ"כ הר"ן ג"כ ונראה מלשונם שהג' מדות היינו שופרות שיוצאים בהם בדיעבד דוקא ושיוצאים בהם אפי' לכתחלה ושהם מצוה מן המובחר אבל הנך דבדיעבד נמי פסולים לא חשיב דכיון דהנך אינם חלולים אין שם שופר עליהם וג' מדות דמנו בשופרות שהן חלולין כשפופרת הן ומ"מ אפשר לפרש דבריהם בענין שכתבתי שנראה מלשון רבינו שהג' מדות הן זולת מה שהוא למצוה מן המובחר: **ומ"ש** מחלוקת הרמב"ם ושאר מפרשים הוא במאי דתנן פרק ראוהו ב"ד (שם:) שופר של ר"ה של יעל פשוט שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות ר"י אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים וביובל בשל יעלים ואיפסקא הלכתא כר"י בר"ה וכדא"ר לוי שופר של ר"ה וי"ה מצוה בכפופים וסובר הרמב"ם דת"ק ור"י לעיכובא פליגי וכיון דקי"ל כר"י נמצא דאין יוצאין אלא בשל איל בלבד ולפיכך כתב ושופר שתוקעין בו בין בר"ה ובין ביובל הוא קרן הכבשים הכפוף וכל השופרות פסולים חוץ מקרן הכבש עכ"ל · ואע"ג דלכאורה נראה דלא קפיד הרמב"ם אלא שיהא קרן כבש אבל לא אכפוף א"א לומר כן דהא ר' לוי דאמר מצוה בכפופים אוקימנא כר"י ואם איתא דמשכחת לה של זכרים שאינם כפופים לא הו"ל למישבק לישנא דזכרים דקאמר ר"י דכל עיקר מילתא תלוי בזכרים אלא ודאי כל של זכרים כפופים הם והכי אמרינן בגמרא בהדיא גבי ר' לוי הוא דאמר כי האי תנא דתניא ר"י אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים כפופים אלמא סתם זכרים כפופים הם וכ"כ ג"כ בסמ"ג · וכ"כ הר"ן שהוא דעת הרמב"ם אלא שתמה עליו ולפ"ז מ"ש ושופר שתוקעין בו בין בר"ה בין בי"ה הוא קרן הכבשים הכפוף לאו למימרא דאיכא קרן כבשים שאינו כפוף אלא ה"ק שופר שתוקעין בו הוא קרן זה הוא כפוף ומפני כך כתב וכל השופרות פסולים חוץ מקרן הכבש ולא כתב חוץ מקרן הכבש הכפוף דסתם קרן כבש הוא כפוף וסתמו כפירושו וזהו דעת הרמב"ם אבל הרא"ש כתב לכאורה נראה דל"פ ת"ק ור"י אלא למצוה אבל כולהו מודו דיוצא בדיעבד בין בשל איל בין בשל יעל כדקתני רישא כל השופרות כשרים חוץ משל פרה ואם לא מצא של איל יוצא בשל יעל או בשל עזים ותדע דלמצוה פליגי דהא ר' לוי מצוה קאמר ועוד אטו פשוט וכפוף בקרא כתיבי תעבירו שופר כתיב ביובל וילפי' ר"ה מיניה וכיון דכולהו איקרו שופר חוץ משל פרה אמאי לא יצא ועוד דמשמע מלתייהו דרבנן ור"י מחלוקת בפ"ע ולא קיימי אפלוגתא דת"ק ורבי יוסי וכו' אלא ודאי ר"י ורבנן בר פלוגתייהו דוקא למצוה פליגי וכ"כ הרמב"ן ג' מדות כשירות בשופר וכו' והתו' חזרו והקשו דהא ר' לוי דאמר מצוה של ר"ה וי"ה בכפופים היינו משום דיליף ר"ה וי"ה מהדדי בג"ש דשביעי כדאמרינן לקמן בברייתא כדתנן שוה יובל לר"ה וכו' אי הוה משום מצוה בעלמא כדקאמר כמה דכייף איניש טפי עדיף האי טעמא שייך דוקא בר"ה שהתקיעה לתפלה ולזכרון ולא ביובל שאין התקיעה אלא לסימן שילוח עבדים ולהשמטת קרקעות ומתוך זה היה נראה שאין יוצא בר"ה אלא בכפוף וכ"ל דקשיא חלושה היא זאת לדחות כל הראיות חזקות שכתבתי ויש לדחות קושיא זו דר' לוי סבר כיון דבג"ש ילפי' מהדדי ויש טעם לומר בראש השנה כפופים למצוה מעתה כדי להשוותם יחד ראוי גם ביום הכפורים להצריך כפופים למצוה ואף על גב דלא שייך ביה האי טעמא עכ"ל הרא"ש וכן דעת הר"ן · וגם ה"ה הזכיר דעת זה שכתב על דברי הרמב"ם שטה אחרת י"ל דמתני' דשופר של ר"ה למצוה היא בדוקא וזו היא שטת ההשגה וכ"כ שם ה"ה הפריז על מדותיו אלא מצוה בכפופים ואם תקע בשל יעל יצא ע"כ ולא ידעתי למה כתב בשל יעל יצא דלפי שטה זו כל השופרות החלולים כשרים בדיעבד וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ועיקר עכ"ל ה"ה. ומה שתמה על הראב"ד אין לו מקום דודאי פשיטא דיעל דנקט הראב"ד לאו דוקא אלא משום דכל של יעל סתמו הוא פשוט וכדתנן שופר של ר"ה של יעל פשוט נקט יעל וה"ה לאינך מיני דאע"ג דפשוטים הם יוצא בהם בדיעבד וכתב ר"י כדברי הראב"ד והרמב"ן עיקר: **וידע** שהר' הה"ר אליה המזרחי זלה"ה בתוספותיו לסמ"ג טען בעד הרמב"ם מכח קושית התוספות דטעמא דכמה דכייף איניש טפי עדיף לא שייך אלא בר"ה ולא ביובל דאדרבה פשוט עדיף טפי שהוא סימן לידים פשוטות לשלח עבדים לצאת מתחת ידיהם לא כפוף שהוא סימן שיהו כפופים ודחה מה שתירץ הרא"ש דילפי מהדדי בג"ש דג"ש לא גמיר אלא מלתא דכתיבא בקרא אבל מלתא דלא כתיבא בקרא דאיכא אלא למצוה לא וא"כ עכ"ל דר"י נמי לעכובא קאמר וקבלה היתה בידם שהשופרות מהם בפשוט ומהם בכפוף אלא דת"ק דר"י ס"ל דר"ה בפשוט משום דכמה דפשיט איניש בתפלתו טפי עדיף ור"י ס"ל בכפוף משום דכמה דכייף איניש בתפלתו טפי עדיף עכ"ל · ונראה שמפני שהרגיש הרא"ש שיש להשיב כן כתב דיש לדחות קושיית התוס' כלומר דאינו תירוץ גמור אלא דחייה בעלמא ואעפ"כ כתב דאינו חושש לקושייתם מטעם שכתב דקושיא חלושה היא זאת לדחות כל הראיות חזקות שכתבתי הלכך סגי ליה בדחיה בעלמא וז"ל א"א אפשר שדעת הרמב"ם אינו אלא למעט של פרה אבל של עז ותיש בכלל כבש הם וכן של יעלים עכ"ל:

והשתא איכא למידק במה שכתב רבינו לעיל ודוקא לכתחלה אבל בדיעבד או שאין לו איל וכפוף יוצא בשאר מינים ובפשוט חוץ מבשל פרה דמשמע לכאורה דה"ק אם אין לו שופר שיש לו ב' תנאים האחד שהוא של איל כב' שהוא כפוף אלא הוא של איל אבל אינו כפוף או הוא כפוף אבל אינו של איל יוצא דכיון דלית ליה אחר הוי כדיעבד

א ב"ה ומ"מ יש לגמגם ממ"ש ה"א מזרחי ז"ל שקבלה היתה בידם מהם בכפוף מהם בפשוט אלא דת"ק דר"י סבר דשל ר"ה הוא בפשוט וכו' וקשה דא"כ הוי של יובל בכפוף הפך המכוון בו וכמו שכתב הוא ז"ל שהפשיטות סי' לשילוח עבדים ולא כפוף שהוא סימן שיהו כפופים:

דרכי משה

תקפו (א) וטוב להחמיר:

פרישה

התוקע בתוך הבור ותיקע שם נמצא דשומע כמי קול שופר יצא התוקע וה"ה כל העומדים עמו בבור אלא שלא איירי מהתוקע · ואם קול הברה שמע ר"ל שעומד התוקע על שפת הבור ומכניס השופר לתוך הבור לא יצא התוקע וה"ה כל העומדים עמו על שפת הבור · ועז"ז קאי רב הונא בגמרא לפרש ל"ש דאם קול הברה שמע דלא יצא אלא אותן העומדים על שפת הבור אבל העומדים בבור יצאו קמ"ל דאף דהתוקע עצמו אינו יצא מ"מ אחרים העומדים

דרישה

ברכת כהנים לתקיעה ונלע"ד דס"ל לרבינו דכיון דמנהג היה לברוח מהתקיעה כמ"ש שהמנהג ספרד היה לברוח מהמלות עד שהוצרכו לשכור אחד מהשוק א"כ מקרי אין שם אחר לתקוע דהא כל אחד אינו רוצה לתקוע ורוצים שש"ץ הוא שלוח' ומוכרח להם שיתקע לכך אם הוא מובעת רפאי לתקוע מש"כ בנשיאות כפים דאם יש שם כהן אחר התורה רמיא עליה בפלגא עשין שכל אחד ואחד מחויב לישא כפיו · ובזה מיושב ג"כ הש"ע וק"ל: וה"כ

חדושי הגהות

תקפו א תבדק תבית הנרשם כאן הוא משולל הבנה ולענ"ד שגו המדפיסים בציונו ואין כאן מקומו רק שייך לעיל אחר מלת עכ"ל (של המזרחי שהביא הב"י):

בדיעבד וכ' הרמב"ן (ח) וה"ה בקרני רוב החיות שהם עצם א' ואין שמם בלה"ק שופר שאין נקרא שופר אלא מקרנים החלולים שיש להם זכרות בפנים ונקלף גלדן מן הזכרות כגון של כבשים ואילים ועזים אבל רוב החיות הן עצם א' ופסולים כמו של פרה וכל שאר מינין כגון יעל ועזים כשרים בדיעבד אפילו הם פשוטים ולכתחלה בעינן שיהא כפוף ואפילו בשל עזים ומ"מ מצוה מן המובחר לחזור אחר של איל לזכור עקידת יצחק והרמב"ם ז"ל כתב כל השופרות פסולים חוץ מקרן הכבשים והכל תפשו עליו בזה: הגוזל שופר ותקע בו יצא אפילו לא נתייאשו הבעלים ממנו (ט) שופר של ע"ג של עו"ג לא יתקע בו ואם תקע בו יצא של ע"ג של ישראל לא יצא שאינה בטלה עולמית וכתותי מכתת שיעורא הלכך אפילו בשל עו"ג לא יצא אא"כ לא נתכוון לזכות בו אבל אם נתכוין לזכות בו הו"ל ע"ג של ישראל (י) ואע"פ שהוא גזול הא אמרינן

בדיעבד וזהו כתב בסמוך דכל שהוא כפוף יוצאין בו לכתחלה אע"פ שאינו של איל לכך נ"ל דה"ק אם אין לו שופר שיהיה בו שום תנאי מב' תנאים אלו שאינו של איל אלא משאר מינים וגם אינו כפוף אלא פשוט יוצא בדיעבד שאם היה כפוף אע"פ שאינו של איל תוקעין בו לכתחלה :

הגוזל שופר ותקע בו יצא וכו' כ"כ הרא"ש (שם) דאיתא בירושלמי מה בין לולב לשופר א"ר אסי בלולב כתיב ולקחתם לכם משלכם ברם הכא יום תרועה יהיה לכם מ"מ והרמב"ם כתב כפ"א כלשון הזה שופר הגזול שתקע בו יצא שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אע"פ שלא נגע בו ולא הגביהו השומע יצא ואין בקול דין גזל וביאר דבריו ה"ה שבא לחלק בין שופר הגזול ללולב ומצה הגזולים ונתן טעם לפי שמצות השופר אינה אלא השמיעה והשמיעה היא בלא נגיעה ובלא הגבהה מן השומע אע"פ שהתוקע נוגע בו מ"מ אין השומע נוגע בו כלל אלא ששומע הקול היוצא ואין בקול דין גזל ולפיכך אף התוקע יוצא בו אבל לולב ומצה אין אדם יכול לצאת י"ח בהם אלא בנגיעת גופן ולפיכך כשהן גזולים לא יצא בהם זהו ביאור דברי רבינו וכן מפרש בירושלמי מה בין לולב ומה בין שופר א"ר אלעזר תמן בגופו הוא יוצא הכא בקולו ודברים פשוטים הם וההשגות א"א אפילו יהיה בקול דין גזל יום תרועה יהיה לכם מ"מ הכי איתא בירוש' ע"כ סובר הרא"ש כדברי מי שאומר כן בירושלמי ומ"מ אין כאן מקום להשגה אחר שהדין והטעם שהזכיר רבינו אמת עכ"ל :

כתב הג"א בסוף ר"ה בשם א"ז שופר הגזול פסול ומפרש בירושלמי כגון שגזל שופר משופה הוא דאסור אבל גזל קרן ושיפהו דמים הוא חייב לו וכשר ע"כ. ומאחר שהפוסקים שכתבתי מכשירים וא"ז פוסל וכולם תלוים בירושלמי ראיתי להעתיק דברי הירושלמי ולבאר לפי דברי המפרשים המכשירים ולפי דברי הפוסלים. גרסי' בר"פ לולב הגזול שופר של ע"ז ושל עיר הנדחת ר"א אמר כשר תני ר' חייא כשר תני ר' הושעיא פסול הכל מודים בלולב שהוא פסול מה בין שופר ומה בין לולב א"ר יוסי בלולב כתיב ולקחתם לכם משלכם לא משל איסורי הנייה ברם הכא יום תרועה יהיה לכם מ"מ אר"א תמן בגופו הוא יוצא ברם הכא בקולו הוא יוצא ויש קול אסור בהנייה מה פליגין בשגזלו משופה אבל אם גזלו ושיפהו דמים הוא חייב לו ע"כ בירושל' וה"פ דמדפליג ר"ח ור' הושעיה בשופר של ע"ג ושל עיר הנדחת מחילא נשמע דפליגי נמי בגזול דמר מדמי ליה ללולב ומר לא מדמי ליה וקאמר דע"כ לא פסל ביה ר' הושעיה אלא כשגזלו משופה דאית ביה משום מצוה הבאה בעבירה אבל אם גזלו ושיפהו דמים היא חייב לו דקנייה בשינוי מעשה ושינוי השם ולא מיקרי גזול וא"ז סובר דכיון דבגמרא דידן אמרינן דבשופר של עיר הנדחת לא יצא א"כ קמה לה הלכתא כר' הושעיה דפסל וא"כ שופר הגזול נמי פסול כל שגזלו משופה ואיכך רבוותא דמכשרי בגזול טעמייהו דכיון דר"א סבר כר' חייא ור' יוסי מדמפרש טעמיה משמע נמי דסבר כוותיה והו"ל ר' הושעיה יחיד לגבייהו ולא קי"ל כותיה ואע"ג דבגמרא דידן (ר"ה כח·) פסלינן בשל עיר הנדחת ובע"ג של ישראל ור' חייא מכשר בשל ע"ג וליכא למימר דדוקא בדעו"ג מכשר ולא בשל ישראל דהא עיר הנדחת ע"כ בשל ישראל היא איכא למימר דאע"ג דפסלינן לה בגמ' לאו משום טעמא דר' הושעיה פסלינן ליה דאיהו פסל ליה משום איסורי הנייה ואנן לא פסלינן ליה משום איסורי הנאה דהא שופר של ע"ג של עו"ג אסור בהנאה הוא וכן שופר של עולה אסור בהנאה הוא ואפ"ה מכשרינן להו אלמא לאו מטעמא דאיסורי הנאה פסלינן לשל ע"ג של ישראל ושל עיר הנדחת אלא משום דכתותי מכתת שיעורייהו וכדאמרינן בגמרא בהדיא וא"כ אע"ג דהלכתא כוותיה בעיר הנדחת ובע"ג של ישראל לאו מטעמיה הוא דאילו לא הוה אלא ההוא טעמא הל' כר' חייא דאיסור הנאה אינו פוסל בשופר אי מטעמא דר' אלעזר אלא דהיכא דאיכא טעמא אחרינא דכתותי מכתת שעוריה לא אסיק אדעתיה ר' חייא דמיפסיל מש"ה ובהאי לחודיה הוא דלא קי"ל כוותיה הלכך בשופר הגזול דלא שייך ביה כתותי מיכתת שיעוריה נקטינן כר' חייא דמכשר ואפ"ל עוד דכי מכשר ר' חייא בשל עיר הנדחת לאו לגמרי מכשר אלא משום דשמעיה לר' הושעיה דפסל משום דאסור בהנאה א"ל אי משום האי טעמא כשר הוא דאין איסור הנאה לחוד פוסל בשופר אבל אה"נ דאיהו נמי פסל בשל עיר הנדחת משום דמיכתת שיעוריה כדאיתא בגמרא דידן וקם ליה רבי חייא אליבא דהלכתא :

שופר של ע"ג של עו"ג לא יתקע בו ואם תקע בו יצא של ע"ג של ישראל לא יצא וכו' בפרק ראוהו ב"ד (כח:) אמר רבא שופר של ע"ג לא יתקע בו ואם תקע בו יצא וטעמא משום דמצות לאו ליהנות ניתנו פי' לא ניתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו וכתב הרא"ש והא דאמרינן כפ' כיסוי הדם דלא יצא ומפרש טעמא התם משום כתותי מכתת שיעוריה התם מיירי בע"ג של ישראל שאין לו ביטול עולמית וכיון שאין לו ביטול כתותי מכתת שיעוריה והכא מיירי בע"ג של עו"ג כיון דראוי להתבטל לא מכתת וא"ת ע"ג של עו"ג נמי מכי אגבהה נעשית ע"ג של ישראל וי"ל במגביה ע"מ שלא לקנותה וכך הם דברי רבינו ודבר פשוט הוא שמ"ש רבינו ואע"פ שהוא גזול הא אמרינן דיוצא בגזול קאי למה שכתב דבשל עו"ג לא יצא אלא א"כ לא נתכוון לזכות בו דהשתא הו"ל גזול · והר"ן כתב גם כן כדברי הרא"ש וז"ל וכי אמרינן דאם תקע יצא דוקא בע"ג או בשמשי ע"ג דעו"ג דכיון דבביטול סגי ליה לא מכתת שיעוריה אבל בע"ג
דישראל

הרמב"ן דה"ה קרני רוב החיות וכו' וזהו חלק הראשון. וכל שאר המינין וכו' וזהו כדברי הרא"ש והרמב"ן שבזה מודה ר"י לתנא קמא ולפי דת"ק סבירא ליה דשל יעל פשוט ולא כפוף וסד"א דר"י דמודה לת"ק בדיעבד ס"ל נמי דוקא פשוט לזה אמר רבינו דליתא אלא בעינן לכתחלה כפוף ואפילו בשל עזים דגם ר"י דאומר זכרים כפופים לאו דוקא זכרים אלא אפי' יעלים בעינן כפופים כמ"ש הרא"ש והר"ן וכדפי' והוא החלק השני. ומכל מקום מצוה מן המובחר וכו' הוא חלק הג'. ונראה דאתא לאשמעינן דלא תימא הא דאיל לכתחלה דוקא בשעיניהם לפניו אבל כשאין כאן של איל אין צריך לחזר אחריו ולכך אמר מצוה מן המובחר לחזר וכו' דאיל עדיף אף לחזר אחריו ומשום הכי כתב בתחלה דבשל עזים בדיעבד דוקא כיון דלכתחלה צריך לחזר אחר של איל ונמצא לפי זה דלשון רבינו שאמר ולכתחלה בעינן שיהא של כפוף ואפילו בשל עזים אין פירושו כפירוש לשון לכתחלה שאמר הרמב"ן בזה דאילו הרמב"ן כוונתו אפילו בדאיכא נמי של איל דלפי מסקנתינו אין לחלק בין זכרים ליעלים אבל דברי רבינו הם על המסקנא דר' אבהו ולא שרי לכתחלה בשל עזים אלא כשאין שם איל כלל ולפי שהב"י לא הרגיש בזה כתב מה שכתב. ונראה שכל זה אינו אלא בר"ה עצמו כשהגיע זמן לתקוע ונושאין ונותנין איזהו שופר כשר טפי לתקוע בו אבל קודם ר"ה דעדיין לא חל עליו חיוב תקיעה יכול לקנות שופר של עזים אע"פ שיש לפניו ג"כ של איל אלא שצריך לקנותו בדמים יקרים ויודע שלא יהא בעירו שופר של איל בר"ה אפי' הכי אין חייב לקנות של איל בדמים יקרים אלא יש לו דין הידור מצוה עד שליש ולא יותר כדלקמן גבי לולב וראיה ברורה מפרק אלו דברים בפסחים (דף ס"ט) דאותביה אביי לרבה מערל שלא מל ענוש כרת דברי רבי אליעזר ופירש רש"י ערל גדול שלא מל ע"פ ענוש כרת בשביל שהיה ראוי לתקן מו' שעות תומן שחיטת הפסח ולמעלה ולא ניתקן ולא דמי לטמא ושהיה בדרך רחוקה שאין יכולין לתקן באותן שש שעות ומקמי הכי לא רמיא חיובא עלייהו אלמא אע"ג דלא חזי רמיא מצוה עליה היכא דאפשר למיתקן וכו' וגדולה מזאת קאמר עלה בפרק כיצד צולין (דף פ') היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין משלחין אחד מהן לדרך רחוקה ועביד פסח שני ולא מיחייב כרת מאחר שבשעה ששולחין אותו לא מיחייב בפסח ולא רמיא מצוה עליה :

וכתב הרמב"ן והוא הדין בקרני רוב החיות כלומר הדין הזה הוא דשניהם פסולין אבל טעם הדין אינו שוה דשל פרה אינו פסול אלא משום דבקרא קרי לה קרן ולא איקרי שופר ועוד דאין קטיגור נעשה סניגור ועוד דקיימא גלדי גילדי כדאיתא פ' ראהו ב"ד ובשאר רוב החיות ליכא הני טעמי ופסולייהו משום דבעינן שופר מלשון שפופרת והוא שיהא חלול ושיש לו זכרות וכו' ופרה אף על פי שהוא חלול ויש לו זכרות פסול משום דקרא קרי ליה קרן ולא קרי ליה שופר ועוד כו' : **הגוזל** שופר ותקע בו יצא כתב הרא"ש דה"א בירושלמי ומה בין לולב לשופר אמר רב אסי בלולב כתיב ולקחתם לכם משלכם ברם הכא יום תרועה יהיה לכם מכל מקום נראה דמיתורא דיהיה דרוש לרבות מכל מקום אפילו גזול אי נמי מדכתיב גבי לולב לכם בריש' והדר פרי עץ הדר לתימרא משלכם אבל הכא בריש' יום תרועה למימרא מכל מקום וכדדרשינן מדכתב בריש' לא תחסום והדר בדישו אלמא דלא תחסום מכל מקום :

והרמב"ם פירש משום דאין בקול דין גזל והכי איתא בירושלמי ועיין בב"י :

ומ"ש רבינו אפי' לא נתייאשו הבעלים ממנו נראה דאתא לאורויי דלא תימא דוקא נתייאשו ואפילו הכי לכתחלה לא משום דמאיס למצוה קמ"ל דאפי' לא נתייאשו מגזירת הכתוב דלא בעינן בשופר משלכם ומיהו נראה דאף בנתייאשו לכתחלה לא יתקע בו דמשמעות הפוסקים שכתבו בסתם בדיעבד יצא אבל לכתחלה משמע דאין לחלק בין נתייאשו ללא נתייאשו :

שופר של ע"ג של עו"ג לא יתקע בו וכו' מימרא דרבא בפרק ראוהו ב"ד והא דבדיעבד יצא אעפ"י דאסור בהנאה אם לא ביטלה עו"ג היינו משום דקי"ל מצות לאו ליהנות ניתנו ואפ"ה לכתחלה לא דמאיס למצוה :

ושל ע"ג של ישראל אפי' בדיעבד לא יצא דכיון דשופר בעי שיעור כדי שיראה לכאן ולכאן והכא כתותי מיכתת שעוריה כיון דאין לו ביטול כאילו אין כאן שיעור דמי אבל בשל עו"ג אע"ג דלא ביטלה עו"ג כיון דיכול לבטלה ע"י עו"ג כל שעה שירצה יש לה שיעור מקרי וכל זה שלא כר"ת פ' כסוי הדם ופ' מצות חליצה ופ' לולב הגזול דמחמיר בשל עו"ג כל זמן שלא ביטל וכמ"ש המרדכי פ' ראוהו ב"ד אלא כפי' הראשון שכתבו התוס' לשם שהסכימו לזה הרשב"א בתשובה בסי' ה' והרא"ש והר"ן פ' ראוהו ב"ד והוא דעת רש"י בפ' מצות חליצה ע"ש :

ומ"ש הילכך אפי' בשל עו"ג לא יצא אא"כ לא נתכוין לזכות בו כ"כ התוס' והרא"ש והר"ן ושאר מפרשים ונראה דהיינו דוקא בשופר שאין לו בעלים כגון שהוא של הפקר אבל ביש לו בעלים אפי' נתכוין לזכות בו לא קנאו כיון שיש לו בעלים ולא נתייאשו ממנו אלא כיון דרבא סתמא קאמר דבשל עו"ג יצא ומשמע אפי' אין לו בעלים קמפרשי התוס' דלא יצא בזו אא"כ לא נתכוין לזכות בו ומ"ש רבינו ואעפ"י שהוא גזול לא קאי להיכא שאין לו בעלים אלא מילתא חדתא קאמר וקאי אשל עו"ג בשיש לו בעלים דאעפ"י דאיכא תרתי לריעותא דהוא של ע"ג של עו"ג והוא גזול מבעליו אפ"ה יוצא בו · אבל ב"י כתב וז"ל ודבר פשוט הוא
במ"ש

פרישה

(ח) **וה"ה** בקרני רוב החיות כו' פי' אעפ"י שלא מכר בהם לא שופר ולא קרן ואין כאן סוכחה מ"מ כיון שאינם חלולים לא איקרי שופר ושל פרה חלול הוא לכך נ"ל שטעמא כ"א מפני שלא נקראת שופר וק"ל :

(ט) **שופר** של ע"ג של עו"ג כו' פרק ראוהו ב"ד פרש"י שמשמשין בו לע"ג ואסור בהנאה ולהכי לכתחלה לא יתקע בו דהתקיעה בעצמה הנאה לאדם שהוא תוקע וכמ"ש לקמן בשם הכלבו · א"נ כפשוטו כיון שהוא של ע"ג אינו ראוי שיתקע בו תקיעת מצוה גם יש לחשש שמא יזכה בו ואם תקע בו יצא דמצות לאו ליהנות ניתנו ובלא נתכוון לזכות בו כמ"ש רבינו מיד דאז יוצא כיון שראוי להתבטל אשר"י ע"ש :

(י) **ואע"פ** שהוא גזול פי' אם הוא של ע"ג של עו"ג ולא נתכוין לזכות בו :
ניקב

דרישה

העומדים בבור ושומעים קול שופר יצאים והשתא א"ש הכל : גם הרא"ש נראה דפירושו כן אבל דברי ב"י א"א לפרש כן מדכתב רבינו קיצר הלשון וכו' ולפי פי' הראשון והאחרון לית ביה שום קיצור רק כפתור ופרח גם מה דקאמר הגמרא שם על רב הונא ז"ל תנ"ס התוקע לתוך הבור ולתוך הדות יצא והתנן לא יצא אלא לאו ש"מ דרב הונא כ"פ שמייתי ראייה לדרב הונא מדקתני ברייתא התוקע לתוך הבור יצא · דמשמע אפי' עומד בחוץ ותוקע נמי יצא וקשה דהא תנן במתניתין דאם קול הברה שמע דהיינו שעומד בחוץ לא יצא אלא ודאי מתני' ר"ל התוקע והעומדים עמו בחוץ · וברייתא ר"ל העומדים בבור שיצאו מתקיעתו דהתוקע העומד בחוץ ומכניס השופר בתוך הבור · ובזה מיושב נמי לשון הרא"ש שהעתקתי לעיל דמייתי לשון הגמ' שכתוב ז"ל משום דבשמיעת קול שופר הוא יצא ולא בתקיעה כדתנן התוקע לתוך הבור כו' ופעמים שהתוקע בעצמו לא יצא כגון שהיה עומד על שפת הבור והכניס פיו לתוך הבור ותקע עכ"ל שקשה אחי ופעמים דכתב שלא והו פי' דמשנה עצמו וקתני אם קול הברה שמע ומינה הביא ראייה דבשמיעה תליא מהא דתנן התוקע בתוך הבור וע"ד שכתבתי · ותוסף לומר דכתב ופעמים לפי שטת פרש"י דאינו פסול לעולם כ"א לפעמים כמ"ש לעיל והיינו אם קול הברה דוקא · אי נמי דהאי ופעמים כו' שכתב הטור לפרש הראייה שמייתי ולומר דהכי פירושו נשמע דלפעמים העומד בחוץ ותוקע לתוך הבור אינו יוצא
ולשפוכי

אמרינן דיוצא בגזול : המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו [א] תקיעת מצוה דמצות לאו ליהנות ניתנו ולא חשיב הנאה מה שיוצא בו ידי חובתו . כל הקולות כשרים בשופר הלכך היה קולו עב מאד או דק מאד או באיזה ענין שיהיה כשר (יא) [ג] ניקב וסתמו שלא במינו אפילו אם אינו מעכב התקיעה לאחר הסתימה שחזר קולו לכמות שהיה בתחלה פסול אפילו נשתייר בו רובו ובעל

שמ"ש רבינו ואעפ"י שהוא גזול קאי למ"ש דבשל עו"ג לא יצא אא"כ לא נתכוון לזכות בו דהשתא הו"ל גזול עכ"ל ושרי ליה מאריה דהא הך מילתא דלא נתכוון לזכות בו לא איירי אלא בשופר של הפקר דלא שייך ביה גזול ואע"ג דלכאורה משמע מלשון הרא"ש דקאי אלא נתכוון לזכות בו וכמו שעלה ע"ד ב"י אי אפשר לפרש כן ומ"ה נשמר רבינו וכתב האי ואעפ"י שהוא גזול לאחר שכתב אבל אם נתכוון לזכות בו וכו' כדי לאורויי דלא קאי אלא נתכוון לזכות בו וכו' וכך היא גם דעת הרא"ש למעיין בדבריו גם בתו' בפ' כיסוי הדם ופ' לולב הגזול לא הזכירו כלל מדין גזל כשכתבו חילוק זה דלא נתכוון לזכות בו אלא הזכירו דין שאול והיינו טעמא דכיון דאיירי באין לו בעלים לא שייך דין גזל אלא דין שאול ודו"ק :

המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו וכו' מימרא דרבא פ' ראוהו כ"ד ופי' דאפילו המודר עצמו תוקע בו אבל הרי"ף ובעל המאור גורסים מותר לתקוע לו פי' אדם אחר תוקע לו וכ"כ הכל בו בשם הגאון דהוא עצמו אסור כיון דנהנה בתקיעתו ורבינו נמשך אחר גירסת הרא"ש שגורס לתקוע בו וכ"כ הרמב"ם וה"ר ירוחם והאגודה מיהו למעשה נקטינן לחומרא חדא דהא חזינן דהתוקע נהנה בתקיעתו ועוד דהא אמר רבא גופיה המודר הנאה ממעיין טובל בו טבילת מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה דאיכא הנאת הגוף אלמא אף על גב דעיקר דעתו בטבילה לשם מצוה אפילו הכי אסור ביה"ח כיון דאיכא נמי הנאה הוא הדין בשופר ומיהו כשאין שם אחר שיכול לתקוע לו כדאי הם הרמב"ם והרא"ש לסמוך עליהן בשעת הדחק וע"ל בסימן תקפ"ט בדין המודר הנאה מחבירו :

ניקב וסתמו וכו' אפילו אינו מעכב התקיעה לאחר הסתימה שחזר קולו לכמות שהיה בתחלה פסול אפילו נשתייר בו רובו אין לדקדק מלשונו דדוקא כשהיה מעכב קודם הסתימה הוא דפסול אבל אם לא היה מעכב לא קודם הסתימה ולא לאחר הסתימה אינו פסול כיון דאין קולו שלאחר הסתימה בא מן הסתימה ולא הוי שופר וד"א דא"כ הו"ל לרבי' לפרש חילוק זה בהדיא לדעת הגאוני' ותו שהרי לדעת הגאונים אפילו סתמו במינו אם מעכב התקיעה לאחר הסתימה פסול ואין חילוק דאפילו היה מעכב נמי קודם הסתימה ואין אומרין דאין כאן קול סתימה ואעפ"י שהר"א מזרחי כתב על זה שלא שמע טעם נכון מ"מ הדין דין אמת וב"י כ' דהטעם הוא מפני שאי אפשר שיהיה הקול שוה ונמצא שהוא קול שופר וד"א וא"כ הכא נמי איכא למימר האי טעמא דאי אפשר שיהיה הקול שוה ותו כיון דס"ס הקול בא נמי מן הסתימה שלא במינו הוי קול שופר וד"א אע"פ שלא היה מעכב קוד' אלא ודאי אין חילוק וכן כל שאר מחברים שהעתיקו דעת הגאונים לא חלקו בזה אלא כתבו להדיא דלא מתכשר אלא דאיכא תלתא למעליותא נשתייר רובו וסתמו במינו ואינו מעכב התקיעה . ופי' נשתייר רובו היינו שנשתייר רוב אורך השופר שלא ניקב בין שהשופר גדול או קטן והטעם דכל שלא נשתייר רובו הו"ל כאילו דבק שברי שופרות ואפילו יש שיעור שופר מן הנקב פסול אבל נשתייר רובו רובו ככולו וכאילו לא ניקב ואז אפילו לא נשתייר שיעור שופר ממקום הנקב עד הנחת הפה [illegible]ר היכא דאיכא תלתא למעליותא . וכתב הר"א מזרחי שאפילו היה הנקב גדול וקרוב לחציו כשר כיון שנשתייר בו כחוט השערה יותר מחציו עיין עליו ונראה נמי דאם ניקב ברחבו והקיפו צריך נמי שישתייר בו רוב היקפו שלא ניקב ואפילו נשאר מהנקב שיעור שופר ולא דמי לנסדק . ופי' מעכב התקיעה כתב ה' המגיד שנחלש הקול קצת ויוצא מהם כך פי' הרמב"ן : ומ"ש

דישראל אמרינן בפ"ק כיסוי הדם דלא יצא משום דכיון דאין לה בטלה כתותי מכתת שיעוריה ובשופר בעינן שיעורא וה"ה דבשל תקרובת ע"ז דעו"ג לא יצא דלית לה בטלה עולמי' דהא איתקש למת אלא ודאי בע"ז דעו"ג א"כ במשמשי ע"ז עסקינן וכגון שנטלו ע"מ שלא לזכות בו הא נטלו לזכות בו מדאגבהה קנייה והו"ל כע"ז דישראל וכן כתב ה"ה בפ"א בשם הרשב"א ז"ל והמרדכי כתב ג"כ דבע"ז של עו"ג מיירי וכגון שהגביהו ע"מ שלא לזכות בו ואח"כ כתב בשם ר"ת דאפי' בע"ז דעו"ג לא יצא אלא דוקא לאחר ביטול ואפילו לאחר ביטול לכתחלה לא יטול ואם נטל יצא וכגון שנתבטל מעי"ט אבל בי"ט בעיא היא במסכת עבודת כוכבים בפ"ג אם יש דיחוי אצל מצות ולא איפשיטא ע"כ (ב):

המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעת מצוה וכו' מימרא דרבא בפ' ראוהו כ"ד (שם) וכ' הר"ן וכי אמרי' נמי דשרי דוקא במודר הנאה משום דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל באומר קונם שופר לתקיעתו עלי אסור לתקוע אפילו תקיעה של מצוה שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות אבל אומר שבועה שלא אשמע קול שופר של מצוה לוקה ושומע קול שופר של מצוה שאין השבועה חלה לבטל המצוה אלא בכולל באומר שבועה שלא אשמע קול שופר עכ"ל וכ"כ הכלבו בשם הרמ"ה והתוס' והג"א והמרדכי כתבו שם בפ"ב דנדרים (טז :) מסיק רבא דאם אמר ישיבת סוכה עלי קונם או אפילו אמר קונם שלא אשב בסוכה אסור לישב בסוכה של מצוה ונראה דהוא הדין גבי שופר דאם אמר תקיעת שופר עלי קונם אסור לתקוע אם לא נחלק משום דגבי סוכה בלא מצוה יש הנאה בישיבה אבל שופר אי לאו מצוה אין הנאה בתקיעה דסיט מתכוון לשיר עכ"ל :

כתב הכלבו המודר הנאה משופר מותר לתקוע לו תקיע' של מצוה פי' אדם אחר תוקע לו והוא שומע אבל הוא עצמו אמר הגאון שאסור לתקוע בו אפילו תקיעה של מצוה מפני שיש הרבה ב"א נהנים כשהן עצמן תוקעין וכל מידי דאיכא הנאה לגוף ליכא לשרויי בשביל טעמא דמצות לאו ליהנות ניתנו (ג) :

כל הקולות כשרים בשופר הלכך היה קולו עב מאד כשר וכו' ברייתא בפרק ראוהו כ"ד (כז :) : **ניקב** וסתמו שלא במינו אפילו אם אינו מעכב התקיעה וכו' בפ' ראוהו כ"ד (שם) תנן ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר ובגמ' (שם) ניקב וסתמו בין במינו בין שלא במינו פסול רבי נתן אומר במינו כשר שלא במינו פסול א"ר יוחנן והוא שנשתייר רובו מכלל דשלא במינו אע"פ שנשתייר רובו פסול איכא דמתני לה אסיפא שלא במינו פסול אמר ר"י והוא שנפחת רובו מכלל דבמינו אף על פי שנפחת רובו כשר והסכימו הפוסקים לפסק הלכה כר"נ משום דכיון דר"י מפרש מלתיה אלמא כוותיה ס"ל . ובהני תרי לישני דר"י אע"פ שהרי"ץ גיאת פסק כלישנא בתרא הסכמת הפוסקים היא לפסוק כלישנא קמא ולחומרא . והא דתנן אם מעכב את התקיעה פסול פי' הר"ן אם מעכב את התקיעה עכשיו אפילו סתמו במינו פסול דכיון דמעכב את התקיעה כמאן שאינו בטל לגבי השופר והו"ל קול שופר ודבר אחר ואם לאו שאינו מעכב את התקיעה עכשיו אף על פי שהיה הנקב מעכב מתחלתו כשר לפי שמה שסתמו בו בטל לגבי השופר ומיהו דוקא בשסתמו במינו ומתני' ר"נ היא כמ"ש בגמ' ולא מצי לפרושי שכל שמעכב את התקיעה קודם שנסתם פסול אע"פ שאחר שנסתם אינו מעכב את התקיעה דהא בפלוגתייהו דר"נ ורבנן אמרינן בגמרא כלישנא בתרא דר' יוחנן דכי אמרינן שלא במינו פסול דוקא בשנפחת רובו אבל נשתייר רובו בין לר"נ בין לרבנן כשר ובודאי נקב גדול כ"כ א"א שלא היה מעכב התקיעות מתחלה קודם שנסתם וא"ה מתני' אמאן תרמייה אלא ודאי אף על פי שמתחלתו היה מעכב כיון שעכשיו אינו מעכב כלום שהסתימה מהודק יפה ה"ז כשר לפי שהוא בטל לגבי השופר וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהלכות שופר עכ"ל . ואמאי דתניא רבי נתן אומר במינו כשר כתב משמע ודאי דכי מכשיר ר"נ במינו דוקא בשאינו מעכב את התקיעה דהא מדשקיל וטרי ר"י אליביה משמע דכוותיה ס"ל ואם איתא דר"נ במינו מכשיר אפילו כשמעכב את התקיעה היכי מצי סבר לה כוותיה דהא ר"י הוא דאמר הלכה כסתם משנה ותנן אם מעכב את התקיעה פסול וסתמא קאמר אפילו היכא דסתמו במינו אלא ודאי כדאמרן ועל לישנא קמא דר' יוחנן כתב הלכך להאי לישנא ניקב וסתמו לא מתכשר אלא היכא דאיכא תלתא למעליותא נשתייר רובו וסתמו במינו ואינו מעכב את התקיעה עכ"ל . וכ"ה דברי הרמב"ם שכתב בפ"א סתמו במינו אם נשתייר רובו שלם ולא עכבו הנקבים שנסתמו את התקיעה ה"ז כשר עכ"ל . וזהו הפי' שכתב רבי' בשם הגאונים ז"ל וכתב ה"ה שהעלה הרשב"א שכן עיקר אבל הרא"ש כתב צריך לפרש דמעכב התקיעה לאחר שסתמו קאמר מתני' דכיון דהסתימה מעכב את התקיעה הוי כמו שופר וד"א כי נשתנה הקול מחמת הסתימה אבל על עיכוב הקול דקודם הסתימה לא חיישינן דכיון דעתה חוזר לכמות שהיה אין זה נקרא שופר וד"א ומתני' כרבנן דפסלו אפילו במינו דמתניתין סתמא קתני ובירוש' דחיק לאוקמי מתניתין אף כר"נ ומוקי לה בשסתמו בשאינו מינו הלכך שופר שניקב וסתמו במינו אם חזר קולו לכמות שהיה תחלה ד"ה כשר ואם לא חזר קולו כבתחלה פלוגתא דר"נ ורבנן והלכה כר' נתן ובהני תרי לישנא דרבי יוחנן הלכה כלישנא קמא לחומרא הלכך במינו כשר אפילו לא חזר קולו כבתחלה והוא שנשתייר רובו שלא במינו אם לא חזר קולו כבתחלה פסול אפילו אם נשתייר רובו ובלא סתימה נמי אפילו נשתנה קולו כשר כדאיתא בירושלמי וטעמא דר"נ בסתמו שלא במינו ונשתנה קולו הוא שופר וד"א כי שינוי הקול בא מחמת ד"א שאינו ממין השופר אבל מינו אפילו נשתנה קולו אין ד"א גורם שינוי הקול וכל הקולות כשרים בשופר ומהאי טעמא נמי בלא סתימה אף מעכב כשר דאין כאן שינוי מחמת ד"א ואם סתמו שלא במינו והקול הוא כמו שהיה קודם סתימה פסול דשופר וד"א קרינן ביה כיון דאין הקול כמו שהיה קודם נקיבה זו היא שיטת התוס' ע"פ הירושל' דר"נ אמעכב את התקיעה קאי ולקולא וראיתי גדולים שפי' דר"נ אואם לאו כשר קאי ולחומרא ופוסל שלא במינו אפילו אינו מעכב את התקיעה ואינו עיקר עכ"ל הרא"ש הדבר מבואר דהני תרי פירושו פליגי בהכי דלפירוש הרמב"ם והר"ן פלוגתא דרבנן ור"נ קיימא אהיכא דאינו מעכב דאילו במעכב בין במינו בין שלא במינו פסול לד"ה ומתני' דמפלגת בין מעכב לשאינו מעכב בסתמו במינו מיירי ור"נ היא דאילו לרבנן אפילו סתמו במינו וגם אינו מעכב פסול הלכך לדידן דקי"ל כר"נ היכא דסתמו במינו ואינו מעכב כשר והוא שנשתייר רובו כדקאמר ר"י ואי בצר חד מהני תלתא פסול ולדעת הרא"ש פלוגתא דרבנן ור"נ קיימי אהיכא דמעכב את התקיעות דאילו בשאינו מעכב אפילו סתמו שלא במינו כשר לד"ה ומתני' דמפלגת בין מעכב לשאינו מעכב אי מוקמית לה כרבנן מיתוקמא בין במינו בין שלא במינו ואי מוקמית לה כר"נ מיתוקמא דוקא בסתמו בשאינו מינו דאילו במינו אפי' מעכב את התקיעה כשר ור"י דאמר והוא שנשתייר רובו ודאי קאי אמאי דקתני בברייתא ר"נ אומר במינו כשר הלכך במינו אפילו אם מעכב את התקיעה כשר והוא שנשתייר רובו ואי בצר חד מהני תרי פסול . מיהו אי קאי אמאי דמכשיר מתני' בסתמו שלא במינו ואם אינו מעכב את התקיעה משמע דפלוגתא דרבינו ור"י הוא דלדעת רבי' התם

דרכי משה

(ב) עיין תוספות פרק לולב הגזול (לא :) שהאריכו בזה : (ג) כתב הרשב"א בתשובה סימן כ"ג וסימן תר"ל דכל הפסול בשופר יום ראשון פסול ביום שני :

ע'

דרישה

ולאפוקי אם עומד בפנים דיוצא . וזהו הכל דוחק אבל לפי מ"ש א"ש דא"ל המשנה שהיא בקרקע ומסיק וקאמר דלפעמים התוקע עצמו לא יצא והיינו כשעומד בחוץ . ולאפוקי אינך דבא דקתני במשנה עצמו דיצא התוקע והיינו שעומד בפנים ותוקע . ודו"ק . ועכ"פ כ"ל במ"ש הרא"ש והכנים פיו בפנים ר"ל פה השופר ואין צריך שיכנים התוקע שם פיו א"כ דמ"ש קאמר שהכנים פיו ר"ל פיו למוד ולאפוקי שהכנים שם גם מוכיו דאז יצא דהא קול שופר שמע ודו"ק שגם לפירש"י יש ליישב דברי רבינו דמיותי ראייה מהתוקע שתוקע לתוך הבור דלא יצא אם קול הברה שמע ולא קול שופר אלא שכתבתי האמת כדי ליישב הא דקיצר רבינו ושינה ל' המשנה לומר לא יצא סתמא וק"ל :

סי' תקפו [א] **תקיעת** מצוה כתב שכל בו בשם גאון דדוקא אדם אחר תוקע לו והוא שומע אבל הוא עצמו אסור לתקוע בו אפילו תקיעת מצוה מפני שיש הרבה בני אדם נהנים כשהם עצמם תוקעין וכל מידי דאיכא הנאה לגוף ליכא לשרויי משום טעמא דמצות לאו ליהנות נתנו וכתב הר"ן וכי אמרינן נמי דשרי דוקא במודר הנאה משום דמצות לאו ליהנות נתנו אבל באומר קונם שופר לתקיעתו עלי אסור לתקוע אפילו תקיעה של מצוה שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר רשות אבל האומר שבועה שלא אשמע קול שופר של מצוה לוקה ושומע קול שופר של מצוה שאין השבועה חלה לבטל המצוה אלא בכולל שאומר שבועה שלא אשמע קול שופר עכ"ל והטעם מפרשים שם התוס' דף כ"ח ובמרדכי דלשון קונם חל על החפץ שנאסר לו ואין השופר משועבד לו אבל לשון שבועה שאוסר את עצמו על החפץ וכיון שהוא משועבד ליה לא מצי אוסר עצמו עיין בי"ד סי' ס"ו : [ב] **ניקב** וסתמו שלא במינו פרק ראהו כדתנן ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר ובגמרא ניקב וסתמו בין במינו בין שלא במינו פסול ר"נ אומר במינו כשר שלא במינו פסול אמר ר' יוחנן והוא שנשתייר רובו מכלל דשלא במינו אפילו נשתייר רובו פסול איכא דמתני כו' ופסקו הפוסקים כלישנא קמא דרבי יוחנן ולחומרא וכר' נתן דקיימא ר' יוחנן לפרושא מילתא והא דתנן אם מעכב את התקיעה פי' הר"ן אם מעכב את התקיעה עכשיו אפי' סתמו במינו פסול דכיון דמעכב את התקיעה כמאן שאינו בטל לגבי השופר והו"ל קול שופר וד"א ואם אינו מעכב את התקיעה עכשיו אע"פ שמתחילתו היה הנקב מעכב כשר לפי דמה שסתמו בו בטל לגבי השופר וכתבו הר"ן והרמב"ם וכל הגאונים דפלוגתא דרבנן ור' נתן קיימא אהיכא דאינו מעכב דאילו מעכב בין במינו בין שלא במינו פסול לד"ה ומתני' דמפלג' בין מעכב לשאינו מעכב דמינו איירי ור' נתן היא ודעת הרא"ש ור"י דפלוגתייהו קאי אהיכא דמעכב את התקיעות דאילו אינו מעכב אפילו סתמו שלא במינו כשר לד"ה דלא מיקרי קול שופר וד"א אם לא כשנסתם שלא במינו ומעכב שום שאינו מינו מיקרי ד"א ומתני' דמפלגא בין מעכב לשאינו מעכב רבנן היא ומיירי בין במינו בין שלא במינו א"נ ר"נ היא ומיירי דוקא בסתמו בשאינו מינו דאילו במינו אפי' מעכב

פרישה

(יא) **ניקב** וסתמו שלא במינו כו' זה הוא דעת הרמב"ם והגאונים כמו שסיים רבינו דס"ל דבעינן תלתא למעליותא דהיינו סתמו במינו ואינו מעכב וגם נשתייר רוב שופר אז כשר ואי בציר חד מהני תלתא פסול : ובעל

(יג) ובע"ה כתב ואם נשתייר שיעור שופר ממקום הנקב עד הנחת פיו כשר כי היכי דאמרינן בנסדק לרחבו [ג] ולא נהירא: סתמו במינו אם אינו מעכב התקיעה ונשתייר רוב כשר אע"פ שהיה מעכב ... ם סתימה ואם מעכב התקיעה פסול אע"פ שנשתייר בו הרוב כך היא דעת הגאונים וכ"כ הרמב"ם ז"ל (ד) ולדעת ר"י אם סתמו במינו ונשתייר בו הרוב אפילו מעכב התקיעה שלא חזר קולו לכמות שהיה כשר סתמו שלא במינו אם מעכב התקיעה שלא חזר קולו לכמות שהיה כשהוא שלם פסול אפילו אם נשתייר בו הרוב וכן אם נשאר קולו כמו שהיה קודם סתימה פסול כיון שנשתנה קולו מכמות שהיה כשהיה שלם אבל אם לא היה מעכב התקיעה כשר אע"פ שסתמו שלא במינו כיון שנשתייר בו רוב וכל זמן שלא סתמו כשר אע"פ שנשתנה קולו שכל הקולות כשרים בשופר ולזה הסכים א"א ז"ל: נסדק לארכו (יד) אפילו כל שהוא פסול

ה"מ

בית יוסף

התם נמי קאי דכללא כייל ר"י דאין לך בו כשרות אא"כ נשתייר רובו אבל ר"י כתב ניקב השופר וסתמו אם אינו מעכב את התקיעה כשר בין במינו בין שלא במינו ואם מעכב התקיעה במינו כשר והוא שנשתייר רובו ע"כ משמע מלשונו שמ"ש והוא שנשתייר רובו לא קאי אלא אאם מעכב אבל באם אינו מעכב לא בעי שישתייר רובו נראה שהוא סובר דהא דקאמר ר"י והוא שנשתייר רובו לא קאי אלא אמאי דקתני ר"נ בברייתא במינו כשר כלומר אע"פ שמעכב התקיעה ומש"ה בעי דליהוי ביה חדא לטיבותא מיהא אבל מאי דמכשר מתני' בסתמו שלא במינו אם אינו מעכב את התקיעה אפילו בשלא נשתייר רובו נמי כשר דטיבותא דשאינו מעכב את התקיעה חשיבא טובא ומש"ה אפי' היכא דאיכא תרתי לריעותא כשר ויל"ד עוד כן מדבריו מדכתב וז"ל רי"ף כתב מהא שמעי' שאפי' שלא במינו אם נשתייר רובו ואינו מעכב את התקיע' כשר ולא הבנתי דבריו ולא סברתו בזה ע"כ ואי איתא שהוא סובר דלפירוש הרא"ש אפילו בשאינו מעכבת לא מיתכשר אלא בשנשתייר רובו למה כתב שלא הבין דברי הרי"ף אלא ודאי שהוא סובר דלפי' הרא"ש כיון דבאינו מעכב מיירי לא הו"ל אם נשתייר רובו דאפילו לא נשתייר נמי כשר ולפי' הרמב"ם והר"ן ז"ל לא הו"ל להכשיר כיון דאיכא חדא לריעותא דהיינו שהוא שלא במינו ובהדיא כתב בסוף דבריו וז"ל אבל אם אינו מעכב התקיעה כלומר שהוחלקה הסתימה יפה אפילו סתמו שלא במינו ואפילו לא נשתייר רובו כשר:

ולענין מ"ש בשם הרי"ף ליתא בנוסחי דידן הכי אלא ה"ג ר"נ אומר במינו כשר אמר רבי יוחנן והוא שנשתייר רובו מכלל דשלא במינו אפילו נשתייר רובו פסול: **ומ"ש** דלא נהירא ליה דברי בעל העיטור דכי סתמו שלא במינו אם נשתייר שיעור שופר ממקום הנקב עד הנחת פיו כשר כי היכי דאמרינן בנסדק לרחבו נראה שטעמו משום דלא דמי התם דלא מיפסל אלא משום סדק דין הוא שכשנשתייר בו שיעור שופר כשר אבל בסתמו שלא במינו דמפסיל משום קול שופר ודבר אחר כי נשתייר בו שיעור שופר מאי הוי אכתי קול שופר ודבר אחר הוא. וסמ"ג כתב מסופק ר"י אם יפסל אפילו ניקב חוץ לשיעור הכשירו כ"ז שלא נקבן: **ומ"ש** רבינו וכן אם נשאר קולו כמו שהיה קודם סתימה פסול בכלל מ"ש אם מעכב את התקיעה שלא חזר קולו לכמות שהיה כשהיה שלם פסול הוא ולא היה צריך לכתוב יותר אלא שנתכוין לאפוקי מהמפרשים שאם מעכב את התקיעה קודם סתימה קאמר וכבר סתרו פי' זה התוספות והרא"ש והר"ן ז"ל: **ומ"ש** שכל זמן שלא סתמו כשר אע"פ שנשתנה קולו כבר נתבאר שהוא ירושל' כתבו התוס' והרא"ש שם ומשמע מדברי התוס' דלא פליג תלמודא דידן אירושל' בהא גם הר"ן ור' ירוחם כתבוהו וכתב ה"ה בפ"א שגם הרמב"ן והרשב"א כתבו אבל הרי"ף והרמב"ם לא כתבו. והרא"ש כתב בתשובה שופר נקוב אין תוקעין בו עד שיסתם הנקב ואינו מעכב התקיעה כי רבו פירושים בשופר נקוב על פי הירושלמי והבבלי והכי עבדי עובדא כמ"ש עכ"ל. ודברים אלו סתומים דמשמע דאין תוקעין בו בעודו נקוב עד שיסתם ושלא כדברי הירושלמי דמכשר ואפשר לדחוק ולומר דה"ק אין תוקעין בו עד שיסתם ואינו מעכב כלומר אבל אם נסתם ומעכב לא ובלא נסתם כלל לא איירי והראשון נראה יותר. יהכלבו כתב י"מ אם מעכב התקיעה קודם שנסתם קאמר ואם אינו מעכב שאין נקיבתו ניכרת בקול כשתוקעין בו כשר אפילו לא סתמו ומ"מ ראוי לסתמו שלא יראה פגום וי"מ אם מעכב את התקיעה אחר הסתימה קאמר ולזה הפי' נראה שצריך לסתמו שאם לא נסתם יהיה פסול כיון שקולו פגום מחמת הנקב:

וכתב הר"ר אליה מזרחי זלה"ה ע"כ לומר דפירוש מעכב דמתני' אינו אלא לאחר שסתמו ולפ"ז אם היה מעכב הנקב את התקיעה קודם שסתמו וכשסתמו חזר הקול לכמות שהיה לית דין ולית דיין דכשר מכיון דתלה הדבר בעיכוב דלאחר סתימה ותימא מ"ש מגיפהו זהב מבחוץ דאמרי' אם נשתנה קולו מכמות שהיה פסול משום דהוי קול שופר וד"א ואילו הכא מכשיר אע"פ שאותו הקול שלאחר הסתימה הוא קול שופר וד"א שמא י"ל שמאחר שע"י הסתימה חזר הקול כמות שהיה בהיות השופר שלם אע"פ שקודם הסתימה היה מעכב ועכשיו אינו מעכב לא מיקרי קול הסתימה אלא קול השופר השלם ולא שייך הכא קול שופר וד"א אבל לא שמעתי טעם נכון היכא שהיה מעכב מתחלה ואח"כ סתמו ומעכב למה יהיה פסול והלא אין כאן קול הסתימה כלל מכיון דקולו דלאחר הסתימה דומה לקולו דקודם הסתימה והו"ל כאילו לא סתמו כלל והיה ראוי שיהיה כשר כמו בניקב ולא סתמו דכשר אפי' מעכב את התקיעה כדקאמ' בירו' דבהא לא פליג תלמוד דידן אתלמוד ירוש' כדאי' בתוס' ר"ה עכ"ל. וצ"ל דטעמא משום דכל שנסתם אע"פ שעדיין מעכב התקיעה א"א שיהיה מעכב כ"כ כמו שהיה מעכב קודם הסתימה ונמצא שהוא קול שופר וד"א שהרי קול זה אינו דומה לכשהיה שלם ולא כמו שהיה נקוב הלכך מיפסל:

נסדק לארכו אפילו כל שהוא שם ת"ר נסדק לארכו פסול וכתב הרא"ש לא תני הכא אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר כדקתני גבי נסדק לרחבו משום דלארכו לא מיפסל אא"כ נסדק ע"פ כולו מראשו ועד סופו והיינו נסדק ודבקו דמתני' דאיירי נמי לכל ארכו ואשמעינן ברייתא דאע"ג שנקב שמעכב את התקיעה כשר כ"ז שלא סתמו נסדק כולו לאורכו פסול וי"מ דלהכי לא תני גבי ארכו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר משום דבכל דהו מפסיל לפי שמחמת רוח וחוזק התקיעה הסדק הולך ומוסיף עד שיסדק כולו וכל זמן שלא נסדק כולו אם דבקו כשר ופי' זה עיקר עכ"ל. וה"ה בפ"א כ' שדעת הרבה מן המפרשים דלא

ב"ח

ומ"ש ובעל העיטור כתב ואם נשתייר וכו' נראה שדעתו מאחר שאינו מעכב התקיעה לא מיקרי קול הסתימה אלא קול השופר השלם ולא שייך הכא קול שופר וד"א ולא מיתסר אלא היכא דלא נשתייר שיעור שופר ממקום הנקב דהתם ודאי כיון דהסתימה שלא ממינו הו"ל כאילו השלים השופר בדבר אחר שאינו מינו ופסול ורבינו שכתב ולא נהירא סובר דעיקר הטעם משום קול שופר וד"א דהשתא אף אם נשתייר בו שיעור שופר מאי הוי ס"ס קול שופר וד"א הוא ודע שבה"ג בה' שופר פסק דאפי' סתמו שלא במינו אם נשתייר רובו ואינו מעכב התקיעה כשר בנקב משהו ולא מפסיל אלא היכא שנפחת קרוב לחציו וכך פי' הר"א מזרחי על הסמ"ג שהביא דעת בה"ג אבל הרא"ש והר"ן והגהות מיימונית כתבו בשם שבה"ג פסק כשטת הגאונים נראה שהיה להם גי' אחרת בדבריו. ובדעת הרי"ף נחלקו רוב המחברים כתבו שדעתו כשיטת הגאונים אבל ה"ר ירוחם כתב שבגרסתו לספר האלפסי כתוב מהא שמעינן דאפילו שלא במינו אם לא נפחת רובו ואפי' מעכב התקיעה כשר וכך ראיתי בספר האלפסי ישן שהביא תרתי לישני דר' יוחנן ובתר הכי כתב מהא שמעינן וכו' וה"ר ירוחם כתב ולא הבנתי דבריו ולא סברתו בזה ולי נראה פשוט שהרי"ף ז"ל לפי גירסא זו תופס שיטת בה"ג דאף שלא במינו כשר בנקב משהו ומש"ה הביא ב' הלשונות בסתם וכתב עליהם מהא שמעינן וכו' להורות דהלכה כתרתי לישני דר' יוחנן ועל הדרך שפי' הר"א מזרחי לדעת בה"ג שהובא בסמ"ג ודו"ק:

ולדעת ר' יצחק וכו' דעת ר"י היא כיון דאיכא ביה הני תרתי למעליותא כשר אע"פ שמעכב התקיעה כיון דלא הוי קול שופר וד"א ולא גרע כשסתמו במינו מאילו לא סתמו כלל דכשר אע"פ שנשתנה קולו כדאיתא בירושל' וה"ה אף בסתמו שלא במינו ואינו מעכב התקיעה נמי כשר שהרי אין כאן קול שופר וד"א כיון שלא נשתנה קולו שאין הקול בא מן הסתימה אלא מן השופר ומיהו דוקא בנשתייר הרוב דאיכא ביה נמי תרתי למעליותא דאם לא נשתייר הרוב הו"ל כדבק שברי שופרות ומש"ה אפילו סתמו במינו ואינו מעכב התקיעה אינו כשר אף ע"ג דאיכא ביה נמי תרתי למעליותא עד דנשתייר הרוב דכל זמן דלא נשתייר הרוב הו"ל כדבק שברי שופרות דלשיטת רבינו לעולם בעינן שישתייר בו הרוב אבל ה"ר ירוחם נחלק עליו בזה וכמ"ש בב"י:

ומ"ש וכן אם נשאר קולו כמו שהיה כו' פי' לא תימא דוקא כשלא היה מעכב קודם הסתימה הוא דפסול דהתם חזינן דהעיכוב הוא מחמת הסתימה דשלא במינו והוי קול שופר וד"א אבל היכא דהיה מעכב קודם הסתימה וגם לאחר הסתימה נשאר קולו כמו שהיה קודם הסתימה בהא לא הוי קול שופר וד"א כיון שהקול אינו בא מן הסתימה להכי קאמר וכן אם נשאר קולו כמו שהיה וכו' דלעולם פסול דכיון שלא חזר קולו לכמות שהיה שלם אי אפשר שלא ישתנה קולו קצת מחמת הסתימה והוי קול שופר וד"א וכמ"ש ודלא כפירוש בית יוסף:

ומ"ש וכל זמן שלא סתמו כשר כו' הכי איתא בירושלמי נראה מדברי רבינו דלשיטת הגאונים גם זה הוא פסול כיון דאית ביה חדא לגריעותא דנשתנה קולו ומש"ה כתב דין זה בסברת ר' יצחק וכן נראה מדברי הרמב"ם שלא כתב להאי דהירושלמי נראה שסובר דלא קי"ל הכי אלא כתלמודא דידן דבעינן תלתא למעליותא אבל מדברי ה' המגיד שכתב שהרשב"א סובר כשטת הגאונים שהיא עיקר ואפ"ה כתב להאי דירושלמי משמע שסובר לחלק בין נסתם לאינו נסתם אף לשיטת הגאונים ויש לתמוה על רבינו שלא כתב בדין זה דבעינן נשתייר בו רובו לפי שיטתו דלעולם בעינן דנשתייר בו רובו ואף ה"ר ירוחם שחולק על שטת רבינו כתב בדין זה ודוקא בנשתייר בו רובו ע"ש ולענין הלכה אם ניקב ולא נסתם נראה דאם ניקב לארכו ונשתייר רובו כשר אפילו לא נשתייר שיעור שופר ממקום הנקב ואע"פ שיש בו חסרון וכה"ג כתב הר"א מזרחי להדיא בדין זה עיין בו בדבור נסדק לארכו ואם לא נשתייר רובו פסול אפילו נשתייר שיעור שופר ממקום הנקב וליכא למימר דחשיב ליה לאידך כמאן דשקיל דדוקא בנסדק לרחבו קא אמרינן הכי אבל לארכו הסברא להיפך דכיון דרוב ארכו ניקב הו"ל כאילו ארכו ניקב דרובו ככולו והו"ל כאילו כל השופר נחלק לשתים מצד אחד ופסול אבל בניקב לרחבו נראה כיון שלא נסתם לא גרע מדין נסדק וכי היכי דבנסדק רוב רחבו אם נשתייר שיעור שופר לצד פיו כשר ה"נ בניקב אבל מיעוטו כשר לגמרי ותדע שהרי גבי נסדק כתב רבינו אבל מיעוטו הו"ל ניקב בעלמא וכשר ומ"ש רבינו על דברי בע"ה דלא נהירא סברתו שמדמה ניקב לנסדק היינו בנקב ונסתם דוקא וכמו שפירשנו טעמו בסמוך נ"ל:

נסדק לארכו אפי' כל שהוא פסול שם ת"ר נסדק לארכו פסול וכו' וכתב הרא"ש דפירו' זה דנסדק לארכו אפי' כל שהוא פסול הוא עיקר. וקש' מ"ש מניקב לארכו ואין לפרש דהא"כ דלפי פי' זה פסול בניקב לארכו אפי' כל שהוא דא"כ הו"ל לרבינו לפרושי ולמה כתב בסתם דנקב כשר כל זמן שלא סתמו ומצאתי בדברי הר"א מזרחי שכתב בזה וז"ל דמכח התקיעה הסדק מוסיף והולך תמיד עד שנסדק כולו ופסלוהו אף בסדק כל דהוא אע"ג דלא גרע מנקב כדי שלא יבא להסדק בשעת התקיעות ויחשוב שילא בו אבל בנסדק לרחבו אין לחוש לזה שהרי אפילו נסדק כל הקיפו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר אבל בלא נשתייר בו שיעור תקיעה שאם יסדק כל הקיפו פסול בנסדק כל שהוא נמי פסול כמו בנסדק לארכו ואפשר לומר ג"כ דברחבו אין הסדק הולך ומוסיף כמו בארכו דאין הסדק נסדק אלא בארכו ומש"ה אין לפסלו אלא בנסדק רוב הקיפו

פרישה

(יב) **ובעל** העיטור כתב כו' כי היכי דאמרינן בנסדק כו' פי' דס"ל אפילו אם מעכב את הקול אעפ"כ מהני כיון שנשתייר שיעור שופר חשבינן לאידך כנקלץ כמ"ש בנסדק לרחבו: (יג) **ומ"ש** רבינו ול"נ היינו מטעם דלא דמי דהתם לא מיפסל אלא משום נסדק דין הוא שנשתייר בו שיעור שופר כשר אבל בסתמו שלא במינו דמיפסל משום קול שופר וד"א שהרי קול זה לא דמי לכשהיה שלם ולא כמות שהיה נקוב הילכך מיפסל ועיין בדרישה: (יד) **אפילו** כ"ש פסול אף ע"פ שנשאר שיעור שופר לפי שמחמת רוח וחוזק התקיעה

דרישה

מעכב שרי כן הוא טעם פלוגתת הפוסקים בקיצור ורבינו כתב כאן דעת הגאונים והרמב"ם ובסמוך כתב דעת הרא"ש ור"י: [ג] **ול"נ** כו' הא דכתב רבינו ול"נ אע"ג דגם בשם הרא"ש כתב בסמוך דאם לא נשתנה קולו ונשתייר בו רוב כשר י"ל שאני התם דהרא"ש ס"ל דכל זמן שלא נשתנה קולו לא מיפסל משום קול שופר וד"א שהרי הד"א לא גרם שום שינוי קול ממה שהיה ראשונה אלא שהצריך רוב כדי שלא יהא כדיבק שברי שופרות דפסול אבל דעת הגאונים שללו דס"ל דכל שסתמו שלא במינו אפילו לא נשתנה הקול מיפסל משום קול שופר וד"א מטעם דהאי קול הוא בא גם מד"א ומה"ט פסלי' אפילו בנשתייר בו רובו משיעור שופר ובעל

העיטור ע"כ ס"ל כוותייהו. ווס מקרי קול שופר וד"א מדמייתי ראייה מנסדק לרחבו. ס"מ דה"ק כהי נמי דהוי קול שופר וד"א מעכב אמרינן כיון דנשתייר השיעור השאר כנקלץ דמי והוה כשופר ארוך וקצרו כדאמרינן בנסדק לרחבו וע"ז כתב רבינו ולא נהירא. דאם ס"ל כוותייהו אפילו נשתייר בו כל שיעור שופר שהיא יותר מרוב שיעור שופר עדיין יש לפוסלו מטעם דהכל בא משופר וד"א ולא דמי לנסדק כמ"ש בפרישה גם כתבתי בפרישה דכתב סמ"ג דר"י נסתפק בנשתייר בו שיעור שופר אם לפסלו: (ד) **ולדעת** ר"י כו' שלא חזר כו' קולו לכמו שהיה כו'

ה"מ שלא דבקו אבל דבקו כשר והוא שדבקו במינו וכתב הרמב"ן דסתימת דבק לא חשיב במינו אא"כ חממו באור עד שנפשר וחבר קצותיו אחד אל אחד אבל א"א ז"ל כתב שדבק חשיב במינו ולא חשיב שלא במינו אלא בשסותם הנקב בחתיכה אחרת אבל כשמחברו בדבק חוזר לכמות שהיה ואין הדבק ניכר בין הסדקים ואם נסדק כולו (טו) בין מצד אחד בין משני צדדין ודבקו אפילו חממו באור וחבר סדקיו זה עם זה פסול נסדק לרחבו אם נשאר מהסדק לצד פיו שיעור תקיעה כשר אפילו אם מעכב התקיעה דחשיב לאידך כמאן דשקיל והוה ליה ארוך וקצרו ואם לאו פסול ודוקא שנסדק רוב רחבו אבל מיעוטו הו"ל נקב בעלמא וכשר וכמה שיעור תקיעה כדי שיאחזנו בידו ויראה מעט לכאן ולכאן והיינו דאמרי' שיעור שופר טפח דהיינו ד' אצבעות בגודל שהם ו' בקטנה ויאחזנו בד' אצבעות בינונית ומה שיראה ממנו לכאן ולכאן משלים והא דקאמר כדי שיאחזנו לאו אתוקע קאי דאם כן הו"ל למתנייה בהדיא הכל לפי מה שהוא אדם ואגרופו של בן אבטיח הוא גדול טפי אלא כדי שיאחזנו אדם סתמא והיינו טפח בדפרישית והר"ר יצחק גיאת כתב שצריך טפח שוחק כדי שיראה לכאן ולכאן

קיפו ולא נשאר בו שיעור תקיעה אבל בשנסדק מיעוטו אע"ג דלא נשתייר בו שיעור תקיעה כשר אך קשה דא"כ מאי נפקא לרחבו דקאמר הא לא שייך בקרן סדוק אלא בארכו עכ"ל ונראה לפע"ד דלדעת רבינו צריך לפרש דלא שייך לומר דהסדק מוסיף והולך אלא בארכו ולהכי מכשיר בנסדק מיעוט רחבו ופוסל במיעוט ארכו ומה שהקשה הרב דא"כ מאי נסדק לרחבו דקאמר הא לא שייך וכו' לאו קושיא היא דלענין זה דוקא שנאמר שמכח התקיעה הסדק מוסיף והולך הא ודאי לא שייך אלא בסדוק לארכו שכח התקיעה היא נמשכת לארכו של שופר ואינו כן לרחבו והסדק הנעשה ברחבו אינו מכח התקיעה אלא לשום סיבה ע"י הכאה ונפילה אבל לעולם לשון נסדק שייך לומר על רחבו כמו על ארכו ומכל מקום למדנו מדברי הרב טעם החלוק שהסדק כל שהוא לארכו פוסל יותר מנקב לארכו והוא כדי שלא יבא להסדק בשעת התקיעו' כו':

ומ"ש וה"מ שלא דבקו כו' שם בפסקי הרא"ש אמתני' דשופר שנסדק ודבקו פסול פי' דהיינו שנסדק מלד אחד לארכו על פני כולו משמע אבל אם נשתייר ממנו כל שהוא שלא נסדק אם דבקו כשר וע"ש:

ומ"ש ואם נסדק כולו בין מלד אחד בין מב' לדדים ודבקו אפילו חממו באור כו' פי' לדעת הרא"ש ז"ל איצטריך שסובר דאין חלוק בין דבקו בדבק לחממו באור והכל חשוב במינו וכשר והיינו דוקא כשהסדק הוא כל שהוא שאין פיסולו אלא על שם סופו שהסדק הולך ומוסיף עד שנסדק כולו אבל הכא שפיסולו מחמת שכבר נסדק כולו ואין שם שופר עליו אלא כחתיכת שופר שתקנה ועשאה כעין שופר דמי ומ"ה אפי' דבקו פסול א"כ סד"א דוקא דבקו בדבק דאע"פ שאין הדבר ניכר בין הסדקים סוף סוף לא נעשה השופר גוש אחד אבל אם חממו באור עד שנפשר וחבר קצותיו אחת אל אחת הו לא מקרי חתיכת שופר שתקנה אלא שופר שלם קמ"ל דלא ופסול האריכתי להוציא ממ"ש הב"י בזה עיין עליו: **וכמה** שיעור התקיעה כדי שיאחזנו וכו' היינו דאמר שיעור שופר טפח כלומ' אידי ואידי חד שעורא הוא ולא תימא דפליג רשב"ג דברייתא פרק ראוהו ב"ד אדתני זעירא בפ' המפלת:

ומ"ש והאי דקאמר כדי שיאחזנו לאו אתוקע קאי וכו' פי' דאי אתוקע קאי אם כן הא דהמפלת דתני זעירא חמשה שיעורן טפח וחד מינייהו שופר ותני נמי כדי שיאחזנו הו"ל למתנייה בהדיא דהאי טפח דשופר אינו שוה לאינך טפחים דבשופר הכל לפי מה שהוא אדם דהא אגרופו של בן אבטיח גדול טפי ואיכא למטעי ולהקל למימר דאפי' בן אבטיח התוקע יוצא בטפח בינוני מדחשיב ליה עם שאר טפחים אלא ודאי כדי שיאחזנו אדם סתמא קאמר ולפיכך נקט בהמפלת טפח סתמא וז"ש רבינו והיינו טפח כדפי' פירוש סתם טפח וכך היא הנוסחא בכל ספרי רבינו בהדיא בהל"ף: ומ"ש והר"י גיאת כו' פי' דר"י גיאת דייק מלישנא דכדי שיאחזנו לאשמועינן דבעינן טפח שוחק אבל למאי דפריך דא"א לומר כדי שיאחזנו על התוקע מטעם דהו"ל לבאר בהמפלת בהדיא דשיעור טפח דשופר אינו שוה לאינך טפחים א"כ בסתירה זו נמי נדחו דברי הרי"ץ גיאת דאי טפח שוחק בעינן בשופר הו"ל למיתנייה בהדיא בהמפלת דאינו שוה לשאר טפחים שהם סתם טפח שאינו שוחק אלא ודאי גם בשופר לא בעי טפח שוחק וזהו שאמר ולמאי דפרישית אין צריך וב"י פי' בענין אחר והגיה בהדי בלא אל"ף ע"ש וע"ל בסימן תר"נ גבי שיעור טפח דלולב שם ביארתי יותר:

ד"א מפסיל אלא בנסדק כולו או רובו אבל מיעוטו ודאי לא ועיקר ויש להחמיר עכ"ל · והר"ן כתב שני הפירושים ולא הכריע · וכתב ה"ר אליה מזרחי זלה"ה שהמכשיר בנסדק מיעוט אורכו אפילו אם לא נשתייר בו שיעור תקיעה נמי מכשר מידי דהוי אניקב ולא סתמו דכשר אפי' בלא נשתייר בו שיעור תקיעה אע"פ שיש בו חסרון כ"ש בנסדק שאין בו חסרון · וכתב הר"ן דלדעת המפרשים דבכל דהו מפסיל אם הדקו הרבה בחוט או במשיחה כשר שהרי החוט מעמידו שלא יתבקע וכ"ד הראב"ד בדרשה שלו והכלבו כתב דברי הראב"ד בדרשה שלו וסיים בה והוא שישתייר שיעור תקיעה ממקום הקשירה ולמעלה לצד הפה:

ומ"ש רבי' ה"מ שלא דבקו אבל דבקו כשר שם במשנה שנינו שופר שנסדק ודבקו פסול ופירש"י שופר שנסדק ודבקו בדבק פסול דהו"ל כשני שופרות וכתבו התוספות והרא"ש והר"ן נראה מדבריו שהוא מפרש שנסדק משני לדדיו לגמרי ונחלק לשתי חתיכות ולא נהירא דאי הכי היינו דיבק שברי שופרות אלא נסדק היינו שנסדק מלד אחד לארכו ע"פ כולו והיינו טעמא משום דכיון שנסדק כולו אין שם שופר עליו אלא כחתיכת שופר שתקנה ועשאה כעין שופר דמי וכתב עוד הרא"ש ומה שפירש"י ודבקו בדבק הקשה עליו הרמב"ן דה"ל שלא במינו ומאי איריא נסדק אפילו ניקב פסול ופירש דבקו היינו מעצמו שחממו באור ונפשר ונדבק ולא מסתבר לי כי א"א שידבק יחד ע"י חימום ולא מיקרי חיבור ע"י דבק שלא במינו אלא דוקא כשניקב וסתם הנקב בחתיכה אחרת אבל אם חבר הסדק בדבק חוזר לכמות שהיה ואין הדבק ניכר בין הסדקים ומשמע לרבינו דלא פסלה מתני' בנסדק ודבקו אלא כשנסדק מלד אחד לגמרי משום דאין שם שופר עליו אבל אם נשתייר ממנו כל שהוא שלא נסדק אם דבקו כשר ואפילו לדברי הפוסלים בנסדק כל שהוא היינו בלא דבקו אבל אם דבקו כשר וכ"כ בהדיא ר"י ונראה ודאי שכן הוא דעת הרא"ש מדכתב מה שהקשה הרמב"ן על פירש"י וקיים דברי רש"י דאם איתא דאפי' בדבקו נמי פסול בכל דהו א"כ לא משכחת דבקו דכשר ולא הוה נפקא לן מידי בין פירש"י לפירוש הרמב"ן ולא הו"ל להרא"ש להביא דבריהם בפסקיו אלא ודאי משום דאע"ג דנסדק כל שהו פסול ה"מ כשלא דבקו אבל אם דבקו כשר כל שנשתייר כל שהו שלם לכך הוצרך להביא דבריהם ללמדנו היאך יהיה ענין הדיבוק הזה ובהדיא כתב גבי הא די"מ דבכל דהו מפסיל שכ"ז שלא נסדק כולו אם דבקו כשר אבל הר"ן כתב לכולהו פירושים כי תנן ודבקו פסול כ"ש שלא דבקו ודבקו לרבותא נקטיה נראה מדבריו שלדעת הפוסלים בנסדק כל שהוא אפי' אם דבקו נמי פסלי והרמב"ם וסמ"ג כתבו סתם נסדק לארכו פסול ולא הזכירו דבק כלל אין בדבריהם הכרע:

ומ"ש רבי' ואם נסדק כולו בין מלד אחד בין משני לדדיו ודבקו פסול היינו מתני' דשופר שנסדק ודבקו פסול וכפירוש המפרשים דאפי' בנסדק מלד אחד הוא: **ומ"ש** אפילו חממו באור וחיבר סדקיו זה עם זה פשוט הוא דכיון דטעמא דמיפסל הוי משום דכשנסדק ע"פ כולו שוב אין שם שופר עליו כי חממו באור וחיבר סדקיו זה עם זה מאי הוי ובאמת שלא היה צריך לרבינו לכתוב אלא ואם נסדק כולו אפילו מלד אחד ודבקו פסול וממילא הוה משמע דאפי' חממו באור וחיבר סדקיו זה עם זה פסול דאי להרמב"ן הרי הוא מפ' דכי תנן נסדק ודבקו פסול בכה"ג הוא ואי להרא"ש הא לא מפליג כלל בין דבקו בדבק לחממו באור וחבר סדקיו זה עם זה והרוקח כתב נראה סדק ע"פ כולו לארכו אע"פ שלא נשתייר שיעור תקיעה כשר והוא שלא ידבקנו בדבק יחד דהו"ל דבק שאינו מינו ופסול אבל לא דבקו כשר אבל קבלתי מאבא מורי הריב"ק שקבל מרבינו שמריה נסדק פסול אפי' דבקו בחמימות האש או סתמו בחמימות המים בלא דבק פסול:

נסדק לרחבו וכו' ברייתא שם לרחבו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר ואם לאו פסול וכתב הרא"ש אם נשתייר בו שיעור תקיעה דחשבינן מן הסדק ולמטה כאילו ניטל ואפי' מעכב התקיעה כשר ואם לאו פסול ונראה דמיירי בנסדק רוב רחבו אבל מיעוט הו"ל כנקב בעלמא וכשר וכתב הר"ן אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר פירוש דוקא שנשתייר שיעור תקיעה לצד הפה הוא דמכשרינן משום דחזינן כל מה שלמעלה ממנו כאילו ניטל משם וכן נראין דברי הרמב"ם בפ"ב מהלכות שופר אבל הרב בעל העיטור הכשיר אפי' לא נשתייר לצד הפה וכ"ד הרי"ץ גיאת ז"ל עכ"ל ודברי הרא"ש שכתב דחשבי' מן הסדק ולמטה כאילו ניטל מוכיחים כפירוש הר"ן דבעי' ששיעור תקיעה ישתייר לצד הפה וכ"כ הגה"מ וכ"כ סמ"ג וסמ"ק: **וכמה** שיעור תקיעה כדי שיאחזנו בידו וכו' שם כמה שיעור תקיעה פירש רשב"ג כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן וכתב הרא"ש והיינו טפח כדאמרי' בפ' המפלת (כו') דשיעור שופר טפח ונקט האי לישנא הכי כדי שיאחזנו התוקע בידו ויראה לכאן ולכאן לפרש הטעם למה נתנו בו שיעור טפח כדי שיאחזנו התוקע בידו ויראה לכאן ולכאן ולא יאמרו לתוך ידו הוא תוקע וכ"כ הר"ן וז"ל וכ"ת לימא טפח בהדיא י"ל דטעמא אתא לאשמועינן דמש"ה הוי שעוריה טפח כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן דשיעוריה דטפח ד' בגודל ושית בקטנה כדאיתא במנחות וכשהוא אוחז אותו בד' אצבעות בינוניות ומה שנראה ממנו לכאן ולכאן משלים את השיעור עכ"ל וכך מצאתי בנוסחא אמיתית מספרי רבינו והיינו מדאמרינן שיעור שופר טפח דהיינו ד' אצבעות בגודל שהם ששה בקטנה ויאחזנו בד' אצבעות בינוניות ומה שיראה ממנו לכאן ולכאן משלים: **ומ"ש** והאי דקאמר כדי שיאחזנו לאו אתוקע קאי דא"כ הו"ל למיתנייה בהדיא הכל לפי מה שהוא אדם וכו' כ"כ הר"ן וז"ל אלא כדי שיאחזנו התוקע קאמר דא"כ הכל כפי מה שהוא אדם ואגרופו של בן אבטיח ישנו כראש גדול של כל אדם אלא כדי שיאחזנו אדם בינוני והוא טפח ע"כ ותמיהא לי מלתא מאי דקשיא להו הא אע"פ דלא קתני ביה הכל לפי מה שהוא אדם מה בכך הא דכיון דתנא כדי שיאחזנו משמע דאתוקע קאי ותו לא איצטריך למיתני הכל לפי מה שהוא אדם א לפיכך נ"ל שיש לגרוס בדברי רבי' בהדי במקום בהדיא כלומר דאם איתא כדי שיאחזנו אתוקע קאי הו"ל למיתנייה בפ"ז דכלים בהדי הנך דמני התם דשיעורם הכל לפי מה שהוא אדם דקתני התם יש שאמרו הכל לפי מה שהוא אדם דקומץ את המנחה וחופן את הקטורת ושותה כמלא לוגמיו בי"ה ומזון ב' סעודות לעירוב ואם איתא הו"ל למיתני נמי ושיעור שופר כדי שיאחזנו הלכך ודאי כדי שיאחזנו אדם סתמא קאמר:

ומ"ש בשם הר"י גיאת שצריך טפח שוחק כדי שיראה לכאן ולכאן הר"י גיאת בא ליתן טעם אמאי נקט הכא האי לישנא דכדי שיאחזנו וכו' ולא כתב טפח וכתב דהיינו משום דסתם טפח משמע שאינו שוחק ולהכי נקט כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן לאשמעינן דבעי' טפח שוחק · ורבינו כבר כ' דשיעור זה דכדי שיאחזנו וכו' היינו ממש שיעור טפח מצומצם וזהו שכתב ולמאי דפרישית

א"ל

דרישה

כו' ז"ל הרא"ש ד' ל"ט ע"ג. אבל סתמו במינו אפילו נשתנה קולו אין זה גורם שינוי הקול אבל הקולות כשרים בשופר ומה"ט נמי בלא סתימה כשר אפילו מעכב דאין כאן שינוי מחמת ד"א ואם סתמו שלא במינו והקול הוא כמו שהיה קודם סתומו פסול דשופר וד"א קרינא ביה כיון דאין הקול כמו שהיה קודם נקיבה עכ"ל ומשמע לי כיון שנשתנה הקול מכמו שהיה בתחלה קודם נקיבה השומע השינוי יסבור דד"א גורם לו כי לא ידע שגם קודם הסתימה כך היה קולו · וז"ש דשופר וד"א קרינא ביה דר"ל אף שבאמת אינו ד"א מ"מ קרינא ביה א"כ כיון דהשומע קול משופר שלם שאינו כמו קול שופר זה מקרי שופר וד"א ופסול אף כשהיה נקוב לא היה פסול דליכא למיפסל ליה מטעם ד"א דלא היה שם ד"א ובזה נתיישב תמיהת רמ"ס שכתב על מ"ש רבינו בסמוך וכן אם נשאר קולו כמו שהיה קודם סתימה פסול כו' וכתב הוא וז"ל לא שמעתי טעם נכון למה יהיה פסול כיון שאם לא סתמו יהיה כשר אף על פי שנשתנה קולו וב"י תירץ משום דא"א שיהיה

מעכב

פרישה

התקיעה הסדק הולך ומוסיף עד שיסדק כולה רא"ש וכ' הראב"ד ור"ן שאם הדקו הרבה בחוט או במשיחה כשר שהרי החוט מעמידו שלא יתבקע והוא שישתייר שיעור תקיעה ממקום הקשירה ולמעלה לצד הפה · כלבו:

(טו) **בין** מלד אחד בין מב' לדדים לכאורה היה נראה לפרש שר"ל שנסדק בכל לד מאי ארכו זה למעלה וזה מלמטה דאל"כ אלא שנסדק כולו מב' לדדין היינו דבק שברי שופרות שכתב רבינו בסמוך שוב מצאתי שרש"י פי' כן להדיא ממתניתין דף כ"ז ע"א דקתני שופר שנסדק ודבקו פסול שר"ל שנסדק כולו מב' לדדין ומש"ה פסול דהוה כב' שופרות וכתבו התוספות והרא"ש עליו דא"כ היינו שברי שופרות דתנן שם ופירשו שם דמיירי בנסדק מלד אחד אבל הרא"ש תירץ לפי' רש"י דנ"ל שאני התם שדיבק שבר לשבר לאורך השופר ושייך לפוסלו משום כב' שופרות אבל הכא שכל אורך השופר חתיכה אחד אין פסולו דומה לדיבק שברי שופרות וסד"א לא מיפסל עכ"ל:

לפסו

חדושי הגהות

ול"ב דלא קשיא להו לרבינו ולהר"ן אשיעורא דכדי שיאחזנו אלא אשיעורא דהמפלת דקתני טפח סתמא דהו"ל למתנייה הכל לפי מה שהוא אדם (מהרל"ח):

ודעתו

לכאן ולכאן ולמאי דפרישית א"צ : דבק שפרי שופרות זו עם זו ועשה מהם שופר פסול אפילו יש בשבר שכנגד פיו שיעור שופר הוסיף עליו כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול אפילו היה בו שיעור שופר : הפכו ותקע בו לא יצא ל"ש הפכו כדרך שהופכין החלוק שהחזיר פנימי לחיצון והחיצון פנימי ל"ש אם הניחו כמו שהיה אלא שהרחיב את הקצר וקיצר את הרחב היה ארוך וקצרו אם נשאר בו שיעור תקיעה כשר · גרדו והעמידו על גלדו פי' שעשאו דק מאוד כמו גלד כשר בין גרדו מבפנים בין גרדו מבחוץ לא הוציא כל הזכרות אלא ניקב בו ותקע בו כשר אבל אם הוציא כל הזכרות ועשה ממנו שופר כגון שניקב בו פסול (טז) [ד] צפהו זהב בעביו במקום הקצר שהוא מקום הנחת פיו פסול [ה] שלא במקום הנחת פיו בכל אורך השופר מצד הקצר עד צד הרחב אם נשתנה קולו מחמת הציפוי פסול ואם לאו כשר וכתב הרמב"ם לפיכך אלו שמציירין צורות לנאותו לא יפה הם עושין שמא נשתנה קולו מחמת הציורין אע"פ שאין כולו מצופה במיני הציורין לפעמים הקול משתנה בהן אבל אם נתן זהב על עובי השופר בצד הרחב היינו

מוסיף

ב"י כלומר לפי מה שפירשתי א"צ לידחק ולומר דטפח דקתני בהמפלת הוי טפח שוחק : דבק שברי שופרות זו עם זו וכו' משנה בפרק ראוהו כ"ד (שם) דבק שברי שופרות פסול : ומ"ש אפילו יש בשבר שכנגד פיו שיעור שופר נראה דטעמא משום דשופר אחד אמר רחמנא ולא שני שופרות כדכסמוך לקמן :

הוסיף עליו כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול ברייתא שם : ומ"ש אפי' היה בו שיעור שופר כ"כ הרא"ש שם וז"ל ואפי' היה בו שיעור שופר מתחלה דשופר אחד אמר רחמנא ולא שני שופרות · והכלבו כתב י"א שאם היה בו שיעור והוסיף עליו כשר ע"כ : הפכו ותקע בו לא יצא ל"ש הפכו כדרך שהופכין החלוק וכו' ברייתא שם הפכו ותקע בו לא יצא אר"פ לא תימא דהפכיה כי כיתונא אלא שהרחיב את הקצר וקיצר את הרחב מ"ט כדרב מתנה דא"ר מתנה והעברת ד"ך העברתו בעינן ופירש"י דרך העברתו כדרך שהאיל מעבירו בראשו בבהמה מחיים · וכתב הרא"ש י"מ לא תימא דהפכיה כי כיתונא שהוא פסול דהא פשוט הוא אלא אפי' הרחיב את הקצר וקיצר את הרחב פסול וי"מ דה"ק לא תימא דהפכיה כי כיתונא שהוא פסול דהא פשיטא הוא דכשר דאע"פ שהפכו מ"מ הקצר עומד במקומו והרחב עומד במקומו ודרך העברתו הוא אבל אם הרחיב את הקצר וקיצר את הרחב אסור דדרך העברתו בעינן וליכא ירוש' הפכו מהו (פי' שהפכו כהפיכת החלוק) נשמעינן מן הדא גרדו בין מבחוץ בין מבפנים כשר ולא אמרן אלא גרדו אבל הפכו פסול מה ביניהם זה ביטל חללו וזה לא ביטל חללו (פי' מה בין זה לזה זה שהפכו ביטל חללו הראשון וזה שגרדו הניח חללו ראשון הלכך עדיין כשר) וזה כלישנא קמא דהפכיה כי כיתונא פסול עכ"ל · והר"ן ג"כ כתב כדברי הרא"ש לפסול (ד) : היה ארוך וקצרו ברייתא שם היה ארוך וקצרו כשר : ומ"ש אם נשאר בו שיעור תקיעה כ"כ שם הר"ן ופשוט הוא וכ"כ ה"ר אליהו מזרחי זלה"ה ארוך וקצרו כשר ולא תימא דרך העברתו בעינן וליכא וכן גבי גרדו והעמידו על גלדו נמי דחד טעמא הוא וא"ת מ"ש מהפכו ומרחיב את הקצר וקיצר את הרחב דאמר בהו דרך העברתו בעינן וליכא י"ל דמשמעות העברתו אינו אלא לנויחתו הלכך כי אפכיה כי כיתונא או שקיצר את הרחב והרחיב את הקצר ששינה בזה דרך לנויחתו פסולין אבל כשגרדו והעמידו על גלדו או כשקיצר ארכו שלא שינה בזה דרך לנויחתו אע"פ ששינה אותו מברייתו אין בכך כלום דלהנויחתו קפיד רחמנא ולא אברייתו א"נ אפילו את"ל דהעבירו היינו דרך ברייתו אין לפסול בגרדו והעמידו על גלדו ולא בארוך וקצרו משום דמשמעות ברייתו היינו תמונתו וגרדו או קצרו אינו יוצא מתמונתו וכל זה אינו אלא לפי הירושלמי שסובר הפכו פסול ופירוש לא תימא כי אפכיה כי כיתונא שהוא פסול אבל לשאר המפרשים לא תימא דאפכיה כי כיתונא וכשר צ"ל דהפכו נמי אינו שלא כברייתו ודוחק עכ"ל : גרדו והעמידו על גלדו וכו' ג"ז ברייתא שם : ולא הוציא כל הזכרות אלא ניקב ותקע בו כשר שם שלחו לאבוה דשמואל קדחו בזכרותו ותקע בו יצא דמין במינו אינו חוצץ ופירש"י קדחו בזכרותו כשהוא מחובר בבהמה עצם בולט מן הראש ונכנס לתוכו ומוציאין אותו מתוכו וזה לא הוציא אלא נקב את הזכרות : גרסי' בירוש' פ' ראוהו כ"ד רבי יעקב בר אחא אמר אבא בר בא שאל לרבי שופר קדוח מהו א"ל בזה תוקעין ביבנה רבי בא בעי קומי רב שופר קדוח מהו א"ל בזה תוקעין בעייני טוב ע"כ משמע דלכתחלה נמי תוקעין בו : ומ"ש רבינו אבל אם הוציא כל הזכרות ועשה ממנו שופר כגון שנקב בו פסול כ"כ הר"ן בר"פ ראוהו כ"ד וטעמא משום דלא איקרי שופר אלא דבר שהוא חלול כשפופרת והזכרות לא הוא חלול הלכך לא מיקרי שופר :

ציפהו זהב בעביו וכו' ברייתא שם ציפהו זהב במקום הנחת פה פסול שלא במקום הנחת פה כשר ציפהו זהב מבפנים פסול מבחוץ אם נשתנה קולו מכמות שהיה פסול ואם לאו כשר ופירש הר"ן במקום הנחת פה עובי השופר לצד פנימי שמניח שם פיו קרי הנחת פה והצד החיצון מן העובי עצמו קרי שלא במקום הנחת פה דליכא לפרושי שמה שבחוץ לגמרי חוץ לעובי השופר קרי שלא במקום הנחת פה דא"כ היינו ציפהו זהב מבחוץ והרא"ש כתב וז"ל לכאורה נראה לפרש דעובי השופר מקום שמניח עליו הפה קרוי במקום הנחת הפה ושלא במקום הנחת פה היינו מבחוץ סמוך להנחת הפה אבל קשה דהיינו ציפהו זהב מבחוץ ואין לפרש שלא במקום הנחת פה בעובי הראש אחר לצד הרחב דהא אמרי' הוסיף עליו כל שהוא פסול בין במינו בין שלא במינו ולא מסתבר למימר דהתם מיירי שאין בין הכל אלא שיעור שופר וה"ר יונה פי' הא דקאמר צפהו זהב נשתנה הקול פסול היינו מחצי השופר ולמטה דהיינו מתוך אצבעות ולמטה לפי כשהקול נכנס ברוחב השופר אז הוא משמיע קול ודרכו להשתנות מחמת הציפוי אבל מחציו ולמעלה לצד פה אין דרכו להשתנות מחמת הצפוי ואפי' אם נשתנה מעט אינו חושב שינוי לפי שאין לשם עיקר השמעת קול וקולא גדולה היא זו לומר דאפילו אם נשתנה קולו מחציו ולמעלה כשר מתוך קושיא זו שהיה קשה לי דהיינו ציפהו זהב מבחוץ דאיכא למימר דפשיטא דאין קולו משתנה בשביל ציפוי כל דהו שעושה אצל פיו ואיצטריך לאשמעינן דלא תימא דהוי כנתן שופר בתוך שופר עכ"ל · ודברי רבינו כדעת הרא"ש ב וזהו שכתב צפהו זהב בעביו במקום הנחת פיו פסול שלא במקום הנחת פיו בכל אורך השופר וכו' אם נשתנה קולו מחמת הציפוי פסול ואם לאו כשר דהיינו מ"ש הרא"ש דעובי שופר מקום שמניח עליו הפה קרוי במקום הנחת פה ושלא במקום הנחת פה היינו מבחוץ אפי' סמוך להנחת פה הלכך באיזה מקום מכל אורך השופר שיצפה זהב אם נשתנה קולו פסול ומאי דקשה דא"כ היינו צפהו זהב מבחוץ איכא למימר דפשיטא דאין קולו משתנה בשביל ציפוי כל דהו שעושה אצל פיו ומש"ה סתים ותני שלא במקום הנחת פה כשר דמסתמא אין דרכו להשתנות אבל אה"נ שאם נשתנה קולו אע"פ שהציפוי אינו אלא כל דהו ואינו אלא אצל פיו פסול : ומ"ש בשם הרמב"ם דאלו שעושים צורות לנאותו לא יפה הם עושים וכו' כתבו ה"ה בפ"א ומבואר הוא שצורות אלו דקאמר היינו שמציירין במיני צבועים דהוי כמו ציפהו מבחוץ אבל אם אין שם מיני צבעונים כלל אלא שחקק בו צורות כדי לנאותו פשיטא דכשר דהיינו גרדו דאמרי' בזה דאפי' העמידו על גלדו כשר : ומ"ש אבל אם נתן זהב על עובי השופר בצד הרחב וכו' זהו מ"ש הרא"ש דאין לפרש שלא במקום פה בעובי הראש הא' לצד הרחב וכו' :

נמ"ש

דבק שברי שופרות כו' משנה שם ומ"ש ואפי' יש בשבר שכנגד פיו שיעור שופר טעמו משום דשופר א' אמר רחמנא ולא שני שופרות ואין לדקדק מ"ש מנסדק רוב רחבו דכשר אם נשאר שיעור שופר מהסדק לצד פיו וחשיב לאידך כמאן דשקיל ולא הוי כב' שופרות דשאני התם דתחלת ברייתו אינו אלא שופר אחד וגם עתה הוא גוש אחד אבל דבק שברי שופרות אינו גוש אחד :

ציפהו זהב כו' ברייתא שם ומ"ש בעוביו במקום הקצר שהוא מקום הנחת פיו פי' אע"פ שאינו מוסיף אלא שציפ' זהב בעוביו לצד הפנימי מקום שמניח עליו הפה אפי' הכי פסול והטעם דכיון דלשם עיקר התקיעה הו"ל כאילו תקע בשופר של זהב דבתר העיקר אזלינן ולא כמו שפי' הב"י דמיפסל משום דמוסיף דא"כ הו"ל לרבינו לכתוב צפהו זהב על עובי השופר לא בעביו ותו דהו"ל לכללו עם נתן זהב על עובי השופר בצד הרחב דפסול מטעם מוסיף שהרי הדין והטעם אחד אלא ודאי כדפרי' וכיוצא בזה ראיתי להרב מהר"ש לורי"א שכתב וז"ל לפי טעם הראשון לא קפדינן אחיצונה אלא אותו מקום שראוי לתקוע בו יהא שם שופר ולא חצוצרות פי' כשהוא סביב כל השופר ודו"ק וב"י האריך בכדי ואמר שלפי טעם הראשון משום מוסיף אא וטעות הוא עיי' בהגיר"י עכ"ל :

מקום

דרכי משה

(ד) עי' בבית יוסף סוף סימן תק"צ :

פרישה

(טו) צפהו זהב בעביו במקום הקצר שהוא מקום הנחת פיו פסול כו' נ"ל דמיירי שהוסיף ובדרישה כתבתי בשם מ"ו דפי' דפסול בלא הוספה אלא משום דהזהב כלפי השופר שם מגולגלות עליו ומאריך אותו קצת שציפוהו על חוד במקום סמוך שסביבו שהוא עובי השופר ואינו פסול מטעם מוסיף עליו כ"ש כיון שמכניס הזהב בתוך פיו ושפתיו מתכסה על הזהב ומגיעים לשופר לא מקרי הוספה וטעם הפסול הויא משום דקול היוצא מן השופר אמר רחמנא ולא קול היוצא מן הזהב · וה"ה כיון שהקול נכנס אל הזהב קודם שנכנס לשופר הויא קול זהב ולי"מ שהביא רבינו בסמוך מיירי שמצפה הזהב על סביבות הקרן מקום שמניח שם הפה פשיטא מתחיל אריכת השופר ולהכי דייק שאינו פסול משום הוספה אלא משום הציפה ודו"ק ועיין בדרישה :

כגון

דרישה

מעכב ג"כ כמו שהיה מעכב קודם הסתימה ונמצא שהוא קול שופר וד"א שהרי קול זה לא דמי להשתא שלם ולא כמות שהוא נקוב הילכך מיפסל עכ"ל ב"י · ותירוצו דחוק ולא משמע הכי ל' הרא"ש ורבינו דהא כתב כיון דאין הקול כמו שהיה קודם נקיבה ולדידיה הו"ל ג"כ כיון שאין הקול כמו שהיה קודם הסתימה ובמ"ש יבא על נכון :

[ד] צפהו זהב בעוביו במקום הקצר ברייתא שם צפהו זהב במקום הנחת פה פסול שלא במקום הנחת פה כשר צפהו זהב מבפנים פסול מבחוץ אם נשתנה קולו מכמות שהיה פסול אם לאו כשר ע"כ וז"ל הרא"ש לכאורה נראה לפרש דעובי השופר מקום שמניח עליו הפה קרוי במקום הנחת פה ושלא במקום הנחת פה היינו מבחוץ סמוך להנחת פה אבל קשה דהיינו צפהו זהב מבחוץ וא"ל שלא במקום הנחת פה בעובי הראש הא' לצד הרחב דהא אמרי' הוסיף עליו כל שהוא פסול בין במינו בין שלא במינו ולא מסתבר למימר דהתם מיירי שאין בין הכל אלא שיעור שופר ור"י פי' כו' ומסיק שם מן קושיא זו שהקשה על פירושו דהיינו צפהו מבחוץ דאיכא למימר דפשיטא דאין קולו משתנה בשביל ציפוי כל דהו שעושה אצל פיו ואיצטריך לאשמעינן דל"ת דהוי כנתן שופר בתוך שופר עכ"ל וב"י הביאו ור"ת במסקנת דבריו ז"ל ונראה שדעת רבינו דלפי' קמא מיפסל משום הוספה עליו כל דהו ולא מפני הציפה וה"ק צפהו זהב כו' כלומר שנתן זהב על עובי השופר בצד הקצר פסול משום דהוסיף עליו הוא שלא במקום הנחת פיו בצד אורך השופר יש חילוק אם נשתנה קולו פסול ואם לאו כשר והא דמפליג בין נשתנה ללא נשתנה דהיינו דווקא בכל אורך השופר אבל אם נתן הזהב בעובי השופר לצד הרחב אפילו לא נשתנה קולו פסול דהא מוסיף עליו הוא ומיפסל מטעמא דנתן זהב על עובי צד הקצר וי"מ דבמקום הנחת פה לאו משום מוסיף אתינן לה אלא משום הציפה כו' ע"כ נמצא דהב"י מפרש שרבינו פי' דברי הרא"ש שכתב דעובי השופר מקום שמניח עליו הפה במקום הנחת פה ר"ל עובי החוד דהיינו הביבית הקלל והטעם משום הוספה ולא ידעתי לדידיה מאי ל' היינו שכתב רבינו אבל אם נתן זהב וכו' היינו מוסיף כל שהוא ה"ל מוסיף כ"ש הוא ופסול ודוחק לומר דדעת רבינו כדעת הרא"ש להוכיח דאין לפרש שלא במקום הנחת פה היינו לצד הרחב דא"ה היינו הוסיף כ"ש כו' ולהכי נקט רבינו לשון היינו דאין משמעות לשון רבינו שבא כאן להכריח שגם כו' · ועוד נ"ל דזה לא הוי הוספה כמ"ש בפרישה דכיון ששפתיו מכסות כל הציפוי של זהב לאו מוסיף הוא · וע"ק דא"כ למה תניא בברייתא סתמא דשלא במקום הנחת פה כשר והרי גם שלא במקום הנחת פה יש חילוק דמצינו לפעמים שפסול אפילו בלא שינוי קול כגון לצד הרחב דהוי ג"כ מוסיף ומאי אולמיה האי מוסיף דמקום קצר דנקט סתם פסול ומוסיף דמקום רחב לא נקט הכי אלא נראה לי דעיקר הפי' הוא כמו שכתבתי בפרישה דטעמא משום דהוי קול זהב ולא קול שופר ואם תאמר א"כ היינו צפהו זהב מבפנים יש לומר דתנא דברייתא לא זו אף זו קאמר דמתחלה קתני לא זו צפהו זהב במקום הנחת פה דהיינו סביב החלל דהוה ודאי דפסיל דהקול נכנס בתחלה תכף אל הזהב ואח"כ אל השופר והוי קול זהב ולא קול שופר אלא אפילו צפהו מבפנים דלאו הכל נכנס בתחלה תכף אל השופר גם אין הזהב ניכר מבחוץ כלל אפ"ה פסול משום קול שופר ולא קול זהב והטעם זה כתב בהדיא ר"מ בביאוריו על הסמ"ג דף רס"ג ע"ג דין על הים מפרשים דדעת הרא"ש שמיירי שהיה בו שיעור שופר דכתב ז"ל ולפי' זה טעמא דבמקום הנחת פה וטעמא דצפהו זהב מבפנים חד טעמא הוא כו' ע"ש ובזה דייק שפיר ל' הרא"ש גם ל' רבינו שכתב היינו מוסיף עליו כ"ש ר"ל דווקא במקום הרחב שייך הוספה אבל במקום קצר לא שייך הוספה וכמ"ש כיון ששפתיו מכסים הזהב לא מיקרי הוספה שוב מצאתי כתב מורי ז"ל על ב"י ז"ל טעות הוא אלא שלפי טעם הראשון לא קפדינן מאחיצה אלא אותו מקום שראוי לתקוע בו איתא שם שופר ולא חצוצרות פי' בשהוא סביב כל השופר והו"ק עכ"ל וכ"ל דר"ל דלב' הפירושים שהביא רבינו שהציפוי על השופר במקום הנחת הפה ממש ולא בהוספה והחילוק שבין הפירושים הוא כי לפי הפירוש הראשון מיירי דווקא אם הוא סביב כל מקום הפה דהיינו סביב כל עובי השופר למעלה ופסול מטעם חצוצרות ולי"מ אפילו אינו מצופה סביב כל השופר אלא במקום א' למוד פסול מטעם הציפה וממילא מ"ש בפי' קמא אבל שלא במקום הנחת פה בכל אורך השופר כו' ר"ל אפילו הוא סביב כל השופר כשר וק"ל : [ה] שלא במקום הנחת פה בכל אורך השופר ב

הקצר

חדושי הגהות

ב הדעתו לומר שבמקום הקצר שהוא מקום הנחת פיו דפסול לא משום שהזהב חוצץ בין שפתיו אלא משום שציפה על עובי השופר ופסול משום שמוסיף עליו כל שהוא שאפי'

מוסיף עליו כל שהוא ופסול אפילו לא נשתנה קולו וי"מ צפהו זהב במקום הנחת פיו אפילו באורך השופר אם הוא מיד סמוך לראשו בצד הקצר פסול לפי שהתוקע מכנים קצתו בפיו ושפתו מכסה עליו ונמצא הזהב חוצץ בין שפתו לשופר ולמדו מכאן שאם הרחיק השופר ונפח בו ותקע בו פסול כיון שאין השופר נוגע בפיו וכ"כ הרמב"ם נתן שופר בתוך שופר אם שמע קול פנימי לבד כגון שהוא בולט יותר מן החיצון ונתן הפנימי בפיו כשר והוא שלא ישנה קולו במה שהוא נתון בתוך החיצון ואם אינו בולט אז א"א שלא ישמע אלא קול שניהם ולא יצא דשופר אחד אמר רחמנא ולא שנים וג' שופרות: נפל עליו גל ואי אפשר ליטלו בלא טילטול אבנים אסור ותדחה התקיעה וכן אין מוציאין אותו חוץ לתחום ולא עולין בשבילו באילן ולא רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין במים להביאו אע"פ שאין בהם אלא איסור דרבנן ולא חותכין אותו לתקנו אפי' בדבר שאין בו אלא איסור דרבנן (יז) כגון מגל שאין דרך לתקנו בו והוי כלאחר יד שהעמידו דבריהם לבטל דברי תורה בשב ואל תעשה וכ' ה"ר יונה דוקא ישראל אסור לעשותו אבל מותר לומר לעו"ג לעשותו כיון שאין בו (יח) אלא משום שבות דאמירה לעו"ג שבות דשבות ושבות דשבות במקום מצוה שרי והתוס' לא כ"כ במסכת שבת (קכא י) ויכול ליתן לתוכו מים או יין לצחצחו אבל מי רגלים אף בחול אסור מפני הכבוד:

תקפז מקום הראוי לתקוע בו כיצד כגון מקום שתשמע בו התקיעה בלא עירבוב אבל אם שמע בערבוביא לא יצא לפיכך העומד בבור או בחבית גדולה ותוקע ושמעו אחרים מבחוץ לא יצאו שאין שומעין אלא קול הברה אבל הוא עצמו יצא ששמע קול שופר אם התחיל לתקוע בבור ועלה חוץ לבור ונגמרה יצא שכל

מה

ומ"ש וי"מ ציפהו זהב במקום הנחת פיו אפילו באורך השופר אם הוא סמוך לראשו בצד הקצר פסול וכו' ולמדו מכאן שאם הרחיק השופר ונפח בו ותקע בו פסול וכו' ז"ל ה"ה בפ"א כתב הרמב"ם דטעמא דפסולא במקום הנחת פה משום דאיכא הפסק בין פיו לשופר וש"מ שאם הרחיק השופר מפיו ונפח בו ותקע בו פסול עכ"ל ולפ"ז לא הו"ל לרבי' לכתוב וי"מ ציפהו זהב במקום הנחת פיו אפילו באורך השופר אם הוא מיד סמוך לראשו בצד הקצר פסול לפי שהתוקע מכניס קצתו בפיו וכו' ולמדו מכאן שאם הרחיק השופר ונפח בו וכו' דמשמע שזה פי' בפ"ע ומפני כך למדו מנט כן וליתא דלפי' קמא נמי איכא למימר הכי דהא טעמא דבמקום הנחת פה אפילו אם לא נשתנה קולו פסול ע"כ הוי מפני שהוא מפסיק בין פיו לשופר ולא היה לו לכתוב לשון וי"מ אלא כך הוה ליה לכתוב וטעמא דבמקום הנחת פה פסול לפי שהתוקע מכניס קצתו בפיו ושפתו מכסה עליו ונמצא הזהב חוצץ בין שפתו לשופר ולמדו מכאן שאם הרחיק השופר ונפח בו וכו' ונראה שדעת רבינו דלפירוש קמא מיפסיל משום הוסיף עליו כל דהו ולא מפני שהזהב חוצץ בין פיו לשופר וה"ק ציפהו זהב בעוביו וכו' כלומר שנתן זהב על עובי השופר בצד הקצר פסול משום דהוסיף עליו הוא שלא במקום הנחת פיו בכל אורך השופר אם נשתנה קולו מחמת הציפוי פסול ואם לאו כשר והא דמפלגי בשלא במקום הנחת פה בין נשתנה קולו ללא נשתנ' היינו דוקא בכל אורך השופר אבל אם נתן הזהב על עובי השופר בצד הרחב אף על פי שהוא שלא במקום הנחת פה פסול אפי' לא נשתנה קולו מחמת הציפוי דהא מוסיף עליו הוא ומיפסיל מטעמא דמיפסיל נתן זהב על עובי צד הקצר וי"מ דבמקום הנחת פה לאו משום מוסיף עליו אתינן עלה דהכ"ע כשנתן הזהב באורך השופר מיד סמוך לראשו בצד הקצר דלית בה משום מוסיף עליו ואפ"ה פסול לפי שהזהב חוצץ בין שפתו לשופר והשתא אתי שפיר מ"ש על פירוש בתרא ולמדו מכאן שאם הרחיק השופר וכו' דלהא פירושא ע"כ טעמא דפסולא משום חציצה דמשום תוספת ליכא דאילו לפירושא קמא הוי טעמא משום תוספת וליכא למיגמר מינה דחציצה פסלה :

ובציפהו זהב מבפנים כ' הרא"ש והר"ן דטעמא דפסול מפני שהקול יוצא מן הזהב ולא מן השופר : **נתן** שופר בתוך שופר אם שמע קול פנימי לבד וכו' ברייתא בפ' ראוהו ב"ד (שם) הניח שופר בתוך שופר אם קול פנימי שמע יצא ואם קול חיצון שמע לא יצא פירש הר"ן אם קול פנימי לבדו שמע יצא ומיירי כגון שהוא עודף על החיצון שאין כאן אלא קול פנימי אבל אם קול חיצון כמו שמע לא יצא דה"ל קול שני שופרות וכ"כ הרא"ש וז"ל אם קול פנימי שמע יצא כגון שהיה פה של פנימי משוך קצת למעלה חוץ לפה החיצון ולא נכנס קולו בין שני השופרות אם קול החיצון שמע לא יצא פירוש אף קול החיצון דא"א לשמוע קול חיצון בלא קול פנימי אלא אף קול חיצון קאמר וטעמא דפסול משום דשופר אחד אמר רחמנא ולא שני שופרות ונראה דהא דאמרינן אם קול פנימי שמע יצא היינו בשלא נשתנה קולו מחמת ציפוי החיצון דאי נשתנה קולו נמצא הקול בא מכח שני שופרות והיינו בכלל אם קול החיצון שמע עכ"ל : ורבינו ירוחם כתב סי"מ דאפילו אם נשתנה קולו כשר ולא דמי לציפהו זהב מבחוץ דפסול אם נשתנה קולו דהתם הזהב מחובר בגוף השופר והו"ל שופר וד"א אבל הכא אינו מחובר ורבינו כתב כדברי הרא"ש והר"ן ודבר פשוט הוא דכי אמרי' אם קול פנימי שמע יצא היינו לומר שיהיה הפנימי עודף על החיצון מפני הלדדין וזה שכתב רבינו אם שמע קול פנימי לבד כגון שהוא בולט יותר מן החיצון ונתן הפנימי בפיו כשר דכשהוא בולט יותר מן החיצון היינו לומר שהוא עודף עליו מצד הרחב ונתן הפנימי בפיו היינו לומר שהוא עודף עליו מצד הקצר (ה) : **נפל** עליו גל וא"א ליטלו בלא טלטול אבנים וכו' משנה בפרק בתרא דר"ה (לב:) שופר של ר"ה אין מעבירין עליו את התחום ולא מפקחין עליו את הגל ולא עולין באילן ולא רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין ע"פ המים ואין חותכין אותו בין בדבר שהוא משום שבות בין בדבר שהוא משום לא תעשה ופירש"י אין מעבירין עליו . לילך חוץ לתחום לשמוע קול שופר ורבינו מפרש דלהוציא חוץ לתחום קאמר ותרווייהו איתנייהו דבין זה ובין זה אסור : **וכתב** ה"ר יונה דוקא ישראל אסור לעשותו אבל מותר לומר לעו"ג לעשותו וכו' במקצת ספרי רבינו יש טעות וכך היא הגירסא האמיתית דאמירה לעו"ג שבות דשבות ושבות דשבות במקום מצוה שרי ע"כ כלומר דע"כ לא שרי ה"ר יונה באמירה לעו"ג אלא במידי דאפי' אם יעשהו ישראל לית ביה אלא איסורא דרבנן אבל דבר שאסור מן התורה ליכא מאן דפליג דאסור לומר לעו"ג לעשות אפי' במקום מצוה וכבר נתבאר בסימן ש"ז שכן דעת הרמב"ם והתוס' חולקין בדבר : **ואם** העו"ג הביאו מחוץ לתחום כ' הרוקח דאין תוקעין בו אבל הג"א כ' בפ' בתרא דר"ה דמותר לצאת בו דלאו מוקצה הוא דהא חזי לישראל אחר דהבא לישראל זה מותר לישראל אחר וכיון דשרי לטלטולי אפי' לאותו ישראל שרי לצאת בו דלא מצינו דאסרו חכמים הבא חוץ לתחום אלא או אכילה או הנאה ומצות לאו ליהנות ניתנו וגם אין שייך לגזור שמא יאמר לעו"ג להביאו לו כדי לצאת בו דלא שייך שיעשה מצוה הבאה בעבירה ולכך שרי לכ"ע וכ"כ רבינו בסימן תרנ"ה בשם הרמב"ם וכ"כ המרדכי בפרק לולב הגזול וכ' עוד שם המרדכי ה"ה אם עשה עו"ג שופר בי"ט מותר לתקוע בו עכ"ל : **ולענין** הלכה כיון דכל הני רבוותא מסכימים להתיר הכי נקטינן (ו) וכ"ש בנידון זה דמקום קיום מצוה הוא : **ויכול** ליתן לתוכו מים או יין לצחצחו שם במשנה ופירש"י דאשמעינן דלא נימא מתקן מנא הוא : **ומ"ש** אבל מי רגלים אף בחול אסור מפני הכבוד ברייתא שם (לג י) :

תקפז מקום הראוי לתקוע בו כיצד כגון מקום שתשמע בו התקיעה בלא עירבוב וכו' לפיכך העומד בבור או בחבית גדולה ותוקע וכו' משנה בפרק ראוהו ב"ד (כז:) התוקע לתוך הבור לתוך הדות לתוך הפטס פי' חבית גדולה אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא ובגמ' א"ר הונא לא שנו אלא לאותם העומדים על שפת הבור אבל אותם העומדים בבור יצאו והרא"ש גורס רב יהודה במקום רב הונא ופירש"י אותם העומדים בבור שהם קול השופר לעולם שמעו וכתב הרא"ש משמע מתוך פירושו אותם העומדים על שפת הבור פעמים שומעים קול שופר פעמים קול הברה וכ"מ לישנא דרב יהודה לא שנו דמתני' מפלגא בין שמע קול שופר בין שמע קול הברה אלא לאותם העומדים על שפת הבור אבל העומדים בבור לעולם שומעים קול שופר ולא ידעתי מה הבחנה יש אם קול שופר שמע או קול הברה שמע אם תלוי בהבחנת האדם שיאמר שמעתי קול שופר או תלוי בעומק הבור או בהתקרב האדם אל שפת הבור והתרחקו ממנו ולא מסתבר שיהיה תלוי בהבחנת האדם דלמה נשתנה תקיעת הבור פעמים קול שופר ופעמים קול הברה ואם תלוי בעומק הבור או בקירובו אל שפת הבור וריחוקו כל זה צריך שיעור ע"כ נ"ל אע"ג דרב יהודה אמר לא שנו אין בא כי אם לפרש המשנה וה"פ ל"ש אם קול הברה שמע אלא לאותם העומדים על שפת הבור שהקול מתבלבל בבור קודם שיצא לחוץ ולעולם קול הברה אבל אותם העומדים בבור לעולם קול שופר הם שומעין ויצאו עכ"ל · ודברי רבינו הם כדעת הרא"ש וזהו שכתב שאם שמעו אחרים מבחוץ לא יצאו כאין שומעין אלא קול הברה דמשמע דכל שעומדים בחוץ אין שומעין אלא קול הברה : **ומ"ש** אבל הוא עצמו יצא לאו דוקא הוא עצמו אלא ה"ה לאחרים שהם עמו בתוך הבור דכל שהם בתוך הבור הם שומעים קול שופר וכמבואר בדברי רב הונא · והרמב"ם כתב בפ"ב התוקע לתוך הבור או בתוך המערה אותם העומדים בתוך הבור והמערה יצאו והעומדים בחוץ אם קול שופר שמעו יצאו ואם קול הברה שמעו לא יצאו · וזה מבואר שלא כדברי הרא"ש אלא כדמשמע מפירוש רש"י וכן עיקר : **ומ"ש** הרא"ש על זה לא ידעתי מה הבחנה יש אם קול שופר שמע או קול הברה וכו' נראה שכל אדם יכול להבחין אם הקול ששומע הוא קול שופר או קול הברה וסבת שומעו קול שופר או קול הברה נמשך מעומק הבור ומהתקרב האדם אל שפת הבור והתרחקו ממנו ושיעור דבר זה הוא תלוי בהבחנת האדם אם קול שופר שמע או קול הברה : **כתב** הר"ן מסתברא כי הוכי דמפלגינן בבור ה"נ מפלגינן בפטס דאותם העומדים בתוך הפטס יצאו אבל הרמב"ם בפ"א מה' שופר חילק בבור ודות ובפטס לא חילק אפשר שדעתו מפני שהברתו גדולה אפילו העומדים בתוכה אם קול הברה שמעו לא יצאו עכ"ל · ונראה שהביאו להרמב"ם לחלק בכך מדחזינן דרב הונא אמר לא שנו אלא לאותם העומדים על שפת הבור וכו' ולא אמר העומדים על שפת הבור והפטס אלמא דלא איירי אלא בבור וה"ה לדות דבור ודות חד הוא אלא שזה בחפירה וזה בבניין · ואע"פ שיש לדחות ולומר דה"ה לפטס ורב הונא רישא דמלתא נקט לא נראה להרמב"ם לדחות כן : **ואם** התחיל לתקוע בבור ועלה חוץ לבור וכו' שם (כח ·) אמר רבה שמע

מקצת

תקפז מקום הראוי וכו' אבל הוא עצמו יצא ששמע קול שופר לאו דוקא הוא עצמו אלא ה"ה אחרים שהם עמו בתוך הבור כמבואר בסוגיא אלא לרבותא דדיוקא נקט הכי דטעמא ששומע קול שופר שהרי עומד הוא בבור והתם הוא דיצא אבל אם היה עומד על שפת הבור והכניס פיו לתוך הבור ותוקע לא יצא דלאו בתקיעה תליא מילתא אלא בשמיעה וכבר נתבאר בסימן תקפ"ה · כתב בית יוסף שרבינו כתב כשומעין עומדים על שפת הבור והתוקע עומד בתחלת התקיעה תוך הבור ובסופה חוץ לבור דלא יצא וממילא משמע דה"ה לתוקע עומד תוך הבור או חוץ לבור מתחלת התקיעה עד סופה והשומע הוא שעומד בקצת זמן התקיעה תוך הבור ובקצתה חוץ לבור עכ"ל ואיני יודע מנין לו זה שהרי הרא"ש לא אמר אלא בתוקע עומד בבור מתחלת התקיעה ועד סופה והשומע אינו עומד שם אלא בתחלתה או בסופה התם הוא דלא יצא והטעם לפי שהקול מתבלבל תחלה בבור קודם שיצא לחוץ אבל בתוקע עומד חוץ לבור מתחלת התקיעה עד סופה והשומע עומד בבור בתחלת התקיעה או בסופה בהא סברא ישרה לומר דגם השומע יצא שאין הקול מתבלבל בבואו לבור וכן משמע מלשון המשנה שלא שנאה רק בתוקע לתוך הבור וכך מורין דברי הרא"ש ז"ל כ"ל:

ותקע

דרכי משה

(ה) ול"נ דאם בולט במקום הנחת פיו שאין תוקע רק בפנימי אף אם אינו בולט מצד הרחב רק שוה לחיצון שם יצא דאין הקול יוצא רק מפנימי אבל כשחיצון בולט לצד הראש יותר מפנימי אזי לא יצא דאז הקול יוצא משתיהן והוי ב' שופרות : (ו) וכ"כ מהרי"ל דמותר לתקוע בו ומשמע שם דאפילו אם יש לו שופר אחר שאינו של איל וזה שמובא הוא של איל נראה

ד"ה

דרישה

בקצר עד כו' הארוך רבינו בלשונו כדי להוציא מדעת הב"י שחילק ואמר שהשינוי קול אינו פסול כי אם מאליו ולהכן לצד הרחב · אבל מאליו לצד הקצר ספק לא הוי שינוי עיין בלשון הרא"ש שהביאו ב"י ועיין בר"ן דף ש"ח על פי' שפירש נמי במקום הנחת היינו שהוסיף עליו קצת שציפהו אפי' על סמוך כו' ע"ש :

פרישה

(יז) כגון מגל כו' כן היא גירסת רש"י בגמרא אבל הרי"ף והרא"ש והר"ן ותוספות והרמב"ן גורסים איפכא בגמרא ריש דף ל"ג דסכין אין בו אלא משום שבות ובמגל יש בו שום לאו: (יח) אלא משום שבות ואמירה לעו"ג שבות דשבות ושבות דשבות במקום

כו'

חדושי הגהות

אפילו לא נשתנה קולו וה"ה אם נתן זהב על עובי השופר בצד הרחב שפסול כמ"ש רבינו בסמוך אלא הא דנקט בברייתא מקום הנחת פה אפשר משום דבכך היה רגיל לצפותו אבל ה"ה במקום הרחב דפסול דחד טעמא הוא (מהרל"ח) :

מה ששמע בין בפנים בין בחוץ היה קול שופר והאחרים לא יצאו אף על פי שבסוף התקיעה שמעו קול שופר כיון שלא שמעו קולו בתחלה לא יצאו ששומע תחלת תקיעה בלא סופה או סופה בלא תחלתה ואין באותה מקצת שיעור תקיעה לא יצא ובה"ע כתב שאפילו אם יש במקצתה שיעור תקיעה לא יצא:

תקפח **בזמן** הראוי לתקוע כיצד משעת הנץ החמה (א) עד הלילה דתנן כל היום כשר לתקיעת שופר ואם תקע משעלה עמוד השחר יצא אבל בלילה לא (ב) לפיכך שמע מקצת תקיעה בלילה ומקצתו ביום לא יצא: שמע ט' תקיעות מט' ב"א כגון תקיעה מזה ותרועה מזה אח"כ אפי' בט' שעות ששהו בהן הרבה יצא · שמע ט' תקיעות מט' ב"א שתקעו כולם כאחד לא יצא שאין כאן פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ושבת לאו זמן תקיעה הוא דתנן י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה שאין הכל בקיאין בתקיעת שופר וחיישינן שמא יטלנו בידו לילך אצל בקי ללמדו (ג) ויעבירנו ד"א ברה"ר ורי"ף היה תוקע בבית דינו וסמך לו על הא דתנן משחרב ב"ה התקין ריב"ז

מקלת תקיעה בבור ומקלת תקיעה חוץ לבור יצא ת"ש התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפטס אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא ואמאי ליפוק בתחלת תקיעה מקמי דליערבב קלא כי קאמר רבא בתוקע ועולה לנפשיה א"ה מאי למימרא מהו דתימא זימנין דמפיק רישיה ואכתי שופר בבור וקא מיערבב קלא קמ"ל: ופירש"י אם קול שופר שמע · בלא קול הברה יצא: ואם קול הברה שמע · עם קול השופר לא יצא: בתוקע ועולה לנפשיה · ואין אחר עמו לצאת בו אלא תוקע ועולה היא דלדידיה תחלת' וסופ' בהכשר דבתחלה הוא והשופר בבור ואמרינן לעיל אותם העומדים בבור יצאו:

ומ"ש רבינו והאחרים לא יצאו אע"פ שבסוף התקיעה שמעו קול שופר כיון שלא שמעו קולו בתחלה וכו' משמע דאעומדים על שפת הבור קאי ומה שכתב וכו' שלא יצאו היינו לדעת הרא"ש דסבר דעומדים על שפת הבור לעולם הם שומעים קול הברה דאילו לדעת הרמב"ם ורש"י אם קול הברה שמעו הוא דלא יצאו אבל אם קול שופר שמעו יצאו בודאי והרא"ש כתב כלשון הזה אבל אחר ששמע מקלת תקיעה בבור ועלה ושמע סופה על שפת הבור או תחלתה בחוץ וסופה בפנים לא יצא שהשומע תחלת תקיעה בלא סופה או סופה בלא תחלתה לא יצא ע"כ · ורבינו כדי לקצר כתבה בשומעים עומדים על שפת הבור והתוקע עומד בתחלת התקיעה תוך הבור ובסופה חוץ לבור וממילא משמע דה"ה לתוקע עומד תוך הבור או חוץ לבור מתחלת התקיעה ועד סופה והשומע הוא שעומד מקלת זמן התקיעה תוך הבור ומקלתה חוץ לבור · ולדברי הרמב"ם ורש"י דבר פשוט הוא דבין הכי ובין הכי אם קול שופר שמע יצא:

כתב רבינו ירוחם השומע מקלת תקיעה שלא בחיוב ומקלתה בחיוב או שאמר למתעסק בתקיעות שהתחיל לתקוע במתעסק בלא כיון להוציא וא"ל באמצע תכוין להוציאני י"א ותקע ומשך בה שיעור תקיעה לא יצא כיון דתחלתה לא הוי בחיוב וי"א שיצא כיון דאיכא שיעור תקיעה בחיוב אע"פ שתחלתה לא הוי בחיוב וראשון עיקר ולזה נראה שהסכים הרא"ש עכ"ל:

תקפח בזמן הראוי לתקוע כיצד וכו' דתנן כל היום כשר לתקיעת שופר משנה בפרק ב' דמגילה (כ:): **ומ"ש** רבינו ואם תקע משעלה ע"ה יצא התם (כ:) תנן אין קורין את המגילה ולא מלין ולא טובלין ולא מזין עד הנץ החמה וכולן שעשו משעלה ע"ה כשר ויליף בגמרא מקרא דמשעלה ע"ה מקרי יום ופירש"י עד שתנץ החמה · שיצאו מספק לילה: וכולן שעשו משעלה ע"ה כשר · דמעלות השחר יממא הוא אבל לפי שאין הכל בקיאין צריכין להמתין עד הנץ החמה ע"כ · ומהתם שמעי' בכל דבר שמצותו ביום צריך לכתחלה לעשותו משתנץ החמה ואם עשה משעלה ע"ה כשר:

ומ"ש אבל בלילה לא פשוט הוא במשנה שכתבתי בסמוך ומייתי לה בגמרא מדכתיב יום תרועה יהיה לכם: **ומ"ש** לפיכך שמע מקלת תקיעה בלילה ומקלתה ביום לא יצא בפרק ראוהו ב"ד (כח·) אמר רבה שמע מקלת תקיעה קודם שיעלה ע"ה ומקלת תקיעה לאחר שיעלה ע"ה לא יצא וטעמא משום דכיון דתחלת התקיעה היתה שלא בשעת חיוב הוי שמע סופה בלא תחלתה דקי"ל דלא יצא: **ומיהו** תיבת לפיכך שכ' רבינו אינו מיושב דהא לא נפיק מאי דכ' בסמוך דאף על גב דתקיעה דלילה לא מפקא ידי חובה אם איתא דשמע סוף תקיעה בלא תחלתה הוה נפיק י"ח ה"נ יוצא היה י"ח ולא אמרינן דלא יצא אלא משום דקי"ל דשמע סופה בלא תחלתה לא יצא וא"כ מאי לפיכך ודוחק לומר דקאי גם למ"ש בסימן שקודם זה דשמע סוף תקיעה בלא תחלתה יצא: **שמע** ט' תקיעות מט' ב"א וכו' פ' בתרא דר"ה (לד·) א"ר יוחנן שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא תנ"ה שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא מט' ב"א כאחד לא יצא תקיעה מזה ותרועה מזה בזא"ז יצא ואפי' בסירוגין ואפילו כל היום כולו כך היא הגי' הנכונה והיא גירסת הרי"ף ואע"פ שרש"י כתב דל"ג מט' ב"א לא יצא דהכי מסקינן בפרק ראוהו ב"ד (כז:) דתרי קלי מתרי גברי בהלל ובמגילה ובתקיעה משתמעי ולפיכך מחק הגירסא ואומר דיצא גרסינן כבר כתב הר"ן דליתא דהכא מש"ה לא יצא מפני שהוא צריך לשמוע על הסדר תקיעה ותרועה ותקיעה הא לא"ה לא יצא והכא הרי שמען כולן בבת א' והיינו דקתני בתר הכי תקיעה מזה ותרועה מזה בזא"ז יצא וכ"כ גם הרא"ש וכ"ה דברי הרמב"ם בפ"ג וז"ל שמע תקיעה אחת בשעה אחת ושנייה בשעה שנייה אפי' שהה כל היום כולו הרי אלו מצטרפין ויצא י"ח והוא שישמע כל בבא מהן על סדרה לא שישמע תרועה ואחריה שתי תקיעות או שתי תקיעות ואחריהן תרועה וכיוצא בזה שמע תשע תקיעות מט' ב"א כאחד לא יצא אפי' ידי אחת תקיעה מזה ותרועה מזה ותקיעה משלישי בזא"ז יצא ואפי' בסירוגין ואפי' כל היום כולו:

וכתב הרב המגיד בר"פ הנזכר דהא דאמרינן שאם שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא דוקא בשלא הפסיק ביניהם בקול שופר שאינו מן הראוי באותה בבא כלומר שאם היה שומע בבבת תש"ת ושמע תקיעה ואחריה שברים ובין שברים לתקיעה שמע תרועה לא יצא וכן הדין בכל הבבות לפי שאע"פ שאין השהיות פוסלת הפסקה בקול שופר שאינו מן הראוי פוסל ולזה נתכוון רבינו למטה שכתב והוא שישמע כל בבא מהן על הסדר וכ"כ הרמב"ן ז"ל ועיקר עכ"ל: והר"ן בפרק בתרא דר"ה גבי הא דאתקין רבי אבהו כתב ג"כ סברת הרמב"ן ונראה מדבריו שר"ת והרשב"א חולקין על הרמב"ן ואעפ"כ כתב ומ"מ יש לחוש ולהחמיר כדברי הרמב"ן ז"ל ע"כ: וכתב רבינו ירוחם דהא דשמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא דוקא בדיעבד אף ע"ג דמסתמא הסיח דעתו וכ"כ ג"כ הר"ן בפ"ב דר"ה (לד·) גבי הא דאתקין רבי אבהו בקיסרי: **והמרדכי** והג"א כתב קי"ל כר"י דאפי' שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא ור"י נסתפק בדבר משום דרב אשי מסיק פ' מי שמתו (כג·) גבי היו מים שותתין על ברכיו דכ"ע חוזר לראש אם שהה ע"כ · ודעת הפוסקים שהזכרתי פה א' לפסוק כר"י וכ"פ סמ"ג והכי נקטינן:

כתב הג"א אם אחד תוקע בשופר ואחד תוקע בחצוצרות יחד יצא בתקיעת שופר דתרי קלי בתרי גברי משתמעי ע"כ · ותימא דבפרק ראוהו ב"ד (כז·) משמע דתרי קלי מתרי גברי לא משתמעי אלא היינו טעמא דיצא ידי שמיעת שופר אע"פ ששמע עמו קול חצוצרות משום דכיון דחביב יהיב דעתיה:

גרסינן בירוש' פרק הקורא את המגילה למפרע רבי יוסי בשם רבי יוחנן אפי' שמען כל היום יצא והוא ששמען על הסדר היה זה צריך פשוטה ראשונה וזה צריך פשוטה אחרונה תקיעה א' מוציאה את שניהם ע"כ וכתבו הר"ן בפ' בתרא דר"ה: **ושבת** לאו זמן תקיעה הוא דתנן י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה משנה ר"פ בתרא דר"ה (כט:): **ומ"ש** שאין הכל בקיאין בתקיעת שופר וחיישינן שמא יטלנו בידו וכו' שם בגמרא. **וכתב** הר"ן וא"ת מאי שנא הני דגזרינן שמא יעביר תינוק או אזיל ארבע אמות בר"ה י"ל דשרי בשבת ולא גזרינן ומ"ש מילה הכי שאני לפי שהכל טרודים בהם ולא מדכר חד אחבריה משא"כ במילה: **ומ"ש** רבינו שהרי"ף היה תוקע בבית דינו וסמך לו על הא דתנן משחרב בית המקדש התקין ריב"ז שיהו תוקעין בכ"מ שיש בו ב"ד כ"כ הרא"ש שם שכן היה נוהג הרי"ף וטעמו מפני שהיה מפרש כל מקום שיש בו בית דין לאו דוקא

תקפח בזמן הראוי לתקוע וכו' לפיכך אם שמע מקלת התקיעה בלילה כו' עד' מאחר דבלילה אפילו דיעבד לא יצא כדתנן וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר משמע אבל קודם עמוד השחר לא הילכך אפילו תקע מקלתה ביום נמי לא יצא שהרי כבר נתבאר דהשומע מקלת תקיעה לא יצא והכא אע"פ ששמע את כולה כיון שמקלתה בלילה לאו כלום הוא וזה ברור ודלא כמ"ש הב"י דלשון רבינו אינו מיושב בזה: **שמע** ט' תקיעו' מט' ב"א וכו' ה"ה נמי מאדם אחד וכן איתא להדיא בפ"ב דר"ה תניא שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא אלא כדי לחלק בין תקעו זה אחר זה לתקעו בבת אחת שזה אי אפשר אלא בט' בני אדם כתב ברישא דמילתא ט' בני אדם: **ושבת** לאו זמן תקיעה היא וכו' ויעבירנו ד' אמות בר"ה פי' בשבת שייכ' הך גזירה אבל לא בי"ט דקי"ל מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ובלבד שיהא בה צורך קלת כדלעיל בסימן תקי"ט וה"נ יש בה צורך היום להוליכו אצל בקי ללמוד ולא קשה ביום טוב נמי יש לגזור שמא יצטרך לילך אחר השופר או אצל בקי בתרי עברי נהרא ויתקן חבית של שייטין כדי לעבור דהא ודאי משום הך מילתא לא מבטלין התקיעה כיון דמילתא דלא שכיחא ואיכא נמי היכיר' ומידכר ולא אתי למיטעי משא"כ העברת ד' אמות דמילתא דשכיחא הוא וליכא היכירא ועביד למיטעי דלאו אדעתיה איסורא דהעברה לכך גזרו עליה אך קשה גם בי"ט איכא איסורא בתקיעה משום שמא יתקן כלי שיר והיה להם לחכמים לבטל ד"ת בשב ואל תעשה ותירץ מהר"א מזרחי דלא אמר שב ואל תעשה שאני אלא היכא דליכא הכשר מצוה כמו היכא דשופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל וכו' דבעידנא דקא עקר שבות דדבריהם לא קא מקיים העשה אבל האיסור תקיעת שופר שהוא משום שמא יתקן כלי שיר דבעידנא דקא מיעקר איסור דרבנן מקיים עשה דשופר אין אומרים בזה שב ואל תעשה שאני אלא שהקשה ע"ז דא"כ מאי אולמא גזירה דרבה התם נמי נימא יבא עשה של תורה וידחה גזירה דרבה דהתם נמי במקום הכשר מצוה הוא ולא תירץ כלום ול"נ דקושיא מעיקר' הכי מיתרצא דפשיטא דלא יעלה על הדעת לומר דתתבטל התקיעה לפי שחכמים אסרו התקיעה בי"ט משום שמא יתקן כלי שיר דעל תקיעה זו דר"ה לא תקנו כיון שהתורה צותה לתקוע בזה היום אבל העברת ד"א בר"ה דמילתא אחריתי היא שכבר אפשר לתקוע בלא העברה תקנו חכמים שמא יעבירנו ד' אמות בר"ה וכיון שמצוה היא בתקיעה ולא בהעברה שפיר אמרינן שעמידו דבריהם בשב ואל תעשה ומה שקשה למה חששו לשמא יעבירנו ד' אמות בר"ה ולא חששו להוצאה מרה"י לר"ה כבר פירש"י הטעם בפ' לולב וערבה משום דברוב מקומות אין לחוש להוצאה כגון שהיה מונח בכרמלית או בקרפף וגינה ויש כאן איסור העברה והתוס' פירשו עוד דמרה"י לר"ה איכא היכירא וליכא למיגזר אבל בר"ה דזימנין דלאו אדעתיה ומעביר ד' אמות ע"כ וע"ש בדף מ"ג: כתבו הגהות אשיר"י אם אחד תוקע בשופר ואחד תוקע בחצוצרות יחד יצא בתקיעת שופר דתרי קלי בתרי גברי משתמעי ע"כ וכתב ב"י ותימה דבפ' ראוהו ב"ד משמע דתרי קלי בתרי גברי לא משתמעי כו' ואיכא לתמוה על תמיהתו דגבי שמע ט' תקיעות כתב רש"י ג"כ דהא אוקימנא דתרי קלי בתרי גברי משתמעי גם התוס' והרא"ש כתבו וז"ל ואע"ג דאמר לעיל דתרי גברי בתרי קלי משתמעי שאני התם כו' ואמאי לא קשיא ליה עלייהו ובעל כרחך צ"ל דאע"ג דמוכח לשם דתרי קלי לא משתמעי היינו דוקא בעלמא והיינו לומר דאעפ"י דאפשר הוא לתרי קלי דמשתמעי מ"מ אין השומעין מכוונין לבם מפני עירוב ב' הקולות אבל גבי שופר דאיירי ביה משתמעי שפיר וכדיהיב טעמא בגמרא דכיון דחביב יהיב דעתיה למשמע

דרכי משה

ה"ה אם עשה ער"ג שאר איסור דרבנן כגון שעלה אחריה לאילן וכדומה דינו כאילו הובא מחוץ לתחום וכ"כ המרדכי פ' לולב הגזול דאם עשה ער"ג שופר בי"ט מותר לתקוע בו וע"ל סימן שכ"ה:

פרישה

ז"ל ופי' אפילו לישראל עצמו אין בו אלא איסור שבות וא"כ אמירה לעו"ג שבות דשבות דאמירה לעו"ג אפילו באיסור דאורייתא אין בו אלא שבות: סי' תקפח (א) עד הלילה דכתיב יום תרועה ולא לילה: (ב) **לפיכך** שמע מקלתה כו' ז"ל ב"י ותיבת לפיכך שכתב רבינו אינו מדוקדק דהא אע"ג דתקיעה דלילה לא מפקא ידי חובה אם איתא דשמע סוף תקיעה בלא תחלתה הוה נפיק ידי חובה ה"נ יוצא היה י"ח ולא אמרינן דלא יצא אלא משום דקי"ל שמע סופה בלא תחלתה לא יצא וא"כ מאי לפיכך עכ"ל נראה דשפיר קאמר לפיכך: (ג) **ויעבירנו** ד' אמות בר"ה הא דלא קאמר שמא יוציאנו מרה"י לר"ה משום דהתם איכא

ריב"ז שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד ולפניהם ורוצה לפרש כל ב"ד ואפי' של ג' ולא נהגו כן שכל המפרשים פי' ב"ד של כ"ג שהן סנהדרי קטנה ואע"פ ששבת לאו זמן תקיע' היא מותר לומר לקטן שלא הגיע לחינוך שיתקע בשב' כדי להתלמד לתקוע אבל אם הגיע לחינוך אסור לומר לו לתקוע ואם תקע מעצמו אין צריך למחות בידו:

תקפט (א) **אדם** הראוי לתקוע לאפוקי חרש שוטה וקטן דכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים י"ח ואשה נמי אינה חייבת דהוי ליה מ"ע שהזמן גרמא אנדרוגינוס מוציא את מינו שאם זה זכר גם זה זכר ואם זו נקבה גם זו נקיבה טומטום אפילו מינו אינו מוציא שמא זה יקרע וימצא נקבה והאחר ימצא זכר · מי שחציו עבד וחציו בן חורין [א] אפילו לעצמו אינו מוציא דלא אתי צד עבדות ומוציא צד חירות וצריך שיתקע לו אחר ואע"פ שנשים וקטנים פטורין יכולין לתקוע ולברך ואין מוחין בידן ואין כאן משום איסור תקיעה בי"ט ולא משום ברכה לבטלה

למשמע דהא אפשר הוא למשמע ולפיכך כתבו הם ז"ל בסתמא דתרי קלי משתמעי ורצונם לומר בשופר דוקא דאיירי ביה וזאת היתה דעת הגהות אשיר"י בשם ר"י וכן מוכח להדיא כדבריו שאמר ואם אחד תוקע בשופר כו' ומ"מ בתורה לא יקראו שנים עכ"ל אלמא דלא ס"ל דתרי קלי משתמעי אלא לענין שופר דאל"כ בתורה למה לא התיר : **ואע"פ** ששבת לאו זמן תקיעה היא מותר לומר לקטן כו' כך פסק הרא"ש בשם ר"י בפרק בתרא דר"ה והב"י העתיק לשונו כפי מה שהוא בדפוס ועיקר הפסק חסר שם וכתו' מבואר וכך צריך להגיה בדברי הרא"ש · ונראה ודאי דמ"ש רבינו שאסור לומר לקטן שהגיע לחנוך לתקוע בשבת לאו דוקא בשבת אלא ה"ה בי"ט של ר"ה דבלאו שבת נ"כ אסור משום איסור שבות דתקיעה ואפי' טלטול השופר אסור וכן משמע מלשון הברייתא דתניא אין מעכבים לא את הנשים ולא את התינוקות מלתקוע בי"ט ותינוקות דומי' דנשים דדוקא אין מעכבין הא לכתחלה לא אמרי' להו תקעו וכמ"ש רבי' בסימן שאחר זה והיינו ודאי בהגיע לחנוך דבלא הגיע לחנוך אפילו לכתחלה אומרים להן תקעו וכן משמע עוד מלשון הברייתא דתניא אין מעכבין התנוקות מלתקוע בשבת ואצ"ל בי"ט ומוקמינא לה בתנוקות שהגיעו לחנוך ועכובא הוא דלא מעכבין הא לכתחלה לא אמרינן להו תקעו וברייתא קאמר ואצ"ל בי"ט דאלמא די"ט ושבת שוין בדין זה · אחר שכתבתי זה ראיתי להר"א מזרחי שהאריך בזה וכו' סברא זו שכתבתי לפי פירוש א' אבל לפי פי' אחר כ' שמותר לומר לקטן שהגיע לחנוך לתקוע בי"ט ע"ש ולענין מעשה ראוי להחמיר שכך משמע פשטא דסוגיא כדפי' כ"ל :

תקפט אדם הראוי לתקוע וכו' ואעפ"י שנשים וקטנים פטורים יכולין לתקוע ולברך ונראה דדוקא נשים כיון דיש להם דעת יכולין להכניס עצמן בחיוב דקי"ל דגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצוה ועושה דאלמא דמי שאינו מצווה ועושה נמי שכר יש לו וכן קטן אפי' הגיע לחנוך מאחר שיבא לידי חיוב כשיגדל אין מוחין בידן אבל שוטה וחרש שאינן באין לידי חיוב בשום פנים מוחין בידן וקצת קשה על רבינו דלא היה צריך לכתוב כאן דאין מוחין הקטנים שהרי בסימן הקודם זה כתב דאף בשבת אין מוחין וא"כ כ"ש בי"ט ואי משום שיכולין לברך הא נמי פשיטא דכיון שתוקעין מברכין שהקטן שהגיע לחנוך חייב מדרבנן בתפלה וכל הברכות כדתנן בפ' מי שמתו ופ' לולב הגזול וי"ל דסד"א דכיון דמן הדין הם פטורין מלתקוע אם מניחין אותן לתקוע ולברך איכא משום בל תוסיף שהרי לשם חובה הם תוקעין דאל"כ לא היו מברכין על התקיעה קמל"ן דלית לן בה וכיוצא בזה פי' רש"י בגמ' לענין נשים דסד"א דאי תקעי איכא בל תוסיף מאחר שהן פטורות וזה דעת אגור שאמר שהנשים אין להן לברך משום דאיכא בל תוסיף והיינו כדפי' דכיון דמברכין גלי אדעתייהו דמשום חובה עושין כן והו"ל כמוסיף על התורה שכתב והו שהזהירה התורה לא תוסיף וגו' כלומר לא תוסיף על התורה שבכתב ולא על התורה שבע"פ עיין בסמ"ג לאוין סימן שס"ד ובהגה"ה הרי"ף דף שי"ד ע"ב במ"ש ר' ישעיה אחרון ז"ל · ויש להקשות על מ"ש רבינו יכולין לתקוע ולברך הפך מ"ש לעיל בסי' י"ז שיותר טוב שלא יברכו וצ"ל שמה שכ' כאן מוחין ואין מוחין בידן אי נמי אברכה כאילו אמר שאינו ראוי לברך אלא שאין מוחין והיינו ממש כדלעיל וזהו שדקדק רבינו בלשונו וכתב יכולין לתקוע ולברך ואין מוחין דלדברי ר"ת האי אין מוחין אינו אלא לענין התקיעה כדתניא אין מעכבין את הנשים דמשמע אבל לכתחלה לא משום איסור שבות דתקיעה אבל לענין הברכה לפי ראיות ר"ת כיון שתוקעות אומרין להן לברך אפי' לכתחלה ומפני מה כתב אין מוחין אף אברכה אלא ודאי דנמשך לפי שטתו דיותר טוב שלא יברכו אלא שאין מוחין כדפי' · כתב ב"י בשם הר"ש בר צמח דשומע ואינו מדבר יוצאים בתקיעתו עכ"ל ונראה דאפילו לכתחלה יכול לתקוע שהשומעין יכולין לברך ואינו דומה להא דתנן האלם והערום לא יתרומו לכתחלה משום שאינן יכולין לברך דשאני התם דאף אחר אינו יכול לברך משא"כ הכא ועיין בתרומת הדשן סי' ק"מ :

אנדרוגינוס מוציא את מינו וכו' כתב מהר"ש לוריא ז"ל דס"ל דאנדרוגינו' לא הכריעו בו חכמים ודוקא לדעת הרי"ף והרמב"ם דס"ל דהילכתא ספיקא הוא ומ"ה אינו מוציא את שאינו מינו וכן לענין מגלה אבל ר"י שפסק דזכר גמור הוא כמ"ש בי"ד סי' רס"ו ובא"ה סי' מ"ד מוציא אפי' שאינו מינו וסרא"ש :

דוקא סנהדרין אלא בית דין מופלג וגדול בדורו ולא נהגו תלמידיו אחריו לעשות כן והר"ן כתב שטעמו של הרי"ף מדאמרי' בגמרא אהא דתנן אר"א כשהתקין ריב"ז לא התקין אלא ביבנה בלבד אמרו לו א' יבנה ואחד כל מקום שיש בו ב"ד אמרו לו היינו ת"ק א"נ בי דינא דאקראי וקי"ל כת"ק הלכך בב"ד של ג' נמי תוקעין וע"ז היה סומך הרי"ף לעשות מעשה בדבר שהיו תוקעין בבית דינו בר"ה שחל להיות בשבת ומיהו משמע דנהי דלא בעינן ב"ד של כ"ג או סמוך ב"ד קבוע מיהא בעינן דהא כתיבנא לעיל דתרתי בעינן בפני ב"ד ובזמן ב"ד וכל בית דין שאינו קבוע אין לו זמן אבל הרמב"ם כ' בפ"ב בזמן הזה שחרב הבית בכל מקום שיש בו ב"ד קבוע הוא שיהיה סמוך בא"י תוקעין בו בשבת וכ"ד הרז"ה עכ"ל וכ' ה"ה שכן דעת הרמב"ן ז"ל : **ואף** ע"פ ששבת לאו זמן תקיעה היא מותר לומר לקטן שלא הגיע לחינוך שיתקע בשבת וכו' בפ' בתרא דר"ה (לב :) תנן אין מעכבין את התינוקות מלתקוע אבל מתעסקין בהם כדי שילמדו ובגמרא (לג ·) מתעסקין בהם כדי שילמדו אר"א אפי' בשבת תנ"ה מתעסקין בהם עד שילמדו אפי' בשבת ואין מעכבין התינוקו' מלתקוע בשבת ואין צ"ל בי"ט הא גופא קשיא אמרת מתעסקין בם עד שילמדו אפילו בשבת אלמא לכתחלה אמרי' תקעו והדר תנא אין מעכבין עכובא הוא דלא מעכבין הא לכתחלה לא אמרי' תקעו ל"ק כאן בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך וכתב הרי"ף אר"א ואפילו בשבת וה"מ בקטן שהגיע לחינוך אבל קטן שלא הגיע לחינוך בי"ט אין בשבת לא ואית דאמרי איפכא כלומר ה"מ בקטן שלא הגיע לחינוך אבל בקטן שהגיע לחינוך לא וכתב הר"ן בקטן שהגיע לחינוך דכיון שהגיע לחינוך מתעסקין עמו כדי שילמוד אפי' בשבת אבל קטן שלא הגיע לחינוך בי"ט אין בשבת לא דבשבת אין מתעסקין עמו ולא עוד אלא שאם בא לתקוע מעכבין עליו והכי מוכח בגמרא וה"ת אמאי מעכבין דהא קי"ל יבמות (קיד :) דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו וי"ל דה"מ במלתא דלא מפרסמא אבל במלתא דמפרסמא כי הא שהקרן נשמע לרבים מעכבין דלמא נפיק מיניה חורבא לתקוע בשבת שלא בפני ב"ד וכ' הרא"ש על דברי הרי"ף רש"י פירש כלישנא קמא והקשה עליו ר"י כיון דהגיע לחנוך ואין מצות היום בשופר היכי אמרי' ליה למיעבד איסורא ועוד תימא קטן שלא הגיע לחינוך אין מעכבין אותו מלתקוע בשבת אבל לכתחל' לא א"ל תקעו ואמאי והא אפי' בהגיע לחינוך שרי להתעסק בו כדי שילמדו " (ב"ה ולפיכך פירש איפכא דבהגיע להינוך אין מעכבין אבל לכתחלה לא א"ל תקעו כיון דאיכא איסורא דרבנן :) ומ"מ לא מחוייב להפרישו כיון דאם לא היה שבת מצות היום בשופר קטן שלא הגיע לחינוך מתעסקין כלומר מותר להניח להתעסק וכן מוכח בריש ערכין עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפ"ב דהא דתנן אין מעכבין אותם מלתקוע אבל מתעסקין עמהם והר"א אפילו בשבת בשלא הגיעו לחינוך הוא ומיהו כתב ה"ה פירוש מתעסקין שאומרים להן תקעו ומשתדלין עמהם :

וכ' הר"ן דהא דשרי להתעסק אפי' בשבת דוקא בי"ט של ר"ה שחל להיות בשבת אבל בשבת אחרת לא והכי איתא בירוש' וכ"כ מדברי הרא"ש אבל הרמב"ם כ' דהא דאין מעכבין התינוקות מלתקוע אפי' בשבת היינו דוקא בשבת שאינו י"ט של ר"ה וכו' ה"ה דטעמא משום דבשבת של י"ט של ר"ה ודאי מעכבין אותם שלא יאמרו שתוקעין בי"ט של ר"ה שחל להיות בשבת וכ"כ מן הירוש' עכ"ל וכ' הר"ן וז"ל כתב רבינו אפרים ז"ל שעכשיו אסור לתקוע לכל קטן בשבת כלל ואפי' בשבת של ר"ה שלא נאמרו דברים הללו אלא בזמן שהיתה תקיעת שופר דוחה את השבת וכ"ד הרז"ה וכן מוכח בירוש' ואע"פ שהרי"ף כתבה בהלכותיו אפשר לטעמיה אזיל שהוא סובר שאפי' בזה"ז תוקעין בכ"מ שיש בו ב"ד קבוע אבל הרמב"ן כתב שכיון שהגאונים כולם כתבוה בחיבוריהם מדבריהם יש ללמוד שהם סבורים שלא ביבנה בלבד נאמרה זאת התקנה אלא בכל יום ראשון של ר"ה שחל להיות בשבת בכ"מ לפי שאין בלימוד גזירה דרבה ואין בו אלא איסור שבות דתקיעה עצמה וכיון שהיא למצוה מותר שהם צריכין להתלמ' כדי לתקוע למחר ולהכנס במצות ע"כ (א) :

כתב הכלבו יש שואלי' אמאי לא דחינן ר"ה כד מקלע בשבת משום תקיעת שופר כי היכי דדחינן לי' מיום אחר משום יומא דערבה והתשובה זימנין דמקלע המולד בה' י"ח והוא נדחה עד שבת משום מולד זקן ומשום ו' דאד"ו ואם נדחה אותו גם מיום שבת משום תקיעת שופר נצטרך לדחותו עד יום ב' משום א' דאד"ו נמצא שלא יהיה נקבע עד יום ה' אחר המולד וכל האי לא דחי משום דמיחזי כשיקרא עכ"ל :

תקפט אדם הראוי לתקוע לאפוקי חש"ו דכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים י"ח משנה בס"פ ראוהו ב"ד (כט :) : **וכתב** הכלבו שאפי' המדבר ואינו שומע דקי"ל שהוא כפקח לכל דבריו אינו מוציא כיון דאינו שומע דלאו בר חיובא הוא וכ"כ הרשב"ץ בתשו' וטעמא משום דבשמיעה תליא מילתא דהא מברכין על השמיעה וכיון שאינו שומע אינו מחוייב בדבר ולא מפיק אבל שומע ואינו מדבר יוצאים בתקיעתו עכ"ל : **ומ"ש** ואשה נמי אינה חייבת דהו"ל מ"ע שהזמן גרמא משנה בפ"ק דקידושין (כט) כל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות : **ומ"ש** אנדרוגינוס מוציא את מינו טומטום אפילו מינו אינו מוציא בריית' בס"פ ראוהו ב"ד (כט :) : **ומ"ש** מי שחציו עבד וחציו בן חורין אפילו לעצמו אינו מוציא מימרא ובריית' שם · וא"ת אנדרוגינוס נמי נימא דאפי' עצמו אינו מוציא דלא אתי צד נקבות שבו ומפיק צד זכרות י"ל דאנדרוגינוס בריה בפ"ע הוא ומ"ה לא שייך למימר ביה לא אתי צד נקבות ומפיק צד זכרות והלכך שפיר מפיק לנפשיה ומהאי טעמא נמי מפיק את מינו דשניהם בריה אחד ובריה מוציאה בריה כמותה כ"כ הר"ן וה"ה וכתב עוד ב"ה דאפשר שאפי' לדברי מי שאומר דאנדרוגינוס אינו בריה בפ"ע אלא אינו זכר ואינו נקיבה אתי שפיר ואינו דומה למי שחציו עבד לפי שיש חילוק בין מה שהוא בידי אדם למה שהוא בידי שמים : **ואע"פ** שנשים וקטנים פטורים יכולים לתקוע ולברך ואין מוחין בידם וכו' בפ"ב דר"ה (לב ·) אהא דתנן אין מעכבין את התינוקות מלתקוע דייק הא נשים מעכבין כלומר דוקא תינוקות אין מעכבין כדי לחנכן במצות הא נשים מעכבין דכיון שהם פטורות כי תקעי עברו אשבות דתקיעה והא תניא אין מעכבין לא את הנשים ולא את התינוקות אמר אביי ל"ק הא רי"י הא ר' יוסי ור"ש וכתב הר"ן דהלכה כר"י ור"ש דאמרי נשים סומכות רשות כלומר דאף ע"ג דפטרינהו רחמנא אי סמכי ליכא איסורא משום משתמש בקדשים וה"ה לכל מ"ע שהזמן גרמא הלכך אם רצו נשים לעשות כל מ"ע שהזמן גרמא הרשות בידם ולא חיישינן לבל תוסיף ולא לשבות דתקיעה וכ"כ הרא"ש בשם ר"ת וכתב עוד בשמו שיכולות לברך על מ"ע שהזמן גרמא אע"פ שהן פטורות ואין כאן משום ברכה לבטלה וכ"כ הר"ן ג"כ והביא ראיות ר"ת וכתב דאע"ג דאיכא דדחה לה נקטי' כר"ת דהא נוטלות עליהם שכר מדאמר רבי יוסי בר חנינא קידושין (לא :) גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה דמדקאמר גדול אלמא למי שאינו מצווה ועושה נמי יש לו שכר הלכך בכלל מצוה הן ומברכות ולא נימא הואיל ולא נצטוו היאך יאמרו וצונו דכיון שהנשים נצטוו ואף כן נוטלות שכר שפיר יאמרו וצונו עכ"ל וכתב ה"ה בפ"ב כתב הרשב"א שהעלו הראשונים שאע"פ שנשים פטורות רשאות לתקוע ולברך

דרכי משה

תקפח (א) וכתב המ"מ פ"ב דה' שופר דבי"ט נמי אפי' קטן שהגיע לחינוך מתעסקים עמו ונ"ל סימן ש"ח אם מותר לטלטל שופר בר"ה שחל להיות בשבת כתב א"ז במס' ר"ה כיון שהותרה התקיעה לאנשים אפי' רצה לתקוע כל היום הרשות בידו אע"פ שיצא כבר עכ"ל ולקמן סי' תקפ"ט לא משמע כן וגם בסי' תק"צ לא משמע כן :

ע"ל

דרישה

סי' תקפט [א] אפי' לעצמו אינו מוציא כו' אבל באנדרוגינוס ליכא למימר לא אתי צד נקבות ומוציא צד זכרות דבריה בפני עצמו הוא ואפי' אינו בריה בפני עצמו אלא ספק זכר וספק נקבה יש לחלק בין מה שהוא בידי אדם כגון עבד דאפשר לתקן ולשחררו לגמרי ובין זה שהוא

בידן

פרישה

מיהו סברא שפי' ר"ן ז"ל יש הפרש גדול בין בית לר"ס ולכך הרוצה לצאת מרגיש ולא יצא :
סי' תקפט (א) אדם הראוי לתקוע כולל לאפוקי חש"ו אפילו מדבר ואינו שומע דבשמיעה תליא מילתא דהא מברכין לשמוע אבל שומע ואינו מדבר

הדבר

לברך וכן נהגו וכן נראה כן מדברי רבינו פ"ז עכ"ל כלומר שכתב בפ"ז טומטום ואנדרוגינוס לעולם אין מברכין לישב בסוכה מפני שהן חייבין מספק ואין מברכין מספק וכתב ה"ה לדעת רבינו ודאי שאין נשים מברכות והיאך יאמרו וצונו והן פטורות ובסוף הלכות ציצית כתב ג"כ הרמב"ם שנשים ועבדים וטומטום ואנדרוגינוס אין מברכין אם מתעטפין בציצית והגהות כתבו שם שכ"ד רש"י שאסור לנשים לברך על מ"ע שהזמ"ג ור"ת פסק שהן יכולות לברך והביא ראיה לדבר וסמ"ג כתב בסימן מ"ב כל דברי ר"ת ואח"כ כתב אבל זהו דבר תימא מהו וצונו בדבר שאינה מחוייבת לא מדאורייתא ולא מדרבנן דנשים במ"ע שהזמ"ג אפילו מד"ס פטורות וכמו שמוכח בפ' מי שמתו (כ:) גבי נשים חייבות בקידוש היום ד"ת והאגור כתב בשם ר' ישעיה דוקא בלא ברכה שרי להו לנשים לתקוע לעצמן אבל אם ברכו גילו בדעתם שלשם חובה הן עושין חדא דעוברות על בל תוסיף ועוד דאיכא ברכה לבטלה עכ"ל (א) · ומ"מ שעוברות על בל תוסיף אם מברכות אינו נכון כלל אלא שאין לי להאריך :

ומ"ש רבינו בשם בעל העיטור הוא בפסקי הרא"ש שם אע"פ שכתב שם בל' אחר הכל עולה לענין אחד וז"ל בעל העיטור כתב דאין אחר תוקע להם אלא הן בעצמן ונהגו באשכנז לתקוע לנשים יולדות קודם שתקעו בב"ה כדי שיוציא התוקע את עצמו וכ"כ הגמ"י פסק ר"ת וכל רבותינו אחריו כר' יוסי ומיהו ה"מ לתקוע לעצמו דומיא דסמיכה דשרי להו משום נחת רוח אף על גב דקצת נראה כעבודה בקדשים הכא נמי אע"ג דקצת נראה כחילול י"ט שריא אבל אחר שכבר תקע לא יתקע להן דאין אומרים לאדם חטוא בעבור נחת רוח כיון דכבר יצא י"ח ואינו חייב בדבר התוקע לה ה"ז חילול י"ט · וכ"כ רא"מ והגאונים וכן הורה הרא"מ ואמר שהרוצה לתקוע לנשים צריך לעשות קודם שיתקע ש"צ בעוד שלא יצא י"ח הוא בעצמו ואם הממתין עד לאחר שיצא י"ח הוא בעצמו אסור לתקוע להן ודלא כראבי"ה שהתיר הדבר עכ"ל · והסמ"ג ג"כ לא הביא אלא דברי רא"מ בלבד : **ומ"ש** רבינו בשם ראבי"ה כן כתב הרא"ש וז"ל וראבי"ה כתב כיון דנשים סומכות רשות אע"ג דדמי קצת לעבודה בקדשים ה"ה בתקיעה שהיא חכמה ואינה מלאכה מותר לתקוע להם ואפי' מי שיצא כבר ומותר נמי להוציא את השופר לר"ה מבית הכנסת כדי לתקוע להם וככ"ל דלא גריעא אשה מקטן שלא הגיע לחינוך דמתעסקין בהם כדי שילמדו כ"ש לנשים דמכוונות למצוה עכ"ל הרא"ש וכ"כ המרדכי : **ולענין** הלכה כדאי הם לסמוך עליהם כ"ש במקום דאיכא רבוותא דסברי כוותייהו כמו שנתבאר בסמוך ועוד דטעמא דראבי"ה והרא"ש טעמא דמסתבר הוא ומיהו טוב שלא לברך כיון דפלוגתא הוא ספק ברכות להקל (ב) : **המודר** הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה וכו' מימרא דרבא בפרק ראוהו ב"ד (כח.) : וכתב הר"ן וז"ל כתב הרז"ה דכי שרי דוקא בתקיעות דר"ה שהם מצות מן התורה אבל בתעניות לא ולפי דבריו אף בתקיעות דר"ה צריך לדקדק לפי שיש בהן מדרבנן אלא שאין מחוורין דבריו דמ"מ מצוה איכא ומיהו מסתברא לי דכי אמרי' מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה דוקא כגון שהוא תוקע מאליו להוציא המודר הנאה אבל כל שא"ל המודר תקע לי והוציאני אסור דשליחותיה קא עביד וראיה לדבר מדאמרינן בפרק אין בין המודר (לה:) דגבי הא דאיבעיא לן התם הני כהני אי הוו שלוחי דידן או שלוחי שמיא למאי נ"מ למודר הנאה אי אמרת שלוחי דידן הא קא מהני ליה ואסור ואמרינן נמי התם (לו:) אלא לדעתיה דבעל הכרי הא קא מהני ליה דקא עביד שליחותיה אלמא דכל היכא דעביד שליחותיה אסור אלא ודאי הכא בתוקע מעצמו שלא בשליחותו של מודר עסקינן :

והרא"ש שהביא הברייתא בפ' ראוהו ב"ד משום דאזיל לחומרא עיין בר"ד סימן שט"ו עכ"ל ובר"ד סימן רס"ה ובאבן העזר בס' חליצה הארכתי על כל דינו ע"ש :

וצריך שיכוון התוקע וכו' בפ' בתרא דר"ה ומ"ש אלמא בעינן דעת שומע שיכוון לצאת ודעת משמיע · אע"ג דמר"ז אין ראיה אלא דבעינן דעת משמיע מ"מ נלמוד דעת שומע מכלל שכן דכיון דבעינן דעת משמיע שיכוון על זה להוציאו כל שכן דבעינן שהשומע עצמו יכוון לצאת בתקיעה זו דהא עיקר מצוה הוא בשומע ובסמוך שכתב הילכך המתעסק וכו' עד והשומע ממנו לא יצא הוא לרבותא לומר שאף שיכוון השומע לצאת אפילו הכי לא יצא וק"ל :

תקצ סדר תקיעה והכשרה דתנן וכו' בפ' בתרא דר"ה אבל

לבטלה וכתב בעל העיטור אחר שיצא כבר אינו יכול לתקוע להוציאן אא"כ לא יצא שנמצא תוקע להוציא את עצמו וכן נוהגין באשכנז לתקוע לנשים היולדות קודם שיתקעו בב"ה כדי שיוציא התוקע גם את עצמו ואבי"ה כתב שאפילו אחר שיצא יכול לתקוע להם ולהוציא השופר בשבילם (ג) אפי' דרך רה"ר ולזה הסכים א"א ז"ל : (ג) המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה דמצות לאו ליהנות ניתנו : וצריך שיכוון התוקע להוציא השומע שאם תקע ולא כיון להוציא לא יצא דא"ר זירא לשמעיה (ד) איכוין ותקע לי פי' התכוין להוציאני אלמא בעי דעת שומע שיכוון לצאת ודעת משמיע שיכוון על זה להוציאו ולית הלכתא כרבא דאמר התוקע לשיר פי' לשורר ולא נתכוון לתקיעת מצוה יצא דקי"ל מצות צריכות כוונה וכ"כ בהלכות גדולות הלכך המתעסק שאינו מכוין לתקיעת מצוה אלא מלמד לאחרים לתקוע לא יצא והשומע ממנו לא יצא וה"מ דבעי שיכוון בפרט להוציא זה השומע ביחיד התוקע אבל ש"צ התוקע מסתמא דעתו להוציא כל השומעין דתנן היה עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא והרי"ץ גיאת פסק כרבא דמצות אין צריכות כוונה ותוקע לשיר יצא ומתעסק היינו טעמא דלא יצא שלא נתכוון לשמוע אלא לתקיעה בעלמא וכן פסק ר"ח ורב שרירא שדר ממתיבתא דהלכתא כרבא ומיהו מדאשכחן לרבי זירא דאמר לשמעיה איכוין ותקע לי אמרינן לא לעביד לכתחלה אלא יכוון במצוה ואם לא נתכוון יצא וא"א הרא"ש ז"ל פסק דמצות צריכות כוונה :

תקצ סדר תקיעה והכשירה דתנן סדר תקיעה ג' של שלש שלש דג' פעמים כתיבי תרועה בתורה ב' בר"ה ואחד ביובל

וצריך שיכוון התוקע להוציא השומע וכו' בפרק בתרא דר"ה (לב:) תנן המתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא ובגמרא (לג:) המתעסק לא יצא הא תוקע לשיר יצא לימא מסייע לרבה דאמר התוקע לשיר יצא דלמא תוקע לשיר נמי מתעסק קרי ליה ואמאי דתנן השומע מן המתעסק לא יצא דייק אבל השומע מן המשמיע לעצמו מאי יצא לימא תיהוי תיובתיה דר' זירא דא"ל ר' זירא לשמעיה איכוון ותקע לי ומשני דלמא איידי דתנא רישא מתעסק תנא סיפא נמי מתעסק ובפ' ראוהו ב"ד (כח.) שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאוהו ואכל מצה יצא אמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא כלומר דמצות א"צ כוונה ובתר הכי גרסינן א"ל ר"ז לשמעיה איכוון ותקע לי פי' תתכוון לתקוע בשמי להוציאני ידי חובתי ואוקימנא להא דר"ז כרבי יוסי דתניא שומע שומע לעצמו ומשמיע משמיע לפי דרכו א"ר יוסי בד"א בש"צ אבל ביחיד לא יצא עד שיתכוון שומע ומשמיע וטעמא משום דש"ץ דעתיה אכ"ע והרי"ף לא הביא דברי רבה אלא דברי ר"ז וכתב הרא"ש דהיינו משום דס"ל דהכי הלכתא אע"ג דרבא והנך דשלחו לאבוה דשמואל סברי דמצות א"צ כוונה הלכה כר"ז דפליגי ביה תנאי בפרק ע"פ (קיד:) גבי ירקות ור' יוסי סבר מצות צריכות כוונה וה"נ קאמר רבי יוסי במתניתין ור' יוסי נימוקו עמו וכ"פ בה"ג וגרסינן נמי בירוש' היה עובר אחורי ב"ה וכו' הדא אמרה מצות צריכות כונה ותניא נמי נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע וכו' עד שיתכוון שומע ומשמיע ואע"ג דשנינהו רב אשי שינויי דחיקי נינהו ופשטא דמתניתין וברייתא לא כוותיה הלכך אזלינן לחומרא ובעינן דעת שומע ומשמיע ואם תקע להוציא את עצמו אין חבירו השומע התקיעה יוצא עד שיתכוון לו וה"מ יחיד אבל ש"ץ כיון דדעתו אכ"ע לא בעינן עד שמתכוון ליה גופה עכ"ל · והר"ן כתב שיש סוברים לומר דל"פ דר"ז אדרבא דלא אר"ז איכוון ותקע לי למצוה אלא שצריך כוונה לשמוע ולהשמיע לשם תקיעת שופר כל דהו אפי' שלא לשם מצוה ולעולם כוונת מצוה לא בעינן אבל בעינן כוונה לשמוע ולהשמיע ויש שדנין כן מלשון הרי"ף והרז"ה הקשה דודאי מדאוקימנא להא דר"ז כר"י דאמר ביחיד לא יצא עד שיתכוון שומע ומשמיע משמע דר"ז בעי כוונת מצוה כר"י ואף רש"י פירש כן תקע לי להוציאני י"ח משמע דס"ל דר"ז פליגא אדרבא לפיכך כתב הרמב"ן דר"ז סבר מצות צריכות כוונה כלומר לצאת וכוותיה נקטינן וכ"פ הרמב"ם בפרק בתרא מהלכות שופר דצריך שיתכוון משמיע להוציא ושומע לצאת הא לא"ה לא יצא אבל דעת הרבה מן הגאונים דקי"ל מצות א"צ כוונה וכ"ד הרשב"א ז"ל וכתב רבי' שמואל דאף ע"ג דאמרינן מצות א"צ כוונה ה"מ בסתם אבל במתכוון שלא לצאת אינו יוצא ע"כ ודעת רבינו שמואל כתב ג"כ הר"י בסוף פ"ק דברכות גבי פתח בדחמרא וסיים בדשיכרא וכתב עוד שם דאפי' מי שסובר דמצות א"צ כוונה ה"מ בדבר שיש בו מעשה אבל במצוה שתלוי באמירה בלבד ודאי צריך כוונה שהאמירה הוא בלב וכשאינו מכוון באמירה ואינו עושה מעשה נמצא כמי שלא עשה שום דבר מהמצוה ובאהל מועד כתב העושה מצוה ואינו רוצה לצאת באותה שעה לא יצא וכ"כ רבותינו הצרפתיים והרשב"א ז"ל והרא"ה אומר שאפי' צווח שאינו רוצה לצאת ידי אותה מצוה יצא וחזק סברא זו בראיות בפ"ע דפסחים גבי כפאוהו עו"ג ואכל מצה ע"כ כבר כתבתי שהרי"ף הביא דברי רבינו שמואל · משמע דס"ל כוותיה וכיון שכן לא חיישינן לדברי הרא"ה בזה : **ולענין** הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימין דמצות צריכות כוונה הכי נקטינן : **ודע** שאף על פי שהרמב"ם כתב גבי שופר דבעי כוונה בהלכות חמץ ומצה כתב בפ"ו שאם אכל מצה בלא כונה כגון שאנסוהו עו"ג יצא י"ח כבר כתבתי ישוב דבריו בסי' תע"ה :

ומ"ש רבינו בשם רב שרירא נראה שטעמו כאותם חכמים שכתב הר"ן שהיו סבורים לומר דל"פ דר"ז אדרבא : **אהא** דתנן היה עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול שופר אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא כתב הר"ן ירוש' אר"י בר חנינא לא אמרן אלא בעובר אבל בעומד חזקה כיון (ג) :

אם שמע מקצת התקיעה בכוונה ומקצתה שלא בכוונה כתבתי בס"ס תקפ"ז :

תקצ סדר תקיעה והכשירה. דתנן סדר תקיעות ג' של ג' ג' משנה בפרק בתרא דר"ה (לג.) סדר תקיעות שלש של שלש של ג' ג'. ופירש"י ג' של ג' ג' תקיעה תרועה ותקיעה לכל אחת ואחת : **ומ"ש** דג"פ כתיבי תרועה בתורה וכו' שם ת"ר מנין שבשופר ת"ל והעברת שופר תרועה ומנין שפשוטה לפניה ת"ל והעברת שופר תרועה ומנין שפשוטה לאחריה ת"ל תעבירו שופר ופירש"י והעברת פשוטה משמע העברת קול א' : תעבירו שופר . הרי העברה תחלה וסוף ותרועה כתיב בינתיים ומניין לשלש של שלש שלש ת"ל והעברת שופר תרועה שבתון זכרון תרועה יום תרועה יהיה לכם ומנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה ת"ל שביעי שביעי לג"ש הא כיצד שלש שהן תשע ופירש"י מנין שלש של שלש שלש. מנין דהנך פשוטה לפניה ולאחריה ותרועה באמצע עבדינן תלתא זימני למלכיות חדא ולזכרונות חדא ולשופרות חדא. ס"ל תרועה תרועה תלתא זימני לכל אחד פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה : ומנין ליתן את האמור של זה בזה וכו'. לפי שהלש תרועות הללו לא נאמרו במקום אחד שהשתים נאמרו בר"ה והא' ביובל ומנין ליתן האמורות בר"ה ביובל וליתן האמורות ביובל בר"ה שיהו כאן וכאן שלש : שביעי שביעי לג"ש . נאמרה בר"ה בחדש השביעי ונאמר ביובל והעברת שופר תרועה בחדש השביעי :

ומ"ש

דרכי משה

תקפט (א) ע"ל סי' י"ז מדין זה : (ב) וכן מהרי"ל פסק כדברי ראבי"ה והרא"ש וכתב דאין לתקוע לנשים עד אחר שתקעו בצבור ולא קודם לכן מיהו אם היא יולדת או חולה ואינה יכולה להמתין יתקע לה מיד וכתב עוד דהאשה תברך לעצמה ואם לא יכולה לברך יברך התוקע בשבילה ול"נ כדברי ב"י דאם תוקעין לה אחר שיצא לא יברך לה התוקע ואע"ג דאין מוחין לנשים המברכות על מצות עשה מ"מ מוטב שלא לברך כמ"ש לעיל סי' י"ז אבל לברך אחר בשבילה נראה דאסור דהרי אמרו כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם והיין וה"ה לכל ברכת הנהנין שאם יצא אינו מוציא הואיל ואינו מחוייב בדבר אסור לברך לחבירו בשבילו וכ"ש בברכות אלו שהנשים בעצמן עדיף שלא לברך אלא שאין מוחין בידן שאין לאחר לברך בשבילן כן נ"ל וע"ל בסימן תקפ"ד התוקע לחולה מי יברך כתב בא"ז מעשה שהיה שתקע לאשה יולדת כל הסדר שתוקעין בישיבה : (ג) כתב מהרי"ל דצריך להשומע ליזהר שלא יפסיק כלל תוך התקיעה אפילו כיחו וניעו אסור לרוק דלא יפסיק משמע דבעינן ראשו וסופו של כל תקיעה ותקיעה לכן יזהר מלאכול דברים המביאים לידי כיחה וניעה לכן היה מהרי"ל נזהר לאכול אגוזים בר"ה :

וכ"ח

פרישה

דבר מוקים : (ג) אפילו דרך ר"ה פי' אף שמודה ב"ה שטלטול שלא לצורך אסור בי"ט : (ג) המודר הנאה מחבירו כו' כתב הר"ן מסתברא דוקא כשהוא תוקע מאליו להוציא את המודר אבל כל שאומר לו המודר תקע והוציאני אסור דשליחותיה הא עביד והאריך ע"ש : (ד) איכוין ותקע לי פירש"י תתכוון ותקע בשבילי פירוש להוציאני וסבירא ליה לר"ז דמצות צריכות כוונה אפילו כוונת המשמיע וכ"ש כוונת השומע . ורבא פליג. שם בגמרא בפרק בתרא דר"ה והביאו ליה דמצות אין צריכות כוונה ופסקו הרי"ף

ביובל וילפי' ר"ה מיניה ובכל תרועה ילפי' מקראי שיש תקיעה לפניה ולאחריה הרי ג"פ תקיעה תרועה תקיעה ותקיעה ילפינן מקרא שהוא העברת קול פשוט אבל תרועה לא ידעינן מאי היא אלא מדמתרגמי' תרועה יבבא אלמא שהוא כקול שאדם משמיע כשהוא בוכה ומיילל דילפינן מאימיה דסיסרא דכתיב ותיבב ועדיין אין אנו יודעין אם הוא כאדם הגונח מלבו כדרך החולה שמשמיע קולות קצרים קול אחר קול ומאריך בהם קצת והוא הנקרא גנח או כאדם המיילל ומקונן שמשמיע קולות קצרים תכופות זה לזה והוא הנקרא יליל או אם הוא שניהם כאחד הלכך מספיקא אנו עושין הכל תקיעה וג' שברים שהוא גנח וקול אחר שיש בו קולות קצרים תכופים שהוא יליל ואח"כ תקיעה ועושין כן ג"פ ואחר כך תש"ת ג"פ שאם תרועה היא שברים לא עשינו כלום שייליל הפסיק בין תרועה לתקיעה אחרונה ואנן בעינן שלא יהא ביניהם דבר המפסיק ואח"כ תר"ת ג"פ שאם תרועה יליל היא א"כ הפסיקו השברים בין תקיעה ראשונה לתרועה ע"כ צריך תשר"ת ג"פ ותש"ת ג"פ ותר"ת ג"פ : [א] שיעור תקיעה כתרועה ושיעור תרועה כשלשה יבבות פירש"י ג' כחות בעלמא כל שהוא ולפי זה צריך ליזהר בשברים שלא יאריך בכל שבר כג' יבבות שהן ג' כחות כל שהוא שאם כן יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה שהרי שיעור תקיעה כג' קולות של כל שהוא וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת יותר משל תש"ת ובשל תש"ת יותר מבשל תר"ת דהא שיעור תקיעה כתרועה ותשר"ת אנו עושין משום שמא תרועה היא גנח ויליל ע"כ צריך להאריך בתקיעה כשיעור שניהם ותש"ת משום שמא תרועה היא שברים שהם ג' קולות מופסקים הלכך צריך להאריך בתקיעה כשיעורן ותר"ת משום שמא היא יליל שאינו אלא קול אחד לכן א"צ להאריך בתקיעה אלא כשיעורו ומיהו אם מאריך הרבה בכל תקיעה אין לחוש שאין בה שיעור למעלה ויכול להאריך בה כמו שירצה

ב"ח

אבל תרועה לא ידעינן מאי היא וכו' שם אוקימתא לאביי דבהא פליגי תנא דמתניתין ותנא דברייתא דמ"ס גנוחי גנח ומ"ס ילולי יליל ומ"ש דמספקא לן נמי אם הוא שניהם כאחד אוקימתא דתלמודא לשם אליבא דר' אבהו למאי דאתקין בקיסרי דמספקא ליה דילמא גנח ויליל ויש לתמוה דכיון דחזינן דלא פליגי תנאי אלא אי גנוחי גנח או ילולי יליל וליכא תנא דקאמר דתרועה הוי גנוחי ויליל א"כ ר' אבהו למה מספקא ליה בהכי טפי וי"ל דלאו ספקא ממש קאמר לענין דינא אלא לחלוקי המנהגים קורא ספק וכמ"ש כל המפרשים על שם רבינו האי דד"ת לכ"ע התרועה עניין בכיי' הוא · מה לי בגניחה ומה לי ביללה ובכל ענין יוצא י"ח תרועה אלא דתנא דמתניתין היה שונה התרועה יבבות כמנהג הבכי של מקומו ותנא דברייתא היה שונה בגניחה כמנהג הבכי של מקומו וכדי שלא נראה כאגודות אגודות תיקן ר' אבהו שיהיו תוקעין כל ישראל תש"ת תר"ת וא"כ יש לומר שאגב זה תיקן נמי שיהו תוקעין נמי תשר"ת דכיון דנראה לספק שמא התרועה היא גנח ויליל כמנהג הבכי של מקצת בני אדם הילכך כדי שלא ליתן פתחון פה לשום ספק תיקן ג"כ תשר"ת וכן נראה מדברי הר"א מזרחי אכן להרמב"ם והסמ"ג דס"ל דספק ממש לענין דינא קאמר קשיא וצריך עיון :

ומ"ש שיליל הפסיק וכו' ואע"ג דבסי' תקפ"ח פסק כר"י בשמע ט' תקיעות בתשע שעות ביום דאין אנו חוששין להפסקה היינו דוקא היכא שהפסיק בשתיקה אבל בהפסיק בקול שופר שאינו כסדרן הוי הפסק וכ"כ ב"י לעיל בשם המפרשים וכן בסוף סימן זה אבל אבל אם עשה שתי תרועות זו אחר זו ע"ש :

ולפי זה צריך ליזהר בשברים וכו' כ"כ התו' והרא"ש שם ויש לתמוה דהא שברים הם משום גנוחי גנח וא"כ תקיעות דידהו לא הוי אלא כשיעור ג' גניחות שהם גדולים יותר וכ"ש בסדר תשר"ת אלא כשיעור ג' גניחות וג' יללות וא"כ קשה אמאי צריך ליזהר שלא יאריך השבר כג' יבבות כו' וכך דקדק ה"ר יחזקיה בהגהותיו כמ"ש במרדכי ובהגה"ת אשיר"י וכ"ל דלדעת רבינו האי אתי שפיר שהרי כתב דלכ"ע הוי תרועה בין בגניחה ובין ביללה וכיון דשיעור תרועה ג' יבבות כל שהוא א"כ כל שמאריך בשבר כאותו שיעור אף בסימן תשר"ת נעשה תקיעה ד"ת שהרי שיעור תקיעה כתרועה ואין אנו תוקעין תשר"ת תש"ת אלא מפני חלוקי המנהגים כמו שנתבאר ואיכא למימר דהתוס' והרא"ש ס"ל כרבינו האי וכן נראה ממה שהביא הרא"ש דבריו בסתם בלי שום חולק ופסק ג"כ כפירש"י אלמא דס"ל הכי כדפי' לעיל : ומ"ש ומיהו אם מאריך הרבה בכל תקיעה אין לחוש וכו' בתוס' לשם והביאו ראייה מדתנן תקע בראשונה ומשך בשנייה כשתים אין בידו אלא אחת ויש לדקדק על ראייתם ודילמא בשנייה דוקא אמר דעלתה לו לאחת וטעמא דאעפ"י דמה שהאריך יותר מכדי תקיעה חשבינן ליה כמתעסק מכל מקום אין כאן הפסקה דפשוטה לפניה ופשוטה לאחריה מיהא איכא ולכך עלתה לו באחת אבל בראשונה דמאי שהאריך הוי הפסקה בין תקיעה לתרועה מנ"ל דאין לחוש וכ"ל דראייתו היא מדתנן תקע בראשונה דלא איצטריך הו"ל למיתני האריך בשנייה כשתיים אין בידו אלא אחת ודאי דלפי שאין שיעור לתקיעה למעלה ואם רצה להאריך מאריך ואין הדבר ניכר כשהוא מאריך שיכוין לב' תקיעות אלא מחמת שהוא כפליים כשעור תקיעה הראשונה מש"ה קתני תקע בראשונה שהיא מוכחת על השנייה שהיא כשתים ומינה אתה למד דאין שיעור לתקיעות למעלה :

ומ"ש

ב"י

ומ"ש אבל תרועה לא ידעינן מה היא אלא מדמתרגמינן יבבא וכו' שם אמאי דתנן שיעור תרועה כשלש יבבות פריך בגמרא והתניא שיעור תרועה כג' שברים אמר אביי בהא ודאי פליגי דכתיב יום תרועה יהיה לכם ומתרגמינן יום יבבא יהא לכון וכתיב באמיה דסיסרא בעד החלון נשקפה ותייבב אם סיסרא מר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי יליל ופירש"י גנוחי גנח · כאדם הגונח מלבו כדרך החולים שמאריכים בגניחותיהם : ילולי יליל · כאדם הבוכה ומקונן קולות קצרים סמוכים זה לזה :

ומ"ש רבינו דמסתפקא לן נמי אם הוא שניהם כאחד הלכך מספיקא אנו עושים הכל תקיעה ושלשה שברים וכו' עד על כן צריך תשר"ת ג"פ ותש"ת ג"פ ותר"ת ג"פ · כל זה פשוט גבי הא דאיתא התם (לד ·) אתקין רבי אבהו בקיסרי תשר"ת וכו' וא"ת כיון דמשום דמספקא לן דלמא תרועה דקרא הוי גנח ויליל עבדינן תשר"ת ליעביד נמי איפכא תקיעה תרועה שברים תקיעה דלמא יליל וגנח הוא הא פריך לה בגמרא ומשני סתמא דמלתא כי מיתרע באיניש מלתא ברישא גנח והדר ייליל וא"ת נ"ל כל הני והלא די בתשר"ת ג"פ ואחר כן ש"ת תש"ת ר"ת תר"ת דאי הוי גנח וייליל הרי יצא בסימן של תשר"ת ואי גנח לחוד תעלה לו תקיעה אחרונה של תשר"ת לפשוטה שלפני תש"ת וכן אתה אומר בשל תר"ת כבר תירץ הר"ן בשם התוס' דהיינו טעמא משום דדילמא אתו למטעי שאם אתה אומר שבתש"ת הראשון לא יחזור ויתקע יטעה לומר שא"צ לעשות אלא ש"ת והרא"ש תירץ דאפשר דכיון שעשה התקיעה לשום פשוטה אחרי תרועה לא רצו שתעלה לפשוטה שלפני תרוע' והרא"ש ז"ל תירץ דס"ל כר"ז דאמר מצות צריכות כוונה ותו לא מצי לאחשובי תקיעה אחרונ' דתשר"ת לשם תקיעה ראשונה דתש"ת ולא תקיעה אחרונה דתש"ת לשם תקיעה ראשונה דתר"ת ותנאה לא שייכא הכא דאם כן ליכא כוונה לא לתקיעה אחרונה ולא לתקיעה ראשונה ואינו יוצא בה לא לזה ולא לזה ע"כ ואין דבריו נוחים לי דבתנאי שפיר מיקרי מכוין דאע"ג דמשום ספיקא מתנה מ"מ מכוין הוא לצאת י"ח תקיעה :

וכתבו הרא"ש והר"ן שנשאל רבינו האיי וכי עד שבא רבי אבהו ותיקן שיהיו תוקעין תשר"ת תש"ת תר"ת לא היו ישראל יוצאים ידי תקיעת שופר והשיב כך היה הדבר מימים קדמונים מנהג בכל ישראל מהם עושים תרועה יבבות קלות ומהם עושים יבבות כבדים שהם שברים ואלו ואלו יוצאים י"ח שברים כבדות תרועות הן יבבות קלות תרועות הן והיה הדבר נראה כחלוקה אע"פ שאינה חלוקה ולא היו מטעים אלו את אלו כי חכמים של הללו מודים דיבבות תרועה הוא וחכמים של הללו מודים כי שברים תרועה היא וכשבא רבי אבהו ראה לתקן תקנה שיהיו כל ישראל עושים מעשה א' ולא יראה ביניהם דבר שהדיוטות רואים אותו כחלוקה והא דאמר אביי בהא ודאי פליגי לאו פלוגתא ממש קאמר שהיו מטעים אלו את אלו אלא ה"ק בהא ודאי פליגי במעשיהם דתנא דידן היה עושה התרועות יבבות ותנא ברא היה עושה אותם שברים כל אחד לפי מנהג הבכי של מקומו אע"פ שאין בזה שום קפידא שהרי שניהם ענין בכי הוא ואין כאן חלוק ענין אלא חילוק מעשה ולפי זה כי אמרינן בדר' אבהו מספקא ליה אי גנוחי גנח אי ילולי יליל וכן כי אמרינן מספקא ליה דלמא גנח ויליל צ"ל דלא ספק ממש קאמר לענין דינא אלא לחילוקי המנהגות קורא ספק ולשון שאינו מדוקדק הוא ודברים אלו כתב הריטב"א בתשובה וכתב על זה ומזה הטעם בתקיעות של סדר התפלה אין עושין בכל ברכה אלא אחד מהסימנים ואילו היה תקנת רבי אבהו מפני הספק היה לנו לעשות בכל אחד מהם ג' סימנים שאל"כ אין בשלשתן אלא אחד שתהיה אמת אבל לפ"ז שלשתן אמת ואדם יוצא בכל אחד מהם ולפיכך כדי שלא להטריח על הצבור די לנו באחד מהם וגם כדי שיתברר מתוך כך שכולם אמת ואנו עושים תחלה דברי רבי אבהו ואח"כ דברי תנא ברא ואח"כ דברי תנא דמתני' להעלות בקודש לפתוח בקטן ולסיים בגדול וזה כפתור ופרח עכ"ל אבל הרמב"ם משמע שאינו סובר כן אלא ספק בעיקר הדין הוא שנסתפק לנו בתרועה היאך היא שכתב בפ"ג וז"ל תרועה האמורה בתורה נסתפק לנו בה ספק לפי אורך השנים ורוב הגלות ואין אנו יודעים היאך היא אם היא היללה שמייללין הנשים וכו' נמצא מנין התקיעות ל' כדי להסתלק מן הספק משמע דספק גמור נסתפק לנו לענין הדין וכ"כ שהוא דעת סמ"ג שכתב כי מסופק היה בפי' ותיבב אם יללה היא אם גניחה הוא ועושה שניהם ואח"כ ליוהו שיהיו תוקעים קש"ק כי שמא גניחה הוא וכו' ואח"כ צוהו שיהיו תוקעים קר"ק כי שמא יללה הוא וכו' משמע בהדיא שמחמת ספק שנסתפק לענין הדין תיקן כן וקודם רבי אבהו כ"מ היה נוהג כסברת רב המקום ההוא וכשבא רבי אבהו קבץ כל הספיקות והתקין שיעשה כדברי כולם כדי שיצאו כל ישראל י"ח תקיעת שופר בלא ספק כלל : שיעור תקיעה כתרועה וכו' בפרק בתרא דר"ה (לג ·) שיעור תקיעה כשלש תרועות שיעור תרועה כשלש יבבות ופירש"י ג' קולות בעלמא כל שהוא ובגמרא (שם) והתניא שיעור תקיעה כתרועה אמר אביי תנא דידן קא חשיב תקיעה דכולהו בבי תנא ברא חשיב חד בבא ותו לא שיעור תרועה כג' יבבות והתניא שיעור תרועה כג' שברים אמר אביי בהא ודאי פליגי מ"ס גנוחי גנח ומ"ס ילולי יליל ופירש"י תנא דידן קא חשיב דכולהו בבי וה"ק שיעור ג' תקיעות כג' תרועות ותנא ברא קא חשיב דחדא בבא שיעור התקיעה כשיעור התרועה ותרווייהו חדא מלתא אמרי שברים ארוכים מיבבות · בהא ודאי פליגי אע"ג דאוקימנא דרישא לא פליגי ע"כ בהא סיפא פליגי דליתא לשנויי בה מידי :

ומ"ש רבי' ולפ"ז צריך ליזהר בשברים שלא יאריך בכל שבר כשלש יבבות וכו' עד כי שברים תרועה היא ויכול להאריך בה כמו שירצה כ"כ שם התוספות והרא"ש והביאו ראייה למ"ש שאם מאריך הרבה בתקיעה אין לחוש מדתנן התם תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת ולמדו מסם דה"ה לתרועה ואע"ג דשיעור' כג' יבבות יכול להאריך בה כמו שירצה ומטעם זה נמי אין לחוש אם עשה ארבע וחמשה שברים שהשברים במקום תרועה הן והו"ל תרועה אריכתא כמו שאנו מאריכים ביבבות ויל"ד על מ"ש צריך ליזהר בשברים שלא יאריך בכל שבר כשלש יבבות שהם ג' כחות של כל שהו שא"כ יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה שהרי בתשר"ת אע"פ שיאריך בכל שבר כארבע וחמש יבבות אין בכך כלום שהרי תקיעות תשר"ת צריכין להיות ארוכים כשברים ותרועה ואם כן כשיאריך בשבר כד' וה' יבבות עדיין אינו ארוך כתקיעה וכן בתש"ת כיון שפי' רש"י דשברים ארוכים מיבבות ושיעור תקיעה כתרועה אע"פ שיאריך בשבר כג' יבבות עדיין אינו ארוך כתקיעה שהיא כג' שברים שהן ארוכים מיבבות וי"ל שכל שמאריך בשבר כשיעור תקיעת תר"ת שהוא כג' יבבות הרי יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה אע"ג דלגבי תקיעה דסי' דידיה לא הוי כתקיעה :

וכתב

דרישה

בידי שמים דא"א לתקן ר"י וז"ל רש"ל אבל לר"י דס"ל דוכר גמור הוא בי"ד סי' רס"ו ובא"ה סי' מ"ד מוליא אפילו שאינו מינו עיין בי"ד סי' סט"ו :

סי' תקצ [א] שיעור תקיעה כתרועה ושיעור תרועה כו' משנה בפרק בתרא דר"ס דף ל"ג ע"ב ז"ל שיעור תקיעה כתרועה ושיעור תרועה כג' יבבות ג' קולות בעלמא כ"ש ובגמרא והתניא שיעור תקיעה כתרועה ומשני אמר אביי כו' · ופריך עוד שיעור תרועה כשלשה יבבות והתניא שיעור תרועה כג' שברים אמר אביי בהא ודאי פליגי מר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי יליל ופרש"י כג' שברים שברים ארוכות מיבבות בהא ודאי פליגי אע"ג דרישא אוקימנא דלא פליגי בהא ודאי פליגי דליכא לשנויי בה מידי וכ"ל רש"י במה שפי' שברים ארוכות מיבבות הוא כו ס"ל דבין שברים בין תרועה הן ג' קולות קטנות תרווייהו נפקא מדמתרגמינן תרועה יבבא ממילא נשמע שהם קולות קצרות כאדם הבוכה ומיילל כמ"ש לעיל · אלא שידוע כשאדם גונח מכאב לבו כדרך החולים קול הגניחה נמשכת יותר ממה שהוא נמשך כשהוא בוכה ומיילל שאז מכח גודל בכייתו אינו גומר גניחה ראשונה עד שמתחיל גניחה אחרת נמצא דתרועה שהיא ג' קולות קצרות תכופים בלי הפסק ובלי שמשך רוח האדם היא קצרה משברים שהיא ג"כ ג' קולות אעפ"י שהן ג"כ קצרות מ"מ אינן תכופין כ"כ אלא כאדם הגונח דהיינו המשך רוח האדם גורם אריכות וזהו שכתב שברים ארוכים מיבבות · ונמצא דלפרש"י מחולקים תנא דמתני' ותנא דברייתא בשעורא דשעורא דמתניתין דקתני תרועה ג' יבבות הוא שיעור קטן משעורא דברייתא דקתני תרועה ג' שברים ובעל השיעור פליגי . הרש"י ; וה"ל דהא דאמר שם אביי בהא ודאי פליגי לא רצה לומר

שירצה וכן בתרועה אע"ג דשיעורה כג' יבבות יכול להאריך בה כמו שירצה (א) וכן בג' שברים אין לחוש אם מוסיף עליהן ועושה ד' או ה' כי שברים תרועה היא ויכול להאריך בה כמו שירצה ורש"י פירש שברים ארוכים מיבבות (ג) אבל בעל העיטור כתב מסתברא ג' שברים ג' קולות קטנים מופסקים וג' יבבות בשיעור ג' שברים אלא שאין הפסק ביניהם ולא פליגי בשעורי אלא שזה עושה שברים קטנים בהפסק כגון גונח וזה עושה בלא הפסק והוא יליל והכל שוה וכ"כ הרמב"ם ז"ל ולפי זה א"צ להאריך בתקיעות של תש"ת יותר משל תר"ת

וסברא

בית יוסף

וכתב עוד התוס' והרא"ש שהריב"ס וריב"א מפרשים דיבבא היא ג' כוחות של כל דהו ונמצא שיעור תרועה כט' כחות וכן התקיעה ולדבריהם אין לחוש אם האריך קצת בשברים וצריך למשוך בתקיעה של תשר"ת כשיעור ג' שברים וג' כחות ומי שלא משך בתקיעה כשיעור הזה ומשך בשברים לא קיים מצוה לא כמר ולא כמר ור"ח פירש כפירוש רש"י וכן הוא אומר בירו' איזהו תרועה כתלת דקיקין עכ"ל הרא"ש ז"ל וכ"כ המרדכי וכתב סמ"ג שנראין דברי ריב"א וריב"ס: **ומ"ש** רבינו בשם העיטור מסתברא שלש שברים שלשה קולות מופסקים וכו' ויש ספרים דגרסי שלש קולות קטנים מופסקין וה"פ שדעת בעל העיטור דאע"ג דאמר אביי בהא פליגי לאו למימרא דפליגי בשיעור תרועה כדפירש"י אלא לד"ה שיעורא הוה כשלש קולות שכל קול מהם הוא שלש כחות כל דהו אלא בגוונא דתרועה הוא דפליגי דמר עביד לה כשלש קולות מופסקים וארוכים קצת וקרי להו קטנים מפני שאין קול אחד מהם ארוך כתקיעה ומר עביד ט' כחות כל דהו שאין ביניהם הפסק וזה שכתב ול"פ בשיעור פי' הנך תנאי לא פליגי בשיעורא אלא שזה עושה שברים וכו' שבעל העיטור הביא בתחלת דברי החכמים ומאי דאמר אביי בהא ודאי פליגי ולפיכך כ' סתם ול"פ בשיעור ורבי' העתיק סוף דברי בעל העיטור ולא העתיק תחלתם · ולענין הדין דברי בעל העיטור הם כדברי ריב"ס וריב"א ועוד יש לפרש דעת בעל העיטור דשיעור תרועה ג' קולות קטנים כל שהוא מופסקים שהן יותר משיעור שלש קולות קטנים תכופים וכדפירש"י שברים ארוכים מיבבו' אלא דבהא פליג ארש"י שהוא סובר דתנאי ל"פ בשיעור תרועה דלכ"ע שיעור תרועה כשלש קולות קטנים מופסקין אלא בגוונא דתרועה פליגי דמר עביד לה בקולות מופסקים ומר עביד לה בקולות תכופים והוא יליל ופי' זה נראה יותר: **ומ"ש** רבינו ולפ"ז א"צ להאריך בתקיעה של תש"ת יותר מבשל תר"ת פשוט הוא דכיון דשיעורא דשברים ותרועה חד הוא אין להאריך בתקיעות סימן זה יותר מבתקיעות סימן זה: **ומ"ש** רבינו וכ"כ הרמב"ם אינו מבואר בדבריו שהוא לא כתב אלא שיעור ג' שברים כתרועה אבל ה"ה נראה שפירשם כן שכתב רבינו לא הזכיר שיעור לפי שסבר ביאר שנסתפק לנו מה היא התרועה אבל כתב ששיעור השברים הם כתרועה וכ"ה ששיעור היבבות והשברים אחד שהשברים הם שלש והיבבות ט' וכ"כ ז"ל ולא נתבאר זה בדברי רבינו יפה עכ"ל ויש ספרים שגורסין הרמב"ן בנו"ן: **כתב** הר"ן ממתניתין שמעינן שאם רצה להאריך בתקיעה ואפי' כמה מאריך אבל אם רצה להאריך בשברים יש מי שכתב שהרשות בידו ובלבד שיאריך התקיעה יותר מן השבר להיכר ביניהם ולדידי לא ס"ל הכי אלא צריך שלא יאריך בשבר כדי שלש שברים בינוניות דכיון דאי גנוחי גנח שיעור תקיעה כשלש שברים כל שהאריך בשבר אחד כשלש שברים אין זה שבר מענין גניחה אלא פשוטה היא עכ"ל: **והמרדכי** כתב ה"ר יצחק הגיה וז"ל לי נראה שא"צ ליזהר שלא יאריך בשברים שיעור שלש כחות של כל שהוא דהא דעבדינן שברים היינו משום גנוחי גנח א"כ תקיעה לא הוי רק שלש גניחות והם גדולים יותר ובשביל קשר"ק לא הוי אלא כשיעור שלש גניחות וג' יללות גניחות פי' בקונטרס כדרך החולים המאריכים בגניחותיהם ואם יקצר בשברים הרבה נ"ל דלא יצא ע"כ: (א) וכ"כ הג"א והעולם לא נהגו כן אלא מקצרים השבר כל מה שאפשר משום דלדעת רש"י במעט שיאריכו יצא מכלל שבר והוי תקיעה שהרי לדידיה שיעור תקיעה הוי כג' כחות של כל שהו (ב): **כתב** הרוקח בשם אביו מאחר שיש בהלכה שברים ואין בספרי ישנים שלש שברים אלא שברים סתם אם תקע שני שברים יצא שאין בספרים מנין שברים עד כאן ואין נראה כן מדברי הפוסקים אלא שלש שברים בעינן וכל שתקע פחות מהם משמע שלא יצא וכ"כ הוא עצמו בשם ראב"ן וכן מבואר במעשה שאירע במגנצ"א שכתב רבינו בסמוך: **ולענין** שיעור תקיעה דעת הרמב"ם שהיא שתי תרועה וכתבו הר"ן וה"ה שטעמו מפני שהוא מפרש דכי אמרינן תנא דידן חשיב תקיעות דכולהו בבי וכו' היינו לומר דחשיב כל שש תקיעות ואמר שהם כג' תרועות ותנא ברא קא חשיב חד בבא שהם שתים וקאמר שהם כתרועה והר"ן כתב דלא נהירא אלא שיעור תקיעה כתרועה אחת וכדפירש"י וכי אמרינן גבי תרועה בהא ודאי פליגי אף על גב דאמרינן דתנא דידן חשיב תקיעות דכולהו בבי ותנא ברא קא חשיב דחד בבא אפ"ה בשיעור תקיעות נמי פליגי דשיעור תקיעה בשיעור תרועה תליא דהכי קים להו דשיעור תקיעה כתרועה הלכך לתנא דידן דס"ל דשיעור תרועה כג' יבבות שיעור תקיעה נמי כג' יבבות וכי קתני שיעור תקיעה כג' תרועות קא חשיב תקיעות דכולהו בבי ותנא ברא דס"ל שיעור תרועה כג' שברים שיעור תקיעה נמי ג' שברים וכי קתני שיעור תקיעה כתרועה דידיה קאמר וכדתניא שיעור תקיעה כתרועה שיעור תרועה כג' שברים ולפי שטה זו אמרו הגאונים שצריך להאריך בתקיעות דתשר"ת כדי שיעור ג' שברים ותרועה ובשל תש"ת אינו צריך להאריך אלא כדי שיעור שלשה שברים ובשל תר"ת כדי שיעור ג' יבבות עכ"ד:

וכתבו

ב"ח

ומ"ש וכן בתרועה כו' אף על פי דליכא להביא ראייה אתרוע' כמו אתקיעה מ"מ סברא היא דכיון דשיעור תקיעה כתרועה ובתקיעה מוכח ממתני' דיכול להאריך ממילא משמע דבתרועה יכול נמי להאריך דאי בתרועה הוי הפסקה בתקיעה נמי הוי הפסקה דהא חד שיעורא לתרווייהו ומ"ש וכן בג' שברים וכו' כלומר דלא תימא דוקא תרועה שהוא קול אחד כמו תקיעה יכול להאריך אבל שברים שהם מופסקים אם מאריך בהם הוי הפסקה לזה אמר דאין לחוש כי שברים תרועה היא וכיון דשיעור תקיעה כתרועה וכו' כמו שנתבאר · וכך היא דעת רוב המפרשים ולא כשיש שהצריכו לתוקע שתקע ד' שברים לחזור לראש משום שהוסיף שבר כמו שהביא הרא"ש בפסקיו במעשה שאירע במגנצא שנת תתק"ה ע"ש ובמרדכי הארוך מצאתי בשם ראב"ן שהשיג ג"כ עליהם וז"ל נראה לי דבשביל שהוסיף שבר אין בכך כלום כדאמר גבי ציצית הטיל למוטלת כשרה ומסיק רבא בבל תוסיף קאי מעשה לא הוי כלומר כיון שעובר בבל תוסיף בהאי חמישי אינו מעשה לפסול ועוד דשבר רביעי מינא דשברים הוא והוה דומיא דאמר רבא בפרק לולב הגזול מין במינו אינו חוצץ מאבי"ה עכ"ל וכן הלכה רווחת דעושין יותר על השיעור מכל מקום לענין מעשה ראוי הוא שלא לעשות יותר מג' ולקמן יתבאר הטעם בס"ד: **ורש"י** פי' שברים ארוכים מיבבות אבל בעל העיטור כתב כו' כן הוא הנוסחא במקצת ספרים ולפי נוסחא זו משמע מדעת רבינו דמפרש דלבעל העיטור אין השברים ארוכים מיבבות אלא גם המה ג' קולות קטנים כל שהוא אלא שהשברים בהפסק והיליל בלא הפסק · אבל בשאר כל הנוסחאות לא כתב מאמר ורש"י פי' שברים ארוכים מיבבות אלא אבל בעל העיטור כו' והשתא לפי זה דעת רבינו היא דלבעל העיטור נמי השברים ארוכים כמו לרש"י וכל הגאונים אלא שסובר דגם הג' יבבות ארוכים כשברים ונוסחא זו ופירושה נראה עיקר דלכל המפרשים והמחברים הג' שברים הם ארוכים דג' כוחות בכל שבר דהיינו ט' כוחות לג' שברים ואין חולק בזה ועוד דממ"ש רבינו עלה דבעל העיטור וכ"כ הרמב"ם דבעל כרחך להרמב"ם שכתב שיעור תרועה כב' תקיעות ושיעור ג' שברים כתרועה דהתרועה היא ט' כוחות דאי ג' כוחות כל שהוא כפי' רש"י א"כ התקיעה הוא כח וחצי כח כל שהו והא ודאי אי אפשר שהרי כתוב והעברת שופר דהיינו העברת קול פשוט ולשון העברה קול ארוך משמע וכח וחצי כח כל שהוא זוטר שיעוריה טפי ולא מקרי העברה אלא ודאי דלהרמב"ם התרועה היא שיעור ארוך כתשעה כוחות וכן השברים והתקיעה היא שיעור ארבעה כוחות ומחצה ואם כן בעל כרחך דגם בעל העיטור סובר כן ולפי מה שכתבנו נתיישב גם השגת הר"ן על הרמב"ם במה שכתב יש מי שפי' התקיעות דכולהו בבי כו' עיין עליו: ומ"ש ב"י דיש ספרים שגורסים וכ"כ הרמב"ן בנו"ן נראה דטעות סופר הוא שהרי הרב המגיד כתב שהרמב"ן הסכים לדעת הראב"ד ע"ש אלא כדפרי' עיקר נ"ל וטעם מחלוקת רש"י ובעל העיטור בזה נראה דתלוי בגירסת הירושלמי דגרסינן התם איזה הרעה ר' חנינא ור' מונא חד אמר כהדין טרימוטא וחד אמר תלת רקיקין ורש"י ז"ל גורס דקיקין בדל"ת פי' ג' קולות קטנים כל שהוא וחולק אמי שאמר כהדין טרימוטא דהיינו קול המתרעע אלא בעינן שיהא נכרים הג' קולות ופסק הלכה כמותו ובעל העיטור פוסק נמי כותיה אלא שגורס בדבריו רקיקין ברי"ש פי' ג' קולות רחבים וחולק אמי שאמר כהדין טרימוטא דהיינו קול המתרעע בקולות קטנים רצופים דאינו כן אלא ג' קולות רחבים רצופים ושעורן כג' שברים אלא שהשברים בהפסק והיליל שלא בהפסק ואלו ואלו ג' לבד וחד שיעורא איכא לתרווייהו והירושלמי הביאו המגדל עוז בה' שופר ע"ש · ודע שיש עוד סברא שלישית היא דעת ריב"א וריב"ס ששיעור התרועה כשיעור ט' כוחות כמו השברים אלא שהתרועה עצמה היא ט' קולות רצופים ולדעתו פי' הירושלמי דלא פליגי אלא בצורתה דתרועה דקרא דחד אמר כהדין טרימוטא דהיינו היליל שאנו עושין וחד אמר תלת רקיקין דהיינו השברים ובשיעורא לא פליגי וממילא משמע דאידי ואידי חד שיעורא הוא והיינו ממש פלוגתא דתנא דמתניתין ותנא דברייתא דתלמודא דידן וכך כתב בעל מגדול עוז פי' הירושלמי בשם הגאונים ע"ש · ויש לדקדק אמאי לא הביא רבינו גם סברת ריב"א וריב"ס שהביאו התו' והרא"ש ושאר כל המפרשים ואפשר לומר דטעמיה משום דלא היה אללו מבואר בדבריהם דשיעור התרועה כשברים ממש דמשמע קצת ממה שכתבו התו' והרא"ש לדעתם וז"ל וצריך למשוך בתקיעה של תשר"ת כשיעור ג' שברים וט' כוחות ולא כתבו בפשיטות י"ח כוחות א"כ אפשר דלא ברירא מילתיה דשיעור ג' שברים לא הוי טפי מט' כוחות וא"כ לא היה מקום להורות דלפי זה א"צ להאריך בתקיעה של תש"ת יותר משל תר"ת דאפשר דאף לפ"ז צריך להאריך אבל אדברי בעל העיטור המפורשין דשעורייהו שוין קאמר ולפ"ז א"צ להאריך כו' משא"כ לפי' רש"י שהזכיר בתחלה דצריך להאריך · הב"י העתיק לשון הרא"ש שכתב לדעת ריב"ס וריב"א צריך למשוך בתקיעה של תשר"ת כשיעור ג' שברים וג' כוחות ונראה ממה שפסק בש"ע שהבין מלשון זה שצריך להאריך כשיעור י"ב כוחות דג' שברים הם ט'

כוחות

דרכי משה

תקצ (א) וכ"ה בתה"ד סימן קמ"א דברים אלו דדברים של טעם והכי נוהגים שלא לדקדק באריכת השברים: (ב) **אבל** אין אנו נוהגין כן וכ' עוד בת"ה דאע"ג דכתב בהגהה זו כשתוקע תשר"ת א"צ ליזהר רק שלא יעשה השברים ביותר ארוכים כשיעור ג' גנוחי וג' ילולי מ"מ באלו התשר"ת שתוקעים לדעת ר"ת בסדר הברכות כדלקמן סימן תקצ"ב

שעושין

פרישה

הרי"ף והרא"ש כרבי זירא דצריכין כוונה וזהו שסיים רבינו אלמא בעי דעת שומע כו' שזה אתיא מכ"ש לדעת משמיע כמ"ש ומש"ע נמי לא מתמיל אלא צריך התוקע שיכוין להוציא השומע ולכן סיים ולית הלכתא כרבא כו':

סי תקצ (א) **וכן** בג' שברים אין לחוש אם מוסיף עליהם כו' עיין במהרי"ל ריש דף כ"ב שכתב והיה מהר"י סג"ל מתמה אמאי לא רגילין לעשות נמי שברים יותר מג' שברים כאשר עושין בתרועה ודו"ק ע"כ וכתב מורי ע"ז ואנו רגילין להאריך אף בשברים עכ"ל ולעד"נ ליתן קצת טעם למנהג אשכנ"ז ומשום דס"ל כהרא"ש והרי"ץ גיאות דבסמוך דמצריכין לעשות שברים ותרועה בנשימה אחת ומש"ה מקצרין בשברים שלא לעשותו יותר מהשיעור משום חשש שלא יוכלו לעשות התרועה שאחריו באותו נשימה משא"כ בתרועה שהיא באה באחרונה שיכול להאריך בה כמו שירצה וכיון שיש טעם לקצר בשברים דסדר תשר"ת תקנו לקצר בכל השברים וע"כ הוצרך רבינו לאשמעינן דוכן לשברים להוציא מדעת מנהג אשכנז ועי"ל דל"ת דווקא על התרועה יכול להוסיף דהם תכופים זה לזה ולא הוה כמריע וחוזר ומריע אבל בשברים שהן קולות מופסקים נימא דהוה כעושה בשברים זה אחר זה שמפסיק רבינו לקמן בשם הרמב"ן דבתרועה שמריע וחוזר ומריע הוה הפסק וכן העושה ג' שברים לכן קמ"ל רבינו דכיון דהדא שברים הוא שהרי לא הפסיק ממש ביניהם דנימא דהוה כשברים אחר שברים ואפשר דזהו ג"כ טעם אשכנזים שאין מוסיפין:

(ג) **אבל** בעל העיטור כו' ג' שברים ג' קולות כו' וג' יבבות כשיעור ג' שברים פי' העיטור פליג ארש"י בתרתי חדא דס"ל דיבבא הוא ג' כוחות ונמצא דתרועה שהיא

ג'

דרישה

לומר דפליגי מתניתין ומתניתא בשיעורא דתרועה · דבשיעור תרועה שניהם שוים אך פליג בגוונא דתרועה היאך תהיה ופי' ב"י דברי בעל העיטור על ב' פנים א' דבעל העיטור פליג נמי ארש"י בהא דכ' דג' יבבית הן ג' קולות כל דהוא וס"ל לבה"ע כמ"ש התוס' שם בשם ריב"א דחד יבבא היא ג' קולות קטנות נמצא דתרועה שיעור תשעה קולות כל דהו וס"ל דבין למתניתין בין לברייתא שיעור הוי בג' קולות שכל קול מהם הוא ג' כמות כל דהוא אלא בגוונא דתרועה פליגי דמתני' סברה תרועה עשייתה כג' יבבות שהן ט' כומות כל דהו תכופין שאין ביניהם הפסק המשך הגניחה והרום · ותנא דברייתא סבר דגון ועשיית תרועה כשברים שהם ג' קולות שאינם תכופים אלא מופסקים בהמשך הגניחה והרום והן בעצמן שיעור ט' כומות קטנות תכופים ופירש עוד בדעת בה"ע בענין אחר ע"ש · וכתב על פי' האחרון שנראה לו יותר מהראשון והיינו משום דלפי' ראשון קשה שבעל העיטור לא הזכיר שום רמז ורמיזה מט' כמות אלא כתב ג' שברים ג' קולות קטנים וג' יבבות כשיעור ג' שברים והוא דחוק לפרש שכל א' מהג' הוא ג' כמות · וגם מטעם שהרא"ש ור"מ והמרדכי הסכימו לפי' רש"י מכח הירושלמי ול"כ יותר פי' ראשון שלפי' השני הוא דחוק מאוד לומר דתרועה ושברים שוים והם שניהם כומות קטנות וזה לא בהפסק והשיווי בא להם מכח שבתרועה מאריכין הקול בעצמו ומקצרין בהמשך הגניחה · ובשברים הקול בעצמו קצר ומאריכין בהמשך הגניחה וכלל העולה מפי' הללו דלבה"ע שיעור המשך השברים בהפסקתם אינו מאריך יותר משיעור המשך קול דתרועה בתכיפתן · ומ"ש רבי' מתחילה ועד סוף ל' מופסקין אינו ר"ל שיהא הפסק ושהייה ביז שבר לשבר אלא במה שאינו עושה

הקולות

וסברא ראשונה היא דעת התוספות וכן דעת אדוני אבי ז"ל: כתב ר"ת דג' שברים צריך לעשותן בנשימה אחת שהוא במקום תרועה אבל ג' שברים ותרועה דתשר"ת לא עבדינן בנשימה אחת דגנוחי ויליל בנשימה אחת לא עבדי אינשי וכן כתבו רוב המפרשים שחשבו ל' קולות בתקיעות אבל רי"ץ גיאת כתב שצריך לעשותן בנשימה אחת ועל כן לא חשב בהן אלא כ"ז קולות וכ"כ אדוני אבי ז"ל וז"ל ושברים ותרועה יש לעשותן בנשימה אחת משום דלמא גנוחי גנח וילולי יליל והכל תרועה אחת ואע"פ שאין דרך האדם לגנוח ולייליל בנשימה אחת מ"מ תרועה

כוחות ועוד ג' כוחות וטעות נזדקר לפניו שהרי מבואר בתו' ובמרדכי ובהגהת מיימוני שהביא פי' ריב"א וריב"ם דצריך להאריך כשיעור ג' שברים וט' כוחות גם הרב המגיד כתב שיש מי שסובר כן והיינו דעת ריב"א גם הדבר מבואר מעצמו שכיון שכל אחד מהיבבות הוא ג' כוחות ממילא ג' יבבות הם ט' כוחות וג' שברים הם לפחות ט' כוחות דאינן קטנות יותר מיבבות · וא"כ לפחות בעינן י"ח כוחות ובלשון הרא"ש צריך להגיה וט' כוחות כלשון התוספות והמרדכי או להגיה וג' יבבות כלשון הג"ה מיימונית ופשוט הוא:

ומ"ש וסברא הראשונה היא דעת התו' כן משמע מסתם דבריהם שכתבו שצריך ליזהר להאריך בתקיעות תשר"ת יותר מתר"ת ובמרדכי כתב להדיא שכן נראה לר"י והוא בעל סתם תוספות:

ומ"ש וכן הוא דעת א"א הרא"ש ז"ל הוא ממ"ש בסוף דבריו ור"ח פי' כפי' רש"י וכן הוא בירושלמי ור' ירוחם כתב שכן נראה סברת הרי"ף ולא ידעתי טעמו שהרי הרי"ף כתב בסתם כלשון הגמרא · ולענין הלכה הנה הסמ"ג כתב שנראין דברי ריב"א וריב"ם גם הסמ"ק כתב בסתם כפירושם דהיבבות הם ט' כוחות וא"כ אין לחוש אם האריך קצת בשברים ואף לדעת רש"י שהיבבות ג' לבד כתב מה"ר יחזקיה דאם מאריך בשבר כשיעור ג' כוחות לא יצא מכלל שבר שהרי שיעור תקיעה דאותו סדר היא כשיעור ג' שברים ומהרא"י כתב דדבריו של טעם הן ואין להשיב עליהן ומ"ה כתב דאין צריך להזהר כלל שלא להאריך כשיעור ג' יבבות · מיהו לרבינו האי דהכל הוי תרועה ד"ת ויצא י"ח בכל ענין כדלעיל ודאי יש להשיב אדברי מהרי"ח · ואפשר דדוקא לענין צורתא דתרועה קאמר דזה וזה תרועה נקרא דהכל עניין בכייה אבל מיהו אף לדעת ר' האי השיעור צריך שיהא שוה דהיינו ט' כוחות דאל"כ הרי ודאי אלו מטעין את אלו דאלו קבלתן בשיעור התרועה ט' כוחות ואלו בקבלתן ג' כוחות ואע"ג דהאשיר"י שהסכים לפי' רש"י הביא דברי רבינו האי צ"ל דלא הביא דבריו רק לפרש מה שאמרו בגמרא מספקא ליה אי גנוחי גנח כו' דלאו ספק ממש קאמר אבל ממה שצריך לפרש לדעת רבינו האיי דהיבבות הם ט' כוחות בהא לא ס"ל כותיה אלא כפי' רש"י וצ"ע · והמנהג הוא להאריך בשברים קצת ואין לשנות לקצר שברים כדי לצאת ידי כולם אף דעת רש"י דמהרי"ח כתב שאם יקצר בשברים הרבה לא יצא דכן מוכח מפירש"י שכתב הגניחות כדרך החולים שמאריכים בגניחותיהם וא"כ מוכח בפי' שרש"י עצמו תופס עיקר דאף אם מאריך בשבר קצת לא יצא מכלל שבר וה"ט שסובר כמ"ש מהרי"ח וס"ל דספק ממש קאמר דלא כרבינו האי מיהו נ"ל דצריך להזהר שלא להאריך בשבר כשעור תשע כוחות ולא מיבעיא בסדר תש"ת דיצא מכלל שבר שהרי שיעור תקיעה מאותו סדר הוא כשיעור שברים שהוא תשע כוחות לבד אלא אפי' בסדר תשר"ת צריך ליזהר שלא יאריך כשיעור תשע כוחות ודלא כמהרא"י בת"ה דמשמע מדבריו דבתקיעות מיושב יכול להאריך בסדר תשר"ת אפי' כמה רק שלא יהא מאריך כשיעור ג' שברים וג' יבבות וכמהרי"ח ואין לסמוך על זה לכתחלה שהרי לדעת הראב"ד שיעור כל התקיעות אחד הן ט' כוחות לבד וכתב ה"ה שכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ושכן עיקר · אבל בדיעבד ודאי יש לסמוך אריב"א וריב"ם שכל שלא האריך בשבר כשיעור י"ח כוחות בסדר תשר"ת לא יצא מכלל שבר ולכך נמי לכתחלה יש להאריך בתקיעות תשר"ת כשיעור י"ח כוחות וכל ג' שברים כט' כוחות וכל תרועה ט' כוחות ואף בדיעבד אינו יוצא בתקיעת תשר"ת ובתש"ת אם היא פחות' מט' כוחות וצריך לחזור ולתקוע שהרי מנהגינו להאריך בשברים עד ט' כוחות וא"כ הוי תרי קולי דסתרי אהדדי אבל בתקיעה דתר"ת יש לסמוך בדיעבד אפירוש רש"י דתרועה ג' יבבות כל שהוא דהיינו ג' כוחות לבד ומטעם זה נמי בכל תרועה יש לסמוך בדיעבד אם לא עשה רק ג' כוחות כ"ש אבל ג' שברים לכ"ע הוי כשיעור ט' כוחות ובפחות לא יצא וצריך לחזור לראש ככ"ל:

כתב ר"ת דג' שברים צריך לעשותן בנשימה אחת שהיא במקום תרועה כ"כ הסמ"ג והמרדכי משמו ולא נמצא בתוספות והר"ן העיד שבתשובה כ"כ:

ומ"ש שהוא במקום תרועה הוא כדי דלא תימא מאחר שהשברים הם גניחות כדרך שאדם גונח מלבו ודרכו לפעמים לגנוח בב' נשימות א"כ ה"נ לא בעי בדוקא בנשימה א' דודאי אי תרועה ילולי יליל וכל אדם הבוכה ומקונן קולות קצרים סמוכים זה לזה אינו עושה כלל בהפסק אלא בנשימה א' לכך בעינן הג' יבבות בנשימה א' בדוקא אבל בג' שברים שהם לפעמים בהפסק מנ"ל דבעינן נשימה אחת בדוקא ע"כ אמר שהוא במקום תרועה דקרא ומסתמא צריך למיעבד התרועה כאחת בלי הפסק כדרך ב"א שעושין גם הגניחות בנשימה אחת לפעמים אבל ג' שברים ותרועה דתשר"ת כיון דלא עבדי אינשי כל עיקר גנוחי ויליל בנשימ' א' א"כ תרועה דקרא נמי בכה"ג קאמר בב' נשימות כדרך בני אדם ומהר"א המזרחי פי' בע"א עיין בהגהותיו לסמ"ג · ומשמע לע"ד דדברי ר"ת אינם אלא לכתחלה אבל בדיעבד ודאי יצא י"ח אף אם עשה ש"ת בנשימה אחת שהרי אין לו שום ראייה מהתלמוד לחזור בדיעבד ואדרבה מהירושלמי שהביא הרא"ש ז"ל דאם עשה תקיעה תרועה תקיעה בנפיחה אחת יצא אע"ג שהן ב' מצות כרבנן דפ' החליל נלמד מינה במכל שכן לשברים ותרועה שהן מצוה אחת דיצא גם הב"י כתב כן מטעם אחר וכן מבואר בדברי הרב המגיד ובתשובת הריב"ש סימן ל"ט וכן ודאי עיקר דלא כמ"ש מהרא"י דלר"ת אם עשאן בנשימה אחת לא יצא ונדחק להפוך הסברא ע"ש ומיהו לאותן גאונים דס"ל דיש לעשות ש"ת בנשימה אחת משמע דבדיעבד נמי לא יצא כאילו הפסיק התרועה לשנים וכ"כ מהרא"י וכ"כ הריב"ש · וכ"כ רבינו ירוחם דאם הפסיק בנשימה חוזר לראש הסימן וצריך לי עיון דמלשון הרא"ש משמע דאינו אלא לכתחלה ע"ש ואע"ג דהריב"ש כתב דמחזירין אותו ושכן דעת הרי"ג והרא"ש והרשב"א והר"ן נראה לומ' שלא מצא זה להדיא בדבריהם אלא לפי דמשמע ליה כך מדבריהם כ' כן אבל לדידן ודאי יש תשוב' דכיון דבתקיע' ובתרועה

וכתבו הר"ן וה"ה שיש להראב"ד שטה אחרת בזה שהוא מפרש שיעור תקיעה א' כתרועה א' וכדפירש"י וכיון דאמר אביי גבי תרועה בהא ודאי פליגי תו לא אצטריכינן לפרושי דמתניתין תקיעות דכולהו בבי קא חשיב ולאפוקי מפשטא אלא שזהו גורס לשנות בלשונותם תנא דמתני' סבר דתרועה דאורייתא יבבות נינהו דהיינו ילולי שהם ג' קולות קטנים ומש"ה קתני דשיעור תקיעה כג' תרועות שהם ט' טרומיטין ותנא ברא סבר גנוחי גנח והיינו שברים גדולים ויש בכל שבר ושבר כדי ג' יבבות והוי נמי שיעור תקיעה לדידיה ט' טרומיטין ובשיעור דתקיעה לא פליגי כלל אבל בשיעור דתרועה עצמה הוא דפליגי וכתב ה"ה שלדעת זה הסכימו הרמב"ן והרשב"א ששיעור התקיעה כתרועה אחת והיא או ג' שברים או ט' טרומיטין שהכל כשיעור א' וכן עיקר ויש מי שהחמיר בתקיעה של תשר"ת שצריך להאריך בה כשיעור ג' שברים ותרועה שהם י"ח טרומיטין ואין זה עיקר אלא שיעור כל התקיעות א' וכל אחד היא כט' טרומיטין עכ"ל ה"ה · והר"ן כתב על דברי הראב"ד נמצא עכשיו לפי שטה זו שאין תקיעה תלוייה בתרועה כלל דהא לתנא דמתני' שיעור תרועה ג' יבבות ושיעור תקיעה ט' יבבות אלא חכמים נתנו שיעור לתקיעה ט' טרומיטין דכי האי שיעור משמע להו לישנא דהעברת ולפ"ז אין לשנות בין תקיעו' של תשר"ת ותש"ת ותר"ת כלל דתקיעה יש לה שיעור בפ"ע ואינה תלויה בתרועה ויש לחוש ולהחמיר כדברי הגאונים ז"ל:

כתב ר"ת דג' שברים צריך לעשותן בנשימה א' שהוא במקום תרועה אבל ג' שברים ותרועה דתשר"ת לא עבדינן בנשימה אחת וכו' כ"כ המרדכי בשם ר"ת וכתב שכן פירש ראבי"ה וכתב עוד המרדכי שמשמע שאומרים שצריך לעשותן בנשימה אחת שברים ותרועה דהוו חדא תרועה ובפרק החליל (נג:) אומר דאין בין תקיעה לתרועה. ותקיעה ולא כלום א"כ לרבנן דמודו מיהא בשברים ותרועה דחדא מלתא צריך בנשימה א' ולא נהירא ורש"י פירש התם בסוכה ולא כלום שלא יפסיק אלא כדי נשימה ר"ל דכדי נשימה מיהא מפסקינן אפילו לרבי יהודה עכ"ל וכ"כ הג"א: **ונראה** דלדעת האומרים לעשותן בנשימה אחת מ"מ צריך להפסיק ביניהם מעט דבסוף פ"ק דחולין (כז:) גבי תקיעה בי"ט שחל להיות בע"ש דקאמר רב אשי תוקע ומריע בנשימה אחת פירש"י בנשימה אחת ומ"מ מפסיק הוא בינתיים וכתבו בעל תה"ד · וז"ל הר"ן צריך להזהר לעשות השברים כולם והיבבות כולם בנשימה א' דשברים ויבבות לדידן ודאי מצוה אחת נינהו כתקיעה ותרועה לר' יהודה וכי היכי דלרבי יהודה צריך שיעשה תקיעה ותרועה בנשימה א' כדמוכח בפ' החליל ה"נ בשברים ויבבות לדידן דמצוה אחת נינהו · ואם הוסיף שבר א' ועשה בנשימה אחרת לדברי הרמב"ן ז"ל פסול כל הסימן דכיון שהפרידו לעצמו אינו מן השברים והפסיק בין שברים לתרועה ור"ת כתב בתשובה דג' שברים בנשימה אחת עבדינן להו דבמקום תרועה נינהו אבל ג' שברים ותרועה דתשר"ת לא מסתבר דגנוחי וילולי בחדא נשימה לא עבדי אינשי והרמב"ן חולק עליו דהא תרועה אחת הוא ואין ראוי להפסיק בה ואע"פ שהן קולות מוחלקים הרי אינם מוחלקים יותר מפשוטה ושברים או תרועה אליבא דרבי יהודה שהוא מצריך לעשותם בנשימה א' משום דס"ל דמצוה אחת הן וה"ה בשברים ותרועה לדידן עכ"ל הר"ן · וכ"כ הרא"ש דשברים ותרועה יש לעשותם בנשימה א' וכבר הביא רבינו לשונו וה"ה כתב וממ"ש רבינו נמצא מנין התקיעות שלשים נראה שהוא סובר שבסימן תשר"ת יכול הוא להפסיק בין השברים לתרועה ר"ל שאין חייב לעשותן בנשימה א' אלא יכול להפסיק ביניהן אבל ודאי השברים חייב לעשותן בנשימה אחת שהרי תרועה אחת הן שלשתן וכן דעת הרבה מן המפרשים אבל הרמב"ן כתב דשברים ותרועה דתשר"ת כולן תרועה אחת הן דלמא גנוחי וילולי הוא תרועה הלכך אע"פ שמשונים בקולן אין לו להפסיק ביניהם ויש לחוש לדבריו עכ"ל · ומשמע מדבריו דאפילו לדברי האומרים דמנין התקיעות הן שלשים אם רצה לעשות שברים ותרועה בנשימה אחת רשאי ולא אמרו שהם שלשים אלא לומר שאם רצה להפסיק בין שברים לתרועה הרשות בידו ולפ"ז מ"ש בשם המרדכי והג"א יותר טוב להפסיק ביניהם מלעשותן בנשימה אחת והוא שלא ישהה בהפסקה יותר מכדי נשימה ומ"מ מדברי הרא"ש משמע דבעינן שלא יפסיק ביניהם כלל ולכן היה ראוי להנהיג לתקוע תשר"ת שתי פעמים הג"פ שברים ותרועה בנשימה אחת וג"פ בהפסק ביניהם והעולם שלא נהגו כך אפשר שסומכין על מ"ש בשם רבינו האי דמדינא באיזה מהג' סימנים שיתקע יצא י"ח ולא התקינו שיהו תוקעין כל השלשה סימנים אלא כדי שלא יהו אלו נוהגים כך ואלו נוהגים כך ותהא תורה כשתי תורות בעיני ההדיוטות וכיון דבהאי דשברים ותרועה ליכא הכירא להדיוטות אי עביד להו בנשימה אחת או אי עביד להו בשתי נשימות לא באו לתקן שום תקנה בשביל כך אלא דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד · ונראה להנהיג לעשותן בנשימה אחת כדי לצאת י"ח לד"ה דמאן דסבר דצריך להפסיק ביניהן היינו לכתחלה אבל בדיעבד ודאי יצא אם עשאן בנשימה א' דהא אמרינן בירושלמי תקע והריע ותקע בנפיחה א' יצא ולא עדיף הפסק דבין שברים לתרועה מהפסק דבין תקיעה לתרועה ובין תרועה לתקיעה ואע"ג דאמר דגניחי וילולי בחדא נשימה לא עבדי אינשי ה"נ לא עבדי אינשי תקיעה ותרועה בחדא נשימה וכ"ש הוא דהא תקיעה שהוא קול פשוט הוי סימן שמחה ותרועה הוי סימן בכי ויללה ואפ"ה קאמר בירושלמי שאם עשאן בנפיחה אחת שיצא וכל שכן שברים ותרועה דדמי טפי אהדדי שאם עשאם בנפיחה אחת שיצא אבל מאן דסבר שצריך לעשותן בנשימה א' משום דסבר דתרועה א' הן אי הפסיק ביניהם משמע דלא יצא דהוי כאילו הפסיק בשברים או בתרועה דלא יצא ודאי כיון שקודם שגמר השיעור הראוי להם הפסיק בטלה לה תרועה שהרי אין בה שיעור ומה שחוזר לעשות מלתא באפי נפשה היא וכיון דאין בה לבדה שיעור להו כלום היא וה"ה להפסיק בין שברים לתרועה דלא יצא הלכך לעשותן בנשימה

דרכי משה

שעושין תשר"ת בשביל ספק תש"ת ותר"ת צריך ליזהר שלא יאריך בשברים כג' גניחות דשמא קש"ק הוא אמת ושיעור תרועה ותקיעה כג' גניחות ואם האריך הו"ל תקיעה ולא שברים וליכא למימר דנפקא ממ"נ

דרישה

הקולות תכופין אלא מוציא כל הגניחה לחוץ וזהו קורא מופסק וק"ל ומעכשיו יבואו דברי רבינו על נכון בתחלה כ' ושיעור תרועה כג' יבבות כו' פרש"י ג' כמות בעלמא כ"ד ולפיכך צריך ליזהר בשברים כו' פי' מדס"ל דשברים ארוכות מיבבות שוה ג' קולות עם המשך הגניחה והן ג' כוחות בלא הפסק הגניחה והתקיעות צריכין להיות כתרועות נמצא דצריך ליזהר בשברים כו' וגם צריך להאריך בתקיעה של תש"ת דתקיעות תר"ת הם כשיעור קולות קצרות בלי הפסק ומשך גניחה ותקיעות תש"ת צריכה להיות כשיעור ג' קולות קצרות מופסקים בבמשך הגניחה שהן ארוכות מיבבות דכיון דאנן קי"ל דתקיעה כתרועה ומספקא לן אי תרועה שברים היא שהם ג' קולות מופסקים לכן צריך להאריך התקיעה ג"כ כך · ולכך

דייק

פרישה

ג' יבבות היא ט' כוחות וגם פליג עליה דס"ל דלא פליגי תנאי בשיעור התרועה דשניהם ס"ל דשיעור תרועה ג' יבבות שהן ט' כוחות אך שמחולקים באופן עשיית התרועה שלמר ס"ל עושין אותו ג' כוחות קטנות מופסקין פי' כאדם הגונח מלבו שממשיך הרוח בין גניחה לגניחה וסוף הספסק · ומר ס"ל שעושין אותו כאדם המיילל שעושה קולות תכופות זה לזה מאד וכ"ל ט' קולות אבל בשיעור הן שוין דג' מופסקין הן ט' תכופין ודו"ק:

ואם

תרועה היא גנוחי יליל ובעינן שתהא התרועה בלא הפסק ואם תקע תקיעה ותרועה ותקיעה בנשימה אחת לכאורה לא יצא שאין כאן לא ראש ולא סוף ומיהו בירושלמי לא משמע כן דגרסינן התם עשאן בנפיחה אחת יצא ע"כ ואם האריך בתקיעה אחרונה (ה) של תשר"ת כשיעור ב' תקיעות כדי שתעלה לשם תקיעה אחרונ' של תשר"ת ובשביל הראשונה של תש"ת קאמר בירושלמי שאינה עולה לו כלל אפילו במקום אחרונה של תשר"ת אבל בגמרא דידן מוכח שעולה לו בשביל אחת ולא בשביל שתים : מעשה אירע במגנצא שטעה התוקע בסדר שאחר שתקע ב"פ תקיעה שברים תרועה תקיעה טעה בשלישית ואחר שתקע שני שברים התחיל להריע וקצת הקהל החזירוהו לראש וקצתם אמרו לו תקע שבר אחר וסיים והוא התחיל לתקוע כבתחלה ותקע ג"פ תשר"ת ואמר ה"ר אליעזר בר נתן דשלא כדין החזירוהו וגם התוקע עבר על שבות דרבנן שלא הפסיד סדרו במה שהתחיל להריע אחר שני השברים כיון דשברים ותרועה שניהם משום תרועה דקרא עבדינן להו שמא גנוחי ויליל והכל תרועה אחת היא והוי ליה כאילו נתקלקל בשברים שחוזר אליו אלא היה לו לחזור ולתקוע שבר אחר ולהריע ודאי אם גמר התרועה שהתחיל בה בטעות הוי הפסק כיון דג' שברים יש להן להיות זה אחר זה והופסקו בתרועה הוי כתרועה שנחלקה לשנים ואינה כלום וצריך לחזור ולתקוע תשר"ת אבל שני תשר"ת הראשונים לא הפסיד וא"א הרא"ש ז"ל כתב אפילו אם גמר התרועה בין השברים לא הפסיד התקיעה שתקע אלא חוזר ותוקע ג' שברים ומריע ותוקע דכיון שהכל היא תרועה שהרי אנו עושין גנח ויליל משום דלמא תרווייהו תרועה א"כ חדא תרועה היא אלא שנתקלקלה ולא הוי הפסק מידי דהוה אפעמים שהתוקע מתחיל לתקוע ואין הקול עולה לו יפה ופוסק וחוזר ומתחיל לתקוע או להריע ולא מפסל מה שתקע כבר בשביל שהפסיק בקול קצר שהשמיע בשופר דלא מקרי הפסקה כיון שאינו קול אחר שאינו מעין התקיעה ולא דמי להא דתקין ר' אבהו דאמרינן דשברים או תרועה הוי הפסק דהתם אם תרועה גנח הוי יליל קול אחר לגמרי ואם הוא יליל הוי גנח קול אחר לגמרי

בנשימה א' עדיף טפי וכ"כ הריב"ש בתשובה הדעת נותן והסברא מכרעת דכיון דתרועה אחת היא צריך לעשותן בנשימה אחת ואם לא עשה כן מחזירין אותו וכן דעת הר"י גיאת והרא"ש והרשב"א והר"ן וכל האחרוני' ז"ל וכן נוהגין בכל המקומות שראיתי וכן ראוי לעשות להוציא מידי ספק עכ"ל ובת"ה כתב אע"ג דמייתי ראיה אשיר"י מן הירוש' שאם עשאן כולן בנפיח' א' יצא לא תיקשי מהא לר"ת דאיכא לאוקומי בקש"ק או בקר"ק דבדידהו אין קפידא דליכא למימר בהו לא עבדי אינשי הכי דמנ"מ תרועה ותקיעה תרי מילי נינהו אבל שברים ותרועה תרוייהו במקום תרועה קיימי ובחד נשימה לא עבדי אינשי ולא הוו תרועה ונראה לצאת י"ח אליבא דכולהו במקום שתוקעין ל' קולות בסדרים נקל הדבר שיתקע בישיבה בנשימה א' ש"ת ובסדרים בשני נשימות או איפכא ובמקום שנהגו לתקוע רק קשר"ק לכל סדר צריך שיתקע בישיבה ש"ת בנשימה א' ובסדרים בב' נשימות אבל איפכא לא דכיון דטעמא דר"ת שהנהיג לתקוע קשר"ק לכל סדר משום דאית ביה נמי קר"ק וקש"ק ונפיק מתה נפשך ולהפסק לא חיישינן וא"כ אי עביד ש"ת בנשימה אחת דלמא קר"ק אמת היא ושברים לאו כלום הוא ואי הוה מתחיל בשברים באותה נשימה של תרועה לא חשיבא תרועה כלל בכה"ג ובמקום שנהגו לתקוע בסדרים קשר"ק קש"ק קר"ק אין נקל כ"כ לצאת ידי כולם מ"מ יתקע על שני דרכים בישיבה ובסדרים כדלעיל כיון שאותו מנהג משום דשמא קי"ל כמ"ד אחד מד"ת ושנים מד"ס ולכן תוקעין בענין דסתרן אהדדי ולפ"ז בנדון דידן נמי נפיק י"ח מן התורה לכ"ע עכ"ל · ונראה דלדידן דנהיגין לתקוע בסדרים קשר"ק קש"ק קר"ק שיעשה בישיבה ש"ת בנשימה אחת ובסדרים בשתי נשימות כיון דלעשותן בנשימה אחת יצא י"ח לד"ה כמו שהוכחתי הלכך בישיבה שעשה ג"פ תשר"ת יעשה בענין זה וכדי לחוש לדברי בעל תרה"ד יעשה שבסדרים בשתי נשימות ודרך זה טוב וישר לצאת ידי הכל וכך ראוי להנהיג (ג) : **ומ"ש** הרא"ש אם תקע תקיע' ותרוע' ותקיעה בנשימה אחת לכאורה לא יצא וכו' נראה מדבריו שסובר שמאחר שהירושלמי כתב בהדיא דיצא הכי נקטינן וכ"כ שהוא דעת הר"ן · אבל רבינו ירוחם כתב בשם הרא"ש ובשם קצת מפרשים שלא יצא · ובתוספתא מצאתי תקע והריע ותקע בנשימה אחת לא יצא : **כתב** הכלבו בשם הרי"ג הוי יודע שאין פירוש שברים שישבור הקול ויפסי' אלא שבר כאדם הנוגח משבר ומכאב לב וכן יבבות ארוכות וטועין התוקעין המפסיקין לגמרי עכ"ל (ד) : ומ"ש וכן יבבות ארוכות כבר נתבאר שיעורן : ומ"ש וטועין המפסיקין לגמרי פשוט הוא :

ואם האריך בתקיעה אחרונה של תשר"ת כשיעור שתי תקיעות וכו' בפ"ב דר"ה תנן תקע בראשונה ומשך בשנייה כשתים אין בידו אלא אחת וכתב הרא"ש פירוש בשנייה היינו בתקיעה אחרונה של מלכיות האריך בה כשיעור שתי תקיעות כדי שתעלה לו גם לתקיעה הראשונה של זכרונות אין בידו אלא אחת דאפסוקי תקיעה אחת לשתים לא מפסיקינן בירוש' גרסינן עלה דהך משנה אפילו אחת אין בידו למה ראשה גבי סופה מטרף וסופה גבי ראשה מטרף לא רישא אית ליה סיפא ולא סיפא אית ליה רישא אלמא דשניה לא עלתה לו כלום ומפרשים דאין בידו אלא אחת תקיעה ראשונה ומביאין סעד לדבריהם וכו' וכ"ל דהאי סעד אין בו ממש וכו' אלא ודאי האי דנקט תקע בראשונה משום דמינה ידעינן דהאריך בשניה כשתים כיון דהאריך בה יותר מבראשונה וקשה לי על הך פירושא מדפריך בפרק ראוהו ב"ד ואמאי ליסליק בתרתי אלמא דפשיטא ליה לתלמודא דידן דלחדא מיהא סלקא וגם מדמשני פסוקי תקיעתא מהדדי לא מפסקינן משמע דתרתי לא פסקי אבל לחדא מיהא סלקא וכ"ל דגמ' דידן פליג אהא דירוש' וכ"ל לפרש גמרא דידן כמו הירושלמי וה"פ וליסליק ליה בתרתי ומשני פסוקי תקיעתא מהדדי לא מפסקינן וכיון דא"א לחלק לשנים גם לחדא נמי לא סלקא והרמב"ן כתב דהירוש' לא על הדא מלתא אתמר אלא אההיא דשופר מאריך וחצוצרות מקצרות דגרסינן אמר ר' יוסי הדא אמרת פשוטה ששמע מקצתה מן המתעסק יצא הדא אמרת דאי תקע בראשונה ומשך בשנייה אין בידו אלא אחת רב בא בר זבדא אומר אפי' אחת אין בידו וכו' וה"פ הדא אמרה פשוטה ששמע מקצתה מן המתעסק שלא כיון לשם מצוה ובא חבירו וא"ל איכוין ותקע לי להשלים את התקיעה ולשם מצוה והאריך בהשלמה כשיעור תקיעה יצא ומייתי ראיה מהא דתנן דמשך בב' כשתים אין בידו אלא אחת נמצא דבמה שהאריך יותר מכדי תקיעה אינו אלא כמתעסק אפ"ה עולה מקצתה לאחת ואתא רבי בא לפלוגי דזה ששמע פשוטה מן המתעסק אפי' א' אין בידו כיון דבתחלת התקיעה היה מתעסק נמצא דרישא לית ליה סיפא וכו' ולא דמי למשך בשניה כשתים דהתם מיהא מתחלתו ועד סופו היתה כוונתו לשם מצוה והו"ל לרבי בא למימר לא יצא אלא אגב דאמר משך בשניה כשתים אין בידו אלא א' נקט נמי גבי מתעסק אין בידו אפי' אחת אע"ג דלא שייך גבי מתעסק האי לישנא וניחא השתא אין בידו אלא אחת היינו שנייה עכ"ל והר"ן האריך בביאור ירושלמי זה לכל א' מהסברות ודעת הרמב"ם בפ"ג מהלכות שופר דלתקיעה אחת מיהא עלתה לו וכתב ה"ה שדבריו נכונים וברורים ושכן דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל : **ואע"פ** שהלכה כדברי הרמב"ם וסייעתו מ"מ היכא דאפשר יחזור לתקוע כדי לחוש לדברי החולקין עליו :

מעשה אירע במגנצא שטעה התוקע בסדר שאחר שתקע וכו' עד אבל הכא שניהם קול אחד של תרועה הכל בפסקי הרא"ש פרק בתרא דר"ה וכדברי הרא"ש כ' הרוקח בשם ראב"ן · וכ' עוד שם הרא"ש על דברי ה"ר אלעזר בר נתן מ"ש שיחזור שבר אחר ויריע משמע מדבריו שא"צ לעשות שלשה שברים בנשימה אחת אבל לפי מ"ש לעיל שצריך לעשותן בנשימה אחת היה צריך לחזור ולתקוע ג' שברים ויריע :

ומ"ש

ובתרועה דשנים הן ד"ת אע"פ כן אמרו בירושלמי דאם עשאן בנפיחה אחת יצא אם כן הוא הדין לשברים ותרועה דאחת הן ד"ת אם עשאן בב' נפיחות נמי יצא דמאי שנא ודברי הגאונים הנזכרים אינם אלא לכתחלה גם במ"ש רבינו ירוחם דחוזר לראש הסימן אינו נכון בעיני דודאי לא גרע ממעשה דמגנצא דמסיק הרא"ש דלא הפסיד התקיעה שתקע דהוי כמי שנתקלקלה לו התרועה שחוזר עליה וה"נ אם עשאן בב' נשימות הוי כמי שנתקלקל' לו התרועה והתקיעה ראשונה לא הפסיד וכמו שיתבאר בסימן זה לק' בס"ד : ולענין הלכה הנה מהרא"י בספרו כתב לקיים דברי שניהם דאותן דמיושב יעשה בנשימה אחת ובמעומד בב' נשימות ובאגור כתב וז"ל וראיתי נוהגין קצת תוקעים לעשות ש"ת בנשימה אחת והרבה פעמים תקעתי ועשיתים בנשימה אחת עכ"ל · ומנהגינו עכשיו לעשות בב' נשימות ואין לשנות דהא בדיעבד יצא י"ח בכל ענין לכל הדעות כמו שכתבתי בסמוך שכן הוא העיקר ומ"מ אותן שכבר נהגו לתקוע בנשימה אחת לא ישנו :

ואם תקע תר"ת בנשימה אחת לכאורה לא יצא כו' נראה מלשונו זה שפוסק כהירושלמי דלא כדמשמע לכאורה אבל רבינו ירוחם כתב ע"ש הרא"ש שסובר דלא יצא נראה דלא היה גורס בדברי הרא"ש שאמר לכאורה אלא כגירסתינו בדפוס ואם עשה תר"ת בנשימה אחת לא יצא וכו' דלשון זה משמעו שסובר דלא יצא אלא שאח"כ כתב דבירושלמי לא משמע הכי ומ"מ הפסק הוא דלא יצא :

ואם האריך בתקיעה אחרונה כו' איכא למידק דלדברי רבינו גמרא דידן חולק אירושלמי וזה הפך ממ"ש הרא"ש לפ' גמרא דידן כמו הירושלמי שאינו עולה לו כלל ונראה דעת רבינו מאחר שבסוף הביא הרא"ש דברי הרמב"ן ומסיק וניחא השתא אין בידו אלא אחת היינו שנייה והירושלמי אמילתא אחריתי קאי משמע דהכי ס"ל ושיעור לשון רבינו לפי זה כך הוא בירושלמי קאמר שאינו עולה לו כלל אבל לא קי"ל הכי לענין הך דינא דבגמרא דידן מוכח בהך דינא שעולה לו בשביל אחד וק"ל : **ומ"ש** רבינו דין זה בהאריך בתקיע' אחרונה של תשר"ת וכו' ולא כתבה נמי אף בהאריך בתקיעה שנייה של תשר"ת כדי שתעלה לו נמי לתקיעה שלישית של תשר"ת נמשך אחר לשון הרא"ש שכתב כן והרא"ש ז"ל לרבותא נקט הכי דלא מיבעיא התם דאינו עולה לו כלל שהרי שתי התקיעות בחיוב הן דשתיהן אמת אבל הכא ממ"נ אי תשר"ת אמת יהא עולה לו לתשר"ת ואם תש"ת אמת יהא עולה לתש"ת אפילו הכי אינו עולה לו כלל :

מעשה אירע במגנצ"א וכו' עד וא"א הרא"ש ז"ל כתב דאפילו אם גמר התרועה בין השברים לא הפסיד וכו' גם במרדכי כתוב הגהת אחנו רבינו יואל הלוי אראב"ן בדין זה מטעם אחר וז"ל איני יכול לעמוד על דברי מורי שכתב ונתן חילוק בין היכא דגמר התרועה להיכא דלא גמר התרועה כי כל אדם המתחיל בתרועה במהרה יכול לעשות ג' יבבות וזהו שיעור תרוע' ואפי' את"ל שלא עשה כי אם ב' יבבות מנ"ל שאינו הפסק מה לי ב' מ"ל ג' ע"כ ודבריו נכוני' ולכך יראה דאף אם לא גמר התרועה חוזר ותוקע ג' שברים ואינו מועיל שיתקע עוד שבר אחד אפילו עושה הכל בנשימה אחת דסוף סוף הוי הפסקה באמצע השברים דאין לנו ראיה לחלק בין הפסק ג' לב' ודלא כמשמע מדברי הרא"ש שלא נחלק אראב"ן אלא היכא דגמר התרועה ולענין לחזור ולתקוע תשר"ת אבל להיכא דלא גמר משמע דמודה הרא"ש דבתוקע עוד שבר אחד סגי אם עושה הכל בנשימה אחת אלא כדברי ר"י הלוי עיקר · והב"י בש"ע שלו פסק בסתם דיתקע עוד שבר אחד ולא נהירא :

ואם

דרכי משה

ממ"נ וק"ל עכ"ל : (ג) אבל המנהג הפשוט במדינות אלו לעשות הכל בב' נשימות ולא שמעתי מי שעשאן בנשימה אחת עכ"ל והאגור כתב שראה קצת תוקעין שעשאו בנשימה אחת והרבה פעמים תקעתי ועשיתי אותן בנשימה אחת עכ"ל : (ד) וכן הם דברי הרא"ש לעשות כל הג' שברים בנשימה א' : (ה) כתוב בא"ז מדינא לא הוי צריך לתקוע אלא

תקיעה

דרישה

דייק רבינו וכתב שהם ג' קולות מופסקים · שלכאורה היה לו לכתוב שהם ג' קולות ארוכים דבאריכות תליא מילתא אלא לפי שמה שהן מופסקים הוא גורם להן האריכות לאפוקי היבבות שאין מופסקים אינן ארוכות אע"פ ששברים ויבבות שניהן ג' קולות קצרות כמ"ש · וזהו שסיים רבינו ורש"י פי' שברים ארוכים מיבבות · פי' ולכן צריך להאריך בתקיעות תש"ת · ואין לדקדק על לשון שברים ארוכים מיבבות כא מספקא לן תרועה מאי היא דרש"י קאי שם על הגמרא דפריך משנה ובריית' אהדדי דבזה תנא יבבא ובזה תני שברים כמ"ש לעיל ·

ומ"ש

חדושי הגהות

תקצ א פי' בעל קרבן העדה דלעולם בעינן ראש וסוף בתקיעה אחת והכא ראשה כיון לפשוטה שאחריה וסופה לפשוטה שלפניה נמצא דאין לשום תקיעה ראש וסוף והא דתנן במתניתין אין בידו אלא אחת אתקיעה ראשונה קאי ע"כ :

משנה

ואם עשה ד' או ה' שברים זה אחר זה בלי הפסק אין בכך כלום שהרי לכתחלה יכול לעשות מהם כמו שירצה כתב ב"י פשוט הוא שהרי כבר כתב לעיל דאין לחוש אם הוסיף על ג' שברים ולא כתב כאן כן אלא משום דבעי למיכתב שאם לאחר שתקע שלשה שברים שתק והפסיק וכו' ולא תיקן כלום דסוף קשה מאי צורך במ"ש שהרי לכתחלה כו' כיון דלא נתכוון לבאר דין זה כל עיקר ועוד מאי שהרי לכתחלה כו' הלא הוא עצמו הדין שאמר לכך יראה דמה שכתב לעיל דיכול להאריך בה כמו שירצה היינו לומר דיכול לכתחלה והוא דכשהתוקע היה דעתו מתחלה קודם שתקע לעשות חמשה או ששה שברים דיכול לעשות כן דאין לה שיעור למעלה אבל היכא דלא נתכוין מתחלה כי אם לעשות שלשה שברים לבד וטעה ועשה ד' או ה' סלקא דעתיה אמינא דהוי הפסקה לכך כתב דאין בכך כלום שהרי אף לכתחלה יכול לעשות מהם כמו שירצה אם כן ודאי דבדיעבד לא גרע מלכתחלה וכתב כן על פי דברי הרא"ש במעשה דמגנצ"א שהתוקע טעה עוד בסדר תש"ת ועשה ד' שברים והחזירוהו וכתב הרא"ש ואותו שתקע ד' שברים לא קלקל כלום כו' · כ' במנהגים דמהר"א טירנ"א ויעשה שלשה שברים לבד ההפסקה עכ"ל ואין לו טעם דפשיטא דג' שברים ששעורן כט' כוחות שיעור זה ניתן לתקיעות הג' שברים ואין ההפסקה שבין השברים בכלל השעור ולכאורה היה נראה דט"ס הוא וצריך להיות בהפסקה בב' והורה לנו ב' דברים האחד שלכתחלה יעשה ג' שברים לבד ולא יותר וכן מבואר בדרשות מהרי"ל שמנהגם היה שלא לעשות שברים יותר מג' ע"ש · הב' שיפסיק בין הג' שברים לתרועה שלאחריה ואפי' להרא"ש דבעינן ש"ת בנשימה אחת דשניהם משום תרועה דקרא מכל מקום צריך להפסיק ביניהם וכן פסק מהרא"י וז"ל יזהר שלא יתקע כמו שרגילין תוקעין לתקוע שברים תרועה בכח אחד בלתי שום הפסק דבכה"ג לא מיקרי בנשימה אחת אלא יפסיק מעט רק שלא יעשה נשימה בינתים כך משמע מפירש"י פ"ק דחולין עכ"ל אבל נראה עיקר דהכי פירושו דלפי שנוהגין התוקעין בגמר התקיעה וגמר השברים וגמר התרועה להפסיק בקול ארוך קצת והזהיר בעשיית הג' שברים שלא יחשוב הפסקת קול זה לשבר אחד ויעשה מקודם ב' שברים ועם הפסק זה יהא ג' דכיון דהפסק זה עושין גם בתרועה לא נחשב לשבר כלל אלא צריך לעשות ג' שברים לבד הפסק קול זה בגמר השברים והכי נקטינן ואם לא עשה אלא ב' שברים ועם הפסקה זו יחשוב לו שבר ג' לא יצא ידי תקיעה כ"ל : וכתוב במהרי"ל שהוא תמה על המנהג שלא לעשות יותר מג' שברים דמאי שנא מתרועה ולי יראה שהמנהג הוא מפני מחלוקת הגאונים בשעור השברים דשמא יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה כמו שנתבאר ועל כן נכון שלא לעשות יותר מג' דשמא שבר האחרון נעשה תקיעה והוה הפסקה לדעת הרמב"ן וכן יראה לי עיקר שלא לעשות לכתחלה יותר מג' : **וי"א** דלא הוי הפסק אלא כשמפסיק בתרועה בין שברים לתקיעה וכו' יש לדקד' א"כ למה כתב הרא"ש שאפי' גמר התרועה בטעות לא הוי הפסק לפי שהוא מעין התרועה שיש לו לתקוע והלא אפילו לד"א הוי הפסקה כשמפסיק בתרועה בין שברים לתקיעה אע"פ דבסדר תר"ת הוי מעין התרועה שיש לו לתקוע ודוחק לומר דדוקא בסדר תש"ת ותר"ת קמיירי דהא סתמא קאמרי דהוי הפסקה משמע בכל ענין ונראה דלא קאמר הרא"ש אלא דוקא בכה"ג שעשה ב' שברים והתחיל להריע דהתם כיון שהתרועה דתר"ת סדר שלה כך היא גנח ואח"כ יליל והכל תרועה אחת וא"כ חדא תרועה היא אלא שנתקלקלה דומה לתוקע שאין הקול עולה לו יפה וכו' אבל במפסיק בתרועה קודם שברים כיון דאין סדר התרועה לעשות יליל ואח"כ גניחה א"כ אותה התרועה אינה שייכה לתרועה שמחוייב בה והוי הפסקה וכ"כ בספר אבודרהם אם טעה בסימן תשר"ת ותקע תרועה קודם שברים צריך לחזור ולעשות תשר"ת פעם אחרת וכן עיקר כ"ל : **ואם** תקע ב' תשר"ת כו' אין לדקדק מכאן שזה הפך מ"ש בשם הרא"ש דאפי' אם גמר התרועה בין השברים לא הפסיד התקיעה שתקע דהתם כדמפרש טעמא דחדא תרועה היא אלא שנתקלקלה שחוזר עליה ולא הוי הפסקה אבל הכא איירי בטעות כי הנך דהוי הפסקה כמו עשה ב' תרועות כו' ולכך לד"ה הפסיד גם התקיעה וי"א שהפסיד הכל וצריך לחזור מראש שלשה פעמים ולענין הלכה נראה כדברי הרמב"ן שגם רשב"ן הסכים כן למעלה במעשה דמגנצא שכתב אבל ב' תשר"ת הראשונות לא הפסיד ואף על פי שר"י הלוי נחלק עליו וכתב כ"ל דהפסיד גם ב' תשר"ת הראשונים שהרי שלשה פעמים תשר"ת הם ט' תקיעות ובאותן ט' תקיעות קי"ל אם שהה כדי לגמור כולה חוזר לראש ואם ששה בין תקיעה ז' לח' או בין ח' לט' חוזר לראש ויתקע כל תקיעות ט' ה"ה אם בתשר"ת הג' או הג' יטעה ויעשה תר"ת או תש"ת יעשה שני שברים ויתקע שיסתור הכל פד כאן מכל מקום הלא כבר נתבאר בדברי רמב"ן שהובא בתשו"י דלא קשה מידי מהא דהעיקר כר' יוחנן דלית ליה שהיות מפסיקין במלות

לגמרי אבל הכא שניהם קול אחד של תרועה (ג) ואם עשה ד' או ה' שברים זה אחר זה בלי הפסק אין בכך כלום שהרי לכתחלה יכול לעשות מהם כמו שירצה אבל אם עשה ב' תרועות זו אחר זו או שתקע אחר התרועה (ד) תקיעה במתעסק שלא לשם תקיעה והפסיק בה בין תרועה לתקיעה (ה) או לאחר שתקע ג' שברים שתק והפסיק ואח"כ תקע שברים אחרים י"א דלא הוי הפסק אלא כשמפסיק בתרועה בין שברים לתקיעה או שמפסיק בשברים בין תקיעה לתרועה אבל כי האי שתקע שתי תרועות זו אחר זו או שתקע באמצע תקיעה כמתעסק לא הוי הפסק לחזור לראש אלא גומר ויוצא ולא נתקלקל הסדר והרמב"ן כתב דבכולהו הוי הפסק והביא התוספתא תקע והריע וחזר והריע וחזר ותקע אין בידו אלא אחת (ו) פי' תקיעה האחרונה אבל הראשונה הפסיד בשביל התרועה שהפסיק באמצע ומזו התוספתא אין קושיא לדברי א"א הרא"ש ז"ל שכתב שאפילו אם גמר התרועה בטעות לא הוי הפסק שהוא לא אמר כן אלא בתשר"ת שהתרועה של הטעות היא מעין התרועה שיש לו לתקוע אבל בתר"ת שגמר התרועה מה שמריע אח"כ הוי הפסק ואם תקע ב' תשר"ת או תש"ת או תר"ת כהוגן וטעה בשלישית י"א שצריך לחזור כל הסימן מראש ג"פ והרמב"ן כ' שא"צ לחזור אלא לאחרון שטעה בו :

ואחר

ומ"ש רבי' ואם עשה ד' או ה' שברים זא"ז בלי הפסק אין בכך כלום וכו' פשוט הוא שהרי כבר כ' לעיל דאין לחוש אם הוסיף על ג' שברים ועושה ד' או ה' ולא כתב כאן כן אלא משום דבעי למיכתב שאם לאחר שתקע ג' שברים שתק והפסיק ואח"כ תקע שברים אחרים י"א דלא הוי הפסק והרמב"ן כתב דהוי הפסק : **ומ"ש** אבל אם עשה שתי תרועות זו אחר זו וכו' בפ"ב דר"ה (לד ·) גבי הא דאתקין ר' אבהו בקיסרי דאתקיף רב עוירא דלמא גנוחי הוא וקא מפסקא תרועה בין שברים לפשוטה שלאחריה כ' הר"ן וא"ת כי מפסקי מאי הוי והא תניא שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא תירצו בשם ר"ת דהכי פרכי' כיון דר' אבהו חייש לכולהו ומכניף לכולהו מנהגי הו"ל למיחש נמי לר' יהודה דאמר אין בין תקיעה לתרועה כלום ועוד דלרבנן נמי נהי דשמע ט' תקיעות בט' שעות יצא בדיעבד אבל לכתחלה ודאי משמע שאינו רשאי להפסיק אבל הרמב"ן כתב דלרבנן נמי אי מפסקי שברים או יבבות בין תקיעה לתרועה לא יצא דנהי דאם הפסיק ביניהם יצא אפ"ה אם תקע ביניהם לא יצא דאין פשוטה לפניה ולאחריה בעינן וליכא דהא תקע ביניהם תקיעה אחרת לשם מצוה והביא ראיה לדבריו מדתניא בתוספתא תקע והריע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא א' כלומר תקיעה אחרונה בלבד אבל הרשב"א ז"ל כתב שמלא גירסא בההיא תוס' וכך הוא תקע והריע ותקע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא א' וה"פ שלאחר שתקע בראשונ' לתשר"ת הראשון חזר והריע וחשב שתעלה לו אותה תקיעה משום פשוטה שלאחר תשר"ת הראשון ומשום פשוטה שלפני תשר"ת השני ומש"ה קאמר שאין בידו אלא אחת שהיינו פשוטה שלאחר תשר"ת הראשון דאין פשוטה לכל חד וחד בעינן כדקתני ג' של שלש שלש הלכך אין תקיעה זו עולה לשתים ומ"מ יש לחוש ולהחמיר כדברי הרמב"ן ז"ל עכ"ל וה"ה כתב בפ"ג דברי הרמב"ן וכתב שהם עיקר ושכ"כ מדברי הרמב"ם ז"ל · והרא"ש גבי תקיעות של סדר הברכות כתב בשם ראבי"ה וריב"א דהא דאתקין ר' אבהו קשר"ק קש"ק קר"ק לא בשביל שהפסיק בשהייה אלא בשביל שהפסיק סדר התקיעות בקול אחר דבעינן פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה בלא הפסק קול אחר ואם שינה בסדר התקיעות אפילו לא שהה כדי לגמור כולה חוזר והביא ראיה ראבי"ה מהירושלמי פ"ב דברכות דמייתי התם הך דרבי יוחנן בט' שעות ומסיים א"ר והוא ששמע על הסדר פירוש ששהה ושתק ולא שינה הסדר ע"כ · וזה מבואר כדברי הרמב"ן והכי נקטינן : **ומ"ש** רבינו או שתקע אחר התרועה תקיעה במתעסק שלא לשם תקיעה והפסיק בה בין תרוע' לתקיעה כלומר דכיון שהתקיעה היא במתעסק הויא תקיעה פסולה והיא מפסקת בין תרועה לתקיעה ומשמע לרבינו שזה בכלל מחלוקת הרמב"ן והרשב"א ז"ל : **ומ"ש** או לאחר שתקע ג' שברים שתק והפסיק ואחר כך תקע שברים אחרים י"א דלא הוי הפסק אלא כשמפסיק בתרועה בין שברים לתקיעה וכו' בהדיא כתב שם הר"ן אם הוסיף שבר אחר ועשאו בנשימה אחרת לדברי הרמב"ן ז"ל פסול כל הסימן דכיון שהפרידו לעצמו איטו מן השברים והפסיק בין שברים לתרועה עד כאן וממילא משמע דלהרשב"א אין הסימן נפסל בכך : **ואם** תקע ב' תשר"ת או תש"ת או תר"ת כהוגן וטעה בשלישית י"א שצריך לחזור כל הסימן וכו' כסברת הרמב"ן נראה עיקר :

כתב הרוקח אם תקע כסדר אפילו בנחת לא יחזור ויתקע פעם שנית דתניא כל הקולות כשרים בשופר היה קולו דק או צלול או עב כשר :

וכתב עוד צריך לזקוף השופר כך ולא למטה על שם עלה אלהים בתרועה :

כתב הר"ן בפ' ראוהו ב"ד בירושלמי משמע שאפילו לא הרחיב את הקצר וקיצר את הרחב אלא שתקע בצד הרחב לא יצא ותנא יהיב סימנא מן המצר קראתי יה : **אם** הרחיק השופר ונפח בו ותקע בו כתב רבינו בסימן תקפ"ו דפסול כיון שאין השופר נוגע בפיו :

ואחר

דרכי משה

תקיעה א' בסוף סדר קשר"ק והיא היתה עולה על סדר קש"ק ג"כ וכן התקיעה דבסוף סדר קש"ק היא עולה לתחלת סדר קר"ק ולא תקנו להזור ולתקוע לכל סדר אלא משום רווחא דמלתא מיהו אם לא עשה אלא תקיעה א' לשניהן יצא עכ"ל ביאור דבריו דהרי אנו עושין ג' סדרים אלו מכח ספיקא כמ"ש ר"ם זה וא"כ ממ"נ יצא בתקיעה אחת וכ"כ הר"ן בפרק בתרא דר"ה כדברי א"ז אבל מדברי הרא"ש נראה שם דלא יצא וע"ש והרא"ם כתב דאפילו ע"י תנאי לא יצא וב"י כתב דיצא אם התנה שהתקיעה זו תהא לאותו הסדר שהוא הנכון וכנ"ל :

ח"ל

דרישה

ומ"ש עוד אבל בעל השיעור כתב מסתבר ג' שברים הם ג' קולות קטנים מופסקים וג' יבבות הן ג"כ כשיעור ג' שברים אלא שאין מופסקין ולא פליגי שתנאים בשיעור והשיווי או כמ"ש לעיל בשם ריב"ס דמיירי דג' יבבות הן ט' כוחות קטנות אך שאין מפסיק ביניהם אלא הן תכופים והשברים הן ג' קולות · וההפסק והמשך שביניהם גורם כאריכות שהן שוין לט' א"כ כמ"ש ב"י בפי' שני שהיבבות הן ג' קולות תכופים מאוד אך שמאריכין בהן קצת בקול עצמו והשברים הן ג' כוחות קצרות מאוד אך המשך יש ביניהן מכח שגניחם והמשך הרוח יהיה איך שיהיה ס"ל לבעל השיעור דהשיעור שוה בהן לכך כתב רבינו ולפי זה א"צ להאריך בתקיעה של תש"ת יותר משל תר"ת גם לפי' ריב"א וריב"ס א"צ להאריך בתקיעה ויכול להאריך בשברים שכת עושין שהתקיעה כתרועה שהיא כג' יבבות שהן ט' קולות קטנות והשברים אינו אלא ג' כוחות קטנות מופסקים וק"ל :

ודתנן

פרישה

(ג) **ואם** עשה ד' או ה' שברים כו' פשוט הוא ומשום הא"ל כו' דסיפא נקט ליה ב"י ולפע"ד דמשום דזה סיום דברי הרא"ש הוא כתבו ששם דף מ"א ע"ג כתב בהאי מעשה הנ"ל דאירע במגנצא שבסדר קש"ק אחר שתקע ב"פ קש"ק כהוגן תקע בשלישי ד' שברים ותקיעה והחזירוהו לראש וחשבוהו לטעות מה שתקע ד' שברים וע"ז כתב שם הרא"ש דמה שתקע ד' שברים בזה לא קילקל כלום דתקיעה ושברים אין להם שיעור למעלה כו' ע"ש אלא שהוסק לומר שיכתוב תשובת דברי הרא"ש אמה שלא הזכיר לעיל במעשה :

(ד) **תקיעה** במתעסק כו' פירוש הא אם תקע ב' תקיעות וא"ז אפילו תקע השנייה במתעסק לא היה צריך לחזור ולא נקרא הפסק שהתקיעה ראשונה מחשב לסוף הסדר כיון שכבר נסתלק הסדר והשנייה מחשב ליתר וכ"ש אי תקע שנייהם שלא במתעסק דלא הוי אלא יתר בעלמא אבל במעשה דב' תרועות זו א"ז אע"פ שלא היתה במתעסק מיפסל הסדר משום דהפסיק בסדר בין תרועה או שברים לתקיעה אחרונה והא דכתב רבינו לעיל סי' תקפ"ח דאם שמע תשעה תקיעות מט' בני אדם אפילו שהה בהם טובא יצא · ואפי' לא לפסול ההפסקה הסדר · הא כתבתי לעיל בשם הר"ן דדוקא הפסקה בלי שמיעת קול שאינו ראוי לא הוי הפסקה אבל שמע קול שאינו ראוי לסדר זה הוי הפסקה וק"ל :

(ה) **ואם** לאחר שתקע ג' שברים שתק והפסיק כו' פי' דוקא כיון שהפסיק נראה כאילו כבר סיים שברים זו ואח"כ מתחיל שברים מחדש לאיתוקי בתרועה שעושין אות' תכופין אפילו לא הפסיק ביניהם הפסקה גמורה כשתיקה אלא עשה ב' תרועות וא"ז כיון שלא עשאן תכופין בנשימה אחת נראה כב' תרועות משא"כ בשברים דאם לא הפסיק היה הכל שברים אחד דהא כל שבר ושבר בפני עצמו הוא כאילו נשימה בפני עצמו הוא ומפסיק קצת בין שבר לשבר : (ו) פי' תקיעה האחרונה כו' אבל לתקיעה הראשונה אינה עולה כיון שאין קולות הראשונים נחשבים כלום משא"כ לעיל וק"ל :

תקצא ואחר שיגמור התקיעות מיושב יתחיל ש"צ אשרי העם יודעי תרועה וגומר עד תרום קרננו ויאמר אשרי יושבי ביתך וגומר ומחזיר ס"ת למקומו ואומר קדיש ומתפללין הצבור בלחש תפלת מוסף אע"ג דקי"ל כר"ג דאמר ש"צ פוטרן דתנן כשם שש"צ חייב כך כל אחד ואחד חייב רבן גמליאל אומר ש"צ פוטר את הרבים ואסיקנא הלכה כרבן גמליאל דאמר (א) בר"ה וי"ה ש"צ מוציא לכל מי שהוא בב"ה ושמעו ממנו התפלה מראש ועד סוף אפי' אם הוא בקי ויודע להתפלל ומי שהוא אנוס ואינו יכול לבא לבית הכנסת כגון עם שבשדות וזקן וחולה הוא פוטרו אפילו לא בא לב"ה מ"מ מוטב שיתפללו יחידים כי מי שירצה לצאת

תקצא ואחר שיגמור התקיעות מיושב יתחיל שליח צבור אשרי העם יודעי תרועה וכו': **אף** ע"ג דקי"ל כר"ג דאמר ש"צ פוטרן דתנן כשם שש"צ חייב כך כל יחיד ויחיד חייב ר"ג אומר ש"צ פוטר את הרבים י"ח בפ"ב דר"ה (לג:) ובגמרא (לד:) א"ר יוחנן הלכה כר"ג בברכות של ר"ה ואסיקנא דלא פטר ר"ג אלא עם שבשדות משום דאניסי במלאכה אבל דעיר לא וכתבו הרי"ף והרא"ש שם עם שבשדות דאניסי ולא מצו למיתי לבי כנישתא בר"ה ש"צ מוציאן י"ח אבל דעיר אין ש"צ מוציאן י"ח עד דאתו לבי כנישתא ושמעו מש"צ מתחלה ועד סוף ירושלמי רב הונא ציפוראה בשם רבי יוחנן אמר הלכה כר"ג באילין תקיעתא והוא שישבו שם מראש התפלה ומאי שנא ברכות של ר"ה שש"צ מוציא את הרבים י"ח מה שאין כן בשאר ימות השנה משום דנפישי ברכות דכל שבתות וימים טובים של שאר ימות השנה שבע והני תשע · וכתב הר"ן דה"פ אבל דעיר דלא אניסי ואפ"ה לא אתו לבי כנישתא אין ש"צ מוציאן אבל כל אותם שהם בבה"כ ואפילו של עיר כיון שהם שומעין מפי ש"צ אותם פטר ר"ג וכדאמרי ליה לדבריך למה צבור מתפללין אמר להם כדי להסדיר ש"צ תפלתו דאלמא לדברי ר"ג אין ציבור צריכין להתפלל אלא כדי שיסדיר ש"ץ תפלתו · והרמב"ם כתב בפ"ח מהלכות תפלה כלשון הזה שש"ץ מוציא את הרבים י"ח כיצד בשעה שהוא מתפלל הם שומעים ועונים אמן אחר כל ברכה וברכה הרי הם כמתפללין בד"א בשאינו יודע להתפלל אבל היודע אינו יוצא י"ח אלא בתפלת עצמו בד"א בשאר ימות השנה חוץ מר"ה וי"כ של שנת היובל אבל בשני ימים אלו ש"צ מוציא את היודע כשם שמוציא את מי שאינו יודע מפני שהן ברכות ארוכות וכו' ויל"ד למה לא חילק בין עם שבשדות לעם שבעיר כדמפליג בגמרא ואפשר שהוא ז"ל מפרש דה"ק עם שבשדות לפי שהם טרודים במלאכתם ואין להם שהות להסדיר תפלתם אם באו לב"ה ושמעו התפלה ש"צ מוציאן ואם לא באו אין ש"צ מוציאן אבל דעיר שהיה להם שהות להסדיר תפלתם ולא הסדירו אע"פ שבאו לב"ה ושמעו אינם יוצאין י"ח עד שיתפללו הם בעצמם וסובר דלא מפליג בגמרא בין עם שבשדות לעם שבעיר אלא בתפלות של שאר השנה אבל תפלת מוסף דר"ה וי"ה של שנת היובל כיון דנפישי ברכות דידהו אפילו בני העיר אינם יכולים להסדירם ומש"ה ש"צ מוציא את הכל והשתא לפי פירוש זה כיון שלא חילקו בגמרא בין עם שבשדות לעם שבעיר אלא בתפלות של שאר השנה ובהנהו לא קי"ל כר"ג אין מקום לחלק בין שדות לדעיר כלל:

ועל הירושלמי שכתב הרי"ף רב הונא ציפוראה בשם רבי יוחנן אמר הלכה כר"ג באילין תקיעתא והוא שישבו שם מראש התפלה וכתב הר"ן פי' דכי אמר הלכה כר"ג בברכות ר"ה דוקא באילין תקיעתא כלומר בברכות של מלכיות זכרונות ושופרות שתוקעין בהם אבל חייבים הם שאר ברכות והיינו דגרסינן רבי זעירא ורב חסדא הוו יתיבין לאילין תקיעתא מן דצלי אתא צלותא קם רב חסדא א"ל רבי זעירא ולא כבר מצלית א"ל מצלי אנא והדר מצלי דנחתין מערביא להכא אמרי בשם רבי יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא וכך פירושו דר' זעירא הקשה על רב חסדא כיון דכבר צלי יוצר למה ליה לצלויי תו דבשלמא יוצר היה צריך להתפלל דכיון שאינו אלא ז' ברכות אין ש"צ מוציא את הרבים י"ח אבל מוסף שהם ט' כיון דאוושי ביה ברכות לא היה צריך להתפלל שהרי ש"צ מוציא את הרבים י"ח ואהדר ליה דהלכה כר"ג באילין תקיעתא פירוש לברכה של מלכיות זכרונות ושופרות קרי תקיעתא לפי שתוקעין בהנהו קי"ל כר"ג אבל ז' ברכות של מוסף עצמו צריך כל יחיד להתפלל ומש"ה אע"ג דכבר צלינן יוצר הדר מצלינן למוספין שבע ברכות שבמלכיות זכרונות ושופרות בלבד הוא שש"צ מוציא את הרבים י"ח ולפיכך יש שהיו נוהגים להתפלל שבע ואח"כ היו שומעין תפלת המוספים מש"צ מתחלה ועד סוף והיו יוצאין בה ידי מלכיות זכרונות ושופרות שש"צ מוציאן ומיהו דוקא בששמעו כל התפלה מתחלה ועד סוף אבל לא שמעו אלא אותם שלש בלבד לא יצאו י"ח וזהו שכתב הרי"ף והוא שישבו שם מראש התפלה והכי איתא בירושלמי ועכשיו נהגו הכל להתפלל תשעה עכ"ל ואין נראה כן מדברי רבינו אלא לגמרי הוא מוציא י"ח כל תפלת מוסף דאל"כ ל"ל לאהדורי אטעמא דמי שירצה לצאת בתפלת ש"צ וכו' תיפוק ליה דאפי' אם ירצה לצאת בתפלת ש"צ אינו נפטר בכך מידי תפלת מוסף שעכ"פ צריך כל יחיד ויחיד להתפלל תפלת מוסף שאין ש"צ פוטרו אלא מאותן ג' ברכות בלבד ואין לומר דאאותן ג' ברכות שהוא מוסף יהיב טעמא דמי שירצה לצאת בתפלת ש"צ דהא אמאי דכתב ומתפללין הצבור בלחש תפלת מוסף קאי וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ח מהלכות תפלה דמכל תפלת מוסף לגמרי מוציא ש"צ י"ח ולפי זה צ"ל דהא דקאמר בירושלמי הלכה כר"ג באילין תקיעתא לא למלכיות זכרונות ושופרות בלבד קאמר כדברי הר"ן אלא לתפלת מוסף כולה קרי תקיעתא על שם שבתפלה זו תוקעין ובגמרא דידן משמיה דרב חנא ציפוראה כמי איתמר ר' יוחנן אמר הלכה כר"ג בברכות של ר"ה וי"ה משמע דאכל תפלת מוסף קאמר והירוש' שהביא הר"ן הכי איתיה א"ל מצלינא והדר ומצלי דנחתין מערביא ואמרין בשם ר' יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא ואנא דלא כוונית דאילו כוונית נפק ידי חובתי א"ר זעירא ויאות כל תנייא תני לה בשם ר"ג ורבי הושעיא תני לה בשם חכמים רבי אדא דקיסרין בשם רבי יוחנן והוא שיהא שם מראש התפלה א"ר תנחום ב"ר ירמיה מתניתא אמרה כן סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם ע"כ ואפ"ל ע"ד זו דש"צ מוציא י"ח כל תפלת מוסף וה"ק מצלינא והדר ומצלי דנחתין מערביא וכו' כלומר א"ל ידענא דהלכה כרבן גמליאל שש"צ מוציא י"ח כל תפלת מוסף ואפ"ה אני מתפלל תפלת מוסף ואיני רוצה לצאת בתפלת ש"צ מפני שאיני יכול לכוין לכל דברי ש"צ שאילו הייתי יכול לכוין לכל דבריו הייתי יוצא י"ח בתפלתו ולא הייתי מתפלל תפלת מוסף ורב אדא דקיסרי אתא למימר דע"כ לא קאמר ר' יוחנן שש"צ מוציא את הרבים י"ח אלא כשהיה שם מראש התפלה ולא שיאמר אתפלל ז' ברכות לעצמי ואשמע מש"צ מלכיות זכרונות ושופרות לבדו שאם הוא עושה כן לא יצא שאין שליח ציבור מוציא אלא אם כן שמעו ממנו התפלה מראש ועד סוף וזה שכתבו הרי"ף והרא"ש והוא שישבו שם מראש התפלה: **ומ"ש** רבינו מכל מקום מוטב שיתפללו יחידים כי מי שירצה לצאת

במלות כלל וכן פסק ר"ת ולכך הנהיג בתקיעות דמעומד לתקוע תקיעה שברים תרוע' תקיעה ג' פעמים עיין בסמ"ג וטעמיה משום דרב קאי כוותיה בפ' הקורא למפרע:

תקצא ואחר שיגמור כו' משנה בפ"ב דר"ה כשם ששליח צבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב ר"ג אומר שליח צבור מוציא את הרבים י"ח ותניא א"ל לר"ג לדבריך למה צבור מתפללין בלחש א"ל כדי להסדיר שליח צבור תפלתו אמר ליה רבן גמליאל לדבריכם למה שליח צבור יורד אמר להו כדי להוציא את שאינו בקי א"ל כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי אמר ר' יוחנן מודים חכמים לר"ג פירש רש"י אחר שנחלקו חזרו והודו ואותבינן מי אמר רבי יוחנן הכי והאמר ר' יוחנן הלכה כר"ג מכלל דפליגי ופריק רבי אבא דהלכה מכלל דפליגי בברכות דכל השנה ומודים בברכות דראש השנה ויום הכיפורים ואותבינן עלה והאמר רב חנא ציפוראה אמר רבי יוחנן הלכה כר"ג בברכות דראש השנה ויום הכפורים ומשני אלא אמר רב נחמן מאן מודים ר"מ והלכה מכלל דפליגי עליה רבנן וקאמר מאי שנא הני ומסיק משום דאוושי ברכות ומשמע דהלכה כר"ג לגמרי אף בברכות דכל השנה כדקאמר ר' אבא ורב נחמן דאסיק מאן מודים ר"מ וכו' אינו אלא לפרוקי דלא תקשי לך הנך תרתי מימרי דר' יוחנן חדא דקאמר ר' אבהו משמיה דמודים חכמים לר"ג בברכות דר"ה ויה"כ ורב חנא אמר משמיה הלכה מכלל דפליגי ועמדו במחלוקתן ומש"ה פריק וקאמר מאן מודים ר"מ וכו' אבל לענין גוף ההלכה במאי דקאמר ר' אבהו משמיה הלכה כר"ג אף בשאר הברכות ודאי הכי קי"ל דליכא דפליג אהא דלימא דלית הילכתא כוותיה ונראה שזאת היא דעת בה"ג שהביאו התו' וה"ר יונה והרא"ש והמרדכי בפ' ת"ה בדין יחיד המתפלל עם הצבור ושכח יעל' ויבא דיוצא בשמיעת התפלה מש"ץ ואפי' הוא בקי כר"ג דאלמא דס"ל דהילכתא כר"ג אף בברכות כל השנה וכן מבואר במרדכי דהכי ס"ל לבה"ג עיין בפרק בתרא דראש השנה אבל הרי"ף ז"ל מפרש דלמאי דאסיק ר"נ הדרינן ביה ממאי דשני ר' אבא הלכה מכלל דפליגי בשאר ברכות ולא קאמר רבי יוחנן הלכה אלא אברכות דראש השנה וי"כ אבל בברכות דשאר ימות השנה לא פסק בה הלכה וממילא דהלכה כרבנן בשאר ימות השנה ולפי זה אם שכח יעלה ויבא בר"ח אינו יוצא בכך שיכוין לש"ץ אם הוא בקי וכן מבואר במרדכי בפ' בתרא דר"ה שכתב דלרב אלפס דפוסק דלא כר"ג אם שכח יעלה ויבא אינו יוצא בשמיעת התפלה מש"ץ וע"ש ויש לתמוה הרבה דא"כ מה עלה על דעת הרא"ש שכתב בפרק בתרא דר"ה תחלה הפסק מבה"ג בדשכח יעלה ויבא דיוצא בשמיעת התפלה הש"ץ ואח"כ העתיק דברי הרי"ף בסתם כאילו אין ביניהם מחלוקת גם על רבינו הנמשך אחריו יש להקשות כך דבסוף סי' קכ"ד הביא דעת בה"ג בסתם וכאן כתב בסתם הלכה כר"ג בר"ה ויה"כ כו' דמשמע אבל בשאר ימות השנה אין הלכה כר"ג וא"כ דבריהם סותרים זה את זה ואין לפרש דדעתם כיון דר"ג סובר דש"ץ פוטר את הבקי א"כ איכא למימר דאף רבנן לא פליגי עליה אלא בדלא התפלל כלל אבל אם התפלל דטעה מודו לר"ג דש"ץ פוטרו וכדכתב ב"י בסי' קכ"ד דהא כיון דטעמא דמקילינן בהתפלל וטעה הוי משום דדיינינן ליה כאנוס וכדכתב ה"ר יונה בפי' בפ' ת"ה ובאנוס גופיה הא פליגי רבנן וקאמרי דאינו מוציא את הבקי אפי' אנוס כדמוכח בפ' בתרא דר"ה דאסיקנא דאפי' ר"ג לא פטר אלא עם שבשדות דאניסי מכלל דרבנן אפילו אניסי לא פטרי וצ"ל דדעת הרא"ש ורבינו דכיון דאיכא ראייה ברורה לדברי בה"ג מפ' ת"ה דאמר רב אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים כו' כמבואר בתו' ואשיר"י לשם דאלמא בהתפלל וטעה יוצא בשמיעת ש"ץ אע"פ שהוא בקי א"כ בודאי אף הרי"ף ז"ל יודה בה וממילא צריך לומר לדעת הרי"ף דאעפ"י דלא פסקינן כר"ג אלא בר"ה ויה"כ היינו דוקא כשהוא בעיר דלא אניס הלכך בר"ה דאוושא ברכות כי אתי לבי כנישתא הש"ץ מוציאו ובשאר כל ימות השנה מתפלל עצמו אבל עם שבשדות אפי' בשאר ימות השנה כמי הש"ץ מוציאו כיון דאניס ולא מצי למיתי לבי כנישתא דבהא כמי הלכה כר"ג כיון דאניס ולפיכך הש"ץ מוציאו כמו בשל עיר בר"ה ויה"כ כדאתי לבי כנישתא וממילא האי דשכח יעלה ויבא דיינינן ליה כאנוס לענין זה דלא צריך לחזור ולהתפלל אבל מ"מ מאחר שהוא עומד בבית הכנסת צריך לשמוע כל התפלה מפי הש"ץ ומה שכתב הרי"ף ועם שבשדות דאניסי ולא מצי למיתי לבי כנישתא בר"ה ויה"כ כו' לאו למידק דבשאר ימות השנה אין הש"ץ מוציאו אלא ה"ה בשאר ימות השנה ולא נקט ר"ה ויה"כ אלא משום דכל הפסק שכתב לשם איירי בר"ה ויה"כ ואה"נ דה"ה שאר כל השנה ועוד נוכל לומר דלרבותא נקט הכי דאפי' ר"ה ויה"כ ואצ"ל שאר התפלות שהן כנגד תמידין שיכול הש"ץ לפוטרן טפי אע"פ שאינן שומעין וסברא זו כתב ה"ר ישעיה אחרון ז"ל דלענין עם שבשדות דאניסי ולא מצי למיתי לבי כנישתא עדיף טפי ברכות דכל השנה עיין בהגהות לרי"ף פרק בתרא דר"ה ואפשר שזאת היתה ג"כ דעת הרמב"ם בפ"ח מה' תפלה שכתב לחלק בין ברכות דכל השנה לר"ה ויה"כ בעומד בב"ה כדמשמע מלשונו ע"ש אבל בעם שבשדות לא חילק ומשמע דס"ל דבכל ענין הש"ץ מוציאו אפי' בקי כיון דלא מצי למיתי לבי כנישתא וכדפי' ויותר נכון בעיני לפרש דעת הרמב"ם דס"ל דהך עם שבשדות כיון דאיתמר בגמרא משמיה דר"ש חסידא ומתניתין סתמא תנן משמע דתנא דידן פליג עליה ולפיכך פסק כסתם מתניתין כדרכו ולא כיחידאי בגמרא ודע דההיא דאוושי ברכות פי' רש"י והרא"ש והסמ"ג שהרי הן תשע ואוושי מלשון רבוי ולפי זה אף בר"ה בתפלת יוצר וכן בשאר יה"כ דכיון דאינן אלא שבע אין הש"ץ מוציא את הבקי ודוקא ביה"כ של יובל שהוא שוה לר"ה בתקיעות ובברכו' קאמרי' דהש"ץ מוציא לבקי וכן מבואר ברמב"ם פ"ח מה' תפלה וכ"כ הר"ן פ' בתרא דר"ה וכ"כ רבי' ירוחם בשם המפרשים אכן מדברי רבינו בכאן ולעיל בסי' רס"ח משמע דבכל תפלות דר"ה ויה"כ הש"ץ מוציא ואולי היה מפרש דאוושי ברכות כמו ריאה דאושא פי' מתוך שאין רגילין בהו משמיעים קולם ואין אומרים אותו בלחש ומטעה אחד את חבירו וכ"כ בהג"ה מיימונית בשם התו'

פרישה

סי' תקצא (א) בר"ה וי"כ ש"ץ מוציא כו' פי' י"כ של יובל שהתפללו בה ט' ברכות כמו בר"ה ר"ן ובירושלמי איתא מ"ש ברכות של ר"ה שש"צ מוציא הרבים י"ח משא"כ בשאר ימות השנה משום דנפישי ברכות דכל שבתות וי"ט של שאר ימות השנה שבע והני ט' וע"ל בסי' קכ"ו שביארתי פלוגתות ומה שיש להתעורר עליהם ועל הפוסקים ושם תמצא פלוגתא היא בכל השנה אלא שכל השנה הלכה כרבים ובר"ה כר"ג נמצא מ"ש רבינו כאן דאמר ר"ג בר"ה כו' לשון שאינו מדוקדק הוא דהא לא דיבר מר"ה וי"כ בפרט וק"ל:

יאמר

לצאת בתפלת ש"צ צריך שיכוין לכל מה שאומר ש"צ ואם חסר אפלו מלה אחת שלא כיון לה לא יצא ואין כל אדם יכול לעמוד בזה וכ"ש לבעל העיטור שכתב שאין ש"צ פוטר אלא מי שאינו בקי אבל בקי אפילו אם הוא בב"ה אינו פוטרו הלכך טוב הוא שיתפלל כל יחיד ויחיד וכן נוהגין · ובענין תפלת המוסף של צבור כתב הרי"ץ גיאת שנהגו בב' ישיבות בבבל שאין הצבור מתפללין אלא שבע וש"צ יורד ומתפלל תשע והביא תשובות הרבה לגאונים לרב נטרונאי ולרב עמרם שמעולם לא התפללו צבור בר"ה אלא שבע ורב האי ורב שרירא כך אמרו והוא כתב קבלנו מחכמים גדולים ובעלי הוראה ואנשי מעשה שקבלו גם הם מחכמים גדולים שלפניהם כגון רב שמואל הלוי שקבל מרב חנוך גדול שבדור הלכה למעשה שמתפללין תשע והרמב"ן ז"ל דחק להעמיד דברי הגאונים כי אמר שכך היה המנהג ברוב ישראל עד שבא הרי"ץ גיאת וההזיר מקצת המערב למנהג שלנו על כן דחק ליישב מנהג הראשון ולא נהירא לא"א ז"ל וכתב אדרבה מי שמתפלל שבע הוי ברכה לבטלה כיון שמחסר מהברכות ומנהג אבותינו תורה היא ואין לשנות ואומר [א] אבות וגבורות וקדושת ה' מלכיות וכולל עמהם קדושת היום זכרונות ושופרות עבודה והודאה וברכת כהנים המלכיות מתחיל אתה בחרתנו ומפני חטאינו וכו' כתב ר"ת שצריך להזכיר קרבנות המוספין בכל תפלות של מוסף שהן במקו' הקרבת המוספין ואין יוצאין במה שאומר ככתוב בתורתך ע"י משה עבדך אבל של ר"ח אין צריך להזכיר בר"ה שדי לו במה שאומר מלבד עולת החדש ומנחתה שבזה נכלל כל מוספי ר"ח העולות וכדי להזכיר גם השעיר שהוא חטאת (ב) יאמר ושני שעירין לכפר ושני תמידין כהלכתן ושאר המפרשים לא פירשו כן אלא שיוצא ידי המוספין במה שאומר ככתוב בתורתך וכו' כי היכי שיוצא בו ידי מלכיות זכרונות ושופרות וכן נוהגין בספרד שא"א פסוקי הקרבנות אלא בשבת ור"ח דרגילי בהו ולא אתי למטעי אבל בשאר

ב"ח

בתו' דלפי פי' זה אין חילוק דאף ביוצר דר"ה ושאר יה"כ מאחר שהן מטעות הש"ץ מוליאן ואפשר לומר ג"כ דאף רש"י והסמ"ג דכתבו נמי שהן ברכות ארוכות דעתם היה להורות שהש"ץ מוליא אף במקום שאינן ט' דמאחר שהן ארוכות מטעין והיינו נמי דאוושי כלומר ארוכות הרבה אכן הרא"ש לא הזכיר בדבריו רק מפני שהן ט':

ומ"ש וכ"ש לבעל העיטור כו' פי' ב"י דדעת ב"ה היא לפרש דר"ג דקאמר דהש"ץ פוטר לבקי אינו אלא לעם שבשדות אבל דעיר אינו פוטר וקשיא לי דא"כ כדא"ל רבנן לר"ג לדבריך למה צבור מתפללין וא"ל כדי להסדיר הש"ץ תפלתו הו"ל לומר דהבקיאים שהן בעיר שהן רוב צבור מתפללין אלא ודאי לדברי ר"ג אין צריכין להתפלל כל עיקר כדי שיסדיר ש"ץ תפלתו אלא צריך לומר דס"ל לבע"ה דכיון דבגמרא אמרו דרב פליג אדרבי יוחנן דאמר מודים חכמים לר"ג אלא עדיין הוא מחלוקת ורב דימי בר חיננא נמי קאמר משמיה דרב"ח דאפליג עליה ריש לקיש אדר' יוחנן ואמר עדיין הוא מחלוקת מעתה נמשך דפליג נמי אהידך דר' יוחנן דאמר הלכה כר"ג דאי לא אם כן מאי נפקא להו מינה במאי דקאמרי דעדיין היא מחלוקת סוף סוף הלכה כר"ג אלא ודאי לא ס"ל הלכה כר"ג אלא כרבנן ולכך קאמרי עדיין הוא מחלוקת יחיד ורבים והלכה כרבים הלכך אין הש"ץ פוטר אלא לשאינו בקי בין בראש השנה ויה"כ בין בשאר ימות השנה וכסתם מתניתין כנ"ל ליישב דעת בעל העיטור:

כתב ר"ת שצריך להזכיר קרבנות המוספים וכו' בסוף מסכת ר"ה אמר רב חננאל אמר רב כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אינו צריך ופי' רש"י דאפסוקי מוספין קאי דאין צריך לומר מקראות המוספין משום דכפישי קראי דאיכא דמוספי דר"ה ודר"ח ומלכות וזכרונות ושופרות הלכך לא צריך לומר מקראות דמוספים לא דראש השנה ולא דר"ח אלא כיון שאמר נעשה ונקריב לפניך כמלות רלונך כמו שכתבת עלינו בתורתך טוב אין צריך אבל מלכות זכרונות ושופרו' ודאי צריך לומר כדתנן אין פוחתין וכו' ומשמע דבשאר מועדין אף רש"י יודה דצריך לומר מקראות המוספין כיון דלא כפישי · והתוספות בס"פ בכל מערבין כתבו נמי ע"ש רשב"ם דאין צריך לומר מקראות מוספי דר"ה ור"ח אלא שבזה נחלק על רש"י דאיהו סבירא ליה דאף אמלכיות וזכרונות ושופרות נמי קאמר כיון שאמר ככתוב בתורתך שוב אין צריך והא דתנן אין פוחתין וכו' היינו לומר · דאם בא להזכיר מכיון שהתחיל גומר אבל אם הוא רולה לפטור את עלמו בככתוב הרשות בידו ולפי זה גם במקראות הקרבנות אם התחיל להזכיר מוספי דראש השנה יזכיר כמו כן מוספי דראש חודש וכ"כ התוספות והמרדכי להדיא בסוף פרק בכל מערבין לדעת רשב"ם גם בהגהות לשם ובמרדכי סוף ר"ה כתבו סברא זו על שם כמה גדולים ע"ש ולפי דבריהם הירושלמי שהביא הרא"ש סוף ר"ה דאין לומר קרבנות מוסף דר"ח בראש השנה היינו לומר דאין צריך אבל אם רצה לאמרם הרשות בידו:

ומ"ש בס"פ בכל מערבין זכרון אחד עולה לכאן ולכאן היינו דוקא לענין זה לבד שלא יאמר את יום ר"ח הזה ואת יום הזכרון הזה אבל פסוקי דר"ח הרשות בידו כמו פסוקי דר"ה ור"ת חולק עליהן וסובר דמקראות של מוסף דראש השנה שהוא במקום הקרבנות צריך להזכירם לעולם דכך הראה הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים דכשיתבטלו הקרבנות וכו' ודברי ר' חננאל לא קאי אלא אמלכיות וזכרונות ושופרות ומכל מקום פסוקי דמוסף דר"ח בר"ה אין צריך להזכיר בפירוש כדאיתא בירושלמי שהביא הרא"ש ונפטר במה שאמר מלבד עולת החודש ומנחתה שכתוב בפנחס אבל מוסף דר"ה ולפי שלא הוזכר בו השעיר שהוא חטאת תיקן לומר ושני שעירים לכפר אחד שעיר של ר"ח וא' שעיר של ר"ה כראה לומר דמה שאינו מזכיר של ר"ח בפירוש ה"ט מדאסיקנא זכרון אחד עולה לכאן ולכאן פי' שאינו אומר את יום ר"ח הזה כו' אלא את יום הזכרון הזה לבד ומשמע דלכל ענייניו קאמר דזכרון דר"ה עולה לר"ח לפיכך בהזכירו מקראות דמוסף דראש השנה ואומר בלבד ג"כ חשיב ליה כאילו הכל נכלל בזכרון אחד משא"כ כשיאמר ובראשי חדשיכם דהוא זכרון בפני עצמו לראש חדש:

ומ"ש ושאר מפרשים לא פי' כן כו' כבר נתבאר דזו היא שיטת רש"י ורשב"ם אלא דלרש"י פסוקי דמלכיות וזכרונות ושופרות צריך שיאמר על כל פנים:

ומ"ש וכן נוהגים בספרד כו' הוא דלא כפי' רש"י דלדידיה דוקא בר"ה דכפישי ברכות הוא דא"צ אבל בשאר מועדים צריך לומר פסוקי דמוסף ולמנהג ספרד צריך לומר דההיא דרב חננאל קאי נמי אכל שאר מועדים ולא משמע הכי מענין הסוגיא: ומ"ש

ב"י

לצאת בתפלת ש"צ צריך שיכוין לכל מה שיאמר הש"צ ואם חסר אפי' מלה אחת שלא כיון בה לא יצא וכו' כיוצא בזה כתב הרא"ש בתשובה כלל ד' סי' י"ט וז"ל ובברכת יוצר אור וערבית שאני אומר עם ש"צ בנחת כי אין אדם יכול לכוין תדיר עם החזן בשתיקה וגם אם היה אדם מכוין לדברי הש"ץ בשתיקה ובאמצע הברכות פנה לבו לדברים אחרים הרי הפסיד הברכה כי הפסיק באמצעה אבל כשאדם קורא בפיו אף אם קרא מקצתה בלא כוונה יצא כדאמרי' בברכות (יג:) ע"כ מצות כונה וקריאה מכאן ואילך קריאה בלא כוונה ואמרינן בירושלמי מחזיקנא טיבותא לרישא דכי מטינא למודים כרע נפשיה ע"כ:

ומ"ש רבי' וכ"ש לבעל העיטור שכ' שאין ש"צ פוטר אלא מי שאינו בקי אבל בקי אפי' אם הוא בב"ה אינו פוטרו יש לתמוה על סברת בעל העיטור דהא בהדיא פסקינן בגמרא הלכה כר"ג בר"ה ור"ג הא אמר כשם שמוליא את שאינו בקי כך מוליא את הבקי ועוד דאי לשאינו בקי לרבנן נמי ש"ץ מוליאו אפילו בשאר ימות השנה כדאיתא בגמרא ושמא י"ל דסבר בעל העיטור דכי אמרי' לא פטר ר"ג אלא עם שבשדות אבל דעיר לא היינו דבאו לב"ה ושמעו מפי ש"ץ וא"כ דעיר כל שהוא בקי לר"ג נמי אין ש"צ מוליאו אפי' בב"ה ודשדות שבאו לב"ה בין בשאר ימות השנה בין בר"ה אם הם בקיאים אין ש"צ מוליאן ולר"ג ש"צ מוליאן ואיפסיקא הלכתא כר"ג בר"ה הלכך דשדות שבאו לב"ה ושמעו מראש ועד סוף ש"צ מוליאם אע"פ שהם בקיאים אבל דעיר אם הם בקיאים אפי' שמעו מראש ועד סוף מפי ש"צ אין ש"צ מוליאן לכ"ע ובה"ע בבני העיר איירי כנ"ל כ' הריב"ש בתשובה אין ספק שהמנהג היפה הוא שיתפללו הצבור תחלה והש"צ יתפלל עמהם בלחש כדי להסדיר התפלה ואח"כ יחזור ש"צ להתפלל בקול רם כמו שמפורש בסוף ר"ה וכן המנהג בקטלוניא ובכ"מ שהם בני תורה אבל בארגון לא נהגו כן אלא מתפלל הש"צ תפלת המוסף מיד עם הצבור יחד מבלי שיתפללו הצבור תחלה ונראה שנהגו כן מפני שרובן עמי הארץ ולא יוכלו להתפלל מתוך הספר אלא בעמל גדול משום דאוושי ברכות ולזה מתפללים כולם יחד עם הש"צ כמו שא' מקרא אותו ע"כ וכ' עוד הנוסחא המפורסמת היא ועקידת יצחק היום לזרעו תזכור והמדקדקים לומר לזרע יעקב תזכור משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכה ואינו אלא (א) טוע' כי לא מחכמה שאל על זה שהרי שנינו בנדרים (לא:) קונם שאיני נהנה לזרע אברהם אסור בישראל ומותר בישמעאל משום שנא' כי ביצחק יקרא לך זרע עכ"ל:

בענין תפלת המוסף של צבור כתב הרי"ץ גיאת שנהגו בשתי ישיבות בבבל שאין הצבור מתפללין אלא שבע וכו' דברי הר"ץ גיאת ודברי הרמב"ן הביא הרא"ש בארוכה פרק בתרא דר"ה ותשובתו על דברי הרמב"ן כתב ג"כ שם באורך ולפי שאינו עולה לענין מעשה שהרי פשט המנהג בכל העולם להתפלל תשע לכן ראיתי להאריך בו:

ומ"ש רבינו והוא כתב הרי"ץ גיאת קאי והכי קאמר כתב הרי"ץ גיאת שנהגו בשתי ישיבות בבבל שאין הצבור מתפללין אלא שבע וכו' ורב האי ורב שרירא כך אמרו ג"כ שאין מתפללין אלא שבע אבל הוא כתב קבלנו מחכמים גדולים וכו' הלכה למעשה שמתפלל ט' והוא מכריע בקבלה זו את כל דברי הגאונים שהביא בתחלה ואומר שמתפלל ט':

כתב רבינו בסימן תקפ"ב שאין לומר במוסף ר"ה ואין אנו יכולין לעלות ולראות לפניך אלא ואין אנו יכולין לעשות חובותינו לפניך:

כתב ר"ת שצריך להזכיר קרבנות המוספין בכל תפלה של מוסף וכו' בסוף מסכת ר"ה (לה) אמר רב חננאל א"ר כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אינו צריך ופירש רש"י דאפסוקי המוספין קאי דכיון שאמר נעשה ונקריב לפניך כמלות רלונך כמו שכתבת עלינו בתורתך סגי וא"צ"ל מקראות המוספין וכתבו התו' שר"ת פי' דאפסוקי מלכיות זכרונות ושופרות קאי אבל מקראות של מוסף צריך להזכיר לעולם שהם במקום הקרבנות:

אבל מוסף דר"ח א"צ להזכיר וכו' וכתב הרא"ש והרבה נחלק על ר"ת בזה כי עשה את הטפל עיקר ואת העיקר טפל כי פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות נישנית במשניות ופסוקי הקרבנות לא הוזכרו לא במשנה ולא בגמרא אלא שנהגו לאמרם במקום הקרבנות ואם על מלכיות זכרונות ושופרות אמר רב כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר כאילו הזכירו וכ"ש בקרבנות מוספין דהוי כאילו הזכירם וקיים ונשלמה פרים שפתינו ונהגו בספרד שאין מזכירין פסוקי מוספין אלא בשבת ור"ח דרגילים ולא אתי למיטעי בהו אבל בכל המועדות אין מזכירין דאתי למיטעי בהו עכ"ל והרמב"ם נראה שמפרש כפירש"י שכתב בסוף ספר אהבה בסדר התפלות נהגו העם בכל תפלות המוספין כשהוא אומר כמו שכתבת עלינו בתורתך ע"י משה עבדך מזכיר הקרבנות של אותו היום כמו שהם כתובים בתורה וקורא אותם הפסוקים ואם לא הזכיר כיון שאמר כמו שכתבת עלינו בתורתך טוב

דרכי משה

תקצא (א) דלא כמהרי"ל שכתב שי"ל לזרע יעקב תזכור כתב הכלבו וז"ל כתב אבן גיאות מי שסומך על ש"ץ ואינו מתפלל בעצמו אלא מכוין למה שיאמר ש"צ צריך לפסוע ג' פסיעות

פרישה

(ב) יאמר ושני שעירים כו' כמנחתם ונסכיהם יסיים כן ומשמע כאן שיאמר פסוק מלבד עולת החודש ומנחתה וכו קודש ומנחתם כו' ובת"ס סי' קמ"ג כתב לומר ומנחתם קודש: בין

חידושי הגהות

תקצא א משנה בפ"ב דר"ה (לב·) פלוגתא דר"י בן נורי ור"ע וכתב הרי"ף והרא"ש וקי"ל כר"ע מחבירו דא' כמ"ש רבינו אלא ששינה רבינו לישנא דמתניתין דבמשנה קאמר ר"ע וכולל מלכיות עם קדושת היום ורבינו כתב מלכיות וכולל עמהם קדושת היום ואפשר שטעמו משום דעיקר הברכה מדברת ממלכיות כתב שכולל קדושת היום עם המלכיות ובמשנה דקתני כולל מלכיות עם קדושת היום הוא איידי דקאמר ר"י ב"נ ברישא וכולל מלכיות עם קדושת השם דהיינו עם ברכת קדושה דהתם צ"ל הכי משום דקדושה היא עיקר הברכה קתני נמי בסיפא ר"ע אומר כולל מלכיות עם קדושת היום אבל רבינו שלא הביא אלא דר"ע כתב שכולל קדושת היום עם המלכיות הואיל ואמת כ"ה שמלכיות היא עיקר הברכה (מהרל"ח):

שוב א"צ עכ"ל : **ומ"ש** רבינו ובה"ע כתב כיון שאומר יום הזכרון הזה אצ"ל ר"ח הזה וכו' לא הביא רבינו דבריו כדי ללמוד מהם דאינו אומר את יום ר"ח הזה שזה כבר השמיענו בסימן תקפ"ב אלא ללמוד שהוא סובר שמזכיר פסוקי ר"ח שהרי כתב כאמור ובחדש השביעי וגו' ובראשי חדשיכם :

ומ"ש בשם ר"ע שאינו אומר רק עולת החדש ומנחתה וכו' וצ"ל שחסר מלת מלבד וה"ק שאין אומר רק מלבד עולת החדש ומנחתה וכו' :

והמנהג הפשוט בכל בני ספרד שלא להזכיר בר"ה פסוקים כלל לא של ר"ח ולא של ר"ה וגם שלא לומר מלבד עולת החדש וכ"כ רבינו ירוחם וכתב שאין לנו לשנות מנהג אבותינו .

כתב הר"ן בשלהי ר"ה כתבו הגאונים דאין מזכירין פסוקי ראש חדש בתפלת המוספין שלא יאמרו דיום שני עיקר ואתו לזלזולי בי"ט ובשאר חדשים נמי אם לא הזכיר פסוקי המוספין ולא אמר ככתוב בתורתך יצא ומ"מ נ"ל בר"ה את מוספי יום הזכרון הזה שהרי שעיר של ר"ח קרב היה בר"ה מדתניא בתוספתא בריש פ"ק דשבועות ל"ב שעירים כל ימות השנה לצבור וקא חשיב י"ב דר"ח חדשים ואם איתא י"א הויין וגם רבינו ירוחם כתב מנהגינו לומר את מוספי יום הזכרון הזה והכלבו ג"כ כתב שאומר את מוספי אלא שאח"כ כתב שביום ב' אינו אומר את מוספי לפי שאינו ר"ח שאין מעברין אלול לעולם ע"כ אבל מדסתמו הר"ן ורבי' ירוחם דבריהם נראה שהם סוברים דביום ב' נמי אומר את מוספי וכן יש לדייק מל' הר"ן שהרי כתב שאין מזכירין פסוקי ר"ח כדי שלא יאמרו דיום ב' עיקר ואם איתא לימא שיאמרו אותם ביום א' ולא בשני שהרי עוד היום מחלק בין תפלת ראשון לשני לענין הזכרת מוספי ועוד דבשני עסיק ואתי כדקאמר כדי שלא יאמרו דיום ב' עיקר ועלה קאמר ומ"מ נ"ל בר"ה את מוספי משמע דאיום ב' דאדכר נמי קאי הלכך בין ביום א' בין ביום ב' אומר את מוספי וכן שמעתי שהיו נוהגים גדולי הדור (ג) :

בשאר מועדים דלא רגילי בהו אתו למטעי לכך אין מזכיר אותם : ובעל העיטור כתב כיון שאומר יום הזכרון הזה אצ"ל ראש חדש הזה שבכלל יום הזכרון הוא ואם בא לומר מוספי החודש והזכרון כולל אותם בכלל הזכרון ואומר את מוסף יום הזכרון הזה נעשה ונקריב לפניך כאמור ובחודש השביעי וגו' ובראשי חדשיכם ואצ"ל יום ראש חדש חזה ור"ע כתב שא"א רק מלבד עולת החודש ומנחתה ושני תמידין כהלכתן וגדולי מגנצא הנהיגו שאין להזכיר ר"ח כלל ואפילו מלבד עולת החודש ומנחתו אין לומר וכן פי' בערוך איזה חג שהחודש מתכסה בו שא"א ובראשי חדשיכם לא בתפלה ולא בזולתו פירוש לא במוסף ולא בבוקר כשקורין פרשת הקרבנות שיש מקומות שקורין בר"ח בבקר לאחר שקראו פרשת התמיד ובראשי חדשיכם כמו שאומרים בשבת וביום השבת וכ"כ קצת מהגאונים שאין לומר ובראשי חדשיכם שחרית בר"ה כי היכי דלא לזלזלו במועדות שאם יאמרו אותו בשני יאמרו שני עיקר כמו בשאר ראשי חדשים של כל השנה ואתו לממני מועדים משני אבל ה"ר יצחק בר"א כתב שיש לאומרו בשני כמו בראשון כמו שאומרים בשני ובחדש השביעי באחד לחדש ה"נ אמרי' ובראשי חדשיכם דהיינו ר"ח היינו אחד לחדש ואדוני אבי הרא"ש ז"ל היה נוהג לומר במוסף פסוקי הקרבנות (ב) כמו ר"ח ואומר עלינו לשבח ורב עמרם כתב שאין ליחיד לאומרו במקום שיש ש"צ וכבר נוהגין לאומרו וכ"כ רב משה גאון יחיד דמצלי בר"ה בלחישה אי גמר עלינו לשבח לימא ואי לא לימא מלוך ואוחילה נראה מתוכו שאין ליחיד לאומרו שהוא רשות לש"צ אין פוחתין מי' פסוקים שמלכות בכל אחד מהם ומי' זכרונות ומי' שופרות ורבי יוחנן בן נורי אמר אפי' לא אמר אלא ג' מלכיות וג' זכרונות וג' שופרות כגון שאמר אחד של תורה ואחד של נביאים ואחד של כתובים יצא והלכתא כוותיה ואפי' לא אמר מהם כלום אלא ובתורתך כתוב לאמר יצא ודאי אם התחיל פסוק א' של תורה צ"ל עוד אחד

ומ"ש וכה"ע כתב כבר נתבאר דזו היא שיטת רשב"ס החולק על ר"ת דלכתחלה אין צריך לומר מקראות המוספים אלא אם בא לומר הרשות בידו אלא שבזה נחלק בעל העיטור דמשמע מדבריו דאם בא לומר פסוקי דר"ה יכול הוא לעשות כן ולא קאמר שיאמר נמי ובר"ח אח"כ בא לומר שניהם מוספי החדש והזכרון אבל אינו בחיובא לומר שניהם ואילו לרשב"ס אם התחיל להזכיר דראש השנה צריך להזכיר גם כן דראש חודש כמו שנתבאר :

ומ"ש ור"ע כתב שאין אומרים וכו' נראה דר"ע סובר כר"ת בחדא לומר מלבד וגו' ולא להזכיר דר"ח בפירוש ופליג עליה בחדא שלא לומר ושני שעירים וטעמו נראה דדוקא מקרא דמלבד עולת החדש הכתוב אבל מוספי דר"ה חשיב ליה כזכרון אחד אבל מה שמזכיר השעיר של ר"ח שלא הוזכר לשם נחשב לזכרון בפני עצמו :

ומ"ש וגדולי מגנצ"א כו' כ"כ המרדכי סוף ר"ה והיא דעת ר"ת והערוך כ"כ התוספות בר"פ שני דמסכת י"ט וז"ל וי"מ מתכסה שאין מזכירין אותו במוסף דר"ה וכו' :

ומ"ש וא"א היה נוהג כר"ת כן מנהגינו עכשיו כר"ת והרא"ש ונראה בעיני שלא לומר את מוספי לפי מנהג שלנו דדוקא למנהג ספרד שאין אומרים פסוקי הקרבנות ולא מלבד כמ"ש הר"ן ורבינו ירוחם והבית יוסף לפיכך צריך לומר את מוספי דכיון שגם שעיר של ר"ח היה קרב בר"ה ואעפ"י שלא הוזכר במלבד וכדאיתא בתוספתא הביאו התוס' בר"פ שני דמסכת י"ט והר"ן בפרק בתרא דר"ה וא"כ כיון שכל המוספים דר"ה ודר"ח קרבים צריך הוא לרמז את הכל בתפלת מוסף משום ונשלמה פרים שפתינו ומאחר שאינו מזכיר הפסוקים יאמר את מוספי לרמז את ב' מוספי דר"ה ודר"ח אבל למנהגינו שאומר מקראות מוסף דר"ה אם יאמר את מוספי וכו' כאמור בחדש השביעי כו' צריך הוא ג"כ להזכיר פסוקי דר"ח כיון שהתחיל לפרט עשיית הקרבנות שכולל שניהם בתחלה באמרו את מוספי דכשחוזר ופורט את האחד בודאי הוא צריך לפרט ג"כ השני ואף ר"ת מודה בהא לרשב"ס ודעימיה דמאחר שהתחיל גומר אף דר"ח אבל אם אינו אומר את מוספי אלא את מוסף א"כ מתחלה אינו בא לפרט רק מעשה הקרבנות דר"ה ואח"כ יאמר מלבד וגו' ודלא כמ"ש בהגהת ש"ע ואומרים ג"כ את מוספי יום הזכרון ועוד קשה על לשונו שהרי בכל הסדורים שלנו כמלא את מוסף וכו' וא"כ מאי ואומרים וכו' דמשמע שכך נוהגים וזה אינו :

ואומר עלינו לשבח וכו' וכ"כ רב משה גאון יחיד דמצלי בר"ה בלחישה אי גמר עלינו לשבח לימא ואי לא לימא מלוך יש לתמוה על זה דהא מלוך אחר שהזכיר כל פסוקי מלכות הוא ועלינו לשבח הוא קודם לכל פסוקי המלכיות ואם כן הכי מיבעי ליה למימר אי גמר עלינו לשבח לימא ואי לא לימא על כן נקוה לך שהוא התחלה ב לפסוקי מלכיות ואפשר דרב משה סבר כמו הגאונים שאומרים שאין מתפללים ט' אלא ש"צ דהשתא כיון שאין היחיד אומר זכרונות ושופרות גם כן אינו אומר בברכה רביעית פסוקי מלכיות ובהכי אתי שפיר מאי דכתב דלימא מלוך אלא דקשה דמאחר שאינו אומר פסוקי מלכיות למה יאמר עלינו לשבח שהרי עלינו לשבח לא נתקן אלא מפני שאנו צריכים לומר פסוקי מלכיות אנו משבחים קודם לשי"ת שהבדילנו מן התועים ושמא י"ל דסובר רב משה דאע"פ דאין היחיד אומר פסוקי מלכיות מ"מ לזכר בעלמא אומר עלינו לשבח שהוא תפלת התוספות שאנו מוסיפין במוסף ר"ה ועי"ל דשפיר סבר רב משה שיחיד מתפלל ט' ולפי שתחלת התוספת שאנו מוסיפים בתפלה זו היא עלינו לשבח קורא לכל התוספת בשם עלינו לשבח והוי כאילו כתב אי גמר כל התוספ' שאנו מוסיפים שתחלתו מעלינו לשבח לימא ואי לא לימא מלוך כלומר ולא יאמר תוספות דמלכיות ואשמעינן דלא תימא כל דלא גמר לסדורי תפלת מוסף במלכיות זכרונות ושופרות כדתקון רבנן לא לצלי כלל קמ"ל · וז"ל רב משה גאון כמו שהוא כתב בהל' הרי"ץ גיאת רב משה אמר דיחיד דבעי לצלויי עלינו לשבח אי גמיר לצלויי לצלי ואי לא גמיר לצלויי למיתת חד ולמשמע חד מאחוריה לא דחובה דצבורא הוא דקאמרינן סדר ברכות אומר אבות וגבורות וכו' ואי גמיר לצלויי עלינו לשבח לצלי בלחישה ולא ליתקע ליה חבריה כי היכי דתוקע לשליח צבור אלא שמע ט' תקיעות כל שעתא דמתרמי ליה לא גמיר לא מחייב למימר אלא מלוך על כל העולם וכו' ושמע תקיעות ונפיק י"ח עכ"ל : **כתב** הכלבו י"א שהיחיד אומר עלינו לשבח ומסתברא הכי משום על כן נקוה לך שמתחבר עם עלינו לשבח כי עם ומפני חטאינו אינו מתחבר יפה וכן נהגו לאומרו אפילו ביחיד :

אין פותחין מי' פסוקים שמלכות בכל אחד מהם וכו' עד והלכתא כוותיה מבואר בפ"ב דר"ה (לב ·) : **ומ"ש** ואפילו לא אמר מהם כלום אלא ובתורתך כתוב לאמר יצא בשלהי ר"ה (לה ·) א"ר חננאל א"ר כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב א"צ ופירש"י דאפסוקי קרבנות המוספים קאי ובשם רבותיו פי' דקאי אפסוקי מלכיות זכרונות ושופרות והקשה הוא דהוי דלא כרבנן ודלא כרבי יוחנן ב"נ ור"ת תירץ דהיכא דאתחיל פליגי דלא יפחות למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל אם אינו ר"ל כלל יפטיר א"ע ע"י ככתוב בתורתך שאז הוא כולל כולם

ואומר עלינו לשבח ורב עמרם כתב שאין ליחיד כו' נראה לפרש דלכ"ע שבח דעלינו לא ניתקן לאמרו בתפלת ר"ה אלא כשמתפללין כל התשעה ברכות במוסף וזהו עלינו לשבח כו' כלומר עלינו הוטל לשבחו ולגדלו בברכות מלכיות זכרונות ושופרות כמו שאנו מברכין עכשיו תשע ברכות וזהו מפני שלא עשאנו וכו' והשתא סברת רב עמרם היא דלטעמיה אזיל דסובר כשאר גאונים דלצבור מתפלל שבע לבד כמו שנתבאר למעלה שזאת היא סברת רב עמרם ולפי זה אין מקום ליחיד לומר עלינו כיון שאינו מתפלל תשע אבל במקום שאין ש"ץ אומר אותו אפי' יחיד וטעמו דס"ל דאף לגאונים שאומרים אין הצבור מתפללין אלא שבע היינו לומר שא"צ להתפלל תשע אלא הש"ץ יורד ומתפלל תשע ופוטר אותן אבל כיון שאין ש"צ ודאי כל יחיד ויחיד צריך להתפלל תשע דמי יפטור אותו מחיוב תשע ברכות ונמצא שדין זה דתשע ברכות בר"ה לדעת הגאונים כדין תפלת מוסף של כל ימות השנה אליבא דרבי יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזריה בסוף פרק תפלת השחר וכן מבואר בלשון הרמב"ן שהביא הרא"ש סוף ר"ה בדין זה ע"ש ובזה מתיישב גם מה שכתב רבינו וכבר נוהגין לאמרו כלומר דלפי מה שנתבאר דעכשיו נהגו הכל להתפלל תשע ואין לשנות אם כן מעתה נמשך שאומר גם עלינו :

ומ"ש וכ"כ ר' משה גאון יחיד דמצלי בר"ה השנה כלומר שמתפלל בצבור בלחש במקום שיש ש"ץ אי גמר עלינו לשבח לימא כלומר ויתפלל תשע ואי לא לימא מלוך כלומר ואי לא גמיר עלינו לשבח לא יתפלל תשע אלא שבע וש"ץ יורד ומתפלל תשע ופוטר אותו דעלינו לשבח ותשע ברכות תלויין זה בזה כמו שנתבאר ועוד אפשר לפרש כפשוטו והוא עיקר דלדעת רב עמרם שלא ניתקן שבח גדול כזה לאמרו ביחיד אלא אם כן במקום שאין ש"ץ ודעת רב משה גאון דיכול יחיד לאמרו אפילו במקום שיש ש"ץ אם הוא בקי לאמרו כראוי ואי לא לימא מלוך וטעמא דס"ל דעלינו לשבח ועל כן נקוה לך מתחבר יחד דהכל שבח אחד ולפיכך אם אינו בקי לאמרו לא יאמר אלא מלוך לבד ופסוקי מלכיות יאמר כשמגיע אבל ומלכותו בכל משלה אז יאמר כי המלכות שלך הוא ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתך ה' ימלוך לעולם ועד ויאמר כל פסוקי מלכיות ואח"כ יאמר קדשנו במצותיך כו' ובזה נתיישב מה שהוקשה לב"י : **ומ"ש** ואוחילה נראה מתוכו כו' טעמו מתוך הנוסח נראה כן וכן הוא מנהג אשכנז שאין אומרים לא אוחילה ולא היום הרת עולם ביחיד אבל בסדור הרמב"ם כתוב שאומרים אוחילה והיום הרת עולם והוא מנהג ספרד : **אין** פותחין מעשרה פסוקים משנה בפרק בתרא דר"ה : **ומ"ש** ואפילו לא אמר מהם כלום כו' שם מימרא דרב חננאל וכפי פי' הרא"ש ור"ת אבל בסמ"ג כתב וז"ל כיון שאומר ככתוב בתורתך מועיל כאילו אמר מלכיות של תורה וצריך לומר כמו כן ככתוב בדברי קדשך ועל ידי עבדיך הנביאים וכן בזכרונות וכן בשופרות וכן כתב הרב המגיד שכך פי' הרמב"ן וכן פי' הר"ן · והרמב"ם פירש עוד בדרך אחר ע"ש :

ומ"ש

דרכי משה

פסיעות לאחריו כשמסיים ש"ץ ויש שלוחי ציבור מחמירים על עצמן לפסוע ג' פסיעות לאחריהן אלא שמבליעין פסיעותיהן לבלתי יהא נראין עכ"ל : (ב) והמנהג שלא לומר פסוקי הקרבנות של ר"ח אבל נוהגים בר"ה לומר פסוקי מוסף של ר"ה ואומר מלבד עולת החדש ומנחתה ועולת התמיד וגו' עד ושני שעירים לכפר ושני תמידין כהלכתם וכתב בת"ה סי' קמ"ג דהאומר מלבד עולת החדש יאמר אחר ומנחתם ונוהגים ג"כ לומר את מוספי יום הזכרון הזה : (ג) כתב הג"מ בה' תפלה קבלנו משם הרר"א מוורמיש"ו כשאומר

חדושי הגהות

ב נ"ל דפסוקי מלכיות לא היה צריך להזכיר דפשיטא כיון שהוא עיקר הברכה שצריך לאומרן אלא עלינו ומלוך שהם תוספת שתקנו חכמים קאמר דאי גמר עלינו לימא ואי לא

ומ"ש ומכל מקום נוהגין כתנא קמא לומר עשרה פסוקים אף על גב דהכי הילכתא דצריך לומר עשרה לכתחלה וכן פסקו כל המחברים וא"כ דינא הוא ולא מנהג היינו דוקא אם התחיל לומר פסוק אחד דאז צריך לומר כל הי' לכתחלה לפי פי' הרא"ש אבל אם אינו רוצה לומר כלום הוא יכול הוא אף לכתחלה לפטור עצמו בככתוב ועל זה אמר ומ"מ נוהגין לומר עשרה ואינן פוטרין עצמן בשום פנים בככתוב ומ"ש נוהגין כת"ק לאו דוקא ת"ק דהא אף לר"י ב"כ הכי איתא לכתחלה אלא קאמר הכי לפי דת"ק נקט עשרה להדיא במילתיה וק"ל :

שאו שערים וכו' ואע"ג דאן עשרה פסוקים בעינן והני חמש בתרי פסוקי לחוד ניניהו אפשר דר' יוסי פסיק ליה לפסוקא קדמאה לתרתי פסוקי ובתראה לתלתא פסוקי וכדאיתא בקידושין פ"ק דקאמר בפסוקי נמי לא בקיאינן כו' כנ"ל אלא דמפרשים אליבא דר' יהודא מי זה מלך הכבוד לאו ממניינא לא משמע הכי ועיין במ"ש הב"י : כתב אבי עזרי יש שאינן משלימין למנין י' כו' כלומר יש סוברים שלא נתקנו פה בתורת השלמה וממילא לפי דבריהם צריך המתפלל לדקדק שלא להשמיט בפסוקים כי היכי דליהוי י' פסוקים בלא הך פסוק' ולא יתכן דבריהם שהרי שנינו ומשלים בתורה ולדבריהם לא השלימו בתורה פי' שהרי בכל הסדורים שבידינו היום מסיים בפסוק הבן יקיר לי בזכרונות ובפסוק וה' אלהים בשופר יתקע בשופרות ולפי דבריהם הנך הויין השלמה ואע"ג דדיעבד אם השלימו בנביא יצא ומכל מקום היאך עבדינן הכי לכתחלה אלא בע"כ הך פסוקי דוזכרתי ודתקעת' בתורה השלמת ניתקנה ואעפ"י שאינה סמוכה לית לן בה והלכך בע' פסוקים לבד סגי כיון דהנך ניתקנו בתורת השלמה :

ומ"ש ומיהו תימא וכו' עד אבל אם הוסיף לא חיישינן ומסיים כדבעי צל"ע דמה סברא יש בזה מה נפשך אי טעמא משום דבעינן הרוב משל תורה וכדמשמע מפרש"י א"כ אין חילוק בין הוסיף ללא הוסיף וכי היכי דבהוסיף מסיים בה כדבעי אם הרוב משל תורה ה"ה בלא הוסיף ואי טעמא דבעינן השלמה בתורה דוקא א"כ אפי' הוסיף נמי וק"ל · והאידנא מתפללין זה היום תחלת מעשיך ואע"ג דקי"ל כרבי יהושע דאמר בניסן נברא העולם לפי שהוא תחלת דין פירוש מהרי"ח מצאתי : ואח"כ

א' של כתובים וא' של נביאים אבל אם אינו רוצה לומר כלום יכול לפטור עצמו במה שאומר ככתוב בתורתך שאז כולל אותם כולם ביחד שגם נביאים וכתובים מקרו תורה : ומ"מ נוהגין [ג] כת"ק לומר עשרה ומתחיל ואומר בשל תורה ככתוב בתורתך ואומר ג' של תורה ואח"כ ובדברי קדשך כתוב לאמר ואומר ג' של כתובים ואח"כ וע"י עבדיך הנביאים כתוב לאמר ואומר ג' של נביאים וחוזר ואומר ובתורתך כתוב לאמר ומסיים בשל תורה ואם סיים בשל נביא יצא : ואם בא להוסיף על עשרה כתב אבי"ה שיכול להוסיף וכ"כ הרמב"ם ז"ל בשם הגאונים שלא אמרו אלא אין פוחתין אבל אם בא להוסיף מוסיף כ' רב האי ונהגו לומר מלכיו' כסדר שהם כתובים בתורה ה' ימלוך לעולם ועד לא הביט און ויהי בישורון ואע"ג דבגמרא אינו מזכיר כזה הסדר ואומר מלוך וחותם מלך על כל הארץ וכו' ואין היחידים נוהגין לומר באשכנז היום הרת עולם אלא בחזרת ש"ץ התפלה על התקיעות שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד הוי מלכות ויוצא בו ידי מלכות וכן וידעת היום והשבות אל לבבך וכן אתה הראת לדעת שאו שערים ראשיכם קדמאה עולה במקום ב' שיש בו ב"פ מלך ובתראה עולה במקום ג' שיש בו ג"פ מלך זכרונות אתה זוכר וכו' ונהגו להפסיק (ג) בין ב' פסוקים שבירמי' לומר באמצע פסוק אחד של יחזקאל לפי שדומין זה לזה ובטוליטולא נוהגין לומר יעלה ויבא בזכרונות ומנהג טוב הוא ובאשכנז אין נוהגין והותמין בא"י זוכר הברית פקדונות וה' פקד את שרה עולה במקום זכרונות וכן פקד פקדתי אתכם דברי רבי יוסי ר"י אומר אינו כזכרונות והלכה כרבי יוסי (ד) ומ"מ נהגו כרבי יהודה : שופרות אתה נגלית וכו' והותם בא"י שומע קול תרועת עמו ישראל היום ברחמים ונוהגין להרבות בפסוקי דשופרות ואין להוש תרועה הרי היא כשופרות כגון יום תרועה יהיה לכם הלכך זכרון שיש בו תרועה כגון שבתון זכרון תרועה יכול לאומרו עם הזכרונות ועם השופרות ומלכיות שיש עמהם תרועה כגון ותרועת מלך בו יכול לאומרו עם המלכיות ועם השופרות כ' אבי"ה (ה) יש שאין משלימין למנין י' פסוקים של זכרונות וזכרתי להם ברית ראשונים וכן וביום שמחתכם לפי שאינן סמוכים לשאר המקראות כמו מלכיות שאומר מיד ובתורתך כתוב לאמר שמע ישראל ועוד שאין בו שופר אלא חצוצרות (ו) ולא יתכן דבריהם שהרי שנינו ומשלים בתורה ולדבריהם לא השלימו בתורה ומה שהרחיקום לפי שהפסוק נופל על לשון של תפלה ומיהו תימא למה תקנו לומר פסוק שיש בו חצוצרות ולא שופר הלכך ע"כ צ"ל שאינו משלים ומה שאומר ומסיים בתורה היינו היכא שלא אמר אלא י' אבל אם הוסיף לא חיישינן ומסיים כדבעי ואנו מוסיפין פסוקים בזכרונות ושופרות ומכל

כולם ביחד דנביאים וכתובים כולהו איקרי תורה אבל כשאמר פסוק אחד גלה בדעתיה שאינו רוצה לכלול כולם בכלל ובתורתך כתוב לאמר לא יפחות מן המנין למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה עכ"ל הרא"ש והר"ן פי' דר' חננאל א"ר סבר כר' יוחנן דאם אמר שלש שלש יצא ומש"ה אמר שאם אמר כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתך וכ"כ בדברי קדשך וכ"כ ע"י הנביאים יצא כאילו הזכיר ג' פסוקים למלכיות וג' לזכרונות וג' לשופרות והרמב"ם כתב בפ"ג שאפי' אמר ובתורתך כתוב לאמר ואמר פסוק אחד של תורה והפסיק שוב א"צ כלום ותימא הוא לדבריו רב חננאל א"ר דאמר כמאן עכ"ל וה"ה כתב שהרמב"ם מפרש דרב חננאל סובר שר"י דאמר אם אמר שלש מכולם יצא מכל הברכות קאמר דהיינו מלכיות וזכרונות ושופרות ובא רב חננאל ופירש דבעינן שיהא אותו הפסוק של תורה ומדברי הגאונים נראה כפי' רבינו עכ"ל · ופירוש הר"ן כתב ה"ה בשם הרמב"ן : ומ"ש רבינו ומ"מ נוהגים כת"ק לומר י' אינו כ"ל דלא כת"ק בלחוד עבדינן אלא ככ"ע דע"כ ל"פ ר' יוחנן את"ק אלא בדיעבד אבל לכתחלה מודה ליה והכי מוכח לישנא דמתניתין דקתני ר' יוחנן אומר אם אמר ג' ג' יצא דמשמע דלא אמר דסגי בג' ג' אלא בדיעבד אבל לכתחלה מודה שצ"ל י' וכ"כ הר"ן דמודה ר"י דלכתחלה בעינן עשרה [ד] ואע"ג דבגמ' תני רבי יוחנן אומר הפוחת לא יפחות משבעה ההיא ברייתא פליגא אמתני' ולפיכך לא הביאה הרי"ף ז"ל : ומ"ש ומתחיל ואומר ובתורתך כתוב לאמר ואומר שלש של תורה וכו' בפרק בתרא דר"ה (לב·) תנן מתחיל בתורה ומשלים בנביא ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יצא ותריצנא דה"ק מתחיל בתורה ומשלים בנביא רבי יוסי אומר משלים בתורה ואם השלים בנביא יצא וכתב הרי"ף והרא"ש דקי"ל כר"י ובגמרא תניא אמר ר"א ב"ר יוסי ותיקין היו משלימין בתורה וכתב הר"ן הלכך אף על גב דסתם מתניתין דלא כרבי יוסי נקטינן כותיה דמעשה רב הלכך מתחיל בשל תורה דבהתחלה מודה רבי יוסי לת"ק ול"פ עליה אלא בהשלמה וגם סמ"ג כתב אנו נוהגים כרבי יוסי אע"פ שרבים חולקים עליו ואפ"ל שחכמים שאומרים שמשלים בנביא שאף בנביא קא אמרי וכ"ש בתורה ואנו מסיימים בשל תורה · וכתב הרא"ש אנו נוהגים לומר של כתובים קודם לשל נביאים מפני שאנו אומרים פסוקים הכתובים בספר תהילים ודוד קדים להני פסוקים דנביאים דאמרי' וגם הר"ן דקדק דכתובים באמצע וכ"כ רבינו האי שכך מסורת בידינו והרמב"ן הביא ראיה לדבר מדתניא במ"ס פי"ח גבי ט' באב אף על גב שבכל מקום דברי קדושה נקדמים לדברי קבלה בזה מקדימין דברי קבלה ש"מ שבכ"מ מקדימין דברי קדושה כמסורת רבותינו הגאונים ז"ל ואפשר דטעמא משום מעלין בקודש אין מורידין והלכך מתחיל בתורה דהתחלה מעליא היא ואח"כ כתובים דליכא לעלויי אתורה ומקדימין כתובים לנביאים כדי שיהיה אח"כ מעלין בקודש עד כאן לשונו :

ואם בא להוסיף על י' כתב אבי"ה שיכול להוסיף כ"כ הרא"ש בשמו בפ' בתרא דר"ה ואע"ג דאמרינן הני י' פסוקים כנגד מי לאו דוקא ניניהו דהא ז' שקורין בשבת וששה בי"ה מפרש במגילה כנגד מי תקנום ואפ"ה תנא אין פוחתין מהם אבל מוסיפין עליהם ה"ה נמי הכא וכ"כ הר"ן והמרדכי וכ"כ ה"ה בשם הגאונים :

כתב רב האי נהגו לומר מלכיות כסדר שהם כתובים בתורה וכו' אף על גב דבגמרא אין מזכיר בזה הסדר כלומר דתלמודא לא קפיד לאדכורינהו כסדרן פשיטא דכסדרן אמרינן להו וכן כתב הר"ן בפירוש בשם רבינו האי ז"ל : ואין היחידים נוהגים לומר באשכנז היום הרת עולם אלא בחזרת ש"ץ התפלה על התקיעות אבל בני ספרד נוהגים לאומרו אף כשמתפללים בלחש : שמע ישראל וכו' וכן וידעת היום וכו' וכן אתה הראת לדעת בהני תלתא איפליגו רבי יוסי ורבי יהודה בפרק בתרא דר"ה (שם) וקי"ל כרבי יוסי דאמר דחשיבי מלכות ולא הוצרך רבינו לכתוב זה אלא משום פסוק שמע ישראל שאנו משלימין בו במלכות :

ומ"ש רבינו שאו שערים ראשיכם קדמאה עולה במקום שנים ובתראה עולה במקום ג' בפרק בתרא דר"ה (שם) תניא שאו שערים ראשיכם וכו' ראשונה שתים שנייה ג' דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר ראשונה אחת שנייה שתים ופירש"י דטעמא דר"י משום דסבר דמי הוא זה מלך הכבוד לאו ממנינא ויש לתמוה דבמאי פליגי דמשמע דלא נפקא לן מידי במחלוקת זה דהא דמשמע די' פסוקים א"צ לומר שבכל אחד מהם מוזכר מלכות ומה לי אם יהיה נזכר בפסוק אחד מלכות פעם אחת או שיהיה נזכר כמה פעמים ומדחזינן דפליג בהני קראי נראה דלאו אמניין קראי קפדינן אלא אמניין הזכרת מלכיות וזכרונות ושופרות ולישנא דמתני' הכי דייק דקתני אין פוחתין מעשרה מלכיות וכו' ולא קתני אין פוחתין מי' פסוקי מלכיות וי' פסוקי זכרונות וי' פסוקי שופרות אלמא דלאו במניין קראי תליא מלתא אלא במניין המלכיות והזכרונות והשופרות ואף על פי שרבינו כתב אין פוחתין מי' פסוקים שמלכות בכל אחד מהם וגם הרמב"ם כתב וצ"ל בכל ברכה מהן י' פסוקים מעין הברכה י"ל דלאו דוקא נקטי פסוקים אלא משום דברובן אין בכל פסוק אלא מלכות א' או זכרון אחד או שופר אחד נקטיה הכי אבל אה"נ דאי משתכח קרא דאית ביה תרי זימני או תלתא מלכיות עולה במקום שנים או שלשה וה"ה לזכרונות ולשופרות כנ"ל : ומ"ש ונהגו להפסיק בין שני פסוקים שבירמיה וכו' הב' פסוקים שבירמיה הם זכרתי לך חסד נעוריך והבן יקיר לי אפרים ומפסיקין ביניהם בפסוק וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריך כדי לסמוך זכירת ברית ימי נעוריך לזכירת חסד נעוריך : פקדונות וה' פקד את שרה וכו' וכן פקוד פקדתי אתכם וכו' ברייתא בפרק בתרא דר"ה (שם) וכתב הרי"ף והרא"ש דנהוג עלמא כר' יהודה וכ"פ הרמב"ם וצ"ל דטעמא דאיכא קראי טובא למעבד אליבא דכ"ע עדיף טפי ה : תרועה הרי היא כשופרות כגון יום תרועה יהי' לכם הלכך זכרון שיש בו תרועה כו' עד יכול לאומרו עם המלכיו' ועם השופרות שם פלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי ופסק כר"י וכ"כ הר"ן ותמה על הרי"ף והרמב"ם שלא כתבו כ"ל שטעמו משום דכיון דאיכא קראי טובא למעבד ככ"ע עדיף ולפיכך לא חשו לכתוב מחלוקת זה דא"כ הוה משמע דאית לן למעבד כרבי יוסי : כתב אבי"ה יש שאין משלימין למנין י' פסוקים של זכרונות וזכרתי להם ברית ראשונים וכן וביום שמחתכם לפי שאינן סמוכים לשאר מקראות כלומר דבזכרונות

פרישה

(ג) בין ב' פסוקים שבירמיה כו' בפסוקי ירמיה הם זכרתי לך חסד נעוריך והבן יקיר לי אפרים ומפסיקין ביניהם בפסוק וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריך כדי לסמיך זכירת ברית ימי נעוריך לזכירת חסד נעורים : (ד) ומ"מ נהגו כר' יהודה דכיון דאיכא קראי טובא למיעבד אליבא דכ"ע עדיף טפי : (ה) יש שאין משלימין למניין י' פסוקים כו' וזכרתי כו פי' שאין מושבין פסוק וזכרתי לפסוק פטורי שצריך לסיים בשל תורה מפני שמפסיק באו"א וזכרינו בזכרון טוב בין פסוק דזכרונות לפסוק וזכרתי וכן בשופרות לא חשבינן פסוק וביום שמחתכם לסיים פסוק של תורה מפני שמפסיק בתקע בשופר גדול בין פסוקי שופרות לפסוק וביום שמחתכם : (ו) ולא יתכן דבריהם ר"ל שהם אמרו שהוא בכלל וממילא עולה למניין י' פסוקים ויכול לאומרו במקום אחד מן הי' פסוקים · ע"ז כתב ולא יתכן :

סודרי

חדושי הגהות

לא לא לימא להך תוספת אלא לימא לתוספות דומלוך (מהרל"ח) ועיין ב"ח שמיישב בדרך היותר נכון ע"ש : ג משמע ולא מדינא היינו משום דמדינא כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב א"צ דלא קאמר ת"ק עשרה אלא בשהתחיל פסוק אחד אז צריך להזכיר כולם אבל כשלא הזכיר שום פסוק אלא אמר ובתורתך כתוב לאמר אפי' לכתחלה א"צ יותר מ"מ נוהגים לומר י' פסוקים כת"ק (מהרל"ח) : ד ומ"מ הזכיר רבינו כת"ק משום דת"ק קא"ל בהדיא (מהרל"ח) : ה ול"נ לומר דאפי' רבי יוסי אפשר דמודה דלכתחלה עדיף טפי להזכיר זכרונות בהדיא (מהרל"ח) ·

ול"נ

ומכל מקום (ו) סודרי התפלה חזרו אחר פסוק של תורה והרמב"ן היה מסיים בשופרות לא הביט און ביעקב אע"פ שכבר אמרו עם המלכיות הא אמרינן אם רצה אומרו עם המלכיות ועם השופרות והרי"ץ גיאת היה אומר יום תרועה יהיה לכם וא"א ז"ל כ' ואני אומר שאין לשנות ממטבע שנהגו בו אבותינו וכי היכי דתרועה בלא שופר מקרי שופר ה"ה נמי תקיעה ומשום דכתיב בי' חצוצרות לא גרע והכי מוכח בירושלמי שהיו משלימין בו בשופרות: א"א מלכיות זכרונות ושופרות של פורענות מלכיות כגון חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם זכרונות כגון ויזכור כי בשר המה שופרות כגון תקעו שופר בגבעה אבל אם בא לומר מלכיות זכרונות ושופרות מפורעניות של עו"ג אומר מלכיות ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו זכרונות זכור ה' לבני אדום שופרות וה' אלהים בשופר יתקע והלך וגו' וא"א זכרונות של יחיד אפי' הן לטובה כגון זכרה לי אלהי לטובה זכרני ה' ברצון עמך אמר רב יוסף לא ליצלי איניש צלותא דמוספי דריש שתא בתלת שעי קמייתא ביחיד זימנין דמיפקד דינא עליה ומדחי:

תקצב **ואח"ב** מחזיר ש"צ התפלה כדי לתקוע על סדר הברכות [א] דתנן מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע פירוש שהתפלל תשעה ברכות ולא היה לו שופר ואחר כך נזדמן לו שופר ודייקינן טעמא שלא היה לו שופר אבל אם יש לו שופר תוקע על סדר הברכות ומוקמי ליה דוקא בצבור אבל יחיד אפילו אם יש לו שופר [ב] אינו מפסיק בברכות לתקוע הלכך מחזיר ש"צ התפלה ותוקעין למלכיות תשר"ת פ"א ולזכרונות תש"ת ולשופרות תר"ת ומן הראוי שיתקעו למלכיות תשר"ת תש"ת תר"ת פ"א וכן לזכרונות וכן לשופרות והכי איתא בערוך שכתב והני דמחמירין תוקעין ל' כדיתבין ול' בלחש ול' על הסדר כנגד ק' פעיות דפעי אימיה דסיסרא ואילין י' אינון בשגומרין כל התפלה דכל תקיעתא דיחידאי מיבעי להיות י' תשר"ת תש"ת תר"ת ואינון ק' ור"ת הנהיג לתקוע תשר"ת למלכיות וכן לזכרונות ולשופרות

דזכרונות מפסיקין ביעלה ויבא וזכרינו בזכרון טוב מלפניך בין פסוקי זכרונות לקרא דוזכרתי להם ברית ראשונים ובשופרות מפסיקין בתקע בשופר גדול לחירותינו בין שאר פסוקי שופרות לקרא דוביום שמחתכם ובמועדיכם ולפיכך י"א שאינם מכלל פסוקים זכרונות ושופרות שאל"כ היה להם להיות סמוכים לשאר פסוקים: **ומ"ש** רבינו ומ"מ סודרי התפלה חזרו אחר פסוק של תורה כלומר לפי דצריך מקרא זה א"ל כלל דהא אמרת דכיון דמוסיף קראי השלמה בנביא חשיבא כהשלמה בתורה וא"כ למה תקנו לאמרו לכך אמר מ"מ סודרי התפלה חזרו אחר פסוק של תורה כלומר אע"פ שא"צ רצו להשלים בתורה וכיון דא"צ הוא לא חשו אם כתוב בו שופר או חצוצרות והרא"ש כתב בשם ראבי"ה דפסוק זה מפני שהוא דברי ריצוי ורחמים קבעוהו בתפלה:

ומ"ש רבינו שהרמב"ן היה מסיים בשופרות לא הביט און ביעקב והרי"ץ גיאת היה אומר יום תרועה יהיה לכם הביא הרא"ש דבריהם בפרק בתרא דר"ה וכתב עליהם ואני אומר שאין לשנות וכו' וכן משמע בירושלמי שהיו משלימין בו שופרות דגרסינן בפ"ב דמכילתין בעון קומי רבנן מהו להזכיר של ר"ח בר"ה אמר רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוסי העובר לפני התיבה בי"ט של ר"ה א"צ להזכיר של ר"ח ואתיא כרב חסדא דאמר זכרון אחד עולה לכאן ולכאן מעתה יבטל ר"ח בתפלה כיון שאמר בסוף שופרות וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם יצא והר"ן כתב שם ג"כ דעת הרמב"ן אהא דאמר רבי יוסי דפסוק שיש בו תרועה אומרו עם השופרות ז"ל מיהו דוק' תרועה סתם הא תרועה שנזכר בה חצוצרות אינו אומר כל עיקר ואותם שנהגו לומר בסוף השופרות ותקעתם בחצוצרות טעות הוא ואע"ג דכ"מ שיש חצוצרות במקדש יש שופר אפ"ה אנן קראי דמזכיר שופר בעינן והא ליכא אבל אומר לא הביט און ביעקב וגו' אע"פ שאמרו עם המלכיות אומרו עם השופרות וא"כ יום תרועה יהיה לכם וכן דעת הרמב"ם והרשב"א ז"ל אבל הרא"ה כתב דקרא דותקעתם בחצוצרות סגי דאע"ג דכתיב ביה חצוצרות איכא שם תקיעה דעולה משום שופרות ועדיף טפי האי קרא משום דבסיפרי דרשינן מיניה מלכיות זכרונות ושופרות שופרות מותקעתם זכרונות מדכתיב בסופיה דקרא והיו לכם לזכרון מלכיות דכתיב אני ה' אלהיכם והלכך לדידן דקי"ל כר"י בן נורי דבשלש סגי ואכן אמרינן טפי טובא ליכא למידק בהאי קרא דותקעתם בחצוצרות כולי האי ואי משום דבעינן שיהא משלים בתורה שפיר מיקרי משלים בתורה ההוא קרא דותקעתם בחצוצרות בהדי ההיא דרשה דסיפרי דדריש מהאי קרא שופרות אלו דבריו ז"ל וכן ראיתי להרמב"ם שהביא פסוק דותקעתם בחצוצרות בסדור תפלותיו בסוף ספר אהבה עכ"ל (ד):

א"א מלכיות זכרונות ושופרות של פורעניות וכו' עד זכרני ה' ברצון עמך הכל בפרק בתרא דר"ה: **אמר** רב יוסף לא ליצלי איניש צלותא דמוספי וכו' בפרק קמא דע"ג (ד:) אקרא דואל זועם בכל יום בעי בגמרא אימת רתח ואמר אביי בתלת שעי קמיית' א"ר יוסף לא ליצלי איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד כיון דמיפקד דינא דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידחי אי הכי דצבור נמי דצבור כפישא זכותיה א"ה ביחיד דצפרא נמי לא כיון דאיכא צבור דקא מצלי לא קא מידחי ופירש"י בתלת שעי קמייתא· בשעת חרון: דצפרא נמי · בתפלת יוצר: דצבורא מצלו · שחרית בכל מקומות תפלת מוספין הואיל וזמנה כל היום והוא שיחת שחרית וצהרים יש מתפללי' אותה בבוקר ויש מאחרים וכתבו התוס' בתלת שעי קמייתא פירוש בשלישית כדאמרינן בסמוך בשעה שהחמה זורחת שמלכי מזרח ומערב מניחין את כתריהם ודרכם של מלכים לעמוד בג' שעות: **כתב** בא"ח יחיד אע"פ שיש לו מי שיתקע לו א"צ לשמען על סדר הברכות וי"א טוב שישמע אותן לפני הברכות: **וכתב** ע"ש כתב הרמב"ם זה שתוקע כשהם יושבים תוקע על סדר הברכות י"א שאין דעתו לעכב שזה בעצמו יתקע ולא אחר אלא בא לומר שאין להעביר ממנו המצוה כיון שהתחיל בה עכ"ל:

תקצב ואח"כ מחזיר ש"ץ התפלה כדי לתקוע על סדר הברכות דתנן מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר וכו' ומוקמי' דוקא בציבור אבל ביחיד אפי' יש לו שופר אינו מפסיק בברכות לתקוע הכל בפ"ב דר"ה (לג:): **ומ"ש** הלכך מחזיר התפלה פירוש מחזיר ש"ץ התפלה ופשוט הוא: **ותוקעין** למלכיות תשר"ת פ"א ולזכרונות תש"ת ולשופרות תר"ת

כן

תקצב ואח"ב מחזיר הש"ץ התפלה כדי לתקוע על סדר הברכות דתנן כו' בפ' בתרא דר"ה ונראה דלא"ג דבלאו הכי מחזיר כמו בכל שאר התפלות כדי להוציא לשאינו בקי וגם כדי שיענו הם הקדושה אחריו כמ"ש רבינו למעלה בתחלת סימן קכ"ד מ"מ דעת רבינו לבאר דאף לאחר שכתב לעיל להזהיר במוסף דר"ה דמוטב שיתפללו יחידים כי מי שירצה לצאת בתפלת ש"ץ וכו' והיה טעמו להזהיר בתפלה זו יותר כיון שהן ט' ברכות וארוכות ואין שגורין בהן בקל יצא שלא יכוין לכל מלה והלכך טוב הוא שיתפלל כל יחיד ויחיד וכן נוהגין להתפלל מתוך הסדור שלפניו משא"כ בשאר התפלות שנסמכים לפעמי' על הש"ץ וא"כ מעתה יעלה על הדעת שאין צורך להחזיר התפלה שהרי עיקרה נתקנה כדי להוציא את אחרים כדתנן אמר ר"ג לדבריכם למה ש"צ יורד א"ל כדי להוציא את שאינו בקי א"ל כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי ומאחר שנוהגין הכל בין בקי ובין אינו בקי להתפלל מוסף דר"ה מפני עצמו מתוך סדורו ולא לסמוך על הש"ץ א"כ מה צורך בחזרת הש"ץ דאי משום קדושה עיקר החזרה לא נתקנה משו' זה גם רבי' לא כתבו אלא כסניף לטעם הראשון שהוא עיקר ועל כן אמר דמ"מ מחזיר כדי לתקוע על סדר הברכות וא"ת ר"ג מאי קמהדר להו לדבריכם למה ש"ץ יורד והרי צריך לירד לפני התיבה כדי שיתקע על סדר הברכות שלא אמרו אלא בצבור וי"ל דמשאר ימות השנה קא מהדר להו וכן פי' הר"ן ואני אומר פשטא משמע דמהדר להו אף מר"ה וי"ל מדלא קאמר בפירוש לדבריכם למה ש"צ יורד בשאר ימות השנה אלא סתמא למה ש"ץ יורד הלכך נראה דכדי לתקוע על סדר הברכות לא היו מתקנים לחזור התפלה אלא היו תוקעין כך אחר התפלה או קודם ועוד נראה עיקר דמדינא יכולין לתקוע על סדר ברכות כיון שיש כאן חבר עיר פי' חבורת צבור שמתפללין יחד אף אם לא היה שם ש"ץ דלא הוזכר ש"ץ אלא חבר עיר תדע דכן הוא שהרי הערוך הביא הני דמחמירין ותוקעין ל' בעמידה ול' בלחש כו' אלמא דאין איסור לתקוע על סדר ברכות בשעה שהצבור מתפללין בלחש והיינו טעמא מאחר דאיכא הכא חבורת צבור אלא דנוהגין עכשיו לתקוע על סדר הברכות דש"ץ וא"כ היאך אפשר לומר דחזרת התפלה היא משום תקיעה לא לחזור ולא ליתקע ויתקעו על סדר הברכות בשעה שהצבור מתפללין בלחש אלא ודאי עיקרא משום שאינו בקי כדתניא להדיא ואפ"ה אף עתה דנוהגין במוסף דר"ה שכל יחיד מתפלל בעצמו בין בקי ובין אינו בקי מ"מ אין לנו כח לעקור תקנת רז"ל שתקנו שהש"ץ יורד בפרט מאחר שיש בה ג"כ תועלת כדי שיענו הקדושה אחריו כמ"ש למעלה וזה הטעם יספיק לזמנינו זה שנהגו אף בשאר ימות השנה שמתפלל כל יחיד ויחיד בסדורים שבדפוס הנמצאים ביד הכל גדול וקטן ואינן נסמכים על הש"ץ ואפ"ה מחזיר התפלה משום שאין לנו לעקור תקנת רז"ל מאחר שיש בה טעם זה ג"כ שיענו קדושה אחריו אבל תחלת התקנה אינה אלא משום להוציא אחרים ומ"ש רבינו כאן דחזרת התפלה כדי לתקוע על סדר הברכות לא נהירא:

ומ"ש ותוקעין למלכיות כו' כ"כ הרי"ף והרמב"ם והתו' והרא"ש שכן המנהג ע"ש ועכשיו אנו נוהגין כר"ת:

ומ"ש והכי איתא בערוך שכתב והני דמחמירין כו' רבינו ז"ל נמשך אחר דברי התו' שכתבו לכאורה נראה לתקוע אתפלה כמו כן ל' קולות ובערוך פי' שהיו עושין כן שפי' בערך ערב דהלין דמחמירין ותוקעין כדיתבין ול' בלחש וכו' ויש לתמוה למה להם להביא דבריו אלא שאינן אלא לתת טעם להמחמירין והלא קודם זה כתב דעתו בפירוש וז"ל אההיא דהירושלמי בלע המות לנצח וכו' וכד תניין ליה אומר ודאי האי שופר וכו' ומכאן אנו למדין דבעינן ל' בעמידה כמו ל' בישיבה ודקדק מדקאמר וכד תניין ליה דמשמע שחוזרין ותוקעין כמו בראשונה לגמרי וי"ל דהביאו דבריו אלא אהני דמחמירין משום דמתוכן אנו למדין שהיו עושין כן הלכה למעשה וק"ל: **ומ"ש** דכל תקיעתא דיחידאי וכו' בערוך שבידינו כתב דקל תקיעתא וכו' וכן בתוס' והכל אחד ונראה דטעמו דכיון דמאחר שתיקן ר' אבהו משום ספק לתקוע תשר"ת ותש"ת ותר"ת א"כ כל יחיד התוקע בצבור אין לו לתקוע אלא בסדר הזה משום דאם יתקע תשר"ת או תש"ת או תר"ת לבד יסברו השומעין שזו היא עיקר התקיעה ויבואו לטעות ומש"ה קאמר דכל קל תקיעתא דיחידאי מיבעי ליה להיות עשרה לא פחות ולפי זה כל תקיעות אף דכל חדש אלול לא יתקעו בפחות אלא כסדר הזה ולא נהגו כן ואפשר דלר"ת דתיקן תשר"ת אין לחוש אף אם יתקעו תשר"ת לבד ואנו מנהגינו כר"ת וק"ל:

ואם

דרכי משה

כשאומר הקהל הוא אלהינו יאמר החזן אלו הפסוקים אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים ואין עוד מלבדו וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא אלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה כי ה' אלהיכם הוא האלקים אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם עכ"ל וכ"כ במהרי"ל שהיה נוהג כן: (ד) וכן נוהגים:

וכ"כ

פרישה

(ו) **סודרי** תפלה מוזרו כו' פי' לרווחא דמילתא סדרו ומש"ה לא דקדקו והפסיקו וגם נקטו פסוק של חצוצרות:

אם

דרישה

סי' תקצב [א] **דתנן** מי שבירך כו' הא דלא מביא ראייה ממשנה זו לעיל סי' תקפ"ה דעיקר תקיעה היא על סדר הברכות דהו"א דילמא דייקינן מינה הא אית ליה שופר אחר יתקין קודם ברכות כך היינו דוקין לפרש כדי שלא להוציא דברי ר' יצחק דקאמר למה תוקעין כו' ומורין ותוקעין כו' ממשמעותיה דהא משמע מינה דקושייתו היה על מה שחוזרין ותוקעין אבל השתא דשמעינן מהא דתנן השני מתקיע דמשמע דעיקר המצוה היא במה שאנו תוקעין בשעת מוסף ולא באותן שתוקעין מיושב · א"כ נפרש משנה זו גם כן כפשוטה דאם יש לו שופר תוקע על סדר הברכות וא"ל נמי למה אינו מייתי משנה הנ"ל כאן דהא ליכא לקושיא דהא י"ל מ"ש השני מתקיע ר"ל לאחר חזרת התפילה אבל לעיל בסי' תקפ"ה מביא שפיר מינה ראיה דתקיעות מיושב אינו עיקר וק"ל: [ב] **אינו** מפסיק בברכות לתקוע כתב הכלבו דיש פוסקים שטוב ליחיד שישמע התקיעות לפני הברכות עכ"ל ואפשר דהטעם קודם התפילה ולא לאחריה משום דריזין מקדימין א"כ משום ערבוב · אבל בציבור כ"ע ס"ל שתוקעין בברכות ואע"ג דכתב לעיל בסי' תקפ"ה וי"מ דטעם תקיעה שנייה משום ערבוב וא"כ גם בציבור היה לכם לתקוע קודם התפלה כדי שיהיה ערבוב י"ל דכל זמן שאין מתפללין אין קטרוג ומיד כשמתפללין הוא מתחיל לקטרג לכשטין שלא יקבלו תפילה ולכן תוקעין לערבבו:

ואם שח וכו' שם כתב הרי"ף והרא"ש בשם ריש מתיבתא דהשח בין תקיעות דמיושב לדמעומד עבירה היא ויש לגעור בו אלא שאינו חוזר ומברך שמצוה אחת היא וכתב הרא"ש בשם ראבי"ה נ"ל דה"ה השח בין תקיעות דמיושב דאינו חוזר ומברך וכתב עוד בשם הר"י גיאת שאפילו הקהל צריך להזהר שלא להסיח שאין זה מברך לתקוע אלא לשמוע וכך הם דברי רבינו והר"ן תמה על דברי ריש מתיבתא ע"ש :

תקצג ברכות של ר"ה בריית' פ' בתרא דר"ה תקיעות וברכות של ר"ה ויה"כ מעכבין זו את זו פי' י"כ של יובל שהוא שוה לר"ה בתקיעות וברכות וכתב במרדכי הארוך משמע דבעידן צלותא בעינן למיעבד התקיעות וקשה דא"כ בהנך דישיבה היאך נפקי ונ"ל דהכי פירושו המברך מלכיות זכרונות מברך שלשתן או לא יברך כלל וכן תש"ת אם בקי בשלשתן יתקע ואם לאו לא יתקע וכן פירשו כל המפרשים ודלא כדמשמע מפירוש רש"י וכך הם דברי רבינו :

תקצו כתב רב עמרם כו' ורב האי כתב לא מתור' המנהג

ולשופרות ועוד מנהגים אחרים והעיקר כמ"ש וכ"כ רב אלפס בדין הוא שיהיו תוקעין על סדר ברכות כדרך שתוקעין כשהן יושבין אלא כיון שאין הברכות מעכבות התקיעות הרי יצאו י"ח באותן שתקעו כשהן יושבין ודי להם לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת על סדר ברכות פ"א שלא להטריח הצבור וכן המנהג בכל העולם (א) ובבי' ישיבות ואם שח בין התקיעות שמיושב או אחר שנגמר שמיושב קודם לאותן שמעומד שהם על סדר הברכות א"צ לחזור ולברך ומיהו [ג] יש לגעור במי שמשיח ל"ש תוקע ול"ש צבור שאינו מברך לתקוע אלא לשמוע קול שופר ובשביל כל הצבור הוא מברך :

תקצג **ברכות** של ר"ה וי"ה מעכבות זו את זו שאם אינו יודע כולם לא יאמר מה שיודע מהם אלא לא יאמר כלל וכן בתקיעות (א) אם הוא בקי בתקיעה תרועה תקיעה יתקע ואם אינו בקי בשלשתן לא יתקע כלל אבל ברכות ותקיעות אין מעכבות זו את זו ואיזה שיודע מהם יעשה :

תקצד **יחיד** שלא תקע חבירו יכול לתקוע לו להוציא י"ח ככל המצות שאדם מוציא את חבירו : יחיד שלא התפלל ט' ברכות אין חבירו יכול להוציאו שאין יחיד נעשה שליח לחבירו להוציאו ידי תפלה אא"כ בי' כתב הרי"ץ גיאת הא דאמרינן סופר מברך ובור יוצא דוקא בבה"מ וברכת המצות שנהגו להשמיען אפילו ליחיד משא"כ בתפלה שלא נתקנה אלא בלחש והכי שדר רב שרירא (א) אין רשות למתפלל להשמיע קולו ולהוציא את שאינו בקי עד שירד לפני התיבה :

תקצה **מצוה** בתוקעין יותר מבמברכין כיצד שני עיירות באחת תוקעין ואין מברכין שאינן יודעין הברכות ובאחת מברכין ואין להם שופר לתקוע הולך למקום שתוקעין ולא למקום שמברכין [א] אפילו התקיעה ספק והברכה ודאי :

תקצו **כתב** ר"ע לאחר תפלה מריעין תרועה גדולה (א) בלא תקיעה כדי לערבב השטן ורב האי כתב לא בתורת מנהג

כן כתב הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכתב שכך המנהג בכל העולם וכתב הרא"ש ר"ת ז"ל היה תמיה על מנהג זה דקשר"ק של מלכיות וקש"ק של זכרונות וקר"ק של שופרות סותרים זה את זה דאי גנח וייליל אבעי ליה למעבד כולהו קשר"ק ואי גנח לחוד איבעי ליה למעבד כולהו קש"ק ואי יליל לחוד בעי למעבד כולהו קר"ק והנהיג רבינו תם לתקוע בזכרונות ובשופרות קשר"ק כמו במלכיות דהשתא נפיק מכולהו ספיקי וליכא אלא הפסק וכדי שלא לשנות את המנהג יותר לא חיישינן להפסק דהא קיימא לן שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא וראבי"ה כתב בשם ריב"א דהא דאתקין רבי אבהו קשר"ק קש"ק קר"ק לא בשביל שהפסיק בשהייה אלא בשביל שהפסיק סדר התקיעות בקול אחר וכו' לדבריהם ההפסק פוסל וקצת נראה ליתן טעם למנהג שלנו דשמא ס"ל כמ"ד אחד מדברי תורה ושתים מדברי סופרים וכיון שנעשו בישיבה כל הספיקות של תורה ושל סופרים לא חשו לחזור לעשות בשעת תפלה אלא ספיקא דאורייתא מפני טורח צבור עכ"ל וכ"כ המרדכי והר"ן כתב לדברי רבינו האי ל"ק מידי דהא יום תרועה אמר רחמנא הלכך בין גנח בין יליל יצא דכולהו תקיעות דאורייתא נינהו והלכך להקל על הצבור ולתקוע בתקיעות דכולהו מקומות שפיר דמי : **ואם** שח בין התקיעות שמיושב וכו' אין צריך לחזור ולברך ומיהו יש לגעור במי שמשיח כך כתב הרי"ף והרא"ש בפ"ב דראש השנה בשם ריש מתיבתא וכ"כ הרמב"ם בפ"ג וז"ל זה שתוקע כשהם יושבין הוא שתוקע על סדר הברכות כשהן עומדים ואינו מדבר בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד ואם שח ביניהם אע"פ שעבר אינו חוזר ומברך וכ"כ הרוקח בסי' ש"ז ודלא כדכתבו הגהות מיימון בספ"ג בשם רבינו שמחה שחוזר ומברך : **ומ"ש** לא שנא תוקע ולא שנא צבור שאינו מברך לתקוע אלא לשמוע וכו' כ"כ הרא"ש שם בשם רי"ץ גיאת דצבור נמי צריכין ליזהר שלא להשיח שאין זה מברך לתקוע אלא לשמוע וכ"כ הגהת מרדכי סוף פ"ג וכ"כ ג"כ ה"ה שכתב הרי"ץ גיאת בשם קצת גאונים ואין נראה כן מדברי רבינו עכ"ל : **וכתב** המרדכי ראיתי כתוב משם גדולים דאסור להשיח עד סוף התקיעות של מעומד אמנם ראבי"ה כ' דבענין התקיעות שרי להשיח דדמי לטול ברוך (ברכות מ') ופשוט הוא (ב) : **והוי** יודע שהר"ן תמה על דברי ריש מתיבתא וכו' שסבר השיג עליו הרז"ה וכתב שאין אנו זקוקים בזה לגערה ולנזיפה והאריך בדבר וסוף דבריו שכיון שאינו גורס ברכה למה יהא אסור הרי לא שמענו בשום מקום שמי שבירך על המצוה והתחיל שלא יהא רשאי לדבר עד שיגמור ואטו מי שיתחיל לבדוק חמצו כלום אסור לו לדבר עד שיגמור ביעורו א"כ בא וגאמר שאף מי שמברך המוציא יהא אסור לדבר עד שיגמור סעודתו וליתא לפיכך אין הנידון דומה לראיה כלל ומיהו הואיל ונפק מפומיה דריש מתיבתא ראוי שלא ידבר בהן שלא לצורך א עכ"ל גם ה"ה כתב יש מן האחרונים שכתב שאפילו התוקע א"צ שלא ישיח והאריכו בזה והנכון למנוע האיש התוקע מלשיח אבל הצבור אם לא נמנעו אין גוערין בהם ע"כ (ג) : ב **כתב** הרמב"ם זה שתוקע כשהן יושבין תוקע על סדר הברכות וכתב הכלבו י"א שאין דעת הרמב"ם על זה לעכב שזה שתקע הוא שיתקע על הסדר ולא אחר אלא בא לומר שאין להעביר המצוה ממנו כיון שהתחיל בה כדאמרי' מי שהתחיל במצוה אומרים לו גמור : **כתב** הכלבו יש פוסקים דכיון דיחיד אינו שומע התקיעות על סדר הברכות טוב שישמע אותן לפני הברכות ומוכחי האי סברא מהא דאמרי' בירך ואח"כ נתמנה לו שופר משמע שאם נתמנה לו קודם שיברך שתוקע קודם שמברך עכ"ל :

תקצג ברכות של ר"ה ויה"כ מעכבות זו את זו וכו' ברייתא בפ"ב דר"ה (לד') פירוש י"ה של יובל וכתב הר"ן ברכות של ר"ה וי"ה מעכבות זו את זו פירוש לא שיהו הברכות מעכבות את התקיעות או התקיעות מעכבות את הברכות דהא תניא מצוה בתוקעין יותר מן המברכין וכו' ותנן מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע אלא הברכות מעכבות זו את זו והתקיעות מעכבות זו את זו קאמר שאילו יודע א' מן הברכות או יודע לתקוע א' מן התקיעות ואינו בקי בשאר אינו מברך ואינו תוקע אפי' אותן שבקי בהן א"כ לענין סדרן קאמר שאם הקדים תרועה לתקיעה או זכרונות למלכיות לא יצא עד שיתקע על הסדר ויברך על הסדר עכ"ל וכפירוש ראשון כ' הרא"ש וכך הם דברי רבינו : **וכתב** עוד הר"ן ודאמרינן דתקיעות מעכבות זא"ז ה"מ דתשר"ת לומר שאם אינו יכול לעשות כל הסימן אינו עושה מקצתו וכן תש"ת וכן תר"ת אבל תשר"ת ותש"ת ותר"ת אין מעכבין זא"ז ואם ידע לעשות אחד מהן או שנים עושה ובלבד שיעשה כל הסימן וטעמא דמלתא משום דמתחלה על הספק הם נעשין ואם איתא להאי ליתא להאי ואפשר שאותו שיעשה הוא עיקר עכ"ל וכן משמע מדברי הרא"ש ז"ל :

תקצד יחיד שלא תקע חבירו יכול לתקוע לו וכו' ברייתא בפ"ב דר"ה (לד:) יחיד שלא תקע חבירו תוקע לו ויחיד שלא בירך אין חבירו מברך לו וכתב הר"ן אין חבירו מברך לו פירוש דאע"ג דקי"ל כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא מכלל זה בברכות דירושלמי ברהמ"ז וק"ש ותפלה וטעמא דתפלה משום דמסתברא שיהא כל אחד מבקש רחמים על עצמו ומיהו ה"מ בשיודע לברך אבל כשאינו יודע לברך חבירו מוציאו כדאמרי' בפרק ג' שאכלו (מה') א' סופר וא' בור סופר מברך ובור יוצא עכ"ל וכ"כ במרדכי וכ"כ הגה"א בספ"ק דר"ה וזה שלא כדברי הרי"ץ גיאת ורב שרירא שכתב רבינו :

תקצה מצוה בתוקעין יותר מבמברכין כיצד שתי עיירות וכו' ברייתא בסוף ר"ה (לד:) : **ומ"ש** אפי' התקיעה ספק והברכה ודאי גז"ש ופי' אע"פ שבאחת יודע בודאי שיש שם מי שיברך להם ט' ברכות ואין שם תוקע ובשניה ספק יש שם תוקע ספק אין שם תוקע הולך לשנייה והטעם מפני שהתקיעה מן התורה והברכות מדברי סופרים : **גרסינן** בירושלמי במקום אחד תוקעין ובמקום אחד מברכין אית תנוי תני הולך לו אצל התוקע אית תנוי תני הולך לו אצל המברך מ"ד הולך לו אצל התוקע כשאינו ביום כדי לתקוע מ"ד הולך לו אצל המברך כשיש ביום כדי לתקוע :

תקצו כתב ר"ע לאחר תפלה מריעין תרועה גדולה וכו' כ"כ התוספות בשמו בפ"ב דר"ה : ומ"ש

דרכי משה

תקצב (א) וכ"כ הרמב"ם והרא"ש ואין אנו נוהגין כן אלא כר"ת וכ"ה במנהגים מהר"א טירנא : (ב) ומהרי"ל כתב דאף לדבר בעניני תפילות לא הוי הפסקה : (ג) וכתב מהרי"ל ואומר כל פעם שתוקעין היום הרת עולם וארשת אפילו בשבת עכ"ל ובמנהגים שא"א ארשת ובכלבו ואומר היום תאמצנו קודם בספר היים כו' ובמנהגים ואומר ז' היום כנגד ז' רקיעים עכ"ל :

תקצד (א) וכ"כ ר"ו : תקצו (א) ובמנהגים ישנים ובווינא היו נוהגים לתקוע אחר התפלה כל הסדר קשר"ק ג"פ קש"ק ג"פ וקר"ק ג"פ וכן ראיתי בכל המקומות שהייתי וע"ל סי' תקפ"ח כתבתי אם מותר לתקוע ביום ללא צורך : וכ"ה

דרישה

[ג] **יש** לגעור במי שמשיח כו' הרז"ה והר"ן תמהו על זה דא"כ גם המברך המוציא או על ביעור חמץ אסור לו לדבר עד שיגמור סעודתו או ביעורו וכתב הר"ן והנכון למנוע התוקע מלשיח אבל הציבור אם לא נמנעו אין גוערין בהן ע"כ :

סי' תקצה [א] **אפילו** התקיעה ספק כו' פי' ב"י אע"פ שבאחת יש שם ודאי מי שיברך לו ובשנייה ספק אם יש שם תוקע ספק אין שם תוקע כו' ורש"י פי' בגמרא ז"ל ודאי שאם ילך אצל המברכים ימצא שם עשרה ויתפלל שליח צבור להוציא רבים י"ח אם ילך אצל התוקעים שמא כבר עמדו והלכו לבתיהם נמצא שהיה ספק עכ"ל משמע דוקא ספק כזה שיש כאן ודאי לך דאורייתא עדיפי ודאי היו שם תוקעין אבל אי ספק לו לגמרי אם יש שם תוקעין או לא נמצא דמעולם לא היה כאן דין דאורייתא ודאי ס"ל דהולכין אל מקום הברכות ומשמע לי רבינו דהאי אפילו התקיעה ספק קאי אמ"ש לעיל באחת תוקעין כו' ואפשר דדעת ב"י דמה שפי' שם רש"י שהספק אם גמרו תקיעותן אי לא היינו משום דל' הגמרא שם וז"ל ד' ל"ד ע"ב מאלי בתוקעין כו' כיצד ב' עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין הולכין למקום שתוקעין כו' ופריך פשיטא הא דאורייתא הא דרבנן לא צריכא דאע"ג דהא ודאי והא ספק וא"כ לרש"י באחת תוקעין ואיך אמר הוא ספק לכן פי' שהאמת הוא שתוקעין אך שהספק הוא אם לא הלכו כבר עם השופר אבל ל"ד הוא וה"ה ספק כזה דנסתפק אם יש שם מי שיודע לתקוע :

פרישה

סי' תקצג (א) **אם** הוא בקי בתקיעה כו' כתב הר"ן דדוקא בסי' של תשר"ת לומר שאם אינו יכול לעשות כל הסימן אינו עושה מקצתו וכן תש"ת ותר"ת אבל סדר תשר"ת ותר"ת אין מעכב זה את זה ואם ידע לעשות אחד מהם או שנים עושה ובלבד שיעשה כל הסימן וטעמא דמילתא דאם איתא להאי ליתא להאי ומתחלה על הספק הם נעשים ואפשר שאותו שיעשה הוא עיקר עכ"ל · ויש לדקדק בדבריהם אם יכול לעשות סימן אחד או שנים היאך לא יעשה השלישי ונלע"ד דר"ל אפי' למד דצריך לעשות כל הסימן בנשימה אחת וזהו דעת רבי יהודה בגמ' ואם כן אע"פ שיכול לעשות סימן תש"ת ותר"ת אינו יכול לעשות סימן תשר"ת בנשימה אחת וא"כ מי שאינו יכול לעשות סימן תשר"ת בנשימה אחת כדעת הרא"ש שס"ל שצריך לעשותו בנשימה א' ע"ו אמר דאפ"ה אין מעכבין זא"ז : וכי

כאילו

חדושי הגהות

תקצב א ול"נ דטעמא דריש מתיבתא משום דחשיב ליה כמצוה אחריתא מה שתוקעים מעומד אע"פ שהכל מצות תקיעה היא מ"מ הוי כשח בין תפילין לתפילין דמייתי מיניה ראיה דהוי נמי מצוה א' מ"מ הואיל וחלוקה המצוה לב' תפילין אסור לדבר ביניהם ה"ה בנדון זה שחלוק נמי לב' מצות וא"כ לא דמי לבדיקת חמץ שאין הפסק בין המצוה וה"ה נמי הכא כל שהתחיל בתקיעות דמעומד שיכול לדבר בהן אע"פ שלא גמרן אלא קודם שהתחיל בתקיעות דמיושב לא ידבר משום דהוי כמדבר בין הברכה לתחלת עשיית המצוה דלכ"ע הוי הפסק (מהרל"ח) : ב כבר הזכיר כל זה הרב"י לעיל בסימן זה :

הלשון

סנהג אנו עושין אלא מכי אתא ר' יצחק ואמר (א) מכי מסיים ש"צ תקיעתא (ב) ביבנה לא שמע איניש אודניה (ג) מקל תקיעתא למדנו שיחידים היו רגילין לתקוע אחר התפלה ואם אין עושין כן אין עיכוב בדבר שכבר יצא ידי חובתו ואחר שגמר ש"צ התפלה אומר קדיש ונפטרין לבתיהם לשלום :

תקצז **ואוכלין** ושותין ושמחין ואין להתענות בו כלל ורב נטרונאי ז"ל כתב ביום א' של ר"ה א"א לישב בתענית משום דמדאורייתא הוא אבל בי"ט שני ושבת לית בהו קושיא משום די' ימים אינון משונין מכל ימות השנה לפיכך נהגו רבותינו לישב בהן בתענית בין בחול בין בשבת וכתב א"א ז"ל דבריו תמוהין שאוסר להתענות בי"ט ראשון של ר"ה והתיר להתענות בשבת ונראין דברי רבינו האיי שכתב להתענות בי"ט שני של ר"ה אנו רואין שיפה הוא שלא להתענות שכך אמרו פרנסי ישראל הראשונים לישראל לכו אכלו מעדנים ושתו ממתקים וכן בשבת שובה אין אנו רואין שיתענה האדם שהרי תשעה באב שהוא תענית חמור לא רצו לקבוע בשבת וכ"כ הרי"ץ גיאת שאין להתענות די' ימי תשובה איקרו ימי צום לא איקרו וכן יראה מהמדרש שהבאתי למעלה כי מי גוי גדול וכו' ואיתא הכי בירושלמי בר"ה מתריעין ולא מתענין :

תקצח **מנחה** אומר ש"צ תהלה לדוד ואומר סדר קדושה וקדיש ומתפללין כמו ביוצר ואם חל בשבת כתב ר"ע שאומרין צו"צ כמו בשבת דעלמא דכיון שהוא יום דין אומרין צו"צ משום צדוק הדין ושראוי לאומרו ביום דין :

תקצט **ערבית** מתפללין כמו בליל ראשון ואם חל בשבת כתב אבי"ה שאלתי לרבותי אם יש לומר ותודיענו מפני שאומרים בו וחגיגת הרגל וראש השנה אינו לא חג ולא רגל והשיבוני דאעפ"כ אומרים ותודיענו כי היכי דאמרינן במי"ט בהבדלה בין יום השביעי לששת ימי המעשה דאמרינן סדר הבדלות הוא מונה הכא נמי סדר התיקון הוא אומר :

תר **ביצה** שנולדה בי"ט הראשון של ר"ה או שום ד"א שנתלש בו מן המחובר אסור גם בשני אע"ג דבשאר י"ט בשני הבא אסור דתרווייהו חשיבי כחדא קדושתא ולענין זמן בליל י"ט ב' על הקידוש וביום השני על השופר כתב רש"י בתשובה

ומ"ש אלא מכי אתא רבי יצחק ואמר מכי מפיים ש"ץ תקיעתא ביבנה לא שמע איניש אודניה מקל תקיעתא בר"פ בתרא דר"ה (ל' :) :

תקצז ואוכלין ושותין ושמחין ואין להתענות בו כלל ורב נטרונאי כתב ביום ראשון של ר"ה השנה אי אפשר לישב בו בתענית וכו' עד וכן יראה מהמדרש הכל בפסקי הרא"ש בסוף מסכת ר"ה ובמרדכי בתחלתו ובהגה"מ פ"א והמדרש הזה הוא אותו שכתב רבי' בסי' תקפ"א והמרדכי בפ"ק דר"ה כתב בשם ר' נחשון כמה ראיות לאסור להתענות בר"ה :

ומ"ש ואיתא נמי בירושלמי בר"ה מתריעין ולא מתענין הוא בפ"ג דתעניות והביאו הרא"ש בשלהי ר"ה בתשובת מר שלום על אם אומרים בר"ה מועדים לשמחה והמרדכי כ' ג"כ בפ"ק דר"ה : מצאתי כ' בשם ספר אגודה אמנם האוכלים בר"ה לא יאכלו כל שבען למען לא יקילו ראשם ותהיה יראת ה' על פניהם (א) : **כתב** הכלבו בסי' ס"ט בשם הר"מ שמי שהתחיל להתענות בשני י"ט של ר"ה א"צ להתענות לעולם ע"כ ומ"מ נ"ל שצריך התרה כמו בשאר נדרים ולא דמי לנודר בשבת או בי"ט מאחר שיש אומרים שצריך להתענות בר"ה והאגור כתב מצאתי כתוב שיש מקומות שקבלה בידיהם שכל מי שרגיל להתענות בר"ה ומשנה רגילותו שהרגיל ואינו מתענה אינו משלים שנתו (ב) : **כתב** הגהמ"י בפ"א יש לנו קבלה מקדמונינו שהמתענה פעם א' בר"ה תענית חלום יתענה כל ימיו בר"ה שני הימים וכן נהג הר"מ ע"י שהתענה פעם א' בר"ה תענית חלום התענה כל ימיו אבל בלאו הכי ג"כ אמר גם הוא כרבותינו הנזכרים שאין להתענות וכ"כ האגור וז"ל ראיתי בספר אגודה שקבלה שכל מי שמתענה פ"א תענית חלום בר"ה שצריך שיתענה כל ימיו ואם לאו יסתכן מאחר שהראוהו פעם אחת בר"ה סי' רע כ' בתה"ד סי' רע"ח שגדול א' נסתפק אם דברים אלו אמורים דוקא במתענה ביום א' אבל במתענה ביום שני לא או דלמא ה"ה למתענה ביום שני ועוד נסתפק המתענה בכה"ג אי צריך למיתב תענית לתעניתיה והשיב לו רבו שראה בנערותו בני אדם שהתענו פעם אחד ביום שני דר"ה ע"י חלום והורו להם גדולים להתענות כל ימיהם יום ב' דר"ה דוקא וגם ראה הרבה ב"א שהיו מתענין ב' ימים של ר"ה ע"י שהתענו פעם א' ביום ראשון בשביל חלום כאשר הורו להם הגדולים להתענות אפילו כשחל ר"ה בשבת וכל אלו לא ישבו תענית לתעניתא ונראה היה לי משום דאיכא כמה רבוותא דס"ל דמצוה להתענות בכל ר"ה וא"כ אפי' להני דסברי דמצוה לאכול בכה"ג מודה דלית כאן דררא דביטול עונג שבת וי"ט הואיל ומן השמים הראוהו דתענית חביבה בשמים בר"ה וכתב דמטעם זה במתענה בב' משום חלום א"צ להתענות רק בשני ולא בראשון מדלא הראוהו לו בראשון (ג) :

תקצח מנחה אומר ש"ץ תהלה לדוד ואומר סדר קדושה וכו' : **ואם** חל בשבת כתב ר"ע שאומרים צדקתך וכו' כתב הר"ן בפרק בתרא דר"ה שדבר זה מחלוקת בין הגאונים ובסוף דבריו כתב ומנהגינו שלא לאמרו · והכלבו כתב בשם רב האיי שאומרים אותו שהרי אנו אומרים ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה ומנהג יפה הוא ומנהג ברבונא שלא לאמרו לפי שהוא ר"ח ע"כ (א) ומנהג בני ספרד לאומרו ע"פ מ"ש רבי' בשם ר"ע ונתן טעם נכון לדבר :

תקצט ערבית מתפללין כמו בליל א' ואם חל להיות בשבת כ' אבי"ה שאלתי לרבותי אם י"ל ותודיענו וכו' הכל בפסקי הרא"ש פרק בתרא דר"ה השנה :

תר ביצה שנולדה בי"ט ראשון של ר"ה או שום דבר אחר וכו' בריש ביצה (ד :) איתמר ב' י"ט של ר"ה רב ושמואל דאמרי תרווייהו נולדה בזה אסורה בזה דתנן בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום פ"א נשתהו העדים לבא ונתקלקלו הלוים בשיר התקינו שלא יהו מקבלים את העדים אלא עד המנחה ואם באו מן המנחה ולמעלה נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש ופירש"י אסורה בזה · שהם ודאי חק קבוע להיות כיום ארוך מדרבנן שמתחלה לא מחמת ספק התחילו לעשות : כל היום · ל' של אלול ומבערב היו אסורים במלאכה שמא יתקדש החדש למחר ונמצא שבלילה הזה י"ט וכן כל היום מצפין לעדות רואי הלבנה אולי יבואו וכל שעה שבאים עד שתחשך היו מקבלים עדותן ומקדשין החדש בו ביום : ונתקלקלו הלוים בשיר · תמיד של בין הערבים שאמרו בו שירה של חול שהיו סבורים שלא יבואו עוד והיום חול וכשבאו נמצא שהוא קודש : עד המנחה · עד הקרבת תמיד של בין הערבים אבל לאחר מכאן אותו היום הרי הוא מעובר ומונין מיום המחרת לר"ה ובכוכות ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה אע"פ שאין מונין למועדות מהיום לא מזלזלין בהאי ל' אלא גומרין אותו באיסורו כאשר הוזהרו עד המנחה ממלאכה כן נוהגים וגומרין אותו בקדושתו אלמא תחלת עשיית שני ימים לר"ה בב"ד היה ולא מספק שהרי ודאי שי"ט למחר אעפ"כ תקנו לעשותו ש"מ חק חכמים ומלותם היה לעשותם בבאו עדים אחר המנחה והרחוקים יש עליהם לעשות בכל השנה שמא יבואו עדים אחר המנחה והרי קדושתם אחד ואין כאן לומר מ"מ חד מינייהו חול דשמא אין כאן חול אלא שניהם קודש ואע"ג דמשחרב בית המקדש התקין ריב"ז שיהו מקבלין עדות החדש כל היום הא אסיק רבא דאף מתקנת ריב"ז ואילך ביצה אסורה משום דמי לא מודה ריב"ז שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש ופירש"י מי לא מודה וכו' אע"ג דתקן לקבל עדות החדש כל היום להיות מונין למועדות מן הראשון ואפילו אם באו עדים לאחר המנחה אבל מלעשות י"ט שני לא נעקרה תקנה ראשונה ממקומה :

ולענין זמן בליל י"ט שני על הקידוש וביום ב' על השופר כתב רש"י בתשובה רבותי אומרים שא"א זמן וכו' כל זה כתב הרא"ש בסוף מסכת ר"ה ובהגה"מ פכ"ט מה' שבת ובסוף דבריהם כתבו בהגהות שהר"מ היה מברך זמן גם בי"ט שני וכדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא מטין שיהיה לו בכל השנים מלבוש חדש או

כמנהג כו' פי' לא מתורת מנהג אנו עושין כדי שנאמר דכיון שנהגו כן הכל ודאי מנהג אבותינו תורה וא"כ יש עכוב בדבר כגון אם טעה יחזור לראש אלא מכי אתא רב יצחק כו' דמשם למדנו שיחידים היו רגילים לתקוע אחר התפלה ואין שייך מנהג כמה שעשו היחידים מעצמו ולפיכך אם אין עושין כן אין עיכוב בדבר ונראה דאף להמחמירין שהביא הערוך ונתן טעם כנגד מאה פעיות כו' אין זה חוב ואין עיכוב בדבר :

תקצז ואוכלין וכו' עד סוף הסימן בפסקי הרא"ש סוף ר"ה וכן המנהג ובמרדכי בארוך הובאו כמה תשובות שלא להתענות ודחה הראיות שמביאים להתענות :

ומ"ש הרא"ש ודבריו תמוהין כו' נראה בעיני לישב די"ט ראשון דר"ה דאורייתא' דכתב בתורה ושמחת בחגיך ור"ה אקרו חג ואר"י הוקשו כל המועדות זה לזה אבל בשבת אינו כתוב רק לשמרו ואינו נקרא חג ואינו כלול עם שאר המועדים עד שנאמר דהוקש להם ומה שאין אנו מתענין בו הוא מדרבנן לבד לפיכך בשבת שובה כיון דמשונה הוא מתענין בו ואף על פי דכתיב וקראת לשבת עונג ודברי קבלה כד"ת מ"מ כיון דלא כתיב ביה בפירוש שמחה איכא למימר דהיינו עונג דידיה דיתיב בתענית ומזה הטעם יש סוברים לחלק בדין תענית חלום דבשבת מתענין ובי"ט אין מתענין כמו שכתוב במהרי"ל סוף הלכות י"ט אף דלא קי"ל הכי לענין תענית חלום מ"מ יש ללמוד ממנו לחלק בסברא זו בין י"ט ראשון דר"ה לשבת שובה וק"ל כתוב באגודה האוכלים בר"ה לא יאכלו כל שבעם למען לא יקלו ראשם ותהיה יראת ה' על פניהם והרב מהר"ש לוריא כתב שקיבל מזקנו שלא אכל דגים בר"ה כדי למעט תאות האכוסי במקלת דבר המסויים ויזכור יום הדין ולא יבא לידי קלות ראש ע"כ : כתב בספר אבן שועב בשם הרמב"ן ז"ל כי בתקיעת שופר יש רמז לדין כמו עורו ישנים מתרדומתכם ר"ל כי השעה צריכה הערה כמו שנאמר אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו מכאן כתוב בירושלמי שאסור לאדם לישן בר"ה כדאמר התם איך בר נש דדמיך בריש שתא ועוסקים בדיניה ועוד י"ל כי הוא מורה עצלות כדכתיב מה לך נרדם וגו' עכ"ל ומהר"מ היה רגיל לישן כמו בשאר י"ט

השב"ץ מצאתי כ"כ בהגהות דמהר"ש לוריא · ולענין זמן בליל י"ט שני וכו' והגאונים כתבו שאין לומר זמן בשני לא בקידוש ולא בשופר כ"כ הרא"ש והג"ה מיימונית פכ"ט מה' שבת ורבינו ירוחם נ"ו ח"א בשם הגאונים אבל בהגהת מיימונית פ"ג דה' שופר כתב דאפילו החולקים על רש"י הייט דוקא בקידוש אבל בתקיעה מודו דהיום אין יוצאין בתקיעה של אתמול ולא אמרינן יומא אריכתא הוא וה"ה נמי בברכת התקיעה ע"כ ואפשר דעל החולקים על רש"י בזמנו קאמר לא על הגאונים הקדומים לו דהא ודאי תופסים דאין לומר זמן כל עיקר ביום שני מיהו באגור בהעתקתו לשון רבינו כתב והגאונים כתבו שאין לומר זמן בשני אלא בקידוש ולא בשופר גם במסקנתו כתב מנהג בעלי הנפש מאשכנז דעל הקדוש אומר זמן אפילו לא השיג פרי חדש ובשופר אין מברכין זמן וזה ממש הפך מנ"ש בהג"ה מיימונית דעל הקידוש אין לומר ועל התקיעה יש לומר ואפשר לומר לדעת הגאונים שהביא האגור דסברתן דכיון דאנן בקיאין בקביעא דירחא וי"ט שני אינו אלא דרבנן אתי זמן דרבנן שעל הקידוש ומפיק זמן דשופר דהוא נמי מדרבנן ביום שני אבל ביום ראשון דשופר מדאורייתא הוא לא אתי זמן דרבנן שעל הקדוש דאף ביום ראשון אינו אלא מדרבנן כדאיתא במרדכי הארוך סוף סוכה בשם הגאונים וכמ"ש למעלה בסימן תקפ"ב ומפיק זמן דשופר דאורייתא :

ומ"ש

דרכי משה

תקצז (א) וכ"ה בכל בו : (ב) ובמנהגים שלו כתב כדברי הכלבו : (ג) (מצאתי הג"ה במנהגים המתענה בר"ה אצ"ל עננו דומיא דיה"כ שהוא יום הדין בשם ר"י חסיד ז"ל עכ"ל) :
תקצח (א) וכ"ה במנהגים שלנו שלא לאומרו לא ביה"כ ולא בר"ה שחל בשבת וכן אנו נוהגים :

וכן

פרישה

בי' תקצו (א) מכי מסיים ש"ץ תקיעתא ר"ל התוקע דהוא נמי מיקרי ש"ץ ור"ל מכי סיים התוקע הכ' קולות שבסדר הברכות או מתפילין היחידים א"נ ש"ץ מתש ור"ל מכי סיים סדר תקיעות : (ב) ביבנה כו' אפשר דמש"ה נקט יבנה שהם היו נוהרין בו' עמי סנהדרין גלו לשם כדאיתא פרק בתרא דר"ה ושם היו תוקעין אליבא דכ"ע אפילו בשבת : (ג) מקל תקיעתא תרועה מיקרי גם כן ע"ש התוקע בל"א בלאזין :

כאינו

ומ"ש רש"י אבל לענין זמן ממ"כ וכו' עד דהא מיום השני היו מונין איכא למידק דהא אמר התם פ"ק דביצה משחרב בית המקדש התקין ר"י ב"ז שיהו מקבלין עדות החדש כל היום וקאמר תו מי לא מודה ריב"ז שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש ופירש"י ודאי מונין למועדים מן הראשון אפילו באו עדים לאחר מנחה אלא מלעשות י"ט שני לא נעקרה תקנה הראשונה ממקומה ואם כן לפי זה למה יאמרו זמן בשני אי אמנהגא דב"ד סמכינן שהרי מונין מן הראשון והוא עיקר ר"ה ואין שם ספק כדפי' רש"י גופיה וצריך לומר דלפירש"י דהתם קשה דמנ"ל לתלמודא הך מילתא דמי לא מודה ריב"ז כו' דילמא כיון שהתקין שיהו מקבלין כל היום א"כ י"ט שני לגמרי אינו קודש והרחוקים העושים ב' ימים מספק היו עושין וב' קדושות הם והתוס' הקשו כן ופירשו לדעת רש"י דהכי קאמר מי לא מודה ריב"ז כו' כגון קודם חורבן דהוי קדושה אחת ואם כן גם לאחר החורבן נמי כשהיו עושין ב' ימים כמו קודם החורבן הם קדושה אחת ע"כ ועל פי זה הם גם דברי רש"י שכתב ממ"כ שאם תאמר דכיון דהתקין שיהו מקבלין כל היום אם כן שני לגמרי אינו קדש והרחוקים שעושין ב' ימים מספק הוא וב' קדושות וכמו שהקשו התוס' א"כ שפיר יש לומר זמן בשני ואם נאמר דאמנהגא דב"ד סומכין והם היו נוהגין קודם חורבן לעשות ב' ימים קודם מחמת התקנה שלא יהיו מקבלין עדות החדש אלא עד המנחה ואז הוה גם שני עיקר וממנו מונין המועדות וא"כ גם לאחר החורבן נמי הוה כמו קודם חורבן כמו שפי' התו' לדעת רש"י וצריך לומר בו זמן ודו"ק ככ"ל וכיוצא מצאתי בספר תשב"ץ שוב מצאתי להריב"ש ז"ל בתשובה שלו סימן תק"ה האריך ע"ז ע"ש:

תרא בשני מתפללין ותוקעין כמו בראשון כו' זה פשוט וכבר נתבאר דאם חל ר"ה בשבת דאומרין זכרון תרועה ובהגהת מנהגים כתוב עוד מצאתי בספר ישן בשבת אומר בפסוקי מוסף במקום ובחדש השביעי פסוק אחר האמור בפרשת אמור דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש וכו' עד אשה לה' ואומר ונאמר ועשיתם עולה לריח ניחוח כו' עד תמימים כמ"ש בפ' פנחס ומסתברא כך לפי שיש בפסוק שבאמור זכרון תרוע' ולא יום תרוע' עכ"ל וכמדומה שלא נהגו כן וכן נראה עיקר שהרי ד"ת יום תרוע' הוא אף בשבת:

תרב למחרתו כו' שפשיטא שיאכל בטהרה שחייב אדם לטהר עצמו ברגל כו' אף ע"ג דלקמן בסוף סי' תר"ו כתב בשם הרא"ש דההיא דר' יצחק היינו לטהר עצמו מכל טומאות ואף מטומאת מת להזות עליו ג' וז' והאידנא אין לנו טהרה כו' אין זה דחייה אלא כדי שלא לברך על הטבילה אבל מ"מ למדנו מדרבי יצחק דכיון שחייב אדם לטהר עצמו ברגל אם כן מאי דאפשר לו לטהר צריך הוא לעשות ואף על גב דלא אפשר ליה לטהר עצמו בכל דבר לא משום זה נפטר במאי דאפשר וק"ל ומשום הכי יראה דאף בערב ראש השנה יש לטבול משום קרי כדי לטהר עצמו במאי דאפשר:

תני

בתשובה רבותי אומרין שא"א זמן אלא בראשון דקדושה אחת הן וכחד יומא אריכא דמי אבל אני אומר שצ"ל זמן וכן נוהגין במקומינו ובכל המקומות שעברתי ואין חילוק בין י"ט של ר"ה לשאר י"ט של גליות אלא לענין ביצה ומחובר לאסור של זה בזה וטעמא משום דאף בזמן ב"ד פעמים היו עושין ב' ימים אע"פ שלא היה שם ספק שיום ב' הוה עיקר י"ט והיו גומרין יום א' בקדושה שלא יזלזלו בו לשנה הבאה אבל לענין זמן ממ"נ אי ספק הוא אומר זמן ואי אמנהגא דב"ד סמכינן שהיו נוהגין היום קודש ולמחר קודש אומרים זמן דהא מיום ב' היו מונין תיקון המועדות והוא עיקר ר"ה וצ"ל בו זמן וכן הלכה וכ"כ רשב"ם בשם זקינו רש"י וכתב דמסתבר טעמיה וכן דעת בעל העיטור והגאונים כתבו שאין לומר זמן בב' לא בקידוש ולא בשופר וכתב א"א ז"ל וטוב שיקח אדם פרי חדש ויניחנה לפניו ויברך שהחיינו ויהא דעתו גם על הפרי ויצא ידי ספק וכן היה נוהג הר"מ מרוטנבורק ע"כ ונ"ל שאם חל יום ראשון בשבת דלכ"ע י"ל זמן בשופר ביום שני כיון שלא תקעו בראשון:

תרא בשני מתפללין ותוקעין כמו בראשון וקורין בפרשת וירא אליו מן והאלהים נסה את אברהם עד סוף סדרא ומפטיר קורא כמו אתמול ומפטיר בירמיה כה אמר ה' מצא חן במדבר עד הבן יקיר לי אפרים ובמוצאי ר"ה מבדילין כמו במ"ש אלא שאין מברכין על הבשמים ועל האש:

תרב למחרתו מתענין ומתפללין תפלת תענית והוא צום השביעי האמור בפסוק ובהל' תענית פירשתיו ובכל הימים שבין ר"ה ליוה"כ מרבין בתפלות ובתחנונים כמ"ש למעלה ומוסיפין באבות זכרנו ובגבורות מי כמוך ובהודאה וכתוב לחיים ובשים שלום בספר חיים ובאשכנז נוהגין לומר בוקר וערב אחר סיום שמ"ע א"מ על אלפא ביתא וכ"כ ר"ע והיחידים מתענין בהן חוץ מבשבת שאין להתענות בו כלל ונוהגין בספרד שגם בשבת מרבין לומר סליחות ותחנונים ואני תמיה על מנהגם שהרי אין מריעין בשבת ואיכא מ"ד הרעה בפה פי' לומר העניות והם אומרים עניות ותחנונים ובאשכנז אין נוהגין כן:

תרג ירושלמי ר"ח מפקיד לרב אי את יכול למיכל כולי שתא בטהרה אכול ואי לא אכול שבעה ימים בשתא וכתב אבי"ה קבלתי אלו הם שבעה ימים שבין ר"ה ליוה"כ ע"כ וקורא אותן ז' ימים לפי שבר"ה לא היה צריך להזהר לאכול בטהרה

או יין חדש שיקדש עליו כדי שיאמר זמן בלא"ה וגם המרדכי כתב שם שהר"מ היה רגיל שלא לשתות יין חדש עד ליל שני של ר"ה ואומר זמן ודין ברכת שהחיינו על יין חדש נתבאר בסימן רכ"ה וכתב הגהמ"י בשם רבינו שמחה דאפי' החולקים על רש"י ה"מ בקידוש אבל בתקיעה מודו וכן הנהיג הר"ס ע"כ (א) והעולם נוהגין לחזור אחר פרי חדש כדי לברך עליו זמן בקידוש אבל בשופר אין מברכין זמן כלל בשני אא"כ חל י"ט א' בשבת כדלקמן בסמוך: וכתב האגור מנהג בעלי נפש מאשכנז אם אין משיג פרי חדש אעפ"כ מברך זמן ע"כ וז"ל הרשב"א בתשובה בר"ה נמי אומר זמן אע"ג דקדושה אחת הם וכיומא אריכתא דמו מכל מקום אף הוא מן הדין אין עושין ומספיקא דשמא יבואו מן המנחה ולמעלה עושין שני ימים וכן נהגו במקומותינו אנחנו ואבותינו עכ"ל: ונ"ר שאם חל יום א' בשבת דלכ"ע י"ל זמן בשופר ביום שני וכו' פשוט הוא וכך כתב הגהמ"י והאגור כתב שמנהג בעלי נפש מאשכנז כשחל י"ט ראשון בשבת מברכין בשופר בי"ט ב' זמן בלחש ע"כ ונראה שטעמם כדי שלא יתחלף להם בחל להיות יום א' בחול והעולם אין חוששין לכך אלא כשחל יום א' בשבת מברכין זמן בב' בשופר בקול רם והכי עדיף טפי כדי שיצאו כל הקהל י"ח ברכת זמן ולאיחלופי לא חיישי': שיורי פתילה בשמן ולפידים שכבו בי"ט א' של ר"ה אם מותר להדליקם בשני נתבאר בסי' תק"א ותקי"ד:

תרא בשני מתפללין ותוקעין כמו בראשון רבינו סתם דבריו כאן וסמך על מ"ש בסימן שקודם זה בברכת זמן בשופר ביום שני וכבר כתבתי שם שמנהג העולם שלא לברך זמן בשופר ביום שני כלל אא"כ חל יום ראשון להיות בשבת: ומ"ש וקורין בפ' וירא מן והאלהים נסה וכו' ומפטיר מלא הן עד הבן יקיר לי אפרים בפ' בני העיר (לא.) ופירש הר"ן שקורין בעקידת יצחק כדי להזכיר ענין עקידת יצחק ואילו שבשביל כן תוקעין בשופר של איל ומפטירין הבן יקיר מפני שחובת היום להזכיר זכרונות וכתיב בההוא קרא זכור אזכרנו: גרסינן בפ"ק דביצה (ה:) אמר רבה מתקנת רבי יוחנן בן זכאי ואילך ביצה מותרת בי"ט שני של ר"ה דתנן משחרב בה"מ התקין ריב"ז שיהו מקבלין עדות החדש כל היום א"ל אביי והא רב ושמואל דאמרי תרווייהו ביצה אסורה ופריק ל"ק הא לן והא להו ואסיקנא רבא אמר אף מתקנת ריב"ז ואילך ביצה אסורה מי לא מודה ריב"ז שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש אלמא קדושה אחת היא וביצה אסורה בתרווייהו וכתב הרי"ף ושמעינן מינה דבני א"י צריכים למיעבד שני י"ט של ר"ה וכתב הרא"ש שרבינו אפרים תלמידו נחלק עליו וכ' דה"מ בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה אבל עכשיו שאנו סומכים על סוד העיבור חזר כל א"י להיות בית הועד שאין להם ספק בקדושת היום ואין להם לשמור אלא יום ראשון וכתב בעל המאור כדברי רבינו אפרי' ועוד כתב שכן נהגו בא"י כל הדורות שהיו לפנינו עד עתה חדשים מקרוב באו לשם מחכמי פרובינצא והנהיגום לעשות שני י"ט בר"ה ע"פ הלכות הרי"ף והביא ראיה שלא היו עושים מתחלה אלא יום אחד משאלה ששאל רבינו נסים גאון את רב האיי גאון ז"ל ונ"ל כדברי הרי"ף דמדביצה אסורה צריכים גם לעשות ב' ימים דר"ה דהד טעמא לתרווייהו דכלום אסר רבא ביצה אלא משום דאם באו עדים מן המנחה ולמעלה סמוך לחשיכה שלא היה שהות ביום לקבל עדותן משלימין אותו היום קודש ולמחר מקבלין עדותן ועושין אותו היום קודש והוי קדושה אריכתא ומטעם זה אנו צריכין לעשות שני ימים וא"ת כיון דבקיאינן בסוד העיבור לעולם לא יארע לנו דבר זה שנצטרך לעשות שני י"ט ר"ה כי אנו בקיאים בסוד העיבור וקובעים ר"ה ע"פ החשבון ביום שהעדים ראויים לבא א"כ מהאי טעמא תהא ביצה מותרת אלא ודאי מדאסר רבא ביצה לבני דורו שהיו בקיאים בסוד העיבור אלמא טעמא דידיה מדביצה אסורה בזמן שמקדשין ע"פ הראיה מטעמא דקאמר גם בזמן שאין מקדשין נמי אסורה כדאמרי' בשני י"ט של גליות הזהרו במנהג אבותיכם דלמא גזרי עו"ג שמדא ואתי לקלקולי וזה הטעם עצמו שייך למימר בשני י"ט של ר"ה בא"י עכ"ל והרמב"ם בפ"ה מהל' קידוש החדש ובפ"א מהל' י"ט כתב כדברי הרי"ף וכתב ה"ה יש חולקין ודברי ההלכות ורבי' עיקר וכן נוהגין היום אף בא"י לעשות ב' ימים ר"ה עכ"ל: ובמוצאי ראש השנה מבדילין כמו במוצ"ש פירוש מבדילין בין בתפלה בין על הכוס אלא שאין מברכין על הבשמים ועל האש וכבר נתבאר זה בסי' תל"א:

תרב למחרתו מתענין ומתפללין תפלת תענית וכו': ובכל הימים שבין ר"ה ליה"כ מרבין בתפלות ובתחנונים כמ"ש למעלה בסי' תקפ"א: כתב הרוקח מתענין לבד מעי"ה ונופלים על פניהם לתחנה לבד מעי"ה ואומר ג"פ וידוי בשחר לבד מעי"ה שאומר בהשכמה (א) וכתב עוד בסימן רי"ג נופלין ע"פ בתחנה לבד מעי"כ בהשכמה: ונוהגים בספרד שגם בשבת מרבין לומר סליחות ותחנונים ואני תמיה על מנהגם שהרי אין מריעין בשבת נראה ליתן טעם למנהגם שהם סוברים דהלכה כמ"ד מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה אויבים או שטפה נהר לפי שהוא דבר נחוץ וכמו שפסק הרמב"ם וכתבו רבינו בסי' תקע"ו וכיון דבעשרת ימי תשובה התפלה נשמעת יותר מבימים אחרים וגם באותן הימים האדם מוכן להיות נגמר דינו בי"ה אין לך דבר נחוץ יותר מזה ומ"מ עכשיו אין העולם נהוג לומר סליחות ותחנונים בשבת זה כלל:

תרג ירושלמי ר' חייא מפקיד לרב וכו' בפ"ק דשבת גמרא לא יאכל הזב עם הזבה: ומ"ש בשם אבי"ה עד סוף הסימן הם דברי הרא"ש בסוף מסכת ר"ה ודברי המרדכי בתחלתה ובתשב"ץ סי' ק"פ: וכתב בתשב"ץ על דברי ראבי"ה וה"ר שמואל מבונבורק אומר דלא דק דדוקא חולין בטהרה דלית בהו איסור טוב הוא לטהר עצמו אבל פת של עו"ג דמשום איסורא הוא אי נהוג בהני י' יומין בכוליה שתא נמי לא מצי אכיל ע"כ. ואין זו טענה דכיון דאין איסורו ברור אלא תלוי במנהג מאחר שבשעה שהוא נזהר מלאכלו אין בדעתו ליזהר כ"א באותן הימים בלבד פשיטא שלא נאסר בשאר ימות השנה:

תני

דרכי משה

תר (א) וכן אנו נוהגין לברך זמן על השופר ב' ימים ועל הקידוש מחזירין אחר פרי חדש מיהו אם אין להם פרי חדש מברכין זמן בלא"ה וכ"כ האגור דכן נוהגין בעלי נפש שבאשכנז וב"י כתב מנהג אחר שאנו נוהגים כתבתי וכ"כ הרשב"א בתשובה לומר זמן וכ"כ במנהגים שלנו וכתבו ואם יש לו תירוש חדש יקדש על היין ישן וכשיגיע לשהחיינו יטול כוס של תירוש בידו:

תרב (א) כ' במנהגים אם חל מילה בין ר"ה לי"כ א"א תחנון אבל אומרים אא"א ולמנצח מצאתי במנהגים ישנים ואומר א"מ וכתב מהרי"ל ומי שנתחייב שבועה בימים נוראים אין משביעין אותו עד לאחר י"כ ואין נותנין שבועה בב"ה אחר שום דבר עד לאחר י"כ וע"ל סי' תכ"ו דאין מקדשין הלבנה עד אחר י"כ כתב מהרי"ל א"א א"מ במנחה של ע"ש שובה וא"א צו"ץ בשבת זו משום דכתיב משפטיך תהום רבה ואנו מבקשים שאל יבא במשפט עמנו והמנהג שאומרים אותו וצריך כל אדם לחפש בדרכיו אולי עבר עבירה או ספק עבירה הצריכה יותר כפרה מוודאי עבירה כמ"ש הר"ר יונה ריש ברכות ו-כלבו והטעם שעל עבירה וודאית מתחרט עליה ועושה תשובה אבל על ספק עושה סברות של היתר ואינו מתחרט ע"כ הספק חמור לכן היו מביאים חטאת בדנקא ואשם שבא על הספק בב' כספים ולכן צריך כל אדם להסתלק מן הספק:

והמרדכי

תרד תני רב חייא בר רב מדיפתי ועניתם את נפשותיכם בט' לחדש וכו' בתשעה מתענין וכו' בפ"ק דברכות (ח:) ובפ"ב דיומא (פא:) ובפ"ק דר"ה (ט.) ופסחים פ' אלו דברים (עח:) וא"ת קרא קאמר דיתענה בט' לחדש והיכי יליף מיניה איהו דיאכלו ביה ועוד לכשת"ל דמותר לאכול בו מנ"ל שמקבל שכר כאילו התענה וי"ל דמדכתיב בערב ע"כ לא מקפיד אעינוי דט' והכי משמע קרא כלומ' התקן עצמך בט' שתוכל להתענות בעשירי ומדאפקה קרא בלשון עינוי ילפי' דהיינו לומר לך דהרי הוא כאילו מתענה בט':

וא"ת מאי קשיא ליה וכי בט' מתענין והא כתיב בראשון בי"ד יום לחדש בערב תאכלו מצות ואותו ערב ר"ל ערב של ט"ו וה"נ נימא מאי ערב ערב של עשירי כבר תירצו התוס' בפ"ק דברכות דשאני התם דכתיב תאכלו לבסוף דמשמע הכי בראשון בי"ד בלילה תאכלו מצות אבל הכא כתיב ועניתם קודם בערב דמשמע ועניתם מיד ביום התשיעי ואיכא למידק מדקאמר מעלה עליו הכתוב כאילו התענה ט' ויו"ד משמע שהמתענה בט' ה"ז משובח והיכי קאמר שהאוכל הוא משובח וי"ל דה"ק כל המרבה באכילה ושתייה בתשיעי מעלה עליו כאילו התענה ונראה דמשום הכי פירש"י בפ"ק דר"ה דה"ק קרא ועניתם בט' אכילת ט' אני קורא עינוי וכיון דאכילתו עינוי חשיבא כל דמפיש באכילה ושתייה טפי עדיף ואכתי איכא למידק דמשמע דמתענה בט' שפיר דמי ועדיף ממי שאוכל ואינו מרבה באכילה ושתייה אלא דהיכא דמרבה באכילה ושתייה חשיב כאילו התענה והא אמרי' בפסחים פרק אלו דברים דמר בריה דרבינא הוה יתיב בתעניתא כולי שתא בר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכפורי ומפרש דטעמא דמעלי יומא דכפורי משום דתני חייא בר רב מדיפתי ועניתם את נפשותיכם וכו' משמע דטפי עדיף לאכול ולשתות מלהתענות דאי מתענה עדיף לאה לא היה מתענה כמו שהיה מתענה בכל השנה כולה וי"ל דכיון דמרבה באכילה ביום זה מקבל שכר כאילו התענה היה מרבה באכילה והיה מקבל שכר כאילו ציער עצמו בתענית והא דמצוה להרבות במאכל ובמשתה ביום זה היינו כדי להראות שמח ומקובל עליו י"ה והוא שמח לקראתו על שניתן כפרה לישראל דכיון שי"ה עצמו א"א לכבדו במאכל ומשתה כדרך שמכבדין שאר י"ט צריך לכבדו ביום שלפניו ואעפ"כ אם מתענה ש"ד שהוא מורה כי נפל עליו פחד י"ה שהוא יום דין והוא חרד מפחד ה' ומהדר גאונו. ועוד י"ל דאין להתענות כלל בתשיעי וכ"כ בהג"מ עי"ה אסור להתענות בו (א) ומצוה להרבות בסעודה והא דאמרי' מעלה עליו כאילו התענה ט' וי' ה"ק מעלה עליו כאילו נצטוה להתענות ט' וי' והתענה בשניהם אבל השתא דלא נצטוה להתענות מצוה לאכול ולשתות בו וכ"כ התוס' בפ"ק דברכות וכך הם דברי רבינו:

ומ"ש חשיב כמו עינוי כאילו התענה תשיעי ועשירי ונצטוה להתענות בשניהם ה"ק חשיב כמו עינוי כאילו נצטוו על עינוי ט' וי' וכך הוא לשון הרא"ש:

וא"ת הא האי קרא דועניתם אצטריך ללמד דמוסיפין מחול על הקודש כדדריש ליה בפ"ב דיומא (שם) ובפ"ק דר"ה וא"ל דרבינו סובר דתוספת חול על הקודש לא הוי דאורייתא ומש"ה אייתר ליה קרא לחייא בר רב שהרי כתב בסי' תר"ח דמקרא נפקא לן דצריך להוסיף מחול על הקודש וי"ל שרבינו סובר כר"ע דנפקא ליה שמוסיפין מחול על הקודש מקרא דבחריש ובקציר תשבות כדאיתא בפ"ק דר"ה: **והטעם** שנתן רבינו שמצוה לאכול בתשיעי שהוא מאהבת הקב"ה את ישראל וכו' משל למלך שהיה לו בן יחיד וכו' כ"כ הרא"ש במסכת יומא והביא ראיה מכמה מקומות בתלמוד שהיה מנהג להרבות בסעודה בעי"ה: **ומביא** במדרש מעשה בשוטר העיר שאמר לעבדו קנה לי דגים וכו' א"ל מה מלאכתך וכו' וא"ת מה לו ולמלאכתו ועוד למה היה קובל עליו שקנאו בה' זהובים והלא אדם רשאי ליזוק בנכסיו ולתת מאה בדבר שאינו שוה אלא א' ועוד שהוא קובל עליו למה לקחו מיד עבדו שהיה הולך לקנותו

בטהרה שפשיטא שיאכל בטהרה שהייב אדם לטהר עצמו ברגל ולא נשאר עדיין אלא ז' ימי חול (א) שהוצרך להזהירו עליהן וע"ב נוהגין באשכנז שאף מי שאינו נזהר מפת של עו"ג בעשי"ת הוא נזהר:

הלכות יום הכפורים

תרד **תני** רב חייא בר רב מדיפתי ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש וכי בתשעה מתענין והלא בי' מתענין ללמדך שכל האוכל ושותה בט' מעלה עליו הכתוב כאילו התענה ט' וי' וה"ק קרא הכינו עצמכם בתשיעי לעינוי של מחר ומדאפקיה רחמנא לאכילה בלשון עינוי א"כ חשיב כמו עינוי (א) [א] כאילו התענה ט' וי' פירוש כאילו נצטוה להתענות בשניהם והוא מאהבת הקב"ה את ישראל שלא צוה להתענות אלא יום אחד בשנה [ב] ולטובתם לכפר עונותיהם (ב) וציום שיאכלו וישתו תחלה כדי שיוכלו להתענות ושלא להזיק להם העינוי משל למלך שהיה לו בן יחיד וגזר עליו להתענות יום אחד וצוה להאכילו ולהשקותו קודם כדי שיוכל לסבול וכן נוהגין להרבות בו בסעודה ומביא במדרש מעשה בשוטר העיר שאמר לעבדו קנה לי דגים ולא מצא אלא דג אחד ונתן בו זהוב והיה שם יהודי חייט והוסיף עליו עד שהעלוהו לחמשה ונשאר להייט בא העבד אל אדוניו וספר לו כל המאורע שלה השוטר אחר החייט ואמר לו מה מלאכתך אמר לו חייט אמר לן ולמה קנית (ג) דג שוה זהוב בה' זהובים ולא עוד אלא

תרד תני רב חייא בר רב מדיפתי ועניתם וכו' פרש"י בפ"ק דר"ה ה"ק קרא ועניתם בתשעה אכילת ט' אני קורא עינוי וכיון דאכילתו עינוי חשיבא כל דמפיש באכילה ושתייה טפי עדיף דהא מדקאמר בערב על כרחך לא מקפיד אעינוי דט' וכי קרא עינוי בט' אכילה ושתייה דידה קרוי עינוי והתוספות הסכימו לפירושו ולכך כתבו בפ"ק דברכות דעיקר הדרש הוא מדכתיב ועניתם קודם בערב דמשמע ועניתם מיד ביום התשיעי וזה הפך מ"ש בערב דמשמע ולא בתשיעי אלא ע"כ אכילה ושתייה קרוי עינוי ומה שדקדק רש"י וכתב כל דמפיש כו' כונתו ליישב הלשון שאמר כל האוכל ושותה דמשמע בין רב ובין מעט ומנ"ל הא דילמא לא התיר הכתוב אלא אכילה ושתייה מועטת דדמי קצת לעינוי ועל כן פי' דכיון דהאכילה גופה חשיבא עינוי א"כ ממילא כל דמפיש באכילה ובשתייה טפי עדיף ולכך קאמר כל האוכל וכו':

ומ"ש רבינו וה"ק קרא וכו' עד סוף הסימן הם דברי הרא"ש בסוף פ' יה"כ גם רש"י לשם פי' כן וז"ל התקן עצמך בט' וכו' וכוונתם ליישב לשון עינוי המורה על האכילה והוא הפך העינוי ולכך פירשו דה"ק ועניתם בתשעה לחדש כלומר הכינו עצמיכם לעינוי בט' לחדש ומפני שקשה למה לא כתב בפירוש שיאכלו על כן אמר דכוונת התורה להורות שהרי הוא כאילו התענה בט' וי' ומפני שעדיין קשה דכיון שזה חשוב כמו זה א"כ למה הזהירה התורה שיאכלו ולא יתענו על כן קאמר פי' כאילו נצטווה להתענות בשניהם אבל עכשיו שלא נצטוו להתענות אסור להתענות גם ה' המגיד כתב בלשון זה כאילו נצטוו וכו' וכ"כ התו' בפרק קמא דברכות ובפ"ק דר"ה והביאו סמך מפסחים פרק אלו דברים מר בריה דרבינא כולי שתא הוה יתיב בתעניתא לבר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכיפורי אלמא דהאכילה היא עיקר וע"ש ולפי שעדיין קשה מה צורך ללמדנו באכילת עי"כ שהיא מצוה גדולה כאילו נצטווה להתענות כו' יותר מאכילת שאר שבתות וי"ט שהיא ג"כ מצוה על כן קאמר והוא מאהבת הקב"ה כלומר הכוונה בזה להראות חיבתו של מקום לישראל ביה"כ שגזר עליהם במצוה שיאכלו כדי שלא יזיק להם התענית ולכך למדנו בו שהאוכל כאילו נצטוה להתענות דמעתה ודאי כל אחד יהיה זריז לאכול הרבה כיון שהאכילה גופה חשיב' כעינוי ומקבל עליה שכר כאילו נצטווה להתענות בעי"ה:

ומ"ש וכן נוהגין להרבות בו בסעודה כו' כוונתו לבאר לנו דלא נימא דההיא דר' חייא אינו אלא לר"ע אבל ר' ישמעאל לית ליה האי סברא וכמבואר בפ"ק דר"ה וא"כ נימא דהלכתא כר"י על כן אמר וכן נוהגין כו' דההיא דרב חייא מדפתי הילכתא היא: **ומ"ש** כאילו התענה ט' ועשירי ולא אמר כאילו התענה בט' טעמו משום דהוה משמע כאילו נצטוו להתענות בתשיעי ולא נצטוו בעשירי וא"כ קשה מה לי בט' ומה לי בי' סוף סוף נצטוו להתענות בעשירי מה מעלה יש באכילת תשיעי על כן אמר כאילו נצטוו להתענות בשניהם ואיכא למידק דהע"ג דרבינו פוסק כר' חייא מדפתי דועני' לכל האוכל כו' אתי ולא קי"ל כדתניא דועניתם למוסיפין מחול על הקודש אתי כר' ישמעאל אלא כר"ע דנפקא ליה שמוסיפין מקרא דבחריש ובקציר תשבות דכתיב בשביעית מ"מ משמע דר"ע יליף כולהו משביעית שבת וי"ט ויה"כ וכן פי' התו' פ"ק דר"ה מדפריך ורבי עקיבא האי ועניתם מאי עביד ליה וא"כ קשה למה לא כתב רבינו גם בה' שבת וי"ט דמוסיפין מחול על הקדש ונראה בעיני דרבינו לא ס"ל כמ"ש התו' דר"ע יליף כולהו משביעי' והדין עמו מאחר דאין שום למד המלמדנו להקיש כולהו משביעי' ומאי פריך בגמ' ור"ע האי ועניתם מאי עביד ליה כו' ולא קאמר דאתי למוסיפין מחול על הקדש היינו טעמא משום דא"כ קשיא בחריש ובקציר למה לי כיון דמקרא דועניתם כולו נלמד למוסיפין ולכך קאמרינן דועניתם אתי לכדרבי חייא מדפתי והתוספת שבת וי"ט לית ליה כל עיקר ומ"מ תוספת יה"כ דאורייתא היא לד"ה כדמוכח פ' השואל ופ' המביא וצריך לומר לפי זה דר"ע סובר כתנא דעלם דפ' יה"כ דמדאיצטריך למעוטי מאזהר' תוספת יה"כ בין בעינוי ובין במלאכה ש"מ דצריך

דרכי משה

תרג (א) והמרדכי ריש מס' ר"ה כתב טעם אחר שפשיטא שבי"ט היה לו פת טהור דהכל לשין בתוך בתיהן לכבוד י"ט עכ"ל ומזה יש לנהוג ללוש כ"א בביתו לכבוד י"ט אבל לשבת משמע דא"צ דא"כ לא היו נשארים רק ו' ימים מיהו המנהג בכ"מ לעשותן אף לשבת ומתקנת עזרא ב"ק (פב.) שתהא אשה משכמת ואופה בע"ש ואע"פ שאין ראיה כ"כ משום דהתם היתה אופה בלא"ה מ"מ רואין דאית ביה משום כבוד שבת הואיל ונקט ע"ש ולכן אין לשנות המנהג:

תרד (א) וכ"מ מדברי הרמב"ם פ"ג מנדרים והביאו טוי"ד סי' רט"ו וכ"כ מהרי"ל וז"ל שנשאל מהרי"ל על אשה שנדרה שלא לאכול בשר ולא לשתות יין כל שנה חוץ משבת וי"ט וכתב דעי"כ בכלל י"ט וכתב דאפי' ת"ח אין להתענות בעי"כ ומשמע בי"ד סי' רט"ו דאם נדר להתענות ימים ידועים ופגע בהן עי"כ צריך התרה ע"ל סימן תר"ב דא"א

פרישה

סי' תרד (א) **באילו** התענה ט' וי' והא דקאמר כאילו התענה י' אע"פ דמקרא אינו מוכח אלא כאילו התענה ט' דמ"ש בערב היינו שיכינו עצמן לעינוי של מחר המתחיל מערב וכדמסיק י"ל דאי לא אמר אלא כאילו התענה ט' הו"א דרשות בידו אם ירצה יתענה ששקולין האכילה והתענית ומש"ה קאמר דתענית או אכילה של ט' הכל בשביל עשירי וא"כ אכילה דוקא קבעי קרא דאכילתו היא שייכא להתענית של יו"ד משא"כ תענית של ט' שאינה שייכא לתענית של י' וק"ל:

(ב) **וציום** שישתו ויאכלו תחלה כדי שיוכלו להתענות בו ואפשר לומר טעם אחר שהציווי כדי שיהא ניכר וגלוי ציווי הש"י שציוונו להתענות ביום הי' ואם התענה ג"כ בט' א"כ לא יהא ניכר הציווי אלא יאמרו כל אחד מתענה אימת שירצה ולא ידעו בקדושת יום כפורים וזהו כעין מה שמסיק רבינו בסי' זה שהשיב החייט ואנו בטוחים שהקב"ה יכפר לנו כו' וזהו דוגמא למ"ש רבינו טעם דאין לשחות בסוף כל ברכה לעיל סימן קי"ג:

(ג) **דג** שוה זהוב במשמע וזהוב כו' פי' שאע"פ שאדם רשאי ליזוק בנכסיו לתת מאה בדבר שאינה שוה אלא אחד מ"מ אין דרך בני אדם בכך אא"כ הוא גנב או קוביוסטוס ועל שוטר העיר מוטל לחקור על זה לכך א"ל מאחר שאתה חייט למה עשית כזה והלא אין דרך בעלי מלאכה בכך ב"י:

ביום

דרישה

סי' תרד [א] **באילו** התענה תשיעי כו' ז"ל התוספות שם אהאי ברייתא כאילו התענה כלומר כמו שציוהו הקב"ה להתענות והתענה אבל השתא ודאי אסור להתענות דאמרינן בפסחים פ' אלו דברים מר בריה דרבינא כולי שתא הוי יתיב בתעניתא לבר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכיפורי וסבר לה כר"ע דאי כר"י לית ליה האי דרשה (פי' שמוקים האי קרא ועניתם בא' לתוס' מחול על הקודש) ובהכי נימא סא דלא קאמר התם הכל מודים בערב י"כ דבעינן נמי לכם כדקאמר התם אעצרת עכ"ל ומזה תימא על מ"ש רמ"א בש"ע דבעי"כ אין מתענין תענית חלום ובי"ד דפורים מתענין דהא מכינו מר בר רב אשי השוה אותם והתוס' כתבו דהא דהתענה כל השנה י"ל אם נקרה לו תענית חלום דאל"כ לא היה לו להתענות שבת וי"ט וכמ"ש בסי' תרל"ט ואפילו כאמר דמר בריה דרבינא לא מיירי בתענית חלום אלא שהתענה שוה היה עונג שלו וכמ"ש לעיל בסי' רפ"ח שר"י החסיד התענה בשבת מטעם שהאכילה היה צער לו אבל עצרת ופורים ועי"כ היה אוכל מטעם שמייב' התורה בפירוש לאכול ולשתות בהם אבל מתענית חלום לא מיירי בכן מר בריה דרבינא ואפשר דמודה דמתענין א"כ ק' דכ"ש דיש להתענות בעי"כ דהא מכינו כמן דפליג ר' ישמעאל אהך דרשה ולא מכינו דפליג אמצות שמחת פורים וגם שמעתי אומרים בשם מור"י דאין מתענין תענית חלום בי"ד דפורים שוב מצאתי שכ"כ מהר"י סג"ל ד' מ"ו ע"ב דשם השוה דין עי"כ ושבועות ופורים דאין להתענות בהן תענית חלום מההיא דמר בריה דרבינא ע"ש ואין לחלק ולומר דשאני עי"כ דקי"ל כר' חייא דלמדו מקרא וא"כ אכילתו הוא דאורייתא משא"כ סעודת פורים שאינה דאורייתא אלא מדברי קבלה דשבת וי"ט יוכיח שהוא דאורייתא ואפ"ה מתענין בהם ואפשר לחלק ולומר דשאני שבת וי"ט דעיקר צוויים לישראל לא בשביל אכילה ושתייה כתנו משא"כ בפורים ועי"כ צוויים הוא אכילה ושתייה וזה דאורייתא וזה מדברי קבלה ובלאו הכי קושיא הנ"ל צריכין לחלק למר בר רב אשי מה"ט בין שבת לפורים וערב יום כיפור: [ב] **ולטובתם** כו' וא"ת כיון שהתענית לטובת ישראל לזה אותו ס"כ

אלא שלקחתו מיד עבדי ששלחתיו לקנותו לי השיב לו והיאך לא אקננו אפילו בי' כדי לאוכלו (ד) ביום כזה שצונו הקב"ה לאכול ולשתות ושאנו בטוחים שהקב"ה יכפר לנו עונותינו אמר לו א"כ יפה עשית ופטרו והלך לשלום :

תרה **יש** מקומות שנוהגין לשחוט תרנגול לכפרה וכן יש בתשובת הגאונים וששאלתם שאנו נוהגין לשחוט ערב יום הכפורים תרנגול ואין אנו יודעין מנהג זה למה אי משום תמורה מאי שנא תרנגול מבהמה וחיה (א) הא ודאי [א] קושיא הוא אלא שיש בה שני טעמים אחד שהתרנגול מצוי בבית יותר מכל בהמה חיה ועוף ועוד יש במקומות עשירים שעושין תמורת אילים ועיקר בעלי קרנים דמות אילו של יצחק אבינו לפיכך לא דבר קבוע הוא ועוד שמענו מחכמים הראשונים שאע"פ שבהמה דמיה יקרים יותר מתרנגול אעפ"כ תרנגול מובחר לפי ששמו גבר כדאמרינן (ביומא כ.) מאי קרא גברא אמר רב שילא קרא תרנגולא וכיון ששמו גבר תמורת גבר בגבר מהני ומעלי וכך רגילין כאן אוחז ש"צ התרנגול ומניח ידו על ראשו ונוטלו ומניח על ראש המתכפר ואומר זה תחת זה זה (ג) חילוף זה זה מחולל על זה ומחזירו עליו פ"א ואומר (תהלים ק"ז) יושבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל יוציאם מחשך וצלמות ומוסרותיהם ינתק אוילים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיה' יושיעם ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם נפש תחת נפש ועושה כסדר הזה ג"פ ואחר כך מניח ידו על ראש התרנגול תבנית סמיכה וסומך עליו ושוחטו לאלתר תיכף לסמיכה שחיטה ורגילין לתתו לעניים (ד) כדי שיהא כפרה

דצריך להוסיף והאי תנא דעלם נמי ס"ל כר"ע דועניתם אתי לכדרב חייא מדפתי כדאיתא התם ולא ס"ל תוספת שבת וי"ט כל עיקר ופסק רבינו כותייהו שהם הרבים ועוד דהלכה כר"ע מחבירו אבל הרי"ף והרא"ש בריש יה"כ הביאו הברייתא שנוהג תוספת לכל יום קודש ותימא דרבינו סתם דבריו הפך דעתם ועוד שפסק הפך דעת הרא"ש אביו · ונראה דדעת רבינו היא מאחר שהרא"ש הביא הברייתא דרב חייא מדפתי וכתב עלה שכן נוהגין א"כ בעל כרחך דלא קי"ל כרבי ישמעאל דדריש ועניתם לתוספת בכל יום קודש ומן התורה לא בעינן תוספת אלא ביה"כ ומה שהביא הברייתא דבעינן תוספ' לכל יום קודש לחומרא בעלמא הביאה לא שכך הלכה דהא ודאי מכח הראיות שהביא אמנהג שמצוה לאכול בעי"ה מוכח דהלכה כר"ח מדפתי וכן מ"ש הרא"ש בפ' תפלת השחר לענין תוספת שבת וי"כ וי"ט דקי"ל שהוא מן התורה פ"ק דר"ה א"נ כל כך שיעור גדול לתוספת היינו נמי לומר דקי"ל הכי לחומרא לא מעיקר ההלכה דודאי עיקר הפסק כר"ע וכדתני רבי חייא מדפתי כנ"ל דע' רבינו . אכן הרמב"ם שלא כתב גם כן דמוסיפין בשבתות וי"ט אי אפשר לייטבו בכך שהרי לפי יישוב זה שכתבנו דר"ע ותנא דעלם קיימו בחדא שיטה אין חילוק בין עינוי למלאכה ובשניהם צריך להוסיף דגלמדנו במדאיצטריך וכמ"ש רבינו להדיא לקמן בסימן תר"ח והרמב"ם ז"ל חילק ביניהם שאין תוספת אלא בעינוי אבל לא במלאכ' ולכך יראה לי דדעתו לפסוק כרב פפא דבתרא הוא וסוגיא דפ' יה"כ הכי איתא תנא דעלם למד אזהרה לעינויו של יום מג"ש ותנא דבי רבי ישמעאל למדה מג"ש אחרת ורב אחא יליף שבת שבתון משבת בראשית ורב פפא קאמ' הוא גופיה שבת איקרי דכתיב תשבתו שבתכם וקאמר בשלמא רב פפא לא קאמר כרב אחא דקרא דכתיב בגופיה עדיף אלא רב אחא מ"ט לא קאמר כרב פפא מיבעי ליה לכדתניא ועניתם וכו' מכאן שמוסיפין כו' וקאמר ותנא דעלם האי בט' לחדש מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדרב חייא כו' והשתא מדלא קאמרינן נמי ורב פפא האי בט' לחדש מאי עביד לי' אלמא דלרב פפא נמי אתי קרא דועניתם להוספת עי"כ אלא דתשבתו שבתכם לא משמע ליה דאתי להוספת שבת וי"ט אלא לגופיה לאזהרה ולא ס"ל לרב פפא כתנא דעלם כל עיקר והילכך לא נלמד הוספת יה"כ מינה אלא מועניתם ופסק הרב כוותיה דועניתם לחוד אתי להוספת דיה"כ אבל תשבתו שבתכם לא נלמד מיניה הוספת שבת וי"ט אלא מוקי ליה לאזהרת עינוי עינויו של יום ולכך לא כתב הרב דין הוספה דשבת וי"ט ומעתה נמשך דכיון דתשבתו שבתכם דאתא לאזהרה אינו אלא בעינוי דאכילה ושתייה דמלאכה בהדיא כתיב ביה א"כ ועניתם דברישא דקרא נמי אינו מדבר אלא בעינוי דאכילה ואין דין הוספה אלא באכילה ולא במלאכה כן נ"ל דעת הרמב"ם ז"ל ודו"ק :

והיאך לא אקננו אפילו בעשרה כו' והתשובה על שקנהו מיד עבדו כתב ב"י מה שכתב ע"ש ומהרש"ל כתב דהמעשה היה שהמוכר תבע בעדו ה' זהובים או יותר ולא היה שוה הדמים שתבע והעבד נתן בעדו זהוב והחייט הוסיף עליו וכו' וא"כ התשובה היא כי לא קנהו מיד עבדו כי בודאי לא היה עבדו קונהו כ"כ ביוקר כאשר תבע המוכר ומה שאני קניתיו לא מיד עבדך קניתיו כי אף אם לא היה שם שום קונה כי אם אני לבדי וגם היה תובע בו עשרה זהובים יותר מכפל בדמיו לא הנחתי אותו בעבור ציוו המקום וכבוד היום וא"כ תשובה זו מספקת לכל שאלותיו ולפעד"נ כפשוטו הוא דכך השיב לשוטר דאם היה קונה הדג להנאתו למלאות תאותו היה זה מעשה רע וראוי לענשו על כך אבל כיון שלא נתכוין אלא לקיים מצותו ית' שציונו הקב"ה לאכול ולשתות ולקבל ממנו ית' שכר גדול כאילו נצטויתי להתענות בו בודאי הכל יודעים דמצותו יתעלה קודם לכל מי שלא בא לקנות הדג לשם קיום מצוה אלא לצורך אכילתו בלבד :

תרה ואין אנו יודעין מנהג זה למה אי משום תמורה כו' רצה לומר שכיון שנתברר לנו שאין טעם למנהג זה א"כ ראוי הוא לבטלו מטעם ניחוש ודרכי האמורי ועל זה השיב הא ודאי קושיא היא וכו' כלומר הפך מסברתכם דלעולם המנהג הוא מטעם תמורה ואין בו ניחוש וקושייתכם ע"ז היא קושיא ויש בה לומר ב' טעמים כו' ועיין במרדכי ריש יומא שם מבואר שהשואלים היו חוששים למנהג זה משום ניחוש : **ובמ"ש** ועושה כסדר הזה ג' פעמים עד ושוחטו לאלתר נראה שבכלל ושוחטו הוא ג"כ ברכת השחיטה שאי אפשר שישחוט ולא יברך ותכף לברכה שחיטה אלא שבתשב"ץ משמע שמברך על השחיטה קודם כל המעשים ותכף לסמיכה שחיטה בלא ברכה ואולי בראשון ששוחט מודה דצריך לברך סמוך לשחיטה אלא שלאחר כך מאחר שהתחיל לשחוט ודעתו על הכל שוב אין הפסק באחרות על ידי כל המעשים האלו מפני שצורך שחיטה הוא ע"ש מיהו מנהגינו אינו כן אלא עושה כסדר הזה לכל אחד ואחד וא"כ מברך ושוחט כל התרנגולים ביחד בלי הפסק וכן עיקר : מצאתי העתק ממרדכי קטן עוברות לוקחות ג' כפרות ולתאומים לא חיישינן ע"כ אמנם במהרי"ל כתב ב' כפרות והא' בשביל העובר ע"כ וכן נראה עיקר משום דאם נקבה תלד הרי התרנגולת כפרה בעדה ובעד הולד ואם תלד זכר הרי התרנגול כפרה בעד הולד וכן כתב בהגהת

לקנותו בשליחותו והחייט לא השיבו לזה כלל והיאך נתפייס בדבריו וי"ל שאע"פ שאדם רשאי ליזוק בנכסיו מ"מ אין דרכן של בני אדם בכך א"כ הוא גנב או קוביוסטוס ועל שוטר העיר מוטל לחקור ע"ז ולכן תחלת דבריו היה מה מלאכתך וכשהשיבו שהוא חייט אז אמר לו למה קנית דג ששוה זהוב בה' זהובים שאין דרך בעלי מלאכה בכך ולא עוד אלא שלקחתו מיד עבדי כלומר אילו מעשה ראשונה היו שואלים ה' זהובים ולא היה עבדי רוצה ליתנם ואתה היית נותנם ניחא אבל כבר היו נותנין אותו לעבדי בזהוב אחד ואתה הוספת עליו עד שהעליתו לה' והמייקר את השער בענין זה ראוי הוא לקנוס והוא השיבו והיאך לא אקננו אפילו בעשרה כדי לאכלו ביום כזה וכו' כלומר מי שדרכו לעשות בענין זה ללא סבה ודאי ראוי הוא לקנס שמאחר שזוללותו גורם לו לעשות כן נמצא מייקר את השער תמיד אבל מי שאינו עושה כן אלא לסבה חזקה אינו ראוי לקנס שמאחר שאינו עושה כן אלא פעם א' לזמן מרובה אין השער מתייקר על ידו ועי"ל שהשוטר א"ל ששתים רעות עשה אחת שקנאו ביותר משוויו דבר מופלג שנית שלקחת מיד עבד השוטר ששלחו לקנותו לו והרי הוא כאילו לקחו מיד השוטר והוא כמו מרד והיינו דקאמר מיד עבדי ששלחתיו לקנותיו לי והחייט השיבו כי לא במרד ולא במעל עשה כן כי אם מפני כבוד יום זה ומפני הכבוד לא פי' לומר והיאך לא אקחנו מיד עבד השוטר כדי לאכול ביום כזה אלא השיבו למה שטען עליו למה לקחו בה' זהובים וממילא משמע שאפילו מיד השוטר עצמו היה ראוי לקחותו ביום כזה . כל זה כתבתי ע"פ לשון רבינו אבל במדרש רבה מצאתי מעשה זו בפרשת בראשית ואינו כתוב בסגנון זה שכ' רבי' ואפשר שבמדרש אחר מצאו רבי' כתוב בל' זה שכתב :

בכר כתבתי בסי' תר"ב בשם הרוקח שאין נופלים על פניהם בעי"ה בהשכמה ושא"א בהשכמה וידוי אלא פעם אחת ובסי' רי"ד נתן טעם לפי שיש לו להתוודות במנחה ובמעריב ע"כ ולא נהגו כן אלא גם בהשכמת ערב יה"כ אומרים ג' ווידוים :

תרה יש מקומות שנוהגים לשחוט תרנגול לכפרה וכן יש בתשובת הגאונים המרדכי במס' יומא כתב המנהג הזה (א) וכל מ"ש בסימן זה הוא בפסקי הרא"ש למסכת יומא וקצתו במרדכי ומנהג זה כתוב גם בתשב"ץ וכ' שם שנוהגים ליקח תרנגול לזכר ותרנגולת לנקיבה (ב) : והרשב"א כתב בתשוב' בענין הכפרה שעושין לנערי' בעי"ה מנהג זה פשוט בעירנו אע"פ ששמעתי מפי אנשים הגונים מאשכנז שכל רבני ארצם עושים כן וגם שמעתי ששאל רבינו האיי ואמר

דרכי משה

דא"א בעי"כ בשחרית רק פעם א' וידוי וכ"כ וכ"כ מהרי"ל וכתב דא"א אל רחום שמך וכל אותו הסדר עוד כתבתי לעיל סימן תר"ב דאין נופלין על פניהם וכ"כ במנהגים שלנו וכתב דא"א מזמור לתודה ואא"א ולמנצח ומ"ש דא"א אא"א הוא טעות דלעולם לא יבא עי"כ ב' ה' שאומרים בהן אא"א ונוהגים פה קראקא דא"א א"מ בשחרית עי"כ אם לא שחל י"כ בשבת אז אומרים אותו בעי"כ שחרית וכ"ה הגהה במנהגים אבל בשם התשב"ץ כתב דיש לאומרו בכל עי"כ אבל בשאר ימים שבין ר"ה ליה"כ נוהגים לאומרו שחרית וערבית מלבד שבת כתב הכלבו בשם הר"ם עי"כ אין לאכול רק מאכלים קלים להתעכל כדי שלא יהא שבע ומתגאה בתפלה עכ"ל וכתב מהרי"ל ויזהר עצמו ממאכלים המחממין כגון מיני בשמים והדומיהן שלא יבא לידי קרי ואין לאכול מיני חלב כי הם מרבים זרע אך נהגו בסעודת שחרית לאכול מיני חלב לא נודע הטעם עכ"ל :

תרה (א) וכתב דיש הכמים וכ"ב שאף בער"ה נוהגין כן : (ב) וכ"כ ועוד נוהגין ליקח למעוברת ב' תרנגולות ותרנגול אחד מספק שמא תלד בן או בת וכ"ה במהרי"ל ליקח כפרה לעובר ועוד איתא במהרי"ל שהיה מחזר אחר תרנגול לבן ע"ש אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו : (ג) בדרשה של מהרי"ו בעי"כ יעשה כפרות ויאמר חת"ך ר"ת זה חליפתי זה תמורתי זה כפרתי כי המלאך הממונה על החיים חת"ך שמו וזה החותך חיים לכל חי ויחשוב בלבו שהוא חייב מיתה כתרנגול זה אלא שזהו היה כפרתו וזה טעם הקרבנות : (ד) במהרי"ל ויש מקומות שנוהגין שפודין הכפרות ונותנין המעות לעניים ויפה אותו המנהג שאינו בויש כל כך לעני כמו אם נותן לו תרנגול שלוקח לכפרה עכ"ל וע"ל סי'

דרישה

א"כ למה חייב כרת לשאוכל די הים שלא ימחלו לו עונותיו וי"ל כיון שרוב ישראל מתענין ומקילים בתענית א"כ בדין שיחיד הרוצה לצאת מן הכלל יתחייב כרת כי חוטא אחד מאבד טובה הרבה וגורם לכל ישראל תקלה והוו דוגמא מ"ש בע"י פרש' נצבים בעונש יחיד העובר על כרת התורה ע"י שדברו פי הכם מן :

אף

פרישה

(ד) **ביום** כזה שצונו כו' עיין מ"ש ב"י בזה איך מתורץ הקושיא ב' ולי נראה דמיירי דמתחלה באו שניהם יחד או החייט היה שם תחלה · וכן דייק קצת לשון רבינו שכתב והיה שם חייט · אלא שהשוטר התרעם עליו ואמר מאחר שמלאכתך חייט והדג היה כ"כ ביוקר שראית עבדי עומד ג"כ לקנות היה לך להניח עבדי לקנות כדרך העולם שהולכים כשרואים עבדי המושל באים לקנות ולזה באתה התשובה על נכון אבל אין לפרש דהעבד כבר בא לקנות אותו דא"כ למה שאלו בתחלה מה מלאכתך ולא הקפיד עליו יהיה מי שיהיה למה השגת גבול עבדי או וכי שייך לומר שמפני שהוא ה' ביום זה לאכול ישיג גבול או יגזול מיד חבירו · ולכן לא נ"ל מ"ש ב"י ע"ז אלא כמ"ש נראה עיקר ותירוץ ראשון שכתב ב"י ג"כ אינו נראה שאין לשון המשל מורה כדבריו ודו"ק ושאלו בטוחים שהשי"י כו' צריך ג"כ לטעם זה דאל"כ איך מרומז בקרא שיאכלו בשר ודגים הלא לא נרמז אלא שיכינו לאכול היום וק"ל :

סי' תרה (א) **הא** ודאי קושיא היא אלא כו' פי' לפי דבריהם שהיו סוברים שדווקא תרנגול ולא בהמה כלל או ודאי קושיא מ"מ אבל אינו כן כדמסיק שעשירים כו' וגם לפי טעם שני דגברא תחת גברא אינו אלא לרווחא דמילתא אבל לא לעיכובא . ועי"ל דלטעם שני ודאי קושיא דא"כ דגברא תחת גברא מעלי א"כ ליכשר למובחר לקרבן יותר מבהמה ועיין בדרשתי לפ' האזינו שם כתבתי טעם אמר שסוק רמז למ"ש רבה במסכת כריתות והביאו רבינו לעיל ריש סי' תקפ"ג האי מאן דבעי למידע אי מצלח בעסקיו כו' ע"ש : וצריך

חדושי הגהות

תרה א הלשון מגומגם קצת דקאמר **הא ודאי קושיא היא ואמר שיש בה ב'** טעמים א"כ לאו קושיא היא והול"ל הא לאו קושיא היא דיש בה ב' טעמים ואפשר לומר דה"ק **הא** ודאי קושיא היא ואין לי לפרש האמת **אלא שיש בה ב'** טעמים אבל הטעמים סותרין זא"ז דלטעם הראשון תרנגול ל"ד ולטעם הב' תרנגול דוקא וכיון דלא ידע לפרש האמת קאמר דודאי קושיא היא (מהרל"ח) : ול"נ

בית יוסף

אמר שכן נהגו עכ"ז מנעתי המנהג הזה מעירנו וכתוב בא"ח שהרמב"ן אוסרו משום דרכי האמורי (ה) :

תרו ויתן כל אדם אל לבו בעי"ה לפיים לכל מי שפשע כנגדו כ"כ הרא"ש במסכת יומא והביא ראיה מדאמרינן בגמרא (פז:) דרב אזיל לפיוסי לר"ח במעלי יומא דכפורי ואמרי' נמי התם (שם) רב הו"ל מלתא בהדי ההוא טבחא כלומר שהטבח חטא לו כנגד ליה תריסי ירחי דשתא ולא אתא כי אתא מעלי יומא דכפורי אמר איזיל אנא ואפיק מדעתיה : **ומ"ש** דעבירות שבין אדם למקום י"ה מכפר וכו' עד א"צ לפייסו עוד פשוט בסוף מסכת יומא (פה:) : **ומ"ש** וה"מ לחבירו אבל לרבו צריך להרבות עליו רעים עד שיתפייס כן כתבו שם הרי"ף והרא"ש וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מה' תשובה ונראה שלמדו כן א מדאמרי' בגמ' (פז:) דרב אזיל לפיוסי לר' חנינא תליסר מעלי יומא דכיפורי ופריך והיכי עביד הכי והא"ר יוסי בר"ח כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר מג' פעמים ומשני רב שאני וסוברים דה"ק רבו שאני שאפי' כמה פעמים צריך לבקש ממנו עד שיתפייס ורבי חנינא היה רבו של רב שהיה הוא יושב בראש במקום רבי' הקדוש אבל רש"י פי' רב שאני מחמיר על עצמו היה : **ודע** דבגמרא פריך ור"ח היכי עביד הכי והאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ומשני ר"ח חלמא חזא ליה לרב דזקפוה בדיקלא וגמירי דכל דזקפיה בדיקלא רישא הוי אמר שמע מינה בעי למיעבד רשותא ולא איפייס כי היכי דליזיל ולגמר אורייתא בבבל :

ואם מת מביא י' ב"א ומעמידים על קברו וכו' (שם.) א"ר יוסי בר חנינא כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר מג' פעמים ואם מת מביא י' ב"א ומעמידם על קברו וכו' : **ומ"ש** ועושים כן כדי שיהא לב כל ישראל שלם וכו' לאו אדסמיך ליה ב בלחוד קאי אלא ארישא קאי שכתב דעי"ה יש לפייס לכל מי שפשע כנגדו : **כתב** המרדכי במסכת יומא מנהג לבקש מחילה עי"ה כדאית' במדרש שובה ישראל :

וכתב עוד תקנת קדמונינו וחרם שלא להוציא ש"ר על המתים ויש סמך לדבר בהגדה דר' תנחומא פ' ואתחנן :

ונהגו לטבול בעי"ה ואמר רב עמרם טובל אדם בשעה שביעית וכו' עד סוף הסימן הכל בפסקי הרא"ש וגם הכלבו כתב בשם הר"ס דטבילה של י"ה א"צ ברכה כי אינה רק בשביל טהרה וכ"כ התשב"ץ (ג) : וכתב

טור

כפרה לנפשו ומה שרגילין לזרוק את בני מעיו על הגג כדי ליתנם לעופות יש להביא ראיה קצת מההיא דמסכת חולין (קה) רמי בר תמרי איקלע למערבא מעלי יומא דכפורי חזא דקא שדו כבדא וכולייא אזיל שקלינהו משום דהאידנא דהיתרא שכיח טפי :

תרו **ויתן** כל אדם אל לבו בערב יום הכפורים לפיים לכל מי שפשע כנגדו דעבירות שבין אדם למקום (א) יום הכיפורים מכפר ושבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שיפייסנו ואפילו לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו (ה) וצריך לילך לו ואם אינו מתפיים בראשונה יחזור וילך לו פ"ב וג' ובכל פעם יקח ג' שיפייסנו שימחול (ב) לו ואם אינו מתפיים בג"פ אינו צריך לפייסו עוד וה"מ לחבירו אבל לרבו צריך להרבות עליו רעים עד שיתפיים ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר חטאתי לאלהי ישראל ולפלוני זה שפשעתי לו (ג) ועושין כן כדי שיהא לב כל ישראל שלם כל אחד עם חבירו ולא יהיה מקום לשטן לקטרג עליהם והכי איתא בפרק ט"ו מפרקי ר"א ראה סמאל שלא נמצא חטא בישראל ביום הכפורים ואומר רבון העולם יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת מה מלאכי השרת יחיפי רגל [א] אף ישראל יחיפי רגל ביה"כ מה מלאכי השרת אין להם קפיצה אף ישראל אין להם קפיצה עומדין על רגליהם ביום הכפורים מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא כך ישראל נקיים מכל חטא מה מה"ש שלום ביניהם כך ישראל ביום הכפורים והקב"ה שומע עדותן מן המקטרגין ומכפר עליהם : [ב] ונהגו לטבול בערב י"ה ואמר רב עמרם טובל אדם בשעה ז' ומתפלל

בית חדש

בהגהת ש"ע ושאר מנהגי הכפרות מבואר בדברי האחרונים ע"ש : בתשובת הרשב"א סי' שצ"ב כתב לבטל מנהג זה משום דרכי האמורי וכ"כ בא"ח משם הרמב"ן ואין אנו חוששין לדבריהם כדי לבטל מנהג הגאונים מ"מ נראה בעיני לבטל המנהג שנהגו לקנות תרנגולים לבנים בדמים יקרים מפני שמלאו כן במהרי"ל דבזה ודאי יש לחוש קצת לדרכי האמורי כשמחזר ושואל אחר תרנגול לבן למי ואולי אף מהרי"ל לא נטל לבן אלא כשלא הוצרך לשאול אחריו כגון שמכרו לו תרנגול לבן או בקנה תרנגול לבן בין תרנגולים וכדאיתא פ"ק דע"ג אבל לדקדק ולשאול אחריו ולקנותו בדמים יקרים נראה מדרכי האמורי וכן קבלתי מא"א מורי ז"ל : **ומה** שרגילין לזרוק את בני מעיי' לגג וזהו כדי לרחם על העופות תשב"ץ ומדרש סימן זה יהא מסור בידך כל הימים שאתה מרחם על חבירך יש לך מרחמים ולאו דוקא חבירך אלא אפילו שאר בריות כדכתיב ורחמיו על כל מעשיו ומעשה בר' דהשוכר את הפועלים יוכיח ומה שזורקין הבני מעיים בדוקא הטעם מפני שנהגו מן הגזל מהר"ש לורי"א ובמרדכי סוף יומא השיב על ראיה זו וז"ל ואין כל כך ראייה דשמא העורבים לקחוהו בבית ישראל ולא על הגגות ע"כ והא דנקט המרדכי עורבים משום דבפרק ג"ה גרסינן חזא להנהו עורבי דקא שדו כבדא וכולייתא וכו' ולענין בשר שנתעלם מן העין איתמ' התם ולי ירא' דאי אפשר לומר דלקחוהו מן הבית שא"כ אעפ"י דהיתירא שכיח השתא טפי מ"מ אינו אלא כמו רובא דהיתירא ומיעוטא דאיסורא וכל שנטלו מן הבית הוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי אלא בע"כ דמן הגג נטלו העורבים דמלאו העורב בפריש ומרובא קא פריש ולכך קאמר דהיתירא שכיח השתא טפי ורובא הוי דהתירא כ"ל :

תרו ויתן כל אדם אל לבו בעי"כ לפיים וכו' כ"כ הרא"ש בפ' יה"כ והביא ראייה לדבריו ורצונו לומר שאל יאמר היום או למחר אפייסנו אלא בערב יום הכפורים יפייסנו ולא יעבור מעה"כ בשאר ימות השנה שאף על פי שראוי לכל אדם לפיים תכף למי שפשע כנגדו מ"מ יכול הוא להניח הענין ליום אח' : **ומ"ש** וצריך לילך לו כו' פשוט שם במעשים שאירעו וכן כתוב לך והתרפס ורהב רעיך אלמא דצריך לילך לו והא דג' שורות דג' בני אדם מימרא דרב חסדא שם. ומשמע לשם ממימרא דרבי יוסי בר חנינא דצריך לפייסנו בכל פעם במין ריצוי אחר כדכתיב אנא שא נא ועתה שא נא וכ"כ במהרי"ל דבשלש מיני רצויים ורצונו אלא שהרי"ף והרמב"ם והסמ"ג והרא"ש לא הביאו זה בחיבוריה' : **ומ"ש** וה"מ לחבירו כ"כ הרי"ף והרא"ש לשם וכ"כ הרמב"ם והסמ"ג בהלכות תשובה וטעמם משום דגרסי' אמאי דפריך התם ארב שהיה מבקש מחילה מרבי חנינא י"ג עי"ה ולא איפיים והיכי עביד הכי והאמר רבי יוסי בר חנינא כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים ומשני רבו שאני ולא כגירסת רש"י רב שאני ופי' רב שאני מחמיר על עצמו היה ומשמע לגרסתם דבחברו אסור לפייסו יותר מג' פעמים וכדמשמע מלישנא דקאמרי' היכי עביד הכי אלא מניחו והולך לו וכ"כ להדיא בחבוריהם ואם כן איכא למידק אדברי רבינו התופס שיטתם וכתב כאן א"צ לפייסו עוד דמשמע שאם רצה לפייסו עוד הרשות בידו וצריך לומר לדעת רבינו דמאי דקאמר היכי עביד הכי היינו משום דקס"ד דתלמודא דחברו היה ומדינא עביד רב הכי ולהכי פריך דמדינא ודאי אין צריך לבקש מחבירו יותר מג' פעמים ומשני רבו שאני דמדינא עד שיפייס את רבו ואפילו אלף פעמים אבל לפניס משורת הדין אפילו בחבירו יכול הוא לפייסו ואפילו אלף פעמים והכי מסתבר' אם אין שם בזיון תורה כר' יוסי דאמר אל יבקש יותר היינו לומר דמן הדין אין לבקש יותר ואינו מדבר בלפנים משורת הדין ככ"ל דעת רבינו וכן עיקר ודע דבגמרא פריך ור' חנינא היכי עביד הכי להיות אכזרי מלמחול ופריך חלמא חזא ליה לרב דזקפו בדיקל' כו' משמע דכל היכא שהמוחל אינו עושה כן להכזריות אלא לשום טעם כגון שיש לו ריוח בזה יכול לעשות כן ובהגהת ש"ע כתוב שיכול שלא ימחול כשמכוין לטובת המבקש מחילה נראה שהיה מפרש ההוא עובדא דקאמר התם ר' חנינא אמר ש"מ בעי למיעבד רשותא פי' ויטולו עליו צרכי צבור ולא איפיים כי היכי דליזיל וליגמור אורייתא בבבל ולא יתבטל מד"ת דלפי פי' זה עשה כן ר' חנינא לטובתו של רב ומשמע אבל לטובת המוחל עצמו אינו יכול לעשות כן ואיני יודע היכן מצא פי' זה כי רש"י פי' בהפך וכסבר' הראשונה : **מצאתי** המבקש מחילה שפשע כנגדו וצריך לפרש בשעת המחילה אותה פשיעה דרשות מהר"ש וכן עיקר דלמאי דכתבינן לקמן בסימן תר"ז דצריך לפרט החטא בוידויו לפני המקום ה"ה נמי בוידויו לפני חבירו דבהא אין לחלק בין עבירות שבינו בין המקום לבינו ובין חבירו ובירושלמי דיומא דאמר הדין דחטא על חבריה צריך למימר ליה סרחית עלך ואין קבליה הא טבות ואין לא מייתי בני נש ומפייס ליה קדמיהון כו' לאו דוקא דאמר בסתם סרחית עלך אלא צריך לפרש אותה פשיעה כדפי' ודע דבספר עין יעקב דקדק מלשון הירושלמי הנז' שהחוטא ילך לכתחלה מעצמו לבקש מחילה ואי לא קבלו אז יביא עמו אנשים וחוזר לבקש ממנו בפניהם דלאו כמו שנוהגין מקצת בני אדם לשלוח תחלה אמצעי שירצה העלוב לקבל פיוס העולב : **ומ"ש** ואם מת כו' שם מימרא דר"י בר חנינא ומשמע דבאינו מת אין צריך שורה של עשרה בני אדם וכן מבואר בשאר מחברים אלא שבמרדכי כתב דכשהולך לפייסו בשלשה שורות של שלשה בני אדם ולא איפיים איתא בתנחומא אמר רב שמואל יביא עשרה בני אדם ויעשה שורה אחת ואומר להם קטטה היתה ביני ובין חבירי והלכתי לרצותו ולא קבל עליו והקב"ה רואה שהשפיל עצמו ומרחם עליו וכו' וכן כתב במהרי"ל : **כתב** הסמ"ג בסוף הלכות תשובה בירושלמי דהחובל אמר רב יוסף הדא דאתמר שצריך למחול באדם שלא הוציא עליו שם רע אבל בהוציא עליו שם רע אין לו מחילה עולמית ע"כ · ונראה דמה שכתב אין לו מחילה עולמית הוי כמו טעם לומר שאין המוחל נקרא אכזרי בשביל זה דמאחר שהשם רע יזיק לו ולדורותיו ואף אם אחד מהם מוחל האחר אינו מוחל וא"כ אין לו מחילה עולמית הלכך גם אותו שהוציא עליו שם רע אינו נקרא אכזרי אם אינו מוחל לו שהרי השם רע פוגע בכבוד דורותיו עד עולם וזהו עלבון גדול שאין ראוי לשום אחד מהם למחול על זה אבל מ"מ כל אחד מהם יש לו לבקש מחילה אפי' הוציא עליו שם רע שמא ימחול לו ומטעם זה אם מת צריך להביא עשרה בני אדם כו' דאלל המבייש לא נשתנה דין בקשת המחילה אלל שם רע כל עיקר כי אם אלל המתבייש נשתנה הדין כדלעיל : **ואמר** רב עמרם טובל אדם בשעה שביעית ומתפלל רצונו לומר דאף על פי דעיקר הטבילה משום יה"כ היא באה מכל מקום יקדימה לתפלת המנחה דמאחר דתקנו

דרכי משה

סי' תקפ"א מנהג לילך על בית הקברות בעי"כ ובער"ה ובקצת דקהילות נוהגין להרבות בצדקות באותן הימים ומנהג יפה הוא : (ה) אמנם המנהג הפשוט בכל מדינות אלו לעשותו :

תרו (א) כ' הרמב"ם פ"ג מהל' שגגות אין י"ה ולא חטאת ולא אשם מכפרים אלא על השבים המאמינים בכפרתן אבל המבעט בהן אין מכפר בו כיצד היה מבעט והביא חטאתו או אשמו והוא אומר או מחשב בלבו שאין אלו מכפר אע"פ שקרבו כמצותם לא נתכפר לו וכן המבעט בי"כ אין י"כ מכפר לו עכ"ל : (ב) במרדכי דיומא ע"ב ואם הלך לרצותו ולא קיבל עליו מה יעשה א"ר יוסי בן דורמסקית סימן זה יהא בידך כשאתה מרחם על חבירך יש לך מרחמים ואם אינך מרחם על חבירך אין מרחמים עליך ומה יעשה אמר שמואל יביא י' ב"א ויעשה שורה ויאמר להם קטטה היה לי ביני ובין חבירי והלכתי לרצותו ולא קיבל והקב"ה רואה שמשפיל עצמו ומוחל לו וכ"כ מהרי"ל דלאחר שהלך ג"פ ולא נתפייס עושה שורה זו וכתב עוד המרדכי הדא דתימא בשאר עבירות אבל המוציא ש"ר על חבירו אין לו מחילה עולמית עכ"ל וכ"כ הסמ"ג והג"מ פ"ב דהלכות תשובה וכ"כ מהרי"ו דא"צ למחול לו אם הוציא עליו שם רע אבל בשאר דברים לא יהא המוחל אכזרי וע' בח"מ סי' תכ"ב : (ג) וכן נוהגין ומאחר שטעם הטבילה זו משום קרי פשיטא שאין צריך לטבול

פרישה

סי' תרו (א) וצריך לילך לו פי' אצלו : (ב) ועושין כן כדי זה קאי אמ"ש ברים הסי' ויתן כל אדם אל לבו בעי"כ לפיים כו' ע"ז כתב שעושין כן כדי שיהיה לב

דרישה

סי' תרו [א] אף ישראל יחיפי רגל כו' אע"פ שאינם יחפים לגמרי שהרי מותר להם להלוך באנפלאות חוץ משל עור אפשר שר"ל שהם יחיפים ומופשטים מהגשמות כמלאך שהרי הפשיטו מנעליהם שבאו מהבהמות · ע"ש שאינם רוצים לדבק עוד בבהמותן ואסרו דוקא מנעלים לפי שעליהם עומד כל הגוף וע"ד של נעלך מעל רגליך וכן אין להם קפיצות ג"כ ימוז להתפשטות הגשמיות שאינם משוטטים אנה ואנה ולילך אחר צרכיהם אלא עומדים מוכנים ומזומנים לעשות רצון קונם כמו מלאכים העומדים תמיד על משמרת' : [ב] ונוהגין לטבול כו' כתב הרשב"ץ בער"ס ובעי"כ כשהוא בעל ברית אם רגיל לספוך על

חדושי הגהות

תרו א ול"נ דאפשר שלמדו מדקאמר המבקש מטו מחבירו אל יבקש יותר מג"פ משמע דוקא מחבירו אבל רבו אין לו שיעור אלא עד דמיפיים וניחא אף לפירש"י (מהרל"ח) : ב ר"ל דהא מדינא בעי למיעבד הכי דמתניתין היא דעבירות שב"א לחבירו אין יו"כ מכפר עד שיפייסנו אלא קאי כו' (מהרל"ח) : בגמרא

ומתפלל מנחה ואמר רב סעדיה בעלייתו מלטבול מברך על הטבילה וכתב א"א הרא"ש ז"ל ואין דבריו נראין בזה שלא מצינו בתלמוד רמז לטבילה זו ואינה לא יסוד נביאים ולא מנהג נביאים ולא עדיפא מערבה דאמרי (סוכה מד:) חביט חביט ולא בריך משום שאינה אלא מנהג נביאים (ג) ואי משום דרבי יצחק דאמר (ר"ה טז) חייב אדם לטהר עצמו ברגל היינו לטהר עצמו מכל הטומאות ואף מטומאת מת ולהזות עליו ג' וז' והאידנא אין לנו טהרה וכיון שאין בעלי קריין טובלין כל השנה אין חובה לטבילה זו ואין לברך אלא שנהגו העולם לטהר עצמם מקרי בי"ה וסמכו' על מדרש של פירקי ר"א שנקיים כמלאכי השרת בי"ה:

תרו וצריך להתוודות במנחה קודם סעודה המפסקת כדתניא מצות וידוי יה"כ עם חשיכה אבל אמרו חכמים מתוודה קודם אכילה שמא תטרוף דעתו עליו מחמת הסעודה שלא יוכל להתוודות אח"כ והיכן אומרה יחיד אומרה אחר תפלתו אחר שגמר קודם שעקר רגליו וש"צ אומרה בי"ה בתוך התפלה· ועיקר הוידוי הוא אבל אנחנו חטאנו אלא שנהגו לומר גם שאר דברים כגון מה נאמר לפניך ואתה יודע רזי עולם ועל חטא ועל חטאים ואלהי עד שלא נוצרתי (א) ובאשכנז נוהגין לומר על חטא על סדר אלפא ביתא ומפרטין בו החטאים וכ"כ ר"ע וכ"כ הרמב"ם ז"ל והר"י כתב שצריך לפרט (ה) החטא ובספרד אין נוהגין לאומרו וכן נראה ב שא"צ לפרט החטא שר"ע אומר שא"צ לפרט החטא והלכתא

וכתב עוד בשמו שיכול ללקות ולטבול בעי"ה מתי שירצה רק שיהיה קודם הלילה: כתב התשב"ץ בער"ה ועי"ה וכשהוא בעל ברית אז רגיל לשפוך על ראשו ועל גופו ט' קבין מים חמין שהם רי"ו בילים במקום טבילה כי אותה טבילה אינה כי אם בשביל טהרה ולא בשביל חובה:

כתב עוד בתשב"ץ הלכה למעשה על אבל כשחל יום ג' מסתימת הגולל בעי"ה ונצטווה לרחוץ אבל לא ללבוש לבנים ודוקא ביום ג' מותר פחות מכאן לא עכ"ל ואיני יודע טעם היתר לרחוץ בתוך שבעה משום מנהגא שנהגו לרחוץ בערב יום הכפורים (ד):

תרו וצריך להתוודות במנחה קודם סעודה המפסקת כדתניא מצות וידוי י"ה עם חשיכה אבל אמרו חכמים מתוודה קודם אכילה וכו' לשון ברייתא זו היא בתוספתא בסוף יומא· ובגמרא פרק בתרא דיומא (פז:) הכי איתא ת"ר א מצות וידוי עי"ה עם חשיכה דר"מ וחכ"א צריך שיתוודה קודם שיאכל וישתה שמא יארע דבר קלקלה בסעודה ואע"פ שהתוודה ערבית מתוודה בשחרית וכו' וכתב הר"ן מצות וידוי עי"ה עם חשיכה לאחר אכילה משיקבל עליו י"ה. שמא יארע דבר קלקלה של שכרות וכיוצא בו צריך שיתוודה לאחר שיאכל וישתה בתפלת ערבית כך פירשו הראשונים והרמב"ן הקשה עליהם ופירש דה"ק מצות וידוי של עי"ה שצריך להתוודות קודם שיכנס ליום בתשובה הוא עם חשיכה סמוך ליום עצמו כדי שלא יהא שהות לחטוא בין הוידוי והיום אבל חששו חכמים שמא תטרף דעתו בסעודה וימנענו שכרותו מן הוידוי ולפיכך החמירו עליו להתוודות קודם אכילה ואע"פ שהתוודה קודם אכילה חוזר ומתוודה בזמנה עם חשיכה סמוך ליום עצמו שמא אירע דבר קלקלה של חטא בסעודה אבל וידוי של ערבית שהוא וידוי של י"ה עצמו לא קתני דודאי מתוודה הוא בי"ה אלא קתני אע"פ שהתוודה ערבית מתוודה שחרית וכל היום שמא אירע לו דבר עבירה כל היום די"ה בסופו עם חשיכה מכפר והביא ראיה לדבריו מדתניא בתוספתא מצות וידוי עי"ה עם חשיכה ואע"פ שהתוודה קודם שיאכל וישתה צריך שיתוודה לאחר אכילה ושתיה שמא אירע דבר קלקלה בסעודה ואע"פ שהתוודה לאחר שאכל ושתה צריך שיתוודה ערבית ואע"פ שהתוודה ערבית צריך שיתוודה שחרית ע"כ והעולם לא נהגו כדברי הרמב"ן:

והיכן אומרה יחיד אומרה אחר תפלתו וש"ץ אומרה באמצע הכי איתא בפרק בתרא דיומא (שם) ובי"ה עצמו קאמר דהיכן אומר הוידוי ונראה שדייק רבינו לכתוב וש"צ אומרה בי"ה בתוך התפלה וביחיד אומרה אחר תפלתו לא כתב בי"ה אלא משום דבש"ץ יש חילוק בין עי"ה לי"ה דבעי"ה אינו אומר הוידוי בתוך התפלה ובי"ה אומרו בתוך התפלה אבל ביחיד י"ה ועי"כ שוים הם דלעולם אינו אומרה אלא אחר תפלתו:

ועיקר הוידוי הוא אבל אנחנו חטאנו שם איתא אמר רב אתה יודע רזי עולם וכו' אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דלא אמר אבל אנחנו חטאנו אבל אמר אבל אנחנו חטאנו תו לא צריך:

ובסימן תרכ"א כתב רבינו ענין הוידוי וסדרו: ובאשכנז נוהגין לומר על חטא על סדר אלפא ביתא ומפרטין בו החטאים וכ"כ ר"ע וכ"כ הרמב"ם והר"י כתב שצריך לפרט החטא פירוש וכ"כ ר"ע על חטא על סדר אלפא ביתא וכ"כ ג"כ הרמב"ם בסידור תפלותיו בסוף ספר אהבה· והר"י אע"פ שלא כתב בפירוש סדר זה דעל חטא מ"מ גם הוא כתב שצריך לפרט החטא: ומ"ש וכן נראה שאין צריך לפרט החטא שר"ע אומר שא"צ לפרט החטא והלכתא כדבריו בפרק בתרא דיומא (פו:) איפליגי ר"י בן בבא ור"ע במלתא דמשמע ודאי דקי"ל כר"ע דהא הלכה כרבי עקיבא מחבירו אלא שהרמב"ם בפ"ב מהל' תשובה פסק כר"י בן בבא ונראה שטעמו משום דבברייתא הכי איתא צריך לפרט החטא שנאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב ד"ר יהודה בן בבא ר"ע אומר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה אלא מהו שאמר משה ויעשו להם אלהי זהב כדרבי ינאי דא"ר ינאי אמר משה לפני הקב"ה כסף וזהב שהרבית לבני ישראל עד שאמרו

די

דתקנו חז"ל להתוודות במנחה קודם שיאכל וישתה שמא תטרף דעתו בסעודה א"כ וידוי זה הוא במקום הוידוי שיש לו להתוודות ביה"כ וע"כ בעינן שהתפלה עם הוידוי יהיה בטהרה ובנקיות כמו ביה"כ עצמו: ומ"ש ואמר רב סעדיה בעלייתו מלטבול מברך על הטבילה טעמו דמאחר דאמר ר' יצחק חייב אדם לטהר עצמו ברגל א"כ צריך לברך על הטהרה כעל כל מצות דרבנן ומה שהשיג הרא"ש על זה דר' יצחק היינו לטהר עצמו מכל טומאה אינה השגה דאיכא למימר ודאי כן הוא דלטהר עצמו מכל טומאות קאמר אלא שאף על פי כן בכל טהרה וטהרה שאפשר לו לטהר עצמו חייב לברך עליה כשמטהר עצמו ולענין הלכה כיון דפלוגתא דרבוותא הוא אין לברך מספק והכי נהוג· העתיק הב"י מהתשב"ץ הלכה למעשה על אבל כשחל יום ג' מסתימת הגולל בערב י"כ ונצטווה לרחוץ אבל לא ללבוש לבני' ודוקא ביום ג' מותר פחות מכאן לא ע"כ: וכתב ב"י וז"ל ואיני יודע טעם היתר לרחוץ בעי"כ עכ"ל ותימה בעיני דמאי קא קשיא ליה הלא קי"ל דר"ה ויה"כ כרגלים ואפילו שעה אחת לפני יה"כ מבטל ממנו גזירת ז' ואף על גב דלא אמרינן מקצת יום ככולו לענין שיהא מותר לרחוץ ביום אלא בערב כדאמר רב הונא בריה דר' יהושע בן לוי פ' ואלו מגלחין הכל מודים שאם חל ג' שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב הלא פי' ר"י התם דאין פי' עד הערב עד הלילה אלא פירושו מבעי"ט והיינו סמוך לחשיכה מבע"י דלא כפירש"י וכך המנהג ואי קשיא איפכא קשיא למה פסק דוקא ביום ג' אי משום דאמר רב הונא שאם חל ג' כו' הלא כתוב בהגה' סמ"ק ובשאר מפרשים דהיינו דוקא לרבנן והא שאול אבל למאי דקי"ל אפילו שעה אחת קודם הרגל מבטל גזירות ז' כך לנו יום א' או שעה אחת כמו ג' לרבנן דלדידן אין חילוק בין יום א' לו' ימים ואי תוך ג' אסור לאחר ג' נמי אסור ועוד קשיא מאי איריא ערב יום כפור כל ערב י"ט נמי שרי דהא כל רחיצה דבערב י"ט של מצוה היא ואפשר דס"ל דלענין מעשה אין להתיר אלא סמוך לחשיכה ממש וכיון דבערב י"כ אי אפשר לנמנם התיר לרחוץ בעוד היום גדול אפי' קודם מנחה וכי היכי דיש גאונים נהגו להקל בערב הרגל לרחוץ בבקר אף על פי שמחמירין כל השנה כמ"ש בהגהת מיימונית פ"י כך פסק בתשב"ץ להקל בערב יה"כ יותר משאר ערב הרגל· ומ"ש דוקא ביום ג' נראה דדקדק כך מדאמר רב הונא שאם חל ג' שלו ולא קאמר בסתם שאם חל א' מימי אבלות ואליבא דהלכתא אלא ודאי דווקא ביום ג' שרינן הרחיצה בערב סמוך לחשיכה אבל פחות מכאן לא שרינן לרחוץ אלא בלילה ממש זו היא דעת התשב"ץ ואינו עיקר דאין חלוק בין תוך ג' לאחר ג' לעולם שרי לרחוץ וכן פסק מהר"ל הלכה למעשה עיין בהלכות שמחות שלו. ועיין עוד לעיל בסימן תקמ"ח וביורה דעה סימן שצ"ט:

תרו וצריך להתוודות במנחה וכו' לשון הרמב"ם פ"ב מה' תשובה שמא יחנק בסעודה נראה שכך היה גורס בברייתא והר"י כתב שצריך לפרט החטא ובמקצת ספרי רבינו כתוב והר"י כתב שאין צריך לפרט החטא והוא הנכון וכ"כ מהר"ש לוריא שנוסחא זו עיקר וק"ל:

ומ"ש וכן נראה שאין צריך לפרט החטא שר"ע אומר שאין צריך לפרט החטא והילכתא כדבריו שם וצריך לפרט החטא שנאמר אנא חטא העם וגומר דברי ר"י בן בבא ר"ע אומר אשרי נשוי פשע וגו' אלא מהו שאמר משה ויעשו להם אלהי זהב כדר' ינאי וכו' וס"ל לרבינו הלכה כר"ע מחבירו אבל הרמב"ם שם ובסמ"ג פסקו כר"י בן בבא ונראה דטעמו משום דהתם תניא עבירות שהתודה ביה"כ זה לא יתודה עליהן ביה"כ אחר כו' ראב"י אומר כ"ש שהוא משובח שנא' כי פשעי אני אדע מבואר מדברי שניהם דצריך לפרט החטא ואין הלכה כר"ע מחבירו ועוד דמשנת ראב"י קב ונקי ומשום הכי יראה לי דגם הרי"ף והרא"ש שהביאו מחלוקת ר"י בן בבא ור"ע בסתם כך דעתם דהלכה כר"י בן בבא ולא הוצרכו לפרש זה דמאחר שהביאו מחלוקת זו דת"ק וראב"י מוכח מינייהו דצריך לפרט החטא כדפי' והרמב"ם בשיטת הרי"ף רבו. אמרה כדרכו כ"ל. ובגמרא שם רב רמי כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתיב מכסה פשעיו לא יצליח ל"ק הא בחטא מפורסם' הא בחטא שאינו מפורסם' ר"כ אמר כאן בעברו' שבין אדם למקום

כאן

דרכי משה

לטבול רק פ"א וכ"כ מהרי"ו בדרשה (שאותן שטובלין ג"פ ואומרים וידוי מנהג שטות הוא דלא כמהרי"ל שכתב דיש לטבול ג"פ וכתב דל"מ הטלת ט' קבין מים על ראשו דהטעם בזה משום דהוי כגר המתגייר וצריך טבילה) וכתב עוד דאם טמא משום קרי אשה ששמשה תוך ג' לי"כ צריכה לכבד ביתה ואם לאו לא מהני טבילה שתפלוט ש"ז ואם הוא סמוך לוסתה לא תכבד ביתה ולא תטבול שלא תשחית זרעה ועיין מ"ש לעיל סימן תקפ"א וכתב עוד מהרי"ל דאע"פ שטבל בער"ה ויודע שלא ראה קרי אפ"ה יטבול בעי"כ משום תשובה כגר המתגייר:

(ד) ובמהרי"ל ה' שמחות הנפטר בין ר"ה וי"כ הורה מהרי"ו סג"ל דאבל לרחוץ ולטבול בעי"כ דאותו יום מבטל ז' עכ"ל ואף ע"ג דעכשיו נהגו שלא לרחוץ כל ל' טבילת מצוה שרי:

תרז (א) (וכתב מהרי"ל ואחר סיום תפלתו יאמר אלהי נצור כשאר ימות השנה):

והמנהג

פרישה

לב כו'. ושאר דינים שכתב רבינו לפייסו בג' בני אדם ג"פ וכן מחילה קאי דוקא אעי"כ כן מוכח ברא"ש דף כ"ה ע"ב ועיין בפ' י"ה דף פ"ז ע"ב:

(ג) ואי משום דרבי יצחק דאמר חייב פי' ומדקדק חייב להכי ס"ל מברך על הטבילה דאף שבשאר ימות השנה אין בעלי קריין טובלין מ"מ ברגל חייב לטהר אינו ראייה דמ"ש רבי יצחק חייב לטהר כו' היינו לטהר עצמו מכל הטומאות ר"ל אינו בכלל חיוב אלא כשיכול להטהר מכל הטומאות אשר בכללם הוא טומאת מת הצריכה הזאת ג' וז' וזהו א"א בזמן הזה כדמסיק והאידנא אין לנו טהרה ור"ל אין לנו אפר פרה להזות בו טמאי מת וגם דאין הזאה מועלת כיון שאנו על ארץ טמאה נמצא אף שבעל קרי בזמן הזה יטבול עצמו לא נטהר עדיין מטומאתו דכל אדם בחזקת טמא מת ואינו יכול לקיים חיוב דטהרת הרגל. נמצא מ"ש רבינו ואף מטומאת מת הוא חוזר ופירש דבריו מה שרומז תחלה במכל הטומאות אבל אין לפרש דקאמר ואף דאפילו מטומאת מת שאינו בא מקלות ראש חייב לטהר דו"א דא"כ לא משני מידי אלא במ"ש תחלה היינו לטהר עצמו מכל הטומאות ור"ל החיוב אינו קאי מטהרת טבילה אלא אטהרה אחריתא דהיינו לטהר עצמו מכל הטומאות דייק וכתב אבל ר"ל אפילו מטומאת מת וזהו כללא דמילתא שמעתי מפרש דבריו דמה שאמר לטהר מכל הטומאות ר"ל אף מטומאת מת ואותה טהרה צריכה הזייה ג' וז' וע"ז קאמר חייב לטהר והאידנא אין לנו טהרה פי' טהרה מטומאת מת אין לנו שהרי אין לנו הזאה גם כיון שאנחנו בארץ הטמאה הוי כטובל ושרץ בידו אבל א"ל לכך קאמר ואף מטומאת מת משום דזיב' וקרי באים מקלות ראש משא"כ בטומאת מת מש"ה ניחא טפי למתפלל בטומאת מת מטומאה ממחת קרי. דא"כ ריש דמילתא דכתב היינו לטהר עצמו מכל טומאות ללא צורך כתבו· דהו"ל היינו לטהר עצמו אף מטומאות כו' אלא כדפרישית דלהכי דייק לעיל וכתב מכל משום טומאת מת ודו"ק: סי' תרו אפי' על חטא ומכ"ש פירוט חטאים בפירוש דא"כ ולגירסת ב"י ר"ל דר' יונה הזכיר פורט החטא בלבד ועל חטא לא הזכיר וק"ל:

וא"ת

הדושי הגהות

תרו א בגמרא שלפנינו ה"א ת"ר מצות וידוי עי"ה עם חשיכה אבל אמרו חכמים יתוודה קודם שיאכל וישתה שמא תטרף דעתו בסעודה ואע"פ שהתוודה קודם שאכל ושתה מתוודה לאחר שיאכל וישתה שמא אירע לו דבר קלקלה בסעודה ואע"פ שהתוודה ערבית מתוודה שחרית כו' הנה נוסחא זו ליכא בנוסחת הב"י שהיא נוסחת הרי"ף ורא"ש ולפי נוסחא זו נסתלק קושיא השניה שהביא הר"ן בשם הרמב"ן אבל הקושיא הראשונה עדיין במקומ' עומדת לכן הוצרך הרמב"ן להביא ראיה מן התוספתא (ולא רצה להביא מנוסחת הש"ס) משום דלנוסחת התוספת' נסתלק גם הקושיא הראשונה: ב ואע"ג דלגי' הגמ' (וכמו שהבי' הב"י) משמע דלר"ע אינו רשאי לפרט החטא דכתיב אשרי נשוי פשע כו' ורבי לא כתב אלא שא"צ לפרט משמע שאם ירצה רשאי לפרט רבינו נמשך אחר ל' הרי"ף ורא"ש שכתב ג"כ רע"א א"צ ואפשר שלא היו גורסים בדר"ע אשרי נשוי פשע כו' משום דהאי קרא דרש בגמרא שם לענין

שלא

והלכתא כדבריו וצריך להתוודות מעומד ואפילו כי שמע ליה מש"צ והוא התוודה כבר צריך לעמוד : ועונות שהתוודה עליהם ביום הכפורים שעבר ולא שנה עליהם כתב הרי"ץ גיאת ד שאין להתוודות עליהם אלא אם גנב או גזל והתוודה עליהם בשנה שעבר יאמר במקום גנבתי געלתי בדרכי שהוא דרך כלל וכן בכל הפרטים יש לשנות בענין זה כשיצטרך . והני מילי כשמתפלל בינו לבין עצמו אבל כשאומר עם הצבור אין לחוש שא"א שלא יהא אחד מן הציבור שגנב או גזל : (א) וא"א ז"ל כתב שיכול להתוודות עליהם אע"פ שלא שנה בהם ובחתימת הוידוי (ב) כתב רב עמרם החותם ברוך אתה ה' האל הסולחן טועה (ג) ולפי' רש"י יכול לחתום שהוא גורם בכל מקום שזקוק לשבע אם בא לחתום חותם וכיון שחכמים אמרו שיכול לחתום א"כ כך הלכה . ובכל סדורי אשכנז יש בהם חתימה ובספרד אין חותמין ומוטב שלא לחתום

די גרס להם שיעשו אלהי זהב מקודם ברייתא זו איתא התם א"ר יהודה רב רמי כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתיב מכסה פשעיו לא יצליח ל"ק כאן בחטא מפורסם כאן בחטא שאינו מפורסם והא כר"י בן בבא אזלא דאילו לר"ע אפי' מפורסם נמי לא דהא עון העגל מפורסם הוה ואפ"ה אמר ר"ע עליהם אשרי נשוי פשע כסוי חטאה ודריש לויעשו להם אלהי זהב לדרשה אחריתי אלא ודאי כר"י בן בבא אתיא וכיון דרב סבר כוותיה הכי נקטינן ואע"ג דאההיא רומיא דרמי רב שני רב נחמן כאן בעבירות שבין אדם לחבירו כאן בעבירות שבין אדם למקום והאי שינויא אתיא שפיר כר"ע ופסק הרמב"ם עצמו כההוא שינויא מ"מ סובר דכיון דרב יהודה א"ר סבר דהלכה כר"י בן בבא ג הכי נקטי' אבל הרי"ף והרא"ש לא כתבו דברי רב יהודה אלא דברי רב נחמן בלבד משמע דס"ל דהלכה כר"ע ומשום דמההיא דרב יהודה א"ר משמע דלית הלכתא כוותיה לפיכך השמיטוה וכ"ל שיש סעד עוד להרמב"ם לפסוק כר"י בן בבא מדאפליגו תנאי התם בעבירות שהתודה ביה"כ שעבר אם חוזר ומתודה עליהם ביה"כ אחר משמע דאם לא התודה עדיין עליהם לדברי שניהם מתודה עליהם ביה"כ ומתודה עליהם בפרטות משמע דאם לא כן ליכא מ"ד שאינו חוזר ומתודה שהרי לדברי הכל צריך להתודות ביה"כ ולא פליגי אלא שאם יפרט החטאים שהתודה עליהם בפרטות ביה"כ שעבר והמרדכי כתב ג"כ שצריך לפרט החטא וכ"כ הכלבו וכתב עוד לא נהגו ש"צ לומר כל פרטי אלא בדרך כלל אבל חטאנו והעוינו והרשענו ומרדנו וסרנו ממצותיך וכן הדין לפי שהוא מתודה על כל העם איך יפרוט שום חטא ואיך יטיל חטא פרטי על הצבור בכלל : ומ"ש רבינו בסמוך גבי עונות שהתודה עליהם ביה"כ שעבר וכו' דהני מילי כשמתפלל בינו לבין עצמו אבל כשאומר עם הצבור אין לחוש נראה שסותר לזה : ולענין הלכה כיון דהרי"ף והרא"ש הסכימו לפסוק כר"ע הכי נקטינן ומ"מ נראה שאם רצה לפרט החטא הרשות בידו דר"ע לא אסר לפרט החטא ולא בא אלא לומר שהוא יותר מאושר מי שאינו מפרט חטאיו ועוד דאפשר דלא אמר ר"ע אלא דמפרט אותם בקול רם אבל בלחש ס"ד למיפרט כדי שיתבייש יותר (ב) ואכתי כסוי חטאה הוא כיון דאינו נשמע לבני אדם והכי מוכח מדמשני כאן בחטא מפורסם וכו' דבמתודה לפני ב"א בקול רם מיירי דאי בלחש כי אינו מפורסם מאי הוי הא אע"פ דמפרט אכתי מכוסה הוא ובהכי ניחא מ"ש רבי' בסמוך בשם הרא"ש העבירות שהתודה עליהם ביוה"כ שעבר יכול להתוודות עליהם אע"פ שלא שנה בהם ובמתודה בפרטות מיירי וכמו שהוכחתי בסמוך : וצריך להתוודות מעומד ואפילו כי שמע ליה מש"ץ והוא התודה כבר צריך לעמוד שם (פז:) אמר בר המדורי הוה קאימנא קמיה דשמואל והוה יתיב וכי מטא שליחא דצבורא ואמר אבל אנחנו חטאנו קם מיקם וכתב הרא"ש ש"מ עיקר וידוי מעומד הוא וכ"כ הר"ן בשם הגאונים וכתב עוד דמשמע מהכא שהציבור חייבין לאמרו עם ש"צ : ועונות שהתודה עליהם ביה"כ שעבר ולא שנה עליהם שם (פו:) ת"ר עבירות שהתודה עליהם יה"כ זה אינו מתודה עליהם יה"כ אחר ואם לא שנה בהם והתודה עליו הכתוב אומר ככלב שב על קיאו ראב"י אומר כ"ש ה"ז משובח שנאמר כי פשעי אני אדע ופסק הרמב"ם בפרק ב' מהל' תשובה כראב"י וכן פסק הרוקח : ומ"ש רבינו שהרא"ש כתב שיכול להתוודות עליהם אע"פ שלא שנה בהם לא כתב כן בפי' אלא מדכתב הברייתא כצורתה משמע מסתמא דסבר דהלכה כראב"י דקי"ל משנת ראב"י קב ונקי ולפ"ז אנו יכולים לומר שגם הרי"ף פוסק כן שגם הוא כתב הברייתא כצורתה ומשמע שסמך על מאי דקי"ל משנת ראב"י קב ונקי וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מה' תשובה : ובחתימת הוידוי כתב ר"ע החותם בא"י האל הסולחן טועה וכ"כ הרא"ש בשמו : ומ"ש ולפי' רש"י יכול לחתום שהוא גורם כ"מ שזקוק לשבע אם בא לחתום חותם וכו' בסוף יומא (דף פז:) תניא יה"כ עם חשיכה מתפלל שבע ומתודה (וחותם) בוידוי דברי ר' מאיר וחכ"א מתפלל שבע ואם רצה לחתום בוידוי חותם וכתב שם רש"י גרסינן בתוספתא אינו חותם מקדש ישראל אלא האל הסולחן וחכ"א כ"מ שזקוק לשבע אף בשאר תפלות אם רצה לחתום בוידוי חותם כך שמעתי אבל לא גרסינן לה בתוס' הכי אלא וחכ"א מתפלל שבע ואם רצה לחתום בוידוי חותם ולנעילה קיימי עכ"ל והשתא ר"ע נראה שגורס כגירסת התוס' דלא אמרו חכמים אם רצה לחתום בוידוי חותם אלא בנעילה דוקא ולרש"י שכתב שמשמע דכ"מ שזקוק לשבע אף בשאר תפלה אם רצה לחתום בוידוי חותם ומשמע דה"ה לתפלת מנחת עי"כ שאם רצה לחתום בוידוי שאחריה חותם שמה שאמרו חכמים כ"מ שזקוק לשבע לאו לאפוקי מקום שזקוק לי"ח אלא לאפוקי וידוי שאינו סמוך לתפלה שאינו רשאי לחתום בו אבל כל שסמוך לתפלה בין שהוא סמוך לשבע ברכות בין שהוא סמוך לי"ח אם רצה לחתום חותם ומנהג העולם שלא לחתום בוידוי שבמנחת עיה"כ :

ולענין

כאן בעבירות שבין אדם לחבירו ופי' הב"י דע"כ דרב דלא כר"ע דלר"ע אפי' מפורסם כעון העגל נמי לא יפרט ולא נהירא שהרי מבואר בפירש"י דאין לדמות מחלוקת רב ור"נ למחלוקת ר"י בן בבא ור"ע דרב אמר לך אנא דאמרי אפי' לר' עקיבא דע"כ לא אמר ר' עקיבא דא"צ לפרט אפי' במפורסם כעון העגל אלא כשהוא עומד בוידוי לפני המקום ב"ה דצריך למעט כח החטא כל מאי דאפשר ולכך קאמר כרבי ינאי שמשה לא הזכיר עון העגל אלא כדי למעטו ולומר אתה גרמת וכו' אבל ודאי טוב לו בחטא מפורסם שיודה ברבים ויתבייש ולא יכפור בו ובאינו מפורסם לא יגלה חטאו לבני אדם וכבוד השם הוא שכל מי שחוטא בפרהסיא או מודיע לרבים שחטא כך וכך מעוט כבוד שמים הוא אבל בעמדו בתפלה ומתודה אין לפרט בין במפורסם ובין באינו מפורסם ולר"י בן בבא הסברא להפך דבין במפורסם ובין באינו מפורסם יפרט החטא בוידויו כדי שימחול לו המקום ב"ה בוידויו עליהם כדכתיב ומודה ועוזב ירוחם ורב נחמן נמי ה"ק דע"כ לא קאמר ר"י בן בבא דצריך לפרט אף בעבירות שבינו למקום כעון העגל אלא דוקא בוידויו אבל לגלות לרבים מעוט כבוד שמים הוא אבל בעבירות שבינו לחבירו יגלה לרבים שיבקשו ממנו שימחול לו דה היכי שצריך להתודות עליהם בוידויו בתפלתו לפני המקום ב"ה ה"ה בוידויו לפני חבירו כשמבקש ממנו מחילה ור"ע ס"ל דאין לפרט שום חטא בוידויו מטעם נתבאר ולגלות לרבים יש חלוק בין עבירות שבינו למקום לעבירות שבין אדם לחבירו ועפ"ז יתיישב מפני מה הביאו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והסמ"ג דברי ר"נ ולא הביאו דברי רב והראב"ד הרגיש בזה בהשגותיו וכתב וכן בעבירות מפורסמות כו' אלא נראה דטעמם דע"כ ר"י בן בבא דהילכתא כוותיה לא ס"ל כרב דאי הוה ס"ל כרב דמחלק בין מפורסם לאינו מפורסם א"כ הו"ל לר"י בן בבא להביא ראייה לדבריו מקרא דמכסה פשעיו לא יצליח כמו שר"ע הביא ראייה לדבריו מקרא דאשרי נשוי פשע ותו דהאי קרא דמכסה פשעיו ליכא למידחייה כדדחינן לקרא דאנא חטא וגו' לכדרבי ינאי אלא ודאי דס"ל כר"נ דמכסה פשעיו מדבר בעבירות שבינו לחבירו אבל שבינו למקום אין לגלות וע"כ הביא מקרא דאנא חטא דאפי' שבינו למקום נמי והיינו בוידויו בשעת התפלה. ועוד דלר"נ אתיא פלוגתייהו שפיר דלכ"ע המקרא דמכסה פשעיו מדבר בעבירות שבינו לחבירו ולא פליגי אלא במקרא דאשרי נשוי פשע דמדבר בעבירות שבינו למקום דלר"י בן בבא דוקא שלא בשעת וידויו אבל בשעת וידויו צריך לפרט כדכתיב ויעשו להם אלהי זהב ולר"ע אין חלוק דלעולם א"צ לפרט וכדרבי ינאי אבל אליבא דרב לא אתי שפיר פלוגתייהו דהא רב מפרש המקרא דאשרי נשוי פשע בחטא שאינו מפורסם ור"ע מוקי לה אפי' בחטא מפורסם ולשעת התפילה בוידויו הלכך סבירא להו דהעיקר כדברי ר"נ ויצא לנו מזה דכל הגאונים פסקו כר"י בן בבא דצריך לפרט החטא וכ"פ המרדכי והכי נקטינן ודלא כרבינו והב"י שפסקו כר"ע כמ"ש בש"ע ודו"ק . גם מ"ש הב"י דר"ע מודה היכא דמפרט בלחש והאריך על זה אינו נכון לפי ע"ד : ועונות שהתודה עליהם ביה"כ שעבר ולא שנה עליהם כתב הרי"ץ גיאות שאין להתודות עליהן וכו' טעמו שפסק כת"ק דראב"י שסובר כן ודעתו דאע"ג דמשנת ראב"י קב ונקי הכא כיון שראב"י אינו אומר אלא שהוא משובח דכתיב כי פשעי אני אדע אבל אינו בחיוב להתודות עליהן ות"ק סובר דאיסורא נמי משום ככלב שב על קיאו הדעת מכרעת שלא להתודות עליהן : ומ"ש שהרא"ש כתב שיכול להתודות עליהן ולא ידעתי היכן כתב כן דמה שהביא בסתם הברייתא אינו מכריע שסובר כך גם אין רבינו רגיל לכתוב על שם אביו שכתב כן אם לא פסק כן בפירוש ועוד שגם כן הו"ל לומר שהרי"ף כתב כן שהרי שניהם הביאו הברייתא בסתם : ולפירש"י יכול לחתום שהוא גורם וחכ"א בכ"מ שזקוק לשבע אם בא לחתו' חותם וכו' פי' דלפי גירסא זו בכל התפלות בי"כ אפי' אינו של נעילה חותמין בוידוי וממילא נמי בתפלת מנחה דערב י"כ נמי דמאי שנא וידוי זה מאחרים שמ"ש כל מקום שזקוק לשבע אינו אלא לאפוקי כשמתודה בלא תפלה כערבית שאומר הס"ל הוידוי בלא תפלה או אפילו בשאר תפלות כשאומר הוידוי עם הס"ל שזה אינו רשאי לחתום אבל כשמתודה סמוך לתפלתו אין חלוק בין מתפלל ז' למתפלל י"ח דמנחה וכן פי' ב"י וע"ל בסי' תרכ"ג :

ולענין

דרכי משה

(ב) המנהג לפרש החטא על סדר האל"ף בית וכ"כ המרדכי וצ"ל דבהא אפי' ר"ע מודה דשרי אע"ג דאמרינן לה בקו"ר מאחר שכל אדם מתודה בשוה ונוסח תפלה הוא מגיד שפיר מקרי כסוי חטאה דלא ידעינן ביה מי הוא החוטא באמת אלא דס"ל לרי"ף ולרא"ש דאפי' הא לא צריך אבל פשיטא דאין איסור בדבר ונהגו שאף ש"צ אומר על חטא ועל חטאים כו' דלא כספר הכלבו דכתב דש"צ אל יפרוש החטאים דאיך יטיל חטא פרטי על הציבור בכלל אלא אומר חטאנו העוינו הרשענו כו' ולפי מ"ש דהדר ע"ח שאנו אומרים לא מיקרי פרטי החטא ממש שהרי כל אדם אומרו בשוה א"כ אף ש"צ יכול לאומרה כתב מהרא"י בפסקיו סימן קי"ח נוסח ע"ח יאמר ע"ח שאנחנו חייבין עליהם עולה וע"ח שח"ע חטאת וע"ח שח"ע קרבן עולה ויורד וע"ח שח"ע אשם ודאי ותלוי וכן הם בויקרא ושוב אומר העונשין על המזיד וזה סדרן מכות מרדות מלקות מ' מיתה בידי שמים כרת ועריריי ד' מיתות בית דין החוטר

חוטר

פרישה

סי' תרז (א) וא"א ז"ל כתב שיכול להתודות כו' כראב"י משום שנאמר כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד . ורי"ץ גיאות ס"ל כת"ק דס"ל דהוי ככלב שב על קיאו וראבי"ה ס"ל דלא הו"ל ככלב שב על קיאו כ"א בעבר ושנה : (ב) כתב רב עמרם החותם בא"י כו' אבל י"כ חוץ מנעילה קאי דבנעילה אפילו לדידיה יכול לחתום כ"פ ב"י דעת רב עמרם ולא כמ"ש רבינו בשמו לקמן סימן תרכ"ג דאפי' בתפלת נעילה ס"ל דאינו חותם כמו בשאר תפילות וע"ל מ"ש : (ג) ולפירש"י יכול לחתום שהוא גורם כו' ז"ל הגמ' י"כ עם חשיכה מתפללין שבע ומתודה וחותם בוידוי ד"ר מאיר וחכמים אומרים מתפלל ז' ואם רצה לחתום בוידוי חותם וכן בתוספות וכן גי' רב עמרם וסבר דדוקא אנעילה קיימי חכמים ופלוגתתם עם ר"מ היא אם חייב לחתום או רשאי ורש"י גורס כל מקום שזקוק כו' בגמרא ומשמע דה"ה לתפלת מנחה עי"כ דמה שאמרו זקוק לז' לאו לאפוקי י"ח אלא לאפוקי וידוי שאינו סמוך לתפלה שאינו רשאי לחתום ולפי' הפלוגתא כך דר"מ ס"ל דבנעילה דווקא חותם אבל לא בשאר תפילות וחכמים סברו אפי' במנחה חותם וזהו שכתב רבינו וכיון שחכמים אמרו כו' כך הלכה פי' אע"פ דר"מ לא ס"ל אלא דווקא בנעילה . ומש"ה סיים רבינו כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא ר"ל שהרי לדברי ר"ע גם רבנן מודים במנחה ואינו חותם אלא דפליגי אסיפא סתימה דאמר רבי מאיר גבי נעילה ודו"ק :

שאין

חרושי הגהות

שלא יפרסם חטאיו לבריות ואף אם היו גורסים אותו אפשר שהיו מפרישים דה"ק כיון דכתיב אשרי נשוי פשע כסוי שא"ד לפרסם לבריות סברא הוא דהא בתפלתו בינו למקום א"צ לפרש (מהרל"ח) : ג לענ"ד דברי הרמב"ם תמוהים ועומדים מכיון דר"נ (דהוה בתרא ואליביה קי"ל בכ"מ) ע"כ כר"ע אמר לשמעתיה : ד לשון א"צ אינו מיושב דלת"ק שפסק הרי"ץ גיאות כוותיה משמע דאינו רשאי להתוודות דקאמר ואם לא שנה והתוודה עליו הכתוב אומר ככלב שב על קיאו ואפשר דה"נ קאמר שא"צ להתוודות וכיון שא"צ להתוודות שטילא לא יתוודה משום דהוה ככלב שב על קיאו (מהרל"ח) (כ"ז כתב לפי הנוסחא שלפניו אבל לפי הנוסחא שלפנינו שאין להתוודות עליהם וכו' לא קשיא פ"ד)

לחתום כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא ולענין חזרת ש"צ את הוידוי במנחה כתב אבי העזרי (ד) שאין לו להחזירו כיון שאינו יכול לאומרו באמצע התפלה כמו בשאר התפלות וגם כי לא נתקן במנחה אלא משום גזירה שמא יארע אונס וכן דעת הרי"ץ גיאת וכן נוהגין באשכנז (ג) ורב האי כתב אין מנהג שיתוודה ש"צ במנחה אבל אם רצה להרויח בברכת המרבה לסלוח כגון וידוי אין מונעין אותו כתוב בתשובה אחת יפה השיבו הראשונים על שאלתכם בוידוי יוה"כ [א] שלא לאומרו ש"צ בברכת סליחה שלא שמענו בבבל שאומר ש"צ וידוי בתפלת המנחה של עי"כ ולדבריכם שאתם צריכין לכך מפני שאין הציבור בקיאין (ה) צריכים אתם להודיעם כי כל אחד ואחד צריך להתוודות אחר תפלתו קודם שיאכל סעודה מפסקת אבל ר"ע כתב ש"צ אומר וידוי במנחה להוציא שאינו בקי וכן נוהגין בספרד ונוהגין באשכנז שכל הקהל לוקין מלקות מ' בב"ה אחר תפלת המנחה שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו :

תרח ואוכלין ומפסיקין קודם בהש"מ דמקרא נפקא לן שצריך להוסיף מחול על הקודש בין באיסור אכילה בין בעשיית מלאכה ותוספת זה אין לו שיעור אלא קודם בה"ש

שזמנו

ולענין חזרת ש"ץ את הוידוי במנחה פירוש אחר שהתפללו בלחש וחוזר ש"ץ תפלת המנחה כתב אבי העזרי דאינו אומר וידוי בחזרת התפלה לפי שאין ש"צ אומר וידוי בחזרת התפלה אלא באמצע תפלה והשתא אינו יכול לאומרו באמצע לפי שלא נתקן לאומרו אלא אחר התפלה הלכך לא יאמר וידוי כלל בחזרת התפלה וגם כי לא נתקן במנחה אלא משום גזירה שמא יארע אונס כלומר ואם כן מאחר שאין עכשיו זמן וידוי זה שהרי לא נתקן לאומרו עכשיו אלא משום גזירה שמא יארע אונס כיון שאמרו בתפלה שבלחש די וא"צ לחזור ולאומרו בחזרת התפלה והמרדכי כ' וז"ל ש"צ אל יתוודה במנחה בקול רם כדי להוציא שאינו בקי מפני שאינו יכול לומר באמצע התפלה כמו בשאר תפלה ואף כי לא נתקן וידוי במנחה אלא משום גזירה בעלמא שמא יארע לו אונס שישתכר ע"כ :

ומ"ש רבינו ורב האי כתב אין מנהג שיתודה ש"צ במנחה אבל אם רצה להרויח בברכת המרבה לסלוח כגון וידוי אין מונעין אותו טעמו דכיון שכבר תקנו חז"ל לומר וידוים בתפלה זו אם רצה ש"צ להזכירו בחזרת התפלה הרשות בידו והוא שיזכירנו באמצע התפלה כמו בשאר תפלות אבל להזכירו ש"צ בחזרת התפלה אחר תפלתו נראה שדבר זה לא עלה על דעת רבינו האי וז"ב בתשובה אחת יפה השיבו הראשונים על שאלתכם בוידוי עי"כ שלא לאומרו ש"צ בברכת סליחה כלומר וכיון שאינו אומרו בברכת סליחה נמצא שאינו אומר כלל בחזרת התפלה וכמו שסיים וכתב שלא שמענו בבבל שאומר ש"צ וידוי בתפלת המנחה של עי"כ ולא כתב בברכת סליחה אלא לגלות דבחזרת התפלה מיירי שמקום הוידוי בו הוא בברכת סליחה דאילו בתפלה שבלחש אין מקום הוידוי בו אלא אחר התפלה ובההיא ש"צ נמי אומרו כדרך שהיחיד אומרו דלא נתמעט ש"צ מלהזכירו אלא בחזרת התפלה בלבד מהטעמים שכתב אבי העזרי : **ומ"ש** ולדבריכם שאתם צריכים לכך מפני שאין הציבור בקיאין וכו' נראה שהשואלים היו רוצים שיזכיר ש"ץ וידוי בחזרת התפלה מפני שהציבור לא היו בקיאין וצריך שיוציאם ש"צ והוא השיב להם שלא שמענו מי שאומר אותו וכיון שכן אין להם לאומרו ומה שהם צריכים לכך מפני שאין הצבור בקיאין יכולין לתקן ע"י שיודיעום שכל אחד צריך להתוודות אחר תפלתו וילמדום ענין הוידוי וסדרו ואז לא יהיו צריכים לש"צ שיוציאם ואחר שכתבתי זה באה לידי תשובת הגאונים וכתוב בה בלשון זה לא נאמר ש"צ אומר באמצע אלא בשחרית מוסף ומנחה ונעילה אבל תפלת מנחה של ערב י"כ שאמרו יתודה קודם שיאכל וישתה לא אמרו אלא אחר תפלתו ולא שמענו בבבל שהזכיר ש"צ וידוי בתפלה בעי"כ ולדבריכם שאתם אומרים כי צריכים אתם לכך יש להזכיר בקהל ולומר בלשון שכל הקהל מכירים אותו שכל אחד חייב להתוודות לפני יוצרו קודם שיאכל סעודה המפסקת ויפרשו להם תורת הוידוי כדי שילמוד כל אחד ויתוודה בכיון הדעת בלשון שהוא מכיר עכ"ל. וזה מבואר כמו שפירשתי דברי התשובה שהביא רבינו : ודע שכל לשון זה שכתב רבי' שכתב אבי"ה שאין לו להחזירו וכו' עד וכן נוהגין בספרד הכל הוא בפסקי הרא"ש ויש לדקדק שבתחלה כתב רבי' האיי שאם רצה להרויח בברכת המרבה לסלוח כגון וידוי אין מונעין אותו ובתשובה אחרת מנעם מלעשות כן ומצאתי בפסקי הרא"ש שבמקום אין מונעין אותו כתב אין שומעין לו והיא גירסא נכונה מאד ויש ליישב גירסת רבי' דה"ק אם רצה להרויח אין מונעין אותו אבל אם בא לשאול אין מורין לו ולכן בתשובה אחרת לא הורה להם לאומרו ועי"ל דאם בא לומר וידוי מונעים אותו דכיון שצריך להתודות במנחה איכא למימר שלא יבאו לקבעו חובה לאומרו בחזרת התפלה ויבואו לידי מחלוקת עם כל המקומות שאין אומרים אותו ולכן בתשובה אחרת לא הורה להם לאומרו אבל אם רצה לומר קצת תחנונים בברכת סלח לנו הרשות בידו דליכא למיחש שיבואו לקובעו חובה וזהו שכתב אם רצה להרויח בברכת המרבה לסלוח כגון וידוי אין מונעין אותו ולא כתב אם רצה להתודות בברכת המרבה לסלוח אין מונעין אותו ומ"ש בשם ר"ע כ"כ המרדכי ג"כ : **ומ"ש** וכן נוהגין בספרד אין אנו נוהגין כן שהרי אין אנו נוהגין שש"צ יחזור התפלה במנחה ומפני שאינו אומר תפלה אלא פעם אחת לבד ע"כ הוא צריך להתודות אחר תפילתו ומ"ש דלא גרע מיחיד שהוא מתוודה אחר תפלתו וכתב הר"ן וז"ל ולענין וידוי זה של עי"כ קודם אכילה כתב רבינו האיי גאון ז"ל שאין המנהג שיתוודה ש"צ במנחה עי"כ ולא שמעתי בבבל שהתוודה אבל ר"ע גאון כתב שמתודה אחר תפלה כיחיד וכן המנהג עכ"ל. ויש לתמוה דמשמע דלרבי' האיי אין ש"צ מתוודה כלל ואפי' אחר תפלתו וצריך טעם למה מי גרע מיחיד ונראה דכשהוא חוזר התפלה בקול רם קאמר דכיון שאינו אומר הוידוי באמצע התפלה כמשפט ש"צ לאחר תפלה נמי לא יאמר אותו שאין ש"צ אומר וידוי אחר תפלה בקול רם :

ונוהגים באשכנז שכל הקהל לוקין מלקות ארבעים בבהכ"נ אחר תפלת מנחה כ"כ שם הרא"ש : **ומ"ש** רבי' שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו כ"כ הכלבו נהגו ללקות מלקות אחר הטבילה להכניע לבבם הערל ולהכינו לעבוד השם הנכבד והנורא באימה וביראה ותמהני למה לא כתב שהטעם מפני שמלקות מכפרת עון ואע"פ שאין לנו דיינים סמוכים כדי ללקות לפניהם וגם אין כאן עדים שהתרו בו כדי לחייבו מלקות מ"מ כפרה מקצת הוא (ד) :

תרח ואוכלין ומפסיקין קודם בין השמשות דמקרא נפקא לן שצריך להוסיף מחול על הקודש בפרק בתרא דיומא (פא.) : **ומ"ש** בין באיסור אכילה בין בעשיית מלאכה כן נראה מדברי הרי"ף והרא"ש שם אבל מדברי הרמב"ם בפ"א מה' שביתת עשור נראה שהוא סובר שאין תוספת דבר תורה אלא בעינוי אבל לא בעשיית מלאכה לא בי"כ ולא בשבתות וכבר האריך ה"ה לתת טעם לרבי' ומ"מ כתב שדעת שאר המפרשים שתוספת יש מן התורה גם לעשיית מלאכה וכדמשמע מדברי הרי"ף והראב"ד : גרסינן בר"פ המביא כדי יין (ל.) ובפרק שואל (קמח:) תוספת י"כ דאורייתא והא חזינא לנשי דאכלי ושתי עד שחשיכה ול"א להו ולא מידי משום דמוטב שיהו שוגגות ואל יהיו מזידין וכתבו הרמב"ם בפ"א מה' שביתת עשור (א) : **ומ"ש** ותוספת זה אין לו שיעור אלא

קודם

ולענין חזרת ש"ץ את הוידוי במנחה כתב אבי העזרי שאין לו להחזירו כיון שאינו יכול לאמרו באמצע התפלה כמו בשאר תפלות פירוש דבשאר תפלות אומר מחול עד לפני ה' תטהרו ומתחיל בפסוקים ודברי ריצוי ואח"כ הוידוי וא"כ הוי באמצע התפלה ממש ומעין הברכה אבל בתפלת י"ח באמצע י"ח ממש לא הוי מעין הברכה ובברכת סליחה דהוי מעין הברכה לא הוי באמצע. ומשמע לאבי העזרי דכיון דאיתא בפרק יום כפורים סוף (דף פז) והיכן אמרו יחיד אחר תפלתו וש"צ אומרו באמצע דוקא באמצע קאמר דאל"כ הו"ל לומר וש"צ אומר בתוך התפלה מאי באמצע וב"י פי' הטעם לפי שלא ניתקן לאמרו במנחה אלא לאחר התפלה ואיני מבין דבריו דהא סתמא קאמר בגמרא והיכן אמרו יחיד אחר תפלתו וש"צ אומרו באמצע ומשמע פשט השמועה דאף בוידוי דמנחה נמי דינא הכי אלא דעת ראבי"ה כדפרישית דאי אפשר לאמרו במנחה באמצע התפלה ממש דלא הוי מעין הברכה ומזה הוכיח ראבי"ה לפרש דהיכן אמרו ביה"כ עצמו דוקא קאמר :

ומ"ש ורבינו האי כתב אין מנהג כו' פי' רבינו האי חולק אראבי"ה וסובר דודאי מן הדין היה יכול לומר הוידוי בברכת סליחה דהוי מעין הברכה ובאמצע להו דוקא ולכך אין מונעין אותו אם רצה להרויח פי' שלא על דרך חיוב כי אם בדרך שאנו נוהגין ביום התענית להאריך בתחנונים וסליחות באמצע ברכת סליחה אבל מדרך חיוב להוציא אחרים ידי חובתם ודאי לא כי אין מנהג שיתודה ש"ץ במנחה ומן המנהג ראייה חזקה שכך קבלו הקדמונים דהיכן אומרו ביה"כ עצמו בדוקא קאמר ולכך אין חיוב בעי"כ וזהו שכתב בתשובה האחרת יפה השיבו הראשונים כו' שלא לאמרו ש"צ בברכת סליחה מצד החיוב שלא שמענו בבבל כו' וממילא אינו יכול לאמרו מצד החיוב להוציא את שאינן בקיאין כי לא תקנו בכה"ג ואם יוסיף בברכת סליחה כגון וידוי אינו כ"א הרווחה בעלמא ואינן יוצאין בזה ידי חובתם ולדבריכם שאתם צריכין כו' אבל רב עמרם כתב ש"ץ אומר וידוי במנחה להוציא את שאינו בקי פירוש אע"פ שיראה מן המנהג שלא היתה תקנת רז"ל שיתודה ש"צ באמצע י"ח להוציא את שאינו בקי מ"מ מתודה הש"צ אחר התפלה כיחיד להוציא את שאינו בקי דבזה הוא שלוחם מאחר שמתפלל כדרך שהיחיד מתפלל לעצמו ויצא היחיד ידי חובתו בזה כמו בשאר תפלות שמתפלל הש"צ ממש כסדר תפלת היחיד בלי שינוי ומוציא רבים י"ח דאף זה כן וכן מבואר בדברי הר"ן דרב עמרם לא קאמר אלא לאחר התפלה ביחיד ע"ש אבל רבינו האי וראבי"ה חולקים עליו וס"ל דלאחר התפלה פשיטא שאין יכול לאמרו להוציא את שאינו בקי כי לא היתה התקנה להוציא אחרים אא"כ באמצע התפלה :

ומ"ש הב"י לפרש לשון רבי' האי אינו נכון לפע"ד. ודע שכל משא ומתן בזה אינו אלא בוידוי שהש"צ חוזר בקול רם אבל במה שמתפלל הש"ץ בלחש אין שום אדם בעולם שיאמר שאין הש"ץ מתודה כשאר יחיד דפשיטא דלגבי דידיה נמי איכא למיחש שמא תטרף דעתו בסעודה או שמא יחנק וכ"כ ב"י ופשוט הוא וכן המנהג כרב האי שאין הש"ץ מתודה במנחה בקול רם כל עיקר אף לאחר התפלה. וקשיא לי מ"ש מוידוי של ערבית שנוהגין אנחנו שהש"צ חוזר בקול רם אף על פי שאינו באמצע תפלה וי"ל דאותו וידוי אינו כדי להוציא רבים י"ח אלא הרווחה בעלמא שהרי קי"ל תפלת ערבית רשות : **ומ"ש** הב"י שהגרסא הנמצאת באשר"י אין שומעין לו היא גירסא נכונה מאד לא ידעתי טעמו דא"כ מאי אבל אם רצה להרויח דקאמר רב האי שלכך בלי ספק ט"ס הוא באשר"י גם ברבי' ירוחם ראה כ"ז כתב אין מונעין אותו וכן עיקר ועל דרך שפירשנוהו ודו"ק :

ונוהגין באשכנז שכל הקהל לוקין מלקות מ' וכו' כתב ב"י ותמהני למה לא כתב שהטעם מפני שמלקות מכפרת עון וכו' מיהו למה שנהגו ללקות מלקות כל דהו ואינו רק לזכרון למלקות דאורייתא אם כן בע"כ שאין עושין כן לכפרה אלא שמתוך כן יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו וק"ל :

תרח ואוכלין וכו' עד בין באיסור אכילה ובין בעשיית מלאכה כבר נתבאר לעיל בסי' תר"ד טעמו דפסק כר"ע וכתנא דעלם עלם ונתבאר שם דעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם :

דרכי משה

חומר אחרון עכ"ל : (ג) וכן המנהג פשוט שאין הש"ץ מחזיר הוידוי רק אומר התפלה בקו"ר כמו בשאר ימות השנה כתב הכלבו דיאמר אחר התפלה במנחה א"מ ואין נוהגין כן וכ"כ במנהגים ישנים דאין לאומרו : (ד) ול"נ דמלקות שלוקים בעי"כ אינו מכפר כלל דאינו מלקות כדרך שהיו לוקין בימיהם אלא לוקין עכשיו ברצועה כל דהו ואין כאן כפרה רק זכרון בעלמא שישוב מחטאיו. ולכן נוהגים ללקות רצועה כל דהו וכתב הכלבו נהגו לעשות הרצועה שמלקין בו מעגל ותפירות בעור החמור לפי שידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו ובמנהגים שלנו כתב וילקה לא עומד ולא יושב אלא מוטה ונלקה אומר אשמתי ובגדתי כו' והמלקה אומר ג"פ והוא רחום שהם ל"ט תיבות כמספר המכות במהרי"ל כשהיה מהרי"ל נלקה היה שוכב עם פניו לצפון ואחוריו לדרום : תרח (א) אע"ג דהיא דאורייתא כמו תוספת י"כ אבל דבר הכתוב בהדיא באורייתא צריך למהות דהא ודאי א גם שוגגים וכן כתב הרא"ש

דרישה

על ראשו ועל גופו ט' קבין מים ממין שהם ר"ו בלים במקום טבילה כי אותה טבילה אינה כ"א בשביל טהרה ולא בשביל טובס :

סי' תרז [ט] שלא לאומרו הש"ץ עיין קונטרס ב"י. ויש ליישב גירסת רבינו דה"ק אם רצה להרויח אין מונעין אותו אבל אם בא לשאול אין מורין לו

פרישה

(ד) **שאין** לו להחזירו משמע דהתפלה גופו חוזר ש"צ במנחה וכן במנהגים ולא כמו שנוהגים עתה בקצת קהילות ועיין בב"י שהביא מנהג ספרד דמשמע ג"כ שלא היה חוזר כלל : (ה) **צריכים** אתם להודיעם כו' פי' אתם צריכין להודיעם לכל הקהל וללמדם סדר הוידוי וענינו כדי שכל אחד יתודה אחר תפלתו :

שומט

(א) שזמנו מהלך א אלף ות"ק אמה קודם הלילה צריך להוסיף מעט מהחול על הקודש ואם הפסיק מאכילתו בעוד היום גדול יכול לחזור ולאכול כל זמן שלא קבל עליו התענית :

תרט ולענין הטמנת חמין בערי"ה כתב ר"ע שאין להטמין מפני שאין טומנין החמין אלא לכבוד שבת וזה שאוכל בחול במוצאי י"ה אין לו להטמין לכבוד החול וכבר הפליגו אנשי אספמי' ועשו סמיכה שאין להטמין בערב י"ה אבל רב נטרונאי גאון כתב להטמין בערב י"ה למוצאי י"ה למה הוצרך לכך בשלמא להטמין בע"ש דקא בעיא למיכלה למחר אלא למוצאי י"ה חול הוא למה הוצרך להטמין למוצאי י"ה ימתין למוצאי י"ה ויעשה כל צרכיו אבל איסור אין בדבר והעושה אין מוחין בידו : ורב שרירא כתב דשפיר דמי שהוא מכין מחול לחול אע"ג דשהי ביום הכפורים על גבי בירה והטמינו לשמור חומו אין בכך כלום ולמוצאי יום הכפורים ישהה שיעור מה שתחום הקדירה באותו חום ואח"כ אוכל ממנה ומותר ואני תמיה למה צריך להמתין כדי שתחום הקדירה באותו החום שלא מצאנו כן אלא במלאכה הנעשית באיסור אבל זה שטמן בהיתר מה צריך להמתין [א] ואיני יודע מה חשש איסור יש בדבר שהוצרכו גאוני עולם לדבר בו ואדרבה נראה יותר טוב שיטמין כדי שימצא סעודתו מוכנת במוצאי יום הכפורים גדולה מזו התירו קניבת ירק מן המנחה ולמעלה כדי להכין סעודתו כ"ש הטמנת חמין שמותר :

תרי מקום שנוהגין להדליק נר בליל יוה"כ מדליקין ובמקום שנוהגין שלא להדליק אין מדליקין וכתב א"א הרא"ש ז"ל שיש לברך עליו כמו בשבת ובבל מקום מדליקין בבתי

קודם בין השמשות שהוא מהלך אלף ות"ק אמה קודם הלילה צריך להוסיף מחול על הקודש כ"כ בפרק בתרא דיומא הרא"ש וז"ל ותוס' זה צריך שיהא קודם בין השמשות דאילו בין השמשות ספק יום ספק לילה הוא ואם עשה מלאכה בשני בין השמשות אם בשוגג חייב חטאת ואינו נקרא תוספת דבלאו רבוייה דקרא צריך לפרוש מספק וגם ספק כרת יש בו אלא קודם בין השמשות שהוא מהלך אלף ות"ק אמה קודם הלילה צריך להוסיף מן החול על הקודש ותוספת זה לא נתברר שיעורו אלא ע"כ לאו תוספת כל דהו קאמר מדקאמרינן בר"פ המביא כדי יין ובפרק שואל דהא תוספת די"כ דאורייתא הוא והני נשי דידן דאכלי ושתי עד אורתא ולא מחינן בהו ומסתמא לא היו אוכלות לגמרי עד חשיכה שאינן יכולות לאכלם אלא פורשות קודם עילויו של יום וגם מספיקו אלא שבתוספת היו מזלזלות אלמא לא בתוספת כל דהו אמרינן אלא שלא נתברר שיעורו וצריך לפרוש קודם בין השמשות מעט עכ"ל · וכן כתב סמ"ג וסמ"ק וכ"כ התוס' בר"פ המביא כדי יין וכ"כ הר"ן שם בשם המפרשים וכתב עוד ולי נראה כיון שלותה תורה תוספת צריך להוסיף מחול על הקודש איזה זמן חוץ מן הזמן שהוא נזהר בו מן הספק שא"ל כן לא היה צריך להזהיר על התוספת וזה על דעת מי שסובר דמאי דאמרי' דספיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא היא ע"כ :

ומ"ש שיעור בין השמשות הוא אלף ות"ק ביארתי בסי' רס"א :

ואם הפסיק אכילתו בעוד היום גדול יכול לחזור ולאכול כן כתב הרא"ש ביומא ובפרק בתרא דתעניות ובסי' תקנ"ג נתבאר שכן דעת הרי"ף והתוס' אע"ג שהראב"ד חלוק בדבר :

ומ"ש כ"ז שלא קבל עליו התענית כ"כ הרי"ף פרק בתרא דתענית וכן כתבו המפרשים בשם הרמב"ן ונתבאר בסימן הנזכר :

כתב הכלבו בשם הר"מ בעי"ה אין לו לאכול רק מאכלים קלים להתעכל כדי שלא יהיה שבע ומתגאה כשיתפלל :

תרט ולענין הטמנת חמין בעי"ה כתב ר"ע שאין להטמין וכו' עד אבל זה שטמן בהיתר מה צריך להמתין הכל כתוב בפסקי הרא"ש :

ומ"ש רבינו ואיני יודע מה חשש איסור יש בדבר וכו' גם בעיני יפלא דברי הגאונים האלה ודברי רבי' נראים נכונים וכן עמא דבר (א) :

תרי מקום שנוהגין להדליק נר בליל י"כ מדליקין ומקום שנוהגין שלא להדליק אין מדליקין משנה בפ' מקום שנהגו (נג:) ובגמרא (שם) תניא בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד פי' להפריש מתשמיש המטה האומר להדליק שאסור לשמש מטתו לאור הנר והאומר שלא להדליק מפני שרואה אותה ומתאוה לה ובירושלמי גרסי' מקום שנהגו להדליק משובח ממקום שנהגו שלא להדליק א"ר ירמיה תדע שכן הוא שהרי אש לכוע ואינו משמש לאור הנר : **ומ"ש** רבי' בשם הרא"ש שיש לברך עליו כמו בשבת כ"כ במסכת יומא ופירש הטעם משום שלום בית אבל המרדכי כתב בפ' מקום שנהגו דאין מברכין משום דקתני מקום שנהגו להדליק מדליקין אלמא ליכא מצוה ואין לומר וליזנו משום מנהג · ובפרק במה מדליקין כתב נראה דבי"ה בלא שבת אין מברכין על הדלקת הנר דלא חשוב לשלום בית אלא בשבת משום כבוד שבת ובסה"מ כתב י"ה שחל להיות בשבת מדליקין בלא ברכה הואיל ואינו בא לצורך אכילה עכ"ל (א) : כתב המרדכי מדליקין נרות על שולחנס ועורכים השלחן כמו בשבת משום דאיקרי שבת שבתון (ב) ואיני יודע מה מקום לעריכת שלחן בי"ה (ג) : **ומ"ש** דבכ"מ מדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות וע"ג חולים ובמבואות האפלים במשנה פרק מקום שנהגו (שם) : גרסינן

ומ"ש ואם הפסיק אכילתו בעוד היום גדול כו' כ"כ הרא"ש פ"ב דתענית ועיין לעיל בסימן תקנ"ג כתבתי דלדעת הרא"ש אם קבל עליו התענית אסור נמי לרחוץ ולסמוך ואם לא קבל עליו מותר ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל עד בין השמשות וכן הדין ביום כפור · והמנהג במהרי"ל שדרש דמשהפסיק בסעודתו אסור לו לאכול ולשתות עוד גם אם עוד היום גדול וז"ל מהרש"ל ואף שכל הפוסקים כתבו שיכול לחזור ולאכול אם לא שקבל עליו התענית וכן מוכח מן התלמוד להדיא אכן כבר נהגו העם בהפסקתם לקבל התענית בדעתייהו והוה כאילו קבלו בפה וחומרא יתירה היא עכ"ל ונראה לי דמ"ש דחומרא יתירה היא היינו לפי שהוא תופס עיקר דבעינן קבלה בפה וכדמשמע בדברי הרב המגיד פ"ג דתענית אבל בהג"ה מיימונית לשם בשם מהר"ם מבואר דאף בקבלה בלב סגי דכיון שנתכוון שלא לאכול היום עוד אם כן היה תופס איסור בדבר שלא לחזור ולאכול ואיך יחזור ויאכל וכ"ה בהג"ה מיימונית פ"א מהלכות שביתת עשור הלכה ו' ע"ש גם באגודה לא הכריע וכתב דיש דואין הראייה דאיכה רבתי דקאמר אכלתי ופסקי דשמא מתחלה היה דעתו לכך שיאכל אם ירצה אבל אם היה גומר בדעתו שלא לאכול אסור לו לאכול אפילו עוד היום גדול וכיון דרוב ניהוג שלנו אחרי מהר"ם והנמשכים אחריו אין להקל ועוד שכך דרש מהרי"ל ודלא כהגהת ש"ע שכתב בסתם שאם קיבל בלב לא הוי קבלה כ"ל. כתבו התו' פ"ק דעבודת כוכבים דבעי"כ אין אוכלין בשר בהמה רק עופות ודגים ודברי' קלים ומבואר שם להדיא דמיירי בכל היום ונראה דטעמא הוי משום דבשר שמן מרבה זרע כדאיתא פ"ק דיומא ומהאי טעמא כתב במהרי"ל והסכים עמו מהר"ש שלא לאכול מאכלי חלב כל היום משום דמרבה זרע כדאיתא פ"ק דיומא ואע"ג דלגבי מיני תבלין לא אסר הרב גופיה כ"א בסעודה המפסקת יש לחלק בין דבר המחמם לבד לדבר המחמם ומרבה הזרע ג"כ ולכך אין לאכול מאכלי חלב כל היום ומ"ש בתשב"ץ בעי"כ בסעודה המפסקת לא אכל מהר"ם כ"א תרנגולת ודבר רך ושריית פת ביין לפי שהוא כמעוכל עכ"ל טעמו שלא אכל הרבה כדי שבעו שלא יתגאה כשמתפלל וכמ"ש בכל בו על שם מהר"ם אבל ודאי גם כל היום לא אכל רק עופות ודגים כדפי' ויש לדקדק על היין הרי מרבה זרע הוא כדאיתא פ"ק דיומא ואפשר דשריית פת ביין דבר מועט הוא ולית לן בה אי נמי במזוג דוקא נהג מהר"ם :

תרט ולענין הטמנת חמין בעיה"כ כו' עד ואיני יודע מה חשש איסור יש בדבר ולפע"ד נראה ליישב דעת הגאונים דחשש איסור יש משום מאי דתניא בפ' מקום שנהגו כל העושה מלאכה בע"ש ובעי"ט מן המנחה ולמעלה אינו רואה סי' ברכה לעולם ועיקר הפירוש שאף מן המנחה גדולה קאמר כמו שנתבאר בס"ד למעלה סימן רי"א וסי' ת"ח וא"כ אם יטמין בעי"כ לאחר חצות כמו שעושין בע"ש יהא נראה כמכין מי"ט לחול שהרי בע"ש אסור כל מלאכה מחצות ולמעלה אא"כ שהוא לצורך שבת כהטמנה וכיון דהטמנה זו אינה אלא לצורך חול אין לו להטמין מחצות ולמעלה לכבוד חול וזהו שדקדק רב עמרם בלשונו שכתב בעי"ה אין רשאין להטמין כמו שעושין בע"ש מפני שאין טומנין וכו' כמו שהועתק באשיר"י דמשמע להדיא דוקא כמו שעושים בע"ש לאחר חצות אבל קודם חצות אף ר"ע מודה דאין שם איסור ומ"ה כתב רב שריר' דצריך להמתין שיעור מה שתחום הקדרה באותו חום לפי שההטמנה לאחר חצות לצורך חול היא נעשית באיסור ומ"מ רב נטרונאי ס"ל להקל וטעמו משום דאף אכילת מוצאי יה"כ מצוה היא ע"פ המדרש דבמוצאי יה"כ בת קול יוצאה ואומרת לך אכול בשמחה לחמך כדלקמן בסי' תרכ"ד ועוד יראה לומר דטעם הגאונים האוסרים הוא משום דנראה כמתקן לצורך היום וכמ"ש הר"ן והרב המגיד לחד פירושא בקניבת הירק דאסור קודם המנחה משום דנראה כמתקן לצורך היום . ולענין הלכה מנהגינו שלא להטמין וכך פסק באגודה וכן כתב ראבי"ה שראה מכתב ידי גלילי ראב"ן ועיין במרדכי וכך השיב מהרי"ל : **ומ"ש** גדולה מזו התירו קניבת ירק כו' צריך לומר שרבינו מפרש הא דאמרי' בפ' אלו קשרים שהתירו הקניבה משום עגמת נפש דהיינו לומר שהתירו לו להכין סעודתו מבע"י מפני שחשו חכמים שלא יצטרך לתקן הכל לערב ותהיה נפשו עגומה כפי' הר"ן לשם וכן פי' ה' המגיד פ"א מה' שביתת העשור וא"כ הטמנה נמי נתיר כדי שלא תהא נפשו עגומה · דאילו לפרש"י אדרבה דכדי שתהא נפשו עגומה מן המנחה ולמעלה שהוא שואף ומצפה לעת אכילה ואינו אוכל והוי קרוב לעינוי מש"ה התירו הקניבה וא"כ מאי גדולה מזו דקאמר היא הכוונה משום הכי נמי אין להתיר הטמנה כדי שתהא נפש עגומה וכן מצאתי למהר"ש לורי"א ז"ל :

תרי מקום שנוהגין להדליק כו' פי' מקום שנהגו להדליק בחדר משכבו צריך הוא להדליק ומקום שנהגו שלא להדליק צריך הוא שלא להדליק שניהם משום תשמיש המטה הוא ואנו נוהגין להדליק בבתים על שולחן הערוך ולברך עליהן כמו בשבת משום שלום בית ודלא כמהרי"ל שכתב שלא לברך עליהן כי אם בי"כ שחל להיות בשבת וכן נמצא בדרשו' מהר"ש דוקא בערב שבת משום דאז שכיחי מזיקין בליל יה"כ ואיכא משום שלום בית הא לאו הכי לא וזה עולה כדעת המרדכי בפ' במ"מ ופ' מקום שנהגו וסוף יומא ע"ש אלא העיקר כדעת רבינו בשם הרא"ש דהכי משמע בירושלמי פרק הרואה : **ובבל** מקום מדליקין וכו' נראה דאפ"י שצריך הוא להדליק באלו א"צ לברך דאין כאן משום שלום בית : ומ"ש

דרכי משה

(א) הרא"ש בשם בעל העיטור וכתב בנימוקי יוסף בסוף פרק הבא על יבמתו הא דמצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע ה"מ ברבים אבל ביחיד צריך להוכיחו עד שיכנו או יקללנו כדאיתא במסכת ערכין (טז:) והא דאמרינן בשבת (נה·) לוכחינהו מר להני דבי דיש גלותא ואמר לא מקבלי מינאי ואמרינן אפ"ה לוכחינהו מר התם דלא הוכיחם כלל אלא שהיה מכיר בהן ומשום דאולי ישמעו או שלא יהא להם פתחון פה היה חייב להוכיחם פעם א' לפחות עכ"ל : **תרט** (א) ובמהרי"ל כתב דאנו נוהגין שלא להטמין וכן המנהג : **תרי** (א) ומהרי"ל וכ"כ מהרי"ו דאין לברך אבל במנהגים כתב דמברכין עליהם : (ב) ויש מדליקין אף בחדרים ועליות כו' ובסוף הפ' משמע דאף על השולחן תלוי במנהג : (ג) אבל במנהגים כתב כדברי המרדכי וכן המנהג כתב מהרי"ל מי שמדליק נר בבית צריך להדליק ג"כ בחדר ששוכב שם כי לולא זה עושה כתרי קולי דכשיראה אשתו מתאוה

פרישה

סי' תרח (א) **שזמנו** מהלך אלף ות"ק עיין סי' רס"א וסימן רס"ג מ"ש שם . וכאן לא קאמר תקמ"ט מפני שהוא לחומרא · משא"כ לעיל סי' רס"א דקאי אמוצאי שבת דאזלינן בתר בין השמשות דרבי יוסי נקט תקמ"ט לחומרא ע"ש · ע"כל · ומ"ש שזמנו אלף ות"ק קודם הלילה ר"ל קודם הלילה הידוע לענין כניסת שבת ומוט דקי"ל בו כר"י וכמ"ש בסי' רנ"ג ומ"מ הוא דוחק דהו"ל לרבינו לכתוב בקיצור צריך להוסיף על התחלת בין השמשות דהיינו מסוף שקיעת החמה וגם רמ"א בהגהותיו תמה ע"ז והאריך

דרישה

כן ולכן בתשובה לא הורה להם לומר ועי"ל דלא התיר להם אלא להוסיף קצת תחנונים וו"ש כגון וידוי אבל לא וידוי עצמו :

סי' תרט [א] **ואיני** יודע מה חשש איסור כו' ז"ל מהר"א פראג בהגהותיו ועיין בסי' רנ"ד אבל לא ימלא נחתום כי משם יראה כי יש חשש איסור ודו"ק שוב מצאתי ודקדקתי בגמרא סוף פ"ק דשבת דהתם מיירי באין פי התנור טוח בטיט והכא מיירי בטיח וע"כ אין חשש איסור כלל ואע"פ שכתב בסמ"ג בדיני הטמנה . גבי לא תמלא אשה קדירה

חדושי הגהות

תרח א כבר נתבאר לעיל סימן רצ"ג דלעניין הכנסת שבת וי"ש קי"ל כר' יודא דאמר ביהש"מ ג' חלקי מיל דהיינו אלף ות"ק אמה קודם הלילה (מהרל"ח) : ורבינו

בבתי כנסיות ובבתי מדרשות וע"ג חולים ובמבואות האפלים ונוהגין בכ"מ להרבות נרות בבתי כנסיות משום דכתיב על כן באורים כבדו ה' ומתרגמינן בפנסיא יקרו ה' ואמרינן ולקדוש ה' מכובד זה יום הכפורים שאין בו לא אכילה ולא שתייה כבדוהו בכסות נקייה (ה) על כן מכבדין אותו בכל מיני כבודים ומטעם זה נמי נוהגין להציע בב"ה בגדים נאים:

תריא **כל** הדברים האסורין בעיקר היום אסורין גם בלילה ומה הן הדברים האסורים מלאכה אכילה ושתייה רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה וכולהו נפקא לן מקראי ומיהו אין חיוב כרת אלא במלאכה ואכילה ושתייה אבל בהנך אין בהן כרת ואע"ג דנפקי מקראי אסמכתא בעלמא נינהו מלאכה ביצד כל מלאכה שחייבין עליה בשבת חייבין עליה ביום הכפורים וכל שבשבת פטור אבל אסור ג"כ הוא ביום הכפורים אלא ששבת זדונו סקילה וי"ה זדונו כרת וכל איסורי הוצאת שבת (א) נוהגין ג"כ ביום הכפורים וכל דבר שאסור לטלטלו בשבת אסור

ומ"ש ונוהגין בכ"מ וכו' פירוש דמה שנוהגין להרבות נרות אעפ"י דלא תקן כי אם וכב"מ מדליקין בב"כ ובנר א' או ב' הוי סגי טעמא הוי משום דהדלקת הנר הוי כבוד כדכתיב באורים וכו' וכיון דאמר בגמרא ולקדוש ה' מכובד זה יה"כ שצריך לכבדו בכסות נקייה וכסות נקייה לא רמיזא בקרא אלא בע"כ מאחר שהמקרא אומר לכבדו צריך לכבדו במידי דהוה כיבוד וכסות נקייה הוי כבוד אם כן מטעם זה מכבדין אותו בכל מיני כבודים דהיינו בריבוי נרות. ומטעם זה אנו נוהגין להציע בב"כ בגדים נאים דהוי נמי כבוד:

תריא **כל** הדברים וכו' בפרק יה"כ אליבא תנא דעלם עלם אמרינן ה' קראי כתיבי במלאכה חד לאזהרה דיממא וחד לאזהרה דליליא וחד לעונש דיממא וחד לעונש דליליא וחד לאפנויי למיגמ' עינוי ממלאכה בין דיממא ובין דליליא וכבר כתבתי בסימן תר"ד שרבינו פסק כרב עמרם וכתנא דעלם עלם וסובר גם כן דאע"ג דרחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה תקנת' דרבנן הוא מ"מ אחא' דאסמכינהו אקראי דאקרו עינוי כמו אכילה ושתייה כעין אכילה ושתייה דאורייתא תקנוהו ולכך כתב כל הדברים האסורים בעיקר היום אסורים גם בלילה אבל יש לדקדק על הרמב"ם שאינו פוסק כתנא דעלם עלם ואפ"ה כתב ג"כ דעינוי נלמד ממלאכה שאסור בין ביום ובין בלילה ונראה דדוקא לענין עונש ואזהרה לעינוי פסק הרמב"ם כרב פפא דאתיא ליה מתשבתו שבתכם כדלעיל ולא כתנא דעלם עלם אבל מ"מ ס"ל להרמב"ם דמג"ש זו למדנו דכי היכי דאיסור מלאכה בין ביום ובין בלילה כך איסו' העינוי בין ביום ובין בליל':

ואע"ג דנפקי מקראי וכו' כלומר דנפקי מקראי דכל הני איקרו עינוי ובכלל להתענות הן וכיון דכתיב כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה א"כ נימא בכל הני דאיכא בהו כרת וקאמר דאסמכתא בעלמא נינהו ולכך אפילו איסור דאורייתא ליכא בהו זו היא דעת הרא"ש על פי שיטת ר"י אבל הרמב"ם סובר דודאי לאו בכלל להתענות הוא ולכך אין בהן כרת אבל מ"מ איסור דאורייתא איכא בהו ועיקרא דמילתא למדנוהו מדכתיב שבת שבתון שבת לענין מלאכה ושבתון לעניינים אלו ודברים אלו לדעתו מד"ס קרינן להו ואע"פ שכך הלכה למשה מסיני וכמו שכתב בספר המצות שלו בעיקר ב' ולכך כתב שאם רחץ או סך או נעל או בעל מכין אותו מכת מרדות לפי שאין כתוב בפירוש אזהרה שלו בתורה ומאי דאמרינן בגמרא אזהרה שלו מתשבתו שבתכם היינו לעינוי דכתיב בקרא דהיא אכילה ושתייה והסמ"ג כתב תחלה דנראה מדאיצטריך לומר שאין עונש כרת על שאר עינויין משמע דלכל הפחות יש בהן איסור דאורייתא ואח"כ כתב דר"י פירש שאר עינויין כולן דרבנן. גם הר"ן ז"ל כתב דנ"ל דכולהן מדאורייתא נינהו ונראה בעיני שזהו דעת רש"י ז"ל בפ' הערל דמאי דקאמר התם מניין למעשר שני שנטמא שמותר לסוכו כו' פירש רש"י מותר לסוכו ואע"ג דקי"ל דסיכה כשתייה והו"ל כמאן דשתי ליה בטומאה אלמא דס"ד דאיסורא דאורייתא משום דסיכה כשתייה ומשום הכי התו' שחולקין על זה ונמשכו לשטתם דסיכה כשתייה לאו דאורייתא פי' לשם בענין אחר שכתבו וז"ל דס"ד דאסור משום דמבער בטומאה עכ"ל ודו"ק והלכך יראה לי דלמעשה ראוי להחמיר כרש"י והרמב"ם והר"ן ז"ל:

מלאכה כיצד כל מלאכה שחייבים עליה בשבת כו' עד דאסור לטלטלו ביה"כ בפ"ק דמגלה תנן אין בין שבת ליה"כ אלא שזה זדונו בכרת וזה זדונו בסקילה. ובפ' אמרו לו מסקנא דתלמודא נמי דליתא לדרפרס ופסק הלכה כשם שעירוב והוצאה לשבת כך עירוב והוצאה ליה"כ אכן בפ' שני שעירים איתא נמי להא דרפרס ולא דחאוה לשם כמו שדחאוה בפ' אמרו לו מ"מ התו' כתבו על זה דד"ת עניי' במקומם ועשירים במקום אחר וע"ז נסמך הסמ"ג וכתב דמסקנא דליתא לדרפרס וכ"כ התוס' בפ"ג דשבועות להדיא אבל מפי' רש"י שם יראה דס"ל כרפרס וכדמשמע בפ' שני שעירים והיא דפ' אמרו לו דחייה בעלמא היא גם הראייה שמביא הרי"ף והרא"ש בפ"ק די"ט מההיא דפ' בכל מערבין איכא למידחי דדוקא עירובי תחומין נוהג ביה"כ אבל לא עירובי חצרות מ"מ לענין הלכה מאחר שהתו' מסכימים לפסק הרב אלפס אעפ"י שאינו מכח ראיה אחת ואיכא למימר דכל אחד דוחה הראייה של חבירו מ"מ בענין הדין הם שוין וכך ראוי

גרסינן בפרק מקום שנהגו (סס) תני תנא קמיה דרבי יוחנן ר"ש בן אלעזר אמר י"ה שחל להיות בשבת אף במקום שאמרו שלא להדליק מדליקין מפני כבוד השבת ענו ר' יוחנן בתריה וחכמים אוסרים וירושלמי משמע דהלכה כר"ש בן אלעזר וכ"פ הרמב"ם ז"ל: **ונוהגין** בכ"מ להרבות נרות בבתי כנסיו' וכו' עד בכל מיני כבודים כ"כ הרא"ש ביומא גמ' המלך והכלה ירחצו את פניהם וכתב המרדכי בזמן הזה נהגו להדליק ביום הכפורים נר לכל אחד ואחד לפי שהוא גמר דין (ד) כדכתיב בעשרים וחמש שנה לגלותינו בר"ה בעשור לחדש ואמרינן פרק ב' דערכין (יב.) איזה הוא ר"ה שהיא בעשור לחדש זה יום הכפורים והכלבו כתב עוד טעם אחר לפי שצריכים לקרות בספר כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו בדברי תפלות ותחנונים שאינם שגורים ויודעים שלא מן הכתב וזולת זה לא יראו לקרות בלילות ועוד להבדיל על אותו נר במוצאי היום שצריך להבדיל על אור ששבת:

תריא **כל** הדברים האסורים בעיקר היום אסורים גם בלילה מדמפסיקין מבע"י משמע שלילו כיומו לכל דבר:

ומה הן הדברים האסורים מלאכה אכילה ושתייה רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה פשוט במשנה פ"ב דיומא (עג): **ומ"ש** וכולהו נפקא לן מקראי שם בגמ': **ומ"ש** ומיהו אין חיוב כרת אלא במלאכה ואכילה ושתייה אבל הנך אין בהם כרת ברייתא שם (עד.):

ומ"ש ואף ע"ג דנפקי מקראי אסמכתא בעלמא נינהו כ"כ הרא"ש בשם ר"י וריב"א והביא כמה ראיות לדבר ומהאי טעמא מקילין בהו ואמרי (עג:) המלך והכלה ירחצו את פניהם ותנן נמי החיה תנעול את הסנדל ד"ר אליעזר וחכמים אוסרים ומדאסרי רבנן ע"כ בדליכא סכנה עסקינן ואי איסור נעילת הסנדל מדאורייתא היכי שרי ר"א ובגמרא (עז.) נמי אמרי' דמי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש ומי שידיו מלוכלכות בטיט וצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש ואי סיכה ורחיצה דאורייתא נינהו היכי מקילין בהו הכי אלא ודאי מדרבנן נינהו והר"ן הקשה ע"ז וכתב שנראה לו דכולהו מדאורייתא נינהו אלא דכיון דלאו בכלל עינוי דכתיבי בקרא בהדיא באורייתא נינהו אלא מרבוייא דשבתון אתי וכדאיתא בגמרא קילי טפי ומסרן הכתוב לחכמים והם הקילו בהם כפי מה שראו והתירו כל שאינו נעשה לתענוג וכן דעת הרמב"ם דכולהו מדאורייתא נינהו אלא דלא מחוורא לי הא דתניא לקמן התינוקות מותרין בכולם חוץ מנעילת הסנדל ומוכח בגמרא דמותרין בכולן דקאמר היינו דמותר לגדולים לרחצן ולסוכן והא הני ודאי לתענוג עבדי ואי מנעי הני מינייהו חד יומא לא מסתכני ואי מדאורייתא היכי שרינן והא כתיב לא תאכילום וקרי ביה לא תאכילום להזהיר גדולים על הקטנים ועוד מדפסיק ותני התינוקות מותרין בכולם ולא אשכחן בשום דוכתא חינוך בהני כדאשכחן יומא (פב:) בתענית משמע שעד שהגיעו לפרקן מותרין בכולם ואפילו על ידי גדולים ובשלמא אי דרבנן נינהו שפיר אלא אי אמרת מדאורייתא נינהו היכי שרי עכ"ל ול"נ דאפילו לדעתו דסבר דאפילו הגיעו לחינוך מותרין בכולן איכא למימר דלק"מ דאע"ג דאסירי מדאורייתא כיון דלא מיפרשי בהדיא בקרא והם דברים המסורים לחכמים ראו שלא להחמיר על התינוקות בכך דכיון דאכילה ושתייה דמפרשי בהדיא מותר להאכילם ולהשקותם בידים כ"ש שאר דברים שמותר לעשותם להם בידים ואע"פ שכשהגיעו לחינוך צריך לחנכן באיסור אכילה ושתייה לא ראו לחנכן לדברים אלו מאחר שאינם מפורשים בכתוב וכיון דריביתיה דינוקא נינהו לא גזרו בהו רבנן ודעת רבינו שכתב בסי' תרי"ו כדרך שמחנכין אותם באכילה כך מחנכין אותם ברחיצה וסיכה אתי שפיר טפי דההיא דהתינוקות מותרים בכולם בשלא הגיעו לחינוך היא והיא דלהזהיר גדולים על הקטנים כשהגיעו לחינוך:

מלאכה כיצד כל מלאכה שחייבין עליה בשבת חייבין עליה בי"ה וכו" משנה בפ"ק דמגילה (ז:) אין בין שבת לי"ה אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בהכרת: **ומ"ש** וכל איסורי הוצאת שבת נוהגין ג"כ ביה"כ בפ"ג דכריתות (יג:) תנן יש אוכל אכיל' אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד טמא שאכל חלב והיה נותר מן המוקדשין בי"ה ר"מ אומר אם היה שבת והוציאו חייב ודייק בגמרא וניתני אם הוציאו חייב מ"ט קתני אם היתה שבת אמר רפרס זאת אומרת עירוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה לי"ה ממאי דלמא יש עירוב והוצאה לי"ה וה"ק אם היתה שבת והוציאו חייב אף משום שבת וי"ה אלא אי איתמר דרפרס על הדא איתמר דתניא ושלח ביד איש עתי אפי' בשבת אמר רפרס זאת אומרת עירוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה לי"ה ממאי דלמא שאני שעיר המשתלח דהכשירו בי"ה בכך אלא דרפרס בדותא היא: וכתב סמ"ג בפ' אמרו לו מסיק דליתא לדרפרס דאמר אין עירוב ואיסור הוצאה לי"ה: **וכתב** עליו מהר"ר אליה מזרחי ז"ל לא שמעתי מנ"ל לסמ"ג לומר דהא דרפרס ליתא וכו' עד דאינו אלא דחייה בעלמא ול"כ דאי בדרך דחייה בעלמא קאמר לה הו"ל אלא לדחוי ולמישתק כי אורחא דתלמודא בכל דוכתא ומדמסיק עלה אלא דרפרס בדותא היא משמע ודאי למסקנא וקושטא דמלתא אמר הכי דיש עירוב והוצאה לי"ה ודלא כרפרס וכ"כ הרי"ף והרא"ש בפ"ק די"ט שי"ה צריך עירובי תחומין ועירובי חצירות ושיתופי מבואות כשבת והביאו ראיה מדתניא בפ' בכל מערבין (ל:) אמרו להם ב"ה לב"ש אי אתם מודים שמערבין לגדול בי"ה ובאמת שיש לגמגם על ראיה זו דדלמא ההיא ברייתא בעירובי תחומין מיתני' אבל עירובי חצירות לא צריך וכמו שהקשה מה"ר אליה מזרחי ז"ל ומ"מ הרמב"ם בפ"א מה"ע פסק כדברי הרי"ף והרא"ש ז"ל. וכן פסק רבי' בסי' תי"ו: **ומ"ש** וכל דבר שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו בי"ה כך כתב הרמב"ם והוא בכלל מה ששנינו אין בין שבת לי"ה אלא שזה זדונו בידי אדם וכו' א דכלל הוא לכל מילי בין דאורייתא בין דרבנן:

ומ"ש

דרכי משה

מתאוה לה ובהדר אין לו נר ויבא לידי תשמיש לכן צריך ליזהר: (ד) ואמרינן האי מאן דבעי דליסק ליה שתא כו' וכ"כ מהרי"ל ומהרי"ו וכן המנהג פשוט שכל א' עושה לו נר אף לזכרים הקטנים עושין נר לכל אחד כתב הכלבו שהמנהג שכל אחד מדליק נר אחד לכפר על אביו ואמו שמתו עכ"ה וכן נוהגין כתב מהרי"ל ומהרי"ו דאם כבו אלו הנרות אסור לומר לעו"ג להדליק או לתקן ולא כהללו דמרמזי להו רמוזי: (ה) ובמרדכי דיומא ומכבדין בכסות נקיה כדי שיהיו נקיים כמלאכי השרת עכ"ל ונראה דמטעם זה נהגו ללבוש בגדי פשתן לבן נקיי' כמ"ש איש א' לבוש הבדים ובהג"מ פ"ו דשבת כתב דמהר"ש היה רגיל ללבוש שרגני"ש בי"ט כשאין לו להחליף בגדיו בי"ט וה"ה בשבת וגם טעמו כי בי"ט ב"א שמחים לכן לובשים שרגני"ש שהוא בגד מתים ויזכרו יום המיתה ולא יתגאו עכ"ל ואפשר שמזה הטעם לובשין אותו בי"כ כדי שיהא לבו נכנע ותרד לפני יום הדין: **תריא** (א) וכתב מהרי"ו דשמש יכריז בערב יוה"כ עירבתם דיש איסור הוצאה בי"כ:

כתב

דרישה

קדירה עששיות וכו' מכאן שימתין כדי שיעשו כדי שלא יהא נהנה ממלאכת שבת וכן פרש"י פ"ק דשבת קרוב לסופו וגם לפ"ז יש מקום איסור י"ל דלא ס"ל לבעל טורים זה רק ס"ל שטעם דבכדי שיעשו כדי שלא תמלא ותבא לידי מיתוי ועיין בריש פרק א"ל בד"ס אסורין בכדי שיעשו כי שם סתר ר"י את פרש"י שפי' שם בכדי שיעשו שלא יהנה כו' ע"ש וגם במשר"י שם דוק היטב:

ובפשוטו

הדושי הגהות

תריא א ורבינו נמי אע"ג שהוא בכלל מ"ש למעלה ואין ביניהם וכו' נקט ליה הכא משום דבעי למימר אלא שבזה הקילו (מהרל"ח):

ול"נ

אסור לטלטלו ביום הכפורים אלא שבזה הקילו בו שהתירו בו קניבת ירק מן המנחה ולמעלה פירוש להסיר ממנו עליו המעופשין לתקן אותן לאכילה וכן מותר לפצוע אגוזים מן המנחה ולמעלה (ב) פי' לשבר אותם להכינם לאכילת הלילה והני מילי כשחל בחול אבל בשבת אסור (א) והאידנא נהגו לאסור אף כשחל בחול:

תריב אכילה דתנן האוכל ככותבת הגסה ביום הכפורים חייב והוא פחות מכביצה ואין חילוק בין גדול לקטן כולם שיעורם ככותבת לא שנא אוכל דברים המותרים או דברים האסורים כגון פיגול נותר וטמא נבילה וטריפה וכל האוכלין מצטרפין לכשיעור ואפילו מלח שעל הבשר (א) וציר שעל הירק מצטרף עמו להשלים לכשיעור אבל אוכלין ומשקין אין מצטרפין ושיעור לצרף שתי אכילות הוא כדי אכילת פרס (ג) שהוא ד' ביצים: וכתב הרמב"ם ז"ל (ג) שאם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס מצטרפות ואם

ומ"ש אלא שבזה הקילו שהתירו בו קניבת ירק וכו' וכן מותר לפצוע אגוזים וכו' בס"פ אלו קשרים (קיד:) ובקניבת ירק פירש"י לנתוק העלים מן הקלחים כדי להשוותם שיהו מוכנים לחתכן והרמב"ם כתב דהיינו שיסיר העלים המעופשות ויקלץ השאר ויתקן אותו לאכילה וה"ה כתב בשם הרמב"ן והרשב"א שהוא הדחת ירק (ג): **ומ"ש** וה"מ כשחל בחול אבל כשחל להיות בשבת אסור שם מחלוקת אמוראים ואמוראי בתראי מחלקין בין חל להיות בחול לחל להיות בשבת ותניא כוותייהו: **ומ"ש** והאידנא נהגו לאסור אף כשחל בחול שם (קטו:) רבה חזה דקא מחרפי אמר אתאי איגרתא ממערבא משמיה דרבי יוחנן דאסור ופירש"י דקא מחרפי · מקדימים אמר ליה לאינשי ביתיה אתאי איגרתא ממערבא כי היכי דלקבלו מיניה ומאחר שרבא היה מחמיר על בני ביתו נהגו העולם להחמיר וכך כ' הרמב"ם וכן נרא' שהוא דעת הרי"ף והרא"ש שהשמיטו כל זה:

תריב אכילה דתנן האוכל ככותבת הגסה בי"ה חייב משנה בפ"ב דיומא (עג:): **ומ"ש** והוא פחות מכביצה מסקנא דגמ' שם (עט:) וכ' הרמב"ם שהוא פחות מכביצה כמעט וכ"כ הר"ן: **ומ"ש** ואין חילוק בין גדול לקטן כולם שיעורם ככותבת שם (פ:) מתקיף לה רבי זירא כל העולם כולו ככותבת ועוג מלך הבשן בכותבת אמר ליה אביי קים להו לרבנן דבהכי מייתבא דעתיה מיהו כולי עלמא טובא ועוג מלך הבשן פורתא: **ומ"ש** ל"ש אוכל דברים המותרים או דברים האסורים כגון פיגול וכו' ברייתא שם ומשנה בפ"ג דכריתות (יג:): **ומ"ש** וכל האוכלים מצטרפין לכשיעור משנה פרק בתרא דיומא (עג:): **ומ"ש** ואפי' מלח שעל הבשר וציר שעל הירק מצטרף עמו להשלים לכשיעור שם בגמ' (פ:): **ומ"ש** אבל אוכלין ומשקין אין מצטרפין משנה שם (עג:) ואע"ג דציר משקה הוא ואמרי' בסמוך דמצטרף לירק כבר אמרו בגמ' דטעמא משום דאכשורי אוכלא הוא וכל אכשורי אוכלי חשיב אוכלא: **ומ"ש** ושיעור לצרף שתי אכילות הוא כדי אכילת פרס תוספתא בפ"ב דיומא וז"ל אכל וחזר ואכל אם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין: **ומ"ש** בשם הרמב"ם שאם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס מצטרפות ואם לאו אין מצטרפות איני יודע למה כתב בשמו מאחר שהוא מבואר בתוספתא וא"ת שרבינו לא ראה התוספתא א"כ מי הגיד לו שצירוף אכילות בכדי אכילת פרס עד שכתב סתם א והיה לו לכתוב ג"כ בשם הרמב"ם וא"ת שצירוף בכא"פ ידע מברייתא דבפ' אמרו לו (יג:) השווים אבל פיסול הגויה א"כ גם משם היה לו ללמוד שצירוף זה מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה הוא שכך שנוי שם בפירוש ולא היה צריך לכתוב בשם הרמב"ם ונראה שרבי' למד שצירוף אכילות ביום הכיפורים בכדי אכילת פרס מדגרסינן בפרק בתרא דיומא (פ·) מתקיף לה רבא כזית בכדי אכילת פרס וככותבת בכדי אכילת פרס אמר ליה אביי קים להו לרבנן דבהכי מייתבא דעתיה ואע"פ שפירש"י קי"ל בכל אותם איסורים ששיעורן בכזית שאם שהה בין תחלת אכילת השיעור לגמר אכילתו יותר מכדי אכילת פרס אין מצטרף לא כתב רבינו כן בשמו משום דאע"ג דממ"ש כלמוד לדין צירוף ככותבת כיון שלא כתב דבריו על צירוף ככותבת ניחא ליה לכתוב דברי הרמב"ם שהם אמורים על צירוף ככותבת:

ומה שכתב ששיעור אכילת פרס הוא ארבעה ביצים כך הוא דעת רש"י בפרק בתרא

ראוי לנהוג לחומרא דלא כפרש"י וכן פסק בס"ע לעיל סימן תי"ו ועיין בתוס' ס"פ ד' אחין דף ל"ד · ודין איסור הטלטול כתבו גם הרמב"ם בפ"א והסמ"ג לאוין ס"ה: **ומ"ש** אלא שבזה הקילו בו שהתירו בו קניבת ירק וכו' בס"פ ואלו קשרים וטעמא משום עגמת נפש וכבר כתבתי בסימן תר"ט פרש"י בזה ושרבינו מפרש כהר"ן וה' המגיד ולפי פירושם הא דלא שרי אלא מן המנחה ולמעלה ה"ט דכיון שהוא סמוך לערב דומה כמי שיש לו פת בסלו ולא אתי למיכל מיניה אבל קודם מנחה נפשו מתאוה לאכול וחוששין דילמא אתי למיכל מיניה ומטעם זה יש להוכיח דאסור לכל אדם ליגע במאכל ביה"כ קודם מנחה ולר' יוחנן אף כל היום משום דמחרפי כדאיתא התם גבי קניבת ירק וקי"ל כוותיה והא דתנא דבי מנשה ר"ג אומר מדיחה אשה ידה במים ונותנת פת לתנוק ואינה חוששת שאני התם דלריכה היא להאכיל לתינוק שאינו יודע ליטול מעצמו ואיכא ביה משום חיי הנפש הלכך לא גזרו דילמא אתי למיכל מיניה שהרי אף הרחיצה התירו אבל בעלמא חיישינן ומעתה היה ראוי למחות כמי בתינוקות שנוהגין לשחוק באגוזים ביה"כ מטעם דילמא אתי למיכל מיניה ואף למהרי"ל שכתב שתחלת המנהג היה כדי שהשחוק יהיה להם לענוי ולעגמת נפש ועל הדרך שפי' רש"י ז"ל דטעמא הוי משום דהוי קרוב לענוי ואיכא למימר דלרש"י לא חיישינן לדילמא אתי למיכל מיניה בתעניות מ"מ קשה מדקי"ל כר' יוחנן דאסור לגמרי אפילו מן המנחה ולמעלה ודוחק לומר דשאני קניבת ירק דאית ביה משום שבות עכ"פ אבל שחיקת אגוזים לית ביה משום שבות אי לא הוי ע"ג קרקע ולא אולודי קלא והלכך אפי' קודם מנחה אין בו איסור דהא מסתמא אית ביה משום שבות כדאיתא ס"פ בתרא דעירובין ואפשר לומר דמה שאין מוחין בשחיקת אגוזים היינו מפני שאינן נמנעין כמ"ש הסמ"ג בה' שבת מוטב שיהיו שוגגין ואל יהו מזידין אלא דמ"מ קשה דבנגיעת מאכל היה לנו להזהר כדפי' ונראה דכיון שנהגו להקל א"כ בודאי נהגו כן ע"פ פרש"י דלא חיישינן בהא לדילמא אתי למיכל מיניה ועוד דאף הר"ן וה' המגיד כתבו עוד טעם אחר דקודם המנחה נראה כמתקן לצורך היום אבל מן המנחה ולמעלה דרכן של בני אדם לתקן מאכלם לצורך הערב ולטעם זה אין איסור בנגיעת המאכל אפילו קודם המנחה מיהו רבינו ז"ל לא ס"ל האי טעמא דא"כ מאי גדולה מזו התירו קניבת ירק וכו' שכתב בסי' תר"ט דילמא שאני קניבת ירק דמן המנחה ולמעלה אינו נראה כמתקן לצורך היום אבל הטמנה נראה כמטמין לצורך היום והוי כמו קניבת ירק מקודם המנחה דאסור אלא בע"כ דרבינו תופס עיקר הטעם דילמא אתי למיכל מיניה ולכך כתב גדולה מזו דכיון דאפילו מן המנחה ולמעלה שרי ולא חיישינן לאתי למיכל מיניה כ"ש בהטמנה מעיה"כ מ"מ כדאי הם רש"י והר"ן וה' המגיד לקיים המנהג · ואע"ג דלרבנן דר' יהודה בפ"ק דפסחים אמרינן הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל קא אכיל מיניה הא לאו הכי חיישינן לדילמא אתי למיכל מיניה איכא למימר דבתענית לא חיישינן כ"כ לדילמא אתי למיכל מיניה מפני שע"י הצער של התענית שהוא מרגיש כל שעה הוא מידכר משא"כ בחמץ שרגילות בו כל השנה ואין לו היכר ולא מידכר וכה"ג משני התם אליבא דר' יהודה דבאיסור חדש ע"י הקטוף הוא זכור · שוב מצאתי למהרא"י בת"ה שכתב ונתן בדין זה והעלה כמסקנתו: **ומ"ש** פי' להסיר ממנו עליו המעופשין כו' כן פי' הרמב"ם בפ"א וכתב ה"ה שכן פירש"י והקשו עליהם דהיינו בורר והיינו מלאכה גמורה ותירץ הוא דלא מיקרי בורר אלא מתוך פסולת גמור או מין אוכל ממין אוכל אבל זה הכל מין אוכל אחד הוא ואין עלין אלו פסולת גמור ולא ראויין להקרא פסולת ואפשר שראויין לאכילה ע"י הדחק וכיון שכן אין בזה אלא משום שבות בשבת והותר ביה"כ כו' וכתב עוד דהרמב"ן והרשב"א מפרשים דהקניבה היא הדחת הירק ע"ש ובפירוש רש"י שלנו פי' הקניבה לנתוק העלים מן הקלחים כדי להשוותם שיהיו מוכנים לחתכן:

תריב אכילה דתנן האוכל כו' משנה ר"פ בתרא דיומא האוכל ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה והרמב"ם ורבינו לא כתבו רק ככותבת הגסה טעמם משום דרב פפא קא מיבעיא ליה ככותבת שאמרו בגרעינתה או בלא גרעינתה ואסיקנא רב אשי לא מיבעיא ליה הא דרב פפא גסה איתמר כל כמה דגסה אלמא דבלשון ככותבת הגסה משמע בגרעינתה ותו לא אילטריכא ליה למיתני בהדיא וכגרעינתה אלא כי היכי דלא תימא כמוה וכגרעינתה וכחללה וזהו דגרסינן בירושלמי הדא אמרת דצריך למעך חללה שאין משערין אלא בה ובגרעינתה וכן משמע מלשון הסמ"ג לאוין ס"ט וכן בר"ן ומאחר שהמסקנא בגמרא דהוא פחות מכביצה תו לא צריך לבאר דלא בעינן כמוה וכגרעינתה וכחללה דממילא משמע דכיון שהוא פחות מכביצה חייב עליו ומשמע נמי דככותבת עצמה אם היא פחותה מכביצה אין חייב עליה שהרי צריך למעך חללה ותהיה פחותה מבילה בהרבה ומסתברא שיש לנו לכוון שלא תהיה פחותה ממנה אלא במעט וזו היא דעת הרמב"ם ורבינו למאי שקצרו דבריהם בזה: **ומ"ש** ואין חלוק בין גדול לקטן כו' שם מבואר כך באתקפתא דר' זירא ולא היה צריך לרבינו לכתוב זה דפי' דממילא משמע דאין חילוק גם הרמב"ם כתב בסתם ובגמרא נמי לא איתמר בפירוש אלא דר' זירא אתקיף לאודועי דטעמא הוי משום דקים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה בציר מהכי לא מיתבא דעתיה מיהו כ"ע טובא ועוג מלך הבשן פורתא וא"כ רבינו שלא כתב טעם הדין יש לדקדק עליו למה כתב הדין כל עיקר כיון דממילא משמע הכי ואפשר מאחר דבשתייה משערין בכל אדם לפי מה שהוא והו"א דבאכילה נמי הכי דינא על כן כתב דבאכילה אין חלוק ובגמרא איתא להדיא מתקיף לה ר' זירא מ"ש אכילה דכל חד וחד בכותבת ומ"ש שתייה דכל חד וחד בדידיה א"ל אביי קים להו לרבנן בכותבת דבהכי מייתבא דעתיה בציר מהכי לא מייתבא דעתיה בשתייה בדידיה מייתבא דעתיה בדחבריה לא מייתבא דעתיה: **ומ"ש** ל"ש אוכל דברים המותרים או דברים האסורים כו' ברייתא שם ומשנה פ"ג דכריתות ולא הוזכר שם אוכל טמא אלא אוכל טבל וכ"כ ברמב"ם ומשמע דלאתי לאשמעינן דבין פגול ונותר שהוא בכרת ובין בטבל שהוא במיתה ובין בנבלה וטרפה שהוא בלאו ובין בדברים המותרים שאינם בלאו על הכל חייב עליו ביה"כ וכן מבואר לשם בברייתא ולפיכך נ"ל להגיה טבל במקום טמא: **ומ"ש** ואפילו מלח שעל הבשר שם אמר רב פפא אכל אומצא ומילחא מצטרף ואע"ג דלאו אכילה היא כיון דאכלי אינשי מצטרפי: **ומ"ש** וציר שעל הירק שם אמר רשב"ל ציר שעל גבי ירק מצטרף לכותבת ביה"כ פשיטא מהו דתימא משקה הוא קמ"ל דכל אכשורי אוכלא אוכלא הוא: **ומ"ש** ושיעור לצרף כו' תוספתא שם ונוסח האמיתי בלשון רבינו כך הוא ושעור לצורך ב' אכילות הוא כדי אכילת פרס שהוא ד' בצים שאם יש מתחלת אכילה

דרכי משה

(ב) כתב מהר"א מפראג וז"ל נ"ל דוקא לשבר' ולהניחן בקליפותיהם עד ערב אבל להוציא האוכל הוי דש מאחר שאינו רוצה לאכול לאלתר כמו שנתבאר לעיל סימן שי"ט וכן בענין הסרת העלים מעופשין צריך לפרש נמי בענין שלא תהא בו ברירה עכ"ל אבל לפמ"ש לעיל סימן שי"ט דכל אותה סעודה נקרא לאלתר א"כ י"ל דברירה זו שהיא מדרבנן התירו בי"כ ממנחה ולמעלה לצורך סעודת לילה כאילו אכל מיד ומ"מ האריך בדבר זה פ"א מה' שביתת עשור ולענין דינא אין נפקותא מאחר שנהגו להחמיר בכל כתב הר"ן פרק כל כתבי הקודש דף קמ"ב ע"ב אם נפלה דליקה בי"ה מצילין מזון סעודה אחת ללילה מפני הסכנה וע"ל סימן של"ז מדין דליקה בזמן הזה בחדושי אגודה ובמהרי"ל הא דנערים שוחקים באגוזים הוי כהיתר הפצעת אגוזים ממנחה ולמעלה וגם זה לא שרי אלא ממנחה ולמעלה עכ"ל מהרי"ל · ונראה דאף קודם מנחה אין להחמיר לתינוקות ונערים דאינו דומה לגמרי להפצעת אגוזים דא"כ אף ממנחה ולמעלה יש לאסור האידנא דנהגו לאסור הפצעת אגוזים אלא ודאי דבזה מקילין טפי וכתב מהרי"ו בדרשות ואין סברא שגדולים ישחקו באגוזים: (ג) ואין נפקותא בדבר מאחר שנהגו לאסור הכל: וכתב

פרישה

סי' תריא (א) **והאידנא** נהגו לאסור כו' הוא מדברי התלמוד ורבינו בהגהות רמ"ף בסי' זה ע"ש וז"ל ופציעות אגוזים נ"ל דוקא לשברם ולהניחם בקליפותיהן עד כדי לאוכלו הוא דאסור אבל לאכול מיד מותר לשברן להוציא מהן האוכל וכן כתב לעיל סי' שי"ט ולהסיר ממנו עלין המעופשין שכתב רבינו נ"ל בענין שלא תהיה בירור עכ"ל רמ"ף:

סי' תריב (א) **וציר** שעל הירק אע"ג דציר משקה הוא כבר אמרו בגמרא דאכשורי אוכל הוא וכל אכשורי מיכלא אוכלא הוא: (ב) **שהוא** ד' ביצים לרש"י ולדעת הרמב"ם ג' ביצים: (ג) **שהוא** ד' ביצים שאם יש כן הוא בס"א ובקצת נוסחאות

חדושי הגהות

תריב א ול"נ דאפשר שלא ידע התוספתא ומ"מ דין צירוף בכא"פ גלמד מדין חמץ שנתבאר לעיל סימן תמ"ב דמצטרף בכא"פ (מהרל"ח): במשנה

ואם לאו אין מצטרפות אבל אוכלין שאינן ראויין לאכילה (ד) או שאכל אכילה גסה כגון מיד על האכילה שאכל ערב י"ה פטור: אבל עלי קנים ולולבי גפנים שלבלבו קודם ר"ה פטור דעץ בעלמא נינהו אבל לבלבו אחר ר"ה עדיין רכים הם וחשיבי אוכל: (ה) כס פלפלין או זנגבילא יבשתא פטור דלא חזו לאכילה ואם רטובים חייב דחזו לאכילה והא דבעינן שיעור דוקא לחייב כרת או חטאת אבל איסורא איכא בכל שהוא: אבל מדבר שאינו ראוי לאכילה כתב אבי העזרי (ו) דאפילו איסורא ליכא: שתייה דתנן השותה מלא

בתרא דיומא (שם) וכ"כ מדברי התוספות בפרק כילד משתתפין (פג :) אבל הרמב"ם סובר שהוא כשלשה ביצים וכתב הרשב"א בתורת הבית בבית התערובות שיעור אכילת פרס יש מי שאומר שהוא ארבע ביצים ויש מי שאומר שהוא שלשה ביצים ולזה דעתי נוטה ע"כ וכ"כ ה"ה בפ"ב משביתת עשור שדעת הרשב"א כדעת הרמב"ם וכן עיקר ומחלוקתם תלוי בהא דתנן בפרק כילד משתתפין (פב ·) על שיעור מזון ב' סעודות לעירוב ר"י בן ברוקא אומר מככר בפונדיון מד' סאין בסלע ר"ש אומר מב' ידות לככר מג' לקב חציה לבית המנוגע כו' פי' רש"י ר"י בן ברוקה סבר דשיעור שתי סעודות הוי ככר הלקוח מן הנחתום בפונדיון כשמוכרין ארבע סאין בסלע הוציא מחצה לעלים ושכר חנווני נמצא שככר זה הוא רובע הקב שהם ו' ביצים ור' שמעון מיקל לגבי עירוב וקאמר דסגי בב' ידות של ככר של שלשה ככרות לקב נמצאת ככר השלימה שליש הקב וב' ידותיה הוו ב' סעודות חציה לבית המנוגע פירש רש"י סתמא היא וה"ק חצי ככר השלימה ששיערו בה את העירוב וכו' עד כלו' בחצי ככר : נמצא דשיעור פרס דהיינו חצי אותו ככר המוזכר לענין עירוב לר"י בן ברוקא דשיער בככר בת ששה ביצים פרס הוי שלשה ביצים ולרבי שמעון דשיער בככר בת ח' ביצים פרס הוי ארבע ביצים ובגמרא תנא חצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין ופירש רש"י לר"י בן ברוקא כדאית ליה דהיינו כביצה חסר רביע שהרי הוא שיער בככר של רובע קב כדאמר מחצה שכר לחנוני נמצא ככר בפונדיון רובע קב והם ו' בצים חציה שלשה ביצים לבית המנוגע וחצי חציה ביצה ומחצה לפסול את הגויה ולטומאת אוכלין ג' ריבעי ביצה ולרבי שמעון ששיער בככר מג' לקב ככר שלימה ח' ביצים חציה ארבע חצי חציה ביצה ע"כ ומדאמרינן בכל דוכתא דשיעור טומאת אוכלין כביצה משמע דהלכה כר"ש ועוד מדאמרינן בגמרא ותנא דידן מ"ט לא תני טומאת אוכלין משום דלא שוו שיעורייהו דתניא כמה שיעור חצי פרס ב' ביצים חסר קימעא דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר ב' ביצים שוחקות שיער רבי שתי ביצים ועוד כמה ועוד אחד מכ' בביצה ואילו גבי טומאת אוכלין תניא רבי נתן ור' דוסא אמרו כביצה שאמרו כמוה וקליפתה וחכמים אומרים כמוה בלא קליפתה וכל הני תנאי בדר"ש שייכי טפי מדרבי יוחנן בן ברוקא נקטינן כרבי שמעון · וכ"כ מדברי רש"י פרק אלו עוברין ופרק אע"פ (סד ·) דהל' כרבי שמעון וטעמא דהרמב"ם משום דהא דכמה שיעור חצי פרס אמר רב חסדא זו דברי ר' יהודה ור' יוסי אבל חכמים אומרים כביצה ומחצה שוחקות ומאן חכמים ר' יוחנן בן ברוקא ומדאפקיה בלשון חכמים אלמא סבר דהלכתא כוותיה וכתב הרשב"א בתורת הבית והלכך נמצאת אכילת פרס ג' ביצים שוחקות והא דאמרינן בכל דוכתא דטומאת אוכלין כביצה כבר כתבתי בו בסימן ת"ט :

אבל אוכלים שאינם ראויים לאכילה משנה בפרק בתרא דיומא (פא ·) :

ומ"ש או שאכל אכילה גסה וכו' שם (פ :) אמר ר"ל האוכל אכילה גסה יום הכפורים פטור מ"ט אשר לא תעונה כתיב פרט למזיק ופירש"י אכילה גסה · שאכל לילי יום הכיפורים על השובע שהיה שבע וכו' :

וכתב הכלבו היה שבע מאכילה גסה כגון שאכל אוכלים שאינם ראויים לאכיל' ואח"כ אכל אוכלים הראויים פטור אע"פ שזה ראוי לרעב אינו ראוי למי ששבע כזה והרא"ש פירש אפילו שבע מאוכלים ראויים כגון שאכל בלילי יום הכפורים סמוך לתחלת הלילה שעדיין היה שבע ומלא מסעודת הערב ולפיכך כשאוכל בלילה אכילה גסה רע לו ואינו נהנה ממנה כלל אבל מזקת לו ולפיכך פטור ע"כ ונ"ל שלא נאמר זה אלא לאכול כל מאכלים שאינם ראויים אלא למי שהוא רעב אבל אם אכל מאכלים הראויים אף לשבע כגון מאכלים המבושמים והמתובלים שיש בהם הנאה אף לשבע באמת יתחייב אפי' אכלן על השובע כדאמרינן בעלמא (מגילה ז) רווחא לבסימא שכיח עד כאן לשונו (א) :

אבל עלי קנים ולולבי גפנים שלבלבו קודם ר"ה וכו' ברייתא שם (פא :) אכל עלי קנים פטור לולבי גפנים חייב אלו הן לולבי גפנים כל שלבלבו מר"ה ועד י"ה · והרמב"ם גורס עלי גפנים במקום עלי קנים :

כס פלפלי או זנגבילא יבישתא פטור דלא חזו לאכילה גז"ש ומלת יבישתא קאי גם לפלפלי שאם הם רטובים חייב שהרי הם ראויים לאכילה וכ"כ ה"ה בפ"ב מהל' שביתת עשור ובסימן תקס"ז נתבאר הא דאמרינן כס זנגבילא פטור אי הוי פטור אבל אסור או אי הוי פטור ומותר : **והא** דבעינן שיעורא דוקא לחייב פירוש כרת במזיד וחטאת בשוגג אבל איסורא איכא בכל שהוא בר"פ בתרא דיומא (עג :) ואיפליגו ר"י ור"ל בחצי שיעור והלכה כר' יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה · וא"ת א"כ למה לו לרבינו לכתוב השיעורים וי"ל דנ"מ למאכיל את החולה בי"ה היאך יאכילנו וכמ"ש בסימן תרי"ח :

אבל מדבר שאינו ראוי לאכילה כתב אבי"ה דאפילו איסורא ליכא הרמב"ם חולק על זה שכתב דאכל אוכלים שאינם ראויים למאכל אדם או שתה משקין שאינם ראויין לשתייה אפילו אכל ושתה מהן הרבה פטור מן הכרת אבל מכין אותו מכת מרדות ומיהו אפשר דלא כתב אבי"ה דאפילו איסורא ליכא בדבר שאינו ראוי לאכילה אלא באוכל פחות מכשיעור דוקא ובהכי ניחא מ"ש רבינו שתה משקין שאינם ראויין לשתייה כגון ציר ומורייס וחומץ חי פטור אבל אסור דלא פליג אמ"ש כאן בשם אבי"ה בלא שום חולק דאיכא למימר דההיא בשותה כשיעור היא ומודה בה אבי"ה דאיסורא איכא כיון שהוא כשיעור ומיהו ההיא בלאו הכי מיתרצה דאיכא למימר דוקא בשתה ציר או מורייס או חומץ שהם דברים שנאכלים ע"י טיבול הוא דקאמר דאיכא איסורא וכי קאמר אבי"ה דאפי' איסורא ליתא כשאינם ראויים למאכל אדם כלל אבל אין לומר דבמאכלים שאינם ראויים דווקא קאמר אבי"ה דאפילו איסורא ליכא ולא במשקין שאינם ראוין דאין סברא לחלק בין מאכלים למשקין בכך : **שתייה** דתנן השותה מלא לוגמיו

אכילה הראשונה וכו' והב"י האריך לפלפל במ"ש רבינו וכתב הרמב"ם שאם יש מתחלת האכילה הראשונה וכו' נוסחא מוטעת נזדמנה להרב ז"ל :

אבל אוכלין שאינן ראויין לאכילה או שאכל אכילה גסה וכו' שמכן יחד משום דטעמא דאכל אכילה גסה דפטור הוא משום דהוי כמי שאכל אוכלין שאינן ראויין כמבואר בדברי הרמב"ם ולפי שקשה היכי משכחת לה שיאכל אכילה גסה ביה"כ דאי בעבר ואכל ביה"כ עצמו תיפוק ליה דחייב מתחלת האכילה עד שלא אכל האכילה גסה לכך פי' רש"י שאכל ליל יה"כ על השבע שהיה שבע מסעודה שהפסיק בה וכל מה שאכל משחשיכה אכילה גסה היתה ושלא להנאה וכתיב אשר לא תעונה פרט למזיק לזה שאינו מבטל ממנו שום עינוי ע"י אכילה זו אלא מזיק הוא את האוכלין ואת עצמו עכ"ל רש"י וכך הם דברי רבינו וכבלבו כתב דמשכחת לה אף באוכל ביה"כ כגון שאכל תחלה אוכלים שאינן ראויין לאכילה ואח"כ אכל אוכלין הראוים ומשמע מדברי רש"י ורבינו דאעפ"י שלא אכל כ"כ בסעודה המפסקת עד שנפשו קצה מלאכול אלא שהוא שבע הרבה עד שאינו מתאוה לאכול אפ"ה פטור על אכילת ליל יה"כ מאחר שאינו מבטל ממנו שום עינוי ע"י אכילה זו אלא מזיק הוא את האוכלין ואת עצמו כי האכילה על השבע היזק הוא לגוף · ותימא שסתם רבינו דבריו פה דלא כדעת ר"ת בפ' ע"פ שכתב דאכילה גסה דיה"כ דפטור היינו דוקא כשאכל תחלה כ"כ עד שנפשו קצה מלאכול וכשאכל יתר על זה אין שמה אכילה אבל כשאכל תחלה ואין מתאוה לאכול אכילה דאחריה שמה אכילה וחולק הוא אפירש"י גם מלשון הרמב"ם יראה שתופס כר"ת שכתב וז"ל היה שבע מאכילה גסה עד שקץ במזונו ואכל יתר על שבעו פטור כמי שאכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה שאע"פ שזה המאכל היתר ראוי לרעב אינו ראוי לכל מי ששבע כזה עכ"ל · ונ"ל ליישב ולומר דלענין דינא לא פליגי רש"י ושאר מפרשים אלא בפירוש הסוגיא לבד הוא שנחלקו דלדעת רש"י רשב"ל אינו מדבר אלא באוכל כל מאכלים שאינם ראויין אלא למי שהוא רעב הילכך אעפ"י שלא אכל כ"כ עד שקץ במזונו הו"ל אכילה גסה מאחר שאינו נהנה ממנה כלל אבל רע לו ומזקת לו ולפיכך פטור אבל אם אכל מאכלים הראוים אף לשבע כגון מאכלים המבושמים והמתובלין שיש בהן הנאה אף לשבע אף רש"י ז"ל יודה מחייב על אכילה זו אפילו אכלן על השבע אלא דרב פפא לא איירי בהכי · ור"ת והרמב"ם שכתבו שאכל עד שקץ במזונו כונתם לומר שאז אף אם אכל אח"כ מאכלים המבושמים ומתובלין שיש בהן הנאה לשבע מ"מ לזה שקץ במזונו אין לו הנאה כלל אף במאכלי' חשובים כאלו ולכך פטור וא"כ אין ביניהם מחלוקת בעיקר הדין כי אם בפירוש הסוגיא וסברא זו הוזכרה בכל בו עיין עליו גם בהר"ן שכתב כר"ת משמע דהכי ס"ל שכתב בפ' ע"פ דאכילה דיה"כ היינו כל שאכל קודם לכן כ"כ שאינו יכול לאכול לאחר מכאן אלא בקושי אכל על השובע ודאי שמה אכילה כדרך כל מאכל חשוב שהוא בא לבסוף ע"כ מבואר מלשונו דבמאכל חשוב המתובל והמבושל קיימי' דעל השבע הויא אכילה אבל אם אכל תחלה כ"כ עד שקץ במזונו שאז אי אפשר לו לאכול לאחר מכאן אלא בקושי הויא אכילת גסה אף במאכל חשוב :

אבל עלי קנים פטור ולולבי גפנים וכו' כך היא הנוסחא האמיתית בדברי רבינו והכי איתא בברייתא בפרק בתרא דיומא וכן ברמב"ם אלא שהוא ז"ל גורס עלי גפנים במקום עלי קנים · כס פלפלי או זנגבילא יבישתא פטור וכו' שם אוקמתא דגמרא ומבואר לשם להדיא דפלפלין ביבישתא פטור וא"כ מלת יבישתא שכתב רבינו קאי גם לפלפלי ודלא כדמשמע מדברי הרמב"ם בפ"ב עיין בדברי ה' המגיד שם : **והא** דבעינן שיעור דוקא לחייבו כרת כו' בר"פ בתרא נחלקו בחצי שעור ר' יוחנן אומר אסור מן התורה כיון דחזי לאצטרופי איסורא קא אכיל ר"ל אמר מותר אכילה בעינן וליכא ופסקו הפוסקים כר' יוחנן לגבי ר"ל ורב נמי סבר כר"י בפ' ג"ה : **ומ"ש** אבל מדבר שאינו ראוי לאכילה כתב א"ה דאפילו איסורא ליכא צ"ע דמנ"ל לראבי"ה הא דאי משום דמשמע ליה מדר' יוחנן דכיון דלא חזי לאצטרופי לאו איסורא קא אכיל ואף ר' יוחנן מודה בה דמותר הא ודאי איכא למידחי ולמימר דדילמא לא מהני ההי טעמא אלא לענין זה דלית ביה איסורא דאורייתא אבל איסורא דרבנן מיהא איכא וכן משמע מדתנן אכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה ושתה משקין שאינן ראויין לשתייה פטור דדוקא פטור דיעבד אבל אסור לכתחילה · ונ"ל דטעמא דראבי"ה משום דס"ל דכל הני פטורין דתנן באוכלין ומשקין שאינן ראויין וציר ומורייס וכן מאי דאיתמר בכס פלפלי וזנגבילא יבישתא או אכל אכילה גסה דפטור פטור ומותר קאמר ופטור דנקט משום דשייך באכילה גמורה ובשתייה גמורה חיוב חטאת ועיין לעיל בסימן תקס"ז ועוד מדקאמר בפ' הנורג כל פטורי שבת פטור אבל אסור וכו' מכלל דשאר פטורי פטור ומותר הן וכ"כ להדיא במרדכי ובהגודה בפ"ק דתענית על שם ראבי"ה בדין כס פלפלי ובהגודה פ' יה"כ כתב כן גם אאכל אוכלין ושתה משקין שאינן ראויין ומש"ה פסק להתיר לבלוע רוק שלו ואף אם הוא הרבה מלא לוגמיו דאינו ראוי לשתייה ובאמת שכן מבואר מדברי ראבי"ה שכתב דפטור דנקט משום דשייך באכילה גמורה חיוב חטאת אלמא דבאוכל בכשיעור קאמר דבעלמא חייב חטאת וכאן פטור ומותר וכן ודאי עיקר דלדעת ראבי"ה שהביא רבינו אין חילוק בין אוכלין ובין משקין גם אין חילוק בין אוכל ושותה כשיעור או פחות מכשיעור בכל ענין אפילו איסורא ליכא ומיהו בענין הרוק משמע דלכולי עלמא שרי כדמוכח בפירוש רש"י בפ' כלל גדול ד' ע' דרוק לאו אכילה היא אלא בליעה דכתיב עד בלעי רוקי וע"ש אך קשה מעובדא דרב גידל בר מנשיא דגבי חומץ דקאמר אימור דאמרי הנא דיעבד לכתחלה מי אמרי דאלמא דחומץ חי שאינו ראוי לאכילה אינו מותר לכתחילה וגם קאמר אימר דאמרי הנא פורתא טובא מי קאמרי וראבי"ה ס"ל דאפילו בכשיעור ויותר שרי לכתחלה · ונראה ודאי דראבי"ה ס"ל דאע"ג דכל הני פטורי פטור ומותר קאמר מ"מ פשיטא שאינו מותר אלא מעט כל שהוא לו לצורך שאפי' סיכה שהוא דרבנן אעפ"י שאינה של תענוג כמו להעביר הזוהמא אסורה אא"כ

לצורך

דרכי משה

תריב (א) וכתב ע"ש ירושלמי רבי חנינא הוי יתיב קמיה דרב חנא בי"כ א"ל צחינא טובא א"ל זיל שתה בתר שעתא אשכחיניה א"ל מהו צחותא עברה א"ל מכיון דשרית לי אזלת צחותא שמעינן מינה דאין היצר מתאוה אלא לדבר האסור הלכך ש"ד למעבד הכי והובא בב"י סי' תרי"ח :

כתב

פרישה

נוסחאות כתב והרמב"ם כתב שאם כו' ותמה ב"י מה לו לרבינו לכתוב כן בשם הרמב"ם והלא גמרא ערוכה היא והוא עצמו כתב לפני זה ושיעור לצרף ב' אכילות כו' ע"ש שצידד ליישב ולי נראה שגי' הספרים דלא כתיב בהו וכתב הרמב"ם היא עיקר :

(ד) או שאכל אכילה גסה דאשר לא תעונה כתיב פרט למזיק : (ה) כס פלפלי אכילה שלא כדרכה נקרא כס כן פרש"י בכילד מברכין רמ"ף ועיין בסימן תקפ"ד שכתב שיכול לכוס עלי קינמון ולפולטן ומביא ראייה מכס פלפלי משמע לכאורה דבכס פלפלא נמי איירי דפלטו : (ו) דאפילו איסורא ליכא פי' בדלא אכל כשיעור פטור אבל אסור כמשקין דלקמן סוף הסי' א"כ דלא דמי למשקין ולקמן שהם ראויים ונאכלין ע"י טיבול משא"כ בזו שהאוכלים שאינן ראויים למאכל אדם כלל :

לפי

מלא לוגמיו ביה"כ חייב ומשערין בכל אדם (ז) לפי מה שהוא ולא מלא לוגמיו ממש אלא כמלא לוגמיו פירוש כל שיסלקנו לצד אחד בפיו ויראה כמלא לוגמיו והוא פחות מרביעית באדם בינוני וכל משקין מצטרפין לכשיעור ושיעור צירופן כדי שתיית רביעית והראב"ד כתב דשיעור צירוף שתייה הוא כדי אכילת פרס כמו צירוף אכילה : שתה משקין שאינן ראוין לשתיה [ב] כגון ציר או מוריים והומץ חי פטור [ג] אבל אסור אבל הומץ מזוג חייב :

תריג **רחיצה** דתניא אסור לרחוץ ביה"כ מקצת גופו ככל גופו ואפי' להושיט אצבעו במים אסור בין בחמין בין בצונן ואם היו ידיו מלוכלכות בטיט וצואה מותר לרוחצן שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג הלכך בבוקר דסתם ידים מלוכלכות

לוגמיו ביה"כ חייב משנה בפרק בתרא דיומא (שם) : **ומ"ש** ומשערין בכל אדם לפי מה שהוא פירוש הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו והוא משנה בפרק עשירי דכלים ומבואר בפ' בתרא דיומא (פ :) ואתקיף רבי זירא מאי שנא אכילה דכל חד וחד בכותבת ומאי שנא שתיה דכל חד וחד בדידיה א"ל אביי קים להו לרבנן בכותבת דבהכי מייתבא דעתיה בציר מהכי לא מייתבא בשתיה בדידיה מייתבא בדחבריה לא מייתבא דעתיה : **ומ"ש** ולא מלא לוגמיו ממש אלא כמלא לוגמיו פירוש כל שיסלקנו לצד אחד בפיו וכו' (שם :) אמר רב יהודה אמר שמואל לא מלא לוגמיו ממש אלא כל שאילו יסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו : **ומ"ש** והוא פחות מרביעית מבואר שם וה"ק באדם בינוני הוי שיעורו פחות מרביעית ובספר מוגה מצאתי מפורש והוא פחות מרביעית באדם בינוני וכתב הר"ן ולא קאימנא שפיר בהאי פחות מרביעית כמה הוי בציר מיניה : **ומ"ש** שיעור צירופן כדי שתיית רביעית הכי איתא בתוספתא פרק בתרא דיומא וכן פסק הרמב"ם : **ומ"ש** בשם הראב"ד דשיעור צירוף שתייה כדי א"פ הכי תניא בכריתות פרק אמרו לו (יג :) לענין פיסול גויה והר"ן הוקשה לו על פסק הרמב"ם מההיא דכריתות והניח הדבר בצ"ע והרב המגיד כתב שמאחר שהרמב"ם פסקה לההיא דכריתות בהלכות שאר אבות הטומאה פרק ח' נראה שהוא סובר שעשו חיזוק בטומאת גויה של דבריהם ולא דמיא לשאר איסורין כדי שלא לדחות תוספתא זו וגם הריא"ג כתבה בהלכותיו : **שתה** משקין שאינן ראוין לשתיה כגון ציר או מוריים משנה בפרק בתרא דיומא (פא :) אכל אוכלין שאינם ראויים לאכילה ושתה משקין שאינם ראויים לשתייה פטור : **ומ"ש** והומץ חי פטור אבל אסור אבל הומץ מזוג חייב (שם) בגמרא שתה ציר או מוריים פטור הא חומץ חייב מתניתין מני רבי היא דתניא ר' אומר חומץ משיב את הנפש דרש רב גידל בר מנשי' מבירי דנרש אין הלכה כר' לשנה נפקי כ"ע מזגו ושתו חלא שמע רב גידל ואיקפד אמר אימור דאמרי הכא דיעבד לכתחלה מי אמרי אימור דאמרי הכא פורתא טובא מי אמרי אימור דאמרי הכא חי מזוג מי אמרי : **ומשמע** מהכא דהא דפטור בחומץ חי דוקא בשתה פורתא אבל בשתה טובא חיובי נמי מיחייב וצריך טעם למה השמיטו רבינו ואפשר דמשום דלא שמיע ליה בכמה מיקרי טובא לא מצי לחיובי עליה ומפני כך סתם דבריו אבל על הרמב"ם יש לתמוה שכתב אבל אוכלין שאינם ראוין למאכל אדם כגון עשבים המרים או סרפים הבאושים או ששתה משקין שאינם ראויים לשתייה כגון ציר ומורייס וחומץ חי אפילו אכל ושתה מהם הרבה ה"ז פטור מן הכרת אבל מכין אותו מכת מרדות שתה חומץ מזוג במים חייב ע"כ דמשמע מלשונו דאפילו שתה הרבה חומץ חי נמי פטור ואמאי כי היכי דחייב בחומץ מזוג משום דאמר אימור דאמרי הכא חי וכו' הכא נמי הו"ל לחיובי בשתה חומץ חי הרבה דהא אמר אימור דאמרי הכא פורתא טובא מי אמרי דמשמע דכל דהוי טובא הלכה כרבי דמחייב ושמא יש לדחוק ולומר דאפילו שתה מהן הרבה דקאמר לא קאי אלא אציר ומוריים בלבד ולא אחומץ חי ויותר נ"ל שלא היה גורס אימור דאמרי הכא פורתא וכו' ורבינו ירוחם כתב כל הפטורים שכתבתי בין באכילה בין בשתייה דוקא מעט אבל הרבה לא : והכלבו כתב שתה חומץ מזוג במים חייב ובעל ההשלמה פסק אפילו חי ע"כ וצריך לומר דמה שפסק בעל השלמה דאפילו חי חייב בשתה הרבה דוקא קאמר דאילו בשתה מעט ודאי פטור דהא איפסיקא הלכתא דלא כרבי (ג) :

תריג רחיצה דתניא אסור לרחוץ ביום הכפורים מקצת גופו ככל גופו בפרק בתרא דיומא (עז :) היא שנויה : **ומ"ש** ואפילו להושיט אצבעו במים אסור בין בחמין בין בצונן הכי משמע בפרק בתרא דיומא שם (ודף עח :) והכי אמרי' בהדיא בפרק מקום שנהגו (נד :) : **ומה** שכ' ואם היו ידיו מלוכלכות בטיט וצואה מותר לרוחצן ברייתא בפ' בתרא דיומא (עז :) וכתב הג"מ בשם ס"ה דאין חילוק בכ"מ שהוא לכלוך או טינוף בין בגופו בין ברגליו דתניא בתוספתא אמר רשב"ג היו רגליו מלוכלכות בטיט וצואה מדיחן במים כדי שלא יטנפו כליו ואין חילוק בדבר וז"ל הרוקח אם היה מלוכלך בטיט ובצואה מותר או נטף דם מחוטמו או כשיוצא מבית הכסא שאינו מכוין להנאתו מותר לרחוץ ידיו : **ומ"ש** הלכך בבוקר דסתם ידים מלוכלכות וכו' שם תנא דבי מנשה רבן גמליאל אומר מדיחה אשה ידיה במים ונותנת פת לתינוק ואיכא חוששת מאי טעמא אמר אביי משום שיבתא ופירש רש"י רוח רעה השורה על הלחם הנלקח בידים שלא נטלו שחרית וכתב הר"ן ולא נהירא דא"כ אפי' בלא נתינת פת לתינוק מותר ליטול ידיו שחרית דהא תניא היו ידיו מלוכלכות בטיט וצואה רוחץ בדרכו ואינו חושש ואין לך מלוכלכות יותר מזה שאינו יכול

לצורך חולה אע"פ שאין בו סכנה או חטטין וכדאיתא בירושלמי ויתבאר בסי' תרי"ד בס"ד כ"ש אכילה שהיא דאורייתא דלא שרינן לה אעפ"י שאינו נהנה ממנה אא"כ לצורך כגון ללחלח גרונו ולפלוט שאז שרי אפילו בכשיעור ויותר כיון שאין עושה כן דרך אכילה ושתייה וההוא דוקא קרי לה פורתא ודיעבד וכענין שכתב בעלי קנמון אבל אם אכל או שתה כדי לבטל ממנו הרעב והצמא א"כ לדידיה הוי אכילה ושתייה גמור וההוא קרי ליה טוב' ולכתחלה אסור וכיון דההוא עובדא דחלא דאתי כולי עלמא מזיגו חלא ואישתו כדי לבטל מהם את הצמא זה ודאי אני קורא בו טובא ולכתחלה ששותה ממנו כדרך כל השותין לבטל מהם הצמא והלכך אעפ"י שאינו ראוי לשתייה ואין בו איסור דאורייתא מ"מ אסור הוא דרבנן וזהו דקאמר אימור דאמרי דיעבד לכתחלה מי אמרי אימור אמרי הכא פורתא טובא מי אמרי אימור דאמרי הכא חי מזוג מי אמרי כנ"ל לפי שיטת ראבי"ה ז"ל מיהו רבינו שכתב בס"ס זה שתה משקין שאינן ראווי' לשתייה כגון ציר או מורייס וחומץ חי פטור אבל אסור משמע דס"ל כהרמב"ם שמפרש כל הני פטור אבל אסור הן וחולק אראבי"ה שכתב דאיסורא ליכא וכן משמע מדברי הרא"ש שהביא בסתמא מתניתין דאכל אוכלין שאינן ראויין פטור ולא פי' גם הביא עובדא דרב גידל בסתם משמע מפשטא דפטור אבל אסור ומשמע נמי מדכתב רבינו בסתם דחומץ חי פטור אבל אסור דאין חלוק בין מעט להרבה וכן מבואר בהרמב"ם ותימא דהא בהדיא קאמר אימור דקאמרי הכא פורתא טובא מי קא אמרי וכתב הב"י שלא היו גורסים אימור דאמרי הכא פורתא וכן משמע בהג"ה מיימוני' לשם הביא לשון התלמוד ולא הביא ההיא דאימור הכא פורתא מיהו רבינו שראה הרא"ש שגורס אימור דאמרי הכא פורתא אי אפשר לומר דעתו שלא חש לדברי אביו ולכך נ"ל לומר ודאי הוו גרסי כגרסתינו אלא שהיו מהפכין הגירסא אימור דאמרי הכא חי מזוג מי אמרי אימור דאמרי הכא פורתא טובא מי קא אמרי אימור דאמרי הכא דיעבד לכתחילה מי קא אמרי וכך היא הגירסא בדברי הרא"ש גם בהג"ה מיימונית כתוב תחלה אימור דאמרי הכא חי כו' לפי גירסא זו האי דאמר אימור דאמרי הכא פורתא וכו' אימור דאמרי הכא דיעבד וכו' אינו קאי לחומץ חי משום דפירוש פורתא היינו פחות מכשיעור לדעת הרמב"ם ורבינו וכיון שכן אפילו בחומץ מזוג נמי אינו חייב בדיעבד בפחות מכשיעור אלא אחומץ מזוג קאי והכי פירושו תחלה קאמר שלא התיר אלא בחומץ חי וא"כ קאמר דאעפ"י שגם בחומץ מזוג יש היתר היינו דוקא בפורתא פי' בפחות מכשיעור ואף זה בדיעבד אבל לכתחלה לא והם היו שותין לכתחלה יותר מכשיעור בחומץ מזוג ומכ"ש דלא אמריתא הכא אלא בחומץ חי אבל לעולם אף בחומץ חי אסור לכתחלה בין מעט ובין הרבה ובדיעבד אין חיוב חטאת כלל אפי' בהרבה כנ"ל דעת הרמב"ם ורבינו : והרב רבינו ירוחם כתב וז"ל וכל הפטורים שכתבתי בין באכילה ובין בשתיה דוקא מעט אבל הרבה לא ואפילו מעט דוקא דיעבד אבל לכתחלה אסור עכ"ל נראה ממנו דבהרבה אפילו דיעבד חייב חטאת והיינו כמשמעות פשטא דעובדא דרב גידל דאמר אימור דאמרי הכא וכו' ותימא למה יתחייב בהרבה כיון שאין ראויין לאכילה ואין אכילה בעינן וליכא ואפשר דטעמא דאוכלין שאינן ראויין לאכילה דפטור הוא מפני שאינו נהנה מהם ולא תעונה כתיב פרט למזיק וזה כיון שאכל הרבה ושיבר רעבונו וריוה צמאו הרי נהנה מהם ואכילה ושתיה ראויה לו קרינן ביה ולא אמרינן בכי הא בטלה דעתו אבל כל אדם דבדידיה תליא מילתא אי מותיב דעתיה בהכי אם לאו ודו"ק · וזה פשוט דלר' ירוחם לא קרי לה הרבה אלא שאוכל ושותה כדי לבטל ממנו הרעב והצמא כדרך כל האוכלין ושותין וכמ"ש לדעת ראבי"ה אבל אין לפרש לדעתו דהרבה היינו בכשיעור ומעט היינו בפחות מכשיעור כמו שכתבתי לדעת הרמב"ם ורבינו דא"כ מאי איריא כל הני דפטורים אפילו אכילה ושתייה גמורה דינא הכי וק"ל והב"י פי' דברי ראבי"ה דדוקא באוכל פחות מכשעור וכתב לחלק בין ציר ומורייס וחומץ חי לשאר אוכלין ומשקין שאינן ראויין וכך נראה מדברי בעל צידה לדרך שסובר כן וכל זה בטל לפע"ד אלא העיקר בדעת ראבי"ה כדפי' וכמפורש באגודה שהבאתי גם דברי הרמב"ם ורבינו צריך לפרש בדרך שכתבתי ודו"ק : ודע שהרי"ף לא הזכיר חלוקי דינים אלו בפסקיו וטעמו דכיון שיש איסור בכל שהוא אין צורך לבאר בזמן הזה אם חייב כרת אם לאו אבל הר"ן כתב דלבעל הלכות שאפילו לחולה מאכילין אותו תחלה פחות מכשיעור להקל עליו א"כ אף אנו צריכים לבאר השעורין והצירופים וזו היא ג"כ דעת רבינו שכתב דינים אלו ונמשך אחר הרמב"ם והרא"ש שכתבו ג"כ דינים אלו וכן פי' ב"י :

תריג רחיצה דתניא אסור לרחוץ וכו' בפ' בתרא דיומא : **ומ"ש** שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג זה אינו מפורש לשם אלא שרבינו סובר כן מדהתירו לרחוץ הלכלוך אלמא שלא אסרו אלא של תענוג וכ"כ שאר מחברים ומ"מ נראה דלאו דוקא דשל תענוג אלא אפילו אינה של תענוג כגון להעביר הזוהמא נמי אסור ולא שרי אלא כשהוא מלוכלך שזה דומה לדין חטטין דשרינן בסיכה אעפ"י שאינו של סכנה אבל סיכה להעביר הזוהמא אסור כמ"ש בסי' תשי"ד וה"ה ברחילה דרחילה וסיכה שוין ומ"ה כתב הרמב"ם ברחילה שהחולה רוחץ כדרכו אעפ"י שאינו מסוכן ולמדו הרב מדין סיכה כמו שפי' ה"ה ובזה מיושב מה שקשה על מ"ש המחברים וכן מוכח נמי בגמרא דביה"כ בין בחמין בין בצונן אסור ובפ"ק דתענית אמרי' דכל שהוא משום תענוג בחמין אסור בצונן מותר אלא ודאי דביה"כ אף שאינו של תענוג נמי אסור כל שאינו לצורך חולה או להדיח הלכלוך והלכך אפילו בצונן נמי אסור והר"ן כתב בענין אחר עיין עליו : **ומ"ש** הלכך בבקר וכו' כ"כ התו' ורוב האחרונים ודלא כהרמב"ם ורש"י ז"ל :

ומ"ש

דרכי משה

(ב) כתב מהרי"ל אסור ליגע באכילה בי"כ דלמא יבא לאכול כמו שאסור ליגע בחמץ בפסח וגם לתינוק לא יתן אלא יעמיד לפניהם והם יאכלו מעצמן ואם לא יוכל התינוק ליטול בעצמו מותר לתת לתינוק ובת"ה סימן קמ"ז כתב דמותר ליגע (עבב"י סימן תרי"ז וכ"נ מדברי רבינו לקמן ריש סימן תרי"ו) :

וכ"כ

פרישה

ז) לפי מה שהוא ול"ת מ"ש מאכילה דכ"ע משערין בכותבת וי"ל בשתיה קים להו לרבנן במלא לוגמיו דידיה מיתבא דעתיה בדחברא לא יתיב דעתיה :

ולסומכס

חדושי הגהות

ב במשנה (פא :) שתה משקין שאינן ראוים לשתייה ושתה ציר ומורייס פטור משמע דמשקין שאינן ראווין לשתיה לאו היינו ציר ומורייס אלא משקין שאינן ראווין כלל מדנקט ציר ומורייס באנפי נפשה ובגי' הרא"ש מוכח כן בהדיא דגרים ושתה משקין שאינן ראווין לשתייה פטור ושתה ציר או מורייס פטור ורבי' שכתב ושתה משקין שאינם ראוים לשתייה כגון ציר ומורייס נראה דמשקין שאינם ראויים לשתייה כלל לא רצה רבינו להזכיר כי הוא בכלל אוכלין שאינן ראוים לאכילה שכתב לעיל כ' אבי"ה דאפי' איסורא ליכא אלא שכתב להך דציר ומורייס לומר דלכתחלה מיהו אסירי וס"ל דמש"ה נקטינהו התנא בתרי בבי לומר דשתה משקין שאינן ראוין כלל פטור ומותר ושתה ציר ומורייס פטור אבל אסור כמו שמחלק בגמרא גבי חומץ ואפשר שמכאן דקדק ג"כ אבי"ה שכ' שאוכלין שאינן ראויים לאכילה אפילו איסורא ליכא (מהרל"ח) : ג בגמרא איתא גבי חומץ חי דאסור לכתחלה וס"ל לרבי' דה"ה בציר ומורייס נמי דינא הכי הוא דחד טעמא אית להו משום שראוים ע"י טיבול (מהרל"ח) :

מלוכלכות מותר לרוחצם וכן בכל היום אחר שעשה צרכיו וקנה או הטיל מים ושפשף בידיו ובלבד שלא ירחוץ אלא מקום הצריך כגון ראשי אצבעותיו ולא כל היד ובמקום שמצוייה רוח רעה ששורה על הפת כשנותנין אותו לתינוק בלא נטילת ידים מותר לרחוץ בכל פעם שיתנו לו פת והאידנא אין אותו רוח רעה מצוייה בינינו וכתב גאון מי שהוא איסטנים וצריך לקנח פניו במים ואין דעתו מיושבת עליו כל היום עד שיקנה יכול לקנח בי"ה וכ"כ רי"ץ גיאת אם יש ליכלוך על פניו או על גבי עיניו יכול להעבירו במים ואפי' כל אדם יכול לשרות מפה במים ערב י"ה (א) ולסוחטה שיצאו מימיו ולמחר יכול להעבירה על גבי עיניו

יכול ליגע בידיו לא בפיו ולא בחוטמו ולא בעיניו כדאמרי' בפ' ח' שרצים (קח:) לפיכך פירש ר"י שיבתא היינו שד השורה על התינוק וחונקו כשנותנים לו פת בלא נט"י אפילו אם נטלן שחרית ועכשיו אין נזהרין בכך לפי שאין הדבר מצוי בינינו כשם שאין נזהרין בגילוי עכ"ל וכ"כ התו' וז"ל הרא"ש משום שיבתא פירש"י רוח רעה ששורה על הידים שלא נטל בשחרית ור"ת היה אומר דאפילו שלא להאכיל את התינוק מותר ליטול ידיו שחרית כדאמרי' הכא היו ידיו מלוכלכות בטיט או בצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש ואין לך מלוכלך יותר מבוקר קודם נטילה כדאמרינן בפ' שמונה שרצים כל זמן שלא נטל ידיו שחרית יד לפה תקצץ יד לעין תקצץ יד לחוטם תקצץ ואמרינן התם בת מלך היא ומקפדת עד ג"פ ואם כן סכנה היא שאי אפשר שלא יגע מאחת מאלה ואפי' חולה שאין בו סכנה אמרינן דסך כדרכו ואינו חושש הלכך מותר לרחוץ ידיו ואינו חושש וכן כל היום אחר שעשה צרכיו או שהטיל מים ושפשף הוי כמו ידיו מלוכלכות בטיט ובכה"ג דאי אפשר לו להתפלל בלא נטילה ויזהר שלא יטול אלא במקום שצריך כגון האצבעות ולא כל היד דהא דאמרי' בשמעתין שורה מפה במים לאו לנט"י קאמר אלא להעבירה על גבי עיניו והא דקאמר הכא משום שיבתא לאו בשחרית קאמר אלא כל היום אחר שנטל שחרית כמו שפירש בערוך שהיה מצוי ביניהם רוח רעה שחונקת את התינוק כשנותנים לו לאם בלא נט"י אפילו כל היום לאחר שנטל שחרית:

וגבי הא דאמרינן מטפחת אחת היתה לו לריב"ל וכו' כתב הר"ן ג"כ הוי יודע שמטפחת זו להעבירה על פניו ולהצטנן בה ולהעביר מעיניו לפלוף חבלי שינה היו עושים אותם שאילו ליטול ידיו נוטלן כדרכו בלא מטפחת דהא קיימא לן כל חייבי טבילות טובלין כדרכן דכל רחיצה דמצוה מותרת היא ונט"י לתפלה מצוה היא וכיון דלהקביל פני רבו עובר במים כל שכן להקביל פני שכינה אבל הרמב"ם ז"ל כתב פ"ז מה' תפלה בי"ה וט"ב שאין שם רחיצה אינו מברך ענט"י ולא המעביר חבלי שינה ואינו נכון עכ"ל: והגמ"י כתב ג"כ בשם ר"ת שמותר לרחוץ הידים בבוקר שאין לך לכלוך יותר מהידים בבוקר רק יזהר שלא יכוין להנאת רחיצה וכתב עוד בשם רשב"ם וריב"א שאם הטיל מי רגלים שמותר לו לרחוץ ידיו משום הכון לקראת אלהיך ישראל וכ"כ לראב"ן ולרבינו שמשון ולרבינו יהודה אף בקטנים ואף אם לא שפשף דשייך משום הכון וכתב רא"מ שכהן נוטל ידיו לעלות לדוכן וכתב כללו של דבר כל שאינו מכוין כלל להנאת רחיצה כי אם לטהר מלכלוך וטינוף שרי עכ"ל (א): וז"ל ר"י בעלי התוס' הסכימו שנוטלים הידים בשחרית ומ"מ צריך ליזהר שלא ליטול אלא עד סוף קשרי אצבעותיו ולא כל היד ע"כ והכי נקטינן: **ומ"ש** וכן בכל היום אחר שעשה צרכיו וכו' כבר נתבאר שהוא לשון הרא"ש ז"ל אלא דגבי עשה צרכיו לא כתב וקנח ורבינו כתבו ונראין דבריו דעל כרחין לא איירי הרא"ש אלא בקנח דוקא דאל"כ ידיו נקיות הן ולמה התירו לו לרחצם · ומיהו אם רוצה להתפלל כיון דאפילו בלא קנח צריך ליטול ידיו אם עשה צרכיו נוטל את ידיו ואינו חושש כמו שכתבתי בשם הר"ן וכ"ש למה שכתבתי בסמוך בשם הגה"מ דשייך הכון אפי' בקטנים אף אם לא שפשף וכתבו ג"כ סמ"ג:

וכתב גאון מי שהוא איסטנים וצריך לקנח פניו במים וכו' וכ"כ רי"ץ גיאת אם יש לכלוך על פניו וכו' כ"כ שם הרא"ש אלא שכשכתב דברי רי"ץ גיאת לא כתב וכ"כ רבינו שכתבו נראה דהכי קאמר כשם שהגאון לא התיר לקנח פניו אלא למי שהוא איסטנים כך הרי"ץ גיאות לא התיר אלא למי שיש לו לכלוך אבל אם אין לו לכלוך לא ואפשר' דאיסטנים כמי שיש לו לכלוך חשיב ליה · והר"ן כתב דברי הריא"ג ובקצת ספרי רבינו יש חסרון הניכר וכך היא הגירסא הנכונה וכ"כ רי"ץ גיאת אם יש לכלוך על פניו או ע"ג עיניו יכול להעבירו במים ואפילו כל אדם יכול לשרות מפה במים בעי"ה:

כתב סמ"ק אומר הר"מ שמותר לאדם לרחוץ עיניו במים בי"ה מפני שהיא רפואה לעינים כדאיתא בפרק שמונה שרצים (קמח:) ורפואה מותר בי"ה: **וכתב** עוד אבל לרחוץ פניו ופיו ושיניו אסור פניו משום תענוג פיו ושיניו משום דאפילו חצי שיעור אסור מן התורה ושמא יבואו לו מים בגרונו (ג): **ומ"ש** ואפי' כל אדם יכול לשרות מפה במים ערב י"ה ולסוחטה שיצאו מימיו וכו' שם (עח·) מטפחת אחת היתה לריב"ל ערב י"ה שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובים למחר מעבירה על גבי עיניו ואינו חושש ודברי רבינו בזה כדברי הרא"ש והר"ן שכתבתי בסמוך · וז"ל הרמב"ם בפ"ג לוקח אדם מטפחת מעי"ה ושורה אותה במים ומנגבה מעט ומניחה תחת הבגדים ולמחר מעבירה על פניו ואינו חושש ואע"פ שיש בה קור הרבה עכ"ל · והמרדכי כתב בסוף יומא אותם ששורין מפה בי"ה שכתבתי הוא מנהג שטות דאי משום תענוג כגון להקר הא ודאי דאסור ואי ליטול ידיו שהם מלוכלכות הא ודאי שרי ע"כ ואיני יודע למה כתב שהוא מנהג שטות דהא בגמ' מייתי לה ומה שהוקשה לו דאי משום תענוג כגון להקר הא ודאי דאסור אינו כלום דהא ודאי כשאין בה טופח ע"מ להטפיח מיירי ומ"ש ואי ליטול ידיו וכו' הא ודאי שרי כבר נתיישב כמ"ש רבינו בסימן תקנ"ד וכמו שביארתי שם והגהות מיימוניות כתבו אמרי' בגמרא מנגבה עד שלא יהא בה טופח ע"מ להטפיח וכל זה באינו צריך אלא לקרר עצמו אבל לרחוץ מפני טינוף ולכלוך רוחץ כדרכו כמבואר לעיל ואנו אין לנו אפי' להקר בזה גזירה משום סחיטה (ג) והכלבו כתב על ד' הרמב"ם הגה"ה · נראה שפירש הרב ז"ל שהכוונה בזה להצטנן בה ודעת רוב המפרשים לעשות זה במקום רחיצה כדי להסיר לפלוף שבעינים ושעל פניו וכ"כ מדעת הירושלמי דאמר בירושלמי בת"ל מרחיץ ידיו ופניו כדרכו וט"ב מרחיץ ידיו ומעבירם על פניו ובי"ה מרחיץ ידיו ומקנחן במפה ומעביר המפה על פניו רבי יונה תרי סמרמוט וכו' ויהיב ליה תחות כדא וטעם הכגוב מעט במפה השרויה שלא יבא לידי סחיטה עכ"ל וסמ"ק כתב אסור לרחוץ ידיו במפה שרויה במים משום סחיטה:

כתב הרמב"ם החולה רוחץ כדרכו אע"פ שאינו מסוכן וכתב הרב המגיד זה למד רבינו מדין הסיכה שאמרו ואם היה חולה סך כדרכו · וכתבו הגהות אפי'

ומ"ש וכן בכל היום אחר שעשה צרכיו וקנח וכו' כ"כ הרא"ש וז"ל וכן כל היום אחר שעשה צרכיו או שהטיל מים ושפשף הוי כמו ידיו מלוכלכו' בטיט ובכה"ג דאי אפשר לו להתפלל בלא נטילה ע"כ ומשמע מדברי רבינו דמפרש דבריו דאף כשאינו מתפלל יכול לרחוץ מדכתב וכן כל היום וכו' ומ"ש דא"א לו להתפלל בלא נטילה לאו דוקא תפלה קאמר אלא ה"ה אשר יצר דהוי דבר שבקדושה נמי אינו יכול לברך בלא נטילה וכמ"ש הרא"ש גופיה בסוף תענית להדיא וכ"כ רבינו לעיל בסי' תקנ"ט לענין ט' באב ואע"ג דבדברי הרא"ש כתב בסתם בשעשה צרכיו ס"ל לרבינו דהיינו דוקא בקנח דכל העושה צרכיו מן הסתם צריך לקנח עצמו דאילו בלא קנח ידיו נקיות הן ולמה נתיר לו לרחצה דאע"ג דיש גאונים שכתבו דאפי' בקטנים ולא שפשף יש ליטול ידיו ביה"כ משום הכון וגומר מאחר שצריך לברך אשר יצר שהוא דבר של קדושה מ"מ רבינו חולק וס"ל דזה אינו חיוב גמור וכדמשמע בסוגיא דפ"ג דיומא וכמ"ש למעלה בסי' ז' ולכך אף בעושה צרכיו ולא קנח דינו כמטיל מים ולא שפשף ודלא כי"א לעיל בסי' ז' דבעושה צרכיו ולא קנח דינו כקנח מפני שחזקה שנגע בבשר מטונף שבגופו אי נמי מאחר שטינף גופו דהרא"ש לא ס"ל הכי כמבואר לעיל מתוך תשובת הרא"ש זאת היא דעת רבי' · אבל מדברי ה"ר ירוחם יראה שהבין דברי הרא"ש כפשטן דדוקא נוטל ידיו להתפלל וכ"ל העיקר כדעת רבינו ומ"ש הב"י לדעת רבינו דדוקא באינו מתפלל אבל אם רוצה להתפלל אפילו בלא קנח צריך ליטול ידיו נ"ל דלא דק דהא ודאי דדעת רבינו על פי דברי הרא"ש אין חלוק ואף ברוצה להתפלל דוקא בקנח כמו שביארתי דמשום הכון אין חיוב ליטול ידיו ואע"ג דבסוף תענית כתב הרא"ש דמותר לרחוץ ידיו כדרכו לתפלה משום דרחיצה דתפלה מצוה היא ולא אסרו אלא רחיצה של תענוג לא כ"כ אלא ארחיצה דנ"י בשחרית ע"ש וה"ט דסתם ידים כמו מלוכלכות הן בשחרית אבל כל היום היכא דידע דלא קנח אין חיוב ליטול ידיו משום הכון אף במתפלל ולכך יראה דלמעשה יביא עצמו לידי חיוב נטילה ע"י שיקנח וישפשף שאז מחוייב ליטול ידיו לכל הדעות ואף באינו מתפלל יכול ליטול ידיו בקנח מאחר שמברך אשר יצר ודלא כדמשמע מדברי ה"ר ירוחם ודו"ק:

וכתב גאון מי שהוא איסטנים וכו' כ"כ שם הרא"ש וז"ל אמר גאון מי שמבקש לקנח פניו ביה"כ אם איסטנים הוא ואין דעתו מיושבת עליו כל השנה עד שיקנח במים וכ"ש ביה"כ שצריך לטהר עצמו ולקנח יקנח אבל שאר כל אדם אסור וכו' והר"י גיאת כתב אם היה לכלוך על פניו או לפלוף ע"ג עיניו מותר להעבירן במים ע"כ ויש לדקדק על דברי רבינו שכתב וכ"כ הר"י גיאות דמאי וכן כתב ב"י דאיסטנים בלא לכלוך כמי שיש לו לכלוך בלא איסטני' דמי ולע"ד נראה דס"ל לרבינו דהגאון מדבר באיסטנים שיש לכלוך על פניו דאם אין שם לכלוך מאי שייך בהו קינוח או מאי קאמר כ"ש ביה"כ שצריך לטהר עצמו וכו' דכיון שאין שם לכלוך לא שייך ג"כ קינוח טהרה אלא בשיש לכלוך על פניו קאמר וכן מבואר ברבינו ירוחם שכתב וז"ל וגאון ז"ל כתב שאם הוא רגיל להעביר לפלוף מעיניו במים שחרית כל השנה שהוא איסטני' מעביר ג"כ ביה"כ דהוי כמלוכלך בטיט ובצואה אבל לא כל אדם אחר ע"כ וס"ל לרבי' כמי דהר"י גיאו' כמי מדבר באיסטנים שיש בו לכלוך וכמש"ר להדיא לעיל בסי' תקנ"ד דהרי"ץ גיאות כמי מדבר כשדרכו לרחוץ במים וכן מבואר בלשון הרי"ץ גיאות שהעתיקו הר"ן בפ' בתרא דיומא וז"ל שאם היה לפלוף ע"ג עיניו ודרכו לרחצן במים רוחץ ומעבירן כדרכו ואינו חושש כו' ודרכו לרחוץ היינו איסטנים ומ"ה כ"ר וכ"כ הרי"ץ גיאות מאחר דתרווייהו בחדא עניינא קמיירי וכן נראה מדברי בעל צידה לדרך שלא כתב רק סברא זאת דאסטנים ביש לכלוך על פניו או על עיניו שרי ואע"ג דהרא"ש כתב והר"י גיאות כתב כו' לא משמע ליה לרבינו דפליג אגאון אלא הרא"ש כתב זה מאחר דהגאון לא הזכיר בדבריו כי אם במי שמבקש לקנח פניו לכך הביא דברי הריצ"ג שכתב דין זה אף בלפלוף ע"ג עיניו דנמי שרי בכה"ג וזאת היא דעת רבינו · אבל ברבי' ירוחם מבואר שהבין מדעת הרא"ש שהריצ"ג חולק אגאון והתיר ביש לכלוך אע"ג דלא הוי איסטנים והגאון ס"ל דבאיסטנים ביש לכלוך דוקא שרי ואע"ג דהרי"ג כתב ודרכו לרחצן במים ס"ל לרבי' ירוחם דאין לדקדק מלשון זה שלא התיר אלא באיסטנים דאיכא למימר דלא כ"כ אלא לאפוקי אם אין דרכו לרחצן אלא שעכשיו ביה"כ הוא שרוצה בכך שזה אסור אפילו ביש לפלוף ע"ג עיניו דהא ודאי לתענוג עושה כן כיון שאין דרכו בכך אבל בדרכו בכך שרי אעפ"י שאינו איסטנים ודעתו מיושבת עליו אף אם אינו רוחצן ומ"מ משמע מדברי כולם אם אין שם לכלוך כל עיקר אסור אפילו באיסטנים וה"ט דאין זה דומה למלוכלך בטיט ובצואה דתניא בברייתא שהרי אין כאן לכלוך ולא התירו אלא במלוכלך וכן עיקר וכ"כ במהרי"ל שכך קבל ממהר"ש אלא שסתם דבריו דלא נהגו להתיר באסטנים ואפשר לפרש דבריו דוקא בלא לכלוך מפני שהיה מפרש דעת הגאון באסטנים בלא לכלוך כמו שפי' ב"י ואפשר נמי לומר שהיה מפרש כפירושינו דהגאון מדבר דוקא ביש לכלוך ואפ"ה ס"ל דלא נהגינן הכי וטעמו מאחר שבעל העיטור כתב דלהעביר מים על פניו אסור וכ"כ בסמ"ק משמע דבכל ענין אסור אף ביש לכלוך ודלא כהגאון אלא דמדברי הרא"ש לא משמע הכי שהרי הביא דברי ב"ה ודברי הגאון ור"י גיאות בלא שום מחלוקת משמע דס"ל דלא פליגי וב"ה בסתם אדם דלאו איסטנים קאמר וכן נ"ל עיקר להלכה להתיר באיסטנים ביש לכלוך ואפי' בלא איסטנים קרוב הדבר להתיר מאחר דיש לכלוך וכדמשמע מפשטן של דברי הרי"ג כמו שהבינה הר' ירוחם והכי מסתברא דמאחר שיש לכלוך על פניו או לפלוף ע"ג עיניו לא גרע מהיו ידיו מלוכלכות כנ"ל להלכה ומ"מ צריך ליזהר שלא לרחוץ אלא מקום הצריך:

ומ"ש ואפי' כל אדם כו' שם מטפח' אחת הית' לריב"ל כו' והביאו רבי' למעלה בסי' תקנ"ד ושם נתבארו דברי המרדכי שתמה עליהם בסימן זה: **ומ"ש** ואפילו כל אדם טעמו מפני שסובר שהרי"ג לא התיר אף ביש לכלוך אלא במי שדרכו לרחוץ כן בכל יום וכמו שנתבאר בסמוך ועל כן כתב ואפילו

דרכי משה

תריג (א) וכ"כ מהרי"ל דכהן העולה נוטל ידיו אע"פ שידיו טהורים ומ"ש בטור דוקא העושה צרכיו וקינח כו' היינו דוקא שאינו רוצה להתפלל אבל אם רוצה להתפלל אף אם לא קנח או הטיל מים ולא שפשף נוטל ידיו וכ"כ הגהת מרדכי ור"ן וכ"כ ב"י : (ב) וע"ל סימן תקס"ז ובמהרי"ל כתב דאנו נוהגין לחחמיר לרחוץ עיניו אפי' איסטנים : (ג) ומשמע קצת מדברי הגה"מ דאפי' במפה נגובה מבע"י

פרישה

סי' תריג (א) **ולסוחטה** שיצאו כו' כדי שלא יבא לידי סחיטה למחר וכ"ל דמשום איסור רחיצה ביום כיפור גם כן צריך לעשות כן דלא התירו לכל אדם כ"א כאשר היא סחוטה מעי"כ

עיניו אע״פ שנשאר בה מלהלוחית המים כתב בעל העיטור איכא מ״ד שאין מברכין בי״ה נטילת ידים ושעשה לי כל צרכי כיון שאסור בנעילת הסנדל ובנטילת ידים ומסתברא כיון דבידו (ג) [א] וברשותו הוא לנעול משום סכנת עקרב יכול לברך כמו בשאר ימים: ההולך לבית המדרש או להקביל פני אביו או רבו או מי שגדול ממנו בחכמה או לצרכי מצוה יכול לעבור עד צוארו במים וכן בחזרה נמי מותר ובלבד שיעשה שינוי שלא יוציא ידיו משפת חלוקו כדי שיזכור ולא יבא לידי סחיטה ומשום כיבוס נמי ליכא כיון שהוא דרך לכלוך וכתב בה״ג דוקא עד צוארו אבל מעבר לשוט אסור ותימא אם התירו לו רחיצה חמורה דהא אסמכוה אקרא א כ״ש שיטה דקילא (ה) והרב אסור לעבור במים כדי לילך אצל תלמיד: ההולך לשמור פירותיו מותר לעבור במים אבל בחזרה אסור: מותר להצטנן בטיט אע״פ שיש בו קצת להלוחית אבל

אפי׳ בא מן הדרך והיו רגליו כהות יש בירושלמי שהורה ר׳ אחא שמותר לרחוץ במים ואפי׳ כל אדם כלומר אף מי שאין דרכו בכך וכ״כ סמ״ג: **כתב** בעל העיטור איכא מאן דאמר שאין מברכין בי״ה ענט״י ושעשה לי כל צרכי וכו׳ עד כמו בשאר ימים כ״כ שם הרא״ש והר״ן וק״ל דמה טענה היא זו כיון שבמקום דליכא סכנת עקרב אסור לנעול היאך יברך שעשה לי כל צרכי וי״ל דה״ק אילו לא היה נד היתר לנעול מנעלים בי״ה ודאי לא היה יכול לברך אבל מאחר שאפשר למצוא נד היתר כגון היכא דאיכא סכנת עקרב א״כ לא נאסר לגמרי נעילת הסנדל והלכך שפיר מצי מברך ובלשון הרא״ש מדוייק זה יותר שכתב כיון דבידו וברשותו כן לנעלם כגון מפני סכנת עקרב מותר לברך וכיוצא בזה הוא לשון הר״ן וכתב עוד הרא״ש והר״ן טעם אחר למה אינו נמנע מלברך שעשה לי כל צרכי בי״ה אע״פ שהולך יחף מפני שעל מנהגו של עולם הוא מברך כמו שהוא מברך הנותן לשכוי בינה אע״ג דלא שמע קול תרנגולא ואין כן דעת הרמב״ם שהרי כתב בפ״ז מה׳ תפלה ההולך יחף אינו מברך שעשה לי כל צרכי וכבר כתבתי בזה בסימן מ״ו:

ואפי׳ כל אדם כלומר אף מי שאין דרכו בכך אינו יכול לעשות כן במים אלא **כתב** כ״ה וכו׳ כ״כ שם הרא״ש משמו: וברשותו הואי לנעול משום סכנת עקר׳ שעשה לי כ׳ סכנת עקרב ומה שלא כתב נטילת ידים הי ליטול ידיו שאו וא״כ פשיטא שיכו׳ שאין לברך ענ״י שאין ליטול ידיו אף ב בדברי ב״ה שהעתיק **ההולך** לב״ה וכו׳ **ומ״ש** שינוי שלא יוצי׳ כדי שיזכור ולא יבא לידי ס׳ הרא״ש כי רש״י פי׳ שהשינוי הוא שלא יהא נראה כנושא משוי והתוס׳ פ״ק דכתובות כתבו שמסקנא דכל דבר שאדם עושה במזיד לא שייך שמא יסחוט דסברא הוא דכיון דלדעת כן הוא עושה ולהכי לא גזרינן שמא יסחוט בעובר במים ביה״כ

ההולך לבה״מ וכו׳ בפרק בתרא דיומא (עז:) אמרינן דלפירקא או למישאל שמעתא עובר במים ובלבד שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו ופירש״י להגביה שולי חלוקו על זרועו דאינו נראה כמלבוש אלא כנושאה על כתיפו ואמר מר היוצא בטלית מקופלת בשבת חייב חטאת ורבינו שאינו מפרש כן אלא שהטעם השינוי כדי שיזכור ולא יבא לידי כחיטה נראה שטעמו מפני שכ׳ הרא״ש והא דלא חיישינן לסחיטה כדאמרי׳ בפרק אלו קשרים (קיג:) היכי ליעבד ליתות במיא קא מתווסן מאניה ואתי לידי סחיטה שאני הכא כיון שלא התירו לו אלא כדרך שהוא לבוש כדאמרינן לקמן ובלבד שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו מנכרא מלתא ולא אתי לידי סחיטה ע״כ וסובר רבינו שהוא מפרש שטעם השינוי כדי שלא יבא לידי סחיטה ואע״פ שאפשר לדחות ולומר דאפשר דהרא״ש מפרש שהטעם השינוי הוא מפני שנראה כמשוי וכדברי רש״י אלא שכתב דכיון דמשום דנראה כמשוי הצריכוהו לשנות תו ליכא למיחש לסחיטה משמע ליה לרבינו דכיון דמשום שעובר במים היו צריכים לומר שישנה כדי שלא יבא לידי סחיטה תו לא צריכי לאהדורי אטעמא דמחזי כמשוי וגם רבינו ירוחם כתב שי״מ שלא התירו להוציא ידיו לחוץ כדי שלא יבא לידי סחיטה וגם הכלבו כתב שי״מ כן וכתב שר״י פירש שנראה כרוחץ כדרכו כשמוציא ידיו אבל אם אינו מוציא ידיו נראה כמהלך לדרכו: **ומ״ש** ומשום כיבוס נמי ליכא וכו׳ וכ״כ שם הרא״ש בשם ר״ת דאע״ג דאמרינן בזבחים (צד:) בגד שרייתו זהו כיבוסו היכא שהוא דרך לכלוך לא אמרי׳ הכי כשעובר בנהר בבגדיו אין זה דרך נקיון וליבון אלא רוב פעמים מתלכלכים במים: **ומ״ש** או להקביל פני אביו או רבו וכו׳ שם ת״ר ההולך להקביל פני אביו או פני רבו או פני מי שגדול ממנו עובר עד צוארו במים ואינו חושש איבעיא להו הרב אצל תלמיד מאי ולא איפשיטא ופסק הרי״ף לאיסור וכ׳ הרא״ש והר״ן דאע״ג דתניא בתוספתא ההולך להקביל פני רבו או פני תלמידו עובר כדרכו במים עד צוארו ואינו חושש כתב הריא״ג דכיון דלא פשטוה בעיין מינה בגמ׳ דילן לא סמכינן עלה ומשבשתא היא והרב בעל העיטור כתב בהך תוספתא פני רבו או פני ת״ה והכם גדול ממנו קאמר עכ״ל וזהו שכתב רבינו או מי שגדול ממנו בחכמה וכ״כ הרמב״ם ג״כ: **ומ״ש** או לצרכי מצוה הוא כלמד מהני שנתבארו בסמוך: **ומ״ש** וכן בחזרה מותר שם ומפרש טעמא כדי שלא תהא מכשילן לעתי׳ לבא: **והא** דשרינן לעבור במים עד צוארו אמרי׳ בגמ׳ דהיינו דוקא באמת המים דלא רדיפי מיא אבל נהל דרדיפי מיא בחול נמי אסור לעבור בו אפי׳ אם אינם מגיעים אלא עד מתנים דחיישי׳ שמא ישטפוהו המים (ד): **וכתב** בה״ג דוקא עד צוארו אבל מעבר לשוט אסור ותימא אם התירו לו רחיצה חמורה וכו׳ כ״ל דטעמא דבה״ג דרחיצה שאינה אסורה אלא בי״ה התירו אבל מעבר לשוט דאסור בכל שבתות השנה לא התירו א״כ רחיצה שהיא אסורה מאסמכתא דקרא התירו אבל מעבר לשוט שהוא מדרבנן ואין לה סמך בתורה לא התירו דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה: **והרב** אסור לעבור במים כדי לילך אצל תלמיד כבר נתבאר: **ההולך** לשמור פירותיו מותר לעבור במים פשוט בפרק בתרא דיומא (שם:): **ומ״ש** אבל בחזרה אסור אינו מפורש שם אלא ממה שאמרו שם דשרי למעבר במיא למיתי לפרקא ומיזל כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבא משמע דדוקא היכא דאיכא למיחש שלא תהא מכשילן דהיינו היכא דהוי דבר מצוה הוא דשרי למיזל אבל היכא דלא הוי דבר מצוה דליכא למיחש לשלא תהא מכשילן לעתיד לבא דכיון דלאו בר מצוה הוא אי לא אתי לית לן בה אסור למיזל: **מותר** להצטנן בטיט אע״פ שיש בו קצת להלוחית אבל אם יש בו כ״כ לחות וכו׳ אסור שם תני יהודה בר גרוגרות אסור ליתב ע״ג טינא בי״ה אריב״ל ובטינא מטפחת אמר אביי ובטופח על מנת להטפיח: ומ״ש לילך ולעבור במים לקראת רבו ע״כ: **מותר** להצטנן בטיט כו׳ בפ׳ יה״כ תני רב יהודה בר גרוגרות אסור ליתב ע״ג טינא ביה״כ אמר ריב״ל ובטינא מטפחת אמר אביי ובטופח ע״מ להטפיח

כנגד רבו ועוד איכא למימר התם מצוה שאני עכ״ל התוס׳ ולדעתם אם הוא בענין דלא שייך למיסר משום שנראה כנושא משוי אף משום סחיטה ליכא למיסר אף על גב דאין עושה שום שינוי: **וכתב** בה״ג ודוקא עד צוארו כו׳ טעמו מאחר שלא הוזכר בברייתא בשתם עובר במים אלא עובר עד צוארו במים משמע דה״ט דאילו תני עובר במים הוי משמע כמי אף מעבר לשוט להכי תני עד צוארו למימרא דדוקא הכי שרי אבל מעבר לשוט אסור ומה שהשיג רבינו ואמר ותימא אם התירו לו רחיצה חמורה וכו׳ אינה השגה לענ״ד דעתי דרחיצה שאני שהרי לא אסרו אלא רחיצה של תענוג וכיון שאינו מכוין כלל להנאת רחיצה כי אם לדבר מצוה א״כ אין כאן איסור כלל וכענין שהתירו כל רחיצה שאינה של תענוג אבל שיטה שאסרוה משום גזירה שמא יעשה חבית של שייטין מה בכך שעובר לדבר מצוה סוף סוף הגזירה במקומה עומדת וכי היכי דבכל שבתות השנה אסור לעבור לשוט כנגד רבו משום הך גזירה דשמא יעשה חבית וכו׳ ה״נ גבי יה״כ וכן עיקר גם רבינו לא מלאו לבו לחלוק על בה״ג שכל דבריו דברי קבלה אלא שתמה עליו לפי דעתו וכבר בארנו בס״ד שאין כאן תימה כלל ומ״ש הב״י בזה אינו מתיישב ע״ש: **והרב** אסור לעבור כו׳ שם בעיא ולא אפשיטא וכתב הרי״ף והלכך אסור וכך נראה מדברי שאר המחברים: **ההולך** לשמור פירותיו כו׳ שם רבא שרא לבני עבר ימינא למעבר במיא לנטורי פירות וכתב הר״ן ומשום הפסד ממון התירו לו כמו שהתירו משום מצוה ע״כ ולפ״ז משמע דאף בחזרה שרי וכן משמע מלשון הרמב״ם שלא חילק אלא כתב בסתם וכן ההולך לשמור פירותיו וכו׳ ובסמ״ק בפנים מפורש גם להיתר אלא שבהג״ה לשם כתוב פי׳ כשהוא חוזר מרבו לביתו דקדק לבאר דאם עובר לשמור פירות אסור לחזור וכן מפורש בסמ״ג וברבי׳ ירוחם וכך הם דברי רבי׳ וכן עיקר דלא הוזכר היתר החזרה אלא בעובר למיתי לפירקא דדבר מצוה הוא וא״כ אין לנו ראייה להתיר היכא דליכא מצוה. גרסינן בפ׳ ואלו קשרים אמר רב הונא היה מהלך בשבת ופגע באמת המים אם יכול להניח רגלו הראשונה קודם שיעקור רגלו שנייה מותר ואם לאו אסור מתקיף לה רבא היכא ליעביד ליקוף קא מפיש בהילוכא ליעבר זימנין דמתווסן מאניה במיא ואתי לידי סחיטה אלא בהא כיון דלא אפשר שפיר דמי ומותר לדלג וצ״ע בהולך להקביל פני רבו ביה״כ או בשבת ופגע באמת המים ולא אפשר ליה בדילוג אי שרינן ליה לעבור אפילו איכא דרכא אחרינא אלא דמפיש בהילוכא דעד כאן לא קאמר ליקוף קא מפיש בהילוכא אלא היכא דאפשר ליה בדלוג דהא ודאי עדיף לדלג פסיעה אחת מלילך כמה פסיעות דהא וזה אית ביה משום מעשות דרכיך שלא יהא הלוכך של שבת כהלוכך של חול אבל לעבור במים דאית ביה משום סחיטה ודאי עדיף להקיף ואפילו מפיש בהילוכא או דילמא כיון דהזהירו שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו כדי שלא יבא לידי סחיטה א״כ אין כאן איסור ושרי לעבור אפילו היכא דאיכא דרכא אחרינא וכן פסק בהגה׳ ש״ע להקל ואפשר לומר גם כן שזהו דעת רבינו לעיל בסי׳ ש״א אם באנו לדקדק בלשונו דתחלה כתב האי דינא דפ׳ אלו קשרים דמוטב שידלג ממה שיקיף מפני שמרבה בהלוך ואסור לעבור שלא יבא לידי סחיטה ואח״כ כתב היה הולך לדבר מצוה וכו׳ יכול לעבור בה משמע מלשונו דאדלעיל קאי היכא דאפשר להקיף אלא שמרבה בהילוך ואפ״ה יכול לעבור בה אלא דשמא לא דקדק בלשונו ואסתם אמת המים קאי ולא בדוקא היכא דאפשר להקיף ומההיא דפ״ב די״ט דתניא נדה שאין לה בגדים מערמת וטובלת בבגדיה ולא חיישי׳ משום סחיטה מטעם שכתבו התוס׳ שהבאתי למעלה ואפ״ה דוקא באין לה בגדים הא יש לה בגדים אסורה לטבול בבגדיה אין להביא ראיה דה״ה הכא אם יש לו דרך אחר דאסור לעבור דהא ודאי איכא למימר דשאני התם דכיון דיש לה בגדים אין כאן חשש איסור משא״כ הכא דאיכא איסורא דקא מפיש בהילוכא ולענין מעשה נ״ל להחמיר וכן מצאתי למהר״ש לוריא בביאורו לסמ״ג ה׳ שבת בדין דם שכתב דגבי רבו איירי שאין לו דרך או מותר להטפיח

דרכי משה

מבעוד יום היישינן לקרר פן יבא לעשות בשאינה נגובה ויבא לידי סחיטה ובסמ״ק כתב אסור להרחיץ ידו במפה שרויה במים משום סחיטה וזה לשון מנהגים שלנו ואין שורין מפה במים משום דסחיטה אסור מדאורייתא אלא רוחץ בשור כדרכו: (ד) כתב בא״ז במקום דמותר לעבור במים ביום כפור כגון לקבל פני רבו וכדומה אפי׳ במקום שיכול להקיף ולעבור דרך יבשה אפ״ה יכול לעבור במים כדי לילך דרך קצר משום דיש לחוש לאפושי בהליכה ואין דוחין הא מפני הא: (ה) מדברי מהר״א מפראג וב״י נראה שהסכימו לדברי בה״ג כי מהר״א יישב דברי בה״ג דיותר יש להחמיר בשיטה הואיל ויש לחוש שמא יבא לידי איסור דאורייתא ויעשה הבית של שייטין משא״כ באיסור רחיצה

פרישה

אפי״כ שאו אין כאן רמיזה בי״כ אלא במנהגים כתב בהדיא הטעם משום סחיטה וכ״כ ב״י בסמ״ג בהדיא והביאו ב״י ע״ש: (ב) **וברשותו** הוא לנעול כו׳ ופי׳ ומש״ס אפילו הוא במקום שאין בו סכנת עקרב יכול לברך עיין בדרישה הוכחה לזה גם תירץ על מה שי״ל כאן לסי׳ מ״ו לעיל: אפילו

דרישה

סי׳ תריג [א] **וברשותו** הוא לנעול כו׳ ז״ל ב״י אפשי׳ שהוא במקום שאין בו סכנת עקרב מאחר שלא נאסרה לגמרי שהרי אם היו העקרבים מותר לנעול שפיר דמי לברך וכו׳ מדוייק הוא בלשון הרא״ש שכתב כיון שבידו וברשותו הן לנעלם כגון מפני סכנת עקרב מותר לברך וכיוצא בזה הוא לשון הר״ן וכתבו עוד הרא״ש והר״ן טעם אחר

חדושי הגהות

תריג א ול״נ דשפיר יש לחלק דהא דהתירו רחיצה היינו משום דאינו מתכוין לרחוץ אלא לעבור אבל כשאינו יכול לעבור אלא ע״י שיטה הוי הוא מתכוין לשוט ואסור אפילו לצורך מצוה ובמו שנתבאר לעיל סימן תקפ״ו דאין שטין להביא שופר בר״ה וכיהו יהרל״ח):

אבל אם יש בו כל כך לחות עד שאם יניח ידו עליה תעלה בה לחות שאם ידבקנה לידו האחרת תדבק בה הליחות שקבלה מן הטיט אסור ומותר להצטנן בכל מיני פירות ובתינוק ובכל מיני כלים הרקים אבל אם יש בהם מים אפילו אינן מלאים אסור לא שנא של חרס לא שנא של כסף שמא יתנענעו וישפך מן המים עליו ויש אוסרין בכלי חרס אפי' רקים לפי שבולעין הרבה וכשמצטנן בהם פולטין מה שבלעו וחשיב כמו רחיצה: המלך והכלה ירחצו את פניהם דברי רבי אליעזר והחכמים אוסרים ונקראת כלה כל ל' יום אחר החופה ורי"ץ גיאת פסק כחכמים ורי"ף פסק כרבי אליעזר ולזה הסכים א"א ז"ל. לענין טבילת בעל קרי כתב הרב רבי יהודה ברצילוני שטובל כדרכו דתנן הרואה קרי ביום הכפורים יורד וטובל וכ"כ בה"ג והר"ם כתב כיון דקיימא לן דבעל קרי אין צריך טבילה לא לתפלה ולא לדברי תורה אף בשאר ימות השנה אזלינן להומרא שאין לו לטבול בי"ה אלא אם הוא לח רוחץ אותו מקום לבד ויקנחנו ואם הוא יבש ישפשפנו בידו וכן פסק רבינו תם ושאר חייבי טבילות כתוב בהלכות גדולות שטובלין כדרכן בי"ה ור"ת כתב דאין טובלין והא דתניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בי"ה היינו דוקא למאן דאמר טבילה בזמנה מצוה ואנן קי"ל דלאו מצוה הלכך ימתין עד למחר:

תריד **סיכה** דתניא אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו ואם הוא חולה אפילו אין בו סכנה או שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש אבל בלא חולי אפילו אם אינו סך לתענוג

ינא שלהלוח הטיט הוי עונג קרוב לרחיצה ורבינו שכתב טעמו משום דסתם ישיבת אדם אינה אלא כשהוא לבוש בגדים עינן איסור רחיצת גופו ביה"כ שאינו אלא ברחיצה דתענוג והלכה ב"מ להטפיח דהוי הינון עונג וקרוב לרחיצה ואם לאו מותר להצטנן עונג רחיצה. ומותר להצטנן [illegible]י פירות שם אמר ר"י מותר [illegible]ן בפירות: **ומ"ש** ובתינוק וכו' שם רבא מצטנן בינוקא:

ומ"ש בכל מיני כלים הרקים שם רבה מצטנן בכסא דכספא:

ומ"ש אבל אם יש בהן מים כו' שם אמר רבא כסא דכספא מלא אסור חסר מותר דפחרא אידי ואידי אסור משום דמישתל שחיל רב פפא אמר דכספא חסר נמי אסור משום דמזדריב ופי' רש"י מלא אסור שמא ישפכו המים על בשרו משתל שחיל פולט המים שבולע דמזדריב מחליק ונשמט מידו ונשפכו המים עליו ופסק רבינו כרב פפא דמחמיר ויש נוסחאות דגרסי רב אשי וכן ברי"ף והא ודאי דהלכה כרב אשי וצ"ע בלשון הרמב"ם שכתב לא ימלא אדם כלי חרס מים ויצטנן בם כו' וכ"כ הסמ"ג דהא מבואר בגמרא דבכ"ח אידי ואידי אסור לד"ה ואפשר דלא ימלא לאו דוקא מלא ממש אלא נתינת המים לכלי קרוי מלוי כדתנן בפ' כיצד משתתפין בור שבין ב' חצירות אין ממלאין ממנו בשבת וכו' וטובא איכא התם ונסמכו ז"ל שלא לבאר כן בפירוש דכיון שלא חילקו בין מלא לחסר ממילא משמע דבכל ענין אסור ועוד שהרי כתבו ואפי' בכלי מתכת נמי אסור ואי לא איירי אלא במלא א"כ מאי רבותא דכ"ח משאר כלי מתכות אלא ודאי דאיירי בחסר וה"ק ל"מ בכ"ח דאסור אף בחסר משום שפולט המים וכוזלין מדופנו אלא אפילו כלי מתכות דלא שייך האי טעמא אפ"ה אסור בחסר שמא ינתזו מים על בשרו והיינו כרב פפא דקאמר משום דמזדריב שפירש הרי"ף שמא ינתזו המים על בשרו כדכתב הרמב"ם וסמ"ג וכן פי' ה' המגיד ע"ש גם הסמ"ק כתב כלשון הרמב"ם וסמ"ג ודקדק לבאר ואפי' חסר ע"ש:

ומ"ש ויש אוסרין בכ"ח אפי' רקים וכו' צריך לומר לדעתם דהא דקאמר פחרא אידי ואידי אסור היינו לומר בין מלא ובין חסר בין אין בו מים כל עיקר לעולם אסור ולא משמע הכי גם הפוסקים חולקים על סברא זו דלא אסרי אלא ביש בו מים: **המלך** והכלה וכו' משנה שם המלך והכלה ירחצו את פניהם והחיה תנעול את הסנדל דברי ר"א וחכמים אוסרים: ומ"ש שהרי"ג פסק כחכמים כן פסק גם הסמ"ג וז"ל אפי' אצבע קטנה אסור להושיט במים אפי' מלך וכלה לדברי רבנן דרבי אליעזר וכן הוא לדעת ר"י בעל התוס' כמ"ש הר"ן משמו לשם דמספקא ליה אי חכמים דאוסרין במתניתין קיימי אמלך וכלה ואי קיימי אסורין דקי"ל כרבנן ופשיטא דמספק יש לאסור ועוד דהרב המגיד כתב דלשם מבואר דחכמים דאוסרין אכולה משנה קאי והיינו מדקאמר בגמרא מתניתין מני ר' חנינא בן תרדיון היא דתניא וכו' ע"ש וא"כ לר"י אסור דקי"ל כרבנן. ומ"ש ורי"ף פסק כר"א ולזה הסכים הרא"ש כן משמע ברי"ף שהביא דברי האמוראים לפרש דברי ר"א גם הר"ן וה"ה כתבו שכן נראה דעת הרי"ף ובאשר"י מבואר שפוסק כפי' דחיה מותר לנעול את הסנדל וכך פסק הרמב"ם וכתב הרב המגיד שכן דעת הרמב"ן ועיקר מ"מ נראה בעיני שלא להקל נגד דעת הרי"ג ור"י וסמ"ג:

ולענין טבילת בעל קרי כתב הר"י ברצלוני כו' וכ"כ בעל ה"ג נראה מדברי רבי' דהרי"ב איירי ברואה קרי ביה"כ ואפ"ה ס"ל מבחוץ דאפי' ברואה קרי מאתמול דטבילה לאו בזמנה היא ולאו מצוה היא נמי טובל כדרכו ביה"כ משום תפלה כדי להתפלל בנקיות וטעמו משום דס"ל כרבי יוסי דטבילה בזמנה לאו מצוה היא ואפ"ה עד המנחה צריך לטבול משום תפלה ואע"ג דבברייתא דמייתי מינה ראיה תני הרואה קרי ביה"כ יורד וטובל ס"ל להרי"ב דלאו דוקא ברואה קרי ביה"כ אלא משום דבעי למיתני בסיפא ואם מבערב ישפשף נקט ברישא ברואה ביה"כ אבל הה"נ דה"ה ברואה בעי"ה ולא טבל מאתמול דטובל ביה"כ כדי להתפלל בנקיות ולא קשה א"כ אמאי לא איירי הר"י ברצלוני ברואה קרי בעיה"כ דאיכא למימר דכיון דמילתא דלא שכיחא היא שכבר נהגו כל הטובלים לטבול בעי"כ לא איירי בה ואפשר דבברייתא דתני הרואה קרי ביה"כ נמי תני הכי משום דברואה בעי"כ דרך לטבול מיד קודם הכנסת יה"כ אבל אין לפרש דהרי"ב סובר דוקא ברואה ביה"כ ומשום דס"ל כת"ק דטבילה בזמנה מצוה אבל ברואה בעי"ה דלאו בזמנה היא אינו יכול לטבול משום תפלה לחוד והר"ס ור"ת שחלקו עליהן ס"ל דלא אמרו הרואה קרי ביה"כ טובל אלא כשתקנו טבילה לבעלי קריין דהוי בטבילתן בזמנה מצוה אבל בזמן הזה אין הטבילה לבעל הקרי מצוה כל עיקר אף בזמנה דא"כ בסמוך שכתב רבי' הפסק דכל חייבי טבילות טובלין כדרכן בשם בה"ג אמאי לא כתבו נמי בשם הרי"ב כמו שכתב כאן הפסק בשם שניהם שהרי טעם אחד לשני דינים אלו לפי זה אלא ודאי כדפי' דאף בטבילה דלא בזמנה דלאו מצוה היא ס"ל להרי"ב ובה"ג דטובלין כדרכן משום תפלה והר"ס ור"ת חולקים עליהם וסוברים דמשום תפלה א"צ טבילה כמו בשאר ימות השנה ואפי' ברואה ביה"כ ולקמן בדין טבילה בזמנה בה"ג לחוד הוא שסובר דקי"ל דטבילה בזמנה מצוה ור"ת חולק אף בזה וסובר דקי"ל דטבילה בזמנה לאו מצוה והרמב"ם ז"ל אע"ג שסובר דטבילה בזמנה וכל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט' באב בין ביה"כ אפ"ה בעל קרי אינו טובל ביה"כ אפי' ראה קרי ביה"כ ע"ש בפ"ג מה' שביתת העשור ולענין הלכה קי"ל כר"ת דאין טובלין ביה"כ בין בעל קרי אפי' ראה ביה"כ עצמו בין שאר חייבי טבילות וכן היא דעת רבינו ולמעלה בסי' תקנ"ד כתבתי מזה ע"ש:

תריד סיכה דתניא כו' בפ' בתרא דיומא אלא דהתם חולה קתני סתמא ורבי' פירש אף חולה שאין בו סכנה וכ"כ הרמב"ם והסמ"ג וכ"כ הרא"ש גבי הא דר"ת היה אומר דאפילו שלא להאכיל את התינוק מותר ליטול ידיו שחרית וכו' וטעמייהו דדומיא דיש לו חטטין קתני דאין בו סכנה:

ומ"ש אבל בלא חולי אפי' אינו סך לתענוג אלא להעביר הזוהמא אסור לאו דוקא להעביר הזוהמא דכל שאינו משום חולי וחטטין אפי' אינו של תענוג אסור אלא דרך העולם נקט שרגילין לסוך להעביר הזוהמא. גם הרמב"ם פסק דסיכה אף שאינה של תענוג אסור וכתב ה"ה שכן הוא בירושלמי וכ"כ הר"ן אבל בסמ"ג הביא הירושלמי בהיפך דבאינה של תענוג שרי ופירשה דהיינו דוקא לחולה ולחטטין:

ומ"ש ומותר להצטנן בכל מיני פירות ובתינוק שם: **ומ"ש** ובכל מיני כלים הרקים אבל אם יש בהם מים וכו' שם אמר רבא כסא דכספא מלא אסור חסר שרי דפחרא אידי ואידי אסור משום דמישתל שחיל פירוש פולט מים שבולע רב אשי אמר כסא דכספא חסר נמי אסור משום דמזדריב פירוש שמא יתנענעו המים שבתוכו ויותזו על בשרו:

ומ"ש ויש אוסרים בכלי חרס אפילו רקים וכו' כלו' לכאורה משמע דהא דאמרי' דפחרא אידי ואידי אסור משום דמישתל שחיל היינו לומר שאפילו שאינו מלא מים כל שיש בו קצת מים אסור דכיון שיש בו מים אפילו מעט כולו מלוחלח דמישתל שחיל אבל אם אין בו מים כלל אע"פ שהיו בו מים תחלה כיון שנתרוקן מישרא שרי ויש אוסרים סברי דכל שהיה בהם מים אע"פ שנתרוקן אסור משום דמישתל שחיל":

"ב"ה ול"נ דאין להחמיר בזה יותר מבטיט:

המלך והכלה ירחצו את פניהם דברי ר"א וחכמים אוסרים משנה שם (עח:) ומפרש טעמא בגמ' (עח.) מלך משום דכתיב מלך ביופיו תחזינה עיניך כלה כדי שלא תתגנה על בעלה:

ומ"ש ונקראת כלה שלשים יום שם:

ומ"ש רבי' שהרי"ף והרא"ש פסקו כר"א לא כתבו כן בפירוש אלא דמדכתבו לפרש טעמא דר"א משמע דס"ל כוותיה וכ"פ הרמב"ם בפ"ג וכתב הר"ן שכן פסק רבינו חננאל:

ולענין טבילת בעל קרי כתב הרב רבי יהודה ברצילוני שטובל כדרכו דתנן הרואה קרי בי"ה יורד וטובל ברייתא היא בסוף יומא (פח:) וכתבוה הרי"ף והרא"ש אבל הרמב"ם כתב בפ"ג וז"ל מי שראה קרי בזמן הזה בי"ה אם לח הוא מקנח במפה ודיו ואם יבש הוא או שנתלכלך רוחץ מקומות המלוכלכין שבו לבד ומתפלל ואסור לו לרחוץ כל גופו או לטבול שאין הטובל בזמן הזה טהור מפני טומאת המת ואין הטבילה מקרי לתפלה בזמן הזה אלא מנהג ואין מנהג לבטל דבר האסור אלא לאסור את המותר ולא אמרו שהרואה קרי בי"ה טובל אלא כשתקנו טבילה של בעלי קריין וכבר ביארנו שבטלה תקנה זו עכ"ל וכיוצא בזה כתב המרדכי ביומא ובפרק מי שמתו בשם ר"ת וכתבו הגה"מ כן הורה הר"ס כשנשאל על כהן שראה קרי בי"ה לרחוץ הלכלוך וה"ה לשאר אדם הרגיל לרחוץ אותו בכל יום בשאר ימות השנה שגם בי"ה מותר לרוחצו (ו) וכן השיב ר"ת דאסור לטבול עכ"ל:

ושאר חייבי טבילות כתב בה"ג שטובלין כדרכן בי"ה ור"ת כתב דאין טובלין בפ"ק דיומא (ח:) ובפרק המפלת (ל.) כתבו התוס' שדעת ר"ת כדעת בה"ג ושר"ת חולק עליו והרמב"ם פסק בפ"ב משביתת עשור כדברי בה"ג והתוס' כתבו בפ"ב דביצה (יח:) דאפילו למ"ד טבילה בזמנה מצוה בזמן הזה אין טובלות לא בי"ה ולא בט"ב והטעם כתבתי בסי' תקנ"ד והג"מ כתבו דרבי חנינא סגן הכהנים לא פליג בפ"ק דתעניות אלא בט"ב אבל בי"ה מודה ואח"כ כתב כדברי התוספות וכבר כתבתי בסי' תקנ"ד בשם מהרי"ק בשורש ל"ה שמעולם לא ראה מי שטבלה בימי אבלה וכ"ש בי"ה או בט"ב והכי נקטינן:

תריד סיכה דתניא אסור לסוך מקצת גופו וכו' ברייתא בפ' בתרא דיומא (עז:) אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו ואם היה חולה או שהיו לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש ומשמע ודאי דבחולה שאין בו סכנה איירי דאי כשיש בו סכנה מאי קמ"ל פשיטא וכ"כ הרא"ש שם לקמן:

ומ"ש אבל בלא חולי אפילו אינו סך לתענוג אלא להעביר הזוהמא אסור כ"כ הר"ן שם מדגרסי' בירושלמי כל סיכה בין שהיא של תענוג בין שאינה של תענוג אסורה וכ"כ הרמב"ם בפ"ג משביתת עשור והגהות מיימון כתבו על דבריו

נעילת

דרכי משה

רחיצה והביא ראיה לדבריו דמחמירין יותר בשיטה מברחיצה וב"י יישב דברי בה"ג בע"א ש"מ שהסכימו לדבריהם: (ו) אבל אם אינו רגיל אסור ובמהרי"ל כתב דיקנחנו אם יכול ואם אינו יכול ירחצנו דלא הוי רחיצה של תענוג עכ"ל משמע דאפילו באינו רגיל שרי:

אבל

דרישה

אמר למה אינו [illegible] מלברך שעשה לי צרכי בי"כ אע"פ שהולך יחף מפני שעל מנהגו של עולם הוא מברך כשם שהוא מברך הנותן לשכוי בינה אע"ג דלא שמע קול תרנגולא ואין כן דעת הרמב"ם ז"ל שהרי כתב ההולך יחף אינו מברך שעשה לי כל צרכי וכבר כתבתי בזה בסי' מ"ו עכ"ל ותימא איך כתב בשם הרא"ש שמברך שעשה לי כל צרכי על סדר העולם ולעיל בסי' מ"ו כתב ב"י בשם הרא"ש אסך ברכה גופא כיון שהיא ע"ש הנאתו נתקנה אינו בכלל ברכות שהם על סדר העולם שוב ראיתי באשר"י ד' ל"ב ע"ג דלא הוזכר שם טעם זה ברא"ש א"כ צ"ל דט"ס הוא בב"י תיבת הרא"ש והר"ן לבדו כתבו דס"ל כן בכל הנהו הברכות המסודרים וא"ז כמ"ש ב"י בשמו לעיל סי' מ"ו אבל הרא"ש ס"ל כתוס' אך על רבינו יש לתמוה מ"ש שמברכין משום שבידו לנעול לכשילטרך ולעיל בסימן מ"ו כתב השוכב על מטתו כו' דלא יברך ושמא יש לחלק דשאני התם דשוכב על מטתו ואינו יכול ללבוש ולנעול משא"כ הכא דהוא בידו וברשותו או שאני ברכה שעשה לי כל צרכי שהיא ברכה כוללת ואינה מיוחדת דוקא לנעילת הסנדל אלא שתקנוהו לאמרו בשעת נעילה וכיון שייכים גם אשאר הנאות וגם הנעילה היא בידו וברשותו לכך מברכין אותה וק"ל. וא"ל שבעל העיטור פתח בתרתי בנטילת ידים ושעשה לי כל צרכי והוא סיים באחדא בכל צרכי לחוד. וי"ל כיון שכתב לפני זה דאנו נוהגין ליטול ידים שחרית תו לא היה צריך לכתוב דמותר לברך עכ"י וגם בכלל כ"ש הוא שהרי מותר קצת לכ"ע וע"ש וק"ל:

ורב

לתענוג אלא להעביר הזוהמא אסור · נעילת הסנדל ילפינן מקרא דחשיב עינוי ודוקא בשל עור ומיהו כל דבר של עור אפילו קב הקיטע וכיוצא בו אסור אבל של גמי ושל קש וכל מינין חוץ מבשל עור מותר וכן מותר לילך באנפילאות של בגד ל"ש בבית ל"ש בר"ה · והחיה מותרת לנעול הסנדל כל ל' יום משום צנה (א) כתב בה"ג אי בעי למיזל למקרי בצבור או למאי דצריך ליומיה והוא דחיל למיעל

דבריו והא דאמרינן בירושלמי בסיכה שאינה של תענוג מותר פי' בחולה והוא מדברי סמ"ג: **נעילת** הסנדל ילפינן מקרא דחשיב עינוי בפר' בתרא דיומא: **ומ"ש** ודוק' בשל עור שם (עח:) איבעיא לן מהו לצאת בסנדל של שעם בי"ה ופשטי' דריב"ל ור"א הוו נפקי בי"ה ואמרינן רבי יהודה נפיק בדהיטני פי' מין גמי אביי נפיק בדהוצא רבא נפיק בדבלי פי' עשוי מעשבים רבה בר רב הונא הוה כריך סודרא אכרעיה ונפיק וכתב הרא"ש גרסי' בפרק מצות חליצה (קב:) תניא אחד מנעל וסנדל ואנפליא לא יטייל בהן מבית לבית ולא ממטה למטה ופריך מהא דתניא לא יטייל אדם בקורדקסין בתוך ביתו אבל מטייל הוא באנפליא בתוך ביתו ומשני כאן באנפליא של עור כאן באנפליא של בגד וגרסי' נמי בירושלמי אית תנויי תני יוצאין באנפליא בי"ה ואית תנויי תני אין יוצאין א"ר חסדא מ"ד יוצאין בשל בגד ומ"ד אין יוצאין בשל עור עכ"ל נראה מדבריו שכל מנעל שאינו של עור יוצאין בו בי"ה וכתב הר"ן שכ"ד הרי"ף וכתב עוד ז"ל והר"ז הלוי חולק בדבר משום דבגמרא אקשינן מדתנן והקטע יוצא בקב שלו דקסבר מנעל הוא ורבי יוסי אוסר משום דלאו מנעל הוא והוי משוי ותני עלה ושוין שאסור בו בי"ה כלומר דאפי' ר"י דאסר בשבת דאלמא ס"ל דלאו מנעל הוא מודה שאסור לצאת בו בי"ה אלמא דכל מידי דמגין אסור ומסקינן דכ"ע מנעל הוא אלמא סלקא שמעתין דכל מידי דמגין מנעל איקרי אע"פ שאינו מעור וזהו דעת הרז"ה וכבר פירשתי השמועה כולה בחידושי ע"פ דרכו של הרי"ף ואין כאן מקום להאריך אלא נקוט האי כללא בידך שרש"י סובר של עץ מנעל מיקרי ואין יוצאים ביום הכפורים בו אבל מיני אחריני לאו מנעל נינהו ויוצאין בהן והרז"ה סובר דכולהו מנעל נינהו ואסורים והרי"ף סובר דכל מנעל שאינו של עור לא מיקרי מנעל עכ"ל והרמב"ם כתב אסור לנעול מנעל וסנדל אפילו ברגלו אחת ומותר לצאת בסנדל של שעם ושל גומא וכיוצא בהן וכורך אדם בגד על רגליו וכיוצא בו שהרי קושי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יחף עכ"ל ודבריו סתומים: **ולענין** הלכה כיון שהרי"ף והרא"ש מסכימין להתיר בכל מנעל שאינו של עור הכי נקטינן: **וכתב** ר"י לעולם לא ראיתי מי שנהג היתר לצאת בסנדל של עץ ורבינו סתם דבריו כדעת הרי"ף והרא"ש דלא מיקרי מנעל אלא של עור דוקא ובספר יורה דעה סי' ש"פ כתבתי גבי אבל דאפי' אם הוא של עץ ומחופה עור אסור והוא מדברי הרמב"ן בספר תורת האדם ומשמע דה"ה לענין י"ה וכ"כ הכלבו בהל' י"ה בשם בעל ההשלמה: **וכתב** הר"ן איכא למידק נהי דמידי דלא הוי מנעל ליכא למיחש ביה משום נעילת הסנדל אכתי היכי נפקי ביה הנך רבנן דכיון דלא הוי מנעל משוי הוא ואסור לצאת בו והרמב"ן החמיר הרבה בקושיא זו במס' שבת ואמר דנפקי לאו דוקא אלא בתוך ביתם בלבד היו נועלים אותם ואינו במשמע כן ועוד שמנהגן של ישראל שיוצאים במינים הללו ואפי' בר"ה אבל לדידי לא קשיא דכי אמרי' דמידי דלאו מנעל הוי משוי ואסור לצאת בו ה"מ בשבת דכיון דמנעל מותר בו כל מידי דלא הוי מנעל הו"ל משוי ואסור לצאת בו אבל בי"ה שהמנעל אסור ודרכן של ב"א לצאת באותן המינים לא הוי משוי אלא כמנעל הוי בההוא יומא ולא דמו לקב הקטע משום דהכי דקטע דרכו לצאת בקב אינשי אחריני לאו אורחייהו בהכי אבל בי"ה כיון דכולהו אורחייהו בהני סנדלי לאו משוי נינהו (א): **ומ"ש** ומיהו כל דבר של עור אפילו קב הקטע וכיוצא בו אסור פשוט בברייתא שכתבתי בסמוך גבי קב הקטע ושוין שאסור לצאת בו בי"ה: **ומ"ש** וכן מותר לילך באנפילאות של בגד ל"ש בבית ל"ש בר"ה שם כ' הרא"ש יש שרוצים לדקדק מההיא דיבמות מדקאמר אבל מטייל הוא באנפלייא בתוך ביתו מדקאמר בתוך ביתו משמע דאסור לצאת באנפלייא של בגד ולא מסתברא כלל לחלק בין בית לר"ה באיסור נעילת הסנדל ועוד מדקתני בירוש' יוצאין משמע אפי' בר"ה ואגב דתנא גבי איסורא דקורדקסין בתוך ביתו לאשמעי' דאפילו טיול בביתו אסור נקט נמי גבי היתר אנפלייא בתוך ביתו ועוד דשל בגד רך הוא ואינו מגין טפי מכל הני דשעם ודהיטני דנפקי בהו לר"ה והר"ן כתב ג"כ סברות הללו ורבינו סתם הדברים כדעת הרא"ש ולפיכך כתב ל"ש בבית ל"ש בר"ה · לענין כרים וכסתות של עור אם מותר לעמוד עליהם בי"ה כתב בתה"ד סי' קמ"ט ירא"ה דהמיקל לצורך לא הפסיד והמחמיר תע"ב דמהמרדכי איכא למידק דאסור ואיכא למימר דלא דייק כולי האי בלישניה ורוצה לומר כל שכן כרים דמותר לעמוד עליהם ונוכל לומר דלא אסר בשל עור אלא כשהוא נעול ברגלו וראיה קצת דכתב א"ז ז"ל ונראה דמותר לצאת במנעל קרוע ושיעור הקריעה איני יודע ומסתמא אינו ר"ל קרוע למטה בכף הרגל אלא קרוע למעלה וכיון דשרי מנעל קרוע כ"ש לעמוד ע"ג כלי עור דשרי עכ"ל: **והחיה** מותר לנעול הסנדל כל ל' יום משום צנה משנה בפרק בתרא דיומא החיה תנעול את הסנדל דברי ר"א וחכמים אוסרים ופסקו הפוסקים כר"א ומפרש בגמרא דטעמא דר"א משום צנה וכתב הר"ן דלא אתפרש בגמרא עד אימת מתקריא חיה לנעילת הסנדל ומסתברא עד ל' יום לפי שכל הזמן הזה הצנה קשה לה כדאמרי' בפרק מפנין (קכט·) לחיה עד ל' יום כלומר שאין מטבילין אותה בתוך ל' יום משום צנה וכ"כ הרמב"ם בפ"ג משביתת עשור וכתב עוד והחולה כיוצא בה אע"פ שאין שם סכנה (ב) וכתב הרב המגיד דין החולה שכתב רבי' הוא לומד מחיה ונלמד ג"כ מדין הסיכה וגם רבינו ירוחם כתב דמי שיש לו מכה ברגלו מותר לנעול (ג): **כתב** בה"ג אי בעי למיזל למקרי בצבור וכו' ולא נהירא דמשום סכנת עקרב מותר אפי' במנעל ממש ואפילו שלא לצורך מצוה וכן לצורך מצוה מותר אפילו לנעול ממש כלומר בה"ג לא התיר אלא למיזל למקרי בציבורא שהוא דבר מצוה וכן למאי דצריך ליומיה דמסתמא צורכי מצוה הם שהרי אין מתעסקין בו בצורך הגוף ואף גם זאת שהוא לדבר מצוה לא התיר אלא אי איכא סכנת עקרב ועכ"ז לא התיר אלא למיכרך מידי אכרעיה שמשמעות דבר זה דדבר שאינו מנעל יכרוך על רגלו ורבינו טען עליו דאי משום סכנת עקרב אפי' במנעל ממש מותר ול"מ לכרכו על רגלו שלא כדרך נעילה אלא אפי' לנעלו ממש מותר ואפילו שלא לצורך

נעילת הסנדל ילפינן מקרא כו' בפ' בתרא דיומא: **ומ"ש** ודוקא בשל עור כו' שם בשם ריב"ל ור"א דהוו נפקי בשל שעם ביה"כ ועוד אמוראי דנפקי בשל גמי ודהוצי ושל עשבים ורבב"א הוי כריך סודרא אכרעיה ונפיק: **וקב** הקיטע תנן בפ' במה אשה והקיטע יוצא בקב שלו דברי רבי מאיר ורבי יוסי אוסר ותני עלה ושוין שאסור לצאת בו ביה"כ ובפרק בתרא דיומא פריך מינה אשל שעם דהכא משמע דקב הקיטע שהוא של עץ לבד ואינו מנעל לענין שבת לר' יוסי ואפ"ה אסור ביה"כ ואם כן ה"ה לשל שעם ופרקינן לעולם דכ"ע מנעל הוא כלומר וקב הקיטע המחופה עור קאמר דלדברי הכל מנעל ממש הוא ואסור ביה"כ ולענין שבת בהא פליגי מר סבר גזרינן דילמא משתמיט ו··· אבל באינו מחופה עור שרי כמו בשל שעם כך היא ההלעה לדעת הרי"ף והרא"ש ז"ל עוד הביא הרא"ש לשם הסוגיא דפ' מצות חליצה דמוכח מינה דכל שאינו של עור יוצאין בו ביה"כ והיינו כר' יוסי דהלכתא כוותיה לגבי ר"מ אבל קורדקסין אעפ"י שאין להם עקב והם פנטיג"ש לפי מ"ש ה"ר ירוחם אפי' בבית אסור ובהגה' מיימונית פ"ג דה' שביתת העשור כתב קורדקסין פר"ש מנעלים דקין שנועלין תחת המנעלים להגן מן המים והוא מפירוש רש"י פ' מ"ח והיינו שיש להם עקב ומבואר לפי דעת הרא"ש ורבי' דשל עץ ואינו מחופה בעור שרי כר' יוסי כדפרישית אבל במחופה בעור כמו פנטיג"ש אסור אעפ"י שאין לו עקב וכן הוא דעת הרי"ף כמ"ש הר"ן וז"ל הר' ירוחם לעולם לא ראיתי מי שנוהג היתר לצאת בסנדל של עץ ובהגהות לרי"ף כתב דשל שעם נמי דוקא כשהוא לח אבל יבש ה"ה כעץ ואסור לצאת בו ביה"כ וכל זה ע"פ שיטת רש"י שסובר דמסקנת התלמוד דאפי' לר' יוסי אסור בשל עץ והיא כמי שיטת רבי' שמשון בתוס' פ' בתרא דיומא ע"ש: **ומ"ש** וכן מותר לילך באנפלאות של בגד ל"ש בבית ל"ש בר"ה כ"כ הרא"ש ודלא כיש רוצים לדקדק מפ' מ"ח ולפרש דדוקא בבית שרי והטעם שלהם דדוק' של שעם וגמי וכיוצא שאינן דומין למנעל בצורתן ולא אתי למטעי לנעול מנעל גמור יוצאין בו אפי' בר"ה אבל במנעל גמור אעפ"י שהוא של בגד אסור לצאת דאתי למחלף במנעל של עור וכן מבואר בתוספתא דאוסר באנפליא של בגד ולדעת התוספתא איירי ביוצא לר"ה אבל הרא"ש כתב דלא מיסתבר לחלק בין בית לר"ה ועוד דבירושלמי תני יוצאין משמע אפי' בר"ה וכ"כ הר"ן ולדעתם ההיא תוספתא שבשתא היא ובסמ"ג ובסמ"ק משמע נמי דאין לחלק בין בית לר"ה אלא שתופסים עיקר דהתוספתא חולקת ואוסר' אנפלאות של בגד אף בבית ומש"ה הביאו שניהם הירושלמי שמתיר והתוספתא שאוסר ונראה מדעתם להחמיר וכן הוא העיקר לפע"ד וכן ראיתי מרבותי שהלכו יחף לגמרי גם מדברי בה"ג מבואר דאפי' כריכה לא שרי לכתחלה אלא לצורך מצוה או מיפנק או סכנת עקרב הא לאו הכי כ"א לרווחא דמילתא אסור כמו שאבאר דעתו בסמוך בס"ד וכ"כ בנ"י פ' מ"ח וז"ל הילכך מי שיש לו שום מיחוש בגופו יכול לנעול בתי שוקיים וכיוצא בו של בגד כו' אלמא דבלא מיחוש אסור ודלא כמו שנוהגים העולם להקל בזה · כתב בנ"י פ' מ"ח בשם הרא"ה דאנפליא של בגד דתנינן דבבית שרי אתא למעט חצר שאינה מעורבת משום דכל דבר שאינו מנעל אסור משום משאוי וכן ההיא דשל שעם וגמי וכריך סודרא אכרעיה היינו דוקא לחצר מעורבת או למבוי מעורב ע"כ וכבר כתבתי דלכתחלה צריך לילך יחף לגמרי וראוי לחוש ג"כ לדברי הרא"ה שאפי' הולך באנפלאות כמו איסטנים לא ילך בחצר שאינה מעורבת דהכי מסתברא דאף עפ"י שמדברי הר"ן פרק בתרא דיומא נראה שחולק על סברת הרא"ה מ"מ ראוי להחמיר כ"ל: **והחיה** מותר לנעול הסנדל שם במשנה החיה תנעול הסנדל דברי ר"א ולא כחכמים דאסרי וכך פסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כמו שכתבתי למעלה בדין מלך וכלה: **ומ"ש** כל ל' יום כ"כ הרמב"ם והרב המגיד מביא ראיה מפ' מפנין וכ"כ הר"ן וכבר כתבתי למעלה דראוי להחמיר כהרי"ג וסמ"ג ור"י בעלי התוס' דפסקי כחכמים ואף חיה אסורה לנעול סנדל: **כתב** בה"ג כו' זה לשון בה"ג וכן בנעילת הסנדל היכא דמיפנק או דבעי למיזל לחורבא ואפוקי ס"ת למיזל למיקרי בצבורא או דבעי לכרוך ריפתא לינוקא או אפוקי לבושא א"נ למאי דצריך ליומיה והוא דחיל למיעל בלא מסאנא משום עקרבא שרי ליה למיכרך מידי אכרעיה א"נ מסיים גורדיה ואפיק כל צורכיה דאמר שמואל כל מחמת סכנת עקרב מותר וכן נמי לענין מיפנק שרי ליה למסיים גורדיה דהא רב יהודה נפיק בדהיטנא כו' אבל מסאני בין מיפנק ובין לא מיפנק אסור ע"כ ואיכא למידק בלשונו שחזר וכתב וכן נמי למאן דמיפנק שרי ליה למסיים גורדיה הלא כבר כתב מתחלה היכא דמיפנק ועוד שחזר וכתב אבל מסאני בין מיפנק ובין לא מיפנק אסור ואמאי לא כתב נמי בין משום עקרבא ובין ליכא עקרבא אסור וכ"ל ברור דאף בה"ג סובר דמשום סכנת עקרב מותר אפי' במנעל ממש כמו שפי' שאר כל המפרשים אהאי דשמואל אלא שמכל מקום הורה לנו הרב במ"ש ויכרוך מידי אכרעיה וכו' דכל היכא דמדחי סכנת עקרב לא שרינן ליה קפי לכתחלה לא גורדי שהיא כעין אנפלאות ולא מסאני אלא דוקא אי לא מדחיא סכנת עקרב בכריכה שרינן ליה גורדי וכן אי לא מדחייא הסכנה אפי' בגורדי שרינן ליה מסאני כדאמר שמואל וזה פשוט דכריכה שרי טפי דהא אף לבעל המאור שאוסר כל דבר המגין מ"מ כריכה שרי דהא ליכא מאן דפליג עליה וכמבואר בדבריו פ' בתרא דיה"כ ושיעור לשון בה"ג כך הוא פתח בתלתא היכא דמיפנק א"נ דבעי למיזל לחורבא ואפוקי ס"ת דזה הוי לצורך מצוה א"נ דבעי לכרוך לינוקא ריפתא כו' דאיכא לצורך מצוה וגם לא מיפנק אלא דדחיל מעקרבא וסיים בתרתי דקאמר שרי ליה למיכרך מידי אכרעיה א"נ מסיים גורדיה ואפיק כל צורכיה וכו' ושמעינן מדבריו אלו דלרווחא דמילתא אפי' כריכה בעלמא לא אלא בעי למיפק יחף לגמרי והאמוראים דנפקי לכריכה או בגורדי כדאיתא בגמרא היינו לצורך משום דמיפנקי אבל לרווחא דמילתא ודאי אסור ולפי שהיה עולה על הדעת לומר דלא שרי למיפנקי אלא הקל שהוא הכריכה ולא שרינן גורדי אלא בהולך לצורך מצוה או משום דדחיל מעקרבא לכך חזר וביאר וכן נמי לענין מיפנק שרי ליה למסיים גורדיה אי לא מדחיא הפנקתו בכריכה גרידא וראיה דרב יהודה דנפיק בדהיטני וכו' ולא נפיק בכריכה שהוא הקל אלא ודאי דכל כך הוה מיפנק דלא מצי למיפק בכריכה אבל מסאני אסור אפי' למיפנק ומסוף לשונו יש ללמוד בביאור דדוקא משום מיפנק לא שרינן ליה מסאני אבל משום סכנת עקרב היכא דלא מידחיא הסכנה אף בגורדיה שרינן ליה מנעל ממש וכדשמואל ולא היה צריך לבאר כן בפירוש שזה דבר פשוט בפשטא דמימרא דשמואל שהביא

דרכי משה

תריד (א) אבל ב"י פ' מצות חליצה דף תל"ט ע"א כתב כדברי הרמב"ן דאסור אם לא שהוא דרך מלבוש כמו בתי שוקיים: (ב) וכ"כ הר"ן פרק מצות חליצה דה"ה איש מצונן: (ג) כ"כ מהרי"ל בדרשותיו

כתב

פרישה

סי' תריד (א) כתב בה"ג אי בעי למיזל למיקרי בציבורא או למאי דצריך ליומיה כו' ר"ל ב"י כלומר בה"ג לא התיר אלא למיזל למיקרי בציבורא שהוא דבר מצוה וכן למאי דצריך ליומיה דמסתמא צורכי מצוה הם שהרי אין מתעסקין בו בצרכי הגוף כו' ולא נהירא דא"כ מה לי למקרי בציבורא או שאר מצוה והו"ל לקצר ולכתוב סתם מאן דבעי למיזל לדבר מצוה גם לפי גירסת הספרים שגרסי אח"כ בדברי רבינו ואפי' שלא לצורך מצוה וכן לצורך מצוה כו' משמע דבבה"ג איירי מצרך מצוה ושלא לצורך ומש"ה נראה דמ"ש

למיעל בלא מסאנא משום עקרבא שרי (ב) למכרך מידי אכרעיה ואפיק כל צורכיה ולא נהירא דמשום סכנת עקרב מותר (ג) אפי' במנעל ממש ואפילו שלא לצורך מצוה מותר וכן לצורך מצוה מותר אפילו לנעול ממש :

תרטו **תשמיש** המטה נמי יליף מקרא דחשיב עינוי הלכך אסור אפי' האידנא שאין צריך טבילה לבעל קרי הרואה קרי ביום הכפורים ידאג כל השנה כולה שמראים לו שלא קבלו תעניתו והשביעוהו במה שבידו להשביעו כעבד שמוזג כוס לרבו ושופך לו הקיתון על פניו ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העולם הבא ויראה זרע ויאריך ימים ושודאי יש לו הרבה זכיות שהגינו עליו :

תריו **התינוקות** מותרין בכל אלו חוץ מבנעילת סנדל שאין חוששין כל כך אם לא ינעלו אבל בשאר דברים שהם מצטערים אין למונען מהם ומותר להאכילן בידים כתב הר"י שמותר לומר לעו"ג לרחוץ התינוקות אפילו בחמין שהוחמו

שהביא כדבריו אלא היה צריך לפרש האיסור להיכא דמיפנק שלזה אין היתר בעולם לנעול מנעל ממש כך היא דעת בה"ג ורבי' קיצר לשונו והשמיט דין מיפנק לגמרי מפני שאינו חולק עליו בזה דודאי דמשום דמיפנק לא שרינן ליה לסיים מסאני אלא בהני תרתי חולק עליו לפי שהבין מדבריו שדעתו שלצורך מצוה בלא סכנה או אפי' שלא לצורך מצוה אלא דאיכא סכנה לא שרי אלא לאיכרך מידי אכרעיה או גורדיה אבל לנעול מנעל ממש אסור לעולם ולכך השיג עליו **בהני** תרתי ואמר ולא נהירא דמשום סכנת עקרב מותר אפי' במנעל ממש אפי' שלא לצורך מצוה וכן לצורך מצוה אפי' ליכא סכנת עקרב מותר לנעול מנעל ממש וכבר כתבתי דבחלק האחד דהוא סכנת העקרב גם בה"ג סובר כן דאפי' שלא לצורך מצוה מותר לנעול מנעל ממש אבל בחלק האחר דהוא לצורך מצוה וליכא סכנת העקרב אפשר לומר דדעת בה"ג היא דלא שרינן ליה מנעל ממש שהרי לא מצינו היתר זה בגמרא ואין לדמותו לרחיצה שהתירו לעבור במים לצורך מצוה דהתם כשעובר במים הוי רחיצה שאינה של תענוג כיון דאין רצונו לרחוץ אבל נעילה היא תענוג עכ"פ ועוד דהתם אי אפשר בענין אחר אבל בלא נעילה אפשר ע"י הדחק א"כ י"ל וכן עיקר דאף בה"ג סובר דלצורך מצוה שרי מסאני ולכך כתב דמסאני אסור בין מיפנק וכו' דמשמע אבל משום עקרבא או משום צורך מצוה שרי אפי' מסאני אי לא מצי מיפק בגורדי ודו"ק · והב"י פי' שרבינו הבין מדברי בה"ג דדוקא לצורך מצוה מותר וזה ודאי אי אפשר שהרי ליתן לחם לתינוק אין זה צורך מצוה גם מה שפירש דיש לחלק במנעל ממש בין לנעלו כדרכו לנעלו שלא כדרכו הוא דבר בטל ואין לה גמרא ונוסחא מוטעת בדברי רבי' נזדמנה להרב ז"ל וכן צריך להגיה וכן לצורך מצוה מותר אפי' לנעול מנעל ממש · ודע שבהגהות הרי"ף בשם רבי' ישעיה אחרון ז"ל כתב דבירושלמי מתיר לאיסטנים לנעול אף מנעל של עור עד כאן וזה סותר דברי בעל הלכות גדולות שאוסר גם רבי' הסכים עמו בזה כדפרישית ואולי יש לחלק דדוקא כשהוא מפונק לילך יחף אסור לנעול אבל בירדו גשמים ומטנף רגליו בהא אם הוא מפונק מותר לנעול מנעל ממש ובכה"ג מדבר בירושלמי וכן פסק במהרי"ל וכן כתב בהגהת ש"ע והדעת נותנת להתיר בזה דכי היכי דרחיצה שרי ללכלוך וטינוף וכן סיכה לחולה וחטטין ה"נ שרי נעילה כדי ליזהר מלכלוך וטינוף ועוד דהא אם מטנפן יהא צריך לרוחצם וכך לי להתיר הנעילה מתחלה כמו הרחיצה לבסוף ומ"מ לפי הסברא שכתבתי בסמוך לחלק דהנעילה היא תענוג עכ"פ משא"כ הרחיצה כשאינה לתענוג יש לאסור והלכך לענין מעשה ראוי להחמיר אף בירדו גשמים אא"כ ראיתי בכ"י פ' מ"מ שאוסר מן הדין במנעל אף בלכלוך דמוטב שיתלכלך כו' ושכן פסק הרשב"א והריטב"א וכן איתא בתוס' והביא נמי הירושלמי בשם הרמב"ן דאיסטנים דהיינו שהוא מצונן מותר בסולי' שהוא סנדל בלא עקב משמע אבל סנדל ממש אסור וע"ש : הגה' מהרי"ש אסר לעמוד על כרים של עור ביה"כ אבל על אחרים יכולין לעמוד מלבד בשעת התפלה יעמיד על הארץ עכ"ה ועיין בתרומת הדשן סימן קמ"ט :

תרטו הרואה קרי ידאג כל השנה כולה שמראים לו וכו' בסוף יומא תנא דר"י הרואה קרי ביה"כ ידאג כל השנה ואם עלתה לו שנה וכו' ורבי' שאמר שמראין לו וכו' ה"ק ידאג כל השנה באולי הראו לו מן השמים שלא קבלו תעניתו וכו' אבל אם עלתה לו שנה הרי למפרע נראה שצדיק גמור היה ולא רצו לענותו לפיכך השביעוהו מן השמים וזהו ידאג דשמא אינו צדיק אלא כעבד שמוזג וכו' וכן מבואר בפי' רש"י לשם :

תריו התינוקות מותרין בכל אלו וכו' ברייתא פרק בתרא דיומא : **ומ"ש** ומותר להאכילם בידים הכי מוכח בגמרא דמותרין הגדולים להאכילן להסקותן להרחיצן לסוכן וכ"כ הר"ן ז"ל והא דנקט רבי' אכילה לאו דוקא דה"ה לאינך ותו דרבותא נקט דאפי' אכילה דהיא דאורייתא וכ"ש לאינך שהן דרבנן : **ומ"ש** וכתב הר"י שמותר לומר לעו"ג כו' כ"כ הסמ"ג והג"ה מיימוניות · והדבר ברור שאם אין שם עו"ג דאף הישראל עצמו מותר לרחוץ התנוק כדמוכח בגמ' כדפי' ולא גרע מההיא דתני דבי מנשה דמדיחה אשה ידה אחת במים ונותנת פת לתיכוק ואינה חוששת והיינו משום דכל רחיצה שאינה של תענוג שרי וה"ה הכא דרחיצה זו רביתא דינוקא הוא כדאיתא בגמ' ותו דסתם תינוק חולה הוא אבל חמין א"כ אין איסור לרוחצו וכן מבואר במרדכי פ' שני דביצה אלא דאם יש עו"ג עדיף טפי לעשות ע"י עו"ג · ועוד נראה בעיני עיקר דה"ר יהודה אתי לאשמעינן דמותר לומר לעו"ג להבעיר אז ולהחם חמין ביה"כ כדי לרחוץ התיכוק ונקט בלשון קצר ואפשר נמי לומר דמאי דלא נקט בפירוש מותר לומר לעו"ג להחם חמין משום דהוה משמע דישראל עצמו רוחץ התיכוק באותם המים וזהו ודאי יש בו קצת איסור משום מעשה יה"כ אע"ג שאין שם איסור מוקצה גמור מאחר שמקודם היו ראויין לשתייה מ"מ כיון שאפשר ע"י עו"ג לא שרינן ליה לישראל ומש"ה קאמר דמותר לומר לעו"ג לרחוץ אפי' בחמין שהוחמו בו ביום כלומר לומר לעו"ג להחם ולרחוץ באותם החמין אבל בחמין שהוחמו מאתמול אין שם נידנוד איסור לרחוץ אפי' ישראל עצמו כדפי' וכל זה שלא כפי'

לצורך מצוה וטעמו מדאמר שמואל אם מחמת סכנת עקרב מותר ומדאמר סתם מותר משמע לרבינו א דאפילו לנעול מנעל כדרכו מותר וכן משמע מפי' רש"י וכ"כ הרמב"ם ומשמע ודאי דאפילו שלא לצורך מצוה שרי שמואל מדתלה בסכנת עקרב ואע"ג דפשטא דמלתא משמע כדברי רבינו יש ליישב דברי בה"ג שהוא סובר דכיון דלא התירו לו לנעול אלא משום סכנת עקרב כל היכא דמידחי סכנת עקרב לא שרינן ליה טפי וכיון דבכריכה מידי אכרעיה מידחי סכנת עקרב בלא נעילה ממש לא שרינן ליה אלא כריכה מידי אכרעיה בלחוד ועל האי כריכה קאמר שמואל מותר לנעול ולמאי דצריך ליומיה דקאמר בה"ג ס"ל דאינו לצורך מצוה ממש דבין לצורך מצוה בין שלא לצורך מצוה שרי בכהאי גוונא דוקא ולא נעילה ממש לדעתו ז"ל · ודברים של טעם הם ולענין הלכה כיון דהרמב"ם ורש"י מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (ד) :

תרטו תשמיש המטה נמי יליף מקרא דחשיב עינוי בפרק בתרא דיומא (עז :) : **ומ"ש** הלכך אסור אפי' האידנא שא"צ טבילה לבעל קרי בירושלמי אמרי' יום הכפורים אסור בתשמיש המטה אית תמי ברחיצה אסור בתשמיש המטה לא כ"ש תפתר במקום שאין טובלין פירוש כיון שתנה אסור ברחיצה ולמה הוצרך לשנות דאסור בתשמיש המטה דכיון דאם שמש מטתו אי אפשר לו להתפלל עד שירחוץ והוא אסור ברחיצה ממילא מזמע דאסור בתשמיש המטה · ומשני במקום שאין טובלין לקריין אצטריך לאשמעינן דאסור בתשמיש דבאותן מקומות לא הוה משתמע איסור תשמיש המטה מאיסור רחיצה וזהו שכתב רבינו תשמיש המטה יליף מקרא דחשיב עינוי הלכך אסור אפילו האידנא וכו' כלומר אם לא היה אסור תשמיש המטה אלא מפני שא"א להתפלל עד שירחוץ והוא אסור ברחיצה בזמן הזה שאין בעל קרי צריך לרחוץ לתפלה היה מותר בתשמיש המטה אבל מאחר שטעם איסור תשמיש המטה משום דיליף מקרא דחשיב עינוי אפי' בזמן הזה שאין בעל קרי צריך לרחוץ לתפלה אסור בתשמיש המטה : **הרואה** קרי ביום הכיפורים ידאג כל השנה כולה ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העולם הבא ויראה זרע ויאריך ימים בסוף מסכת יומא (פח·) ופי' הרואה קרי בי"ה בליל י"ה ולאפוקי (ממה) [ממאן] שכתב דרואה קרי ביום דוקא קאמר : **כתב** בהגהות מרדכי דמ"ק דט"ב וי"ה אסור לישן עם אשתו במטה ומצאתי כתוב בשם ספר אגודה ליל יום הכפורים אסור ליגע באשתו כאילו היא נדה :

תריו התינוקות מותרים בכל אלו חוץ מנעילת הסנדל וכו' בפרק בתרא דיומא (עח :) ת"ר התינוקות מותרין בכולן חוץ מנעילת הסנדל ומפרש טעמא בגמרא משום דהך דלאו רביתייהו גזרו בהו רבנן הנך דרביתייהו לא גזרו בהו רבנן : **ומ"ש** ומותר להאכילם בידים נראה שלמד כן מדאמרי' בגמרא עלה דהך ברייי' מ"ש נעילת הסנדל דאמרי אינשי עבדו ליה כלומר היום הנך נמי אמרי אינשי עבדו ליה רחיצה וסיכה אימור מאתמול עבדו ליה סנדל דלא אפשר דמאתמול עבדו ליה דאמר שמואל האי מאן דבעי למיטעם טעמא דמותא ליסיים מסאני וליגני והא מותרין לכתחלה קתני אלא הנך דלאו רביתייהו גזרו בהו רבנן הנך דרביתייהו לא גזרו בהו רבנן ופירש"י הא מותרין לכתחלה קתני שאם בא לימלך אומרים לו האכילהו רחוץ אותו וגם הר"ן כתב מוכח בגמרא שמותרין הגדולים להאכילן ולהשקותן ולהרחיצן ולסוכן ומדברי רבינו שכתב משם רבינו יהודה נראה דלהאכילן הגדול בידים שרי אבל להרחיצן ולסוכן אומר לעו"ג ועושה אבל לא ירחוץ ויסוך אותם הגדול בידיו ונראה שהטעם מפני שהגדול בעצמו נהנה מאותה רחיצה וסיכה שהוא בעצמו רוחץ וסך ידיו כשמרחיץ וסך התינוק ולא דמי לאכילה שאין הגדול עצמו אוכל כשהוא מאכיל התינוק ואין לומר דלרבי' יהודה נמי מותר לישראל לרחוץ התינוק ולא אתא למימר אלא דמותר לומר לעו"ג להחם חמין בי"ה כדי לרחוץ התינוק דא"כ מאי מותר לומר לעו"ג לרחוץ דקאמר לא הול"ל אלא מותר לומר לעו"ג להחם חמין כדי לרחוץ ועוד דא"כ לא הו"ל להביא דין זה אלא בהלכות שבת ומשם היינו לומדים לי"ה אלא ודאי דמשום רחיצה הוא דאתא לאשמעינן שאע"פ שאסור ברחיצה מותר לומר לעו"ג לרחוץ התינוק אבל לא ירחצם הישראל בידיו ובסה"ד כתב בשם אחד מהגדולים שטוב ליזהר דמאן דאית ליה א טלייא וטלייתא דאכלי ביום הכפורים שיכין להם מאכלים שיאכלו הם בעצמן כדי שלא יצטרכו הגדולים ליגע במאכל ולהושיט להם משום דבאכילת יום הכפורים איכא כרת ולא בדילי מיניה ואיכא למיגזר כמו בחמץ דלמא אתי למיכל מיניה מכל מקום אין נראה להחמיר הואיל ומנהג פשוט שלא ליזהר ויש ליישב דלא דמי לחמץ כמו שמצאתי בתשובת הר"ח א"ז שכתב דמי שמתענה מותר להתעסק במאכלות ומשקין ואין כאן משום לך לך אמרינן לנזירא וכו' דשאני נזיר דמותר בכל עניני מאכל ומשתה בר מיין ופרי הגפן דחיישי' דלמא משתלי אבל המתענה דאסור בכל מיני מאכל ומשקה אסח דעתיה מינייהו ולא אתי לאשתלויי ע"כ מהאי סברא יש לחלק ג"כ שפיר בין חמץ לאכילת י"ה דחמץ הוא לכל העולם כמו לנזיר היין וקל להבין עכ"ל (ה) : **ומ"ש** רבינו בשם ה"ר יהודה שמותר לומר לעו"ג לרחוץ התינוק וכו' כן כתב בהגהות

דרכי משה

(ד) כתב מהרי"ל וישלוף מנעלו בביתו ולא בבה"כ משום דזלזול הוא לבה"כ להניח שם מנעליו ואם הוא מפונק וירדו גשמים ורוצה ללכת לביתו מותר לילך במנעליו עד ביתו
תריו (א) עיין סימן תרי"ב אות ב' מ"ש שם :

בא"ז

פרישה

דמ"ש או למאי דצריך ליומיה ר"ל שאר צרכי היום שבשם שלא דבר מצוה ואמר דצריך ליומיה לאפוקי אם בעי למעבד סיום דבר לצורך מחר · וזהו שמסיים וכתב ואפיק כל צרכו ואמר דבין לדבר מצוה ובין שלא לדבר מצוה בשניהן שוין להתיר : (ב) **למכרך** מידי פי' של עור אילו של בגד מותר אפילו לנועלו וללובשו ממש כמ"ש לעיל בהכפלאות אם לא שנאמר שס"ל כהרז"ה שהביא ב"י שאוסר אפילו בשאר מינים וז"א דלדידיה אין רבותא במנעל ממש : (ג) **אפילו** במנעל ממש ואפילו שלא לצורך מצוה מותר אפילו לנעול ממש כן היא גירסת ב"י ופי' דמ"ש רבינו אפילו במנעל ממש ר"ל אפילו לכרוך מנעל ממש סביב הרגל מותר ולא חיישינן שמא ינעלנו ולא מיבעיא דזה מותר אלא אפילו לנעול ממש מותר ·

ובזה

חדושי הגהות

תריד א ומיהו נ' דאין סתירה לדברי בה"ג במלתא דשמואל דאפשר דגם בה"ג מודה דשמואל סתמא קאמר אפילו לנעול ממש ואפילו שלא לצורך מצוה הנ"מ היכא דאיכא סכנת עקרב במקום שהוא דר דאין יכול להנצל ממנו בשום ענין ולכן מותר לנעול אפילו מנעל אבל כאן דליכא סכנת עקרב במקום שהוא עומד אלא שרוצה לילך לצורך מצוה במקום דאיכא סכנת עקרב אה"נ דס"ל לבה"ג דאינו מותר אלא ע"י שינוי הואיל ויכול לעמוד במקומו דליכא סכנת עקרב וכן מ"ש רבינו וכן לצורך מצוה מותר אפילו לנעול ממש משמע דר"ל אפילו במקום דליכא סכנת עקרב צ"ע דמנ"ל הא (מהרל"ה) : **תרטז** א פי' תינוק ותינוקת :

ראיתי

שהוחמו בו ביום דסתם תינוק חולה הוא אצל המין ודבר שאין בו סכנה אומר לעו"ג ועושה ומ"מ מחנכין אותם להרגילם במצות ומונעין מהם מאכל שעה אחת או יותר ממה שרגיל שאם היה רגיל לאכול בב' שעות מאכילין אותו בשלש ואם הוא רגיל בשלש מאכילין אותו בארבע כיצד תינוק הבריא מחנכין אותו לשעות בשנת י' וי"א ובשנת י"ב וי"ג משלים מדרבנן ובשנת י"ד משלים מן התורה והחולה שאינו חזק לסבול התענית מחנכין אותו לשעות בשנת י"א וי"ב ובשנת י"ג משלים מדרבנן ובשנת י"ד משלים מן התורה והתינוקת שממהרת ליחשב גדולה קודם התינוק שנה אחת הבריאה מחנכין אותה לשעות בשנת ט' וי' ובשנת י"א וי"ב משלמת מדרבנן ובשנת י"ג משלמת מדאורייתא והחולה מחנכין אותה לשעות בשנת י' וי"א ומשלמת מדרבנן בשנת י"ב ומדאורייתא בשנת י"ג וכדרך שמחנכין אותם באכילה כך מחנכין אותם ברחיצה וסיכה:

עוברות

הגהות מיימון בפ"ג וכ"כ סמ"ג: **ומ"ש** ומ"מ מחנכין אותם להרגילם במצות כו' שעה אחת או יותר וכו' בפ' בתרא דיומא (פב:) תנן התינוקות אין מענין אותם ביום הכפורים אבל מחנכין אותם קודם לשנה וקודם לשתים בשביל שיהו רגילין במצות ותניא בגמרא (שם) איזהו חינוך היה רגיל לאכול בב' שעות מאכילין אותו לשלש בג' מאכילין בארבע ומקשי בגמרא אמתניתין דקתני מחנכין אותם קודם לשנה וקודם לשתים השתא לפני שתים מחנכין לפני שעה מיבעיא אמר רב חסדא כאן בחולה כאן בבריא ופירש"י חולה כחוש ותשוש כח א"ר הונא בן ח' ובן ט' מחנכין אותו לשעות בן י' ובן י"א משלימין מדרבנן בן י"ב משלימין מדאורייתא ורב נחמן אמר בן ט' ובן י' מחנכין אותם לשעות בן י"א משלימין מדרבנן בן י"ב משלימין מדאורייתא ר"י אמר בן י' ובן י"א מחנכין אותם לשעות בן י"ב משלימין מדאורייתא בתינוקות ובן י"ג משלימין מדאורייתא בתינוק וכתב הרי"ף אף ע"ג דקי"ל כר"י דאמר תינוקת בת י"ב ותינוק בן י"ג משלימין מדאורייתא קי"ל כר"ה ור"נ דבתרתי ניהו דמשלימין מדרבנן כדי לחנכן מבן י"א בין לתינוק ובין לתינוקות ובן ט' ובן י' מחנכין אותן לשעות כדר"נ ופירש הר"ן בן ח' ובן ט' מחנכין אותם לשעות בן ח' היינו בן ח' שנים שלימות כלומר שנכנס בתוך ט' בבריא ובן ט' שלימות בחולה מחנכין אותם לשעות וכן כל השנים האמורים בשמועה זו שנים שלימות הן שחל יוה"כ להיות בשנה שלאחר זמן בן י' שלימות ובבריא ובן י"א שלימות ובחולה משלימין מדרבנן בן י"ב שלימות שהוא נכנס לתוך י"ג משלימין מדאורייתא פירוש בתינוק משום דקסבר תוך זמן דהיינו בן י"ג כלאחר זמן לעונשין ובהשלמה דאורייתא ליכא לאפלוגי בין חולה לבריא כל שיכול לסבול תעניתו ור"נ אמר בן ט' ובן י' וכו' פי' ר"נ נמי אתינוק קאי ומשום דס"ל דתוך זמן כלאחר זמן מודה ליה לרב הונא דבן י"ב משלימין מדאורייתא אלא דפליג עליה בתרתי בחינוך שעות ובהשלמה דס"ל דלא מקדימינן כולי האי חינוך שעות אלא בן ט' ובן י' בלחוד ובהשלמה דרבנן נמי פליג עליה דלא מפליגין בהשלמה בין בריא לחולה אלא תרוייהו משלימין בן י"א ומשמע לי דהיינו טעמיה בהא משום דהשלמה דרבנן כעין השלמה דאורייתא תקון וכשם שהשלמה דאורייתא זמנה קבוע אף השלמה של דבריהם כן ור"י אמר בן י"א וכו' פי' ר"י פליג עלייהו בתלת חדא דס"ל דלא מקדימין לחינוך שעות כולי האי אלא בן עשרה בבריא ובן י"א לחולה ועוד דס"ל דהשלמה מדבריהם ליכא ופליג עלייהו נמי בהשלמה דאורייתא ואמר דבן י"ב משלימין דאורייתא בתינוקת ובן י"ג בתינוק משום דתוך זמן כלפני זמן · ודכ"ע אין בין תינוק לתינוקות כלום לא בחינוך שעות ולא בהשלמה של דבריהם ואע"פ שגדלותה של תינוקת קודם לזמן גדלותו של תינוק שנה אפ"ה לא ראו חכמים להחמיר על התינוקת יותר מן התינוק משום דעיקר חינוך בתינוק הוא כדאמרינן במסכת נזיר (כט·) ופסק הרי"ף בחינוך ובהשלמה דרבנן כר"נ משום דאמר מלתא מציעתא הלכך בן ט' שלימות בבריא ובן י' שלימות בחולה מחנכין אותם לשעות שאם היה רגיל לאכול בב' שעות מאכילין אותו בשלש בג' מאכילין אותו בד' ולא מפליגין בחינוך שעות ובהשלמה דדבריהם בין תינוק לתינוקת כלל אבל לענין השלמה דאורייתא נקטינן כר"י משום דאיפסיקא הלכתא במס' נדה (מה:) דתוך זמן כלפני זמן הלכך התינוקת בת י"ב שלימות ותינוק בן י"ג שלימות שהביאו ב' שערות משלימין מדאורייתא וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ב משביתת עשור וז"ל קטן בן ט' שנים ובן י' מחנכין אותם לשעות כיצד היה רגיל לאכול בב' שעות ביום מאכילין אותו בג' היה רגיל בג' מאכילין אותו בד' לפי כח הבן ומוסיפין לענות אותו בשעות בן י"א שנה בין זכר בין נקיבה מתענה ומשלים מדברי סופרים כדי לחנכו במצות בת י"ב שנה ויום א' ובן י"ג ויום א' שהביאו ב' שערות הרי הן כגדולים לכל המצות ומשלימין מן התורה אבל אם לא הביאו ב' שערות עדיין קטנים הם ואינן משלימין אלא מדברי סופרים עכ"ל: **וכתב** ה"ה דברי רבי' בדברים אלו כדברי הלכות ממש שכ' חינוך בבן ט' ובן י' והשלמה מדבריהם בבני י"א בין בתינוק בין בתינוקת שלא חלקו בשל דבריהם והשלמה מן התורה בתינוקת בת י"ב ובתינוק בן י"ג והוא שהביאו סימנין כמבואר פ"ב מה' אישות וכדינן לשאר דברים וכ"ל שדעת רבי' וההלכות לומר שבשנת י"א איכא בדין השלמה מדבריהם ואע"פ שאין נראה מדברי לשון רבי' כן מוכרח מן הגמרא שאם לא כן נמצאת השלמה בתינוק ג' שנים לפני חיובו מן התורה וכ"כ ברשב"א שדעת ההלכה משעבר שנת י"א בדוקא ופי' דברי רבי' הוא בן ט' שנים שעלמו ט' שנים וכן כבן י' שעלמו לו עשר וכן בבן י"א שעלמו עכ"ל אבל רש"י גורס אמר רב הונא בן ח' ובן ט' מחנכין אותו לשעות בן י' ובן י"א משלימין מדרבנן בן י"ב משלימין מדאורייתא בתינוקת ורב נחמן אמר בן ט' ובן י' מחנכין אותן לשעות בן י"א ובן י"ב משלימין מדרבנן בן י"ג משלימין מדאורייתא בתינוק ופירוש בן ח' לבריא שעברה ח' ונכנסה לט' ובתינוקת כדמסיים מילתיה · ובן ט' לחולה שעברה שנת ט' ונכנסה לתוך י' וכו' ובן י' לבריאה שעברה עשר ונכנסה לי"א ובן י"א לתינוקת חולה ונכנסה לי"ב משלימין מדרבנן בן י"ב ונכנסה לי"ג משלימין מדאורייתא שהוא פרקן בתינוקת הבריאה והחולה שוות בו · ורב נחמן אמר וכו' · לא פליג ר"נ אדרב הונא אלא מר פירש מילי דתינוקת ומר פירש מילי דתינוק והרא"ש כתב דנראה לו כגירסת רש"י ופסק הלכה כרב הונא ורב נחמן וכך הם דברי רבי' וכל שנים שהזכיר הם שנים שאינם שלימות שמ"ש מחנכין אותו לשעות בשנת י' פירושו בשהשלים ט' ונכנס לי' ובשנת י"א פירושו שהשלים עשרה ונכנס לי"א וכן כולם וכ' הרשב"א בתשובה שלא נתבאר גירסת רש"י בדברי ר"נ מה היא: **כתב** הר"ן שהרי"א פסק כר"י דהשלמה מדבריהם ליכא וכבר הזכיר ה' המגיד סברא זו וכ"כ הגהת מיי' שה"ג והרוקח ורא"מ פסקו כר"י (ב) וכתוב בתה"ד שכן פסקו התוס' וכתב עוד ה"ה שיש מי שאומר שיש השלמה בתינוקות מדבריהם בשנת י"ב ואין השלמה בתינוק מדבריהם כלל ויש מי שאומר שיש השלמה בתינוק בשנת י"ג ובתינוקת בשנת י"ב וזה דעת ההשגות עכ"ל ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן: **אמאי** דתנן התינוקות אין מענין אותן בי"ה פירש"י אין חייבין למנוע מהם מאכל ונראה מדבריו שאם רצו לחנכן בעינוי קודם לזמן שקבעו חכמים הרשות בידם אבל הרמב"ם כתב קטן שהוא פחות מבן ט' אין מענין אותו בי"ה כדי שלא יבא לידי סכנה · וז"ל הכלבו קטן שהוא פחות מבן ט' אין מענין אותו בי"ה כדי שלא יבא לידי סכנה פי' שאין מניחין אותו להתענות ואפי' לשעות וזה נכשלין הרבה בני אדם וראוי למחות בידם והר"ש פי' אין חייבין להתענות אין לשון מענין מיושב עליה עכ"ל: **וכשם** שמחנכים אותם באכילה כך מחנכין אותם ברחיצה וסיכה זה כתב רבי' מסברת עצמו אבל הר"ן כתב בריש יומא דמדפסיק ותני התינוקות מותרין בכולם ולא אשכחן בשום דוכתא חינוך בהכי כדאשכחן בתענית משמע שעד שהגיעו לפרקן מותרים בכולן וכבר כתבתי טעם הדבר בסי' תרי"א: **כתוב** בתה"ד על נער אחד כחוש וקטן באבריו ובגופו והוא בן י"ג שנה ויום אחד אבל אין שום שערות נראים בו כל עיקר יראה אף ע"ג דהרמב"ם והרי"ף ויתר הגאונים פסקו כרב הונא וכר"נ בר יצחק דס"ל השלמה מדרבנן נראה דבנער כחוש ורך מצינו לסמוך ע"ד ה"ג ותוס' פ' נערה (מ·) דפסקו כר"י דהשלמה דרבנן ליכא אלא חינוך שעות מ"מ בנדון דידן נראה דחייב להשלים מטעם ספק דאורייתא והכי פסק ראב"ן בפ' יוצא דופן (מז·) וע"ש בקטנה שהגיעה לכלל שנותיה ולא הביאה סימנין אם בעל לאחר זמן חוששין שמא נשרו ולא תמאן וה"נ ספק איסור כרת הוא וחוששין שמא נשרו הואיל והגיעו לכלל שנותיו דאין נראה כלל לחלק בין קטן לקטנה בענין זה וכ"ש לדעת ספר התרומה שכתב בגומא בלא שערות סגי או שמא אחד בגבו ואחד בכריסו סגי ומי יכול להבחין כל זה והרמב"ם שכתב קטן בן י"ג שנים ולא הביא שתי שערות משלים מד"ס איהו כתב הפסק לזמן חכמי התלמוד שהיו בקיאים בבדיקה כגון דאשלימו ליה לקטן י"ג שנה בי"ה ובדקי ליה כוליה יומא דלא אתו שערות דכה"ג ליכא למיחש שמא נשרו עכ"ל:

עוברות

כפי' הב"י: **ומ"ש** ומ"מ מחנכין אותן וכו' משנה ובריית' לשם: **ומ"ש** כיצד הבריא וכו' עד סוף הסי' הוא על פי גירסת רש"י ופירושו שהסכים אליהם הרא"ש בפסקיו וכל שנים שהזכיר רבי' הם שנים שאינן שלימות שמ"ש מחנכין אותם לשעות בשנת עשר פירושו כשהשלים ט' ונכנס לעשר ובשנת י"א פירושו שהשלים עשר ונכנס לי"א וכן כולם: **ומ"ש** ובשנת י"ד משלים מן התורה פי' שנת י"ג ויום אחד דיום אחד בשנה חשיב כשנה ואפי' חלוש דבדאורייתא אין חלוק בין חלוש לחזק · ודע דהנוסחא האמיתית בדברי רבינו גבי והתינוקות שממהרים וכו' עד והחולה מחנכין אותה לשעות בשנת עשר ובשנת י"א ולא כיש ספרים שהשמיטו גם בשנת עשר · גרסינן בפרק נערה שנתפתתה אמר אביי אמרה לי אם בר שית למקרא בר עשר למשנה בר תליסר לתעניתא מעת לעת ובתינוקת מבת תריסר כך היא הגירסא הנכונה כמו שכתב הסמ"ג בה' י"כ ופי' רש"י לתעניתא מע"ל להתענות כל היום וחינוכה לשעות קודם לכן שנתיים כדאמר ביומא · ובתינוקת שהיא ממהרת להביא כח שאינה מתשת כח בלימוד תורה · ותריסר דקאמר שנת י"ב גופיה דאי בת י"ב ויום אחד דאורייתא היא שמביאה שני שערות ובת עונשים היא ואין צורך לכי ללמוד ממניקתא של אביי עכ"ל רש"י והר"ן ז"ל לשם העתיק פי' רש"י וכתב עליו ולפי זה משמע דליכא השלמה מדבריהם בתינוק דאי איתא הוה ליה למימר נמי השלמה דתינוק עכ"ל ונראה ברור שהוא ז"ל היה גורס בר תריסר לתעניתא מעת לעת ובתינוקת כגי' רוב ספרים שבידינו היום אכן לפי הגירסא שכתבתי והיא כתובה בסמ"ג יראה ברור דלפי' רש"י הא דבר תליסר לתעניתא מע"ל היינו נמי שנת שלש עשרה גופא ומשלים מדרבנן קאמר וזה שכתב רש"י ז"ל וחינוכה לשעות קודם לכן שנתיים כדאמר ביומא היינו שנת אחד עשר ושנת שנים עשר גופא ואע"ג דקאמר התם דשנת שנים עשר גופא נמי משלים מדרבנן היינו דוקא בבריא אבל בחולה אינו משלים כ"א שנת שלש עשרה גופא לפי גירסת רש"י ז"ל והכא בתינוק שאינו בריא מחמת לימודו קמיירי שתש כוחו בלימוד תורה ודבר חדוש זה אנו למדין ממניקתו של אביי דתינוק הלומד תורה אפי' הוא בריא דינו כאינו בריא ואינו משלים אלא בשנת שלש עשרה גופא ומשום הכי פירש רש"י ובתינוקות שהיא ממהרת להביא כח וכו' ולא פירש משום שחינוך שלה לפני גדלותה שנה כמו שתפסו התו' ז"ל עליו בקושיא זו אלא נראה דכונת רש"י ז"ל לבאר לנו שמה שאנו למדין ממניקתו של אביי אינו אלא לענין לימוד התורה שהתינוק אף כשהוא בריא אינו משלים כ"א בשנת י"ג גופא אבל בתנוקת משלמת בי"ב גופא מאחר שאינה מתשת כח בלימוד תורה וממילא אנו למדין דמשלמת אף בי"א גופא אם היא בריאה וכן משמע מל' אביי שאמר אמרה לי אם בר שית למקרא וכו' דמשמע דמפני שהוא לומד תורה אינו משלים כ"א בשנת י"ג משא"כ בתינוקת ככ"ל דעת רש"י ז"ל ולפי זה הכי הילכתא ואינו חולק אסוגיא דיומא גם הרא"ש שפסק ביומא כרש"י הביא דברי אביי בשם מניקתו בפ' נערה נראה שכך הלכה · ומעתה נוכל ליישב מנהגינו שנתפשט בכל מקום שאין מדקדקין בתינוק אפי' כשהוא בריא אם אינו מתענה כשהוא עומד בשנת י"ב שזה אינו לא כגירסת רש"י ולא כגירסת הרי"ף אלא בעל כרחך דמאחר שכולם לומדין דינו כחולה והלכך אינו משלים אלא כשהוא עומד בשנת י"ג כגירסת רש"י ופירושו וכדפי' ככ"ל עוד מלאתי כתוב וז"ל מסתברא דבזמן הזה מסתמא חשיבי חולים כיון דלא בקיאין אימת ספק נפשות להקל ע"כ:

עוברה

דרכי משה

(ב) בא"ז ובמנהגים כתב דנהיגי כדעת רש"י ורא"ש:

כתב

פרישה

וביש ספרים גרסינן הכי אפילו במנעל ממש שלא לצורך מכה מותר וכן לצורך מכה אפילו לנעול ממש מותר ופי' דלהכי מותר אפילו שלא לצורך מכה ולצורך מכה אפילו לנעול ממש · אלא שקשה א"כ משמע שלא לצורך מכה אסור לנעול במנעל ממש אפי' משום סכנת עקרב א"כ למה סתם לעיל בסי' תרי"ג · וכתב כיון דבידו לנעלו משום סכנת עקרב כו' ולא כתב דדוקא לצורך מכה · לכן נלע"ד דספרים דידן מ"ש מותר אפילו במנעל ממש ר"ל לנעלו במקום מכה מותר אפילו בלא לצורך סכנה · אך שק' מנא ליה לרבינו דין זה דלצורך מכה אפילו בלא סכנה מותר א"כ לפי זה ילך נב"ש במנעלים:

עוברם

תריז **עוברות** ומניקות מתענות ומשלימות ביום הכפורים (א) עוברה שהריחה מאכל ואם לא יתנו לה ממנו תסתכן היא או הוולד לוחשין באזנה שהיום יום הכפורים אם תתיישב דעתה מוטב (ב) ואם לאו תוחבין כוש ברוטב ומכניסין לתוך פיה אם נתיישב דעתה מוטב ואם לאו נותנין לה מן הרוטב ואם לא נתיישב דעתה בזה נותנין לה מן האיסור עצמו וכתב הרמב"ן דוקא עוברה שאין לנו אומד בישוב דעתה פעמים מתיישבת ברוטב ופעמים שצריכה לשומן עצמו אבל חולה שמאכילין אותו ע"פ בקיאין מאכילין אותו מתחלה דבר הצריך לו כדי הצריך לו ע"פ בקיאין וכן כל אדם שהריח מאכל ונשתנו פניו מסובן הוא אם לא יתנו לו ממנו ומותר ליתן לו: יולדת תוך ג' ימים לא תתענה כלל מג' עד ז' אם אמרה צריכה אני נותנין לה כמו לחולה מכאן ואילך הוא כשאר כל אדם:

תריח **חולה** שצריך לאכול אם יש שם רופא בקי שאומר אם לא יתנו לו אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן מאכילין אותו על פיו ואין צריך שיאמר שמא ימות ואם אין שם

תריז עוברה שהריחה מאכל ואם לא יתנו לה ממנו תסתכן היא או הולד לוחשים באזנה שהיום יה"כ אם תתיישב דעתה מוטב ואם לאו תוחבים כוש ברוטב ומכניסין לתוך פיה אם תתיישב דעתה מוטב ואם לאו נותנין לה מן הרוטב ואם לא נתיישבה דעתה בזה נותנין לה מן האיסור עצמו כך היא הנוסחא האמיתית בספרי רבי' והיא משנה וברייתא' בפרק בתרא דיומא: **ומ"ש** רבי' נותנין לה מן האיסור עצמו לא היתה כוונתו להורות דדוקא בדבר איסור כן הדין אבל אם המאכל עצמו מותר ואינו אסור אלא משום יה"כ אין צריך לדקדק בזה דא"כ למה כתב רבינו דין זה בהלכות יוה"כ כיון דאין צריך לדקדק בזה לענין יה"כ אלא לענין אכילת איסור אלא ודאי דאין חלוק: ומה שכתב נותנין לה מן האיסור עצמו לאו דוקא מן האיסור אלא אף בהיתר כן הדין ביום הכפורים אלא דנמשך אחר לשון הברייתא וכך היא דעת הרמב"ם בפי' המשנה לשם דדין יה"כ שוה לשאר איסורים דנותנין להם האיסור הקל אם נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו נותנין לה מה שאסור יותר ממנו וכ"כ ב"י בהסקנא וכך מפורש ברבי' ירוחם נכ"ז: **ומ"ש** תסתכן היא או הולד לא נעשה שאין שניהם מסוכנים דהא ודאי דשניהם עומדין בסכנה וכדכתב הרא"ש והספרים לפי' רש"י אלא כיון דמדינא מאכילין אותה אפי' אינו מסוכן רק א' מהם ע"כ אמר תסתכן היא או הולד וה"ה דשניהם בסכנה עומדין וק"ל: **וכתב** הרמב"ן דוקא עוברה וכו' אף ע"ג דהרמב"ן גופיה כתב לענין פחות מכשיעור דל"ש עוברה ול"ש חולה וכמ"ש גם רבי' לקמן בסי' תרי"ח מ"מ הכא ודאי יש חילוק בין עוברה לחולה דעוברה לפעמים מתיישב בלחישה וברוטב אבל חולה אין מתיישב בכך צריך להאכילו מתחלה וכו' אבל כשמאכילין האיסור עצמו שוין העוברה והחולה דמאכילין אותם פחות מכשיעור אם ידוע שיספיק להם ועיין במ"ש לקמן בזה בס"ד: **ומ"ש** וכן כל אדם כו' חוזר לתחלת הסימן שאמר עוברה שהריחה וכו' כלומר ולאו דוקא עוברה אלא ה"ה כל אדם ומ"מ נראה מדברי רבי' שכל שאר אדם אינו מותר אלא א"כ נשתנו פניו הא לאו הכי לאו מסוכן הוא אבל עוברה שהריחה אפי' לא נשתנו פניה מאכילין אותה דאעפ"י שהיא עצמה אינה בסכנה עכשיו מאחר שלא נשתנו פניה אבל מקום הולד עומד בסכנה דאי לא אכלה מתעקר ולדה וימות ואז גם היא תסתכן שכל המפלת בחזקת סכנה היא וכן יראה מלשון הרא"ש והר"ן אכן ברבינו ירוחם בשם הרמב"ן מבואר דאף בעוברה אין מאכילין אותה אלא אם כן פניה מוריקות והרמב"ם נראה ממנו שתופס שיטת הרא"ש והר"ן ורבי' שהרי בה' יה"כ ובפי"ד מהמ"א כתב עוברה שהריחה מאכילין אותה ולא הזכיר כלל שאלתה או בניה מוריקות ובשאר כל אדם כתב וכן החולה שהריח דבר שיש בו הומן וכו' מבואר דדוקא בחולה וכיוצא בו כגון שנשתנו פניו וכן עיקר כ"ל: **יולדת** תוך ג' ימים לא תתענה כלל פי' ואפי' אמרה איני צריכה מאכילין אותה ואומר לה אכלי וכ"כ הרא"ש בשם הרמב"ן ודלא כהשאלתות שפסק דחיה אסורה להתענות עד ל' יום דנחלקו עליו כל המחברים · ובתרומת הדשן פסק כן מההיא דפ' מפנין דמחלקין בחיה בין תוך ג' לאחר ג' לענין חלול שבת וה"ה דיש לחלק בשעורין הללו לענין בטול ענויי י"כ וכתב עוד דתוך ג' לא חשבינן להו מע"ל אלא מיד כשנכנס יום ד' ללידתה מקרי לאחר ג' אעפ"י שהוא תוך ג' מע"ל וע"ש: **תריח חולה** שצריך לאכול אם יש שם רופא בקי וכו' משנה בפ' בתרא דיומא חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין אם אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו עד שיאמר די ודקדק רבי' לומר חולה שצריך לאכול להורות דלאו בחולה שיש בו סכנה דוקא קאמר וכמו שכתב הרמב"ם חולה שיש בו סכנה שצ"ל לאכול דמשמע אבל באין לו סכנה לעולם אין מאכילין אותו ועל כן כתב חולה שצריך לאכול כלומר אפי' בחולה שאין בו סכנה והוא צריך לאכול שלא

תריז **עוברות** ומניקות מתענות ומשלימות בי"ה פשוט בפר' מקום שנהגו (כד:): **עוברה** שהריחה מאכל וכו' בפר' בתרא דיומא (פב:) תנן עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשוב נפשה ואמרינן בגמרא ההיא עוברה דארחת אתיא לקמיה דרבי אמר להו זילו לחושו לה דהאידנא י"ה הוא: **ומ"ש** רבי' ואם לאו נותנין לה מן הרוטב וכו' שם ת"ר עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב ומניחין לה על פיה עד שתתיישב דעתה אם נתיישב מוטב ואם לאו מאכילין אותה שומן עצמו והנך רואה שיש בדברי רבי' חסרון שהו"ל לכתוב תוחבין לה כוש ברוטב וכו' ובדברי הרמב"ם יש יותר חסרון שכתב עוברה שהריחה לוחשין לה באזנה שי"ה הוא אם נתקררה דעתה בזכרון זה מוטב ואם לאו מאכילין אותה עד שתתיישב דעתה ע"כ · ונראה שהוא סובר שלא אמרו כך אלא כשהמאכל אסור כגון שהוא בשר קודש או בשר חזיר וכדקתני בברייתא אבל אם המאכל עצמו מותר ואינו אסור אלא משום י"ה א"צ לדקדק בזה דכך לי אוכל מהרוטב כמו מן הבשר עצמו והיינו דמתני' סתים לה סתומי וקתני עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשוב נפשה והדין השנוי בברייתא כתב בפי"ד מהל' מ"א ורבי' שכתב נותנין לה מן הרוטב וכו' מיירי שמאכל אסור מלד עצמו וזהו שסיים וכתב ואם לא נתיישב דעתה בזה נותנין לה מן האיסור עצמו אבל אם היה מאכל מותר מאכילין אותה בתחלה מהמאכל עצמו ועי"ל דבמאכל מותר מיירי כמי אלא דקרי ליה איסור לפי שי"ה אסור באכילה וגם בזה מאכילין אותה בתחלה היותר מעט שאפשר דהיינו רוטב אולי יתיישב דעתה בכך וע"פ זה אפשר לומר דהרמב"ם כמי לא שאני ליה בין מאכל מותר מלד עצמו ואסור מלד י"ה למאכל אסור מלד עצמו · ומ"ש מאכילין אותה עד שתתיישב נפשה היינו לומר שמאכילין אותה היותר מעט שאפשר אם נתיישב דעתה בכך מוטב ואם לאו מאכילין אותה יותר: **ומ"ש** ואם לא יתנו לה ממנו תסתכן היא או הוולד שם כתב הרא"ש בשם הרמב"ן משמע מתוך דברי בה"ג דמשום סכנת וולד לחודיה מחללין אפי' ליכא למיחש לדידה ואיכא דס"ל דאין מחללין משום נפלין אלא עוברה שהריח' חששא דמיתה דידה היא שכל המפלת בחזקת סכנה היא ולא ידעתי מה צורך כל אלו הדקדוקין דלא משכחת סכנת עובר בלא סכנת עוברה ולא סכנת עוברה בלא סכנת עובר דהמפלת בחזקת סכנה היא וכן פירש"י אם אינה אוכלת שניהם מסוכנים עכ"ל והר"ן כתב ג"כ כדברי הרא"ש דלא משכחת סכנת עובר בלא סכנת עוברה וכו' ולפי זה לא הו"ל לרבי' לכתוב תסתכן היא או הולד דמשמע דמשכחת לה שיסתכן זה בלא זה: **כתב** רבי' ירוחם בנכ"ז בשם הרמב"ן שאפי' לא אמרה צריכה אני כל שרואו אותה מתאווה לאותו ריח ופניה מוריקים מאכילין אותה שחוששין לעיקור הוולד ע"כ (א) והוא מדברי הרמב"ן בתה"א ולא הטש רבי' לכתוב כך משום דמאי איריא עוברה הא אפי' כל אדם דיניה הכי כמו שיתבאר בסמוך: **וכתב** הרמב"ן דוקא עוברה שאין לנו אומד ביישוב דעתה וכו' אבל חולה שמאכילין אותו ע"פ בקיאין וכו' כך כתבו שם הרא"ש והר"ן ז"ל ורבי' ירוחם כתב וז"ל כתב הרמב"ם כשמאכילין החולה ע"פ בקיאין מאכילין אותו דבר הצריך לו כמו שיאמרו הרופאים ואין מדקדקין עליו לא ע"י כוש ולא על ידי רוטב כמו שכתבתי בעוברה שהריחה דעוברה אין לה אומד דלפעמים תתיישב דעתה בדבר מועט כגון על ידי כוש או על ידי רוטב ולפעמים בשומן אבל הכא אין תלוי ביישוב דעת אבל מאכילין אותו פחות מכשיעור כדי שלא יצטרף בכזית בכדי א"פ כמו שכתבתי בעוברה שהריחה עכ"ל · וכ"כ הר"ן שהסכימו רבותינו האחרונים שאפי' בחולה מאכילין אותו פחות מכשיעור כדי שלא יצטרף בכא"פ וכ"כ הכלבו וכ"כ ג"כ רבינו בסי' שאחר זה: **ומ"ש** וכן כל אדם שהריח מאכל ונשתנו פניו וכו' כ"כ שם הרא"ש וז"ל עוברה שהריחה וכו' ולאו דוקא עוברה אלא ה"ה כל אדם שהריח מאכל ונתאוה ופניו משתנין מסוכן הוא ומאכילין אותו ע"פ עצמו או ע"פ בקי כדאמרינן בפרק אע"פ (סא:) אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי אפיתחא א דבי דונגר מלכא חזיה רב אשי דהוורה אפיה שקל באצבעתיה אנח ליה בפומיה אמרו ליה פסלתיה לסעודתא דמלכא וכו' אמרו ליה רבנן מ"ט עבדת הכי אמר חזינא לרוח צרעת דקא פרחא עילויה ש"מ דכי חזיר אפיה חיישינן לסכנתא וקאמר התם הכל מגסין בפני שמש חוץ מיין ובשר אמר רב אשי הוה קאימנא קמיה דרב כהנא ואייתי ליה גרגלידי דליפתא ואי לאו דיהבו לי אסתכנית רב פפא אמר אפי' תמרא דהינוניתא כללא דמלתא כל דאית ליה ריחא ואית ליה קיוהא וכ"כ הרמב"ם בפי"ד מהמ"א וכיוצא בזה כתב הר"ן ז"ל. ודין מי שאחזו בולמוס כתב רבי' בסימן שאחר זה: **ילדת** תוך ג' ימים לא תתענה כלל וכו' עד סוף הסי' כן כתבו הרא"ש והר"ן בפרק בתרא דיומא בשם הרמב"ן וכתב הרא"ש שבשאלתות רב אחאי כתוב דחיה אסורה להתענות עד ל' יום ושכל המחברים חלקו עליו ומסתברא כוותייהו · וכתב בתה"ד נראה דתוך ג' לא חשיב להו מעת לעת כגון אם ילדה בשבעה בתשרי בערב שאכילוה בי"ה חלות היום דעדיין תוך ג' ימים הוא מעת לעת אלא הכך ג' חשבינן לפי סדר הימים ומיד כשנכנס יום ד' ללידתה מיקרי לאחר ג' ואע"ג דאשיר"י פרק מרובה כתב לפי פי' בה"ג דבעינן מעת לעת התוס' בפ"ק דגיטין (ח:) לא רצו לתרץ הכי וכתבו דדוחק הוא לומר דבעינן מעת לעת והוכיח בראיות שיש לפסוק כדברי התוס' דפ"ק דגיטין ולא כההיא תירוצא דאשיר"י:

תריח הולה שצריך לאכול אם יש שם רופא בקי וכו' משנה בפ' בתרא דיומא (פג:) חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין אם אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו עד שיאמר די וכתב הרא"ש וז"ל כתבו התוס' הא דקאמר תלמודא חולה אומר צריך אני היינו שאומר שהוא ירא שאם לא יאכל שיכביד

דרכי משה

תריז (א) כתב בא"ז צריכין להזהיר מעוברת שתשמור עצמה בכל היותר שאפשר שלא תאכל בשר הזיר ונבילות וטריפות שזה גורם שהתינוק ידא ירא שמים וטייתי הרבה ראית מן הגמרא וירושלמי בזה: הקשר

פרישה

סי' תריז (א) **עוברה** שהריחה כו' רש"י והר"ן פירשו דהעובר מריח ריח ומבסל והיא מתאוה לה ואם אינה אוכלת שניהם מסוכנים דלא משכחת סכנת אחד בלא סכנת השני וא"כ לא הו"ל לרבי' לכתוב היא או הולד ב"י: (ב) ה"ג ואם לאו תוחבין כוש ברוטב ומכניסין לתוך פיה אם נתיישב דעתה מוטב ואם לאו מביאים לה ברוטב עצמה אם נתיישב דעתה מוטב ואם לאו נותנין לה מן האיסור עצמו · ופי' לא שהמאכל דבר אסור בעצמו אלא היתר וקרוי אבל י"כ איסור ואע"פ דבגמרא לא סוכר אלא תוחבין לה כוש ברוטב ומניחין לה על פיה עד שתתיישב דעתה אם נתיישב מוטב ואם לאו מאכילין אותה שומן עצמה ולא חילק בין רוטב עצמו לשומן עצמו · מ"מ כ"ל דדעת רבינו דל"ד קתני בברייתא דנותנין לה מיד כל המאכל אלא מאכילין אותה מעט מעט על היותר אפשר כמ"ש רבינו לקמן סי' תרי"ח וז"ל ל"ש עוברה שהריחה או כו' נותנין לה מעט מעט והוא מדברי הרא"ש פרק בתרא דיומא שדייק כן מגמרא דברייתא כמ"ש לקמן וס"א לרבינו דברייתא לא תני ריסא ושיפא אלא לרבותא דרישא קמ"ל דלכתחלה אין נותנין לה אפילו מעט אלא תוחבין כוש ברוטב ומוצגין לה בטעם לבד · ובסיפא קמ"ל דאם לא נתיישב דעתה מאכילין לה אפי' האיסור עצמו אבל אה דבוני בינו לא תני ומזה לא קמיירי אבל באמת גם הברייתא ס"ל כך דמאכילין אותה מעט מעט ועיין ב"י שמעריך בזה לקמן וגם מפרשים דודאי גם רבינו ס"ל כברייתא דאם לא נתיישב דעתה בכוש סמוך לה מיד מן השומן עצמו אך שמתחלה נפל ט"ס בדברי רבינו ודילוג תיבות בכיס כאשר הוא באמת בדפוס ב"י שוהו הנוסח לוחשין באזנה אם תתיישב כו' ואם לאו מתנין לה מן הרוטב ואם לא נתיישב כו' נותנין לה מן האיסור והמגיה הגיה בבא זו של תוחבין לה בכוש כו' והניח גם בבא זו של ואם לאו נותנין לה מן הרוטב כו' אבל באמת לא היה בדברי רבינו רק תרתי בבות ופי' זה דוחק · אם

חדושי הגהות

תריז א ראיתי פה איזה התחלפות וחסרון ממה שהוא בגמרא ע"ב אמרתי להעתיק הגמרא עם פירש"י כמו שהוא לפנינו אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוי יתבי אפיתחא דבי אזגור מלכא (שם מלך פרס רש"י) חליף ואזיל אטורגנא דמלכא (מושיב המגות לפני השרים רש"י) חזייה רב אשי למר זוטרא דחוור אפיה (פניו זועפים שנתאוה למאכל רש"י) שקל באצבעיה אנח ליה בפומיה א"ל אטורגנא לרב אשי רש"י) אפסדת לסעודה דמלכא וכו':

ייב

שם רופא מאכילין אותו על פיו שמאחר שהודיעוהו שהוא י"ה והוא שואל לאכול אין צריך לדקדק עליו יותר ואם הוא אומר שצריך ואפי' מאה רופאים אומרים שאינו צריך יתנו לו ואם רופא אחד אומר שצריך אפי' הוא אומר שאינו צריך יתנו לו ואם הוא ורופא אחד עמו אומרים שאינו צריך ורופא אחד אומר שצריך או שהוא אינו אומר כלום ורופא אחד אומר שצריך ושנים אומרים אינו צריך לא יתנו לו עד שיהו שנים כנגד שנים אם הוא ואחד עמו אומרים צריך (א) או שנים אומרים צריך אפי' ק' אומרים שאינו צריך ואפי' הוא אומר עמהם שאינו צריך נותנין

שיכביד ויהיה מסוכן למות וא"ם דגרסי בהך מלתא דרבי ינאי פשיטא ספק נפשות להקל מהו דתימא האי דקאמר חולה צריך אני בעותי הוא דקא מבעית סבר אי לא אכילנא מייתנא קמ"ל אלמא דוקא משום ספק מיתה מאכילין אותו ע"כ וכ"ל דתומרא גדולה היא זאת בספק נפשות דאין לך רופא שיאמר אם לא יאכל שמא ימות אלא הרופא דרכו לומר אם לא יאכל אפשר שיכביד עליו החולי ויסתכן ואפי' לספרים שכתוב בהן אי לא אכילנא מייתנא אין ללמוד מזה דדוקא על ספק מיתה מאכילין דלישנא דמייתנא לאו דוקא אלא שדרך החולה לומר כן מאימת פחד מיתה עכ"ל וכ"כ בהגה' מיימון פ"ב משביתת עשור גבי חולה אומר צריך אני והרופאים אומרים א"צ מאכילין אותו וז"ל יש גאונים שפסקו דה"ת כשאומר אסתכן אם לא אוכל אבל אם אמר לא אסתכן אם לא אוכל אסור להאכילו וכן פר"י אבל ר"ת נחלק על זה והורה הלכה למעשה להיתר וכי החולים נביאים הם או בקיאין הם אך כיון שיודע החולה שי"ה הוא או שבת ואומר אני צריך ואיני יכול לסבול מחמת החולי מאכילין אותו אפי' סבורים החולים שאינם מסוכנים וכן האשה שהיכן מאינו סכנה לנשיכת כלב שוטה למתאוה וכה"ג ולישנא דמיית אל יטעך שכן לשון התלמוד אלא האי מיית שמתירא לחלות או לקלקל כי דאבון אחד מחסרון האוכל מכאיב הלב ומתעלפה לפעמים ואפי' דאבון אחד מאבריו אני קורא סכנה ומחללין עליו את השבת כדאמרינן ע"ג (כח·) במכה של חלל אע"פ שרובן אינן מתים בכך וכן מעוברות המריחות וכו' וכפלא ראבי"ה על שפירש אפי' דאבון אחד מאיבריו כי קשה עליו מעין שמרדה (שם:) שלא התירו אלא משום דשורייקי דעינא בליבא תלוי ולא משום הפסד העין וכ"ז כתב ג"כ בהגהות מרדכי דשבת פי"ז ובסמ"ק כתב פר"י וז"ל כשהחולה שואל לאכול אומרים י"ה הוא ואם אומר אעפ"כ תנו לי לאכול מאכילין אותו דכה"ג חולה אומר צריך קרינן ביה אפי' אינו אומר שצריך משום סכנה עכ"ל· וכ"כ הכלבו וכתב עוד ירושל' ר' חנינא הוה יתיב קמי דרבי חגאי בי"ה א"ל לחינא טובא א"ל זיל שתי בתר שעתא אשכחיה א"ל מהו לחותא עברא א"ל מכיון דשרת לי אזלת לה שמעינן מינה שאין היצר תאב אלא בדבר האסור לו הלכך ש"ד למעבד הכי ודוגמת זה היו עושין למשלח השעיר (יומא סז·) שהיו עושין סוכות בדרך ומזמנין לו שם מזון ואומרים הרי פת ומים ומפרש טעמא לפי שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו ואמרינן נמי (שם) שמעולם לא הוצרך אדם לכך עכ"ל: **ואם** הוא אומר שצריך אפי' ק' רופאים אומרים שא"צ יתנו לו פשוט שם בגמרא (דף פג) טעמא משום דלב יודע מרת נפשו וא"ת ממה שכתב ואם אין שם רופא מאכילין אותו על פיו משמע שאם יש שם רופא אין מאכילין אותו אלא ע"פ הרופא וא"כ איך כתב אחר כך אם הוא אומר שצריך אפילו ק' רופאים אומרים שאינו צריך מאכילין אותו ויש לומר שמה שכתב אם אין שם רופא מאכילין אותו על פיו ארישא קאי שכתב שאם יש שם רופא מאכילין אותו ע"פ רופא אפי' אין החולה אומר כלום ואפי' אם אומר א"צ וכדלקמן בסמוך ואם אין שם רופא אז צריך שיאמר החולה צריך אני וכשהוא אומר צריך אני אפי' ק' רופאים אומרים שא"צ שומעין לחולה: **ומ"ש** אם רופא אחד אומר שצריך ואפי' הוא אומר שא"צ יתנו לו· ג"ז פשוט שם וטעמא משום דאמרינן דהאי דאמר א"צ תונבא הוא דנקיט ליה כלומר מחמת ביעות חוליו הוא אומר כן· ומשום דספק נפשות להקל תלינן הכי דכי אמר צריך לא מחמת ביעתותא קאמר אלא קים ליה בגויה טפי ולב יודע מרת נפשו וכי אמר לא צריך תלינן דמחמת תונבא הוא דאמר הכי· וכתב הרמב"ם והוא שיהיה רופא בקי וכ' הרב המגיד שטעמו לפי ששנו במשנה מאכילין אותו ע"פ בקיאין: **ומ"ש** ואם הוא ורופא אחד עמו אומרים שא"צ ורופא אחד אומר שצריך שם תנן חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין ע"פ בקיאין אין ע"פ עצמו לא ע"פ בקיאין אין ע"פ בקי אחד לא הב"ע דאמר לא צריכנא וליספו ליה ע"פ בקי לא צריכנא דאיכא אחרינא בהדיה דאמר לא צריך: **ומ"ש** או שהוא אינו אומר כלום ורופא אחד אומר צריך וב' אומרים א"צ לא יתנו לו עד שיהיו ב' כנגד שנים הכי משמע ממה שנתבאר בסמוך דכי אמר איהו לא צריכנא ואיכא אחרינא בהדיה דאמר לא צריך מאכילין אותו ע"פ בקיאין אבל ע"פ בקי אחד לא משום דאין דבריו של אחד במקום ב' ואין לומר שאני התם דחולה גופיה הוא בהדי אידך דאמר א"צ הא לא"ה לא' האומר צריך שומעין ולא לשנים האומרים א"צ דבשלמא כשהחולה אומר צריך אני איכא למימר דעדיף טפי מכמה בקיאין משום דלב יודע מרת נפשו אבל כשאומר א"צ ודאי לא עדיף מאינש דעלמא א: **ומ"ש** אם הוא ואחר עמו אומרים צריך אפי' ק' אומרים שא"צ וכו' שם אהא דאוקימנא מתניתין בדאיכא אחרינא בהדיה דאמר לא צריך פריך מאכילין אותו ע"פ בקיאין פשיטא ספק נפשות הוא וספק נפשות להקל לא צריכא דאיכא תרי אחריני בהדיה דאמרי לא צריך ואע"ג דאמר רב ספרא תרי כק' ומאה כתרי ה"מ לענין עדות אבל לענין אומדנא בתר דיעות אזלינן וה"מ לענין אומדנא דממונא אבל הכא ספק נפשות הוא והא מדקתני סיפא ואם אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו מכלל דרישא דאמר צריך חסורי מחסרא והכי קתני בד"א דאמר לא צריך אני אבל אמר צריך אני אין שם בקיאין תרי אלא חד דאמר לא צריך מאכילין אותו ע"פ עצמו מר בר רב אשי אמר כל היכא דאמר צריך אני אפי' איכא ק' דאמרי לא צריך לדידיה שמעינן שנאמר לב יודע מרת נפשו תנן אם אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו טעמא דליכא בקיאין הא איכא בקיאין לא הכי קאמר בד"א דאמר לא צריך אני אבל אמר צריך אני אין שם בקיאין כלל מאכילין אותו ע"פ עצמו ופירש רש"י ואע"ג דאמר רב ספרא דהא דאמרי רבנן תרי כמאה ומאה כתרי לענין עדות הוא דאמרו אבל לענין אומדנא בתר דיעות אזלינן אשמעינן מתני' דכי אמרי' זיל בתר דיעות באומדנא דממונא כגון שומת ששמין לב"ח אבל באומדנא דחולה אף ע"ג דרובא אמרי לא צריך כיון דאיכא תרי דאמרי צריך ספק נפשות להקל: מכלל דרישא דאמר צריך · ואפ"ה קתני מתניתין ע"פ בקיאין אין ע"פ עצמו לא: בד"א דמאכילין אותו ע"פ בקיאין · כלומר דבעינן בקיאין דאמר לא צריך ואמרי בקיאין צריך מאכילין אותו אבל אמר צריך אני אם אין שם בקיאין תרי דאמרי לא צריך אלא חד מאכילין אותו ע"פ עצמו: מר בר רב אשי אמר · הך סיפא לא תפרש הכי דמשמע דהיכא דאמר צריך אני ואפי' איכא תרי דאמרי לא צריך לא ציייתינן ליה הא אמרינן דהיכא דאמר צריך אני אפי' איכא ק' דאמרי לא צריך ציייתינן ליה מ"ט לב יודע מרת נפשו: ה"ק בד"א דאמר לא צריך אבל אמר צריך אני אין שם בקיאין כלל מאכילין אותו וכו' אין שם בקיאין · כלומר אין בקיאותן כלום: וכתב הרא"ש וז"ל אי אמר איהו ואחרינא צריכנא וב' רופאין ואפי' הם ק' אומרים לא צריך תרי כק' ומאכילין אותו ואע"ג דאמר רב ספרא הא דאמר תרי כק' ומאה כתרי ה"מ לענין צירוף אבל לענין אומדנא בתר רוב דיעות אזלינן ה"מ אומדנא דממונא אבל הכא ספק נפשות להקל אמר איהו צריך וב' בקיאין אומרים א"צ אין דבריו כלום במקום ב' דהכי מפרשה מתני' חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין בד"א דאמר לא צריך אבל אם אמר צריך אם אין שם ב' בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו מ"ט לב יודע מרת נפשו ומהימן כלפי חד כלפי ב' לא מהימן מר בר רב אשי אמר היכא דאמר צריך אני אפי' אי איכא ק' דאמרי לא צריך עליה דידיה סמכינן מ"ט לב יודע מרת נפשו והלכתא כמר בר רב אשי דבתרא הוא ועוד שבתשובת הגאונים כתב דבכולא תלמודא הלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה ואודיתא ובשאלתות דרב אחאי כתב דאזלינן בתר רוב דעות וכן דעת רש"י שהרי פירש לקמן אבל מצטרפין לדעת אחרת כגון שנים אומרים צריך וג' אומרים אין צריך ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפין למהוי פלגא ופלגא דספק נפשות להקל וכתב הרמב"ן ואע"ג דאמרינן בהדיא כי אזלינן בתר רוב דיעות באומדנא ה"מ בממונא הני רבוותא סברי דהך אוקימתא ליתא דהא משום דאקשינן ע"פ בקיאין תרי פשיטא תרי ותרי ניניהו הוא דאיתוקם הכי וכיון דאתא מר בר רב אשי ואמר דכל היכא דאמר חולה צריך אני אפי' איכא ק' דאמרי לא צריך לדידיה שמעינן קמה לה מתני' כדמעיקרא דאיכא אחרינא בהדי חולה דאמר לא צריך מאכילין אותו ע"פ בקיאין תרי דסד"א כשם שהחולה אומר צריך אני שומעין לו ואפי' כנגד ק' בקיאין כך כשהוא אומר א"צ נשמע להו דהכא והכא לב יודע מרת נפשו הוא קמ"ל דלהקל אמרינן אבל להחמיר כחד בקי בעלמא הוא ולא

שלא יכבד עליו החולי ויסתכן כמו מאכילין אותו וז"ש אם יש שם רופא בקי שאומר אם לא יתנו לו אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן וא"צ שיאמר שמא ימות וכ"כ הרא"ש שלא כדעת התוס' והיינו שאין כאן סכנה עדיין אלא אפשר שיסתכן ונראה בעיני אע"פ שאינו אומר רק אפשר שיכבד עליו החולי ואינו אומר ויסתכן אפ"ה מאכילין אותו דכל שאפשר שיכבד עליו החולי אנו חוששין שמא יסתכן דכבר אפשר נמי שיסתכן וכן מצאתי בדרשות מהר"ש שכתב וז"ל רק שאומר שחליו מתגבר עליו אם אין נותנין לו נותנין לו ע"כ ואפשר לפרש ג"כ שמ"ש הרא"ש ורבינו אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן האי אפשר אויסתכן נמי קאי כלומר אפשר שיכבד ואפשר שיסתכן: **ומ"ש** שמאחר שהודיעוהו שהוא יה"כ והוא שואל לאכול א"צ לדקדק עליו יותר כונתו בזה לומר שכשהחולה שואל לאכול ולשתות אומרים לו יה"כ הוא ומאחר שהודיעוהו שהוא יה"כ חוזר ושואל ואומר אעפ"כ תנו לי לאכול או חוזר ואומר איני יכול לסבול מחמת החולי וכיוצא בזה מאכילין אותו דכה"ג חולה אומר צריך קרינן ביה אע"פ שאינו אומר בהדיא שצריך משום סכנה אלא סבור החולי שאינו מסוכן אפילו הכי מאכילין אותו ומשמע דלאו דוקא כששואל לאכול תחלה והודיעוהו שהוא יה"כ וכו' אלא אפי' כמי כשיודע שהיום יה"כ והוא שואל לאכול מאכילין אותו עיין בהג"ה מיימוניות פ"ב מה' שביתת העשור ובהג"ה סמ"ק סי' רכ"א:

ומ"ש ואם הוא אומר שצריך וכו' כבר נתבאר בסמוך בהודיעוהו שהוא יה"כ והוא שואל לאכול אומר צריך אני קרינן בזה ואפי' ק' רופאים אומרים א"צ יתנו לו והיא מסקנא דמר בר רב אשי לשם וכן פסקו כל המחברים וטעמא משום דלב יודע מרת נפשו: **ומ"ש** ואם רופא אחד אומר שצריך ואפי' הוא אומר אין צריך יתנו לו מימרא דר' ינאי לשם ודקדק רבי' לומר ואפי' הוא אומר אין צריך להורות דלא מיבעיא ברופא אחד אומר צריך ורופא אחד אומר אינו צריך והחולה אינו אומר כלום דפשיטא דיתנו לו דספק נפשות להקל אלא אפי' אם הוא עצמו אומר א"צ וסד"א דלימא הכא לב יודע מרת נפשו קמ"ל דלהקל דוקא אמרי' הכי אבל לא להחמיר ותלינן דהאי דאמר אין צריך תונבא הוא דנקט ליה פי' שטות או טירדא או מחמת ביעתות חליו אומר כך והכי מפרש התם בגמרא לפי גירסת הרא"ש: **ואם** הוא ורופא אחד עמו אומר שא"צ כו' אוקימתא דגמ' לשם וטעמא שאין דבריו של אחד במקום שנים ומזה למד רבי' דה"ה נמי ברופא אחד אומר צריך וב' אומרים א"צ והחולה אינו אומר כלום דאין נותנין דאין דבריו של א' במקום שנים ולא היה צריך לבאר גם כן בהפך היכא דרופא א' אומר א"צ וב' אומרים צריך והחולה אינו אומר כלום דנותנין לו דאין דבריו של א' במקום שנים דהתם לאו מהאי טעמא דאין דבריו של א' במקום ב' נותנין לו דאפי' בחד לגבי חד נמי נותנין לו דספק נפשות להקל כמו שנתבאר בסמוך: **אם** הוא ואחד עמו אומרים צריך כו' שאין הולכין בסכנת נפשות אחר רוב דעות אלא כיון שב' אומרים צריך יתנו לו כך הוא מפורש בסוגיא באוקימתא קמא לשם דלא אזלינן בתר רוב דעות אלא כיון שב' אומרים צריך יתנו לו ואע"ג דלמסקנא דמר בר רב אשי אם הוא אומר צריך אפילו איכא ק' דאמרי ל"צ לדידיה שמעינן וכמו שפסק בסמוך וא"כ למה כתב ואם הוא ואחר עמו אומרים שצריך וכו' דמאי איריא א' עמו אפילו אין אחר עמו נמי נותנין לו אפשר ליישב דמאחר דלאוקימתא קמא בעינן הוא ואחר עמו אע"ג דלמסקנא לא בעינן ליה אפ"ה לא נמנע מלכתוב כן לרבותא כי היכי דלא תימא דלמסקנא דוקא באומר הוא לבד צריך התם הוא דשומעין לו משום לב יודע וגומר אבל בשיש אחד עמו וסייעו אין שייך לומר לב יודע וגומר אלא שמאמין הוא לדברי הרופא האומר צריך קמ"ל דלא וכה"ג כתב ב"י בשם מהר"י אבוה"ב וכן פירש מהר"ש

דרכי משה

תריח (א) הקשה מהרר"א בהגהותיו דזהו דבר פשוט דהרי אפילו אם החולה לבדו אומר צריך אפילו ק' אומרים א"צ מאכילין אותו משום דלב יודע מרת נפשו וא"כ כ"ש כשרופא מסייעו דנותנין לו ומאי לשמ"א ותירוץ בתירוץ דחוק מאוד ול"נ דל"ק כלל אדרבא כשרופא מסייעו היה לנו לחוש שמא לאו משום מרירות לב הוא דעביד רק

חדושי הגהות

תריח (א) ויש הוכחה לזה מדמוקי שם בגמרא מתני' דמאכילין אותו ע"פ בקיאים ולא ע"פ בקי אחד בדאיכא אחרינא בהדיה דאמר לא צריך ופריך פשיטא דספק נפשות הוא וכספק נפשות להקל ואי ס"ד דהוא ורופא אחד עמו אומר שא"צ עדיף מב' רופאים שאומרים א"צ א"כ מאי פריך פשיטא הא טובא קמ"ל דאע"ג דהוא ורופא אחד עמו שאומרים א"צ עדיף טב' רופאים אפ"ה מאכילין אותו על פי ב' בקיאים שאומרים צריך אלא ודאי לא עדיפא ניגהו (מהרל"ח):

נותנין לו שאין הולכין בסכנות נפשות אחר רוב דיעות אלא כיון ששנים אומרים צריך יתנו לו ואם חולה אומר איני צריך והרופא מסופק יתנו לו אבל אם הרופא אומר אינו צריך והחולה מסופק לא יתנו לו איכא מאן דאמר מדקתני מאכילין אותו על פי בקיאין ש"מ יחיד מומחה ומוחזק בבקיאות ורופאים שאינן חכמים ומומחין כל כך הולכין אחר הבקיאות ואינו נראה להרמב"ן אלא כיון שכולם רופאים ויודעים במלאכה אין דבריו של אחד במקום שנים ומ"מ במופלג מהם בחכמה חוששין לדבריו אם אומר שצריך אפילו במקום שנים ומדברי הרמב"ם ז"ל יראה שהולך אחר רוב דיעות ואחר בקיאות הרופאים שכתב מקצתן אומרים צריך ומקצתן אומרים אינו צריך והוא שותק הולכין אחר הרוב או אחר הבקיאים ולא נהירא אלא כדפירשתי לא שנא עוברה שהריחה או חולה שמאכילין אותו אם יספיק להם שיתנו לו מעט מעט פחות מכשיעו' בהפסק כדי שלא יצטרף ככותבת בכדי אכילת פרס נותנין להם מעט מעט כדי להקל האיסור מעליהן אבל אם רואין שצריכין לכשיעור

מהר"ש לוריא ובהגהת ש"ע : **ואם** חולה אומר איני צריך והרופא מסופק וכו' ירושל' הביאו הרא"ש והר"ן וע"פ פירושו של הרמב"ן וברור הוא דמ"ש והרופ' מסופק היינו שמכיר את החולי אלא שמסופק אם יכבד כשלא יאכל אבל אם הוא מסופק בחולי שאינו מכיר אותו אם הוא בענין שיכבד חליו אם לא יאכל בזה ודאי לא יתנו לו דרופא זה ה"ה כאדם דעלמא ועיין ברבינו ירוחם : **איכא** מ"ד מדקתני מאכילין אותו ע"פ בקיאין כו' הולכין אחר הבקיאין פי' אפי' יחיד כנגד רבים הולכין אחר היחיד בין להקל ובין להחמיר וכך פסק הר"ן ולדידי' צריך לפרש דמאי דמשמע בסוגיא דאין דבריו של א' במקום שנים היינו דוקא בשוין בבקיאות ואינו נראה להרמב"ן כו' פי' דעת הרמב"ן שאם הבקי אומר א"צ והב' האחרים שאינן בקיאין כמוהו אומרי' צריך הרוב עדיף ומאכילין אותו דכיון שכולם רופאים ויודעין במלאכה אין דבריו של אחד במקום שנים להחמיר ומ"מ במופלג בחכמה חוששין לדבריו אם אומר צריך ומאכילין אותו אפי' במקום ב' שאומרים א"צ דחכמה עדיף מרובא להקל בספק נפשות וממילא משמע דחד לגבי חד שומעין לבקי בין להקל ובין להחמיר וכן מפורש בספר תורת האדם וז"ל והילכך במנין שוה דרופאים הולכין אחר חכמה ובקיאות וראיה ברורה ממה ששנינו הנשאל לחכם היו ב' א' מטמא ואחד מטהר אם היה א' מהן גדול בחכמה הלך אחריו וכתב הר' ירוחם דה"ה ב' בקיאים לגבי ג' שאינן בקיאין וחולה אינו אומר כלום דשומעין לבקיאין בין להקל ובין להחמיר ע"כ ומ"מ מבואר בדברי הרמב"ן דבשוין בבקיאות וב' אומרים צריך אפי' ק' אומרים א"צ נותנין לו דכיון דב' אומרים צריך תרי כק' והולכין אחר המקילים וכך פירש ה"ה לדעת הרמב"ן :

ומ"ש ומדברי הרמב"ם יראה שהולך אחר רוב דעות ואחר בקיאות כו' פירוש הרמב"ם תופס סברא שלישי דבשוין במנין הולכין אחר הבקיאות בין להקל ובין להחמיר וכדעת הרמב"ן אבל בשאינן שוין במנין הולכין אחר הרוב בין להקל ובין להחמיר ואע"פ שהמיעוט בקיאין יותר אזלינן בתר רובא :

ומ"ש ולא נהירא אלא כדפי' היינו כמ"ש למעלה והיא סברא רביעית שלא חילק כל עיקר בין בקיאין לשאינן בקיאין גם לא אזלינן כל עיקר בתר רוב דעות אלא כל היכא ששנים אומרים צריך מאכילין אותו אפי' מאה אומרים אין צריך אפי' הן בקיאין יותר וכשאחד אומר צריך ואחד אומר א"צ נמי מאכילין אותו אע"פ שאותו שאומר א"צ הוא מופלג בחכמה ובקיאות · וכן נראה מדעת הרא"ש בפסקיו שלא חילק בכך כל עיקר ואיכא לתמוה על מה שנחלקו הרא"ש ורבינו על דין זה ומקילין היכא דאחד אומר צריך ואחד אומר אינו צריך והוא מופלג ממנו בחכמה דבזה שוין האיכא מ"ד שהזכיר רבי' וגם הרמב"ן והרמב"ם והר"ן סוברים כמוהו דהולכין אחר בקיאות ואין נותנים וראייתם ברורה מהא דנשאל לחכמים היו ב' א' מטמא ואחד מטהר וכו' הלכך לענין מעשה אין להקל נגד רוב הגאונים ודלא כמ"ש בהגהת ש"ע באחד נגד אחד או ב' כנגד ב' דמאכילין אותן אפי' קלתן יותר בקיאין מקלתן וכדברי הרא"ש ורבי' אלא כדעת רוב הגאונים עיקר ונ"ל היכא דאינן שוון לא בבקיאות ולא במנין כגון ששנים אומרי' צריך ומאה בקיאין ומופלגין אומרים דאין צריך דפשיטא דאין נותנין דלא כדמשמע מדעת הרא"ש ורבי' דס"ל דאף בזה נותנין. ולענין רוב דעות היכא דשוין בבקיאות נראה אף שהשאלתות ורמב"ם והסמ"ג וסמ"ק הולכין בשיטת רש"י דאזלינן בתר רוב דעות בין להקל ובין להחמיר אבל מספק נפשות אזלינן לקולא ותופסין עיקר כרי"ף ורמב"ם והר"ן והרא"ש ורבינו וכתב ה"ה שכן פסקו הגאונים וכן הסכימו מן האחרונים וכ"כ ה"ר ירוחם שאם היה בא מעשה לידינו היינו מאכילין אותו דספק נפשות להקל ומה שנראה מסדור לשונו של הר"ן דלהרמב"ם נמי לא אזלינן בתר רוב דיעות נראה בעיני דט"ס הוא והגירסא מהופכת וכצ"ל בדברי הר"ן וכן דעת ר' אחא משבחא וכן דעת רש"י וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מה' שביתת העשור ולא נהירא וכו' ובזה נסתלקה תלונת הב"י :

לא שנא עוברה שהריחה וכו' כ"כ הרמב"ן בספר תורת האדם ור"ל דאף בחולה ואפי' צריך לכשיעור מאכילין אותו פחות פחות מכשיעור ומה שהעתיק רבינו למעלה בשם הרמב"ן ד[illegible] מאכילין אותו מתחלה כדי הצריך לו

ע"פ

ולא כתרי הלכך היכא דאיכא אחרינא בהדיה לתרי דאמרי צריך שמעינן לחד לא שמעינן ולא אמרינן תוכבא בעלמא הוא דנקיט ליה אלא חד מנינן ליה תרי לא מנינן ליה ומיהו כיון דאיתמר בהדיא בגמ' דלא אזלינן בתר רוב דיעות לא דחינא סוגיא בפירכא ותפסינן סברא בעלמא עד כאן וכן נ"ל כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא אזלינן לקולא בספק נפשות עכ"ל · וכ"כ הרי"ף ג"כ דלא אזלינן בתר רוב דיעות באומדנא דחולה ואע"פ שאין דבריו מבוארין כך פירשה הר"ן וכתב עוד הר"ן מיהו איכא מ"ד דבמסקנא דסוגיין לא סליק הכי אלא אפי' באומדנא דחולה הולכין אחר רוב דיעות וכן דעת רב אחא משבחא וכן דעת רש"י ולא נהירא דכיון דבגמ' חזינא בהדיא דבאומדנא דספק נפשות אין הולכין אחר רוב דיעות לא דחינא ליה בסברא בעלמא וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מה' שביתת עשור עכ"ל ויש לתמוה עליו היאך כת' כן בשם הרמב"ם שהרי דברי הרמב"ם מבוארין בפר' שהוא דאזלינן בתר רוב דיעות וכ"כ רבינו בסמוך שדעת הרמב"ם דאזלינן בתר רוב דיעות כך פירש הרב המגיד וגם סמ"ק פסק דאזלינן בתר רוב דיעות ורבי' כתב כדברי הרא"ש דלגבי אומדנא דחולה לא אזלינן בתר רוב דיעות אלא כיון דתרי אמרי צריך אפי' ק' אומרים א"צ מאכילין אותו ואע"פ שקודם לכן כתב שאם הוא אומר צריך אפי' ק' רופאים אומרים שא"צ יתנו לו ולפ"ז לא הו"ל לכתוב אם הוא ואחר עמו אומרים צריך אפי' ק' אומרים שא"צ נותנין לו דמאי איריא אחר עמו אפי' אין אחר עמו נמי נותנין לו מ"מ לא נמנע מלכתוב כן לפי שנמשך אחר לשון הרא"ש שכ' ואי אמר איהו ואחרינא בהדיה צריכנא ושני רופאים ואפי' הם ק' אומרים לא צריך תרי כמאה ומאכילין אותו וכדי שלא נטעה לומר דטעמא דמאכילין אותו הוא מפני שהחולה הוא אחד מהשנים שאומרים צריך הא לאו הכי אזלינן בתר רוב דיעות כתב או שנים אומרים צריך אפי' ק' אומרים שא"צ ואפי' הוא אומר עמהם שא"צ נותנין לו כלומר דהיכא דב' אומרים צריך דבריהם קיימים ואפי' ק' אינם יכולים לבטלן ואפי' החולה עצמו אומר א"צ כמו שאומרים הק' אין שומעין לו דלא אמרו שומעין לדברי החולה אלא להקל אבל לא להחמיר · הרא"ש דנקט ההוא לישנא דאמר איהו ואחרינא בהדיה צריכנא היינו מש"ס דאליבא דמאן דפליג עליה דמר בר רב אשי קאי דלא חשיבא ליה אמירת חולה צריכנא טפי מחד בקי דאילו למר בר רב אשי הכי הול"ל ואי אמרי תרי צריך ותרי ואפי' ק' אמרי לא צריך תרי כק' ומאכילין אותו ורבי' נמשך אחר לשונו ותקן אותו כמו שכתבתי ובשם הגאון מהר"י אבוהב ז"ל מצאתי שתירץ דברי רבי' דהוא ואחר עמו אצטריך לאשמעינן שסד"א כשהחולה לבדו אומר צריכנא הוא דאמרינן דאפי' ק' אומרים אינו צריך מאכילין אותו משום דאיכא למימר לב יודע מרת נפשו אבל כשהחולה ואחר עמו אומרים שצריך איכא למימר דמשום דאיכא מ"ד צריך קאמר הכי ולאו משום דיודע מרת נפשו הוא קמ"ל דאפ"ה מאכילין אותו :

כתב רבי' ירוחם בענין מחלוקת הפוסקים באומדנא דחולה אי אזלינן ביה בתר רוב דיעות דלדידן לא נפקא לן מידי דאפי' יהיה מחלוקת פוסקים אם היה בא מעשה לידינו היינו מאכילין אותו דספק נפשות להקל :

ומ"ש ואם חולה אומר איני צריך והרופא מסופק יתנו לו אבל אם הרופא אומר אין צריך והחולה מסופק לא יתנו לו שם כתבו הרא"ש והר"ן וה"ה ירושלמי חולה אומר יכולני לצום ורופא אומר איני יודע ר' אבהו בשם ר' יוחנן נעשה ספק נפשות וספק נפשות להקל וכתב הרמב"ן ומסתברא וה"מ בחולה דא' יכולני דשכיח ביה תוכבא אבל רופא אומר יכול וחולה אמר איני יודע שומעין לרופא דאיני יודע דחולה לאו כלום הוא דאיהו מנא ידע רובן של חולים אינם יודעין ובקיאין בחולי שלהם הלכך לרופא שומעין שאומר יודע אני : **כתב** מהר"י קולון בשורש קנ"ט בענין אכילת חולה בי"ה שמעשים בכל יום שאנו סומכין על דברי רופאים עו"ג להאכילו : **איכא** מ"ד מדקתני מאכילין אותו ע"פ בקיאין ש"מ יחיד מומחה ומוחזק בבקיאות וכו' הרמב"ן כתב סברא זו בתחלת ספר תה"א וכתב עליה ואינו נראה שלא שמענו בסנהדרין שהולכין אחר רוב חכמה אלא אחר רוב מנין ודאי אשכחן לענין הנשאל לחכמים דאמרי' היו שנים א' מטמא וא' מטהר א' מתיר וא' אוסר אם היה א' מהם גדול בחכמה הלך אחריו הלכך במנין שוה דרופאים הולכין אחר חכמה ובקיאות ואע"ג דליתא הכי בדין סנהדרין התם דיינים הם וכולם צריכים לאותו הדין ומדינא לא היה ראוי להיות דין עד שיסכימו כל הצריכין לדעת א' אלא דרחמנא אמר אחרי רבים להטות אבל הכא שומעין לחכם והשני אינו ראוי להיות נשאל בפני מי שגדול ממנו בחכמה ובטל הוא מיהו א' במקום שנים כיון שכולם רופאים ויודעים במלאכה זו אין דבריו של יחיד במקום שנים מ"מ במופלג מהם בחכמה חוששין לדבריו להחמיר אפי' במקום שנים דאשכחן לענין מחלוקת ב"ש וב"ה דאתמר כי אזלינן בתר רובא היכא דכי הדדי נינהו אבל הכא ב"ש מחדדין טפי הלכך חוששין לרוב חכמה ובקיאות להחמיר ומאי חומרא דהכא לנהוג בספק נפשות להקל ולהתעסק בחולה בכל צרכיו עכ"ל והר"ן כתב כסברא הראשונה וז"ל מדקתני ע"פ בקיאין ש"מ שהולכין ע"פ בקיאין והלכך יחיד מומחה שנחלק עם שנים אחרים שאינם מומחין אין הולכים אחר השנים כדאשכחן לענין הנשאל לחכם דאמרינן היו שנים אחד מטמא ואחד מטהר וכו' אם היה אחד מהם גדול בחכמה ובמנין הלך אחריו דאלמא בעינן תרתי חכמה ומנין ולענין מחלוקת ב"ש וב"ה בפ"ק דיבמות אמרינן כי אזלינן בתר רובא היכא דכי הדדי נינהו אבל הכא ב"ש מחדדי טפי ולפיכך אם הדבר ברור אצלנו שבקיאותו מכריע רוב המנין של אחרים הולכין אחריו בין להקל בין להחמיר ואם הדבר ספק מאכילין אותו דספק נפשות להקל זה מה שנ"ל בזה והרמב"ן לא כתב כך בספר תה"א עכ"ל (ב) והרמב"ם כתב וז"ל אמר החולה איני צריך והרופא אמר צריך מאכילין אותו על פיו והוא שיהיה רופא בקי מקצת הרופאים אומרים צריך ומקצתם אומרים אינו צריך הולכים אחר הרוב או אחר הבקיאים וכתב ה"ה כבר כתבתי שדעת רבינו שהולכים אחר רוב דיעות וכ"כ בשאלתות ומ"ש רבי' אחר הרוב או אחר הבקיאים נ"ל פי' דבריו או אם שוין במנין הולכין אחר הבקיאין אחר שאינם שווין בבקיאות בין להחמיר בין להקל וכתב זה לפי שאמרו ע"פ בקיאים ולא אמרו ע"פ רופאים אלמא בשווין הבקיאות מכריע וכ"כ הרמב"ן אבל כשאין המנינים שוין הולכים אחר הרוב אלא שהרמב"ן כתב שאם היה יחיד מופלג אומר צריך ורופאים שאינם חכמים כ"כ ומומחין אומרים א"צ או שהיו שנים אומרים צריך אפי' ק' אומרים אינו צריך הולכים ע"פ המקילים כיון שהם שנים תרי כק' וק' כתרי וכן פסקו מקצת הגאונים ז"ל וכן הסכימו מן האחרונים וכל זה שלא כדעת רבי' עכ"ל : כתב רבי' ירוחם נ"ל שכל רופא שיאמר דאינו מכיר אותו חולי שאינו מעלה ולא מוריד בכל מה שכתבנו לא להאכיל ולא שלא להאכיל ואינו נקרא רופא כלל בזה החולי כי הכרת החולי עיקר כי מה שכתבתי על שאינם בקיאין כ"כ איירי שהרופא בעצמו אומר שמכיר החולי אבל אנו יודעים שאינו רופא מומחה כ"כ אבל אם הרופא בעצמו אומר שאינו מכיר החולי זה הרי הוא כאדם דעלמא (ג) : **לא** שנא עוברה שהריחה או חולי שמאכילים אותו אם יספיק להם שיתנו לו מעט וכו' וכ"כ הרא"ש בפרק בתרא דיומא וז"ל גרסינן בכריתות פ' אמרו לו (יג •) התירו לה לעוברה לאכול פחות פחות מכשיעור מפני הסכנה ופריך מפני הסכנה ואפי' טובא נמי תיכול א"ר פפא

ה"ק

דרכי משה

דק שמאמין לדברי רופא זה שאמר שצריך קמ"ל דלא חיישינן להכי וכ"כ מהרי"א : (ב) ונראה דדעת הרמב"ם כדעת הר"ן דהולכים אחר הבקיאים וכ"נ שהביא בעל הטור דברי הרמב"ם אבל המ"מ פ"א די"כ כתב דדעת הרמב"ם כדעת הרמב"ן ולא כתב דאזלי' בתר בקיאות אלא כשהן שוה בשוה דהיינו שאחד אומר צריך והשני א"צ או שהן ב' נגד ב' אז אזלינן אחר הבקיאות ובזה אפי' הרמב"ן מודה וכ"כ תא"ו נ"ז חלק א' דאף הרמב"ן מודה בהא אבל לא נראה כן מדברי הטור מיהו לענין הלכתא נראה דנקטי' כדברי המקילין דספק נפשות להקל : (ג) ע"ל סימן שכ"ח דנתבאר דלא בעינן רופא מומחה דכל ב"א חשובים מומחה קצת וספק נפשות להקל כו' ע"ש וכ"כ בעל או"ה דחולה שנחלש עד שניאה לרוב ב"א שאצלו שיכבד עליו חוליו אם לא יאכילוהו מאכילין אותו וכ"נ דלא כמהרי"ל שכתב בשם הר"ש דוקא שרופא מומחה אומר צריך אבל רופא שאינו מומחה או נשים לא מהימנינן להו אבל גבי יולדות מהימנינן לנשים דאינהו בקיאי עכ"ל :

עיין

לכשיעור ביחד יתנו להן מיד : מי שאחזו בולמוס והוא חולי שבא מחמת רעבון וסימנו שעיניו כהות ואינו יכול לראות מאכילין אותו עד שיאורו עיניו ואפילו דבר איסור מאכילין אותו אם אין כאן של היתר ואם יש כאן שני מיני איסורין אחד חמור מחבירו מאכילין אותו הקל תחלה : חולה שאכל בי"ה ונתיישב דעתו בענין שיכול לברך היה אומר אדוני אבי הרא"ש ז"ל שצריך להזכיר של י"ה בברכת המזון שאומר יעלה ויבא בבונה ירושלים :

תריט **ערבית** נכנסין לבית הכנסת (א) ונוהגין באשכנז שקודם שיתפלל מתירין לכל העבריינין כדי להתפלל עמהן ואפי' אם לא יבקשו שיתירו להם (ה) דא"ר שמעון חסידא (כריתות ו:) כל תענית צבור שאין בו מפושעי ישראל אינו תענית שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סמני הקטרת ואומרין בזה הלשון בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה על דעת המקום ועל דעת הקהל אנו מתירין להתפלל (ב) עם העבריינין ומוציא ס"ת השליח ציבור ואוחזה בחיקו ואומר כל נדרי ואסרי וכו' די נדרנא ודי אשתבענא ודאחרימנא מי"ה שעבר עד י"ה הזה שמכוונין להתיר הנדרים והחרמות והשבועות אולי עברו עליהן וכדי לינצל מן העונש והוקשה לר"ת (ג) מה מועיל להתיר על מה שעברו כבר והנהיג לומר מי"ה זה עד י"ה הבא עלינו וגם הנהיג לומר די נדירנא ודמישתבענא כי אמר שפשט זה המנהג ממה דתנן בנדרים הרוצה שלא יתקיימו נדריו של כל השנה יעמוד בר"ה

ה"ק התירו לה לעוברה לאכול פחות מכשיעור כדי שלא יצטרך לכוית בכדי אכילת פרס וכ"כ בעל ההלכות ונראה שאף בחולה עושין כך כדי להקל מעליו מאיסור כרת ומלקות לאיסור בלבד ע"כ וכ"ל דבחולה אין עושין כן אלא על פי רופא אם אומר שיספיק לו להאכילו ממנו מעט מעט וכן בעוברה נמי אם אין דעתה מיושבת בכך צריך להאכילה כשיעור עכ"ל וכן כתב הר"ן וה"ה וכבר נתבארו משפטי צירוף אכילות ושתיות ושיעוריהן בסימן תרי"ב · וכתב הגה"מ בשם סמ"ק יען כי אין אנו בקיאין יפה באומד הדבר טוב להאכילו מעט מעט שלא יהא ככותבת בכדי אכילת פרס כדאשכחן פ' אמרו לו ובשתייה מלא לוגמיו דהיינו חצי רביעית שלא יבא לידי איסור כרת אמנם צריך ליזהר שלא יפשעו בנפש שאם אין יכול לסבול ולעמוד בכך יאכילוהו וישקוהו להדיא עד כאן : וכתב הר"ן ונמצינו למידים בשיעורים שמאכילין את החולה בי"ה כיון דשיעור אכילה ככותבת הגסה שהיא פחותה מעט מכביצה כמ"ש למעלה כל שהאכילוהו שני שלישי ביצה בינוניות אין כאן איסור כרת ומלקות וצריך שישהא בין אכילה לאכילה כשיעור ד' ביצים לחוש לדברי רש"י שהוא סובר כן ולענין שתייה כיון דשיעורא כדי שיסלקנו לצד א' ויראה מלא לוגמיו והכל לפי מה שהוא אדם טוב הדבר לבדוק בחולה עצמו כמה הוא וישקוהו פחות מאותו שיעור וכשר הדבר לעשות כן שכבר כתבתי דאף ע"ג דסוגיין מוכחא דשיעור כמלא לוגמיו באדם בינוני פחות מרביעית לא קאמינא שפיר האי בציר מרביעית כמה הוו וכבר כתבתי שלדברי הרמב"ם א"צ לשהות בין פחות מכשיעור של שתיה לפחות מכשיעור אחר אלא שיעור שתיית רביעית ויש לחוש ולהחמיר מהיא דכריתות ולפיכך ראוי שיהיה בין שתייה לשתייה כדי אכילת פרס אבל בין אכילה לשתייה א"צ לשהות דהא תנן האוכל והשותה אינם מצטרפין ומיהו אם אמדוהו שאין השיעורין הללו מספיקין לו או שהחולה אומר כן או שנסתפקו בדבר מאכילין ומשקין אותו כ"צ עכ"ל : **מי** שאחזו בולמוס והיא חולי שבא מחמת רעבון וכו' מאכילין אותו עד שיאורו עיניו משנה בפ' בתרא דיומא (פג) : **ומ"ש** ואפי' דבר איסור מאכילין אותו וכו' עד שמאכילין אותו הקל תחלה ברייתא שם : **חולה** שאכל בי"ה וכו' היה אומר הרא"ש שצריך להזכיר של י"ה בברכת המזון וכו' כ"כ הגה"מ בפ"א מה' ברכות וכן מצאתי בתשובת הר"מ וז"ל חולה שיש בו סכנה ואוכל בי"ה אומר מעין המאורע בברכת המזון ודבר פשוט הוא דכהיתר אכיל ואדרבא מצוה קא עביד הוי לדידיה י"ה כמו לדידן שאר ימים טובים ואע"פ שמדברי הרשב"א בתשובה נראה דמדמי ליה לאוכל טבל דלדעת הרמב"ם אין מברכין עליו כבר נחלק הוא ז"ל עליו והסכים לדעת האומרים דאוכל טבל נמי מברכין עליו :

תריט ערבית נכנסין לבית הכנסת ונוהגים באשכנז קודם שיתפללו מתירין לכל העבריינין וכו' כ"כ המרדכי במסכת יומא וז"ל נכנסין לבית הכנסת ומתירין להתפלל עם כל איש שעבר על גזירת הקהל אפי' אינו מבקש שיתירו לו דאמר ר"ש חסידא כל תענית שאין בו מפושעי ישראל אינו תענית · וכ"כ הכלבו בשם הר"מ קודם שיאמרו כל נדרי אומר בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה אנו מתירין להתפלל עם העבריינין וגם התשב"ץ כתב וז"ל קודם שיאמר כל נדרי אומר החזן ע"ד המקום וע"ד הקהל בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה אנו מתירין אם יש שום עבריין בתוכינו שנוכל להתפלל עמו : **ואומר** כל נדרי וכו' והוקשה לר"ת מה מועיל להתיר על מה שעברו כבר והנהיג לומר מי"ה זה עד י"ה הבא עלינו וכו' דברי רבי' בכאן קצרים וסתומים מאד דהיכי קאמר שהוקשה לר"ת מה מועיל להתיר על מה שעברו כבר דהא ודאי התרה מועיל לנדרים שעברו עליהם כדאיתא בפ"ג דשבועות (כח·) ומה שהוקשה לר"ת מבואר בדברי הרא"ש פרק בתרא דיומא ובתוס' והרא"ש פ"ד דנדרים דהיינו משום דבהתרה בעינן שלשה הדיוטות או יחיד מומחה ועוד שאין החכם מתיר הנדר בלא חרטה ועוד דקי"ל דצריך לפרט הנדר ועוד שהחזן שאומר כל נדרי מי התיר לו נדרו דתנן כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו · ואפשר לפרש דברי רבי' דה"ק הוקשה לר"ת מאחר דאין לכל נדרי ענין התרה ואינו אלא כעין תנאי היאך אפשר להתנות על נדרים שעבר עליהם שיהיו בטלים : **ומ"ש** והנהיג לומר מי"ה זה עד י"ה הבא עלינו וכו' עד אין מועיל בהם ביטול כן כתבו שם התוס' והרא"ש והגהות בסוף הלכות שביתת עשור : **ומ"ש** וגם הנהיג לומר די נדירנא ודמישתבענא כך היא הגירסא הנכונה והטעם מפני שכשהוא אומר דנדרנא הכל תיבה אחת והדל"ת בחירק והנו"ן חטופה והדל"ת בקמץ משמע שנדרתי כבר וכשהוא אומר די נדירנא שתי תיבות די תיבה א' ונדירנא תיבה שניה והנו"ן נקראת בלא חטופה והדל"ת בחירק משמע מה שאני עתיד לידור וכן כשהוא אומר ודאישתבענא באלף באמצע התיבה משמע מה שנשבעתי כבר וכשהוא במ"ם במקום אל"ף והוא נקודה בחיריק משמע מה שאני עתיד לישבע · וכתב הרא"ש דלדעת ר"ת מה שאומרים כל נדרי ג"פ שכן מצינו שכל דברי חכמים משולשים (מנחות סה:) מגל זו מגל זו מגל זו קופה זו

ע"פ בקיאין דמשמע דאין מאכילין אותו פחות פחות מכשיעור היינו דוקא כשהרופא אינו אומר שיספיק לו להאכילו ממנו מעט מעט וז"ש על פי בקיאין וכאן איירי כשהרופא אומר שיספיק לו להאכילו ממנו מעט מעט כמו שאמר אם יספיק להם שיתנו לו מעט מעט כו' והיינו שידוע שיספיק להם ע"פ הרופא ועיין באשיר"י מבואר כן · ולענין הלכה אנו נוהגין כדרשות הר"ש מאוסטרייך שכתב וז"ל י"א שאין נותנין לו השיעור בבת אחת אבל לא נהגינן הכי ואמרינן ספק נפשות להקל ונותנין לפניו ואומרי' לו יה"כ היום ואם יאכל הרשות בידו ע"כ וכן ביולדת לאחר ג' ותוך שבעה כן עושין · וכתב עוד מהר"ש דוקא רופא מומחה אבל שאין מומחה או נשים לא מהימנינן להו אכן גבי יולדת מהימנינן להו משום דאינהו בקיאין בהן ע"כ · וכתב בהג"ה ש"ע אם נחלש הרבה עד שנראה לרוב בני אדם שאלו שהוא מסוכן אם לא יאכל מאכילין אותו ע"כ והוא מספר א"ו הארוך :

כתב במהרי"ל אם מאכילין חולה מחמת אונס אז מאכילין אותו השובי גדולי העיר משום דאין הכל בקיאין ודילמא יפשעו בנפש וסבורים שאינו צריך וימות ע"כ :

תריט ערבית נכנסין לב"ה ונוהגין באשכנז שקודם שיתפללו מתירין לכל העבריינין וכו' כ"כ המרדכי והאגודה בסוף יומא וכן בכל בו ותשב"ץ משם הר"ס :

ומ"ש ואמרינן בזה הלשון כו' תימא בעיני מה טעם לזה הלשון שאומר תחלה בישיבה של מעלה כו' ואח"כ אומר אנו מתירין ואם נפרש אנו כוללין הישיבה של מעלה ושל מטה יחד וא"כ מאי בישיבה וגם רחוק הוא שכל א' יכלול עצמו עם הישיבה על כן אומר אני לתקן הלשון בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה מתירין להתפלל עם העבריינים עד"ה וע"ד הקהל וכן מצאתי בספר צידה לדרך והטעם הוא כי אמירה זו אינה כי אם הודעה לבד שלא יתמהו העולם ומודיעין אותה כי גם בישיבה של מעלה הסכימו על זה מההיא דר"ש חסידא והישיבה של מטה בכל מקום שהוא קבועה גזרו והתירו ג"כ להתפלל עם העבריינים בי"כ ע"ד המקום וע"ד הקהל כלומר שלא יחשבו שכבר נפטרו מעבריינותם כיון שהתירו להתפלל עמהם זה אינו כי לא התירום רק ע"ד המקום שיחזרו בתשובה למקום ב"ה ולא יחזרו לעבריינותם ולפי זה שאינה כי אם הודעה לבד אין צריכין שנים כמ"ש במנהגי מהר"א טירנא אלא הגדול לבד מודיע כן וכן כתב מהרי"ל טרם ירד ש"ץ לפני התיבה היה עומד הוא לפני התיבה ואמר בישיבה כו' וכן עמא דבר לומר הגדול שבכל עיר ועיר ע"כ : באגודה יש מקומות שאין מתעטפים בטליתות כי לילה לאו זמן ציצית ויש מקומות שמתעטפין ומברכין דכסות המיוחד ליום חייב אף בלילה וטוב להתעטף בעוד היום גדול לאפוקי נפשיה מפלוגתא כדי לברך ע"כ וכה"ג כתב בתשב"ץ ומצאתי ע"ש רש"י כשעמד בלילה היה מתעטף בטלית שאינו שלו ע"כ וכ"כ בפסקי תוספות ספ"ק דקידושין בשם הס"ר אבל הרא"ש בהלכות ציצית כתב דטעות הוא דכיון שיש בו ציצית לא מיפטר מברכת ציצית אעפ"י שהיא שאולה ודבריו נכונים · והעיקר דמי שמתפלל סליחות או עומד בציצית ביום הכפורים בלילה יתעטף ולא יברך וכשיאור היום ימשמש בציצית ויברך ובערב יה"כ יתעטף בעוד היום גדול וכן נוהגין הכל להתעטף מבע"י ולברך :

ואומר כל נדרי ואסרי וכולי די נדרנא ודי אשתבענא ודי אחרימנא מי"ה שעבר וכו' והוקשה לר"ת מה מועיל להתיר על מה שעברו כבר וכו' נראה דלא היתה דעת ר"ת לומר דלא הותר הנדר והשבועה אם כבר עברו עליהן דהא מסקנת התלמוד פ"ג דשבועות דהנשבע על ככר ואכלה אפילו מזיד וכפתוהו על העמוד נשאל עליה היכא דלא רץ וכך פסקו כל המחברים עיין בי"ד בסימן רל"ח אלא דעת ר"ת לומר מאחר שלשון כל נדרי ניתקן למדברים בעדם די נדרנא ודי אשתבענא כו' א"כ מה מועיל בכה"ג להתיר על מה שעברו כבר כלומר בשלמא על להבא אם יעברו ודאי דהוה מועיל בכה"ג מדין תנאי אבל על מה שעברו כבר אינו מועיל ע"י עצמו כ"א ע"י אחרים כדאמרינן לא יחל הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו וגם ע"י פתח וכך הם דברי רב נטרונאי שהביא רבינו בסמוך שכתב וז"ל דמה מועלת התרה למי שמתנה אחר נדרו שיהא בטל כו' כלומר כיון דהוא עצמו הוא שמתנה על נדרו שיהא בטל לאו כלום הוא ולא הותר הנדר ומשום כך אומר ר"ת בלי ספק שהקדמונים שתיקנו כל נדרי וכו' תקנוהו על להבא ולכך הנהיג לומר מיה"כ זה וכו' וגם הנהיג לומר דנדרנא ודאשתבענא מפני שכשהוא אומר שני תיבות די נדרנא ודי אשתבענא אין לה משמעות אחר כי אם לשעבר אשר נדרנו כבר הנו"ן בקמ"ץ ואשר נשבענו כבר אבל בתיבה אח' משמע להבא כדאמר בפ"ג דשבועות שאוכל דאכילנא משמע וכ"כ בסמ"ג הלכות נדרים ובהג"ה מיימוניות ובתו' פ"ד נדרים בשם ר"ת שתיבת נדרנא להבא משמע ע"ש ואשתבענא בסגול תחת האלף משמע נמי להבא והב"י כתב שהגירסא הנכונה בדברי רבינו היא וגם הנהיג לומר די נדירנא ודמישתבענא עיין עליו ואמת שכן כתוב בפסקי ה"ר ירוחם אבל אין צורך להגיה כן בדברי רבינו גם בפסקי הרא"ש כתוב כגירסתינו בספרי רבינו ועוד יראה דמישתבענא במ"ם היא בינוני לא עתיד עיין בת"ש הרא"ש פ' וארא על מה שפרש"י מיתחלת ארעא :

ומ"ש כי אמר שפשט זה המנהג ממה דתנן בנדרים הרוצה וכו' עד אבל כשאינו זוכר לתנאי אז מועיל התנאי איכא למידק דלמה לו להאריך בכאן לבאר חלוקי

דרכי משה

תריט (א) עיין סימן י"ח אי מברכין אציצית בלילה :

פרישה

סי' תריט (א) דאמר ר"ש חסידא כל תענית ציבור שאין בו מפושעי ישראל כו' ו"ל הכתוב פרשת כי תשא חלבנה ריחה רע ואעפ"כ הכניסה הכתוב בכלל הבשמים המשובים ובא לרמוז שאין לנו להקל ברשעים פושעי ישראל שלא יהי בכלל תעניותינו ותפילתנו וכמו שארז"ל כו' וביאור זה כי שם שמים מתעלה ומתקדש בשעה שהרשעים חוזרים בתשובה ונמנים בכלל הצדיקים שאל"כ הצדיקים נתפסים עליהם מפני הערבות שהרי כל ישראל ערבים זה לזה ומש"ה אם אין פושעי ישראל בתוכן ר"ל שאין נותנין לב לעשות תשובה להש"י מפני הערבות אינו שומע תפלה בתפלתן של הצדיקים מטעם זה ונצטוינו במצות לולב ליקח ערבה שאין לה טעם וריח רמז לרשעי ישראל עכ"ל :

(ב) עם העבריינין פי' היינו שעבר על ד"ת או על דברי חכמים נקרא עבריין והיו מנדין אותו עליו וכמ"ש רבינו סוף סי' של"ד בי"ד שהוא א' מכ"ד שכתב הרמב"ם שהיו מנדין אותו עליו ושם לפני זה כתוב בריש הסי' דאסור לצרפו לכל דבר שבקדושה :

(ג) מה מועיל להתיר על מה שעברו כו' כתב ב"י דברי רבינו סתומין וקצרים דהא ודאי מועיל

בר"ה ויאמר כל נדרים שאני עתיד לידור בזו השנה יהיו בטילים והוא שלא יזכור לתנאו בשעת הנדר שאם הוא זוכר לתנאו ואפ"ה הוא נודר הרי מבטל התנאי והנדר קיים אבל כשאינו זוכר לתנאו אז מועיל התנאי ולכך צ"ל כולהון איחרטנא בהון כלומר אם אשכח ואדור מעתה אני מתהרט עליהם ומתנה שיהו בטלים ומיהו ביטול אינו מועיל אלא לנדרי עצמו ושבועה שישבע מעצמו אבל נדר שחבירו מדירו ושבועה שחבירו או ב"ד משביעין אותו אין מועיל להם ביטול וכתב א"א הרא"ש ז"ל ומיהו נראה כמנהג הקדמונים דבלשון כל נדרי מוכח שנתקן על הנדרים שעברו עליהם בשנה שעברה ומתירין אותם כדי להנצל מהעונש (ד) ולכך אומרים אותו ג"פ ואומר ונסלח לכל עדת בני ישראל כי צריכין כפרה לאותן שעברו (ה) ובסיגנון זה כתב רב סעדיה ז"ל יש שעושין כן עומד ש"צ בליל צום כפור ואומר כל נדרי וחרמי ואסרי ושבועי וקונמי שנדרנו ושהחרמנו ושאסרנו ושנשבענו ושקיימנו על נפשותינו מי"ה שעבר עד י"ה זה שבא עלינו כלומר חזרנו בנו לפני אבינו שבשמים ואי נדרנו אין כאן נדר ואם אסרנו אין כאן איסר אם חרם החרמנו אין כאן חרם אם שבועה נשבענו אין כאן שבועה בטל הנדר מעיקרו בטל האיסר מעיקרו בטלה השבועה מעיקרה בטל הקיום מעיקרו אין כאן לא נדר ולא שבועה ולא איסר ולא חרם ולא קיום יש בכאן מחילה וסליחה וכפרה כמו שכתוב בתורתך ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל העם בשגגה וכתב עוד דכי תיקון רבנן לומר כל נדרי לעדה ששגגה ואסרה איסר על נפשה בב"ה (ו) כגון נדרי שגגות ואונסין בשגגת צבור כדכתיב ונסלח לכל עדת בני ישראל אבל מי שנשבע כל השנה להתיר שבועה ולבטלה לא ונוהגין לאומרו קודם ברכו משום דאמרי' (שבת קנז׳) אין נשאלין לנדרים בשבת אלא לצורך השבת אבל רב נטרונאי כתב אין נוהגין לא בב' ישיבות ולא בשום מקום להתיר נדרים לא בר"ה ולא בי"ה אלא שמענו שבשאר ארצות אומרים כל נדרי אבל אנו לא ראינו ולא שמענו מאבותינו דמה מועיל התרה למי שמתנה אחר נדרו שיהא בטל הלכך אין אנו סוברין ולא נוהגין

מלוקי דינים אלו בין כשזוכר התנאי לאינו זוכר הרי לא היתה כוונתו רק לתת טעם למנהג שנתפשט מתאי דתקן הרולה וכו' דלענין זה לא נפקא לן מיניה אם יש חלוק בין זוכר לאינו זוכר דאפילו אם נאמר דבכל ענין מועיל התנאי נמי יתיישב המנהג ונראה דכדי ליישב לשון בכולן איחרטנא בהון דלא אתי שפיר לפי דעת ר"ת על להבא על כן הקדים לבאר דאין התנאי מועיל אלא א"כ כשאינו זוכר ולכך צריך לומר בכולהון איחרטנא בהון כלומר אם אשכח ואדור מעתה אני מתחרט כו' ובזה יתיישב מה שהאריך הרא"ש לבאר לדעת ר"ת הסוגיא דפ"ד נדרים ושרבא אינו חולק על אביי אלא נדחק לקיים לשון המשנה אבל לעולם סבירא ליה כאביי דכשזוכר התנאי נדרו קיים והכי הילכתא שכל אריכות זה כאן הוא מפני שמזה נמשך ליישב הלשון דבכולהון איחרטנא בהון ודו"ק · אלא דמכל מקום קשיא ליה לפ"ז מאחר דלדעת ר"ת מדין תנאי הוא שמבטל הנדרים שידור מכאן ולהבא אם כן מה צורך כלל לומר איחרטנא בהון כיון דלאו מדין חרטה הותרו הנדרים · אכן בתוספות פרק ד' נדרים מבואר דלדעת ר"ת אומר כולהון דאיחרטנא בהון וכו' בדל"ת ופירושו שאומר כל הנדרים יהיו בטלים באם נתחרט א"כ דאין הבטול מועיל בר"ה אלא כשנתחרט עליו לאחר שנדר וכ"כ בתשב"ץ ובמנהגי דמהר"א טירנ"א וכן קבלתי לומר דאיחרטנא דלא כהרא"ש ורבינו ורבינו ירוחם :

ומ"ש ומיהו ביטול אינו מועיל אלא לנדרי עצמו כו' כלומר דלדעת הקדמונים שאמרו מיום הכפורים שעבר כו' וכדי להנצל מן העונש אם כן ודאי שהבטול כולל על כל הנדרים שעברו כדי להנצל מעונש כולם אבל לרבינו תם קשיא היאך תקנו לבטל להבא כל השבוע' והנדרים והו"ל לתקן לומר חוץ מתקנת הקהל וגזירות וחרמות של צבור ועל זה קאמר דאין צריך דפשיטא דאין בטול מועיל אלא לנדרי עצמו וכו' כן נראה לי וכן משמע בסמ"ג ובהג"ה מיימוניות פ"ס אכן בתוספות כתבו בסגנון אחר וז"ל דהראשונים שהיו סבורין שמתירין הנדרים שעברו היו אומרין חוץ מתקנת הקהל ושבועות בית דין אבל השתא שאין מתירין אלא להבא אין צריך לפרש דאכן אין מתירין אלא מה שאדם נודר בינו לבין עצמו אבל דבר שבין אדם לחברו אין אנו יכולין להתיר וכך אפשר לפרש גם כן הלשון שהביא רבינו : **ומ"ש** וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל ומיהו נראה כמנהג הקדמונים כו' בסוף יומא והיישוב לקושיית ר"ת במה שכתב מה מועיל להתיר על מה שעברו כבר הוא מבואר בדברי רב סעדיה שהביא שכתב דכי תקון רבנן לומר כל נדרי לעדה ששגגה וכו' ושיעור דברי רבינו כך הם שהרא"ש כתב דנראה כמנהג הקדמונים ובסגנון זה כתב רב סעדיה וכו' עד אלא לצורך השבת ומעתה יתיישב קושיית ר"ת שכיון שאין התרתם אלא לכגון שגגת צבור הלכך א"צ לפתוח פתח ממקום א' גם א"צ התרת חכם אלא הם עצמם יכולין להתיר השבועה והאיסור והנדר והחרם כדי להנצל מן העונש ולפי זה צ"ל דסביר' ליה להרא"ש ולרב סעדיה דנדרי צבור ניתרים אף על מה שעבר דלא כהרשב"א שכתב דעל מה שעבר אינו ניתר דהיתר צבור מיגז גייז ליה וכהפרת הבעל וכתבה מהרי"ק בשורש כ"א ודו"ק :

ומ"ש הרא"ש ולכך אומר אותו ג' פעמים ואומר ונסלח וגו' כלומר שמזה יש הוכחה למנהג הקדמונים שניתקנה על לשעבר ולכך הנהיגו בה כדין התרת נדרים גם אומר ונסלח גו' כי צריכין כפרה לאותן שעברו אבל לר"ת שאינו כי אם מדין תנאי מה צורך לומר ג' פעמים גם מה טעם לאמירת ונסלח וגו' כיון שלא עברו עדיין ומ"ש ובסגנון זה כתב רב סעדיה כו' כלומר שגם הוא תופס כמנהג הקדמונים שניתקנה על לשעבר ואעפ"י שאינו תופס ממש כהרא"ש דאילו הרא"ש מפרש דכל נדרי כולל לבטל כל הנדרים כדי להנצל מן העונש וארבעה טעמים שכתב ר"ת שאין מועיל כל נדרי לבטל כל הנדרים דהאם הרא"ש כמבואר בדבריו סוף יומא אבל לרב סעדיה אינו כן דלא מבטל אלא לעדה ששגגה וכ"כ הרמב"ן במשפט החרם והשמיט רבינו סברת הרא"ש אביו בזה ולא הביא רק דעת רב סעדיה ז"ל מפני שסובר דרב סעדיה היה בקי יותר במנהג הקדמונים מהרא"ש ז"ל ואולי הרא"ש היה נעלם ממנו דברי רב סעדיה הללו שכתב דניתקנה לעדה ששגגה כו' שהרי לא הביאו בדבריו : **ומ"ש** וכתב עוד דכי תקון רבנן וכו' עד אבל מי שנשבע כל השנה להתיר שבועה ולבטלה לא כלומר שיתיר השבועה הוא עצמו ולבטלה זה אי אפשר דהא בעינן ג' הדיוטות או יחיד מומחה ואי אפשר נמי בלא חרטה : **ומ"ש** ונוהגין לאמרו קודם ברכו הוא כדי ליישב דלפי מנהג הקדמונים קשיא הניחא דאין נשאלין לנדרים בשבת אלא לצורך השבת ·שלמא לר"ת דאינו אלא תנאי ודאי שרי אפילו בשבת וע"כ כתב ונוהגין לאמרו קודם ברכו כו' ב...ולי הלקט כתוב רוב הגאונים מיחו לומר כל נדרי לפי שאין בו שום תקנה רק רע זולתי הנוסחא מרב האי גאון והכי איתא בסדורו כל נדרי ואסרי כו' עד מיום כוס כיפור שעבר עד יום כוס הזה ועברו עלייהו בשלו או באונסא ניבעי רחמי מן קדם מרא דשמיא לישרי לן עכ"ל וכה"ג כתב הריב"ש בשם הרי"ט ז"ל אבל אפשר לומר שאין כונתם אלא לומר דרך בקשה דיהא רעוא דיהון שביקין בשמיא ממאי דעברו עליהן בשגגה כדכתיב ונסלח וגו' אבל אם את היא הכונה קשה איחרטנא בהון א"כ יאמר שהחרטה היא מדרכי התשובה להתחרט על שעבר ועל שנשבע כלל ואינה החרטה הנזכרת בהיתר נדרים כו' :

ומ"ש אבל רב נטרונאי כתב אין נוהגין כו' נראה שמה שלא נתיישב להם הטעם שכתב רב סעדיה היינו מפני שהתרת כל נדרי היא בכתם ומשמעות הלשון והענין להתיר אף לנדרים הקיימים ולכך חששו שמא יבא הדבר לידי טעות להתיר בהיתר זה שאר נדרים חרמים שאינן לעדה ששגגה וכו' וכ"כ הרמב"ן שמטעם זה אסרו הגאונים עליהם : ומ"ש

זו קופה זו קופה זו ומה שאומרים ונסלח לכל עדת בני ישראל לא שיהא עתה צריך כפרה אלא שאם ידור בזה השנה וישכח הביטול ולפעמים שאינו נזכר בנדרו ועובר עליו ואע"פ שכבר בטלו צריך כפרה כדאמר בפ' בתרא דקידושין (פא:) זה היה סובר לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך סליחה וכתבו הג"מ על דעת ר"ת שכשאומר ונסלח לכל עדת בני ישראל אינו אומר ככתוב (ג) :

ומ"ש בשם הרא"ש ומיהו נראה כמנהג קדמונים דלשון כל נדרי מוכח שנתקן על הנדרים שעברו עליהם וכו' עד כי לכל העם בשגגה הכל בפסקיו בסוף יומא ומבואר בדבריו ייסוב על מה שהוקשה לר"ת דמה שהקשה דבעינן חרטה אכן סהדי דכל מי שעבר על נדרו הוא מתחרט מעיקרו כדי להנצל מן העונש · ומה שהקשה דבעינן שלשה הדיוטות הרי כל הקהל אומרים אותו איש איש בלחש וגם לחזן הקהל מתירין והא דצריך לפרט הנדר דהיינו כשהנודר בא לפני החכם להתיר לו נדרו אולי נדר על דבר מצוה ולא יתיר החכם נדרו וגם המרדכי כתב ואית מרבוותא שהנהיגו לומר מי"ה זה עד י"ה הבא עלינו לטובה בכולהו איחרטנא בהון ופי' רמב"ן לפי שאין הכל בקיאין לידע דהנודר כאילו בנה במה והמקיים כאילו הקריב עליה קרבן וכולן שמתכוונין לש"ץ כאילו אמר בפירוש שבנו ונתחרטנו על נדרנו ונשאלנו והוא מתיר להם בהסכמת רבים שאין יחיד מתיר אא"כ מומחה ובבבל אין מומחה וא"צ"ל חוץ מתקנת הקהל וגזירה וחרם של יישוב שאין הסכמתם להתרת זה ויחיד נמי לא מצי למישרי ונהגו לומר ג"פ כל נדרי כלשון תלמוד מותר לך מ"ל מ"ל מופר לך מ"ל מ"ל וכן שנינו מגל זה מ"ז מגל זה אקצור אקצור אקצור וגם נהגו לקרות כל נדרי עם ש"ץ כדי שיהיו לכל הפחות ג' מתירין וכן כאשר ש"ץ מתיר להם אף הם מתירין לו לש"ץ שאין יכול להתיר לעצמו ולאחר שאמר כל נדרי קורין עם ש"ץ ונסלח לכל עדת בני ישראל וכו' ויש ארצות שקורין אותו בקול רם כדי שיהא הקב"ה מסכים על ידם ויסלח לכל חטאת ישראל עכ"ל ואח"כ כתב בשם רמב"ן דלהכי אמרי' כל נדרי ג"פ שמא יש אדם שלא שמע פעם ראשונה או שנייה וישמע בשלישית :

כתב הכלבו טוב ויפה שאותו ש"ץ אם יש בידו שום ספק שבועה ונדר שיתירו לו ג' אנשים בטרם רדתו לפני התיבה ויהיה זכאי דלאו כל כמיניה להתיר נדריו דאמרינן כל נדרים הוא מפר חוץ משל עצמו עד כאן ועכשיו אין נוהגין לעשות כן ונראה שסומכין על מה שכתבתי בסמוך שהקהל קורין כל נדרי עם ש"ץ כדי להתיר לו : **ומ"ש** רבי' וכתב עוד דכי תיקון רבנן לומר כל נדרי לעד' ששגגה וכו' עד להתיר שבועה ולבטלה לא כן כתב הכלבו בשמו והריב"ש בתשובה האריך בענין כל נדרי ובסוף דבריו כתב שטוב הדבר שלא לומר כלל ושכך הוא מנהג קטלוניא עכ"ל · ועכשיו נהגו לאמרו :

ומ"ש רבי' ונוהגין לאומרו קודם ברכו וכו' עד ואמר רב האיי נוהגין אנו כרב סעדיה הכל שם בפסקי הרא"ש וז"ל מברך ש"צ שהחיינו ושוב עונין ברכו אחר התרת נדרים לאפוקי נפשין מפלוגתא ומתיר קודם כניסת שבת ותו כיון דאפשר עבדי' מבע"י ובתשובות רב פלטוי כתב שאומרים שהחיינו ושוב כל נדרי ושוב ברכו עד כאן ומנהגינו כסברא ראשונה : ומ"ש

דרכי משה

(ב) וב"כ מהרי"ל ואבודרהם וכתב מהרי"ל ויאמר כל נדרי ביום דאין מתירין נדרים בשבת אך ימשוך בניגונים עד הלילה עוד כתב מהרי"ל בפעם ראשון יאמר כל נדרי בלחישה ובפ"ב יגביה קולו יותר ובפ"ג עוד יותר לפי שבדרך זו נשמע באימה וביראה וכן בשחרית כשמתחיל המלך יתחיל בלחש מטעם זה ובמנהגים שלנו וש"צ אומר ג"פ ונסלח והקהל אומ' ויאמר ה' סלחתי כדבריך עוד כתב מהרי"ל אל ישנה אדם ממנהג העיר אפי' בניגונים אל ישנה ממנהגי העיר

פרישה

ביטל התרם לנדרים שעברו עכ"ל פי' לפירושו דעיקר קושיית דר"ת מבוארת בדברי הרא"ש פ' בתרא דיומא דבהתרה בעינן שלשה הדיוטות או מומחה ועוד שאין חכם מתיר נדר בלא חרטה ועוד שהרי צריך לפרט הנדר ועוד שא"כ מי יתיר להחזן שהרי אין אדם מתיר נדרי עצמו אם לא שנאמר דהוא מתנה על נדר שעשה וזה אינו שייך דאיך יתנה על מה שעשה וזהו שכתב ב"י שדברי רבינו קצרים דהו"ל לרבינו לכתוב ולהקשות לר"ת מה מועיל תנאי על מה שעבר כבר וכמו שכתב רבינו לקמן בדברי רב נטרונאי : (ד) **ולכך** אומרים אותו ג"פ כו' מבואר שם בדברי הרא"ש וכל מה שהוקשה לר"ת דמה שהוקשה לו דבעינן חרטה אכן סהדי דכל מי שעובר על נדרו הוא מתיר מעיקרו ומה שהוקשה לר"ת דבעינן ג' הדיוטות הרי כל הקהל אומרים אותו בלחש וגם לחזן מתירין הקהל ומה שצריך לפרט הנדר היינו כשהנודר בא לפני החכם להתיר לו נדרו אולי נדר על דבר מצוה ולא יתיר החכם נדרו : (ה) **ובסגנון** זה כתב כו' גם זה שם ברא"ש · וכתב עוד דכי תיקון רבנן לומר כל נדרי לעדה ששגגה ואסרה איסור על נפשה בבית הכנסת וי"מ דמ"ש דכי תיקון רבנן לומר כל נדרי לעדה כו' הכל דבר א' עד בבית הכנסת וכאילו אמר דכי תיקון רבנן לומר לעדה ששגגה בבית הכנסת כל נדרי ה"ל כגון נדרי שגגות ודייקי לומר מדכתב בבית הכנסת וז"א כדמוכח מיניה ומכל הקושיות שהקשתי בסמוך ודו"ק :

(ו) **כגון** כו' אין זה שם בהרא"ש אלא שהכל בו כ"כ בשמו ע"ש · והל' הוה כבד מאוד מכמה תיובתא דאית בה חדא שקאמר לעדה ששגגה ואסרה איסור כו' דהו"ל לעדה ששגגה באיסור שאסרה כו' דהא השגגה היא במה שעברו על נדרם ועוד למה פתי לנגס

נוהגין לעשות כן וכ"כ רב האי אין מתירין נדרים לא בר"ה ולא בי"ה ולא שמענו מרבותינו שהיו עושין כן כל עיקר אף אתם החמירו כמותינו ואל תשנו ממנהג הישיבות וכבר פשט המנהג בכל המקומות (ג) לאומרו ואחר שאמר כל נדרי מברך שהחיינו דקי"ל שאומרין זמן בר"ה וי"ה וזמן אומרו אפי' בשוק אלא שתקנו לאומרו על הכוס והכא אי אפשר לאומרו על הכוס דאי אמר זמן קבליה לי"ה עלויה ואיתסר למשתי ולא יהבינן ליה לתינוק דלמא אתי למיסרך (ד) פי' יבא לשתות אף לאחר שיגדיל וכתב רב עמרם מנהג שלנו אחר שאוכלין ושותין חוזרין לבי"ה להתפלל תפלת ערבית וכיון שעמד ש"צ לפרוס על שמע מברך שהחיינו ואח"כ מתחיל והוא רחום (ה) וכל כך למה שמא יש א' מישראל שלא בירך אבל אם יחיד רוצה לברך לעצמו הרשות בידו שזמן אומרו ואפי' בשוק וכ"כ רב פלטוי ורב סעדיה כתב שצריך לברך שהחיינו אחר תפלת ערבית בין ביחיד בין בצבור ואמר רב האי נוהגין אנו כרב סעדיה והמנהג עתה כרב עמרם וקורין שמע בברכותיה ונוהגין באשכנז לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בקול רם וסמך לדבר במדרש ואלה הדברים רבה בפרשת ואתחנן כשעלה משה לרקיע שמע מלאכי השרת שהיו מקלסין להקב"ה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והורידו לישראל למה הדבר דומה לאדם שגנב הורמין פי' חפץ נאה מתוך פלטרין של מלך ונתנו לאשתו ואמר לה אל תתקשטי בו אלא בצנעה בתוך ביתך לכן כל השנה אומרים אותו בלחש ובי"ה אומרים אותו בפרהסיא לפי שאנו כמלאכים וחותמין ופרוס עלינו וכו' (ו) ומתפללין הצבור ז' ברכות ואומרים זכרנו באבות ומי כמוך בגבורות ובכן באתה קדוש וחותמין המלך הקדוש אתה בחרתנו (ז) יעלה ויבא מחול לעונותינו קדשנו במצותיך והותמין מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו ישראל ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה מלך על כל הארץ מקדש ישראל וי"ה ואם חל בשבת אומר ותתן לנו ה' אלהינו את יום המנוח הזה ואת י"ה הזה הוותם מקדש השבת וישראל וי"ה וכתב הרי"ץ גיאת שאומר יעלה ויבא מלוך מחול ור"ע לא כתב לא מלוך ולא יעלה ויבא אלא מחול לעונותינו ובאשכנז נוהגין לומר יעלה ויבא ומחול ולא מלוך ובספרד נוהגין לומר גם מלוך ואומר עבודה והודאה וברכת השלום ווידוי כמו שכתבתי במנחה ואין חזרת תפלה לש"ץ בערבית אלא מתחיל בסליחות ותחנונים (ח) כל מקום ומקום

לפי

ומ"ש דקי"ל שאומרים זמן בר"ה וי"כ וזמן אומרו אפי' בשוק כלומר אע"פ שאינו אומרו על הכוס לית לן בה שבכל זמן שאומר שהחיינו אפי' בשוק יכול לאומרו פי' בלא כוס דסתם שוק אין בו כוס אלא שתקנו לאומרו על הכוס היכא דאפשר ושיכא דלא אפשר לאומרו על הכוס משום דא"א לו לשתותו דכיון דקאמר זמן קבליה עילויה לי"ה ואיתסר ליה למישתי ולמיתביה לינוקא א"א משום דחיישי' דלמא אתי למסרך ובלא שתייה א"א דקי"ל המברך צריך שיטעום או הוא או אחר כיון דלא אפשר למטעמיה אומר זמן בלא כוס הכי אמרי' בס"פ בכל מערבין (מ') ואע"ג דמילה שחל בט"ב מברך על הכוס ויהב ליה לינוקא ולא חיישינן דלמא אתי למיסרך שאני התם דכיון דלא דבר קבוע הוא לא חיישי' להכי וכמ"ש רבי' בסי' תקנ"ט טעם למה ביין קידוש די"ה גזרינן דלמא אתי למיסרך ואנו מאכילין את הקטן ולא גזרינן דלמא אתי למסרך כתב הרד"א בספרו דהיינו משום דכיון שאינו למא ואנו נותנים לו לשתות סבור שהוא מצוה לשתות יין הקידוש ואתי למסרך כשיהיה גדול: **ומ"ש** בשם ר"ע וב"כ למה פירוש למה צריך ש"ץ לברך בצ"ה יברך כל אחד לעצמו במקום שאזדמן לו דהא קי"ל זמן אומרו אפי' בשוק ומדאמ' אותו ש"ץ בצ"ה משמע שאין יחיד רשאי לאומרו חוץ לצ"ה לכך כתב דליתא דלא תקנו לאומרו ש"ץ בצ"ה אלא משום דשמא יש א' מישראל שלא בירך אבל לא דבר קבוע הוא שלא לצאת בו אלא בשמיעה מפי ש"ץ בצ"ה שאם תלמיד רוצה לברך לעצמו הרשות בידו דהא קי"ל זמן אומרו אפילו בשוק וא"כ אינו דבר קבוע לשמעו מפי ש"ץ בצ"ה והא דנקט ר"ע תלמיד לאו דוקא דה"ה לכל אדם אלא משום דסתם תלמיד יודע הברכה ויודע הדין שיכול לברך לעצמו להכי נקט תלמיד׳ ויש שכתוב בהם יחיד במקום תלמיד: **כתב** הכלבו א"ר עמרם מנהג שלנו לאחר שאוכלים ושותים וכו' אבל אם ת"ח רוצה לברך לעצמו וכו' הכי שפיר למעבד לברך כל אחד ואחד זמן לעצמו בצ"ה לאחר שחשכה ואע"פ שש"ץ מברך זמן קודם תפלת ערבית ש"ד לברך כל אחד ואחד קודם עכ"ל ואין נוהגין כן אלא הכל סומכין על ברכת ש"ץ:

נ"ס

ומ"ש וכבר פשט המנהג בכל המקומות לאומרו פי' ועל פי תקנת ר"ת על להכא וכ"כ כל האחרונים ומה שהקשה לפי זה מפני מה אומרים אותו ג' פעמים כתב הרא"ש לדעתו מפני שכן מצינו כל דברי חכמים משולשים מגל זו מגל זו כו' והסמ"ג כתב הטעם שאומר אותו ג' פעמים לפרסם הדבר וכמרדכי בשם ראב"ן כתב דלהכי אומר ג' פעמים שמא יש אדם שלא שמע בפעם הראשונה או שנייה ישמע בשלישית ע"כ ומ"ה נהגו הש"ץ להגביה קולן בפעם ב' וג' ומה שהקשה מפני מה אומרים ונסלח וגו' תירץ הרא"ש לא שיהא צריך עתה כפרה אלא שאם ידור וישכח הביטול ויעבור על הנדר ואעפ"י שכבר בטלו מ"מ צריך כפרה כדאמר בפ' בתרא דקידושין זה היה סבור לאכול בשר חזיר ועלה בידו טלה צריך סליחה ולפי דעת ר"ת כשאומר ונסלח לא יאמר ככתוב וגומר הג"ה מיימונית ומה שהקשה עוד הלא תסקינן בפ"ד נדרים דלבטל הנדרים מדין תנאי לא דרשינן ליה בפירקא והיאך אתרגנן ליה בבה"כ תירצו התו' והסמ"ג דאין בית התפלה כמו בית דרשא בפרקא מאחר שלא אמר בפירוש מותרין אתם ועוד דדרשא היא בלעז ללועזים ואתי לזלזולי בנדרים אבל כל נדרי שהוא כתרגומו אין כל העם מבינים׳ ומה שהקשה עוד הלא שנינו יעמוד בר"ה ואנן ביה"כ עבדינן תירצו התו' והרא"ש אשכחן דיה"כ איקרי ר"ה ביחזקאל כתוב בר"ה בעשור לחודש ולכך תקנוהו לומר ביה"כ משום דביה"כ בטלים מכל מלאכה אף ממלאכת אוכל נפש ואיכא כנופיא טובא׳ כתו' במהרי"ל להתחיל כל נדרי מבע"י דאין מתירין נדרים בשבת כו' וכ"כ במנהגים וקשיא לי דלמאי דנוהגין כר"ת ואינו אלא מדין תנאי א"כ שרי אפילו בשבת עצמו כמו שכתבאר ועוד קשיא דכתבו האחרונים דהצבור יאמרו עם הש"ץ בנחת דהתרת נדרים בג' והלא לר"ת אין כאן התרת נדר אלא מדין תנאי וצריך לומר מאחר דהתנאי הוא לבטל ולהתיר הנדר שידור א"כ דומה קצת לדין התרת נדרים ואתי לאחלופי להתיר בעלמא נדר ממש בשבת או ביחיד על כן החמירו להתחיל מבע"י ולהתיר בג' ואין זה מצד הדין אלא מצד היותר נכון וכן משמע לשון מהרי"ל שכתב טוב הוא לאתחולי כל נדרי ביום: וראיתי לחכם בעל הלבושים שכתב דלשון כל נדרי שלנו אינו מתוקן לדעת ר"ת דמדין תנאי צריך שיתנה כל אחד לעצמו ולא שיתנה הש"ץ בשביל כל הקהל דזה ודאי אינו מועיל להתנות ע"י שליח ועוד דתחלת לשון כל נדרי דאינדרנא הוא לשון יחיד וסוף הלשון על נפשתנא הוא בלשון רבים וכן נדרנא לא נדרי כו' הכל בלשון רבים ולא הועיל כלום אלא צריך לתקן הכל על נפשאי נדראי לא נדרי וג"כ צריך כל יחיד ויחיד לאמרו בפני עצמו עכ"ד ותמיה לי טובא דאף לפי דעתו מה חשש בזה שאומר בסוף בלשון רבים דרך לשון הקדש כך הוא לומר לשון רבים אף על יחיד ובעל נפשתנא ודאי ל"ק מידי דהנפשות רבים כפש רוח נשמה ואעפ"י דתחלתו לשון יחיד מה בכך ומ"ש שכל יחיד צריך להתנות לעצמו ליתא דאף את"ל דע"י שליח לא יוכל להתנות מ"מ רבים שהסכימו על שום תנאי ואחד מהם אומר בפי' כך וכך התנינו וקיימנו עליהם מועיל מדין הסכמה ולא מטעם שליחות וזה ברור ומעשים בכל יום וכן מבואר במרדכי בדין כל נדרי וז"ל כשנכנסין לב"ה בלילה פותח ש"ץ ואומר כל נדרי כו' ואיתא מרבותי שהנהיגו לומר מיה"כ זה עד יה"כ הבע"ל בכולהו איחרטנא בהון ופי' ראב"ן לפי שאין הכל בקיאין לידע דהנודר כאילו בנה במה והמקיים כאילו הקריב עליה קרבן וכולן שמתכוונין לש"ץ כאילו אמרו בפירוש שבנו ונתחרטנו על נדרינו ונשאלנו והוא מתיר להם בהסכמת רבי' שאין יחיד מתיר אא"כ מומחה ובבבל אין מומחה וכנ"ל עיקר עכ"ל מבואר דס"ל כר"ת להתיר נדרים להבא אבל לא מטעמיה כדי שלא יהא בעונש נדר אם יעבור אלא כדי שלא יהא בעונש אף אם יקיים דהמקיים כאילו הקריב עליה קרבן ומבואר ג"כ בדבריו דאעפ"י שהוא מדין תנאי אפ"ה א"ל לבטל הוא עצמו אלא כשמתכוונין לש"ץ כאילו אמרו בפירוש שבנו כו' ומפרש ג"כ איחרטנא בהון כמו שפי' הרא"ש ורבינו לדעת ר"ת שאם אשכח ואדור מעתה אני מתחרט עליהן וזהו שבנו ונשאלנו כו' ומתנה שיהו בטלים והש"ץ מתיר לכל הקהל בהסכמת רבים אעפ"י שלא אמרו בפירוש ומ"ש שאין יחיד מתיר אא"כ מומחה וכו' הייינו לומר שאפילו בהתרת נדרים אין יחיד מתיר אא"כ מומחה וא"כ כל שכן להתיר נדרים להבא שהוא מדין תנאי שאין היחיד מתיר אלא בהסכמת רבים ונראה לי שמטעם זה כל נדרי ניתקן בסופו בלשון רבים ואעפ"י שמלת דאנדרנא לשון יחיד הוא אין לחוש דכל הקהל יחד הוי כאיש אחד והש"ץ אומר כן בשביל כל הקהל כאחד דאינדרנא פירוש שאנו נודרים ותדע דלא תיקן ר"ת כלום אלא שינה מלשון עבר אל לשון להבא אבל לשון רבים שבו לא שינה ולא תיקן כלום וכי היכי דמקודם בע"כ היה בלשון רבים שהרי התירו הנדרים של כל הקהל לשעבר ה"כ בלהבא אומרו בלשון רבים ומטעם הסכמה כדפי' ועוד נראה לי דהעיקר הוא לומר דנדרנא ודאישתבענא וכמ"ש האשיר"י ורבינו וסמ"ג והג"ה מיימוניות והוא מדברי התו' לדעת ר"ת דכתבו דנדרנא להבא משמע וכן מצאתי בכל המחזורים הישנים הנכתבים בעט סופר והנדפסים דנדרנא דמעתה לשון כל נדרי מתחלתו ועד סופו הוי לשון רבים ומקרוב הגיהו מקצת מחזורים בדפוסים דאינדרנא ע"פ המנהגים והוא לשון יחיד ולא נהירא׳ א"כ דאף בעל המנהגים סובר דאינדרנא הוי לשון רבים והאל"ף לא תורה כי אם על העתיד והנו"ן יורה על רבים דאל"כ היה אומר דאידרנא דזה הוי דוקא על היחיד מאי דאינדרנא כללו של דבר דאין לשנות בלשון כל נדרי כל עיקר דכל לשונו הוא בלשון רבים והש"ץ הוא שמתיר הנדרים להבא מדין תנאי בהסכמת רבי' זולתי שיאמר כולהון דאיחרטנא בהון כמ"ש למעלה בשם התו' נראה לי ודו"ק: **ואחר** שאמר כל נדרי מברך שהחיינו דקי"ל שאומר זמן בר"ה ויה"כ וזמן אומרו אפי' בשוק שלא תקנו לאומרו על הכוס אלא היכא דאיכא כוס והיכא דאי אפשר וכו' כך הוא הגירסא הנכונה והוא מסקנת התלמוד ס"פ בכל מערבין ועיין לעיל בכי' תקנ"ט אם נותנין לתינוק לשתות והמסקנא דנותנין לתינוק הנימול׳ בספר אבודרהם הקשה מהא דמאכילין את הקטן ולא גזרינן דילמא אתי למיסרך ומ"ש הכא דגזרינן ותירץ דכיון שאינו למא ואנו נותנין לו לשתות סבור שהוא מצוה לשתות יין קדוש ואתי למיסרך כשיהיה גדול ולא היתה קושייתו על הקטן שאין בו דעת להאכיל לעצמו דהתם פשיטא שמאכילין אותו דשמא יסתכן ולא חיישי' לגזירה בספק נפשות אלא בקטן שיש בו דעת להאכיל לעצמו קא קשיא ליה דכיון שאנו מאכילין אותו בידים אתי למיסרך כמו ביין קידוש אם נותנין לו לשתות ומ"מ יראה לי דקושייתו מעיקרא ליתא דמה שמאכילין את הקטן איכא היכירא לקטן שהרי מחנכין אותו בשבת י' וי"א לבריא וי"א וי"ב לחולה וא"כ יודע הקטן איסור יה"כ ולא אתי למיסרך אבל בשתיית יין קידוש כיון דצריך לשתות ממנו תינוק שהגיע לחנוך כמ"ש הר"ן וליכא היכירא לתינוק אתי למיסרך: **וכתב** ר"ע מנהג שלנו אחר שאוכלין ושותין חוזרין לב"ה כו' האריך בזה לתת טעם למנהג שמברכין שהחיינו קודם תפלת ערבית שכבר קדש היום והגיע הזמן ואמר שהטעם הוא מפני כי קודם תפלת ערבית איכא כנופיא שאחר האכילה חוזרין לב"ה להתפלל תפלת ערבית ולפרוס על שמע משא"כ אחר תפלת ערבית כי הנכון הוא לברך אחר תפלת ערבית שכלנו מקלתן תיכף מ"ש וכל כך למה צריך הש"ל לברך דוקא קודם תפלת ערבית ואמר דשמא יש אחד מישראל שלא בירך כלומר שלא ידע לברך אבל אם תלמיד רוצה לברך לעצמו אחר תפלת ערבית הרשות בידו שזמן אומרו אפי' בשוק ואין צריך לאומרו בצבור ועל זה

קאי

דרכי משה

עיר וכן בסליחות שאומרים שם: (ג) ואנו נהגים כר"ת וכ"כ מהרי"ל האגור ואני תמה על המנהג שלנו שנהגו שבשעה שאומר הש"ץ כל נדרי הולכים ב' חשובי העיר ועומדים אצלו מאיזה טעם הוא מנהג זה דאי משום שיהיו המתירים ג' א"כ נדרי אותן הג' מי מתיר ואם הקהל אומרים בלחש וזה מהני להם כמ"ש הרא"ש והמרדכי א"כ ישבו כולם במקומם ויהיה התרת הקהל ועוד הרי אנו נוהגין כר"ת א"כ א"צ ג' מתירים שהרי אינן מתירים נדרים שעברו אלא מתנין על נדרים הבאים ובזה א"צ ג' ׳ ואי עומדים אלו הב' מטעם שכתב בס"ס זה מפדר"א הו"ל לעמוד כל היום ע"כ לא נתבאר המנהג ונראה שהולכים בתחלה ואומרים ע"ד המקום וע"ד הקהל אנו מתירין להתפלל עם העבריינים ולזה בעי ג' ואחר שהולכים שם עומדים שם עד אחר כל נדרי ויתחיל ברכו כמו בימים קדמונים שאמרו כל נדרי על מה שעבר ומה שהקשינו נדרי הג' מי מתיר אפשר שהיו נוהגים להתיר להם קודם שהלכו שם כמ"ש הכלבו: (ד) כתב הר"ן פר' כ"כ ע"ד ד' קנ"ז והיינו דוקא במה שעושה התינוק לצרכינו הוא דחיישינן דלמא אתי למסרך אבל במה שהוא עושה לצרכיו לא חיישינן דהא מאכילין לתינוק ומשקין אותו ולא חיישינן דלמא אתי למסרך עכ"ל ובאבודרהם תי' תירוצים אחרים: (ה) והמנהג שא"א והוא רחום ואם חל בשבת א"א א"מ כל היום וכ"כ הריב"ש בתשובה סימן תקי"ג וכתב עוד דכל שאר סליחות ופזמונים אומרים כמו בשאר יו"כ: (ו) ונוהגים שהקהל אומרים כי ביום הזה יכפר וגומר: (ז) וכתב המנהגים ואומרים ותתן לנו ה' אלקינו את יוה"כ הזה למחילה ולסליחה ולכפרה וכו': (ח) והמרדכי דיומא ופותח ש"ץ יעלה תחנונינו ושוב שומע תפלה וגם שאר תפלות של שבת יוצרנו ואח"כ מתפלל סליחות של

ר"א שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו

לפי מנהגו ואומר הוידוי כמו שאמר באשמורת ואם חל בשבת אומר ויכולו (ט) וברכת מגן אבות בדברו כמו בשאר שבתות וחותם מקדש השבת ואינו מזכיר של י"ה ואח"כ סליחות ותחנונים ואיתא בפרקי רבי אליעזר שצריך להעמיד אחד לימין ש"צ ואחד לשמאלו כדכתיב ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד ומזה נהגו להעמיד סגן אצל ש"צ ביום הכפורים ועוד נהגו אנשי מעשה באשכנז שעומדים על רגליהן כל הלילה וכל היום ע"פ המדרש שכתבתי ואין להם קפצים כמלאכי השרת ועוד נהגו ללון בבה"כ ואומרים שירות ותשבחות כל הלילה ונ"ל שלקחו מהא דתנן מיקירי ירושלים לא היו ישנים כל הלילה ומנהג אבותינו תורה היא:

תרב שחרית משכימין לב"ה ומסדרין הברכות ואומרים פסוקי דזמרה כמו בשבת ובספרד נוהגין להרבות במזמורים מעניינו של יום וטוב שלא להאריך בהם כל כך כדי לקרות ק"ש בעונתה (א) וכתב רב עמרם ועומד ש"צ לפני התיבה ואומר נשמת ואם יש מנהג ביוצר אור ובאהבה רבה ובאמת ויציב לומר תוספת הרשות בידו וכן נוהגין באשכנז אבל יותר נכון מנהג טוליטולה שאין מוסיפין בהן וכבר הארכתי בזה בתפלת החול ומתפללין הצבור ז' ברכות כמו בשל ערבית ואח"כ מחזיר הש"צ התפלה (א) וכתב רב עמרם ויורד הש"ץ (ב) ואומר במגן ובמחיה ובהאל הקדוש דברי ריצוי וסליחה (ג) ולא דבר קצוב הוא ולא חובה אלא שבח והודאה והזכרת זכות אבות ומה שירצו או להרבות או למעט הרשות בידם ולפנינו אין אומרים אלא דבר מועט בג' ראשונות אבל סליחות ורחמים חובת היום הם ואומר (ד) אתה בחרתנו מחול עד לפני ה' תטהרו וידוי על חטא כי אתה סולחן ואח"כ יעלה

קאי מה שאמר ורב סעדיה כתב שצריך לברך שהחיינו אחר תפלת ערבית בין ביחיד ובין בצבור פי' דלא כר"ע דמחלק בזה בין צבור ליחיד כדפי' והב"י פירש דברי ר"ע בע"א עיין עליו ולע"ד נראה כדפרישית: **ואם** חל בשבת אומרים ויכלו כו' ואינו מזכיר יה"כ מימרא דרבא פרק ב"ת ומוקמי' עלה מתפלל נעילה דמזכיר בה של שבת כדלקמן סי' תרכ"ג ופרקינן התם יום הוא שנתחייב בד' תפלות אבל הכא בדין הוא דאפי' בשבת ל"צ ורבנן הוא דתקנו משום סכנה: **ואיתא** בפרק ר"א שצריך להעמיד א' לימין כו' הכי איתא בפ' ת"ד משה ואהרן וחור עמדו במקום גבוה בתוך מחנה ישראל אחד מימינו של משה ואחד משמאלו מכאן אתה למד שהש"צ אסור להתפלל אם אין שם שנים עומדים ע"כ ולכאורה משמע דבכל תפלה ותפלה קאמר אכן במרדכי משמע שמפרש דבריו דוקא ביה"כ שהצבור בצער דומיא דהתם במלחמת עמלק הא לאו הכי א"צ ג' ורבי' בסי' תקס"ו כתב דאיתא במדרש דתענית צבור בעי ג': **ומ"ש** ומזה נהגו לעמוד סגן כו' ר"ל סגן אחד מכל צד ובהג"ה מיימונית כתב וכן מנהגינו בר"ה וביה"כ אבל עכשיו אין נוהגין כן בר"ה כי אם בי"ה לבד כמ"ש רבי' והמרדכי והיינו טעמא מפני שאנו תופסין עיקר הפירוש דמשום שגזרו תענית צבור במלחמת עמלק כדאיתא במדרש מחר אנכי נצב ר' אלעזר המודעי אומר מחר נגזור תענית וכו' הלכך דוקא ביה"כ ובתענית צבור לבד מעמידין ג' ולא בר"ה כיון דאין נוהגין להתענות בר"ה ואולי אותן שנוהגין להעמיד ג' בר"ה היו ג"כ נוהגין להתענות בר"ה ומ"מ יש תימא על מנהיגנו שהשנים שעומדין אצל ש"ץ הולכין למקומן מיד אחר ברכו ואינן עומדין אצל הש"ץ כל עיקר בשעת התפלה והנכון שיעמדו אצלו כל היום כשאומר סליחות ותחנונים וכמדומה שכך נוהגין במקצת מקומות אלא שלא נהגו להעמיד שנים כ"א אחד כדאיתא בירושלמי לענין קריאת התורה כדלעיל בסי' קמ"א וה"ה לתפלה וכן מצאתי ולא נראה לי דהתם טעמא הוי משום דכי היכי דנתינתה ע"י סרסור כו' הלכך סגי בא' אבל הכא מקרא קא דרשינן ואהרן וחור וגו' הלכך בעינן שנים: **ומ"ש** ועוד נהגו אנשי מעשה באשכנז שעומדים על רגליהן כל הלילה וכל היום וכו' נ"ל לפרש כמשמעו שהרי אמרו הנשבע שלא יישן ג' ימים ה"ז שבועת שוא משמע דיכול להיות בלא שינה יום שלם ולא כפי' הב"י: **ומ"ש** ועוד נהגו ללון בב"ה כו' כ"כ במרדכי ובהגהת מיימוניות והאריכו לבאר שאין איסור בדבר ומ"מ מבואר שם דאם אינו אומר שירות ותשבחות או כדי לשמור הנרות אסור לו ליקן שם · במרדכי פ"ק דתענית הביא תוספתא דמשמע מינה דאדם שהוא עוסק בצרכי צבור וניחא להם בשום צער שהצילם ראוי ג"כ להתמנות על מעשה רבים ומכאן נהגו להעביר לפני התיבה בר"ה ויה"כ פרנסים המנהיגים המגינים על הדור שלהם ובירושלמי פריך מכיון שהוא מתמנה על הצבור הוא מתפלל ונענה בתמיה ומשני מכיון שהוא מתמנה על הצבור ונמצא נאמן ה"ה מצלי ומתעני כלומר בעינן שיהא פרנס נאמן ע"כ ובדור הזה בעונותינו כל אחד עושה עצמו יחיד להיות ש"ץ בר"ה וביה"כ אף שלא נמצא נאמן ואינו זקן ולא רגיל ולא מרוצה לעם ולא די זה הצער לבד אלא באין ע"י כך לידי מריבה ושנאה ולא השגיחו כי לא אמרו רז"ל אלא בפרנסים הנאמנים המגינים על הדור שלהם ועכ"ז צריך שיהא מרוצה ומקובל לכל הקהל כמו שכתב מהר"ם בתשובה וכדי לתקן פרצה זו ראוי שלא יתפלל שום אדם בר"ה ויה"כ זולתי הש"ץ הרגיל הקבוע לכל ימות השנה ובפרט באותן קהילות הקטנות ראוי לבטל מנהג זה לגמרי:

תרב שחרית כו' אבל סליחות ורחמים חובת היום הן כלומר בג' ראשונות דוקא לא הוי חובה וטוב למעט אבל בברכה אמצעי' חובת היום הן וטוב להרבות בהן · ובלילה אינו מתודה · אנו נוהגין שהש"ץ מתודה אף בלילה כסברא השנייה וכ"כ רבי' בסתם בסי' תרי"ט ואומר הוידויין

ואם חל בשבת אם אומר ויכולו וברכת מגן אבות בדברו וכו' ואינו מזכיר של י"ה בפר' ב"מ (כד:) אמר רבא י"ט שחל להיות בשבת ש"ץ היורד לפני התיבה ערבית פי' כשאומר ברכת מגן אבות בדברו א"צ להזכיר של י"ט שאלמלא שבת אין ש"ץ יורד ערבית בי"ט ולא דמי להא דאמר ריב"ל י"ה שחל להיות בשבת המתפלל נעילה צריך להזכיר של שבת דיום הוא שנתחייב בד' תפלות דשאני ברכת מגן אבות דבדין הוא דאפילו בשבת נמי לא צריך ורבנן הוא דתקון משום סכנה אבל התם יום הוא שנתחייב בד' תפלות: **ואיתא** בפירקי ר"א שצריך להעמיד אחד לימין ש"ץ וכו' בהגהת מיימוני החדשות כתוב במכילתין איתא דצריך להעמיד אחד מימינו של חזן ואחד משמאלו שנאמר ואהרן וחור תמכו בידיו וגו' מכאן אמרו חכמים אין מורידין לפני התיבה בת"צ פחות מג' וכן מנהגינו בר"ה ויו"ה בפירקי ר' אליעזר גרסינן מכאן אתה למד שש"ץ אסור להתפלל אם אין שם עומדין א' מימינו ואחד משמאלו עכ"ל: **כתב** המרדכי בפ"ק דתעניות יחיד שראוי למנותו פרנס על הצבור שנינו בתוספתא איזהו יחיד כל שמינוהו ב"ד פרנס ע"י שניחא להם בשום צער שהצילם דהואיל שהוא אדם העוסק בצרכי צבור ראוי נמי להתמנות על מעשה רבים ומכאן נהגו לעבור לפני התיבה בר"ה ויו"ה פרנסים המנהיגים המגינים על הדור שלהם ע"כ: **אם** אומרים תפלות י"ה בקול רם כתבתי בסימן ק"א: **ועוד** נהגו אנשי מעשה באשכנז שעומדים על רגליהם כל הלילה וכל היום ע"פ המדרש שכתבתי בסי' תר"ו שסמא"ל משבח את ישראל לפני הקב"ה בי"ה ואומר שאין להם קפצים כמלאכי השרת ונ"ל דהא דקאמר שעומדים על רגליהם כל הלילה היינו בשעת תפלת ערבית דוקא דאל"כ נמצא שאינם ישנים כל הלילה וא"א להם לכוין יפה בתפלתם ביום שהרי הם מתנמנמים (י): **ועוד** נהגו ללון בב"ה וכו' כ"כ המרדכי וכ"כ הגהות מיימון וז"ל נוהגים בני אדם ליסן בב"ה לפי שאומרים זמירות ושירות רוב הלילה ויש שעושין כדי לשמור הנרות ואין כאן חשש איסור וכן נהג הר"ת אף היה ישן במערב רחוק ממקום התפלה או בב"ה של נשים כשלא היו שם נשים (יא): **כתב** הכלבו יורד לפני התיבה ש"ץ שיהא אדם הגון ומרוצה לכל הקהל ופותח לבקש רחמים מאת ה' בבקשה ובתחנונים ויש נהגו לבקש בקשה זו ירמ"ה או"א לטהר מערכי רעיוננו וכו' וי"א אח"כ כל נדרי ואח"כ מברך על הזמן עכ"ל ואע"פ שלא נהגו לומר אותה בקשה טוב לאומרה בלחש (יב):

תרב שחרית משכימין לב"ה ומסדרין הברכות וכו': **כתב** הכלבו אומרים ברכות ופסוקי דזמרה כמו בשבת לבד מפסוק מזמור שיר ליום השבת שלא יאמרו אותו אם לא חל בשבת ע"כ ויש שאינם נמנעין מלאומרו בי"ט וביה"כ משום דאיקרי נמי שבתון איקרי: **אבל** סליחות ורחמים חובת היום הם פירוש הא דאמרינן לא דבר קצוב היא ולא חובה היינו בג' ראשונות דוקא אבל סליחות ורחמים שאומרים בברכה האמצעית חובת היום הם ועי"ל דה"ק הא דאמינ' דבידם הוא להרבות או למעט ולפנינו א"א אלא דבר מועט זהו דוקא בג' ראשונות אבל סליחות ורחמים הנאמרים בברכות האמצעיות חובת היום הם ואינו שבח למעט בהם:

וטוב

דרכי משה

של מקום ואח"כ יתפלל עכ"ל וכך אנו נוהגים ואם חל בחול אומרים א"מ וכ"ה במנהגים: (ט) כתב הכלבו שאומר במה מדליקין ומהרי"ל כתב דאין לאומרו וכ"ב: (י) אבל אני ראיתי מקצת אנשים שעמדו כל הלילה ממש אמנם העיקר הוא כדברי הב"י וע"ל סימן תרי"ד אי מותר לעמוד על כרים וכסתות של עור כתב מהרי"ל דמי שעומד יכול לסמוך לשום דבר כשיחלש וכתב מהרי"ל ואלו העומדים יזהרו שלא ישהו נקביהם דעוברים משום בל תשקצו: (יא) וכתב מהרי"ו ואותם שאינם רוצים לומר שירות ותשבחות לא ישנו בבה"כ וכתב מהרי"ל דאותן נערים שממלאים כריסם לא ישנו בבה"כ פן יבואו לידי נפיחה והישן בב"ה צריך לקרוא ק"ש לפני מטתו כמו בשאר לילות והחזנים המתפללים ביום אל יעירו בלילה דנתנמנם ונאבד קולן כשאינם ישנים בלילה עכ"ל: (יב) וע"ל סימן תקע"ט דנוהגים לומר תילים בליל יוה"כ:

תרב (א) וכתב מהרי"ל ובסוף סכוד חכמים אומר פני מלך מוחל וסולח לעוגים וכתוב במנהגים ובשחרית עולים לדוכן ואין נוהגין לומר ותערב:

אבל

פרישה

לעדה שבשגגה הלא לא תאי שגגה אלא ספק שמא שגגו ועברו על נדרים וכמש"ש רבינו בריש דבריו אולי עברו ואם ר"ל דודאי נודע להם שעברו בשגגה על נדרם ק' למה המתינו כל העדה עד י"כ ולא התירו נדרם מיד שנודע להם שעברו על נדרם · וע"ק מאי כגון נדרי שגגות כו' דקאמרי הלא פי' בהאי כגון טפי ממאי דקאמר בראשונה לעדה שבשגגה ואסרם כו' וע"ק מהו שמור ואמר בשגגת ציבור · וע"ק דהא מבואר בפרק ארבעה נדרים והביאו בטי"ד סי' רל"ב דנדרי שגגות ואונסין א"צ התרה · ולא חל שנדר מעולם וכמ"ש התו' בפרק שבועות שתים דף כ"ו בד"ה את לבך אנסך כו' והביאו ראייה לזה מהגמרא ע"ש · וע"ק דמתחיל בעדה שבשגגה בנדרי שגגות וסיים ביחיד שנשבע דזה אינו דבר והפוכו ודוחק לומר דעדה צריכה כפרה והתרה טפי מיחיד ומ"ש אבל מי שנשבע כו' ר"ל ביחיד דלא חל עליו נדרי שגגות ואונסין הוצרך לומר יחיד שנשבע באופן שחל שבועתו ונדרו וקמ"ל דלדידים לא מהני כל נדרי ומילוק זה לא מצינו בשום מקום לחלק בזה בין ציבור ליחיד לומר דנדרי שגגות ואונסין חלין על הציבור ודע שהם בכלבו כ"כ בשינוי קלת וז"ל וכי תיקון לומר כל נדרי כו לעדה בשגגה בבית ולא שבשגגה בשי"ן ואח"כ כתב כגון נדרי אונסין משגגת צבור כדכתי' ואם כל עדת בני ישראל ושם מתחיל בליסנא דקרא דכתיב בפרשת שלח לך ונסלח לכל עדת בני ישראל כי לכל העם בשגגה דקרא זה אנו אומרים אחרי כל נדרי ומש"ה מתחיל וקאמר וכי תיקון לומר כל נדרי הוא דווקא כדכתיב לעדה בשגגה והיינו דאסרו איסור על נפשם בב"ה ומשום דק' ליה וכי כל העדה אסרו איסור אחד יחד בשלמא הקרא לא קאי דוקא אג"ר מש"ה קאמר דמשכחת לה כגון שעשאו כציבור ושגגה בדבר איסור או עשאו איסור באונס יש"כ קבלו נדוים עליהם בשביל איסור שבא לידם בשגגה או באונס · ונראה

שמא עברו קצת מהקהל בנדרם לזה מועיל התרה ומ"ש נדרי שגגות ר"ל הנדרים שנדרו בשביל השגגה והאונס שבא לידם אבל בשאר עניינים שנדרו יחיד או ציבור אלא שנקט יחיד משום דאין דרך ציבור לנדר יחיד בע"א לזה אינו מועיל כל נדרי · ורבינו שכתב מתחילה לעדה שבשגגה ג"כ יתפרש דבריו כן גם מה שסיים באריכות כגון בנדרי של יחיד · ומ"ש ציבור ה"ק כגון נדרי שגגות בתשובתו · ונדרי אונסין באופן שיהיה שגגות ציבור לזה דווקא מועיל כל נדרי וסיים במה שהתחיל דכנגד מה שהתחיל תחילה לעדה שבשגגה שהוא תנאי לומר דוקא לעדה שבשגגה ע"ז סיים נמי ואמר בשגגת ציבור ר"ל וזהו שאמרתי כגון נדרי שגגות ואומר בזה מצינו שהם שגגות ציבור ודו"ק:

סי' תרב (א) וכתב רב עמרם כו' ועומד ש"ץ לפני התיבה ואומר נשמת ע"ל סי' ק"ן שכתב שעומד כו' מתחיל ישתבח וכאן כתוב שעומד בנשמת ועיין:

(ב) **ואומר** במגן ובמחיה דברי ריצוי וסליחה ר"ל דבר רצוי המביאין לידי סליחה ה"נ מזכירין לפניו דברי ריצוי איך שסלח לאדם הראשון ומזכירין לפניו מדת טובו אבל אין אנו מבקשין על רחמים ויסלח לנו עד ברכה האמצעי וק"ל:

(ג) **ולא** דבר קצוב הוא ולא חובה כו' פי' משום דאין חובה ליום אלא לומר דברי סליחות ורחמים והוא קצוב עליו לאומרו רוב היום באמצע התפלה אבל בג' ראשונות כיון שאין אומר בהם אלא שבח והודאה הוא אינו קצוב ולא חובה ומע"ג דכתב רבינו ובלילה אינו מתודה ר"ל הש"ץ אינו מחזיר התפלה להתודות בו וזהו שסיים ויש מקומות שאינו מתודה אלא לכל התפלה שם פ' מאי וש"ץ וק"ל: (ד) **אתה** בחרתנו ועלה ויבא ומחול כצ"ל:

וטוב לקצר בפיוטים ובסליחות שחרית כדי למהר בענין שיתפלל מוסף קודם ז' שעות כי אם יאחרו עד ז' שעות שכבר הגיע זמן המנחה יצטרכו להקדימה כיון שהגיע זמנה כבר נתבאר דין זה בסימן רפ"ו ושם נתבאר ג"כ שיש חולקים בו (ב) · וגם הגה"מ כתב שצריך החזן לדקדק על עצמו בי"ה שלא תמשך תפלת יוצר עד שעת המנחה שהוא אחר חצי היום חצי שעה שאם תמשך עד אותו זמן יש מרבותינו שפסקו שצריך להקדים מנחה למוסף וכן נהג למהר הרבה בתפלת יוצר ופעמים מדלג א"ת (ג) עד תפלת המוסף מהאי טעמא כשצריך לכך :

לגאון מנהג של ישיבה בשחרית ה"פ וכו' עד סוף הסימן בפסקי הרא"ש שם בסוף יומא: ר"ה שחל להיות בשבת אם אומרים אבינו מלכנו כתבתי בסימן תרכ"ב :

תרכא ומוציאין ב' ספרים בא' קורין ז' בפרק הקורא עומד (כא:) תנן בי"ה קורין ו': ומ"ש שקורין אחרי מות ומפטירין בישעיה כה אמר רם ונשא ג"ז שם והטעם שקורין אחרי מות לפי שבתוכו עבודת היום וטעם ההפטרה מפני שכתוב בה ענין תשובה ותענית וכתיב בה ולקדוש ה' מכובד ודרשינן זה י"ה : כתב הכלבו שא"א לא ביוצר ולא במנחה מלך מוחל וסולח (ב) כי מה טיבה של מחילה וסליחה אצל נביאים ע"כ אבל הרוקח כתב שחותם מוחל וסולח :

יעלה ויבא וקדשינו (ה) במצותיך וכו' רצה ועבודה והודאה וברכת כהנים וכתב בעל העיטור שחרית מתוודה ג' פעמים וכן במוסף ובמנחה אבל בנעילה פעם אחת והן י' וידוים כנגד י"פ שמזכיר כהן גדול את השם בי"ה ובלילה אינו מתוודה ויש מקומות שנהגו שאינו מתוודה אלא לכל תפלה פעם אחת והצבור פעם אחת הרי ח' וב"פ בערב אחת במנחה ואחת בערבית ומה טוב ומה נעים מנהג טוליטולה שכשמסיים ש"צ חזרת כל התפלה אחר כך מתחיל הפיוטים והסליחות ומאריך בהן כפי רצונו כמנהג אשכנז שאומרים כל הפיוטים והסליחות בתוך התפלה וטוב לקצר בפיוטים ובסליחות שהרית כדי למהר בענין שיתפלל מוסף קודם שבע שעות כי אם יאחרו עד ז' שעות שכבר הגיע זמן המנחה יצטרכו להקדימה כיון שהגיע זמנה לכך צריכין למהר כדי שיתפלל מוסף קודם שעה שביעית וא"א הרא"ש ז"ל כשהיה רואה שהיו מתאחרין היה מתפלל מוסף יחיד כדי להתפלל בזמנה: לגאון א מנהג של ישיבה בערבית ובשחרית ה"פ ויעבור ובמוסף ז' (ו) ובמנחה ז' ובנעילה ג' ואבי העזרי כתב קבלתי שבתפלת יוצר צ"ל י"ג פעמים ויעבור כנגד י"ג מדות ורב נטרונאי כתב מנהג בשחרית אומר ז' סליחות ובמוסף ה' ובמנחה ג' ואם יש פנאי אומר ה' :

תרכא ומוציאין שני ספרים (א) בא' קורין ששה בפ' אחרי מות מריש סדרא עד ויעש כאשר צוה ה' את משה ואם חל בשבת קורין שבעה ומפטיר קורא בשנייה בפרשת קרבנות שבפנחס ובעשור לחדש ומפטיר בישעיה (א) כה אמר רם ונשא עד כי פי ה' דבר ומחזירין ס"ת למקומו ואומר ש"צ קדיש ומתפללין הצבור מוסף אבות וגבורות וקדושת השם אתה בחרתנו ומפני חטאינו וכו' עבודה והודאה וברכת כהנים וידוי ומחזיר ש"ץ התפלה אתה בחרתנו ומפני חטאינו וכו' (ב) ואומר עלינו לשבח אוחילה או"א היה עם פיפיות שלוחי עמך וסדר עבודה והוידוי שהיה

הוידוין כמו שאמר באשמורת : ומ"ש יצטרכו להקדימה כיון שהגיע זמנה אין אנו נוהגין כן אלא אפי' הגיע זמנה אין להקדימה וכבר נתבאר טעם דין זה למעלה בסי' רפ"ו בס"ד · מנהג של ישיבה בשחרית ז' פעמים ויעבור ובמוסף ז' וכו' וכן הוא במרדכי ואנו נוהגין כקבלת ראבי"ה דבשחרית י"ג ויעבור :

תרכא ומוציאין ב' ספרים וכו' והגינן כמו שכתב בכלבו שהמפטיר אינו חותם בעל התורה מלך מוחל וסולח ולא כמ"ש ברוקח: מילה ביה"כ פסק מהר"ס דמלין אחר קריאת התורה כשמזכירין נשמות ולאחר המילה אומר אשרי וכן נראה עיקר כדי שלא יפסיקו במילה בין אשרי לקדיש אלא דבמנהגי מהר"א כתב דנ"ל למול אחר אשרי : ומ"ש

כתב המרדכי בריש מילה שחל ח' שלה בי"ה אחר קריאת התורה יוצאין קודם תפלת המוסף ומלין ואח"כ חוזרין לב"ה ומתפללין תפלת מוסף · וכתב הרוקח הטעם לפי שהשכינה אצל התורה וז"ל הגהות אחרונות דמרדכי פ"ר אליעזר דמילה מילה בי"ה מלין בין יוצר למוסף אחר קריאת התורה כשמזכירין נשמות ולאחר המילה אומרים אשרי ואם הוא במקום שצריך לצאת מב"ה אין מלין עד אחר חזרת ס"ת וחוזרין ואומרין קדיש מהר"ח עכ"ל (ג): כתב המרדכי השיב רבי יעקב בר שמשון אם חל ח' של מילה בי"ה אנו נמנעין ואין אומרים ברכת מילה שעל הכוס לפי שא"א שירה אלא על היין ובי"ה א"א להטעימו אפי' לקטן דלמא אתי למיסרך ודוקא י"ה שיש בו כרת אבל שאר תעניות אין חוששין ומשקין לקטן או לאמו אבל ר"ת חולק בדבר דלא מיבעיא דבלא כוס עבדי ליה דלא עדיפא מברכת המזון דבעינן כוס ועבדינן נמי בלא כוס אלא אפי' על כוס נמי עבדינן ליה ולא חיישי' דלמא אתי למיסרך ולא דמי לזמן די"ה דהתם שתיית כוס משום י"ה וכן נמי כשותא בכרמא פ' תולין (קלט·) דאסור דלמא אתי למיסרך דהתם סריכא משום זריעה דכלאים ואתי למיסרך עכ"ל · וכבר כתבתי זה בסי' תקנ"ט ושם כתבתי שהנכון לברך בלא כוס כדברי הגאונים ז"ל : ואומר סדר עבודה כתב הר"ן דמדאמרינן בפרק אמר להם הממונה (לו:) ההוא דנחת קמיה א דרבא ועבד כר"מ כלומר כשהזכיר וידויו של כ"ג דעליה קיימינן התם שמעי' שמנהגם היה להזכיר ולומר סדר עבודתו של כ"ג בי"ה וה"נ מוכח בפ' הוציאו לו (נו:) דאמרינן התם ההוא דנחת קמיה דרבא אמר יצא והניחו על רגל ... שבהיכל ונטל דם הפר והניח דם השעיר א"ל חדא כרבנן וחדא כר' יהודה ע"כ וכן נהגו העולם לקרות סדר עבודת כהן גדול ביום הכיפורים ויש פייטנים שסדרו אותה בענין פיוט ויש כמה מיני סדרים והסדר הפשוט לקרות בני ספרד הוא סדר אתה כוננת שיסד יוסי בן יוסי כ"ג ויש בו כמה דברים שאינן כהלכה ואין לתמוה עליו שהרי כתבו התוס' בפ"ק דיומא (ח·) גבי טבילה בזמנה מה שעשה רבינו אליהו באזהרות שלו טבילה בזמנה ועל ד' גדולים יתד על אזנך תכסה הגדולים מנהגם היה שלא היו מקפידין לכתוב כהלכתא כמו שיסד על שתם נסקלים דכתם ונתחייב תסקלוהו ויאמר המלך תלוהו היינו כר"א דפרק נגמר הדין כל הנסקלין נתלין ודלא כרבנן דאמרי אין נתלה אלא מגדף ועובד גלולים : וראיתי לכתוב ההגהות שצריך להגיה בסדר אתה כוננת למען ירוץ קורא בסדר עבודה אליבא דהלכתא : כתב בסדר עבודה מיד קבל את כבש התמיד ועשאו כהלכתו בכל השנה כולה · זה טעות דהא תנן בפרק אמר להם הממונה (לא:) הביאו לו את התמיד וקרצו ומירק אחר שחיטתו על ידו ובגמ' (לב:) מאי קרצו אמר עולא לישנא דקטלא הוא אר"כ ב"י מאי קרא עגלה יפיפיה מצרים קרץ מצפון בא בא מאי משמע בדמתרגם רב יוסף מלכא יהיא מצרים קטולין מצפונא ייתון עלה ופירש"י במתני' ומירק אחר · וגמר כהן אחר שחיטה לפי שאין קבלת הדם כשרה אלא בכ"ג וצריך למהר ולקבל : על ידו · בשבילו אי נמי על ידו לשון אחריו וסמוך לו עכ"ל. ונתבאר בגמ' שאין כ"ג שוחט אלא רוב הסימנים ולפי שאינו שוחט לגמרי קתני לשון קרצו ומעתה לא היתה עשיית התמיד בי"ה כהלכתו בכל השנה כולה אלא כך יש לגרוס מיד יקבל את כבש התמיד ושוחט בו רוב שנים ומניח אחר לגמור השחיטה ומקבל את הדם וזרקו על המזבח כמצותו · וז"ל הרמב"ם והיימא מהחכם רבי דוד אבודרהם שהביא בקיאות הגמרא ולא שת לבו לטעות הנוסחא : עוד כתב שם לפנים נכנס להקטיר את הקטורת ולהטיב את הנרות ולהקריב את הראש ואת האיברים. אין זה מכוון דמשמע שהקרבת הראש והאברים היה בפנים וזה ודאי אינו לכך צריך להגיה ולכתוב ויצא והקריב את הראש ואת האיברים : ואחר התמיד יקריב הפר וז' כבשים של מוסף היום · כך צריך לגרוס אחר ינסך את היין בכל כלי שיר לפי שנחלקו בכך ר"ע ור"א שלר"ע פר העולה וז' כבשים קריבים עם תמיד של שחר ולר"א קריבין עם תמיד של בין הערבים וכל המחברים פסקו כר"ע וכבר הזכיר זה החכם הר"ד אבודרהם ז"ל: עוד כתב שם דרך והביאו לו שני שעירים · ג"ז טעות שלא היו מביאים אותם אליו אבל הוא היה הולך למקום שהשעירים שם דהכי תנן בפרק אמר להם הממונה (לז·) בא לו למזרח העזרה לצפון המזבח ואם כן כך יש לגרוס דרך ובא לו למזרח העזרה לצפון המזבח ושם ב' שעירים והגריל עליהם שני גורלות · והחכם הר"ד אבודרהם לא שת לבו גם לזאת : ועוד כתב שם גורל ימין שהוא של שם יתנהו על השעיר · צריך להגיה גורל שהוא של שם שהרי לא היה תמיד עולה בימין אלא פעמים בימין פעמים בשמאל · ויש לייסב גירסת ימין שהוא כשישראל היו בתכלית השלימות שאז היה עולה תמיד בימין (ע"ש לט:): עוד כתב שם ויעשהו לה' חטאת · צריך למחוק ויעשהו ולכתוב במקומו ואומר: והכהנים והעם · כתב החכם הר"ד אבודרהם ויש תימה גדולה מן החכם דלמה לא כתב כהן והכהנים והעם שהרי שם זה היה מן העשרה שהיה מזכיר כהן גדול עכ"ל · ואני ראיתי מחלוקת בין חכמי הדור י"א שאין לאומרו וי"א שיש לאומרו עד בשכמל"ו אבל אין לומר אף הוא היה מתכוין ויש אומר שיש לומר אף הוא היה מתכוין לגמור את השם כנגד המברכים ואומר תטהרו · ואני עיינתי בספרים ומצאתי שהאמת כדברי הסברא השנייה שיש לאומרו עד בשכמל"ו דוקא ששנינו בפ' טרף בקלפי (שם) נתכן על שני השעירים ואומר לה' חטאת רבי ישמעאל אומר לא היה צ"ל חטאת אלא לה' והם עונים אחריו בשכמל"ו ומה שאמר והם עונים אחריו בשכמל"ו קאי נמי את"ק שכך פירש"י והם עונים אחריו כשמזכיר את השם ואין ספק שכיון דלא נימא דקאי דוקא לר' ישמעאל ולכך פי' כשמזכיר את השם דלת"ק צ"ל כן שהוא אומר דיבור אחר מלבד הזכרת השם דאי לא קאי אלא לר' ישמעאל לא הוה צריך רש"י לפרושי מידי דהא ודאי כשמזכיר את השם הוא דעונין שהרי אינו אומר דיבור אחר אלא ודאי כדאמרן גם הרמב"ם סוף פרק ב' מהלכות עבודת יום הכפורים כתב ומזכיר את השם בכל וידוי מהם ג' פעמים וכשהוא נותן את הגורל על שעיר החטאת אומר לה' חטאת נמצא מזכיר את השם ביום זה עשרה פעמים ובכולם הוא מזכיר ככתבו שהוא שם המפורש כל הכהנים והעם העומדים בעזרה כששם שומעין את השם המפורש וכו' עד בשכמל"ו וכתב עוד ובשלשת וידויים היה מתכוין לגמור את השם כנגד המברכין ואומר להם תטהרו ולא כתב בהזכרת השם דלה' חטאת אם היה מתכוין לגמור אם לאו וגם אנו אין לנו לאומרו ואמנם הרמב"ם כתב שבשלשת הוידויים היה מכוין וכו' לפי שהוזכר כן בברייתא וגם כי לא ידעתי מקומם איה ולא הזכיר שבלה' חטאת היה מכוין לפי שלא הוזכר בברייתא ומעתה מלתא דלא אתמר לא בברייתא ולא בגמרא וגם הרמב"ם לא אמריה אנן ניקום ונימריה כנ"ל וכן תמצא בעקידה שער כ"ג שהזכיר גם כהן והכהנים והעם עד בשכמל"ו ולא הזכיר אף הוא היה מתכוין כמו שהזכיר בשלשה וידויים: אף שעיר שהוא של שם יעמידהו כנגד בית שחיטתו · זה טעות נמשך לפייט מצד שראה המשנה ותפס אותה כפשטה ולא נזכר מה שכתב עליה בגמרא דתנן בפרק טרף בקלפי (מא:) קשר לשון של

דרכי משה

(ב) אבל הר"י כתב בפ' תפלת השחר דף כ"ג ע"ב דא"צ לדקדים מנחה רק כשיגיע מנחה קטנה אבל בלא"ה א"צ להקדים מנחה אם לא שרוצה להתפלל מנחה מיד וכ"כ המרדכי שם ע"ד וכן נוהגין וע"ל סימן רפ"ו נתבאר דין זה : (ג) וכ"כ מהרי"ל :

תרכא (א) כתב הכלבו ואם שני הגי"ן בתפללים שחרית ומוסף אותו שהתפלל שחרית קורא בתורה והשני מתחיל בקדיש שקודם מוסף : (ב) וכ"כ במנהגים : (ג) ובמנהגים שלנו

פרישה

(ה) במצותיך כו' ועבודה כו' כב"ל ונמחק רלס וע"ל סי' ק"ך שכתב שבמנהגים נוהגים בספרד שלא לאומרו אלא מתחיל ולאשי ישראל ובי"כ אומרים אותו וא"ל דמה שכתב כאן רלה בפני עצמו דהא שם מוכח ג"כ דרלה ועבודה הכל א' הוא אלא ומואשי ישראל והלאה הוא ענין לנפשו ועוד דשם דווקא אמנהגם קאי משום דאין נושאין כפיהם משא"כ בשחרית וק"ל: (ו) ובמנחה ז' ובנעילה ג' כו' הרי כ"א פעמים כנגד שם אהיה: סי' תרכא (א) כה אמר רם ונשא ואנו מתחילין בפסוקים שלפניו סולו סולו כו' וטעם דהפטורה זו דכתיב בה ענין תשובה ותענית וכתיב בה לקדוש ה' מכובד ודרשינן זה י"כ: (ב) ואומר עלינו ואוחילה והיה עם פיפיות שלוחי עמך בית ישראל · ולכן

תרכ א בטורים ישנים איתא מנהג של ישיבת בשחרית ה"פ ויעבור כו' : תרכא א כ"ה גי' הרי"ף והרא"ש אבל בגמרא איתא לקמיה דרבה :

ומ"ש שמזכיר את השם עשרה פעמים ג' בכל וידוי כו' פי' שהיה מתודה ג' וידוים שנים על הפר וא' על שעיר המשתלח ובכל וידוי היה אומר אנא השם כו' אנא בשם כו' לפני ה' תטהרו ובגורלות היה אומר לה' חטאת : **ומ"ש** ובוידוי השני היה מוסיף אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך משנה בפ' טרף בקלפי ולכאורה משמע מדלא הוזכרו בני אהרן בוידוי הראשון שלא היו מתכפרים בו הכהנים אבל בתוס' פ"ק דשבועו' כתוב דאף לר"ש דסובר דהכהני' מתכפרים נמי בוידוי ראשון ומש"ה איכא תרי וידוין בפר ואיכא מאן דמו דג' כפרות דפר לכפר על הכהנים כנגד ג' עבירות שישראל מתכפרים בשעירים חד כנגד שעיר הנעשה בפנים לתלות על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף וחד כנגד שעיר החיצון לכפר על שאין ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף וחד כנגד שעיר המשתלח לכפר על שאר עבירות אפילו הכי מודה ר"ש שאינו מזכיר בהדיא בני אהרן עד שיראה כזכאי דר"ש נמי ס"ל כתנא דבי רבי ישמעאל מוטב שיבא זכאי ויכפר על חייב כו' וכ"כ התוספות בפרק שני שעירים אמתניתין דוידוי שעיר המשתלח ע"ש : **ותניא** בתוספת' אנא השם עויתי כו' אנא בשם כפר נא וכן יש במקצת גרסאות בשנייה בשם : **ואיתא** בירוש' כו' כך הוא הנוסחא בספרי רבי' והיא ישרה בעיני הב"י ז"ל ופירושה דה"ק וכן יש במקצת גרסאות במשנה בשניה בשם אע"ג דברובם כתוב גם בשנייה השם · ומ"ש ואיתא בירושלמי אמר רב חגי וכו' כלומר דלא תימא דהסופר טעה ושינה במקצת ספרים זה אינו דמאחר דמצינו דבירושלמי איתא להדיא דרבי חגי חילק בין ראשונה לשנייה ודאי דכן עיקר גם במרדכי ובר' ירוחם כתוב בנוסחת התוספתא בשנייה בשם : **ומ"ש** ר"ח לא משגיחין בר' חגי וכו' ולא הזכיר בדבריו דלא משגיחין נמי בתוספתא היינו מפני שר' חגי אמר בפירוש לחלק בין ראשונה לשנייה וקאמר דאפ"ה לא משגחינן ביה ואצ"ל דלא משגחינן בתוספתא אלא תופסין עיקר רוב ספרים דגורסין במשנה בראשונה ובשנייה בשם אלא דקשיא לי לפי זה למה אמר במקצת גרסאות ולא אמר במקצת ספרים כלשון הרא"ש ועוד דדברי הרא"ש מראין שגורס בתוספתא בשנייה השם שהרי כתב דת"כ והתוספתא תופסין שיטה אחת ובמרדכי מבואר דבת"כ כתוב כמו במשנה בשנייה השם וכן הוא בת"כ שבידינו היום ואם כן למה לא נמשך רבינו אחר האשיר"י להעתיק התוספתא כמו שהעתיקה הרא"ש על כן נ"ל העיקר דכך היא הנוסחא בספרי רבי' ותניא בתוספתא אנא השם עויתי וכו' אנא השם כפר נא וכו' ויש מקצת גרסאות בשניה בשם ואיתא בירושלמי וכו' והסופר טעה וכתב וכן

שהיה כ"ג מתודה ואומר ומזכיר השם י' פעמים ג"פ בכל וידוי וא' בגורלות שאומר לה' חטאת ותניא כיצד מתוודה אומר עויתי פשעתי חטאתי דברי ר"מ וחכ"א חטאתי עויתי פשעתי ופסק רב סעדיה כר"מ וכן פסק ה"ר יצחק גיאת ובעל העיטור אבל רי"ף פסק כרבנן וכ"כ בעל הלכות ורב פלטוי ור"ח והכי נהיגי כרבנן וילפינן מקרא שוידוי של י"ה צ"ל בו אנא השם (ג) וזה נוסחו אנא השם הטאתי עויתי פשעתי (ד) אני וביתי אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו ובוידוי השני היה מוסיף אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך ובוידוי השלישי שעל השעיר היה מתודה על ישראל והיה אומר אנא השם חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל אנא השם כפר נא לחטאים לעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל ככתוב וכו' ותניא בתוספתא אנא השם עויתי וכו' ואנא השם כפר נא וכן יש במקצת גרסאות ובשני בשם ואיתא בירושלמי א"ר חגי בראשונה היה אומר אנא השם ובשנייה אנא בשם וכתב ר"ה לא משגחינן ברבי חגי לגבי מתני' ובסדר של ר' שלמה הבבלי כתב בשניהם השם

של זהורית בראש שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שילוחו ולנשחט כנגד בית שחיטתו ובגמ' איבעיא להו ולנשחט אקשירה קאי או אהעמדה קאי ואסיקנא דאקשירה קאי וכבר תמה הרא"ש על הפייט בזה והזכירו הר"ד אבודרהם : **דם** פרו הניח על הרובד · צריך להגיה דם פרו הניח ביד מי שממרס בו על הרובד שכך מפורש במשנה פ' טרף בקלפי (מג :) : **ונטל** מחתה זהובה · צריך למחוק זהובה ולכתוב במקומ' של זהב : **ומוסיף** מלא חפניו קטורת על מדת כל יום · זה טעות שהרי בי"ה היה מקטיר קטורת בשחרית ובין הערבים כשאר הימים ואותן הקטור' היו על מזבח הזהב שבהיכל כמבואר בפ"ג מה' תמידין ומוספין והקטרה זו היתה בלפני לפנים במחתה מליאה גחלים ומלבד אותן הקטורות היה נוטל מלא חפניו ונותן לתוך הכף ומכניסו לבית קדשי הקדשים ונותן לתוך המחתה נמצא שבהקטרה זו לא היה מקטיר כי אם מלא חפניו לבד וא"כ לא שייך לומר מוסיף מלא חפניו קטורת על מדת כל יום דמשמע שמעכשיו היה נוטל מדת כל יום ומוסיף עליה מלא חפניו אלא כך יש לגרוס וחפן מלא חפניו קטורת ונתן לתוך הכף ונוטל בימינו מחתה ובשמאלו כף : **טמטם** עיניו ושב לאחוריו · הגי' הרא"ש עליו אין זה בגמ' אדרבה מתוך הירוש' משמע שאינו צריך הכי איתא בירושלמי עד שלא ניטל הארון היה נכנס ויוצא לאורו של ארון משניטל הארון היה מגשש ונכנס מגשש ויוצא · ונכון לגרוס טהור שב לאחוריו : **ברוב** שכל שעיר חטאת יביא זה אינו דמשמע שהכ"ג עצמו היה מביא השעיר ואינו כן אלא אחרים היו מביאים אותו לו כדתנן בפרק הוציאו לו (נג :) לכך צריך להגיה כלאתו הביאו לו שעיר חטאת : **מיהר** ונטל דם הפר והניח דם השעיר זה טעות דהיינו לר' יהודה (שם נג :) שלא היה שם אלא כן אחד בלבד ולכן לא היה אפשר להניח דם השעיר עד שיטול תחלה דם הפר אבל לת"ק שהיה שם כן שני וקי"ל כוותיה קודם שיטול דם הפר היה מניח דם השעיר ותגדל קושיא זו עם מה שכתוב בנסחאותינו קודם לכן בסמוך יצא והניחו על כן הזהב השני שהיה בהיכל הוא מנוסחת סדר אתה כוננת שאחר שפסק שם כת"ק חזר בו ופסק כרבי יהודה ועוד מאחר שכבר הניח דם השעיר היאך כתב שחוזר ומניחו : **בסדר** אתה כוננת כתב בזאת שאחר מיהר ונטל דם הפר יצא והניחו על כן הזהב שהיה בהיכל וזה טעות שההזאות הללו היו בחוץ ולא שייך לומר יצא ועוד שהרי כתב אחר כך בסמוך נתן והניח דם הפר ונטל דם השעיר : **צוה** והביאו לו את שעיר המשתלה ג"ז טעות שלא היו מביאין לו השעיר אלא הוא היה הולך אצלו כדתנן בפרק ב' שעירים (סו ·) בא לו אצל שעיר המשתלח וסמך שתי ידיו עליו והתוודה לכן צריך להגיה נעד ובא לו אבל שעיר המשתלח : **דהפך** בשתי ידיו ושב לאחוריו · תיבת ושב טעות הוא וצריך למוחקה : **בא** לו אצל הפר ואצל השעירים צריך להגיה השעיר במקום השעירים שלא היה נשרף כי אם שעיר אחד : **ונתנם** במגס והקטירם על גב המזבח · אף ע"פ שכך הוא לשון המשנה בפרק ב' שעירים (סז :) הא אתמר עלה בגמרא והקטירן ס"ד אלא אימא להקטיר ופירש"י והקטירן ס"ד וכי עכשיו הוא מקטירן והלא עודנו לבוש בגדי לבן וכו' אלא אימא להקטירם נתנן במגס להקטירם בו למזבח כשיגיע זמן עכ"ל · לכן צריך להגיה ולכתוב להקטירם : **וקרען** במקלעות צריך להגיה כמקלעות וכ"ף כמבואר בגמ' בפרק הנזכר (שם) א"ר חנן כמין קליעה : **ועל** ישראל ועל המקדש צריך להפך הסדר ולומר תחלה על המקדש ואח"כ על ישראל שכך שנויה במשנה פ' בא לו (סח :) וכן בדברי הרמב"ם והרא"ש ז"ל : **ועל** הכהנים ועל ירושלים ושאר התפלה צריך למחוק ירושלים כי הנוסחא הנכונה ועל הכהנים ועל שאר התפלה וכן מבואר בדברי הרמב"ם והרא"ש ז"ל : סליק סדר עבודה : **וכתב** המרדכי בשם ר"ע שאל"ל סדר עבודה לא בתפלת יוצר ולא בתפלת המנחה כי היכי דלא אמרי' מלכיות זכרונות ושופרות אלא במוספין לפי שלא היתה עיקר עבודתו אלא בתפלת מוסף וכן כתב הגה"מ בסוף ספר אהבה בשם כמה גדולים · וכן כתב רבי' בס"ס זה וכן המנהג. ולא כלבו שכתב המנהג לומר סדר עבודה אף בשחרית : **ותניא** כילד מתודה וכו' בפ' אמר להם הממונה (לו :) וטעמא דר"מ משום דכתיב באורייתא נושא עון ועובר על פשע וחטאה וחכמים אומרים עונות אלו הזדונות פשעים אלו המרדים כלומר הנעשים להכעיס חטאים אלו השגגות וכי מאחר שהתודה על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות אם על זדון מחול לו אינו צריך לבקש שוב על השגגה אלא אומר חטאתי עויתי פשעתי וכן בדוד הוא אומר חטאנו עם אבותינו העוינו הרשענו וכן הוא אומר בשלמה וכן בדניאל אבל מהו שאמר משה נושא עון ועובר על פשע וחטאה אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשעה שחוטאים ישראל ועושין תשובה עשה להם זדונות כשגגות ב א"ר בר שילא אמר רב הלכה כדברי חכמים הכוא דנחת קמיה דרבא ועבד כר"מ א"ל שבקת רבנן ועבדת כר"מ א"ל כר"מ ס"ל כדכתיב בס' אורייתא וכתב הרא"ש הרי"ף פסק כרבנן וכן בעל ההלכות ורב פלטוי ור"ח ובת"כ נמי תניא כרבנן ורב סעדיה פסק כר"מ וכ"פ הרי"ץ גיאת ובעל העיטור והביאו ראיה מדשתק ליה רבא להוא דנחת קמיה ש"מ קבלה והלכה כרבא דהוא בתראה ונהיגי עמא כרבנן וגם הר"ן כתב המנהג אצלנו כדברי הרי"ף וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מהלכות תשובה וידוי שנהגו בו כ"י אבל אנחנו חטאנו וכו' ובפ"ד מהלכות עבודת י"ה כתב ג"כ בוידוי כ"ג חטאתי עויתי פשעתי וגם הרמב"ן כתב בספר תורת האדם דודאי הלכה כחכמים ולית בה ספק והכי נקטי' (ז) : **וילפינן** מקרא שוידוי של י"ה צ"ל בו אנא השם · שם מנין שבאנא נאמר כאן כפרה ונאמר בחורב כפרה מה להלן באנא אף כאן באנא ומנין שבשם נאמר כאן כפרה ונאמר בעגלה ערופה כפרה מה להלן בשם אף כאן בשם ופירש"י נאמר כפרה בחורב במעשה העגל אולי אכפרה בעד חטאתכם : בעגלה ערופה כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' :

וזה נוסחו אנא השם חטאתי עויתי פשעתי וכו' נוסח שלשה וידויים אלו שמזכיר בהן חטא עון ופשע ופשוט שהוא על דעת רבנן דפליגי אר"מ ועניינא שבראשון מתוודה עליו ועל ביתו ובשני מוסיף ובני אהרן עם קדושיך ובשלישי מתוודה על ישראל פשוט במשניות שבפרק אמר להם הממונה (לה :) ופרק טרף בקלפי (מא :) ונוסח המשנה בכולם אנא השם : **ומ"ש** רבי' ותניא בתוספתא אנא השם עויתי וכו' אנא השם כפר נא וכן יש במקצת גרסאות ובשני בשם כן כתב בספר שלפני ואין דבריו מכוונים דכיון שכ' גירסת התוספתא בשניהם אנא השם לא יפול על זה לומר וכן יש במקצת גרסאות ובשני בשם : ומצאתי בס"א ותניא בתוספתא אנא השם עויתי וכולי אנא בשם כפר נא וכן יש במקצת גירסאות בספרים בשני בשם ע"כ וגירסא נכונה היא בעיני דאתא למימר דבתוס' גרים בשני בשם וכ"כ במרדכי בנוסחת התוספתא בשני בשם : **ומ"ש** רבי' וכן יש במקצת גרסאות וכו' הי"ל דכן יש במקצת נסחאות המשנה בשני בשם ואפשר לקיים גירסת ספר שלפני וה"ק תניא בתוס' בשניהם אנא השם ובמקצת גירסאות יש בשני בשם ולפ"ז לשון וכן שכתב רבינו אינו מדוקדק והיינו לומר כשם שתניא בתוס' בשניהם אנא השם כך נמצא במקצת גירסאות בשני בשם : **ומ"ש** ואיתא בירוש' א"ר חגי וכו' כלומר מייתי ירושלמי לסייע להנהו מקצת גירסאות : **ומ"ש** בשם ר"ח לא משגיחינן בר' חגי לגבי מתני' נראה שר"ח היה גורס במשנה בשניהם אנא השם ודחה הירוש' מפני המשנה ואפילו אי הוה גרים בתוספתא בשני בשם כמו אותם מקצת גירסאות כיון שדחה הירושלמי מפני המשנה ממילא משמע שגם התוספתא נדחית מפניה : **וכתב** ר"ח לא משגיחים בר' חגי וכו' עד וידוע הוא לחכמים הכל

דרכי משה

שלנו כתב דמלין אותו אחר אשרי וע"ל סימן תקנ"ט מדין כוס עיין בי"ד סימן רס"ה : (ד) וכתב הכלבו ובסדר הזה יאמר ג"כ בא"מ יאמר תחלה ברחמיך הרבים וכו' ואח"כ מחל

פרישה

ואנו אומרים או"א היה עם פיוטות כו' קודם אומילה : (ג) **וזה** נוסחו אנא השם וז"ל מהר"י סג"ל דף ס"ה מהר"י סג"ל היה אומר אנא השם חטאתי אנא בשם כפר נא וכ"כ מהר"ם ז"ל והטעם דכשהיה כ"ג מתוודה בי"כ או היה מזכיר את השם בכינוי וכשהיה מתפלל אנא כפר נא היה מזכירו ככתבו ולכך נהגו החזנים לומר אנא בשם כפר נא בבי"ת שר"ל בשם המפורש ובראשון אנא השם ר"ל בכינוי עכ"ל ולפי מ"ש בסמוך מ"ש באשרי של קלף דבראשון כתב אנא השם ובשני' בשם שמשמע משם דבשנייה לא הזכיר השם המפורש בהדיא והכי מסתבר לומר לפי מ"ש כאן מהרי"ל דלא היה מזכיר שם המפורש בכל פעם יותר נראה שהיה מזכירו מתחלה ואח"כ אמר אנא בשם וי"ל בשם שהזכרתי כבר גם אנא השם בה' הידועה יותר משמע שרומז על שם המפורש ממש שנרמז באנא בשם וק"ל :

(ד) **אני** וביתי אנא השם כפר נא ז"ל הרא"ש בסדר עבודת י"כ שלו ד' ל"ו סוף פ"א ובירושלמי יש

חדושי הגהות

ב כ"ה גי' הרי"ף ורא"ש אבל בגמרא איתא רבה בר שמואל :

השם אבל בסדר אתה כוננת כתב בראשונה אנא השם ובשנייה אנא בשם וב"כ אבי העזרי כיון שפי' רבי חגי דבראשונה היה אומר אנא השם ובשנייה אנא בשם הכי עבדינן דאמוראי בקיאי בגירסא טפי מינן וסבורני דבראשונה היה אומר כ"ג אנא השם ובשנייה אנא בשם [א] ורב האי כתב לא בלשון זה היה אומר כ"ג אנא השם אלא שם של מ"ב אותיות ועדיין מצוי הוא בישיבה בקבלה וידוע הוא לחכמים וכן כשהיה אומר לפני ה' תטהרו היה אומר שם המפורש וכתב א"א הרא"ש ז"ל ואין נראין לי דבריו דכיון דילפינן בג"ש הזכרת השם של ד' אותיות אין לשנות אלא כמו שהוא כתוב בפסוק הוא מזכירו אלא שמזכירו ככתיבתו והוא שם הנקרא שם מפורש והוא מקור לכל השמות וכולם נאצלים ממנו ועליו נאמר ההוגה השם באותיותיו נעקר מן העולם שאין להזכירו בגבולין ע"כ (ה) כתב רב סעדיה שראוי לומר לפני השם תטהרו כמו שאומר אנא השם וכתב הרי"ץ גיאת ואם אמר לפני ה' אין בכך כלום דקרא הוא דקרינן ואין אנו הוגים השם באותיותיו וכתב אבי העזרי על כל אזכרה היו מברכין וכורעין לכבוד (ו) וכן מצינו בספרים החיצונים כשמסר ר' נחוניא בן הקנה את השם לתלמידיו צוה להם לכרוע וליפול על פניהם וכן אנו עושין לדוגמא וזהו שייסד הפייט ואף הוא היה מכוין לגמור את השם כנגד המברכין שהיה מאריך בשם בנעימות קול עד שהיו כורעין ואומרים ברוך שכמל"ו ואז מסיים תטהרו וא"ר נטרונאי א"א סדר עבודה לא בשחרית ולא במנחה אלא במוסף שמזכיר סדר עבודה וההודאות בשעת עבודה וכיון שמזכיר במוסף למה יחזור ויזכיר וכן המנהג בב' ישיבות ואח"כ אומר מחול וידוי עבודה והודאה וברכת כהנים קדיש (ז) :

למנחה

הכל בפסקי הרא"ש סוף יומא אלא שאלל וסבורני דבראשונה היה אומר וכו' כתב שם כלשון הזה וסבור אני דאנא השם היה אומר ובשנייה אנא בשם אלא שהמשנה נשנית בלשון העולם ע"כ כלומר שאע"פ שבמשנה כתוב בשניהם אנא השם לישנא דעלמא נקט שדרך העולם לומר בתפלותיהם אנא השם אבל כה"ג היה אומר בשני' אנא בשם : **ומ"ש** ורב האי כתב לא בל' הזה כו' אומר וכו' מדלא קאמר כתב רבי' האי משמע דקא פליג דאדלעיל מייתי ליה דכיון שלא בלשון זה היה אומר כ"ג א"כ לא שאני ליה אם כאמר אנא השם או אנא בשם דזה וזה אחד הוא ולא אחד מהם בלשון שהיה כ"ג אומר דאין אנו רשאין להזכירו : **וכתב** א"א הרא"ש ז"ל ואין נראין לי דבריו וכו' שם : **כתב** רב סעדיה וכו' וכתב הרי"ץ גיאת ואם אמר לפני ה' אין בכך כלום דקרא הוא דקרינן ואין אנו הוגים את השם באותיותיו טעמו של רבי' סעדיה מפני שהכ"ג כמו שהיה אומר אנא השם בשם המפורש וכן לה' חטאת בשם המפורש כך היה אומר לפני ה' בשם המפורש כלומר שלא היה אומרו בכינויו אלא מזכיר שם המפורש ולזה אנו צריכים לומר אנא השם סתם ברמז ולא יזכיר שם בן ד' בכינויו שהוא שם אדנות להורו' שבשם המפורש היה כ"ג אומר ולפי שגם בלפני ה' תטהרו היה מזכיר כ"ג שם המפורש דקדק שנא' לפני השם תטהרו ומה שאנו אומרים ככתוב בתורת משה עבדך כל זה הוא מדברי כ"ג בוידויו וטעמו של הרי"ץ גיאת דאע"ג דמאי דאמרינן לפני ה' תטהרו זכר למאי דאמר כ"ג הוא ושם המפורש היה אומר הכא במקום ה' דאיכא בקרא אפ"ה אם אמר לפני אדני תטהרו אין בכך כלום דאורחיה דקרא קא נקיט ואין אנו הוגים את השם באותיותיו כלומר אין אנו באים לומר באיזה ענין היה מזכיר כ"ג את השם אם בכינויו או בשם המפורש אלא אנו קורין הפסוק בכינויו כמו שדרכנו לקרותו תמיד זהו פי' ואין אנו הוגים את ה' באותיותיו ודבר פשוט הוא שלא בא ללמדנו שאינו הוגה את ה' באותיותיו דכיון שהוא אומרו בכינויו אינו ענין להוגה את ה' באותיותיו ונהגו העולם כדברי הריא"ג וגם הריב"ש כתב בתשובה שכן המנהג ושכן שמע לרבותיו הר"פ והר"ן שהיו עוברין לפני התיבה ואומרים לפני אדני תטהרו (ה) שכיון שאנו מזכירין הפסוק כאשר כתוב בתורה אין לשנותו אבל באנא השם שהם דברי כהן גדול לבד ולא מקרא שכתוב בתורה בזה אם היינו אומרים אנא אדני היה נראה שהכ"ג היה אומרו בכינויו כמו שאנו אומרים ולזה אומרים אנא השם עכ"ל : **וכתב** אבי"ה על כל אזכרה היו מברכין וכורעים לפני ה' וכן מצינו בספרים החיצונים כשמסר ר' נחוניא בן הקנה את השם לתלמידיו צוה להם לכרוע וכו' עד תטהרו כ"כ במרד' : **ואמר** רב נטרונאי א"א סדר עבודה לא בשחרית ולא במנחה אלא במוסף כבר כתבתי לעיל שכן עיקר : **אם** יכולין לומר ג' פעמים שמע ישראל או ה' הוא האלהים נתבאר בסי' ס"א : **כתב** המרדכי מה שהורגלו לידור צדקה בי"ה עבור המתים יש להביא ראיה מספרא דתניא בפרשת עגלה ערופה כפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדית אלו המתים מלמד שהמתים צריכין כפרה (ח) : וכתב הרוקח מה שפוסקין צדקה עבור המתים בי"ה יש להם אסמכתא שכתב בסוף פרשת תצוה הכיפורים אחת בשנה יכפר וסמיך ליה ונתנו איש כופר נפשו לה' ומה מועיל למת שהחי נותן צדקה בעבורו אלא ה' בוחן לבות החיים והמתים אם אותו המת בחיים היה נותן צדקה ואם היה עני אותו המת אך לבו בטוב והיה נותן אם היה לו אז מועיל לו קצת כי החי יכול לבקש להקל דין המת כדוד על אבשלום (סוטה י :) ג וכר"י על אחר אבל אם נתן בעבור רשע אין מועיל ונותנים לכבוד המתים שהצדיקים מליצים על נאצאיהם עד כאן :

למנחה

וכן במקוס וכו' וכך נמלא בדפוס קרימונא שנת ש"ח ופירוש גירסא זו דתחלה כתב דבתוספתא תניא בשניהם השם כמו שהעותק באשיר"י ואח"כ כ' ויש במקצת גרסאות ר"ל במקצת גרסאות דתוספתא בשנייה בשם כמ"ש במרדכי ונמצא שאין להביא ראיה מהתוספתא כיון דלא ברירא לן איזהו הוא הנכונה אח"כ כתב ואיתא בירושל' כו' : **ומ"ש** ורב האי כתב לא בלשון זה וכו' פי' לדידיה לא היה אומר הכ"ג שם של מ"ב בהתחלתו לא בה' ולא בב' ואנו שאומרים אנא השם אינו אלא רמז א"כ אין חילוק בין אם אמר השם או בשם דאילו להרא"ש שהיה הכ"ג מזכיר השם בכתיבתו כמו שהוא כתוב בפסוק ודאי יש לחלק בין אמירת השם לבשם כמו שהכ"ג היה אומר בהתחלת השם : **כתב** רב סעדיה וכו' מדברי הריב"ש בתשובתו בסי' רי"ט יראה שכך הוא פי' דבריהם רב סעדיה סוב' שצריכין לומר לפני השם לרמוז שהכ"ג היה אומרו בשם המפורש וכמו שאנו אומרים אנא השם ולא אנא אדני להורות שהיה אומר כן בשם המפורש ולא בשם אדנות ה"כ דכוותה והרי"ץ גיאות חולק ואמר דדוקא אנא השם שהם דברי הכ"ג לבד ולא מקרא שכתוב בתורה בזה ודאי אם היינו אומרי' אנא אדני היה נרא' שאנו הוגים את השם באותיותיו אלו שהכ"ג היה הוגה בשם והיו סבורים שהכהן הגדול ג"כ כך היה אומר בכינויו כמו שאנו אומרים ולפיכך אומרים אנא השם לרמז שהכהן הגדול בשם המפורש היה אומר אבל לפני ה' דמקרא שכתוב בתורה הוא ליכא למיטעי דפשיטא דקרא הוא דקרינן כדכתיב ואין כוונתינו להגות השם באותיותיו אלו שהכ"ג היה הוגה בם וכינוי באותיותיו הוא לכ"ג וכתב כן לצחות הלשון דרך מליצה וכן נראה מדברי הב"י ומה שכתב הרי"ג ואם אמר לפני ה' אין בכך כלום אבל לכתחלה יאמר לפני השם דא"כ היינו רב סעדיה שכתב ג"כ ראוי לומר לפני השם ופשיטא דאין כוונתו אלא דראוי לומר כך לכתחלה ואם אמר לפני ה' אין מחזירין אותו אלא כוונת הרי"ג דאין לגעור במי שנוהג כן דאין בכך כלום ומאן דנהג כך לא ישנה וכך אנו נוהגין וכך היה נוהג הר"פ והר"ן כל זה ע"פ תשובת הריב"ש סי' רי"ט אכן לפי עניות דעתי נראה דעיקר מחלוקת גאונים אלו היא בזה דדעת רב סעדיה היא דהטעם שאנו קורין אנא השם ולא אנא אדני הוא דמאחר שאין זה אלא דרך ספור שאינו מזכיר השם דרך בקשה או דרך שבח והודאה א"כ יש בכאן משום מוציא שם שמים לבטלה ולפיכך ס"ל דה"ה נמי בלפני ה' ודעת הרי"ג דיש לחלק דדוקא אם היה קורא השם בכינויו אנא אדני היה עובר משום מוציא שם שמים לבטלה מאחר שלא הזכיר השם דרך בקשה וכו' שאינו כ"א ספור מה שעבר בזמן שהיה כ"ג אבל לפני ה' אע"פ שהוא דרך ספור מ"מ מקרא הוא דקרינן ואין בכאן משום מוציא שם שמים לבטלה אפילו קורא המקרא אלף פעמים ביום ובפ' הספינה דף פ"ב פריך מכדי פסוקי נינהו ליקרי פי' יהא קורא מספק כאדם שקורא בתורה ע"ש וז"ש אין אנו הוגים השם באותיותיו שיהא בו נדנוד איסור הזכרת השם שלא כדין משא"כ באנא השם ופשיטא דהוגה וכו' לאו דוקא דאין זה אלא בשם בן ד' אלא נקט לשון התלמוד וטעמו בכאן דמוציא שם שמים לבטלה הוא ולפי זה צריך לדקדק בפיוט כשאומרים לעק בקול רם לה' חטאת שיאמרו לשם חטאת וכן אבל וכך היתה תפלתו של כ"ג ביה"כ כו' יה"ר מלפניך וכו' שלא יאמרו אדני אלא יהי רצון מלפניך השם שתהא השנה וכו' וכן בסוף ועל אנשי השרון היה אומר יהי רצון מלפניך השם שלא יעשו בתיהם קבריהם וכו' דמאחר שכל זה אינו כי אם ספור הבקשה שעברה וכן בכל מקום שהוזכר השם בספור כזה ולא ראיתי במחבר שהתעורר להזהיר על זה : **וכתב** אבי עזרי על כל אזכרה היו מברכין וכורעין וכו' וכן אנו עושים לדוגמא נראה דזהו דוקא לצבור בשעת מוסף כשהש"ץ חוזר התפלה אבל הש"ץ עצמו אסור לזוז ממקומו בשביל כריעה זו דכיון שאינה לצורך אלא לדוגמא אין להפסיק בתפלה ולעקור רגליו כלל וכך פסק הריב"ש בסי' של"ב :

למנחה

דרכי משה

מחל וסלח ואהר כך מחה והעבר פשעינו וקודם הווידוי של ע"ח כתוב במנהגים שיאמר ותכפר על הטאתינו ותסלח על כל עונותינו ותמחול על כל פשעינו כי כפרה שייך לחטא וסליחה לעון ומחילה לפשע שנאמר וכו' : (ה) וכן נוהגין : (ו) ובמרדכי דיומא ע"ד וכן אנו עושים לזכר וכתב במרדכי פרק היה קורא ע"א דנוהגים ליתן עשבים בב"ה להפסיק בינו ובין הרצפה משום דאסור לשטוח אפיים על הרצפה (עיין מגילה כב :) או יחוץ בטליתו וכ"כ במנהגים שכן נהגו בברי"ן שנופלים ע"פ ממש וכן נוהגים בכל מקום וכתב הריב"ש בתשובה סימן של"ב וש"ץ החוזר התפלה לא יעקר רגלו לילך אחריו ולכרוע דהרי שנינו (ברכות ל :) אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק והחזנים העושים כן הוא דרך יוהרא וחסרון ידיעה עכ"ל : (ז) ובמנהגים ואומרים היום תאמצנו כמו בר"ה כי אנו מחזיקים עצמינו לבינונים לכן מבקשים שיכפר לנו היום וכן נוהגים דלא ככלבו שכתב לאומרו בנעילה וכתב המרדכי ביומא ע"ג ואין אומרים אבינו מלכנו במוסף וכ"ג וכתב מהרי"ל אין אומרים אין כאלהינו ביום הכפורים : (ח) וכתב מהרי"ו דלכך נקט יום כפורים לשון

פרישה

יש בהזכרת השם שנייה בוידוי היה אומר אנא בשם בבי"ת עכ"ל והשם אכהן גדול קאי הג' עמך בית ישראל אנא השם כפר נא כו' ככתוב כו' וכן תניא בתוספתא כו' אנא השם עויתי כו' אנא השם כפר כו' ויש במקצת גרסאות בשני בשם וכן איתא בירושלמי כו' כן עיקר וכן הוא בהדיא בספרים דידן במסכה דיומא שניהם שהם בה' כמלא התו' ומשנה שוים ומקצת גרסאות וירושלמי שוים · אבל הב"י כתב שמלא בס"א בספרי רבינו דס"ג ותניא בתוספתא אנא השם עויתי כו' אנא בשם כפר נא כן יש במקצת נוסחאות בספרים בשני בשם ע"כ וגירסא נכונה היא בעיני דאתי למימר דבתוספתא גורס בשני בשם ולא דמי המשנה שגורס בתרוייהו השם וכ"כ המרדכי כנוסחת התוספתא בשני בשם ומ"ש רבינו וכן יש במקצת נוסחאות היינו לומר דכן יש במקצת נוסחאות במשנה עכ"ל ב"י ועיין ברא"ש דיומא דף כ"ד ריש ע"ד · דמייתי הך תוספתא מיד אחר דין הנ"ל דילפינן מקרא דוידוי של י"כ היה בשם וז"ל ובתוספתא גרסינן השם בתרווייהו וכן יש במקצת ספרים ובירושלמי אמר רבי חגי ובשנייה בשם וכתב ר"ח כו' ע"ש ור"ל מ"ש וכן יש במקצת ספרים במשנה וכן שבמקצת גרסאות בשני בשם כו' פירוש גורסים בתוספתא בשני בשם וכן הביא המרדכי בשני בשם לגבי מתניתין שהיה גורס בשניהם דאמוראי בקיאי בגירסא טפי מינן וכן סוא גורס מתניתין בשני בשם אבל הרא"ש סיים כאן אלא שהמשנה נשנית בלשון העולם ר"ל אעפ"י שבמשנה כתוב בשניהם השם לישנא דעלמא נקט שדרך העולם לומר בתפילת אנא השם אבל בג' היה אומר בשניה בשם ב"י ועיין מ"ש לקמן בדרישה : (ה) **כתב** רב סעדיה שראוי לומר לפני ה' פי' ב"י טעמו של רב סעדיה הוא שהכ"ג היה אומר שם המפורש ככתיבתו כשאמר אנא השם וגם כשאמר לפני ה' תטהרו ולא אמרו בכינויו שהוא שם אדנות כו' · ופי' דמוק דא"כ עיקר חסר מן הספר גם לי

דרישה

סי' תרכא [א] **ורב** האי כתב לא בלשון הזה כו' ז"ל ב"י מדלא קאמר כתב רבינו האי משמע דפליג דאדלעיל מייתי ליה דכיון שלא בלשון זה היה אומר כ"ג א"כ לא שני ליה אם נאמר אנא השם או אנא בשם שלא אחד מהם מלשון שהיה אומר כ"ג דאין אנו רשאין להזכירו עכ"ל · וקשה לי על פירושו דא"כ גם לפי מ"ש הרא"ש דהיה אומר שם של ד' אותיות מאי כ"מ אי אמר בה"א או בבי"ת ועוד"ק למה אמר וסבור דבראשונה היה אומר כ"ג אנא השם כו' הרי לא אמר השם אלא שם של ד' ואי סבירא ליה דגם כ"ג היה אומר אנא בשם או השם למה חלק הרא"ש על רב האי ולא חלק על האי וסבור · וע"ק למה הוצרך לכתוב וסבור דבראשונה כו' והו"ל לכתוב אלא וסבור דאף כ"ג היה אומר בשנייה בשם ועוד קשה למה חזר וכתב כלל האי וסבור כו' שהרי כבר כתב דהכי עבדינן כו' מגי אכ"ג עצמו קאי שהרי כתב היה אומר וע"ק שבהרא"ש בפרק בתרא דיומא כתב וסבור אני דבראשונה כו' ש"מ שהוא מל' הרא"ש שהוא סובר כן וא"כ קשה למה כתב הטור הפלוגתא בינו לר' האי שמייתי עלה לעניין בשם טפי הו"ל לאשמעינן מיד בשם הרא"ש דכ"ג היה אומר בה' ר"ל השם של ד' היה אומר כ"ג בשנייה ובראשונה בה' ושלא כרב האי שכתב דכה"ג היה אומר שם של מ"ב וע"ק כיון שכתב דאבי"ה דעבדינן כרבי חגי מטעם דאמוראי

הידושי הגהות

ג לא אדע מקומו איה כי בחגיגה (טו :) גבי מעשה דאחר משמע להיפך שלא היה יכול רבי יוחנן דיניה דאחר להקל עד לאחר מותו כמו שאמר שם מתי אמות ואכבה עשן מקברו

תרכב **למנחה** אומרים אשרי ובא לציון ויראה שאין לומר ואני תפלתי אף אם חל בשבת כי מה שאומרים אותו במנחה בשבת הוא ע"פ המדרש ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע רשעים כששותין ומשתכרין יושבין ומנגנין ואני איני כן אלא ואני תפלתי לך ה' עת רצון אע"פ שאני אוכל ושותה אני בא לפניך וע"כ נוהגין לומר אותו בשבת במנחה לאחר שאכלו ושתו וזה לא שייך בי"ה לאפוקי ממנהג טוליטולא שאומרים אותו בכל פעם אפילו כשחל בחול. ומוציאין ס"ת וקורין בו ג' בפ' עריות עד סוף הפרשה והשלישי הוא מפטיר (ב) ביונה ומסיים מי אל כמוך ומברך לפניה ולאחריה כדרך שבירך שחרית ואם חל בשבת מזכיר בה של שבת וחותם בה בשל שבת כמו בתפלה ומחזיר ס"ת למקומו ומתפללין צבור כמו שחרית ומחזיר ש"צ התפלה והוידוי כמו בשחרית וכתב רב עמרם בתפלת המנחה א"א לפנינו לא סליחה ולא רחמים אלא אחר סיום תפלתו אומר א"מ אבל רב נטרונאי כתב הרוצה לומר סליחות במנחה הרשות בידו שיום סליחה הוא ובכל תפלה ותפלה ראוי לומר וכן המנהג בב' ישיבות וכן המנהג עתה לומר סליחות בכל ד' תפלות ואם חל בשבת אומר צו"צ וכתב רב עמרם שאין נשיאות כפים במנחה אבל בעל הלכות כתב שיש בה נשיאות כפים ובאשכנז נוהגין כרב עמרם:

תרכג **ומאריכין** בסליחות וברחמים עד שיגיע זמן תפלת נעילה וזמנה סמוך לשקיעת החמה כשהחמה בראש האילנות ויש ליזהר שלא יאחרו להתפלל אותה בלילה אלא סמוך לשקיעת החמה בענין שיסיימו אותה עם צאת הכוכבים וזה

תרכב למנחה אומר אשרי ובא לציון ואין אנו נוהגין כן אלא בין תפלה מנחה לנעילה אומר אותו וכ"כ בהג"ה מיימונית ספר אהבה והטעם עיין בכל בו:

ומ"ש ואם חל בשבת מזכיר בה של שבת כו' אין אנו נוהגין כן אלא מסיים מגן דוד כשאר מנחה וכ"כ בהג"ה מיימונית בשם ראב"ן וכן הסכים מהרי"ל בתשובה: **ומ"ש** ואם חל בשבת אומר צדקתך אין אנו נוהגין כן גם אין אומרים א"מ כשחל בשבת כיון שהוא שאלת צרכים אבל שאר סליחות ותחנונים אומרים כמו בחול · וכתב ר"ע שאין נשיאות כפים כו' כבר נתבאר בסי' קכ"ט בס"ד:

תרכג ומאריכין בסליחות וכו' וזמנ' סמוך לשקיעת החמה כו' בסוף יומא אמר רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית ומסיק דרב תנאי היא דתניא בעל קרי טובל והולך עד המנחה רבי יוסי אומר כל היום כולו פי' דלחכמים זמן תפלת נעילה גם בלילה ולכך אוסרין לבעל קרי לטבול מן המנחה ולמעלה דיה"כ אלא ימתין עד שתחשך ויטבול ויתפלל ור' יוסי מתיר שסובר שמצות תפלת נעילה ביום הוא הילכך יטבול ויתפלל והשתא רב ס"ל כחכמים דתפלת נעילה בלילה ולכך פוטרת של ערבית ומשמע דהלכה כחכמים שהם רבים וזהו דעת הרי"ף ז"ל שהביא היאך דרב בפסקיו וכך פי' הר"ן דעת הרי"ף וכן מבואר מלשון הרא"ש דלא כדמשמע בהגהת מיימוני פ"ג דה' תפלה דהרי"ף כתב דתפלת נעילה ביום ע"ש ונראה שכך היא דעת הרא"ש שכתב דברי הרי"ף בסתמא משמע דהכי ס"ל אלא שאח"כ כתב ור"ת פסק דלית הילכתא כרב ותפלת נעילה אינה פוטרת של ערבית וצריך להתפלל אותה ביום מדגרסינן בירושלמי וכו' ואין מהירושלמי סתירה לפסק הרי"ף דפשיטא דלא דחינן תלמודא דידן מקמי הירושלמי ואיכא להקשות דבדברי הר"ת שהביא הרא"ש מבואר דס"ל לפי הירושלמי דלא פליג רב אהתחלת תפלת נעילה לכתחלה דמודה דראויה להיות ביום כשהחמה בראש האילנות אלא אגמר תפלה פליג ואמר דצריכה להיות בלילה דמאי נעילה נעילת שערי שמים ובגמר התפלה הוי עיקר הנעילה · אבל לרבי יוחנן בירושלמי דפליג עליה דרב ס"ל דצריך להתפלל כולה ביום דמאי נעילה נעילת שער ההיכל דהוי ביום ובגמר התפלה הוי עיקר הנעילה וא"כ קשה על מה שכתב רבינו וזמנה סמוך לשקיעת החמה כשהחמה בראש האילנות פירוש התחלת זמנה כך הוא וז"ש ויש ליזהר שלא יאחרו בהתחלת התפלה להתפלל אותה בלילה כמו שנוהגין אלא סמוך לשקיעת החמה בענין שיסיימו אותה עם צאת הכוכבים והיינו כרב דאילו לר' יוחנן צריך להתפלל כולה ביום והסיום הוא סמוך לשקיעת החמה דהיינו חצי שעה קודם שקיעת החמה כפי' סמוך למנחה דהוי נמי חצי שעה קודם וזהו כשהחמה בראשי האילנות דסוף שעור תפלת נעילה לר"י הוא תחלת השעור לרב וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ג דה' תפלה שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה. והוא קודם צאת הכוכבים הרבה דמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים ה' מילין ובסימן שאחר זה כתב ומתפלל תפלת ערבית שאין תפלת נעילה פוטרת של ערבית והיינו דלא כרב וא"כ דבריו סותרין זה את זה וי"ל דודאי גם רבינו פוסק כרב וכמו שפסקו הרי"ף והרא"ש אלא לפי שכתבו הם והאידנא נהוג עלמא לצלויי תפלת ערבית אחר נעילה בעל כרחך דטעמא הוי משום הבדלה דצריך להבדיל בתפלה ואע"ג דלרב דהילכתא כוותיה ס"ל דקל הוא שהקילו עליו מפני תעניתו כדי למהר אכילתו וא"צ להתפלל ערבית משום הבדלה ויוצא בהבדלה שעל הכוס מ"מ הם החמירו על עצמן להתפלל כדי שלא לבטל ההבדלה שבתפלה וכיון דנהגי עלמא הכי שויה עלייהו חובה ומחוייבים להתפלל תפלת ערבית משום הבדלה ואין תפלת נעילה פוטרת אותה וכי היכי דבשאר ימות השנה דקי"ל דתפלת ערבית רשות השתא נהוג עלמא לשויה כחובה כדכתב הרי"ף בפרשת ת"ה וכ"כ כל שאר המחברים הה"נ לענין הבדלה במוצאי יה"כ דאע"פ דתפילת נעילה פוטרת אפילו למ"ד תפלת ערבית חובה כדאיתא בגמרא מכל מקום כיון דנהוג עלמא לצלויי תפילת ערבית אחר נעילה משום הבדלה שויה עלייהו כחובה ומש"ה כתב רבינו ומתפללין ערבית שאין תפלת נעילה פוטרת של ערבית דשויה עלייהו כחובה

תרכב למנחה אומרים אשרי וכו' ז"ל המרדכי אחר שגמר תפלת מוסף פותח באשרי כדי להפסיק בין תפלת מוסף לתפלת המנחה · וכן כתב בסדר רב עמרם אבל אנו רגילים לפתוח באשרי אחר גמר תפלת המנחה כדי למהר שלא יעבור זמן תפלת המנחה וכן קבלתי עכ"ל וכ"כ בהגהת מיי' סוף ספר אהבה כתב ר"ע שאחר תפלת מוסף פותח באשרי כדי להפסיק בין תפלת מוסף לתפלת המנחה ואין אנו נוהגין כן אלא בין תפלת המנחה לתפלת נעילה אני אומר אותו ע"כ (א) וכ"כ הכלבו ז"ל כתב ה"ר נתן שאין אומרים תהלה לדוד עד אחר תפלת המנחה כדי להפסיק בינה לנעילה שבעלילה זו אתה פותח בנעילה אבל בתפלת המנחה א"צ עלילה לפתוח בה שאוחז ס"ת בלבדו ודיו וכמו הפלגת יוצר ממוסף כן הפלגת מוסף ממנחה ואח"כ כתב בתחלת תפלת נעילה אומר אשרי ובל"ג ואח"כ אומר קדיש זוטא ועומדין להתפלל עכ"ל והמנהג לומר אשרי קודם תפלת מנחה כד' רבינו: **כתב** הגהמ"י א"א בי"ה קדושה עד אחר תפלת מנחה קודם תפלת נעילה כדי להפסיק בה בין תפלת מנחה לתפלת נעילה וגם כדי שלא תעבור זמן המנחה: **וקורין** שלשה בפרשה עריות ומפטיר ביונה בפ' בני העיר (לא ·) וטעמא דקורין בעריות לפי שנפשו של אדם מתאוה להן וצריך לקדש עצמו מהן ומפטיר ביונה לפי שיש בה גודל כח התשובה:

ומ"ש ומברך לפניה ולאחריה כדרך שבירך בשחרית כ"כ המרדכי וכן נוהגין ודלא כדכתב הגהמ"י בשם ראב"ן שלא יאמר על התורה ועל העבודה אלא מסיים מגן דוד שהרי פסקה העבודה כבר מהשחר ובירך עליה שחרית (ג):

ומ"ש ואם חל בשבת מזכיר בה של שבת וחותם בה בשל שבת כמו בתפלה וכו' כ"כ הרא"ש והר"ן והמרדכי בפרק במה מדליקין ואפילו למ"ד (שבת כד ·) בר"ח שחל להיות בשבת שאינו מזכיר של ר"ח בהפטרה מודה בהפטרת מנחה י"כ שחל להיות בשבת משום דהתם שאני כדמפרש טעמא דאלמלא שבת אין נביא בר"ח כלל אבל בי"ה שחל להיות בחול הא איכא נביא הלכך כשחל להיות בשבת מזכיר של שבת וחותם בו:

וכתב ר"ע בתפלת המנחה א"א לפנינו לא סליחה ולא רחמים כו' אלא אחר סיום תפלתו אומר אבינו מלכנו וזהו סדר א"מ על דרך האלפא ביתא שנוהגין בקצת מקומות לומר אחר כל תפלה ותפלה:

ואם חל בשבת אומר צדקתך כ"כ הכלבו והר"ן כתב בפרק בתרא דר"ה בשם ה"ר יהודה ברצלוני שא"א אותו והוא כתב שמנהג לאומרו כיון שהוא יום עינוי ואבינו מלכנו נמי אומר אותו אע"פ שהוא שאלת צרכים מפני שהוא שעת גמר דין ואם לא עכשיו אימתי והכלבו כתב שי"א א"מ אפילו בשבת ובעל העיטור וה"ר נתן ושאר הפוסקים כתבו שלא לאמרו בשבת כלל ע"כ (ד) ואנו אין לנו אלא כדברי הר"ן דמילי דסברא נינהו: **וכתב** ר"ע שאין נשיאות כפים במנחה אבל ב"ה כתב שיש בה נשיאות כפים כבר נתבאר בסימן קכ"ט:

וכתב המרדכי י"א שא"א אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו וכו' אלא שלום רב מפני שאין בה נשיאת כפים אבל אנן לא נהיגין הכי ע"כ (ה) ור"י כתב בני"ח א"א דכל היכא דאין כהן נושא כפיו אם אין שם כהן אין ש"צ אומר ברכת כהנים וכן אנו נוהגים: **כתב** עוד המרדכי בסוף תפלת המנחה מתוודה כמו בתפלת יוצר ואמר א"מ: **וכתב** הגהמ"י לפעמים לא היה אומר הר"מ א"מ עד אחר נעילה כדי להתפלל נעילה ביום:

תרכג ומאריכין בסליחות וברחמים עד שיגיע זמן תפלת נעילה וזמנה סמוך לשקיעת החמה וכו' בסוף יומא כתב הרא"ש בשם הר"מ שצריך להתפלל תפלת נעילה ביום דבירושלמי פ' תפלת השחר ובר"פ בתרא דתעניות פליג ר"י על רב ואמר אין תפלת נעילה אלא ביום ורב ור"י הלכה כר"י והכי איתא התם אימתי היא נעילה רבנן דקסרין אמרין איתפלגון ר' יוחנן ורב רב אמר נעילת שערי שמים אפי' בלילה ור' יוחנן אמר נעילת שערי היכל דהיינו ביום אחר הדלקת נרות של בין הערבים א"ר יודן נוכתאה מתניתין מסייע ליה לרבי יוחנן בשלשה פרקים הכהנים נושאין כפיהם ד' פעמים ביום בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה ואית לן למימר נעילת שערי שמים דהא איתקש נשיאות כפים לשירות מה שירות ביום אף נשיאת כפים ביום אחוה דאמיה דרב

אדא

דרכי משה

לשון רבים לחיים ולמתים וכלבו כתב מה שאנו נוהגים לזכור מתים משום דזכירת מתים משבר ומכניע לבו של אדם:

תרכב (א) וכ"כ במנהגים וכן נוהגין: (ב) וכתב המרדכי דיומא ע"ג דא"א קדיש על הספר: (ג) ואנו נוהגין כהג"מ וכ"כ מהרי"ל ומנהגים: (ד) וכן אנו נוהגים שלא לומר צדקתך ולא א"מ כשחל בשבת: (ה) ובמנהגים שלנו אין עולין לדוכן אבל אומרים אלהינו וכו':

לא

דרישה

דאמוראי בקיאי בגירסא טפי מינן ור"ל שר' מאי ידע שהגירסא הנכונה במשנתינו ראוי להיות בשני בשם שהרי ר"מ כתב שלא משגחינן בר' מאי לגבי מתניתין וממילא צריכין למימר שהאבי"ה בא לומר שרבי מאי היה בקי בגירסת המשנה את"ל שמ"ש ר"מ לא משגחינן ברבי מאי לגבי מתני' ר"ל התוספתא מ"מ כאשר נתיישב בתוספתא מיושב ג"כ המשנה למה צריכין לטעם של הרא"ש שם אלא שהמשנה נשנית בלשון העולם לכן נלע"ד שנוסחא משובשת היא בידינו רק הנוסחא האמתית היא כמו שמצאתי בספרי הרא"ש של קלף ישן נושן דה"ג שם וסבור אני דאנא ה' היה אומר כ"ג ובשנייה אנא בשם אלא שהמשנה נשנית בל' העולם ור' מאי אמר כו' ור"ל דמ"ש במשנה אנא השם בוידוי כ"ג בי"כ לא שהיה אומר בל' זה אנא השם אלא אנא ה' · ור"ל שם של ד' וכמו שמסיק בשם הרא"ש אחר כן דכיון דילפינן ג"ש שם של ד' אותיות אין לשנות · והא דקתני המשנה אנא השם היינו בלשון לעולם או העולם ר"ל המשנה נשנית כמו שאנו אומרים בי"כ דאסור לנו להגות שם של ד' באותיותיו ולכן אנו אומרים במקומה תיבת שם ולא לשון אדנות כמו שאנו קוראין אותו כי צריכין לעשות זכר לווידוי כ"ג ואילו היינו אומרים אנא אדנ"י היינו סבירים שגם כ"ג היה אומר כן וכמ"ש ב"י בסמוך בביאור דברי ר' סעדיה והרי"ץ גיאות באומרו לפני השם תטהרו כו' ולפמ"ש לקמן בפירושא דהאי מילתא אתי שפיר טפי ע"ש ולפי מה שמצאתי הגירסא אלא שהמשנה נשנית בלשון לעלם ה"פ שאין המשנה יכתה לכתוב שם של ד' וכתבו בל' העלמה וע"ד הכתוב זה שמי לעלם וזה זכרי כו' וא"כ א"ש מ"ש ורב מאי כתב לא בלשון הוה ר"ל שעבר היה אומר כ"ג אלא שם של מ"ה ואל זה השם רומזים באנא השם ומסיק הרא"ש דאין נראין לו דבריו כו' אלא שם של ד' וכמ"ש לעיל וסבור אני כו' ועיין ברמ"ש פ' י"ב ותמצא כדברי ודו"ק ולפי זה א"ש:

דתנן

פרישה

ל' ואין אנו הוגים השם באותיותיו דחוק מאד לפי' דל"ל לפי' דעיקר הדקדוק הוא במ"ש ואין אנו כו' ר"ל אין אנו באין לומר כו' אבל ל' הוגה השם באותיותיו אינו מדוקדק כלל לכן יותר נלע"ד דה"פ דרב סעדיה ס"ל שראוי לומר לפני השם תטהרו כמ"ש אנא השם ור"ל שכיון שוידוי זה אין אנו מתודים אלא אומרים איך היה הכ"ג מתודה אינו מן הראוי להזכיר השם אפילו בל' אדנות בפי' אלא ברמז לומר השם או בשם וכן נ"ל בפסוק דלפני ה' תטהרו מה"ט ודעת הרי"ץ גאות דיכול להזכיר השם בל' אדנות כיון דקרא הוא דקרינן כדאמרינן בעלמא הרי הוא בתורה ודאי אם היינו הוגה שם זה באותיותיו כמו שהיה כ"ג הוגה אותו כמ"ש הרא"ש לפני זה היה איסור בידינו אבל אין אנו הוגים אותו באותיותיו א"כ שפיר דמי לקרות מקרא כתוב בל' אדנות וק"ל:

לכ"ע

וזה סדרה אומר ש"צ אשרי וקדיש ור"ע כ' אשרי ובל"ג ואין נוהגין עתה לומר ובא לציון אלא במנחה ומתפללין ז' ברכות כמו במנחה אלא שאומר במקום וכתבנו וחתמנו (וכן המנהג) ובהודאה במקום נזכר ונכתב נזכר ונחתם ור"ע כתב במקום זכרנו חתמנו ולא נהגו כן ואין לומר במי כמוך חותם יצוריו במקום זוכר ואומר וידוי וכשיגיע לאתה יודע אומר אתה נותן יד לפושעים וכו' עד כי אתה סולחן ובסדר רב עמרם אינו חותם כמו שאינו חותם בשאר התפלות ונראה דאפי' למי שפוסק שאין לחתום בשאר תפלות שאינו גורם וחכ"א כ"מ שזוקק לשבע חותמין אלא גורם וחותמין בברוך מ"מ בתפלת נעילה חותמין בברוך דהא אתפלת נעילה קיימי וקאמר שחותמין בברוך וכ"כ הר"ז הלוי מיהו כיון דאיכא פלוגתא טוב שלא לחתום ואם חל בשבת מזכיר בה של שבת ותתן לנו ה' אלהינו את יום המנוח הזה וחותם גם בשל שבת אבל בוידוי של אחר התפלה א"צ להזכיר של שבת ויחזור ש"ץ התפלה ואומר וידוי באמצע התפלה כמו בשאר התפלות ואו' כתר כמו במוסף ונושאין הכהנים כפיהם (א) ואם יש שהות ביום אומר סליחות:

תרכד **ומתפללין** ערבית שאין תפלת נעילה פוטרת של ערבית ואומר בה הבדלה בחונן הדעת וצריכין להוסיף מחול על הקודש גם בצאתו שימתינו מעט אחר יציאת

אלא הוא צייר גולתיה דרב בצומא רבא א"ל רב כד תחמי שמשא בריש דיקלא הב לי גולתי דניצלי נעילה מיחלפא שיטתיה דרב תמן הוא אמר נעילת שערי שמים והכא הוא אומר נעילת שערי היכל פי' דאמר רב כד תחמי שמשא בריש דיקלא דהיינו זמן נעילת שערי היכל אמר רב מתנא ע"י דרב מאריך בצלותיה סגי היה מגיע לנעילת שערי שמים פי' תפלתו היתה נמשכת עד נעילת שערי שמים אלמא ר' יוחנן פליג עליה דרב וגם ר' יוחנן מייתי סייעתא לר' יוחנן ממתני' וגם רב גופיה היה מתפלל ביום אלא שהיתה תפלתו נמשכת עד הלילה הלכך אין להתפלל תפלת נעילה אלא ביום עכ"ל וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם שכתב בפ"א מהלכות תפלה שתפלת נעילה מתפללין אותה אחר תפלת המנחה סמוך לשקיעת החמה ובפ"ג כתב תפלת נעילה זמנה כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה והר"ן כתב ג"כ בירושלמי הוא אלא שבמקום ר' יוחנן כתב שמואל ומ"מ כתב וז"ל והוי יודע שיש מי שפוסק כשמואל וכ"כ הר"מ מרוטנבור"ג ז"ל אבל מדברי הרי"ף נראה שהלכה כרב ואפ"ה אף דמפסיקין בתפלת נעילה פסוקי דרחמי ומילי דתחנונים טובא מכי חמינן לשמשא בריש דיקלא מתחילין לה כדאיתא בירושלמי עכ"ל: וכ"כ המרדכי דין תפלת נעילה להתפלל אותה ביום ומה שנהגו להתפלל אותה בלילה ודאי לא הנהיגו אבותינו כן אלא שמפני שהחזנים מושכין עד הלילה סבורים שבדין עושים עכ"ל. וכ"כ הגהמ"י בפ"ג מהל' תפלה על דברי הרמב"ם כ"כ הר"מ והנהיג והורה הלכה למעשה שאין להתפלל תפלת נעילה אלא ביום וכ"כ רבינו יהודה בשם רש"י והביא ראיות לדבר ובסוף דבריו כתב נראה שאין להתפלל נעילה ולא לעלות לדוכן אלא ביום מהיקשא דלשרתו ובודאי לא הנהיגו אבותינו כך אלא שהחזנים האריכו עד הלילה וסוברים שבדין עושין וכתבו עוד כ"ל שאין לדקדק דלרב תהא תפלת נעילה דוקא בלילה מדקאמר תפלת נעילה פוטרת של ערבית כי ס"ל שגם ת"ע זמנה מפלג המנחה ואילך כדאיתא בפ' תה"ש (כז.) רב צלי של שבת בע"ש אבל נוכל לדקדק משם שזמנה מפלג המנחה ואילך כדאמרי' בירושלמי דא"ל רב לשמעי' כד תחזי שמשא בריש דיקלא הב לי גולתי דנצלי נעילה והמתפלל בלילה אומר דברים שאינם כן לפני השכינה ע"כ ומתוך דברים הללו יתבאר לך דלדידן דמפסיקין טובא ברחמי היה צריך להקדים ולהתפלל אותה מבע"י הרבה כדי שיגמור החזן חזרת התפלה ביום ולפחות שיהא נשיאות כפים ביום אלא דאם כן היינו צריכין להקדימה מבע"י טובא לפי שאנו מרבים בסליחות ואנן בעינן שיתפלל אותה מכי חמינן שמשא בריש דיקלא ולפיכך נראה שיש לש"ץ לקצר בסליחות ופסוקים שבאמצע התפלה וגם אין לו למשוך בתפלת נעילה כל תיבה ותיבה כדרך שמושך בשאר תפלות וסעד לדברי מצאתי בהגהות מיימון בהלכות שביתת עשור וז"ל לפעמים לא היה הר"מ אומר א"מ של מנחה עד אחר נעילה כדי להתפלל ביום וכן כל הפזמונים שאומרים בנעילה פעמים היה מדלגם עד אחר ברכת כהנים כדי שיהא נשיאות כפים ביום ואז היה מושך בפזמונים עד הלילה ואח"כ אומר א"מ עכ"ל:

ור"ע כתב אומרים אשרי ובא לציון כבר כתבתי בזה בסי' תרכ"ג:

ומתפלל ז' ברכות כמו במנחה בסוף יומא (פז:) בעי תפלת נעילה מאי היא רב אמר צלותא יתירתא ושמואל אמר מה אנו מה חיינו ופירש"י צלותא יתירתא מתפלל שבע כשאר התפלות ושמואל אמר מה אנו מה חיינו אומר ואינו מתפלל. וכתב הר"ן צלותא יתירתא מתפלל ז' כשאר תפלות אותן ז' ברכות שהתפלל בשחרית ומנחה אלא שכולל בה מה אנו וקרי ליה יתירתא לפי שמוסיף בה דברים ושמואל אמר מה אנו בלחוד ואיתותב התם שמואל ואמרי' כמי עולא בר רב נחת קמיה דרבא פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו מה חיינו ושבחיה א"ר הונא בריה דרב נתן ויחיד אומר אחר תפלתו: **ומ"ש** אלא שאומר במקום כתבנו חתמנו וכו' כ"כ הרוקח והמרדכי: **ובסדר** ר"ע אינו חותם כמו שאינו חותם בשאר תפלות ונראה דאפי' למי שפוסק שאין לחתום בשאר תפלות שאינו גורם וחכמים אומרים כ"מ שזוקק לשבע וכו' כבר כתבתי ברייתא זו וגרסאותיה בסי' תר"ז ומשם יתבאר לך שמה שכתב אלא גורם וחכמים אומרים חותמין בברוך לאו דוקא דגירסא הכי איתא אם רצה לחתום בוידוי חותם וכן מ"ש מ"מ בתפלת נעילה חותמין בברוך היינו לומר שאם רצה לחתום חותם אבל לא שיהיה מחוייב לחתום וזה שכ' רבי' נראה דאפי' למי שפוסק שאין לחתום בשאר תפלות וכו' מ"מ בתפלת נעילה חותמין בברוך וכו' דבר פשוט הוא ולא ניתן לכתוב לרוב פשיטותו אבל מ"ש מיהו כיון דאיכא פלוגתא טוב שלא לחתום אינו מכוון בעיני דמשמע לי א דלדברי הכל אם רצה לחתום בנעילה חותם וזה שאינו חותם בסדר ר"ע לאו משום דאינו רשאי לחתום אלא משום דכיון דאינו מחוייב לחתום לא כתב ר"ע שיחתום אבל אה"נ שאם רצה לחתום חותם אפי' לר"ע: **ואם** חל בשבת מזכיר בה של שבת וכו' מימרא דריב"ל בפ' במה מדליקין (כד:) וכתב בהגהות מרדכי נראה שאם לא הזכיר של שבת בתפלת נעילה מחזירין אותו ונרא' מדבריו שם שיש חולקין:

ומ"ש אבל בוידוי של אחר התפלה א"צ להזכיר של שבת כ"כ שם הרא"ש והמרדכי וז"ל הרא"ש ור"ת שחל בשבת נהיגי שלא להזכיר שבת בוידוי לפי שכבר סיים ברכת שבת ולא מצינו הזכרה אחר החתימה וכן בי"ה שחל להיות בשבת אע"פ שמזכיר של שבת בתוך התפלה בוידוי שאומר אחר התפלה אין להזכיר בו שבת מה"ט כמי שאין להזכיר אחר החתימה עכ"ל ולפ"ז ש"ץ שהוא אומר בתוך תפלתו אותו וידוי שהיחיד אומר אחר תפלתו צריך הוא להזכיר ולא אמר רבינו שא"צ להזכיר אלא היחיד דוקא וכן משמע ודאי דביחיד מיירי דהא בתר הכי אמר ויחזור ש"ץ התפלה וכ"כ בהדיא בשבלי הלקט סי' קע"א וכן מצאתי בתשו' אשכנזיים ומיהו אם לא הזכיר ש"ץ של שבת באתה נותן נראה שאינו חוזר דהא איכא מ"ד דיעלה ויבא שבאמצע תפלה אינו מזכיר של שבת ומשמע דה"ה לאתה נותן אפי' לש"ץ הלכך בדיעבד מיהא סמכינן עליה: **ומ"ש** ואומר כתר כמו במוסף כ"כ ממ"ש המרדכי בנעילה אומר פעמים באהבה כמו במוסף: **ומ"ש** ונושאין הכהנים את כפיהם פשוט במשנה ר"פ בתרא דתעניות (כו.): **כתב** המרדכי שבתפלת נעילה אינו אומר א"מ (ב): **כתוב** בתרומת הדשן סימן רע"ח דנמצא בנימוקי' במוצאי יום הכפורים אין הדין והגזירה מסתלקת עד שישלימו ישראל סדריהם:

תרכד ומתפללין ערבית שאין תפלת נעילה פוטרת של ערבית בסוף יומא (פז:) אמר רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית רב לטעמיה דאמר צלותא יתירתא היא וכיון דצלי תו לא צריך וכתב הרי"ף והאידנא נהוג עלמא לצלויי תפלת ערבית אחר נעילה והרא"ש כתב בשם ר' מאיר דלית הלכתא כרב והביא ראיה מהירושלמי: **וצריכין** להוסיף מחול על הקודש גם בצאתו פשוט בפ' בתרא דיומא (פא.) וכתב הרא"ש דתוס' זה לא בבין השמשות הוא דבין השמשות ספק יום ספק לילה ואם עשה מלאכה בשני בין השמשות חייב חטאת ואינו נקרא תוספת דבלאו ריבויא דקרא צריך לפרוש מספק וגם ספק כרת יש בו ותוספת זה לא נתבאר שיעורו אלא ע"כ לאו תוספת כל דהו קאמר כדמשמע בר"פ בתרא די"ע (ל:) ופ' שואל (קמח:)

שה:שים

כתובה וזהו שאמר בסמוך לזה ואומר בה הבדלה בחונן הדעת כלומר שמטעם הבדלה כך הדין כדפי' כנ"ל ליישב דברי רבינו אכן דברי הב"י ז"ל בש"ע קשה ליישב דכתב זמן תפלת נעילה כשהחמה בראש האילנות כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה וזה אי אפשר לאומרו דפשוט הוא דכשהחמה בראשי האילנות היינו סמוך לשקיעת החמה והכל שיעור א' כדפי' וצ"ע ולענין הלכה נראה אע"ג דהרמב"ם והר"ן וכמה גדולים אחרים שהובאו בהגהת מיימוניות ובמרדכי והם הרוב ס"ל דגמר תפילת נעילה צריך להיות בעוד היום גדול והיינו כשהחמה בראשי האילנות דהוי סמוך לשקיעת החמה. מ"מ גדול המנהג בכל ישראל שנהגו כרב שגומרין התפילה בלילה וכדאי הם הרי"ף והרא"ש לסמוך עליהן שלא לבטל המנהג אכן בזה צריך להזהר מאוד להתחיל בעוד שהחמה בראש האילנות דאע"פ דלרב יכול להתפלל גם התחלת התפלה בלילה כדמוכח מהא דמוקי רב כחכמים דטובל והולך עד המנחה אין זה אלא דיעבד משום איסור רחיצה בי"כ אבל לכתחלה מצוה מן המובחר להתחיל כשהחמה בראשי האילנות וה"ט משום גמר התפלה שתהיה עם צאת הכוכבים בשעת התחלת נעילת שערי שמים ומ"ה יראה דאותן הממהרים בתפלת המנחה כדי להתחיל נעילה בעוד היום גדול לא יפה הן עושין דזה הוי כמו דיעבד כיון שאי אפשר להתחיל מבע"י ואין ראוי לבהל למהר בתפלה שמקלקלין כל התפלה לגמרי והחכם עיניו בראשו למעט בסליחות ובפסוקים ולקצר בנגונים כדי להתחיל תפלת נעילה בעונתה ועוד שהפיוט בנעילה מורה כך שאומר טרם יבא השמש היום יפנה השמש יבא ויפנה כי פנה היום ולא כי עבר והאומר כן בלילה כשכבר עבר היום בקשתו פלסתר ומיחזי כשיקרא באמרו דברים שאינן כן לפני המקום ב"ה:

וזה סדרה אומר ש"צ כו' ואנו נוהגין כר"ע לומר אשרי ובא לציון קודם תפלת נעילה להפסיק בין מנחה לנעילה אבל קודם תפלת מנחה אין אומרים לא אשרי ולא ובא לציון ומיהו כיון דאיכא פלוגתא טוב שלא לחתום כתב הב"י דאינו מכוון דאדרבה משמע דלד"ה אם רצה לחתום בנעילה חותם וכו' ואפשר ליישב לדעת רבינו דכיון דאיכא פלוגתא בשאר תפלות דלר"מ מחוייב הוא לחתום ולרבנן אין לחתום לפיכך אע"ג דאפילו לרבנן רשות הוא בנעילה ואם בא לחתום חותם מ"מ מאחר דא"צ לחתום טוב הוא שלא לחתום דשמא אם יבא לחתום בתפילת נעילה יטעו הרואין לומר שצריך לחתום אף בשאר תפלות והתם קי"ל כרבנן דאין לחתום וכך מוכח הלשון דלמעלה בסי' תר"ז כתב כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא ורצונו לומר פלוגתא דרש"י ורב עמרם וכתב כאן בכאן כיון דאיכא פלוגתא ורצונו לומר פלוגתא דר"מ וחכמים כנ"ל:

אבל בוידוי שלאחר התפלה כו' כ"כ הרא"ש וכתב במהרי"ל הני מילי יחיד אבל ש"ץ מזכיר של שבת שהרי אמרו באמצע תפלתו: ואומר כתר וברכת כהנים וכו' ואנו נוהגין לומר נעריצך ואין נושאין כפיהם ואע"פ דאיפסקא הילכתא בפרק בתרא דתעניות כר' יוסי דנושאין כפיהם בנעילה מ"מ מאחר דרוב פעמים נמשכת התפלה עד הלילה ובלילה אסור בנשיאת כפים כדילפינן מלשרתו ולברך בשמו עיין בהגהת מיימוניות פ"ג דה' תפלה. גם נוהגין לומר א"מ אחר תפלת נעילה דלא כמ"ש במרדכי:

תרכד ומתפללין ערבית שאין תפלת נעילה פוטרת וכו' כבר בארתיו בס"ד בסי' שקודם זה: ומ"ש

דרכי משה

תרכג (א) וכתב מהרי"ל דאפילו אם איחר עם תפלת נעילה עד הלילה נושא כפיו דאברים ופדרים מקרבן תמיד היו נשרפים בלילה ואנו נוהגים שלא לשאת כפים בנעילה כלל וכ"כ מנהגים כתב מהרי"ל אם חל יו"כ בשבת א"א א"מ עד תפלת נעילה וכן פותחין הארון כל תפלת נעילה כתוב במנהגים ופותחין בר"ה וי"כ בשאר תפלות חשובות ולאחר סיום נעילה אומרים שמע ישראל פ"א בשכמל"ו ג"פ ה' הוא האלהים ז"פ: (ב) ואין נוהגין כן:

אבל

חדושי הגהות

מקברו ע"ש: **תרכג** א ול"נ דאפשר דס"ל לרבינו דלאותן שגורסים וחכ"א כ"מ שזוקק לשבע אם רצה לחתום בוידוי חותם ס"ל שאם חותם באחת צריך שיחתום בכולן שאין לשנות התפלות או לא יחתום בשום א' מהם ולפ"ז אנו שאין חותמין בשאר התפלות גם בנעילה אין לנו לחתום וזהו שכתב רבינו כיון דאיכא פלוגתא טוב שלא לחתום דבכל התפלות אין לחתום דדילמא הגירסא היא וחכ"א מתפלל שבע ואם רצה לחתום בוידוי חותם ואנעילה דוקא קיימי ולא בשאר התפלות ובנעילה נמי אין לחתום דדילמא הגי' וחכ"א כ"מ שזוקק לז' אם רצה לחתום באחת צריך שיחתום בכולן וכיון שאין אנו חותמין בשאר התפלות והחתימה אינה אלא רשות גם בנעילה טוב שלא לחתום (מהרל"ח):

ול"נ

ותוקעין תשר"ת זכר לתקיעת היובל שהיתה בי"ה יציאת הכוכבים ויש נוהגין לתקוע מיד אחר תפלת נעילה קודם ערבית אף ע"פ שעדיין לא הבדילו אין חוששין כיון שתקיעת שופר אינה מלאכה ונכון יותר להמתין עד אחר ערבית ואפי' אם יתקע קודם שהבדיל אין לחוש כיון שהבדיל בתפלה ומבדילין על הכוס ואין מברכין על הבשמים אבל מברכין על האור שדבר חידוש הוא שלא נהנו ממנו היום וחמור י"ה משבת שאין מברכין על האור היוצא מהעצים ומהאבנים פירוש שהוציאוהו עתה מן האבנים אא"כ היה מעי"ה ומיהו אפילו אם הודלק ביום הכפורים אם הדליק בהיתר כגון לחולה יכולין לברך עליו ואוכלין ושותין בשמחה דכתיב לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך וגו' והחסידים ואנשי מעשה באשכנז רגילין לעשות ב' ימים י"ה שמתענין ב' ימים ולפעמים היה מהן עשרה והיו מתפללין בי' בכל סדר י"ה וא"א הרא"ש ז"ל היה מוחה בידם אבל לשאר כל דבר ואיסור מלאכה נוהגין כמו בראשון

ומ"ש ותוקעין תשר"ת זכר לתקיעת היובל כו' כ"כ המרדכי בשם גאון וכתב ראבי"ה דנראה סברת הגאון משום דדילמא שנה יובל לתקיעות ולברכות מיהו נ"ל דכולי האי כתקנת ר' אבהו לא עשו כן ע"כ וכן אנו נוהגין לתקוע רק תקיעה אחת שאמרו קדיש אחר תפילת נעילה ויש נוהגים לתקוע מיד אחר תפלת נעילה כו' כן נוהגים עכשיו והטעם משום דהשכינה מסתלקת אחר תפלת נעילה וכתיב עלה אלהים בתרועה ועוד כיון דהוי זכר לתקיעת יובל שהיתה ביה"כ כל כמה דמסמכינן ליה ליה"כ עדיף טפי : ומבדילין על הכוס ואין מברכין על הבשמים כ"כ הרמב"ם בפ' כ"ט מה' שבת ובכל בו כתב דאף במוצאי יה"כ שחל בשבת אין לברך וכן פסק בש"ע גם בהגה' ש"ע לא כתב כנגדו ונמשך אחר מנהגי מהר"א טירנא שכתב ג"כ שאין לברך אפילו בחל בשבת אכן בתשובת מהרי"ל סימן ל"ד כתב לברך על הבשמים כשחל בשבת וכ"כ הר"ר דוד אבודרהם וכן נ"ל עיקר לענין מעשה מאחר שהמרדכי פסק לברך על הבשמים כניהוג ר"ג מ"ה ואף כשחל בחול לא נהגינן כוותיה מ"מ כשחל בשבת ראוי לנהוג כניהוגו מאחר שרבים סוברים כן וכן פסק מהר"ש לורי"א ועוד נ"ל דלא שייך כאן ספק ברכות להקל מאחר שנהנה מן הבשמים וק"ל : אבל מברכין על האור וכו' בפ' מקום שנהגו : ומ"ש פי' שהוציאוהו עתה וכו' כלומר התם הוא דאין לברך עליו והטעם משום דבעינן אור ששבת וכשהוציאוהו עתה לא שייך שבת אבל אם היה אור ששבת אפילו הוציאוהו מקודם מן העצים ומן האבנים מברכין עליו אפילו במוצאי יה"כ : ומ"ש ומיהו אפילו וכו' כן פירש"י לשם וה"ט שגם בזה שייך שבת כיון ששבת ממלאכת עבירה וטעם עיקר הדין דבעינן שבת היינו משום דהשיא ברכה ניתקנה כיון דדבר חידוש הוא שלא נהנה ממנו היום ואין זה אלא בשבת : כתוב במהרי"ל יותר נכון להבדיל בנר של בית הכנסת שהוא אור ששבת אלא לפי שהודלק לשם מצוה לכבוד ולא להאיר ידליק נר אחר ממנו ויבדיל לאור שניהם : ואוכלין ושותין בשמחה דכתיב לך וגו' הכי איתא במדרש במוצאי יה"כ בת קול יוצאת ואומרת לך אכול וגו' : והחסידים וכו' כ"כ בסמ"ג שהיה נוהג ר"י הלוי ושאר הגדולים : ומ"ש וא"א הרא"ש ז"ל היה מוחה בידם טעמא משום דאין כח לשום אדם לברך ברכות מעצמו כל שלא הסכימו עליהן חכמי התלמוד ורבא הוה רגיל דהוי יתיב בתעניתא תרי יומי קאמר אבל לא שהיה מתפלל כסדר יה"כ נראה לי והב"י פירש בענין אחר ע"ש : ומ"ש אבל לשאר כל דבר ואיסור מלאכה נוהגין כמו בראשון הילכך אפילו אחרים לא יבשלו לו פשוט ומהר"ם האריך בזה ע"ש במ"ש ב"י :

ומ"ש

שהכוכבים היו מזולזלות בתוס' ולא בעצומו של יום ולא בספיקו אלמא לאו בתוספ' כל דהו אמרינן אלא שלא נתברר שיעורו וצריך לפרוש בכניסתו קודם בין השמשות מעט וכן ביציאתו אחר צאת הכוכבים צריך להוסיף מעט : ותוקעין תשר"ת במרדכי ובהגהמ"י כתבו שיש שאינם תוקעים אלא תקיעה אחת ויש תוקעין תשר"ת ומנהג העולם עכשיו לתקוע תשר"ת וכ"כ סמ"ג (א) : ומ"ש שתקיעה זו הוא זכר לתקיעת היובל שהיתה ביוה"כ כן כתב המרדכי אבל הגהמ"י כתבו שמי שאומר כן טועה דא"כ לא היה לתקוע אלא ביה"כ עצמו בשנת היובל אלא הטעם משום דאיתא במדרש דבמוצאי יה"כ בת קול יוצאת ואומרת לך אכול בשמחה לחמך וגו' וכ"כ סמ"ג . והתוס' כתבו בס"פ אלו קשרים (קיד :) בשם ר"י ומה שתוקעים במוצאי י"ה אינו אלא להודיע שהוא לילה ויאכילו את בניהם שהתענו וגם להכין סעודת מוצאי י"ה ולא כמחזורים שכתוב בהם שהתקיעה זכר ליובל כי למה תוקעין בכל שנה ושנה וכי הוי יובל בכל שנה ושנה עכ"ל . והרוקח כתב שהטעם שתוקעין הוא לומר נצחנו את השטן . והכלבו כתב שהטעם תקיעה זו כדי לערבב השטן שחוזר לשלוט במוצאי י"ה : ויש נוהגים לתקוע מיד אחר תפלת נעילה וכו' כ"כ המרדכי והגהמ"י דטעמא משום דכיון דחכמה היא ואינה מלאכה לא אחמירו בה רבנן כולי האי כיון שעבר היום וכ"כ סמ"ג וכ' עוד קבלתי ממורי רבי' יהודה ב"ר יצחק אחר שהשלים תפלת נעילה אומר קדיש ואח"כ ז"פ ה' הוא האלהים לפי שהשכינה עולה למעלה מז' רקיעים ואח"כ שמע ישראל פעם אחת ומיד תוקעין משום דכתיב עלה אלהים בתרועה . וז"ל סמ"ק בליל מוצאי יה"כ שרגילין לומר ה' הוא האלהים ז"פ י"א אותו קודם תקיעה וי"א אותו אחר תקיעה וכ"כ שהרי הוא אומר אותו לסימן סילוק שכינה שמסתלקת ועולה עד רקיע שביעי וכתיב עלה אלהים בתרועה אלמא לאחר תקיעת שופר הוי ההעלאה והסילוק עכ"ל : ומבדילין על הכוס ואין מברכין על הבשמים כ"כ הרמב"ם בפ' כ"ט מה' שבת שא"צ לברך על הבשמים במי"ה והכלבו כתב בסימן קכ"ח שא"צ לברך בו על הבשמים ואף אם יהיה במ"ש לפי שאין בו נשמה יתירה מפני התענית ע"כ ובס"ם ע' כתב דלדברי האומר שטעם הבשמים במ"ש מפני שבכל שבת שובת אור גיהנם ובמ"ש חוזר ושורף ומסריח וע"כ מריחין בבשמים להגין מאותו הריח לפ"ז הטעם יש לברך על הבשמים אף במי"ה שחל להיות בשבת ולא כן כ' הרמב"ם ז"ל ולא כן אנהגו עושין עכ"ל . אבל בתשובה אשכנזית מצאתי לברך על הבשמים במוצאי י"ה יפה כתבת שאין לאומרו זולת כשחל בשבת עכ"ל וכ"כ הרד"א וכל זה שלא כדברי המרדכי שכתב סתם שמברך על הבשמים במוצאי י"ה ומשמע דאפי' כשחל בחול קאמר : אבל מברכין על האור שדבר חידוש וכו' בפ' מקום שנהגו (נד .) : ומ"ש וחמור יה"כ משבת שאין מברכין על האור היוצא מן העצים ומן האבנים ג"ז שם ופירש"י אור היוצא מן העצים דנברא עכשיו אין מברכין עליו במוי"ה אלא במ"ש שאף הוא תחלת בריית אור וז"ל הכלבו וכשמברכין על האור אין מברכין אלא על אור ששבת ממלאכה כגון עששית שהיתה דולקת והולכת כל היום אבל לא על האור היוצא מן העצים ומן האבנים לפי שטעם ברכת האור בי"ה לפי שפסקה הנאתו בו ביום ועכשיו הותר לו וע"כ צריך אור ששבת והיוצא מן העצים ומן האבנים לא שייך שבת אבל מ"ש של כל השנה אין מקפידין לאור ששבת שטעם ברכת האור במ"ש לפי שתחלת ברייתו במ"ש כמו שמצינו בהגדה בירושלמי במ"ש זימן הקב"ה לאדם הראשון שני רעפים והקישן זה בזה ויצא מהן האור ובירך בורא מאורי האש ולפיכך מברכין על כל אור שבעולם ואפילו על היוצא מן העצים ומן האבנים לפי שזהו כעין ברייתו אבל בי"ה שאין לו טעם זה אין מברכין אלא על אור ששבת וי"א דאפי' במי"ה מברכין על האור היוצא מן העצים ומן האבנים מעמוד ראשון ואילך עכ"ל : ומ"ש ומיהו אפי' הודלק ביום הכפורים אם הודלק בהיתר כגון לחולה יכולין לברך עליו שם מותבינן אהא דא"ר יוחנן מברכין על האור בין במ"ש בין במוצאי י"ה מדתניא אין מברכין על האור אלא במ"ש הואיל ותחלת ברייתו הוא ומשני ל"ק כאן באור ששבת כאן באור היוצא מן העצים ומן האבנים ופירש"י באור ששבת שהיה בשבת שדלק היום ומ"מ ממלאכת עבירה שבת שדלק בהיתר כגון של חיה ושל חולה או נר הדולק מעיה"כ מברכין אף במוצאי י"ה דהויא ברכה משום דדבר חידוש הוא לו שלא נהנו מן האור היום וז"ל הרב המ' בפ' כ"ט מהלכות שבת בשם הרמב"ן ישראל שהדליק מעו"ג אין מברכין עליו בי"ה אע"פ שבמ"ש מברכין עליו דאין מברכין בי"ה אלא על אור ששבת ממש או על אור שהדליק ממנו וכן נהגו במקומותינו להדליק מעששיות של בה"כ נראה שזו היא כוונת רבינו ששבת בי"ה בדוקא ואמר שאין מברכין אלא עליו עכ"ל (ב) : כתב המרדכי אם חל בשבת אומר פסוקים ויתן לך ושמעתי אומר אותו פיוט המבדיל בין קודש לחול חטאתינו ימחול ותיקן לאומרו בבה"כ בקול רם במוצאי י"ה (ג) : ואוכלין ושותין בשמחה דכתיב לך אכול בשמחה לחמך וכו' נראה דזהו המדרש שכתבתי בסמוך שבמוצאי י"ה בת קול יוצאת ואומרת לך אכול בשמחה לחמך (ד) : והחסידים ואנשי מעשה באשכנז רגילים לעשות שני ימים י"ה כתבו הגהות מיי' בתחלת הלכות שביתת עשור וז"ל גרסי' שילהי פ"ק דר"ה רבא הוה רגיל דהוה יתיב בתעניתא תרי יומי זימנא חדא אשתכח כוותיה מכאן היה נוהג ר"י הלוי ותלמידיו ושאר גדולים לעשות ב' ימים י"ה וכשחל י"ה יום ה' ועתה יום שני שלו הוא בע"ש אסור להם להכין צרכי שבת בע"ש שהוא י"ה שלהם אך יאכלו בשבת עם האחרים שלא הרבו בשבילן כן הורה הר"מ וז"ל תשובת הר"מ כשחל יום ב' שלהם בע"ש אסור להקנות קמחם לאחרים כדי שאותם אחרים יעשו להם כדשרינן (יז .) בי"ט שחל להיות בע"ש למי שלא עירב עירובי תבשילין שאם התירו בכך מי"ט לשבת דמדאורייתא צרכי שבת נעשין בי"ט אלא מדרבנן הוא דאסרו מהני טעמי דפריש פ"ב דביצה (טו :) לא נתיר מי"ה לשבת דמדאורייתא אסור ובכרת הלכך לא שרי ע"י הערמה מיהו הוא מותר לאכול מה שבשלו אחרים לצורך עצמם אבל היכא דמתכוין המבשל להרבות בשבילו אסור מיהו היכא דלא נתכוין להרבות בשבילו אמנם במכירו צ"ע אם מותר לאכול מבישולו או לא חיישינן שמא ירגילנו בי"ה אחר בע"ש מיהו נראה דלא אסרינן במכירו אלא בעו"ג דלא קפיד על לפני עור אבל בישראל המבשל ליכא למיחש שמא ירבה בשבילו ויאכלנו דאלפני עור לא עבר עכ"ל : וכתב עוד ההגהות מה שלא נהגו כל ישראל לעשות שני ימים י"ה כשאר י"ט זהו מפני הסכנה כדאמרי' בירושלמי במס' חלה פ"ק תמן חשון דצומא רבא תרין יומין א"ר חסדא אתם מכניסין עצמכם בספק סכנה אבוה דשמואל הוה חש על גרמיה וצם תרי יומין ואיפסיק ליה חד מעי ומית אכן נראה דאין לכן ראיה כלל לא מדרבא ולא מהירושלמי כי בימים ההם היו בני א"י מקדשין ע"פ הראיה והיו בני בבל מסופקין מתי קידשו ב"ד את החדש ומחמת אותו ספק היו עושין שני ימים בכל י"ט אבל אנן דבקיאינן בקביעא דירחא ואין אנו עושין שני ימים טובים אפילו בשאר י"ט של גליות מספק אלא מנהג אבותינו בידינו ובי"ה שלא היה מנהג אבותינו מעולם לעשות שני ימים ומעתה דבקיאין בקביעא דירחא אין להם על מה לסמוך מיהו י"ל דטעמייהו משום דסברי די"ט ב' של ר"ה הוא עיקר וממנו מנינן ליה"כ ולסוכות וטעמא כדפי' בפ' כ"ט מה' שבת דבענין זמן בליל ב' של ר"ה עכ"ל וסמ"ק כ' יש מתענין ב' ימים אבל חומרא יתירה היא אחר שאין מקדשין בשום מקום ע"פ הראייה אין לחוש ע"ש (ה) : וא"א ז"ל היה מוחה בידם נראה שטעמו משום לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות ואע"ג דבפ"ק דיבמות אמרי' דהיינו ב"ד אחד שלא יהיה פלג מורין כב"ש ופלג כבית הלל אבל שני בתי דינין בעיר אחת לית לן בה הכא כבית דין אחד דמי אי נמי היה מוחה בידם משום דמיחזי כיוהרא ואתו לידי מחלוקת וכדעת הרא"ש מצאתי בשם ספר אגודה וז"ל העושין ב' ימים י"ה לא יתפללו יום שני כי אם עם שאר הקהל ואפילו הם עשרה ומצאתי בתשובה אשכנזית

דרכי משה

תרכד (א) אבל במרדכי ובהג"מ סוף ה' יו"כ כתב שיש שאינם תוקעים אלא תקיעה א' ובאגור כתב שכן מנהג אשכנז וכן אנו נוהגין והמנהג לתקוע מיד אחר הקדיש שאומרים בסוף נעילה וכ"ה במנהגים ויש שמקדימין אף קודם קדיש מיד שאמרו ה' הוא האלהים ע"ש עלה אלהים בתרועה כי אומרים ז"פ ה' הוא האלהים כנגד ז' רקיעים שהשכינה עולה בהן כמ"ש סמ"ג והג"מ ושמעתי שכ"ה מנהג אשכנז : (ב) וכ"כ אבודרהם שכ"כ הר"י שמנהג היה בברונה שכ"א היה מביא עמו נר מב"ה כדי שיהא לו נר ששבת ובאגודה כתב פ' אחרון דיומא דצריך נר אחר ולא נר הדולק בב"ה שאותו נר הדולק לכבוד אין מבדילין עליו אלא מדליקין מאותו נר נר אחר ומבדילין עליו עכ"ל וכ"כ מהרי"ו בדרשה שלו ובא"ז כתב שיש לברך על אור שהביאו מב"ה אבל לא בנר שנדלק ממנו דלא מיקרי נר ששבת וריב"א מתיר עכ"ל ובמנהגים ישנים דאם חל יוה"כ בשבת אין מבדילין על אור של ב"ה אלא מדליקין נר אחר ומבדילין עליו דהא הוי אור שנברא במ"ש אבל בשאר י"ה מבדיל אנר של ב"ה וכן נוהגין ומהרי"ל כתב שידליק נר מנר של ב"ה ויבדיל על שניהם וכב"ל לנהוג : (ג) [וכ"כ מהרי"ל וכתב דאין אומרים ויהי נועם] : (ד) ובדרשות מהרי"ו בשם א"ז ומרבים בסעודה שהוא יום טוב : (ה) וכ"כ בא"ז דיותר טוב שלא לעשות דאיכא סכנה בדבר דאמרינן בירושלמי דהוה אבוה דשמואל עביד הכי ומית מיהו אין למחות ביד העושים כן :

וכ"פ

חדושי הגהות

תרכד א ול"נ שטעמו משום דאם היו מברכים ברכות הוי ברכה לבטלה כיון דאינו יוה"כ דלהמיר יכול לעשות יוה"כ אבל לא להקל וכן מוכח בתשובה אשכנזית שהביא הב"י עצמו שכתב ומצאתי בתשובה אשכנזית שני ימים וכו' אך פיוטים וסליחות יאמרו כרצונם ע"כ הרי משמע שפיוטים וסליחות יכולים לומר אף בעשרה ואין בו משום לא תתגודדו אלא שהתפלות לא ישנו משום ברכה לבטלה כמ"ש (מהרל"ח) :

ונ"ל

בראשון הלכך אפילו אחרים לא יבשלו לו (ז) וי"א מי שעשה פ"י ב' ימים שוב אינו יכול לחזור בו לעולם דכיון שקבלו עליו הרי הוא עליו באיסור כרת וא"א הרא"ש ז"ל היה מתיר לישאל עליו :

הלכות סוכה

תרכה **בסוכות** (א) תשבו שבעת ימים וגו' למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם וגו' תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצות לפי שהוא דבר שראינו בעינינו ובאזנינו שמענו ואין אדם יכול להכחישנו והיא המורה על אמיתת מציאות הבורא יתעלה שהוא ברא הכל לרצונו והוא אשר לו הכח והממשלה והיכולת בעליונים ובתחתונים לעשות בהן כרצונו ואין מי שיאמר לו מה תעשה כאשר עשה עמנו בהוציאו אותנו מארץ מצרים באותות ובמופתים והסוכות שאומר הכתוב שהושיבנו בהם הם ענני כבודו שהקיפן בהם לבל יכה בהם שרב ושמש ודוגמא לזה צונו לעשות סוכות כדי שנזכור נפלאותיו ונוראותיו ואע"פ שיצאנו ממצרים בחדש ניסן לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך ולכן צוה אותנו שנעשה בחדש השביעי שהוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו ואנחנו יוצאין מן הבית לישב בסוכה בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה וסוכה זו צריך שתהיה במקום הראוי לעשותה וממין הראוי ושיהיו דפנותיה כראוי בשיעורם ובמנינם ושיהיה סכבה כראוי ושלא תהא גבוה יותר משיעורה ולא נמוכה פחות משיעורה ולא קטנה משיעורה :

תרכו **מקום** הראוי כיצד שיעשנה תחת אויר השמים דכתיב (א) בסוכות תשבו ודרשינן ולא בסוכה שתחת סוכה ולא

שבכנוים שני ימים י"ה אין משנין כלל התפלות ואפילו הוו עשרה אך פיוטים וסליחות יאמרו כרצונם (ו) : **וי"א** מי שעשה פעם אחד שני ימים שוב אינו יכול לחזור בו לעולם וכו' כך כתב סמ"ק בשם הר"ס :

וא"א ז"ל היה מתיר לישאל עליו טעמא משום דמדינא א"צ להתענות אלא יום אחד לבד וכמו שכתבתי בשם סמ"ק והגהות וא"כ הוי כמו נדר ונשאל עליו וכמו שכתב המרדכי בפ' מקום שנהגו בשם ר"ת מי שרגיל להתענות תעניות שבין ר"ה לי"ה ושלפני ר"ה צריך ג' שיתירו לו וכגון שבשע' שהתחיל לנהוג היה דעתו לנהוג כן לעולם ואפי' בפעם אחד אם נהג צריך היתר ע"כ :

תרכה **בסוכות** תשבו שבעת ימים וגומר תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצות וכו' כלומר הוקשה לו הושבתי בני ישראל בסוכות ודאי אחר צאתם ממצרים היה וא"כ למה לו לתלותם ביציאת מצרים הכי הול"ל בסוכו' הושבתי את בני ישראל במדבר · ועוד מאי רבותא דהושבתים בכוכות שצוה לעשות מצות סוכה זכר להושבת ב"י בסוכות ועוד למה צוה לעשות סוכה בתשרי בניסן מיבעי לה כיון שהם זכר ליציאת מצרים ולכך כתב לתרץ לראשונה תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצות לפי שהוא דבר שראינו בעינינו וכו' · ולתרץ השנית כתב והסוכות שאומר שהושבנו בהם המה ענני כבודו וכו' ולהרץ לשלישית כתב ואע"פ שיצאו מצרים בחדש ניסן לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן וכו' :

תרכו **מקום** הראוי כיצד שיעשנה תחת אויר השמים דכתיב בסוכות תשבו ודרשינן ולא בסוכה שתחת הסוכה ולא בסוכה שתחת הבית ולא בסוכה שתחת האילן ברייתא בפ"ק דסוכה (ד' ט) ופריך בגמ' אדרבא בסוכות תרתי משמע אר"נ ברבי יצחק

ומ"ש וי"א מי שעשה פעם אחת כו' כ"כ בסמ"ק בשם הר"ס סוף הלכות י"כ : **ומ"ש** וא"א היה מתיר לישאל עליו כן עיקר ועכשיו לא שמענו מי שנהג לעשות ב' ימים יה"כ ויפה המנהג שלא לעשות :

תרכה **בסוכות** תשבו גו' תלה הכתוב כו' איכא למידק בדברי רבינו שאין זה מדרכו בחבורו זה לבאר כוונה לשום מקרא שבתורה כי לא בא רק לפסוק הוראה או להורות מנהג ופה האריך לבאר ולדרוש המקרא דבסוכות תשבו ויראה לי לומר בזה שסובר דכיון דכתיב למען ידעו כו' לא קיים המצוה כתיקונה אם לא ידע כוונת מצות הסוכה כפי פשטה ולכן ביאר לפי הפשט דעיקר הכוונה בישיבת הסוכה שיזכור יציאת מצרים .וגם הטעם בעצמו לרבינו ז"ל במ"ש בה' ציצית בסימן ח' ויכוין בהתעטפו שצונו המקום וכו' וכן בה' תפילין בסי' כ"ה כתב ויכוין בהנחתם שצונו המקום להניח כדי כו' מה שלא עשה כן בשאר הלכות כי לא כתב שיכוין שום כוונה בעשיית המצוה כי המקיים המצוה כדינה יוצא בה אעפ"י שלא היה לו שום כוונה אבל בציצית שכתב בהן למען תזכרו וגו' וכן בתפילין כתוב למען תהיה תורת ה' בפיך שפשוטו הוא שהתפילין הם אות וזכרון כדי שיהא תורת ה' שגור בפיו כי ביד חזקה הוציאך יראה שלא קיים המצוה כתקונה אם לא יכוין אותה הכוונה ולכן כתב בהלכות אלו ויכוין כו' וכן גבי סוכה שכתוב למען ידעו וגו' משמע ליה נ"כ שצריך שיכוין בשעת ישיבת הסוכה הטעם המכוון במצוה :

תלה הכתוב וכו' כתב ב"י תלה הכתו' מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצות כלומר הוקשה לו הושבתי בני ישראל בסוכות ודאי אחר צאתם ממצרים היה וא"כ למה לו להלותם ביציאת מצרים הכי הול"ל כי בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ועוד מאי רבותא דהושבתי' בסוכות שצוה לעשות מצות סוכה זכר להושבת בני ישראל בסוכות ועוד למה צוה לעשות סוכה בתשרי בניסן מיבעי ליה כיון שהם זכר ליציאת מצרים ולכך כתב לתרץ לראשונה תלה הכתוב וכו' ולהרץ לשנית כתב והסוכות שאומר וכו' ולתרץ לשלישית כתב ואע"פ שיצאו וכו' עכ"ל וקשיא לי על פירושו דאיך נאמר דהוקשה לו תחלה הושבת בני ישראל בסוכותי ודאי אחר צאתם ממצרים היה כו' דמאחר דעדיין לא ידענו טיבן של אותן הסוכות שהושיבנו בהן אינו מן הראוי לתפוס בפשיטות שהם היו ודאי אחר צאתם ממצרים עד שיקשה ע"ז למה לו לתלותו ביציאת מצרים מן הראוי היה לפרש תחלה טיבן של אותן הסוכות שהם היו במדבר וא"כ היה לו לדקדק למה לו לתלות ביציאת מצרים ועוד דכיון דעיקר הקושיא היא למה לו לתלות אותה הושבה ביציאת מצרים מאחר שלא היתה אותה ההושבה רק אחר צאתם ממצרים אלמא שאם היתה אותה ההושבה בשעת צאתם ממצרים לא היה ק' מידי וא"כ מה טעם למה שאמר וכן הרבה מצות דבשאר מצות לא מצינו רק שתלה עיקר המצוה בזכירת יצאת מצרים לבד ואין לדקדק שם כמו שדקדק במצות סוכה ועוד לפי פירושו לא ידעתי מה הכיב במ"ש לפי שהוא דבר שראינו בעינינו כו' סוף סוף קשה ל"ל לתלות ההושבה של בני ישראל ביציאת מצרים מה שלא היה אלא הו"ל לתלות המצוה של ישיבת סוכה ביציאת מצרים כמו בשאר מצות ועוד לא ידעתי היאך ימשך מישיבת הסוכה התכלית המכוון מן המצוה דהיינו שיזכרו יציאת מצרים מאחר שהושבה של בני ישראל בסוכות היתה אחר צאתם ממצרים זמן הרבה · על כן יראה לי לומר דעיקר כוונת רבינו לבאר דפשט המקרא הוא שהכוונה במצות סוכה היא לזכור יציאת מצרים אבל אין פי' המקרא שהכוונה במצות סוכה היא למען ידעו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל לבד כי בזה מקיים המצוה כתקונה ומה שאמר הכתוב בהוציאי אותם מארץ מצרים לא קאי אלמען ידעו אלא התורה הודיענו שהושבה של בני ישראל בכובות היה באותו הזמן אבל קיום המצוה היא בידיעת ההושבה בסוכות לבד שזה אינו אלא עיקר הפי' שידעו כי ההושבה היתה בסוכות בהוציאו אותם מארץ מצרים וז"ש תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצות כלומר דמשאר הרבה מצות שתלאם ביציאת מצרים יש ללמוד שגם מצות סוכה תלאה ביציאת מצרים שזהו עיקר הידיעה כמה שאמר למען ידעו ואמר טעם לזה לפי שהוא דבר שראינו בעינינו כו' פי' שאם היה עיקר הכונה בלמען ידעו שההושבה היה בסוכות לבד א"כ לא היה בזה רק זכירת החסד שעשה עמהם במדבר ובודאי דהוה ק' דכמה מעלות טובות למקום עלינו שהאכילנו את המן ונתן לנו הבאר ושאר חסדים ולמה צוה יותר במצות סוכה לזכור החסד של הושבת דסוכות יותר משאר חסדים אבל אם עיקר הכוונה לזכור יציאת מצרים אתי שפיר שכן הרבה מצות נצטוו זכר ליציאת מצרים לפי שהוא דבר שראינו בעינינו כו' והוא המורה על אמתת מציאת הבורא כו' וא"כ משאר הרבה מצות יש ללמוד שגם במצות סוכה היתה הכונה בלמען ידעו על הידיעה של יציאת מצרים וא"כ הוקשה לו לפי זה אם כן היאך ימשך מישיבת הסוכה התכלית המכוון מן המצוה דהיינו שיזכרו יציאת מצרים ואחר והסוכות שאומר הכתוב שהושבנו בהם הם ענני הכבוד וכו' כלומר ודאי לר"ע דפרק קמא דסוכה דאמר סוכות ממש עשו להן לא ימשך מישיבת הסוכה זכרון יציאת מצרים ואפשר דלר"ע אה"נ דלמען ידעו לא קאי אלא אישיבת סוכה לבד אבל לר' אליעזר דפליג עליה ואמר ענני כבוד היו ודבריו עיקר דכן תרגם אונקלוס ארי במטלת עננין אותיבת והקיפן בהן לבל יכה בהם שרב ושמש וזכרון זה יעלה על ידי מצות סוכה שמצותה צלתה מרובה מחמתה זכר לענני כבוד שהגינו מפני החמה וא"כ ע"י כך יזכור גם לשאר נפלאותיו ונוראותיו שעשה עמהם להגין עליהם תכף ביצאתם ממצרים בענן כבודו כי בט"ו בניסן היתה התחלת העננים וכמ"ש בשעת יציאת ממצרים וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך וגו' דמאחר שהסוכות זכרון לענני הכבוד הוא הוא זכרון ג"כ ליציאת מצרים ע"י ענן יומם גו' להגין עליהם וזהו שאמר ודוגמא לזה צונו לעשות סוכה כדי שנזכור נפלאותיו ונוראותיו אח"כ הוקשה לו א"כ שמצות חגה היא זכר לענני הכביד והם היו מיד בצאתם ממצרים היה מן הראוי לעשות סוכה בניסן דבשלמא אם נאמר דסוכות ממש היו איכא למימר דלא עשו להם סוכה במדבר כי אם בתשרי אבל ענני הכבוד היו הכף ככתוב וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן גו' ותירץ ואע"פ שיצאנו ממצרים בחדש ניסן כו' ודע שהר"א מזרחי בפ' בהעלותך הקשה למה לא ציותה התורה שיעשו בסוכה ה' מלמעלה וא' מלמטה וד' מד' רוחות דומיא דענני הכבוד ולמאי שכתבתי בסמוך יתיישב גם זה שמצות סוכה אינה אלא רק לזכור יציאת מצרים זה יגיע לאדם ע"י ישיבת סוכה שצלתה מרובה מחמתה זכר לענני הכבוד שהגינו עליהם בכל מקום מפני החמה והשרב ומזה יגיע לזכרון שאר נפלאותיו ונוראותיו אשר עשה להגין עלינו ביציאת מצרים והדבר ידוע שהאחד שלמטה לא היה להגין מפני החמה כי אם להנמיך הגבוה ואין מזה זכרון לשאר הגנות אשר הגין עלינו ביציאת מצרים :

תרכו מקום הראוי כיצד שיעשנה תחת אויר השמים דכתיב בסוכת תשבו ודרשינן וכו' בפ"ק דסוכה דרשינן מדכתיב בסכת חסר וי"ו ואע"ג דפסול תחת האילן פסול נמי מטעם מחובר דדרשינן ליה מבאספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר ופסול תחת הבית הוא נמי משום תעשה ולא מן העשוי כדאיתא התם מכל מקום מטעם סוכה תחת סוכה נמי פסול זו ואצ"ל זו קתני כן פי' הרא"ס ולי יראה דאתי לאורויי לן דלא תימא דוקא סוכה תחת סוכה הוא דפסול דסכך אחד אמר רחמנא אבל סוכה שתחת הבית ותחת האילן כשרה דהא סכך אחד הוא ומחובר לא פסול אלא א"כ שסכך הסוכה הוא מן המחובר או מן העשוי אבל היכא שסכך הסוכה הוא מן התלוש ועשוי לשם סוכה בהכשר סד"א דהו לא פסלה בשביל האילן או הבית שלמעלה מן הסכך דלל בית ואילן מהכא איכא לל סוכה כדאמר בריש פ"ק דסוכה דל עשתרות קרנים מהכא איכא לל סוכה קמ"ל דבכלל בסכת חסר ו' משמע נמי ולא תחת האילן ולא תחת הבית ולפי זה זו אף זו קתני :

ואם

דרכי משה

(ו) וכ"פ מהרי"ו דלפי דעת זה אפי' תנאי שהתנה שלא ינהג כן לעולם לא מהני כתוב במנהגים מי שמתענה למחרת יה"כ ת"ח א"צ להתענות לעולם וכתב מהרי"ל ומהרי"ו יש שמתחילים לעשות הסוכה במוצאי יה"כ שנאמר ילכו מחיל אל חיל וגומר ועוד כתב מהרי"ל והמנהגים שא"א תחנון מי"ה עד אחר סוכות ובמהרי"ל ולמחרת יה"כ א"א למנצח אבל במנהגים ליתא וכן דמנהג לאומרו וכתב עוד מנהגים ומהרי"ל וא"א צו"ץ בשבת שבינתיים וכ"ה בהג"מ פ"ב דברכות : (ז) וכ"פ מהרי"ו בדרשותיו :

תרכה (א) ע"ל סימן תרכ"ד דמצוה להתחיל בעשיית הסוכה מיד במוצאי י"ה וכתב מהרי"ל מיד לאחר יה"כ יעשה הסוכה ואפי' אם הוא ע"ש דמצוה דבאה לידך אל תחמיצנה : כתב

פרישה

סי' תרכו (א) בסכות תשבו כו' חסר כתיב ׳

ולא בסוכה שתחת הבית ולא בסוכה שתחת האילן ואם האילן צילתו מרובה מחמתו פסולה בכל ענין אף (ב) אם הסוכה צילתה מרובה מחמתה אבל אם האילן חמתו מרובה מצילתו אז רואין אם הסוכה צילתה מרובה מחמתה בלא אילן כשירה אפילו לא השפיל הענפים למטה לערב עם סכך הסוכה אבל אם אין הסוכה צילתה מרובה מחמתה אלא ע"י האילן אז צריך שישפיל הענפים (ג) ויערבם עם הסכך בענין שלא יהו ניכרים ויהא הסכך רבה עליהם ומבטלן וזהו לדעת רש"י ז"ל אבל אבי העזרי כתב אפי' אם הסוכה צילתה מרובה מחמתה בלא האילן והאילן חמתו מרוב' מצילתו אם ענפי האילן מכוונין (ד) כנגד סכך הכשר פסולה שהרי הצל מן האילן ולא מן הסוכה ל"ש אם האילן קדם ל"ש אם הסוכה קדמה פסולה כיון שענפי האילן מכוונין כנגד סכך הכשר אבל אם הענפים כנגד האויר שבין הסכך הכשר כשירה הואיל וצל הכשר הוא מרובה מחמתה שאפי' אם ינטל האילן יש שיעור בכשר להכשיר וכ"כ הראב"ן ומפני זה יש מחמירין שלא לעשות סוכה למטה בבית תחת הגג אף ע"פ שהסירו הרעפים כיון שנשארים עדיין העצים הדקים אשר הרעפים מונחים עליהם אע"פ שיש אויר גדול בין העצים יותר מכדי העצים וה"ר יחיאל היה נוהג כשהיה עושה סוכתו בבית תחת הגג שהסירו הרעפים היה זוקף קנים מן הסכך עד

יצחק בסכת כתיב : **ואם** האילן צילתו מרובה מחמתו פסולה בכל ענין וכו' שם שנינו העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית ובגמרא אמר רבא לא שנו אלא באילן שצילתו מרובה מחמתו אבל חמתו מרובה מצילתו כשירה וכי חמתו מרובה מצילתו מאי הוי הא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר א"ר פפא בשחבטן פי' רש"י הא קא מצטרף סכך פסול. מחובר סכך פסול הוא. דכתיב באספך מגרנך ומיקבך ממה שאתה מאסף מגרנך עשה סוכתך בפסולת גורן כגון קשין ובפסולת יקב כגון אשכלות ריקנין וזמורות אלמא תלוש בעינן ומהני צל האילן לצל הסוכה להשלים צילתה של סוכה : בשחבטם . השפיל ענפיו למטה מעורבין עם סכך הכשר ואין נראין בעין וסכך כשר רבה עליו ומבטלו דמדאורייתא כל דבר בטל ברוב וסיים בה הרא"ש וז"ל ומהיכא תיתי למיפסל משום שני סככים ליכא דהא חד סככא היא ולא משום מחובר איכא דהא בטיל ליה ברובא ומיירי שאין בסוכה צילתה מרובה מחמתה אלא מחמת אילן הפסול שמשלימה דאי צילתה מרובה מחמתה בלא אילן לא מיפסלא משום צירוף סכך פסול כיון דכי שקלת ליה לפסול אכתי צילתה מרובה מחמתה וכן משמע לשון צירוף להשלים השיעור אבל רבינו אבי"ה כתב בשם ריב"א אם לא חבטן אפילו חמתו של אילן מרובה מצל אילן והסוכה צילתה מרובה מחמתה פסולה שהרי הצל הוא מן האילן ולא מן הסוכה שאם יבטל סכך הסוכה אכתי איכא מצל האילן ל"ש קדם האילן לסוכה ול"ש קדמה הסוכה לאילן כיון שמונחים ענפי האילן כנגד סכך הכשר ומיהו אם הוא כך שענפי האילן אינן מצלים כנגד הסוכה אלא כנגד האויר שבין סכך הכשר כשר ובצילתה מרובה מחמתה אין צל האילן פוסל הואיל ואינם מכוונין ויש בכשר כשיעור אם ניטל הפסול והפסול חמתו מרובה עכ"ל . ודעת התוס' כפירוש קמא . אבל דעת הר"ן כדעת אבי"ה שכתב וז"ל וכי חמתו מרובה מצילתו מאי הוי וכו' פי' שאע"פ שהסוכה בעצמה צילתה מרובה מחמתה כיון שצל האילן שהוא פסול עומד למעלה הרי הוא מבטל צל סכך כשר שהוא למטה ממנו שהרי אינו משמש כלום כיון שהעליון מיצל עליו ונמצא שמצטרף סכך פסול של אילן עם סכך כשר שאינו תחת האילן שבשניהם נעשה הסוכה צילתה מרובה מחמתה וראוי שתפסל עד שיהא צל האילן מעט כ"כ דבלאו סכך שתחתיו יהא צילתה של סוכה מרובה מחמתה אבל בלא"ה מיפסלא ל"ש קדם אילן לסוכה ל"ש קדמה סוכה לאילן שלא כדברי קצת מפרשים דאמרי דכל שקדמה סוכה לאילן לא אמרינן בכן דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר מתרץ לה רב פפא בשחבטן כלומר שהשפילן לענפי האילן ועירבן עם הסכך כשר דכל כה"ג כיון שחמתו של אילן מרובה מצלתו מבטל ברובא מאחר שהכל מעורב אבל אילו היה צילתו מרובה מחמתו לא מבטל ברובא כיון שאין הסכך הכשר מועיל בסוכה כלום וכ"כ ה"ה בפ"ה בשם הרמ"ה וכ"כ הגמ"י בשם ראבי"ה וכ' שאע"פ שמדברי רש"י משמע דאם הסוכה צילתה מרובה מחמתה כשירה אפילו אם האילן מיצל כנגד סכך הסוכה אפילו לא חבטן אח"כ חזר בו ופירש גבי סוכה שתחת סוכה דכשהעליונה למעלה אע"פ שהתחתונה צילתה מרובה מחמתה פסולה והמרדכי כתב בשם רש"י ור"ת כפי' קמא ובשם הר"ש מקוצי כפי' בתרא ולהרמב"ם שיטה אחרת בזה אכתבנה בסמוך בס"ד : **ומ"ש** רבינו ומפני זה יש מחמירין שלא לעשות סוכה למטה בבית תחת הגג וכו' כלומר משום דאיכא למיחש לפי' אבי"ה דאילו לפי' קמא מיפרא שרי וכמ"ש רש"י על מכה זו שמעי' מהכא שמסככין על קני הגג שקורין לט"ש אע"פ שסמוכות זו לזו בפחות מג' כיון שחמתן מרובה מצילתן וכתב המרדכי לפי' הר"ש מקוצי יש להחמיר להסיר כל הלט"ש שעל הסוכה אע"פ שחמתה מרובה מצילתה לפי שהן פוסלין כנגדן ומורי הר"פ היה מצוה להשים הערבה עליהן א"כ לזקוף הערבה על הלט"ש דליהוי כמו חבטן עכ"ל : **ומ"ש** רבי' וה"ר יחיאל היה נוהג כשהיה עושה סוכה בבית תחת הגג שהסירו הרעפים היה זוקף קנים מן הסכך עד הגג כו' כ"כ בהגהת סמ"ק ונראה דהיינו כמו מ"ש בסמוך בשם הר"פ שהיה מצוה לזקוף הערבה

ואם האילן צלתה מרובה מחמתה פסולה בכל ענין אף אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה שם שנינו העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית ובגמרא אמר רבא ל"ש אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו אבל חמתו מרובה מצלתו כשירה . וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי הא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר אמר רב פפא בשחבטן מאי קמ"ל תנינא הדלה עליה את הגפן וסיכך על גבן פסולה ואם היה הסיכוך הרבה מהן או שקצצן כשירה ה"ד אילימא בשלא חבטן הא קא מצטרף סכך פסול עם סכך כשר אלא לאו בשחבטן וש"מ דלא גזרינן . מ"ד הני מילי בדיעבד אבל לכתחלה לא קמ"ל . ופירש רש"י הא קא מצטרף סכך פסול מחובר סכך פסול הוא דכתיב באספך כו' ומהני צל האילן לצל סוכה להשלים צלתה של סוכה לכאורה משמע דס"ל דאם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלי צירוף צל האילן כשירה אע"פ שצל האילן כנגד צל הסכך ולא בעינן דחבטן אלא אם כן דצל האילן מהני ומשלים צלתה של סוכה ע"י צירוף וכך הבינו הראשונים מלשון רש"י ז"ל אכן לפי לשונו זה שבידינו היום יש לפרש כוונתו שסובר גם הוא כדעת אבי"ה ומה שכתב ומהני צל האילן כו' ה"ק דאפילו בסוכה שצלתה מרובה מחמתה מכל מקום כשנחשוב הסכך הכשר שכנגד האילן כמאן דליתיה נמצא שמצטרף סכך פסול של אילן עם סכך כשר שאינו תחת האילן ומהני ומשלים שעל ידי שניהם נעשית הסוכה צלתה מרובה מחמתה וכן יראה מדברי הר"ן שהבין כך דעת רש"י שהרי בפירוש כתב בכתם כדעת אבי"ה ולא הזכיר דעת רש"י החולק על פי' זה היפך מנהגו לכתוב פי' רש"י עכ"פ אלא ודאי דס"ל דאף דעת רש"י כך היא אלא דמאחר שלא כתב בפי' לא הזכיר דבריו וכן יראה עוד מלשון רש"י בעצמו שכתב אי דלא חבטן דלא בטיל אמאי כשרה הא מצטרף ונמצא מסכך במחובר ואע"פ שהוא רחוק ומובדל מרבה הוא את הצל וצריך להיות צלתה מרובה מחמתה לבד מזה עכ"ל משמע דאיירי בסוכה שצלתה מרובה מחמתה בלא האילן ואפ"ה בלא חבטן פסולה משום דבעי צלתה מרובה מחמתה לבד מזה ובהגהת מיימוני כתב שרש"י חזר בו בפירושו גבי סוכה שתחת סוכה וא"כ קרוב לפרש שגם מתחלה כך היה דעתו ואין שם חזרה כ"ל ואיך שיהיה מ"מ סברא זו שכתבוהו על שם רש"י הסכימו אליה התוס' והביאו ראיות לזה וכ"כ במרדכי בשם ר"ת אכן באשיר"י כתוב דחיות לראיות התו' ע"ש . ועל ההיא דחבטן נאמרו בו ד' פירושים רש"י ז"ל ורוב המחברים פירשו השפיל ענפיו למטה מעורבין עם הסכך כשר ואין נראה בעין וסכך כשר רבה עליו ומבטלו דמדאורייתא כל מילי בטל ברוב וכן פירשו התוס' והסמ"ג בשם מורו דדוקא בלא ניכר בטל ברוב מדאורייתא אבל אם הוכר סכך פסול לא יבטל ועיין במ"ש בסוף סי' זה היאך מבטלין איסור לכתחלה ובעל המאור פי' בחבטן כלומר שחבטן עד שנשברו עליהן דגלי דעתו דלא ניחא ליה בצלו של אילן כלל ונעשה כאילו עומד בפני עצמו ולא מצטרף לצל סוכה והאריך בזה והביא ראיה לדבריו מחבורי הגאונים שכתבו כן גם הרמב"ן לא השיג עליו בזה בספר המלחמות . והרמב"ם בפי' המשנה פי' שהוא מלשון קציצה ותלישה גם רש"י ז"ל הזכיר פי' זה והקשה עליו והרב ז"ל יישבו בדבריו דמה דקשה מדתנן אם היה הסיכוך הרבה מהן או שקצצן פירושו שאם היה הסיכוך הרבה מהן וקצצן לחודיה שלא נעגען בקרקע או שקצצן כדין בנעצוע בידים אפילו לא היה הסיכוך הרבה מהן כשרה . והראב"ד בהשגותיו פ"ה מה' סוכה וכן הרב המגיד שם הבינו מדברי הרמב"ם בחבורו שהוא מפרש חבטן הפרידן ע"ש אבל העיקר הוא שכונתו בחיבורו כמ"ש בפי' המשנה וכן מבואר למעיין בלשונו בחבורו ונתיישב בזה מה שהניח בצ"ע בעל הגהת מיימונית בדברי הרמב"ם לשם ולענין הלכה נראה מאחר שגם הסמ"ג העתיק דברי הרמב"ם בזה אע"ג שנראה מדבריו שלא עלה על דעתו לפרש בחבטן כמו שפי' הרמב"ם אלא כמו שפירש"י זהו מפני שלא ראה פירוש המשנה להרמב"ם אבל לפי האמת אין להתיר אלא בקצצן לפי שהמחובר הוא חשוב ואינו דומה לשאר סכך פסול שהוא בטל ברוב סכך כשר וכן פסק רבינו ישעיה אחרון ז"ל כמ"ש בהג"ה להרי"ף עוד כתוב שם דאם נתלשו ענפי האילן ואינן מעורין במקצת עד שיכולין לחיות אע"פ שהם פסולין לסכך בטלין ברוב סכך כשר ע"כ נראה מדבריו שהוא מפרש בחבטן שנתלשו הענפים בכדי שאינן יכולין לחיות אבל לא נקצצו לגמרי מן האילן והוא פי' חמישי ודבריו נכונים בעיני דמדקאמר או שקצצן מכלל דרישא במחובר ודו"ק ועיין בתוס' (בדף י"א) בד"ה דשלפינהו : ולשון רבינו שכתב פסול בכל ענין פי' בכל ענין אפי' אם השפיל ענפיו למטה וערבן עם סכך הסוכה והכשר מרובה על הפסול ואינו ניכר אפ"ה פסול אפילו אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה דמאחר שהאילן צלתו מרובה מחמתו א"כ אין הסכך הכשר מועיל בסוכה כלום ומשמע נמי דפסול בכל ענין ואפי' אם הסוכה קדמה לאילן כמו שכתב בס"ס זה בכתם דס"ל לרבינו דאף רש"י מודה בזה אע"פ שלא כתב כן בפירוש : **ומ"ש** אבל אה"ע כו' אפילו אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה כו' עד בכשר להכשיר כ"כ הרא"ש משמו וכ"כ הר"ן וה' המגיד בשם האחרונים וכתבו עוד לבאר דהא דכשרה הסוכה היכא שהצל של הסוכה הוא בענין שאפילו אם ינטל הצל שכנגד האילן יש שיעור בכשר להכשיר היינו דוקא שלא יהא מה שתחת האילן שיעור ד' טפחים במקום א' בגדולה וג' בקטנה הא לאו הכי פוסל ואינו בטל לעולם מפני שעומד בפני עצמו ע"כ ועיין לקמן בסי' תרל"ב באיזה ענין הוא פסול בכה"ג וכבר נתבאר דאפילו לרש"י אין היתר כי אם בשהאילן חמתו מרובה מצלתו אבל אם האילן צלתו מרובה מחמתו פסול בכל ענין וכל שכן לאבי"ה והר"ן וכן מבואר בהר"ן ופשוט הוא ולא היה צריך לבאר ג"כ דלראבי"ה נמי אם השפיל הענפים למטה ועירבן דכשרה הסוכה אפילו אם היו ענפי האילן מכוונין נגד הסכך הכשר דכיון דעירבן הסכך הכשר רבה עליו ומבטלו אם אין הפסול ניכר דפשוט הוא דכשר בכה"ג לדברי הכל כ"ז שהאילן חמתו מרובה מצלתו ואפי' אם גם הסוכה חמתה מרובה מצלתה דמ"מ כיון שעירבן ורבה עליו מבטלו דמדאורייתא כל מילי בטל ברוב : כתב במרדכי הארוך בשם ראבי"ה דמהאי דחבטן משמע דאפי' שהסכך הפסול הוא מלמעלה בטל ברוב אם אינו ניכר וע"ש : **ומ"ש** ומפני זה יש מחמירין פי' מפני שחוששין לפי' ראבי"ה לחומרא דאילו לרש"י הואיל והסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא צל העצים הדקין שקורין לט"ש והלט"ש חמתן מרובה מצלתן אין להחמיר דהא אפילו באילן שרי בכה"ג כ"ש בלט"ש אך ק' מ"ש רש"י פירוש אחבטן וש"מ מהכא דמסככין על קני הגג שקורין לט"ש אע"פ שסמוכות זו לזו בפחות מג' כיון שחמתה מרובה מצלתה כו' הא אפילו תחת הלט"ש דליכא עירוב נמי שרי . ואפשר לומר דס"ל דה"ה דאפי' בכה"ג שרי אלא לפי שבזמנו היו רגילין לסכך הלט"ש כתב כן א"נ דעל הלט"ש שרי אפילו כשאין בסכך הכשר לבדו צלתה מרובה מחמתה כי אם ע"י צרוף הלט"ש דכיון שהסכך רבה עליו ואין הלט"ש ניכרין ביניהם בטל ברובא דאילו תחת הלט"ש אין היתר אא"כ בדאיכא בסכך הכשר לבדו צלתה מרובה מחמתה בלא צירוף צל הלט"ש כמו שנתבאר באילן לרש"י : **ומ"ש** והר"י היה נוהג כו' כ"כ בהגהת סמ"ק

פרישה

(ב) **אם** הסוכה צלתה כו' כשרה דהא כי סלקת ליה לפסול אכתי צילתה מרובה מחמתה ולא שייך ביה צירוף סכך פסול : (ג) **ויערבם** עם הסכך דאז מהיכא תיתי ליפסל : (ד) **כנגד** סכך הכשר פסולה שהרי הצל מן האילן הוא פי' שהרי האילן הוא למעלה מהסוכה נמצא שעיקר הצל בא בראשונה על ידו והוא מכוון נגד הכשר סוכה וצל הסוכה אין תועלת בו כלל . שאפי' אם יבטל האילן פירוש כיון שיש לנו הכשר צל בסוכה לבד מצל האילן נמצא דצל האילן אינו לתועלת כלל ואף על פי שיושבים תחתיו . מ"מ כיון שאינו לצורך כבטול דמי וכאילו אין כאן צל אילן כלל משא"כ לעיל אם הוא מכוון כנגד הסכך הכשר דשם צל האילן הוא במקום שאנו צריכין צל סוכה והוא לתועלת אף ע"פ שאף וצלתו היה לנו צל מסכך הכשר מ"מ לא אמרינן כבטולה דמי כיון דהוא עליון והצל בא בראשונה על ידו אמרינן שצל סכך הכשר כבטול דמי ולפי זה מ"ש רבינו אם יבטל האילן ר"ל צל האילן וק"ל

הערבה על הלט"ש ומיהו יש לתמוה על רבי' שכתב תיקון זה סתם דמשמע דבהכי
כפיק י"ח לכל הפירושים ואין הדבר כן דלא הכשיר רש"י בשחבטן אלא כשנתערב
הסכך הפסול עם הכשר ואין נראה בעין אבל אם הפסול ניכר לעצמו לא
וכ"כ התוספות בפ"ק דסוכה (טו:) אהא דפריך תלמודא והא א"א לנמס וכ"כ
סמ"ג ובסוכה שתחת עצים דקים שבגג
אי אתיא למיפסלא כדי לחוש לפי' אבי"ה
ומש"ה בעינן לתקונה הא אם איתא
דפסולה אין תיקון זה מועיל' מידי פסול
לדעת כל הני רבוותא ולדעת הרמב"ם
כמי פסולה היא כמ"ש בס"ד ותיקון זה
דה"ר יחיאל לא מצי לאוקמי אלא לדעת
הר"ן שכתב שאם סכך פסול עומד בעצמו
וסכך כשר בעצמו עדיף טפי מכשהם
מעורבים יחד: **ומ"ש** רבי' ונ"ל שהוא
מותר שאף לדברי הפוסל
כי לא ערבם היינו דוקא שצילתה מרובה
מחמתה ומ"מ יש אויר בין סכך הכשר וכו' דברים נכונים הם ומבוארים יותר יפה
בדברי הר"ן שכתבתי בסמוך שאע"פ שהסוכה בעצמה צילתה מרובה מחמתה
כיון שגל האילן שהוא פסול עומד למעלה הרי מבטל כל סכך כשר שהוא למטה
ממנו וראוי שתפסל עד שיהא גל האילן מעט כל כך דבלאו סכך שתחתיו יהא צילת'
של סוכה מרובה מחמתה ונ"ל דגם הר"פ וה"ר יחיאל לא היו מצריכין לזקוף
קנים מן הסוכה עד הגג אלא היכא דאי מסלקת לסכך שתחת העצים הדקים
הוי חמתה מרובה מצילתה אבל אי כד מסלקת הסכך שתחת העצים הדקים אכתי
הוי צילתה מרובה מחמתה לא היו מצריכים לזקוף קנים ומיהו אפשר שהיו
מצריכין לזקוף בכולם משום דגזרינן הא אטו הא:
ומ"ש שבעל העיטור התירו מט"א שאמר שכיון שהסיר הרעפים העצים
הנשארים אין עליהן דין סכך פסול דתנן (טו.) תקרה שאין עליה מעזיבה
מפקפק או נוטל אחת מבינתיים לא מייתי ראיה מדתנן ונוטל אחת מבינתיים
דההיא בנותן סכך כשר באויר שבין נסר לנסר הוא ונסרים הנשארים לסכך פסול
חשבינן להו אלא מדתנן מפקפק מייתי ראיה דכיון דבמפקפק סגי דהיינו שיסיר
כל המסמרים לשם עשיית סוכה וככשרת הסוכה בסכך זה אלמא סכך כשר הוא
אע"פ שכל עוד שלא פקפק פסולה הסוכה מ"מ כיון דלא מיפסיל מגד עצמו אלא
משום תעשה ולא מן העשוי לא חשיב סכך פסול א והרמב"ם כתב בפ"ה העושה
סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית הדלה עליה האילנות ודיהן וסיכך
ע"ג ואח"כ קצצן אם היה הסיכוך הרבה כשרה ואם לא היה הסיכוך שהיה מתחלתו
כשר הרבה מהן צריך לנענע אותן אחר קצילתן כדי שתהיה עשוי לשם סוכה עירב
דבר שמסככין בו בדבר שאין מסככין בו וסכך בשניהם אע"פ שהכשר יתר על הפסול
פסולה וכתב ה"ה מתני' דהעושה סוכתו תחת האילן וכו' ומה שנאמר עלה בגמ'
כמש"ל והביא עוד מאי דאמרי' תו בגמרא אי בשחבטן תניא הדלה עליה את
הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסיכך ע"ג פסולה ואם היה הסיכוך הרבה מהן
או שקצצן כשירה ה"ד אילימא בשלא חבטן הא קמלטרף סכך פסול בהדי סכך
כשר אלא לאו בשחבטן ותירץ אי מהתם הו"א ה"מ דיעבד אבל לכתחלה לא קמ"ל
ע"כ בגמרא וכתב ע"ז לא נזכר סוגיא זו בהלכות אלא שעל המשנה דהדלה
עליה כתוב אם היה סיכוך הרבה מהן אוקימנא בשחבטן דאל"ה קמלטרף סכך
פסול בהדי סכך כשר ופסול' וזה דעת רבי' דהוא מפרש חבטן שהפרידן זה מזה אבל
אם היו מעורבין זה בזה אף על פי שהסכך כשר רבה מלטרף זה בזה ופסול
וזהו הדין שכתב רבינו בסמוך עירב דבר שמסככין בו וכו' ואם חבטן שר"ל הפרידן
צריך שיהא הסיכוך הכשר הרבה מן הפסול ואם היה כמותו בצמצום פסול וזהו
שאמר' המשנה או שהיה הסיכוך הרבה מהן ואוקימנא לה בשחבטן וזהו הדין שכתב
רבינו סיכך בדבר פסול ודבר כשר וכו' וכל זה כשאין בסכך פסול ביחד ג"ט כמו
שיתבאר לפנינו ומ"ש רבינו בכאן הוא סוף המשנה או שקצצן כשרה ובגמרא אמרי'
דצריך לנענע וחידש רבינו שאם היה הסכך כשר רבה וקצץ הפסול שא"צ לנענע
ודבר פשוט הוא שהרי כיון שהסכך רבה לא היה צריך קציצה אלא חבטן להפרידן
זה מזה כמ"ש וכיון שקצצן כ"ש שכשירה ועוד שלא הזכירו נענוע אלא משום תולמ"ה
ופשוט הוא וזהו דעת רבינו בדברים אלו וכ"כ בהשגות שרבינו מפרש שחבטן
שהפרידן זה מזה עכ"ל ה"ה אבל בפירוש המשנה להרמב"ם נראה שהוא מפרש
שחבטן היינו שקצצן שכתב אמתניתין דהדלה עליה וכו' אם היה הסיכוך הרבה
מהן כשירה בתנאי שיקוץ אותן ואם לא קצצן יצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר
ופסולה עוד אמר או שקצצן כשירה בתנאי שינענע אותן ואז תהיה כשירה
וכ"כ מת"ש בה' סוכה הדלה עליה וכו' ואח"כ קצצן אם היה הסיכוך הרבה מהן
כשירה ואם לא היה הסכוך שהיה מתחלתו כשר הרבה מהן צריך לנענע אותן אחר
קצילתן כדי שתהיה עשויה לשום סוכה ולפ"ז מתני' דהדלה עליה הכי מפרשא אם
היה הסיכוך הרבה מהן כשירה בלא נענוע כלל וכדאוקימנא לה בשחבטן היינו
שקצצן ומאי דקתני או שקצצן פי' או שקצצן כמשפט דהיינו קצצן ונענען אע"פ
שאין הסיכוך הרבה מהן כשיר' דאפי' כל הסיכוך מהן נמי כשיר' כיון שקצצן ונענען
ומתני' דהעושה סוכתו תחת האילן וכדאיתמר עליה בגמרא ה"כ מיפרשא דבכל
שהאילן חמתו מרובה מצילתו מסתמא הסכך פסול מועט מהכשר הלכך אם חבטן
דהיינו שקצצן אע"פ שלא נענען כשיר' וכשאילן צילתו מרובה מחמתו מסתמא הסכך
הפסול רבה על הכשר הלכך אפי' חבטן דהיינו שקצצן פסולה משום תעשה ולא מ"ה
עד שינענעו אע"פ שכשקוצצן הם מתנענעין ונופלים על הסכך לא מהני משום
דבעינן נענוע בידים והשתא נתבארו דברי הרמב"ם שכתב עירב דבר שמסככין בו
בדבר שאין מסככין בו וסיכך בשניהם אע"פ שהכשר יתר על הפסול פסולה בדבר
שאין מסככין בו בלא קצצן ודאי מיירי וה"ג בגמרא ועל חמת' מרובה מצילתה דמשמע
דסכך פסול מועט מן הכשר אקשי' הא מלטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ואיצטריך ר"פ
לאוקמה בשחבטן דהיינו קצצן הא אם לא קצצן פסולה ואפי' הכשר יתר על הפסול:
וסמ"ג כתב וז"ל עירב דבר שמסככין בו בדבר שאין מסככין בו וסיכך
בשניהם אע"פ שהכשר יותר על הפסול פסול והא דאמר בפ"ק דסוכ' והא
קמלטרף סכך פסול בהדי סכך כשר אר"פ בשחבטן כתב מורי לפני ר"י בשחבטן
ונתערבו ולא הוכרו שם דמדאורייתא חד ברובא בטיל אבל אם הוכר סכך פסול לא יבטל וכתב מהר"ר אליה מזרחי ז"ל כתב הר"ן דהיכא שחבטן וערבן ואיכא
רובא סכך כשר ואין האילן צילתו מרובה מחמתו כשרה שלא כדברי הרמב"ם מפני שהוא סובר שהרמב"ם מפרש חבטן כפירש"י ונראה שלא ראה פי' המשנה וכן נראה
ג"כ מדברי הסמ"ג דאל"כ מההיא דר"פ ל"ק מידי דעירב דבר שמסככין בו בדבר שאין מסככין בלא קצצן משמע אך קשה דבשלמא אי הוה ס"ל כפי' הרמב"ם שפי'
חבטן

עד הגג לערב שני הסכים יחד להיות הכל סכך אחד ונ"ל שהוא
מותר שאף לדברי הפוסל כי לא עירבם היינו דווקא שצילתה
מרובה מחמתה ומ"מ יש אויר בין סכך הכשר הלכך בשנחשוב
הסכך הכשר כנגד האילן כמאן דליתיה מצטרף עם האויר שבה
ותהיה החמה מרובה מצילתה אבל בסוכה שכולה מכוסה ואין
בה אויר כלל אפי' נחשוב הכשר כמאן דליתיה עדיין נשאר צילתה
מרובה מחמתה ושרי ובעל העיטור ג"כ התירו מטעם אחר שאמר
כיון

ספר מלות קטן וברור הוא מהלשון שאמר לערב ב' הסככים יחד להיות
הכל סכך א' דכוונתו לומר שנתערבו בענין שלא יהו ניכרים הלט"ש שאם
הן ניכרים אין כאן סכך אחד ואינן בטלים ודלא כהב"י שהבין מהלשון דמיירי
אפילו אם ניכרות הלט"ש:
ומ"ש ונ"ל שהוא מותר כלומר שעירבא
זו הוא יתרון שלא לצורך
בסוכות שלנו דכיון שכולה מכוסה לעולם
נשאר צילתה מרובה מחמתה:
ומ"ש וכה"ע ג"כ התירו מטעם אחר
כו' גם במרדכי ואגודה פ"ק
דסוכה כתב דמלא ראבי"ה תשובת רבינו
יצחק דכשרה וכן השיב ר"י סגן לויה ול"ד
לאילן שחמתו מרובה דבעינן חבטן ועירבן
ולבטל ברוב דשאני אילן דסכך פסול
הוא אבל הלט"ש לאו סכך פסול הוא אך
מקום פסול אם הם למעלה מכ' ע"כ:
וכתב הב"י על הראייה שהביא ב"ה וז"ל לא מייתי ראיה מדתנן נוטל א' מבינתיים
דההיא בנותן סכך כשר באויר שבין נסר לנסר היא והנסרים הנשארים לסכך
פסול חשבינן להו אלא מדתנן מפקפק מייתי ראייה דכיון דבמפקפק סגי דהיינו
שיסיר כל המסמרים לשם עשיית סוכה וככשרת הסוכה בסכך זה אלמא דסכך
כשר הוא אעפ"י שכל עוד שלא פקפק פסולה הסוכה מ"מ כיון דלא מיפסיל מגד
עצמו אלא משום תעשה ולא מן העשוי לא חשיב סכך פסול עכ"ל ולא הבינותי
דבריו דמה נפשך אי להרא"ש ושאר פוסקים דמפרשים הא דמפקפק או נוטל
וכו' בנסרים שהם רחבים ד' דאפילו ר' יהודה דקי"ל כוותיה לגבי ר"מ מודה
דסכך פסול הוא משום גזירת תקרה לשמואל ואפ"ה במפקפק כשר' הסוכה משום
דבבטולי תקרה ליכא משום גזירת תקרה כמו שיתבאר כל זה לקמן בסי' תרכ"ט
ותרל"א בס"ד דא"כ בלא פקפוק נמי סכך פסול הוא משום גזירת תקרה אפי'
לר' יהודה ואי להרמב"ם שמפרש הא דמפקפק או נוטל וכו' איירי בנסרי' שאין
בהן ד' א"כ אף בנוטל וכו' הנסרים הנשארים לאו סכך פסול הן לרבי יהודה
דקיימא לן כוותיה לגבי רבי מאיר שאין בהן איסור אלא משום תעשה ולא מן
העשוי ועוד לא ידעתי מאי נ"מ בין אם הפסול מגד עצמו או מטעם תעשה ולא
מן העשוי ס"ס הכל שבא מן הלט"ש הוא פוסל בסוכה כנגדו ד"ת דמאי נפקא
מינה בטע' וכן מבואר בסמ"ק שכתב אההיא דנוטל וכו' ואומר הסר מקולי דדוקא
כשהוא מסוכך על גביו אבל אם הוא מסכך מתחתיו צריך ליטול הכל שסכך פסול
פוסל כל מה שתחתיו וכתב ע"ז בהג"ה לשם וז"ל ולפי' הסר מקולי צריך להסיר
כל הלטי"ש כיון שהוא מסכך תחת הגג או יסכך על הלטי"ש דאז סגי בנוטל
אחת מבינתיים אכן בלי ספק דב"ה היה מפרש דההיא דנוטל כו' מיירי לסכך
אף מתחתיו דלא כפי' הסר מקולי ואולי שאר מחברים נמי הכי ס"ל מדלא כתבו
לאיסור בכה"ג דאף על פי שהרמב"ם והרא"ש ורבינו כתבו דנוטל אחד מבנתיים
ומניח סכך כשר במקומו לא היתה כוונתם להורות דאסור לסכך מתחתיו אלא
אורחא דמילתא נקטו בדבריהם ואה"נ דאף מתחתיו שרי דלית ביה משום סכך
פסול כל עיקר דכיון דאין הסוכה מכוסה כולה בנסרים ועוד דבטולי תקרה הוא
ליכא משום גזירת תקרה ואפילו ברחבן ד' ומשום תעשה ולא מן העשוי נמי ליכא
דבנוטל אחד מבנתיים עביד ליה מעשה דלא בעינן מעשה בכל נסר ונסר אלא
כיון דעביד מעשה בנסר שבנתיי' חשיב ליה מעשה בכול' תקרה והילכך יכול לסכך
אפילו מתחתיו וה"ה תחת הלט"ש וא"כ שפיר מביא ב"ה ראייה מנוטל א' בנתיים
דס"ל דע"י שנוטל כו' כשרין אף הנסרין הנשארים וכ"כ הרמב"ן בספר המלחמות
דבנוטל אחת מבינתיים כולה כשרה ולא שתהא סוכתו חלייה פסולה והוא שצריך
לצמצם עצמו בין נסר לנסר ויהא צריך לדקדק בפרוץ כעומד וכמעדיף וליתן שתי
וערב כו' אלא ודאי בנוטל א' מבינתיים סגי דאיתעביד בה מעשה רבה ובטל
ממנה שם תקר' שעליה גם במרדכי בשם ר"י שכתבתי בסמוך כתב דתחת הלט"ש
כשירה ולא שייך כאן תעשה ולא מן העשוי כיון שנוטל הנסרים שעל הלט"ש רצונו
לומר דכיון שעושה מעשה בנסרים חשיב כאילו עשה מעשה גם בלט"ש דלא
בעינן מעשה בכל הגג דמעשה בנסרים חשיב מעשה רבה ולא דמי לקצילת הענפים
דבעינן נענוע בכל אחד כמו שפירש"י דהתם הקצילה לאו מעשה רבה
היא משא"כ בנטילת הנסרים דחשיב מעשה רבה ובטיל שם תקרה ושם גג שעליו
זאת היא דעת ב"ה וההולכים בשטתו להכשיר הסוכה תחת הלט"ש וחולקין אסר
מקולי וה"ר יחיאל וההולכין בשטתם דמפרשים אההיא דנוטל וכו' במסכך על
גביו דוקא משום דס"ל דבעינן מעשה בכל התקרה ובכל הגג כדין נענוע בקצילת
הענפים והלכך הנסרים הנשארים והלט"ש סכך פסול הן משום תעשה ולא מן
העשוי ואסור לסכך מתחתיהם אלא על גביהם ולענין הלכה יראה בעיני
להחמיר באיסור דאורייתא שאין לסכך תחת הלט"ש אא"כ כמו בסוכות שלנו
שאין בהן אויר כלל כמו שכ"ר או לסכך ע"ג הלט"ש כמ"ש בסמ"ק ובתנאי שלא
יהא בין הלט"ש פחות מג' דאז הן כלבודין ויעשו כולן כדף א' ואין הסכך הכשר
רבה עליו ומבטלו כיון שהלט"ש ניכרין ועומדין כל א' בפני עצמו וז"ל תשובת
הרשב"א בסי' רי"ג על מה שנהגו בסוכה העשוייה מנסרים שאין ברחבן אלא טפח
והם תקועין במסמרות של ברזל והן משולבין כשליבת הסולם ואין בפתח השליבה
ג' טפחים ומכסין אותן בהדס וערבה אין לפסול מטעם המסמרות שהסכך מרובה
מהן אלא שאחד מרבותי אסר זה מאחר דהנסרים תקועים במסמרות הרי כל
הנסרים כנסר אחד רחב ד' ויש בו משום גזירות תקרה ויש שנחלקו עליו ואתה
הנח להן כיון שנהגו דאעפ"י שאינן נביאים הם בני נביאים ע"כ וטעם החולקים
דס"ל דלא אמרינן כה"ג לבוד לאסור משום דלא אמר לבוד להחמיר כדלקמן
בסימן תרל"ב ולפיכך הסכך כשר מתרבה עליו ומבטלו וכ"כ במהרי"ל וקשיא
לי היאך אפשר לומר דמבטלו אם הלט"ש ניכרין ונראין הלכך נראה עיקר לאסור
בכה"ג אם הלט"ש ניכרין וביש ביניהם ג' אפילו נכרין שרי מאחר שסיכך על
גביהן אין צל הסוכה בא מן הפסול כי אם מן הכשר למעלה ממנו:
ולא

חדושי הגהות

תרכו א ונ"ל דלא דק הב"י דשפיר מייתי העיטור ראיה מדתנן נוטל אחד כו' דחשיב מעשה להכשיר אף הנשאר שלא יהיה פסול משום תולמ"ה דדוקא לר"מ דאסר לסכך בנסרים לא מתכשרה הסוכה אלא בסכך הכשר שבין נסר לנסר והנשאר לסכך פסול חשבינן אבל לר"י דקי"ל כוותיה דמתיר לסכך בנסרים ואין התקרה אסור אלא משום תולמ"ה מהני הא דנוטל אחד מבינתיים להכשיר אף הנשאר וכמבואר שם בפירש"י ורא"ש וא"כ שפיר מייתי העיטור ראיה מהא דנוטל אחד כו' לר"י דקי"ל כוותיה (מהרל"ח):
ואע"פ

כיון שהסיר הרעפים העצים הנשארים אין עליהן דין סכך פסול (ס) [א] דתנן תקר' שאין עליה מעזיב' מפקפק או נוטל א' מבינתיים ב (ו) ול"ש אם האילן קדם או הסכך קדם דין א' להם ואם קציץ האילן להכשירו להיות הוא עצמו מן הסיכוך כשר (ז) והוא שינענעו לשם עשיית סוכה אבל לא נענעו לא אמרינן קציצתו זו היא עשייתו :

וכי

ולא שנא אם האילן קדם וכו' אע"ג שכבר כתב רבינו דין זה בדרך [ב]אגב בהעתקתו לדברי ראבי"ה חזר וכתבו כאן בסתם לאורויי לן שדין זה מוסכם מפי הכל ואינן דברי יחיד ודברי החולקים על זה הם דברים דחויים עיין במ"ש הר"ן על זה במתניתין דהדלה עליה את הגפן ועיין עוד במ"ש לקמן בסי' תרכ"ט בדין הנחת הסולם על הסוכה :

ואם קצץ כו' במשנה דהדלה עליה את הגפן כו' או שקצצן ואסיקנא בגמרא דצריך לנענע ורש"י והר"ן פירשו דצריך לנענע כ"א לבדו ומניחו וחוזר ומגביה חבירו ומניחו אבל הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כתבו בסתם ואחריהם נמשכו ה"ר ירוחם ורבינו שכתבו ג"כ בסתם ודע במרדכי ובאגודה פ"ק והג"ה מיימוני' פ"ה כתבו בשם ר"ת דבעינן להזיזן ממקומן וכן נהג היכא דסכך בחבילת עצים וערבה ולא התירן קודם ועיין במה שאכתוב בזה לקמן בסימן תרכ"ט בס"ד :

כתב בהגה"ת סמ"ק דעושה סוכתו תחת הגג בתוך הבית ואחר שסיכך הסיר התקרה כשירה ואין בזה תעשה ולא מן העשוי כיון שגוף הסכך נעשה בהכשר ע"כ וכ"כ בהגהת אשר"י פ"ק דסוכה וכן המסקנא בא"ז כר"י הלבן דלא כר"ב מרעגנשפור"ג דמחמיר וכ"כ הב"י בשם ה"ר אלחנן. עוד כתב בשם א"ז להכשיר מטעם אחר לפי שגילוי הגג והסרת הרעפים ופקפוק הדפין הוא המעשה להכשיר הסיכוך הנעשה בפיסול וכ"כ בכל בו. וכ"כ במהרי"ל בשם הא"ז אלא שכתב שם בשם גדול אחד שדרש על אותן סוכות שנעשו גגיהן כל השנה כמין צריף ובחג מסלקין לצדדין ומסככין שם הסוכה דלאו אסור לסכך הסוכה כי אם שסילקו את גג הצריף מתחלה דאם סכך הסוכה בראשונה ואחר כך סילק את הגג הוי מן העשוי ומהרי"ל ז"ל השיג עליו מהעושה סוכתו תחת הגג שהתיר בא"ז ואפשר לחלק ולומר דשאני התם שעושה סוכה גמורה בבית תחת הגג ושם סוכה עליו אלא שהיא תחת הגג מכל מקום גוף הסכך נעשה בהכשר מה שאין כן באותן סוכות שאין שם סוכה עליו עד לאחר שסלקו את גג הצריף הלכך יש להחמיר וכן קבלתי בשם מהר"ש לוריא שכתב דיש להחמיר באותן סוכות משו' תעשה ולא מן העשוי אם לא סילק הגג קודם שסכך עליו. עוד כתב במהרי"ל העושה סוכתו תחת בדי מדלית הגפנים שאין צריך לערב הסככים דאינו דומה לט"ש העשויין לשם בית הילכך צריך לערב אבל האי לא נקשרו הבדים כי אם להעמיד את הגפנים ע"כ ולא ידעתי טעם להוראה זו הלא הלט"ש אינן אסורין משום גזירת תקרה שאין בהן ד' ואפילו היה בהן ד' מ"מ בטולי תקרה היא ולא גזרינן בהו משום גזירת תקרה כמו שנתבאר ואין איסור בלט"ש אלא משום תעשה ולא מן העשוי וא"כ בדי המדלית נמי אית בהו משום תעשה ולא מן העשוי כ"ל : כתב בתרומת הדשן תלוש ולבסוף חברו כגון קורות דבתים המחוברים במסמרים לכותלי הבית יראה דכשר הוא וכן מוכיחות ההלכות פ"ק דסוכה גבי מפקפק או נוטל כו' והא דמחובר פסול היינו דוקא מחובר מעיקרו או נטוע ולבסוף השריש כו' כך היא ההלעה בדבריו ונסתלקה מעתה תלונת הב"י ע"ש. ועל מה שנהגו העולם באותן סוכות שגגיהן כמין צריף להורידן מפני הגשמים ולחזור ולפתחן אין בזה משום תעשה ולא מן העשוי שהרי לא נעשה מעשה פיסול בגוף הסכך שנעשה כבר בהכשר וכ"כ במהרי"ל אלא שנמגם לאסור מפני שדומה לבנין וסתירה הלכך צריך לעשות לכן צירים שפותח וסוגר בהן וכ"כ בהגהת ש"ע :

כתב במרדכי הארוך ובאגודה פ"ק על היא דחבטן ועירבן ומבטלן ברוב וא"ת הלא אין מבטלין איסור לכתחילה וי"ל דקודם י"ט שאינו איסור עדיין ניתקן ועוד דהא דאין מבטלין לכתחלה מדרבנן הוא וה"מ במקום שנהנה כגון לאכול או להחם אבל מצות לאו ליהנות ניתנו אבי"ה :

וכי

חבטן קלגן ואפ"ה קתני אם היה סיכוך הרבה מהן כשירה היינו דאיכא למידק מינה דעירב דבר שמסככין בו בדבר שאין מסככין בו וסיכך בשניהם אע"פ שהכשר יותר על הפסול פסולה אלא השתא דס"ל כפירש"י דפירש חבטן השפילן ועודן מחוברין דאל"כ לא הוה קשיא ליה מההיא דר"פ דאפ"ה קתני אם היה הסיכוך הרבה מהן כשירה מנ"ל למימר הא דעירב דבר שמסככין בו כו' מדאצטריך לאקשויי עליה הא לא אשכחן בשום דוכתא לפסול את הסוכה בעירב סכך הפסול עם הכשר כשהכשר רבה עליו אלא היכא דקאי לחודיה ואינו מעורב יחד עם הסכך הכשר דומיא דהעושה סוכתו תחת האילן כשלא השפילן אבל כשהשפילן ונתערב הסכך הפסול עם הכשר ביחד בטיל ברובא ואדרבה בהדיא קתני במתניתין (טו ·) המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח כמותן כשירה ואוקמוה בגמ' במעדיף שהסכך הכשר רבה עליו ומנ"ל להלק בין סיכך זה לעצמו וזה לעצמו לעירב זה בזה עכ"ל ול"כ דלק"מ דסמ"ג ודאי לא אסיק אדעתי' בהבטן אלא פירש"י ומ"ש עירב דבר שמסככין כו' לשון הרמב"ם העתיק כמנהגו בכמה מקומות והוצרך לייסב לדעתו הא דאר"פ בשחבטן ועוד דמתוך דברי רש"י והתו' יש ללמוד דין זה דעירב דבר שמסככין בו כו' אע"פ שהכשר יתר על הפסול פסול אא"כ אינו ניכר הסכך הפסול ולפי שהרמב"ם כתב סתם לפסול ולא חילק כתב גם הוא סתם ואח"כ כתב שאע"פ שהרמב"ם כתבו סתם ע"כ אית לן למימר דבלא הוכרו מיירי דאל"כ תקשי הא דאוקי ר"פ בשחבטן :

ול"ש אם האילן קדם או הסכך קדם דין א' להם אמתני' דהדלה עליה כתב הר"ן מדקתני הדלה ואח"כ סיכך מוכיח ר"ת דדוקא כי האי גוונא דתחלתו בפסול דתו לא מכשרא בסכך כשר אבל כל שתחלתה בכשרות אע"פ שאח"כ הדלה עליה את הגפן תו לא מיפסלא דאל"ה ליתני סיכך ואח"כ הדלה וכ"ש הדלה ואח"כ סיכך ולאו ראיה היא דמתניתין תרתי קתני הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת או סיכך ע"ג כלומר בין שקדם הסיכוך כדתני הדלה עליה בין שקדם האילן וסיכך עליו : ואם קצץ האילן להכשירו ולהיות הוא עצמו מן הסיכוך כשר משנה (יא ·) כתבתיה בסמוך : ומ"ש והוא שינענעו לשם עשיית סוכה אבל לא נענעו לא אמרינן קצילתן זו היא עשייתן שם או שקצצן כשרה וצריך לנענע ואע"ג דאפליגו אמוראי במלתא הא מ"ד קצילתן זו היא עשייתן אסיקנא בקשיא : ומ"ש רבינו שינענעם לשם עשיית סוכה לישנא דהרי"ף נקט שכתב וצריך לנענע שיהא נעשה לשם סוכה וכבר כתב בשם הר"ן כ"ל דלשם סוכה דקאמר ודאי ל"ד דלא בעינן סוכה לשמה אלא משום תעשה ולמ"ה אתי' עליה והכי מוכח בגמרא וה"ק דנהי דא"צ לחזור ולסותרה כולה אבל צריך הוא לנענע קצת מה שהיה בתחלה מחובר לאחר שנקצץ ואי לאו פסולה משום תולמ"ה דהכי משמע סוכות תעשה כשאתה עושה אותה תהא ראויה לסוכה ומיהו נענוע קרוב לסתירה בעי שמגביה כל א' לבדו ומניחו וחוזר ומגביה את חבירו ומניחו וכן כ' רש"י (א) וכתב בתה"ד תלוש ולבסוף חברו כגון קורות הבתים המחוברים במסמרים לכותלי הבתים יראה דכשר הוא וכן מוכיחות ההלכות פרק קמא דסוכה גבי מפקפק או נוטל אחת מבינתיים : והא דמחובר מעיקרו או נטוע ולבסוף השריש אף על גב דלענין שחיטה כתב אשיר"י דדינו כמחובר משום דבעיא היא בפרק קמא דחולין (טז :) ולא איפשיטא י"ל כיון דלענין עבודת גלולים הוי כתלוש וכן לענין הכשר זרעים לחד תנא לענין סוכה נמי הוי כתלוש עכ"ל · (ב) ואין דבריו מובנין לי דנטוע ולבסוף השריש היינו אילן דפסלינן וכן מ"ש דמחובר מעיקרו כשר לסוכה דברים תמוהין הם ונראה שהוא ט"ס וצריך להגיה תלוש ולבסוף חברו : מ"כ סוכה תחת הגג אומרים העולם שאסור לעשות קודם שיסירו הגג מעליה משום תעשה ולמ"ה וה"ר אלחנן פי' דוקא בסוכה ישנה שייך לומר תולמ"ה אבל כה"ג לא וראיה מהא דאמרינן סוכה שהיא גבוה למעלה מכ' אמה ימעט דהיינו כה"ג ולא אמרינן לסלק הסוכה והסכך קודם שיסיר הגג מעליה עכ"ל · וז"ל א"ח נוכל לומר שאלו העושים סוכתם בתוך הבית ואין מסירין הרעפים עד אחר שסיכך הסוכה שא"צ לנענע הסיכוך אח"כ משום תולמ"ה לפי שהסרת הרעפים ופקפוק הדפין היא המעשה להכשיר הסיכוך הנעשה בפיסול עכ"ל :

וכי

דרכי משה

תרכו (א) כתב הכלבו בשם בעל השלמה ז"ל כל הפסולים שאינן בגוף הסכך כשמבטלן א"צ מעשה דביטולו הוי מעשה כגון סוכה שהיא גבוה למעלה מכ' ובנה בה אזצטבא ומיעטה וכן אלו העושין סוכה תחת הבית ואין מסירין הגג עד אחר העשייה א"צ לנענע הסכך אח"כ לפי שגילוי הגג והסרת הרעפים הוא המעשה להכשיר הסכך הנעשה בפסול קודם לכן עכ"ל בהג"א ג פ"ב דסוכה דרב אומר ור"י מתיר ונראין דבריו עכ"ל וכ"כ מהרי"ל דאותן גגין העשוים כמין צריף ובסוכות מגביהין אותן ומסככין שם דמותר להחזירן למקומם מפני הגשמים וכשחוזר ומגביה לא מקרי תעשה ולמ"ה בפסול וכן אם סיכך ואח"כ גילה הגג הסוכה כשירה ומיהו כתב שתמיה לו איך מותרים דאסור להוריד ולהגביה אלו הגגין בי"ט בסוכות משום בנין וסתירה ול"נ דאין כאן תימה כלל כי מאחר שהגגין עשויין עם צירים לפתוח ולנעול אין בו איסור כלל מידי דהוה אדלת של בית סובבת על צירים או הדלתות של בור ודות שפותחין וסוגרין בו ולית בהו חשש איסור : (ב) וכ"מ בהג"מ פ"ד מה' סוכה :

וכתב

דרישה

סי' תרכו [א] דתנן תקרה כו' מפקפק או נוטל א' מבינתיי' ז"ל ב"י לא מייתי ראייה מדתנן ונוטל א' מבינתיי' דהיינו בנותן סכך כשר באויר שבין נסר לנסר ונסרים הנשארים לסכך פסול חשבינן להו אלא מדתנן מפקפק מייתי ראיה דכיון דבמפקפק סגי היינו שיסיר המסמרים לשם עשיית סוכה אלמא סכך כשר הוא אעפ"י שכל עוד שלא פקפק פסולה הסוכה מ"מ כיון דלא מיפסיל מצד עצמו אלא משום תעשה ולא מן העשוי לא חשיב סכך פסול · עכ"ל ור"ל דאין ראיה מנוטל א' מבנתיים דהיא בנותן סכך כשר כו' ומש"ה אפילו תקרה שנאמר שהוא סכך פסול נכשר מסכך המונח בתוכו משא"כ כשהסירו הרעפים ונשארים קנים מחוברים למעלה מהסכך דשם כל אחד עומד לעצמו ואם נראה הסכך הכשר שכנגד הקנים כאילו אינו יהיה ממתה מרובה מצלתה והא דמחלקינן בין סכך דנסרים מחוברים ובין אילן הוא ע"פ שיטת רבינו תם והרא"ש והמרדכי שמחלקים בין סכך אילן ובין סכך סוכה שלמעלה מכ' אמה וכמ"ש המרדכי בהדיא בפ"ק דסוכה דמה"ט א"צ להסיר הלטשי"ם כיון שהסיר הנסרים שעליהן וז"ל שם וא"ת הא קמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר וי"ל שאינו נקרא סכך פסול אלא פסול מחמת עצמו כגון מחובר ודב' המקבל טומאה אבל סכך שהוא למעלה מכ' כיון שבידו להורידו לא מקרי סכך פסול עכ"ל ונלע"ד לדבריו דדוקא אילן מחשב פסול מחמת עצמו דהא אין לו צד היתר בעודו שם אילן עליו דאחר שקצצו אין שם אילן עליו וכן אם הורידו וערבו עם סכך הכשר כבר נתבטל ואינו בעין משא"כ בסכך שהוא למעלה מכ' דאם הורידו הוי הסכך בעין כבראשונה וכן בתקרה זו לאחר שפקפק והסיר המסמרים שבו היה מחוברים הרי לא נשתנה התקרה ולא שמו ולכך אין שם פסול עליו אלא שצריך עיון דגם מהנוטל מבינתיים יש להוכיח שאין עליה דין סכך פסול דהא רש"י והרא"ש מוקי לה אפילו בנסרים רחבים ד' וכמ"ש לקמן סי' תרל"א וא"כ קשה מ"ש מספודין שאם יש בהם סכך רחב ד' דאינו מועיל להכשירו אף שמניח סכך ביניהן ועליהן דלקמן סימן תרל"א ודוחק לומר שס"ל דוקא כהרמב"ם שמוקי לה דאף דאין בהן רחב ד' ודו"ק מיהו יש ליישב דה"ק ב"י דאם נוטל אחד מבין כל שני נסרים אין ראייה דנסרים המחוברים סכך פסול ניניהו ומיירי בנסרים שאינם רחבים ד' וכמו שס"ל להרמב"ם אפילו לפי האמת אלא כיון דעכ"פ מפקפק מוכח דאינו סכך פסול וכמ"ש לעיל דס"ל להרא"ש וסיעתו דבנסרים

רחבים

פרישה

וק"ל : (ס) דתנן תקרה שאין עליה מעזיבה מפקפק כו' לקמן סימן תרל"א ור"ל דבעל העיטור התירו מטעם האמר כו' דבלא טעמא הכ"ל דחילק בין סוכה שכולה מכוסה ליש בה ג"כ אויר התירו אפי' בסוכה שיש בה אויר מטעם דאין עליהם דין סכך פסול ומביא ראייה ממפקפק דהיינו שמסיר המסמרים לחוד וסגי בהכי ואי הוה סכך פסול תחלה לא הוי סגי בהסרת מסמרים שהרי קתני דוקא תקרה שאין עליה מעזיבה הא יש עליה מעזיבה לא מהני פקפוק וכמ"ש לקמן סימן תרל"א ואע"ג דיש לחלק ולומר הא דלא מהני פקפוק במעזיבה משום דשם לא שייכה מידי בפקפוקו דהא עדיין המעזיבה עליו ונשאר בפסולו משא"כ כאן דהפסול הוא משום דמחובר במסמרים הוא והרי הסיר המסמרים מ"מ גם במעזיבה י"ל כיון שפקפוקו נסתר שם מעזיבה מעליו וכיון שאין עליה דין סכך פסול א"כ גם בנידון דידן אע"ג דהקנים דלעיל מחוברים כיון שאין עליהן דין סכך פסול והסכך בפני עצמו יש בו שיעור צלתה מרובה מחמתה כשר . ולא מחשבי' הסכך הכשר שכנגד הרעפים כמאן דליתא אף דלא פקפק הרעפים ופסולין עדיין משום תעשה ולא מן העשוי דדוקא בסכך אילן שהוא סכך פסול אמרי' כן וא"ת באמת למה לא יהיה לשם דין סכך פסול מ"ש מאילן י"ל דדוקא אילן מחשב סכך פסול מחמת עצמו דהא אין לו צד היתר בעודו שם אילן עליו דאחר שקצצו אין שם אילן עליו משא"כ בהסי' המסמרים שלא נשתנה התקרה ולא שמו ולכך אין שם פסול עליו וק"ל :

(ו) ול"ש אם האילן קדם או הסכך כו' לעיל כתב רבינו בדברי ראבי"ה דלא שנא בין אילן לסכך קדם ולעולם פסול ועתה בא רבינו להשמועי' דגם לרש"י ולכל הפוסקים דפליגי אראבי"ה ס"ל דאין חילוק בין אילן קדם לסוכה הן למומרא הן לקולא היינו אם כל הסוכה מרובה מחמתה וחמתה האילן מרובה מצילתה דלרש"י בכל ענין כשר אפי' אם האילן קדם ולא כמ"ש ר"ת דאם היה סכך כשר קודם לא מיפסלה מאילן אפי' אם גם האילן צלתה מרובה מחמתה והביא ראייה לדבריו :

(ז) והוא שינענעו לשם עשיית סוכה כו' לשון הרי"ף נקט וכתב עליו הר"ן כ"ל דלשם סוכה דקאמר ודאי ל"ד דלא בעינן סוכה לשמה אלא משום תעשה ולא מן העשוי אתינן עלה דסוכה ל"ככה · ומיהו נענוע קרוב לסתירה בעי שמגביה כל אחד לבדו וחוזר ומגביה את חבירו ומניחו עכ"ל ובדברי רבינו מוכח להדיא מיניה וביה דל"ד קאמר לשם סוכה דאל"כ

קשה

חדושי הגהות

ב ואע"פ שכבר כתבו רבינו בסימן זה כד' אבי"ה מ"מ חזר וכ' דאף לענין הכשר נמי אין חילוק כי לעיל כ' לענין פסול דאף כי הסוכה קדמה פסולה וכאן אתא לאשמועינן דבכל ענין נמי שאמר שהסוכה כשירה אין הילוק נמי דאף אם האילן קדם נמי כשירה (מהרל"ח) : ג שם בפ"ב לפנינו ל'תא ואולם הוא בפ"א שם ההוא מחלוקת רבינו ברוך ור"י דלבן שם :

ורבינו

תרכז וכי היכי דבעינן שתהא הסוכה תחת אויר השמים ולא יהא סכך אחר עליה ה"נ בעינן שיהא הוא באויר הסוכה ולא יהא סכך אחר חוצץ בינו לסוכה לפיכך הישן בה תחת המטה או תחת הכילה אם היה גבוה י"ט ויש לה גג טפח חשובה באהל ולא יצא אבל אם אין לה גג רחב טפח או שיש לה גג ואינו גבוה י' שרי והרי"ץ גיאת ז"ל תלה הכל בגג שאם יש לה גג אפילו אינו גבוה י' אסור לישן תחתיה ואם אין לה גג שרי אפילו גבוה י' ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל אבל העצים היוצאין מד' ראשי המטה אסור לפרוס עליהן סדין ולישן תחתיו אפילו אינם גבוהים י' משום דקביעי טפי מכילה אבל אם אחד יוצא באמצע המטה בראשה והשני במרגלותיה כנגדו מותר לפרוס סדין עליהן ולישן תחתיו דלא חשיב אהל אם אין גבוהים י' אבל אם גבוהים י' אסור ואפי' אם פירש סדין תחת הסכך לנוי פסולה וכגון שהוא רחוק מן הגג ד' טפחים אבל אם הוא בתוך ד' לגג בטל אצלו כיון שהוא לנוי אבל אם אינו לנוי אפי' הוא בתוך ד' פסול והרי"ץ גיאת ז"ל כתב ולנוי לא פסול אא"כ יהא מופלג י"ט ולא נהירא לא"א ז"ל:

סוכה

תרכז וכי היכי דבעינן שתהא הסוכה תחת אויר השמים כו' ה"נ בעינן שיהא הוא באויר הסוכה כו' לפיכך הישן בה תחת המטה או תחת הכילה אם היא גבוה י"ט כו' בפ"ב (כ:) תנן הישן תחת המטה בסוכה לא יצא י"ח ותירגמה שמואל (שם) במטה גבוה עשרה ובפ"ק (י') גרסינן אר"י א"ש מותר לישן בכילה בסוכה אע"פ שיש לה גג והוא שאינה גבוה י' ל"א שם (יא') אמרי לה אר"י א"ש מותר לישן בכילת חתנים בסוכה לפי שאין לה גג ואע"פ שגבוה י' וכתב הרא"ש לכאורה נראה דהני תרי לישני ל"פ אהדדי ל"ק אשמעינן שריותא דשאינה גבוה י' אע"פ שיש לה גג ולישנא בתרא אשמעי' שריותא כשאין לה גג אע"פ שגבוה י' ותרוייהו בעי לאיסורא וכן דעת הרי"ף ורי"ץ גיאת כתב כולהו רבותינו פסקו כלישנא בתרא וכ"פ כילה שיש לה גג אפי' אינה גבוה עשרה פסולה אין לה גג אפי' גבוה י' מותרת וא"א לומר כן דהא שמואל תרגמא להיא דישן תחת המטה במטה עשרה וכן פי' ר"י דהני תרי לישני ל"פ אהדדי וכ"פ ג"כ הרמב"ם בפ"ה ויש קיצור בלשון רבינו וכך היה לו לכתוב לפיכך הישן בה תחת המטה אם היא גבוהה י"ט א או תחת הכילה אם היא גבוהה י"ט ויש לה גג טפח חשובה כאהל ולא יצא:

העצים היוצאים מד' ראשי המטה אסור לפרוס עליהם סדין וכו' משנה בפ"ק (י') פירש עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר או שפירש ע"ג הקינוף פסולה אבל פורש הוא ע"ג נקליטי המטה ובגמרא (שם) א"ר חסדא ל"ש אלא מפני הנשר אבל לנאותה כשירה ופירש"י או שפירש על גבי הקינוף. כלומר או אפי' לא פירש מפני הנשר אלא לנוי על מטתו: ע"ג הקינוף. הן ד' קונדיסין לד' רגלי המטה וגבוהים י' והניח כלונסות מזה לזה ע"ג ופירש עליהן סדין והרחיקן מן הסכך דהשתא לאו משום מסכך בדבר המקבל טומאה מיפסלה דהא לאו לסכוכי שטחם שם: פסולה. משום דאינו יושב בסוכה דאהל מפסיק ביניהם: אבל פורס הוא ע"ג נקליטי המטה. שאינם אלא שנים והם יוצאים באמצע מטה אחת למראשותיה ואחת לרגליה ונותנים כלונסות מזה לזה ופורסין עליו סדין והוא משפע לכאן ולכאן משום דאין לה גג טפח רחב למעלה לא מיקרי אהל: ל"ש אלא מפני הנשר. דשוייה סכך להגן הלכך מיפסיל משום מקבל טומאה אבל לנאותה אין שם סכך עליה וכשירה: ומ"ש ואפי' אם פרס סדין תחת הסכך לנוי פסולה וכו' (שם) אתמר נויי סוכה המופלגין ממנה ד' ר"נ אמר כשירה ר"ח ורבה ב"ר הונא אמרי פסולה וכתב הרא"ש וקי"ל דיחיד ורבים הלכה כרבים ורי"ל גיאת כתב דלא מסתבר אלא כר"נ דקאי כשמואל ולא דמיא להא דשמואל כדפרישית לעיל. וי"ל דדוקא סוכה הוא דמכשיר בהפלגת ד' כיון דלנוי עבידי גבי סוכה בטלי אבל סכך פסול דלא עביד לנוי אפי' סמוך לסכך הכשר פסולה דהא דאמרינן גבי סדין לנאותה כשרה מיירי שאין מופלג ד' אליביה דר"ח ורבה ב"ר הונא ואפ"ה מפני הנשר פסולה עכ"ל והרי"ף ג"כ פסק כר"ח ורבה בר ר"ה וכן פסק הרמב"ם בפ"ה והכי נקטינן (א): והוי יודע שכתב הר"י בפ"ק אהא דאר"י א"ש מותר לישן בכילה בסוכה לפוס מאי דאתמר בגמרא מסתברא דג' דינים הם כילה ונקליטין וקינופות כילה דלא קביעא לא מתסרא אלא היכא דאיכא תרתי לריעותא שיש לה גג וגבוה י' ונקליטין קביעי טפי מכילה ואע"פ שאין להן גג כל שהן גבוה י' אין ישינים תחתיהן אע"פ שאין נראה כן מדברי הרי"ף שהכשיר נקליטין סתם ומשמע ואע"פ שגבוהין י' וכן דעת הרמב"ם בפ"ה אבל זה אינו מחוור קינופות דקביעי ויש להן גג אפי' אין גבוהים י' אין ישינים תחתיהן ובר"פ הישן אהא דתרגמה שמואל למתניתא דקתני הישן תחת המטה לא יצא י"ח במטה י' כתב אע"ג דבפ"ק אמרינן דקינופות משום דקביעי פסלי אפי' בפחות מעשרה ה"מ בקינופות הואיל ולתוכן עשויות אבל מטה דלגבה עשויה אי גביהא עשרה חשיב אהל ואי לא לא ובאמת שדברי הר"ן מבוארים בגמרא דבפ"ק מתיב לשמואל דאמר מותר לישן בכילה בסוכה אע"פ שיש לה גג והוא שאינה גבוה י' מדתניא פירש ע"ג קינופות פסולה ע"ג נקליטין כשירה ובלבד שלא יהו נקליטין גבוהין מן המטה י' מכלל דקינופות אע"פ שאינם גבוהין י' ומשני שאני קינופות דקביעי וא"כ יש לתמוה על הרי"ף והרמב"ם שלא הזכירו דנקליטין לא מכשירין בהו אלא כשאינם גבוהים י' אבל אם גבוהים י' לא וה"ה תי' דאפשר דטעמייהו משום דסברי דברייתא וסוגיא זו אתייא דלא כהלכתא דאתיא אליבא דמאן דמכשר סוכה העשויה כמין צריף דשפועי אהלים דקביעי כאהלים דמי ואנן קי"ל דסוכה העשויה כמין צריף פסול ולאו כאהלים דמו אע"ג דקביעי בין לקולא בין לחומרא כדמשמע בסוגייא שעל משנה זו (שם יט:) דהעושה סוכתו כמין צריף פסולה ופליגן סוגיא אהדדי וקי"ל כי הא דלא חשיב אהל אלא בתרתי בגבוה י' ובגג טפח:

סוכה

תרכז וכי היכי וכו' הקדים לומר וכי היכי וכו' כדי לתת טעם למה אסרו לישן תחת המטה וכו' ואמר שהוא כסוכה תחת סוכה דאינו יוצא י"ח ד"ת אפי' דיעבד וכ"כ הרי"ף והרא"ש בפרק הישן והרמב"ם בפי' המשנה ובחבורו אבל הרז"ה כתב דטעמא הוי דגבוה עשרה הו"ל אהל ואין זה עומד בצל סוכה אלא בצל אהל המטה ומדרבנן הוא אבל ד"ת יוצא ידי חובתו והרמב"ן דחה ואמר דא"כ אף בשאינה גבוהה עשרה נמי שהרי אהל הוא לענין שאר דברים אלא הטעם משום דאתא האי אהל ומבטל לסכך סוכה כיון דחשוב ומחורת סוכה בתוך סוכה למדו חכמים דבר זה וכו': ומ"ש לפיכך הישן תחת המטה משנה ריש פרק הישן ותירגמה שמואל במטה גבוה עשרה והך דכילה מימרא דרב יהודה אמר שמואל בפ"ק ובלישנא קמא מתיר באינה גבוה י' ובלישנא בתרא מתיר באין לה גג וכתב הרא"ש דלישני לא פליגי אהדדי ותרוייהו בעינן לאיסורא והרי"ץ גיאת פסק כלישנא בתרא דתלי הכל בגג וקשה דהא שמואל גופיה תירגמה להך דהישן במטה גבוה י' אלמא דתלי נמי בגבוה י':

ומ"ש אבל העצים וכו' פי' הא דבעינן תרתי גג וגבוה י' דוקא מטה דלגבה עשויה וכן בכילה כיון דלא קביעה בעינן תרתי אבל קינופות והן עצים היוצאים מד' ראשי המטה כיון דקביעין ולתוכן עשויות חשיבי אהל בגג טפח אפי' אינה גבוה י' אבל אם אחד יוצא באמצע וכו' לא חשיבי אהל אם אינן גבוה י' כיון שאין שם ג"כ טפח ואיתא בירושלמי שכן הוא עושה חלל באצילי ידיו פירוש כשם שאם הגביה אדם שתי זרועותיו כשהוא שוכב תחת הסדין ונעשית הסדין עליו כאהל אין בכך כלום כך אלו שני הנקליטין שבאמצע המטה כמו זרועותיו הן חשובין ואין בכך כלום אבל אם גבוהין י' חשיבי אהל אע"פ שאין שם גג טפח כיון דקביעי ולתוכן עשויות כ"ז מבואר במשנה וגמרא בפ"ק וכ"כ הר"ן לשם ובפרק הישן ודלא כדמשמע ברי"ף ורמב"ם דבנקליטין כשר בכל ענין וכבר האריך הרמב"ן פ"ק דסוכה בספר המלחמות לבאר זה ע"ש גם ה"ה ספ"ה האריך ביישוב דבריהם ע"ש: כתוב באגודה פ"ק הא דכילה שאין לה גג היינו דאינה רחבה טפח תוך ג' לגגו וגם הסדינין מגיעין לארץ שאין לה מחיצה טפח אע"פ שהיא גבוה עשרה מותר לישן בה דשפוע אהלים לאו כאהל דמי עכ"ל. וכ"כ לפי דבפרק הולין איתא הכי לענין שבת כדלעיל בסי' שט"ו וה"ה לגבי סוכה והכי משמע פ"ק דסוכה רב יוסף היה ישן בכילת חתנים לפי שלא הו"ל גג טפח שוה ולא מחיצה טפח מן הקרקע ומ"ש בפרק הישן דרב לא התיר לישן בכילה אלא מפני הבקי פי' זבובים דמצטער אבל אין מצטער לא וכה"ג הביאו לפסק הלכה היינו בכילה שיש לה גג טפח כ"כ בסמ"ג ובהגהת מיי' ספ"ה ועי' בתוס' פ"ק בד"ה מותר לישן (דף י"א):

ואפי' אם פירס סדין וכו' פ"ק כתב הרא"ש דהלכה כרב חסדא ורבה בר רב הונא דפסלי במופלג ד' אפי' לנוי אפי' בתוך ד' וכ"פ הרי"ף והרמב"ם והסמ"ג אבל הרי"ץ גיאת פסק כר"נ דשמואל קאי כוותיה גבי סוכה שתחת סוכה דאין התחתונה פסולה אא"כ יש ביניהם עשרה טפחים וה"ה גבי נוי אינו אסור אלא בי"ט והרא"ש דחה דבריו ע"ש וע"ל סוף סימן תרכ"ט דס"ל לרבינו דלאו דוקא לנוי אלא ה"ה נמי כשהניח לצורך האדם להגין עליו או לשאר צורך דין נוי יש לו ועיין לשם הפסק:

סוכה

דרכי משה

תרכז (א) וכתב מהרי"ל מטעם זה אין לתלות שום נוי רק בפחות מד' לסכך:

כתב

פרישה

ק' הא דכתב מיד אחר זה ז"ל אבל לא נענעו לא אמרינן קלילתו וזהו הכשרו עכ"ל ואי בעינן דוקא לשם סוכה הו"ל רבותא דאפי' נענעו לא אמרינן נענוע זהו הכשרו עד שינענע לשם סוכה אלא לשם סוכה דקאמר ר"ל לשם כל סוכה דהיינו פי' לשם סוכה כמ"ש והסוכה תהיה לצל יומם מחורב וכמ"ש בסימן תרכ"ט בסיכך בתבילה שהעלה לייבש דצריכה התרת ונענוע עיין שם: פסולה

דרישה

דמפים ד' מיירי ובסתם נסרים שהן רחבים ד' ואם כן ה"ה בנוטל אחד בינתיים ג"כ ברחבים ד' איירי ויש משבשים ורוצים לומר דהא דנוטל אחד בינתיים דהמחובר לסכך פסול ולדופן עקומה מיחשב וע"ד שפירשתי על משנה זו וטעות בידם דא"כ צריכין לומר דנוטל באמצע שבין נסרים זה בצד זה והנשארים המה כולן מחוברים ושאר דוחקים הרבה שאינו סובל קולו' ל' רבינו וב"י כאן ושם בגמרא הוצרכנו לדחוק בפירוש דחוק ופירשו רש"י כן ואליבא דר"מ דלא קי"ל כוותיה אלא כשמואל אליבא דרבי יהודה וכמו שכתב רבי' ס"ס תרל"א פי' המשנה לפי דבריו ודופן עקומה לא נזכר בענין זה בדברי רבינו אלא שאכתי ק' הא בשפודין לא סגי אלא בהניח סכך כשר בדרך שתי וערב עם השפודין או בהרחיב מקום סכך כשר כמ"ש שם ס"ס וכאן בנוטל א' ומניח א' לא חילק בהכי ומשמע דאפי' בשוה כבסתם הנסרים ומניח הסכך בשוה לסן (הכל דרך כיתר) סגי בהכי ודוחק לומר שהמשנה נשנית בסתם ונוכל לפרשה כדרך שיהפרש בשפודים דהא דסתם רבינו לקמן מהא נמי ולפי האמת דנלמד מהא דמפקפק דאינו סכך פסול ומ"ה סגי אפי' בשוה לו. עיין בב"י בסי' תרכ"ח שהביא דברי הרמב"ם פ"ה שכתב ז"ל אם אין גובהה של עליונה י' או שלא היתה התחתונה יכולה לקבל סדינין של עליונה כו' אף התחתונה כשרה ושיש שלא תהיה גובה שתיהן יותר על כ' אמה שהתחתונה בסכך העליונה היא ניתרת עכ"ל וכתב ב"י עליו ז"ל ונראה לדקדק שם ל"ל לר"ת כו' ע"ש וקי"ל מה שכתב אף התחתונה פסולה כיון שאינה גבוה י' וכו' אין יכול לקבל. וע"ק מה שסיים שהתחתונה בסכך העליונה היא ניתרת מאי פסקא דאיירי מזה הא לכני זה לא נזכר בדברי הרמב"ם שהתחתונה צריכה לסכך העליונה שוב ראיתי בכסף משנה ונתעורר ג"כ שם על דברי הרמב"ם ע"ש והעלה דהאי אף הוא ט"ס לפי שם דברי הרמב"ם דה"ק והוא שלא יהיו גובה שתיהן למעלה מעשרים כשהתחתונה בסכך העליונה היא ניתרת ור"ל דאם אין התחתונה ניתרת בסכך העליונה או התחתונה כשירה אפי' העליונה למעלה מכ' כיון שאין גבוה י' או אינה יכולה לקבל אבל אם התחתונה צריכה לסכך העליון או דעינן שלא תהיה העליונה למעלה מכ' ובהיות כן התחתונה כשירה אף שתהיה העליונה גבוה י' וגם יכולה התחתונה לקבל כרים של עליונה והכלל שאף הוא ט"ס וגם צריכין להגיה בדברי הרמב"ם אף כשהתחתונה והיותר נלע"ד דב"י לא אתא אלא לאפוקי דלא תימא שמייתי ראייה לומר שגם אלו העצים (שמחזיר כרים) בעצמן כשרים שהרי בנוטל א' מבינתיים כשר אע"פ שהן עדיין תקועין במסמרים כיון דנוטל א' מבינתיים ומראה שלא ניחא ליה בתקרה דהוא מן העשוי אע"פ שהן תקועין מ"מ הוא סכך כשר ממש בעצמו ה"ה שגם באלו העצים נחשב לסכך כשר ממש דהכן משמע לפי פשוטו שמייתי כן ראייה. וע"ז כתב ב"י שזה אינו דאין הראייה כן דהתם הא מיירי בנותן סכך כשר כו' אלא אם איתא דמייתי ראייה מנוטל בינתיים צ"ל דה"ק מדאמרינן דסגי בנטילת א' בינתיים בכל ענין אע"פ שנסמר רוחב ד' משא"כ בשפודין כמ"ש לעיל דשאני נסרים דהם סכך כשר בעצמן וכדאיתא לקמן סי' תרל"א וא"כ אדמייתינן מסיפא דנוטל בינתיים ניתי לן ראייה ממפקפק דכתיב ברישא אלא שק' דאכתי אין ראייה גם מרישא דדילמא שאני התם דהסיר המסמרים שהן גורמין הפסול ומ"ה די בפקפוק משא"כ במעזיבה וכמ"ש לעיל. וזה שנתקע במסמרים מסתבת תעשה ולא מן העשוי דפקפוק וביטל העשוי בפסול כמו תקרה וגם ל' רבי' וב"ה שכתב אין עליהם דין סכך פסול דין כו' משמע דבעי להביא ראייה דאין לו דין סכך פסול ממש גם מדכת לשבית סוף המשנה או נוטל א' מבינתיים משמע מיניה מייתי ראייה הילכך מסוורתן לע"ד שמסיפא מייתי ראייה מדמכשרינן בכל א' אפי' רחב ואפי' אינו מונח שתי וערב וקי"ל:

אפי'

חדושי הגהות

תרכז א ורבינו סמך עמ"ש גבוה עשרה גבי כילה וה"ה דמטה נמי בהכי איירי (מהרל"ח)

תרכח סוכה שתחת סוכה העליונה כשירה והתחתונה פסולה והני מילי שיכולה התחתונה לקבל כרים וכסתות של עליונה שאז נקראת התחתונה סוכה שתחת סוכה כיון שראוי לדור בעליונה אבל אם אינה יכולה לקבלם לא ומיהו אפילו אם אינה יכולה לקבלם אלא ע"י הדחק פסולה וגם צריך שיהא ביניהן י"ט אבל אם אין ביניהן י' או שיש ביניהן י' ואינה יכולה לקבל כרים וכסתות של העליונה אז התחתונה כשירה אם היא מסוככת כהלכתה [א] אפי' אם העליונה למעלה מעשרים ואם אינה מסוככת כהלכתה ומתכשרת ע"י סכך העליונה צריך שתהא העליונה בתוך כ' אמה לארץ ובה"ע כתב אפי' אין ביניהן אלא ד' טפחים פסולה וכ"כ אבי העזרי והרז"ה ז"ל ולא נהירא לא"א ז"ל : העושה סוכה בראש העגלה או בראש הספינה אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה פסולה אבל אם יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואפי' אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים כשירה : עשאה בראש הגמל או בראש האילן כשירה ואין עולין לה בי"ט מקצתה על האילן ומקצתה בד"א אם היא בענין שאם ינטל האילן ותשאר היא עומדת שלא תיפול עולין לה בי"ט ואם לאו אין עולין לה בי"ט :

תרכט מאין הראוי כיצד כל דבר שאין מקבל טומאה ותלוש וגידולו מן הארץ (א) מסככין בו אבל דבר שאינו צומח מן הארץ אפילו אם גידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה כגון עורות של בהמות שלא נעבדו שאינן מקבלות טומאה או מיני מתכות אין מסככין בו וכן כ"ד שמקבל טומאה כגון שפודין וארוכות המטה וכל הכלים אין מסככין בהן אפילו נשברו שלא נשאר בהן שיעור קבלת טומאה. סככה בחצים שאין להם בית קבול כשירה שאינן מקבלין טומאה יש להן בית קבול פסולה בפשתן

תרכח סוכה שתחת סוכה העליונה כשירה וכו' משנה בפ"ק (ט:) סוכה שעל גבי סוכה העליונה כשירה ותחתונה פסולה ר' יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשירה ופירש"י תחתונה פסולה ב' סככין יש לה וקרא פסיל סוכה שתחת סוכה כדלקמן : ואמרינן בגמרא (י:) דאם אין התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה התחתונה כשרה ואף רבנן מודו בהא דכמאן דליתא דמיא ול"פ אלא ביכולה לקבל ע"י הדחק רבנן סברי כיון דיכולין לישב על התחתונה על ידי הדחק ולאכול בעליונה מיקרי העליונה סוכה ומיפסלה התחתונה משום סוכה שתחת סוכה ור"י לטעמיה דבעי דירת קבע ורבנן נמי לטעמייהו דסברי דסוכה דירת עראי בעינן והלכתא כוותייהו ׃ **ומ"ש** וגם צריך שיהא ביניהם עשרה טפחים (שם י') כמה יהא בין סוכה לסוכה ותהא תחתונה פסולה א"ר הונא טפח שכן מצינו באהלי טומאה טפח ור"ח ורבה בר"ה אמרי ד' שלא מצינו מקום חשוב פחות מד' ושמואל אמר י' מ"ט כהכשרה כך פסולה מה הכשרה בי' אף פסולה בעשרה וכתב הרא"ש שבה"ע כתב מסתברא דהלכה כר"ח ורבה בר"ה וכ"פ הראבי"ה והרז"ה וכתב ראיותיהם ודחה אותם והעלה דהלכה כשמואל וכן דעת הר"ן וכ"פ הרמב"ם בפ"ה וכן דעת הראב"ד ז"ל והכי נקטינן : **ומ"ש** אם היא מסוככת כהלכתה אפילו אם העליונה למעלה מעשרים בפ"ק דסוכה (ט:) פעמים שתחתונה כשירה ועליונה פסולה ה"ד כגון שעליונה חמתה מרובה מצלתה ותחתונה צלתה מרובה מחמתה וקיימא תחתונה בתוך כ' כ"כ בתוס' שגורס ר"ת כלומר אבל העליונה לא חיישינן בכל ענין דקיימא ואפי' למעלה מעשרים לא מיפסלה התחתונה בהכי משום דלמעלה מכ' לא חשיב סכך פסול מאחר שאין פיסולו מחמת עצמו וכתב הר"נ שכ"כ שהיה גורס הרי"ף ומיהו רש"י גורס דקיימי תרוייהו בתוך כ' שהוא סובר דאי קיימא עליונה למעלה מכ' אמרינן בה מצטרף הסכך פסול בהדי סכך כשר כדאמרי' במחובר ובסמוך אכתוב מה שנראה שהוא דעת הרמב"ם בזה : **ומ"ש** ואם אינה מסוככת כהלכתה ומתכשרת ע"י סכך העליונה צריך שתהא עליונה בתוך כ' לארץ פשוט שם פעמים ששתיהם כשירות ה"ד כגון שתחתונה חמתה מרובה מצלתה ועליונה צלתה מרובה מחמתה וקיימא עליונה בתוך עשרים ופירש"י כגון שתחתונה חמתה מרובה דסכך דידה כמאן דליתיה הוא דתרווייהו מתכשרין בסכך עליון והוא דקיימא עליונה בתוך כ' לארץ דהוי סכך כשר אף להכשיר תחתונה . והרמב"ם כתב בפ"ה אם אין גובהה של עליונה י' או שלא היתה התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה אף ע"י הדחק אף התחתונה כשירה והוא שלא יהיה גובה שתיהן יותר על כ' אמה שהתחתונה בסכך העליונה היא ניתרת ונראה לדקדק מדבריו שהוא סובר כגירסת ר"ת מדנתן טעם שמה שצריך שלא יהיה גובה שתיהן יותר על כ' אמה הוא מפני שהתחתונה בסכך העליונה היא ניתרת משמע דבשתחתונה חמתה מרובה מצלתה עסקינן שאז צריכה לסכך העליונה הא אם צלתה מרובה מחמתה שא"צ לסכך העליונה אע"ג דקיימא עליונה למעלה מכ' לית לן בה : **העושה** סוכה בראש העגלה או בראש הספינה אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה פסולה אבל אם יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה וכו' משנה וגמרא בפרק הישן (כב: כג.) ומשמע התם דרוח מצויה של ים הוי כרוח שאינה מצויה של יבשה : **עשאה** בראש הגמל או ע"ג האילן כשירה ואין עולין לה בי"ט מקצתה על האילן ומקצתה בד"א אם הוא בענין שאם ינטל האילן תישאר היא עומדת וכו' הכל משנה שם וטעמא דאין עולין לה בי"ט פשוט משום שאסור להשתמש בי"ט בבעלי חיים ומחובר :

תרכט מאין הראוי כיצד כל דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ וכו' משנה פ"ק (יא.) זה הכלל כל דבר שהוא מקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ אין מסככין בו וכל דבר שאינו מקבל טומאה וגדולו מן הארץ מסככין בו ופירש"י ואין גידולו מן הארץ. כגון עורות בהמה ואפילו לא מקבלי טומאה כגון שמחוסרין מלאכה וכתב הרא"ש שם אהא דבעי מנה"מ ומייתי לה מקראי הלכך לא מסככים אלא בדבר הגדל מן הארץ אבל לא בעורות דגידולי קרקע מיקרי אבל לא מיקרי גדולו מן הארץ כמו פסולת גורן ויקב : **ומ"ש** רבינו דמיני מתכות נמי אין מסככין בהן כ"כ הרמב"ם בפ"ה ופשוט הוא שהרי גידולן מן הארץ לא מיקרי אלא מה שצומח מן האדמה : **ומ"ש** וכן כ"ד שמקבל טומאה כגון שפודין וארוכות המטה פשוט שם במשנה (טו:) ומשמע דבשפודין של עץ איירי דאי בשל מתכות תיפוק ליה מפני שאין גידולו מן הארץ : **ומ"ש** וכל הכלים אין מסככים בהם אפי' נשברו וכו' שם (טו:) אמר ר' אמי בר טביומי סככה בבלאי כלים פסול מאי בלאי כלים אמר אביי מטלניות שאין בהם ג' על ג' דלא חזו לא לעניים ולא לעשירים ותניא כוותיה : **סככה** בחלים שאין להן בית קיבול כשירה שאינם מקבלין טומאה יש להן בית קיבול פסולה מימרא שם (יב.) וכתב הר"ן אמאי דמכשירין כשאין להן בית קיבול דאע"ג דכלים ניהו פשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה ואע"ג דאיכא פשוטי כלי עץ דמקבלין טומאה מדרבנן הני לא מקבלי טומאה אפי' מדרבנן כ' הרא"ש בתשובה הקנים אע"פ שיש להם בית קיבול אינם מקבלים טומאה כיון שלא נעשה הקיבול שלהם לצורך קבלה ומסככין בהם דהכי תנן בפ"ד דמקוואות סילון שהוא נר מכאן ומכאן ורחב מן האמצע אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה וכן כמה משניות מוכיחות כן במסכתא כלים עכ"ל .

תרכח סוכה שתחת סוכה וכו' פ"ק פליגי ת"ק ור"י ואסיקנא דיכולה לקבל ע"י הדחק פליגי והלכה כת"ק דפסולה דסוכה דירת עראי בעינן ואם אינה יכולה לקבל אפי' ע"י הדחק כמאן דליתא לעליונה דמי והתחתונה כשירה : ומ"ש וגם צריך שיהא ביניהם י"ט שם פסק הרא"ש כשמואל דאמר י"ט בעינן ודלא כרב חסדא ורבה בר רב הונא דסגי בד' וכ"פ הרמב"ם וכתב הרמב"ן פ"ק שכך היא דעת הרי"ף ומ"ש בספרי הרי"ף שבידינו דהלכה כרב חסדא ורבה בר רב הונא אין זה מדברי הרי"ף אלא איזהו תלמיד הגיה כך בגליון והכניסוהו בפנים וכמו שהוא מבואר במ"ש הרז"ה והרמב"ן והרא"ש והר"ן ורבינו ירוחם שהרי"ף לא הזכירו וע"ש דאסיקו דהלכה כשמואל דבעינן י"ט ודלא כהרז"ה וב"ה והאבי"ה והכי נקטינן : **ומ"ש** שאם היא מסוככת כהלכתה וכו' שם לפי גירסת ר"ת דלא כגירסת רש"י והא דהסכך פסול למעלה מעשרים אינו מצטרף בהדי סכך הכשר לפוסלו כתב הרא"ש בשם ר"ת דלא חשיב סכך פסול כיון שאין פיסולו מחמת עצמו אלא מחמת מקומו ושגם ראבי"ה מפרש כן ע"ש בדין סוכה שתחת האילן :

תרכט מאין הראוי וכו' משנה פרק קמא ובגמרא מה"מ אר"י אמר קרא חג הסוכות וגו' באספך מגרנך ומיקבך וכתב רש"י דלפי זה אסור לסכך בעורות כו' וכ"כ התוס' והרא"ש לשם והרמב"ם בראש פ"ה ומזה הטעם נמי אין מסככין במיני מתכות : **ומ"ש** וכן כל דבר וכו' כתב ב"י ובשפודים של עץ מיירי דאי של מתכת תיפוק ליה שאין גדולן מן הארץ ע"כ ואפשר דמיירי אף בשפודין של מתכת שהבית יד שלהן של עץ ולא הו"ל בית קיבול אלא כעין אלים זכרים דאין מכסין אף בעץ שבהם בשביל השפוד שהיה מקבל טומאה בין שהשפוד שלם או נשבר : **סככה** בחלים וכו' מימרא דרב יהודה פ"ק סככה בחלים זכרים כשרה נקבות פסולה משום דבית קבול הוא ואע"פ שהוא עשוי למלאות שמיה בית קבול ופירש"י סככה בחלים. בית יד של הלים ע"כ כלומר שלא היה בהן עדיין הברזל דאילו היה בהן הברזל אף הזכרים פסולין מפני שקבלו טומאה ע"י הברזל שהוא כלי וכ"פ רבי ישעיה אחרון ז"ל : וכתב עוד רש"י הזכרים כעין שלנו שתוחבין אותו בבית קבול של חץ כשרה דאע"פ דכלים ניהו פשוטי כלי עץ ניהו ואין מקבלין טומאה נקבות שיש נקבים בראשיהם והחץ עשוי כמרצע ליכנס לתוך הנקב ובית קבול להן וראוין לקבל טומאה ואע"פ שהוא עשוי להתמלאות מילוי עולם שלא להתרוקן עוד שמיה קבול עכ"ל ור"ל שהחלים הזכרים אינן מקבלים טומאה אפי' מדרבנן כדתנן בפ"ב דמסכת כלים כלי עץ כלי עור כלי עצם כלי זכוכית פשוטיהם טהורים : ומ"ש בפ' המוכר את הבית אדף של נחתומין שאני פשוטי כלי עץ דטמא מדרבנן פירשו התוס' לשם וכן בסמ"ג עשה ה' טומאת סרגים בשם ר"י דשלחן וכיוצא בו כיון שהוא דומיא דשק משמש את האדם ואת משמשיו מרבינן ליה בת"כ מריבויא דמכל כלי עץ ואותה דרשא אסמכתא ואינו אלא דרבנן אבל במדרס הזב והזבה והנדה והיולדת מטמאין מן התורה שנאמר וכל המשכב אשר ישכב עליו וגו' כל העשוי למשכב או למרכב ועיין בתוס' פ"ק דסוכה דף ה' וכ"ל דלמאי דכתב המרדכי בשם הר"א ממי"ץ וכ"כ בתה"ד אפי' אותן פשוטי כלי עץ דמקבלין טומאה מדרבנן נמי מסככין בה דאינו אסור לסכך כי אם בדבר המקבל טומאה מדאורייתא וצריך לפרש לפ"ז הא דנקט חלים זכרים דטהורים לגמרי ה"ט משום דבעי למינקט בסיפא בחלים נקבות דפסולה אע"פ שהוא עשוי להתמלאות נקט ברישא חלים זכרים דכשרה ולא גזרינן זכרים אטו נקבות וה"א בגמרא אבל בתוס' פ"ק דף ה' כתבו להדיא אחלים זכרים שאם היו מקבלין טומאה מדרבנן היו פסולין לסיכוך :

בפשתן

דרכי משה

תרכט (א) כתב הר"ן ועפר סכך פסול הוא דלאו גידולי קרקע הוא :

דרישה

סי' תרכח [א] אפילו אם העליונה למעלה מכ' דלא חשיב סכך פסול כיון שאין פסולו מחמת עצמו וכו' וכמ"ש לעיל בסי' תרכ"ו בשם העושה סוכה בראש עגלה כו' ו"ל המשנה דף כב ע"ב העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה כשר כו' וקמ"ל מתניתין בכל חדא רבותא דבראש העגלה קמ"ל לאפוקי ממאן דפוסל כיון דמטלטלת ולא קביעי ובראש הספינה מפרש בגמרא דקמ"ל לאפוקי ממאן דס"ל דאם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים דפסולה אע"פ שיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה . אבל בספינה לא שייך טעמא דמטלטלת דשאני ספינה דאורחה בהכי ושיבא קבע דהא אי אפשר לו לעשות של קרקע משא"כ בעגלה והטור דנקט לכן בהדי אע"ג שבעגלה לא פליגו בגמ' בין רוח מצויה דים ליבשה מ"מ בראש העגלה פירש"י והר"ן אע"ג דמטלטלא ולא קביעא אי בראש הספינה שום מקום גבהו של ספינה וסוף גבוה מאד ואין הרים סביב לה והרוח שולטת שם ועוקרת כפרס . דסוכה שהוא דירת עראי סגי בזה חוץ מאם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה דפסולה עכ"ל וז"ל התוס' דף ו' ע"ב בד"ה העושה סוכתו כו' דל"ג העושה סוכתו בראש העגלה כיון דפליגי באם יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים ומיהו יש לדחוק דהכא אמרינן יכולה לעמוד ברוח מצויה דארץ ואין יכולה לעמוד ברוח מצויה שבראש העגלה כיון דניידי ולא מסתבר כו' מכל זה משמע דהאי פלוגתא דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה כו' אינו שייך בסוכה העשויה בראש העגלה והו"ק ודעת רבינו כמ"ש בפרישה :

בפשתן שלא נידק ולא נופץ כשירה דעץ בעלמא הוא נידק ונופץ פסולה בחבלים של פשתן (א) פסולה בשל גמי ושל סיב כשירה: מחצלת (ד) של קש וקנים ושיפה ושל גמי ל"ש ארוגה שהיא חלקה וראויה לשכיבה ל"ש עשויה מעשה שרשרות שאינה חלקה ואינה ראויה כ"כ לשכיבה אם היא קטנה סתמה עומדת לשכיבה ומקבלת טומאה ואין מסככין בה אא"כ עשאה לסיכוך ואם היא גדולה סתמא עומדת לסיכוך ומסככין בה וה"מ שאין לה שפה אבל אם יש לה שפה בענין שראויה לקבל אפי' אם נטל שפתה אין מסככין בה כתב ה"ר ישעיה אפילו במקום שעושין אותן לשכיבה הקונה אותן מן האומן ע"ד לסכך מותר לסכך בה ול"נ לא"א ז"ל אלא

אנו

בפשתן שלא נידק ולא נופץ כשירה דעץ בעלמא הוא נידק ונופץ פסולה שם א"ר בב"ח א"ר יוחנן סככה באניצי פשתן פסולה בהוצני פשתן כשירה וכתב הרי"ף והרא"ש פי' הוצני כתנא דלא דייק ולא נפיץ דעדיין עץ הוא וכ"כ הרמב"ם פ"ה ובגמרא מספקא לן היכא דתייר אע"ג דלא דייק ולא נפיץ אם מסככין בו ונקטי לה הפוסקים לקולא וכתב הר"ן דטעמא משום דמדרבנן עץ בעלמא הוא וטעמא דאין מסככין באניצי פשתן דאע"פ שאינו מקבל טומאה מאחר דקרוב הוא לטוותו ויקבל טומאה גזרו ביה רבנן והרמב"ם כתב בפרק הנזכר דטעמו מפני שהפשתן נשתנית צורתו וכאילו אינו מגידולי קרקע והראב"ד כתב שהטעם הוא מפני שאניצי פשתן ראויים ליתן אותן בכרים וכסתות הם מקבלים טומאה ע"י ד"א:

בחבלים של פשתן אסורה ושל גמי ושל סיב כשירה ירושלמי בפרקין וכתבו הרמב"ם בפ"ה וכתב ה"ה פירוש חבלים אינם מקבלין טומאה לפי שאינם כלי ושל פשתן מפני שאין צורתו עומדת וכאילו אינם מגדולי קרקע ולפיכך פסולים: **ומ"ש** מחצלת של קש וקנים ושיפה וגמי וכו' בספ"ק (יט:) אפליגו ר"א ורבנן במחצלת ואסיק ר"פ (כ') בקטנה כ"ע ל"פ דסתמה לשכיבה קאי כ"פ בגדולה ת"ק סבר סתם גדולה לסיכוך ור"א סובר סתם גדולה נמי לשכיבה ופסקו הפוסקים הלכה כת"ק וכתב הר"ן פי' קטנה כדי שכיבה וכיון דסתמה לשכיבה היא ראויה לקבל טומאה לכשישכב בה הזב וכיון שכן מעתה אינה ראויה לסיכוך שכל הראוי לקבל טומאה אין מסככין בו כ"פ בגדולה ת"ק סבר סתם גדולה לסיכוך ואינה ראויה לקבל טומאה אפי' ישכב בה הזב: ואיתא תו בגמרא ת"ר מחצלת של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה קטנה אין מסככין בה של קנים ושל חילת גדולה פי' מעשה עבות וקליעה מסככין בה ארוגה אין מסככין בה רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו זו וזו מסככין בה וכן היה רבי דוסא אומר כדבריו וכתב הרא"ש וז"ל הרי"ף לא הביא הך סיפא משום דס"ל הלכה כר"י ורבי דוסא וכן מוכח סתמא דמתני' דלא מפלגא במחצלת קנים אלא בין גדולה לקטנה ע"כ וכ"פ הרמב"ם בפ"ה והראב"ד חולק על זה בהשגות ופוסק כת"ק דר' ישמעאל בר' יוסי ור' דוסא: **ומ"ש** רבי' וה"מ שאין לה שפה וכו' שם בגמרא: **ומ"ש** שאפי' אם ניטל שפתה אין מסככין בה פשוט מדין בלאי כלים שנתבאר בסימן זה שאין מסככין בהן וכן כתבו הפוסקים: **כתב** ה"ר ישעיה אפי' במקום שעושים אותם לשכיבה הקונה אותם מן האומן וכו' ז"ל הרא"ש בספ"ק כתב ה"ר ישעיה אלו המחצלאות שמוכרין התגרים בסתמא לאו לשכיבה עבידי שממלאין אותם צמר וגם עושין אותם מחיצות הלכך לאו בתר עשייתם אזלינן שהאומן אינו עושה אותן אלא למכרן למי שצריך להן כל א' וא' לפי צרכו וא"כ אין לילך אלא אחר קנייתם שאם קנאו אדם לשכיבה מקבלת טומאה ואם קנאו לצורך ד"א אינה מקבלת טומאה וא"כ אדם יכול לקנות מחצלת חדשה לשם סוכה ולסכך בה אע"ג דחזיא לשכיבה בתר מחשבתו אזלינן וכיון שקנאה לצורך סוכה וסיכך בה אינה מקבלת טומאה ולא מסתבר לי אלא בתר מנהג אנשי המקום אזלינן כדקאמר לא נחלקו רבי דוסא וחכמים על מחצלות אושא שכן טמאות הלכך במקום שנהגו לשכב עליהם אפילו אמר לאומן לתקנם לו לסיכוך אין מסככין בהם דמי יודע שאמר לאומן לתקנם לו לסיכוך ואתי כ"ע לסכוכי בהו עכ"ל: **כתב** בתה"ד סוכה שרצו לשום למעלה סולם כדי להניח הסכך ע"ג כשר הדבר או לא תשובה נראה דשרי אפי' לסכך כל הסוכה בסולמות שלנו דאין כאן סכך פסול אע"ג דכלי היא מ"מ לא מקבל טומאה דכלי עץ שאין לו בית קבול אינו מקבל טומאה ואע"ג דעולין ויורדין בו בסולם אינו מטמא מדרס כדאיתא בתוס' (ב"ב סו:) בשם ת"כ: אבל בתשובה להרמב"ן סי' רע"ו נסתפק בדבר (ב). וכתב עוד תה"ד לחבר כלונסות הסוכה במסמרות של ברזל או לקשרם בבלאות שמקבלים טומאה נראה שאין קפידא בדבר ואע"ג דבפרק הישן (כא) אהא דתנן הסומך סוכתו בכרעי המטה ר"י אומר אם אינה יכולה לעמוד בפ"ע פסולה וקאמר עלה בגמרא מ"ט דר"י ח"א מפני שאין לה קבע וחד אמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה כתב אשיר"י דמוכח מדברי הרי"ף דסבר הלכה כר"י מ"מ הא פסק אשיר"י כמי דטעמא דקבע עיקר ולא טעמא דמעמידו בדבר המקבל טומאה ובתשובה להרמב"ן סימן רי"ו (ג) כתב שאלת סכך סוכה עשויה מנסרים שאין ברוחבן ד' והם תקועות במסמרות של ברזל והם מסולבים כשליבת הסולם ואין בין השליבה ג"ט ובכך מכסים אותו בהדס וערבה אם פוסלים הסכך מחמת המסמרות לפי ששמעתי בשם א' גדול שנתאכסן בבית א' מבני עירנו וצוה להוציא התסמרות מהסכך הודיעני טעמו אי משום מקבלין טומאה תשובה אותו חכם שאסר לא אמרו טעם שאמרת אסר אולי מפני מה שאסר א' מרבותי נ"ל דכיון דהנסרים תקועים במסמרות הרי כל הנסרים כנסר א' רחב ויש בהם משום גזירת תקרה ויש שנחלקו עליו ואתה הנח להם כיון שנהגו שאע"פ שאינם נביאים בני נביאים הם ע"כ. והר"ן כתב בפרק הישן נקטינן כר"י דכשם שאין מסככין בדבר המקבל טומאה כך אין מעמידין בו משום גזירה ואע"פ שעכשיו נהגו לסמוך סוכות ע"ג כותלים שאין מסככין בהם לפי שאין גידולו מן הארץ ה"ט משום דלא שכיח לסכך בכיוצא בהם ועוד דכ"ע ידעי דכל כה"ג בית דירה מיקרי ולא סוכה הילכך ליכא למגזר ויש שנוהגין לעשות בכותלים דפנות של קנים משום היכרא שלא יהא נראה כסומך על הכותלים לגמרי ומדת חסידות בעלמא הוא כל זה לפי שיטה של הרי"ף ז"ל

אבל

בפשתן וכו' שם מימרא דר' יוחנן סככה באניצי פשתן פסולה בהוצני פשתן כשירה פי' הרי"ף והרא"ש הוצני כיתנא דלא דייק ולא נפיץ דעדיין עץ הוא וכ"כ הרמב"ם בפ"ה וכ"כ התוספות וכתבו עוד דאע"ג דאניצי פשתן אינו מטמא בנגעים הואיל וקרוב הוא לטומאה גזור בהו רבנן לפוסלו לסכך עכ"ל פי' כיון שאינו מחוסר אלא מלאכת טויה דמטוה מטמא בנגעים מיד אפילו לא נתלבנו כסומכוס ורשב"א ור"מ ולא כר' יהודה בפרק במה מדליקין דס"ל דמטוה אינו מטמא בנגעים אלא משיתלבנו דלפי דעתו הפשתן כשר לסכך בו לגמרי אפי' מדרבנן מפני שהוא רחוק ממקבל טומאה דאורייתא שמחוסר ב' מלאכות א' מלאכת טויה ב' מלאכת לבון דלא קיי"ל הכי אלא מטוה טמא מיד וא"כ פשתן נמי אסור לסכך בו מדרבנן כיון דקרוב הוא למקבל טומאה דאורייתא והרמב"ם כתב מפני שהפשתן נשתנה צורתו וכאילו אינו מגדולי קרקע והראב"ד כתב עליו טעם אחר יש לנו בזה מפני שראויין ליתן אותן בכרים וכסתות והרי הן מקבלין טומאה ע"י דבר אחר ולא פחיתי מבלאי כלים ע"כ וכל זה הביא הר"ן ובגמרא אסתפקו בפשתן שסרו אותו במים כדרך ששורין את הפשתן אע"ג דלא דייק ולא נפיץ ומשמע מדברי הפוסקים שהתירו בסתם דלא דייק ולא נפיץ שתופסים לקולא וכתב הר"ן הטעם דכיון דמדרבנן הוא נקטינן לקולא מיהו רבינו ישעיה אחרון כתב להחמיר בספקו וכתב עוד דלמר גפן וקנבוס אע"ג שדק אותן ונפלס אין עליהן תורת טומאה וכשרים לסכוך וטעמו כיון דשאר בגדים אינן מטמאין בנגעים לא גזרו בהו רבנן דלא גזרו אלא בצמר ופשתן דמיטמאין בכל הטומאות ואין זה אלא לדעת התוספות דהטעם הוא משום גזירה דקרוב לטומאה דאורייתא אבל להרמב"ם ולהראב"ד אף הצמר גפן וקנבוס פסול דכיון דפסול פשתן הוי משום דנשתנית צורתו או מפני שראוין ליתן בכרים וכסתות טעם זה שייך ג"כ בצמר גפן וקנבוס והכי נקטינן לחומרא וכן חבלים של פשתן בסמוך נמי פסולין משום דנשתנה צורתן: **מחצלת** של קש וקנים וכו' ספ"ק פליגי בה תנאי ופסקו הפוסקים הלכה כת"ק וכדאסיק רב פפא דאין חילוק בעולם אלא בין גדולה לקטנה: **ומ"ש** וה"מ שאין להם שפה וכו' שם בגמרא מוכח דאע"פ שאין כארגות היטב ויש הפרש בין בית כיר לבית ניר מ"מ ראוין הן לקבל פירות הגסין שאין יוצאין דרך נקב קטן: **כתב** ה"ר ישעיה וכו' עד לעשותו לשכיבה הכל בפסקי הרא"ש ספ"ק ויראה מדבריו דכשצוה לאומן לתקנה לסכוך מדינא שרי לסכך בה אלא דאסור משום גזירה דמי יודע וכו' ואתו כ"ע לסכוכי בהו ולפי זה דיעבד יצא י"ח אם סיכך בהם דלא גרע משוורי דבסמוך אבל אם לא צוה לאומן לתקן לסכך אלא שקנאה לסכך בה מדינא נמי אסור ומיהו לענין מעשה בכל ענין לא יצא י"ח אפי' דיעבד ולא דמי לשוורי דלא פסילי אלא משום דילמא שביק להו ונפיק והילכך אי לא נפיק יצא י"ח דיעבד אבל הכא דפסולין משום דחיישינן דילמא אתו כ"ע לסכוכי בה ועברי אדאורייתא בדיעבד נמי פסולה ועיין בב"י שחילק בכך בסמוך אבל חבילה ונראה לפי דברי הרא"ש הא דקטנה סתמה עומדת לשכיבה אא"כ עשאה לסיכוך היינו שרוב בני אותה העיר עושין אותה למיכוך וכן אבל גדולה שרוב אנשי המקום נוהגין לשכב עליהן וכן פי' בהגהת ש"ע ולקמן אבל דין סכוך נסרים כתבתי דין מחצלאות שקובעין בגגין כעין תקרה בשם הכל בו. כתב בתה"ד על הסולמות דמותר לסכך בהן משום דאינו בא מן המקבל טומאה דאורייתא וגם אינו קרוב למקבל טומאה מדאורייתא וקשה לע"ד אמאי אינו קרוב לסולמות שקובעין האיכרים בעגלה וכן לסולמות שקובעין בשפוע אצל הכותל להניח שם עשב שיאכלו הסוסים משם וכן בשאר בהמות שהסולמות האלו עשויין לקבל עשב ותבן ותבואה בעודן בשבלים ושאר דברים ומקבלין טומאה מדאורייתא ובאגודה פ"ק כתב וז"ל התוס' הביאו ת"כ דממעט סולמו' מטומאה ומשמע אפילו טומאה דרבנן ולפ"ז היה מותר להניחו ע"ג סכך וראיתי רבותי אוסרין ולא ידעתי הטעם אם לא משום גזירת כלים כדקאמר סוף פרקין עכ"ל נראה דר"ל גזירה משום שאר סולמות שהן כלים כדפריש' ואע"ג דרבי חייא בר אבא בשם ר' יוחנן הוא דמוקי לה לפלוגתא דר"מ ור"י בנסרים משופין ומשום גזירת כלים וקי"ל כר' יהודה דמסככין בנסרים אלמא דלית ליה גזירת כלים ומש"ה פסקו הפוסקים דסככה בחצים זכרים כשרה ולא גזרינן זכרים אטו נקבות מ"מ איכא למימר דהלכה כר"מ בגזירותיו כמ"ש הראב"ד הביאוהו הרא"ש והרמב"ן וא"כ שפיר אית לן גזירת כלים אליבא דרבי חייא בר אבא דשמא הלכה כמותו וה"ה דגזרינן לדידיה זכרים אטו נקבות ומש"ה גזרינן נמי בסולם שאינו עשוי לקבל אטו שאר סולמות העשויין לקבל גם בדרשות מהרי"ל אסר הסולם ומהרא"י גופיה כתב שם דאחד מהגדולים דרש דאין לסכך בסולם גם הרשב"א בתשובה בסימן קכ"ה כתב לאסור הסולם אם לא שצליבותיו קבועות ע"ג ירכותיו הא כל שירכותיו נקובין לקבל צליבותיו פסולין אף ע"פ דעשויין למלאות וכו' ומשמע אפי' נקובין מעבר לעבר פסולין משום דקרוב למקבל טומאה מדאורייתא וכמו שנראה מהאגודה ומהרי"ל שלא חילקו ואסרו בסתם כל סולמות וכן נ"ל עיקר וכן פסק בהג"ה ש"ע דכיון דבתשובת הרמב"ן כתב דיש להסתפק בזה לכן אין לסכך עליו. עוד נ"ל דאפי' בדיעבד אם הניחו סולם על הגג וסככו על גביו דכל הסוכה פסולה כיון דמעמיד הסכך הוא והרמב"ן והר"ן בפרק הישן במתני' דהסומך סוכתו בכרעי המטה הסכימו דלהרי"ף טעמא דמעמידה במקבל טומאה הוא העיקר ודלא כמ"ש הרא"ש וכיון שראייתם ברורה אין להקל ולא כמ"ש מהרא"י להקל גם בזה כמ"ש לשם בסי' כ' וצ"א וכן הוא במהרי"ל בתשובה סי' פ"ג ונחלק על הגדולי' שאוסרים בדבר המעמיד אלא דברי האוסרים עיקר והא דכתב הרשב"א בתשובה סי' רי"ג דאין המסמרו' פוסלין את הסכך המרובה מהן איירי דאין המסמרות מעמידין הסכך

דאף

דרכי משה

(ב) ובתשובת הרשב"א סימן קפ"ו מסתפק בדבר ובסי' קצ"ה שם כתב בהדיא דאסור לסכך בסולמות שלנו דמקבלין טומאה מדאורייתא וע"ש וכ"כ מהרי"ל דאסור להניח סולם על הסכך להחזיקו וכ"ש לסכך בו דאסור וכתב עוד מהרי"ל דאסור להניח שום כלי המקבל טומאה על הסכך להחזיקו אפי' קתדראות משום דמקבלי טומאת מדרס: (ג) ובתשובת הרשב"א סימן רי"ג: (ד) וכתב הכלבו ובמקום שנהגו לקבוע מחצלאות בגגין כעין תקרה אין מסככין בהן:

כתב

פרישה

סי' תרכט (א) **פסולה** אם סיכך בחבילה ול"ד לעשבים שריין דע דלא פסילי בדיעבד דהכתו לא פסילי אלא משום דילמא שביק להו ונפיק אבל חבילה שפסולה משום דחיישינן דילמא עביד סוכה מן העשוי בדיעבד נמי פסולה ב"י ובד"מ כתב ז"ל לא נראה כן מדברי הטור אלא משמע דאף בחבילה שאסרו מדרבנן אינו אסור אלא לכתחילה ולא בדיעבד ומ"ש לקמן דאם סיכך בחבילה והתירה כשירה היינו דאף לכתחלה מותר לעשות סוכה ממנה אבל אם"ל אם לא התירה ויסב תחתיה יצא בדיעבד כנ"ל עכ"ל ומ"ש דלא משמע כן מדברי הטור היינו מדכתב תחלה ויש דברים שאסרו מן התורה אלא שחז"ל אסרו לסכך בם לכתחלה ובדיעבד יצא כו' ומסיק וחבילה ג"כ אסרו כו' משמע דבמדה אחת

משתיהן

אנו הולכין אחר מנהג אנשי המקום וכיון שדרכן לעשותן לשביבה אפי' אם קנאה ע"ד לסכך או אפי' צוה לאומן לתקנה ע"ד לסכך אין מסככין בה כי מי יודע אם תקנה לכך כיון שדרך אנשי המקום לעשותן לשביבה: כל מיני אוכלין מקבלין טומאה ואין מסככין בהן הילכך ענפי תאנה ובהן תאנים זמורות ובהן ענבין אם פסולתם מרובה על האוכל אז האוכל בטל ומסככין בהן ואם האוכל מרובה על הפסולת אין מסככין בהן ואם קצרן לאוכל אז יש להיד תורת אוכל לקבל טומאה וצריך שיהא בפסולת כדי לבטל האוכל והיד ואם קצרם לסיכוך אז אין להיד תורת אוכל ואדרבה הוא מצטרף עם הפסולת לבטל האוכל קצרן לאוכל ונמלך עליהם לסיכוך אין המחשבה מוציאה הידות מתורת אוכל עד שיעשה בהם מעשה שניכר שרוצה אותם לסיכוך כגון שידוש אותם ואם סיכך בירקות שממהרין ליבש אע"פ שפסולין לסכך שהרי מקבלים טומאה אין דינן כסכך פסול לפסול בד"ט אלא כאויר חשיבי לפסול בג' ואם אין דרכן ליבש אז דינם כסכך פסול: כ"ד שמחובר אין מסככין בו לפיכך אם הדלה עליה הגפן או דלעת ועשה מהן הסיכוך פסול אא"כ קצצו כדלעיל ויש דברים שכשרים מן התורה אלא שחז"ל אסרו לסכך בהם לכתחלה ובדיעבד יצא כמו מיני עשבים שאינן ראוין לאכילה ואין מקבלים טומאה וריחן רע או שנושרין עליהן דהיישינן שמא מתוך שריחן רע או מתוך שעליהן נופלין יצא

אבל הרז"ה פוסק כדברי חכמים עכ"ל. ודברי תה"ד בזה כתבתי בס"ס תר"ל:

כל מיני אוכלים מקבלים טומאה ואין מסככין בהן הילכך ענפי תאינה ובהן תאנים וכו' ברייתא בפ"ק (יג:) סופי תאנים ובהם תאנים פרכילין ובהם ענבים קשין ובהם שבלים מכבדות ובהם תמרים כולן אם פסולת מרובה על האוכל כשירה ואם לאו פסולה אחרים אומרים עד שיהיו קשין מרובין על הידות ועל האוכלין ודעת הרא"ש דהלכה כת"ק וכ"פ הרמב"ם בפ"ה:

ומ"ש ואם קדם לאוכל אז יש לידים תורת אוכל וכו' שם על ברייתא זו א"ר מנשיא בר גדא דכ"ע סברי הקוצר לסכך אין לו ידות והכ"ע כגון שקצצן לאכילה ונמלך עליהן לסיכוך אי קצצן לאכילה מ"ט דרבנן. וכ"ת קסברי רבנן כיון דנמלך עליהם לסיכוך בטלה לה מחשבתו ומי בטלה לה מחשבה בהכי והתנן כל הכלים יורדים לידי טומאה במחשבה וכו' וכ"ת ה"מ כלים דחשיבי אבל ידות לצורך אכילה נינהו במחשבה נחתא ובמחשבה סלקא והתנן כל ידות אוכלין שכססן בגורן טהורות בשלמא למ"ד כססן התיר אגודן שפיר כלומר דהיתר אגד לא חשיב אלא כמחשבה בעלמא אלא למ"ד מאי כססן כססן ממש מא"ל ה"כ בשכססן ממש ופירש"י כשנמלך לסיכוך א דשן לידות ברגלי בהמה או במקבת וכתב הרא"ש כל זה אבל הרמב"ם בפ"ה לא הזכיר הא דר' מנשיא וא"ל דטעמיה משום דסבר דהלכה כרבי אבא דפליג עליה ואמר דבוצר לגת הוא דאין לו ידות אבל קוצר לסכך יש לו ידות והוא דאמר כאחרים שהרי בפ"ק ה' מס' טומאת אוכלין פסק כרבי מנשיא שהקוצר לסכך אין לו ידות וא"ל שהוא סובר כמ"ד מאי כססן שהתיר אגודן וא"כ אע"פ שקדם לאכילה במחשבה לסיכוך סגי שהרי בפ"ק דעוקצים פירש כססן כתחן ובססן ונראה שסמך על מ"ש בה' טומאת אוכלין ולפיכך סתם וכתב בה' סוכה אם פסולת מרובה על האוכלין מסככין בהן דממילא משמע שאם קדם לסיכוך ידות הוו בכלל פסולת ואם קדם לאוכל אע"פ שנמלך עליהם לסיכוך הוו בכלל אוכל א"א כ"כ בססן: **כתב** הרא"ש בתשו' כלל כ"ד על סיכוך הפינוי"ל כשהייתי בברצלונה דקדקתי בו והוא כשר שהפסולת מרובה על האוכל ויד האוכל אינו כאוכל אלא עד ג"ט. וזה ארוך והאוכל מעט והפסולת הרבה וז"ל א"ה יש אוסרין לסכך בשומר שקורין פינויי"ל לפי שהוא אוכל כולו הזרע והעשב וה"ר יחיאל מתיר ומחזיק האוסרים לשוטים והומר כי אינו מאכל אדם כלל לא ירק ולא זרע זולת לרפואה והרא"ש מאוירא הודה לדבריו עכ"ל (ה):

ואם [סיכך] בירקות שממהרין לייבש וכו' שם א"ר אבא אמר שמואל ירקות שאמרו חכמים אדם יוצא בהן י"ח בפסח פוסלין בסוכה משום אויר מ"ט כיון דכי יבשי פרכי ונפלי כמאן דליתנייהו דמי. ופי' רש"י פוסלין בסוכה משום אויר. פי' כשיעור שאויר פוסל בה דהיינו בג"ט ולא משערינן להו לפסול כשיעור סכך פסול דאוכל הראוי לקבל טומאה הוא וסכך פסול אינו פוסל אלא בד"ט באמצע ומן הצד בד"א אלא כאויר דיינינן להו לחומרא ובג' כ"כ הרא"ש והר"ן וכתב הר"ן דמהכא שמעינן דכל דבר העשוי להתייבש בתוך ז' עד שתהא חמתו מרובה מצילתו אף מעכשיו הוא פסול (ו): **ומ"ש** ואם אין דרכן לייבש אז דינן כסכך פסול כן כתב הרא"ש ופשוט הוא: **כל** דבר שמחובר אין מסככין בו לפיכך אם הדלה עליה גפן או דלעת וכו' א"א קצצן כדלעיל בסימן תרכ"ו ויש דברים שכשירים מן התורה אלא שחכמים אסרו לסכך בהם לכתחילה ובדיעבד יצא כמו מיני עשבים שאינם ראויין לאכילה וכו' שם (יב:) א"ר יהודה הני כוזי ושוורי מסככין בהו פירוש לפי שאינם מקבלים טומאה שאינם מאכל אדם אביי אמר בכוזי מסככין בשוורי לא מסככין. מאי טעמא כיון דסרי ריחייהו שביק להו ונפיק א"ר חנין בר אבא הני היזמי והיגי מסככין בהו אביי אמר בהיזמי מסככין בהיגי לא מסככין מ"ט כיון דנתרי טרפייהו שביק לה ונפיק וכתב הרא"ש בכל הני לכתחלה לא משום גזירה דלמא שביק להו ונפיק אבל יצא י"ח אם סיכך בהם

דאף בלא המסמרים היה לכן עמידה וכן הא דתקרה שאין עליה מעזיבה דאיירי בשהמסמרות קבועין בהן ואינו פסול אלא משום גזירת תקרה או משום העשה ולא מן העשוי כדאיתא בגמרא ולא פסלו ליה מטעם המסמרות איירי נמי בכה"ג שאין המסמרות מעמידין וכו' אבל בדבר המעמיד דבלא הוא היה הסכך נופל פוסל הסוכה אם המעמיד מקבל טומאה והכי נקטינן להחמיר כהרמב"ן והר"ן: כתב הר"ן המתני' דתקרה שאין עליה מעזיבה דדוקא נקט שאין עליה מעזיבה שאם היה בה מעזיבה לא הוה סגי במפקפק דמעזיבה ועפר סכך פסול נינהו דלאו גידולי קרקע הן עכ"ל ואעפ"כ כתב הוא ז"ל בפרק ישן אמתני' דהסומך סוכתו בכרעי המטה דהלכה כמ"ד דאם העמיד הסכך בדבר המקבל טומאה פסול ואע"פ שעכשיו נהגו לסמוך הסוכה ע"ג כתלים שאין מסככין בהן לפי שאין גידולן מן הארץ היינו טעמא משום דלא שכיחא לסכך בכיוצא בהן ועוד דכ"ע ידעי דכל כה"ג בית דירה מקרי ולא סוכה הילכך ליכא למיגזר ויש שנוהגין לעשות בכותלים דפנות של קנים משום הכירא כדי שלא יהא נראה כסומך על הכותלים לגמרי ומדת חסידות בעלמא הוא עכ"ל וכל זה לפי דעתו שפירש לשם דלהעמיד הסכך בדבר שאין מסככין בו אין הסכך פסול אלא מדרבנן גזירה שמא יאמרו זה עומד וזה מעמיד כשם שראוי להעמיד כך מסככין בו אבל מלשון רש"י במשנה דהסומך סוכתו יראה דלאו משום גזירה שמא יאמרו הוא דפסול אלא הואיל ועיקרו של סכך אלו מעמידין אותו הוי כאילו סיכך בדבר המקבל טומאה כדקי"ל בעלמא שהכל הולך אחר המעמיד וכ"כ מדברי הרא"ש שכתב וקשה לי לטעמא דמעמיד וכו' אם סיכך על מחיצת אבנים תהיה פסולה הואיל והעמיד הסכך בדבר שאין גידולו מן הארץ ולא תירץ ע"ז כלום אבל מה שתירץ הר"ן ז"ל דהכא בכותל ליכא למיגזר אלמא דס"ל דטעמא דמעמיד לאו משום גזירה הוא ולפיכך יראה דמדינא אין להעמיד הסכך בדבר שאין גדולו מן הארץ ואם העמיד עליו הסוכה פסולה ולכן צריך לעשות הדפנות של קנים ולסמוך הסכך עליו מדינא ולא ממדת חסידות בעלמא כדכתב הר"ן ז"ל ומה שאמרו בריש סוכה אלא מעתה עשה מחיצות של ברזל וסיכך על גבן ה"נ דלא הוי סוכה איכא למימר דהמחיצות הן של ברזל אבל מעמידי הסכך הם הקנים ולא המחיצות של ברזל ושפיר קרי ליה וסיכך ע"ג כלומר שנסמך אל אלו המחיצות כמו סיכך ע"ג אכסדרה וכתב עוד הר"ן דלא הוה מעמיד הסכך אא"כ שהסכך עצמו נסמך ממש עליו אבל נעץ קונדסין במטה וסכך עליה כשרה דכיון שאין הסכך נסמך ממש על המטה אע"פ שיתידותיו וקונדוסיו סמוכות עליו אין זה מעמיד בדבר המקבל טומאה והוא מדברי הרמב"ן בספר המלחמות ע"ש בפרק ישן. ובתשובת מהרי"ל הקשה א"כ דדבר המעמיד פוסל איך יניחו מעמידי הסכך בכותל המחובר ולא קשה כלל דכותל מחובר אם היה עושה ממנו סכך לא היה מחובר ואינו דומה לאילן שכתב הרמב"ן והר"ן דאילן המעמיד הסכך פסול והיינו דהעושה סוכתו בראש האילן דכשרה לאו במסכך ע"ג אילן עסקינן אלא שקרקע הסוכה נתון באילן ונעץ קונדסין בקרקע הסוכה וסיכך עליהן ובכה"ג אף על פי שהמחובר סומך את המעמיד לית לן בה דכמעשה קרקע בעלמא קא עביד עכ"ל דאיכא לחלק דשאני אילן דלפעמים מסככין בו בעודו מחובר אבל כותל מחובר אינו פסול מתורת מעמיד מאחר שא"א לסכך בו בעודו מחובר ואינו דומה למחיצת אבנים דאף כשמסככין בו בתלוש פסול הוא מצד עצמותו לפי שאין גידולו מן הארץ לפיכך פוסל ג"כ מתורת מעמיד ודו"ק. כתב בתשובת הרשב"א סי' קנ"ה על הסולם שהשליכוהו ע"ג הסוכה ושכחוהו דאפי' את"ל שאין מסככין בסולם וסכך פסול הוא אפי' הכי מאחר שכבר נכשרה הסוכה ואין צריך לצרופו של סכך פסול שוב אינו פוסל והיינו כתוכתיה דמנימין דלכשייבש אין בו איסור אלא משום שלא יאמרו מסכך בדבר המקבל טומאה וכדמוכח נמי ממתניתין דהדלה עליה את הגפן וכו' ויראה מדבריו שתופס סברת ר"ת שהביא הר"ן במתני' דהדלה עליה את הגפן וכו' דכל שתחלתה בכשרות אע"פ שאח"כ הדלה עליה תו לא מיפסלא וכבר דחה הר"ן ז"ל דמתני' דהדלה עליה את הגפן וכו' לאו הוכחה כל עיקר והיא דכתוכתיה דמנימין נמי יש לפרש דכל שהניח לצורך הבגד הוי כלנאותה ושרי ואחרים פירשו דבשעת אכילה ושינה מדינא נמי פסול אלא אפי' שלא בשעת אכילה ושינה קאמר דליסקלי' שלא יאמרו מסכך בדבר המקבל טומאה כמו שיתבאר בסוף סימן זה והילכך לדידן דתופסין לחומרא דסכך פסול אפי' קדמה הסוכה בכשרות כמ"ש למעלה בסי' תרכ"ז א"כ אסור להניח הסולם או הספסל או כסא וכיוצא בו ע"ג הסכך דבשעת אכילה ושינה מדינא פסול ושלא בשעת אכילה ושינה אסור נמי משום מראית עין דמאחר שאין בהנחה זו צורך האדם להגין עליו או לצורך הכלי שהניח דין סכך פסול יש לו כמו שיתבאר בסוף סימן זה בס"ד: **כל** מיני אוכלין מקבלין טומאה וכו' בת"כ סדר שמיני מכל האוכל משמע האוכל המיוחד פרט לאוכלי בהמה: **ומ"ש** והילכך ענפי תאנה וכו' ברייתא פ"ק דסוכה פליגי בה ת"ק ואחרים ופסקו הפוסקים כת"ק דבפסולת מרובה על האוכל בלבד מסככין בהן ולא בעינן פסולת מרובה על הידות ועל האוכל: **ומ"ש** ואם קדם לאכול וכו' עד שידוש אותם כל זה מסקנא דגמרא לפום אליבא דרב מנשיא בר גדא וזולתי מ"ש דאם קצרן לסיכוך דאף הידות מצטרפין עם הפסולת וכו' שזה אינו מפורש בגמרא כי אם באשיר"י ונראה דטעמו משום דאמרינן התם בקוצר הסכך לא ניחא ליה באוכל המחובר דאוכל בסכך לא מיבעיא ליה ולפיכך אין להם ידות כלומר דאין הידות מביאין טומאה לאוכל דאינו יד לאוכל כיון שמתחלה כשקצצן לסכך לא היה דעתו שהידות יהיו יד לאוכל שבו וממילא צריך לומר שהיה דעתו להיות יד לפסולת והילכך מצטרפין הידות עם הפסולת לבטל את האוכל: **ואם** סיכך בירקות וכו' שם מימרא דשמואל ורצונו לומר דאף מעכשיו קודם שיתייבש הוא פסול מיד וכ"כ הרמב"ן והר"ן ונראה דהייבוש דקאמר היינו בכהאי גוונא שאם יבשו יפלו ולא ישאר בהן ממש וכ"כ הרמב"ם וזהו שאמרו בגמרא דכי יבשו פרכי ונפלי אבל שאר יבשות שנשאר בהן ממש מותר לסכך בהן דאל"כ הרי כל הירקות מתייבשות בחמה והכי מוכח מההיא דאביי דבהיגי אין מסככין בהן לכתחלה מפני שנושרין עליהן שכתב בסמוך וכן בהא דתנן תחתיה מפני הכשר דמוכח מינייהו דאינן נחשבים כאויר לפסול בג' והיינו טעמא מאחר שנשאר בהן ממש ורבינו קיצר בזה ומ"ש ואם אין דרכן להתייבש אז דינם כסכך פסול כ"כ הרא"ש לשם ואפשר לומר דאתא לאורויי דבאין דרכן להתייבש מהר אינו פוסל אלא בד' אע"פ שגם הם מתייבשין לפעמים עד שלא נשאר בהן ממש מ"מ כיון שאין דרכן בכך אם לא לגודל החמימות אינו נחשב כאויר ושיעור המיהור נראה מדברי הר"ן דהיינו כשדרכן להתייבש תוך שבעה משנתלשו משעה שנכנס החג: כתב ה"ה דירקות שפוסלין בג' אפי' אינן מקבלין טומאה שאינן מיוחדים למאכל אדם הדין זה בהם ע"כ:

כל דבר שמחובר וכו' לפיכך הדלה וכו' משנה פ"ק דסוכה ואע"ג דמדתנן אם היה הסיכוך הרבה מהן משמע דמיירי בדאיכא נמי סכך כשר מ"מ ודאי הא דתנן או שקצצו מיירי אפי' בדליכא סכך אחר לגמרי אלא שעשה הסיכוך מהגפן בלבד אפ"ה כשר וכמ"ש רבינו: **ויש** דברים שכשרים מן התורה וכו' שם מימרא דאמוראי

דרכי משה

(ה) ור"כ בתא"ו נ"ח ח"א וכ"כ הכלבו: (ו) וכתב הג"מ פ"ד דסוכה דאף מן הצד פוסל בג"ט כאויר ולא בד"א כשאר סכך פסול:

ומשתא

חדושי הגהות

תרכט א ברש"י שלפנינו באותו דיבור ליתא אלא לעיל מיניה ד"ה אלא למ"ד כססן במש שדשן לידות כו'

יצא מן הסוכה וחבילה ג"כ אסרו לסכך (ז) בה משום שפעמים שאדם מניח חבילתו על הסוכה לייבשה ולא לשם סוכה ואח"כ נמלך עליה לשם סוכה ואותה סוכה פסולה משום שנאמר תעשה ודרשינן ולא מן העשוי בפסול כגון זה שלא נעשה אפי' לצל אלא להתייבש הלכך אסרו לסכך בחבילה גזירה אטו זאת וכיון שמפני זה אסרוהו לא הוצרכו לאסור אלא בחבילה שדרך לייבשה ואין זה בפחות מכ"ה קנים (ח) הלכך כל זמן שאין בה כ"ה שרי ואם הרבה קנים יוצאים מגזע א' אפי' אם הם כ"ה וקשרם בראשה השני אינה נקראת חבילה כיון שעיקרן א' ואם אגד עמהן קנה א' ויש בין שניהם כ"ה הויא חבילה וכן חבילה שאין קושרין אותה אלא למוכרה במנין ומיד כשיקננה הקונה יתירנה אינה חבילה ואם סיכך בחבילה והתירה כשירה כיון שאין אסורה אלא משום גזירה כדפרישית אבל חבילה שהעלה לייבש ונמלך עליה לסיכוך שפסולה מן התורה כתב הר"י מקרקשינא שאינה ניתרת בהתרה אלא צריכה נענוע וי"א שאף זאת ניתרת בהתרה ומסתברא שצריכה

בהם וכ"כ הרמב"ם ברפ"ה: **וחבילה** ג"כ אסרו לסכך בה משום שפעמים שאדם מניח חבילתו של הסוכה לייבשה וכו' משנה (שם:) חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אין מסככים בהם ומפרש טעמא בגמרא (שם) מפני שפעמים שאדם בא מן השדה בערב וחבילתו על כתיפו ומניחה על גבי סוכתו ליבשה וכו' פירש"י ומניחה על גבי סוכה שיש לו כל ימות השנה למקנהו ומניח החבילה שם לייבשה ולא לסכך ושאר דברי רבי' מפורשים שם בד' רש"י והר"ן ומשמע דבדיעבד כמי פסול' אם סיכך בחבלים ולא דמי לשווארי וביגי דלא פסילי בדיעבד דהנהו לא פסילי אלא משום דלמא שביק להו ונפיק אבל חבילה שפסולה משום דחיישי' דלמא עביד סוכה מן העשוי בדיעבד נמי פסלי' ליה: **וכיון** שמפני זה אסרוהו לא הוצרכו לאסור אלא בחבילה שדרך לייבש' ואין זה פחות מכ"ה קנים ירו' כתבו התוס' והרא"ש שם וגם הרמב"ם כתבו בפ"ה ותמה עליו הראב"ד למה כתבו והא בגמרא דידן אמרי' דאפי' אגד של ג' שמי' אגד וה"ה ייתב לדעת הרמב"ם שהוא מפרש דהא דאמרי' אגד של ג' שמיה אגד לענין הזאה דכתיב ביה אגודת אזוב אבל חבילה אינה קרוייה פחות מכ"ה כדי להשוות הירושלמי עם הגמרא שלנו והרא"ש ייתב דהא דאמרי' בגמ' אגד דג' שמיה אגד היינו באפקותא דדקלא ודוקרי דקני שיש בו קנים הרבה והוה כמו חבילה ובא"ח כתב אין חבילה פחות מכ"ה י"א דוקא זרדין כגון זמורות שלנו אבל קנים הרי אמרו אגד ג' הוי אגד והרי"ף לא כתב הירושלמי הזה ולא מאי דאיתא בגמרא דידן ותמה עליו ה"ה: **ואם** הרבה קנים יוצאים מגזע א' וכו' שם (יג.) א"ר גידל א"ר האי אפקות' דדיקלא מסככין בהו ואע"ג דאגידי אגד בידי שמים לא שמיה אגד ואע"ג דהדר אגד להו אגד דחד לא שמיה אגד וכן א"ר חסדא לענין דוקרני דקני ופרש"י אפקותא דדיקלא. מוצא הדקל כשהוא סמוך לקרקע יוצאים בו דוקרנין הרבה סביב סביב: ואע"ג דאגידי. שמחוברין ענפיו אלה יחד ודמו לחבילין: ואע"ג דהדר אגיד להו · איהו הענפין של מעלה כדי להסבינן מפני שמתפצלין לכאן ולכאן ונזקפין למעלה ואין סותמין הנקב: אגד דחד לא שמיה אגד · כל דבר יחידי המחובר יחד ואגדו בפ"ע אינה אגודה עד' שיתן ד"א עמו ויאגדם יחד: דוקרני דקני . כעין אפקותא דדיקל' אלא שזה של קנים וזה של דקלים ואיתא בגמ' (שם.) א"ר חסדא אגד דחד לא שמיה אגד ג' שמיה אגד שנים מחלוקת ר"י ורבנן ר"י בעי ג' ורבנן בעו שנים וכתב הרא"ש והלכה כרבנן דתרין הוי אגד וכל דבר כמו אפקותא דדקלי ודקרי דקני כשאגדן אחר עמו הוא חבילה כחבילה של כ"ה קנים כההיא דירושלמי עכ"ל וכך הם דברי רבי' ודברי הרמב"ם בפ"ה מתומי' ואין בהן הכרע: **וכן** חבילה שאין קושרין אותה אלא למוכר' במנין וכו' (שם:) דרש מרימר הני איסורייתא דסורא מסככין בהן ואע"ג דאגידי למנינא בעלמא הוא דאגידי פירש"י מסככין בהן · ואין בהם משום גזירת אוצר דכל ימות השנה לפי שאין דרך להכניעם באגדם אלא למנינא בעלמא אגדינהו והלוקחן לייבשן מתיר אגדם הלכך המסכך בהם לשם סוכה א"צ להתיר אגדם: **ואם** סכך בחבילה והתירם כשירה משנה שם (יד:): **גרסי'** בגמ' (יג.) א"ר אבא הני צריפי דאורבני כיון שהתיר ראשי מעדנים כשירי' והא אגידי מתתאי אר"פ דשרי להו רב הונא בריה דר"י אמר כל אגד שאינו עשוי לטלטלו לא שמיה אגד ופי' הר"ן חבילות שעושים מערבה וראשיהם הגס לצד א' וראשיהם הדקים לצד אחר ודרכן לקושרן בשני ראשיהם: וכיון שהתיר ראשי מעדנים שלהם כשירה · קשר שבראשן הגס שהוא עיקר: והא אגידי מתתאי. לצד האחר לצד ראשיהן הדקין. אר"פ דשרי להו. וקמ"ל שאע"פ שכן נראין עדיין כקשורים מצד שכן מחוברין זה עם זה כיון שהותרו הקשרים הותרו לאלתר: ר"ה אמר כל אגד שאינו עשוי לטלטלו לא שמיה אגד · ר"ה מהדר לפרוקי מאי דפרכינן והא אגידי מתתאי דלעולם לא שרי להו מתתאי דכיון שהתיר הקשר שבראשן הגס שרי משום דקשרן מצד הא' אינו כ"כ חזק שיתקיים אם יטלטלו החביל' וכל כה"ג לא שמי' אגד: ופסק הרמב"ם בפ"ה כר"ה בריה דר"י וכ"כ שהוא דעת הרי"ף והרא"ש ז"ל שהביאו דבריו ויש לתמוה על רבינו למה השמיט דין זה ואולי היה סובר דהלכתא כר"פ דאמר דשרי להו מתתאי ומשום דמשמע ליה דמלתא דפשיטא היא לא הוצרך לכתבו אך קשה למה לא פסק כדעת הרמב"ם וכדמשמע מדברי הרי"ף והרא"ש ז"ל ב: **אבל** חבילה שהעלה ליבש ונמלך עליה לסיכוך שפסולה מן התורה כתב הר"י מקרקשינא שאינה ניתר' בהתרה אלא צריכה נענוע וי"א שאף זו ניתרת בהתרה סברת ר"י מקרקשינא כ' המרדכי בפ"ק בשם ר"ת וסברת י"א כתב הר"ד ז"ל איכא מ"ד דאע"ג דאסור לסכך בתחלה בחבילין אפ"ה חבילה שהניחה לייבשה אם נענעה כשרה כדמוכח לקמן גבי נסרים דאע"ג דלכתחלה אין מסככין בנסרים אפ"ה בסוכה שהיא עשויה כבר סגי ליה בפקפוק דכיון דמחזיר עליה לבטלה ליכא למגזר שמא ישב בסוכה של תקרה אחרת שהיא עשויה כבר ג: ומ"ש

דאמוראי בשווארי וביגי דכיון דסרי ריחייהו ונתרי טרפייהו שביק להו ונפיק וכתב הרא"ש בכל הני לכתחלה לא משום גזירה דילמא שביק וכו' אבל יצא י"ח אם סיכך בהם וכ"כ הרמב"ם רפ"ה וכמ"ש רבינו כאן ועיין במה שכתבתי בסוף סי' זה וכתב הר"ן דסרי ריחייהו מבאיש ריחם וכיון דמשום הכי הוא מסתברא דאף לדפנות פסולים: **ומ"ש** וחבילה ג"כ וכו' משנה שם חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אין מסככין בהן וכולן שהתירן כשרות ומפרש ר' יוחנן דמתני' בחבילה שהעלה לסכך ומשום גזירת אוצר איכא פי' חבילה שאדם מכניס כל ימות הקיץ לאורך קרוי אוצר ואותן מניחין לפעמים על הסוכה לייבש והלכך אסור בחבילה שהעלה לסכך גזירה אטו זאת: **ומ"ש** כגון זה שלא נעשה אפילו לצל כו' כפרש"י ור"ל דאילו נעשה לצל היתה כשרה כסוכת גנב"ך לקמן בסי' תרל"ה: וכתב הב"י דחבילה אפילו דיעבד פסולה ולא דמי לירקות שריחן רע או שעליהן נופלין דכשרות דיעבד וכן מבואר בתוס' בדף י"ב בד"ה אין מסככין שכתבו דלא גרסינן לכתחלה דדיעבד נמי לא מהני מדרבנן מדקאמר הא מדאורייתא ש"ד משמע אבל מדרבנן לא וכן משמע מדברי הרמב"ם רפ"ה ע"ש וכן כתב הר"ן בפי' המשנה דחבילי קש כו' ע"ש: ה"ג סכך בחבילה שאין קושרין אותה אלא למוכר' במנין כו' ובמקצת ספרי רבינו כתוב וכן חבילה וכו' וט"ס הוא: **ומ"ש** אבל חבילה שהעלה ליבש כו' נראה דהר"י מקרקשינא והי"א נחלקו בפי' הסוגיא במאי דקאמ' אליבא דר' יוחנן דמפר' מתני' דחבילי קש אין מסככין בה דמשום גזירת האוצר איכא דהא דלא מפרש למתניתין בחבילה שהעלה ליבש דפסולה משום תולמ"ה ה"ט משום דתני בה אין מסככין ולא קתני אינה סוכ' משמע דמדאורייתא סוכה היא אלא דמדרבנן אין מסככין בה משום גזירת אוצר והשתא קשה אמאי לא קאמר תלמודא דמדקתני סיפא ואם היו מותרות כשרה דמשמע דבהתרה לחוד סגי מוכח דאיירי בגזירת אוצר דאי בהעלה לייבש לא ניתרה בהתרה לחוד אלא ודאי דמסיפא לא מצי למידק מידי דאפי' הניחן מתחלה ליבש מהני התרתן לחוד כאילו ניענוע דלעיל כך מפרשים הי"א וכ"כ התו' בשם בד"ה אין מסככין · והר"י מקרקשינא קשיא ליה דאם כן היא גופה קשיא אמאי תנן אין מסככין ומיירי בגזירת אוצר הו"ל למיתני אינה סוכה ומשום תעשה ולא מן העשוי כי היכי דתנן בחוטט בגדיש אלא ודאי דבהעלה ליבש בעי ג"כ נענוע ולא הוה מצי למיתני בסיפא ואם היו מותרות כשרות אלא דתלמודא לא מצי למידק מידי מסיפא אליבא דר"י משום דאיכא לאקשויי עלה דר"י דמנ"ל דבהעלה ליבש בעי נענוע ודילמא אף שם סגי בהתרה לחוד ולכן דייק לה מלישנא דאין מסככין בהן וממילא דייקינן נמי דבהעלה ליבש בעי ג"כ נענוע דאל"כ היא גופא קשיא אמאי לא תנן אינה סוכה בהעלה ליבש כדפי' · וכתב רבינו ומסתברא שצריכה נענוע ונראה לי חזוק לסברתו דכיון דפסול חבילה זו דאורייתא הוא דומה לפסול מחובר כמו אילן שהוא ג"כ פסול ד"ת וכי היכי דהתם בעי נענוע עם הקציצה ה"נ בעי נענוע עם ההתרה דההתרה לא עדיפא מקציצה וכן עיקר . ואף בחבילה שהעלה לסכך בה ראוי להחמיר לנענע עם ההתרה כמו שעשה ר"ת הביאו באגודה וז"ל ואם קללו כשר וצריך לנענע ר"ת פי' להזיז ממקומו וכן נהג היכא דסכך בחבילי עצים או בחבילי ערבה ולא התירן קודם עכ"ל פי' ר"ת מפרש הנענוע הוא שיזיזנו ממקומו ויניחו במקום אחר דלא כדמשמע מפי' רש"י שמגביה כל אחד וחוזר ומניחו במקומו הראשון וכן נהג היכא דסכך וכו' דהתירן תחלה ואח"כ נענע והזיזן במקומם למקום אחר וג"ל שטעמו בזה היה משום דאפשר לפרש דמאי דתנן ואם היו מותרות כשרות היינו לומר דצריך לנענע ג"כ ואע"ג דלא תנן בהדיא שהרי במתניתין דהדלה כו' תנן נמי או שקללן ומיירי דצריך לנענע אע"ג דלא תנן ובזה מתיישב טפי הקושיא דאמאי לא דייק מדקתני סיפא ואם היו מותרות כשרות דאיירי בגזירת אוצר וכו' שהרי אף בגזירת אוצר בעינן נענוע עם ההתרה כמו בהעלה ליבש וא"כ מסיפא לא מצי למידק מידי ומ"ש במרדכי וצריך לנענע פירש"י משום דנענוע קרוב לסתירה הוא שמגביהו כל אחד לבדו ומניחו ור"ת היה נוהג להזיז ממקומו אם סיכך בחבילי עצי' וכו' כונתו ג"כ בדרך זה שפירשתי דברי האגוד' כלומר דר"ת חולק על רש"י והיה נוהג להזיז ממקומו אח' ההתרה אף אם סיכך בחבילי עצים כו' ואל"ל בקצילת מחובר או בהעלה ליבש דבעינן להזיזן ממקומן עם הקציצה וההתרה ודלא כפירש"י דמניחו במקומו הראשון וכן מבואר בסמ"ג שכתב צריך לנענע אותן אחר קצילתן כדי שתהא עשוי' לשם סוכה ונוהג ר"י עם הנענוע להזיזן ממקומן וכן בהגה"ת מיימונית על מ"ש הרמב"ם וצריך לנענע וכו' כתב ר"ת היה רגיל להזיזן ממקומן ע"כ כונתן מבואר שהנענוע אחר הקצילה היה באופן זה להזיזו ממקומו הראשון למקום אחר שהוא מעשה גמור לשם סוכה וכל זה ברור ופשוט והארכתי בו כדי ליישב מ"ש הב"י דסברת ר"י מקרקשינא כתבה המרדכי בפ"ק בשם ר"ת דאע"ג דר"ת איירי בחבילה שהעלה לסכך בה מ"מ אנו למדין מדבריו בדרך כל שכן בחבילה שהעלה ליבש דלא סגי בהתרה לחוד אלא צריכה נענוע ג"כ דהיינו להזיזו ממקומו לדעת ר"ת דאי אפשר לומר דבהעלה ליבש לא מהני הנענוע עם ההתרה לר"ת אפי' הזיזו ממקומו דהא ודאי לא גרע מקצילה דמחובר דמהני הנענוע עם הקצילה ה"נ מהני הנענוע עם ההתרה והיינו להזיזו ממקומו לדעת ר"ת אבל ההזזה ממקומו בלי התרה לא יועיל כלום בחבילה שהעלה לסכך דלא עדיף מקים השני ממקום הראשון אידי ואידי לשם סוכה הוה ומתניתין נמי קתני ואם היו מותרות כשרות אלמא דבעינן ההתרה עכ"פ בחבילה שהעלה לסכך: **ומ"ש** הר"ן וז"ל איכא מ"ד דאע"ג דאסור לסכך בתחלה בחבילין אפ"ה חבילה שהניחה ליבשה אם נענעה כשרה כדמוכח גבי נסרים דאע"פ דלכתחלה מסככין בנסרי' אפ"ה בסוכה שהיא עשויה כבר סגי ליה בפקפוק דכיון דמחזר עליה לבטלה ליכא למיגזר שמא ישב בסיכה של תקרה אחרת שהיא עשויה כבר עכ"ל אלמא דבנענוע לבד בלא התרה מכשיר היינו דוקא בהניחה ליבש ומטעם שכתב דכיון דאסיק אדעתי' ותיקן ליכא למיגזר בה משום זימנא אחריתי שהרי המעוות תיקן וכל שכן שלא יעוות וכן פירש רש"י גבי החוטט בגדיש דאם נענע העמרים שעל הסכך וחזר והניחן לשם סיכה כשר שהרי המעוות תיקן וכ"ש שלא יעוות

דרכי משה

(ז) ומשמע דאף בחבילה שאסורה מדרבנן אינו אסיר אלא לכתחלה אבל לא בדיעבד אך ב"י כתב דהחבילה אסורה אף בדיעבד ולא נראה כן מדברי הטור ומ"ש לקמן דאם סיכך בחבילה והתירה כשירה היינו אף לכתחלה מותר לעשות סוכה ממנה מאחר שהתירה אבל אה"נ אם לא התירה וישב תחתיה יצא בדיעבד כנ"ל: (ח) משמע דוקא דלענין זה בעינן כ"ה קנים אבל לדברים אחרים מקרי אגד בפחות מכ"ה וכ"כ המ"מ פ"ה מהלכות סיכה דזהו דעת הרמב"ם והא דאמרי' בגמ' אגד ג' שמיה אגד היינו לענין הזאה וב"י כתב בשם א"ח הא דבעינן כ"ה בחבילה ה"מ בזרדין כמו בזמורות שלנו אבל קנים הרי אמרו אגד ג' שמיה אגד ועי' באשר"י דתי' עוד בע"א דהא דאגד ג' כו' קאי לענין אם קשר קנים שיש לו גזע עם דברים אחרים וכתב רבינו למטה דאפילו בקנה אחד שאגוד הוי חבילה משום דפסק כמ"ד בגמרא ג' ושתים מקרי אגד

חדושי הגהות

ב אכן בסימני הרא"ש (בקיצור פסקיו סימן כ"ה) מצאתי שפסק הטור להא דר"ה בריה דר"י דכל אגד שאינו עשוי לטלטל לא שמיה אגד וא"כ ע"כ לומר דנשמט דין זה מספר רבינו (מהרל"ח): ג ונ"ל דלא דק דאין סברת הר"י קרקשי' כתובה במרדכי ולא סברת הי"א בר"ן ואין ענין זה לזה שרבינו איירי בהתרה בלא נענוע דליכא מ~שה גמור ולר"י קרקשי' לא מהני בחבילה שהעלה לייבש ולי"א מהני והמרדכי והר"ן איירי בשיש נענוע בלא התירה דאיכא מעשה גמור אלא שעדיין הוא חבילה שכתב הר"ן למ"ד

שצריכה נענוע וכן אסרו לסכך בנסרים שרחבן ד' אפילו הפכן על צדן שאין בהן ד' (ב) מפני שדומין לתקרת הבית והיישינן שמא ישב תחת התקרה לשם סוכה ואם אין בהם ד' כשרים אפי' הן משופין שדומין לכלים וכתב בסמ"ק ומיהו נהגו העולם שלא לסכך בהם כלל (ט) ומשום דלמא אתי לסכך בהם בקביעות בענין (ג) שאין הגשמים יכולין לירד בה אפי' אם מסובבת כהלכתה וירא שמא ייבש הסכך או שישרו העלין ותהיה חמתה מרובה מצילתה ופירס עליה סדין שלא תיבש או תחתיה שלא ישרו העלין (ד) כיון שהסדין גורם שע"י צילתה מרובה מחמתה פסולה אבל

כוות אבל בחבילה שהעלה לסכך בה לא יועיל הנענוע בלא התרה כל עיקר כדפי' אפילו הזיזן ממקומן דלא צריך מקום השני מהראשון אידי ואידי לשם סוכה הוי ועדיין הגזירה במקומה עומדת שאם אתה מתיר חבילה זו אתי להתי' גם בחבילה שהעלה ליבש וזהו שכתב הר"ן בלשונו איכא מ"ד דאף על גב דאסור לסכך בתחלה בחבילין כלומר ואין לה היתר בעולם בלא התרה אפ"ה חבילה שהניחה ליבשה אם נענעה כשרה בלא התרה כדמוכח גבי נסרים דאין היתר בעולם לסכך בנסרים רחבין ד' והתקרה שעשויה לשם בית יש היתר בפקפוק אף ברחבין ד' וה"ט דכיון דתיקן המעוות כל שכן שלא יעוות ומכל מקום אף על פי שכתב היתר בהעלה ליבש בנענוע בלא התרה אין ללמוד ממנו היתר בהתרה בלי נענוע דשאני נענוע דהוא מעשה לשם סוכה אבל התרה לחוד לא עשה בגוף הסכך שום מעשה ולא דמי לחבילה שהעלה לסכך בה דסגי בהתרה לחוד לפי פשוטה של משנה דשאני התם דכיון דלא אסירא אלא משום גזירה דחבילה שהעלה ליבש כשהתירן לא מיחלפי שאין אדם מייבש חבילה המותר' וכן פי' הר"ן להדיא טעם זה אבל בהעלה ליבש דאסור משום תעשה ולא מן העשוי אפשר דלא יועיל ההתרה לחוד ואם כן מה שכתב הב"י דסברת הי"א שהביא רבינו כתבה הר"ן וז"ל איכא מ"ד כו' הוא שלא בדקדוק. ולענין הלכה כבר כתבתי דהעיקר הוא דבהעל' ליבש בעי נענוע עם ההתרה ולדעת ר"ת צריך ג"כ שינענעו ממקומו הראשון למקום אחר ואף בהעלה לסכך יש לנהוג כן כמו שנהג ר"ת ואין להקל ג"כ להתיר בנענוע בלי התרה אפילו בהעלה ליבש דהראייה שהביא הר"ן מנסרים איכא למידחיה דדילמא התם שאני דבפקפוק הוא בטול התקרה ליכא למיגזר מהא"כ בחבילה דבנענוע ליכא בטול היבוש דכך מתייבשת החבילה במקום האחר כמו במקום הראשון אכתי הגזירה במקומה עומדת והלכך אין היתר בשום דבר כי אם בנענוע עם התרה תחלה והנענוע הוא להזיזו ממקומו כראה לי ודוק היטב. גרסינן בגמרא אמר רבי אבא הני צריפי דאורבני כיון שהותרו ראשי מעדנים שלהן כשרים והא אגידי מתתאי אמר רב פפא דשרי להו רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפילו תימא דלא שרי להו כל אגד שאינו עשוי לטלטלו לא שמיה אגד ופירש"י צריפי. כמין כוך עגול ככובע ונחבאים בתוכו ליידי עופות: דאורבני · עשוים מענפי ערבות וגודלן אותו מתחתיו ופיו רחב ולמעלה קושרים ראשי הנכרי' בחבל קשר אחד: ראשי מעדנים · קשר העליון מעדנים כמו התקשר מעדנות כימה: מתתאי לגבי פיו. הוא קלוע: דשרי להו · מתיר ראשי החוט שהוא קלוע בו וא"צ להפקיע הקליעה: שאינו עשוי · לטלטלו כגון זה שמשהתיר הקשר העליון אם אתה מטלטלו ניתק מאליו שאין לו עוד אלא פיו קלוע כמין גדיל לאחוז את הנכרים עכ"ל וכן פי' ה"ר ירוחם ופסק כרב הונא אבל הר"ן פי' שמדבר בחבילה ממש הקשורה מב' ראשים קשר אחד בראשן הגם שהיה עיקר והוא נקרא ראשי מעדנים וקשר השני בראשן הדק ע"ש והרמב"ם בפ"ה כתב בסתם כרב הונא גם הרי"ף והרא"ש הביאו הסוגיא בסתם ולא פירשו כלום. מ"מ לענין הלכה אע"ג דלא פירשו ודאי דתופסים עיקר כרב הונא דכיון דמילתא דרבנן הוא נקטינן כדברי המיקל אכן בדברי רבינו צ"ע שלא כתב מזה כלום ונראה בעיני ליישב זה שהיה מפרש עוד פירוש אחר בהלכה שלא כפירש"י ושלא כהר"ן והיינו דרב הונא לא מהדר לפרוקי מאי דפרכינן והא אגידי מתתאי כמו שפירש"י והר"ן אלא מהדר לאפלוגי ארבי אבא ומתיר בהני צריפי דאורבני בלי שום התרה כל עיקר דדוקא אגד שעושין בחבילות כדי לטלטל כל האגד שלא יהא צריך לטלטלו אחד אחד התם הוא דגזרו רבנן דאין לסכך בהן גזירה משום חבילה שהעלה ליבש אבל שאר כל אגד שאינו עשוי כדי לטלטלו באוגדו כמו הני צריפין שאוגדין אותן הציידין כדי להתקיים מלאכתן בתוכן אין בהן משום אגד והרי הן דומין למחללאות העשוי' לסיכוך דאע"ג שהן ארוגים ואגודים אין בהן משום אגד ומסככין בהן דלא גזרו בהן משום חבילה שהעלה ליבש והכי כמי דכותה וכן פי' רבינו ישעיה אחרון ז"ל וכן נראה מדברי הרמב"ם שכתב בסתם וכן כל אגד שאינו עשוי לטלטלו לא שמיה אגד ולא כתב כל עיקר דצריך התרת קשר העליון בצריפי דאורבני משמע דמפרש כפירוש. זה שכתבתי דלא בעי התר' כל עיקר כמו באגד בגזע אחד שהרבה קנים יוצאין ממנו שעליו אמר הרמב"ם וכן כל אגד וכו' וכך היה מפרש רבינו גם בהרי"ף והרא"ש ולפי זה כיון שהלכה כרב הונא שאין צריך התרה בשום דבר כל עיקר כ"א בחבילה לכך השמיט רבינו הסיא דצריפי דממילא משמע דדוקא חבילה אבל כל שאר דברים שאינן בכלל חבילה שרי לסכך בה וכך מבואר בסימני הרא"ש שכתב בסתם כל אגד שאינו עשוי לטלטלו לא שמיה אגד כלשון הרמב"ם והיינו על פי פירוש זה שכתבתי כדפי' כנ"ל ליישב דברי רבינו · ולענין הלכה ודאי כן עיקר כפי' זה שהרי אף הר"ן ז"ל נטה מפירש"י בצריפי דאורבני ופירש שמדבר בחבילה ממש וה"ט דלפי פירש"י קשה מה איסור יש באותן כוכין מאחר שאינן דומין לחבילה כל עיקר וה"ה כמחללות וכו' וכן נראה מדברי הרמב"ם והרי"ף והרא"ש שכתבו בסתם ולא פי' כלום דמשמע דס"ל דלא התרה כלל כי אם בחבילה ממש. ומ"מ אין להקל בחבילה ממש דלסגי בהתרה אחת בראשן הגס כמו שפי' הר"ן אליבא דרב הונא אלא בעינן התרה בב' ראשין דהא כבר כתבתי דרב הונא דאמר כל אגד וכו' קאי אכוכין ומהדר לאפלוגי אר' אבא דבכוכין לא בעינן התרה כל עיקר כדפי' אבל בחבילה ממש בעינן התרה לגמרי בב' ראשיו כנ"ל הלכה למעש': וכן אסרו לסכך בנסרים וכו' מפני שדומין לתקרת הבית וכו' הרישא דמילתא קאי למיהב טעמא למה אסרו לסכך בנסרים שרחבן ד' והאמר מפני שדומין לתקרב הבית דרוב תקרת הבית עשויין מנסרים שרחבן ד' ואי מכשרת בהו אתי למימר מה לי לסכך באלו ומה לי לישב תחת תקרת הבית שאף הוא בנסרים מקורה והיא ודאי פסול מדאורייתא דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל השנה: ומ"ש ואפילו הן משופין וכו' שם בגמרא על מתניתין דתקרה שאין עליה מעזיבה ור"ל דאף על פי שהי' משופין וחלקין וראויין לתשמיש אינן מקבלין טומאה דפשוטי כלי עץ ניהו אלא דס"ד דליגזור בהו אטו כלים המקבלים טומאה וקאמר דלא גזרינן אלא דאיכא למידק דרישא דמילתיה ברחבי' ד' כמי הו"ל לרבינו לבאר דפסולין אע"פ שאינן משופין וכמו שביאר הרמב"ם בפ"ה על פי הגמרא · כ' בכלבו ובמקומו' שנהגו להקרות בנסרי' דקים אסור לסכך בהן משום גזרת תקר' וכן הדין באלה מחללאו' של קנים אעפ"י שהיא גדול' באלו המקומות שנוהגין לקבען בגגין כעין תקר' אין מסככין בהן ומעשה היה בעיר נרבונא בחכם אחד שסכך בנסרים דקים פחותים מג' ולעזו עליו ואמרו מימינו לא ראינו וכמעט שלא שמטה בחש"מ אלא שלא נזדמן לו סכך כשר אחר וכן באלה עלים הדקים שגודלין ואורגין אותן ונקראי' קלד"ש אין מסככין בהן דלתקראות הן עשוות מתחלתן ויש בהן משום גזירת תקרה ועכשיו נוהגין לכסות בענפי אילנות וערב' על הלט"ש ואין לכסו' בלט"ש דאע"פ שלא נהגו עכשיו להקרות בלט"ש וא"כ אין בהם משום גזירת תקר' מ"מ יש לחוש למ"ש הסמ"ק דילמא אתי לסכך בהן בקביעות שאין הגשמים יכולין לירד שם: אפילו אם מסוככת כהלכתה וירא שמא ייבש הסכך כו' משנה פרק קמא פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסול' ופירש"י מפני הנשר. שלא יפלו עלין וקסמין נושרין על שולחנו והקשו עליו התו' והרא"ש דלמה יפסול אם אדם מגין על אדם מפני החמה ומן הקסמין: ימאי שנא מלבושו והסכים דפי'

ואפילו הפכן על צדן שאין בהם ארבע מבואר שם בגמרא ופירש"י הפכן על צדיהם. נסרים שיש בהם ארבע שסיכך בהן ולא הטיל רחבן על הסוכה אלא השכיבן על צדן שהוא פחות משלשה פסולה כדמפרש לקמן דכיון דיש שם פיסול עליהן נעשו כשפודין של מתכת הפסולים לסכך בכל ענין שהופכן: ומ"ש מפני שדומים לתקרת הבית וכו' הרישא דמילתא קאי למיהב טעמא למה אסרו לסכך בנסרים שרחבים ד': ומ"ש דאם אין בהם ארבע כשירים דאפי' הן משופין שדומין לכלים שם בגמרא על מתניתין דתקרה שאין עליה מעזיבה:

ומ"ש וכן אסרו לסכך בנסרים שרחבן ד' וכו' משנה בפ"ק (דף י"ד) מסככין בנסרים ד"ר יהודה ור"מ אוסר ובגמ' (שם) א"ר מחלוקת בנסרים שיש בהם ארבע דר"מ אית ליה גזירת תקרה ור' יהודה לית ליה גזירת תקרה אבל בנסרים שאין בהם ארבע ד"ה כשירה ושמואל אמר כשאין בהן ד' מחלוקת אבל יש בהם ד' ד"ה פסולה ופסקו הפוסקים כשמואל ואליבא דר"י: וכתב הרא"ש והרא"ד פסק כרבי מאיר וכרב והכל עולה לסגנון אחד ובסי' תרל"א יתבאר דהיינו דוקא במסכך בנסרים לכתחלה אבל הבא לפקפק נסרים של תקרה שאין עליה מעזיבה שרי אפי' ברחבי' דכיון שמתקן המעוו' ליכא למיגזר:

וכתב בסמ"ק ומיהו נהגו העולם שלא לסכך בהם וכו' ז"ל סמ"ק נסרים פחותים מארבע מותר לסכך בהם אך מכל מקום צריך לעשות הסכך בענין שיוכלו הגשמים לרדת בסוכה וכדמפרש בתוספתא בפ"ק וע"כ נהגו העולם לכסות הסוכה בערבה או בגמי או בכיוצא בהן ולא בנסרים כלל ואפילו פחותים מארבע דליכא משום גזירת תקרה משום דלמא אתי למטעי לסכך בענין קביעות שלא ירדו שם הגשמים:

אפילו אם מסוככת כהלכתה וירא שמא ייבש הסכך או שישרו העלים ותהיה חמתה מרובה מצלתה ופירס עליה סדין שלא תייבש וכו' גז"ש משנה (י"·) פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה ופירש"י מפני הנשר שלא יהו עלין וקסמין נושרין על שולחנו:

וכתב המרדכי דלפי פירושו נ"ל טעמא משום דלצורך אדם הוא ולא דמי לנאות' דכשרה דשאני התם דהוי לצורך סוכה ובטל לגבה אבל התוספ' והרא"ש (שם) כתבו בשם תשובת הגאונים דהא דקתני פסולה דוקא היכא דבלא סדין החמה מרובה מצילתה אבל אם צילתה מרובה מחמתה כשירה ואין סדין פוסלתה והיינו כמש"ל דאין מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר היכא דבלא סכך פסול צילתה מרובה ובענין זה פי' ר"ת מפני החמה שמייבשת הסכך ומתוך זה נעשה חמתה מרובה וכן תחתיה מפני הנשר שאלמלא הסדין היה נושר ונעשה חמתה מרובה והסדין מונעו מליפול וכיון שהסדין גורם שע"י צילתה מרובה מחמתה פסולה עכ"ל. והסכימו הם ז"ל לפי' ר"ת וכך הם דברי רבינו והר"ן כתב אור"ת דסוכה שהיא מסוככת כהלכתה שוב אינה נפסלת משום סוכה שתחת האילן ומוכח לה מדתנן הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסיכך ע"ג פסולה דמשמע דדוקא בשקדם האילן לסוכה אבל קדמה הסוכה לאילן לא מיפסלא ולפיכך פי' מתני' דהכא דפירס עליה סדין כשהסדין מסייע להכשר הסוכה וליכא למימר דמתניתין בחמתה מרובה מצילתה מיירי דא"כ מאי קמ"ל לפיכך פי' דה"ק פירס עליה סדין כדי שלא תתייבש מפני החמה ותהא חמתה מרובה מצילתה ונמצא שקיומה והכשירה ע"י הסדין שאינו מניחה להתייבש וכן תחתיה מפני הנשר היינו שלא יפלו עלין ותהא חמתה מרובה מצילתה אבל תולקין עליו ומפרשין

דרכי משה

אגד וכתב ב"י עוד דדעת רבינו כדעת הרא"ש אבל ל"נ דדעתו כדעת הרמב"ם ולכן דקדק בלשונו לכתוב ואין זה בפחות מג"ה ודין שלמטה (מה שם) ש בגמרא אגד יחידי לא שמיה אגד מכלל דאם אגד ד"א עמו שמיה אגד: (ט) ובהג"מ כתב דאם סיכך בנסרים דאפילו פחות מג' פסולה דהוי כבית ממש הואיל ובזמן הזה כולן מסככין בתיהן בנסרים שאין

פרישה

מתניתנו: (ב) מפני שדומין כו' כתב זה למיהב טעמא למה אסרו לסכך בנסרים שרוחבן ד': (ג) שאין הגשמים יכולין לירד פירוש ולר"ת כה"ג פסולה ואפשר דאפי' לדעת הרא"ש ורבינו שפסקו בסימן תרל"א שאינה פסולה מ"מ עדיף טפי שלא יהא מכוסה כל כך גם דלא כתיר הרא"ש אלא בסיכך בסכך דלא מחליף כולי האי בתקרה משא"כ בסיכך בנסרים ובקביעות שדומה טפי לתקרה:

(ד) כיון שהסדין גורם שעל ידו צלתה מרובה מחמתה כו' ז"ל משנה פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה וכתבו התו' והרא"ש דהא דקתני פסולה דוקא היכא דאם לא היה הסדין אעפ"י שעכשיו צל הסוכה מרובה על חמתה שסוף שהיה החמה מרובה על הצל ע"י היבשות או ע"י הנשרת עלין ולכן הסדין גורם שצל הסוכה עומד תמיד מרובה על החמה ולכן הסוכה פסולה אבל אם היה הסוכה תמיד צלתה מרובה מחמתה בלא סדין

חדושי הגהות

לס"ד דאע"ג דלכתחלה אין מסככין בחבילה משום גזירה מ"מ אם כבר סיכך בחבילה ועכשיו הוא מנענע דא"צ להתירן הואיל והוא מחזר להתיר הסוכה אין חוששין עוד שמא ישב בסוכה שהעלה עליה חבילות לייבש כמו גבי נסרים דלשמואל אין מסככין בנסרים שרחבים ד' לכ"ע משום גזירה דשמא ישב תחת תקרת הבית ואפ"ה בתקרה שיש עליה נסרים בבר קאמר דמהני פקפוק אפי' בנסרים שיש בהן ד' דהואיל והוא מחזר עליה לבטלה אין חוששין עוד שמא ישב תחת תקרת הביה וסברא זו עצמה הוא מ"ש המרדכי בשם ר"ת ולא

אבל אם לא כיון בפריסת הסדין אלא להגין מפני החמה והעלין לנאותה כשירה ובלבד שיהא בתוך ד׳ לסכך ומיהו לכתחלה לא יעשה אא״כ הוא ניכר לכל שמכוין כדי להגין או שהוא שרוי במים שאז ניכר לכל שאינו שוטחו שם אלא כדי ליבש:

תרל כל הדברים הפסולים אינן פסולין אלא לסכך אבל כולם כשרים לדפנות שדפנות כשרים מכל דבר (א) ואפילו המתו מרובה מצילתו ובלבד שיהיו עשויות כראוי בשיעורם ובמניינם כיצד דתנן שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח וצריך צורת הפתח (א) הלכך אם יש לה ב׳ דפנות זו אצל זו עושה טפח מרווח ומעמידו בפחות מג׳ לאחד מן הכתלים ויעמיד קנה כנגד סוף·

ותפרשין מתניתין דהכא כפשוטה אע״פ שאין הסדין מסייע להכשר סוכה כלל אלא שפירסה עליה כדי שלא תכנס בה החמה אפ״ה פסולה והכי מוכח בגמרא והיא דהדלה עליה את הגפן לא מכרעת עכ״ל ויש לתמוה על רבינו שפסק כאן כפירוש ר״ת דהא דפסלינן פירס עליה סדין אינו אלא כשהסדין מסייע להכשר הסוכה ובסי׳ תרכ״ו כתב ל״ש אם האילן קדם ל״ש אם הסוכה קדמה פסולה ולפי מה שתלה הר״ן לדעת ר״ת זו בזו נמצא רבינו כמוכה סטרא לבי תרי ד וצ״ל שסובר רבינו שאין סברות אלו תלויות זו בזו:

ודברי תשובה להרמב״ן ז״ל בסי׳ רי״ו כדעת ר״ת שכתב וז״ל כל שהסוכה כשירה וצילתה מרובה מחמתה׳ סוב אין סכך פסול פוסל בה אלא במצטרף הכך פסול בהדי סכך כשר דהיינו קודם שנכשר הסכך ונעשה צילתו מרובה מחמתו אבל לאחר שנכשר ואינו צריך לצרפו שוב אינו פוסל:

ומ״ש רבי׳ אבל אם לא כיון בפריסת הסדין אלא להגין מפני החמה והעלין כשירה פירוש אם היתה מסוככת יפה בענין שאין לחוש שע״י הנשר יהיה חמתה מרובה מצילתה ולא הוצרך לפרוס עליה סדין אלא להגין מפני החמה או מפני העלין הנושרין כשירה ופשוט הוא דהיינו לפירוש ר״ת שפסק רבינו כמותו שאילו לדעת החולקים עליו כבר נתבאר דלכל כה״ג מיפסיל פסול:

ומיהו מ״ש דלנאותה כשרה אין חולק בו שהוא מפורש בגמרא וכבר נתבאר בסי׳ תרכ״ו: **ומ״ש** ובלבד שיהא בתוך ד׳ לסכך ג״ז נתבאר שם:

ומ״ש ומיהו לכתחלה לא יעשה אא״כ הוא ניכר לכל שמכוין כדי להגין או שהוא שרוי במים וכו׳ כתב כן משום דגרסינן בגמרא (שם:) מנימין עבדיה דרב אשי איטמישא ליה כתונתא במיא ואשטח אמטללתא א״ל רב אשי דלייה דלא לימא קא מסככי בדבר המקבל טומאה והא קא חזו דרטיבא לכי יבשה קא אמינא לך ופירש״י והא קא חזו דרטיבא. שהיא לחה ומוכחא מלתא דלנגבה שטחוה ולא לסכך: לכי יבשה קא אמינא לך. דתשקלה ומשמע מהאי עובדא דכל היכא דליכא הוכחה דלא פירס הסדין עליה כדי לסכך אסור מפני מראית העין:

כתב הר״ן דמהאי עובדא שמעינן דכל לצורך הבגד הו״ל כלנאותה וכשירה דהא לא א״ל דלשקלה אלא מפני מראית העין ולכי יבשה מלחות אבל כי רטיבא לא אלמא לא איפסילא סוכה מדינא וה״נ מוכח בירושלמי אבל אחרים אומרים דלצורך הבגד לא בטיל גבי סוכה ופוסל אותה ומאי דשרי רב אשי ה״מ שלא בשעת אכילה ושתייה שאין משתמשין שם ואמר דלשקלה כי יבשה דלא לימרו שביק לה התם אפי׳ בשעת אכילה ושינה אבל כי רטיבא לא אתי למימר הכי שאין דרך להשתמש שם מפני המים שמנטפין מן הבגד וראוי להחמיר לענין מעשה עכ״ל (י): **כתב** הרוקח אם חמה בסוכה ומזיקו יפרוס סדין סביב הסוכה להגין מפני החמה והרוח ואפי׳ בשבת מותר לנטותו סביב אבל לפרוס סדין תחת סוכה בי״ט אסור דהוי אהל ולמעלה על הסוכה אפי׳ בחול אסור כדא״ר אשי למנימין עבדיה ותו תנן פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר או שפירס על גבי הקינוף פסולה ומוקי רב חסדא ולנאותה מותר:

תרל כל הדברים הפסולים אינן פסולין אלא לסכך אבל כולם כשירים לדפנות וכו׳ משנה בפ״ק (יב.) וכולם כשירים לדפנות פירש״י כל הפסולים ששנינו לסכך כשרים לדפנות דכל סוכות הכתוב סכך במשמע דדופן לא איקרי סוכה ודנפקא לן דפנות מבסוכת בסוכת בסוכות מייתורא דקראי ולא ממשמעותא הלכך סוכות תעשה לך מגרנך ומיקבך אסככה הוא דקאי:

ומ״ש ואפי׳ חמתה מרובה מצילתה שם (ז:) אמאי דקתני דסוכה שחמתה מרובה מצילתה ת״ר חמתה מחמת סכך ולא מחמת דפנות רבי יאשיה אומר אף מחמת דפנות ופירש רש״י חמתה מחמת סכך פוסלת בה ולא חמתה מחמת דפנות ואוקימנא לר׳ יאשיה בשיטה והלכך הלכה כת״ק:

ובלבד שיהו עשויות כראוי בשיעורם ובמניינם כיצד דתנן שתים כהלכתן ושלישית אפי׳ טפח א בריתא שם (ו:): **הלכך** אם יש לה ב׳ דפנות זו אצל זו עושה טפח מרווח וכו׳ שם על ברייתא זו אותו טפח היכן מעמידו וא״ר סימון ואי תימא ריב״ל עושה טפח שוחק ומעמידו בפחות מג״ט סמוך לדופן וכל פחות מג׳ סמוך לדופן כלבוד דמי א״ר יהודה סוכה העשויה כמבוי כשירה ואותו טפח מעמידו לכל רוח שירצה ר׳ סימון ואי תימא ריב״ל אמר עושה לו פס ד׳ ומשהו ומעמידו בפחות מג׳ סמוך לדופן וכל פחות מג׳ סמוך לדופן כלבוד דמי ומ״ש התם דקאמרת סגיא בטפח שוחק ומאי שנא הכא

לפי ר״ת שפריסת הסדין הוא כדי שלא ייבש הסכך או ישרו העלין ותהיה חמתה מרובה מצלתה וכמו שפי׳ רבינו אך קשה שהרי רבינו הסכים לדעת המפרשים דל״ש קדמה הסוכה או קדם האילן וכו׳ כדלעיל בסוף סי׳ תרכ״ו וכאן פסק כר״ת דאם פירס הסדין על הסוכה כדי להגין או שהוא שרוי במים דכשרה ואע״ג דהסדין פסול הוא דמקבל טומאה וממנו בא הצל אפ״ה כשרה מאחר שהסוכה כבר נעשה בהכשר שוב אין הסכך פסול פוסל אותה וא״כ דבריו סותרין זה את זה וי״ל דס״ל לרבינו דכל שעושה להגן הוי כלנאותה ואין שם סכך פסול עליו לפסול שכנגדו דבטל הוא אגב סוכה וה״ה במניח עליה לצורך הבגד כדי ליבשה וכדמוכח בירושלמי דאמר התם כל שלא מפני הנשר כשרה ובכלל זה לנאותה לצורך הבגד דבטל אגב סוכה וכ״כ הר״ן ודוקא באילן שהוא מחובר קאמר דפוסל אפי׳ אם קדמה הסוכה דלא שייך שם לנאותה ולא בטל אגב סוכה: **ומ״ש** ובלבד שיהא בתוך ד׳ לסכך כבר נתבאר בסי׳ תרכ״ו: **ומ״ש** ומיהו לכתחילה לא יעשה וכו׳ שם בעובדא דכיתונתיה דמנימין דאסרה רב אשי לכשיבשה מפני מראית עין דלא לימרו קא מסככי בדבר המקבל טומאה אבל מדינא שרי כיון דפריסת הסדין מתחלה לצורך הבגד היתה הוי כלנאותה ושרי. ומיהו ודאי אם פריסת הסדין מתחלה היתה שלא לצורך כלל פוסל הסוכה מדינא וכבר כתבתי למעלה בסי׳ זה דאפשר לפרש דאפי׳ אם היתה פריסת הסדין לצורך הבגד פוסל מדינא בשעת אכילה ושינה וכן פי׳ הר״ן בשם אחרים וכתב דראוי להחמיר לענין מעשה בזה גם כ״ל להחמיר כפירש״י דאפילו להגין מפני החמה או מפני העלין וקסמין שלא ינשרו על שלחנו פוסל וכ״פ בהגהת סמ״ק וכן נראה מדברי הרמב״ם בפ״ה שכתב בסתם דמשמע דפסול בכל ענין וכן פי׳ ה׳ המגיד לשם וכן פסק הרוקח והכי נקטינן. וא״ת והלא בלא סדין נמי אסור לסכך בעצים שעליהן נושרין כדלעיל וי״ל דודאי אם עשה שום תיקון שלא יהו העלין נושרין שרי אפילו לכתחלה כיון דליכא למיחש שמא יצא מן הסוכה מאחר שעליהן אינן נושרין ואשמעינן כאן דאם פירס תחתיה סדין שלא ישרו העלין כיון שהסדין מקבל טומאה והיא גורם שלא ישרו פסולה הסוכ׳ ואפילו דיעבד ומתוך שיטת ההלכה היה נראה לי דדוקא במיני סנה כשעליהן נושרין התם דוקא קאמר דאסור לסכך בהן משום דאיכא למיחש בהו שמא יצא מן הסוכה מתוך שהוא חושש שמא יתחוב לו קוץ בבשרו אבל בשאר מינים לא חיישינן שמא יצא מן הסוכה אבל מדברי הרמב״ם ורבינו משמע דאין חילוק בין מיני קוצין לשאר מינין אלא בין דבר שנושר ונובל תמיד התם הוא דאין מסככין בו ואפילו לפי זה הני עלי אילנות ועלי ערבה שעליהן נושרין ג״כ לפעמים כשמנשב עליהן הרוח מ״מ כיון שאינו נושר ונובל תמיד מעצמו מסככין בהו אפילו לכתחלה וכן כתוב צאו ההר והביאו זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לעשות סוכה ככתוב היינו עבות היינו עץ הדס אמר רב חסדא הדס שוטה לסוכה וענף עבות ללולב והדס לא עדיף משאר עלי ערבה:

תרל כל הדברים כו׳ שהדפנות כשרים מכל דבר משנה פ״ק וכולם כשרים לדפנות ופירש״י דהטעם משום דכל סוכות הכתוב סכך משמע ודנפקא לן דפנות מבסוכת בסוכת בסוכות מייתורא דקראי ולא ממשמעות הלכך סוכות תעשה לך מגרנך אסככה הוא דקאי וכן פי׳ התוס׳ בפ״ק (דף ז׳) בד״ה מחיצה היא וקרייה רחמנא סככה ע״ש:

ומ״ש ואפילו חמתה מרובה מצלתה וכו׳ נקט בלשון אפילו משום דבגמרא אמרו דר׳ יאשיה נמי מודה דלא בעינן למחיצות פסולת גורן ויקב אלא דס״ל דבחמתו מרובה מצלתו פסולה הסוכה אף בחמתה מחמת הדפנות משום דס״ל דסוכה דירת קבע בעינן ולפיכך צריך שיהא הדופן עבה וכן פירשו התוס׳ במקום הנזכר אלא דלית הילכתא כר׳ יאשיה דאוקימנא ליה בשיטה ולכך כתב רבינו ואפילו חמתו מרובה מצלתו נמי כשר ומ״מ לפי מ״ש בהגהת אשיר״י בשם הירושלמי משמע להיפך דדוקא בחמתה מרובה מצלתה כשרין הדפנות משום דלא בעינן דירת קבע אבל מיהא בעינן דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ דסככה קרייה רחמנא ומתניתין דכולן כשרין לדפנות אחבילין דסמיך ליה קאי ולא אשאר פסולין ששנינו בסכך ואע״ג דלענין פסק דין העיקר כדברי שאר כל המחברים דכל הפסולין כשרין לדפנות ומדברי בעל המאור בפ״ק שהעתיק הירושלמי מבואר נמי דמכשיר מ״מ בעל הנפש יחוש לדברי הגהות אשיר״י שהם בשם הא״ו ע״פ הירושלמי ועיין במה שאכתוב בס״ס זה אבל עמידת הקנים דרך גדילתן:

ומ״ש ובלבד שיהו עשויות כראוי וכו׳ שם איכא לישני דפליגי אליבא דרבא ופסקו הפוסקים כהאי לישנא דקאמר בעי טפח שוחק ובעי נמי צ״ה דהכי הוה עביד רב כהנא עובדא: **ומ״ש** הלכך אם יש לה ב׳ דפנות זו אצל זו עושה טפח וכו׳ שם מוקמינן דכ׳ סימון דבעינן טפח מרווח דהוי טפח ומשהו ומעמידו בפחות לאחד מן הכתלים דפנות מג׳ כלבוד דמי והו״ל כמחיצה של ד׳ טפחים

דרכי משה

שאין בהן ג׳: (י) ובתשובת הרשב״א סי׳ קצ״ו כסברא הראשונה וכ״נ דעת הטור:

תרל (א) וכתב הר״ן אבל מדבר שריחו רע אסור לעשות ממנו הדפנות כמו שאין מסככין בו וכ״ל דה״ה דבר שנתייבש תוך ז׳ ולא ישאר עוד שיעור מחיצות דפסול כמו גבי סכך כמש״ל סימן תרכ״ט ומ״ש דכל הדברים הפסולים אינן פסולים אלא לסכך כך משמע פ״ב דסוכה וכ״כ הפוסקים סתמא אבל א״ז כתב דהיינו דווקא דברים הפסולים

פרישה

סדין או ודאי לא הוה פסול מחמת הסדין. כדאמרינן לעיל גבי עושה סוכתו תחת האילן לא פרש״י ור״ת פי׳ ג״כ כך משנה כן אך דייק לה מטעם אמר דמדתנן הדלה עליה את הגפן ושיכך על גבה פסולה הא סיכך קודם כשרה וא״כ מאי דפסל בכאן בסדין לא מיירי אלא כדמסייע הסדין לסוכה אבל רבינו שכתב לעיל סוף סימן תר״ט ל״ש אם אילן קודם ל״ש כר׳ לא ס״ל לסך דווקא כו׳ דר״ת אלא ס״ל כמ״ש הרא״ש דהדין כאן כמו בסוכה שתחת האילן. ומעתה לא קשה קושית ב״י שתמה בכאן על רבינו ע״ש. וצ״ל דמיירי דאין הסדין פרוס על כל הסוכה דא״כ הוי כאילן שצלתו מרובה מחמתו וכתב הרא״ש בריש סימן תרכ״ז דבכל ענין פסול אפילו לרש״י:

סי׳ תרל (א) הלכך אם יש לו שתי דפנות זו אצל זו כו׳ צ״ע מאי לי הלכך דקאמר ואין לומר דס״ק כיון דלא סגי בב״פ אלא בעינן נמי טפח הילכך צריכין לומר שעושה טפח שוחק ומעמידו פחות מג׳ לכותל דרוב שיעור הדופן נעשה ע״י לבוד ולא הקא אמרינן ל״פ דו״פ דסא וה סכל גמרא ערוכה הוא שם דבעינן טפח שוחק וצ״ע ע״פ ד׳ ג׳

חדושי הגהות

ולא כמו שהבין הב״י ב׳ סברות דז״ל המרדכי דר״ת היה נוהג להזיז ממקומו אם סיכך בחבילות עצים או בחבילי ערבה ולא התיר תחבילה מקודם עכ״ל הרי מבואר בהדיא שהיא כבש סברת הר״ן שר״ת נמי התיר נענוע בלא התרה אבל מ״ש לרבינו בהתרה בלא נענוע אדרבא מבואר בר״ן דס״ל כר״י מקרקשינא וכסברת רבינו דלא מהני התרה לחוד בחבילה שהעלה לייבש שפירש במשנה וז״ל ואם התירן כשירות דכיון דלא אסירי אלא משום גזירה דחבילה כשהתירן לא מוזלפי שאין אדם מייבש חבילה מותרת עכ״ל הרי מבואר דס״ל דלא סגי בהתרה אלא בחבילה שאינה אסורה אלא משום גזירה אבל חבילה שהעלה לייבש דמדינא אסור משום תילמ״ה אינה ניתרת אלא בניענוע דאיכא מעשה גמור (מהרל״ח) ועי׳ ב״ח וט״ז: ד ובשלמא לר״ת גופא ל״ק משום דהוא מפרש מתניתין דהדלה עליה את הגפן דאם הסוכה קדמה אין הסכך פוסל אותה וה״ה הכא דאין הסדין פוסל כיון שקדמה הסוכה לכדין אבל לרבינו קשיא ול״ב דלק״מ דהא כתב רבינו בהדיא דכל שלא כיון בפריסת הסדין אלא להגין הוי לנאותה וכבר נתבאר לעיל סימן תרכ״ז דגוי סוכה אין פוסל אבל אילן שאינו לנוי ס״ל לרבינו שפיר דאפילו קדמה הסוכה לאילן שפוסלה האילן אם האילן צילתו מרובה מחמתו (מהרל״ח):

תרל א ורבינו תפס מ״ת דתנן אע״פ שהוא ברייתא סמך על מ״ש תוספות ספ״ק דקידושין (ס.) ד״ה אין כו׳ ושמא הוא ברייתא אע״ג דאומר תנן. וכן יש עוד ראיה מעירובין (נ״ט.) דקאמר והתנן בגדי עניים כו׳ אע״ג שהוא ברייתא וכדמוכח מתתוספות ס״פ כידה (ס״ו:) בגדי עניים כו׳ וא״ת הכא דפריך בברייתא אמאי לא פריך מסתניתין כו׳

סוף הכותל וישים קנה עליו ועל הטפח וכשירה ומותר לטלטל בה אפי' בשבת דכמו שחשוב מחיצה לענין סוכה חשוב מחיצה לענין שבת ואם עשויה כמבוי מפולש כזה עושה פס ד' ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן ונותן קנה מהפס על הדופן הא' ואם הב' כהלכתן וטפח בשלישית אפי' יש בב' המחיצות פתחים הרבה שאין בהם צורת הפתח שכשתצטרף כל הפרוץ יהיה מרובה על העומד כשירה ובלבד שלא יהא בהם פרצה יתירה על י' אמות ואם יש

בה

הכא דקאמרת בעי פס ד' התם דאיכא שני דפנות כהלכתן סגיא ליה בטפח שוחק הכא דליכא ב' דפנות אי איכא פס ד' אין ואי לא לא ופירש"י טפח שוחק. מודדו בד' אצבעות שאינן נוגעות זו בזו דהוי טפח ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לאחת הדפנות ופחות מג' כלבוד דמי והו"ל כמחיצה של ד"ט ומשך סוכה שבעה נמצא רובו של דופן עשוי: כמבוי המפולש. ששתי הדפנות זו כנגד זו: כשירה. דהא נמי קרי כהלכתן: לכל רוח שירצה. שהרי יש כאן ד' יוצאין ולאיזו שירצה יעשנו: עושה פס. דופן ד"ט ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן אצל מקצוע פס ד' דכי אמרי' לבוד איכא ז"ט אורך כדי סוכה קטנה: שתי דפנות. שלם כהלכתן כמין גאם דאין נראות מפולשות כי האי: ואיתא תו בגמרא אמר רבא ואינה ניתרת אלא בצורת פתח א"ד אמר רבא וניתרת נמי בצורת פתח א"ד אמר רבא וצריכה נמי צורת פתח ופסקו הפוסקים כלישנא בתרא מדאיתא בגמרא רב אשי אשכחיה לרב כהנא דקעביד טפח שוחק וקעביד צורת פתח א"ל לא סבר לה מר להא דרבא דאמר וניתרת נמי בצורת פתח א"ל אנא כאידך לישנא דרבא ס"ל דאמר וצריכה נמי צורת פתח ופירש"י צריכה נמי צורת פתח. משמע דתרוויהו בעינן טפח אצל היוצא וקנה בזוית שכנגדו וקנה שעל גביהן קאי מטפח זה לקנה של זוית. וכתב הרא"ש דרבא אהיכא דעריבן מחיצות קאי והוי מסתבר למימר דסוכה העשויה כמבוי כיון שצריך בדופן השלישית פס ד' ומשהו ויש בו הכשר סוכה כשאתה מעמידו בפחות מג' סמוך לדופן א"צ צורת פתח ויש שפסקו כך וי"א מדקאמר תלמודא מ"ש הכא דסגי ליה בטפח שוחק ומ"ש התם וכו' ומשני הכא דאיכא ב' דפנות דעריבן סגי בטפח שוחק אלמא יתרון התיקון במחיצות גרועות דלא עריבן משוי אותו למחיצות טובות להתיר בתיקון גרוע ושקולים הם לענין צורת פתח וסברא ראשונה יותר חזקה אלא שהרי"ף אית ליה סברא אחרונה כמו שאפרש וצריכין אנו לילך אחריו וכ"כ הרמב"ם עכ"ל. וגם הר"ן כתב דאיכא מ"ד דבסוכה העשויה כמבוי כיון דבעינן בה פס ד' דופן גמור הוא ותו לא בעינן בה צורת פתח אבל הרמב"ם כתב דלסוכה העשויה כמבוי נמי בעינן צורת פתח ומיהו כל היכא דעביד דפנות של ז"ט תו לא בעי צורת פתח שאין צורת פתח חוב בסוכה: ומ"ש ומותר לטלטל בה אפילו בשבת וכו' שם (ז:) אמר רבא וכן לשבת מגו דהוי דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת ופירש"י וכן לשבת. אע"פ שצריך לשבת ג' מחיצות ליעשות רה"י שבת של סוכות מותר לסמוך על מחיצות הסוכה אם עשאה בר"ה סמוך לפתחו דאין בה אלא שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח מכניס ומוציא הימנה לביתו ואע"ג דבשאר שבתות לא משתרי א"נ בשאר מחיצות שאינה של סוכה לא משתרו בהכי לשבת סוכה שריא דמגו דהואי טפח אגמרי' רחמנא למשה במחיצות סוכה דליהוי ליה דופן שלימה לסוכה הויא דופן נמי בשבת דסוכה לענין שבת. וכתב הרא"ש הרי"ף השמיט מימרא זו וטעמא משום דפסק דבעיא נמי צורת פתח ומלתא דפשיטא היא כיון דאיכא ג' מחיצות מעלייתא דאמרי' מגו ואם איתא דסוכה העשויה כמבוי לא בעינן צורת הפתח לא הו"ל להשמיט מימרא זו ע"כ והשתא יש לתמוה על רבי' למה הוצרך לכתבה מאחר שפסק דצריכה נמי צורת פתח ואפשר שכתבה ללמד דאפי' איסור דרבנן ליכא דאע"ג דבג' מחיצות אסור לטלטל מדרבנן עד שיהא בדופן רביעית פס ד' בחצר או לחי או קורה במבוי בשבת דסוכה לא גזרו בסוכה העשויה בג' מחיצות דמגו דהוי דופן לענין סוכה כו' כלומר דמגו דחשיבי הנך דפנות לענין סוכה חשיבי לענין שבת וכתב רבינו זה גבי סוכה שיש לה ב' דפנות זו אצל זו שהיא בטפח וצורת פתח ומינה נלמוד במכ"ש לסוכה העשויה כמבוי שאינה ניתרת אלא בפס ד' וצורת פתח דהו"ל ג' מחיצות גמורות. והר"ן כתב וז"ל הרי"ף לא כתב להא דרבא בהלכות ולפיכך דחקו לומר דהא דרבא ליתא. אלא לשווייה רה"י לחייב הזורק לתוכו אבל לא שיהא מותר לטלטל בכולה ואינו נראה אלא שראוי להחמיר לענין מעשה ע"כ. וכתב עוד מקשו הכא אמאי אמרינן מגו כה"ג לקולא נימא איפכא לחומרא דמגו דלא הויא דופן לענין שבת לא הויא דופן לענין סוכה ודחקו בקושיא זו לומר דלא שרי משום מגו אלא איסורא דרבנן ולאוקומי אדינא דאורייתא ואין זה כלום שכבר הוכחתי בחידושי דאפילו מה דאסור מדאורייתא שרי משום מגו אלא כך אני אומר שכיון שהתורה פירשה מחיצותיה של סוכה ואי אפשר לז' ימי סוכה בלא שבת ודאי לא בא להכשירה לששת ימים בלבד והשביעי שלא תהא צריכה הכשר יותר שאין מדרכה של תורה שתתן הכשר שאינו מספיק בכל זמן וכיון שה"א למחיצה שתתיר להלאין מגו דהוי דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת ומעתה אפילו בסוכה שאסור לטלטל בה מדאורייתא כגון שפרוץ שלה מרובה על העומד או שאחד ממחיצותיה ארוכה הרבה וניתרת כולה משום פסל היוצא מן הסוכה כדאיתא בספ"ק (סוכה יט.) אף על פי שלענין שבת אסור לטלטל מדאורייתא להלן מן הדופן הקצר בשבת דעלמא אפ"ה בשבת דסוכה שרי משום מגו עכ"ל: **ומ"ש** רבינו ואם עשויה כמבוי מפולש עושה פס ד' וכו' כבר נתבאר וכתב הר"ן גבי הא דאמר רבא סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשירה מוכח בגמרא שהעושה סוכתו בכה"ג כיון שאינה מפולשת לגמרי כמו העושה סוכתו במבוי באמצע החצר רחוק מדפנות החצר ניתרת בטפח שוחק פחות מג' סמוך לדופן כשם שניתרת בו סוכה דאית לה שתי דפנות דעריבן ולא הצריכו פס ד' אלא בסוכה שהיא מפולשת ואין דופן אמצעי כנגדה:

וכתב עוד דמדאמר רבא וצריכה נמי צורת פתח איכא למידק שאין צורת הפתח מתיר בשתי דפנות של סוכה אע"פ שהוא מתיר לשבת ולכלאים דא"כ מאי קולא דדופן ג' הרי לבוד וצורת פתח בכל הדפנות הן מתירין אלא ודאי אין צורת פתח מתיר ומשלים שיעור דופן בסוכה אלא בדופן שלישית בלבד דמחמרינן בהא בסוכה משבת ולפ"ז צריך ליזהר שלא יהא בכל קרנות הסוכה פתחים כיון דבעינן שתי דפנות דעריבן בסוכה העשויה כמבוי נמי ע"י פס ארבע הא איכא שתי דפנות דעריבן וכבר כתבנו שאין צורת פתח מועיל לסוכה משום דופן אע"פ שמועיל לשבת ולכלאים נמצא כשיש פתחים בד' דפנותיה ליכא ב' דפנות דעריבן וכ"כ ממ"ש הר"ב אלברצלוני' בשם גאון שאין צורת פתח מועיל להשלים שיעור דופן בשתי דפנות הסוכה ודבר מן דין צריך ליזהר לפי פי' הרי"ף בההיא דאמרי' בפ"ק דעירובין (יא.) צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום אע"פ שאין פירושו מחוור כמ"ש בסמוך בס"ד עכ"ל: **כתב** המרדכי (ג) נראה לראבי"ה שאם מגיעים הקנים העומדים לצורת פתח עד לסכך אע"פ שאין קנה ע"ג כשר: **וכתב** עוד היכא דאיכא ג' מחיצות א"צ צורת פתח ולא נהגו אלא לנוי בעלמא כדאמרינן עשה סוכה נאה (ג): **ואם** השתים כהלכתן וטפח בשלישית אפילו יש בשתי המחיצות פתחים הרבה וכו' כשירה ובלבד שלא יהא בהם פרצה יתירה על י' אמות וכו' בפ"ק דסוכה (ז.) תניא דופן סוכה כדופן שבת ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג"ט ויתירה שבת על סוכה שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ משא"כ בסוכה ופירש"י דופן סוכה כדופן שבת. כל צדי דפנות שהתירו חכמים לשבת כגון מחיצה של שתי בלא ערב כדאמרי' בעירובין (טו:) מקיפין בקנים ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג"ט ואע"פ שרחב קנה אינה אלא מלא אצבע ויש בין קנה לחבירו ג"ט חסר משהו ואיכא פרוץ מרובה על העומד ש"ד דאמרי' לבוד והו"ל כאילו עומד או של ערב בלא שתי כדתנן התם מקיפין ג' חבלים הוי היקף נמי לדופן סוכה ובלבד שיהא זהיר שלא יהא בין קנה לחבירו ג"ט כשהוא מקיף כי היכי דאמרינן לענין שבת דא"כ נפק ליה מתורת לבוד ודוקא במקומות הרבה דהו"ל פרוץ מרובה על העומד אבל מקום א' או ב' מקומות הו"ל כפתחים: שהשבת אינה ניתרת. א"ש יש בה פתחים הרבה שאין בהם צורת הפתח ורבים על העומד ומבטלי ליה לעומד משא"כ בסוכה דסגיא לה בשתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח ואפי' היו לה פתחים בב' הדפנות א' או ב' דכי מצרפת להו בהדי שתים הפרוצות הו"ל פרוץ מרובה שרי וז"ל הרא"ש יתירה שבת על הסוכה שהסוכה ניתרת בטפח ושבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ אם היה בהיקף פתחים שאין בהם צו"ה מצטרפין עם הפרוץ לבטל העומד משא"כ בסוכה דהא סגי לה בשתים כהלכתן וכו' ואפי' יש בדפנות פתחים הרבה ואין להם צורת הפתח. והרמב"ם כתב ובלבד שלא יהא שם פתח יותר על עשר אבל אם היה שם פתח יתר על עשר אע"פ שיש לו צורת פתח צריך שלא יהא פרוץ מרובה על העומד וכ"כ בספר המצות ודברי תימא הן דהא תנן ואם יש לו צורת פתח אינו צריך למעט ואין הלכה כרב דאמר (עירובין יא.) אתנייה צריך למעט ואין חילוק בצורת הפתח בין י' ליותר מי' עכ"ל. ומהר"מ ז"ל תירץ דל"ק דמנ"ל לומר דאין

חילוק

טפחים ומשך סוכה ז' נמצא רובו של דופן עשוי ומשום דבעינן נמי צ"ה כלישנא בתרא דרבא צריך להעמיד ג"כ אח"כ קנה כנגד סוף הכותל השני וישים קנה עליו ועל הטפח ונמצא כל דופן שלישית סתום בצ"ה כזה. ודע דמאי דבעינן טפח בשלישית ולא סגי במשהו הוי מדאורייתא וכ"כ התוס' להדיא אבל מה שהצריך רבא עוד צ"ה אינו אלא מדרבנן:

ומ"ש ומותר לטלטל בה אפי' בשבת וכו' שם מימרא דרבא ואף על גב דלמאי דפסקינן כלישנא בתרא דרבא דבעינן נמי צ"ה אם כן יש כאן שלשה מחיצות שלמות והזורק לתוכו בשבת אפילו בשבת דעלמא חייב מכל מקום אסור לטלטל בתוכו עד שיעשה שום תיקון ברביעית כמו שנתבאר למעלה בתחילת סימן שס"ג אבל בשבת דסוכה אמרינן מגו דחשיב מחיצה לענין סוכה ואין בו אפילו איסור דרבנן חשיב נמי מחיצה לענין שבת ומותר לטלטל בתוכו בשבת דסוכה אבל בשאר שבתות לא מישתרי וה"ה נמי בשאר מחיצות שאינן של סוכה לא משתרי בהכי אפילו בשבת דסוכה וכבר כתב הר"ן ז"ל טעם לדבר למה אמרינן מגו לקולא ולא אמרינן לחומרא מגו דלא הוי מחיצה לשבת נמי לא הוי מחיצה לסוכה עיין עליו: **ומ"ש** ואם עשויה כמבוי מפולש כזה עושה פס ד' ג"ז שם מימרא דרבי סימון וטעמו כיון דשתי הדפנות זו כנגד זו בעינן פס ד' דכי אמרי' לבוד איכא ד"ט אורך כדי שיעור סוכה קטנה: **ומ"ש** ונותן קנה מהפס על הדופן האחר היינו משום דס"ל דרבא דמצריך צורת הפתח אף בעשויה כמבוי מפולש בעי צורת הפתח וכך למד הרא"ש מדברי הרי"ף ע"ש וכ"כ הרמב"ם אבל מדברי רש"י יראה דדוקא כשהדפנות זו אצל זו דליכא אלא טפח בשלישית הוא דבעינן צורת הפתח אבל הכא דאיכא פס ד' לא בעינן וכך היתה סברת הרא"ש אלא שבטל דעתו כנגד דעת הרי"ף והרמב"ם וכך ודאי ראוי להחמיר כדבריהם:

ואם השתים כהלכתן וטפח בשלישית אפילו יש בשתי המחיצות פתחים הרבה וכו' שם תניא דסוכה ניתרת בפרוץ מרובה על העומד ופירש"י אפילו היו פתחים בשתי הדפנות אחד או שתים דכי מצרפת להו בהדי שתי הפרוצות הו"ל פרוץ מרובה שרי ע"כ משמע מפירושו דדוקא בכה"ג הוא דשרי אבל אם העומד בשתי הדפנות הוא פחות מהפרוץ שבשתי הדפנות עצמם פסולה לרש"י גם מלשון רבינו משמע כן שכתב שכשתצטרף כל הפרוץ וכו' כלומר בהדי השתים הפרוצות יהיה מרובה על העומד כשרה דמאחר שנשאר בעומד כל כך עד שהוא מרובה על הפרוץ שבשתי הדפנות עצמן א"כ נשאר בעומד רוב הכשר סוכה ואף על פי שכשתצטרף כל העומד לא יהיה בו ז' על ז' שהוא הכשר סוכה אפילו הכי כשרה ברוב דרובו ככולו גם הר"ן ז"ל החמיר דאין צורת הפתח מתיר ומשלים שעור דופן בסוכה אלא בדופן שלישית וכו' וכן נראה ממ"ש הרב אלברצלוני' ע"ש: **ומ"ש** ובלבד שלא יהא בהן פירצה יתר על עשר אמות וכו' דכיון שהוא יתר על עשר פירצה נקראת ולא פתח ומפסדת המחיצה אבל יש בה צורת הפתח אפילו ביותר מעשר כשרה דעכשיו פתח נקרא ולא פירצה ואינה מפסדת המחיצה ולכן אפילו בפרוץ מרובה על העומד נמי כשרה כ"כ הרא"ש וטעמו של הרמב"ם כבר האריך הב"י ז"ל ע"ז ע"ש:

כעץ

דרכי משה

הפוסלים מדרבנן אבל דברים הפוסלים מדאורייתא כגון דבר המקבל טומאה או שאין גידולו מן הארץ פסול אף לדפנות וכן מייתי לה התם מירושלמי: (ב) וכ"כ הג"מ פ"ד (וע"ל סימן שפ"ב איזה מקרי צ"ה): (ג) וכ"כ הכלבו וכתב עוד בשם הר"ף דנהגו העולם לעשות מחיצות שלימות לפי שאין הכל בקיאין בדין פרוץ כעומד עכ"ל וכ"כ מהרי"ל כשאין לו דופן כל צרכו עדיף טפי לעשות ג' מחיצות שלימות מד' שאינן שלימות וכתב עוד דצ"ה של סוכה יעשה עגול למעלה כזה ונראה דלנוי בעלמא קאמר דבלא"ה נמי מיקרי צורת הפתח: והכלבו

חדושי הגהות

ע"ש וכן איתא שם בגמרא להדיא והתניא. ועיין ב"י לעיל סוף סימן ש"ח דהיה לפניו גם בשבת שם הנוסחא והתנן בגדי כו' אף ע"ג שהוא ברייתא ועוד ראיה מיבמות (לו:) דקאמר תנן רשב"ג אומר כל ששהא כו' אע"פ שאינה משנה בשום מקום כדאיתא שם (פ:) וכן בשבת (קלה.) להדיא תניא ארשב"ג כו'. ועיין תוס' חולין (טז) תנן התם תימא כו'

בה צורת הפתח אפילו ביתר מי' כשירה והרמב"ם ז"ל כתב אפי' יש לה צורת הפתח אם יש בה פרצה יותר מי' פסולה אא"כ עומד מרובה על הפרוץ ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל : נעץ ד' קונדיסין באמצע הגג וסיכך על גבה פסולה דלא חשבינן להו כמחיצות ואם נעץ אותן בשפת הגג וסיכך עליהם כתב הרמב"ם ז"ל דכשירה שרואין מחיצות הבית כאילו עולות למעלה וכ"כ רב שרירא והרי"ץ גיאת (ב) אבל רי"ף פסל וכ"כ אבי"ה והר"ר ישעיה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל : מבוי מפולש שתקנו בלחי מצד א' ומצדו השני מפולש בלא שום תיקון (ג) וסיכך על גביו באותו הצד המתוקן בלחי הסוכה כשירה בשבת שבחג ומותר לטלטל בה אבל בחול פסולה וכן סיכך ע"ג פסי ביראות ברה"ר שהן ד' קורות נעוצות בד' רוחות זו כנגד זו כזה שכל אחד נוטה אמה לכאן ואמה לכאן

חילוק בצורת פתח בין עשר ליותר מעשר עד שיוצא מזה שאחר שבפחות מעשר כשירה לגבי סוכה ואפי' בפרוץ מרובה על העומד הה"נ ביתרות מי' שיש בהן צורת פתח כשירה אפי' בפרוץ מרובה על העומד דלמא הא דמתיר במתני' היתר מי' בצורת פתח כמו הפחותה מעשר לא לכל מילי השוה אותן אלא לענין שאינה מפסדת המחיצה בלבד שכמו שבפחותה מי' אינו חשוב פרצה להפסיד את המחיצה כך היתירה מי' אם יש בה צורת פתח אינה חשובה פרצה להפסיד את המחיצה אבל לענין פרוץ מרובה על העומד דוקא בפחות מי' כשירה אבל ביתר מי' בצורת פתח אינה כשירה אלא כשהעומד מרובה על הפרוץ : וה"ה כתב בהלכות סוכה שדעת הרמב"ם לפרש הא דתניא יתירה שבת על הסוכה שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד משא"כ בסוכה היינו דוקא ברוח שלישית דדי בסוכה במחיצה טפח או בפס ד' כפי מה שנתבאר אבל בשתים הרי דינה כדין שבת ובפי"ו מה"ש כ' שדע' הרמב"ם הוא שיתר מי' עם צורת פתח כי' בלא צורת פתח מה י' בלא צורת פתח פרוץ מרובה על העומד לא אף יתר מי' בצורת פתח פרוץ מרובה על העומד לא ובפרצה עשר ויש לה צורת פתח אפשר שהוא ז"ל יודה שאפי' פרוץ מרובה על העומד כשר הוא וכן הכשיר הוא ז"ל גבי סוכה ואולי שהוא מחלק בין סוכה לשבת בענין זה ומפרש ההיא ברייתא דסוכה כפשטה וכבר כתבתי שם עכ"ל:

ומ"ש בהלכות סוכה שהרמב"ם מפרש דההיא ברייתא ברוח שלישית דוקא איירי אבל בשתים הרי דינה כדין שבת קשה בעיני דא"כ לא היה צריך הרמב"ם לכתבה שהרי כבר כתב דיני דופן שלישית באותו פרק ונראה דה"ק ה"ה שלא הכשירו בפרוץ מרובה על העומד אלא בדופן שלישית דוקא שכן מצינו שהקילו בה ואמרו דסגי בה בטפח שוחק או בפס ד' והלכך הקילו בה נמי היכא שדופן ג' היא ע"פ כולה אלא שפרוץ מרובה על העומד אבל בב' דפנות הכשרים דינם כדין שבת :

ורבינו ירוחם כתב על הברייתא הנזכר נראה לפי פירש"י דבסוכה כשרה אפילו אין בעומד הכשר סוכה כלומר כשתצרף כל העומד שלא יהיה ז"ט שהוא הכשר סוכה וכ"כ דעת הרא"ש ויש מי שפירש כי דוקא בסוכה גדולה הכשירו פרוץ מרובה על העומד דכי מצטרפת כל העומד יש בו הכשר סוכה אפי' מפוזר כאן וכאן ואינו מחובר יחד אבל סוכה שעשאה כולה פתחים בענין שאם תצרף כל העומד אין בעומד כשיעור סוכה פסולה פי' וכל זה מיירי כשהפתחים אין בהם צורת פתח דאם היה בהם צורת פתח כשירה אפילו בשבת ואפילו לא נשאר שם הכשר סוכה וכן הדין בחלונות הרבה דיש שם היכר מחיצות ומורי ה"ר אברהם ן' אסמעל כתב כי ד' מידות בדופן סוכה פתח לאו כמחיצה דמי והיכא דליכא עומד כשיעור סוכה במקום א' אלא כאן מעט וכאן מעט ופתח מפסיק בין עומד לעומד כשירה כל שיש בעומד כל הדופן כדי שיעור סוכה ואפי' הפתח יתר מי' והיכא דפרוץ מג' ולמעלה בלא צורת פתח מפסיק בין עומד לעומד אם הפרוץ יתר על העומד בטל ליה עומד אם אין בו שיעור סוכה כאחד והיכא דעומד מרובה על הפרוץ אם יש בעומד שבכל הדופן כשיעור סוכה כשירה והיכא דפרוץ פחות מג' אפי' פרוץ מרובה על העומד כשירה ולא עוד אלא שהפרוץ מצטרף להשלים שיעור סוכה עכ"ל (ד) :

נעץ ד' קונדיסין באמצע הגג וכו' בריש מכילתין (ד :) ת"ר נעץ ד' קונדיסין על הגג וסיכך ע"ג ר' יעקב מכשיר וחכמים פוסלים א"ר הונא מחלוקת על שפת הגג דר' יעקב סבר אמרינן גוד אסיק מחיצתא ורבנן סברי לא אמרינן גוד אסיק מחיצתא אבל באמצע הגג ד"ה פסולה ור"נ אמר באמצע הגג מחלוקת איבעיא להו באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג ד"ה כשירה או דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת תיקו וכתב הרא"ש כיון דסלקא בתיקו עבדינן לחומרא כרבנן דפסלי בזו ובזו ואליבא דר"נ ולכך השמיטה הרי"ף ז"ל אבל ר"י גיאת כתב דרב שרירא גאון לא גרים איבעיא להו אלא ה"ג ור"נ אמר באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג ד"ה כשירה ופסקינן כר"נ וכ"כ הרמב"ם נעץ ד' קונדיסין על ד' זויות הגג וסיכך ע"ג הואיל והסכך על שפת הגג כשירה ורואין את המחיצות התחתונות כאילו עולות למעלה על שפת הסיכוך ובכל הספרים שלנו ישנה הבעיא ולכך לא סמכינן אגירסת רב שרירא להקל וכ"פ רבינו ישעיה וה"ר אבי"ה דבין באמצע ובין על שפת הגג פסולה עכ"ל וכן דעת הראב"ד ז"ל : **מבוי** מפולש שתקנו בלחי מצד אחד ומצדו השני מפולש בלא שום תיקון וכו' כך הוא הגירסא הנכונה ובקצת ספרים יש חסרון והדין שם (ז :) אמר רבה סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשירה וכתב הרא"ש פי' מבוי מפולש ויש לו לחי מצד א' ומצד הב' אין בו תיקון כשירה הסוכה בשבת אבל לא בחול ואליבא דרב יהודה דאמר בפ"ק דעירובין (יב .) מבוי שאינו ראוי לשיתוף פי' שהוא מפולש הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב הכשירו בקורה הזורק לתוכו פטור דקא סבר לחי משום מחיצה וקורה משום היכר ואע"ג דבשבת דעלמא אסור לטלטל במבוי כיון שהוא פרוץ ברוחב ד' משום מצות סוכה התירו כמו שהתירו גבי פסי ביראות והר"ן כתב סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשירה כלומר דמגו דהויא דופן לעניין שבת הויא דופן לענין סוכה ומתוך סוגיית הגמרא נראה דלאו במבוי שאינו מפולש עסקינן כמ"ש בחידושי דא"ה קשיא כיון שיש בה ג' מחיצות למה לן לאכשורי משום מגו דלחי המתיר בשבת תירץ בזה כגון שסוכה כלפי חוץ רחוק מדופן האמצעי והאי מגו נ"ל דהכי אמרינן ליה דכיון דהאי לחי מהני להתיר המבוי בלא מחיצה שלישית מדאורייתא לרבה דאמר לחי משום מחיצה כדאיתא בפ"ק דעירובין (שם) מהני נמי להכשיר סוכה זו מדאורייתא וכיון דהאי לחי נמי מהני להתיר מבוי זה מדרבנן . שאע"פ שיש לו ג' מחיצות אפ"ה צריך הוא להכשירו של לחי מדרבנן נמי שרי לסוכה משום מגו דידיה אפילו מדרבנן ואם לא עד"ז איני רואה כאן מגו כלל ואע"ג דרבה לטעמיה אזיל דס"ל לחי משום מחיצה מהני וכדכתיבנא הביאה הרי"ף בהלכותיו משום דמשמע דקי"ל הכי אבל יש לתמוה עליו שלא פי' דלא שרינן הכי אלא בסוכה בשבת אבל בחול לא כיון דלא משתרו אלא משום מגו והכי מוכח בגמרא ולפיכך דחקו בסוגיית הגמרא לומר דאפילו בחול משתרי ואינו מחוור עכ"ל והרמב"ם כתב בפ"ד כדברי הר"ן שאין הסוכה כשירה אלא לשבת שבתוך החג בלבד : וכתב עוד הר"ן שיש מקשין אמאי אמרי' האי מגו לקולא נימא ליה לחומרא דמגו דלא הוי דופן לסוכה לא הויא דופן לשבת ותירץ דכיון דאהידך דרבה דאמר וכן לשבת מגו דהוי דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת אנו מוכרחים לומר המגו לקולא ולא לחומרא מהטעם שכתבתי בסימן זה ממילא שמעינן דמגו לקולא אמרינן לחומרא לא אמרינן :

וכן סיכך ע"ג פסי ביראות בר"ה וכו' ג"ז שם אמר רבה סיכך ע"ג פסי ביראות כשירה וכתב הרא"ש כשירה בשבת דסוכה דמגו דהוי דופן לשבת הוי נמי דופן לסוכה ואע"ג דלא התירו אלא לעולי רגלים ולעולי רגלים נמי לא התירו אלא לבהמתם אבל אדם מטפס ועולה מטפס ויורד משום מצות סוכה התירו אף בשבת דסוכה וכ"כ הרי"ץ גיאת שמותר לטלטל בה מידי דהוה אב' כהלכתן ושלישית אפילו טפח וראבי"ה כתב ואפילו לא נתקן להתקין בירואת כגון שאין בור כיון דאם היה שם בור היה נידון משום מחיצה ושרי ובחצר אם עשה כיוצא בו רפיא בידי אם היתה כשירה ויש מרבותינו שנסתפקו בדברים הללו עכ"ל : והמרדכי כתב ג"כ

נעיץ וכו' ברייתא פ"ק ר' יעקב מכשיר וחכמים פסלי והלכה כחכמים ומפרש התם דטעמיה דר' יעקב דאמר רואין הקונדסין העגולין אם יש בעוביין כל כך שאילו יחקק ויטל עובי עגולו ירבעוס ויחלקו בענין שיהא להם טפח לכאן וטפח לכאן נידונין משום דיו עומדין כמו שאמרו בפסי ביראות וחכמים אומרים לא סגי להו בטפח אלא בדופן שלישית דהכי אגמריה רחמנא למשה ב' כהלכתן ושלישית אפילו טפח ומשום דלכאורה משמע דלא פליגי עליה אלא ברואין טפח אבל אם יש בהן כדי שיהא להן אמה לכאן ואמה לכאן כמו בפסי ביראות אף חכמים מודו דאמרינן רואין לכך דקדק רבינו וכתב פסולה דלא חשבינן ליה כמחיצות לאורויי לן דאפילו היה בהן כדי אמה לכאן ואמה לכאן נמי פסולה דטעמייהו דרבנן דלא חשבינן ליה כמחיצות על ידי רואין כל עיקר ופליגי עליה דר' יעקב בתרתי דאיהו מכשיר משום רואין ומכשיר נמי בטפח ואינהו פסלי בטפח ממש ופסלי נמי אפילו היכא דאיכא אמה לכאן ואמה לכאן ע"י רואין משום דלא חשבינן ליה כמחיצה ע"י רואין :

ומ"ש נעץ ד' קונדיסין באמצע הגג הכל מודים דפסולה לאו דוקא דה"ה בנעץ ד' קונדסין בארץ והכי איתא בברייתא להדיא אלא משום דבעי למימר דבשפת הגג פליגי קאמר דבאמצע הגג הכל מודים דפסולה . ואם נעץ אותם בשפת הגג וסכך עליהן כתב הרמב"ם דכשרה טעמו דהכי הוה גרים בגמרא משמיה דרב נחמן ופסק הלכה כמותו והרא"ש היה גורס בהא מילתא דאיבעיא להו הוה ואסיקנא בתיקו ועבדינן לחומרא עיין בדברי הרא"ש :

ומבוי מפולש כו' שם מימרא דרבה וטעמו משום דס"ל דלחי משום מחיצה וא"כ איכא ג' מחיצות ואע"ג דאסור לטלטל בתוכו מדרבנן מ"מ מאחר שהזורק לתוכו בשבת חייב דהוי מחיצה לשבת מדאורייתא לענין סוכה נמי הוי מחיצה ואפי' מדרבנן לא אסרינן ליה משום מצות סוכה ודוקא בשבת שבחג כשרה הסוכה מטעם מגו אבל בחול דליכא מגו פסולה משום דבסוכה העשויה כמבוי בעינן פס ד' וצ"ה והכא ליכא אלא לחי כל שהוא :

ומ"ש ומותר לטלטל בה כ"כ הרא"ש דמשום מצות סוכה התירו אף לטלטל בה כמו שהתירו גבי פסי ביראות : **ומ"ש** וסיכך ע"ג באותו צד המתוקן בלחי טעמו דאגמריה רחמנא למשה ג' מחיצות ובצד האחר ליכא שלשה ואף על גב דהשתא נמי ליכא אלא שני מחיצות ומשהו ובעינן טפח בשלישית מדאורייתא בהא ודאי אמרינן מגו דהוה מחיצה לענין שבת הוי נמי מחיצה לסוכה אבל בצד האחר ליכא מחיצה שלישית כל עיקר : **וכן** סיכך על גבי פסי ביראות כו' ג"ז מימרא דרבה שם והרא"ש פי' בשם ראבי"ה דאפילו אם אין שם בור כיון שהוא בר"ה כשרה אבל לא בחצר והב"י נתן טעם לשבח על זה עיין עליו ומשמע לי לפי טעמו דבחצר אפילו היה שם בור פסולה . ומ"ש הב"י על דברי הר"ן וקושיא זו שהקשה ליתא אלא לפי מה שפי' דהא דאמר רבה סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי כשירה משום מגו היא אבל להרא"ש שכתב דאע"ג דבשבת דעלמא אסור לטלטל משום מצות סוכה התירו כמו שהתירו גבי פסי ביראות ל"ק מידי עכ"ל נראה לע"ד דלא דק דפשיטא דאף הרא"ש מודה דכשרות הסוכה במבוי שיש לו לחי אינו אלא משום מגו וכן מבואר בגמרא אלא שהרא"ש נתן טעם להיתר הטלטול דלא תימא דהטלטול אסור על כל פנים אלא שהסוכה כשרה לאכול בה ולישן בה לצאת חובת ידי סוכה דלענין מיפק י"ח נפיק ובלבד שלא יטלטל בה אלא בארבע ולא יכניס מתוכה לבית ועל זה כתב הרא"ש דמשום מצות סוכה התירו אף הטלטול כמו שהתירו גבי פסי ביראות אף לטלטל ופשוט היה להרא"ש דהתם שרי אף הטלטול דהא עיקר שריותא דפסי ביראות הוא לענין טלטול להשקות בהמות עולי רגלים ואם כן כשהכשירו הסוכה על גבי הפסי ביראות אף בטלטול התירו כמו בעולי רגלים וה"ט משום מצות סוכה ומזה למד דהכי נמי בסיכך על גבי מבוי שיש לו לחי דהתירו אף הטלטול משום מצות סוכה אבל מה שהסוכה כשרה אינו אלא משום מגו ואכשרותה דסוכה קאמר בגמרא וצריכא ודו"ק :

היתה

דרכי משה

(ד) וכלבו כתב וטוב לעשות מחיצות שעומד מרובה להוציא נפשו מפלוגתא עכ"ל :

בתא

פרישה

י' מיהו י"ל דנקט ל' הגמרא בקצרה . וכתב מילתא בטעמא ודו"ק : (ב) **אבל** רי"ף פסל וכן כתב כו' ע"ל בסימן תרל"ג שכתבתי הטעם דאע"ג דגבי שבת אמרי' גוד אסיק גבי סוכה בעינן מחיצה ניכרת ומ"מ י"ל כאן להתיר כיון שיש כאן שם מחיצה עליהן שהן מחיצה למטה ובית משא"כ שם באמצעה ולפיכך כ"ע פסלו שם ודו"ק : (ג) **וסיכך** ע"ג באותו צלד גו' פי'

חדושי הגהות

כר וכן מצוי בש"ס בהרבה מקומות לנקוט מלת דתנן במקום דתניא וגם רבינו בכמה מקומות לא השגיח על זה . והתעוררות עליו בזה ללא צורך : ב הנוסחא לפנינו בגמ' רבא

לכאן כשירה הסוכה בשבת שבחג ומותר לטלטל בה אפילו אם אין ביניהן בור אבל אם עשה כן בחצר פסולה: היתה אכסדרה בפני הבית והחצר לפניה ועשה סוכה בחצר בשני דפנות שלימות ובצד הג' סמכה לאכסדרה בענין שהסכך נוגע בפי האכסדרה כזה והיא רחבה ד' אמות בענין שאין כותל הבית עולה לסוכה אם יש לה עמודים שנסמכת עליהן והם בפחות מג' בין זה לזה כשירה דהשיבא מחיצה אף לסוכה ואם אין לה עמודים אפילו אם יש בפי התקרה של אכסדרה ד טפח לא אמרינן ביה יורד וסותם להכשיר הסוכה

ג"כ ד' ראבי"ה ואח"כ כתב ור"י כתב אף ע"ג דלא התירו אלא לבהמתן של עולי רגלים מ"מ כיון דמדאורייתא שרי בכל ענין אמרינן מיגו ע"כ ונראה שטעמו של ראבי"ה דלא מכשירי בסוכה פסי ביראות אלא כעין שהתירו לעולי רגלים דהיינו בשדה במקום שאינו מוקף מחיצות ואע"פ שלעולי רגלים לא התירו אלא כשיש שם בור והכא שרי ראבי"ה אע"פ שאין שם בור איכא למימר דהתם הבור הוא הדבר הצריך להם והכא הויא הסוכה דבר הצריך להם אבל מאחר שלא התירו שם ע"י פסי ביראות אפי' בבור שהיא דבר הצריך להם אלא במקום שאינו מוקף מחיצות ה"נ לא מכשרינן אלא במקום שאינו מוקף מחיצות והר"ן כ' שיש שחלקו על הרי"ף שהביאה להא דפסי בירא' בהלכות סוכה שכיון שלא התירו פסי בירא' אלא לעולי רגלים בלבד כדאיתא בפ' עושין פסין אידנא ליכא מיגו ונראה שהרי"ף סובר שע"ג פסי בירא' לאו דוקא אלא אפילו כעין פסי בירא' התירו דכיון דמדינא פסי בירא' רה"י גמורה אלא שאסור לטלטל בה מדבריהם וגבי עולי רגלים העמידו דבריהם על ד"ת כדי שלא ימנעו לעלות לרגל ה"נ אוקמוה אד"ת כדי שיהא סיפק ביד כל אדם לזכות במצוה זו ואין זה מחוור אגלי דא"כ סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי וע"ג פסי ביראות לא שייכי (אהדדי) כלל ובגמרא מצריכין להו וא"א א"כ נדחוק בזה עכ"ל וקושיא זו שהקשה ליתא אלא לפי מה שפירש' דהא דאמר רבא סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשירה משום מגו היא אבל להרא"ש שכתב דאע"ג דבשבת דעלמא אסור לטלטל משום מצות סוכה התירו כמו שהתירו גבי פסי ביראות לק"מ:

היה אכסדרה בבית וחצר לפניה ועשה סוכה בחצר וכו' בספ"ק (יח:) איתמר סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין כשירה אין לה פצימין אביי אמר כשירה ורבא אמר פסולה אביי אמר כשירה אמרינן פי תקרה יורד וסותם ורבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם פירש"י ג סיכך ע"ג אכסדרה חצר המוקפת בתים מתוכ' ופתוחים לה סביב מג' רוחות ולפני הבתים העשויים אכסדראות סביב לג' רוחות והאכסדרה פתוחה היא ואין לה דופן לצד החצר וזה סיכך ע"ג כל אוירה של חצר וסמך הסכך על שפת קירוי של אכסדרה ואין דופן לסוכה זו ואין מחיצות פנימיות מועילות לסוכה דיש בתקרת האכסדרה יותר מד"א אבל לצד הסוכה יש לאכסדרה פצימין עמודין כמין חלונות וביניהם פחות פחות מג' כשירה דאמרי' בהו לבוד ובאין בה פצימין פליגי אביי מכשר משום דאמרי' פי תקרה יורד וסותם כלומר עובין של נסרים שבסוכה עובי ראשיהם הכלה לצד הסוכה יורד וסותם מכל צד ורבא אמר לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם ומפרש בגמרא (יט.) טעמיה דאע"ג דלגבי אכסדר' סבר דפי תקרה יורד וסותם שאני התם דמחיצות לאכסדרה עבידי אבל הכא דלאו להכי עבידי לא פירש"י מחיצות פי תקרה זה לשם אכסדרה נעשה להיות מחיצה לחלל זה אבל לא להיות מחיצה לאויר שחוצה להן ואילו מחיצה מעלייתא היא הוה סמכינן עלה אבל לאכשורי ע"י גוד אסיק לא דכי אגמרי' רחמנא למשה גוד אחית במחיצה העשויה לחלל שלה אגמריה ולא לחוצה לה ומיהו היכא דיש לה פצימין אף על גב דלגוואי עבידין לבוד בפחות מג' כמחיצה סתומה היא והתוספות הקשו (יח:) על מה שפירש רש"י דלאביי פי תקרה יורד וסותם מכל צד ופי' הם דכ"ע בסיכך ע"ג אכסדרה שאין לה פצימין ביש לה ב' דפנות כהלכתן כמין גא"ם ואע"ג דאין כאן שלישית כלל שרי אביי ע"י פי תקרה אבל אם היו שתים זו כנגד זו וליתא לאמצעי מודה אביי דלא שרינן לה ע"י פי תקרה ורבא סבר דאפי' ביש לה שתי דפנות כהלכתן כמין גא"ם לא אמרינן בדופן שלישית פי תקרה יורד וסותם כדמפרש טעמא משום דמחיצות לאו להכי עבידי וקי"ל כרבא ודבר פשוט הוא שלא נחלקו התוספות על פירש"י אלא באין לה פצימין דאילו ביש לה פצימין אפילו מג' רוחות ליכא מאן דפליג דכשירה דלבוד בפחות מג' כמחיצה סתומה היא:

ומ"ש אפילו בפי התקרה של אכסדרה טפח לא אמרינן ביה יורד וסותם
ומ"ש

היתה אכסדרה בפני הבית כו' סוף פ"ק איתמר בלישנא קמא סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין כשירה אין לה פצימין אביי אמר כשירה אמרי' פי תקרה יורד וסותם רבא אמר פסולה לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם ובלישנא בתרא קאמר איפכא אין לה פצימין דברי הכל פסולה יש לה פצימין אביי אמר כשרה ורבא אמר פסולה והלכתא כלישנא קמא ומוכח שם בעובדא דרב כהנא ורב אשי דהילכתא כרבא דבאין לה פצימין פסולה וכך פסקו כל המחברים. ופירש"י סיכך ע"ג אכסדרה כגון חצר המוקפת בתים משלשה רוחות ולפני הבתים עשוי אכסדראות סביב לשלש רוחות והאכסדרה פתוחה היא ואין לה דופן לצד החצר ויש עליה תקרה וזה סיכך ע"ג כל אוירה של חצר שבאמצע היקף האכסדראות ואין דופן לסוכה זה אלא מחיצות הבתים המפסיקות בין בתים לאכסדראות ונמצאת תקרת האכסדרה מקפת סביב בין סכך לדפנות אם יש ברוחב האכסדרה פחות מארבע אמות כשרה דאמרינן דופן עקומה וחשבינן ליה לתקרת האכסדרה כאילו הוא מן הדופן ונעקם ונכפף למעלה אבל אם יש ברוחב האכסדרה ארבע אמות פסולה דבד"א לא נאמר למשה בסיני דופן עקומה ואם יש לאכסדרה לצד הסוכה פצימין שהן עמודים כמין חלונות וביניהם פחות משלשה הכל מודים דכשירה אפילו אם יש ברוחב האכסדרה ארבע אמות דמאחר שיש בין העמודים פחות משלשה אמרינן לבוד והוה ליה מחיצה גמורה בכל שלשה רוחות דסתימה מעלייתא היא ואף על גב דמחיצה זו לחלל האכסדרה נעשה ולא לאויר החיצון אפילו הכי שדינן ליה להכא ולהכא אבל אם אין לה פצימין פסולה אף על גב דאיכא בעובין של נסרים בראשיהן הכלה לצד הסוכה טפח אפילו הכי לא אמרינן פי התקרה יורד וסותם מכל צד אליבא דרבא. והתוס' הקשו על פירש"י ופירשו בענין אחר דאף אביי לא מכשר באין לה פצימין אלא בסוכה שיש לה ב' דפנות כמין ג"ם דרום ומזרח או צפון ומזרח ועל דופן שלישית בלבד הוא סומך על האכסדרה ושרי ע"י פי תקרה מרוח אחת אבל באין שם דופן כל עיקר אף אביי מודה דלא מכשרינן על ידי פי תקרה מכל צד ונראה בעיני דלענין דינא לא נפקא לן מידי בין פירוש רש"י לפירוש התוס' דאף לפירוש רש"י דלאביי אמרינן פי תקרה יורד וסותם מכל צד מכל מקום לרבא לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו היכא דאיכא שתי דפנות כמין ג"ם ובשלישית סמכה לאכסדרה ואפילו הכי לא מכשרינן על ידי פי תקרה יורד וסותם כדמוכח מעובדא דרב אשי דאשכחיה לרב כהנא דקא מסכך על גבי אכסדרה שאין לה פצימין א"ל לא סבר מר להא דאמר רבא יש לה פצימין כשרה אין לה פצימין פסולה אחוי ליה נראה מבחוץ ושוה מבפנים כו' ופירש רש"י גופיה דסוכה זו שתי דפנות היו לה דרום ומזרח והשלישית סמוכה לאכסדרה אלא שלא היה עושה בה טפח שאמרו חכמים ואפילו הכי לא אכשר לה משום פי תקרה משום דלרבא לא אמרינן פי תקרה אפילו מרוח אחת וכך כתב הר"ן להדיא לפי שיטתו של רש"י ז"ל עיין שם ומשום הכי סתם רבינו דבריו בפסק דין וכתב היתה אכסדרה בפני הבית וסוכה לפניה ועשה סוכה בחצר בשני דפנות שלמות כו' ולא כתב שני סברות בדין זה כמו שכתב הרא"ש פירוש רש"י ופירוש ר"י משום דאף על גב שהם חולקים בפירוש ההלכה מכל מקום לענין הדין אין ביניהם מחלוקת כדפרישית וז"ל הרא"ש איתמר סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין פי' הניח הסכך על אכסדרה והסכך מהלך על פני כל החצר לפירוש רש"י וגג האכסדרה רחב ארבע אמות דליכא למימר דופן עקומה ולפירוש ר"י אין הסכך מהלך על פני כל החצר אלא יש לסוכה שני דפנות ובשלישית סיכך על גבי אכסדרה ודבריו כתבתי במסכת עירובין אם יש לאכסדרה פצימין והן עמודין כמין חלונות וביניהם פחות משלשה טפחים דברי הכל דכשרה דאמרינן לבוד אין לה פצימין אביי אמר כשרה דאמרי' פי תקרה יורד וסותם ורבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם משום דפי תקרה זו נעשית להיות מחיצה לחלל שבפנים ולא לאויר שחוצה להם וכו' והיכא למידק למה ליה להרא"ש להביא פרש"י ופר"י כיון דלא נפקא לן מינייהו לענין דינא כדפרישית ונראה בעיני דנפקא מינייהו להיכא שסיכך על האכסדרה ממש והיא עצמה הוי הסוכה דלפי' רש"י דפלוגתייהו בשאין שם דופן כל עיקר אלא פי תקרה מכל צד אם כן כאן מאחר שהמחיצה לחלל שבפנים נעשה אמרינן פי תקרה יורד וסותם מכל צד אפילו ליכא דופן כל עיקר שהרי בפלוגתא דרב ושמואל באכסדרה בבקעה פירש"י כאן ובפרק כל גגות שפרוצה מד' רוחותיה ואפילו הכי סבירא ליה לרב דאמרינן פי תקרה יורד וסותם והילכתא כוותיה דרב באיסורי ורבא נמי מודה לרב בזה וס"ל דע"כ לא קאמר רב אלא משום דמחיצות לאכסדרה הוא דעבידי אבל הכא דלאו להכי עבידי לא כדאמר בגמרא פ"ק דסוכה אבל לפר"י אפילו כשהאכסדרה עצמה היא הסוכה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא א"כ שיש שם ב' דפנות כמין גא"ם דאמרינן פי תקרה ברוח שלישית כיון שהמחיצות לאכסדרה הוא דעבידי וה"ה לענין שבת וכמו שפירשו התוס' להדיא בפ"ק דסוכה בד"ה אכסדרה בבקעה ולא כהרי"ף דס"ל לגבי שבת לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם בשלישית אלא בעינן ג' דפנות ממש במ"ש בסוף פ' כל גגות וכבר האריך הרא"ש לשם והביא דעת רש"י דלא בעינן שום דופן ודעת הרי"ף דבעי ג' דפנות ודעת ר"ת החולק עליהם וס"ל דבעינן ב' דפנות ובשלישית אמרינן פי תקרה וכו' והוא דעת התוס' ופר"י שהביא הרא"ש כאן דבסוכה שיש לה ב' דפנות ובג' סמכה לאכסדרה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם משום דפי תקרה זה נעשה להיות מחיצה לחלל שבפנים ולא לאויר שחוצה לו דמשמע ממילא שאם היה נעשה לחלל שבפנים אמרינן פי תקרה יורד וסותם ברוח שלישית ואף על פי שהרא"ש כתב כאן פירש"י ופר"י משום דנפקא לן מינייהו לענין דינא היכא שהמחיצה נעשה לחלל שלפנים אפילו הכי סתם רבינו דבריו כדעת ר"י וכתב דבדופן ג' לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם כיון שלא נעשה לשם כך ומשמע שאם היה נעשה לשם כך כגון שהאכסדרה עצמה היא הסוכה אמרינן פי תקרה ברוח שלישית אם יש לה ב' דפנות כמין גא"ם וזהו שכתב בתחלה היתה האכסדרה בפני הבית וסוכה לפניה ועשה סוכה בחצר בשני דפנות שלמות וכו' כלומר שלמות בלי שום פירצה ביניהם דהיינו כמין גא"ם ועלה קאמר בסוף לשונו יש לה עמודים וכו' ואם אין לה עמודים וכו' וטעמא משום דגם הרא"ש גילה דעתו במסקנא בפרק כל גגות דנראה כדברי ר"ת ולא כרש"י ולא כהרי"ף וכן פסק רבינו למעלה בסימן שס"א: והרב מהר"ש לוריא בהגהותיו פ"ק כתב דמ"ש הרא"ש דלפר"י איירי בשיש לה ב' מחיצות וכו' אין זה פר"י בעל התוס' אלא ר"י האלפסי ונדחק בלשון התוס' ולא נהירא אלא ר"י בעל התוספות ור"י האלפסי שוין לענין סוכה היכא דאין לה פצימין ועשה שני דפנות כמין גא"ם ובשלישית סמכה לאכסדרה דפסולה משום דמחיצות לגואי עבידן לבראי לא עבידי ומשמע דאם האכסדרה עצמה היא הסוכה כשרה בב' דפנות דאמרינן פי תקרה יורד וסותם בדופן ג' אלא שהר"ן העיד שהרי"ף ז"ל כך כורה בהלכות שנראה ממנה דהיכא דסמכה לאכסדרה בדופן ג' ויש לה פצימין שרינן לה אפילו אין לה רק ב' פצימין בב' זויות אחד מכאן ואחד מכאן משום דעל ידי הפצימין אמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו אם יש ביניהם יותר מג' וכן היא שיטת הרמב"ם אלא שהוא ז"ל מכשיר אף בשני דפנות העשויין כמבוי ע"ש ומדברי הרי"ף מבואר דלא מכשיר אלא כמין גא"ם כמו שפי' ר"י בעל התוס' ומכל מקום איכא למימר דלא פליגי לענין דינא דהרמב"ם מדבר כשסיכך על האכסדרה ממש והיא עצמה הוה סוכה כמבואר בדבריו הילכך שרינן על ידי פי תקרה אפילו עשויה כמבוי והרי"ף מדבר בשסמכה על גבי האכסדרה ע"ש ודו"ק. ויש לדקדק לפי דעת הרמב"ם דמפרש הא דאתמר סיכך על גבי אכסדרה שהאכסדרה עצמה היא הסוכה ויש לה ב' כתלים זה כנגד זה כמבוי ולא אמרינן פי תקרה יורד וסותם כשאין לה פצימין א"כ מאי קאמר בגמרא לימא אביי ורבא בפלוגתא דרב ושמואל קמיפלגי דאיתמר אכסדרה בבקעה וכו' וקא דחינן אמר לך רבא ע"כ לא קאמר רב התם אלא דמחיצות לאכסדרה הוא דעבידי וכו' הא פלוגתייהו דאביי ורבא נמי בשסיכך על האכסדרה ממש היא ואפשר לומר דלדעתו הכי קאמר התם מחיצות לאכסדרה הא דעבידי פי' התם איכא ג' מחיצות כמו שדרך לעשות מחיצות לאכסדרה לפיכך אמרינן פי תקרה ברוח רביעית אבל הכא דלאו להכי עבידי שהרי אין כאן אלא שני מחיצות זו כנגד זו לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם:

ומ"ש ואפילו אם יש בפי האכסדרה טפח דמשמע דהיכא דאמרינן פי תקרה יורד וסותם שיעורו בטפח תימה דלעיל בסי' שס"א פסק דבעינן שיהא ברוחב התקרה ד' טפחים כדעת התוס' והרא"ש בפרק כיצד משתתפין ולא כפי' רש"י לשם דמשמע מדבריו דבטפח לחוד אמרינן פי תקרה יורד וסותם וכן פסק בסימן שע"ו גבי בור שבין ב' חצירות וכאן כתב כפירש"י. ואפשר לומר דס"ל דדוקא היכא דבעינן מחיצה גמורה כמו לענין איסור שבת התם הוא דבעינן

בפי

חידושי הגהות

רבא וכן גי' הרי"ף ואולם גי' הרא"ש רבה וע"ש : ג ברש"י לפנינו ליתא להאי לשון שהביא ב"י וכן גם במתניתין (שם יז:) ליתא כי האי . ואמנם הוא: ל' רש"י שהובא בתוס' שם (יח.) סיכך כו' במשנתינו פי' בקונטרס כו'. ויש בו עירוב קצת גם מלשון רש"י שם : ד משמע דבעלמא ביש בפי התקרה טפח אמרינן יורד וסותם ולעיל סימן שס"א משמע מדברי רבינו דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא כשיש בו ד' טפחים וצ"ל דטפח דנקט הכא הוא אליבא דפירש"י דנראה מדבריו פרק כיצד משתתפין (פו: ד"ה קורה ד' מתרת בהורבה

הסוכה להיות לה דופן כיון שלא נעשה לשם כך היה לה בליטה כמו עמוד בין שנראה בפנים ושוה בחוץ כזה בין שנראה בחוץ ושוה בפנים כזה כשירה [א] והוא שיעשה צורת הפתח בדופן הג' ע"פ שלו היו דפנותיה גבוהות י"ט או אפי' אין בהם אלא ז' ומשהו ומעמידן בפחות מג' סמוך לארץ כשירה אפי' הגג גבוהה הרבה ובלבד שיהיה מכוון כנגדן ואפי' אינו מכוון ממש רק שהוא בתוך ג' כנגדו כשירה ואם אינה גבוהה אלא י"ט אפי' אין בדופן אלא ד' ושני משהויין כשירה שמעמידה באמצע ואמרינן לבוד למעלה ולמטה חשוב כסתום היו הדפנות גבוהים מן הארץ ג"ט פסולה: העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשירה והוא שיקשור ענפי האילן שלא ינידם הרוח שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד לפני

ומ"ש היה לה בליטה כמו עמוד בין שנראה בפנים ושוה בחוץ וכו' שם (יט.) רב אשי אשכחיה לרב כהנא דקא מסכך ע"ג אכסדרה שאין לה פצימין א"ל לא סבר לה מר הא דאמר רבא יש לה פצימין כשירה אין לה פצימין פסולה אחוי ליה נראה מבפנים ושוה מבחוץ א"כ נראה מבחוץ ושוה מבפנים דאיתמר נרא' מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי ולחי היינו פצימין ופירש"י רב אשי אשכחיה לרב כהנא וכו'. סוכה זו שתים כהלכתן היו לה דרום ומזרח והשלישית סמוכה לאכסדרה ולא היה עושה בה טפח שאמרו חכמים: אחוי ליה. שהיה לה פצים שהו טפח ויותר עומד אבל היוצא אבל משוך רחבו לאחורי סוכה באורך שהאכסדרה עודף על הסוכה ואינו נראה לתוכה אלא עומד בשוה לדופן בסופו: ושוה מבפנים. לאותם העומדים בפנים אינו נראה אבל לאותם העומדים באכסדרה להלן מכנגד הסוכה ואין רואין את חללה נראה רוחב פצים זה בהתחלת דופן שלישית לסוכה: דאמרי' ה לענין מבוי שהכשירו בלחי אם נתנו להלן מן הפתח שוה וכלה עובי הלחי עם אורך הדופן שאינו בולט כלום לתוך חלל הפתח אבל בולט הוא לצד ר"ס כנגדו או מן הצד וניכר לעומדים מבחוץ שאינו מן הדופן נידון משום לחי וה"ה נדון משום דופן: והיינו פצימה. זהו פצים שלה עכ"ל וכ' הרא"ש קשה מה ענין מבוי לסוכה במבוי איכא ג' מחיצות ולא בעינן לחי אלא להיכירא בעלמא הלכך סגי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים דבהיכירא כל דהו סגי אבל בסוכה דופן ג' צריך להיות ליושבים בסוכה כמו שתי הדפנות וי"ל דמיירי בשעשה צורת הפתח לדופן הג' ורב כהנא דהכא לטעמיה דאמר לעיל (ו:) צריכה נמי צורת הפתח וכיון דהו"ל צ"פ מדאורייתא סגי לה בהכי דבכ"מ צורת פתח חשיב כמחיצה ולא בעי טפח שוחק אלא מדרבנן הלכך מהני ליה נראה מבחוץ מגו דמהני לענין שבת מהני הכא כל ז' ימי הסוכה א"נ הא דאמר רבא דלא מהני פי תקרה כיון דמחיצות לגוואי עבידן ולא לבראי היינו מדרבנן בעלמא הלכך לענין טפח שוחק מהני נראה מבחוץ עכ"ל ורבינו כתב כל"ק דהרא"ש דמצריך צורת פתח כל זה הוא ע"פ שיטת רש"י. אבל הרמב"ם כ' בפ"ד סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין בין שהיו נראין מבפנים ואין נראין מבחוץ בין שהיו נראין מבחוץ ואין נראין מבפנים כשירה לא היו לה פצימין פסולה מפני שהיא סוכה העשויה כמבוי שהרי אין לה אלא ב' צידי האכסדרה ואמצע האכסדרה אין בו כותל ושכנגדו אין פצימין וכ' ה"ה שכך היה מפרש הרמב"ם הא דאיתמר סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין וכו' שאכסדרה זו היא שני כתלים זה כנגד זה ומקצתן מקורה וסמוך לקירוי על הקצה א' סיכך הסכך נמצא שסוכה זו אין לה אלא שני כותלים ואם יש פצימין פירוש עמודים בולטים ברוח ג' אע"פ שבסוכה אחרת כגון זו צריך פס ד' ומשהו כאן די בפצימין לפי שיש פצימין אמרינן פי תקרה יורד וסותם כלומר פי תקרה של אכסדרה שהוא קרוי קבע יורד וסותם אבל בלא פצימין לא וכ"פ הר"ן לדעת הרי"ף דכי אמרינן יש לה פצימין לאו במכוונין פחות מג' עסקינן כדרך רש"י אלא בשיש לה פצימין באותו רוח ג' אחד מכאן ואחד מכאן דכיון שיש לה פצימין אמרינן פי תקרה יורד וסותם ע"י הפצימין ולפי שטה זו הא דאחוי לי' רב כהנא לרב אשי נראה מבחוץ ושוה מבפנים אתיא כפשטה שע"י אותם השני פצימין היו אומרים פי תקרה יורד וסותם וא"צ לידחק במה שנדחק בו רש"י ונראה מדברי הרמב"ם דאפי' בדאית לה פצימין לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם ע"י הפצימין אלא מרוח אחד בלבד וכ"נ מדברי הר"ן: **היו** דפנותיה גבוהים י"ט פשוט בפ"ק במשנה (ג.) שצריכות להיות דפנותיה גבוהות י"ט: **ומ"ש** או אפי' אין בהם אלא ז' ומשהו ברייתא שם (יז:) מחללת ז' ומשהו מתרת בסוכה משום דופן ופי' הרא"ש בשם רש"י שמעמידה בפחות מג' סמוך לקרקע: **ומ"ש** אפי' הגג גבוה הרבה הכי אוקימנא בגמ' (שם) להאי ברייתא בסוכה גדולה פי' שהיא גבוהה הרבה ובהדיא תנן התם (שם) המשלשל דפנות מלמעלה למטה אם גבוהים מן הארץ ג"ט פסולה מלמטה למעלה אם גבוהים מן הארץ י"ט כשירה ופירש"י מלמטה למעלה שהתחיל לארוג מלמטה סמוך לקרקע ומגביה ועולה שהגביה י' כשירה ואע"פ שלא הגיע לסיכוך: **ומ"ש** ובלבד שיהיה מכוון כנגדן ואפי' אינו מכוון ממש וכו' שם (יז.) שנינו הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג"ט פסולה ופירש"י הרחיק את הסיכוך מן הדפנות לאו בגבהה קאמר אלא במשכה: פסולה. דאויר פוסל בג' אפילו מן הצד: **ומ"ש** ואם אינה גבוה אלא י"ט אפי' אין בדופן אלא ד' ושני משהויין כשירה וכו' שם (יז:) א"ר חסדא אמר אבימי מחללת ד' ומשהו מתרת בסוכה משום דופן היכי עביד תלי לה באמצע פחות מג' למטה ופחות מג' למעלה וכל פחות מג' כלבוד דמי: **ומ"ש** היו הדפנות גבוהים מן הארץ ג"ט פסולה משנה הזכרתיה בסמוך ואף על פי שרבי יוסי חולק שם ואומר כשם שמלמטה למעלה י"ט כך מלמעלה למטה י"ט פסק כת"ק והרא"ש כ' שגם רב נטרונאי והרמב"ן וה"ר ישעיה פסקו כן אבל ר"ע ור"ח והראב"ה פסקו כר"י דנימוקו עמו ור"י גיאת פסק כרבנן וכ"ד הרי"ף מדלא פסק כר' יוסי אלמא סבר דהלכה כרבינו וכן הלכתא ע"כ וכ"ה הרמב"ם בפ"ד והכי נקטינן: **העושה** סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשירה משנה בפרק הישן (כד:): **ומ"ש** והוא שיקשור ענפי האילן וכו' שם בגמרא א"ר אחא בר יעקב כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה תנן העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשירה והא קא אזיל ואתי הב"ע בקשין פירוש אילנות זקנים ועבים והא איכא נופו דעביד ליה בהוצא ודפנא ופירש"י הא איכא נופו. שהולך ובא ופעמים שאף הנוף מן הדופן. דעביד ליה. אורג בנוף כמין מחיצה שלא יניענו הרוח. ופריך בגמרא א"כ מאי למימרא ומשני

בפי תקרה ד"ט שאין מחיצה פחות מד' אבל גבי סוכה דלא בעינן בשלישית אלא טפח הלכך סגי לה נמי בפי תקרה טפח ולכך כתב רבינו אפילו אם יש בפי האכסדרה טפח לאורויי לן דהיכא שהאכסדרה עצמה הוי הסוכה דנעשה לשם כך סגי בשלישית בפי תקרה טפח ודו"ק והיינו דאמרינן בקנה עולה וקנה יורד דאם יש בקנה העולה רוחב טפח דאמרינן חבוט רמי ופירש רש"י בפרק הישן דהיינו נמי ענין גוד אחית אלא דלענין מחיצה דהוה חודה של מחיצה אמרינן גוד אחית משוך אותה והורד ולענין המוטל לרוחב ובא לסתום אויר שייך למימר חבטא עכ"ל וכיון דחזינן דלסתום האויר סגי בטפח הכי נמי לענין שלישית דאינו מחיצה ממש אלא סתימת אויר בטפח סגי בפי תקרה טפח כ"ל: **היה** לה בליטה כמו עמוד וכו' שם בעובדא רב כהנא ורב אשי אחוי ליה נראה מבחוץ ושוה מבפנים ויש אומרים נראה מבפנים ושוה מבחוץ כך היא גירסת הספרים וכן גורס הרי"ף וז"ל הרא"ש אחוי ליה נראה מבחוץ ושוה מבפנים ואיתמר נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי וקשה מאי ענין מבוי לסוכה במבוי איכא שלשה מחיצות ולא בעינן לחי אלא להיכירא בעלמא הילכך סגי בנראה מבחוץ וכו' אבל בסוכה דופן שלישית צריך להיות ליושבים בסוכה כמו ב' הדפנות וכו' דאמרינן מגו דמהני לשבת מהני נמי לסוכה לאו מילתא היא דלא אמרינן מגו מדרבנן לדאורייתא ועוד וכי לא עשה סוכה זו אלא לשבת של ימי הסוכה וי"ל דמיירי שעשה צ"ה לדופן השלישי ורב כהנא דהכא לטעמיה דאמר לעיל וצריכה נמי צ"ה וכיון דהו"ל צ"ה מדאורייתא סגי ליה בהכי דבכל מקום צורת הפתח חשיב כמחיצה ולא בעי טפח שוחק אלא מדרבנן הלכך מהני ליה נראה מבחוץ מגו דמהני לענין שבת מהני נמי הכא לכל ז' ימי הסוכה אי נמי הא דאמר רבא דלא מהני פי תקרה כיון דמחיצות לגוואי עבידי ולא לבראי היינו מדרבנן בעלמא הילכך לענין טפח שוחק מהני נראה מבחוץ עכ"ל הרא"ש מבואר מדבריו דמשום דהוי קשיא ליה אנראה מבחוץ למה יועיל בסוכה דדופן שלישי צריך להיות ליושבים בסוכה כמו שני דפנות הוצרך לתרץ דמיירי כשעשה צורת הפתח וכו' אבל אנראה בפנים מאחר שהטפח נראה ליושבים בסוכה לא קשה ולא מידי ואע"ג דבעינן נמי צורת הפתח כאן דאיכא פי תקרה האכסדרה לא גרע מצורת הפתח ותו לא צריך צורת הפתח ומאי דלא אמרינן נמי בסוכה דעלמא דפי תקרה יורד וסותם בשלישית ה"ט דלא אמרינן הכי אלא כגון אכסדרה שהוא בנין קבוע אבל בסכך דסוכה דערעי בעלמא הוא לא כדכתב הר"ן ולשון רבינו נמי אפשר לפרש כן שמ"ש והוא שיעשה צורת הפתח וכו' אדסמיך לה קאי לנראה מבחוץ ושוה מבפנים דוקא: **היו** דפנותיה גבוהין י"ט וכו' משנה בפ"ק מלמטה למעלה אם גבוה י' טפחים כשרה ופירש"י ואפילו לגג גבוה הרבה: **ומ"ש** או אפילו אין בהם אלא ז' ומשהו כו' ברייתא שם מחללת ז' ומשהו מתרת בסוכה משום דופן ומוקי לה בגמרא בסוכה גדולה וכתבו התוס' והרא"ש בשם רש"י דה"פ בסוכה גבוה הרבה שאין יכול לומר בה ב' לבודין הלכך בעי ז' ומשהו ומעמידה בפחות מג' סמוך לקרקע ולפירושו ולגירסתו הסכים הרא"ש ולא כגירסת הספרים ופרש"י שבידינו הויס ע"ש ועיין באשיר"י: **ומ"ש** ובלבד שיהא מכוון כנגדם וכו' משנה שם הרחיק את הסכך מן הדפנות ג"ט פסולה ופי' רש"י לאו בגובהה קאמר אלא במשכה דאויר פוסל בשלשה ואפילו מן הצד. ומכל מקום איכא למידק מנ"ל לרבינו אף כשהגג גבוה הרבה שרינן בהרחיק הסכוך מן הדפנות פחות מג' ודילמא דוקא כשהגג והדפנות שוין בגובה התם היא דקאמר דהרחיק הסכך מן הדפנות פחות מג' כשרה מטעם לבוד בכה"ג מנ"ל. ואפשר דמדתנן היא דהרחיק סמוך להיא דמלמטה למעלה אם גבוה י"ט כשירה משמע לה דעלה קאי לאורויי לן דאפילו בכהאי גוונא שהגג גבוה הרבה אם הרחיק הסכך מהדפנות במשך ג"ט פסולה אבל בפחות מג' כשירה ועיין במ"ש לקמן בסימן תרל"ב בס"ד ומ"ש ואם אינה גבוה אלא י"ט כו' שם מימרא דרב חסדא בשם אבימי וקמ"ל דתרתי לבוד בהדדי נמי אמרינן. היו הדפנות גבוהין מן הארץ ג"ט פסולה שם פלוגתא דת"ק ורבי יוסי במשנה והכריע הרא"ש דהלכה כת"ק דפסולה וכן הוא דעת הרבה מהגדולים ע"ש: **העושה** סוכתו בין האילנות וכו' משנה בפרק הישן ופירש"י בין האילנות בארץ ולא סמכה עליה אבל הן דפנותיה טעמו דאם סמכה עליה הו"ל כסמכה בכרעי המטה וכ"כ התוספות אבל עשאה לבהמה דופן לסוכה דרבי יהודה דמכשיר בשלא סמך על גבי הסוכה איירי דא"כ הו"ל כסמכה בכרעי המטה: **ומ"ש** והוא שיקשור וכו' שם בגמרא אמר רב אחא בר יעקב כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה תנן העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשירה והא קא אזיל ואתי הב"ע בקשין והאיכא טפי דעביד ליה בהוצא ודפנא א"ה מאי למימרא מה"ד נגזור דילמא אתי לאשתמושי באילן קמ"ל: ומ"ש

דרישה

פי' תרל [א] והוא שיעשה צ"ס בדופן כו' וז"ל הרא"ש ס"פ הישן דף ס"ב סוף ע"ש קשה מה ענין סוכה למבוי דבמבוי איכא ג' מחיצות ולא בעינן לחי אלא להיכרא בעלמא הילכך סגי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים דבהיכרא סגי. אבל בסוכה דופן ג' צ"ל היכר ליושב בסוכה כמו שתי הדפנות וכ' דאמרינן מגו דמהני לשבת מהני נמי לסוכה זה אינו דלא אמרינן מגו מדרבנן לדאורייתא ועוד דא"כ לא ליהני רק לשבת של ימי הסוכות לחוד. וי"ל דמיירי בשעשה צ"ה לדופן ג' דמדאורייתא בכל מקום חשיב צ"ה מחיצה ולא בעי טפח שוחק אלא מדרבנן הלכך כו' ונראה דר"ל בשינויא קמא במ"ש ולא בעי טפח שוחק כו' ומגו דמהני לענין שבת כו' דאע"ג דבעי' להכשר סוכה שתים כהלכתן ובשלישית טפח שוחק ויעמידנו בפחות מג' טפחים סמוך לכותל ועוד יעשה אח"כ צ"פ ממנו עד כלות הכותל כמבואר בגמרא פ"ק ריש ד' ו' ולא עוד אלא דרב כהנא בעל מעשה זה דהכשיר בנראה מבחוץ הוא עצמו בעל המאמר דמצריך טפח שוחק ויעמיד בפחות מג' טפחים וצ"פ שם ריש דף ז' ע"ש ומש"ה כתב הרא"ש דלא בעינן כולי האי אלא לכתחלה אבל כאן דבכר נעשה ומדאורייתא סגי בצ"פ לחוד אף שמדרבנן בעי נמי תיקון דטפח שוחק כנ"ל בדיעבד סמכו אהאי נראה מבחוץ וסמכינן אמגו דמהני לענין שבת ולפ"ז נראה דלא ס"ל להרא"ש ורבינו כמ"ש רש"י שהיה באותו עצים טפח ויותר דאפילו לא היה בו טפח סגי כדין לחי דסגי בעובי אצבע כמ"ש לעיל סי' שס"ב ומה"ט לא הזכיר הרא"ש ורבינו בדבריהן שיעור עובי העצים ורבינו ס"ל כתירוצא קמא של הרא"ש וא"כ קשה היאך תליא דין זה באכסדרא בשלמא לתירוץ שניה של הרא"ש האי אכסדרא לומר לך דמדאורייתא אמרינן פי תקרה יורד וסותם מהני נראה מבחוץ אפילו מדרבנן אבל לדעת רבינו לא תליא כלל באכסדרא לכן כתבתי בפרישה שנ"ל שמ"ש היה לה בליטה ר"ל לסוכה ומיהו י"ל דמ"ש היה לה כו' ר"ל לאכסדרה ולכך כתב רבינו דין זה באכסדרא לרבותא לאשמעינן דאע"פ דיש בליטה נראה מבחוץ או בפנים וגם תקרת אכסדרא אפ"ה בעינן צ"פ ע"פ כולו ולאפוקי מ[illegible] בגרס

חדושי הגהות

בהורבה ועי' תוס' שם) דאית ליה דבטפח אמרינן פי התקרה יורד וסותם ולעיל בסימן הנזכר נתבאר (מהרל"ח): ה צ"ל דאותו:

לפני רוח מצויה אינה מחיצה וכתב הר"פ ע"כ אין נכון לעשות כל המחיצות מיריעות של פשתן (ה) בלא קנים אף על פי שקושרן בטוב זימנין דמנתקי ולאו אדעתיה והוה ליה מחיצה שאינה יכולה לעמוד בפני רוח מצויה (ד) והרוצה לעשות בסדינין טוב שיארוג במחיצות קנים בפחות מג': ועושין מחיצה אפילו מבעלי חיים שיקשור שם בהמה לדופן ויכול לעשות מחבירו דופן לסוכה להכשירה ואפילו בי"ט ובלבד שלא ידע אותו שהועמד שם שבשביל מחיצה הועמד שם אבל בחול אפילו אם הוא יודע שפיר דמי יש מדקדקין כשעושין דופן מקנים להעמידן דרך גדילתן כדאמרינן גבי לולב שאין יוצאין בו אלא דרך גדילתן וא"צ כיון שדפנות כשרים מכל דבר: הסומך סוכתו בכרעי המטה פירוש שסומך הסכך על כרעי המטה והכרעים הן הן מחיצות אם יש גבוה י' טפחים מן המטה לסכך

ב"ח

ומ"ש וכתב הר"פ על כן נכון כו' כ"כ בסמ"ק והיכא למידק מנ"ל להרי"ף דבקשין חיישינן זימנין דמנתקי וכו' ואפשר לומר דדקדק הר"פ מדקא משנינן דעביד ליה בהוצא ודפנא אקושיא דגופו ולא קא משני הכי אקושיא דוהא קא אזיל ואתי משמע דבשבל האילנות הן רכין דהרוח יכול לנענען אפי' קשרן נמי חיישי' זימנין דמנתקי אלא דוקא כשהאילנות קשין שאין הרוח יכול לנענען כל עיקר אלא באופן שהן רכין מקשרן אז סמכינן על קישור הנוף ומש"ה דקדק הר"פ וכתב שאין נכון לעשות כל המחיצות מיריעות של פשתן אלא א"כ כשיארוג בהן קנים בפחות מג' שלא יוכל הרוח לנענען דאז לא נפקא לן מידי בקישור היריעות שאף ע"פ שינענען הרוח מ"מ נשארו מחיצות בקנים וק"ל:

ועושין מחיצה אפילו מב"ח וכו' בפ' הישן עשאה לבהמה דופן לסוכה ר"מ פוסל ור"י מכשיר וקי"ל כרבי יהודה וצ"ל שהיא כפותה שלא תוכל לברוח וכ"כ למעלה בסימן שס"ב: ויכול לעשות מחבירו דופן וכו' ברייתא בפרק מי שהוציאוהו: ומ"ש אבל בחול אפילו הוא יודע ש"ד כ"כ הרמב"ם בפ"ד וכתב ה"ה דמוכרח הוא ממה שאסרו כן בי"ט ואם האדם אינו עושה מחיצה ואין מחיצתו מועלת כל שהוא לדעת לא נאסור בי"ט ועיין למעלה בסימן שס"ב מדינים אלו: יש מדקדקים וכו' בפרק לולב וערבה משום רשב"י כל המצות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן שנאמר עצי שטים עומדים שעומדים דרך גדילתן ומכאן למדנו ללולב שאין יוצאין בו אלא דרך גדילתו ומשם למדו המדקדקים דה"ה בדפנות הסוכה שאין יוצאין בו אלא דרך גדילתן דמאי שנא משאר כל המצות ומה שהביאו ראייה מלולב לאו דוקא לולב אלא משום דלגבי לולב איתמר נקט לולב:

ומ"ש רבינו ואינו צריך כיון שדפנות כשרים מכל דבר אפשר לומר דטעם המדקדקים דודאי אם עשאן מכל דבר כשר אבל כשעשאן מגדולי קרקע אם כן המצוה נעשה בגידולן ואינו יוצא בהן אלא דרך גדילתן. א"כ ס"ל להמדקדקים להחמיר בהגה"ת אשיר"י בשם הא"ז ע"פ הירוש' דאף בדפנות בעי גידולי קרקע ודבר שאינו מקבל טומאה וכיון שכן אינו יוצא אלא דרך גדילתן ועיין במ"ש למעלה בתחלת סימן זה ואין להקשות על המדקדקים הא הסכך לא הוי דרך גדילתו דאיכא למימר דמה שמונחין הערבה על הסוכה הוי שפיר דרך גדילתן דגם באילן עצמו עומדין כך הענפים נטויין באילן המיסך על הארץ אלא דוקא כשמהפך התחתון למעלה לא הוה דרך גדילתו. וה"ה בדפנות אם השכיבן לקנים זה על זה לארכן ועשה מהן דופן שפיר הו"ל דרך גדילתו דכמה פעמים האילן נטוי כמה והדר זקיף כדאוקימנא בפרק בכל מערבין הכא באילן הנוטה חוץ לד' אמות כו' א"נ שאני סכך דכיון דכל סכך שלא כדרך גדילתו לא בעינן דרך גדילתו משא"כ בדפנות דבעינן כדרך גדילתן וכה"ג כתבו התוספות בר"פ לולב הגזול גבי אגודה דלולב ע"ש בדף ל"א בד"ה הואיל וכו' ולפי זה בדפנות צריך הוא להעמידן דרך גדילתן ולא להשכיבן זה על זה לארכן לדעת המדקדקים ודו"ק:

הסומך סוכתו בכרעי המטה משנה בפרק הישן הסומך סוכתו בכרעי המטה כשרה ר"י אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה ובגמרא מ"ט דר' יהודה פליגי בה ר' זירא ור' אבא בר ממל חד אמר מפני שאין לה קבע וחד אמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה אמר אביי לא שנו אלא סמך אבל סיכך ע"ג המטה כשרה מאי טעמא למ"ד לפי שאין לה קבע הרי יש לה קבע למ"ד מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה ורוב גאונים פסקו כר' יהודה והראב"ד ז"ל פי' משנתינו דאין המטה עצמה היא הסוכה אלא עשה ב' דפנות ובשלישית סמכה למטה ואם המטה זזה ה"ה נופלת וזהו שאין לה קבע שהמטה עומדת לינטל ותפול הסוכה והיינו דקאמר אביי ל"ש אלא סמך אבל סיכך ע"ג המטה כלומר שנעץ ד' קונדסין במטה וסיכך ע"ג כשרה דהרי יש לה קבע דכיון שאינה נופלת כשמטלטלין המטה כה"ג מיקרי קבע וכשרה ולמ"ד מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה כיון שאין הסכך נסמך ממש על המטה אבל רש"י והתוס' והרא"ש פירשו שמשנתינו מדברת בסיכך ע"ג המטה ממש ואביי בא לאורויי לן דדוקא בשסמך על כרעי המטה ממש אבל סיכך ע"ג המטה ולא סמך עליה ממש אלא נעץ ד' קונדסין וכו' וזהו שכתב רבינו פי' שסומך הסכך על כרעי המטה והכרעים הן הן המחיצות ולאפוקי מפירושו של הראב"ד: ומ"ש אם יש גבוה י"ט מן המטה וכו' כ"כ התוס' והרא"ש ע"פ הירושלמי דהיינו פירוש מפני שאין לה קבע דכיון שאין לה עשרה טפחים מן המטה ועד הגג לאו דירת קבע הוא וכתב

ב"י

ומשני מ"ד נגזור דלמא אתי לאשתמושי באילן כלומר להניח שם כלי קא"ל ומ"ש הרמב"ם בפ"ד העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה אם היו חזקים או שקשר אותם וחיזק אותם עד שלא תהיה הרוח מצויה מניד אותם תמיד ומילא בין האוירים בתבן ובקש כדי שלא תניד אותם הרוח וקשר אותם הרי זו כשירה והרי"ף והרא"ש כתבו סתם מימרא זו דראב"י וממילא משמע דכשהאילנות דפנות לה צריך שיהיו בענין שלא תהיה רוח מצויה מנידתן:

וכתב הר"פ על כן אין נכון לעשות כל המחיצות מיריעו' של פשתן וכו' ו בסמ"ק: ועושין מחיצה אפילו מב"ח וכו' בפ' הישן (כג.) תניא עשאה לבהמה דופן לסוכה ר"מ פוסל ורבי יהודה מכשיר וידוע דהלכה כר"י: ויכול לעשות מחבירו דופן לסוכה להכשירה ואפילו בי"ט ובלבד שלא ידע אותו שהועמד שם וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ד וכתב ה"ה זה מבואר בעירובין פרק מי שהוציאוהו (מד.) ברייתות ואוקימתות והכל מבואר שם חוץ ממ"ש רבינו שאם עשאוהו לדעת מותר בשאר ימי החג שאין זה מבואר שם אבל מוכרח הוא ממה שאסרו כן בי"ט ואם האדם אינו עושה מחיצה ואין מחיצתו מועלת כל שהוא לדעת לא נאסר בי"ט ומוכרח הוא שם עכ"ל ודקדק רבינו לכתוב להכשירה לומר דדוקא להכשירה הוא דאסור להעמידו לדעת בי"ט אבל שלא להכשירה כגון שיש לה ג' דפנות ומעמיד האדם בדופן ד' מותר בי"ט מאחר שבלא"ה היתה כשירה (ו): יש מדקדקין כשעושין דופן מקני' להעמיד' דרך גדילת' וכו' הסומך סוכתו בכרעי המטה וכו' בפ' הישן (כא:) תנן הסומך סוכתו בכרעי המטה כשירה ר"י אומר אם אינו יכולה לעמוד בפ"ע פסולה ובגמ' מ"ט דר"י פליגי בה ר"ז ור' אבא בר ממל ח"א מפני שאין לה קבע וח"א מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה אמר אביי לא שנו אלא סמך אבל סיכך ע"ג המטה כשירה למ"ד לפי שאין לה קבע הרי יש לה קבע למ"ד מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה ופרש"י בכרעי המטה. מטה שלימה: שאין לה קבע. שמטלטלה ע"י המטה ור"י לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן. והקשו התוס' (שם) והרא"ש עליו דלקמן דפסל ר"י סוכה ע"ג בהמה מפרש טעמא משום דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים סוכה הראויה לז' וזו אינה ראויה לפי שאין עולים לה בי"ט והשתא תיפוק ליה משום דמטלטלת ע"ג בהמה ואינה קבע מידי דהוה אסומך בכרעי המטה ובירושלמי משמע דטעמא דאין לה קבע לפי שאין י"ט מן המטה ועד הגג והא דקתני מתני' ר"י אומר אם אינה יכולה לעמוד בפ"ע פסולה דמשמע הא יכולה לעמוד כגון שסמכה על יתידות כשרה אע"פ שאין מכרעי המטה לסכך י' לא חשיב ערא' כיון דאי שקיל לה למטה איכא אויר י' והסוכה מתקיימת כדאמר אביי בשמעתין למ"ד אין לה קבע הרי יש לה קבע כלומר אי שקיל לה למטה דמטה לחודה קיימא ואין הסוכה נפסלת בשביל שהכנים בה מטה ומיעט אוירה מידי דהוה אכרים וכסתות דלא הוה מיעוט לא לענין י' ולא לענין כ' והא דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה כירש"י אע"פ שלא למדנו פיסול אלא לסכך הואיל ועיקר סכך אלו מעמידין הוי כאילו סיכך בדבר המקבל טומאה והא דאמר אביי אבל סיכך ע"ג המטה כשירה פירש"י סיכך ע"ג המטה ולא סמך הסיכוך בכרעים אלא ע"ג יתידות אבל כל דופני הסוכה אינה אלא מטות מסלסה לדדין לא פסל ר"י דהא לא גמרינן פיסול מינין לסוכה אלא לסיכוך וזה לא הוא ולא מעמידיו בפסולין ולענין קבע נמי יש קבע לסיכוך. והקשה הרא"ש מה בא אביי להשמיענו משנה שלימה היא אם אינה יכולה לעמוד בפ"ע פסולה הא אם יכולה לעמוד בפ"ע כשירה ותי' דאתא לאשמעינן שאע"פ שאין מכרעי המטה לסכך י' כשרה וכמ"ש בסמוך בשם התו' דכיון שאין הסוכה נסמכת על המטה ואי שקיל לה למטה איכא אויר י' וסוכה מתקיימת הרי יש לה קבע ואינה נפסלת בשביל שהכנים בה מטה ומיעט אוירה וכתב עוד הרא"ש ומדהביא הרי"ף דברי אביי נראה שפוסק כר"י וטעמיה כיון דשקלו וטרו אמוראי לפרש טעם דבריו וגם אביי אמר דבריו אליבא דר"י אלמא ס"ל כוותיה וגם אני אומר דטעם קבע עיקר כדאיתא בירושלמי ולא ידענא מאיזה טעם יכשירו רבנן היכא דסמך על כרעי המטה ואין מכרעי המטה עד הגג י' דירה סרוחה היא הלכך נראה דר"י לפרושי דברי ת"ק אתא וליכא הכא פלוגתא עכ"ל והשתא לדעת הרא"ש דהטעם מפני שאין לה קבע הוא עיקר וגם תופס עיקר דברי הירושלמי שמפרש דטעם שאין לה קבע היינו שאין י"ט מן המטה לגג כל שיש י"ט מן המטה לגג אע"פ שסמך הסכך על כרעי המטה כשירה ואם אין הסכך סמוך על המטה כלל אלא ע"ג קונדיסין תקועין בארץ אע"פ שאין י' מן המטה לגג כשירה דכיון דאין הסוכה סמוכה עליה לא חשיבא היא קרקעית הסוכה אלא הארץ וכ"ה דברי רבינו וממ"ש והכרעים הן הן מחיצות וכן ממ"ש וכרעים הן הן דפנות נראה שהוא מפרש דמטה זו מוקפת קרשים שראשן האחד קבוע בארץ וראשן הב' עולים למעלה מן המטה י"ט והמטה היא חבלים או קרשים קבועים במחיצות אלו ומפני שחבלים או הקרשים קבועים באותן מחיצות נקראים אותן מחיצות כרעי המטה ונראה שהוכרח לפרש כן מדקתני הסומך סוכתו בכרעי המטה ולא קתני הסומך סוכתו ע"ג המטה ובכך דבריו מבוארים דה"ק פי' שסומך הסכך על כרעי המטה כלומר שנתן הסכך ע"ג קרשים שעולים למעלה מהמטה והם נקראים כרעים והכרעים דהיינו הקרשים הנזכרים הן הן מחיצות הסוכה אם יש גובה י"ט מן המטה לסכך כשירה ואם לאו פסולה דכיון שהסכך סמוך על הקרשים הללו שהם כרעי המטה חשיבא המטה עצמה קרקעית הסוכה וצריך להיות ממנה עד הסכך י"ט ונראה דה"ה אם נעץ קונדיסין ע"ג קרשים אלו הנקראים כרעי המטה וכ"ש אם נעלם (נעשה) במטה עצמה וסיכך ע"ג הקונדיסין שצריך שיהיה מן המטה לסכך י"ט אלא דרבינו חדא מינייהו נקט:

וה"ש

דרכי משה

(ז) כתב מהרי"ל אל יתלה בסוכות יריעות של שעטנז אא"כ הן גבוהין שלא יוכל ליגע בהן וכ"כ האגודה פ"ק דסוכה: (ו) וכ"כ הראב"ד בהשגות

דרישה

בפרא דהרא"ש כנ"ל ולאפוקי כמו מדעת הרי"ף והרמב"ם דס"ל דאכסדרא כיון דיש לה פצימין אמרינן פי תקרה יורד וסותם וכמ"ש ב"י בשמם שכתב דהרמב"ם כתב דין זה של נראה מבפנים ונראה בשוה מאכסדרא ע"ש:

וכן

פרישה

פי' אף בשותו כד ולאפוקי אי לא סיכך אלא בכד כמרזן לבד:

(ד) והרוצה לעשות בסדינים טוב שיארוג במחיצות קנים בפחות מג' עיין בסמ"ק בסימן צ"ד דף כ"ו ע"א שכתב שם דברי רי"ף בהגהות וקאי אמ"ש בפנים דעושה טפח שוסק או פס ארבע כו' ע"ז כתב וז"ל ונהגו העולם לעשות מחיצות שלימות לפי שאין הכל בקיאין לעשות בענין זה ומה שנהגו העולם לעשות כל הד' מחיצות ע"י סדינין בלא

פרכה אין נכון אף על פי שקושרין בטוב משום דזימנין דמנתקי ולאו אדעתייהו והיא מחיצה כו' והרוצה לעשות בסדינין בלא עירב טוב שיארגם במחיצות קנים פחות פחות מג' עכ"ל ונלע"ד דה"פ שיארוג קנים להיותם ערב תוך עלים שתחב בקרקע רחוקים זה מזה במקום שתי ואח"כ יפרוס על השתי והערב סדינין למלאות אללן להיות מחיצות שלימות ויש מקשים פחות מג' כיון דבלא קנים נמי היא מחיצה כשרה וא"כ ע"י אריגת קנים שיכול להתקיים אפי' טפי מג' נמי ולאידך גיסא נמי אם איכא מחיצות בפחות מג' הסדינין תו למה לי ולק"מ דהא כתב בסדום דאע"ג דקשר בטוב אפ"ה פושטין שמא ינתק ולאו אדעתו וא"כ אפ"ה צריך שאריגה באופן שלא ימשך זה מזה ג' ובודאי הסדינים תו לא היה צריך מן הדין אלא שכ"כ לפי המנהגים שנוהגין

חידושי הגהות

ז צ"ל בהגהות סמ"ק והובא בהג"א פ"א דסוכה תם שם נדפס בטעות בשם סמ"ק וחוא בהגהותיו וע"ש עוד נדפס בשם הסמ"ק מלות יתירות "ולא "שלישית "אפי' "טפח "כו' ולפנינו ליתא לא בסמ"ק ולא בהגהותיו: ז ואלה"ק לאותן המדקדקים הא הסכך לא הוי דרך גדילתו די"ל דהא דבונה לרוחב הסוכה שפיר הוי דרך גדילתו דגם לפעמים הוא גדל כך רק

לסכך כשירה ואם לאו פסולה סמך הסכך על העמודים והכרעים הן הן דפנות אפי' אם אין גבוה י' מן המטה עד הסכך כשירה :

תרלא **סככה** כראוי כיצד דתנן סוכה שצילתה מרובה מחמתה כשירה ודייקינן הא כהדדי פסולה ודווקא בששוין למעלה שאז ודאי למטה חמתה מרובה מצילתה לפי שהחמה מתפשטת בריחוקה אבל אם הן שוין למטה כשירה שאז ודאי למעלה הצל מרובה ובעה"ע כתב בהפך שאם למעלה שוין כשירה שאז ודאי למטה צילתה מרובה מחמתה לפי שהחמה מועטת למטה ואם למטה שוין אז למעלה חמתה מרובה פסולה (א) ואם ברוב ממנה צילתה מרובה שני משהויין ובמיעוט ממנה חמתה מרובה

ומ"ש סמך סכך על העמודי' פירוש והעמודים תקועים בארץ שאם היו תקועים במטה הוו ככרעים והוה דינא היא כדפרישית אלא כשהם תקועים בארץ מיירי ומשום דאי קאמר שאפילו אין גבוה י' מן המטה עד לסכך כשירה שמאחר שהסכך אינו נסמך על המטה ולא על כרעים לא חשיבא היא קרקעית הסוכה אלא הארץ שבה קבועים העמודים שעליהם נסמך הסכך וכיון שמהארץ לסכך גובה י"ט כשירה אע"פ שמהמטה עד לסכך פחות מי"ט לית לן בה כיון דאי סליק לה למטה איכא אויר י' והסוכה מתקיימת דמטה לחודה קיימא ואין הסוכ' נפסלת בשביל שהכנים בה מט' ומיעט אוירה ואע"ג דאי סליק לה למטה נפסלת הסוכ' משום דאין לה דפנות שכרעי המטה הם דפנותיה לית לן בה דאנן בתר סכך אזלי' למדוד ממנו ולקרקעיתו י' וכל היכא דסליק לה למטה והכתי קאי סכך לא חשיבא מטה קרקעית דידיה ודפנות הללו אינם מעלות ומורידות לענין זה : **והר"ן** כתב שנראין לו דברי הראב"ד בפי' משנה זו שלא קבע הסוכה על המטה אלא סמכה עליה ואם המטה זזה הרי הסוכה נופלת והיינו דאמרינן לפי שאין לה קבע שהמטה עומדת לינטל ותיפול הסוכה כיון שאינה אלא סמוכה ומ"ד מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה היינו טעמיה דאע"ג דתנן והוא כשרים לדפנות ה"מ כשאין הסכך עומד עליה אבל להעמיד הסכך בדבר שאין מסככין בו אסור מדרבנן שמא יאמרו זה עומד וזה מעמיד כשם שראוי להעמיד כך מסככין בו ואע"ג דתנן העושה סוכתו בראש האילן כשירה ול"פ ר"י אע"ג דאילן פסול לסכך בו שאני אילן דלא חזי לסכך ולא שכיח דמסככי ביה ומש"ה לא גזר ר"י ומיהו לא נהירא דאילן שכיח לסכך וכדתנן הדלה עליה את הגפן והרמב"ן תי' בההיא דלא במסכך ע"ג האילן עסקינן אלא שקרקע הסוכה נתן באילן וכעין ד' קונדיסין בקרקע הסוכה וסיכך עליהם וכה"ג אע"פ שמחובר סומך את המעמיד לית לן בה דמעשה קרקע בעלמא קא עביד והיינו דאמר אביי ל"ש אלא סמך אבל סיכך ע"ג המטה כשירה כלומר שאם נעץ ד' קונדיסין במטה וסיכך עליהם כשירה ואמרינן עלה בגמרא למ"ד מפני שאין לה קבע הרי יש לה קבע כלומר שאע"פ שהיא מיטלטלת ע"ג המטה כיון שאינה נופלת כשמטלטלין המטה כה"ג קבע מיקרי וכשירה ולמ"ד מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה כיון שאין הסכך נסמך ממש על המטה אע"פ שידותיו וקונדסיו סמוכות עליו וכיון' אמרו שהמסכך ע"ג המטה בענין זה חשבינן המטה קרקע הסוכה ובעינן שיהא חלל הסוכה י' מגב המטה ועד הסכך ולענין הלכה כיון שהרי"ף כתב הא דאמר אביי ל"ש וכו' משמע דס"ל דקי"ל כר"י וטעמא משום דכל היכא דשקלי וטרו אמוראי אליבא דחד תנא משמע דהלכתא כוותיה ולא משמע דרבי יהודה אזיל לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן מדאמרינן לפי שאין לה קבע דא"כ הו"ל למימר ר"י לטעמיה ועוד דהא אכתי איכא למימר לטעמא דמ"ד מפני שמעמיד בדבר המקבל טומאה דודאי לדירת קבע לא הוה חייש דאיהו גופיה אוקמא בשטה הלכך נקטינן כר"י דכשם שאין מסככין בדבר המקבל טומאה כך אין מעמידין בו משום גזירה ואף ע"פ שעכשיו נהגו לסמוך סוכות ע"ג כתלים שאין מסככין בהם לפי שאין גידולן מן הארץ ה"ט משום דלא שכיח לסכך בכיוצא בהן וכו' וסיום דבריו כתבתי בסי' תר"כ כל זה לפי שטתו של הרי"ף אבל הרז"ה פוסק כד' חכמים ח עכ"ל ובתה"ד כ' דאין קפידא אם מעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה שהרי כתב הרא"ש דטעמא דקבע עיקר ולא טעמא דמעמידה בדבר המקבל טומאה ונראה דמוכח נמי מדברי הרי"ף דסבר דטעמא דמקבל טומאה לאו עיקר הוא מדלא מייתי בפסקיו ההיא פלוגתא והוא נפקותא גדולה בדבר דעביד התלמודא איכא ביניהו נעץ ד' שפודין של ברזל וסיכך עליהם דלמ"ד משום קבע כשר ולאידך פסול אלא ע"כ סבר דטעמא דמקבל טומאה ליתא וטעמא דקבע עיקר עכ"ל :

תרלא סככה כראוי כיצד כדתנן סוכה שצילתה מרובה מחמתה ודייקינן הא כהדדי פסולה וכו' בפרק ישן (כב:) תנן סוכה המדובללת וצילתה מרובה מחמתה כשירה ודייק בגמרא (שם) הא כי הדדי פסולה והתנן באידך פרקין ושחמתה מרובה מצילתה פסולה הא כי הדדי כשירה ל"ק כאן מלמעלה כאן מלמטה אר"פ היינו דאמרי אינשי כוותא מלעיל כאסתירא מלתחת ופירש"י כאן מלמעלה כאן מלמטה . הא דדייקינן כי הדדי פסולה למעלה קאי כשיש בין קנה לקנה כמלא קנה אפילו מצומצמת פסולה לפי שחמת האויר נראית בארץ רחבה הרבה מן הצל של סכך והא דדייקינן כי הדדי כשירה נקט שיעורא מלמטה שחמה וצל שוים בידוע שהקנים רחבים מן האויר כזוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת כשהנקב רחב כשיעור זוז חמתו מרובה מלמטה כשיעור סלע . וכתבו התוס' שהקשה ר"ת דרב גופיה אית ליה פרק קמא דעירובין פרוץ כעומד מותר והתם כתי פסקינן הלכתא הכי ועוד קשה דאמרינן פ"ק דקידושין דעבדי אינשי דקרי לפלגא דזוזא איסתרא אלמא דאיסתרא פחות מזוזא ומפר"ת כאן מלמעלה מי שמודד האויר מלמעלה כי הדדי כשירה לפי שהוא עומד כפרוץ אבל העומד מלמטה בארץ ומעיין כלפי מעלה ודומה כי הדדי פסול לפי שהאויר שהוא רחב כי זוזא דומה בעיניו קטן כאיסתרא מחמת שהוא רחוק ממנו וראיה לדבר וכוי בעינינו כהגבים וכוכב גדול בשמים דומה בעינינו קטן והרא"ש השיב על דברי ר"ת כ"ל דלא שייך להביא לכאן פרוץ כעומד דדוקא גבי סכך פסול וסכך כשר המונחים זה אצל זה שייך להזכיר פרוץ כעומד כדמייתי ליה אמתני' דהמקרה את סוכתו בשפודין אבל גבי סוכה סכך ואויר ניתנה הלכה שיהא הצל מרובה וכן מצינו לענין פרוץ כעומד של דפנות מועיל קנה פחות פחות מג' אע"פ שהפרוץ מרובה ולענין סכך אינו מועיל מפני שהחמה מרובה ואע"פ שאיסתרא פלגא דזוזא אפשר דאיסתרא מטבע נחשת ורחבה יותר מזוזא וכן מ"כ בשם ה"ר ישעיה ז"ל ובעה"ט כתב בשם רבותיו אם יש בין קנה לקנה כמלא קנה למעלה ולמטה צלתה מרובה מחמתה שהחמה מועטת למטה כשרה ואם למטה כי הדדי למעלה חמתה מרובה מצילתה ופסולה עכ"ל ולא הביא רבינו פי' ר"ת מפני שהרא"ש השיב על דבריו והר"ן הביא פי' ר"ת וכ' דלפי דבריו נ"ל שהאויר מתמעט יותר מן הסכך לפי שאין כח הראות נתפס בו ונ"ל ג"כ דכי אמרינן צלתה מרובה מחמתה מלמטה כשירה דוקא בסוכה שאינה גבוהה אלא שיעור מצומצמת שהרי הדבר ידוע שלפי גובה הסוכה נופל הטעות ואם היא גבוהה הרבה יהא אפשר שאף ע"פ שמלמטה נראה לו שתהא צלתה מרובה מחמתה למעלה הויא חמתה מרובה מצלתה א"נ כדאמרן ע"כ ומ"מ גם הוא ז"ל השיב על קושיות ר"ת והעלה דפירש"י עיקר וכ"פ הרי"ף וכן דעת הרמב"ם בפ"ה וכתב שם ה"ה גבי סיכך בדבר פסול ודבר כשר שמבואר בחכמות הראות במופת שאור השמש הנכנס בחור מרובה על החור וזה שלא כדברי בעל העיטור ולפיכך פירש"י הוא עיקר ומה שיל"ד בד' הרמב"ם בזה אכתוב בסי' זה בס"ד גבי סככה בשפודין: **ואם** ברוב ממנה צילתה מרובה שני משהויין וכו' בסוף פ"ק (יט.) גבי פסל היוצא מן הסוכה ארבב"ח א"ר יוחנן לא נצרכה אלא לסוכה שרובה צילתה מרובה מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצילתה מ"ד תיפסיל בכך פורתא קמ"ל וכתב הרא"ש בסוכה שרובה צילתה מרובה מחמתה וכו' פי' ברוב הסוכה הצל רבה על החמה שני משהויין ובמיעוט החמה מרובה על הצל משהו וכשמצטרף יחד הצל והחמה של כל הסוכה פסיה צילתה מרובה מחמתה משהו והר"ן כתב מ"ד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ"ל כיון דבכללה צילתה מרובה

וכתב הרא"ש דטעמא דקבע עיקר כדאיתא בירושלמי : **סמך** הסכך על העמודים והכרעי' הן הן דפנות כו' היינו מימרא דאביי וביאר רבינו דהשני החלוקות הכרעים הן הן הדפנות אלא דבריש' סמך הסכך על הכרעים ממש ולפיכך חשיבא המטה קרקעית הסוכה וצריך שיהא ממנה עשרה עד הסכך אבל בסיפא דקרקע עולם היא קרקעית הסוכה אע"פ שאין מן המטה לסכך גבוה י' כשרה הואיל ואי שקיל לה למטה הוי גבוה עשרה והסכך מתקיים בלא המטה אין הסוכה נפסלת בשביל שהכניס בה המטה מידי דהוה אכרים וכסתות דלא הוי מיעוט לא לענין עשרה ולא לענין עשרים כדלקמן בסי' תרל"ג ולענין הלכה כבר כתבתי להחמיר כמ"ד מפני שמעמיד בדבר המקבל טומאה ועל פי פירש"י דכיון דמעמיד הוא הו"ל כמסכך בדבר המקבל טומאה עצמו דהכל הולך אחר המעמיד וכבר כתבתי זה למעלה בסימן תרכ"ט בדין סולם :

תרלא סככה כראוי כיצד וכו' דתנן כו' בפרק ישן ודייקינן וכו' שם בגמרא הא כהדדי פסולה והא דתנן באידך פירקין ושחמתה מרובה מצילתה פסולה הא כהדדי כשירה ל"ק כאן מלמעלה כאן מלמטה והפירוש שכתב רבינו דכששוין למעלה אז ודאי למטה חמתה מרובה מצילתה כו' הוא פירש"י ור"ח והרי"ף וכ"כ הרמב"ם בפ"ה . ובפי' המשניות ריש פ"ק דסוכה כתב עוד שזה התבאר בחכמת הראות במופת שהשמש כשנכנס בחור שיהיה אורו בארץ יותר גדול מאותו חור בהכרח והתוספות כתבו שר"ת הקשה על פירוש רש"י ופירש הוא דכשאדם עומד למעלה ומודד ונראה לו שהן שוין כשרה דפרוץ כעומד כשרה ואע"פ שהחמה מתפשטת בריחוקה לית לן בה אבל אם עומד מלמטה ומסתכל למעלה ונראה לו שהן שוין פסולה דכיון שפרוץ נראה לו מרחוק שוה לעומד בידוע שהוא מרובה על העומד כי הפרוץ מתמעט בעיני הרואה בהרחקתו והעומד מתוך שיש ממשות אינו מתמעט בעיני הרואה בהרחקתו כמו הפרוץ שאין ממשות באויר גם הרא"ש בספר ירחים הסכים לפירושו של ר"ת וכן נראה מדברי בעל המאור אכן הרמב"ס והר"ן הכריחו שפירש"י עיקר ויישבו הקושיות שהשיב ר"ת על פרש"י ע"ש ומכל מקום נראה דדברי ר"ת ישרים בעצמם ולפיכך דכשאדם עומד מלמטה ומעיין כלפי מעלה אף על פי שנראה לו שתהא צלתה מרובה מחמתה פסולה ואע"פ שר"ת כתב דכשנראה לו למטה שהן שוין למעלה בידוע שלמעלה החמה מרובה וכו' דמשמע דכשנראה לו שתהא צלתה מרובה כשרה היינו משום דמלמעלה הן שוין ולפי שיטתו לעולם אמרינן דפרוץ כעומד מותר אף גבי סכך ואויר אבל לפי שיטת רש"י והרי"ף והרמב"ם דלגבי סכך ואויר אפילו פרוץ כעומד אסור אם כן אפילו נראה לו למטה שצלתה מרובה מחמתה דבידוע דלמעלה הן שוין כמי פסולה דכיון שהוא שוה למעלה אז ודאי למטה חמתה מרובה לפי שהחמה מתפשטת בריחוקה והסוכה גבוה אף לר"ת עצמו פסולה דכי אמרינן צלתה מרובה מחמתה כשרה דוקא בסוכה שאינה גבוה אלא שיעורה מצומצם שהרי הדבר ידוע שלפי גובה הסוכה נופל הטעות ואם היא גבוה הרבה ודאי אפשר שאף על פי שלמטה נראה לו שתהא צלתה מרובה למעלה הוי חמתה מרובה וכ"כ הר"ן לפי דעת ר"ת : **ומ"ש** ובעל העיטור כתב בהפך כו' כך כתב הרא"ש בשמו שכתב כן בשם רבותיו והביא גם דברי ר"ת והשיב על דבריו ולא הכריע אם כפירוש רש"י או כפירוש העיטור ורבינו הלך בדרכו והביא פירש"י והעיטור ולא הביא דברי רבינו תם מפני שהרא"ש השיב על דבריו ולענין הלכה יש להחמיר כחומרת רש"י וכחומרת בעל העיטור והלכך בין ששוין למעלה ובין ששוין למטה פסולה גם יש להחמיר כחומרא של ר"ת והלכך כשעומד למטה ומעיין כלפי מעלה אפילו נראה לו צלתה מרובה פסולה כדפירש' בסמוך נראה לי : **ואם** ברוב ממנה צלתה מרובה שני משהויין כו' בפרק קמא תני פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה מאי פסל היוצא מן הסוכה רבב"ח אמר רבי יוחנן הכא בסוכה שרובה צילתה מרובה מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצלתה וכתב הרא"ש פי' ברוב הסוכה הצל רבה על החמה ב' משהויין כו' ומאי יוצא יוצא מהכשר סוכה שאינו מסוכך כהלכות סוכה ומשמע לי דאיצטריך לסוכה גדולה שאותו המיעוט יש בו ז' על ז' ואפ"ה נדון כשאר הסוכה דאילו בסוכה קטנה
שאין

פרישה

שנוהגין לעשות מחיצות שלימות . וה"ק אלא יסמוך אסדינין אא"כ אורגם במחיצות בשתי קנה ערב פחות מג' ולו אף אם ינתק ולא יהיה מחיצות שלימות מ"מ יהיו דפנות כסוכה בהכשר פי' לבוד פחות מג' וק"ל . וגם אין לאוסרו משום דהוי מחיצה שאינה יכולה לעמוד בפני רוח דהאי מחיצות אע"פ יעמוד וק"ל וגם הכלבו ריש סי' פ"א הביא דברי הר"ף הנ"ל פ"ש וגם אפרו"ל ד' ס"ז כתב וז"ל מותר לעשות מסיכות סוכה בין כל קף וקף פחות מג' טפחים דאמרינן לבוד ויתלה שם יריעות להציל מן הרוח והיריעות אין יכולין להתיר הרפקת הדופן ביותר מג' טפחים עכ"ל ונ"ל דמ"ש אין יכולין כו' ר"ל דאע"ג שקשורין היטב חיישינן שמא יתנתק הסדינין וכמ"ש וק"ל :

סי' תרלא (א) ואם ברוב כו' שני משהויין ס"ל אם נצטרף יחד כל החמה וכל הצל המפוזרים הנה והנה ברוב הסוכה נמצא ב' משהויין הצל עודף על

חידושי הגהות

ח כשמעמידו צד התחתון למעלה לא הוי הדר גדילתו (מהרל"ח) : ה (סימן כד) כתב הג' בשם א"ז דלפי הירושלמי צריך ליזהר

שאין בה אלא ז' פשיטא דכשר אבל הר"ן כתב שצ"ע : **וצריך** שלא יעשה כסויה עב וכו' משנה בפ' הישן המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראים מתוכה כשירה ובגמרא ת"ר המעובה כמין בית אף על פי שאין הכוכבים נראים מתוכה כשרה אין כוכבי החמה נראין מתוכה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין ופירש"י כוכבי החמה כשהחמה זורחת עליה ואין זהרורי חמה נראין מתוכה אין זה דומה לסוכה אליבא דב"ש וכתב הרא"ש ירושלמי הדא אמרה צריכין הכוכבים נראין מתוכה רבי לוי אמר בכוכבי החמה שנו פי' צריכין לכתחלה כדקתני בברייתא ב"ה מכשירין בדיעבד אבל לכתחלה צריך שיהו נראין מתוכה עכ"ל ולכאורה יראה מדברי הרא"ש דדוקא בכוכבי החמה דפליגי ביה ב"ש וב"ה בברייתא קאמר בירושלמי דצריך לכתחלה שיהו נראין אבל כוכבי לילה אף לכתחלה אין צריך וכן יראה ממ"ש הר"ן אבל רבינו ז"ל דקדק דהא ודאי ליתא דפשיטא דכוכבי לילה אליבא דב"ש ככוכבי החמה אליבא דב"ה כדקתני בברייתא דבסתם כוכבים ד"ה אע"פ שאין נראין מתוכה כשרה ולא פליגי אלא בכוכבי חמה דב"ש פוסלין וב"ה מכשירין וכי היכי דכוכבי חמה לב"ה לכתחלה צריך שיהו נראין הה"נ כוכבי לילה לב"ש צריך שיהו נראין ומינה דאף לב"ה צריך שיהו נראין. לכתחלה אף כוכבי לילה דלא פליגי עלה דב"ש אלא בכוכבי החמה אלא שמה שאמרו בירושלמי הדא אמרה וכו' פי' הרא"ש דהוכחה זו איננה אלא מדקתני בברייתא ב"ה מכשירין דמשמע דיעבד דומיא דב"ש פוסלין אפי' דיעבד דאילו אמתניתין דקתני אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשירה ליכא הוכחה דדילמא אף לכתחלה אין צריך שיהו נראים ומאי כשירה כלומר הכשרה כך היא אף לכתחלה אבל מדקתני בברייתא ב"ה מכשירין איכא הוכחה כדפי' ומינה דאף בכוכבי הלילה דתני ברישא דברייתא דכשרה לד"ה נמי לכתחלה צריך שיהו נראין כדפי' ומ"ה כתב רבינו כדי שיהו הכוכבים וניצוצי השמש נראין וכו' נקט הכוכבים סתם לאורויי לן דלכתחל' צריך שיהו נראין אף כוכבי לילה ונקט ניצוצי השמש לאורויי לן דבדיעבד אע"פ שאין נראין גם ניצוצי השמש נמי כשרה כנ"ל דעת רבינו ולא כמו שפי' הב"י : **ומ"ש** ור"ת פסק שאם עשאה עבה מאוד שאין המטר יכול לירד בה פסולה כ"כ המרדכי משמו פ' קמא דסוכה והביא ראיה ממה ששנינו מתסרח המקפה שאם היתה כשרה כשמגינה על הגשמים יכסנה יפה יפה ולא תסרח מקפתו ולא יפטר ממצוה ובפרק קמא דתענית גשמים סימן קללה בחג אלמא דסתם סוכ' אינ' מגלת מפני הגשמים וכ"כ התוס' בריש פרק קמא דסוכה (דף ב') דבעינן שיהא הסכך ערואי שירדו גשמים לתוכה דמה"ט ניחא לר' זירא דדריש וסוכה תהיה לצל ואמאי לא דריש נמי דבעי למחסה ולמסתור מזרם וממטר ע"ש ובמרדכי הארוך כתב דבריו אלו בשם רבינו שמשון משנ"ץ : **ומ"ש** רבינו וא"א הרא"ש לא הביא דבריו בפסקיו כוונתו לומר דמדלא הביא דבריו משמע דלא ס"ל כמותו והסוכה כשרה אפילו עשאה עבה שאין המטר יכול לירד בה . ואיכא למידק הלא אע"פ שלא הביא דבריו בפסקיו בפרק הישן גבי סוכה המעובה כמין בית מכל מקום הביא דבריו בפרק קמא גבי סוכת גנב"ך ורקב"ש דכשרה שכתב מאי דאמר בגמרא והוא שעשאה לצל ופירש"י להתלונן תחתיה מחורב וממטר אבל לצניעותא בעלמא אין שם סוכה עליה ור"ת פי' שעשאוה לצל ולא מעובה להגן מן המטר ע"כ גם רבינו עצמו הביא פירש"י ופר"ת לקמן בסי' תרל"ה וצריך לומר דס"ל לרבינו דהרא"ש פוסק נמי כפר"ת לחומרא גבי סוכת גנב"ך ורקב"ש דפסולה במעוב' להגן מן המטר אבל לא מטעמיה דאילו לר"ת כל סוכה שאין המטר יכול לירד בה פסולה ואילו להרא"ש דוקא סוכת גנב"ך ורקב"ש לחוד הוא דפסולה משום דכיון דמעושה להגן מן המטר מוכחא מילתא דעשאה קבע לדור בה וסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל השנה אבל שאר כל סוכה שעשייה לשם חג כשרה אפילו מעובה להגן מן המטר שהרי לא עשאה קבע לדור בה ולכך לא הביא הרא"ש דברי ר"ת בפרק הישן שפוסל כל סוכה המעובה להגן מן המטר ומדברי הב"י נראה שהבין שהרא"ש פוסק כר"ת בכל סוכה אלא שלא הביא דבריו במקום שהיה לו להביא בפרק הישן ולא נהירא ודו"ק •

מרובה משהו בענין שכשנצטרף יחד החמה והצל של כל הסוכה יהיה צילתה מרובה מחמתה (ב) משהו כשירה וצריך שלא יעשה כסויה עב מאוד כדי שיהו הכוכבים וניצוצי השמש נראין מתוכה אבל בדיעבד אפילו מעובה כמין בית כשירה ור"ת פסק שאם עשאה עבה מאוד שאין המטר יכול לירד בה פסולה אע"ג דב"ה מכשירין מעובה כמין בית היינו דווקא שאין כוכבים וחמה נראה מתוכה אבל כשאינו יכול להמטיר בתוכה פסולה אפילו לב"ה וא"א ז"ל לא הביא דבריו בפסקיו היה כסויה דק מאד שיש בה אויר הרבה אלא שאין ג"ט במקום אחד ובין הכל צילתה מרובה מחמתה כשירה : היה קנה עולה וקנה יורד אם אין אחד גבוה מחבירו ג"ט או אפילו גבוה מחבירו ג"ט ויש בכל קנה עולה (ג) רוחב טפח כשירה ופירש"י אפילו חמתה מרובה מצילתה שמפני שהאחד גבוה מחבירו החמה באה מן הצדדין אפילו הכי כשירה אבל ה"ר ישעיה כתב ודאי אם חמתה מרובה מצילתה פסולה אלא מיירי שצילתה מרובה

מרובה מחמתה כשירה כולה אפילו תחת אותו סכך שחמתו מרובה מצילתו ומיהו אפשר דדוקא בסוכה שאינה אלא ז' על ז' אבל בסוכה גדולה הרבה דיש בה ז"ט או יותר שחמתו מרובה מצילתו צ"ע אם נכשיר אותו מפני צירוף שאר הסוכה עכ"ל (א) : **כבר** נתבאר בסימן תר"ל שאם היא מסוככת כהלכתה אע"פ שמן הדפנות נכנס לה חמה הרבה עד שנמצאת חמתה מרובה מצילתה כשירה : **וצריך** שלא יהיה כיסוי' עב מאד וכו' בפ' הישן (כב.) תנן המעובה כמין בית אף ע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשירה ותניא בברייתא (שם :) אין כוכבי חמה נראין מתוכה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין וכתב הרא"ש ירושלמי הדא אמרה צריכין הכוכבים להיות נראין מתוכה רבי לוי אמר בכוכבי חמה שנו פי' צריכין לכתחלה כדקתני בברייתא ב"ה מכשירין בדיעבד אבל לכתחלה צריך שיהו נראין מתוכה וכ"כ הר"ן וכוכבי חמה פירש"י זהרורי חמה ומשמע מדברי הר"ן דמתני' דקתני אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה דמשמע דלכתחלה צריך שיהו הכוכבים נראין מתוכה היינו דוקא כוכבי חמה אבל כוכבי לילה א"צ שיראו מתוכה אבל רבינו שכתב כדי שיהיו הכוכבים וניצוצי השמש נראין מתוכה נראה שהוא מפרש הא דתנן אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה דמשמע צריך שיראו מיירי בכוכבי לילה ובברייתא קתני דכוכבי חמה אם אינם נראין מתוכה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין אלא דמ"מ קשה דמשמע דבאין כוכבי לילה נראין מתוכה לב"ש נמי כשרה בדיעבד ולא פסלו אלא בשאין כוכבי חמה נראין מתוכה ולפ"ז לא הו"ל לרבינו לכתוב אלא כדי שיהיו הכוכבים נראין מתוכה דמאחר שכוכבי לילה נראין מתוכה מכ"ש שנראין ניצוצי החמה ואפשר שהוא מפרש דכוכבי לילה וכוכבי חמה אידי ואידי חד שיעורא הוא והא דקאמר בירושלמי כוכבי חמה היינו לומר שאם עשה סוכה ביום שאין הכוכבים מצויין לראות אם הם נראים מתוכה ישער בכוכבי חמה אם הם נראים מתוכה דאידי ואידי חד שיעורא הוא והרמב"ם כתב בפרק ה' דרך הסיכוך להיות קל כדי שיראו ממנו הכוכבים הגדולים הנראים ביום שהוא זמן החמה (ב) : **ומ"ש** רבינו בשם ר"ת שאם עשאה עבה מאוד שאין המטר יכול לירד בה פסולה כ"כ הגה"מ בפ"ה וכ"כ המרדכי בשמו וכתב שמתוך פירש"י משמע דכשירה והעלה דיש להחמיר לכתחלה לעשות הסיכוך כדי שיהו כוכבי חמה נראין מתוכה וגם הרא"ש כתב דברי ר"ת בפ"ק גבי סוכת גנב"ך ורקב"ש : **ומ"ש** רבינו שהרא"ש לא הביא דבריו בפסקיו היינו לומר שלא הביאם במקום שהיה לו להביאם דהיינו בפרק הישן אמתני' דהמעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשירה א : **היה** כסויה דק מאוד שיש בה אויר הרבה וכו' היה קנה עולה וקנה יורד וכו' בפ' הישן (שם) תנן סוכה המדובללת ושצילתה מרובה מחמתה כשירה ובגמ' (שם) מאי מדובללת א"ר סוכה ענייה ושמואל א' קנה עולה וקנה יורד רב תני חדא ושמואל תני תרתי רב תני חדא סוכה מדובללת שצילתה מרוב' מחמת' כשירה ושמואל תני תרתי מאי מדובללת מבולבלת ותרתי תני סוכה מבולבלת כשירה וצילתה מרובה מחמתה כשירה אמר אביי ל"ש אלא שאין בין זה לזה ג"ט אבל יש בין זה לזה ג"ט פסול אמר רבא אפילו יש בין זה לזה ג"ט נמי לא אמרן אלא שאין בגגו טפח אבל יש בגגו טפח כשירה דאמרינן חבוט רמי ופירש"י ענייה . שיש בסככה קנים מעט ויש בה אויר הרבה אלא שאין בו ג' ביחד : קנה עולה וקנה יורד . שלא השוה הסכך להשכיב הקנים זה אצל זה אלא אחד למעלה ואחד למטה ומתוך כך חמתה מרובה מצילתה ואשמעינן מתני' דאמרינן כל שאילו היה מסוככים בשוה היתה צילתה מרובה מחמתה כשירה : רב תני חדא . סוכה שהיא ענייה שהיא מדולדלת מדולדלת אם צילתה מרובה מחמתה כשירה : ושמואל תני תרתי • סוכה מבולבלת כשירה דאמרי' רואין : ושצילתה מרובה מחמתה . מלתא אחריתי היא דאשמעינן נמי בסוכה ענייה שיש בה חמה אם צילתה מרובה כשירה : ל"ש דשמואל דקנה עולה וקנה יורד כשירה דאמרינן רואין : אלא דאין בין זה לזה ג' • דכל פחות משלשה חדא : שאין בגגו

ומה שקשה על דברי ר"ת כתבתי לקמן בסימן תרל"ה בס"ד ע"ש ושם כתבתי הפסק : **היה** כסויה דק מאד וכו' משנה פרק הישן סוכה המדובללת ושצלתה מרובה מחמתה כשרה ורב פירש דהכא קתני סוכה מדובללת שצלת' מרוב' מחמתה כלומר שהיא כמו ענייה מדולדלת שיש בסככה קנים מעט ויש בה אויר הרבה אלא שאין בו שלשה ביחד אם צלתה מרובה כשרה ושמואל פירש דתרתי קתני סוכה מדובללת דהיינו קנה עולה וקנה יורד דאמרינן רואין אילו היו מסוככים בשוה היתה צלתה מרובה מחמתה כשרה וצלתה מרובה מחמתה מילתא אחריתי היא דאשמעינן נמי בסוכה ענייה שיש בה חמה אם צילתה מרובה כשרה ואביי ורבא באו לפרש דברי שמואל דלא מכשר בקנה עולה וקנה יורד אלא בשאין בין זה לזה ג'. אי נמי אפילו יש בין זה לזה ג' ויש בגגו טפח דאמרינן חבוט רמי וכתב הרא"ש דהלכה כשמואל מדשקלו וטרו אביי ורבא אליביה וכן פסקו הרמב"ם והעיטור ודלא כדמשמע מדברי הרי"ף דסובר דלית הילכתא כשמואל ומשום הכי סתם רבינו דבריו ופסק כשמואל וכתב היה כסויה דק וכו' שזהו סוכה ענייה דכשרה לד"ה : **היה** קנה עולה וכו' היינו כשמואל ואליבא דאביי ורבא : **ומ"ש** ויש בכל קנה עולה רוחב טפח כו' כ"כ רש"י וז"ל שאין בגגו בקנה העולה רוחב טפח וכו' ומשמע דלא בעינן רוחב טפח אלא בקנה העולה משום דלא אמרינן חבוט רמי בפחות מטפח אבל הר"ן ז"ל לפי פירושו בגמרא כתב דתרתי בעינן שיהא בגגו טפח ובעינן נמי שיהא באויר שבין התחתונות טפח דאי לא אע"פ שיש בגגו טפח לא אמרינן חבוט רמי עכ"ל וכ"ל דהוא ז"ל דקדק מדתני גבי אהלות אבל אין ביניהם פותח טפח וכו' ולא תני להדיא אבל אין בעליונות פותח טפח אלמא דאפי' יש בעליונות פותח טפח לא אמרינן חבוט רמי ודכוותה בסוכ' דבגמרא מדמינן להו להדדי אבל מפירוש רש"י והתוספות מבואר להדיא דבאהלות נמי דוקא כשאין בעליונות טפח דאילו יש בכן טפח אמרינן חבוט רמי אע"פ שאין באויר שלמטה פותח טפח עיין בפרק הישן דף כ"ב ולענין מעשה יש להחמיר כדברי הר"ן : **ומ"ש** אבל ה"ר ישעיה כתב וכו' כ"כ הר"ן דאחרים אומרים דלא מכשרינן בקנה

דרכי משה

תרלא (א) וכתב ריו"ו בתא"ו נ"ח ח"א דאם במיעוט צילתה מרובה מחמתה הרבה וברובה חמתה מרובה מצילתה משהו אע"פ שבין הכל צילתה מרובה מהמתה פסולה עכ"ל וכ"מ מדברי הרא"ש ורבינו : (ב) ומהרי"ל כתב מותר לסכך הסוכה עב הרבה דא"א שלא יראו בה כוכבים אע"ג דבלילה אינו רואה הכוכבים מ"מ ביום איכא חורים וסדקים

פרישה

על החמה פי' למעלה בסכך. ובמיעוט דסוכה החכמה שורף משהו ודוקא אם ברוב ב' משהויין צל שורף אבל משהו אחת לא מהני דאז אם היה רואים משהו צל השורף ברובה נגד משהו חמה השורף במיעוטה נמלא צל וחמה שוין בשוין ותנן כי הדדי פסולה דמיירי הכל בשיעור צל וחמה של מעלה בסכך ומה דנקט חנ שיכה ומיעוט סוכה א"ל הא אפשר למצוא דין זה במחלה על מחלה דר"ל שהוא מיושב ע"ד שכתב הר"ן ספ"ק דסוכה והביאו ב"י ז"ל ומיהו אפשר דדוקא בסוכה שאינה רק ז' על ז' אבל בסוכה גדולה הרבה שיש בה ז"ט או יותר שיש בו חמתו מרובה מצל צ"ע אם נכשיר אותו מפני צירוף שאר הסוכה ור' ירוחם כתב ג"כ דאם במיעוט הסוכה צלתה מרובה הרבה וברובה חמתה מרובה משהו אע"פ שבין הכל צלתה מרובה מחמתה פסולה וכתב בד"מ וכן משמע מלשון הרא"ש ורבינו עכ"ל והיינו מדכתבו שברוב צלתה מרובה כו' משמע דבעינן כה"ג דוקא שברוב יהיה הצל מרובה וה"ט כיון דבאם היה חמה מרובה היה פסול כמ"ש ר"י וא"א לצמצם במחצה על מחצה לכך בעירוב א"כ לסברת הר"ן כמו שאמרינן בכה"ג כן מסתבר לומר בסוכה קטנה דאין מצטרפין המחצה על המחצה וק"ל ויש טועים מפרשים שאותן ב' משהויין כמשכין על פני כל רוב הסוכה ומיירי שמיעוטו של רוב הסוכה חמה זורחת במקום אחד ורובו של רוב הסוכה הצל עומד במקום אחד וא"א לומר כן דא"כ בצד משהו סגי אלא כדפרישית עיקר ודו"ק :

(ב) **משהו** כשירה ר"ל כל הסוכה ולא אמרינן האי להודא קאי והאי להודא קאי :

(ג) **רוחב** טפח כשירה ואין זה עניין לפי תקרה יורד וסותם דבעינן רחב ד' כמ"ש לעיל סי' ש"ס ושע"ו דהתם בעינן דהתקרה יעמוד במקומו פי' ישתרבב כגד למטה כדי

חידושי הגהות

תרלא א יראה מדבריו דר"ל דדברי ר"ת שכתב הרא"ש גבי סוכת גנב"ך ורקב"ש הן עצמן דר"ת שכתב רבינו כאן ולא כתב רבינו שלא הביאן הרא"ש בפסקיו אלא כלומר שלא הביאן במקומן ול"נ דאין דעת רבינו כן אלא ס"ל לרבינו דוקא גבי סוכת גנב"ך ורקב"ש דר"ת ישרים דהואיל ולא עשאו הסוכה לשם מצוה אם אין המטר יורד לתוכה ליבא

מרובה (ד) והכי מסתברא שא"א להכשיר סוכה שחמתה מרובה מצלתה שהרי קנים שאין ביניהם ג' חשובין כסתום ואפ"ה לא חשיבי להכשיר בסכך אם לא שנאמר כיון שיש כאן צל מרובה כשהשמש עומד באמצע השמים רק כשנוטה לצדדין אז החמה מרובה קרי' ביה שפיר צילתה מרובה מחמתה (ה) וכן דעת ר"י: קנין היוצאין לאחרי הסוכה כגון שאחורי דופן האמצעי בולטין קנים מן הסכך ויש בהם הכשר סוכה וצילתן מרובה מחמתן וג' דפנות כשירה (ו) אע"פ שהדופן האמצעי לא נעשה בשבילה אלא בשביל עיקר הסוכה שהוא לפנים ממנו וכן הקנים הבולטין מן הסכך לצד הפרוץ ודופן אחד נמשך עמהן כשר אע"פ שעשה דופן של הצדדים יותר על ז' ודי לו בז' והוי לן למימר הרי גילה דעתו לעשות כל הסוכה בדפנות ארוכות ודופן אחד שנמשך עם הקנים של הסכך אינו מן הסוכה אלא בפ"ע עומד ונמצא שאין לו אלא דופן אחד שהוא הדופן הנמשך אפילו הכי כשירה: סככה בשפודין שהן פסולין לסכך בהן (ז) ואין בהן ד' ואין מהן ד' במקום אחד והניח בין שפוד לשפוד כמלא שפוד ונתן שם סכך כשר פסול שא"א לצמצם שימלא כל האויר מסכך כשר ונמצא הפסול מרובה אבל אם העדיף סכך הכשר מעט על הפסול או אם היה הפסול נתון שתי ונתן הכשר ערב או איפכא כשר שאז מתמלא כל האויר

בגגו. בקנה העולה רוחב טפח דלאו שם אהל עליה לאחשובי ולמימר חבוט רמי השפל והשלך אותו על אויר שתחתיו: אמרינן חבוט רמי. כשגבוה ג' ויותר דאילו בפחות מג' לאו חבוט הוא שהרי הוא כמשכב עליו וכתב הרא"ש יראה דהלכה כשמואל מדשקלו וטרו אביי ורבא אליביה ואפשר דרב ל"פ אשמואל בהא דמכשר קנה עולה וקנה יורד אלא דמשמע ליה לפרושי מתני' בהדא וכ"פ הרמב"ם ובעה"ע ז"ל ומדלא הביא הרי"ף ד' אביי ורבא משמע דסבר דלית הלכתא כשמואל ואין דבריו נראין בזה עכ"ל והר"ן פסק גם כן כשמואל וכתב דמוכח בגמרא דתרתי בעינן שיהא בגגה טפח ושיהא באויר שבין התחתונות טפח דאי לא אע"פ שיש בגגה טפח לא אמרינן חבוט רמי וכ"כ מד' הרמב"ם בפ"ה: וכתב עוד הר"ן לפי ד' רש"י אע"ג דהשתא הויא חמתה מרובה מצלתה כיון דאילו חבטין לה הויא צילתה מרובה מחמתה כשירה ואחרים אומרים דלא מכשרינן בקנה עולה וקנה יורד אלא היכא דהשתא נמי הוי צילתה מרובה מחמתה והא קמ"ל שאין ריחוק הקנים פוסל משום שני סככים אבל אי הוה השתא חמתה מרובה מצילתה פסולה עכ"ל ודעת התוס' (שם) כד' רש"י שכתב משמע מפירש"י דכשיש בין זה לזה ג' דפסולה לאביי היינו מטעם חמתה מרובה מצילתה ולא יתכן דכיון דאי קיימא חמה בראש כל אדם היתה צילתה מרובה אין לפסול בשביל חמה הבא מן הצד באלכסון ועושה אותה חמתה מרובה אלא ה"ט משום דלא חשיב סכך להצטרף כה"ג כשיש בין זה לזה ג' אבל כי ליכא ג' כלבוד דמי והכל א' עכ"ל וזה כמ"ש הר"ן לפי דברי רש"י וז"ש רבינו וכן דעת ר"י:

קנים היוצאים לאחורי הסוכה וכו' וכן הקנים הבולטים מן הסכך לצד הפרוץ וכו' בסוף פ"ק גבי פסל היוצא מן הסוכה (יט.):

ומ"ש אע"פ שעשה דופן של צדדין יתר על שבעה וכו' כ"כ שם הרא"ש גבי קנים הבולטים מן הסכך לצד הפרוץ וז"ל ומיירי בשעשה ב' מחיצות של הצדדין ארוכות אע"פ שהיה די לנו בז"ט באחת מהן זה מוכיח שרוצה לעשות כל הסוכה בדפנות ארוכות ודופן הא' הנמשכת עם הפסל לאו מן הסוכה הוא אלא בפ"ע קאי ונמצא שאין לו אלא דופן א' ואפ"ה נדון כסוכה:

סככה בשפודין שהם פסולים לסכך בהם וכו' בפ"ק (ט"ו.) תנן המקרה את סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהם כמותם כשירה ובגמרא (שם) לימא תיהוי תיובתא דרב הונא בריה דר"י דאתמר פרוץ כעומד רב פפא אמר מותר ורב הונא בריה דרב יהושע אמר אסור אמר לך רב הונא בריה דר"י מאי כמותן בנכנס ויוצא ופירש"י שיהא פסל הרחב כמותן יכול ליכנס וליצא בריוח שבינתיים דהשתא הו"ל פסל שנותן שם מרובה על השפודין והא אפשר לצמצם א"ר אמי במעדיף רבא אמר אפילו תימא בשאין מעדיף אם היו נתונים שתי נותן ערב נותנים שתי:

וכתב הרא"ש הכי גי' רש"י והרי"ף לא הביא כל זה אלא המשנה כצורתה דהא איפסיקא הלכה בפ"ק דעירובין (טז:) כר"פ דפרוץ כעומד מותר וסגי בריוח כמותו בצמצום וזהו לגי' רש"י שגרים והא אפשר לצמצם ופריך לר"ה ואליביה דידיה משני ר' אמי ורבא ול"צ לשנויי דידהו אליבא דהלכתא וק' להך גי' דפריך סתמא דתלמודא דלא כהלכתא הלכך נראה כגי' ר"ח ור"ת דגרסי והא א"א לצמצם ופריך לתרווייהו דכשנותן ביניהם סכך כשר כמותן א"א לאדם לצמצם שיהא לגמרי כמותן לפי שאין דרך אדם לצמצם בכאן למלא את כל החלל ונשאר מעט אויר כמלא דלר"פ דמפרש מתני' כמותן בצמצום הפסול מרובה ולר"ה דמפרש מתניתין ביוצא ונכנס הרי הוא עתה מצומצם ומשני הני אמוראי אליבא דתרווייהו הלכך אליבא דהלכתא נמי צריך לפרש מתניתין במעדיף או בשתי וערב עכ"ל וכ"ה דברי רבינו: ומ"ש ב ואין בהם ג' ואין מהם ג' במקום א' היינו בסוכה קטנה דסכך פסול פוסל בג"ט בין באמצע בין מן הצד דאילו בסוכה גדולה אינו פוסל אלא בד"א באמצע ומן הצד בד"א וכמו שיתבאר בסי' שאח"ז (ג) והרמב"ם כ' בפ"ה סיכך בדבר פסול ודבר כשר זה בצד זה ואין במקום אחד מסכך הפסול רוחב ג"ט אלא פחות אם היה כל הסכך הכשר יותר על כל הסכך הפסול כשר ואם היה זה כמו זה בצמצום אע"פ שאין במקום א' ג' ה"ז פסולה מפני שסכך פסול כפרוץ הוא נחשב ותמה עליו ה"ה למה פסק כתירוץ שהוא אליבא דמ"ד פרוץ כעומד אסור כיון דאין הלכה כמותו ודחק עצמו כדי ליישב דברי הרמב"ם וא"צ דאיכא למימר דהרמב"ם גורס כגי' ר"ת דלתרווייהו פריך וכי שני ר' אמי ורבא אליבא דר"פ נמי משני הכי אלא שיל"ד שכתב ה"ה שפסק הרמב"ם כשינוייא דר' אמי וכ"מ לכאורה מדבריו ומ"מ יש לתמוה למה השמיט שינוייא דרבא דבתראה הוא לכך נ"ל לומר שבכלל מ"ש אם היה כל הסכך הכשר יותר על כל הסכך הפסול כשירה הוי דכל שהם שתי ונותן הסכך הכשר ערב או איפכא הרי הוא נעדיף וכמו שפירש"י אם אינו נותן ראש הקנים על שפודין הרי הם נופלים לארץ והלכך הו"ל כשר מרובה על הפסול ומבטלו ואל יקשה עליך זה שכתב הרמב"ם מפני שסכך פסול כפרוץ הוא נחשב ותאמר א"כ אע"פ שלא ירבה הכשר על הפסול ליתכשר כדקי"ל פרוץ כעומד מותר וי"ל שאני הכא דא"א לצמצם ולמלאות כל הריוח שלא ימצא בו אויר כלל וא"כ כל שהוא נראה פרוץ כעומד בענין זה הוי פרוץ מרובה על העומד ומש"ה בעינן שירבה הכשר ויל"ד עוד בד' הרמב"ם שכתב לקמן גבי סכך שיש בו חלונות שאם יש באויר ג בכל המקום המסוכך פסולה מפני שחמתה מרובה מצילתה והוא ממ"ש בגמרא (כב:) כזוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת כלומר שהחמה הנכנסת בנקב גדולה מהנקב והרי שם פרוץ כעומד ופסק' הרמב"ם וא"ל שהוא מחלק בין סכך פסול לאויר כמו שחילק הר"ן בפ' הישן שהרי כתב שסכך פסול כפרוץ הוא נחשב וי"ל דה"ק שסכך פסול כפרוץ הוא נחשב ומצטרף מקום הסכך הפסול עם מה שנשאר מאויר שלא נתמלא בסכך ...ר משום דא"א לצמצם ליה והוי פרוץ מרובה על העומד ומש"ה פסולה עד שירבה הסכך הכשר על הפסול ומה"ט נמי בדין סכך שיש בו חלונות כשיש בכל האויר בכל מקום המסוכך פסולה משום דכיון דא"א לצמצם ע"כ יש אויר במקום הסכך הכשר וכשנצטרף אותו עם החלונות שבו הוי פרוץ מרובה

בקנה עולה וקנה יורד אלא היכא דהשתא נמי הוה צלתה מרובה מחמתה והא קמ"ל שאין ריחוק הקנים פוסל משום שני סככים אבל אי הוה השתא חמתה מרובה מצלתה פסולה עכ"ל הר"ן: ומ"ש רבינו והכי מסתבר וכו' אם לא שנאמר וכו' וכן דעת ר"י כ"כ התוס' לשם בד"ה קנה עולה ע"ש:

קנים היוצאים לאחורי הסוכה בפ"ק גבי פסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה קאמר מאי פסל היוצא מן הסוכה וקאמר עולא קנים היוצאים לאחורי הסוכה ואית בהו הכשר סוכה וג' דפנות וצלתה מרובה מחמתה וקמ"ל אע"ג דלגואי עבידי ולבראי לא עבידי כשרה ופירש"י והר"ן כלומר דופן האמצעי לא לכך נעשה וגם שבצדדין תחלתן לשם סוכה הפנימית נעשו אלא שהכנים דופן האמצעי לתוכן שראה שהיתה דיה בכך ואפ"ה כיון דעבידא לצל תו לא צריך והתוס' הקשו על פירושו דהא מתני' שמעינן לה דכשר דקתני וכן חצר המוקפת אכסדרה וכו' לכן נראה דאקנים היוצאים לאחורי הסוכה קאי דס"ד לפוסלה לפי שאינן עשויין לצל קמ"ל דכשרה ורבינו שכתב אע"פ שהדופן האמצעי לא נעשה בשבילם וכו' ולא הזכיר ג"כ הדפנות שבצדדים כרש"י והר"ן יראה מדבריו שנוטה לפירוש התוס' ומש"ה כתב קנים היוצאים וכו' וסד"א כיון שדופן האמצעי לא נעשה בשביל אותם הקנים שבולטין אחוריה א"כ אינן עשויין לצל קמ"ל דכשרה ודו"ק: ומ"ש וכן הקנים הבולטים מן הסכך וכו' שם רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו הכא בקנים היוצאים לפני הסוכה ומשכא ואזלא חדא דופן בהדייהו מה"ד הא לית בה הכשר סוכה קמ"ל ופירש"י מה"ד כיון דלא ממשיך דופן שני בהדם מוכחא מילתא דבאנפי נפשה היא והא לית בה שבעה טפחים כהכשר סוכה קמ"ל דמן הסוכה הוא והוי כב' כהלכתה וג' אפילו טפח דלא מתשכה עד הד' וכשרה עכ"ל פירוש לפירושו שאילו היה שם הכשר סוכה פשיטא דכשר מפני שהיינו רואין דופן האמצעי כאילו היה עומד אבל ראש דופן הקצרה ע"י דופן עקומה ודופן הקצרה עצמה לא גרעה מטפח שבשלישית אבל עכשיו שאין כאן הכשר סוכה סד"א דכיון דבאנפי נפשה קאי ולית בה הכשר סוכה פסולה קמ"ל. ומדברי הרא"ש ז"ל יראה שהיה מפרש בע"א מה"ד הא לית בה הכשר סוכה כלומר שאין במחיצות של הצדדין כדי הכשר סוכה שוה בשוה אלא עשאן ארוכות יותר מכדי הכשר סוכה אע"פ שהיה די לו בז' טפחים וזה מוכיח שרוצה לעשות כל הסוכה כפי מה שהוא צריך בדפנות ארוכות וא"כ ודאי אורך סוכתו אינו כי אם עד מקום שמגיעין המחיצות שבצדדין ודופן האחרת הנמשכת עם הפסל לאו מן הסוכה היא ונמצא שאין לו אלא דופן אחת ואפ"ה כשרה אבל כשלא עשה המחיצות של הצדדים רק ז' טפחים כדי הכשר סוכה סברא לומר דדופן האחת הנמשכת עם הפסל נמי מן הסוכה היא ומה שלא עשה במחיצות שבצדדים יותר מז' טפחים היינו מפני שלא רצה לעשות יותר מכדי הכשר סוכה אע"פ שיותר מזה נמי מן הסוכה היא ודברי רבינו בזה כדברי הרא"ש:

סככה בשפודין כו' משנה וגמרא פ"ק דסוכה וע"פ גירסת ר"ח ור"ת ועיין בתוס' ואשירי וה"ט דקי"ל כרב פפא דפרוץ כעומד שרי וכמו שנתבאר למעלה בסי' שס"ב אלא דאי אפשר לצמצם ושמא יהא הפרוץ מרובה הלכך בעינן שיעדיף הסכך הכשר וכו' והב"י פי' שגם הרמב"ם סובר כן עיין עליו ודע שבמקצת נוסחאות בספרי רבינו כתוב ואין בהן ד' ואין מהן ד' במקום אחד ובמקצתן כתוב ואין בהן ג' ואין מהן ג' במקום אחד ואפשר ליישב שני הנוסחאות דבקטנה בג'

דרכי משה

והדקים בבנה מקומות עכ"ל: (ג) (וכ"כ מהר"א מפרא"ג):

פרישה

כדי שיהא עומד במקום מהלה ממא"כ הכא דלא בעינן אלא שמש שמונח למעלה יהא מונח למטה בין שאר הסכך ולמעלה א"צ לו עוד וק"ל: דלפעמים דים רבותא דלא שהשמש עומד באמצע השמים אין צל מרובה ולא לתוס' הסוכה פסולה ולרש"י כשירה וזהו הכ"מ בגינה ומש"ה כתב רבינו נמי והכי מסתברא וק"ל:

(ד) והכי מסתברא כו' אם לא שנאמר כיון כו' פי' ורש"י ע"כ לא ס"ל זה שהרי הוא כתב הטעם משום כיון דאילו חבטינן לה היה צלתה מרובה מחמתה: (ו) אעפ"י שהדופן האמצעי כו' פי' ב' דפנות הארוכות נעשו מתחלה לשם סוכה אלא שמתחלה האמצעי הכניס לתוכה לעשות סוכה קטנה וקמ"ל כיון שמשילם האמצעי לא לכך נעשית א"כ ודאי קנים הבולטים לא לשם צל וסכך הוכנו שם דום הבליטה אליה בום שהרי אין מיעוט הבליטה מסוכה בום שעשה דופן אמצעי: (ז) ואין בכן ד' כו' פ"א ג' ומיירי בסוכה קטנה כדכתמוך סי' תרל"ב: ואפילו

(ה) וכן דעת ר"י עיין שם בתוס' שסקשו על רש"י שכתב דטעמא דאביי משום שחמתה מרובה מצלתה מטעם זה דכשהשמש עומד באמצע הרקיע יש צל וכתבו שם דטעמא דפחות מג' אמרינן לבוד ומבוט ויותר מג' לא אמרינן לבוד גם חבוט לא אמרינן ודוק שם דמשמע

חדושי הגהות

ליכא הוכחה דעשאה לצל אלא לדירה ממש לכך היא פסולה משום דהוי כיושב תחת תקרת הבית ואפשר דכ"ע מודים להא לדר"ת ומפני כן כתב הרא"ש שם את דר"ת אבל כאן דאיירי בסוכה שעשה לשם מצוה אף אם אין המטר יורד לתוכה מ"מ כיון דלשם מצוה נעשית ס"ל לרבינו דכשירה ומפני כן כתב שהרא"ש לא הביא דבריו בפסקיו ר"ל לענין סוכה (מהרל"ח): ב בטור לפנינו איתא להדיא אין בהם ד' ואין מהם ד' ולכן לא אדע ולא אבין לדברי הרב"י ואולי לפניו הנוסחא בספרי רבינו ואין בהם ג' כו' וע"פ וב"ח: ג ב"פ בסימן

האויר מסבך הכשר: בית המקורה בנסרים שאין עליהן מעזיבה ובא להכשירו לשם סוכה די בזה שיפקפק פי' שיסיר כל המסמרים לשם עשיית סוכה או שיטול מבין כל ב' נסרים אחד ויתן סכך כשר במקומן וכולה כשירה (ח) אפי' הנסרים רחבים ד' והרמב"ם ז"ל כ' ובלבד שלא יהא בהם ד' ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל: סוכה שאין לה גג שעשויה כמו צריף כזה או שסמכוהו לכותל כזה פסולה ואם

גג' ובגדולה כד' כדלקמן בסי' תרל"ג. **בית** המקורה בנסרים וכו' משנה פ"ק תקרה שאין עליה מעזיבה ר"י אומר משום ב"ה או מפקפק או נוטל אחת מבינתיים וב"ש אומרים מפקפק ונוטל אחת מבינתיים ר"מ אומר נוטל אחת מבינתיים ואינו מפקפק וידוע דהלכה כרבי יהודה ואליבא דב"ה ופירושו תקרה שאין עליה מעזיבה סתם תקרה בנסרים שיש בהן ד' ר"י אומר ב"ש וב"ה נחלקו בדבר ב"ש אומרים אם בא לישב תחתיה לשם סוכה אעפ"י שמפקפק דהיינו שסותר ומנענע את כולן אם אח"כ נוטל אחת מבינתיים ונותן פסל במקומה כשרה ואם לאו פסולה משום גזרת תקרה וב"ה אומרים מפקפק משום תעשה ולא מן העשוי וא"צ ליתן פסל ור"י לטעמיה דמכשיר בנסרים שיש בהן ד' לסכך את. דלית ליה גזירת תקרה כך היא פירושה דמתניתין אליבא דרב וקאמר בגמרא הניחא לרב דאמר מחלוקת בשיש בהן ד' דר"מ אית ליה גזירת תקרה ור"י לית ליה גזירת תקרה אלא לשמואל דאמר בשאין בהן ד' מחלוקת אבל יש בהן ד' ד"ה פסולה הכא במאי פליגי ומהדרינן בבטולי תקרה קא מיפלגי פי' במאי פליגי במפקפק הא ודאי סתם תקרה בני ד' הן וקא מכשיר ר"י אליבא דב"ה במפקפק ומהדרינן בבטולי תקרה כלומר אמר לך שמואל לעולם כשיש בהן ד' ולא היתה כאן תקרה מתחלה ועכשיו בא לסכך בהו לשם סוכה אפי' ר"י פוסל דגזרינן משום תקרה שלא יבא וישב תחת קורות ביתו ויאמר מה לי זה ומה לי חדשה אבל הכא דזו תקרה היתה מתחלה וזה מוכיח שיודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי ובא לידי מעשה לעשות לשם סוכה ס"ל לר"י אליבא דב"ה דכיון דבטלה והוכיח שהתקרה פסולה תו ליכא למיגזר כך היא השטה לפי דברי הרא"ש דמכשר במפקפק אף ברחבים ד' ולא כדברי הרמב"ם:

ומ"ש הרא"ש ורבי' במפקפק פי' שיסיר כל המסמרים לשם עשיית סוכה דמשמע דבהכי סגי איכא למידק דבפרש"י מבואר דבעי' שיהא סותר ומנענע את כולן לשם סוכה ואפשר שהם דקדקו לשון רש"י שכתב סותר ומנענע דכוונתו לבדדין אם היו שם מסמרין סגי בסותר דהיינו שמסיר כל המסמרים ודיו ואם לא היו שם מסמרין מנענע את כולן ומאי דנקטו שיסיר כל המסמרים לחוד תפסו ההוה שרגילות הוא שיהו שם מסמרים וה"ה דאם לא היו שם מסמרים דצריך לנענע את כולן כדפי' רש"י ומ"ש רבינו או שיטול מבין כל שני נסרים כו' היינו מה ששנינו או נוטל אחת מבינתיים וכפירש"י שנותן פסל במקומן ואין זה פי' למפקפק ופשוט הוא וקשה לפי' הרא"ש שהסכים לפירש"י דאפילו בנסרים רחבים ד' קא מכשר ר"י א"כ בנוטל אחת מבינתיים אמאי מכשרינן אפילו נותן פסל במקומה הלא הרא"ש גופיה פסק כהך לישנא דאמר סכך פסול באמצע בארבעה וכיון דאפילו נסר אחד רחב ד' פוסל הסוכה כ"ש כאן כשנוטל נסר א' מבין שני נסרים דהב' הנסרים פסולים משום תעשה ולא מן העשוי ופוסלין כל הסוכה ורש"י ז"ל הרגיש בזה בפי' המשנה שכתב ולשמואל דאמר סכך פסול באמצע בארבעה מיתוקמא דניהוי שני פסלים באמצע ואין בו אלא ח' אמות מכותלמות דדופן עקומה אמרי' עד הפסלים ומפקינן להו לנסרים מן הסוכה וכו' אבל מדברי הרא"ש ורבינו מבואר דבכל ענין כשר בנוטל א' מבינתיים שהרי סתמו וכתבו דנוטל וכו' וכשר ולכן נראה לי דדעתם ז"ל דכיון דעביד מעשה בכל נסר שבין שני הנסרים כאילו עביד מעשה בכל התקרה דלא בעינן מעשה בכל נסר ונסר ועי"ל דס"ל דהנסרים הנשארים כיון דנותן סכך כשר הוא ופסולייהו אינו רק משום תעשה ולא מן העשוי אין עליהן דין סכך פסול שפוסל בד' באמצע וכבר נזכר כל זה למעלה בסי' תרכ"ו אכן לפי מ"ש הרמב"ם ובלבד שלא יהא בהן ד' נראה שאינו תופס סברות אלו דודאי בכלל סכך פסול הוא מאחר דפסולו ד"ת וג"כ לא יועיל מעשה שבנסר זה לנסר זה שאין בו מעשה ולפיכך אם יש בהן ד' לא יועיל מה שנוטל אחד מבנתיים וצריך לומר דמתניתין אליבא דשמואל מיירי דוקא כשאין בהם ד' ומה שפירש"י דסתם תקרה יש בו ד' והסכים עמו הרא"ש כבר השיג על זה הרמב"ן בספר המלחמות דליתא וגם סתר תירוצו של רש"י שכתב דמיירי דניהוו שני פסלים באמצע וכו' ע"ש ומאי דקאמר בגמ' הניחא לרב אלא לשמואל במאי פליגי ה"פ כיון דלשמואל דכ"ע אית להו גזירת תקרה בתקרה חדשה בנסרים שיש בהן ד' ולא פליגי ר"מ ור"י אלא בשאין בהם ד' היכי קה"ל ר"י לר"מ הך סברא דב"ש היא הא איהו נמי אית ליה גזירת תקרה אלא דבמסכך בנסרים שאין בהן ד' סבר כיון דלית בהו שיעור מקום לא גזרינן והכא היכי פליגי בגזירת תקרה ישנה ופריק בביטולי תקרה קא מיפלגי כלומר דכ"ע תקרה ישנה כיון שהיא תקרה גמורה עשויה כבית ממש צריכה ביטול שיעקור ממנה שם תקרה לגמרי וכל זמן שלא ביטל אותה יש בה משום תעשה ולא מן העשוי ובביטול זה פליגי מ"ס בביטול תקרה זו דאית בה משום ולא מן העשוי ומשום גזירת תקרה פליגי ב"ש וב"ה דלב"ש לא תלא מתורת פסול שלה אלא בנוטל אחד מבינתיים דאיתעביד בה מעשה רבה ובטל ממנה שם תקרה שעליה והנסרים הנשארים שאין בהן ד' אינן פוסלין ולב"ה או מפקפק או נוטל זכל דספיק מינה ולא מן העשוי מבטל לה ומכשר לה וכך כתב הרמב"ן לפרש דברי הרי"ף ושמעת מינה דבנוטל א' מבינתיים לא מכשר לה אלא בשאין בה ד' וכך היא העיקר להחמיר כדבריהם בנסרים שיש בהן ד' ולא כהרא"ש. ודע שהרמב"ן כתב שם כלך א' להקל והיינו דבנוטל נסר אחד לבד מבינתיים סגי אפילו מניח כל שאר הנסרים בלי סתירה ונענוע ואפילו לא הניח פסל בינתיים משום דביטל ממנה שם תקרה ואין בו משום ולא מן העשוי ולא משום גזירת תקרה ואין נראה להקל כל כך אלא דוקא בנוטל מבין כל שני הנסרים נסר א' מניח פסל במקומן והנסרים הנשארים אין בהם ד' התם הוא דכשר הא לאו הכי פסול וכן במפקפק דוקא כשאין בהן ד' ודו"ק:

סוכה שאין לה גג שעשויה כמו צריף וכו' פלוגתא דתנאי במשנה ובריית' ואסיקנא בגמרא דהלכה כמאן דפסל מפני שאין לה גג ופירש"י שאינו ניכר מהו גג ומהו כותל דאהל משופע לאו אהל הוא אא"כ יש בו טפח זקוף כמחיצה

מרובה על העומד ומש"ה בעינן שיהא הסכך רב על האויר דאז יהא פרוץ כעומד ולפ"ז נ"ל דכי אמרינן כוותא מלעיל כאיסתרא מלתחת הוי טעמא מפני שגם מהסכך הכשר עצמו נכנסת חמה עכ"פ שהרי אינו מעובה כמין בית כך נ"ל:

בית המקורה בנסרים שאין עליהם מעזיבה וכו' משנה שם (טו.) תקרה שאין עליה מעזיבה ר"י אומר משום ב"ה או מפקפק או נוטל א' מבינתיים ובש"א מפקפק ונוטל אחת מבינתיים ר"מ אומר נוטל אחת מבינתיים ואינו מפקפק וידוע דהלכה כר"י ואליבא דב"ה ואמרינן בגמ' הניחא לרב דאמר גבי פלוגתא דר"י ור"מ אי מסככין בנסרים מחלוקת כשיש בהם ד' דר"מ אית ליה גזירת תקרה ור"י ליתא ליה גזירת תקרה אלא לשמואל דאמר בשאין בהם ד' מחלוקת אבל יש בהם ד' ד"ה פסולה סיפא במאי פליגי בבטולי תקרה קמיפלגי מ"ס בטלה בהכי ומ"ס בהכי לא בטלה ופירש"י לשמואל דאמר. אבל יש בהם ד' ד"ה פסולה: סיפא במ"פ. הא ודאי סתם תקרה בני ד' הוא וקמכשר ר"י אליבא דב"ה: בבטולי תקרה. כלומר אמר לך שמואל לעולם כשיש בהם ד' ולא היתה כאן תקרה מתחלה ועכשיו הוא בא לסכך בהם לשם סוכה אפי' ר"י פוסל דגזרינן משום תקרה שלא יבא וישב תחת קורות ביתו ויאמר מה לי זה מה לי חדשה אבל השתא דזו תקרה היתה וזה מוכיח שיודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי ובא לידי מעשה לעשות לשם סוכה פליגי ר"י ור"מ אי איכא תו למיגזר משום תקרה או לא ר"י סבר בטולי תקרה לב"ש צריך ליטול מבינתיים דאע"ג דמוכיח שבקי בתעשה ולא מן העשוי גזרו ביה וב"ה סברי כיון דבטלה והוכיח שהתקרה פסולה תו ליכא למיגזר והרי"ף כתב טעמייהו דב"ה משום תולמ"ה הלכך או מפקפק עביד ליה מעשה ואי נוטל אחת מבינתיים עביד ליה מעשה וכן הלכה וכתב הרא"ש הקשה הרז"ה עליו דהאי טעמא הוי אליבא דרב ואנן קי"ל כשמואל ושמואל פליג בבטולי תקרה משום דסתם תקרה מקורה בנסרי' שיש בהם ד' והרמב"ן תירץ דהרי"ף כתב כשמואל דטעמא דביטול תקרה היינו משום תולמ"ה דכל זמן שלא ביטל התקרה הרי הוא כאילו דר בבית ויש כאן משום תולמ"ה אלא דבגזירת תקרה ליכא לאוקומי פלוגתייהו דכיון דמהדר לבטלה הרי הוא בקי בתולמ"ה וליכא למיגזר שמא יאכל תחת תקרת הבית אלא פליגי מה יש לו לעשות ותתבטל התקרה ואין בה משום תולמ"ה הלכך הבא לסכך בתחלה לא יסכך בנסרים שיש בהם ד' אבל בית שהוא מקורה ואין בה מעזיבה מפקפק את כולו שמסיר את המסמרים שהיו קבועים בהם ואפילו הם רחבים ד' או נוטל אחת מבינתיים בין כל אחת ואחת נוטל אחת ומניח פסל במקומו והרמב"ם כתב ובלבד שלא יהא בכל נסר אחד ד"ט ודבריו תמוהים עכ"ל והר"ן כתב שאילו היה הרי"ף מפרש כשטת רש"י לא הו"ל לכתוב מ"ש דטעמא דב"ה משום תולמ"ה דהאי לישנא אליבא דרב אתיא וכיון שהרי"ף פוסק כשמואל היה לו לכתוב מאי דמסקי' בסוגיין אליבא דשמואל ולפיכך נראה שהוא סובר והיה מפרש שמועתינו בנסרים שהם צרים כל כך שהיה מותר לסכך בהם בתחלה מיהו מתוך שהתקרה היתה עשויה כבר שייכא בהו גזירת תקרה בר מפיסולא דאורייתא דאית בהו משום תעשה ולא מן העשוי וב"ה סברי דמפקפק או נוטל אחת מבינתיים כל חד מהני סגי דכי היכי דמפיק לה מן תולמ"ה הכי נמי מפיק לה מגזירת תקרה וב"ש שמאי סברו דנהי דמפקפק מפיק לה מן תולמ"ה לא מפיק לה מגזירת תקרה ולפי שטה זו היה אפשר להרי"ף להביא מאי דאיתמר בגמרא מעיקרא אע"ג דאיתמר אליבא דרבי משום דלשמואל נמי בהכי סגי ליה דכל דמפיק ליה מן תעשה ולא מן העשוי לב"ה מפיק ליה נמי מגזירת תקרה עכ"ל ובשטה זו עולים יפה ג"כ דברי הרמב"ם בלי שום תמיהא ופקפוק:

סוכה שאין לה גג שעשויה כמין צריף וכו' בספ"ק (יט:) תנן העושה סוכת כמין צריף או שסמכה לכותל ר"א פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין ואסיקנא בגמרא דהלכה כמאן דפסל ופירש"י כמין צריף. כוך של ציידין ועשוי כסוורת שמשפעת והולכת שגגו וקירותיו אחד: או שסמכה לכותל. הטה ראשי קנים על הכותל וראשו אחד על הארץ: לפי שאין לה גג. שאינו ניכר מהו גג ומהו כותל דאהל משופע לאו אהל הוא אא"כ יש בו טפח זקוף כדתני בברייתא: ואמרינן בגמרא תנא מודה ר"א שאם הגביה מן הקרקע טפח או שהפליגה מן הכותל טפח שהיא כשרה. ופירש"י שאם הגביה מן הקרקע טפח. אתרווייהו קאי ואמרינן לבוד בזקיפה ויש שם טפח זקוף וניכר הצריף שהוא גג וכיון שיש בו שיעור אהל בזקיפה הוי אהל: או אם הרחיקה וכו' אסמכה על הכותל קאי אם הרחיק ראש הסמוך לכותל מכותל טפח והיתה סמוכה על יתידות אמרינן לבוד ממנה ולכותל ובשוה ולא בשיפוע והוא הגג:

וכתב הרא"ש שאם הגביה מן הקרקע טפח או אם הרחיקה מן הכותל טפח שהיא כשירה פר"י הגביה שעשה בנין זקוף בגובה טפח והושיב עליו ראשו של שיפוע של מטה והרחיק מן הכותל טפח שעשה סמוך לכותל סכך רחב טפח וסמך עליו ראשו של שיפוע העליון אבל מתוך פירש"י משמע דאותו טפח שהגביה או שהרחיק אפילו הוא אויר חשבינן ליה כסתום מטעם לבוד וכ"מ בירושלמי ומיירי שלאחר שנמשך בגובה עשרה יש עדיין בתשך הסוכה ז' ואפשר דאף תחת השיפוע שאינו גבוה עשרה כשירה מידי דהוה אפסל היוצא מן הסוכה וכ"כ התוספות (שם) ה והר"ן כתב דברי רש"י ואח"כ כתב אבל בתוס' אומרים שצריך שימלאנה שאין אויר חשוב גג וזהו מ"ש הרא"ש בשם ר"י ומדברי הראב"ד בפרק ד' נראה שהוא מפרש כפירוש ר"י:

וכתב עוד הר"ן ומיהו דוקא כגון שיש לה ט"ז טפחים שהם י"ז בהדי האי טפח כי היכי דליהוו ז' מינייהו לסכך ועשרה למחיצה שעשה השיעור הצריך לסכך בדפנות אלו מדבר שמסככין בו שהרי שיעור זה מדפנות אלו עולה הוא לסכך עכ"ל. ומהרא"י ז"ל כתב דמדברי התוס' נראה שצריך שיהיה השיפוע הנשאר לסכך יותר מז' טפחים בתוספת האלכסון על הגלע לא שבעה טפחים בלבד כדברי הר"ן: (ד) אבל הרמב"ם כתב בפ"ה וכן כולה שיש לה גג אפי' טפח

דרכי משה

(ד) וזהו דעת רבינו בעל הטור וכתב הרא"ש דאף מה שתחת הדפנות כשר הוא בסוכה וכ"כ בתא"ו נ"ח ח"א והרא"ש סובר דמותר לישן תחת שיפוע הצדדים אפילו בתוך י' רחבי כפסל

פרישה

(ח) **אפילו** הנסרים רחבים ד' ואם בא לסכך עתה הסוכה בנסרים אסורה אם הם רחבים ד' דגזרינן שלא יבא לישב בתוך תקרת הבית. ויאמר מה לי זה מה לי חדשה אבל השתא דזה תקרה היה וזה בא לתקנה לשם סוכה מוכיח שיודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי לכן תו ליכא למיגזר כיון שבטלה והוכיח שיודע שהתקרה פסולה. רש"י והרמב"ם

חדושי הגהות

בסימן זה תפס הב"י לשון הרמב"ם באויר בכל המקום אות בי"ת במלת בכל ולפנינו ברמב"ם איתא עם הכ"ף ככל המקום ועיין מ"מ שם: ד כן נוסחת הרי"ף ואולם בגמרא לפנינו ובהרא"ש הגוסחא רי"א בש"א מפקפק או נוטל כו': ה נראה דה"ה נמי מה שלמעלה מגובה י' אע"פ שאין בו לרבע ז' על ז' נמי כשירה מה"ט ולכן דקדק רבינו לכתוב אז

ואם הגביהה מן הקרקע טפח בזקיפה כשירה אפי' הוא אויר דחשבי' לי' כאילו הוא סתום בזקיפה או אם הרחיקה מן הכותל טפח אותו טפח חשוב כגג אפי' הוא אויר וכגון שלאחר שעלה בגובה י"ט יש בה לרבע ז"ט על ז"ט שהוא שיעור הכשר סוכה אז כשירה כולה:

תרלב **סכך** פסול פוסל באמצע בד"ט אבל פחות מד' כשירה ומותר לישן תחתיו מן הצד אינו פוסל אלא בד"א אבל פחות מד"א כשירה דאמרי' דופן עקומה אפי' אין הדופן אלא י"ט והגג גבוה ממנו הרבה שאנו רואין הדופן כאילו עולה עד למעלה ואז

טפח אם גבוה עשרה טפחים אין ישינים בה בסוכה ונראה שהוא סובר דלא בעינן ז' על ז' בגובה עשרה שהרי הוא משתפע ועולה וכלה בגג טפח ואין בכל גובהו רק י' ואפ"ה אין ישינים בה בסוכה מטעם סוכה שתחת סוכה והוא תמוה מאד דא"כ הא דבעינן משך ז' על ז' אינו אלא בחלל שבקרקע הסוכה אבל לא בחלל שבגובה י' וא"כ למה קראו לסוכה שסככה ז' על ז' סוכה קטנה ששיעורה מצומצם שאין פחות ממנה הא בטפח אחד נמי כשירה עכ"ל. ולי נראה דמההיא דכילה אין ראיה להכשיר סוכה דהתם משום דמיחזי כסוכה בתוך סוכה אסרינן לה כל שיש לה גג טפח שהוא שיעור אהל לטומאה אתו למיטעי ולאכשורי סוכה בתוך סוכה. אי נמי מפני שכל שיש לה גג טפח חשיב אוהל ולא בטלה לגבי סוכה דכיון דכילה פסולה לסכך הוי כישן תחת סוכה פסולה שהיא תחת סוכה כשירה דהא ודאי לא יצא ולעולם בסוכה העשויה כמין צריף או שסמכה לכותל והגביהה מן הקרקע או הרחיקה מהכותל טפח בעינן שיהא בה ז' על ז' בגובה עשרה וכדברי המפרשים אבל אי קשיא הא קשיא שכתב ה"ה פ"ד ראיתי מן האחרונים מי שפירש ואמר דדוקא כשעשה הדפנות בדבר שמסככין בו ויש בדפנות אלו כדי שיש עשר טפחים עשרה לדפנות וששה לסכך חוץ מטפח זה שעומד לגג שחות מכאן פסולה ויש לחוש להם אף על פי שאינם נראים מחוורים עד כאן לשונו (ה) הרי כתב בהדיא שלא נתחוורו לו דברי המצריכים שיהיו בדפנות אלו י"ז טפחים וא"כ הוא סובר שאף על פי שאינה גבוה אלא י"ט כשירה וא"כ לא בעינן ז' על ז' בגובה י' שהרי היא משפע' ועולה וכלה בגג טפח ואין בכל גובה אלא י' ואפ"ה מכשרינן לה ותפול עליו קושית הרב ז"ל דלמה קראוה סוכה שסככה ז' על ז' סוכה קטנה ששיעורה מצומצם שאין פחות ממנה הא בטפח אחד נמי כשירה ואפשר לידחק ולומר דהא דבעינן ז' על ז' בסוכה היינו בקרקעית אבל הסכך נהי שאם רחבו ז' על ז' אויר או סכך פסול פוסלים בו ואפי' בג' מ"מ גג שבעה אינו עיכוב בסוכה וכל שאין לה גג אלא טפח והוא מסוכך בסכך כשר כשירה שכיון דגג טפח חשוב אהל לטומאה חשוב נמי אהל לסוכה והרי כל אהל סוכה זו מסוכך בסכך כשר והיא גבוהה י' ויש בחלל קרקעיתה ז' על ז' הלכך כשירה לדעת הסוברים כן:

תרלב סכך פסול פוסל באמצע בד"ט וכו' בסוף פ"ק (דף יז) אמר אבא רבה אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי אויר פוסל בשלשה סכך פסול פוסל בד' (שם:) בסורא אמרי להא שמעת' בהאי לישנא בנהרדעא מתנו א"ר ב הונא אמר שמואל סכך פסול באמצע פוסל בד' מן הצד פוסל בד"א ורב אמר בין מן הצד בין באמצע בד"א ופירש"י באמצע בארבע. דמקום חשוב הוא להפליג ולחוץ שאין הדפנות מועילות זו לזו ונראית כשתי סוכות: מן הצד בד"א. אבל פחות מכאן כשירה דמסלקין להו בפחות מכאן בעקימת דופן ובלבד שישתייר הכשר סוכה אבל ד"א לא איתמר בהו דופן עקומה:

וכתב הרי"ף והלכתא בהא כשמואל דהא רבנן דבי רב כוותיה ס"ל וה"מ בסוכה גדולה אבל בקטנה בין באמצע בין מן הצד בג"ט. וכתב הר"ן אבל בסוכה קטנה בין באמצע בין מן הצד בג"ט דכיון דליכא בסוכה אלא שבעה בעינן שלא יהא בה מסכך פסול ג' דנפיק מתורת לבוד:

וכתב עוד יש חולקים על הרי"ף דבין באמצע בין מן הצד בד"א והרמב"ן מכריע כדברי הרי"ף משום דסוגיין בכולהו תנויי דאמרי' דופן עקומה דאי כרב דאמר אפילו באמצע בד"א דופן עקומה למה לן ואני תוכך על הכרעתו וכתבתיו בחדושי עכ"ל והרא"ש כתב וז"ל כתב בהע"ט איכא פלוגתא בין רבוותא הרי"ף פסק כשמואל דהא רבנן דבי רב כוותיה ס"ל ובעל הלכות פסק כרב כלישנא בתרא והירושלמי מסייע ליה ומסתבר' כוותיה דהא רבנן לאו סיעתיה היא דהא אי לישנא בתרא איתא קמא ליתא דתרי לישני נינהו והלכך מספקא לן אי כסורא אי כנהרדעא ופלוגתא דרב ושמואל והלכת' כרב דבין באמצע בין מן הצד בארבע אמות ומשמע דכי היכי דבהרחיק הסיכוך מן הדפנות בפיסול אויר ליכא פלוגתא בין באמצע בין מן הצד בסכך פסול נמי ליכא פלוגתא ומיהו פלוגתא דרבוותא היא ולחומרא והרמב"ן כתב ואני אכריע כדעת הרי"ף וכו' וכן פסקו הרמב"ן וה"ר ישעיה ז"ל דבאמצע פוסל בד':

ומ"ש גבי פחות מד' מותר לישן תחתיו יתבאר בסמוך בס"ד:

ומ"ש דבפחות מד"א אמרי' דופן עקומה הכי אמרי' בריש סוכה (ד.) ובכמה דוכתי: **ומ"ש** הלכך בית שנפחת מן הצד וכו' משנה בפ"ק (יז.) בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש בין הכותל לסיכוך ד"א פסול' משמע הא פחות מד"א כשירה ומפרש בגמ' בר"פ דטעמא משום דאמרי' דופן עקומה ופירש"י בית שנפחת וסיכך וכו'. גגו נפחת באמצעו רחוק מן הדפנות לכל צד וסיכך על הפחת באמצעו ונמצא תקרת הבית שהיא פסולה מפסקת בין הדפנות לסכך כשר: אם יש מן הסכך ולכותל ד"א פסולה. דארבע אמות לא נאמר למשה בסיני דופן עקומה אבל פחות כשירה הל"מ רואין תקרת הבית כאילו היא הדופן שנעקם למעלה ואין כאן סכך פסול לפסול הסוכה:

ומ"ש רבינו דאמרי' דופן עקומ' אפי' אין הדופן אלא י"ט והגג גבוה ממנו הרבה וכו' נראה שלמד כן מדפירש"י הא דתנן (שם) הרחיק את הסיכוך מן הדופן ג"ט פסולה. לאו בגובהה קאמר אלא במשכה: פסולה. דאויר פוסל בג' אפילו מן הצד ומכאן אני אומר ומפרש הא דאמרי' דבסכך פסול מן הצד אמרי' דופן עקומה להכשיר עד ד"א היינו דחשבינן לסכך כאילו הוא מן הדופן ונעקם

וככפף

כמחילה וניכר הצריף וכיון שיש בו שיעור אהל בזקיפה הוי אהל וכן כשהרחיק מן הכותל טפח רואין אותו טפח שהוא הגג והצריף הוי מחיצה:

ומ"ש ואפי' הוא אויר וכו' כ"כ רש"י והתו' והרא"ש כתבו דהכי איתא בירושלמי:

ומ"ש וכגון שלאחר שעלה בגובה י' טפחים יש בה לרבע וכו' כ"כ הרא"ש שם: **ומ"ש** אז כשרה כולה ג"ז בהרא"ש שם וז"ל ואפשר דאף תחת השפוע שאינה גבוה י' כשרה מידי דהוה אפסל היוצא מן הסוכה ורבינו כתב בסתם כשרה כולה לאורויי לן דאף מה שלמעלה מגובה י' שאין בו כדי לרבע ז' על ז' נמי כשר מה"ט וכתב הר"ן דוקא שיש לה י"ז טפחים ז' לסכך וי' למחיצה ומדברי הרמב"ם פ"ה וה' המגיד פ"ד נראה דאין צריך כל כך ועבר האריך על זה הב"י ולי נראה דכבר אפשר לומר דא"צ כל כך דסגי בשיש בה בין הכל כדי לחתוך ממנה רצועות שיהא בהן כדי שיעור ז' על ז' בגובה י' ולקמן בסימן תרל"ג הארכתי על זה בס"ד:

תרלב סכך פסול פוסל באמצע בד' טפחים בסוף פ"ק איכא תרי לישני בגמרא אליבא דרב ופסקו הרי"ף והרמב"ם כהך לישנא דלחומרא דלרב נמי פסול בד' טפחים:

ומ"ש אבל בפחות מד' כשרה ומותר לישן תחתיו שם אמרו דסכך פסול פחות מג' מצטרף לשיעור סוכה בסוכה קטנה וישנין תחתיו ואויר פחות מג' מצטרף ואין ישנין תחתיו וס"ל לרבינו דה"ה נמי בשיש בו ג' אלא שאין בו ד' נמי ישנים תחתיו בסוכה גדולה והא דנקט בגמרא פחות מג' משום דהתם איירי בסוכה קטנה וכך היא דעת בעל המאור וכבר כתב הר"ן שהראב"ד חולק עליו דכי אתמר דישנין תחתיו בפחות מג' איתמר אבל בג' אין ישנין אף בסוכה גדולה: **ומ"ש** ומן הצד אינו פוסל אלא בד' אמות וכו' משנה שם סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו אם יש תחתיו ד' אמות פסולה הא פחות כשרה משום דאמרינן דופן עקומה ומ"ש ואפילו אין הדופן אלא י' טפחים והגג גבוה ממנה הרבה וכו' יש לתמוה מנ"ל הא ומה שפי' הב"י וז"ל נראה שלמד כן מפירוש רש"י שבמשנה דהרחיק הסיכוך מן הדפנות שהוכיח רש"י דאין פירוש דופן כאילו הדופן עקום והולך תחת הסכך הפסול ומגיע לכשר ומוציא הפסול מן הסוכה דא"כ גם גבי אויר נמי נימא הכי ואם איתא דכל שמפסיק אויר בין הסכך ולדופן בגובה לא אמרי' דופן עקומה היכי הוה ס"ד לומר גבי אויר דריחוק משך דנימא דופן עקומה דהא כ"ש הוא עכ"ד אין מזה ראייה כלל דאיכא למימר דודאי לפי האמת לא אמרינן דופן עקומה לא באויר דמשך ולא באויר דגובה אלא רש"י בא להכריח שאין פי' דופן עקומה כאילו הדופן עקום כו' משום דא"כ גם גבי אויר נמי נימא הכי ואמאי תנן הרחיק הסיכוך מן הדפנות במשך בג' טפחים פסולה נימא דופן עקומה ומה שלא הכריח רש"י דבר זה מאויר דגובה זהו מפני שלא מלא מפורש דלא אמרינן דופן עקומה באויר דגובה ושמא אמרינן דופן עקומה בכל ענין ע"כ הכריח מדתנן הרחיק הסיכוך מן הדפנות דלא אמרינן דופן עקומה באויר דמשך ומינה דה"ה באויר דגובה לא אמרינן דופן עקומה. ועוד יש לדקדק עליו אפילו את"ל דהוה קצת הוכחה מדברי רש"י מ"מ גם על רש"י גופיה הוה קשה מנ"ל לחלק ולומר דאמרינן דופן עקומה באויר דגובה שהרי גם הר"ן ז"ל פי' כדברי רש"י דלא אמרינן כאילו הדופן הוא עקום אלא רואין הסכך כאילו הוא דופן וכשיש שם אויר מפסיק אין לומר כן ואעפ"י כן כתב וז"ל לפי שיטה זו על כרחך כשהדפנות מגיעות לסכך עסקינן אבל אם אין דפנות מגיעות לסכך ליכא למימר דופן עקומה וכיון דאמרי' דאם יש משפת איצטבא ולכותל ד' אמות פסולה על כרחך לא סבירא לן כרבה דיהיב טעמא משום דלא שלטא ביה עינא ומכשר בשהדפנות מגיעות לסכך אפילו למעלה מעשרים אמה וזה סיוע לרי"ף ז"ל שדחה לרבה עכ"ל הר"ן ויש רוצים לפרש דדעת רבינו מההיא דאיצטבא שהוא מפסקי הלכות של בני הישיבה דמשמע דאתיא אליבא דכ"ע ואפילו לרבה דיהיב טעמא משום דלא שלט ביה עינא בשאין דפנות מגיעות לסכך ואפילו הכי כשרה הסוכה ע"י דופן עקומה בבנה איצטבא מן הצד אעפ"י שיש כאן אויר בגובה. והא נמי לאו ראיה הוא כל עיקר חדא דבעל כרחך הני פיסקי הלכות דאיצטבא וכל אותה הסוגיא לא אתיא כרבה בלישנא קמא דס"ל לרבה דסכך פסול פוסל בדוקא בד' אמות בין באמצע ובין מן הצד משום דהכי הוי שיעורא הל"מ ופליג אתלמידיה דרב דקאמרי דבאמצע פוסל בד' טפחים ובמן הצד בד' אמות משום דופן עקומה דלרבה לית ליה דופן עקומה כל עיקר בהך לישנא כדכתב הרמב"ן והביאו דבריו הר"ן והרא"ש ז"ל. וכיון שכן איכא למימר דהני פסקי הלכות לא אתיין כרבה אף ללישנא בתרא ומיירי בדפנות מגיעות לסכך ועוד אפילו את"ל דהוי ראייה ללישנא בתרא מ"מ איכא למידחי ולמימר דהא דאמרי' דופן עקומה אף כשאין הדפנות מגיעות לסכך היינו דוקא כשהוא פחות מג' אבל בגבוה הרבה שילא מתורת לבוד מנ"ל ורבינו ז"ל פסק להדיא אפילו כשהגג גבוה הרבה. לכן נ"ל עיקר דמשמע ליה לרבי' מדתנן מעיקרא המשלשל דפנות מלמעלה למטה וכו' ובתר הכי תנן עלה הרחיק הסכך וכו' בית שנפחת וכו' וכן חצר וכו' וכן סוכה גדולה וכו' משמע דעלה קאי לאורויי לן דאפילו אין בגובה הדופן אלא י' טפחים והגג גבוה ממנו הרבה אפ"ה אמרי' דופן עקומה בפחות מד' אמות משום דאמרינן תחלה גוד אסיק מחיצה עד לסכך ובתר הכי רואין כאילו הסכך נעקם וכיוצא בזה צריך לפרש למעלה

בסימן

דרכי משה

בפסל היוצא מן הסכה עכ"ל וג"ל דוקא אם הדפנות הם מדבר שמסככין בו אבל בלא"ה פסול לישן תחת השיפוע הדפנות: (ה) ודעת הטור כדעת הר"ן שהרי כתב דבעינן שיהא ז' על ז' בגובה י' א"כ ע"כ הוא יותר מי"ז עם הגג:

פרישה

הרמב"ם מפרש המשנה דמיירי בנסרים שהם צריס כ"כ שהיה מותר לסכך בהם מתחלה מיהו מתוך שהתקרה היתה עשויה כבר שייכא בהו גזירת תקרה בר מפסולא דאורייתא דליתא בה משום תעשה ולא מן העשוי וסברי ב"ש דבמפקפק או נוטל אחת מבינתיים כל אחד מהני סגי לבוליא מגזירת תקרה כי היכי דמפקה מאיסור תעשה ולא מן העשוי עיין בר"ן דף של"ם וברש"י פ"ק דסוכה דף ט"ו דמוכח דסתם תקרה הוא מנסרים רחבים ד' ובאותו שיש עליו מעזיבה מכיס ביניהם סכך כשר והוא פחות מד' במקום אחד אבל כשאין עליו מעזיבה אין סכך פסול עליו אבל יש כאן איסור דאורייתא משום תעשה ולא מן העשוי בפסול שאינו נעשה לצל וגם משום גזירת תקרה שיאמר מה לי זה מה לי לישב צבית ואם"ס סברי ב"ש של' הגי בפקפוק לאע"ג דתיקן לשם סוכה וכשתא ליתא משום תעשה ולא מן העשוי שם י פקפק לשם עשיית סוכה מ"מ איכא כאן גזירת תקרה משום הרואה שלא ידע שפקפק וכ[illegible] הרי כיון שפקפק ויודע שבעינן לשם עשיית סוכה תו לא חיישינן שיאמר מה לי זה מה לי ניסב בתוך קורות הבית כיון שבטלה והוכיח שיודע שהתקרה פסולה והרמב"ם מפרש אותה סוגיא שמיירי דוקא בנסרים שאינם רחבים ד' דאם היה בהן ד' הרי אסור לסכך בהן תחלה ושוב אין סברא לומר שנכשרו אם הן מסובבין ופקפקו דכיון דנאסרו שוב אין להם היתר:

נשמר

חדושי הגהות

אז כשירה כולה ר"ל דכולל בין מה שתחת השיפוע שאין בו גובה י' בין מה שלמעלה מגובה י' שאין בו לרבע ז' על ז' ועיין עוד מזה לקמן סוף סי' תרל"ג (מהרל"ח).

תרלב א ב"מ בסי' זה תפס הב"י הגי' אמר רבה וכ"ה לפנינו בגמרא. ואמנם בהרא"ש איתא רבא: ב כ"ה גי' הרי"ף ואולם גירסת הגמרא לפנינו וכן בהרא"ש א"ר יהודה א"כ

(*) תל"ג

סימן תר"ל אבל מ"ש שאם הגג גבוה הרבה והרחיק הסיכוך מן הדפנות במשך וכפף למעלה ובאויר ליכא למימר הכי ואינו מפרש רואין את הדופן כאילו הוא בפחות מג' דכשרה משום דאמרינן תחלה גוד אסיק ובתר הכי אמרינן לבוד והיינו עקום והולך תחת הסכך פסול ומגיע לסכך כשר ומוציא את הפסול מן הסוכה משום דס"ל דמתניתין דהרחיק הסיכוך עלה דמתניתין דהמשלשל קאי וכבר כתבתיו דא"כ גבי אויר נמי נימא הכי ע"כ נראה מדבריו שאע"ג שהסכך גבוה מן הדפנות למעלה ע"ש ולענין הלכה יש להחמיר כדעת הר"ן דלא אמרינן דופן עקומה כמה אמרי' דופן עקומה להכשיר מדקאמר דא"כ גבי אויר נמי נימא הכי כלומר

ואז נאמר דופן עקומה הלכך בית שנפחת באמצע וסיכך במקום הפחת ונשאר מן התקרה סביב בין סכך הכשר לכתלים פחות מד"א כשירה ומיהו אין ישנים תחתיו כ"ז שיש בו ד"ט ואם נשאר ד"א פסולה וה"מ בסוכה גדולה שיש בה יותר על סכך הפסול ז"ט על ז' אבל בסוכה קטנה שאין בה אלא ז' על ז' בין באמצע בין מן הצד בג"ט פסולה בפחות מג' כשירה וישינים תחתיו ומצטרף להשלים הסוכה לכשיעור: ואויר בין בגדולה בין בקטנה שוין דבין באמצע בין מן הצד בג"ט פסולה ובפחות מג' כשירה ומצטרף להשלים הסוכה לכשיעור אבל אין ישינים תחתיו (א) והא דאויר פוסל בג' וסכך פוסל בד' היינו בסוכה שאין לה אלא ג' דפנות ומתחיל בדופן האמצעי ומהלך ע"פ כל הסוכה עד צד הפרוץ דהשתא מפסיק האויר וסכך הפסול בין סכך כשר לכשר ולא נשאר מכל צד אלא ב' דפנות אבל אם מתחיל מן הדופן שמהצד ומהלך עד הדופן שבנגדו אם נשאר מהכשר לצד הדופן אמצעי כדי הכשר סוכה כשירה דהא אית לה ג' דפנות וצד שמעבר הפתח אם יש ביניהם אויר ג' פסול אבל אם סכך פסול מפסיק ביניהם ונשאר אצל הפתח הכשר סוכה אם יש מסכך הכשר של צד הפתח עד הדופן האמצעי פחות מד"א הכל כשר הצד הפנימי שקרוב לדופן שהרי יש לו ג' דפנות והצד החיצון ע"י דופן עקומה שאנו רואין דופן האמצעי כאילו הוא אצל הכשר החיצון ומ"מ לא נפסל הפנימי שנאמר כיון שאנו רואין דופן האמצעי כאילו הוא אצל הכשר החיצון הרי (א) נשאר הפנימי בלא דופן דנהי דאמרינן רואין מ"מ במקומו נשאר ומכשיר גם צד הפנימי ודוקא שיש לסוכה ג' דפנות שלימות אבל אם עשה ב' דפנות גדולות ובשלישית אין בה כ"א ז"ט פסולה שאפילו אם נאמר רואין אין לכשר החיצון אלא ב' דפנות אלו: ואם האויר והפסול אין מהלכין ע"פ כל הסוכה אלא באמצעה יש אויר ג' על ג' או סכך פסול ד' על ד' אם יש ממנו עד הדופן האמצעי הכשר סוכה הכל כשר (ב) בין מה שבצדדין ובין מה שבצד הפתח אפי' מה שכנגד האויר והפסול כיון שהכל מחובר להכשר סוכה והרי הוא כפסל היוצא מן הסוכה דנידון כסוכה ותחת האויר והפסול לבד פסול ואפי' אין כדי הכשר סוכה ממנו עד הדופן האמצעי מצטרפין זה עם זה לשיעור הכשר סוכה ואין האויר וסכך הפסול פוסלין כיון שהכשר סוכה מתחבר יחד מן הצדדין: סכך פסול פחות מד' ואויר אצלו פחות מג' אין מצטרפין לפסול הלכך אם אויר ג' במקום א' אפילו מיעטו בסכך פסול כשר וה"מ בסוכה גדולה אבל בקטנה שאין בה אלא ז' על ז' אם יש בין שניהם ג"ט מצטרפין לפסול ואם יש סכך פסול ב"ט ועוד סכך פסול ב"ט ואויר פחות מג' מפסיק ביניהם כתב א"א הרא"ש ז"ל יש להסתפק אם ב' הפסולים מצטרפין לפסול הסוכה מי אמרינן כיון דאויר מפסיק ביניהם לא מצטרפין א"ד כיון דאין באויר ג' מצטרפין ומיהו אם אין בפסולים ד' ואויר פחות מג"ט מפסיק בהא ודאי אין האויר משלימו לד' שנאמר שיהא חשוב כסתום מחמת לבוד דלא אמרינן לבוד להחמיר:

שלא

באויר כל עיקר לא באויר דמשך ולא באויר דגובה כיון שילא מתורת לבוד:

ומ"ש והלכך בית שנפחת וכו' משנה הזכרתי בסמוך ואע"ג דבגמרא קאמר דלא זו אף זו קתני לא זו בית שנפחת דהני מחיצות לבית עבידי אלא אפילו חצר המוקפת אכסדרה דמחיצות לאו לאכסדרה עבידי ולא זו הני תרתי דסככן ממין סכך כשר הוא ופסולן משום ולא מן העשוי אלא אפילו סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו דסככה ממין סכך פסול הוא אפילו הכי מכשרינן בפחות מד' אמות דאמרינן דופן עקומה מ"מ לא דקדק רבינו ונקט בלשונו בית שנפחת דתנן ברישא וסמך על מה שסתם בתחלת דבריו סכך פסול במן הצד בפחות מד' אמות כשרה דמשמע אפילו היכא שהוא ממין סכך פסול אך קשה שהיה לו לבאר דאפי' באכסדרה דמחיצות לאו לאכסדרה עבידן דאמרינן נמי דופן עקומה בפחות מד':

ומ"ש ומיהו אין ישני' תחתיו כל זמן שיש בו ד' טפחים משנה שם נתן עליה נסר שהוא רחב ד' טפחים כשרה ובלבד שלא יישן תחתיו ואוקימנא בגמרא אליבא דשמואל דהלכתא כותיה דאמר מחלוקת דר"מ ור"י בנסרים שאין בהן ד' אבל אם יש בהן ד' ד"ה פסולה הך מתניתין ד"ה היא וכגון שנתנה מן הצד דאמרינן דופן עקומה ולא חשיב סכך פסול למיפסלה אלא שלא יישן תחתיו:

וה"מ בסוכה גדולה כו' שם גבי הא דתניא פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה קאמר מאי פסל היוצא מן הסוכה א"ר הושעיא לא נצרכה אלא לסכך פסול פחות מג' בסוכה קטנה ומאי יוצא מתורת סוכה מתקיף לה רב הושעיא לא יהא אלא אויר ואויר פחות מג' טפחים בסוכה קטנה מיפסיל א"כ רבא זה מצטרף ואין ישנים תחתיו וזה מצטרף וישנים תחתיו ופירש"י דאויר מצטרף להשלים השיעור כיון דאיכא תורת לבוד ואין ישנים תחתיו ובסכך פסול מצטרף וישנים תחתיו והתו' פירשו בהפך והרא"ש והר"ן ובעל המאור הסכימו לפירש"י שכן מוכח בירושלמי ומוכח בסוגיא דשם בשקלא וטריא דאביי ורבא דבסוכה קטנה אף עפ"י שאין באויר לבדו ג' טפחים אלא עם סכך פסול יחד איכא ג' טפחים נמי הסוכה פסולה וה"ט כיון דנפיק מתירת לבוד חשיב למעט שיעורה דסוכה לעולם בין כשהיא שלשה טפחים אויר לחוד ובין כשהיא ג' טפחים עם הסכך פסול ביחד וכתבו רבינו לקמן בסוף סימן זה:

היכא שהסיכוך מרוחק מן הדפנות במשכה כמו במתני' שנמצא אויר מפסיק בין הדופן ולסכך במשך ואם איתא דכל שמפסיק אויר בין הסכך ולדופן בגובה לא אמרי' דופן עקומה לא הוה שייך לומר גבי אויר דריחוק במשך דנימא דופן עקומה דכ"ש הוא ג אבל הר"ן כתב בריש סוכה גבי בנה בה אצטבא מן הצד פי' דופן עקומה שרואי' כאילו הדופן נעקם וכאילו הסכך כולו שמן הדופן ולאצטבא הוא הדופן אלא שנתעקם שכן דרכן של כותלים להתעקם אבל א"א לפרש רואין כאילו הדופן נתקרב לסכך דא"כ היכי אמרי' לקמן דאויר אפילו מן הצד פוסל בג' נימא רואין הדופן כאילו נתקרב ולא יהא פוסל אלא בד' אמות שיותר קל לדופן להתקרב כשאין שם סכך מפסיק אלא ודאי ה"ט לפי שרואין הסכך כאילו הוא דופן וכשיש שם אויר מפסיק אין לומר כן ולפי שטה זו הדבר ברור שאין אוכלין באותו שיעור שבין דופן לאצטבא כיון שאנו דנין סכך שעליו כאילו הוא דופן ולפי שטה זו ג"כ ע"כ בשהדפנות מגיעות לסכך עסקינן אבל אין דפנות מגיעות לסכך לא אמרי' דופן עקומה עכ"ל ומ"מ זה שכתב שאין אוכלין באותו שיעור שבין דופן לאצטבא דהיינו סכך פסול דאנו אומרים דופן עקומה היינו כשיש בסכך פסול ד"ט אבל אם הוא פחות מד"ט ישינים ואוכלין תחתיו כמ"ש רבי' וכתב הר"ן בספ"ק שזהו לדעת הרז"ה אבל הראב"ד סובר שאין ישינים תחתיו אא"כ הוא פחות מג':

וד"ע שזה שהסכימו רש"י והר"ן לפרש דופן עקומה שרואין כאילו הדופן נעק' וכאילו הסכך כולו שמן הדופן לאצטב' הוא הדופן אלא שנתעקם כך הם דברי הרמב"ם בפ"ה: ומ"ש דאויר בין בגדולה בין בקטנה שוין דבין באמצע בין מן הצד בג"ט פסולה שם (יז.) אמר רבה אשכחתינהו לתלמידי דבי רב דיתבי וקא אמרי אויר פוסל בג' סכך פסול פוסל בארבע ומייתי לה מדתנן הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג"ט פסולה ומתני' משמע דבין בגדולה בין בקטנה מיירי ובהדיא אמרי' בגמרא הכי כמ"ש בסמוך ומתני' נמי במן הצד מיירי דקתני דפוסל בג"ט וכ"ש באמצע:

ומ"ש דבפחות מג' מצטרף להשלים שיעור סוכה אבל אין ישינים תחתיו שם (יט:) גבי הא דתניא פסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה א"ר הושעיא לא נצרכה אלא לסכך פסול פחות מג' בסוכה קטנ' והאי יוצא מתורת סוכה מתקיף לה רב הושעיא לא יהא אלא אויר ואויר בפחות מג"ט בסוכה קטנה מי פסול א"ל ר' אבא זה מצטרף ואין ישינין תחתיו וזה מצטרף וישינין תחתיו ופירש"י לא יהא אלא אויר ופשיטא דכשר דאפי' אויר החמור ממנו אינו פוסל בשיעור זה א"ל ר' אבא להכי אהני לדון כסוכה דאשמעינן תנא לומר שישינים תחתיו דאילו אויר פחות מג' מצטרף להשלים שיעור הסוכה אבל אין ישנין תחתיו וכתב הרא"ש וכ"מ בירו' פ"ג דברכות כפירש"י וכתב עוד דלא תיקשי לך איך יוכל אדם להזהר בסוכה מלאה נקבים שלא יישן תחת הנקבים דהכא מיירי כשאויר מהלך בכל אורך הסוכה:

ומ"ש והא דאויר פוסל בג' וסכך פסול פוסל בד' היינו בסוכה שאין לה אלא ג' דפנות וכו' עד סוף הסימן הכל שם בתוספות ובפסקי הרא"ש ז"ל:

ומ"ש אבל אם עשה ב' דפנות גדולות ובשלישית אין בה כי אם ד' טפחים כו' משמע שאם היה בשלישית שמנה טפחים היינו אומרים דופן עקומה עד ז' טפחים ועדיין נשאר לכשר החיצון ב' דפנות שלימות ושלישית טפח וכשרה וזה אינו מבואר בדברי הרא"ש:

ומ"ש ואם האויר והפסול אין מהלכין וכו' הכל כשר בין מה שבצדדין ובין מה שבצד הפתח אפי' מה שכנגד האויר כלומר לא מיבעיא דכשר מה שהיא בצדדין ובצד הפתח שלא כנגד האויר והפסול אלא אפי' מה שהוא בצדדי' ובצד הפתח כנגד האויר והפסול נמי כשר תחת הכשר כיון שהכל מחובר להכשר סוכה אבל תחת האויר והפסול ממש פשיטא דפסול שהרי אינו מצטרף להכשר סוכה כלל:

סכך פסול פחות מד' ואויר אצלו פחות מג' אין מצטרפין שם בשקלא וטריא דתלמידי דרב ורבה תפשו שניהם בפשיטות דאין מצטרפין כיון שלא שוו שעורייהו להדדי. ודע דבפ"ה דסוכה מוקמינן לברייתא דתניא נתן עליה נסר שהוא רחב ד' טפחים אף על פי שלא הכניס לתוכה אלא ג' טפחים פסולה דהב"ע כגון דאנחה על פומא דמטלטלת' ועייל תלתא לגיו ואפיק חדא לבר דהו"ל פסל היוצא מן הסוכה ונדון כסוכה ובעל המאור פסק נמי כהך אוקימת' ומפרש לה בסוכה קטנה דוקא ודו"ק:

אלא

דרכי משה

תרלב (א) וכתב הר"ן פ"ק ע"א ומיהו דוקא כשיש בו כדי לישן תחתיו כלומר שעומד בו ראשו או רובו אבל כל שאין בו כדי ראשו ורובו מסתברא שישנים תחתיו שאינו חייב לעשות

פרישה

סי' תרלב (א) נשאר הפנימי בלא דופן אע"ג דלעיל בסי' תר"ל כתב שקנים היוצאים לאחורי הסוכה כו' כשירה ה"נ נימא אע"ג דיעמיד הדופן האמצעי אצל סכך הכשר החיצון מ"מ יהיו ג' דפנות ע"י דופן עקומה וי"ל הא כבר כתבתי דפי' דופן עקומה הוא שרואין כאילו הדופן נכפף והסכך הוא מן הדופן וא"כ לא יהיה כאן סכך כשר כיון שנמשכה אותה מן הדופן אלא של' רבינו ק' דלפי זה לא הו"ל ישאר בלא דופן אלא הו"ל ישאר בלא סכך ונראה לומר דכיון דאנו רואים סכך זה במקום וכאילו הוא הכל דופן אם עקומה מגעת עד סכך הכשר מבחוץ והרי הוא כאילו נעשה לגורך סוך א"כ שו לא מצינו להכשיר החלק סוכה של פנים ממנה ולראות כאינו גם היא עקומה מן סכך אצל הפנימי שאין דרך הכותל לכפות אלא או לפנים או לאחריה וק"ל:

(ב) בין מה שבצדדין פי' מה שבצדדין פשיטא דכשר דהא מחובר הוא לשיעור הכשר סוכה שלפניו שימנו אלא אפילו מה שבצד הפתח ר"ל מה שנמשך מהצדדין לראשה של סוכה ואינו כנגד האויר והפסול של סכך ממש. אעפ"י שאינו סמוך לשיעור סכך הכשר אפ"ה כיון שמחובר מצדדין כשר ואח"כ כתב אפי' מה שכנגד האויר והפסול דאיכא תרתי לגריעותא שאינו סמוך לשיעור סכך כשר וגם אינו מחובר בצדדין אלא ע"י צירוף לצדדין אפ"ה כשר וק"ל:

וגם

חדושי הגהות

ג ולי נראה דאדרבא אי איכא למשמע מפירש"י שם איפכא איכא למשמע דכמו שמפסיק רש"י לפירושו דבדאיכא אויר במשך לא אמרינן דופן עקומה ה"ה והוא הטעם דבדאיכא נמי אויר בגובה דלא אמרינן דופן עקומה ומה שהוכיח הב"י אי לאו דס"ל לרש"י דבדאיכא אויר בגובה דאמרינן דופן עקומה היכי הוי ס"ד למימר דבדאיכא אויר במשך דנימא דופן עקומה וודאי כדהוי בעי רש"י למימר דבדאיכא אויר במשך דאמרינן דופן עקומה כ"ש דהוי ס"ל דבדאיכא אויר בגובה דאמרינן דופן עקומה אבל בתר הוכיח

תרלג שלא תהיה גבוה יותר משיעורה דתנן סוכה שהיא גבוהה למעלה מכ' אמה פסולה בין אם גדולה או קטנה ל"ש אם המחיצות מגיעות לסכך ל"ש אם אינן מגיעות אבל עד כ' כשירה אפילו כל סכבה למעלה מכ' כיון שאין בחללה אלא כ' היתה גבוה יותר מכ' והוצין יורדין למטה עד כ' אם צילתן מרובה מחמתן כשירה ואם לאו פסולה ואם תלה בה דברים נאים לנאותה וממעטין חללה עד כ' אינו מיעוט להכשירה ואם נתן בה כרים וכסתות למעט חללה אפילו בטלן שם לא הוי מיעוט כיון שאין דרך לבטל א [א] אבל למעט' בתבן אפי' לא בטלו בפי' (א) אלא שאנו יודעין שאין עתיד לפנותו כגון שא"צ לו או מיעטו בעפר אפילו סתם שאין אנו יודעין אם צריך לו הוי מיעוט אבל תבן סתם ועפר ועתיד לפנותו כגון שידוע שצריך לו אינו ממעט אא"ב

תרלג שלא תהיה גבוהה יותר משיעור' דתנן סוכה שהיא גבוהה יותר מכ' פסולה בריש מסכת סוכה (ב:):

ומ"ש בין אם היא גדולה או קטנה ל"ש אם המחיצות מגיעות לסכך וכו' שם נחלקו אמוראים בטעם פיסולה כשהיא גבוהה יותר מכ' אמה דרבה אמר משום דלמעלה מכ' אמה לא שלטא בה עינא ור"ז אמר משום דאינו עומד בצל סוכה אלא בצל דפנות ורבא אמר משום דסוכה דירת עראי בעינן וכל שגבוה מכ' אין אדם עוש' אות' דירת עראי אלא דירת קבע ואמרי' בגמרא דלטעמא דרבה אם היו דפנות מגיעות לסכך כיון דשלטא בה עינא אע"ג דגבוה מכ' אמה כשירה ולר' זירא אי אית ביה יתר מד"א כיון דרויחא איכא צל סוכה וכשירה ולרבא לית ליה תקנתא אלא בין דפנות מגיעות לסכך בין אין מגיעות בין יש בה יותר מד"א בין אין בה כיון שהיא גבוהה למעלה מכ' אמה פסולה וכתב הרי"ף והרא"ש שיש פוסקים כרבה והם רחו דבריהם והעלו דהלכה כרבא וכ' הרא"ש שכ"פ הרז"ה ורי"ץ גיאת וה"ר ישעיה וכ"כ מדברי הרמב"ם פ"ד שכתב סתם שלא תהיה גבוה יותר מכ' ולא חילק:

ומ"ש אבל עד כ' כשירה אפילו כל סככה למעלה מכ' וכו' הכי אסיקנא בריש עירובין (ג.) דחלל סוכ' תנן כלו' דלא מיפסלא סוכה אא"כ גבוה חלל' יותר מכ' ובסמוך אבאר זה יותר ואמרי' תו התם (שם:) דהני אמו' באמה בת ו"ט ניכהו אלא שמודדין אות' מצומצמו' כלו' דחוקו':

היתה גבוהה יותר מכ' והוצין יורדין למטה מכ' וכו' בריש סוכה (ד.) היתה גבוהה יותר מכ' והוצין יורדין למטה מכ' אם צילתן מרובה מחמתן כשירה וכתב הרא"ש דאע"פ שנמצא הסכך הוי מלמעלה הא אמרי' בריש עירובין דחלל סוכה תנן וה"פ הוצין יורדין לתוך כ' כלו' שמגיעין לחלל כ' כשירה ובריש עירובין כת' והוצין יורדין לתוך כ' פי' בתוך הכשר כ' דהיינו עד שפת כ' וכתב הר"ן אם צלתן מרובה מחמתן אפי' שקלת לכל מה שלמעלה מהם כשירה וא"ת ואמאי והא אמרינן בפ"ק דעירובין במקלת סכך בתוך כ' ומקלתו למעלה מכ' כשירה אפי' היכא דכי קלשת ליה כלומר שתטול כל מה שלמעלה מכ' פש ליה מה שבתוך כ' חמתו מרובה מצילתו משום דחלל סוכה תנן וה"כ נימא הכי י"ל דלא דמי דהוצין יורדין לא חשיב כסכך הלכך כל שחמתן מרובה מצילתן כמאן דליתנהו דמי משא"כ במקלת סכך דחשיב ע"כ אבל התו' כ' ודכי קלשת ליה ע"כ פירושו לפי שלא היה יכול להתקיים הסכך בתוך כ' דמחמת קלישותו יבא הרוח ויפזר או יפול דאין לפרש אפילו היה מתקיים כך הו"ל חמת' מרובה שבזה לא היו מכשירי' דכיון דאין צילתה מרובה אלא ע"י סכך שלמעלה מכ' ה"ל סכך פסול מצטרף בהדי סכך כשר מיהו בריש עירובין כתבו דאפשר לפרש דאי קלשת ליה הוי ליה חמתה מרובה מצלתה על ידי קלישתה לחוד אפ"ה מצטרף לסכך דלמעלה מכ' דלא חשיב כ"כ סכך פסול הואיל והוי סכך כשר אם היה למטה מכ':

ואם תלה בה דברים נאים וכו' בפ"ק דסוכה (י:) אתמר נויי סוכה אין ממעטין בסוכה פירש"י קרמים הפרושין למעלה לנוי אין ממעטין למעלה בגובה להכשירה ולא לפוסלה למטה מי':

ואם נתן בה כרים וכסתות וכו' בריש סוכה (ד.) היה גבוה מכ' ובא למעטה בכרים וכסתות לא הוי מיעוט ואע"ג דבטלינהו בטלה דעתו אצל כל אדם תבן וביטלו הוי מיעוט וכ"ש עפר וביטלו ומשמע התם דתבן סתם ועפר ועתיד לפנותו לא הוי מיעוט לכ"ע תבן ואין עתיד לפנותו או עפר סתם פלוגתא דר' יוסי ורבנן דלרבנן לא בטיל ולר"י בטיל וידוע דהלכה כרבנן כ"כ הרא"ש:

(ב"ה ויש לתמוה על רבינו שפסק דתבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם הוי מיעוט דהא לרבנן לא הוי מיעוט בעפר עד שיבטלנו וכ"ש בתבן שצריך שיבטלנו בפה וכדפירש"י וכ"פ הרי"ף והרמב"ם)

וכתב עוד כל ביטול דשמעתין פירש"י לז' הימים ור"ח ואבי"ה פי' עד עולם ונראה כפירש"י דביטול דהכא כ"ז מצות סוכה דומיא דמיעוט דכותל וחריץ שבין שתי חצירות דפ' חלון (עז) דלא בעינן ביטול אלא באותה שבת וכ"פ הר"ן אבל ה"ה כ' בפ"ד שדעת הרי"ף והרמב"ם לפרש דביטול צריך להיות בדעתו להניחם שם עד עולם בעינן ואיני יודע מנין לו לפרש כן בדבריהם:

היתה

תרלג שלא תהא גבוה יותר משיעורה דתנן כו' בריש מסכת סוכה:

ומ"ש בין אם היא גדולה כו' שם בגמרא קאמר ר' ירא ב"ל דטעמא משום דכתיב וסוכה תהיה לצל עד כ' אמה אדם יושב בצל סוכה למעלה מכ' אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות והילכך אם היא גדולה מאהו יותר מד' אמות כיון דרויחא איכא צל סוכה וכשרה. ורבה ס"ל דטעמא משום דכתיב למען ידעו דורותיכם וכו' שתהא ישיבתה ניכרת ועד כ' אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מכ' אין אדם יודע משום דלא שלטא ביה עינא והילכך אם היו הדפנות מגיעות לסכך אפי' למעלה מכ' כשרה דמשלט שלט ביה עינא דרך הדפנות ורבא ס"ל דטעמא משום דכתיב בסוכות תשבו שבעת ימים דמשמע סוכה של שבעה ותו לא דהיינו דירת עראי דדי לה במחיצות קלות והילכך עד עשרים אמה שלפי השיעור ראויה לעשות במחיצות עראי אעפ"י שעושה אותה קבע במחיצות של ברזל נמי נפיק למעלה מכ' אמה דצריך לעשות יתידותיה ומחיצותיה קבועים שלא תפול כי עביד ליה דירת עראי נמי לא נפיק ומשמע לי דהיינו שעושה מחיצותיה ביתידות עראי ואירע שלא נפלה ואפ"ה לא יצא א"כ שלא היו המחיצות מגיעות לסכך דיכולה לעמוד ביתידות עראי ואפ"ה מאחר שגובה הסכך הוא למעלה מכ' שאם היה עושה מחיצותיה מגיעות לסכך היה צריך לעשות יתידותיה קבועין גם עתה שאין מגיעות לסכך נמי לא נפיק ידי חובתו ופסקו הרי"ף והרא"ש ורוב גאונים הלכה כרבא דבכל ענין פסולה בלמעלה מכ' ואי הוו דפנות מגיעות לסכך כ"ש דהו"ל דירת קבע ופסולה וכך הם דברי רבינו והתוס' הוכיחו לשם דנהי דלא חיישינן בדפנות אי עביד להו קבע כשהשיעור ראוי לדירת עראי מ"מ בסככה שעיקר הסוכה על שם הסכך לא מיתכשרא עד דעביד לה עראי וכבר הזכרתי זה למעלה בסי' תרל"א אבל מ"ש בשם ר"פ שאם סיכך בענין שאין המטר יכול לירד בה דהו"ל דירת קבע פסולה הסוכה:

ומ"ש אבל עד עשרים כשרה אפי' כל סככה וכו' בפ"ק דעירובין אסיקנא כרבא דחלל סוכ' תנן כלומר לא מיפסלא סוכה אא"כ גבוה חללה יותר מעשרים דאז היה צריך ג"כ לעשות מחיצותיה למעלה מכ' ביתידות קבע כדלעיל:

היתה גבוה יותר מכ' והוצין כו' אע"ג דבריש סוכה בפסקי שמועות של כל בני הישיבה איתא והוצין יורדין לתוך עשרים כבר כתב הרא"ש לשם ובריש פ"ק דעירובין דלאו דוקא בתוך עשרים אלא ביורדים עד חלל העשרים דהיינו עד שפת העשרים כשרה כדאסיקנא חלל סוכה תנן וכך כתבו התו' בריש פ"ק דעירובין וכך הם דברי רבינו במ"ש עד עשרים ונראה דבהוצין דוקא בעינן שיהא צלתן מרובה מחמתן בלא סכך שלמעלה מהם אבל בשאר סכך המגיע עד שפת העשרים אעפ"י דאי שקלת מה שלמעלה ממנו פש ליה המתה מרובה מצלתה אפ"ה כשר וה"ט דהוצין ודאי ה"ל כסכך בפני עצמו והלכך לא מצטרף עמהם הסכך שלמעלה מהם כיון שהוא למעלה מכ' אבל שאר סכך מצטרף יחד מאחר שהוא סכך אחד ולא אמרינן דה"ל סכך פסול מצטרף בהדי סכך כשר דלא חשיב סכך פסול כיון שהפסול אינו בגוף הסכך אלא מפני גובה כנ"ל וכן נראה מדברי הרא"ש ורבינו ודו"ק ועיין בתוס' רפ"ק דעירובין ופ"ק דסוכה גם בר"ן פ"ק דסוכה כתב טעם אחר וע"ש:

ואם נתן בהם כרים וכסתות כו' עד סוף הסי' הכל פסקי שמועות של כל בני הישיבה רפ"ק זולתי מ"ש דאם מיעטה בתבן אפילו לא בטלו בפירוש אלא שאנו יודעין שאין עתיד לפנותו כגון שא"כ לו או מיעטו בעפר אפי' סתם שאין אנו יודעין אם צריך לו הוי מיעוט דאמרינן התם דפלוגתא דר' יוסי ורבנן היא דלרבנן לא בטיל ולר' יוסי בטיל ופסק רבינו כר' יוסי וטעמו משום דסתמא דמתניתין דפ' חלון אתיא כר' יוסי לאוקמתא דר' אסי דאמר מאן תני עירובין ר' יוסי ונראה שזהו דעת האלפסי דבפ"ק דסוכה קיצר וכתב תבן וביטלו הוי מיעוט וכ"ש עפר וביטלו ולא כתב דין תבן שאין עתיד לפנותו ודין עפר סתם אלא ודאי דסמך אמ"ש סתמא דמתניתין בפ' חלון דמלא קש או תבן סתם לא הוי מיעוט ועפר או צרורות סתם הוי מיעוט דממילא משמע דעפר ואין עתיד לפנותו דינו כעפר סתם והוי מיעוט כן נראה לדעת רבינו אלא דתימה גדולה שפסק הפך דעת הרא"ש בריש פ"ק דסוכה דהלכה כרבנן ולא כר' יוסי והרמב"ן בספר המלחמות לשם כתב דזהו ג"כ דעת הרי"ף ואעפ"י שלא פי' דבריו דמוילא משמע דבין בתבן ובין בעפר לא הוי מיעוט אלא בביטול אבל לא בטלו לא ומה שהביא הרי"ף סתמא דמתניתין בפ' חלון איכא למימר דס"ל כאידך אוקמתא דהתם דאפילו רבנן מודו בשבת דעפר סתם הוי מיעוט כיון דאינו ניטל בשבת משא"כ תבן וקש דניטל למאכל בהמה א"כ סתם עפר וצרור בחריץ מבוטלין כן

דרכי משה

לעשות הסוכה כמין בית עכ"ל אבל בתא"ו נ"ה ח"א דהא דאין ישנים תחתיו דוקא כשהאויר הולך ע"פ כולו אבל אם אינו הולך בכל אורך הסוכה ישנים תחתיו ומטעם זה אין נזהרים מלישן תחת נקבים פחותים מג' עכ"ל:

תרלג (א) וטעות נפל בספרים דבתבן שלא בטלו בפירוש אע"ג דאנו ידעינן דאין עתיד לפנותו ועפר סתם לא הוי ביטול וכ"כ הרא"ש והרמב"ם פ"ד דהל' סוכה וב"כ בתא"ו נ"ה ח"א וכ"כ מהרר"א מפראג וכ"מ מד' הב"י וכן מוכח בגמרא:

פירוש

דרישה

סי' תרלג [א] וכן תבן ועפר סתם כו'. לא הוי מיעוט נוא"כ בטלו כו' יש להקשות הא כתב רבינו לעיל ס"ס שע"ב בחריץ שהוא בין ב' חצירות ומלאוהו עפר וצרורות אפילו סתמא שלא בטלו חשיב כמלא וצריכין לערב יחד וי"ל דשאני התם דבודאי לא יטול העפר מתוך החריץ בשבת משום איסור מוקצה מ"ה מחשב כביטול משא"כ בסוכה דבעינן ביטול לכל ז' ימי החג ובחול המועד אפשר שיטלו (דהא שא"צ לו למה כתב תחילה שאין אנו יודעים דבכה"ג אין שייך לומר זו ואף זו קתני דלית ביה איסור מוקצה כמ"ש רבינו בריש סי' תרל"ח דבדפנות אין בו איסור ע"ש) לכך לא מהני בעפר סתם אא"כ בטלו בפירוש לכל ז' וכ"כ מהרא"י בת"ה סי' ע"ה בהדיא והביא ראייה מדברי הרא"ש ריש סוכה שכתב דלדבר שבודאי לא יטלנו באותו שבת מיחשב ביטול שם עיינתי בפרק חלון דף ע"ט דשם הקשו בגמרא מתניתין דחריץ דמהני ביה נתינת עפר סתם ממ"ש בית שמלאוהו עפר כו' והתם לטומאה קאי ומשני רב הונא בריה דרב יהושע בהדיא כמ"ש וז"ל שבת לטומאה קרמית הכא לאיסור שבת כגון מתניתין כיון דעפר אינו ניטל בשבת סתמא ביטול משום איסור שבת דלאפי' ארנקי נמי מבטל ופרש"י ארנקי כיס מלא מעות דדבר שאינו ניטל בשבת הוא אבל תבן וקש ניטל למאכל בהמה עכ"ל ורב אשי מתרץ שם בענין אחר ואמר בית אמרין קא רמית בשלמא

חדושי הגהות

דהוכיח רש"י ממתניתין דהרחיק את הסיכוך פסולה דלא אמרינן ביה דופן עקומה והיינו מטעם דאין פי' של דופן עקומה דרואין את הדופן כאילו הוא עקום והולך תחת הסכך פסול אלא פי' דרואין לסכך כאילו הוא מן הדופן עקום ונכפף למעלה ולכן כשיש אויר במשך ל"ל הכי ה"ה דהשתא ס"ל לרש"י בדאיכא אויר בגובה נמי לא אמרינן דופן עקומה מה"ט גופיה וכמ"ש הר"ן שם וכמו שהביאו הב"י עצמו הרי לך בהדיא שתולה זה בזה דכיון דכשיש אויר במשך א"א דופן עקומה ה"ה דכשיש אויר בגובה וא"כ ליכא למשמע מידי מפירש"י אלא נראה דמשמע ליה לרבינו לומר כן משום דברפ"ק דסוכה פליגי רבה ור"ז ורבא בטעמא דמתניתין דקתני סוכה שהיא למעלה מכ' פסולה דרבה מפרש טעמא דמתניתין משום דעד כ' אמה שלטא עינא בסכך למעלה מכ' אמה לא שלטא כו' ולדידיה כשהדפנות מגיעות לסכך אפי' למעלה מכ' אמה כשירה וכתב הרי"ף איכא מ"ד דהלכתא כרבה כו' ובגמרא אמרינן גבי סוכה שהיא גבוה למעלה מכ' אמה שאם בנה בה איצטבא ולצד הב' פחות מד"א כשירה משום דאמרינן דופן עקומה והשתא אי אמרת דלא אמרינן דופן עקומה כשיש אויר בגובה ע"כ הך שמעתתא דאיצטבא לא אתיא כרבה דאם הדופן מגיע לסכך לרבה בלא איצטבא כשירה ואי אין הדופן מגיע לסכך מה מועיל האיצטבא אי לא אמרינן דופן עקומה וכיון דאין שמעתתא דסתמא דתלמודא אתיא אליבא דרבה למה פסק הך מ"ד כרבה וגם הרי"ף דפסק דלא כוותיה דרבה נתן טעם אחר למה פסק דלא כוותיה אלא ע"כ לומר דס"ל דהך שמעתתא דאיצטבא אתיא שפיר אליבא דרבה ובאין הדפנות מגיעות לסכך ואפ"ה אמרינן דופן עקומה מכלל דשפיר אמרינן דופן עקומה אפי' יש אויר בגובה ואלה"ק מ"ש דבדאיכא אויר במשך לא אמרינן דופן עקומה די"ל דבדאיכא אויר מן הצד אמרינן גוד אסיק מה שאין לומר בדאיכא אויר במשך ואפשר שמזה למד רבינו דאפי' אין הדפנות מגיעות לסכך אמרינן דופן עקומה (מהרל"ח):

תרלג א אבל מיעטה בתבן אפילו לא ביטלו בפי' כו' עד אינו ממעט ל"ג אלא ה"ג וכן אם מיעטה בתבן ועפר סתם שאין אנו יודעים אם הוא צריך לו או לאו או אפילו אנו יודעים שאין עתיד לפנותו כגון שא"צ לו לא הוי מיעוט כי הכי איתא התם בגמרא דתבן ועפר שביטלו בפי' לד"ה הוי מיעוט ותבן סתם ועפר ועתיד לפנותו לד"ה לא הוי מיעוט ותבן ואין עתיד לפנותו ועפר כתם מחלוקת דר"י ורבנן ופירש"י ותוס' דה"ה בעפר ואין עתיד לפנותו נמי מחלוקת דלרבנן לא בטל ולר"י בטיל ופסק הרי"ף והרא"ש כרבנן לכן

אא"כ בטלו להיות שם כל [ב] ח' ימים אבל א"צ לבטלו להיות שם לעולם: היתה גבוהה מכ' ובנה בה אצטבא כנגד דופן האמצעי ע"פ כולה כזה ובו שיעור סוכה כשירה ופירש"י כשירה כל הסוכה אפילו מהאצטבא והלאה וה"ר ישעיה פירש שאינה כשירה אלא עד האצטבא וא"א הרא"ש הסכים לדעת רש"י בנה האצטבא מן הצד כזה אם יש מאצטבא עד כותל השני פחות מארבע אמות כשירה על האצטבא דוקא ואם לאו פסולה ואם בנה אצטבא באמצע אם יש ממנה לכל צד לכותל פחות מד' אמות כשירה על האצטבא ואפילו אם גבוה יותר מי' דלא כרי"ץ גיאת שפסל באצטבא גבוהה י' אף על פי שהיא תוך ד' אמות לכותל ואם יש ביניהם לכותל ד' אמות פסולה אפי' האצטבא [ג] גבוהה י' ולא אמרינן גוד אסיק מחיצתא להכשיר על גבה ולא נמוכה משיעורה דתנן ושאינה גבוה י"ט פסולה היתה גבוהה מי' והוצין יורדין לתוך י' אפי' אם חמתן מרובה מצילתן פסולה אבל אם הנויים יורדין לתוך י' אינן פוסלים: היתה נמוכה מי' וחקק בה

ב"ח

כן דהריץ למיטמייא קאי גם בעל המאור פסק דהלכה כרבנן אעפ"י שלא פי' דעת הרי"ף כן וכן היא דעת הרמב"ם עיין עליו בה' עירובין ובה' סוכה וכן עיקר דלעולם לא הוי בטול לסוכה אא"כ שביטלו בפיו בפי' בין בתבן ובין בעפר ואפילו בעפר שגלה דעתו שאין בלבו לפנותו לא בטל וכ"ש בעפר סתם דלא בטל וכך נמצא גם במקצת ספרי רבינו במדוייקי' שפסק כרבנן ולא קשיא אמאי פסקו בסוכה בסתם דלא הוי ביטול אלא בי"ט דאין העפר ניטל מסתמא בטיל כמו בשבת י"ל דבעינן ביטול לח' ימים והכא מסתמא לא בטיל אלא לי"ט בלבד ועוד דלאוקמתא בתרייתא לא אמרינן דבטיל מסתמא אלא גבי חריץ והילכך כ"ל דאזלינן לחומרא דלא בטיל בסוכה אפילו היה שם חריץ וביטלו דשמא הלכה כהאי שינויא דלא בטיל מסתמא אלא דבר שאינו ניטל וק"ל:

ומ"ש שאין צריך לבטלו להיות שם לעולם אלא לשמנה ימים כן פירש"י והסכים עמו הרא"ש והר"ן אלא דהם כתבו דבטול לשבעה סגי ורבינו דכתב לשמונה משום דאף בשמיני יתובי יתבינן ונראה דגם הם מודים אלא דנקט שבעה מפני שאין המצוה כי אם שבעה ד"ת א"כ כיון דשמיני י"ט הוא בבטול לז' לחוד סגי דלשמיני א"כ ביטול דממילא בטיל מסתמא כיון דאינו ניטל ואפי' לאוקימתא בתרייתא דמחלק בין חריץ לבית מ"מ נראה דמודה לחלוק זה בין ניטל לשאינו ניטל דאל"כ מ"ש תבן וקש דמערבין שניהם אפילו גבי חריץ וכן נמצא במקצת ספרי רבינו שכתוב בהם דמבטלו לשבעה ולענין הלכה אע"ג דהמרדכי והגהת מיימוני בשם ר"ח וראב"י כתבו דבעי בטול לעולם מ"מ הלא גם הרא"ש הביא דבריהם והסכי' לפירש"י בראי' ברור' וכן נמצא בגירסאות שבידינו היום גבי כרים וכסתות דלא הוי מיעוט אע"ג דבטלינהו לכולהו משום דבטלה דעתו אצל כל אדם דפי' לכולהו היינו לכל שבעה אלמא דבטול בעלמא הוי כשמבטלו לשבעה ומ"מ המחמיר לבטלו לעולם תע"ב שהרי גם ה' המגיד פי' כן דעת הרי"ף והרמב"ם:

ומ"ש גבי איצטבא מן הצד דבפחות מד' אמות כשרה על האיצטבא דוקא כ"כ הרא"ש לפרש דברי רש"י דכיון דרואין הסכך כאילו הוא דופן עקום א"כ אין כאן סכך וכן כתב בהגהת אשיר"י בשם ראבי"ה מהא"ז וכן מבואר בתוספות בד"ה ומודה ר"מ בדף י"ד ע"ב שכתבו דלשמואל דמניח נסר ופסל דהוו להו שני פסלים באמצע וכולה פסולה אף תחת הפסלי' חוץ מתחת שני הפסלים שבאמצע דכשרה וכן היא דעת הר"ן אלא שנראה מדבריו דלרש"י אינו כן ואולי כך היה גורס בדברי רש"י אבל לפי פירש"י שלפנינו מבואר שגם הוא כך סובר שהרי כתב גבי איצטבא ורואין סכך העליון המחובר לדופן הרחוק כאילו הוא מן הדופן עצמו ועקום עד כנגד שפת האיצטבא וכך פי' להדיא במשנה דהרחיק הסכוך מן הדפנות וז"ל ומכאן אני אומר ומפרש וכו' והר"ן ז"ל עצמו העתיק דבריו באותה משנה. ומה שכתב רש"י בפירושו אבל מ"ש ובגמ' (דף י"ח) הכא בסוכה דלא הוי אלא ח' אמות מצומצמות עסקינן ויהיב נסר ופסל כו' שכ' רש"י וז"ל והלכך כשרה ע"י אותן שני פסלי' ותחת הנסרים לא יישן כו' דמשמע דתחת הפסלים כשר אעפ"י דלא מכשרינן לה אלא על ידי דופן עקומה נראה לומר דלאו דוקא קאמר רש"י תחת הנסרים דה"ה נמי תחת הפסלים לא אלא נקט מילתא דפסיקא משום דלגבי פסלי' איכא לד היתר בשני פסלי' שבאמצע וכדכתבו התו' גם מ"ש הרא"ש והביאו רבי' למעלה בסימן תרל"ב וז"ל ואם סכך פסול מפסיק ונשאר אבל הפתח הכשר סוכה ופחות מד' אמות עד דופן האמצעי הכל כשר החיצון ע"י דופן עקומה ואעפ"י שאנו רואין את הסכך כאילו הוא עקום להכשיר החיצונה מ"מ לא נפסל הפנימי בשביל זה ע"כ התם ודאי כיון שהפנימי אין בו שום צד לפסול למה יגרע בשביל שאנו רואין את הסכך כאילו הוא עקום סוף סוף הוא סכך כשר אבל כל היכא שאנו רואין את פסול כאילו הוא עקום או מפני שאותו צד הוא למעלה מכ' התם ודאי גם הרא"ש מודה דאין ישנין תחתיו כמו שכתב בפירוש גבי איצטבא דעל איצטבא דוקא כשר וכן הוא העיקר להכשיר דוקא על האיצטבא בין באיצטבא מן הצד ובין באמצע ולא כיש אחרונים שמקילין בזה כנזכר בדברי ה' המגיד בפ"ד:

ואם בנה האיצטבא באמצע כו' הוצרך לחזור לאורויי לן איצטבא באמצע שלא תאמר דלא מכשרינן במן הצד מטעם דופן עקומה אלא ברוח אחד אבל בכל רוח ורוח לא אמרי' דופן עקומה קמל"ן ואיצטריך נמי לאשמעינן במן הצד לאורויי לן דאף ברוח אחת לא מכשרינן בד' אמות שלימות אא"כ בפחות מד':

ומ"ש ואפילו אם גבוה יותר מי' היינו לומר דלא תימא כיון דגבוה י' הוי רשות בפני עצמה שהרי לענין שבת עמוד גבוה י' ורחב ד' חולק רשות לעצמו דאמרינן גוד אסיק א"כ לגבי סוכה מיתכשרא על גבה מטעם גוד אסיק כיון דאין מחיצותיה ניכרות כדאיתא בגמרא גם המחיצות המקיפות לאיצטבא מכל רוח בפחות מד' לא אמרינן בה דופן עקומה קמל"ן דאפילו הכי אמרינן דופן עקומה והוא דעת הרא"ש דלא כר"י גיאת וכן היא דעת רש"י שכתב גבי עמוד וז"ל בנה בה עמוד גבוה עשרה רחוק מן הדפנות הרבה ובו הכשר סוכה וכו' דהלכה דוקא ברחוק הרבה מן הדפנות אבל בסמוכים פחות מד' אמרינן דופן עקומה וכך היא דעת רוב פוסקים ועיקר: **היתה** גבוה מי' והוצין כו' שם אמר רבא הא דירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה כלומר דאינה ראוי' לתשמיש והא דנקט האי דינא בהוצין יורדין לתוך י' ולא נקטיה להיכא דמקלת הסכך בתוך י' וכי שקלת ליה מה שלמעלה מי' ה"ל חמתה מרובה מצלתה דפסולה היינו משום דהתם פשיטא לן דפסולה דחלל י' בעינן אבל בהוצין סד"א דכל שחמתן מרובה מצלתן כמו דליתנהו דמי קמ"ל דאעפ"כ פסולה משום דדירה סרוחה היא וכן משמע מדברי הר"ן: **ומ"ש** אבל אם הנויין כו' ברייתא שם וטעמא דמלתא דנוי סוכה אינו חשו' מן הסוכה עצמה ולפיכך אין ממעטין למעל' בגובה להכשירה ולא לפוסלה בלמטה מעשרה: **היתה** נמוכ' מי' וחקק וכו' שם הלכה פסוקה וטעמא דמילתא דבפחות מג' אמרינן לבוד פי' דחשבינן ליה כאילו החקק מגיע עד הכותל לדבר שיש בו אורך מאריכין אותו על ידי לבוד להוסיף

ב"י

היתה גבוהה מכ' ובנה בה אצטבא כנגד דופן ד' וכו' (שם) ופירש"י כשירה כל הסוכה אפי' מן האצטבא והלאה דמונין מנין חללה מראש אצטבא ומעלה נמצא דופן האמצעי כולו כשר ודפנות הצדדין רוחב האצטבא הוכשרה הרי כאן סוכה קטנה כשירה ואמרינן לקמן פסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה ומפרשינן לה אם יש הכשר סוכה ביחד ועוד יש בסוכה משם והלאה פסל דהיינו סכך העשוי מפסולת גורן ויקב ויוצא מהכשר סוכה שאין לו הכשר דפנות נדון כסוכה הלכך כל הסוכה כמו שהיא גדולה כשירה וכ' הרא"ש שה"ר ישעיה הקשה על פירש"י והוא ז"ל תירץ דברי רש"י וכו' ה"ה בפ"ד שמן הגאונים נראה כפירש"י אבל מן האחרונים חלקו בזה ואח"כ דקדק מדברי הרמב"ם שהוא סובר כפירש"י ודע שהר"ן הוא מכלל האחרונים שאין דברי רש"י נראין בעיניו. ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש מסכימים לדברי רש"י הכי נקטינן:

בנה האצטבא מן הצד וכו' שם היה גבוהה מכ' ובנה בה אצטבא כנגד דופן האמצעי וכו' ומן הצד אם יש משפת אצטבא ולכותל ד"א פסולה פחות מד"א כשירה ופירש"י אם יש משפת האצטבא ולכותל הב' שהרחיקו ממנו ד"א פסולה דלא הוכשרו באצטבא זו אלא ב' דפנות אותו שסמוך לה מן הצד והשני שראש האצטבא מגיע לו: פחות מד"א כשירה. שאף הוא הוכשר ע"י דופן עקומ' ורואין סכך עליון המחובר לדופן הרחוק כאילו הוא מן הדופן עצמו ועקום עד כנגד שפת האצטבא וכאן מודדין גבהו משפת האצטבא ולמעלה ואע"פ שמתחתיו כמשך כלפי חוץ הואיל וראשו אינה כלה ע"כ זהו גובה חללה והרי נתמעט חלל מתחתיו. וכתב הרא"ש ולא הכשיר רש"י כל הסוכה שהרי אין לה סכך כיון דרואין את הסכך כאילו הוא כותל עקום אבל ה"ה כתב בפ"ד שאף בזה נחלקו המפרשים כמו שנחלקו למעלה:

ואם בנה אצטבא באמצע וכו' שם היתה גבוה מכ' אמה ובנה בה אצטבא באמצעיתה אם יש משפת אצטבא ולדופן ד"א לכל רוח פסולה פחות מד' כשירה וכתב הרא"ש וז"ל כתב הרי"ץ גיאת ובלבד שלא תהא אצטבא גבוה מי"ט דרשות אחרת היא ולא ידענא טעמא מאי כ"מ דרשות אחרת היא כיון דאמרינן דופן עקומה מכל צד הרי האצטבא מוקפת מחיצות ומובדלת משאר הסוכה ודמיא לסוכה העומדת בראש הגג דרשות אחרת היא לגבי חצר ובעל העיטור הכשירה אפי' היתה גבוה י' עכ"ל והר"ן נוטה לדעת ר"י גיאת ז"ל וכמ"ש בסמוך וה"ה כתב בפ"ד שיש מן האחרונים שחלקו על ר"י גיאת ושזה נראה שהוא דעת הרמב"ם וכן הוא דעת העיטור ועיקר:

ומ"ש פסולה אפי' האצטבא גבוהה י' ולא אמרינן גוד אסיק מחיצתא וכו' (שם) היתה גבוהה מכ' ובנה בה עמוד גבוה י"ט ויש בו הכשר סוכה סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא ופירש"י בנה בה עמוד גבוה י' רחוק מן הדפנות הרבה ובו הכשר סוכה שיש בראשו ז' ומשהו על ז' ומשהו: גוד אסיק מחיצתא. של עמוד שמבחוץ סביב הגביהם י' סביבות ראשו והרי יש בהם גובה י' וחשובה סוכה על ראשה ודפני העמוד דפנותיה ע"י גוד אסיק וסכך שלמעלה כשר לה דאינו למעלה מכ' מראש העמוד: א"ל רבא בעינן מחיצות הניכרות וליכא וכתב הר"ן פי' דאע"ג דבשבת אמרי' גוד אסיק לא אמרינן הכי לגבי סוכה דבעינן בה מחיצות הנכרות כעין דירה ואפשר דכיון דלענין שבת חולק רשות לעצמו והרי הוא כאילו מוקף מחיצות אפי' אין ממנו ולכותל ד"א פסולה ולא אמרינן ביה דופן עקומה עכ"ל וכ"ל שזהו היה טעמו של הרי"ץ גיאת שכתבתי בסמוך ומ"מ כבר נתבאר שרוב הפוסקים חולקים עליו:

ומ"ש ולא נמוכה משיעורה דתנן ושאינה גבוהה י"ט פסולה בריש מס' סוכה (ב.): **היתה** גבוה מי' והוצין יורדין לתוך י' אפי' אם חמתן מרובה מצילתן פסולה הכי אסיקנא בריש סוכה (ד:) ואע"ג דלמעלה מגובה כ' אמה ולהכשירה לא הוי מיעוט כל שההוצין חמתן מרובה מצילתן מ"מ למטה מגובה י' ולפוסלה הוי מיעוט וטעמא משום דכל שאינה גבוה י"ט ה"ל דירה סרוחה ואין אדם דר בדירה סרוחה:

ומ"ש אבל אם הנויים יורדין לתוך י' אינן פוסלין שם (י:) אמתני' דפירס עליה סדין נויי סוכה אין ממעטין את הסוכה ופירש"י קרמים הפרוסים עליה לנוי אין ממעטין בגובה למעלה מכ' להכשירה ולא לפוסלה משום פחות מי' וכבר כתבתי זה:

ומ"ש היתה נמוכה מי' וחקק בה להשלימה לי' וכו' בריש סוכה (ד:) היתה פחותה מי' טפחים וחקק בה כדי להשלימה לי' אם יש משפת החקק ולכותל ג"ט פסולה פחות מג"ט כשרה ומפרש בגמרא טעמא דלא מכשרינן עד ד"א משום דכיון דלאו דופן הוא [ד] לא שייך למימר דופן עקומה וסובר רבינו דלא מכשרינן

דרישה

בשלמא חריץ למיטיימנה קאי אלא בית למיטיימיה קאי בתמיה פירש"י חריץ למיטיימיה קאי הילכך סתם עפר בטיל ליה אפילו לרבנן ע"כ ותירוץ זה אפשר נמי לומר בדברי רבינו דשאני חריץ דלמיטיימיה קאי משא"כ בסוכה אעפ"י שהיא גבוהה יותר משיעורא מ"מ לא למיטיימיה קאי מקרי וק"ל וכל זה צריכין אנו לומר ג"כ בדברי מהרא"י סימן ע"ה ע"ש אך שצ"ע בדבריו שם דלכאי זה מאי מייתי ראיה לתשובה שלו דשם קאי אמה שרוצה למעט הכותל דהא סתם כותל נמי לא למעט קאי וצ"ל דס"ל למהרא"י דהני ב' תירוצים בגמרא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ואע"ג דרב אשי הוא בתרא מ"מ קאי נמי האי שינויא דרב סוכא דיש חילוק בדבר שאינו ניטל בשבת דמהכי א"כ ס"ל בדבר שמבטל בהדיא מועיל אליבא דכ"ע אע"ג דדעתו לפנותו משם אחר שבת מועיל הבטול שמבטלהו בפי' לאותו שבת אע"ג דגם זולת הביטול לא היה מטלטלה באותו שבת ומזה איירי מהרא"י שבטלו בפי' אע"ג דודאי יטלהו

חדושי הנהות

לכן צריך לגרוס בדברי רבינו כמו שהגהתי כי גי' ראשונה היא כר"י דלא כהלכתא (מהרל"ח): ב בטור שלפני מהרל"ח איתא ז' ימים ועיין ב"ח דרצה ליתן טעם לקיים הנוסחא בספרי רבינו ח' ימים ע"ש: ג בטור שלפני מהרל"ח איתא ולא תהיה נמוכה כו': ד ואע"ג דלעיל סימן שמ"ה גבי בית שאין תוכו י' נתבאר שאם חקק בו ד' על ד' אפילו רחוק באמצע כן הכתלים נעשה כולו רה"י כבר כתב הר"ן בפ"ק דסוכה דהכא גבי סוכה שמצותה בדפנות דהכי גמירי בעינן שיהא דפנותיה סמוכות לה בפחות מג' כדי שיהא נראה כשלה

מכשרין אלא בתוך החקק אבל לא חוץ לחקק ואיני יודע למה דמ"ש מהיתה גבוהה כ' ובנה בה אצטבא דמכשיר רש"י אפי' מן האצטבא והלאה וכו' הר"ן דהא דמכשרי בפחות מג' דוקא כשיש בחקק שיעור סוכה הא לא"ה לא דאע"ג דמאי דאמרינן כלבוד לא חשבינן ליה כאילו איננה דא"ה אויר פחות מג' יהא פוסל בסוכה קטנה דהא בצר ליה שיעור דסוכה אפ"ה כל שאין בחקק שיעור הכשר סוכה פסולה דכל שאין לה חלל י' כשיעור הכשר סוכה הו"ל דירה סרוחה כדאמרינן בהוצין יורדין וכ"כ הרי"ץ גיאת עכ"ל וכך הם דברי רש"י :

תרלד ולא קטנה משיעורה וכמה שיעורה ז"ט על ז' וכו' בריש סוכה (ג.) א"ר שמואל בר יצחק א"ר הונא הלכה צריכה שתהא מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו וכו' הרא"ש והיינו ז"ט על ז"ט דגברא באמתא יתיב ושולחנו טפח כדאיתא בירושלמי וכמה כדי שולחן טפח וכ"כ הרי"ף בס"פ הישן כמה כדי ראשו ורובו ושלחנו ז"ט על ז"ט ובפ"ק אמתני' דהחוטט בגדיש אמרינן בגמרא (טז :) דמשך סוכה ז' וכן הוא מוסכם מכל הפוסקים .

ומ"ש לענין גודל אין לה שיעור אלא יעשנה גדולה כמו שירצה וכו' כ"כ הרמב"ם ופשוט הוא דאל"כ היה להם לחכמים לפרש כשם שפירשו בגובהה :

יש בה ז' על ז' ונתן בה בגדים לנאותה וממעטין אותה משיעורה פסולה בפ"ק דסוכה (י,) אתמר נויי סוכה אין ממעטין בסוכה אמר רב אשי מן הצד ממעטין ופירש"י קרמים פרוסים למעלה לנוי אין ממעטין בגובהה מכ' להכשירה ולא לפוסלה משום פחותה מי' : מן הצד ממעטין. לה משיעור ז"ט דהא איננה מחזקת ראשו ורובו ושלחנו :

ואם היא עגול' ויש בה לרבע ז' על ז' וכו' שם (ז :) תניא אחרים אומרים סוכה העשויה כשובך פסולה לפי שאין לה זויות ופירש"י כשובך. עגולה : ואוקימנא להו בשיטה וא"כ לית הלכתא כוותיה והכי א"ר יוחנן התם בסמוך דסוכה עגולה כשירה ובלבד שיהא בהקיפה כדי לרבע ד"א שהוא שיעור סוכה לדעתו וממילא משמע דלדידן דקי"ל דשיעור סוכה ז' על ז' בשיש בה כדי לרבע ז' על ז' סגי ושיעורה כ"ט טפחים ושני חומשים על כ"ט טפחים ושני חומשים דכל טפח ברבועא טפח ותרי חומשי באלכסונה נמצא שז"ט דמשך סוכה הם י"ט ככי חומשא וכל שבעיו טפח בהקיפו ג"ט נמצא שדבר עגול שיש בו כ"ט ושני חומשים על כ"ט ושני חומשים יש בו כדי לרבע ז' על ז' מצומצמים (א) :

ואם היא גדולה ויושב סמוך לפתחה ואין ממנו בתוכה אלא ראשו ורובו וכו' בפרק הישן (כח :) תנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין ומפרש בריש סוכה (ג .) דבתרתי פליגי בסוכה קטנה ובסוכה גדולה וחסורי מחסרא והכי קתני מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית בש"א לא יצא ובה"א יצא ושאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו בלבד ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין פי' סוכה גדולה שיש בה שיעור סוכה וסוכה קטנה שאין בה שיעור סוכה וכתב הרי"ף בפרק הישן דהלכתא כב"ש בתרווייהו דחד טעמא הוא כלומר וכיון דאיפסיקא הלכתא כב"ש בסוכה קטנה דאמרינן בריש סוכה הלכה צריכה שתהא מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו ממילא משמע דהלכת' כוותיה בתרווייהו ר"ל בסוכה גדולה נמי וכתב הר"ן שחלקו על הרי"ף דנהי דבסוכה קטנה איפסיקא הלכתא כב"ש אבל בסוכה גדולה משמע דקי"ל כב"ה דכיון דב"ש במקום ב"ה אינה משנה לית לן למיקבע הלכה כב"ש אלא במאי דאיפסיקא בהדיא הלכתא כוותיה אבל במאי דלא איפסיק הדרינן לכללין הלכתא כב"ה ועוד דמשמע דתרי טעמי דפליגי ניהו ובסוכה גדולה הא איתפרש טעמייהו דב"ש בגמרא ומש"ה אמרינן לא יצא שמא ימשך אחר שולחנו ובסוכה קטנה לאו מה"ט פסלי אלא משום דס"ל דדירת קבע בעינן והכי דקי"ל כרבנן דאמרי סוכה דירת עראי בעינן אפ"ה קי"ל בהא כב"ש דקלת קבועות בעינן שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו דאי לא דירה סרוחה היא הלכך בסוכה גדולה ובסוכה קטנה ב' טעמי ניהו ואע"ג דאיפסיק הלכתא כב"ש בסוכה קטנה בסוכה גדולה הדרינן לכללין וקטינן כב"ה דמכשירין ועוד דאפי' את"ל דמחד טעמא פסלי ב"ש בסוכה גדולה ובסוכה קטנה דהיינו שמא ימשך אחר שלחנו אביי דמני ב"ש בהדי הנהו דס"ל דסוכה דירת קבע בעינן ה"כ קאמר דבעי' סוכה ראויה להיות בה קבע שאין לחוש שימשך אחר שלחנו וא"ל דאביי דאמר הכי ס"ל דלית הלכתא כב"ש ומש"ה אמר דטעמייהו משום דדירת קבע בעי' אבל אנן דפסקינן כוותייהו ס"ל דטעמייהו דב"ש בסוכה קטנה נמי משום שמא ימשך וחד טעמא הוא בהדי סוכה גדולה אפ"ה איכא למימר דנהי

דחד

להוסיף חקק על חקק אבל אין רואין כאילו הדופן נתקרב לחקק ע"י לבוד דלשון לבוד הוא כמו סניף דבר שמאריכין אותו ע"י סניפין כן נראה מדברי רש"י :

ומ"ש דכשרה בתוך החקק וכו' כתב הב"י איני יודע למה דמ"ש מהיתה גבוה כ' ובנה בה איצטבא דמכשיר רש"י אפי' מן האיצטבא והלאה עכ"ל ולא קשיא מידי דשאני התם דאיכא מחיצות וסכך למעל' מכ' לא הוי סכך פסול דאינו נפסל אלא מחמת גבהו הילכך כיון דמקלתו כשרה אידך נידון כפסל היוצא מן הסוכה דנידון כסוכה כדכתב הרא"ש אבל הכא דבין החקק לכותל אין שם מחיצה עליו אין שם סוכה :

תרלד ולא קטנה משיעורה וכו' בפ"ק דברייתא פליגי בה בית שמאי ובית הלל ורבי דלבית שמאי שיעור סוכה בראשו ורובו ושלחנו ולבית הלל סגי בראשו ורובו ורבי בעי ד' אמות על ד' אמות ואמרי' התם דהלכה כב"ש דאמר רב שמואל בר יצחק אמר רב הונא הילכתא צריכה שתהא מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו ותו אמרי' התם אמתניתין דהחוטט בגדיש למשך סוכה ז' על ז' ופירש"י ושאר מחברי' דהיינו שיעורא דראשו ורובו ושלחנו והרא"ש נתן טעם משום דאמר התם דגברא באמתא יתיב ושלחנו טפח כדאיתא בירושלמי ע"כ וכן איתא להדיא בגמרא אמימר' דרב אמי דפס ד' ומשהו מתיר בסוכה משום דופן ומוקים לה בפחות מג' סמוך לדופן דקאמר מאי קמל"ן דשיעור משך סוכה קטנה שבעה ע"ש בסוף (דף י"ו) : **ומ"ש** ולענין גודל אין לה שעור וכו' כ"כ הרמב"ם רפ"ד ונראה דאיצטריך דלא תימא דלמאי דקי"ל דסוכה דירת עראי בעינן כי היכי דלמעלה מכ' פסולה משום דעביד לה דירת קבע בגדולה הרבה נמי צריך לעשות יתידותיה ומחיצותיה קבועים שלא תפול ופסול' קמ"ל דלא וצריך לומר דה"ט דאפי' גדול' הרבה יכול לעשות מחיצותיה עראי בהוצא ודפנא והכי משמע מדלא אשתמיט שום תנא ואמורא לאורויי לן דפסולה בגדולה הרבה כי היכי דפסולה בגבוה למעלה מכ' : **ואם** היא עגולה ויש בה לרבע ז' על ז' כשרה שם תניא אחרים אומרים סוכה העשויה עגולה כשובך פסולה לפי שאין לה זויות ואומר שם אביי דטעמייהו דסוכה דירת קבע בעינן כבית שהוא בנוי ברבוע ואין הלכה כן דאוקמיה לאחרים בשיטה הילכך אפילו היא עגולה כשרה : **ומ"ש** דצריך שיהא בה לרבע ז' על ז' פשוט הוא דלא עדיף עיגול' מרבועא דבעינן ז' על ז' אלא שצל"ע אם כונת רבינו היא דצריך שיהא בהיקיפה כל כך כי היכי דנפק ריבועא מגו עיגולא ומה שבצדדים לא חשבינן להו בחשבון ז' על ז' אלא חשבינן להו כסתום או כונתו היא דסגי במה שמחזיק מקום העיגול לחתוך ממנו רצועות שיהא בהן ז' על ז' בין הכל ומדברי הרמב"ם בפ"ד נראה כלשון ראשון שכתב סוכה עגולה אם יש בהיקפ' כדי לרבע בה ז' על ז' אף על פי שאין לה זויות כשרה וכך הבין הרב המגיד וכתב דזה מבואר במימרא דר' יוחנן דבעי כדי לרבעה בד' אמות על ד' אמות אליבא דהילכתא שעור הסוכה ז' על ז' עכ"ל משמע דכי היכי דלר"י בעינן בהיקפו כ"כ כי היכי דנפיק רבועא מגו עגולא והלדדין חשבינן להו כסתום כדאיתא להדיא בגמרא ה"נ אליבא דהילכתא וכך פי' הב"י דברי רבינו ע"ש וכך פסק הרמב"ם לגבי מזוזה אבל הרא"ש חלק עליו גבי מזוזה עיין בי"ד סימן רפ"ו וצ"ע להרא"ש מ"ש סוכה ממזוזה . אכן לפי לשון רבינו כבר אפשר לפרש דסובר כלשון השני ואיכא למימר דאף על גב דלר"י בעינן דנפיק רבועא מגו עגולא התם היינו טעמא דאיהו ס"ל כר' דשעורא דסוכה ד' אמות על ד' אמות משום דדירת קבע בעינן כדאיתא בגמרא וס"ל דקביעותא בהכי הוה ברבועא ולא בעיגולא ואף על גב דלא ס"ל דאחרים דפסלי באין לה זויות אפילו הוא גדולה הרבה היינו משום דס"ל דכיון שיש בה לרבע ד' על ד' תו לא מיפסלא במה שהיא גדולה יותר מזה דלא גרע מאילו היה סתום לגמרי דהא השתא נמי חשבינן ליה כסתום ושפיר הוה קביעותא בהכי אבל אליבא דהילכתא דדירת עראי בעינן תו לא איצטריך לן ריבועא כל עיקר אלא במחזקת ראשו ורובו סגי בין ברבועא ובין בעיגולא . וכיון שהמקום מחזיק לחתוך ממנו רצועות שיהא בהן ז' על ז' בין הכל כשרה וכן מבואר בדברי התוס' בריש סוכה (דף ג') בד"ה לא נצרכה אלא לקטנויות שבה דסוכה ארוכה טובא ואין ברחבה שבעה כשרה כיון שיכול לחתוך ממנה רצועות ולרבע ז' על ז' אלמא דלא בעינן ריבוע ממש וה"ה נמי בעיגולא דמאי שנא ולפי זה שיעור העגול כדי לרבע בה ז' על ז' סגי בהיקיפו כ"ד טפחים ושלשה שמיני טפח דכשעור זה יכול לחתוך ממנו רצועות שיהא בהן מ"ט טפחים שהרי אם תעשה רבוע של שמנה טפחים ושמיני טפח על שמנה טפחים ושמיני טפח אשכחת ביה ס"ו רצועות של טפח על טפח התזור ותעשה עגול של ח' טפחים ושמיני טפח רוחב על ח' טפחים ושמיני טפח רוחב בתוך הריבוע הראשון אתה מפיק ריבעא מן המקום של הריבוע שהיה בתחילה כדקיימא לן דעגולא דנפיק מגו רבועא ריבעא כדאיתא בגמרא וא"כ עדיין נשאר במקום המחזיק העיגול מ"ט טפחים ועוד קצת יותר נוסף כיון שרוחב העיגול ח' טפחים ושמיני טפח יש בהקיפו כ"ד טפחים וג' שמיני טפח כדאיתא בגמרא דכל שיש בהקיפו שלשה טפחים יש ברחבו טפח גם דברי הרמב"ם וה' המגיד אפשר לפרשם בסגנון זה ואינו דחוק ולא רחוק והכי משמע מדבריהם בפ"ה גבי כילה ובפ"ד גבי צריף וכבר הזכרתיו בסימן תרל"א וע"ש כן נ"ל להלכה אבל למעשה יראה להחמיר דבעינן ריבועא ממש דשמא ר' יוחנן דקאמר דבעינן ריבועא בשיעורא דסוכה מכח הלכה למשה מסיני קאמר הכי ולפי זה אף בארוכה טובא ואינה רחבה ז' נמי פסולה ולא כדברי התוספות שחולקין אדברי רש"י אף על פי שיש לפרש דאף רש"י מודה לדבריהם בדין זה ע"ש מכל מקום ראוי להחמיר לענין מעשה כראה לי : **ואם** היא גדולה ויושב סמוך לפתחה כו' בריש סוכה אסיקנא דבסוכה גדולה נמי פליגי ב"ש וב"ה דלב"ה בראשו ורובו

דרכי משה

הר"ר (א) פי' דאם חוט המסבב עיגול הכוכה הוא ארוך כ"ט טפחים וב' חומשים ריבוע של סוכה הוי ז' על ז' ונ"ב פשוט הוא אלא שספרי ב"י הם מוטעים לכן

פרישה

סי' תרלג (א) ויש בחקק שיעור הכשר סוכה כו' כתב הר"ן משום דבעינן ז' כו' במשך גבוה י' דאל"כ הוי דירה סרוחה וכתב ב"י הא דכתב רבינו כשירה בתוך החקק משמע דלא מכשרינן מה שחוץ לחקק ואיני יודע למה דמ"ש מהיתה גבוה כו' אמה ובנה בה אצטבא דמכשיר רש"י אפי' מן האצטבא והלאה ע"כ ולעד"נ דיש לחלק דשאני התם דהא דירה מעלייתא היא אלא דבעינן היכרא שכך או דירת עראי וכיון שיש היכר במקום אחד ע"י זה הוה היכר בכולו ונשאר כפסל היוצא מן הסוכה אבל הכא אין אדם דר בדירה סרוחה ודו"ק :

סי' תרלד (א) ז"ט על ז' כדי שיהא מחזיק ראשו ורובו ושלחנו דגברא באמת' יתיב ושלחנו טפח אסב"י : (ב) **ואם** היא עגולה ויש בה לרבע ז' על ז' כו' ושיעורו כ"ט טפחים וב' חומשים כן כתב ב"י ולפי זה נ"ל להגיה בדברי רבינו ויש לרבע בה וע"ז כו' דמשמע שיהא עגול כל כך גדול שיוכל לרבע בתוכו ריבוע וע"ז וכן הוא ברמב"ם פ"ד דסוכה ועיין בדרישה מ"ש :

דרישה

ושלחנו משא"כ במ"ש הוא שם ע"ש ונ"ל הכל מיושב אכן התוס' פ"ק דסוכה דף ז' בד"ה בית שמלאהו כתבו דאפילו בעבר ודאי לא יפנו אא"כ בטלו וכו' וכ"כ הס"מ פ"ו דהל' סוכה בסעיף ג' ע"ש :

סי' תרלד [א] ואם היא עגולה ויש בה לרבע ז' ע"ז עיין ב"י וצ"ע מ"ש כ"ט על כ"ט טפחים דהא בכ"ט סך הכל סגי דהוא שיעור היקף המסבב לרבוע וע"ז העומד בתוכו דוגמא מ"ש בגמרא ד"א ע"א לרבי יוחנן דבעי שיהא בסוכה ד' אמות על ד' אמות דבסוכה עגולה אם יש בהקיפה שבסר אמה ככי חומשא סגי מה"ט וכדפירש"י שם הילכך נלע"ד דהב"י לפום ריהטא לא דק ויש לייסב לשונו בדוחק ולומר שכיון שעובי העיגול בכל צד הוא עשרה ככי חומשא ומכל צד השיעור ההיקף צ"ל שהוא כ"ט ומש"ה כתב כ"ט על כ"ט וק"ל . אחר זה מצאתי דכפל טעות סופר בזה בדברי ב"י והכל מדברי ב"י משמע דבעינן שיהא בעיגול שיעור לרבע וע"ז ויעשהו ד' זויות פנויים מהעיגול על הריבוע בכל רובע

קי"ב

חדושי הגהות

בשלה אבל לענין רה"י מיוחד שאין הרבים בוקעים בו סגי הלכך כל שהיא מוקף מחיצות ליכא לאפלוגי בין סמוכות למופלגות (מהרל"ח) : א כתב הב"י ואיני יודע למה כו' והיה

בה להשלימה לי' (א) ויש בחקק שיעור הכשר סוכה אם אין בין חקק לכותל ג"ט כשירה בתוך החקק יש ביניהן ג' פסולה :

תרלד ולא קטנה משיעורה וכמה שיעורה (א) ז"ט על ז' ולענין גודל אין לה שיעור אלא יעשנה גדולה כמו שירצה יש בה ז' על ז' ונתן בה בגדים לנאותה וממעטין אותה משיעורה פסולה (ב) ואם [א] היא עגולה ויש בה לרבע ז' על ז' כשירה ואם היא גדולה ויושב סמוך לפתחה ואין ממנו בתוכה אלא ראשו ורובו ושולחנו חוצה לה פסק רי"ף שלא יצא וכ"כ בה"ג אבל הרי"ץ גיאת וה"ר ישעיה והרז"ה פסקו שיצא ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל :

ורובו סגי ולב"ש בעינן ראשו ורובו ושלחנו בסוכה ופסק הרי"ף הילכתא כב"ש אף בסוכה גדולה וטעמו דס"ל דלב"ש חד טעמא לתרווייהו גזירה שמא ימשך אחר שלחנו וכי היכי דבסוכה קטנה איפסקא הילכתא כב"ש משום דגזרינן שמא ימשך הה"נ בסוכה גדולה והתוספות לשם כתבו דבסוכה גדולה הלכה כב"ה דלא גזרינן שמא ימשך ובסוכה קטנה טעמייהו דב"ש לאו משום שמא ימשך אלא שעורה דסוכה בהכי הוא וכזה לבד הלכה כמותו וכן פסק הרא"ש והסכים לדברי המקילין ולענין מעשה כבר כתב ה' המגיד שדעת רוב הגאונים כהרי"ף וכך ראוי להחמיר עכ"ל :

תרלה סוכה כשרה אף על פי שלא נעשית לשם מצות סוכה לקמן בסי' תרל"ו יתבאר דפליגי ב"ש וב"ה בהא והילכתא כב"ה דלא בעינן סוכה לשם חג : **ומ"ש** והילכך סוכת ענכ"ד רקב"ש כו' ברייתא פ"ק ואמרינן בגמרא דגריעות' דענכ"ד משום דלאו בני חיובא נינהו וגריעות' דרקב"ש משום דלאו קביעי ומשמע לי דאפילו עשו העו"ג והנשים והכותים הסוכה לרעות בהמתם. או לשמור קציעות וכו' דהשתא תרתי גריעותא בהדדי נינהו אפ"ה כשרה והכי משמע בסוגיא וכתבתיו בחדושי : **ומ"ש** ובלבד שתהא עשויה כהלכתה שם בברייתא הנזכרת ובגמרא מאי כהלכתה אמר רב חסדא והוא שעשאה לצל ופרש"י האי כהלכתה מאי אתא לאשמועינן דאילו שתהא צלתה מרובה מחמתה ודבר שכשר לסכך בו פשיטא אטו משום דריע במילי אחרנייתא שלא נעשית לשם סוכה תתכשר אף בפסולות א"ר חסדא האי כהלכתה דקאמר והיא שמסוככת יפה דמוכחא מילתא שעשייתה הראשונה לצל היתה ולא לצניעות בעלמא דאף על גב דסוכה לשם חג לא בעינן לשם סוכה בעינן ולצל הוא דמיקריא סוכה שסוככת מן התורה עכ"ל הורה לנו דלא בעינן דידעינן בבירור שעשייתה לצל היתה אלא כיון דמוכחא דמילתא סגי בהכי אך קשה אף על גב דלצניעותא אין רגילין לסכך יפה מ"מ דילמא סיככה יפה לדירה ופשיטא דאף רש"י מודה דאם עשאה לדירה פסולה דסוכה אמר רחמנא ולא דירתו של כל השנה וכן פרש"י בהדיא גבי גזירת תקרה וז"ל והיינו ודאי פסול דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל השנה ע"ש (בדף י"ד ע"ב) ושוב כתב (בדף י"ב ע"א) גבי החוטט בגדיש וז"ל שאם אתה אומר כן אין אדם עושה סוכה אלא הולך ואוכל וישן באוצרו במקום שלא נשתמש שם כל ימות השנה והוא עשוי ועומד ולא לשם סכך של צל דניהוי שם סוכה עליה ואפילו שם סוכה שאינה של חג אלא כבית בעלמא.

תרלה סוכה כשירה אף על פי שלא נעשית לשם מצות סוכה הלכך סוכת ענב"ך רקב"ש פירוש עובדי גלולים נשים בהמה כותים רועים (א) קייצים בורגנין שומרי שדות כשירה ובלבד שתהא עשויה כהלכתה פירוש שתהא עשויה לצל להגין משרב ושמש ולא לצניעות בעלמא ור"ת פי' בהלכתן שלא תהא מעובה כמין בית וזהו לשטתו שפוסל כשאין הגשמים יכולין לירד לתוכה הלכך החוקק בגדיש שנוטל העמרים שלמטה לעשות בו חלל להיות סוכה פסולה שהרי לא נתן שם הגדיש לשם סוכה ונמצא בשחוקק ומוציא העומרים נעשית מאיליה ודרשינן תעשה

דחד טעמא הוא עפי שייך למיגזר שמא ימשך בסוכה קטנה שא"א למשוך שלחנו אצלו ממאי דאיכא למגזר בסוכה גדולה הלכך כיון דלא שוו אהדדי בסוכה קטנה בלחוד דאיפסיקא הלכתא כב"ש נקטינן כוותיה אבל בסוכה גדולה הדרינן לכללין ונקטינן כב"ה דמכשרי וזהו דעת מקצת הגדולים והר"י גיאת והרז"ה אבל הרי"ף משמע דס"ל דכיון דמיתנו גבי הדדי כהדדי נינהו וכיון דאיפסיק בהדיא בסוכה קטנה כב"ש נקטינן נמי כוותייהו בסוכה גדולה וכ"ד הרמב"ם בפ"ו והרא"ש כתב שה"ר ישעיה סובר כדברי הרי"ף ולא נראו דבריהם בעיניו ולפיכך צריך להגיה לשון רבינו שכתב שה"ר ישעיה סובר שיצא דליתא אלא הוא מהסוברים דלא יצא :

תרלה סוכה כשירה אף ע"פ שלא נעשה לשם מצות סוכה הלכך סוכת ענכ"ד רקב"ש ופירש"י (סוכה ח:) קייצי. שומרי קציעות השטוחים בשדה לייבש : בורגנין. שומרי העיר וכולם ישראל הם אבל סוכה זו לא לשם א סוכה נעשית. ואמרי' בגמרא דגריעותא דענכ"ד משום דלאו בני חיובא נינהו וגריעותא דרקב"ש משום דלא קביע ומסיים בברייתא ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה ובעי בגמרא מאי כהלכתה אמר ר"ח והוא שעשאה לצל ופירש"י אמר ר"ח האי כהלכתה דקאמר הוא שמסוככת יפה ומוכחא מלתא שעשייתה הראשונה לצל היתה ולא לצניעות בעלמא ואע"ג דסוכ' לשם חג לא בעי' לשם סוכ' בעי' ולצל הוא דמיקריא סוכה שסוככת מן החורב וכתב הרא"ש ור"ת פי' שעשאוה לצל ולא מעובה להגן מן המטר :

ומ"ש רבינו וזהו לשטתו שפוסל כשאין הגשמים יכולין לירד לתוכה נתבאר בסי' תרל"א : **ומ"ש** הלכך החוקק בגדיש שנוטל העמרים של מטה לעשות בו חלל וכו' אמ"ש שתהא צריכה עשויה לצל קאי החוקק בגדיש כיון שלא נתן שם הגדיש לשם סוכה בעלמא הרי אינה עשויה לצל דאילו לפי' ר"ת דסמיך ליה אינו ענין לו ודין זה דחוקק בגדיש משנה בפ"ק (טו.) החוטט בגדיש לעשות בו סוכה אינה סוכה ולא תיקשי לך הא מתניתין הוי תיובתא דר"ת דאיכא למימר דלר"ת נמי בעינן שיתן שם הסכך לשם סוכה כדמשמע ממתניתין אלא שהוא מפרש והוא שתהא עשויה לצל דא"ר חסדא שלא תהא מעובה כמין בית ושצריך ליתן הסכך לשם סוכה לא נזכר בדברי רב חסדא כשם שלא נזכרו בדבריו שאר דברים הפסולים בסוכה : ומ"ש

וצריך לומר דס"ל לרש"י דכל שסיכך כדרך שמסככין לצל אפילו סיככה לדירה נמי כשרה שהרי שם סכך עליה שעשויה להיות צל על אדם וסוככת מן החורב וסוכה שמה ומ"ש רש"י גבי גזירת תקרה סוכה אמר רחמנא ולא דירתו של כל ימות השנה היינו דוקא בנסרים דאין עליהם שם סוכה כל עיקר אלא שם בית ומה שכתב גבי החוטט בגדיש אלא כבית בעלמא לדוגמא נקטיה כלומר כמו בית דפסולה משום דאין זו סוכה אף זו אין עליה שם סוכה אלא אוצר ותדע שהרי גבי סוכה של יוצרים דהפנימית אינה סוכה פירש"י משום דאינה ניכר שדר בה לשם מצות סוכה כיון שדר בה כל השנה והשתא קשה בלאו הכי נמי אינה סוכה ד"ת כיון דסיככה לדור בה אלא ודאי אפילו כדי לדור בה נמי כשרה ד"ת כיון דשם סוכה עליה ואינה פסולה אלא מדרבנן משום דאינו ניכר וכו' זו היא דעת רש"י ז"ל אבל הר"ן נחלק עליו שהרי כתב וז"ל והוא שעשאה לצל כלומר שלא תהא עשויה לדירה ואוצר וגבי סוכה של יוצרים פי' נמי דהפנימי' אינה סוכה משום דעשוי לדירה ולא לצל ע"ש ומדברי רבינו בסימן תרל"ו מבואר שתופס פירש"י וע"ש ולענין הלכה נראה להחמיר כדברי הר"ן דהכי משמע פשטא דמילתא ואיכא למידק לפי הירושלמי גבי סוכה ישנה דצריך לחדש בה דבר עתה בגופה לשם חג וכמו שכתבו מקצת מחברים אם כן ודאי כ"ש בסוכת ענכ"ד ורקב"ש דצריך לחדש בה דבר בגופה וא"כ קשיא. אפילו אינה עשויה אלא לצניעותא בעלמא אמאי לא מיתכשרא בחדוש בגופה לשם חג. וי"ל דהחדוש שבמקצתה שמועיל לכל הסוכה אינו אלא מדרבנן הילכך דוקא בסוכה ישנה העשויה לצל דכשרה ד"ת אלא דרבנן אחמרו לחדש בה דבר בחדוש כל שהוא דמיכר לשם חג סגי אבל בעשויה לצניעותא בעלמא או לדירה לדעת הר"ן דפסולה ד"ת משום ולא מן העשוי לאוצר ולדירה אין חדוש כל שהוא מועיל להכשיר בכל שאר הסוכה וזה דבר ברור :

ומ"ש וזהו לשטתו כו' אע"ג דלהרא"ש ורבינו דלא ס"ל כר"ת לפסול במעובה כמין בית אפילו הכי בענכ"ד ורקב"ש פסולה במעובה כמין בית משום דמינכר דעשאה קבע לדור בה כדמוכח למעלה בסימן תרל"ח וכדכתבתי לשם מ"מ ר"ת גופיה לאו משום הך טעמא קא פסיל בענכ"ד ורקב"ש אלא שהולך לשטתו שפוסל כל סוכה שבעולם במעובה כמין בית וכתב רבינו זה כדי שלא תקשה בדברי ר"ת מדידיה אדידיה דלפי פירושו בכאן משמע דוקא בענכד ורקב"ש פסולה במעובה כמין בית הא שאר כל סוכה כשירה במעובה כמין בית ולמעלה כתב בשם ר"ת דכל שאר סוכה פסול במעובה כמין בית על כן כתב רבינו דהכי נמי לא פסיל ד"ת אלא משום שהולך לשטתו וכו' ולא משום טעמא דמינכר דעשאה קבע לדור בה דלא ס"ל לר"ת הך טעמא אבל הרא"ש ורבינו נחלקו עליו וס"ל כר"ת לפסול בסוכת ענכ"ד ורקב"ש במעובה כמין בית ולא מטעמיה אלא מטעמ' דמינכר דעשאה קבע לדור בה אבל כל שאר סוכה כשרה במעובה כמין בית כדפי' ואע"ג דרבינו מפרש כפירש"י גבי סוכה של יוצרים דהפנימי' אינה סוכה משום דאינו ניכר כו' דאלמא דלא מיפסלא הסוכה ד"ת כשעשה הסכך לדור בה אפ"ה איכא למימר דבענכ"ד ורקב"ש במעובה כמין בית דומה לשאר בית שקירוה בנסרים דשם בית עליה ופסולה ד"ת ואינו דומה לסוכה של יוצרים כשאינה מעובה כמין בית דלאו שם בית עליה ולא מיפסלא אלא משום דאינו ניכר. א"כ דאף בענכ"ד ורקב"ש במעובה כמין בית אינה פסולה אלא מדרבנן משום דאינו ניכר שדר בה לשם מצות סוכה ואינו דומה לשאר סוכה דכיון דעשאה לשם חג אפילו במעובה כמין בית שפיר ניכר שדר בה לשם מצות סוכה והראשון נראה עיקר כן נראה לפי דעת רבינו ואיכא למידק אפירושו של ר"ת שהולך לשיטתו א"כ למאי הוצרכו לומר בגמרא גבי סוכת ענכ"ד ורקב"ש והוא שתהא מסוככת כהלכתה שלא תהא מעובה כמין בית הא פשיטא היא דכל סוכה דינה כך וא"צ"ל סוכת ענכ"ד ורקב"ש ואפשר לומר דלר"ת בענכ"ד ורקב"ש אם היא מעובה כמין בית דאין עשייתה לצל או כל הסכך פסיל ולא יועיל חידוש כל דהו במה שנוטל מקצת הסכך בענין שיהא הגשמים יורדין לתוכו אלא צריך לקלקל כל הסכך מעיקרו משא"כ בשאר כל הסוכה המעובה כמין בית דמתכשרא במה שנוטל מקצת מן הסכך נראה לי ולענין הלכה פסולה בכל ענין בין עשוייה לצניעות ובין במעובה כמין בית ואפילו בכל שאר סוכה כדברי ר"ת שגם התו' בשם רבינו שמשון כתבו דבעינן שיהא הסכך ערא' וכן כתוב במרדכי הארוך בשם ראב"י דמ"ש ריב"א להכשיר הסוכה בעשויה להגן מפני הגשמים היינו הגגה פורתא אבל אם אין גשמי' יורדין בה כלל לא וכן עיקר והכי נהגינן : **ומ"ש** הילכך החוטט בגדיש וכו' פירוש שחוקק בגדיש שהוא מלא מן העומרים ונוטל מן העמרים למטה סמוך לארץ והעומרים שלמעלה הניחם להיות לסכך עליו וכשחוקק ונכנס לתוכו ועשה חלל כשיעור סוכה נמצא שהסכך עשוי ועומד מאליו שהרי לא נגע בו לעשות שם מעשה אלא שפיחת אחד מדפנותיו ונכנס לעומקו ונוטל העומרי' ומשליך והסוכה נעשית מאליה דפנותיה וסככה כן פירש"י בפרק קמא (בדף י"א ע"א ובדף י"ב ע"א) וללשון הלכך שכתב קאי אמאי שכתב למעלה דברי רב חסדא והוא שעשאה לצל וקאמר עלה דחוקק בגדיש כיון שלא נתן שם הגדיש לשם סוכה אלא לשם אוצר אינה עשויה לצל מקריא ופסולה ואפילו לר"ת שפי' דבריו דאתי לאפוקי מעובה כמין בית אבל לצניעותא בעלמא הוי כמו עשויה לצל וכשרה מכל מקום בגדיש דעשוי לאוצר פשיטא דלאו עשויה לצל הוא ולא דמי לצניעותא בעלמא דהתם ודאי מאחר שעשוי להגן דינו כשאר סכך העשוי גם כן להגן ודלא כמו שפי' הב"י : ומ"ש

דרכי משה

לכן כתבתי הנכון וכ"כ בתא"ו נ"ה ח"ב דזהו שיעור העיגול :

דרישה

ריבוע היוצא מעגול שהרי שיעור זה דכתב ב"י דהיינו כ"ט טפחים היינו מטעמא דכל טפח ברחבו יש בהקיפו ג' ובעיגול זה משבינן עוביו שיעור עשרה טפחים נכי קומשא וכל דבר עובי הוא עגול שוה בכל צד עשרה נכי חומשא מ"ה קצוות הרבוע שתעשה בתוך העיגול נוגעין בכל צד בעיגול וא"כ בהכרח צ"ל שהעובי עשרה נכי חומשא מכל צד מקו המקיפו אינו אלא כ"ט וב' חומשים ולפ"ז לא יהיה עודף בכל צד בעיגול על צלע של הרבוע שני חומשים שהרי הד' צלעים של הרבוע כל א' אורך ז"ט ויחד הם כ"ח טפחים וכל העיגול אינו עודף

פרישה

סי' תרלה (א) קייצים בורגנים כו' נראה דצריך לחדש בה דבר כמ"ש רבינו בסמוך בסי' תרל"ו בסוכה ישנה :

בראש

חדושי הגהות

והיה נראה לומר דס"ל לרבינו דדוקא גבי מיעטה באצטבא מכשרינן אף מן האיצטבא והלאה מידי דהוי אפסל היוצא מן הסוכה אבל הכא בפיסולו מחמת שאינו גבוה י' אין להכשיר אלא מה שמתוך החקק דמה שחוץ לחקק הו"ל דירה סרוחה אלא שאין נראה כן מדברי רבינו עצמו שכתב לעיל סוף סימן תרל"א גבי סוכה העשויה כמין צריף דאם יש בה לרבע ז"ט על ז"ט שהוא שיעור הכשר סוכה אז כשירה כולה דמשמע אף מה שתחת השיפוע שאינה גבוה י' כשירה ולא פסלי' ליה מכח דירה סרוחה כיון שיש כאן שיעור הכשר סוכה. והית נראה לפרש גם שם שלא כיון רבינו במ"ש אז כשירה כולה אלא למה שהוא למעלה מי' אע"פ שאין בה לרבע ז' על ז' דכשר מדין פסל היוצא מן הסוכה אבל מה שהוא תחת השיפוע אינו כשר הואיל והוא דירה סרוחה אך הרא"ש כ' שם בהדיא דאף מה שתחת השיפוע שאינו גבוה י' כשר מדין פסל היוצא מן הסוכה כמ"ש שם וא"כ יש לתמוה למה לא הכשיר רבינו גמי מה שחוץ לחקק דמאי שנא. והיה אפשר לפרש דלא נקט רבינו כשירה בתוך החקק אלא למעוטי אותן פחות מג' שבין החקק לכותל פסול משום שאנו רואין כאילו הכותל סמוך לחקק וא"כ נותן פחות מג' שבין החקק לכותל אינו מן הסוכה אבל מה שמן החקק והלאה לצד חוץ אה"נ שהוא כשר כדין פסל היוצא מן הסוכה אלא שאין נראה כן מפירש"י והר"ן דנראה מדבריהם שנראין החקק כאילו הוא מגיע עד הכותל וצ"ע (מהרל"ח) :

תרלד א ר"ל דמ"ש הב"י כ"ט טפחים וב' חומשים על כ"ט טפחים וב' חומשים היא מוטעת בכ"ט ותרי חומשים לבד סגי : **תרלה** א ברש"י לפנינו איתא לשם חג נעשית :

ברא"ש

תעשה ולא מן העשוי אבל אם מתחלה כשנתן שם הגדיש הניח חלל טפח במשך ז' על ז' כשירה דכיון שהניח חלל טפח כשיעור הכשר סוכה שם סכך עליו וכשחוקק מלמטה למעלה עד שמגביה החלל לגובה י' אין זה עשיית הסכך אלא תיקון הדפנות ובדפנות לא אמרי' תעשה ולא מן העשוי והוי כסוכה שאינה גבוהה עשרה והקק בה להשלימה לי' וכתב אבי העזרי אם הגדיש גדיש ולא הניח אלא חלל טפח במשך ז' ושוב חקק בה הרבה ועשה בה סוכה גדולה אינה כשירה כולה ע"י משך ז' שהניח תחלה ולא דיינינן ליה כפסל היוצא מן הסוכה [א] דהא לא ממשכא חד דופן בהדיה ואם חקק מב' צדדין ד"א יותר על הז' אף הז' פסולה דסכך פסול פוסל מן הצד בד"א:

תרלו **סוכה** ישנה שנעשית מקודם לחג ל' יום כשירה ובלבד שיחדש בה דבר עתה בגופה לשם חג אפי' בטפח על טפחים סגי אם הוא במקום אחד ואם החידוש על פני כולה סגי אפילו בכל דהוא ואם עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה כשירה בלא חידוש: יוצר כלי חרס שיש לו ב' סוכות זו לפנים מזו ועושה קדירותיו בפנימית ומוכרם בחיצונה הפנימית אינו יוצא בה ידי סוכה כיון שהיה דירתו כל השנה אינו ניכר שדר בה לשם מצות סוכה והחיצונה יוצא בה שהרי אינו דר בה כל השנה:

תרלז **מי** שלא עשה סוכה קודם החג יכול לעשותה בתוך החג או אם יהיה לו סוכה יכול לצאת ממנה ולישב באחרת דלא בעינן סוכה לכל ז' ימי החג ויוצאין בסוכה שאולה אבל

ומ"ש רבינו אבל אם מתחלה כשנתן שם הגדיש הניח חלל טפח וכו' שם (יז.) א"ר הונא ל"ש אלא שאין שם חלל טפח במשך שבעה אבל יש שם חלל טפח במשך ז' ה"ז סוכה ופירש"י אלא שאין שם חלל טפח. גבוה במשך אורך ז' ורוחב ז' טפחים כשיעור סוכה ואחר כך הגדיש כל הגדיש על אותו חלל דעכשיו כעשה שם סכך מאליו ולא היה שם סכך מתחלה: אבל אם יש שם חלל טפח. אבל הוא כמלא שם סכך על אותו גדיש וכשחוטט בו מלמטה למעלה עד שמגביה את החלל לשיעור גובה עשרה אין זו היא עשייתו שהרי אינו מתקן אלא הדפנות ובדפנות לא אמרינן תעשה ולא מן העשוי והרי היא כסוכה שפחותה מי' וחקק בה להשלימה לי' ע"כ וכתב עליו הר"ן נראה מלשונו דה"מ כי חטיט ליה מלמעלה למטה דמשיירי ליה לסכך כמו שהוא וחוטט למטה בקרקע הסוכה אבל אם חטט למעלה פסולה דסכך דמעיקרא ליתיה בעולם וסכך דהשתא אית ביה משום תעשה ולא מן העשוי ואיכא מאן דשרי משום דכל דבהדי סככה אפילו סמיך טובא סככה הוי אלא דהשתא קליש ליה מלמטה הלכך שפיר דמי עכ"ל (ח):

תרלו סוכה ישנה שעשאה מקודם לחג ל' יום כשירה משנה בפ"ק (ט.) סוכה ישנה ב"ש פוסלין ובית הלל מכשירין איזו היא סוכה ישנה כל שעשאה קודם לחג שלשים יום אבל אם עשאה לשם החג אפילו בתחלת השנה כשירה וכתב הר"ן איזו היא סוכה ישנה שנחלקו בה ב"ש וב"ה כל שעשאה קודם לחג ל' יום כלומר שלא עשאה בתוך ל' יום שלפני החג דבהנהו אפילו בית שמאי מודו דכשירה דמסתמא לשם חג עשאה אלא בשעשאה קודם לאותן ל' יום הוא דפסלי ב"ש ולאו לפרושי מילתייהו דב"ש תני הכי אלא כדי שלא תאמר דכי מכשרי ב"ה דוקא כשעשאה ל' יום שלפני החג אבל מקמי הכי לא קא משמע לן דבכה"ג אפי' לב"ש כשירה ולא פסלי אלא בשעשאה קודם החג ומינה דאפילו בכה"ג לב"ה כשירה וכך הם דברי רש"י וכך צריך לפרש לשון רבינו שכ' שנעשית מקודם לחג ל' יום דה"ק שנעשית מקודם שיכנסו ל' יום שלפני החג ואפ"ה כשירה ולישנא הכי דייקא דאל"כ הכי הו"ל למיכתב שנעשית בהנך ל' יום שלפני החג אלא ודאי כדאמרן: **ומ"ש** ובלבד שיחדש בה דבר וכו' שם כתב הרא"ש ירושלמי תני צריך לחדש בה דבר וכמה חברייא אמרי טפח ור' יוסי אומר כל שהוא ה"ד כל שהוא ובלבד שתהא על פני כולה כתב בעל העיטור חידוש בגופה בעינן ודלא כבעל הלכות שכ' א מיבכש ומימנא בסתרקי הוי חידוש דהא ליכא סוכה דלא יכול לחדושי בה האי חידוש עכ"ל וזה שכ' רבי' שיחדש בה דבר בגופה וגם התוספות הביאו הירושלמי הזה ואח"כ כתבו אהא דתנן ואם עשאה לשם החג וכו' אפילו לב"ה נפקא מינה שא"צ לחדש בה דבר וכו' ומדברי כולם משמע דהא דמצריך בירושלמי לחדש בה דבר לעיכובא הוא אבל הר"ן כ' דלא לעכב אומר כן אלא למצוה מן המובחר: **יוצר** כלי חרס שיש לו ב' סוכות זו לפנים מזו וכו' שם (ח) אמר רבי לוי משום ר"מ שתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו הפנימית אינה סוכה והחיצונית סוכה ופירש"י כך היה דרך יוצרי כלי חרס בימיהם עושים להם שתי סוכות זו לפנים מזו בפנימית הוא דר ומצניע קדירותיו ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור פנימית אינה סוכה אם בא לישב בתוכה בחג לשם סוכה ואע"ג דלא בעינן סוכה לשם חג הכא אינה סוכה דלא מינכרא מילתא דלשם סוכה הוא דר בו דהא כל ימות השנה דייר התם ורוב תשמישו ועודתו ושינתו שם החיצונה סוכה ויוצא בה ידי חובת סוכה ומשום היכרא דמצוה ליכא למיסר דכיון דכוליה שתא לאו הכא דייר והשתא דייר ביה איכא היכרא והר"ן כ' הפנימית אינה סוכה משום דעבידא לדירה והוי לה כבית ואיכא משום תולמ"ה כלומר ולא מדבר העשוי לאוצר ולדירה ולא לצל החיצונה סוכה שאינה עשויה אלא לצל:

תרלז מי שלא עשה סוכה קודם החג יכול לעשותה בחג וכו' בפרק הישן (כז.) תניא רבי אליעזר אומר אין יוצאין מסוכה לסוכה ואין עושין סוכה בחולו של מועד וחכמים אומרים יוצאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בחולו של מועד מאי טעמא דרבי אליעזר אמר קרא חג הסוכות תעשה לך ז' ימים עשה סוכה הראויה לז' ורבנן ה"ק רחמנא עשה סוכה בחג ופירש"י אין יוצאין מסוכה לסוכה. לאכול בזו ולישן בזו או היום בזו ומחר בזו: ואין עושין סוכה בחולו של מועד. מי שלא ישב בסוכה בי"ט הא': עשה סוכה. לשם חג של ז' הימים ש"מ דאין עושין סוכה בחולו של מועד דאינה לשבעה וש"מ דאין יוצאין מסוכה לסוכה דא"כ לאו סוכה לז' היא ואמרינן תו (שם) דלר' אליעזר כל היוצא מסוכה לסוכה בטל מצותה של ראשונה ופירש"י מצותה של ראשונה בטל. אפילו ימים שעברו עליו כבר איבדן למפרע ואינו מצוה כדיליף שצריך כל ז' בסוכה אחת וידוע דהלכה כחכמים וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מי שלא עשה סוכה בין בשוגג בין במזיד עושה סוכה בחולו של מועד אפילו בסוף יום שביעי עושה סוכה דמצותה כל ז' פירוש דקרא דקאמר חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים ה"ק סוכות תעשה לך באיזה יום מז' הימים שתרצה אפילו ביום אחרון אם לא עשית קודם לכן: **ויוצאין** בסוכה שאולה אבל לא בגזולה שם תניא רבי אליעזר אומר כשם שאין אדם יוצא י"ח בי"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו כך אין אדם יוצא י"ח בסוכתו של חבירו דכתיב חג הסוכות תעשה לך משלך וחכ"א אע"פ שאמרו אין אדם יוצא י"ח בי"ט הראשון בלולבו של חבירו אבל יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו דכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת ורבנן האי לך מאי דרשי ביה מיבעי להו למעוטי גזולה ופירש"י כל האזרח ישבו בסוכות כתיב דמשמע סוכה אחת לכל ישראל שישבו בה זה אחר זה ואי אפשר שיהא לכולן דלא מטי

ומ"ש דכיון שהניח חלל טפח כשיעור הכשר סוכה שם סכך עליו וכשחוקק בו מלמטה למעלה וכו' כן פירש"י והר"ן היה גורס בדברי רש"י וכשחוקק בו מלמעלה למטה וכו' ודקדק מדבריו דדוקא בכה"ג דמשיירי ליה סכך כמו שהוא וחוטט למטה בקרקע הסוכה אבל אם חטט למעלה פסולה דסכך דמעיקרא ליתא בעולם וסכך דהשתא אית ביה משום לא מן העשוי ואיכא מאן דשרי משום דכל דבהדי סככה אפילו סמוך טובא סכך הוי אלא דהשתא קליש ליה מלמטה הלכך שפיר דמי עכ"ל וכן עיקר וגם רש"י סובר כן כמו שהוא בנוסחאות שבידינו וכדכתב ז"ל:

וכתב בהג"ה מיימונית אדין חוטט בגדיש וז"ל ומה"ט אין לעשות בסכך קודם שיעשה הדפנות תחלה ואם עשה הדפנות טפח סמוך לסכך תחלה יכול לסכך ע"כ ותימה גדולה מה ענין זה לחוטט בגדיש דלא נתן שם הגדיש לשם סוכה אלא לשם אוצר אבל כאן הרי עשה הסכך לשם סוכה לצל ואי משום כיון דליכא דפנות אין עליו שם אהל הא ודאי לא בעינן אלא שיהא הסכך עשוי לצל לשם סוכה דכתיב חג הסוכות תעשה ולא מן העשוי ואין לנו ראיה שלא יעשה הסכך תחלה ובמתניתין דהמשלשל דפנות מלמעלה למטה פרש"י שהתחיל לארוג המחיצה אצל הסכך ואורג ובא כלפי מטה מבואר בדבריו שכבר נעשה הסכך קודם שעשה הדפנות וכל אותה הסוגיא מבוארת שאין בזה איסור כל עיקר לכן נראה ודאי דהגה"ה זו לא קאמרה אלא דלכתחלה אין לעשות הסכך כיון דליכא דפנות ואינו מביא ראייה מחוטט בגדיש אלא להיכא שעשה טפח סמוך לסכך דאז מותר לסכך אפי' לכתחלה כמו בגדיש וכן משמע הלשון שאמר ומהאי טעמא אין לעשות כו' וראיתי למחבר בעל הלבוש בזמנינו שכתב דאפילו בדיעבד פסולה אם עשה הסכך קודם שעשה הדפנות ונראה בעיני דטעה:

תרלו סוכה ישנה שנעשית מקודם לחג שלשים יום כשרה משנה פרק קמא פלוגתא דב"ש וב"ה וידוע דהלכה כב"ה ומבואר לשם בסוגיא ופירוש רש"י דלבית הלל לא בעינן סוכה לשם חג כל עיקר דאפי' דגנב"ך ורקב"ש כשרה כ"ש שנעשית סתם דכשרה אפילו עשאה קודם שלשים לחג וכן פי' רש"י והר"ן להדיא ועיין עוד במ"ש הר"ן בפרק השולח:

ומ"ש ובלבד שיחדש ושהחידוש יהא בגופה כ"כ הרא"ש בשם בעל העיטור דלא כבעל הלכות שכתב דאכיפת כסאות ליסב עליהן הוי חידוש דליתא אלא חידוש בגופה בעינן:

ומ"ש ואם עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה כשרה בלא חידוש כ"כ בהגהת אשיר"י פ"ק מסה"א"ז אבל התוס' נסתפקו בזה וז"ל ואם עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה כשרה אפילו לב"ה נפקא מינה שאין צריך לחדש בה דבר ואפילו לא כ"מ אלא לב"ש יש לו לתנא לפרש במה נחלקו וכו' וכבר כתבתי למעלה בהלכות פסח דמדברי ראבי"ה נראה שמפרש לפי הירושלמי דלב"ה בעי חידוש אפילו עשאה לשם חג דכיון דאין חילוק בין עשאה לשם חג לעשאה סתם ד"ת א"כ כי היכי דבעי חידוש מדרבנן בעשאה סתם ה"נ בעשאה לשם חג וה"ט כיון דעשייתה כבר היה קודם שלשים לחג בעינן למיעבד בה חידוש לשם חג סמוך לחג כי היכי דליהוי היכר דיושבין בה לשם מצות סוכה וכך ראוין להחמיר נראה לי:

תרלז מי שלא עשה סוכה קודם החג יכול לעשותה בתוך החג בפרק הישן פלוגתא דר"א וחכמים בברייתא והלכה כחכמים דדרשי חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים עשה סוכה בחג וה"ק סוכות תעשה לך באיזה יום מז' הימים שתרצה אפילו בי"ט עצמו ואפילו בסוף יום שביעי עושה אם לא עשה קודם לכן דמצותה כל שבעה וכ"כ הרמב"ם בפ"ו:

ומ"ש או אם יהיה לו סוכה יכול לצאת ממנה כו' ג"ז שם פלוגתא דר"א וחכמים והלכה כחכמים דס"ל דלא בעינן סוכה לכל שבעה:

ומ"ש ויוצאין בסוכה שאולה אבל לא בגזולה גם זה שם פלוגתא דר' אליעזר וחכמים והלכה כחכמים דמכשרי בשאולה ודרשי כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראוין לישב בסוכה אחת ללמדנו שאפילו ע"י שאלה בזה אחר זה יוצאין י"ח והא דכתיב לך לא אתי למעוטי שאולה אלא למעוטי גזולה. ופשוט הוא דכיון דיוצא בשאולה כ"ש בשל שותפין וכן מבואר בדברי התוס' והר"ן וכ"כ הריב"ש בתשובה:

ומ"ש

דרכי משה

תרלה (א) ובהג"מ פ"ה ד"ה וסוכה ומה"ט אין לעשות הסכך קודם שיעשה הדפנות ואם עשה בדפנות טפח הסמוך לסכך תחלה אזי יוכל לסכך עכ"ל מוהר"מ: (ב) (וכ"כ ריב"ש ב"ח ח"א): אבל

דרישה

עודף עליכן כ"א ה' אומסין ואינו מגיע לכל צד שני אומסין ועיין ברש"י וכו' פ"ק דסוכה דף ח' ע"ב. לכן בעי שיהא הסיקף כ"ט טפחים כמלא שישאר מהעיגול בכל צד על הריבוע. וכן משמע מלשון הרמב"ם פ"ד דסוכה שכתב אם יש בהקיפה כדי לרבע בה זע"ז כו' משמע שהסיקף יהיה כל כך גדול לרבע מתוכו רבוע וע"ז לא כיש אומרים דא"כ אלא סיקף שיהא בו שיעור שנוכל לעשות ממנו עלמו רבוע זע"ז. גם לפי דבריהן ק' על הב"י שנתן שיעור כ"ט וב' אומסין הא בכ"ח טפחים סגי שהרי ד' ללעות של ריבוע אינו אלא כ"ח טפחים ולכן נראה שגם בדברי רבינו יש להגיה ולכתוב ויש לרבע בה זע"ז כו':

סי' תרלה [א] **דהא לא** ממשכא חד דופן כו' ק"ע למה לא אמר דשאני התם דהסוכה נעשה

חדושי הגהות

תרלו א בהרא"ש לפנינו איתא מיכנשא ומימך בסתקרי: בגמרא

אבל לא בגזולה ופירש"י דלא משכחת סוכה גזולה אלא שגזל סוכה עשויה (א) בראש הספינה או בראש העגלה שאילו תקף בחבירו והוציאו מסוכתו (ב) קי"ל קרקע אינה (א) (ג) נגזלת ואילו גזל עצים וסיכך בהם אין לו עליו אלא דמי עצים אפילו לא שינה בהן שום דבר ויוצא בה בדיעבד ובעל העיטור כתב שאם גזל עצים וסיכך בהם ואינו רוצה ליתן דמיהם הוי נמי גזולה:

תרלח (א) **עצי** הסכך כל זמן שהסוכה קיימת אסורין מן התורה נפלה (ב) אסורה מדרבנן ור"ת פי' דאפי' בעודה קיימת אין האיסור מן התורה אלא במה שצריך להכשר סוכה והשאר אינו אסור אלא מדרבנן ובדפנות אין בהם שום איסור אבל

ומ"ש ופירש"י דלא משכחת סוכה גזולה כו' כן פי' בפרק לולב הגזול ומ"ש אפילו לא שינה בהן כלומר דלא מיבעיא כששינה בהן דקנינהו בשינוי מעשה ושינוי השם אלא אפילו לא שינה בהן דלא קננהו מדינא אפילו הכי עבדו רבנן תקנתא משום תקנת השבים דאינו צריך לסתור בנינו אלא יחזור הדמים והכי איתא להדיא בגמרא וכ"כ הרמב"ם בפ"ה:

ומ"ש וכ"ה כתב כו' כלומר רש"י לא חילק ולא אשכח סוכה גזולה אלא בגזל סוכה העשויה בראש הספינה כו' דמשמע דס"ל דאפילו אינו רוצה ליתן דמיה אין לה דין גזולה ויוצא בה ידי חובתו דכיון דתקון רבנן דיחזור לו דמים דמים הוא דחייב ולא עצים אבל בעל העיטור כתב שאם אינו רוצה ליתן דמיהם הוי נמי גזולה כיון דבהך תקנתא איכא רווחא דגזלן שלא יסתיר בניינו והיכא דלא ניחא ליה בתקנתא כגון זה יכול לומר אי אפשי בתקנת חכמים ומחזיר העצי' אם הוא רוצה ואז אינו יוצא בה ידי חובתו:

כתב בהג"ה אשיר"י בפרק הישן וראובן שבנה בחצרו של שמעון שלא מדעתו ובא שמעון ותקף את ראובן והוציאו מסוכתו פסולה דאין עליה תורת שאולה כיון דלא קיימא ברשותו של ראובן עכ"ל פי' דאם היה בונה מדעתו של שמעון היתה הקרקע שאולה לראובן כל שבעת ימי החג והו"ל כשלו ממש דקיימא ברשותו ואם כן כשבא שמעון ותקף את ראובן והוציאו מסוכתו יש עליה תורת שאולה מראובן לשמעון כדין כל שאר תוקף בחברו והוציאו מסוכתו דכיון דקרקע אינה נגזלת יש לה דין שאולה דה"נ מאחר שהיה בונה מדעת שמעון הו"ל כאילו קיימא בקרקעו של ראובן ויצא שמעון בישיבת סוכה זו אבל עכשיו שבנה ראובן שלא מדעתו לא יצא בה שמעון ידי חובתו דעצי סוכה זו גזולים הם ביד שמעון ולא אמרינן דלא נתחייב שמעון לשלם אלא דמי עצים משום תקנת השבים דאין כאן תקנת השבים הואיל ולא טרח בבנייתה ולא הוציא עליה הוצאות הילכך גזולה היא כמו הגוזל סוכה העשויה בראש הספינה דהיא עצמה נגזלת שאינה מחוברת לקרקע ואין שם תקנת השבים מאחר דלא טרח בה וכו' וכ"כ התוספות בר"פ לולב הגזול אלא דלשם כתוב שבנה ראובן בחצרו של שמעון מדעתו וט"ס הוא וצ"ל שלא מדעתו כאשר כתוב בהגהת אשיר"י. עוד כתב בהג"ה אשיר"י המסכך בר"ה כשרה בדיעבד ע"כ. וברייתא היא בר"פ לולב הגזול וטעם דין זה דאע"פ שגזול רבים הוא קרקע אינה נגזלת ולעולם בחזקת הרבים עומדת והרי הוא כסוכה שאולה וכשרה אבל לכתחלה לא דכל גזל אין עושין ממנו סוכה לכתחלה ומה"ט לא ישב אדם בסוכת חבירו שלא מדעתו וכן כ' המרדכי בשם ראבי"ה וכ"ש אם דעתו לגזלה וכן לא יעשו לו החלה בקרקע חבירו שלא מדעתו וכן לא יקצצו ישראל הסכך בעצמו אלא יקנו אותם מעו"ג ובסימן תרמ"ט יתבאר זה בס"ד:

תרלח עצי הסכך כל זמן שהסוכה קיימת אסורין מן התורה כו' בפ"ק דסוכה ומייתי לה בפ' המביא כדי יין אמר רב ששת משום ר"ע מניין לעצי הסוכה שאסורין כל ז' ת"ל חג הסוכות שבעת ימים חג לה' ותניא ר"י בן בתירא אומר כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל ש"ש על הסוכה שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה' מה חג לה' אף סוכה לה' והתוס' לשם ובפ' ב"מ הקשו דבפ"ק דסוכה משמע דעצי הסוכה אסירי מדאורייתא מדרשת מה חג לה' וכו' ודרשה גמורה היא כדמוכח התם ובפ' כירה ובפרק המביא משמע דעצי סוכה לא אסירי אלא מדרבנן מטעם מוקצה ופי' ר"ת דלאין אסור מן התורה אלא במה שצריך להכשר סוכה והשאר אינו אסור אלא מדרבנן ור"י פי' דכל זמן שסוכה בעמידה שייך בה מה חג לה' כו' אבל כשנפלה לא שייך בה מה חג כו' והרא"ש בפ"ק דסוכה הביא שני הפירושים ואח"כ כתב והאי דאסירי עצי סוכה היינו דוקא הסכך אבל עצי הדפנות מיתרא שרו דכל מאי דדרשינן מחג הסוכות היינו דוקא בסכך כדלקמן גבי פסולת גורן ויקב ודלא כהרמב"ם שכתב עצי סוכה אסורין כל ז' ימי החג בין עצי דפנות ובין עצי הסכך ואין ניאותין מהן לדבר אחר כל ימי החג עכ"ל ומעתה נתבארו דברי רבי' ומהר"א מזרחי תמה על הרא"ש היאך נעלם ממנו מ"ש התוס' בשם ר"ת בפ' המביא דמ"ש מה חג לה' אף סוכה לה' היינו לפי שיעור סוכה כגון ב' דפנות ושלישית אפילו טפח אבל אי עביד דפנות שלימות יותר משעור סוכה לא נפיק מקרא ואסירי מטעם מוקצה ע"כ דאלמא דאף בדפנות איכא איסורא דאורייתא ולעד"נ דהרא"ש מפרש דכונת התוס' הוא דהסכך אינו אסור אלא לפי שיעור סוכה של דפנות ד"ת שאם לא היה עושה כ"א ב' דפנות כהלכתם ושלישית טפח בלא צורת הפתח כדין תורה בודאי שהסכך שעליו הוא מעט שאינו כי אם הלוו של ז' על ז' וקלת יותר מפני הטפח שבשלישית וזה הסכך לבד הוא שאסור ד"ת אבל כל השאר אינו אסור אלא מדרבנן דמאי דבעינן בשלישית נמי נ"ה אינו אלא מדרבנן כמו שנתבאר למעלה בסי' תר"ל ע"ש. ואפילו את"ל דכונת התוס' היא דאף הדפנות עצמם אסורים ד"ת מ"מ ברור הוא שאין זה מדברי ר"ת עצמם שהרי כשהעתיקו התוס' דברי ר"ת בפ' ב"מ ובפ"ק דסוכה לא כתבו דברים אלו וכן כל שאר המחברים שהעתיקו לדבריו לא הזכירו דפנות וא"כ בע"כ שהבעל התוס' דפ' המביא הוא שהבין כך מדברי ר"ת שאוסר אף הדפנות ואין מזה סתירה לדברי הרא"ש דכשם שהוא חולק אהרמב"ם במה שאוסר הדפנות כך הוא חולק אאותו בעל התוס' שהבין כך מדברי ר"ת מאחר שר"ת לא כתב כן בפירוש אבל העיקר כמ"ש תחלה שלא היתה הכונה של בעל התוס' לאסור הדפנות אלא לאסור הסכך ד"ת לפי שיעור הדפנות כ"ל

מטי שוה פרוטה לכל חד וחד אלא ע"י שאלה וידוע דהלכ' כחכמים:

וכתב הר"ן על דברי רש"י וז"ל ובתוס' כתב שלא היה צריך לכך דכיון דכתיב לך גבי סוכה משמע אבל לא לשל שותפות הלכך ע"כ מדמרבי' סוכה אחת לכל ישראל ש"מ דלא דרשינן לך למעוטי שאולה ומש"ה מוקמינן לה למעוטי גזולה אבל אפשר שהוצרך רש"י לומר כן כי היכי דלא נוקי ריבוייא דכל האזרח לרבות של שותפות ומיעוטא דלך למעוטי שאולה. וכתב הריב"ש בתשובה נראה לי ברור דבין לרש"י בין להר"ן המסייעו בין לתוספות כיון שיוצאין בסוכה שאולה כ"ש שיוצאין בשל שותפין דהא של שותפין עדיפא משאולה כולה לפי שקצתה שלו לגמרי והנשאר הוא שאול אצלו שהרי לדעת כן נשתתפו שכל אחד מהם ישתמש בה ועוד דשותף לא מצי אסר לחבירו בו ומשאילו מצי אסר וא"א בשום פנים לומר שבשאולה יוצאין ובשל שותפין אין יוצאין והאריך בדבר: **ומ"ש** אבל לא בגזולה מבואר בברייתא זו וכר"פ לולב הגזול (לא.) ת"ר סוכה גזולה ר"א פוסל וחכמים מכשירין א"ר מחלוקת בשתקף את חבירו והוציאו מסוכתו אבל גזל עצים וסיכך בהם ד"ה אין לו אלא דמי עצים ופירש"י אבל גזל עצים וסיכך בהם. אין זו לא גזולה ולא שאולה דקנינהו בשינוי מעשה ושינוי השם ועוד משום תקנת השבים א"צ לסתור בניינו אלא יחזור דמים ודאמרינן בב"ק היכן דמודו רבנן בגזולה לאו בגזול סוכה המחוברת לקרקע ולא בגזול עצים והסכך בהם אלא בגוזל סוכה העשויה בראש העגלה או בראש הספינה דהיא עצמה נגזלת שאינה מחוברת לקרקע ואין עליו להחזיר דמים אלא כמו שהיא בנויה דאין כאן משום תקנת השבים שהרי לא טרח עליה לבנותה ולא הוציא עליה יציאות הלכך גזולה היא עכ"ל ואמרינן בגמרא דהגוזל עצים וסיכך בהם אע"פ שלא הכרס ולא שנה בהם כלום יצא דעבדו בהו רבנן תקנת מריש שאינו משלם אלא דמי עצים בלבד וכ"כ הרמב"ם בפ"ה:

ומ"ש רבינו בשם בעל העיטור אפשר דרש"י נמי מודה ביה דע"כ לא אמרינן דלית בה משום גזולה אלא כשרוצה ליתן דמים דבהכי הוא דתקנו תקנת מריש מפני תקנת השבים אבל כשאינו רוצה ליתן דמים לא תקון רבנן מידי ואוקמוה אדין תורה שהיא גזולה אלא דמדלא אשכח רש"י סוכה גזולה אלא בגזל סוכה העשויה בראש הספינה או בראש העגלה משמע דס"ל דאפילו כשאינו רוצה ליתן דמיה אין לה דין גזולה לענין שיוצא בה י"ח דכיון דתקון רבנן תקנת מריש דמים הוא חייב לו ולא עצים וזה דעת רבינו שכתב ובעל העיטור כתב שנראה שבא לחלוק עם רש"י דאם לא כן וכתב בעל העיטור מיבעי ליה למיכתב:

תרלח עצי הסכך כל זמן שהסוכה קיימת אסורין מן התורה וכו' בפ"ק דסוכה מנין לעצי סוכה שאסורין כל ז' ת"ל חג הסוכות ז' ימים ותניא ר"י ב"ב אומר כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה שנאמר חג הסוכות ז' ימים לה' מה חג לה' אף סוכה לה' הקשו התוספות דהכא משמע דעצי סוכה כל ז' אסירי מדאורייתא ובפרק כירה משמע שהוא מדרבנן ובפרק המביא כדי יין מייתי דרשא דהכא ואפ"ה משמע התם בסוף שמעתין דלא אסירי אלא מטעם מוקצה וי"ל דהא דאסורין מדאורייתא היינו בעודה קיימת אסור ליטול ממנה עצים אבל בשנפלו דבטלה מצותה לא אסירי אלא מדרבנן ור"ת מפרש דעצים של כדי הכשר סוכה חיילא קדושה עלייהו ואסירי מדאורייתא אבל היותר מכדי הכשר לא מיתסרי אלא מדרבנן והרא"ש כ' דברי התוספות ואח"כ כתב והא דאסירי עצי סוכה היינו דוקא הסכך אבל עצי הדפנות מותרא שרו דכל מאי דדרשינן מחג הסוכות היינו דוקא בסכך כדלקמן גבי פסולת גורן ויקב ודלא כהרמב"ם שכתב עצי סוכה אסורין כל ז' בין עצי דפנות בין עצי סכך והתוס' בפ' המביא כדי יין כתבו דברי ר"ת יותר מפורשים וז"ל ותירץ ר"ת דמה שאמרו מה חג לה' אף סוכה לה' היינו לפי שיעור סוכה כגון ב' דפנות ושלישית אפילו טפח אבל אי עביד דפנות שלימות יותר משיעור סוכה לא נפיק מקרא ועל היותר קאמר שאסור מטעם מוקצה ע"כ ותמה מהר"ר אליה מזרחי ז"ל על הרא"ש היאך נעלם ממנו זה שכתבו התוספות בפרק המביא ובאמת שהוא דבר שראוי לשית לב אליו ואפשר לדחוק ולומר שהרא"ש סבור שמ"ש התוס' בפרק המביא בשם ר"ת דמ"ש מה חג לה' אף סוכה לה' היינו לפי שיעור סוכה כגון ב' דפנות ושלישית אפילו טפח לדוגמא בעלמא נקטיה ולאו דוקא דבדפנות ודאי ליכא שום איסורא אלא בסכך והוי כאילו אמר היינו לפי שיעור סוכה כגון ז' על ז' ויש לדקדק בדברי הרא"ש דנהי דמדאורייתא לא מיתסרי עצי הדפנות משום דמקרא דחג הסוכות לא משתמע אלא סכך ולא דפנות איכא למימר דמדרבנן איתסר משום מוקצה וא"כ למה תמה על הרמב"ם שאסר עצי הדפנות דדלמא מדרבנן אסר להו וי"ל דמשמע ליה להרא"ש דכיון דאפי' הדפנות שבשיעור הכשר סוכה לא אסירי מדאורייתא לא הוו אסרי נהו רבנן דלא גזרי רבנן אלא בדבר שיש בו צד איסור תורה כגון סכך שבשיעור הכשר סוכה אסור מה"ת גזרו רבנן על היתר על כך אבל בעצי דפנות דלית בהו צד איסור לא גזרי ומיהא אין זה טעם מספיק דהא כיון שהדפנות לצורך הכשר סוכה הם אמאי לא אמרינן כיון שסוכה זו קלתה דהיינו הסכך אסיר מן התורה גזרו חכמים גם על הדפנות ולא חילקו בהם בין הצריך לשיעור הכשר סוכה ליותר על כך כשם שלא חילקו בסכך ואפשר שזה היה טעמו של הרמב"ם ותו לא תיקשי לי מה שתמהו עליו הרא"ש ומהרא"ש כתב ליישב דברי הרמב"ם מתמיהת הרא"ש וז"ל שמא י"ל דאיסור דפנות לאו מקרא דחג הסוכות יצא דמפיק לה אלא משום דדפנות צריכי לה לסוכה דאי לאו דפנות לא קיימא סככה והו"ל כאילו בעלינהו לגבי סככה והו"ל כסכך ואסירי נמי דהוה אסמוך לסכך דכיון

דרכי משה

תרלז (א) אבל בתג"מ פ"ה כתב דמי שנכנס לסוכה חבירו בלא **דעתו** לא **יצא** דמקרי נמי גזל וכ"כ בירושלמי עכ"ל חיל הג"א פ"ב דסוכה התוקף חבירו מסוכתו **אפילו בנויה** על הקרקע של נגזל כשירה ויצא בה בדיעבד וראובן שבנה סוכה בקרקע שמעון שלא מדעתו ובא שמעון ותקף ראובן והוציאו מסוכתו פסול דאין עליה תורת **שאולה** כיון **דלא** קיימא בקרקע **של** ראובן א"כ לא גזל אלא העצים ולא הקרקע והוי גזולה דאין כאן שינוי השם ולא שינוי מעשה לקנות העצים בשינוי עכ"ל וכ"כ התוס' (סוכה **לא.**) **וכתב עוד** בהג"א בשם **א"ז** דהעושה סוכתו ברה"ר בדיעבד יצא עכ"ל משמע דלכתחלה מיהו אסור וכ"כ א"ז בהדיא ומייתי לה מעשה מן הירושלמי וז"ל גזולה זוגא עביד ליה מטללתא

דרישה

נעשה בהכשר אלא שיש לומר שתפס לשון הגמרא שהם בפסק היוצא הנוי הכשרה בזה במה שנמשך סד דופן עם הפסל וי"ל דהכא שאני דאין כאן דברים להתיר כהתם ובכלל זה ג"כ בשמש פסולה דהא אם אין דופן גם הסכך הנמשך מן לסוכה מסבב לסכך שנפסק מאליו לא לסוכה ולא לכל ודו"ק: ואף

פרישה

סי' תרלז (א) בראש הספינה או כו' דכיון שהיא מטולטלת נגזלת רש"י ור"ן ור"ל שאינה מחוברת בקרקע אלא יש לה מעלה ומטה ולדדין ככל של בניין ויכול לטלטלה ממקום זה להכניסה במקום אחר: (ב) קי"ל קרקע אינה נגזלת ז"ל הר"ן ואין בה משום מצוה הבאה בעבירה כיון דלא קניא כלל וברשותה דמרא איתה וה"ל כסוכה שאולה עכ"ל ור"ל כיון שקרקע אינה נגזלת וקיימא ברשותא דמרא גם הסוכה והבניין שעליו ברשותא דמרא קיימי וה"ל כסוכה שאולה ועיין בדרישה: (ג) **ואילו** גזל עצים וסיכך עיין בת"כ סי' ש"ס וסס"ו:

סי' תרלח (א) **עצי** הסכך כו' אסורין מן התורה שנאמר חג הסוכות תעשה לך ז' ימים לה' אלסיך ודרשינן כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל ש"ש על הסוכה אבל כשנפלה בטלה מצוה' מדאורייתא ודפנות אינם בכלל שם סוכה: (ב) **אסורין** מדרבנן משום שהוקצה למצותה כל ז':

ולא

דכיון דבטלינהו לגבי סכך הו"ל כסכך וכל פורתא דפקיל מינייהו סתירה הוא עכ"ל ודעת הר"ן כדעת הרמב"ם שכתב בפ' המביא כדי יין ועצי סוכה דמיתסרי אף דפנות בכללן שאף הם צריכין להכשר סוכה ומיהו לאחר שעשה השיעור הצריך מן הדפנות ונשלם הכשר הסוכה אם אח"כ הוסיף דופן משמע דלא מיתסרא אבל עכשיו לארבעתן סתם כולם אסורות ומוקצות :

כ"ל והב"י פי' בע"א ׳ ומהר"א מזרחי כתב עוד ליישב דברי הרמב"ם דאיסור דפנות לאו מקרא דחג הסוכות הוא דמפיק לה אלא משום דדפנות צריכין לה לסוכה דאי לאו דפנות לא קיימא סוכה והו"ל כאילו בטלינה לגבי סככה והו"ל כסכך ואסירי ונתלה בדברי הר"ן אכן קשיא לי דאם היתה דעת הרמב"ם משום דבטלינהו לגבי

אבל הרמב"ם ז"ל כתב שגם עצי הדפנות אסורין (א) (ג) ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל : נויי סוכה אסורין באבילה ואם התנה עליהן שאומר איני בודל מהם כל בין השמשות מותרין שאז לא חל עליהם שום איסור אבל בעצי סוכה לא מהני תנאה שעל כרחו בודל מהם כל בין השמשות משום סתירת אהל ודוקא שמתנה בזה הלשון אבל אומר אני מתנה עליהן לאוכלן כשיפלו אינו כלום אבל אם אמר אני מתנה עליהם לאוכלן אימתי שארצה מהני שגם בין השמשות בכלל ולפי תירוץ אחר של התוספות לא מהני תנאה

אפי'

אם אחר שסיכך הסוכה ותקל' בדפנותי' סמך לדפנותיה עוד קנים או זרק על סככה חבילות מקושרות ולא נתכוון לעבות הכותל או הסכך כתבתי בסימן תקי"ח אם מותר ליטול מהתו' שהוסיף בפ' לולב הגזול הא דאמר רבא הדס של מצוה אסור להריח בו כתב הר"ן מסתברא דה"ה להדס שנותנין בסוכה דמריחא אקצייה אבל יש חולקים ואומרים שלא אמרו כן אלא בהדס שבלולב שכיון שהוא צריך למצותו וא"א אלא בו לריחיה שהוא עומד אקצייה אבל הדס של סוכה דכיון דאפשר ליה בעצים דעלמא מעשה עץ בלבד משמש ומהבערה בלחוד אקצייה שלא יפחות מסוכה אבל מריחה לא אקצייה (ב) עכ"ל ׳ כתב בהג"א פ' המביא כדי יין היכא דעביד סוכה ולא יתיב בה שריא בהנאה דהזמנה לאו מלתא היא מא"ז ע"כ כתב בא"ח אפילו עשה סוכה אחרת בחה"מ וא"כ לראשונה אפ"ה עציה אסורים בהנאה כל ז' וכתב עוד אין מועיל תנאי לעצי סוכה והדפנות והלכך העושים סכך או דפנות משומר הנקרא פינוי"ל לא מהני ביה תנאה אבל על הנוין כגון צורת פתח ומה שמעטרין הדפנות לנוי בעלמא מהני בהו תנאי עכ"ל :

כתב הר"ן בפ' המביא כדי יין איכא למידק דהכא אמרינן דסוכה אסורה מן התורה ובפ' ב"מ (כב ׳) יהבו טעמא להך ברייתא דתניא אסור להסתפק מהם עד מוצאי י"ט האחרון של חג משום בזויי מצוה ובפ' כירה (מה ׳) אמרינן דטעמא משום מוקצה תירץ הרמב"ן דכולהו איתנייהו דעצי סוכה כל ז' אסורים מן התורה כחגיגה ונויי סוכה אסורים כל ז' משום בזויי מצוה והיינו ההיא דב"מ ובשמיני של חג סוכה ונוייה אסורים משום מוקצה והיינו ההיא דפ' כירה ובסמוך אכתוב אם התנה ליהנות מעצי סוכה ונוייה לכשיפלו אי מהני האי תנאה :

נויי סוכה אסורים באכילה ואם התנה עליהם וכו' בפ' המביא כדי יין (ל :) אהא דתניא אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ור"ש מתיר ושוין בסוכת החג בחג שאסורה ואם התנה עליה הכל לפי תנאו פרכינן ומי מהני בה תנאה והא א"ר ששת משום ר"ע מנין לעצי סוכה שאסורין כל ז' שנא' חג הסוכות שבעת ימים לה' א א"ר יוסף סיפא אתאן לסוכה דעלמא אבל סוכה דמצוה לא מהני בה תנאה וסוכה דמצוה לא והתניא סככה כהלכתה ועטרה בקרמין ובסדינין המצויירין ותלה בה אגוזים ושקדים וכו' אסור להסתפק מהן עד מוצאי י"ט האחרון של חג ואם התנה עליהם הכל לפי תנאו אביי ורבא דאמרי תרוייהו באומר איני בודל מהם כל בה"ש דלא חלה קדושה עלייהו אבל עצי סוכה דחלה קדושה עלייהו אתקצאי לשבעה ופירש"י אביי ורבא דאמרי תרוייהו לא דמו לסוכה לענין תנאה ואע"ג דבטלי לגבה דכי מהני תנאה באומר מבע"י איני בודל מהם מהיות כחי וזכותי בהם ליטלן כל שעות אורך בה"ש של עי"ט הלכך בשעת ביאת היום שהיתה קדושה צריכה לחול עליהם לא חלה לפיכך לא הוקצה אבל עצי סוכה שאינו יכול להתנות עליהם תנאי זה שהרי ע"כ יבדל בהם בה"ש משום דסתר אהלא ובה"ש ספק י"ט הוא חלה קדושה עלייהו וע"י קדושה זו הוקצה לשבעה :

ומ"ש ודוקא שמתנה בזה"ל אבל אומר אני מתנה עליהם לאכלם כשיפלו אינו כלום מבואר הוא מדאוקימנא להא דתניא אם התנה עליהם הכל לפי תנאו באומר איני בודל מהם כל בה"ש משום דלא חלה קדושה עלייהו ממילא משמע דכשהוא אומר אני מתנה עליהם לאוכלן כשיפלו אינו כלום משום דכיון דחלה קדושה עלייהו בה"ש תו לא פקעה וכ"כ בהגה"מ פ"ו בשם סמ"ק :

כתב בא"ח וז"ל הרמב"ן פסק שצריך לעשות תנאו סמוך לבה"ש ויאמר כן איני בודל מהם כל בה"ש של ח' ימים ואם אינו אומר כן אם לא חל עליו האיסור בה"ש של יום ראשון חל בשאר ימים ונמצא שלא הועיל לו תנאו של בה"ש ראשון לשאר ימים ואם לא אמר תנאי בבה"ש ראשון תו לא מהני בהו תנאה דכיון דחייל איסוריה בבה"ש קמא ממילא חייל בכולהו דכיומא אריכתא דמי עכ"ל (ג) :

ומ"ש אבל אם אמר אני מתנה עליהן לאוכלן אימתי שארצה מהני שגם בה"ש בכלל טעמו מבואר משום דבשעת ביאת היום שהיתה קדושה צריכה לחול עלייהו לא הוציא כחו וזכותו מהם שגם הוא בכלל כל זמן שארצה אטול מהם הוא הלכך לא חלה קדושה עלייהו ולא הוקצו ורשאי להסתפק מהם וכ"מ נמי מד' בה"ג שכתב רבינו בסמוך דקאמר ואם התנה עליהם מתחלה בשעה שתלאן ואמר כשארצה אטול מהן הרי זה מותר אלמא לישנא דכל זמן שארצה אטול מהם מהני כאילו אמר איני בודל מהם כל בה"ש אבל הר"ן כתב בפרק המביא כדי יין דהא דמהני תנאה בנוייהן דוקא באומר איני בודל שלא בטלו לגבי סוכה מעולם אבל במתנה ואומר לכשארצה אטול לא מהני דכיון דפ"א בטלו לגבי סוכה הו"ל כסוכה ולא מהני בה תנאה : ומ"ש ולפי תירוץ אחר של התוס' לא מהני תנאה

אפי'

סוכה א"כ ממילא ודאי בתנאה דאיני בודל כו' דלא בטלן כל עיקר יש לדפנות היתר לפי זה וברמב"ם מבואר דאיני בודל לא מהני אלא לנויין אבל לא לדפנות ומה שנראה לי העיקר הוא דהרמב"ם מפרש דאף דפנות אסירי ד"ת מקרא דחג הסוכו' ואף על פי דדרשא דחג הסוכות תעשה לך ז' ימים באסף מגרנך ומיקבך דבפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר הכל מודים דלא בעינן למחיצות פסולת גורן ויקב היינו משום דהתם לאו מיתורא דקרא דהסוכות דרשינן ליה דהאי קרא דהסוכות אתי לאורויי לן באיזה חג הוא מדבר אלא מיתורא דקרא דבאספך גמרי' לה אבל דרשא זו מיתורא דהסוכות אתיא דמכדי כתיב בט"ו לחדש השביעי הזה חג ז' ימים לה' הסוכות למה לי כבר ידענו דבחג הסוכות קמיירי אלא למידרש מיניה מה חג לה' אף סוכה לה' וכיון דמיתורא דקרא נפקא לן אף דפנות בכלל הסוכות כדנפקא לן מכין הדפנות מקראי דבסכת בסוכת בסוכות מיתורא דקראי ה"נ נפקא לן איסורא דעצי סוכה בין עצי דפנות בין עצי סוכה מיתורא דהסוכות דהאי קרא והכי משמע פשטא דסוגיא דפרק המביא דכל עצי הסוכה אסורין ד"ת בין עצי הסכך בין עצי דפנות ומש"ה אין לכן היתר אפילו בתנאה דאיני בודל וזו היא דעת הרמב"ם לפע"ד וכן ראוי להחמיר כדבריו וכדמשמע מפשטא דסוגיא וכדפי' ודו"ק : נויי סוכה אסורין באכילה ואם התנה עליהם שאומר איני בודל וכו' בפרק המביא תניא אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ור"ש מתיר ושוין בסוכת החג בחג שאסורין ואם התנה עליהן הכל לפי תנאו ופרכינן ומי מהני ביה תנאה והאמר רב ששת משום ר"ע מניין לעצי סוכה שאסורין כל ז' ת"ל חג וכו' אמר רב יהודה אמר שמואל סיפא אתאן לסוכה דעלמא אבל סוכה דמצוה לא מהני בה תנאה וסוכה דמצוה לא והתניא סיככה כהילכתה ועיטרה בקרמים וסדינים ותלה בה אגוזים וכו' אסור להסתפק מהן עד מוצאי י"ט אחרון של חג ואם התנה עליהן הכל לפי תנאו אביי ורבא דאמרי תרווייהו באומר איני בודל מהן כל בין השמשות דלא חיילא קדושה עלייהו אבל עצי סוכה דחיילא קדושה עלייהו אתקצאי לשבעה ופרש"י דמאן דפריך ס"ל דמדקאמר אסור להסתפק מהן ש"מ בטלי לגבי סוכה והו"ל כסוכה וקאמר דתנאה מהני וקאמרי אביי ורבא לא דמו לסוכה לענין תנאה ואע"ג דבטלי לגבה דכי מהני תנאה באומר מבע"י איני בודל וכו' אבל עצי סוכה שאינו יכול להתנות עליהם תנאי זה שהרי על כרחו יבדל מהם משום דסתר אהלא חלה קדושה עלייהו וע"י קדושה זו הוקצו לשבעה עכ"ל וכך פירשו התו' בפ"ק דסוכה לפי פר"י דלעיל ובפ' המביא ביארו עוד יותר דלפי פירוש ר"י לא מהני תנאה אפילו נפלה הסוכה דמאחר שבעל כרחו יבדל מהם בעל הבית משום סתירת אהל א"כ גם כשנפלה אחר כך אסורין מטעם מוקצה והכי מוכחא הסוגיא לשם ע"ש וכך הם דברי רבינו שכתב בסתם דבעצי סוכה לא מהני תנאה דמשמע בין לפר"ת ובין לפר"י דאסורה בנפלה לא מהני בה תנאה :

ומ"ש ודוקא שמתנה בזה הלשון וכו' כך נראה מדעת המוספות לפי פר"ת דמחלק בין מה שצריך להכשר סוכה ליתר מהכשר סוכה דקשה לפי פי' זה א"כ מאי פריך בגמרא מנוייה סוכה אעצי סוכה דילמא עצי סוכה דאיסורם ד"ת לא מהני בהו תנאה אבל בנויי סוכה מהני בהו תנאה אלא ודאי דמשמע ליה למאן דפריך דלמאי דקא מסני סיפא אתאן לסוכה דעלמא אבל סוכה דמצוה לא מהני בה תנאה ולא קא מפליג תנא בין צריך להכשר ללא צריך משמע דבסוכה דמצוה לא מהני תנאה בכל הסוכה אף ביותר ולהכי פריך מנויי סוכה איתר דשניהם אינם אסורים אלא מדרבנן וכן נראה מדברי התו' בפ"ק דסוכה שזאת היא דעת המקשה והשתא בע"כ מאי דמשני באומר איני בודל וכו' ה"פ דבאומר איני בודל לא חיילא קדושה על נוי סוכה וה"ה בעצי סוכה היתר דבשניהם מהני תנאה דאיני בודל כיון דלא חל עליהן שום איסור כלל אבל עצי סוכה דחלה קדושה עלייהו פירוש כשאינו אומר איני בודל אלא אומר אני מתנה עליהן לאכלן כשיפלו דככר חלה קדושה עלייהו ב"ה תו לא מפסקא ואתקצאי לכולהו ז' בין בנויי סוכה בין ביתר גם לפי פירש"י ופר"י משמע דהכא הוא דדוקא באומר איני בודל כו' ע"ש וכ"כ בסמ"ק ומ"ה כתב רבינו גם דין זה בסתם בין לפר"י ובין לפר"ת :

ומ"ש אבל אם אמר אני מתנה עליהן לאוכלן אימתי שארצה כו' מבואר בטעמו וכן משמע מדברי בה"ג שהביא רבינו בסמוך וכן משמע מהסמ"ק שכתב שאותם תנאים שאומרים אני מתנה לאכול מן הפירות אם יפלו אינו מועיל כלום דדוקא בזה הלשון אינו מועיל אבל באומר אימתי שארצה מועיל ׳ ומ"ש ולפי תירוץ אחר של תוספות לא מהני תנאה בנויים אלא לאחר שיפלו נראה דתירוצים אלו הם לקושיית ר"י שבתו' בפ' ב"מ שהקשה לשם דהכא משמע דטעמא דנויי סוכה משום ביזוי מצוה ובפרק כירה משמע משום מוקצה ותירץ דצריכי לתרווייהו דמשום מוקצה לא הוה אסרינן בחש"מ דלא שייך מוקצה אלא בנפל בשבת וי"ט ומשום ביזוי מצוה לא הוה אסרינן היכא דנפלו אבל השתא דאמר תרווייהו אסרינן בחש"מ ואפי' נפלו ולפי תירוץ זה איכא למימר דתנאה דאיני בודל מפיק להו מאיסור מוקצה ומפיק ליה נמי מביזוי מצוה אבל שאר בעלי התוס' הקשו על תירוץ זה שהרי לפר"י דלעיל צריך לפרש בסוגיא בפרק המביא דשייך איסור מוקצה לכולהו ז' ואפי' כפלה וא"כ טעמא דביזוי מצוה למה לי ולפיכך תירצו בע"א דאיצטריך טעמא דביזוי מצוה היכא דאמר איני בודל דלא אתקצאי למצוה ואסורין משום ביזוי מצוה כל זמן שהם תלויין ותירוץ זה הביאו הרא"ש בתשובה כלל כ"ד והביא ג"כ התירוץ הראשון וא"כ לפי תירוץ האחרון תנאה דאיני בודל וכו' אע"ג דמפיק להו מאיסור מוקצה מ"מ בעודן בסוכה לא מפיק להו מביזוי מצוה ולפיכך לא מהני תנאה אלא לאחר שיפלו דאז ליכא ביזוי דמצוה וכן פסק בספר האגודה בסתם בפרק המביא אבל רבינו לא פסק כך בסתם אלא כתב ולפי תירוץ א' תוספות וכו' כלומר אף על גב דאיכא דדחו לה מכל מקום נכון להחמיר וכ"כ הסמ"ק :

ומ"ש

דרכי משה

משללתא בשוקא א"ל ריב"ל מאן שרי לך מי התיר לך לעשות כן לכתחלה דע"כ לא שרו רבנן אלא בדיעבד אבל לכתחלה לא עכ"ל א"ז ונראה מזה דיש ליזהר לכתחלה לעשות הסוכה בחצר או במבוי של רבים אמנם לא ראיתי נזהרים בזה ׳ וכתב מהרי"ל והסכך אל יקצצו ישראל אלא עו"ג ויקנה מן העו"ג דהוי יאוש ביד עו"ג ושינוי רשות ביד ישראל ולא הוי גזול כדאמרי' לגבי הדס וע"ל סי' תרמ"ט :

תרכח (א) ובתא"ז נ"ח ח"א וראיתי לרבותי נוהגין איסור אף בעצי הדפנות : (ב) ומשמע התם דע"כ ל"פ אלא לגבי הדס דלגבי לולב אסור אבל אי תלה ביה אתרוג וכדומה דלאו לריחו עומד וודאי מותר להריח בו דהא מותר להריח באתרוג של לולב כמו שיתבאר לקמן סימן (תרנ"ג) : (ג) וצ"ע מאי טעמא צריך לעמוד סמוך לבה"ש ולהתנות ואמאי לא יהנה תנאי שקודם לכן ואפשר שסמוך לבה"ש דקאמר ל"ד אלא בא לומר שצריך שיעשה קודם בה"ש ועוד דאפשר שצריך לאומרו סמוך לבה"ש כמ"ש (שבת לד ׳) ג' דברים צריך אדם לומר כו' בע"ש עם חשיכה כו' ומכל מקום שמעינן מזה דלא כדברי מהרי"ל שכתב שצריך לעמוד בשעת בה"ש ולומר איני בודל עצמי כל בה"ש ליקח כל מה

פרישה

ג) ולא נהירא לא"א ז"ל עיין בדרישה :

יכול

חדושי הגהות

תרכח א בגמרא לפנינו ובהרא"ש הנוסחא א"ר מנשיא בריה דרבא :

ה"ה

אפי' בנויים אלא לאחר שיפלו וכן יראה מדברי בעל הלכות שכתב עטורי סוכה שנפלו בשבת אסורין באכילה ואסורין לטלטלן במקומן נפלו בי"ט אסורין באכילה ומותרין לטלטלן במקומן נפלו בח"ה אסורין באכילה ומותרין להחזירם אבל אם התנה עליהן בשעה שתלה אותם ואמר כשארצה אטול מהם מותר ע"כ הרי שלא התיר בתנאי אלא אחר שנפלו (ד) ואיני מבין מה שחלק לענין טילטול במקומן בין שבת ליום טוב וא"א הרא"ש ז"ל כתב בתשובה דמהני בהו תנאה אפילו בעודן קיימין אבל בלא תנאי אסורין אפי' לאחר שנפלו :

תרלט **ישיבתה** דתנן מצות סוכה כל ז' ויעשה כל ז' ביתו עראי וסוכתו קבע ודר בה כדרך שאדם דר בתוך ביתו שמכנים בה כליו הנאים וקובע בה עיקר דירתו ואוכל ושותה וישן ומטייל בה ולומד בה דבר שא"צ עיון שאינו חושש שיטרידוהו בו אבל דבר שצריך עיון (א) יכול ללמוד חוץ לסוכה כתב הרמב"ם ז"ל המתפלל רצה מתפלל בסוכה רצה מתפלל חוץ לסוכה : אין מניחין כלי אכילה בסוכה אחר האכילה מפני שהם נמאסין

ומ"ש וכן יראה מדברי בעל הלכות כו' ראיה גמורה ליכא דאיכא למידחי ולמימר הא דנקט נפלו ה"ה לא נפלו נמי מועיל תנאי אלא דבעי לאשמועי' דין הטלטול כשלא התנה עליהן נקט נפלו עיין בביאורי מהר"ס להגמ"נ :

ומ"ש ואיני מבין וכו' נראה בעיני דדעת בה"ג היא דהלכה כר"ש בין בשבת בין ביום טוב וכמ"ש לעיל בהלכות יום טוב אלא דמכל מקום בנויי סוכה החמירו טפי מבשבת דדמי למוקצה מחמת איסור היכא דדחייה בידים שהכל מודים שאסור כדאיתא בפרק מי שהחשיך דה"נ מאחר שתלאן ובטלן לגבי סוכה אסורין משום סתירת אהל כסוכה עצמה וכיון שתלאן דחיין בידים אבל ביום טוב ליכא מוקצה מחמת איסור כיון דיש בהן אוכל נפש ודבר תורה אף לתלוש פירות מן המחובר לצורך אכילה ביום טוב שרי ואין בו איסור אלא מדרבנן כמו שכתבתי בתחלת הלכות יום טוב וא"כ הני נויין נמי כיון שאין בהן איסור ד"ת אין להן נ"כ דין מוקצה מחמת איסור דדחייה בידים ולפיכך אם נפלו מותרין לטלטלן במקומן אבל מ"מ אסור להחזירן דדמי למוסיף על הבנין אבל בלא נפלו אסורין מיהא מדרבנן כיון שבטלן לגבי סוכה כנ"ל דעת בה"ג ודו"ק :

תרלט ישיבתה דתנן מצות סוכה כו' ולומד בה דבר שאינו צריך עיון שם בגמרא מחלק הא במיגרס הא בעיוני ופירש"י והתוס' כדברי רבינו וכן פי' הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וז"ל הר"ן ואית דאמרי דעיוני היינו קבע ובעי סוכה ולחומרא עביד כתרווייהו כל היכא דלא מטריד אבל אי מטריד הו"ל מצטער ופטור מן הסוכה ע"כ כתב הרמב"ם המתפלל רצה וכו' בפ"ו פי' שאם יכול להתפלל בסוכה בכונה יתפלל ואם לאו יתפלל חוץ לסוכה וז"ל רבי' ישעיה אחרון וכן נראה בעיני שהתפלה צריכה כונה ויכול להתפלל חוץ לסוכה · אבל קריאת שמע קורא בסוכה ואם היה לו ב"ה בעירו מניח סוכתו והולך לו לב"ה שכן בשאר ימות השנה מניח דירתו וקורא ק"ש בב"ה עכ"ל :

אין מניחין כלי אכילה בסוכה אחר אכילה מפני שהם נמאסים כו' שם מימרא דרבא וכפרש"י והרא"ש משום מיאוס וטעמא דמילתא שלא יהא מצות הסוכה בזויה עליו להניח שם כלים מאוסין ומה"ט נמי כתב בארחות חיים שלא ישטוף הקערות והכוסות וכיוצא בהן בסוכה שלא יהו המצות בזויות עליו והתוספות והמרדכי והגהת אשיר"י כתבו בשם בה"ג דמפרש מאני מיכלא כגון קדרה ושפוד ואגני דלישא וכיוצא בהן ולא משום מאיסותא אלא משום דתשבו כעין תדורו והני אין רגילין להיות בבית דירה אלא בית יש להם לבדם וכ"כ ראבי"ה דקערות לאחר שאכלו שרי לאנוחינהו בסוכה ולענין הלכה ראוי להחמיר כרש"י והעומדים בשטתו לאסור אף קערות לאחר שאכלו ואצ"ל קדרה ושפוד וכיוצא בהן · כתב הרי"ף בסוף סוכה דביום שמיני עייל לגוה מאני מיכלא ומיפסלא משמע דנפסלה מהכשרה בכך שלא יצא בה י"ח בזמנו ומכאן בא להם לאותם שאומרים כשמכניסין כלי מיאוס לסוכה דהסוכה פסולה וזה ודאי טעות גמור וכבר תמה הרז"ה על לשונו של האלפסי ואמר דאין בכך שום פסלות והרמב"ן הליץ ואמר דאף הרי"ף לא קאמר ופסולה ממש אלא ה"ק שעושה היכר לפוסלה מתורת דירה ועושה אותה כמו מוקצה שבבתים גם הר"ן ז"ל לשם כתב כך : ונר

אפילו בנויים אלא לאחר שיפלו כ"כ הגה"מ בפ"ו בשם סמ"ק וז"ל ותנאי כנוי לא מהני אלא אם יפלו אבל אם לקחם בעודם בסוכה לא מהני שום תנאי משום בזויי מצוה כדפירשו התוס' בפ' כירה ואף על גב דאיכא דדחו לה מ"מ נכון להחמיר ע"כ ול' רבי' שכ' לא מהני תנאה אפי' בנויים אלא לאחר שיפלו אינו מכוון דמשמע מאחר שיפלו מיהא מהני תנאה בעצי סוכה וליתא והכי הול"ל ולפי תירוץ אחר של התוס' הא דמהני תנאה בנויים היינו לאכלם אחר שיפלו אבל ליטול מהם קודם שיפלו לא מהני תנאה משום בזויי מצוה והר"ן כתב בפ' המביא כדי יין כ"ל דאע"ג דאיסורא דנויין משום בזויי מצוה מ"מ כיון שטפלין לסוכה עשאן כמותה ואי מתהני מינייהו אפילו לאחר שנפלו איכא משום ביזוי מצוה הלכך אפילו התנה ליהנות מהם לכשיפלו אין תנאו כלום דכי היכי דסוכה אסורה כל זמן מצותה אפילו נפלה נמי נוייה אסירי ומש"ה מקשי' שפיר מנויין לסוכה ומיהו ביום השמיני משמע ודאי דמהני תנאה לסוכה ולנוייה כל שנפלו דכיון דלא מיתסרי אלא משום מוקצה מהני בהו תנאה כי היכי דמהני לכל מוקצה ע"כ :

ומ"ש רבי' דברי בה"ג לומר שלא התיר בתנאי אלא לאחר שנפלו כתב עליו מהר"ר אליה מזרחי דאינו מחוור דכיון דלא חלה עלייהו קדושה ולא בטלינהו לגבי סככה מאי איריא נפלו אפילו לא נפלו נמי והא דנקטין במלתייהו לישנא דנפלו אינו אלא משום דבעי לאשמעינן דין הטלטול דבשבת אסור לטלטלן ובי"ט מותר ובחול המועד אף מחזירין למקומן אבל במתנה עליהם דלא חלה קדושה עלייהו ולא בטלינהו לגבי סככה הרי הן מותרים בכל ענין בין נפלו בין לא נפלו :

ומ"ש רבי' ואיני מבין מה שחילק לענין טילטול במקומן בין שבת לי"ט כתב מה"ר אליה מזרחי ז"ל שהדין עמו שהרי בסוף שבת מקשה מסתם משנה די"ט לרבי יוחנן דקאי בשבת משמע דאין חילוק ביניהם וכ"ש לרב נחמן דדריש בילה דקאמר שבת דחמירא ולא אתו לזלזולי בה סתם לן כר"ש ע"כ ולע"ד נראה דאי מהא לא איריא דאפשר דבה"ג פסק בשבת דחמיר כר"י דאית ליה מוקצה ובי"ט דקילא כר"ש דלית ליה מוקצה ודלא כהנך אמוראי אבל אי קשיא הא קשיא שבה"ג גופיה פסק כר"ש דלית ליה מוקצה בין בי"ט בין בשבת וכמ"ש רבי' בתחלת ה' י"ט וגי' סה"ג והגה"מ בפ"ו כדעת בה"ג כגי' רבי' אבל במרדכי פ"ק דסוכה כתובים דברי ה"ג בסגנון אחר דלא מפלגי בין שבת לי"ט וז"ל בה"ג פסק עיטורי סוכה שנפלו בשבת או בי"ט אסור באכילה ואסור לטלטלן במקומן נפלו בח"ה מותר לטלטלן ואסורין באכילה מפני שהוקצו למצוה ולגירס' זו ניחא קושית מה"ר רא"ם ז"ל שהרי אינו מחלק בין שבת לי"ט אבל קושייתי עדיין במקומה עומדת שהוא אוסר לטלטלן בין בשבת בין בי"ט לדעת בה"ג והוא סובר דבין בשבת בין בי"ט הלכה כר"ש דלית ליה מוקצה ואפ"ל דשאני ליה ז"ל בין מוקצה מחמת איסור למוקצה מחמת בזויי מצוה :

ומ"ש בשם הרא"ש בתשובה בכלל כ"ד האריך בדבר ליישב סוגיית התלמוד בזה והעולה מדבריו הוא דתנאי מועיל בנויי סוכה אפילו בעודן תלויין ולית בהו משום בזויי מצוה כיון דהתנה עליהם וכשלא התנה עליהם אסור משום בזויי מצוה בעודן תלויין והשתא דאסר להו משום בזויי מצוה אסרינן להו משום הוקצה למצותו אפילו נפלו בחה"מ וכתב עוד נויי סוכה אם לא התנה עליהם מוקצין הם בי"ט ואסור לטלטל אבל בתנאי מותר לטלטלן מפני הגנבים והגשמים שלא יפסידו (ה) : **והוי** יודע שזה שאמרנו דעצי סוכה לא מהני בהו תנאי כלל הוא לפוס נוסחי דידן בגמרא אבל הרי"ף גרים ומי מהני בה תנאה והתניא מנין לעצי סוכה שאסורים בהנאה כל ז' וכו' מה חג לה' אף סוכה לה' ולא מהני בה תנאה והתניא סיככה כהלכתה ועיטרה וכו' ותלה בה אגוזים וכו' אסורין להסתפק מהם עד מוצאי י"ט האחרון של חג ואם התנה עליהם הכל לפי תנאו אביי ורבא דאמרי תרוייהו באומר איני בודל מהם כל בה"ש דלא חיילא קדושה עלייהו כלל אבל עצי סוכה דחיילא קדושה עלייהו אתקצאי לשבעה ופי' הר"ן לפי גי' זו באומר איני בודל מהם כל בה"ש כלומר דתנאי לא מפסיק קדושה בתר דחיילא מיהא תנאה מהני בין בסוכה עצמה בין בעטוריה כשאמר איני בודל מהם דלא חיילא עלייהו קדושה והו"ל גביה כסוכה דלאו מצוה כמי שיש לו אתרוג ומתנה עליו לאוכלו אם ירצה ואם נמלך יוצא בו והיינו ברייתא דלעיל דקתני ואם התנה עליה הכל לפי תנאו אבל עצי סוכה ועיטוריה דחיילא עלייהו קדושה בה"ש אתקצאי לשבעה למצותן עד כאן ולא מהני בהו תנאה אחרינא למיחל מעלייהו קדושה ולאשתרויי למחר אם נפלה והא דנקט עצי סוכה לישנא דרב ששת נקט וה"ה לעיטוריה כמי דעצי סוכה ועיטוריה כי הדדי נינהו ואיני בודל מהני בהו מטעמא דכתיבנא אבל תנאה אחרינא לא זהו דרך הרי"ף ולפ"ז בעצי סוכה נמי כי אמר איני בודל מהני לאישתמושי בהו בהש"מ או בי"ט אם נפלה עכ"ל : וכתב הרשב"א בתשובה דהכי מסתבר ליה ושכ"כ בארוכה בס' עבודת הקודש וגי' הרא"ש כגי' נוסחי דידן וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ו דלעצי סוכה לא מהני להו שום תנאי כלל (ו) אם עצי סוכה ונוייה אסורין גם בח' ולדידן גם בט' וכן אי מיקלע שבת במוצאי י"ט האחרון של חג כתב רבינו בסימן תרס"ז :

תרלט ישיבתה דתנן מצות סוכה כל ז' וכו' מתני' בפ' הישן (כח :) הכי איתא כל ז' הימים אדם עושה סוכתו קבע ודירתו עראי ומפרש בברייתא (שם) כיצד היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מצעות נאות מעלן לסוכה אוכל ושותה ומטייל בסוכה ומשנן בסוכה איני והאמר רבא מקרא ומתנא במטללתא ותנויי בר ממטללתא ל"ק הא במיגרס הא בעיוני ופירש"י א דלעיוני צריך להתבודד ולישב ביישוב הדעת ומצטער הוא בסוכה והאויר יפה לו להרחיב דעתו וכ"פ הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכתב הר"ן דאית דאמרי איפכא עיוני היינו קבע ובעי סוכה ולחומרא עביד כתרווייהו כל היכא דלא מטריד אבל אי מטריד הו"ל מצטער ופטור מן הסוכה (א) : **כתב** הרמב"ם המתפלל רצה מתפלל בסוכה וכו' בפ"ו : **אין** מניחין כלי אכילה בסוכה בס"פ הישן (כט :) אמר רבא מאני משתייה במטללתא מאני מיכלא בר ממטללתא חצבא ושחיל בר ממטללתא ושרגא במטללתא ואמרי לה בר ממטללתא ול"פ הא בסוכה גדולה הא בסוכה קטנה ופירש"י מאני משתייה · כוסות : במטללתא · לפי שאינם מאוסים : מאני מיכלא · קערות לאחר שאכלו בהו צריך להוציאם חוץ לסוכה : חצבא · של חרס ששואבין בו המים : ושחיל · דלי של עץ : ושרגא · נר של חרס שקורין קרוסי"ל : סוכה קטנה · של שיעור מצומצם של ז"ט אסור להניחן בסוכה וכ' המרדכי מאני מיכלא כ' בסה"מ משום מיאוס כגון קערות שנמאסו לאחר אכילה וי"מ כגון קדירה ואגני לישא דטעמא דבעי' כעין תדורו והני אין רגילין להיות בבית דירה אלא בית יש להם לבדם ולאו טעמא משום מאיסותא וכ"כ ראבי"ה דקערות לאחר שאכלו שרי לאנוחינהו בסוכה ובה"ג מפרש מאני מיכלי כגון קדירה ושפוד עכ"ל והתוס' (שם) כתבו כדברי י"מ וכתבו עוד התוס' דשרגא אף בעודו דולק אין להניחו בסוכה כדמוכח בפירקין דלקמן וכ"כ הרא"ש ופי' הטעם מפני שיש לחוש שמא יתקרב הנר לדופני הסוכה ותאחוז בהן

דרכי משה

מה שארצה ואין דבריו נכונים כי צריך לעשות כן קודם בה"ש כי מאחר שנכנס ספק בה"ש תו לא מהני תנאי : (ד) וכ"מ בהג"מ פ"ו בשם סמ"ק : (ה) וכ"מ מדברי רבינו בעל הטור דס"ל דאסור בטלטול בלא תנאי וא"כ יש לתמוה אמאי נהגו לטלטל הסדינים והיריעות המצויירים שתולין בסוכה לנוי אע"ג דהאידנא אין מתנין כלל · וכבר כתב מהרי"ל דהאידנא לא מהני בנויי סוכה תנאי דאין אנו בקיאין בתנאים מיהו באגודה משמע דנוהגים להתנות אף בזמן הזה מ"מ על המנהג יש לתמוה דמטלטלין אלו היריעות בלא תנאי לכן נ"ל דנויי סוכה האסורים הם דווקא נויין התלוין בסכך אבל התלוים בדפנות מאחר שהדפנות בעצמן מותרים לדעת הרא"ש כ"ש נויין התלויין בהן ואפשר דאף הרמב"ם דמחמיר בדפנות מ"מ בנויין התלוין בהן אין להחמיר ולכן נהגו לטלטל אלו היריעות בלא תנאי ומ"מ נראה דטוב להתנות וכ"מ מדברי האגודה שכתב וז"ל ואותן יריעות וטיפ"ש שתולין ומתנין לטלטלן מפני הגשמים צריך לעשות בהם עניבה ולא קשירה עכ"ל משמע מיהא דתנאי בעי ע"ל סימן שט"ו כתבתי אם מותר לפרוס בסוכה מפה מן הצד או מלמעלה מפני הרוח שלא יכבה הנרות : (ו) וכתב מהרי"ל אסור ליהנות כלל מעצי סוכה אפילו קיסם להצוץ בו שיניו אסור ליטול מהם :

תרלט (א) כתב מהרי"ו הרוצה לשחוק בקביאות וכדומה ישחוק בסוכה וכ"כ מהרי"ל הרוצה לדבר שמועות עם חביריו ילך לסוכה כללא דמלתא לעולם ידמה עליו סוכתו כאילו היה

פרישה

סי' תרלט (א) יכול ללמוד וכ"ל דעכשיו בזמנינו שרוב בני בית אינם בסוכה כל היום כי אם בשעת אכילה צריך ללמוד אפילו דבר עיון בסוכה :

עז

חדושי הגהות

תרלט א זה אינו מלשון רש"י דק מלשון הרא"ש שם לשון רש"י מן מלת והאויר יפה כו' :

נמאסין אבל כלי שתייה מותרין ונר אפי' כשהוא דולק והוא צריך לו אין להניחו בסוכה קטנה אבל בגדולה מותר אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישנים אפילו שינת עראי חוץ לסוכה (ג) וכמה אכילת עראי (ג) עד כביצה מפת וביצה בבלל והר"מ מרוטנבור"ג היה מחמיר אפי' בפירי שלא לאוכלן חוץ לסוכה וה"ר פרץ היה אומר דפירי לא צריכי סוכה אבל שאר דברים כגון בשר וגבינה וכיוצא בהן צריכין והרמב"ם ז"ל כתב מותר לשתות מים ולאכול פירות חוץ לסוכה והמחמיר שלא ישתה אפילו מים חוץ לסוכה תע"ב וא"א הרא"ש ז"ל כתב דאפי' את"ל דפירי וגבינה בעי' סוכה היינו דווקא מי שקובע עליהן אבל מי שאוכלן דרך עראי ודאי אין צריכין סוכה (ג) ושתיית יין נמי עראי הוא ומיהו

כן האור וגם הר"ן פי' דשרגא אף בעודו דולק אין להניחו בסוכה ואע"פ שמדברי ה"ה נראה שהוא מפרש דבשעה שאינה דולקת מיירי כלומר אבל אם היא דולקת מניחה בסוכה אכן על הכך דברי רבוותא סמכינן כי המה הרבים וגם כי דבריהם מפורשים ועוד שהביאו ראיה לדבריהם :

כתב בהג"א אפי' שרגא של זהב או חרס כך דינה כ"כ ראבי"ה מא"ז וטעמא דמסתבר הוא דהא טעמ' דהרא"ש בשל זהב נמי שייך ולפ"ז מה שפירש"י נר של חרס לאו לאפוקי של שאר מינים אתא אלא מלת נר אתא לפרושי ונקט אורחא דמלתא שהיא של חרס והרוקח כתב שרגא נר חרס אם הסוכה קטנה צריך להוציאו מן הסוכה אבל אם הסוכ' גדולה כמו שלנו א"צ אבל מנהג שאין מביאין נר חרס בתוכה כ"א מנורות ברזל ונחשת ונר שעוה ע"כ (ב) :

כתב בא"ח ונהגו שלא להשתמש בסוכ' דברים של בזיון כגון שטיפת קדירות וקערות וכיוצא בהם שלא יהו מצות בזויות עליו : **ומ"ש** אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכ' ואין ישנין אפילו שינת עראי חוץ לסוכה משנה וברייתא בפ' הישן (כה: כו.) ומפרש טעמא בגמרא לפי שאין קבע לשינה ופירש"י לפי שאין קבע לשינה ואין בה חילוק בין קבע לעראי לענין סוכה שאין אדם קובע עצמו לשינה שפעמים שאינו אלא מתנמנם מעט ודיו בכך זו היא שינתו :

ומ"ש וכמה אכילת עראי כביצה מפת וכו' שם (כו.) וכמה אכילת עראי ואסיקנא כד טעים בר בי רב ועייל לכלה וכתבו (שם) התוס' והרא"ש דהיינו כביצה כד טעים בבת אחת מלא פיו ובית הבליעה מחזיק כביצה ודוקא פת אבל פירי לא בעי סוכה כדמסקינן בפרק בתרא דיומא (עט:) דקבע דידהו כאכילת עראי דפת ע"כ וז"ש רבינו כביצה מפת כלומר פת ולא פירות. וכ' עוד הרא"ש ז"ל ור"מ היה נזהר מלאכול פירות חוץ לסוכה כי היה סובר להחמיר כי האי לישנא דפירי בעי סוכה ומיהו נראה דמוכח התם דאפי' אי פירי בעי סוכה היינו כשקובע עצמו לאכילת פירות ואשמעינן דקבע דידהו הוי כאכילת עראי דפת אבל באכילת עראי דפירי ליכא מאן דאסר ושתיית יין עראי היא והר"ף כתב דוקא פירי לא בעי סוכה אבל בשר וגבינה בר מפירי בעי סוכה כדאמרינן בשמעתין אם השלים במיני תרגימא יצא ומיני תרגימא היינו בשר וכיוצא בו מדמהניא בו השלמה ש"מ בעי סוכה ודלא כפירש"י שפירש דמיני תרגימא היינו פירי דפירי לא בעי סוכה ולא מהני בו השלמה ע"כ ובתוספתא דכילד מברכין תניא היו לפניו מיני תרגימא מברך עליהם בורא מיני מזונות ומשמע דמיני תרגימא היינו מאכל שעשוי מחמשת המינין ואפשר שהוא חשוב יותר מבשר וגבינה ואין ראיה ממיני תרגימא להצריך סוכה לבשר וגבינה וגם אין דרך לקבוע סעודה עליהם ולא חשיב כאכילת עראי דפת עכ"ל :

ומ"ש רבינו ושתיית יין נמי עראי הוא כו' נראה דס"ל שדינו כפירות ודברי האומרים שאם קבע סעודתו על הפירות חייב בסוכה ה"ה בקבע סעודתו

ונר וכו' בפ' הישן ושרגא במטללתא ואמרי לה לבר ממטללתא ולא פליגי הא בסוכה קטנה והא בסוכה גדולה וכתבו התוספות והרא"ש דאפי' בעודו דולק אין להניחו בסוכה שיש לחוש שמא תשרף סוכתו פי' ומתוך חששא זו מבעית ונפיק מינה ומרדכי הארוך כתב בשם ראבי"ה עוד טעם אחר וז"ל וגם ממעט בשיעורא וקשיא לי דמשמע דדוקא בתלה בה בגדים לנוי מן הצד כיון שאסור ליטלם כל ז' ימי החג נחשבין כדופני הסוכה וממעטין אותה משיעורה בסוכה קטנה אבל כלים שמשתמשין בסוכה לא שייך מיעוט מאחר שיכול להוציאם מן הסוכה כל שעה שירצה ותדע דאם לא כן אף קערות וכוסות הו"ל לאסור להשתמש בהו בסוכה קטנה מטעם דממעטי בשיעורא ומאי שנא נר ודוחק לומר דמיירי בנר שקבעוה בדופן הסוכה או בסכך שאינו יכול ליטלו דא"כ אמאי קשה מ"ש נר דנקט תלמודא הא אף בקבע בה בגדי' או שאר דברים לנוי נמי ממעטין מן הצד כדאיתא בפרק קמא דסוכה ואפשר לומר דאורחא דמילתא נקט דסתם נר והוא שקורין קרויז"ל קובעין אותו בענין שאינו ניטל וכיון דאי אפשר בלא נר לכך נקט נר אבל שאר הפוסקים לא הזכירו טעם זה אלא טעם שמא תשרף סוכתו ונפקא מינה דלפי טעם זה אף בסוכה שאין השיעור מצומצם כל כך אם נראה שיש לחוש שמא תשרף סוכתו ומבעית ונפיק אסור : **כתב** בהג"ה אשיר"י בשם ראבי"ה דלפי טעם זה אפי' שרגא דדהבא או חדשה כך דינה וכתבו כן לאפוקי מפירש"י שכתב ושרגא נר של חרס שקורין קרויז"ל דמשמע מפירושו דאיסורו בקטנה משום מאיסותא וישנה אבל בגדולה אינו ניכר בה הנר כל כך ושרי וכן נראה מדברי הרוקח ודלא כמו שפי' הבית יוסף לדברי רש"י :

כתוב ברוקח שמנהג הוא שאין מביאין נר של חרס אף בסוכה גדולה כמו שלנו כי אם מנורות ברזל ונחושת ונר שעוה ע"כ :

אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה משנה בפ' הישן אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה ומעשה והביאו לו לריב"ז לטעום את התבשיל ולר"ג שתי כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה ובגמרא מעשה לסתור חסורי מיחסרא והכי קתני ואם בא להחמיר רשאי כלומר ולית בה משום יוהרא ומעשה וכו'

ומ"ש ואין ישנים וכו' ברייתא שם ומפרש טעמו בגמרא לפי שאין קבע לשינה :

ומ"ש וכמה אכילת עראי כביצה וכו' שם וכמה אכילת עראי ואסיקנא כדטעים בר בי רב ועייל לכלה וכתבו התוספות והרא"ש דהיינו כביצה ודוקא פת אבל פירי לא בעי סוכה כדמסיק בפרק בתרא דיומא דקבע דידהו כאכילת עראי דפת : **ומ"ש** ור"מ היה מחמיר אפילו בפירי וכו' כ"כ הרא"ש ור"מ היה נזהר מלאכול פירות חוץ לסוכה כי היה סבור להחמיר כי האי לישנא דפירי בעי סוכה ורבינו שכתב שהיה מחמיר אף בפירי כוונתו להורות לנו דאפילו בפירי ואין צריך לומר בעראי דפת מפני שהוא מפרש שהיה הר"מ מחמיר מלאכול פירי כל עיקר חוץ לסוכה אף עראי ואם כן כל שכן עראי דפת וברור הוא דכיון שחומרא בעלמא הוא ולאו מדינא לא היה מברך עליה לישב בסוכה

ומ"ש וה"ר פרץ היה אומר דפירי לא צריכה סוכה כו' לא קאי אהר"ם לאפלוגי מדינא כדאסיק בפרק בתרא דיומא אלא שהחמיר על עצמו כר"ג וכדפי' עליה במה שהחמיר בפירי דהא פשיטא אף הר"מ מודה דפירי לא בעי סוכה ואף הר"פ ודאי מודה שיכול כל אדם להחמיר ולית ביה משום יוהרא כדאוקמינא למתניתין בחסורי מיחסרא כו' אלא אדלעיל קאי שכתב תחלה המסקנא על פי דין התלמוד דאוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה דהיינו כביצה מפת שבזה הכל מודים ומשמע מינה דדוקא בפת ניתן שיעור לאכילה אבל שאר כל הדברים חוץ מפת לא ניתן שיעור דהכל חשיב עראי ואוכלין ושותין חוץ לסוכה אפילו כשקובע עליהן ואין להחמיר בדבר וע"ז כתב ד' סברות מהר"מ והר"פ והרמב"ם והרא"ש הר"מ היה מחמיר אפי' בפירי שלא לאוכלן כל עיקר חוץ לסוכה אפילו דעראי וכ"ש עראי דפת וכדפי' דאינו אלא חומרא בעלמא ולא היה מברך לישב בסוכה כי אם בקבע דפת . והר"פ היה מחלק ואומר דפירי דוקא לא בעי סוכה מדינא כדאסיקנא בפרק בתרא דיומא אבל בשר וגבינה וכיוצא בהן מידי דמזון צריכים סוכה מדינא כשקובע עליהן כמו באכילת קבע דפת וטעמו משום דאמר בפרק הישן אם השלים במיני תרגימא יצא שזהו בשר וגבינה וכיוצא בו ומדמהניא בהו השלמה ש"מ דבעי סוכה וחייב לברך לישב בסוכה כשקובע עליהן והרמב"ם כתב דמותר לשתות מים וכו' לומר הר"מ לא החמיר אלא בפירי משום דאיכא לישנא דפירי בעי סוכה אבל במים דליכא למ"ד דבעי סוכה לא החמיר אבל הרמב"ם כתב דהמחמיר במים תע"ב וטעמו משום דמשמע ליה דמה שמצינו שהחמיר ר"ג בשתי כותבות ודלי של מים לאו משום שהביאו לו ב' כותבות עם המים החמיר דאף במים לבדן היה מחמיר והר"מ מפרש שלא היה מחמיר אלא משום ב' כותבות משום דאיכא למ"ד דפירי בעי סוכה אבל משום מים לבדן לא היה מחמיר ובהג"ה אשיר"י כתוב כדברי הרמב"ם להחמיר במים ופשיטא דאין לברך עליהן לישב בסוכה והרא"ש כתב דאפילו את"ל דפירי וכו' כונתו לומר דהרא"ש חולק אמהר"ם שהחמיר בפירי כהאי לישנא דפירי בעי סוכה כדפי' והרא"ש ס"ל דאפילו להאי לישנא דפירי בעי סוכה היינו דוקא כשקובע עליהן אבל דרך עראי ליכא מאן דאסר שהרי אף בעראי דפת הכל מודים דלא בעינן סוכה כ"ש בעראי דפירי וא"כ אם באנו להחמיר כההוא לשון אע"ג דלאו הילכתא היא א"צ להחמיר אלא כשקובע עליהן וחולק נמי אהר"ף דאמר דגבינה ובשר בעו סוכה מדינא וס"ל להרא"ש דכיון דבע"כ אין זה אלא כשקובע עליהן אבל בעראי דידהו ודאי דלא בעי סוכה לד"ה א"כ נראה מאחר שאין דרך לקבוע עליהן אפילו קובע סעודתו עליהן לא חשיב קבע ולא עדיף מעראי דפת שאינה צריכה סוכה ומה שהביא הר"ף ראייה מדאמר אם השלים במיני תרגימא יצא ס"ל להרא"ש דאין כי' מיני תרגימא בשר וגבינה וכיוצא בהן כפי' הר"ף אלא פי' תבשיל העשוי מה' המינים וז"ש אבל הבשיל העשוי מה' המינים הקובע עליו חשיב קבע וצריך סוכה כמו הקובע על הפת ועיין באשיר"י בפ' הישן ופ' ערבי פסחים וע"ל בסימן רצ"א : **ומ"ש** ושתיית יין נמי עראי הוא כ"כ הרא"ש וכ"כ במרדכי וכן נראה ממ"ש הר"ן וז"ל

דרכי משה

היה ביתו : (ב) והטעם לדבריו משום מיאוס וזהו דעת מהרי"ל שכתב שאם היא מחופה בקוניא מותר : (ג) והמרדכי פרק הישן כתב אבל העולם סמכו על דבר זה שיראים מצנה (עיין ב"י סימן תר"מ) ואפשר מזה נתפשט המנהג שרבים מקילים בשינת הסוכה ואף על גב דהטעם אינו מספיק שהרי ברוב המקומות אינו קר כ"כ בימי הסוכות והיו יכולים לישן שם בכרים וכסתות ול"נ שנהגו להקל כי מצות סוכה לישן בה כמו שישן בביתו איש עם אשתו וכמו שדרשו חז"ל (סוכה כו.) תשבו כעין תדורו וכמ"ש במהרי"ל שהיה ישן עם אשתו בסוכה ובזמן הזה שאין לכל אחד סוכה מיוחדת אלא רבים אוכלים ושותים בסוכה אחת אי אפשר להם לישן עם נשותיהן בסוכה כאחת ואם יניחו נשותיהן בביתן והאנשים ישנים בסוכה לפעמים הוי מצטער ולא מקרי כעין תדורו וכבר אמרו בעירובין (סג:) את נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה זה הישן בחדר שאיש ואשתו ישינים שם ואפי' אשתו נדה ואף יבטל עי"ז מצות עונה לפעמים או יבטל מה שנאמר ושמחת אתה וביתך כי לפעמים אשתו מצטערת ע"ז ועי"ז נשתרבב המנהג להקל בדבר אך החרד אל דבר ה' ישתדל לו מקום שיוכל לישן שם בלא צער וישן שם ויעבוד את ה' בשמחה וכן נוהגין המדקדקים וכן אמרינן רפ"ק דערכין (ג:) בהדיא דבמקום שלא יוכל להיות עם אשתו לא מיקרי כעין תדורו ופטור מן הסוכה וכ"מ פרק הישן (שם) גבי חתן שפטור מן הסוכה וגבי נשים פטורות מן הסוכה (שם כח:) אף שיש לדחות מ"מ מזה נשתרבב המנהג וכנ"ל

פרישה

(ג) **עד** כביצה מפת וביצה בבלל והרמ"ס היה כו' והר"ף היה אומר כו' והרמב"ם ז"ל כו' ומ"ח הרא"ש ז"ל כו' נראה דברי רבינו כך הם מתחלה כ' אוכלין עד כביצה מפת דדייקא דוקא בפת שייך חילוק זה אבל לא בפירי וכדעת התוס' והרא"ש דפסקו כרבנן דיומא דס"ל דבפירי אפילו אכילת קבע דהיינו שהוא יותר מכביצה ואפילו קבע עלייהו מ"מ אין צריכין סוכה וע"ז כתב דהר"מ החמיר כו' אינו ר"ל חומרא בעלמא ולכתחלה דווקא אלא ה"ק שהחמיר לתפוס אותו ל' שני דיומא דמחייב פירי בסוכה לעיקר ואח"כ כתב הר"ף כתב דפירי א"צ סוכה ר"ל גם ר"ף ס"ל כדעת התוס' והרא"ש דהלכתא כרבנן דפירי א"צ סוכה אפילו בקבע אך שס"ל דרבנן דוקא פירי קאמר אבל בשר וגבינה בכלל מיני תרגימא הן וכיון דקי"ל דמשלים ג' סעודות במיני תרגימא ש"מ דחשיבי וצריכין סוכה . ומסיק דגם הרמב"ם ס"ל כן דמותר לשתות מים ולא פירות חוץ לסוכה אלא שהחמיר וכתב דהמחמיר אפילו במים תע"ב וקמ"ל בדברי הרמב"ם שמקבל שכר בחומרתו והוא תע"ב משא"כ בדברי ר"ף דכ' דא"צ סוכה אף כי שמעינן ממתניתין דאם ירצה להחמיר יחמיר היינו דלא מיקרי הדיוט אבל לא שמעינן מיניה דמקבל שכר בחומרתו לא שמעינן ממתני' קמ"ל . ועי"ל דקמ"ל בדברי הרמב"ם דאפילו בשתיית מים בעלמא אפילו מעט מעט פחות מכשיעור המחמיר תע"ב דממתניתין משמע דדוקא בשתיית מים הרבה יכול להחמיר וגם ר' ירוחם כ"כ בהדיא דממעשה דר' צדוק דאכל פחות מכביצה בלי סוכה למדנו דלא יחמיר אדם בפחות מכביצה לכך קמ"ל דאפילו במועט קאמר דיכול להחמיר אם ירצה וכמ"ש הר"ן והבאתי דברי הר"ן ור' ירוחם פ"ש . **ומסיק** בשם הרא"ש דכתב דאפילו את"ל דפירי וגבינה כו' פי' דהרא"ש פי' דברי הרא"ש דאפי' לפי דבריו דס"ל כלשון שני דיומא דפירי וגבינה בעי סוכה היינו דוקא מי שקובע עליהן ר"ל שאוכל מהן יותר מכביצה בקביעות גוף ומקום אבל אם אוכלין דרך עראי ר"ל בלא קביעת גוף ומקום אף שאוכל מהם יותר מכשיעור ליכא מאן דמצריך סוכה :

(ג) **ושתיית** יין נמי עראי הוא ר"ל דאפילו שתה יין הרבה אם לא שתאו דרך קביעות מקום ליכא מאן דמצריך סוכה כדין פירות וגבינה . והא דסוים היינו דוקא בשלא עשה עליה קביעות אבל לענין אם קבע עליהן בזה יש חילוק דאם קבע על פירות ס"ל להרמ"מ דצריך סוכה ולר"ף א"צ סוכה ואם קבע על גבינה ובשר לר"ף צריך ולרמ"מ אפילו בזה א"צ ואם קבע על יין מזה לא מיירי ונסתפקו בו הגהות אשר"י וא"כ כתב רבינו ואיסו כיון שאין דרך כו' ובקצת נוסחאות ומיהו כיון כו' אבל ט"ס הוא וצ"ל ומיהו כיון שאין כו' ור"ל כך הוא הדין לסברת הרמ"מ והר"ף מיהו לדידי נראה דפירי ובשר וגבינה אפילו קבע עלייהו קביעות מקום והן יותר מכביצה א"פ א"צ סוכה דכיון שאין דרך לקבוע עליהן סעודתו בטלה דעתו בדעת כל אדם ולא ס"ל לרא"ש דמיני תרגימא היינו תבשיל העשוי מה' מינים וז"ש רבינו אח"כ אבל תבשיל כו' והאי מיהו כיון שאין דרך לקבוע סעודתו עליהן קאי דוקא אפירי וגבינה הנזכרים ולא איין דאינו בכלל סעודה וכ"כ הגהות רא"ף ע"ש כנ"ל לפרש דברי רבינו ומ"ש ב"י כאן אינו מובן ואם תרצה לידע ולעמוד על אמתת דברינו עביד והיא כתובה בקונטרס בפני עצמו :

ומיהו כיון שאין דרך לקבוע עליהן אפי' הקובע סעודתו עליהן לא חשיב קבע דלא עדיף מאכילת עראי דפת שאינה צריכה סוכה אבל תבשיל העשוי מחמשת המינין הקובע עליו חשיב קבע וצריך סוכ': מברכין על הסוכה בכל פעם ופעם שנכנס בה ואפילו הנכנס בסוכת חבירו לבקרו צ"ל בכל פעם ופעם שאע"פ שבירך עליה ביום הראשון חוזרין ומברכין עליה כך כתבו הגאונים שצריך לברך בכל פעם ופעם ור"ת פי' כיון שעיקר קביעות שאדם עושה בתוך הסוכה היא האכילה מברך על האכילה ופוטר כל הדברים אפילו השינה שהיא חמורה מהאכילה שהרי אוכלין עראי חוצה לה ואין ישנין עראי חוצה לה אפ"ה כיון שהאכילה עיקר פוטרת השאר: אין קצבה לסעודות של סוכה אלא אם ירצה יאכל ואם לא ירצה לא יאכל שאין המצוה אלא כשיאכל שלא יאכל חוץ לסוכה חוץ מלילי י"ט הראשון שהוא חובה לאכול בה [א] ואף אם ירדו גשמים לא יעצרנו הגשם ומיהו משאכל בה כזית דגן יצא אע"ג דשיעור אכילה בלא סוכה הוא בכביצה שאני ליל ראשון שהוא חובה טפי ואפילו לא בעי למיכל אלא כזית אסור לאוכלו חוצה לה

ב"ח

וז"ל ודאמרינן אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה ה"ק דאם שותה פעם אחד עם אכילת עראי אינה נחשבת קבע והכי משמע מלא בעינן בגמרא וכווה שתיית עראי וכן פירש"י כדטעים בר בי רב שטועם מלא פיו ושותה עכ"ל אלמא להדיא דכל שתייה היא עראי וז"ל הג"ה באשירי ושתיית יין ודבש ושכר בהדי פירות או בלא פירות אלא יין בלבד וכגון שלא אכל לחם ולפתן אין לי לברר אם מותר חוץ לסוכה אם לאו דתשבו כעין תדורו אמר רחמנא ואין שתייה בלא אכילה או שמא פעמים אוכלים אגוזים ושאר פירות וקובעין עצמן לשתייה ואסור עכ"ל ותימה בעיני וכי אין דרך לקבוע על היין לשתות והלא בפ' כיצד מברכין אמרו ל"ש אלא בשבתות וי"ט שאדם קובע סעודתו על היין ואמר עוד שם ר' יוחנן דיין כמי כשהסיבו אחד מברך לכולם דהוי קביעות בהכי ולדידן ישיבתינו הוי כהסיבה דידהו ואפשר לומר דהג"ה אשיר"י מדבר באדם יחידי היושב בסוכתו לשתות דסברא דלא חשיב קבע אבל בני חבורה שקבעו יחד לשתות ודאי הוי קבע גמור ובפרט לאותן מדינות שנוהגין לשתות יחד בקבע בלי שום אכילה דהו"ל קבע גמור ובעי סוכה ולברך לישב בסוכה כנ"ל להלכה אבל למעשה ראוי להחמיר שלא לשתות בקבע אלא תוך סעודה לאפוקי נפשיה מפלוגתא וכן בקבע דבשר וגבינה וכיוצא בהן:

וכתב הב"י ומ"ש ומיהו כיון דאין דרך לקבוע כו' וכתב מה שכתב נוסחא מוטעת נזדמנה לו להרב ז"ל דהגירסא הנכונה היא ומיהו כיון וכו' והוא גם כן מדברי הרא"ש שכוונתו כמו שפירש דתחלה כתב דאפילו אם תמצא לומר דפירי וגבינה בעי סוכה כמו שנראה מדברי הר"ת והר"ף היינו דוקא מי שקובע עליהם כו' ואחר כך כתב דעתו ואמר ומיהו כיון וכו' דלא חשיב קבע ואינו צריך סוכה ודלא כהר"ף: **מברכין** על הסוכה בכל פעם ופעם כו' בפ' לולב וערבה אפליגו שמואל ור' יוחנן דשמואל קאמר סוכה יום א' כלומר שאינו מברך עליה אלא יום ראשון דכולהו שבעה כחד יומא דמי ור' יוחנן קאמר סוכה שבעה כלומר צריך לברך עליה בכל יום ויום ואסיקנא כרבי יוחנן: ומ"ש דמברך בכל פעם ופעם כ"כ הגאונים לפרש דברי ר"י ומ"ש אפילו הנכנס בסוכת חבירו לבקרו כו' כ"כ הרא"ש בשם רב האי גאון וגם זה בכלל דברי ר' יוחנן ומ"ש ור"ת פי' כיון שעיקר כו' כ"כ הרא"ש בשמו ואפשר דמ"ה תניא בברייתא נכנס לישב בה מברך לאפוקי נכנס לטיול או לשינה וע"ל בסי' תרמ"ג וכבר פשט המנהג כר"ת:

אין קצבה וכו' פלוגתא דר"א וחכמים במשנה בפ' הישן והלכה כחכמים דאמרי אין לדבר קצבה חוץ מלילי י"ט הראשון בלבד:

ומ"ש ואף אם ירדו גשמים וכו' כ"כ התו' והרא"ש בפ"ג שאכלו בשם רבינו יהודה בעל התו' גם הר"ן כתב כן בפ' הישן בשם אחרים אבל הרשב"א בתשובה נחלק בדבר וכ"כ בתרומת הדשן בשם הסמ"ג וא"ז וע"ש ומ"ש ומיהו משאכל בה כזית דגן יצא וכו' כלומר כשירדו גשמים ואכל בה כזית דגן יצא ואח"כ יגמור סעודתו חוץ לסוכה ואע"ג דשיעור אכילה בלא סוכה הוי כביצה וא"כ היה ראוי שלא יצא י"ח סוכה עד שיאכל יותר מכביצה שאני ליל ראשון שהוא חובה טפי דאפילו לא בעי אלא למיכל כזית אסור לאכלו חוצה לה דגמרינן ט"ו ט"ו מחג המצות מה להלן לילה הראשונה חובה אף כאן לילה הראשונה חובה פי' חובה לאכול בסוכה ולא חוץ לסוכה וכיון דגמרי' מחג המצות לגמרי גמרי' מיניה מה התם בכזית דגן אף הכא בכזית דגן והכי איתא בירושלמי הביאו הרא"ש בפ' הישן ר' זירא בעי אי מה להלן עד שיאכל כזית דגן מצה אף כאן עד שיאכל כזית דגן בסוכה פי' אף כזית לבד מדגן חובה לאכול בסוכה ולא חוץ לסוכה והילכך יוצא מי י"ח סוכה כשאכל כזית דגן בסוכה ויכול אח"כ לגמור סעודתו חוץ לסוכה בירדו גשמים מאחר דכבר יצא י"ח ובזה נסתלקו קושיות הב"י על דברי רבינו ולענין הלכה נקטינן כדברי רבינו: היה

ב"י

סעודתו על היין (ד): **ומ"ש** ומיהו כיון שאין דרך לקבוע עליהן וכו' כ"ת דברי הרא"ש שם: **ומ"ש** אבל תבשיל העשוי מחמשת המינים וקובע עליו חשיב קבע וצריך סוכה נראה דאדלעיל קאי שכ' דפירי משמע דלא בעי סוכה וי"א דבעי סוכה אם קבע עליהם וקאמר דהאי פלוגתא ליתא אלא בפירי או בבשר וגבינה אבל במיני תרגימא דהיינו תבשיל העשוי מה' המינים לד"ה אם קבע עליו חשוב קבע וצריך סוכה וכדמשמע בגמ' דמיני תרגימא בעי סוכה ובתוס' משמע דמיני תרגימא היינו תבשיל העשוי מה' המינים והרי"ף לא כתב הא דאמרי' התם דפירי לא בעי סוכה וכתב הר"ן דמשמע דס"ל דליתי' להאי פירוקא אבל הרמב"ם כ' בפ"ו מותר לשתות מים ולאכול פירות חוץ לסוכה ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפי' מים ה"ז משובח וטעמו מדתנן בפרק הישן (כז:) מעשה שהביאו לריב"ז לטעום מן התבשיל ולר"ג ב' כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה ומפרש בגמרא דה"ק אם רצה להחמיר על עצמו רשאי כלומר דלא חשיב כמי שאינו מצוו' בדבר ועושה ונקרא הדיוט ותנן נמי התם וכשנתנו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה אכלו חוץ לסוכה וכת' הר"ן דקתני הא דרבי צדוק כלומר שאם רצה ת"ח שלא להחמיר על עצמו בכך רשאי ולא הוי כמי שאינו מדקדק במצות:

מברכין על הסוכה בכל פעם ופעם שנכנס בה בפרק לולב וערבה (מה:) איפליגו אמוראי דרב יהודה א"ש סוכה יום א' כלומר אינו מברך עליה אלא יום אחד וכיון דלא מיפסקי לילות מימים כולהו שבעה כחד יומא דמו ורבב"ח א"ר יוחנן סוכה ז' כלומר צריך לברך עליה בכל יום ויום ואסיקנא כר"י דכולהו אמוראי קיימי כוותיה כ"כ התוס' דכל אימת דנכנס לה כדי שיאכל וישתה ויישן ואפי' כ' פעמים ביום מברך על כל א' ואחד מידי דהוי אתפילין דמברך עליהן כל זמן שמניחן וכ"כ הרי"ף והרא"ש ז"ל וכ"כ הרמב"ם בפ"ו וכתב ה"ה ראיתי בתוס' דדוקא כשיצא יציאה גמורה לעשות עניניו ושלא לחזור לאלתר אבל אם לא יצא אלא לדבר עם חבירו או להביא דבר לסוכה לשעתו לא הויא יציאה לחייבו בברכה כשיחזור ודבר נכון הוא:

ומ"ש שאפי' הנכנס לסוכת חבירו לבקרו צריך לברך בכל פעם כן כתב הרא"ש שם בשם רבינו האיי ז"ל הנכנס בסוכת חבירו לבקרו מנהג ידוע הוא שמברך בין סעד בין לא סעד:

ומ"ש בשם ר"ת דכיון שעיקר הקביעות שאדם עושה בתוך הסוכה הוא אכילה מברך על האכילה ופוטר כל הדברים כו' כן כתב שם הרא"ש והמרדכי בשמו וכתב המרדכי וכן עמא דבר וגם ה"ה כתב שכן נהגו העולם שאין מברכין אלא עד הסעודה כדעת ר"ת וכן פשט המנהג:

אין קצבה לסעודות של סוכה אלא אם ירצה יאכל כו' משנה בפ' הישן (כז.) ר"א אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה א' ביום וא' בלילה והכ"א אין לדבר קצבה חוץ בלילי י"ט הראשון בלבד ופירש"י אין לדבר קצבה שאם רצה להתענות אין אנו זקוקין לו אלא אם יאכל לא יאכל חוץ לסוכה ובגמ' (שם) מ"ט דר"א תשבו כעין תדורו מה דירה א' ביום וא' בלילה אף סוכה א' ביום וא' בלילה ורבנן כדירה מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אף סוכה נמי אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל א"ה אפי' ליל י"ט הראשון נמי א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק נאמר כאן חמשה עשר ונאמר ט"ו בחג המצות מה להלן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות אף כאן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות ובפ' ג' שאכלו (מט:) אהא דאר"כ אמר שמואל טעה ולא הזכיר של ר"ח בברכת המזון אין מחזירין אותו משום דכיון דמצי פטר נפשיה דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל לא מהדרי' ליה כתב הרא"ש לאו משום דמותר להתענות בר"ח דהא אמרי' בפ"ק דמגילת תענית (יז:) דאסור להתענות אלא ה"ק אי בעי לא אכיל דבר שצריך לברך עליו בהמ"ז דאפשר שיאכל פירות או ירקות רק שלא יתענה אלא מעתה שבתות וי"ט דלא סגי דלא אכיל פת ה"כ דמהדר א"ל אין דמשמע הכא דבי"ט לא סגי דלא אכיל פת דבר שצריך לברך אחריו וקשה דבפ"ב דסוכה אמרי' ורבנן סברי כדירה מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל וע"כ היינו דלא אכיל פת כלל דא"ה חייב לאכול בסוכה הלכך נראה לר"י דחייב אדם לאכול פת בי"ט משום שמחה משום חלקהו חציו לאכילה ועיקר אכילה הוא לחם והא דאמרי' בסוכה מכאן ואילך רשות דאי בעי לא אכיל ה"ק רשות משום סוכה ולעולם חובה היא משום שמחת י"ט וא"ת הא בהא תליא דכיון שהוא אוכל צריך שיהא אוכל בסוכה וי"ל משכחת לה כגון שהוא מצטער מפני ירידת גשמים ואינו חייב לאכול בסוכה אבל חוץ לסוכה חייב לאכול משום שמחת י"ט ודוקא מלילה הראשון ואילך רשות אבל בלילה ראשונה בכל ענין חובה ואפי' ירדו גשמים חייב לאכול כזית בסוכה דילפינן מחג המצות עכ"ל: **ומ"ש** רבינו אע"ג דשיעור אכילה בלא סוכה הוא כביצה וכו' כלומר מאחר דאוכל פחות מכביצה מותר לאכול חוץ לסוכה היה ראוי שלא יצא י"ח סוכה עד שיאכל כביצה לכך כתב דשאני לילה הראשון כו' ולבי מגמגם בזה דקאמר ואפי' לא בעי למיכל אלא כזית דאטו בהי בעי תליא מלתא והול"ל לא מצי במקום לא בעי ועוד דהיא גופה מנ"ל דשאני ליל ראשון משאר לילות וטפי הוה עדיף ליה למינקט טעמא משום דכיון דגמר מחג המצות הוי שיעורא בכזית דומיא דמצה בליל פסח והר"ן כתב בפרק הישן וז"ל ביום טוב הראשון של סוכות גמרינן דמיחייב לאכול שיעור שהוא חייב לאכול בסוכה דאילו מדין י"ט סגי ליה לאכול כביצה עראי חוץ לסוכה דגמרינן מחג המצות דמחוייב לאכול שיעור המחוייב לאכול בסוכה ולפיכך נראה שהוא חייב לאכול יותר מכביצה אלא שי"א דכיון דגמרינן מחג המצות לגמרי גמרינן מיניה מה התם בכזית אף הכא בכזית ואע"ג דבשאר ימות החג כזית עראי הוא ורשאי לאוכלו חוץ לסוכה אפילו הכי בלילה הראשון כיון שהכתוב קבעו חובה לאכול בסוכה עשאו אכילת קבע ב ואחרים אומרים דלהכי גמרינן לילי יום טוב הראשון של חג מחג המצות לומר שאפילו ירדו גשמים חייב לאכול בסוכה אע"ג דמיפטר בשאר יומי עכ"ל וזה שלא כדברי הרשב"א שכתב בתשובה דכ"ל שאין המצטער ואם ירדו עליו גשמים עד שתסרח המקפה חייב לאכול בסוכה אפילו בליל הראשון דתשבו כעין תדורו אמרינן ולעולם לא חייבה התורה לאכול בסוכה אלא כדרך שאדם עושה בביתו דאם איתא לא אפשר דלא לימרו הכי בגמ' ובסוף דבריו כתב ומי שמחייב עליו הראיה ואנו לא שמענו ולא ראינוהו. וממ"ש הכלבו בסי' פ"ז בשם הראב"ד משמע דכהרשב"א ס"ל שכתב וז"ל מי שלא אכל בסוכה בלילה ראשונה של חג מפני הגשמים למחר צריך לברך זמן לשם סוכה ע"כ ובכתבי ה"ר איסרלן סי' ק"ס כתב דפסק סמ"ג ואשיר"י בלילה הא' חובה לאכול בסוכה אפי' ירדו גשמים ג ובתוס' ר"פ פי' בענין אחר דכל היכא דירדו גשמים ונמלך ואכל בביתו ופסקו דחוזר ואוכל כזית בסוכה ובסמ"ק וא"ז משמע דלא ס"ל דבלילה הראשון חייב בירדו גשמים ונראה דאם ירדו גשמים
בליל

דרכי משה

סברא גדולה היא: (ד) וכ"נ מדברי שיבולי הלקט שכתב האגור וז"ל וכל שתייה קרוי עראי ומיהו כתב הר"ר אביגדור דשבת וי"ט דאכילת עראי שלהם הוי קבע אפי' שתיה מקרי קבע הואיל ואדם קובע עצמו על היין עכ"ל משמע דאם קבע עצמו על היין צריך סוכה וכ"מ בהג"א פ"ב וז"ל ומיהו שתוי' יין ודבש ושכר בהדי פירות או בלא פירות אלא יין בלבד וכגון שלא אכל לחם ולפתן אינלי לברר אם מותר לאכול ח"ץ לסוכה אם לאו דתשבו כעין תדורו אמר רחמנא ואין שתיה בלא אכילה או שמא לפעמים אוכלין אגוזים או שאר פירות וקובעים עצמן על השתייה ואסיר עכ"ל א"ז משמע ג"כ דאי קבע עצמו על השתייה חייב בסוכה מיהו נראה לענין דינא דהמיקל בשתיה לא הפסיד דהרי הרמב"ם והרא"ש והרי"ף כולהו ס"ל דלפירי לא בעי סוכה ומשמע אפי' קבע עלייהו דהרי אף מהר"מ שהחמיר באכילת פירות כתב הרא"ש עליו דאין להחמיר אלא באכילת קבע מכלל למאן דמיקל אפילו באכילת קבע א"צ סוכה א"כ ה"ה גבי שתיית יין וכבר נתבאר לעיל סי' קע"ד דבזמן הזה לא מיקרי קביעות על היין קביעות ושתיית יין פטור מן הסוכה אפילו
קבועים

דרישה

סי' תרלט [א] **ואף** אם ירדו גשמים לא יעצרנו כו' כתב ר' איסרל סי' ק"ס דנראה דבליל ב' אע"ט דלדידן הוי כליל ראשון לא מחמירין בזה:
מטעם

חדושי הגהות

ב וכ"כ הרשב"א בחידושיו: ג יגעתי ולא מצאתי דברי תוס' אלו ואולם הם בתוס' ברכות (מט:) ובתה"ד לפנינו איתא וכת' רב אלפס ואפשר שטעות הדפוס הזמן:
גם

לא הלכך יוצא בו נמי ידי חובת סוכה היה אוכל וירדו גשמים אם ירדו כ"כ שמתקלקל התבשיל שבפניו יכול לצאת (ד) ובספר המצות כתב משירדו טיפות לתוך הסוכה שאם ירדו תוך המקפה יתקלקל ואפי' אין לו תבשיל שיתקלקל יכול לצאת ר"ל כיון שירדו שיעור כדי שיתקלקל ואפי' אין לו תבשיל שיתקלקל יכול לצאת (ס) ואין משמע כן מדלא אמר כדי שתסרח המקפ' אלא משתסרח [נ] משמע שתסרח ממש: פסקו גשמים קודם שגמר סעודה א"צ לחזור וכן היה ישן וירדו הגשמים ויצא א"צ לחזור עד שיעור משנתו אחר שיעלה עמוד השחר אבל אם ניעור משנתו בלילה או שעלה עמוד השחר קודם שניעור א"צ לחזור:

תרמ **נשים** ועבדים וקטנים פטורים מן הסוכה טומטום ואנדרוגינוס חייבין מספק וקטן שא"צ לאמו דהיינו בן ו' ובן ז' חייב מדרבנן כדי לחנכו חולה

בליל ב' לא מחמרינן לאכול כזית בסוכה וסמכינן אסמ"ק וא"ו וכ"ש אם ירדו כל הלילה דסמכינן אשינויא דמשני בשם ר' יודא ד בתוס' ריש פרקין כיון דקביעינן בקביעא דירחא בירדו גשמים אינו חייב לאכול כזית דהוי מדרבנן ולא כהאגור"י שכתב דלדידן יום ב' כא' ודמי למ"ש סמ"ג בהטה שנמצאת במעי תרנגולת בי"ט האחרון של פסח או דמי לפיסולי לולב והתרוג דיולא בי"ט ב' וכל זה כתוב גם בתרומת הדשן (ה): **כתב** בא"ח אכילה בליל י"ט הראשון בסוכה צריך שיהא ודאי לילה עד כאן לשונו (ו): **היה** אוכל וירדו גשמים אם ירדו כל כך שמתקלקל התבשיל וכו' משנה בפרק הישן (כח ·) ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה · ופירש"י מאימתי מותר לפנות · ממנה ולירד: משתקלקל המקפה · של תבשיל קפוי לא עב ולא רך קרוי מקפה: ובגמרא (כט ·) תנא משתסרח המקפה של גריסין ופירש"י מקפה של גריסין · הממהרת להתקלקל בגשמים מעט וכתב הרוקח בשם הירושלמי לא סוף דבר מקפת גריסין אלא אפילו מקפת כל דבר: **ומ"ש** רבינו בשם סה"מ היינו לומר סמ"ג מפרש דאפי' לא היה שם מקפה כל שירדו גשמים שנראה באומד הדעת שאילו היתה שם מקפה היתה מתקלקלת יכול לצאת וכ"כ הגהת אשר"י בשם א"ז וכ"כ הרמב"ם: **ומ"ש** רבינו דאין משמע כן מדלא אמר כדי שתסרח המקפה וכו' לאו דווקא הוא דהיאך אפשר דלא יהבא מתניתין שיעורא היכא דליכא מקפה הלכך ע"כ לומר דבכדי שתסרח המקפה משערינן לה ה: **גרסינן** בגמרא (שם) אביי הוה יתיב קמיה דרב יוסף במטללת' נשבא זיקא וקא מייתי ציבי אמר להו רב יוסף פנו לי מנאי מהכא א"ל אביי והתנן משתסרח המקפה א"ל לדידי כיון דאניגא דעתאי כמי שתסרח המקפה דמי וכתב בהג"א בשם שמפנין כך מפנין מפני הגשמים כך מפנין מפני הסרב ומפני היתושים ירושלמי עכ"ל: **פסקו** הגשמים קודם שגמר סעודתו א"צ לחזור וכן היה ישן וירדו גשמים וכו' שם ת"ר היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו היה ישן תחת הסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין לעלות עד שיעור איבעיא להו עד שיעור או עד שיאור ת"ש עד שיאור ויעלה עמוד השחר תרתי אלא אימא עד שיעור ויעלה ע"ה ופירש"י איבעיא להו עד שיאור או עד שיעור משנתו · הא אם הקיץ אפי' היה בחצי הלילה יקום משנתו ויעלה ויישן בסוכה: ת"ש עד שיאור ויעלה ע"ה · וע"כ עד שיעור הוא דתני בה דאל"כ מאי ויעלה ע"ה: תרתי · בתמיה שני דברים הן אלו סותרים זה את זה שיאור משמע שהאיר לו המזרח ועלה ע"ה משמע קודם לכן אלא ע"כ שיעור קתני וה"ק עד שיעור משיעלה ע"ה לאפוקי אם הקיץ משנתו בלילה דאין מטריחין ואם עלה עמוד השחר ולא ניעור אין מקיצין אותו וכן גורס הרא"ש עד שיעור משיעלה ע"ה אבל הרי"ף גורס עד שיאור משיעלה ע"ה וכך נראה שהיה גורס הרמב"ם שכתב אין מטריחין אותו לעלות לסוכה כל אותו הלילה אלא ישן בביתו עד שיעלה ע"ה וכתב הר"ן וז"ל יש מי שגורס עד שיעור משיעלה ע"ה כלומר דתרתי בעינן שיהא נעור אחר שיעלה ע"ה אבל נעור בתחלה אין מטריחין אותו לעלות וכן נמי אם עלה ע"ה ולא נעור אין מקיצין אותו אבל הגאונים גורסים עד שיאור משיעלה ע"ה כלומר שלא תאמר דעד שיאור היינו כאור היום דליתא אלא משיעלה עמוד השחר וקודם לכן אע"פ שנעור אין מטריחין אותו לעלות ואומרים אף לפי גירסא זו שאם לא נעור אין מטריחין אותו לעלות אף משיעלה ע"ה עד שיגמור שינתו ולא גרע מסעודה דאמרינן בה עד שיגמור סעודתו וחוכך אני בזה לפי גירסא זו דסעודה אין לה זמן ידוע אבל שינה אפשר שכיון שזמנה אינו אלא בלילה כל שעלה ע"ה הוי כנגמר לגבי סעודה ומיהו אם תקפתו שינה משמע ודאי דפטור משום מצטער עכ"ל וה"ה כתב שדברי האומרים דאף לפי גירסא זו אם לא נעור אפי' אחר ע"ה אין מעירין אותו הן עיקר ומתוך דברי הר"ן שכתבתי יתבאר לך שזה שכתב רבינו א"צ לחזור עד שיעור משנתו וכן מ"ש או שעלה ע"ה קודם שנעור א"צ לחזור פי' ואין בני ביתו צריכים להקיצו וע"כ צ"ל כן דא"א דאדידיה גופיה קאמר דאין צריך לחזור דכיון דהוא ישן אין בו דעת להצריכו לחזור או שלא להצריכו הלכך ודאי אבני ביתו קאי כדאמרן: **כתב** הר"ן אמתני' דקתני ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה כ"ל מדנקט כה"ג דוקא כשהתחיל לאכול הוא דאינו מותר לפנות אלא משתסרח המקפה כדי שלא יראה כמבעט בסוכתו ויוצא אבל לא התחיל ליכנס בה כל שמצטער מחמת גשמים פטור כי היכי דשרי (שם כו ·) משום זבובי וסירחא דגרגושתא ובריתא נמי דנקט היה אוכל בסוכה וירדו גשמים לרבותא נקטי' דאע"ג דכבר היה אוכל והתחיל במצוה כיון שירד אין מטריחין אותו לעלות וכ"ש אם התחיל לאכול חוץ לסוכה מחמת הגשמים ופסקו שאין מטריחין אותו עד שיגמור סעודתו וזהו דעתי אבל למעשה איני סומך על סברתי אחר שאין בזה ראיה ברורה עכ"ל (ז):

תרמ **נשים** ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה משנה בפרק הישן (כח): **טומטום** ואנדרוגינוס חייבין מספק כ"כ הרמב"ם בפ"ו וכתב ה"ה זה ברור ונלמד מדין השופר: **וקטן** שא"צ לאמו דהיינו בן ו' או בן ז' חייב מדרבנן כדי לחנכו בפרק הישן (שם) תנן כל קטן שא"צ לאמו חייב בסוכה ובגמרא (שם:) ה"ד קטן שא"צ לאמו אמרי דבי ר' ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו רש"א כל שניעור ואינו קורא אימא אימא ופירש"י שאינו כרוך אחריה לקנות ולשנות עד שתבא אליו אבל קורא ושותק לאו צריך לאמו הוא ומתניתין ומאי דאיתמר עלה מייתי בר"פ כילד משתתפין

היה אוכל וירדו גשמים כו' משנה בפ' הישן מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה סופר רבי' דלאו דוקא מקפה אלא ה"ה נמי שאר כל תבשיל אם ירדו כ"כ עד שמתקלקל התבשיל שבפניו יכול לצאת אבל אם אינו מתקלקל התבשיל שבפניו אעפ"י שאם היה לו מקפה או שאר תבשילין היו מתקלקלין מ"מ מאחר שעתה לא נתקלקל לו התבשיל אינו רשאי לצאת ובסה"מ כתב משירדו טפות וכו' וס"ל דאפי' אין לו תבשיל שיתקלקל יכול לצאת ואין משמע כן וכו' אלא כדפי' דדוקא כשמתקלקל התבשיל שבפניו ומה שהקשה רבינו על ספר המצות דהול"ל כדי שתסרח נראה בעיני לתרץ דמשתסרח משמע שירדו הרבה עד שאם היה שם מקפה היה מקולקל לגמרי אבל כדי שתסרח הוה משמע שירדו מעט גשמים בכדי שהיה מתחיל להסריח ולא היה נתקלקל לגמרי וכמו שמחלק ר"ת בין משתשקע החמה לשקיעת החמה ע"ל בסי' רס"א ולקמן בסי' תרע"ב ולדעת הרא"ש ממי"ך דמשמעות הוא בהפך ע"ש · ולענין הלכה הנה בהג"ה אשיר"י משם הא"ז כתב אע"פ שלא הובא המקפה כו' וכן פסק מהרי"ל בפשיטות וכ"כ הרמב"ם והכי נקטינן וכתב עוד בהג"ה אשירי בשם הירושלמי כשם שמפנין מפני הגשמים כך מפנין מפני הסרב ומפני היתושים ע"כ ר"ל שהאוכל מתקלקל מפני הסרב והיתושין ונראה בעיני דהוא הדין מפני הקור דאם האוכל מתקלקל שנקרש בקור מפנה ויוצא ואעפ"י שאין האכס עצמו מצטער בקור מ"מ מאחר שהאוכל מתקלקל פטור ועיין במ"ש בזה בסי' תר"מ סוף סעיף ג': **ומ"ש** בישן א"צ לחזור היינו לומר שבני ביתו אין צריכין להקיצו ואפשר עוד דמה שאומר א"צ לחזור כלומר שאינו מחוייב למסור שינתיה לבני ביתו שיקיצו אותו:

תרמ נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה וכו' וקטן שאינו צריך לאמו וכו' משנה בפ' הישן קטן שא"צ לאמו חייב בסוכה ובגמרא ה"ד קטן שא"צ לאמו אמרי דבי ר' ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו ריש לקיש אומר כל שניעור ואינו קורא אימא אימא ופי' התו' דקטן שא"צ לאמו דמתניתין היינו קטן שהגיע לחנוך דאמר התם בגמרא דחייב מדרבנן וחנוך דאמר בכל דוכתא אין כולם שוין וכו' כ"כ הר"ן לשם וכך הם דברי רבינו שכתב וקטן שא"צ לאמו וכו' חייב מדרבנן כדי לחנכו:

ומ"ש דהיינו בן ו' ובן ז' היינו בן ה' שלמות שנכנס לשש ובדאתיה לאבוה במת' והתינוק נכנס ויוצא עמו ולא קרינן ליה צריך לאמו או בן שש שלימות שנכנס

דרכי משה

קבועים וא"כ הוי דינו כשאר פירות מ"מ טוב להחמיר שהרי כתב הרמב"ם המתע"ב: (ה) וכתב שם ואם רוצה להחמיר יקדש בביתו ויאכל אחר סעודתו כזית בסוכה אבל לילה ראשונה יקדש בסוכה כדי שיברך זמן על הסוכה ויאכל כזית ויצא עכ"ל כתב הכלבו דה"ה שאר מצטער חייב לאכול בסוכה לילה ראשונה משמע מדבריו פ"ד דצריך ל' כול שם בשעת הגשם שהוא מצטער בהן ולא משמע כדבריו מתוס' סוף ג' שאכלו שכתבו שא"צ לאכול שם בשעת הגשם אלא דבלילה ראשונה צריך לחזור לסוכה אחר שפסק הגשם משא"כ בשאר לילות: (ו) וכתב מהרי"ו וצריך לאכול לילה ראשונה קודם חצות דומיא דאכילת מצה בליל פסח דילפי' ט"ו מחג המצות וכ"ה במהרי"ל וכתב עוד דאסור לאכול משה שעות ולמעלה בערב סוכות דומיא דע"פ וזהו נ"ל חומרא בלי טעם דשאני אכילת מצה דאם יאכל אחר חצות לא יאכל מצה לתיאבון אבל גבי סוכה אין המצוה באכילה שיצטרך לאכול לתיאבון דאף אם ישב בסוכה בלא אכילה מ"מ קיים מצות הסוכה ולכן נ"ל דאין לחוש בזה והמחמיר יחמיר והמיקל לא הפסיד מיהו אחר שכתבתי מצאתי בא"ז כדברי מהרי"ל ומייתי ליה מירושלמי דצריך ליכנס לסוכה כשהוא בתאוה ועיין שם במסכת סוכה פ' הישן (כד' תוס' ד"ה תשבו): (ז) ובמרדכי פרק הישן כתב מי שאין בקי בזה השיעור כו' (עיין ב"י סימן תר"מ) וכ"כ הג"מ פ"ו וכ"ה במהרי"ל וכ"מ בגמרא דגרסינן אביי הוי יתיב קמיה דרב יוסף במטללתא נשיב זיקא כו' כיון דאניני דעתאי כמי שתסרח המקפה דמי שמעי' דמשערינן לפי דעתו של אדם דכל אימת דהוי לגביה צערא יוצא מן הסוכה ומיהו צריך להיות דבר שב"א מצטערים בו כמו גשמים וכדומה דאל"ה לא יוכל למימר מצטער אני כמ"ש בסי' שאח"ז: וכתב מהרי"ו דהישן בסוכה אם ירדו אפי' גשמים מעט יכול לצאת דבגשמים כל דהו מצטער דלא יוכל לישן כתוב בהג"מ פ"ו כל המצטער בסוכה ואינה יוצא ממנה אינו מקבל עליה שכר והדיוט הוא דכל הפטור מן הדבר ועושיהו נקרא הדיוט עכ"ל וכתב מהרי"ל וכשיוצא מפני הגשמים אל יבעט בסוכתו ויצא אלא יצא בהכנעה כעבד שמוזג כוס לרבו ושפכו על פניו וכתב עוד כשיורדים גשמים בלילה יאחר סעודתו עד חצות ויתנה שבסעודה זו יוצא יום שעבר עכ"ל ואיני מבין התנאי וו ל"ל דהא אין קבע לסעודת סוכה כתב מהרי"ו וכשיורדין גשמים יש שמברכין המוציא בסוכה לאו שפיר עבדי דצריך לברך במקום סעודה עכ"ל מיהו אם יוכל לאכול כזית בסוכה שפיר דמי כמש"ל גבי לילה ראשונה:

מיהו

פרישה

(ד) ובסמ"ג כתב כו' ר"ל שאם ירדו תוך המקפה כו' ר"ל שאם ירדו שיעור כדי שיתקלקל כו' ר"ל שרבינו מבין דברי הסמ"ג דה"ק דאם ירדו גשמים משערינן בכדי שיקלקל המקפה אע"פ שאין לפניו מקפה אלא תבשיל אחר לפניו והוא אינו מתקלקל בשיעור קטן כזה מ"מ משערינן תמיד בכדי קלקול המקפה · ועז"כ רבינו ואינו משמע כן כו' משמע שתסרח ממש ר"ל מלי משתסרח המקפה משמע דבעינן שתסרח התבשיל ממש וא"כ משערינן כל תבשיל ותבשיל לפי שעורו ומקפה ל"ד נקט ודאי אם היה תני כדי שתסרח המקפה הוה משמע שמשערינן תמיד בכל תבשיל בכדי שיתקלקל המקפה אף אם הוא לא יתקלקל וכמ"ש הסמ"ג אבל עכשיו דתני משתסרח ע"כ ר"ל שתסרח ממש וא"כ משערינן בכל תבשיל לפי שעורו שיתקלקל הוא ממש כן נראה לי ובזה נסתלק תמיהת ב"י ורש"ף שתמהו על רבינו:

(ה) ואינו משמע כן כו' משמע שתסרח ממש נראה דכ"פ כמו בתחלה שהתחיל רבינו וכתב דאם ירדו כל כך גשמים שמתקלקל התבשיל שלפניו פי' כל תבשיל ותבשיל לפי שעורו קולכי

דרישה

[נ] משמע שתסרח ממש ז"ל ב"י לאו דוקא הוא דהיאך אפשר דלא יהבא מתני' שיעורא היכא דליכא מקפה הילכך ע"כ לומר דבכדי שתסרח המקפה משערינן לה כו' וגם הרא"ש כתב בהגהותיו ז"ל כי מתוך הגמרא מוכח כדברי הסמ"ג גמרא בס"פ הישן משתסרח המקפה של גריסין ע"כ ולפי דברי הטור מי שאין לו מקפה של גריסין צריך לישב בסוכה אפילו דלף טורד ומטר סוחף ועוד שם רב יוסף יתיב בסוכה נשיב זיקא כו' וכיוצא ג"כ ב"י נראה מדבריהם שמבינים דברי רבינו ודברי הסמ"ג כשאין תבשיל לפניו כלל דסמ"ג סבר דא"צ לישב בסוכה יותר מכדי שיעור שיתקלקל המקפה ולרבינו הטור ס"ל דאם אין תבשיל לפניו שמתקלקל צריך לישב בסוכה אפילו יורדים גשמים לכן השיגו על רבינו

חדושי הגהות

ד גם דברים אלו לא אדע איה איפוא נמצאים בתוס' · ובת"ה לפנינו איתא בתוס' רב אלפס: ה ונראה דיש להוכיח מן הגמרא כדברי הסמ"ג דקאמר בגמרא תנא משתסרח המקפת של גריסין ופירש"י מקפה של גריסין ממהרת להתקלקל בגשמים מעט ע"כ ואי כדברי רבי' דלא נחן התנא שיעורא אלא כשיתקלקל התבשיל שבפניו מה לי תבשיל של גריסין איזה תבשיל שיהיה הא משערין לכל אחד בתבשיל שבפניו אלא עכ"ל דאף אם אין שום תבשיל לפניו משערין בשיעורא דכדי שתסרח המקפה ומש"ה קמ"ל תנא דברייתא דבמקפה של גריסין שממהרת להתקלקל (מהרל"ח):

חולה אפי' אין בו סכנה כגון שחש בראשו או בעיניו הוא ומשמשיו פטורים מצטער מחמת הרוח או ריח רע הוא פטור בין מלאכול בין מלישן ומשמשיו חייבים ודוקא שבא לו הצער במקרה אחר שעשה שם סוכה אבל אין לו לעשות סוכתו לכתחלה במקום הריח או הרוח ולומר מצטער אני ונראה שאין כל אדם יכול לומר מצטער אני ליפטר אלא בדבר שדרך בני אדם להצטער בו : (א) הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבים בלילה וההולכין בלילה פטורין בלילה וחייבין ביום והעוסקין במצוה או הולכים בדרך מצוה כגון להקביל [פני] רבו או ללמוד תורה ולפדיון שבוים וכיוצא בזה פטורין בין ביום בין בלילה (ב) וכגון שאם היה צריך לחזור אחריה בלילה יתבטל גם ביום

נכנס לשבע ובדליתיה לאבוה במתא ואידי ואידי כשאינו חריף וכמו שפסק גבי עירוב בסי' תי"ד וה"ט דס"ל דרב אסי לא פליג אדר' ינאי וריש לקיש והוא דעת התוס' בר"פ כילד משתתפין ודלא כהרמב"ם שמפרש דרב אסי פליג והלכה כרב אסי דבן שש שנכנס לשבע דוקא לא קרי ליה צריך לאמו אבל בן ה' שנכנס לשש קרי ליה צריך לאמו אפי' בדאיתיה לאבוה במתא אם לא כשהוא חריף ולמעלה נתבאר בס"ד: **ודוקא** שבא לו הצער במקרה וכו' כ"כ הרא"ש לשם וכ"כ במרדכי בשם הר"א ממי"ץ וז"ל אבל אם עשאה מתחלה במקום הראוי להצטער באכילתו או בשתייתו או בשינה כגון שירא מהגנבים או מלסטים לא מיבעיא דלא מיפטר בהכי אלא אפי' אין סכנה באכילה ושתייה אלא בשינה לא יצא י"ח כלל אפי' באכילה דהא כעין דירה בעינן והאי לא הוי כעין דירה כיון שאין יכול לעשות בה כל צרכיו אכילה ושתייה ושינה בלא צער ומתחלה לא הויא סוכה כיון דלצעורי קיימיה עכ"ל וכתב עוד שם הא דמצטער פטור פירוש שיש צער מן הסוכה ובצאתו ינצל וטעמא דכעין דירה בעינן ואין דרך בני אדם לעמוד בדירתם בצער וכו' ומהרי"ק בשורש קע"ח שדא ביה נרגא וז"ל ויש לתמוה ע"ז דהא גרסינן בפ' הישן א"ר אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בסוכה פשיטא מהו דתימא הואיל ואמר רבא מצטער פטור מן הסוכה הא נמי מצטער הוא קמ"ל כו' עד איבעי ליה ליתובי דעתיה ולפי דברי הר"א ממי"ץ מאי אירייא משום דאיבעי ליה ליתובי דעתיה תיפוק ליה דבצאתו מן הסוכה לא יחסך כאבו ולא ינצל מן הצער דדוחק גדול הוא לומר שישיבת הסוכה תרבה עליו צער אבלו והדרא הסברא היא בהפך עכ"ל ואישתמיטתיה להרב מה שכ' הרא"ש ז"ל בפסקיו וז"ל האי נמי מצטער הוא בישיבת סוכה יותר מבישיבת הבית דאבל חפץ להיות מתבודד ויושב במקום צער ואפילה כדי להיות טרוד בצערו קמ"ל וכו' ועוד נ"ל דאף למאי שכתב הוא ז"ל דהסבר' הוא בהפך ל"ק ולא מידי דאיכא למימר דאה"נ דמאי דקאמר תלמודא קמל"ן ה"מ צער דממילא כו' ה"ק ה"מ צער דממילא דכיון דממילא בא לו הצער בסוכה דרך מקרה בצאתו ינצל אבל הכא כיון דאיהו הוא דקא מצטער נפשיה בצאתו לא ינצל מן הצער מאי אמרת בצאתו יתובי קא מייתיב דעתיה בסוכה נמי איבעי ליה ליתובי דעתיה והכי נקטינן כהר"א ממי"ץ וכהרא"ש דאין המצטער פטור מן הסוכה אא"כ לשינצל בצאתו מן הסוכה וכן נראה מלשון התוס' בד"ה הולכי דרכים ביום ע"ש בדף כ"ו כתב עוד במרדכי בשם הרא"ם שעור לצער כדתנן משתסרח המקפה ומי שאינו בקי בזה השיעור יתן אל לבו אם הוא מצטער שבצער זה היה יוצא מביתו רשאי לצאת מסוכתו: **ומ"ש** ונראה שאין כל אדם יכול לומר מצטער אני כו' איכא למידק על סברתו זו דהא בגמ' קאמר אביי הוה יתיב קמיה דרב יוסף במטללתא נשיב זיקא וקא מייתי ציבי א"ל רב יוסף שגו לי מנאי מהכא א"ל אביי והאנן תנן משתסרח המקפה א"ל לדידי כיון דאנינא דעתאי כמו שתסרח המקפה דמי והביאו הרי"ף והרא"ש להלכה אלמא דכל אדם יכול לומר מצטער אני אעפ"י שאין דרך בני אדם להצטער בו ואפשר לומר דגבי ציבי כל אדם דאנינא דעתיה היה יוצא מן הסוכה דמייתי ציבי שדרך אניני הדעת להצטער בכך הלכך הו"ל מצטער ופטור ודברי רבינו הם לדבר שאין בו כל אדם שאז ודאי אין האחד יכול לומר מצטער אני ליפטר ובארץ רוסיא רגילות הוא להיות קור וצינה בחג הסוכות ונראה בעיני דכל אדם מכוון פטור מן הסוכה דזה נקרא מצטער שדרך בני אדם מכוונין להצטער בכך וא"צ"ל העניים שאין להם מלבושים להגן עליהן מפני הצינה שפטורין כשינצלו מן הצינה בצאתם מן הסוכה וכן נראה מלשון רש"י בפ' הישן בדף כ"ה שכתב צערא דממילא שהסוכה מצערתו כגון חמה או צנה או סרוחה וכו' ועיין במ"ש בסימן תרל"ט סוף ס"ז כשיש קור עד שמאכל נקרש: **והולכי** דרכים ביום כו' ברייתא בפ' הישן וכתבו התוס' והייבים בלילה כשאדם לן בלילה בישוב: ואתן

משתתפין (פב ·) וקאמר בתר הכי וכמה כבר ד' וכבר ה' ופירש"י כבר ד' וכבר ה' · קרי ליה א"צ לאמו כל חד לפום חורפיה · ואותיבנא (שם :) לר' ינאי ור"ל מדתניא קטן צריך לאמו יוצא בעירוב אמו עד בן שש שנים ומשני ל"ק הא דאיתיה לאבוה במתא הא דליתא לאבוה במתא ופירש"י דבדאיתיה לאבוה במתא והתינוק נכנס ויוצא עמו לא קרי ליה צריך לאמו מבן ד' ולמעלה · ומשמע דהא דקאמר וכמה כבר ד' כבר ה' מדברי ר' ינאי ורשב"ל הוא וכ"כ מפירש"י וכתב הר"ן בפרק הישן דכל שהוא צריך לאמו כמו שאמו פטורה מן הסוכה אינו ראוי לחינוך סוכה כל שהוא צריך לה וכתב עוד ה"ד קטן שא"צ לאמו וכו' מדרבנן הוא דכה"ג הגיע לחינוך קרינן ביה לענין סוכה וכל קטן שהגיע לחינוך חייב מדרבנן ואין החינוך שוה בכ"מ אלא כל חד וחד לפי ענייניו דהכא תלינן בא"צ לאמו וגבי ראייה ביכול לעלות וכו' ומשמע דא"צ לאמו היינו מבן ו' ומעלה מדאמרינן בעירובין דקטן הצריך לאמו יוצא בעירוב אמו ופי' התם עד בן ו' שנים וכן כתב הרמב"ם בפ"ו קטן שא"צ לאמו שהוא כבן ה' כבן ו' חייב בסוכה מד"ס כדי לחנכו במצות וכתב ה"ה שיש לו סמך מן הסוגיא שבפ' כילד משתתפין וכ"כ ז"ל ופירוש כבן ה' שלמו לו ה' ובן ו' שלמו לו ו' ע"כ ואפשר שדברי רבינו הם כדברי הרמב"ם ובן ו' דקאמר היינו בן ה' שלימות שנכנס לתחלת ו' ובן ז' דקאמר היינו בן ו' שלימות שנכנס לתחלת ז' ומ"מ יש לתמוה דכיון דר' ינאי ורשב"ל דפירשו שיעורא דשא"צ לאמו בשנוי בסוכה אמרו דשיעורא הוי כבר ד' כבר ה' היכי דחינן להו וילפינן מעירוב ואפשר לדחוק ולומר דמדגרסינן בירושלמי בס"פ הישן תני רבי הושעיא קטן שא"צ לאמו חייב בסוכה ויוצא בעירוב של אמו משמע דסוכה ועירוב כי הדדי ניניהו וקלא סעד יש לדבר מדחזינן דהא דכמה כבר ד' כבר ה' לא אתמר בפ' הישן דהוא דוכתיה אלמא לאו עיקר היא אלא דאכתי קשה דאי מעירוב גמר לא הו"ל להרמב"ם למימר כבן ה' כבן ו' אלא בן ו' סתמא כדפסק גבי עירוב בפ"ו מה' עירובין ומיהו רבי' אפשר דכבן ו' דקאמר היינו בדאיתיה לאבוה במתא ובן ה' שלמות ונכנס לו' הוא ובן ז' דקאמר היינו בדליתיה לאבוה במתא ובן ו' שלימות שנכנס לז' הוא וכמ"ש גבי עירוב בסי' תי"ד כתב בת"ה דקטן שאין לו אב וא"צ לאמו נראה דאין חייבין לחנכו כיון דלית ליה אב ומ"מ העולה דאין להקל בפשיטות כלל: **ומ"ש** חולה אפי' אין בו סכנה כגון שחש בראשו וכו' בפרק הישן (כה ·) תנן חולי' ומשמשיהם פטורין מן הסוכה ובגמ' (שם כו) ת"ר חולה שאמרו לא חולה שיש בו סכנה אלא אפי' בחולה שאין בו סכנה אפי' חש בעינו אפי' חש בראשו אר"שב"ג פעם אחת חשתי בעיני בקסרי והתיר רבי יוסי ברבי לישן אני ומשמשי חוץ לסוכה רב שרא לרב אחא ברדלא למיגנא בכילתא בסוכה משום בקי רבא שרא לרב אחא בר אדא למיגנא בר ממטללתא משום סירחא דגרגושתא רבא לטעמיה דאמר מצטער פטור מן הסוכה והא אנן תנן חולים ומשמשיהם פטורין מן הסוכה חולה אין מצטער לא אמרי חולה הוא ומשמשיו פטורין מן הסוכה מצטער הוא פטור משמשיו לא ופירש"י למיגני בכילתא · ואע"פ שיש לו גג וגבוה י' והוי כאילו חוץ לסוכה : סירחא דגרגושתא · קרקע לבנה שהיו טחין בה קרקעות הסוכה : מצטער · שהסוכה מצערתו · וכתבה הרא"ש גבי משום סירחא דגרגושתא ומיירי באככנייא דאי בתוך ביתו היאך עשה סוכה מתחלה בדבר שהיה מצטער לישן בה ויפטר משום מצטער א"כ גרגושתא היא גופכים וכשהמטר יורד עליו הוא מסריח וכתב הר"ן גבי סירחא דגרגושתא ולא שיהא ריחה מאוס לכל דא"ה מיפסל הסוכה כדאמרינן לעיל (יג) הני שוכא ושולארי אין מסככין בהם דכיון דסגי ריחייהו שביק להו ונפיק אלא הכא בדמצטער איהו לחודיה עסקינן עכ"ל (א) כתב הרא"ש ז"ל כתב בסה"מ דוקא למיגני אבל למיכל אסור ולא מסתברא דיותר מזיק הריח בשעת אכילה ונקט למגני לרבותא משום דחמירא שינה מאכילה דאוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישינין שינת עראי חוץ לסוכה עכ"ל כתוב בא"ח משמשי חולים אינם פטורים אלא בפת שצריך להם (ג) כתוב בת"ה (סימן לב) שמי שצר לו בסוכה לישן בענין זה שאינו יכול לישן בפישוט ידיו ורגליו נראה דלא מיפטר משינה בסוכה מפני מצטער זה דאורחיה הוא לפעמים לישן בכפיפת גופו ואיבריו ולא מיקרי מצטער בהכי והביא ראיה לדבריו וכתב עוד אם בליל שבת בחג הסוכות כבו לו הנרות ויש לו נר (בביתו) בדעת נוטה דשרי לצאת מן הסוכה כדי לאכול בביתו במקום הנר ונראה נמי דאפילו יש לחבירו נר בסוכתו אין אומרים לזה לך הבא סעודתך לסוכת חבירך ואכול שם לאור הנר דהא נמי חשיב צער משום דאין ערב לאדם אלא בשלו אפס יש לחלק אם אפשר לו בלא טורח גמור לבא לסוכת חבירו ולאכול שם אין לו להקל ע"כ וכיוצא בזה כתב בכתביו סימן קנ"ח: **כתב** המרדכי מצטער פטור מן הסוכה פי' ר"מ מי שיש לו צער מן הסוכה ובצאתו ינצל דכעין דירה בעינן ואין דרך ב"א לעמוד בדירתם בצער ושיעור לצער כדתנן ירדו גשמים מאימתי מותר ליפנות וכו' ומי שאינו בקי בזה השיעור יתן לבו אם הוא מצטער שבצער זה היה יוצא מביתו (ג) רשאי לצאת מסוכתו ודוקא שעשה סוכתו מתחלה במקום הראוי לאכול ולשתות ולישן בה ונולד לו הצער אח"כ אבל עשאה מתחלה במקום הראוי להצטער באכילתו ובשתייתו או בשינה כגון שירא מן גנבים או מלסטים לא מיבעיא דלא מיפטר בה אלא אפי' אין סכנה באכילה ובשתייה אלא בשינה לא יצא י"ח כלל אפי' אכילה דהא כעין דירה בעינן כיון שאין יכול לעשות בה כל צרכיו אכילה ושתיה ושינה בלא צער מתחלה לא הוי סוכה כיון דלצעורי קיימי עכ"ל (ד) : **כתב** עוד המרדכי מסקינן בשמעתין שאסור לישן חוץ לסוכה אבן סומכים העולם על דבר זה שיראים מן הצנה (ה) והוי כחולה שאין בו סכנה או כמצטער שפטור מן הסוכה: **כתב** בא"ח בשם הר"פ מצטער דפטור דוקא מלישן אבל לאכול לא מדאמרי' רב שרא לרב אחא למגני חוץ לסוכה משום בקי ולא קאמר למיכל ושמא היינו משום דאכילה אינה אלא לפי שעה והרא"ש כתב דפטור אפילו מאכילה וכן דעת רוב הפוסקים עכ"ל: **הולכי** דרכים ביום פטורים מן הסוכה ביום וחייבים בלילה וההולכים בלילה פטורים בלילה וחייבים ביום ברייתא בפרק הישן (כו ·) וכתבו התוס' (שם) דטעמא משום דתשבו כעין תדורו כמו שאדם בביתו אין נמנע מלצאת לדרך: **כתב** בא"ח הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבים בלילה ואם הם בדרך או במקום שאין שם ייסוב פטורים אף בלילה דאין לו לעשות שם דירה (ו) הולכי דרכים בלילה פטורים בלילה וכו' פי' שאם יש לו ללכת בדרך ויודע שיצטרך לאכול קודם שימצא סוכה א"צ למנוע מפני זה וכתב עוד וכן דהולכים ביום חייבים בלילה י"ל שההולכים בכפרים לתבוע חובותם בחש"מ צריכים לשוב לבתיהם בלילה לאכול בסוכה אם אין סוכה באותה העיר ואף על פי שיש מקום לבעל דין לחלוק המחמיר תע"ב עכ"ל: **והעוסקין** במצוה או ההולכים בדרך מצוה כגון להקביל פני רבו וכו' פטורין בין ביום בין בלילה גז"ש הולכים לדבר מצוה פטורים בין ביום בין בלילה וכתב הרא"ש הא דתנן שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה משמע אף על

גב

דרכי משה

תרם (א) מיהו הטור כתב לעיל (סי' תרכ"ט) דאף במסכך בירקות שריחן רע אין הסוכה פסולה בדיעבד אלא לכתחלה הוא דאסור לסכך בהו . (ב) וכתב הג"א פ"ב דסוכה מיהו המקיז דם חייב לאכול בסוכה דלא הוי חולה אלא אדרבא הוא שמחה ומרבה בסעודה ואכילה ושתייה ותו והו"ל שלא להקיז במועד אלא קודם או אח"כ עכ"ל והם דברי א"ז פרק הישן : (ג) ע"ל סי' תרל"ט : (ד) וכ"ה בהג"מ דבר פשוט הוא שלא כיוונו כאן רק שלא יעשה הסוכה במקום שלא יוכל לישן מפני יראת גנבים או לסטים ולהכי לא הוי סוכה אבל במקום דיכול לישן שם ואינו מתיירא כשיושב בסוכה רק שאין הסוכה עשויה בגדר אבנים או מחיצות חזקות או שיש בה פרצות גדולות ועומד במקום שאין כליו משומרים שם כשאין אדם בסוכה דהסוכה כשירה דהא סתם הכשר סוכה אינו אלא ב' מחיצות ושלישית אפי' טפח וסתמא דמלתא בה"ג אין הסוכה משומרת מה שבתוכה מפני הגניבה וכבר הארכתי בזה בתשובה (סי' כט) בס"ד ודבר פשוט הוא בעיני ולא כתבתי אלא להוציא מלב חכם שעמד ופסל סוכה שהיא עשויה במקום רבים ולא היה לסוכה מחיצות שלימות דהגנבים היו יכולים להכנים בה ידיהם ולהוציא משם כלי בזמן שאין בה ב"א ותלה עצמו בדברי המרדכי לומר שכל שאינה שמורה מפני הגנבים הסוכה פסולה ואמר השבו כענין תדורו בענין ודירתו שמורה מגנבים וכל זה טעות גדול היא בידו כמ"ש והארכתי בזה בתשובה בראיות ברורות ונכונות ידוע לכל מבין : (ה) ע"ל סי' תרל"ט : (ו) וכ"כ הר"ן ובא"ז

דרישה

תוס' אבל נ"ל שאין דעת רבינו כן כלל אלא כמ"ש בפרישה או לא קשיא מידי וק"ל : ומ"ש

בטל גם ביום ממלאכתו ל"ד והבטל דא"כ בכה"ג אפי' לדבר רשות מותר אם אי אפשר לו למזור אחרים בלילה מבלי שיתבטל מעסקו למחר דהא תשבו כעין תדורו אמרינן אלא ר"ל דכשנכנסים

פרישה

סי' תרם (א) הולכי דרכים ביום פטורים כו' פי' אם יש לו ללכת בדרך ויודע שיצטרך לאכול קודם שימצא סוכה א"צ למנוע מפני זה מלאכתו אף שיודע שלא יהיה לו שם סוכה דתשבו כעין תדורו כתיב : (ב) **וכגון** שאם היה צריך כו'

ביום ממצותו אבל אם הולך ביום דרך מצוה ויכול לחזור אחר סוכה בלילה בענין שלא יתבטל ממצותו צריך לחזור אחריה: אבל חייב בסוכה: והתן כתב הרמב"ם ז"ל שהוא פטור כל הז' הוא ושושביניו וכל בני החופה [א] וא"א הרא"ש ז"ל כתב דשושבינין לא מיקרי עוסקים במצוה והייבין בכל המצות חוץ מן התפלה ותפילין והתן אע"פ שפטור מכל המצות חייב בסוכה שאפשר לו לשמוח בסוכה: שומרי העיר ביום פטורים ביום וחייבין בלילה והשומרים בלילה פטורין בלילה והייבין ביום ושומרי גנות ופרדסין פטורין בין ביום ובין בלילה שאם היה קובע סעודתו לשמור במקום אחד יגנבו לו ממקום אחר הלכך השומר כרי של תבואה שיכול לשמור כולו ממקום אחד חייב לעשות סוכה במקום ששומר:

תרמא **העושה** סוכה לעצמו אין צריך לברך על עשייתה אף על גב דגרסינן בירושלמי העושה סוכה לעצמו מברך אקב"ו לעשות סוכה עשאה לחבירו מברך על עשיית סוכה סמכינן אגמרא דידן דקאמר שא"צ לברך על עשייתה אבל שהחיינו היה ראוי לברך דתניא העושה סוכה לעצמו מברך שהחיינו נכנס לישב מברך בא"י אמ"ה אקב"ו לישב בסוכה אלא דמסדרינן ליה אכסא וזמן של הכוס פוטר גם דסוכה:

סדר

בב שאינם הולכים אלא ביום דאי אזלי ביממא ובלילה אפילו לדבר הרשות פטורין כדקתני בברייתא ותימא אם יכולין לקיים שתיהם אמאי פטורים אטו מי שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו מי מיפטר משאר מצות וי"ל דהכא מיירי בכה"ג שאם יש לו לחזור אחר סוכתו לצורך הלילה יבטל ממצותו ביום וכ"כ הר"ן בשם התוס' אבל לא נראה בעיניו אלא שהעוסק במצוה פטור מן המצוה אע"פ שיכול לקיים את שתיהם ומיהו מדינא ודאי שכל שא"צ לטרוח כלל אלא כדרכו במצוה ראשונה יכול לצאת ידי שניהם דבכה"ג יצא ידי שתיהם ומסיות טוב אל יקרא רע (ז) והמרדכי כתב הולכי מצוה פטורים בין ביום בין בלילה נראה לראבי"ה משום דכשנחים ושנים בלילה בהנאה יכולין לעשות למחר טפי והוי הכל בכלל עוסק במצוה (ח): **אבל** חייב בסוכה מימרא שם (כה:) ואמרי' בגמ' דאע"ג דמצטער פטור מן הסוכה ה"מ צערא דממילא פי' שהסוכה מצערתו אבל הכא איהו הוא דקא מצער נפשיה איבעי ליה לייתובי דעתיה: **והתן** כתב הרמב"ם שהוא פטור כל הז' הוא ושושביניו וכל בני החופה כך מפורש בפ' הישן (כה:) א"ר אבא בר זבדא א חתן והשושבינין וכל בני החופה פטורין מן הסוכה מ"ט משום דבעי למיחדי ואכלו בסוכה וליחדו בסוכה אין שמחה אלא בחופה וליכלו בסוכה וליחדו בחופה אין שמחה אלא במקום סעודה ואף ע"ג דבתר הכי אמרי' א"ר זירא אנא אכלי בסוכה וחדאי בחופה וכ"ש דחדי ליבאי דקא עבידנא תרתי כלומר מצות סוכה ומצות נישואין איכא למימר דמדת חסידות היתה אבל הרא"ש כתב וז"ל יש פוסקים כר"ז ומביאין ראיה מן הירושלמי ר"י בר מוריין הוה שושבינא דחד בר נש אתא שייל לר"א א"ל דמוך בגו מטולתך רבי מונא הוה שושבינא דרבי יעקב ואתא שייל לר' א"ל דמוך בגו מטולתך אבל הרי"ף לא הביא דברי ר' אבא ונראה שיש לעשות כעובדא דירושלמי וכ"כ בעל העיטור עכ"ל: ובתר הכי אהא דת"ר הוא ושושביניו וכל בני החופה פטורין מן התפלה ומן התפילין וחייבין בק"ש משום ר' שילא אמרו החתן פטור והשושבינין וכל בני החופה חייבין כתב הכי תנאי אית להו דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אלא ת"ק מחייב להו בק"ש משום דעיקר כוונת קריאה הוא בפסוק ראשון ובקל יכול לכוון וליישב דעתו בפסוק ראשון ורבי שילא סבר דחתן א"א לו לכוון דעתו כלל. ר' שילא לא קאמר דשושבינים ובני חופה חייבין אלא בק"ש אבל בתפלה ותפילין מודה דפטורין ולא משום דעסקי במצוה ניכהו דא"כ אפילו בק"ש נמי נפטרו א"ו לא מיקרו עוסקים במצוה והא דפטירי מתפלה לפי שמתוך שמחתן א"א להם לכוון להתפלל משום דשכיח בחופה שמחה וקלות ראש והא דפטירי מסוכה משום דאי לא חדו בהדי חתן מצטערין היו והלכה כר' שילא דחתן פטור מק"ש עכ"ל ודבר פשוט הוא שמ"ש והא דפטירי מסוכה משום דאי לא חדו בהדי חתן וכו' לדברי הפוסקים כר' אבא בר זבדא דפטר להו קאמר דאילו לדידיה הרי כתב שיש לעשות כעובדי דירושל' דמחייב לשושבינים בסוכה ומשמע דה"ה לחתן וכדר' זירא וכיון שכן לא הו"ל לרבינו להביא מ"ש הרא"ש דשושבינין לא מיקרי עוסקין במצוה דהא כיון דפסק הרא"ש דחתן גופיה חייב בסוכה אע"ג דודאי עוסק במצוה הוא כי הוי שושבינין נמי עוסקין במצוה הוו מחייבי וא"ל דכתב כן לפרש דעת הרמב"ם דפטר לשושבינין דלאו משום דהן עוסקין במצוה פטור להו אלא משום דאי לא חדו בהדי חתן מצטערין היו וכדכתב הרא"ש אך העיקר חסר מן הספר דהו"ל לכתוב דמה שפוטר הרמב"ם מן הסוכה משום דאי לא חדו בהדי חתן מצטערין היו: כתב מהר"י קולון בשורש קע"ט על ברית מילה שאירע בתוך חג הסוכות יש שהיו רוצים לדמות האכילה שעושים מפירות אבל היולדת לסעודת חתן שהותרה חוץ לסוכה לע"ד אין נראה לדמותו ורואה אני דעת האומר דשאני התם שהיא מצוה גדולה לשמח חתן וכלה ונקראת סעודת מצוה בכ"מ אבל הכא אינו אלא מנהג בעלמא ומ"מ לענין אכילת פירות בעלמא כמו שרגילין לעשות כלע"ד דהמיקל לא הפסיד מאחר שנם בלא שום צד מצוה אין חיוב בפירות אם לא הרוצה להחמיר ועל דברי האומר להחמיר בסעודה זו מפני שאנו קובעין עליה קשה לי שהרי כתב המרדכי וכו':

שומרי העיר ביום פטורים ביום וחייבים בלילה והשומרים בלילה פטורים בלילה וחייבים ביום ושומרי גנות ופרדסים פטורים בין ביום בין בלילה ברייתא שם (כו.): **ומ"ש** שאם היה קובע סעודתו לשמור במקום אחד וכו' שם פריך אשומרי גנות ופרדסים וליעבדו סוכה התם וליתבו אביי אמר תשבו כעין תדורו רבא אמר פרצה קורא לגנב מ"ב א"ב דקא מנטר כריא דפירי ופירש"י פרצה קורא לגנב. ואף כאן הגנב רואה אותו שיושב בסוכה בלילה והוא נכנס וגונב הפירות לרוח אחרת: כריא דפירי. שהוא תמיד לפניו ויכול לשומרן ואין כאן פרצה קורא לגנב. וידוע דהלכה כרבא: **כתב** המרדכי בשם אבי"ה יש יהודים שכורים לתקן יין בסוכות ושוהין שם דמיא לכריא דפירי וחייבים בסוכה (ט):

תרמא העושה סוכה לעצמו א"צ לברך על עשייתה אף על גב דגרסינן בירושלמי העושה סוכה לעצמו וכו' אגמרא דידן סמכינן שא"צ לברך על עשייתה כ"כ הרא"ש בפ' לולב וערבה וז"ל בירושלמי תניא העושה סוכה לעצמו מברך לעשות סוכה עשאה לאחר מברך על עשיית סוכה ואגמרא דידן סמכינן דגרסינן בפרק התכלת (מב.) א"ר חסדא כל מצוה שעשייתה ע"י עו"ג אין ישראל מברך על עשייתה וסוכת נכנ"ך כשירה ואיכא מ"ד כל מצוה שאין עשייתה גמר מצותה א"צ לברך: **אבל** שהחיינו היה ראוי לברך דתניא העושה סוכה לעצמו מברך שהחיינו וכו' ברייתא זו בפרק לולב וערבה (מו.) ובתר הכי אמר רב אשי חזינא לרב כהנא דמסדר להו אכסא דקידושא וכתב המרדכי והאידנא לא מברכינן שהחיינו על עשיית סוכה כמו שעשו בימי החכמים התנאים והאמוראים וי"ל לפי שכל א' היה עושה לעצמו לפיכך היה מברך אבל עתה שא' עושה לק' אין נראה שיברך העושה והשאר לא יברכו וסמכינן אהא דאמרינן רב כהנא מסדר להו אכסא דקידושא וכן עמא דבר: **וכתבו** התוס' והרא"ש והר"ן משמע בברייתא שאם בירך שהחיינו בשעת עשייה אינו מברך כשנכנס לישב בה ותמהו ע"ז דהא צריך לברך משום י"ט כדרך שמברך בשאר י"ט ואפשר דכיון דסוכה מחמת חג קא אתיא זמן דידה אף ע"פ שבירך בחול פטר לזמן דחג וכתב הר"ן בשם הראב"ד שמי שלא אכל בסוכה לילה הראשון אף ע"פ שבירך זמן בביתו צריך למחר כשישב בסוכה לברך זמן אם לא בירכו בשעת עשייה כשם שמברכין על הלולב זמן אע"פ שכבר בירך אותו בלילה (א):

שיכביד

והתן כתב הרמב"ם שהוא פטור וכו' כך מפורש שם במימרא דר"א בר זבדא אמר רב וטעמא משום דבעי למיחדי בחופה והעוסק במצוה פטור מן המצוה: **ומ"ש** בשם הרא"ש שאף חתן חייב בסוכה טעמו משום דפסק כרבי זירא שחולק על ר' אבא בר זבדא אמר רב משום דהכי הוו עבדי עובדא בירושלמי והב"י דקדק על רבינו דלא ה"ל להביא מ"ש הרא"ש דשושבינין לא מקרי עוסקין במצוה דהא כיון דפסק הרא"ש דחתן גופיה חייב בסוכה אף ע"ג דודאי עוסק במצוה הוא כי הוו שושבינין נמי עוסקין במצוה הוו מיחייבו ול"ק מידי דכונ' רבי' להורות לנו החילוק שבין שושבינין לחתן דשושבינין לא הוי עוסקים במצות וחייבין בסוכה ובכל שאר המצות חוץ מן התפל' ותפילין וחתן יש לו דין אחר שפטור מן הכל חוץ מן הסוכה ולאפוקי מסברת הרמב"ם שחתן ושושבינין שוין בדין משום דכולן הוו עוסקין במצות ופטורין מכל המצות שבעולם אם היו מתבטלין ממצות שמחת חתן וכלה כשמקיימין שאר המצות הלכך כתב מהרא"י בת"ה בסי' ז' בשם כל הגדולים שהיו נוהגין שלא כהרא"ש כי' בהג"מ כ' ר' שמחה סבורני כל שפטור מן הסוכה ואינו יוצא אינו מקבל שכר והדיוט הוא וכו' ובהג"ה באשיר"י פ' הישן כתב המקיז דם חייב לאכול בסוכה דלא הוי חולה אלא אדרבה הוא שמח ומרבה בסעודה באכילה ובשתייה ותו דלא הו"ל להקיז דם במועד אלא קודם או אח"כ: **שאם** היה קובע סוכתו וכו' שם קאמר כעין תדורו וזה אינו יכול להביא כל כליו לשם מפני הטורח ורבא אע"ג דאית ליה דרשא דתשבו כעין תדורו כדתניא התם בהדיא מ"מ לענין זה לא ס"ל לרבא למידרש תשבו כעין תדורו כאביי למפטריה אלא כיון שיכול לישב בסוכה עכ"פ אע"ג דאין כל כליו עמו חייב בסוכה דאביי פוטר אף בשומר כרי משום תשבו והכי משמע מדברי התוס' והלכה כרבא:

סדר

דרכי משה

(ז) ובא"ז פרק הישן כתב דבכל ענין פטור העוסק במצוה ממצוה אחרת: (ח) וע"ל סי' ל"ח מדינים אלו: (ט) ובהג"מ פ"ו שהעושין יין בבית העו"ג אין יושבים בסוכה לא ביום ולא בלילה מפני שצריכין לשמור היין מניסוך עכ"ל סמ"ק וכ"כ הכלבו:

תרמא (א) וכתב המרדכי פ' לולב וערבה המקדש בליל סוכות על יין חדש זמן שבירך על הסוכה פוטר גם היין אבל אם לא היה לפניו בזמן הקידוש אינו פוטר וצריך להזור ולברך עליו כשבא לו אח"כ:

ובמנהגים

פרישה

דכשנחים ושנים בלילה בהנאה יכולין לעסוק למחר טפי דבכה"ג מצוה אין דהכל בכלל מצוה אבל רשות לא כן משמע מלשון המרדכי ותוס' ור"ן אבל מלשון כרא"ש משמע דכשהולך לדבר רשות אם הולך ביום פטור ביום אם בלילה פטור בלילה. דכל זמן משך ההליכה לא רמיא עליה מצות סוכה דתשבו כעין תדורו בעינן אבל כשנח בלילה צריך לחזור אחר סוכה אף אם יבטל אח"כ ביום ממלאכתו ומעסקו. כיון דמצות סוכה רמיא עכשיו עליה מה לן בביטול עסקו דלמחר אבל כשהולך לדבר מצוה אם יתבטל למחר ממצותו כשישמור בלילה אחר סוכה או פטור מן הסוכה דעוסק במצוה פטור ממצוה ודו"ק:

אפילו

דרישה

[ג] וא"א כתב דשושבינין לא מקרי עוסקין במצות כו' עד וחתן אעפ"י שפטור מכל המצות חייב בסוכה שאפשר לו לשמח בסוכה עיין באשר"י בפרק הישן דף ס"א ע"ב וב"י הביאו אלא שנפל ט"ס שכתב בשם רבי זירא שאמר אנא אכלית בסוכה וחדאי בחופה וכ"ל וחדאי בסוכה וכן הוא בהדיא שם בהרא"ש וכמ"ש כ"כ רבינו בשמו כמ"ש שחתן חייב בסוכה מפני שאפשר לו לשמוח בסוכה וק"ל. ועיין בלשון הרא"ש שם והביאו ב"י ג"כ בענין זה דצריכין בר נגר לסולמו הוא כמ"ש ז"ל ור' שילא ל"ק דשושבינין חייבין אלא בק"ש אבל בתפלה ותפילין מודה דפטורין ולא משום דעסקי במצות ניכהו דא"כ אני' בק"ש נמי נפטרו כו' וק' דילמא לעולם ס"ל דעוסקי במצוה ניכהו והא דמייבין בק"ש דאין צריך כונה אלא פסוק ראשון וכמ"ש לפני זה דמס"ט מחייב ת"ק אפי' להתחן בק"ש אלא שרבי שילא פליג עליו בהא אבל בשושבינים מודה לו דלא גרע שושבינין לר"ם מחתן לת"ק. ונלע"ד משום דס"ל להרא"ש דדוקא חתן שאינו טרוד בשום מלאכה אלא שהוא טרוד בדעתו בשמחת הנשואין בזה דוקא ס"ל לת"ק שבפסוק אחד שהוא שיעור מעט יכול לפנות מחשבתו ולכוין משא"כ השושבינין שהם מסרסרין ועוסקים בסרסרות שמחת הנשואין כל זמן שהן עוסקין בסרסרותן א"א להן לכוין אפי' פסוק אחד וא"כ כשמייבין ר' שילא בק"ש ע"כ צ"ל דס"ק דיפסקו מסרסרותן ויקרו קריאת שמע ואם כן דייק הרא"ש שפיר למה וקוקין לפסוק מסרסרותן ולא אמרי' העוסק במצוה פטור ש"מ דלא עוסקי במצוה נקראו. וממילא חייבים בכל המצות חוץ מתפלה ותפילין מטעם שמחה וקלות אעפ"י שבגמרא שלנו כתב דר' זירא חדאי בחופה כראה דהרא"ש ורבינו לא גרסי בגמ' הכי ואינהו כוו בקיאי בגירסא טפי מינן וכן משמע קצת לשון ירושלמי שהביא הרא"ש שהשיב ר"א לשושבין דמוך בגו מטולתך משמע דלא אכילה בלבד יהיה בסוכה אלא כל דברים וכתב שם הרא"ש דאתיא כר' זירא. וכמ"ש סרא"ש דחייבים בסוכה דאף שכתב הרא"ש שם דפטורין משום דהוי כמצטערין היינו דוקא א"א שחתן פטור מהסוכה אבל לפי מ"ש הרא"ש דיש לנהוג כר' זירא שהיה אוכל וחדי בשמחת החתונה בסוכה א"כ השושבינין יהיו ג"כ עמו בחופה וא"כ רבינו שכתב ז"ל וא"א כתב דשושבינים לא מיקרי עוסקים במצוה וחייבין בכל המצות לא כ"כ כאן ללמדינו שהשושבינים חייבים בסוכה דמהיכא תיתי לא יחייבו כיון שחתן עצמו חייב וכדמסיק ולא כ"כ רבינו לשון הרא"ש אלא לאפוקי מל' הרמב"ם שמתחיל וכתב שחתן ושושביניו פטורין ומשמע בבמדא

מספקא

חדושי הגהות

תרמ א בגמרא וברא"ש הגוסרא רבי אבא בר זבדא א"ר:

חיבור

תרמב סדר היום ערבית נכנסין לבית הכנסת וקורין קריאת שמע בברכותיה והותמין ופרוס ומתפללין ג' ראשונות וג' אחרונות אתה בחרתנו ותתן לנו ה' אלהינו מועדים לשמחה הגים וזמנים לששון את יום חג הסוכות הזה זמן שמחתנו באהבה (א) מקרא קודש והשיאנו וקדיש ואם הוא שבת מזכיר גם של שבת את יום המנוח הזה ואת יום חג הסוכות הזה וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים : ויכולו וברכת מגן אבות בדברו והותם בשל שבת לבד ומקדש ש"צ ונפטרין לבתיהם לשלום ואוכלין ושותין בסוכה :

תרמג סדר הקידוש יין קידוש וסוכה ואחר כך זמן לפי שהזמן חוזר על קידוש היום ועל מצות סוכה והרמב"ם ז"ל כתב א שצריך לקדש מעומד כדי שיברך קודם עשיית המצוה וכתב א"א הרא"ש ז"ל א"כ לדבריו היה לו לקדש קודם שיכנס בה שמיד בכניסתו הוא עושה המצוה אלא כיון שמצות סוכה היא אכילה והטיול אף אם מברך לאחר שישב מקרי שפיר קודם לעשייתה שמצוה נמשכת כל זמן האכילה וכל זמן ששוהא בתוכה ופירוש בסוכות תשבו תתעכבו כמו וישב העם בקדש (במדבר כא) וכ"כ מר רב צמח גאון אף על פי שמשנכנס לה צריך לברך כיון שאין לה קבע אלא בישיבה בסעודה ויש קידוש היום וסעודה לפניו סודרין על הכוס והר"מ מרוטנבורק היה מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא אף בחול משום דתניא נכנס לישב בה מברך הלכך ראוי שתקדם ברכה זו לברכת המוציא מיד אחר הישיבה, וא"א הרא"ש ז"ל כתב העולם לא נהגו כן כי רגילין כל העם שאין מברכין על הסוכה אם נכנס לטיול ולשינה אלא בשעת

בית יוסף

תרמב סדר היום ערבית נכנסין לבתי כנסיות וכו' פשוט הוא :

תרמג סדר הקידוש יין קידוש וסוכה ואחר כך זמן הכי אסיקנא בגמ' ס"פ החליל (כו.) :

והרמב"ם ז"ל כתב שצריך לקדש מעומד וכו' אין לשון רבינו מדוקדק דמשמע מלשונו דהרמב"ם אתא לאיפלוגי אדלעיל וליתא אלא תחלת ענין הוא וכך ה"ל למיכתב כ' הרמב"ם צריך לקדש מעומד וכו' ודברי הרמב"ם הם בפ"ו וז"ל כל זמן שיכנס לישב בסוכה כל שבעה מברך קודם שישב אקב"ו לישב בסוכה ובלילי יום טוב הראשון מברך על הסוכה ואח"כ זמן ומסדר כל הברכות על הכוס נמצא מקדש מעומד ומברך לישב בסוכה וישב ואח"כ מברך על הזמן וכזה היה מנהג רבותי ורבני ספרד לקדש מעומד בליל ראשון של חג הסוכות כמו שיאמרנו עכ"ל וטעמא מבואר דמשמע ליה ברכת לישב בסוכה ישיבה ממש וכדי לברך עובר לעשייתה היה מברך עליה מעומד קודם שישב ולפי שבליל ראשון א"א לו לברך על הסוכה עד שיקדש תחלה היה צריך לקדש מעומד כדי לברך * ברכת סוכה ג"כ מעומד קודם שישב ונמצא שבירך עובר לעשייתה : **ומ"ש** שיושב ואח"כ מברך זמן נראה דלאו למימר שצריך לישב כדי לברך זמן אלא היינו לומר שאם רצה לישב קודם שיברך זמן הרשות בידו ואין לפרש דדוקא קאמר שישב תחלה כדי שיקיים קצת המצוה ואז יברך שהחיינו וקודם שיקיימנה לא שייך לברך שהחיינו דלא דמיא לברכת המצות שצריך לברך עובר לעשייתן דהתם שאני שהוא מברך למי שצונו לעשות מצוה זו ואחר שעשאה לא שייך לברך כן אבל ברכת שהחיינו שהוא מברך למי שהגיענו לזמן הזה שהוא מקיים מצוה זו לא שייך לברך כן אלא א"כ התחיל לקיים המצוה דהא מזמן עשייתה ראוי לברך שהחיינו כמו שנתבאר בסמוך : **ומ"ש** רבינו בשם הרא"ש א"כ לדבריו הו"ל לקדש קודם שיכנס בה כ"כ בפסקיו פרק לולב וערבה וכדעת הרא"ש כתב ג"כ ה"ה : **ומ"ש** שהר"מ היה מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא וכו' עד סוף הסימן הכל בפסקי הרא"ש פרק לולב וערב' : **ומ"ש** העולם לא נהגו וכו' כ' דה"ק טעמא דהר"מ משום דכיון דתניא נכנס לישב בה מברך א"כ צריך לסמוך הברכה לישיבה כל מה שאפשר והשתא קאמר שהעולם לא נהגו כדברי אותה ברייתא שהרי לדברי אותה ברייתא כל שנכנס לישב בה צריך לברך אף על פי שאינו אוכל ושותה בה והעולם אין רגילים כן שהרי המנהג הוא שלא לברך על הסוכה אלא בשעת אכילה ולא כשנכנס בה לטיול ושינה וא"כ אין מברכין עליה בעבור הישיבה אלא בעבור האכילה והלכך ראוי שתתחיל הסעודה קודם שיברך כדי שתהיה הוכחה שהוא מברך בעבור הסעודה ולכאורה משמע מדברי הרא"ש שאוכל פרוסת המוציא ואח"כ מברך על הסוכה דא"ל דמברך ברכות סוכה סמוך לברכת המוציא קודם שיטעום דא"כ הוי ברכת סוכה הפסק בין ברכת המוציא לטעימת הפרוסה אלא שהעולם נוהגים לברך ברכת סוכה סמוך לברכת המוציא קודם טעימה וצ"ל דכיון דברכת סוכה משום אכילה אתיא מצרכי אכילה חשיבא ולא הויא הפסק דומיא דטול ברוך או גביל לתורי דלא הוי הפסק ולי דברי הר"ם נראים בעיני שאף על פי שאין העולם רגילים לברך על הסוכה אלא בשעת אכילה היינו מפני שעיקר קביעות שאדם עושה בסוכה היא האכילה כמו שנתבאר בסימן תרל"ט ומ"מ בישיבה זו שהוא לצורך אכילה מברך הוא עליה וא"כ ודאי שהוא צריך לסמוך הברכה לישיבה כל מה שאפשר והלכך מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא ואפילו אם היה יושב קודם לכן זמן מרובה מברך קודם ברכת המוציא דלא מפלגינן במקום הברכה בין היכא שהיה יושב קודם לכן להיכא שיושב עכשיו :

שחרית

ב"ח

תרמב סדר היום וכו' זמן שמחתינו באהבה מקרא קדש איכא למידק דבה' פסח לא כתב שיאמר מקרא קדש ובסי' תרפ"ב כתב להדיא שאין נוהגין לאמרו באשכנז והכי מסתבר וכו' כאן כת' שיאמר מקרא קדש ואולי מאח' שאומרין זמן שמחתינו ואין שמחה אלא באסיפת עם לקדש אותו אומר מקרא קדש בסוכות יותר מבשאר י"ט ומנהגינו לומר מקרא קדש בכל י"ט :

תרמג סדר הקידוש יין קדוש וסוכ' ואח"כ זמן כו' פלוגתא דאמוראי ס"פ החליל דרב אמר סוכה ואח"כ זמן דחיובא דיומא עדיף ורבב"ח אמר זמן ואח"כ סוכה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ואסיקנא והילכתא סוכה ואח"כ זמן : **ומ"ש** לפי שהזמן חוזר על קידוש היום ועל מצות סוכה איכא למידק למה לא כתב הטעם שאמרו בגמרא משום חיובא דיומא עדיף ונראה דנמשך אחר הרא"ש לשם שמחלק בין ליל ראשון לליל שני דבליל שני יאמרו זמן ואח"כ סוכה משום דכיון דסוכה לא בעי זמן בליל ב' למה יפסיק בין קדוש לזמן דהא איכא אמוראי דס"ל דאפי' בליל א' דסוכה בעי לסמוך זמן לקדוש וקאי כמי אסוכה דבתרי' וא"כ בליל ב' אי סוכה לא בעי זמן לכ"ע ראוי לסמוך הזמן לקידוש מיד וכמ"ש לקמן בסי' תרס"א ומשום הכי כתב כאן דהטעם שאומרי' סוכה ואח"כ זמן בליל א' היינו לפי שהזמן חוזר גם על מצות סוכה מש"כ בליל שני ולמדנו הרב דממילא אף בליל ראשון אם היתה הסוכה עשויה ועומדת עכשיו יברך זמן ואח"כ סוכה ומ"ש בגמרא סוכה ואחר כך זמן אינו אלא כשלא בירך זמן בשעת עשיי' ודלא כמו שפירש רש"י לשם ומ"ש בגמ' דהטעם הוא משום דחיובא דיומא עדיף אינו אלא לומר דאי לאו האי טעמא הו"ל להקדים הזמן סמוך לקידוש והוה קאי אסוכה דבתריה אבל עיקר הטעם משום שלא בירך בשעת עשיי' ועי' במ"ש לקמן בסי' תרס"א : **ומ"ש** והרמב"ם כתב שצריך לקדש מעומד כו' בפ"ו וטעמו דמשמע ליה פירושא דלישב ישיבה ממש וכדי לברך עובר לעשייתן היה צריך לקדש מעומד כדי לברך ברכת סוכה שאחר הקידוש ג"כ מעומד : **ומ"ש** וכתב א"א הרא"ש א"כ לדבריו וכו' בפ' לולב וערבה כתב כן ואיכא למידק ומאי קושיא הא תנא והנכנס לישב בה אומר אקב"ו לישב בסוכה דמדלא תני נכנס בה אומר וכו' אלמא דוקא כשנכנס וישב בה הוא שעושה מצוה אבל בכניסתו לחוד אינו עושה המצוה ואפשר לומר דהרא"ש דקדק מדלא קתני ישב בה וכו' אלא קתני נכנס לישב בה משמע דבכניסתו כדי לישב בה הוא עושה המצוה בכניסתו וא"כ הו"ל לקדש קודם שיכנס לישב בה ומ"מ אפשר לייסב לדעת הרמב"ם ולומר דאף על גב דבכניסתו לישב בה הוא עושה המצוה מ"מ מאחר שעיקר המצוה היא הישיבה אין לברך אלא סמוך לישיבה כדתנן גבי תפילין משעת הנחה ועד שעת קשירה דהוי עובר לעשייתן כל זמן שלא קשרן דמדנתנו שעור להתחלת הברכה שהיא משעת הנחה שמעינן דאין לברך קודם הנחה כיון דאין המצוה מזומנת בידו ואינו סמוך לעשייתה וכ"כ התו' והרא"ש בפרק לולב הגזול גבי ברכת לולב ויתבאר לקמן בסי' תרנ"א בס"ד ועי"ל דמשום הכי קתני נכנס לישב בה משום דצריך לברך עובר לעשייתן דאי הוה תני ישב בה מברך הוה משמע שיברך אחר שישב ולכך תני נכנס לישב בה לאורויי לן דכשנכנס לישב בה מברך קודם שישב ולעולם הישיבה היא המצוה ולא הכניסה כל עיקר ולפיכך אינו מברך קודם שיכנס כי אם קודם הישיבה סמוך לישיבה ודו"ק. אכן המעיין בדברי הרא"ש יראה שהשיג על הרמב"ם והוכיח דהכניס' היא המצוה ולא הישיב' דאם היה אוכל מעומד היה צריך לברך על הסוכה וא"כ הא דתני' נכנס לישב בה וכו' לאו דוקא לישב אלא אורחא דמילתא נקט ועיקר המצוה היא הכניס' לבד אעפ"י שאינו יושב ואפ"ה הכל מודים דאינו מברך אלא אחר שנכנס בה אלא ודאי מאחר דמצות סוכה נמשכת משעה שנכנס בה עד שעה שיוצא ממנה וכל שעת אכילה וטיול הוא ג"כ המצוה אם מברך אחר שנכנס וישב בה שפיר מקרי עובר לעשייתן ממה שמקיים אח"כ ומה שקשה כיון שהכניסה היא המצוה בלא ישיבה למה יברך לישב בסוכה יש לומר דלישב פירושו להתעכ' בסוכה כך היא דעת הרא"ש בהשגתו וגם זה אפשר לייסב ולומר דס"ל להרמב"ם דאה"נ דבאוכל מעומד אינו מברך לישב בסוכ' דהא עומד הוא ואינו יושב ומ"מ אינו רשאי לאכול מעומד בלא ברכה דאסור לאכול בקבע בלא ברכה אלא צריך לישב ולברך ולאכול ואם אינו יושב דאינו יכול לברך אינו רשאי לאכול בלא ברכה ונראה בעיני דדברי הרמב"ם עיקר דלדעת הרא"ש קשה אעפ"י שמצות סוכה נמשכת כל זמן האכילה מ"מ עיקר המצוה לברך עליה קודם התחלה סמוך להתחלת מצוה אם אפשר ולדידיה שהכניס' עצמה הוא עוש' המצות אעפ"י שאינו יושב ה"ל לברך להתחל' קודם שיכנס בה אלא ודאי דהישיב' היא עיקר המצוה כפשטא דקרא בסכות תשבו וצריך לברך סמוך לישיבה אחר שנכנס בה ולפיכך צריך הוא לעמוד קודם שיברך לישב בסוכ' ומה שהביא הרא"ש ראיי' לדבריו מרב צמח גאון אפשר לדחות ולומר דאף הגאון ס"ל דעיקר המצוה היא הישיבה אבל הכניסה בלא ישיבה אינה מצוה כל עיקר אלא שבא להורו' דעל מה שנכנס וישב בה קודם התחלת הסעודה א"צ לברך דאין לברך אלא על הישיבה שבסעודה וע"ז אמר אע"ג שמשנכנס לה צריך לברך כלומר תכף שנכנס לישב בה וישב בה צריך לברך כדתניא הנכנס לישב בה אומר אקב"ו לישב בסוכה דמשמע דצריך לסמוך הברכה לישיבה מ"מ כיון שאותה ישיבה היא עראי שאין לה קבע אלא ישיבה בסעוד' ויש קדוש היום וסעוד' לפניו סודרן על הכוס וכבר אפשר דאף הגאון סובר כהרמב"ם דבשעת קדוש צריך שיעמוד כדי שיברך קודם עשיית המצוה שהיא הישיב' בסעודה : **והר"ם** מרוטנבור"ק כו' פי' הר"מ היה סובר כמו הגאון דאין לברך אלא על הישיבה שבסעודה שיש לה קבע אלא דמ"מ ראוי שתקדם ברכה זו לברכת המוציא מיד אחר הישיבה והיה מפרש מאי דתניא נכנס לישב בה מברך פי' שנכנס לישב בה בקבע צריך לברך מיד דצריך להסמיך הברכה לישיבה כל מאי דאפשר : **וא"א** הרא"ש כתב העולם לא נהגו כן כי רגילים כל העם וכו' פי' הרא"ש מודה לדברי הר"מ שכך ראוי לפי הדין אלא שלעולם לא נהגו כן וכתב שטעם לפי שנהגו כר"ת לעיל בסימן תרל"ט שאין מברכין אלא בשעת אכילה ולא לטיול ושינה ומשום הכי נהגו לברך תחלה ברכת המוציא ואח"כ

על

דרכי משה

תרמב (א) ובמנהגים שלנו וא"א באהבה וכ"פ בתשב"ץ :

וכן

דרישה

מקשה מתחלה להו כמו שחתן פטור משום דהעוסק במצוה פטור מן המצוה כן מש"ה פוטר ג"כ השושבינים והחולה הם פטורין מכל המצות ומש"ה כתב רבינו שהרא"ש לא ס"ל הכי ומסיק וכתב וחתן חייב בסוכה וכ"ש השושבינים דהוי אין כאן שום צער וק"ל וה"ה נסתלק תמיהת ב"י על רבינו ע"ש ומ"ש הרא"ש לפני זה וז"ל הני תנאי ס"ל דהעוסק במצוה פטור מהמצוה ר"ל החתן שעוסק במצוה לד"ס ועיין בתוס' ריש ד' כ"ו שדייקו כן מדפטר בסיפא ע"ש : **כתב** בתרומת הדשן דמי שצר לו לישן בסוכה בענין שאין יכול לפשוט ידיו ורגליו כהלכה דלא

מקרי

חדושי הגהות

תרמג א היבור ל' רבי' כך הוא והרמב"ם כתב מאחר שסדר הקידוש יין קידוש וסוכה שהקידוש קודם ברכת הסוכה א"כ צריך לקדש מעומד וכתב א"א ז"ל שא"כ כו' ולשון רבי' מדוקדק שפיר ולא כמ"ש הב"י שלשון רבי' אינו מדוקדק (מהרל"ח) :

נתבאר

בשעת אכילה הילכך ראוי לברך תחלה (א) ברכת המוציא קודם שהתחיל הסעודה ואח"כ מברך על הסיכה :

תרמד **שחרית** משכימין לבית הכנסת ומסדרין הברכות וקורין הזמירות כמו בשבת ומתפללין כמו בערבית ומחזיר ש"צ התפלה ואחר חזרת התפלה נוטלין הלולב ומברכין עליו על נטילת לולב ושהחיינו וגומרין ההלל וכן בכל ח' ימי החג דכל יום חשוב כי"ט בפני עצמו כיון שחלוק בקרבנותיו מיום שלפניו ומברכין לגמור ההלל בין צבור בין יחיד והר"מ מרוטנבורק לא היה מברך א אלא לקרות אף כשגומרין אותו לפי שאם יברך לגמור ויחסר אפי' אות אחת הוי ברכה לבטלה וא"א הרא"ש ז"ל היה אומר שאין לחוש כי לגמור הוא כמו לקרות כדאמרינן גבי ק"ש ותיקין היו גומרין ופירושו קורין וכיון שגומרין אותו אין מפסיקין בו אלא כדרך שאמרו בק"ש באמצע הפרק שואל בשלום אביו או רבו ומשיב שלום לכל אדם נכבד שיתן לו שלום ובין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד ומשיב שלום לכל אדם ואם פסק באמצע ושהה אפילו כדי לגמור את כולו א"צ לחזור לראש אלא למקום שפסק ותניא בהלל ובמגילה אפי' יו"ד קורין ומתרגמין וסדר קריאתו כתבתיו למעלה בהל' ראש החודש :

הלכות לולב

תרמה **ולקחתם** לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל ודרשו חכמים פרי עץ הדר זה אתרוג כפות תמרים זה לולב וענף עץ עבות זה הדס וערבי נחל זה ערבה והנני מפרש אותה על סדר המשנה דרך הלולב כשיוצא מן הדקל יוצא כולו עץ אחד כחץ ולאחר שגדל מעט נפתח מעט וכל מה שמוסיף ליגדל נפתחין עליו יותר ואם שהה באילן עד שנפתח ונתפרדו עליו כשר אפי' לא אגדו אבל אם שהה באילן עד שנפתח הרבד ונתקשה

תרמד שחרית משכימין לבהכ"נ ומסדרין הברכות וכו' ואחר חזרת התפלה נוטלין הלולב ומברכין על נטילת לולב ושהחיינו ברייתא בפרק לולב וערבה (ד' מו.) ת"ר העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהחיינו נטלו לצאת בו אומר אקב"ו על נטילת לולב וכתב הרא"ש והאידנא לא נהגו לברך שהחיינו בשעת עשייה אלא בשעת נטילה כדאמרינן לקמן בשהחיינו דסוכה דרב כהנא מסדר להו אכסא דקידושא ה"נ דלולב מברכין ליה בשעת נטילה: כתב הרמב"ם בסוף הל' ברכות נטל את הלולב מברך על נטילה שכיון שהגביהו יצא י"ח אבל אם בירך קודם שיטול מברך ליטול לולב כמו לישב בסוכה מכאן אתה למד שהמברך אחר שעשה מברך על העשייה עכ"ל והעולם נהגו לברך לעולם על נטילת לולב ונראה שהטעם לפי שלא רצו לחלק בסגנון הברכה בין בירך קודם נטילה לנטל קודם ברכה: **וגומרין** ההלל וכן בכל ח' ימי החג בערכין פ' ב' (י.) א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק י"ח יום בשנה יחיד גומר בהם את ההלל ואלו הם ח' ימי חנוכה וי"ט הא' של פסח וי"ט של עצרת וח' ימי החג ובגולה כ"א יום ט' ימי החג וח' ימי חנוכה וב' י"ט של פסח וב' י"ט של עצרת: **ומ"ש** דכל יום חשוב כי"ט בפ"ע כיון שחלוק בקרבנותיו מיום שלפניו שם בעיא מ"ש בחג דאמרי' כל יומא ומ"ש בפסח דלא אמרינן כל יומא ומהדרינן חג חלוק בקרבנות פסח אינו חלוק בקרבנות: **ומברכין** לגמור את ההלל בין לצבור בין יחיד אע"פ שקריאתו אינו אלא מדברי סופרים פשוט הוא שמברכין עליה כדרך שמברכין על כל מצות דרבנן וכ"כ הרמב"ם בהל' חנוכה ובפרק היה קורא (ד' יד.) משמע מדברי התוס' והרא"ש שבימים שגומרים בהם את ההלל מברכין לגמור וז"ל הרא"ש שם וא"ת אכתי אמאי לא היה יודע שהיו רוצים לדלג במה שברכו לקרות את ההלל דאילו רוצין לגמרו היו מברכין לגמור וי"ל דאין חילוק בין לקרות בין לגמור דקריאת מגילה מברכין על מקרא מגילה ולגמור נמי הוי קריאה כמו ותיקין היו גומרין אותה קודם הנץ החמה לפר"ח ומה שנהגו לשנות פעמים לגמור ופעמים לקרות כדי לרמוז לצבור מתי גומרין ומתי מדלגין עכ"ל ונראה שמכאן למד רבינו מ"ש בסמוך שהרא"ש היה אומר שאין לחוש כי לגמור הוא כמו לקרות וכו': **וכיון** שגומרין אותו אין מפסיקין בו אלא כדרך שאמרו בק"ש וכו' בר"פ היה קורא (יד.) בעי מיניה אחי תנא דבי ר' חייא מרבי חייא בהלל ובמגילה מהו שיפסיק א"ל פוסק ואין בכך כלום ב אמר רבה ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל בין פרק לפרק פוסק באמצע הפרק אינו פוסק וכתב הרי"ף והרא"ש והלכה כרבה וכתב הרא"ש דימים שהיחיד גומר בהם את ההלל פוסק בהם כדין ק"ש וכ"כ ה"ה בה' חנוכה שדעת רוב המפרשים שימים שהיחיד גומר בהם את הלל הוא כק"ש ממש ודין ק"ש פשוט במשנה לר' יהודה דקיי"ל כוותיה באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם ונראה שדין הלל שוה לק"ש בין בהפסק באמצע בין בהפסק בין הפרקים אבל ה"ר יונה פירש דהא דאמר רבה באמצע הפרק אינו פוסק היינו לומר שאינו פוסק כלל ואפי' מפני היראה כיון שאפי' היחיד חייב לגמור בהם את הלל ואע"פ שפוסק באמצע ק"ש אינו פוסק בהלל שאינו פוסק בשבחו של מקום ורבי' כתב כדעת הרא"ש וכמ"ש ה"ה שהוא דעת רוב המפרשים ומקום בין הפרקים פשוט הוא זולת מן המצר שנראה שהוא תחלת פרק והרד"ק כתב שאינו תחלת מזמור דתחלת המזמור הוא מהודו לה' כי טוב שקודם מן המצר: **ואם** פסק באמצע ושהה אפילו כדי לגמור את כולו א"צ לחזור וכו' נתבאר בסי' תכ"ב וסי' תפ"ח: ותניא בהלל ובמגילה אפי' י' קורין ומתרגמין בריש פרק הקורא עומד (כא:) ת"ר בתורה אחד קורא ואחד מתרגם ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין ובנביא אחד קורא ושנים מתרגמין ובלבד שלא יהו שנים קורין ושנים מתרגמין ובהלל ובמגילה אפי' י' קורין וי' מתרגמין מ"ט כיון דחביבא יהבי דעתייהו ושמעי ופירש"י וי' מתרגמין ל"ג שאין תרגום בכתובים ע"כ ורבינו גרים ליה דרב יוסף תירגם כתובים כמ"ש התוס' בפ"ק דב"ק (ג:):

תרמה ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכו' ודרשו חז"ל פרי עץ הדר זה אתרוג כו' בפרק לולב הגזול (לב: לג: לה: לו.): **דרך** הלולב כשיוצא מן הדקל יוצא כולו עץ אחד כחץ וכו' ואם שהה באילן עד שנפתח ונתפרדו עליו כשר אפי' לא אגדו משנה בפ' לולב הגזול (כט:) נפרדו עליו כשר רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה וידוע דהלכה כת"ק והלכך אפי' [לא] אגדו כשר [א] ומ"מ כתב ה"ה בשם מקצת הגאונים שמצוה מן המובחר ליטול לולב שאין עליו פרודות: ומ"ש אבל אם שהה באילן עד שנפתח הרבה ונתקשה כעץ פסול ונראה דהיינו מדתניא התם (לב.) חרות פסול דומה לחרות כשר

על הסוכה כדי שתהיה הוכחה שהוא מברך לישב בסוכה בעבור הסעודה שאם היה מברך תחלה על הסוכה היו טועין לומר שעל כל כניסה וכניסה צריך לברך על הסוכה והמנהג לברך ברכת הסוכה סמוך לברכת המוציא קודם טעימה ולא הוי הפסק דומיא דטול ברוך וכו' אבל העיקר כדברי הר"מ מרוטנבור"ק אלא דמאי דמשמע מדבריו שמברך לישב בסוכ' אחר הישיבה כסברת הרא"ש לא כ"ל אלא דכ"י הרמב"ם עיקר בזה שישב אחר שיברך כמ"ש בסמוך ומשמע לפי המנהג דאף אם לא יצא מן הסוכה כלל כל היום אפ"ה כשחוזר וסועד חוזר ומברך לישב בסוכה והכי משמע להדיא במהרי"ל ובדברי שאר אחרונים וה"ט דכל אדם דעתו מן הסתם שלא תהא ברכת לישב בסוכה פוטרו אלא עד שעה שיהא חוזר וסועד כי אז יחזור ויברך ודו"ק :

תרמד שחרית משכימין לבהכ"נ וכו' אע"ג דבי"ט מאחרין כדאמר במגילה משום שצריך לטרוח בסעודת י"ט מ"מ מאחר דבעי"ט ראשון של חג טרודים במצות סוכה ולולב אין רגילים להכין הרבה לסעודה כמ"ש התוס' בפרק אותו ואת בנו ונתבאר בי"ד סי' ע"ז וא"כ אין שם טורח כל כך בסעודת י"ט לפיכך טוב יותר להשכים כדי לקרות קריאת שמע בעונתה א"נ משום זריזין מקדימין למצות לולב והכי תנן ס"פ לולב הגזול למחרת משכימין ובאין כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו ובסוף פרק אלו דברים נמי קאמרינן שאני לולב דזמנו בהול אך קשה דלקמן בסי' תרס"ח כתב דבשמיני עצרת בבקר משכימין לבהכ"נ אע"פ שצריך לטרוח בסעודת י"ט ואין שם מצות לולב. ואפשר לומר דמשום שמאריכין בזמנינו בקרובץ על הגשם ומזכירין נשמות לפיכך כתב להשכים ועי' כמ"ש למעלה בסימן תקפ"ד :

תרמה ולקחתם לכם וכו' דרך הלולב וכו' ונתפרדו עליו כשר משנה שם נפרדו עליו כשר ר' יהודה אומר יאגדנו מלמעלה וידוע דהלכה כת"ק והילכך אפי' לא אגדו כשר ומ"מ נראה דע"כ לא פליגי אלא אם כשר בלא אגדו וטעמא דת"ק דאע"ג דדרשינן כפות דבעינן כפות לא דבעינן כפות ממש כר"י אלא כיון דראוי לכפיתה שהרי לא נתקשו כעץ אין כפיתה מעכבת בו וכמו שפי' הר"ן אבל לכתחלה ד"ה מצוה לאגדו משום דבעינן מצוה מהודרת דכתיב ואנוהו והכי משמע בהג"ה אשירי שכתב בנפרדו דיאגדנו למעלה ופשיטא דלא היתה כונתו לפסוק כר"י אלא דלכתחלה קאמר שיאגדנו לד"ה והכי קס"ד בגמרא מעיקרא דר"י דפוסל היינו משום דבעינן הדר ובנפרדו ליכא הדר וממילא צריך לפרש דלת"ק דמכשיר היינו משום דס"ל דאע"ג דכשיאגדנו איכא הדר טפי מ"מ מאחר דבנפרדו בלא שיאגדנו נמי איכא הדר אין לפסלו אבל ודאי לכתחלה איכא הדר טפי כשיאגדנו והילכך למסקנא נמי דטעמא דר"י משום דבעינן כפות ממש מ"מ לת"ק ודאי מצוה לאגדו לכתחלה משום דבעינן מצוה מהודרת וה"ה כתב בשם קצת גאונים שמצוה מן המובחר ליטול לולב שאין עליו פרודות ונראה דטעמו דאע"ג דבפרודות איכא תקנה שיאגדנו דאית ביה ואנוהו כדפרישית מ"מ ודאי איכא הידור טפי כשאין עליו פרודות כל עיקר והוא מצוה מן המובחר : **ומ"ש** אבל אם שהה באילן עד שנפתח הרבה ונתקשה ונעשה כעץ פסול שם ברייתא חרות פסול דומה לחרות כשר ובגמרא א"ל רבינא לרב אשי ממאי דהאי כפות תמרים דלולבא הוא אימא חרותא ומהדר ליה בעינן כפות וליכא ופירש"י חרותא. ענף הדקל משנתקשה ב' שנים ושלש יוצאין בו לולבין הרבה שנשרו עליהן ונתקשו גם הם ונעשו עץ זה פונה לכאן וזה פונה לכאן כענפי שאר אילנות. בעינן כפות שאם היה פרוד יכפתנו וזה אין אתה יכול לכופתו שיהיו ענפיו הפרודין כאן וכאן נכפתין ומתמעכין אבל אביהם שהם מחוברין

דרכי משה

תרמג (א) וכן נוהגין בחול ובשבת וי"ט מקדשין ומברכין על הסוכה ואח"כ המוציא וכ"כ מהרי"ו בדרשותיו :

פרישה

סי' תרמה (א) **אפילו** לא יאגדנו פליגתת דר"י וחכמים פרק דלולב הגזול דר"י ס"ל צריך לאגדו וחכמים ס"ל דאפילו לא אגדו כשר משמע דגם חכמים ס"ל דעדיף טפי לאגדו וכ"כ במהרי"ל דלא היה לולבו פתוח אם טפח וכן מוכח לקמן סימן תרס"ה שכתב רבינו בהושענא רבה יש נוהגין לפתחו מדכתיב חסר ו' : ושיעור

דרישה

מקרי מצטער לפטור מן הסוכה והביא ראיה לדבריו ע"ש עוד כתב אם בליל שבת בחג הסוכות כבו לו הנרות ויש לו נר בביתו הדעת נוטה דשרי לצאת מן הסוכה כדי לאכול בביתו במקום נר ואין אומרים לו לזה לך הבא סעודתך לסוכת חבירך ואכול שם לאור הנר דהא נמי חשיב צער דאין ערב לאדם אלא בשלו אם לא שבלא טורח גמור אפשר לו לבא לסוכת חבירו דאז אין להקל ע"כ ומזה הוכחתי דג"כ מותר לאדם לבנות לו סוכה מיוחדת בח"ה לעת הצורך וא"צ להביא סעודתו לסוכה אחרת :

סי' תרמה [א] **כתב** המגיד בשם הגאונים דמצוה מן המובחר ליקח לולב שאין עליו פרודות ולכאורה משמע מזה ממ"ש הטור ז"ל דרך הלולב כשיוצא מהדקל יוצא כולו עץ אחד כחץ ולאחר

חדושי הגהות

תרמד א נתבאר לעיל סימן תפ"ח (מהרל"ח) : ב בגמרא וכן בהרא"ש הנוסחא רבה ואולם גי' הרי"ף רבא :

ונתקשה ונעשה כעץ פסול ואם נפרצו עליו פסול פירש"י שנתלשו בעיקרן מן השדרה והתוספות מפרשים אותו על כפלות העלין שכל אחד כפול וגבו אחד ופניו שנים ואם נפרץ שנחלק בגבו רוב אורך כל עלה ועלה ברוב עלין שבלולב פסול דרך הלולב לאחר שיוצא עלה אחד מיד כשיעור ב' אצבעות יוצא אחר וכן הרבה זה על זה עד שמתכסה כולו בהרבה עלין זה על זה וכל אחד כפול ואם אינן כפולין (ב) או שכל עליו כפולין מצדו הא' וצד הב' ערום בלא עלין או שאין לו הרבה עלין זה על זה אלא מכל צד יוצא עלה אחד למטה סמוך לעיקרו ועולה עד ראשו או אפי' היה לו עלין הרבה אלא שאין מכוסין זע"ז כגון שלא יצא עלה השני עד שכלה כל אורך העלה שלמטה ממנו פסול: לולב שיבש שדרתו או רוב עליו פסול והראב"ד הכשיר ביבשו רוב עליו ובלבד שתהא התיומת העליונה לחה ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל: (ג) ושיעור היבשות פירשו התוספות שיהא נפרך בציפורן והראב"ד פירש משיכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו וכן עיקר נקטם ראשו פסול פי' הראב"ד שנקטמו מהעלין שבראשו עד שחסר מעט מן השדרה ובה"ע

כשר ופי' רש"י חרות . קשה שנעשה חריות שכן דרך הלולב עליו נושרים בימות הגשמים והשדרה מתקשה ונעשה עץ : דומה לחרות . התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ ונראה שרבינו מפרש דהא דפירש"י שעליו נושרים בימות הגשמים לא נושרים לגמרי ממקום חבורם בעיקרם קאמר שאין דרכו של לולב בכך אלא היינו לומר שהעלים מתפרדים ממנו דוגמא כד היוצא מן הענף ומתרחקים ביותר מגוף השדרה ועודם מחוברים בעיקרם לשדרה אלא שמקום חיבורם מתקשה כעץ עד שא"א לחבר העלים אל הגוף ואפילו בידים שכך היא דרך הלולב ומפני שאינם מתחברים בארכם אל השדרה קרי להו נושרים : **ואם** נפרצו עליו פסול משנה שם (כט:) ובגמ' (לב.) מפרש דהיינו דעביד כי חופיא ופירש"י נפרצו עליו משדרה ואינם מחוברים אלא ע"י אגודה כי חופיא שקורין אשקובא לאו הדר הוא והרי"ף והרמב"ם פירשו דנפרצו היינו שנדלדלו משדרו של לולב כעלי החריות פסול ונראה מדברי הר"ן שפירוש רש"י הוא כדברי הרי"ף והרמב"ם אבל התוס' (שם כט:) והרא"ש ורבינו ירוחם כתבו שדעת רש"י לפרש שנעקרו לגמרי מהשדרה ואינם מחוברים אלא על ידי אגודה והקשו התוס' והרא"ש על פירש"י ופירשו הם דחופיא היינו שחלק כל עלה לשנים במקום שהוא כפול מגבו היינו **נפרצו** עליו דהכא שנפרץ ראש כל עלה ועלה מגבו ברוב עלין שבלולב . וגם הר"ן הקשה על פירש"י והרי"ף והעלה בשם הראב"ד כפי' התוס' והרא"ש דנפרצו עליו היינו שנחלקו העלין לשנים לארכם כדרך שעושין האומנים לעשות מהם קופות . ודינם של פי' רש"י והרי"ף לא הוזכר לפי שהוא פשוט לפיסול (א) ומיהו דוקא ברוב עליו אבל במיעוטן משמע דכשר דומיא דערבה ומיהו דוקא בשדרו של לולב מכוסה בעלין הא לאו הכי פסול אפי' במיעוטן כדפסלינן שם (לב.) ציני הר הברזל כל שאין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה פסול וזה ג"כ שנפרצו עליו לפי' הראב"ד כיון דתלה בעלין משמע שאינו פסול עד שנפרצו רובן ורוב כל עלה ועלה והכי איתא בתוספתא בהדיא או שנפרצו רוב עליו ע"כ וגם ה"ה כתב שפי' הרי"ף והרמב"ם לענין הדין אמת וכן פי' של הראב"ד שבאיזה מהם נפסל הלולב ור"י כ' בשם בעל העיטור לא שנפרצו מן השדרה אלא שנפרץ ונסדק לסדקין ב' וג' וכ"כ הרא"ש בפרק לולב הגזול בשם בעל העיטור גבי נפרצו עליו דהדס וכ"ל דלא פסל בעל העיטור אלא בשנסדק רוב עלים ורוב כל עלה ועלה :

כתב בא"ח בשם בעל ההשלמה אפי' נפרצו מקצת עליו פסול והראב"ד כתב דלא נפסל אלא כשנפרצו רוב עליו וכן כל פסולי הלולב ומיהו חוץ מנקלף שאינו נפסל אלא בכולו וניקב במשהו ע"כ וביאר הרמב"ן שיש להוציא מן הכלל הזה הכבוש והשלוק שבהדס וערבה שכבשן או שלקן לרפואה פסולים וכן בפיסולי לולב יש שלא נאמרו באתרוג כגון אתרוג כפוף ועקום דומה למגל בין שנעשה מעצמו בין שגדלו בדפוס כך כשר אבל פיסולי אתרוג למידין זה מזה לפיכך כושי או לבן פסולין בחוטמו במשהו ובשאר מקומות ברובו וכן הדין ביבשות שפוסל בחוטמו במשהו והנ"ל נסדק בחוטמו וניקב בין לא חסר עכ"ל :

דרך הלולב לאחר שיוצא עלה אחד מיד כשיעור שתי אצבעות יוצא אחר וכו' ואם אינם כפולין או שכל עליו כפולים מצדו האחד וצדו השני ערום בלא עלין או שאין לו הרבה עלין זה על זה אלא מכל צד יוצא עלה אחד למטה סמוך לעיקרו ועולה עד ראשו שם אמר רבא האי לולבא דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול : ופירש"י דסליק בחד הוצא . שכל עליו מצד אחד והרמב"ם פי' בריית עלין של לולב כך הוא כשהם גדילים שנים שנים ודבוקים מגבן וגב כל ב' עלין הדבוקים הוא הנקרא תיומת היו עלין אחת אחת מתחלת ברייתו ולא היה להם תיומת פסול והרא"ש אחר שכתב פי' רש"י ופי' הרמב"ם כתב שרב שר שלום פי' דהיינו שהוצא אחת בעיקרו ועולה והוא חד הוצא מעיקרו ועד ראש שדרה ע"כ ורבינו כתב דברי ג' הפירושים לפיסול ודע שה"ה כתב שז"ש הרמב"ם היו עליו אחת אחת וכו' היינו ניטלה התיומת ואין דבריו מכוונים שאינו אלא פי' לולבא דסליק בחד הוצא וכ"כ שפי' הרא"ש דברי הרמב"ם :

ומ"ש רבינו או אפי' היו לו עלין הרבה אלא שאין מכוסין זה על זה וכו' שם במשנה (כט:) ציני הר הברזל כשירה ובגמרא (לב.) אמר אביי ל"ש אלא שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה אבל אין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה פסול ופירש"י ציני הר הברזל . לולבין שלהם העלין מועטים בשדרה מרוחקין זה למעלה מזה הרבה ועוד שקטנים הם לארכן ופעמים שאין מגיע ראשו של עלה זה לעיקרו של זה : **לולב** שיבש שדרתו או רוב עליו פסול ר"פ לולב הגזול (כט:) והיבש פסול וכתב הר"ן דיבש היינו שיבשו רוב עליו אבל אחרים אומרים עד שתייבש רוב שדרו ורוב עליו ולא מיחוור ומיהו נפקא ליכא לספוקי שאין הדבר מצוי שיהא שדרו יבש ויהיו העלים לחים עכ"ל והרא"ש כ' שהראב"ד הביא ירושלמי ופירשו דיבשו עלי הלולב כשר משום דלא איקרי לולב אלא השדרה ומסתברא בלבד שתהיה תיומת העליונה לחה וחלק עליו הרא"ש משום דעלין כמי לולב מיקרו וכיון דנפרצו רוב עליו דעבידי כי חופיא פסול כ"ש ליבשו רוב עליו :

ומ"ש ושיעור היבשות פירשו התוספות שיהא נפרך בצפורן שם ופי' הראב"ד כתב שם הרא"ש ולא הכריע כאחד מהפירושים אבל הר"ן וה"ה הסכימו לפי' הראב"ד (ג) : **נקטם** ראשו פסול משנה שם : **ומ"ש** ופי' הרמב"ם שנקטם מהעלין שבראשו וכו' ז"ל הרא"ש שם נקטם ראשו

מחוברין כו לפי שקשין הן . **ואל חרות** פסול וכו' כתב חרות קשה שנעשו **חריות** שכן דרך הלולב עליו נושרין בימות הגשמים והשדרה מתקשה ונעשה **עץ** . דומה לחרות התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ עכ"ל וכוונתו כאן ג"כ לפרש בחרות דכשעליו נושרין כל השדראות מתקשין ונעשין עץ כן אותה שדרה שבאמצע בין אותן שמלדדין כענפי שאר אילנות ואין אתה יכול לכופתו והיינו מ"ש רבינו אבל אם שהה באילן עד שנפתח הרבה וכו' כלומר שהשדראות נתקשו גם מן הצדדין עד שנפתח הרבה ונעשו כענפי אילן אחר שכבר נשרו כל העלין ומ"ש הב"י לבאר פירש"י במ"ש שעליו נושרין לא נהירא :

ואם נפרצו עליו פסול משנה שם . ומ"ש בשם רש"י ז"ל במשנה נפרצו עליו משדרה ואינן מחוברין אלא על ידי אגודה וכ"כ הסמ"ג בלשונו ממש וכתבו התוספות והרא"ש ורבינו ירוחם דמשמע מפי' רש"י שרוצה לומר שנתלשו לגמרי מן השדרה אבל הרי"ף פי' שנשרו מן השדרה והן תלויין בה ולא נשרו לגמרי וזהו כעין שבירה וכן כתב הרמב"ם ע"ש והר"ן ז"ל כתב שרש"י ורב אלפסי שוין בפירושן זה ונראה דמפרש דמה שכתב רש"י ואין מחוברין אלא ע"י אגודה היינו שהם מדולדלין ותלוין למטה ואין עולין להתחבר עם השדרה כשאר לולבין אלא ע"י אגודה והיינו כרב אלפסי אבל אי אפשר לומר להר"ן בהפך שדעת רב אלפס היא שנתלשו לגמרי מן השדרה כמו שהבינו התוס' והרא"ש מדברי רש"י שהרי בדברי רב אלפס מפורש דמיירי כשהן עדיין תלויין בשדרה ומ"ש שהתוס' מפרשים אותם על כפלות העלין וכ' כ"כ במשנה ר"פ לולב הגזול זולתי מ"ש רבינו דבעינן רוב אורך כל עלה ועלה ברוב עלין שבלולב שזה אינו כתוב בתוס' אלא שהם כתבו נפרצו עליו ברוב עלין איירי כדתניא בתוספתא וכ"כ באשיר"י בסתם ברוב עלין ומשמע דר"ל דבין לפירש"י בין לפי' תוס' לא בעינן אלא רוב העלין ולא רוב כל עלה ועלה ואפשר ליישב שדעת רבי' שכתב בפירוש דברי התוס' דבעי' ג"כ רוב אורך כל עלה ועלה הוא לפי שהרא"ש כתב גבי נחלקה התיומת שהרי"ף פירשו על כפילת העלין שהוא התיומת ונחלקה התיומת של כל אחת ואחת וברוב עליו מיירי והאי נחלקו הוא ברוב כל עלה ועלה ואח"כ כתב דלפי מה שפי' התוספות נפרצו עליו כי חופיא אין לפרש כפי' רב אלפסי דהיינו נחלקה התיומת דאלמא דלפירוש התוס' בנפרצו מיירי נמי שנחלק בגבו רוב אורך של כל עלה ועלה ברוב עלין שבלולב . גם הר"ן ז"ל כשכתב פירושו של הראב"ד שהוא כמו פירוש התוס' כתב דמשמע דאינו פסול עד שנפרצו רובן ורוב כל עלה ועלה . ויש לדקדק אדברי רבי' למה לא כתב בפי' רש"י דלא פסול בנתלשו מן השדרה בעיקרו אלא ברוב עלין כמ"ש התוס' והרא"ש להדיא וי"ל מאחר שרש"י כתב בסתם ולא הזכיר רוב עלין ס"ל לרבינו דאפשר דס"ל לרש"י דאף במעוט עלין פסול מאחר שנתלשו לגמרי בעיקרן ואינו דומה לערבה דכשר במיעוטן וכ"כ בא"ח בשם בעל ההשלמה דאפי' נפרצו מקצת עליו פסול הביאו הב"י ודלא כמו שכתבו התוס' והרא"ש ולכך כתב הוא ג"כ בסתם כלשונו של רש"י ז"ל ולענין הלכה נראה דאינו פסול אפי' נתלשו לגמרי אלא ברוב עלין כמו בערבה וכ"כ הר"ן להדיא דכשר במיעוטן כשהשדרה של לולב מכוסה בעלין הא לאו הכי פסול אפי' במיעוטן :

דרך הלולב כו' שם אמר רבא האי לולבא דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול ופי' רש"י שכל עליו מצד אחד והרב רבינו אשר כתב עוד די"מ דהיינו שלא היו עליו כפולין וכ"כ הרמב"ם ורב שר שלום כתב דהיינו שעלה אחד לבד עולה מעיקרו ועד ראשו ורבי' כתב כל הג' פירושים שהביא הרא"ש לפסק הלכה משום דלישנא דסליק בחד הוצא הכי משמע :

לולב שיבש כו' משנה שם לולב הגזול והיבש פסול כתב הרא"ש בשם הראב"ד דאיתא בירושלמי בעי קומי ר' אבין יבשו הוצין מהו ועל כל ההוצין הוא שואל לפי ששנינו לולב היבש פסול והיינו שיבש שדרו של לולב אבל יבשו עליו לא שמענו ואליבא שאל ומשמע בירושלמי דכשר דאמרו לשם דאע"פ שיבשו עליו איכא הדר טפי ביבש מבנקטמו לגמרי וכתב הראב"ד ומסתברא ובלבד שיהא התיומת העליונה לחה וכן אמרו בהדס והרא"ש ז"ל נחלק ע"ז וכתב דכיון שאם נפרצו רוב עלין דעבידי כי חופיא פסול כ"ש יבשו רוב עליו ע"כ ואין זה כ"ש דאפשר דאיכא הדר טפי ביבש מבנפרצו כמ"ש בירושלמי דאיכא הדר טפי ביבש מבנקטמו אלא דנ"ל דאין להקל משום דבירושלמי לא אמרו כן דרך פסק אלא דרך דחייה דליכא למיפשט לאיסור מנקטמו וכיון דלא איפשיטא נקטינן לחומרא :

ומ"ש שיבש שדרתו או רוב עליו הייט לומר שיבש גם שדרתו או רוב עליו לאודיע בלא שדרתו דאין לפרש דיבש השדרה בלא העלין קאמר דאין הדבר מצוי שיהיה השדרה יבש והעלין לחין וכ"כ הר"ן ר"פ לולב הגזול ומביאו ב"י אבל ודאי אם היה בנמצא שנתייבשה השדרה לחוד היה פסול אף להראב"ד דלא הכשיר אלא ביבשו העלין לחודא : **ומ"ש** ושעור היבשות כו' הרא"ש כתב שני פירושים אלו וכתב פי' של הראב"ד באחרונה נראה מדבריו שהוא העיקר ומש"כ כתב רבינו שהוא העיקר וכ"כ הר"ן וה"ה :

נקטם ראשו פסול משנה . ומ"ש בשם הראב"ד כ"כ הרא"ש לשם בשמו שהוא ז"ל הכריח לפרש כן גבי לולב כמו גבי הדס והשיג עליו הרא"ש דאין לולב דומה להדס בענין זה ע"ש :

דרכי משה

תרמה (א) (אע"ג דהתוס' מפרשים פירוש אחר מ"מ מודים לדברי רש"י שאם נפרצו עליו במקום חיבורן פסו' אע"ג דאגדן ביחד כ"כ הר"ן): (ב) זהו פי' למ"ש בגמרא לולב דסליק בחד הוצא פסול וכ"כ הרא"ש והכלבו פירש עוד פ"א דהיינו אם עלה על ראש שדרתו רק עלה אחד ולא תיומת פסול עכ"ל : (ג) אבל א הג"ם פ"ז כתבו בו דאנו סמכינן

דרישה

לאחר שגדל מעט נכתם מעט כו' דאפילו לקח כפות תמרים בעודן בעץ בלי שלק עליו כלל שהשדרה כשר אבל אינו מוכרע דנראה דלא מקרי לולב בלא עלין כמ"ש אח"כ דרך הלולב ואפי' שיוצא עלה א' כו' ומ"ש פרודות ר"ל שנפרד העלה עד שנחלק קצת זה מזה וק"ל וכן פרש"י פרודות רששיכן נפרדין כענפי אילנות ואין מצומצמין בשדרה עם העלין של מטה מכן :

פרישה

(ג) **ושיעור** היבשות פי' התוס' שיהא נפרך בציפורן. ר"ל נפרך ונשבר ממש כן משמע מל' הרא"ש דף ס"ד ע"א ח"ל והראב"ד ז"ל כתב הדבר ידוע דאפילו אסר כמה שנים אינו נפרך ואינו עומד על יבשתו בפריסה ושבירה כו' משמע בהדיא דנפרך בציפורן פי' נפרך ונשבר ממש כדאמרינן לעיל גבי צואה כנגדו סי' פ"ב אבל בי"ד סי' ל"ו גבי ריאה אין

חדושי הגה"ת

תרמה א בהג"ם לפנינו ליתא .

ובה"ע כתב לא שנקטמו קצת מהעלין העליונים אלא שנקטמו ג' עלין העליונים פי' עד השדרה ולא נגע בשדרו וא"א הרא"ש ז"ל פי' דברוב קטימת העלין העליונים מיפסיל נסדק ראשו כשר ואי עביד כהימנק פי' כמו שיש בו ב' ראשים כזה פסול ופירש"י שתחלת ברייתו היתה כך שיש לו ב' שדראות מחצית עליו לכאן ומחציתם לכאן [א] ולשון נסדק אינו משמע כך דא"כ היה לו לומר לולב שגדל סדוק כי היכי דאמר לולב דסליק בחד הוצא אלא מיירי שנסדק באמצעיתו עד שנפתח : נחלקה התיומת פסול ופרש"י

ראשו לכאורה נראה לפרש בשני עלין האמצעים היוצא מראש השדרה וקשה דבגמ' (שם לב.) אמר ריב"ל ניטלה התיומת פסול והם אותם שני עלין האמצעי' והא אפילו בנקטם פסול כ"ש בניטלו לגמרי וי"ל דנקטם ראשו מיירי בנקטם ראש רוב העלין וראשו של כל עלה ועלה קאמר והלשון דחוק וי"ל דניטלה איצטריך לאשמעי' דסד"א דהוי הדר יותר מנקטם א"כ בניטל' אחד מן התיומת דנקטם לא מפסלה אלא בשתיהן והראב"ד כתב נסתפק לי איזהו ראשו אם הוא העלין העליונים אע"פ שלא חסר מן השדרה כלום או שמא לא נקרא ראשו אלא ראש השדרה ופשוט ליה מדתני עלה בהדס (לג י) נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר אלמא ראשו דקאמר בגוף ההדס קאמר ואם בנסירת העלין העליונים בלחוד קאמר הול"ל נקטם ראשו ועלה בו עלים כשר אלא ש"מ אין הפיסול בעלין אלא בראש הכד עצמו ומש"ה צריך שיעלה בו תמרה להשלים חסרון הכד ועוד דאמרינן ל"ש אלא נקטם אבל נסדק כשר והא ודאי על שדרה עצמ' קאמר כדמוכח סוגי' דשמעתין והלשון בעצמו כך מוכיח כי השדרה היא הנקראת לולב והשולים נקראים עלין או הוצין וכשאמרו נקטם ראשו על הלולב אמרו והיא ראש השדרה שהוא לולב והרא"ש דחה כל ראיותיו שמה שדימה יחד הדס לולב וערבה י"ל שלא לדמות דלולב לעולם העלין עולין למעלה ויוצאין מראש השדרה הלכך ראש העלין נקרא ראשו אבל הדס וערבה אין העלין יוצאין מראש הכד וכו' ומ"ש דסוגיא דשמעתין מוכחא לא ידענא הוכחה זו וכן מ"ש שהשדרה נקרא לולב ולא העלים גמרא לא מוכחא כן (שם לב:) מדאמר שמואל שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח וקאמר ר' יוחנן שדרו של לולב צריך שיצא מן הלולב טפח אלמא לולב סתם דקאמר שמואל היינו עלים עכ"ל ואף על פי שמ"ש רבינו בשם הרא"ש אינו מבואר בדבריו בהדיא נראה שטעמו מפני שהרא"ש כ' על מה שפי' דנקטם ראשו היינו ראש רוב העלין שהלשון דחוק לא ראה רבי' להזכיר אותו פי' גם מ"ש דניטלה איצטריך לאשמעינן דסד"א דהוי יותר הדר מנקטם לא נראה לרבינו שזו היא סברת הרא"ש מאחר שלא חילק בכך אלא מחמת דוחק ולא שיהיה כן עיקר סברתו ולכן תפס עיקר דבריו האחרונים דבנקטם לא מיפסל אלא בקטימ' שני העלין וסובר רבינו דודאי בקטימת רובן פסול דכ"מ רובו ככולו וכמ"ש נפרצו עליו או יבשו דברוב עליו סגי ואפשר לפרש דברי רבינו שכ' להרא"ש דברוב קטימת עלין העליונים מיפסיל היינו לומר דעלים העליונים הם ג' וקאמר דבקטימת רובן דהיינו שנים מהם פסול ולא כבעל העיטור שמצריך שיקטמו כל השלש ודע שהר"ן ג"כ דחה דברי הראב"ד והעלה לפיכך יש להחמיר ולפסול בקטימת עליו אלא שי"א שאינו נפסל בקטימת עלים האמצעיים שלו בלבד אלא שנקטמו רוב עלין שלו ואין זה במשמע מדקתני נקטם ראשו לפיכך יש לפסול בקטימת ראשו בכל שהוא לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג דאפי' כל שהוא פוסל בו וגם ה"ה כתב שהפירוש הנכון הוא שנקטם ראש העלה העליון שבו כלה הלולב וי"ל שאינו פוסל אלא א"כ נקטם רובו ויש לחוש בכל שהוא עכ"ל ומשמע מדבריו דאפילו בקטימת עלה אחת מהאמצעים מיקרי נקטם ראשו ושלא כדברי הרא"ש והתוס' שכתבו דבעי שני עלין ואפשר ליישב דל"פ אלא יש לולבים שהם כלים בשני עלים באמצע ובהו איירי התוס' והרא"ש ויש לולבים בג' עלים באמצע ובהו איירי ה"ה דכיון שעלים העליונים הם ג' האמצעי שבהם לבדו הוא הנקרא ראש הלולב אבל אין סברא לומר דכולהו אעלה אחד אמצעי קיימי ומאי דקרו לה התוס' והרא"ש שנים היינו משום דאם יחלקו לעשותם חופיא הו"ל שנים : **כתב** המרדכי נקטם ראשו פסול כתב רא"ס דלכתחלה קאמר ויחזור אחר אחר ואי ליכא אחר יברך עליה ואשכחן דקתני פסול במקום דיעבד כשר ע"כ ולא ידעתי מי הכריחו לרא"ס לפרש כן ומדברי כל הפוסקים לא משמע הכי (ד) : **נסדק** ראשו כשר ואי עביד כהימנק וכו' שם (לא:) אהא דתנן נקטם ראשו פסול א"ר הונא ל"ש אלא נקטם אבל נסדק כשר ונסדק כשר והתניא לולב כפוף קוץ סדוק עקום דומה למגל פסול א"ר פפא דעביד כהימנק ופרש"י נסדק. נסדקו ראשי העלין : א"ר פ יהא דקתני סדוק פסול לאו שנסדק ראשי עלין או שדרה אלא דעביד כהימנק פולפו"ר של ברזל של סופרי' שיש לו שני ראשים ראשו א' מפוצל כך גדל הלולב כמין שדראות מחצית עליו לכאן ומחצית עליו לכאן עכ"ל ומה שהקשה עליו רבינו דלשון נסדק אינו משמע כך וכו' אינו קושיא כלל דרש"י לאו אנסדק קאי אלא אסדוק שהרי לפרש דעת ר"פ אתא ור"פ כי אמר למילתיה אברייתא דקתני סדוק פסול אמר וליטנא דסדוק מתחלת ברייתו משמע כמו כפוף וכווץ ועקום דמיתנו בהדיא ב ומשמע מדברי רש"י דאפילו נסדק כל עלה האמצעי כשר ולא מיפסיל משום נחלקה התיומת עד שתפסק השדרה עד העלים שלמטה מעלים האמצעים העליונים ולא כר"י שכתב על פירש"י דהא דנסדק כשר מיירי בששני עלים האמצעיים לא נחלקו שאל"כ היינו נחלקה התיומת וכתב הר"ן הא דא"ר הונא ל"ש אלא נקטם אבל נסדק כשר כבר כתבתי במשנתינו דנקטם ראשו היינו ראש עלה העליון ובדידיה נמי אמרי' דנסדק כשר אלא אי עביד כהימנק וכ"ת והא אמרי' לקמן נחלקה התיומת פסולה ופי' בו דהיינו העלה האמצעי אלמא אע"ג דלא עביד כהימנק פסול תירץ בזה דכי פסלו בנחלקה התיומת היינו דוקא ברובה אבל מיעוטה לא מיפסל אלא דעביד כהימנק ומחמירין עוד לומר דכל שנחלק המתאם אפי' במיעוט פסול דכי שרינן נסדק בדלא עביד כי הימנק היינו בנסדק לרחבו ואין זה במשמע אלא שראוי לחוש ולהחמיר ואחרים פירשו הנחלק התיומת לאו בעלה האמצעי בלחוד קאמר אלא העלים הכפולים יש להן בגבן דבר שמחבר אותם ומתאימן ונקרא תיומת ואם נחלק רוב העלין ורוב כל עלה ועלה יהיה כאותו מקום פסול וכ"פ הרי"ף ולפ"ז אפשר דאפילו נסדק רובו או כולו של עלה האמצעי כשר אא"כ עביד כי הימנק ומקילין עוד לפי זה ואמרין דכי פסלינן בדעבד כי הימנק היינו שהלולב עשוי כך מתחלתו כעין שני שדראות מקצת עלין כאן ומקצת עלין כאן אבל נסדק ראש העלי' והשדרה ויכול לאגדו כה"ג נסדק מיקרי וכשר עכ"ל :

נחלקה התיומת פסול (שם) בעיא דאיפשטא וכבר כתב רבינו דברי המפרשים בזה ואע"פ שכבר נתבאר בדברי הרי"ף והרי"ס שיעור העלים שהחלק התיומת בהם ויפסל הלולב כבר כתב ה"ה שמיכול זה אינו אלא ברוב העלין ולא במיעוטן וגם הרא"ש כתב על פי' הרי"ף וברוב עליו מיירי והאי נחלקה הוא

ומ"ש בשם בעל העיטור לא שנקטמו קצת מעלין העליונים כו' צריך לבאר דפי' העלין העליונים היינו כל העלין שראשיהן עולין למעלה ממקום שכלה גוף השדרה וסובר ב"ה שאין לפסול בנקטם משהו כחוטמו של אתרוג כיש מחמירין שהביא הר"ן אלא דוקא שנקטם כל הראש והיינו שנקטמו ג' עלין העליונים פירוש ג' עלין האמצעיים שהן יותר עליונים ודוקא עד השדרה ואע"פ שלא נגע בשדרה ונראה דמודה ב"ה דאם הלולב כלה בשני עלים דפסול אם נקטמו אותם שני העלים שהרי נקטם כל הראש אלא רבותא אשמעינן שאף על פי שהם ג' לא מיפסל אלא בשנקטמו כל הג' עד השדרה וזו היא הסברא הראשונה שכתבו התו' והרא"ש וז"ל לכאורה נראה לפרש דמיירי בשני עלים האמצעים היוצאים מראש השדר' וכו' והיינו כשהלולב כלה בשנים כמו שכן רוב לולבין שלנו וה"ה ודאי דצריך שיהיו נקטמין כל הג' כשהלולב כלה בג' לפי סברא זו שפוסלת בנקטם קצת אעפ"י שאינו נקטם עד השדרה דס"ל דהכי משמע נקטם ראשו קצת ולא שנטל לגמרי אלא שב"ה ז"ל חולק וסובר שנקטם ראשו היינו שנקטם עד השדרה לגמרי כל הראש ומ"ש בשם הרא"ש ז"ל הרא"ש שם נקטם ראשו לכאורה נראה לפרש בשני עלין האמצעיים היוצאים מראש השדרה וקשה דבגמ' קאמר ריב"ל כו' וי"ל דנקטם ראשו מיירי בנקטם ראשי רוב העלין וראשו של כל עלה ועלה קאמר ורצונו לומר ראש רוב העלין העליונים וכמ"ש בתו' להדיא ודבריו אלה הם ממש כדברי התו' ולשונם ואולי חסר בדפוס תיבת העליונים ופי' דבריו דכל העלין העליון למעלה ממקום שכלה השדרה כולה הם בכלל דין זה שאם נקטמו רובן פסול והיינו אפילו נקטמו קצת ואע"ג שכתב הרא"ש על זה והלשון דחוק ס"ל לרבינו מאחר שכתב תחלה הסברא הראשונה לכאורה נראה וכו' והקשה עליה ואחר כך כתב וצריך לומר כו' עיקר דעתו כמ"ש בסוף ואע"ג שכתב ע"ז והלשון דחוק מ"מ כך עיקר ואעפ"י שכתב עוד אח"כ ב' תירוצים ליישב סברא הראשונה מ"מ מסדור לשונו שהקשה תחלה אסברא זו וכתב אח"כ וצריך לומר וכו' משמע שאותו פי' הוא תופס עיקר שצריך לומר כך גם הר"ן הזכיר סברא זו וז"ל י"א שאינו נפסל בקטימת העלין האמצעיין שלו בלבד אלא שנקטמו רוב עלין שלו היינו רוב של כל העלין העליונים שעולין למעלה ממקום שכלה השדרה וכדברי הרא"ש כמ"ש וצריך לומר וכו' וכל מה שפי' הב"י בזה לא נהירא ע"ש. כתוב במרדכי בשם הרא"ס הא דתנן נקטם ראשו פסול לכתחלה קאמר ויחזור אחר אחר ואי ליכא אחר יברך עליה והב"י הבין דאלולב קאי ולפיכך השיג עליו ואמר ולא ידעתי מי הכריחו לפרש כן ולא דק דהרמב"ס לא קאי אלולב אלא אהדס והכריחו לפרש כן למאי דאסיקנא הלכה כר"ט דאפי' שלשתן קטומים כשר דאלמא דמאי דתנן דנקטם ראשו של הדס פסול היינו לכתחלה דוקא וכן הוא להדיא בס' יראים ועיין במ"ש בסימן תרמ"ו :

נסדק ראשו כשר כו' שם אהא דתנן נקטם ראשו פסול אמר רב הונא ל"ש אלא נקטם אבל נסדק כשר ונסדק כשר והתניא סדוק פסול אמר רב פפא דעביד כהימניק ופי' רש"י הא דקתני סדוק פסול דעביד כהימניק שגדל כך הלולב מתחלת ברייתו וכו' והקשה עליו רבינו דלשון נסדק אינו משמע כך כו' והשיב עליו הב"י דרש"י לאו אנסדק קאי אלא אסדוק וליטנא דסדוק מתחלת ברייתא משמע ואני אומר שדברי רבינו ישרים וברורים לפי דעתו שדקדק בדברי רש"י דמדפי' שתחלת ברייתו היתה כך דאלמא שאם לא היתה תחלת ברייתו כך אינו פסול אף על פי שנסדק עד שנפתח כהימניק מאחר שיכול לאגדו דכה"ג נסדק מיקרי וכשר וכיש מקילין שהזכיר הר"ן וא"כ ודאי קשה לפי זה מאי קא קשיא לן ארב הונא דמכשיר בנסדק מדפסיל בברייתא בסדוק הרי אינו פוסל בברייתא אלא בסדוק מעיקרא מתחלת ברייתו ולא איצטרכי' כלל לפירוקא דעביד כהימניק דשפיר איכא לחלק בין נסדק לסדוק אלא ודאי דס"ל לתלמודא דנסדק נמי פירושו מתחלת ברייתו ומ"ה איצטריכא לפירוקא דאינו פסול אף מתחלת ברייתו אא"כ דעביד כהימניק ועל זה דקדק רבינו דלשון נסדק אינו משמע דאיירי בסדוק מתחלת ברייתו דא"כ הול"ל לולב שגדל סדוק וכו' אלא מיירי שנסדק באמצעיתו אחר ברייתו וס"ל לתלמודא דה"ה נמי אם היה כך מתחלת ברייתו דכשר דאין חלוק וקשיא לן מברייתא דפוסל בסדוק ופריקו דהא דפסול היינו כהימנק כלומר שנפתח הסדוק וממילא אף בנסדק אחר ברייתו נמי פסול אם נפתח כהימנק דאין חלוק בין נסדק לסדוק אלא בין עביד כהימנק ללא עביד כהימנק ודו"ק. ומיהו י"ל ליישב דברי רש"י מאחר שפי' אעביד כהימניק שתחלת ברייתו היתה כך וכו' לא היתה דעתו לומר שאם לא היתה כך תחלת ברייתו דכשר אעפ"י שנפתח כהימנק כמו שהבין רבינו מפירושו דפשיטא דאין חלוק בין נסדק לסדוק כל עיקר אלא בין כהימנק ללא כהימנק אלא לפי שרש"י בא לפרש דהא דקתני סדוק פסול לאו שנסדקו ראשי העלין או שדרה בלא שנפתחו אלא דוקא דעביד כי המניק הוא דפסול לכך נקט בלשונו דפירושו דסדוק היינו שגדל כך הלולב מתחלת ברייתו דלישנא דסדוק מתחלת ברייתו משמע אבל ודאי דלענין דינא לאו דוקא מתחלת ברייתו דה"ה בדעביד כהמניק אחר תחלת ברייתו נמי פסול :

נחלקה התיומת פסול שם בעיא דרב פפא ופשטינן לה מדריב"ל ופסקו הפוסקים כאיבעיא דאמרי דנחלקה התיומת נעשה כמי שניטלה התיומת

דרכי משה

כתבינן אדברי התור בלולבין שלנו שאינם יבשין כ"כ שיהא נפרכין בציפורן עכ"ל : (ד) אבל במנהגים שלנו נ"נב דנוהגים כדברי המרדכי :

פרישה

אין כו' כך ע"ב פ"ד שכירבו רמ"א בי"ד סיי' ל"ו ע"ש בריאה שיבשה עד שנפרך בציפורן ונסדקה :

דרישה

[א] ול' נסדק אינו משמע כן כו' כתב ב"י ואינו קושיא כלל דרש"י לאו אנסדק קאי אלא לפרש

חדושי הגהות

ב ול"נ דרבינו הכי הקשה בגמרא אמילתיה דרב הונא דאמר ל"ש אלא נקטם אבל נסדק כשר ופריך ונסדק כשר והתניא לולב כפוף כו' דעביד כהימנק והשתא מקשה רבי' דאם סדוק אינו פסול אלא כשתחלת ברייתו כך א"כ מ"פ בגמרא מברייתא לרב הונא הא ר"ה נסדק קאמר דכשר ולשון נסדק אינו משמע מתחלת ברייתו אלא עכ"ל דס"ל למקשה דאין חילוק בנסדק בין נסדק בתחלת ברייתו לנסדק אח"כ א"כ גם כי מתרץ ר"פ דעביד כהימנק לא מסתבר ליה לרבינו לחלק (מהרל"ח) :

ופירש"י ב' עלים העליונים ששם השדרה כלה נחלק זה מזה (ג) ונסדק' השדרה עד העלין שלמטה מהם (ד) והגאונים מפרשים עליו העליונים שדרכן להיות מחוברין נפרדו זה מזה ברובן עד שנראית כשנים [ג] (ה) ורי"ף פירש על כל עלי לולב שהם כפולים וגבן אחד ואם נפרדו פניהם זה מזה ועדיין מחוברים בגבן כשר אבל אם נחלקו בגבן רוב כל עלה ועלה ברוב כל עלין שבלולב פסול וכ"כ הרמב"ם וראב"ד ז"ל: יש לו כמין קוצין בשדרתו או שנצמת ונכווץ או שעקום אמצעיתו לפניו או לצדדים פסול אבל עקום לאחוריו כשר ואם כפוף בראשו פסול ודוקא כששדרתו כפופ' אבל עליו כפופין בראשו כמו שדרך להיות הרבה לולבין כשר:

וענף

הוא ברוב כל עלה ועלה וכ"ה דעת רבינו. והתוספות כתבו בהגוזל קמא (צו.) מצא ר"י בתשובת הגאונים אותו הוא העליון בראש הלולב שאין הוא למעלה ממנה והוא כשני הוצין דבוקים זה בזה ונקראין תיומת וכ"מ מתוך ה"ג שרוצים לפרש כן ולדבריהם לא ימצא לולב כשר כי בטורח נמצאים אותם שיש להם תיומת כזה אפילו אחד בת"ק וי"ל שאף לדבריהם אין פסול אלא שהיה מתחלה בענין זה ונחלק שנשתנה מברייתו (ה) ובקונדרי' פי' נחלקה התיומת שני עליהם עליונים וכו' מתוך פירושו משמע שנחלק' השדרה כ"כ שנראים העלים העליונים חלוקים ומפוזרי' זה מזה ועוד אור"י די"מ שכל עלי הלולב כפולים כל א' לשנים ויש בראש הלולב בסוף השדרה שני עלין היוצאין ממנה שכל א' כפול לשנים כשאר עלי הלולב ואותן שני עלין היוצאים מראש השדרא נקראין תיומת ואהנהו בעי נחלקה התיומת מהו אם נחלקו זה מזה דהיינו קצת מהשדרה ומיהו אין רוב הלולבים נמצאים בענין זה ומ"מ י"ל דאי משתכח כה"ג תיומת ונחלקה מהו עכ"ל ונראה דמיירי בלולבים שהם כלים באמצע בשני עלים שכל עלה מהם כפול כדרך שאר עלין שבלולב יהם נקראים הוצים ולפי מה שמצא ר"י בתשובת הגאונים צריך ששני הוצין אלו יהיו דבוקים ממש בלי שום פירוד כאילו הם גוף אחד וזה דבר שאינו נמצא בארצם אבל אצלנו נמצא הרבה פעמים כמין דבר אדום בלולב מצד פניו שהוא מחבר שני הוצים אלו ונראה כל ראש הלולב כאילו הוא עץ בלי שום פירוד ולפי' האחרון שכתב ר"י א"צ ששני הוצין אלו יהו דבוקים זה בזה כאילו הם גוף א' אבל צריך שיהו סמוכים זה לזה כמשפט' שהם נראים כשנים אלא שאין ביניהם חילוק כלל אבל אם נחלק הוצא זה מחבירו דהיינו ע"י שנתחלק קצת מהשדרה פסול ומיהו בחילוק מועט שתחלק השדרה מיפסל ודלא כרש"י דמצריך שתחלק השדרה כ"כ שנראים העלים העליוניה חלוקין ומפוזרים זה מזה לגמרי ומ"ש אין רוב הלולבים נמצאים בענין זה היינו לומר דהרבה לולבים אינם כלים באמצע בשני הוצים אלא בהוצא אחת לבד וקשיא להו דבעי בדבר שאין רוב הלולבים נמצאים באותו ענין להיותם כלים באמצע בשני הוצים וניחא להו דאע"פ שרוב לולבים אינם נמצאים בענין זה בעי להנך דמשתכחי והרא"ש כתב בפרק לולב הגזול מה שמצא ר"י בתשובת הגאונים וכתב ג"כ פרש"י ופי' הרי"ף והרמב"ם ולא הכריע וה"ה כתב יש מי שפירש נחלקה התיומת פסולה העלה העליון שבכולן וכבר הכריע הרמב"ם מן הירושלמי כפי' ההלכות ורבינו ואף לדברי אותם מפרשים אין הפיסול אלא ברוב העלה ולא במיעוטו עכ"ל: **יש** לו כמין קוצים בשדרתו וכו' ברייתא שם כפוף קווץ סדוק' עקום דומה למגל פסול ופירש"י קווץ שיוצאין בשדרה שלו כמין קוצים והתו' כתבו בערוך פי' שהוא ענין כמותה ורבינו כ' כשני הפירושים ובעקום פירש"י עקום דומה למגל חדא מלתא היא ומשמע לי דנקט דומה למגל ללמד שאע"פ שהוא עקום קצת לא מיפסל עד שיהא עקום לגמרי דומה למגל וכ"כ מדברי הרמב"ם שכ' שהוא כגב בעל הקוטרת ואמרינן בגמרא עקום דומה למגל אמר רבא לא אמרו אלא לפניו אבל לאחריו בריותיה הוא אר"נ לצדדין כלפניו דמי ואמרי לה כלאחריו דמי וכתבו הרי"ף והרא"ש הלכך עבדינן לחומרא וכלפניו דמי ופסול וכ"פ הרמב"ם ז"ל ופירש"י לאחריו. שנעקם לצד שדרה: לפניו. לצד שכנגד השדרה שדרה זהו צד העשוי כשדרה של בהמה שהצלעות והחוליות מחוברים בה מכאן ומכאן ואמצע חלק ועולה כמקל וכן כתב הר"ן וכ"כ הרמב"ם ז"ל ור"י כתב שיש גורסין בהיפך ל"ש אלא לאחריו אבל לפניו בריותי' הוא ומפרש אותם שגורסין כך מפרשים דפניו הוא צד השדרה ואחריו הוא הצד האחר:

וכפוף פירש"י ראשו כפוף כאגמון דומה לאיש גבן או זקן שראשיהם שחין וכפופים למטה: **ומ"ש** רבינו ודוקא בששדרתו כפופה אבל עליו כפופין וכו' כך כתב ר"י וז"ל כפוף מיירי בשדרה דאי בעלים רוב הלולבים עליהם כפופות ואף ע"פ שהר"ן כתב אמתניתין דנקטם ראשו דלולב י"ל שמ"ש בברייתא לולב כפוף סדוק בעלה אמצעי אמרו ומשמע דמיפסיל בכל שהו לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג דכל שהו פסול בו הרא"ש כתב בתשובה ע"ש שיש להחמיר שלא לצאת בלולב כפוף לא מיסתבר לי שאין להוסיף על הפסולים שמנו חכמים וכפיפת הראש לא מיקרי כפיפה כיון דכולו זקוף רק שעליו עליונים כפופים מעט לא מקרי כפוף ואני אוהב יותר לצאת בו לפי שאין העלים נחלקים ותיומתו קיימת ע"כ (ו):

ועקף

התיומות ופסול: **ומ"ש** ופירש"י שני עלין העליונים וכו' כתבו התוס' בפרק הגוזל קמא (ד' צ"ו) דמתוך פי' רש"י משמע דווקא שנחלקה השדרה כ"כ שנראים העלין העליונים חלוקים ומפוזרים זה מזה לגמרי אבל בחלוק מועט שנחלקה השדרה לא מיפסל אבל ר"י כתב די"מ דאפילו בחלוק מועט שנחלקה השדרה מיפסל ע"ש ואיכא לתמוה אפרש"י כיון דאסיקנא בסמוך דסדוק דברייתא דפסול היינו שנסדק באמצעיתו עד שנפתח והיינו נחלקה התיומת לפי פי' רש"י ואם כן מאי קמבעיא ליה תו לרב פפא בנחלקה התיומת הא דקתני בברייתא דפסול ויש לומר דההיא דעביד כהימנק מיירי שנסדק גוף השדרה עם העלין שלמטה מן השדרא אבל שני עלין האמצעיים לא נחלקו אבל נחלקה התיומת היינו שנחלקו שני עלין האמצעיים זה מזה וכן כתב רבינו ירוחם להדיא. והבית יוסף כתב כך בשם ה"ר ירוחם אנסדק דכשר וטעות נזדקר לפניו דודאי לפי פירוש רש"י בחלוק מועט שנחלק השדרה לא מפסיל אפילו נחלקו שני עלין העליונים כדפרישית ואין חולק על זה משום מהכר עיין שם:

ומ"ש והגאונים מפרשים עליו העליונים כו' פי' דמיירי בלולבים שהם כלים באמצע בב' עלים שכל עלה מהם כפול כדרך שאר עלין שבלולב ואותן ב' עלין העליונים דרכן להיות מחוברין ודבוקים ממש בלי פירוד כאילו הם גוף אחד ואם נפרד אותו הדיבוק ברובן עד שנראין כשנים זהו נחלקה התיומת ופסול אעפ"י שלא נחלקו בגבן כל עיקר וכתבו התוס' בפרק הגוזל קמא והרא"ש בפ' לולב הגזול שלפי פי' זה לא נמצא לולב כשר בשלנו כי אינן נמצאים בארצינו שיהיה להם תיומת בענין זה וי"ל שאינו פסול אלא אם כן שהיה מתחלה בענין זה ונחלק לשתים שנשתנה מברייתו:

ומ"ש ורי"ף פי' על עלי הלולב שהם כפולים וכו' כלומר כשנחלקו ונפרדו העלין כ"א לשנים מצד פניהם אבל התיומת שלה קיימת ועדיין מחוברין בגבן כשר ופי' זה כתבו גם הסמ"ג בשם ר' חננאל וה' המגיד כתב שכך הכריע הרמב"ן מן הירושלמי. ולענין הלכה נקטינן כהרי"ף וכר' חננאל והרמב"ם והראב"ד והרמב"ן אלא שראוי לאסור בנחלקו בעלין העליונים ודיבוקן והיבורן כפי' הגאונים ובלולבים שלנו נמי שמתחלת ברייתו אינן מחוברין מ"מ אם הלולב כלה בעלה א' בלבד ונחלק אותה עלה בתיומתו ברובו או אם כלה בשני עלין ונחלקו שניהן בתיומתן ברובן או אפילו עלה א' נחלקה בתיומתו ברובו נמי פסול דהא אמר ריב"ל נחלקה התיומת נעשה כמי שניטל' התיומת ופסול וכי היכי דבניטלה התיומת כתבו התו' והרא"ש להד תירוצא דפסול אפילו בניטלה אחד מן התיומות ה"נ בנחלק פסול כמו בניטלה דהכי משמע מדתלי נחלקה בניטלה וקאמר דנעש' כניטל' משמע דדיניהם שוה כ"ל. גם ה"ה כתב שיש מי שפי' דעלה העליון שבכולה שנחלקה תיומתו פסול והיינו דוקא ברוב עלה ולא במיעוטו וכ"כ הר"ן לפי סברת המחמירין וע"ש, וכתב עוד שיש מחמירין אפילו נחלק התיומת במיעוט ואין זה נכון אלא שראוי לחוש ולהחמיר ועוד האריך עיין עליו ועיין בהג"ה בסמ"ק ובתרומת הדשן:

יש לו כמין קוצים כו' שם ברייתא קווץ פסול ופי' רש"י שיוצאין בשדרה שלו כמין קוצים והערוך פי' שהוא ענין כווץ וצמית'. ורבינו כתב שני הפירושי'. ובעקום אמרינן בגמרא דלפניו פסול ולאחריו כשר ובצדדין איכא תרי לישני ופסקו הפוסקים כלישנא דמחמיר ופסול:

ומ"ש וכפוף דוקא כששדרתו כפופה כו' כ"כ הרא"ש בתשו' אבל הר"ן החמיר ואמר דאף כשעליו כפופין בראשו דפסול ונכון להזהר כדבריו כ"ל:

דרשו

דרכי משה

(ה) פי' דבריהם כך הוא ב' עלין העליונים שבראש השדרה נקראים תיומת וכן עלה א' מאלו הב' עלין כפול לשנים כשאר עלי הלולב ובמקצת לולבין אלו הב' עלין העליונים דבוקים ביחד וע"ז פירש"י והגאונים שאם נפרדו שהוא פסול ולזה כתבו התוס' ורא"ש שא"כ כל לולבין שלנו היום פסולין והסכימו דאינו פסול בכה"ג אלא אם היה כן ונפרד וכן פי' ב"י דבריהם דכתב דבמדינתו מצויין לרוב לולבין כאלו ולפי דרך זה אם נחלקו העלין בעצמן לא הוי בכלל נחלק' התיומת אלא לדעת הר"ן שכתבתי למעלה דבריו בת"ה סימן צ"ו כתב דאנן נוהגים בנחלקה התיומת כפרש"י בלשון ראשון עלה א' האמצעי שדרכו להיות כפול כשאר עלי הלולב נחלק לשנים זה מקרי נחלקה התיומת ולא מקרי נחלק אא"כ נחלק עד למטה מן העלין ובא"ז כתב דבעינן שנחלקה השדרה ג"ב וכו' עד וכתב ר"י וא"ז דעל פירש"י אני סומך הלכה למעשה כו' וכן ראיתי אחד מן הגדולים שהיה נוהג להכשיר לולבין סדוקים בעלה אמצעית ברוחב אצבע ויותר עכ"ל מיהו במקום דאפשר למצוה מן המובחר יהדר אחר אחר שלא נקטם כלל כמ"ש הר"ן והמ"מ מיהו המנהג כדברי תה"ד: (ו) וכן נוהגין ודלא כדמשמע מדברי הר"ן פ' לולב דף של"ו ע"א דאף בעלין יש לחוש:

ובמנהגים

דרישה

(ג) לפרש דברי רב פפא שקשי למשנה שכתוב בה סדוק פסול. פי' לדברי מה שם בגמ' א"ר הונא נסדק כשר ופריך בגמ' ונסדק כשר והתניא לולב כווץ כפוף סדוק פסול א"ר פפא דעביד כהימנק ופירשו הא דקתני סדוק פסול לאו שנסדק ראשי עליו או שדרה אלא דעביד כהימנק של סופרים שיש לו שני ראשים ראשו א' מפוצל כך גדול הלולב כו' והנה הקשה ב"י שפיר ביון דהאי פסול דהימנק הוא פי' סדוק דקתני בברייתא ול' סדוק שפיר משמע שהיה סדוק מתחלת ברייתו כמו אינך דקתני בהדיה דהיינו כווץ ועקום וכפוף מיהו יש לייש' דברי רבינו מדמלינו שהתלמוד הקשה ונסדק פסול והתניא כו' ש"מ דס"ל למקשן דהאי סדוק דברייתא פי' כמו נסדק דרב הונא ואם איתא שהתרצן השיב לו שאין פי' כדס"ד דמקשן הו"ל להשיב לא מאי סדוק דעביד כהימנק אבל מדהשיב סתמא דעביד כהימנק משמע ומוכח דהאי סדוק דברייתא פי' הוא נסדק כדס"ד דמקשן אלא שעביד כהימנק ולכך כתב רבינו נמי האי לשון נסדק כשר ואי עביד כהימנק כו' ר"ל האי נסדק ומש"ה הוצרך לומר לפי סברתו דשניהן איירי בנסדקו לאחר תליסתן וזה כשר וזה פסול האי טעמא משום דזה נסדק בראשו וזה נסדק באמצעיתו וק"ל:

[ג] **ורי"ף** פי' כו' אם נפרדו כו' עלין ברי"ף דף שמ"ו ע"א שכתב שם וז"ל בעי רב נחלקה התיומת מהו פי' התיומת גבא דהוצא דמתיים להו לב' צדי העלה ומשוין להו חד כי כל א' וא' כפולה לשניים ותאומה מגבה ואם נפרדו ההוצין זה מזה ועמד כל אחד ואחד כשהוא כפול לשנים והתיומת שלהן קיימת כשר ואם נחלקה התיומת הרי הוא כאילו נפרדו העלין ופסול עכ"ל. והנה מדברי רבינו משמע שמפרש מה שכתב הרי"ף נפרדו ההוצין שנפרדו פני הוצא א' עלה שלו זה מזה דהיינו שהכפל נפתח מלפניו ולא משמע לי כן דא"כ אין כאן מקומו שהרי"ף בא לפרש פי' מלת תיומתא וא"כ למאי כתב זה דאם נפתחו ההוצין כו' בתוך המסך הפי' ואי לדינא קאמר אכתי לא הו"ל לכותבו אלא לאחר שכתב אם נחלקה התיומתא פסול שהרי זה הדין שאם נחלקה מלפניהם דכשר מדין תיומתא דפסול נשמע ועוד דל' הוצא פירושו שהכפל יחד נקרא כן וכ"כ ב"י בסימן זה. ואם כן הרי"ף שכתב ואם נפרדו ההוצין לשון רבים ע"כ לאו אכפל קאי דא"כ נפרדו דהוצא הו"ל למימר אלא נ"ל שמ"ש הרי"ף ואם נפרדו ההוצין זה מזה כו' ר"ל שהוא נשאר בכפלו לגמרי שנפרדו הוצא א' מחבירו דהיינו עלין של הלולב נפתחו זה מזה בפתיחה גדולה. והשתא א"ש המסך לשונו דשם לפני זה כתב הרי"ף הא דאמר במשנה נפרדו עליו כשר ר"ל שנפרדו ההוצין כעין פתיחת הסריות ולא ניתק א' מחבירו כשר וא"כ כתב הא דאמרינן בגמ' נחלקה התיומתא פסול פי' גבא דהוצא ר"ל דכפל של כל עלה ועלה מקרי כן וא"כ כתב ואם נפרדו ההוצין כו' פי' דקשיא ליה הא תנן נפרדו עליו כשר וא"כ מאי אובעי ליה או היך פשוט ליה דפסול לזה קאמר דנפרדו עליו לא קאי אתיומו אלא שאם נפרדו העלין של הלולב דהיינו הוצין דכל עלה ועלה בכפלו נקרא הוצא כשר. אבל אם נחלקה תיומתן זהו אבעיא לרב פפא ונפשטה דפסול רש"ל. וע"ע דלקמן תרס"ז כתב דברי ר"כ כו' דאמר במערבא ג' בדין עלין לשון וכתם פשוט דקאי אגב עולים אקינים וכן משמע שם ברא"ש וברמב"ם שס"ל כפי' הרי"ף ולא הוכיחו מ"ש רבינו שנפרדו העלין מלפניהן ודו"ק וכ"פ.

ולשיד

פרישה

(ג) **ונסדקה** השדרה עד העלין כו' לאפוקי בנקטם שאפי' נקטם מעט מהשדרה פסול:

(ד) **והגאונים** מפרשים עליו העליונים שדרכן כו' כתב ב"י נראה דמיירי בלולבים שהם כלים באמצע בשני עלים שכל אחד מהם כפול כדרך שאר עלין שבלולב והם נקראים הוצי ולפי מה שמצא ר"י בתשובת הגאונים צריך ששני הוצין כו' ולכאורה גם ל' רש"י שכתב רבינו הכי משמע שכתב שני עלין העליונים כו' ודו"ק:

(ה) **ורי"ף** פי' כו' ואם נפרדו פניהם זה מזה רי"ף ס"ל כפירש"י דנפרצו עליו דקתני היינו שנתלשו מעיקרן מהשדרה ונחלקה התיומות היינו שנפרדה כל עלה ועלה בגבה לשנים והגאונים והתוספות מפרשים דזה היינו נפרצו רוב עלין דקתני שם דפסול וכמ"ש רבינו בריש הסימן בשם התוספות ולכך הם מפרשים עליו העליונים כו':

ספי

תרמו וענף עץ עבות דרשו חכמים שענפיו מכסין את עציו והיינו הדס והיכי דמי עבות דקיימא תלתא בחד קינא פירוש שיוצאין ג' עלין סמוכין זה לזה בעיגול אחד שאין א' נמוך מחבירו ואם יצאו הרבה בקן א' ונשרו מהם עד שלא נשארו אלא ג' בקן אחד כשר (א) אפילו נשרו רובם כגון שהיו ז' ונשרו מהם ד' ונשארו ג' (ב) ואם נשרו רוב העלין של שיעור העבות פסול כתבו הגאונים שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס עבות ואם לאו פסול ובעל העיטור כ' אפי' אין בו רק פ"א ג' בחד קינא כשר וב"כ הרמב"ם ז"ל וא"א הרא"ש ז"ל הכריע כדברי הראב"ד דלמצוה בעינן כל השיעור עבות ולעיכובא ברובו ואפי' אין העבות בראשו

תרמו וענף עץ עבות דרשו חכמים שענפיו מכסים את עציו והיינו הדס בפרק לולב הגזול (לב:) וה"ד עבות דקיימי תלתא בחד קינא ופי' רש"י ג' עלין בקן אחד יוצאין מתוך עוקץ אחד וכתב הרא"ש וחומרא גדולה היא זו דאינו מצוי שיצאו מעוקץ אחד ומיקרי שפיר כשהם סמוכין זה לזה בעיגול א' שאין אחד נמוך מחבירו אע"פ שכל אחד בעוקצו וכ"כ מדברי הר"ן : ואם יצאו הרבה בקן ונשרו מהם עד שלא נשארו אלא ג' בקן אחד כשר אפי' נשרו וכו' שם ת"ר נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת ומפרש בגמ' דמשכחת לה באסא מצראה דקיימי שבעה שבעה בחד קינא דכי נתריד' פשו להו תלתא א: ואם לא היו אלא שלשה בכל קן ונשרו מהם יתבאר משפטו בסמוך כו' היו בו תלתא תלתא בקינא כשיעור אורך ההדס ונשרו רוב העלים פסול שם תנן גבי הדס נפרצו עליו פסול וכתב הרא"ש וז"ל כ' בעל העיטור נפרצו דהדס ולולב לא שנתלשו מן השדרה דאם כן נפרצו דהדס היינו נשרו ובריייתא קתני נשרו רוב עליו ובלבד שתהא עבותו קיימת אלא נפרצו מחובר הוא אלא שנפרץ ונסדק לסדקים שתים ושלש ע"כ ודבריו אינם נכונים בזה דנשרו דברייתא כל העבות קיימת אלא שנשרו העלים היתירים על העבות ונפרצו דמתני' היינו שנשרו רוב עבות של שיעור הדס ונשתייר המיעוט עכ"ל ומשמע שר"ל שאם כל שיעור אורך ההדס היה עבות ונשרו רוב העלים כלומר רוב הקינים אפי' לא נפל מכל קן אלא עלה אחד פסול וזה כפי דעת הגאונים שסוברין שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס עבות כמ"ש רבי' בסמוך אבל ר"י כתב והקשו על בעל העיטור ופירשו שנפרצו רוב עבות של שיעור הדס כלומר שנשרו ונשתייה המיעוט כלומר מהג' עלין של הקן הא' שסביבו נפרצו השנים ונשתייר הא' ולפיכך פסול עכ"ל ואם זו היתה כוונת רבי' יש לגרום כנוסחי דגרסי ואם נשרו רוב העלין של שיעור העבות פסול אלא דקשיא לי דמשמע שאם נשר עלה א' מכל קן וקן כשירה ומיהו אפשר שהוא סובר כדעת הרא"ה שאכתוב בסמוך אבל מל' הרא"ש שאכתוב בסמוך שכתב בשם הראב"ד נראה כפי' קמא דבנשרו רוב הקינין מיירי ואפי' לא נשר מכל קן אלא עלה אחד אע"פ שעדיין נשארו ב' עלין פסול : כתבו הגאונים שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס עבות ואם לאו פסול כ"ד ה"ה דכולי שיעורא בעינן עבות דהא כל מה שאינו עבות הו"ל כמין אחר ונחסר השיעור : ומ"ש רבי' שדעת הרמב"ם כדעת העיטור שאפילו אין בו אלא פ"א תלתא בחד קינא כשר איני מוצא מקום על מה שיסמוך לומר כן בדברי הרמב"ם שהרי דבריו סתומים כדברי הגמרא : ומ"ש וא"א ז"ל הכריע כדברי הראב"ד דלמצוה בעינן כל השיעור עבות וכו' ז"ל הרא"ש בפרק לולב הגזול כתב הראב"ד דבעינן כוליה שיעורא דהדס שיהא עבות למצוה או רוביה לעיכובא מדמקשה לרב הונא על ר' טרפון דבעי הדס אמה בת ה' דהשתא תלתא לא משכחי' ה' מיבעיא אלמא בעי כוליה שיעורא דהדס עבות דבלא עבות משכחת טובא בת תלתא ובת ה' ועוד דהדס דומיא דלולב מה התם בעינן רוב העלים בהכשר כדפירשתי לעיל מן התוספתא אף בהדס כך וא"כ אין הכשרו של הדס אלא בעבות הלכך למצוה בעינן כל שיעור הדס עבות ואם אין אלא הרוב עבות כשר מדנשרו מקצת עלין כשר ברובו ה"נ אי הוה מיעוט שאינו עבות כשר דלא גרע מנשרו וי"א ובלבד שתהא עבות בראשו כדאמרי' גבי יבשו עליו דבעינן שיהא בראש כל אחד ואחד ול"נ דלא בעינן שיהא עבות בראשו דהתם משום הדר הוא ואם אין הלא בראשו לא הוי הדר אבל הכא עבות הוא דבעי' ואע"ג שאינו בראשו קיים מצות עבות ע"כ ושאר המחברים כתבו כע"א ודברי הראב"ד ז"ל מחוורין עכ"ל הרא"ש : והר"ן כתב אהא דאמרינן דאסא מצראה אפילו נשרו רוב עלין כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת בהדס בעלמא שנשרו מקצת עליו לא נתפרש דינו ויש מי שאומר שצריך שיהא כולו עבות ואם נשר מכל שיעורו אפי' עלה א' פסול והיינו דאמרינן בגמרא השתא עבות תלתא לא משכחי' אלמא בעי' שיהא כולו עבות וה"נ אמרינן ובלבד שתהא עבותו קיימת ואוקימנא בדאשתייר תלתא בקינא דאלמא בפחות מיכן לא מיקרי עבותו קיימת אבל הרא"ה סובר דכי אמרינן בעינן כוליה עבות היינו שיהא כל השיעור ממין עבות דקיימי תלתא בחד קינא ואי איכא בכוליה שיעורא חד קינא דלא הוי עבות פסול ומש"ה אמרינן דעבות ג' לא אשכחינן אבל כל שהוא ממין עבות אלא שנשרו מקצת עליו כל שנשאר רוב בכל קן יקן דהיינו ב' עלים כשר דשפיר מיקרי עבות ודייק לה מדאמרינן בגמרא כיון דנתרי תרי עבות היכי משכחת לה דאלמא כל היכי דלא נתרי תרי שפיר מיקרי עבות דאי לא לימא כיון דנתרי מינייה כלל עבותו קיימת היכי משכחת לה ואין ראוי להקל בכך שאין ראייתו ברורה עכ"ל : כתב בתשובת הרא"ש כלל כ"ד ששאלת על ההדס שנשרו עליו ולא נשארו בו כ"א ג' עלין לאין הוי יודע כי דבר זה נפל בו מחלוקת בין הגאונים והרמב"ם כתב שהוא כשר והראב"ד נחלק עליו ואמר דבעינן שישאר רוב עבותו וכן אני מורה ובא קודם שראיתי מחלוקתן דלא דמי ליבשו דיבשו איתנייהו אע"פ שאינו כל כך הדר אבל נשרו בצר להו שיעוריה אם לא נשאר הרוב עכ"ל : כתוב בכתבי ה"ר איסרלן סימן רנ"ט שאין רוב העולם מקפידים על הדס שוטה בלולב וחוזר ללמוד כן מדברי ה"ר אפרים שכתב רבי' בסימן רכ"ז שכך היו נוהגים בזמנו ואני אומר שאלו דברים בלא טעם וראיה כלל ואין להם על מה שיסמוכו ומהר"י קולון כתב בשורש מ"א שנשאל על הדס שוטה שרוב מדינת אשכנז יוצאים בו והשיב שנבהל מאד על זה והיפך ללמד עליהם זכות אם יש להם על מי שיסמוכו ובסוף דבריו כתב שאין לעשות מעשה לברך עליו :

תרמו דרשו חכמים שענפיו מכסין את עציו כו' ר"פ לולב הגזול ת"ר וענף עץ עבות עץ שהוא עבות שענפיו חופין את עצו הוי אומר זה הדס ופירש"י ענף עץ עבות. עץ שכולו ענף שהעץ מחופה בעלין ע"י שהן עשויין בקליעה שוכבין על אביהן עכ"ל וכתב הר"ן דדייקי עבות . וה"ד עבות דקיימא תלתא תלתא בחד קינא מימרא דרב יהודה שם ופירש"י ג' עלין בקן אחד יוצאין מתוך עוקץ אחד והתוס' והרא"ש כתבו דחומרא גדולה היא זו דאינו מצוי שיוצאין מתוך עוקץ א' ופי' הרא"ש בעוגל א' כמ"ש רבי' וכ"כ הר"ן ג' עלין במקום אחד זה בצד זה עכ"ל : היו בו תלתא תלתא בקינא כשיעור אורך ההדס ונשרו רוב העלין פסול כך היא הנוסחא ברוב ספרים . ובמקצת ספרי' כתוב ואם נשרו רוב העלין של שיעור העבות פסול וכבר האריך ב"י בפי' הנוסחאות ולי נראה דמ"ש הרא"ש ונפרצו דמתניתין דפסול היינו שנשר רוב עבות של שיעור הדס ונשתייר המעוט עכ"ל שלא היתה דעתו לומר שבכל העבות של שיעור ההדס נשר ממנו הרוב מכל קן וקן ונשתייר המעוט דהיינו שלא נשאר בכל קן וקן רק עלה אחד וכן לא היתה דעתו לומר שרוב הקינין של שיעור ההדס נשרו ואפי' לא נפלו מכל קן וקן רק עלה אחד פסול כמו שהבין הב"י אלא דעתו לומר שאם ההדס גדול יותר מן השיעור דאינו פסול במה שנשרו העבות באותו יתרון אלא כיון שנשאר כל השיעור עבות כשר אלא דאם נשרו העבות כשיעור שנתנו רז"ל אז פסול אם נשר רוב העבות דהיינו שנשרו שני עלין ולא נשאר רק עלה אחד ולא ביאר הרא"ש אם ר"ל דדוקא שנשר מכל קן וקן או אפי' מקן אחד או לפחות ברוב הקינין מפני שדבר זה תלוי במחלוקת הגדולים בדין העבות דלגאונים שמצריכין עבות בכל שיעור אורך ההדס ממילא כשנשרו רוב עלין של קן אחד כמי פסול ולב"ה שמכשיר אפי' בקן אחד של עבות ממילא כמי אינו פסול בנשרו אא"כ לא נשתייר רוב העלין בשום קן ולהכרעת הרא"ש כדברי הראב"ד אינו פסול אא"כ שלא נשתייר ברוב השיעור של הדס עבות שלמות או רובן שאפי' בקן אחד שהוא מן הרוב אם נשרו ממנו שני עלין פסול מאחר שלא נשאר רוב שיעור ההדס עבות ופשוט הוא דלדעת הרא"ש אפי' אם נשרו העלין מכל קן וקן אם לא נשר רק עלה אחד מכל קן וקן כשר מאחר שנשארו שני עלין שהן הרוב של עבות וכדעת הרא"ה ורבינו נמשך אחר דעת הרא"ש ואין חלוק לענין הדין בין הנוסחאות כמו שחשב הב"י אלא הפירוש בשניהם אחד ורצה לומר שאם נשרו רוב העלין מן הקן דהיינו שלא נשאר רק עלה א' בקן באותו קן שהוא מן שיעור ההדס ולא מן היתרון פסול והיינו דתנן נפרצו עליו פסול ואח"כ כתב רבי' מחלוקת המחברים בדין העבות וכתב כתבו הגאונים כו' דמיניה כמי שמעינן דפליגי בנשרו העלין למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וכדפירש' וכך היא דעת ה"ר ירוחם דלא פסלינן בנפרצו אלא בשלא נשאר רק עלה א' ונשרו השנים מן הקן ע"ש ואע"ג דמשמע בגמרא דבאסא מצראה דהיינו שהיו שבע עלין בקן ונשרו ממנו אינו כשר אא"כ שנשארו ג' עלין בקן למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה איכא למימר דהתם שאני דמאחר שנשר רוב העלין לפיכך בעינן דאשתייר ג' שהוא שיעור עבות שלם אבל בשלא היו מתחלה רק ג' עלין כשר אם נשתיירו ב' עלין כיון שלא נשרו רובן : כתבו הגאונים שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס עבות ואם לאו פסול הכי מוכח מהאי דאמר רבא שרי ליה מאריה לר' טרפון השתא עבות ג' לא משכחינן בת חמשה מיבעיא ודעת ב"ה כיון דיבש מכשרינן בשלא נשאר עלין לאין כי אם ג' בראשי הבד שמעינן דאפי' אין בו רק פעם אחת ג' בחד קינא כשר ולא בעינן בראש הבד אלא ביבש משום הדר בעינן ואם אין הלא בראשו לא הוי הדר אבל הכא עבות הוא דבעינן ואע"ג שאינו בראשו קיים מצות עבות כמ"ש הרא"ש בשם הראב"ד והא דאמר רבא שרי ליה מאריה לר' טרפון היינו משום דלמצוה ודאי מטרחינן דליהוי כולה שיעורא דהדס עבות : ומ"ש וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ח נשרו רוב עליו אם נשתיירו ג' עלין בקן אחד כשרה ע"כ ודקדק רבי' מלשון זה דאפי' לא נשאר רק ג' עלין בקן אחד לחוד כשר כסברת ב"ה אבל ה"ה לא פירש כן שכתב וז"ל וז"ש רבי' אם נשתיירו ג' עלין בקן א' ר"ל בכל קן וקן ע"כ וכה"ג כתב רפ"ז דבעינן כל השיעור עבות בדוקא ולא סגי ברובו אבל רבי' נמשך אחר דעת הרא"ש בתשובה שהביא הב"י שכתב דלדעת הרמב"ם אפי' לא נשאר כי אם קן אחד לבד כשר כמו ביבש : ומ"ש וא"א הרא"ש הכריע כדברי הראב"ד כו' שם בפסקיו האריך בטעמו של דבר ובתשובה ביאר עוד דלא דמי ליבש דיבש איתנהו אע"פ שאינו הדר כ"כ אבל נשרו בצר להו שיעוריה אם לא נשאר הרוב ולענין הלכה נקטינן כהכרעת הרא"ש דלעיכובא ברובא . וכבר כתבתי דאם נשארו ב' עלין ולא נשר רק אחד עבות קרינן ביה לדעת הרא"ש ורבי' למדקדק בדבריהם וכך מבואר בדברי ה"ר ירוחם וכך היא דעת הרא"ה ודלא כמסקנת הר"ן שכתב דאין ראוי להקל בכך : והדסים שלנו שהם שנים שנים על גבי שנים פשיטא שאפי' לא נקטם רק עלה א' מכל קן ברוב שיעור אורך ההדס פסול מאחר שלא היה שם מתחלה כי אם שנים בקן ולא נשאר רוב הקן :

פרישה

סימן תרמו (א) אפילו נשרו רובם כ' נשארו ג' כ"ע אי דוקא ג' קאמר ולא ב' או ה"ה ב' כיון שנשאר רוב שבכשר וכמ"ש אא"כ פסול עד שישאר רוב העלין של שבכשר שענפיו מכסין כו' ז"ל שגמרא דף ל"א ואימא זית פירש"י עץ זית עליו מרובין ורצופין ומתוך שהם מרובין מכסין את העץ ומשני בעינן עבות דהיינו מעשה שרשרות שיהיו מורכבין וע"ז כ' הם שאין עשוין בקליעות שוכבין על אביהן . שיוצאין ג' עלין סמוכין כיורם ואחד רוכב על שנים גם לפי' הרא"ש וכמ"ש בסמוך אלא שלפירוש הרא"ש א"צ שיצאו מעוקץ אחד אלא סמוכין וק"ל : (ב) ואם נשרו רוב העלין של שיעור העבות ר"ל משיעור העבית דהיינו ג' עלין בכל קן וקן נפלו שנים ונשאר אחד וזהו פסול אליבא דכ"ע אלא שנחלקו באורך ההדס אם צריך שיהיו דין עבות ע"פ כל אורך שיעור ההדס או לפחות ברוב ארכו . או שסגי אפי' בחד קן . וכתב שהגאונים ס"ל שצריך שיהיו עבות ע"פ כל ארכו ואם נשרו מקן אחד שני עלין אע"פ שנשארו עוד ג' קנים שיעור עבות פסול . ובעל העיטור ס"ל דאפילו אין בו רק חד קנא שהוא עבות ונשאר כל אורך שהיה נשרו הב עלין כשר ואם יבשו רוב כו' עד בראשו ג' עלין במד קינא פירוש כפי המפרשים הללו מ"ש ואם יבשו רוב עליו קאי אלולב ר"ל בשהרבה בדי הדס נאגדים יחד נקראים בלשונם לולב וקאמר שאם יבש מאותו אגד של הדס יבן ונשתיירו ג' בדין ובכל בד ג' עלים לאין כשרים והרא"ש סתר פירוש זה דלמה ידבר התנא מלולב שיש בו יותר מג' בדין כיון שא"צ בו יותר אפילו לכתחלה

תרמו א לפני הב"י היה נוסחא אחרת בספרי רבינו וכמבואר בדבריו

יבשן עליו פסול וכו׳ נראה דלא היה צריך לפרש דכמוש כשר דפשיטא דמדיבש פסול כמוש כשר וכמו ששתם וכתב בלולב דיבש פסול אלא משום דבסוף הסימן כתב מחלוקת הראב״ד והרא״ש בכמוש אם מציל מידי יבש אם לאו לכך הקדים להורות דיבש פסול אבל אם כמשו כשר ואם יבשו רוב עליו וכו׳ ברייתא אוקימתא דרב חסדא שם בביאור : וכתב ב״י והרמב״ם השמיט ברייתא זו ומאי דאיתמר עלה וצריך טעם למה עכ״ל . ונראה לפי ע״ד דלמאי שמפרש הרא״ש להרמב״ם כשר ההדס בנשרו עליו אפי׳ לא נשאר רק ג׳ עלין בקן א׳ לבד ולא בעינן בראש הבד אם כן כל שכן ביבש דאיתנהו העלין דכשר בג׳ עלין לחין בקן אחד ולא בעינן בראש הבד ומאי דאמרי׳ בגמרא דבעינן בראש הבד היינו דוקא לתנא דמתני׳ דפוסל הדס בנקטם ראשו הס״כ דפוסל ביבש בראשו ולפיכך בעינן ג׳ עלין לחין בראש הבד וכל שכן היכא דנשרו כל העלין דבעינן שיהיו נשארים ג׳ עלין בקן אחד בראש הבד לתנא דמתני׳ אבל למאי דקי״ל בנקטם ראשו דכשר א״כ אף ביבש שנו לא בעינן ג׳ עלין לחין בראש הבד וכיון שכתב הרמב״ם בנשרו דכשר אפי׳ לא נשאר רק ג׳ עלין בקן אחד לחוד שוב לא היה צריך לכתוב דין זה גבי יבש בפירוש דנלמד במכ״ש מנשרו כדפרישית כן נראה לי ליישב דברי הרמב״ם :

יבשן עליו פסולה משנה שם : (לא) שם : **ומ״ש** אפי׳ אם נפרך בצפורן והראב״ד פי׳ כשר וכו׳ כ״כ הרא״ש שם בראש הפרק ולא הכריע כא׳ מהפירושים ודעת הר״ן שם כדעת הראב״ד וכן דעת ה״ה :

ומ״ש אבל אם כמשו כשר ברייתא בר״פ ושיעור היבשות לר״י עד שיהא

בראשו : יבשו עליו פסול אבל אם כמשו כשר ושיעור היבשות לר״י עד שיהא נפרך בצפורן והראב״ד פירש אפי׳ אם נפרך בצפורן אם עדיין ירוקין הם כשר שאם ישרו אותם במים יום או יומים יחזרו לכמו שהיו כמישושן וכמראיתן ואינן נקראין יבשין אלא כשילבינו פניהן שאז אפילו אם ישרו אותם במים לא יחזרו לכמו שהיו ואם יבשו רוב עליו ונשארו (ג) בו ג׳ בדי עלי לחין כשר והוא שישארו הלחין בראשו י״מ שבג׳ בדין של העבות ישאר בכל אחד בראשו ג׳ עלין בחד קינא וא״א ז״ל פירש אפי׳ אם מהג׳ שבחד קינא יבשו שנים ולא נשאר בהם רק אחד לח כשר והוא שישאר בראש הבד פירוש כי ג׳ עלין של הקן האחד יוצא מכאן ואחד יוצא מכאן והשלישי מורכב על שניהם והוא הנקרא ראשו ובו תלוי ההדור ולכן צריך שישאר אותו לח והראב״ד כתב אם יבשו כולם ונשארו שלשה בדין כמושין פסול שאין מציל מידי יבש אלא הלח ההדור ולא נהירא לאדוני אבי הרא״ש זכרונו לברכה דכיון דכמוש כשר הוא הדין נמי אפילו יבש כולו ונשארו ג׳ בדים כמושין כשר נקטם ראשו כשר אפילו אם לא עלתה בו תמרים

הלכך

ואם יבשו רוב עליו ונשארו בו ג׳ בדי עלין לחין כשר והוא שישארו הלחין בראשו שם (לג) ת״ר יבשו רוב עלין ונשארו בו ג׳ בדי עלין לחין כשר אמר רב חסדא ובראש כל א׳ וא׳ ופירש״י ג׳ בדי עלין לחין ג׳ בדין ובכל בד ובד ג׳ עלין לחין דבציר מג׳ עלין לא הוי עבות ובראש כל א׳ שיהו הבדין הלחין בראשי הבדין אבל באמצעם לאו הדר הוא וכתב הרא״ש פירושו אינו מובן לכאורה דמשמע ענף כמו בדי אילן וא״כ מאי האי דקאמר ונשתיירו בו ג׳ בדין והלא מתחלה אינם כי אם ג׳ ועוד יבשו רוב עליו משמע דקאי אהדס אחד ומה שייך להזכיר בו שיור ג׳ בדין וה״ר ישעיה מטראני פירש דהאי עליו על לולב קאי שהיו בו הרבה בדים של הדס ויבשו רובם אם נשתיירו בהם ג׳ בדים ובהם ג׳ עלין לחין לכל אחד וא׳ כשר דאי אהדר קאי הול״ל ונשתיירו בו ג׳ עלין ולא ג׳ בדין ותו דקאמר רב חסדא ובראש כל אחד ש״מ דאלולב קאי ע״כ ולא נהירא דלמה דיבר התנא בלולב שיש בו יותר מג׳ בדין כיון דא״כ בו יותר ועוד יבשו רוב עליו משמע דאהדס קאי דאי אלולב ויש לו בדין הרבה הול״ל יבשו רוב בדין ונשתיירו ג׳ בדין ובהם ג׳ עלין לחין ונ״ל יבשו רוב עליו של ההדס ונשתיירו בו ג׳ בדין ותלתא בחד קינא מיקרי בד ע״ש שיוצאין כאחד ממקום אחד וכל קן וקן לבד ע״כ נקרא בד כמו בדי מחטין דגבי מציאה (כד ׳) עלה לחין כלומר עלים לחין יש בכל בד ובד ולא שיהא כולן לחין דא״כ הול״ל ג׳ בדין לחין מדקאמר ג׳ בדי עלין לחין משמע שיש בהם מקצת עלין לחין ואפי׳ אין בכל בד ובד אלא עלה אחד כשר וקאמר רב חסדא שאותו העלה יהא בראש כל בד ובד כי ג׳ עלין על קן א׳ יוצא מכאן וא׳ יוצא מכאן והג׳ באמצע מורכב על שניהם הוא הנקרא ראש ובו תלוי ההדר כי הוא נראה יותר מהאחרים עכ״ל ומהר״ר אליה המזרחי ז״ל כתב שמה שרצה להביא ראיה שפירוש בד קן מהסיה דפרק אלו מציאות (כד ׳) דקתני בדי מחטין גבי מציאה אינו מחוור דהא בגמרא אמרו בהדיא מאי בדי שוכי ואמאי קרו ליה בדי דכל דתלו ביה מידי בד קרו ליה כי ההוא דתנן התם עלה אחד בבד אחד כשירה ופירש״י שוכי ענפים של אילן עלה א׳ בבד א׳ ובמסכת סוכה גבי ערבה שנשרו מקצת עליה ונשתיירו בה ג׳ עלין לחין היכא דאמרי אפי׳ עלה א׳ בבד א׳ כשירה ופירש״י שם עלה א׳ בבד א׳ בד א׳ ובו עלה א׳ ע״כ אבל נ״ל למ״ד שנקרא הקן בד מפני שכל קן וקן יש לו מקום לבדו ומלינו שהבד פי׳ לבדו כמו שדרשו ז״ל גבי בגדי הבד שפירושו פשתן ולמה נקרא בד מפני שהוא עולה לבדו שאין בכל קלח וקלח שום ענף יוצא כמנהג שאר הקלחים עכ״ל ולע״ד נראה שדברי הרא״ש מחוורין דהתם הכי איתא אלו הם כלים חדשים שלא שבעתן העין שאין חייב להכריז כגון בדי מחטין ולכורות ומחרוזות של קרדומות כל אלו שאמרו אימתי מותרין בזמן שמכאן א׳ א׳ אבל מכאן ב׳ ב׳ חייב להכריז ופירש״י חייב להכריז דמנין הוי סימן ובתר הכי אמרינן מאי בדי שוכי ואמאי קרו לה בדי דכל דתלו ביה מידי בד קרו ליה ונראה דאיצטריך תלמודא למימר מאי בדי שוכי משום דהוה משמע דבד היינו דבר שתלויים בו כמה דברים בעודם תלויים בו אבל כשאינן תלויים בו אין שם בד עליו וא״כ קשיא הא דקאמר דבדי מחטין שמכאן שנים שנים חייב להכריז משום דמנין הוי סימן ומכאן אחת אחת אינו חייב להכריז ואמאי הא כיון דבד לא מיקרי אלא בעוד הדברים תלויים בו ע״כ יש בבד זה מחטין ואע״פ שלא מצא אלא בד א׳ יכריז שהרי יש בו סימן ע״י מנין המחטין שיהיו בו להכי קאמר דבד מיקרי אף כשאין מחטין תלויים בו והיינו דקאמר מאי בדי שוכי וכו׳ כלומר הדבר שתולין בו הדברים אע״פ שאין תלויים בו נקרא בד וכדתנן עלה א׳ בבד א׳ והרי אין העלין תלויים בו ואפ״ה נקרא בד ע״ש שדרכו להיות תלויים בו ובד אפשר שהוא מל׳ בדי הארון וע״ש שנושא כל אותם הדברים התלויים בו נקרא כן ואפי׳ בשעה שאינו נושאם כיון שהוא מיוחד לכך שמו עליו והשתא לא מייתי הרא״ש מהתם אלא לאפוקי דלא נימא דלא מיקרי בד אלא כל הענף וא״כ לא שייך למיקרי בד לכל קן וקן דליתא דשם בד אינו מיוחד לענף אלא משותף לכל מידי דתלו ביה מידי וכמו בדי מחטין דמציאה וא״כ כל קן וקן מאחר שתלויים בו ג׳ עלין וקן זה הוא מוחלק מחבירו שפיר שייך למיקרי לכל קן וקן בד והר״ן פי׳ ג׳ בדי עלין לחין כפי׳ הרא״ש דהיינו ג׳ קינין שיש בכל א׳ ג׳ עלין אבל במאי דא״ר חסדא ובראש כל א׳ וא׳ ופי׳ רב חסדא שיהא קן א׳ בראש כל אחד מן ההדסים ונקיט לה אליבא דר׳ ישמעאל דאמר לקמן ג׳ הדסים מצוה אבל א״כ למדינא בהדס א׳ שיש קן אחד לח בראשו סגי כיון דמדינא בהדס א׳ סגי לדברי מי שסובר כן והרמב״ם השמיט ברייתא זו ומאי דאתמר עלה וצריך טעם למה : **והראב״ד** כתב אם יבשו כולם ונשארו ג׳ בדין כמושין פסול ולא נראה לא״א ז״ל דכיון דכמוש כשר וכו׳ שם והר״ן כתב ב׳ הסברות וכתב שראוי לחוש לדברי הראב״ד וכתב עוד הר״ן ומסתברא שכשם שראשו של הדס כשהוא לח מציל על הכל כך כשהוא יבש פוסל את הכל אבל רבינו כתב בסמוך דכשר דלא גרע מנקטם :

נקטם ראשו כשר וכו׳ בפרק לולב תנן (לב ׳) דהדס שנקטם ראשו פסול וכתב הר״ן נקטם ראשו ראש עצו דהכי מוכח ממאי דאמרינן בגמרא ועלתה בו תמרה שאין דרך התמרה לעלות אלא בעץ ובגמרא (לג ׳) תני עולא בר חיננא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר ופירש״י כמין תמרה כעין הגמלא בעלי ערבה פעמים בעלים דבוק כמין פרי ירוק וכתב הר״ן ודוקא כשנקטם ראשו מעי״ט ועלתה בו תמרה מעי״ט א״כ נקטם ראשו מעי״ט ועלתה בו תמרה בי״ט משום דהוי דיחוי מעיקרו לפי שמשנכנס י״ט לא היה ראוי כלל ודיחוי מעיקרו לא הוי דיחוי אבל מלות דהכי אסיקנא בגמרא גבי ענביו מרובים מעליו דאם מיעטן בי״ט כשר כיון דהוי דיחוי מעיקרו ומינה משמע דמיפשטא בעיין דאיבעיא לן בגמרא בנקטם ראשו מעי״ט ועלתה בו תמרה בי״ט אם יש דיחוי או לא אבל נקטם ראשו ועלתה בו תמרה בי״ט מספקא לן דדלמא כיון דנראה מתחלת י״ט והדר אידחי חל עליו תורת דיחוי ושוב אינו חוזר ונראה דחמיר טפי מדיחוי מעיקרו משום דההוא הוי כאילו לא בא לעולם עד עכשיו ואחרים מחמירין עוד לומר דאע״ג דגבי ענביו מרובים מעליו מסקינן דדיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי לא פשטינן מינה בעיי דעלתה בו תמרה בי״ט משום דשאני התם משום שבידו לתקן דאע״ג דאין ממעטין אותם בי״ט מ״מ בידו הוא ומשום הכי לא הויא דיחוי אבל הכא דנקטם ראשו אין בידו כלל שתעלה בו תמרה עכ״ל ודעת הר״ן לפסוק כסתם מתני׳ דנקטם ראשו פסול ואע״ג דבתר הכי תנן רבי ישמעאל אומר ג׳ הדסים אפי׳ ב׳ קטומין וא׳ שאינו קטום רבי טרפון אומר אפי׳ שלשתן קטומים ואיפסיקא הלכתא בגמרא כרבי טרפון כתב שנכון בעיני מה שפירש בה הרז״ה דנקטם לחוד וקטומים לחוד דקטומים דמתניתין דאיפליגו בה רבי ישמעאל ורבי טרפון היינו שדרך ענפי ההדס שיוצאין מצדיהן בדין ופארות והן מפסיקין בקיני ההדס דלא הוו תלתא בחד קינא וצריך לקטום אותם משם ולאחר שקוטם אותם מהם נקראים הבדים קטומים ומאן דפסיל סבר כהפסק הוי ולא הוי הדר ור׳ טרפון סבר דלא הוי הפסק והדר הוא והשתא אתי שפיר דקיי״ל כסתם מתניתין דלעיל דנקטם ראשו פסול דומיא דשאר מינים ואתיא כהלכתא כולה שמעתין דשקלינן וטרינן בעלתה בו תמרה ואתי שפיר מאי דאמרינן דחד ולא קטים לא שכיח שרחוק הוא שיהא ענף של הדס שלא יצאו בו פארות ובדין מצדדיו והיינו דמקרי קטומים שתם עכ״ל וכ״כ שהוא דעת הראב״ד אבל הרי״ף והרא״ש כתבו דאיפסיקא הלכתא כר׳ טרפון דאמר אפי׳ שלשתן קטומים הלכך לא שנא עלתה בו תמרה ולא שנא לא עלתה בו תמרה כשר וכ״פ הרמב״ם וכתב עוד הרא״ש והא דמכשרינן בהדס קטום טפי מלולב וערבה פי׳ ה״ר ישעיה משום דענפיו חופין את עליו ואין קטימתו נראית כ״כ והראב״ד ובעל המאור ז״ל חילקו בין נקטם ראשו לקטום דהכא ופירושם רחוק מן הדעת ע״כ וכתב ה״ה שהראב״ד שבח סברתו וכתב עליה שהופיע רוח הקדש בבית מדרשו ועם כל השבח הזה שהוא משבח סברתו כבר ראה הרמב״ן דבריו והשיב עליהם ויש קצת אחרונים מחמירים כדברי הראב״ד וכן ראוי להורות עכ״ל (א) : ומ״ש

נקטם ראשו כשר כו׳ משנה שם נקטם ראשו פסול ובגמרא תני עולא בר חיננא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר וכתב הרי״ף ואיפסקא הלכתא כרבי טרפון דאמר אפי׳ שלשתן קטומין כשר הילכך ל״ש עלתה בו תמרה ול״ש לא עלתה בו תמרה כשר עכ״ל וכן פסקו הרמב״ם והרא״ש והסכים הרמב״ן עמהם וכתב שכך אמרו כל הגאונים ולא ערער אדם מהראשונים בדבר וקבלתם תכריע וביטל דעת הראב״ד ופירושו שפסק כמתני׳ לפסול הדס שנקטם ראשו . והר״א ממי״ץ בספר יראים כתב לקיים שניהם דודאי הלכה כרבי טרפון דקטומים כשרים והא דתנן פסול לכתחלה קאמר ויחזור אחר אחר ואי ליכא אחר יברך ע״ז ואשכחן דקתני פסול במקום כשר במשנה במנחות ובפרק כילד צולין מייתי לה וכו׳ וכ״כ במרדכי ר״פ לולב הגזול בשמו ולפ״ז כל אותה סוגיא שנאמרה אנקטם ראשו דפסול הילכתא היא בלכתחלה והר״ן הסכים לדעת הראב״ד ובעל המאור דנקטם ראשו פסול אף בדיעבד כסתמא דמתני׳ וז״ל הרב המגיד ויש קצת אחרונים מחמירין כדברי הראב״ד וכן ראוי להורות עכ״ל ולענין הלכה נקטינן להחמיר במקום שאפשר באחר אבל היכא דלא אפשר כדאי הם הרי״ף והרמב״ם והרא״ש וכל הראשונים לסמוך עליהן בשעת הדחק ולברך עליו ועוד דשיטת הר״א ממי״ץ והמרדכי שהביא דבריו ברורה דמתני׳ בלכתחלה מיפרשא בדוקא : ומ״ש

דרכי משה

תרמו (א) ובמנהגים שלנו פסק כדעת הטור דנקטם ויבשה כשירה.

פרישה

לכתחילה מג׳ בדי הדס ועוד יבש רוב עליו משמע דאבד הדס יחידי קאי דאי אלולב שיש בו בדין הרבה הול״ל יבשו רוב בדין ונשתיירו בו ג׳ בדין ובהם ג׳ עלין לחברם כשר. וכתב לכן כ״ל יבשו רוב עליו ר״ל של בד הדס יחידי ונשתייר בו ג׳ בדין וג׳ בחד קינה מיקרי בד ע״ש שיוצאין ממקום אחד וכל קן לבדו נקרא בד עלים לחים שיש בכל בד

ובד ולא שיהיו כולן לחין דא״כ הול״ל ג׳ בדין לחין מדקאמר ג׳ בדין עלין לחין משמע שיהא בהן מקצת ואפילו אין בכל בד ובד אלא אחד לחה כשר והוא שיהא אותה עלה לחה בראש הקן קנה בלא הדוס :

(ג) **בו** ג׳ עלין ר״ל בג׳ בדין יחד יש ג׳ עלין דהיינו בכל קן עלה אחד עכ״ל הר׳ וביאורו בקיצור

הלכך אם יבש בראשו כשר דלא גרע מנקטם : היו ענביו מרובים מעליו ירוקות כשר שהם ממראיו ואם הם אדומות או שחורות פסול ואין ממעטין אותם בי"ט ואם מיעטן כשר :

תרמז **וערבי** נחל דרשו חכמים שעלה שלה משוך כנחל וזה סימנה קנה שלה אדום (א) ועלה שלה משוך ופיה חלק לגמרי וצפצפה פסולה וזה סימנה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה אינה חלק ודוקא שפגימותיה הולכות נכחן ויש להם ב' עוקצין כמסמר אבל יש מין ערבה שקנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה אינה חלק לגמרי אלא שדומה למגל שפגימותיה עקומות ונוטות לצד אחד והיא כשירה ואם יבשו או נשרו רוב עליה או שנקטם ראש' פסולה אבל כמושה או נשרו מיעוט עליה כשרה

ומ"ש הלכך אם יבש בראשו כשר דלא גרע מנקטם כבר כתבתי בסמוך שהר"ן כתב לפסול ביבש ראשו משום דכשם שראשו של הדס כשהוא לא מציל על הכל כך כשהוא יבש פוסל ונראה דלטעמיה אזיל דפסל בנקטם ראשו אבל במכשירי' בנקטם ראשו לא גרע יבש מנקטם ואע"פ שכשהוא לא מציל על הכל מ"מ כשהוא יבש אינו פוסל את הכל כתוב בא"ח בשם הריטב"א הלכתא להכשיר אפילו בחד ולא קטוס אלא דלהידור מצוה בעינן שלשה ובאתרא דלא שכיחי מוקמינן אדינא ומכשרי בחד וקטוס וכן הלכה למעשה מפי מורי ע"כ :

היו ענבים מרובים מעליו ירוקות כשר וכו' משנה שם (לג:) היו ענביו מרובות מעליו פסול ובגמ' (לג:) אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו לא שאנו אלא ענביו שחורות אבל ענביו ירוקות מיניה דהדס הוא וכשר אמר רב פפא אדומות כשחורות דמיין דאמר רב חסדא האי שחור אדום הוא אלא שלקה :

ומ"ש ואין ממעטין אותם בי"ט ואם מיעטן כשר שם במשנה (לד:) היו ענביו מרובין מעליו פסול ואם מיעטן כשר ואין ממעטין אותם בי"ט משום דמתקן מנא ואמרינן בגמרא (לו:) דאם עבר וליקטן כשר ולפיכך היפך רבינו לשון המשנה וכתב ואם מיעטן כשר אחר ואין ממעטין אותם בי"ט ללמדנו דאם עבר וליקטן בי"ט כשר ומיהו אמרינן בגמרא דה"מ בדאשחור מאתמול דדיחוי מעיקרו הוא דפשיטא הוא דדיחוי מעיקרו לא הוי דיחוי אבל אי אשחור בי"ט ונראה ונדחה הוא לא תפשוט אי חוזר ונראה או לא וראיתי להרמב"ם והרא"ש שכתבו סתם שאם עבר וליקטם כשר ולא חילקו בין אשחור מעי"ט לאשחור בי"ט ואפשר שטעמם משום דאע"ג דנראה ונדחה הוא כל שבידו לתקן לא הוי דיחוי כדאמר רב אשי בזבחים פרק כל הפסולים (לד:) וה"נ בידו לתקן הוא וכדאותם בגמרא אהא דת"ר אין ממעטין בי"ט משום רבי אלעזר ב"ר שמעון אמרו ממעטין והא קא מתקן מנא בי"ט א"ר אשי כגון שלקטם לאכילה ור' אלעזר ב"ר שמעון סבר לה כאבוה דאמר דבר שאין מתכוין מותר והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות הכ"ע דאית ליה הושענא אחריתי כלומר וכיון דא"כ לזו אין כאן תקון כלי ומאחר דאי מסכה הושענא אחריתי רשאי ללקטן לאכילה בידו לתקן חשיב והלכך אפי' אשחור בי"ט דנראה ונדחה הוא אם מיעטן כשר דחוזר ונראה ותלמודא דאמר דאשחור בי"ט לא תיפשוט משום דנראה ונדחה הוא לא אסיקו אדעתייהו טעמא דיהיב ר' אשי לר' אלעזר ברבי שמעון דלאותו הטעם אע"ג דנראה ונדחה הוא חוזר ונראה ודין זה דליקטן לאכילה כשר כתב הרמב"ם וז"ל עבר וליקטן או שליקטן אחד אחד לאכילה כשר ויש לתמוה למה לא כתב שצריך שתהיה לו הושענא אחריתי לשיהיה מותר ללקטן לאכילה ועוד למה הצריך שילקטם א' א' כיון דלאכילה לוקט אפי' כמה ביחד נמי ומדברי ה"ה נראה שהיה גורס בדברי הרמב"ם או שליקטם אחד לאכילה הרי זו כשר ולגירסא זו ניחא דאפי' כמה ביחד שרי ללקט ואחד דקאמר היינו לומר דלא שרי למעטן אלא לאדם אחד דאית ליה הושענא אחריתי וא"כ לזו : **כתוב** בארחות חיים בשם בעל ההשלמה ואם אין לו אלא זה שענביו מרובות מעליו נוטלו ואינו מברך עליו והדס שוטה לעולם אסור אבל ענביו מרובות מעליו כשר מיום ראשון ואילך (ג) : " ב"ה ולא משמע לי הכי אלא כל שלא מיעט ענביו לעולם פסול :

תרמז וערבי נחל דרשו חכמים שעלה שלה משוך כנחל וזה סימנה קנה שלה אדום וכו' בפ' לולב הגזול (לג:) תניא ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל ותניא נמי (לד:) ערבי נחל פרט לצפצפה איזו ערבה ואיזהו צפצפה ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל והתניא דומה למגל כשר דומה למסר פסול אמר אביי כי תניא ההיא בחילפא גילא ופירש"י קנה שלה · עץ שלה ופיה חלק חודן של עלים חלק ואינו עשוי פגימות פגימות והתניא דומה למגל כשר מגל קציר פגימותיה כולם נוטות לצד אחד עקומות כלפי בית יד שלה מסר הוא מגירה ופגימותיה הולכות נכחן ולהן ב' עוקצין א' מכאן וא' מכאן כפגימות הסכין ה"ג משכחת לה בחילפא גילא חילפא גילא מין ערבה כשירה היא ופיה דומה למגל אבל שאר ערבה פיה חלק והרמב"ם כ' ויש שם מין ערבה שאין פי העלה שלה חלק ואינו כמסר אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד כמו פי מגל קטן וזה כשר נראה מדבריו שהוא מפרש שהחילוק שבין דומה למגל לדומה למסר אינו בתמונת הפגימות וצורתן כפירש"י אלא בדקותן ועביין והא דאמרינן דערבה קנה שלה אדום וצפצפה קנה שלה לבן מספקא לי אי אדום ממש בעינן וכל שאינו אדום אף ע"פ שהוא ירוק ככרתי לבן מיקרי ופסול א"ד לבן דאמרי' היינו לבן ממש וכל שאינו לבן ממש אדום מיקרי שאע"פ שהוא ירוק מאחר שכשהשמש מכה בו הוא נעשה אדום בכלל אדום הוא ולזה דעתי נוטה דאל"כ לא משכחת לדידן ערבה כשרה שהרי כל ערבה שלנו קנה שלה ירוק ואפי' אותה שהקנה שלה אדום אינו אלא מצד שמכה בו השמש שהרי כן תמצא באילן ענפים שקנה שלהם אדום וענפים שקנה שלהם ירוק ואפי' בענף א' תמצא קצתו אדום וקצתו ירוק : **ואם** יבשו או נשרו רוב עליה או שנקטם ראשה פסולה אבל כמושה או נשרו מיעוט עלי' כשירה ערבה משנה שם (לג:)

ומ"ש והלכך אם יבש בראשו כשר דלא גרע מנקטם יש להשיב דנקטם עדיף טפי כיון דענפיו חופין את עלו אין קטימתו נראית כל כך וכ"כ הרא"ש בשם ה"ר ישעיה שמזה הטעם מכשרינן בהדס קטום טפי מלולב וערב' אבל יבש ראשו דניטל הדרו פסול דכי היכי שראשו של הדס כשהוא לא מציל על הכל כך כשהוא יבש פוסל את הכל וכן פסק הר"ן ז"ל ומה שכתב הב"י דהר"ן לטעמיה אזיל דפוסל בנקטם ראשו לפיכך פוסל נמי ביבש ראשו אבל המכשירין בנקטם ראשו לא גרע יבש מנקטם ואף עפ"י שכשהוא לא מציל על הכל מ"מ כשהוא יבש אינו פוסל את הכל ע"כ הנה מ"ש דלטעמיה אזיל כו' הוא תמוה שהרי הר"ן כת' בפי' דאינו פסול בנקטם אלא בנקטם ראש עצו דהכי מוכח בגמרא וביבש פסול ביבשות העלין לבדן וה"ט דכשנקטמו ראשי העלין לא ניטל הדרו אא"כ נקטם ראש עצו אבל ביבשו ראשי העלין ניטל ההדר שלו לגמרי וא"כ אפשר לומר דאף הגאוני' שמכשירין בנקטם ראשו פוסלין ביבש ראשו מהאי טעמא גופיה דביבש ראשו אין שם הדר כלל ואע"ג דלהרא"ש דמכשיר בנקטם ראשו אפילו נקטם ראש עצו מכשיר כדמוכח בדבריו ר"פ לולב הגזול שמפרש נקטם ראשו דהדס וערבה דהיינו ראש הבד ולא ראש העלה וא"כ למאי דמכשיר הרא"ש נקטם ראשו דהדס ממילא מכשיר אף בנקטם ראש עצו אפ"ה פוסל ביבש ראשי העלין לחוד וה"ט דבנקטם אין קטימתו נראית כו' כמ"ש למעלה הלכך אין להקל להתיר ביבש ראשו ואפילו בדיעבד שאין שם אחר אין לברך עליו כ"ל · וזה לשון רבינו ישעיה אחרון ז"ל יבשו עליו או שנשרו ונשתיירו בו ג' עלין לחין כשר ובלבד שיהיו בראשו של בד ואעפ"י שנקטם ראשו כשר מפני שעליו חופין את קטימתו עכ"ל :

היו ענביו מרובין מעליו כו' משנה וגמרא שם בביאור ואע"ג דבגמרא אמר אהא דאם עבר ומיעטן בי"ט דכשר ה"מ דאשחור מאתמול דדחוי מעיקרו הוא ואיפשטא לן דלא הוי דיחוי אבל אי אשחור בי"ט נראה ונדחה הוא ולא איפשטא לן אי אמרינן אין דיחוי מ"מ מאחר דהא דיש דיחוי אבל מצות מדרבנן הוא דאי מדאורייתא אין דיחוי אלא בקדשים אזלינן בספיקו לקולא ומש"ה כתבו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש בסתם דאם עבר וליקטן בי"ט כשר ולא חילקו בין אשחור מעי"ט לאשחור בי"ט ולפי זה בהך בעיא דר' ירמיה נמי בנקטם ראשו בעי"ט ועלתה בו תמרה בי"ט דאסיקנא בתיקו אזלינן בה נמי לקולא כיון דבעייא במידי דרבנן הוא אבל בנקטם ראשו בי"ט ועלתה בו תמרה בי"ט דנראה ונדחה וחזר ונראה הוא אזלינן בה לחומרא דמשמע דע"כ לא קא מיבעיא ליה לר' ירמיה אלא בדיחוי מעיקרו אבל בנראה ונדחה וחזר ונראה פשיטא ליה דהוי דיחוי ואע"ג דלגבי עבר וליקטן איבעיא לן אף בנראה ונדחה איכא למימר שאני התם דבידו לתקן אבל הכא דאין בידו שתעלה בו תמרה פשיטא ליה בנראה ונדחה דהוי דיחוי ולא קא מיבעיא ליה אלא בדיחוי מעיקרו וכל זה שלא כדברי הר"ן דמסיק להחמיר בעלתה בו תמרה בי"ט אפי' גבי דיחוי מעיקרו ובעבר וליקטן מחמיר בנראה ונדחה ולפי דברינו אין להחמיר אלא אם כן בעלתה בו תמרה בי"ט היכא דנראה ונדחה וחזר ונראה אבל זולת זה אזלינן לקולא לדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והנמשכים אחריהם ודבריהם עיקר כ"ל :

תרמז וערבי נחל דרשו חכמים שעלה שלה משוך כנחל ברייתא בפרק לולב הגזול וטעם דרשתם זו מפני שאי אפשר לומר דדוקא גדלה על הנחל שהרי מערבי לשון רבים מרבינן אף של בעל ושל הרים כמו שיתב' בסמוך א"כ בע"כ הא דכתיב נחל לדרשא נכתב שעלה שלה משוך כנחל ופרש"י משוך ולא עגול פרט לצפצפה וכ"כ הרא"ש ותניא תו ערבי נחל פרט לצפצפה איזהו ערבה ואיזהו צפצפה · ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל · והתניא דומה למגל כשר דומה למסר פסול אמר אביי כי תניא ההיא בחילפא גילא ופי' רש"י במגל ומסר כמ"ש רבינו דמסר היא מגירה וכו' :

ומ"ש רבינו דבדומה למגל אינו כשר אא"כ קנה שלה אדום ועלה שלה משוך נראה שלמד כן מדברי התוספות שכתבו קנה שלה אדום וכו' כיון דפירש סימני ערבה הוי סגי אלא להכשיר אף שאין בו ג' סימנים אלו כגון חילפא גילא לפיכך קתני סימני צפצפה למימר דוקא הני עכ"ל וכיון דצפצפה פיה נמי דומה למגל כמו חילפא גילא שמעינן דכשרותא דחילפא גילא מפני שקנה שלה אדום ועלה שלה משוך דאין לומר דבקנה שלה אדום או בשעלה שלה משוך לחוד כשרה כשפיה דומה למגל דאם כן קשיא בברייתא איפכא מקושיית התוס' דלמה ליה לפרש סימני ערבה כיון דפירש סימני צפצפה הוי סגי אלא למיפסל אף שאין בו ג' סימני צפצפה לפיכך קתני סימני ערבה למימר דוקא הני וכיון דקשיא דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא צ"ל דדיוקא דרישא אתי למיפסל בפיה דומה למגל כשאין שם אלא סימן א' של כשרות קנה שלה אדום או עלה שלה משוך ודיוקא דסיפא להכשיר בפיה דומה למגל כשיש שם שני סימנים כשרים עלה שלה משוך וקנה שלה אדום אבל פיה דומה למסר פסול אפילו קנה שלה אדום ועלה שלה משוך וז"ש רבינו ודוקא שפגימותיה הולכות נכחן וכו' כלומר הא דלא מכשרינן בקנה שלה אדום ועלה שלה משוך אלא בשפיה נמי חלק ואינה פגום דמשמע כשהיא פגום פסולה אפילו כשקנה שלה אדום ועלה שלה משוך היינו דוקא בדומה למסר שפגימותיה הולכות נכחן וכו' : **ומ"ש** וזה סימנה כו' כלומר זהו סי' ערבה הכתובה בתורה שכשרה לצאת בה קנה שלה אדום וכו' וצפצפה פסולה וזה סימנה קנה שלה לבן וכו' ומפני שמן המקרא משמע שאם עלה שלה משוך אפילו בקנה לבן ופיה דומה למסר נמי כשרה לכך כתב רבינו וזה סימנה וכו' להורות דהא דדרשו חכמים שעלה שלה משוך לאו בעלה שלה משוך לחוד תליא מילתא דמפי השמועה למדנו דבעינן נמי קנה שלה אדום ופיה אינה דומה למסר ודו"ק : **ואם** יבשו או נשרו רוב עליה כו' משנה שם יבשה פסולה נשרו עליה פסולה ופי' הרא"ש דנשרו היינו נשרו רוב עליה ואחריו נמשך רבינו ודלא כמ"ש ה"ה : **ומ"ש** או שנקטם ראשה פסולה משנה שם · והרמב"ם כתב דערבה שנקטם ראשה כשרה וטעמו שסובר שנדחית משנה זו כמו שנדחית משנת נקטם ראשו פסולה דלגבי הדס אבל להרי"ף והרא"ש ושאר מחברים ס"ל דאין ללמוד ערבה מהדס בענין זה דהדס אין קטימת הראש ניכרת בו שעליו חופין את ראשו לפיכך כשר בנקטם ראשו משא"כ ערבה והכי נקטינן : **ומ"ש** אבל כמוש' או נשרו מיעוט עליה כשרה

דרכי משה

(ב) ודע כי באלו המדינות פשט המנהג לברך על הדס דקיימי תרי ותרי בחד קינא ומהרא"י ייישב [illegible] המנהג וכן הארכתי בזה בתשובה בס"ד וכן משמע מדברי מהרי"ל בה' לולב דאין לחוש :

ומדברי

פרישה

סי' תרמז (א) **ועלה** שלה משוך ופיה חלק לגמרי פירוש כך סימנא של ערבי נחל אבל לא להצריכי כל ג' עניינים הללו יחד וכדמסיק והשתא א"ש דל"ת דיוקי אהדדי במ"ש אח"כ בסימני הצפצפה לפסול וק"ל וע"ד צריך לומר בגמרא פרק לולב הגזול דף ל"ד ע"א ובב"י הביאו כאן דגרסינן שם וכן צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול

בקיצור · והא דלהרא"ש דיבר מהדס אחד משום דמדינא אף בהדס אחד סגי לחוד או שמפרש שיעור שצריכים שישארו בכל הדס והדס בפני עצמו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וכ"ע דלקמן הי' תרס"ז כתב רבינו דברי רב נחמן כו' דאמר במערבא ג' בדין עלין לאין והתם פשוט דקאי אגבעולין לא אקנים :

כשירה וכ' בעל העיטור מסתברא אפי' לא נשתייר אלא עלה אחד בבד א' כשירה ולחומרא בעינן כהדס ומלשון א"א הרא"ש ז"ל יראה דבעינן שישאר רוב (ג) והגדילה על ההרים פי' שלא על המים כשירה ורוב המפרשים (א) פירשו שלכתחלה צריך לחזור אחר הגדילה על המים אלא שבדיעבד יצא אף בגדילה על ההרים וא"א הרא"ש ז"ל כ' דלכתחלה יוצא בשל הרים וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב ערבי נחל האמורין בתורה אין כל דבר הגדל על הנחל כשר אלא מין ידוע הנקרא ערבי נחל ורוב מין זה גדל בנהל אפילו גדל במדבר או בהרים כשר:

תרמח **פרי** עץ הדר דרשו חכמים הדר באילן משנה לשנה והיינו אתרוג: ואם

כשרה משנה שם · וכתב הר"ן דמשום נשירת העלין שכיח בערבה טפי תני לה בערבה וה"ה בלולב וכמו ששנינו בה שהכמושה כשרה וה"ה לשאר המינין כדתניא דכולן כמושין כשרין ותני אותה במשנה בערבה מפני שמצוי בה יותר וכו' וכתב עוד דלגבי ערבה איצטריכא ליה למיתני כמושה כשרה דסד"א כיון דכתיב ערבי נחל כמושה לא קמ"ל עכ"ל:

ומ"ש בשם בעה"ע מסתברא אפי' לא נשתייר אלא עלה אחד וכו' טעמו משום דמדמינן ערבה דלולב לערבה דמקדש וכיון דקי"ל בערבה דמקדש כרב ששת דאמר אפילו עלה אחד בבד אחד כדלקמן בסי' תרס"ד ה"נ בערבה דלולב מכשרינן בנשרו אפילו לא נשתייר אלא עלה אחד בבד אחד ומשמע דלא בעינן שיהא אותה העלה בראשו של בד כמו בערבה דמקדש דסתמא קאמר רב ששת עלה אחד בבד אחד אפילו אינו בראשו אבל ה"ר ישעיה אחרון כתב דכשרה בעלה א' והוא שיהיה אותה עלה בראשו של בד · ונראה שטעמו משום דס"ל דערבה שוה להדס וכי היכי דיבשו עליו כשר ובלבד שיהיו בו ג' עלין לחין בראשו של בד והוא הדין בנשרו עליו אינו כשר אלא אם כן נשתיירו בו ג' עלין לחין בראשו של בד לדעתו כמו שכתב למעלה גבי הדס ה"ה נמי גבי ערבה ולפי זה הא דתנן נפרצה עליה פסולה היינו שנפרצו כל עליה ולא נשתייר אפי' א' בבד אחד ומאי דקתני בסיפא נשרו מקצת עליה כשרה היינו נמי בכה"ג שנשרו מקצתם ונשארו מקצת ואפי' לא נשאר אלא עלה אחד בבד אחד נמי נשרו מקצת עליה קרינן ביה מיהו ודאי לחומרא בעינן כל אורך השעור או רוב עליו כמו בהדס:

ומ"ש ומלשון א"א הרא"ש ירא' דבעינן רוב כך מבואר בפסקיו דכתב דנפרצו עליה היינו רוב עליה וע"ש ובריש סעיף ג' הבאתי לשונו:

והגדילה על ההרים כו' שם ת"ר ערבי נחל הגדילה על הנחל ד"א שעלה שלה משוך כנחל תניא אידך אין לי אלא ערבי נחל של בעל ושל הרים מנין ת"ל ערבי נחל מ"מ אבא שאול אומר ערבי שתים אחד ללולב ואחד למקדש ורבנן למקדש מנ"ל הילכתא גמירי להו ופירש"י הגדילה על הנחל נחלי מים מצוה בזו ומיהו של בעל כשירה כדלקמן כדכתיב ערבי לשון רבים ושל הרים ערבה של הרים ולא צפצפה עכ"ל ולזה נתכוין רבינו שכתב והגדלה על ההרים פי' שלא על המים כשרה שבא להורות בפירושו דהגדלה על ההרים מיירי בערבה שגדלה על ההרים ולא על המים אבל לא מיירי בצפצפה הגדלה בין ההרים דאותה אפילו דיעבד פסולה · עוד פירש"י ערבי נחל מכל מקום לשון רבים אבא שאול אומר ערבי דאמר קרא לא להכשיר של בעל בא אלא ללמדך שצריך ב' מצות של ערבה אחד לאגדה בלולב כו' ומשמע הכא דשתי דרשות לא דרשינן מערבי וא"כ למאי דקי"ל כרבנן דמצרכו שני ערבות דדרשינן ערבי שתים אם כן לא איתרבו דשל בעל ושל הרים וכן כתבו התוס' דצריך ליזהר שלא להביא ערבה אלא שגדלה על נחל מים ולא של הרים ולא של בעל עכ"ל ומשמע לי מדבריהם דאפילו דיעבד פסולה וכך הבין הר"ן ז"ל וה"ר ירוחם ז"ל עיין בדבריהם · וכתב הרא"ש על דברי התוספות והכי משמע מדברי הרי"ף שלא הביא הברייתא דשל בעל ושל הרים וקשיא לי שלא ראיתי העולם נזהרים מזה וגם רש"י פי' ערבי נחל הגדלים על הנחל דמצוה להביא הגדלים על הנחל אבל בדיעבד כשרים של בעל ושל הרים דמרבינן להו מערבי נחל מכל מקום ולא ראיתי לרבותי שהיו מצווין להביא ערבה הגדלה על הנחל ונראה לי לפרש דערבי נחל הגדלים על הנחל כלומר ממין הגדל על הנחל דהיינו ערבה שרובה גדלה על הנחל למעוטי צפצפה הגדלה בין ההרים ד"א ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל למעוטי צפצפה שעלה שלה עגול והאי תנא לא מצריך קרא לריבוי של בעל ושל הרים דבכלל ערבי נחל נינהו והכי סברי רבנן דלקמן דמצרכו ב' ערבות וכן משמע מתוך דברי הרמב"ם כו' עכ"ל ונראה שמ"ש הרא"ש וגם רש"י פי' וכו' כוונתו שגם לפרש"י צריך לומר דסובר לפסול בשל בעל ושל הרים כמו התו' ואע"ג דרש"י לא בא אלא לפרש הברייתא ולא לפסוק שום הוראה ועוד שהרי כתב דמצוה בזו וכו' מ"מ אחר דגם רש"י הולך בשיטה זו לפרש דשל בעל ושל הרים אינן בכלל ערבי נחל לשום תנא ומש"ה פי' דהאי תנא נמי דקתני ערבי נחל הגדילה על הנחל ה"ק מצוה בזו כו' ממילא למאי דקי"ל כרבנן

ערבה גזולה ויבשה פסולה נקטם ראשה נפרצו עליה פסולה כמושה ושנשרו מקצת עליה כשירה וכתב הרא"ש האי נפרצו עליה דהדס וערבה פירוש שנפרצו ממקום חיבורן אף לפר"י שפירש דנפרץ דלולב היינו שנחלקו העלין במקום התיומת דהאי לא שייך גבי ערבה והדס ולפירש"י נפרצו דשלשתן שוה ושנה בסופה נשרו מקצת עליה כשירה לאשמעינן שנפרצו עליה היינו ברוב כדאיתא בתוס' וגבי פסולה נקט נפרצו משום דהוי ברוב וגבי מיעוט שייך לשון נשרו וה"ה כתב נפרצו עליה לפי דעת רבינו וההלכות נראה שפירש שנדלדלו מהקנה שהן מחוברות בו דומה לפירושם בנפרצו עליו של לולב ולפירוש הרא"ש פירש שנחלקו העלין ונסדקו לארכן ושני הפי' אמת בעיקר הדין ע"כ והרמב"ם כתב דערבה שנקטם בראשה כשירה וכתב ה"ה אע"פ ששנינו במשנה נקטם ראשה פסולה רבינו סובר שכשם שנדחה פיסול קטימת ההדס מההיא דר"ט ה"ה לפיסול קטימת הערבה שהוא נדחה שדרך אחד להדס וערבה אבל אין נראה כן מההלכות שהרי כתבו משנה זו דערבה כפשוטה בלא דחייה וזה דעת הרמב"ן לחלק ביניהם ונתן טעם לדבר מפני שהדס כל הדורו בעבותו שעליו חופין את ראשו ואין קטימת הראש ניכרת בו אבל בשאר מינים קטימת הראש ניכרת בהם ופוגמת בהדרה ע"כ:

והגדילה על ההרים פי' שלא על המים כשירה שם תניא ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל של בעל ושל הרים מנין תלמוד לומר ערבי נחל מ"מ אבא שאול אומר ערבי נחל שתים א' ללולב ואחד למקדש ולרבנן למקדש מנא להו הלכתא גמירי לה וכתבו התוספות דאבא שאול ותנא קמא לית להו הא דדרשינן לקמן ערבי שתים אלא סברי כר"ע דאמר ערבה אחת דשתי דרשות לא דרשינן מערבי כדמוכח הכא ואין הלכה כר"ע ודרשינן ערבי נחל שתים א"כ לא אתרבי של בעל ושל הרים א"כ צריך ליזהר שלא להביא ערבה אלא שגדילה על נחל מים ולא של הרים ולא של בעל ע"כ וכתב הרא"ש וכן משמע מדברי האלפסי שלא הביא הברייתא דשל בעל ושל הרים וקשה לפי שלא ראיתי העולם נזהרין מזה וגם רש"י פי' ערבי נחל הגדילים על הנחל דמצוה להביא הגדילים על הנחל אבל בדיעבד כשרים של בעל ושל הרים דמרבינן להו מערבי נחל מ"מ לא ראיתי לרבותי שהיו מצוים להביא ערבה הגדילה על הנחל ונראה לי לפרש דערבי נחל שגדילות על הנחל כלומר ממין הגדל על הנחל והיינו ערבה שרובה גדילה על הנחל למעוטי צפצפה הגדילה על ההרים ד"א ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל למעוטי צפצפה שעלה שלה עגול והאי תנא לא מצריך קרא לרבויי של בעל ושל הרים דבכלל ערבי נחל היא להכי סברי רבנן דלקמן דמצרכי שתי ערבות וכן משמע מתוך דברי הרמב"ם שכתב ערבי נחל האמור בתורה אינו כל דבר הגדל על הנחל אלא מין ידוע הוא הנקרא ערבי נחל שעלה שלה משוך ופיה חלק וקנה שלה אדום ורוב מין זה גדל על הנחלים לכך נקרא ערבי נחל ואפילו היה גדל במדבר או בהרים כשר עכ"ל ומהר"ר אליה המזרחי ז"ל כתב על זה ואינו מחוור דמנא ליה לפרושי מלתא דהרמב"ם דלכך נאמר ערבי נחל ממשמעות ערבי נחל ולא מרבויא דערבי כדקתני בברייתא ת"ל ערבי נחל מ"מ שפירושו דרבויא דערבי לשון רבים ואולי הנוסחא שלו הביאתו לזה שכתוב בו לכך נקרא ערבי נחל במקום לכך נאמר ערבי נחל הכתוב בכל הנוסחאות שבידינו עכ"ל ולא ידעתי למה לא נתחוורו לרב ז"ל דברי הרא"ש דהא כיון דהרמב"ם פסק דשתי ערבות בעינן והכי ודאי מרבויא דערבי היכי אפשר לרבויי מיניה תו של בעל ושל הרים דשתי דרשות לא דרשינן מערבי כדמוכח בגמרא והלכך צ"ל דממשמעות ערבי נחל מייתי של בעל ושל הרים והר"ן הביא דברי התוס' ואח"כ כתב ולפ"ז צריך ליזהר בערבה שהיא גדילה על הנחל ושלא לצאת בשל בעל ושל הרים ואע"ג דסתם לן תנא דמתני' ושל בעל כשירה אי הא מילתא תליא בפלוגתא דערבה אי סגיא לן בא' או בעינן שתים הו"ל סתם ואח"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם כל זה על דעת מי שפוסק כר"ט אבל לפנינו נכתב עוד דעת אחרת שפוסקים כר"ע דסגי בהדס אחת וערבה אחת ולפ"ז פש ליה ערבי לאתויי של בעל ושל הרים עכ"ל:

תרמח פרי עץ הדר דרשו חכמים הדר באילן משנה לשנה והיינו אתרוג בפ' לולב הגזול (לה·): ומ"ש

דמצרכו שתי ערבות דדרשי ערבי שתים א"כ לא אתרבי דשל בעל ושל הרים כל עיקר ופסולין אף דיעבד ותימה לפי זה על מ"ש רבינו ורוב המפרשים פירשו דלכתחלה צריך לחזור אחר הגדלה על המים כו' שהרי ממ"ש התוספות והרי"ף ורש"י משמע שמפרשים דלמסקנא אפילו דיעבד פסולה ומה שפרש"י מצוה בזו וכו' היינו דוקא למאן דס"ל דשל בעל ושל הרים אתרבו מערבי נחל כמבואר בדבריו אבל למסקנא דלא אתרבו אין לנו להכשיר דשל בעל ושל הרים אלא דוקא הגדילה על הנחל כדפרישית וצ"ל דס"ל לרבינו דאע"פ דלמסקנא לא אתרבו דשל בעל ושל הרים מערבי מ"מ בע"כ צריכין אנו לומר דבדיעבד יצא אף בשל בעל ושל הרים שהרי מפי השמועה למדנו דערבה כשרה וצפצפה פסולה ואיזוהי ערבה ואיזוהי צפצפה כו' כדתניא בברייתא וד"ה היא דליכא מאן דפליג עלה ומשמע דצפצפה הגדלה בין ההרים דוקא פסולה אבל ערבה אפילו גדלה בין ההרים כשרה · ואביי נמי קאמר על אוקמתיה דידיה ש"מ האי חילפא גילא כשר להושענות וקאמרינן עלה פשיטא ומהדרינן מהו דתימא הואיל ואית ליה שם ללוי לא נתכשר קמ"ל ואימא הכי נמי ומהדרינן ערבי נחל אמר רחמנא מ"מ וחילפא גילא אע"ג שגדלה על הנחל מ"מ גדלה נמי על ההרים ואפ"ה מכשרינן לה בסתם אפי' גדלה על ההרים כ"ש ערבה דשל בעל ושל הרים דפיכן חלק לגמרי ועדיפא מחילפא גילא דכשר וא"כ צ"ל לדעת התוספות והרי"ף דאף למסקנא דלא איתרבו דשל בעל ושל הרים מערבי אינו אלא בלכתחלה אבל בדיעבד ודאי יצא אף בשל בעל ושל הרים מפי השמועה מפי מרע"ה ולפירש"י דלעיל צריך לומר דאף למאי דקס"ד דאתרבו דשל בעל ושל הרים נמי הוי דינא הכי דמצוה בזו וכו' וז"ש הרא"ש וגם רש"י פי' כו' כלומר דרש"י הוסיף לומר דאף למאי דקס"ד נמי הוי דינא הכי דמצוה בזו וכו' וכ"ש דלמסקנא הוי דינא הכי לפיכך כתב רבינו ורוב המפרשים פירשו דלכתחלה צריך לחזור אחר הגדילה על המים וכו' כן נלע"ד ודו"ק:

ומ"ש הרא"ש וכן יראה מתוך דברי הרמב"ם כו' נראה דדקדק מדבריו שכתב ורוב מין זה גדל על הנחל כו' דהיינו כהאי תנא דברייתא דתני ערבי נחל הגדילה על הנחל דאי לאידך תנא דמפיק דשל בעל ושל הרים מערבי לשון רבים הא לא דרש ליה לנחל דאי דריש ליה נמי הגדלה על הנחל א"כ בע"כ צריך לומר דס"ל דמצוה בזו כו' וכפרש"י והרי בדברי הרמב"ם מבואר דס"ל שאין מצוה בזו יותר מבזו אלא ודאי דס"ל להרמב"ם דערבי לשון רבים דדרשינן ליה לשתי ערבות כרבנן וכמ"ש באותו פרק להדיא וערבי נחל ודרשינן ליה הגדלה על הנחל ופירושו שרוב מין זה גדל על הנחל ואפי' היה גדל במדבר וכמ"ש הרא"ש ומה שתפס עליו הר"א מזרחי אינה תפיסה כל עיקר וכ"כ הב"י עיין עליו:

תרמח פרי עץ הדר דרשו חכמים הדר באילן משנה לשנה והיינו אתרוג בפ' לולב הגזול ופי' רש"י שהאתרוג דר וגדל באילנו ב' וג' שנים וכשבאילן חונטין של עכשיו עדיין גדולים דאשתקד קיימין בו ואיכא לתמוה למה הביא דרשא זו דדברי יחיד הם דס"ל כרבי יהודה דלא בעינן הדר אף באתרוג ומכשיר האתרוג הישן בברייתא וכדאמר התם בריש פירקין ואלא לרבי יהודה הא כתיב הדר ההוא הדר באילנו משנה לשנה אבל למאי דקי"ל כחכמים דפליגי

דרכי משה

תרמז (א) ומדברי התוס' פ' לולב הגזול משמע אף בדיעבד פסול משל הרים אם אינה גדילה על המים .

וכתב

פרישה

עגול ופיה דומה למגל והא תניא דומה למגל כשר דומה למסר פסול אמר אביי כי תניא ההיא בחילפא גילא ולכאורה משמע דדוקא בחילפא גילא מכשרינן שדומה למגל · ובשאר כל המקומות הדומה למגל פסול ורבינו סתם הדברים דדומה למגל כשרה וצ"ל דהגמרא גם לא פירש אלא גוון דערבי נחל וצפצפה קאמר דא' מסמני צפצפה היא שדומה למגל אבל לא קאמר שתהא פסולה בכך עד שתהא לה כל שאר סימני צפצפה דכיון דמצינו בחילפא גילא מין ערבי נחל שדומות למגל ה"ה כל הנמצאת כך כשר אלא מפני שלא שכיח להיות ערבי נחל דומה למגל לכך תני לה בסימני צפצפה ולא לענין לפסול בכך וק"ל:

(ב) **והגדילה** על ההרים פי' שלא על המים וכו' ז"ל הגמרא ת"ר ערבי נחל הגדלים על הנחל של בעל ושל הרים מנין ת"ל ערבי נחל מ"מ ופירש"י מדכתיב ערבי לשון רבים ד"א ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל עכ"ל הברייתא ופרש"י דמרישא דברייתא שמעינן דעיקר מצוה הוא בשגדל על המים ונראה דיש להוכיח כן דאל"כ לא לכתוב נחל ולא ערבי משא"כ לר"א דאיצטריך למכתב נחל וק"ל:

לסעביר

ומ"ש ואם הוא יבש פסול משנה שם (לד ·): ומ"ש שיעור היבשות פירש הראב"ד הוא כשתכלה הליחה וכו' כ"כ הרא"ש שם:
ומ"ש יכול להעביר בו מחט או חוט ואם יש בו ליחה יראה בחוט נראה שהוא לשון קצר והו"ל כאילו כתב יראה במחט או בחוט ויותר נראה להגיה הלשון ולכתוב יכול להעביר בו מחט ובו חוט והשתא א"ש מאי דמסיים יראה בחוט ולא הזכיר מחט ובלא"ה צריך להגיה כן משום דליכא דיכול להעביר בו מחט או חוט אינו מכוון דהיאך יכול להעביר בו חוט בלא מחט:
וכתב הרא"ש גבי פסול דחזזית ביובש וכל הפוסלים משום הדר פוסלים בחוטמו בכל שהוא וכ"כ הר"ן וכתבו רבינו לקמן: ניקב וחסר כל שהוא וכו' שם במשנה ניקב ולא חסר כל שהוא כשר ובגמרא (לו) תני עולא בר חיננא ניקב מפולש במשהו ושאינו מפולש בכאיסר ופירש"י הכי גרסינן ניקב וחסר כל שהוא פסול · ניקב וחסר כל שהוא חדא מלתא הוא דאילו נקב ולא חסר שתחב בו מחט והוציאו כשר כדקתני סיפא: תני עולא בר חיננא · אניקב ולא חסר קאי דמכשר תנא דמתניתין ואתא האי תנא לומר ואם מפולש הוא מצדו לצדו פסול בנקב כל שהוא אפי' של מחט: ונקב שאינו מפולש בכאיסר · אם הוא רחב כאיסר פסול ואף ע"פ שלא חסר כלום כגון שתחב בו יתד עבה ומתניתין בפחות מכאיסר ובשאינו מפולש וכ"כ הרא"ש דעולא בר חיננא אסיפא קאי וכן מוכיח בירושלמי דגרסינן התם ניקב ולא פילש מבפנים כשר כי הא דתנן נקב ולא חסר כל שהוא כשר מיהו לשון הירושלמי משמע דאע"פ שאינו מפולש מעבר לעבר אלא לחלל הוי מפולש מדקאמרינן ולא פילש מבפנים הא פילש מבפנים פסול אע"פ שאינו מפולש משני צדדים וכן פירש ר"י אם נקב עד חדרי הזרע שהגרעינין בתוכו פסול אע"פ שלא חסר כלום והא דבעי נקב מפולש היינו שלא כנגד החדרים וניקב עד החדר בכלל מפולש הוא וכן מסתבר אבל בה"ג כתב מפולש כדי שיראה הנקב מצד זה לצד זה אבל מצד א' אפי' ניקב לחלל לא הוי מפולש וכשר והירוש' כתב הראב"ד שיש לפרש דה"ק דאף על פי שהוא נקוב מכאן לכאן אם לא פילש מבפנים כדי שיראה הנקב מצד זה לצד זה כשר שלא תאמר מעיו של אתרוג כמנוקבים הם ואפשר שסובר בה"ג דהך בעיא דבעי תלמודא אי מדמינן אתרוג שנמוק בפנים וקיימי חדרי הזרע לריאה שנשפכה כקיתון ולא איפשיטא דאזלינן לקולא ולה"ק נקב לאותם חדרים לא הוי כמפולש וכ"מ שהרי"ף סובר דאזלינן בהאי בעיא לקולא דהנך פסולי אין עיקרן אלא דברי סופרים ולהכי לא הביא זאת הבעיא והרמב"ם כתב אתרוג שנקב נקב מפולש כל שהוא פסול ושאינו מפולש אם היה כאיסר או יתר פסול חסר כל שהוא פסול נראה שהוא מפרש דנקב וחסר כל שהוא תרי פסולי נינהו חד ניקב וחד חסר כל שהוא ופירש דניקב דמתני' היינו נקב מפולש וסיפא חדא קתני ניקב ולא חסר כל שהוא כשר ודברי עולא בר חיננא בלא חסר כלל ואעפ"כ כיון שהוא ניקב בכאיסר אע"פ שאינו מפולש פסול אבל חסר הא תני ליה ברישא דמתני' ואע"פ שפירושו מוחלק מפירש"י מ"מ לענין הדין דבריו ודברי רש"י שוין הם:
ומ"ש רבינו שר"ח פי' שאפי' נקב שיש בו חסרון אינו פוסל וכו' כ"כ שם ה"ה שהוא דעת הראב"ד שכתב על דברי הרמב"ם זה שבוש אלא נקב מפולש בחסרון משהו שאינו מפולש בחסרון כאיסר אבל מ"מ חסרון בעינן וכתב ה"ה שהוא מפרש דרישא דמתני' חדא קתני נקב וחסר כל שהוא דאיכא תרתי לגריעותא פסול וסיפא נ"כ חדא קתני דניקב ואינו חסר כשר וכולה בנקב מפולש ולא דברה משנתינו בנקב שאינו מפולש כלל ועולא בר חיננא ביאר דנקב שאינו מפולש בחסרון כאיסר הרי הוא כנקב מפולש בחסרון כל דהו וזה דעת המפרשים האחרונים ז"ל עכ"ל וכך היא דעת הר"ן ז"ל והרי"ף ואע"פ שכתב הא דתני עולא בר חיננא על רישא דמתניתין אין להכריע ולומר דסבר כדעת בה"ג דמפרש דהא דתני עולא אניקב וחסר קאי דאילו בלא חסרון אע"פ שהוא מפולש או כאיסר כשר דאיכא למימר שהוא מפרש דניקב וחסר כל שהוא תרי פסולי נינהו ניקב אע"פ שלא חסר חסר אע"פ שלא ניקב פסול וכמ"ש לדעת הרמב"ם וא"כ עולא בר חיננא אפשר דקאי אניקב ואע"פ שלא חסר וקאמר דאף על גב דלא חסר מיפסיל בנקב מפולש או בכאיסר:
ומ"ש ואם ניקב עד הזרע שגרעינין בתוכו חשוב כמפולש וכו' כבר כתבתי בסמוך שזה דעת הרא"ש ושה"ג והרי"ף חלוקים בזה וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם שסתם דבריו ועוד שגם הוא השמיט אותה בעיא כשם שהשמיט' הרי"ף ומ"מ דעת התוס' נוטה לדעת הרא"ש והר"ן כתב יש מחמירין ואומרים שהקליפה דבר בפני עצמו הוא וכל שניקבה כולה מצד אחד נקב מפולש מקרי ע"כ ואפשר דכל האתרוג עד חדרי הזרע קרי קליפה ונמצאו דבריו עולים כדברי התוס' והרא"ש ז"ל:
ומ"ש אתרוג שנמוק כל בשרו מבפנים וכו' כבר נתבאר: כתב בת"ה אתרוגים שיש להם נקבים גדולים שנראה בהם חסרון אלא שאותם נקבים עושים בעודם באילן בשעת גדולם ע"י קוצים יראה דנהגו בפשיטות להכשיר ונתן טעם לדבר ומיהו נראה מדבריו דהיינו דוקא בשעורו ובשרו קיים (ג): ואם

ואם הוא יבש פסול (א) שיעור היבשות פירש הראב"ד הוא כשתכלה הליחה ואינו מוציא שום ליחה כי הליחה לפרי כמו הדם לבשר החי שכל זמן שהוא לח יוציא ליחה או מדוחק הסכין או מסחיטתו אבל לאחר שיבש לא יוציא ליחה אלא שהבדיקה שלו קשה לפי שאי אפשר לסוחטו או לחותכו אבל כיון שנקב שאין בו הסרון כשר יכול (א) להעביר בו מחט או חוט ואם יש בו ליחה יראה בחוט: ניקב וחסר כל שהוא פסול אפי' אין הנקב מפולש אבל אם אינו חסר כלום כל זמן שאין הנקב כאיסר כשר ומשכחת נקב רחב בלא חסרון כגון שתחב יתד עב ונקב בענין שלא חסר כלום וה"מ שאין הנקב מפולש אבל אם הנקב מפולש או כאיסר פסול אע"פ שאינו חסר ואם ניקב עד הזרע שגרעיניו בתוכו חשוב כמפולש לפסול אפי' בפחות מכאיסר ור"ח פי' דאפי' נקב שיש בו חסרון אינו פוסל אלא בכאיסר או מפולש וכן כתב ה"ר ישעיה ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונה: אתרוג שנימוק כל בשרו בפנים וקליפתו החיצונה קיימת וחדרי הזרע קיימין בפנים מבעיא ולא איפשיטא ודעת רי"ף להקל ויש מחמירין והכי מסתבר כיון דספיקא דאורייתא הוא: ואם

דפליגי עליה דרבי יהודה ופוסלין אתרוג הישן לדידהו לא דרשינן הדר להדר באילן כו' דלגופיה איצטריך דבעי הדר ממש אלא ממאי דכתיב פרי עץ הדר דרשינן עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה אתרוג וכת"ק דברייתא וזהו טעמן של הרי"ף והרא"ש שלא כתבו אלא דברי הת"ק והשמיטו ההיא דהדר באילן משנה לשנה משום דלאו דהלכתא היא ונראה ליישב שרבינו דקדק במאי דקאמרי' אלא לר"י הא כתיב הדר ההוא הדר וכו' ודרשא זו אמר ר' אבהו דהוא אמורא וקשה דטפי הו"ל ההוא אל תקרי הדר אלא הדיר כדדריש ר' או אל תקרי הדר אלא הידור כדדריש בן עזאי כדאיתא בברייתא אלא ודאי תלמודא נקט מילתא דאמורא דאתיא ככ"ע דודאי לא קאמר למילתיה אליבא דתנאי וס"ל לר' אבהו דאף לחכמים דפליגי עליה דר' יהודה דבעינן הדר ממש דרשי הדר באילן משנה לשנה דאי להדר ממש לחוד אתיא הו"ל למיכתב פרי עץ נאה למה כתב הדר אלא למידרש מיניה נמי הדר באילן וכו' ולהכי לחוד לא אתיא דא"כ הו"ל למיכתב אתרוג בפירוש למה כתב הדר אלא תרתי שמעת מינה ור"י פליג ודריש לה להדר באילן כו' לחוד ולכך נקטא תלמודא מילתא דר' אבהו משום דאתיא ככ"ע ונתיישב דעתו ז"ל כ"ל: ואם הוא יבש פסול וכו' איכא לתמוה שהרי אי אפשר להכנים ולהוציא המחט עם החוט ולראות בחוט אא"כ יעבור המחט מצדו לצדו וכבר פסק הרא"ש בסתם דבנקב מפולש מצדו לצדו פסול אפילו אין בו חסרון וכן היא מסקנת רבינו בסמוך וא"כ היאך הביאו דבריו לפסק הלכה שאינם אלא לפי דעתו דמכשיר בנקב שאין בו חסרון אפילו בנקב מפולש כמו שיתבאר בסמוך וצריך לדחוק ולומר דס"ל להרא"ש ורבינו דהעברת המחט עם החוט לפי דעתן צריך שתהיה דוקא בענין שלא יהא הנקב מפולש וגם שלא יהא נוקב עד הזרע · וכה"ג כתב גם ה"ר ירוחם ע"ש ודע דבגמ' (בדף ל"א) מביא הברייתא אתרוג הישן פסול ור"י מכשיר והלכתא כת"ק ונראה דמדלא פי' בגמ' איזהו אתרוג הישן סתמא דמילתא דבאתרוג שנשאר משנה שעברה קרי ליה אתרוג ישן וקים להו דאין בו לחלוחית ולהכי תני אתרוג הישן ולא תני הכי בשאר מינים לאורויי לן דבאתרוג דבעינן לחלוחית כשהוא ישן משנה שעברה כלה לחלוחית שבו וכן פסק בהגהת ש"ע ומ"מ ראיתי שטומנין האתרוג בדבש דבהכי מתקיים לחלוחית שבו ונראה דאין לסמוך על זה להכשירו בלא בדיקת מחט ובו חוט וק"ל אבל כשלא טמנו אותו בדבש אין מועיל שום בדיקה דקים להו לרז"ל דשוב אין בו לחלוחית כדפי':
ניקב וחסר כל שהוא פסול כו' משנה שם ובגמרא תני עולא בר חיננא ניקב נקב מפולש במשהו ושאינו מפולש בכאיסר ופירש"י דעולא בר חיננא אניקב ולא חסר קאי דמכשר תנא דמתניתין ואתא האי תנא לומר דאם מפולש הוא מצדו לצדו פסול בנקב כ"ש אפילו של מחט וכו' כמ"ש רבינו והיא דעת הרא"ש בפ' לולב הגזול וכן היא דעת הרמב"ם אבל הר"ח ממאן פי' דעולא בר חיננא אניקב וחסר כ"ש קאי אבל בניקב ולא חסר כשר אפי' בנקב מפולש כמ"ש הסמ"ג והמרדכי בשמו וכ"כ רבינו בשם ר"ח וה"ר ישעיה וכ"כ הר"ן ז"ל וכתב ה"ה שזה דעת המפרשים האחרונים ושזו היא דעת הראב"ד ע"כ ומש"ה כתב הראב"ד שיכול לבדוק ע"י העברת המחט ובו חוט מאחר דנקב שאין בו חסרון כשר אפילו בנקב מפולש אבל הרא"ש דפוסל בכך צ"ל דהעברת המחט ובו חוט יכולין להיות בענין שאין הנקב מפולש ולענין הלכה נקטינן להחמיר כרש"י והרמב"ם והרא"ש דהכי מוכח בירוש' כדכתב הרא"ש וכ"כ בהגהת מיימונית בשם רבינו שמחה ובתרומת הדשן כתב על הנקבים הנעשים באילן ע"י הקוצים דנהגו להכשיר אעפ"י שיש בהן חסרון שזהו דרך גדילתן וע"ש:
ומ"ש ואם ניקב עד הזרע כו' כ"כ התוס' והרא"ש · והר"ן ז"ל כתב נקב מפולש במשהו פסול יש מחמירין ואומרין שהקליפה דבר בפני עצמו הוא וכל שנקבה כולה מצד א' נקב מפולש מיקרי עכ"ל וברור הוא שדעתו דהקליפ' החיצונ' לחודה והוא שיש בה חריפות כשאוכלין אותו אם נקבה כולה מצד אחד נקב מפולש מקרי ולא אפשר לפרש דכל עובי האתרוג עד חדרי הזרע קרי קליפה כמ"ש הב"י דלא משתמע הכי מלשון כלל · ומ"מ נראה דדוקא למאן דמפרש דבנקב מפולש לא פסול אלא בחסר כדעתו של הר"ן ז"ל לפיכך הם נוטים להחמיר ולפסול בחסר כשהקליפה לחודה נקבה כולה אבל למאי דנקטינן לפסול בחסר כל שהוא אפילו אינו מפולש וכשהוא מפולש פסול אפילו אינו חסר כל עיקר א"כ אין להחמיר ולפסול באינו חסר אלא במפולש מצדו לצדו כפירש"י או עד חדרי הזרע כתוס' והרא"ש אבל בחסר אפילו אינו חסר רק מן הקליפה כל שהוא ולא ניקב כולו מצד אחד נמי פסול:
אתרוג שנימוק וכו' שם איבעיא לן סרוח מבפנים מהו ופירש"י סרוח מבפנים וקליפתו קיימת והכי משמע דמדמי ליה התם לריאה שנשפכה כקיתון וקיימי סימפונהא והקרום קיים דה"נ קיימי סימפונהא דהיינו חדרי הזרע שהגרעינין בתוכה והקליפה קיימת ואע"ג דבנקלף ונסדק מדמינן לה לטרפות כדתנן נקלף ונסדק פסול מ"מ איבעיא לן בסרוח בפנים דדילמא דוקא מאי דמטרפינן בבהמת פסול באתרוג אבל מאי דמכשרינן בבהמה דילמא לא מכשרינן באתרוג דבבהמ' דלא שליט ביה אוירא הדרא בריא אבל באתרוג דשליט ביה אוירא סרוח מסרחא א"ד לא שנא: ומ"ש ודעת הרי"ף להקל כ"כ הרא"ש דמדהשמיט הרי"ף בעיא זו משמע שהוא סובר דאזלינן בה לקולא דהנך פסולי אין עיקרן אלא דברי סופרים וכתב שזו היא נמי דעת הרמב"ם שהשמיט בעיא זו: ומ"ש ויש מחמירין והכי מסתברא דכיון דספיקא דאורייתא הוא אע"ג דהנך פסולי אין עיקרן אלא מד"ס כמ"ש הרא"ש מ"מ מאחר דספיקן במידי דאורייתא הוא אזלינן בהו לחומרא ואפשר לומר דאף הרי"ף והרמב"ם ס"ל להחמיר מה"ט ומש"ה השמיטו בעיא זו וכתבו הברייתא בסתמא אתרוג תפוח סרוח פסול דמשמע בין בסרוח מבחוץ ובין בסרוח מבפנים וקליפתו קיימת בכל ענין פסול וכך פי' הר"ן ז"ל דברי הרי"ף ע"ש · ויש לדקדק לדעת המכשירין היאך אנו יודעין שחדרי הזרע מבפנים כולן קיימין דבדיקה שלו קשה לפי שאי אפשר

דרכי משה

תרמח (א) וכתב מהרי"ל ואתרוג משנה שעברה ודאי יבש הוא ופסול ואפי' כמו שקורין וועל"ק בל"א עכ"ל בתשובה סי' ה': (ב) ומשמע שם בנקיבות אלו רגיל להיות עורו ובשרו

פרישה

סי' תרמח (א) להעביר בו מחט ואין להקשות כיון דמעבירה נקרא מפולש דלא נקרא מפולש עד שינקב לפחות פר חדרי הזרע כמ"ש בסמוך והראייה דאפילו נסדק לאורכו כשר וס"ע מסיס דהדר

ואם נסדק כולו מראשו לסופו ואפי' אינו חסר כלום פסול אבל אם נשאר בו שיור למעלה ולמטה אפי' כל שהוא כשר : נקלף ממנו קליפה דקה בענין שלא חסר מבשרו כלום מחלק תלמודא בין כולו למקצתו ופירש"י בכולו כשר במקצתו פסול ולפי זה הוא פסול החוזר להכשירו שאם נקלף מקצתו וקלף השאר כשר ור"ח פי' איפכא כולו פסול אפילו לא נשתנה מראיו מקצתו כשר ואפי' אם לא נשתייר בו אלא כסלע ומיהו פי' הראב"ד שמקום הקלף הוא ממראה גוון האתרוג אבל אם הוא משונה ממראה האתרוג אם הוא במקום א' נפסל ברובו (ג) ואם הוא בב' או בג' מקומות פסול אפי' במיעוטו ואם הוא בחוטמו אפילו כל שהוא פסול כדין חזזית

ואם נסדק כולו מראשו לסופו ואפילו אם אינו חסר כלום פסול וכו' שם במשנה (לד:) נסדק פסול ובגמרא (לו.) בעי רבא נולדו באתרוג סימני טריפה מהו מאי קא מיבעיא ליה אי נסדק תנינא וכתבו התוס' אי נסדק תנינא שהוא כמין טריפות בגרגרת שנסדק כולה שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה תנינא במתניתין נסדק פסול ובכה"ג שנסדק על פני כולה וכן פירש"י וכ"כ הרא"ש אבל הר"ן כתב יש שפירשו בו לארכו ברובו משני צדדים ומיהו דוקא מלמטה אבל בחוטמו אפילו כל שהוא פסול כדאמרינן בגמר' גבי חזזית ובחוטמו אפילו בכל שהוא פסול ומשמע דה"ה לכל פסולי אתרוג ויש מחמירין לפסול כל שהוא סדוק מצד אחד עד חללו או אפילו אינו מגיע לחללו כל שנסדקה רוב הקליפה החיצונה העבה : **נקלף** ממנו קליפה דקה שם במשנה (לד:) נקלף פסול ובגמרא (לח.) אמר רבא האי אתרוג דאגליד כאהינא סומקא כשירה והא אנן תנן נקלף פסול ל"ק הא בכולה הא במקלתה ופירש"י בכולו כשר במקלתו פסול דמנומר הוא והתו' והרא"ש כתבו שר"ח מפרש איפכא בכולה פסול דהא לטריפה מדמינן לה וגבי טריפה אמרי' חולין (כד:) הגלודה טריפה ואם נשתייר בה כסלע כשירה וכ"כ הראב"ד עכ"ל הרא"ש ודעת הרי"ף והרמב"ם כר"ח אלא שנראה מדבריהם דאפילו פחות מכסלע שנשאר כשר שהרמב"ם כתב בפי' שאם נשאר ממנו כל שהוא כשר והרי"ף כתב אם נשתייר מקלתו כשר ומשמע דאפילו בכל שהוא שישתייר נמי מכשיר :

ומ"ש רבינו גבי נקלף דהיינו קליפה דקה בענין שלא חסר מבשרו כלום כ"כ שם הרא"ש דאגליד כאהינא סומקא פירוש שאחר שניטל' הקליפה הוא אדים כתמרה אדומה וכן כל פירות הנקלפים מאדימים ומיירי שלא ניטל אלא הקליפה האדומה ולא ניטל מן הלבן כלום דא"כ הו"ל חסר אבל הר"ן כתב נקלף פי' שנקלפה כל הקליפה החיצונה והיא הקליפה העבה שיש בה חריפות כשאוכלים אותה ולא נהירא דא"כ בלאו הכי תפסל מדין חסר ועוד דבגמרא פרכי' עלה מדרבא דאמר האי אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא ואם נקלף כל אותה קליפה העבה הרי אינו נשאר כאהינא סומקא ולפיכך נראה דנקלף היינו שהוסרה ממנו אותה קליפה דקה כמין גלד שהוא על האתרוג והשתא הוי כאהינא סומקא וליכא חסרון בגופו של אתרוג כלל וכ"ד הרמב"ם שכתב נקלף הקרום החיצון שלו שאינו מחסרו אלא נשאר ירוק כמות שהיה ברייתו אם נקלף כולו פסול ואם נשאר ממנו כל שהוא כשר :

ומ"ש ומיהו פירש הראב"ד שמקום הקלף הוא ממראה גוון האתרוג וכו' ז"ל הרא"ש שם ועוד כתב הראב"ד דוקא שנקלף במקום אחד אבל אם נקלף בשנים וג' מקומות אפילו במיעוטו נמי פסול משום דהו"ל כמנומר כי מקום הנקלף אין מראהו נראה לשאינו נקלף ואם היו מראיו שוים כשר וי"א שאע"פ שנקלף בשנים וג' מקומות ואין מראיו שוין כשר לפי שאינו דומה לחזזית כי החזזית אינו ממראה האתרוג אבל נקלף אע"פ שאין מראיהם שוים מ"מ כולם ממראה אתרוג הם ולא אמרו מנומר פסול אלא כשהוא משתנה חברבורות כמין מראות אחרות כמו חזזית והלבן והכושי שהוא פסול אבל אם נשתנה מקום הקלף למראה פסול זהו ודאי כמנומר ובחוטמו אפי' במשהו פסול דומיא דחזזית והא דאמרינן בכולו פסול לאו כולו אלא אפי' רובו דדמי לחזזית דפסול ברובה ע"כ ומיירי שנשתנה למראה פסול אבל אם נשתנה למראה כשר אפילו לא נשתייר בו אפילו כסלע כשר וחזזית שעלתה על רובו או מיעוטו בשנים וג' מקומות או מנומר יראה שיש לו תקנה על ידי קליפה אם יהיה מראה הקילוף כמראה אתרוג כשר וזהו פסול שחוזר להכשירו ע"כ לשון הרא"ש ומפשט דברי רבי' נראה שהוא כותב כדברי הראב"ד עצמו דפסל בנשתנה ממקום שאינו נקלף אע"פ שאינו מראה הפוסל הרי כתב הרא"ש ומיירי שנשתנה למראה פסול וכו' והא כדברי י"א אתיא דאילו לדברי הראב"ד עצמו שנשתנה מגוון האתרוג מיבעי ליה וכיון דהרא"ש שבק דברי הראב"ד ופי' דברי י"א אלמא הכי ס"ל והיכי פסק רבינו דלאו כוותיה וי"ל דאיכא למימר דהא דלא פי' הרא"ש אלא סברת י"א היינו משום דאותה סברא הוא דאצטריך ליה לפרושי דבנשתנה למראה פסול מיירי אבל אם נשתנה למראה כשר אפי' לא נשתייר בו אלא כסלע כשר דאילו סברת הראב"ד לא אצטריך ליה לפרושי ולומר דמיירי שנשתנה מגוון האתרוג אבל לא נשתנה מגוון האתרוג כשר שהרי הוא בעצמו כתב ואם היו מראיו שוים כשר וכיון דמאי דשבק מלפרש דברי הראב"ד ופי' דברי י"א אינו אלא משום דדברי הראב"ד אינם צריכים פירוש ודברי י"א צריכים פי' שוב אין מכאן הכרע לומר דהרא"ש סובר כדברי י"א וכיון דאין הכרע בדבר ראה רבינו לסמוך על דברי הראב"ד עצמו :

ניטלה

אפשר לאתכו כמ"ש הראב"ד גבי יבש ואפשר לומר דכל שנימוח הבשר שבתוך הקליפה ונעשה כמים נראה מראהו מבחוץ מעבר לעבר ויראה אם חדרי הזרע קיימים אם לאו ולענין הלכה נקטינן לפסול דלמאי שכתבתי דעת כל הגאונים היא לפסול : **ואם** נסדק וכו' שם במשנה נסדק פסול ובגמרא בעי רבא נולדו באתרוג סימני טרפה מהו מאי קא מבעיא ליה אי נסדק תנינא ופי' התוס' דבגרגרת שנסדק' כולה שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה טרפה ובכה"ג שנסדק על פני כולה תנן באתרוג פסול וכן נראה מדברי רש"י וכ"כ הרא"ש דה"נ באתרוג אם נסדק לכל ארכו פסול ומש"ה כתב רבינו דאם נשאר בו שיור למעלה ולמטה אפילו כ"ש כשר דלא מיפסל אלא בנסדק לכל ארכו ולא נשאר כלום ונרא' שאף הר"ן שכתב נסדק יש שפירשו בו לארכו ברובו משני צדדין כו' ויש מחמירין לפסול כל שהוא סדוק מצד אחד עד חללו או אפילו אינו מגיע לחללו כל שנסדקה רוב הקליפה החיצונה העבה ע"כ דליש מחמירין אינו פסול אלא בנסדק כולו ולא נשאר כלום דלא כסברא הראשונה דבעינן לאורכו ברובו משני צדדין שזה הוא יותר מנסדק כולו מצד אחד אבל מה שכתב בהגהת ש"ע נראה שהיה מפרש דליש מחמירין פסול בנסדק רובו מצד אחד ולא נהירא דהא פשיטא הוא דכשר כמו גבי טרפה והיכא למידק אמאי לא קאמר מבעיא ליה לרבא בנסדק ונשאר כל שהוא למעלה ולמטה דדילמא התם הוא דלא שלט ביה אוירא הדרא בריא אבל הכא דשליט ביה אוירא סרוחי מסרחא א"ד לא שנא כי היכי דמיבעיא לן בסרוח מבפנים וי"ל דמשמע ליה לתלמודא דמדתנן נקלף ונסדק בסתם משמע דנקלף ונסדק לגמרי והתם הוא דפסול אבל בנשאר כל שהוא כשר וא"כ מאי קא מיבעיא ליה תו לרבא ומכאן עוד תשובה על פירש"י שפירש דנקלף דפסול היינו במקלתו דא"כ קשיא אמאי לא קאמר דמבעיא לן בנסדק במקלתה ונשאר כל שהוא למעלה ולמטה וכבר דחו פירושו כל המפרשים ולי נראה לבאר דברי רש"י שגם הוא ז"ל לא היתה דעתו לפרש דנקלף כולו ולא נשתייר כלום דכשר דהא פשיטא היא דפסול כמו גלודה כמבואר בסוגיא אלא כונת רש"י ז"ל לפרש מאי דקאמר הא בכולו היינו לומר דהנקלף הוא הכל במקום אחד כולו ביחד כשר הא במקלתו פי' דנקלף בשנים וג' מקומות מקלת כאן ומקלת כאן פסול דמנומר הוא וכמ"ש הראב"ד להדיא כך היתה דעת רש"י ז"ל ודקדק לפרש כך מלשון הא בכולו הא במקלתו מדלא קאמר הא דנקלף כולו הא דנקלף מקלתו אלמא דמשני ליה אפילו תימא דמתניתין סתמא קתני נקלף פסול בין נקלף כולו ובין לא נקלף כולו מ"מ איכא למימר דלא פסול בלא נקלף כולו אלא כשהנקלף הוא במקלתו כלומר מקלת כאן ומקלת כאן דהוה ליה כמנומר אבל בכולו כלומר שהנקלף הוא במקום אחד דלא הוי כמנומר כשר מאחר דלא נקלף כולו ולא הוי כגלודה :

נקלף ממנו וכו' שם במשנה נקלף פסול ובגמרא אמר רבא האי אתרוג דאגליד כאהינא סומקא כשר והא אנן תנן נקלף פסול ל"ק הא בכולו הא במקלתו ופירש"י הא בכולו כשר במקלתו פסול דמנומר הוא והתוס' בשם ר"ת והרא"ש בשם ר"ח והראב"ד פי' איפכא דבכולו פסול דלטרפה מדמינן ליה והגלודה טרפה ואם נשתייר בה כשעור סלע כשרה דהדרא בריא וכו' וס"ל לרבי' דמלשונם משמע דבאתרוג נמי בעינן שישתייר כסלע וכך הבין הרא"ש שהרי כתב וז"ל ומיירי שנשתנה למרא' פסול אבל אם נשתנה למראה כשר אפילו לא נשתייר בו אלא כסלע כשר עכ"ל אבל ברי"ף ורמב"ם כתוב דבאתרוג אפילו לא נשתייר כל שהוא כשר דלאו ממש כטרפה מדמינן ליה וכי היכי דבנסדק מכשרינן בשיור כל שהוא למעלה ולמטה והרא"ש ס"ל דנסדק שאני דאף בטרפה הוי כשר בשיור כ"ש אלא כיון דגרגרת עשוי חוליות בעינן שיעור חוליא כולה דאי לא הו"ל כאילו לא נשתייר כלום אבל בנקלף דהשיעור הוא כסלע אף באתרוג כן הדין דבעינן שיור סלע ולענין הלכה נקטינן כר"ח שהסכימו עמו כל הגאונים ומ"ש על שם ר"ח דבכולו פסול אפילו לא נשתנו מראיו מבואר כן בדבריו שפוסל בכולו משום דמדמינן ליה לטרפה ולאפוקי מפרש"י שאינו פוסל אלא משום דנשתנו מראיו בנקלף מקלתו והו"ל מנומר · ובסמוך כתבתי ליישב פירש"י דגם הוא סובר דבנקלף כולו לגמרי פסול אלא דבאינו נקלף כולו נמי פסול כשנקלף מקלת כאן ומקלת כאן דזה ודאי הוי כמנומר וכדעת הראב"ד והכי נקטינן לפסול גם בזה :

ומ"ש דנקלף ממנו קליפה דקה כו' כלומר שאם נקלף ממנו הקליפ' העבה שיש בו חריפות כשאוכלין אותה פסול לדברי הכל בין בכולו בין במקלתו דהו"ל חסר כל שהוא וכ"כ הרא"ש והר"ן. וכן מבואר ברמב"ם אבל הרא"ש כתב בתשובה סי' כ"ה דאפילו נקלף ממנו הקליפה עבה כשר דאינו פסול משום חסר אלא בשחסר מבשר האתרוג שהוא הלבן שבו ולא קי"ל הכי :

ומ"ש ומיהו פי' הראב"ד שמקום הקלף הוא ממראה גוון האתרוג כו' איכא לתמוה דפשט הלשון באשיר"י לא משמע הכי אלא אף להראב"ד כשהנקלף במקום אחד כשר בנשתייר בו כסלע אעפ"י שמקום הקלף אינו ממראה גוון האתרוג ודוקא כשהוא בב' וג' מקומות התם דוקא פוסל הראב"ד כשהנקלף אינו ממראה גוון האתרוג משום דהו"ל כמנומר ואפילו אינו נקלף אלא במיעוטו אבל כשהנקלף במקום אחד כשר אפילו אינו ממראה גוון האתרוג · ומ"ש הרא"ש ומיירי שנשתנה למראה פסול כו' היינו לפרש דמ"ש הראב"ד בסוף דבריו הא דבכולו פסול לאו דוקא בכולו אלא ברובו וזה כתבו הראב"ד בסתם אף לפי דעת עצמו לא לפי דעת הי"א לחודיה ולפיכך בא הרא"ש לבאר דמיירי דוקא שנשתנה למראה פסול אבל אם נשתנה למראה כשר אפילו לא נשתייר בו אלא כסלע כשר אף לדעת הראב"ד דמאחר שהנקלף הוא במקום אחד אינו כמנומר וכשר אעפ"י שמקום הקלף אינו ממרא' גוון האתרוג וכמ"ש בתחלת דבריו וצריך ליישב דס"ל לרבי' מאחר דבע"כ צ"ל שבחוטמו פוסל הראב"ד בכל שהוא שאינו ממרא' גוון האתרוג אעפ"י שלא נשתנה למראה פסול ומדמי ליה לחזזית שאם אתה מפרש מ"ש הראב"ד דבחוטמו אפילו במשהו פסול דומיא דחזזית היינו דוקא בנשתנה למראה הפסול א"כ למה לא פירש הרא"ש ההיא דבחוטמו במשהו שכתב הראב"ד דאיירי בנשתנה למראה הפסול כמו שפירש הא דבכולו פסול לאו דוקא בכולו אלא ברובו אלא ודאי דההיא דבחוטמו במשהו דפסול אפילו לא נשתנה למראה הפסול כמי פסול דדמיא לחזזית לפי דעת הראב"ד וא"כ ה"ה נמי ברובו אפילו במקום אחד נמי פסול לדעת הראב"ד כיון דדמיא לחזזית : ומ"ש הרא"ש ומיירי וכו' היינו לפרושי סברת הי"א כמו שפי' הב"י ומפני שהיה עולה על הדעת דלסברת י"א אע"ג דמקלת דפסול משום מנומר וכן בחוטמו דבמשהו אינו פסול אלא בנשתנה למראה פסול מ"מ ברובו מודים דפסול אפילו לא נשתנו למראה פסול לכך כתב הרא"ש לבאר סברתו דמיירי שנשתנה למראה פסול כו' מ"מ העיקר נראה בעיני לפרש דברי הראב"ד והרא"ש כאשר כתבתי תחלה ולא כדעת רבינו ואף הראב"ד ס"ל דבחוטמו אינו פסול במשהו אלא בנשתנה למראה פסול וכן ברובו אינו פסול אלא בנשתנה למראה פסול ואין חילוק בין סברת הראב"ד לסברת י"א אלא בנקלף בב' וג' מקומות דלהראב"ד פסול כשמקום הקלף אינו ממראה האתרוג דהו"ל מנומר ולסברת הי"א לא אמרו מנומר פסול אלא כשהוא משתנ' חברבורות כמו חזזית ולכן : ומ"ש הרא"ש לבאר ההיא דבכולו לאו דוקא בכולו אלא ברובו דמיירי שנשתנה למראה פסול וכו' ולא כ"כ לבאר ההיא דבחוטמו וכו' היינו משום דבענין זה היו דברי הראב"ד סותרים זה את זה דבתחלה כתב כשהנקלף במקום אחד כשר במקלתו אפילו לא נשתייר בו אלא כסלע ובסוף כתב דברובו פסול לכך בא הרא"ש לבאר דסוף דבריו מיירי בנשתנה למראה פסול אבל בנשתנ' למרא' כשר אפילו לא נשתייר בו אלא כסלע כמ"ש בתחלה ואין דבריו סותרין וההיא דבחוטמו במשהו לא היה צריך לשום

ביאור

פרישה

דסדר לברייתו וק"ל : (ב) **ואם** הוא בב' או בג' מקומות ז"ל כ"מ פ"ח דלולב מעולם הוקשה לי בין בגמרא בין בפוסקים השמא שנים פסול שלש מיבעיא ולא מצאתי לשום מחבר בזה דבר וכ"ע עכ"ל ויש ליישב ולומר דלהראב"ד דס"ל דבעינן שיתפזר הנימור ברובו א"כ נקט רבותא דאפי' בב' צריך שיהא ברובו ואע"ג דלא נזכר רובו מ"מ ס"ק ב' וג' שוין ודין א' להן וכמו שבב' מקומות פשיטא

ביאור דפשיטא דאינו פסול אלא בנשתנה למראה פסול דהתם הוא דדמיא לחזזית אבל בנשתנה למראה כשר למה יפסל הא לא דמיא לחזזית שהרי לא כתב הראב"ד למיפסל בנשתנה למראה כשר אלא בנשתנה בב' וג' מקומות ומשום מנומ' הא לאו הכי אין מקום לפוסלו וכן עיקר דלא כדעת רבינו ודוק היטב:

חזות: ניטלה פיטמתו והוא הפרח שבראשו לפי' ה"ר יעקב בר יקר פסול אבל ניטל עוקצו כשר בכל ענין · ולפי' הר"י הלוי ניטלה פיטמתו כשר בכל ענין וניטלה עוקצו אם ניטל מה שחוץ לגומא לבד כשר ואם ניטל מעיקרו וניכר מקומו שהוא חסר פסול: ור"ח פוסל בשניהם וכ"כ רי"ף והרמב"ם ז"ל וכ' אדוני אבי הרא"ש ז"ל וכן נהיגינן לפסול בשניהם ודוקא כשהיתה לו פיטמה ונטלה אבל יש אתרוגים שלא היה להם פיטמות מעולם ואין נפסלים בכך וכן דוקא כשניטל העוקץ ולא נשאר ממנו כלל באתרוג אבל נשאר

ניטלה פיטמתו וכו' שם במשנה (לד:) ניטלה פיטמתו פסול ניטל עוקצו כשר ובגמרא (לה:) ניטלה פיטמתו תני רבי יצחק בן אלעזר ניטלה בוכנתו ופירש"י פיטמתו · ראש האתרוג ודוגמתו הפיטמא של רימון: ניטל עוקצו · זנבו כמו בעוקצי תאנים: תני רבי יצחק בן אלעזר ניטלה בוכנתו · במתניתין הוה תני ניטלה פיטמתו בוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כמין בוכנא לשון מורי רבי יעקב אבל ר"י הלוי היה מפרש פיטמתו ועוקצו שניהם בזנב עוקצו שניטלה העץ מה שחוץ לגומא שבאתרוג כשר פיטמתו שניטלה העוקץ מתוך האתרוג וחסרו לפיכך פסול והיינו דתני רבי יצחק בן אלעזר ניטלה בוכנתו מה שנכנס בתוך האתרוג כבוכנא הנכנס ומכה באסיתא ולשון רבינו יעקב נראה לי שלא מצינו בכל התלמוד פטמא לגבי עוקץ וכו' הרא"ש ועתה לפירושא קמא אין פיסול בעוקץ כלל אפילו נתלש העוקץ ונשאר מקומו כמו גומא לפי שלא נחסר מגוף האתרוג כלום מידי דהוה אנקלף דלא מקרי חסר דאין הקליפה מכלל האתרוג ולפירוש בתרא אין פיסול בפיטמתו שבראש האתרוג לפי שאינו מכלל האתרוג ופירש"י דלישנא קמא עיקר דלא מצינו בשום מקום פיטמא לגבי עוקץ ור"ת אומר דמצינו עוקץ ופיטמא במקום אחד בס"פ יוצא דופן גבי סימני בגרות דתנן משתשחיר הפיטמא ר' יוסי אומר כדי שיהא נותן ידו על העוקץ והוא שוקע ושוהה לחזור ועוקץ הוא חודו של דד שמכניס התינוק לתוך פיו ופיטמא הוא הבשר שתחת העוקץ שמשחירה סביב וקאת היה נראה דמדמוכיר גבי אתרוג פטמתו ועוקצו וחוטמו וכן מזכיר נמי התם גבי דדי אשה משמע שלשתם במקום אחד מלד ראשו של אתרוג שיוצא מתוך חודו של אתרוג כמין עוקץ בולט וקשה כעץ וניטלה פיטמתו היינו בוכנתו כלומר שניטל אותו העוקץ ממקום חבורו ונשאר כמין גומא בראש האתרוג ולהך פי' אין פיסול בזנב האתרוג ובערוך פי' בשם רבי' חננאל ניטלה פיטמתו נראין הדברים שהוא דד והוא החוטם כמין פיטמתו של דד כדתנן פיטמא של רימון וניטלה בוכנתו היינו קלת העץ הנתון באתרוג כאותו של חולין (מב:) האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה ומשמע מתוך פירושו דפיטמתו ובוכנתו תרי עניני נינהו זה בראשו וזה בעוקצו ולא בא רבי יצחק לפרש אלא להוסיף על המשנה וכ"כ הרי"ף והרמב"ם וכן נוהגין לפסול בשניהם כשיהיה פטמא בראש האתרוג וניטלה אבל אם יש אתרוג שלא היה בו פטמא מעולם אינו נפסל בכך וכן אם ניטל העוקץ ולא נשאר ממנו כלל באתרוג פסול אבל אם נשאר כל שהוא כשר עכ"ל פירוש אם נשאר בו כל שהוא בעובי ומ"מ רוב הגומא מכוסה כולו דאל"כ הוה ליה חסר ופסול:

ומ"ש להכשיר האתרוג שלא היה לו פיטמא מתחלת ברייתו כ"כ בא"ח וכתב עוד פסק מורינו ה"ר ש"ט הלכה למעשה שאם ודאי היה לו פטמה וניטלה דאוי לחוש ונוטלין אותו ביום ראשון בלא ברכה ובשאר ימים מברכין עליו ואם לא היה לו פיטמא כשלקטו אותו מן האילן כשר אפילו ביום א' מברכין עליו מכיון שיש אתרוגים שלא היה להם אותה פטמתא מתחלת ברייתן עכ"ל:

וכתב ה"ה שנראה מדברי הרמב"ם שאינו נפסל בנטילת השושנה בלבד אלא בנטילת הדד והוא העץ שהשושנה בו וכן עיקר וכן ראוי להורות ע"כ והר"ן סובר שדעת הרי"ף לפסול בנטילת השושנה לבד ודחה דבריו והעלה שיש להחמיר ולפסול כל שניטלה אחד מב' הבוכנות אבל ניטלה השושנה בלבד כשר ול"נ שהרי"ף נמי סובר כמו הרמב"ם שאינו פוסל בניטלה השושנה בלבד אלא בניטלה הדד שהרי כתב פירוש פטמתו דד של אתרוג והוא חוטמו והא ודאי אין השושנה נקראת דד ולא חוטם:

ומ"ש כדתנן פיטמא של רימון והיא שושנתא היינו להכריע שהפיטמא הוא מה שבראש האתרוג ולא מה שבזנבו ומייתי ראיה מדתנן פיטמא של רמון והיא שושנתו דהיינו מה שבראש ולא מה שבסוף ה"נ דכוותה פטמתו הוא מה שבראש האתרוג ומיהו הא כדאיתא והא כדאיתא דפיטמא של רמון הוי הדד והוא החוטם:

כתב הר"ן שנראה לו כפירוש בתרא דרש"י דפטמתו היינו עוקץ ורבי יצחק בן אלעזר אתא לפרושי דפיטמתו היינו בוכנתו שהוא הדבר העגול שנכנס באתרוג בסופו כבוכנא באסיתא ואחרים מפרשים דניטלה בוכנתו הוא הדד שהפיטמא בראשו ורבי יצחק בן אלעזר בא לפרש דהא דתנן ניטלה פטמתו אינו אומר על הפטמתו בלבד שאינו נפסל בכך אלא כשניטל הדד ולפיכך יש להחמיר ולפסול כל שניטלה אחד משתי הבוכנות אבל ניטל השושנה בלבד כשר ע"כ נראה מדבריו שאינו פוסל בנטילת הפיטמא שבראשו של אתרוג אא"כ ניטל כל הדד שהוא כבוכנא באסיתא משום דס"ל דרבי יצחק בן אלעזר אתא לפרושי מהו פיטמתו ול"כ לפירוש רבינו חננאל דאפי' לא נעקרה כל הבוכנא פסול ותדע מדמפליג הרא"ש בעוקץ בין נשאר ממנו באתרוג בין לא נשאר ובפיטמא לא מפליג משמע דכל שניטלה קצת הפיטמא אע"פ שנשאר הגומא מליאה פסול (ג):

כתוב

ניטלה פיטמתו והוא הפרח שבראשו וכו' שם במשנה ניטלה פיטמתו פסול ניטל עוקצה כשר ובגמרא ניטלה פיטמתו תני ר"י בן אלעזר ניטלה בוכנתו וכתב רש"י פי' של ה"ר יעקב בר יקר ופי' של ר"י הלוי והסכים לפירוש הר' יעקב דפיטמו הוא ראש האתרוג והיינו בוכנתו ודוגמתו הפיטמא של רמון ומפני שרבינו מפרש דפיטמא של רמון היינו הפרח לכך כתב בניטלה פיטמתו דאתרוג והוא הפרח שבראשו וכה"ג כתב גם הרי"ף וז"ל פירוש פיטמתו דד של אתרוג והוא חוטמו כדתנן פיטמא של רמון והוא שושנתו · ושושנתו ופרח חדא היא · אבל הר"ן ז"ל השיג עליו וכתב שלא מצינו לשון פיטמא על הפרח כי מה ששנינו פטמא של רמון אינו שושנתו של רמון אלא הדד שבראשו שהפרח כן שמו דהא תנן פיטמא של רמון והנץ שלו אלמא תרי מילי נינהו כו' וכן נראה ברמב"ם שכתב ניטל דדו והוא הראש הקטן ששושנתו בו פסול משמע שאינו פוסל בנטילת השושנה לבד אלא בנטילת הדד והוא העץ שהשושנה בו וכן פי' ה"ה ואפשר לומר שהרי"ף נמי סובר כמו הרמב"ם שאינו פסול בנטילת השושנה בלבד אלא בניטל הדד שהרי כתב בפירוש ניטלה פטמתו דד של אתרוג והוא חוטמו ובודאי שאין השושנה נקראת לא דד ולא חוטם ומ"ש כדתנן פיטמא של רמון והיא שושנתו היינו להכריע דהפטמא היא מה שבראש האתרוג ולא מה שבזנבו ומייתי ראייה מדתנן פיטמא של רמון והוא שושנתו כלומר מקום שהשושנה בו דהיינו מה שבראש ולא מה שבסוף ודכוותא פיטמא דאתרוג הוי נמי מה שבראשו · ודקדקו הרי"ף והרמב"ם לבאר שהוא הראש ששושנתו בו מפני שאמרו בירושלמי ניטלה פיטמתה תמן אמרין שושנתו כלומר מקום שהשושנה בו וכיוצא בזה כתב גם הב"י ואפשר ג"כ לדחוק בדברי רבינו ולבאר דבריו שמ"ש והוא הפרח שבראשו היינו לומר העץ שהפרח בראשו לא הפרח ממש ותדע שהרי רש"י כתב בשם ה"ר יעקב בר יקר ניטלה בוכנתו במתניתיה הוה תני ניטלה פיטמתו בוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כמין בוכנא אלמא דלעץ שהפרח בתוכו קרינן ליה פיטמא לפירוש זה שהרי העץ הוא חד ועשוי כמין בוכנא לא הפרח ועוד שהדבר ידוע שעל הרוב נופל הפרח ממנו קודם שיגמר ונעשה בו פיטמא וכמו שכתב ה"ר ירוחם ע"ש אלא מקום הפרח קאמר הילכך אם ניטל הפרח עצמו לבד שהוא שושנתו כשר · ולא נתקררה דעתי בכל זה אלא נראה עיקר דהעץ עצמו קרי ליה שושנה ופרח מפני שצורתה כצורת שושנה ופרח והוא ג"כ נקרא דד מפני שראש אותו עץ הקטן הוא כמו חודו של דד שמכניס התינוק בתוך פיו ואינו הפרח שהוא הנץ שנופל ממנו כי בזה אין ספק דכשר לד"ה כי כן דרכו ליפול וא"כ אין חילוק בין פי' הר"י בר יקר לפי' הרמב"ם לגבי הפיטמא זולתי דלהר"י בר יקר פסול בניטל ראש הפיטמא שהוא כמו חודו של דד שהוא חד ועשוי כעין בוכנא והוא הנקרא פרח ושושנה ולהרמב"ם משמע דאינו פסול אלא בניטל כל הדד מעיקרו ונשאר מקומו גומא שהרי כתב ניטל דדו והוא הראש הקטן ששושנתו בו דמשמע שהניטל הוא מגוף האתרוג וכך הבין הרא"ש דברי הרמב"ם עיין עליו בבאוריו לסמ"ג וכ"כ הר"ן דאחרים מפרשים דנטל בוכנתו הוא הדד שהפיטמא בראשו ואינו נפסל אלא כשניטל כל הדד שהוא כבוכנא באסיתא גם התוס' והרא"ש הזכירו אותו פי' שכתבנו וז"ל וקאת הי' נראה מדהזכיר כאן גבי אתרוג פיטמתו ועוקצו וחוטמו וכן נמי התם גבי דדי אשה משמע שלשתן במקום א' לבד ראשו של אתרוג שיוצא מתוך חודו של אתרוג כמין עוקץ בולט וקשה כעץ וניטלה פיטמתו היינו בוכנתו שנטל אותו העוקץ ממקום חבורו ונשאר כעין גומא בראש האתרוג וכ"כ באורחות חיים הלכה למעשה ודברי הרי"ף אפשר לפרש כסבר' הר"י בר יקר דמפסיל אף בניטל השושנה לחוד ואינו ניטל מגוף האתרוג כלום וכך הבין הרא"ש בבאוריו לסמ"ג ומ"ש דפיטמתו דד של אתרוג היינו מפני שראש אותו העץ הקטן הוא כמו חודו של דד שמכניס התינוק בתוך פיו ומ"ש והוא חוטמו לאו חוטמו ממש קאמר אלא מקום חוטמו דאם חוטמו הוא שושנתו מאי האי דקאמר רבא ועל חוטמו אפילו במשהו פסול הא לא שייך לומר בשושנתו שעלתה בו חזזית אפילו משהו אלא ודאי כוונת הרי"ף לומר דהפיטמא הוא מה שבראש האתרוג במקום חוטמו ולא מה שבזנבו ואפשר גם כן לפרשן כסברת הרמב"ם דלא מיפסל אלא בניטל כל הדד שהוא כבוכנא באסיתא והיינו דקאמר והוא חוטמו שניטל גם מן החוטם והוא שושנתו כלומר העץ שהשושנה בו ניטל כולו וכך נראה מדברי הסמ"ג שכתב דלהרי"ף והרמב"ם חוטמו הוא בכלל בוכנתו אלמא דגם להרי"ף אינו פסול אלא בניטל כל הדד כמו להרמב"ם אלא דמשמע דס"ל לסמ"ג דאף הר"י בר יקר מפרש כדבריהם וזה ודאי תימא שכבר כתב רש"י ז"ל לשונו של הר"י בר יקר דמשמע מיניה להדיא שפוסל בניטל קצת הפיטמא אע"פ שנשאר' הגומא מליאה וצ"ל שהסמ"ג היה מפרש דהרמב"ם והרי"ף נמי פוסלין אף בניטל מקצת הפיטמא דהיינו הראש העליון אע"פ שנשארה הגומא מליאה וכמו שפירש הר"י בר יקר ואע"ג דבניטל הזנב אינו פסול להרמב"ם והר"י אא"כ שנתלש מעיקרו לגמרי ונשאר מקומו גומא אבל בניטל עוקצו שחוץ לגומא כשר מ"מ בניטל פיטמתא פסול אף בניטלה מקצתה ונשארה הגומא מליאה וכן נראה מדברי הרא"ש שכך הוא מפרש לפי דעתן של הרי"ף והרמב"ם ור"ח וכן פי' הב"י לפי פר"ח והכי נקטינן לחומרא · לשון הש"ע ניטל דדו והוא הראש הקטן ששושנתו בו פסול עכ"ל והן דברי הרמב"ם ככתבם ולשונם וז"ל הגהת ש"ע ויש מחמירין שאם ניטלה השושנה דהיינו מה שאנו קורין פיטמא וטוב להחמיר במקום שאפשר ומיהו לענין דינא אין לפסול אא"כ ניטל הדד דהיינו העץ שראש הפיטמא עליו והרא"ש נקרא שושנת' וכל זה דוקא בניטלה אבל אם לא היה לו דד מעולם כשר וכן הם רוב אתרוגים שמביאין

אית לן למימר דס"ל דמגילה שאני דבעינא בה פירסומי ניסא וכל שלא השמיע לאזנו ליכא פירסומי ניסא ומ"מ הדבר דחוק כיון דחזינן דתלמודא משמע ליה דמגילה וק"ש שוים הם מנין לנו לחלק ביניהן ובא"ח כתוב שהרמב"ם לא הוציא מכלל המוציאין אלא שוטה וקטן לבד ולא הוציא חרש נראה שנוסחאות ספר הרמב"ם שבידו מוחלקת משלנו: **כתב** הר"ש בר צמח בתשובה בירושל' אמרינן אמתני' לית כאן חרש ולפי גמרא דידן מיירי במדבר ואינו שומע ואתיא כמ"ד צריך שישמיע לאזניו ולא דומיא דשוטה וקטן הוא דאינהו אפי' בדיעבד קריאתם פסולה אבל חרש המדבר ואינו שומע יוצאין אחרים בקריאתו אבל בשופר אינו מוציא וטעמא משום דבשמיעה תליא מילתא דהא מברכים על השמיעה וכיון שאינו שומע אינו מחוייב בדבר ולא מפיק אבל במגילה דבקריאה תליא מלתא כיון דיודע לקרות בר חיוב הוא אבל שומע ואינו מדבר יוצאים בתקיעתו עכ"ל: **וכתב** בא"ח השומע מגילה ממי שהוא מודר הנאה ממנו יצא דומיא דשופר: **וכתב** עו"ש מקום שאין מנין אם יש שם ד' או ה' אחד מהם יודע המגילה ואחרים אינם יודעים אחד פוטר את כולם אבל אם כולם יודעין יקראו אותה לעצמם עכ"ל:

ירושלמי ריב"ל הוה מכניש בני ביתיה וקרי קמיהון בפרק בתרא דמגילה:

הקורא

דרכי משה

שדברי הב"י שס"ל שנוסחא יאמיתית היא בספרים אבל הפרשיות א"צ לחזור ולעשותן אמנם במקצת נוסחאות איתא דכל הפרשיות שעשו באדר ראשון צריך לחזור לעשותן בשני וכ"מ בגמ' פ"ק דמגילה (ו:) וכ"ה דברי הרא"ש וכ"כ מהר"א מפראג שכ"ה הנוסחא האמיתית:

לפט (א) ובא"ז פסק הלכה למעשה כדברי רש"י אבל מדברי הרא"ש ור"ן נראה דיש להחמיר כדברי בה"ג וכ' המרדכי פ"ק דמגילה דף צ"ד דכ"ג לראבי"ה:

וכתב

היינו מפני שהם מפרשים ניטלה פיטמתו כפירוש הר"י בר יקר וניטלה בוכנתו מפרשים כפי' הר"י הלוי ופיטמתו ובוכנתו שני ענינים הם זה בראשו וזה בעוקצו וכבר הארכתי בסמוך בביאור דבריהם וכתבתי המסקנא :

עלתה בו חזזית כו' משנה שם עלתה חזזית על רובו פסול על מיעוטו כשר ופירש"י חזזית כמין אבעבועות וכתב הרא"ש והוא שיש בהן ממש כו' ובגמרא לא שנו דעל מיעוטו כשר אלא במקום אחד אבל בב' וג' מקומות מיחזי כמנומר ופסול :

ומ"ש בשם הרי"ג הכי משמע פשטא דמלתא דב' וג' מקומות דומיא דמקום אחד מה מקום א' במיעוטו אף בב' וג' מקומות במיעוטו ולשון הרי"ג שכתב במיעוטו של צד אחד נראה דס"ל דברובו דפסול היינו אעפ"י שאינו רובו של אתרוג אלא רובו של צד אחד והכי משמע בירו' אבל התוס' בריש לולב הגזול והרא"ש גבי חזזית כתבו די"ל הירושלמי כתלמודא דידן דהיינו במקום אחד אבל לעולם הוא רובו של אתרוג :

ומ"ש בשם הראב"ד כו' כ"כ הרא"ש בשמו וכתב דס"ל דבהכי דמיין ב' וג' מקומות למקום אחד שהחברבורות בג' מקומות הן מעוט האתרוג כמו במקום אח' אבל פיזור הנימור הוא ברוב האתרוג :

ומ"ש ואם הוא מחצה על מחצה וכו' טעמו מבואר דס"ל דהלכה כרבי יוסי דאמר בפ"ב דבכורות דאפשר לצמצם לכל הפחות בידי אדם וכן כתבו התוס' בפ"ק דסוכה בדף ט"ו דבפ"ק דעירובין פסקינן כמ"ד פרוץ כעומד מותר הילכך אף באתרוג כשר במחצה על מחצה · וטעמו של הראב"ד דפוסק דא"א לצמצם אע"פ שהוא בידי אדם דלית הלכתא כרבי יוסי כל עיקר ועיין שם בתוספות וכיון דאי אפשר לצמצם אם כן אע"פ שהוא משוער בלבד שנשאר הרוב שלם מכל מקום פסול דבעינן רוב הנראה לעינים שיעור לא רוב שאינו בשיעור רק משוער בלבד :

ומ"ש ומחוטמו ואילך כו' מימרא דרבא שם גבי חזזית ועל חוטמו ואפילו במשהו נמי פסול וכתב הרא"ש דהיינו ממקום שמתחיל לשפע כו' דלא כדמשמע מפירש"י דדוקא עובי גובהו נקרא חוטמו ומ"ש דכל שינוי מראות ויבש פוסלין בחוטמו בכל שהוא כ"כ הרא"ש לשם וה"ט כיון דחזזית פסולה משום דבעינן הדר ופוסל בחוטמו בכל שהוא א"כ הכי נמי שאר כל הפסולין משום הדר דמאי שנא :

ומ"ש או סרח והוא יותר מתפוח שיש בו קצת ריח רע כלומר לא תימא כיון דתפח פסול וסתם תפח נסרח א"כ היינו סרח לכך קאמר דסרח הוא יותר מתפוח במה שיש בו קצת ריח רע משא"כ בתפוח ומילי מילי קתני תפח ואע"ג דלא סרח וסרח אע"ג דלא תפח והכי קאמר בגמרא ולא כמ"ש הב"י דזו ואצ"ל זו קתני : **ומ"ש** ואם הוא שחור וכו' שם בברייתא כושי לבן והרא"ש כתב דדינן כמו חזזית דבמקום אחד ברובו וכו' : והא דשחור פסול דוקא בארצות הרחוקים מארץ כוש שהוא שינוי להם אבל הסמוכים לארץ כוש ורגילים באתרוגים שחורים אתרוג שחור שהובא לשם מכוש כשר אבל הגדל לשם פסול כיון דאין דרכו בכך כך היא הנוסחא האמיתית בספרי רבינו והכי משני רבא לברייתות דקשיין אהדדי הא לן והא להו וע"פ פירוש רש"י והרא"ש אבל הרי"ף והרמב"ם פי' הסוגיא בע"א

נשאר ממנו כל שהוא כשר : עלתה בו חזזית והוא כמו אבעבועות ויש בו ממש שמקומו ניכר במישוש שהוא גבוה מן האתרוג אם הוא במקום אחד אינו פוסל אלא ברובו ואם הוא בב' או בג' מקומות אפי' במיעוטו פסול : וכתב הרי"ץ גיאות אפי' אם הב' או הג' מקומות במיעוטו של צד א' פסול אבל הראב"ד כתב דוקא שנתפזר הנימור ברובו אע"פ שבשטח החברבורות הוא מיעוט אבל במיעוטו כגון שכולם מצד אחד של אתרוג כשר ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ואם הוא מחצה על מחצה במקום א' כתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל כיון שהוא בידי אדם אפשר לצמצם (ג) וכשר כמו פרוץ כעומד אבל הראב"ד כ' (ד) כל הפסולים שפוסלין ברובן מחצה על מחצה נמי פסול שאי אפשר לצמצם דבעינן רוב הנראה לעינים ומחוטמו ואילך היינו ממקום שמתחיל לשפע עד הפיטמא פוסל חזזית וכל שינוי מראות בכל שהוא (ה) וכ' הראב"ד ה"ה נמי יבש פסול שם בכל שהוא ואם עלתה בו חזזית בענין שפסול או שהוא מנומר אם כשקולפו חוזר למראה האתרוג כשר וזה פסול החוזר להכשירו : נפל עליו מים בתלוש ותפח או סרח והוא יותר מתפוח שיש בו קצת ריח רע או שהוא כבוש בהומץ או מבושל או מנומר פסול ואם הוא שחור או לבן במקום א' פסול ברובו בב' או בג' מקומות דינו כחזזית ליפסל אפי' במיעוטו והא דשחור פסול דוקא בארצות הרחוקים מארץ כוש שהוא שינוי

כתוב בא"ח וז"ל כתב הריטב"א כל שניטלה השושנה שלמעלה אפילו עם הדד שבשופה ולא חסר באתרוג כלום כשר ואין לנו פסול אלא כשניטל העוקץ ופטמתו ורוב האתרוגים יש שאין להם אותה שושנה ודד שלה והאתרוג הדר זולתו וזו היא שיטת הרמב"ן וה"ר יונה אעפ"כ כיון שלא נתברר בתלמוד יפה יש לנו לחוש ולומר דרבי יצחק בא לפרש דניטלה פיטמתו אינו השושנה אלא בוכנתו של אתרוג בין אותה בוכנא שבראשו תחת השושנה בין הבוכנא שבסוף העוקץ ועל שניהם שנינו ניטלה פיטמתו פסול אבל אם ניטלה השושנה לבד או העוקץ לבד או שניהם ושתי הבוכנות קיימות כשר וכן ראוי להורות ולעשות מעשה ולא יותר מפי מורי עכ"ל :

עלתה בו חזזית והיא כמו אבעבועו' וכו' שם במשנה (לד) עלתה חזזית על רובו פסול עלתה חזזית על מיעוטו כשר ובגמרא (לה) לא שנו דעל מיעוטו כשר אלא במקום אחד אבל בשנים או בג' מקומות מיחזי כמנומר ופסול ופירש"י חזזית · כמין אבעבועות דקות וכתב הרא"ש והוא שיש בהם ממש שמקומו ניכר במשמוש שהוא גבוה משאר האתרוג ובירושלמי מסיק עלה ר' יצחק בר נחמן בשם שמואל כל הפסולים אינם פסולים אלא בי"ט ראשון בלבד תמן אמרינן רובו מצד אחד חוטמו כרובו הא דאמרי' רובו מצד אחד י"ל כגמרא דידן דהיינו במקום אחד אבל בשנים או בשלשה מקומות אפי' מיעוטו פסול ולא כדברי המפרשים דברובו של צד אחד מיפסל כיון דמתניתין סתמא קתני רובו של אתרוג קאמר ונראה שהירושלמי סובר שהחזזית חשיב כחסר ולכך לא מפסיל אלא בי"ט ראשון ולא מסתברא כלל דאי טעמא משום חסר מאי נפקא לה מיניה בין רובו למיעוטו בחוטמו אלא ודאי משום הדר הוא ומיפסיל בכל הימים או שמא הירושלמי פליג אגמרא דילן וסבר דאפילו בהדר לא מיפסיל אלא בי"ט ראשון עכ"ל והר"ן כתב עלתה חזזית על רובו בירושלמי אמרו דאפילו רובו מצד אחד ע"כ נראה שדעתו כדעת המפרשים דברוב של צד אחד מיפסיל כתב ה"ה דחזזית היינו כדמתרגמינן או ילפת או חזזן ופסול מפני שאינו הדר ולפיכך אפילו שאינו מגיע עד הלבן פסול ובא"ח כתב י"מ חזזית שנתקשה האתרוג מחמת לקותא וכתב עוד שם לפירש"י חזזית אבעבועות דקות אין זה מצוי גרב שיש באתרוגים שלנו עכ"ל :

כתב הרי"ץ גיאת אפילו אם השנים או הג' מקומות במיעוטו של צד אחד פסול אבל הראב"ד ז"ל כתב דוקא שנתפזר הנימור ברובו וכו' ז"ל הרא"ש שם כתב הראב"ד ז"ל שנתפזר הנימור ברובו של אתרוג אע"פ שהחברבורות עצמן מיעוט הן אבל במיעוטו כגון שאינו אלא בצד אחד של האתרוג כשר ולפ"ז הא דתניא מנומר פסול היינו שפשט הנימור ברוב האתרוג וגבולו ושיעור טוב הוא דלא מסתברא למימר שאם היו באתרוג כמין ב' טיפין וג' של נימור כל דהוא זה בצד זה שיפסול בכך אבל אין הל' מורה על כך דמשמע בב' או בג' מקומות דומיא במקום א' מה מקום אחד במיעוטו אף בב' או בג' מקומות במיעוטן אם לא שנאמר דבהכי דמי ליה שהחברבורים בג' מקומות הן מיעוט האתרוג כמו במקום אחד אבל פיזור הנימור הוא ברוב האתרוג עכ"ל וז"ל הריב"ש בתשובה אנו סומכים על דברי הראב"ד דדוקא שנתפזר הנימור ברובו אע"פ שבשטח החברבורות הוא מיעוט אבל במיעוטו שכולם מצד אחד של אתרוג כשר ולזה הסכים הרא"ש עכ"ל : כתוב בתה"ד אין להכשיר אותם חזוים בלא"ט מא"ל שבאים מן העלים ובאילן משום דשכיחי ורגילים לבא באתרוגים כיון דמשום הדר פסלינן חזזית באתרוג כדכתב אשיר"י ואין לחלק בזה משום דמתחלת ברייתו כך היה דאינו מהודר מעיקרו כמי לאו הדר מיקרו אמנם העולם נוהגים בפשיטות להכשיר אותו בלא"ט מא"ל ואפי' שהם מורגשים במשמוש היד ואפשר דסמכי אהא דכתב אשיר"י חזזית דפסול היינו חברבורות שמורגשים במשמוש היד וכתב אח"כ בשם הראב"ד דחזזית ממראה האתרוג כשר והני בלא"ט מא"ל שכיחי ורגילי חשיבי מראה האתרוג ולא מיקרו אינו הדר משום כך עכ"ל (ז) : **ואם** הוא מחצה ע"מ במקום אחד כתב ה"ר יחיאל כיון שהוא בידי אדם אפשר לצמצם וכשר וכו' א :

ומחוטמו ואילך היינו ממקום שמתחיל לשפע עד הפיטמא פסול החזזית וכל שינוי מראות בכל שהוא שם אמתני' דעלתה חזזית על רובו אמר רבא ועל חוטמו אפילו במשהו נמי פסול ופירש"י ובחוטמו בעובי גבהו שמשפע משם ויורד לצד ראשו אפילו כל שהוא פסול שנראה שם לעינים יותר משאר מקומות שבו שבאותו עובי אדם נותן עיניו וכתב הרא"ש משמע מתוך פירש"י שאין כל השיפוע עד הפיטמא נקרא חוטם אלא עובי גובהו שממנו משפע ויורד אבל מדהזכיר הרי"ף ור"ח החוטם אצל הפיטמא משמע שהשפוע קרוי חוטם וכן עמא דבר שמעובי גבהו עד הפיטמא פוסלין חזזית כל דהו והוא הדין יבישות וכל הפסולים משום הדר עכ"ל · וגם הר"ן כתב אחר דברי רש"י ואחרים אמרו חוטמו אותו מקום גבוה שתחת הנץ שהוא עשוי כמין נזר וכיוצא בזה כתב ה"ה בשם הריב"ג וכתב שדברים אלו קרובים לדברי הרמב"ם ואיכא למידק דמשמע מדברי הרא"ש דעמא דבר כדברי הרי"ף ור"ח ולכן מעובי גבהו עד הפיטמא פסולים חזזית כל דהו ותימא דהא אין ללמוד מדבריהם דמיקרי חוטמו אלא השיפוע ולא עובי גבהו וי"ל דעמא דבר לחוש גם לדברי רש"י ולכך פוסלים גם בעובי גבהו א"כ הא דקאמר דעמא דבר לפסול מעובי גבהו עד הפיטמא היינו מעובי גבהו ולמעלה ולא עובי גבהו בכלל והיינו כפר"ח והרי"ף :

ומ"ש שכל הדברים הפוסלים באתרוג פוסלים בחוטמו בכל שהוא כ"כ שם הר"ן וכ"כ בא"ח בשם הראב"ד והריטב"א : **ואם** עלתה בו חזזית בענין שפסול או שהוא מנומר וכו' כ"כ הרא"ש גבי נקלף וכתבתיו בסמוך וכבר נתבאר שם נקלף בשלא חסר מבשרו מיירי להרא"ש ולהרמב"ם והר"ן מיירי בשעדיין נשאר ירוק כמות שהיה : **נפל** עליו מים בתלוש ותפח ברייתא שם (לו ·) אתרוג תפוח סרוח כבוש שלוק כושי לבן ומנומר פסול ולפי מה שפירש רבי' בסרוח זו ואין צריך לומר זו קתני : **ומ"ש** ואם הוא שחור או לבן במקום אחד פסול ברוב בב' או בג' מקומות דינו כחזזית ליפסל אפילו במיעוטו כ"כ שם הרא"ש ז"ל : **והא** דשחור פסול דוקא בארצות הרחוקים וכו' שם אמר מר אתרוג כושי פסול והתניא כושי כשר דומה לכושי פסול אמר אביי כי תנן נמי במתניתין דומה לכושי תנן רבא אמר ל"ק הא לן והא להו ופירש"י דומה לכושי · שגדל כאן והרי היא שחור פסול שנדמה הוא (קונטנפא') אבל כושי עצמו היינו טעמא דכשר דאורחיה הוא : הא לן והא להו · לעולם מתניתין כושי נמי פסל ול"ק מתניתין לבני א"י שרחוקים מארץ כוש ואינם רגילים בהם ברייתא לבני בבל שקרובים לכוש ורגילים

דרכי משה

מקצת אותו הדד שעל ראש האתרוג ממנה אמנם נהגו להחמיד אפי' בנטילת השושנה לבד וכן ראוי לעשות במקום שאפשר משום דהר"ן כתב דלדעת הרי"ף פסול בנטילת השושנה להוד לכן ראוי לחוש לדבריו במקום שאפשר למצוא אחר בקלות : (ד) ובמהרי"ל משמע דאין להכשירן אם ניכרים במשמוש היד : (ה) משמע דוקא שינוי מראות דפסולין משום הדר אבל שאר פסולין לא פסלי בחוטמו במשהו וכ"כ בתא"ו נ"ח ח"ג בהדיא וז"ל כל פסולי אתרוג שהם משום הדר בחוטמו פוסלין במשהו עכ"ל וכ"כ הרא"ש אבל הר"ן כתב פרק לולב הגזול דף של"ט ע"א דה"ה כל הפסולין באתרוג כגון נסדק שפסולו משום חסר אפ"ה פוסל בחוטמו בב"ש :

וכתב

פרישה

(ג) **וכשר** כמו פרוץ כעומד כנ"ל וע"ל סי' שס"ח וע"ל סי' תר"ל דמבואר שם דגבי סוכה כשר אפי' פרוץ מרובה על העומד כדין פרוץ כעומד ולעיל גבי שפודין בסי' תרל"א שכתב רבינו שאם הניח בין פסול לפסול שכך כשר כמו פסול דפסול שאני התם כמו שדייק רבינו טעמא שא"א לצמצם שימלא כל האויר מסכך כשר ולכן הוי פסול מרובה שהאויר מצטרף בהז דפסול וכן צל והמה שווים למעלה שכתב רבינו ריש סי' תרל"א דפסול היינו משום דחמה הנכנסת במור קטן למטה היא מרובה כו' דבסכך בשוים למטה כשר כמ"ש רבינו ריש סי' תרל"א היינו דבשוים למטה או שכל מרובה ודאי למעלה כמ"ש דקי"ל דלעולם החמה הנכנסת במור מרובה מהסור וק"ל :

(ד) **כל** הפסולין שפוסלין ברובן מחצה כו' נמי פסול · והא דפרוץ כעומד מותר אפשר דשאני התם דמחיצות שבת דרבנן א"כ התם כך אמרה תורה למשה לא תפרוץ רובא :

פסולין

חדושי הגהות

תרמח א עיין בב"ח מ"ש בזה ואפשר שגם הרב"י כיון לדבריו :

ורגילים כהס ומ"מ בגדל כאן ודומה לכושי נדמה הוא ופסול וכ"כ הרא"ש וכדבריהם כ' רבינו אבל הרי"ף פי' לבני א"י כושי פסול וכ"ש כושי הרבה הדומה לאדם כושי שהוא פסול ולבני בבל שהאתרוגים כושים הכושי כשר והכושי הרבה שהוא דומה לאדם כושי פסול וכ"כ הרמב"ם וכתב ה"ה שכן עיקר :

בע"א ע"ש : **התיום** וכו' פלוגתא דת"ק ור"א שם והסמ"ק פסק כר"א לחומרא. ובתשובת הרשב"א סימן ת"א הסכים להתיר כת"ק וכסברת הרמב"ם ורבינו : **הירוק** וכו' שם במשנה פלגתא דר"מ ור"י והלכה כרבי יהודה דפסול וכתבו התו' דאין לפרש ירוק שדומה לאלמון בילה שהוא כעין שעוה שהרי אתרוג עיקרו דומה לשעוה אלא ירוק כעין עשבים קאמר דפסול ואותן האתרוגים הבאים לפנינו ירוקים כשרים אפי' לר"י כשחוזרי' למראה שאר אתרוגים אפילו בתלוש לאחר ששהו בכלי זמן מרובה דודאי גמר פריים עכ"ל והביא הרא"ש דבריהם לפסק הלכה ונראה דדוקא כשחזר כולו למראה אתרוג אבל אם לא חזר כולו דינו כחזזית ליפסל ברובו במקום אחד וכו' והרבה טועים בזה שמברכין על אתרוג ירוק כשנשתנה מקצתו למראה אתרוג וטעמם דהא חזינן שנגמר פריו ולי נראה דירוק פסול ג"כ מפני שאינו הדר כדקס"ד בגמרא מעיקרא דירוק אינו הדר אלא משום דר' יהודה לא בעי הדר מהדרינן אטעמא אחרינא משו' דלא גמר פריו אבל למאי דקיימא לן דבעינן הדר ירוק פסול משום דאינו הדר אפילו גמר פרי והלכך דינו כחזזית ושינוי מראות ויבש דפסול משום דבעינן הדר :

שינוי להם אבל הסמוכים לכוש ורגילים באתרוגים שחורים אתרוג שחור שהובא לשם מכוש כשר אבל הגדל שם פסול כיון שאין דרכו לגדל שם : העגול ככדור פסול גדלו בדפוס ועשאו כצורה אחרת שאינו מצורת האתרוג פסול אבל אם עשאו כצורת אתרוג אפילו עשאו דפי דפי השיב שפיר צורתו וכשר : התיום שגדלו שנים דבוקים זה בזה כשר ובספר המצות פסל תיום : הירוק שדומה לעשבי השדה פסול אבל אם הוא ירוק וכשמשהים אותו חוזר למראה אתרוג כשר : שיעור אתרוג קטן פחות מכביצה פסול אבל אם הוא כביצה אפילו אם הוא בוסר שעדיין לא נגמר פריו כשר ובגדול אפילו הוא גדול הרבה שצריך לאוחזו בשתי ידיו כשר :

תרמט כל הד' מינין (א) פסולין בגזול בין לפני יאוש בין לאחר יאוש

העגול ככדור פסול שם בברייתא והרמב"ם השמיט פיסול זה דעגול ככדור ותמה עליו ה"ה :

גדלו בדפוס ועשאו כצורה אחרת וכו' גז"ש בברייתא גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול ובגמ' אמר רבא ל"ש אלא כמין בריה אחרת אבל כברייתו כשר פשיטא כמין בריה אחרת תנן ל"צ דעבדינא דפי דפי פירש"י גדלו בדפוס · שעושה לו דפוס כשהוא קטן ונותנו בתוכו במחובר כמדת הדפוס : דעבדינא דפי דפי · כמין קרשים קרשים כמין גלגל של רחים של מים ורבא אשמעי' דהא נמי ברייתו הוא :

התיום שם בברייתא אתרוג ככדור פסול וי"א אף התיום ומשמע דת"ק מכשיר בתיום והלכתא כוותיה וכ"פ הרמב"ם אבל סמ"ג פסק דפסול ונראה שהוא סובר דכיון דלא אשכחן מאן דמכשר בהדיא איכא למימר דליכ' מאן דפליג אים אומרים דפסלי וא"כ משתכח מאן דפליג הלכתא כוותי' כיון שלא הוזכר בתלמוד סברת החולקי' עליהם ודברי הרמב"ם עיקר :

הירוק שדומה לעשבי השדה וכו' שם במשנה (לד ·) הירוק ככרתי ר"מ מכשיר ורבי יהודה פוסל וידוע דהלכה כר"י : **ומ"ש** אבל אם הוא ירוק וכשמשהין אותו חוזר למראה אתרוג כשר כן כתבו שם התוספות והרא"ש וטעמא משום דאי לאו דנגמר פריו לא היה חוזר למראה אתרוג בתלוש ולשון רבינו אינו מדוקדק שכתב אבל אם הוא ירוק דמשמע דעד השתא לאו בירוק עסיק ואתי אלא כך הו"ל לכתוב והא דפסול היינו בשאפי' כשמשהין אותו אינו חוזר למראה אתרוג אבל אם כשמשהין אותו חוזר למראה אתרוג כשר :

שיעור אתרוג קטן פחות מכביצה פסול אבל אם הוא כביצה וכו' שם במשנה שיעור אתרוג קטן ר"מ אומר כאגוז רבי יהודה אומר כביצה והגדול כדי שיאחוז שניהם בידו ד"ר יהודה ר' יוסי אומר אפי' א' בשתי ידיו ופסקו הרי"ף והרא"ש הלכה כר' יהודה בקטן וכרבי יוסי בגדול וכתב הר"ן דלר"י אפי' צריך ב' ידיו לאתרוג אחד מתוך גדלו או שהוא צריך ליטלו על כתיפו יצא וכ"כ הרמב"ם בפ"ז שיעור אתרוג אין פחות מכביצה ואם היה גדול כל שהוא כשר :

ומ"ש רבינו אפי' אם הוא בוסר שעדיין לא נגמר פריו כשר שם בברייתא (לו ·) אתרוג הבוסר ר"ע פוסל וחכמים מכשירים ופסק הרמב"ם כחכמים דמכשירין ופירש"י הבוסר קטן כפול הלבן והתוספות חלקו עליו וכתבו דההוא שיעור גבי ענבים איתמר דבגמר בשולם נמי קטנים הם אבל אתרוג שהוא פרי גדול אפי' יותר מכביצה בוסר הוא כשסופו לגדל יותר הרבה והכא כשאין סופו לגדל יותר דאפי' ר"ע דפסל התם יכשיר בכזית למר בכביצה למר דחשיב גמר פרי אבל פחות מכאן לא חשיב גמר פרי אע"פ שאין סופו לגדל יותר עוד יתכן דאפי' רבנן דמכשרי התם פסלי הכא בפחות מכאן דאתרוג הבוסר חשיב פירא טפי עכ"ל וסמ"ג כתב אתרוג הבוסר פי' רש"י אתרוג קטן כפול ר"ע פוסל וחכמים מכשירים ואח"כ כתב ומסקי' הלכתא כרבי יהודה בשיעור אתרוג קטן שהוא כביצה וכר' יוסי בשיעור אתרוג גדול וכתב מהרא"ס ז"ל דיש לתמוה עליו שהביא הברייתא דאתרוג הבוסר דקתני ר"ע פוסל וחכמים מכשירין כדי לפסוק הלכה כחכמים היאך פירש הבוסר כפירש"י דלדידיה ס"ל כחכמים דפליגי עליה דר"מ ורבי יהודה במתניתין ושוב אין לפסוק כמותם וצ"ע עכ"ל ול"נ דאפשר לומר דסמ"ג סובר כמו שכתבו התוספות בסוף דבריהם דיתכן דאפי' רבנן דמכשרי התם פסלי הכא בפחות מכאן דאתרוג הבוסר חשיב פירא טפי דהשתא באתרוג הבוסר אפי' אינו גדול יותר מכפול הלבן מאחר שסופו ליגדל יותר כשר אבל אתרוג שאין עתיד ליגדל יותר צריך שיהא כביצה ומהרי"ק בשורש ס"ב כתב דרכים אחרים ליישב דאתו ר"מ ורבי יהודה כרבנן דכ"ע :

דבעינן הדר ירוק פסול משום דאינו הדר אפילו גמר פרי והלכך דינו כחזזית ושינוי מראות ויבש דפסול משום דבעינן הדר :

שיעור אתרוג וכו' שם במשנה פלוגתא דר"מ ור"י בקטן ופלוגתא דר' יהודה ור' יוסי בגדול ופסקו הפוסקים דהלכה כר"י בקטן דבפחות מכביצה פסול ומעיקרא קא ס"ד דפסול משום דאינו הדר ומסקנא דלר"י לא בעינן הדר ופסול משום דלא גמר פירא והלכה כר"י בגדול דמכשיר אפילו גדול הרבה שצריך לאחוז בשתי ידיו ולא חיישינן שמא יתנו לו הלולב בשמאל והאתרוג בימין ואתי לאפוכינהו ולאחוז האתרוג והלולב באחד מידיו עד שיחליף וכיון שהוא גדול יותר מדאי שמא יפול מידיו ויפסל שיתרע בו נקב לא חיישינן לה ואע"ג דקאמר בברייתא דא"ל ר"י לר' יוסי אפילו לדידך דלא חיישת לאנפולי ואפסולי ומייתי ראיה מר"ע שבא לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו אינה ראיה דאף הם אמרו לו אין זה הדר מ"מ ר' יוסי ס"ל דר' עקיבא קאמר דאף זה הדר דמפני גדלו לא נתמעט הדרו אדרבה כל שכן דאיכא הדר טפי כ"ל :

ומ"ש דאם הוא כביצה אפילו אם הוא בוסר וכו' כלומר ל"מ דכשאין סופו ליגדל יותר דכשר בכביצה משום דהיינו גמר פריים אלא אפילו אם הוא בוסר דסופו ליגדל נמי כשר בכביצה ואתרוג הביסר פלוגתא היא בברייתא ופסק כחכמים דמכשרי וס"ל דהיינו דוקא בכביצה ועיין בתוס' בדף ל"א בד"ה שיעור אתרוג קטן :

תרמט כל ד' המינין פסולין בגזול וכו' בפרק לולב הגזול שנינו דגזול ויבש פסול בכל ד' המינין ובגמרא פליגי ר' יוחנן ושמואל בי"ט שני דאין נטילתן אלא מדרבנן אי פסלינן נמי בגזול ופסקו הרי"ף והרא"ש כר"י דפוסל אף בי"ט שני ומשמע בסוגיא דבין לפני יאוש ובין לאחר יאוש פסול משום דהו"ל מצוה הבאה בעבירה אלא שהתוס' כתבו דבלאחר יאוש אינו פסול אא"כ בגזלו אגוד דלית ביה לא שינוי השם ולא שינוי מעשה אבל בגזלו כשאינו אגוד ואח"כ אגדו דאיכא יאוש בהדי שינוי השם ושינוי מעשה וקני ליה מקמי דחל חיוב המצוה תו לא הוה מצוה הבאה בעבירה ע"ש בדף ל' בד"ה הא קנייה ביאוש ובד"ה ולקנייה בשינוי השם · ואיכא לתמוה על רבינו שסתם וכתב דפסול בלאחר יאוש ולא חילק ונראה לומר דס"ל דדוקא למ"ד לולב צריך אגד חשיב שינוי מעשה כשאגדו אבל למאי דקי"ל דלולב א"צ אגד לא חשיב שינוי מעשה ואע"ג דאיכא שינוי השם דמעיקרא הו"ל לולב והשתא הושענא כיון שחוזר לברייתו לא שמיה שינוי ועיין בסוגיא ובדברי התוספות ומ"מ היכא דקננהו לאחר היאוש בשינוי מעשה ממש תו לא הו"ל מצוה הבאה בעבירה שהרי קננהו מקמי דחל חיוב המצוה וכ"כ הר"ן ודוקא לגזלן ולגנב עצמו אבל לאחרים לית בהו משום מצוה הבאה בעבירה וכ"כ בארחות חיים :

וכשל

תרמט כל הד' מינים פסולים בגזול בין לפני יאוש בין לאחר יאוש ובשאול בפ' לולב הגזול שנינו דגזול ויבש פסול בכל ד' מינים ובגמ' בר"פ (כט :) קא פסיק ותני לא שנא ביו"ט ראשון ולא שנא בי"ט שני בשלמא יבש הדר בעינן וליכא אלא גזול בשלמא י"ט ראשון דכתיב לכם משלכם אלא בי"ט שני מ"ט א"ר יוחנן משום רשב"י משום דהו"ל מצוה הבאה בעבירה שנאמר והבאתם גזול את הפסח מה פסח לית ליה תקנתא אף גזול לית ליה תקנתא לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש בשלמא לפני יאוש אדם כי יקריב מכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא לאחר יאוש הא קנייה ביאוש אלא לאו משום דהו"ל מצוה הבאה בעבירה ופליגא דרבי יצחק דא"ר יצחק בר נחמני אמר שמואל לא שנו אלא בי"ט ראשון אבל בי"ט שני מתוך שיצא בשאול יצא נמי בגזול מתיב ר' נחמן בר יצחק לולב הגזול והיבש פסול הא שאול כשר אימת אילימא בי"ט ראשון הא כתיב לכם משלכם והאי לאו דידיה הוא אלא לאו בי"ט שני וקתני גזול פסול א רבא אמר לעולם ביום טוב ראשון ולא מיבעיא קאמר לא מיבעיא שאול דלאו דידיה הוא אבל גזול אימא סתם גזילה יאוש בעלים הוא וכדידיה דמי קמ"ל ופירש"י קא פסיק ותני · פסול ל"ש בי"ט הראשון דחיוביה מדאורייתא ל"ש בי"ט שני דליתיה בנטילת לולב אלא מדרבנן : בשלמא יבש · פסול בדרבנן נמי כיון דמצוה הוא משום זכר למקדש בעיא הידור מצוה : אלא גזול בי"ט שני אמאי לא מהיכא תיתי למפסליה : אף גזול · אין לו תקנה לאחר זמן ואפי' ביאוש ואע"ג דלענין מיקנא אמרי' בבבא קמא דקני ליה ביאוש והוי דידיה אפ"ה אקרובי למזבח לא : מתוך שיצא בשאול . דהא ביום שני לא כתיב לכם למעוטי : אימא סתם גזילה · מיד ואע"ג דלא שמעינן דאייאש יאוש בעלים הוא שהרי בפניו גזלה מידו ואין כח להציל קמ"ל דעד דשמעינן דאייאש לא קני ליה דמימר אמר השתא הוא דתקיף מינאי לאחר תפיסנא ליה בדינא עכ"ל וכתב הרא"ש והרב אלפסי שלא הביא אלא המשנה כצורתה ולא הביא פלוגתא דאמוראי דפליגי בגזול מכלל דס"ל כסתמא דתלמודא דקאמר קפסיק ותני לא שנא בי"ט ראשון ל"ש בי"ט שני ופסיל ליה משום מצוה הבאה בעבירה ואע"ג דקרא גבי קרבן כתיב ה"ה לכל המצות כדמוכח בפרק הגוזל קמא דקאמר הרי שגזל סאה חטין וכו' אין זה מברך אלא מנאץ ולא כשמואל דסבר דלא אמרינן הכי אלא במצוה שהיא מדאורייתא ולא מסתבר טעמיה דכיון דמברך ומזכיר שם שמים מנאץ הוא במילי דרבנן כמו במילי דאורייתא ועוד דר"נ בר יצחק דהוא בתרא פריך לשמואל ממתני' ואע"ג דדחי ליה לא סמכינן אשינויא דחיקי וכ"פ בה"ג ורב פלטוי גאון וגם הר"ן כתב לענין הלכה הרי"ף כתב מתניתין כצורתה ולא כתב עליה מחלוקת רבי יוחנן ושמואל מדקא סתם לה סתומי משמע דפסק כר' יוחנן דל"ש בי"ט ראשון ל"ש בי"ט ב' של דבריהם וכן דעת הראב"ד והרמב"ן לפסול כרבי יוחנן דקי"ל שמואל ורבי יוחנן הלכה כר"י וכ"ש הכא דמשמיה דרשב"י קאמר לה דהוא תנא ור' אמי ס"ל כוותיה ע"כ ומיהו אין דעת הרמב"ם כן שהרי כתב שפסול משום גזל וגניבה אינם פסולים אלא בי"ט ראשון בלבד וכתב ה"ה שכן דעת הגאונים וכתב הר"ן שכן דעת הרז"ה לפסוק כשמואל :

כתב בה"ת לולב הגזול והגנוב יש פוסלים אותו כל ז' מיהו דוקא לגנב ולגזלן עצמו אבל לאחרים כשר בשאר הימים : **וכתב** הר"ן ומיהו כי אמרינן לולב הגזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה ה"מ בשלא קנהו עדיין א"כ שקנהו אלא שהמצוה מסייעא בקניין דמש"ה אמרינן גבי קרבן דגזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה דס"ל לרבי יוחנן דיאוש בכדי לא קנה ונמצא שלא קנה גבוה אלא בשינוי רשות ההקדש ודאמרינן בגמרא תיפוק ליה דהא קמיה ביאוש יאו' ושנוי רשות קאמרי' אבל כל שקנה בתחלה בלא סיוע המצוה שוב אין בו משום מצוה הבאה בעבירה והביא ראיות לדבר ואח"כ כתב והיינו דגרסינן בירושלמי מה פליגין בשגזל משופה אבל גזל ושפהו דמים הוא חייב לו כלומר דקנאו בשינוי מעשה וכ"כ התוס' דמשמע בגמרא דאי קני ליה מצי נפיק ביה ולא חשיב מצוה הבאה בעבירה והא דאמרינן בהגוזל קמא בכוסיא דגזל סאה דאע"ג דשינוי קונה מצוה הבאה בעבירה היא אע"פ שקנאו בשינוי מעשה קודם שבא לידי סיוע שלא כתם דיאוש בעלמא הוא

פרישה

ב"י תרמט (א) פסולין בגזול דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון משלכם ל"ש לפני יאוש ל"ש אחר יאוש ו"ל בגמרא וב"י כבילו לאחר יאוש כו' קנייה ביאוש מאים דהוי ליה מצוה הבאה בעבירה עכ"ל וז"ל משום דמשמע ליה דפסלינן בכל ענין אפילו ביאוש ושינוי. רשות קרבן ככו ועל"כ ק' כפי יאוש כדי לא קנייה אם לא בשינוי

חדושי הגהות

תרמט א כ"ה ג"ב בגמרא ילענ"ד צ"ל אמר רבא :

יאוש ובשאול ובשל עיר הנדחת ואשירה של ישראל פסול אבל של עו"ג (א) לכתחלה לא יטול ואם נטל יצא מיום ראשון ואילך דלא בעינן לכם וכל הפסולין כמו שפסולין בראשון כך פסולין כל שבעת הימים (ג) חוץ משאול (ד) שמותר מיום ראשון ואילך וכן חסר מותר מיום ראשון ואילך הלכך ניקב או שנקבוהו עכברים מותר מיום ראשון ואילך אם נשאר בו כשיעור ובהלכות גדולות פסל אם נקבוהו עכברים כל ז' ימים משום דמאים אע"ג דניקב כשר וכ"כ רב נטרונאי גאון ואדוני אבי הרא"ש ז"ל לא חילק ואפילו לכתחלה מותר לאכול ממנו רק שישאר ממנו שיעור (ו) כדי לצאת בו

ובשר עיר הנדחת ואשרה של ישראל פסול שם במשנה של אשרה ושל עיר הנדחת פסול ובגמ' מוקמינן לה דוקא באשרה של ישראל שאין לה ביטול וכתותי מיכתת שעוריה דומיא דעיר הנדחת אבל של עו"ג לכתחילה לא יטול כיון שלא ביטלו ואם נטל יצא דכיון שמועיל לו ביטול לאו כתותי מיכתת שיעוריה הוא ואע"ג דכל זמן שלא ביטלו איסורי הנאה נינהו מצות לאו ליהנות ניתנו וכתב רבינו דוקא מיום ראשון ואילך דאילו ביום ראשון ממה נפשך אינו יוצא בו דאם נתכוון לזכות בו כשהוא מגל הפקר הו"ל ע"ג של ישראל ואי לא נתכוון לזכות בו הו"ל כמו שאול ופסול בי"ט ראשון ועיין במ"ש גבי שופר בסימן תקפ"ו: **וכל** הפסולים וכו' טעמו דכל הפסולין משום דבעינן הדר כמו יבש נקטם ראשו וכיוצא בהם דלית ביה משום הדור מצוה בעינן הידור כל הז' וכן היכא דלית ביה משום כתותי מכתת שיעוריה וכן היכא דפסולין מפני שאינן מינן או שאינן כדי שיעורן סברא הוא דאין חלוק וכן היכא דפסולים משום דבעינן לקיחה תמה והוא מעיקר הלקיחה דהיינו שיקח הד' מינין ביחד ולקיחה לכ"א ואחד כמו שיתבאר לקמן תקינו נמי רבנן דפסולין כל שבעה אבל שאול דשפיר מתקיים עיקר לקיחה וכן חסר אע"ג דפסולים משום דבעינן לקיחה תמה מ"מ שפיר מתקיים ביה עיקר לקיחה לא תקנו רבנן למיפסליה בשאר הימים דכל עיקר נטילתן אינו אלא מדרבנן וכ"כ התוספות והרא"ש ר"פ לולב הגזול: **ומ"ש** הלכך ניקב או שנקבוהו עכברים מותר מיום ראשון ואילך הכי איתא בפ' לולב הגזול בלישנא בתרא דרב דקאמר זה הדר וכן פסקו הרי"ף והרא"ש ומ"ש ואם נשאר בו כשיעור פשוט הוא דבעינן דנשאר בו כשיעור אלא דאתא לאשמועינן דסגי בהכי אלא שהר"ן מחמיר דאפילו נשאר בו כשיעור לא מכשרינן אלא בשרובו קיים דשמו עליו הא לאו הכי לא דאתרוג אמר רחמנא ולא חצי אתרוג וז"ל התו' בפרק לולב וערבה דף מ"ו ע"ב דר' חנינא כיון דלא אכיל ליה כוליה ומשייר ביה כשיעור דמאי נפיק ביה שרי וכו' ואפשר לומר דאף התוספו' ס"ל דדוקא בשרובו קיים ולא הוצרכו לפרש ועוד דבכלל לשון זה שכתבו ומשייר ביה כשיעור דמאי נפיק ביה הוא ג"כ דמשייר ביה הרוב דתרתי בעינן שיהא רובו קיים ושיהא אותו הרוב כביצה והכי מסתברא: **ומ"ש** וכה"ג פסל אם נקבוהו העכברים כו' פסק כלישנא קמא דרב דמתמיר בנקבוה עכברים משום דמאיסי ואין זה הדר והכי נקטינן לחומרא

הוא א"כ שאני ברכה דאיכא נמי הזכרה לשם שמים ע"כ: **ובשר** עיר הנדחת וכו' שם במשנה (כט: לג: לד:) שכל ד' מינים אלו אם היו של אשירה או של עיר הנדחת פסולין ובגמ' (לא:) ושל אשירה פסול והאמר רבא לולב של ע"ג לא יטול ואם נטל כשר הכא באשירה דמשה עסקינן דכתותי מכתת שעוריה פירש"י לולב של ע"ג שמשתמשו בו לע"ג לכבד לפני קרקע א"נ שעובדתם בלולב להעבירו לפניה או לזרקה בו לא יטול דמאיס לגבוה ואם נטל כשר ואף ע"ג דאיסורי הנאה הוא דמצות לאו ליהנות ניתנו: באשירה דמשה אותם שהיו בשעת כיבוש א"י שאצריכן הכתוב שריפה ולולב צריך שיעור והאי כמאן דמכתת שיעוריה כיון דלשריפה קאי וכתב הרב המגיד דעת רוב המפרשים שראיתי הוא לפרש באשירה דמשה שהיתה בארץ בימי משה שלא היה לה ביטול לפי שהיתה של ישראל דזכו בארץ והוא הדין לע"ג של ישראל שאין לה ביטול שאף היא אין יוצאין בה אבל אשירה אחרת של עו"ג אף היא דינה כע"ג אחרת שאם נטל יצא ומ"מ בע"ג אם נתכוין ישראל לזכות בה הו"ל ע"ג דישראל ואין לה ביטול ואם נטל לא יצא וכשאמרו יצא הוא בי"ט ב' שאדם יוצא בשאול עכ"ל וכ"כ הר"ן וכך הם דברי רבינו וכתב עוד הר"ן דהא דאמר רבא לולב של ע"ג לא יטול ואם נטל כשר אפי' קודם ביטול הוא דאי לאחר ביטול אפי' לכתחלה נמי דכיון דשרי להדיוט ולא מאיס למצוה ואע"ג דרב מבעיא ליה בפרק ג' דע"ז רבא פשיטא ליה כמ"ש שם עכ"ל ומיהו מדברי רש"י שכתב לא יטול משום דמאיס לגבוה לא משמע הכי ודברי הרמב"ם בדין זה על דרך אחר ולא ראיתי להאריך בהם לפי שהוא דבר שאינו מצוי (ב): **כתב** בא"ח גנות הבעירים והדורמים וכיוצא בהם מבתי הכומרים מותר ליטול משם לולב או שאר מינים למצוה: **וכל** הפסולין כמו שפסולין בראשון כך פסולין כל ז' הימים חוץ משאול בר"פ לולב הגזול (כט) אהא דאמרי' בגמרא בשלמא יבש בעינן הדר וליכא אלא גזול בשלמא בי"ט הראשון ולקחתם לכם משלכם אמר רחמנא והאי לאו דידיה הוא אלא בי"ט שני אמאי לא כתב הרא"ש משמע דפשיטא ליה דבעינן הדר לכולהו יומי אבל לכם משלכם לא בעינן בשאר ימים וכן ולקחתם דדרשינן מיניה דבעי לקיחה תמה לא מיפסיל אלא בי"ט א' כדאמרי' בפרקין ר' חנינא מטבל ביה ונפיק ותימה מ"ש זה מזה הא כולהו בהדי הדדי כתיבי בחד קרא ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר ואי משום דמשמע דהנך דכתיבי מקמי יום ראשון דוקא עליה קיימי ולא רצו לתקן שיהיו נוהגין בשאר ימים אבל הדר דכתיב בתריה תקון בכל הימים אכתי קשה דהא מולקחתם לכם דרשינן ד' מינים שבלולב מעכבין זה את זה דבעינן לקיחה תמה ודרשינן נמי מדכתיב ולקחתם לשון רבים שתהא לקיחה לכל א' ואחד וא"כ בשאר הימים תסגי במין א' ולקיחה לאחד בשביל כולם הלכך נראה דהיינו טעמא משום דיום א' דאורייתא בגבולין ושאר הימים דרבנן זכר למקדש הלכך עיקר הלקיחה כגון ד' מינים שבלולב ולקיחה לכל אחד וא' תקון גם בשאר יומי כעין דאורייתא וכן בהדר משום הידור מצוה אבל בחסר לא תקון וכן בשאול ובגזול פליגי בשמעתין מ"ס דתקון משום מצוה הבאה בעבירה ומ"ס כיון שהוא מדרבנן לא חשיב מצוה הבאה בעבירה והלכה כמאן דסבר דתקון נמצא שאין חילוק בין י"ט א' לכל שאר הימים אלא בחסר כדאמרי' לגבי רבי חנינא מטבל ונפיק ביה וכן שאול אבל כל שאר הפסולים נוהגים בכל הימים וי"ט שני דידן הוא כיום ראשון דספיקא הוא וראיתי דיעות אחרות לפוסקים ולאתי לכותבם כי לא ישרו בעיני וכאשר כתבתי הוא העיקר עכ"ל והרמב"ם כתב שכל הפסולים מפני מומין או מפני גזל וגניבה אינם פסולים אלא ביום ראשון לבד אבל הפסולים משום ע"ג או מפני שאותו אתרוג אסור באכילה פסול כל ז' הימים וכתב ה"ה שכן דעת הגאונים ודע שהפסולים מפני שאינן מינן או מפני שהן חסרי השיעור כולם פסולים בשני כראשון וזה מבואר פשוט בדברי רבי' וכתב עוד שיש מוסיפין לפסול עוד בשני גזול ויבש וכ"ה בהשגות (ג) וכבר הכריע הרמב"ן להכשיר היבש אבל בגזול הודה לדברי הרא"ש בסמוך כתב סברת הרי"ג והעיטור והר"י כזה והיא כסברת הרמב"ם והגאונים והריב"א כתב דין היבש יתבאר בסמוך והרשב"א כתב בתשובה דעתי נוטה דב' ימים ראשונים כיום א' הם ובשניהם בעינן לולב כשר דמספק יום ראשון אנו עושים אותו: **ומ"ש** רבי' הלכך ניקב או שנקבוהו עכברים מותר מיום ראשון ואילך וכו' שם (לו:) אתרוג שנקבוהו עכברים אמר רב אין זה הדר איני והא ר' חנינא מטבל ביה ונפיק ולר' חנינא קשיא מתני' בשלמא מתני' לר' חנינא ל"ק כאן בי"ט ראשון כאן בי"ט שני אלא לרב קשיא אמר לך רב שאני עכברים דמאיסי א"ד אמר רב זה הדר והא ר"ח מטבל ונפיק ביה ולר"ח קשיא מתני' ל"ק כאן בי"ט ראשון כאן בי"ט שני פירש"י והא ר"ח מטבל ונפיק ביה אוכל מקצתו ויוצא י"ח כנותר ומברך עליו ופרכינן ולרבי חנינא קשיא מתניתין דקתני חסר כל שהוא פסול ומשנינן בשלמא מתני' לר"ח ל"ק מתני' בי"ט ראשון שלקיחתו מן התורה ובעי לקיחה תמה ובי"ט ב' נפיק ביה ר"ח אע"ג דלא סיה שלם אלא לרב דאמר אין זה הדר קשיא דר"ח דהא אפילו בשני נמי לרב לא נפיק דהא מצוה הדורה בעינן הואיל ומזכיר ש"ש עליו והר"י והר"א כתבו בלשון הזה אתרוג שנקבוהו עכברים אמר רב אין זה הדר ולא היא דהא ר"ח מטבל ונפיק ביה ולר"ח קשיא מתני' ל"ק מתני' בי"ט א' ור"ח ביום ב' וכן הלכתא וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם שלא חילק (ה) בחסר בין נקבוהו עכברים לנקב ע"י ד"א ונראה שטעמם מפני שהם פוסקים הלכה כלישנא בתרא דמכשר אפי' בנקבוהו עכברים אלא דא"כ יש לתמוה על הרי"ף והרא"ש שהביאו לישנא קמא וכתבו עליו ולא היא דכיון דמכח לישנא בתרא הוא דפסקי הכי לא הו"ל לכתוב אלא לישנא בתרא לבד ולכן נ"ל דמאי דאמר אלישנא קמא גופא תשמע דהלכה כר"ח דמתני' כפשטה כוותיה אתיא דאמרינן בשלמא מתני' לר"ח ל"ק וכו' אלא לרב קשיא ואע"ג דשני לרב שאני עכברים דמאיסי שינויא דחיקא הוא דהא מתני' סתמי קתני חסר פסול בי"ט ראשון דוקא דמשמע דבשני כשר כל חסר אפי' נקיבת עכברים ובה"ג שפוסל בניקבוהו עכברים טעמא מפני שפוסק כלישנא קמא דאמר רב אין זה הדר וכדמסיק שאני עכברים משום דמאיסי וצריך טעם למה לא פסק כלישנא בתרא: **ומ"ש** רבינו ואפילו לכתחלה מותר לאכול ממנו פשוט מהא דר"ח מטבל ביה ונפיק וא"ת והיכי מצי אכיל מיניה דהא אתקצאי למצותו כבר כתב הרא"ש דכיון דנשאר בו שיעור לצאת בו ביותר מכשיעור לא אתקצאי וכך תירצו התוס' בפ' לולב וערבה (מו:) וכתבו עוד דאע"ג דממ"נ נאסרה כולה ביום ראשון דחסר כל שהוא פסול דלמא ר"ח הפריש כולה ליום ראשון ומקצתה לשאר ימים והיה מתנה כוליה ליום א' ובשאר הימים אינו בודל ממקצתו בין השמשות והר"ן כתב בפרק לולב הגזול דרבי חנינא מן האתרוגים שהיו לו לאכילה היה אוכל מקצתן ויוצא בשאר למחר אבל באתרוג של מצוה ודאי אסור שהרי הוקצה למצותו ע"כ ומיהו היכא דהפריש כוליה ליום א' ומקצתיה לשאר ימים ודאי דלהר"ן נמי מצי אכיל מיניה ורבינו כתב דברי הרא"ש לבד ומיהו ע"כ צריך לפרש דבהפריש כוליה ליום ראשון ומקצתו לשאר ימים עסקינן דאל"כ היה אסור לאכול ממנו משום מוקצה וכמו שכתבו התוספות ומ"ש

דרכי משה

תרמט (א) וכתב הר"ן ודוקא שלא נתכוון לזכות בה ולכן יוצא בשני כי' דהוי כשאול אבל כיון לזכות בה הו"ל אשירה של ישראל ולא יצא בה וכ"כ בתא"ו נ"ח ח"ג: (ב) וכתב בתא"ו נ"ח ח"ג וז"ל ובזמן הזה שאין משתחוים לאשירה אלא נוטעים אילן לפני ע"ג או בגן של ע"ג שהרקל הנטוע שם לולבו מותר למצוה דאין זו אשירה דאין משתחוים לה אפי' הניח תחתיו ע"ג דרך מקרה ובטלה אמרינן דאין זה אשירה וכ"ש אם נתכן העו"ג ונותנו לו דאין לך ביטול גדול מזה עכ"ל וכ"כ ב"י בשם א"ח על גנות מבתי העו"ג כו' כתב המרדכי בהל"ק דף ב' ע"ד דלולב שעשאו עו"ג כשר כמו סוכות של עו"ג: (ג) וכן דעת הרמב"ן וכ"ה דעת הרי"ף והרא"ש והר"ן ובסמוך כתב רבינו למחלוקת זו וכתב שד הר"ן ריש לולב הגזול הא דפסול מיום ראשון ואילך היינו דלא קני ליה קודם המצוה אבל אם קני ליה קודם המצוה כדרך שהגזילה נקנית בו יוצא בו דשוב לא מיקרי מצוה הבאה בעבירה עכ"ל ומשמע מיהו דלא יברך עליו בהג"א ריש לולב הגזול ואמר ראבי"ה בשם אביו ר"י הלוי דצריכין ליזהר שלא לקצוץ ערבה לצורך לולב משדה עו"ג אפילו ברשות העו"ג משום דסתם עו"ג גזולי שדות נינהו וקרקע אינה נגזלת אלא משכיר העו"ג לקוץ כי היכי דליהוי יאוש בידייהו ושינוי רשות בידו עכ"ל א"ז וכ"כ הרשב"א בתשובה סימן תתנ"ב וכתב דאין חילוק לזמן הזה לבימיהם וכ"ה בא"ז וכתב עוד דאין חילוק בין ח"ל לא"י: (ד) וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' תשמ"ו ותשמ"ז מי שנדר הנאה מחבירו או שאסר לולב של עצמו עליו בהנאה אינו יוצא בו ביום א' דבעינן משלכם אפי' נתן לו הנודר במתנה ל"מ אבל ביום ב' מותר ויוצא בו וכתב הכלבו אתרוג של ערלה יוצא בו מיום שני ואילך: (ה) אבל במרדכי פרק לולב הגזול כדעת ה"ג וכ"כ במהרי"ל וכתב הכלבו ומיהו אם הסיר ניקור העכברים יוצא בו לכתחלה בשאר ימים כתב תא"ו נ"ח ח"ג ניטלה פטמתו או עוקצו ונסדק דינו כניקב וכשר בשאר ימים כי דינו כחסר אבל עלתה עליו חזזית פסול אף בשאר ימים משום דלאו הדר הוא עכ"ל ומהר"א מפראג כתב דניטלת פיטמתו או עוקצו פסול כל שבעה כן משמע מדברי הרא"ש עכ"ל ולא ידעתי מהיכן משמע מדברי הרא"ש כן ואדרבה משמע מדבריו כדברי ר"י ודוקא חזזית דפסולה משום דלא הדר הוא פסול כל שבעה אבל נוטל פטמתו או עוקצו דפסולו משום חסרון כשר בשאר ימים מלבד ביום א' וכ"ה בהדיא בהר"ן פרק לולב הגזול ודעת מהר"א צ"ע כתב בהג"א פרק לולב הגזול בשם ראבי"ה דאתרוג כמוש ומנומר שהוא פסול אם החך ממנו מה שהוא יבש או מנומר והשאר נשאר שלם פסול אף בשאר הימים דגרע מאם היה חסר מתחלת כיון שבא מכח פסול נשאר בפיסולו: (ו) וכתב הר"ן דף של"ט ע"ב ומיהו כי שרי דוקא בנשתייר רובו דשמו עליו הא לאו הכי לאו אתרוג מקרי ואתרוג אמר רחמנא ולא חצי אתרוג

דרישה

בי' תרמט [א] ולשייר ממנו כדי לצאת בה וכן מוכח בסמוך מדפסל בכל הפסולים מחמת מום והוא שעת הדחק שאין נמצא כשר דיכול לברך משמע שלא כשהוא פסול מחמת מום והוא שעת הדחק מותר לברך לכ"ע אחסר כיון שאינו פסול וזו"ק: כתב

פרישה

בשיטי רשות עיין במ"מ סי' סנ"ג: (ב) **חוץ** משאול כתב הרא"ש ותימה מ"ש זה מזה הא משום דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון וגו' א"כ הדר נמי לא ליבעי אלא בראשון דהא כולהו כתיבי בחד קרא וא"ל ז"צע הדר כתיב בתר ביום ראשון לכך בעינן כל ז' דאכתי קשה הא מולקחתם דרשינן לקיחה תמה שלא' מעכב חבירו ושיהא לקיחה לכל א' ואחד מדכתיב ולקחתם ל' רבים כמ"ש ריש סי' תרנ"א נמי נימא שום יהיה דווקא ביום אחד ונראה דיום ראשון דאורייתא בגבולין ושאר ימים דרבנן זכר למקדש הילכך עיקר הלקיחה כגון ד' מינין שבלולב ושיהא לקיחה לכל אחד ואחד תיקון גם בשאר ימים כעין דאורייתא וכן הדר משום הידור מצוה תקנו גם כל ז' אבל בחסר ושאול לא תקון:

בו ולדידן השוב יום שני כמו יום ראשון אבל כל שאר הפסולין פסולין כל ז' הימים והרי"ץ גיאת כתב כל הפסולים אינן פסולין אלא בראשון אבל משם ואילך לא שנא גזול ול"ש שאר פסולין כולם כשרים וכ"כ בעל העיטור וה"ר יונה וא"א הרא"ש כתב כסברא ראשונה וכל הפסולים מחמת מום אם הוא שעת הדחק שאין נמצא כשר כשרים ויכול לברך עליהם והראב"ד כ' שלא יברך עליהם אלא יאחזם בידו שלא תשתכח תורת לולב ול"נ לא"א הרא"ש ז"ל והרמב"ם ז"ל הכשיר לולב יבש בשעת הדחק ולא שאר מינין ולא נראה דמ"ש זה מזה (י):

תרג **שיעור** הדס וערבה שני טפחים וחצי שהן י' גודלים ושדרה של לולב לבד מעלין העולין למעלה מהשדרה צריך שיהא יוצא למעלה מההדס טפח חסר שתות ואם ירצה יוסיף עליהם כל מה שירצה שאין להם שיעור למעלה:

מצות

ב"י

ומ"ש ולדידן חשיב יום ב' כמו יום א' נתבאר שזה דעת הרא"ש אבל מדברי הרמב"ם נראה די"ט ב' דינו כשאר ימים וטעמא משום דבקיאין בקביעא דירחא והר"ן וה"ה הזכירו ב' סברות הללו והעלה הר"ן דנ"ל דפוסל בראשון ובב' נוטלין אבל ברוכי לא מברכינן (ז): **ומ"ש** רבי' אבל כל שאר הפסולין פסולים כל ז' הימים לעיל קאי שכתב כל הפסולים כמו שפסולין בראשון כך פסולים כל ז' הימים חוץ מאגול וחסר ומפני שהפסיק במ"ש הלכך ניקב או שנקבוהו עכברים ורצה להודיענו סברת הריא"ג חזר לענין ראשון וחזר לכתוב סיום דברי הרא"ש דכל שאר הפסולים פסולים כל ז' הימים כדי לכתוב עליו שהריא"ג חולק: **וזה** שכתב בשם הריא"ג ובעל העיטור והר"י שכל הפסו' אינם פסולים אלא בראשון אבל מכאן ואילך ל"ש גזול ל"ש שאר פסולים כולם כשרים נראה שזהו כסברת הרמב"ם שכתבתי בסמוך ואע"פ שסתמו וכתבו כל הפסולים אינם פסולים אלא בראשון נ"ל דאין בכלל זה הפסולים משום דמכתת שיעורייהו או מפני שאינן מינן וכמו שנתבאר לדעת הרמב"ם:

כתב הר"ן גבי לולבא דסליק בחד הוצא מדאמרינן בעל מום הוא משמע שפסולו מגופו ופסול כל ז' אפי' בזמן הזה וי"א שאין פסולו אלא מפני שאינו הדר וביום ראשון בלבד פסול: **וכל** הפסולים מחמת מום אם הוא שעת הדחק שאין נמצא כשר כשרים וכו' בפ' לולב הגזול (לא.) תניא וכולן כמושין כשרים יבשים פסולים רבי יהודה אומר אף יבשים כשרים אמר רבי יהודה מעשה בבני כרכין שהיו מורישים את לולביהם אמרו לו אין שעת הדחק ראיה וכתב הרא"ש מכאן משמע שבשעת הדחק יוצאין אפי' בפסול וכ"כ הר"ר ישעיה מטראני וכ"כ הראב"ד ז"ל ושוב חזר בו ואמר דבין בשעת הדחק ובין שלא בשעת הדחק אין יוצאין ביבש כלל דכל היכא דקתני פסול דמשמע אפילו בדיעבד אפי' במקום הדחק לא יצא בו ואיך יתכן זה להיות שבשעת הדחק יוצאין בו ומברכין עליו ושלא במקום הדחק אפי' בדיעבד לא יצא וסברא הוא כי היבש כמת הוא וכמו שנכתת שיעורו ואיננו ואין מברכין עליו אלא שנוטלין אותו בידים בשעת הדחק כדי שלא תשתכח מהם תורת לולב ואתרוג וזהו שאמר אין שעת הדחק ראיה כלומר שלא עשו כן אלא שלא תשתכח מהם תורת לולב ולשון אין שעת הדחק ראיה איננו מורה על פי' זה דר"י הביא ראיה לדבריו דאמר יבשים כשרים ומברכים עליהם מבני כרכין שהיו מברכין על היבשים ואמרו לו אין שעת הדחק ראי' שאין ללמוד שלא בשעת הדחק משעת הדחק אבל מודו רבנן דבמקום הדחק (אין) מברכין דאל"כ יאמרו לו בשעת הדחק נמי לא היו מברכים אלא כל הני פסולים מסרן הכתוב לחכמים והן אמרו שלא בשעת הדחק אפילו דיעבד לא יצא כדי שיזהרו ישראל במצוה אבל במקום הדחק הכשירו כיון שא"א בענין אחר ומברכין עליהם עכ"ל והר"ן כתב שהרמב"ן לפי שטתו מכשיר אף היבש בשני של דבריהם אבל הראב"ד הביא ראיה לפוסלו אף בב' של דבריהם. והסכים הר"ן לדברי הראב"ד והמרדכי כתב בשם רא"ם אע"פ שפסלנו יבשים בלולב והדס וערבה אנן בלולב והדס מברכין איבשים משום דלא אפשר והוא שעת הדחק מדתניא איבשים אמרו לו אין שעת הדחק ראיה ופירש ראבי"ה דה"ה אתרוג כבוש וחסר ע"כ וכך הם דברי התוס' בפ' לולב הגזול שאם לא מצא כשר יצא בפסול כמו לולב פסול לרבנן בשעת הדחק ונראה שדייק רבינו לכתוב כל הפסולים מחמת מום לאפוקי אותם שפסולים מפני שאינן מינם כהדס שוטה וכלפלפה דהנך לד"ה אין נוטלין אותם לעולם ואפי' בשעת הדחק כי היכי דלא ליתו למיטעי בהו כדאמרינן בגמרא בפריש ורמון וכ"כ ר"י דהדס שוטה פסול לכל הימים דגרע מהדס יבש ושלא כדברי המהפכים בזכות בני אשכנז שנוטלין הדס שוטה ומברכין עליו כמו שכתוב בסי' תרמ"ו (ח):

והרמב"ם הכשיר לולב יבש בשעת הדחק ולא שאר המינים בפ"ח וכתב ה"ה דמדאמרי' על לולב היבש אין שעת הדחק ראיה אלמא דלולב יבש כשר בשעת הדחק וראיתי כתוב שהגאונים סמכו מכאן דיבש ונקטם ראשו וכל הפסולים יוצאים בהם בשעת הדחק אף ביום ראשון ודעת רבינו שלא להכשיר אלא לולב היבש שהזכירו חכמים וכן העיקר עכ"ל ולענין מעשה נראה דכל הני פסולים בשעת הדחק נטולי נטלינן ברוכי לא מברכינן (ט):

כתב הגה"מ על הא דמכשיר הרמב"ם לולב היבש אנו סומכין על זה גם בהדס היבש: **כתב** בכתבי מה"ר איסרלן סימן קנ"ט בסמ"ק וא"ז כתב דבשאר הימים איננו יוצא בגזול נראה דאפי' לפי הירושלמי יכול אדם לברך על לולב דחבריה בשאר ימים בלי ידיעתו דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממוניה כיון דלא מחסר לממוניה וראיה מטלית דאדם מברך בו בלא דעת חבירו (יא):

תרג שיעור הדס וערבה ב' טפחים וחצי וכו' בפרק לולב הגזול (לב.) שיעור הדס וערבה ג' ולולב ד' רבי טרפון אומר באמה בת ה' טפחים כי אתא רבין אמר אמה בת ה' טפחים עשה אותה ששה לא מהם ג' להדס והשאר ללולב א"ה אמר שמואל הלכה כר"ט נמצא לפ"ז דשיעור הדס וערבה טפחיים ומחצה וכן פסקו הרא"ש והר"ן ותמהו על הרי"ף שהשמיט הא דר"ט והרמב"ם סתם וכתב בפ"ז דשיעור הדס וערבה אין פחות מג"ט ומתוך דבריו משמע דג"ט גמורים קאמר דאל"כ הו"ל לפרושי וכתב ה"ה בהשגות א"א ג"ט קטנים שהם י' אצבעות בגודל ע"כ וכן פסקו מקצת הגאונים והאחרונים ז"ל אבל בהלכות לא הביאו אותה סוגיא דר"ט כלל ואפשר שהם סוברים דשמואל הוא דפסיק כר"ט דאמר דסגי בטפחים קטנים ולא כת"ק דברייתא דבעי טפחים שלמים ולא קיימא לן כוותיה דשמואל ואף בעל העיטור לא כתב אלא מימרות כפשטן ומ"מ הנכון כדעת שאר המפרשים ז"ל עכ"ל (א): **ומ"ש** רבינו ושדרה של לולב לבד מן העלין העולין למעלה מהשדרה צריך שיהא יוצא וכו' שם אר"י א"ש שיעור הדס וערבה ג' ולולב ד' כדי שיהא לולב יוצא מהדס טפח ורבי פרנך א"ר יוחנן שדרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח וידוע דשמואל ורבי יוחנן הלכה כר"י וכן פסקו הפוסקים: **וכתב** הר"ן דמסתברא דאפי' הוסיף באורך ההדס וערבה אפי' כמה צריך שיצא שדרו של לולב ולמעלה מהם טפח: **וכתב** עוד הר"ן י"א שהטפח שצריך שיהא יתר בו הלולב על ההדס וערבה טפח קטן הוא ג"כ ונמצא שיעור לולב ד"ט קטנים וכו' שהם י"ג גודלים ושליש וכ"כ התוספו' והה"ר יונה מנא ביה סימנא מי בעל דברים יגש שהלולב שאומרים בו דברים הרבה והיינו ברכת לולב והלל שיעורו יגש דהיינו י"ג גודלי' ושליש אבל הרמב"ן כ' שלא חלק ר"ט בטפח עודף של לולב ומודה הוא שצריך שיהא טפח שלם של ד' גודלים ונמצא לפי דבריו שיעורו של לולב י"ד גודלים (ב) לפי שהג"ט קטנים הם והד' טפח שלם ע"כ ודברי רבינו כדברי התו' והה"ר יונה וכל זה לפי דרכם שפוסקים דטפחים דהדס וערבה הם טפחים קטנים אבל כ"כ שיש חולקים בדבר ולפי דבריהם שיעור אורך הלולב אין פחות מי"ו גודלים: **ומ"ש** ואם ירצה יוסיף עליהם כל מה שירצה שאין להם שיעור למעלה כ"כ הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והכי איתא:

מצות

ב"ח

להוורא וכן פסק מהרי"ל: **ומ"ש** אבל כל שאר הפסולין פסולין כל ז' הימים לעיל קאי וכו' כמו שפי' בית יוסף גם אפשר לומר דתחלה קאמר כל הפסולין כו' דהוה משמע דוקא אותן שהזכיר בדבריו קודם זה לכך בא כאן והוסיף לומר דאף שאר כל הפסולין שיתבארו עוד בדבריו פסולין ג"כ כל הז' וטעמן של הרי"ג ודעימיה דמכשירין אף בגזול בשאר ימים הוא מפני שפוסקין כשמואל דאמר הכי וס"ל דלא חיישינן למצוה הבאה בעבירה במצוה שאינה אלא מדרבנן אבל ביום א' דאף בגבולין חייבין ליטול לולב ד"ת פסול הגזול אף לאחר יאוש דהו"ל משלכם אפ"ה פסול משום מצוה הבאה בעבירה אם לא קנאו קודם שחל חיוב המצוה וכתב הב"י דאף לדעת הרי"ג ודעימיה כל הפסולין משום דמכתת שעורייהו או מפני שאינן מינן פסולין כל הז' וכסברת הרמב"ם וה' המגיד:

ובכל הפסולים מחמת מום אם הוא שעת הדחק וכו' היתר שעת הדחק מפורש בברייתא פרק לולב הגזול והתוס' מפרשי' אותה כפשטא דמתיר לברך עליו. וכן הסכים הרא"ש וכ"כ המרדכי בשם רא"ם אבל הראב"ד מפרש דהיתר שעת הדחק הוא דוקא בלא ברכה והאריך הר"ן בטעם דבריו ע"ש ובאשר"י. כתב רבינו ירוח' דהדס שוטה פסול לכל הימים ומשמע אף בשעת הדחק נמי אין נוטלין אותו אפילו בלא ברכה משום דזימנין דנפיק מיניה חורבא דאתו למיסרך כדאיתא בגמרא בפריש ורמון במקום אתרוג וה"ה לכל הפסולים מפני שאינן מינן כלפלפה וכיוצא בו: **ומ"ש** והרמב"ם הכשיר לולב יבש כו' טעמו משום דהיתר שעת הדחק איתא בברייתא גבי לולב וס"ל דדוקא לולב דמתקיים ביה הדר קצת מפני כורתו אף על פי שהוא יבש אבל שאר מינים לא מתקיים בהו הדר כל עיקר ורבינו השיג עליו דמ"ש וכ"כ ה"ה בשם הגאונים:

תרג שיעור הדס וערבה שני טפחים וחצי שהן י' גודלים פלוגתא דחכמים ור' טרפון בברייתא בפ' לולב הגזול ופסק שמואל הלכה כר"ט דאמר הכי והתם מותבינן דשמואל אדשמואל דאמר שעור הדס וערבה שלשה ומשני לא דק ולחומרא לא דק והרי"ף והרמב"ם פסקו כההיא דשמואל דשעור הדס וערבה שלשה שהם מפרשים הא דקאמר ולחומרא לא דק ה"פ שמואל הלכה למעשה אתי לאשמועינן שיהו תופסי' בשיעור לחומרא שלא לדקדק בשיעור מצומצם כר"ט אע"ג דהילכתא כוותיה והכריחם לפרש כן משום דקשיא להו דאמאי לא דק שמואל ונקט שיעורא לחומרא טפי מר"ט אלא ודאי שמואל הלכה למעשה אתי לאשמועינן וכדפי': **ומ"ש** ושדרו של לולב כו' שם הכל מודים דבעינן שיהיה הלולב יוצא מן ההדס טפח אלא דפליגי בשדרה דשמואל סבר דסגי בטפח יוצא אף בעלין ור' יוחנן סבר דוקא שדרה והלכה כר"י דר"י ושמואל הלכה כר"י ותו דברייתא בפרק המפלת מסייע לר"י דקא חשיב ה' שיעורן טפח וקא חשיב שדרו של לולב: **ומ"ש** דהיוצא הוא טפח חסר שתות ה"ט דבגמר' אמרי' דר"ט ס"ל דשיעור הדס ג' טפחים קטנים שכל טפח חסר שתות טפח בינוני דהיינו ב' טפחים ומחצה בינונים שהן י' גודלים וממילא טפח היוצא ללולב נמי הוי בטפח קטן כמו אלו שהוא ג' גודלים ושליש גודל ס"ה י' גודלים ושליש וכן פירש"י על לא מהן ג' להדס והשאר ללולב וכן פירשו התוספות וכ"כ הר"ן ובשם ה"ר יונה. וכתב עוד שהרמב"ן חולק וס"ל דטפח היוצא טפח שלם בעינן שהוא ד' גודלים וכן פסק במרדכי ונראה דטעמן משום דקי"ל כברייתא דהמפלת דה' שיעורן טפח ומשמע דטפח דלולב שוה לאחרים עי' בתו' בפרק לולב הגזול ובפר' המפלת ולענין הלכה נקטינן לחומרא דבעינן ג' טפחים שלמים להדס שהן י"ב גודלין ובלולב ד"ט שלמים שהן ט"ז גודלים: **ומ"ש** ואם ירצה יוסיף עליהם כל מה שירצה וכו' הכי איתא בפ' התכלת בדף מ"ב וכן פסקו הרי"ף והרא"ש בפרק לולב הגזול. ואיכא למידק דלמעלה גבי טפח דשופר הכריח רבינו דכדי שיאחזנו לאו אתוקע קאי דאם כן הו"ל למתנייה בהדיא הכל לפי מה שהוא אדם כו' וכאן פסק טפח דלולב הוא טפח קטן ולא קשיא ליה דאם כן הו"ל למיתני בהדיא וי"ל דדוקא גבי טפח

דשופר

דרכי משה

אתרוג עכ"ל אבל בפסקי מהרא"י סי' ג"ב משמע דאפילו לא נשאר אלא מיעוט סגי בשני : (ז) ובת"ה סימן צ"ה פסק כרמב"ם וכ"פ מהר"א בהגהותיו אבל במנהגים כתב כדברי הרא"ש והטור ול"נ דטוב לעשות כדברי הר"ן אם אין לו אתרוג אחר אבל אם יש לו אחר לא יטול את זה עד לאחר שבירך על הכשר ובזה יוצא מידי ספיקו : (ח) כתב בפסקי מהרא"י סי' ג"ב מעשה שהיה כמה ישובים שלא היה להם רק אתרוג א' למצוה בחג והיה להם שעת הדחק שלא היו יכולין להמציא להן יותר והיו רוצים כל ישובים לצאת י"ח ועמדו וחתכו האתרוג לכמה חתיכות ושלחו לכל ישוב חתיכה אחת וברכו עליהן ביום א' ופסק דאסור לעשות כן דאע"ג דבשעת הדחק חסר כשר היינו שנחסר מאליו אבל לא שרינן לחתוך ולחסור האתרוג כדי לברך על אותה החתיכה ותו דחסר דמכשרינן ביום ב' היינו שנחתך ממנו אפילו לכתחלה כדי לאכלו ומנה השאר דמברכין על השאר משום דנקרא שירי מצוה כדאשכחן כה"ג גבי גרדומי ציצית ואזוב אבל להתחיל מקרי אלא אתיכת איסורא עכ"ל : (ט) ואין אנו נוהגין כך אלא בלולב והדס אנו מברכין איבש אבל לא מברכינן אאתרוג והכל בהגהות והדס יבשים וכ"ה במרדכי בשם ראבי"ה דיש לברך אלולב ובאגור כתב דנוהגין ליטול לולב יבש אף שאיכא אחרים להיש אבל לא הדס וערבה יבשים בראבי"ה להיש כתוב במנהגים שלנו גזול פסול אף בשעת הדחק עכ"ל : (י) וכ"ה בא"ז : (יא) וכ"ה בת"ה סימן ק' :

תרג [א] ובמנהגים שלנו כתוב כדברי הרמב"ם והרי"ף : [ב] והמרדכי כתב כדברי הרמב"ם דשיעור לולב י"ד גודלין וכבר נתבאר לעיל שלדעת הרי"ף והרמב"ם ההדס ג"ט דהיינו י"ג אצבעות א"כ שיעור הלולב היא ט"ו אצבעות לפי המנהגים שלנו :

וכן

תרנא מצות

ד' מינין שיטול כל אחד וא' מישראל לולב אחד וב' ערבות שלימות וג' הדסין אפי' שלשתן קטומים בראשיהן והרמב"ם ז"ל הכשיר גם בערבה קטומה ולא נהירא ויעשה מהדם והערבה והלולב אגודה אחת אע"ג דקי"ל לולב א"צ אגד מצוה לאגדו משום נוי וכיון שאין חובה לאגדו אפילו אגדו במין אחר שפיר דמי ומשום הציצה נמי ליכא אע"ג שהקשר מפסיק בין ידו ללולב דכיון שהוא לנאותו אינו חוצץ וכן מין במינו אינו חוצץ הלכך אם נשרו מעלי הלולב או מעלי ההדם ונשארו בתוך האגודה בענין שמפסיק אין לחוש ורש"י פי' אע"ג דא"צ אגד מ"מ לכתחילה חובה לאגדו משום זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות ואם לא אגדו מאתמול או שהותר אגודו בי"ט א"א לאגדו בקשר גמור אלא אוגדו באגודה של ירק שכורך האגודה סביב ותוחב ראש האגודה לתוכה בלא קשירה ויטול האגודה בידו הימנית ויהיו ראשיהם למעלה ועיקריהם למטה והאתרוג בידו השמאלית ואף אם הוא איטר יד ימינו יטול האתרוג בשמאל כל אדם (ב) שהוא ימינו

דשופר דאיכא למיטעי ולפרש לקולא דכדי שיאחזנו אדם סתמא קאמר והיינו טפח בינוני ומשום הכי חשיב ליה עם שאר טפחים בפרק המפלת הלכך ודאי קשה הו"ל למתנייה בהדיא הכל לפי מה שהוא אדם דאגרופו של בן אבטיח גדול טפי וכשהוא תוקע אינו יוצא בשופר שאין בו כי אם טפח בינוני אבל גבי טפח דלולב שאין צריך רק טפח קטן חשיב ליה התם עם שאר טפחים כיון דאיכא שם טפח עליה ולא חש לבאר שלא לטעות דבעי טפח בינוני חדא דאפי' אם נטעה לא יבא לידי תקלה דמה בכך שנתפוס להומר' . ועוד דחילוק מועט יש ביניהן ב' שלישי גודל ואין דרך להקפיד כל כך ועוד דסתמא דמילתא טפח דלולב היוצא הוא שוה לטפח דהדס וערבה שאינן כי אם טפחים קטנים א"כ לא אתי למיטעי משא"כ בשופר דאיכא כל הני דאתי למיטעי להקל וגם חילוק גדול יש ביניהם כמו בן אבטיח וליכא ראיה והוכחה שלא לטעות בכך אדרבה איכא הוכחה על הטעות מדחשיב ליה עם שאר טפחים הילכך הו"ל למתנייה בהדי' ומדלא תנייה בהדיא שמע מינה דכדי שיאחזנו אדם סתמא קאמר ודו"ק :

תרנא מצות ד' מינין שיטול כל אחד ואחד מישראל לולב אחד כו' ר"פ לולב וערבה ולקחת' שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד ופירשו התו' בר"פ לולב הגזול דתשמע ליה מדלא כתיב ולקחת לשון יחיד דהוה משמע דאחד נוטל בשביל כולם וכתיב ולקחתם שתהא לקיחה לכל אחד ואחד ומ"ש לולב א' וב' ערבות וכו' משנה בפ' לולב הגזול ר' ישמעאל אומר ג' הדסי' וב' ערבות לולב אחד ואתרוג אחד אפי' ב' קטומים וא' שאינו קטום ר"ט אומר אפילו שלשתן קטומים ר"ע אומר כשם שלולב א' ואתרוג אחד כך ערבה אחד והדס אחד ומוכח בגמרא דר"ע חד ולא קטים קאמר ואמרינן נמי דחזר בו ר' ישמעאל וסובר דסגי בחד ולא קטים כר"ע ותו אמרי' א"ר יהודה א"ר שמואל הלכה כר"ט ומשמע דלגמרי פסק כר"ט בין לחומרא דבעינן שלשה ובין לקולא דמכשיר בשלשתן קטומין אבל הרמב"ן פוסק כר"ע וס"ל דלא איפסיק' הילכתא כר"ט אלא במאי דמכשיר בג' קטומים אבל ודאי הילכתא נמי כר"ע דמכשיר בחד ולא קטים כדמוכח בגמרא דקאמר ולידרוש להו כר"ע דמיקל טפי וכ"כ במרדכי בשם ראבי"ה וראב"ן אבל דעת שאר כל המחברים כדברי רבינו דבעינן שלשה בדוקא ועיין במ"ש הר"ן וה"ה ע"ז ומ"ש בדין קטימת ראשי הדס וערבה נתבאר למעלה :

ויעשה וכו' עד מצוה לאגדו משום נוי הכי אסיקנא אליבא דרבנן דהלכה כוותייהו לגבי ר"י בפ"ק דסוכה ופ' לולב הגזול :

ומ"ש וכיון שאין חובה לאגדו אפי' אגדו במין אחר שפיר דמי כלומר ולית ביה משום בל תוסיף כיון דאין חוב' לאגדו האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי הכי איתא בפ' לולב הגזול משנה וגמ' : **ומ"ש** ומשום חציצה נמי ליכא וכו' שם פלוגת' דרבה ורבא ופסקו הפוסקים כרבא דכל לנאותו אינו חוצץ ומשמע דאף באגדו בשאינו מינו נמי אינו חוצץ כיון שהוא לנאותו ודלא כמו שכתבו התוס' דהך פלוגתא איירי בשאגדו במינו : **ומ"ש** וכן מין במינו אינו חוצץ הילכך אם נשרו וכו' כלומר אעפ"י שאינו לנאותו נמי אין חוצץ כשהוא מין במינו כגון שנשרו עלי לולב כו' וגם זה פלוגת' דרבה ורבא שם ופסקו הפוסקים כרבא דאמר הכי : **ומ"ש** שרש"י פי' אע"ג דאין צריך אגד מ"מ לכתחלה חובה לאגדו כו' שם כתב רש"י שמעי' מהכא דבעי' בלולב קשר גמור וכו' ומשמע לרבינו שבא רש"י ז"ל לפסוק הוראה שטובה לאגדו דאי למצוה לחוד תלמוד ערוך הוא דאין לומר דאתי לאשמעי' דכשאגדו צריך שיקשור ב' ראשי האגד הא נמי פשיטא דמדקאמר בי"ט אוגדו באגודה של ירק אלמא דבחול בעינן ב' קשרים : **ומ"ש** ואם לא אגדו מאתמול וכו' שם ברייתא ואוקימתא דגמרא וגרסינן אוגדו כאגודה בכ"ף וכן מבואר בפירש"י וזה לשון הרב אלפס אלא כאגודה של ירק ששוזר שני קלוות של הוצא וכו' דאלמא דמיירי באוגדו בהוצא של לולב ותוחבו מלמטה כמו שתוחבין כשאוגדין את הירק ומ"ש הר"ן אלא באגודה של ירק משום דחזי לאכילה ולאו מוקצה הוא לא לפרש דברי הרי"ף כתב כן אלא לפי גירסתו בגמרא באגודה בבי"ת כתב כן שלא כגירס' הרי"ף ופירושו וק"ל . כתוב במרדכי ע"ש הרא"ש דבחול צריך שיקשרנו שני קשרים זה על זה וראבי"ה כתב אנן נהגינן בקשר של לולב וגם בקשר של ציצית לקשור פעם אחת ושוב מתעגל וכורכין סביב ומתוך כך מהודק יפה כאילו קשרו בב' ראשי האגד שני פעמים עכ"ל :

ויטול האגודה בידו הימנית וכו' שם מימרא דרבא : **ומ"ש** ואף אם הוא אטר יד כו' כ"פ בע"ה כמו שהעתיק הב"י ותימה על רבינו שפסק הפך דעת הרא"ש בפ' לולב הגזול שאיטר יד יטול הלולב בשמאל דימין דידיה הוא וכ"כ הר"י בשם התו' ומהר"ם וכ"כ במרדכי הארוך בשם ר"י הלוי והוא בתשובת הרשב"א סימן אלף ק"כ וכתב מהר"ש לוריא כ"ל דטעות נפל בספרי רבינו

תרנא מצות ד' מינים שיטול כל אחד מישראל לולב אח' וב' ערבות בפ' לולב הגזול (לד .) תנן ר' ישמעאל אומר ג' הדסים וב' ערבות לולב אחד ואתרוג אחד אפי' ב' קטומים ואחד שאינו קטום ר"ט אומר אפילו שלשתן קטומים רבי עקיבא אומר שכשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת ופסק הרמב"ם בפ"ז כמנין כדברי ר' ישמעאל דבעי ג' הדסים וכתב ה"ה שכן דעת כל הגאונים משום דר"ט נמי כרבי ישמעאל ס"ל במנייהא שהרי אמר שלשתן קטומין אלמא תלתא בעי כר' ישמעאל אבל הרמב"ן כתב דהלכה כר"ע במניין שאפי' בהדס אחד יוצא י"ח ור"ט נחלק על רבי ישמעאל בדין הקטימה ולא הכניס עצמו במחלוקת המנין אלא בקטימה וקיימא לן כר"ט בקטימה לפי שנפסקה הלכה כמותו וקיימא לן דהלכה כר"ע במנין ושתיהן להקל דאפי' אחד וקטום יוצא בדיעבד אלא שלא קיים מצוה מן המובחר עכ"ד ונתלה בזה באותה סוגיא האמורה שם ולדרוש להו כר"ע וכבר כתבתי שדעת כל הגאונים כרבינו עכ"ל : **ומ"ש** רבי' בדין קטימ' ראשי ההדס וערבה כבר נתבאר כל אחד במקומו :

ויעשה מההדס והלולב והערבה אגודה אחת אע"ג דקיימא לן לולב א"צ אגד מצוה לאגדו משום נוי פרק הקומץ רבה (כז .) ובפרק לולב הגזול (לג .) פליגי רבי יהודה ורבנן אם לולב צריך אגד ואמרינן דאפילו לרבנן דאמרי א"צ אגד מצוה לאגדו משום זה אלי ואנוהו : כ' המרדכי בפ' לולב הגזול כתב ראב"מ צריך שיאגדנו ב' קשרים זה על זה דתניא הותר אגדו בי"ט אוגדו כאגודה של ירק וכו' הא בחול יש לאגדו אגד הנאסר בשבת וי"ט ואין אסור אלא שני קשרים זה על זה וראבי"ה כ' אנן נהגינן לקשר פעם א' ושוב מתעגל וכורכו סביב ומתוך כך מהודק יפה כאילו קשרוה בב' ראשי האגד ב"פ (א) : **ומ"ש** וכיון שאין חובה לאגדו אפי' אגדו במין אחר ש"ד בפ' לולב הגזול (לז:) תנן אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי ר"י ר"מ אומ' אפילו בחוט ואפי' במשיחה ובגמרא (שם.) אמרינן מ"ט דר"י קסבר לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא הוה ליה ה' מינים פי' ועובר משום בל תוסיף ובפרק הנחנקין (פח) אמרינן דאי ס"ל לולב א"צ אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כלומר מש"ה אגדו במין אחד לית ביה משום בל תוסיף ופסקו הפוסקים כר"מ : **ומ"ש** ומשום חציצה נמי ליכא אע"פ שהקשר מפסיק בין ידו ללולב דכיון שהוא לנאותו אינו חושש בפ' לולב הגזול (לו :) אמר להו רבה להנהו דגדלי הושענא דבי ריש גלותא שיירו ביה בית יד כי היכי דלא תהוו חציצ' ופירש"י שיירו בית יד מתחת לאגד שלא יקחנו במקום אגדו דקסבר אין האגד מן המצוה כרבנן דאמרי א"צ אגד דלא להוי חציצה בין יד להושענא ואין זו לקיחה רבא אמר כל לנאותו אינו חוצץ ופסקו הפוסקים כרבא : **ומ"ש** הלכך אם נשר מעלי הלולב או מעלי ההדס ונשארו בתוך האגודה בענין שמפסיק אין לחוש שם אמר רבה לא לדוך איניש לולבא בהושענא דנתרי טרפי והוי חציצה ורבא אמר מין במינו אינו חוצץ ואמר רבה לא ליגוד איניש לולבא בהושענא דמשתיירי הוצי והוי חציצה ורבא אמר מין במינו אינו חוצץ ופירש"י לא לדוך איניש לולבא בהושענא . לאחר שאגד לולב הערבה וההדס יחד לא יתחוב הלולב מלמעלה בתוך האגד דלמא נתרי טרפי הלולב מחיר עלי ההדס והערבה ומשתיירין באגד וחוצצין בין מין ומין ואינן אגודין להיות אגודה אחת : לא ליגוד איניש לולבא בהושענא אם הוא ארוך יותר מדאי מן הערבה ובא לקצצו מתחת לא יקצצנו בעודו באגודה אלא יוציאנו ויגוז מתחת ויחזור ויאגוד דמשתייר הוצא של לולב תלושים מן השדרה בתוך האגד ופסקו הפוסקים כרבא דאמר מין במינו אינו חוצץ : **ומ"ש** רבינו ורש"י פירש אע"ג דלולב א"צ אגד מ"מ לכתחלה חובה לאוגדו וכו' שם בפרק לולב הגזול (לג .) בהא דת"ר הותר אגדו ביום טוב אוגדו כאגודה של ירק וכו' כתב רש"י שמעינן מהכא דבעינן בלולב קשר גמור שיקשור ב' ראשי האגד והאוגדן כאגודה של ירק לאו אגד הוא ואפי' רבנן דפליגי עליה דרבי יהודה ואמרי לולב שאינו אגוד כשר מודו דמצוה לאגדו כדתניא משום זה אלי ואנוהו ואוקימנא כרבנן ע"כ ומ"מ אין מכאן ראיה לומר דהוא סובר שחובה לאוגדו דהא רש"י מצוה קאמר ולא חובה : **ומ"ש** ואם לא אגדו מאתמול או שהותר אגודו בי"ט א"א לאגדו בקשר גמור אלא אוגדו כאגודה של ירק וכו' שם גמ' הדס הגזול והיבש פסול ת"ר היתר אגדו בי"ט אוגדו כאגודה של ירק אמאי לענביה מיענב הא מני ר"י הוא דאמר עניבה קשירה מעליא היא ופירש"י דכריכה בעלמא יכרוך האגד סביב וידחוק ראשו בתוך הכרך כמו שאוגדין אגודת ירק ולא יקשור ב' הראשים כאחד כשאר קשרים דקשר של קיימא מאבות מלאכות הוא וזה של קיימא הוא שאינו חושש להתירו עולמית נראה מדבריו שהוא גורס כאגודה של ירק וכ"כ שגורס הרא"ש אבל מדברי הר"ן נראה שהרי"ף גורס באגודה בבי"ת שהרי כתב לא אגיד ליה אלא באגודה של ירק משום דחזיא לאכילה ולאו מוקצה הוא ומאחר דאמרי' דהא דלא קתני דליענביה מענב היינו משום דרבי יהודה היא דאמר עניבה קשירה מעלייתא היא א"כ לדידן דלא קי"ל כרבי יהודה בהא אלא דעניבה לאו קשירה היא מותר לאגדו ע"י עניבה וכ"כ הרי"ף והרא"ש דאגיד ליה כאגודה של ירק א"כ דעניב ליה מענב וצ"ל דחוט או משיחה נמי לאו מוקצה הוא והא חזי לענוב מענב א : **ויטול** האגודה בידו הימנית שם (לז) אמר רבא לולב בימין ואתרוג בשמאל מ"ט הני תלת מצות והאי חדא מצוה :

ומ"ש ויהיו ראשיהם למעלה ועיקריהם למטה בפרק לולב וערבה (מה.) כל המצות אין יוצאין בהם אלא דרך גדילתן : **ומ"ש** ואתרוג בידו השמאלית בפ' לולב הגזול מימרא הזכרתיה בסמוך וכתב עליה הרא"ש ואם הוא איטר יד ימין יקח הלולב בשמאל דימין דידיה הוא נראה מדבריו שאיטר יד ימינו יטול הלולב בימין דידיה שהוא שמאל כל אדם ואתרוג בשמאל דידיה שהוא ימין כל אדם דבתר ימין ושמאל דידיה אזלינן אבל מלשון ואף שכ' רבינו וגם מדכתב יטול האתרוג בשמאל כל אדם משמע בהיפך דאיטר נמי נוטל לולב בימין כל אדם שהוא שמאל דידיה ואתרוג בשמאל כל אדם שהוא ימין דידיה דבתר רוב ב"א אזלינן ור"י כתב בשם התוס' ובשם מהר"מ אם הוא איטר כלומר שמשתמש תמיד בכל שמאלו נוטל הלולב בשמאלו שהוא ימין שלו ע"כ ונראה דהיינו לומר דבתר ימין ושמאל דידיה אזלינן וכדמשמע לדברי הרא"ש ז"ל אח"כ מצאתי שכתב העיטור אהא דת"ר איטר מניח תפילין בימינו

דרכי משה

תרנא (א) וכן אנו נוהגין אף בחול דלא כמשמעות דברי הטור לקמן דמשמע דוקא בי"ט דאסור לעשות קשר גמור יש לקשור בבה"ג כתב מהר"י בדרשותיו ויקשור ההדס גבוה יותר מערבה ויש לו טעם בספרי קבלה וכתב מהרי"ל ויתיר החוט הכרוך סביב ההדס קודם שיאגדם יחד דלא ליהוי חציצה וכתב עוד דצריך לראות בהדס אי מונח כדרך גדילתו כי המביאים אותן מהפכין אותן כדי שיהיו ענפיו חופין את ראשו . וכתב עוד וישפיל ההדס תוך אגד הלולב וערבה כדי שיהיו כל ג' מינים בידו בשעת נטילה : (ב) (אבל הרא"ש כתב דיטול הלולב בשמאל כ"א שהוא ימין דידיה וב"כ רי"ו) וכתבו מהרי"ל ומהרי"ו ובעל מנהגים דכן יש לנהוג וכ"מ מד' מהר"א מפרא"ג דיש לנהוג כדברי האשירי וכתב שטעות

חדושי הגהות

תרנא א ורבינו שכתב אוגדו כאגודה של ירק לא בא למעט אלא קשר גמור אבל בעניבה סמך עמש"ל סי' שי"ז דעניבה מותר אפילו בשבת (מהרל"ח) : ואלה"ק

ימינו ובשיטול הלולב בידו קודם שיטול האתרוג יברך על נטילת לולב ושהחיינו כדי שיברך קודם לעשייתו שאילו יטול ארבעתן קודם שיברך נמצא שכבר יצא קודם לעשייתו ושכיון שהגביה יצא או יהפוך הלולב או האתרוג עד שיברך ונמצא שלא יצא כיון שלא נטלו דרך גדילתו אי נמי יכוין שלא לצאת עד שיברך והרמב"ם ז"ל כתב שיברך קודם שיטלנו בידו ול"נ לר"י וי"א כיון שלא נענעו ועדיין יש לו לתפסו בידו אע"פ שאינו מעכב קרינן ביה שפיר קודם לעשייתו וטוב לעשות באחד מן הדרכים (ג) שכתבתי ולא יברך שהחיינו בשעת עשייתו ולקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה הלכך אפילו עשה בית יד ונתן בו הלולב ונטלו שפיר דמי (א) אפילו כל הלולב חוץ מידו ובלבד שיהא דרך כבוד אבל אם אינו

בימינו שהוא שמאלו משתברא תפילין דאורייתא דוקא בימין אבל לולב דרבנן הוא ומשום חשיבותא איסר הוא ככל אדם ומניח בימינו שהיא לכל אדם ואי עביד איפכא לית לן בה דלא גרע מתפילין עכ"ל והדבר מבואר שסתם רבינו דבריו כדברי בעל העיטור ומ"ש דלולב דרבנן היינו לומר דנטילתו בימין הויא דרבנן משום דהני ג' מצות והאי חד מצוה :

כתב הרוקח גידם שאין לו אלא יד אחת נוטל לולב והאתרוג בזרועו כמו (סנהדרין מה) גבי אין לו בוהן נותן על מקומו ודיו ויותר טוב ממה שיקח הלולב ואח"כ אתרוג או אם אין לו אלא שמאל או איטר עכ"ל :

ובשיטול הלולב בידו קודם שיטול האתרוג יברך על נטילת לולב כדי שיברך קודם לעשייתו וכו' כל זה כתבו התוספות בפרק לולב הגזול (לט.) גבי כל המצות כולם מברך עליהם עובר לעשייתן וכ"כ הרא"ש שם בסוף הפרק וז"ל צריך לדקדק מתי יברך אדם על הלולב אם יברך אחר שנטלו בידו הא אמרינן הכא מדאגבהיה נפיק ביה ובעינן שיהא מברך על כל המצות עובר לעשייתן והיה נראה שיברך עליו קודם שיטלנו בידו אבל לא מסתברא דהיאך יברך עליו בעוד שהוא מונח בכלי הא אמרינן בפרק הקומץ רבה (לה.) תפילין מאימתי מברך עליהם משעת הנחה עד שעת קשירה דכל זמן דאין המצות מזומנות בידו לעשותם לא מסתבר שיברך וטוב שיברך משיתחיל ליטול הלולב קודם שיטול האתרוג דהיינו עובר לעשייתן שמעכבין זה את זה אי נמי יהפוך אחד מהם עד שיברך כדאמרינן הכא שאינו יוצא אלא כדרך גדילתן אי נמי יכוין שלא לצאת עד אחר הברכה אע"ג דאמרינן בר"ה (כח:) דמצות אין צריכות כונה הני מילי בסתם אבל במכוין שלא לצאת לא נפיק בעל כרחיה אי נמי משום דלא נגמר מצות הלולב עד אחר הנענוע ועוד כדקאמר בסוף פרקין אדם יוצא מביתו ולולבו בידו קורא שמע ומתפלל ולולבו בידו אע"פ שכל אלו הדברים אינן מעכבין מ"מ הואיל ויש בהם מצוה מן המובחר חשיב כעובר לעשייתן והר"ן בסוף הפרק הנזכר כתב סברות אלו ומסקנת דבריו דאע"ג דמדאגבהיה נפק ביה מ"מ עדיין יש כאן שיורי מצוה שצריך לנענע הלכך שפיר מיקרי עובר לעשייתן שלא בא למעט אלא שאין גומרין את המצוה כולה קודם שיברך עליה : **ומ"ש** רבינו בשם הרמב"ם שיברך קודם שיטלנו בידו נראה שהוא ממ"ש בפ"ז ז"ל מצוה מן המובחר לאגוד לולב והדס וערבה ולעשות שלשתן אגודה אחת וכשהוא נוטלן לצאת בהם מברך תחלה על נטילת לולב הואיל וכולן סמוכים לו ואח"כ נוטל האגודה הזאת בימינו :

ומ"ש שאין נראה לר"י הוא מהטעם שכתבתי בסמוך בשם הרא"ש והיאך יברך עליו בשעה שהוא מונח בכלי : **ודע** שזה שכתב הרמב"ם שיברך ע"כ לולב לאו למימרא שיברך בלשון הזה שמאחר שכתב שהוא מברך עליו עובר לעשייתו צריך לברך בלמ"ד ולא בא לומר אלא שיברך על הלולב ולא על שאר מינים ובענין נוסח הברכה סמך על מ"ש בסוף ה' ברכות נטל את הלולב מברך על נטילת לולב שכיון שהגביהו יוצא ידי חובת לולב אבל אם ברך קודם שיטול מברך ליטול לולב כמו לישב בסוכה מכאן אתה למד שהמברך אחר שעשה מברך על העשייה ואע"פ שכתב עוד בפרק הנזכר ובכל יום ויום מברך עליו אקב"ו ע"כ לולב מפני שהיא מצוה מדברי סופרים איכא למימר דהכא נמי סמך על מ"ש בהל' ברכות בנוסח הברכה ולא בא אלא ללמדנו שאע"פ שאינו חייב בלולב מן התורה מיום ראשון ואילך צריך לברך עליו אבל לא נחת לפרושי נוסח הברכה וא"כ מי שעושה באחד מהדרכים שכתב רבינו היה ראוי שיברך ליטול כיון דאכתי לא נפק ביה והעולם אינם נוהגים לברך אלא ענט"ל משום דכיון דאגבהיה נפק ביה אע"ג דלא נפק ביה לגמרי מפני שעשה באחד מהדרכים הנזכר דע"כ לא קאמר הרמב"ם דיברך ליטול אלא כשמברך קודם שיטלנו בידו כלל :

ומ"ש רבינו שמברך שהחיינו בשעת נטילה ולא בשעת עשייה בפרק לולב וערבה (מו.) ת"ר העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהחיינו נטלו לצאת בו אומר אקב"ו על נטילת לולב וכתב הרא"ש האידנא לא נהוג לברך שהחיינו בשעת עשייה אלא בשעת נטילה כדאמרינן לקמן בשהחיינו דסוכה דרב כהנא מסדר להו אכסא דקידושא ה"נ דלולב מברכין ליה בשעת נטילה :

כתב הרשב"א בתשובה דאף ע"ג דקי"ל לולב א"צ אגד ויכול ליטלן כל אחד לעצמו אין מברכין אלא ברכה אחת על כולן דמצוה אחת היא ואין מברכין על כל חלק דמצוה ברכה אחת : **כתב** [א] בא"ח מעשה בה"ר משולם שנטל לולב בי"ט ראשון ובירך על נטילת לולב ושהחיינו ואח"כ הסתכל בו ולא מצא בו ערבה והניחה בלולב וחזר ונטלו ונטל ג"כ האתרוג ובירך על נטילת ערבה ושהחיינו משום ערבה ונהי שא"צ ליטול אלא הערבה בלבד אלא מצוה מן המובחר בעי למעבד ליטול ד' מינים בבת אחת וכן מצינו מכתיבת ידי הראב"ד ז"ל עד כאן לשונו (ד) :

ולקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה בפרק לולב הגזול (לז.) אמר רבה לא לינקוט איניש הושענא בסודרא דבעינן לקיחה תמה וליכא ורבא אמר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה ופסקו הפוסקים כרבא ובסוף פרקא (מב.) אמר רבא שאם הוציא הלולב בכלי לא יצא ופריך והא רבא הוא דאמר לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה ומשני ה"מ דרך כבוד אבל דרך בזיון לא ופירש"י דרך כבוד. כגון כורך ידיו בסודר כדאמרן לעיל ודרך בזיון כגון בקערה וכתבו התוספות הא דאמר רבה דבעינן לקיחה תמה וליכא הכא לא שייך למימר דלא ליהוי חציצה כדאמרינן לעיל דיש לומר דמיירי שעשה מן הסודר כמין בית יד ללולב ואין שייך כאן חציצה שכל הלולב חוץ מידו ואוחזו בית יד הבולט הנעשה מן הסודר ולא חשיב ליה רבה לקיחה תמה ורבא סבר שמה לקיחה עד כאן וזהו שכתב רבינו אפילו עשה בית יד ונתן בו הלולב ונטל

רבינו וצריך להגיה כמ"ש הרא"ש דאזלינן בתר ימין דידיה וכן משמע במהרי"ל שפסק כדברי הרא"ש וכתב שכן הוא באגודה ובאורח חיים . ולענין הלכה נקטינן ככל הני רבוותא ולא כהעיטור שהוא יחיד בדבר זה וכן נהגו כמ"ש במהרי"ל ובמנהגי מהר"א טירנ"א :

ובשיטול הלולב בידו וכו' כל זה כתבו התוס' בפ' לולב הגזול גבי כל המצות כולם מברך עליהן עובר לעשייתן וכ"כ הרא"ש והר"ן בסוף הפרק אלא דק"ל דלדעת התוס' גופייהו ודאי ניחא הא דכתבו ושמא משיתחיל ליטול הלולב קודם שיטול האתרוג מברך היינו עובר לעשייתן שמעכבין זה את זה אי נמי לאחר שנוטל שניהם אלא שהופך אחד מהן וכו' דאינהו ס"ל כר"ת דכיון דארבעתן מצוה אחת הן אינו יוצא כשמגביה כל אחד ואחד לבדו אפי' כולן לפניו כמ"ש התוס' בדף ל"ז בד"ה שתהא לקיחה תמה אבל הרא"ש שחלק על ר"ת ופסק דכשהם לפניו מברך זה אחר זה א"כ מאי עובר לעשייתן איכא כשנוטל הלולב בידו קודם שיטול האתרוג או מהפך האתרוג שהרי הרא"ש גופיה כתב דטעמא דהוי עובר לעשייתן בנוטל הלולב בידו קודם שיטול האתרוג היינו מפני שמעכבין זה את זה והרי בפירוש אמרו אבל יש לו אין מעכבין ופירש הרא"ש דהיינו כשיש לו והם לפניו אין מעכבין ונוטלן בזה אחר זה וא"כ לא הוי עובר לעשייתן . ואפשר לומר דשני דרכים אלו שכתב הרא"ש לא כתבם ע"פ סברת עצמו אלא ע"פ סברת ר"ת אבל לפי סברתו כתב דרך אחר דהיינו שיכוין שלא לצאת עד אחר הברכה ועוד העיקר לפי דעתו כמ"ש במסקנת דבריו דלא נגמר מצות הלולב עד אחר הנענוע אבל אלשון רבינו קשיא דמשמע מדבריו דבכל אחד מהדרכים שפיר דמי והוא עצמו פסק דכשהם כולם לפניו נוטל זה אחר זה ואין מעכבין וצ"ל דס"ל לרבינו דלענין ברכה שפיר הוי עובר לעשייתן כל זמן שלא נטל הד' מינים בידו דרך גדילתן לפחות זה אחר זה והא דאין מעכבין היינו כשנוטלן כולן בזה אחר זה יצא למפרע אבל מתחלה ודאי עדיין לא יצא י"ח עד שיטול כולן והלכך שפיר הוי עובר לעשייתן וכן נהגו עכשיו הכל לאחוז בדרך זה ליטול הלולב בימין ולהפך האתרוג לבדו ומ"מ נראה כדי לצאת מידי ספק יהפוך שניהם וכ"כ בתשב"ץ בשם מהר"ם וכך מצאתי ברוקח סוף סי' ר"ד וכך ראוי לנהוג כ"ל ומ"ש בשם הרמב"ם שיברך קודם שיטלנו בידו ולא נראה לר"י כ"כ התוס' לשם דלא מסתבר לברך עליו והוא מונח בכלי כדאמרינן בתפילין דמברך עליהן משעת הנחה ועד שעת קשירה דאלמא דקודם הנחה דאין המצוה מזומנת בידו לא יברך ואינה ראיה דודאי טפי עדיף לברך סמוך לעשיית המצוה אם אפשר ולפיכך מברך עליהן משעת הנחה אבל אינו מעכב אם מברך עליה קודם שיהא מזומנת בידו לברך ולפיכך כאן בלולב דלא אפשר דשני דרכים הראשונים לא נתחוורו לו מטעם שכתבתי בסמוך דכיון דאין מעכבים בזה אחר זה לא הוי עובר לעשייתן גם הדרך הג' שיכוין שלא לצאת ס"ל להרב דלאו מילתא היא דכיון דמצות א"צ כונה אפילו צווח שאינו רוצה לצאת ידי מצוה יצא כדעת הרשב"א והרא"ה שהביא ב"י לעיל סוף סימן תקפ"ט ולברך מקמי נענוע נמי כיון דאין נענוע מעכב אינו שייך כלל לעיקר מצות נטילה שכבר יצא ידי חובתו בנטילה בלי נענוע כל עיקר ולפיכך ס"ל להרמב"ם דאין שום דרך לברך עליהן עובר לעשייתן אלא א"כ שיברך קודם שיטלנו בידו :

ומ"ש וי"א כיון שלא נענעו כו' וטוב לעשות כו' נראה מדברי רבינו שלא נתחוור לו סברת הי"א אע"פ שכתבה הרא"ש במסקנתו בסתם . וצ"ל דמשום דהתוס' הקשו על סברא זו וז"ל ומיהו לא דמי כולי האי דנענוע אינו אלא מכשירי מצוה בעלמא ולא מעכב כדאמר מדאגבהיה נפיק ביה ומשני כשהפכו ולא משני בשלא נענע עכ"ל ועל הג' דברים לא הקשו כלום אלמא דטוב לעשות בא' מן הדרכים האלו כדברי רבינו ובסמוך כתבתי היאך ראוי לנהוג :

ולא יברך שהחיינו בשעת עשייתו כ"כ התוס' בפרק לולב וערבה דהכי נהגו האידנא דלא כדתניא התם דמברך בשעת עשייה ונתן טעם לדבר ע"ש ובמרדכי הארוך מצאתי בשם הר"י בר יקר וז"ל זמן הלולב לא ניתקן לאמרו אלא בשעת עשייה דהוי בחול ומה שהנהיגו לאומרו בי"ט לפי שיש בני אדם שאין להם לולב וסומכין אלולב של קהל תיקנו שיהא כל אחד מברך שתים בנטילתו ויהא הכל שוין באותה ברכה ע"כ :

ולקיחה ע"י ד"א וכו' בפ' לולב הגזול אמר רבה לא לינקוט איניש הושענא בסודרא דבעינן לקיחה תמה וליכא רבא אמר לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה ופסקו הפוסקים כרבא ופירש"י לא לינקוט וכו' כשנוטלו לצאת בו לא יכרוך סודר שבין כתפיו על ידו ויאחוז הלולב ובסוף פירקא קאמר רבא אם הוציא הלולב בכלי לא יצא ופריך והא רבא הוא דאמר לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה ומשני ה"מ דרך כבוד אבל דרך בזיון לא ופירש"י דרך כבוד. כגון כורך ידיו בסודר כדאמר לעיל ודרך בזיון כגון בקערה והתוס' כתבו הא דאמר רבה דבעינן לקיחה תמה וליכא הכא לא שייך למימר דלא ליהוי חציצה כדאמר לעיל דלעיל איירי כשהאגד בלולב והכא כשכרך ידו ובדבר הכרוך בידו לא שייך חציצה . ובסוף פרק מקום שנהגו בישכר איש כפר ברקאי דהוה כריך ידיה בשיראי דמשמע דאיסורא משום חציצה התם דרך בזיון הוה דלכבוד עצמו היה עושה שלא יתלכלכו ידיו בדם האיברים א"כ לטעמא דחציצה נענש משום בזיון קדשים ומיהו לא יתכן פירוש זה דמדאייתו עלה ההיא דאזוב שספקו בחוט אלמא דמיירי דהאגד הוא בלולב דומיא דההיא דאזוב ואפ"ה ליכא חציצה וי"ל דמיירי שעשה מן הסודר כמין בית יד ללולב ואין שייך כאן חציצה שכל הלולב חוץ מידו ואחוז בבית יד הבולט הנעשה מן הסודר ודמי לאזוב שספקו בחוט ולא חשיב ליה רבה לקיחה תמה ורבא סבר שמה לקיחה ולולב שהוציאו בכלי לא באוחזו בדופני הכלי אלא מניח ידו תחת שוליו או שאוחז בבית יד של כלי עכ"ל התוס' משמע מדבריהם שכוונתם

דרכי משה

שטעות נפל בספרי הב"י ושלא ראה כדבריו בשום פוסק ולא ראיתי אינו ראיה ומ"מ משמע דיש לנהוג כדע' האשיר"י וכתב הכלבו דוקא לכתחלה יטול הלולב בימין ואתרוג בשמאל אבל אם החליף בדיעבד יצא וכן אם נוטלן זא"ז אבל אם נטלו בידו אחת בבת אחת לא יצא ואדם גידם נוטלו בזרועותיו דהא לא כתיב ולקחתם בידכם ושולט בב' ידיו נוטלו כשאר כל אדם עכ"ל : (ג) וכן אנו נוהגים להפך האתרוג עד אחר הברכה וכ"כ מהרי"ל דלא כר"ן ס"פ לולב הגזול דכתב דאין נכון לעשות כן : (ד) כתב הכלבו ובדרשות מהרי"ו כשמברך צריך לעמוד

פרישה

סי' תרנא (א) אפילו כל הלולב חוץ לידו פי' אפילו כשהוא חוץ לידו וכ"ש כשהוא תוך ידו דמותר אם הוא דרך נוי וכבוד דאז הוא דרך לקיחה טפי מכשהוא חוץ לידו ואע"ג דלא הזכיר רבינו דאינו מתיר כשאוחזו ביד אלא דרך נוי מעפ"כ צ"ל

דרישה

סי' תרנא [א] כתב בא"ח מעשה בה"ר משולם שנטל לולב בי"ט ראשון ובירך על נטילת לולב ושהחיינו ואח"כ הסתכל בו ולא מצא בו ערבה והניחה בלולב וחזר ונטלו ונטל ג"כ האתרוג ובירך על נטילת ערבה ושהחיינו וכן מצינו מכתיבת ידי ראב"ד ז"ל

אינו דרך כבוד כגון שנתנו בכלי ונטלו לא יצא וינענע בשעה שמברך וכן ינענע בשעת קריאת ההלל בהודו (ג) בכל פעם שמחזירין אותו הקהל וכן באנא ה' הושיעה נא אבל לא באנא ה' הצליחה נא

שכוונתם לפרש דאפילו בכורך הסודר בלולב אפ"ה לית ביה משום חציצה אפי' לרבה דע"כ לא קאמר רבה דאית ביה משום חציצה אלא באגד שסביב הלולב שאוגדו כדי שלא יתפרדו המינין דאין האגד מסייעו בלקיחת לולב אבל אם עשה מן הסודר בית יד ללולב דאוחז הלולב על ידי הסודר כעין צבת שהסודר מסייעו להחזיקו בה"ג לא הוי חציצה אלא דלרבה לא שמה לקיחה ולרבא שמה לקיחה ולולב שהוציאו בכלי דלא יצא לא כשאוחזו בדופני הכלי דההוא ודאי הוה כבית יד אלא במניח ידו תחת שוליו . ומ"ש בסוף דבריהם או שאוחז בבית יד של כלי הוא חוזר על היתר כלומר שכשאוחזו בשפת הכלי או בבית יד של כלי ודאי שמה לקיחה לרבא אלא במניח ידו תחת שוליו התם הוא דקאמר רבא דלא שמה לקיחה אבל בכורך ידיו בסודר ונוטלו פשיטא דשמה לקיחה לפחות אליבא דרבא ולית ביה נמי משום חציצה ואפילו לרבה ואע"ג דאין הסודר מסייע כל עיקר משום דלא שייך חציצה אלא כשהאגד בלולב אבל בדבר הכרוך בידו לא שייך חציצה והויא דיששכר שאני דכיון דהיה דרך ביזיון אית ביה משום חציצה א"נ דל חציצה נענש משום ביזיון קדשים כך היא דעת התוס' למעיין בדבריהם וכדי לתקן לשון התוס' היה נראה לומר דטעות נפל בספרי הדפוס והלשון מהופך וכצ"ל ולולב שהוציאו בכלי לא בשאוחזו בדופני הכלי או שאוחזו בבית יד של כלי אלא מניח ידו תחת שוליו וק"ל . ונמצא פסקן של דברים למאי דקי"ל כרבא דלקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה לא מיבעיא בכורך ידיו בסודר אלא אפילו עשה בית יד ללולב והלולב כולו חוץ לידו נמי שמה לקיחה ואם נתנו בכלי נמי שמה לקיחה בכל ענין אלא אם כן מניח ידו תחת שוליו ורבינו שכתב הילכך וכו' אפילו כל הלולב חוץ מידו נמי הכי קאמר ל"מ בעשה בו בית יד ונותן בו הלולב כגון דכרך בידיו בסודר ונטלו דס"ד אע"פ שלא חברו ללולב אלא אפילו כל הלולב חוץ מידו שכרך הסודר בלולב ונוטל הסודר בידו וכל הלולב חוץ מידו נמי שמה לקיחה וזהו כדעת התוס' שכתבתי אבל מ"ש אח"כ ובלבד שיהא דרך כבוד אבל אם אינו דרך כבוד כגון שנתנו בכלי ונטלו לא יצא הוא שלא כדעת התוספות דמחלקין בין כשאוחזו בדופני הכלי או אוחזו בבית יד למניח ידו תחת שוליו אלא דס"ל דבנתנו בכלי בכל ענין לא יצא וכדברי הרי"ף והרא"ש שכתבו בסתם דבהוציאו בכלי הו"ל דרך ביזיון ומשמע אפילו באוחזו בדופני הכלי או בבית יד של כלי ולא דמי לסודר דסודר ודאי הו"ל דרך כבוד בכל ענין בין בכורך הסודר בידו בין בכורך הסודר בלולב ועשה ממנו בבית יד משא"כ בהוציאו בכלי דהו"ל דרך ביזיון בכל ענין וכן נראה עיקר ואע"פ שהתוס' בפ' הוציאו לו ובפרק מקום שנהגו כתבו דאפילו לרבא בכרך ידיה בסודר ונוטל הלולב לא שמה לקיחה וכן נראה מדבריהם בפ"ב דזבחים וכ"כ המרדכי פרק לולב הגזול בשם ר"י מ"מ ס"ל לרבינו דהעיקר הוא כמ"ש התוס' בפרק לולב הגזול במקום הלכות לולב והוא מסכים לפירושו של רש"י דבכרך ידיו בסודר פשיטא דשמה לקיחה לפחות אליביה דרבא וכן נראה מפסקי הרא"ש שכתב פלוגתא דרבה ורבא בסתם ופסק הלכה כרבא דשמה לקיחה משמע דבכל ענין שמה לקיחה בין בכורך הסודר בלולב והלולב כולו חוץ לידו בין בכורך ידיו בסודר וע"ז סמך רבינו שפסק להקל בסתם ולא כתב שום מחלוקת בזה גם מדברי ה"ר ירוחם נראה כן אלא שדבריו מעורבין מט"ס ע"ש וכל מ"ש הב"י בזה בפי' דברי רבינו והתוס' לא נהירא לפענ"ד : כתוב בתשובת מהרי"ו בשם ספר אגודה דמסירין הציצית והתפילין מן היד ונשים טבעותיהם משום חציצה אבל נ"ל דמש"ה אין צריכין להסירן דדוק' היכא דכרך כוליה ידיה עכ"ל ולא משמע הכי בסוגיא דהא באגד דלולב לא שרי רבא אלא משום דהאגד ללולב לנאותו הוא וכל לנאותו אינו חוצץ אלמא דכל שאינו לנאותו וגם אינו ממינו כההיא דציצית ותפילין וטבעות אף על גב דמקצת בלא חציצה כההיא דאגד דלולב יש בו משום חציצה דלא בעינן דלהוי כולו בחציצה והא דמשמע בפ"ק דבכורות גבי קדושת רחם דלא הוי חציצה במקצת היינו דלידה שאני דאורחייהו בהכי כדכתבו התוס' בפרק לולב הגזול ע"ש ומטעם זה צריך ליטול גם החוט שרגיל להיות סביב ההדס :

וינענע בשעה שמברך כן הכריחו התוספות והרא"ש והר"ן ממתניתין דסוף פרק לולב הגזול ומברייתא דפת"ה וכתב הרא"ש דראבי"ה הביא ראיה על זה מהירושלמי עיין שם : **ומ"ש** וכן ינענע בשעת קריאת ההלל בהודו משנה בפ' לולב הגזול והיכן הוא מנענע בהודו לה' בתחלה ובסוף ובאנא ה' הושיעה נא דברי ב"ה וב"ש אומר אף באנא ה' הצליחה נא וידוע דהלכה כב"ה וטעמו של דבר כתבו התוס' והרא"ש דאיתא במדרש אז ירננו עצי היער וגו' ואמרו הושיענו לפי שבר"ה באין לדין וכו' ע"ש :

ומ"ש שמנענע בהודו בכל פעם שמחזירין אותו הקהל כ"כ התוס' והרא"ש וכן נהגו דלא כהר"ן שחולק על זה וז"ל התוס' הצבור מנענעין על כל הודו והודו שעונין . אבל ש"ץ לא ינענע . וי"מ דאף ש"ץ מנענע אגב צבורא שעונין בכל פעם ופעם הודו ומנענעים מנענע נמי ש"ץ ביאמר נא וביאמרו נא ע"כ ובהגה"ה אשיר"י מא"ז כתב וש"ץ מנענע ביאמר נא ולא ביאמרו נא א"נ אגב צבורא שעונין על כל פעם ופעם ומנענעין מנענע כמו כן ש"ץ ע"כ והמנהג כסברא הראשונה מא"ז וטעמו של דבר מדתקן בהודו בתחלה וסוף פירשו בו כמה פירושים רש"י פירש הודו שבתחלת ההלל והודו שבסוף ההלל וי"מ בסוף פי' כי לעולם חסדו שהוא סוף הפסוק ואע"פ שהתוספות והרא"ש דחו אותו פירוש בסמ"ק כתב שיש לעשות כדברי שניהם ועוד יש לפרש דבסוף היינו יאמר נא שכתב אחר הודו לכך יש לש"ץ לנענע ביאמר נא אבל ביאמרו נא אין צריך שכבר יצא ידי כל הפירושים כתב כמ"ק אין מנענעים בשם לא בהודו ולא באנא ע"כ :

וכתב שפיר דמי אפילו כל הלולב חוץ מידו אלא שיש לדקדק על לשון אפילו דנקט דמשמע לא מבעיא אם אין כל הלולב חוץ מידו דיצא אלא אפילו כל הלולב חוץ מידו יצא ולכאורה משמע מדברי התוס' דאיפכא הוי דבשכל הלולב חוץ מידו לית ביה משום חציצה וכשאין כל הלולב חוץ מידו לא יצא משום דהוי חציצה וי"ל שסובר רבי' דהיינו דוקא לרבה אבל לרבא דאמר כל לנאותו אינו חוצץ לא הויא חציצה משום דסתם בית יד לנאותו הוא אבל קשה שהרי התוס' כתבו בפ' הוציאו לו (נח.) ובפ' מקום שנהגו (נז.) דהא דאמר רבא לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה מיירי שכורך סודר סביב הלולב ומאריך בו ועושה מן הסודר כמו בית יד אבל היכא דכריך ידיה בסודר ותופס הלולב לא שמה לקיחה ע"כ וכתב המרדכי דבריהם פ' לולב הגזול וכ"כ ר"י ולפיכך צריך לומר דגבי לקיחה בשכל הלולב חוץ מידו גרע טפי ומשום הכי קאמר דאפ"ה שמה לקיחה וכשהלולב תוך ידו אלא שכרך סודר על ידו או על הלולב אע"ג דלית ביה משום לקיחה ע"י דבר אחר בק"ו מבשכל הלולב חוץ ידו מ"מ מיפסיל מטעם חציצה אם אינו לנאותה וכבר נתבאר זה בדבריו לעיל בסמוך שכתב וכיון שאין חובה לאגדו אפילו אגדו במין אחר שפיר דמי ומשום חציצה נמי ליכא אע"פ שהקשר מפסיק בין ידו ללולב דכיון שהוא לנאותו אינו חוצץ דמשמע בהדיא דאם אינו לנאותו חוצץ :

ודע שכתבו התוס' עוד ולולב שהוציא בכלי בס"פ לא כשאוחזו בדופני הכלי אלא מניח ידו תחת שוליו או שאוחז בבית יד של כלי ע"כ וה"פ לא באוחז בדופני הכלי מיירי דא"כ הוו ממעטי ליה בגמרא משום חציצה אלא במניח ידו תחת שוליו או אוחז בבית יד של כלי מיירי דליכא משום חציצה אלא משום דלא הוי לקיחה תמה אפילו לרבא משום דדרך ביזיון הוא והלכך כל בכלי בין אוחז בדופני הכלי בין מניח ידו תחת שוליו לא יצא אוחז בדופני הכלי אף משום חציצה ומניח ידו תחת שוליו משום לקיחה תמה ומפני כך סתם רבינו לומר שכל שנטלו בכלי לא יצא ולא חילק בין אוחז בדופני הכלי למניח ידו תחת שוליו והר"ן כתב אהא דאמר רבא לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה וא"ת וכיון דלא הוי לנאותו ליהוי חציצה יש לומר דאנן לית לן קרא לפסול חציצה בלולב ומאי דחיישינן ביה היינו משום דלא הוי לקיחה תמה ומסקינן לנאותו בטל לגבי לולב והרי הוא כאילו נוטל בו ממש וכל שכן טפל לידו בטל לגבי ידו והרי הוא כאילו נוגע ממש ידו בלולב לאפוקי כל שאינו לנאותו ולא טפל לידו כגון שכרך הסודר על הלולב או שנטלו בכלי שאינו דרך כבוד כדאמרי' לקמן דמפסיל משום דלא הוי לקיחה תמה והויא כחציצה אבל לאו משום חציצה ממש אתינן עלה דלא פסלינן משום חציצה אלא היכא דאיכא קרא כטבילה ותפילין עכ"ל ומצאתי כתוב בשם ספר אגודה בפרק מקום שנהגו שכל דבר חוצץ בין הלולב ובין היד ולכן מסירין ציציות ותפילין מן היד ונשים טבעותיהם אבל נראה לי דמשום הכי א"צ להסירן דדוקא היכא דכרך כוליה ידיה (ה) :

וינענע בשעה שמברך וכן ינענע בשעת קריאת ההלל וכו' בפרק לולב הגזול (לז.) תנן והיכן מנענעים בהודו לה' תחלה וסוף אף באנא ה' הושיעה נא כדברי ב"ה ב"ש אומרים אף באנא ה' הצליחה נא וידוע דהלכה כב"ה וכתבו התוס' והרא"ש דבשעת ברכה לא מיבעי שצריך לנענע בתחלת הנטילה אלא מדאמרי' בסוף פירקין קטן היודע לנענע חייב בלולב משמע שמנענע בתחלת הנטילה אע"פ שאינו יודע לקרות את ההלל ועוד מדתניא בס"פ תפלת השחר השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע אלמא בשעת נטילה בעי נענוע וכתב הרא"ש שראבי"ה הביא ראיה לזה מן הירושלמי וזהו שכתב רבינו שינענע בשעה שמברך וכ"כ הר"ן ג"כ שמנענע בשעת נטילה וכן נהגו העולם והא דתנן בהודו לה' תחלה וסוף פירש"י הודו שבתחלת הפסוק והודו שבסוף הפסוק בסוף ההלל דמהודו ועד סוף ההלל חדא פרק הוא ממנין הפרשיות של תהילים וי"מ תחלת הפסוק וסוף הפסוק ולא מסתבר לנענע בפסוק א' ב"פ הא דמנענעים באנא ה' הושיעה נא אף ע"פ שאינה תחלת הפסוק ולא סוף הפסוק היינו ע"פ המקרא דכתיב אז ירננו עצי היער וגו' וכתיב בתריה הודו לה' כי טוב וכתיב נמי בתריה ואמרו הושיענו אלהי ישענו ואיתא במדרש לפי שבר"ה באין לדין ישראל ועו"ג ואין יודעין מי יצא זכאי ומי יצא חייב נתן הקב"ה מצוה זו לישראל שיהיו שמחים בלולביהם כאדם היוצא לפני השופט זכאי שהוא שמח והיינו דכתיב ירננו עצי היער כלומר ירננו בעצי היער כאשר יצאו מלפני ה' זכאין כשבא לשפוט את הארץ ובמה ירננו בהודו ובהושיעה נא ועכשיו שנהגו שש"ץ אומר יאמר נא והצבור עונין הודו וכן ביאמרו נא בית אהרן וכן ביאמרו נא יראי ה' הצבור מנענעין על כל הודו והודו שיאמרו ע"כ ל' הרא"ש וכן הם דברי רבינו שכתב וכן מנענע בשעת קריאת ההלל בהודו בכל פעם שמחזירין אותו הקהל ונראה מדבריהם שש"צ לא ינענע בשעה שאומר יאמר נא ויאמרו נא והתוס' כתבו שי"מ שאף ש"צ מנענע אגב צבורא שעונין בכל פעם ופעם הודו ומנענעין מנענע נמי ש"צ ביאמר נא ויאמרו נא והר"ן כתב שכל זה אינו מחוור שכיון שמה שעונין הצבור הודו אינו אלא כדי לצאת מיאמר נא ויאמרו נא כשם שיאמר נא ויאמרו נא א"צ נענוע כך עניית הודו אינה צריכה נענוע ולפיכך אין מנענעין בהודו לה' שבתחלה אלא פעם אחת אבל בהודו לה' שבסוף שכופלין אותו ש"צ והצבור מנענעין בו ע"כ פעם ופעם וכן באנא ה' הושיעה נא וכן נהגו (ו) :

והניענוע

דרכי משה

לעמוד וכתב עוד דאינו מברך על הלולב אלא פעם א' ביום אף כשנוטלו הרבה פעמים ביום. כתב אבודרהם בשם ר' סעדיה שצריך בשעת נטילה שיהא פני הלולב שהוא האדום נגד פני המתפלל וצד הירוק שבו השדרה כלפי חוץ ויש שאוחזין אותו להיפך וכדאי הוא הגאון לסמוך עליו עכ"ל: (ה) ומהרי"ל כתב שהיה מסיר התפילין משום חציצה: (י) ואין אנו נוהגין כן אלא כדעת הרא"ש שהצבור מנענעין אבל לא ש"ץ ומיהו במהרי"ל כתב שאף שליח צבור ינענע ביאמר נא ישראל אבל לא באחיים וכ"ה במנהגים ובהג"א פ"ק לולב הגזול וכתב הכלבו בשם הגאון שנהגו לכוין כשאומרים הודו שהי' מוליך ומביא וכשיאמר ה' מעלה ומוריד וכן באנא ה' אבל הרי"ף כתב אין מנענעין באמר השם לא בהודו ולא

דרישה

ז"ל עכ"ל. דוקא בזה שלא חזר לברך על נטילת לולב אלא על נטילת ערבה שלא כנוסח הברכה וה"ט כיון שכבר בירך על הלולב אע"ג דלא יצא דהא ד' מינים מעכבין זא"ז מ"מ עדיף טפי לברך שנית אמה שלא היה בידו תחלה וממנו תלמוד אם חסר ההדס או האתרוג או ב"ה אם בירך ואח"כ מצא ההדס או אחד מהופך דחוזר ומברך שהרי אינו יוצא אלא דרך גדילתן כמ"ש בפרישה וכשחוזר ומברך מברך על אותו שהיה מהופך עיין ב"י. בתשובת מהרי"ל כתב בלולב צ"ל להקיף דרך ימין כשמנענעין מנענעין למזרח דרום מערב צפון כו' עכ"ל כן נוהגים וטעמא דמהרי"ל הוא דכל פינות שאתה פונה תפנה לצד ימין וכן בנר חנוכה אנו מדליקין כסדר כתיבת האותיות מצד שמאל לימין וכן פותחין הפרוכת שלפני הארון וכן היה הכהן מטיב ומדליק הנרות אבל בהיקף שמקיפין הבימה או כשמוליכין הספר תורה על הבימה. הולך תחילה ע[ל] לפון וכשמחזירין אותו הולך החזן עמה לדרום כצלא שמקיף לצפון מערב ודרום. ג"כ מטעם כל פנות שאתה פונה לצד ימין כי ידוע שאדם העומד למזרח ורוצה לעקור רגליו עוקר רגל ימין בראשונה כי כן טבע כל אדם ולכן יש לכבד רגל ימין להתחיל מלדי וע"ד זה הוא הפיכת הכהנים פניהם כשעולין לדוכן וכ"כ ב"י בסי' קכ"ח ע"ש. ולכן גם הכהן שעלה לכבש שהיתה בדרומית מזרחית זרק כן דרומית מזרחית מזרחית לפונית לפונית מערבית מערבית דרומית כי כן סדר הימין בדרך ההליכה אבל כשהאדם עומד במקומו למזרח ואינו זז ברגליו רק בידיו הוא זז לנענע או להניף תנופה או להדליק נר אז יד ימין

קודמת

פרישה

נ"ל כן מדכתב ובלבד שיהא דרך כבוד ממילא נשמע דהא דמתירו גם כן כשאוחז בידו ע"י דבר אחר היינו דוקא דרך כבוד וגו' אלא שכל שיוצא חוץ לידו ע"י תיק הוא דרך כבוד תוך משכתנו בכלי דאע"ג שגם יוצא חוץ לידו מ"מ דרך ביזיון הוא ועיין בדרישה:

(ג) **בכל** פעם שמחזירין כו' פירוש לפי המנהג שהקהל עונין הודו בכל פעם שאומר החזן יאמרו נא ג' פעמים בהולכה וג"פ בהובאה וז"ל רש"ל מ"ש וינענע ג"פ כו' אינו ר"ל שינענע שם ג"פ בהולכה אחת וג"פ בהובאה אחת בין ר"ל שיוליך ויביא ג"פ ומילת שם ר"ל באותו רוח וכן לכל רוח ורוח יוליך ויביא ג"פ כי ההולכה וההובאה עצמה נקראת נענוע ע"ש:

ביום

נא וכן ינענע בהודו שבסוף המזמור (ז) והניענוע הוא שמוליך ידו מכנגדו להלאה וינענע שם ג"פ (ח) בהולכה וג"פ בהובאה ואח"כ מטה ידו לצד צפון ועושה כן ג"פ וכן לצד דרום וכן לצד מערב ומעלה ידו למעלה ועושה כן ג"פ ומורידה לצד מטה ועושה כך ג"פ סך הכל ל"ו פעמים וב"ה כ' וניענוע דרבנן ואזלינן ביה לקולא וא"צ לכל רוח ג"פ הולכה וג"פ הובאה אלא בין הולכה והובאה ג"פ לכל רוח וכו' עוד מנהג אבותינו מוליך ומביא מעלה ומוריד בלבד מוליך ומביא למי שד' רוחות שלו והמושל בב' מושל בד' והמוליך לצפון ולדרום דעת חיצוני הוא וא"א ז"ל כתב והעולם לא נהגו כן אלא מוליכין לד' רוחות ומנהג כשר הוא הקצרה יד ימיננו להודות למי שד' רוחות שלו ומנהג אחר הוא חיצוני והראשון שהנהיג כן היה נראה לו שהמוליך ומביא לד' הרוחות נראה כמו שהעו"ג עושין והכל הוא דאדרבא כשמוליך ומביא לשתי רוחות ואחר כך מעלה ומוריד נראה כו' שיש לו ארבע קצוות אבל כשמוליך ומביא לד' רוחות ואח"כ מעלה ומוריד יש לו שש קצוות ע"כ: ב"ה הולכה והובאה הוא הנענוע וא"צ נענוע שדרה ועלין וכ"כ גאון ז"ל שא"צ נענוע שדרה ועלין שלא אמרו אלא כדרך שאמרו בתנופה מוליך

ומביא

והניענוע הוא שמוליך ידו מכנגדו להלאה וינענע שם ג"פ בהולכה וג"פ בהובאה וכו' שם תנן התם שתי הלחם ושני כבשי עצרת כיצד הוא עושה מניח ב' הלחם ע"ג ב' הכבשים ומניח ידו תחתיהם ומניף מוליך ומביא מעלה ומוריד שנא' אשר הונף ואשר הורם א"ר יוחנן מוליך ומביא למי שד' רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו ערבא מתנו הכי מוליך ומביא כדי לעצור חות רעות מעלה ומוריד כדי לעצור ליס רעים אמר רבא וכן ללולב פירש"י ללולב. מוליך ומביא מעל' ומוריד וכתב א"ש איכא מאן דאמר צריך לנענע פ בהולכה ובהובאה חוץ ממוליך ומביא מעלה ומוריד וגמיר לה מגמרא דבני ערבא דגרסינן התם תנא צריך לנענע פ על כל דבר ודבר ר' זירא בעי הכין והכין חד א"ד הכין והכין חד כלומר ולכה אחד וההובאה אחד א"ד ההולכה הובאה שניהם אחד אלמא נענוע זה ן ממוליך ומביא מעלה ומוריד הוא ירש"י כן על כל דבר ודבר כלומר לכל ח שמוליך הלולב צריך לנענע ג"פ חוץ מוליך ומביא וכו' כלומר אין מספיק לו ולכה וההובאה עד שינענעו ג"פ בכל לכה והובאה והיה ראוי לפרש שיתפוס במקום א' וינענע נענוע כל דהוא פ לולא בעיית ר' זירא דבעי הכין וכו' מע דלכל צד בעי להוליך ולהביא ג"פ יבעי ליה אי הולכה א' והובאה א' או ולכה וההובאה שתיהן אחד וכתבו התוס' יון דלא איפשיטא עבדינן לחומרא וכ"כ ר"ח בשם רב האי ואף ע"ג דנענוע מדרבנן משום חביבות המצוה אמרו כן כמצא שצריך ג' הולכות וג' הובאות לכל ולד שהם שלשים ושש בין הכל ובעל העיטור כתב כיון דנענוע דרבנן הוא קולא אמרינן לחומרא לא אמרינן עכ"ל ורבינו סתם דבריו כדברי הרא"ש וז"ש נענוע הוא שמוליך מכנגדו להלאה וינענע שם ג"פ בהולכה וג"פ בהובאה ח"כ מטה ידו לצד צפון ועושה כן ג"פ וכן לצד דרום וכן לצד מערב ומעלה ידו עלה ועושה כן ג"פ ומורידה לצד מטה ועושה כן ג"פ סך הכל ל"ו פעמים ולפי רסא זו דבריו פשוטים וא"צ ביאור אבל יש ספרים דגרסי הנענוע והוא שמוליך מכנגדו להלאה וינענע שם ג"פ בהולכה ומביאה אליו ועושה כן פ ואח"כ מטה ידו לצד צפון ועושה כן ג"פ וכן לצד דרום ג"פ ומעלה ידו למעלה מעתי שזאת היתה גירסת חכמי ספרד שהיו מדקדקין מדכתב ומביאה אליו ושה כן ג"פ ולא כתב ומטה ידו לצד מערב כמ"ש גבי שאר אלמא שהוא סובר "צ להטות את ראש הלולב לצד מערב כדרך שהוא מטה אותו לשאר הרוחות אלא הוא מביאה אליו מן המזרח מוליך ומביא באחורי הלולב כלאחר ידו ג"פ ערב ואח"כ מטה ראש הלולב לצפון ואם הדבר כן צריך טעם למה נשתנה רוח ערב משאר רוחות ואפשר שהטעם מפני שבשאר הרוחות שהם לפניו או לצדדים "כ צריך להטות ראש הלולב לרוח שהוא מוליך לו אבל ברוח מערב שהוא לאחוריו מביא ידו מן המזרח ומוליך אחורי ידו כלפי מערב מינכר מלתא שפיר שלרוח ערב הוא מוליך ולפיכך אם רצה שלא להטות ראש הלולב לצד מערב אלא ענע בענין זה רשאי הוא ואף לפי גירסא זו אפשר לפרש שמ"ש ומביאה אליו ושה כן ג"פ היינו לומר שמטה ראש הלולב לצד מערב כדרך שהטה לרוח שכנגדו פשר עוד לומר שא"צ להטות ראש הלולב לשום רוח אלא הלולב דרך גדילתו ליכו לרוח שכנגדו ומביאו לרוח שכנגדו ומנענעו וכן לשאר רוחות תי הלחם וכבשי עצרת כה"ג הוה מוליכם ומביאם והדבר ידוע שלהוליך היד וח שכנגדו או להביאה אליו א"צ לנטות ימין ושמאל משא"כ כשמוליכה לצפון לדרום ומפני כך כתב מטה ידו לצד צפון וכן לצד דרום ובשאר רוחות לא הזכיר לשון הטייה אבל דרך העולם להטות ראש הלולב לכל רוח ואף כשהוא מוריד לולב מטה ראשו כלפי מטה והאגא מורי ז"ל היה אומר שאין להטות ראשו כלפי מטה משום דהוי שלא כדרך גדילתו וכיון דכשנטלו שלא כדרך גדילתו לא יצא כל ענועיו כמי צריך לעשותן כדרך גדילתו (ט): **כתוב** בתשובת מהרי"ל בלולב כ"ל להקיף דרך ימין כשמנענעו למזרח דרום מערב צפון ודלא כאיכא דמפכי לה א ידעי טעמא ע"כ (י): **וכתב** הר"ן שיש מן הראשונים שאמרו שבניענועו של לולב אינו צריך אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד כדמשמע פשטא מימרא דרבא דאמר וכן ללולב וא"צ טירוף אחר אבל אין זה נכון שאם כן למה הצריכו שיהא הלולב יוצא על ההדס טפח כדי לנענע בו והלא כל שהוא בין גדול בין קטן ראוי להוליכו ולהביאו אלא ודאי לפי שצריך לטרוף הלולב ולכשכשו בעצמו הצריכו בו טפח עודף כמי לנענע בו וכן דעת הרמב"ם (יא) שכתב פרק ז' שיש לו לטרוף הלולב ג"פ כשמוליך וכן כשמביא וכן כשמעלה וכן כשמוריד ונראה שהוא ז"ל היה מפרש הירושלמי דה"ק צריך לנענע על כל דבר ודבר היינו ל כל תנועה של הולכה והובאה והעלאה והורדה ובתר הכי מיבעי ליה אם מוליך ומביא חשוב חד ואין לנענע בשניהן אלא ג' תנועות קטנות וכן במעלה ומוריד ו כ"א מהם חשוב אחד ויש לו לנענע ג' תנועות קטנות בכל א' וא' מהם וכיון דלא אפשיטא עבדינן לחומרא ומנענעו ג"פ בכל דבר ודבר זו היא שטת הרי"ף ואחרים ירשו הירושלמי על דרך אחרת לפי שטה זו דמארכת לטרוף הלולב ג"פ חוץ ממעלה ומוריד מוליך ומביא ואומרים דכי אמרינן דצריך לנענע על כל דבר ודבר היינו על ל מקומות הללו ועל שעת הנטילה שמנענעין בהן שצריך לטרוף את הלולב ג"פ בתנועות קטנות חוץ ממוליך ומביא מעלה ומוריד ואח"כ שאלו באותן תנועות קטנות ם ההולכה הקטנה חשיבא חד וההובאה הקטנה חשיבא חד וסגי במוליך ומביא ומוליך בתנועות קטנות או דלמא ההולכה וההובאה לא חשיבא אלא חד וצריך ג' וגות של תנועות קטנות מהולכה והובאה וכיון דלא איפשיטא נקטינן לחומרא ונמצא על זה סדר נטילת לולב מוליך ומביא מעלה ומוריד על כל דבר ואח"כ יטרוף ת הלולב שלשה זוגות של תנועות קטנות וכן דעת הרמב"ן ז"ל עכ"ל ושטה זו האחרונה היא שטת הרא"ש ז"ל: **וכתב** הרא"ש בשם הראבי"ה עיקר הנענוע ראה בעיני שיהא בשעת ברכה אבל נענוע דמתניתין בהודו ובאנא ה' הושיעה לא הוא נענוע בעלמא ע"כ אבל מדברי הר"ן שכתבתי יתבאר לך דלא אני לן בין ניענוע דמתניתין לנענוע דבשעת ברכה בכולם צריך לנענע בענין אחד וגם המרדכי כתב על דברי ראבי"ה אמנם באלפסי ובר"ן לא משמע הכי וכן הגו העולם ונראה שמפני כך השמיט רבינו דברי ראבי"ה משום דסוגיין דעלמא דלא כוותיה: **וכתב** עוד מנהג אבותינו מוליך ומביא מעלה ומוריד בלבד וכו' רא"ש בפרק לולב הגזול הביא דבריו וכתב עליהם והעולם לא נהגו כן וכו' עד יש לו ו' קצוות: **כתב** ב"ה הולכה והובאה הוא הנענוע וא"צ נענוע דרה ועלין וכ"כ הגאון ז"ל וכו' כבר כתבתי שהר"ן הביא סברא זו וכתב שאינה נכונה אלא צריך לטרוף הלולב ולכשכשו וכן דעת הרמב"ם ז"ל ונראה שכך היה ברת הרא"ש שהרי מצריך לנענע ג' זוגות של תנועות קטנות על כל הולכה והובאה וא"כ יש לתמוה האיך סתם רבינו כהרא"ש ואח"כ כתב דברי ב"ה כאילו אין ביניהם מחלוקת

והניענוע הוא שמוליך ידו מכנגדו להלאה' כלומר שהולכה שמוליך ידו מכנגדו להלאה היא עצמה הנענוע וא"צ לטרוף הלולב ולכשכש העלין כל עיקר וכמ"ש אח"כ בשם בעל העיטור שכן עיקר כך סתם דבריו מתחלה ואח"כ כתב שמספר נענוע זה הוא ג' פעמים דהיינו ג' פעמים בהולכה וג' פעמים בהובאה ואח"כ מטה ידו לצד צפון ועושה כן ג"פ וכן לצד דרום וכן לצד מערב ומעלה ידו למעלה כו' ס"ה ל"ו פעמים וזו היא דעת הרא"ש ודלא כהרמב"ם בפ"ז שכתב שאינו עושה רק הולכה אחת ומנענע שם בראש הלולב ג"פ באותה הולכה שמוליך מכנגדו ואח"כ עושה הובא' אחת ומנענע ג"כ בראש הלולב ג"פ באותה הובאה שמביא אליו וכן בירידה ועלייה ולדעתו צריך לומר שהנענוע הוא שיטרוף הלולב ויכשכש העלין בכל נענוע וכ"כ הר"ן לדעתו גם צריך לומר לדעתו שאין צריך להטות ראש הלולב לכל צד כמבואר מדבריו שלא הזכיר הטייה כל עיקר והמנהג באשכנז להטות ראש הלולב לכל צד וגם נהגו להקיף דרך ימין מזרח דרום מערב צפון וכ"כ במהרי"ל ודלא כמ"ש רבינו גם נהגו כהרא"ש וכרבינו שמוליכין ג"פ ומביאין ג"פ אלא שנהגו ג"כ לטרוף הלולב ולכשכש העלין בכל הולכה והובאה וא"צ אלא דכדי לצאת ידי סברת הרמב"ם די שיכשכש ויטרוף בהולכה ראשונה והובאה ראשונה והב"י הבין כדברי הרא"ש שצריך לנענע ג' זוגות קטנות של הולכה ושל הובאה על כל הולכה והובאה גדולה ולא דק שהרי מבואר בלשון הרא"ש דדוקא לולי בעיית דרבי זעירא הייתי מפרשים דצריך לנענע ג' תנועות קטנות על כל הולכה והובאה אבל מכח בעיית דרבי זירא אנו למדין שא"צ כלל תנועות קטנות אלא ג"פ הולכה והובאה לכל רוח וא"צ כשכוש וטרוף בלולב ועלין כל עיקר כי ההולכה וההובאה עצמה היא הנענוע כמ"ש בעל העיטור וגם מ"ש הב"י שטה האחרונה שכתב הר"ן בשם האחרים והרמב"ן היא שיטת הרא"ש הוא שלא בדקדוק שהרי שיטת האחרים והרמב"ן היא דעל כל דבר שמנענעים בהלל מוליך ומביא ומעלה ומוריד ואח"כ מנענע ג' זוגות קטנות של הולכה והובאה ודיו ואילו להרא"ש בכל א' מההולכה וההובאה והעלאה והורדה צריך לנענע ג' פעמים בהולכה ובהובאה גדולה וכבר האריכתי בתשובה בדבר הנענוע כל הצורך וכאן מספיק במ"ש:

ומ"ש וב"ה כתב ונענוע דרבנן וכו' טעמו דבירושלמי גרסינן תני צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר ואיבעיא לן הכין חד והכין חד א"ד הכין והכין חד ולא איפשיטא ואזלינן ביה לקולא וסגי בי"ח כוחות: וכתב עוד מנהג אבותינו כו' הכי משמע מפשטא דתלמודא שלא הזכיר רק מוליך ומביא מעלה ומוריד וכתב הר"ן שכן נהגו: **ומ"ש** בשם הרא"ש שהעולם לא נהגו כן וכו' עד ו' קצוות בפ' לולב הגזול כתב כן וכ"כ הסמ"ק וה"ר ירוחם ומהר"ל חביב בתשובה סי' ע"ט כתב עוד שאין ראוי לשנות מן המנהג שנהגו ע"פ סברת הרא"ש ורבינו להוליך ולהביא לכל ו' קצוות וכן כתבו כל האחרונים שהמנהג כהרא"ש:

כתב בעל העיטור הולכה והובאה הוא הנענוע כו' טעמו מבואר בדבריו כדרך שאמרו בתנופה גם בדברי הרא"ש משמע הכי שכתב בסוף דבריו כמלא שצריך ג' הולכות וג' הובאות לכל צד וצד שהם ל"ו בין הכל והב"י השיא דברי הרא"ש לדעת אחר ולא דק:

ואלו

דרכי משה

א באנא וכ"כ: (ז) והכלבו כתב ומנענעין שם ג"פ על כל פעם שיאמר הודו פעם אחת וכ"כ הר"ן וכ"ה במנהגים ובמהרי"ל ובת"ה סימן צ"ו: (ח) כתב מהר"א בהגהותיו אינו "ל שינענעו שם ג"פ בהולכה וג"פ בהובאה אחת רק ר"ל שיוליך ויביא ג"פ ומלת שם ר"ל באותו הרוח וכן בכל רוח יוליך ויביא ג"פ כי ההולכה וההובאה הם הניענועין וכ"כ בהר"ן רק לולב הגזול דף ש"ס ע"ב ובהג"מ ובתשובת הרשב"א סימן תל"ו וכ"מ מדברי הרא"ש כמו שכתבתי: (ט) וכ"ה במהרי"ל שלא הפך ראש הלולב לצד מטה אלא באחורי הלולב יה מוליך ומביא לצד מטה עכ"ל וכן שמעתי ממורי הגאון מהור"ר שכנא ז"ל שראה כן מרבו מוהר"ר יעקב פאל"ק זצ"ל אבל לשאר רוחות היה מהפך ראש הלולב לצד הוא והעולם לא נהיגי כן אלא גם למטה מהפכין ראש הלולב וסברי להו דמאחר דהנטילה היא ביד דרך גדילתן שוב אין מקפידין על הנענועין שיהיו דרך גדילתן ובאמת שיש תמוה דמאחר שמקפידין להיות אף בנענוע דרך גדילתו א"כ אף בשאר רוחות לא היה להן להפך הראש לצד שמנענע נגדו אלא לעולם היה ראוי להיות ראש הלולב למעלה דרך דילתו ולהוליך ולהביאו שם כמו בתנופה שלמידין ממנו נענוע של לולב וכמ"ש ב"י בריש דבריו ואפשר לומר דלא דמי דבשאר נענועים נקרא דרך גדילתו דאינו מהפך כ"כ לולב וגם לפעמים הלולבין נוטין כן באילן אבל לצד כלפי מטה צריך להפוך הלולב מאד ואז לא יהיה דרך גדילתו וק"ל כנ"ל לפי דעת הגאונים וכן נהג מהרי"ל וכנ"ל: (י) וב"ה במנהגים של מהרי"ל: (יא) וכ"כ שע"י הולכה והובאה שעושין מכשכשין ומטרפין הלולב ודלא כדעת הגאון שכתב הטור למטה שהוא דעת י"א שהביא הר"ן:

וכ"כ

דרישה

ודמת ולצד ימין חשובה ומקיפין דרום מערב צפון ודו"ק כי בזה הכל מיושב ואין מקום לדברי רמ"י וז"ל ר' אייזק טירנא במנהגים שלנו ועיקר הנענוע הוא כדמפרש הרא"ש ומ"מ מוליך ידו למזרח וינענע שם ג"פ בהולכה וג"פ בהובאה ואח"כ נוטה ידו לצד דרום ועושה כן ג' פעמים כמו שעשה למזרח וכן לצפון וכן למערב וכן למעלה וכן למטה וכו' וקשה מ"ש ונראה לי וכן למערב משמע דמתחלה לא שצריך מערב. וקשה למה שוב מלאתי בב"י שכתב בסי' זו שגירסא זאת גירסת ספרדיים שגרסו כן בדברי רבינו ופירשו בו

שאינו

ומביא מעלה ומוריד ואלו הד' מינין מעכבין זה את זה שאם חסר לו אחד מהן לא יברך על הנמצאים בידו אבל אם יש לו כולם אפילו לא נטלן ביחד אלא נטלן זה אחר זה יצא ובלבד שיהו כולם לפניו ויטול הלולב תחלה חסר לו אחד מן המינין לא יקח מין אחר במקומו ולא יפחות מהן ולא יוסיף עליהן מין אחר אפי' אם לא יאגדנו עמהם אם יאחזנו בידו עמהם לשם מצות לולב איכא בל תוסיף אבל

ואלו הד' מינין מעכבין זה את זה כו' משנה וגמרא פרק הקומץ רב' ודברי רבינו בפירושם כדברי הרי"ף ולא כפר"ת דמחמיר דאינו בזה אחר זה אפילו כולם לפניו והכל תפסו עליו בזה :

ומ"ש ויטול הלולב תחלה כ"כ הרא"ש דהכי מסתברא ופסק הב"י דיברך על הלולב ומשמע מכאן דא"צ לחבר האתרוג ללולב בשעת ברכה ואין צ"ל בשעת הנענוע דא"כ דהא אפילו בנטלן בזה אחר זה יצא כשהם כולם לפניו אלא שהרב מהר"ת ראקאנט"י כתב שצריך לסמכם יחד ע"פ הקבלה ופשיטא דלמצוה מן המובחר כתב כן אבל מדינא א"צ לסמכן יחד :

חסר לו אחד מן המינין לא יקח לו מין אחר במקומו פירוש אע"פ שלא יברך אלא לזכרון בעלמא כדי שלא תשתכח תורת אותו מין נמי לא דזימנין דנפיק חורבה מיניה ואתי למסרך והכי איתא בברייתא ובגמ' בפ' לולב הגזול. וכתב הר"ן לאו דוקא מין אחר הוא דלא יביא משום דילמא אתי למיסרך אבל אם לא מצא כשר מביא פסול מאותו מין שחסר והכי מוכח בברייתא דאמרו לו לרבי יהודה על הלולב היבש שהיו נוטלין דאין שעת הדחק ראיה דאלמא דבשעת הדחק מביא הפסולין שבמינן ולשטתו אזיל שהסכים לדעת הראב"ד שאין לברך על הפסולין אלא יאחזם בידו שלא תשתכח תורת ארבע מינין וע"ל סוף סימן תרמ"ט ובתשובת מהרי"ל כתב דאם חסר אחד מן המינים דיטול שאר המינין בידו ולא יברך והעתיקה הב"י ועוד כתב סברות בזה ע"ש ולענין הלכה נקטינן. דאין לברך על השאר אבל נוטלם בלא ברכה לזכר בעלמא בין ביום הראשון בין בשאר הימים :

ומ"ש ולא יפחות מהן ולא יוסיף עליהן הכי איתא בברייתא בפ' לולב הגזול ד' מינין שבלולב אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן כך היא גירסת הרי"ף והרא"ש והב"י השיג על רבינו וז"ל וק"ל בלשון רבינו שכתב לא יפחות מהן דהא כבר כתב שד' המינין אלו מעכבין זה את זה והא תו למה לי לכתוב ולא יפחות מהן וגם הברייתא לא אתי לאשמעינן דלא יפחות מהן דהא ממתניתין שמעינן לה אלא לאשמעינן דאין מוסיפין עליהם אתא והיינו דקתני כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן ולא קתני לא יפחות מהן ולא יוסיפו עליהן ולכן נ"ל דלשון רבינו בזה אינו מדוקדק עכ"ל ואני אומר בדקדוק הוא ע"פ גי' הרי"ף והרא"ש ומאי דקשיא ליה הא כבר כתב שד' מינים אלו מעכבים זה את זה והא תו למה לי ל"ק דמעכבין לחוד ואין פוחתין לחוד דמעכבין זה את זה מיירי שחסר לו אחד מהן לגמרי שאין שם אלא ב' או ג' מינין ואין פוחתין מיירי כשיש שם כל הד' המינין אלא שנפחת מן השעור שניתן להן בין שנחסר ממניינם כגון לולב אחד וכו' בין שהם חסרי השיעור כגון אתרוג פחות מכביצה וכו' :

ומ"ש ולא יוסיף עליהן מין אחר וכו' אפילו אם לא יאגדנו עמהם פי' דהוה סד"א כיון שנותן אותו חוץ לאגד ליכא משום בל תוסיף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי אפ"ה מאחר שנוטל אותו מין אחר כדרך גדילתו אפילו חוץ לאגד חשיב כמוסיף כך פי' התוס' פ' לולב הגזול ע"ש. וז"ש רבינו אם יאחזנו בידו עמהם לשם מצות לולב כלומר שיאחזנו דרך גדילתו כמצותו של לולב איכא משום בל תוסיף אבל אם לא יאחזנו בדרך גדילתו כמצותו של לולב ליכא משום בל תוסיף ובזה נתיישב מה שהקשה הב"י ז"ל וז"ל ומ"ש דכשמוסיף מין אחר אם יאחזנו בידו עמהן שלא לשם מצות לולב אינו עובר עליו קשה דהא אסיקנא בפ' ראוהו ב"ד דלעבור בזמנו לא בעי כונה עכ"ל ואף לפי משמען של דברים כמו שהבינם הב"י יש לתרץ ולומר דס"ל לרבינו כהרא"ש דפסק כמ"ד צריכות כונה כדלעיל בסימן תקפ"ט ומסיקנא דהתם היא אליבא דרבא דאמר מצות א"צ כונה אבל למ"ד צריכות כונה לעבור נמי בעי כונה אפילו בזמנו. אפילו אם תמצא לומר דלעבור בזמנו לא בעי כונה אף למ"ד צריכות כונה אפ"ה ל"ק מידי דמאחר דהתוס' בפ' לולב הגזול כתבו דהא דאמר בסנהדרין למ"ד א"צ אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי דהיינו לענין דאין כל המוסיף גורע דלעולם ידי מצוה יצא אלא דעובר על בל תוסיף א"כ לפי דעת הרא"ש ורבינו דפסקו דמצות צריכות כונה צריך לומר שיאחזנו בידו לשם מצות לולב דאם לא כן ידי מצוה נמי לא יצא ומאחר שרבינו כתב דאיכא משום בל תוסיף ומשמע אבל ידי מצוה יצא לכך הוצרך לומר דהיינו שאוחזם בידו לשם מצות לולב וראשון ושני שכתבתי מתיישב

מחלוקת והפשר שרבינו סובר דלא פליגי אהדדי דנהי דכתב הרא"ש דצריך לנענע ג"פ על כל הולכה והובאה היינו שעושה ג' הולכות וג' הובאות קטנות דכל הולכה והובאה בלא נענע דשדרה ועלין. אם צריך לחבר האתרוג ללולב בשעת נענוע לנענע שניהם יחד או אם אינו מנענע אלא אגודת הלולב לבד ויד שמאלו שהאתרוג בה תהא עומדת במקומה בלי נענוע דבר זה לא נתבאר בגמרא ולא בדברי הפוסקים אבל ה"ר מנחם מרקנ"ט כתב בפרשת אמור צריך לסמוך (יב) האתרוג עם שאר המינים שלא להפריד מן הבניין וסוד זה נגלה אלי בחלום בליל י"ט הא' של חג הסוכות בהתאכסן אצלי חסיד א' אשכנזי שמו הרב ר' יצחק ראיתי בחלום שהיה כותב השם יו"ד ה"א והיה מרחיק הה"א אחרונה מן הג' האותיות ראשונות ואמרתי לו מה זה עשית והשיב כך נוהגים במקומינו ואני מחיתי בו וכתבתי אותו שלם ואשתומם על המראה ואין מבין למחר בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג והבנתי פתרון חלומי וחזר בו ורז"ל רמזו סוד זה בויקרא רבה אמר שם פרי עץ הדר זה הקב"ה שנאמר הוד והדר לפניו כפות תמרים זה הקב"ה שנאמר צדיק כתמר יפרח וענף עץ עבות זה הקב"ה שנאמר והוא עומד בין ההדסים וערבי נחל זה הקב"ה שנאמר סולו לרוכב בערבות תראה שכל המינים האלו רומזים בשי"ת עכ"ל :

ואלו הארבעה מינים מעכבים זה את זה שאם חסר לו אחד מהם לא יברך על הנמצאים בידו אבל אם יש לו כולם אפילו לא נטלן ביחד אלא נטלן זה אחר זה יצא ובלבד שיהיו כולן לפניו ויטול הלולב תחלה בפרק הקומץ רבה (לז.) תנן ד' מינין שבלולב מעכבין זה את זה ובגמרא שם א"ר חנן בר רבא לא שנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין וכתבו הרי"ף פרק לולב הגזול וסיים בה ואע"ג דנטל כל חד וחד לחודיה נפיק י"ח דקי"ל לולב א"צ אגד וכתב שם הרא"ש שכ"כ בה"ג לא נהירא לר"ת דכיון דכולם מצוה אחד לא מסתבר שיועילו בזה אחר זה והגיה בספרים לא שנו דמעכבין זה את זה משום תמה אלא שאין לו אבל יש לו תמה הוא אע"פ שלא חברם באגודה אתא כרבנן דלא דרשינן לקיחה לקיחה ולא נהירא לי גירסתו ופירושו אלא אתא לאשמעינן דכיון שמונחין כל ארבעתן לפניו שמברך ונוטלן זה אחר זה ומסתבר שמגביה הלולב תחלה שמזכירין אותו בברכה עכ"ל. וגם הרמב"ם כתב בפ"ז שאם נטלן אחד אחד יצא וכדברי הרי"ף והרא"ש וכ"כ מדברי רש"י בפרק הקומץ גם הר"ן כתב שלא נראה לו דברי ר"ת אלא אפילו נטל כל חד וחד לחודיה נפיק י"ח וכתב עוד ובשם הרמב"ן מקילין עוד ואומרים שאע"פ שלא היו ברשותו ביחד כל שנטל כולם יצא וכי אמרינן דאין לו מעכבין היינו לומר שכל שלא נטל את כולן אפי' באחד מהם לא יצא אבל כל שבאו לידו אפילו בזה אחר זה יצא ואע"פ כן אין ראוי לברך על הלולב אא"כ הוא יודע בבירור שיבואו לידו כולן שאפי' שאין מברכין אלא על הלולב אפ"ה כיון דאמרינן שאם לא יבאו כולן לידו לא יצא שמא לא יבאו לידו והו"ל ברכה לבטלה עכ"ל והרמב"ם חולק בזה שכתב בפרק הנזכר ואם לא אגדן ונטלן אחד אחד יצא והוא שיהיו ארבעתם מצויין אצלו אבל אם לא היה לו אלא מין אחד או שחסרו מין אחד לא יטול עד שימצא השאר וז"ל א"ח כ' הראב"ד אם נטלן אחד אחד מברך על כל אחד לעצמו מאחר שאינן אגודים ביחד שתהא ברכת הלולב פוטרתן עכ"ל. ולענין מעשה נ"ל שיברך על הלולב לבד וכדברי הרמב"ם דבסמוך וכ' עוד א"ח אם נטלן שניהם בידו אחת כתב הירושלמי דלא יצא כדאמרינן בגמ' דלא אגדינן אתרוג עמהם משום דכתיב כפות ולא וכפות :

וכתב הרא"ש בשם הראב"ד דכשם שאמרו ביבשה שנוטלין אותם לזכרון בעלמא כדי שלא תשתכח תורת לולב ה"נ במקום שיש לולב ואין לו אתרוג אע"פ שמעכבין זה את זה ואין מברכין על הלולב בלא אתרוג אפ"ה מצוה ליטול את הלולב לבדו בלא אתרוג לזכרון בעלמא כדי שלא תשתכח תורת לולב ולפי שדברים אלו כתבם הראב"ד לפי סברתו שסובר שאין מברכין על לולב יבש אפילו בשעת הדחק אלא שנוטלין אותן בידים כדי שלא תשתכח מהם תורת לולב ולא נראו דבריו בעיני הרא"ש אלא דבשעת הדחק מברכין עליו וא"כ אין ראיה לומר דכשחסר מין אחד יטול שאר המינים מפני כך השמיט רבינו דין זה ומהר"י קולן כתב בשורש מ"א בשם בעל ההשלמה שאם אין לו אחד מהמינים יביא השאר ויברך עליו והוא ז"ל תמה עליו ודעתו שלא יברך אבל יטלם כדי שלא תשתכח תורת לולב :

כתב בהג"א דהא דד' מינין מעכבין זה את זה דוקא בי"ט ראשון אבל ביום טוב שני אין מעכב ואפילו אין לו אתרוג יטול שאר מינים ויברך דהא דרשינן לקיחה תמה למעוטי חסר ודרשינן נמי לד' מינים שמעכבין זה את זה הלכך כי היכי דלקיחה תמה פוסלת אתרוג חסר דוקא בי"ט ראשון ה"נ לקיחה תמה המעכב בד' מינים דוקא בי"ט ראשון וכן הלכה מא"ז עכ"ל וכ"כ המרדכי בשם ר"ת מאורליינ"ש וכתב ואע"פ שראבי"ה חולק היא נראה לו לעשות מעשה כדברי ר"ת מאורליינ"ש ואין דעת הפוסקים כן שהרי סתמו דבריהם ולא חילקו בדבר זה בין י"ט שני לראשון ומצאתי בתשובת מהרי"ל דמי שאין לו אתרוג יטול שאר המינין ולא יברך אע"ג דא"ז מסיק דיברך דולקחתם דמיניה דרשינן לד' מינים שמעכבין זה את זה בראשון דוקא הוא משום דהרא"ש סותר אותה סברא דא"כ האי דילפינן מלכם שתהא לקיחה לכל אחד ואחד שמא נמי דוקא בראשון אלא מסיק הרא"ש דמלתא דתליא בעיקר המצוה כגון לכל אחד ואחד וכן דבעינן ד' מינים התקינו רבנן כולי יומי זכר למקדש הלכך הואיל ופלוגתא דרבוותא אמינא מספיקא דאין לברך (יג) ואפילו בי"ט שני אמינא ליטול הג' מינים אע"ג דהרא"ש כתב כל דפסול בי"ט ראשון פסול לדידן בשני וא"כ כיון דמעכב בי"ט ראשון ניחוש בי"ט שני לזילותא כמו בשמיני עצרת דלא שקילנא לולב משום זלזול אע"פ דספק ז' הוא אפ"ה אמינא ליטלו כמ"ש רבותינו בשאול וחסר דכשר בי"ט שני וזלזול לא שייך הכא דדוקא בשמיני עצרת דאם ח' הוא הוי לולב מוקצה אבל בי"ט שני אפילו אם הוי יום ראשון מ"מ לאו מוקצה הוא דמצות היום בד' מינים וכי דאין לו כולם מ"מ חזו למי שיש לו אתרוג ע"כ : **חסר** לו אחד מן המינים לא יקח מין אחר במקומו ברייתא ר"פ לולב הגזול (לא) ארבע מינים שבלולב כשם שאין פותחין מהן כך אין מוסיפין עליהן לא מצא אתרוג לא יביא פריש ולא רימון ולא דבר אחר ובגמרא שם אמר מר כשם שאין פותחין מהן כך אין מוסיפין עליהם פשיטא מהו דתימא הואיל וא"ר יהודה לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ"ל אמר מר לא מצא אתרוג לא יביא לא רימון ולא פריש ולא ד"א פשיטא מהו דתימא ליתי כי היכי דלא תשתכח תורת אתרוג קמ"ל זימנין דנפיק חורבא מיניה ואתי למיסרך ופירש רש"י אי מייתי מינא אחרינא ולא אגיד ליה בהדיה וכתבו התוס' דלא דמי לאגדו שלא במינו דשרי כמו שכתב רבינו בסמוך דכשאגדו בו אין זה כמוסיף משום דאין זה דרך גדילתו והכא אפילו לרבי יהודה קאמר דמייתי מינא אחרינא ונקט ליה כדרך גדילתו דאפילו חוץ לאגד חשיב כמוסיף וכ"ש לרבנן ע"כ וקשה לי בלשון רבינו שכתב לא יפחות מהן דהא כבר כתב שארבע מינים אלו מעכבים זה את זה והא תו למה לי ליכתוב ולא יפחות מהם וגם הברייתא לא אתא לאשמעינן דלא יפחות מהן דהא ממתניתין שמעינן לה אלא לאשמעינן דאין מוסיפין עליהם אתא והיינו דקתני כשם שאין פותחין מהם כך אין מוסיפין עליהם ולא קתני לא יפחות מהם ולא יוסיף עליהם ולכן נראה לי דלשון רבינו בזה ב אינו מדוקדק : **ומ"ש** דכשמוסיף מין אחר אם יאחזנו בידו עמהם שלא לשם מצות לולב אינו עובר עליו קשה דהא אסיקנא

דרכי משה

(יב) וכ"כ מהרי"ל מהרי"ו ומנהגים : (יג) וכ"כ האגור בשמו :

ור"ל

דרישה

שאינו צריך להפך פניו עם הלולב לצד מערב וגם לא פני לולב לחוד אלא סגי בהכי שלאחר שעשה הולכה והובאה לצד מזרח מוליך באחורי הלולב כלאחר ידו ג"כ לצד מערב ובזה מנכרא מילתא שנענע לצד מערב משא"כ בשאר רוחות שהם לפניו מהלדין שאינו ניכר אם לא שמוליך שם ראש הלולב עכ"ל ולכן כתב בעל הגה"ו נ"ל וכן למערב ור"ל דלא יוליך באחורי הלולב כלאחר ידו ג"כ אלא בהדיא ראש הלולב למערב וינענע ג"כ שם ג"פ כמו שעשה בשאר רוחות בהולכה והובאה :

וצריך

חדושי הגהות

ב ואלה"ק הואיל וקי"ל דלולב א"צ אגד למה איכא בל תוסיף הא כבר נתבאר בסימן זה כיון שאין חובה לאגדו אפילו אגדו במין אחר לית ביה משום בל תוסיף כי כבר כתב התוס' שם דלא דמי לאגדו שלא במינו דכשאגדו בו אין זה כמוסיף משום דאין זה דרך גדילתו והכא אפי' לר"י דקאמר דמייתי מינא אחרינא ונקיט ליה בדרך גדילתו דאפי' חוץ

לאגד

אבל מאותם ד' המינין יכול להוסיף עליהם ובהדס שוטה שאינו עבות נחלקו בו הגאונים אם הוא מין הדס ויכול להוסיף אותו אם לאו בהלכות גדולות כתב הדס שוטה אפי' בהדי אסא אחריני פסול ורב נטרונאי כתב אם יכול לעשותו כולו עבות מצוה מן המובחר ואם אינו מוצא אלא ג' הדס עבות ממלא אותו הדס שוטה ושפיר דמי וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל כתב רב עמרם נהגו במקומינו במתיבתא מכמה דורות שלא לפחות מששים ושמונה ערבות כמנין לולב ויש מוסיפים עד שבעים כמנין הפרים:

מצות לולב (א) ביום ולא בלילה וכל היום כשר לנטילת לולב שאם לא נטלו שחרית יטלנו ערבית ומ"מ זריזין מקדימין למצות ונוטלין אותו בבוקר שמצותו מעלות השחר ועיקר מצותו בשעת ההלל ואם צריך לילך בדרך ואינו יכול להמתין נוטלו מיד קודם שילך ובלבד שיעלה עמוד השחר וקורא ההלל בלא לולב והמדקדק במעשיו יעשה כאנשי ירושלים שהיה אדם יוצא מביתו ולולבו בידו היה קורא ק"ש ומתפלל לולבו בידו אע"פ שאסור לאחוז בידו ספר תורה ותפילין בשעת תפלה שמא יתבטל

אסיקנא בס"פ ראוהו (כח.) דלעבור בזמנו לא בעי כונה ג (יד):
אבל מאותם המינים יכול להוסיף עליהם ובהדס שוטה שאינו עבות נחלקו בו הגאונים וכו' בפרק לולב הגזול (לד.) אהא דתנן רבי ישמעאל אומר ג' הדסים וב' ערבות לולב אחד ואתרוג אחד כתב הרא"ש וכל הני שיעורי שלא לפחות מהם אבל להוסיף יכול ואין כאן משום בל תוסיף אפילו למ"ד לולב צריך אגד אא"כ מוסיף מין אחר כדמוכח בסוף פרק ראוהו ב"ד והרמב"ם כתב אם רצה להוסיף בהדס כדי שתהיה אגודה גדולה מוסיף ומגוי מצוה היא אבל שאר המינים אין מוסיפין על מנינם ואין גורעין מהם ואם הוסיף או גרע פסול ואיפכא מסתברא דבהדס כתיב ענף עץ עבות ובערבות כתיב ערבי ומיעוט ערבי שתים אבל כל מה שמוסיף בכלל ערבי הוא וחכמי פרובינצא הקשו עליו וחזר בו והכשיר הכל ונראה שכן באתרוג ולולב אין בהם משום בל תוסיף אף על גב דכתיב כפות ופרי עץ כיון שאינו מוסיף מין אחר והא דאמרינן פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים וג' (כי היכי דתכר לקיחה פרי אמר רחמנא ולא שנים וג') היינו לענין הוכח לקיחה כלומר אם באת להצריך שנים וג' כי היכי דתכר לקיחה פרי אחד אמר רחמנא ולא ב' ובהדס שאינו עבות נחלקו הגאונים אם הוא מין הדס ויכול להוסיף ממנו לנוי בה"ג כתב דהדס שוטה אפילו אסא אחריני פסול ורב נטרונאי כתב אם יכול לעשות כולו מן העבות מצוה המובחר ואם אינו מוצא אלא ג' הדסים עבות ממלא אותו הדס שוטה ושפיר דמי וכ"כ רב פלטוי מן המקרא היה משמע דשני מינין הן כדכתיב בעזרא ועלי הדס ועלי עץ עבות ואמנם אנו רואין שגדלים בערוגה אחת ושוין במראה ובקומה זה יוצאין עליו עבות וזה אין יוצאין עליו עבות ואפילו שפסלו הכתוב למצות הדס מכל מקום מין אחד הוא ואין כאן בל תוסיף מידי דהוה אסיב ועקרא דדיקלא דאמר לעיל דאוגדין בו את הלולב לר"י אבל לא במין אחר משום דסבר לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא הו"ל חמשה מינים אבל סיב ועיקרא דדיקלא אין בו משום בל תוסיף משום דמינא דדיקלא הוא אע"פ שאינו כשר ללולב ומה שחלקו הכתוב לשנים לאו משום דשני מינים נינהו אלא אמר להן עזרא שידקדקו ויחפשו להביא עבות למצות לולב ומעלי הדס יביאו הרבה לעשות סוכה עכ"ל הרא"ש ז"ל ומדברי הראב"ד בהשגות ג"כ נראה שסובר שאפילו באתרוג ולולב ליכא משום בל תוסיף וה"ה הקשה עליו מסוגיא דפרק המוצא תפילין דאמרינן התם בההיא שהמניח ב' תפילין הרא"ש עובר משום בל תוסיף ומה בין זה לב' לולבין והוא ז"ל כתב שמה שנראה לו לתרץ הסוגיות הוא שאם נטל ב' לולבין הוסיף ועבר והוא שנטלן כאחת דומיא דתפילין אבל אם לקח עמו מין אחר לדידן דקיימא לן לולב אין צריך אגד לא עבר משום בל תוסיף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כמוזכר בפרק הנחנקין (פח:) ומ"מ אין מוסיפין לכתחלה כמוזכר בפרק לולב הגזול כשם שאין פוחתין מהם כך אין מוסיפין עליהם והעמידוה שם אפילו למ"ד לולב אין צריך אגד והוא בלכתחלה וה"כ מדברי רבינו שכתב למעלה ואין מוסיפין עליהם ולא כתב ואם הוסיף פסול וכאן כתב ואם הוסיף או גרע פסול מ"מ כל לנוי מוסיף הוא בין במינו בין מין אחר ורשאי לאגדו בכל מה שירצה ולזה הותר רבוי ההדס בין עבות בין שוטה וכן היה מן הגאונים שהיה מתיר תוספת הערבה דומה להדס וכבר השיב רבינו תשובה שכיון שלא מצינו בתלמוד היתר תוספ' אלא בהדס אין להוסיף במין אחר עכ"ל ה"ה ונראה מדבריו שלא באה לידו תשובת הרמב"ם לחכמי פרובינצא שהזכיר הרא"ש ובספר ר"י כתב שכתב הרמב"ם בתשובה אם יכול אדם להוסיף על ב' בדי ערבה או לא כבר נשאלתי מאתכם פעם אחרת והייתי מורה בדבר לאיסור כדברי הרמב"ם ואח"כ העיד לי אדם גדול מחכמי פרובינצא שהוא עמד על תשובת הרמב"ם שחזר בו בסוף ימיו מדבר זה והורה בדבר להכשיר וכן הדעת נוטה להכשיר מ"ע ערבי נחל כתיב ומשמע רבים ואפילו מאה כדדרשינן מכות (ח:) גבי עדים והעלה בסוף הלכך גבי לולב ואתרוג כיון דחד חד משמע אסור לאוסופי ואי הוסיף כיון דקי"ל לולב א"צ אגד אפילו אגדו ביחד האי לחודיה קאי והאי לחודיה כמלא שלא פסול וגבי הדס וערבה אפילו לכתחלה נמי ע"כ: **כתב** ר"ע נהגו במקומינו במתיבתא מכמה דורות שלא לפחות מששים ושמנה ערבות זה לשון הג"א יש נוהגין שעושין אמרות ערבה כמנין לולב שזהו ס"ח ושלשה כנגד אתרוג ולולב והדס הרי ע"א כנגד סנהדרי גדולה וכן מנהג בישיבה ובהגהת מיימוני כתב שכן נוהגים באשכנז וכן כתב המרדכי בפרק לולב אנו נהגינן ליטול ערבה כמנין לולב ג' קשרים כנגד ג' אבות סך הכל כמנין סנהדרין (טו):

מתיישב יותר: **ומ"ש** אבל מאותן ד' מינין יכול להוסיף עליהן בפרק לולב הגזול כתבו התו' (דף לד) בד"ה ערבי נחל שתים אפילו נותן כמה הדסים וכמה ערבות בלולב אין זה בל תוסיף אפילו למ"ד צריך אגד כדפי' בפרק ראוהו ב"ד עכ"ל וכ"ל ראיה ברורה להתיר תוספת הדסים מדאסיקנא התם דהא דאמר רבי ישמעאל ג' הדסים אפי' שנים קטומים ואחד אינו קטום דחזר בו ר"י ופירש"י דחזר בו רבי ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מצריך ג' שאינם קטומים ואמר אפילו שנים קטומים והוא הדין אי לא מייתי להו לגמרי דהא קטומים כמאן דליתנהו דמי עכ"ל אלמא דאין לחוש משום בל תוסיף אי מייתי תרתי קטומים אע"ג דלכתחלה לא בעי אלא חד שאינו קטום כמו לולב אחד ואתרוג א' ומשמע להדיא דלכתחלה קאמר ר"י דמייתי להו גם ה"ה כתב שלא מצינו בתלמוד היתר תוספת אלא בהדס וה"א לקיים דבריו אלא על הדרך שכתבתי וכתב ה"ה שדעת הגאונים שתוספת הערבה דומה לתוספת הדס דלא כהרמב"ם שפוסל תו' אף בערב' וה"ל בב' לולבים ובב' אתרוגים והרא"ש כתב שאף הרמב"ם עצמו חזר מדבריו והכשיר הכל ר"ל אף הערבה וכ"כ ה"ר ירוחם שחזרת הרמב"ם היתה בערב' דוקא והטעם דערבי נחל כתיב ומשמע שנים ואפילו ק' וכן ענף עץ עבות ג' ואפילו טובא אבל לולב ואתרוג כיון דחד חד משמע אסור לאוסופי ולא חזר הרמב"ם מזה כל עיקר וכן נראה מדברי התוס' שלא הזכירו בדבריהם רק הדס וערבה אלא שהרא"ש הוסיף מדעתו וכתב שאף בלולב ואתרוג אין בהן משום בל תוסיף ולפיכך סתם רבינו וכתב דמאותן ד' המינין יכול להוסיף עליהן וכך היא דעת הראב"ד בהשגות ולענין הלכה נקטינן כרוב גאונים דלא מכשרי אלא בהדס וערבה אבל לא בלולב ואתרוג והכי נהוג. ובתשובת הרשב"א בסימן ע"ה ובסימן תקל"ה החמיר אף בהדס אם אינו לנאותו דדוקא כשהוא לנאותו אינו משום בל תוסיף ובערבה אין בו משום נוי בתוס' שלו וע"ש וכ"כ הר"ש בן הר"ש בר צמח בתשובה העתיקה ב"י לקמן בסימן תרס"ד ולפיכך אלו שמוסיפין ערב' כדי לצאת י"א ערבה כשרה על כל פנים אי נמי לנאותו לא יפה הם עושין דבערבה אין שום נוי בתוספת שלו ועיין במ"ש לקמן בסימן תרס"ד:

ומ"ש והדם שוטה נחלקו כו' מחלוקת זו כתובה באשיר"י וע"ש בפירוש דברי ר"נ שכתב אם יכול לעשותו כולו עבות מצוה מן המובחר היינו לומר דאע"פ דסגי בג' עבות מ"מ מצוה מן המובחר לנאותו משום זה אלי ואנוהו ובתוס' הדסים דאיכא אגודה גדולה נוי מצוה היא כמ"ש הרמב"ם להדיא. אבל אם אינו מוצא אלא ג' הדס עבות ממלא אותו האגד הגדול בהדס שוטה ושפיר דמי דמינא דהדס הוא: **ומ"ש** וכ"כ הרא"ש אינו מדוקדק שלא כ"כ בפירוש אלא הביא מחלוקתם ומ"מ משמע דס"ל כר"נ מדהביא דבריו במסקנא. כתב ר"ע וכו' במרדכי כתב גם כן דנוטלין ס"ח ערבות כמנין לולב וג' קשרים שהוא ס"ה ע"א כמנין סנהדרין וג' קשרים הם כנגד ג' אבות אבל בהג"ה אשיר"י כתב שהג' קשרים הם כנגד אתרוג ולולב והדס:

תרנב מצות לולב ביום ולא בלילה בר"פ לולב וערבה אמרינן דבין לרבנן ובין לר"א אין נטילת לולב בלילה אלא דמר מפיק ליה מביום ולא בלילה ומר מפיק לה מושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים ימים ולא לילות. ומ"ש וכל היום כולו כשר לנטילת לולב משנה ספ"ב דמגילה: **ומ"ש** שאם לא נטלו שחרית כו' משנה ס"פ לולב הגזול לא נטל שחרית יטול בין הערביים שכל היום כשר ללולב משמע דוקא אם לא נטל שחרית אבל לכתחלה יטול שחרית משום הקדמת זריזין: **ומ"ש** שמצותו מעלות השחר כלומר שגם מעלות השחר היא מצותו ולפיכך נקט התנא בלישנ' שחרית לאורויי לן דאף משעלה עמוד השחר היא מצותו אבל ודאי עיקר מצותו לכתחלה אינה אלא בהנץ החמה וכן פסק הב"י: **ומ"ש** ועיקר מצותו בשעת ההלל הכי משמע מדתנן התם והיכן מנענעין בהודו כו':

והמדקדק במעשיו יעשה כאנשי ירושלים כו' בפרק לולב הגזול א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא צלויי קא מצלי ביה מיתיבי לא יאחז אדם תפילין בידו וס"ת בחיקו ויתפלל. התם לאו מצוה נינהו וטריד בהו הכא מצוה נינהו ולא טריד בהו תניא רבי אלעזר בר צדוק אומר כך היה מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו הולך לבית הכנסת ולולבו בידו קורא קריאת שמע ומתפלל

תרנב מצות לולב ביום ולא בלילה בספ"ב דמגילה (כ.) ומייתי לה מדכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ביום ולא בלילה: **ומ"ש** וכל היום כשר לנטילת לולב שם במשנה: **ומ"ש** שאם לא נטלו שחרית יטלנו ערבית כלומר לא תימא כיון דתקן כל היום כשר ללולב אפי' לכתחלה יכול לעסוק בעסקיו ואח"כ יטול לולב בחצי היום או בסופו דליתא אלא לכתחלה צריך ליטלו בתחלת היום דזריזין מקדימין למצות וכדאיתא בריש פסחים (ד.) גבי מילה בזמנה כל היום ואפ"ה מצוה למקדם מצפרא כדכתיב וישכם אברהם בבקר וה"ה לנטילת לולב דצריך לאקדומי מצפרא ולא אמרו שכל היום כשר לנטילת לולב אלא להיכא שלא נטלו שחרית שיטלנו ערבית פי' בסוף היום וכדתנן בפ' לולב הגזול (לח:) לא נטל שחרית יטול ערבית שכל היום כשר ללולב: **ומ"ש** שמצותו מעה"ש לאו עיקר מצותו לכתחלה קאמר דעיקר מצותו לכתחלה אינה אלא משתנץ החמה כדין דברים שמצותן ביום וכדתנן פרק ב' דמגילה (כ.) אין קורין את המגילה ולא מלין ולא טובלין ולא מזין וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד שתנץ החמה וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר: **ומ"ש** עיקר מצותו בשעת ההלל הכי משמע מדתנן בפרק לולב הגזול והיכן מנענעין בהודו לה' תחלה וסוף וכו': **ומ"ש** ואם צריך לילך בדרך ואינו יכול להמתין נוטלו מיד בריית' בפ' תפלת השחר (ל.) המשכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע: **והמדקדק** במעשיו יעשה כאנשי ירושלים שהיה אדם יוצא מביתו ולולבו בידו וכו' עד מסגרו ביד בנו או ביד עבדו בס"פ לולב הגזול:

ומ"ש

דרכי משה

(יד) וז"ל דאפי' לא כיון לשם מצות לולב איכא ביה בל תוסיף: (טו) אבל במנהגים שלי דלא יקח אלא ב' בדי ערבה וג' בדי הדס וכ"נ משום דאיכא למ"ד דאית ביה משום בל תוסיף כמבואר מ"מ:

ובירושלמי

פרישה

פי' תרנב (א) ביום ולא כו' דכתיב ביום הראשון כו' כיון שעבר מצוה הוא פי' שנפסק מצוה בנטילתו ותפיסה אין משאה ושמירתי משוי עליו משא"כ בתפילין:

מקבלת

חרושי הגהות

לאגד חשיב במוסיף וכ"ש לרבנן (מהרל"ח): ג ול"נ דאין דעת רבינו במ"ש לשם מצות לולב דהיינו שיכוין לשם לולב אלא ר"ל בזמן מצות לולב ובדרך מצות לולב דהיינו דרך גדילת לאפוקי שלא כדרך גדילתו ליכא משום בל תוסיף (מהרל"ח):

יתבטל מכוונתו שאני הכא כיון שדבר מצוה הוא לא חיישינן שמא יתבטל מכוונתו (ג) קורא בתורה ונושא כפיו מניחו על גבי קרקע לנחם אבלים ולבקר חולים לולבו בידו נכנס לבית המדרש משגרו ביד בנו (א) או ביד עבדו ואסור לאכלו קודם שיטלנו שכח ואכל קודם שנטלו והוא על שולחנו ביום הראשון שהוא מן התורה יפסיק אפילו אם יש שעות ביום ליטלו אחר שיאכל ומיום ראשון ואילך אם יש שהות ביום לא יפסיק ואם לאו יפסיק:

תרנג **אתרוג** של מצוה מותר להריח בו שעיקרו לאכילה ומזה לבד הוקצה ולא מלהריח והמריח בו כתב רבי' שמחה שאין לו לברך ברוך שנתן ריח טוב בפירות דעיקרו לאו לריח עבידי ואבי"ה כתב שיש לו לברך הדס של מצוה אסור להריח בו שעיקרו אינו אלא להריח ומזה הוקצה:

תרנד (א) **מקבלת** אשה מיד בנה או מיד בעלה הלולב ומחזירתו למים ביום טוב ותוסיף עליו אם צריך ובלבד שלא תחליף המים ובחול המועד מצוה להחליפם כדי שישאר לח והדור:

תרנה **עו"ג** שהביא לולב לישראל בי"ט מחוץ לתחום כתב הרשב"א שמותר ליטלו (א) שלא אסרו חכמים דבר שהובא מחוץ לתחום אלא לאותו שהובא בשבילו ואפילו הוא מותר לטלטלו ולא אסרוהו לו אלא באכילה ובהנאה ומצות לאו ליהנות ניתנו:

תרנו **קנה** אתרוג שראוי לצאת בו ומצא אחר נאה ממנו מצוה להוסיף עד שליש בדמי הראשון כדי להחליפו ביותר נאה:

קטן

מתפלל ולולבו בידו קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו על גבי קרקע הלך לבקר חולים וכו' ומשמע מדקאמר אבא ללויי קא מצלי ביה משמע דכולי עלמא לא עבדי הכי ולפיכך כתב רבינו דהמדקדק במעשיו יעשה כאנשי ירושלים וכן עיקר דלמי שאינו מדקדק בשאר מעשיו מחזי כיוהרא וכמ"ש ראבי"ה גבי תפלת ערבית:

תרנג אתרוג של מצוה מותר להריח בו כו' הדס של מצוה אסור להריח בו כו' מימרא דרבא בפ' לולב הגזול ומחלוקת ה"ר שמחה ואבי העזרי בברכת הריח דאתרוג כתובה במרדכי שם ומשמע מלשונו שס"ל כה"ר שמחה אבל בסמ"ק כתב כאבי העזרי וכתב וע"כ טוב למנוע שלא להריח בו כו' והכי נהוג וע"ל בסי' רי"ו ס"ג וכמ"ש לשם בס"ד:

תרנד מקבלת אשה כו' ס"פ לולב הגזול פריך פשיטא מה"ד הואיל ואשה לאו בת חיובא היא אימא לא דלגבה איכא איסור טלטול קמ"ל ופירש"י קמ"ל כיון דראוי לנטילת אנשים תורת כלי עליו ומותר בטלטול לכל עכ"ל ופירושו זה לפי שיטתו דס"ל כהרמב"ם דאין הנשים מברכין על מ"ע שהזמן גרמא אבל לר"ת דמתיר לברך מפרש כפשוטו קמ"ל כיון דראוי לה לעצמה ליטול ולברך אין בו משום איסור טלטול ועיין בהג"ה אשיר"י לשם:

תרנה עו"ג שהביא לולב וכו' דברי רשב"א הללו כתובים גם במרדכי פרק הדר והוסיף שם וז"ל וכאן דאין שייך למיגזר שמא יאמר לעו"ג להביא כדי לצאת בו דלא שכיחא שיעשה אדם מצוה בעבירה הילכך אפילו למ"ד מצות ליהנות ניתנו שרי' עכ"ל וכ"כ בהג"ה אשיר"י פרק בתרא דר"ה אבל בר"פ לולב וערבה כתוב בקיצור. ודע דמאי דמשמע מדברי הרב דאסור לומר לכתחלה לעו"ג להביא האתרוג מחוץ לתחום חולקים על זה במרדכי פרק הדר וז"ל הר"י הלוי התיר לומר לעו"ג להביא אתרוג אפילו מרחוק בי"ט היכא דאיכא אונס שלא היה להם אתרוג משום דתחומין דרבנן אפילו די"ב מיל ע"כ וזה לשיטתו כמ"ש המרדכי משמו ספ"ק דעירובין אבל למאי דקי"ל דתחומין די"ב מיל ד"ת כמ"ש למעלה בסימן ש"ז אסור לכתחלה לומר לעו"ג להביא האתרוג מרחוק י"ב מיל אבל מתוך שנים עשר מיל שרי לדידיה ובהגהת מנהגים השיג על זה ממה שכתב בספר מצות גדול לאוין כ"ז דגילוח מצורע אין עושין על ידי עו"ג אף על גב דליכא אלא איסור דרבנן ולא דק דהתם ודאי אע"ג דאין בו מלקות כיון דאינו מסייע מכל מקום איסורא דאורייתא מיהא איכא אבל באיסורא דרבנן איכא למימר דשרי ע"י עו"ג כדי לקיים מצות עשה דאורייתא. אי נמי גלוח מצורע דאיסורא קא עביד בגופו חמיר טפי ואפילו לא הוה אלא איסורא דרבנן נמי הוה אסור אלא דלפי האמת איסורא דאורייתא נמי הוי כדפי' ומ"מ ודאי אף הר"י הלוי לא התיר אלא דוקא בי"ט מותר להביא מחוץ לתחום אבל בשבת דאיכא איסור הוצאה והבערה פשיטא דאסור והעולם טועים בזה ששולחין האתרוג ע"י עו"ג אף בשבת הסמוך לי"ט מלפניו או מלאחריו ועיין מדין זה למעלה בסי' רע"ו ובסימן ש"ז וסי' תקפ"ו גבי שופר ועיין עוד במרדכי ר"פ לולב הגזול בתשובת הר"א כ"ץ בדין ישראל שהביא לולב מחוץ לתחום בי"ט אם אסור ליטלו משום מצוה הבאה בעבירה:

תרנו קנה אתרוג שראוי לצאת כו' בפ"ק דב"ק א"ר זירא ולהידור מצוה עד שליש במצוה במערבא אמרי משמיה דרבי זירא עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה והרי"ף הביאו בפרק לולב הגזול גם הרא"ש הביאו לשם וכתב עד שליש במצוה פי' אם קנה לולב ונזדמן לו אחר יפה יותר יוסיף עד שליש בדמי הראשון להחליפנו ביפה עכ"ל ובב"ק כתב בע"א וז"ל עד שליש במצוה אם מצא אתרוג שהוא ראוי לצאת בו שהוא כאגוז יוסיף שליש לקנות יפה ממנו לא שהוא מחוייב לקנות אתרוג יפה ממנו אלא שיימינן כתוס' שליש על האתרוג שחפץ לקנות עכ"ל וכדי ליישב דבריו דלא ליסתרו אהדדי נראה בעיני לבאר שלא היתה כוונתו בב"ק לומר דדוקא בחפץ לקנות ועדיין לא קנה ונזדמן לו אתרוג בדינר הוא דקונה יפה ממנו בדמים שליש יותר ממה שהיה קונה זה אבל משקנה כבר אינו מחויב לקנות יפה ממנו וכדמשמע מפרש"י בב"ק דלדעת הרא"ש ודאי אין חילוק וכמ"ש בפ' לולב הגזול אם קנה לולב וכו' דאפילו קנה כבר מחוייב להוסיף שליש להחליפנו ביפה אלא כך היתה כוונתו בב"ק כשחפץ לקנות אתרוג והסכים בדעתו לקנותו בסלע או בדינר בין קנה ובין לא קנה עדיין ואח"כ מצא אתרוג יפה ממנו בדמים שהסכים בדעתו מתחלה מוסיף שליש על אותן הדמים אבל אם כבר הוסיף שליש על מה שהיה חפץ מתחלה טוב א"ל להחליפנו באחר אפילו מצא נאה ממנו וז"ש הרא"ש לא שהוא מחוייב לקנות אתרוג יפה ממנו וכו' כלומר לא שהוא מחוייב עכ"פ לקנות אתרוג יפה מזה שבידו שקנה או שרצה לקנותו ויוסיף שליש מדמיו אלא שיימינן בתוספת שליש על

ומ"ש שאני הכא כיון שדבר מצוה הוא לא חיישינן וכו' פירושו דס"ת ותפילין אין מצוה לאוחזן והויין עליו למשא ולפיכך טרוד במשאן וכבד עליו משאן ושמירתן אבל לולב נטילתו ולקיחתו מצוה היא ומתוך שחביבה מצוה עליו אין משאן ושמירתן כבד עליו ולא טריד וכן פירש"י והא דאמרינן קורא בתורה ומניחו ע"ג קרקע נכנס לב"ה משגרו וכו' פי' קורא בתורה צריך להניח הלולב לפי שגולל ס"ת ופותחו נכנס לביה"מ טריד בשמעתא ויפול מידו והמרדכי כתב קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו לארץ שמעינן מהכא הקורא בתורה אוחז בעמוד התורה בשעת ברכה וקורא ומניחו לארץ:

ואסור לאכול קודם שיטלנו שכח ואכל קודם שנטלו והוא על שולחנו ביום הראשון שהוא מן התורה יפסיק וכו' בפרק לולב הגזול תנן מי שבא בדרך ואין בידו לולב משיכנס לביתו יטול על שולחנו ופירש"י אם שכח ולא נטל קודם אכילה צריך להפסיק סעודה וליטול לולב ואסיקנא בגמ' דמתני' בי"ט ב' איירי מדקתני מי שבא בדרך והא דמפסיק סעודתו ונוטלו על שולחנו איירי בשאין לו שהות ביום אבל אם יש שהות ביום אינו מפסיק כי ההיא דתנן גבי תפלה אם התחיל אין מפסיקין ודוקא בי"ט שני אבל בי"ט ראשון אפילו אם יש שהות מפסיק והכי אמרינן התם דמפסיקין לקרות ק"ש שהוא דאורייתא ותמהני על הרי"ף למה לא הביא שקלא וטריא דגמרא עכ"ל הרא"ש ז"ל וכתב הר"ן דהא דאמרינן דלמידי דאורייתא אפילו אם התחיל מפסיק ה"מ בדאתחיל בתר דמטא זמן חיובא או סמוך לו דהיינו חצי שעה אבל אתחיל מקמי הכי אפילו בדאורייתא כיון דאיכא שהות לא מפסיק והביא ראיה לדבר:

תרנג אתרוג של מצוה מותר להריח בו הדס של מצוה אסור להריח בו וכו' מימרא דרבא בפרק לולב הגזול (לו.) ופירש"י אסור להריח בו דגמרינן מסוכה דילפינן בפ"ק דחל שם שמים על עצי סוכה לאסור בהנאה כל שבעה הואיל והוקצה למצוה כתב בתשובת הרשב"א שאלת הדס של לולב אם מותר להריח בו כמו שאמר בהבדלה כשהתנה מסתבר שהתנאי מועיל בו דמ"ש מאתרוג דאמרינן הפריש ז' אתרוגים לז' ימים כ"א יוצא בה ואוכלה לאלתר לרבא או למחר לרב אסי ולא דמי לעצי סוכה דהתם חג הסוכות לה' כתיבא (א): **ומ"ש** רבינו והמריח בו כתב רבינו שמחה שאין לו לברך וכו' ואבי העזרי כתב שיש לו לברך מחלוקת זה כתב המרדכי בפרק לולב הגזול וסמ"ק כתב בדברי אבי העזרי וכתב וע"כ טוב למנוע שלא להריח בו בשעת נטילה דרוב פעמים אינו זכור מברכה ונאסר ליהנות מן העה"ז בלא ברכה ואותן המריחים כשמברכין על הנטילה מנהג שטות הוא כדפרישנא עכ"ל (ב): **כתב** בהג"ה פרק המביא כדי יין בשם א"ז עבדה להושענא ולא אגבה למיפק שרי בהנאה דהזמנה לאו מילתא היא:

תרנד מקבלת האשה מיד בנה או מיד בעלה הלולב ומחזירתו למים ביום טוב ותוסיף עליו אם צריך וכו' משנה בפרק לולב הגזול בי"ט מוסיפין במועד מחליפין ופירש"י בי"ט מוסיפין אבל לא מחליפין דטורח הוא לתקוני מנא ובחולו ש"מ מצוה להחליף ע"כ וכ"כ המרדכי בשם רא"מ מכאן דמנהג כשר וטוב לתת הלולב וערבה במים שלא ייבשו (א):

וכתב בא"ח (ב) בזמן הזה שאין לולב ניטל בשבת אם שגג והוציאו מן המים אין מחזירין אותו למים שהרי הוא כאבן לענין טלטול (ג):

תרנה עו"ג שהביא לולב לישראל בי"ט מחוץ לתחום כתב הרשב"א שמותר ליטלו וכו' גם בהג"א פרק לולב וערבה כתב בשם א"ז שמותר ליטלו דאין שייך לגזור שמא יאמר לעו"ג להביא כדי לצאת בו דמלתא דלא שכיחא הוא דיעשה אדם מצוה הבאה בעבירה והמרדכי כתב בפרק לולב הגזול אתרוג ולולב שהובא מחוץ לתחום בשביל ישראל מותר לישראל אחר לצאת בו ואפשר כי גם לישראל שהובא בשבילו מותר לצאת בו כיון שהוא דבר של מצוה כדאמרינן בפרק אלו עוברין וכו' ועוד ראיה מגזל עצים וסכך בהם וכו':

תרנו קנה אתרוג שראוי לצאת בו ומצא אחר נאה ממנו מצוה להוסיף עד שליש בדמי הראשון בפ"ק דב"ק (ט:) א"ר זירא א"ר הונא דמצוה עד שליש מאי שליש אילימא שליש ביתו אלא מעתה אי איתרמי ליה תלתא מצותא ליתיב לכולי ביתיה אלא א"ר זירא בהידור מצוה עד שליש בעי רב אשי שליש מלגיו או שליש מלבר תיקו במערבא אמרי עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה ופירש"י בהידור מצוה עד שליש במצוה שאם מוצא שני ס"ת לקנות א' הדור מחבירו יוסיף שליש הדמים ויקח את ההדור: שליש מלגיו. כגון אם הקטן נמכר בשש יוסיף ב' דינרין דהיינו שליש מלגיו שליש שבתוך הדמים ויקח את ההדור: או שליש מלבר. הדמים יחלוק לשנים ויוסיף חלק ג' משלו דהיינו קטן נמכר בו' יוסיף ג' דינרין ויקח את הגדול בט': עד שליש משלו. דהיינו אותו שליש

דרכי משה

תרנב (א) ובירושלמי סוף לולב הגזול מסיים בהאי מעשה דאנשי ירושלים הניח' על גבי קרקע ש"ב אסור לטלטלו עכ"ל משמע דס"ל דלאחר גמר מצות הלולב אם הניח על הארץ שוב אסור לטלטלו בי"ט וצ"ע דהא קי"ל ביצה (כו.) אין מוקצה לחצי שבת והא הוי ראוי בע"ש וע"ל דיני מוקצה סי' ש"י:

תרנג (א) וכ"כ הכלבו ולעיל גבי נוי סוכה כתבתי דבזמן הזה אין להתנית: (ב) וכ"כ הכלבו:

תרנד (א) ונוהגין במקומות ליקח כל ימי ח"ה ערבה חדשה אם אפשר וזו היא מצוה מן המובחר: (ב) וכ"כ הכלבו: (ג) וכ"כ הר"ן ס"פ לולב הגזול ע"א ולדידן אסור לטלטל לולב בשבת אף אם חל י"ט ראשון בשבת וכ"ה במ"מ פ"ז ומיהו פשוט הוא באתרוג מותר לטלטל בשבת דראוי להריח בו אע"ג דאסור לאוכלו כתב מהרי"ל ולא יניח האתרוג ע"ג בגד בי"ט דמוליד ריחא ואסור:

תרנה (א) וכתב המרדכי פרק הדר ע"ב בתשובה דיש מתירין לומר לעו"ג להביאו מרחוק אפילו ביו"ט אבל במרדכי פרק לולב הגזול משמע דאסור וכ"כ באשיר"י ודין זה תלוי בדין אמירה לעו"ג במקום מצוה וע"ל סי' תקפ"ו גבי שופר וסי' ש"ז וכתב המרדכי ר"פ לולב הגזול אם חל הושענא רבה ביום א' ועו"ג קצצו הערבה בשבת שכשרה כתב הרשב"א בתשובה סי' רצ"ו ערבה שהביא עו"ג לישראל ונתלש בי"ט שני אסור לטלטל אפי' אין לו ערבה אחרת לצאת בה כדין פירות שיש במינן במחובר וב"י כתב לקמן סי' תרס"ד בשם תשובות הרשב"א על אחד שאמר לעו"ג מבע"י כו':

וכבר

פרישה

(ג) **קורא** בתורה כו' צריך לגלול בידיו ס"ת ולפתחו.

סי' תרנד (א) **מקבלת** אשה מיד בנה כו' בגמרא פריך פשיטא ומשני מ"ד הואיל ואשה לאו בר חיובא היא אימא לא תקבל קמ"ל. ופרש"י והר"ן דלגבה איכא איסור טלטול אלא כיון דהוי לאנשים מותר נמי גבה.

תרנז קטן היודע לנענע הלולב אביו צריך לקנות לו לולב א כדי לחנכו במצות :

תרנח מן התורה לולב ניטל במקדש כל ז' וחוץ למקדש רק יום ראשון וחכמים תקנו שיהא ניטל בכל מקום כל ז' ימים

שליש שיוסיף בהידור מצוה משלו הוא שאינו נפרע לו בחייו כדאמרינן היום לעשותם ולא היום ליטול שכרם מכאן ואילך מה שיוסיף בהידור יותר על שליש יפרע לו הקב"ה בחייו עכ"ל וכתב הרא"ש הידור מצוה עד שליש מצוה אם מצא אתרוג שהוא ראוי לצאת בו שהוא כאגוז יוסיף שליש לקנות יפה ממנו ולא שיהיה מחוייב לקנות אתרוג יפה שימצא בתוספ' שליש על אתרוג שחפץ לקנות וז"ל התו' פי' שאם מצא אתרוג כאגוז כמו ששיערו חכמים ואחד גדול ממנו שליש יקנהו · וסמ"ג כתב מפ' רבינו יעקב שאינו ר"ל בס"ת נאה או באתרוג נאה יוסיף שליש שהרי לעולם ימצא נאה ונאה אלא אם קנה אתרוג ושיעורו כאגוז או כביצה ומצא נאה יש לו ליתן עד שליש יותר אבל אם גדול מכביצה אין לו להוסיף עליו לשון מורי ר"י ור"ג שקנה אתרוג באלף זוז חומרא הוא מלבו מפני שמצות היו חביבים עליו עכ"ל ונראה שביאור דבריו וביאור דברי הרא"ש שמוסיף שליש על מה ששוה אתרוג שיוצאין בו במקום שאם פיחת מאותו השיעור לא היו יוצאין בו ואע"ג דקי"ל דהלכה כר"י דאמר שיעור אתרוג כביצה נקט הרא"ש אם מצא אתרוג שהוא ראוי לצאת בו שהוא כאגוז לדוגמא בעלמא נקטיה אליבא דר"מ ומיניה נשמע לר' יהודה בכביצה שאם קנה אתרוג כביצה מוסיף שליש לקנות יפה ממנו דכיון דלא נחת הכא לפסוק דין שיעור אתרוג הכשר לא דק וזהו דרכו של סמ"ג שאע"פ שפסק הלכה כרבי יהודה דאמר כביצה כתב ושיעורו כאגוז או כביצה כדי להעמיד הא דהידור מצוה בין לר"מ בין לרבי יהודה לכל חד כדאית ליה כנ"ל ולא כמו שכתב מהר"י קולון בשורש ס"ב דלהרא"ש אם קנה אתרוג כביצה א"צ להוסיף עליו אפי' לר' יהודה ואין דבריו נכונים כלל דא"כ לא הו"ל להרא"ש לפרש הא דהידור מצוה באתרוג כיון דלר"י דקי"ל כוותיה לא שייך להוסיף משום הידור · וגם רבינו שפסק דעל אתרוג שראוי לצאת בו מצוה להוסיף שליש מוכיח בבירור שהיה מפרש דברי הרא"ש כמו שכתבתי ולרש"י אם מצא ב' אתרוגים לקנות צריך לקנות היפה מהם אם אין מייקרין אותו יותר משליש בדמי חבירו אבל משקנה אתרוג הכשר לצאת בו אינו חייב שוב לקנות אחר אפילו הוא יפה מאוד ובזול (א) ובמאי דאיבעיא לן שליש מלגיו או מלבר כתב הרא"ש דכיון דלא איפשטא נקטינן דשליש מלגיו קאמר ונראה שהטעם משום דספיקא דרבנן הוא ולקולא : **כתב** הרא"ש מדאמרינן אילו מיתרמו ליה תלתא מצותא יהיב לכוליה ביתיה שמעינן שאין אדם מחוייב לבזבז הון רב בשביל מצוה ואפי' היא מצוה עוברת כגון אתרוג ולולב ותלמודא בפרק לולב הגזול (מא ·) חשיב גוזמא על ר"ג שהיה נשיא ישראל מה שנתן אלף זוז באתרוג א' וגם תקנו חכמים שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש עכ"ל ור"י כתב דברים אלו בנתיב י"ג חלק ג' ובסוף כ' ומ"מ בעישור נכסיו חייב לקנותו עכ"ל ולא ידעתי מנין לו והרשב"א כתב מהא דאמרינן אילו מתרמי ליה תלתא מצותא יהיב כוליה ביתיה משמע דאפי' למצוה עוברת כאתרוג וסוכה אינו מחוייב לתת אפי' שליש ממונו וזה תימא איך נתנו דמים למצוה עוברת וכתב הראב"ד ז"ל כדי שלא יבא לידי עוני ויפיל עצמו על הצבור וכמו שאמרו כתובות (נ :) המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שהעוני כמיתה ומ"מ לא כמיתה ממש אמר הרב שלא אמרו אלא במ"ע בשב ואל תעשה אבל במצות לא תעשה אפילו כל ממונו עכ"ל :

תרנז קטן היודע לנענע הלולב אביו צריך לקנות לו לולב וכו' משנה בסוף פרק לולב הגזול (מב ·) ואיתא בירושלמי לא סוף דבר לנענע אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד כשורה ומנענע :

תרנח מן התורה לולב ניטל במקדש כל ז' וחוץ למקדש רק יום ראשון וחכמים תקנו שיהא ניטל בכל מקום כל ז' הימים משנה בפרק לולב

על אתרוג שהיה חפץ לקנותו בכך וכך בין שקנה כבר באותן הדמים בין לא קנה עדיין יוסיף שליש על אותן הדמים ויקנה יפה ממנו כנ"ל לפרש דברי הרא"ש בזה ומאי דנקט הרא"ש כאגוז דבר ברור הוא דלדוגמא בעלמא נקטיה אליבא דר"מ דהא אנן קי"ל כר' יהודה דבעינן כביצה ומיניה נשמע שאם קנה אתרוג בכביצה מוסיף שליש לקנות יפה ממנו וה"ה אם היה גדול מכביצה נמי יש לו להוסיף שליש על מה שהיה חפץ לקנות מתחלה לדעת הרא"ש והא דנקט הרא"ש שיעורא דאתרוג אינו אלא לאורויי לן שלא נתנו רז"ל שיעור שליש אלא בשקנה אתרוג שראוי לצאת בו או נזדמן לפניו לקנותו או יוסיף שליש על מה שהיה חפץ לקנות אבל אם לא היה האתרוג כשיעור לר"מ בכאגוז ולר"י בכביצה פשיטא דצריך להוסיף יותר משליש כדי לקנות אתרוג הראוי לצאת בו אבל שיעור שליש על אתרוג שראוי לצאת בו אין חילוק בין כביצה לגדול הרבה יותר מכביצה לעולם צריך להוסיף שליש על מה שהיה חפץ לקנות וכך הם דברי רבינו שכתב קנה אתרוג שראוי לצאת בו וכו' כלומר לאפוקי אם אינו ראוי לצאת בו אפילו קנה אותו כבר יוסיף יותר כדי שיברך על אתרוג כשר אלא כשראוי לצאת בו אז נתנו חז"ל שיעור שליש להוסיף בדמי הראשון כדי להחליפו ביותר נאה ולא חילק בין אם הראשון הוא כביצה בין יותר גדול מכביצה לעולם צריך להוסיף שליש וה"ה אפילו לא קנה עדיין צריך להוסיף אלא רבותא נקט אפי' קנאו כבר צריך להחליפו ולהוסיף שליש ומכל שכן כשלא קנה עדיין יוסיף שליש על מה שהיה חפץ לקנות כן נראה לי לפרש דברי הרא"ש ודברי רבינו להסכימו עם דברי הרא"ש ודלא כמו שפי' הב"י דלדעת הרא"ש ורבינו אם הוא יותר גדול מכביצה א"צ להוסיף כל עיקר וכמ"ש הסמ"ג בשם ה"ר יעקב דודאי דעת הרא"ש בפרק לולב הגזול ודברי רבינו שבכאן אין מורין כן ונסחא מוטעת נזדמנה להרב ז"ל בדברי הרא"ש בב"ק · שוב מצאתי שר' ירוחם הבין דברי הרא"ש בב"ק כפשטן דשיעור שליש אינו אלא בחפץ לקנות ולא קנה עדיין אבל אם כבר קנה א"צ להוסיף כל עיקר ובפרק לולב הגזול כתב פירוש אחר דאפילו אם כבר קנה מחוייב להוסיף שליש והוא חולק אאותו פירוש שכתב בב"ק שהוא פירושו של רש"י והתוס' ואם כך היה דעת רבי' ג"כ נ"ל דס"ל לרבי' דהעיקר הוא מ"ש בפרק לולב הגזול שהוא מקום הלכות אתרוג ולולב והוא אחרון ולכך כתב באותו פי' ולפי זה לעולם צריך להוסיף שליש על מה שקנה כבר אפילו הוא יותר על מה שהסכים בדעתו מתחלה לקנות אתרוג כשר בכך וכך משמע פשט לשון רבינו שסתם ולא חילק וכך יש לתפוס לחומרא כ"ל · ודע דבגמרא איבעיא לן אי לא בעינן אלא שליש מלגאו או בעינן שליש מלבר ולא איפשיטא · והרי"ף והרא"ש בפ' לולב הגזול מסתם לה סתומי נראה מדבריהם דס"ל למינקט לחומרא וכך פי' הר"ן לשם דעת הרי"ף וכך נראה דעת רבינו שכתב בסתם אבל מדברי הרא"ש דפ"ק דב"ק נראה דלא בעינן אלא שליש מלגאו וכך פסק ה"ר ירוחם בני"ג אבל דעת רבי' דדברי הרא"ש סתרי אהדדי גם בהא פסק לחומרא דבעינן שליש מלבר כמו שנראה מדבריו בפרק לולב הגזול מקום הלכות לולב שהוא העיקר והאחרון כמ"ש בסמוך ודע דהההיא דעד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה פירש"י משלו שאינו נפרע לו בחייו כדאמר היום לעשותם ולא היום ליטול שכרם אבל מה שיוסיף יותר על שליש יפרע לו הקב"ה בחייו וכה"ג כתבו התו' וז"ל משל הקב"ה אוכל פירות בעה"ז והקרן קיימת לו לעולם הבא עכ"ל אבל הנ"י בפ"ק דב"ק כתב וז"ל עד שליש משלו כלומר צריך להוסיף שליש מיגיעו ודוחק את חייו כדי להדר את המצוה מכאן ואילך משליש ולמעלה אם זימן לו הקב"ה ממון שלא מיגיעו יוסיף ואם לאו חייו קודמין ודיו בתוספת שליש וכתב הרמ"ה ז"ל מסתברא דה"ה אם העשיר מיגיעו והרי הוא יכול להוסיף יתר על שליש ואין חייו נדחקין בכך כזימן לו הקב"ה שלא מיגיעו דמי כענין שנאמר כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל עכ"ל והר"ן בפרק לולב הגזול כתב מכאן ואילך משל הקב"ה כלומר לוו עלי ואני פורע וכו' עכ"ל : **גרסינן** בברייתא בס"פ לולב הגזול ר"ג לקח אתרוג באלף זוז ובגמרא למה לי למימר שלקחו באלף זוז להודיעך כמה מצות חביבות עליהן ולא קשיא מדר' זירא הדדור מצוה עד שליש ולא יותר דהא אמרינן מכאן ואילך משל הקב"ה ולכל הפירושים שפיר עביד ואפי' לא היה עשיר ומק"ו שהיה ר"ג עשיר ונשיא וברירא מילתא דלאו גוזמא קאמר אלא אלף זוז ממש מדקאמר להודיעך כמה מצות חביבות עליהן כ"ל אבל הרא"ש בב"ק כ' מדקאמר בגמ' במצוה עד שליש מאי שליש אילימא שליש ביתו אלא מעתה אי איתרמי ליה תלתא מצוה ליתיב לכולא ביתא שמעינן שאין אדם מחוייב לבזבז הון רב בשביל מצוה אחת ואפילו היא מצוה עובר' כגון אתרוג ולולב ותלמוד' חשיב גוזמא על ר"ג שהיה נשיא מישראל מה שנתן אלף זוז באתרוג אחד וגם תיקנו חכמים המבזבז אל יבזבז יותר מחומש עכ"ל נראה מדבריו דס"ל דלא לקחו באלף זוז אלא לפי שלקחו ביותר אמר דרך גוזמא שלקחו באלף זוז וכ"כ ה"ר ירוחם וז"ל ואפילו היא מצוה עוברת אל יבזבז יותר מחומש והא דר"ג גוזמא הוה עכ"ל ותימה בעיני מי הגיד להם דאלף זוז היה טפי מחומשו דר"ג דילמא עשיר גדול היה ועוד דפירש זוז בכל מקום הוא של מדינה ולא של צורי ואינו אלא שמינית מצורי · לכן נראה עיקר דגוזמא דכתב הרא"ש לאו גוזמא כפשטא קאמר אלא מלשון רבותא הוא שבא הרא"ש להכריח מר"ג נמי שאין אדם מחוייב מדינא לבזבז הון רוב אפי' בשביל מצוה עוברת דאל"כ מאי רבותא דר"ג שאמרו עליו בגמרא להודיעך כמה חביבות מצות עליהן הלא במצוה עוברת כמו סוכה ולולב ואתרוג וכה"ג דינא הכי הוא אלא ודאי מדחשיב ליה תלמודא גוזמא על ר"ג כלומר רבותא ודבר גדול אלמא דמדינא לא היה חייב לקנותו אפי' לגבי מצוה עוברת משום דאלף זוז לגבי דר"ג היה יותר מחומשו ואפ"ה היתה המצוה חביבה עליו ול"ק היאך עבר ר"ג על מ"ש אל יבזבז יותר מחומש דאיכא למימר כיון דטעמא לא הוי אלא שלא יבא לידי עוני ויפיל עצמו על הצבור בנשיא ליכא למיחש להכי דבלאו הכי כל צרכיו של נשיא מוטל על הצבור ואף להעשירו מדרשת והכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו ודוקא במי שאינו נשיא אמרו אל יבזבז וכו' דמדינא אסור לו לבזבז הון רב ביותר מחומש אפילו במצוה עוברת וכך היא גם דעת רבינו ירוחם למעיין בו גם התו' שמהם למדו הרא"ש וה"ר ירוחם דין זה כתבו להדיא וז"ל ובסוכה חשיב ליה רבות' דר"ג שקנה אתרוג באלף זוז ע"כ כל זה לשיטת התו' והנמשכים אחריהם אבל מדברי הר"ן יראה דר"ג שאני דעשיר גדול היה שהרי כתב וז"ל משמע דאפילו למצוה עוברת כאתרוג ולולב אינו מחוייב לתת אפילו שליש ממוניה וכו' ומיהו כל חד וחד מחויב ליתן כפום ממוניה כדי לקיים מ"ע כר"ג שלקח אתרוג באלף זוז עכ"ל : וכתב עוד בשם הראב"ד דה"ט דאינו מחוייב לתת אפילו שליש ממונו למצוה עוברת כדי שלא יבא לידי עוני ויפיל עצמו על הצבור וכו' מיהו מסתברא דלא אמרינן הכי אלא במצות עשה משום דשב ואל תעשה שאני אבל במצות ל"ת את כל הון ביתו יתן קודם שלא יעבור עליה וכ"כ הב"י בשם הרשב"א ואיכא למידק דמדקאמר ביומא ופ' בן סורר ומורה אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאודך לפי שיש אדם שחביב עליו ממונו מגופו לכך נאמר בכל מאודך והתם בע"ג קאמר דיהרג ואל יעבור ומשמע דבשאר ל"ת אין לו להפסיד כל ממונו וי"ל דאדרבה משם ראיה דאל"כ מאי קשיא למה נאמר בכל מאודך הא איצטריכא ליה ללמד דדוקא משום ע"ג יפסיד כל ממונו ולא יעבור אבל שאר מצות ל"ת יעבור ולא יפסיד אלא ודאי דאין חילוק ולכך קא קשיא למה נאמר בכל מאודך ועיין במ"ש הריב"ש בסי' שפ"ו ועיין עוד בי"ד בסי' קנ"ז :

תרנז קטן היודע לנענע וכו' משנה וברייתא ס"פ לולב הגזול קטן היודע לנענע חייב בלולב ומהרש"ל השיג על לשון רבי' שכתב חייב לקנות לו לולב הלא בהדיא שנינו חייב בלולב ולא נאמר שם צריך לקנות לו לולב כמו שאמרו גבי תפילין לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין וכן לתקלת גאונים גבי ציצית גורסין אביו קונה לו ציצית אבל בלולב תנן חייב בלולב והטעם פשוט שא"צ לקנות לו לולב בפני עצמו כי לאחר שיצא בו אביו יתננו לבנו לברך עליו מה שאין כן בתפילין ודו"ק עכ"ל ואפשר לומר דלמאי שכתב בסי' תרנ"ב דהמדקדק במעשיו יעשה כאנשי ירושלים כו' א"כ צריך לקנות לו לולב דהא שייך הכא נמי הך טעמא דשייך גבי תפילין ומשנה וברייתא דנקטו חייב בלולב איירי דוקא בסתם בני אדם וק"ל :

תרנח מן התורה וכו' אבל בשבת אינו ניטל בכל מקום כו' היינו דוקא אחר שחרב בית המקדש דאילו בזמן שבית המקדש היה קיים אם חל יום א' **בשבת** היה

דרכי משה

תרנז (א) וכבר נתבאר שהפוסקים חלוקים עליו ומדברי הר"ן פ"ק דב"ק דף ח' משמע דאם היה לו מעט יותר מכדי חייו צריך להוסיף יותר משליש בהידור מצוה ובפ' לולב הגזו' דף של"ז ע"ב כתב ומיהו כל אחד ואחד יתן ויוסיף כפי ממוניה כדי לקיים מצות עשה כר"ג שקנה אתרוג בעד אלף זוז :

וכתב

חידושי הגהות

תרנז א אע"ג דלא קתני בברייתא אלא חייב בלולב ולא קתני לוקח לו לולב כדקתני בסיפא דאותה ברייתא גבי תפילין וטעמא משום דגבי לולב אפשר שיוצא בלולב של אביו כבר נתבאר טעמו של רבינו לעיל סי' י"ז גבי ציצית וע"ש (מהרל"ח) :

ול"ג

ימים אבל בשבת אינו ניטל בכל מקום לא שנא אם חל יום ראשון בשבת או אחד משאר הימים הלכך ביום ראשון שהוא מן התורה אין אדם יוצא בלולב של חבירו אא"כ יתננו לו במתנה גמורה דדרשי' ולקחתם לכם ביום הראשון משלכם אבל אם נתנו לו במתנה ע"מ להחזירו לו אחר כך הוא מתנה ובלבד שיתננו לו במתנה גמורה ע"מ להחזיר לו במתנה אבל אם אמר לו יהא שלך עד שתצא בו ואח"כ תחזירהו לי לא יצא וצריך שיחזירנו לו אח"כ לקיים תנאו אבל אם לא החזירהו אח"כ הרי לא קיים תנאו ונמצאת המתנה בטילה למפרע ולא יצא ואפי' נאנס מידו בענין שאינו יכול להחזירו ורוצה להחזיר לו דמיו לא יצא ואפי' נתנו לו סתם ולא פירש ע"מ שתחזירהו לי מסתמא דעתו שיחזירנו לו כיון שצריך לצאת בו ואם לא החזירהו לו לא יצא ומיהו אפי' לא החזירו לידו אלא לאחר ואחר לאחר והאחרון מחזירו לבעליו יצא וי"א שא"צ להחזירו לו אא"כ כפל תנאו שאומר לו הרי הוא לך במתנה ע"מ שתחזירהו לי ואם לא תחזירהו לי לא ליהוי מתנה שאם לא כפל תנאו הוי תנאה דהיינו החזרה בטל ומעשה דהיינו המתנה קיים ויצא בו אפי' לא החזיר לו אבל לפי מה שכתב דאפי' בסתמא צריך להחזירו לו כ"ש אם התנה ולא כפל ומטעם זה דבעינן משלכם לא ליקני איניש לולבא לקטן ביומא קמא (א) דקטן מקני קני אקנויי לא מקני ונמצא שאין א' יכול לצאת בו אחר שהגיע לידו : אחין או שותפין שיש להן אתרוג בשותפות אם יכול אחד מהן לאכלו ואין חבירו מקפיד עליו

היה ניטל בשבת בין במקדש ובין כל היכא דבקיאי בקביע' דירח' כדאיתא ריש פ' לולב וערב' במשנה וגמרא וז"ש ל"ש אם חל יום ראשון בשבת או א' משאר הימים כלומר דאילו בזמן שב"ה קיים יש חילוק בין כשחל יום ראשון בשבת או בא' משאר הימים : ומ"ש והילכך יום ראשון שהוא מן התורה כו' פי' כיון דחוץ למקדש הוי מן התורה וטעמא הוא משום דדרשינן ולקחתם לכם ביום הראשון ראשון אפי' בגבולים משמע כדאיתא ר"פ לולב וערבה א"כ אין אדם יוצא בלולבו של חבירו ביום ראשון בשום מקום אא"כ יתננו לו במתנה גמורה שהרי כתיב לכם משמע משלכם וקאי אביו' הראשון למימרא דחיוב נטילת לולב ביום הראשון בכל מקום דוקא משלכם ודין זה מפורש במשנה וברייתא ס"פ לולב הגזול :

ומ"ש אבל אם נתנו לו במתנה ע"מ להחזירו לו אח"כ הוה מתנה שם מפורש בגמ' דמעשה דר"ג בברייתא איירי במתנה ע"מ להחזיר וכי הא דאמר רבא הא לך אתרוג זה במתנה ע"מ שתחזירהו לו נטלו ויצא בו החזירו יצא לא החזירו לא יצא : ומ"ש ובלבד שיתננו לו במתנה גמורה ע"מ להחזיר אבל אם אמר לו יהא שלך עד שתצא בו ואח"כ תחזירהו לי לא יצא כ"כ הרא"ש וביאור דבריו דאם נותן לו במתנה גמורה ע"מ להחזיר יצא לו האתרוג מרשות נותן לרשות מקבל לגמרי והו"ל של מקבל אלא שהתנה עמו שיחזירהו לו אח"כ וזה אינו אלא תנאי גרידא כאילו התנה עמו שום תנאי אחר שהרי אמר ע"מ ואין הנותן חוזר וזוכה באתרוג אא"כ חוזר המקבל ונותן לו האתרוג במתנה כמו שהתנה עמו אבל אם א"ל יהא שלך עד שתצא בו וגם לא אמר ע"מ אלא אמר ואח"כ תחזירהו לי הרי לא יצא מרשות נותן לגמרי ואין המקבל צריך לחזור וליתן לנותן במתנה אחר שיצא דממילא הוא שלו כבתחלה אחר שיצא בו המקבל שהרי לא הקנה לו אלא כדי לצאת בו והוי כמו שאול ובלשון הרא"ש מבואר יותר ע"ש :

ומ"ש וצריך שיחזירנו לו אח"כ כדי לקיים תנאו כו' כן היא מסקנת הרא"ש שם דלא כה"ר ישעיה דפטר ליה בנאנס מידו ע"ש הטעם · ומ"ש וי"א דא"צ להחזיר לו אח"כ כפל תנאו וכו' כן נראה מדברי התו' לשם וכ"כ הסמ"ג בדבריהם · אבל הרא"ש השמיט דברי התו' בזה וס"ל דהעיקר דאזלינן בתר אומדן דעתא וכמ"ש לשם בשם העיטור א"כ כ"ש אם התנה ולא כפל דאיכא נמי גילוי דעתא ועיין בתשובת הרשב"א בסי' קפ"ו גם הוא פסק דלא בעי תנאי כפול וכן פסק המרדכי בשם רשב"ם ור"ש בן חפני הכהן וכן עמא דבר כ"כ ראבי"ה והכי נקטינן : ומ"ש ומטעם זה דבעינן משלכם כו' מימרא דר' זירא בפ' לולב וערב' ומשמע מדברי הרא"ש דדוקא לאקנויי לגמרי ע"מ שיחזירהו לו לא ליקני לינוק' אבל אם אמר ליה יהא שלך עד שתצא בו ואחר כך תחזירנו לי דאינו אלא כמו שאול אבל התינוק שפיר דמי ועיין בתשובת הרשב"א סימן ס"ב וסי' פ"ז :

ואחר

לולב הגזול (מא ·) ובפרק בתרא דר"ה (ל :) בראשונה היה לולב ניטל במקדש ז' ובמדינה יום אחד משחרב בה"מ התקין ריב"ז שיהא לולב ניטל במדינה ז' זכר למקדש ופירש"י במקדש ז' כדדרשי' בת"כ ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים ולא בגבולין ז' ימים : ומ"ש אבל בשבת אינו ניטל בכ"מ לא שנא אם חל יום ראשון בשבת או אחד משאר הימים היינו דוקא אחר שחרב בה"מ אבל בזמן שבה"מ קיים אף ע"פ שכשחל אחד משאר הימים בשבת לא היה ניטל בשבת כשחל יום א' בשבת היה ניטל בשבת בין במקדש בין כל היכא דבקיאי בקיבועא דירחא דתנן בפ' לולב וערבה י"ט ראשון של חג שחל להיות בשבת לולב ז' ושאר כל הימים ו' ופירש"י לולב שבעה די"ט ראשון דחי שבת ושאר כל הימים שחל בהם יום ראשון ונמצא שבת בחש"מ לא דחי ובגמ' אמאי טילטול בעלמא הוא ולידחי שבת אמר רבא גזרה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו ד"א בר"ה אי הכי יום ראשון נמי ראשון דאיתיה מן התורה בגבולין לא גזרו ביה רבנן הנך דליתנהו מן התורה בגבולין גזרו בהו רבנן אי הכי האידנא נמי אנן לא ידעינן בקביעותא אינהו דידעי בקביעא דירחא לידחו אה"נ דתני חדא בי"ט ראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין לולבם להר הבית ותניא אידך לבהכ"נ ש"מ כאן בזמן שב"ה קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים ש"מ ובתר הכי אסיקנא דליתא אלא לדידהו נמי לא דחי ולא קשיא הני תרתי דתני הכא חדא כל העם מוליכין לולביהם להר הבית ותניא אידך לבה"כ ומתרצים כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין ב"ה קיים לא אידי ואידי בזמן שב"ה קיים ול"ק כאן במקדש כאן בגבולין ופירש"י בגבולין מוליכין לב"ה וכולהו בזמן הבית דהוו כולהו בארץ סמוכין להיות ב"ד ויודעים אימת הוקבע החודש אבל עתה משחרב ב"ה אין לולב דוחה שבת אפי' לבני א"י : הילכך ביום ראשון שהוא מן התורה אין אדם יוצא בלולבו של חבירו פי' כיון דחוץ למקדש נמי יום ראשון הוא מן התורה דקרא דולקחתם לכם ביום הראשון בגבולין נמי משמע א"כ אין אדם יוצא בלולבו של חבירו ודין זה מפורש במשנה בפרק לולב הגזול י"ט הראשון של חג אין אדם יוצא י"ח בלולבו של חבירו ובגמרא מנא ה"מ דת"ר ולקחתם לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול מכאן אמרו אין אדם יוצא י"ח בלולבו של חבירו אא"כ נתנו לו במתנה ומעשה בר"ג ורבי יהושע ור"א בן עזריה ור"ע שהיו באים בספינה ולא היה לולב אלא לר"ג בלבד שלקחו באלף זוז נטלו ר"ג ויצא בו ונתנו לרבי יהושע במתנה נטלו ר' יהושע ויצא בו ונתנו לר"א בן עזריה במתנה נטלו ר"א בן עזריה ויצא בו ונתנו לר"ע במתנה נטלו ר"ע ויצא בו והחזירו לר"ג ל"ל למימר החזירו מלתא אגב אורחיה קמ"ל מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה כי הא דאמר רבא הא לך אתרוג זה ע"מ שתחזירהו לי נטלו ויצא בו החזירו יצא לא החזירו לא יצא וכתב הרא"ש על זה וכן היתה מתנת ר"ג ולהכי תנא והחזירו לר"ג דאם לא החזירהו לו לא יצאו אע"פ שכל א' לא החזירו לר"ג כן היתה המתנה שכ"א יתננו לחבירו ויחזור הוא לבסוף וצריך שיתננו לו במתנה גמורה ע"מ שיחזור ואחר שיצא בו צריך לחזור וליתנו לו במתנה בשעת חזרה אבל אם אמר לו יהא שלך עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי כבתחלה לא יצא בו דהוי כמו שאול והדע מדאמרינן לקמן לא ליקני איניש לולבא לינוקא בי"ט דינוקא מקני קני אקנויי לא מקני ואם א"כ לחזור לו במתנה נהי דקטן לאו בר אקנויי הוא ליקניה ליה עד שיצא בו ולחזור לו ממילא א"ו צריך לחזור וליתנו לו במתנה וקטן לאו בר אקנויי הוא כתב בעל העיטור מסתבר כיון שהמקבל מתנה יודע שהנותן אין נותן במתנה גמורה שהרי צריך הוא עדיין לו לצאת בו שאין לו לולב אחר א"כ לפרש לו ע"מ להחזיר לו אלא נותן לו סתם והמקבל מחזיר לו סתם וא"צ לתנאי דהא ר"ג נתן במתנה ולא אמר לו ע"מ להחזיר אלא כיון שלקחו ר"ג לצאת בו ולא היה לו אחר מסתמא ע"מ להחזירו נתנו ע"כ ודבר פשוט הוא דלענין לצאת בו יותר טובה מתנה ע"מ להחזיר אלא שבא לחדש דאפילו במתנה סתם הוא ע"מ להחזיר ואם לא החזירו לו לא יצא ואם גזל ממנו ולא החזירו כתב בעל העיטור מסתברא אע"ג דהחזרת דמים הוי חזרה כדאמרי' גבי איצטלית דאמרינן תתן לו את דמיה דוקא באצטלית אמרינן מה לי היא מה לי דמיה אבל אתרוג כי אמר החזירו לי דוקא אתרוג קאמר לצאת בו י"ח ואם לא החזירו לא יצא כדאמרי' (ב"ב קלו) גבי אחין שקנו אתרוג בתפוסת הבית אם יכול לאכלו יצא ואם לאו לא יצא דהחזרת דמים לאו חזרה היא עכ"ל וגם הר"ן כתב יש שלמדו מכאן שהנותן לולב לחבירו בי"ט ראשון סתם מתנה ע"מ להחזיר הוא ואומדנא דמוכח היא אע"פ שלא פירש דאין אדם מתרוקן ממצותו ונותן לאחרים דהא הכא סתם נתנו להן ר"ג ואפ"ה אמרי' דקמ"ל במתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה ועל זה סמכו ליתן כל אדם לולבו לחבירו בי"ט סתם וטעמא דמסתבר הוא אע"פ שאין כאן ראיה מוכרחת וכתב עוד מסתבר דכי אמר החזירו לי דוקא בשהחזירו בענין שיכול עדיין לצאת בו הא אם החזירו לאחר שעברה מצותו לא יצא דאומדן דעתא הכי הוי וחזרת דמים הכא לאו חזרה הוא ודאי דאלולב קפיד : ואיבא למידק הא דאמר רבא הילך אתרוג זה ע"מ שתחזירהו לי נטלו ויצא בו החזירו יצא דכיון דאינו יוצא בו אלא כשקיים תנאו היאך יצא בו הא באותה שעה שהחזירו אינו בידו וליכא למימר דכשאמר מעכשיו מיירי דכשהחזירו וקיים תנאו איגלאי מלתא למפרע דהוית מתנה מעיקרא דא"כ הו"ל לפרושי למלתיה וי"ל דרבא ס"ל דכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי כ"כ התוס' בפרק מי שאחזו (עה :) וא"ת היכא דלא החזירו אמאי לא יצא הא תנאי ומעשה בדבר אחד הוא והתנאי בטל ומעשה קיים כדאמרינן בפרק מי שאחזו תירצו התוס' בפרק י"ג דרבא סבר לא בעינן תנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר א"כ שאני התם דס"ל כל האומר ע"מ לאו כאומר מעכשיו דמי ונמצא שאינה מגורשת עד שמחזרת הנייר ואז אינו שלה וסותרין זה את זה התנאי והמעשה אבל רבא דס"ל כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי לא סתרי אהדדי :

ומ"ש רבינו וי"א שא"צ להחזירו לו אלא א"כ כפל תנאו וכו' הג"ה כתב בשם סמ"ג וז"ל א"כ צריך שיאמר ע"מ שתחזירהו לי הרי הוא לך במתנה ואם לאו לא יהא שלך אלא שלא חש להאריך ע"כ והקשה הרמ"ך דאדרבה אם לא יהא בתנאי כל זה כ"ש שהמתנה טובה והתנאי בטל אפילו אם לא יחזיר וצ"ע עכ"ל :

ומ"ש רבינו אבל לפי מה שכתבתי דאפילו בסתמא צריך להחזירו לו כ"ש אם התנה ולא כפל פשוט הוא דהא ודאי ליכא למימר דטפי עדיף כי לא אתני כלל מכי אתני ולא כפליה לתנאיה דכיון דמשום דאזלינן בתר אומדן דעתא הוא דאמרינן דאם לא החזירו לא יצא אע"פ שלא הזכיר החזר' כשהזכירו ודאי לא מיגרע גרע והלכך אע"ג דלא כפליה לתנאיה אם לא החזירו לא יצא : כתב הרוקח בנדרים פ' השותפין מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת לא שמה מתנה על כן יאמר לחברו אתרוג זה נתון לך במתנה ע"מ שתחזירהו ולא יאמר לי עכ"ל ויש לתמוה עליו דא"כ רבא דנקט הילך אתרוג זה ע"מ שתחזירהו לי לאו דוקא נקט לי והר"ן כתב בפ' הנזכר כל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה כלומר דנהי דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה אע"ג דאם הקדישה אינה מקודשת (ב) וכדאמרי' בפ' יש נוחלין שאני התם דמ"מ לשעת' מתנה היא אבל מתנה זו של בית חורון אפי' לשעתה אינה שלא נתכוון להקנותה לו כלל אלא שתקרא על שמו כדי שיהא אביו מותר בה עכ"ל : ומטעם זה דבעינן משלכם לא ליקני איניש לולבא לקטן ביומא קמא וכו' מימרא דרבי זירא בפרק לולב וערבה (מו ·) ופירש"י מקני קני דרבנן תקינו ליה זכייה לנפשיה אקנויי לא מקני אינו יכול לחזור ולהקנותו לאביו במתנה דלאו בר דעת הוא וכו' הר"ן דהתינוק שלא הגיע לעונת הפעוטות מיירי דזוכה לעצמו ואינו מזכה לאחרים דאי כשהגיע לעונת הפעוטות כבן ו' או כבן ז' אקנויי נמי מקני דהא קי"ל הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין ומסקינן נמי בהניזקין (נט ·) דמתנתו מתנה וא"ת והא איהו ע"מ להחזיר יהביה ניהליה ואי אקנויי נמי לא מקני ולא מצי לאהדורי נמצא מתנתו בטילה ליתא דהא קי"ל דכל תנאי דא"א להתקיים בסופו והתנה עליו בתחלה תנאו בטל ונמצא שהקטן קנאו ואע"פ שאינו יכול להחזירו עכ"ל : ב"ה ומדברי הרמב"ם נראה דאפי' בהגיע לעונת הפעוטות מיירי :

וכתב במרדכי ובהג"א בשם א"ז שאם תופס עם התינוק כיון שלא יצא מידו לגמרי שפיר דמי ובקיאי הדעת מחזירין אותו למקומו והתינוקות מעצמם נוטלין אותו ומברכין עליו : אחין או שותפין שיש להם אתרוג בשותפות וכו' בפרק יש נוחלין (קלז ·) אמר רבה ב"ר הונא

דרכי משה

תרנח (א) וכתב מהר"א מפרא"ג דבשעה שמחזיר לו צריך לחזור וליתן לו במתנה וכ"ה באשיר"י ובתא"ו נ"א פ"ד וכתב עו"ש בתא"ו דאם נתן לו אתרוג במתנה ואמר אחריך לפלוני אפי' אכלו הראשון או מכרו יצא דאין לאחרון אלא מה ששייר ראשון כמו בשאר מתנה ועיין בדין זה בח"מ בדין מתנה : (ב) וכתב בתשובת מהרי"ל סי' ק"ז כ' מוהר"ם

עליו יוצא בו דחשיב כשלו ואם לאו לא יצא שאין השותפין יכולין לצאת באתרוג המשותף עד שיתן לו חבירו חלקו במתנה: ומה שנוהגין (ג) במקום שאין אתרוג מצוי שכל הקהל קונין אתרוג בשותפות ויוצאין בו פירשב"ם שכיון שקנאוהו כדי לצאת בו מסתמא הוי כאילו פירשו שכל הקהל נותנין חלקם לכל מי שנוטל לצאת בו ע"מ שיחזירוהו להם כיון דבענין אחר אין יכולין לצאת בו : תשובה לרב שרירא מקום שאין אתרוג ולולב מצויין וגובים מהקהל מכל א' וא' וקונין ונוטלו חזן הכנסת בידו בשעת ההלל ומברך עליו ונותנו לזקנים ומברכין עליו ושוב נוטלו כל אחד מחבירו עד שמברכין עליו כל הקהל יצאו ידי חובתן או לא והשיב ודאי בשאר ימות החג מיום ב' והלאה יצאו ידי חובתן באותו לולב אבל ביום הראשון צריך כל א' לולב שלו וכן ראוי שתעשו להיות קונין הלולב לא' מן הצבור או שיקחנו מממונו או שיתנו הדמים לחזן במתנה והוא יקנהו לעצמו ובי"ט הראשון יתנו במתנה לא' מן הזקנים וכל אחד יתנהו לחבירו במתנה עד שיבא ליד כולם ובאשכנז ובצרפת נוהגים כרשב"ם :

תרנט **ואחר** שגמרו ההלל אומר קדיש שלם ומוציאין שני ספרים בא' קורין שור או כשב בפ' אמור ובב' קורא המפטיר קרבנות המוספין ובחמשה עשר יום לחודש הזה ומפטיר בזכריה הנה יום בא ומחזיר הספרים ואומר קדיש ומתפללין הצבור מוסף ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע אתה בחרתנו ומפני חטאינו את מוסף יום חג הסוכות הזה וכו' כאמור ובחמשה עשר יום להדש הזה וכו' ומחזיר ש"צ התפלה ואומר קדיש :

תרס **ואחר** כך אומר הושענות ויש שאין אומרין קדיש קודם הושענא ונוהגין להקיף התיבה פעם א' בכל יום ומעלין ס"ת על התיבה כשמקיפין אותה וביום השביעי מקיפין אותה ז' פעמים זכר למקדש דתנן בכל יום מקיפין המזבח פעם אחד וביום השביעי ז"פ ואומר אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא ר' יהודה אומר אני והו הושיעה נא : אני והו שני שמות של ע"ב ומה שמזכירין אלו השנים על שם עמו אנכי בצרה וכתיב ואני בתוך הגולה והוא אסור בזיקים כביכול · וגם אני והו בגי' אנא ה' ובירוש' איתא זכר ליריחו ורב סעדיה כתב שמקיפין מיד אחר קריאת ההפטרה בעוד הספר על התיבה ומנהג טוב הוא כדי שלא להוציא הספר שלא לצורך כיון שאין קורין בו אלא שאין נוהגין כן וסדר ההקפה כ' רב האי בכל יום ב"פ א' לימינו וא' לשמאלו וביום הז' ג"פ לימינו וג"פ לשמאלו ואחד לימינו ואין נוהגין כן עתה

הונא האחין שקנו אתרוג בתפוסת הבית נטלו א' מהן ויצא בו אם יכול לאכלו יצא ואם לאו לא יצא ופרשב"ס שקנו אתרוג ירשו מאביהם או לקחו במעו' ירושת אביהם בתפוסת הבית כל זמן שלא חלקו ונטלו אחד מן האחין בלא דעת חבירו ויצא בו רואין אם אין האחין מקפידין זה על זה ויכול לאכלו בלא רשותא כגון שיש אתרוגים הרבה בתפוסת הבית או שימצאו הרבה אתרוגים בעיר או שכבר יצאו ואין צריכין לו עוד יצא דקרינן בו לכם שהרי כולו שלו הוא ואם לאו לא יצא דכתיב ולקחתם לכם משלכם שיהא כולו שלו ולא מקצתו שלו והרי"ף והרא"ש הביאו מימרא זו בפרק לולב הגזול וכתבו עליה ש"מ דהני בי תרי דזבני לולב בשותפות לא נפקי ביה ידי חובתייהו ביומא קמא עד דיהיב חד לחבריה מנתא דיליה ואי לא לא נפיק וכ"כ הרמב"ם ז"ל : **ומ"ש** רבינו ומה שנוהגין במקום שאין אתרוג מצוי שכל הקהל קונין אתרוג בשותפות ויוצאין בו פרשב"ס כיון שקנאוהו לצאת בו מסתמא הוי כאילו פירש וכו' כ"כ בפ' [...]"כ והביא הרא"ש בפרק לולב הגזול : **ומ"ש** בשם תשובת רב שרירא עד סוף הסימן כתבו הרא"ש בפרק לולב הגזול והחילוק שבין דעת רשב"ס לדעת רב שרירא פשוט דלרשב"ס א"צ להקנותו לשום אדם אלא גובין סתם וקונין אותו סתם ונוטלו אחד מהם ויוצא בו ונותנו לחבירו ויוצא בו ונותנו לחבירו וכן כולם ולרב שרירא צריך להקנות בפירו' הדמים או הלולב לאחד מן הקהל ויוצא בו ואח"כ יתנהו במתנה לחבירו ויוצא בו ונותנו לחבירו עד שיבא לידי כולם וה"ה כ' בשם הרשב"א מסתברא לי דהא דאחין בשלא לקחוהו לצאת בו הוא אלא לאוכלו ולהריח בו אבל לקחוהו לצאת בו ודאי בכל גוונא יוצאין בו דאמרינן יש ברירה שהרי בשעה שלקחוהו היו יודעין שאינו ראוי ליחלק ועל דעת כן לקחוהו שבשעה שיטלנו כל אחד מהן לצאת בו שיהא כולו שלו דומיא דשותפין שנדרו הנאה זה מזה שהן נכנסין לחצר שיהיה שאין בה דין חלוקה כמו שמבואר בח"ז מה' נדרים והטעם שיש ברירה שכשלקחוהו על דעת כן נשתתפו שבשעה שכל אחד מהן נכנס יהא מקום דריסתו שלו אף בלולב כיוצא בו ואינן צריכין להקנות עכ"ד ואפשר שעל דעת זה סמכו בהרבה מקומות שלוקחים לולב אחד וכל הקהל יוצאים בו בין בראשון בין בשני עכ"ל :

והיכא דשנים שותפים באתרוג א' ואחד מהם אינו רוצה לוותר חלקו לחבירו ולא למכרו לו חבירו אומר או מכור לי חלקך או קנה לך חלקי (והלה אינו רוצה) לפי שרוצה להפסידו עליו : **ודע** דבהאי מימרא דאחין שקנו אתרוג מתפוסת הבית מסיים בגמרא ודוקא אתרוג אבל פריס או רמון לא כתב רשב"ס דלא גרסינן ליה אבל הרי"ף גרים ליה בפרק לולב הגזול וכתב הר"ן אם יכול לאכלו לפי שיש שם אתרוגים אחרים ומגיע זה לחלקו יצא דכדידיה דמי וכו"ת ואתי' יש שם אתרוגים אחרים מאן פלג ליה י"ל דהכא באחין שאינם מקפידין זה על זה עסקי' והלכך כיון שאף להם יש אתרוגים אפילו נטל זה היפה אין מקפידין בכך אבל אם אין להם אלא או פריס או רמון ודאי מקפידין הם שאף הם רוצים לקיים מצוה כמוהו וגם הרמב"ם נראה שהיה גורס כגירסת הרי"ף שכתב וז"ל האחין שקנו אתרוגים בתפוסת הבית ונטל אחד מהם אתרוג ויצא בו אם יכול לאוכלו ואין האחים מקפידין בכך יצא ואם היו מקפידין לא יצא עד שיתנו לו חלקו במתנה ואם קנה זה אתרוג וזה פריס או שקנו כאחד אתרוג ורימון ופריס מתפוסת הבית אינו יוצא בהאתרוג עד שיתן לו חלקו במתנה ואע"פ שאם אכלו אין מקפידים עליו באכילתו עכ"ל וביאר ה"ה דכל שאין שם אתרוגים אחרים אע"פ שאין מקפידין עליו באכילתו אינו יוצא בו לפי שכל שאין שם מאותו המין אין מחילתן בסתם מועלת אבל בשיש שם מאותו המין אפי' היה זה מעולה מן האחרים מחילתן מועלת לפי שאינן מקפידין עכ"ל ודבריו כדברי הר"ן ז"ל (ד) :

תרנט ואחר שגמרו ההלל אומר קדיש שלם ומוציאין ב' ספרים דין הוצאת ב' ספרים נתבאר בסימן תפ"ח : **ומ"ש** שקורין שור או כשב או עז ומפטיר בזכריה הנה יום בא לה' פשוט בפרק בני העיר :

תרס ה"ב אומר הושענא וכו' דתנן בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחד וביום השביעי ז' פעמים ואומר אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא רבי יהודה אומר אני והו הושיעה נא בפרק לולב וערבה (מה ·) :

ומ"ש רבי' אני והו ב' שמות של ע"ב כן פירש"י דמע"ב שמות הן הנקובים בג' מקראות הסמוכים ויסע ויבא ויט ושלשתן בני ע"ב אותיות ומהם שם המפורש אות ראשון של פסוק ראשון ואחרונה של אמצעי וראשונה של אחרון וכן בזה הסדר כולם השם הא' והו וי"ו של ויסע ה' דכל הלילה וי"ו דויט ושם הל"ז הוא אני אל"ף דישראל נו"ן ראשונה דהענן בחשבון של מפרע ויו"ד דרוח קדים :

ומ"ש רבינו שמזכירין אלו הב' שמות יותר מאחרים על שם עמו אנכי בצרה וכתיב ואני בתוך הגולה וכו' כ"כ שם בתוס' : **ומ"ש** וגם אני והו בגי' אנא ה' כ"כ שם רש"י : **וסדר** ההקפות כתב רב האי בכל יום ב"פ אחד לימינו ואחד לשמאלו וכו' ואין נוהגין אלא בכל יום אחד לימינו כ"כ ברוקח (פ) : כתב

תרנט ואחר שגמר ההלל אומר קדיש שלם לפי שהוא סיום התפלה וכן בכל יום שיש קרבן מוסף אומר קדיש שלם אחר שגמרו ההלל לאפוקי חנוכה · ומ"ש ומוציאין ב' ספרים נתבאר בסי' תפ"ח :

תרס ואחר כך אומר הושענא ויש שאין אומרים קדיש קודם הושענות טעם הושענות אלו שאנו אומרים אחר תפילת המוספין הם דוגמא מה ששנינו בכל יום מקיפים את המזבח פעם אחת ואומרים אנא ה' הושיעה נא ובגמרא שקלינן וטרינן אי הואי האי היקף בלולב או בערבה ואנו סוברין כמ"ד בלולב ולפיכך נוהגין להקיף בלולב כל שבעה ואומרים הושענא זכר למקדש ומאחר שאותה הקפ' שבמקדש הית' אחר הקרבת קרבן מוסף והתפללו תפילת מוספין כדמשמע מדתנן בשעת פטירתן מה היו אומרים יופי לך מזבח כו' דאלמא שתכף אחר ההקפה נפטרו והלכו להם אף אנו עושין כן ואומרים הושענא אחר תפילת המוספין ונפטרין לבתים אלא די"א דלאחר שסיימו כל התפלה ואמרו קדיש מתחילין לומר ההושענות וי"א דראוי לכלול תפלה זו דהושענות דרך תחנונים סמוך לתפלת המוספים ואח"כ לומר קדיש על הכל וכן אנו נוהגין :

ומ"ש ונוהגין להקיף התיבה פעם אחת בכל יום ומעלים ס"ת על התיבה כבר נתבאר למעלה בסי' ק"כ דבלשון התלמוד התיבה היא שמונח בה ס"ת וש"ץ יורד לפניה להתפלל ובתענית היו מוציאין התיבה לרחובה של עיר ואין תיבה זו ההיכל שבו הס"ת שמוציאין אותה בכל שבת וב' וה' ולא הבימה שאנו קורין אלמימבר"א שאין שם ס"ת אלא שמשכיבין שם הס"ת לקרות בה בצבור · והנה היה מנהגם להקיף התיבה פעם אחת בכל יום ולהעלות הס"ת על התיבה כשמקיפים אותה ונראה דטעם מנהגם מפני שסוברים דתיבה זו שהש"ץ יורד לפניה להתפלל שם תפלות צבור שהם במקום קרבנות היא מכפרת עלינו דוגמת המזבח שמקריבין עליו קרבן ומה שמעלים הס"ת על התיבה נראה ג"כ מפני ששנינו ר"א אומר שהיו אומרים ליה אנחנו מודים כו' והס"ת היא כולה שמותיו של הקב"ה על כן מקיפין אותה לומר אנו ליה ועינינו ליה ובמלכות זה אין לנו שום תיבה אלא הש"ץ עומד לפני ההיכל שבו ס"ת ומתפלל ונהגו להקיף האלמימבר"א ומוציאין ס"ת מן ההיכל ומעלים על האלמימבר"א כשמקיפין אותה אולי שאנו תופסין עיקר כי שמיעת התורה היא מכפרת עלינו כמו המזבח ויותר נראה לומר שמ"ש רבינו ונוהגים להקיף התיבה ומעלים הס"ת על התיבה האלמימבר"א הוא שקורא תיבה וכן מבואר בתשו' רשב"א סי' נ"ו שהבימה שהוזכרה בפ' החליל היא כעין תיבה שלנו אלא דאלמימבר"א קורין תיבה בלשון המחברים :

ומ"ש אני והו שני שמות כו' כ"ז בפירש"י ותו' בפרק לולב וערבה ורמב"ם כתב עוד בפי' המשנה שהוא רומז למ"ש ראו עתה כי אני אני וגו' שזה הפסוק בא בשמירת ישראל ושועתם וכאילו אמר אתה שאמרת ראו עתה כי אני אני הוא הושיעה נא כמו שהבטחתנו : **ומ"ש** בירושלמי איתא זכר ליריחו נראה בעיני שבא לתת טעם על הקפת המזבח שבמקדש ז' פעמים שהוא זכר ליריחו אבל הקפתינו ודאי אינה אלא זכר למקדש וק"ל :

ורב סעדיה כתב שמקיפין מיד אחר קריאת ההפטרה כו' אפשר דס"ל לרב סעדיה דכשם שנטילת לולב סמוך לתפלת שחר כך ההקפה בלולב היתה באותה שעה הכל קודם תפלת המוספין ולפי זה צריך לפרש הא דתנן בשעת פטירתן היינו בשעה שנפטרו מהקפתן אבל לא שנפטרו והלכו לבתיהן ורבינו כתב שהמנהג טוב הוא בעיניו אלא שאין נוהגין כן ואני אומר כיון שכל עיקר אינן עושין כי אם זכר למקדש יפה מנהג שלנו שמאחרין ההקפה סמוך לשעה שנפטרין לבתיהן כדמשמע פשטא דמתניתין : **וסדר** ההקפה כתב רב האי כו' אע"ג דכל פינות שאתה פונה אינם אלא דרך ימין מ"מ ס"ל לרב האי דבמקדש היו מקיפין בסדר הזה לשום כוונה ואנו צריכין לעשות זכר למקדש ממש אבל אנו נוהגין בכל יום לימינו : ומ"ש

דרכי משה

מוהר"ם ·ובין מצות אתרוג לפי ממון דהידור מצוה מוטלת על העשירים טפי מעל העניים וכתב עוד שם דאין יכולין לכוף אשה שתתן לאתרוג מאחר שאינה מחויבת בדבר : (ג) וכתב הרא"ש דאע"ג דנותן לו ע"מ להחזיר לא מהני גבי קטן וכ"כ רי"ו והר"ן : (ד) וז"ל הג"מ סוף ה' לולב אמנם הירא וחרד לדבר השם והמחבב לעשות מצוה מן המובחר ראוי להיות לו לולב ואתרוג בפני עצמו כדי לעשות הנענועין כהלכתן ועוד שרוב ב"א מברכין בשעה שהם שותפין ואין יודעין להעלות על דעתן ליזהר שיהיו במתנה ולא נהגו להיות לכל הקהל אתרוג א' אלא מדחק עכ"ל הר"ם וכתב עוד דאסור לזלזולי במצות אתרוג או שאר מצות שהעו"ג מוכרין אותו כדאמרינן בגמרא לא איבעיא לך לזלזולי כולי האי עכ"ל וכת' מהרי"ל דאף אם יום ראשון בשבת יראה כל א' וישתדל שיהא לו אתרוג ולולב מיוחד :

תרס (א) וכן המנהג וכתב בתה"ד סימן צ"ח כשהס"ת על הבימה אז צריכין גם היושבין במזרח ב"ה להפוך פניהם נגד הס"ת ואז צפון ימין שלהם וכן המנהג שהולכין מדרום לצפון ומסבבין הבימה וזהו נקרא דרך ימין מאחר שמהפכין יושבי מזרח פניהם למערב דהיינו נגד הבימה וכתב מהרי"ל דנוהגים דביום ז' מקיפין ז' פעמים ומוציאין ז' ס"ת על הבימה

עתה אלא בכל יום אחד לימינו ובשבת אין מקיפין (ב) כ' רש"י דאף בחול מי שאין לו לולב לא יקיף (ג) כמו בשבת שאין מקיפין כיון שאין לו לולב וכ' רב שרירא גאון שאין לומר הושענא בשבת מפני התינוקות שישמעו שאומרים בשבת כמו בחול וילכו גם ליטול הלולב אבל כשאין אומרים הושענא מתברר להם · ונראה דכיון שאין מקיפין בשבת מתברר להם במה שאין מקיפין וא"צ למנוע מלומר הושענא וכ"ב ב"ה ואומר קדיש ונפטרין לבתיהם :

תרסא **למנחה** מתפללין כמו ביוצר וכן בערבית כמו בליל ראשון ובקידוש של ליל ב' אומר קידוש וזמן אחריו מיד ואח"כ סוכה דזמן לא קאי אלא אקידוש ולא אסוכה דאף אם יום ראשון חול יצא בזמן דסוכה הלכך צריך שלא להפסיק בסוכה בין קידוש לזמן · ואבי העזרי כתב שאף בליל ב' יש לומר זמן באחרונה כמו יקנה"ז אע"פ שהזמן אינו חוזר על ההבדלה וא"א ז"ל הסכים לסברא ראשונה (א) :

תרסב **וביום** ב' מתפללין כמו בראשון ונוטלין לולב ומברכין על נטילת לולב וכן כל שבעה אבל לענין זמן בי"ט ב' נחלקו בו ה"ר שלמה בר שמשון כתב שאין לאומרו דממ"נ יצא בזמן שאמר בראשון אף אם הוא חול דלא גרע מאילו אמרו בשעת עשייה שיצא ולא דמי לזמן דקידוש שאומר בליל ב' שאותו הוא בשביל היום ולא בשביל הסוכה וכ"כ רש"י ור"י וי"א שצריך לאומרו משום שלא תקנו זמן אלא או בשעת עשייה או בשעת נטילה ואם היה אתמול חול א"כ לא היה לא שעת עשייה ולא שעת נטילה הלכך לא יצא בזמן של אתמול וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לסברא הראשונה וכן נוהגין באשכנז ומיהו נראה שאם חל יום ראשון בשבת שצריך לאומרו בשני כיון שלא אמרו בראשון : ומוציאין ב' ספרים וקורין בא' כמו אתמול ומפטיר קורא ג"כ כמו אתמול ומפטיר במלכים ויקהלו עד בהוציאו אותם מארץ מצרים ומחזירין הספרים למקומן ואומר קדיש ומתפללין מוסף כמו אתמול ואומר קרבנות המוספין ובחמשה עשר כמו אתמול ומכאן קשה למנהג טוליטולה שאומרים ביום הב' הושיענו בחגיגת יום ב' דכיון שעשינו אותו קודש היאך נעשנו חול לומר יום שני :

בחול

כתב רש"י דאף בחול מי שאין לו לולב לא יקיף כמו בשבת שאין מקיפין וכו' כ"כ בהגהת אשיר"י פ' לולב וערבה אהא דאמרינן לולב דאית ליה עיקר מן התורה יום א' עבדי' כל ז' זכר למקדש וכו' פירש ריב"ן ומהאי טעמא היכא דליכא לא אתרוג ולא לולב לא מקיפין סביב הבימה פעם אחד בכל יום ושבת יוכיח שאין לולב ניטל בו ולא מקיפין וכ"כ רש"י בתשובתו ועוד האריך בא"ז ע"כ ובא"ח כתב י"א שאין מקיפין בלא לולב וי"א שמקיפין עכ"ל · כתב הכלבו בסי' קי"ד שמנהג נרבונא שאם בא לו אבל בחג הסוכות אינו מקיף בהושענא לא הוא ולא היושבים עמו ודברי תימא הם למה יפסידו ההקפה וכן נהגו להקיף אפי' האבל עצמו (ד) :

תרסא למנחה מתפללין כמו ביוצר וכו' ובקידוש של ליל שני אומר קידוש וזמן אחריו מיד וכו' בפרק לולב וערבה כתב הרא"ש וז"ל גרסינן בפרק החליל (נו·) איתמר רב יהודה אמר סוכה ואח"כ זמן רבה בב"ח אמר זמן ואח"כ סוכה והלכתא סוכה ואח"כ זמן יש מן הגדולים דבליל שני אומר זמן תחלה דזמן לא קאי אסוכה דאפי' אם היה ליל י"ט ראשון יצא בזמן דסוכה ולפי סברת בני אייברא שחילקו בין בשעת עשייה בין אחר עשייה קאי זמן נמי אסוכה וראבי"ה כתב שבכל פעם י"ל זמן באחרונה דהא י"ט שחל להיות אחר השבת מברך יקנה"ז אע"ג דזמן לא קאי אהבדלה ויש לומר דלא דמי דהתם היינו טעמא משום דהבדלה טעונה כוס הלכך אין להפסיק בזמן בין בורא פרי הגפן להבדלה אבל הכא אי סוכה לא בעי זמן בלילה למה יפסיק בסוכה בין קידוש לזמן דהא איכא אמורא דס"ל דאפי' בליל א' דסוכה בעי זמן סמוך לקידוש וקאי נמי אסוכה דבתריה וא"כ בליל שני אי סוכה לא בעי זמן לכ"ע ראוי לסמוך הזמן לקידוש מיד עכ"ל והמרדכי כתב גם שתי הסברות ולא הכריע ובת"ה סימן נ"ה כתב שהם היו נוהגים כראבי"ה :

תרסב וביום ב' מתפללין כמו בראשון ונוטלין לולב ומברכין ענט"ל וכן כל ז' בפרק לולב וערבה איכא מ"ד דאינו מברך עליו אלא ביום ראשון בלבד ואיכא מ"ד דמברך עליו כל ז' ופסקו הפוסקים כמ"ד כל שבעה בעי ברכה : **ומ"ש** אבל לענין זמן בי"ט שני נחלקו ה"ר שלמה ב"ר שמשון כתב שאין לאמרו וכו' ז"ל הרא"ש בפרק לולב וערבה ולענין זמן על הלולב בי"ט שני כתב רבי' שלמה ברבי שמשון כששאלתי אם אומרים זמן על הלולב בי"ט ב' ותמהני על מ"ש בה"ג דזמן דכסא פטר דלולב והלא לענין לולב מפסקי לילות מימים ור"י פסק דאין אומרים זמן בי"ט שני וכן נהגו גדולי גרמיזא וטעם שלהם ממ"נ יצא בזמן שאמר ביום א' דאפי' את"ל דחול הוא הא אמרי' העושה לולב לעצמו מברך שהחיינו ושוב אין מברך בשעת נטיל' וא"כ ה"נ יצא בזמן שבירך אתמול אפי' אם היה חול ולא דמי לזמן של קידוש שאומר בשני הלילות דאותו הזמן הוא בשביל היום ולא בשביל הסוכה ולולב מידי דהוה אשאר י"ט ועוד משום דבעי נטילת לולב ז' ימים ואם נברך זמן מספק בי"ט שני וביום שביעי ספק שמיני לא מברכין נמצא שאין לולב ניטל אלא ו' ימים וזה הטעם אינו נ"ל דבין אמר זמן בי"ט שני ובין אמר זמן ביום ראשון ספק הוא ומיהו איכא למימר אנן דבקיאין בקביעא דירח' ואינו ספק לנו אלא מנהג בעלמא הוא מה שאנו עושים שני ימים אבל אם נברך זמן ביום שני אז אנו מראים בשעת נטילת לולב שהן ספק וכ"פ רש"י בתשובה שאין לומר זמן ביום שני וה"ר שמואל מאייברא כתב בשם רש"י דעכשיו שנהגו לברך זמן בשעת נטילה א"כ צריך לברך גם ביום השני דשמא יום ראשון חול הוא ולא יצא דזמן לא נתקן לאמרו אלא בשעת נטילה או בשעת עשייה אפי' בחול אבל אם לא אמרו בשעת עשייה ואמרו בחול לאחר עשייה לא יצא וצריך לאומרו בשעת נטילה מיהו י"ל דשאני הכא דנטלו לשם מצוה לברך עליו ועדיף טפי מנטלו בחול אחר עשייה וכן נוהגין באשכנז שאין מברכין זמן על הלולב ביום שני עכ"ל :

ומ"ש רבינו וא"א ז"ל הסכים לסברא ראשונה כך משמע מתוך דבריו :

ומ"ש ומיהו נראה שאם חל יום א' בשבת שצריך לאומרו בשני וכו' פשוט הוא דכיון שאין אנו מברכין בשעת עשייה אלא בשעת נטילת לולב צריך לברך בפעם הראשונה שנוטלה :

ומוציאין ב' ספרים וקורין בא' כמו אתמול ומפטיר במלכים ויקהלו פשוט בפרק בני העיר וכתב רש"י שטעם הפטרה זו מפני שחנוכת הבית היתה באותה אסיפה ובחג הסוכות : **ומכאן** קשה למנהג טוליטולה שאומרים ביום השני הושיענו בחגיגת יום שני דכיון שעשינו אותו קודש היאך נעשנו חול לומר יום שני איני יודע למה הוקשה לו יותר מפסוקי הקרבנות ממה שאנו אומרים בו את י"ט מקרא קודש הזה וגם ברכת זמן שאנו מברכין בו וממה שאנו עושים אותו קודש לכל דבריו א ופסוקי קרבנות המוספין אינה קושיא למנהג טוליטולא

ומ"ש ובשבת אין מקיפין טעמו משום דהקפה שלנו אינה כי אם זכר למקדש שהיו מקיפין את המזבח בלולב או בערבה כדאיתא בגמרא ובשבת שאין שם לא לולב ולא ערבה ג"כ אין שם הקפה ולא אמרינן מה בכך שאין שם לא לולב ס"ס נעביד הקפה גרידא זכר למקדש זה אינו דהא בסוגיא קא מסיק דאף ע"פ דערבה במקדש כל ז' מן התורה אפ"ה לא עבדינן ערבה כל ז' זכר למקדש מאחר דערבה אין לה עיקר מן התורה בגבולין אפי' יום א' א"כ לפי זה הקפה נמי מאחר דאין לה עיקר מן התור' בלא לולב וערבה לא עבדינן לה זכר למקדש : וכ' בהגה' אשיר"י דמה"ט נמי היכא דליכא לא אתרוג ולא לולב לא מקיפין סביב הבימה פעם אחת בכל יום ומשמע לי דמ"מ בשביעי יש להקיף ז' פעמים בערבה אע"ג דליכא לולב דכיון דאיכא למ"ד דהקפת המזבח בערבה היתה יש לנו לעשות זכר למקדש לדידיה אע"ג דבשאר ששה ימים אי אפשר להקיף זכר למקדש כיון דלא עבדינן ערבה כל ז' זכר למקדש מ"מ בשביעי דאיכא למיעבד עבדינן כדאמר בפרק התכלת אלא מאן דלית ליה תרי מצוה חדא מצוה נמי לא ליעבד בתמיה וכך אפשר לדקדק מלשון הג"ה הנזכרת שלא כתב בסתם דאין מקיפין בלא לולב ואתרוג אלא כת' דאין מקיפין סביב הבימה פעם אחת בכל יום דמשמע אבל בשביעי כשמקיפין ז' פעמים יש להקיף אפי' בלא לולב ואתרוג מאחר שיש שם ערבה נ"ל וז"ל מהר"ש לוריא כתוב במנהגים מי שאין לו לולב לא יקיף אם ירצה פי' אם ירצה שלא להקיף ונ"ל דבהושענא רבה ראוי להקיף בערבה אף מי שאין לו לולב מאחר שעושין זכר למקדש ושם היו מקיפין בערבה אלא שאין המנהג להקיף בלא לולב לכן מי שאינו מוחזק ביראת השם ראוי לו שלא להקיף כי היכא דלא ליחזי כיוהרא נ"ל עכ"ל ועיין במה שאכתוב בסימן תרע"ד בס"ד : כתוב בכלבו אבל בחג הסוכות אינו מקיף ומנהגינו אבל כל י"ב חדש על אביו ואמו לא יקיף ונראה בעיני לתת טעם למנהג דפ' לולב וערבה קאמר ר"ל דכהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם למזבח כדי לצאת בערבה ופליג עליה ר' יוחנן וקאמר מנ"ל הא דילמא אין הל"מ אלא בתמימין הראויין לעבודה והתוס' כתבו וז"ל כהנים בעלי מומין ה"ה דהו"מ למימר ופרועי ראש דתרוייהו אסירי אי לאו משום ערבה וכו' וידוע דהלכה כר' יוחנן לגבי ר"ל ולר"י לא היתה הקפת המזבח בב"מ ובפרועי ראש וכיון דאבל פרוע ראש הוא כל י"ב חדש ע"כ לא נהגו להקיף וכדין הקפת המזבח ואע"ג דלא קפדינן בב"מ ובזרים דאף הם מקיפין זכר למקדש אפשר לומר התם כיון שאינו נודע בפרסו' שהוא ב"מ וזר לית לן בה מאחר שאינו כ"א זכר למקדש משא"כ אבל שנתפרסם אבלותו לכל רואיו דפרוע ראש הוא קפדינן טפי ותו דמדכתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם ז' ימים ובאבל ליכא שמחה הילכך אינו מצטרף בהקפה כנ"ל טעם המנהג והב"י כתב שתימה הוא למה יפסידו ההקפה וכן נהגו להקיף אפילו ההקפה עצמו ע"כ ומה שנראה לפע"ד ליישב מנהג שלנו כתבתי וכתב רב שרירא גאון כו' ומנהג שלנו לומר הושענות אף בשבת :

ומ"ש ואומר קדיש היינו אף למי שסובר דאומר קדיש קודם הושענות מכל מקום צריך להזור ולומר קדיש אחר הושענות שהרי אומר פסוקים דרך בקשה :

תרסא למנחה מתפללין כמו ליוצר כו' ובקידוש של ליל שני אומר קידוש כו' סברות אלו כתבם הרא"ש בפ' לולב וערבה וסובר רבינו שהרא"ש הסכים לסברא הראשונה מפני שכתב בסוף דבריו וז"ל וא"כ בליל ב' אי סוכה לא בעיא זמן לכ"ע ראוי לסמוך הזמן לקדוש מיד עכ"ל כוונתו דאי סוכה לא בעיא זמן אפי' היה אתמול חול ולא היה שעת עשיית סוכה דלא כסברת בני אייברא א"כ ראוי לסמוך הזמן לקדוש מיד ומאחר שכבר גילה הרא"ש דעתו גבי זמן דלולב ביום שני דלא כסברת בני אייברא שהרי כתב בסוף דבריו לשם י"ל ומיהו יש לומר דשאני הכא דנטלו לשם מצוה לברך עליו ועדיף טפי משנטלו בחול אחר עשייה וכן נוהגין באשכנז שאין מברכין זמן על הלולב בשני עכ"ל אם כן גם כאן הסכמתו כך היא : ולענין המנהג נראה בעיני אע"ג דלא קי"ל כסברת בני אייברא שהרי אין אנו נוהגין לברך זמן אלולב ביום ב' אפ"ה כאן ראוי לנהוג כראבי"ה שסובר דאף בליל שני אומר זמן בקדוש באחרונה וה"ט דמאחר דאמרינן בגמרא דמברכין אסוכה ברישא משום דחובה דיומא עדיף א"כ אין חילוק בין ראשון לשני והכי משמע פשטא דסוגיא דאע"ג דלא אמרי' זמן בשביל הסוכה אלא בשביל המועד כגון בעשוייה ועומדת כמו שפירש"י אפ"ה סוכה קודמת משום דחובה דיומא עדיף והכי אסיק בסמ"ק דהכי משמע מפשטא דסוגיא דאין חילוק גם בהג"ה מיימונית כתב שכן היא דעת הרמב"ם ושכן עיקר שלא מצינו חלוק בין שני הימים ראשונים עכ"ל וכן היא דעת אחרונים עיין עליהם :

תרסב וביום שני מתפללין כמו בראשון נוטלים לולב ומברכין ענט"ל וכן כל ז' בפ' לולב וערבה פליגי אמוראי בהך מילתא ופסק שם רש"י דמברכין כל ז' אע"ג דמדרבנן היא זכר למקדש מברכין עליה כי היכא דמברכין בנר חנוכה ובמגילה דרבנן וכן פסקו הפוסקים :

בחול

דרכי משה

הבימה ואנו נוהגין להוציא כל הס"ת שיש בב"ה וכ"ה במנהגים : (ב) גם אין מוציאין ס"ת על הבימה מאחר שאין מקיפין נמ"מ אומרים הושענות : (ג) וכ"כ הר"ן בפ' לולב וערבה דף שד"ב ע"א וכתב דאפילו בהושענא רבה אין להקיף בלא לולב ואין אנו נוהגין כן : (ד) אבל אנו נוהגין דאין אבל מקיף כל זמן שהוא אבל אפילו תוך י"ב חדש אחר אביו :

תרסא (א) ובתא"ו כתב דעטא דבר כראבי"ה דמברך סוכה ואח"כ זמן וכ"כ אבודרהם ומהרי"ל ז"ל ובת"ה סי' צ"ה אבל המנהגים שלנו כתבו דיש לנהוג כדברי הרא"ש וכן נוהגין : ומהרי"ל

חדושי הגהות

תרסב א ול"נ דוודאי דווקא מפסוקי הקרבנות ק"ל לרבינו דאי ממה שאנו אומרים בו את י"ט מקרא קודש הא נתבאר לעיל סי' ת"צ ד"א דאף בח"ה אומרים י"ט מקרא קודש וגם

תרסג בחול המועד מתפללין ערבית שחרית ומנחה כדרכן ואומר יעלה ויבא בעבודה ולמעלה בהל' פסח כתבתי אם יש להזכיר בו יום מקרא קודש הזה ונוטלין הלולב ומברכין עליו וגומרין ההלל ומקיפין התיבה בכל יום חוץ מבשבת ומוציאין ס"ת וקורין בו ד' בקרבנות החג שבפנחס ורבו הדיעות בסדר קריאתן והעיקר כך הוא שביום הא' של ח"ה קורא כהן וביום הב' ולוי וביום הג' וישראל חוזר וקורא וביום הג' והד' קורא ספיקא דיומא שהוא וביום הב' וביום הג' ובשני קורא כהן וביום הג' ולוי וביום הד' וישראל חוזר וקורא וביום הרביעי והרביעי חוזר וקורא וביום הג' וביום הד' וכן כל הימים עד יום שביעי והוא בכלל ומחזיר ס"ת למקומו ומתפללין תפלת מוסף ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע אתה בחרתנו ומפני חטאינו ואומר קדיש ואומרים בכל יום בקרבנות המוספין ספיקא דיומא ביום הא' אומר כאמור וביום הב' פרים בני בקר שנים עשר ואילים שנים כבשים בני שנה ארבע עשר תמימים וביום הג' פרים עשתי עשר וגו' ובשני אומר וביום הג' וביום הד' וכן בכל יום וסימן שלא תטעה לעולם הפרים והימים ביחד הם י"ד ושבת שבח"ה (ב) ערבית שחרית ומנחה מתפללין כדרכן ואומר יעלה ויבא בעבודה ובמוסף ג' ראשונות וג' אחרונות אתה בחרתנו וקדושת היום באמצע וכולל עמו השבת לומר את יום המנוחה הזה ואת יום חג הסוכות הזה וחותם מקדש השבת ישראל והזמנים ומוציאין שני ספרים וקורין בא' ז' בפרשת כי תשא ראה אתה אומר אלי ומפטיר קורא קרבנות של ספיקא דיומא לפי מה שהוא היום ומפטיר ביחזקאל ביום בא גוג ולמעלה בהלכות פסח כתבתי למה מפטירין כך :

תרסד ביום חמישי של חול המועד שהוא הושענא רבה נוהגין שמרבין מזמורים כמו בי"ט (א) ואומר קדושה רבה במוסף ומרבים קצת בנרות (ב) כמו בי"ה לפי שבחג נדונין על המים והכל הולך אחר החתום וכל חיי אדם תלויין במים ויש נוהגין להתיר בו אגדו של לולבו סמך לדבר דכתיב כפת חסר ו' פי' ו' ימים יהיה כפות ולא יותר ומקיפין ז"פ ומרבים תחנונים על המים ונוטלין ערבה זכר למקדש שהיו מקיפין בו ביום בערבה

ופליגי

עוליטולה בכל ספרד לא היו אומרים פסוקי קרבנות המוספין ב ובעיקר הקושיא מי"ט מקרא קודש ומברכת זמן שאנו אומרים בו וכן בכל דבריו אנו עושים אותו קודש י"ל דמאי יום שני יום ב' להקפה ואע"ג דקאמר בחגיגה האי חגיגה לא לשון חג ומועד הוא אלא לשון הקפה וסבוב מלשון יחוגו וינועו ואפי' את"ל שהוא מלשון חג ומועד י"ל דהכי קאמר הושיענו בחגיגת יום הזה שהוא יום שני להקפה ועי"ל דחגיגה מלשון חג ומועד הוא ויום שני לחגיגה זו קאמרינן ואפ"ה אין אנו עושין אותו חול בכך שאע"פ שאנו חוגגים שני ימים לא יתחייב שהיום השני חול דהא אפשר דיום שני עיקר ולא דמי למברך על הסוכה בשמיני דאמרינן ביה שהוא עושהו חול :

תרסג בחה"מ מתפללין ערבית שחרית ומנחה כדרכה ואומר יעלה ויבא בעבודה כתבאר בסי' ת"ל : **ומקיפין** התיבה בכל יום חוץ מבשבת כתבאר בסי' תר"ס: **ומוציאין** ספר תורה וקורין בו ד' בקרבנות החג שבפנחס שקורין בו ד' פסוט בפרק הקורא עומד (כא ·) וקורין בקרבנות החג פסוט בפ' בני העיר (לא :) : **ומ"ש** ורבו הדעות בסדר קריאתו והעיק' כך הוא שביום הראשון של ח"ה קורא כהן וביום השני וכו' בסוף סוכה (נה ·) אתקין אמימר בנהרדעא דמדלגי דלוגי וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בפרק בני העיר ופירשו בשם גאון כמ"ש רבינו ורש"י כתב כך היו נוהגים רבותי שנים הראשונים קורין ב' ספיקות היום והג' בפ' יום המחרת שאינה מספיקות היום כלל והרביעי חוזר מה שקראו שנים הראשונים והתוס' הקשו עליו וכתבו הם שראוי להנהיג שביום ראשון של ח"ה יקרא הראשון ביום השני והשני ביום הג' וחוזר שלישי ביום הב' ורביעי ביום הג' וכיוצא קורין בספיקות בכל יום ויום (א) והרמב"ם בפרק י"ג מהלכות תפלה בקצת נוסחאות כתב כמנהג רבותיו של רש"י ובקצת נוסחאות כתב כפירוש הגאון שכתב הרי"ף והרא"ש ונוסחא זו עיקר וא"ת מפני מה אין מתחילין לקרות בספיקו של יום מיום שני כבר כתבו רש"י והרי"ף והרא"ש והר"ן הטעם מפני שאין להזכיר בו וביום השני דלא לזלזולי בקדושת היום : **ובארץ** ישראל שאין ספיקא דיומא אין קורין בכל יום כי אם פרש' היום בלבד כי ביום השני שהוא ראשון לח"ה קורא כהן פרשה ביום הב' וכו' הג' העולים אחריו חוזרים וקורין אותה פרשה עצמה ועל דרך זה בכל יום משאר הימים : **ושבת** שבח"ה ערבית שחרית ומנחה מתפללין כדרכן וכו' ובמוסף ג' ראשונות וג' אחרונות אתה בחרתנו וקדושת היום באמצע וכו' כתבאר בסי' ת"ל : **ומוציאין** ב' ספרים וקורין בא' ז' בפרש' כי תשא ראה אתה אומר אלי ומפטי' ביחזקאל ביום בוא גוג פסוט בפרק בני העיר (לא :) :

תרסד ביום חמישי של ח"ה שהוא הושענא רבה נוהגים שמרבים מזמורים כמו בי"ט וכו' ומקיפין ז' פעמים זה מפורש במשנה פ' לולב וערבה (מה ·) שביום השביעי היו מקיפין את המזבח ז"פ : **ומ"ש** ויש נוהגים להתיר בו אגודה של לולב וסמך לדבר דכתיב כפת חסר כ"כ המרדכי בפרק לולב הגזול : **ומ"ש** ונוטלין ערבה זכר למקדש כדאיתא בפ' לולב וערבה עיקר נטילת ערבה זו הלכה למשה מסיני (מד ·) ומשמע התם שלא נאמרה הלכה אלא במקדש בלבד ותלותה במקדש להקיף בה כל שבעת הימים וחכמים תקנו ליטלה בגבולין ביום השביעי זכר למקדש וא"ת למה לא תקנו לנוטלה כל ז' כשם שתקנו בלולב כבר תירצו בגמרא לולב דאית ליה עיקר מן התורה שהרי יום ראשון הוא מן התורה אף בגבולין עבדינן ליה ז' זכר למקדש ערבה דלית ליה עיקר מן התורה בגבולין לא עבדינן שבעה זכר למקדש · והטעם שקבעו יום ז' לערבה יותר מיום אחר נראה שהוא מפני שאותו היום היה מיוחד במקדש משאר הימים שאם חל יום שביעי להיות בשבת היה ערבה דוחה שבת משא"כ כשחל להיות בשאר הימים מפני כך כשרצו חכמים לקבוע בגבולים יום א' לנטילת ערבה קבעו היום המיוחד יותר לערבה שבמקדש והטעם שנטילת ערבה בז' דוחה שבת ולא בשאר ימים מפורש שם בגמ': **וכתב** הר"ן בגמ' שקלי' וטרי' הא דתנן (סוכה מה·) בכל יום היו מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום כלומר בז' מקיפין את המזבח ז"פ אי הוה האי היקף בלולב או בערבה ולפי מנהגינו עכשיו שמקיפין את התיבה בכל יום פעם אחת ובשביעי ז"פ משמע דסברי שאותו היקף היה בלולב דאי בערבה

כיון

תרסג בחול המועד וכו' ולמעלה כתבתי כו' סימן ת"ך : **ומ"ש** וגומרין ההלל משנה ר"פ לולב וערבה ההלל ושמחה שמנה ופירש"י ההלל לגמור כל שמנה כן תקנו נביאי' הראשוני' ובערכין מפרש מ"ש מפסח מפני שימי החג חלוקים בקרבנות עכ"ל ומ"ש ורבו הדעות וכו' בסוף סוכה אתקין אמימר בנהרדעא דמדלגי דלוגי וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בפ' בני העיר ופירשו בשם גאון כמ"ש רבינו אבל רש"י בשם רבותיו בסוף סוכה כתב פי' אחר גם התוספות פי' עוד פי' אחר ומנהגינו כרש"י וכתב רש"י לשם ולא מצינו למימר בי"ט שני פ' ביום השני דאם כן עבדינן ליה חול ומ"ש ואומר בכל יום בקרבנות המוספים ספיקא דיומא וכו' כך היא תקנתא גופא דאמימר לענין תפלה אלא דאכן עבדינן נמי הכי לענין קוראי התורה כמו שפירש"י לשם · ושבת שבח"מ כו' נתבאר בסי' ת"ך :

תרסד ביום חמישי וכו' גם האחרונים בחבוריהם כתבו שביום זה הוא גמר חתימה כמה מים צריכין לקרקפתי דגברי ויש להם סימן בכל הלבנה ונראה בעיני דמאחר שהלבנה מגיע יסוד המים על כן ניתן בכחה ענין זה : **ומ"ש** ויש נוהגין להתיר בו אגודו כו' פי' כפת חסר וי"ו כתיב משום דו' ימים קשור ודומה לכף אחת וביום השביעי מתירין אותו וכן כתב המרדכי בשם רבינו אבי העזרי והטעם משום דהנענוע הוא לעצור הטללים רעים ורוחות רעות וכשסותר אגודו מנענע בו יותר וכיון שעכשיו הוא גמר החתימה למים מתירין אגודו כדי לנענע בו היטב : **ומ"ש** ומקיפין ז' פעמים וכו' נתבאר בסימן תר"ס שבמקדש היו מקיפין המזבח ביום ז' ז' פעמים ולפיכך עכשיו ג"כ נוטלין הערבה ביום ז' ומקיפין ז' פעמים זכר למקדש ואעפ"י דדבר תורה היו נוטלין במקדש הערבה כל ז' הל"מ מ"מ אין אנו עושין זכר למקדש אלא יום אחד · ובגמרא מפרש מאי שנא מלולב דניטל כל ז' זכר למקדש וקאמר דשאני לולב דהשיב טפי דהא יום ראשון הוא מן התורה אף בגבולין משא"כ ערבה והר"ן פירש לולב אי אפשר לעשותו יום אחד בלבד זכר למקדש שכבר הוא ניטל בגבולין יום אחד מדינו מן התורה ולא יהא כאן זכר למקדש כלל וכיון דלא סגי ביום א' עבדינן ז' אבל ערבה שאינה ניטלת מן התורה בגבולין כלל ביום א' בלחוד איכא זכר למקדש ומה שאנו נוטלין הערבה ביום ז' זכר למקדש יותר מיום אחר היינו מפני שאותו היום היה מיוחד במקדש יותר משאר הימים דאם חל יום ז' בשבת היה דוחה שבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה משא"כ בשאר הימים וכדמפרש טעמא בגמרא וא"כ ג"כ עכשיו שאנו עושין זכר למקדש כל כונתינו לפרסמה שבמקדש היתה ניטלת מן התורה ולפיכך נוטלין אותה בשביעי מאחר שגם במקדש היתה ניטלת בשביעי אפילו כשחל בשבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה ודו"ק וכיוצא בזה כתב גם הב"י : **ומ"ש** זכר למקדש שהיו מקיפין בו ביום בערבה נראה מכאן שסובר הלכה כמ"ד דהקיפו בערבה ולא בלולב והכי מוכח פשטא דסוגיא דמ"ד ערבה בזקיפה ולא בנטילה איתותב אלא ערבה בנטילה ובזקיפה ופירוש בנטילה שהיו נוטלין אותו ומנענעין ומקיפין בה את המזבח ואח"כ זוקפין אותה כדמוכח הסוגיא ולפי זה צריך ליישב מנהגינו שאנו מקיפין בכל יום פעם אחת בלולב דמאחר שאין אנו עושין בערבה זכר למקדש אלא יום ז' בלבד לא היה לנו להקיף ג"כ אלא בז' בערבה אבל לולב אין לו ענין להקפה או נעשה זכר למקדש להקיף כל ז' אפילו אין שם לולב וכן בשבת · ונ"ל דס"ל דלמ"ד הקפה בערבה לא אתי למעוטי לולב אלא הקפה בשניהם היתה בלולב ובערבה לאפוקי למ"ד בלולב ולא בערבה דערבה אינה אלא בזקיפה דליתא אלא הקפה בשניהם היתה לדידיה וכך פי' התוס' אליבא דר"י בן ברוקא דאמר חריות של דקל וכו' דתרווייהו הוי ערבה וחריות של דקל והשתא בשאר ימים עבדינן הקפה בלולב לחודיה וביום הז' עבדינן הקפה בתרתי בלולב ובערבה להאי מ"ד וכ"כ במנהגים ומקיפין עם הלולב והושענות וכו' והכי נהוג ודלא כמ"ש הר"ן דסברינן כמ"ד בלולב ולא בערבה ולדידיה צריך לדחוק ולומר דאע"ג דקי"ל דערבה בנטילה היינו נענוע לחודיה אבל לא הקפה כל עיקר דאין להקיף בערבה אף בז' אלא בלולב ולא נהגינן הכי אלא מקיפין בשניהם ביום ז' ומ"מ אם אין כאן לא לולב ולא אתרוג מקיפין בערבה לחוד ביום הז' וכמ"ש למעלה בסי' תר"ס בס"ד:

ופליגי

דרכי משה

תרס"ג (א) ומהרי"ל כתב דנ'הגין כרבותיו של רש"י וכ"כ במנהגים שלנו: (ב) וניהגין לומר קהלת אחר תפלת שח'ית בשבת שבח"ה וכתב מהרי"ל ואם אין שבת בח"ה אנו אומ'ים אותו בשמיני עצרת שהוא כשבת עכ"ל וע"ל סי' ת"ץ אם מברכין ברכה על קריאת קהלת וטעם שאומרים אות' בס'כות וכת'ב במנהגים וח'תם בשבת שבח"ה מקדש השבת וישראל והזמנים וכ"ה בכל המנהגים וצ"ע מ"ש שבת ח"ה שבפסח דאין חותמין בחזמנים עכ"ל ול"נ דלק"מ דשאני ימי הסוכות דכל אחד י"ט בפני עצמו הואיל וחלוקים בקרבנ'תיהם לכן מברכים הזמנים:

תרס"ד (א) וכ"ה במנהגים דאומרים מזמור לתודה כיון שהיא חול וא"א נשמת אלא ישתבח כמו בחול וקדיש לאחר תפלת שחרית אין כמוך שמע ישראל בניגון של י"ט ועל הכל כמו בי"ט ואין רגילין לעשות מלאכה של ח"ל עד אחר יציאה מב"ה פעם אחת הוי מילה בהושענה רבה ואמר מהר"ם דקבלה בידו לומר זכ"ב אחר אנא אזון חין ואחר פזמ'ן זה חוזר לומר הישענא ואמר שכן קבלה בידו לומר זכור ברית כשחל מילה בה"ר וכתב עוד שקדיש לאחר תפלת מוסף בניג'ן י"ט: (ב) ומהרי"ל היה ניהג ללב'ש הקיטל בל"א כמו בר"ה וי"כ אבל שאר בגדי חול לא היה משנה כלל ויש נוהגין לטבול קודם עלות השחר כ'טעם עי"כ וער"ה וכ"ה במנהגים שלנו דהצנועים נוהגים בטבילה

חדושי הגהות

וגם מברכת זמן לא קשה דהא זמן אי לא אמרו בראשון יכול לברכו בשני כדאמרינן בפרק בכל מערבין (מ:) דאי ס"ד זמן זמן כל שבעה מי איכא הא לא קשיא דאי לא מברך האידנא מברך למחר וליומא אות'א ואי ממה שאנו עושין אותה קודש וודאי מכח ספק צריכין אנו לעשות' ק'דש אבל לא נראה בזה שה'א וודאי יום ט"ו אבל מפסוקי הקרבנות קשה ליה לרבינו (מהרל"ח): מ מה בכך שלא היו אומרים פסוקי הקרבנות בתפלה מ"מ היו קורים בתורה ובחמשה עשר למפטיר שבזה יראה שעושין אותו קודש וודאי (מהרל"ח):

כתב

ופליגי בה רבי יוחנן אמר יסוד נביאים הוא פי' נביאים אחרונים חגי זכריה ומלאכי יסדום ולכך מברכין עליה ור' יהושע אומר מנהג נביאים היא פירוש מנהג בעלמא שנהגו כך ואין מברכין עליה ופסק רי"ף שאין לברך עליה דאסיקנא איבו הוה קאי קמיה דר"א בר צדוק ואייתי ההוא גברא ערבה קמיה חביט חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים הוא ואמנהג לא מברכינן ובעל העיטור כתב הא דלא בריך ר"א משום דיחיד הוא ויחיד אינו קובע ברכה לעצמו אבל צבור ודאי מברכין ורב שמואל בן חפני פסק כר' יוחנן שמברכין וא"א הרא"ש ז"ל כתב ונהגו כרי"ף כתב גאון שיעור החבוט ב"פ בתפלת מוסף של יום ז' לפי שבתפלת התמיד אנו נוטלין הלולב ובתפלת המוסף של יום ההוא אנו נוטלין הערבה בפני עצמה ורש"י פי' חבוט (ונוהגים לכבות הנרות עם ההושענות לשמחה) לשון ניענוע והרמב"ם ז"ל כתב חובט בה על הקרקע או על הכלי ב"פ או ג' וכ"כ הרי"ץ גיאת וערבה זו צריכה שיעור וכמה שיעורה רב נחמן אמר ג' בדי עלין לחין ורב ששת אומר אפי' עלה אחת בבד אחד (ג) והלכתא כרב ששת אלא שכתב רב האי שמכוער הדבר עלה אחת בבד אחד ואינה ניטלת אלא בפני עצמו פי' שלא יאגד ד"א עמה אבל יש לו בידו ד"א אין לחוש ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אפי' אם הגביה אותה ב"פ אחת לשם לולב ואחת לשם ערבה ורב נחמן אומר אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אם הגביה אותה ב"פ ופסק הרמב"ם ז"ל דאין אדם יוצא בה ואבי העזרי פסק שיוצא בה ולזה הסכים א"א ז"ל :

אתרוג

ופליגי בה וכו' בפרק לולב וערבה הבי' הרא"ש דברי הר"ש בן חפני והטעם נהגו כרב אלפס וגם ר"ת פסק הלכה כריב"ל לגבי ר' יוחנן ובתשובת הגאונים פסק כריב"ל בכל מקום ומ"ש בשם בעל העיטור לחלק בין יחיד לצבור נראה דטעמו משום דקשיא ליה מ"ש דמברכין אב' י"ט של גליות שאינן אלא מנהג כדאיתא פ"ק דביצה דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם ומחלק דלצבור ודאי מברכין אף על המנהג ומש"ה נמי קאמר י"ח ימים יחיד גומר בהן את הלל ובגולה כ"א יום דמשמע דלצבור גומרין אותו אפילו בר"ח וממילא נמי מברכין עליה אף על פי שאינו אלא מנהג כדמוכח מרב דאיקלע לבבל חזי דקרו הלל בר"ח וכו' ויחידים היו דקרו הלילא ועיין בתוס' ובדברי הר"ן בפ' לולב וערבה תפסו להם שיטה אחרת :

כתב גאון שיעור החבוט ב' פעמים בתפלת מוסף של יום ז' לפי' כוונתו לתת טעם למה בתפילת מוסף ולא בתפילת תמיד וקאמר לפי שבתפלת התמיד אנו נוטלין הלולב ולא מוכחא מצות נטילת הערבה שהרואה הוא אומר שהכל הוא ערבה שבלולב ולכך אנו נוטלין הערבה בתפלת מוסף בפני עצמה דמוכחא מצות הערבה והיכא פרסומא ולאו דוקא בתפילת מוסף ממש דודאי בשעת התפלה אסור לחבוט לכל הפירושים דהחבוט מבטל כוונתו דאינו דומה למה שנינו קורא ק"ש ומתפלל ולולבו בידו דהתם מחזיקו בידו בלא נענוע אבל החבוט שהוא הנענוע בלי ספק כשהוא נותן דעתו לנענע מתבטל מכוונתו וכ"ש אם החבוט הוא על הקרקע אלא על אמירת ההושענות בסוף תפילת מוסף קודם קדיש קאמר כי היכי דנטילת לולב בסוף תפילת תמיד בשעת קריאת ההלל קודם קדיש ויש ללמוד מכאן דבשעת אמירת ההושענות יטול הערבה בפני עצמה בלא לולב ואע"ג דהקפה בלולב ובערבה מ"מ אח"כ יניח הלולב ויתפוס הערבה לבדה ומ"ש שהחבוט ב' פעמים היינו מפני שאמרו בגמרא חביט ולא בירך דמשמע שנוטלה וחובטה פעמים ומ"ש ורש"י פי' חבוט לשון נענוע כך פי' בסוגיא דפ' לולב וערבה והיא מלשון חבוט רמי דבפ"ק דסוכה שפירש נענוע :

ומ"ש בשם הרמב"ם נראה שטעמו מפני ששנינו ר"י בן ברוקא אומר חריות של דקל היו מביאין וחובטין אותם בקרקע בצידי המזבח כו' וסובר הרב דחבוטי דערבה כמי בקרקע היא דבהא לא פליגי :

וערבה זו צריכה שיעור כו' בפרק לולב וערבה ופרש"י והר"ן שלשה בדין שיש בכל אחד שלשה עלין לחין ע"כ : **ומ"ש** והלכה כרב ששת. הרא"ש כתב הטעם משום דקי"ל דהלכה כרב ששת באיסורי והר"ן כתב משום דמנהג נביאים הוא ואזלינן ביה לקולא כתב במרדכי בשם ר' אפרים מקעגנספור"ק הא דנהיגין שהחזן נוטל עוד ערבה אחרת עם הערבה שבלולב דאותה ערבה לא חשיבא כערבה אחרת דהא ס"ל לולב א"צ אגד ואם הוסיף על הד' מינין שבלולב ואגדו עמהן לא עבר על בל תוסיף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ומאחר דהכי הוא האגד כמאן דליתיה דמי והוי כמו ערבה שבלולב עכ"ל פי' דלרבי יהודה דלולב צריך אגד ודאי אם נוטל עוד ערבה אחרת חוץ לאגד איכא משום בל תוסיף ואע"ג דאם היה תוך האגד ליכא משום בל תוסיף כיון דהכל הוא מין א' הייני משום דיכול להוסיף הרבה ערבות אבל חוץ לאגד ערבה אחרת היא ואינו כמו ערבה שבלולב מאחר דלולב צריך אגד אבל לרבנן דא"ל אגד ואפי' הוסיף מין אחר על ד' מינין שבלולב ואגדו עמהם לא עבר על בל תוסיף כדאיתא בפרק הנחנקין א"כ גם ערבה אחרת שנוטל חוץ לאגד לא חשיבא כערבה אחרת דהאגד כמאן דליתיה דמי והוי כמו ערבה שבלולב כך היא פי' דבריו והולך אדברי התו' בפרק לולב הגזול בד"ה הואיל ואמר רבי יהודה בדף ל"א ע"ב ע"ש אבל הר"ש בן הר"ש בר צמח בתשובה כתב דנראה בעיניו שאם נוטל אחרת עם הערבה שבלולב דעובר משום בל תוסיף ואע"ג דלרבנן ודאי אפילו נוטל מין אחר ליכא משום בל תוסיף על ידי האגד דהאגד כמאן דליתא דמי אפילו הכי בערבה איכא משום בל תוסיף שהרי אסור להוסיף על ב' ערבות לדעת הרמב"ם ושכן היא דעת הגאונים והרשב"א בתשובותיו וכן כל האחרונים ז"ל אע"פ שקצת מהראשונים חולקין וא"כ לדידהו אפילו לרבנן דהאגד כמאן דליתא דמי והוי כמו ערבה שבלולב מ"מ מוסיף על ב' ערבות ועוב' משום בל תוסיף והב"י כתב על זה בש"ע ז"ל ואעפ"י שמה שכתב שאם נטלה עובר משום בל תוסיף טעות הוא בעיני מ"מ אין הפסד לחוש לדבריו וכו' כתב כן מפני שכבר קבע ההלכה בסימן תרנ"א דיכול להוסיף על ב' ערבות ולא ידעתי למה לו ליחס שום טעות ע"ז שפסק באיסור דאורייתא כהרשב"א שהעיד כך משם הגאונים דאיכא בל תוסיף אף בערבה ואעפ"י שהרמב"ם חזר בו בסוף ימיו מ"מ הגאונים והרשב"א לא חזרו מדבריהם ופסקו דאיכא בל תוסיף בלולב ואתרוג וערבה כמבואר בתשובה סימן ע"ו וסימן תקל"ה הילכך נראה עיקר להחמיר ואעפ"י שהמרדכי בשם ר"א כתב גם כן טעם למנהג היינו מפני שסובר ג"כ דיכול להוסיף על ב' ערבות הל שהוא ממינו אבל לאותן גאונים שסוברים שאסור להוסיף על ב' ערבות ודאי אסור גם מצאתי כתוב וז"ל מהר"ש לקח ז' בדי להושע' נגד ז' הושענות ואינו נוטלה ידי? אלא כשאמר ההושענות עכ"ל ותו דעיקר מצות ערבה אינה בשחרית אלא במוסף כדלעיל א"כ אין תועלת בנטילת' בשעת נטילת לולב

כיון שאין אנו עושין בערבה זכר למקדש אלא יום ז' בלבד לא היה לנו להקיף אלא בשביעי אבל אי הוה בלולב מתוך שהוטל עלינו חובה לעשות לולב זכר למקדש שבעה הנהיגנו להקיף בו זכר למקדש וכ"כ רש"ד בתשובה ואף הרמב"ם כ"כ בפ"ז ולפי זה אף בשביעי של ערבה ראוי להקיף בלולב ולא בערבה עכ"ל ולא נהגו כן אלא להקיף ביום השביעי גם בערבה ואפשר שהטעם לעשות ככ"ע דלמ"ד דמקיפין בלולב אם נטל עמו ערבה אין בכך כלום וכן למ"ד מקיפין בערבה אם נטל עמה לולב אין בכך כלום :

ופליגי בה (שם מד:) ר"י אמר יסוד נביאים הוא וכו' שם :

כתב הגאון שיעור החבוט ב' פעמים וכו' עד אנו נוטלין ערבה בפני עצמה כ"כ הרא"ש בפ' לולב וערבה בשם גאון ביאור דבריו דהא דאמרינן חביט חביט ולא בריך היינו כשנוטלה פעם א' וחובט ב' פעמים : **ומ"ש** ורש"י פי' חובט לשון נענוע וכו' כלומ' ולענין מהו חבוט זה רש"י פירש שהוא נענוע והרמב"ם פי' שהוא חבטה ממש על הקרקע או על הכלי :

וערבה זו צריכה שיעור וכמה שיעורה וכו' בפרק לולב וערבה (שם) וכתב הרא"ש שפסקו הגאוני' כרב ששת משום דהלכתא כוותיה באיסורי וכן פסק הרמב"ם והר"ן כתב וקי"ל כרב ששת ומיהו מסתבר דשיעור ארכה כשיעור אורך ערבה שבלולב שלא מצינו שהקלו בה בזה : **ואינה** ניטלת אלא בפ"ע שם מימרא דרבי אמי :

ומ"ש פי' שלא יאגוד דבר אחר עמה וכו' כ"כ הרא"ש וכ"כ מפי' רש"י : **ואין** אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אפי' אם הגביה אותה ב' פעמים ור"נ אמר אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אם הגביה אותה ב' פעמים ג"ז שם :

ומ"ש שהרמב"ם פסק דאין אדם יוצא בה בפ"ז ומ"ש שאבי"ה פסק שיוצא בה בפסקי הרא"ש ובמרדכי פ' לולב וערבה ומ"ש ולזה הסכים הרא"ש שם וכתב עוד המרדכי שם בשם רבינו אפרים נראה הא דנהגינן שהחזן נוטל עוד ערבה אחרת עם ערבה שבלולב דאותה ערבה לא חשיבא כערבה אחרת דהא ס"ל לולב א"צ אגד ואם הוסיף על ד' מינים שבלולב ואגד עמהם לא עבר על בל תוסיף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ומאחר דהכי הוא האגד כמאן דליתיה דמי והוי כמו ערבה שבלולב עכ"ל כ' ה"ר שלמה בן הרשב"ץ וז"ל ערבה ביום השביעי נראה בעיני שאינו יכול ליטול עם הלולב בשעה שהוא יוצא י"ח עד אחר שיברך ויטול וינענע בתחלה ואם נטלה עובר משום בל תוסיף ואחר הנענוע הראשון יכול הוא ליטלה עם הלולב וכ"ש בשעת הקפה וזה נלמוד ממה שאמר הרמב"ם שהמוסיף על ב' ערבות עובר על בל תוסיף וכן דעת הגאונים והרשב"א בתשובותיו וכן כל האחרונים ז"ל אע"פ שקצת מהראשונים חולקים ובענין ערבה של יום השביעי אמרינן דניטלת בפני עצמה ופירש"י שאינה נקשרת עם ד"א וקי"ל כמי דלולב א"צ אגד ובפרק ראוהו ב"ד אמרי' דלעבור בזמנו לא בעי כוונה ושלא בזמנו בעי כוונה וכל שעברה מצותו הוי כלאחר זמנו וכ"כ רבוותא ז"ל בפי' התם וכו' עוד נראה דגם אחר נטילה ונענוע צריך לתפוס הערבה לבדה להכיר שחובה היא וע"כ אמרו וניטלת בפני עצמה ובשעת החבטה שצריך לחבט בה משום מנהג נביאים יטלטלנה בפני עצמה ויצא בה ידי חובה ע"כ :

ומה שנהגו עכשיו שהמתעסקין בצרכי צבור מביאין הערבה כתב הר"ן בפר' לולב וערבה מפני שבזמן שבית המקדש קיים לא היה מביאה כל אחד בביתו אלא שלוחי ב"ד היו מביאים אותה לעזרה ושם נוטלין אותה ונשאר מנהג זה בידם אף בגבולין (ד) ומזה נתפשט המנהג שהשמש מביא ערבה ומוכר אותה לכל אחד ואחד : **כתב** בהג"א פרק בני העיר בשם א"ז הושענא שבלולב וכיוצא בה אע"פ שנזרקת אין לפסוע עליה כתוב בהגהות מיימוניות בשם רא"ם דאסור להנות מן הערבה לאחר ברכה ונטילה אם לא התנה עליה מעיקרא דלכולי יומא אתקצאי למצותיה לאפוקי מאותם שצולין בהם תפוחים ובשר וריב"ק היה נוהג בערבה שהיה מתקן ממנה עלים לקולמוסים והיה מבער בהם חמץ בפסח כדאמרינן גבי עירוב הואיל ואיתעביד ביה חדא מצוה ליעבד ביה מצוה אחריתי (ה) וגם המרדכי כתב בסוף סוכה אסור ליהנות מערבה לאחר נטילתה אם לא התנה מתחלה דלכולי יומא איתקצאי ולפי שראיתי בני אדם צולין בה ופירות בעצי ערבה לאחר נטילה כתבתי כן ע"כ :

מ"כ ראיתי ב"א שהולכין בשדה של עו"ג ברשות העו"ג וקוצצין ערבה להושענא רבה וצ"ל דשלא כדין הן עושין מדא"ר הונא להנהו אוונכרי כי גזיתו אסא לא תיגזון אתון וכו' והא דא"ר אשי התם כי אזל במרבא להנהו שיבשי דגופנא דתלו ביה קיטפי דעינבי וכו' מפרשי רבותי' משום הפקר דתלו להו לבר מפרדיסא שרי · במרדכי פ' לולב הגזול כתב רבינו אביגדור כהן בשחל הושענא רבה באחד בשבת וקצצו עו"ג ערבה בשבת והביאו כשירה ולא אמרינן מצוה הבאה בעבירה היא והביא ראיה לדבר ובתשובת הרשב"א כתב על אחד שאמר לעו"ג מבע"י שיחתוך ערבה כדי שתהא מזומנת למ"ש והלך העו"ג בשבת למקום קרוב לעיר והתך משם והיו שם רבים ויצא הקול בעיר שביום שבת היו קוצצין ערבה לצורך ישראל והשיב דמותרת היא דעו"ג ·במלאכתו הוא עסוק אבל יפה עשיתם להחמיר כיון שנעשה בפרהסיא ובמקום פרהסיא יש לחוש לרינון שעה .

דרכי משה

בטבילה הז כתב אבודרהם ויש אנשים שנהגו שכודכין עצמן בסדין ויוצאים למקום שמגיע שם אור הלבנה ופושטין מעליהן חסדין ונשארים ערומין ופושטין אבריהם ואצבעותיהן אם מצאן שלם סי' טוב ואם יחסר צל ראשו בנפשו הוא ואם יחסר צל אחד מאצבעותיו סי' לא' מקרוביו יד ימין סי' לבניו הזכרים ויד שמאל לבנותיו וכ"כ הרמב"ן בפסוק סר צלם מעליהם וזה הצל אינו צל האדם ממש כי העומד אצל הלבנה או אצל האור א"א שלא יראה לו צל אלא הוא צל הצל הנקרא בבוא' דבבוא' ויש סעד לדבר מדאמרי' פ"ב דהוריות האי מאן דבעי למיפק לאורחיה ובעי למידע אי הדר לביתיה אי לא ליקום בביתיה אי חזי כביאה דבבואה הדר לביתיה ולאו מלתא דלמא חליש דעתיה ויתרע מזלא מכאן אני אומר שאין לנהוג מנהג זה עכ"ל : (ג) וכ' הר"ן פ' לולב וערבה דף שד"ם ע"א ושיעור אורך הערבה זו כשיעור אורך הערבה שבלולב שלא מצינו שהקילו בה עכ"ל וא"כ נראה שכל הפוסל בערבה שבלולב פוסל ג"כ בערבה זו הואיל שלא מצינו שהקילו בהן : (ד) והמנהג אינו כן אלא אוחזין ההושענות עם הלולב בשעת נטילת לולב והקפה וכ"ה במהרי"ל שהוא היה נוהג כן להחזיק הערבה עם הלולב בשעה שאומר ההושענות ומיהו בשעת חבטה הוכמין אותה לבד ובזה יוצאין י"ח כי זהו עיקר מצוה ומ"מ נראה דא"צ ליטול עם הלולב כלל בשעת נטילת הלולב והניענוע בתפלת שחרית וערית שלא ליטלה מאחר שלא נזכר בשום מקום ליטלה עם הלולב : (ה) וכ"כ מהרי"ו ומהרי"ל דאנשי מעשה נוהגין לאגוד מצות בעצי הערבה וכ"ה בהגהות אשירי פרק בני העיר : וכתב

תרסה אתרוג בשביעי אסור שהרי הוקצה לכל הז' ואפי' נפסל אסור כל ז' הימים ובשמיני עצרת מותר ולדידן דאית לן תרי יומי בשמיני ספק ז' אסור אבל בט' ספק שמיני מותר וכתב ה"ר פרץ שאם חל י"ט האחרון של חג באחד בשבת שאסור אף בט' אע"ג דקי"ל שמותר בט' היינו בשאר ימים אבל הכא אסור משום הכנה דכיון דשבת לפניו אין שבת מכינה לי"ט ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל דלא שייך ביה הכנה וכן נוהגין בה היתר: הפריש ז' אתרוגים לז' ימים כל אחד יוצא בו ואוכלו למחר אבל ביומו אסור שהוקצה לכל אותו היום:

תרסו אע"פ שגמר סעודתו ביום ז' לא יסתור סוכתו שמא יזדמן לו סעודה אחר כך ויצטרך לאכול בה ומוציא הכלים ממנה מן המנחה ולמעלה ומתקן הבית לכבוד י"ט האחרון ואם רוצה לאכול בה בשמיני צריך לפחות בה (א) מקום ד' על ד' לעשות היכר שאנו יושבין בה שלא לשם מצות סוכה שלא יהא נראה כמוסיף וזהו דוקא לבני א"י שאין צריכין לישב בה בח' ויום ז' הוא להם חול הלכך יכולין לסותרה ולפחות בה אבל אנו שצריכין לישב בה בח' אין לעשות בה שום הכירא של פסול שהרי משום ספק ז' אנו יושבין בה ואם רוצה לישב בה בט' א"א לפחות בה בח' מפני שהוא י"ט ומה יעשה להכירא (ב) אם היא קטנה שאסור להניח בה הנר יניחנו בה ובזה יש הכירא ואם גדולה היא שמותר להניח בה הנר יניח בתוכה כלי המאכל שאין אסורין להניחם בתוכה:

סוכה

תרסג אתרוג בשביעי אסור שהרי הוקצה לכל שבעת הימים ובשמיני עצרת מותר בפרק לולב וערבה (מז:) איפליגו אמוראי במלתא ופסקו הפוסקים כר"י דאמר אתרוג בז' אסור בשמיני מותר וא"ת אמאי מותר בח' הא ע"כ בין השמשות אסור דשמא יום הוא וכיון דאתקצאי לבה"ש אתקצאי לכולי יומא כבר תירץ הרא"ש דבכה"ג לא שייך למימר מגו דאתקצאי לבין השמשות כיון דלא נאסר בין השמשות אלא מחמת ספק יום שעבר וכן נמי אמרינן הפריש ז' אתרוגים לז' ימי החג כל א' יוצא בו ואוכלו למחר ואע"ג דאתקצאי מחמת יום שעבר וכ"כ התוס' בפ"ק דסוכה (י) גבי עטרה בקרמים והר"ן תירץ דליכא למימר דמגו דאתקצאי לבה"ש אתקצאי לכולי יומא משום דלבין השמשות גופיה לא אתקצאי שהרי בין השמשות אינו ראוי למצות אתרוג שאפילו לא נטל כל היום אינו נוטלו בין השמשות דכיון דלולב בזמן הזה מדרבנן בר מיום ראשון ובין השמשות ספק הוא ספיקא דרבנן לקולא:

ומ"ש רבי' ולדידן דאית לן תרי יומי בשמיני ספק שביעי אסור אבל בט' ספק ח' מותר הכי אסיקנא בפרק לולב וערבה וא"ת כיון דלא נטלינן ליה בח' אמאי אסור דליכא למימר דאסור משום דכיון דאתקצאי לבה"ש אתקצאי לכולי יומא מהטעמים שכתבתי כבר תירץ הרא"ש דטעמא משום דכיון דאם יבא אליהו ויאמר דעברוה לאלול הוי שמיני ז' והר"ן תירץ דטעמא משום דאי שרית ליה אתי למימר דלא מספקו בז' כלל אלא ודאי ח' ולא ישמע לנו לישב בסוכה:

וכתב הר"ן שאם חל י"ט של חג בא' בשבת וכו' כ"כ הרא"ש וכתב עליו ולמאי דפרישית דלא שייך כאן הכנה מותר וכן עמא דבר עכ"ל. ונראה שמה שפי' דלא שייך כאן הכנה היינו מ"ש דלא מתסר מטעם דאתקצאי לבין השמשות ויותר נראה שרומז למ"ש בריש מסכת י"ט דהא דא"ר שיורי פתילה שכבו בשבת אסור להדליק בהן בי"ט לא קי"ל הכי משום דמטעם קדושה אחת אסרי ליה ולא מטעם הכנה דלא שייך הכנה בכה"ג ומה"ט נמי כי מקלע ש"ת באחד בשבת שרי אתרוג באכילה אע"ג דבשבת אסור דב' קדושות הן והכנה אין כאן עכ"ל והר"ן כתב בהדיא כדעת הרא"ש דלא מיתסר משום הכנה והתוס' בפ' המביא כדי יין (ל:) כתב בדברי הרי"ף ונתנו טעם לדבריהם דהואיל ובע"ש היה אסור שהוא ע' והוא י"ט אם היה נאכל בשבת מוכן לי"ט אסור לשבת דהוי כעין נולד כיון שבא עתה ראויות שלו ולא בא בי"ט:

הפריש ז' אתרוגים לז' ימים כל אחד יוצא בו ואוכלו למחר וכו' שם פלוגתא דאמוראי ופסקו הפוסקים כרב אסי דאמר כל א' וא' יוצא בו ואוכלו למחר וכתב הר"ן בריש ביצה בשם הרא"ה דה"ט דלא אמרי' בכל חד מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא דכיון דהפריש ז' אתרוגים לז' ימים הרי הוא כמתנה בפירוש שאינו מקצה אותו אלא למצותו:

כתוב בא"ח ירושלמי אתרוג שנפסל ביום א' מותר לאכלו עכ"ל ויש לתמוה ע"ז אמאי לא מיתסר משום דאתקצאי לבין השמשות כתוב בהגהות אשיר"י פרק המביא כדי יין בשם א"ז עבדה להושענא ולא אגדה למיפק ביה שרי בהנאה דהזמנה לאו מלתא היא:

תרסו אע"פ שגמר סעודתו ביום השביעי לא יסתור סוכתו שמא יזדמן לו סעודה אחר כך ויצטרך לאכול בה משנה בפ' לולב וערבה (מח.) סוכה שבעה כיצד גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד י"ט האחרון של חג ופירש"י גמר מלאכול בשביעי: לא יתיר את סוכתו. לא יתיר אגדיה שלא לסותרה דהא כל היום הובתה ליישן ולשנן ואי איקלע ליה סעודתא אכל לה בגווה: אבל מוריד הוא את הכלים ואת המצעות שנשתמש בהם בתוכה מפני כבוד י"ט שמראה כמכין עצמו לקראתו למקום שיסעוד שם הלילה ודבר פשוט הוא דהיינו דוקא לבני א"י אבל לבני ח"ל דעבדי תרי יומי מספק צריך לאכול בסוכה גם בשמיני וכמו שיתבאר בסי' תרס"ח:

ומ"ש רבינו ואם רוצה לאכול בה בשמיני צריך לפחות בה מקום ד' על ד' וכו' עד סוף הסי' שם אין לו מקום להוריד כליו מהו רבי חייא בר רב אמר פוחת בה ארבעה וריב"ל אמר מדליק בה את הנר ולא פליגי הא לן והא להו תינח סוכה קטנה סוכה גדולה מאי איכא למימר דמעייל בה מאני מיכלא דאמר רבא מאני מיכלא בר ממטללתא ופרש"י אין לו מקום· אחר לאכול שם שיוריד כליו וצריך לאכול בה בי"ט האחרון מה יעשה להוכיח שאינו מוסיף על המצוה לעשות סוכה ח' ימים והא דאסור להניח בשבעת ימי החג נר בסוכה קטנה ומאני מיכלא אפי' בסוכה גדולה נתבאר בסי' תרל"ט:

עלי

לולב כי אם היזק שמכניס ראשו בפלוגתא דרבוותא באיסור דאורייתא וכן ראיתי רבותי נוהגין וכן ראוי לנהוג:

תרסה אתרוג בשביעי אסור כו' בפרק לולב וערבה פליגי בה ר"י ורשב"ל ומשמע בסוגיא דקי"ל כר"י דאמר אתרוג כשר כל יום ז' ואפילו לאחר שיצא בה דלכל יום ז' אתקצאי דקאמר ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר אביי שמיני ספק ז' אסור ט' ספק ח' מותר מרימר אמר אפילו ח' ספק ז' מותר והילכתא כאביי פירוש אנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן מי אסרינן ליה כיומא קמא משום ספק ז' או לא אלמא דפשיטא לן דביום ז' אסור וכן פירש"י:

ומ"ש ואפי' נפסל כו' מימרא דר' זירא שם והב"י העתיק ירושלמי אתרוג שנפסל ביום א' מותר לאוכלו עד כאן לשונו נראה בעיני דהכי פירושו שנפסל ביום ראשון קודם שיצא בו דאין לו דין מוקצה מאחר שלא עשה מעשה בגוף האתרוג אלא הזמנה בעלמא דלאו מילתא היא דדוקא כשבירך עליו אז הוקצה לכל ז' ימים ושוב אין לו היתר אפי' נפסל אחר כך וה"ה נמי דאפילו לא נפסל מותר לאכלו אם יש לו אתרוג אחר לצאת מטעם דהזמנה לאו מילתא היא אלא דאורחא דמילתא נקט ככ"ל לפרש שלא יחלוק הירושלמי אתלמודא דידן ועדיין צ"ע לענין מעשה ומה שהקשה אמאי מותר בשמיני ולא אמרינן כיון דאתקצאי לב"ה דשמיני ספק שביעי אתקצאי לכולי יומא כבר האריכו התוס' על זה בפ"ק דסוכה בדף י' והרא"ש בפ' לולב וערבה ע"ש ומ"ש בשם הר"פ ושהרא"ש כתב עליו דלא נהירא דלא שייך בזה הכנה נראה בעיני ליישב דהר"פ לאו הכנה ממש קאמר אלא כעין הכנה מאחר דבשבת היה אסור אם היה מותר ביום א' הוי כעין נולד כיון שעכשיו בא ראויות שלו וכן צריך לפרש בהכנה שאמרו בביצה בפ"ק די"ט בשבת וי"ט הסמוכים דלאו הכנה ממש קאמר כמו שפי' התו' והר"ן להדיא לשם גם בתוס' בפ' המביא כדי יין מבואר שמזה הטעם נהגו העולם איסור באתרוג וכך היא העיקר כדברי הר"פ ז"ל כ"ל: הפריש ז' אתרוגים כו' שם פלוגתא דרב ורב אסי והילכתא כמ"ד דביומו אסור לגמרי דקיימי בשיטת ר"י דאמר לכולי יומא אתקצאי:

תרסו אע"פ וכו' משנה פ' לולב וערבה סוכה שבעה כיצד גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד י"ט האחרון של חג ובגמרא אין לו מקום להוריד כליו וצריך לאכול בסוכה בי"ט האחרון מה יעשה להוכיח שאינו מוסיף על המצוה לעשות סוכה שמנה ימים רב חייא בר רב אומר פוחת בה ארבעה וריב"ל אומר מדליק בה את הנר ולא פליגי הא לן והא להו פירש"י הא לן לבני בבל שהשמיני שלהם ספק ז' ולא קים להו בקיבועא דירחא מדליק בה את הנר דאמרינן שרגא בסוכה קטנה לבר ממטללתא ולא יפחתנה ויפסלנה לפי שצריך לישב בה מחר והא להו לבני א"י דקים להו בקיבועא דירחא ולא יתבי בסוכה בשמיני פוחת ע"כ מבואר מפירושו דס"ל דאף לדידן צריך שיעשה היכר בשמיני שלא יהא נראה כבל תוסיף ומש"ה מדליק בה את הנר בליל שמיני ספק שביעי· והרא"ש הקשה על דבריו וז"ל ותימה לי שלא ראיתי מי שעשה כן ועוד דא"כ דאפילו יש לו מקום להוריד שם כליו צריך להדליק בו את הנר שלא יהא נראה כבל תוסיף מה שאוכל בה בלילה ונראה בעיני דל"ק מידי דפשיטא דכשיש לו מקום להוריד שם כליו איכא היכירא טובא במה שהוריד מן הסוכה כל כליו הנאים והמצעות הנאות שהיו בסוכה לישן עליהן ולא נשאר שם כי אם כלי אכילה ולפיכך א"צ להדליק בה את הנר אלא בשאין לו מקום להוריד שם כליו דנשארו כל הכלים והמצעות בסוכה כבראשונה ומותר לאכול ולישן שם דליכא משום בל תוסיף בלא כונה כיון שאינו בזמנו כדאיתא בפרק ראוהו ב"ד ואע"ג דאיסורא מיהא איכא כמ"ש במרדכי ס"פ לולב וערבה היינו דוקא לכתחלה אבל כאן שאין לו מקום ודאי דיעבד הוא ושרי כמ"ש המרדכי לשם להדיא וא"כ ליכא היכירא כל עיקר לפיכך הצריכו להדליק בה את הנר להיכירא ובזה נתיישב ג"כ מה שתמה הרא"ש במה שלא ראה מי שעשה כן דזהו משום דרובא דרובא יש להם מקום להוריד שם המצעות ושפיר איכא היכירא במה שסילק המצעות שלא לישן בסוכה עוד אכן הרא"ש ז"ל לא נראה לו פירש"י ופי' בע"א דלדידן ודאי מאחר שצריכין לישב בסוכה בח' משום ספק אין לעשות בה היכירא של פסול לא לפחות בה ד' ולא להדליק בה את הנר ואפילו יש לו מקום להוריד שם כליו אינו מוריד שהרי צריך הוא לחזור ולהעלות כליו לסוכה לאכול שם בשמיני· ותנא דמתניתין בא"י קאי שא"צ לישב בה בח' כל עיקר לפיכך אם יש לו מקום מוריד שם כליו ביום ז' מן המנחה ולמעלה שמראה כמכין עצמו לקראת י"ט האחרון ואם אין לו מקום וצריך לאכול בה בשמיני פוחת בה ד' ביום ז' שהוא חש"מ להיכירא שיושבין בה בשמיני שלא לשם מצות סוכה אבל לדידן דביום ז' אין לעשות בו שום היכירא של פסול וכ"ש לפחות בה דבר שהרי צריך לישב בה בח' משום ספק ז' הלכך אם רוצה לישב בה בתשיעי ספק שמיני ואי אפשר לפחות בה בשמיני מן המנחה ולמעלה שהרי הוא י"ט צריך להדליק בה את הנר בליל תשיעי להיכירא שלא יהא נראה כמוסיף וכך נראה מדברי הרי"ף שמפרש כן וכך הם דברי רבינו· ולענין הלכה כבר נתפשט המנהג ברוב העולם שמורידין כל המצעות והכלים הנאים ביום ז' מן המנחה ולמעלה ובלילה אוכלין בסוכה ואין עושין שום היכירא של פסול בהנחת הנר או כלי המאכל דדי היכירא במה שהורידו המצעות וע"פ פירש"י וכמו שביארתי דעתו ואם לא היה לו מקום להוריד שם המצעות כל עיקר יעשה היכירא בליל ז' בהנחת הנר או כלי מאכל לחוש לפירש"י אבל מה שנהגו מקצת שלא לאכול בסוכה ביום המחרת ומקצתם אוכלין מקצת סעודה בסוכה ומקצתן בבית וניתלין במדרש ר' תנחומא שכתב שם שנפטרין מן הסוכה בי"ט האחרון של חג כדי שיתפללו על הגשמים בלב שלם נראה בעיני שהן עוברין על התלמוד דאיפסקא הילכתא בהדיא יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן ומתנחומא אין ראיה דאפשר דעל מה שנפטרין מן המנחה ולמעלה קאמר דעושין כן כדי שיתפללו בלב שלם על הגשמים אבל סעודה ודאי אסור ואפילו מן המנחה ולמעלה וכמו שפסק במרדכי להדיא דכשחל בשבת צריך לסעוד סעודה שלישית בסוכה אלא לאחר שכבר סעדו נפטרו מן הסוכה ואין יושבין בה כל היום וכמו שמשמע נמי מן התלמוד על זה קאמר בתנחומא שעושין כן כדי שיתפללו בלב שלם על הגשמים ועוד נהגו מקצתם שלא לישב בסוכה בליל ח' כל עיקר וביום ח' יושבין ואפשר שדעתם לעשות היכירא בזה שאין אוכלין שם בלילה שלא יהא נראה כמוסיף מה שאוכל בסוכה ביום ח' מאחר שכבר הפסיק מלאכול בסוכה ורבינו כתב לקמן בסי' תרס"ח שזה אינו מנהג· וכל בעל נפש יתחזיר לישב בסוכה כל שמיני בלילה וביום כדין התלמוד:

סוכה

דרכי משה

תרס"ו (א) וכתב המ"מ פ"ז דה' סוכה דאם רצה לאכול בסוכה בשאר ימים א"צ לפחות רק ביום ח' דאתי למטעי: (ב) וכתבו הג"מ דלהעמיד השולחנות והספסלים לצורך אסור דאינו י"ט מכין לחבירו וכ"כ מהרי"ל וכ' הכלבו והרב היה נוהג בליל מ"ש וסוכות לעלות לסוכה ליטול רשות ממנה ואמר י"ר שנזכה לשנה הבאה לישב בסוכת לויתן:

תרסז סוכה ונויה אסורין גם בח' ולדידן גם בט' שהוא ספק ח' כתב א"א הרא"ש ז"ל וכדמקלע שבת במוצאי י"ט האחרון של חג נוהגין שלא להסתפק מנויי סוכה עד מוצאי שבת ונראה דשרי:

תרסח ליל ח' ערבית מתפללין ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע ואומר ותתן לנו את יום שמיני חג עצרת (א) הזה ומקדש בב"ה ונפטרין לבתיהם לשלום ואוכלין בסוכה מפני שהוא ספק שביעי ואין מברכין על ישיבתה שא"כ היינו עושין אותו חול אלא שאנו יושבין בה מספק ולא שייך בישיבתו בה לומר היאך נעשנו חול שכך דרך בני אדם לפעמים לישב בצל סוכה אפילו שלא לשם מצות סוכה ומקדשים ואומרים זמן וכן למחר יושבין בה עד לאחר הסעודה ויש נוהגין שלא לישן בה בליל שמיני וביום השמיני יושבין בה ואינו מנהג בבקר משכימין לב"ה ומתפללים יוצר כמו בערבית וגומרין ההלל ומוציאין שני ספרים וקורין באחד ה' בראה כל הבכור ואם הוא שבת קורין שבעה ומתחילין עשר תעשר ויש שמתחילין לעולם עשר תעשר לפי שהוא זמן אסיפה ומתנות עניים והמפטיר קורא בשני ביום השמיני עצרת עד סוף הסדר ומפטיר במלכים ויהי ככלות שלמה ומחזיר הספרים ואומר קדיש ומכריז (ג) משיב הרוח ומוריד הגשם ואין פוסקין כדלעיל בתפלת החול:

תרסט ליל תשיעי (א) מתפללין כמו בליל שלפניו ומקדשין ואומרים זמן ולמחר מתפללין כמו ביום שלפניו ומוציאין ג' ספרים וקורין בא' וזאת הברכה (ב) והמפטיר קורא בשני כמו אתמול ומפטיר במלכים ויעמוד שלמה לפני ה' ובירושלים יש שמפטירין ויהי אחרי מות משה והכי מנהגינו ובשלישי מתחיל בראשית וקורין אותו ש"ת לפי שמסיימין בו התורה וראוי לשמוח בסיומה ורגילין להתחיל מיד בראשית כדי שלא יהא פתחון פה לשטן לקטרג לומר כבר סיימו אותה ואינם רוצים לקרותה עוד ומרבין בפיוטים כמו אשר בגלל אבות ויש מקומות שמוציאין כל הספרים ואומרים על כל אחד ואחד פיוט כל מקום לפי מנהגו ונוהגין באשכנז שהמסיים והמתחיל נודרין נדבות וקוראין לכל מרעיהן ועושין משתה (ג) ושמחה וי"ט לסיומה של תורה ולהתחלתה ולמוצאי י"ט מבדילין בתפלה וכן על הכוס כדרך שמבדילין במוצאי שבת אלא שאין מברכין על הנר ולא על הבשמי':

מאי

תרסז סוכה ונויה וכו' בפרק לולב וערבה אמר ר' יוחנן סוכה אפילו בשמיני אסורה ומפרש אביי דה"ט דכיון דהויא לבין השמשות דאי מתרמי ליה סעודתא בעי מיתב בגווה ומיכל בגווה אתקצאי לב"ה ומגו דאתקצאי לב"ה אתקצאי לכולא יומא וכתבו התו' וא"ת ל"ל טעמא דאי אתרמי סעודתא תיפוק ליה דאסורה משום סתירת אהל וי"ל דאיצטריך למיסר בשמיני אפי' נפלה בחש"מ כו' א"נ לענין נוי סוכה דאין בהם משום סתירת אהל עכ"ל וכך הם דברי רבינו סוכה ונויה וכו' כלומר סוכה דומיא דנויה שאין בהן משום סתירת אהל אסורין גם בשמיני:

ומ"ש ולדידן גם בתשיעי וכו' פי' דכיון דאתרוג דמיקל ביה ר' יוחנן דמותר בח' לדידהו מ"מ לדידן אסור בשמיני ממילא סוכה דמחמיר בה ר"י דאף בשמיני אסור לדידהו ממילא לדידן אסור נמי בתשיעי ועוד לפי הטעם דאי אתרמי ליה סעודתא וכו' ודאי אף בתשיעי אסור דשייך ביה נמי האי טעמא לדידן דמיתב יתבינן כל שמיני · וכתב הרא"ש ז"ל וכד מקלע שבת כו' עד סוף הסי' בפ' לולב וערבה כ"כ וכבר כתבתי בסי' תרס"ו שהעיקר כדברי הר"פ דשייך דין הכנה בכל מה שהיה אסור בשבת וצריכין ליה בי"ט שאחר השבת אע"ג דלא הוי הכנה ממש הילכך גם נויי סוכה אין להתיר בשבת דמאחר שהיו אסורין בע"ש שהוא תשיעי וי"ט אם היה נאכל בשבת הו"ל כמכין מי"ט לשבת והתו' ג"כ כתבו שכבר נהגו העולם איסור בזה:

תרסח ליל שמיני כו' בפ' לולב וערבה תניא דשמיני עצרת רגל בפני עצמו הוא לענין ברכה והסכימו התוס' והרא"ש דהיינו לומר את יום השמיני חג העצרת הזה בתפלה וברכת המזון ולא כמ"ש בתוספות דהיינו ברכה שמברכין את המלך וכן פירש"י אהא דקאמר רב שמיני שביעי לסוכה ושמיני לברכה: **ומ"ש** ואוכלין בסוכה כו' מסקנא דגמרא שם והילכתא יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן:

ומ"ש שהטעם שאין מברכין על ישיבת' שא"כ היינו עושין אותו חול פי' שכבר עשינו אותו קדש שאומר את יום שמיני חג העצרת הזה וא"כ סתרי אהדדי שאם יום סוכה הוא לאו שמיני עצרת הוא ואי שמיני עצרת הוא לאו יום סוכה הוא הילכך אזלינן לחומרא ויושבין בה מספק ולא מברכינן ונוהגין בה מנהג י"ט דהוא יום שמיני עצרת ועבדינן לחומרא וכ"כ הרי"ף והרא"ש ומ"ש ולא שייך בישיבתו וכו' כ"כ הרא"ש לשם:

ומ"ש ומקדשין ואומרין זמן שם בברייתא רגל בפני עצמו לענין זמן ומ"ש וכן למחר יושבין בה עד אחר הסעודה נראה שכונתו לומר דלאחר הסעודה כבר הוא מן המנחה ולמעלה ומוריד כליו להכין עצמו לי"ט האחרון שהוא שמיני ספק תשיעי וכבר כתבתי בסימן תרס"ז דלאו שפיר עבדי הני דאכלי הסעודה בבית אפילו מקצת הסעודה:

ומ"ש ויש נוהגין וכו' גם על זה כתבתי שם שאפשר שנהגו כן כדי לעשות הפסקה בין ז' לח' דכיון שאכל בליל ח' בביתו שוב אף אם יאכל ביום ח' בסוכה אינו נראה כמוסיף מידי דהוה אאוכל בסוכה באמצע השנה ועוד אפשר לומר דכיון דמצוה הוא להוסיף מחול על הקודש אם כן אם יאכל בליל ח' בסוכה צריך הוא לברך לישב בסוכה מאחר שעדיין יום ז' הוא בשעת קידוש ומאחר שאומר את יום שמיני העצרת הזה אין לו לברך על הסוכה ולעשותו חול דאם כן סתרי אהדדי ועל כן נהגו שלא לישב בה בליל שמיני וכתב רבינו שאינו מנהג דמה נפשך אם יום הוא בשעת הסעודה אסור לו לאכול חוץ לסוכה מדין התורה ואם לילה הוא יאכל בסוכה ולא יברך והב"י פי' בע"א מכל מקום ראוי שלא לעשות קידוש בליל ח' בסוכה אלא א"כ הוא ודאי לילה וכן נמצא בליקוטים בשם מה"ר טעבלין:

מלא

תרסז עצי הסוכה ונוייה אסורים גם בשמיני בפ' לולב וערבה (מו ·) אר"י סוכה אפי' בשמיני אסורה ומפרש טעמא משום דחזיא לבהש"מ דאי מתרמי ליה סעודה בעי למיתב בגוה ומיכלא אתקצאי לבהש"מ ומגו דאתקצאי לבהש"מ אתקצי לכולי יומא דשמיני וכתב הרא"ש אע"ג דלא מיחייב לאכול בה אלא משו' ספק יום שעבר דלמא אכתי יום הוא מ"מ מיחייב למיכל בה מאיזה טעם שיהיה וצריך לעשות מעשה בין השמשות לאכול בה והר"ן כתב בריש ביצה דאע"ג דבעלמא לא אמרינן מגו דאיתקצאי כשהאיסור מחמת יום שעבר מוקצה למצותו חמיר טפי כתב הר"ן בפ' המביא כדי יין אם התנה ליהנות מעצי סוכה ונוייה לכשיפלו אין תנאו כלום · דכי היכי דסוכה אסורה כ"ז מצותה אפי' נפלה נוייה נמי אסירי ומיהו ביום הח' משמע ודאי דמהני תנאה לסוכה ולנוייה כל שנפלו דכיון דלא מתסר אלא משום מוקצ' מהני בהו תנאה כי היכי דמהני בכל מוקצה עכ"ל וכבר כתבתי זה בסימן תרל"ח: **ומ"ש** רבינו ולדידן גם בט' שהוא שמיני פשוט הוא: **וכתב** הרא"ש כדמקלע שבת במוצאי י"ט האחרון של חג נוהגין שלא להסתפק ז"ל התוספות בפרק המביא כדי יין נהגו העולם כשחל תשיעי של חג בע"ש אין מסתפקין מהן בשבת שהוא עשירי ומ"ט אי משום סתירת אהל לא שייך כדפי' ואי משום דאתקצאי בין השמשות דתשיעי תרי מגו כה"ג לא אמרי' דבתשיעי נמי לא נאסר אלא מטעם מגו וי"ל דהיינו טעמא משום הכנה דהואיל ובע"ש היה אסור שהוא תשיעי והוא י"ט אם הי' נאכל בשבת מוכן לי"ט אסור בשבת דהוי כעין נולד כיון שבא עתה ראויות שלו ולא בא בי"ט וכבר כתבתי בסי' תרס"ה שהרא"ש והר"ן חולקים ואומרים דלא מתסר משום הכנה ובפ"ק דסוכ' כתבו התוס' והיכא דמקלע שבת במי"ט אחרון של חג נוהגין איסור להסתפק בנוי סוכה עד מ"ש ולכאור' שרי דמאיזה טעם נאסור אי משום דבקדושה אחת היא שבת וי"ט הא אמר רב פ"ק דביצה (ד) הלכה כד' זקנים ואליבא דר"א דאמר שתי קדושות הן ואי משום הכנה מה הכנה יש כאן ע"כ וכ"כ הרא"ש בריש מסכת י"ט:

תרסח ליל שמיני ערבי' מתפללי' ג' ראשונות ואומר ותתן לנו את יום שמיני חג עצרת הזה בפ' לולב וערבה (מז · מח:) תניא שמיני רגל בפ"ע לענין פז"ר קש"ב פיים בפ"ע זמן בפ"ע רגל בפ"ע קרבן בפ"ע שירה בפ"ע ברכה בפ"ע ופירשו התוס' והרא"ש דברכה בפ"ע היינו שבתפלה ובבה"מ אומרים את יום שמיני חג עצרת הזה וכ"פ ג"כ רש"י אהא דאמרי' התם שמיני ספק שביעי שביעי לסוכה ושמיני לברכה:

ואוכלין בסוכה מפני שהוא ספק שביעי ואין מברכין על ישיבתה וכו' מסקנא דגמ' שם (מז ·) והילכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן וכתב הרא"ש והיינו טעמא דלא מברכינן דכיון דיום שמיני עצרת הוא א"א לברוכי בסוכה דקשיין אהדדי אי יום סוכה הוא לאו שמיני עצרת הוא ואי שמיני עצרת הוא לאו יום סוכה הוא ומשום ספקא דתרווייהו עבדינן לחומרא יתבינן בסוכה ולא מברכינן ונוהגים בו מנהג י"ט דהוא יום שמיני עצרת ועבדינן לחומרא אבל בלולב לא רצו לתקן שיטלוהו בלא ברכה מספק מפני שהוא מוקצה לטילטול ומינכרא מלתא שהוא נוהג בו מנהג חול אבל סוכה פעמים שסוכתו ערבה עליו ואוכל בה בי"ט האחרון כתב המרדכי יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן פי' ראבי"ה כיון דאיכא היכירא דלא מברך כאשר עשה כל ז' ימים לא הוה כמוסיף אבל לישן בסוכה אסור משום דמיחזי כמוסיף ע"כ (ב) · ואין נראה כן דעת הפוסקים שסתמו ולא חלקו בכך: **ומ"ש** ומקדשין ואומרים זמן כבר נתבאר בסמוך שהוא רגל בפ"ע לענין זמן: **ומ"ש** וכן למחר יושבין בה פשוט הוא: **ומ"ש** ויש נוהגין שלא לישב בה בליל ח' טעמו מפני שבלילה צריך לברך זמן ואם אוכל אז בסוכה נמצאת אז אכילתו בסוכה סותרת את ברכת זמן ומפני כך סוברים שמה שאמרו בגמ' מיתב יתבינן ביום דוקא אמר וכן שאין אומרים בו זמן וכתב רבי' שאינו מנהג משום דכיון דסתמא אמרו מיתב יתבינן אין לחלק בין יום ללילה: **בבקר** משכימין לב"ה ומתפללין יוצר וכו' וקורין בא' חמשה בראה כל הבכור שבי"ט קורין ה' פשוט פ' הקורא עומד (כ ·) וכשקורין כל הבכור בח' עצרת בפ' בני העיר (לא ·): **ומ"ש** שמפטיר ויהי ככלות שלמה ג"ז שם וכתב רש"י שהטעם שמפטירין כן על שם ביום השמיני שלח את העם:

תרסט ליל תשיעי מתפללין כמו בלילה שלפניו וכו' כל זה פשוט: **ומ"ש** וקורין בא' וזאת הברכה וכן מ"ש ומפטיר ויעמוד שלמה פשוט בפרק בני העיר (שם): **ונוהגים** באשכנז שהמסיים והמתחיל נודרין נדרים וקוראים לכל מרעיהם ועושין משתה ושמחה וי"ט לסיומה של תורה כ"כ בהג"א פ' לולב וערבה בשם א"ז · ומצאתי עיקרו של מנהג במדרש בתחלת שיר השירים ויבא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה' וכו' ויעש משתה לכל עבדיו אמר רבי יצחק מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה: **ולמוצאי** י"ט מבדילין בתפלה וכן על הכוס כדרך שמבדילין במ"ש אלא שאין מברכין על הנר ולא על הבשמים כבר נתבאר בסימן תצ"ח:

מהי

דרכי משה

תרסח (א) ובמנהגים דא"א חג אלא אומרים יום שמיני העצרת דלא מצינו דנקרא חג: (ב) וצ"ל לומר אף לפי הטעם שכתב הרא"ש ורבינו באכילה משום דלפעמים יושב בסוכה בלא מצוה מודים בשינה דאין דרך לישן בסוכה: (ג) וכתב מהרי"ל דשמש הכנסת יכריז קודם התפלה וכבר כתבתי כל דיניו לעיל סימן קי"ז:

תרסט (א) במנהגים ומפקינן בלילה כל הס"ת שבארון וש"צ אומר אנא ה' וכו' אלהי הרוחות כו' ומסבבין המגדל שבב"ה והעם הולכין אחר הס"ת ואז גוללין ומחפשין בזאת הברכה בס"ת ראשונה ובשנייה בראשית ובג' וביום השמיני בפרשת פנחס ומזמרין זמירות ואח"כ עומדין עם הס"ת והש"ץ אומר התקבצו מלאכים כו' והמנהג אינו כן עכשיו אלא קורין כל הנדרים שבתורה בליל שמחת תורה וקונין הנדרים ונותנין למי שקונה מי שבירך אחר שעלה לס"ת: (ב) ובמנהגים וחוזר למעלה ומרבה בפרשיות כדי לקרות הרבה לכבוד תורה קורין כל הנערים ביחד וקורין להן נדר המלאך הגואל גו' וקורין חתן תורה כו' ואח"כ חתן בראשית כו' וכהן או לוי יכול לקנותו וע"ל סימן קל"ב ומ"ש וחוזרין למעלה ומרבין בפרשיות כ"ה המנהג וכ"כ ריב"ש בתשובה סימן פ"ד ואין איסור בזה משום ברכה לבטלה דלא כרבי אפרים שכתב המרדכי פרק בני עיר בשמו דאהור בזה וע"ל דינים אלו בהלכות קריאת ס"ת כתב המרדכי פ"ק דף צ"ב ע"א דח' פסוקים אחרונים שבתורה תלמיד חכם צריך לקרותן ואינן נוהגין כן אלא נוהגין שאף הנערים עולים לסיום התורה וקורין אותו העולם חתן תורה ואפשר דבזמן הזה דהחזן קורא הכל אין לחוש מי העולה מאחר שאינו קו"א רק החזן וכ"ש דשאר הפוסקים לית להו כדברי המרדכי כמו שנתבאר סימן הב"ח לעיל מצאתי כתוב כשאין להקהל אלא ב' ס"ת קורין בראשון וזאת הברכה ובשניה בראשית וחוזרין ולוקחין הראשונה וכן בכ"מ שזקוק לג' ספר תורות ואין להם רק ב' עושין כסדר הזה: (ג) כתב מהרי"ק שורש כ"ו בשם תשובת הגאונים דביום שמחת תורה נהגין לרקוד אפילו זקנים בשעה שאומרים קלוסים לס"ת אע"פ שאין מרקדין

בי"ט

הלכות חנוכה

תרע **מאי** חנוכה דתניא בכ"ה בכסליו יומי חנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא למגזר בהון תענית שבשנכנסו עו"ג בהיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה יד מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך א' של שמן שהיה חתום בחותמו של כ"ג ולא היה בו אלא כדי להדליק יום א' ונעשה בו נס והדליקו בו ח' ימים לשנה אחרת קבעום ח' י"ט בהלל ובהודאה פי' לומר בהן הלל ולהודות לומר בו על הנסים בהודאה אבל מותרין הן בעשיית המלאכה ונוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות ואין להקל להן: וגם אם יש מקומות שנוהגין איסור בכל היום אין להקל להן משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם וקראום חנוכה חנו בכ"ה והיה אומר הר"מ מרוטנבורק ז"ל שרבוי הסעודה שמרבים בהם הן סעודת הרשות (א) שלא קבעו אלא להלל ולהודות ולא משתה ושמחה אין מספידין בהם אלא להכם בפניו (ב) ולעיל בהלכות ר"ח כתבתי אם יש לומר בהן צידוק הדין:

תרעא **ויען** כי אירע הנס בנרות תקנוה להדליק נרות בכל לילה כדי להזכיר הנס וצריך כל אדם ליזהר בהן מאד ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק והזהיר בהן יהיו לו בנים ת"ח וכמה

תרע מאי חנוכה דתניא בכ"ה בכסליו וכו' בפ' במה מדליקין (כא.) איכא למידק כי חתום בחותמו של כ"ג מאי הוי נהי דאפי' נגעו בו מבחוץ לא נטמא דכלי חרס אינו מטמא מגבו אלא מתוכו מ"מ ליחוש שמא הסיטוהו ונטמא כבר תירצו בתוס' שאם כבר גזרו על העו"ג להיות כזבים צ"ל שהיה מונח בחותם בקרקע שלא הסיטו הכלי וכן משמע מדברי רש"י שכתב בחותמו בהצנעו וחתום בטבעתו והכירו שלא נגעו בו והר"ן תירץ שאם הסיטוהו היו שוברים אותו לראות אם יש בו זהב או מרגליות כיון שראוהו נחתם בחותם של כ"ג אלא ודאי לא מצאוהו כלל ולא ראוהו ואפשר שגם לזה כיון רש"י במ"ש והכירו שלא נגעו בו: **והטעם** שהוצרכו להדליק ח' ימים מאותו פך מפני שכל ישראל היו בחזקת טמאי מתים וא"א לתקן שמן טהור עד שיעברו עליהם ז' ימים מיום טומאתם ויום ח' לכתישת הזיתים ותקונם להוציא מהם שמן טהור והר"ן כתב שהיה להם שמן טהור רחוק ד' ימים והוצרכו ח' ימים בין הליכה וחזרה ואיכא למידק למה קבעו ח' ימים דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה א' נמצא שלא נעשה הנס אלא בז' הלילות וי"ל שחילקו שמן שבפך לח' חלקי' ובכל לילה היו נותני' במנורה חלק א' והיה דולק עד הבקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס ועוד י"ל שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור נשאר הפך מלא כבתחלה וניכר הנס אף בליל הא' א"נ שבליל ראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה ובבקר מצאו הנרות מלאים שמן וכן בכל לילה ולילה: **ונוהגות** הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקו' טעמן כדי שיהא להם היכרא שאסור להשתמש לאורן: **ומ"ש** וגם אם יש מקומות שנוהגין איסור בכל היום אין להקל להם משום דברים המותרים ואחרים [illegible] בהם איסור שאי אתה רשאי להתירם בפניהם הא דדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור וכו' ברייתא היא בפרק מקום שנהגו (נא.) וכתב רבינו שאף בדבר שאין בעינינו שום צד איסור לומר דגזרו הא אטו הא מיתני' ומפני כך כתב דחנוכה אע"פ שאין שום זמן ממנה אסור בעשיית מלאכה לא ביום ולא בלילה אם היו נוהגים איסור בכל היום אין להקל עליהם ואינו מוכרח דאיכא למימר דכיון דאין בו צד סרך איסור לית לן בה: **והיה** אומר הר"ם מרוטנבורק שריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות כ"כ ג"כ המרדכי בפרק מקום שנהגו בשם הר"ם כבר כתבתי בסימן ת"ר דלדברי הכל מברין את האבל בחנוכה:

תרעא ויען כי אירע הנס בנרות תקנו להדליק נרות בכל לילה כדי להזכיר הנס פשוט בפרק מדליקין (כא.): **וצריך** כל אדם ליזהר בהם מאד ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליקן כ"כ הרמב"ם וכתב ה"ה דהיינו מדתנן בפ' ע"פ (צט:) שאפילו עני שבישראל אל יפחתו לו מארבע כוסות של יין וטעמא משום פירסומי ניסא: **והזהיר** בהם יהיו לו בנים ת"ח בפ' במה מדליקין (כג:) הרגיל בנר חנוכה ונר שבת הויין ליה בנים ת"ח פירש"י משו' דכתיב כי נר מצו' ותורה אור ע"י נר מצו' דשב' ודחנוכ' בא אור התור': וכמה

תרע מאי חנוכה וכו' פי' בפרק ב"מ קא מפרש תלמודא הלכות חנוכה ובתר הכי קאמר מאי חנוכה כלומר על איזה נס קבעוה וכן פירש"י ולפ"ז התשובה היא דתניא וכו' ושמעתי דיש מפרשים דמאי חנוכה דתניא וכו' כל זה הוא לשון השאלה והתשובה הוא שכשנכנסו עו"ג כו' וטועין דהא במגלת תענית כתובה ברייתא זו בלשון זה בכ"ה בכסליו יומי חנוכה אינון וכו' וכן בסמ"ג ומגיד משנה הובאה בלשון זה והא דנקט תלמודא לשון שאלה טפי בחנוכה וקאמר מאי חנוכה זהו לפי שכל המועדים וכן ימי פורים וד' צומות מפורש בכתוב משא"כ חנוכה: **ה"ג** שהיה מונח בחותמו של כ"ג וכו' ופי' שהיה מונח בהצנעו בקרקע וניכר שלא הסיטו הכלי וגם היה חתום בחותם של כהן גדול וניכר שלא פתחוהו ונגעו בשמן וכן פירש"י והתוס' ע"ש ובהגהות החדשות למרדכי כ' י"א שהיה מונח בתוך שידה קבועה בכותל שלא היו יכולים האויבים להסיטה והיה פתחה סגור וחתום בחותמו של כהן גדול ובסגירת הפתח בחותם הכירו שלא נגעו בפך וי"א שזה היה קודם שגזרו עליהם עכ"ל וע"ש בתוס' ועיין עוד בביאורי הרא"ם שעל הסמ"ג ואפשר עוד לומר שהיה פיו צר שאינו יכול לכנוס בו אלבעו וכיון שאי אפשר ליטמא במגע בעודו בכלי אינו מטמא נמי בהיסט דלהכי אפקיה רחמנא להיסט בלשון נגיעה לומר לך שכל שאינו מטמא במגע אינו מטמא בהיסט וצריך שיהיה חתום דאם לא כן איכא חששא שמא הוציאו קצתו ונטמא והחזירוהו בתוכו א"נ נטמא באהל המת כשלא היה צמיד פתיל עליו ועיין במ"ש הרא"ם בזה גם מ"ש ב"י שח' ימים הוצרכו להמתין מפני טומאה שבעה ימים וכו' כל אלו הפירושים כתב הרא"ם לשם . והא דכתב ב"י וכן בכל לילה ולילה חוזר גם לפירוש השני שכתב מקודם . ובהגהות החדשות למרדכי כתב טעמים אחרים לקביעות שמנה ימים: **קבעום** ועשאום כתב הרא"ם לפי גירסא זו קבעום קאי אהדלקה דלעיל ועשאום קאי אהלל והודאה אבל לספרים שלא כתבו בהן אלא וקבעום לבד קשיא ממה שלא הוזכר גם הדלקה שהוא העיקר ע"ש: **ומ"ש** ולא היה בו אלא כדי להדליק יום אחד וכו' איכא להקשות היאך היו הכהנים מדליקין הנרות בטומאתן תירץ הרא"ם שהדליקוה על ידי פשוטי כלי עץ שאינן מטמאין ומה שהקשה הלא גם המנורה היתה טמאה תירץ שהחשמונאים עשו מנורה של עץ כדמוכח בפרק כל הצלמים בפירוש רש"י אך קשה הלא נטמאה המנורה בגמר עשייתה וי"ל דלא נטמאו כל ישראל ומי שהיה טהור עשאה ולא קשה אם כן יעשו הטהורים גם כן שמן דאפשר שלא היו בקיאין בעשיית שמן כשר למנורה וכן צריך לומר להר"ן שכתב שהיה להם שמן טהור והוצרכו ח' ימים בין הליכה וחזרה דקשיא ג"כ דהו"ל לעשות שמן מיד אלא צ"ל שלא היו בקיאין בעשייתו והשתא אין צריך לפרש שהדליקום ע"י פשוטי כלי עץ אלא הכהן שלא נטמא הדליקם דהדלקת נרות אין צריך כ"ג ותדע דהא קשיא היאך נתנו השמן לתוך הבזיכין הלא נטמא מיד כשאחז בפך אלא ודאי דכהן טהור אחז בו ונתנו לבזיכין . ומה שק' הלא הדלקת נרות דוחה את הטומאה תירץ הרא"ם דשאני עשיית השמן שהוא ממכשירי ההדלקה ואינה דוחה דומיא דמכשירי מילה בשבת ע"ש: **ונוהגות** הנשים וכו' וגם אם יש מקומות שנוהגין איסור וכו' פי' גם אם יש מקומות שנוהגין הנשים איסור כל היום אין להקל אבל באנשים אין מנהג כלל לאיסור והכי משמע בספר צידה לדרך: **ומ"ש** משום דדברים המותרים וכו' השיג ב"י ואמר ואינו מוכרח דאיכא למימר דכיון דאין בו צד סרך איסור לית לן בה עכ"ל ולפע"ד נראה דדמיא להא דפוסק מהר"ם בתענית שלפני ראש השנה ויום הכפורים ושלא לאכול בשר מי"ז בתמוז דצריך התרה ואע"ג דליכא התם ג"כ סרך איסור מדין התלמוד וה"ט דכיון דקיבל עליו תעניות אלו לשם תשובה ושוייה עלויה חתיכה דאיסורא אסור להקל בהו וה"נ גבי חנוכה כיון שנעשה הנס ע"י אשה וקבלו עליהם איסור מלאכה כדין י"ט שוויה עלייהו חתיכה דאיסורא ואין להקל לבן וכ"כ בספר צידה לדרך . וז"ל מהרי"ל קבלה בידינו שאין לאדם לעשות מלאכה בשעה שנרות דולקים בחנוכה . וי"ל גם ביום הראשון וביום האחרון מנהג רבותינו נ"כ לאסור מלאכה עכ"ל ונראה קצת ראיה מדקראו להו חנוכה לומר חנו בכ"ה דאי אין איסור כלל במלאכה מאי חנייה שייך כאן דדוחק הוא לומר דר"ל חנייה ממלחמה ועוד דרז"ל במדרש שחנוכת הנשיאים היתה בחנוכה והקב"ה שילם להם שכרם בימי מתתיהו וכו' הנה כשם שהנשיאים כל אחד עשה ביומו יום טוב גם בחנוכה יש להם לעשות י"ט בענין בטול מלאכה ומטעם זה נהגו להרבות בסעודות ובפרט הנשים שהנס נעשה ע"י אשה והוא הדין לענין מלאכה שאסור לנשים וכדין ר"ח ועיין בהגהות החדשות לספר מרדכי והיה אומר מהר"ם וכו' ואיכא למידק היא גופה קשה למה לא קבעום למשתה ולשמחה כמו בפורים ונראה דבפורים עיקר הגזירה היתה לפי שנהנו מסעודתו ועל כן נגזר עליהם להרוג ולאבד את הגופים שנהנו מאכילה ושתייה של איסור ושמחה ומשתה של איסור וכשעשו תשובה עינו נפשותם בכ"מ שאסתר לך כנוס את כל היהודים ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים וגו' ולפיכך קבעום למשתה ויום טוב לזכור עיקר הנס אבל בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שנתרשלו בעבודה וע"כ היתה הגזירה לבטל מהם העבודה כדתניא בברייתא שגזר עליהן לבטל התמיד ועוד א"ל מצוה אחת יש בידן אם אתם מבטלין אותן מידם כבר הם אבודין ואיזה זה הדלקת מנורה שכתב בה להעלות נר תמיד כל זמן שמדליקין אותן תמיד הם עומדין כו' עמדו וטמאו כל השמנים וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה הושיעם ה' על ידי כהנים עובדי העבודה בבית ה' ע"כ נעשה הנס גם כן בנרות תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה ולפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב ולענין הלכה יראה לע"ד דלא כמהר"ם דמנהג זה שמרבים בסעודה כבר נהגו בו גדולי הדור הקדמונים ומהרש"ל כתב גם כן דברמב"ם משמע דימי שמחה הן וכן כתב המרדכי הארוך עכ"ל ועיין ברמב"ם פרק שלישי הלכה ג' וז"ל מהר"ש מאוסטרייך דבחנוכה יש לנהוג שמחה ומשתה וכן מוכח קצת ברמב"ם ויש מביאין ראיה מפ"ב דשבת במרדכי והוכיחו קצת מרבינו יואל שפסק בברכת המזון אם לא אמר על הנסים מחזירין אותו ש"מ דהאי משאר הימים ולא סגי בלא פת עכ"ל:

תרעא ויען כי אירע הנס בנרות וכו' בפרק ב"מ וקאמר דצריך להדליק הנרות בערב בכל לילה מימי חנוכה על פתחי הבתים כדי לגלות ולהראות הנס וז"ל הרי"ף והילכך מברכין אניסא כל יומא מתמניא יומי דחנוכה הואיל ובכל יום ויום היה הנס מתחדש באותו פך של שמן עכ"ל: **והזהיר** בהן יהיו לו בנים תלמידי חכמים בפרק ב"מ ופירש"י דכתיב כי נר מצוה ותורה אור על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור תורה והא דלא קאמר איהו גופיה הוה צורבא מרבנן כדקאמר התם אמאן דדחיל מרבנן יש לפרש דקאמר אי לאו בר הכי הוא מ"מ זוכה לבנים ת"ח ואף על גב דלגבי מאן דדחיל מרבנן קאמר ואי לאו בר הכי הוא לישתמען מיליה כצורבא מרבנן התם הוי טעמא כי היכי דלידחלו מיניה כמה דאיהו הוה דחיל מרבנן אבל הכא לא שייך למימר הכי:

וכמה

דרכי משה

בי"ט משום כבוד התורה נהגו היתר עכ"ל וכתב מוהרי"ל יש מקומות שנהגו התינוקות סותרים הסוכות ומבערים אותם בשמחת תורה ונותנים טעם להיתר זה אבל אבא מורי ז"ל כשהייתי נער מוחה בידי מלסתור בי"ט עכ"ל:

תרע (א) וכתב מהר"א מפראג וז"ל אבל במרדכי הארוך כתב ובמגילת תענית אמרו שקבעום י"ט משום חנוכת המזבח וכ"כ א"ז וכ"מ במדרש רבתי פרשת בהעלותך והכא אומר שקבעוהו משום הנס וי"ל דמשום זה קבעו משתה ושמחה אבל להלל ולהודות קבעו משום נס וכ"מ מפירש"י עכ"ל ואפשר שלזה נהגו במשתה ושמחה ומצאתי בהגהת מנהגים סעודת הנוכה רשות ולכן נוהגין לומר מזמורים להרבות בו שבחות כדי שיהא סעודת מצוה כן השיב מוהר"ם עכ"ל: (ב) ויום שמועה כבפניו דמי כמ"ש המרדכי פ"ד דמ"ק דף שצ"ד ע"ג כמו שיתבאר בי"ד הלכות אבילות ומצאתי בקובץ א' המנהג להתענות על אביו ועל אמו בחנוכה עד חצות עכ"ל ולא ראיתי שחוששין לזה וע"ל סי' תקס"ח אי מתענין ת"ח בחנוכה אי צריך למיתב תענית לתעניתו

וכן

וכמה נרות הם בליל א' מדליק א' מכאן ואילך מוסיף והולך א' בכל לילה עד שבאחרונה יהיו שמנה ואפילו אם רבים בני הבית לא יעשה יותר. נר שיש לו ב' פיות עולה בשביל שנים כגון מליל א' ואילך ואם מילא קערה שמן והקיפה פתילות אם כפה עליה כלי כל פתילה עולה בשביל נר אחד לא כפה עליה כלי אפילו לנר אחד אינו עולה לפי שהיא כמדורה וכתב א"א הרא"ש ז"ל מסתברא שלא הרחיקם זה מזה עד כאצבע אבל אם הרחיקם זה מזה עד כאצבע שאינו נעשה כמדורה יצא ונראה לי דאפילו הרחיקם אין להתיר בלא כפיית כלי דמה גבול יש בהרחקה אם הפתילות גסות והלהב גדול אפילו יותר מכאצבע מתחברות ואם הם דקות אפילו פחות מכאצבע סגי להכי קאמרינן כפיית כלי דהוא מלתא דפסיקא ומניחה על פתח הסמוך לר"ה מבחוץ אם הבית פתוח לרה"ר מניחה על פתחו ואם החצר פתוח לר"ה מניחה על פתחו ואם הוא דר בעלייה שאין לו פתח פתוח לר"ה מניחה בחלון הסמוך לר"ה ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה מניחה על שולחנו ודיו וצריך נר אחר להשתמש לאורו ואם יש מדורה א"צ נר אחר שיוכל להשתמש לאור המדורה ואם הוא אדם חשוב שאין דרכו להשתמש לאור המדורה צריך נר אחר

אפילו

וכמה נרות הם וכו' שם תניא מצות נר חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכ"א וא' והמהדרין מן המהדרין בש"א יום א' מדליק ח' מכאן ואילך פוחת והולך ובית הלל אומרים יום, ראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך ומדברי הרמב"ם יראה דמהדרין מן המהדרין עבדי כמי הדור ראשון דהיינו נר לכ"א וא' אבל התוספות כתבו דב"ש וב"ה לא הוימי אלא אנר איש וביתו וכך הם דברי רבינו שכתב ואפי' רבים בני בית לא יעשו יותר כלומר לא יעשו אפילו להידור מצוה וכמ"ש התו' והטעם דאם ידליק כל אחד וא' לא יהא מינכר הדור מצוה מה שמוסיף והולך דשמא הרבה בני אדם בבית מיהו מנהג שלנו כדעת הרמב"ם ומנהג ספרד כדעת התוספות וכ"כ הרמב"ם שמנהג ערי ספרד אינן כמו שפסק הוא ז"ל ומשמע מדבריו שאין לשנות מנהגם דאם לא כן לא הוה ליה לכתבו בסתם · ורא"ם כתב על מנהג ערי ספרד שקשה עליו דלפי דעת הרמב"ם אינו לא כפי מצותה ולא כפי המהדרין ולא כפי המהדרין מן המהדרין עכ"ל ול"ק מידי דברור הוא דאותו מנהג הוא על פי דעת התוס':

נר שיש לו ב' פיות וכו' שם מימרא דרב הונא (דף כ"ג) וקשה הא פשיטא היא ולא איצטריך לאשמעינן ונראה דהך נר איירי בנרות פמוטות שלנו שקורין אותו לאמפ"א שכל נר יש לו חלל כמו מרזב בפני עצמו אלא כפרש"י וז"ל נר שיש לו ב' פיות שהנרות שלהן של חרס הן ומכוסין ועושין לו נקב בלידי כיסוי להכניס לו הפתילה והוא הפה ולמעלה בכיסוי יש נקב קטן וגם חלל יש למעלה מן הכיסוי וממלאו שמן והוא נכנס דרך הנקב מעט מעט אם יש בו נקבים שנים משני צדדים עולה לב' בני אדם למהדרין העושין נר לכל אחד ואחד עכ"ל ולפי זה ניחא דאתא לאשמעינן דלא תימא כיון שב' הפתילות אינן מובדלין כלל כי אם בהנחתן בפה א"כ דינו כאילו לא היה אלא נר אחד קמ"ל דלא. ומ"ש רבינו כגון מליל ראשון ואילך לאו דוקא דהוא הדין בליל ראשון עצמה לשני בני אדם שבשני בתים לדעת רבינו בסמוך וכדעת ר"י בתוספות שמדליקין בפתח החצר הסמוך לרשות הרבים דאז הם מוכחין לשמאל שניהם אבל לרש"י שפירש שמדליקין על פתח בתיהם דוקא אי אפשר לפרש דעולה לשני בני אדם שבשני בתים דאם כן היה לזה מימין ולזה משמאל לפיכך פירש רש"י עולה לשני בני אדם למהדרין והא דלא פי' רבינו למהדרין כפי' רש"י טעמו דסבירא ליה כדעת ר"י בתוספות דאפילו רבים בני הבית לא יעשו יותר כמ"ש בסמוך ורש"י פי' בגמרא לפי זמן התלמוד שהיו מקלתן מהדרין ופשיטא דלרש"י נמי דמי שנוהג כמהדרין מן המהדרין דלא יעשה יותר וכדעת ר"י אבל בדין הדלקה בפתח ודאי חולק רש"י אר"י דלרש"י מדליקין אפתח הבית בדוקא שהרי כתב וז"ל אלא בחצרו שבתיהם היו פתוחים לחצר אלמא דר"ל שהיו מדליקין על פתח בתיהם וכך פי' הרא"ם מיהו ה"ר ירוחם כתב וז"ל מניחם על פתח ביתו מבחוץ פירש רש"י מבחוץ בפתח החיצון הסמוך לרשות הרבים אבל הנרות מבפנים · וי"מ מבחוץ ממש ברשות הרבים עכ"ל משמע דגם לפירש"י היו מדליקין בפתח החצר וצ"ע:

ואם מילא קערה שמן וכו' שם מימרא דרבא ומ"ש ונ"ל דאפילו הרחיקם וכו' בהגהות החדשות לרי"ף כתב ליישב זה דלפי השיעור מבית המקדש שהיו משערים לכל נר חצי לוג שמן שהוא ג' בצים ללילי טבת הארוכים י"ב שעות נמצא לד' שעות ביצה אחת הוי לחצי שעה שמינית הביצה ולפיכך צריך לעשות פתילות דקות כדי שלא תמהר הפתילה לכלות השמן קודם שיעור חצי שעה וע"ד זה יהיה גבול אצבע שזכר ב"ה עולה יפה דדבריו הם בכותן שעור המצומצם דאז ודאי צריך שיהיו הפתילות עשויות בשיעור שוה עכ"ל ומכל מקום קשה מי יימר דשיעור אצבע הוא השיעור השוה ותו דהרי"ף פי' על הא דקאמר א"כ לשיעורא כלומר שצריך ליתן שמן בנר כדי שתהא דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק יראה דאין שיעור לשמן עצמו כלל כיון דאין שיעור לפתילה דאם הפתילה גסה צריך שמן יותר מבדקה אלא דבמנורה שבב"ה נתנו שיעור לשמן משום דהיה ג"כ שיעור לפתילה שלא היו יכולות להיות אלא כשיעור פיות הנרות אלא דקשה על זה ממ"ש הסמ"ג בעשה קנ"ג שי"ת מ"ש ביומא בן בכרי היה ממונה על הפקיעות פי' שהיה מפקיע פתילות לפי הלילות כי בלילות קצרות עושין אותם גסות כדי שיכלה כל השמן וכו' ע"ש אלמא דגם במנורה היו הפתילות משתנות ופשיטא דפיות הנרות היו עשויין בשיעור שהיו מקבלין הפתילות שם וגסות ביותר בלילות קצרות ואיך שיהיה דבר זה מכל מקום נראה לע"ד ליישב דעת ב"ה דמפרש הא דקאמר בגמרא לא כפה עליה כלי עשאה כמין מדורה ואפילו לאחד אינו עולה היינו לפי שהאש מתחברת באמצעיתה ואינו דומה לנר וכמו שפירש רש"י דלפי זה אם הרחיקם זה מזה גם באמצע כשתם נר שיש לה פיות שאינו פחות מכאצבע אינו נעשה כמדורה ולא צריך כפיית כלי אלא בדלא הרחיקם זה מזה גם באמצע ברוחב אצבע דנעשה כמדורה באמצע ומיהו בתרומת הדשן משמע שהיה גורס בדברי ב"ה דצריך להרחיק ב' אצבעות ע"ש:

ומניחה על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ ברייתא שם ודברי רבינו בזה כמו שכתבו התוספות לשם וקצת קשה דהסמ"ג בשם רבינו יצחק כתב כפירש"י וכן כתב בהגהת מיימונית פ"ד וזה סותר למ"ש סתם תוספות שהם של ר"י ואפשר דר"י שכתב הסמ"ג הוא ר"י הבחור לא ר"י הזקן בעל סתם תוספות · ומ"ש בביאור הרא"ם על דברי הסמ"ג בשם ר"י וז"ל לפי' התוס' לא לפירש"י עכ"ל ט"ס הוא וצריך להגיה לא לפי' התוספות אלא לפרש"י:

ואם הוא דר בעלייה וכו' שם בברייתא הקשה הרא"ם לפי' התו' שהסכים רבינו עמהם למה ליה למתני דאם דר בעלייה מניחה בחלון הסמוך הא בפתח ביתו שהוא סמוך לעוברי דרכים מניחו ברשות הרבים בחלון שהוא גבוה מבעיא וכו' ואין כאן קושיא כלל דפשוט הוא דאיצטריך דלא תימא כיון דאין יכול להדליק בפתח הפתוח לרשות הרבים כמצוותה חייב להדליק בפתח העלייה דעיקר מצותה היא להעמידה בטפח הסמוך לפתח משום הנכנסים וכו' קא משמע לן דלא אלא צריך להעמידה בחלון כדי שלא יחשדוהו העוברין ברשות הרבים לומר שלא הדליק:

ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצות וכו' שם ופירושו שגזרו שמד שלא לקיים המצות ולא כפירוש רש"י שהיה להם לפרסיים יום איד וכו' דפשיטא דכיון דגזירת פרסיים לא היתה על ישראל בלחוד אלא גם על שאר אומות לא הוי גזירת שמד כמו שכתוב בנ"י פרק בן סורר ומורה ואם כן היה קשה למה הצריכו רז"ל להניחו על שלחנו ונכנסו בספק סכנה והלא אף מן השלחן היו נוטלין ומקפידין כדאיתא בפרק קמא דגיטין וכמ"ש התו' בפרק ב"מ אבל כשנפרש דבגזירת שמד קאמר ניחא דאפילו ערקתא' דמסאנא אסור לשנות בשעת שמד ולכן לא היו עוקרין מצות ההדלק' לגמרי אבל מה שהיו משנין להניחם על השלחן אין המצוה נעקרת בזה דאין זה שינוי בגוף המצוה רק שינוי המקום בלבד בכה"ג שרי אפי' בשעת השמד כדמוכח בריש כתובות בתקנת נישואין ליום הרביעי דאפילו בשעת השמד משנין התקנה מיום זה ליום אחר

כיון

וכמה נרות הם בליל ראשון מדליק אחד וכו' שם (כא:) ת"ר מצות נר חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל א' ואחד והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים יום א' מדליק ח' מכאן ואילך הולך ופוחת וב"ה אומרים יום א' מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך טעמייהו דב"ש כנגד פרי החג א"נ כנגד ימים הנכנסים וטעמייהו דב"ה כנגד ימים היוצאים א"נ משום מעלין בקודש ולא מורידין ומדברי הרמב"ם נראה דמהדרין מן המהדרין עבדי כמי הידור ראשון דהיינו נר לכל א' וא' אם היו אנשי הבית עשרה בליל א' מדליק י' נרות ובליל ב' כ' ובליל ג' ל' (א) אבל התוספות כתבו נראה לומר דב"ש וב"ה לא קיימי אלא אנר איש וביתו שיש יותר הידור דאיכא היכירא כשמוסיף והולך או מחסר כנגד ימים הנכנסים או היוצאים אבל אם יעשה נר לכל אחד אפילו יוסיף ליכא היכירא שיש לומר שכך יש ב"א בבית עכ"ל ונראה שהעולם שנוהגים להדליק בלילה הראשונה נר א' ומוסיף והולך בכל לילה עד שבאחרונה הם ח' ואפי' בני בית הרבה אינם עושים יותר דעתם כדעת התוספו' דאי כהרמב"ם למה אינם עושים כמהדרין מן המהדרין: **נר** שיש לו ב' פיות עולה בשביל שנים שם (כג.) נר שיש לו ב' פיות עולה לב' בני אדם פי' רש"י עולה לב' בני אדם למהדרים העושים נר לכל א' וא' ורבי' לא כתב עולה לב' בני אדם מפני שאין אנו עושין נר לכל א' וא' שיצטרך נר זה לעלות לב' ב"א וכתב שעולה בשביל ב' נרות וזהו שכתב כגון מליל ראשון ואילך כלומר דאילו בליל ראשון לא משכחת לדידן שיצטרך לעלות במקום שנים: **ואם** מילא קערה שמן והקיפה פתילות אם כפה עליה כלי כל פתילה עולה בשביל נר א' לא כפה עליה כלי אפי' לנר אחד אינו עולה לפי שהוא כמדורה גז"ש:

ומ"ש בשם הרא"ש מסתברא שלא הרחיקם זה מזה עד כאצבע וכו' כ"כ הר"מ בשם בעל העיטור וכ"כ שבולי הלקט בשם בעל הדברות:

ומ"ש רבינו נ"ל דאפילו הרחיקם אין להתיר בלא כפיית כלי וכו' דברי טעם הם ומיהו י"ל דשיעור הרחקת אצבע שאמרו בפתילות בינוניות ולפי אותו הערך צריך להוסיף ריחוק בגסות ולמעט ריחוק בדקות (ב):

ומניחה על פתח הסמוך לר"ה בחוץ וכו' שם (כא:) ת"ר נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ ואם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לר"ה וכתבו התוספות מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ מיירי דליכא חצר אלא ביתו עומד סמוך לר"ה אבל אם יש חצר לפני הבית מצוה להניח על פתח החצר דאמרינן לקמן חצר שיש לה ב' פתחים צריכה ב' נרות ואמרינן נמי נר שיש לה ב' פיות עולה לב' בני אדם משמע לשני בתים ואם היו מניחין על פתח בתיהם היה לזה מימין ולזה משמאל אבל אי מניחם על פתח החצר אתי שפיר · אבל רש"י פירש מבחוץ משום פירסומי ניסא ולא בר"ה אלא בחצירו שבתיהם היו פתוחים לחצר ואם היה דר בעלייה שאין לו מקום בחצירו להניחו שם מניחו מבפנים כנגד החלון הסמוך לר"ה ע"כ ורבינו כתב כדברי התו' דמצוה להניח על פתח ביתו מבחוץ ולפיכך הוצרך לפרש דאם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לר"ה בשאין לו פתח פתוח לר"ה מיירי כלומר שאם היה פתח העלייה פתוח לר"ה מניח' על הפתח ואם היה פתוח לחצר מניחה על פתח החצר שהוא פתוח לר"ה אבל הכא מיירי כשהעלייה פתוחה לבית דהשתא כי מנח לה על פתח הבית או על פתח החצר לא מינכרא מלתא דמשום עלייה הוא ולפיכך מניחה בחלון הסמוך לר"ה: **ומ"ש** ובשעת הסכנ' וכו' עד צריך נר אחר אפי' אם יש מדור' שם:

מצוה

דרכי משה

תרעא (א) וכן המנהג וכתב מהר"א מפראג דלדידן שמדליקין בפנים ויודעין בבית כמה ב"א בבית וליכא למיחש שמא יאמרו כך בני אדם הם בבית אף לדעת התו' מנהגינו נכון ועוד דמאחר שמדליקין בפנים כל אחד יכול להדליק במקום מיוחד ולא בעי להדליק כולן בטפח הסמוך לפתח וניכר הנרות שמדליק כ"א ואחד ואיכא היכירא כשמוסיף והולך בשאר הלילות ולכן מנהגינו אתי שפיר לכ"ע: (ב) כתב בהג"מ בשם סמ"ק דאין להדליק נרות חנוכה בעיגול כמו שעושין בהנרות של ב"ה שנועצים מסמורים בעיגול דהוי כמדורה אך יש לקובען בשורה בלא עיגול עכ"ל ובמהרי"ל כתב שראה נרות חנוכה של ב"ה שהיו תחובים שלא כסדר רק אחד יוצא ואחד נכנס וצוה לזוקפן כשורה בשוה שלא יהא כמדורה עכ"ל וכתוב בת"ה סי' ק"ה דמותר להדליק בפמוטות שקורין לאמפ"א ולא הוי כמדורה הואיל וכל אחד מובדל מחבירו לא מיקרי מדורה עכ"ל כתוב בפסקי מהרי"ו סימן ת"ה נוהגין לעשות נרות של חנוכה שמדליקין בבה"כ ומדבקין ד' או ה' ביחד ומדליקין אותו לנר א' ואסרתי דהוי כמדורה ואפילו לנר אחד אינו עולה עכ"ל וכן מצאתי כתוב כשמדליקין נרות של שבת או של י"ט או של חנוכה ודובקין הנרות סמוכים זו לזו עד שהן מתחממות זו מזו ונוטף השעוה מחום

ההמינאת

חדושי הגהות

תרעא א כתב ריא"ז וז"ל ונ"ל דשפיר הוי גבול אצבע שאומר בעל העיטור גבול משום דאיהו מיירי לפי הגבול מהשמן שצריך ליתן בנ"ח דהיינו שמינית ביצה כמו שזכרנו לפי שיעור זה צריך שיהא לעולם הפתילות שוות כשיעור זה כדי שלא תמהר הפתילה שיעור הדלקת שמן שזכרנו. עד"ז יהיה גבול האצבע שזכר ב"ה עולה יפה דאיהו

לא

אפי' אם יש מדורה מצוה להניחה למטה מי"ט ואם הניחה למעלה מי' יצא אבל אם הניחה למעלה מכ' אמה אפי' בדיעבד לא יצא דלא שלטא ביה עינא וליכא פירסומי ניסא וכתב ה"ר יואל הלוי דוקא כשמניחה בחוץ אבל כשמניחה בבית אפי' למעלה מעשרים אמה כשירה כדאמרינן גבי סוכה (ג) אם דפנות מגיעות לסכך אפי' למעלה מכ' אמה כשירה דשלטא ביה עינא ונ"ל שאין הנידון דומה לראייה דהתם בעינן שתשלוט עינו בגג וכיון שמחיצות מגיעות לגג על ידם ישלוט עינו בגג אבל הכא שצריך שישלוט עינו בנרות כיון שהוא למעלה מכ' דלא שלטא ביה עינא מאי נפקא מינה בגג שהוא עדיין למעלה ממנו בשבילו לא שלטא ביה עינא טפי וה"ר מאיר מרוטנבורק ז"ל היה מדקדק להניחה למעלה מג"ט ולמטה מי' : ומצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח (ד) משמאל כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל וכתב אבי העזרי שאם אין מזוזה בפתח מניחה מימין ובס"ה הקטן כתב שאם מניחה בדלת עצמה יניחנה מחציו של כניסה לצד שמאל ובב"ה מניחתה לדרום (ו) זכר למנורה שהיתה בדרום ע"כ :

חצר

מצוה להניחה למטה מי' טפחים שם תנן התם גץ היוצא מתחת הפטיש ויצא והזיק חייב גמל שטעון פשתן והוא עובר בר"ה ונכנס פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו של חנוני והדליקה את הבירה בעל הגמל חייב הניח החנוני את נרו מבחוץ החנוני חייב ר' יהודה אומר בנר חנוכה פטור אמר רבינא משמיה דרבא זאת אומרת נר חנוכה מצוה להניחה בתוך י' דאי ס"ד למעלה מי' לימא ליה הוי לך להניחה למעלה מגמל ורוכבו ודלמא אי מטרח ליה טובא אתי לאימנועי ממצוה וכתב הר"ן בשם ר"ח דקי"ל כרבינא דלא שבקינן מאי דפשיטא להו לרבא ורבינא ונקטינן מאי דאידחי בגמרא בדרך דלמא בעלמא וכ"פ מהר"י ולזה הסכים הרשב"א ע"כ וכ"כ הרא"ש וז"ל אע"ג דדחי ליה מצוה להניחה למטה מי' כדקאמר רבינא משמיה דרבא וגם איכא פירסום הנס טפי כשהיא למטה דדבר העשוי לאור אין דרך להניחה כ"כ למטה וכן כתב בפי' רבינו חננאל ומצוה להניחה למטה מי' עכ"ל וכן פסק סמ"ק וסמ"ג והרי"ף והרמב"ם השמיטו הא דמצוה להניחה למטה מי' משמע דס"ל דכיון דדחו בגמרא להא דרבינא לא קי"ל כוותיה ומ"מ לענין מעשה נראה שצריך להניחה בתוך י' כיון דלהנך רבוותא מצוה בתוך י' ולרי"ף והרמב"ם מצוה בין בתוך י' בין למעלה מי' הלכך למעבד כמצוה אליבא דכ"ע עדיף דהיינו בתוך י' ואע"פ שהמרדכי כתב דעכשיו שהרגילו להניחה בפנים נראה דאין קפידא להניחה למעלה מי' (דלא) [דמוכח] פירסום מחמת שרבי' סתם דבריו משמע דלא שני ליה בין מניח מבפנים למניח מבחוץ וכן נהגו לעשות המדקדקים : **ומ"ש** אבל אם הניחה למעלה מכ' אמה אפילו בדיעבד לא יצא וכו' גז"ש אמר רב כהנא דרש רבי נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי ופירש"י פסולה דלא שלטא ביה עינא למעלה מכ' אמה וליכא פירסומי ניסא וכתבו התוס' שאם הניחה למעלה מכ' אמה ומיעטה והניחה כמו שהיא דולקת לא עשה כלום דהדלקה עושה מצוה אלא יכבנה וימעטנה ויחזור וידליקנה :

וכתב ה"ר יואל הלוי דוקא כשמניחה בחוץ וכו' ונ"ל דאין הנידון דומה לראיה וכו' מצאתי כתוב בשם מוהר"ר יצחק אבוהב ז"ל נ"ל שסברת רבינו יואל שכשיש בכאן אויר האויר הוא מזיק לעינים ואין האדם יכול להביט למעלה כל מה שירצה ולזה הביא ראיה מסוכה שאם הדפנות מגיעות לסכך אפי' למעלה מכ' כשירה ושלטא ביה עינא ובזה נראה שאין לו מקום לקושיית המחבר עכ"ל :

והר"ם מרוטנבורק היה מדקדק להניחה למעלה מג' טפחים ולמטה מי' כ"כ המרדכי בפרק ב"מ וטעמא משום דכל למטה מג' כארעא סמיכתא דמי והיה מניחה למטה מי' שהטעם שנתבאר דלא שבקינן מאי דפשיטא להו לרבא ורבינא ונקטינן מאי דאידחי בגמרא בדרך דלמא והיה לו לרבינו לכתוב הא דהר"ם גבי הא דמצוה להניחה למטה מי' אלא דלא דק :

ומצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח וכו' מימרא שם (כב .) ופירש"י מצוה להניחה בחצר או בר"ה בטפח הסמוך לפתח שאם ירחיקנו להלן מן הפתח אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם : **ומ"ש** שמניח משמאל כדי שתהא מזוזה מימין וכ"ה משמאל מסקנא דגמרא שם : **ומ"ש** בשם אבי"ה שאם אין שם מזוזה בפתח מניחה מימין כ"כ בהגהות מרדכי בשם רבינו יקיר : ובסמ"ק כתב שאם מניחה בדלת עצמה יניחנה מחציו של כניסה וכו' בסי' ר"פ וכתב בשם מוהר"ר יצחק אבוהב ז"ל י"מ מחציו של פתח כשנחלקנה לשנים נשים אותה בחציה של הכניסה שהוא לצד פנים ויהיה לצד שמאל אבל לשון ספר המצות היא יניחנה מחציו של כניסת הבית לצד שמאל ונראה שפירושו כך כשיכנס לבית יחלוק מפתן הבית לשנים ומחצי של כניסה הוא לצד שמאל יחשב מחלק השמאל בזה יהיה לצד שמאל עכ"ל וזה ל' המרדכי ובטפח הסמוך לר"ה וכן בדלת עצמו מניחה לצד שמאל של כניסה : **ומ"ש** שמניחין נר חנוכה בבה"כ נראה שתקנו כן מפני האורחים שאין להם בית להדליק בו כמו שתקנו קידוש בבה"כ משום אורחים דאכלו ושתו בבי כנישתא וכ"כ הכלבו וכתב טעם אחר שהוא כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם לפי שיש בזה פירסום גדול לש"י וקידוש שמו כשמברכים אותו במקהלות וז"ל הריב"ש בתשובה המנהג הזה להדליק בב"ה מנהג ותיקין היא משום פירסומי ניסא כיון שאין אנו יכולין לקיים המצוה כתקנה להדליק כל א' בפתח ביתו מבחוץ מפני שיד העו"ג תקיפה ומברכין ע"ז כמו שמברכין על הלל דר"ח אע"פ שאינו אלא מנהג ומ"מ באותה הדלקה של ב"ה אין יוצא בה וצריך לחזור ולהדליק כ"א בביתו עכ"ל (ה) :

ומ"ש שמניחה בדרום זכר למנורה וכו' בתה"ד כתב שיש מקומות שמסדרים אותם בין מזרח למערב ובמקומות אחרים מסדרים אותם בין צפון לדרום והא מלתא תליא בפלוגתא דתנאי בפרק שתי הלחם (צח :) נרות המנורה היאך היו מונחים והיה נראה דהלכה כר' מחבירו וכן פירש"י אליביה בפי' החומש אמנם הרמב"ם וסמ"ג כתבו דמצפון לדרום היו מונחים וצריכים אנו לסדר הנרות כמו שהיו מסודרים במנורה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ונהרא נהרא ופשטיה אמנם אם הייתי במקום שאין מנהג הייתי מנהיג כמו שראיתי ברוב מקומות וכרבי מחבירו

כיון שאין עושין שינוי בגוף התקנה וה"נ לענין מצות הדלקה דנר חנוכה גם הר"ן פי' כמ"ש רבינו ולא כפירש"י וכן עיקר : **מצוה** להניחה למטה מעשרה וכו' בפרק ב"מ ריש (דף כב) נר של חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי ופירש"י פסולה . דלא שלטא ביה עינא למעלה מכ' אמה וליכא פרסומא ניסא עכ"ל ומשמע דאף בסוכה הוי טעמא דפסולה משום דלא שלטא ביה עינא וכדרבה ריש סוכה ונראה לע"ד שעל פי' זה כתב ר' יואל הלוי דוקא כשמניחה מבחוץ וכו' דלרבה אמרינן התם להדיא דבדפנות מגיעות לסכך כשירה ואפי' למעלה מכ' וה"ה בנר חנוכה ואע"ג דאנן לא קיי"ל כרבה אלא כרבא דבעינן דירת עראי ואפי' בדפנות מגיעות לסכך פסולה מ"מ מדרבה בסוכה שמעינן לרבא בנ"ח דלכ"ע הוי טעמא בנ"ח משום דלא שלטא ביה עינא הילכך בבית דשלטא ביה עינא אפילו למעלה מכ' כשרה וכדאמר גבי סוכה אליבא דרבה ומה שהשיג רבינו עליו ואמר דאין הנדון דומה לראייה וכו' קשיא לי לפי טעמו במבוי שהקורה מונחת ע"ג כותלי המבוי אמאי פסולה היא למעלה מכ' אמה נימא נמי כיון שהמחיצו' מגיעות לקורה על ידם ישלוט עינו בקורה דהא התם לא בעינן אלא שישלוט עינו בקורה כמו בסוכה ויש ליישב . והר"ן ז"ל בריש פ"ק דסוכה כתב וז"ל ולא דמי לנר חנוכה וקורות מבוי דלא חשיבי היכר למעלה מכ' אמה אע"פ שהקורה מונחת ע"ג כתלים התם בקורת טפח דלא שליט ביה עינא כי היכי דשליט בסוכה דרויחא טפי עכ"ל וכ"כ התוס' לשם דלפי טעם זה נוחין דברי רבי' ונדחו דברי הר"י הלוי : ומ"ש הב"י ע"ש ר"י אבוהב דסברת ר"י הלוי דכשיש כאן אויר האויר הוא מזיק לעינים ואין האדם יכול להביט למעלה כל מה שירצה ולזה הביא ראיה מסוכה שאם הדפנות מגיעות לסכך אפי' למעלה מכ' כשרה דשליט ביה עינא ובזה נראה שאין מקום לקושיית הטור עכ"ל נראה לפע"ד שלא נעלמה סברתו זאת מדעת רבי' ואעפ"כ השיג עליו דמ"ל לר"י הלוי דסברא זו הלכה היא כיון שאין לו בזה ראייה ברורה מהך דסוכה דאפשר לדחות ולומר דשאני התם דבעינן שישלוט עינו בגג וכו' דאיכא למימר דהאויר לא מעלה ולא מוריד אלא עיקר הטעם דע"י המחיצות ישלוט עינו בגג וכו' וזהו שדקדק בלשונו ואמר שאין הנדון דומה לראיה וכו' גם מדברי התוס' והר"ן מבואר דנדחו דברי הר"י הלוי ודברי רבינו עיקר והכי נקטינן : **והר"ם** מרוטנבורק היה מדקדק להניחה למעלה מג' טפחים וכו' ותימה הא ניחא דאשמעינן דלא הניחה למטה מג' טפחים דלא איתמר ואתא לאשמעינן דאע"ג דהניחה בכותל בטפח הסמוך לפתח כיון דפחות מג' כארעא סמיכתא דמי כאילו הניח בקרקע ואין ניכר שב"ה הניחו שם כמו שפי' רש"י היכא שהרחיקו מן הפתח שאינו ניכר שב"ה הניחו לשם וה"נ דכוותה אבל הא דדקדק שהניח למטה מי' ולא למעלה מי' דאיתמר בהדיא כמ"ש לעיל מצוה להניחה למטה מי' לא איצטריך לאשמעינן משם מהר"מ מרוטנבורק דדקדק בכך דהא דינא הכי הוא ונראה ליישב ע"פ מ"ש המרדכי דעכשיו שהרגילו להניח בפנים אין קפידא להניחה למעלה מי' דליכא פרסום ומביאו ב"י השתא הך דינא שכתב רבי' מתחלה מצוה להניחה למטה מי' אינו אלא לזמן התלמוד דמניחו סמוך לרה"ר לפרסומי ניסא אבל לאחר שהביא דברי הר"י הלוי דלדידן דמניחה בבית אפי' למעלה מכ' אמה כשרה והשיג עליו דאף לדידן פסולה למעלה מכ' אמה א"כ סד"א דמ"מ א"צ לדקדק לדידן ושרי להניחה אף לכתחלה למעלה מי' כיון דליכא פרסומי ניסא לדידן שמדליקין בפנים וכדכתב המרדכי ולכך הביא רבי' שהר"מ מרוטנבור"ק דקדק אף לדידן שמדליקין בפנים שלא להדליק למעלה מי' אלא למטה מי' : **וכתב** אבי העזרי שאם אין מזוזה וכו' כתב בהג"מ דהטעם הוא משום דכל מידי דמצוה ימין עדיף ואפי' תפילין קשירה בימין והנחה שאני דגלי לן קרא אבל כל שאר דוכתא ימין עדיף וכ"כ בתשובת מהרי"ל סימן ת' ועוד אפשר דכיון דצריך להדליק בפתח לפרסומי ניסא במקום שנכנסין ויוצאין וכל פינות שאדם פונה אינו אלא לימין הילכך צריך להדליק בימין ששם הכל פונין ונזכר לנס מיד כשרואה הנרות דולקות : **ובסמ"ק** כתב וכו' כתב הב"י משם הר"י אבוה"ב יש מפרשים מחציו של פתח כשנחלקנה לשנים נשים אותה בחצי של הכניסה שהוא לצד פנים ויהיה לצד שמאל אבל לשון ס"ה היא יניחנה מחציו של כניסת הבית לצד שמאל נראה שפירושו כשיכנס לבית יחלוק מפתן הבית לשנים ומחצי של כניסה הוא לצד שמאל יחשב מחלק השמאל ובזה יהיה לצד שמאל עכ"ל ונסתבכו הלומדים בפירוש לשון זה ולא ידעו מהו ולעד"נ די"מ דלשון כניסה חוזר אל הדלת דהיינו צד פנימי של דלת ולשם יניח הנרות אבל הצד האחר לצד חוץ הוא ולא יניח הנרות לשם ומ"ש מחציו של פתח כשנחלקנה לשנים הוא שנחלק כל שטח הדלת ולצד הפנימי שהוא חציו של כניסה הוא חלק אחד ולצד החיצון הוא חלק השני ומ"ש לצד שמאל הוא ענין אחר דתרתי אשמעינן הדא שיניחו הנרות בדלת עצמה מחציו של כניסה דהיינו בפנים ואידך אשמעינן שישים הנרות לצד שמאל אבל ל' ספר המצות וכו' כלומר הלשון משמע דלשון כניסה חוזר אל האדם שנכנס בבית יחלק במפתן וכו' ולא אשמעינן אלא חדא מקום הנחתה בדלת עצמה מחציו של כניסת האדם

דרכי משה

הדמיונות גם נכפלות ונופלות ולא קיימי מצות הנר של שבת או י"ט או חנוכה עכ"ל א"ז : (ג) כתב מהר"א מפראג היינו למ"ד (בסוכה ב.) דסוכה גבוה יותר מכ' אמה פסולה משום דלא שלטא ביה עינא ולכן אם הסכך מגיע לדפנות כשר והיא סברת רבה אבל לדידן דקי"ל כרבא דאמר טעמא דפסול משום דהוי דירת קבע ואנן בעינן דירת עראי בכל ענין פסול וכ"פ הס' לעיל סימן תרנ"ג : (ד) וכתב במהרי"ל שהיה נזהר להניחו בטפח הסמוך לפתח אע"ג דהאידנא מדליקין בפנים וכ"כ מהרא"י בת"ה סימן ק"ו דאף בזמן הזה ידליק בטפח הסמוך לפתח בשמאל אם יש לפתח מזוזה ואם אין לה ידליק בימין והביא ראיה מהמרדכי דאף בזמן הזה ידליק בטפח הסמוך לפתח וכ"מ לקמן ס"ס זה מדברי הטור אמנ מדברי הגהת מהרא"ה שכתבתי לעיל משמע דאין להחש ומדברי המרדכי אין ראייה לדידן כמ"ש בסמוך אי"ה לכן אין נזהרין בזה רק המדקדקים : (ה) וכתב הכלבו דהמנהג להדלי' בבה"כ בין מנחה למעריב ובע"ש מדליקין אותם קודם תפלת מנחה וכ"כ אבודרהם וכ"כ במהרי"ל ואין אנו נוהגין כן אלא אף בע"ש מדליקין בין מנחה למעריב וכתב עוד מהרי"ל כשרבו בני חנוכה והרבו הנרות היה הש"ץ מדליק וכדי שלא יאחר בהדלקה נוטל שמש העיר נר מידו ומדליק הנרות הנשארים והש"ץ חוזר למקומו ומתפלל בעוד שהשמש מדליק : (ו) וכ"כ המנהגים

חדושי הגהות

לא מיבעי במי שנותן שמן כרצונו בלי שיעור נר חנוכה אלא אפילו הם בנותן בנ"ח שמן כפי השיעור בצימצום דאז צריך לעולם שיהיו הפתילות עשויות בשיעור שוה שאם יהיו גסות

חצר שיש לה ב' פתחים מב' רוחות צריך להדליק בב' פתחים שלא יחשדוהו העוברים לומר כשם שלא הדליק בזה הפתח כך לא הדליק באחרת הילכך אם ב' הפתחים מרוח אחת שיכולין לראות באחד די לו באחד מהן וכתב בעל התרומה לדידן שמדליקין בפנים אפי' בב' רוחות די לו באחד מהן שאין היכירא אלא לבני הבית ב והם יודעים ששני הפתחים של איש אחד ונראה שאין להקל ואף לדידן איכא חשש כיון שמדליקין בפתח (ט) הבית העוברין רואין שלא הדליק ואיכא חשד :

תרע"ב **מצותה** מסוף שקיעת החמה עד חצי שעה מן הלילה שאז העם עוברין ושבין ורואין בביתם ואיכא פירסומי ניסא הילכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור (א) ואם נתן בה יותר יכול לכבות לאחר שיעבור זה הזמן וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן שעבר עיקר מצותה (ב) ומ"מ עדיין זמנה כל הלילה ודלא כהרמב"ם ז"ל שכתב שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק עד שתכלה רגל מן השוק עבר

באדם דהיינו לצד שמאלו בבואו לפתוח הדלת אבל בענין הנחת הנרות בדלת בצד חוץ או בצד פנים מזה לא אמר הסמ"ק כלום דזה תלוי במנהג ולדידן דמדליקין בפנים מדליק בדלת בפנים מהלוו של כניסה בבואו לפתוח הדלת וליכנס וכן עיקר והכי נקטינן : **חצר** שיש לה ב' פתחים וכו' הקשה הב"י דמ"ש מהא דקאמרינן אסור לעבור אחורי בהכ"נ בשעה שהצבור מתפללין דאי איכא פתחא אחריתא לא אתי למחשדיה דאימור בפתחא אחריתא יעול וה"נ נימא באידך פיתחא אדליק ותירץ מה שתירץ ולפעד"נ דליכא הכא קושיא דתפלה דלא עבר זמנה ודאי ליכא חשדא דאימור דבאידך פתחא יעול. אבל נר חנוכה דזמנה מסוף שקיעה עד חצי שעה דעבר זמנה תיכף ומיד איכא חשדא טפי וכן בענין פאה שהביאו בגמרא עלה התם נמי עבר זמנה מיד בגמר קצירו שהוא מכלה את הכל אתא לידי חשדא טפי ועי"ל דבאחורי בהכ"נ ודאי אפשר דבאידך פיתחא יעול ולא יהא נודע לשום אדם שנכנס הילכך ליכא חשדא אבל בנ"ח אי איתא דבאידך פיתחא הדליק היה מפורסם ונודע לעוברים ושבים ומדלא נשמע ולא נראה שהדליק איכא חשדא : **וכתב** בעל התרומות לדידן וכו' עד והם יודעים ששני הפתחים של איש אחד איכא להקשות הלא לדידהו נמי ידעי שב' הפתחים של איש אחד ויחשדוהו כשם שלא הדליק בזה הפתח כך לא הדליק באחר. ואין לפרש לדידהו איכא חשדא לפי שאינו חושש להדליק בב' פתחים כדי לינצל מן חשדא דהני דלא ידעי דב' הפתחים של איש אחד בודאי יאמרו כשם שלא הדליק וכו' אבל לדידן שאין היכירא אלא לבני הבית הני כולהו ידעי שב' הפתחים של איש אחד וליכא חשדא כלל דאם כן לדידהו כשב' הפתחים מרוח אחד נמי איכא חשדא מהני דלא ידעי אלא בע"כ דלא חיישינן לחשדא דעלמא כלל אלא לחשדא דבני מתא וכדאיתא להדיא בגמרא וצ"ל דס"ק לדידהו אע"פ שיודעים שב' הפתחים של איש א' מ"מ כיון דלא ידעי דהדליק בפתח אחד איכא חשדא לומר כשם שלא הדליק וכו' אבל לדידן דהיכירא לבני הבית דידעי בהדליק בפתח אחד ליכא חשדא מפתח השנייה שלא הודלק שם שהרי הם יודעים שב' הפתחים של איש אחד ופשוט הוא ומיהו בהג"מ כתוב דברי הה"ת ע"ש רבי' שמחה ולא כתב שם והם יודעים אבל בסמ"ק ובמרדכי כתב ג"כ והם יודעים וכו' : **ונראה** שאין להקל וכו' נראה דדברי רבי' הם לפי זמנו שהיו מדליקין בפתח הבית הסמוכה לחצר אלא שהיו מדליקין בפנים ולא שלפעמים פתוח איכא חשדא שהעוברים וכו' וכ"כ סוף סימן תרע"ב אבל למנהגינו שמדליקין בבתי החורף אין היכירא כלל לא לבני ר"ה ולא לבני החצר וליכא חשדא וז"ל ה"ר ירוחם ועתה נוהגין להדליקה מבפנים לפתח הסמוך לר"ה ויש שנוהגין להדליקה מבפנים לפתח הסמוך לחצר מפני דסכנה גנבים ועוד שאין רגילין לקבוע מזוזה לפתח הפתוח לר"ה שיטלו אותה ויש מזוזה לפתח הפתוח לחצר ויהיה מזוזה לימין ונ"ח משמאל עכ"ל אלמא דלא היו נוהגין כלל להדליק בבית החורף כמנהגינו אלא או בפתח הסמוך לרה"ר או בפתח הסמוך לחצרו בפנים וכמ"ש הר"י הלוי לעיל :

תרע"ב מצותה מסוף שקיעת החמה וכו' משנה בפרק ב"מ מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק ופי' רבינו דמסוף שקיעה קאמר וכ"כ במרדכי הארוך פי' סוף שקיעה היינו צאת הכוכבים דברגא בטיהרא מאי אהני וכן הא דקאמר כל תענית שלא שקעה עליו החמה לא שמיה תענית היינו צאת הכוכבים ומתחלת שקיעה עד צ"ה ד' מילין כך פר"י וכ"כ בהגהת מרדכי שלנו ונראה דפירוש זה הוא לשיטת ר"ת דשקיעת החמה היא קודמת למשתשקע כמ"ש לעיל סי' רס"א אבל להרא"ש דמשתשקע משמע לשון הקדמה קודם שתשקע ה"נ לגבי נר חנוכה וכ"כ בספר יראים סוף ס' שבת וז"ל והא דתניא בנר חנוכה מצותה משתשקע החמה בעוד יום קצת קאמר וכו' ומיהו לעיל בסי' רס"א התבאר דרוב הגדולים תופסים דברי ר"ת וכ"כ מהרא"י בת"ה סימן ק"ב וכ"כ בספר צידה לדרך והכי משמע מל' הרא"ש שכתב הלכך אעפ"י שמתרץ תירוץ אחר ראוי להחמיר ולהדליק נ"ח בתחלת הלילה וכו' מדנקט תחלת הלילה דהיינו צאת כוכבים כדאיתא ריש ברכות אלמא דאין להדליק קודם צ"ה מיהו דוקא לכתחלה אבל אם הדליק מפלג המנחה האחרון ואילך יצא בדיעבד וכ"כ בא"ח הביאו ב"י וכן הש"ץ מדליק בבהכ"נ בעוד היום גדול דכיון דא"ה כדיעבד דמי וכן בע"ש לכל אדם וכדאי הוא הר"א ממי"ץ לסמוך עליו בשעת הדחק : ומ"ש ולא כהרמב"ם שכתב וכו' שם בגמרא וכבתה אין זקוק לה ורמינהו מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק מאי לאו דאי כבתה הדר מדליק לה לא דאי לא אדליק מדליק ואי נמי לשיעורא ומפרש הרמב"ם דלישני לא פליגי ומש"ה פסק נמי כלישנא דאי לא אדליק מדליק דאלמא דלאחר שכלה רגל מן השוק שוב אינו מדליק כלל דאין לפרש דלאח"כ נמי יכול להדליק אלא דלא עשה המצוה כתקונה דא"כ לא הו"ל דאי לא אדליק מדליק אלא הו"ל לאדלוקי וכ"כ ה"ה מיהו באחר מפרשים נראה שמפרשים ג"כ כך ללשון ראשון ואע"פ כן כתבו שיכול להדליק כל הלילה לפי שתוספות דהני לישני פליגי ובעל סופרים הלך אחר המיקל וכ"כ ראבי"ה שמצא בשם ר"ת דבהני תרוויהו אזלינן לקולא בשיעורא ובדלא אדליק וזה דעת רוב פוסקים שיכול להדליק כל הלילה וכמ"ש רבינו והכי נהוג : ולענין הלכה בשיעור השמן כתב בהגהת מיי' ובסמ"ג בשם ר"י דנהגו העם כלשון ראשון דלא בעינן שום שיעור והיינו כראבי"ה בשם ר"ת אבל לדעת הפוסקים דבעינן שיעור לשמן וכלשון שני ונראה דאף ר"י לא להלכה אמר אלא ליתן טעם למנהג העולם כמבואר בסמ"ג אבל מדינא צריך שיעור והכי נקטינן מיהו ה"ר ירוחם כתב דיש מהגאונים שכתבו דאפי' אחר שיעור זה אסור להשתמש לאורה עכ"ל ומהרש"ל בתשובה כתב הטעם דאסור מפני הרואה שלא ידע להלק אבל יכול לכבותה עכ"ל ומיהו המנהג להחמיר שלא לכבותן ואסור להתיר להן וכמ"ש רבי' לעיל בסי' תר"ע ועוד נלע"ד דכיון דאיכא תרי לישני ורוב פוסקים מפרשי' דפליגי ור"י ור"ת כתבו דנהגו כלשון ראשון וללשון ראשון אסור לכבותן או להשתמש לאורן לאחר שדלקו השיעור שהרי ללשון ראשון לא הוזכר שום שיעור והכל שוה א"כ מדינא נמי אסור ואע"ג דקי"ל כלשון שני דצריך ליתן שמן בנר שידליק חצי שעה היינו דוקא להחמיר אנו תופסין כמותו אבל לא להקל ולכן נראה דאף לעצמו אין להקל לכבותן ואצ"ל שלא יורה כך לאחרים ודלא כמ"ש מהרש"ל דיכול לכבותן וכ"כ בספר צידה לדרך ויש מדקדקים שלא לכבותה ולא להשתמש לאורה הואיל ושם השמן למצוה עכ"ל ובמסכת סופרים איתא להדיא ואין מגביהין ממקומו עד שיכבה ואע"פ דבהגהת מיימונית מפרש דהיינו דוקא כשהשים בו שמן כשיעור מצומצם לא אתברר לן מנ"ל לפרש כך להקל. ולקמן בס"ס תרע"ז יתבאר דאפי' לאחר שכבה

מחבירו עכ"ל והמנהג פשוט לקבעה בכותל דרום ונמצאו מסודרים בין מזרח למערב (ז) : **חצר** שיש לה ב' פתחים משתי רוחות צריך להדליק בשתי פתחים וכו' עד די לו באחד מהם מימרא פרק ב"מ (כג:) כתב הר"ן ומסתברא דכיון שאינו מדליק אלא משום חשדא לא מברך אלא אחד פתחא (ח) וא"ת מ"ש מהא דאמרי' בפ"ק (ח:) ובתרא דברכות (סא:) אסור לעבור אחורי בהכ"נ בשעה שהצבור מתפללין ולא אמרן אלא דלית ליה פתחא אחריתי אבל אית ליה פתחא אחריתי לית לן בה דאמרי בפתחא אחריתי עייל ג והכא נמי נימא דאע"ג דחזי דלא אדליק בהד פתחא לא אתי למיחשדיה דאמרי באידך פתחא אדליק וי"ל דלענין תפלה שאני דכיון דאי לא מצלי הו"ל פורק עול שמים מעליו כל היכא דאיכא פתחא אחריתי לא אתו למחשדיה משא"כ לענין חנוכה ועי"ל דהדלקת נ"ח כיון דיש בה הפסד ממון אי איכא פתחא אחריתי אתו למחשדיה כי היכי דבהאי לא אדליק בהאי נמי לא אדליק אבל בתפלה דלית בה הפסד ממון כי איכא פתחא אחריתי לא אתו למחשדיה : **וכתב** בעל התרומות לדידן שמדליקין בפנים אפילו בב' רוחות די לו באחד מהם כ"כ ג"כ בסמ"ג ומרדכי :

תרע"ב מצותה מסוף שקיעת החמה עד חצי שעה מן הלילה וכו' בפרק ב"מ (כא:) תניא מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק וכתבו הרי"ף והרא"ש כשיעור שתכלה רגל מן השוק הוי כמו חצי שעה אחר שקיעת החמה ומפרש בגמרא דהיינו לענין דאי לא אדליק מדליק וא"נ לשיעורא וכתב הרי"ף והרא"ש אי נמי לשיעורא כלומר שצריך ליתן שמן לתוכו כדי שתהא דולקת והולכת עד השיעור הזה אם היתה דולקת והולכת עד השיעור הזה ורצה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בידו והא דאמרינן דאי לא אדליק מדליק כתב הרא"ש אבל מכאן ואילך עבר הזמן הלכך אע"פ שמתרץ תירוץ אחר ראוי להחמיר ולהדליק נ"ח בתחלת הלילה ומשמע מדבריו דהיינו לכתחלה אבל אם עבר ולא הדליק ידליק מספק וכן כתבו התוס' בשם ר"י פורת ולא היה לו לרבינו לכתוב ודלא כהרמב"ם שכתב עבר זה הזמן אינו מדליק מאחר שאף לדברי האומר מדליק אינו מדליק אלא מספק : ומ"ש

דרכי משה

המנהגים דלא כמנהג בר"ן שהיו נוהגין להעמידן בצפון לשמאל החזן : (ח) וכ"כ הכלבו וכתב עוד אף אם הב' פתחים מרוח א' אם ב' הפתחים פתוחים לב' בתים אע"פ ששתיהן של אדם אחד אפ"ה מדליק בשתיהן משום השרא : (ט) נראה דבימי רבי' בעל הטור היה כן המנהג להדליק בפתח הבית ולכן כתב דאיכא הכירא וכן כתב בתא"ו נ"ט ח"א ז"ל ועתה נהגו להדליק מבפנים לפתח הסמוך לר"ה ויש נוהגים להדליק מבפנים לפתח הסמוך לחצר משום דשכיחי גנבים ועוד דאין רגילין לקבוע מזוזה בפתח הפתוח לר"ה משום עו"ג שיטלו אותה ויש מזוזה לפתח הפתוח להצר ויהיה מזוזה בימין ונ"ח בשמאל עכ"ל ולזה איכא היכירא לעוברים ושבים אע"ג דמדליקין בפנים אבל בזמן הזה שמדליקין בבית החורף דהיינו בפנים ממש וידוע ששם ליכא היכירא לעוברים ושבים כלל אפי' אם יש בבית הרבה פתחים א"צ להדליק רק באחד וכ"ה המנהג ונראה מטעם זה אין נזהרין ג"כ להדליק בטפח הסמוך לפתח דמה לי סמוך לפתח או רחוק ממנה מאחר שאין היכירא רק לבני אדם שהם בחדרים שמדליקין שם והם יודעין דלשם הנוכה נדלק שם כנ"ל :

תרע"ב (א) וכתוב בהגהת סמ"ק פי' רבי' שמשון דגם עכשיו היה מצריך לעשות פתילות ארוכות עכ"ל ובקובץ אחר מצאתי כתוב ז"ל בס"א כתב דבזה"ז אין שיעור לנ"ח ומה"ט אמר שמי שרוצה ליקח נרות קטנות אע"פ שאין דולקים כ"א זמן מועט ואפ"ה (אין) נכון ליקח מעט שעוה לנר עכ"ל מצאתי ונראה דאף ר' שמשון לא קאמר לעשות פתילות ארוכות אלא כשיעורן ולאפוקי מדעת זה מצאתי אבל לא קאמר שבזה"ז יעשה פתילות ארוכים יותר כשיעור וכן משמעות לשונו דכתב גם עכשיו כמו בימיהם ודלא כרבים שנהגו לעשות נרות שדולקים עד חצי הלילה והוא ללא צורך וגם אין בו הידור מצוה דהא לאחר שיעורן מותר בהנאה ולא שייך הידור מצוה אלא בשעת המצוה ואין ראיה מנרות הנוכה של ב"ה שמנהג לעשותן רק גדולות דשאני התם דאיכא מצוה להדליק נרות כל היום כנ"ל : (ב) ובמרדכי ריש במה מדליקין ואני מרדכי ק"ל הא אמרינן הותיר ביום ז' עושה לו מדורה כו' ותירץ מוהר"ם

חדושי הגהות

גסות יכלה השמינית ביצה קודם שיעורו עכ"ל (מהרל"ח) : ב יל"ד במ"ש והם יודעים שב' הפתחים של איש אחד משמע שבימיהם שהיו מדליקין מבחוץ היה החשד משום שלא ידעו שב' הפתחים של איש אחד הא מבואר הוא בגמרא שגם בזמן שהיו מדליקין מבחוץ ידעו שפיר שב' הפתחים של איש אחד ולא היה החשד אלא משום איש עובר בפתח אחד ורואה שלא הדליק בזה יאמר כשם שלא הדליק בזה כך לא הדליק באחר אף ע"פ שיודע שיש לו פתח אחר וא"כ הו"ל למיתב טעמא דלדידן מותר לפי שאין היכרא אלא לבני הבית והם יודעים בו שהדליק וצ"ל דאה"נ דכך הם ר"ל שאין היכירא אלא לב"ב והם רואים שהדליק באחר והרי הם יודעים שב' הפתחים של איש אחד דהא אפילו העוברים יודעים שב' הפתחים של איש אחד (מהרל"ח) : ג ול"נ דשא"ה דמצות חכמים להדליק על פתח החצר ומיד שרואה שלא הדליק בזה יאמרו שלא הדליק גם כן באחר וכה"ג הוי גבי פאה דמייתי התם בגמרא דכיון שהוא קוצר כל שדיהו ואינו מניח פאה בסוף כמו שצותה תורה לא תכלה פאת שדך יאמר שלא הניח ג"כ תחלה אבל גבי בהכ"נ אין המצוה עליו שיכנס בפתח בהכ"נ דלימא דאתי למיחשדיה כשם שלא קיים מצוה בפתח זה כך לא קיים בפתח אחר שהרי אין המצוה עליו אלא שיהיה בבית הכנסת א"כ לא אתו למיחשדיה דיאמר לכך הוא עובר שיכנס בפתח אחר ויהיה בבית הכנסת שהרי עדיין לא עבר כלום ועוד נ"ל לפרש בהא דקאמר בגמרא דחיישינן שיחשדוהו העוברים כשם שלא הדליק בזה הפתח כך לא הדליק באחו דאז לא היה היכירא לאותן העוברים בחוץ איכא אינשי דאתי מעלמא שלא ידעו שזה הבית יש לו ב' פתחים שיחשדוהו שלא הדליק כלל

עבר זה הזמן אינו מדליק אבל אם עבר כל הלילה ולא הדליק לא ידליק ביום המחרת דשרגא בטיהרא מאי אהני וכן לא ישלים בלילה של אחריו שכבר עבר זמנו וכ"כ ה"ר יצחק ב"ר יהודה והתוספות כתבו דלדידן א"צ לדקדק בזמן שנתנו חז"ל שיעור שלא נתנוהו אלא להם שהיו מדליקין בחוץ ולאחר זה הזמן אין עוברין ושבין אבל אנו שמדליקין בבית ואין היכירא אלא לבני הבית אין להקפיד על הזמן וכתב בס"ה ומ"מ נכון להדליק בעוד בני הבית נעורין ונראה שאף לדידן צריך לדקדק בשיעור שאע"פ שמדליקין בפנים כיון שמדליקין בפתח הבית והוא פתוח יש היכירא לעוברים ושבים (ד):

תרעג כל השמנים והפתילות כשרים לה בין בחול בין בשבת אף הפסולים לנר של שבת מפני שאין אורן יפה ושאין השמן נמשך אחר הפתילה כשרים לה דלא היישינן שמא תכבה ויחזור וידליקנה שאף בחול (עסי' תרע"ג) אם כבתה קודם שעבר זמנה א"צ לחזור ולהדליקה ולא היישינן נמי שמא יטה מפני שאין אורן יפה שהרי אסור להשתמש לאורה (ב) ל"ש תשמיש של קדושה כגון ללמוד ול"ש שאר תשמיש ואפילו תשמיש עראי בעלמא כגון לעיין מעות לאורה אסור ובעל העיטור כתב דוקא תשמיש של חול אבל תשמיש של קדושה שרי ולא נהירא לא"א הרא"ש

ומ"ש ואם עבר כל הלילה ולא הדליק לא ידליק ביום המחרת וכן לא ישלים בלילה שלאחריו וכו' ז"ל המרדכי פרק ב"מ השיב ר' מאיר בנר חנוכה שלא הדליק בלילה כך דעתי נוטה דכיון שלא הדליק שוב לא ידליק ודיחוי הוא כדתנן מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק דאי לא אדליק מדליק משמע שלא עשה מצוה מן המובחר וביום אין פירסום הנס ניכר וכ"ש בשאר לילו' לא ידליק עכ"ל. ומ"ש בתשובה אשכנזית דלא בא הר"מ לומר אלא דאותו לילה אין לה תשלומין אבל אלילות אחרות לא קאי דנס כל יומא איתיה ולית דין צריך בושש וכן איתא באגודה ולא דמי לעומר דהתם משום דכתיב תמימו' תהיינ' אבל הכא כל חדא מצוה באפפי נפש' היא ומה שמוסיפין משום הידור הוא ע"כ וכ"כ הרוקח וז"ל אם לא הדליק לילה אחת לא ידליק למחר או ליל' האחרת מה שהי' לו להדליק אז ולא דמי לק"ש ותפלה דאמרינן בפ' תפלת השחר (כו.) שיחזור ויקרא ויתפלל ובשבלי הלקט הביא תשובת הר"מ ודבריו מבוארים שם כמו שכתבתי בשם תשובת אשכנזים וכתב בא"ח מי שלא הדליק בליל ג' אלא ב' נרות או בליל רביעי אלא ג' זה היה מעשה בלוני"ל והתמירו שידליק מה שחסר להדליק וא"צ לברך פעם אחרת כי הברכה שעשה בתחלה על חיוב כל הנרות עשאן (ג) וכתב הרשב"א בתשובה מי שלא הדליק בלילה א' מכל הלילות שוב אינו מדליק שכבר הוא דחוי עכ"ל ונ"ל שפירוש דברי הרשב"א כמו שנתפרשו דברי הר"מ דאחר דאותו לילה קאמר דאין לו תשלומין והא דתניא מצותה משתשקע החמה כתב הר"ן לא למימרא שלא יהא רשאי להדליק קודם אלא עיקר מצותה קאמר ואם רצה להקדים מקדים אבל מדברי בה"ג נראה דדוקא נקט משתשקע החמה עכ"ל ודברי הרמב"ם כדברי בה"ג שכתב אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין ונראה שדקדק רבינו לכתוב מסוף שקיעת החמה משום דתחילת שקיעת החמה עדיין היום גדול כמו שכתבו התוספו' בפ' במה מדליקין וכתב בשם מהר"י אבוהב ז"ל שכתוב בא"ח מי שהדליק מבע"י אפי' בחול מפני שהוא טרוד יצא והוא שיהיה בפלג מנחה האחרון דלא חמיר מהבדלה דאמרי' בה בלי של מוצאי שבת בשבת מיהו צריך ליתן בה שמן יותר משיעור הדלקה כדי שתדליק עד דכליא רגלא דתרמודאי עכ"ל:

תרעג כל השמנים והפתילות כשרים לה בין בחול בין בשבת אף הפסולים לנר של שבת פלוגתא דאמוראי בפ' במה מדליקין (כא:) ומשמע בגמ' דהלכתא כרב דאמר פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה בין בחול בין בשבת וכן פסקו הפוסקים והרוקח כתב שמן זית מצוה מן המובחר וגם המרדכי כתב שמהר"ם היה רגיל להדליק בשמן זית (א):

כתב הרשב"א שאלת במ"ש הרי"ף בנר חנוכה שמותר להשתמש לאורה אחר עבור זמנה דא"כ למה התירו בה שמנים ופתילות שאסרו חכמים להדליק בהם בשבת שהרי כל עצמן לא התירו אותן אלא מפני שאסור להשתמש לאורה קושיא זו אינה כלום שהרי לא הצריכו להוסיף בשמן שיהא הולך ודולק כל הלילה אלא כדי שיעורו ובתוך זמן הזה היה ראוי לחוש שמא יטה אבל כל שאסרו תוך זמנה מותר להדליק בהם ובשבת נותן באומד גם כפי שיעורו ולא בצמצום שא"א כמו שא"א ג"כ שיעור איסור תשמישו שאינו כמנע מתשמישו שיעור זמן מצומצם ומאן לימא לן שהתירו להוסיף בשמן בשבת להדליק בשבת באותן שמני' עכ"ל:

ומ"ש שאף בחול אם כבתה קודם שעבר זמנה אין צריך לחזור ולהדליקה ולא חיישינן נמי שמא יטה מפני שאין אורה יפה שהרי אסור להשתמש לאורה שם אמר ר' ירמיה מ"ט דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה ופירש"י כבתה אין זקוק לה הלכך בחול שרי: ואסור להשתמש לאורה. שיהא ניכר שהוא נר מצוה וליכא למיחש להטייה: וכתב בת"ה שאפי' כבתה בע"ש קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבע"י אין זקוק לה וכתב הר"ן נשאל הרשב"א אם לאחר שהדליק בא לתקנה וכבה אותה בשוגג אם חייב לחזור ולהדליקה ואם מברך פעם שנית והשיב מסתברא שאינו חייב להדליק דהו"ל כבתה שאין זקוק לה והדלק' עושה מצוה וכבר הדליקה ואם בא להדליקה אינו מברך עליה דמצות הדלקה הא עבדא:

ומ"ש ל"ש תשמיש של קדושה כגון ללמוד ל"ש שאר תשמיש וכו' כ"כ שם הר"ן וז"ל אסור להשתמש לאורה פירוש כל תשמישין ואפילו תשמיש מצוה דכיון שע"י נס נעשה במנורה תקנוה עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל והא דאמר שמואל לקמן אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה לאו למימרא דדוקא תשמיש דרשות אסור אבל תשמיש דמצוה שרי אלא לומר שאפילו רצוי מעות שהוא תשמיש קל אסור והכי מוכח בירושלמי וכך נראין דברי הרמב"ם וזה שלא כדברי הרז"ה עכ"ל:

ומ"ש בעל העיטור דוקא תשמיש של חול אבל תשמיש של קדושה שרי כ"כ בשבולי הלקט בשם ספר אחר שמותר להשתמש לאורה דליכא ביזוי מצוה אלא כבוד ולא נהיר' לא"א הרא"ש:

כתב הרא"ש א"ר יהודה אמר רב אסי אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה ואע"ג דאיפסיק לעיל דכל תשמיש אסור להשתמש לאורה צריכין להשוה דהרצאת מעות דהא דאמרינן לעיל דלאסור

שכבה מלמו אסור:

פסק נראה דאפי' ללמוד אסור משעה שהגיע זמן הדלקת הנרות שמא יטרד בלימודו וישכח מלהדליק וכדין בדיקת חמץ לעיל בסימן תל"א ע"ש ואפי' התחיל ללמוד פוסק ומדליק נרות וכמו שקבעתי ההלכה לשם ואפשר דאף לה"ר יונה דמיקל בחמץ מודה בנר חנוכה דצריך להפסיק דהא להד ליכלא אם יעבור הזמן דרגל מן השוק שוב אין מדליק א"כ הו"ל מצוה עוברת ופשיטא דצריך להפסיק ע"כ הפסק: כתוב במרדכי וכן הא דבעי הכא שיעורא דמשתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק ה"מ לדידהו שהיה צריך היכר גדול אבל אנן אין אנו חוששין כלל ע"כ וזה כמ"ש הסמ"ג דמה שנהגו להקל בשיעור השמן דס"ל דאין אנו צריכין לשיעור כ"ן שמדליקין בפנים ואין שם פרסום הנס אלא לבני הבית או שמא נהגו העם כלשון הראשון שתופסי' אותו עיקר דלא בעי' שום שיעור וז"ל דרשות מהר"ש מאוסטרייך בספר המצות כתב שבזמן הזה אין שיעור לנרות חנוכה וכו' ומה"ט אמר שמי שירצה יקח נרות קטנים אעפ"י שאין דולקים כ"א זמן מועט ואפי' הכי נכון ליקח מעט שיעור לנר עכ"ל מיהו למאי שכתבנו דתופסין להלכה דצריך שיעור לשמן כלשון שני אין להקל בשעור השמן אף לדידן תדא דהסמ"ג מסופק בזה ועוד דבהגה' סמ"ק כתב וז"ל ולשעורא פי' הש"ר ר"ש גם עכשיו והיה מצריך לעשות פתילות ארוכות עכ"ל וכן מ"כ ע"ש ראב"ן דיש לעשות קלת גדולות דסמכינן כמי אתירולא דאי נמי לשיעורא: כתב בהגהות החדשות לרי"ף דאם הדליקה בפני הרוח וכבתה צריך עוד לחזור ולהדליקה במקום שאין הרוח מצוי שהרי הואיל ואינה יכולה לעמוד בפני הרוח ה"ה כמי שלא נתן בה שמן כשיעור עכ"ל ונראה דמהאי טעמא כתב הא"ז שאין לתחוב הנרות סמוכות זו לזו עד שמתחממות ונופלות או נוטפות דכיון דנופלות או נוטפות הוי כמי שלא נתן בה שמן כשיעור:

ונראה שאף לדידן וכו' היינו דוקא לזמן רבינו שהיו מדליקין בפתח הסמוך לחצר אלא שהיו מדליקין בפנים אבל עכשיו שמדליקין בבית החורף אין צריך לדקדק כלל בשיעור אלא שידליק בעוד בני הבית נעורים וכמ"ש בסוף סימן הקודם וכן כתב מהרש"ל ופשוט הוא · צריך ליתן שיעור שמן כולו בנר קודם ההדלקה כדלקמן סי' תרע"ה:

תרעג כל השמנים וכו' פלוגתא דאמוראי בפרק ב"מ ופסקו הפוסקים כרב דשרי מטעמא דכתב רבינו דלא חיישינן וכו' והר"ב"א בתשובה בסי' קע"א כתב דבשבת אינו מותר אלא א"כ אינו נותן בנר שמן רק כשיעור מצותו אבל יותר מזה כיון שמותר להשתמש לאורה יש לחוש שמא יטה וב"י מביאו וכן פסק בהגהת ש"ע מיהו למ"ש בסי' שקודם לזה דאסור להשתמש לאורה אפי' לאחר שדלק השיעור בכל ענין שרי אפי' בשבת מיהו הנר שמדליק בו הנרות הנקרא שמש דמותר להשתמש לאורו אסור לעשותו משמני' ופתילות שפסולי' בשבת:

ומ"ש ל"ש תשמיש של קדושה וכו' וב"ה כתב דוקא תשמיש של חול וכו' פי' לסברא הראשונה כיון דאמרי' אסור להשתמש לאורה משמע כל תשמישין אסור אבל ב"ה פוסק כשמואל דמדאמר אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה משמע דוקא רצוי מעות דרשות הוא דאסור אבל דמצוה שרי וחולק אמ"ד סתם אסור להשתמש לאורה דמשמע דאסרו כל תשמישן ופסק כמאן דמיקל וא"ת א"כ לדידהו למה התירו להדליק בשבת בשמנים ופתילות הפסולים לנר של שבת הלא כיון דמותר להשתמש לדבר מצוה איכא שמא יטה וי"ל דדבר מצוה דשכיח אינו אלא ללמוד תורה ובלאו הכי אסור ללמוד יחידי שמא יטה ואם אינו יחידי ליכא למיחש שמא יטה ומשום שאר תשמיש מצוה לאור הנר דלא שכיח לא גזרו:

ומ"ש ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל אע"ג דלא כ"כ בפירוש מ"מ מדפסק כמ"ד דאסור להשתמש לאורו בסתם דאפילו בשל מצוה אסור ופסק נמי כמ"ד דאסור להרצות מעות דאפילו תשמיש עראי אסור כמ"ש להדיא אלמא דס"ל דכל תשמיש אסור גם הרי"ף פסק כדברי שניהם ובירר הרמב"ן דדעתו לאסור כל תשמיש אפילו של מצוה וכך הסכימו הרמב"ם והסמ"ג והמרדכי ומיהו בדברי הרא"ש משמע דתשמיש קל כגון הרצאת מעות דוקא אסור כיון שמקרב ידו אל הנר אבל שאר תשמיש עראי שרי ורבינו וה"ר ירוחם לא הזכירו מזה כלום ותמה עליהן ב"י ומהרש"ל פסק להקל כהרא"ש ומיהו הסמ"ג והמרדכי והר"ן כתבו בסתם לאיסור משמע דכל מידי אסור וכ"כ סמ"ק והכי נהוג ואין להקל · כתב בלקוטין השיב מהר"ש אם כבה נר חנוכה שלא דלק שיעורו אע"ג דא"ז כתב דמי שחוזר ומדליקו שפיר עביד מ"מ אין להדליקו מנר אחר עכ"ל כלומר אלא מן השמש או שאר נר של חול ושמעינן מדבריו דמצוה לחזור ולהדליקו אעפ"י שאינו חייב מן הדין וכ"כ מהרש"ל ונראה דמכ"ש בע"ש אם כבה בעוד היום גדול שצריך לחזור ולהדליקו אם כבה בשוגג ואע"פ דמהרא"י והרשב"א כתבו דא"צ לחזור ולהדליק מיהו לדעת הא"ז מצוה מן המובחר לחזור ולהדליקן וביותר בזה כתב מהרש"ל מיהו דבר פשוט דאסור לחזור ולברך. כתב בדרשות מהר"ש מאוסטרייך גם א"ל לקנות מן השמש שעוה שנטף מן הנרות בכ"ה לתקן מהן נרות לחנוכה עכ"ל וטעמו כיון דאיתעביד ביה חדא מצוה ליעבד ביה מצוה אחריתי

דרכי משה

מוהר"ם דהתם מיירי שלא נתן בו אלא כשיעור עכ"ל וכ"כ הג"מ: (ג) ונ"ל דמי שלא הדליק בליל א' ומדליק בליל ב' או שלישית שידליק כשאר ב"א וכן מצאתי כתוב בשם מהרי"ל ואגודה ודלא כמו הר"ם מרוטנבורק דכ' דידליק נר אחד כשמתחיל להדליק דלדידיה הו"ל ליל ראשון ואין דבריו נראין: (ד) כבר כתבתי לעיל ובזה"ז אין לחוש וכן בהגו שלא לדקדק בשקיעות החמה וכ"כ במנהגים מיהו כתבו דטוב להדליק קודם אכילה בעוד שבני הבית נעורים עכ"ל אמנם מהרי"ל כתב שהיה נוהג להדליק מיד אחר שקיעת החמה:

תרעג (א) וכן נהג מהרי"ל והמנהג פשוט להדליק בשעוה וכ"כ במנהגים בשעוה מצוה מן המובחר כמו בשמן זית וכתב מהרא"ם וטעמא כי בודאי צלול נהורא טפי מכל השמנים ובכלבו יש מדליקין בנרות של שעוה ור"ת היה מצריך נרות ארוכות אמנם מצוה מן המובחר בשמן זית שבו היה הנס עכ"ל: (ב) מרין זה נראה דמיירי כשלא נתן שמן בנר

חדושי הגהות

כלל ואע"ג דקאמר שלא חששו משום אינשי דאתי מעלמא דא"כ אפילו שני הפתחים מרוה א' היה צריך להדליק בשתיהן מ"מ יחשדוהו גם בני העיר משום שיאמרו הואיל ולא הדליק בזה הפתח משום חשש אינשי דאתי מעלמא כך לא הדליק באחר אבל אי לא משום חשש אינשי דאתי מעלמא לא היה חושדים אותו בני העיר כיון שיודעים שיש לו ב' פתחים והשתא ניהא דקאמר לדידן שאנו מדליקין בפנים די באחד מהם שאין היכירא אלא לב"ב והן יודעים ששני הפתחים של איש א' ואין כאן חשש משום אינשי דאתי מעלמא גם ב"ב אין חושדים אותו כי יאמרו שהדליק באחרת והשתא ג"כ ניחא התיא דברכות דאי איכא פתחא אחרינא ליכא חשדא דה"נ לא אמרינן ואתי למיחשדיה אלא משום דאיכא חשד דאינשי דאתו מעלמא שלא ידעו שזה הבית יש לו ב' פתחים וק"ל (מהרל"ח): תרעג א לא מימרא דשמואל היא דאדרבה שמואל הוא דפליג עלה ורב הוא דקאמר

אחריתי כדאמר גבי עירוב ומיהו בהגהת תשב"ץ אוסר לעשות בו דבר מצוה ואפי' ללמוד כגן ע"כ ונראה דה"ה לנרות חנוכה דאסור וכ"כ המרדכי ריש פרק ר' ישמעאל שכך קיבל הראבי"ה מאביו ר"י הלוי בין דנרות חנוכה או דב"ה או של שבת וכן עיקר : **ומפני** שאסור להשתמש לאורה וכו' כתב בספר צידה לדרך ורגילין להוסיף נר א' ולא כסדר שאר הנרות כדי שלא ישתמש לאור של מצוה אם יבא להשתמש שם עכ"ל משמע דאסור להשתמש כי אם לאור אותו נר בלבד וזה שכתב מהרא"י דאם נתערב נר חנוכה אפילו באלף לא בטיל ואף על פי דהאלף כולן חול מכל מקום משתמש הוא גם לאור הנר שאסור להשתמש לאורו והא דאמרו בגמרא מניחה על שלחנו וכו' אין פירושו שמותר להשתמש לאור נר דחנוכה כיון דיש לשם נר של חול להשתמש בו דהא פשיטא דאסור אלא ה"ק תלמודא כיון דבשעת הסכנה היא וצריך להניחו על שלחנו כי היכי דלתחזי דהאי נר לאו דמצוה היא וכיון שכן דמניח' על שלחנו על כרחו משתמש לאורו באיסור ולא מהני ליה נר אחר ואפ"ה צריך לנר אחר לעשות היכר בדבר וז"ש רש"י דצריך נר אחר לעשות היכר לדבר וכר"ן מפורש להדיא כדפרי' אבל בלא סכנה אסור להשתמש לאורה אעפ"י שידוע שגם השמש בתוכם והכי משמע בהגה"ת לרי"ף שכתב יש מחכמי צרפת מצריכין שיניח הנר האחד למטה מנר חנוכה לא למעלה ולא כנגדה עכ"ל ודעתם דהנר שמונח תלמטה ממנו יתפשט האור למעלה וממנו עיקר התשמיש וכיון שאסור להשתמש אלא לאותו הנר בלבד על כן יניחו אותו דוקא למטה ובהגהת ש"ע כתב דאם ידוע שהשמש תוך הנרות מותר להשתמש אצלן כולן ושרי ליה מהרי' דפשט התלמוד והפוסקי' לא משמע הכי כלל אלא כדפרי' ולענין הנחת השמש למטה יש חולקין וס"ל כיון דעיקר מצות חנוכה להעמיד' למטה מי' במקום שאין שם תשמישו של אדם וניכר שלצורך מצוה הדליקוהו א"כ צריך להעמיד הנר הנוסף למעלה מהם במקום תשמישו של אדם כדי שישתמש לאורו וכ"כ במהרי"ל שהי' מעמידן וכן סימן שרפי' עומדים ממעל לו ונרא' שטעמו היה כמ"ש וכן נוהגין ולפעד"נ דמטעם זה נתפשט המנהג לעשות השמש גדול מנרות חנוכה דכשיבא לסדר הנרות בשוה זה א"ז או כשישתמש לאורן יפגע תחלה בנר הנוסף הזקוף בגובה למעלה מנרות חנוכה מיהו מי שמעמיד השמש למעלה מן הנרות כמ"ש מהרי"ל א"צ לעשותו גדול יותר :

הרא"ש ז"ל ומפני שאסור להשתמש לאורה מוסיפין נר אחד שאם ישתמש לאורה שיהא השימוש לאור אותו הנר שאלו לאחי ה"ר יחיאל נרות חנוכה שמדליקין אחד יותר בסתם לשמש ולא פירש איזה מהם יכול אח"כ לברור איזה שירצה להיות שמש אפילו הראשון או דווקא האחרון או האמצעיות והכי מסתברא תשובה נרות חנוכה אין להפסיק בהן הלכך האחרון יהיה שלא לשם נר חנוכה שאם ישתמש לאורן ישתמש לאור אותו הנר ב ואין שם שמש עליו (ב) כי השמש הוא המדליק בו הנרות ע"כ : וה"ר מאיר מרוטנבורק לא היה מדליק בנר של חרס אלא בשל מתכת וכשלא היה לו אלא של חרס היה לוקח חדשים בכל לילה וכשלא היה לו חדשים היה מסיקן באור דהוו כמו חדשים דהכי איתא במסכת סופרים אין מדליקין בנר ישן אין לו רק ישן מלבנו באור יפה וסתם נר שהוא של חרס הלכך בשל מתכת א"צ חדש ושל זכוכית או חרס מצופה דינו כמתכת :

תרעד

מדליקין מנר לנר ודוקא כנר עצמו שיכול להדליק אחד מחבירו אבל אסור להדליק בה נר אחר של חול אפילו להדליק נר אחר של חנוכה כ"ש שאין להדליק בה נר אחר של חול לצרכו ובספר התרומה התיר להדליק מנר לנר

דאסור להשתמש לאורה היינו דוקא תשמיש קבוע דהרואה אומר לשם תשמיש זה הדליקה ולא לשם מצוה אבל תשמיש עראי לזה לא הדליקה ואשמעינן רב אסי דאף תשמיש עראי של גנאי כגון הרצאת מעות אסור לפי שידיו סמוכות לנר לעיין בהם יפה אסור וכן משמע לישנא דקאמר כנגד נר חנוכה ולא קאמר אסור להרצות מעות לאורה עכ"ל נראה מדבריו דבתשמיש עראי שאינו של גנאי דהיינו שאינו צריך להיות ידיו סמוכות לנר שרי ולא ידעתי למה לא כתבו כן רבינו ורבינו ירוחם : **ומפני** שאסור להשתמש לאורו מוסיפין נר אחר להשתמש לאורו וכו' כ"כ רבי' ירוחם וכתב עוד כשמניח נר א' להשתמש לאורה מניחין בפני עצמה שאל"כ יאמר על כולן לצרכו הדליקן (ג) ובמקום שאינו רגיל להדליק שם נר א"צ נר אחר להשתמש לאורו עכ"ל ועכשיו אע"פ שמדליקין בפתח שהוא מקום שאין ראוי להדליק שם נר מדליקין נר אחד מובדל משאר נרות ונראה שכך הנהיגו הראשונים מפני שאין הכל בקיאין לחלק בין מקום שרגיל להדליק שם נר למקום שאינו רגיל וכתב המרדכי מש"ה נהגו לעשות השמש גדול יותר מהאחרות שאם בא להשתמש שישתמש בנר של חול : **שאלה** לאחי ה"ר יחיאל נרות חנוכה שמדליקין אחד יותר בסתם לשמש וכו' כתוב בת"ה סי' ר"ג שנשאל בני אדם הדליקו בבית א' ונתערב נר אחר בין שתי נרות שהם שמשי' אי שרי ע"י ביטול ברוב ומותר ליהנות משלשתן והשיב יראה דלא בטיל משום דבר שבמנין שהרי מדליקין אותן במנין כל לילה (ה) : **והר"ם** מרוטנבורק לא היה מדליק בשל חרס אלא בשל מתכת וכשלא הי' לו אלא של חרס היה לוקח חדשים דהכי איתא במסכת סופרים וכו' עד מלבנו באור יפה כ"כ בהגהות מיימון וגם במרדכי פרק במה מדליקין בשבלי הלקט : **וכתוב** עוד בשבלי הלקט אין חוששין לפתילות להחליפם עד שתכלה (ו) :

תרעד מדליקין מנר לנר ודוקא בנר עצמו וכו' בפרק במה מדליקין (כב.) איתמר רב אמר אין מדליקין מנר לנר ושמואל אמר מדליקין אמר אביי כל מילי דמר עביד כרב לבר מהני תלת דעביד כשמואל וחד מינייהו מדליקין מנר לנר יתיב ההוא מדרבנן קמיה דרב אדא בר אהבה ויתיב וקאמר טעמא דרב משום ביזוי מצוה הוא אמר להו לא תציתו ליה טעמיה דרב משום מכחיש מצוה ופירש"י מכחיש מצוה. ומחזי כמאן דשקיל נהורא ושואב קצת מלחלוחית שמנו מאי בינייהו דקא מדליק משרגא לשרגא מ"ד משום ביזוי מצוה משרגא לשרגא מדליק מ"ד משום אכחושי מצוה משרגא לשרגא נמי אסור ופירש"י משרגא לשרגא. מביא נר אצל נר ושתיהם של מצוה ולא בקינסא ומותבינן בגמ' למ"ד משום אכחושי מצוה ואסיקנא בקשיא ובתר הכי בעי תלמודא מאי הוי עלה ומהדרינן א"ר הונא בריה דרב יהושע חזינן אי הדלקה עושה מצוה מדליקין מנר לנר ואי הנחה עושה מצוה אין מדליקין מנר לנר ואסיקנ' דהדלקה עושה מצוה וכו' הרא"ש מאי קא מבעי' ליה מאי הוה עלה דלכאור' משמע דהלכה כשמואל מדעביד רבה כוותיה וכ"ת אליבא דשמואל מבעי' אי אית ליה טעמא דביזוי מצוה ולא פליג אלא באכחושי הא איתותב לישנא דאכחושי וא"כ בביזוי מצוה פליגי וי"ל דמספקא ליה אי תיובתא גמורה היא או לא ופשיט רב הונא בריה דרב יהושע דלאו תיובת' גמורה היא ולחומרא אמר דפליגי באכחושי ושמואל אית ליה טעמא דביזוי מצוה הלכך אי הנחה עושה מצוה אין מדליקין מנר לנר והו"ל כמו קינסא א"כ מיבעי ליה אי סמכינן ארבה דעביד כשמואל או דלמא הלכתא כרב באיסורי ופשיט רב הונא בריה דרב יהושע דהלכתא כרב ובביזוי מצוה פליגי דלישנא דאכחושי איתותב והלכך אי הדלקה עושה מצוה מדליקין מנר לנר אבל אי הנחה עושה מצוה הו"ל כמו קינסא ואין מדליקין להני תרי שנויי מדליקין משרגא לשרגא אבל לא ע"י קינסא וכן דעת רי"ף לכך לא הביא אלא לשון מחלוקתם מדליקין מנר לנר דמשמע בנר עצמו אבל לא ע"י קינסא אבל בעל התרומ' מתיר אפי' ע"י קינסא לפי דעתי משום דמ"ד משום אכחושי מצוה עמד בקושיא ופליגי בביזוי מצוה והלכתא כשמואל כיון דרבה עביד כוותיה והר"ן כ' מדליקין מנה לנר ואפילו ע"י קינסא שרי דהא אסיקנא בגמרא דטעמיה דרב דאמר אין מדליקין משום בזוי מצוה ודוקא ע"י קינסא הוא דאסור דאילו מנר לנר חנוכה בלא קינסא ליכא ביזוי מצוה ומינה דשמואל אפי' ע"י קינסא שרי וזו היא השיטה המחוור' בגמ' ולא כן דעת הרמב"ן שכתב דלמסקנא ע"י קינסא אסור והרמב"ם כ' ומדליקין מנר חנוכה לנר חנוכה וכתב עליו הראב"ד וע"י קינסא ומחלוקת' תליי בדקדוק סוגיית הגמרא וכתבתי בחידושי ואין כאן להאריך עכ"ל והתו' כתבו ס"מ הדלקה עושה מצוה וא"כ מותר להדליק מנר לנר ומ"מ כיון שנוהגין העול' להחמיר אין לשנות המנהג ע"כ (א) :

תרעד מדליקין מנר לנר וכו' טעם מחלוקת זה מפורש בב"י ומ"ש חשיב נר של שבת וכו' כלומר בעה"ת תרתי קולי מיקל חדא דמותר להדליק מנר לנר ע"י של חול או ע"י קינסא אידך דגם מותר להדליק של חנוכה או שאר נר של מצוה ע"י של חול מנר של שבת או של ב"ה אבל א"א הרא"ש ז"ל אוסר מנר לנר ע"י של חול וכ"ש דאוס' ע"י חול מנר של שבת או ב"ה לנר חנוכה ולענין הלכה כתב הר"ן דלפי סוגייא המחוורת אפי' ע"י קינסא שרי וכבעה"ת אבל התוס' כתבו וז"ל ס"מ הדלקה עושה מצוה וא"כ מותר להדליק מנר לנר ומ"מ כיון שנוהגין העם להחמיר אין לשנות המנהג עכ"ל ובמרדכי הארוך הוסיף וז"ל מיהו התוספות פירשו נהגו להחמיר שלא להדליק מנר לנר ואין לשנות המנהג וכתב בגליון הטעם משום דאין חיוב מצוה כ"א בנר א' והאחרים אינן אלא משום הידור למהדרין או למהדרין מן המהדרין לכך נהגו העם להחמיר וה"ר ישראל כתב הא דמדליקין מנר לנר זהו דוק' קודם שנעשית המצוה אבל כבתה כיון דקי"ל אין זקוק לה אין להדליקה מנר של מצוה אחר להכחיש המצוה הנס עכ"ל וכיוצא בזה כתבתי בסי' הקודם בשם מהר"ש · ואם דלק השיעור דמותר להשתמש לאורה ללשון שני משמע דמותר נמי להדליק ממנו נר אחר מיהו לעיל בסי' תרע"ב כתבנו דאין להשתמש לאורן כל זמן שהם דולקין לפ"ז נמי אסור להדליק ממנו נר אחר ונר של שמש הוא נר של חול ואין להדליקו מנר חנוכה וכ"כ בהגהת מיימונית אבל בב"ה אין להקפיד שכולם נרות של מצוה וכ"כ מהרש"ל ופשוט הוא : **ומ"ש** וכל שכן שאין להדליק בו נר אחר של חול לצרכו נראה דוקא לשאר צרכיו אבל לצורך תלמוד תורה חשיב מצוה וכן להבדלה וז"ל מהרש"ל וגדולה מזו מצאתי וז"ל מדליקין נר במ"ש מנר ב"ה כדי לילך לבית דהוה נמי מצוה כדאמר במדרש על מה זכה שאול למלוכה על שהאיר אביו במבואות האפילות נרות הרבה כך מצאתי ואח"כ עיינתי במגילת סתרים דר"נ גאון שכתב וז"ל א"ר לקיש שאול לא זכה למלוכה אלא ע"י זקנו שהיה מדליק נרות לרבים ולכך נקרא שמו נר כתוב א' אומר ונר הוליד את קיש וכתוב אחר אומר קיש בן אביאל והוא אביאל וכו' אלא ע"י זקנו שהיה מדליק נרות לרבי' נקרא נר ועוד האריך וכתב דבמבואות האפלי' היה מדליק ואפי' מבית לבית הספר היה מדליק בהן נרות להאיר לרבים עכ"ל מהרש"ל וכיוצא בזה כתב באגודה בפ' ב"מ · ואיכא לתמוה על מה שנוהגין להדליק נר של הדיוט מנר של ב"ה דבעודן דולקין למצותן אסור ואין היתר אלא כשצריך לכבותן כמ"ש כ"י ה' ציצי' מיהו להדליק נר לחולה או כמ"ש לילך באפילה ודאי שרי ורוב העולם אינן יודעין לחלק ומקילין וראוי למחות בידן ולהזהירן שזה אסור וזה מותר . ובהגהת ש"ע לעיל ס"ס קל"ד כתב טעם למנהג העולם ולא נהירא אלא מנהג זה טעות הוא וכתב מהרש"ל ונר של הבדלה לאחר שהבדיל עליה כבר עבר מצותה ויכול להדליק ממנה עכ"ל :

ית"ש

הלכתא

דרכי משה

בנר אלא כשיעור מצותו דאז אסור להשתמש לאורה כ"ז הדלקתה ולכן מותר להדליק בשמנים שאין מדליקין בהן בשבת אבל אי נתן בו בשמן יותר דאז מותר להשתמש לאורה לאחר שעבר מצותו כמו שנתבאר סימן תרע"ב אסור להדליק בשמן שאין מדליקין בהן בשבת דחיישינן שמא ישתמש לאורו כנ"ל וכ"כ בתשובת הרשב"א סימן תע"ד : (ג) וכ"כ מהרי"ל שתחב השמש למעלה מכל הנרות : (ד) יש מקשים מנ"מ דאין שם שמש עליו וצ"ל דאסור לעשות כן דהרי מוסיף על הנרות שמחויב להדליק וליכא היכירא לימים היוצאים ולזה אמר א"ת שמש שנהגו בו היתר ה"ד לכן פי' שאין זה קרוי שמש כי הוא המדליק בו הנרות ואיכא היכירא דימים היוצאים כנ"ל : (ה) וכ' דלא קאמר דאסור אלא להשתמש בכל נר בפני עצמו מטעם הביטול דזה אסור שמא ישתמש בנר חנוכה לבד אבל להשתמש בנרות שידוע שהשמש שם בוודאי מותר להשתמש בהן דהא עיקר טעם הדלקת השמש הוא שאם ישתמש לאור הנרות שישתמש לאור השמש ש"מ דכי הן הן לגבי הרדי שמותר להשתמש לאורן כנ"ל : (ו) וכ"כ באבודרהם דא"צ להחליף פתילות אלא שנהגו כו וכ"כ הכלבו דכן נהגו : תרעד (א) וכ"כ המרדכי דנהגו להחמיר בנר חנוכה וכ"כ בהג"מ וכתב רבי' שמחה שאם כבה אותו

חדושי הגהות

דקאמר לה : ב יל"ד במ"ש ואין שם שמש עליו כו' כי כיון שכתב האחרון יהיה שלא לשם נ"ח א"כ חול הוא ומנ"מ אם נקרא שמש או לא (ועי' בד"מ) אלא נ"ל שהשואל שאל איזה שם שמש עליו ר"ל כי היה סבור שלפיכך אותו של חול נקרא שמש דמותר ליטלו משם לשמש בו לכל תשמיש שירצה לפיכך שאל איזהו השמש שמותר ליטלו לתשמיש ולוה

לנר ע"י של חול והשיב נר של שבת (ג) ושל ב"ה כולם של מצוה שיכול להדליק מזה לזה וא"א ז"ל כתב כסברא ראשונה :

תרעה הלכתא הדלקה עושה מצוה ולא הנחה שאם היתה מונחת במקומה שלא לשם מצות חנוכה מדליקה שם וא"צ להסירה ולהניחה לשם מצות חנוכה הילכך עששית שהיתה דולקת כל היום לערב מכבה ומדליקה לשם מצוה ומכל מקום צריך שידליקנה במקום הנחתה שאם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ (א) לא יצא שהרואה אומר לצרכו הוא מדליקה וכן אם מדליקה ואוחזה בידו במקומה לא יצא שהרואה אומר לצורכו הוא אוחזה וכיון שעיקר המצוה בשעת ההדלקה צריך שיהא בנר שיעור שמן קודם שידליק אבל לא ידליק ויתן שמן אח"כ ולא ידליקנה חרש שוטה וקטן אבל אשה מדלקת שאף היא היתה בנס וחייבת בה :

תרעו המדליק בליל ראשון מברך להדליק נר של חנוכה ושעשה נסים ושהחיינו ואם לא בירך זמן בליל ראשון כ' א"א הרא"ש ז"ל בתשובה דמברך בליל ב' או אימתי שיזכור מליל ראשון ואילך מברך שנים להדליק ושעשה נסים והרואה הנרות מברך בליל ראשון שתים שעשה נסים ושהחיינו מכאן ואילך אינו מברך אלא שעשה נסים לבד ודוקא שאינו עתיד להדליק

ואין

ומ"ש רבי' והשיב נר של שבת ונר של ב"ה כולם של מצוה וכו' ז"ל בעה"ת הלכה כשמואל דאמר מדליקין מנר לנר דהא רבה עביד כוותיה א"כ מותר להדליק קינסא או נר של חול מנר של מצוה הן בנרות שבת הן בנרות חנוכה הן בנרות ב"ה מותר להדליק קיסם מנר של שבת כדי להדליק בה נ"ח או איפכא או להדליק קיסם מנר של שבת כדי להדליק נר אחרת של שבת וכן בנרות חנוכה אבל נר של חול אסור להדליק מנר של מצוה אא"כ מדליק מאותה נר של חול נר אחרת של מצוה כדמוכח היא (שם) דאין שוקלין כנגד מעשר שני דינרי זהב עכ"ל ורבינו לא חשש להזכיר נר חנוכה משום דכיון דעלה קיימא מילתא משמע דכי קאמר כולם של מצוה שיכול להדליק מזה לזה דאנר חנוכה נמי קאי : כתוב בתה"ד דאפילו למ"ד מדליקין מנר לנר על ידי קינסא אם יש לחוש שיכבה הקינסא ברוח קודם שיגיע לאותו נר מצוה שרוצה להדליק מודה דאסור (ב) :

תרעה הלכתא הדלקה עושה מצוה ולא הנחה הכי אסיקנא בגמ' פ' ב"מ (כג :) :

ומ"ש הילכך עששית שהיתה דולקת וכו' שם אריב"ל עששית שהיתה דולקת והולכת כל היום כולו למוצאי שבת מכבה ומדליקה פי' רש"י שהדליק למצות חנוכה מערב שבת למוצ"ש צריך לכבותה ולהדליקה למצות הלילה :

ומ"ש ומ"מ צריך שידליקנה במקום הנחתה כלומר אע"ג דאין הנחה עושה מצוה מ"מ צריך שידליקנה במקום הנחתה וכדאיתא התם (כב :) אמר רבא הדליקה בפנים והוציאה לא עשה כלום מפני שהרואה אומר לצרכו הוא דאדלקה וכן אמר תו רבא שם היה תפוס נר חנוכה לא עשה כלום מפני שהרואה אומר לצרכו הוא דנקיט לה מ"כ בשם מהרי"א ז"ל כתב בנמ"י פעם אחת ראה בב"ה שהדליק הנרות בכלי שהיו מדליקין כל השנה להאיר שבאותו כלי היו נרות מתוקנות לנ"ח ואחר שהדליק המדליק נ"ח היה מוליך החבל בידו להגביה הכלי להעמידה במקומו המיוחד לו כל השנה ומחה ביד המדליק שלא יעשה כן שאע"פ ששמעו העומדים בב"ה הברכה של חנוכה בשעת ההדלקה מ"מ הרואה שלא היה שם באותה שעה יאמר לצרכו הוא שהדליקו לכך טוב שלא יגביהנה אלא שיניחנה למטה בפחות מי' ואמר (שעדים יש) [שעדיין יש לפקפק] ע"ז לפי שעדיין משתמשים לאורה וכיון שהרגילו כל השנה להדליק לאורה אע"פ שאינה במקומה כיון שאין נר במקום נ"ח א"א שלא ישתמש נר חנוכה לעומדים שם במקום הנר שהיו רגילין לכך לצורך החנוכה ראוי לחדש כלי אחר ע"כ ונראה לי שמאחר שהדלקת נר בב"ה אינו אלא משום מנהג שנהגו ואין חוששין שיהיה לפני הפתח אלא לפני ההיכל אין לדקדק בזה כל כך משום הנכנסים והיוצאים ועוד שאפילו בבית אין אנו מדליקין עכשיו אלא מפני בני הבית וא"כ לפ"ז אין לחוש לעוברים ושבים כ"ש וכ"ש בב"ה שהרי כל הבאים לשם יודעים שאלו הנרות הם של חנוכה ועוד היה נראה לומר שמאחר שכבר הדליקן במקום שאינו ראוי דהו"ל כבתה שאין זקוק לה עכ"ל :

וכיון שעיקר המצוה בשעת ההדלקה צריך שיהיה בנר שיעור שמן קודם שידליק וכו' כ"כ הרא"ש בפרק ב"מ וז"ל כיון דהדלקה עושה מצוה צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא י"ח : **ולא** ידליקנה חש"ו שם בגמרא (כג :) והשתא דאמרינן הדלקה עושה מצוה הדליקה חש"ו לא עשה כלום וכתב הר"ן הילכך הדליקה חש"ו אע"פ שהניחה גדול לא עשה כלום מיהו כתב בעל העיטור דאם הגיע לחינוך מותר והכל תלוי במנהג כדאמרינן בירושלמי דמגילה מכאן ואילך התקינו שיהו קטנים קורין לרבים ע"כ : **אבל** אשה מדלקת וכו' שם בגמרא אשה ודאי מדליקה דאמר ריב"ל נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס וכתב הר"ן שגזרו העו"ג על כל הבתולות הנשואות שיבעלו להגמון תחלה וע"י אשה נעשה נס דאמרינן במדרש דבתו של יוחנן האכילה לראש העו"ג גבינה לשכרותו וחתכה את ראשו וברחו כולם וע"ז נהגו לאכול גבינה בחנוכה עכ"ל (ג) :

תרעו המדליק בליל ראשון מברך להדליק נר ושעשה נסים ושהחיינו מליל א' ואילך מברך שתים וכו' עד אינו מברך אלא שעשה נסים בלבד פשוט בפרק ב"מ (כג ׳) כתוב בשבלי הלקט במטבע ברכות שטבע ה"ר יוסף מצאתי ברכת חנוכה שטבעה להדליק טעות סופר הוא חדא דסגי ליה ע"י שליח ועוד א"כ מפני מה לא השיב רב פפי כשאמר לו רב פפא לא סגי דלאו איהו מהיל נהי דלא סגי דלאו איהו מהיל דהא נר חנוכה סגי על ידי שליח ומברכין להדליק ומפורש בפרק לולב הגזול ירושלמי כיצד מברך על נר חנוכה אקב"ו על מצות הדלקת חנוכה עכ"ל אבל נוסחת הפוסקים הוא להדליק וכן נהגו ואמאי דסגי ליה ע"י שליח י"ל דכיון דצריך לאשתתופי בפריטי הו"ל כאילו איהו יכולה להתקיים ע"י אחר וכן כתב הר"ן בפ"ק דפסחים : **ומ"ש** ודוקא שאינו עתיד להדליק

תרעה הלכתא הדלקה עושה מצוה וכו' עד שהרואה אומר וכו' איכא להקשות דבגמ' ה"א איבעיא להו הדלקה עושה מצוה או הנחה עושה מצוה ת"ש דאמר רבא הדליקה בפנים והוציאה לא עשה כלום אא"ב הדלקה עושה מצוה הדלקה במקומה בעינן מש"ה לא עשה כלום אא"א הנחה עושה מצוה אמאי לא עשה כלום ופריך התם נמי הרואה אומר לצרכו הוא דאדלקה אלמא דלמאי דמסקינן הדלקה עושה מצוה א"כ לטעמא דהרואה אומר לצרכו הוא דאדלקה אלא טעמא הוי משום דהדלקה במקומה בעינן וא"כ למה כתב רבי' טעמא דהרואה וכו' דלא איתמר אלא למ"ד הנחה עושה מצוה וברמב"ם דקדק בזה שכתב הדליקו בפנים והוציאו דלוק והניחו על פתח ביתו לא עשה כלום עד שידליקנו במקומו אחז הנר בידו ועמד לא עשה כלום שהרואה אומר לצרכו עומד עכ"ל הנה גבי הדליקו בפנים וכו' לא כתב טעמא דהרואה אלא לפי שצריך שידליקנו במקומו גם ברי"ף וברא"ש ובסמ"ג איכא להקשות שכולם כתבו כדברי רבינו ונראה ליישב שהם מפרשים דלמאי דמשני וקאמר התם נמי הרואה הוא אומר לצרכו הוא דאדלקה משמע דלא ס"ל הך טעמא דהדלקה במקומה בעינן לגבי הדליקה מבפנים אלא קושטא הכי הוא דאסור משום דהרואה וכו' וכאידך מימרא דרבא דאמר היה תפוס נר חנוכה וכו' דאין להעמידה אלא מטעם דהרואה וכו' למאי דקי"ל הדלקה עושה מצוה א"כ טעם זה ברור ומוכח טפי ובאידך דרבא דהדליקה בפנים נמי משום דהרואה וכו' ולא משום הדלקה במקומה בעינן כדקס"ד מעיקרא אלא קי"ל דלא בעינן הדלקה במקומה ונפקא מינה לענין נר של שבת ושל יו"ט דלית בהו משום פרסומי ניסא כדי לחוש להרואה וכו' דמותר הוא להדליקה תחלה ולהניחה אח"כ במקומה לאחר שכבר הודלקה דלא בעינן הדלקה במקומה אבל להרמב"ם גם בשל שבת ושל יום טוב הדלקה במקומה בעינן וכן פסקו להדיא המרדכי והאגודה בפרק ב"מ . וכבר היה אפשר לומר דלהרי"ף ודעימיה נמי הדלקה במקומה בעינן ולא כתבו הך טעמא דהרואה וכו' אלא לאורויי דאף לדידן שמדליקין בפנים והדלקה במקומה הוא אפ"ה לא עשה כלום משום דהרואה וכו' אלא שקשה על זה דהיה להם להביא גם הך טעמא דהדלקה במקומה בעינן כיון שסוגיא הלכה הילכך נראה עיקר כדפירש' להרי"ף ודעימיה אידחי הך טעמא דהדלקה במקומה בעינן . ולענין הלכה נראה עיקר כדעת הרמב"ם דהכי משמע פשט הסוגיא והמרדכי והאגודה נמי הכי ס"ל כדפי' ודלא כש"ע שכתב כל' רבינו ולא כתב הך טעמא דהדלקה במקומה בעינן ודו"ק : **ולא** ידליקנה חש"ו פי' שלא יעשם שלוחים להדליק עליו אבל אשה מדלקת אף להוציא את האיש וכ"כ הסמ"ג להדיא בהלכות מגילה ואע"ג דבמגילה אינה מוציאה את האיש ואע"פ שגם לשם היו הנשים באותו נס שאני מקרא מגילה דהוי כקריאת התורה שאינה מוציאה את האיש וכן המנהג שהאיש סומך על אשתו שמדלקת עליו בביתו ואע"פ שהיא עצמה מדלקת ולא ע"י שכינו וז"ש רבינו שאף היא חייבת בה כלומר מאחר שגם היא חייבת כמו האיש לכן יכולה להוציא את האיש וכ"כ באגודה שאם אשה יודעת לברך תדליק היא ותפטור כל בני ביתה עכ"ל ובמקצת ספרי רבינו כתוב שאף היא היתה בנס וחייבת בה :

תרעו המדליק בליל ראשון מברך להדליק וכו' עד דמברך בליל שני או אימתי שיזכור אע"ג דכל מידי דמזמן לזמן קאתי דאם עבר ולא בירך בהגיע הזמן שוב אינו מברך דעבר יומו בטל קרבנו היינו דוקא בדבר שאין זמנו נמשך אלא זמנו בעתה כגון בדיקת חמץ למ"ד דצריך לברך שהחיינו דאם עבר ובדק ולא בירך שוב אינו מברך אבל הדלקת נרות חנוכה דזמנו נמשך ח' לילות אם לא בירך בליל ראשון מברך אח"כ כל זמן שלא עברו ח' לילות ודלא כמהר"ש בדרשות שא"צ לברך שהחיינו גם מהר"ם מ"ץ כתב בתשובתו דצריך לברך שהחיינו בליל שנייה אם לא בירך בראשונה אבל בירך שהחיינו כשראה נ"ח אע"פ שלא הדליק באותה הלילה שוב אינו מברך זמן עכ"ל ופשוט הוא מידי דהוה ארואה פרי חדש ובירך שהחיינו בראייה דשוב א"צ לברך בשעת אכילה אלא שנהגו להמתין עד שעת אכילה כדלעיל בסי' רכ"ה וקי"ל כמי זמן אומרא פי' בשוק וא"צ לחזור ולאמרו על הכוס אבל אם לא בירך בליל ראשונה כלל צריך לברך בליל שנייה ואע"פ שאשתו הדליקה עליו בליל ראשונה מ"מ מידי ברכת שהחיינו לא נפטר ובסמוך יתבאר עוד . ואיכא למידק מ"ש דאניסא מברך כל יומא ושהחיינו אינו מברך אלא חד יומא וראיתי בהג"ה שכתב דהנס היה בכל לילה מספיק השמן אבל שהחיינו אין לברך בכל לילה אע"פ שבכל לילה מתחדש הנס לפי שכבר ברכנו אותה לילה הראשונה על השמן ההוא ואין בשמן מתחדש דבר אלא נעשה בו נס שהספיק עכ"ל ועוד י"ל דברכת שהחיינו היא באה על שמחת לבו של אדם שהגיע לזמן הדלקת נ"ח ושם הדלקת נרות א' הוא ותו דכל ח' יומא דחנוכה כחד יומא חשיבי אבל ניסא כל יומא אע"פ שהזמן א' : ודוקא שאינו עתיד להדליק וכו' פי' שאינו עתיד להדליק באותו לילה שאם דעתו להדליק בביתו באותו לילה אין צריך לברך על הראייה אלא מסדר כל שלשתן בשעה שידליק מידי דהוה אסוכה דמסדר להו לכולהו אכסא וכ"כ בהגה"מ בשם רבינו שמחה וראבי"ה אבל באינו עתיד להדליק בביתו באותו לילה צריך לברך אראייה אע"פ שדעתו לברך בביתו בליל שנייה דכל יומא ויומא מצוה בפני עצמה היא וז"ל רש"י בשם ר"י בר יהודה שאמר בשם ר' יעקב דלא הוזקקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין או ליושב בספינה וכו' משמע שלא בא למעט שלא יברך ברכה זו אלא למי שהדליק כבר ובירך בביתו אבל מי שלא הדליק בביתו אע"פ שדעתו להדליק באותו לילה בביתו צריך לברך אראייה

דאין

דרכי משה

אותו נר שמדליק בו האחרים שאין לחזור להדליק מהנדלקים כדי לגמור להדליק ואע"פ שמותר להדליק מנר לנר מ"מ נהגו להחמיר ואין לשנות המנהג והטעם שעיקר מצוה היא נר איש וביתו והאחרים הם רק רשות להידור מצוה אם כבה אחד מן הנרות אין להדליקו מן האחרים דאין בהדלקה זו מצוה דקי"ל כבתה אין זקוק לה עכ"ל משמע דוקא בנרות חנוכה נהגו להחמיר אבל לא בשאר נרות של מצוה וכ"מ מדברי המרדכי וכתב מהרא"י וז"ל וכתב המרדכי הא דמדליקין מנר לנר היינו דוקא קודם שנעשה המצוה אבל בכבתה מאחר דאינו זקוק לה אין מדליק מנר מצוה : (מב) וכתב בנמ"י הלכות קטנות דף פ"ו ע"ב הא דאין מדליקין מנר לנר היינו דוקא בעוד שהנר ראשון דולק למצותו אבל בשכבר דלק למצותו שוב מדליקין ממנו לכן כתב בעל המנהיג שאסור להדליק מנרות ב"ה בעוד שדולקין למצותן אבל כשצריך לכבותן מותר עכ"ל : (ג) ובנמ"י ה"ק דף פ"ו ע"ב דה"ה נר של ת"ת או חולה שיש בו סכנה או חיה דין אחת להם : **תרעה** (א) וכתב מהרי"ו דצריך להניחה שם חצי שעה במקום הדלקתה : (ב) וכ"כ הכלבו :

כתנ

הדושי הגהות

ולזה השיב האחרון יהיה שלא לשם נ"ח שאם ישתמש לאורן ישתמש לאור אותו הנר ר"ל שאם ישתמש שם במקומן יהיה השימוש לאור אותו הנר אבל לא שיטלנו משם לתשמישו שבבית כי צ"ל תמיד אצל נ"ח כמימרא דרבא פ' ב"מ כמ"ש בסמוך ולפיכך אמר שאין שם שמש עליו שהוראה שם שמש היה מורה לטלטלו לכל תשמישו וזה אינו כי צריך להניחו אצל הנרות ומה שנהגין לקרות הנר של חול שמש דהיינו כשמדליקין בו הנרות שנקרא שמש משום שכבר שימש להדליק בו את הנרות אבל לא שישמש בו אח"כ כי צריך להניח במקומו אצל הנרות ולפיכך זה הנר של חול שלא הדליק בו הנרות אין שם שמש עליו וא"ל כיון שהשיב שאסור לטלטלו במקומו אלא שאם ישתמש לאורן יהיה השימוש

לאור

ואין מדליקין עליו כגון שהולך בדרך ורואה הנרות בעיר אבל בענין אחר א"צ לברך גרסינן במסכת סופרים המדליק אחר שהדליק אומר הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות שעשית לאבותינו ע"י כהניך הקדושים וכל שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קודש הן ואין לנו רשות להשתמש בהן אלא לראותן בלבד כדי להודות לשמך על נפלאותיך ועל ניסיך ועל ישועתך וכן היה נוהג ה"ר מאיר מרוטנבורק וא"א הרא"ש ז"ל:

תרעז אכסנאי

חייב להדליק בפ"ע ואינו יוצא בשל בעל הבית ומיהו בפרוטה שיתן לו וישתתף עמו סגי ואם מדליקין עליו בביתו א"צ יותר ואם יש לו פתח פתוח לעצמו אינו יוצא במה שמדליקין בביתו ולא במה שישתתף עם בע"ה אלא צריך להדליק בפתחו כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובות בן האוכל אצל אביו או האוכל אצל חבירו ויש לו בית מיוחד לשינה צריך להדליק שכיון שיש לו בית מיוחד לשינה והעולם רואין אותו נכנס ויוצא בו איכא חשדא אם אינו מדליק שאין העולם יודעין שאוכל במקום אחר ואפילו לדידן (א) שאנו מדליקין בפנים ומסתמא בני הבר יודעין שאוכל במקום אחר אפ"ה שייך

דאו להחזין במצוה הל' כמ"ש רבינו והג"ה בשם ר"ש וראבי"ה מיהו במרדכי כוה לשון רש"י בענין אחר מסכים עם רבינו ועם ר"ש וראבי"ה וז"ל שלא הוזקקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין ושאין דעתו להדליק בעצמו כגון אכסנאי שלא שמע הברכה דלקמן מסיק קא מדלקי עלאי בגו ביתאי ומ"מ צריך לראות כדאמר כרואה יומא קמא מברך ב' מכאן ואילך א' וכן אומר שנהגו בני אדם שהיו הולכין בגייר"ש לירוד ולא היה גר יהודי באותו העיר ומדליקין בבית עו"ג עכ"ל ואולי חסר בספרי רש"י שבידינו אלא שהסג"מ העתיק לשון רש"י כמו שהוא בספרי רש"י שבידינו: **ומ"ש** ואין מדליקין עליו וכו' כתב הסמ"ג דר"ל דאינו נשוי שתדליק אשתו עליו בביתו דאילו היה נשוי אעפ"י שהולך בדרך א"צ לברך על הראייה כיון דאשתו מדלקת עליו ותימה דמה שמדליקין עליו בביתו היינו בא אלא לפטור אותו מחיוב המוטל על ממונו להדליק נרות לפרסם הנס ברכים אבל ההודאה על הנס וברכת שהחיינו הוא בחיוב על גופו ומזה לא נפטר כשמדליקין עליו אם לא שעמד שם בשעת ברכה וענה אמן וכך מבואר ממ"ש המרדכי בשם רש"י דבסמוך שלא בא למעט אלא למי שכבר הדליק בביתו או עתיד להדליק בעצמו בביתו באותו לילה אבל מלבד זה חייב לברך על הראייה אעפ"י שמדליקין עליו בביתו והכי משמע מלשון הרא"ש והסמ"ק והאגודה שכתבו בסתם דהמהלך בספינה ורואה נרות שהדליקו בעיר והוא אינו מדליק מברך על הראייה אלמא דכיון שהוא עצמו אינו מדליק אעפ"י שאשתו מדלקת עליו בביתו צריך לברך על הראייה והא דנקטו ספינה משום דבלא ספינה יכול להדליק באושפיזו מקום שלן שם והכי משמע ממ"ש הרי"ף והרמב"ם בסתם לברך על הראייה שוב ראיתי שהר"ר ירוחם כתב וז"ל יש מהגדולים שכתבו שאם הדליקו עליו בביתו אין צריך לברך כשרואה נר חברו ויש מהן שכתבו שאפילו הדליקו עליו בביתו שצריך לברך כשרואה ומ"מ אם הדליק הוא בעצמו בביתו א"צ לברך כשרואה נר חברו ולפ"ז הסברא האחרונה אכסנאי שנשתתף בפרוטה צריך לצאת ולראות כדי שיברך עכ"ל ונראה היינו דוקא כשלא שמע הברכה מבעה"ב כשהדליק דאי שמע הברכה וענה אמן הו"ל כאילו בירך הוא עצמו דשומע כעונה וסבר.. זו האחרונה היא עיקר והכי נקטינן דלא כמ"ש בש"ע כלשון רבינו:

המדליק אחר שהדליק וכו' הלשון משמע שאומר כן קודם שיברך שעשה נסים וכ"כ מהרי"ש והכי משמע במ"ס ובהגהת מיימוני פ"ג הלכה ד' מיהו בתשובת מהרי"ל סי' קמ"ה כתב דאנו אין לנו אלא תלמודא דידן דכל הברכות צריך עובר לעשייתן כמו שעושין בקריאת מגילה ונטילת לולב ואיכא למימר דמ"ס סובר כמ"ד בירושלמי דמברך בשעת עשייתן ותו דאין בו מנהג פשוט לאמרו והיאך נפסיק בטפל לבין העיקר עכ"ל: כתב מהרי"ק בשורש קפ"ג דלדעת הר"ס כשמדליקין בשמאל יתחיל בנר היותר ימיני ובליל ב' יוסיף נר אחד סמוך לו ויברך על הנוסף וכו' וא"כ לפ"ז כשאין מזוזה בפתח ומדליקין בימין מתחיל בליל ראשון בנר היותר ימיני ובליל ב' יוסיף נר אחד סמוך לו ויברך על הנוסף וקשה שהרי צריך הוא להדליק בטפח הסמוך לפתח ונר הראשון שמברכין עליו הוא עיקר מצות ההדלקה ולמהרי"ק אם מדליק בשמאל לא ידליק בטפח הסמוך לפתח כ"א בליל אחרון וכשמדליק בימין לא ידליק בטפח הסמוך לפתח כ"א בליל ראשון לכן נראה עיקר כמהרא"י בת"ה דלעולם הוא מתחיל בטפח הסמוך לפתח וכשמדליק בשמאל מתחיל בכל לילה בנר שהוא סיותר בטפח הסמוך לפתח ופונה דרך ימין וכשמדליק בימין מתחיל בכל לילה בנר היותר ימיני ומדליק כדרך שאנו בני ברית כותבין ואעפ"י שאינו פונה דרך ימין אין לחוש כיון שצריך להדליק בטפח הסמוך לפתח מיהו בנר יש מהנדסי' לומר אדרבה כשמדליק כדרך שאנו בני ברית כותבין זהו נקרא פונה דרך ימין וכו' כדכתב בתשובת מהרי"ל סי"מ ומהרא"י בסימן ק"ו עד בני אוסטרייך ע"ש. מצאתי בהגה"ה אדם שהדליק נר חנוכה יכול להדליק לאשה ולברך וכגון שעומדת אצלו בשעת הברכה אבל בענין אחר נראה למהר"ח שאין לברך עכ"ל וכ"ל דוקא דבר המוטל על גוף האדם ולא על דבר הנתחייב ברכה וראיה מחלה ותרומה שהשליח מברך בלא המשלח ע"כ מצאתי כתב הרא"ש בביאוריו כשאחר מברך יברך על הדלקת נר חנוכה ושכן מצא בגליון תוס' וכ"ל דהיינו כשהשליח כבר הדליק לעצמו אבל בנשתתף עם זה בפריטי יברך להדליק וכ"י בתחלת סימן זה הביא בשם שבולי לקט דיש לברך על מצות הדלקת נר חנוכה דה"א בירושלמי ונראה דהיינו כשאחר מברך כדפי':

להדליק ואין מדליקין עליו גם כ' רש"י בשם רבותיו דלא הוזקקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין או ליושב בספינה' וכ"כ הר"ן וז"ל מסתבר' שלא הוזקקה ברכ' זו אלא למי שלא הדליק עליו ולא הדליקו בתוך ביתו ואינו עתיד להדליק בלילה שלא מצינו יוצא במצוה שיתחייב לחזור ולברך על הראיה וכ"כ המרדכי וכ"כ הרא"ש הרואה נר חנוכה צריך לברך פי' המהלך בספינה ורואה נרות שהדליקו בעיר והוא אינו מדליק: **ומ"ש** בשם תשובת הרא"ש שאם לא בירך זמן בליל ראשון מברך בליל ב' או כשיזכור כ"כ בא"ח ובשבלי הלקט והביא ראיה מדאמרינן בפ' בכל מערבין ה"נ מסתברא דאי ס"ד זמן זמן כל שבעה מי איכא מא לא קשיא דאי לא מברך האידנא מברך למחר וליומא אחרינא עכ"ל מצאתי כתוב בתשוב' אשכנזי' הרואה שבירך זמן בליל א' ולא הדליק ובליל ב' או ג' בא להדליק אינו חוזר ומברך זמן (א) דקי"ל (עירובין מ:) זמן אומרו אפי' בשוק וא"צ לחזור ולאומרו על הכוס: **גרסינן** במס"מ המדליק אחר שהדליק אומר הנרות הללו אנו מדליקין וכו' כ' הרא"ש בפ' ב"מ וכ' ששמע שר"מ היה אומר אותו וכ"כ בהגהות מרדכי: **כתב** הרד"א בשם ה"ר יונה שבליל א' מברך שלשה ברכות אלו קודם ההדלקה דכל המצות מברך עליהם קודם עשייתן ובליל ב' מברך קודם ההדלקה להדליק ושעשה ניסים מברך לאחר שמדליק נר ראשון קודם שידליק נר שני שהוא גם אותו היום וכן בליל ג' קודם שידליק נר ג' וכן ברביעי וכן על כולם עכ"ל נראה מדבריו שבנר שהתחיל להדליק בליל א' בה מתחיל בכל הלילות אבל מהרי"י קולון ז"ל כתב בשורש קס"ד מאחר שכתב המרדכי בפרק ב"מ בשם רבינו מאיר שיש להתחיל לצד שמאל כדי לפנות לימין משום כל פינות שאתה פונה וכו' אם כן ראוי הוא להתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני ויברך ובליל שני כשיוסיף נר אחרת אצלו יתחיל ויברך על הנוסף שהוא יותר שמאלי כדי להפנות לימין כדברי רבי' מאיר וכן בליל ג' כשיוסיף עוד אחר סמוך לשתי נרות הראשונות יתחיל בו בנוסף ובו יתחיל הברכה ואח"כ יפנה לצד ימין וכן בכל לילה ולילה נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנוסף שהרי בתוספת הימים נתוסף הנס (ב) אבל אם היה מתחיל בליל הראשון להדליק בנר השמאלית גם בליל שני היה צריך להתחיל בו כדי להפנות לימין כדברי הר"מ וכן בליל שלישי וכן כל הלילות ונמצא שאין מברך אלא על נר אחד כל ימי חנוכה עכ"ל ואע"פ שלדברי הר"י לא שייכא קושיא זו מ"מ קצת דוחק לומר דברכת שעשה נסים יברך ליל ראשון קודם הדלקה ובשאר לילות אחר הדלקה (:) ובתה"ד כ' דבני ריגום מתחילין להדליק בשני שהוא כנגד צד שמאל כדברי המרד' ובני אוסטרייך מתחילין לצד ימין ומדליקין כדרך שאנו בני ברית כותבין דאפשר דחשיב להו כה"ג פונה דרך ימין ואף אם אינו פונה דרך ימין כה"ג נראה ליישב המנהג משום דהאידנא אין להם מזוזות בבתי החורף שבהם מדליקין א"כ צריכין להדליקן בימין הכניסה בצד הטפח הסמוך לפתח כדאיתא במרדכי' וא"כ אותו נר שהוא כנגד ימינו הוא הסמוך לפתח לעולם ובו צריך להתחיל עכ"ל ונראה שמנהג בני ריגום הוא הנכון וכפי מה שכתבתי בשם מהר"י קולון ואין לחלק בין היכא שהנרות בימין הכניסה להיכא שהם בשמאל הכניסה וכן אנו נוהגים:

תרעז אכסנאי חייב להדליק בפני עצמו ואינו יוצא בשל בע"ה ומיהו בפרוטה שיתן לו וישתתף עמו סגי ואם מדליקין עליו בביתו וכו' עד אלא צריך להדליק בפתחו פשוט בפרק במה מדליקין (כג:) והטעם דכשיש לו פתח פתוח לעצמו צריך להדליק בפתחו הוי משום חשדא והא דאמרינן דאם מדליקין עליו בביתו א"צ כתב המרדכי ומ"מ צריך לראות כדאמרינן בסמוך הרואה יומא קמא מברך שתים מכאן ואילך א' וכן אומר ר"י שנהגו בני אדם שהיו הולכין לירוד ולא היה דר יהודי באותו עיר ומדליקין בבית העו"ג ע"כ:

כתב א"א ז"ל בתשובות בן האוכל אצל אביו או אצל חבירו ויש לו בית מיוחד לשינה וכו' הרשב"א כתב בתשובה דא"צ להדליק אבל צריכים להשתתף כדין אכסנאי וכתב מהרי"א ז"ל בשם א"ח בן גדול בבית אביו ואינו סומך על שולחן אביו הרי הוא כאכסנאי וצריך להשתתף וה"ה בחתנו היכא דאין להם בית שידליקו בעבורם עכ"ל: **כתב** בתה"ד דאכסנאי שהוא נשוי אם רצה להדליק ולברך משום הדור ס"ד ול"צ דאין לסמוך על זה לברך ברכה שאינה צריכה (ג): **כתוב** בא"ח קטן שהגיע לחינוך מדליק כיון שמצוה דרבנן היא מצאתי כתו' בשם מהרי"א ז"ל בלשון הזה כתוב בא"ח שמי שהלך לכפר שאין בו ישראל ולן שם בליל חנוכה אע"פ שאין לו בית מיוחד שטענו שהרבי' משולם היה

תרעז אכסנאי חייב להדליק וכו' כתב באגודה שמעתי מי שהיה משתתף עם חבירו לנר חנוכה צריך להוסיף מה שיתן לו חבירו ע"כ וטעמו דאם לא ניכר שהוסיף בשביל חבירו איכא חשדא לומר שלא נשתתף ולפ"ז אפי' לא הוסיף כל מה שנתן לו אלא מקצת נמי סגי דניכר דנשתתף במה שהוסיף על מה שהיה רגיל ואם יש לו פתח וכו' כך פסק הרי"ף בפ' ב"מ ופי' הרמב"ם דאף כשמדליקין עליו בביתו אינו יוצא דכיון שיש לו פתח פתוח לעצמו איכא חשדא וכך הם דברי רבינו: **וכתב** הרא"ש בתשובה בן האוכל אצל אביו וכו' נראה דהרא"ש כתב כך לזמנו שהיו מדליקין על כל פתח מפתחי הבתים שבחצר וכדמשמע מפירש"י וכדלעיל בסימן תרע"א ולכן צריך להדליק בפתח הבית שבחצר המיוחד לשינה דאיכא חשדא דעוברים ושבים לפני פתח הבית כשאינן מבני חצר · ומ"ש רבינו אח"כ בשם רב שר שלום הוא לאותן הזמן שהיו מדליקין בפתח החצר וכולם יוצאים בנר אחד כשמשתתפים יחד ולשם א"צ להדליק בבית המיוחד לשינה דאף בפתחי הבתים שבחצר לא היו מדליקין כי היו יוצאים בנר א' שהשתתפו בו ומדליקין בפתח החצר מיהו למ"ש רב שר שלום דלהידור מצוה מדליק לעצמו וכו' א"כ לפי זה צריך הוא ג"כ להדליק על פתח בית שהוא ישן שם דאיכא חשדא וכדכתב הרא"ש: **ומ"ש** הרא"ש ואפילו לדידן וכו' היינו כדפי' בסי' תרע"א ותרע"ב שהיו מדליקין בפתח הבית הסמוך לחצר אלא שהיו מדליקין בפנים ואיכא חשדא תעוברים ושבים בחצר כשאין מבני החצר והפתח פתוח ולא הדליק אבל לדידן שמדליקין בבית החורף בפנים ליכא חשדא אלא מבני הבית והם יודעים שמדליק במקום שאוכל מיהו דוקא כשאוכל בקביעות במקום א' אבל מי שסועד בסעודה אצל חבירו בכה ודאי איכא חשדא מבני ביתו כשלא

דרכי משה

תרעו (א) כתב מהרי"ל שלא תתחיל בהדלקה עד סיום כל הברכה כדי שתהא הברכה עובר לעשייתו עכ"ל אבל בתא"ז נ"ם ח"א כתב בשם הר"ר יונה ז"ל שבליל ראשון מברך כל ג' ברכות קודם ההדלקה כדי שיהיו עובר לעשייתן ובליל ב' מברך קודם הדלקה להדליק ושעשה ניסים לאחר הדלקת נר ראשון קודם שידליק נר שני שהוא גם אותו היום וכן בליל ג' על נר ג' וכן בכל לילות היה מברך שעשה ניסים על נר שנוסף באותו הלילה אבל לא ראיתי רבותי נוהגין כן עכ"ל וכ"כ אבודרהם בשם הר"ר יונה: (ב) וכ"כ מהרי"ל להתחיל כל לילה בשמאל ולפנות לימין וכן נוהגים: (ג) לכנ"ל שיש לנהוג כמהרי"ל לברך כל הברכות קודם הדלקה ואין חילוק בין ליל א' ללילות אחרים:

תרעז (א) ובתשובת הרשב"א כתב סימן תקמ"ב דבזמן הזה ידליק במקום שאוכל ולא במקום ששוכב וכבר כתבתי לעיל סימן תרע"א דבזה"ז דאנו מדליקין בפנים לגמרי ליכא למיחש כלל לעוברים ושבים א"כ אפשר דגם הרא"ש מודה דמדליק במקום שאוכל ולא במקום ששוכב: (ב) והמנהג כדברי מהרא"י ושעמו ונימוקו עמו וכ"ה בתשובת מהרי"ל

חדושי הגהות

לאחר אותו הנר א"כ מנ"מ איזה של חול יהיה איזה שיהיה די"ל דמ"מ נ"מ שיקריב תשמישו לנר האחרון או נ"מ שאם כבו הראשונים שמותר להשתמש לאחרון אבל אם כבה האחרון אסור להשתמש לאורן של הראשונים (מהרל"ח): שם

היה נוהג להדליק ולברך זכר לנס ע"כ (ג) עוד שם מי שבא בספינה או שהוא בבית עו"ג מדליק בברכות ומניחם על שולחנו ולא דמי לאכסנאי דאמרינן דאי מדליקין עליו בגו ביתיה לא בעי לאשתתופי דשאני התם שיש פירסום הנס בהדלקת אושפיזו עכ"ל וכ"כ המרדכי (ד) :

כשלא הדליק בביתו במקום שרגיל להדליק ולכך צריך לילך תחלה לביתו ולהדליק ולחזור לסעודתו ומיהו אם אשתו מדלקת עליו א"צ לילך לביתו כמ"ש בסוף סימן תרע"ה · ואעפ"י דצריך לכתחלה לעמוד אבל מי שמדליק עליו מ"מ אינו מעכב ומדינא יוצא אפי' אינו עומד אצלו דעיקר החיוב על ממונו להדליק נרות לפרסומי

שייך חשד כי השכנים עוברים ושבים לפני פתח הבית ורואים שאינו מדליק ע"כ · כתב רב שר שלום אנשים הרבה הדרים בחצר אחד שורת הדין שמשתתפין כולן בשמן ויוצאין כולן בנר אחד אבל להידור מצוה כל א' וא' מדליק לעצמו על פתח ביתו ואי פתח חד בבא לנפשיה חייב לאדלוקי משום חשדא · הנותר מן השמן והפתילות בליל ראשון מוסיף עליו ומדליק בליל ב' נותר בליל ב' מוסיף עליו ומדליק בג' וכן בכל הלילות נותר ממנו בליל ה' עושה לו מדורה (ה) ושורפו בפ"ע שהרי הוקצה למצותו : אם נתערב ממנו בשמן אחר ואין ששים לבטלו כתב ה"ר מאיר מרוטנבורק שאין להוסיף עליו כדי לבטלו ב ולא דמי לעצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור בי"ט שמרבה עליהם עצים מוכנין ומבטלן דשאני התם שאין נהנה מהן עד אחר ביעורן אבל הכא נהנה ממנו בשעה שהנר דולק ואסור נ"כ לשהותו לשנה הבאה לנר של חנוכה דחיישינן שמא יבא ליהנות ממנו כיון ששוהה אותו לזמן מרובה ואפילו אם נותנו ג בכלי מאוס חיישינן הלכך אין לו תקנה :

תרעה **מי** שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר של שבת יקנה של שבת ולא של חנוכה יש לו של שבת ואין לו לקנות של חנוכה ויין לקידוש היום יקנה נרות ולא יין (א) :

תרעט **כתב** בה"ג נר של שבת ושל חנוכה ידליק של חנוכה ברישא דאי מדליק של שבת ברישא איתסר ליה לאדלוקי של חנוכה דהא קבליה לשבת והתוספות כתבו שאין הקבלה תלויה בהדלקה ויכול להדליק של שבת תחלה ואח"כ של חנוכה כל זמן שלא קבלו לשבת :

תרפ **בליל** שבת צריך ליתן שום דבר לחוץ בין הנרות לפתח בשביל הרוח שלא יכבה הנרות כשפותח הדלת דנר שאחורי הדלת אסור לפתוח ולנעול כנגדו כתב הר"ם מרוטנבורק כשהייתי

הנותר מן השמן והפתילות בליל ראשון מוסיף עליו ומדליק בליל ב' וכו' עד שהרי הוקצה למצותו כ"כ הרא"ש בפ' ב"מ בשם שאלתות דרב אחאי והמרדכי בשם ילמדנו ופסיקתא רבתי וא"ת והרי כתב רבינו בסימן תרע"ב צריך ליתן בה שמן כזה השיעור ואם נתן בה יותר יכול לכבותה אחר שעבר זה הזמן וכן יכול להשתמש לאור' לאחר זה הזמן שעבר עיקר מצותה וגם הרי"ף והרא"ש כתב כן בפרק הנזכר ודברים אלו סותרים זא"ז וכ"כ הר"ן שהגאונים שאומרים שאם כבת' ונשאר שמן ביום הראשון מוסיף עליו ומדליק ביום שני וכו' נשאר בה ביום אחרון עושה לו מדורה ושורפו במקומו שהרי הוקצה למצותו הם חולקים על מ"ש הרי"ף שאם היתה דולקת והולכת עד כשיעור הזה ורצה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בידו אבל אין נראה כן מדברי הרא"ש שאע"פ שכתב סברא זו דעושה לו מדורה בשם השאלתות אם איתא שהיה סובר שהיא חולקת על הסברא הראשונה הו"ל לכותבן סמוכות זו לזו ורבי' פשוט הוא שסובר שאין חולקו' שהרי כתבן לשתיהן סתם ומצאתי כתוב בשם מהררי"א ז"ל שיש לחלק ביניהם שכשנתן השמן בנר ולא הקצהו אלא לשיעור זמן הדלקה יכול אחר כך להסתפק ממנו אם ירצה אבל כשנתן השמן בנר בסתם אז הוקצה למצות נר חנוכה וצריך לעשות לו זה התיקון עכ"ל ול"נ לחלק ביניהם בענין אחר שמ"ש בסימן תרע"ב מיירי שנתן בה שמן יותר מכשיעור ואחר שדלק כשיעור מותר ליהנות ממנו דלא הוקצה למצוה אלא כדי שיעור הצריך בלבד ומ"ש בסימן זה מיירי בנותר מהשמן הצריך לשיעור הדלקה הוא הוקצה למצותו ולפיכך צריך לעשות לו מדורה דכיון דמשיעור הדלקה הוא הוקצה למצותו ואסור ליהנות ממנו וכ"כ בהגהות מיימוניות ואיכא למידק למה צריך לעשות מדורה למותר השמן והפתילות מ"ש מעצי סוכה ונוייה דשרי אחר החג כבר תירץ הר"ן דהתם לא מקצה להו אלא לימי החג לפי שעשויין להשאר אחר החג ולא מקצה להו למצותה לגמרי אבל שמן ופתילה שעשויה להתבער לגמרי כי יהיב להו בנר לגמרי מקצה אותן למצוה דאין אדם מצפה אימתי תכבה נרו ואם נשתיירו הרי הן אסורין שהרי הקצה אותן למצותן לגמרי ודומה לעצי סוכה ונוייה שנפלו בחג שאסורין כדמוכח בפ' המביא כדי יין (ל :) ולא דמי לנר של שבת שעשויה להיות כולה למצוה ואפילו הכי נהנין אחר השבת מן השמן ומן הפתילה משום דהתם אף בעודו דולק לעצמו למצותו נהנין ממנו משא"כ בנ"ח וכיוצא בזה כתבו התו' בפ' כירה (מד :) : **ואם** נתערב ממנו ואין ס' לבטלו כתב הר"מ שאין להוסיף עליו כדי לבטלו וכו' :

תרעה מי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר שבת וכו' כל סימן זה פשוט בפרק ב"מ (כג :) והטעם שמקדים נר שבת לנר חנוכה מפרש בגמרא משום שלום ביתו כלומר משום דאמרינן ותזנח משלום נפשי זו הדלקת נר שבת שבני ביתו מצטערים לישב בחושך והטעם שמקדים נר חנוכה לקידוש היום משום פירסומי ניסא ואע"ג דקידוש היום דאורייתא ונר חנוכה דרבנן כיון דאפשר לקדושי בפת אקדומי שמן לנר חנוכה עדיף :

תרעט כתב בה"ג נר של שבת ונר של חנוכה ידליק של חנוכה ברישא וכו' הר"ן בפ' ב"מ כתב שהרמב"ן הקשה על דברי בה"ג והוא ז"ל השיב על דברי הרמב"ן והעמיד דברי בה"ג וכ"כ מדברי המרדכי שם אבל הרא"ש כתב שם דמשמע בגמרא שקבלת שבת אינה תלויה בהדלקת הנר וכתב רבינו ירוחם שכן עיקר וכן נראה שהוא דעת הרב המגיד שכתב בסוף הלכות חנוכה על דברי בה"ג וכבר השיבו עליו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ואמרו שאין הדלקת שבת קבלה אוסרת והביאו ראיה לזה ולא מצאתי בדברי רבינו קבלה אוסרת בע"ש עכ"ל ובסי' רס"ג האריכתי בזה ולענין מעשה נראה לי דמדליק של חנוכה תחלה דאף לדברי החולקים על בה"ג אם רצה להדליק של חנוכה תחלה רשאי (א) :

וכתוב בתה"ד סימן ק"ב אע"פ שמדליק מבעוד יום מברכין עליה משום דאי אפשר בע"א חשובה הכשר מצוה והביא ראיה לדבר :

תרפ בליל שבת צריך ליתן שום דבר לחוץ בין הנרות לפתח בשביל הרוח שלא יכבה הנרות כשפותח הדלת דנר שאחורי הדלת אסור לפתוח ולנעול כנגדו כל דברי סימן זה נתבארו בסימן רע"ז :

ירושלמי

ניסא והא ודאי דצריך לברך על הראייה במקום שסועד אצל חבירו כיון שלא עמד בביתו בשעה שהיו מדליקין עליו כדלעיל בסימן תרע"ו ומ"מ מצוה מן המובחר שילך לביתו וידליק בעצמו דכל מצוה מצוה בו יותר מבשלוחו כדאיתא ר"פ האיש מקדש דהא רבא מלח שיבוטא :

כתב רב שר שלום וכו' ויוצאין כולן בנר א' פי' דמשתתפי' ומדליקין בפתחי החצר בנר אחד בשביל כל בני החצר והוא ע"פ שיטת התוספות בד"ה מצוה להניח ומ"ש אלא להידור מצוה וכו' פי' כ"א שיש לו בית בפני עצמו מדליק על פתח ביתו ג"כ נר אחד אבל לא ידליקו כל בני בית אחד אפי' הם רבים ואפי' להידור מצוה כדלעיל בסי' תרע"ה :

הנותר מן השמן וכו' מה שקשה לדברים אלו סותרים למ"ש בסימן תרע"ב דמותר להשתמש לאורה לאחר שדלק חצי שעה ויכול נמי לכבותה תירץ ב"י דהכא מיירי כשלא דלק השיעור דאסור בהנאה הכל כיון דאין שיש כנגד השמן שהוקצה למצותו אבל אם דלק כבר השיעור מה שנשאר הוא חולין גמורה וכ"כ בהגהת מיימוני ובמרדכי בשם מהר"ם גם הר"ן ומהר"י אבוה"ב שמחלקין דכשנתן השמן סתם אז הוקצה כל השמן כולו למצות נר חנוכה ואסור אבל אם לא הקצהו אלא לשיעור זמן ההדלקה לא הוקצה למצותו אלא כדי שיעור הצריך בלבד הוא טעם נכון והני תרתי שינויי הלכתא נינהו ולכן אפילו דלק השיעור ואח"כ כבה כל השמן הוא אסור כיון שנתן השמן בסתם למצות ההדלקה ולא פירש

וכך ירא' להדיא בהגה"ת מיימונית סוף הלכות חנוכה המתחלת בשאלתות ע"ש :

תרעה מי שאין ידו משגת וכו' מפרש בגמרא דנר שבת קודם לנר חנוכה משום שלום ביתו ונר חנוכה קודם ליין של קידוש משום פרסומי ניסא וכתב ב"י דאע"ג דקידוש היום דאורייתא ונר חנוכה דרבנן כיון דאפשר לקדושי בפת אקדומי שמן לנר חנוכה עדיף עכ"ל ולשון זה כתבו הר"ן ומשמע דסבירא ליה דקידוש דאורייתא היא על היין או על הפת ולא נהירא דקידוש דאורייתא אינו אלא בפה בלא פת ובלא יין דזכור את יום השבת לקדשו זכרון דברים קאמר וכ"כ המרדכי פ' מי שמתו ובסמ"ג עשין סי' כ"ט ולפי זה אפילו אין לו לא יין ולא פת לקדש עליו נר חנוכה קדים דכיון דשניהם מד"ס מוטב להקדים נר חנוכה שיש בו זכרון הנס וכ"כ הרמב"ם והא דכתב רבינו בסי' רצ"ו דנר חנוכה קודם ליין דהבדלה משום דאפשר לאבדולי בתפלה ולא קאמר משום דפרסומי ניסא עדיף כדקאמר הכא גבי קידוש דאעפ"י דהבדלה דאורייתא כדאיתא במכילתא זכרהו מלפניו ושמרהו מלאחריו וכמ"ש הרמב"ם אין זה אלא להבדיל בפה כמו שצריך לקדש בפה מדאורייתא אבל להבדיל על היין אינו אלא מד"ס לד"ה דלא עדיף מקידוש ויש ליישב דמ"ש רבינו דאפשר לאבדולי בתפלה ר"ל דאפשר לאבדולי בהזכרה בפה בלא יין כגון בתפלה ולאו דוקא תפלה קאמר אלא משום דקבעוה בתפלה ועל הכוס נקט תפלה כלומר בלא כוס וע"ד זה אפשר לומר דמ"ש הר"ן וב"י דלא נידחיא קידוש דאורייתא דאפשר לקדושי אריפתא לאו דוקא אריפתא קאמר אלא ר"ל דאפשר לקדושי בהזכרה בפה בלא יין וה"ה בלא ריפתא נמי ולא נקטו ריפתא אלא לפי שאם אין שם יין תקנוה אריפתא :

תרעט כתב בה"ג נר של שבת ושל חנוכה ידליק של חנוכה ברישא וכו' כ"כ לעיל בסימן רס"ג ונראה דדעת התו' אינו אלא לומר דאם הדליק של שבת תחלה יכול להדליק אח"כ של חנוכה לאפוקי מה"ג דאוסר אבל לכתחלה ודאי דגם התוס' מודים דיש להדליק של חנוכה תחלה א"כ סבירא ליה להתוספות כיון דאין קבלת שבת תלוי בהדלקה עדיף טפי להקדים של שבת דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ועוד דנר של שבת מצוה לאקדומי ונר של חנוכה מצוה לאחורי דמצותה מסוף שקיעה ומיהו העולם נהגו כבה"ג :

תרפ בליל שבת צריך ליתן שום דבר לחוץ בין הנרות וכו' הך דנר שאחורי הדלת דאסור לפתוח כנגדו נתבאר לעיל סי' ר"ע דתלתא פירושי נינהו ולפרש"י ופירוש ר"ח אין אסור אלא לפתוח אבל לנעול ליכא איסורא ולפר"י אסור גם לנעול ורבינו שכתב כאן דנר שאחורי הדלת אסור לפתוח ולנעול כנגדו לא כתב כן אלא לפר"י ומיהו נראה דדוקא לדידהו שהיו מדליקין

דרכי משה

מהרי"ל א סימן קמ"ה ובמהרי"ל הלכות חנוכה כתב במנהגים שלנו דאף בזמן הזה אכסנאי יכול להשתתף בפרוטה עם בע"ה דלא כמהרי"ו שכתב דבזמן הזה אין משתתפין הואיל ונהגו שמדליק כל אחד לעצמו אם אינו מדליק איכא חשדא : (ג) וכ"כ בכלבו : (ד) וכתב האגור בשם ר"י מולין דנוהגין אע"פ שיש לאדם אשה שמדלקת עליו בביתו כשלומד חוץ לעירו או אורחים מדליקין : (ה) ע"ל סי' תרע"ב דמיירי דוקא שלא נתן תחילה רק כשיעור הדלקה ונותר ולכן אסור דהוקצה למצותו אבל אם נתן הרבה בנר ונותר מותר כמו שנתבאר לעיל : **תרעה** (א) וה"ה דנר חנוכה קודם ליין להבדלה וכ"ה לעיל סי' רצ"ו : **תרעט** (א) ואין דבריו נראים בזו שהרי הרשב"א כתב בתשובה וכ"כ בתא"ו נ"ט ח"א דידליק של שבת תחלה דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם שמעינן דלמ"ד דהדלקה לא הוי קבלת שבת דידליק של שבת תחלה מיהו אנו נוהגים להדליק של חנוכה תחלה וכ"כ במנהגים שלנו : ומהרי"ל

חדושי הגהות

תרעז א שם היא שאלת השואל אבל עיקר תשובה זו בסימן קנ"ו : ב בפ"ק דביצה (ד :) מבואר שם דברים אלו ואע"ג דלא קאמר התם מקלי קלי אלא לרב אשי אבל לתירוץ קמא אמרי' דבכל מידי דרבנן מבטלין לכתחלה וכמ"ש התוס' א"ל דהרמב"ם לא ס"ל הכי אלא דס"ל דשנויא קמא דמשני דבדרבנן מבטלין אשנויא בתרא סמיך הואיל ומקלי קלי איסורא ובדרבנן הוא מבטלין וכ"כ הרא"ש שם וכ"כ רבינו בשם הרא"ש בטי"ד סימן צ"ט (מהרל"ח) : ג כלומר דגבי תרומה טמאה דמותר להשהותה זמן מרובה כדי ליהנות בשריפתה אמרינן בפ"ב דפסחים (לג :) דרמי לה בכלי מאוס דלא ליתי לידי תקלה כלומר דלא אתי למיכל מינה כיון דרמי לה בכלי מאוס אבל הכא כיון דאסור בהנאה ואפילו הנאת שריפה אסור אפילו אם נותנו בכלי מאוס אכתי איכא למיחש דלמא אתי לידי תקלה שידליקנו ויהנה ממנו (מהרל"ח) :

עיין

כשהייתי בצרפת ראיתי את מורי ה"ר שמואל שלא היה לו מקום אחורי הדלת להדליק נרות של חנוכה והיה קובע אותם בדלת עצמה אחורי הדלת ונתן הוא טעם לדבר דכיון שהדלת בטלה לגבי בית השיבא כמחובר לקרקע ולא חשיב כמטלטל הנר כשפותח ונועל הדלת ואין לומר כשפותח או נועל מטה השמן או השעוה אל הפתילה או מרחיקה ממנו ונמצא מכבה או מבעיר דהא נר שעל הטבלא מנער את הטבלא והוא נופל ולא חיישינן להא שמטה השמן לפניו או לאחריו דלא שייך כי האי גוונא מכבה או מבעיר ואפילו אי שייך דבר שאין מתכוין מותר ולאו פסיק רישיה הוא ע"כ ולפי מה שפי' ר"י בההוא דנר שאחורי הדלת אסור לנעול ולפתוח הוא אסור שפירש שהנר תקוע באחורי הדלת ובפתיחתו ובנעילתו מרחיק השמן מן הפתילה או מקרבה אליה וההיא דנר שעל הטבלא מעמיד כשאין בו שמן דחשיב ליה פסיק רישיה אם יש בו שמן:

תרפא **ירושלמי** במ"ש אין מבדילין בנר של חנוכה שאין נהנין לאורו ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו:

תרפב **כל** ח' ימי חנוכה מזכיר של חנוכה פירוש על הניסים בתפלה ובברכת המזון ואומרו בתפלה בברכת מודים ובבה"מ בברכת הארץ ואם לא אמרו אין מחזירין אותו ור"ת היה חוזר אם נזכר שלא אמרו קודם שעקר רגליו ואינו נראה לר"י וכן דעת א"א הרא"ש ז"ל ומ"מ אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר

מדליקין בפתחי הבתים הסמוכים לחצר אלא שהיו מדליקין בפנים איכא לחוש דבפתיחתו יכבה אבל לדידן שמדליקין בבית החורף ובית לפני בית החורף אין לחוש לכיבוי דאפי' יכבה בפתיחתו אין זה פסיק רישא אלא דבר שאין מתכוין אם לא ספחה בית החורף מכוון נגד פתח הבית הסמוך לחצר או לר"ה דצריך ליזהר שלא יפתח פתח בית החורף אא"כ נעול פתח הבית הסמוך לחצר או איפכא דאם שניה' פתוחים איכא פסיק רישיה וכן אם הנרות קבועים בכותל שאחורי דלת אסור כמי אף לדידן דבפתיחתו תכה הדלת נוקשת על הנרות ותכבנו כמו שפי' ר"ח וכדלעיל בסימן רע"ז ואצ"ל אם הנרות קבועים בדלת עצמן דאסור לפתוח ולנעול לפר"י ואף לדידן אסור אלא דאם הנרות הם כנגד פתיחת הדלת וקרוב לדלת כמו שהוא לפירש"י לשם איכא לחלק דלדידן לא הוי פסיק רישיה כדפי' ועיין במ"ש בסימן רע"ז: ומ"ש ונתן הוא טעם לדבר וכו' פי' הר"מ נתן טעם לפסק של ה"ר שמואל רבו עיין בהגה"ת מיימונית פ"ה דהלכות שבת:

ומ"ש ולפי מה שפי' ר"י וכו' ומיהו בסמ"ג בדין המכבה פסק כר"י ואעפ"כ כ' דאין אסור אלא בפותח ונועל כדרכו אבל בנחת בנחת ונזהר בשעה שפותח ובשעה שהוא נועל מותר וכ"כ הרמב"ם עכ"ל וכ"כ במרדכי פרק כל כתבי וזה היה טעמו של ה"ר שמואל שעשה מעשה להתיר דס"ל דכיון דפותחו בנחת ונזהר לאו פסיק רישיה הוא אלא דבר שאין מתכוין ושרי אבל רבינו שהשיג על ה"ר שמואל ממה שפי' ר"י לא ס"ל לחלק בין פותח כדרכו לפותחו בנחת שהרי לעיל פסק בסתם דאסור אף כשהנר קבוע בכותל שאחורי הדלת ולא התירו בפותחו בנחת כל שכן כשקבוע בדלת עצמו ומ"מ דהא קי"ל דבמדורה אסור לפתוח הדלת כנגדה אפי' ברוח מצויה גזירה אטו שמא וס"ה דיש לגזור לפתוח בנחת אטו פותח כדרכו ולענין הלכה יראה דהעיקר כהרמב"ם דראייתו ברורה מדנקט הלמודא פותח ונועל כדרכו ועלה קאמר לייט עלה רב וכו' משמע דוקא עלה דהכיא דפותח כדרכו לייט עלה אבל בפותחו בנחת לא והאחרונים מרדכי וסמ"ג וסמ"ק והאגודה הביאו דבריו לפסק הלכה מיהו נראה דוקא כשקובע הנרות בכותל אחורי הדלת מותר לפתוח בנחת אבל בדלת עצמה יש להחמיר וכירושלמי מקללין למאן דעביד כן יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ואע"ג דאיכא לפרש דהך קללה איננה אלא למי שפותח כדרכו ותדע דהא הרמב"ם דאוסר אף לנעול בע"כ מפרש הנרות קבועים בדלת עצמו כפר"י ואפ"ה התיר בפותח ונועל בנחת וכמ"ש לעיל בסימן רע"ז ולא חייש להך קללה משום דאיננה אלא בפותח כדרכו נראה דאעפ"י דדינא הכי מ"מ יש להחמיר וכ"כ בהגהת מיימוני דתכח הכיא דירושלמי כריך ליזהר שלא להניח נר חנוכה על הדלת מה"ט ע"ש:

תרפא **ירושלמי** כמוצאי שבת אין מבדילין בנר של חנוכה וכו' כתוב בתה"ד סימן ס' דמדליקין נר חנוכה בבית הכנסת קודם הבדלה כדי לאחר אפוקי יומא והרב רבי' דוד אבודרהם כתב שיש מדליקין אותה אחר שמבדילין על הכוס ואח"כ יאמר ויפתח ה' (אלהיך) לך ונגמר (א):

תרפב **כל** ח' ימי חנוכה מזכיר של חנוכה פי' על הנסים בתפלה ובבה"מ ואומרו בתפלה בברכת מודים ובבה"מ בברכת הארץ כפ' ב"מ (כד ע"א) ומפרש טעמא משום דבין בתפלה בין בבה"מ צריך לאומרו בברכת הודאה משום דכוליה מלתא דחנוכה עיקר' הודאה כתוב בא"ח יוחנן הוא חשמונאי כמו שאומר בס' יוסיפון וי"א חשמונאי ע"ד יאתיו חשמנים והוא דרך גדולה וכתב עוד שם י"א הרשעה בחירק הרי"ש והביאו לזה מה שמצאו בזכריה זאת הרשעה פירוש בעלת הרשעה כי מלת רשעה הוא שם דבר כמו כי בערה כאש רשעה אבל יותר נכון לקרות הרשעה בחטף פתח תחת הרי"ש ע"ד הפסוק ביחזקאל מדרכו הרשעה והוא שם תואר וא"ת למה אומר זדים ביד עוסקי תורתך ולא אומר דבר והפוכו כמו שאמר בכל האחרים וי"ל כי דרך הפסוק לקח דכתיב זדים הליצוני עד מאד מתורתך לא נטיתי עכ"ל (א):

ומ"ש רבינו ואם לא אמרו אין מחזירין אותו כך למדו הרי"ף והרא"ש והתוס' בפרק ב"מ מהברייתא השנויה שם וכתבו דהכי איתא בהדיא בתוספתא כל יום שאין בו קרבן מוסף כגון חנוכה ופורים בערבית שחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע ואם לא אמר אין מחזירין אותו וטעמא משום דלאו דאורייתא נינהו וכן נהגו ודלא כדברי ספר"ס שכתב המרדכי דהשתא כיון דנהגו כולי עלמא להזכיר וגם בירך ע"מ להזכיר שויה עליו כחובה וחוזר:

ומ"ש ורבינו תם היה חוזר אם נזכר שלא אמרו קודם שעקר רגליו ואינו נראה לר"י וכן דעת א"א ז"ל נתבאר בסי' רצ"ד:

ומ"ש ומ"מ אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר השם אפילו בין אתה לשם חוזר פשוט הוא כתב הכלבו שאם שכח מלאמרו בבה"מ ונזכר קודם שסיים כשיגיע להרחמן יאמר הרחמן יעשה נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה בימי מתתיה וכן יעשה בפורים:

ובמוסף

תרפא **ירושלמי** במ"ש אין מבדילין בנר של חנוכה וכו' נראה דדוקא כשיברך תחלה על הדלקת נר חנוכה אין להבדיל עליו אח"כ אבל יכול לברך תחלה על הנר להבדלה ולכבותה ולחזור ולהדליקה למצות נר חנוכה ועדיף טפי למיעבד הכי דכיון דעביד ביה מצוה חדא ליעבד ביה מצוה אחריתי אלא דכיון דקי"ל דלאחורי אפוקי יומא עדיף טפי נוהגים להדליק נר חנוכה תחלה ושוב אי אפשר להבדיל עליו אפילו לאחר שדלק כשיעור כדקבעינן הילכתא לעיל דאסור להשתמש לאורה אף לאחר שדלק כשיעור:

תרפב **כל** ח' ימי חנוכה וכו' ואם לא אמרו אין מחזירין אותו כ"כ כל הפוסקים זולתי במרדכי פ' ב"מ כ' וז"ל ימים שאין בהם קרבן מוסף מכאן פסק בסמ"ג דאם שכח ולא אמר ע"ה בחנוכה ובפורים אין מחזירין אותו וכו' עד הלא דתימא בר"ח אבל לא בשבת וי"ט וחנוכה ופורים שאי אפשר בלא אכילה חוזר ומזכיר ונראה לראבי"ה אע"ג דמסיק הכא דהזכרת חנוכה רשות היא בברכת המזון מיהו כיון דנהוג כולי עלמא להזכיר וגם בירך ע"מ להזכיר שויה עליו כחובה וחוזר ורא"יה מדפסק בה"ג דאפי' למ"ד תפלת ערבית רשות וכו' עכ"ל ומלבד שכתב הסך משמעות התלמוד וכל הפוסקים שאין מחזירין והוא ז"ל פוסק דחוזר ומזכיר עוד דבריו הם סותרים דבתחלה אמר דאין מחזירין ובסוף אמר דמחזירין וכבר ראיתי מהרבה גדולים שהוגה בספריהם והעבירו קולמוס על ובחנוכה ופורים שכתב בסוף דבריו ומהרש"ל גם הוא הגיה וחילק דדוקא בסעודת פורים חייב להחזיר ואין כל זה מתיישב לענות דעתי אלא נראה דדוקא בתפלה קאמר תחלה דאין מחזירין ובתוספתא ובירושלמי דמייתי ראיה מינייהו כמי בתפלה קאמרי אבל ב"ה שא"א בלא פת כיון שנקרא י"ט כדאיתא במגלת תענית דחנוכה ופורים לא בטלו עיקרן ובי"ט א"א בלא פת כמו שהוכיח הרא"ש בפ"ג שאכלו הילכך צריך לחזור ולפי שקשה על זה הא דמסיק תלמודא אב"ה דחנוכה א"ר הונא אינו מזכיר ואם בא להזכיר מזכיר בהודאה דאלמא רשות הוא לזה כתב ראבי"ה דאע"ג דרשות הוא כו' עד שויה עליו כחובה וחוזר כו' אך קשה לפי זה דתחלת דבריו דאין מחזירין בתפלה קאמר אמאי כתב המרדכי מכאן פסק בסמ"ג וכו' חדא דבסמ"ג לא הביא ראיה מתוספתא זו לענין תפלה אלא לענין ב"ה כמפורש לשם בהלכות תפלה וב"ה וגם הרי"ף והרא"ש לא הביאו ראייה מתוספתא זו אלא לענין ב"ה ותו קשה דדין תפלה תני בהדיא בתוספתא זו דאין מחזירין בחנוכה ופורים וא"כ מאי חדושיה דסמ"ג הא תניא לה בהדיא ולא הו"ל למימר מכאן פסק בסמ"ג מיהו כבר נודע דהרבה לשונות מגומגמים נמצא בספר זה באשר מועתק מלפנים בכמה פנים זה מאריך וזה מקצר וכיון שהענין מובן אין לדקדק אחר הלשון כל כך ופי' דבריו כדאמרן וז"ש הלא דתימא וכו' הוא מלשון המרדכי עצמו כי לא מצא לשון זה לא בתוספתא ולא בירושלמי ובא לחלק בין ר"ח ובין שבת וי"ט וחנוכה ופורים שאלו כולם נקראים י"ט וחוזר וראבי"ה נתן טעם ע"ז דאע"ג וכו' ולפי זה הא דכתב ב"י ז"ל וכתב בהגה"ת מרדכי נראה שאם לא הזכיר של חנוכה במוספין מחזירין אותו ונראה מדבריו שם דיש חולקין בדבר וכל דבריו על שיטת ראבי"ה דבסמוך דאילו לדידן מאי איריא מוספין אפי' ערבית ושחרית ומנחה נמי אין מחזירין עכ"ל אינו נכון דאינו ענין לשיטת ראבי"ה דודאי מודה ראבי"ה בתפלה דאין מחזירין אותו כדתני בתוספתא ולא שייך לומר הכא שויה עליה חובה דודאי כל אדם בעמדו להתפלל דעתו כתקנות רז"ל להזכיר לכתחלה ואם ישכח א"צ לחזור אלא דוקא בב"ה דאסיקנא בתלמודא דרשות היא ואפי' לכתחלה א"צ להזכיר קאמר ראבי"ה כיון דבדידיה תליא ובירך מתחלה ע"ד להזכיר שויה עליו חובה אבל ר"ש בן ר"ב בהגהת מרדכי דשבת בענין תפלה קאמר שאפי' בתפלה חוזר משום חנוכה בשבת במוספים דכיון דמשום שבת צריך לחזור ה"ה דחוזר משום חנוכה דיום הוא שנתחייב בד' תפלות ולא מפלגינן בינייהו כמידי ולפי טעם זה ה"ה ערבית שחרית ומנחה בשבת שבחנוכה נמי חוזר והא דנקט מוספין לרבותא נקט הכי דאעפ"י שאם אין שבת אין מוסף כלל בחנוכה אפ"ה חייב לחזור ומב"ש ערבית ושחרית ומנחה ולדעתו אפי' הזכיר של שבת אלא שלא הזכיר של חנוכה נמי צריך לחזור כמו בשבת ור"ח לגבי ברכת המזון שצריך לחזור משום ר"ח אפילו הזכיר של שבת דיום הוא שנתחייב בד' תפלות וכל התפלות שוות בדין זה חנוכה כמו שבת זו היא דעת ר"ש בן ר"ב בהגהת מרדכי ולא כמה שעלה על דעת ב"י ואין ספק דתקפה עליו משנתו בעיון זה · ולענין הלכה נראין דברי ראבי"ה נכונים מטעם שכתב דשויה עליה חובה ותו דלמנהגינו דלא קי"ל כמהר"ם בסעודת חנוכה דרשות הן אלא קי"ל די"ט הוא וסעודת מצוה היא ולא סגי בלא פת א"כ דינו לענין חזרה בב"ה כמו בשבת וי"ט אבל בתפלה א"צ לחזור וכר"ת ורוב גאונים דלא כר"ש ב"ר ברוך: **ור"ת** היה חוזר וכו' ונראה דלשון חוזר ואינו חוזר בסתם משמע לר"ת דמיירי כשסיים התפלה ועקר רגליו אבל בעומד בתפלה ולא עקר רגליו אין זה נקרא חורה אם נזכר שלא אמרו וחזר ואמרו ולפ"ז אם סיים מודים ולא אמר ע"ה חוזר לעבודה כדאמר בפ' א"ע טעה באחרונות חוזר לעבודה וכן כתב במרדכי ס"פ ת"ה שכך אמר ר"ת וכן מבואר בתו' לשם דר"ת חזר דוקא קודם שעקר רגליו אבל מת"ש הרא"ש לשם יראה דלר"ת אפי' עקר רגליו חוזר דמפרש אין מחזירין אינו חייב לחזור ואם ירצה חוזר וכמ"ש רבינו לעיל סוף סי' רצ"ד דלפי פי' זה אפי' עקר רגליו נמי יכול לחזור והוא סותר למ"ש רבי' כאן: **ומ"ש** ואינו נראה לר"י וכו' פי' דר"י סובר דברכה לבטלה היא אם חוזר בדבר שאין מחזירין אותו ואצ"ל אם פתחו בברכה שלאחריה ולא ק' למה לא יחזור אותה ברכה בתור' נדבה דהא פשיטא כיון דעיקר התפלה הוא חובה אין לו להפסיק בברכת נדבה בין ברכות של חובה דהוי הפסק באמצע התפלה ומיהו דוקא בלא עקר רגליו אבל עקר רגליו יכול לחזור ולהתפלל בתורת נדבה ועיין בכל זה לעיל סי' רצ"ד ולענין הלכה נקטינן כר"י והרא"ש שבאו אחר ר"ת והחמירו שלא לחזור ועוד דספק ברכות להקל כמ"ש התוס' דעמא דבר כר"ת הילכך מיד שסיים אותה ברכה אינו חוזר ואם עקר רגליו יכול לחזור ולהתפלל בנדבה חוץ בתפלת מוסף שאינה באה בנדבה כדלעיל בסי' ק"ז מיהו בדברים המחודים אותם אפי' אם סיים אותה ברכה אומרה במקום שנזכר כ"ז שלא פתח בברכה שלאחריה ולא הוי הפסק כיון שאיכוא חכמים לאומר: כל

דרכי משה

תרפא (א) ומהרי"ל ואגור וכלבו כתבו כדברי תה"ד וכן נוהגים להדליק קודם הבדלה:

תרפב (א) ומהרי"ו כתב אין לומר כשעמדה עליהם אלא כשעמדה מלכות כו' דהא אח"כ אומר על עמך ישראל וגם אין לומר להשכיחם מתורתך אלא תורתך בלא מ' וכ"ש

הזכיר השם אפי' בין אתה לשם חוזר ובמוסף של שבת ור"ח שבחנוכה צריך להזכיר נס של חנוכה אע"פ שאין מוסף בחנוכה · יש שא"א כשם שעשית וכו' לפי שא"א תפלה בהוראה וי"א כיון שצורך רבים הוא יכולין לאומרו כמו יעלה ויבא שאומר בעבודה אע"ג דלא ישאל אדם צרכיו בג' ראשונות וג' אחרונות אלא כיון שצורך רבים הוא שפיר דמי ובסדר רב עמרם ישנו וא"א הרא"ש ז"ל לא היה אומר אותו אלא היה מסיים ועשית להם ניסים וגבורות בימים ההם בעת הזאת :

תרפג **כל** ח' ימי חנוכה גומרין הלל ודין קריאתו כתבתי מקצתן בהלכות ר"ח ומקצתו בהלכות סוכה :

תרפד **וקורין** בפרשת נשא בנשיאים ג' בכל יום ומפרש בפסיקתא משום שנשלם מלאכת המשכן בכ"ה בכסליו ומתחילין בויהי ביום כלות משה ויש מקומות שמתחילין בברכת כהנים ומנהג יפה הוא לפי שנעשה הנס על ידי כהנים וכן הסדר ביום הראשון מתחיל ביום כלות משה וקורא אותו עם כהן לוי (א) ישראל קורא ביום הראשון ביום השני (ב) קורא כהן וביום השני עד פר אחד בן בקר ולוי עד וביום השלישי וישראל חוזר וקורא וביום השני וכן בכל יום ביום השמיני מתחילין ביום השמיני וגומרין כל הסדר ויש מקומות שקורין עד פרשה ראשונה של בהעלותך כדי להשלים של חנוכה בסדר הנרות ומנהג יפה הוא ושבת שבחנוכה מוציאין ב' ספרים באחד קורא עניינו של יום ובשני של חנוכה ומפטיר בנרות דזכריה רני ושמחי ואם חל בו ב' שבתות מפטירין בשנייה במלכים בנרות של שלמה ואם חל ר"ח טבת בשבת (ג) מוציאין שלשה ספרים וקורין ששה בעניינו של יום ובשנייה קורא אחד של ר"ח ומתחיל וביום השבת ובשלישית קורא ומפטיר בשל חנוכה ומפטיר בנרות דזכריה ואם חל ר"ח בחול מוציאין ב' ספרים וקורין באחד ג' בענין ר"ח ובשנייה קורא אחד בענין הנוכה :

תרפה **סדר** הפרשיות ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין פרשת שקלים שהיא כי תשא שהוא מענין השקלים עד ועשית כיור נחושת ומפטיר ביהוידע בן שבע שנים ומוציאין ג' ספרים בא' קורין ו' בעניינו של יום בשני קורא אחד בשל ר"ח ובשלישי קורא מפטיר בפרשת שקלים ובשבת שנייה מוציאין ב' ספרים וקורא באחד מעניינו של יום והמפטיר קורא בשני זכור אה אשר עשה לך עמלק עד סוף סדרא ומפטיר כה אמר ה' פקדתי ובשבת שלישית שהוא ט"ו באדר מפסיקין ובשבת רביעית שהוא כ"ב בחדש פרשת פרה אדומה באחד קורא הסדר ובשניה קורא המפטיר פרשת פרה ומפטיר ביחזקאל וזרקתי עליכם מים טהורים ובשבת חמישית שהוא כ"ט בחודש פרשת החדש הזה לכם ומפטירין בראשון באחד לחדש · חל ר"ח אדר הסמוך לניסן בתוך ימי השבוע ואפילו בע"ש מקדימין לקרות פרשת שקלים בשבת שלפניו ומפסיקין בשנייה כדי שתהא פרשת זכור בשבת הסמוכה לפורים מלפניה ואם חל פורים בע"ש מקדימין לקרות פרשת זכור בשבת שלפניו ואז משתנה הסדר והנני מפרש הסדר לפי הימים שראוי לקבוע בהם אדר והם ד' ימים שבת ויום שני ויום רביעי ויום ששי וסימן זבד"ו ואם חל ר"ח אדר בשבת אז הסדר כמו שכתבתי לעיל ואם חל ר"ח אדר ביום השני מקדימין וקורין פרשת שקלים בשבת שעברה שהוא כ"ט בשבט ובשבת שנייה שהיא ששה באדר מפסיקין ובשבת שלישית שהיא י"ג בו פרשת זכור

ובמוסף של שבת ור"ח שבחנוכה צריך להזכיר נס של חנוכה אע"פ שאין מוסף בחנוכה כך היא מסקנא דגמרא בפרק ב"מ שם וכתוב שם בהגהות המרדכי נראה שאם לא הזכיר של חנוכה במוספין מחזירין אותו ונראה מדבריו שם שיש חולקין בדבר וכל דבריו על שיטת ראבי"ה שכתבתי לעיל בסמוך דאילו לדידן מאי איריא מוספין אפי' ערבית שחרית ומנחה נמי אין מחזירין והרשב"א כ' שאלת מי שלא הזכיר בתפלה בשבת של חנוכה מחזירין אותו אע"פ שאין בחנוכה קרבן מוסף מי אמרי' דהוי כר"ח שחל בשבת שאם טעה בבה"מ חוזר משום דבשבת ע"כ אכיל ואע"ג דבר"ח דעלמא אינו חוזר הכא ל"ש או דילמא אינו חוזר תשובה אינו חוזר ואינו דומה להיא דר"ח שאני שחוזר אפי' בחול בתפלה לפי שיש לו מלך המאורע בעצמו קרבן מוסף אלא לא חייבוהו לחזור אלא בטעה במקומות המחוייבים בתפלה אבל לא בבה"מ דאינו מחוייב לאכול וכיון שכן בשבת דע"כ אכיל חזרת אכילתו מחוייבת לו והלכך בשבת חוזר בתפלה שזה וזה היום חובה עליו אבל בחנוכה דאפילו בתפלה המחוייבת אינו חוזר אף באכילה המחוייבת אינו חוזר ע"כ : **ריש** שאין אומרים כשם שעשית וכו' זה ל' התוס' בפ"ק דמגילה (ג·) יש שאין אומרים כשם לפי שאמרו חכמים לעולם לא ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות וטעות הוא שהרי האי טעמ' לא הוי אלא למתפלל בל' יחיד אבל בשביל הצבור שרי אבל נראה שאין לאמרו מטעם אחר משום דאמרו חכמים דכל דבר דהוי להבא תקנו בלהבא ובדבר דהודאה הוי לשעבר ובא"ח כתב אמנם כך היא הנוסחא ברוב התפלות וכן נוסחת הרמב"ם וכ"כ במ"ס הלכך דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד (ג) :

תרפג כל ח' ימי חנוכה גומרים את הלל בפ"ב דערכין (י :) מימרא דר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק וכתוב בשבלי הלקט שהטעם משו' דחלוק בנרותיו כל יום חלוק משלפניו הרי הוא כחג שחלוק בקרבנותיו ועוד טעם אחר לפי שהנס נתחדש בכל יום ועוד שהרי קוראים בנשיאי' ובכל יום נשיא שלו חלוק משל חבירו אם כן כל נשיא צריך לגמור ההלל על קרבנותיו ואין ראוי לחדש קריאה בלא קריאת ההלל :

תרפד וקורין בפרשת נשא בנשיאים מסכת בפ' בני העיר (לא·) בחנוכה בנשיאים ומפטיר בנרות דזכריה רני ושמחי ואם חל בו ב' שבתות מפטירין בשניי' במלכים בנרות של שלמה פשוט בפ' בני העיר (שם) וכתב הר"ן אע"ג דנרות דשלמה קדימי אפ"ה עדיפי לן דזכריה משום דנבואות עתיד ניהו : **ואם** חל ר"ח טבת בשבת מוציאין ג' ספרים בפ' בני העיר (כט :) ומפטיר בנרות דזכריה בפ' ב"מ האי דבעי רבא (כג :) נר חנוכה וקידוש היום איזה מהם עדיף קידוש היום עדיף דתדיר או דלמא נר חנוכה עדיף משום פירסומי ניסא כתב הרא"ש משמע אי לאו משום פירסומי ניסא תדיר קודם אפי' לדחות את שאינו תדיר ויש לדקדק מזה כשחל ר"ח טבת בשבת שמפטירין ההפטרה של ר"ח ולא בנרות דזכריה דתדיר קודם דלא שייך פירסומי ניסא בהפטרה דהא קורין בתורה דר"ח קודם ואח"כ דחנוכה ואי שייך פירסומי ניסא בקריאה אפי' לדחות פירסומי ניסא עדיף כ"ש להקדים וליתא להך סברא דהך סברא היכא דא"א לקיים פירסומי ניסא עדיף אבל להקדים תדיר עדיף דאיכא לפרסומי ניסא באחרונה כמו בתחלה הלכך קריאת התורה דאפשר לקיים שניהם תדיר קודם אבל מהפטרה שאין מפטירין אלא א' פירסומי ניסא עדיף ועוד דכיון דקורא בשל חנוכה באחרונה יש להפטיר במאי דסליק ליה ועוד דקריאת התורה אין כ"כ פירסום אבל בנרות דזכריה איכא פירסום הלכך מפטירין בנרות דזכריה עכ"ל וכ"כ שם התו' והמרדכי דמפטירין בנרו' דזכרי' ולא בהשמים כסאי : **ואם** חל ר"ח בחול מוציאין ב' ספרים וקורין ג' בא' בענין ר"ח ובשניה קורא א' בענין חנוכה מסקנא דגמרא בפ' בני העיר (שם) כתב הרוקח פעם א' שכח וקרא ד' בפרשת החדש שבא בחנוכה ואמר אם לא היה הס"ת מבחוץ לא היינו צריכים לקרות חמישי בשל חנוכה דהא אמרינן אין משגיחין בחנוכה כל עיקר כלומר אם לא יקרא כל עיקר אין לחוש אחר כי קרא בתורה אסור לקראה פעם שנית אלא כהן בלבד קורא במקום לוי עכ"ל וזה לשון שבלי הלקט מצאתי בשם רבינו שלמה מעשה בא לפני ר"ש ששכח החזן וקרא ד' אנשים בפ' ר"ח שבא בחנוכה כמו שרגילין לקרות בשאר ר"ח ואומר רבי' אם לא היה מוציא ס"ת לא היה צריך לקרות יותר דהא אמרינן אין משגיחין בחנוכה ור"ח עיקר אבל עכשיו שהוציא ב' תורות משום פגמו של ס"ת שני צריך לקרות חמישי בשל חנוכה ואין לומר שרביעי עצמו יקרא בשל חנוכה קודם שיחתום בס"ת הראשון בפ' ר"ח דהו"ל מדלג ואין מדלגין בתורה בשני ענינין אלא מאחר שהד' התחיל לקרות בשל ר"ח יחתום ויברך ויבא חמישי אחריו ויקרא בס"ת השניה בשל חנוכה ומוטב שיבטל הא דאמרי' (כא·) בר"ח ארבע אין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהם ואל יפגם ס"ת עכ"ל וזה לשון התוס' בפ' הקורא עומד (כג·) אם הוא י"ט וקרא כל המניין שהוא צריך ושכח לקרות בחובת היום יחזור ס"ת ויקרא אחר בחובת היום ואחרון שקרא קודם הוי כמאן דליתיה אבל בשבת של חנוכה או בר"ח של חנוכה א"צ כדאיתא בילמדנו דחנוכה דלהלכתא אין משגיחין בחנוכה כל עיקר עכ"ל :

תרפה סדר הפרשיות פירוש ד' פרשיות שתקנו חכמים לקרות מר"ח אדר עד ר"ח ניסן כמו ששנינו בפרק בני העיר (כט :) ובגמ' פירשו שם טעם קריאת ד'

תרפג כל ח' ימי חנוכה גומרים ההלל טעמו דבכל יום ויום היה הנס מתחדש ועוד נאמרו בו טעמים עיין בבית יוסף :

תרפד וקורין בפ' נשא בנשיאים בפ' בני העיר כתב רש"י בחנוכה בנשיאים דהוי נמי חנוכת המזבח ורבינו כתב הא דמפרש בפסיקתא כדי ליתן טעם להתחלת ויהי ביום כלת משה שזהו לפי שביום כ"ה לכסלו נשלם מלאכת המשכן ע"כ מתחילין בו : **ומ"ש** וכן הסדר וכו' אבל מנהגינו עכשיו בסדר אחר כמפורש בדברי האחרונים נהרא נהרא ופשטיה והרשב"א בתשובה סימן תע"א כתב על זה ע"ש :

תרפה סדר הפרשיות וכו' בפ"ק דמגלה אסיקנא דהלכה כרשב"ג דבשנה מעוברת קורין הפרשיות באדר השני ולא בראשון וכתבו רבינו בסוף סימן תרפ"ח ובמקצת ספרי רבינו לשם נמצא טעות סופרים ע"ש · כתבו התו' בפרק שני דמגילה כל התורה בכל לשון נאמרה פי' בקונטרס שניתנה לקרות בכל לשון שרוצה להקרות בס"ת וקשה שהרי קריאת התורה אינו מן התורה רק מדרבנן לבד מפ' זכור דהוי דאורייתא' · ונראה דה"פ כל קריאה שבתורה כגון מצות חליצה ופ' עגלה ערופה ווידוי מעשר ובכורים וכל אלו השנויין פ' אלו נאמרין עכ"ל וכיוצא בזה כתבו התוס' בפ' היה קורא והוסיפו לשם פ' פרה אדומה דהוא נמי דאורייתא וצ"ע מנא להו הא בשלמא פ' זכור ודאי משמע פ"ב דמגלה דהוי דאורייתא מדאמר התם דהא דכתיב כתוב זאת זכרון בספר האי זכירה קריאה היא דכתיב זכור את אשר עשה לך עמלק יכול בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור בפה הרי לך דזכירה בפה לקריאה בס"ת קאמר וכ"כ הסמ"ק שזהו בשבת שלפני פורים שמזכירין פ' זכור אבל פ' פרה שוה לפ' שקלים ופ' החדש ומה שתופסין התוס' בפשיטות דקריאת התורה אינה מן התורה אלא מדרבנן ועזרא הוא דתקון איכא לתמוה נמי דבפ' מרובה אמרו מרע"ה תיקן במדבר שיהו קורין בתורה אלא שבא עזרא ותקן תלתא ובירוש' נמי איתא משה תיקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה בשבתות וי"ט ור"ח ובחש"מ שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל ומביאו הרי"ף בפ' הקורא עומד השתא לפי זה ודאי כל קריאה בשבתות מן התורה כפירש"י אלא שלא היה סדר מיוחד לכל קריאה מלבד פ' זכור ובא עזרא ותיקן הסדר לכל הקריאות ואפי' לפי זה נראה דצריך ליזהר טפי בפ' זכור שהיא מצוה מיוחדת ומפורשת בתורה משא"כ שאר קריאות שאינה אלא בעל פה מפי משה רבינו ע"ה ועיין בתרומות הדשן סי' ק"ח · שנינו במס' סופרים בא' באדר משמיעין על השקלים ולמה בא' באדר שהיה צפוי וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהיה המן עתיד לשקול על ישראל לפיכך הקדים ואמר למשה שיהיו ק' שקלי ישראל קודמין לשקלי המן וצריכין ישראל לתת

דרכי משה

רבינו סעדיה ומהר"ם : (ב) כתב מהרי"ל ומנהגים א"א תחנון ולא צו"ץ ולא למנצח ואא"א כל ימי חנוכה ואף במנחה בערב חנוכה אין אומרים תחנון :

תרפד (א) ובמנהגים הכהן קורא עד לפני המשכן לוי עד לחנוכת המזבח ישראל קורא קרבנו של נחשון שלם : (ב) בהג"מ פי"ג לא כתב כן אלא כתב דישראל קורא נשיא של יום השלישי וכן כל יום ויום הישראל קורא של יום המחרת וכ"ה במנהגים שלנו וכן נוהגין וכתבו עוד מנהגים ביום השמיני כהן ולוי קורא בקרבנו של גמליאל וישראל גומר כל הסדר עד כן עשה את המנורה : (ג) במנהגים ואין מזכירין של חנוכה בברכת הפטורה ואם חל חתונה בשבת של חנוכה יש להפטיר בשל חנוכה ומהרא"ק

זכור ובשבת הרביעית שהיא כ' בו פרשת פרה ובשבת חמישית שהיא כ"ז בו פרשת החדש ואם חל ר"ח אדר ברביעי מקדימין וקורין פרשת שקלים בשבת שעברה שהיא כ"ז בשבט ובשבת שנייה שהיא ד' באדר מפסיקין ובשבת שלישית שהוא י"א בו פרשת זכור ובשבת רביעי שהוא י"ח בו פרשת פרה ובשבת חמישי' שהיא כ"ה בו פרשת החודש ואם חל ר"ח אדר ביום ו' מקדימין וקורין פרש' שקלים בשבת שעברה שהיא כ"ה בשבט בשבת שנייה שהיא ב' באדר מפסיקין ובשלישית שהיא ט' בו פ' זכור וברביעית שהיא י"ו בו מפסיקין ובה' שהוא כ"ג בו פרשת פרה ובוי"ו שהיא ר"ח ניסן פ' החדש סי' זט"ו ב"ו ד"ד ובי"ו פירוש כשחל ר"ח אדר בשבת אז מפסיקין ט"ו בו וסי' זט"ו וכשחל ביום ב' אז מפסיקין ו' בו וסימן ב"ו וכשחל ביום ד' אז מפסיקין בד' בו וסימן ד"ד וכשחל ביום ו' אז מפסיקין ב' בו וי"ו בו וסימן ובי"ו פרשת שקלים כשחל להיות בשבת שבואתה תצוה במקום שהמפטיר עולה למנין שבעה מוציאין ספר אחד וקורין מואתה תצוה עד ועשית כיור נחושת ובמקום שאין המפטיר עולה למנין שבעה קורא מואתה תצוה עד סוף סדרא והשביעי שהוא מפטיר חוזר וקורא מכי תשא ואם חל בשבת שבכי תשא עצמה במקום שהמפטיר עולה למנין ז' קורין ו' מכי תשא עד סוף סדרא והשביעי שהוא המפטיר חוזר וקורא כי תשא עד ועשית כיור ובמקום שאין המפטיר עולה למנין ז' קורין ז' מכי תשא עד סוף הסדרא והמפטיר חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיור ולפי הילוק סדרים שלנו לא יבא כך לעולם :

הלכות מגילה

תרפו **גרסינן** במגילת תענית את יום י"ד ויום ט"ו באדר יומי פוריא אינון דלא למיספד בהון ודלא למגזר בהון תעניתא ואע"ג דקי"ל בטלה מגילת תענית בחנוכה ופורים לא בטלה וא"כ לפניהם ולאחריהם נמי אסור כדאיתא במסכת תענית דבכ"מ שנאמר דלא למספד בהון לפניהם ולאחריהם נמי אסור אפ"ה נוהגין להתענות בי"ג דלא עדיף לפניהם ולאחריהם דחנוכה ופורים משאר יומי דמגילת תענית וכיון ששאר הימים בטלו עיקרן ומותר להתענות בהן אע"ג דחנוכה ופורים לא בטלו עיקרן לפניהם ולאחריהם מיהא מותר ועוד יש סמך מיהא דאיתא בגמרא י"ג זמן קהילה לכל היא פי' שהכל מתקבצין לתענית אסתר ובאין בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד

ב"ח

לתת שקליהם לפני שבת זכור ואסור לומר עליהם לשם כופר אלא לשם נדבה וצריכין להספיק מים ומזון לאחיהם עניים משום מתנות לאביונים ויש שמספיקין לחם ויין ויש שמספיקים לחם ודגים מ"מ לא יפחות מב' מתנות ואפי' חטים ופולין ע"כ : כתב מהרש"ל דממ"ש מהרא"י בת"ה סי' ק"ח דצריך טפי שישמע קריאת פ' זכור בצבור ממקרא מגלה יראה להדיא שאין הקטן עולה למפטיר בפ' זכור ואע"פ שהש"ץ קורא בתורה מה בכך בעינן בר חיובא לעלות והוא ג"כ קורא בתורה אלא שהש"ץ קורא בקול רם שלא לבייש וכו' ואף בפ' פרה ראוי להזהר מאחר שבאותן תוספות יראה שאף פ' פרה דאורייתא הוא וכמדומה שכך מצאתי בחידושי מרדכי עכ"ל ואינו נכון דבקטן היודע למי מברכין ודאי שרי אע"פ שהקטן קורא בקול רם דהא קטן עולה למנין ז' וקריאת ס"ת בכל שבת היא דאורייתא מוידבר משה את מועדי ה' כדאמרינן בירושלמי שהבאתי לעיל ואפי' בקטן שאינו יודע למי מברכין לא ידעתי למה לא יצאו השומעין בקריאת הש"ץ פ' זכור מן הס"ת דמאי נפקא מינה בעולה לס"ת אם הוא גדול או קטן עיקר החיוב הוא שישמעו לקריאת התורה מהקורא מתוך ספר התורה :

תרפו גרסינן במגילת תענית את יום י"ד וכו' בספ"ב דתענית ואיתא התם אמר רבא לא נצרכה אלא לאסור של זה בזה ושל זה בזה כלומר דלא צריכא למיכתב במגלת תענית לאסור לבני י"ד בי"ד ולבני ט"ו בט"ו דהא קרא כתיב בהדיא להיות עושים וגו' אלא לאסור של בני ט"ו בי"ד ושל בני י"ד בט"ו וא"כ הא דאמר בפ"ק דר"ה דאע"ג דבטלה מגלת תעני' בחנוכ' בפורים לא בטלה היינו לומר דבפורים לא בטל ואסור של זה בזה דאילו הן עצמן לאו ממגילת תענית נינהו · וא"כ לפניהם ולאחריהם נמי אסור וכו' לאו בניחותא קאמר אלא כלו' לא תימא כיון דלא בטלה א"כ ממילא לפניהם ולאחריהם נמי אסור כדתנן במסכת תענית דהא ליתא אלא אפ"ה נוהגין להתענות בי"ג משום דלא עדיף וכו' דהשתא כל לפניהם ולאחריהם מותר וכ"כ ה"ר ירוחם בפירו' והם מדברי הרא"ש ספ"ק דמגילה :

ומ"ש ועוד יש סמך וכו' כלומר דלמ"ש תחלה ולא עדיף וכו' מתיישב שאין איסור במה שנוהגין להתענות בי"ג ולפ"ז ודאי מפני הטורח או מלטער בעלמא יכול הוא שלא להתענות וכמ"ש בשבולי הלקט הביאו ב"י אבל יש עוד סמך וכו' דאלמא דתקנת חכמים היא אף קודם שבטלה מגלת תענית להתענות בי"ג ולא מנהג בעלמא שנהגו אחר שבטלה מגילת תענית ובסגנון זה הם דברי הרא"ש לשם ומיהו סמך זה אינו אלא לפר"ת בפי' זמן קהילה לכל היא וכן הסכים הרא"ש לפי' ר"ת דלא כפרש"י ומכל מקום אף לדידהו יש להקל למעוברות ומניקות ויולדות אחר ז' וכואבי עינים ויפרעו יום אחר כדקי"ל דבמקום חולה אפי' אין בו סכנה לא גזרו רבנן וכ"כ באגודה לפי פי' ר"ת ומשמע מדברי האגודה דלמאן דמפיק ליה תענית זה מדכתיב דברי הצומות וזעקתם אפי' מעוברות והדומין להם מחוייבין להתענות דד"ק כד"ת ולפ"ז תענית זה חמיר טפי מד' צומות דבזמן הזה דאין שמד ואין שלום דתלו ברצו ומקילין בם למעוברות כדלעיל בסימן תקנ"ד אבל כאן כתיב וכאשר קבלו על נפשם דברי צומות וזעקתם משמע דצום זה קבוע מד"ק וכ"כ דעת הרמב"ם בפ"ה מה"ת וכ"כ הר"ן בפ"ב דתענית משם הראב"ד דמפיק לה מדברי הצומות ונראה דזהו דעת ספר א"ח בשם הראב"ד לקרות המגילה מבע"י כדי להקל על האנוסים והמעוברות שלא להתענות יותר מדאי דאלמא דאפילו האנוסים והמעוברות חייבים להתענות ויש להקל בשבילם דאם לא היו חייבין להתענות שלא כדין עושים דמתענין ולא היה לנו להקל בקריאה מבע"י כדי בשבילם מיהו דעת שאר הפוסקים יראה דאין במענית זה לכל היותר אלא תקנת חכמים ולאו דברי קבלה והכי נהוג להקל למעוברות ולמניקות וכיוצא בהם :

והא דכתב רבינו דלפניהם ולאחריהם מותר להתענות לאו למידק מיניה דבהספד מיהא אסור וכה"ר אפרים שהביאו הרז"ה ספ"ק דמגילה וכן כמלא במקצת ספרי הרי"ף לשם הא ליתא דאילו ה"ר אפרים סובר דאפי' לפניהם ולאחריהם לא בטלה בחנוכה ובפורי' אבל רבינו דסבר דבטלה אין חלוק דאף לספוד נמי שרי ולא נקט להתענות אלא לפי שעיקר דעתו להחזיק המנהג שמתענין בי"ג וא"כ דלספוד נמי שרי לפי שטתו ואפשר עוד כיון דאיכא ימים דמותר לספוד בהן ואסור להתענות כדתנן בפ"ב דתענית א"כ כשכתב רבינו דמותר להתענות לפניהם שמעי' במכ"ש דמותר לספוד בהן וכ"כ הרמב"ם פי"א דהלכות אבל דמותר לספוד בהן · ואיכא להקשות לדעת רבינו דאפילו לכתחלה יכולין לגזור תענית בלפניהם ולאחריהם כיון דבטלום וזה סותר מ"ש הרא"ש ע"ש הראב"ד בסתם דאין גוזרין תענית לכתחלה אע"פ שבטלום ואפשר דדוקא בעיקרן קאמר שאין גוזרין אבל בלפניהם מודה דיכולין לגזור ומה שצריך הראב"ד ליישב מה שמתענין בי"ג אע"ג דהוה

ב"י

ד' פרשיות אלו בשבתות אלו וכתבו בתוס' דר"פ היה קורא דיש פרשיות המחוייבין לקרות דאורייתא כמו פרשת זכור ופרשת פרה אדומה (א) : ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין פרשת שקלים שהיא כי תשא וכו' כל סימן זה מבואר בפ' בני העיר (שם) והסי' שכתב זט"ו ב"ו ד"ד ובי"ו מבואר שם בדברי הרי"ף והרא"ש :

ומ"ש ולפי חילוק סדרים שלנו לא יבא כך לעולם פי' דלדידן לא מתרמי פרשת שקלים לא בפרשת ואתה תצוה ולא בפרשת כי תשא :

תרפו גרסינן במגילת תענית יום י"ד ויום ט"ו באדר יומי פוריא איכון דלא למספד בהון ודלא למגזר בהון תעניתא הכי איתא בסוף פ"ב דתענית (יח:) ופירש"י בספ"ק דר"ה (יח:) מגילת תענית ימים טובים שקבעו חכמים על ידי נסים שאירעו בהם ואסרום בתענית ויש מהם אף בהספד וכתבו במגילת תענית אילין יומיא דלא להתענאה בהון :

ומ"ש כדאיתא במס' תענית דבכל מקום דנאמר דלא למספד בהון לפניו ולאחריו נמי אסור כלומר דתנן בפ"ב דתעני' (טו:) כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד לפניו אסור ולאחריו מותר רבי יוסי אומר לפניו ולאחריו אסור דלא להתענאה בהון לפניו ולאחריו מותר רבי יוסי אומר לפניו אסור ולאחריו מותר ופירש"י כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד. דאית יומין דלא להתענאה ומקלינן דחמירי טפי דלא למספד ואותן שהן חמורים ואסורים בהספד לפניו נמי אסור בהספד דלמא אתי למעבד בי"ט גופיה ולאחריו מותר דכיון שעבר יום לא חיישי' ואותן שאינן חמורים ליאסר בהספד אלא דלא להתענאה בין לפניו וכו' ואפסיקא הלכתא בגמ' כר' יוסי ולא היה צריך רבי' לכתוב דבכל מקום שנא' דלא למספד בהון לפניו אסור דאפילו אם לא נאמר בפורים אלא דלא להתענאה היה אסור להתענות ביום שלפניו כיון דקי"ל כרבי יוסי וכן לא היה צריך לכתוב לפניהם ולאחריהם נמי אסור דלענין מה שהוא ר"ל דביום שלפני פורים אסור להתענות הוה סגי ליה דלימא דלפניהם אסור להתענות אלא דקושטא דמלתא קאמר דכיון שכתוב דלא למספד לפניו ולאחריו אסור : **אפ"ה** נוהגין להתענות בי"ג דלא עדיף לפניהם דחנוכה ופורים משאר ימים דמגילת תענית כן כתב הרא"ש בפ"ק דמגילה וכ"כ התוס' בפ"ב דתענית (יח:) דהא דאמרי' חנוכה ופורים לא בטלו ר"ל בדינים שלהם לעשותן י"ט ודלא להתענאה בהון אבל בדינים שלפניהם בטלו ותירצו עוד דכיון דיום שלפני הפורים נתבטל מי"ט דידיה שהיו רגילים לעשות בו ונתבטל י"ט שלו ה"ה יש לנו לומר שיבטל משום טעם יום שלפני הפורים דה"כ אמרינן בסמוך גבי יום שלפני נקנור וכו' וכן גבי י"ט טורייונוס דכיון דבטלו מיום שלהם לא יאסרו משום י"ט הבא אחריהם והר"ן הקשה על זה בפ"ב דתענית וכתב שהרז"ה תירץ דכיון דפורים דברי קבלה ודברי קבלה כמו דברי תורה והו"ל כשבתות וי"ט דתניא הם אסורים לפניהם ולאחריהן מותרין לפי שהם ד"ת וד"ת א"צ חזוק ובשם הרב אלברצלוני אמרו דכיון דקי"ל דבטלה מגילת תענית אלמא דעתן של חכמים להקל ולבטל ולפיכך אע"פ שלא בטלו חנוכה ופורים אין לנו להחמיר בהם ודי לנו לפסוק כשמואל שפסק בגמרא הלכה כרשב"ג דאמר לפניהם ולאחריהם מותר עד כאן והרא"ש כתב בפ"ב דתענית כדברי הרז"ה :

כתב הרמב"ם בפי"א מהלכות אבל מותר לספוד לפני חנוכה ופורים ולאחריהם והוא מהטעם שכתבתי ובהגהות מיימוניות כתוב בריש הלכות תענית רבי' שב"ט כתב דחנוכה ופורים לפניהם ולאחריהם מותר דהנוכה מפרסמא ניסא גם מנהג כל ישראל להתענות ביום שלפני פורים מיהו אין זה ראיה דתענית אסתר שמא שאני דחשיב לן כתענית חובה כיון דהוי מדברי הגאונים ומנהג כל ישראל אבל תענית רשות לעולם אסור עכ"ל ומיהו לפי התירוצים שכתבתי לעיל תענית רשות נמי שרי והכי נקטינן (ה) :

ועוד יש סמך מהא דאיתא בגמרא י"ג זמן קהילה לכל היא כלומר עד השתא קאמר דליכא איסורא להתענות ביום שלפני פורים והשתא קאמר שיש סמך לומר שראוי להתענות בו וכ"כ הרא"ש והר"ן בריש מגילה אהא דאמרינן י"ג זמן קהילה לכל היא ופי' רש"י זמן מלחמה ור"ת הקשה עליו ופי' דזמן קהילה לכל היא היינו לומר שהכל מתאספין לתענית אסתר ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים וכן מצינו במשה שעשה תענית כשנלחם בעמלק דכתיב ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה ודרשינן במס' תעניות מכאן לתענית צבור שצריך ג' מכאן נראה לר"ת סעד לתענית אסתר שאנו עושים כמו שעשו בימי מרדכי ואסתר שנקהלו היהודים לעמוד על נפשם ולא מצינו לו סמך בשום מקום אלא מכאן ומה שאנו מקדימין התענית ליום ה' היכא שחל פורים להיות במ"ש ולא עבדי' ליה בע"ש כמנא בתשובת

דרכי משה

ומהרא"ק כתב (לא קאי מהרא"ק כי אם כשחל ב' שבתות בחנוכה דבשבת שני שהוא זאת חנוכה מפטיר בחתונה ומטעמא שכתב רש"י ע"ש) להפטיר בשל חתונה וכ"ה בא"ז עכ"ל וע"ל סי' תכ"ח דנוהגים להפטיר בשל חנוכה וע"ל סי' ק"ס אי טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה קודם שקרא של ר"ח :

תרפה (א) וכתב בת"ה סימן ק"ם דלכן יש ליזהר יותר לשמוע פרשת זכור בעשרה יותר מקריאת מגילה שנזהרים לקרותה בעשרה אלא שהעולם לא נהגו כן מ"כ בשם מהרי"ש אותן שאינן יכולין לבא למנין לפרשת זכור יש להן ליזהר לאומרה אותה בניגון ובטעמים עכ"ל כתב מהרי"ל בכל ד' פרשיות אלו אין מזכירין בשמות וכיון שאין מזכירין בשמות א"א מי שבירך של קהל אלא מתהילין אשרי ולמנחה אומרים צו"ץ עכ"ל ע"ל סימן תכ"ה אם חל חתונה בד' פרשיות אלו במאי מפטירין :

תרפו (א) כתב בחידושי אגודה בשם מחזור וויטר"י דיכולים להקל בתענית זו למעוברות ומניקות והכאיבי עינים ויפרעו אחר כך אבל הבריאים אסורים לפרוש מן הצבור : וכן

לעמוד על נפשם והיו צריכין רחמים ואנו עושין כמו שהם היו עושין בימי מרדכי ואסתר ובשחל פורים ביום א' מקדימין התענית ביום ה' שלפניו לפי שרגילין להרבות בו בסליחות ותחנונים ולא יתכן לעשות כן בע"ש שלא יוכלו להכין צרכי שבת ויש מתענין ג' ימים באדר והכי איתא במסכת סופרים רבותינו שבמערב מתענין באדר ג' תעניות של אסתר אע"פ שאותן היו בניסן לא היו רוצין להתענות בניסן לפי שבו נגאלו אבותינו ממצרים והוקם בו המשכן :

תרפז אמר ריב"ל חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולשנותה ביום והיא מצות עשה מדברי סופרים ומברכים עליה כמו שמברכין על מצוה דרבנן [א] וצריך אדם ליזהר (ב) שלא לבטל קריאתה שהרי אפי' כהנים צריכין לבטל מעבודתן כדי לשמוע מקרא מגילה ואפילו ת"ת ששקולה כנגד כל המצות מבטלין

בתשובת הגאונים לפי שרגילין בתענית להרבות בסליחות ותחנונים ולא יתכן לעשות כן בע"ש לפי שלא יוכלו לטרוח לכבוד השבת ובמסכת סופרים שרבותינו שבמערב מתענין באדר ג' תעניות של אסתר אע"פ שאותם היו בניסן לא היו רוצין להתענות בניסן שנגאלו בו אבותינו והוקם המשכן עכ"ל הרא"ש ואח"כ הביא הא דאמרינן בספ"ק דר"ה דאע"ג דבטלה מגילת תענית חנוכה ופורים לא בטלו וכתב עליו אית דבעי למימר כיון דלא בטלו אוקמי אדינייהו ולפניהם ולאחריהם אסור ואית דאמר לא עדיף לפניהם ולאחריהם משאר יומי מגילת תענית וכן מסתבר ולכן נהגו להתענות בי"ג באדר ולמאי דפרישית לעיל זמן קהילה לכל היא הוי תענית אסתר תקנת חכמים אף קודם שבטלה מגילת תענית עכ"ל וגם המרדכי האריך שם לתת טעם למה מתענים ערב פורים :

ומ"ש ומה שאנו מקדימין התענית ליום ה' היכא שחל פורים להיות במ"ש היינו לומר דלא תימא אם איתא דתעני' זה נתקן מפני שהתענו בימי מרדכי בי"ג שהוא יום המלחמה כשחל פורים במ"ש היה לנו להתענות בע"ש כדי לסומכו לי"ג כל מה שאפשר ומדחזינן שאנו מתענין ביום ה' נראה שאין טעמו של תענית זה מפני שהתענו בימי מרדכי בי"ג שהוא יום המלחמה אלא מטעם אחר אנו נוהגים להתענות לכך כתב דלעולם מטעם זה אנו מתענין וכשחל פורים במ"ש בדין הוא שיתענו בו ביום ששי אלא מפני שרגילין בתענית בסליחות ומשום דקשיא ליה א"כ שאנו מתענין תענית זה זכר לתענית מרדכי ואסתר למה אין אנו מתענין הג' תעניות שהתענו הם בניסן לכך כתב רבותינו שבמערב היו מתענין אותם ואנו שלא נהגו כן נראה שהטעם כדי שלא להכביד על הצבור וזה שכתב כשחל פורים ביום א' מקדימים ומתענין ביום ה' שלפניו כן כתב הרוקח בשם השאלתות : **כתוב** בשבלי הלקט מצאתי בשם רש"י מעשה היה ואירע פורים בא' בשבת וקדמו הצבור להתענות בה' כמנהג ובאת אשה אחת שהיתה צריכה לרכוב אצל השלטון ושאלה לרבי' אם היא יכולה להתענות למחר ולאכול היום מפני טורח הדרך ואמר רבינו תענית זה אינו לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים אלא מנהג בעלמא שהרי תענית אסתר ומרדכי היו בימי הפסח ואם נפש אדם לומר דברי הצומות וזעקתם זה אין פי' אלא כך פירש' על דבר הצומות והצעקות שעברו עליהם בימי המן קבלו עליהם ימי הפורים לזכר להם לדורות הבאים ואעפ"כ אסור לו לאדם לפרוש מן הצבור משום לא תתגודדו ויש מהפרושים שמתענים עם הצבור יום ה' וחוזרים ומתענין יום ו' כדי לסמוך התענית לפורים ורבי' קורא עליהם הכסיל בחשך ילך דכל עצמו של תענית אינו אלא מנהג ומהמיר זה במקומו כאילו הוא קבוע מן התורה וכיון שנהגו רבים להתענות בה' דיינו בכך עכ"ל וכל זה כתוב ג"כ בא"ח כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות תעניות נהגו כל ישראל בזמנים אלו להתענות בי"ג באדר זכר לתענית שהתענו בימי המן שנאמר דברי הצומות וזעקתם ואם חל י"ג באדר להיות בשבת מקדימין ומתענין בחמישי שהוא י"א וכתב ה"ה הטעם לפי שא"א לאחר עד יום ראשון לפי שהוא פורים וכן אין מתענין בע"ש מפני כבוד השבת ואע"פ שנפסקה הלכה בע"ש מתענה ומשלים דוקא כשבא זמנו הקבוע לו בע"ש אבל כשהוא נדחה מזמנו אין קובעין לו בע"ש וכן מפורש בתשובת הגאונים עכ"ל :

תרפז אמר ריב"ל חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולשנותה ביום בפ"ק דמגילה (ד ·) וכתב רש"י ולשנותה ביום זכר לנס שהיו צועקין בימי צרתם יום ולילה כתוב בא"ח בשם הראב"ד נהגו לקרותה מבע"י ליל י"ד כדי להקל על האנוסים והמעוברות שלא להתענות יותר מדאי עכ"ל (א) : והיא מצות עשה מדברי סופרים ומברכין עליה כמו שמברכין על מצות דרבנן פשוט הוא :

וצריך אדם ליזהר שלא לבטל קריאתה שהרי אפי' כהנים צריכים לבטל מעבודתן בפ' קמא דמגילה (ג ·) משפחה ומשפחה למה לי א"ר יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה תנ"ה כהנים בעבודתם ולוים בדוכנן וישראל במעמדם כולן מבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה בעי רבא מת מצוה ומקרא מגילה הי מינייהו עדיף בתר דבעיא הדר פשטה מת מצוה עדיף דאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה וכתב הר"ן שמבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה אע"פ שיש שהות ביום לעבוד עבודה ואח"כ לקראה אפ"ה מבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה בצבור ומיהו דוקא בשיכולים אח"כ להשלים העבודה הא לאו הכי ודאי אין מבטלין העבודה מדאורייתא משום מגילה דרבנן (ג) וכתב מהור"ר אליה המזרחי ז"ל על דברי הר"ן וכ"כ גם מדברי הרמב"ם שכתב חוץ ממת מצוה שאין לו קוברין שהפוגע בו קוברו בתחלה ואח"כ קורא דמשמע אי איכא שהות אין ואי לא לא דאל"כ ואח"כ קורא למה לי עכ"ל וכך פי' דבריו כיון שהרמב"ם סבור שמה
שאמרו

דהוה לפניהם היינו משום דס"ל דחנוכה ופורים לא בטלו כל עיקר ואפי' בלפניהם כמבואר מלשונו ע"ש אבל לרבינו והיא מסקנת הרא"ש ספ"ק דמגלה דעיקרן דחנוכה ופורים דוקא הוא דלא בטלו אבל לפניהם בטלו א"כ ממילא נמי יכולין לגזור תענית בהן · ולענין הלכה בפורים בלפניהם הכל מודים דמתענין ואנ"ל דמספידין אבל בלאחריו פליגי דלה"ר אפרים יום ט"ו בעצמו הוא יום שלאחר הפורים לבני עיירות ובו אסור אבל בי"ו שרי ולשאר גאונים יום י"ו הוא יום שלאחריו וכן נראה עיקר שהרי יום ט"ו גופיה י"ט הוא ממגלת תענית וכדאמר רבא לא נצרכה אלא לאסור של זה בזה וא"כ יום י"ו הוא יום שלאחריו לבני עיירו' אבל לבני כרכים אין איסור בי"ו דכיון דיום ט"ו לאו ממגלת תענית הוא אלא מד"ק שהוא כד"ת א"ל חזוק וכ"כ הרז"ה בטעם תענית יום י"ג לבני עיירות והעלה שיום י"ג אסור בתענית לבני כרכים ולא נהגו כמותו שהרי כל הגאונים כתבו שנהגו הכל להתענות בי"ג משמע מלשון הכל בין עיירות בין כרכים עוד כתב הרז"ה לפסק הלכה דבלאחריהם מותרין בין בהספד בין בתענית כר' יוחנן והוא דעת הר"ן בפ"ב דתענית ושלא כדברי ה"ר אפרים אבל בלפניהם פסקו הרז"ה והר"ן שאסור וראייתם ברורה מסוגיית התלמוד וכ"כ להורות לאסור בלפניו דחנוכה דאף הרא"ש ורבינו שכתבו דלא עדיף וכו' והכי מסתברא אינו אלא לתת טעם למנהג שמתענין בי"ג שלא נמצא בתלמוד וכיון דבמסקנא הסכימו לפי' ר"ת בזמן קהילה לכל היא דתקנת חכמים היא להתענות בי"ג אף קודם שבטלה מגלת תענית א"כ אין צורך להך סברא דלא עדיף וכו' והאמת כפשטן בתלמוד דלא בטלו כל עיקר אפי' בלפניהם אלא שהרז"ה סובר דבלפניו דחנוכה אע"פ שאסור להתענות מותר בהספד ע"ש והכי נקטינן לאסור תענית בלפניו דחנוכה ומותר בהספד אבל בלאחריו הכל שרי ודלא כמ"ש בש"ע בחנוכה ופורים מותרים להתענו' לפניהם ולאחריהם ודו"ק :

ובשחל פורים ביום א' וכו' משמע דוקא הכא אין להתענות בערב שבת מפני שמרבים בסליחות הא לאו הכי שרי וכ"כ לעיל סי' רמ"ט ס"ג אבל לפי מ"ש ה' המגיד פ"ב מהלכות תענית משמע דטעמו הכא כיון דתענית זה נדחה מזמנו אין קובעין לו מע"ש מפני כבוד השבת שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה גם שלא יצום בהכנסת שבת דמקלת ע"ש כשבת והא דקי"ל בסוף בכל מערבין הלכה מתענה ומשלים היינו כשבא זמנו הקבוע לו בע"ש ולפי זה מי שרגיל להתענות בערב ר"ח אם חל ר"ח ביום א' אין להתענות ביום ו' אלא ביום ה' דכיון דנדחה מיום השבת שהוא זמנו אין קובעין לו מערב שבת וכ"כ מהרי"ו והכי נמי כתב המרדכי בתענית מי שנשבע להתענות בע"ש ה"ז כשבועת שוא דמקלת שבת כשבת וכ"כ ברוקח סי' ל"ו והא דאמרינן בעירובין הני בר בי רב דיתבי בתעניתא במעלי דשבתא איכא למימר דהה"נ דלאו שפיר עבדי אלא כיון שנהגו כך קמבעיא להו מהו לאשלומי וע"ל בסי' רמ"ט במ"ש לשם בס"ד :

תרפז אמר ריב"ל וכו' בפ' קמא דמגלה ואיכא למידק דכיון דכאן כתב דמצ[illegible] לקרותה בלילה ובסוף סי' תרפ"ח כתב דין חזרת קריאתה ביום לאיזה צורך הביא הך דריב"ל וי"ל לפי שבזמנו היו מזלזלין בקריאתה ביום ובלילה וכמ"ש בסמוך ע"כ הביא לשון התלמוד דהחיוב שוה ביום ובלילה ולכן צריך ליזהר שלא לבטל קריאתה בשום פעם ולומר כבר קראתיה בלילה לא יאמר למחר אקרא אותה ביום : **ומ"ש** שהרי אפי' כהנים וכו' שם משפחה ומשפחה למה לי אריב"ח להביא משפחת כהונה ולויה שמבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגלה · ומ"ש ואפי' ת"ת וכו' שם מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגלה ק"ו מעבודה ומה עבודה שהיא חמורה מבטלינן ת"ת לא כ"ש ומסיק הא דעבודה חמור' מת"ת היינו ת"ת של יחיד כלומר שאינו ת"ת של כל ישראל ותימה על לשון רבינו שכתב אפי' כהנים וכו' אפי' ת"ת וכו' דהול"ל כו' אפי' ת"ת ואח"כ אפילו כהנים דהוי לא זו אף זו כיון דעבודה חמורה וי"ל דכיון דת"ת לא אתיא אלא בק"ו מעבודה לפיכך כתב תחלה ואפי' כהנים דילפינן לה מקרא משפחה ומשפחה ואח"כ ואפילו מת"ת דילפינן לה בק"ו מעבודה ולזה נתכוין רבינו לפרש בעצמו דבריו שמ"ש ואפי' מת"ת דלא נתכוין לומר ואפי' מת"ת ומכ"ש עבודה דהא עבודה חמורה אלא ה"ק ואפי' מת"ת וכ"ש שאר מצות ואכתי קשה למה האריך בלשונו וכתב וצריך כל אדם ליזהר וכו' הלכך צריך כל אדם ליזהר בה ולמה לא כתב הדינים בסתם כמ"ש הרמב"ם והסמ"ג ושאר הפוסקים ונראה דלפי שבדורותיו לא היו נזהרין לקרות המגלה בב"ה עם הצבור ביום ובלילה או מפני טרדת הכנת סעודת פורים שהיא מצוה ועוסק במצוה פטור מן המצוה או מפני אשתו וילדיו ובניו שקשה עליהם לבא לב"ה בפרט בלילה ולכן היו קורין המגילה בבתיהם בעשרה וכך היו נוהגין בזמנו של האור זרוע כדמוכח בהגהת אשיר"י בפרק קמא דמגלה ועל כן כתב רבינו וצריך ליזהר שלא לבטל קריאתה ר"ל קריאתה
עם

דרכי משה

תרפז (א) וכן הוא בכלבו : (ב) וכתב בת"ה סימן ק"ט דאסור לאכול בליל התענית אע"ג דקשה עליו התענית עד שישמע קריאת המגילה (ג) ובא"ז כ' דקבורת מ"מ קודם למקרא מגילה :
ולפי

דרכי משה

תרפ"ז (א) וכן הוא בכלבו: (ב) וכתב בת"ה סימן ק"ט דאסור לאכול בליל התענית אע"ג דקשה עליו התענית עד שישמע קריאת המגילה (ג) ובא"ז כתב דקבורת מ"מ קודם למקרא מגילה
ולפי

פרישה

סי' תרפ"ז [מ] **וצריך** אדם ליזהר כו' שהרי אפי' הכהנים צריכין לבטל מעבודתן כו' ואפי' ת"ת ששקולה כנגד כו' מלשון ואפי' ת"ת כו' משמע שת"ת הוא חמור יותר מן העבודה שהרי אחר שכתב שהעבודה נדחית מפני מקרא מגילה כתב ואפי' בת"ת כו' משמע שפשוט יותר שהעבודה נדחית ממקרא מגילה יותר מת"ת ונמצא שת"ת חמור מן העבודה. ודבר תימה הוא שהרי בריש פ"ק דמגילה דף ג' ע"א מבואר להדיא דעבודה היא חמורה וז"ל התלמודא שם. והשתא דאמר מדינה ומדינה ועיר ועיר לדרשה משפחה ומשפחה למאי אתא א"ר יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה. תניא נמי הכי כו' מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגילה ק"ו מעבודה. ומה עבודה שהיא חמורה מבטלין. ת"ת לא כ"ש ע"כ מבואר להדיא דעבודה חמורה מת"ת. דת"ת ילפינן מק"ו דעבודה. וזה היפך ממשמעות לשון הטור שכתב ואפי' ת"ת כו'. ואין לתרץ ולומר דמ"ש רבינו ואפי' ת"ת שמשמע דת"ת חמורה מעבודה מיירי בת"ת של רבים שהיא חמור מן העבודה כמבואר שם דמקשה ועבודה חמורה מת"ת והכתיב ויהי בהיות יהושע ביריחו כו' ואמר רב שמואל בר אוניא גדול ת"ת יותר מהקרבת תמידין שנאמר עתה באתי. ומשני הא דרבים הא דיחיד. (פי' דהא דגדול ת"ת יותר מהקרבת תמידין מיירי בת"ת של רבים. והא דסמכו של בית ר' שמבטלין ת"ת מק"ו דעבודה איירי בת"ת של יחיד) וא"כ גם זה שאמר רבינו ואפי' ת"ת כו' מיירי ג"כ בת"ת של רבים. דז"א דאי בת"ת דרבים איירי לא היה נדחית מפני מקרא מגילה דהא אין לנו שום לימוד ביהא ת"ת נדחית מפני מקרא מגילה רק מק"ו דעבודה כמבואר שם ות"ת דרבים הוא חמור מעבודה ואין ללמוד מן העבודה וק"ל. ועיין כמה ראיות אין צורך להאריך בהם. לכן נראה דמה שכתב רבינו ואפי' ת"ת לשון אפי' לא קאי אדלעיל אכהנים בעבודתן לומר דלא זו עבודה שנדחית מפני המגילה אלא אפי' ת"ת אלא שקאי אלמטה אמ"ש כ"ש שאר המצות כו' והכוונה שאפי' כהנים בעבודתן ות"ת נדחים מפני המגלה וכ"ש שאר מצות שנדחים מפני קריאת המגילה ובאמת שת"ת הוא קל מעבודה ובת"ת של יחיד איירי ודו"ק כנלע"ד ברור בכוונת רבינו והרמב"ם ריש פ"א מהלכות מגילה נזהר מזה וכתב וז"ל ואפי' כהנים בעבודתן מבטלים עבודתן ובאים לשמוע מקרא מגילה. וכן מבטלין ת"ת כו' עכ"ל הנה לא ניתן מקום לטעות כדבריו וכתב וכן ולא כתב ואפי'. ומשמע כוונתו שבא לומר שאפי' העבודה וכן ת"ת נדחית מפני המגילה ק"ו לשאר מצות וק"ל. וכן יש לפרש דברי רבינו הגם שכתב ל' ואפי' וק"ל. ובענין חילוק שבין ת"ת דרבים לת"ת דיחיד נראה דלא מקרי ת"ת דרבים רק בשכל ישראל הם ביחד כעין בענין יהושע שהיו כל ישראל ביחד ואמר המלאך עתה באתי על ביטול ת"ת ות"ת בזה חמור מעבודה אבל ת"ת שאינו של כל ישראל אפי' רבים נחשבים כיחיד ועבודה חמורה וכן משמע מל' הר"ן שכתב שם וז"ל מכאן סמכו של בית רבי. משום דבגמרא מסקינן דעבודה חמורה מת"ת דיחיד כלומר שאינו ת"ת של כל ישראל עכ"ל. מבואר דכל שאינו ת"ת של כל ישראל מקרי ת"ת של יחיד וק"ל וכן משמע קצת מלשון רש"י שכתב הא דרבים דהתם כל ישראל היו עכ"ל. ובזה ניחא דלא אשתמיט שום פוסק מלהודיע דת"ת של רבים אינה נדחית מפני מקרא מגילה ודו"ק :

מבטלין אותה לשמוע מקרא מגילה כ"ש שאר המצות ואין לך דבר שאין נדחה מפני מקרא מגילה אלא קבורת מת מצוה בלבד שהמוצא מת מצוה קוברו ואח"כ קורא אבל שאר כל המצות נדחין מפניה הלכך צריך אדם ליזהר בה והנני מסדר הלכותיה זמן קריאתה ומי הם שחייבים לקרותה והכשר קריאתו והכשר תיקונה וברכותיה וסדר היום ומצות סעודתו ומתנות עניים ושלוח מנות ואיסורו בהספד ותענית ובעשיית מלאכה:

תרפח מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו והאידנא אינה נקראת אלא בי"ד אלא שהכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו אפילו אם הם בח"ל וכן הכפרים הסמוכים להן אפילו אינם נראים עמהם כגון שהם בעמק או שנראין

עם הצבור בבית הכנסת ולא יחוש למצות הכנסת סעודת פורים או שאר מצות שהרי אפי' כהנים וכו' פי' אע"פ שהיו יכולין לעבוד עבודתם תחלה ואח"כ לקרות המגלה בעשרה ואפ"ה צריכין לבטל מעבודתן כדי לשמוע מ"מ בצבור ברוב עם משום דהוי טפי פרסומי ניסא וכמ"ש התוס' פ"ק דמגלה א"כ כל שכן שאר יחידים ואמר עוד ואפילו ת"ת וכו' כלומר ועוד יש להביא ראיה מת"ת ששקולה כנגד כל שאר מצות מבטלין משום מ"מ מכ"ש שאר מצות והלכך צריך כל אדם אפי' עסק במצוה רבה ליזהר בה ביום ובלילה לקרותה ברוב עם עם הצבור ולבוא עם אשתו וילדיו לב"ה וכ"כ הר"ן דהיא דמבטלין עבודה ושל בית רבי איירי אפי' היו יכולין לקרות בעשרה היו מבטלין העבודה ות"ת כדי לקרות עם הצבור משום ברוב עם וגומר ולקמן בסימן תר"צ הבאתי דבריו:

ואין לך דבר וכו' עד שהמוצא מת מצוה קוברו ואח"כ קורא כך הוא לשון הרמב"ם בפ"א מה' מגילה ומשמע מלשון זה דמיירי בדאיכא שהות לקרות לאחר הקבורה הא ליכא שהות קורא תחלה וכ"כ הרא"ש בביאוריו לסמ"ג ולפ"ז הא דכהנים מבטלין עבודתם לשמוע מקרא מגלה היינו נמי בדאיכא שהות להשלים העבודה דאי לאו הכי אין מבטלין העבודה דאורייתא משום מגילה דרבנן וכ"כ הר"ן וב"י ואין להקשות מת מצוה נמי דאורייתא היא מולאחותו לא ליטמא אפי' בדליכא שהות לקריאת מגילה דיש לומר הא פשיטא היא דיכול לקיים קבורת מת מצוה אחר קריאת מגילה עכ"פ דאף עפ"י שיהא שעה מועטת מעוכבת המצוה מ"מ לא תהא נידחית לגמרי וכיון דקריאת מגילה תהא נדחה לגמרי אם יהא עוסק בקבורה תחלה כיון דליכא שהות קורא תחלה שהרי עכשיו אתה יכול לקיים שניהם אבל בדאיכא שהות מת מצוה קודם משום כבוד הבריות שלא יהא מונח בבזיון אפי' זמן מועט אבל בעבודה ושאר מצות הדין בהפך דבאיכא שהות מגילה קודם כדדרשינן משפחה ומשפחה אבל בדליכא שהות עבודה קודמת כיון שהיא דאורייתא ומגילה דרבנן נדחה מפניה כיון דאי אפשר לקיים שניהם כל זה כתבנו לדעת הר"ן והרא"ש וכן פסק בש"ע אבל יש לפרש הא דכתב רבינו קוברו ואח"כ קורא דלאו דוקא בדאיכא שהות אלא אפילו בדליכא שהות לקריאת מגילה אחר הקבורה נמי קבורת מ"מ קודם דהכי משמע מסתמא דתלמודא דבכל גוונא דחי קבורת מ"מ למקרא מגילה שלא יהא מונח כלל בבזיון ואפי' זמן מועט ורבינו שאומר קוברו ואח"כ קורא רבותא קמ"ל דלא תימא כיון דאיכא שהות לקיים שניהם נקדים מקרא מגילה דמצותה להקדים משום פרסומא ניסא קמ"ל דלא אלא מת מצוה קודם וקוברו ואח"כ קורא וכן ראיתי כתוב בשם מהרש"ל ולענין הלכה צ"ע:

ומ"ש רבינו שהמוצא מת מצוה וכו' נקט לשון מוצא לאורויי דאיירי במ"מ שמצאו בדרך שאין לו קוברין ומפני כבוד הבריות שלא יהא מוטל בבזיון בלי קבורה לפיכך קבורת מ"מ קדים אבל אם יש לו קוברין כגון בעיר אין המגילה נדחית והכי משמע להדיא מסוגיא דתלמודא וכ"כ בשלטי הגבורים:

תרפח מגילה נקראת בי"א וכו' משנה רפ"ק דמגיל' ופירש"י דהיינו מפני בני הכפרים שמתכנסים לעיירות למשפט ביום ב' וה' וצריכין שיקראו להם א' מבני העיר וכו' והתוס' בפ"ק דיבמות הקשו דא"כ הו"ל ב"ד א' בעיר א' פלג מורין כב"ש ופלג מורין כב"ה ואיכא משום לא תתגודדו ופי' בשם רבינו חיים כהן דלא כפירש"י אלא בעירם היו מתכנסים בב' וה' והיו קורין ולא בעיירות והרא"ש בשם פי' כפירש"י דהיו מתכנסין בעיירות אלא שבני הכפרים היו קורין לעצמן ומה שלא היו קורין בכפר שלהן לפי שלא היו מתקבצין יחד אלא בעיירות וא"כ הו"ל כשני בתי דינין בעיר אחת ועוד תירץ שאפי' היה קורא להן בן עיר בעיירות ליכא משום לא תתגודדו וכו' וכדכתב גם הר"ן בפ"ק דמגלה עיין עליהן ועיין עוד בסמ"ג הלכות מגלה ורבינו לא הזכיר מזה כלום כיון דהאידנא אינה נקראת אלא בי"ד וליכא קושיא כלל: כתב נ"י איכא למידק למה חלקו מצוה זו לימים חלוקים וקבעו יום מיוחד לפרזים ויום מיוחד לכרכים משא"כ בשאר מצות ותירץ הר"ן שמפני וכו' וק"ל על דבריו מדאמרי' וכו' ואילו לדברי הר"ן אם לא היו בני שושן קורין בט"ו גם המוקפין לא היו קורין בט"ו וכו' וסוף דבריו דלא כפי' הר"ן דקבעו ט"ו למוקפין להדמות לשושן ואי לאו טעמא דשאני שושן הואיל ונעשה בה נס היו אנשי שושן קורין בי"ד ומוקפין בט"ו ותימה דלפי זה הדרא קושיא לדוכתא למה חילקו מצוה זו לימים חלוקים משא"כ בשאר מצות דכדי לעשות זכר לא"י בנס אינו מספיק לשיעשוה בימים חלוקים שהרי בשאר מצות לא חשו לזה כלל לכך ודאי העיקר כדכתב הר"ן שמפני שההנאה מאויביהם היו בימים חלוקים והוצרכו לחלק בין פרזים שאינן מוקפים ובין כרכים המוקפין בחרו יותר לתלות הדבר בימות יהושע כדי להלוק כבוד לא"י וסמכום על היקש דפרזי פרזי ומקשה שהקשה ואמר אלא שושן דעבדא כמאן עבדא הכי קאמר דמאחר דשושן דעבדא בט"ו ליכא למימר דמכח הך ג"ש אתיא לה א"כ ה"ה שאר המוקפין ליכא למילף מהך ג"ש כיון דעיקרא דשאר מוקפין בט"ו אינן אלא כדי לדמותן לשושן ומשני רבא שאני שושן וכו' כלומר לעולם הך ג"ש ילפותא גמורה הוי לשאר מוקפין ואפ"י דלא שייכא הך ג"ש לגבי שושן לית לן בה דכיון דבשושן ע"כ בט"ו הוא כיון שנעשה בה הנס הוה ליה עדיף טפי מג"ש ושפיר נוכל ללמוד שאר מוקפין בהך ג"ש אע"ג דלא שייכא בשושן גופיה כנ"ל:

ומ"ש וכן הכפרים הסמוכים להם וכו' בפ"ק אריב"ל כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נדון ככרך ועד כמה א"ר ירמיה כמחמתן לטבריא מיל וכ"כ הרי"ף

שאמרו דמת מצוה ומקרא מגילה מת מצוה עדיף הוא לענין קדימה אבל לא שתתבטל מקרא מגילה מפני מת מצוה א"כ ה"ה דכשאמרו מבטלין מעבודתן בשביל מקרא מגילה לא ביטול ממש קאמר אלא קדימה וכן הוא דעת התוספות שכתבו מבטלין כהנים מעבודתן לשמוע מקרא מגילה וקשה אמאי מבטלין והלא אחר הקריאה יש הרבה שעות לעבודה וי"ל דכיון דמשהאיר היום הוי זמן עבודה והן מניחין אותם בשביל הקריאה משום הכי קרי ליה ביטול וא"ת ויעשו עבודתן מיד ואחר כך יקראו המגילה לבדם וי"ל דטוב לקרות עם הצבור משום דהוי טפי פירסומי ניסא:

תרפח מגילה נקראת בי"א בי"ב וכו' משנ' בריש מגילה (ב ·) מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו לא פחות ולא יותר כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו כפרים ועיירות גדולות קורין בי"ד אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניס' ופירש"י אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה · כלומר מאחר שהמוקפין קורין בט"ו ושאין מוקפין קורין בי"ד הרי הכל בכלל תו היכי משכחת י"א י"ב י"ג אלא שהכפרים נתנו להם חכמים רשות להקדים קריאתה ליום הכניסה יום שני בשבת שלפני י"ד או חמישי בשבת שהוא יום הכניסה מתכנסין לעיירות למשפט לפי שבתי דינים יושבים בעיירות בשני ובה' בתקנת עזרא והכפרים אינם בקיאים לקרות וצריכים שיקראנה להם א' מבני העיר ולא הטריחום חכמים להתאחר ולבא ביום י"ד ופעמים שיום הכניסה בי"ג ופעמים שהוא בי"א: **ומ"ש** והאידנא אינה נקראת אלא בי"ד אלא שהכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו שם על משנה זו אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן זו דברי ר"ע סתימתאה אבל חכמים אומרים בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה ופירש"י הכל צופין למקרא מגילה ואומרים יום י"ד באדר קרינן מגילה כשאמרו לאחר ט"ו יום וט"ו של ניסן עושין פסח ואם תקדים קריאתה יעשו פסח לסוף שלשים יום של קריאה ונמצאו אוכלין חמץ בימים אחרונים של פסח והרי"ף פירש הואיל ומסתכלין בה כלומר הואיל ועיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי לחלק להם מעות פורים אין קורין אותה אלא בזמנה ויש שגורסים בזמניהם היו קוראין אותה בי"א בי"ב בי"ג אבל בזמן הזה אין קוראין אותה אלא בזמנה שהוא י"ד וט"ו ונראה שזו היתה גירסתו של הרמב"ם שכתב בד"א שמקדימין וקורין ביום הכניסה בזמן שיש לישראל מלכות אבל בזמן הזה אין קורין אותה אלא בזמנה שהוא יום י"ד ויום ט"ו בני הכפרים ובני עיירות קוראין בי"ד ובני כרכין קורין בט"ו: **ומ"ש** רבינו שהכרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו אפי' אם הם בחוצה לארץ כתב הר"ן דאיכא מ"ד דכיון דבמוקפין חומה תלינן ביהושע דוקא בארץ אבל בחוצה לארץ אפילו מוקפין חומה מימות יהושע קורין בארבעה עשר דמה ענין יהושע בח"ל אבל בתוס' הביאו ראיה שאפילו בח"ל קורין בט"ו מדאמרינן (ה:) רב אסי קרא מגילה בהוצל בי"ד ובט"ו מספקא ליה וכו' והוצל בח"ל היתה כדאמרי' בסוף כתובות (קיא ·) ואין זו ראיה לפי שכתוב במקצת נוסחאות רב אסי קרא מגילה בהוצל דבנימין אבל הרמב"ן כתב דמשמע דמוקפים דח"ל קורין בט"ו דהא לרבי יהושע בן קרחה דאמר כל המוקפין חומה מימות אחשורוש אפילו בח"ל קורין בט"ו ומדר' יהושע בן קרחה נשמע לרבנן במוקפין חומה מימות יהושע בן נון דהא לא פליגא אלא בזמן דרבנן תלו לה בזמן יהושע בן נון וריב"ק תלי לה בזמן אחשורוש אבל בעיירות שבח"ל לא נחלקו גם זו אינה ראיה דאיכא למימר דהא בהא תליא אלא שהוא ז"ל הביא עוד ראיה מדגרסינן בירושלמי הכרך שחרב ונעשה של עו"ג וכו' ואם הירוש' מתפרש כך יש ללמוד ממנו שהכרכין מוקפין חומה שבח"ל קורין בט"ו וכן דעת הגאונים ז"ל עכ"ל וכ"כ הרמב"ם שכרך המוקף חומה מימות יהושע בן נון קורא בט"ו אף אם הוא בח"ל · ואיכא למידק למה חלקו מצוה זו לימים חלוקים וקבעו יום מיוחד לפרזים ויום מיוחד לכרכין משא"כ בשאר המצות ותירץ הר"ן שמפני שהיהודים היושבים בערי הפרזות והיהודים שבשושן לא נחו מאויביהם ביום א' שהרי היהודים הפרזים נחו בי"ד והיהודים שבשושן נחו בט"ו ועשו כל אחד ביום מנוחתו משתה ושמחה לפיכך כשקבעו עליהם י"ט לדורות קבעוה לכל א' ביום שנח בו והושוו כל הכרכים המוקפין חומה לשושן שמפני שבה היה עיקר הנס וכ"ת תינח לר' יהושע בן קרחה דאמר דבמוקפין חומה מימות אחשורוש תליא מלתא אבל לדעת תנא דמתניתין דאמר מימות יהושע בן נון הא לא דמי לשושן ומה ראו לקבוע להם יום ט"ו וי"ל דהיינו טעמא כדי לחלוק כבוד לא"י כדאיתא בירוש' ופירוש הענין שכיון שהוצרכו לחלוק בין מוקפין לשאין מוקפין כשם שנחלקה שושן משאר עיירות אילו תלו הדבר מימות אחשורוש היתה א"י שהיתה חרבה באותם הימים נדונית כפרזים והיה גנאי בדבר ולפיכך תלו הדבר בימות יהושע בן נון כדי שתהא נדונית ככרכים שאע"פ שעכשיו אין להם חומה כיון שהיתה מוקפת מימות יהושע בן נון הרי דינה כאילו יש בה חומה כדאמרינן בגמרא עכ"ל וק"ל על דבריו מדאמרי' בגמרא (ב:) ותנא דידן יליף פרזי פרזי כתיב הכא ע"כ היהודים הפרזים וכתיב התם לבד מערי הפרזי הרבה מאד מה להלן מימות יהושע בן נון אף כאן מימות יהושע בן נון ופריך אלא שושן דעבדא כמאן ופירש"י אי ילפינן הך ג"ש היאך עשו אותם שבשושן בט"ו הא פרזי הוא ולא ידעינן בה שהוקפה מימות יהושע אמר רבא שאני שושן הואיל ונעשה בה נס ופירש"י הואיל ונעשה בה נס שנתן להם גם מחר לעשות כדת היום להרוג ב' ימים על כרחן לא נחו עד ט"ו וכן קבעו לדורות ואם כדברי הר"ן מאי פריך אלא שושן דעבדא כמאן הא כל עיקרן של מוקפין לא עבדי בט"ו אלא להדמות לשושן ורבא אמאי קאמר שאני שושן הואיל ונעשה בה נס · דמשמע דאי לאו האי טעמא היו בני שושן קורין בי"ד ומוקפין כדקיימי קיימי בט"ו ואילו לדברי הר"ן אם לא היו בני שושן קורין בט"ו גם המוקפין לא היו קורין בט"ו שהרי לא קבעו בט"ו למוקפין אלא כדי לדמותן לשושן ולפיכך נ"ל דנהי דטעמא דרבי יהושע בן קרחה הוי כדכתב הר"ן שקבעו ט"ו למוקפין כדי לדמותן לשושן וכדאיתא בהדיא בגמרא מ"ט דרבי יהושע בן קרחה כי שושן מה שושן מוקפת מימות אחשורוש וכו' לתנא דידן לא הוי טעמא משום הכי אלא היינו טעמא כיון דמצוה זו הוקבעה בזמן חרבנה של א"י ראו חכמים שבאותו הדור לעשות זכר לא"י בנס זה וכדאמר בפרק בתרא דר"ה דאית לן למעבד זכר למקדש ולפיכך תקנו שמוקפין חומה מימות יהושע יקראו בט"ו ושאר העיירות יקראו בי"ד ואילו לא היה לא"י זכר בנס זה ויש קצת סעד לזה בדברי הרמב"ם שכתב כל מדינה שהיתה מוקפת חומה מימי יהושע קורין בט"ו וכל מדינה שלא היתה מוקפת חומה מימי יהושע קורין בי"ד ושושן הבירה אף על פי שלא היתה מוקפת חומה מימות יהושע קורין בט"ו שבה היה הנס שנאמר ונוח בט"ו בו ולמה תלו הדבר בימי יהושע כדי לחלוק כבוד לא"י שהיתה חרבה כדי שיהו קורין כבני שושן ויחשבו כאילו הן כרכין המוקפים חומה אע"פ שהן עתה חריבין הואיל והיו מוקפין חומה בימי יהושע קורין בט"ו ויהיה זכרון לא"י בנס זה ע"כ ומאחר שכתב דין המוקפין קודם שכתב דין שושן הבירה משמע דטעמא דמוקפין בט"ו לא תלו בשושן ומ"ש כדי שיהיו קורין כבני שושן לאו למימרא דמוקפין תלו בבני שושן אלא הוי כאומר שיהו קורין בט"ו ומ"ש ולמה תלו הדבר בימי יהושע ה"פ למה חלקו מוקפות מימות יהושע משאינן מוקפות והיינו דמסיים בה כדי שיהיה זכרון לא"י בנס זה ואם איתא שסבת חלוק מוקפין משאינן מוקפין היא מטעם א' וטעם כדי לחלוק כבוד לא"י אינו אלא לומר למה תלו בימות יהושע ולא בימות אחשורוש מאי ויהיה זכרון לארץ ישראל בנס זה דקאמר

וכן הכפרים הכא כיון להם אפילו אינם נראים עמהם וכו' בפ"ק דמגילה (ג:) אמר ריב"ל כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נדון ככרך ועד כמה מ"ד

שנראין עמהם אפי' אינם סמוכין כגון שהם בהר ובלבד שלא יהו רחוקים יותר ממיל ואפילו הכרך אינה מוקפת חומה עתה אם היתה מוקפת בימי יהושע קורין בט"ו וכיון שהיתה מוקף אפי' אין בו י' בטלנין שמשכימין תמיד לב"ה קורין בט"ו ואין קרוי מוקף הומ' אא"כ הוקף חומה תחלה ואח"כ נתיישב אבל נתיישב ואח"כ הוקף אין קורין אלא בי"ד ופי' הר"ם מרוטנבורק דלא מקרי ישב ואח"כ הוקף אלא כשישב תחילה אדעתא שלא להקיפו אבל אם ישב תחלה על דעת להקיפו מקרי שפיר הוקף ולבסוף ישב · כרך שהוא ספק אם הוקף בימי יהושע אם לאו קורין בי"ד ובט"ו ולענין ברכה

ירמיה כמחמתן לטבריה מיל ובתר הכי תנא סמוך אע"פ שאינו נראה נראה אע"פ שאינו סמוך בשלמא נראה אע"פ שאינו סמוך משכחת לה כגון דיתבא בראש ההר אלא סמוך אע"פ שאינו נראה היכי משכחת לה א"ר ירמיה ביושבת בנחל ומשמע דשיעור מיל לא אתמר אלא לסמוך ואינו נראה אבל נראה אפילו רחוק כמה נידון ככרך ויש לתמוה על לשון רבינו שנראה שהוא סובר דשיעור מיל שאמרו קאי גם לנראה אע"פ שאינו סמוך א"כ למה הוזכר נראה שאם אין ביניהם יותר ממיל הרי הוא סמוך ואע"פ שאינו נראה עמו הרי דינו כמוהו ואם הוא רחוק יותר אע"פ שנראה עמו הא אמרת דאין נדון כמוהו והרמב"ם כתב כדברי רבינו ותמה עליו הרה"מ והעלה שעיקר הנוסחא בדבריו היא כרך וכל הנראה עמו וכל הסמוך לו אם אין ביניהם יותר על אלפים הרי זה ככרך וקורין בט"ו דהשתא אם אין ביניהם לא קאי אלא אסמוך בלבד וזה דבר מוכרח בגמרא עכ"ל ודוחק ג"כ לשבש נוסחות רבי' ומיהו אפשר לדחוק ולומר דובלבד שלא יהיו רחוקים יותר ממיל דקאמר לא קאי אלא ארישא דהיינו הסמוכים להם אפילו אינם נראים עמהם אבל אסיפא דהיינו נראים עמהם לא קאי דהא בהדיא קאמר בהו אפי' אינם סמוכים ועי"ל שהרמב"ם ורבי' מפרשים דכי בעי ועד כמה לאו אסמוך בעי דסמוך מסתמא סמוך ממש דהיינו בתוך עיבורה של עיר אלא אנראה בעי דאין סברא לומר שאפי' רחוק כמה פרסאות מן הכרך לפי שהוא נראה מן הכרך יהא נידון כמוהו אבל הר"ן כתב י"מ דנראה וסמוך דקאמר היינו דמתחשב מתחומי העיר והכי דייק לישנא דקאמר נראה אע"פ וכו' ולא קאמר רואין אותו מן העיר מיהו הא והא כמי איתא דרואין אותו מן העיר בעינן א"כ אפשר דכי אמרינן ועד כמה אמר רבי ירמיה כמחמתן לטבריה מיל אכולה מלתא מהדר בין לנראה עמו בין לסמוך ומ"מ אינו נראה שאם היה רחוק כמה פרסאות מפני שרואין אותו מן הכרך יהא נידון ככרך עכ"ל והשתא לפי מה שכתב דאפשר דכי יהבינן שיעורא דמיל קאי גם לנראה עמו קשה דאם כן נראה עמו למה הוזכר דאם אין ביניהם יותר ממיל אע"פ שאינו נראה נדון ככרך כמ"ש וצריך לדחוק ולומר דכי בעי ועד כמה בין אסמוך בין אנראה קאי וכי אמר ר' ירמיה כמחמתן לטבריה מיל קאי אתרוייהו ומיהו הא כדאיתא והא כדאיתא דבאינו נראה משערינן המיל במדת הליכה בקרקע ובנראה דהיינו יושבת בראש ההר לא משערינן המיל בקרקע אלא ע"י שנותנין החבל מעיר לעיר באויר ואם אין במשך אותו חבל יותר ממיל נדון ככרך דהשתא הוי טובא טפי ממיל במדת קרקע (א) :

וביאור דברי הר"ן כך הם י"מ דנראה וסמוך דקאמר היינו כשמתחשב מתחומי העיר כלומר שכפר זה נחשב מכלל תחום אותו כרך אבל אם אינו נחשב כמתחום אותו כרך אע"פ שהוא נראה מן הכרך וגם אינו רחוק ממנו מיל אינו נדון ככרך וכשהוא נחשב מתחום אותו כרך אם הוא סמוך דהיינו שהוא בתוך מיל או אם הוא נראה אע"פ שהוא רחוק ממיל כיון דנחשב מתחומי הכרך נדון ככרך א"כ אפשר דכי אמרינן ועד כמה אכולה מלתא מהדר וכו' כלומר דגם בנראה עמו בעינן שלא יהא רחוק ממנו יותר ממיל אבל לומר שהוא רחוק כמה פרסאות עד שאינו נחשב מתחומי העיר שאם נראה מהכרך יהא נדון כמוהו זה דבר שאינו נרא' לאמרו וזהו שכתב ומ"מ אינו נראה שאם היה רחוק כמה פרסאות מפני שרואים אותו מן הכרך יהא נדון ככרך: **ובזה** שכתב רבי' אפילו הכרך אינה מוקפת חומה עתה אם היתה מוקפת בימי יהושע קורין בט"ו פשוט בפרק קמא דמגילה (ב :) וכבר נתבאר טעמו של דבר שהוא כדי להלוק כבוד לארץ ישראל :

וכיון שהיה מוקף אפי' אין בו י' בטלנים וכו' קורין בט"ו שם (ג ·) אמר ריב"ל כרך שאין בו עשרה בטלנים נדון ככפר והכריחו שם התוס' והרא"ש דלא איירי ריב"ל במוקף חומה בימי יהושע כסתם כרך האמור בכל מקום לענין מקרא מגילה אלא כשאינו מוקף מימות יהושע איירי והוי כסתם כרכין האמורים בכל התלמוד שהן עיירות גדולות אבל במוקף בימות יהושע בן נון אין צריך עשרה בטלנים וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם ז"ל וכתב הרה"מ ומ"מ שטה אחרת יש בזה דאפילו בכרך המוקף בימות יהושע בעי עשרה בטלנים ואם לאו הרי זה כעיר וזהו דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל ע"כ ולא נתחוורה שטה זו בעיני הר"ן ומ"מ כתב שמה שנהגו עכשיו בא"י לקרות בט"ו אע"פ שברוב המקומות אין שם עשרה בטלנים שיהו בטלנים ממלאכה לעמוד בבית הכנסת אפילו לאותה שטה יש ליישב אותו מנהג דלאו דוקא בטלנים אלא כל שדרים שם י' בני אדם שהולכים בוקר וערב לב"ה הרי הוא כאילו יש שם י' בטלנים : **ואין** קרוי מוקף אא"כ הוקף חומה תחלה ואח"כ נתיישבה אבל נתיישבה ואח"כ הוקף אין קורין אלא בי"ד שם אמר ריב"ל כרך שישב ולבסוף הוקף נדון ככפר מ"ט דכתיב ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה שהוקף ולבסוף ישב ולא שישב ולבסוף הוקף פירוש דמושב נקוד פת"ח והוא סמוך ומשמעו בית מושב של עיר החומה ומשמע שהחומה היתה שם תחלה וכתב הר"ן שסובר רש"י דדוקא לענין בית בבתי ערי חומה הוא דבעינן הוקף ולבסוף ישב אבל לענין מגילה לא ואינו נראה כן מדברי הרי"ף שהביאה בהלכותיו ואף הלשון בעצמו מוכיח שאף לענין מקרא מגילה איתמר דאי לא הו"ל נדון כבתי ערי חצרים : **ומ"ש** רבי' בשם הר"מ מרוטנבורק דלא מיקרי ישב ואח"כ הוקף אלא כשישב תחלה אדעתא שלא להקיפו וכו' והר"ן כתב וא"ת כיון דאמרינן דכרך שישב ולבסוף הוקף נדון ככפר עיר המוקפת מימות יהושע בן נון היאך קוראין בא"י בט"ו ניחוש דלמא ישבה ולבסוף הוקף י"ל דישיבת העו"ג אינה ישיבה ונמצא שבשעה שכבשה יהושע היה בה חומה ולא ישבה עד שנתיישבו בה ישראל וא"ת והרי בכל הערים המוקפות חומה קורין בט"ו ואפי' בח"ל ואי אמרת דישיבת העו"ג אינה ישיבה הרי הן כאילו לא היו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון לפי שלא היה בהם זמן ישיבה כלל י"ל דכי אמרי' ה"מ בא"י משום דכיון דלענין בתי ערי חומה דינן כמוקפין מימות יהושע בן נון מפני שישיבת העו"ג אינה ישיבה אף לענין קריאת מגילה נדונית כמוקפת חומה אלא דאכתי איכא למידק בעיירות המוקפות חומה שבח"ל ניחוש דלמא קדמה ישיבתן לחומתן ונמצא שהרי הן כאילו אין להם חומה אלא איכא למימר שהולכין אחר הרוב שעל הרוב קודמת חומתן לישיבתן שכן דרך רוב המדינות מקיפים חומה תחלה ואח"כ מיישבין אותן עכ"ל: **כרך** שהיא ספק אם הוקף בימי יהושע אם לא קורין בי"ד ובט"ו וכ"כ הרמב"ם ז"ל וטעמו מדאמרי' בפ"ק דמגילה (ה :) חזקיה קרי בטברי' בי"ד ובט"ו מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון הוא אי לא רב אסי קרי מגילה בהוצל בי"ד ובט"ו מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע אי לא אבל הר"ן כתב שהורו הגאונים דעיירות המסופקות אם הם מוקפות חומה מימות יהושע הולכין בהן אחר רוב עיירות שמא אינן מוקפות חומה מימות יהושע וקורין בי"ד ועוד שאפילו תאמר שהוא ספק שקול הו"ל ספק של דבריהם לקולא ונמצא פטורות בשניהם ומבטל ממנו בודאי מקרא מגילה לפיכך קורא בראשון ופטור בשני ודאמרינן בגמרא אטברי' והוצל שהיו קורין בי"ד ובט"ו במדת חסידות היו נוהגין כן משום ספקא דטבריה דתליא במגיה ומכסיא ובהוצל מפני שהיו נחלקין בה בקבלתן

הרי"ף גם הרמב"ם כתב כלשון הזה ומשמע דלעולם שיעורו עד מיל אבל יותר על מיל אין קורין בט"ו אלא בי"ד בין נראה ובין אינו נראה וכ"כ הר"ן בפירוש וכבר תמה הרב המגיד על זה ואמר דאם כן נראה עמו למה הוזכר אלא האי עד כמה הכי קאמר עד כמה חשיב ליה סמוך וכן פי' רש"י ז"ל אבל בנראה עמו אפילו ביותר ממיל נדון ככרך אבל לע"ד נראה דיש לייشב הקושיא שהקשה הרב המגיד אדברי הרי"ף והרמב"ם והוא דודאי האי עד כמה אכולה מילתא קא מהדר דבין נראה ובין אינו נראה אינו קורא בחמשה עשר אלא כשהוא עד מיל אבל יותר ממיל אינו קורא בחמשה עשר ולא קשיא כלל למה הוזכר נראה עמו דאיכא למימר להכי תני ליה כי היכי דלא תימא דוקא בסמוך ואינו נראה שיעורו עד מיל אבל בנראה עמו אפי' ביותר ממיל להכי תני וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו לאורויי לן דבנראה עמו דינו שוה לסמוך לו ודוקא עד מיל אין טפי לא וה"ק כרך וכל הסמוך לו ואינו נראה וכן כל הנראה עמו דינם שוה דנידון ככרך ועד מיל קשה דבסוגיא קאמר תנא סמוך אע"פ שאינו נראה נראה אע"פ שאינו סמוך הרי מבואר דבנראה לא בעינן סמוך ודוחק לפרש דהרי"ף והרמב"ם סוברים דהברייתא פליגא אדריב"ל ופסקו כריב"ל דהא פשטא דברייתא משמע אינה אלא לפרש ועוד שהרי הרא"ש הביא ברייתא זו בפסקיו וכן רבי' כתב בלשונה ואפי' הכי משמע מדבריו דאפילו בנראה עד מיל אין טפי לא ואפשר לומר דברייתא דתנא נראה אעפ"י שאינו סמוך כדי נקטה ולאו דוקא דעיקרה אינה אלא לפרש דלא בעינן סמוך ונראה אלא אפי' סמוך ואינו נראה אבל סמוך מיהא בעינן אפי' נראה וברייתא לא דייקא בסיפא ואגב דנקט ברישא סמוך אף על פי שאינו נראה נקט בסיפא נראה אף על פי שאינו סמוך וכהאי גוונא איכא טובא בתלמודא ולפי דהברייתא לא דייקא בסיפא לכך דקדקו הרי"ף והרמב"ם והשמיטוה מלשונם · ועוד נראה לי לפי לשון רבינו דסבירא ליה לפרש דעד כמה אנראה ואינו סמוך קאי ואמר עד מיל טפי לא אבל בסמוך ואינו נראה צריך שיהא סמוך תוך מיל ומשום הכי אמר רבינו ובלבד שלא יהו רחוקים יותר ממיל דמשמע דאנראה עמה אפי' הם רחוקים קאי ואמר ובלבד שלא יהו רחוקים יותר ממיל דאילו היה קאי אסמוכים הו"ל למימר ובלבד שיהו סמוכים עד מיל אלא ודאי דאנראה קאי ואמר שלא יהו רחוקים יותר ממיל אבל מיל גופיה שפיר דמי אבל בסמוך ואינו נראה צריך שיהו סמוכין תוך מיל אבל מיל גופיה אין קורין בחמשה עשר ובספר צידה לדרך כתב בהדיא בזה הלשון וכן כפרים הסמוכים לה אפי' אינן נראין או שנראין עמה אפי' הם רחוקים והוא שלא יהו יותר רחוקים ממיל עכ"ל ועוד נראה לומר דסמוך לא מיקרי אלא סמוך לעיר ממש וכן מבואר במשנה פרק המביא איזהו קרפף כל שסמוך לעיר דברי ר"י ר' יוסי אומר כל שנכנסין לו בפותחת ואפי' בתוך תחום השבת ופי' רש"י סמוך לעיר ממש והר"ן בשם הרשב"א כתב לשם דתוך עיבורה הוי סמוך ולפ"ז נמי עד כמה אנראה ואינו סמוך קאי וכן עיקר וכן בפרק אין נדין דמסיק הא בגנה הסמוכה הא בגנה שאינה סמוכה פירשו בו דבתוך עיבורה הוי סמוך ונראה דטעמו מאחר דקי"ל דשיעור מיל הוה לבד עיבורה של עיר א"כ כל היכא דקאמר סמוך תוך עיבורה קאמר כך נראה לי וכבר האריך בזה הב"י : ואפילו הכרך אינה מוקפת חומה עתה וכו' שם ברייתא אשר לא חומה אעפ"י שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן פירוש מדכתיב לא באל"ף :

וכיון שהיתה מוקף אפילו אין בו עשרה בטלנים וכו' שם אריב"ל כרך שאין בו עשרה בטלנים נדון ככפר והכריחו שם התוספות והרא"ש דלא איירי ריב"ל בכרך המוקף מימות יהושע אלא בעיירות גדולות קאמר שאין בו עשרה בטלנים נדון ככפר ונקראת ביום הכניסה ולא קשיא למה לא כתב רבינו אותו הדין דאיכא למימר כיון דהאידנא כל כפר בעולם קורין בארבעה עשר כמ"ש בתחלת סימן זה א"כ לא נפקא לן מידי בהאי דינא אבל הרמב"ם ז"ל כתבו כי כותב כל דין ודין אעפ"י שאינו נוהג עכשיו :

ואין קרוי מוקף אלא א"כ הוקף חומה תחלה שם מימרא דריב"ל מ"ט דכתיב ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה ופי' הר"ן דמושב נקוד פתח והוא סמוך ומשמעו בית מושב של עיר החומה ומשמע שהחומה היתה תחלה עכ"ל ואפשר לומר דמושב קרא יתירא לגמרי הוא דהו"ל למיכתב בית עיר חומה שפירושו בית בתוך עיר המוקפת חומה וכתב בית מושב משמעו דנתיישבה העיר בתוך החומה והיינו שהוקף החומה תחלה ולבסוף ישב כ"ל ואעפ"י דמקרא זה לענין בתי ערי חומה כתיב ילפינן מקרא מגלה מבתי ערי חומה כ"כ התוספות והרא"ש ודלא כפירוש רש"י :

כרך שהוא ספק וכו' בפ"ק דמגילה חזקיה קרי בטבריה בי"ד ובט"ו מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון וכו' והרי"ף והרא"ש השמיטו דין זה אבל הרמב"ם כתבו בפ"א ואחריו נמשך רבינו ועיין בדברי הב"י נתבאר שורש שני הסברות ולענין ברכה כתב אחי ה"ר יחיאל מסתברא שיקראו בלא ברכה בב' הימים וכו' כתב מהרש"ל לוריא ז"ל ותימה ולמה אין מברכין עליה בב' הימים כשאר ספיקא דיומא בי"ט לענין ברכה ודוחק לומר ולחלק בין י"ט דאורייתא למקרא מגלה דרבנן בשלמא בלא ספק הוקף ליכא להקשות אמאי לא נקראת המגילה בארבע עשר ובחמשה עשר משום ספיקא דיומא כשופר ולולב דכבר תירץ המרדכי משום דכתיב ולא יעבור מאחר שאנן בקיאין בקביעא דירחא אבל בספק ממש לא שייך לומר ולא יעבור דשמא היום עיקר זמנה ולמה לנו לתיקש לספק

דרכי משה

תרפח (א) ולפי דבריו העיקר חסר מן הספר ע"כ נ"ל דסמוך מקרי אם יכול לבא אל הכרך תוך מיל אבל בנראה ואף על גב דלא יוכל ל : אל העיר במיל כגון דאיכא נהר המפסיק

ברכה כתב אחי הר"י ז"ל מסתברא שיקראו בלא ברכה בשני הימים ביום ט"ו לא יברכו דשמא אינה מוקפת חומה וביום י"ד לא יברכו דשמא היא מוקפת ועדיין לא הגיע זמנה והויא ברכה לבטלה וכיון דברכה לא מעכבה למה יכניס עצמו בספק ברכה לבטלה והרמב"ם כתב שמרבין בי"ד כיון שהוא זמן קריאה לרוב העולם ובשושן קורין בט"ו אע"פ שאינה מוקפת חומה מימות יהושע הואיל ונעשה בו הנס · בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם כשהלך היה דעתו לשוב לביתו בליל י"ד קודם שיאור היום קורא כבני מקומו אף אם נתעכב שם ואם אין דעתו לשוב עד שיאור יום י"ד קורא כבני המקום שהלך שם כיצד בן כרך שהלך לעיר אם היה דעתו לשוב למקומו בליל י"ד קורא כבני מקומו אפילו אם נתעכב אח"כ בעיר אבל אם דעתו לעמוד שם מקצ' י"ד כיון שדעתו לעמוד שם מקצת היום של זמן קריאתו חל עליו זמן חובת קריאתן וקורא עמהן וכן בן עיר שהלך לכרך אם דעתו לשוב לביתו בליל י"ד קודם שיאור היום קורא כאנשי מקומו אבל אם היה דעתו לעמוד שם מקצת י"ד כיון שלא היה דעתו לשוב למקומו בזמן הוב' אנשי מקומו נסתלק מעליו חובת קריאת אנשי מקומו ונחשב כבני המקום שעמד שם להתחייב בזמן קריאתם : פורים שחל להיות בשבת כגון ט"ו לבני כרכים דאילו י"ד לא יבא לעולם בשבת אין קורין את המגילה בשבת אלא מקדימין לקרותה בע"ש וכדי שיזכרו

ענין

בקבלתן זה אומר מוקפת וזה אומר אינה מוקפת והיו קורין בה בלא ברכה דספק דדבריהם לא בעי ברוכי כדאיתא בפרק במה מדליקין (כג:) אלא שראוי לברך בי"ד מפני שהולכים אחר רוב העולם וה"ה הזכיר סברא זו וכתב עוד שי"מ שלא חשו לספק זה אלא בא"י שהיו ידועות בשעת התקנה מחמת דין בית בבתי ערי חומה אבל בח"ל מעיקרא כך התקינו שכל שהוא ספק לא יקראו אלא בי"ד וי"מ שהיו סוברים ונוהגים כדברי רבינו וכן ראוי לעשות וכן נהגו העולם לעשות כדברי הרמב"ם ז"ל וראיתי לה"ר יוסף אביו ז"ל שהיה קורא תגר על המנהג שנוהגים בכל עיר מוקפת חומה לקרות בי"ד וט"ו ודע"כ לא קאמר הרמב"ם שקורין בב' הימים אלא בכרך שהוא ספק דהיינו שקצתם אומרים מוקפת היא מימו' יהושע וקצתם אומרים אינה מוקפת מימות יהושע אבל כל שאין יודעים בה כלל לא מיקרי ספק והיה מביא ראיה ממ"ש הרמב"ם בפ"ח מהלכות שגגות אינו חייב באשם תלוי עד שיהיה שם איסור קבוע כיצד אכל חלב וספק אם היתה כזית או פחות מכזית או שהיתה לפניו חתיכת חלב וחתיכת שומן ואכל אחד מהם ואינו יודע אי זה מהם אכל (אבל) אם היתה לפניו חתיכה אחת ספק שהיא חלב ספק שהיא שומן ואכלה פטור שהרי אין כאן איסור הרי דלא מיקרי ספק להתחייב אשם תלוי עד שיהיה שם איסור קבוע ומינה נשמע לענין קריאת מגילה דסתם עיר המוקפת חומה ואין יודעין בה אם היא מוקפת חומה מימות יהושע אם לאו דלא באה לכלל ספק כלל ואין קורין בה אלא בי"ד בלבד שהוא זמן קריאה לרוב העולם ול"נ שאין הנידון דומה לראיה דא"כ אפילו אם נחלקו בקבלתם זה אומר מוקפת חומה וזה אומר אינה מוקפת חומה לא יקראו בי"ד ובט"ו דבכל כה"ג לא מחייב אשם תלוי ומבואר מדברי הרמב"ם אבל אם היתה לפניו חתיכה אחת ספק חלב ספק שומן ואכלה פטור וא"א לומר כן דא"כ הא דכתב הרמב"ם עיר שהיא ספק קורין בה בשני הימים היכי משכחת לה ועוד דמההיא דאשם תלוי ליכא למיגמר דשאני התם דכתיב מכל מצות וקרינן מצות בלשון רבים ויש אם למקרא כדאיתא בכריתות (יז:) והלכך לא ילפינן מינה דהתם לאו משום דלא הוי ספק הוא אלא משום דגזירת התורה הוא דלא ליחייב עד דליקבע איסור ומיהו יש לקיים דבריו ממ"ש הר"ן בשם הגאונים דטבריא והולל שהיו קורין בהם בי"ד ובט"ו במדת חסידות היו נוהגים כן משום ספיקא דטבריא דתלי' במגילה ומכסיא בהולל מפני שהיו נחלקים בקבלתה זה אומר מוקפת וזה אומר אינה מוקפת משמע מדבריו דדוקא בכה"ג הוא דהויא ספק וקורין בי"ד ובט"ו לדברי הגאונים ממדת חסידות ולדברי הרמב"ם מדינא אבל כל שאין מחלוקת בקבלתן אלא שאין אנו יודעים אם היא מוקפת מימות יהושע אם לאו לא נכנסה לכלל ספק ואין קורין בה אלא בי"ד לדברי הכל והעולם שנוהגים לקרות בי"ד ובט"ו בכל העיירות המוקפות מן הסתם נראה שסוברים שכיון שאנו רואין אותה שהיא מוקפת באה לכלל ספק אם הוא מוקפת מימות יהושע והיא בכלל מ"ש הרמב"ם עיר שהוא ספק קורין בה בשני הימים ובליליהן אבל אין מברכין עליה אלא בי"ד הואיל והוא זמן קריאה לרוב העולם אח"כ בא לידי ספר אשכנזי וכתב בו קשה לי עיירות דידן מנא לן שלא היו מוקפות חומה למה אין אנו קורין נמי בט"ו מספק תשובה כל כרכים דידן קורים בי"ד אי לאו דקים לן שמוקפות מימות יהושע בן נון וספיקא דטבריא משום דמספקא ליה לחזקיה אי היקף חומה חשיב אי לא כדאיתא התם כך פי' רבינו משה הגאון בתשובה עכ"ל וכן מצאתי כתוב בתשובות בשם גאון (ב) : **בן** עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם כשהלך היה דעתו לשוב לביתו בליל י"ד קודם שיאור היום וכו' בפרק ב' דמגילה (יט.) תנן בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו ואם לאו קורא עמהם ובגמרא (שם) אמר רבא לא שאנו אלא שעתיד לחזור בליל י"ד אבל אינו עתיד לחזור בליל י"ד קורא עמהם דכתיב על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות מכדי כתיב היהודים הפרזים ל"ל למכתב היושבים בערי הפרזות הא קמשמע לן דפרוז בן יומו נקרא פרוז ומדפרוז בן יומו נקרא פרוז מוקף בן יומו נקרא מוקף וכתב הרא"ש פירש"י דרבא קאי אבן כרך שהלך לעיר דאם אין עתיד לחזור בליל י"ד אלא ישאר בעיר עד אור היום חל עליו חובת קריאת היום והרי הוא כבן עיר והוא פרוז יום וה"ה בן עיר שהלך לכרך ואינו עתיד לצאת משם בלילי ט"ו שהוא ככרך כשהאיר היום הו"ל מוקף יום וקורא בליל ט"ו וביום ט"ו אפילו יחזור לעירו יקרא ביום ט"ו בעירו אבל אם הוא ידוע שעתיד לצאת בליל ט"ו קורא בי"ד כדין בני עירו ולא רצה לפרש מילתיה דרבא גם בבן עיר שהלך לכרך דלא מסתברא למימר שאם ישנו בכרך ביום י"ד שחלה עליו חובת קריאת מוקפין וישאר שם יום ט"ו ויקרא עמהם או אף אם יחזור לעיר יקרא בט"ו כיון דעדיין לא הגיע זמן קריאת מוקפין למה תחול עליו חובת קריאתן וזהו סברת רש"י מיהו לישנא דתלמודא משמע דרבא קאי אכולה מתני' וכמו שמועיל לבן כרך להיות כבן עיר כשעמד שם ליל י"ד ומקצת היום שהוא זמן קריאתה של בני העיר וחלה עליו חובת קריאתן כמו כן מועיל לבן עיר שהלך לכרך ועמד שם מקצת יום י"ד כיון שבזמן חיוב קריאת בני מקומו אינו עמהם נסתלק מעליו חובת קריאת אנשי מקומו ונכלל עם בני הכרך להתחייב בזמן קריאתם וקרינן ביה מוקף בן יומו כיון שהוא בכרך בזמן קריאת בני עירו ונסתלק מעליו חובת מקומו הקוראים ביום י"ד וקרינן ביה מוקף בן יומו ואף אם יחזור לעירו יקרא ביום ט"ו והרי"ף כתב ל"ש אלא שעתיד לחזור בליל י"ד ונתעכב ולא חזר והשמעי' שהדבר תלוי בכוונתו בשעה שיצא מביתו אם היה בדעתו להיות ליל י"ד בביתו הרי הוא כמקומו אף אם נתעכב שמה אבל אם אינו עתיד לחזור בליל י"ד קורא עמהם עכ"ל הרא"ש ז"ל ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש ותחלה אמר הדין דרך כלל שאם דעתו לחזור בי"ד קאי אכולה מתניתין ואח"כ בא לפרש היכי קאי לכל חלוקה וחלוקה וזהו שכתב כיצד בן כרך שהלך לעיר וכו' לכאורה הוה משמע לפרושי דרבא קאי ארישא לומר דבן עיר שהלך לכרך אזלינן בתר יום י"ד שהוא יום קריאת אנשי מקומו ומינה נשמע לבן כרך שהלך לעיר דאזלינן בתר יום ט"ו שהוא יום קריאת בני מקומו ופרוז בן יומו פירוש בן כרך שביום קריאת בני מקומו דעתו להתעכב בעיר ומיקרי פרוז וקורא בי"ד וכן פירוש מוקף בן יומו אלא דמשום דבגמרא אמרי' דמדפרוז בן יומו מיקרי פרוז ילפינן מוקף בן יומו מיקרי מוקף אלמא מבן כרך שהלך לעיר ילפינן לבן עיר שהלך לכרך וא"כ היכי אפשר דרבא אמר מלתיה על בן עיר שהלך לכרך ומיניה יליף לבן כרך שהלך לעיר שמע מיניה דליתיה להאי פירושא ואפשר דמש"ה כתב רבינו בתחלה בן עיר שהלך לכרך וכו' ובן כרך שהלך לעיר וכי אתא לפרושינהו נקטינהו איפכא שכתב כיצד בן כרך שהלך לעיר וכן בן עיר שהלך לכרך כלומר עיקר מלתא בבן כרך שהלך לעיר כתיב ומיניה ילפינן לבן עיר שהלך לכך ומשום הכי א"א לפרושי דבן עיר שהלך לכרך אזלינן בתר יום י"ד ובבן כרך שהלך לעיר אזלינן בתר יום ט"ו דא"כ רבא כי אמרה למלתיה על בן כרך שהלך לעיר הו"ל למימרא ומיהו מתניתין דאקדמה בן עיר שהלך לכרך לבן כרך שהלך לעיר ל"ק מידי דאיכא למימר אורחא דמלתא נקט שדרך בני עיירות ללכת לכרכים יותר מבני כרכים לעיירות אבל מרבא דמייתי דרשה דקרא קשה ואפשר לומר עוד דבן כרך שהלך לעיר כל הפוסקים שוים בה דאזלינן בתר יום י"ד ומש"ה נקטה רבינו ברישא ובתר הכי כתב בן כרך שהלך לעיר (בן עיר שהלך לכרך) דלדעת הרא"ש אזלינן ביה נמי בתר יום י"ד : **ולפי** פי' הרא"ש פי' דמוקף בן יומו הוי מוקף לא דמי לפי' דפרוז בן יומו הוי פרוז דמוקף בן יומו פירושו שאיבד יום עירו שהוא יום י"ד דהיינו שהיה דעתו להתעכב שם ביום י"ד מקרי מוקף ונסתלק מעליו חובת אנשי מקומו ופרוז בן יומו פירושו שנתעכב בעיר יום י"ד שהוא יום קריאת המקום שהלך שם חל עליו חובת יום קריאת מקום זה ודברי הרמב"ם סתומים ופירשם ה"ה כדברי רש"י וכ"פ הר"ן ג"כ דברי הרי"ף שכתב וזהו לשונו ל"ש אלא שעתיד לחזור בליל י"ד אבן כרך שהלך לעיר בלחוד קאי וה"ק שאם עתיד לחזור למקומו בליל י"ד קודם זמן השחרית א"צ לקרות עמהם כיון שלא יעכב כאן ביום י"ד א"כ אפי' נתעכב כיון שנתעכב שלא מדעתו וכ"ד הרי"ף שכתב ונתעכב ולא חזר אב' אם אין דעתו לחזור בליל י"ד כלומר שלא היה בדעתו לחזור למקומו באותו לילה אלא להתעכב כאן ביום י"ד ונתעכב קורא עמהם ביום י"ד שנעשה פרוז בן יומו ומיהו אם חזר למקומו בליל ט"ו קורא עמהם וגדולה מזו אמרו בירושלמי בן עיר שעקר דירתו ליל ט"ו נתחייב כאן וכאן ומדפרוז בן יומו נקרא פרוז מוקף בן יומו נקרא מוקף כלומר דבבן עיר שהלך לכרך נמי אמרינן שאם היה דעתו בליל י"ד לחזור למקומו בליל ט"ו לא יהא נעשה מוקף בן יומו וקורא באותה העיר עמהם בי"ד בלילה וביום י"ד במקומו אבל אם דעתו בליל י"ד להתעכב שם ליל ט"ו וקצת מן היום א"צ לקרות בליל י"ד וביום י"ד כמקומו אלא ממתין עד ט"ו וקורא עמהם דכי היכי דפרוז ה"נ מוקף בן יומו נקרא פרוז ה"נ מוקף ובן יומו היינו בליל ט"ו וקצת מן היום עכ"ל : **פורים** שחל להיות בשבת כריש מגילה (ד:) א"ר יהושע בן לוי פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום : **ומ"ש** כגון ט"ו לבני כרכין וכו' כן כתב שם הרי"ף והרא"ש ז"ל והוא בירושל' פ"ק דמגילה משום דאם י"ד בשבת יבא י"ה בע"ש : **ומ"ש** מקדימין לקרותה בע"ש (ב:) שם במשנה ומצאתי כתב שמנהג ירושלים לגבות מעות מתנות עניים ולחלקם בו ביום ואין אומרים בו על הניסים ואין מוציאין בו ס"ת ויום שבת שלפניו שהיה ח' לאדר קוראים פרשת זכור ומפטירין פקדתי ובשבת יום ט"ו שהוא יום פורים אומרים על הניסים ומוציאין בו שני ס"ת וקורים בשני ויבא עמלק ותמהני למה לא יאמר על הניסים ביום ששבו קורין המגילה (ג) : **וכתב** הר"ן בפ"ק דמגילה על מה שכתב הרי"ף שם הירושלמי סעודת פורים

לספק ברכה לבטלה יותר מספיקא דיומא לענין י"ט ויש לחלק דהתם קדושת היום גורם לחייבו אף בברכה מכח ספיקא שאם לא תנהוג בו קדושת היום אף לענין ברכה א"כ אתה עושה חול ועוד קדושת המועדות תלוי בב"ד והם כך קבלו עליהם וק"ל עכ"ל : **בן** עיר שהלך לכרך כו' בפ"ב דמגילה משנה וגמרא ועל פי פירושו של הרא"ש שלא כפירש"י וכבר האריך בו הב"י ומבואר בדברי הרא"ש דבן כרך אינו נחשב כבני העיר אא"כ שהיה דעתו לעמוד שם ליל י"ד ומקצת יום י"ד שהוא זמן קריאתן של בני העיר אבל אם לא היה דעתו לעמוד שם מקצת יום י"ד אף על פי שהיה דעתו לעמוד שם בליל י"ד קורא כבני מקומו ורבינו לא הזכיר זה בביאור בדין בן כרך אלא בדין בן עיר ואפשר מאחר שכתב תחלה דרך כלל אם כשהלך היה דעתו לשוב לביתו בליל י"ד קודם שיאור היום כו' אכולה מתניתין שוב לא חש לבאר בפרט והדבר פשוט דמ"ש אם כשהלך היה דעתו לשוב לביתו בליל י"ד קודם שיאור היום היינו לומר שדעתו לעקור רגליו מן העיר קודם שיאיר היום אף עפ"י שלא ישוב לביתו כל יום י"ד דעיקר הדין תלוי במה שאינו עומד בעיר עד שיאור היום : **פורים** שחל להיות בשבת וכו' כתב הב"י בשם הירושל' שהסעודה עושין באחד בשבת שהוא יום י"ו וכן פסק בש"ע אבל ה"ר לוי חביב בתשובתו האריך בראיות שהסעודה היא בשבת ועשה כן מעשה בירושלים וגם המשלוח מנות ומנס הכי כי המנות הם מהסעודה וכתב שם עוד שהקריאה בתורה ויבא עמלק הוא בשבת ומפטירין בה בשבת הקודם בפרשת זכור אין חשש בזה כלל וע"ש בסימן ל"ב :

שדרו

דרכי משה

המפסיק וצריך להקיף מהלך רב אפילו הכי בכלל העיר יחשב מאחר דנראה עם העיר והוא תוך מיל כן נראה לי : (ב) כתב הכלבו בשם התוספתא בן כרך שהיה מפרש ויוצא בשיירה

כורים מאחרין ולא מקדימין כשחל י"ד להיות בע"ש שעיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום שאין מוקפין חומה עושין סעודה עד אחד בשבת וגרסינן בירושלמי ויעשו אותה בשבת א"ל לעשות אותם ימי משתה כתיב את שמחתו תלויה בבית דין יצא זה ששמחתו בידי שמים דשמחת (שבת) אינה מתקנת מרדכי אלא בידי שמים :

שדרו ממתיבתא כו' טעם סברות אלו נתבאר בספר בית יוסף ע"ש • וקור: אותו בלילה וכו' מימרא דריב"ל בפ"ק ומפיק לה מדכתיב במזמור למנצח על אילת השחר שדרשוהו רז"ל על אסתר אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי וקריאת המגילה זכר לנס שהיו צועקים בימי צרתם יום ולילה.

ענין היום דורשין בעניינו : **שדרו** ממתיבתא היכא דנפיק בשייר' או נפיק בספינתא קורא בי"ד וכל תקנה שיכול לעשות כדי שיקרא בי"ד יעשה ואם אין יכול לעשות קורא אותה בי"א בי"ב בי"ג אבל בעשירי ומי' ולמטה אינו יכול לקרותה וכ"כ רע"ם ז"ל וכתב שמברך לפניה ולאחריה כשקורא אותה מי"א ולמעלה ובה"ג ז"ל כתב שהאידנא אין קורין אותה כלל אלא בי"ד אפילו מי שיוצא בשיירא וטוב לקרותה בלא ברכה וקורין אותה בלילה וחוזרים וקורין ביום ושל לילה זמנה כל הלילה ושל היום זמנה כל היום מהנץ החמה עד סוף היום ואם קראה משעלה עמוד השחר יצא קראוה באדר ראשון ואח"כ ראו לעבר השנה קורין אותה באדר שני אבל הפרשיות שעשו באדר ראשון א"צ לחזור לעשותן בשני :

תרפט **הכל** חייבין בקריאת מגילה כהנים לוים וישראלים עבדים חלל ממזר נתין טומטום ואנדרוגינוס ומחנכין נמי הקטן בה ונשים נמי חייבות

שדרו ממתיבתא היכא דנפיק בשייר' או נפיק בספינה וכו' כ"כ בספר הרוקח וז"ל אדם שהולך בספינה או במדבר אם יכול למצוא מגילה יקח עמו ואם לאו יקרא בי"א בי"ב בי"ג שהתינוקות קורין ולא יברך לפניה ולאחריה והמרדכי כ' בריש מגילה תניא בתוספתא פ"ק דמגילה היוצא בשיירא והמפרש בספינה קורין בי"ד וכ"כ בה"ג ויש מרבותינו אומרים שאם אין בידם מגילה מוטב שיקדימו ויקראו ממה שלא יקראו כלל וכ"כ בעיני דגרסי' בירושלמי פ"ק דמגילה תניא כל החודש כשר לקריאת מגילה שנאמר והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה אמר רבי חלבו ובלבד עד ט"ו הא דתימא כל החדש כשר לקריאת מגילה בשביל הולכי דרכים שאין בידם מגילה אבל הסעודה אין עושין אלא בט"ו ואפי' קודם י"א כ"ל מדלא אמר רבי חלבו בלבד מי"א עד ט"ו והיא דתוספתא בדאפשר לו לקרות עמהם ראבי"ה עכ"ל וכ"כ בהג"א בשם א"ז (ד) שאם יודע שלא יהיה לו מגילה בי"ד חייב לקרותה קודם שילא לדרך אפי' מתחלת החודש והר"ן כתב בפ"ק וז"ל כתוב בספר המאור תניא בברייתא המפרש לים והיוצא לדרך קורין בי"ג כ' עליה ה"ר אפרים דהא דרב ודרב אסי דאית להו קריאה שלא בזמנה כגון שחל י"ד בשבת לבני עיירות או ט"ו לבני כרכים אבל בי"א וי"ב ליכא קריאה כלל דהא בטלי להו וברייתא זו לא הזכירה אלא בי"ג בלבד אלו דברי הרב ז"ל ואני אומר הוא הדין לי"א וי"ב וכדאי הוא ר"ע סתימתאה לסמוך עליו בשעת הדחק כגון מפרש לים ויוצא בשיירה שמאחר שהתירו לו בי"ג ה"ה לי"ב וי"א ובירושל' גרסי' רבי אבא בשם ר' יהודה כל שאמרו ידחה ממקומו ובלבד בעשרה ותו גרסינן בירושל' מפרשי ימים והולכי מדברות קורין כדרכן וברייתא פליג עליה במשמע' א"כ י"ל הא דאפשר ליה הא דלא אפשר ליה עכ"ל וכ"כ בא"ח בשם הרא"ה דבי"א וי"ב וי"ג יכול לקרותה ע"כ וכ"ל דהיא דירושלמי דכל החודש כשר לקריאת מגילה לא ס"ל לתלמודא דידן מדלא מייתי לה ומ"מ בשעת הדחק שא"א בענין אחר כלל כדאי הוא הירושלמי לסמוך עליו ומיהו כל שקרא שלא בזמנה אם נזדמנה לו מגילה בזמנה חוזר וקורא כדין בן כפר שהקדים ליום הכניסה שאם היה בעיר בי"ד חוזר וקורא עמהם (ה) :

כתב שבלי הלקט בן עיר שהיה בא בספינה או בדרך ולא היה עמו מגילה ונזדמנה לו בט"ו קורא אותה בט"ו והה"ר יעקב הביא ראיה לדבריו מדגרסינן בירושלמי כל החודש כשר למגילה ובלבד עד ט"ו (ו) ואם יש מי שמסתפק בדבר יקרא בלא ברכה ע"כ :

וקורין אותה בלילה וחוזרין וקורין אותה ביום מימרא דריב"ל בפ"ק (ד') וכבר כתבה רבי' בסי' תרפ"ז : **ומ"ש** ושל לילה זמנה כל הלילה ושל יום זמנה כל היום פרק שני (כ') תנן כל היום כשר לקריאת מגיל' זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום ודבר שמצותו בלילה כשר כל הלילי' :

ומ"ש מהנץ החמה עד סוף היום ואם קראה משעלה עמוד השחר יצא משנה שם : קראוה באדר ראשון ואח"כ בא לעבר השנה קורין אותה באדר שני משנה פרק קמא (ו :) ודייק מינה בגמרא הא לענין סדר פרשיותיה זה וזה שוין כלומר שאם קראו הד' פרשיות בראשון א"צ לחזור ולקרותן בשני :

ב"ה מני מתני' לא ת"ק ולא ר"א בר"י ולא רשב"ג ומסיק דמתני' רשב"ג היא דאמר אפי' סדר פרשיות אי קרי בראשון קרי בשני ופסק רי"ו הלכה כרשב"ג א ולכן הנוסחא האמיתית כדברי רבי' וכן הפרשיות שעשו באדר א' צריך להזור ולעשותן בשני ולאפוקי מספרים דגרסי איפכא ומ"מ יש לתמוה וכו' :

ויש לתמוה על רבינו למה הוצרך לכתוב זה דכיון שאנו קובעין ע"פ החשבון לא שייך למימר קראו את המגילה באדר א' ואח"כ ראו לעבר השנה ואפשר שכתב כן ללמדנו שאם טעו בני העיר וחשבו שהיתה שנה פשוטה וקראו המגילה והפרשיות באדר הראשון ואח"כ נודע להם שהיא מעוברת חוזרין לקרות המגילה באדר השני ואינם צריכים לחזור לקרות הפרשיות (ז) :

תרפט הכל חייבים בקריאת מגילה כהנים לוים וישראלים ברייתא בריש ערכין (ד :) ופריך התם פשיטא אי הני לא מחייבי מאן מחייב ומשני לא צריכא ליבטל מעבודתן כדאמר רב יהודה אמר שמואל כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן מבטלין מעבודתן ובאים לשמוע מקרא מגילה : **ומ"ש** רבינו עבדים חלל וממזר וכו' אפשר דכל הני איתנייהו בתוס' ומשום דנקט כהנים לוים וישראלים איצטריך למינקט הני כי היכי דלא תימא כהנים לוים וישראלים דוקא הוא דמחייבי : **ומ"ש** ועבדים בעבדים משוחררים איירי וכדכתבו הרמב"ם וסמ"ג דאילו עבדים שמלו וטבלו לשם עבדות מדין נשים שהזכיר אח"כ הוא נלמד דכל מצות שהאשה חייבת בהן העבד נמי חייב בהן ואע"פ שאין חיוב האשה במצוה אלא מטעם שאף הן היו באותו הנס הא מהאי טעמא איכא לחיובי עבדים שגם הם היו בספק סכנה כיון דמולים היו ומיהו לדברי המפרשים דאף הן היו באותו הנס היינו לומר שע"י אשה נעשה הנס אפשר דאין ללמוד מנשים לעבדים וכיון דהוי מצות עשה שהזמן גרמא עבדים פטורים : **ומ"ש** ומחנכין נמי הקטן בה כ"כ הרמב"ם ופשוט הוא : **ומ"ש** ונשים נמי חייבות בקריאתה בריש מגילה (ד') אמר ריב"ל נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס :

ומ"ש

קראוה באדר ראשון כו' משנה פ"ק ויש נוסחאות מוטעות בספרי רבינו שכתוב בה דהפרשיות שעשו באדר הראשון אין צריך לחזור לעשותן בשני וכן היתה הנוסחאות לפני הב"י ומפני זה כתב שפסק זה הוא מהסוגיא שאמרה הא לענין סדר הפרשיות זה וזה שוין כלומר שאין צריך לחזור ולעשותן בשני ואין פסק זה אמת דהא אסיקנא בגמרא א"ר יוחנן הלכה כר' שמעון ב"ג שאמר משום ר' יוסי ומבואר בסוגיא דרשב"ג ס"ל דצריך לחזור ולעשותן בשני וכ"כ הר"ן והסמ"ג אלא כך היה הנוסחא האמיתית בספרי רבינו וכן הפרשיות שעשו באדר הא' צריך לחזור ולעשותן בשני שזה עולה כפי המסקנא • שוב ראיתי בסוף ספר בדק הבית להב"י שכתב באורך והגיה הטעות שכתב בספרו ב"י ע"ש וז"ל הרא"ש קראו את המגלה באדר הא' ונתעברה השנה קורין אותה באדר הב' אין בין אדר הא' לאדר הב' אלא מקרא מגלה ומתנות לאביונים כלומר דסיפא ארישא קיימא היכא דקראו המגילה בי"ד ונתעברה השנה אז אין בין אדר ראשון לשני אלא מ"מ ומתנות לאביונים דאעפ"י דעשאוה בראשון צריכין לחזור ולעשותן בשני אבל כל שאר דברים שעשאוה בראשון ושוב נתעברה השנה אין צריכין לחזור ולעשותן בשני דאילו נתעברה השנה קודם אדר הראשון אז הוי אדר כמו שבט והא קאמר תלמודא הא לענין פרשיות זה וזה שוין כלומר שאם קראו באדר הראשון כל הד' פרשיות ושוב ראו שיש צורך לעבר השנה א"צ לחזור ולעשותן בשני אבל לא מיסתבר כלל שבכל השנים המעוברות יקראו הפרשיות בב' אדרים ושוין בהספד ובתענית שאסורין בזה ובזה פירוש אם קראו המגלה בי"ד וכו ביום עברו השנה אסור בהספד ובתענית אבל בשאר שנה מעוברת נ"ל שמותר בהספד ובתענית כנ"ל לפרש הסוגיא ומוקמינא מתניתין כרשב"ג וה"ק אין בין י"ד של אדר הראשון לי"ד של אדר השני אלא מקרא מגלה ומתנות לאביונים הא להספד ותענית שניהם שוין וכן הלכה עכ"ל הרא"ש והנה הרואה דברים אלו ישפוט בתחלה הדעת שהרא"ש פוסק שהפרשיות אין צריך לחזור ולעשותן בשני כמו שכתב בפירוש אולי מכאן בא הטעות בספרי רבינו לגרוס שם שאין צריך לחזור ולעשותן בשני והא ודאי ליתא כדפרישית ואף דברי הרא"ש ישרים וברורים למוצאי דעת שזה שכתב הרא"ש והא קאמר תלמודא הא לענין פרשיות זה וזה שוין כלומר שא"צ לחזור ולעשותן בשני לא כתב כן ע"פ המסקנא אלא כל כונתו לאוכוחי מינה לפרש הסוגיא כולה להיכא שקראוה באדר הראשון דהא קאמר תלמודא בתחלת הסוגיא הא לענין פרשיות זה וזה שוין שאילו היינו מפרשין הסוגיא בכל השנים המעוברות ואם כן בעל כרחך היינו צריכין לפרש מאי דקאמר הא לענין פרשיות זה וזה שוין שיקראו הפרשיות בב' אדרים וזה ודאי אין סברא כלל וממילא נמי מאי דקתני בברייתא ושוין בהספד ותענית שאסורין בזה ובזה פירושו נמי בכה"ג היכא דקראו בי"ד וכו ביום וכו' אבל בשאר שנים מעוברות נראה שמותר בהספד ובתענית באדר הא' כי היכי שאין קורין בו הפרשיות וכן כל שאר דברים אינו נוהג בו דהו"ל אז אדר הראשון כמו שבט כל זה כתב לפרש הסוגיא ואח"כ כתב המסקנא דמוקמי מתניתין כרשב"ג וה"ק אין בין י"ד וכו' אבל בסדר הפרשיות דלא שייכי לי"ד לא איירי מתניתין כלל ואה"כ דאי עשאום באדר ראשון צריך לחזור ולעשותן בשני כרשב"ג אלא דלא איירי בהכי וכך הלכה כדפסק ר' יוחנן זו היא דעת הרא"ש וכל מה שכתב תחלה לפרש הסוגיא אינו אלא לומר דסיפא ארישא קיימא וממילא לפי המסקנא נמי בשאר שנים מעוברות אינו אסור בהספד ובתענית באדר הא' ואצ"ל לענין הפרשיות וכל זה ברור למוצאי דעת :

תרפט הכל חייבין וכו' תוספתא הכל חייבין בקריאת מגילה כהנים לוים וישראלים ועבדים משוחררים חללים נתינים ממזרים סריס אדם סריס חמה פצוע דכא וכרות שפכה כולן חייבין ומוציאין את הרבים ידי חובתן אנדרוגינוס מוציא את מינו ולא את שאינו מינו טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו מי שחציו עבד וחציו ב"ח אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו נשים ועבדים וקטנים פטורין ואינן מוציאין את הרבים י"ח א"ר יהודה קטן הייתי וקריתיה לפני ר' טרפון בלוד וקלסני כו' ובריש ערכין פריך הכל חייבין במ"מ כהנים לוים וישראלים פשיטא לא צריכא לבטל מעבודתם וכו' ומאי דצריך למינקט עבדים משוחררים וכל הני נראה בעיני דמדכתיב משפחה ומשפחה ולמדינן מיניה להביא משפחות כהונה ולויה סד"א דוקא אותן משפחות שכשרין ומיוחסין המשיאין לכהונה אותן מוציאין הרבים ידי חובתן אבל עבדים משוחררים וחללים דפסולין לכהונה ונתינים ודכוותייהו דפסולין אף לקהל סד"א דלא קמ"ל דכולן מוציאין את הרבים י"ח : **ונשים** נמי חייבין בקריאתם בריש ערכין הכל חייבין במקרא מגלה והכל כשרין לקרות את המגלה לאתויי מאי לאתויי נשים ופי' רש"י כשרות לקרותה ולהוציא זכרים י"ח והתוס' כתבו שם דבה"ג לא פסק כן ומביא ראייה מן התוספתא ולדידיה צריך לפרש מאי דאמרו בערכין דנשים כשרות להוציא אחרים י"ח היינו נשים כמותן אבל אנשים לא וכ"כ הרא"ש בפ"ק דמגילה ולדעת רש"י צריך לומר דסיפא דתוספתא משבשתא היא ואיכא למידק למה כתב רבינו עבדים בסתם ובתוספתא תני עבדים משוחררים וכן ברמב"ם ובסמ"ג נקטו עבדים משוחררים ואפשר שכיון שרבינו כתב אח"כ מחלוקת הגאונים בנשים אם מוציאות לאנשים לפיכך סתם

דרכי משה

בשיירה או היה על הים או במדבר ביום י"ד דכיון שאינו במקומו הולך אחר רוב העולם עכ"ל : (ג) ומה שנוהגין לחלק מתנות עניים בו ביום כ"כ הר"ן ספ"ק דמגילה ע"א דכשמקדימין הקריאה נותנים מתנות עניים ביום הקריאה דלא כמרדכי פ"ק דמגילה שכתב דאע"פ שמקדימין הקריאה מ"מ גובין בו ביום ומחלקין בו ביום ומקיימין שמחה בזמנה עכ"ל ואפשר דבכה"ג דאי אפשר לגבות מעות בשבת אף המרדכי מודה דגובה בע"ש ומחלק בע"ש וכתב הר"ן פ"ק דמגילה דף שנ"ד ע"ב כשמקדימין לקרות ביום ו' מ"מ הסעודה אין עושין עד יום א' וכתב דיש חולקין וס"ל דעושין הסעודה בע"ש ביום הקריאה ובכלבו כתב כדברי הר"ן : (ד) וכ"כ מנהגי מהר"א טירנא : (ה) וכ"כ הכלבו : (ו) וכ"כ הכלבו : (ז) ב ומשמע מדברי

הדושי הגהות

תרפח א עיין מה שנדפס על זה בראש הספר ומה שפלפל הרב"י בזה בתשובתו : ב כל זה עד סוף הסי' נדפס בטורים שלפנינו בסי' שאח"ז בטעות ואנחנו העתקנוהו פה : בד"מ

חייבות בקריאתה ופירש"י שמוציאות לאנשים ידי חובתן ובה"ג כ' (א) אע"ג שחייבות במקרא מגילה אינן מוציאות לאנשים ובה"ה ז"ל כ' מסתברא כי היכי דנשים מזומנות לעצמן ואינן מצטרפות לברכת הזימון ה"נ אינן מצטרפות לי' לכתחלה ואנדרוגינוס מוציא מינו ולא שאינו מינו וטומטום ומי שחציו עבד וחציו בן חורין אפי' מינו אינו מוציא : חש"ו אפי' הגיע לחינוך אינן מוציאין אחרים ידי חובתם ור"י מכשיר בקטן כיון שהגיע לחינוך ובה"ה ז"ל פסק כוותיה וא"א ז"ל הביא המשנה כצורתה וא"כ דעתו לפסוק כת"ק וכ"כ בה"ג ירוש' ריב"ל הוה מכניש בני ביתיה וקרי קמיהון מכאן נוהגין במקצת מקומות להביא קטנים וקטנות לשמוע מקרא מגילה :

הקורא

שם דבריו בעבדים דהסמ"ג כפירש"י נשים מוציאות לאנשים וה"ה עבדים שמלו וטבלו לשם עבדות ולבה"ג דנשים אין מוציאות לאנשים וה"ה עבדים נמי לא אא"כ עבדים משוחררים ודעת הסמ"ג דנשים אין מוציאות לאנשים כמבואר בדבריו לפיכך כ' עבדים משוחררים אבל ברמב"ם צריך עיון דכיון דמשמע מדבריו דנשים מוציאין לאנשים וכמו שפירש ה' המגיד א"כ מ"ש עבדים שאינן משוחררים דלא ואפשר דכיון דבקריאת התורה בעינן עשרה משוחררים משום ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה כדאיתא פ' ב' דמגילה ה"ה נמי בקריאת המגילה דמיא בהא לקריאת התורה ואף על פי שהקילו במגילה יותר מבתורה לענין אשה שמוציאה לאיש במגיל' מה שאין כן בתורה שאני התם דכיון דאפי' בקריאת התורה היתה אשה עולה למנין אלא שאמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד הצבור כדתניא התם הלכך במגלה לא חשו לכך מאחר שאף הם היו באותו הנס אבל עבדים שאינן משוחררים שאינן כלל מישראל אינן כשרין לקרות כנ"ל ליישב דעת הרמב"ם והעומדים בשטתו · והא פשיטא דלדברי הכל עבדים עצמן אף על פי שאינן משוחררים חייבין לקרותה : **ובה"ה** כתב מסתברא וכו' נראה מבואר דב"ה סובר כרש"י דנשים מוציאות לאנשים אלא שהחמיר בצירוף ונראה דס"ל לב"ה כהראב"ד שהביא רבינו לעיל בסי' קפ"ט דנשים מוציאות לאנשים בברכת המזון ואפי' הכי קי"ל דמזומנות לעצמן ואינן מצטרפים עם האנשים בזימון דהיינו בשני אנשים ואשה אחת ומשכחת לה דאשה מוציאה לאנשים בכ"ה היכא דאיכא ג' אנשים ואשה אחת דהאנשים מצטרפים לזימון והאשה יכולה להוציא לאנשים בברכת המזון דעיקר קפידא בצירוף משום פריצותא וה"נ בקריאת המגלה אף על פי דאשה מוציאה לאנשים אפי' הכי אין מצטרפין לעשרה לכתחלה משום פריצותא אלא בעינן עשרה אנשים בלא נשים והר"ן ז"ל השיג על דברי ב"ה ואמר דשאני התם שאינה מוציאה לאנשים בברכתם וכו' ונראה שהוא סובר עיקר כאינך גאונים דאשה אינה מוציאה לאנשים בברכת המזון ואין זה השגה כיון דיש דעות שמוציאין לאנשים כדפרי' : **אנדרוגינוס** מוציא מינו ולא את שאינו מינו בתוספתא הנזכר והיינו דסבירא ליה דבריה בפני עצמו הוא עיין במ"ש לעיל בסי' תקפ"ט בהלכות שופר · וטומטום וכו' איכא למידק לפירש"י דנשים מוציאות לאנשים א"כ טומטום אמאי לא והסמ"ג הוכיח מכאן דנשים אינן מוציאות לאנשים ונראה לי דלפירש"י האי תוספתא דלאו כהלכתא וא"נ דטומטום מוציא אפי' לזכרים דבעל כרחך צריך לומר לפירוש רש"י דסיפא דתוספתא דתני דנשים פטורות דלאו כהלכתא כמו שכתבתי למעלה ורבי' לפי שתופס לחומרא בפלוגתא דרבוותא לכך כתב התוספתא דטומטום אינו מוציא אפי' מינו ומהאי טעמא נמי מי שחציו עבד וחציו בן חורין אפי' מינו אינו מוציא דכיון דיש בו צד עבדות שהוא כדין נשים אינו מוציא לצד חירות של אחרים ומכל מקום לעצמו הוא מוציא מאחר שצד עבדות שבו מחוייב בקריאת מגלה ואינו דומה לשופר שצד עבדות שבו פטור לגמרי הילכך אפילו לעצמו אינו מוציא ודו"ק : **חש"ו** אפילו הגיע לחינוך וכו' בסוף פרק שני דמגלה תנן הכל כשרים לקרות המגלה חוץ מחרש שוטה וקטן ור"י מכשיר בקטן ואיכא תרי אוקימתי בגמרא לאוקימתא קמייתא מתניתין ר' יוסי היא דאמר הקורא את שמע ולא השמיע לאזניו לא יצא והלכך חרש הקורא את המגלה כיון שלא השמיע לאזנו לאו בר חיובא הוא ואינו מוציא אחרים ידי חובתן כדין שוטה וקטן ואוקימתא בתרייתא למסקנא דגמרא דקאמר השתא דאתית להכי אפילו תימא ר' יהודה וכו' מתני' כולה ר"י היא דאמר הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא וחסורי מחסרא והכי קתני הכל כשרים לקרות את המגלה חוץ מחרש שוטה וקטן שלא הגיע לחינוך אבל קטן שהגיע לחינוך אפילו לכתחלה מוציא אחרים ידי חובתן שר' יהודה מכשיר בקטן ולפי זה חרש שוטה וקטן לאו חד דינא אית להו דחרש לכתחלה לא אבל דיעבד שפיר דמי דסבירא ליה לא השמיע לאזנו יצא אבל שוטה וקטן אפילו דיעבד לא יצא והתוספות פי' דלאוקימתא קמייתא הא דסבירא ליה לת"ק דקטן אפי' דיעבד לא היינו אפי' הגיע לחינוך דמדר"י דמכשיר בקטן אפילו לכתחלה דמיירי בהגיע לחינוך נשמע לת"ק דאפילו בהגיע לחינוך לא ע"ש והנה מ"ש רבינו וב"ה פסק כותיה נראה טעמו דסבירא ליה דאוקימתא בתרייתא עיקר דהיא מסקנא דתלמודא וכולה ר' יהודה היא וליכא מאן דפליג עליה במתניתין אבל הרא"ש שהביא המשנה כצורתה נראה ממנו דסבירא ליה דאוקימתא קמייתא שפסק כתנא קמא דהוא סתם ואף על פי שאחריו מחלוקת דרבי יהודה אין זה סתם ואחר כך מחלוקת אלא האי סתם חשיב כרבים לגבי יחיד כמו שפירשו התוספות בריש ביצה ובפרק החולץ [דף מ"ד] בד"ה ודילמא אלא שקשה לפי זה חרש אפילו דיעבד לא וכרבי יוסי וזה הפך המסקנא דפרק היה קורא הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ואפשר לומר דאע"ג דמתניתין ר' יוסי היא אנן לא קי"ל כר' יוסי בהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו מ"מ במגילה בחרש הקורא קיי"ל כר' יוסי וכבה"ג אית לן למימר כראין דברי ר"י בקורא את שמע וסתם לן כותיה וכראין דברי ר' יוסי בחרש הקורא במגלה וסתם לן כותיה והיינו טעמא דהקורא שמע אע"ג דלא השמיע לאזנו מ"מ בר חיובא הוא כיון שהיה אפשר לו להשמיע לאזנו אם היה רוצה אבל חרש הקורא המגלה כיון דלאו בר שמיעה הוא כל עיקר לאו בר חיובא הוא ואינו מוציא אחרים ידי חובתו ולפ"ז מי שאינו חרש וסותם את אזניו אע"ג דאינו שומע

אית לן למימר דס"ל דמגילה שאני דבעינא בה פירסומי ניסא וכל שלא השמיע לאזנו ליכא פירסומי ניסא ומ"מ הדבר דחוק כיון דחזינן דתלמודא משמע ליה דמגילה וק"ש שוים הם מנין לנו לחלק ביניהן ובא"ח כתוב שהרמב"ם לא הוציא מכלל המוציאין אלא שוטה וקטן לבד ולא הוציא חרש נראה שנוסחאות ספר הרמב"ם שבידו מוחלקת משלנו : **כתב** הר"ש בר צמח בתשובה בירושל' אמרינן אמתני' לית כאן חרש ולפי גמרא דידן מיירי במדבר ואינו שומע ואתיא כמ"ד צריך שישמיע לאזניו ולא דומיא דשוטה וקטן הוא דאינהו אפי' בדיעבד קריאתם פסולה אבל חרש המדבר ואינו שומע יוצאין אחרים בקריאתו אבל בשופר אינו מוציא וטעמא משום דבשמיעה תליא מילתא דהא מברכים על השמיעה וכיון שאינו שומע אינו מחוייב בדבר ולא מפיק אבל במגילה דבקריאה תליא מלתא כיון דיודע לקרות בר חיוב הוא אבל שומע ואינו מדבר יוצאים בתקיעתו עכ"ל : **וכתב** בא"ח השומע מגילה ממי שהוא מודר הנאה ממנו יצא דומיא דשופר : **וכתב** עו"ש מקום שאין מנין אם יש שם ד' או ה' אחד מהם יודע המגילה ואחרים אינם יודעים אחד פוטר את כולם אבל אם כולם יודעי' יקראו אותה לעצמם עכ"ל : **ירושלמי** ריב"ל הוה מכניש בני ביתיה וקרי קמיהון בפרק בתרא דמגילה :

ומ"ש ופירש"י שמוציאות לאנשים י"ח בריש ערכין כתב כן אהא דקאמר התם הכל כשרים לקרות את המגילה תנא לאתויי מאי לאתויי נשים וטעמו משום דעיקר הנס היה ע"י אשה וכתב הרב המגיד שכן נראה שהוא דעת הרמב"ם : **ומ"ש** רבינו בשם בה"ג כתבוהו התוס' בריש ערכין ובריש מגילה והרא"ש כ' בריש מגילה דברי רש"י ודברי ה"ג ולא הכריע ומ"מ דבריו נוטים כדעת בה"ג אבל הר"ן כתב על דברי בה"ג ואין זה מחוור אלא שראוי לחוש להחמיר והמרדכי כתב שראבי"ה פסק כבה"ג וראיה מתוספתא דמגילה נשים ועבדים וקטנים פטורים מלקרות המגילה ובה"ג גרס הכי אריב"ל נשים חייבות במשמע מגילה והכי איתא בירושלמי בפ"ב אמר בר קפרא צריך לקרותה בפני נשים וקטנים שאף הן היו באותו הנס בספק וכו' ועתה לא תקשה לריב"ל מהתוס' דהא נשים חייבות בשמיעה ולא בקריאה והאי דערכין י"ל לפי פירוש ה"ג דהא דקאמר נשים כשירות במקרא מגילה פי' להוציא נשים כמותן ונראה לראבי"ה דנשים מברכות על משמע מגילה ואפי' אי קרי לעצמן מספקא לראבי"ה אי קטן מצי לאפוקי נשים דשמא אע"ג דתרוייהו פטורים מקריאה וחייבים בשמיעה דלמא אין חיובן בשוה כדאיתא בפרק מי שהחשיך (קנג ·) גבי חרש שוטה וקטן הי מינייהו עדיף עכ"ל : **ובה"ה** כתב כי היכי דנשים מזומנות לעצמן ואינן מצטרפות לברכת הזימון ה"נ אינן מצטרפות לעשרה לכתחילה הר"ן בפרק שני דמגילה אמתניתין דהכל כשרים לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן כתב סברא זו וכתב עליה דא"א דהתם הוא שאינן מוציאות אנשים בברכתן אבל כאן היאך אפשר שמוציאות אנשים ידי קריאה ואין מצטרפות עמהם למנין אלא ודאי מצטרפות : **ואנדרוגינוס** מוציא מינו ולא שאינו מינו וטומטום ומי שחציו עבד וחציו בן חורין אפילו מינו אינו מוציא תוספתא כתבה הרא"ש בפ"ק דמגילה וכבר נתבאר בסי' תקפ"ט לענין תקיעת שופר ואפשר שמשם למד לענין מקרא מגילה וכבר נתבאר שם דחציו עבד וחציו בן חורין אפילו עצמו אינו מוציא ולא חשש רבינו לכתוב כאן לפי שסמך על מ"ש שם ומיהו אם הוא סובר דעבדים שמלו וטבלו לשם עבדות חייבין במקרא מגילה כשם שנשים חייבות אתי שפיר שלא הזכיר כאן דאינו מוציא את עצמו וגם בתוספתא שהביא הרא"ש לא הוזכר משום דכיון דלא שייך למימר ביה לא אתי צד עבדות ומפיק צד חירות דהא צד עבדות נמי חובי מחייב מוציא הוא את עצמו וא"ת מהאי טעמא יוציא ג"כ את מינו וי"ל אע"פ שמשני צדדיו הוא חייב מ"מ מאחר שהוא מורכב מעבדות וחירות כיון דאין צד עבדות ניכרת לעצמו וצד חירות לעצמו אינו ראוי להוציא את אחרים אפי' אם אותם אחרים מורכבים ג"כ מעבדות וחירות וע"כ נ"ל טעם זה לדעת רש"י שסובר דנשים מוציאות את האנשים ואפ"ה טומטום אינו מוציא מינו וטעמא משום דטפי עדיף כשהמוציא הוא ודאי אשה והשומע זכר מכשהמוציא הוא טומטום אפי' אם השומע נקיבה ואפי' אם השומע טומטום דסד"א כיון דתרווייהו חד מינא נינהו נפקי אהדדי ידי חובתן קמ"ל דלא משום דבעינן שהמוציא את אחרים י"ח יהא ניכר אם הוא זכר או אם היא נקיבה ולא תיקשי מאנדרוגינוס שמוציא את מינו דהתם שאני שכבר הוא ניכר שהוא בריה בפני עצמו : **חרש** שוטה וקטן אפי' הגיע לחינוך אינן מוציאין אחרים י"ח ורבי יהודה מכשיר בקטן משנה בפ"ב דמגילה (יט :) הכל כשרים לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן ור' יהודה מכשיר בקטן וכתבו התוס' דע"כ בקטן שהגיע לחינוך מיירי דאי בשלא הגיע לחינוך מ"ט דר"י וא"ת אי הכי מאי טעמייהו דרבנן דכיון דמקרא מגילה דרבנן ליתי דרבנן ונפיק בדרבנן כדאמרינן בפרק מי שמתו (כ :) גבי בן מברך לאביו אע"פ שהוא קטן ויולא בברכתו ומוקי לה התם בדאכל שיעורא דרבנן ואתי הקטן שחיובו דרבנן ומפיק ליה וה"נ נימא הכי כבר תירצו דלא דמי דקריאת מגילה ליכא חיובא אפי' בגדולים אלא מדרבנן וקטן אינו מחוייב אלא מדרבנן בשאר מצות ובגדול ליכא אלא חד דרבנן במגילה ולא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן : **ומ"ש** רבינו שדעת הרא"ש לפסוק כת"ק כך נראה שהוא דעת הרי"ף והרמב"ם והא דתנן חוץ מחרש כתב הר"ן האי חרש דהכא אפי' במדבר ואינו שומע ואע"ג דסתם חרש בכ"מ שאינו שומע ואינו מדבר אבל מדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר ה"ז כפקחים לכל דבריהם כדאיתא בפרק מי שאחזו (עא ·) אפ"ה חרש המדבר ואינו שומע לא חזי למקרא דאתיא לה כר"י דאמר בפ' היה קורא (טו ·) הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו לא יצא וכיון דאיהו לא נפיק גופיה לאחריני נמי לא מפיק עכ"ל ודבריו מבוארים בגמרא דקאמר מאן תנא חרש דיעבד נמי לא אמר רב מתנה ר' יוסי היא דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ר' יוסי אומר לא יצא ולפ"ז לא קיימא לן כי האי מתני' דהא בפ' היה קורא איפסיקא הלכתא שם בגמרא דלא כרבי יוסי וא"כ חרש המדבר ואינו שומע מוציא את אחרים ידי חובתם ודלא כמתני' ולפיכך יש לתמוה על הרמב"ם שפסק בפ"א מהלכות מגילה שאם היה הקורא חרש השומע ממנו לא יצא וכן יש לתמוה על הרי"ף והרא"ש שכתבו המשנה כצורתה ומשמע דס"ל דהלכה היא ואפשר לדחוק ולומר שהם סוברים דאע"ג דתלמודא מוקי מתניתין כרבי יוסי היינו אי אמרינן כי היכי דפליגי בק"ש פליגי במגילה אבל כיון דחזינן דרבי בפרק היה קורא גבי ק"ש סתם ר' הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא רבי יוסי אומר לא יצא דמשמע דסבר דיצא ומש"ה קתני לה בסתם ורבי יוסי דפליג הוה יחידאה וגבי מגילה קתני סתם לא יצא ולא כתב שום חולק בדבר

הקורא

דרכי משה

והדברי הב"י שס"ל שנוסחא האמיתית היא בספרים אבל הפרשיות א"צ לחזור ולעשותן אמנם במקצת נוסחאות איתא דכל הפרשיות שעשו באדר ראשון צריך להזור לעשותן בשני וכ"מ בגמ' פ"ק דמגילה (ו :) וכ"ה דברי הרא"ש וכ"כ מהר"א מפראג שכ"ה הנוסחא האמיתית :

רפט (א) ובא"ז פסק הלכה למעשה כדברי רש"י אבל מדברי הרא"ש ור"ן נראה דיש להחמיר כדברי בה"ג וכ' המרדכי פ"ק דמגילה דף צ"ד דכ"ג לראבי"ה :

וכתב

תרצ הקורא המגילה עומד או יושב יצא משמע בדיעבד אבל לכתחלה לא יקרא יושב ובירושלמי קאמר דאפילו לכתחלה והרמב"ם ז"ל כתב אבל לא יקרא לכתחלה יושב בצבור מפני כבוד הצבור ואפי' שנים ואפי' עשרה יכולין לקרותה ביחד וצריך לקרותה כולה ומתוך הכתב ואם קראה ע"פ לא יצא הלכך צריך שתהא כתובה כולה לפניו ודוקא לכתחלה אבל דיעבד אם השמיט בה הסופר תיבות אפי' עד הציה וקראה הקורא על פה יצא אבל ביותר מחציה אפילו הן כתובות אלא שהם מטושטשות ואין רישומן ניכר פסולה: קראה סירוגין פי' שפסק ושהה בה ואח"כ חזר למקום שפסק אפילו שהה כדי לגמור את כולה יצא (ב): קראה סירוסין פירוש שקרא פסוק הראשון ודילג השני וקרא שלישי ואח"כ חזר וקרא הב' לא יצא דהוה ליה למפרע והקורא למפרע לא יצא הלכך אם דילג הקורא פסוק לא יקרא לפניו ויחזור ויקרא הפסוק שדילג אלא יתחיל מהפסוק שדילג ויקרא משם ואילך מגילה נקראת בכל לשון ובלבד שיבין אותו הלשון ושתהא כתובה באותו לשון אבל אם אינו מבין בלשון שקורא בו או

תרצ הקורא את המגילה עומד או יושב יצא ר"פ (כא:) וכתב הר"ן דיצא לאו דוקא דאפי' לכתחילה נמי:

ומ"ש רבינו אפי' שנים ואפי' י' יכולין לקרותה ביחד משנה וברייתא שם ואף ע"ג דבתורה אין קורא אלא א' מגילה שאני דכיון דחביבא להו יהבי דעתייהו ומשתמעי כל הכך קולות:

וצריך לקרותה כולה בפ"ב דמגילה (יט.) תנן מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה י"ח ר' מאיר אומר כולה רבי יהודה אומר מאיש יהודי רבי יוסי אומר מאחר הדברים האל' ואיפסיקא הלכתא בגמרא כדברי האומר כולה:

ומ"ש ומתוך הכתב ואם קראה על פה לא יצא פשוט שם במשנה (יז.):

ומ"ש הלכך צריך שתהא כתוב' כולה לפניו שם (יט.) הלכה כדברי האומר כולה ואפי' למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה:

ומ"ש ודוקא לכתחלה אבל בדיעבד אם השמיט בה הסופר תיבות וכו' שם (יח:) ת"ר השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם יצא מיתיבי היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רישומן ניכר כשירה ואם לאו פסולה לא קשיא הא בכולה הא במקצתה וכתב הרמב"ם היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רישומן ניכר אפי' היה רובה כשירה ואם אין רישומן ניכר אם היה רובה שלם כשירה ואם לאו פסולה נראה מדבריו שהוא מפרש דמיעוטא קרוי מקצתה ורובה קרוי כולה וכדאמרינן בכל דוכתא רובו ככולו וכך הם דברי רבינו וכ"כ בה"ה וכתב ע"ז בשם הרא"ש וה"ה באמצעיתה והוא שלא תהא חסירה ענין:

וכתב הר"ן אהא דת"ר השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וכו' הקשה הרשב"א דהכא משמע דחסרה מקצת כשירה ואילו לקמן אמרינן הלכה כדברי האומר כולה ואפי' מאן דאמר מאיש יהודי צריך שתהא כתובה כולה אלמא אם חסרה מראשה עד איש יהודי פסולה דהכי דאמרינן צריך שתהא כתובה כולה משמע דלעכב אמרינן הכי מדפרכינן לקמן בגמרא אלא דכתיב פסוקא פסוקא וקרי ליה והא אמר רבי חלבו הלכה כדברי האומר כולה ואפי' למ"ד מאיש יהודי צריך שתהא כתובה כולה לפניו ואם איתא דלכתחלה בלחוד קאמר מאי קושיא ותירץ דהכא בתחלת המגילה וסופה כתובה אלא דבאמצע היא חסירה ומש"ה כל היכא דלא מיחסרא רובה כשיר' דאינה נראית כספר חסר אלא כספר מלא שלם שיש בו טעיות ומגילה כיון דנקראת אגרת אין מדקדקין בה לפסלה בכך אבל כשחסר מונה מראשה עד איש יהודי אע"פ שהוא מעוטה נראה כספר חסר וצריך שיקרא אותה מספר שלם עכ"ל כתב הרשב"א בתשובה (סימן תכז) אני אומר שכל מי שתופס בידו מגילה שאינה כשירה לקרות בה פירוש עם ש"ל גריעא טובא מהנים שקראו אותה מפני שנותן דעת בקריאתו באותה מגילה ע"כ:

וזה לשון שבלי הלקט כתב הרב רבי בנימין שכשהחזן קורא את המגילה צריכים הצבור לשתוק ולכוין דעתם בקריאתו ואסור להם לקרות עמו במגילות שאינם כתובים בגליון דכיון שאינם כתובים כתקנן הו"ל כקורא על פה וכן הפסוקים שנהגו הצבור לענות כולם יחד הקורא חוזר עליהם וקורא מתוך הספר לפי שבקריאת הצבור לא יצאו ידי חובתם שהרי קראו אותם ע"פ וכן מנהג עכ"ל ואע"ג דתניא השמיט בה הסופר פסוקים וקראה על פה יצא ה"מ בדיעבד אבל לכתחלה צריך לקרותה כולה מן הכתב: וכתב בא"ח נהגו לגעור במי שמסייע לחזן ע"פ והטעם שמא יתן לב השומע לזה שקורא ע"פ ולא לקריאת החזן (א):

קראה סירוגין וכו' משנה שם (יז.) קראה סירוגין יצא ומפרש בגמ' (יח:) דהיינו שקורא מעט ופוסק מעט ואמרינן תו התם רבי מונא אומר משום ר"י אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ואסיקנא דלית הלכתא כוותיה אלא אפי' שהה כדי לגמור את כולה יצא:

קראה סירוסין וכו' ברייתא שם: **ומ"ש** הלכך אם דילג הקורא פסוק לא יקרא לפניו וכו' פשוט הוא ולא צריך רבינו לכתבו דהיינו ממש קראה סירוסין אלא מפני שהוא שנוי שם בברייתא לפיכך כתבו:

מגילה נקראת בכל לשון ובלבד שיבין אותו הלשון ושתהא כתובה באותו הלשון וכו' שם משנה קראה על פה קראה תרגום בכל לשון לא יצא אבל קורין אותה ללועזות בלעז והלועז ששמע אשורית יצא ובגמרא (יח:) קראה תרגום ה"ד אילימא דכתיבא מקרא וקרי לה תרגום היינו ע"פ לא צריכא דכתיבא תרגום וקרי לה תרגום ואמאי דתנן אבל קורין אותה ללועזות בלעז פריך והא אמרת קראה בכל לשון לא יצא ואסיקנא הא לא דמיא אלא להא גיפטית לגיפטיים עברית לעבריים עילמית לעילמים וכו' יצא כלומר דכיון שהם מבינים באותו לשון יוצאין ידי חובתן והוא שתהא כתובה באותו לשון דאל"כ הו"ל קורא ע"פ וכדאמרינן גבי היתה כתובה תרגום והרמב"ם כתב בלשון הזה היתה כתובה תרגום או בלשון אחרת מלשונות העו"ג לא יצא י"ח בקריאתה אלא המכיר אותו הלשון בלבד והוא שתהיה כתובה בכתב אותו הלשון אבל אם היתה כתובה בכתב עברי וקרא ארמית לארמיים לא יצא שנמצא זה קורא ע"פ וכיון שלא יצא י"ח הקורא לא יצא השומע ממנו עכ"ל וראיתי מי שהיה רוצה לדייק מדכתב והוא שתהיה כתובה בכתב אותה הלשון דתרתי בעינן חדא שתהא כתובה באותו לשון והב' שתהא כתיבתה המיוחד לבני אותה לשון לאפוקי אם היתה כתובה בל' גיפטית וכתב עילמית ואין זה כלום דאכן לא קפדינן אלא שלא תהא כתובה בל' אחר כדי שלא יהא כקורא ע"פ אבל כל

סומא מוציא אחרים י"ח כיון דבר חיובא הוא וז"ל הרמב"ם א' הקורא וא' השומע מן הקורא יצא י"ח והוא שישמע מפי מי שהוא חייב בקריאתה לפיכך אם היה הקורא חרש או קטן או שוטה השומע ממנו לא יצא עכ"ל הנה דתלי ליה האי דיצא במאי שאינו בר חיובא וכדפי' וכה"ג קי"ל לענין הגדת עדות מפי כתבם דשאני אלם שאינו ראוי להגיד כדכתבו התוס' בשם ר"ת בפ' ד' אחין כל זה יראה לדעת הרא"ש כפי מה שהביא רבינו שדעתו לפסוק כת"ק וכדעת בה"ג והרמב"ם אכן דעת הרי"ף ז"ל אינו כן שאע"פ שגם הוא הביא המשנה כצורתה מ"מ בפרק היה קורא הביא מחלוקת ר"י ור' יהודא בק"ש בלא השמיע לאזנו ואח"כ הביא דברי רב יוסף מחלוקת בק"ש אבל בשאר מצות ד"ה יצא דתניא לא יברך אדם ברהמ"ז בלבו ואם בירך יצא דהשתא מאחר דקיי"ל כרב יוסף בע"כ אית לן למימר דמתני' דהכל כשרים לקרות את המגלה חוץ מחש"ו פירושא דהא כדאיתא והא כדאיתא חרש לכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי שוטה וקטן דיעבד נמי לא והכי מוכחת הסוגיא התם דלרב יוסף בק"ש בלחוד הוא דפליג ר' יוסי ואמר דלא יצא אפילו בדיעבד אבל כל שאר המצות לפחות בדיעבד יצא וכך פי' בעל המאור לדעת הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל לא חלק עליו ע"ש פרק היה קורא ובזה מתיישב מה שהביא הרי"ף דברי רב יוסף דלכאורה כיון דהלכתא כר' יהודה דאפי' בק"ש יצא א"כ לא היה צריך להביא דברי רב יוסף כמו שהקשה ה"ר יונה לשם אבל למאי שכתבתי אתי שפיר דמדהביא דרב יוסף שמעינן פירושא דמתניתין דהכל כשרין לקרות את המגילה שהביא הרב ז"ל בהלכותיו בצורתה פ"ב דמגילה ולפי דעת הרי"ף מתניתין לאו כולה כרבי יהודה היא דמאי דדחיק תלמודא לאוקמי מתניתין כולה כר' יהודה וחסורי מחסרא הוא היינו משום דקיי"ל כר' יהודה בק"ש ולא השמיע לאזנו יצא הילכך דחקינן לאוקומא סתמא דמתניתין אליבא דהילכתא כדכתבו התוס' בפרק היה קורא ובפ"ב דמגילה וכיון דלרב יוסף בשאר מצות ד"ה דיצא א"כ סתמא דמתני' בחרש הקורא המגלה דלכתחלה לא אבל דיעבד יצא ד"ה היא ולא פליגי אלא בקטן ובהגיע לחינוך ורבי יהודה מכשיר בקטן ולית הילכתא כוותיה וכך פסק בעל המאור בפרק היה קורא והב"י נמי הביא ספר אורחות חיים שכתב בשם הרמב"ם דוקא שוטה וקטן הוא דאינו מוציא אחרים י"ח וכן יראה עיקר ואפשר דאף דעת הרא"ש כך היא והילכך נקטינן דחרש מוציא אחרים י"ח דיעבד וקטן אפי' הגיע לחנוך אינו מוציא אפי' דיעבד כ"ל:

תרצ הקורא את המגילה עומד או יושב יצא ר"פ הקורא עומד. ומ"ש משמע בדיעבד וכו' פי' דביושב דיעבד אין לכתחילה לא ומאי דקתני נמי הקורא דמשמע דיעבד משום יושב נקט הכי וה"ק הקורא את המגילה יוצא בדיעבד כשיושב כמו בעומד אבל עומד ודאי אפי' לכתחילה דאי אפשר בלי עומד או יושב ומ"מ קשה ל"ל לתנא למיתני עומד ויושב כיון דדין עומד אינו כדין יושב ונראה דתני הכי למידק מיניה דבמגילה דוקא הוא דיצא הכי משא"כ בתורה דעומד דוקא וכדתניא משא"כ בתורה מנה"מ א"ר אבהו דאמר קרא ואתה פה עמוד עמדי אבל יושב אפי' דיעבד לא וצריך לחזור ולקרות מעומד כ"ל. ומ"ש ובירושלמי קאמר דאפי' לכתחילה כ"כ הרב המגיד וכ"פ הר"ן וכן ודאי עיקר. ומ"ש והרמב"ם כתב אבל לא יקרא לכתחילה יושב בצבור כו' פירוש דגם הוא סובר דאפי' לכתחילה קורא יושב אלא שסובר דבצבור לכתחלה הוא דאינו קורא יושב מפני כבוד הצבור וטעמו דלכל מילי דחיישינן לכבוד צבור בקריאת התורה ה"ה במגילה דהא טעם שניהם אחד ולפ"ז יראה דאע"פ דלדעת הרמב"ם נשים מוציאות לאנשים במקרא מגילה ואפ"ה בצבור לכתחילה לא תקרא אשה מפני כבוד הציבור כמו בקריאת התורה: **ומ"ש** ואפי' שנים משנה שם. ומ"ש ואפי' י' ברייתא שם ומסיים בברייתא מ"ש כיון דחביבא יהבי דעתייהו ושמעי וצריך לפרש דודאי אפשר לתרי קלי דמשתמעי בכ"מ אלא שאין השומעין מכוונין לקול שני הקוראים מפני עירבוב ב' הקולות אבל מגילה מגו דחביבה להו יהבי דעתייהו למשמע דהא אפשר הוא אבל אי אפשר לפרש דא"א לתרי קלי דמשתמעי דא"כ במגילה נמי אמאי יצאו וכן פי' הרא"ש ובדרך זה הם דברי הגהת אשיר"י בפרק ראוהו ב"ד לענין שופר ועי' במ"ש למעלה בסי' תקפ"ט: **ומ"ש** וצריך לקרותה כולה בפ"ב דמגילה תנן מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה י"ח ר"מ אומר כולה ר"י אומר מאיש יהודי ובגמרא אמר רב הלכה כדברי האומר כולה ואפי' למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה: **ומ"ש** ומתוך הכתב וכו' משנה שם קראה על פה לא יצא: **ומ"ש** ודוקא לכתחלה וכו' ת"ר השמיט בה הסופר אותיות או פסוקי' וקראן הקורא כמתרגם יצא. מיתיבי היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רישומן ניכר כשרה ואם לאו פסולה ל"ק הא בכולה הא במקצתה והדבר פשוט דמקצתה דכשרה היינו פחות מרובא דכל שהוא רובא לאו מקצתה מקרי וכן מבואר ברמב"ם ובאשר"י וז"ל האשיר"י במאי דמסיק ואפי' למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה פירוש לכתחילה צריכה שתהא כתובה כולה אבל בדיעבד הא אמרינן לעיל אם השמיט בה הסופר פסוקים עד רובה ולא רובה בכלל וקראוה על פה יצא עכ"ל וכך הם דברי רבי' ואיכא למידק מדאמר התם בגמרא אהא דתנן היה כותבה אם כיון לבו יצא ה"ד אי דקא מסדר פסוקא פסוקא וכתב ליה כי כיון לבו מאי הוה ע"פ הוי אלא דכתב פסוקא וקרי ליה ומי יצא והא"ר הלכה כדברי האומר כולה ואפי' למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה אלא דמנחא מגילה קמיה וקרי לה מינה פסוקא פסוקא וכתב ליה אלמא דמאי דקאמרינן דצריכה שתהא כתובה כולה לעכב אמרינן הכי דאם איתא דלכתחילה בלחוד קאמר מאי קושיא ונראה ליישב דודאי דלכתחלה בעינן שתהא כתובה כולה אבל בדיעבד יצא בשכתובה רובה כדכתב הרא"ש והתם הכי דייקינן אלא דכתב פסוקא פסוקא וקרי ליה ומי יצא הא ודאי כל מאי דקרי לה עד חציה קורא על פה הוה כיון דאכתי לא כתב לה רובה ומאי דקרי לה בתר הכי כדכתב רובה נמי אינו יוצא בה י"ח דהלכה כדברי האומר כולה וכל מאי דקרי לה מקמי הכי לאו כלום הוא דאכן בעינן שתהא כתובה כולה ולפחות בדיעבד בעינן רובא והכא אפי' רובא לא הוי כדפי' והר"ן ז"ל בשם הרשב"א פסק מכח האי שקלא וטריא דאפי' חסרה מיעוטא מתחלתה אינו יוצא בה אפי' דיעבד ודלא כהרא"ש ומביאו ב"י ולפע"ד נראה כדעת הרא"ש ורבינו:

הילכך אם דילג וכו' נראה דאשמעינן דלא תימא דוקא בדילג פסוק אחד ואח"כ קוראו באמצע שלא במקומו הוא דהוה בכלל הקורא למפרע אבל בכהאי גונא שקורא

דרכי משה

תרצ (א) וכתב המרדכי פרק הקורא עומד ע"כ אסור לקרות המגילה עד שאומרים לו קרא עכ"ל: (ב) ובתשובת הרשב"א סימן רמ"ד דאף אם שח בינתיים אין צריך לחזור

שקורא הדילוג לבסוף לית לן בה קמ"ל דאפ"ה לא יצא : **קראה** מתנמנס ולא תיר
לא משנה שם ובגמרא ה"ד מתנמנם נים ולא נים תיר
דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרי ליה מידכר וכתבו התוספות
ספ"ק דתענית נים ולא נים שייך לומר בתחילת שינה תיר ולא תיר שייך לומר בסוף
שינה שבא להקיץ משנתו והקשו ע"ז מפרק ערבי פסחים ופירשו דהכל בתחילת שינה אלא דסד"א דתיר הוי טפי מנים וכן להיפך סד"א דנים הוי טפי מתיר הילכך איצטריך למימר תרווייהו וכן היא דעת הר"ן בפ"ב דמגילה דהכל בתחילת שינה ע"ש ומשמע לפ"ז דלא יצא בקראה מתנמנס אלא בדקרא' בתחילת שינה אבל בסוף שינה לא יצא והך דירושלמי דהוה יתיב קמיה דר' זעירא וקא מתנמנס וא"ל חזור בך דלא כוונת היינו לומר שהיה קורא מתנמנס בסוף שינה אבל אם היה קורא בתחילת שינה יצא אבל המרדכי ושבולי הלקט כתבו דהך דירושלמי איירי דשמעה מתנמנס התם הוא דלא יצא כיון שלא הוציאו מפיו אבל קראה מתנמנס דהוציא מפיו יצא ומביאו ב"י ומיהו דוקא בתחילת שינה כדפי' והכי נקטינן :

ומ"ש וכן אם הי' מגיהה ודורשה פי' או שדרש' שקורא פסוק ודורשו והוא משנה שם דרשה ומגיה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא וסובר רבינו דהאי אם כיון לבו לגדדין קתני בדורשה דודאי קורא אותו בקריאת' קאמר דצריך שיכוון לבו לצאת בקריאתו דמצות צריכות כוונה כדלעיל בסי' תקפ"ט ובמגיהה קאמר דצריך ג"כ שיכוון לקרותה כראוי ולא כמי שקורא להגיה שמדקדק לקרות ע"פ המסורת בחסרות ויתרות ככתיבתן שזה לא קראה כולה ודוקא בטעות דיהודים לית לן בה אבל שאר קורא בטעות לא יצא וכ"כ בירושלמי דאיתא התם ומגיה תני אין מדקדקין בטעיותיה רב יצחק כו' נראה מבואר דמדתנן במגיה אם כיון לבו יצא למדנו ממנו דאין מדקדקין בטעיותיה שהרי כל מגיה אינו קורא התיבות בקריאתו אלא ע"פ המסורת ואפ"ה יצא ואחר זה הביאו ההוא עובדא דיהודיים לאורויי לן דדוקא בטעיות שהענין והלשון אחד ולפ"ז יש לתמוה קצת בדברי רבינו שהביא הירושלמי וכתב עליו וי"מ דוקא בטעות כי האי כו' והלא כל עצמו של פסק דינו שכתב תחילה והוא שיכוון לקרותה כראוי ולא כמי שקורא להגיה אינו אלא מטעם שמפרש הירושלמי בדוקא בטעיות כי האי כו' שאילו היה מפרשו בכל טעיות א"כ אף בקורא להגיה נמי יצא וא"כ מאי י"מ דקאמר דמשמע דאיהו אינו תופס אותו פי' ועיין בתשובת הרשב"א שכתבתי סוף סי' תרנ"א : **וצריך** לומר עשרת בני המן בנשימה אחת בספ"ק דמגילה אמר רב אדא דמן יפו עשרת בני המן ועשרת צריך למימרינהו בנשימה אחת מ"ט כולהו בהדי הדדי נפקו נשמתייהו ופי' רש"י עשרת בני המן ועשרת הזכרת שמותן ותיבה הסמוכה אחריהן וכך העתיקו הרי"ף והרא"ש ושאר מחברים ואיכא לתמוה בדברי רבינו שלא כתב רק דצ"ל עשרת בני המן בנשימה אחת דיראה מדבריו שלא היה גורס בגמרא עשרת בני המן ועשרת ועוד דמדהביא גם הירושלמי ופשיטא דאין חילוק בין נשימה לנפיחה בע"כ צ"ל שהביאו בשביל שמוסיף ועשרת עמהם וא"כ בתלמודנו לא היה גורס ועשרת :

לרבי נתן הקורא מגילת אסתר בקהל צריך לסדרה כאחד מפני שהיא אגרת ר"ל שלכתחלה לא יקראנה סירוגין שיפסיק בקריאתה מעט אלא יסדרנה כאחד כאגרת אבל בנשימה אחת א"צ וכו' כלומר שהמנהג שנוהגין לומר כל סופי פסוקים וראשי פסוקים בנשימה אחת דלהוי כאגרת זה אין צריך אפי' לכתחילה ותדע

כל שכתובה באותו לשון אע"פ שכתובה בכתב אחר ל"ל בה ומדברי הרמב"ם עצמו משמע דהא דקאמר והוא שתהי' כתובה בכתב אותה הלשון לא אכתב קפיד אלא אלשון דהא מסיים בה אבל אם היתה כתובה בכתב עברי וקראה ארמית לארמ' לא יצא שנמצא זה קורא ע"פ אלמא דמאי דקאמר והוא שתהא כתובה בכתב אותו הלשון לא אכתב קפיד אלא אלשון דבלשון הוא דשייך למימר שהוא קורא על פה או שאינו קורא ע"פ ולא בכתב וראיתי שכתב הריב"ש וז"ל דהשתא אין יוצאין ידי חובתן במגילה הכתובה בלשון לעז ואפי' קראה ללועזים המכירים באותו ל' משום דאמרינן בגמ' אטו אנן אחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן ואף על פי שאנו לועזי' לוספוטרו"ש פיגו"ש דילא"ש ייגוא"ש אין ידוע שזה לעז של תיבות הללו דאי חכמי התלמוד לא ידעי אנן מנא ידעינן. ול"נ דשפיר מצי נפיק בה ידי חובתיה בה ויקראנה כולה בלעז מתוך הכתב הכתוב בלשון לעז וכשיגיע לאותם התיבות יאמרם בלשון המקרא האחשתרנים בני הרמכים ואע"פ שהשומע אינו מכיר ל' הקדש יצא כדבסמוך ואף על פי שנמצא שקראה בב' לשונות לא אשכחן שיפסל מקרא מגילה בכך ולענין כתיבת תיבות הללו במגילה אפי' הן כתובות בלעז לית לן בה דלא גרע מהשמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וקראן הקורא ע"פ דיצא אחר שכתבתי זה ראיתי תשובת הר"ן להריב"ש ע"ז וכתב בסוף דבריו אין ספק כי הלעז ההוא משובש ופוסל הקריאה לגמרי ע"כ ולא הזכיר שום תיקון בדבר וגם מהטעם שיבא בסמוך כתב למחות מלקרותה לנשים בלעז וכן ראוי לעשות וכתב ה"ה שנראה מדברי רש"י שאע"פ שיודע אשורית ויודע לעז אילו רצה לקרותה בלעז יוצא י"ח וכ"כ מדברי הרמב"ם אבל אין נראה כן מן הירושלמי שאמרו יודע לעז ויודע אשורית מהו שיוציא אחרים בלעז יצא כהדא כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן אלמא פשיטא להו שמי שיודע אשורית ולעז הוא עצמו אינו יוצא בלעז ע"כ בחידושי הרשב"א וכ"כ הרמב"ן ז"ל עכ"ל והר"ן בפ"ב דמגילה האריך להשיב על דברי הרמב"ן ובסוף כתב שראוי לחוש לדבריו ובתשובת הר"ן שהביא הריב"ש בתשובה האריך לפרש הירושלמי ע"פ דעת הרמב"ן ואעפ"כ על דברי הריב"ש שכתב שלא היו בקיאין בלעז האחשתרנים בני הרמכים ואפי' אם היו בקיאין בו לא היה ראוי לקרותה לנשים בלעז משום שהיה דהרמב"ן כתב כלשון הזה רואה אני דצריך טובים וכנונים שאפי' בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח והמשומר מכל נזק ומכשול ואפי' באפשר רחוק עאכ"ו שיש לנו לעשות כן בדרכי התורה והמצות שהם כבשונו של עולם ואיך נניח הדרך אשר דרכו בה רבותינו הקדושים ונכניס עצמינו במקום צר ובמשעול הכרמים עכ"ל :

ומ"ש רבינו ובלשון הקדש הכל יוצאין בו אע"פ שאינם מבינים משנה כתבתיה בסמוך הלועז ששמע אשורית יצא ופריך בגמ' והא לא ידע מאי קאמרי ומשני מידי דהוה אנשים ועמי הארץ מתקיף לה רבינא אטו אנן אחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן אלא מצות קריאה ופירסומי ניסא ה"נ מצות קריאה ופירסומי ניסא : **ומ"ש** בשם ר"ע שלשון יוני ג"כ כשר כלומר אע"פ שאינו מבין אותו הכי אית' בגמרא שם רב ושמואל דאמרי תרווייהו לעז יוני לכל כשר כלומר ואפילו לשאינו מכיר בו והא קתני בברייתא יונית ליוונים אין לכ"ע לא איבהו דאמור כרשב"ג דתניא רשב"ג אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית וכתב הרא"ש הרי"ף לא הביא הא דרב ושמואל אף על גב דליכא מאן דפליג עלייהו ואפשר דס"ל דלאו אליבא דנפשייהו קאמרי אלא אליבא דרשב"ג ולית הלכתא כרשב"ג והרמב"ם כתב כדברי רב ושמואל שאם היתה כתובה יונית ושמעה יצא אף על פי שאינו מכיר אפי' היה השומע עברי ובפ"א מהלכות תפילין כתב אין כותבין תפילין ומזוזה אלא כתב אשורית והתירו בספרים לכתוב אף ביונית בלבד וכבר נשתקע יונית מעולם ונשתבש ואבד לפיכך אין כותבין היום שלשתן אלא אשורית ע"כ לומר שבהלכות מגילה העתיק דברי רב ושמואל להודיענו דהלכה כוותייהו בעיקר הדין וסמך על מ"ש בה' תפילין שכבר נשתקע יוני מעולם ונשתבש ואבד וא"כ אין יתרון לבעלי הלשון היוני המצוי היום משאר לשונות ונראה שמפני כך השמיט הרי"ף הא דרב ושמואל וכתב בברייתא דיונית ליוונים דמשמע דוקא ליוונים אבל לא למי שאינו מכיר באותו הלשון וכ"כ הר"ן שזה היא דעתו של הרי"ף ז"ל : **קראה** מתנמנס יצא משנה שם (יז ·) ובגמ' (יח :) ה"ד מתנמנס נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ולא ידע לאהדורי סברא כתב המרדכי ירושלמי מנשה הוה יתיב קומי רבי זירא וקא מתנמנם א"ל חזור בך דלא כוונת ואיכא למימר דלא פליג אמתני' דאם קראה מתנמנס מאחר שהוציאה מפיו יצא אבל אם שמעה מתנמנס לא יצא וכ"כ שבלי הלקט בשם רבינו שמחה :

היה כותב שקורא פסוק וכותבו ג"ז משנה (שם יז) היה כותבה דורשה ומגיהה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא ומוקי לה בגמרא (יח :) כגון דכתיבא כולה קמיה וקרי פסוקא פסוקא במגילתא דמנחא קמיה וכתב לי' דאפי' למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה לפניו וכתב הרא"ש ודורשה אע"פ שאסור להפסיק במגילה כדאיתא בפ"ב דברכות (יד ·) והכא כשמשמיע הדרשה לרבים או דורש בינו לבינו נמצא שמפסיק בקריאתה מ"מ יצא א"כ כיון שאינו דורש אלא בענייני של מגילה אין זה חשיב הפסק והכי איתא בירושלמי ודורשה ובלבד שלא יפליגו דעתם לעניינים אחרים עכ"ל וז"ש רבינו ולא יפסיק בה בעניינים אחרים :

ומ"ש והוא שיכוון לקרות כראוי לא כמי שקורא להגיה היא מדתנן בפ"ב דברכות (יג ·) היה קורא והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא ואיתמר עלה בגמרא ש"מ מצות צריכות כונה ודחי מאי אם כיון לבו לקרות והא קא קרי בקורא להגיה והרבה פרושים נאמרו בה וכתבתיו בסי' ס' ודברי רבינו כאן נראה שהם כדברי התוס' שכתבתי שם : **וצריך** שיכוון הקורא לצאת בקריאתה רבינו סתם דבריו כאן כדעת הרא"ש שהוא סובר כדעת האומרים מצות צריכות כוונה וכמו שנתבאר בסי' תקפ"ט ואיכא למידק דכיון דהא דאוקמא למתניתין דאם כיון לבו יצא בקורא להגיה היינו כי היכי דלא תפשוט מינה דמצות צריכות כונה אבל למאן דסבר צריכות כוונה אפי' בקורא כדרכו מתוקמא דאפ"ה לא יצא עד שיכוון לצאת מאחר שרבינו סותם דבריו כמ"ד צריכות כוונה לא היה לו לכתוב ולא כמו שקורא להגיה וצ"ל דמ"מ כיון שאף לדברי האומר אינן צריכות כוונה שלא יקרא כמי שקורא להגיה אע"פ שהוא סותם כמ"ד צריכות כונה כתב כן לומר דבהא כולי עלמא מודו : **ומ"ש** והא דבעינן שיכוון הקורא על השומע בפרט להוציאו היינו דוקא יחיד הקורא אבל ש"צ מסתמא דעתו על הכל כדתנן כבר נתבאר בכימן הנזכר : ירושלמי אין מדקדקין בטעיותיה רב יצחק בר אבא ורב חננאל הוו יתבי קמיה דרב וכו' וכתבוהו הרא"ש והר"ן ואיכא למידק דהו"ל ולא אהדר מאן דאמר יהודיים דההוא הוא דטעי אבל ההוא דאמר יהודים דשפיר קאמר לא הו"ל למהדריה וי"ל דלא נחת הש"ס תלמודא לאשמעינן הי מינייהו שפיר קאמר אי מאן דאמר יהודים או מאן דאמר יהודיים אלא לאשמועינן דלא אהדר למאן דטעי ומש"ה קאמר ולא הדר חד מינייהו ואפשר דאיכא פלוגתא אי אקרינן יהודים או יהודיים וההוא דקאמר האי עובדא לא ידע היכי הוה קושטא דמלתא ומיהו רב ודאי הוה ידע מדלא אהדר חד מינייהו אלמא אין מדקדקין בטעיותיה :

ומ"ש רבינו וי"מ דוקא בטעות כי האי שהלשון והענין היה אחד כ"כ הר"ן ואע"פ שיש לדחות דכל שקרא התיבה אע"פ שלא קראה כתקנה קראה כולה מקרי וכתב בא"ח י"א דוקא יהודים יהודיים אבל אם אומר מיושב ישב או מנופל נפל וכדומה ודאי חוזר וכ"כ עכ"ל : וצ"ל י' בני המן בנשימה אחת בספ"ק דמגילה (טז :) ומפרש טעמא משום דכולם בהדי הדדי נפקן נשמתייהו וכתבו התוס' נראה דהיינו מתחלה אבל בדיעבד יצא (ג) : ירושלמי צריך לאמרם בנשימה אחת ועשרת עמהם בפרק בני העיר וכתוב בא"ח שצריך לאומרו עם עשרת בני המן איש שלפניו ועשרת הכל בנשימה אחת : **לר"נ** הקורא מגילת אסתר וכו' אבל

או שאינה כתובה באותו הלשון לא יצא ובלשון הקודש הכל יוצאים בו אע"פ שאין מבינים בו ור"ע ז"ל כתב שלשון יוני ג"כ כשר לכל וכ"כ הרמב"ם ז"ל וב"ה ואין דעת רי"ף ז"ל כן ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל. קראה מתנמנם פירוש נים ולא נים תיר ולא תיר יצא : היה כותב שקורא פסוק וכותבו יצא ובלבד שתהא כתובה כולה לפניו וכן אם היה מגיהה ודורשה שקורא פסוק ודורשו יצא והוא שיכוין לקרותה כראוי ולא כמי שקורא להגיה ולא יפסיק בה בענינים אחרים כשדורשה וצריך שיכוין הקורא לצאת בקריאתו וגם להוציא לכל השומעים וגם צריך שיכוין השומע לצאת והא דבעינן שיכוין הקורא על השומע בפרט להוציאו היינו דוקא יחיד הקורא אבל ש"צ מסתמא דעתו על הכל דתנן היה עובר אחורי בה"כ ושמע קול מגילה אם כיון לבו יצא : ירושלמי אין מדקדקין בטעיותיה ר' יצחק בר אבא ור"ח הוו יתבו קמיה דרב חד קרי יהודים וחד קרי יהודיים ולא הדר חד מנהון וי"מ דוקא בטעות כי האי שהלשון והענין אחד אבל טעות אחר לא שא"כ לא קראה כולה וצ"ל עשרת בני המן בנשימה אחת ירושלמי צריך לאומרם בנפיחה אחת ועשרת עמהם : לרבי נתן ז"ל הקורא מגילת אסתר בקהל צריך לסדרה כאחד מפני

דרכי משה

לחזור אפילו שהה כדי לגמור כולה ומיהו גוערין בשח בינתיים עכ"ל : ג וכ"ה במהרי"ל וכ"כ אבודרהם וכתב הגה"מ פ"ב שנוהגים לומר חמש מאות איש ואת פרשנדתא כו' הכל בנשימה אחת והוא פלא דלא אמרינן בגמרא אלא עשרת בני המן משום דבהדי הדדי נפקי נשמתייהו ואותן הנוהגים כן ס"ל דאין להנשים בין פסוק לפסוק כי יש מרבותינו סוברים כן ובמהרי"ל כתב בשם הרוקח די"ל גם חמש מאות איש עם עשרת בני המן הכל בנשימה אחת די' בני המן היו שרי החמשים על אלו ה' מאות איש וכ"כ אבודרהם כתב בשם מהרי"ל מאד מקובל בעיני המנהג מהר"ש ז"ל ש"ץ במגענצא כשהגיע לומר בלילה ההוא הגביה קולו יותר ממה שעשה עד כאן כי מכאן ואילך התחלת הגאולה עכ"ל : בהגה"מ

אבל בנשימה אחת א"צ כלומר א"צ לקרות כל סוף פסוק ותחלת פסוק בנשימה אחת דאילו כולה בנשימה אחת לא הוה צ"ל שא"צ שהרי מלתא דלא אפשר הוא והרוקח כתב מנהג שלא לנשום בין פסוק לפסוק לפי שנקראת אגרת ובשבלי הלקט שרבי' ישעיה דקדק מדמשמע בברייתא בגמרא שהיו מתרגמין אותם שהיו קורין פסוק אחד עד סופו ומתרגם וחוזר וקורא אחר ולא כמו שאנו נוהגים שלא לעמוד בסוף הפסוק והראב"ע כתב בפי' אסתר בעבור עזרא הסופר הפסיק הפסוקים ולא היה אחר שנים רבות צוו אבותינו עליהם השלום שלא יפסיק הקורא הפסוק בסוף עכ"ל : **ירושלמי** צריך שיאמר ארור המן וכו'. **כתב** רב האי ז"ל בפרק בני העיר : מנהג דחזי לן מאן דקרי לה למגילה דברי רבינו האי כתבוה הרי"ף והרא"ש בפ"ק דמגילה וכ"כ הרמב"ם ג"כ והמרדכי בפ"ב דמגילה כ' ג' הסברות : **כתב** בא"ח כשמזכיר הקורא שם המן ובניו מנקשין התינוקות באבנים או בלוחות עץ שבידם וכתוב בהם שם המן ובניו וע"י הניקוש הם נמחקים ולמנהג הזה יש שורש בהגדה דאמרינן כי מחה אמחה את זכר עמלק אפי' מעל העצים ומעל האבנים לכן אין להלעיג על המנהגים כי לא לחנם נקבעו והמנהג הזה נוהגים בצרפת ובפרובינציא ונותנים טעם ע"ש ושם רשעים ירקב עכ"ל : **מגילה** נ"ד שהוא עיקר זמנה קורין אותה אפי' ביחיד לרי"ף בפ"ק דמגילה (ה') אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה ביחיד שלא בזמנה בי' ורב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה קורא אותה בי' הוה עובדא וחש לה רב לדרב אסי והאי פלוגתא דרב ורב אסי איכא לפרושי דלכתחל' היא אבל בדיעבד מודה רב אסי דיצא ואיפשר לפרושי דבדיעבד פליגי אבל לכתחלה מודה רב דבי' ואפשר דבתרוייהו פליגי דלרב אפילו לכתחל' ביחיד ולרב אסי בדיעבד נמי לא יצא ור"ת פירש דבתרוייהו פליגי דלרב אפי' לכתחיל' ביחיד ולרב אסי בדיעבד נמי לא יצא ואע"ג דחש ליה רב לדרב אסי פסק כרב משום דקאי רבי יוחנן כוותיה דאמר בפ"ב (יט :) גבי קורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא לא אמרו אלא בציבור אלמא דקורין ביחיד וכרב ור"ע היה אפשר לומר דמפרש פלוגתייהו בדיעבד אבל לכתחילה מודה רב דצריך לחזור אחר י' ופסק כר"ב משום דקאי רבי יוחנן כוותיה כמו שכתבתי או אפשר דר"ע מפרש פלוגתייהו בלכתחילה אבל בדיעבד מודה רב אסי דיצא ומדחש לה רב לדרב אסי אלמא הילכתא כוותיה ולא חיישינן לדרבי יוחנן דהו"ל חד לגבי תרי וכ"כ הרא"ש לדעת רב עמרם וז"ל בסדר ר"ע פסק כר' אסי מדחש ליה רב לדרב אסי וכן מסתבר והא דר"י אינה ראיה דאף לרב אסי קריאה ביחיד כדפירש"י דמצוה לחזור אחר י' אם לא מצא י' אינו פטור מקריאתה אלא קורא ביחיד ע"כ ובה"ג נראה שמפרש דבדיעבד פליגי ופסק כרב אסי מדחש לה רב ורבינו נסתפק בדברי הרי"ף אם דעתו כדעת ר"ת וכמו שפי' הר"ן וכיון דפסק כר"ב א"צ לחזרא חר י' או אם מפרש כפירוש קמא שכתבתי לדעת ר"ע דבדיעבד פליגי אבל לכתחילה מודה רב דצריך לחזור אחר י' ולפיכך כתב בתחלת דברי הרי"ף סתם כלומר אלו הם דברי הרי"ף והם סתומים ואפשר לפרשם כדברי ר"ת או כדברי רב עמרם לפי הפירוש הא' שפירשתי בו כנ"ל לפרש דברי רבינו ואפשר לומר דפשיטא ליה לפרש דברי הרי"ף כדברי ר"ת וה"ק דברי הרי"ף הם סתומים ודברי ר"ת הם מפורשים ובה"ג חולק על פסק זה שסובר דבדיעבד פליגי והלכה כרב אסי ור"ע סבר כבה"ג בחדא שפוסק הלכה כרב אסי וסבר כפר"ת בחדא דלכתחלה פליגי ומ"מ אינו סובר לגמרי כוותיה דר"ת סבר דבדיעבד נמי פליגי ור"ע סבר דבדיעבד מודה רב אסי דיצא ולשטה זו אתי שפיר שכתב סברת רב עמרם אחר סברת בה"ג וגם מפרש דברי ר"ע כמו שפי' הרא"ש ז"ל וא"ח כתב הראב"ד הכריע ואמר דלעולם בעינן י' מיהו במקום שיש ציבור שקראוה בי' אם יש שם יחיד או יחידים שלא קראוה עמהם יוכלו לקרותה ביחיד כיון שהיה בעיר פירסום דקריאת הציבור עכ"ל (ו) . ומ"ש רבינו בזמנה שהוא י"ד שהוא עיקר זמנה לאו דוקא דה"ה לט"ו לבני הכרכים אלא דחדא מינייהו נקט ושלא בזמנה פי' הר"ן דהיינו בשחל יום י"ד לבני עיירות או ט"ו לבני כרכים להיות בשבת שמקדימין וקורין בע"ש כתב המרדכי בשם ר"ג יחיד הקורא את המגילה לא יברך לא לפניה ולא לאחריה דאמר רב אסי מגילה בי' וכיון דצריך י' יחיד לא מחייב לקרות דהיכי מברך הא הו"ל מוציא שם שמים לבטלה וכ"כ בא"ח שכן דעת מקצת גאונים ושר"ת כתב שמברך אפי' ביחיד עכ"ל ומתוך מה שנתבאר יתבאר לך שדעת כל הפוסקים חוץ מבה"ג היפך דעת מרדכי הילכך נקטינן כדברי הר"ת שמברך אפילו ביחיד (ח) :

תנן בס"פ ראוהו ב"ד (כח ·) הי' עובר אחורי בהכ"נ או שהיה ביתו סמוך לבהכ"נ ושמע קול שופר או קול מקרא מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא וכתב הר"ן דקשיא לתוספות היכי נפיק הא מגילה בעיא י' בין בזמנה בין שלא בזמנה ולאו קושיא היא דהא דבעינן י' דמגילה היינו משום פירסומי ניסא ובמקום

ותדע מדקאמרינן ועשרה מכלל דשאר ראשי פסוקים א"צ אלא עשרת בני המן ועשרת בלבד הילכך כו' ומ"ש ושיעורו בין פסוק לפסוק כו' נראה טעמו שכן דרך קוראי אגרת לקרותה כולה כאחד ולהפסיק במקום שצריך כדי נשימה לבד ובהגה"מ פ"ב דהל' מגילה כתב בשם מהר"מ כדברי ר"כ והעלה שא"צ לומר חמש מאות איש ואת פרשנדתא בנשימה אחת דבגמרא קאמר דוקא בעשרת בני המן משום דכולהו בהדי הדדי נפקי נשמתייהו וחמש מאות איש לא שייכי בהאי טעמא וכו' והב"י העתיק על שם א"ח שצ"ל איש שלפניהם בנשימה אחת ואפשר לחלק דדוקא חמש מאות איש לא צריך אבל כל מה שהוא בכלל השירה דהיינו איש לבד צ"ל ובמהרי"ל כתב בשם הרוקח דטעמא דחמש מאות איש צריך בנשימה א' היינו משום שי' בני המן היו שרי חמשים על אותן חמש מאות איש עכ"ל וכן נוהגין לאמרם בנשימה אחת :

כתב רב האי מנהג דחזי לן מאן דקרי לה למגילה פושט וקורא כאגרת וכו' לשון זה משמע דפושטו קודם הקריאה וכן המנהג אבל בכל שאר המחברים שהעתיקו דברי רב האי כתוב קורא ופושט כאגרת משמע דקודם הקריא' אינו פושט אלא בשעת קריאה כל מה שקרא מניח פשוטה עד אחר גמר הקריא' וכבר האריך בזה בתשובת מהרי"ל בסימן כ"ו ומסקנא לפושטו קודם הקריא' ומ"מ כתבו על שמו דווקא הקורא בציבור להוציא אבל היחידים שיש להם מגילות אינן צריכין לפשוט עיין בדרשותיו וכ"כ מדברי הרמב"ם שכתב קורא ופושט כאגרת להראות הנס ואין זה אלא בקורא בציבור להוציא : **מגילה** בזמנה וכו' פ"ק דמגילה ריש דף ה' אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה אפי' ביחיד שלא בזמנה בי' ר"ב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בי' הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי ופירש"י בזמנה בי"ד מתוך שהוא חובה בו ביום על כל יחיד ויחיד קורין אותה אפי' ביחיד דהכל קורין בו ואיכא פרסום נס שלא בזמנה כגון כפרים המקדימין ליום הכניסה אין קורין אותה אלא בי' דבעינן פרסומי ניסא ורב אסי אמר בין בזמנה ובין שלא בזמנה מצוה לחזור אחר י' משום פרסומי ניסא אבל אי לא אשכח י' לא אמר רב אסי דלא ליקרי שאין איסור קרי' תה ביחיד אלא מצוה לקרות' בי' וחש ליה רב להא דרב אסי וחזר על י' וקיבנן עכ"ל רש"י וכן הסכים בעל המאור והביא ראי' ממה שלא מנו מקרא מגילה עם אותן שהם בי' דקתני להו בפ' הקורא המגילה עומד אין פורסין על שמע וכו' וכיון דבמסכת מגילה קיימינן אם איתא דלעכובא בעי י' הו"ל למנותה עמהם ואמאי לא אותבינן מינה לרב אסי אלא ודאי דלכ"ע אם קראה ביחיד יצא וכן משמע הלשון דקאמר קורין אותה בי' ולא אמר אין קורים אותה אלא בי' ש"מ דמצוה לכתחילה להדורי אבי י' אבל אם קראה ביחיד יצא א"כ היכא דלא אשכח בי י' קרי לה ביחיד אפי' לכתחילה אבל הרי"ף כתב וז"ל ואע"פ דחש לה רב להא דרב אסי קיי"ל כרב דהא ר' יוחנן קאי כוותיה דאמר לקמן ריש פ' שני א"ר יוחנן הקורא את המגילה בין הכתובים לא יצא לא אמרו אלא בציבור אבל ביחיד יצא ושמעינן מינ' דקורין אותה ביחיד כרב דאמר בזמנה קורין אותה ביחיד עכ"ל נראה מדבריו דס"ל דלרב אסי אפילו בדיעבד לא יצא דאי בדיעבד יצא א"כ מאי מייתי ראיה מר' יוחנן הא לא קאמר אלא הקורא וכו' דמשמע דיעבד וכן פי' הרמב"ן לדעת הרי"ף בספר מלחמותיו וז"ל וסעד לדברי רבי' שאלמלא לא היה רב אסי מחמיר אלא למצוה לאהדורי אבי י' על מה חשש רב להא דרב אסי כיון דלא ס"ל כוותיה אלא ודאי לדברי רב אסי דיעבד נמי לא יצא ומש"ה חש ליה לרב להחמיר ואלמלא כן הוי אמרי בגמרא מצותה בי' א"כ הוו מפרשי בהדי' לא מצא י' קורין אותה ביחיד ומאי דקשה דהו"ל למנותה בהדי דאין פורסין על שמע וכו' ובי' תירץ דכל אותם דחשיב התם חובת צבור הם ואין עושין אותם אא"כ בעשרה או רובם מחוייבין בדבר כגון שלא שמעו קדיש וברכו אבל במגלה לא בעינן י' אלא משום פרסומי ניסא הילכך אפי' בשביל יחיד קורין אות' בי' אע"פ שיצאו הם כיון שהיחיד לא יצא ונראה לפע"ד מלשון רב שאמר מגילה בזמנה ביחיד ושלא בזמנה בי' דלכתחלה קאמר דבזמנה אפי' ביחיד דומיא דשלא בזמנה דכי היכי דהתם בי' לכתחלה ה"נ בזמנה ביחיד לכתחלה וא"כ להרי"ף דהלכה כרב אפי' לכתחלה כך הוא ההלכה וכך מבואר בדברי הר"ן דאפי' לכתחיל' קאמר רב דבזמנה ביחיד ומה שהביא הרי"ף ראייה מר' יוחנן אע"פ דר' יוחנן לא מיירי אלא דיעבד אינו מביא ראיה ממנו אלא לדחות דברי רב אסי דאפי' בדיעבד לא יצא דליתא וא"כ ממילא משמע דנדחו דבריו מהלכה לגמרי והלכה כרב אפילו בלכתחלה וכ"כ מדברי הרא"ש שכתב כל' הרי"ף וכתב שכן פסק ר"ת ורבינו העיד שר"ת כתב שאפי' לכתחיל' א"צ לחזור אחר י' וא"כ ממילא אף דעת הרי"ף כך היא גם דעת הסמ"ג שכתב שר"ח ור"ת פסקו כרב מכח ההיא ראיה דרבי יוחנן קאי כוותיה כדכתב הרי"ף כונתו לומר דאפי' לכתחיל' ודלא כמה שעלה על דעת מהר"ס בביאוריו דדוקא בדיעבד מפני שסובר דמכח הראי' דר' יוחנן קאי כותי' דלא מיירי אלא בדיעבד משמע דרב נמי מיירי בדיעבד וכבר כתבתי שאין זה כלום דפשיטא דרב מיירי בלכתחיל' ולפ"ז מ"ש רבי' מגילה בזמנה קורין אפי' ביחיד לרי"ף ור"ת כ' וכו' דנראה מהלשון שהם שני סברות הוא שלא בדקדוק שהרי ר"ת גופיה שפסק כרב לא פסק הכי אלא מכח ההיא ראי' דרבי יוחנן שהביא הרי"ף כמבואר בסמ"ג ובמרדכי ואפשר דכיון שמצא רבינו לר"ת שכתב כן בפירוש שא"צ לחזור אחר עשרה עשה מדבריו בבא מיוחדת דאע"פ שגם מדברי הרי"ף מוכח כן כדפי' לא כתב כן בפי' אלא שא"כ הו"ל לכתוב וכתב ר"ת מאחר שדברי ר"ת הם כמו פי' לדברי הרי"ף ויותר נכון בעיני שהספר מוטע' וכך צריך להיות קורין אותה ביחיד לרי"ף ור"ת ואפי' לחזור אחר י' א"צ וכו' דהשתא הוה ממש כמ"ש הרא"ש ושאר מחברים דהרי"ף ור"ח ור"ת תופסים שטה אחת והכי משמע ודאי דאין כאן אלא ג' דעות דעת רי"ף ור"ת דלכתחיל' קורין אותה ביחיד ודעת בה"ג דאפי' דיעבד לא יצא אלא בי' ודעת רב עמרם דלכתחיל' צריך לחזור אחר עשרה ואם אי אפשר קורין אותה ביחיד ויצא בה בדיעבד : **ומ"ש** ובה"ג פסק ודוקא בי' טעמו שהוא פוסק כרב אסי וכ"כ בסמ"ג וז"ל ובה"ג פוסק כרב אסי וכ"כ הרמב"ן בספר מלחמותיו ומפרש דברי רב אסי אפילו בדיעבד לא יצא אלא בי' כמו שפירש הרי"ף ולפיכך פסק דוקא בי' אפי' בדיעבד : ומ"ש ור"ע כתב צריך לחזור כו' איכא לתמוה

כפני שהיא איגרת אבל בנשימה אחת א"צ אלא עשרת בני המן ועשרת בלבד הלכך אם מפסיק בין פסוק לפסוק הרשות בידו ושיעורו בין פסוק לפסוק ובין באמצע הפסוק כדי נשימה לבד : ירושלמי צריך שיאמר ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל הצדיקים א"ר פנחס וצריך שיאמר וגם הרבונה זכור לטוב (ד) כתב רב האיי ז"ל מנהג דחזי לן מאן דקרי לה למגילה פושט וקורא כאיגרת (ה) אבל כס"ת לא חזי לן ורב נטרונאי ז"ל כתב הוו יודעין שבב' ישיבות שבבית רבינו שבבבל ובבה"מ ישראל קורין וכורכין כס"ת ונוהגים בספרד ובאשכנז וצרפת כרב האיי : מגילה בזמנה שהוא בי"ד שהוא עיקר זמנה קורין אותה אפי' ביחיד לרי"ף ור"ת כתב אפי' לחזור אחר י' א"צ אלא לבתחלה קורין אותה ביחיד ובה"ג פסק ודוקא בעשרה ור"ע ז"ל כתב צריך להחזר אחר עשרה ואם אי אפשר בעשרה אז קורין אותה ביחיד ולזה הסכים א"א ז"ל (ז) : היתה

דרכי משה

(ד) בהגה"מ פ"א דמגילה כדאמרינן אתי אליהו ז"ל אדמי להו כו' ונהגו הקהל לומר פסוקים אלו בקול רם איש יהודי ומרדכי יצא ליהודים היתה אורה כי מרדכי היהודי ואין זה אלא מנהג שמחה בעלמא שנהגו לשמוח התינוקות ולזרזם כדי שיהא דעתם מתוך כך לשמוע קריאת המגילה ויש מקומות שלא נהגו מנהג זה עכ"ל וכ"ה בכלבו וכבר כתבתי למעלה דהחזן צריך לחזור ולקרות אותן פסוקים ובאבודרהם כתב וטעם דנהגו בד' הפסוקים אלו יותר משאר פסוקים משום כבוד מרדכי שנעשה נס על ידו ורבי סעדיה לא הזכיר רק ב' והם כי מרדכי היהודי ליהודים כו' : (ה) וכתב האגור ובאשכנז נוהגים לפתוח כל המגילה ואח"כ מתחיל לקרות וכ"ה במהרי"ל וכן נוהגים : (ו) ובהגה"א פ"ק מסתפק אי בעינן שכל הי' צריכים להיות בני מצוה דמאחר שאינו אלא משום פרסום הנס לא בעינן שיהא בני מצוה עכ"ל : (ז) וכן פסקו במנהגים שלנו דמגילה בזמנה קורין איתה ביחיד ושלא בזמנה בעשרה עב"ל : (ח) וכתב הג"א פ"ק דמגילה ואותן ב"א שמניחין ב"ה וקורין המגילה ביחיד לא טוב הם עושין אלא צריכין לבא לבהכ"נ הם ונשותיהם וילדיהם עכ"ל :

חדושי הגהות

תר"צ א בד"מ הנדפס כפ"ע איתא בבבל ועילם ובערוך ערד שוור כתב שמנהג בכל העולם כולו כו' בין כך ובין כך טעות נפל בספרינו וצריך תיקון :

תרצא היתה כתובה בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום על הדיפתרא ועל הנייר פסולה עד שתהא כתובה על הספר ובדיו וקלפין שלנו כשרין אע"פ שאינן מעופצין וצריכה שירטוט ור"ת ז"ל כתב כיון דנקראת ספר נותנים לה כל דין ס"ת (ב) חוץ ממה שמפרש בהדיא דהיינו שאם הטיל בה ג' חוטי גידין כשרה אבל לכל שאר הדברים היא כספר תורה לענין עיבוד לשמה והיקף גויל וחטוטרת חתי"ן ותליית ההי"ן וקופי"ן וכל גופות האותיות בצורתן וזיונן של שעטנז ג"ץ ובחסירות ויתרות (ה) וצריכה עמוד בראשה וחלק בסופה כדי להקיפה בו הכל

לתמוה טובא דבמרדכי משמע שר"ע סובר דאפילו בדיעבד בעינן י' כדעת ר"ג מ"ה ובאגודה מפורש כך וז"ל רבינו שמואל ור"ח ור"ת פסקו כרב ור"ע גאון ור"כ פסקו כרב דיחיד לא מברך עכ"ל ונראה לייסב דלפי שרבינו ראה בדברי הרא"ש שכתב דברי הרי"ף ושכן פסק ר"ת וא"כ כתב ובסדר רב עמרם פסק כרב אסי מדאש לי' רב לרב אסי וכן מסתבר והא דר' יוחנן איכא דאמרי דאף לרב אסי קריאה ביחיד יצא כדפי' רש"י וכו' הבין רבינו שכל זה הם דברי ר"ע וליתא דר"ע לא כתב רק דהלכ' כרב אסי והרא"ש הסכים עמו בזה וכתב שכן מסתבר מדאש לה רב לדרב אסי וכמו שפסק ר"ע אבל בפי' דברי רב אסי אינו מסכים לדברי רב עמרם דאילו רב עמרם מפרש דאפילו בדיעבד בעי י' ויחיד אינו מברך עליה כמ"ש באגודה בפירוש וכמו שפי' הרי"ף דברי רב אסי אבל הרא"ש סובר פירוש דברי רב אסי כפי' רש"י ובעל המאור ומכחה דחה ראי' הרי"ף וז"ש והא דרבי יוחנן איכא ראיי' וכו' הוא מלשון הרא"ש עצמו לא מלשון רב עמרם וכתב הר"ן וא"ת והא דרשי' מדכתיב משפחה ומשפח' להביא משפחות כהונה שמבטלין מעבודתן וכו' ומכאן סמכו של בית רבי וכו' ולרב אמאי והא איהו דאמר דבזמנה קורין אותה ביחיד לכתחיל' י"ל דאפי' רב מודה דמצוה מן המובחר לקרות עם הציבור משום פרסומי ניסא ולפיכך בשעה שהציבור קורין מבטלין עבודה ות"ת ובאין לשמוע עם הציבור ואף ע"פ שיש בבית המדרש אפי' ק' כשל בית רבי מיהו משום ברוב עם הדרת מלך ס"ל לרב שלא הטריחוהו חכמים לכנוס י' כדי לקרותה עכ"ל ועל דרך זה הם דברי המרדכי שכתב שר"ת ור"ח פסקו כרב דנקראת שפי' שלא בציבור ומיהו מצוה בי' ורצה לומר דודאי לא הטריחוהו חכמים לכנוס י' כדי לקרות' אלא נקראת שפיר אף לכתחיל' ביחיד אלא מיהו מצוה מן המובחר לקרות' בי' אם אפשר וה"ה שאפי' יש שם י' מצוה מן המובחר לקרותה ברוב עם . ולענין הלכה כבר התבאר דהרי"ף ור"ח ורבינו שמואל ור"ת ורבינו שמחה במרדכי פסקו כרב דאפילו לכתחיל' א"צ לחזור אחר י' ורב עמרם ובה"ג ור"ג מ"ה פסקו כרב אסי ופירשו דאפי' בדיעבד לא יצא ביחיד ויחיד הקורא את המגילה לא יברך ובעל המאור והרא"ש ז"ל פסקו דלכתחיל' צריך לחזור אחר י' אבל בדיעבד יצא ביחיד ופירשו דהיינו דרב אסי ויחיד הקורא מברך עליה ומיהו האגודה כתב ונוהגין לברך בזמנה אפי' קורא לנשים ובדרשות מהרי"ל כתב מי שקורא לחולה או ליולדת מברך לפניה ולאחריה אע"פ שיצא כבר י"ח בבהכ"נ כדקיי"ל במסכת ר"ה כל הברכות אע"פ שיצא מוציא וכו' ואפי' במקום שאין שם י' יכול אחד לפטור כולן אפי' ליודעין לקרות בעצמן ומכ"ש אם אחד יודע והשאר אינן יודעין כדקיי"ל סופר מברך ובור יוצא עכ"ל ומצאתי בהגהות על שם האגודה דמי שכבר יצא וקורא מגילה לנשים ולבני ביתו יברך על משמע מגילה ע"כ וזה ע"פ שיטת ראבי"ה עיין במרדכי פ"ק דמגילה :

תרצא היתה כתובה בסם כו' משנה וגמ' ריש פ"ב דמגילה והתוס' בשם ר"ת כתבו דקלפי' שלנו אע"ג דלא עפיצי מ"מ הסיד שאנו נותנין בקלפי' שלנו מהני כעפצים וכ"כ הרא"ש ומ"ש וצריכה שרטוט מימרא דרב אסי בפ"ק דמגילה דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שרטוט כאמתה של תורה ופי' רש"י כאמתה של תורה כספר תורה עצמו דבעי שרטוט הל"מ וכתב המרדכי שם אומר ר"ת אף על גב דס"ת לא בעי שרטוט בין שורה לשורה אבל מגילה צריכה שרטוט כאמתה של תורה דהיינו מזוזה שיש בה מלכות שמים ומ"ש ור"ת ז"ל כתב כיון דנקרא ספר וכו' כ"כ המרדכי משמו וכ"כ בהגהת מיימוני משמו בתשובה המתחלת בקובר אשיבך וכו' ונראה ברור שדברי ר"ת הם עד הכל כס"ת בזה נסתלקה תלונת הב"י שחשב שרבינו עצמו פסק הפך דעת התוס' והרא"ש ורבינו שמשון שפוסקין שצריכין עמוד בסופה וכדי היקף בראש' ולפעד"נ דרבינו לא פסק כלום אלא העתיק דברי ר"ת ודברי התוס' הם דברי ר"י ז"ל ואחריהם נמשך הרא"ש בפי' במסכת ידים גם בפסקיו בספ"ק דבבא בתרא אבל ר"ת סובר כגירס' ספרים דעמוד בראשה וכדי היקף בסופה וכפי' רש"י ומ"ש הכל כס"ת אף על גב דס"ת לאמצעיתו נגלל ויש לו שני עמודין היינו דוקא ס"ת שרגילין לקרות בו הסדר בשבוע אבל שאר ספרי תורות שאין רגילין לקרות בו די בעמוד א' בראשו כדקאמר התם ספר עזרא לתחלתו נגלל ופי' רש"י ספר שכתב משה ובו קורין בעזרה פ' הקהל וכ"ג ביום הכיפורים ואין לו אלא עמוד אחד בראשו ונגלל מתחילתו לסופו וה"ט דכיון שאין קורין בו ברגילות נגלל מתחילתו ודומיא דהכי במגילה שאין קורין בו אלא בפורים וסברא זו כתוב להדיא בספר התרומה לחלק בין ס"ת שרגילין לקרות בו לס"ת שאינן רגילין לקרות בו שא"צ אלא עמוד אחד . ואע"פ שבהגהת מיימוני המתחלת בקובר אשיבך יראה דאף רבי' תם סובר דעמוד בסופ' עבדינן יראה בעיני דטעות סופר הוא לשם וצריך להגיה בראשה כדי לגלול עמוד בסופה כדי לגלול את המגילה ותדע שהרי בדרשות מהרי"ל כתב דמגילה נגללת מראשה לסופה ובעמוד אחד כדאיתא במיימוני ורצונו לומר בהגהת מיימוני הנזכר כי הרמב"ם ז"ל לא כתב מזה כלום וא"כ בהכרח דצריך להגיה לשם כדכתבתי וזה מסכים לדברי רבינו בשם ר"ת ומ"מ צריך עיון למה לא הזכיר רבינו כלל דעת אביו הרא"ש בדין זה ואפשר דכיון שלא כתב לענין מגילה בדין זה כלום איכא למימר דאף על פי דבכל שאר ספרים נגללין מסופן לראשן היינו טעמא שכשירצה לקרות בו א"צ לגללו אבל מגילה דפושט וקורא א"כ שפיר יכול לגללה מראשה לסופה שהרי בלאו הכי צריך לפושט' קודם קריאה וסובר דהכי עדיף טפי לגללה מראשה לסופה שהסוף יהא כמו שומר לתחלתו וזה אפשר לומר במגילה כיון שלא גילה הרא"ש ז"ל דעתו בה בפירוש אבל קשה שאף בהל' ס"ת לא כתב רבינו מדין זה כלל גם הרמב"ם לא כתב מזה כלום וצ"ע . ולענין הלכה יראה להכריע כדעת ר"י ור"ש והרא"ש גם בספר התרומה סימן ר"ב ובסמ"ג סימן כ"ה פסקו כן . וכן כתב באגודה דעמוד בסופה וכדי היקף בראשה וכתב הבית יוסף שכן נהגו ובמלכותו קאמר שנהגו כן אבל במלכותינו נהגו שלא לעשות לה

עמוד

ובמקום קריאתה הוא דבעינן י' משום פירסומי ניסא והא איכא ואע"ג דהאי שמע לה במקום דליכא י' קריאתה נמי בי' הוא ובמקום דאיכא משום פרסומי ניסא שמע לה ומשום הכי יצא ע"כ ואמאי דתנן ואם לאו לא יצא כתב הירושלמי א"ר יוסי בר חנינא לא אמרן אלא בעובר אבל בעומד חזקה כיון :

כתב בת"ה בני הייטובים שאין להם מנין ורוצים ללכת לקהילות הסמוכים להם לימי הפורים כדי לשמוע מקרא מגילה בציבור צריכים להקדים ביאתם גם לשבת הסמוך לפורים כדי שישמעו פ' זכור בי' כלומר מפני שהיא מן התורה כמו שנתבאר בסי' קמ"ו :

תרצא היתה כתובה בסם בסיקרא וכו' עד על הספר ובדיו משנה ברפ"ב (יז:) ודיפתרא מפרש בגמרא דמליח וקמיח ולא עפיץ וכתבו התוס' והרא"ש בקלפים שלנו אע"ג דלא עפיצי תיקון שלנו חשיב כמו עפצים שלהם :

וצריכה שירטוט מימרא בספ"ק (טז:) וכתב בא"ח דדי בשירטוט שיטה ראשונה (א) :

ור"ת כתב כיון דנקראת ספר נותנין לה כל דיני ס"ת וכו' כ"כ המרדכי בפ"ב דמגילה בשמו וכ"כ ג"כ הגה"מ וכ"כ א"ח בשם הר"מ ולשון רבינו אינו מכוון דמשמע דר"ת אתא לאיפלוגי על שום דבר שנזכר לעיל ואינו כן וא"כ לא הול"ל אלא כתב ר"ת כיון דנקראת ספר :

כתב הרשב"א בתשובה (סי' ע) על מגילה שהיא נקודה מחמת הניקוד איני רואה שתפסל בכך וכתב עוד (סי' ק"ו) מגילה שיש בדף הראשון ברכות ופיוטים דבר פשוט שהיא כשרה ע"כ והמרדכי כתב בפרק בני העיר בשם אבי"ה דאין לכתוב ברכות במגילה דאיתקש לס"ת ולא דמי למגילה הכתובה בין הכתובים עכ"ל (ג) ואע"פ שנראה מדבריו דמפסיל כמי פסיל לה על דברי הרשב"א יש לסמוך להכשירה בדיעבד (ד) :

ומ"ש רבינו וצריכה עמוד בראשה וחלק בסופה כדי להקיפה בו הכל כס"ת נראה דהיינו מדתניא בפ"ק דבתרא (יג:) הרוצה לדבק תורה נביאים וכתובים כאחד עושה לראשו כדי לגול עמוד ולסופו כדי היקף ופי' רש"י כדי לגול עמוד . מניח קלף חלק לגלול ע"ג עמוד של עץ שהספר נגלל עליו : ולסופו כדי לגלול היקף . בסופו מניח חלק גדול כדי לגלול בו כל הקיפו שאין עושה שני עמודים לגוללו לאמצעי כמו שאנו עושין לס"ת אלא גוללו מתחלתו לסופו וכרך החלק על כל ההיקף עכ"ל ולפ"ז מ"ש הכל כספר תורה בשאר דברים הוי כספר תורה ממש ולענין עמוד בראשה וחלק בסופה הוי כספר תורה המדובק עם נביאים וכתובים וקשה שמנהג העולם הוא בהפך שהם עושים עמוד בסופה וחלק בראשה כדי להקיפה בו ונראה שהטעם הוא מפני שהתוספות הקשו על גירסא זו מדתניא התם בסמוך כל הספרים נגללים לתחילתן ואמרינן כמי ספר עזרא לתחילתו הוא נגלל וגבי מזוזה אמרינן (מנחות לא:) כמי שכורכין אותה מאחד כלפי שמע דהיינו לתחלתו ע"כ נראה לר"י דגרסינן ועשה בראשו כדי היקף ובסופו כדי לגלול עמוד וכ"כ בספר התרומות סי' ר"ב כדברי התוס' וכתב אח"כ א"כ במגילה שיש לה דין שאר ספרים יש לה להיות עמוד אחד בסוף וכדי היקף בתחלת' בלא עמוד והגהת מיי' כשכתבו דברי ר"ת כתבו ומניח בסופה כדי לגלול עמוד ובתחלתה לגלול היקף והרא"ש כתב בפי' המשנה פ"ג דמסכת ידים הא דתנן התם גליון שבספר שלמעלה ושלמטה שבתחלה ושבסוף מטמא את הידים רבי יהודה אומר שבסוף אינו מטמא עד שיעשה לו עמוד שבתחלה ושבסוף כדאמרינן בפ"ק דב"ב עושה לו כדי לגלול עמוד בתחלתו וכדי היקף בסופו וק' דהכא משמע שהעמוד היה בסוף הספר והכי מסתבר דאם היה כדי היקף בסופו א"כ הספר נגלל מתחלתו לסופו ונמצא כשירצה לקרות בו צריך לגוללו לתחלתו ועוד דבההיא שמעתא גופא גרסינן תני כל הספרים נגללים לתחלתן אע"פ שרש"י פירש שם מתחלתן לסופן אין לשון הגמרא מוכיח כן עוד אמרו התם ספר העזרא לתחלתו נגלל ועוד מסתבר דומיא דמזוזה שנכרכת כלפי שמע וכן בירושלמי פ"ק עושה עמוד לספר בסופו הילכך נראה דגרסינן התם עושה כדי היקף בתחלתו וכדי עמוד בסופו ויש לקיים גירסת הספרים דהתם במדביק תורה נביאים וכתובים כאחד ואם היה גוללו לתחלתו היתה תורה למעלה ואינו כבוד התורה להיותה כמו שומר לנביאים וכתובים אבל התורה נגללת לתחלתה עכ"ל וכ"כ רבי' שמשון שם ואף לפי מ"ש לקיים גירסת הספרים משמע דס"ל דעמוד דמגילה הוי בסופה וכדי היקף בתחלתה וכדמשמע מכל הני שהביא בתחלת דבריו דלא אמר דמדביק תורה נביאים וכתובים כאחד עמוד בתחלתו וכדי היקף בסופו אלא משום כבוד התורה שלא תהא כשומר לנביאים וכתובים אבל המגילה דליכא למיחש להכי הרי הוא ככל הספרים שנגללין מסופן לתחלתן ויש לתמוה על רבינו היאך סתם דבריו היפך דעת התוס' והרא"ש ורבינו שמשון ודוחק לומר שלא ראה דבריהם ואפשר שמאחר שראה שהרא"ש ורבינו שמשון כתבו לקיים גירסת הספרים ומגילה דינה כס"ת ואין לדמותה לס"ת שאין בו אלא תורה בלבד שהוא צריך ב' עמודים ומגילה די לה בעמוד אחד מדמינן לה לס"ת המדובק עם נביאים וכתובים דאין לו אלא עמוד אחד וכי היכי דהתם הוי עמוד בראשו וכדי היקף בסופו הכי נמי במגילה ומכל מקום אין דבריו נראין מהטעם שכתבתי בסמוך דשאני מדביק תורה נביאים וכתובים משום כבוד התורה נגעו בה אבל במגילה דליכא האי טעמא מודו הרא"ש ורבינו שמשון שדינה ככל שאר ספרים שנגללין מסופן לתחלתן ועוד שבספר התרומה כתב קיום לגרסת הספרים בענין שכתבו רבינו שמשון והרא"ש וסתם אותו הילכך מכל הני טעמי פשט המנהג לעשות במגילה עמוד בסופה (ו) וכדי היקף בתחלתה וכן עיקר והרמב"ם כתב שאינה צריכה עיבוד לשמה כלום ולא כר"ת וכתב הרב המגיד זה פשוט שלא נזכר בו עיבוד ואינה כס"ת אלא לדברים שהשוה לו וסמ"ג כתב על דברי הרמב"ם נ"ל ראייתו מדקרינן במגילה הכתובה בין הכתובים ביחד ובא"ח כתב שהגאון רב אחא והרא"ש והר"י מקורבי"ל והר"ת כתבו שצריכה עיבוד לשמה (ז) :

ומ"ש

דרכי משה

תרצא (א) ואין נוהגין כן אלא משרטטין כולה כמו ס"ת וכן מוכרח בגמרא דקאמר דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שירטוט כאמיתה של תורה ונחלקו המפרשים בפי' אמיתה של תורה אם ר"ל ס"ת או מזוזה ולמדו משם שצריכה לשוטט בכל השיטות כמוזכר בתוס' ואשיר"י ומרדכי וא"כ מגילה צריכה שירטוט בכל השיטות ולכן יש לתמוה על דברי ב"י שכתב דברי א"ח סתם בלא מחלוקת והוא דבר שכל העולם חולק עליו : (ב) וכתב הר"ן פ"ק דמגילה דף ש"ג ע"א דאסור לכותבה שלא מן הכתב ואם כתבה שלא מן הכתב אינו יוצא בה אלא בשעת הדחק ועוד האריך בדין תיקוני המגילה וכתב מהרי"ל ושכותבה צריך להוציא כל תיבה מפיו קודם שיכתבנה כמו בס"ת וכתב בהג"א שאין לנקוד במגילה כלום אפי' סוף הפסוקים : (ג) וכ"ה בהג"מ פ"ב : (ד) וכתב בהג"מ פ"ב דמגילה דכל פרשיות של מגילה יעשה סתומות וכתב מהרא"י בפסקיו סי' ע"ב דאם עשה פרשיותיה פתוחות פסול למ"ד דיש לה דין ס"ת אמנם בא"ז כתב דמקצת פרשיותיה ראוים להיות פתוחות והאריך שם איזה פרשה תהיה פתוחה ואיזה תהיה סתומה אמנם נהגו כדברי הגה"מ לכן לא כתבתי דברי א"ז : (ה) ובהגה"מ פ"ה דמגילה דאין לפסול מגילה משום חסירות ויתרות דבהדיא אמרינן דאפי' השמיט הסופר תיבות וקראן על פה יצא וכ"כ א"ז מיהו מנה שם כל החסירות והיתרות הראוין לכתוב לכתחלה גם איזה אות קרי ולא כתיב כתיב ולא קרי ואיזה אות גדולה או קטנה וע"ש וכ"ה במסורת : (ו) ובהגהות מהרא"ם כתב שכן יש להיות הגירסא בספרי רבינו ושכן דעת הסמ"ג והגה"מ והמנהג בין האשכנזים שלא לעשות עמוד כלל וכ"כ במהרי"ל וכ"נ : (ז) וכן נוהגין :

ובמהרי"ל

הכל כס"ת והרמב"ם ז"ל כתב שאין צריכה עיבוד לשמה ואם כתבה מין או עו"ג פסולה ובעל ה"ג כתב שאין צריכה תגין: עשרת בני המן צריך לכתבם כשירה ולא כשאר שירות שחלק ע"ג כתב אלא מניח חלק בין כתב לכתב כזה את פרשנדתא
ואת דלפון

וקאמר בירושלמי שהיא פסולה אם לא עשה כן וצריך להאריך וי"ו דויזתא ירושלמי א"ר יוסי בר בון צריך שיהא איש בריש דפא ואת בסופה שניץ ונחיץ כהדין קנטירא נקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה ונקראת איגרת שאם הטיל בה ג' חוטי גידים כשרה ובלבד שיהו משולשין משום שיש בו פירושים שונין צריך לצאת ידי כולם לעשות א' בראש היריעה וא' באמצעיתו וא' בסופו וא' בחלק רביעי מכאן וא' בחלק רביעי מכאן וצריך להיות שיור בראש היריעה ובסופה כשתופרה ביחד שלא יתפור הכל ובמשהו סגי וצריך שיהא כתובה לבדה שלא תהא מחוברת עם הספרים

ומ"ש אם כתבה מין או עו"ג פסול ג"ז מדברי הרמב"ם ובה"ג כ' שאין צריכה תגין כלומר ודלא כר"ת וזה ל' שבלי הלקט כתב בעל היראים כל הלכות ס"ת בה וצריך שיהיו אותיות שעטנ"ז ג"ץ מזויינים ג' זיינים ושתהא כל אות מוקפת גויל מד' רוחותיה ובעל הדברות כתב שאין צריך לזיין האותיות וכ"כ בעיני דגריעא מגילה מס"ת ומעשים בכל יום שקורין במגילה שאינה מזויינת ולא ראינו כן מקומינו מעולם לזיין מגילה עכ"ל:

עשרת בני המן צריך לכתב' כשירה ולא כשאר שירות וכו' בס"פ קמא וכו' (טז:) כל השירות כולן נכתבות אריח ע"ג לבינה ולבינה ע"ג אריח חוץ משירה זו ומלכי כנען שאריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג לבינה מאי טעמא שלא תהא תקומה למפלת' ופירש"י אריח. הוא הכתב לבינה הוא חלק שהוא כפליים מן הכתב והאריח חצי לבינה שלא תהא להם תקומה להרחיב לצדיו תחתיו וכ' הר"ן שיותר נראים דברי ר"ת שכתב שאריח הוא מן הכתב כמו כן לבינה הוא מן הכתב וה"פ כל השירות אריח ע"ג לבינה וכו' וקורא השיטה הארוכה לבינה והקצרה אריח כעין שכתובות שירת הים ושירת דבורה. חוץ משירה זו שאריח ע"ג אריח ואת ואת ואת שכן תיבות קצרות זו למעלה מזו ולבינה קורא לשמות שהם ארוכות והם ג"כ זה למעלה מזה ומאי דקאמר שלא תהא תקומה למפלתן טעמו של דבר שכשהחומה שוה בשני ראשים ואין בה בליטות אין להוסיף עליה ולחזקה כמו שהיו יכולים אם היו שם בליטות ושיני החומה שאז יוכלו להוסיף על הבנין ולחזקו וכגון זה שירת הים משא"כ זו שהעמיד הכל שלה כל א' שוה מב' צדדיו ושירת האזינו נמי כיוצא בזו היא שעמודיה שוים מפני שיש בה מפלתן של רשעים דכתיב מראש פרעות אויב וכתיב כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו ומיהו כל שיטותיה ארוכות כדמוכח במסכת סופרים ולא תקשי לך הא דאמרינן כל השירות כולן אריח ע"ג לבינה וכו' דה"ק כל השירות שיש בהם אריח ולבינה הם נכתבים אריח ע"ג לבינה לבינה ע"ג אריח חוץ מזו שאע"פ שיש בהם אריח ולבינה הם נכתבים אריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג לבינה אבל שירת האזינו אין אריחין כלל עכ"ל וכתב המרדכי בירושל' בעיא כדין לעכב או למצוה ומסיק לעכב וצריך להאריך וי"ו דויזתא גם זה שם וי"ו דויזתא צריך למימתחי' בזקיפא מאי טעמא דכולהו בחדא זקיפא איזדקיפו וכ' הר"ן י"ל דלאו למימרא דבעי לאורוכי טפי משאר ווי"ן שהרי לא מצינו שנימנית במסורה באותיות גדולות אלא לפשוט ראשו הכפוף והיינו ל' מתיח' שהוא זקוף מל' זקיפה ואחרים פי' שצריך להאריך בה בקריאתה (ח) ולא יחטוף אותה והרא"ש כתב יש מפרשים מותח בקריאתה ויש מפרשים בכתיבתה (ט) והיא מאותיות גדולות ע"כ וז"ל א"ח פירש הרא"ש צריך לממתחיה לזקוף ראשו הכפוף וכל המאריכו אינו אלא טועה לפי שלא מצינו וי"ו זה בתוך אותיות גדולות עכ"ל ירושלמי א"ר יוסי ב"ר בון צריך שיהא איש בריש דפא ואת בסופה עשרת בסוף דפא בפרק בני העיר וכתב בה"ג פר"י כזה" ומדקדק מל' ואת בסופה ע"כ בסוף שטה ר"ל שאת בסוף הדף והלא אמרי' שעשרת בסוף דפא אלא בראש שטה ובסוף שטה ר"ל עכ"ל וכן נהגו: **ומ"ש** בירוש' שניץ ונחיץ כהדין קנטירא נראה דשניץ היא מלשון שנ... כלומר כעין שנצים שעושים לכיס שאחד מהשנצים בולט מצד זה והאחד בולט מהצד השני כך איש בריש דפא ואת כנגדו בסוף אותה שטה ואצטריך למימר הכי כדי שלא תטעה לפרש דואת בסופה בסוף דפא קאמר ומשום הכי כתב שניץ ללמדך דלאו בסוף דפא קאמר אלא בסוף שטה דהיינו כעין שניץ כדפרישית ומ"ש ונחיץ כהדין קנטירא נראה שר"ל שוה מב' צדדין כמו בניין השוה שמשליכין משקולת הבנאין מראשה לסופה והיא שוה כך כל תיבות של שמות עשרת בני המן הם זע"ז בלי שום בליטה וזה כפר"ת באריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג לבינה ומצאתי כתיב ונחיץ פי' לשון חילוק והוא הנחלק ונחלב לב' חצאין קנטירא פי' הוא כמו מטה ושבט של ברזל שהוא של בנאין לחתוך בו את הכותל וכן פי' בערוך וביאור הענין שירת בני המן את את מצד א' והשמות מצד אחד אלו כנגד אלו וזהו כוונת המאמר שניץ ונחיץ וכו' ר"ל כמו הלולאות של כיס שעושין מצד זה ומצד זה ומכניס רצועה בין אלו שמצד זה ובין אלו שמצד אחר ומושך הרצועה ונקשר הכיס כך אלו את ואת מכאן ופרשנדתא ושמות האחרים מכאן כמו השנצים ונחלקה זו השירה לב' חלקים לכאן ולכאן כמו השבט של בנאין החותך את הכותל לכאן ולכאן ע"כ:

איש	ואת
פרשנדתא	ואת
דלפון	ואת
אספתא	ואת
פורתא	ואת
אדליא	ואת
ארידתא	ואת
פרמשתא	ואת
אריסי	ואת
ארידי	ואת
ויזתא	עשרת

נקרא ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה ונקראת אגרת שאם הטיל בה ג' חוטי גידים כשרה בלבד שיהיו משולשין בפ"ב דמגילה (יט.) פירש"י נקראת ספר. ונכתב בספר וכתב הרא"ש פירש"י שיהא מראש התפר עד מקום תפירת הגיד כממנו עד הגיד הב' וכ' מן הב' לג' כמו מן הג' עד סוף התפר וכפירושו מצינו במכות (ט.) גבי ערי מקלט דאמרינן התם ושלשת שיהו משולשות שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכם ומשכם לק"ש כמקדש לצפון והרי"ף כתב שאם הטיל בה ג' חוטי גידים כשירה שנים בשני קצות היריעה ואחד בתוך היריעה ובלבד שיהיו משולשין פי' שאותו שבתוך היריעה יהיו באמצע היריעה ואשכחן נמי משולשין בכה"ג בפ' כילד מעברין (נז.) גבי ג' כפרים משולשין ובבכורות (לט.) גבי מומים הלכך כיון דאשכחן תרי גווני משולשין יש להחמיר במגילה ולהטיל בה גידין כשני הפירושים והם ה' חוטי גידין עכ"ל וכ"כ המרדכי וכך הם דברי רבי' והוי יודע שהרמב"ם מפרש דמשולשין היינו שצריך לתפור ג' תפירות בראש היריעה וג' בסופה וג' באמצעיתה ולפי זה אם באנו לצאת ידי כל הפירושים צריך לתפור י"א תפירות ג' בראש היריעה וג' בסופה וג' באמצעיתה ותפירה א' בחלק הד' מצד זה ותפירה אחת בחלק הד' שמצד האחר (י): **וצריך** להיות שיור בראש היריעה ובסופה כשתופרים ביחד שלא יתפור הכל ובמשהו סגי בס"ת בעינן הכי כדאית' בפרק שני דמגילה (שם:) וטעמא כדי שלא יקרע ולמד רבי' למגילה מס"ת וז"ל המרדכי מספקא לן אי בעינן במגילה שיור תפר וסברא היא דבעינן עכ"ל:

וצריך שתהא כתובה לבדה שלא תהא מחוברת עם הספרים וכו' בפרק שני דמגילה (שם:) אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ומחו ליה אמותא בצבור שנו ומקמי הכי אמרינן התם אהא דלא יצא אמר רבא לא אמרן אלא דלא מחסרא ומייתרא פורתא אבל מחסרא ומייתרא פורתא לית לן בה ופירש"י הכתובה בין הכתובים. ספרים שהיו בימי החכמים כולם בגליון כס"ת שלנו: לא יצא. דבעינן אגרת לעצמה דמפרסם ניסא טפי דכי קורא בין הכתובים נראה כקורא במקרא: או מחסרא או מייתרא. ארוכה משאר קלפים למעלה או למטה או קצרה מהם ויש לה היכר לעצמה וכתב הר"ן ומחו ליה אמותא לא אמרו אלא בצבור

עמוד כלל ואולי מפני מחלוקת הפוסקים בדין זה נהגו כן דשב ואל תעשה עדיף ובדרשות מהרי"ל כתב טעם אחר על מנהגינו ולא מתיישב לע"ד: לשון הרמב"ם אין כותבין את המגלה אלא בדיו על הגויל או על הקלף כספר תורה ואם כתבה במי עפצא וקנקנתום כשרה וכו' ותימה שזה הפך משנתינו בקומוס ובקנקנתום לא יצא ונראה דעת הרמב"ם ז"ל דמשנתינו מדבר בקנקנתום לחודא אבל בשנותנין קנקנתו' במי עפצא שרי ולא גרע מס"ת וראייתו בזה מדתניא בפ' היה נוטל רבי יהודה אומר אומר היה ר"מ לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו חוץ מפרשת סוטה ומטעם זה פסק בפ"א מה' תפילין דאם כתב במי עפצא וקנקנתום כשרה ר"ל במי עפצא וקנקנתום מעורבין יחד ומש"ה פסק במגלה נמי דכשר בכה"ג דנלמדנו מדין ק"ו מס"ת כמ"ש ה' המגיד בה' מגלה ועיין בפי' המשניות להרמב"ם בפרק היה מביא שם נתבאר דכך ה"א דעתו והיא דעת הרא"ש לענין ספר תורה דדוקא עם מי עפצא כשר ועיין בי"ד סוף סי' רס"א. גם דברי הר"ן ז"ל שכתב בסוף דבריו דקנקנתום שרי בספר תורה היינו דוקא עם מי עפצא מעורב יחד אבל הקנקנתום לחודיה ודאי אסור כמו מגלה וכך מדוקדק בדבריו למעיין בה היטב ע"ש פ"ב דמגלה: **ומ"ש** והרמב"ם ז"ל כו' כלומר חולק על ר"ת בזה שסובר שא"צ עבוד לשמה והוסיף על ר"ת בזה היכא שכתבה מין או עו"ג פסולה ובעל ה"ג חולק ג"כ על ר"ת שסובר שאין צריך תגין:

עשרת בני המן וכו' מימרא בספ"ק שירה זו אריח על גבי אריח לבינה ע"ג לבינה ודברי רבי' הם על פי פי' רש"י דאריח היינו הכתב ולבינה החלק ומשמע לפירושו דלא בעינן דליהוי ואת ואת זו ע"ג זו דהוא הדין אם כתב כזה נמי שפיר דמי כיון דמניח חלק בין כתב לכתב אבל ר"ת פירש אריח היינו ואת ואת דבעינן דליהוי כולן זו על זו וכן השמות זה ע"ג זה ועיין בר"ן ובמרדכי ומ"ש וקאמר בירו' שהיא פסולה וכו' כ"כ המרדכי וז"ל בירושלמי בעי כדין לעכב או למצוה ומסיק לעכב אבל באגודה כתב דבעי' זו דירושלמי קאי על עשרת דבעינן למהוי בנשימה אחת אי למצוה או לעכב ובמהרי"ל כתב מעשה במעגנצ"א שמפסיק בינייהם הקורא ולא אמרם בנשימה אחת והצריכו חכמי העיר לחזור לראש המגילה ובתוס החזירוהו לראש דדי לו לחזור לחמש מאות איש עכ"ל נראה דחזרה זו כל עיקר היא ע"פ האגודה שסובר דמסקנת הירושלמי לעכב היא קאי על עשרת דבעי למהוי בנשימה אחת אלמא דבעשר' בני המן עצמן לא קא מבעיא ליה דפשיטא דבעי נשימה אחת אף לעיכובא וכל זה שלא כדברי התו' שכתבו דנשימ' אחת דקאמר לכתחלה אבל דיעבד יצא ובהג"ה מיימונית כתב דמספקא ליה לראבי"ה אי למצוה אי לעכב ע"כ:

את פרשנדת'	ואת דלפון	ואת
אספתא	ואת	פורתא
ואת אדליא	ואת	ארידת' וכו'

ירושלמי אמר ר"י בר בון צריך שיהא איש בריש דפ' ואת ואת בסוף שניץ ונחיץ כהדין קנטירא כבר פי' הב"י מה שפי' ולי נראה דהירושל' בא לבאר שהשירה הזאת צריך לכתב' לענין שיהא את ואת ואת זו למעלה מזו ושמות הרשעי' ג"כ זה למעל' מזה וזהו שניץ כעין שנצים לכיס רצועה אחת מצד זה ואחת מצד זה כך כל ואת ואת מצד אחד כעין רצועה אחת וכל שמות הרשעים מצד אחר כעין רצועה שנייה ואתא לאורויי דלא נימא דעיקר קפידא להניח חלק לבד בין כתב לכתב איך שיהיה וכמו שפי' לדעת רש"י דליתא ונחיץ פי' מלשון ההולך בשו' לא יטה לא לימין ולא לשמאל וקנטירא פי' הוא חוט של בנאין שמסמן בו את הקורה לחתך אותו מצדדיו כדי שיהא שוה מכל צד ור"ל שתהא איש בריש דפא ואת בסוף שיטה כזה ולאפוקי דנכתוב את בריש דפא כזה פרשנדתא בסוף שיטה דבכה"ג נמי הוי שניץ ואשמעי' הירושלמי דלאו שפי' דמי למהוי הכי דא"כ לא היה שוה מכל צד דהא עשרת מכלל השירה היא וכשיכתוב את בריש דפא א"כ בסוף הדף לא יהא שוה וכן בסוף השירה לא יהא שוה אבל אם איש בריש דפא שפיר הוא שוה מכל צדדיו בראש ובסוף וכן מכל צד וצד כקורה השוה מכל צד ולפ"ז צריך לדקדק בעשרת שבסוף שלא יהא בולטת חוץ לשיטה טפי מואת ואת שלמעלה ממנו וכן נוהגין ועוד נראה לפרש דשניץ מורה ג"כ כשם שהרצועה שמצד שמאל מושך עליו הכיס שביד ימין וכן הרצוע' שמצד ימין מושך אליו הכיס שמצד שמאל וכן כשיהי' איש בריש דפא ואת בסוף דפא השתא מושך אליו פרשנדת' שבשיטה שנייה בצד ימין וכן ואת בסוף שיטה שנייה מושך אליו דלפון שבשיטה שלישית לאפוקי אם יהא את בריש דפא ופרשנדתא בסוף שיטה דאז אין נמשך שום שיטה לשטה שבצדה

איש	ואת
פרשנדתא	ואת
דלפון	וכו'

פרשנדתא	ואת
דלפון	ואת
וכו'	ואת

כי

בצבור

דרכי משה

(ח) ובמהרי"ל שכן היה נוהג כשקרא המגילה: (ט) כ' בא"ז פרשנדתא א' קטנה פרמשתא א' גדולה עוד האריך שם בכל חסירות ויתרות הראוין להיות במגילה ובמקצת אין נוהגין כדבריו לכן לא כתבתי וע"ש: (י) וכתב בהג"מ פ"ב בשם ר' שמחה שטוב יותר לתפור בפשתן בין חוטי הגידים אלו מלהניח בלא תפירה בינתיים וכ"כ הכלבו ועכשיו נהגו לתפור כולה בגידים כתב בתא"ו נ"י ח"א במסכת סופרים צריך שתהא התפירה חוץ לכתב ולא מבפנים עכ"ל:

הספרים ואם היא מחוברת עמהם וקרא בה ביחיד יצא בלבד שתהא נגללת כס"ת אבל בצבור לא יצא ואם יריעותיה עודפות מעט על שאר היריעות שבספר או חסירות מעט אפילו בצבור יצא בה כתב ב"ה ז"ל הא דאמרי' בצבור לא יצא פי' בב"ה שהוא מקום צבור ובעי פרסומי ניסא אבל שלא בב"ה אפילו בי' יצא ולי נראה דכל י' מקרי צבור לכל דבר ואין חילוק אם הם בב"ה או לא ואם אין מגילה כשירה יש מתירין לקרותה בחומש כדאמר לענין לולב שיוצא ביבש בשעת הדחק כתב ב"ה ז"ל שאם קרא במגילה גזולה יצא :

תרצ"ב **הקורא** מגילה מברך לפניה ג' ברכות על מקרא מגילה ושהחיינו ושעשה נסים וכתב ר"ת ז"ל שאף ביום צריך לברך שהחיינו שעיקר מצות קריאתה ביום והרמב"ם ז"ל כתב שאין מברכין שהחיינו ביום וא"א ז"ל הסכים לדעת ר"ת ואין נוהגין כן ולאחריה במקום שנוהגים לברך יברך והאידנא נוהגין לברך (ב) מאי מברך בא"י אמ"ה האל הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתינו והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו בא"י הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם האל המושיע כתב ר"ע ז"ל לא אמרינן האל הרב (ג) דהא אמרינן אלהינו וב"ה ז"ל כתב מסתברא כיון שברכה אחרונה במנהגא תליא מילתא אין לגעור במי ששח בקריאתה דלאו הפסקה היא אלא בקריאה תליא מילתא ואינו נראה דכיון שהוא מברך צריך שלא להפסיק דמאי נפקא מינה דתלי במנהגא סוף סוף הוא מברך : מי שקורא לחולה אע"פ שהוא יצא כבר יברך להוציא מי שקורא לו דקי"ל כל הברכות אע"פ שיצא מוציא תוספתא קרא בין עומד בין יושב בין שבירך לפניה ולא לאחריה בין לאחריה ולא לפניה או שלא בירך כלל לא לפניה ולא לאחריה יצא :

תרצ"ג **כתב** ר"ע ז"ל בליל פורים (א) אחר קריאת מגילה אומר ובא לציון וי"א שא"א אותה לפי שאין עיקר הגאולה בלילה אלא מתהילין ואתה קדוש ואם חל במ"ש אומרים ויהי נועם

כי אין קשר לשיטה אחת עם חברתה : **ואם** אין מגילה כשרה יש מתירין לקרותה בחומש וכו' כתב ב"י נראה דמברכין עליה דאל"כ מאי מתירין דקאמר ומיהו נראה דמיירי בחומשין שעשויין בגלילה כס"ת ותפורה בגידין אלא שנמצא בו דבר הפוסלו ואעפ"כ קורין בו ומברך אם אין שם מגלה כשר' וכדעת הרמב"ם שהתיר לברך על ס"ת פסולה אם אי אפשר בס"ת כשרה כדלעיל בסי' קמ"ג אבל בחומשין שלנו שהם בקונטרסים כתובים בשני עבריהם וכ"ש ספרי הדפוס שלנו שאינן נכתבין וקרא קאמר ונכתב בספר דבר פשוט הוא שאין יוצאין בה והו"ל כקורא ע"פ ואפי' בשעת הדחק דלא אפשר באחר אינו מברך וכן השיב הרשב"א בתשובה סי' ש"ע על מגלה הכתובה בין הכתובים שלנו שהן כתובין בקונטרסים ותפורין בפשתן ומנוקדין יוצא בה או לא והשיב דבר ברור הוא שלא יצא דכל שאינו כתובה בגולל כס"ת פסולה דהא נקראת ספר וצריכה נמי שתהא תפורה מקצתו בגידין כס"ת וכו' אבל מחמת הניקוד איני רואה שתפסל בכך עכ"ל וכן נראה עוד מדאייתי ראיי' מלולב ולשם לולב הוא אלא שנעשה יבש דפוסלו אף כאן בעינן דליהוי האי חומש ספר אלא שיש שם דבר שפוסלו התם הוא דקאמרינן שיצא בו בשעת הדחק ומברך עליו כתב הרשב"א בתשובה סי' תס"ז ודאי הקורא את המגילה להוציא הצבור אפילו לא השמיט בה אלא תיבה אחת חוזר וכדמשמע בירושלמי בטעות דיהודיים התם הוא דהלשון והענין אחד אינו חוזר הא לאו הכי חוזר אבל בשומעין א"צ לכוין בכל תיבה ותיבה והביא ראיות לדבר : **תרצ"ב הקורא** מגלה מברך וכו' ר"פ הקורא עומד ומ"ש וכתב ר"ת וכו' כ"כ התו' והרא"ש והמרדכי משמו דמדליף לה ריב"ל דחייב אדם לקרות המגילה בלילה ולשנותה ביום מדקאמר קרא אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי משמע דהעיקר הוי ביממא כיון שהזכירו הכתוב בתחלה וקרא משמע נמי הכי ולילה ולא דומיה לי כלומר אעפ"י שקורא ביום חייב נמי לקרות בלילה ועיקר פרסומי ניסא הוי ביממא וגם עיקר הסעודה ביממא הוא כדאמרי' לקמן דאם אכלה בלילה לא יצא וכתיב נזכרים ונעשי' ואיתקש זכירה לעשייה כדאיתא בפרק הקורא למפרע וה"נ איתקש מה עשייה ביממא אף זכירה כן והכי נהוג : **ולאחריה** במקום שנוהגין וכו' עד כתב רב עמרם לא אמרינן האל וכו' כ"כ המרדכי בשם בה"ג דהכי נהוג במתיבתא והר"א טירנא כתב עוד דאף בחתימה אין אומרין האל הנפרע אלא בא"י הנפרע כיון שגם עתה הזכיר השם וכתב עוד שיאמר הדן את דינינו הנוקם את נקמתינו וכו' והמשלם וכו' והנפרע וכו' סמוך לחתימה מעין חתימה ולא כספרים שכתוב בהן איפכא אבל ברמב"ם בסמ"ג כתב ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם האל הרב וכו' והנוקם וכו' והנפרע וכו' המשלם וכו' בא"י האל הנפרע וכו' ונראה ליישב דס"ל דצ"ל בפתיחת הברכה בא"י אמ"ה וכן בחתימה צ"ל בא"י כדין כל הברכות ארוכות אלא שמוסיפין כאן שם האל לפי שבמזמור על אילת השחר שאמרה אסתר הזכירה שם האל בתפלתה אלי אלי למה עזבתני והוא לאשר נס זה על ידה היה בשם אל חסד אל כל היום שגם שכבר נגזר ונכתב ונחתם בב"ד של מעלה להרוג ולאבד וגו' נהפוך היה שישלטו היהודים בשונאיהם ואין זה אלא במדת חסד אל ולכן גם בחתימה אומרים האל הנפרע וכו' לפי שלא היתה תשועתם שלימה אלא בשתי' אחת שנפרע לנו מאויבינו ושנית שהושיענו מידם וכל אחת משתים אלה לא היתה אלא במדת חסד אל כי לא היה הדור זכאי . גם אין לשבש הנוסחא בסמוך לחתימה כי גם המשלם גמול וכו' הוא מעין החתימה ומיהו כבר נהגו שלא לומר האל בפתיחה וכדברי ר"ע אבל בחתימה אומרין האל : **וב"ה** כתב וכו' איכא למידק אף לדעתו שאין השיח' הפסק מ"מ יש לגעור בו כדי שיכוין למצוה דאפילו במצוה שאין מברכין לאחריה כגון תקיעת שופר ובדיקת חמץ וכיוצא בהן יש ליזהר שלא להשיח באמצע המצוה כ"ש מגלה שנקראת אגרת שצריך לקרות כולה כאחד בלי הפסק ואין היתר אלא כדי נשימה בלחוד כמ"ש בהגה' מיימוני ויראה דדעת ב"ה דאין ברכה זו לאחר מגלה כברכת ישתבח לאחר פסוקי דזמרה וכיהללוך אחר הלל וכברכות ק"ש שהשח בהם עבירה הוא בידו וחוזר עליה ממערכי המלחמה ולזה אמר אין לגעור' וכו' כלומר אין לגעור בו שהיא עבריין והיינו גערה דידהו דנדוי הא מיהו ודאי יש לגעור בו שלד זה כדי שיכוין לבו למצוה וכדכ' הרשב"א בתשובה בסי' רמ"ד וכן לעיל בסי' תל"ב גבי בדיק' חמץ בדברי הרא"ש : **ומ"ש** ואינו נראה וכו' טעמו דכיון שמברך הוה עליה חובה כמו ברכת ישתבח אחר פסוקי דזמרה מיהו ב"י כתב דאעפ"י שהוא מברך לא שייכא אמגלה אלא משבח ומודה על הנס לבד הוא וכדכ' הר"ן אבל רבינו לא ס"ל הכי אלא שייכא אמגלה והכי משמע מלישנא דקאמר מברך לאחריה דעל המגלה הוא מברך לאחריה : **תרצ"ג כתב** ר"ע וכו' עד ואם לא אמרו מחזירין אותו כבר כתבנו מדין זה בארוכות סי' תרפ"ב והמסקנא דבתפלתה אין מחזירין אותו

תרצ"ג כתב ר"ע בליל פורים אחר קריאת המגילה אומר ובא לציון גואל וכו' אלא שמוסיפין על הניסים בהודאה וכן בלילה כתב

הגהות

בצבור י"מ לא אמרו לא יצא אלא בצבור אבל ביחיד יצא וכן דעת הרי"ף וליסנא לא משמע הכי דא"כ הול"ל ה"מ בצבור אבל ביחיד יצא ומדקאמר ומחו ליה אמוחא משמע שהם מחליטים כח הדבר בעצמו לפיכך נראה דה"ק ומחו ליה אמוחא שאין לך לומר לא יצא שלא אמרו אלא בצבור אבל היחיד אפילו לכתחלה הלכך אפי' בצבור דיעבד מיהא יצא עכ"ל אבל הרמב"ם כתב בהדיא בצבור דיעבד נמי לא יצא וכדעת הרי"ף וכן דעת הרא"ש ג"כ והכי נקטינן : **כתב** ב"ה ז"ל הא דאמרינן בצבור לא יצא פי' בב"ה כשהוא מקום צבור וכו' טעמו משום דאף על גב די' מיקרו צבור בכל מקום שהם היינו לענין קדיש וקדושה וכיוצא בהם דאכל בי י' שריא שכינתא אבל בדברים שהם משום פירסומי ניסא כל שאינם בב"ה לא הוי פירסומי כולי האי והלכך חשיבי כיחיד לענין זה : **ואם** אין מגילה כשרה יש מתירין לקרותה בחומש וכו' כ"כ הרוקח וא"ח ונראה שמברכין עליה דאל"כ מאי מתירים דקאמר והכי משמע נמי מדמייתי מלולב היבש בשעת הדחק שרוב הפוסקים סוברין שמברכין עליו וכמ"ש הוא בעצמו בסימן תרמ"ט אבל כבר כתבתי שם שלענין מעשה יש ליטלו בלא ברכה וכן יש לעשות כשאין מגילה כשרה קורא אותה בחומש בלא ברכה : **כתב** ב"ה שאם קורא במגילה גזולה יצא נראה שלמד כן מדין שופר שנתבאר בסימן תקפ"ו וכן כתב הרשב"א בהדיא בתשובה דיוצאין במגילה גזולה כמו שיוצאין בשופר הגזול דכאן וכאן בקול הוא יוצא ואין בקול דין גזל : **תרצ"ב הקורא** מגילה מברך לפניה שלש ברכות וכו' בריש פרק הקורא עומד (דף כא) : **וכתב** ר"ת שאף ביום צריך לברך שהחיינו שעיקר מצות קריאתה ביום כ"כ התוספות והרא"ש והמרדכי בפ"ק דמגילה (ד .) אהא דאריב"ל חייב אדם לקרות המגילה בלילה ולשנותה ביום אבל הרמב"ם כתב שאינו חוזר לברך שהחיינו ביום וטעמו כדאשכחן בסוכה שמברך שהחיינו בלילה ואינו חוזר לברך ביום וכן פשט המנהג (א) : **ולאחריה** במקום שנוהגים לברך יברך משנה בפרק הקורא עומד (כא.) : **ומ"ש** מאי מברך הרב את ריבנו וכו' ג"ז שם וכתב הר"ן יש לתמוה ברכה זו למה פותחת בברוך שהרי היא סמוכה לברכה שלפניה דהא מגלה ודאי לא מפסק' כי היכי דלא מפסיק ק"ש בברכותיה דמש"ה חשבינן ברכה אחרונה שלה סמוכה לחברת' וי"ל דהאי ברכה אחרונה לאו אקריאת מגילה אלא ברכה בפ"ע שנתקנה על הנס : **כתב** בארחות חיים אע"ג דאין חותמין בשתים הני שתים שייכי אהדדי ואין תשועה שלימה אלא בשתיהן אחת שנפרע לנו ואחרת גדולה מזו שהושיענו ולא נפקד ממנו איש כדכתיב ואיש לא עמד בפניהם וכתב ע"ש ירושלמי לא אמרו ברכה לאחריה אלא בצבור (ד) : **כתב** ר"ע לא אמרינן האל הרב וכו' וכ"כ המרדכי בשם בה"ג דהכי נהוג במתיבתא וכ"כ בא"ח : **וב"ה** כ' כיון שברכה אחרונה במנהגא תליא מלתא כ"כ בשבלי הלקט בשם בעל הדברות ואין לשון רבינו מדוקדק וכך היה לו לרבינו לכתוב כתב ב"ה כיון שברכה אחרונה וכו' דהא לא אתא ב"ה לאיפלוגי על שום אדם : **ומ"ש** רבי' ואינו נראה דכיון שהא מברך צריך שלא להפסיק וכו' אינה טענה דכיון שאינו מחוייב לברך לבסוף כמנ"ג שברכה זו לא שייכא אמגילה אלא הרי הוא כמשבח ומודה על הנס וכמו שכתב הר"ן והלכך אינה ענין למגילה לומר שלא יפסיק בקריאתה . מיהו היינו בקורא עצמו אבל השומע מטעם אחר אין לו להפסיק דבעודו מפסיק לא ישמע מה שהקורא קורא ונמצא שלא שמעה כולה ולא יצא וז"ל הרשב"א שאלת ש"צ שבירך על מקרא מגילה וקרא מקצתה ושמע קול קטטה בחוץ ויצאו מקצתם ואח"כ חזרו מהו : **תשובה** אפילו שהא כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש בין להלל בין למגילה בין לשופר ואם חזרו וקראו עשו שלא כהוגן ואם ברכו ה"ז ברכה לבטלה ולא עוד אלא שאפילו שח אין השיחה מפסקת מן הדין כי אין השיחה הפסק אלא כששח בין ברכה לתחלת המעשה אבל אחר התחלת המעשה או המצוה שבירך עליה אין הפסק ואינו חוזר אלא שכיוצא בזה ראוי שלא לשוח עד גמר המצוה וגוערים בו עד שיכוין במצוה אבל אם שח אינו חוזר והראיה שהרי פוסק באמצע ההלל מפני הכבוד ששואל ומשיב והאי כדיניה והאי כדיניה ואינו חוזר ומברך עכ"ל : **מי** שקורא לחולה אע"פ שהוא קרא כבר יברך להוציא מי שקורא לו דקי"ל כל הברכות אע"פ שיצא מוציא בסוף פ' ראוהו ב"ד (כט.) תנא אהבה בריה דר"ז של הברכות כולן אעפ"י שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם והיין ותו תניא התם בהלל ובמגילה אעפ"י שיצא מוציא : **תוספתא** קרא בין עומד בין יושב בין שבירך לפניה ולא לאחריה וכו' תוספתא זו כתבה הרוקח : **כתב** בת"ה מי שהוא אנוס קצת שלא יכול לילך לב"ה לקריאת המגילה וצריך להמתין עד לאחר שקראו הקהל וקשה עליו לישב כ"כ בתענית יכול לשמוע קריאתה מבעוד יום לאחר תפלת ערבית מפלג המנחה ואילך דהיינו שעה ורביע קודם הלילה :

דרכי משה

תרצ"ב (א) והמרדכי כ' פ"ק דמגילה ע"ד דהר"ם היה מברך שהחיינו בלחש תוך שהקהל היו עונין אמן לאפוקי מידי כל רבוותא וכ"ה בהג"מ פ"ט דהלכות מגילה והמ"מ כתב דבמקומו נהגו לברך אף ביום וכן אנו נוהגין כתב הגה"א פ"ב דמגילה וש"ד שראובן יברך לפניה ולאחריה ושמעון קורא והכי איתא בתוספתא : (ב) וכתב הגה"מ פ"א ונהגו לומר אשר הניא ואין לאומרו רק בלילה וכ"ב וכתבו מנהגים ישנים אבל הרב את ריבנו אומרים אף ביום וכ"כ כתב מהרי"ל דאין להתחיל בברכה שאחריה עד שחזרו וכרכו המגילה : (ג) כתב במנהגים שלנו שיש לומר והנפרע באחרונה כדי שתהיה מעין החתימה סמוך לחתימה ואין לומר האל הנפרע דהא גם לבסוף הזכיר השם : (ד) וכ"כ הכלבו :

תרצ"ג (א) וכתב מהרי"ל לאחר שהתפללו ערבית ממתינין עד הלילה וקורין המגילה וע"ל סימן תרפ"ז אם יכול לקרותה קודם הלילה כתב המנהגים ואין לומר למנצח ולא אא"א ביומי פורים וכתב הכלבו וא"א מזמור לתודה אלא אומרים מזמור

נועם (ב) אחר קריאת המגילה ובבוקר מתפללין כבשאר ימים אלא שמוסיפין על הניסים בהודאה וכן בלילה ואם לא אמרו אין מחזירין אותו ולעיל בה' חנוכה כתבתי אם מסיימין בו כשם שעשית וכו' ואין קורין ההלל כ' ר"ע ז"ל מנהג בשתי ישיבות ליפול על פניהם כיון שהוא יום נס ונגאלו בו צריכין אנו לבקש רחמים שיגאלנו באחרונה כבראשונה ובתשובה מצאתי שאין נופלים על פניהם וכן המנהג ומוציאין ס"ת (ד) וקורין שלשה בפרשת בשלח מויבא עמלק עד סוף סדרא וקורין המגילה ואח"כ סדר קדושה:

תרצד

חייב כל אדם ליתן מתנות לעניים (א) ולפחות שתי מתנות לב' עניים מעות שגבו לחלק' לעניים בפורים אין רשאין לשנותן לצדקה אחרת ואין העני רשאי להוציאן לד"א אלא בסעודת פורים ואין מדקדקין בהן אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנין לו אחד ישראל ואחד עו"ג:

תרצה

מצוה להרבות בסעודת פורים וצריך שישתכר עד שלא ידע

הגהות מיימוניות בפ"ב מהלכות תפלה נראה להר"מ שאומרים על הניסים בערבית פורים אע"פ שלא קראו את המגילה דלא כסדר ר"ע שפסק שאין לאומרו עד לאחר קריאת המגילה (ג): **ומ"ש** ואם לא אמרו דאין מחזירין אותו נתבאר בהלכות חנוכה: **ומ"ש** ואין קורין את ההלל כלומר שמן הראוי היה לקריאת הלל על נס הנעשה ביום זה וכבר נתנו טעם לדבר בפ"ק דמגילה (יד.) משום דקריאת המגילה זו היא הלילא ורבא אמר מי דמי בשלמא התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה אבל הכא מאי נימא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש אנן כלומר דהא לא נגאלו אלא מן המיתה בלבד אבל עדיין נשארו משועבדים לאחשורוש:

כתב ר"ע מנהג בב' ישיבות ליפול על פניהם וכו' ובתשובות מצאתי שאין נופלין על פניהם כ"כ התוס' בפ"ק דמגילה וכו' ג"כ דאין אומרין למנצח משום דכתיב ביה צרה וצרה בפורים לא מדכרינן וכן נוהגים העולם וז"ל א"ח אין אומרים תחנה ולא למנצח ושיר מזמור בב' הימים אבל לקרות בתורה ולהזכיר על הנסים בט"ו אסור כי אם בי"ד עכ"ל ואיני יודע מה איסור יש בהזכרת על הנסים וכתב ע"ש השיר שהיו הלוים אומרים במקדש שגיון לדוד ומוציאין ס"ת וקורין ג' בפרשת בשלח מויבא עמלק עד סוף סדר משנה בפרק בני העיר בפורים ויבא עמלק וכתב הר"ן ואע"ג דלית ביה אלא ט' פסוקים וקיימא לן דאין פוחתין מי' פסוקים בצ"ה היכא דמפסיק ענייני שאני וכן כתבו התוספות והרא"ש בפרק הקורא עומד ועכשיו נהגו לחזור פסוק אחרון כדי להשלים י' פסוקים:

כתב הכלבו בסוף סי' מ"א פורים שחל להיות במ"ש שקורין מגילה לאור הנר מברך בורא מאורי האש קודם ויש חולקין ואומרים שאינו צריך לברך עליו לפי שכבר נפטר ביוצר המאורות אמנם טעמא דמסתבר הוא שלא יהנה ממנו בלא ברכה:

תרצד חייב כל אדם ליתן מתנות לעניים ולפחות ב' מתנות לב' עניים בפ"ק דמגילה (ז.) תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו שני מנות לאיש א' ומתנות לאביונים ב' מתנות לשני ב"א וכאן כתב רבינו דין מתנות לאביונים ובסי' תרצ"ה כתב דין משלוח מנות איש לרעהו:

מעות שגבו לחלק לעניים בפורים אין רשאין לשנותם לצדקה אחרת ואין העני רשאי להוציאן לדבר אחר אלא בסעודת פורים ברייתא במציעא פ' האומנים (עח:) מגבת פורים לפורים מגבת העיר לאותה העיר ואין מדקדקים בדבר אבל לוקחין את העגלים ושוחטין ואוכלין אותם והמותר יפול לכיס של צדקה ר' אליעזר אומר מגבת פורים לפורים ואין העני רשאי ליקח מהם רצועה לסנדלו אלא א"כ התנה במעמד אנשי העיר דברי רבי יעקב שאמר משום ר"מ ור' שמעון בן גמליאל מיקל ופירש"י מגבת פורים · מעות שגובים הגבאין מבני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים כולם יתנו לעניים בפורים ואין מדקדקין לומר דיים בפחות והמותר יפול לכיס של צדקה אבל לוקחין את העגלים לרוב בכל המעות והמותר שלא יספיקו לאכול בפורים ימכור ויפול לכיס של צדקה (ב) וז"ל הג"א פי' אין הגזבר רשאי להפריש לפי ראות עיניו לצורך פורים והשאר להוציא לצדקה אלא בתחלה יעשה צורכי פורים ואחר שעשה כמשפט יטול המותר לצדקה וכתב המרדכי בפ"ק דב"ב דהא דתניא מגבת פורים לפורים דוקא ואינו יכול לשנותם לדבר אחר היינו דוקא הגבאי אבל בני העיר יכולים לשנות מגבת פורים לצורך מצוה אחרת ויש לתמוה על רבינו שפסק להאי ברייתא דקתני אין העני רשאי ליקח מהם רצועה לסנדלו שהרי כתבו הרי"ף והרא"ש שם דליתא להא ברייתא דסברה דמעביר על דעתו של ב"ה גזלן הוי אלא כר"ג קי"ל דמיקל וגם הרמב"ם בפ"ב מה' מגילה השמיט הא דאין עני רשאי להוציאן לדבר אחר ור"י כתב להא ברייתא וגרים בה דברי רבי מאיר שאמר משום ר"ע וכתב שרבים חולקים על הרי"ף ופוסקים כר"ע מחבירו ושדברי הרי"ף נראים וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם ז"ל:

כתב בהג"א פ"ק דמגילה מעות שחשב בלבו לחלקם ביום פורים אינו רשאי לשנותם אלא אותם מעות עצמם חייב לחלק ע"כ ונראה שהטעם משום דס"ל דלצדקה מחייב בה במחשבה כמו שסוברים קצת פוסקים כמו שכתוב בטור י"ד סי' רנ"ח בס"ד: ואין מדקדקין במעות פורים אלא כל הפושט את ידו ליטול נותנין לו ירושל' דפ"ק דמגילה:

ומ"ש רבינו אחד ישראל ואחד עו"ג כ"כ נמוקי יוסף בפ' האומנין בשם הרמב"ן שכן מנהג בכל ישראל ליתן אפילו לעו"ג דהואיל ואין מדקדקין בדבר ונותנים לכל אם אין אנו נותנים לעו"ג איכא משום איבה ותניא (גיטין סא.) מפרנסין עניי עו"ג עם עניי ישראל מפני דרכי שלום עכ"ל והגהות מיימוניות כתבו שכתב תלמיד א' לפני רש"י ראיתי ב"א שנוהגים לחלק מתנות בפורים לעבדים ולשפחות עו"ג העומדים בבתי ישראל והר"ם בשם רבי אפרים כתב דבעיר שלא הורגלו בכך אסור להרגילן אבל בעיר שהורגלו בכך אין לבטל הדבר משום דרכי שלום ע"כ ורבינו אפשר שבמקום שנהגו קאמר בדוקא או בעיר חדשה אם צריכים לנהוג כך מפני דרכי שלום: **כתב** המרדכי בפ"ק דמגילה במקום שאין עניים יכול לעכב מעות פורים שלו לעצמו וליתנו במקום שירצה:

תרצה מצוה להרבות בסעודת פורים וצריך שישתכר עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי מימרא דרבא בפ"ק דמגילה (ז:) וכתבו התוספות לא ידע
בין

אותו אפילו בשבת אבל בב"ה מחזירין אותו בין בחנוכה ובין בפורים ע"ש כתב בספר א"ח אסור לקרות בתורה ולהזכיר ע"ה כי אם בי"ד עכ"ל וכתב עליו ב"י ואיני יודע מה איסור יש בהזכרת ע"ה ע"כ ולפע"ד הדבר פשוט דאסור הוא ואם אמר ע"ה בט"ו צריך לחזור ולהתפלל דמשנה ממטבע הברכה שטבעו חכמים הוא ולא דמי למתפלל במ"ש שטעה דמבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשנייה ואפ"ה אם הבדיל בשניהם לא מחזירין ליה כמ"ש הרי"ף ר"פ ת"ה דהתם ודאי כיון דמ"ש היא ותקנו' חכמים להבדיל בתפלה במ"ש ושפיר עביד דאבדיל אלא דלכתחלה א"צ לאבדולי בתרתי אבל הכא בט"ו לאו פורים הוא ולא אתקון לומר ע"ה בתפלה אלא לפורים:

תרצד חייב כל אדם וכו' כלומר כל אדם אפי' עני המקבל צדקה חייב לתת ממה שנתנו לו לשאר אביונים בפורים דאין דין מתנות אביונים בפורים כדין שאר צדקה דהכשר מצות פורים כן הוא לתת מתנות לאביונים וכדין ד' כוסות בפסח ואפי' משלוח מנות חייבים בו העניים אעפ"י שלא יספיק להם בסעודתם לאכול לעצמם ולשלוח גם לאחרים וכדמשמע מרב חנינא בר אבין ואביי בר אבין לפי פי' רבינו לקמן בסי' תרצ"ה א"כ ה"ה למתנות אביונים בפורים אבל שאר צדקה דכל השנה אין עני המקבל הצדקה חייב בה אלא פעם אחת בשנה יתן דבר מועט לצדקה כדי לקיים מצות צדקה וכמ"ש בי"ד סי' רמ"ח רמ"ט: **מעות** שגבו וכו' ברייתא בפרק האומנים ופ' המקבל מגבת פורים לפורים מגבת העיר לאותה העיר וכתבו התוס' וא"ת דאמר בערכין מעות של צדקה מותר לשנותן בכל מה שירצה ואפילו באו ליד גבאי ואפי' אמר מנורה זו לבית הכנסת מותר לשנות למצוה אחרת וי"ל דדוקא בפורים אמרינן הכי דאין לשנות ומגבת העיר לאותו העיר כמו דפורים דוקא עכ"ל וכ"כ בהגהת מרדכי פ' האומנין ע"ש ר"ת וכך הם דברי רבינו וכ"כ הרמב"ם בפ"ב דמגילה אבל ממה שכתב הגהת אשיר"י פ"ק דמגילה ירא' שסובר דאין חלוק בענין זה בין פורים לצדקה אחרת דלעולם יכול לשנותם לכל מה שירצה אלא דברייתא ה"ק דכיון [illegible] צריך ליתן לעניים מעות לצורך סעודת פורים אם חשב בלבו לחלק ביום פורים ממעות אלו אותן מעות עצמן חייב לחלק ואין רשאי לשנות וה"ה בכל צדקה המרדכי בשם ר"י תירץ בפ"ק דב"ב דאין חילוק בין פורים לצדקה אחרת אלא בזה דבני העיר יכולין לשנות והגבאי אינו רשאי לשנות ע"ש:

ואין העני רשאי וכו' שם בברייתא ר' אליעזר אומר מגבת פורים לפורים ואין העני רשאי ליקח מהם רצועה לסנדלו אא"כ התנה במעמד אנשי העיר דברי ר' יעקב שאמר משום ר"מ ורשב"ג מיקל וכתב הרי"ף והרא"ש בפ' האומנים דליתה לדר"מ דסבר מעביר על דעתו של בעה"ב גזלן הוא אלא כרשב"ג קי"ל דמיקל והמרדכי בפ' המקבל ופ"ק דמגלה כתב ואין העני רשאי וכו' דר"מ שאמר משום ר"ע ורשב"ג מיקל והלכה כר"ע מחבירו וכ"כ בהגהת מיימונית · ומקור דבריהם מהסמ"ג סוף ה' מגלה שכתב כן אלא שכתב עוד וז"ל יש ספרים שגורסין זו דברי ר' יעקב שאמר משום ר"מ ולפי זה יכול להיות שהלכה כרשב"ג שמיקל בשל סופרים עכ"ל נראה דמספקא בהלכה זו לפי הגרסאות ודעת המרדכי והגה"ת מיימונית לסמוך על מ"ש הסמ"ק שאין העני רשאי וכו' וע"ז נסמך גם רבינו אף נגד דעת אביו הרא"ש ז"ל ומיהו העניים נהגו לשנות ואין מוחין בידם:

ומ"ש ואין מדקדקין וכו' כ"כ הרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק וכדאי' בירושל' ורבינו הוסיף לפרש אחד ישראל ואחד עו"ג וכ"כ בנ"י בהאומנים אבל בהג"מ בשם רש"י קורא תגר על הנותנים לעו"ג קורא עליהם כסף הרביתי להם וגו' ע"ש ולפי דעת רש"י אין מדקדקים דקאמר היינו לדקדק אחר העני הפושט יד אם הוא הגון וראוי וכשר או שמא הוא רמאי:

תרצה מצוה להרבות בסעודת פורים וכו' בפ"ק רב אשי הוה יתיב קמיה דרב כהנא נגה ולא אתו רבנן א"ל דילמא טרידי בסעודת פורים שמעי' דשרי להרבות בסעודת פורים ושלא לבא לבית המדרש מחמת טירדא דסעודת' דכיון דעסיק במצוה להרבות בסעודת פורים פטור ממצות ת"ת בבית המדרש: **וצריך** שישתכר וכו' מימרא דרבא שם וקשה הא אפילו שתה טובא לא טעי בה ופי' התו' עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים ורבא קיצר בלשונו וכן

דרכי משה

מזמור אלי אלי וגו' וא"כ כן במדינות אלו "אלא" אומרים מזמור לתודה כמו בשאר ימים: (ב) והכלבו כתב שאין לומר ויתן לך אבל באבודרהם כתב דיש לאומרו וכן כתב מהרי"ל ומנהגים שלנו וכתב עוד דיש להבדיל קודם הקריאה וכ"כ הכלבו דלא כמנהג נרבונא ונהגו לקרות קודם הבדלה והמנהג שלנו כמנהג נרבונא קורין המגילה ואשר הניא ואומרים ויהי נועם ומבדילין ואומרים ויתן לך וכ"ה במנהגים: (ג) וכ"ג כדברי מוהר"ם וכתוב במנהגים שא"א על הניסים בשושן פורים וכ"כ ב"י בשם א"ח דאסור לומר על הניסים בשושן פורים וכתב עליו ואיני יודע מה איסור יש בהזכרת על הניסים עכ"ל ואיני מבינו דמאחר דא"צ לאומרו אם אמרו הוה הפסק בתפלה ובבה"מ ואין לך איסור גדול מזה: (ד) וכתבו מהרי"ל ומנהגים אם הל מילה בפורים מלין התינוק ואח"כ קורין המגילה כדי שיהיה ג"כ בכלל יהודי ולומר ליהודים היתה אורה · וגו' ועוד דאורה זו תורה ושמחה זו מילה שנאמר שש אנכי על אמרתיך וגו' והיינו שיסמכו זו לזו ודלא כתשובת מהרא"י סי' רס"ו בכתביו דכתב דימול אותו לאחר גמר התפלה כמו בשאר ימים:

תרצד (א) ובמרדכי ריש פ"ק דמגילה בהג"ה מה שנותנים ג' מחצית לפורים משום דכתיב בפרשת כי תשא ג"פ מחצית השקל ובמקום שאין עניים יכול לעכב מעות פורים לעצמו וליתנו למקום שירצה עכ"ל וכתב מהר"י ברין אף מעוברות נותנים ג' מחצית וסימנך זה יתנו כל העובר עכ"ל וז"ל הגה"ה מצאתי מעות פורים בכ"מ שיש מטבע קבוע לוקחין המחציות של אותה מטבע ונותנים מהן ג' מחציות למעות פורים ולא של מטבע אחרת שהיא נוהגת במקום אחר ומהרי"ל כתב וכל בן כ' שנה יתן מחצית השקל והם ל"ד הלי"ש וסימנך והדל לא ימעיט והנותן מחצית השקל צריך ג"כ ליתן מעות פורים ג' הלי"ש ובמנהגים שלנו כתב דיתן ג' חצי וינ"ר ונ"ל דמטבע שלנו טוב ליתן ג' חצי גדולים כי שמו חצי גדול ושם מחצית עליהן כעל מחצית השקל ועוד דמחצית השקל היה עשרה גרה וחצי גדול הוא ט' פשוטים קטנים ועצמו משלים לי' ועוד דאין לנו שום מטבע שהיא בחצאין מלבד זו ולא כאותן שנוהגים ליתן ג' חלקים מאחר שכתוב במנהגים ליתן ג' חצאי וינ"ר והוא טעות כי בכ"מ יש לשער לפי המטבע הקבוע כמו שנתבאר לעיל (חסר) ומדברי מהרי"ל דלעיל משמע דאין חייב ליתן רק מבן כ' ולמעלה כענין מצות מחצית השקל אבל במנהגים כתב דאף הילדים נותנים ואף דמסתבר כמהרי"ל אין לשנות המנהג) ובמהרי"ל כתב דבמנחה של תענית אסתר נוהגין לגבותו כשהולכין לב"ה עכ"ל וכן המנהג ודלא כחידושי אגודה בשם מסכת סופרים שכתב דיש ליתן קודם פרשת זכור עוד כתב בחידושי אגודה דאל יתנו לשם כפרה אלא יתנו לשם נדבה: (ב) וכ"כ הר"ן פרק השוכר האומנים דף ק"ו ע"ב וכתב דיש אומרים דהמותר יניחו לפורים הבא:

אבל

ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ואם אכל בלילה לא יצא ואומר על הניסים בבה"מ בהודאה ואם התחיל בסעודתו ביום ומשכה עד הלילה כתב א"א הרא"ש ז"ל שא"א על הניסים צריך לשלוח מנות איש לרעהו לפחות ב' מנות לאדם אחד ואם החליף סעודתו בשל חבירו יצא :

תרצו פורים מותר בעשיית מלאכה ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין והעושה אינו רואה סימן ברכה לעולם ואסור

כן פי' הר"ן אבל בספר ליד לדרך פי' שישתכר עד שלפעמים יטעה לומר להפך בין ארור המן לברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים ברוך מרדכי ארור המן וז"ל האגודה י"מ לחשבון כי חשבון זה כזה עכ"ל ולפע"ד כל הצדיקים וכ"כ הר"ן כלומר דאי בין ארור המן לברוך מרדכי לחוד אפי' שתה פשוטו דצריך שישתכר הרבה עד דלא ידע כלל מה חלוק יש בין ארור המן לברוך טובא לא טעי ביה (א) וכתב הר"ן בשם רבינו אפרים דמההיא עובדא דקם מרדכי שזה הגיע קרוב לשכרותו של לוט ואין לתמוה איך הרשוהו להשתכר כל כך רבה בסעודת פורים ושחטיה לר' זירא כדאיתא בגמרא אידחי ליה מימרא דרבא שכרי רבה ור' זירא היו משתכרים עד קם רבה ושחטיה לר' זירא והנכון מ"ש הרב הגדול רבי' אפרים דמהך עובדא דשחטי' רבה לר' זירא אידחייא לי' מימרא דרבא ולאו שפיר למיעבד הכי וכ"כ בעל המאור והר"ן משמו ונראה דמהך טעמא סידר בעל התלמוד להך עובדא דרבה ור' זירא בתר מימרא דרבא למימרא דהכי לאו הילכתא ולדחויי לדרבא ומיהו דוקא לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי הוא דדחינן לה אבל מיהו צריך לשתות הרבה מלמודו שייטב לבו במשתה ויהא שתוי או אפילו שכור שאינו יכול לדבר לפני המלך רק שיהא דעתו עליו בהגהת מיימוני כתב בשם ראבי"ה כל זה למצוה אבל לא לעכב ובתשובת מהרי"ל סי' נ"ו ביאר טעמו ע"ש :

ואם אכלה בלילה לא יצא מימרא דרבא שם מ"ט ימי משתה ושמחה כתיב כת' המרדכי פי' ראבי"ה שצריך לנהוג בלילי שבת וזמנו דומיא דקריאה דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים ואין היקש למחצה ואיני מבין זה דהא רב כהנא אמר לרב אשי אמאי טרידי רבנן בסעודת פורים וכי לא הוה אפשר למיכל באורתא א"ל ולא ש"ל למר להא דרבא דאמר סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא י"ח מ"ט ימי משתה כתיב משמע דסעודה אחת די עכ"ל ולפעד"נ ליישב דברי ראבי"ה דסובר דודאי הסעודה החשובה ברבוי מינים אינו אלא ביום כדמוכח מההיא עובדא אלא דרב כהנא קס"ד דבלילה נמי יצא אם אכל הסעודה החשובה בלילה וא"כ לפי זה לא היה צריך להרבות כ"כ בסעודה חשובה ג"כ ביום עד דליהוי טרידי בה לבטל ב"ה בשבילה דכבר יצא י"ח במה שאכל סעודה חשובה בלילה ורב אשי מהדר ליה מדרבא דלא יצא י"ח בסעודה חשובה שאכל בלילה אלא דוקא באכלה ביום והשתא לפ"ז הוכיח ראבי"ה דעכ"פ צריך לסעוד גם בלילה לערוך שלחנו ולסעוד ודינו כליל שבת וזמנו אלא דכבוד יום עדיף דאי איתא דא"צ לסעוד בלילה כלל היאך טעה כל כך רב כהנא וקס"ד דיצא בסעודה חשובה כשאכלה בלילה הלא אינו חייב כלל לסעוד בלילה אלא ודאי דעכ"פ חייב לסעוד בלילה דומיא דקריאה וכו' וקס"ד דר"כ דיצא נמי בה י"ח אם אכל בלילה סעודה חשובה וכו' ומהדר ליה רב אשי דליתא אלא לא יצא י"ח עד דסעיד סעודה חשובה ביום והכי נהוג לסעוד בלילה אף בחל י"ד ביום א' וכבר סעד סעודה שלישית במנחה בשבת בסעודה חשובה אפ"ה חוזרין וסועדין אחר יציאת ה"ה בלילה דעורכין שלחן וסועדין ומרבין קצת בסעודה זו לשם פורים ולמחר ביום י"ד סועדין סעודה חשובה בריבוי מעדנים :

ואם התחיל בסעודתו ביום וכו' כ"כ הרא"ש כלל כ"ב וכתב שאף בשבת בסעודה שלישית אם היה אוכל ויצא שבת אינו מזכיר של שבת אבל בהגהת מיימונית פ"ב מה' מגילה בשם הר"ס דצריך לברך ע"ה כדאשכחן רב צלי של שבת במ"ש וב"י כתב שכ"כ בא"ח בשם מהר"י מקורבי"ל וכ"כ במהרי"ל סימן נ"ו ע"ש ואיכא לתמוה בש"ע דבסוף סימן קפ"ח פסק כמהר"ם ובסי' רע"א פסק כהרא"ש וכאן גבי ע"ה הביא ב' הסברות ולא הכריע ולענין הלכה אין אנו נוהגים כהרא"ש אלא כמהר"ם וכן פסק מהרש"ל וכ"כ בהגהת ש"ע :

וצריך לשלוח מנות איש לרעהו וכו' בפ"ק דמגלה תני רב יוסף וכתב הר"ן ז"ל ב' מנות לאדם אחד היינו מיני מאכל ומשתה לעשירים · ולאביונים די לכל אחד במתנה אחת שהיא נחשבת בעיניהם כדבר גדול עכ"ל ולפע"ד בטעם מנות ומתנות אלו שהוא כדי שתהא השמחה כוללת שמחת עבודת יוצר הכל והם המתנות לאביונים וג"כ כוללת שמחת האדם עם אוהביו ורעיו והם המנות והיות שהתשועה בפורים היתה כוללת שתי תשועות האחת שנפרע לנו מכל צרינו ונקם נקמתינו שנית שהושיע לנו עד שלא נפקד מאתנו איש והם באמת שתי מתנות טובות ומרומזים יפה בב' מתנות שנתן אחשורוש האחד בית המן שבזה נפרע לנו מצרינו והשני נתינ' הטבעת שלא יפגע בנו שום אויב וצר וכן כתוב ביום ההוא נתן המלך את בית המן וגו' וכתיב ויסר המלך את טבעתו ויתנה למרדכי וגו' וע"כ לזכר אלו ב' מתנות תקנו לנו חכמינו ז"ל בין בשמחת עבודת היוצר ובין בשמחת האדם עם אוהביו ורעיו ליתן מידו ומהונו שתי מתנות לזכר ב' תשועות אלו ע"י מתנות שנתן אחשורוש לא ילוזו מנגד פניהו והנה לאשר לא יחדל אביון מקרב הארץ ורבה העזובה מצוה לחלק ולתת לכל אביון מתנה אחת כי כך כתבו הקדמונים והשכל ג"כ יחייב אותו כי מי שיש לו ק' זהו' ליתן לעניים שגדול שכרו כשיחלקם לק' עניים מאשר יתן כל ק' זהו' לעני אחד או לשנים וג' כי זה שנתן לק' החיה ק' נפשות אבל בשמחת האדם עם אוהביו ורעיו אולי לא ימצא לאדם אוהבים רבים כמ"ש רז"ל או חברא כחברי דאיוב וכן אמרו קנה לך חבר ע"כ המצוה לשלוח ב' מנות לרעהו הטוב להיות שמח וששון עמו על שתי תשועות אלו כנזכר ישמע חכם ויוסף לקח :

ואם החליף סעודתו בשל חבירו יצא בפ"ק דמגלה אביי בר אבין ורב חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי ופי' רבינו דבפורים שעמדו בו עכשיו בשנה זו היו מחליפין סעודתם זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו כדי לקיים משלוח מנות ועשו כן לפי שלא היתה ידם משגת כדי שיוכל לשלוח מנות לרעהו ולהשאיר גם לעצמו כראוי וע"כ היו צריכין להחליף סעודתן וכן פי' פ"ס והר"ן ז"ל אבל רש"י ז"ל כתב וז"ל מחלפין סעודתייהו זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשנייה סועד חבירו עמו עכ"ל ומשמע שר"ל שלא היו שולחין זה לזה והחידוש שאין שנה שנייה מועיל להוציא את חבירו ידי חובת משלוח מנות משנה שעברה אלא כך הוא הפי' דכיון דטעם משלוח מנות הוא כדי שיהא שמח וששון עם אוהביו ורעיו להשכין ביניהם אהבה ואחוה וריעות א"כ אם יסעוד אחד עם חבירו ורעהו הרי הם בשמחה ובטוב לב משתה יחד ופטורים הם מעתה מחיוב משלוח מנות וה"ה בשנה שנייה וכן בכל שנה ושנה אם יחזור ויסעוד אצלו כמו בשנה שעברה נמי יוצאין שניהם ידי חובתן אלא האמת אומר שהיו מחליפים בשנה שנייה ועיקרו לא אתא אלא לאשמעינן האי דינא דבסועד אצל רעהו פטורין שניהם מחיוב משלוח מנות ולפי זה אין צריך לפרש כלל שהיו עניים אלא אפילו בעשירים כן הדין אלא שהמה היו אוהבים זה את זה ביותר עוז והסכימו שטוב ויפה להם לשבת אחים יחד בסעודת פורים בשמחה ובטוב לב משתה כברכת ה' אשר נתן להם ככ"ל דעת רש"י ומקובל לע"ד משאר פירושים שנאמרו בו :

תרצו פורים מותר בעשיית מלאכה וכו' עד אינו רואה סימן ברכה לעולם כ"כ הרמב"ם וכן פסק הסמ"ק והביא ראיה כדאיתא התם שרב קלל אדם אחד שראהו זורע פשתן בפורים ולא צמח הפשתן ההוא מפני שבאותו מקום נהגו שלא לעשות מלאכה עכ"ל אלא דקשיא לי דמראיה

ולא ס"ד למעבד הכי כתוב בא"ח חייב איניש לבסומי בפוריא לא שישתכר שהשכרות איסור גמור ואין לך עבירה גדולה מזו שהוא גורם לג"ע וש"ד וכמה עבירות זולתן אך שישת' יותר מלימודו מעט:

ואם אכלה בלילה לא יצא מימרא דרבא שם ומפרש טעמא משום דימי משתה ושמחה כתיב כתב המרדכי בשם ראבי"ה שצריך לנהוג לילו (שבת) וזמנו דומיא דקריאה והמחבר תמה עליו (ב) :

כתוב בא"ח נהגו לאכול בליל פורים אחר התענית זרעונים זכר לזרעונים שהיו אוכלים בבית המלך דכתיב ויתנו לנו מן הזרעונים וכתב ה"ר אשר יש שנהגו שלא לאכול בשר בלילה ההוא כדי שלא יטעו ויחשבו שהיא סעודת פורים (ג) וכתב ע"ש סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא י"ח כעין לילה שאין אבוקה כנגדו דרך שמחה וי"ט ושאל רבינו האי מי שנשבע להתענות בפורים מהו והשיב אין כח במצות פורים לדחות שם שמים ואפשר לו לעשות סעודת פורים בלילה ויוצא י"ח וכתב עו"ש פורים שחל להיות בע"ש עבדינן סעודת פורים מבע"י ובלילה צריכים לקדושי וצריכי נמי למיטעם מידי בתר קידושא ויש שעושים סעודתם בבוקר והכל לפי המנהג (ד) בסימן תרפ"ח כתבתי כשחל יום ט"ו בשבת כרכים המוקפים אימתי עושים סעודת פורים · כתוב בתרומת הדשן שנהגו רוב העולם לעשות עיקר סעודת פורים בערבית ונמשכים בה עד הלילה ורוב הסעודה היא בלילה ונתן טעם לדבר ומ"מ כתב שהוא ורבותיו נהגו לעשות עיקר הסעודה בשחרית וכתב עוד שמצא בתשובה שכל מאכל שלוקחים הבחורים זה מזה אפי' שלא ברשות משום שמחת פורים מטעת קריאת המגילה עד ליל סעודת פורים שהם שני לילות ויום אחד אין בהם משום גניבה ולא גזילה ואין להזמינו לב"ד ואין חוששין עליו ובלבד שלא יעשו שלא כהוגן ע"פ ז' טובי העיר עכ"ל · ונ"ל דהיינו לדידהו שהיו נוהגים הבחורים כך אבל אנו שלא נהגו כן אין חילוק בין פורים לשאר ימות השנה לענין זה (ה) :

ואומר על הניסים בברכת המזון בהודאה בפרק במה מדליקין (כד ·): **ואם** התחיל בסעודתו ביום ומשכה עד הלילה כתב הרא"ש ז"ל שאין אומרים על הניסים אבל הגהות מיימון כתב בפ"ב מהלכות מגילה בשם הר"ס שצריך לברך על הניסים כדאשכחן רב צלי של שבת במ"ש וכ"כ בא"ח בשם הר"י מקורביל (ו) : **וצריך** לשלוח מנות איש לרעהו לפחות ב' מתנו' לאדם א' נתבאר בסימן תרצ"ד : **ואם** החליף סעודתו בשל חבירו יצא בפ"ק דמגילה (ז :) אביי בר אבין ורב חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי ופירש הר"ן לא היה לא' מהם כדי שיוכל לשלוח לחבירו ולהשאיר לעצמו ולפיכך שולחים כל אחד סעודתם זה לזה כדי לאכול סעודת פורים ולקיים מצות משלוח מנות ורש"י פי' מחלפי סעודתייהו זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשנייה סועד חבירו עמו וקשה לי על דבריו דאם כן לא היו מקיימים משלוח מנות איש לרעהו וא"ת שהיו שולחים מנות איש לרעהו א"כ מאי אתא לאשמועינן (ז) :

תרצו פורים מותר בעשיית מלאכה וכו' בפ"ק דמגילה (ה :) אמרינן דרבי נטע נטיעה בפורים ומתמהין עליה דהא תני רב יוסף

דרכי משה

תרצה (א) אבל בחידושי אגודה ובתא"ו נתיב י' ח"א כתב דחשבון ארור המן וברוך מרדכי שוה וצריך להשתכר שלא ידע החשבון ומהרי"ב כתב דר"ל שישתכר ויישן ולא ידע בין ארור המן וכ"מ במיי' והמנהגים כתבו דפיוט א' היה שהיו עונין בבית א' ארור המן ועל בית א' ברוך מרדכי וצריך צילותא שלא יטעה לפעמים כתב הגה"מ פ"ב צריך להשתכר היינו למצוה אבל ידי פורים יצא אפילו לא השתכר כתב המרדכי סוף פ"ק דמגילה ופ' המקבל בב"מ ע"ג דף קס"ד ועדיף פורים כיום שנתנה בו התורה כי הא דמר בריה דרבינא (פסחים סח :) הוה יתיב כל שתא בתעניתא לבד מעצרת ופורים כו' וכתב מהרי"ל שהיה לובש בגדי שבת בפורים : (ב) ובתשובת מהרי"ב משמע דגם בלילה חייב לשמוח : (ג) וא"נ כן והר"י בר"ן כתב מהא דגרסי' פ"ק (ז .) רב אשי הוה יתיב קמיה דרב כהנא אמר אמאי לא אתו רבנן לבי מדרשא כו' א"ל קא עסקי בסעודת פורים ש"מ דסעודת פורים דוחה ת"ת מ"מ כיון דדרשינן (טז :) אורה זו תורה מצוה לעסוק בתורה קודם הסעודה והיא מגינה עליו שלא יארע לו קלקול בסעודה עכ"ל : (ד) ובמנהגים שלנו כתב דיש לעשותה בבוקר כשחל פורים ביום ו' אבל בשאר ימות החול מתפללין מנחה ואח"כ אוכלין סעודת פורים וכ"נ וכתבו מנהגים דרוב הסעודה צריכה להיות ביום אבל בת"ה סימן ק"י כתב רוב העולם נוהגין לעשות עיקר סעודת פורים בערב ונמשכים עד הלילה ורוב הסעודה בלילה ונתן טעם לדבר ומ"מ כתב דהוא ורבותיו נהגו לעשות עיקר הסעודה בשחרית כתוב עוד במנהגים ותי"ב במשתה ושמחה ב' הימים שנאמר את שני הימים האלה וגו' : (ה) ועיין בח"מ הלכות ניזקין שהארכתי בזה : (ו) וכן נוהגין : (ז) ואיני יודע מאי קשיא למר דאף אי ס"ל משלוח הוא דוקא ובעי שילוח ממש ולכן אם אוכל עם חבירו אינו יוצא מ"מ אין זו קשיא דאפשר דלרש"י ס"ל דמשלוח לאו דוקא אלא ה"ה אם אוכל עם חבירו דמ"ש שאוכל עמו בביתו או ששלחה אליו ואי קשיא ליה דאם א' היה א"כ עם חבירו בשנה זו א"כ השני לא היה מקיים משלוח מנות באותו פורים וכן השני בפורים הבא א"כ מאי קאמר בסוף דבריו א"כ מאי אתא לאשמעינן דסני אשמעינן דהאי יוצא במה שחבירו אכל עמו ולכן אין (כדאי) לדחות דברי רש"י מכח קושייתו כתב מהרי"ל דצ"ב לשלוח מיני מאכל ומשתה דדברים אחרים אינן קרויים מנות וב"כ בת"ה סימן ק"א וכתב עוד דאם שלח דברים אחרים לא יצא כתב מהר"י ברין דבאשירי פ"ק דמגילה משמע דאין משלוח מנות אלא ביום ולא בלילה וכתב עוד דאי א' מחל על מנתו מחולה דאין אדם מקבל מנות בעל כרחו וכתב עוד דאשה חייבת בשלוח מנות ומתנות לאביונים כמו שחייבת במקרא מגילה ואשה תשלח לאשה ואיש לאיש אבל לא בהיפך משום גזירה שמא ישלח לאלמנה ויבא לידי ספק קידושין אבל מתנות לאביונים אפילו אשה לאיש דרך צדקה עכ"ל : אבל

חדושי הגהות

תרצה א לא מצאתי כן בגמרא ושאלתי את פי אדומו"ה הגאון המפורסם מוה"ר ישעיה ברלין נ"י אשר צלל במים אדירים עמקי ים התלמוד בחריפות ובקיאות עד כל רז לא נעלם ממנו והשיבני כי לא מצא כן בשום מקום וגם שא"א לומר כלל שמותר להתפלל של שבת במ"ש להמעיין בכל הפוסקים בסימן קפ"ח אשר ע"כ מאוד יפול לב אדם

ואסור בהספד ותענית בי״ד ובט״ו לבני כרכים ועיירות שתיהן אסורות בשניהן והנשים מענות בהם שכולן עונות כאחת ומטפחות ושמבות כף אל כף אבל לא מקוננות שתהא אחת מדברת וכולן עונות אחריהן נקבר המת לא מענות ולא מטפחות ובהלכות ר״ה כתבתי אם י״ל בו צידוק הדין וקדיש: כתוב בשאלתות שאם מת לו מת בפורים אסור להספידו ולא לנהוג אבילות ואם מת קודם פורים ופגע בו פורים בתוך ז׳ בטל ממנו גזירת ז׳ ודוקא פורים אבל חנוכה ור״ח אין מבטלין האבלות אלא שאין מספידין בהן והר״ם מרוטנבורק כתב (ג) שאין מבטלין האבילות ומ״מ אין אבילות נוהג בהם לא בי״ד ולא בט״ו אלא דברים שבצנעה ולאחר שיתפלל בבית האבל בליל פורים ילך לב״ה לשמוע מקרא מגילה והייב לשלוח מנות (ד) ואע״פ שאינו מתאבל בהן עולין לו ומשלים אבילות אח״כ וי״א שלא ילך האבל לב״ה אלא יקרא המגילה בביתו וכן חתן לא ילך לב״ה (ה) אלא יקרא המגילה בביתו וא״א ז״ל כתב כדברי הר״ם מרוטנבור׳

וסף משתה ושמחה וי״ט שמחה מלמד שאסורים בהספד משתה מלמד שאסור בתענית וי״ט מלמד שאסור בעשיית מלאכה רבי בר אבדימי הוה וכי נטע בחמשה עשר נטע ומי שרי והא כתיב במגילת תענית את יום י״ד ואת יום ט״ו יומא פוריא אינון דלא למספד בהון ואמר רבא לא נצרכה אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה ה״מ בהספד ובתענית אבל מלאכה יום אחד ותו לא איני והא רב חזייה להאי גברא דהוה קא שדי כיתנא בפוריא ולטייה ולא צמח כיתניה התם בר יומיה הוה רבה בריה דרבא אמר אפי׳ תימא ביומיה הספד ותענית קבילו עלייהו מלאכה לא קבילו עלייהו דמעיקרא כתיב שמחה ומשתה וי״ט ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואילו י״ט לא כתיב ואלא רב מאי טעמא לטייה להאי גברא משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור הוה ובאתרי׳ דרבי לא נהגו ואיבעית אימא לעולם נהוג ורבי נטיעה של שמחה נטע ופסקו הרי״ף והרא״ש כרבא דאמר מלאכ׳ לא קבילו עלייהו וכ״כ הרמב״ם אלא שכתב שאעפ״כ אין ראוי לעשות בו מלאכה אמרו חכמים כל העושה מלאכה ביום פורים אינו רואה סי׳ ברכה לעולם ונראה שכ״כ מההוא עובדא דרב דל[..]יה להאי גברא ולא צמח כיתניה.

דמראיה זו משמע דמשמתי׳ ליה דהא רב לטייה להאי גברא וכ״כ בהג״ה מיימוני בשם השאלתות ע״ש ונראה ודאי דהא דקאמר דלטייה פירושו שקלל אותו בזה שלא יצמח מה שזרע אבל לאדם עצמו לא קלל והיינו הך דאינו רואה סימן ברכה לעולם דר״ל דבמלאכה זו אינו רואה סי׳ ברכה ולא הוה חמור קללה זו כשמתא שהוא שם מיתה וקללה של אדם עצמו ותדע דהא למאי דמשני רבא מלאכה לא קבילו עלייהו ורב דלטייה להאי גברא דברים המותרים ונהגו בו איסור הוה וא״כ אין כאן איסור מד״ס כלל כ״א מנהג והשתא כ״ש הוא מע״ש ועי״ט דאיסור מלאכה בדידהו מד״ס הוא והפ״ה דייק תלמודא בפ׳ מקום שנהגו סימן ברכה הוא דאינו רואה אבל שמותי לא הי׳ משמתינן ליה כ״ש פורים דאין בו איסור מד״ס דפשיטא דאין לשם עונש שמתא כ״א דאינו רואה סימן ברכה לכל היותר והיינו דלטייה אך קשה למאי שהיה גורס הרא״ש באותה הסוגיא דפריך תלמודא ולשמתיה מר שמותי כיון דלא צמח כיתניה היינו שמתיה וצריך לומר דהרמב״ם והסמ״ג ורבינו לא היו גורסין כך אלא גורסין כגירסא שלנו ועוד נלפע״ד אף לפי גירסא זו דתלמודא לא פריך הכי אלא למאי דמשני מעיקרא דפורים אסור בעשיית מלאכה מדכתיב יום טוב מלמד אסור בעשיית דרבנן קללה כד״ת ודינו כמו בע״פ דהי׳ משמתינן ליה. אבל לשינויא דרבא דלא לטייה אלא משום דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור א״כ לא קשיא כלל דלשמתיה דלא הי׳ חייב שמתא ומאי דלטייה אינו אלא עונש דאינו רואה סימן ברכה כדפי׳ ובזה נתיישב מה שהיה קשה להרא״ש לפי גרסתו עיין בביאוריו כמ״ל מהרי״ל כתב דכתיבה אסורה בפורים ועיין בב״י כתב היתר לקצת כתיבה: ומ״ש ואסור בהספד וכו׳ ע״ל בסי׳ תרפ״ו ובי״ד סי׳ ת״א ומה שנוהגים בפורים ללבוש פרצופים וגבר לובש שמלת אשה וכו׳ כתב הר״י מינץ טעם לדבר ובהגהת ש״ע מביאו כאן ואינו נכון לע״ד וכבר הארכתי בזה בי״ד סוף סימן קפ״ב ע״ש:

וכתוב בשבלי הלקט אהא דאמרינן דלט״ט משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור דאפילו במקום שנהגו לא נהגו אלא ביום מקרא מגילה עצמה אבל לאסור של זה בזה אינו מנהג עכ״ל (א): כתוב בא״ח (ב) אע״ג דמלאכה לא קבילו עלייהו אחר כך נתקבל במנהג ומנדין כל העושה בו מלאכה כיון שפשט איסורו בכל ישראל אמנם בנין של שמחה כגון בית חתנות לבנו או אבורנקי של מלכים מותר וכן מלאכת מצוה שריא כגון כתיבה של מצוה ומותר לכתוב פסקי הלכות ופשטי המקראות שאדם שמח בהם כדכתיב פקודי ה׳ ישרים משמחי לב ואגרות של שאלת שלום ומזכרת הובותיו וכן כל דבר שא״צ עיון גדול נראה שמותר עכ״ל: כתב הרשב״א שאלת אם מותר לישא אשה בפורים מסתברא שהוא מותר דשמחת בחגך כתיב בחגך ולא באשתך אבל בפורים מותר ועוד דהו״ל חד יומא ומשום חד יומא לא משהי איניש נפשיה וכמ״ד משום פריה ורביה ובעניים אלו הולכים בהן להקל דמדרבנן הם: והנשים מענות בהם שכולן עונות כא׳ מטפחות ושמבות כף אל כף אבל לא מקוננות שתהא אחת מדברת וכולן עונות אחריה נקבר המת לא מענות ולא מטפחות משנה בסוף מ״ק (כח:) ואיתא התם א״ר פפא אין מועד בפני ת״ח וכ״ש חנוכה ופורים וכתבו רבינו בסוף טו״ד: כתוב בשאלתות שאם מת לו מת בפורים אסור להספידו ולא לנהוג אבילות ואם מת קודם פורים ופגע בו פורים וכו׳ ז״ל הרא״ש בסוף מ״ק כתב בספר המקצועות והיכא דשכיב ליה שכבא אסור ליה למספד ולמנהג אבילות בפורים ואי איתרע ביה מלת׳ א׳ אסור למיתב בתעניתא דאמר רב יוסף (מגילה ה:) שמחה ומשתה וי״ט כתיב שמחה ומשתה מלמד שאסורים בהספד ובתענית ויום טוב מלמד שאסורין בעשיית מלאכה ומסקינן בהספד ובתענית אסור אבל י״ט לא ב דתנן מקום שנהגו לעשות מלאכה בפורים עושים והיכא דשכיב ליה שכבא מקמי פוריא ואתרמי פורים בגו ז׳ אבילות בטלה הימנו גזרת ז׳ מידי דהוה ארגלים ורגלים מפסיקין ואינם עולים מ״ט דשמחה כתיב בהו ושמחת בחגך ופורים נמי שמחה כתיב ביה ועשה אותם ימי משתה ושמחה ודוקא פורים אבל חנוכה לא מפסקא ואסור בהספד דת״ר (כא:) בכ״ה בכסליו יומי חנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון מספד הוא דאסור אבל ימי אבלות לא מפסקי וכן ראשי חדשים וכן מפורש בשאלתות ע״כ והקשה ר״מ כיון דס״ל דשעה אחת לפני הפורים בטלה הימנו גזרת ז׳ א״כ ה״ה ז׳ ימים לפני פורים בטלו ממנו גזרת ל׳ כי דימה אותה לגמרי לרגל א״כ כי פליגי בהאי פירקא דר״ג אומר משחרב ב״ה ר״ה וי״ה כרגלים ופליגי תנאי עליה אמאי לא חשיב נמי פורים ועוד דהזינן דפורים לא חשיב כרגלים דתנן נשים במועד מענות ולא מטפחות ובפורים מענות ומטפחות והורה רבינו מאיר שלא יתאבל כלל בפורים דיומי משתה ושמחה קבילו עלייהו וחנוכה ופורים אסורים בהספד ובתענית וכהי דבטלה מגילת תענית חנוכה ופורים לא בטלו ותנן נמי חנוכה ופורים מענות ומטפחות בזה ובזה אינן מקוננות נקבר המת לא מענות ולא מטפחות אבל דברים של צינעא נוהג דלא עדיף משבת ולאחר שהתפלל בבית האבל בליל פורים בערב הורה לו שילך לב״ה בעת קריאת המגילה דאפי׳ עבודה שקרבן צבור שדוחה שבת קריאת המגילה דוחה אותה כ״ש אבילות דרבנן וחייב לשלוח מנות דהאבל חייב בכל המצות האמורות בתורה וביום חמשה עשר אינו מתאבל מדאמרינן בפרק שני דתעניות (יח:) יום י״ד ויום ט״ו יומי פורים דלא למספד בהון אמר רבא לא נצרכה אלא לאסור של זה בזה ואע״ג דלא מתאבל בהן עולין לו מידי דהוה אשבת ואח״כ משלים אבלותו עכ״ל הרא״ש ז״ל וכ״כ המרדכי בפ״ק דמגילה ודברים אלו הם שכתב רבינו כאן בשם הרב רבי׳ מאיר מרוטנבורק ובקצת ספרי רבינו הרמב״ם במקום הרב רבי מאיר מרוטנבורק וטעות סופר הוא שהרמב״ם סובר שכל דברי אבילות נוהגים בחנוכה ובפורים שכך כתב בפירוש בפי״א מהלכות אבילות: כתב הרוקח פורים שחל להיות במוצאי שבת ואירע שום אבל קודם הפורים והאבל יושב בבית הכנסת בשבת במנחה כשיהיה שם לא יצא וישב שם וישמע כל התפלה והמגילה ולמחרת לא יצא מפתח ביתו אלא קורין לו המתפללים עמו או קורא בעצמו וכן אם יום פורים באמצע השבוע אמרינן במ״ק אבל אינו יוצא מפתח ביתו ע״כ: כתב בא״ח האונן מותר בבשר ויין דלא אתי עשה דיחיד דאבילות ודחי עשה דרבים דאורייתא ולשמוח בפורים דברי קבלה נינהו שהם כד״ת:

דרכי משה

תרצו (א) אבל אבודרהם כתב דאף ביום שני נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה וכתב הר״ן ריש פ״ב דמגילה דמאחר דתלוי במנהג אי מקדימין הקריאה לא אתסר במלאכה דודאי כה״ג לא נהגו כ׳ הכלבו והאידנא קבלו כל ישראל עליהן איסור עשיית מלאכה בפורים ופשט המנהג ואין לשנות אמנם בנין של שמחה מותר וכן מלאכת מצוה כגון כתב של מצוה פסקי הלכות שאדם משמח בעצמו בהן ואגרות שאלת שלום ומזכרת חובותיו וקורין בספר הזכרונות ובן כל דבר שא״צ עיון שרי עכ״ד וכ״כ ב״י בשם א״ח וכ״כ הר״ן סוף פ״ק דבניין של שמחה מותר וכתב בת״ה סימן קי״ב דמותר לעשות מלאכות גמורות בפורים שהן לצורך פורים מידי דהוה אבניין של שמחה דשרי עכ״ל: (ב) וכ״כ הכלבו: (ג) אבל הרמב״ם פי״א מה׳ אבל פסק דאבילות נוהג בפורים וכ״ה במרדכי דמ״ק דף שנ״ד עכ״ל וכן פ״ק דמגילה במרדכי תשובת ר״ג וכ״ה בהג״מ פ״א דה׳ מגילה וכתב ומיהו ילך לב״ה לשמוע המגילה וכ״כ מהרי״ל בשם מהר״ש וכתב ומיהו אם יוכל לאסוף מנין בביתו עדיף טפי עכ״ל ובמנהגים שלנו פסק כדברי מוהר״ם והרא״ש דאין אבילות נוהג בפורים וכ״כ ונראה דאפילו אבילות יום ראשון אין לנהוג בפורים וכן לפי מאי דקי״ל דאין אבילות יום א׳ דאורייתא כמו שיתבאר בי״ד הלכות אבל סוף סימן שצ״ט א״כ אין חילוק בין יום ראשון לשאר ימים ודלא כהר״ן סוף פ״ק דמגילה ע״ב דכתב דלר״ה נוהג אבילות יום א׳ שהוא דאורייתא וכ״כ בתא״ו נתיב י׳ ח״א ותו דהרי הכלבו חולק וכתב ז״ל אונן מותר בבשר ויין בפורים דלא אתא עשה דיחיד דאורייתא ודחי עשה דרבים ולשמוח בפורים הוי דברי קבלה כר״ת עכ״ל וכ״כ ב״י בשם א״ח: (ד) אבל אין שולחין לו וכ״כ מהרי״ל בתשובה דאין משלחין לאבל כל י״ב חודש על אביו ואמו ומהרי״ב כתב דאין שולחין לאבל בפורים אבל איהו חייב לשלוח ככל המצות האמורות בתורה מיהו אם לא היה בעיר אלא האבל וחבירו חייבין לקיים משלוח מנות ושולחין זו לזו אא״כ מוחל האבל על מנתו דאז מנתו מחולה עכ״ל: (ה) בהג״מ פ״א ואם ארעו נישואין בפורים יקראו עשרה בבית החתן והכלה או יקראו לבדו כתב הכלבו צ״ע אי נושאין בפורים לפי שאין מערבין שמחה בשמחה או דלמא דלא אסרו אלא ברגלים שהוא דאורייתא אבל לא בשמחת פורים שהיא דבר קבלה או נאמר שרבנן עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה עכ״ל ובתשובת מהר״ בר״ן מצאתי שכתב בהדיא לאסור לעשות נשואין ביום י״ד וביום ט״ו בין ביום בין בלילה ואף בי״ג שהיא תענית אסתר נראה לאסור דאז סעודת הנשואין הראשונה בליל פורים ואסור משום ערוב שמחה בשמחה והא דאמרינן דמותר לעשות נשואין בערב חרגל היינו כשהסעודה מבע״י וכתב שם בהג״ה והא דאמרינן בהג״מ והיכא דאירע נשואין בפורים לאו דוקא נשואין גמורין אלא ר״ל שבעת ימי המשתה והועד בשם רבי יעקב וויי״ל שאסור לעשות פדיון הבן בשושן פורים משום ערוב שמחה בשמחה אלא היה דוחהו עד ליום ל״א עכ״ל ואני אומר אע״פ שאיני כדאי לחלוק עליהם מ״מ אכתוב מה שנ״ל ואף כי שמעתי מזקנים שאמרו שראו מעשה שהיו נשואין בפורים ואומר כי לא שייך ערוב שמחה בפורים דהא לגבי רגלים אמרינן טעמא בגמרא דמ״ק (ח:) דכתיב ושמחת בחגך ולא באשתך ובפורים לא כתיב רק משתה ושמחה ובכל מאי דמשמח סגי ליה ואע״ג דאמרינן בגמ׳ פ״ק דמ״ק לגבי רגלים טעמים אחרים מ״מ לענין דינא לא פליגי ותו דאמרינן תני רב יוסף ימי משתה שאסור בתענית שמחה שאסור בהספד ומטעם זו פסקו רבים דאבילות נוהג בו ותו דאדתנא אין נישאין נשים במועד היה לשנות רבותא טפי אין נושאין נשים בפורים ועוד דשום תנא או פוסק לא אישתמיט לומר דאסור לישא בפורים ואף כי הכלבו מסתפק בדבר ספיקא דרבנן לקולא וכ״כ ב״י בשם תשובת הרשב״א בהדיא דשרי ולכך אין למחות במקום שמקילין. ואין להקשות מהא דכתבתי לעיל סימן תרפ״ה בשם הירושלמי דאסור לעשות סעודת פורים בשבת דשאני התם דאין עשיית סעודה בשבת תלויה בב״ד ולא מקיים מה שכתוב לעשות ימי משתה כמש״ל סי׳ תרפ״ח אבל בכה״ג שהכל בא ע״י שמחה שעושין מעצמן ולא מהוייב בה בכבר אין למחות ביד המקילין מטעמים שכתבתי ומצאתי כתוב שמוהר״ר טעבל ומוהר״ר פנחס ומהרי״ף עשו הלכה למעשה ועשו חתונה בשושן פורים ומהרי״ק לא הסכים גם אני ראיתי חתונה בשושן פורים באוב״ן עכ״ל שמצאתי גם מה שכתבתי דאסור לעשות פדיון הבן בפורים אינו כדברי התוס׳ פ״ק דמ״ק (שם) דכתבו בהדיא דאף במועד שרי לעשות מילה או פדיון הבן כ״ש בפורים. כתב מהר״י מינץ בתשובה סי׳ י״ז וז״ל על דבר לבישת הפרצופין שנוהגין בפורים אם יש לחוש בזו משום לא

חדושי הגהות

אדם בתמיה מתקיימת על ראיית הגה״מ מגמרא שלא נמצא בגבולינו לחלוק על הרא״ש וגם הרב״י והרא״ש בש״ע נמשכו אחריו ואפשר לדחוק ולומר דצ״ל רב צלי של שבת בע״ש והוא בגמרא דברכות (כז.) וראייתו דכמו שרב צלי של שבת בחול בע״ש ה״ה דמותר להזכיר על הניסים בליל שאחר פורים ודוגמא לזה מצאתי בהרא״ש הובאו דבריו לעיל ס״ס קפ״ת קחנו משם: תרצו א בגמרא שם כ״ז אר״פ כן על משנה אחרת ועמ״ש בסימן תקמ״ז: ב לא אדע מקום משנה זו:

תרצז יום י"ד וכו' כבר הבאתי בסוף סימן תרפ"ח מ"ש הרא"ש שהוכיח מהסוגיא דסיפא ארישא קאי וממילא לפי המסקנא כמי בשאר שנים המעוברות אינו אסור בהספד ותענית באדר הראשון ולפע"ד יראה דודאי בך הוא כדכתב הרא"ש קודם המסקנא אבל למסקנא נראה בהיפך והוא דכיון דמסקינן הליכתא דרשב"ג דמתני' אתיא כותיה וה"ק אין בין י"ד של אדר הראשון וכו' השתא אי איתא דסיפא ארישא קיימא קשי' אתנא דמתניתין גופיה אמאי קתני אין בין י"ד של אדר הא' וכו' ובסדר הפרשיות לא מיירי דאמאי שייר טפי סדר הפרשיות ממקרא מגלה ומתנות לאביונים דהא הני תלתא מילי שוין דינייהו שצריך לחזור ולעשותן בשני והו"ל למיתני נמי סדר הפרשיות ולפרושי אין בין חדש אדר הראשון וכו' אבל אי סיפא לאו ארישא קאי ובכל השנים המעוברות קאמר דאין בין י"ד של אדר הראשון וכו' ניחא וכן נראה מבואר מלשון הרי"ף והסמ"ג דלמאי דמסיק אין בין י"ד וכו' אף בכל השנים המעוברות אסור בהספד ובתענית בי"ד אדר הראשון כל זה כתבתי ליישב המנהג שנוהגין איסור בהספד ובתענית באדר הראשון דלא כהרא"ש. שוב ראיתי שכתב ה"ר ירוחם כי לפי דברי הרי"ף נראה דאסור ע"ש וכן הוא העיקר נראה לי:

תרצז יום י"ד וט"ו שבאדר הראשון מותרין בהספד ובתענית והא דיום י"ד וט"ו דאדר הראשון והשני שוים בהספד ובתענית היינו דוקא כשקראו המגילה וכו' בפ"ק דמגילה (ו:) תנן קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר שני ואין בין אדר ראשון לאדר שני אלא קריאת המגילה לבד ומתנות לאביונים ובגמרא בברייתא שם אפליגו תנאי במלתא ומסיים בה ושוין בהספד ותענית שאסורין בזה ובזה וכתב הרא"ש ושוין בהספד ותענית דאסורין בזה ובזה פירוש אם קראו המגילה בי"ד ובו ביום עברו השנה אסור בהספד ובתענית אבל בשאר שנה מעוברת כ"ל שמותר בהספד ותענית עכ"ל וכך הם דברי רבינו אלא שכתב אבל אם לא קראו המגילה מותרין [במקום] אבל בשאר שנה מעוברת והכל אחד דכשיודעים קודם לכן שהשנה מעוברת ודאי שאינם קורים את המגילה בי"ד ובט"ו שבאדר ראשון. ופשוט הוא שמה שכתבו הרא"ש ורבינו ובו ביום נראה להם לעבר השנה היינו משום דאם לא נראה להם עד אחר אותו יום פשיטא דאסור בהספד ובתענית שמאחר שבאותו יום לא היה בדעתם לעבר הו"ל באותו יום כשאר שנים פשוטות וכתבו הגהות מיימוניות והמרדכי שסר"מ כתב כדברי הרא"ש אבל הרמב"ם כתב סתם ושני הימים אסורים בהספד ותענית באדר הראשון ובאדר השני וכתבו הגהות שכן פסק בסמ"ג וכן דעת הר"ן (א) וכתב שקרוב הדבר ג"כ שראוי להרבות בסעודה בי"ד שבראשון אבל לענין לשלוח מנות כיון דדמו למתנות לאביונים דליתנהו אלא בשני משמע כמי שאף משלוח מנות אינו אלא בשני והתוס' כתבו ויש נוהגין לעשות ימי משתה ושמחה בי"ד וט"ו של אדר הראשון וריהטא דמתני' כמי משמע כן ולא נהירא דאמרינן בגמרא הא לענין הספד ותענית זה וזה שוים מכלל דשמחה ומשתה ליכא וכן הלכה שאין צריך להחמיר לעשות משתה ושמחה באדר הראשון עכ"ל והגהות מיימוניות כתבו בשם סמ"ק שהעולם לא נהגו לעשות משתה ושמחה כי אם בי"ד שבאדר הראשון אע"פ שבאדר השני נהגו גם בט"ו שמחה ומשתה (ב) וטעמא משום דאמר תלמודא אין בין י"ד שבאדר הראשון וכו' ולא הזכיר ט"ו ושמא נקט אותו שהוא עיקר אבל לענין עשיית מלאכה אין איסור כא' כי גם בב' אין בו איסור כי אם במקום שנהגו ע"כ (ג) ועכשיו לא נהגו להרבות בסעודה לא בי"ד ולא בט"ו שבאדר הראשון ומ"מ נוהגים שלא ליפול ע"פ ושלא לומר מזמור יענך ה' ביום צרה משום דיומי נס והלכה הם:

תרצז יום י"ד וט"ו שבאדר הראשון מותרים בהספד ובתענית והא דיום י"ד וט"ו דאדר הראשון והשני שוין בהספד ותענית היינו דוקא כשקראו המגילה ובו ביום נראה להם לעבר השנה אבל אם לא קראו המגילה מותרין בהספד ותענית ובספר המצות כתב שאסורין בהספד ותענית בכל השנים אע"פ שלא קראו המגילה וכן יראה מדברי הרמב"ם ז"ל, וכן כתב הרי"ף ז"ל שצריך להרבות בו בסעודה בי"ד אבל בט"ו כתב שאין צריך להרבות בו בסעודה וא"א ז"ל כתב כסברא ראשונה:

נשלם הטור הראשון והוא האורח חיים ת"ל

דרכי משה

לא ילבש גבר שמלת אשה או לא יהיה כלי גבר על אשה והמנהג פשוט ואין מוחה והאריך בתשובה למצוא היתר לדבר משום דמאחר דאיש ואשה שוין בו לא שייך משום לא ילבש ותו דנמצא בשם רי"ב על הבחורים שחוטפין בפורים אפילו שלא ברשות משעת מקרא מגילה עד סוף סעודת פורים שהם ב' לילות ויום אחד אין בו משום גזל ואין להזמינם לדין על זה ובלבד שלא יעשו שלא כהוגן על פי ז' טובי העיר הרי כתב דמשום שמחת פורים ליכא למיחש לאיסור לא תגזול ה"ג בנדון דידן שמתגברין בפרצופין לשם שמחת פורים ליכא למיחש לאיסור לא ילבש עכ"ל התשובה ואפשר שמזה נתפשט המנהג ללבוש כלאים דרבנן בפורים ועושין לשמחה דהרי רואין דאפילו איסור דאורייתא דוחה כי לא מתכוין כ"ש כלאים דרבנן אמנם ראיתי מהר"י ברי"ן שקרא תגר על המנהג של לבישת כלאים וכתב ויש תולין עצמן בתשובת ריב"א שכתב דליכא למיחש לאיסור גזל משום שמחה ולאו מילתא היא דממון ניתן למחילה דהפקר ב"ד הפקר משא"כ באיסור ושמעתי מאבא ז"ל שהיה מוחה באותן הלובשים כלאים וכן אני נוהג אחריו עכ"ל ולפ"ז כ"ש דאסור ללבוש בפרצופין אמנם מאחר דחזינן דפשט המנהג ואין מוחה נ"ל ליישב המנהג מהא דאמרינן פרק בתרא דכלאים ומביא לה פ' הגוזל בתרא (קיג.) דמותר ללבוש כלאים אם אינו מתכוין ללבישה וכ"ש לפי מקצת מפרשים שפירשו שם דלבשו כדי שלא יכירהו שהוא יהודי ואפ"ה שרי א"כ ש"מ דכי לבשו להתנכר בהן שרי וה"ה בפורים כן נ"ל טעם המנהג אבל טוב להחמיר ולעבוד ה' בשמחה ולהיות גילה ברעדה:

תרצז (א) וכתב מהרי"ל דכן נוהגין: (ב) ובמנהגים ומהרי"ל כתבו כדברי הר"ן שמצוה לאכול ולשתות ולהרבות משתה ושמחה בפורים ראשון ולא ראיתי נוהגין כן וכ"כ ב"י דאין נוהגין משתה ושמחה אבל נוהגין שא"א בהן תחנון ולא אא"א ולא למנצח ואם חל בשבת א"א צו"צ וכ"כ מנהגים ומהרי"ל וב"י: (ג) דלא כאבודרהם שכתב שנוהגין שלא לעשות מלאכה בפורים קטן ב' הימים:

בן לכי ואלהי ישעי. אליך אתפלל. יה תשגבני בדרכי משה עבדך. כי בזאת יתהלל המתהלל: ה' שכל וידוע אותך. לא בגבורה חכמה ושלי

ברוך נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה

פרטי רמזי טור אורח חיים חדושים מהר"י קארו זצ"ל

הלכות שבת

רמב שכר המענג את השבת והמשמר כהלכתו:

רמג היתר שכירות מרחץ ושדה ותנור לעו"ג:

רמד בנין בית או עשיית מלאכה ע"י עו"ג בקבלנות:

יסודי סדר בייסוב לבדו אסור ליתן לעו"ג מעות לסשכיר לו פועלים בשבת ובי"ט: יהודי הקונה מכס ומשכיר עו"ג לקבל מכס בשבת. אדם שסוב שכנו לו בשבת בית חוץ לתחום לא יכנס בו. לשנים ישראל לעו"ג לעשות מלאכתו בשבת אם אסור מדאורייתא. ספינה סידועה לישראל אסור לשכירה לעו"ג:

רמה ישראל ועו"ג שקבלו שדה או תנור בשותפות או שלקח ישראל משכון מעו"ג:

ישראל ועו"ג שקבלו שדה סתם ולא סתנו אם יש תיקון לדבר. ישראל ועו"ג שלקחו רחים של מים. תנור של ישראל שנתנו לאופה עו"ג זה נוטל כך ימים וזה נוטל כך ימים כנגדו. אם מותר ליתן לעו"ג מלבושים למכור בשבת. מרחץ שלקחו ישראל ועו"ג בשותפות. אם אפו עו"ג בתנורו של ישראל בעל כרחו שכרו אסור. שלוחי שכר שבת אסור: ישראל ועו"ג שקבלו עשיית מטבע מהמלך. ישראל ועו"ג כשותפים בכשם. תיקון שישראל שמשכיר שוורים לעו"ג וחורש בהם בשבת:

רמו שכירות כלים ובהמה לעו"ג ושאלתן:

הפקר בפני כמס:

רמז שליחות אגרת ביד עו"ג קודם השבת:

אם קלב עם העו"ג לכוליך איגרת ואמר לילך בשבת אסור. עו"ג הולך מעצמו למקום אחר ישראל נותן לו איגרת. אם העו"ג אמר לישראל שרוצה לכוליך כתב במכס למקום שהוא רוצה מותר. השולח איגרות ביד עו"ג ועתיד לקצוץ עמו. מי שיש לו שכיר לזמן אם מותר לשלחו בע"ש באיגרות:

רמח איסור הפלגה בספינה קודם השבת והיתרו:

אם מותר לצאת בשיירא במדבר שהוא ידוע שצריך לחלל שבת. אם פירש וסולך לצאת בשבת חוץ לתחום ונכנס לעיר אם מהלך את כולה:

רמט איסור לצור על העיירות קודם השבת והיתרו:

רנ מצוה להכין לשבת ביום הששי בבקר הוא בעצמו:

רנא איסור מלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה והיתרו:

ספר ישראל אם מותר לספר בע"ש מן המנחה ולמעלה. אם מותר לארם אחה בע"ש:

רנב היתר התחלת מלאכה בערב שבת והיא נגמרת בשבת ואיסורו:

נתן כליו לכובס עו"ג ורואהו עושה בהם בשבת. האומר לעו"ג מבעוד יום שיתוך ערבה כדי שתהא מזומנת למ"ש שהוא יום הושענה רבה. אם יש חילוק בע"ג המקבל קבולת בין במכס לבשכר. עשה עו"ג מלאכה בשבת אם מותר ללבוש לאותו כלי בשבת: אם מותר לפתוח ע"ג כירה. טעם למה נוהגים עכשיו להטמנה בתנור או בכופה ומכסין פי התנור בבגדים. סמך לנוהגים להחזיר תבשיל לתנור בשבת: סנך גזירות דגזרינן אם הם גם בהטמנה דלצורך מחר:

רנג איסור שהיית קדרה על גבי כירה או כופה או תנור או להניח בהם או לסמוך לה והיתרו:

אם מותר לסמוך קדירה אצל האש סמוך להסיקה. אם מותר להסיר מכירה לכירה תנורים שלנו אם יש להם דין כירה. החזיר בשוגג אם הוא אסור. דין להטמין מים ממין ליתן להדיחה בשבת: פירות שנתבשלו קיים

רנד איסור שהיית צלי והיתרו:

אם מותר ליתן כשטיד"א לתנור סמוך למסיכה בתנורים שלנו. אם מותר לרדות פת בשבת:

רנה איסור עשיית מדורה סמוך להשכה והיתרו:

רנו ענין שש תקיעות שתוקעין בערב שבת:

רנז איסור הטמנה בשבת אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל והיתרו:

סיפר שנמצאת קדירה בתנור סתום סמוך לגחלים שכח והטמין בדבר המוסיף הבל:

רנח אם מותר ליתן כלי שיש בו דבר חם או צונן ע"ג קדירה טמונה ולטוח פיו בבצק:

רנט דברים שטמן בהם איזה אסור לטלטלם וביצד נוטל הקדירה ומחזירה:

י"ט שחל להיות בע"ש אם יכול להטמין באוכנים אם מותר לסתור בשבת סתימת תנור המרוקה בטיט ואם מותר לחזור ולסותמו. סיכה דאיכא גחלים לוססות סביב לקדירה אין לסלק הקדירה:

רס מצות רחיצה בע"ש:

רסא דברים האסורים בין השמשות והמותרים:

אם יש להוסיף בשבת מחול על הקודש. כמה הוא זמן התוספת. מאימת שאין מערבין אפ"פ שעדיין הוא יום:

רסב סדר השלחן מבעוד יום וללבוש בגדים נאים ולשמוח בביאת שבת:

רסג ליזהר לעשות נר יפה וידליק ב' פתילות והוא קודם לנר חנוכה וקידוש היום:

טעם למה נהגו להדליק שתי נרות. אימתי חייב האיש להדליק נר שבת ולברך עליו. מאיזו טעם רשאי להקדים ולהדליק נר שבת. אם צריך לברך על הדלקת נר בי"ט או בי"ה. טעם לנוהגים שהפתילה שהדליקו בה מדליקין אותה לארץ. יחיד המקדים והתפלל ערבית מבעוד יום אם אסור בעשיית מלאכה. רוב הקהל קבלו שבת המיעוט נמשכים אחריהם. אדם שבא לעיר וכבר התחילו הקהל ברכו ויש עליו מעות. יחיד או צבור שהיו סבורים שחשכה והתפללו של שבת ואח"כ זרחה חמה אם מותרין בעשיית מלאכה. מי שלא התפלל מנחה וענו הקהל ברכו. התפלל מנחה ובא לב"ה סמוך לברכו. ישראל שקבל שבת אם מותר לומר לחבירו שלא קבל שבת לעשות לו מלאכה. טעם לנוהגים להדליק נר קודם זמן הדלקה ואח"כ מדליקין ממנה נר של שבת. שנים או ג' בעלי בתים שאוכלים במקום אחד אם כל א' מברך על מנורה שלו: המדליקין בזוית הבית ואוכלים בחדר אם מברכין על הדלקה. פונטים וכפרה שפסקו על אנשים שנכנסו לעיר כשהקהל יוצאים מב"ה: מי שנודע בשבת שעבר עבירה ומתיראים שמא יברח:

רסד פתילות שאין מדליקין בהם בשבת בין נר שעל השולחן בין שאר נרות:

אין מדליקין בסמרטוטין אפילו ממורכין:

רסה איסור נתינת כלי מנוקב מלא שמן על פי הנר והיתרו:

אם מותר לתת כלי תחת נר של שעוה. אם יש צד היתר ליתן כלי תחת הנר לקבל שמן בנר א' של היתר בענין הנוכר:

4